Bookplate in
other end

הלכות

רב אלפס

ותוספתא

מסכת

יומא. שקלים. והלכות קטנות. ר״ה. סוכה.
ביצה. תענית. מגילה. מו״ק. וחגיגה.

עם כל המפרשים הנקובים בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם
שנת תרס״ח לפ״ק

АЛЬФЕСЪ И ТОСИФТА.
Ч. VII. Отдѣлъ 1.
1908.

ВИЛЬНА Тип. „Вдова и бр. Роммъ".
Уголъ Духвскаго и Глухого пер. соб. домъ № 1-2.

הלכות

רב אלפס

הלכות פסוקות הנכללות בתלמוד בבלי אספן וקבצן וחברן בלשון התלמוד

רבינו יצחק בר יעקב אלפסי ז"ל

עם

שערי שבועות
כולל עשרים שערים בדיני שבועות
מאת רבינו יצחק בר ראובן ז"ל (בן בנו של הרי"ף) (ונקראו גם בשם שערים דרב אלפסי).

הלכות רמב"ן
למסכת נדרים, יחד עם הלכות הרי"ף (שנוספו למס' ח אשר לא נדפסו בספרי הרי"ף דפוסים הראשונים). גם הלכות הרמב"ן לחלה ובכורות שהשמיטם הרי"ף מהלכותיו.

עם פסקי

רב מרדכי

כוללים כל דיני התלמוד ושיטות רש"י ותוספות, מסודרים בקצור נמרץ בסברות וחדושי דינים על סדר הלכות האלפסי

מאת רבינו מרדכי בר הלל אשכנזי (רינוס) ז"ל.

עם הגהות מרדכי, וציוני ההלכות על סדר ציוני הלכות רב אלפס.

ועל פניהם מסביב יאירו המאורות הגדולים המה:

א) פירוש רש"י ז"ל להלכות הרי"ף (לקוח מפירושו להתלמוד).
ב) — רבינו יהונתן בר דוד הכהן ז"ל מחכמי ליניל, להלכות הרי"ף מסכת עירובין.
ג) — רבינו יונה (החסיד) גירונדי ז"ל, למס' ברכות (חברם תלמיד מתלמידיו המובהקים, ויש אשר יזכרוהו בשם תר"י).
ד) — רבינו נסים בר ראובן ז"ל (הר"ן), לסדר מועד, ולמס' כתובות, גיטין, קדושין, שבועות, ע"ז, מכות וחולין.
ה) נמוקי יוסף לרבינו יוסף בר חביבא ז"ל, למס' [מו"ק], יבמות, ב"ק, ב"מ, ב"ב וסנהדרין, ולהלכות קטנות של הרי"ף, ולהלכות נדרים להרמב"ן.
ו) ספר המאור לרבינו זרחיהו הלוי בר יצחק ז"ל (הרז"ה), כולל השגות על הרי"ף. [ולסדר נשים ונזיקין יקרא המאור הגדול, ולסדר מועד יקרא המאור הקטן].
ז) מלחמות ה' להרמב"ן ז"ל, על השגות בעל המאור הנ"ל.
ח) פירוש רבינו יום טוב בר אברהם אשבילי ז"ל (הריטב"א) על הלכות נדרים להרמב"ן.
ט) לקוטי הרא"ש להלכות קטנות של הרי"ף.
י) שלטי הגבורים (על הרי"ף והמרדכי) להג"מ יהושע בעז לבית ברוך ז"ל, כולל תוספות הלכות וחלוקי דעות והשגות על הרי"ף מגדולי הפוסקים, גם חדושי הריא"ז לרבינו ישעיה די טראני האחרון ז"ל.
יא) חדושי אנשי שם (להרי"ף והמרדכי ושערי שבועות) כוללים חדושי מהר"ם טיקטין ז"ל ומהר"ן שפירא ז"ל שארית יוסף להג"מ יוסף בר מרדכי גרשון כ"ץ ז"ל מקראקא, ודרך תמים (מס' תמת ישרים) (כולל הגהות מהרבה גאונים ומכללם הגהות רבינו בצלאל אשכנזי בעל שמ"ק והאר"י ז"ל וגדולת מרדכי) להג"מ ברוך בר דוד גנעזן ז"ל.
יב) הלכות יום טוב להג"מ יום טוב (מהרי"ט) אלגאזי ז"ל, כולל באור עמוק על הלכות חלה ובכורות להרמב"ן ז"ל.
יג) מעשה אילפס הגהות על הרי"ף והמרדכי להג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל, וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).
יד) באור מרדכי (להלק"ט מהמרדכי) להג"מ מרדכי בנעט ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק ניקלשבורג והמדינה.
טו) גליון מהרש"א הגהות הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזן.
טז) פעולת שכיר הגהות הג"מ ש[illegible]בער בהג"מ תנחום ז"ל, זקן ההוראה בווילנא.

גם נלוו עליהם עין משפט, נר מצוה, ותורה אור, וציוני מראה מקומות בהר"ן וני', וכל סימני הדינים המצוינים ברב אלפס על סדר א"ב נסדרו (בקונטרס מיוחד בחלק האחרון של הרי"ף) על סדר הלכות המיימוני ז"ל. — גם הדפסנו עמו

תוספתא

עם הגהות הגר"א מווילנא ז"ל, ופירוש מנחת בכורים ומצפה שמואל להג"מ שמואל אר.יגדיר ז"ל אבד"ק קרלין.

הכל כמו שנדפס באלפס שי"ל בדפוסנו בשנת תרכ"א.

ועל כל אלה הוספנו **ארבעים הוספות חדשות נכבדות** ומפורשות בשמותיהן מעל"ד
כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

ואלה ההוספות החדשות

אשר הוספנו באלפס הזה על כל ספרי האלפסי זולתו:

(רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד ולא שזפתם עין הדפוס עוד).

א) **העתקות פירוש הרי"ף** לשלש הלכות חמורות במסכת כתובות והלכה אחת במס' שבועות, שפירשן בלשון ערבי (והזכירן הרי"ף בהלכותיו בפ"י דכתובות ובפ"ז דשבועות) ונעתקו בעברית בס' תמים דעים סי' רי"ח רי"ט ר"כ, ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קכ"ז קכ"ח קכ"ט.

ב) [כתב יד] ספר **מאה שערים** לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל ממארשיליא (בעל העיטור) [ונזכר בשה"ג ח"ב אות מ' סי' ב' לכ"י קדמון ישן נושן] כולל דעות וסברות לרבנא אלפס ז"ל בסדר נשים נזיקין.

ג) [כ"י] **שיטת ריב"ב** לרבינו יהודה בר ברכיה ז"ל (בן אחיו של הרז"ה בעל המאור) פירוש על הרי"ף למסכת ברכות, ר"ה, יומא, סוכה, ביצה, מגילה, מ"ק תענית.

ד) **השגות הראב"ד** ז"ל על הרי"ף והמאור (מספר תמים דעים).

ה) **ספר הזכות להרמב"ן** ז"ל ליישב השגות הראב"ד על הרי"ף (ויש יכנוהו בשם מחסה ומגן).

ו) **הגהות הרמ"א** ז"ל על המרדכי, נעתק מכי"ק מעל גליון המרדכי, ונדפסו באלפס דפוס זיטאמיר.

ז) **בגדי ישע** לרבינו ישעיה ב"ר אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (בעל השל"ה) על המרדכי לסדר מועד.

ח) [כ"י] **הגהות הב"ח** לרבינו יואל ב"ר שמואל סירקיש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש) על הרי"ף והמרדכי, גם בקצת מקומות בתוספתא. נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו אשר תקנו והגיהו וחידש בו חדושים רבים, ונדפסו גם חדושיו בתוך הגהותיו הנ"ל.

ט) [כ"י] **הגהות חות יאיר** להג"מ יאיר חיים ב"ר משה שמשון בכרך ז"ל (בעה"מ שו"ת חות יאיר). נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו, נוספות על אלה שנדפסו מהן באלפס דפוס זיטאמיר.

י) **חדושי** הג"מ **אפרים נבון** ז"ל (בעה"מ שו"ת מחנה אפרים) להרי"ף והמרדכי סדר נזיקין.

יא) **קצור פסקי רבינו יונה ורבינו נסים ונ"י** נקרא לוח הדינים שבר"ן. **וקצור פסקי המרדכי** נקרא לוח הדינים שבמרדכי חוברו ע"י הג"מ יוסף אוטילינג ז"ל (יקירי המציאות מאד, ולא נדפסו רק פ"א באלפס ובמרדכי ד' ריווא די טרינטו שי"ח—שי"ט).

יב) **טל אורות** להג"מ יוסף ן' גויא ז"ל נלקטו ממנו באורים על המרדכי.

יג) [כ"י] **הגהות אלפס ישן** נמצא בכ"י ישן על גליון האלפס ד' קשט' רס"טוד' ריווא די טרינטו ש"ח והדפסנום בשם הגא"י.

יד) [כ"י] **הגהות ממרדכי ישן** נמצאו בכ"י ישן על גליון מרדכי דפוס ריווא די טרינטו שנת שי"ט והדפסנום על הגליון בשם הגהות ממ"י. גם הצגנו בתוכן הגהות מס' גדולת מרדכי (מלבד חדושיו שמובאים בחדושי אנשי שם).

טו) **באורי מרדכי** להג"מ מרדכי בנעט ז"ל הנ"ל. קיצור מבאורו הרחב למרדכי מסכת ברכות ופרק ערבי פסחים.

טז) **הגהות** הג"מ **אפרים זלמן מרגליות** ז"ל מבראדי.

יז) [כ"י] **הגהות** הג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

יח) **חדושי מהרמ"ז** לפי' רבינו יהונתן, מהג"מ משה זאב ב"ר אליעזר ז"ל אבד"ק ביאליסטאק (בעהמ"ס מראות הצובאות וכו').

יט) [כ"י] **קרני ראם** הגהות הג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם וכו') נוסף על הנדפס בלבוב.

כ) [כ"י] **מלאכת יום טוב** להג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יו"ט) הגהות לסדר נשים נזיקין.

כא) [כ"י] **בן אריה** להג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

כב) [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני.

כג) [כ"י] **חדושים והגהות** מהג"מ **שמואל מרובזעויץ** ז"ל מ"ץ דמאהליב (העתיקם הרד"ל ז"ל בעצם כי"ק).

כד) **כללי הרי"ף ורש"י והר"ן ומרדכי** להג"מ מלאכי ב"ר יעקב הכהן ז"ל מספרו יד מלאכי.

כה) [כ"י] **גליון אלפס** כולל מראה מקומות לדברי הרי"ף ונושאי כליו, ושנויים בין גירסות הרי"ף ונו"כ לגי' תלמוד בבלי וירושלמי במקום שיש נ"מ גדולה ביניהן, והגהות והערות בסוף האלפס, מאת הג"מ שניאור זלמן שליט"א אבד"ק גאלדינגען.

ולתוספת התועלת הדפסנו את ספר המאור, מלחמות ה', השגות הראב"ד, וספר הזכות להרמב"ן כ"א במקומו הראוי לו על הדף.

ואלה אשר הוספנו על התוספתא

כו) **אור הגנוז** כולל נוסחאות שונות ע"פ תוספתא שנכתבה בשנת ד"א תתנ"ו (ונדפס בש"ס ווין תר"כ).

כז) **נוסחאות כתבי יד** הרבה נוסחאות שונות וחלופי גרסאות מתוספתות כתבי יד עתיקים שנמצאו בבתי עקד הספרים.

כח) **מגן אברהם** באור לתוספתות מסדר נזיקין מאת הג"מ אברהם אבלי הלוי ז"ל מקאליש (בעהמ"ס מגן אברהם על או"ח).

כט) **חסדי דוד** באורים וחדושים מספר חסדי דוד להג"מ דוד בר יעקב פארדו ז"ל.

ולהגדיל תפארתה הדפסנוה **באותיות מרובעות**. גם הדפסנוה **בחוברות מיוחדות**, באופן שתוכל להיות נלוה אל הש"ס לכל מסכת השייכה לה, כי זה מקומה הראוי לה.

כל אלה נקבו בשער האלפס לחלקיו הראשונים בתוצאה הראשונה, אולם אח"כ הוספנו על כל אלה גם אלה ההוספות, ה"ה:

לאלפס

ל) [כ"י] **נוסחאות כ"י** מספר נמוקי יוסף למסכת יבמות (ע"פ כ"י שנכתב בשנת ה' לאלף הששי).

לא) **הגהות מהר"ם טיקטין** ז"ל על המרדכי.

לב) **הגהות הגאונים** למרדכי סדר מועד מאת הג"מ ישראל בהג"מ שכנא ז"ל, והג"מ צבי הירש שור ז"ל.

לג) [כ"י] **חשק שלמה** להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

לד) [כ"י] **מראה מקומות** במרדכי (מלבד המ"מ שכתב הרמ"א ז"ל).

לתוספתא

לה) [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל לתוספתא סדר טהרות על פי הנוסחא הישנה (נעתק ע"י הרד"ל ז"ל מכ"י תלמידו של הגר"א הג"מ בונים ז"ל משקלאוו).

לו) [כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל לתוספתא זבחים.

לז) **הפירוש זר זהב** נדפס **בשלמות** כמש"נ בספר טהרת הקודש.

לח) [כ"י] **מארי דמתניתא** פירוש על תוספתא עירובין מהג"מ יעקב כהנא ז"ל מווילנא (בעהמ"ס גאון יעקב).

לט) [כ"י] **מראה כהן** לתוספתא סדר קדשים מהג"מ **בצלאל הכהן** זצ"ל מו"ץ דווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

מ) [כ"י] **פירוש לתוספתא פסחים** להג"מ **יונה ב"ר גרשון** ז"ל מווילנא.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדוייקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ **נוסחאות ישנות** וע"פ **ספרים מדויקים מדפוסים היותר קדמונים** ספרים יקרי המציאות, כמו: אלפס ומרדכי דפוס קושטנטינא רס"ט (ואברכ"ם) (הוא הראשון שנדפס בעולם) ודפוס סביוניטה שי"ד (ועל גליונותיו כתב הב"ח ז"ל בכי"ק את הגהותיו וחדושיו הנ"ל) ודפוס ריווא די טרינטו שי"ח אשר הוגה ע"י הג"מ יוסף אוטילינג הנ"ל, ודפוס קראקא שנת משי"ח, אשר הוגה ע"י מהר"ם טיקטין ז"ל, ואלפס (בלי מרדכי) ד' אמשטרדם שנת תב"א (ועל גליונותיו כתב בעל חות יאיר ז"ל בכי"ק את הגהותיו) ועוד הרבה ספרים כאלה יקרי המציאות מאד.

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'. מפרש בגמ' דכל הני איקרי עינוי וגבי יום הכפורים חמשה ענויים כתיבי והני חמשה הוי דשתיה בכלל אכילה ומפרשינן בגמרא דכי קתני אסור דמשמע דאפילו באכילה איסורא הוא דאיכא אבל כרת ליכא אתאי שיעור קאי דהיינו באכילה פחות מככותבת ובשתיה פחות ממלא לוגמיו דהיינו שיעורייהו כמו שנכתוב לפנינו בס"ד אבל האוכל ככותבת או השותה מלא לוגמיו כרת נמי מיחייב ובאידך כולהו דהיינו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה איסורא הוא דאיכא אבל כרת ליכא ויש מי שאומר עוד דהני

תורה אור | נר מצוה

יום

הכפורים אסור באכילה [א]ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין: **גמ'** *הני חמשה ענויין [א] כנגד מי אמר רב חסדא כנגד חמשה ענויין שבתורה [א]שבת שבתון [ב]שבת שבתון [ג]ובעשור [ד]ואך בעשור [ה]והיתה [א] זאת לכם לחקת עולם קראי חמשה הוו ואנן שיתא תנן שתיה בכלל אכילה היא דא"ר שמעון בן לקיש מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר °ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהרך ותירוש חמרא הוא וקא קרי ליה ואכלת וכתיב נמי °ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך

א) ויקרא כג. ב) שם טז. ג) במדבר כט. ד) ויקרא כג. ה) שם טז.

רש"י

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה. דכל הני אקרי עינוי וגבי יוה"כ חמשה עינויין כתיבי והני חמשה הוו דשתיה בכלל אכילה: המלך. דרכו ושבחו להיות נאה שנא' מלך ביפיו תחזינה עיניך: והכלה. צריכה נוי עד שתחבב על בעלה וכל ל' יום לחופתה היא קרויה כלה: והחיה. יולדת: תנעול את הסנדל. שהצינה קשה לה: דברי ר' אליעזר

מדרבנן בעלמא הוא דאסירי ואע"ג דבגמרא מפקי להו מקראי אסמכתא בעלמא נינהו והיינו דמקילין בהו ואמרי' המלך והכלה ירחצו את פניהם ותנן נמי והחיה תנעול את הסנדל ד"ר אליעזר וחכמים אוסרין ומדאסרי רבנן על כרחך בדליכא סכנה עסקינן ואי איסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר' אליעזר ובגמרא נמי אמרינן [דף עז:] דמי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא נינהו היכי מקילינן בהו הכי אלא ודאי מדרבנן נינהו והיינו נמי דאמרינן בגמ' הני חמשה ענויין כנגד מי ומדאמרינן כנגד מי ולא אמרינן מנא לן משמע דמדרבנן נינהו ולא בעי אלא אם יש להם שום רמז מן התורה כך העלו בתוספות וקשיא לי מדתני' בגמרא [דף עד.] אף על פי שאמרו אסור לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ועל השותה ועושה מלאכה בלבד ואם איתא דהני ענויי אחריני מדרבנן בעלמא נינהו היכי שייך למימר בהו ולא אמרו ענוש כרת דהא אפי' איסורא דאורי' נמי ליכא לפיכך היה נראה לי דכולהו מדאורייתא נינהו אלא דכיון דלאו בכלל ענויי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מרבויא דשבתון אתו וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרן הכתוב לחכמים והן הקלו בהן כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שביתת עשור דכולהו מדאורי' נינהו אלא דלא מיחוורא לי הא דתניא לקמן [דף עח:] התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמ' דמותרין בכולן דקאמר היינו דמותר לגדולים לרוחצן ולסוכן וכמו שנפרש עלה דההיא בס"ד והא הכי ודאי לתענוג עבדי להו ואי מנעין הני מנייהו חד יומא לא מסתכני *ואי מדאורייתא היכי שרי והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסיק ותני התינוקות מותרין ולא אשכחינן בשום דוכתא היתר בהני כדאשכחן בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרין בכולן ואפילו על ידי גדולים ובשלמא אי דרבנן נינהו שפיר שכל שהוא לצרכו של תינוק אף על פי שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור מדרבנן ואפילו בידים וכדמוכח בפרק יוצא דופן (דף מו:) גבי קטנה שנדרה בעלה מפר לה וכמו שכתבתי בפרק בתרא דר"ה בס"ד אלא אי אמרת מדאורייתא נינהו היכי שרי:

המלך והכלה ירחצו פניהם. מפרש' בגמרא מלך משום דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך והכלה שלא תתגנה על בעלה: והחיה תנעול את הסנדל. לפי שהצינה קשה לה: **וכתבו** בתוס' דמספקא ליה לרבי' יצחק ז"ל אי חכמים דאוסרין במתני' קיימי אמלך וכלה או לא ונפקא לה מינה משום דקי"ל כרבנן ואי לא קיימי אמלך וכלה מותרין הן לרחוץ פניהן ביוה"כ ואי קיימי אסורין דקי"ל כרבנן אבל רבינו הגדול ז"ל פסק כר' אליעזר משום דאמוראי מפרשי מילתיה וסקילו וטרו אליבי' כדאיתא בגמ' וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא בהלכות מימרייהו דהנך אמוראי וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות שביתת עשור: **ולענין** חיה לא איתפרש בגמרא עד אימת מקריא חיה לנעילת הסנדל ומסתבר דעד ל' יום לפי שכל הזמן הזה הצינה קשה לה כדאמרי' בפ' מפנין (דף קכט:) לחיה עד שלשים יום כלומר שאין מטבילין אותה בתוך ל' יום משום צינה ורב אחא ז"ל כתב בשאילתות דכל ל' יום אסורה להתענות ולא נהירא שאם הקלו בנעילת הסנדל דאסורא בעלמא היא וכדכתיבנא לעיל (דלא) נקל באיסור כרת ועוד דאם איתא בפ' מפנין דאמר שמואל לחיה שלשים יום ואמרי' עלה למאי הלכתא ומהדרינן לטבילה לימא לתענית אלא ודאי לענין תענית דיינין לה כדאמרינן בפ' מפנין (שם) לענין חלול שבת דחיה שלשה שבעה ושלשים הלכך לענין תענית ג' ודאי אינה מתענה שבעה אמרה איני צריכה מתענה והולכת ואם לאו מאכילין אותה מכאן ואילך הרי היא ככל הנשים לתענית יוה"כ: **גמ'** הני חמשה ענויין כנגד מי וכו' ובעשור לחדש. דחומש הפקודים: ואך בעשור. דשור או כשב או עז: שבת שבתון וכו'. בכולהו כתיב תענו ועניתם.

עין משפט: א מיי' פ"ק מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט ועשין לב טוש"ע א"ח ס' תריא:

שלטי הגבורים: א סמ"ג כתב בשם ריב"ם דאין איסור דאורייתא אלא אכילה ושתיה אבל שאר ענויין דרבנן ומיי' כתב דהני ענויין הם דאורייתא וטור כתב וכולהו נפקא לן מקראי ומיהו אין חיוב כרת אלא במלאכה ואכילה ושתיה אבל בהנך אין בהם כרת ואע"ג דנפקא מקראי אסמכתא בעלמא נינהו:

לשון ריא"ז
יוה"כ אסו' באכיל' ובשתי' וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה שכולן בכלל עינוי ואינו ענוש כרת אלא על אכילה ושתיה בלבד שעיקר עינוי אכילה ושתיה הוא:

עי' בספר המלך פ"א מהל' שביתת עשור הל' ג'

דברים יד

הגהות מא"י: [א] פי' זאת מוקפת:

המאור הקטן

[דף יט ע"ב] **אמר** ליה אביי השתא לר' יהודה אפוקי מפקי ליה פירוש לכהן הדיוט מפני שהוא מחמיר באנינות והיאך הוא להקל בכהן גדול להביאו מתוך ביתו ומה היכא דמקילי רבנן מחמיר ר' יהודה היכא דמחמירי רבנן מקיל רבי יהודה אלא אמר רבא שאינו עובד כל היום ולחומרא אמרה ר' יהודה דעבדינן ליה היכרא גזירה שמא יאכל:

[דף יז ע"א] **רב** אדא בריה דרב יצחק אמר הא לשכה אקצויי מקציא פי' לשכת טלי קרבן מוקצעת היתה מרוח אחת שלא היו כותלים יוצאין מכוונין כנגד שאר הכותלים מאן דאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ומאן דאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון ומסתברא דמערבית דרומית הואי והיה מקצוע מן הדרום (כגון זו הצורה) שאם באת להחליף ולומר שהיתה צפונית מערבית כגון זו הצורה (כן) לא מתרץ לחם הפנים דבמתני' דבמסכת תמיד קא חשיב ליה רביעית ללשכת טלאים ובמתני' דבמסכת מדות קא חשיב ליה שניה לה ואי אתה עושה להן (כגון זו הצורה השניה) בין שאתה חושב דרך ימין בין שאתה חושב דרך שמאל לא תזדמן לך לשכת לחם הפנים שהיתה דרומית מזרחית אלא שלישית לשכת הטלאים אבל בצורה הראשונה שציירנו ומתרץ לחם הפנים דתנא דמדות קא חשיב דרך ימין ולפיכך נזדמנה לו לשכת לחם הפנים שניה ללשכת הטלאים ותנא דתמיד קא חשיב ליה דרך שמאל ונזדמנה לו רביעית ומשום דחושבנא בעלמא הוא לא קפיד תנא דתמיד למחשב דרך ימין וקא חשיב דרך שמאל ואם תשאל אע"ג דחושבנא בעלמא הוא אמאי לא קא חשיב דרך עבודתו ומאי שנא דרך שמאל דנקט ומאי רבותא ויש לומר כיון דאיצטריכא ליה לשכת הטלאים להביא התמיד ונקטה ברישא ולמד עליה שהיתה צפונית מערבית מפני שהיתה מוקצעת מן הדרום ומאן דאתי מן הדרום מתחזיא ליה בצפון נקט שניה לה לשכת החותמות דהיא מערבית צפונית ודאי משום דדמיא לה בצפון ובמערב ולפום הכי אתרמי ליה חושבנא דרך שמאל:

[דף כ ע"א] **מתני'** בכל יום ויום היו תורמין את המזבח וכו' תנן התם אברים שפקעו מע"ג המזבח וכו' מה"מ אמר רב כתוב אחד אומר כל הלילה עד הבקר והקטיר וכתוב אחד אומר והרים הא כיצד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה מותיב רב כהנא בכל יום היו תורמין כו' אלא אמר רבי יוחנן וכו' ויש ספרים שאין כתוב בהם אלא בין כך ובין כך נראה בעיני דר' יוחנן אטעמיה דרב סמיך כלומר לאו דוקא חציו אלא תן בקר אחד לבקרו של לילה להקדים הרמת הדשן מבעוד לילה מ"מ לילה חלוק בין ההקטרה וההרמה אע"פ שאין החלקים שוים וכל זמן שנתרמה תרומת הדשן עושה עיכול לאברים הפוקעין שאין להחזירן עוד למזבח מאחר שנתרמה תרומת הדשן והא דתנן קודם חצות השחר חצות לאו דוקא אלא משום שתרומת הדשן קרובה לחצות בכל ימות השנה ופעמים בחצות משום הכי נקט חצות ועיקר דבר זה בזבחים בפ' המזבח מקדש ואיכא דקשיא ליה ההיא דתנן להקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר והיכי אמרי' הכא חלקהו חציו להקטרה ולא קשיא הא דתנן מצותן עד שיעלה עמוד השחר בתחילת ההקטרה והא דאמרינן הכא חציו להקטרה בסוף הקטרה באיברים שפקעו מעל גבי המזבח דקיימא לן חצות עושה עיכול ואין בכתוב כל הלילה והקטיר אלא על מוקדה על המזבח כל הלילה ומיניה יליף רב חציו של הלילה להקטרה כלומר לסוף ההקטרה דהיינו מוקדה של עולה והוא העיכול:

[דף כו ע"ב] **והא** דתניא שבעה עשר ההיא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה פי' הכא לא קתני פעמים ולא קתני כהנים אלא בכל יום קתני ופייסות קא חשיב וסבירא ליה לכל עבודה ועבודה מפייסין ודלא כדתני רבי חייא ופי' דבר זה כי ארבע פייסות היו שם פיים הראשון לתרומת הדשן פיים השני לשלשה עשר כהנים הזוכין בתמיד הרי י"ד פיים שלישי לקטרת פיים רביעי להעלות אברים למזבח הרי ט"ז ופיים דמחתה הרי י"ז והיינו דאמרינן לעיל בגמרא אי משכחת תנא דתני חמשה ההוא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה ורבינו שלמה ז"ל לא פירש כן: והוי יודע כי בעלי הקרובו"ת שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות טעו כולן במשנתנו ולא הבינו כי הפייסות החשובים במשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכפורים לפי שכל עבודות היום אינה כשרה אלא בכהן גדול:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור והוי יודע כי בעלי הקרובו"ת שהכניסו בפיוטיהם וכו' טעו כולם ולא הבינו כי הפייסות וכו' לשאר ימות השנה ולא ביוה"כ לפי שכל עבודת יוה"כ אינה כשרה אלא בכ"ג:

אמר הכותב גם בעיני יפלא אבל אף בסדר עבודת הבבלי אשר מימי רבותינו כתוב בו פייסות וכן בדברי הפייט הראשון ר"א ברבי קליר ובקרובות הגאונים וחכמי הישיבות ורבני ספרד האחרונים ז"ל ואי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו ולבעל המאור הזה לבדו נתנה החכמה ואין לזרים אתו ונתתי נגדי לדרוש ולתור היאך שנו זה הפ' בסדר יומא שהוא אמור על הסדר והכא בזה הפ' אין בו דבר מסדר היום כלל ועוד היאך שנו אותו סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מן יוה"כ ולפיכך נראה לי כי יש שם פייסות לעולם ואפילו ביוה"כ והם שנויות במשנתינו והכתוב הענין בכאן שאע"פ שאינו מדרך הספ' אין ספק שהפייס הראשון שהוא תרומת הדשן הואיל והוא כשר קודם אלות אינו עבודת יוה"כ אלא עבודת לילה ואינו בכ"ג כלל שלא נתנו לכ"ג אלא עבודת היום ואל ישבש עליך דעתך מה שאמרו בפ' קמא ביוה"כ דאיכא חולשא דכ"ג עבדינן מאנות שכך פירושו מתוך שהעבודות המוטלות על כ"ג מרובות הרמינן מאנות כדי שלא יאירו פני המזרח ונהיה עדיין צריכין לתרום המזבח ונמצא טרחו של כ"ג מתרבה שהעבודות יהיו תכיפות עליו לפיכך תורמין קודם לכן ולכשיאיר המזרח מיד מוריד כ"ג לבית הטבילה ולא יהא היום קצר והמלאכה מרובה ומי שזכה בתרומת הדשן זכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים וראיה לדבר שהרי לא שנו בסדר יומא כ"ג עד שהאיר פני המזרח והורידוהו לבית הטבילה לקרוץ את התמיד והרי סדור מערכה ותרומת הדשן קודם לכן היו ועוד שאם היה כהן גדול תורם הדשן א"כ כבר היה צריך לטבול ולקדש וללבוש בגדי זהב כדתנן בתמיד מי שהוא רוצה לתרום את המזבח יורד וטובל ותנן נמי התם קדש ידיו ורגליו מן הכיור נטל מחתת הכסף וכו' וקי"ל נמי כר"י דאמר בעיא בגדים ואם אתה אומר תרומת הדשן בכ"ג נפישי להו טבילות וקדושין ועוד כשבא לקרוץ את התמיד למה הוא טובל ומקדש והרי כבר טבל לתרומת הדשן ולסדור מערכה והיאך שנינו הביאו לו בגדי זהב והרי הוא לבוש אותן מאתמול וא"ת כיון דגמירי ה' טבילות ועשרה קדושין ביום ולא בלילה א"כ מעונך שהרי הודית שאין אלו העבודות מסדר היום שהוא צריך כ"ג ועוד דהא מוכח בהדיא בפ' אמר להם הממונה דכשטובל לקרוץ את התמיד בגדי חול הוא פושט ומש"ה לא בעי קדוש הפשטה ש"מ שלא תרם הדשן ולא סדר המערכה אלא שאר הכהנים תרמו וזהו הפייס הראשון הפייס השני רוב בעלי הקרובות פירשוהו ואמרו בו מי מדשן מזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה ולא כתבו בו מי השוחט ולא מי זורק ולא מי מעלה איברים לכבש מפני שבחיטת התמיד אע"פ שלא מצינו שחיטה שפסולה אפי' בזר מ"מ אינה נעשית אלא בכ"ג שהוא מסדר היום והנ"ל זריקה והעלאה שאינן כשירות אלא בו שאין להם פיים כלל ומי שאין עיניו תרוטות יראה מזה שהבינו הראשונים העבודות שהן בכ"ג ונזהרו מהן ולא שמו להן פיים אבל דישון מזבח הפנימי אינה עבודת יום אלא עבודת לילה דומיא דהרמת דשן בחיצון והא דאמרינן בגמ' סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח פנימי דאע"ג דהכא כתיב בבקר בבקר והכא כתיב בבקר לאו דלגבי דישון גופיה כתיב בבקר בבקר אלא מדאמר רחמנא בבקר בבקר הקטר ואין הקטרה אלא א"כ דשן תחלה קודם לכן כמאן דכתיב ביה בבקר בבקר דמי שלא לאחר אבל להקדים כל זמן שהוא מקדימו הרי זה זריז אלא מפני שהיא עבודה קלה לא רצו חכמים להטריח עליה לדשן בלילה והתקינו שתהא נעשית ביום ומשהאיר המזרח כיון שהגיע זמן העבודות הקדימו העבודות למכשירין ואחרו דישון מזבח הפנימי שהוא מכשיר כדאיתא בגמרא בפ' אמר להם הממונה ועוד שעיקר דישון נראה שהוא מדבריהם שאין לו עיקר מן התורה ומ"מ אין ספק שהוא בכהן הדיוט וצריך לפיים וה"ה ושית הראיה שפרשנו למעלה שאם היה כ"ג מדשן ע"כ צריך היה לדשן קודם שיקרוץ את התמיד דהא אביי מסדר מערכה ואמר דדישון מזבח הפנימי קודם לתמיד וא"כ היאך שנינו הורידו כ"ג לבית הטבילה לבש בגדי זהב וקדש ידיו ורגליו הביאו לו את התמיד וקרצו והלא כשעלה ונסתפג וקדש ידיו ורגליו היה צריך ליכנס לפנים ולדשן ולהלוף בגדים אחרים משום שבגדים שבשל בהן את הקדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו ואח"כ יקרוץ את התמיד וא"ת לא אמר אביי שיקדום דישון מזבח הפנימי אלא לדם התמיד אבל לא לשחיטתו אל תטעה בזה דדם התמיד טעמא מאי משום דכתיב ביה בדישון תרי בבקר בבקר וחד דאייתינן ליה מדרשא כדמפורש בגמרא ובתמיד לא כתיב ביה אלא את הכבש האחד תעשה בבקר וחד דרשא ויקדום דבר שכתוב בו שלשה בבקר לדבר שאין כתוב אלא שנים ומעתה אתה דן דין זה אף לשחיטת התמיד דהא לא כתיב ביה אלא הכוא בבקר דאת הכבש האחד תעשה בבקר שא"א להוציא שחיטה מכללו אלא ע"כ דישון מזבח הפנימי קודם לשחיטת התמיד ובכלל דם התמיד הוא וכן פי' רבינו שלמה ז"ל לדם התמיד לשחיטתו של תמיד ולזריקתו ועוד יש

אכילה ובתיה מנלן דאיקרי עינוי. דדילמא כי כתיב תענו את נפשותיכם היינו שיצער את עצמו בדברים אחרים כדאמרינן בגמרא שישב בחמה ובצינה כדי שיצטער: **רחיצה** מנלן וכו' דכתיב ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות. פי' איש ענתות כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי כשהיה בורח מפני אבשלום: וכי התענית בכל אשר התענה אבי. למדנו שמה שהיה עושה בברחו מפני אבשלום היה נקרא עינוי וכתיב ביה (ג) ויאמרו העם רעב ועיף וצמא: מים קרים על נפש עיפה. אלמא מרחיצה מיקרי עיף: ואימא משתיה. פירוש אימא דהאי קרא דכתיב מים קרים על נפש עיפה בשתיה משמע ולא אשכחן ליטנא דעייפות ברחיצה הלכך נהי דעיף דכתיב גבי דוד ליכא לפרושי משתיה דהא כתיב רעב וצמא אכתי הדרא קושיין לדוכתה דמאי חזית דמפרשת ליה מרחיצה אימא מנעילת הסנדל: והוא הולך יחף. ומפרש בגמרא דיחף מנעילת הסנדל משמע כדכתיב מנעי רגלך מיחף דאי מהאי קרא דדוד בלחוד מצי למימר דכיון שלא היה לו סוס לרכוב עליו לגבי דוד יחף מיקרי: אם תענה מתשמיש. למנוע עונותיהן: ואם תקח נשים מצרות. כמשמעו שלא יוסיף עליהן צרות: **תנו** רבנן אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו. פירוש אפילו בצונן וכדמוכחא שמעתין דלהקביל פני רבו ואיך אחריני הוא דשרינן לעבור עד צוארו במים דהיינו בצונן וא"ת והא אמרינן בפ"ק דתענית (דף יג.) דכל שהוא משום תענוג בחמין אסור בצונן מותר ויוה"כ ודאי משום תענוג הוא יש לומר דהתם לא איירינן אלא בתענית צבור דלאו דאורייתא אבל ביוה"כ לא איירינן התם כלל:

ואם היה חולה או שהיו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש. אבל בלאו הכי כל סיכה אע"פ שאינה של תענוג אסורה דגרסינן בירושלמי סיכה בין שהיא של תענוג בין שאינה של תענוג אסורה:

משום שיבתא. פירש רש"י ז"ל רוח רעה השורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית ולא נהירא דאם כן אפילו בלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית דהא תניא היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלכות יותר מזה שאינו יכול ליגע בידיו לא בפיו ולא בחוטמו ולא בעיניו כדאמרינן בפרק שמנה שרצים (דף קח:) יד לפה תקצץ יד לעין תקצץ יד לחוטם תקצץ לפיכך פירשו ר"י ז"ל שיבתא היינו שד השורה על התינוק וחונקו כשנותנין לו פת בלא נטילת ידים אפילו אם נטלן שחרית ועכשיו אין נזהרין בכך לפי שאין הדבר מצוי בינינו כשם שאין נזהרין בגלוי:

עובר במים עד צוארו ואינו חושש. ואם תאמר ואמאי לא חיישינן דילמא אתי לידי סחיטה דהא אמרינן בפרק אלו קשרים (דף קיג:) היה מהלך בדרך ופגע באמת המים וכו' ואמרינן היכי לעביד לעבר קא מתווסין מאניה מיא וקא אתי לידי סחיטה י"ל דשאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש כדאמרינן לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו מינכרא ליה מילתא ולא אתי לידי סחיטה וכדאמרינן בפרק יו"ט שחל (דף יח.) גבי נדה מערמת וטובלת בבגדיה ואם תאמר אפילו הכי נתסר דהא אמרינן בפרק דם חטאת (דף צד:) דבגד שרייתו זהו כבוסו י"ל דכי אמרינן הכי ה"מ בבגדים מטונפים שהן מתכבסין בכך אבל בבגדים שאין מטונפין לא אי נמי כי מתסר ה"מ היכא דקא עביד דרך לבון אבל הכא אינו דרך לבון אלא דרך טנוף: **איבעיא** להו הרב אצל תלמיד מאי ולא איפשיטא. ואע"ג דתניא בתוספתא ההולך להקביל פני רבו או פני ת"ח עובר כדרכו במים עד צוארו ואינו חושש כתב הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל דכיון דלא פשטינן בעיין מינה בגמ' דידן לא סמכינן עלה ומשבשתא היא והרב בעל העטור ז"ל כתב בהך תוספתא פני רבו או פני ת"ח חכם גדול ממנו קאמר: **לנטורי** פירי. שהיו לו פירות בעבר הנהר ומשום הפסד ממון התירו לו כמו שהתירו משום מצוה: תרבו. שם הכפר:

תשאלך נפשך ואכלת שם יין ושכר משתיה הוא וקא קרי ליה ואכלת: אכילה ושתיה דאיקרו עינוי מנלן דכתי' תענו את נפשותיכם ותנא דבי ר' ישמעאל *כתיב הכא תענו את נפשותיכם וכתיב התם ויענך וירעיבך מה להלן עינוי רעבון אף כאן עינוי רעבון *סיכה דאיקרי עינוי מנא לן דכתיב לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי ואיקרי עינוי דכתיב כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות: *רחיצה דאיקרי עינוי מנלן דכתיב ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות לך על שדך כי איש מות אתה והיום הזה לא אמיתך כי נשאת את ארון ה' אלהים לפני דוד אבי וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר רעב מלחם וצמא ממים ועיף ממאי לאו מרחיצה ודילמא מנעילת הסנדל אמר רב נחמן בר יצחק מהכא מים קרים על נפש עיפה ואימא משתיה מי כתיב בנפש על נפש כתיב אלמא עיף מרחיצה הוא וכתיב וכי התענית בכל אשר התענה אבי נעילת הסנדל מנא לן דכתיב ודוד עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה וראש לו חפוי והוא הולך יחף וכתיב וכי התענית בכל אשר התענה אבי: תשמיש המטה מנא לן דכתיב אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי *אם תענה מתשמיש ואם תקח מצרות תנו רבנן א אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו ואם היה מלוכלך בטיט א ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש תנא דבי מנשה ר' שמעון בן גמליאל אומר מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה ב חוששת אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו מאי טעמא אמר אביי משום ג שיבתא פי' רוח רעה ת"ר ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא גדול ממנו בחכמה עובר במים עד צוארו ואינו חושש איבעיא להו הרב אצל התלמיד מאי ולא איפשיטא הילכך אסור: רבא שרא להו לבני עבר ימינא למיעבר (א) לנטורי פירי א"ל אביי לרבא תניא דמסייע לך שומרי פירות עוברין עד ד צוארן במים ואינן חוששין: רב יוסף שרא לבני תרבא למעבר

רש"י

אליעזר. אכולהו קאי (ב): גמ' שהתענה אבי. למדנו שנקראת בריחתו של אבשלום עינוי וכתיב ביה כי אמרו העם רעב ועיף: ואם תקח מגרות. השביעו שלא יוסיף עליהם גרות: מדיחה ידה. לפי שרוח רע שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית ושם השד שיבתא: שלא רצה להאכיל בידו אחת. אפילו ידו אחת לא היה נוטל [ליתן] פת לבנו קטן ביוה"כ: ואינו חושש. משום רחיצה: לנטורי פירי. שהיו להם פרדיסין בעבר הנהר: בי תרבו. שם הכפר: לפירקא

תורה אור

ויקרא כג · דברים ח · דניאל י · שם · מ"א ב · ש"ב יז · משלי כה · מ"א ב · ש"ב טו · בראשית לא

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט ועשין ג טוש"ע א"ח סי' תריג תריד

שלטי הגבורים

א שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג הלכך בבקר דסתם ידים כמו מלוכלכות מותר לרוחצם וכן בכל היום אחר שעושה צרכיו וקנח או הטיל מים ושפשף בידיו ובלבד שלא ירחץ אלא מקום הצריך כגון ראשי אצבעותיו ולא כל היד: לשון ריא"ז

ב וכן נראה בעיני שהנשים המבשלות בעי' אהב וצריכות לרחוץ הבשר אין חוששין בהם משום רחיצה:

ג והאידנא אין אותה רוח רעה מצויה בינינו וכתב גאון מי שהוא איסטניס וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח יכול לקנח ביוה"כ וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש לכלוך על פניו או על גבי עיניו יכול להעבירו במים ואפי' כל אדם יכול לשרות מפה במים ערב יוה"כ ולסוחטה שיצאו מימיו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואף על פי שנשאר בה מנלחלוחית המים: כתב כ"ה איכא מ"ד שאין מברכין ביוה"כ על נטילת ידים וטעמא לי כל צרכי כיון שאסור בנעילת הסנדל ובנטילת ידים ומסתברא כיון דברשותו ובידו הוא לנעול משום סכנת עקרב יכול לברך כמו בשאר הימים:

ד וכתב בס"ג דוקא עד צוארו אבל מיעבר לשוט אסור ותימה אם התירו לו רחיצה חמורה דהא הסמכות אקרא כ"ש שיטה דקילא:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב במיא: (ב) נ"ב אמלך וכלה וחיה: (ג) כי אמרו כצ"ל:

המאור הקטן

[דף ל ע"ב] **אמר** ליה שאני מצורע הואיל ודייש בטומאה פי' ולא תסמי מברייתא בלבד אלא לדבריהם קאמר להו ושלש מחלוקות בדבר בן זומא מחמיר בכולהו רבי יהודה ורבנן מר מיקל בהא ומחמיר בהא ומר מיקל בהא ומחמיר בהא:

[דף סב ע"ב] **הא** כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה וכו' שמעתי טעמו של דבר שהיה נשחט על טבעת שניה ולא על טבעת ראשונה לפי שהיה נשחט כנגד ליום ותניא מעולם לא יצאה החמה מקרן מזרחית צפונית ולא שקעה בקרן מערבית צפונית וכשם שהחמה מופלגת בזריחתה ובשקיעתה בתקופת תמוז מן הקרנות של צפון העולם כך היה התמיד מופלג בשחיטתו מן הקרנות של צפון המזבח:

[דף ע ע"א] **תני** דבי שמואל ר"א אומר ויצא ועשה את אילו ואיל העם ואמורי חטאת ופר העולה ושבעה כבשים תמימים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים פי' ולאו דוקא עם תמיד של בין הערבים אלא כל דבתר עבודת היום קרי ליה עם התמיד של בין הערבים לפי שהיה סמוך לו שלא היה מפסיק ביניהם אלא הוצאת כף ומחתה בלבד אבל לאחר הוצאת כף ומחתה דכ"ע לא עביד אלא תמיד של בין הערבים בלבד ר"ע דתוספתא דתניא ר"ע אומר פר העולה ושבעה כבשים תמימים עם תמיד של השחר היו קרבין שנאמר מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד ואח"כ עבודת היום ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ פי' בבגדי זהב שנאמר ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אמורי חטאת ואח"כ תמיד של בין הערבים פי' והוצאת כף ומחתה היתה מפסקת בין אימורי חטאת לתמיד של בין הערבים ומאי טעמיה דר' אליעזר עביד כדכתיב עביד ברישא דתורת כהנים והדר עביד דחומש הפקודים ור' עקיבא כדתני טעמא מלבד עולת הבקר אלמא מוספין עם תמיד של שחר עביד להו ור' אליעזר האי מלבד חטאת הכפורים מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה על מה שזה מכפר זה מכפר ולפי שהגירסא הזאת משובשת ברוב הספרים שלנו הוצרכתי לכתבה והאי דלא שיילינן לרבי אליעזר האי מלבד עולת הבקר מאי עביד ליה משום דבענייגא דפסח כתיב ולא בעניינא דיוה"כ ואע"ג דנמר מיניה רבי עקיבא לא חש ליה רבי אליעזר ואלים ליה סדורא דקרא כדכתיבי ברישא בתורת כהנים והדר בחומש הפקודים:

מלחמת ה'

לך לכולי עעותך לדבריך צריך כ"ג לקרוץ את התמיד ואח"כ ידשן מזבח הפנימי ואח"כ יזרוק את הדם ואח"כ סיאך שנינו קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו קבל את הדם וזרקו [ואח"כ] נכנס להקטיר (ואח"כ וכין) [והא כין] קבלה לזריקה צריך ליכנס אל המזבח הפנימי *) ועוד שאדרבה היה צריך ליכנס ליתן את הדם לממרס כדי שלא יקרוש בעוד שהוא נכנס לפנים לדשן ולא שנו אלא לגבי דם הפר וזו ראיה גמורה שדשון מזבח הפנימי היה בכהן הדיוט אבל כ"ג תיכף שעולה מטבילתו הביאו לו את התמיד וקרצו והיא עבודה ראשונה של כ"ג והיא בתכופה לטבילתו וכן כתב ה"ר משה בר מיימון הספרדי ז"ל שתרומת הדשן וסידור המערכה ודישון המזבח מפייסין היו להם כדרך שעושין בכל יום ועל הסדר האמור בכל יום וכן דישון המנורה כשר בכל כהן והוא הסרת הפתילות שכבו וכל השמן שבנר כדאמרי' במנחות נר שכבה נתדשן השמן ונתדשנה הפתילה ומקנחן בספוג חוץ מנר מערבי שהוא מוצא אותו דולק ומניחו דולק ואם כבה מדשנו ודישון זה של מנורה דומה לדישון מזבח הפנימי וה"ה והוא הטעם שמפני שאינה עבודה אלא מכשירי עבודה מפני כך לא הצריכן הכתוב לכ"ג וכ"ג נותן בהן שמן אחר ופתילות אחרות ואם כבה נר מערבי מדליקו ממזבח החיצון והיינו אם דמנורה דאמרי' בשלהי פ' טרף שלא יהא אלא ממזבח החיצון ותנן נמי בתמיד מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה ותניא בספרי יאירו שבעת הנרות שומע אני שיהיו דולקים לעולם ת"ל מערב עד בקר אי מערב עד בקר יכבה ת"ל לפני ה' תמיד הא כיצד יאירו ז' הנרות מערב עד בקר לפני ה' תמיד שיהא נר מערבי תדיר שממנו מדליקין את המנורה בין הערבים וזהו הטבת הנרות של שחר כדתנן בתמיד של בין הערבים ולהיטיב את הנרות שהוא הדלקה שמדליקין כולן שנינו בפרק אמר להם הממונה נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות דהלמא אינם אלא בכ"ג וכן מפורש בסדר הקרובות שכ"ג מטיב את הנרות אלא שרבינו שלמה ז"ל מפרש דהטבה זו של שחר היינו דישון ואם תשאל מפני מה לא אמרו שידשן כ"ג מאחר שהוא מטיב כמו שעושין בכל יום שהמדשן הוא מטיב כדאיתא בסדר התמיד אין זו שאלה שלא דיו מה שהטילה עליו תורה אלא שנטיל עליו עבודות אחרות ועוד שיהיה צריך לבגדי זהב אחרים כדתניא דבי ר"י בגדים שבשל בהם קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו לפיכך היה דשן המנורה בכהן הדיוט כדישון מזבח הפנימי וזהו הפיים השני הפיים השלישי חדשים לקטרת אבל לא להקטרת הקטרת עצמו שהרי שנינו נכנס להקטיר ג"כ כתבו בעלי הקרובות שהכ"ג מקטיר ומטיב אלא לסייעו שהוא זוכה במחתה כדתנן בסדר התמיד מי שזכה במחתה נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה הגחלים וכו' והוא בכלל מתניתין דקתני חדשים לקטרת כלומר להקטרה עצמה ולמחתה והיא עצמה מעברת אע"פ שאין זו עיקר הקטרה כדמפורש בירושלמי אמר רבי חנינא מעולם לא הפיס אדם לקטרת ושנה אמר רבי יוסי מתני' אמרה כן הדשים לקטרת באו והפיסו אמר ר' חנינא מתניתא אמרה כן מי שזכה לקטרת אומר לזה שעל ימינו אף אתה למחתה כמנאת אומר שני כהנים מתברכין בכל פעם ואפילו לרבי יהודה דאמר לא היה פיס במחתה בזה מודה דעד כאן לא קאמר רבי יהודה הכי אלא בשאר ימות השנה אבל ביום הכפורים מתוך שכל העבודות בכהן גדול הגיבה עליהן ואם לא יפייסו לה לעצמה אתי לאינצויי ועוד שרבי יהודה יחיד הוא ורבנן סברי פיים היה במחתה ומתני' דתמיד כותיה ואע"פ שבקטרת שלפני לפנים כהן גדול עצמו מכניס אף את המחתה והותה כתם מתוך שאין אחר יכול להכנס שם אף הוא הותה אבל כאן אחר הותה ונכנס עמו במחתה ומניח על המזבח הפנימי ויוצא לו כשאר הימים והכי נמי תניא בתוספתא בכל יום בני כהנים נכנסים אחד בכף ואחד במחתה היום נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו בד"א בקטרת שלפני לפנים אבל בקטרת של מזבח החיצון הרי הוא כקטרת של כל ימות השנה ומתני' נמי דיקא דלא קתני הכי אלא לקטרת שלפני ולפנים הפיים הרביעי מי מעלה איברים מן הכבש למזבח הם האיברים שניתותרו מערב יום הכפורים שסודרים אותם על המערכה הרביעית של איברים ופדרים כדברי ר' מאיר ואפילו למ"ד של חול אינן קרבים ביום הכפורים משכחת לה בשל אחר השבת דתלבי שבת קרבים ביום הכפורים והעלאה זו עבודת לילה היא או סוף של יום שעבר ואינה מסדר היום והיא צריכה פיים כדמפורש והרי אברים ופדרים דעבודת לילה היא והתקינו ליה רבנן פייסא ומהכא נמי שמעינן דהא דתנן מי מעלה איברים וכו' בין על איברי תמיד של שחר בין על איברים שלא נתעכלו מבערב היא ומעתה נמצינו למדים שכל זה הפרק בסדר יום הכפורים נשנה שאף בו ביום היו ד' פייסות אלו אלא שבכלל בכן אף הפייסות של שאר ימות השנה לפי שרצה לפרש כל הפייסות שמאחר שהוא מפרש והולך לקמן בשאר הפרקים כל העבודות שכהן גדול עובד בו ביום מאלינו נמצינו למדים איזה מהם ביום הכפורים ואיזה מהן בשאר הימים ואל מלך יושב על כסא רחמים ייבנו לראות יבנין בית עולמים ואז הדע דברי מי קיימים:

*) נראה שצ"ל ועוד שאם כדברי ב"ה היה צריך ליתן לכ"ג כו'.

א מיי' פ"ג מהל' תענית שו"ע א"ח סי' תקכד :
ב מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט טור א"ח סי' תריג :
ג מיי' שם סמג לאוין שם טור א"ח סי' תריד ותקנ"ו :

לפירקא. שהיו דורשים ביוה"כ: אמעברא דחלדד. מעבר הנהר: ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. להגביה שולי חלוקו על זרועו דנראה כנושאו על כתפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת על כתפו בשבת חייב חטאת ואע"פ שזה אינו מקפל על כתפו ממש אלא על זרועו כיון דמחזי כמקפל אסור : תינח ביוה"כ דליכא מנעל וכו' בשבת דאיכא מנעל מאי איכא למימר. האי לישנא דתינח ומאי איכא למימר לאו דוקא הכא דמאן אמר דבשבת שרי דניפרוך עלה אלא בעיא בעלמא היא ורש"י לא גריס ליה אלא הכי גריס שבת דאיכא מנעל מאי כלומר מי נר מצוה שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא נפיל מכרעיה ואתי לאתויי : דעברו דרך מלבוש. נעליהם ברגליהם עברו אותו : כנדל מאי. שאינו יכול לקשרו ולהדקו יפה ברגלו כמנעל : ע"ג הטיט. שלחלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה : המטפחת. מקיאה מים : מגיא אסיר. שמא ישפכו על בשרו : דמשחיל שחיל. פולט המים שבולע : זעירא בר חמא וכו' ערב ט"ב מביאין לו מטפחת. פירוש שורה אותה במים ובלילה מקנח בה ידיו ורגליו כדי להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר לפלוף וחבלי שינה מהם :

אבל ביוה"כ היה מחמיר יותר. שהיה סוחט אותה הרבה עד שהיה עושה אותה כמין כלים נגובין ומתוך כך אין בה כדי לקנח פניו ידיו ורגליו בלילה אלא למחר מעבירה ע"ג עיניו זהו פירוש של שמועה זו לפי גירסת הרב אלפסי ז"ל ויש נוסחאות אחרות בהלכה זו :

והוי יודע שמטפחת זו להעבירה על פניו ולהצטנן בה ולהעביר מעיניו לפלוף וחבלי שינה היו עושין אותה שאילו ליטול ידים בין בט"ב בין ביוה"כ נוטל כדרכו בלא מטפחת דהא קי"ל דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוה"כ דכל רחיצה דמצוה מותרת היא וכט"י לתפלה מצוה וכיון דלהקביל פני רבו עובר במים כ"ש להקביל פני שכינה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מהלכות תפלה ביוה"כ ובט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה ואינו נכון וכתב עוד הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל שאם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירו כדרכו ואינו חושש והוה ליה כמלוכלך בטיט ובצואה שרוחץ כדרכו ואיכא מ"ד דבט"ב ויוה"כ כיון שאסורין בנעילת הסנדל אינו מברך שעשה לי כל צרכי דכי סיים מסאניה א"ל כדאיתא בפרק הרואה (דף ס:) ומסתברא דכיון דבידו וברשותו הוא לנועלם דהא מפני סכנת עקרב מותר יכול הוא לברך כסדר כל השנה ועוד דעל מנהגו של עולם הוא מברך כשם שהוא מברך הנותן לשכוי בינה אף על גב דלא שמע קל תרנגולא :

מהו לצאת בסנדל של שעם ביום הכפורים. שעם מין גמי ומיבעיא לן אי מנעל הוא אי לאו מנעל הוא ואפילו אם תמצי לומר דלאו מנעל הוא אי אמרינן כיון דמגין אסור (ג) ופשטינן דלאו מנעל הוא ולא אמרינן כיון דמגין אסור דהא כל הני רבנן נפקי ביה : בתענית צבור . הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית (דף י.) אסור בנעילת הסנדל : בדהיטני · מין שעם : בדהוצא. סנדל של כפות תמרים : בדיבלי . של עשבים :

הלכך בכל מנעל שאינו של עור יוצאין בו ביוה"כ זהו דעת הרב אלפסי ז"ל והר"ז הלוי ז"ל חולק בדבר משום דבגמרא אקשינן מדתנן הקטע יוצא בקב שלו דקסבר מנעל הוא ורבי יוסי אוסר משום דלאו מנעל הוא והוי משוי (מ) דתני עלה ושוין שאסור בו ביוה"כ כלומר אפילו

רש"י

לפירקא. שהיו דורשין ביוה"כ: לעתיד לבא. לשנה אחרת לא יבאו הואיל ולא התרת לעבור (ה) המים ולחזור: (ו) אמעברא. מקום מעבר הנהר : מתחת חיפת חלוקו . להגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש [אלא] כנושא על כתיפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת: התינח ביוה"כ. לא גרסי' והכי גרסינן שבת דאיכא מנעל מאי מי שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא (ז) נפלי ואתי לאיתויינהו: דרך מלבוש. נעליה' ברגליה': סנדל מאי · שאין יכול להדקו ולקושרו יפה ברגלו כמו שהוא קושר מנעל : (ח) מטפחת · סודר: כמין כלים נגובין. (ט) ואני שמעתי דה"ג ערב יוה"כ מביאין לו מטפחת ומקנח בה ידיו ולמחר פושטה ומעבירה על עיניו והיא לחה קצת מקינוח ידים דאתמול : איפכא אמרת לן · דתשעה באב עושה אותה כמין כלים נגובים ובעיוה"כ לא אמרת עושה אותן כמין כלים נגובין ואותבינך סחיטה (י) ול"א אחר שמעתי הכי קאמר איפכא אמרת לן ערב ט' באב מקנח בה ידיו ולמחר פושטה (כ) וערב יוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ואותבינך סחיטה דכמין כלים נגובים עדיין יש כדי לסחוט : שעם · מין גומא שקורין פנו"י : בתענית צבור . הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית ואסור בנעילת סנדל : בדהיטני · מין שעם : בדהוצי · סנדל של כפות

למעבר (א) למיתי לפירקא ולמיזל א"ל אביי נהי דלמיתי מצוה קא עביד למיזל מאי מצוה קעביד אמר ליה שלא תהא מכשילן לעתיד לבא שאם לא תתיר להם לחזור לבתיהן לא יבאו למצוה רב יהודה ורב שמואל בר (ב) יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פפא אמעברא דחצדד הוי קאי רמי בר פפא להך גיסא רמא [א] בהו קלא מהו למעבר למיתי קמי רבנן למשאל שמעתא א"ל רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרווייהו עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו איכא דאמרי א"ל [ב] רב יהודה ורב שמואל בר (ג) יהודה תנינא ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת א חלוקו תינח ביוה"כ דליכא מנעל ברגלו מצי למעבר במיא *בשבת דאיכא מנעל מאי איכא למימר תא שמע דאמר ר' נחמיה חתניה דבי נשיאה אנא חזיתינהו לר' אמי ור' אסי דעברו' דרך מלבוש תינח מנעל סנדל מאי ואסיקנא סנדל לכתחלה לא תני רב יהודה אסור לישב על הטיט ביוה"כ אמר רבי יהושע בן לוי ובטיט המטפחת אמר אביי ובטופח על מנת להטפיח אמר רב יהודה מותר להצטנן בפירות רב יהודה מצטנן בקרא רבה מצטנן בינוקא רבא מצטנן בכסא דכספא אמר רבא כסא דכספא מליא אסיר חסיר שרי דפחרא ב בין מליא בין חסירה אסיר מאי טעמא מישחל שחיל רב אשי אמר אפי' כסא דכספא חסיר אסיר מ"ט אתי (א) לאזדרבויי פי' שמא יתנענעו המים שבתוכו וינתזו על בשרו °זעירא בר חמא אושפיזכניה דר' יהושע בן לוי ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקסרי הוה אמר ליה ליוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בר (ד) אוריא תא אימא לך מילתא מעליתא דהוה עביד אבוך ערב *תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו למחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש ערב יום *הכפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש וכן כי אתא רבה בר מרי אמר מטפחת היתה לו לר' יהושע בן לוי ערב יום הכפורים שורה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש ואסיקנא דבערב תשעה באב שורה במים ועושה כמין כלים נגובים וערב יום כפורים מקנח בה ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש אבל אין שורה במים מעיקרא (ב) דחייש לסחיטה בשעה שמעבירה ע"ג פניו וכן הילכתא איבעיא להו ג מהו לצאת בסנדל של *שעם ביוה"כ עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביוה"כ אמינא ליה בתענית צבור מאי אמר לי לא שנא אמר רבה בר בר חנה אני ראיתי את ר"א שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור אמינא ליה ביוה"כ מאי אמר לי לא שנא רב יהודה נפיק בדהוצי אביי נפיק בדהיטני רבא נפיק בדיבלי רבה

ר"ה נגרסינ"א

הגהות מא"י
[א] לאו כצ"ל: [ב] א"ל רב שמואל בר רב יהודה כצ"ל ואי' בר יהודה מוקף :

שלטי הגבורים

א כתב הטור הטעם כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה ומשום כבוס נמי ליכא כיון שהוא דרך לכלוך במים :

לשון ריא"ז
כשעובר במים לא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו שלא יראה כנושא משא :

ב ויש אוסרין בכלי חרס אפילו רקין לפי שבולעין הרבה וכשמצטנן בהם פולטין מה שבלעו וחשיב רחיצה :

לשון ריא"ז
מותר להצטנן ביוה"כ בפירות שקרין ובכלי כסף ואם יש בהן מים אסורין להצטנן בהן בין שהן מלאים בין שהן חסרין לפי שדרכן להחליק המים בהן ושמא ישפכו המים עליו וכן כלי חרס שיש בהן מים לפי שהן מזיעין והרי הוא כנוגע :

ג ונראה בעיני שלא התיר לצאת בסנדל של שעם אלא כשהוא לח אבל אם היה יבש הרי הוא כעץ ואסור לצאת בו ביוה"כ כמבואר בקונט' הראיות :

הגהות חו"י
(א) נ"ב ופירש"י בגמ' דוקא כסף ובמלא י"ל נ"ב דאסור בתרווייהו ולא צריך שהיא רק בחסר:(ב)נ"ב רק מכח שקינח בה ידיו ורגליו שרחץ נעשית להם וכ"פ רש"י :

הגהות הב"ח
(א) נ"ב במיא : (ב) נ"ב רב : (ג) בר רב יהודה תנינא עובר ובלבד כצ"ל : (ד) נ"ל אדיא : (ה) נ"ב את: (ו) אמעברא דהגדד מקום מעבר הנהר מול הגדד כצ"ל : (ז) נפל מכרעיה כצ"ל : (ח) נ"ב טינא . שליחלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה : המטפחת . מקיאה מים : מלי אסיר . שמא ישפכו מים על בשרו : מחל שחיל. פולט מים שבולעה: דאזדריב . מחליק ונשמט מידו וישפכו המים עליו : מטפחת כו' : (ט) נ"ב עי' בזה בגמ': (י) וללשון אחר שמעתי כצ"ל:(כ)נ"ב וכו' : (ל) נ"ב או לא: (מ) נ"ל ותני:(נ)נ"ב מאי:

המאור הקטן

ה"ג וכן כי אתא רבה בר מרי אמר בערב תשעה באב מביאין לו ממפחת ושורה אותה במים ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו בערב יוה"כ מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים למחר מעבירה על גבי עיניו א"ל ר' יעקב בר אידי לר' ירמיה בר תחליפא איפכא אמרת לן ואותבינך סחיטה ויש שבוש ברוב הספרים במקום הזה גם בהלכות הרי"ף ז"ל :

וסנדל של שעם נראה מהלכות הרי"ף שמותר לצאת בו בתענית צבור וביום הכפורים ולא כן נראה מעיקר הגמרא דמסקנא דשמעתין אמר רבא דכ"ע מנעל הוא ובשבת בהא הוא דפליגי ר' יוסי סבר גזרינן דילמא משתמים ואתי לאיתוייה ורבי מאיר סבר לא גזרינן וההיא דגרסינן במסכת שבת בפ' במה אשה יוצאה ואף שמואל הדר ביה דתנן הלצה בסנדל שאינו שלו בסנדל של עץ בשל שמאל בימין חליצתה כשרה מאן תנא אמר שמואל רבי מאיר היא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ור' יוסי אוסר ואיתא נמי בפרק מצות חליצה לא קשיא עליה דרבא משום דאמוראי נינהו ולא רמינן אמורא על חבריה וההיא דאמר רבא בפרק מצות חליצה מדרישא רבי מאיר סיפא נמי רבי מאיר אלא האי מנין והאי לא מנין לטעמייהו דהנך רבנן קמאי קאמר ולאו לטעמא דנפשיה דהוה סבירא להו לרבנן קמאי כשמואל דאמר דר' מאיר ור' יוסי במנעל ולאו מנעל פליגי וכיון דאסקה רבא הכא דכ"ע מנעל הוא לא איצטריכין לאוקומה להיא כר"מ ונקיטין לחומרא לגבי חליצה לא הוי מנעל אלא במחופה עור דגמרי' לה מרכתיב ואנעלך תחש ולגבי תענית צבור ויום הכפורים לא שרינן למיפק בסנדל של שעם לכתחילה ולא סמכינן אסהדותיה דר' יצחק בר נחמני דאמר אני ראיתי את ריב"ל שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים ולא אסהדותיה דרבה בר בר חנה שהתיר כן בתענית צבור משום דמסקנא דשמעתא אמר רבא דכולי עלמא מנעל הוא ודרבא עדיפא דבתרא הוא אבל מכרך סודרא אכרעיה הא ודאי תענוג בעלמא ולאו מנעל ומותר לכתחילה דהא ליכא מאן דפליג עליה :

פרי או דילמא ביוה"כ כל שהוא נעילה אסור ופשטינן דמותר ומותיב רמי בר חמא הקטע יוצא וכו' ור"י אוסר אלמא לאו מנעל הוא ואעפ"כ מודה באסור לצאת בו ביוה"כ כדקתני עלה דההיא אף מנעל של שעם ושל גמים כללו אסור לצאת בהן ואע"פ שאינן מנעל ואמר אביי התם משום תענוג של כתיתין ואמר ליה רבא וכי תענוג דלאו מנעל כלל אלא של בגד נמי אסור והא רבא נפיק בסודרא דאיכא ודאי תענוג ואעפ"כ מותר כיון דלאו מגין במנעל אלא תענוג בעלמא הוא אלא אמר רבא לעולם מנעל הוא כלומר ר"י כר"מ ס"ל דאמר מנעל הוא ומש"ה אסור לצאת בו ביוה"כ וגבי שבת בגזירה בעלמא פליגי וכיון שכן לרבנן דאמרי לאו מנעל הוא ביוה"כ מותר

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ה"ג וכן כי אתא רבה בר מרי אמר בעט"ב מביאין לו מטפחת וכו' עד ויש שבוש ברוב הספרים במקום הזה גם בהלכות הרי"ף ז"ל :

אמר הכותב באמת יש חלוף גדול בספרים במקום הזה עד שאין שני ספרים מסכימים לגרסא אחת אבל כולם לדבר אחד נתכונו ואין להקפיד בהלופן וגירסת רבינו הגדול ז"ל ג"כ נכונה היא וכך פירושה בערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ובלילה מקנח בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן בה ולמחר מעביר ע"ג עיניו להעביר לפלוף וחבלי שינה מהם אבל ביוה"כ מתוך שהוא עושה אותה כמין כלים נגובים שהוא סוחט אותה הרבה אין בה כדי קנוח פניו ידיו ורגליו אלא למחר מעבירה ע"ג עיניו :

ועוד וסנדל של שעם נראה מהלכות הרי"ף ז"ל שמותר לצאת בו בת"צ וביוה"כ וכו' וההיא דגרסינן במס' שבת וכו' ואיתא נמי בפרק מצות חליצה ל"ק עליה דרבא משום דאמוראי נינהו עד לטעמייהו וכו' :

אמר הכותב והרי כריסה בין שניה דרבא גופיה נפיק בדיבלי שהוא סנדל של קש דומיא דשעם וא"כ היאך אמר דכ"ע מנעל הוא ואסור לצאת בו ביוה"כ ולא מצית למימר חדא מינייהו רבה אמרה דבתר אביי השיב ליה בתרווייהו וע"כ רבא הוא וההיא דפרק מצות חליצה דאמר רבא מדרישא ר"מ ה"נ משמע דפליגי רבנן עליה וסברי לאו מנעל הוא וכל היכא דלא אשכחן בגמרא הכי לא אמרינן לדבריו קאמר וליה לא ס"ל ועוד אי הא דאמרינן לעולם מנעל הוא גבי איסור יוה"כ קאמרי' דאף בשל שעם אסור לא הל"ל ובשבת בהא הוא פליגי וכו' דהא מעיקרא לאו שבת ק"ל דאתינן לתרוצה בשבת דמעיקרא הסורא דיוה"כ הוינן ובשבת לא קשיא ליה כלל ודילמא רמי בר בר חמא גופיה בטעמיה דשבת משום גזירה תפיס ליה כרבא אלא ודאי משמע דרבא לפרוקי קא אתי ולאו לאוקומי קושיא כדאיתא תדע דקא פרכיה רבא לאביי בתענוג דלאו מנעל ממעשה דרבה בר רב הונא דנפיק בסודרא ואי רבא למיסר הני סנדלי דרבנן קא אתי(נ) פריך מעובדא דרבה בר רב הונא למדחי עובדי דריב"ל ור"י ורבנן קמ"שאי וסהדותיה דר"י בר נחמני אלא ודאי לתרוצינהו ולאוקמי עובדי דרבנן כולהו אליבא דהלכתא קאתי ועוד דקי"ל לענין חליצה דמנעל של עור בעיא ומנעל אחר חליצתה פסולה אלמא לא מיקרי מנעל אלא הכי פירושא דשמעתא מהו לצאת בסנדל של שעם מי אמרינן כיון דודאי לאו מנעל הוא אסור

אלא

אפילו רבי יוסי דאסר בשבת דאלמא סבירא ליה דלאו מנעל הוא מודה שאסור לצאת בו ביוה"כ אלמא דכל מידי דמגין אסור ומסקי דכ"ע מנעל הוא אלמא סלקא שמעתין דכל מידי דמגין מנעל מיקרי אע"פ שאינו מעור וזהו דעת הר"ז הלוי ז"ל וכבר פירשתי השמועה כולה בחדושי ע"פ דרכו של הרב אלפסי ז"ל ואין כאן מקום להאריך אלא נקוט האי כללא בידך שרש"י ז"ל סובר של עץ מנעל מיקרי ואין יוצאין בו ביה"כ אבל מיני אחריני לאו מנעל נינהו ויוצאין בהן. והר"ז הלוי ז"ל סובר דכולהו מנעל נינהו ואסירי והרב אלפסי ז"ל סובר דכל מנעל שאינו מעור לא מיקרי מנעל :

ומיהו איכא למידק דנהי דמידי דלא הוי מנעל ליכא למיחש ביה משום נעילת סנדל אכתי היכי נפקי ביה הני רבנן דכיון דלא הוי מנעל משוי הוא ואסור לצאת בו וקי"ל דיש עירוב והוצאה ביוה"כ כדאיתא במס' כריתות בפ' אמרו לו (דף יד.) והרמב"ן ז"ל החמיר הרבה בקושיא זו במסכת שבת ואמר דנפקי לאו דוקא אלא בתוך ביתם בלבד היו נועלין אותם ואינו במשמע כן ועוד שמנהגן של ישראל שיוצאין במינין הללו ואפי' ברה"ר אבל לדידי לא קשיא דכי אמרינן דמידי דלאו מנעל הוי משוי ואסור לצאת בו ה"מ בשבת דכיון דמנעל מותר בו כל מידי דלא ה"ל מנעל ה"ל משוי ואסור לצאת בו אבל ביוה"כ שהמנעל אסור ודרכן של בני אדם לצאת באותן המינין לא הוו משוי אלא כמנעל הוו להאי יומא ולא דמו לקב הקטע משום דכהי דקטע דרכו לצאת בקב איכשי אחריני לאו אורחייהו בהכי אבל ביוה"כ כיון דכולי אורחייהו בהכי סנדלי לאו משוי נינהו :

ואיבא מ"ד דנהי דבכל הני יוצאין ביוה"כ ה"מ בשאין דומין למנעל בצורתן אבל במנעל גמור אע"פ שהוא של בגד כגון אנפליא בתוך ביתו בלבד הוא שמטייל בו אבל לצאת בו אסור ודייק לה מדתני בפ' מצות חליצה(ד' קב:) אחד מנעל ואחד סנדל ואנפליא לא יטייל בהן לא מבית לבית ולא ממטה למטה ופרכינן עלה מההיא דתניא לא יטייל אדם בקורדקיסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו ומשני לא קשיא כאן באנפליא של בגד כאן באנפליא של עור ומדקאמר אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו משמע דוקא בתוך ביתו אבל לצאת באנפליא של בגד אסור ומסתייעי' נמי מדתניא בתוספתא יוה"כ אסור באכילה [ובשתיה] וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואפי' באנפליא של בגד ואיכא מאן דפליג ואמר דההוא דפרק מצות חליצה לאו ראיה היא דמשום דתנא לא יטייל אדם בקורדקיסין בתוך ביתו לאשמועינן דאפילו בתוך ביתו אסור תנא נמי אבל מטייל באנפליא בתוך ביתו אבל אין הכי נמי דבאנפליא אפילו ברה"ר שרי וה"נ מוכח בירושלמי דגרסינן התם אית תנויי תני יוצאין באנפליא ביוה"כ ואית תנויי אין יוצאין א"ר חסדא מ"ד יוצאין בשל בגד ומ"ד אין יוצאין בשל עור ומדקתני סתמא יוצאין משמע דאפילו לרה"ר :

ת"ר התינוקות מותרין בכולן וכו'. מוכח בגמ' שמותרים גדולים להאכילן ולהשקותם ולהרחיצם ולסוכם משום דבכל הני רביתייהו דתינוקות נינהו דאמר אביי רביתיה דינוקא חמימי ומש"ה לא גזרי בהו רבנן אבל נעילת הסנדל לאו רביתייהו וגזור ביה רבנן: ת"ר ועניתם את נפשותיכם בתשעה וגו' ת"ל שבתכם כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה. יש לשאול זמן תוספת זה אימת בעוד שהשמש זורח על הארץ אי אפשר דהא תנן פ"ק דשבת [דף יז:] וכולן ב"ה מתירין עם השמש וא"א ג"כ שיהיה בזמן בין השמשות שהרי תוספת זה אינו אלא בעשה ובין השמשות ספק כרת הוא וחייב אשם תלוי ובשני בין השמשות חייב חטאת שמנה וי"ל דמשעה שאין השמש(באה)[נראה] על הארץ עד שמתחיל בין השמשות יש שלשת מילין ושליש או שלשה [מילין] ורביע כמו שנפרש בסמוך בס"ד ואותו זמן הוא ראוי לתוספת וראיה לדבר דהכי הוא דהא בפ' במה מדליקין (דף לד:) אמרינן איזהו בין השמשות משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין ואסיק' התם דההיא שיעורא הוי תרי תלתי מילא או תלתא רבעי מילא לרבה כדאית ליה ולרב יוסף כדאית ליה כלומר עד צאת הכוכבים שהוא לילה כדאיתא התם ואיכא למידק דאלו בפסח שני (דף צג.) תניא משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין ותניא נמי התם ר' יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מי' ביום ותדע כמה מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבע מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבע מילין אלמא דמשקיעת החמה עד זמן שהיא לילה גמורה דהיינו צאת הכוכבים ארבע מילין ותירץ ר"ת ז"ל דשתי שקיעות הוו דמשתשקע החמה דבמה מדליקין היינו מסוף שקיעת החמה כלומר משעה שנשקעה ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין איכה מהלכת אחורי הכפה פני רקיע מאדימין כנגד מקומה ומשקיעת החמה דתניא בפסחים היינו מתחילת שקיעת החמה שהתחילה ליכנס ברקיע נמצא שמתחילת שקיעתה עד זמן בין השמשות שהיא סוף השקיעה שלשת מילין ושליש או שלשת מילין ורביע והכי מוכח בירושלמי שאין בין השמשות מתחיל עד סוף השקיעה דגרסינן התם ר' אומר הלבנה בתקופה התחיל גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל הלבנה לעלות זהו בין השמשות אמר ר' חנינא סוף גלגל חמה לשקוע ותחילת גלגל הלבנה לעלות פירוש ר' חנינא מפרש לה לברייתא ואמר הכי קתני ר' אומר סוף גלגל חמה ומכאן למדנו שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף גלגל חמה שוקע ונמצא מתחילת השקיעה עד זמן בין השמשות שלשת מילין ושליש או שלש' מילין ורביע אלו דברי ר"ת ז"ל ועל דרך זה כתב הרמב"ן ז"ל שהזמן הזה שהוא מתחילת השקיעה דהיינו משעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן בין השמשות הוא זמנו של תוספות שהזמן הזה שהוא שלשת מילין ורביע רלה לעשותו כולו תוספת עושה רלה לעשותו מקלת ממנו עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהא ודאי יום מחול על הקודש וא"ת תינח תוספת בתחילתו אבל תוספת ביליאתו היכי משכחת לה שזמן בין השמשות אינו ראוי לתוספת שמן הספק הוא נאסר ומבין השמשות ולהלן לילה גמור הוא ועד איזו שעה יהא מוסיף והולך י"ל כעין שאמרו בירושלמי דברכות דגרסינן התם ובלבד שיתחמו תלתא כוכבים דדמיין חדא כוכבתא כלומר רלופין במקום אחד היו מפוזרין אסור בעשיית מלאכה משום תוספת וכבר כתבתי זה בסוף פרק במה מדליקין בס"ד: ותוספת זו נשים חייבות בו אע"ג דמעטיה רחמנא מעונש ואזהרה והויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא אפ"ה מרבינן להו בפ' הישן (דף כח.) מדכתיב האזרח לרבות נשים אזרחיות שחייבות בעינוי: המלך והכלה וכו' מלך מ"ט וכו'. כלה מ"ט וכו' עד אימת קרי לה כלה וכו'. נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שהביא כל זה בהלכות דקי"ל כר' אליעזר וכמו (ד) שכתבתי במשנתינו: א"ל כדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה וכו'. ברייתא היא בריש כתובות [ד' ד:] במי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת

נר מצוה

א מיי' פ"ג מה' שביתת עשור סמג לאוין סח וסט עשין לב טור א"ח סימן תריד :

ב מיי' שם סמג לאוין (סח) [סט] טור א"ח סי' תרי תריג ותריד :

תורה אור

רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק : תנו רבנן א התינוקות ב מותרין בכולן באכילה ובשתיה וברחיצה וסיכה חוץ ממנעל וסנדל *ת"ר °ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו"י שכן מוסיפין מחול על הקדש אין לי אלא לפניו לאחריו מנין ת"ל מערב עד ערב אין לי אלא יוה"כ שבת בראשית מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין °תלמוד לומר שבתכם כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף ג לה בין מלפניה בין מלאחריה *יכול יהא חייב כרת על התוספת ת"ל °וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וגו' על (א) עצמו של יום ענוש כרת אבל אינו ענוש כרת על התוספת יכול לא יהו חייבין כרת על תוספת מלאכה ד אבל יהו חייבין כרת על תוספת עינוי ת"ל כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על (ב) עצמו של יום חייבין כרת ואין חייבין על תוספת עינוי : *המלך ה והכלה °ירחצו את פניהם מלך מ"ט אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב °מלך ביפיו תחזינה עיניך כלה מאי טעמא אמר רב כדי שלא תתגנה על בעלה בעא מיניה רב מרבי חייא עד אימת קרית לה כלה אמר ליה כדתניא אין מונעין תכשיטין לכלה כל שלשים יום ומיבעי ליה לאיניש ליקוריה ליומא דכיפורי בכסות נקיה *דא"ל ריש גלותא לרב המנונא מאי דכתיב °ולקדוש ה' מכובד א"ל זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו ו בכסות נקיה : *והחיה תנעול את הסנדל וכו' · מאי טעמא משום צינה (ג) ושמואל אמר כל

[ד"ר כג ע"ב] דף פא. ויקרא כג ד' פא: ויקרא כג ד' עח: ישעיה לג ישעיה נח שבת קיט: יומא עח:

רש"י

כפות תמרים : אין מונעין תכשיטין כו' · ברייתא היא ומייתי לה בריש בתולה נישאת בכתובות הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ואח"כ קוברין את המת ואין מונעין תכשיטין מן הכלה מחמת האבל כל שלשים יום אלמא כל שלשים יום

כעי

שלטי הגבורים

א כתב ס"א אי בעי למיזל למקרי בלבורא או למאי דצריך ליומים וסוא דחיל למיעל בלא מסאנא משום עקרב שרי למיכרך מידי אכרעיה ואפיק כל נורכים אלא נראה לטור דמשום סכנת עקרב מותר אפילו במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול מנעל ממש :

לשון ריא"ז

מותר לו לאדם לכרוך סודר על רגלו ולצאת בו ביום הכפורים וכן מותר לנעול אנפליא של בגד כמו שמבואר בתלמוד א"י וכן מבואר בפרק מצות חליצה בתלמוד שלנו וכן מתיר בתלמוד א"י לאיסטניס לנעול אפי' מנעל של עור:

ב וכ' הר"ר יהודה שמותר לומר לנכרי לרחוץ תינוק אפילו בחמין שהוחמו בו ביום דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין ודבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה :

ג ואוכלין ומפסיקין קודם בין השמשות מקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשית מלאכה ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בין השמשות בזמנו מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מעט מחול על קדש ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול להתחיר ולאכול כל זמן שלא קבל עליו התענית :

לשון ריא"ז

ומה הוא התוספת שיזהר מן הספק ולא יעשה מלאכה בין השמשות אלא מתחיל שביתתו מבעו"י וכן בערב יוה"כ מדליקין את הנר ומתחילין התענית מבעו"י כדי שיפרוש מן הספק בכל כחו כמ"ש בהלכות שבת בפ' במה מדליקין תוספת זו אין בו לא עונש כרת ולא אזהרת לאו שנאמר כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה לא נאמר עונש ואזהרה אלא על עצמו של יום אבל התוספת יש בה מצות עשה כדי שיתרחק אדם מן הספק ויתחיל מבעו"י :

ד מלאכה כי לך כל מלאכה שחייבין עליה בשבת חייבין עליה ביוה"כ וכל שבשבת פטור אבל אסור ג"כ ביוה"כ אלא שבשבת זדונו סקילה ויוה"כ זדונו כרת וכל איסורי הוצאת שבת נוהגין ג"כ ביוה"כ וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ג"כ ביוה"כ אלא שבזה הקלו בו שהתירו בו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה להסיר ממנו עלין המעופשים לתקן אותם לאכילה וגם מותר לפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה לאכילת הלילה והני מילי כשחל בחול אבל בשבת אסור והאידנא נהגו לאסור אף כשחל בחול :

לשון ריא"ז

הזהירה תורה לשבות ולהתענות ביוה"כ שנאמר שבת שבתון הוא לכם וגו' הא לך שכל מי שאינו מתענה ביוה"כ או מי שעושה בו מלאכה ענוש כרת ויוה"כ הרי הוא כשב' לכל דבר שהרי אינכו היתר אוכל נפש לפיכך אסור להעביר ד' אמות ברה"ר או לטלטל מרה"י לרה"ר וכן מערבין עירובי חצרות בשבת כמו שמבואר בכריתות בפרק אמרו לו : ה וכן פסק הרא"ה כרבינו והרי"ף גיאת פסק כחכמים והריא"ז כתב אפילו מלך וכלה לא ירחצו ידיהם ביום הכפורים : ו ע"כ מכבדין אותו בכל מיני כבודים ומטעם זה נמי נוהגין להציע בבית הכנסת בגדים נאים :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל עינוי: (ב) נ"ל עינוי: (ג) נ"ל אמר שמואל: (ד) נ"ל שכתוב:

מלחמת ה'

שלא אסרו אלא מנעל וסנדל וכא דאמר רבא במס' יבמות מדרישא רבי מאיר סיפא נמי ר' מאיר לאו לאפוקי מדר"י דלר"י נמי מנעל הוא אלא לאפוקי מרבנן דפליגי עלייהו גבי חליצה ואשר מילי תדע דהא לאו מדר"י אלא מדרבנן דמנ"ל דפליגי רבנן עלייהו מדתניא סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת דברי ר"ע ולא הודו לו כדאיתא בפ' במה אשה וברייתא היא ששנויה במסכת עדיות וקתני סנדל של עץ ושל סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת ולא הודו לו אלמא רבנן פליגי עליה בין בשל עץ בין בשל סיידין לומר שהן פסולין לחליצה וראיה לדברי הא דאמרי' התם אר"ה מאן לא הודו לו ר"י רבה אמר מאן לא הודה לו ר"י בן נורי כדתנן כוורת הקש ושפופרת הקש ר"ע מטמא וריב"ן מטהר אלמא רבה נאדי מטעמיה דר"ה משום דקסבר שר"י הודה לו דקסבר מנעל הוא להולנן בו כדאמר רבא הכא ורש"י ז"ל מפרש לעולם מנעל הוא דעץ מש"ה אסור ביוה"כ ודהיטני ודיבלי דאיכון מיני קש לאו מנעל הוא ועולה כפי מה שכתבנו בדרך הסוגיא אבל הוקשה לי על פירושו דתניא התם בפ' מצות חליצה חלצה במנעל של שעם ושל סיב ושל עץ הליצתה כשירה ואוקימנא כר"מ אלמא כבר שהמנעל של עץ לר"מ מנעל הוא כך של שעם וסיב מנעל הוא ולאו קשיא היא דההיא פלוגתא דר"ע וריב"ן פליגי בקש אי הוי כעץ ור"מ כר"ע דאמר של קש הוי כשל עץ וא"כ לדר"מ הוא דאמר של שעם ושל סיב כשל עץ אבל ר"י לא הודה לו אלא בשל עץ אבל של שעם ושל סיב אינו מנעל ואפילו שר"י נמי הכי ס"ל דשל קש כשל עץ דר"מ ור"י כולהו אליבא דר"ע אמרי מיהו אנן כריב"ן ס"ל דאמר קש לא הוי כשל עץ ולאו כלי הוא כלל ומש"ה נפקי רבנן בשל שעם ומיני קש הללו כדתניא סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו דר"ע ולא הודו לו והא תנן הודו לו ואוקימנא הודו לו ריב"ן שמטהר בכלי קש דלאו עץ הוא וסנדל של סיידין נמי של קש הוא וכן הוא בירושלמי וכן פי' ר"ש ז"ל במס' שבת ולא הודו לו על של סיידין בלבד והרי עכשיו לפי הדרך הזו לא מצינו מחלוקת בשל עץ דר"מ ור"י תרווייהו משוו ליה סנדל ולא אשכחן תנא דפליג עליה אבל של שעם וכל מיני קש מחלוקת ריב"ן ומיהו התם ביבמות אמר רב מנעל התפור בפשתן אין חולצין בו כדכתיב ואנעלך תחש ותנן נמי חולה בסנדל של עץ חליצתה כשרה ואוקימנא בגמ' כר"מ א"כ במתופה עור אלמא סנדל של עץ לאו סנדל הוא ואם באנו לדחות את כולם ולומר אמוראי סברי דר"מ ור"י במנעל ולאו מנעל פליגי והלכה כר"י ורבא פליג אכולהו ואמר דעץ מנעל הוא א"כ למה פסקו רבינו והגאונים כמותם אולי חששו להם לענין חליצה להחמיר ושוב מצאתי ראיה דשעם וקש דינם כשל עץ דתניא בפרק קמא דסוכה מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה מפני שעשויה למדרס ומקבלת טומאה והתם מחצלת של שעם ושל קש ושל שיפה מטמאין טמא מת וכולה סוגיא מטמא בכלים של שעם ושיפה טמא מדרס ריב"ן והמורא בתראי סברי הכי דתניא אמר רבי כשירדתי לגולה מצאתי זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי אצל אחי אבא הודה לדברי ואמר עולא והוא דלית ליה גדנפא והר"ת הני בודייתא דמחוזא אלמא קיר שלהם מסככין בהם הרי כולם מוסכמים במיני קש שמקבלים טומאה הראויה להם אם מדרס מדרס אם טמא מת טמא מת דהוו ככלי עץ שלא להוס לדברי ריב"ן דמטהר להו בין מן המדרס בין מן המת כדאיתא בפרק כירה הא אין עליך לדון אלא כלשוננו הראשון שכתבנו דבין עץ בין קש לאו מנעל הוא לרבנן כדברייתא מ"מ אין ספק בשל שעם ומיני קש שיוצאין בהם ביוה"כ דרבא גופיה נפיק בהו וכ"כ כל הגאונים ובעל הלכות ורב אחא וכן הסכים הרב ר"י בן גיאות ז"ל :

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט טור א"ח סי' תרטז:

ר"ן

המת בחדר אחד ואת החתן והכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ואח"כ קוברין את המת ואין מונעין תכשיטין מן הכלה מחמת האבל כל שלשים יום אלמא כל שלשים יום בעי טי: אם מחמת עקרב. מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול:

מתני' בפירקין [דף עג:] האוכל ככותבת הגסה ביום הכפורים וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב. כל האוכלין מצטרפין לכותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין הרב אלפסי ז"ל לא כתב משניות הללו בהלכות שלפי דרכו ז"ל כל שיש איסור מצוה בדבר אינו מכניס עצמו לבאר אם יש תקעתאבו חיוב כרת אם לאו וראיתי לכתבן מדגרסינן בכריתות פרק אמרו לו (דף יג.) התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה ומקשינן מפני הסכנה אפילו טובא נמי תיכול אמר רב פפא הכי קתני התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור ואפי' טובא מפני הסכנה כלומר שאפילו צריכה לכשיעור מאכילין אותה פחות כדי שלא יצטרף בכדי אכילת פרס ופסק בעל ההלכות ז"ל דהסכימו רבותינו האחרונים שאפי' בחולה עושין כן להקל מעליו איסור כרת ומלקות לאיסור בלבד ומעתה צריכים אנו לפרש שיעור שנתחייב עליו כרת באכילה ובשתייה וענין צירופן הא דתנן הכא ככותבת גסה וגרעינתה ולא תנן סתמא ככותבת כדתנן בשאר דוכתי כזית ומשמע נמי כזית עם גרעינתו כדמוכח בפרק כילד מברכין (דף לט:) גבי דרבי יוחנן דאכל זית מליח ובירך עליו ופרכינן היכי מברך עליה דהא זית דכי שקלתא לגרעינתה בצר ליה שיעוריה אלמא כי אמרינן כזית עם גרעינתו הוא משמע וכיון שכן אמאי אצטריך למתני הכא וכגרעינתה איכא למימר דהיינו טעמא משום דאמרינן בירושלמי דצריך למעך חללה כלומר החלל שבין האוכל שבכותבת וגרעינתה ומש"ה אצטריך למיתני כמוה וכגרעינתה דאי תנא ככותבת הגסה סתמא ה"א כמוה וכגרעינתה וכחללה ובגמרא שקלינן וטרינן בשיעורא דככותבת הגסה דאיכא מ"ד דשיעורא דכותבת הגסה יתירה מכביצה ומסקנא דכותבת הגסה פחותה מכביצה ואע"ג דלא איתפרש בגמרא כמה היא פחותה ממנה מסתברא שיש לנו לכוין שאינה פחותה ממנו אלא מעט דכיון דחד אמורא אמר יתירה מכביצה לא מפלגינן מיניה מאן דפליג עליה ואמר פחותה מכביצה אלא פחות שבשיעורין ונמצא שיעור כותבת הגסה פחות מעט מכביצה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ' שני מהלכות שביתת עשור: **והשותה** מלא לוגמיו. מפרשינן בגמרא דלא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאלו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו והכל לפי מה שהוא. אדם ומוכח בגמרא דהאי שיעורא באדם בינוני פחות מרביעית לוג ומיהו לא קאימנא שפיר בהאי פחות מרביעית כמה הוי בציר מיניה: **ולענין** צירופן של אוכלין. תנן כל האוכלין מצטרפין לכותבת ומוכח בגמ' שאם אכל מעט וחזר ואכל מצטרפין כל שלא שהה בין אכילה ראשונה לאכילה אחרונה יותר מאכילת פרס אבל כל ששהה יותר משיעור זה אין מצטרפין לכרת ולמלקות ומיהו איסורא דאורייתא מיהא איכא דקי"ל כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה ושיעורו של אכילת פרס לדברי רש"י ז"ל ד' ביצים שכך כתב בפסחים (דף מד:) דאכילת פרס היינו ד' ביצים אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות שביתת עשור כדי אכילת שלשה ביצים ומחלוקתן תלויה בסוגיא אחת שבפרק כילד משתתפין (דף פב:) ואין זה מקומה:

ולענין צירופן של משקין הא תנן דכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו ומיהו אם שתה ושהה מעט וחזר ושתה לא איתפרש הכא בגמרא באי זה שיעור של שתיה הן מצטרפין לחיוב כרת והרמב"ם ז"ל כתב בפרק הנזכר שתה מעט וחזר ושתה מעט אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לכשיעור ואם לאו אין מצטרפין ונראה שלמדה הרב ז"ל מדתניא בתוספתא בפ"ק דפסחים לענין חמץ אחד האוכל ואחד הממחה ושותה אכל ושהה וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין שתה ושהה וחזר ושתה אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין ופסקה הרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל ומיהו איכא למידק דהא תניא בכריתות בפרק אמרו לו (דף יג.) כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית בכדי אכילת פרס כיצד שתה וחזר ושתה אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה בכדי אכילת פרס מצטרפין יותר מכאן אין מצטרפין ותנן נמי התם אכל אוכלין טמאים ושתה משקים טמאים ונכנס למקדש ושהה בכדי אכילת פרס ופרכינן למה לי שהייה דקתני ושהה ומפרקי' אמר רב יהודה הכי קאמר אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין ושתה רביעית יין ושהה באכילתן ובשתייתן בכדי אכילת פרס ונכנס למקדש חייב אלמא דשתיה נמי בכדי אכילת פרס מצטרפת כאכילה וצריך עיון: **ונמצינו** למדין בשיעורין שמאכילין את החולה ביוה"כ דכיון דשיעור אכילה ככותבת הגסה שהיא פחותה מעט מכביצה כמו שכתבנו למעלה כל שהאכילוהו שני שלישי ביצה בינונית אין כאן איסור כרת ומלקות וצריך שיהא בין אכילה לאכילה כשיעור אכילת ארבע ביצים לחוש לדברי רש"י ז"ל שהוא סובר כן ולענין שתיה כיון דשיעור כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו והכל לפי מה שהוא אדם טוב הדבר לבדוק בחולה עצמו כמה הוא וישקוהו פחות מאותו שיעור וכשר הדבר לעשות כן שכבר כתבתי דאע"ג דסוגייא מוכחא דשיעורא דכמלא לוגמיו באדם בינוני פחות מרביעית לא קאימנא שפיר האי בציר מרביעית כמה הוי וכבר כתבתי שלדברי הרמב"ם ז"ל א"ל לשהות בין פחות מכשיעור של שתיה לפחות מכשיעור אח' אלא שעור שתיית רביעית ויש לחוש ולהחמיר מההיא דכריתות ולפיכך ראוי שיהיה בין שתיה לשתיה בכדי אכילת פרס אבל בין אכילה לשתיה אין צריך לשהות דהא תנן האוכל והשותה אין מצטרפין ומיהו אם אמדוהו רופאין שאין השיעורין הללו מספיקין לו או שהחולה אומר כן או שנסתפקו בדבר מאכילין ומשקין אותו כל צרכו:

מתני' התינוקות אין מענין אותן ביום הכיפורים. פירש רש"י ז"ל אין מחויבין למנוע מהן מאכל ומדברי הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שביתת עשור נראה דאין רשאין למנוע מהן מאכל קאמר כלומר אע"פ שבשאר מצות אם רצה להקדים חנוכו של תינוק רשאי ומחנך אותו לעשות המצוה כהלכתה כגדול ממש הכא אינו רשאי לחנכו בענוי קודם לזמן שקבעו לו חכמים לחנוך שעות ולהשלמה כסברייהו דאמוראי בגמרא: אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתים סמוך לפרקן כדי שיהיו רגילין במצות. כך היא הגירסא ברוב הנוסחאות אע"פ שלא כתבה כן הרב אלפסי ז"ל והך בבא מתפרשא לפי סברייהו דאמוראי בגמרא כמו שיתבאר בס"ד: **גמ'** השתא לפני שתים מחנכין וכו'. לא קשיא כאן בבריא כאן בחולה דהיינו חלוש שתש כחו מחנכין אותו לפני שתים והאי חנוך ופירושא נמי דלפני שנה ולפני שתים הוי כפום סברייהו דאמוראי דפליגי בסמוך כמו שאפרש בסמוך בס"ד: **אמר** רב הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות. בן ח' היינו בן ח' שנים שלמות כלומר שנכנס לתוך תשע בבריא ובן תשע שלמות בחולה מחנכין אותן לשעות וכן כל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלמות הן שכל יה"כ להיות בשנה שלאחר זמן: בן עשר. שלמות (הן) ובבריא ובן אחת עשרה שלמות ובחולה משלימין מדרבנן: בן שתים עשרה. שלמות שהוא נכנס לתוך שלש עשרה משלימין מדאורייתא פירוש בתינוק ומשום דקסבר תוך זמן דהיינו בן שלש עשרה כלאחר זמן לעונשין ופלוגתא היא בפרק יוצא דופן (דף מה:) ובהשלמה דאורייתא (ג) לא פלוג בין חולה לבריא כל שיכול לסבול תעניתו ולרב הונא איכא לפרושי דמתניתין דקתני מחנכין אותו לפני שנה ולפני שתים סמוך לפרקן מאי חנוך השלמה וכדמסקינן בסוגיין בגמרא אליבא דרבי יוחנן ופרקן ייט שנת שלש עשרה שיתענה מדאורייתא וקאמר בחולה מחנכין אותו בהשלמה מדבריהם שנת שתים עשרה שהיא שנה אחת קודם לפרקן שהיא שנת שלש עשרה ובריא מחנכין אותו בהשלמה מדבריהם שתי שנים קודם לפרקן דהיינו אחת עשרה ושתים עשרה: **ורב נחמן** אמר בן תשע ובן עשר וכו'. פירוש רב נחמן נמי אתינוק קאי ומשום דסבירא ליה דתוך זמן כלאחר זמן מודה ליה לרב הונא דבן שתים עשרה משלימין מדאורייתא אלא דפליג עליה בתרתי בחנוך שעות ובהשלמה דסבירא ליה דלא מקדמינן כולי האי חנוך שעות אלא בן תשע ובן עשר בלחוד ובהשלמה דרבנן נמי פליג עליה דלא מפליגינן בהשלמה בין בבריא בין בחולה אלא תרוייהו משלימין בן אחת עשרה ומשמע לי דהיינו טעמיה בהא משום דהשלמה דרבנן כעין השלמה דאורייתא תקון וכשם שהשלמה דאורייתא זמנה קבוע אף השלמה של דבריהם כן ולרב נחמן לא מתוקמא ליה מתניתין כאן בבריא כאן בחולה אלא כולה בחולה ותרי חנוכי קתני חנוך שעות והשלמה דדבריהם וקאמר דמחנכין אותן להשלמה דדבריהם שנה אחת קודם לפרקן ומחנכין אותן לשעות שתי שנים דאפילו חולה לא ממעטין ליה מהאי זמנא: ורבי יוחנן אמר בן י' בן י"א וכו'. פירוש רבי יוחנן אפליג עלייהו בתרתי חדא דס"ל דלא מקדמינן לחנוך שעות כולי האי אלא בן י' בבריא או בן י"א לחולה ועוד דס"ל דהשלמה מדבריהם ליכא ופליג עלייהו נמי בהשלמה דאורייתא ואמר דבן שתים עשרה משלימין מדאורייתא בתינוקת ובן שלש עשרה בתינוק משום דקא סבר דתוך זמן כלפני זמן ואע"ג דרבי יוחנן אמר פרק יוצא דופן (שם) דתוך זמן כלאחר זמן אפשר דהדר ביה רבי יוחנן מההיא משום דהתם אותבוהו ואסקוהו בתיובתא אבל רב הונא

רש"י

בעי טי: אם מחמת סכנת עקרב. מקום שיש לחוש לעקרבים מותר לכל אדם לנעול: מתני' אין מענין אותן. אין חייבין למנוע מהן מאכל: מחנכין אותם. לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפרקן פרקן הוי בי"ג לנקבה ובי"ד לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בשתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י"ג והוא פרקן לעונשין ותינוק לי"ג שנה ויום אחד כמלאת שנת י"ד פרקן לעונשין ושנת י"ג היא השנה הסמוכה לפרקן ושנת י"ב היא לפני שנה הסמוכה לפירקן: או לפני שתים. (א)שנה שהיא לפני שתים סמוך לפרקן דהיינו שלש שנים לפני פרקן: גמ' השתא לפני שתים. דהיינו ג' שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שתי שנים מיבעיא: בחולה. (א) תשוש כח: אמר רב הונא בן ח'. לבריא שעברה שנה שמונה ונכנסה לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוה שנת תשע ד' שנים לפני פרקה ובן תשע לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך י' (ב) ובן י"א לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנס לי"ג משלימין מדאורייתא שהיא פרקה בתינוקת והבריאות והחולות שוות בו: ורב נחמן אמר כו'. לא פליג רב נחמן אדרב הונא וחדא היא אלא מר

תורה אור | **נר מצוה**

כל מחמת עקרב מותר: °*מתני' "התינוקות אין מענין אותם ביום הכיפורים אבל מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים בשביל שיהו רגילין א במצות: גמ' השתא לפני שתים מחנכין להו לפני שנה מיבעיא אמר רב חסדא לא קשיא כאן בחולה כאן בבריא: אמר רב הונא בן שמונה ובן תשע מחנכין אותו לשעות בן עשר בן אחת עשרה משלימין מדרבנן בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא ורב נחמן אמר בן תשע בן עשר מחנכין אותן לשעות בן אחת עשר משלימין מדרבנן בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא ור' יוחנן אמר בן עשר בן אחת עשרה מחנכין אותן לשעות

שלטי הגבורים

א וסמ"ג פסק כר"ג וכרבי יוחנן דאמר בן עשר בן י"א אין מענין אותו אבל מחנכין אותו לשעות בן י"ג להנוק ובת י"ב לתינוקות משלימים ורבינו כתב בן ט' ובן י' מחנכין בן י"א מתענה ומשלים מד"ס ומיי' כתב כרבי' והטור פסק כסמ"ג דכתב וז"ל תינוק שבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י' וי"א ובשנת י"ב וי"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה והחולה שאינו הזק לסבול התענית מחנכין אותו לשעות בשנת י"א וי"ב ובשנת י"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה והתנוקת שממהרת ליחשב גדולה קודם התינוק שנה אחת הבריאה מחנכין אותה לשעות בשנת ט' ובשנת י' וי"א וי"ב משלמת מדרבנן ובשנת י"ג משלמת מדאורייתא:

לשון ריא"ז

מאימתי מחנכין אותו התינוק הבריא מחנכין אותו בן ט' ויום א' והחלוש מבן י' ויום אחד ובן י"א ויום א' מענין הבריא כל היום מד"ס והחלוש מענין אותו מבן י"ב ויום א' ובן י"ג ויום אחד מענין אותו כל היום מן התורה שכל מי שהוא בן י"ג ויום א' והביא ב' שערות הרי הוא כגדול לכל עונשים שבתורה: התינוקת הבריאה כשהיא בת ח' שנים ויום א' מחנכין אותה לשעות והחלושה כשהיא בת ט' שנים ויום אחד. הבריאה כשהיא בת י' שנים ויום א' מענין אותה כל היום מד"ס וכן החלושה כשהיא בת י"א שנה ויום א' וכשהן בנות י"ב שנה ויום א' מענין אותה כל היום מן התורה שהתינוקת ממהר' גידולה שנה א' קודם לתינוק:

הגהות רש"י

(א) נ"ל שנת י"ג:

הגהות הב"ח

(א) כחוש ותשוש כח כצ"ל: (ב) נ"ב בן עשר לבריא שעברה עשר ונכנס לאחת עשרה: (ג) ליכא לאיפלוגי כצ"ל:

הונא ורב נחמן לא הדור בהו משום דאשכחן דפליגי בה תנאי התם ורב נחמן אמר בההיא שמעתא גופה כתנאי ולר' יוחנן מתניתין הכי קתני מחנכין אותן לשעות שנה אחת בחולה דהיינו שנת שתים עשרה ושתי שנים בבריא דהיינו אחת עשרה ושתים עשרה סמוך לפרקן דהיינו שנת שלש עשרה שאותה שנה קרויה שנת הפרק לזכר שהוא עונת הנדרים כדאיתא בפרק בא סימן (דף מח:) ונמצא שמחנכין את הזכר לשעות אחת עשרה ושתים עשרה שהן שתי שנים סמוך לפרק וא"ל לומר תוך הפרק שהוא מופלא דודאי מחנכין ודכולי עלמא אין בין תינוק ותינוקת כלום לא בחנוך שעותולא בהשלמה של דבריהם ואע"פ שגדלותה של תינוקת קודם לזמן גדלותו של תינוק שנה אפ"ה לא ראו חכמים להחמיר על התינוקת יותר מן התינוק משום דעיקר חינוך לתינוק הוא כדאמרינן במסכת נזיר (דף כט.) בנו חייב לחנכו במצות בתו אינו חייב לחנכה: **ופסק** הרב אלפסי ז"ל בחנוך ובהשלמה דרבנן כרב נחמן משום דאמר מילתא מציעתא הלכך בן תשע שלמות בבריא ובן עשר שנים שלמות בחולה מחנכין אותן לשעות שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש בשלש מאכילין אותו בארבע ולא מפליגינן בחנוך שעות ובהשלמה דדבריהם בין תינוק לתינוקת כלל אבל לענין השלמה דאורייתא נקטינן כר' יוחנן ומשום דאיפסיקא התם במסכת נדה (דף מו.) דתוך זמן כלפני זמן הלכך תינוקת בת י"ב שלמות ותינוק בן י"ג שלמות שהביאו ב' שערות משלימין מדאורייתא וכך הם דברי הר"ס במז"ל בפ' שני מהל' שביתת עשור והרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל פסק כר' יוחנן דהשלמה מדבריהם ליכא:

נר מצוה

תורה אור

לשעות בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא בתינוקת ובן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק אף על גב דקיימא לן כר' יוחנן דאמר תינוקת בת שתים עשרה ותינוק בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא קיימא לן כרב הונא ורב נחמן דבתראי אינון דמשלימין מדרבנן כדי להנכן מבן אחת עשרה בין לתינוק בין לתינוקת ובן תשע ובן עשר מחנכין אותן לשעות כדרב נחמן שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש בשלש מאכילין אותו בארבע: **מתני'** א° עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה חולה מאכילין אותו על פי בקיאין ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר די: **גמ'** תנו רבנן עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומכניסין לה בתוך פיה אם נתיישבת דעתה א מוטב ואם לאו מביאין לה רוטב עצמו אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מביאין לה שומן עצמו שאין לך דבר שעומד בפני ב פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע וש"ד ע"ז מנא לן דתניא (א) ר"א אומר אם נאמר ° בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך

[ד"רכד ע"ב]

רש"י

מר פרים מיליה דתינוקת ומר פרים מיליה דתינוק (ב): מתני' עוברה שהריחה · העובר מריח (א) תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנין: על פי בקיאין · אם אמרו ב' רופאים שהוא מסוכן אם אינו אוכל: גמ' כוש · פלא תוחבים לה כוש ברוטב של אותו בשר ומוליכתו: למה נאמר בכל מאודך כו' · יאמר

מתני' עוברה שהריחה. העובר מריח התבשיל והיא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים והאי דנקט עוברה אורחא דמילתא נקט אבל הוא הדין לבריא שהריח ונערערה נפשו שמאכילין אותו על פי עצמו או ע"פ בקי המכיר בו וראיה לדבר מדאמרי' בפ' אע"פ (דף סא.) אמימר ומר זוטרא ורב אשי יתבי אפתחא דבי *דוניגר מלכא חזייה רב אשי למר זוטרא דחוורן אנפיה שקל באצבעתיה אנח ליה אפומיה אמרי ליה פסלתיה לסעודתא דמלכא וכו' אמרי ליה רבנן מ"ט עבדת הכי אמר (ב) חזאי רוח נרעת דקא פרחה עילויה אלמא מכי חוור אפיה חיישינן לסכנתא: **גמ'** תוחבין לה כוש ברוטב. ומוללתו לפי שמאכילין אותה הקל הקל תחילה ומסתברא דה"מ בעוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה שפעמים מתיישבת בטעם הרוטב עצמו ופעמים צריכה לשומן עצמו אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין מאכילין אותו בתחילתו דבר הבריא לו וכפי הצורך לו כמו שאמרו הרופאים ואין מדקדקין עליו להאכילו הקל הקל: **וכתוב** בהלכות גדולות אשה עוברה דידעינן דאי לא אכלה מתעקר ולדה אע"ג דאמרינן ספק בן קיימא ספק נפל הוא שפיר דמי למיתן לה וכתב הרמב"ן ז"ל דמדקאמר משום סכנת ולד משמע דאפילו ליכא למיחש לדידה מחללין והיינו דגרסינן בשלהי פ"ק דערכין (דף ז.) אמר רב נחמן אמר שמואל האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעין את כריסה ומוציאין את הולד פשיטא מאי עביד מחתך בשר בעלמא הוא אמר רבה לא נצרכה אלא להביא סכין דרך רשות הרבים מאי קמ"ל דמספיקא מחללין שבתא תנינא ספק חי ספק מת ספק עכו"ם ספק ישראל מפקחין מ"ד התם הוא דה"ל חזקה דחיותא אבל הכא דלא ה"ל חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל ואע"ג דתנן [אהלות ספ"ז] האשה המקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו אבר אבר יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש דאלמא מעיקרא לית ביה משום הצלת נפשות ותנן נמי גבי תינוק בן יום אחד [נדה מד.] וההורגו חייב ודוקא בן יום אחד אבל עובר לא וקרא נמי כתיב דמשלם דמי ולדות אפ"ה לענין שמירת מצות מחללין עליו אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה הלכך אפילו בהצלת עובר פחות מבן מ' יום שאין בו חיות כלל מחללין כדעת בעל הלכות ז"ל ואיכא מ"ד שאין מחללין משום נפלים אלא עוברה שהריחה חששה דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא וטעמא דיושבת על המשבר טעמא אחרינא הוא דכיון שמתה הוא כילוד ולא כירך אמו הוא ולאו בדידה תלי אלא חי הוא ודלת ננעלה בפניו אלא דלא הוה ליה חזקה דחיותא אלו דבריו ז"ל בספר תורת האדם ואין צריך לכל הדקדוקין הללו דהא לא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה ולא סכנת עוברה בלא סכנת עובר דמפלת בחזקת סכנה היא וכן פרש"י ז"ל דאם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: **חוץ** מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים. לאו דוקא איכהו גופייהו דכל אביזרייהו נמי אסירי ואפילו מקום סכנה וראיה לדבר מדאמרינן בפרק כל שעה (דף כה.) אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה ואמרינן היכי דמי אי דאיכא סכנה אפילו עצי אשרה נמי ואי דליכא סכנה אפילו כל אסורין שבתורה נמי לא ואסיקנא לעולם דאיכא סכנה ואפ"ה עצי אשרה לא והא עצי אשרה דאי אכיל מינייהו או שייף בהו לאו ע"ז פלח אלא משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם הוא דעבר ואפ"ה אסור ובגלוי עריות נמי אמרינן בפרק סורר ומורה (דף עה.) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו אחורי הגדר ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר אלמא ג' עבירות הללו ל"ש עבירה גופה ול"ש אבקה של עבירה אין מתרפאין וכן נמי לא מיבעי היכא שהעובד כוכבים מתכוון להעביר ישראל על מצות הללו אלא אפילו להנאתו של מעביר אסור דהא עצי אשרה להתרפאות בהן ליכא מאן דבעי לעבורי ליה דחולה להנאת עצמו ולרפואתו הוא דקא עביד ואפ"ה מסקינן דאע"ג דאיכא סכנה אסור וכן נמי אותו שהעלה לבו טינא הנאת עצמו הוא ופקוח נפשו הוא ואפ"ה מסקינן דימות ואל תספר עמו אחורי הגדר ובסוף פרק קמא דקדושין [דף מ.] אמרינן דרב כהנא תבעתיה ההיא מטרוניתא ור' צדוק נמי תבעתיה ההיא מטרוניתא וכולהו סכינו נפשייהו למיתה כדאיתא התם ואי סלקא דעתך דלהנאת עצמו של עובד כוכבים מותר היכי מסכני נפשייהו וכי תולה שיש בו סכנה ואמרו בקיאין לחלל עליו שבת מדת חסידות לו שימנע עצמו איטו אלא שופך דמים [ירושלמי יומא פד:] והזריז הרי זה משובח [ירושלמי הל' ה'] והנשאל מגונה והשואל שופך דמים וכ"ש המונע עצמו שמתחייב בנפשו אלא ש"מ דג' עבירות הללו לעולם אסור ואפילו להנאת עצמו ובע"ז נמי אשכחן דמרדכי סכין נפשיה וכולהו ישראל לגבי המן משום דנעבד הוה ואף על גב דלהנאת עצמו ולכבודו הוא כדכתיב גדל המלך אחשורוש את המן וכתיב וכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן אלמא דבג' עבירות הללו אפי' להנאת עצמן אמרינן דיהרג ואל יעבור ואע"ג דהא אסתר גלוי עריות הואי ואפ"ה מסקי' התם פרק בן סורר ומורה [דף עד:] דלהנאת עצמו שרי י"ל דעובד כוכבים הבא על בת ישראל לאו בכלל גלוי עריות הוא דאי בזנות גזירת בית דינו של שם הוא ואי דרך חתנות מלא תתחתן בם נפקא דמשאר עבירות היא ולא הוי בכלל גלוי עריות אלא אשת איש דישראל אי נמי ישראל הבא על בת עובדי כוכבים דחייבי מיתות הוא דהא קנאין פוגעין בו ומחייבי כריתות נמי קא חשיב דאדכרה רב לגמריה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ודאמרינן התם [שם] בקאקי ודמונקי דיהבינן להו ופלחינן בהו לגבי נורא משום דלהנאת (ג) עצמו הוא התם היינו טעמא משום דלאו עבודת כוכבים והבק עבודת כוכבים הוא אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול דהוי משאר חייבי לאוין שבתורה ואסורא דשייכא בשאר כל המצות אבל לאוין דע"ז כולן אסור לעבור עליהן אפי' להנאת עצמן לעולם וכן בס"ד וכן בג"ע והיינו דתניא בספרא שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה ופרישו עלה בירושלמי זאת אומרת שאין מתרפין מגלוי עריות שבת הותרה מכללה לאו להתרפאות ודכוותה נערה המאורסה לא הותר מכללה אפילו להתרפאות ומדקתני לא הותרה מכללה אפילו להנאת אדם במשמע כך כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם (ד): **אם** נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך. יאמר החביב שבהם

שלטי הגבורים

א וכתב הרמב"ן דוקא עוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה פעמים מתיישבת ברוטב ופעמים שצריכה לשומן עצמו אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין וכל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו מסוכן הוא אם לא יתנו לו ומותר ליתן לו: וכתב הרא"ש ז"ל ולאו דוקא עוברה אלא הוא הדין כל אדם שהריח מאכל ומתאוה ופניו משתנים מסוכן הוא ומאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקי כדאמרינן בפרק אע"פ אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוי יתבו אפתחא דבי דונגר מלכא חליף ואזיל אדונגר דמלכא חזיא רב אשי לאמימר דחוור אפיה שקל באצבעיה ואנח ליה בפומיה וכו' ואמרו ליה רבנן מאי טעמא עבדת הכי אמר חזינא לרוח נרעת דקא פרחא עילויה ש"מ דכי חוור אפיה חיישינן לסכנתא וקאמר התם הכל מסבין בפני במה חוץ מיין ובשר אמר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרב כהנא ואייתי ליה גלגלידי דליפתא בחלא ואי לאו דיהבו לי אסתכנא ורב פפא אמר אפילו תמרא דהינונתא כללא דמילתא כל דאית ליה ריח ואית ליה קיוהא וכן כתב הרמב"ן ז"ל: כתב הרא"ש ז"ל כתב בעל הלכות אשה עוברה דידעינן דאי לא אכלה מתעקרא וולדה אף ע"ג דספק בן קיימא הוא ספק נפל שפיר דמי ליתן והרי"ץ גיאות ז"ל כתב דלאו בידיעה דידן תליא מילתא אלא בידיעה דידה ובדעתה תליא מילתא דמשהריחה נותנין לה וכחולה דמיא וכתב הרמב"ן ז"ל משמע מתוך דברי בעל הלכות דמשום סכנת וולד לחודיה מחללין אפילו ליכא למיחש לדידה והיינו דגרסינן בשלהי פ"ק דערכין האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין וקורעין כריסה ומוציאין את הוולד פשיטא מאי עביד מחתך בשר בעלמא הוא אמר רבה לא נצרכה אלא להביא סכין דרך רה"ר מאי קמ"ל דעל ספיקא מחללין שבת תנינא ספק חי ספק מת ספק עכו"ם ספק ישראל מפקחין מהו דתימא התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל ואיכא דס"ל דאין מחללין משום נפלים אלא עוברה שהריחה חששא דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא וטעמא דיושבת על המשבר שמתה טעמא אחרינא הוא כיון שמתה הרי הוא כילוד דהא לאו ירך אמו הוא דלא בדידה תליא אלא חי הוא ודלת נעולה בפניו וליכא חששא אלא דלא הוה ליה חזקה דחיותא וספק נפשות להקל ולא ידענא מה צורך לכל אלו הדקדוקים דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה דהמפלת בחזקת סכנה היא וכן פירש רש"י דאם אינה אוכלת שניהם מסוכנים:

עין משפט

א מיי' פי"ד מה' מאכלות אסורות: ב מיי' פ"ה מה' יסודי התורה סמג עשין ס טוי"ד סי' קנז'

הגהות חו"י

(א) נ"ב עיין ברי"ף סנהדרין ר"פ בן סורר ופסחים ר"פ כל שעה: (ב) נ"ב ויש לרבינו שיטה אחרת מרש"י ועיין במהרש"א:

בגמ' שגי' אגור חלכה.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ריח: (ב) נ"ב אמר: (ג) עצמן כצ"ל: (ד) נ"ב וכל זה כתוב גם בספר המלחמות' בפ' בן סורר ומורה הארוך עוד שם:

מלחמת ה'

אמר הכותב ברוב חילוף הספרים הלכה זו אין לה הכרע אבל לפי גירסא זו אין דברי בעה"מ ז"ל נכונים שאין להעמיד מימרא סתם בתינוקת ולא בתינוק שאין כן דרכן ומדתן של חכמים לומר סתם דין לנשים אלא לאנשים אבל סתם דיניהם בזכרים שונים אותן כענין ששנינו תינוקת בת יום אחד מטמאה בנדה בת עשרה ימים בזיבה תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה ומטמא בנגעים ומטמא בטמא מת ומאכיל בתרומה ופוסל מן התרומה ונוחל ומנחיל וההורגו חייב לא שנו בנקבה אלא דינין המיוחדין בה ושונין סכל בזכרים והלכה כן היו מפרשים בגמרא בתינוקת ובמעתין נמי דיקא לפום מאי דבעינא לפרושי קמן דלא מוקמינן לן סתמא בתינוקת דוקא יעוד למה לא פירשו ר"ה ור"נ אף דין הזכרים כמו שפי' ר"י ועוד דהא (תנן) [בן] ומשלימין קאמר והי בתינוקת ה"ל למימר בת ומשלימות ואע"ג דר"י אמר בתינוקת בן ומשלימין התם משום ריפא וסיפא משום סירכא דידהו כי הכוא דאמרי' אתרוג בשביעי אסורה משום סוכה בשמיני אסורה ופירושה כפי זו הגירסא כך הוא בן ח' שנים שלימות כלומר שנכנס לתוך תשע בבריא ובן תשע שלימות בחולה מחנכין אותן לשעות וכל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלמות הן שהל יוה"כ להיות בשנה של אחר זמן וכן רבינו שלמה ז"ל בן עשר בן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב שלימות שהוא נכנס לתוך שנת הי"ב משלימין דאורייתא פי' בתינוק משום דקסבר תוך זמן כלאחר זמן לעונשין דפלוגתא היא במסכת נדה ור"נ אמר בן ט' בן עשר

המאור הקטן

כתב הרי"ף ז"ל ואע"ג דקי"ל כר' יוחנן דאמר תינוקת בת שתים עשרה וכו' כדכתיבנא (והרא"ש הביאו בסי' י"ב) ואנן לא חזי לן דפליגי רב הונא ורב נחמן ורבי יוחנן בהא שדברי מחלוקת ולא פליג ר' יוחנן בהדי רב נחמן ורב הונא אלא בהשלמה בלחוד דלר' יוחנן ליכא השלמה לדבריהם ולרב הונא איכא השלמה לדבריהם שתי שנים ולרב נחמן שנה ורב הונא ורב נחמן מיירו בתינוקת ורבי יוחנן מיירי בתינוק וכיון דחינוך דרבנן הוא נקיטין כרב נחמן דקאמר מילתא מציעתא ומה שאמר הרי"ף ז"ל דמשלימין מדרבנן בן אחת עשרה בין לתינוק בין לתינוקת ליתא שאין השלמה לתינוק אליבא דרב נחמן אלא שנת שתים עשרה בלבד ולתינוקת שנת אחת עשרה בלבד ויש שבוש וחלוף ברוב הספרים בענין הזה:

שבהם וכ"ש שאינו חביב : כי כאשר יקום · בנערה המאורסה כתיב : מה למדנו מרוצח . לנערה המאורסה שהוא אומר כמשפט הרוצח כן הדבר הזה אם לומר שהיא אנוסה וכי צריכה התורה להמשילה לרוצח והלא כבר נאמר לנקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה : אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד . [כלומר ונמצא אף למד] : מקיש רוצח לנערה המאורסה . מה נערה המאורסה ניתן רשות להצילה מבועלה זה בנפשו של בועל להרגו קודם שיבא עליה דכתיב ואין מושיע לה הא יש לה מושיע בכל צד תשועה יושיענה אף רוצח ניתן להציל הנרדף בנפשו של רודף : מה רוצח יהרג ואל יעבור . אם אמרו לו הרוג את חבירך ואם לאו נהרוג אותך יהרג ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן אף נערה המאורסה אם אמרו בעול ארוסת חבירך ואם לאו תהרג יהרג ואל יעבור ובמקצת נסחאות כתוב אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור וכתב רש"י ז"ל דליתיה שהיא אינה מצווה למסור עצמה שהרי אינה עושה כלום וכדאמרינן בסנהדרין (דף עד:) אסתר קרקע עולם היתה ומש"ה תעבור ואל תהרג *ואפשר לקיים הגירסא דהא אמר אביי אסתר קרקע עולם היא ה"מ כשאחר אונס אותה לבועלה שמאחר שיכולין לבעול אותה בעל כרחה למה תהרג אבל הכא משכחת לה כגון שהעלה לבו טינא דאמרי' תמות ואל תבעל לו אי נמי משכחת לה כגון שנתקשה לאשתו ואמרו לה נכרים שתבעל להם לעצמה ואם לא תרצה לעשות כן שיהרגו אותה דבהכי גוני לאו קרקע עולם היא : מרי דוראי . שלטון כפר שאני דר בו דוראי לשון בקעה : מאי חזית דדמא דידך סומק טפי . מאי דעתיך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם וליתא דטעמו של דבר לפי שחביבה נפשו של ישראל לפני המקום יותר מן המצוה ולפיכך אמר הקב"ה תבטל מצוה זו ויחיה אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטלה למה ייטב בעיניו של מקום שתעבור על מצותו למה יהא דמך חביב עליו יותר מדמו של ישראל זה : ומיהו אם אמרו עובדי כוכבים תנו לנו פלוני שביניכם ואם לאו נהרוג כולכם וידם תקיפה לעשות כן ימסרוהו לו ואל יהרגו כולם כיון שאם לא יעשו כן יהיה הוא והם נהרגין דגרסינן בירושלמי עלה דהסיא מתני' דתנן בפ"ח דתרומות נשים שאמרו להם עובדי כוכבי' תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה ואם לאו הרי אנו מטמאין כולכם יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ומוכח בירושלמי שאם ייחדו להם אחת מוסרין אותה דגרסינן התם סיעת בני אדם המהלכים בדרך ופגעו בהן עובדי כוכבים ואמר להם תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג כולכם אפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל ייחדו להם אחד כגון שבע בן בכרי ימסרו אותו להם ואל יהרגו אמר ר"ל והוא שיהיה חייב מיתה כשבע בן בכרי ור' יוחנן אמר אף על פי שאינו חייב מיתה (ג) ומיהו מייתי התם עובדא דהאי בר נש תבעוה מלכותא וערק ללוד לגבי ריב"ל ואקיף מלכא מדינתא ויהב להו והוה אליהו רגיל דמתגלי ליה הו לא אתגלי ליה וצם כמה צומין עד דאיתגלי ליה אמר ליה לדילטור אנא מיתגלי אמר ליה ולא משנה עשיתי אמר ליה וזו משנת חסידים היא : **ההיא** עוברה דאריחה . שהריחה ויוה"כ היה : לחישו לה · בלחישה שיוה"כ היום אולי תוכל להתאפק : ואילחישה . קבלה הדברים שפסק העובר מתאותו : זורו רשעים . נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים : אוצר פרי . להפקיע שערים ותניא [ב"ב צ:] אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שהוא מפקיע השערים : **מתני'** חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין. האומרים צריך : **גמ'** והאי דקאמר חולה לא צריכנא תונבא הוא דנקיט ליה . כלומר מחמת ביעות חליו הוא שאומר כן ומשום דספק נפשות להקל תלינן הכי דכי אמר צריך לאו מחמת ביעתותה קאמר אלא קים ליה בגוויה טפי ולב יודע מרת נפשו וכי אמר לא צריך תלינן דמחמת תונבא הוא דאמר הכי דספק נפשות להקל : **ואי** אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא . וכמו שכתוב בהלכות הא מילתא לא מיפרשא שפיר בהלכות דבגמרא הכי אמרינן דאע"ג דאמר חולה ואחריני בהדיה כלומר אפילו מאה דלא צריך כל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך מאכילין דאע"ג דאמר רב ספרא [דכי אמרינן] תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא אזלינן בתר רוב דיעות והכא אומדנא היא והוה לן למיזל בתר רוב דיעות דאמרי לא צריך קמ"ל דלא דכי אזלינן באומדנא בתר רוב דעות ה"מ באומדנא דממונא כגון בשומת שמין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה לא משום דספק נפשות להקל : **ומיהו** איכא מ"ד דבמסקנא דסוגיין לא סליק הכי אלא אפילו באומדנא דחולה הולכין אחר רוב דעות וכן דעת רב אחא משבחא גאון ז"ל וזה תלוי בדקדוק סוגיות הגמרא וכתבתי בחדושי ואין מקום להאריך וכן דעת רש"י ז"ל דלמסקנא אזלינן בתר רוב דעות שכתב לקמן בההיא דתני' אבל מצטרפין לדעת אחרת ופירש הרב ז"ל כגון ב' אומרים אינו צריך וג' אומרים צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל ולא נהירא דכיון דבגמרא חזינן בהדיא דבאומדנא דספק נפשות אין הולכין אחר רוב דעות לא דחינן לה בסברא דעלמא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שביתת עשור : ואי אמר איהו צריכנא אע"ג דאמרי אחריני לא צריך מאכילין אותו על פי עצמו מ"ט לב יודע מרת נפשו. והוא נאמן על עצמו יותר ממאה איש : **ובכללא** דסוגיין דחולה ורופא שנחלקו אחד אומר אינו צריך ואחד אומר צריך הולכין אחר האומר צריך דספק נפשות להקל חולה ורופא אחד אומר אינו צריך ורופא אחד אומר צריך אין מאכילין אותו שאין דבריו של אחד במקום שנים והכי מוכח בגמרא חולה ורופאים שנים ושלשה ואפי' ק' אומרים אינו צריך ויש שנים אומרים צריך מאכילין אותו על פיהם דספק נפשות להקל ואין הולכין בו אחר רוב דעות חולה אומר צריך אני אפילו מאה בקיאין אומרין אינו צריך מאכילין אותו ע"פ עצמו :

ומדקתני

רש"י

יאמר הכתיב שבהם וכ"ש שאינו חביב : כי כאשר יקום איש· בנערה המאורסה כתיב : מה למדנו מרוצח · לנערה המאורסה שהוא אומר כמשפט זה כן משפט הדבר הזה : מה נערה המאורסה · ניתן רשות להצילה מבעילה זו בנפשו של בועל להורגו שלא יבא עליה כדכתיב אין מושיע לה הא אם יש לה מושיע יושיע בכל צידי תשועה: רוצח יהרג ואל יעבור · סברא הוא כדמפרש לקמן : אף נערה המאורסה · אם אמר לו בעול ארוסת חבירך או תהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה מצווה למסור נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא וראיה לדבר אסתר : רוצח גופיה . מנא לן דיהרג ואל יעבור : מרי דוראי · שלטון של כפר שאני דר שם· דוראי שם כפר : מאי חזית דדמא דידך סומק טפי כלומר מאי דעתך למישרי מלתא משום דוחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבין נפשותיהן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוה אמר הקב"ה תבטל מצוה ויחיה זה אבל הכא יש כאן ישראל נהרג והמצוה בטלה למה ייטב בעיני המקום שתעבור על מצותו למה יהא דמך חביב עליו יותר מדמו של זה : ההיא עוברה דאריחה · שהריחה ויוה"כ היה : לחישו לה בלחישה.שיה"כ היום אולי תוכל להתאפק: ואילחישה · קיבלה הדברים שפסק העובר מתאותו : זורו רשעים · נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים : אוצר פירי · להפקיע שערים ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שהוא מפקיע את השערים : תונבא · שטו' אישטורדש"ן בלע"ז מחמת (ב) חולי : תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות · הוא דאמור ולענין אומדנא בתר רוב דיעות:באומדנא דממונא.

תורה אור

נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך ג"ע מנא לן דתניא ר' אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' וכי מה למדנו מרוצח מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה מאורסה ומקיש נערה מאורסה לרוצח °מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור ומה נערה מאורסה נתנה להצילה בנפשו אף רוצח נתן להצילו בנפשו · ש"ד *סברא הוא כי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלני' ואי לא קטלינא לך אמר ליה ליקטלך ולא תקטליה מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דחברך סומק טפי : ההיא עוברה דאריחא (א)אתיא לקמיה דרבי אמר להו זילו לחישו לה דהאידנא יומא דכיפורי הוא לחישו לה ואילחישה קרא עליה °בטרם אצרך בבטן ידעתיך נפק מינה ר' יוחנן ההיא עוברה דאריחה אתו לקמיה דר' חנינא אמר לחישו לה ולא אילחישה קרא עליה *°זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתאי אוצר פירי : ^א^חולה מאכילין אותו א ע"פ בקיאין אמרי דבי ר' ינאי חולה אומר אני צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה ב צריכנא בעותי הוא דקא מבעית סבר אי לא אבילנא מייתנא קמ"ל °לב יודע מרת נפשו: חולה אמר איני צריך ורופא אומר צריך שומעין לרופא פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא לב יודע מרת נפשו קמ"ל שומעין לרופא והאי דקאמר חולה לא צריכנא תונבא הוא דנקיט ליה ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא ואמרי תרי אחריני צריך מאכילין אותו על פיהן*[אע"ג](א) דכי אמרי' תרי כמאה ומאה כתרי הני מילי לענין עדות אבל גבי אומדנא בתר ג רוב דעות אזלינן

והני

(נר מצוה)

(דברים כב · ירמיה א · תהלים נח · משלי יד · עי' תוס')

עין משפט

א מיי' פ"ב מה' שביתת עשור סמג לאוין סט טור א"ח סי' תריח ·

הגהות הר"י

(א) נ"ב בגמ' מסיק פשיטא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך ואע"ג דאמר רב ספרא תרי כמאה וכו' :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל אתו : (ב) נ"ל חוליו : (ג) ומייתי התם כצ"ל :

שלטי הגבורים

א איכא מ"ד מדקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאים שמע מינה יחיד מומחה ומוחזק בבקיאות ורופאים שאינן חכמים ומומחים כל כך הולכין אחר הבקיאות ואינו נראה להרמב"ן אלא כיון שכולן רופאים ויודעים במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים :

ב כתבו התוספות הא דקאמר תלמודא חולה אומר צריך אני היינו שאומר שהוא ירא שאם לא יאכל שיכביד חליו ויהיה מסוכן למות ויש ספרים שכתוב בהן מילתא דר' ינאי פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה צריך אני בעותיה הוא דקא מבעית סבר אי לא אכילנא מייתנא קמ"ל אלמא דוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו ע"כ וכתב הרא"ש ונראה לי דחומרא גדולה היא זאת בספק [נפשות] דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל שמא ימות אלא דרך רופא לומר אם לא יאכל אפשר שיכביד חוליו ויסתכן ואפילו לספרים שכתוב בהן אי לא אכילנא מייתנא אין ללמוד מזה דדוקא על ספק מיתה מאכילין דלישנא דמייתנא לאו דוקא אלא שדרך החולה לומר כן מחמת פחד המיתה :

ג ומדברי הרמב"ם נראה שהולך אחר רוב דעות ואחר בקיאות הרופאים שכתב מקצתם אומרים צריך ומקצתם אומרים אינו צריך והוא שותק הולכין אחר הרוב או אחר הבקיאין ולא נראה לטור אלא כדפירש ובשאלתות דרב אחאי כתוב דאזלינן בתר רוב דיעות וכן דעת רש"י שהרי פי' לקמן אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אמר צריך מצטרפין למהוי פלגא וספק נפשות להקל וכתב הרמב"ן ז"ל ואע"ג דאמרי' בהדיא כי אזלינן בתר רוב דיעות באומדנא ה"מ בממונא הני רבוותא סברי דהך אוקמתא ליתא דהא משום דאקשינן ע"פ בקיאין חרי פשיטא תרי ותרי נינהו הוא דאיתוקם הכי וכיון דאתא מר בר רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך אני אפילו איכא מאה דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן קמה לן מתני' כדמעיקרא דאי איכא אחרינא בהדי חולה דאמר לא צריך מאכילין אותו על פי בקיאין ותרי דסלקא דעתך אמינא כשם שהחולה אומר צריך אני שומעין לו ואפילו כנגד ק' בקיאין כך כשהוא אומר איני צריך נשמע ליה דהכא והכא לב יודע מרת נפשו הוא . קמ"ל דלהקל אמרינן אבל להחמיר כחד בקי בעלמא הוא ולא כתרי הלכך היכא דאיכא אחרינא בהדי לתרי דאמרי צריך לדידהו שמעינן לחד לא שמעינן ולא אמרי' תונבא בעלמא הוא דנקיט ליה אלא חד מכינן ליה תרי לא מכינן ליה ומיהו כיון דאיתמר בהדיא בגמרא דלא אזלינן בתר רוב דעות לא דחינן סוגיא בפירקא ותפסינן סברא

המאור הקטן

חולה מאכילין אותו על פי בקיאין כתב עלה הרי"ף ז"ל ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא ואמרי תרין אחריני צריך מאכילין אותו על פיהם דכי אמרינן תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לגבי ממונא אבל הכא ספק נפשות להקל . ולא הכין ה"ל ^א^מיכתב אלא הכי ה"ל למיכתב אי איכא בתרי ^ב^דאמרי צריך אע"ג דחולה אמר אינו צריך ואיכא נמי בתרי בהדי' דאמרי לא צריך אמרי' תרי כמאה ^ג^ומאה כתרי ולא אזלינן בכי האי אומדנא בתר רוב דעות משום דספק נפשות להקל :

מלחמת ה'

עשר מחנכין אותן לשעות בן י"א שלימות משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא אף זו בתינוק ומשום דקסבר תוך זמן כלאחר זמן כדר"ה ור"י סבר תוך זמן כלפני זמן לפיכך בן י"ב לזכר אין משלימין דאורייתא ופליג נמי בחינוך ודכ"ע אין בין תינוק לתינוקת כלום בחנוך שעות ולא בהשלמת של דבריהם שחכמים אין נותנין דבריהם לשיעורין ואין להחמיר על הנקבות יותר בחנוך דעיקר חנוך לנער הוא כדאמרינן במס' נזיר בפ' מי שאמר הסני בנו חייב לחנכו במצות בתו אין חייב לחנכה והיינו דרמי' מתני' עליה דר"י ופריק לה שפה או שתים סמוך לפרקן והפרק הוא שנת י"ג לזכר שהוא עונת הנדרים והכי אמרינן בפרק בא סימן לפני הפרק

דהיינו קודם לשנה זו ולאחר הפרק לאחר י"ג שלימות ותוך הפרק דהוא שנת י"ג עצמה שנמצא שמחנכין את הזכר שעות אחת עשרה שתים עשרה שהם שתי שנים סמוך לפרק והנ"ל תוך הפרק שהוא מופלא שודאי מחנכין וקי"ל כר"י בהשלמה דאורייתא דהכי פסק רבא בפרק יוצא דופן והלכתא תוך הזמן כלפני הזמן וקי"ל כבתראי דאיכא השלמה מדבריהם וקי"ל בזמן חנוך שעות והשלמה כר"נ דאמר מילתא מציעתא ודבר נכון הוא אם הגרסא אמת וכדאי הוא רבינו הגדול לסמוך עליו ויש כאן שאלה לד"ה שהרי ר"י סבר תוך זמן כלאחר זמן בפ' יוצא דופן ואם יש מי שרוצה לפרש בן י"ג בשנת שלש *) מן סי"ג עצמה והשבוש הזה נשתבש בו בעל המאור ז"ל שא"כ אין הלכה כר"י ולא כרב הונא ור"נ והפקה לכולא שמעתא לגבר מהלכתא ולא תטעה בדבר מפני שלא אמרו בן י"ג שנה ויום א' אלא כמו ששנינו בכולא פירקא דיוצא דופן דהתם לאפוקי ער"ה הוא והכא אפילו אל יה"כ בר"ה אלו משלים דאורייתא שהרי היום והגדלות באין כאחד אבל אפשר דהדר ר"י מההיא משום דהתם אתבוה ואסקוה בתיובתא אבל ר' ור"נ לא הדרי בהו משום דאשכחן דפליגי בה תנאי בשלהי יוצא דופן ור"נ נמי אמר בההיא שמעתא גופה כשגאי גם יש בתלמוד סברות מתחלפות בחלוף המסכתות והן כמו איכא דאמרי ור"ח כתב מהן הרבה ואפשר כן שאף סברא זו של ר"י נתחלפה כאן או שחזר בו כמו שאמרנו ונבזה אין כאן תמה משות דאשתכח מההיא ·

ומדקתני ע"פ בקיאין ש"מ שהולכין ע"פ בקיאין והלכך יחיד מומחה שנחלק עם שנים אחרים שאינן מומחין אין הולכין אחר השנים כדאשכחן לענין הנשאל לחכם דאמרי' היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו דאלמא בעינן תרתי חכמה ומנין ולענין מחלוקת ב"ש וב"ה אמרינן בפרק קמא דיבמות (דף יד.) כי אמרינן אזלינן בתר רובא ה"מ דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדי טפי ולפיכך אם הדבר ברור אצלנו שבקיאתו מכריע רוב המנין של אחרים הולכין אחריו בין להקל בין להחמיר ואם הדבר ספק מאכילין אותו נר מצוה דספק נפשות להקל זהו מה שנ"ל בזה והרמב"ן ז"ל לא כתב כך בספר תורת האדם: **ירושלמי** חולה אמר יכולני לצום ורופא אמר איני יודע רבי אבהו בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל ודוחה את השבת וכתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דמסתברא ה"מ בחולה אומר יכולני מפום דשכיח ביה תונבא בחולה אבל רופא אומר יכול וחולה אמר איני יודע שומעין לרופא דאיני יודע דחולה לאו כלום הוא דאיהו מנא ידע דרובם של חולים אינם יודעים ובקיאים בחולי שלהם הלכך לזה שומעין שאמר יודע אני: **מתני'** מי שאחזו בולמוס. חולי של רעבון הוא והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: כלב שוטה. בגמ' מפרשינן סימנים פיו פתוח ורירו נוטף ואזניו סרוחות וזנבו מונחת לו בין ירכותיו והולך על צידי הדרכים וי"א אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין. מחצר כבד שלו. ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו אינה רפואה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ורבי מתיה בן חרש מתיר. דקסבר רפואה גמורה היא: **גמ'** צפדינא. חולי השנים והככים ומתחיל בפה וגומר בבני מעים ומסוכן הוא: מאי סימניה. של אותו חולי: רמי (ב) דמא מכביה. כשנותן כלום בשיניו זב הדם משורות שיניו:

והני מילי בממונא אבל הכא ספק נפשות להקל ואי אמר איהו צריכנא ואף על גב דאמרי מאה לא צריך מאכילין אותו על פי עצמו מאי טעמא לב יודע מרת נפשו:

°**מתני'** מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר א הכבד שלו ור' מתיה בן חרש מתיר ועוד א"ר מתיה בן חרש °החושש בפיו מטילין לו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות וספק נפשות דוחה את השבת: **גמ'** והילכתא כר' מתיה בן חרש דאמר החושש בפיו מטילין לו סם בשבת דלא פליגי רבנן עליה אלא בכלב שוטה אבל בהחושש בפיו לא פליגי עליה *דהא רבי יוחנן נמי חש בצפדינא שהוא כאב השינים ועבד לה סם בשבת דכמכה של חלל היא דאמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעים מאי סימנה רמי מידי (א) מכביה ואתיה ליה דמא (ג) מדריה פי' הבשר של שיניו: מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת • *לאיתויי מאי אמר רב יהודה אמר שמואל לאיתויי ספק שבת אחרת (א) היכי דמי כגון דאמדוה לתמניא יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ניעכביה עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבי קא משמע לן: תניא נמי הכי מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא אלא מחמין לו מיד וספיקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו בלבד אלא ספק שבת אחרת ואין עושין ב דברים הללו לא על ידי נכרים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפים לדעת אחרת: ת"ר מפקחים פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד כיצד ראה תינוק שנפל לים פורס מצודה ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד

כגון בשומא ששמין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה אע"ג דרובא אמרי לא צריך כגון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל: מתני' מי שאחזו בולמוס. חולי האוחז מחמת רעבון ועיניו כהות והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואע"ג שנהגו הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מתיר. דסבר רפואה גמורה היא: גמ' ספק שבת אחרת. דהיום לא ימות בודאי אלא ספק שאם לא יעשו היום שמא ימות לשבת (ג) הבאה: והיכי דמי כגון דאמדוהו. רופאים לעשות לו הרפואה שמונה ימים: להברותו. (ד)רחיצה: שמא יבריא.מאליו: על פי נשים אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהם: אבל מצטרפין לדעת אחרת. כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומר צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: פיקוח. ריסקורמינ"ט בלע"ז (ה) כל דבר שצריך לו לנפש להעביר סכנת מות:

וגרסי' בגמ' ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל תחלה כלומר שאם יש שני איסורין לפנינו הא' איסור לאו כגון נבילה והאחד איסור כרת מאכילין אותו איסור לאו וכן הדין בכל חולה ונשאל הראב"ד ז"ל בלשון הזה אם היה חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה לא נאמר לנכרי שינחור לו (אחר) ונאכילנו הנבילה שאין בה אלא איסור לאו ולא נשחוט ונדחה שבת שיש בה איסור סקילה והשיב שזה החולה איזה איסור עומד ומעכבו ודאי איסור שבת לא איסור נבילה תדע שאילו לא היה שבת לא הייצ מבקשים לו נבילה (כי) אלא שחוטה וכיון שכן האיסור העומד עליו ומעכבו הוא שבת הותר גמור לא איסור אחר ולפיכך אין מתירין לו איסור נבילה עכ"ל ותמהני שא"כ מלא תרנגולת נחורה נאכילנה אותו ולא נשחוט לו שכשם שאתה אומר שאיסור שבת מעכבו מלשחוט כך איסור נבילה מעכבו מלאכול נבילה זו שאם לא היה איסור נבילה מעכבו היה אוכל אותה ולמה עומד לפניו איסור שבת יותר מאיסור נבילה ועוד שאפי' היה כן למה לא נאכיל אותו האיסור שהוא קל ביותר אבל נ"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחריתא בנבילה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה כדאמרי' לגבי נזיר שהיה שותה יין [נזיר מב.] אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרין, דקי"ל [ב"ק עא.] היא קודש ואין מעשיה קודש ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה: **לאתויי** ספק שבת אחרת • אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת אחרת הבאה והיכי דמי כגון דאמדוהו רופאים לעשות לו אותה רפואה שמונה ימים רצופים: להברותו. רחיצת גופו: ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא. שאם אמדוהו רופאים שצריך חמין להשקותו ולהברותו דהיינו רחיצת כל גופו אין אומרים נחם לו חמין להשקותו בלבד שמא יבריא בזה ולא יהא צריך חמין להברותו אלא עושין בשבת אחת כל מה שאמדוהו בו הרופאים: **ואין** עושין הללו דברים ע"י עובדי כוכבים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ע"י כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כך היא הגירסא בהלכות הרי"ף ז"ל [ופי'] שהדברים הצריכין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותן כלל ע"י נכרים והקטנים ואפילו באקראי בעלמא שמא יאמרו הבאים בקושי התירו פקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה על ידי המחוייבים במצות שמא יבא הדבר שכשלא ימצאו עובדי כוכבים וקטנים לא ירצו לחלל את השבת ע"י גדולי ישראל לפיכך אע"פ שחולה שאין בו סכנה אומר לעובד כוכבים ועושה כאן אין עושין על ידו מפני סכנה והדר תני ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים או כותים כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י עובדי כוכבים אפ"ה ע"י נשים או כותים עושים אם נזדמן הדבר שהרי מחוייבין הן בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מיחדים להם מלאכה זו לומר התעסק (ו) פלוני או פלוני כותי בפקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצין לחלל את השבת ומכשילין אותנו דכותאי לית להוא משום לפני עור לא תתן מכשול כדמוכח בריש חולין [דף ג.] וכן הנשים מתוך שדעתן קלה עליהן טועות בכך והיינו דקאמר מפני שמצטרפין לדעת אחרת ואיכא נסחא דכתיב בה אבל מצטרפין לדעת אחרת והכי פירושה אין מוסרין להם לנשים ולכותים לבדם העסק והפקוח הזה שיעשו על ידם שמא יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה והכותים מתעסקין ע"י ישראל דכיון שישראל עוסק בו אף הן מזדרזין על ידו אבל רש"י ז"ל כתב שאם אמרו נשים וכותים צריך אין מחללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון ב' אומרים צריך וג' אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל והקשו עליו ע"י נשים אמאי לא דהא תנן [שבת קכח:] דקורין לה חכמה ממקום למקום ואמרינן נמי שאם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר ואם היתה צריכה שמן חברתה מביאה לה שמן ואין זו קושי' אלא דשאני פקוח נפש דחיה שהיא אומנות המסורה לנשים והן בקיאות יותר מהאנשים אלא מיהו הדבר מוכרע שאם אמרה אשה צריך וכל האחרים אומרים אין אנו יודעין שאף זה בכלל ספק נפשות להקל הוא והר"ס במז"ל כתב פ"ב מהלכות שבת דמש"ה אין עושין ע"י נשים ולא ע"י עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם: **ת"ר** מפקחין פקוח נפש. בכל דבר שצריך לנפש להעביר סכנת מות: כילד ראה תינוק. להכי

שלטי הגבורים

בעלמא ע"כ וכתב הרא"ש וכן נראה לי כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא בספק נפשות. ירושלמי חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע רבי אבהו בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל כתב הרמב"ן ומסתברא הני מילי בחולה דאמר יכולני, שכיח ביה תונבא אבל רופא אומר יכול וחולה אומר איני יודע שומעין לרופא דאינו יודע דחולה לאו כלום הוא דאיהו מנא ידע רובן של חולים אינן יודעין ובקיאין בחולי שלהם הלכך לרופא שומעין שאומר יודע אני. חולה שאכל ביוה"כ ונתיישבה דעתו בענין שיכול לברך היה אומר הרא"ש שצריך להזכיר של יוה"כ בבה"מ שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים:

א מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו לפי שאין זו רפואה שנדחה בשבילה האיסור פי' רמב"ם הטעם מפני שזאת היא רפואה בדרך סגולה ואינה רפואה טבעית ואין הורגין כלב שוטה אלא בדבר הנזרק בו ולא בדבר שאוחז בידו ומכה בו:

ב היה חולה וצריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבלה:

לשון ריא"ז

ואין אומרים דיעשו דברים הללו ע"י עכו"ם או ע"י קטנים שאינן בני עונשין שמא עד שנחזור אחריהן יסתכן החולה אלא עושין ע"י גדולי ישראל שהן בני עונשין הנמצאים שם ואם היו הנמצאים שם נכרים או קטנים עושין על ידם ואין מחללין ע"י גדולי ישראל הואיל ואיפשר לעשות הדבר בהיתר אין לנו לעשות באיסור כמו שביאר מז"ס ונראה בעיני שאם היו צריכין לשחוט תרנגולת לחולה בשבת והיו עכו"ם נמצאים שם מוטב לנבלה ע"י עכו"ם ויאכל החולה נבלה ואל ישחוט ישראל שיש בו איסור סקילה שיש לנו לילך אחר האיסור הקל ועוד מוטב יעבור החולה על עצמו ואל יעבור אחר בשבילו אם אין שם לא עכו"ם ולא קטנים אלא גדולי ישראל אין מחללין את השבת ע"י נשים או על ידי הדיוטות שמא הן מצטרפין לדעת אחרים וטועה בדעתן לחלל אפילו במקום שאינו ראוי לחלל לפיכך מותר לחלל ע"י חכמים שיודעין באיזה מקום ראוי לחלל ובאיזה מקום אין ראוי לחלל אלא בחולה שיש בו סכנה ואם אין חכם יחלל כל מי שימצא שם כמו שביאר מז"ס:

נשאל לרא"ש על חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר אם לפניו נבילה ואין שחוטה אם לא נשחוט בשבת והשיב על זה והביא דמיון מאוכל נפש בי"ט דשוחטין בי"ט דאיכא לאו ולא תעשה באיסור מלאכה ויאכל נבלה דאין שם אלא לאו או נאמר לעכו"ם לנחר עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב הוה לדידן כל אוכל נפש ביו"ט כמו בחול וככה

א מיי' פ"ב מהל' שבת סמג לאוין סה טור א"ח סי' שכח:

הגהות הרי"

(א) נ"ב עיין רי"ף פ' שמונה שרצים סי' תלב:
(ב) נ"ב מידי•

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בככיה:
(ב) נ"ע מדדריה:
(ג) הבאה והיכי דמי הס"א:
(ד) רחיצת גופו כנ"ל:
(ה) בכל כנ"ל:
(ו) אשה פלונית כנ"ל:

מלחמת ה'

יעוד וכא דת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל וכו' הלכות קבועות הן אע"פ שלא כתבם הרי"ף ז"ל: **אמר הכותב** כבר יצא רבינו הגדול ז"ל י"ח ממנו שכבר כתב הא דתניא עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין לה רוטב עצמו אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין לה שומן עצמו ש"מ הקל הקל מאכילין אותה ושמעתא דרבא דבפרק רבי ישמעאל בחולה שאמרו בגרוגרת אחת לענין קרבן איתמר אבל לענין היתר מותר ודאי וכל הקודם הרי זה משובח אבל בעיא דחולה שאמדוהו בשתי גרוגרות היה לו לכתוב אלא דפשיטא מילתא דכל היכא דאפשר למעט בבצירה ממעטינן וגמרא נמי פשיטא להו ואין הדבר צריך תלמוד וכן היה ראוי לו לכתוב בהלכה זו שאמרו בבריותות בפרק א"ל התירו לה לעוברה לאכול פחות פחות מכשיעור מפני הסכנה והוינן בה מפני הסכנה אפי' טובא נמי איכול ואמר רב ספא הכי קתני התירו לה לעוברה לאכול פחות פחות מכשיעור אפי' טובא מפני הסכנה ושמא גם זו למדה מאותה שהזכרנו תוחבין לה כוש ברוטב ודרכו לקצר אבל ודאי הלכות קבועות הן: **סליק מסכת יומא**

המאור הקטן

[דף פ"ג ע"א] **והא** דתנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כו' ובעיא **דרבא** במנחות בפרק ר' ישמעאל חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות וכו' כולן הלכות קבועות הן אע"פ **שלא** כתבן הרי"ף ז"ל: מצאתי בסדורים קדמונים שנכתבו על שם מר רב סעדיה גאון ז"ל **שמסיימין** בתפילת נעילה במה אנו מה חיינו והותמין בא"י האל הסולחן ונראה הענין הזה בעיני כהלכה והיינו **דעולא** בר רב דנחית קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה והיינו דתניא בברייתא **אם בא** לחתום בוידוי חותם אלא שבכל המקומות שלנו והמוסיפין לנו, מימינו לא ראינו כך ומשנה שלימה **שנינו** אל ישנה אדם מפני המחלוקת: **סליק מסכת יומא**

א מיי' פ"ק מה' תשובה ופ"ג מה' שגגות:

נקט הני משום דבכולהו לא צריך אומדנא דכל אדם בקי ויודע שיש בהם סכנה: ואע"ג דקא נייד כוורי. כל הני אע"ג דקא אמרינן הכא לישנא יתירא דייקי דקתני דאינו צריך ליטול רשות מב"ד ולמה ליה דתני הכי הא תני ליה והזריז ה"ז משובח אלא הא אתא לאשמועינן דאע"ג דהא עביד מלאכה אחריתי והוא צריך אליה שרי: עוקר חוליא. להשפיל שפת הבור כדי שיהא נוח ליכנס: מיתבר. שיפי קיסמין להדליק: אע"ג דקא ממכיך מכוכי. שמכסה הגחלים בעפר והם נעשים פחם: ומכשכש ליה. אפתחא: דאפי' לחצר אחרת. דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים:

תורה אור | נר מצוה

מב"ד ואע"ג דקא צייד כוורי ראה תינוק שנפל לבור °עוקר חולי' ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מתקן דרגא לחול ננעלה דלת בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מיתבר ליה שיפי: מכבין ומפסיקין א מפני הדליקה והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא ממכיך מכוכי וצריכא דאי אשמועינן ים משום דאי לא מסיק ליה מיית אבל בור איפשר דיתיב אפומא דבירא ומכשכש ליה צריכא ואי אשמועינן בור משום דקא מבעית אבל דלת איפשר דיתיב ליה בהאי גיסא ומכשכש ליה באמגוזי צריכא מכבין ומפסיקין למה לי אמר ר' אלעזר לא נצרכה אלא לחצר אחרת: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אילימא דאיכא תשע' ישראל וחד עובד כוכבים הא רובא ישראל נינהו אי נמי מחצה על מחצה ספק נפשות להקל אלא דאיכא תשעה עובד כוכבים ואחד ישראל הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי לא צריכא דפריש חד מנייהו ואזל לחצר אחרת ונפלה בה דליקה מהו דתימא כל דפריש מרוב' קא פריש ולא מפקחינן קא משמע לן אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב איני והאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן אפי' תשעה עובדי כוכבים ואחד ישראל באותו חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין לא קשיא הא דפרוש כולהו (א) והא דפרוש מקצתייהו: מתני' מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק עובד כוכבים ספק ישראל מפקחין עליו מצאוהו חי מפקחין עליו ואם מת יניחוהו: גמ' *מצאוהו חי מפקחין עליו פשיטא לא צריכא אלא אפי' לחיי שעה תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד טבורו ויש אומרי' עד חוטמו בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ונמצאו העליונים מתים והתחתונים חיים אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב °כל אשר נשמת רוח חיים באפיו ומנא לן דפקוח נפש דחי שבת *א"ר יהודה אמר שמואל אמר קרא °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם: מתני' *חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה והתשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל חמורות הוא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר: °גמ' תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה: *שאל רבי מתיה בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש א"ל שלשה הן ותשובה עם כל אחת ואחת מהן עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו שנא' °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר ב שנאמר °כי ביום הזה יכפר עליכם עבר אדם על כריתות ועל מיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורים ממרקין שנא' °ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים

ויקרא יח | ירמיה ג | ויקרא טז | תהלים פט

רש"י

דנייד כוורי. [עמו] (א): עוקר חוליא. כדי להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס: ננעלה הדלת. והתינוק נבעת: מתבר בשפי. נסרים שצריך להם לישנא אחרינא בשיבי קסמים להדלקה: ומפסיקין בפני הדליקה. בכלים של מתכת או של חרס מלאים מים ובדליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר: דקא ממכיך מכוכי. דקא משפיל ומליע הגחלים: בחצר אחרת. כגון דליקה בחצר והנפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים: אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. דאם ספק ישראל ספק עובדי כוכבים מפקחין ואף על גב דרובם עובדי כוכבים הוו התם: כמחצה על מחצה דמי. דנפקא ליה בסנהדרין ובכתובות מוארב לו פרט לזורק אבן לגו: לא צריכא דפריש חד מינייהו לחצר אחרת. ושם נפלה מפולת על האחד ובכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש והכא לא אמרינן הכי: הא דפריש כולהו. הואיל ואיתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי לא אזלינן בתר רובא: הא דפריש מקצתייהו. ולא ידעינן אי הוה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק: עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאין מזיז אבר עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטם שאינו מוציא רוח ודאי מת הוא ויניחוהו: מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהני תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מן מלמטה (ב) למעלה שמוציאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: מתני' חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם אחר שהוא תלוי הבא על שגגות ספק כרת ובגמרא פריך והא ביה נמי כתיבא כפרה דכתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג באשם תלוי (ג) כתב וקאמר דאינו אלא תולה להגן עליו מן הייסורין ולא כפרה גמורה: גמ' חלוקי כפרה. שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך: אמר לו ג' הן. החלוקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינו מן החלוקין שהיא צריכה לכולם: שובו בנים. ומיד ארפא: כי ביום הזה. למדת שיש עבירה שהיא צריכה יוה"כ: ופקדתי בשבט פשעם. למדת שיש עבירה שצריכה יסורים ומסתברא הקלה לקלה והחמורה לחמורה: חלול

ירושלמי [הל' ה]

תני הזריז הרי זה משובח והנשאל מגונה והשואל הרי זה שופך דמים: לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב. כדמפרש ואזיל דאם ספק ישראל ספק עובד כוכבים הוא מפקחין ואע"ג דרובא עובדי כוכבים נינהו: הא נמי פשיטא. דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. כדנפקא לן בסוף פ"ק דכתובות מוארב לו וקם עליו: כתוב בהלכות לא צריכא דפריש חד מינייהו ואזיל לחצר אחרת ונפלה שם מפולת עליו דבכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש כל היכא דנייד והכא משום חומרא דפקוח נפש לא אמרינן: לא קשיא הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו ולפי דברי הריא"ף ז"ל שכתב לא צריכא דפרוש חד מינייהו ואזיל לחצר אחרת משמע דהכי פירושא פרוש מקצתייהו כלומר אחד מהם אע"ג דמדינא כיון דנייד הוה לן למימר דמרובא פריש אפ"ה כיון שהקביעות נשארה במקומה משום חומרא דפקוח נפש דיינינן ליה כמחצה על מחצה וספק נפשות להקל אבל פרוש כולהו והלך אחד מהם לחצר אחרת ונפלה שם מפולת עליו כיון שהקביעות לא נשארה במקומה לא סגיא חומרא דפקוח נפש כולי האי דנימא דאפילו בכה"ג מפקחין אבל רש"י ז"ל גורס למעלה לא צריכא דפרוש לחצר אחרת ופירש דהא דאמרינן הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו הכי קאמר דהיכא דפרוש כולהו הואיל ואיתחזק ישראל בהך חצר שנפלה בו מפולת מפקחין אע"ג דניידי לא אזלינן בתר רובא אבל פרוש מקצתייהו כיון דלא אתחזק ישראל בהך חצר אזלינן בתר רובא ואין מפקחין: והוי יודע שיש חולקין על הרי"ף ז"ל דס"ל דלא קי"ל כשמואל אלא אף בפקוח נפש הולכין אחר רוב וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"ב מהלכות שבת וטעמייהו משום דסבירא להו דרב ורבי יוחנן פליגי עליה דשמואל וזה תלוי בדקדוק הסוגיא השנויה כאן בגמרא וכבר כתבתי בחדושי בארוכה הרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעיין שם שאין כאן מקום להאריך: מתני' מי שנפל' עליו מפולת ספק הוא שם. מפרש' בגמ' דה"ק דלא מבעי' ספק הוא שם ספק אינו שם דאם (ד) איתא דחי הוא מפקחין עליו אלא אפי' ספק חי ספק מת מפקחין עליו ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישראל (ה) הוא אלא אפילו ספק עובד כוכבים ספק ישראל מפקחין עליו: מצאוהו חי מפקחין עליו. מפרשינן בגמרא לא צריכא אפי' לחיי שעה: מצאוהו מת אין מפקחין. פרכינן בגמ' פשיטא ומפרקינן לא צריכא לר' יהודה בן (לוי) [לקיש] דאמר שמעתי שמצילין את המת לחצר המעורבת מפני הדליקה ושרינן ליה האי איסורא דרבנן משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי ועביד ליה איסור דאורייתא אבל הכא כי לא שרית ליה לאפוקי מאי אית ליה למעבד דתיהוי איסורא דאורייתא דניסרי הא מקמי הא: גמ' עד היכן בודק. אם דומה למת שאינו מזיז אבריו עד היכן מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. אם אין חיות בחוטמו ודאי מת הוא ויניחהו: מחלוקת. דהנך תנאי דמר אמר עד טבורו ומר אמר עד חוטמו: מלמטה למעלה. שמצאו דרך מרגלותיו תחילה ובודק והולך עד כלפי ראשו דמר אמר כיון שבדקו בטבורו ולא מצא בו חיות שוב אינו צריך לבדוק ומר אמר עד חוטמו דזמנין שאין חיות ניכר בטבורו וניכר בחוטמו: אשר יעשה אותם האדם. המצות: וחי בהם. שיחיה בהם ולא שיבא בעשייתם לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק: מתני' חטאת ואשם ודאי. כגון אשם גזילות ומעילות ויש אשם אחר שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת ובגמ' פריך והא כפרה כתיב ביה דכתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ואמאי לא תני (ו) (ויש) אשם תלוי ומשני הנך דמכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה (ז) אלא תולה להגן עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת וחטאת ואשם ודאי כשהן מכפרין מסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן: גמ' חלוקי כפרה. שחלוקין בכפרתם זה בכך וזה בכך: אמר לי ג' הן. החלוקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה [ואינה צריכה לזה] אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן: שובו בנים. ומיד ארפא למדת שיש עבירה שכפרתה בתשובה לבדה: כי ביום הזה יכפר עליכם. למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ: ופקדתי בשבט

שלטי הגבורים

נמי כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאלו עשאה בחול והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל ושחוטה המאכל מותר אבל הנבילה שמאכל עצמו אסור ואף"ה רביע עלה ע"כ ואני שמעתי משום דחיישינן שמא יבא שהולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן:

לשון ריא"ז

א וכן מכבין ומפסיקין מפני הדליקה ואפילו נפלה הדליקה בחצר אחרת הואיל ויש להסתפק שמא תבוא הדליקה בחצר ויסתכנו הנמצאים שם יש להם לכבותה:

ב כשיגיע יום הכפורים ראוי לאדם להתעורר בתשובה ולפשפש במעשיו ביותר כדי שיהיה נקי מחטאיו ויתכפרו עונותיו ביוה"כ שהוא יום מחילה וסליחה ולפיכך נהגו להשכים בלילות שבין ר"ה ליוה"כ ולהרבות בתפלה ותחנונים ומשבר אדם לבו לפני הקב"ה ועל ימים שבין ר"ה ליוה"כ נאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב:

הגהות חו"י

) נ"ב עיין באשר"י:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כל הני אע"ג כו' כמ"ש בר"ן: (ב) נ"ב עד למעלה שמצאו דרך כו' כנ"ל: (ג) נ"ל כתיב: (ד) איתיה חי הוא כו' כנ"ל: (ה) תי' הוא נמחק: (ו) נ"ל נמי ותי' ויש נמחק וכו' מכפרי: (ז) רש גמורה:

פשעם. למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומשמשת הקל לקלה והחמור לחמורה: חלול השם. חוטא ומחטיא לאחרים: באזני ה' צבאות. אמר הנביא ע"ה באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון למדת שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: ולא יהיבנא דמי לאלתר. שכשאני מאחר לפרוע הוא מחשב שאני גזלן וילמד ממני להיות מזלזל בגזל: כגון אנא דמסגינא וכו'. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמידין ממני להתבטל מתלמוד תורה: שחבריו בושים משמועתו. מחמת שם רע היוצא עליו: שרי ליה מאריה. ימחול לו הקב"ה: קורא. מקרא: ושונה. משנה: ומשמש תלמידי חכמים. ללמוד תלמוד שמבין טעמי המשניות: באמור להם עם ה' אלה. רישיה דקרא ויחללו את שם קדשי כלומר כשאדם עובר עבירה ופורענות באה עליו אומרים מה הועיל לו ראו החכמים והחסידים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור להם העובד כוכבים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: שבא דבר עבירה לידו. אותה עבירה שנכשל בה כבר: באותו מקום. שעבר בה כבר את העבירה: ובאותו פרק. שהוא בבחרותו כמו שהיה: ובאותה אשה. שנכשל בה כבר שמתוך שדומה לגמרי לעבירה שנכשל בה כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית באותו מקום באותו פרק קום עשה מה שעשית כבר וכשהוא פורש ה"ז תשובה שלימה: כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. בהכי מכסה פשעיו לא יצליח שצריך להרבות עליו רעים שימחול לו: וחטאתי נגדי תמיד. הרי היא תמיד כאלו לנגדי עומדת: וצריך לפרט את החטא. שאומר חטא פלוני חטאתי: כרבי ינאי. לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם ופסק הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהל' תשובה שצריך לפרוט את החטא: מפרסמין את החנפין. שהם רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיהן מצוה לפרסמן: מפני חלול השם. שבני אדם למדין ממעשיו שסבורים עליו שהוא צדיק ועוד כשפורעניות באה עליו בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו: שנאמר ובשוב צדיק. סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לו חטא שיכשל בו לעיני בני אדם כדי שיפרסמו את מעשיו: אין מספיקין בידו לעבור עבירה. הקב"ה מדחה מלפניו את העבירה שלא תבא לידו: כי לא תעזוב נפשי. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו: עשוק בדם נפש. מחוייב (ז) בנפש שגרם לו שתאבד: עד בור ינוס אל יתמכו בו. שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור גיהנם:

מתני' האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות [תשובה] בגמרא פריך אחטא ואשוב תרי זימני למה לי ומשני כדרב הונא דא"ר הונא כיון שעבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ואין מספיקין בידו לעשות תשובה וכן אחטא ויוה"כ מכפר מתוך שהוא סומך על כך עובר עבירות ואינו שב: את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר דריש ליה הכי מכל חטאתיכם שהם לפני ה' תטהרו ביוה"כ: גרסינן בפ"ק דשבועות חומר בשעיר מביוה"כ שהשעי' מכפר מיד ויוה"כ אינו

נר מצוה

א שתשובה המעולה היא שישוב אדם מחטאיו בעודו בכחו ויכולת בידו אמרו חכמים עשה עד שלא תבא מולא ומלוי לך ועודך בידך ואף שלמה אמר בחכמתו וזכור את בוראך וגו' עד אשר לא יבואו ימי הרעה אלו ימי זקנה כדאיתא בפ' שואל ובעל תשובה הניכר לכל הוא שבא לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל ממנה ובאותה אשה שנכשל בה ובאותו מקום ובאותו פרק שהדבר ידוע שלא פירש מן העבירה מפני שנוי המקום או מפני תשות כח אלא מפני שנתחרט בכל לבו על מעשיו הרעים. תשובת הזקנים אע"פ שאינה תשובה יפה כמו תשובת הילדות תשובה היא ומכפרין עונותיו אם שב בכל לבו אפילו בשעת מיתה אם עשה אדם תשובה מתקבלת תשובתו שנאמר תשב אנוש עד דכא אפילו בשעת דכותו הקב"ה מקבל תשובתו וכן כשהיו שמחים בשמחת השואבה החסידים ואנשי מעשה מהן היו אומרים אשרי ילדותינו שלא ביישה זקנותינו ומהם היו אומרים אשרי זקנותינו שכפרה על ילדותינו כמו שמבואר בפ' החליל עיקר התשובה היא ההרעה שנאמר כי אחרי שובי נחמתי וכו' ויפרוש חטאיו ויקבל עליו שלא לעשות עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' ונאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו:

ב כתב הרי"ף גיאת ז"ל שאין להתודות עליהן אלא אם גנב או גזל והתודה עליהן בשנה שעבר יאמר במקום גנבתי גזלתי בדרכי שהוא דרך כלל וכן בכל הפרטים יש לבנות בענין זה כשיצטרך וה"מ כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשאומר עם הצבור אין להוש שא"א שלא יהיה אחד מן הצבור שגנב או גזל והרא"ש כתב שיכול להתודות עליהן אע"פ שלא שנה בהם:

ג ורב עמרם והרמב"ם כתבו שצריך לפרט החטאים וה"ר יונה כתב שאין צריך לפרט החטא ובספרד אין נוהגין לאומרו וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שר"ע אומר שא"צ לפרט החטא והלכתא כדבריו וצריך להתודות מעומד ואפי' כי שמע ליה מש"צ לצבור וסוא התודה כבר צריך לעמוד:

תורה אור

ובנגעים עונם אבל כל מי שיש בידו חלול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר °ונגלה באזני יי' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון היכי דמי חלול השם אמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר ורבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין רב נחמן בר יצחק אמר כגון דאמרי אינשי שרא ליה מאריה לפלניא רב יצחק בר רב דימי אמר כגון שחביריו בושין משמועתו ת"ר בזמן שאדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ודיבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו בשוק נאה ונושא ונותן באמונה מה הבריות אומרות עליו אשרי איש פלוני שלמד תורה אשרי אביו ואשרי רבו שלמדוהו תורה אוי להן לבני אדם שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראיתם כמה יפים דרכיו וכמה מתוקנין מעשיו עליו הכתוב אומר °ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ובזמן שאדם קורא ושונה ואין דבורו בנחת עם הבריות ואין מקחו ומתנו נאה ואינו נושא ונותן באמונה מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו ולרבו שלמדוהו תורה אשריהם לבני אדם שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראיתם כמה מכוערין מעשיו וכמה מקולקלין דרכיו עליו הכתוב אומר °באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו א"ר חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנא' °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' °שובה ישראל עד ה' אלהיך *היכי דמי בעל תשובה א כגון שבא דבר עבירה לידו ופירש מתוי רב יהודה באותו מקום ובאותו פרק ובאותו אשה: אמר רב יהודה רב רמי כתיב °מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב °אשרי נשוי פשע כסוי חטאה לא קשיא כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו

רש"י

חילול השם. חוטא ומחטיא אחרים: באזני ה' צבאות. אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: ולא יהיבנא דמי לאלתר. וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל: כגון אנא דמסגינא כו'. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגירסתי ולמדין להבטל מתלמוד תורה: שרי ליה מריה. ימחול יוצרו על מעשיו: משמועתו. מחמת שם רע שיוצא עליו: קורא. מקרא: ושונה. משנה: ומשמש ת"ח. ללמוד תורה הוא יישוב טעמי המשניות מה טעמו ומהיכן למדו: באמור להם עם ה' אלה. את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות בא עליו והכל אומרים מה מועיל לו ראו החכמים והחסידים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם עובדי כוכבים שגלו ביניהם ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: שבא דבר עבירה. שנכשל (ד) בו כבר ואותה אשה ואותו מקום שעבר שם כבר העבירה ואותו הפרק ומתוך שדומה מכל וכל לאותו זמן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית ואותו פרק (ואותו זמן) ואותו מקום הוא קום עשה מה שעשית כבר: כסוי חטאה. שלא יתגלה עונו (ה) בחטא מפורסם וכתיב לא יצליח כי טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו: שבין אדם למקום. כבוד השם הוא שלא יגלה שכל מה שאדם חוטא בפרהסי' מיעט כבוד שמים (ו): שבין אדם לחבירו. יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו: וחטאתי נגדי תמיד. איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאלו לנגדי עומד: וצריך לפרט החטא. כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי: מפרסמין החנפים. שהם רשעים ומראין עצמן חסידים ואם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסם: מפני חילול השם. שבני אדם למדין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבאה פורענות עליו בני אדם אומרים לו מה מועיל זכותו: שנאמר ובשוב צדיק וגו'. סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו הטא גלוי לכל שיכשל וידעו מעשיו: אין חטא בא לידו. הקב"ה מדחה מלפניו את העבירה שלא תבא לידו: כי לא תעזוב נפשי. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו: עשוק בדם נפש. מחוייב בנפשו שאבדה על ידו: אל יתמכו בו. שלא יפול אלא מניחים אותו ויפול

תניא עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שנייה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנא' °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והתניא שלישית אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד הא בצבור וגרסינן בפרק סדר תעניות *ת"ר אדם שיש בידו עבירה ומתודה *וחוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנא' °ומודה ועוזב ירוחם ואומר °נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: תניא עבירות שהתודה עליהן יוה"כ הזה לא יתודה עליהן יוה"כ אחר ואם שנה ב בהן צריך שיתודה עליהן ואם לא שנה בהן והתודה עליהן עליו הכתוב אומר °ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שכן הרי זה משובח °שנאמר °כי פשעי אני אדע (א) אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה אחת ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר: וצריך לפרט ג את החטא שנאמר °חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא ר' עקיבא אומר אינו צריך אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הן גרמו להם לעשות אלהי זהב: ד מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר °ובשוב צדיק מצדקתו וגו' *כל ה המזכה את הרבים אין מספיקין בידו לעבור עבירה כדי שלא יהו תלמידיו נוחלין העולם הבא והוא יורד לשאול שנא' °כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל העולם הבא שנא' °אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: **מתני'** *האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר ו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבינו לבין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ב) א"ר עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם (ג) מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנא' °וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו' ואומר °מקוה ישראל ה' מה מקוה

מטהר

עין משפט

א מיי' פ"ז מה' תשובה סמג עשין טז: ב מיי' פ"ב ופ"ג מה' תשובה סמג עשין טז: ו תיי' פ"ו מה' דעות: ד מיי' פ"ג וד' מה' תשובה: ה מיי' פ"ב מה' תשובה סמג עשין טז:

הגהות הב"ח

(א) כ"ב וחטאתי נגדי תמיד: (ב) כ"ב עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו: (ג) מיטהרין כנ"ל: (ד) בו כבר כס"ד ואח"כ מה"ד באותו אשה ובאותו מקום וכו' ובאותו הפרק: (ה) בחטא מפורסם תיבות אלו נמחקים: (ו) נ"ל הוא: (ז) בנפשו וס"ל שנתאבד כנ"ל:

מכפר עד שתחטא: **גמ'** שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך. בשביל זר לערבו בממון: נוקשת באמרי פיך. שהקנטת אותו בדברים: עשה זאת. והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון לך התרפס ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטת אותו בדברים רהב רעיך הרבה רעים לבקש ממנו מחילה: רעיך בתרא מלא כתיב (ח) שהוא לשון רבים: בשלש חבורות. ג"פ צריך לפייסו כדדרשינן בסמוך מאנא שא נא ובכל פעם ג' בני אדם דכתיב ישור ואין שורה פחותה מג' בני אדם: **עשרים** וארבע דברים מעכבין את התשובה. לא ידעתי היכן היא שנויה והרמב"ם ז"ל האריך לתת טעם לכל דבר ודבר בפרק רביעי מהלכות תשובה עיין עליו:

ת"ר מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה. לאחר אכילה משיקבל עליו יוה"כ: שמא יארע דבר קלקלה. של שכרות וכיוצא בו: צריך שיתודה לאחר שיאכל וישתה. בתפלת ערבית כך פירשו הראשונים ז"ל והרמב"ן ז"ל הקשה דאם איתא הוה ליה למיתני אע"פ שהתודה קודם שיאכל וישתה מתודה ערבית וכדקתני ואע"פ שהתודה ערבית ועוד דמשמע דהכי קתני דמצות וידוי של ערב יוה"כ עם חשיכה הוא דהיינו לאחר שיאכל וישתה אלא שהקדימו לו חכמים להתודות קודם שיאכל משום שמא תטרף דעתו בסעודה ועלה קאמר שאע"פ שהצריכו לו להקדים ולהתודות עיקר הוידוי לא הפסיד את מקומו וצריך להתודות לאחר שאכל ושתה דהיינו עם חשיכה ואלו ערבית לא מיקרי לאחר שאכל ושתה דלא סמוך לאכילה היא ותפלת ערבית שמה עליה ועוד מאי אע"פ וכי תעלה על דעתך שלא יתודה ביוה"כ מפני שהתודה קודם יוה"כ והלא עיקר הוידוי ביוה"כ הוא לפיכך פירש' ז"ל דה"ק מצות וידוי של ערב יוה"כ שצריך להתודות קודם שיכנס ליום בתשובה הוא עם חשכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לחטוא בין הוידוי והיום אבל חששו חכמים שמא תטרף דעתו בסעודה וימנעו שכרותו מן הוידוי ולפיכך החמירו עליו להתודות קודם אכילה ואע"פ שהתודה קודם אכילה חוזר ומתודה בזמנה עם חשיכה סמוך ליום עצמו שמא יארע דבר קלקלה של חטא בסעודה אבל וידוי של ערבית שהוא וידוי של יוה"כ עצמו לא קתני דודאי מתודה הוא ביוה"כ אלא קתני אע"פ שהתודה ערבית מתודה שחרית וכל היום שמא יארע לו דבר עבירה כל היום דיוה"כ בסופו עם חשיכה הוא מכפר כדכתיב לעיל והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בתוך אכילה ושתיה ואע"פ שהתודה קודם שיאכל וישתה צריך שיתודה לאחר אכילה ושתיה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתודה ערבית ואע"פ שהתודה ערבית צריך שיתודה שחרית ע"כ: **והיכן** אומרה יחיד אחר תפלתו וש"צ אומר באמצע. המנהג הפשוט אצלנו כשמגיע ש"צ למוחל לעונותינו ואומר לפני ה' תטהרו מתחיל בפסוקים ודברי רצוי ואחר כך [מתודה] ג' פעמים בכל תפלה ותפלה של שלשה תפלות היום ובנעילה מתודה אחת והם עשרה וידויין כנגד עשרה פעמים שמזכיר כהן גדול את השם ביוה"כ ובלילה אין ש"צ מתודה אלא ביחיד ויש מקומות שנוהגין שאין ש"צ מתודה בכל תפלה אלא פעם אחת ולצבור פעם אחת והן שמנה ושתים של ליל יוה"כ הרי עשרה וזהו סדרן של וידויין ביוה"כ: **ול"עַנין** וידוי של ערב יוה"כ קודם אכילה. כתב רבינו האי גאון ז"ל שאין המנהג שיתודה ש"צ במנחה ערב יוה"כ ולא שמעתי בבבל שיתודה אבל רב עמרם גאון כתב שמתודה אחר תפלה כיחיד וכן המנהג אצלנו: **שמע** מינה עיקר הוידוי כך הוא. כתבו הגאונים ז"ל דמהא שמעינן שחייב אדם לומר הוידוי מעומד שהצבור נמי חייב לאומרו עם ש"צ: **ת"ר** כיצד מתודה. כ"ג ביוה"כ ושמועה זו בפרק אמר להם הממונה היא שנויה (דף לו:): וכן בשעיר המשתלח הוא אומר. עונות תחילה ואח"כ פשע ואח"כ חטאת: הכעסים לפניו. ... אלו המרדים. הכעסים להכעיס: מלך מואב פשע בי. מרד בי: אז תפשע לבנה. מרדו יושבי לבנה במלך יהודה: חוזר ומתודה וכו'. בתמיהה אם על זדון מחול לו אינו צריך לבקש שוב על השגגה: עשה להם זדונות כשגגות. וה"ק נושא עון ופשע כחטאה ופסק הרי"ף ז"ל כרבנן מדאמר רבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות עבודת יוה"כ אבל הרי"ג ז"ל פסק כר"מ מדאמרינן התם בפרק אמר להם הממונה ההוא דנחית קמיה דרבא עבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל אנא כר"מ ס"ל כדכתיב בספרא דאורייתא דמשה ומדלא אהדר ליה רבא מידי ש"מ דהלכתא כוותיה והמנהג אצלנו כדברי הרי"ף ז"ל וה"נ משמע מדאמרי' בגמ' עליה דרבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים ומתמהי' פשיטא ובפרקין נמי הכי מוכחא דאמרי' כי מטא שליחא דצבורא לאבל חטאנו ואמרינן נמי ל"ש אלא דלא אמר אבל חטאנו ואי כר"מ אבל עוינו מיבעי ליה: **ומהא** עובדא דההוא דנחית קמי דרבא ועביד כר"מ כלומר כשהזכיר וידוי של כ"ג דעליה קיימינן (ס) שמעינן מינה שמנהגן [היה] להזכיר ולומר סדר עבודה של כ"ג ביוה"כ וה"ג

תורה אור · נר מצוה

מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל: **גמ'** אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפי' בדברים צריך לפייסו שנאמר °בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך עשה זאת איפא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס וגו' אם ממון יש לו בידך התר לו פסת היד ואם לאו הרבה עליו רעים. אמר רב יהודה וצריך לפייסו בשלשה חבורות של שלש שלש בני אדם שנאמר °ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי (א) ואם מת א"ר יוסי בר חנינא מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו א"ר יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים שנאמר °אנא שא נא ועתה שא נא ודוקא חבירו*) אבל רבו מפייס ליה עד דמפייס: *עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה ואלו הן (א) א רכילות לשון הרע ב ובעל חמה ג ובעל מחשבות רעות ד והמתחבר לרשע ה והמרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה ו והמסתכל בעריות ז והחולק עם גנב ח והאומר אחטא ואשוב ט והמתכבד בקלון חבירו י והפורש מן הצבור יא (ב) והמבזה אבותיו יב והמבזה רבותיו יג והמקלל את הרבים יד והמעכב את הרבים מלעשו מצוה טו והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה טז והמשתמש בעבוטו של עני יז והמקבל שוחד על מנת להטות אחרים בדין יח והמוצא אבידה ואינה מחזירה לבעליה יט והרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו כ ואוכל*) שוד עניים יתומים ואלמנות כא והחולק על דברי חכמים כב והחושד בכשרים כג והשונא את התוכחות כד והמלעיג על המצות: *ת"ר ב מצות וידוי עי"כ עם חשכה דר"מ וחכ"א צריך שיתודה א קודם שיאכל וישתה °שמא יארע דבר קלקלה בסעודתו ואף על פי שהתודה קודם שאכל ושתה צריך שיתודה אחר שיאכל וישתה ואף על פי שהתודה ערבית יתודה שחרית ויתודה במוסף ובמנחה ובנעילה והיכן אומרה יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע מאי אומר רב אמר אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר אתה יודע בעמקו של לב (ר') לוי אמר בתורתך כתוב לאמר °כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' ר' יוחנן אמר רבון העולמים רב יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות ואשמותינו עצמו מספר רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך ב שלא אחטא וכו' אמר (ג) רב *המדודי לא שנו אלא דלא אמר אבל חטאנו אבל אי אמר אבל חטאנו לא צריך ואמר *רב המדודי הוה קאמינא קמיה דמר שמואל והוה יתיב כי מטא שליחא דצבורא לאבל חטאנו קם אכרעיה אמינא ש"מ עיקרא וידויא האי הוא: *ת"ר כיצד מתודה אומר ג עויתי פשעתי חטאתי וכן בשעיר המשתלח הוא אומר °והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם וכן במשה אומר °נושא עון (ד) ועובר על פשע וחטאה דברי ר"מ וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר °הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר °מלך מואב פשע בי ואומר °אז תפשע לבנה בעת ההיא חטאים אלו השגגות וכן הוא אומר °נפש כי תחטא בשגגה וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אלא אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר °חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו וכן בשלמה הוא אומר °חטאנו והעוינו והרשענו וכן בדניאל הוא אומר °חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו אבל מהו שאמר משה נושא עון (ה) ועובר על פשע וחטאה אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשעה שחוטאים ישראל ועושין תשובה עשה להן זדונות כשגגות אמר רב יהודה אמר רב הלכה כחכמים:

תנן

*) בס ע"ב ע"ש *) בה"י סני' שור

רש"י

ויפול בבור של גיהנם: בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך. בשביל זר לערבו בממון או אם נוקשת באמרי פיך שהקניטתו בדברים עשה זאת (ו) והנצל: כי באת בכף רעך. על עסקי ממון לך התרפס ופרע לו ומפייס ועל מוקש אמרי פיך אם הקניטתו רהב רעיך הרבה לבקש מחילה סימנו: בשלש שורות. ג"פ יפייסהו בג' אנשים בכל פעם: שנאמר ישור. לשון שורה ואין שורה פחותה מג' בני אדם: עם חשכה. לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"כ: יארע דבר קלקלה. שמא תטרף דעתו מחמת שכרות: בעמקו של לב. תפלה אחת היא: כי ביום הזה יכפר עליכם וגו': רבון העולמים כי לא על צדקותינו (ז): בתעניות

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ואין צריך לפרט החטא לומר שחטא חטא פלוני או שגזל פלוני שנאמר אשרי נשוי פשע וגו' אלא מתודה סתם ואומר חטאתי עויתי ולענין חזרת שליח צבור את הוידוי במנחה כתב אבי העזרי שאין לו להזכירו כיון שאינו יכול לאומרו באמצע התפלה כמו בשאר התפלות וגם לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס וכן דעת הרי"ץ גיאת וכן נוהגין באשכנז ורבינו האיי כתב אין מנהג שיתודה ש"צ במנחה אבל אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו וכתב בתשובה אחרת יפה הסיבו הראשונים של שאלת'בוידוי[ערב]יוה"כ שלא לאמרו שליח צבור בברכת סליחה שלא שמענו בבבל שאומר שליח צבור וידוי בתפלת המנחה של ערב יוה"כ ולדבריכם שאתם צריכין לכך מפני שאין הצבור בקיאים צריכין אתם להודיעם כי כל אחד ואחד צריך להתודות אחר תפלתו קודם שיאכל סעודה המפסקת אבל רב עמרם כתב שליח צבור אומר וידוי במנחה להוציא את שאינו בקי וכן נוהגין בספרד: וכן נוהגין באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים בבהכ"נ אחר תפלת המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו:

ב ובחתימת הוידוי כתב רב עמרם החותם בא"י האל הסלחן טועה ולפרש"י יכול לחתום שהוא גורם וחכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע אם בא לחתום חותם וכיון שחכמים אומרים שיכול לחתום אם כן כך הלכה ובכל סדורי אשכנז יש בהם חתימה ובספרד אין חותמין ומוטב שלא לחתום כיון דאיכא פלוגתא דרבוואתא והכי פסק ה"ג ורב פלטוי ור"ח כרבינו והכי נהיגינן כרבי'.ורב סעדיה והרי"ץ גיאות ובעל העטור פסקו כר"מ:

לשון ריא"ז

ג כיצד מתודה חטאתי עויתי פשעתי החטאים אלו השגגות שנאמר נפש כי תחטא בשגגה עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי ואינו ראוי להתודות תחלה על הזדונות ועל המרדים ואח"כ על השגגות אלא בתחלה מתודה על השגגות ואח"כ מתודה על הזדונות ואח"כ על המרדים כאדם השואל דבר מועט ואח"כ יותר וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם וגו' וכן בשלמה הוא אומר חטאנו והעוינו והרשענו וכן בדניאל הוא אומר חטאנו העוינו והרשענו וזה שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה לא בדרך וידוי היה אומר כן אלא בזמן שישראל עושין תשובה הקב"ה נושא להן העונות והפשעים כמו השגגות כדאיתא בפרק אמר להם הממונה וכן בזמן שהיה בהמ"ק קיים היה כ"ג מתודה על הפר עון ביתו ועון אחיו הכהנים שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו וכן היה אומר וכו' והיו עונין אחריו בשכמל"ו לפי שבמקדש היה כ"ג מזכיר השם ככתבו שנאמר כי שם ה' אקרא וגו' כמו שמבואר בפרק אמר להם הממונה ובשאר ערקים:

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' תשובה:
ב מיי' פ"ו מה' תפלה ופ"ב מהל' תשובה סמ"ג עשין טז טור א"ח סי' תרז ותרכא ותרכד:

הגהות חו"י

(א) אלו הכ"ד אותיות שמרומזין כאן רשם החו"י באלפם שלו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ולא שוה לי:
(ב) נ"ב והמבזה אבותיו ורבותיו נחשב לאחד וכן הוא ברמב"ם: וכתב הראב"ד והאוכל שוד עניים כו' דומה שהוא ברים ואינו אלא שוד בדלי"ת כלומר שהוא דוחק אותם בחובו עד שמתליעים קרקעותם בפחות או המטלטלים שלהם ואומר שלי אני נוטל עכ"ל וכתב בס במגדול עוז שבדק בכתיבת יד הרמב"ם ז"ל וכתב בדל"ת:
(ג) נ"ל בר המדודי:
(ד) (ה) נושא עון ופשע וחטאה כנ"ל:
(ו) והנצל כי באת הד"א:
(ז) נ"ב כו':
(ח) נ"ב לפי:
(ט) נ"ב כתם:

בס"י איתא המדורי
ד"ס סני' בר

וה"נ מוכח בפרק הוציאו לו דאמרינן התם [דף נו:] ההוא דנחית קמיה דרבא אמר יצא והניחו על כן שני שבהיכל ונטל דם הפר והניח דם השעיר א"ל חדא כרבנן והדא כרבי יהודה אימא הניח דם השעיר ונטל דם הפר: **תנן** התם. בפ' בתרא דתענית [דף כו.]: בג' פרקי' בשנה כהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום וכו': בתעניות. של גשמים: ובמעמדות. ד' ימים שבכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתענים וקורין במעשה בראשית כדאמרינן במסכת תענית והתם מקשה ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשני הכי קאמר כהנים נושאין כפיהם בכל זמן שמתפללין ויש מהן

נר מצוה

ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף ומנחה ונעילה והתם בדוכתיה במס' תענית (שם ע"ב) איפליגו עלה ר' יהודה ורבי יוסי דרבי יהודה אמר במנחה ונעילה אין בהם נשיאות כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאות כפים ואמרינן התם במאי קמיפלגי דת"ק סבר כל יומא מ"ט לא משום שכרות האידנא ליכא שכרות ור' יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן ורבי יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומא גזרינן נעילה דליתא כל יומא לא גזרינן ואמר רב נחמן הלכה כרבי יוסי והלא האידנא מ"ט פרסי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה פרסי ידייהו כתפלת נעילה דמי זו היא סוגיית הגמ' ולפי זה משמע דביוה"כ דלא מצלינן תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה אלא מכי מטא זימנה מצלו לה דלא פרסי בה כהני ידייהו וכן דעת הגאונים והרמב"ם ז"ל והכי נמי משמע במסכת סוטה בפרק ואלו נאמרין בכל לשון (דף מ.) דשיילינן התם בזמן שהכהנים מברכין הצבור מה הן אומרים ואמרי' במנחתא [דתעניתא] מאי אמר רב אחא בר יעקב אם עונינו ענו בנו וגו' מקוה ישראל וגו' למה תהיה כאיש נדהם וגו' (ד) בנעילה דכפורים מאי וכו' ואם איתא דפרסי ידייהו במנחתא דיוה"כ הוה ליה למבעי נמי במנחתא דיוה"כ מאי דלא מסתבר דלימרו במנחתא דיוה"כ מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה וגו' אלא משמע

*תנן התם בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים °בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים מאי נעילת שערים רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר מה אנו מה חיינו והלכתא כרב דאמרינן עולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה רב נתן אבוה דרב הונא בר נתן נחת קמיה דרב פפא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה אמר רב אחא בריה דרבא ויחיד [ב] אומרה אחר תפלתו אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצלי תו לא צריך [ג] והאידנא נהגו עלמא לצלוי תפלת ערבית [ד] אחר נעילה תנו רבנן **הרואה קרי ביום הכיפורים [ה] יורד וטובל ולערב ישפשף לערב סלקא דעתך אלא אימא ואם בערב ישפשף כלומר אם ראה קרי ביום יורד וטובל ואינו צריך לשפשף מפני שהקרי שעל בשרו עודנו לח ואינו צריך שפשוף לפיכך לא ישפשף ואם מבערב שהוא ליל יום הכפורים ראה קרי כשיורד לטבול ביום ישפשף בידו על מקום שנפל בו הקרי מפני שכבר יבש על בשרו ולפיכך צריך שפשוף תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביום הכפורים עונותיו מהולין והא תניא עונותיו סדורין מאי סדורין סדורין להמחל תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי בטיבותא:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

דמדמדכרי מנחתא דתעניתא ונעילה דיוה"כ ולא מדכר מנחה דיוה"כ ש"מ דלא פרסי בה כהני ידייהו אבל הרב בעל הלכות ז"ל כתב הא דפרסי כהני ידייהו במנחה ביוה"כ משום דהוי כמנחה של אחר תעניות שהיא סמוכה לשקיעת החמה הכא נמי כיון דמפסי בה רחמי מימשכא עד סמוך לשקיעת החמה: **מאי** נעילת שערים רב אמר צלותא יתירתא. מתפלל שבע כשאר תפילות אותן שבע ברכות שהתפלל בשחרית ובמנחה אלא שכולל בה מה אנו וקרי לה יתירתא לפי שמוסיף בה דברים: ושמואל אמר מה אנו. בלחוד ולא מיקריא לשמואל יתירתא דאדרבה תפלה קצרה היא: פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו. והיינו כרב ודלא כשמואל דאמר מה אנו בלחוד וכ"ל לפי דרכו של הרי"ף ז"ל (ה) ויחיד אומרה לומר אנו אחר תפלתו אבל שליח צבור כוללה באמצע: **ירושלמי** מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים פירוש לאחר שקיעה החמה דהיינו בלילה: ושמואל אמר נעילת שערי היכל. פירש אחר הדלקת הנרות שעדיין הוא יום אחוה דאימיה דרב אדא הוי סייר גולתא דרב בצומא רבה א"ל רב כד תהמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתאי דליצלי נעילת שערים מיהלפא שיטתיה דרב המן הוה אמר נעילת שערי שמים הכא הוא אומר נעילת שערי היכל פי' דאמר רב כד תיחמי שמשא בריש דיקלא דהיינו זמן נעילת שערי היכל אמר רב מתנא על ידי דרב מאריך בצלותיה סגי היה מגיע לנעילת שערי שמים: **והוי** יודע שיש מי שפוסק כשמואל וכן כתב הרב ר"מ מרוטנבורק ז"ל והארכתי בזה בחדושי ולפי זה צריך להתפלל תפלת נעילה כולה ביום אבל מדברי הרי"ף ז"ל נראה שהלכה כרב שהביא בהלכותיו הא (ו) דאמרינן בסמוך בס"ד ואפ"ה אנן דמפסקינן בתפלת נעילה פסוקי דרחמי ומילי דתחנונים טובא מכי אמינן שמשא בריש דיקלי מתחלינן ליה וכדאיתא בירושלמי: **אמר** רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית. מוכחא סוגיין בגמרא משום דס"ל לרב דתפלת נעילה בלילה קאמר דתפלת נעילה פוטרת של ערבית דכיון דללי משהבכה תו לא צריך לצלויי זימנא אחריתי: רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא דאלו לשמואל דאמר מה אנו בלחוד אינה פוטרת שהרי אינה תפלה שלימה: **ת"ר** הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל. היינו לדידהו שתקנו טבילה לבעלי קרי אבל האידנא דבטלו לטבילותא כדאיתא בפרק מי שמתו (דף כב.) מי שראה קרי בזמן הזה אם לא הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ אותן המקומות המלוכלכים בלבד ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג דשביתת עשור: **הרואה** קרי ביוה"כ. שלא מדעתו: עונותיו מהולין לו. דסימן טוב הוא כדאמרינן לקמן: ידאג כל השנה כולה. שמא לא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו: ואם עלתה לו שנה. שלא מת מובטח שמעשים טובים יש בידו שהגינו לו ובן העולם הבא הוא תדע שכל העולם כולו רעב מתשמיש והוא שבע שלא נתענה בזו ושלא מדעתו השביעוהו וכיון שעלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא: מפיש חיי. זה שראה קרי ביום הכיפורים: סגי ומסגי. בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע יאריך ימים:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

רש"י

בתעניות. של גשמים: ובמעמדות. ד' ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסים בעריהן ומתענין וקורין במעשה בראשית ובמסכת תענית מקשין תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשנינן הכי קאמר כהנים נושאים את כפיהם כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי ששלשה הפרקים הללו תעניות הן ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נושאין כפים במנחה ויש מהם ארבע (א) ביוה"כ: צלותא יתירא. מתפלל שבע כשאר התפלות: ושמואל אמר מה אנו מה חיינו וגו'. ואינו מתפלל שבע: ולערב ישפשף. משום חציצה: לערב סלקא דעתך. מכי טביל וסליק מאי מהני ליה שפשוף חציצה (ב) מאי דהוא הוא: אימא מבערב. דאתמול ישפשף כל אדם בעצמו בחמין שאם יראה קרי למחר יוכל לטבול בלא חציצה ורבי' אלפס פי' מה שפי': הרואה קרי ביוה"כ. ולא במתכוון: עונותיו מהולים. סימן טוב הוא זה יראה זרע ויאריך ימים: ידאג כל השנה כולה. שלא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: ואם עלתה לו שנה. שלימה מובטח שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו ובן העוה"ב הוא: תדע שהרי כל העולם רעב. מתשמיש והוא שבע ולא נתענה בזאת ושלא מדעתו השביעוהו ואעפ"כ עלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא: מפיש חיי. זה שראה קרי ביוה"כ: סגי ומסגי. בבנים ובני בנים (ג) יראה זרע ויאריך ימים:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקו לה מסכת יומא

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור טור א"ח סי' תרי"ג תרפ"ה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב פעמי': (ב) תיבת מאי נמחק: (ג) נ"ב שכך הסימן יראה וגו': (ד) בנעילתו דיומא דכפורי' כצ"ל: (ה) נ"ל דיחיד: (ו) דאמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית ויתבאר בסמוך בס"ד כצ"ל:

שלטי הגבורים

א רבינו השמיט כל נדרי מפסקיו נראה דס"ל דאין אומרים אותו כלל וכן כתבו רב נטרונאי ורב האי שאין לאומרו ועיין בטור א"ח סי' תרי"ט כל התלוקין בדין זה: ב בסדר רב עמרם אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר תפלות ונראה דאפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות שאינו גורס והכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע חותמים אלא גורס והכמים אומרים חותמים בברוך מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך דהא אתפלת נעילה קיימי וקאמר שחותמים בברוך וכן כתב הר"ז הלוי מיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום ואם הל בשבת מזכיר בה של שבת ותתן לנו וכו' את יום המנוח הזה וחותם גם בשל שבת אבל בוידוי של אחר התפלה אין צריך להזכיר של שבת ויהזיר ש"ץ התפלה ואומר וידוי האמצע התפלה כמו בשאר תפלה: ג ורבינו מאיר פסק דלית הלכתא כרב ותפילת נעילה אינה פוטרת של ערבית וצריך להתפלל אותה ביום מדגרסי' בירושלמי בפ' תפילת השחר נעילה מהו שתפטור של ערב רבי בא ורב הונא בשם רב נעילה פוטרת של ערב אמר ליה רבי בא לרב הונא היאך הוא מזכיר הבדלה פי' אם לא יתפלל ערבית אינו מבדיל בתפלה ומצוה להבדיל בתפלה אע"פ שחוזר ומבדיל על הכוס אמר ליה רבי יונה לרבי בא היאך שבע פוטרת שמונה עשרה פירוש גם הוא הקשה על דברי רב שאמר תפלת נעילה פוטרת ערבית אמר ליה והלא כבר איתותב פירוש מה שהקשה על דבריו ואיתותב אמר ליה בגין דאיתותב ייבטל וכי משום דאיתותב תיבטיל מילתיה לגמרי ולא נדחוק ליישבה א"ר יוסי מה דאקשי רבי בא קשיא יאות מה דאקשי ר' יונה לא קשיא קל הקילו עליו מפני תעניתו שיהא שבע פוטרת שמונה עשרה פירוש למסר אכילתו בשביל התענית הקלו עליו אבל מה דמקשי רבי בא ודאי קשה דבשביל למסר אכילתו אין לבטל הבדלה שבתפלה רבי אבא בר ממל אמר להבריא מארי מכולה שמעיה דאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית פירוש מדרבי בא ורבי יונה שהקשו על דברי רב ומדרב הונא שקבל קושית רבי בא ולא תירץ לו ומדר' יוסי דאמר מאי דאקשי רבי בא קשיא יאות שמעי' דכולהו לית להו דרב אמר רבי (אסי) [יוסי] בר בון ותני רבי חייא בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה במוצ"ש ובמוצאי יוה"כ ובמוצאי דתענית צבור אלמא משמע בהדיא דלית הלכתא כוותיה דרב ועוד שכבר נהגו העולם להתפלל תפלת ערבית אע"פ שהתפללו נעילה והיינו דלא כרב אלא כברייתא דאור יוה"כ דבין לתנא קמא ובין לרבי חנניא בן גמליאל שאמר משום אבותיו לא סבירא

להו הא דרב וכסיא ברייתא של אור יוה"כ ברייתא של עיקר היא דהא לענין הבדלה בחונן הדעת קי"ל כרבי חנניא בן גמליאל שאמר משום אבותיו שכוללה בחונן הדעת ודלא כרבי עקיבא והאמר האומרה ברכה רביעית בפני עצמה ודלא כר' אליעזר דאמר אומרה בהודאה אלמא ברייתא של עיקר היא וסמכינן עלה וכיילינן הבדלה בחונן הדעת הכא נמי סמכינן עלה למיפסק דלא כת"ק דבין לת"ק ובין לר' חנניה בן גמליאל אין תפלת נעילה פוטרת של ערבית וכן בירושלמי דפרק תפלת השחר וברים פרק בתרא דתענית פליג ר' יוחנן על רב דאמר אין תפלת נעילה אלא ביום ורב ורבי יוחנן [illegible] כרבי יוחנן והכי איתא התם אימתי הוא נעילה רבנן דקסרין אמרין אתפלגין ר' יוחנן ורב רב אמר נעילת שערי שמים אפי' בלילה ורבי יוחנן אמר נעילה שערי היכל דהיינו ביום אחר הדלקת הנרות אמר ר' יודן מתניתא [illegible] מסייע ליה לרבי יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילה ובתעניות ובמעמדות וביוה"כ והאית לן למימר נעילת שערי שמים דהא איתקוש נשיאת כפים לשירות דכתיב לברכו ולברך בשמו (עד היום) מה שירות ביום אף נשיאת כפים ביום אהוה דהמיה דרב אדא הוה סייר גולתיה דרב ביום צומא רבה אמר ליה כד תהמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתאי דליצלי נעילת שערים ונתחלפא שיטתיה דרב המן הוה אומר נעילת שערי שמים הכא הוא אומר בנעילת שערי היכל מדצלי בעוד יום אמר רב מתנה על ידי דהוה רב מאריך בצלותא סגיא היה מגיע לנעילת שערי שמים פירוש תפלתו היתה נמשכת עד נעילת שערי שמים אלמא רבי יוחנן פליג עליה דרב וגם רבי יודן מייתי סייעתא לרבי יוחנן ממתני' וגם רב גופיה היה מתפלל ביום אלא שהיתה תפלתו נמשכת עד הלילה הלכך אין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום ע"כ: ד ותוקעין תקיעה זכר לתקיעות היובל שהיה ביוה"כ ויש נוהגים לתקוע מיד אחר תפלת נעילה קודם ערבית אע"פ שעדיין לא הבדילו אין חוששין כיון שתקיעת שופר אינה מלאכה ונכון להמתין עד אחר ערבית ואפילו אם יתקע קודם שיבדיל אין חוששין כיון שהבדיל בתפלה וכתב סמ"ג לאוין ס"ט וטור א"ח סי' תרפ"ד והגהי מעשה באשכנז רגילים לענות ב' ימים יוה"כ שמתענין ב' ימים ולפעמים היו מהם י' והיו מתפללין בי' ככל סדר יוה"כ והרא"ש כ"כ מותר לאכול כל דבר איסור מלאכה היו נוהגים כמו בראשון הלכך אפי' אחרים לא יבשלו לו וי"א מי שעושה פעם אחת ב' ימים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם דכיון שקבלו עליו הרי הוא עליו באיסור כרת והרא"ש אסר לבשל עליו: ה ולענין טבילת בעל קרי כתב ה"ר יהודה ברגלוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל וכן כתב בה"ג והר"ס כתב כיון דקי"ל דבעל קרי אין צריך טבילה לא לתפלה ולא לד"ת אף בשאר ימים שבהן להומרא שאין לו לטבול ביוה"כ אלא אם הוא לח ירחץ אותו מקום ואם הוא יבש ישפשפנו בידו וכן פסק ר"ת ובשאר חייבי טבילות כתב בה"ג שטובלין כדרכן ביוה"כ ור"ת כתב דאין טובלין והא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן הייתו דוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ואנן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

ספר מרדכי למסכת יומא

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז״ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש״י ותוספות בסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

☜ **הגהות הרמ״א ז״ל.** והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הראשון מהגמרא שרשם הרמ״א ז״ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

שבעת ימים כו׳: *) כתוב בתשובת הגאונים **תשבג** ושחקתם שאנו נוהגי נחישות שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים בראש השנה ואוכלים דבש וכל מיני מתיקה ואוכלים טיסני עם בשר שומן ואוכלין רוביא וכרתי ושאנו שוחטין תרנגולין בערב יום כפורים למספר בני הבית ושאנו מסתכלין בצפרנים בברכת מאורי האש ומטילין מים בכוס של הבדלה ורוחצים פניו. נשיב לכם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון כי הניחוש כזה טוב הוא ורובו מיסוד המקרא ואגדות על ראשי כבשים שאנו אוכלין כדי שישמענו הקב״ה לטובה בר״ה וישימנו לראש ולא לזנב ומה שאנו אוכלין טיסני ובשר שומן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה וכתוב כן בספר עזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים ורוביא *הוא פול המצרי אנו אוכלין כדי שירבו ^א^כנסינו כרוביא וכרתי כדי שיכרתו שונאינו ושאנו שוחטין תרנגולין עיו״כ בכוונה טובה אנו עושין וכן

[*וקשה א״כ יאכל כל דבר אם. טוב הוא יהיה כנגד ישראל ואם רע הוא יהיה כנגד שונאי ישראל אלא יש לומר רוביא וכרתי פניהם גדילים מהר וסימן טוב הוא. אגודה]:

נמי מנהג בכל חכמי ישראל ובעלי בתים לוקחין תרנגולין עיו״כ זכרים ונקבות ומחזירין אותן בחייהן סביב ראש כל א׳ וא׳ שבבית וכן אומר זה תחת פלוני וזה חלוף פלוני זה נכנס לחיים וזה נכנס למיתה ושוחטין ומחלקין בין עניים ויתומים ואלמנות כדי שיהא כפרה על נפשו ויש חכמים ובעלי בתים שגם בר״ה עושין כן ויש עשירים גדולים ששוחטין בענין זה אילים וכבשים וגדיים ומחלקין לעניים. ומה שאנו מסתכלין בצפרנים דבר זה שנוי בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו פירוש עד שמרגיש בוסק האור של נר הבדלה (א) ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון [*שנבראו כולו צפרנים] ומאחר שזה שינוי אין זה ניחוש כי אם של מצוה. ומה שנותנים מים בכוס של הבדלה ושותים ומה שנשתייר אנו רוחצים פנינו מהם כדי לחבב את המצוה ואמרי׳ שירי מצוה מעכבים את הפורענות ושכתבתם שאנו מחללין את השבת [*ור״ה] שאנו מתענין (*בשבת) [*בר״ה ובשבת] שבין ר״ה ליוה״כ ולואי שכל ישראל יכולין לעשות כן (ב) ואנו נוהגין להתענות קודם ר״ה ששה ימים ואפילו בשבת שכך אמרו חכמים שלפני ראש השנה מתחילין גדולי הדור להתענות והקב״ה מוחל להם שליש עונותיהם [*ומר״ה עד יוה״כ התחילו היחידים והקב״ה מוותר להם שליש עונותיהם. מ״י] [בי׳ ימים בינונים מתענין ומוותר להם עוד שליש] הגיע יום כפור כל ישראל מתענין האנשים והנשים ולובשים לבנים כמלאכי השרת ועומדים יחפים כמלאכי השרת והקב״ה מתמלא עליהם רחמים ומכפר להם על כל עונותיהם ומקבל השובתן שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו׳ ואמרי׳ מאי דכתיב דרשו ה׳ בהמצאו אימתי מצוי לישראל בעשרה ימים שבין ר״ה ליו״כ קראוהו בהיותו קרוב ביוה״כ יכול בלא תשובה ת״ל יעזוב רשע דרכו וגו׳ ואמרי׳ נמי אימתי יחזור אמר ר״ג כל י׳ ימים שמר״ה ועד יוה״כ מכאן למדנו שצריך להתענות ולבקש תחנונים עשרה ימים הללו כדי שיקרע גזר דינם וירחמו עליהם מן השמים ואני אבי״ה מוסיף לאמץ הניחוגים גרסי׳ בפרק קמא דכריתות [דף ה:] (ופ״ק) [ופ״ג] דהוריות [דף יב.] א״ר אמי האי מאן דבעי למידע אי מסיק שתיה אי לא לייתי בהלין עשרה יומין דמרים שתא עד יומי דכפורי שרגא וליהלי בביתא דלא נשיב זיקא אי נשיך נהוריה ידע דמסיק שתיה וכו׳ אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא איניש רגיל למיכל בר״ה קרא ורוביא וכרתי והא דאמרי׳ דלאו מילתא היא דלמא חלש דעתיה ואיתרע מזליה לא קאי אלא אמאי דקאמר האי מאן דבעי למיפק לאורחא ובעי למידע אי אדר לביתיה אי לא משום שהשטן מקטרג בשעת הסכנה כגון בדרך וגרסי׳ בירושלמי דפרק תפלת השחר כל דרך בחזקת סכנה וכל החולים בחזקת סכנה ובדבר קטן חלש דעתיה ומיתרע מזליה ובזמן הזה נהגו להדליק ביו״כ נר לכאו״א לפי שהוא גמר דין כדכתיב בעשרים וחמש שנה לגלותינו בר״ה בעשור לחדש וגו׳ ואמר פ״ב דערכין איזו היא ר״ה שהוא בעשור לחודש זה יו״כ: ונהגו להרבות בסעודת עיוה״כ* כדמשמע פ״ק דכתובות (דף ה.) אלא מעתה יו״כ שחל להיות בשני בשבת נידחי גזירה שמא ישחוט בן עוף ועוד דאמרינן במדרש [ב״ר פ׳ בהר] עבד הגמון רלה לקנות דג ובא חייט ישראל וקנאו בדמים מרובים ושלח ההגמון אחריו ושאלו למה עשית את הדבר הזה א״ל אדוני ערב יום מחילה וסליחה הוא לכך פזרתי ממוני ופטרו ההגמון לשלום: נהגו פרושים לטבול ערב יום כפורים דאמרינן פרשה והתחנן במדרש תנחומא ורבנן אמרי כו׳ עד אבל ביו״כ שהם נקיים כמלאכי השרת אומר אותו בפרהסיא ולובשים נמי בגדים נקיים מהאי טעמא: מנהג לבקש מחילה עיו״כ כדאמרי׳ במדרש שובה ישראל יתברך שמו ויתברך זכרו שהוא מחבב את ישראל והיקן להם י׳ ימי תשובה שאפילו יחיד העושה תשובה בהם מקבלים תשובתו כתשובת צבור לפיכך צריכין כל ישראל להחזיר בתשובה ולעשות שלום בין איש לרעהו ולמחול זה לזה בעיו״כ כדי שתתקבל תשובתן ותפלתן לפני הקב״ה בשלום ובחיבה ובתנחומא פרשת וה׳ פקד את שרה ילמדנו רבינו אם תהיה קטטה בין אדם לחבירו כילד מתכפר לו כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום יו״כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין יו״כ מכפר עד שירצה לחבירו ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה א״ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על חבירך אין לך מרחמים ומה יעשה א״ר שמואל יביא י׳ בני אדם ויעשה שורה א׳ ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קבל עליו והקב״ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר וגו׳ מה כתיב בתריה פדה נפשו מעבור בשחת. (ג) ירושלמי תני יום מיתה כיום תשובה אמר שמואל האי מאן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סריחות עלך כו׳ ומסיק הדא דאת אמר בשאר כל עבירות אבל המוציא ש״ר על חבירו אין לו מחילה עולמית ונהגו רבותינו **תשבד** ואמרו **) שתקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא שם רע על המתים שהם שוכני עפר ורבים תמהו מה ראו על ככה ולא דבר רק הוא מהם כי באנו להגדה דר׳ תנחומא פרשת והתחנן אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע כל הכעס הזה עלי למה וכו׳ א״ל התה אמרת שלח נא ביד תשלח ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך (ד) לא ה׳ שלחני ואם בריאה יברא ה׳ שמעו נא המורים הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו שאמרת לבניהם כך א״ל ממך למדתי שאמרת מחתות החטאים האלה בנפשותם אמר ליה אני אמרתי בנפשותם ולא באבותם: אחרי שפסקו מלאכול **תשבה** ערב יוה״כ עבדינן כרבי יהושע א] ומביא מטפחת ושורה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מעבירה ע״ג עיניו וערב השעה באב שורה במים ולמחר רוחץ בה פניו ידיו ורגליו. ורבותי הזקנים כתבו שאינו מעבירו רק ע״ג עיניו כדי להקר ולא להדיח ויירא שמים יזהר מסחיטה כדאמרינן ביומא [דף עח.] איפכא אמרת לן ואותיבנא לך מסחיטה וגרסינן בירושלמי ר׳ יונה שרי מטרוניה ויהב ליה תחות ב] כדא: נשאל לר״ת אם אסור לטבול ביו״כ כדי להתפלל בנקיות והשיב דודאי אסור דהא דאמר *ת״ק דר׳ יוסי בסוף יומא [דף פח.] דטובל כל היום היינו למ״ד טבילה בזמנה מצוה אבל הכא אפשר מאתמול והו דקי״ל טבילה בזמנה אינה מצוה: ומדליקין נרות על שלחנם ועורכים השלחן כמו בשבת משום דאיקרי שבת שבתון ואף יש שמדליקין גם בחדרים ובעליות דתנן פרק מקום שנהגו [דף נג.] מקום שנהגו להדליק כו׳ וראיתי מכתב גלילי ידי רמב״ן דאין טומנין מעיו״כ כדי לאכול במוצאי יו״כ אבל רב נטרונאי גאון אומר דאין איסור בדבר והעושה אין מוחין בידו ונכנסים לבהכ״נ ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל אפילו אינו מבקש שיתירו לו דאר״ש חסידא (ה) כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריח רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת ואמר אביי מהכא ואגודתו על ארץ יסדה ואם חל יוה״כ להיות בשבת אומר ויכולו ושוב מגן אבות וכו׳ וחותם מקדש השבת ואינו מזכיר יו״כ בחתימה זו כדאיתא פרק במה מדליקין [דף כד.] ולא דמי לנעילה דחותם בתרוייהו דהתם יום הוא שנתחייב בד׳ תפלות אבל מגן אבות לא נתקן אלא מפני הסכנה הלכך סגי בחתימת שבת: בפרקי דר״א (פרק מד) מצריך להעמיד ביו״כ א׳ מימינו וא׳ משמאלו של שליח צבור כדכתיב ואהרן וחור תמכו בידיו וגו׳ ופותח ש״ץ יעלה תחנונינו וכו׳ ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלה של שבח יוצרנו ושוב מתפלל סליחות כדאמר רבי אלעי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל ושוב מתודה כעין תפלת המנחה ובקול רם. אע״פ שכל ימות השנה מתפללין בלחש כדילפינן פרק אין עומדין [דף לא.] מקראי דחנה וקולה לא ישמע מיהו בר״ה ויו״כ אומרים בקול רם כדי שילמדו זה את זה ולהטעות לא חיישינן כיון שמצוין בידם מחזורים ותפלות כדאמרי׳ בירושלמי פרק תפלת השחר ר׳ יונה כד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא כי היכי דילפי מיניה ב״ב וכד הוה מצלי בבי כניסתא הוה מצלי בלחישה כי היכי דלא ליטעו אינשי וזה היה בשאר ימות השנה אע״ג דאמרינן פרק ואלו נאמרין שמתודה בלחש שלא לביים עוברי עבירה שהרי לא חילק הכתוב בין מקום חטאת לעולה דשניהן שחיטתן בצפון ואנו בזמן הזה כולנו וידוי אחד מתודין ואין כאן בושת. בעיוה״כ מתפלל כל יחיד י״ח ברכות ולבסוף יאמר הוידוי וש״ץ אל יתפלל במנחה בקול רם כדי להוציא שאינו בקי (ו) מפני שאינו יכול לומר באמצע התפלה כמו בשאר תפלה ואף כי לא נתקנה וידוי במנחה אלא משום גזירה בעלמא שמא יארע לו אונס שיבתל אבל בסדר רב עמרם כתב שש״ץ צריך לאומרה בקול רם להוציא את שאינו בקי ועוד כתב אתה יודע רזי עולם ומתפללין הצבור בלחש והחזן בקול רם אומר אתה מבין וכן ביוצר וכן במנחה אבל לא במוסף ומיהו אנן לא נהגינן הכי ובה״ג כתב מאן דלא (*אמר) [*גמיר] אתה יודע אתה נותן כו׳ אומר בצלותיה אבל אנחנו חטאנו ונפיק ביה [*עכ״ל אבי״ה מ״י] ומיחייב איניש למיקם בשעה שש״ץ מתודה דאמר רב המדורי הוה קאימנא קמיה דמר שמואל והוה יתיב כי מטא שליח צבור לאבל אנחנו חטאנו קם ואמר כאן עיקר וידוי: ומאי קאמר רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי והיינו וידוי דרבה דכולה שתא ואנן נהגינן לומר אבל אנחנו חטאנו ובתר תפלה נהגינן למימר אלהי עד שלא נוצרתי ובנעילה עבדינן כי הא דעולא בר רב נחית קמיה דרבה בנעילה פתח באתה בחרתנו וסיים מה אנו מה חיינו ושבחיה רבה ולא אמר אבל אנחנו חטאנו אלא אתה נותן יד לפושעים שיש בו מה אנו מה חיינו ורמב״ן כתב שאומר גם אבל אנחנו חטאנו אלא שקיצר התלמוד ולא פירש אלא מה שחידש: ותניא מצות וידוי היכן כו׳ עד אומר אחר התפלה: העובר לפני התיבה אומר אותה ברביעית ^ב^רמ״א יתפלל ז׳ וחותם בוידוי. וחכ״א יתפלל שבע ואם רצה חותם בוידוי וצריך לפרט החטא ואומר אתה מבין תעלומות לב עד גמירא ויש שישנים בבהמ״ד ואומרים מזמורים ותחנונים והוה להו הוכחה שהותר להם שהרי אפילו לאכול ולשתות בבהכ״נ ובבהמ״ד לפעמים שרי כדמפרש במגילה ועוד שמשום ^ג^שמירה ישנים שם כדאיתא פרק כילד מעברין ובהכ״נ שיש בה דירה לחזן הכנסת: כשנכנסים לבהכ״נ בלילה פותח ש״ץ ואומר **תשבו** כל נדרי כו׳ ואיתא מרבוותא שנהיגו לומר מיו״כ זה עד

*) עיין באור זרוע הלכות ראש השנה סימן רנ״ז:

**) כפול בב״ק סי׳ ק׳.

הגהות הר״י והרה״ש א נ״ל זכיותינו וכן איתא הנוסחא בטוא״ח: ב נ״א רע״א: ג שמירת הנר:

הגהות ממ״י א] נ״ב בן לוי: ב] נ״ב כר:

בגדי ישע

(א) **ואף** כי זוכרין אצפרניו של אדה״ר. איתא במדרש ויעש להם אלהים כתנות עור שעשה לאדם ולאשתו מלבוש של צפורן על כל גופו ואח״כ ניטל ולא נשתייר ממנו אלא צפרני ידיו ומאחר שהצפרנים הם זכר לאדה״ר וגם האש הוא זכר לאדה״ר כדאיתא בפרק מקום שנהגו שבמוצאי שבת לקח אדה״ר ב׳ אבנים וטחנן זת בזה והוציא מהן אור לכן כשמברך בורא מאורי האש ונהנה מן האש מסתכל בצפרני ידיו: (ב) ואנו נוהגין להתענות קודם ר״ה ו׳ ימים. נ״ל דסבירא להו להנהו גאונים כרב נטרונאי גאון ז״ל שהביאו הספר לעיל ריש מסכת ר״ה שכתב דיום א׳ של ר״ה א״א לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביום ב׳ ובשבת לית בהו קושי כו׳ לכך ס״ל להנך רבוותא להתענות קודם ר״ה ו׳ ימים והטעם הוא משום דעכ״פ ראוי ונכון להקדים קודם ר״ה שבוע אחד לעשותה ימי סליחה וכפרה ולהשכים קודם אור הבוקר ולהתענות בהם דהא יש שמקדימים מר״ח אלול כמ״ש הטור ולכך על הפחות יגיע ד׳ ימים דהיינו כשחל ר״ה ביום ה׳ דכשחל ר״ה בב״ג ראוי להתחיל ביום א׳ בשבוע שלפני השבוע שחל ר״ה להיות בתוכה הרי יגיע עכ״פ ד׳ ימי תענית שהם מצד הקדימה והגאונים הנ״ל היו מתענים עוד ב׳ ימים קודם ר״ה יום א׳ בשביל יום א׳ מר״ה שאין מתענין בו ויום ב׳ בשביל ערב יוה״כ שגם בו אין מתענים ובכל אותן הימים היה טוב לאדם שיתענה בהם אלא שבאותן הב׳ ימים אסור להתענות לכך התענו ב׳ ימים אחרים בעד אותן הב׳ ימים ולכן התענו קודם ר״ה ו׳ ימים אבל לא כמ״ש רבינו נחשון גאון והספר הביאו לעיל דף שי״ם דאס״ד להתענות בב׳ ימים ר״ה ובשבת ולכך תקנו חז״ל להתענות ד׳ ימים קודם ר״ה בעד ד׳ ימים שאוכלין בהן אבל הנך גאונים לא סבירא להו כן אלא תענית ד׳ ימים מש״ם הוא מצד הקדימה ועוד היו מתענים ב׳ ימים בשביל יום א׳ מר״ה וערב יו״כ ועו״א ואנו נוהגין להתענות קודם ראש השנה ו׳ ימים ואפילו בשבת רצה לומר שאנו נוהגין להתענות קודם ר״ה ו׳ ימים וגם אנו נוהגין להתענות אפילו בשבת ר״ל בשבת שדיבר עתה ממנו שהוא השבת שבין ר״ה ליו״כ וברוב ספרים אחרים ובדפוסים מצאתי הכי ואנו נוהגין להתענות קודם ר״ה ד׳ ימים ואפילו בשבת ור״ל שאנו תופסין הב׳ חומרות שאנו מתענין קודם ר״ה ד׳ ימים כדרך שאתם עושין כנגד ד׳ ימים שאתם אוכלין כי אין אנו רוצין לפרוש עצמינו מכם אבל אנו מתענין ג״כ אפילו בשבת שבין ר״ה ליו״כ ודו״ק ועיקר: (ג) ירושלמי תני יום מיתה כיום תשובה שמואל כו׳. כ״ה הוא בירושלמי בפ׳ יוה״כ מה שהביא הספר תני יום מיתה כו׳ אינו כתוב בירושלמי אצל האי מאמר של שמואל כו׳ אלא הוא מלתא באנפי נפשיה ופירושו יום מיתה מכפר כיום תשובה שאדם עושה ואפשר דהספר לא הביאו לכאן אלא להראות שעל כל החטאים מכפר יום מיתה או תשובה מלבד מה שחטא נגד חבירו: (ד) לא ה׳ שלחני וגו׳. וזה היה חטא דאם לא היה נעשה הנס של בליעת הא״ץ היה גורם לכפור בכל התורה כי היו אומרים שכל מצות בדא משה מלבו ולא ה׳ שלחו: (ה) כל תענית שאין בו מפושעי ישראל כו׳. נ״ל הטעם משום דאם לא היו כאן פושעי ישראל אפשר כשהיו מדקדקין למעלה במעשה הצדיקים לא היה נחשב צדקתם לכלום ולא היה תפלתם מקובלת אבל כשיש גם כן פושעי ישראל אז כשרואין מעשה הצדיקים כנגד מעשה הרשעים נחשבים לצדיקים גמורים כאילו לא חטאו כלל כענין שאמרה האשה הצרפתית לאליהו באת אלי להזכיר את עוני ופרש״י עד שלא באת אלי היו שוקלין מעשי ומעשה עירי והייתי ראויה לנס ומשבאת לא נחשבתי לכלום: (ו) מפני שאינו יכול לומר באמצע התפלה. ר״ל לפי שאין ש״ץ אומר וידוי אלא באמצע התפלה והשתא אין יכול לומר באמצע מאחר שנתקן לאומרו אחר התפלה ״לכך לא יאמר הש״ץ כלל

יו"כ הבא עלינו לטובה בכולהו איתרענא בהון ופי' ראב"ן לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן וכולן שמתכוונים לש"ץ כאילו אמרו בפירוש שבנו ואתחרטנו על נדרינו ונשאלנו והוא מתיר להם בהסכמת רבים שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובבבל אין מומחה ואנ"ל חוץ מתקנת הקהל וגזירה וחרם של יישוב שאין הסכמתם להתרה זו ויחיד נמי לא מלי למישרי ונהגו לומר ג"פ כל נדרי כלשון תלמוד מותר לך מותר לך מותר לך מופר לך מופר לך מופר לך וכן שנינו מגל זו מגל זו מגל זו אקלור אקלור אקלור וגם נהגו לקרות כל נדרי עם ש"ץ כדי שיהיו לכל הפחות ג' מתירין וכן כאשר ש"ץ מתיר להם אף הם מתירין לו לש"ץ שאין יכול להתיר לעצמו כדתניא כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ואיתא נמי פ"ב דנדרים ולאחר שאמר ג"פ כל נדרי קורין עם ש"ץ ונסלח לכל עדת ב"י וגו' ויש ארצות שקורין אותו [כל הקהל] בקו"ר כדי שיהא הקב"ה משגיח על ידם וסולח לכל חטאת ישראל ומברך ש"ץ שהחיינו דקי"ל אומר זמן בר"ה וביו"כ מד"ם וזמן אומרו אפילו בשוק ועל הכוס א"א כיון דקבליה עליה יו"כ אסור למשתייה כדאיתא (ר"פ) [ס"פ] בכל מערבין (דף מ:) [*ובשערי דורא שמואל בן תפני כאן חסר. מ"כ במ"ן] : *ושוב עונין ברכו אחר התרת נדרים לאפוקי נפשיה מפלוגתא כדאמרינן בנדרים ומתיר קודם כניסת שבת שבתון ותו כיון דאפשר עבדינן מבעו"י ובתשובת רב פלטוי גאון כתב מנהג דידן (*ובית) [*ובבית] רבינו שבבבל ראיתי שאומר ש"ץ שהחיינו ושוב כל נדרי ושוב ברכו וכ"כ למה שמא יש אחד מישראל שלא בירך אבל אם יש שם ת"ח שרוצה לומר בפני עצמו הרשות בידו שזמן אומרו אפי' בשוק ובנעילה אומר פעמים באהבה כמו במוסף וראב"ן כתב נמי דלהכי אמרינן כל נדרי ג"פ שמא יש אדם שלא שמע הפעם ראשונה או שניה וישמע בשלישית : ומוליכין כרים וכסתות בבהכ"נ לעמוד עליהן כי יש בנ"א שיש אכאב ברגליהם ויש שהלכה קשה לו שהרי אע"פ שנאסר בנעילת סנדל אמרי' רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק ר' יהושע נפק בסנדל של שעם ורב הונא נפיק בדהולי וכ"ש כרים דשרי ויש עומדין כל הלילה וכל היום דגרסי' בפרקי דר"א [פ' מו] אמר סמאל לפני הקב"ה רבש"ע על כל העולם כולו נתת לי רשות ועל ישראל אי אתה נותן לי רשות א"ל הרי יש לך רשות עליהם ביוה"כ אם יש להם חטאים ואם לאו אין לך רשות עליהן ולפיכך היו נותנין לו שוחד ביוה"כ שנא' גורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה לקרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת וכל עונות של ישראל עליו שנאמר ונשא השעיר וגו' ראה סמאל שאין להם חטא ביוה"כ ואומר לפניו רבש"ע יש לך עם כמלאכי השרת מה מה"ש עומדין יחפין ולא אוכלין ולא שותים ונקיים מכל חטא ושלום ביניהם אף ישראל כן והקב"ה שומע עדותו מפי מסטינם ומוחל להם : בסדר רב עמרם כתב **תשבז** מנהג ב' ישיבות ערבית שחרית ומנחה אומרים אתה מבין ואתה יודע ועל חטא הבא באל"ף בי"ת ובמוסף אין אומר אתה מבין אלא אתה יודע ועל חטא ובקולונייא בערבית ובשחרית ובמנחה נוהגים לומר אתה מבין אבל במגנצא אין אומרים אתה מבין אלא בערבית וגם א"א א"מ במוסף ועוד כתב בסדר רב עמרם שא"צ לומר עבודת יוה"כ כמו אתה כוננת ואמיץ ושאר סדרים של עבודת יום כפורים לא בתפלת יוצר ולא בתפלת המנחה כי היכי דלא אמרינן מלכיות זכרונות ושופרות אלא במוספים ולפי שלא היתה עיקר עבודתו אלא בתפלה מוסף שכן מצינו נ"כ בתפלת הקדמונים ותו אשכחן בתשובת הגאונים מנהג של ישיבה בשחרית אומרים ז' ויעבור ובמוסף ז' ובמנחה ו' ובנעילה ג' וראבי"ה קבל שבתפלת יוצר י"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות ומה שהורגלו לידור צדקה ביוה"כ בעבור המתים יש להביא ראיה מן ספרי דתניא פר' עגלה ערופה כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכים כפרה : תנו רבנן וכפר בעדו ובעד ביתו בהרצאת דברים וכו' וכן במשנה רבינו הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה דברי ר"מ וחכ"א עונות אלו זדונות כו' אמר רבה בר שמואל הלכה כחכמים ההוא דנחית קמיה דר' אבא עבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל כר"מ סבירא לי כדכתיב באורייתא דמשה ובת"כ תניא בהדיא כרבנן חטאתי עויתי פשעתי ובתשובת הגאונים וה"ג ופירוש ר"ח וראב"ן כולם פסקו כחכמים וכי היכי דפליגי ר"מ ורבנן בוידוי פר ה"כ פליגי בתוספתא ר"מ ור' יוסי בוידוי של שעיר המשתלח והלכה כר' יוסי לגבי ר"מ דנימוקו עמו ותו דרבנן קיימי כוותיה : תניא מנין שוידוי יוה"כ באנא השם כו' נאמר כאן כפרה וכפר בעדו כו' ובת"כ בסדר המשנה כתוב בשניהם אנא השם ובתוספתא דפ"ב דיומא נמצא הראשון אנא השם והשני אנא בשם וכן נכון לומר והם עונים אחריו בשכמל"ו דתניא כי שם ה' אקרא אמר להם משה לישראל (ז) בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה הבו ברכה : תניא י' פעמים היה מזכיר כ"ג את השם ג' בוידוי ראשון כו' ועל כל הזכרה היו מברכים וכורעים לכבוד השם וכן נמצא בספרים החיצונים כשסדר ר' נחוניא בן הקנה את השם הגדול לתלמידיו אמר להם לכרוע וליפול על פניהם וכן אנו עושים לזכר : **הג"ה** כתב ריב"א לא מצינו בתלמוד דידן בשום מקום שהיו נופלין על פניהן ואומרים בשכמל"ו כשהיו שומעין את השם אבל בירושלמי גרסינן הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו אלו ואלו לא היו זזין משם עד שנתעלם מהם אבל הפייט לא חילק בין קרובים לרחוקים תנן בפרק אמר להם הממונה והם עונין אחריו בשכמל"ו וטעמא משום דאמרי' פרק שני דתעניות [*דף טז.] ובשלהי ברכות ובס"פ ואלו נאמרין [*דף מ:] דאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם ואומר ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה כלומר תחת עניית אמן הם יברכו על כל ברכה ותהלה. יכול על כל הברכות לא תהא אלא כדי תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה וברכה תן תהלה אלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם והם עונים אחריו בשכמל"ו אלמא משמע בהדיא שלא היו עונים אמן במקדש אלא בשכמל"ו והא דקא מייתי בפרק אמר להם הממונה מכי שם ה' אקרא ולא מייתי קראי דתענית משום דביומא אין ברכה אלא להזכיר השם בוידוי לכך קאמר התם כי שם ה' אקרא וגו' דמשמע כשאני קורא ומזכיר השם הבו גודל ומסתמא ההוא הבו גודל דקאמרינן היינו בשכמל"ו כמו שעונין אחר הברכות עכ"ה : **הג"ה** ודוגמא זה יסד הפייט ואף הוא היה מתכוין לגמור השם כנגד המברכים שהיה

הגהות הר"י והרה"ש א להם :

מאריך בנעימת קול עד שהיו גומרים בשכמל"ו ואז מסיים תטהרו ובגמ' דידן ליתא [*מ"כ הג"ה] ואחר שגמר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה כן כתב בסדר רב עמרם אבל אנו רגילין לפתוח באשרי אחרי גמר תפלת המנחה וכן קבלתי : ומפיק ספר תורה וקורא בפרשת אחרי פרשת עריות מאי טעמא כדי שיכופו לבם לתשובה דנפישא יצרא דעריות והכל כרוכין אחריה וכן כתב רב עמרם וקורין ג' והשלישי מפטיר כמו בכל התעניות ואינו אומר קדיש ומפטיר ביונה בן אמתי שהוא מענין התשובה ואומר צור כל העולמים כמו בכל ימות השנה וגם אומר על התורה ועל העבודה כו' וחותם מקדש ישראל ויוה"כ כמו מפטיר ביוצר ואם חל בשבת מזכיר נמי של שבת בהפטרה דיוצר ומנחה עם יו"כ בחתימה וכן כתב רב עמרם וריב"א ורשב"ט וכן נוהג רבינו יואל דכה"ג אמרי' פרק במה מדליקין יום הוא שנתחייב בד' תפלות (ח) והלכך ה"נ [*נראה] המפטיר כן וכן סדר ברכותיהם וכן דמנחתא ולא דמי לשאר תענית של כל ימות השנה דמסיימין במגן דוד דהאי עדיף דאפילו לא היה יו"כ היה מפטיר במנחה כיון שהוא תענית כ"ש השתא ואפילו של שבת מזכיר כדפרישית עיין פרק במה מדליקין ובסוף תפלת המנחה מתודה כמו בתפלת יוצר ואומר א"מ ומסיים. וביוצר ובמוסף ובנעילה נושאין הכהנים כפיהם אבל לא במנחה וי"א שאין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו וכו' אלא שלום רב מפני שאין בה נשיאת כפים אבל אנן לא נהיגין הכי ופותח באשרי כמנהגנו ומתפלל תפלת נעילה ואומר חתמנו בספר החיים וכן בכמה מקומות מזכיר חתימה במקום כתיבה גם בהודאה ועושה שלום ואומר וידוי עד אתה יודע אתה נותן יד אתה הבדלת כו' ותתן לנו וכו' וחותם כמו ערבית שחרית ומוסף ומנחה ואינו אומר אבינו מלכנו ומסיים ואומר קדיש. ודין תפלת נעילה להתפלל אותה ביום וכן פסק רבינו יהודה מפרי"ש בסוף מסכת יומא וכן פסק הר"ר מאיר ופי' דמה שנהגו להתפלל אותה בלילה ודאי לא הנהיגו אבותינו כן אלא מפני שהחזנים מושכים עד הלילה שסבורים שבדין עושין. ותוקעין תקיעה אחת זכר ליובל דכתיב והעברת שופר וגו' ובתשובות רב פלטוי גאון כתוב ותוקעין בשופר תקיעה ושלשה שברים תרועה ותקיעה סימן קשר"ק וכן מנהג בשתי ישיבות ונראה לראבי"ה כסברת הגאון משום דאמרי' שוה יובל לתקיעות ולברכות מיהו נראה לי דכולי האי כתקנת רבי אבהו לא עבדינן ושאלו ר"י ב"ר יהודה מפני מה תוקעין קודם שמבדילין והלא אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והשיב דודאי מלאכה אסורה אבל תקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה ולא אחמירו בה רבנן כולי האי כיון שעבר היום ואפילו בר"ה שחל להיות בשבת אינו אסור אלא גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי לתקוע ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים והיכא דליכא אלא חדא פשוטה כמנהגנו ליכא למיחש. ומתפלל תפלת ערבית ומבדיל ומברך על המאור ועל בשמים כנהוג רבינו גרשון מ"ה* [*וכס"א מוגה כדרך שעושה במו"ש]. ומאור נוטל מאור ששבת ואם חל בשבת אומר פסוקים ויתן לך ושמעתי אומרים שאותו פיוט המבדיל בין קדש לחול חטאתינו ימחול נתקן לאומרו בב"ה בקול רם במוצאי יו"כ ובערבית מתפלל י"ח ברכות כמו חנניא בן גמליאל שאמר משום אבותיו מפני שצ"ל הבדלה בחונן הדעת והאלפסי כתב אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצלותא יתירתא היא לא צריך והאידנא נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית לאחר נעילה וברית מילה שחל שמיני שלו ביו"כ אחר קריאת התורה יוצאין קודם תפלת מוסף ומלין ואח"כ חוזרין לבהכ"נ ומתפללין תפלת מוסף ומנחה ונעילה וערבית השיב רבינו יעקב ברבי שמשון אם חל שמיני של מילה ביוה"כ אנו נמנעים ואין אנו אומרים ברכת מילה שעל הכוס לפי שאין אומר שירה כי אם על היין וביוה"כ אי אפשר להטעימו אפילו לקטן דלמא אתי למסרך ודוקא יו"כ שיש בו כרת אבל שאר תעניות אין חוששין ומשקין לקטן או לאמו [א]אבל רבינו תם חולק בדבר דלא מיבעי דבלאו כוס עבדינן ליה דלא עדיפא מברכת המזון דבעינן כוס ועבדינן נמי בלא כוס אלא אפילו על כוס נמי עבדינן ליה ויהבינן לינוקא ולא חיישינן דלמא אתי למיסרך ולא דמי לזמן דיוה"כ דלא עבדינן אכסא משום האי חששא דלמא אתי למיסרך דהתם שתיית כוס משום יו"כ [*ואתי כל שנה ושנה לכך אתי למיסרך] וכן כשותא בכרמא דפרק תולין דלא שרי רב למיתב פרוטה לתינוק ישראל למיזרע כשותא בכרמא משום דלמא אתי למיסרך דהתם סירוכא משום זריעת כלאים ואתי למסרך ועיין ס"פ בכל מערבין : גרסינן פרק גיד הנשה רב חנן מנהרדעא איקלע לבי רב כהנא לפום נהרא במעלי יומא דכפורי אתו עורבי שדו כבדי וכוליתא א"ל שקול ואכול דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי יש מביאין ראיה מהתם לשחוט כפרות ולהשליך על הגג ואין כל כך ראיה דשמא העורבים לקחוה מבית ישראל ולא על הגגות : ר"י פי' פ"ק דשבת **תשבח** גבי הדלקת נר בשבת חובה בנר של יוה"כ אם יארע בשבת צריך לברך אבל אם יארע בחול אין צריך לברך דתנן פרק מקום שנהגו להדליק מדליק ושלא להדליק אין מדליקין וכיון דאיכא דוכתא דאין מדליקין לא תקנו חכמים ברכה ואין סברא לומר דהייט דוקא בחדר כדאמר התם שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד זה אין לומר דהא תנן התם ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות משמע אבל בבתים לא והכי איתא בירושלמי בפרק מקום שנהגו תניא ר"ש בן אלעזר אומר יוה"כ שחל להיות בשבת אפי' במקום שנהגו שלא להדליק מדליקין ובגמ' דידן תנא ועני ר' יוחנן וחכמים אוסרין. וגרסינן בירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל הלכה כרשב"א. ר"ש בר נחמן אומר מקום שנהגו להדליק בתוך הבית משובח ממקום שנהגו שלא להדליק א"ר ירמיה תדע שהוא כן שהרי האיש לנוע ואין משמש מטתו לאור הנר והרמב"ם ז"ל כתב חל יוה"כ בשבת מדליקין בכמה מקומות דהדלקת נר בשבת חובה ובספר המצות כתב יוה"כ שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה הואיל שאינה באה לצורך אכילה : תניא **תשבט** אסור לרחוץ מקצת גופו כו' וכתב ריב"א דאפילו לא נצרך לנקביו אלא עמד ממטתו רוחץ ידיו כדרכו ואינו חושש דלא מתכוין להענוג אלא לטהרה בעלמא ודמי לחייב טבילה לטבול ביוה"כ והא דאמרינן האשה מדיחה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ומשמע דוקא ידה אחת משום שיבתא אבל אם נטלה ידה כבר בבקר דליכא למיחש לשיבתא אסור ליטול ידה הייט משום דאמר בשחיטת חולין דמאכיל א"ל נטילת ידים הלכך אי לאו משום שיבתא אסור ופי' רש"י שיבתא רוח רעה שורה על הידים שלא נטלו שחרית (ט) וכך פי' רבינו תם

בגדי ישע

הוידוי בחזרת התפלה ועוד כי לא נתקן אלא משום גזירה כו' וא"כ מאחר שאין עכשיו זמנו א"צ לש"ץ להחזירו : (ז) בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה הבו ברכה. וא"ת מנלן דאמרינן בשכמל"ו דלמא ענין אחר וי"ל דהכתוב אמר הבו גודל לאלהינו ר"ל כי שם ה' אקרא אז הבו גודל בדבר שכתוב אצל אלהינו והו לאלהינו ר"ל בדבר שהוא שימוש תמיד לשם וזהו אותיות של בשכמל"ו שהוא ר"ת של "ברוך "שם "כבוד "מלכותו "לעולם "ועד שאותם האותיות הם נמצאים שימוש לשם ולא אחרות כמו שכתב ספר הפליאה וז"ל שלכן נתייחדו תיבות אלו של בשכמל"ו ליחוד כנסת ישראל לסוד גדול והוא כי שם ה' ברוך הוא שמו שהוא רמוז בתפארת משתמש מכל אותיות האלפא ביתא באלה האותיות לבד הב' כמו אך בה' אל תמרודו בשי"ן כמו אשרי העם שה' אלהיו בכ' כמו מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו במ' כמו מה' יצא הדבר בלמ"ד כמו איש כי ידור נדר לה' בוי"ו כמו וה' שמים עשה עכ"ל לכן אר"ל בכאן שהוא בשכמל"ו ואני אומר הבקי בסתרי תורה והיודע משל בת מלך שהר"יה ציקי קדירה יודע כשה' המיוחד יקרא שצריך לענות בשכמל"ו במהרה ובפרט בבית הבחירה מקום שהשכינה שורה ובגבולין שגם השכינה בתוך הגולה זאת תורת העולה סוד אמן אצלו אומן בכל ביתו נאמן ודי בזה : (ח) והלכך ה"נ המפטיר כן דכן סדר ברכותיהם וכן דמנחתא. ר"ל כמ"ש התם יום הוא שנתחייב בד' תפלות ה"נ במפטיר כן הוא דכן הוא הסדר ברכותיה ר"ל ברכת הפטרה של שבת ויוה"כ הסדר הוא שאומרים על התורה וחותמים וכן דמנחתא ר"ל כמו שהסדר הוא בשבת ויוה"כ להתום בקדושת היום כן הוא הסדר ג"כ לחתום במנחה דיום הכפורים הלכך הואיל וכן הוא אומר על העבודה ויחתום בשבת וביום הכפורים : (ט) ה"ג וכן פסק ר"ת מהא דתניא אסור לרחוץ כו'. ר"ל שריב"א אומר שגם ר"ת

פוסק

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] נשאל לר"י יום המילה שחל להיות בתענית צבור כגון י"ז בתמוז מהו לצלויי סליחות ופסוקי דרחמי ולומר וידוי ה' אלהי ישראל ואל ארך אפים ואם מברכין על היין וטועמו המברך או הילד וכמה שיעור טעימה. תשובה כן אנו נוהגים ביום המילה שאנו מתפללין בתעניות סליחות ווידוי ואין אומר תחנונים והוא רחום ומנהג אבותינו תורה שמצות מילה קבלנו בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך לפיכך אין אנו נוהגים לומר והוא רחום ותחנונים די להם שמניחין מקצת ואין צריכין להפסיק סליחות וגם וידוי ואל ארך אפים ושליח צבור מברך על הכוס ואינו טועמו ולא ליתביה לינוקא דלמא אתי למיסרך אלא לשהייה עד אורתא וליתביה אימיה או רביתא ואע"ג דאמרינן היושב בתענית טועם התבשיל ואין בכך כלום ה"מ טעימה בלא בליעה ואפילו טועמת ובולעת אין בכך כלום אבל הכא מלא לוגמיו בעינן דבהכי מייתבא דעתיה כדאמרי' ביומא ואם חל שמיני בט' באב נוהגין בוורמייזא שאין מלין מיד לאחר הקינות אלא לאחר תלות משום דעדיין הלה אבילות ומילה בעינן שמחה דכתיב שש אנכי ואני אבי העזרי איני משיב על האי לאחר מיתה אלה תורה היא וללמוד אני צריך שכך מקובלני שהמברך אינו צריך לשתות מלא לוגמיו אלא קימעא שיעור גרונו וילך סביבות לוגמיו תדע דגבי מברך קתני טועם מלא לוגמיו וביוה"כ קתני השותה ותו דרביעית הוא שיעור כוס של ברכה ומלא לוגמיו הוי טפי מרביעית כדמוכח פרק יוה"כ בפלוגתא דב"ש וב"ה אבל לאימיה דינוקא יהבינן למשתי כשאר ימות השנה משום רפואה ובירושלמי פרק ר"א דמילה מסיים אחר ברכת המילה *) תשתלח אסוותא דחיי לרביא הדין דהוא צריך אסוותא תשתלח אסוותא לאימה דרביא הדין דהיא צריכה אסוותא. וכן נוהגים לומר בשאר מגביות ודוקא כגון שאמרה צריכה אני או על פי רופאים בקיאין כדאיתא פרק בתרא דיומא ואי אמרה איני צריכה וגם בקיאין אומרים כן סגי במאי דיהיבנא לינוקא דאיתמהיל ביום התענית

*) עיין בסידור רב עמרם גאון :

דבכ"ע

[*לא גרע מהיו ידיו מלוכלכות בטיט השרי] (*הגיה) [*דהניא] אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש וכן נמצא בדברי רב עמרם ובדברי שאר רבותינו דכיון שאין מתכוין להקר ולהתענג שרי לרחוץ ידיו וכן פירש רבינו תם [ג] דבלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביוה"כ דלא גרע מהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה כל שכן זה שאינו יכול ליגע בפיו ובחוטמו ובאזניו דבכולהו אמרינן פרק שמנה שרצים דתקלן ידו משום בת מלך ושיבתא דפרקין בתרא דיומא [*יש רוח רעה אחר שסורה על הפת כשנותני' לתינוק בלא נטילת ידים] א] (י) ואותן ששורין מפה במים ביוה"כ [*כמו] שכתבתי הוא מנהג שטות דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי דאסור ואי ליטול ידיו מלוכלכות הא ודאי שרי כדפרישית לעיל ׳

הגהות ממ"י א] נ"ב אף שכבר נטלן שחרית :

הדרן עלך מסכת יומא

בגדי ישע

פוסק כמוה' דבשחרית נוטל ידיו ומוכיח כן מהא דתניא כו' וכן פסקו ר"ע ושאר רבותינו דכיון כו' שרי לרחוץ ידיו ע"כ הם דברי ריב"א ואח"כ מבאר המרדכי ומביא איך כתב ר"ת ואיך הם דבריו ואמר וכ"כ ר"ת דבלא נתינת פת כו' ושיבתא דפרק בתרא דיומא הוא רוח רעה השורה על התינוק כשנותנים לו פת בלי נט"י אף אם נטל ידיו שחרית כצ"ל וכ"ה בתוס' ובהרא"ש ובסמ"ג בשם ר"ת וזהו שלא כדברי ריב"א שפי' שיבתא כפירש"י שפי' רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית ואליביה כשנטל ידיו שחרית אסור ליטול ידיו אח"כ כשנותן פת לתינוק ולר"ת מותר וכן ס"ל לר"ת דבשחרית נוטל ידיו כדעת ריב"א ולכך הביא הספר דברי ר"ת להורות שלא ס"ל לר"ת כריב"א בכל דבריו ודו"ק ויש מחקו כך פירוש ר"ת ותניא אסור לרחוץ כו' הוא מלתא באנפי נפשיה ולא נהירא דא"כ כשתניא מלתא באנפי נפשיה הוא מה הוא זה שאמר וכן נמצא בדברי רב עמרם כו' יהודא ועוד לקרא מה צריך להביא סיוע לברייתא מרב עמרם ועוד קשה למה לא מביא קודם תניא פסק של ר"ת שכותב אח"כ שסובר כריב"א לכך נראה כמו שכתבתי ; (י) ואותן ששורין מפה ביוה"כ הוא מנהג טעות. קשה והא בגמ' אמר רכך היה מנהג של ריב"ל והספר הביאו לעיל דף שכ"ה ע"ב ונ"ל דהספר סובר דשריית המפה הנזכרת בנמרא לא הותרה אלא להעביר ע"ג עיניו כדאמר שם בנמרא למחר מעבירה ע"ג עיניו ולפי זה מיירי שיש בה יותר מטופח ע"מ להטפיח והטעם שיש היתר יותר בעינים מבידיו הוא משום שארז"ל טובה טיפת צונן שחרית כו' ולכך מותר שהוא רפואה וכן הטור הזכיר שריית המפה לענין להעביר ע"ג עינים הלכך מה שכתב הספר בכאן קאי אדלעיל מיניה שמדבר מרחיצת ידים וע"ז כתב ואותן שעושין הדרך שכתבתי לעיל במפה להעביר ע"ג עינים אצל הידים שטות הוא דאי משום תענוג הא ודאי דאסור דהספר סובר דמיירי ביותר מטופח ע"מ להטפיח ודייק כן מדאמר למחר מעבירה ע"ג עיניו ולא אמר ידיו אלא ש"מ דלא שרי אלא לגבי עינים ולא בידים וק"ל ומ"ש הב"י על הספר שם בסי' תרי"ג לא ישר בעיני ומה מאד תמיהני על הב"י שהוא בעצמו כתב בסי' תקנ"ד וז"ל כתב המרדכי בסוף הלכות ט"ב בשם ראבי"ה וז"ל מטונף שרי לרחוץ אף ביוה"כ וגם בט"ב ומטפחת דריב"ל היתה כדי להעביר ע"ג עיניו הרי לך בהדיא דריב"ל לא מיירי אלא ע"ג עיניו ואין להקשות הא הביא הספר לעיל הנוסחא וערב ט"ב שורה כו' ולמחר רוחץ בה פניו ידיו ורגליו כו' א"כ קשה והלא כשידיו מטונפות מותר לכתחלה לרחוץ יפה ואם אינה מטונפות אסור וי"ל דמיירי כשידיו מטונפות וזה היה באמת רחיצה יפה דהא לא היה עושה אותה כמין כלים נגובים וז"ש למחר רוחץ כו' ולא אמר למחר מקנח כו' וס"ל לריב"ל דאף אם מותר לרחוץ כשהם מטונפים מ"מ טוב הוא שיעשה ע"י שינוי וביוה"כ אסור לעשות כן גזירה שמא יסחוט אלא עושה כמין כלים נגובים והעושין כמין כלים נגובים לענין רחיצת ידים שטות הוא דזה הדרך לא הזכיר אלא לגבי עינים כדפי' לכך אמר אצל יוה"כ למחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו כמו שהביא הספר הנוסחא מכל זה נשמע דהוא כמו שפירשתי וכ"כ הר"ן הילוק זה דבין עינים לידים סי' תתקס"ז ע"ש ודו"ק : סליק מרדכי ממסכת יומא

חדושי אנשי שם

דהכה"ג לא חיישינן למיסרך גם רבי זקיני כתב דבתינוק קטן כזה לא חיישינן למיסרך ושוב מצאתי בתשובת הגאונים וז"ל שתיית כוס של ברכה מצוה תדע במקום שאי אפשר לשתות לא גדול ולא קטן כגון ביוה"כ דלמא אתי למסרך אנו נמנעים ואין אנו מקדשין על היין הלכך אם חל שמיני של מילה ביוה"כ אנו נמנעים ואין אנו מברכין ברכת מילה על הכוס לפי שאין אומרים שירה אלא על היין ודוקא ביוה"כ שיש בו כרת אבל שאר תענית אין חוששין ומשקין או לקטן או לאמו אלו דברי רבי יעקב בר שמשון אבל ר"ת כו' : [ג] דבלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביוה"כ דלא גרע מהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה דאין לך לכלוך יותר ממי שאינו יכול ליגע בפיו ובחוטמו ובאזנו דעל כולן אומר פרק ח' שרצים דתיקלן ידו משום בת מלך ושיבתא דהכא ענין אחר היא רוח רע שסורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק בן ד' וה' שנים ואונקת אותו שם אם לא נטל ידיו באותה שעה אע"פ שנטל ידיו שחרית. ועכשיו אין אנו נזהרים מזה לפי שאותה רוח אינה מצויה בינינו כמו שאין נזהרים עכשיו מגילוי ומזוגות :

מסכת גליון מהרש"א על הרי"ף מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל יומא

דף א ע"א בר"נ במתני' סד"ס יום שהגיע לחנוך מאכילין אותו אסור מדרבנן. היינו למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ובדרבנן נתית חד דרגא ומאכילין אותו בידים עי' בהר"ן פ' כל כתבי אמתני' נכרי שבא לכבות. וראיתי לשעה"מ ריש הל' שביתת עשור שהקשה על דברי הר"ן הכא דאכתי תעמוד קושיתו על מ"ד בפ' חרש דבנבילות ב"ד מצווין להפרישו א"כ איך יתרגם הא' דהתינוקות מותרים בכולם. עוד הקשה מר"פ מפנין דא"כ אמאי אין מטלטלין תרומה טמאה כיון דחזו לקטנים ע"ש: ע"ב ר"נ סד"ה עובר י"ל דכי אמרינן הכי. וכ"ה בתוס' פ' חטאת שם נ"ד סע"א :

דף ג ע"א ר"נ ד"ה ולענין צרופן. מצטרפין כל שלא שהה. משמע דאכילה גופה אינה בחשבון אלא דתלוי אם הפסק לבדו בכא"פ. ועי' ת' מים עמוקים סט"ו ועי' בכפות תמרים ד' פ' ד"כ מתקיף לה רבה: ע"ב ר"נ ד"ה וכתוב. דמשלם דמי ולדות. בתוס' נדה מ"ד סע"א דאיכ מגוסס בידי אדם דההורגו פטור ומ"מ מחללין עליו את השבת: שם בא"ד דכיון שמתה הוא כילוד. עי' תוס' חולין כ"ח א' ד"ס והלכתא דנולד מן הטריפה מש"ה שרי כיון דטריפה אינה חיה וזה העובר חי ויש לכוין דבריהם לסברא שבכאן. עי' מהרי"ט ח"א סי' נ"ז וסי' נ"ט: שם ד"ה תוך. ואל תספר עמו אחורי הגדר. ועי' בר"ן פסחים כדף קלו ע"א ד"ה וקשה דהא דאיות אלו: בא"ד דיהבי' להו ופלחינן בהו לגבי נוכרא. פירוש מיני מחתות משהלינן להו ביום אידם :

דף ד ע"א ר"נ ד"ה מרי. מאי חזית. עי' בכ"ש סי' פ' סקט"ו דאשה מינקת מותרת אפשר לאכול דבר שהוא ספק סכנה לסילד משום נער דידה: שם ד"ה ומיהו. יתדו להם אחד. אם נתפס אחד וידוע שאם יצילו אותו יותפס אדם אחר תחתיו אסור להצילו אבל כ"ז שלא נתפס אף שודאי יותפס א' רשאי להציל למי שירצו ורא"ה מפ' הערל דף ע"ה ע"א ואכתי מצוה פנים יש בדבר. מיהו אם אינו ברור שיותפס אחר רשאי להצילו ומצוה נמי איכא ת' בן לב ספר ב' סי' מ': ע"ב ר"נ ד"ה וגרסי'. למה לא נאמר לנכרי שינחור לו. לכאורה אינו מובן דהא אין עושים ע"י נכרי וכן הביא בב"י סי' שכ"ח לתרץ בשם רשב"א וצ"ל או דהקושיא אלא לגירסא אחרונה בהר"ן לקמן בסמוך וכפי שפירשה הר"ן דדוקא לנכרי לבדו אין מוסרים ויקשה דינחור הנכרי והישראל יתעסק בו. או דאף לנוסחא ראשונה ולהטעם משום מכשול לעתיד כמ"ש הר"ן. מ"מ י"ל כשהנכרי מזומן לפנינו ל"ש מכשול כמו דל"ש במאכילין אותו קל ול"ח שיאמרו בקושי התירו ע"כ לא האכילוהו התמור דהכל יבינו כיון שיש קל לפנינו ראוי שלא ליתן תמור. ה"ס בנכרי לפנינו הכל יודעין שראוי לעבור על שבות מעל איסור סקילה אך הא דאין עושין כו' איירי בצריך להדורי אחר הנכרי. וחיישינן למכשול לעתיד כשיהדר ולא ימצא ועי' בט"ז סי' שכ"ח. ולדברי שפיר ליין בהגהת ש"ע דין זה בשם הר"ן. והנה שנים שעשאוהו פטורים ולכאורה אמאי לא נימא שבנים יאחזו בסכין וישחטו. אף י"ל דעבירת שנים לא חשיב קל נגד חמור שיעבור אחד. אך להסוברים דישראל ופסול שאוחזים בסכין ושחטו שחיטתן כשרה כמ"ש בש"ך יו"ד ס"ב סק"ל יוקשה. וצ"ל דהם יתרצו כרשב"א דאין עושים כלל ע"י נכרים. והר"ן דהקשה דלנחור נכרי צ"ל דס' כפסק הש"ע שם סי' ב' סי"א דשחיטת ישראל ופסול פסולה והוי שוב נבילה ושייך ביה תי' הר"ן או תי' הרהב"ד. ולפ"ז אזדא הגהת הט"ז על הב"ח שם בסי' ד' סק"ד דודאי אין בהשגה זו אלא די"ל דס' הר"ן כהמכשירין בש"ך ס"ב סק"ל ולדברי מוכח דהר"ן אינו מהם : בא"ד עובר בלאו על כל זית וזית שבה. ותמוה מיומא פ"ג סוף ע"א כי פליגי בדלא אפשר בחולין (שאין די אחר שנטל תרומתו) דמ"ס טבל חמור כו' וקשה מ"מ כשיפרוש ויאכילנו גם התרומה שהורמה יאכל רק איסור מעט וכשתאכילנו טבל יהיה רבוי איסור. וכבר תמה ע"ז בפרשת דרכים דרוש מ"ע וכתב דהר"ן מפרש בדלא אפשר שאין הבעלים לפנינו לתרום ועי' מ"ש עליו בספר משנת חכמים בפתיחה הכוללת :

דף ה ע"א רי"ף על עשה מיבעיא. עמ"ש בגליון בגמ' דף פ"ה ע"ב : סליק

הגהות מהגאון כו' מרנא אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראדי.

דף ג ע"ב בר"נ ד"ה וכתוב בהלכות גדולות. הלכך אפי' בהגלת עובר פחות מבן מ' יום כו'. נראה שכן עיקר שא"ל כדעת הפוסקים שאין מחללין על נפלים רק משום סכנת אשה ובפחות ממ' יום אין שם סכנת אשה דא"כ איך כתב הר"נ והרא"ש דא"נ לאלו הדקדוקים דלא משכחת סכנת עובר צלא עוברים דהא ל"מ בפחות ממ' יום ובפוסקים לא נזכר דין זה: סליק

חדושים והגהות מהג"מ שמואל מרובזעוויץ זצ"ל מו"ץ דק"ק מאהליב.

דף א ע"א ר"נ ד"ס יום הכפורים ואם איתא כו' דהא אפי' איסורא דאורייתא ליכא כו'. אפשר משום דהא בהא תליא כיון דאין ענוש כרת ולא הו"ל בכלל עינוי דקרא א"כ ממילא שוב אינו מוזהר עליהם מה"ת דהא מהיכי תיתי דאזהרה לא מוכחא רק מהאי קרא גופי' דענוש כרת ילפינן דהזהיר עי' בגמרא ובשתון שבות בודאי אסמכתא בעלמא הוא: שם בא"ד והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה כו'. אפשר לפי שיטתו דנפיק עיקרא דשבתון אין כאן כ"א איסור עשה כמבואר דלא קאי רק על איסור לאו ואינו אסור אלא אלא מד"ס לאכילס ולא גזרו במידי שהוא צרכו של תינוק כמ"ש לקמן ומש"ה לא חייבו לחנכם בזה: ע"ב בש"ג אות ד' כ"ש שיטה דקולא. ולא ידעתי שהרי אף בשבת אסור אף לעבור במכרא ומשום דהוי כשט ואסור לעבור לשמור פירות דוקא דרך הערמה לא"ה כדאי' בפ' תולין ע"ש :

דף ב ע"ב ר"נ ד"ס ומיהו איכא למידק כו' ל"ד אלא בתוך ביתם בלבד היו נועלים כו'. והא דפריך מושין שאסור לנאת בו ביוה"כ אלמא אע"ג דלר"י לאו מנעל הוא אפ"ה אסור לנאת בו ולא משני דהאי לנאת בו איירי אף ברה"ר ומש"ה אסור לנאת בו לכ"ע ביוה"כ דלמ"ד מנעל הוא אסור משום מנעל ולמ"ד לאו מנעל הוא אסור משום משוי וקמשמע לן דיש עירוב והוצאה ליום הכפורים דאפשר דאין זה במשמע ומשמע אף לנאת בו בבית אסור ומ"מ ליתנא דלנאת הוא לאו דוקא ולא עוד אלא דנראה אף בבית אסור בשבת דלמא נפיק ביה לרשות הרבים כדאיתא בפוסקים וצריך עיון :

דף ג ע"ב ר"נ ד"ה וכתב בה"ג כו' יושבת על המשבר טעמא אחרינא הוא כו'. לפ"ז אפשר יושבת על המשבר ההורגו חייב אך מהא דתני יצא ראשו אין נוגעין בו וגם מדתני בן יום א' ההורגו חייב משמע הא לא"ה פטור וא"כ אף לפום סברא דהשתא צריך לחלק בין פ"נ להריגה כמ"ש לעיל. ולכאורה משמע דלפי סברא זאת א"ל למ"ש לעיל להלק וע"ש בתוס' בנדה וצ"ע :

דף ד ע"ב ר"נ ד"ה ומדקתני כו' אבל הכא ב"ש מחדדי טפי כו' ואע"ג דהתם לא קי"ל כב"ש היינו משום דנפק ב"ק ומ"מ צ"ע איך כתב אף להקל אזלינן בתר רוב הכמתו דהא אילו היה תכמתו עדיף לא היה מהני אף הב"ק דקי"ל כר"י דאין משגיחין בב"ק וע"ש בתוס' בהא דקי"ל כב"ה כב"ק משום דלא סתר הדין משום דב"ה הוי רובא. וא"כ איך אפשר אף להחמיר בפ"נ נילך בתר רוב תכמתו ולא נכוי אף פלגא ופלגא וצ"ע : שם בד"ה וגרסי' בגמ' כו' למה לא נאמר לנכרי שינחור כו'. לפ"ד הר"ן לקמן אין עושין כלל ע"י נכרי שמא יאמרו בקושי התירו פ"נ ע"י נכרי כו' : שם בא"ד ולמה עומד בפניו איסור שבת יותר כו'. אפשר בשלמא איסור נבלה לא נדחה בחול בודאי וא"כ אף בשבת לא נדחה רק משום שיש כאן איסור שבת אתה רוצה לדחות איסור נבלה ע"ז אמר הרא"ד הואיל ואיסור שבת נעשה איסור שבת הותר והכן : סליק

הגהות פעולת שכיר להג"ם ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא

דף ב ע"ב ר"ן ד"ה איבעיא להו. להקביל פני רבו או פני תלמיד עובר כדרכו כצ"ל :

דף ג ע"א ר"נ ד"ס א"ל. מכניסין את המת בחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה כצ"ל :

דף ד ע"א ר"נ ד"ס מה רואה. כגון שהעלה לבה טינא כצ"ל : שם בא"ד וא"ל נכרים שתדבקנו כצ"ל. ד"ת : ע"ב ר"נ ד"ה לפדניא. רמי מידי בכביה. כצ"ל : שם ר"נ ד"ה ואין עושין. שמא יאמרו הרואים בקושי התירו כצ"ל. ד"ת :

דף ה ע"ב ברי"ף ת"ר בזמן שאדם קורא ושונה כו'. ואין מקחו ומתנו נאה. נ"ב בגמ' ליתא : שם תרי"ל עבר אדם עבירה כו' שלישית אין מוחלין לו. נ"ב עי' הגי' בגמ' ובהרא"ש :

דף ו ע"ב ר"ן ד"ה מאי נעילת שערים. כן נ"ל לפי דרכו כצ"ל : שם ד"ה והוי יודע. הא דאמריע. נ"ב תפילת נעילה פוטרת של ערבית דמסכית משמע דתפלת נעילה בלילה וכמו שאפרש בסמוך כצ"ל. ד"ת : סליק

השמטות ותקונים לגליון אלפסי ממסכת עירובין מאת הג"מ מו"ה שניאור זלמן שליט"א אב"ד דק"ק גאלדינגען יע"א

דף א ע"א בהגהות גליון אלפס ד"ס שם ואזיל כו' כרב ששת דף י"א ע"ב כצ"ל:

דף ג ע"א שם ד"ס הכשר מבוי כו' שלא כדברי הש"ס דמחיצות אתי' לענין כו'. נ"ל שלא כדברי הש"ס דהלכתא כו': שם ד"ה משום כו'. כדאיתא ביבמות (דף פ"ו ע"ב) דקאמר ראב"ע על ר"ע כו' ואי לאו שהיה זקן ממנו לא היה אומר לשון גנאי כזה עליו עכ"ל שם. וצריך להוסיף אך בברכות (דף כ"ח ע"א) איתא דראב"ע היה בן י"ח שנה בשעה שנעשה נשיא ור"ע היה אז ג"כ ראוי לנשיאות דקאמר התם מאן נוקים לי' נוקמא לר"ע. וכן הוא בירושלמי פ"ד דתענית סוף הלכה א' שהיה אז ראב"ע רק ט"ז שנה והיה ר"ע יושב ומצטער ואמר לא שהוא בן תורה יותר ממני כו' ע"ש. א"כ היה אז לכה"פ בן ס"ד שנה כי מ' שנה היה ע"ה כשנשא בת כלבא שבוע וכ"ד שנה היה בבי רב כמ"ש בכתובות (דף ס"ג ע"א) א"כ מבואר דר"ע קשיש טובא מראב"ע. אמנם שבירושלמי פ"ק דברכות (הלכה ו') איתא על ראב"ע אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים. דמשמע שהיה זקן. מ"מ כבר פי' שם בעל ס' חרדים דלא קאי אשעה שנתמנה לנשיא [כמ"ש בירושלמי שם ובפ"ד דתענית שהיה רק בן ט"ז שנה] רק על שעה שדרש בן זומא לקרא דכל ימי חייך על שפה זו ס"ל להירושלמי שהיה כבר זקן. וכ"כ היפה מראה ולהגם השיג עליו הגאון מוהרר"י שאול שלוי נאטנזאהן זצ"ל בגליון הש"ס שלו על הירושלמי והניח בצ"ע שהירושלמי סותר א"ע ובמכת"ר מגאון קדשו ז"ל אין כאן סתירה לפי היפ"מ ובעל ס' חרדים. וא"כ מוכח היפך ממ"ש שראב"ע הוה קשיש מר"ע. אבל מ"מ זה אמת מ"ש שבלא ספק ר"ע לא ראה את הלל כי נשיאות הלל היה מאה שנה שלפני חורבן ואחריו במשך ג' דורות כמ"ש בשבת (דף ט"ו ע"א) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית ק' שנה :

דף ט ע"ב ברי"ף ד"ה וצ"ע שהניחו בצ"ע מ"ש כאן כו' כצ"ל :

דף יב ע"ב ברי"ף סד"ה הכל. דזהו שאמרו אחינו יכיר כצ"ל :

דף לה ע"א ר"י ד"ס כ"ש. בשם הירושלמי וטו"ע סי' ש"י בהג"ה סעיף ב' כו' כצ"ל :

רי"ף *) שיטת ריב"ב יומא

דף א ע"א מתני' יוה"כ אסור באכילה ובשתיה וכו'. ואינו בעונש ואזהרה אלא באכילה ובשתיה ובעשית מלאכה בלבד אבל אם רחץ או סך או נעל או שמש מטתו מכין אותו מכת מרדות דתני רבה שאר ספרי דבי רב מנין ליום הכפורים שאסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ת"ל שבתון שבות וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסת היום וביציאתו אבל אינו בעונש ואזהרה אלא על עיצומו של יום שפוא ליל יום הכפורים ויומו אבל על התוספת אינו בעונש ואזהרה: באכילה ובשתיה. שיעור אכילה בכותבת הגסה כמוה וכגרעיניתה וכותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה ובתלמוד ארץ ישראל אמר ר' [illegible] ואם תוסרה צריך למעך תחלה דאי לא כן ליתני כמוה וכגרעינתה וכתחלה. ושיעור שתיה כל שאילו יסלקם לצד אחד יראה כמלא לוגמיו : מלך וכלה ותיה. בגמ' מפרש טעמא : תנעול את הסנדל. כל שלשים יום : דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין. אכולהו קאי המלך וכלה ותיה וקי"ל כותיה דר' אליעזר מדמפרשי' בגמרא טעמיה : שבת שבתון וכו'. בכולהו כתיב ענוי : ע"ב גמ' אכילה ושתיה מנא לן. כלומר מנא לן דעיקר ענוי דקרא מאכילה ושתיה הוא : וכי התענית בכל אבר התענה אבי. למדנו שנקראת כריתתו של דוד ענוי וכתיב בה העם רעב ועיף. רעב מלחם וצמא ממים ועיף ממאי וכו'. מאינו לכון עיפות מאכילה או משתיה והאי קרא דכתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר לא מצינן לפרושי עיף מאכילה דהא כתיב רעב ולא מצינן לפרושי עיף משתיה דהא כתיב צמא הלכך סברי לפרושי מרחיצה דשייך בה מסברא לשון עיפות

*) מפני איזה סיבה לא נדפס על גליון באלפסי

דפות וסרכי' כיון דמשקת ליה ממשמעותיה דבעלמא דהיינו מאכילה או משתיה מאי חזית דמפרשת ליה מרחילה אימא מנעילת הסנדל ואתא רב נחמן בר יצחק למימר דאשכחן נמי לשון עיפות מרחילה דכתיב מים קרים על נפש עיפה הלכך עיף ואידך קרא כיון דלא מצינן לפרושיה מאכילה ומשתיה דהא כתיב רעב וצמא מפרשי' ליה מרחילה כמשמעותיה דהא אשכחן נמי לשון עיפות מרחילה ופרכי' ואימא משתיה כלומר אימא דהאי קרא דכתיב מים קרים על נפש עיפה משתיה משמע כמשמעותיה בעלמא ולא אשכחן לשון עיפות מרחילה ועיף דאידך קרא כיון דלא אשכחן לשון עיפות אלא מאכילה ושתיה וליכא לפרושי הכי דהא כתיב רעב וצמא הדר קושיין לדוכתיה מאי חזית דמפרשת ליה מרחילה מסברא אימא מנעילת הסנדל ומהדרינן מי כתיב בנפש על נפש כתיב הילכך אשכחן לשון עיפות מרחילה ועיף דאידך קרא נמי מרחילה מפרשינן ליה: דכתיב ודוד עולה וגו'. בגמ' פרכינן אימא מסוניא ומרטקא ופשטינן לה מדכתיב מנעי רגלך מיחף אלמא יחף דקרא מנעילת הסנדל הוא וכתיב וכי התענית בכל אשר התענה אבי: מתשמיש. שלא יבטל עונה מהן: מצרות. שלא יוסיף להן צרות: רוחץ כדרכו ואינו חושש. כתב הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל לרחוץ כשוא מסיך את רגליו או מטיל מים רוחץ כדרכו ואינו חושש דהא אמרי' אם היה מלוכלך בטיט או צואה רוחץ כדרכו ואינו חושש: ואם היה חולה. אע"פ שאין בו סכנה: שלא רצה להאכיל בידו אחת. אפילו ידו אחת לא היה נוטל לתת פת לתינוק: מאי טעמא. מה טעם התירו להדיח ידו אחת לתת פת לקטן: משום דשיבתא. רוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית: ואינו חושש. משום רחילה:

דף ב ע"א מתחת חפת חלוקו. להגביה שולי חלוקו על זרועו ואינו נראה כמלבוש אלא כנושאה על כתפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת על כתפו בשבת חייב חטאת: התיכת יום הכפורים לא גרסינן והכי גרסינן שבת דאיכא מנעל מאי מי שרי לעבור במים ומנעליו ברגליו מי חיישינן דילמא נפקי מכרעיה ואתי לאיתויינהו: ועברוה דרך מלבוש. נעליהן ברגליהן עברו אותו: סנדל מאי. שאינו יכול להדקו ולקשרו יפה ברגלו כמו המנעל: מליא אסיר. במה ישפכו המים על בשרו: מישתל שתיל. טריספל"ר בלע"ז פולטין המים שבתוכו ויש תמה בדברי הרב ר' משה ז"ל שכתב לא ימלא אדם כלי חרס מים ויצטנן בה שהמים זולין מדפנו אפי' כלי מתכות אסור שמא יתנזו לה המים על בשרו: הכי גרסינן וכן כי אתא רבה בר אהי אמר בערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו בערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מעבירה על גבי עיניו ובגמ' אמרי' אמר ליה ר' יעקב בר אידי לר' ירמיה בר אחליפא אישעא אמרת לן ואותיבנך סתיעה ויש שבוש ברוב הספרים במקום הזה גם בהלכות הרב ז"ל: שעם. נמי: בתענית צבור. הנגזר על הצבור שאסור בנעילת הסנדל: נפיק. למבוי המשותף או לחצר המעורבת אבל לרשות הרבים אסור מידי דהוה אקב של הקטע שאסור לצאת בו לרשות הרבים בשבת למאן דסבירא ליה דלאו מנעל הוא: ברהיטני. מין שעם: בדהוני. סנדל של כפות התמרים: נפיק ברילגי גרסי' ופירוש רגלי וקנים ודומה לו במסכת סוטה קמי רפיקא גריבא דרגלי. כתב הרב דודי ז"ל סנדל של שעם נראה מהלכות הרב ז"ל שמותר לצאת בו בתענית צבור וביום הכפורים ולא כן נראה מעיקר הגמ' דמסקינן במעתין אמר רבה דכולי עלמא מנעל הוא *) ודרבא עדיפא דבתרא הוא הילכך לא שרינן בתענית צבור ויום הכפורים למיפק בסנדל של שעם לכתחלה ולא סמכינן אסהדותיה דר' יצחק בר נחמני שאמר אני ראיתי את ר' יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים ולא אסהדותיה דרבה בר בר חנה שהתיר כן בתענית צבור אבל מיכרך סודרא הכרעא הוא ודאי העינוג בעלמא ולאו מנעל ומותר לכתחלה דהא ליכא מאן דפליג עלה אלו הם דברי הרב דודי ז"ל וקשיא לי הכותב הא דאמרי' בגמ' רב יהודה נפיק ברהיטני אביי נפיק בדהוני רבה נפיק ברבלי וקי"ל בכל דוכתא דמעשה רב והיכי שבקינן כל הני אמוראי משום רבא לחודיה דסבירא ליה מנעל הוא והא אותיב רמא בר חמא בגמרא הקיטע יוצא בקב שלו איכא לשנויי כדשני אביי וסוגיין בעלמא כוותיה דר' מאיר ור' יוסי במנעל ולאו מנעל פליגי ואפ"ה אסור לצאת בו ביום הכפורים משום תענוג ואע"ג דאתקיף ליה רבא תענוג דלאו מנעל ביום הכפורים מי אסיר והא רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק איכא למימר לא דמי תענוג הכתיתין העומדין על הקב לכריכת הסודר הנוגע בקרקע. והא דאקשי ליה נמי מדקתני סיפא אם יש בו בית קיבול כתיתין טמא מכלל דרישא בדלית ליה כתיתין עסקינן איכא למימר לעולם רישא נמי בדאית ליה כתיתין עסיקינן וסיפא בדאית ביה נקב בית קיבול ורישא בדלית ליה בית קיבול והאי דלא אהדר ליה אביי לרבא לאו משום דקיבלה אלא משום דלא חש לה. ומצאתי כעד לדברי כדברי הרב ר' משה ז"ל שכתב בלשון הזה מותר לצאת בסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן וכורך אדם בגד על רגליו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף. גם הגאון רב אחא משבחא ז"ל התיר לצאת ביום הכפורים בסנדל של שעם והביא ראיה מהנהו עובדי דרב יהודה ואביי ורבה כמו שכתוב בשאילתות שלו בפרשת אתם נצבים: **ע"ב** חוץ ממנעל וסנדל. בגמ' מפרש טעמא: על התוספת. של איסור מלאכה ושל איסור אכילה ושתיה: על עיצומו של יום. שלא ליל יום הכפורים ויומו. כתב הרב ר' משה ז"ל אבל אוכלין שאינן ראוין למאכל אדם כגון עשבים המרים או משקה מבקין שאינן ראוין לשתיה כגון ציר או מוריים והומץ אפילו אכל או שתה מהן הרבה פטור וקשיא לי הא דאמרי' בגמ' אימא דאמרי אנא פירתא טובא מי אמרי: מתני' המלך והכלה ירחצו את פניהם:

דף ג ע"א גמ' אם מחמת עקרב. מקום שיש לחוש לעקרבים מותר לכל אדם לנעול: מתני' אין מענין אותן. אין חייבין למנוע מהן מאכלן: אבל מחנכין וכו'. בגמ' מפרש לה: גמ' בן שמנה ובן תשע מחנכין אותן לשעות. תינוק בריא כשהוא בן שמנה שנים שלמות מחנכין אותו לשעות (שנה תשיעית ושנה עשירית) ואם הוא חולה כשהוא בן תשע שנים שלמות מחנכין אותו לשעות: שנת עשר ושנת אחת עשרה. בן עשר בן אחת עשרה משלימין מדרבנן. תינוק הבריא שחנכו אותו לשעות שנת תשע ושנת עשר כשהוא בן עשר שנים שלמות משלימין מדרבנן שנת אחת עשרה ושנת שתים עשרה וכשהוא בן י"ב שנים שלמות משלימין מדאורייתא ואם הוא חולה שחנכו אותו לשעות שנת עשר ושנת י"א כשהוא בן י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב וכשהוא בן י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא: ורב נחמן אמר בן תשע בן עשר מחנכין אותו. לשעות תינוק בריא כשהוא בן תשע שנים שלמות מחנכין אותו לשעות שנת עשר ושנת י"א ואם הוא חולה כשהוא בן עשר שנים שלמות מחנכין אותו לשעות שנת י"א: בן י"א משלימין מדרבנן. תינוק הבריא שחנכו אותו לשעות שנת עשר ושנת י"א כשהוא בן י"א שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב וכשהוא בן י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ובן תינוק החולה שחנכו אותו לשעות שנת י"א כשהוא בן י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב וכשהוא בן י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ודברי רב הונא ורב נחמן סתם נאמרו בין בתינוק בין בתינוקת: **ע"ב** ור' יוחנן אמר השלמה לדבריהם ליכא כלל אלא תינוקת הבריאה כשהיא בת עשר שנים שלמות מחנכין אותה לשעות שנת י"א ושנת י"ב וכשהיא בת י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוקת החולה כשהיא בת י"א שנה שלמות מחנכין אותה לשעות שנת י"ב וכשהיא בת י"ב שלמות משלימין מדאורייתא ותינוק הבריא כשהוא בן י"א שנה שלמות מחנכין אותו לשעות שנת י"ב ושנת י"ג וכשהוא בן י"ג שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוק החולה כשהוא בן י"ב שנה שלמות מחנכין אותו לשעות שנת י"ג וכשהוא בן י"ג שנה שלמות משלימין מדאורייתא שאין השלמה בתינוק מדאורייתא לר' יוחנן עד שיהא בן י"ג שנה שלמות וקי"ל כר' יוחנן בהא שאין השלמה בתינוק מדאורייתא עד שיהא בן י"ג שנה שלמות שהוא בר עונשין וקי"ל נמי כרב הונא ורב נחמן דאיכא השלמה מדרבנן ובפלוגתא דרב הונא ורב נחמן קי"ל כרב נחמן הילכך בין תינוק בין תינוקת אם הם בריאים כשהן בני תשע שנים שלמות מחנכין אותן לשעות שנת י' ושנת י"א וכשהן בני י"א שנה שלמות בתינוקת משלימין מדרבנן שנת י"ב וכשהיא בת י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ובתינוק משלימין מדרבנן שנת י"ב ושנת י"ג וכשהוא בן י"ג שנה שלמות משלימין מדאורייתא ואם יהו חולין כשהן בני עשר שנים מחנכין אותן לשעות שנת י"א וכשהן בני י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן בתינוקת שנה אחת ובתינוק שתי שנים כמו שכתבנו ואע"ג דלרב נחמן מבן י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב בלבד ואח"כ משלימין מדאורייתא בין בתינוק בין בתינוקת בהא לא עבדינן כותיה דהא קי"ל שאין השלמה לתינוק מן התורה עד שיהא בן י"ג שנה שלמות כך יש לפרש ולהעמיד דברי הרב ז"ל אע"פ שהשיב עליו הרב דודי ז"ל בספר המאור וכן כתב הרב ר' משה ז"ל. מה שכתב הרב דודי ז"ל שאין השלמה לתינוק מדבריהם אליבא דרב נחמן אלא שנת י"ב בלבד ולתינוקת שנת י"א בלבד קשיא לן עלה כיון דלטעמיה לא פליגי רב הונא ורב נחמן עליה דר' יוחנן בהשלמה מדאורייתא לכו"ע תינוקת בת י"ב שנה ותינוק בן י"ג שנה משלימין מדאורייתא היאך אפשר לומר שאין השלמה לתינוק מדבריהם אליבא דרב נחמן אלא שנת י"ב בלבד ולתינוקת שנת י"א בלבד והא אין משלימין מן התורה בתינוק עד שיהא בן י"ג שנה שלמות ובתינוקת עד שתהא בת י"ב שנה שלמות שהן בני עונשין מ"מ קשיא לי לגירסא זו דמסוגיא דגמרא חזינן בהדיא דרב נחמן נמי אית ליה השלמה מדבריהם שתי שנים אלא כך היא הגירסא הנכונה וכן מצאתיה בספרים ישנים ובפירושי הרב ר' אברהם ז"ל אמר רב הונא בן שמונה ובן תשע מחנכין אותן לשעות בן עשר ובן אחת עשרה משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא. ורב נחמן אמר בן תשע בן עשר מחנכין אותן לשעות בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא. ור' יוחנן אמר השלמה לדבריהם ליכא כלל בן עשר בן אחת עשרה מחנכין אותן לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא ובתינוקת בן י"א ובן י"ב מחנכין אותו לשעות בן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק זו היא הגירסא הישרה ופירושה דרב הונא ורב נחמן לא פליגי אהדדי אלא מר דהוא רב הונא איירי בתינוקת ומר דהוא רב נחמן איירי בתינוק ור' יוחנן פליג עלייהו דלר' יוחנן ליכא השלמה מדבריהם כלל וקי"ל כרב הונא ורב נחמן הילכך תינוקת הבריאה כשהיא בת ח' שנים שלמות מחנכין אותה לשעות שנה תשיעית ושנה עשירית וכשהיא בת עשר שנים שלמות משלימין מדרבנן שנת י"א ושנת י"ב וכשהיא בת י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוקת החולה כשהיא בת תשע שנים שלמות מחנכין אותה לשעות שנת עשר ושנת י"א וכשהיא בת י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב וכשהיא בת י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוק הבריא כשהוא בן תשע שנים שלמות מחנכין אותו לשעות שנת עשר ושנת י"א וכשהוא בן י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב ושנת י"ג וכשהוא בן י"ג שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוק החולה כשהוא בן עשר שנים שלמות מחנכין אותו לשעות שנת י"א ושנת י"ב וכשהוא בן י"ב שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ג וכשהוא בן י"ג שלמות משלימין מדאורייתא: מתני' עוברה שהריחה וכו' וחולה מאכילין אותו על פי בקיאין וכו'. בגמרא מפרשי' לה: גמ' תוחבין לה כוש ברוטב. תוחבין לה פלך ברוטב של אותו בשר ומוצצתו:

דף ד ע"א אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור. אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה דקרקע עולם היא: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. כלומר לא התירה תורה לעבור על המצוה אלא בשביל פקוח נפש אבל כאן עבירה עשויה ונפש אבודה: דאורתא. שהריחה ויום הכפורים היה: פיס' חיל"ר מאכילין אותו על פי בקיאין: גמ' שומעין לחולה. אע"ג דאמרי מאה לא צריך כדמסקינן להיון: שומעין לרופא. דוקא דחולה לבדו אומר איני צריך אבל אי איכא רופא בהדיה דאמר לא צריך אין מאכילין אותו: ואי אמר

איכו ואחרינא בהדיה לא צריכנא וכו'. כתב הרב דודי ז"ל לאו הכין הוה ליה למכתב אלא הכין הוה ליה למכתב אי איכא תרי דאמרי צריך אע"ג דחולה אומר איני צריך ואיכא נמי תרי בהדיה דאמרי לא צריך אמרינן תרי כמאה ומאה כתרי ולא אזלינן בתרי אומדנא בתר רוב דעות משום דספק נפשות להקל. והרב ר' משה ז"ל הוסיף לנו תימה בדבריו שכתב מקצת הרופאין אומרין צריך ומקצתן אומרין אינו צריך הולכין אחר הבקיאין או אחר הרוב ובלבד שלא יאמר החולה שהוא צריך נחלקו הרופאין והיו כלן בקיאין ואלו שאמרו צריך כמנין שאמרו אינו צריך מאכילין אותו אלו הם דברי הרב ר' משה ז"ל ולאו הכין הוא מסקנא דגמרא אלא כל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך אע"ג דמאה רופאין וחולה עמהן אומרין אינו צריך מאכילין אותו ולא אזלי' בכי האי אומדנא בתר רוב דעות משום דספק נפשות להקל גם הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל כתב בענין הזה דברים שאינן ברורים אצלו. כללא דנקטינן מהאי שמעתא כל היכא דחולה אומר צריך אע"ג דמאה רופאין אומרים אינו צריך מאכילין אותו וכל היכא דאיכא תרי רופאין דאמרי צריך אע"ג דמאה רופאין וחולה עמהן אומרים אינו צריך מאכילין אותו רופא אומר צריך ורופא אומר אינו צריך אי נמי רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך מאכילין אותו רופא אומר צריך ושני רופאין אומרים אינו צריך אי נמי רופא אומר צריך ורופא וחולה עמו אומרים אינו צריך אין מאכילין אותו זה הוא הפסק שראוי לסמוך עליו: ואם אמר איכו צריכנא וכו'. ומתני' הכי מפרשינן לה חולה מאכילין אותו על פי שני בקיאין שאומרים צריך בד"א דחולה אומר אינו צריך ואיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך אבל אמר צריך אני אע"ג דאין שם בקיאין דאמרי דכותיה אלא כולהו אמרי לא צריך מאכילין אותו: **ע"ב** מתני' בולמוס. חולי האוחז את העין מפני רעבון וכשמראיתו הוזרת בידוע שנתרפא: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא: גמ' והלכתא כר' מתיא בן חרש דאמר החושש בפיו מטילין לו סם בשבת. דאפילו רבנן מודו דזו היא רפואתו ולא פליגי אלא בכלב שוטה משום דקסברי דאינה רפואה גמורה דאם איתא דפליגי רבנן אפי' בהא ליערבינו וליתנינהו וליפלוג רבנן בסיפא: פיס' מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת: גמ' היכי דמי' כגון דאמדוהו רופאים לעשות לו הרפואה שמונה ימים רצופים. מהו דתימא נעכביה מלעשות לו הרפואה עד לאורתא כי היכי דלא נחיל עליה תרי שבי קמ"ל: להברותו. להרחיקו מהן עד שיבריא: שמא יבריא מאליו. אלא אפי' ספק שבת אחרת כדאמרי' לעיל: מפני שמצרפין לדעת אחרת. כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם לפי שמדמין דבר לדבר ורבינו שלמה גרים אבל מצטרפין לדעת אחרת ומפרש אין אומרים לעשות דברים הללו על ידי נשים ועל ידי כותים שאם נשים או כותים אומרים צריך אין מהללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל וקשיא לי הכותב אי איכא תרי דאמרי צריך למה אנו צריכין לצירוף הא קי"ל דכל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך אע"ג דאמרי מאה לא צריך מאכילין אותו דתרי כמאה ומאה כתרי וספק נפשות להקל ויש לומר דה"ק כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואחד מן השנים שאומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואחד מן השנים שאומרים צריך אשה או כותי מצטרפין למהוי פלגא ופלגא דתרי כמאה ומאה כתרי וספק נפשות להקל:

דף ה ע"א אע"ג דקא נייד כוורי. אע"פ שהוא צד דגים כשמעלה את התינוק: עוקר חוליא. להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס: אע"ג דקא מיתקן לה שיפי. שהוא משפיל עלים שראוים למלאכה: אע"ג דקא ממכיך מכוכי. פי' רבי' שלמה ז"ל אע"פ שהוא משפיל ומגיע הגחלים לגלות עליהם לערב. והרב ר' משה ז"ל פי' אע"פ שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת הכיבוי. כל הני אע"פ דקאמרינן הכא משנה יתירה קא דאיק דקתני ואינו צריך ליטול רשות מבית דין למה ליה דתני הכי הא קתני והזריז הרי זה משובח: אלא לחצר אחרת הדלקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת וכן הוליס או קטנים שאינן יכולין לברוח: מתני' מי שנפלה עליו מפולת וכו': גמ' הכי גרסי' עד היכן הוא בודק עד חוטמו ויש אומרין עד טבורו. ובהל' הרב ז"ל מוחלפת השיטה: מלמטה למעלה. שמצאוהו מרגלותיו למעלה וראשו למטה מר סבר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר סבר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: מתני' אשם ודאי. כגון אשם גזילות ואשם מעילות ומסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן: מיתה ויום הכפורים מכפרין. עם התשובה אבל בלא תשובה אין מכפרין: על עשה ועל לא תעשה. פרישנא בגמ' על לא תעשה שניתק לעשה: על התמורות. כגון לא תעשה גמור אבל כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין ממרקין כדאמרי' בגמ' והא דקתני רישא מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה הא כדאיתא והא כדאיתא יום הכפורים עם התשובה מכפרין על לא תעשה ומיתה עם התשובה מכפרין אפי' על חלול השם כך נראה לי הכותב פירושה מהלכות הרב ז"ל שהביא משנתנו סתומה ומדרש ר' ישמעאל בחלוקי כפרה אלמא לא פליגי אהדדי: גמ' שלשה הן. אבל תשובה אינה מן המנין שהיא צריכה לכלן: עבר אדם על מצות עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה אינו זז משם עד שמוחלין וכו'. מצינו כפרה בתשובה וכפרה ביום הכפורים וכפרה ביסורין וכפרה במיתה ומסתמא כפרה קלה לעבירה קלה וכפרה חמורה לעבירה חמורה. כתב הרב ר' אברהם ז"ל קשה להו לרבנן מאי האי דקאמר תשובה ויום הכפורים ויסורין תולין ומיתה ממרקת בשלמא כולהו תולין דאמרינן בהנך להגין עליו מן היסורין כדאמרינן בשאר דוכתי אלא הכא דאיכא יסורין מאי תולין הא ודאי אם מת מיתה ממרקת ומתרצי לה שאם חס ושלום חזר על אותו עון אינו נמחק מה שעשה ואי איכא רובא עונות חשיב בהדייהו: **ע"ב** בזמן שאדם קורא ושונה וכו'. בגמרא מפיק לה מדכתיב ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך: באמור להם וגו'. רישיה דקרא ויחללו את שם קדשי: עבירות שבין אדם לחבירו. יגלה לרבים שיבקשו שימחול לו: הכי גרסינן תניא עבר אדם עבירה אחת פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית רביעית אין מוחלין לו שנא' כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ואומ' הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בצבור אבל ליחיד לא תא שמע הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר כן מצאתיה בספרים ישנים וגירסת הרב ז"ל אי אפשר לייסבה. ופירוש מוחלין לו שכשמחשבין עונות האדם וזכיותיו חוץ מאותן עונות הראשונים נמצאו זכיותיו כעונותיו הרי דינו כמחצה על מחצה ומוחלין לו על הכל לפי שאותן עונות הראשונים הרי הן כאילו אינן אבל אם חוץ מאותן עונות הראשונים נמצאו עונותיו יתרים על זכיותיו מגלגלין עליו את הכל. ואיכא מאן דמפרש לגירסת הרב ז"ל שלישית אין מוחלין ביחיד אלא יסורין ממרקין שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וכבר הזכיר הכתוב היסורין שהביא עליו ועל ידי מליץ טוב הצילו מן המות ואפילו בכריתות ומיתות בית דין בשתי פעמים לכדן אם עשה תשובה מוחלין לו מיד אבל בשלש פעמים תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין ואיכא נמי מאן דמפרש לה במצות עשה שאע"פ שמוחלין לו מיד ע"י תשובה דוקא בשתי פעמים אבל בשלש פעמים תולה ויסורין ממרקין: ר"ע אומר אינו צריך. לא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי והרב ר' משה ז"ל פסק כר' יהודה בן בבא אע"ג דקי"ל בעלמא הלכה כר"ע מחברו משום דפלוגתא דר"א בן יעקב ות"ק כר' יהודה בן בבא שייכא ופשטיה מסייע ליה אבל הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל כתב בהלכתא ומנהגא כר' עקיבא: מפרסמין את החנפים מפני חילול השם. אדם שהוא בעל תורה והוא חנף ורכיל בסתר כדואג האדומי מפרסמין אותו מן השמים ומביאין לידו מכשול מפורסם שידעו הכל שהוא רשע ואח"כ לוקח המקום דינו ממנו שלא יהו הבריות קוראין תגר אחר דינו של מקום ונמצא שם שמים מתחלל שנא' ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו כלומר שהקב"ה נותן מכשול לפניו כדי לפרסמו כמו שעשה לדואג שנתפרסם בנוב עיר הכהנים ובתוספתא דיומא בעונו הוא ימות בפרסומו: מתני' אין יום הכפורים מכפר. שאין יום הכפורים מכפר בלא תשובה: מכל חטאתיכם לפני ה' ולא חטאתיכם שבין זה לזה:

דף ו ע"א גמ' יסור. לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם: העותי פעם אחת. וישר העויתי שתים. ולא שוה לי הרי שלש: אנא. אין נא אלא לשון בקשה: עם חטיבה. לאחר אכילה: רבון העולמים לא על צדקותינו וכו': **ע"ב** בתעניות. של גשמים: ובמעמדות. כדאיתא במס' תענית ותמן פרכי' תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ושנינן הכי קאמר בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי שבשלשה פרקים הללו תעניות הן ואין שכרות במנחה למעוטי שאר ימות השנה שאין בהם נשיאות כפים במנחה ויש בהן ארבעה פעמים ביום כגון יום הכפורים שיש בו מוסף. והתם במסכת תענית פליג ר' יוסי בברייתא דס"ל דליכא נשיאות כפים במנחה אפי' במעמדות וביום הכפורים משום דגזרינן אטו מנחה דשאר יומי דשכיחא בה שכרות אבל במנחה דתענית של גשמים אפילו ר' יוסי מודה דאית בה נשיאות כפים דכיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה כתפלת נעילה דמיא ופירש רבינו שלמה ז"ל כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה מפני כ"ד ברכות שמתפללין בתענית של גשמים כתפלת נעילה דמיא וליכא למיגזר במנחה כי האי גוונא משום מנחה דשאר יומי ואיפסיקא הלכתא התם בהדיא כר' יוסי. אבל הגאון רב אחא משבחא ז"ל כתב בפרשת בהעלותך האידנא דקא סלקי כהני במנחה ביומא דכפורי כיון דקא משכי צבורא ברחמי עד זמן נעילה הויא לה כתפלת נעילה ולא מיחלפא: צלותא יתירתא. מתפלל שבע כשאר התפלות: ושמואל אמר מה אנו מה היינו אומר ואינו מתפלל כלל: והלכתא כרב דעולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה היינו ושבחיה אלמא נעילת שערים צלותא יתירתא היא כרב ונוסחי הלכות הרב ז"ל שכתוב בהן והלכתא כשמואל נוסחי משבשי הינון. כתב הרב דודי ז"ל מצאתי בסידורין קדמונים שנכתבו על שם מר רב סעדיה גאון ז"ל שמסיים שלית צבור בתפלת נעילה במה אנו מה היינו ואותם ברוך אתה ה' האל הסולח ונראה הענין הזה בעיני כהלכה וסיינו דעולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה היינו ושבחיה אלא שבכל המקומות שלנו והמוקפין לנו מימינו לא ראינו כך ומשנה שלימה שנינו אל ישנה אדם מפני המחלוקת: פוטרת. למאן דאית ליה תפלת ערבית תובה: רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא: וסבירא ליה תפלת נעילה בלילה וכיון דצלי תו לא צריך ואע"ג דקי"ל כרב נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית אתר נעילה: לערב סלקא דעתך. קס"ד דלמוצאי יוה"כ קאמר. כתב הרב ר' משה ז"ל מי שראה קרי ביוה"כ בזמן הזה אם לא הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך יוחץ מקומות המלוכלכין ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול שאין הרחיצה לקרי להפלה בזמן הזה אלא מנהג ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר ולא אמרו שהרואה קרי ביוה"כ טובל אלא כשתקנו טבילה לבעלי קריין וכבר ביארנו שבטלה תקנה זו: שכל העולם כולו רעב. שיוה"כ אסור בתשמיש המטה: מפיס חיי סגי ומסגי. מאריך ימים הולך וגדל: ויום הכפורים מותר בקניבת ירק מן המנחה וכו'. כדקתיבנא לה בסוף אלו קשרים. ובמוצאי יוה"כ מברכין על אור ששבת אבל לא על האור היוצא מן העצים ומן האבנים כדאיתא בפרק מקום שנהגו וכדפרישנא טעמא בפ' אלו דברים ויוה"כ שחל להיות בשבת דינו כשאר שבתות שמברכין במוצאיהם אף על האור היוצא מן העצים ומן האבנים דהא ליכא מידי דמלאכה דבשבת שרי וביוה"כ אסיר והוא טעמא דאיתיה ביוה"כ איתיה נמי בשבת דעלמא ואפי' הכי בשבת דעלמא מברכין אף על האור היוצא מן העצים ומן האבנים הואיל ותחלת ברייתו הוא אלמא היכא דאיתיה להאי טעמא האי טעמא עדיף הלכך ביוה"כ שחל להיות בשבת נמי כיון דאיתיה להאי טעמא דינו כשאר שבתות שמברכין במוצאיהם אף על האור היוצא מן העצים ומן האבנים כך נראה בעיני אע"פ שלא נהגו שנים כן: סליק

*) עי' בהמאור

תוספתא

יומא פרק ראשון

פרק א א לָמה מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת (א) [פרהדרין] (א) פירש רבי יהודה בן בתירה (ב) [א] [שאם] תמצא אשתו ספק נדה [ויבא עליה] ונמצא טמא שבעת ימים (ב) רבי יהודה (ג) [היה קורא אותה] לשכת בלווטין (ד): **ב** (ג) כל הלשכות שבמקדש פטורות מן המזוזה חוץ מלשכת פרהדרין מפני שהוא בית דירה לכהן גדול שבעת ימים בשנה אמר רבי יהודה וכי לא היה שם בית דירה אלא זו בלבד אלא כל שהוא בית דירה חייב כל שאינה בית דירה פטורה: **ג** כל הלשכות שבמקדש (ד) רשות היחיד לשבת ורשות (ה) [הרבים] לטומאה חוץ מלשכת היין ושמן שיש להם שני פתחים (ו) [זו (ה) כנגד זו] א) אבא שאול היה קורא אותה לשכת בית שמניא ר' יהודה אומר כל לשכה שבמקדש שיש לה שני פתחים זה כנגד זה כגון שער עזרה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה: **ד** למה מפרישין כהן אחר תחתיו ב) שמא יארע בו פסול ישמש תחתיו [ב] (ו) וכהן גדול הוזר לכהונה גדולה וזה ששימש תחתיו כל מצות כהונה גדולה עליו דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר אע"פ שאמרו כל מצות כהונה גדולה עליו אינו כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט (ז) אמר רבי יוסי מעשה ביוסף בן (ז) [אילים מצפורי ששימש תחת כהן גדול שעה אחת (ח) ולא היה כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט כשיצא] אמר ג) למלך פר ושעיר (ח) [שקרבו] היום משל מי [היו משלי או משל כהן גדול] ידע (ט) המלך על מה אמר לו (ט) [ג] [מה זה בן אילים] לא דייך ששימשת [תחת כהן גדול] שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם אלא שאתה מבקש ליטול לך כהונה גדולה באותה שעה ידע (י) [בן אילים] שהוסע מן הכהונה גדולה: **ה** (י) כיצד כהן גדול נוטל חלק בראש אומר זו חטאת שלי זה אשם שלי ד) חלה אחת משתי חלות ארבע וחמש חלות מלחם הפנים רבי אומר אומר אני שיהא [זה] נוטל מחצה (כ) שנאמר (יא) (ויקרא ב) [והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו שיהא אהרן שקול כנגד בניו] בד"א בקדשי מקדש (*כ) אבל בקדשי הגבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקין בשוה: **ו** (ל) מצות כהן גדול להיות גדול מאחיו בנוי בכח בעושר בחכמה [ובמראה] אין לו מנין שיגדלוהו אחיו (יב) [שנאמר] (שם כא) והכהן הגדול מאחיו (מ) אחיו אמרו עליו על פנחס איש חבתה שעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו אחריו גזברין ואמרכלין ומצאוהו כשהוא חוצב ומלאו [אחריו] את המחצב דנרי זהב א"ר חנניא בן גמליאל (יג) [לא] סתת היה והלא חתנינו היה ה) ומצאוהו כשהוא חורש כמה שנא' באלישע (יד) (מלכים א יט) שנים עשר צמדים (טו) והוא בשנים העשר (נ) משרבו מלכים [התקינו] להיות מעמידין כהנים ו) (טז) [והיו ז) [ד] מפרישין] אותם בכל שנה ושנה: **ז** (ס) למה פירש ובוכה מפני שצריכים (יז) [להשביעו] [ה] ולמה צריכין (יח) להשביעו שכבר היה מעשה (יט) [בביתוס] אחד שהקטיר עד שהוא (כ) [בחוץ ויצאתה] ענן הקטורת ח) והרתיח את כל הבית שהיו (כא) [ביתוסין] אומרים יקטיר עד שהוא בחוץ שנאמר (כב) (ויקרא טז) [וכסה ענן הקטרת] אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר (שם) (כג) [ו] [וכסה ענן הקטרת] מלמד שנותן בה מעלה עשן (ע) הא [אם] לא נתן בה מעלה עשן (כד) חייב מיתה כשיצא אמר לאביו כל ימיכם הייתם דורשין ואין אתם עושין עד שעמדתי ועשיתי אני אמר לו אע"פ שאנו דורשין אין אנו עושין ושומעין לדברי חכמים תמיהני עליך אם תאריך ימים (פ) לא שהה שלשה ימים (כה) [עד שנתנו בקברו]: **ח** (צ) איזו היא אצבע צרדה זו אצבע גדולה של ימין ט) בפה (כו) [לא] בנבל ולא בכנור מה היו אומרים (תהלים קכז) שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית וגו' (ק) לא היו ישנים כל הלילה אלא שוקדין כנגד כהן גדול [כדי] [ז] לעסקו בתורה כך היו נוהגין בגבולין אחר חורבן הבית זכר למקדש אבל (כז) חוטאין [היו]: **ט** (ר) כיצד מפיסין (כח) ללשכת הגזית מקיפין ועומדין י) (כט) [ככוליור] הממונה בא ונוטל מצנפתו של אחד מהן יודעין שממנו פיים מתחיל: (ש) לא היו מוציאים שתים [ח] אלא [אחת] אחת היחידים שבהן מוציאין שתים ולא היו מונין את היתירה (ת) רבי יהודה אומר לא היה פיים למחתה אלא מי שזכה בקטורת אומר לזה שעמו (ל) [אף אתה על המחתה] ר"א בן יעקב אומר לא היה פיים (לא) [לחלבי שעיר] אלא מי שהיה מעלה אברים לכבש מעלה אותן לגבי (לב) [מזבח]: **י** (א) מעשה בשני כהנים שהיו רצין ועולין בכבש (לג) [דחף] אחד מהן את חבירו לתוך ד"א (לד) נטל סכין ותקע לו בלבו בא רבי צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר (דברים כא) **כי ימצא חלל**

הגהות הגר"א (א) פלהדרין: (ב) שמא: (ג) אומר: (ד) קורין אותה: (ה) היחיד: (ו) זה כנגד זה: (ז) אלם מצפורי שאירע פסול בכה"ג ושימש תחתיו לאחר שיצא: (ח) שקריבין: (ט) א"ל המלך: (י) יוסף בן אלם: (יא) והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו: (יב) הכהנים נאמר: (יג) וכי: (יד) והוא חורש: (טו) לפניו: (טז) היו מעמידים: (יז) להשביע: (יח) להשביע: (יט) בבייתוס: (כ) בא בחוץ ויצא: (כא) הבייתוסין: (כב) כי בענן אראה על הכפורת: (כג) ונתן את הקטרת על האש לפני ה' א"כ מה ת"ל כי בענן אראה יול הכפורת: (כד) או שחסר **אחת** מכל סמניה: (כה) ונתנוהו בקבר: (כו) ולא: (כז) היו: (כח) נכנסין: (כט) כמין בכוליאר: (ל) זכה עמי במחתה: (לא) לחלבים ואימורים: (לב) המזבח: (לג) קדם: (לד) שלו:

אור הגנוז

[א] שמא: [ב] ר' חנניה סגן הכהנים אומר לכך היה סגן ממונה כהן שנמצא בו פסול ישמש תחתיו: [ג] המלך: [ד] מעמידים: [ה] ולמה הם פורשים ובוכים מפני שצרכו להשביעו: [ו] ונתן את הקטורת על האש לפני ה' הא כל המקטיר אין מקטיר אלא בפנים א"כ לא לאמר: [ז] בכ"י גרים לעסקו בהבראה: [ח] שתים:

נוסחאות כ"י

א) רה"י לשבת ורה"ר לטומאה: ב) שאם: ג) לו המלך: ד) נוטל: ה) אלא מצאוהו: ו) הדיוטות: ז) מעבירים: ח) והרתיע: ט) ומעסיקין אותו: י) בקבילין:

חסדי דוד

פרק א למה מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין כו'. מייתורא דלשנא ללשכת פרהדרין נראה כפי' התוס' בדף ו' דהקושיא היא שלא יפרשוהו שם ללשכת פרהדרין אלא לאיזו מחילה ומחילות לא בתקדשו ותלך אשתו עמו ע"כ. ודלא כפירש"י דלפירושו לא היה לו לומר אלא למה מפרישין כ"ג מביתו ותו לא: **כל** הלשכות שבמקדש פטורות מן המזוזה כו'. כ"ה בגמ' דף י' בשנוי לשון ולפי נוסחת התוספתא שלפנינו הא דמאריך וקאמר מפני שהוא בית דירה לכ"ג שבעת ימים בשנה ולא אמרה בקצרה מפני שהוא בית דירה לכהן גדול נראה דכוון התנא בזה לתרץ קושי' התוס' שם דהקשו ולחשב לשכת בית אבן שהיתה בית דירה לכהן השורף את הפרה. ותי' בתי' בתרא דלא הוה בכל שנה אלא אחת לכמה שנים ולפי' לא חשיב דירה. וז"כ גם מה שדקדק התנא בלשונו ואמר שבעת ימים בשנה פי' בכל שנה משא"כ לשכת בית אבן: **כל** הלשכות שבמקדש רה"י לשבת ורה"ר לטומאה כו'. לא ראיתיה בשום מקום וכצ"ל כל הלשכות כו' רה"י לשבת ורה"י לטומאה דאפי' לטומאה הוי רה"י כמו לשבת חוץ מלשכת בית שמניא דלטומאה מיהא רה"ר חשיבא ור"י פליג וסובר דלא זו בלבד אלא כמה לשכות אחרות כל שהיו לה ב' פתחים מכוונות זו כנגד זו כעין שערי עזרה דינם אחד שהן רה"ר לטומאה אע"ג דהן רה"י לשבת אבל בעזרה עצמה נראה דלא פליגי ולכ"ע היא רה"ר לטומאה דהא מפולשת היא ועי' בפסחים דף יט: **למה** מפרישין כהן אחר תחתיו. במשנה איתא ומתקנין לו כהן אחר ומוכח בגמ' כי הכהן השני לא בעי הפרשה. אבל מירושלמי מוכח כי הפרשה מביתו דהיינו מאשתו גם השני צריך ובמשנה לא מפקי רק הפרשה למקדש שהיא למעלה בעלמא דלא בעי ומובן בזה הלשון דתני כאן למה מפרישין פי' מביתו ומאשתו: **מצות** כהן גדול להיות גדול מאחיו כו'. כ"ה בגמ' דף י"ח ובפ"ב דהוריות תניא כה"ג אבל ל"ג במראה אמנם בת"כ תניא כי הכא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' כלי מקדש ונראה דנוי היינו יופי ומראה היינו קומה כלומר שיהא אדם של צורה ולא ננס דבהכי הוא מכובד טפי וכדחזינן גבי שאול דכתיב ביה משכמו ומעלה וגו': **איזו** היא אצבע צרדה כו'. בגמ' איתא מאי צרדה צרתא דא מאי היא גודל. ופירש"י באצבע הסמוכה לגודל היה מחבר לגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול אבל הרמב"ם כפי' המשנה פירש שמכה בגודל עם האצבע האמצעי בכח ע"ש. והשתא מהתוספתא שלנו מוכח בהדיא כפי' הרמב"ם: **מעשה** בשני כהנים שהיו רצים ועולים כו'. בגמ' דף כ"ג מייתי לה להך תוספתא אמתני' דקתני בתחלה היו רצים ועולים בכבש וכל הקודם את חבירו בד' אמות כו' ואם היו שניהם שוין כו' מעשה שהיו שנים שוין כו' וע"ז מביא בגמ' הך עובדא אחריני ומסיק דאע"ג דהך עובדא דש"ד קדים מ"מ לא תקינו פייסות דקסברי אקראי בעלמא הוה וכשאירע מעשה שנפל ונשברה כו' עמדו ותקנו. ולפ"ז נראה שלא היו פייסות אלא שנים מועטות קודם החורבן שהרי ר' צדוק שהי' בזמן המעשה הוא היה בזמן החורבן כנראה מהש"ס דפרק הניזקין באשוותא דמסו לר' צדוק אלא דכי דייקינן ליתא דלעולם פייסות הוו מעיקרא מימי עולם דה"נ אסמכי' אקרא בבית אלהים נהלך ברגש אלא דלתרומת הדשן לא הוה מעיקרא פיים דסברי כיון דלאו עבודה חשובה היא בעיניהם

מצפה שמואל (א) ו. וירושל' פ"א ה"א ועי' מגילה פ"א הל"י והוריות פ"ג ה"ב: (ב) ח: וירושל' שם: (ג) י: וירושל' ב: (ד) עי' פסחים יט: (ה) עי' עירובין ח.: (ו) יב. וירושל' פ"א הל"א: (ז) יב: ועי' ירושל' פ"א הל"ב ומגילה פ"א ה"י ועי' תוספות מגילה ט: ד"ה אין בין ותוס' ישנים כאן ועי' הוריות פ"ג ה"ג: (ח) בגמרא הגירסא ואירע פסול ובירושלמי הגירסא קרי ועי' ירושל' פ"א ה"ד ועת"י דף כא ד"ה ולא אירע: (ט) עי' תוס' יב ד"ה כה"ג ועי' זבחים יח. תוס' ד"ה כה"ג וסוטה מה רש"י ד"ה זימנין ועי' ירושלמי פ"א הלכה ב: (י) יז: וירושל' פ"א הל"ב: (כ) בגמרא הגירסא כנוסחת הגר"א והוא בויקרא כד: (*כ) מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל"ב ועי' מל"מ שם: (ל) יח. ועי' תו"כ פ' ויקרא פט"ז ועי' ירושל' פ"א הל"ג: (מ) תו"כ פ' אמור פי"א: (נ) ע. וירושל' פ"א הל"א: (ס) עיין יט: וירושל' שם ה"ה: (ע) יג: ושם: (פ) שם וירושל' פ"ד ה"ה: (צ) יט: ועי' ירושל' פ"א ה"ה וסוכה פ"ד ה"ו: (ק) שם ושם ה"ז: (ר) שם: (ש) עי' כג. וירושל' פ"ב ה"א וה"י: (ת) כה: וירושל' פ"ב ה"ג ועי' תוס' כה: ד"ה ת"ש: (א) ע"ש וירושל' פ"ב שם ה"א וה"י:

מנחת בכורים

פרק א א למה מפרישין. כמבואר במשנה שהיו נפרישין כ"ג ז' ימים קודם ליוה"כ: פרהדרין. פקידי המלך נקראין פרהדרין ולפי שכהנים גדולים אחר שמעון היו רשעים ולא משלימין שנתן כפקידי המלך שמחליפין בכל שנה נקרא לשכה זו פרהדרין ע"ש כה"ג שהיו שרוין שם ועיקר טעמא דמפרישין נפקא לן בגמרא לרבי יוחנן ילפינן ממילואים דכתיב שבעת ימים תשבו פתח אהל מועד וכתיב כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם ודרשינן לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו יוה"כ דמפרישין כמו במלואים ור"ל יליף מסיני דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי ושבת ימים מיותר אלא ללמד כל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ושואל כאן למה פירש מביתו למה נאסר בתשמיש ה"ל להפרישו למקום חול ותבא אשתו עמו: שאם תמצא. כלומר שמא יבא על אשתו ותראה דם אחר תשמיש ותהיה ספק נדה ומטמאת בועלה ז' ימים ושוב יאסור לעבוד ביוה"כ לכן מפרישין גם מביתו: ויבא עליה. קודם שתמצא והכי מפרשינן בגמרא (דף ו א): בלווטין. שרים לשכת השרים היתה נקראת (ח:): **ב** פטורין. לפי שאינו בית דירה: אלא זו בלבד. והלא הרבה לשכות הוו בית דירה ומ"מ לא היה להן מזוזות דדירת עראי הוא וזה דמסיים כל שהוא בית דירה כלומר קבוע לבית דירה ובגמרא (דף י ובירושל' פ"א הל' א') מסקינן לר"י גזרה גזרו עלי' שלא יאמרו חבוש בבית האסורין הוא לכן חייבוהו במזוזה (עי' רש"י ותוס' ד"ה רבנן שם ע"ב): **ג** ורה"י לטומאה גרסינן וכן בהגהת הגר"א וספק טומאה ברה"י טמא דמסוטה גמרינן לה: שני פתחים. יאף דרה"י לשבת דאיכא ד' מחיצות מ"מ לטומאה לא תלינן בהכי וכל שפתוח שרבים יוצאים בזו ונכנסים בזו הוה רה"ר לטומאה דל"ד לסוטה דסתירה בסתר הוא: ר"י. ס"ל בטהרות דבעינן שיהיו שערים מכוונים ממש כגון שערי עזרה דמכוונות היו זו נגד זו אבל אם לא היו מכוונות לא הוה רה"ר לרה"י במסכת טהרות בתוס' שם בפ"ו בסילקי שיש לה שני פתחים זו כנגד זו וכו' ר"י אומר אם עומד בצד זה ורואה הנכנסין בצד השני רה"ר לטומאה א"כ כאן נמי בעינן שיהיו הפתחים מכוונים דוקא: **ד** תחתיו. כמבואר במשנה: בו. בכהן גדול: וכ"ג חוזר. כשעבר הפסול: כל מצות כהונה גדולה. דינו ככ"ג אינו נושא אלא בתולה ואינו פורע ואינו פורם ואינו מטמא לקרובים [מבואר דגם לר' יוסי שייך לישנא דכהן גדול וכמו שכ' הרמב"ם פ"א ה"ז מהלכות עיוה"כ ודלא כהכ"מ]: לא לכה"ג. לשמש בשמונה בגדים משום איבה ואם עבד עבודתו כשרה: ולא לכהן הדיוט. דדין כה"ג עליו ואם עבד בד' בגדים דינו כחסר בגדים דעבודתו פסולה: וידע המלך על מה הוא שואלו. הכי גרסינן בירושלמי שהבין המלך שרוצה הוא לשמש בכהונה גדולה: פר ואיל. גרסינן דשעיר אינו בכהן גדול: **ה** כיצד. מבואר הוא במשנה בפ"ק דכל ז' הימים הוא מקטיר וזורק ונוטל חלק בראש: שלי. לאכילה דהבשר נאכל לכהנים וכן אשם ורשאי ליטול לעצמו ובגמרא גרסינן נמי כיצד מקריב חלק בראש אומר עולה זו אני מקריב מנחה זו אני מקריב: משתי חלות. בעצרת דנוטל מחצה דה"א בפחות דלהוי פרוסה: הרבה. לר"י דס"ל בסוף סוכה דמשמר הנכנס בשבת נוטל שבע חלות מלחם הפנים שנים בשכר הגפת דלתות וסיוצא נוטל חמש א"כ כי פליג כהן גדול עמהם דל שנים דהגפת דלתות דשכרם הוא ואינו בגדר חלוקה פשו להו עשר ונוטל פחות ממחצה לכן נוטל ד': או חמש. לרבנן בסוף סוכה דשכר הגפת דלתות ליכא א"כ הנכנס נוטל שש והיוצא שש והוא נוטל פחות ממחצה מי"ב הו"ל חמשה: מחצה. ובגמרא גרסינן חמשה והיינו מחצה מעשרה וכר"י דשתים בשכר הגפת דלתות שנועלין בערב: שנאמר והיתה. גרסינן בגמרא כנוסחת הגר"א ובירושלמי (פ"א הל"ב) גרסינן כגיר' התוס' ובלחם הפנים כתיב ודרשינן מחצה לאהרן ולבניו כיון שמבואר בקרא לזה ולזה אף שבצד כא' מרובים מ"מ הכוונה שהם חלק מחצה הוא: הגבול. תרומה ומעשרות וחלה ומתנות ופדיון עבור המבואר בשיס הגזול ... : **ו** ובמראה. קלסתר פנים ונוי הוא תואר הפנים באברים נאים ומיושרים כמו יפת תואר ויפת מראה: אין לו. משלו: שיגדלוהו אחיו. יתנו משלהם להעשירו (דף י"ח א'): חוצב. אבנים מהסר ומזה היתה פרנסתו: משרבו מלכים. שאינם הגונים והם העמידו כהנים מחמת ממון: כיו מפרישין. לא היו מתקיימים אלא בכל שנה ושנה נתמנה כהן אחר התקינו לא גרסינן כנוסחת הגר"א: **ז** למה פורש ובוכה. הכה"ג כמבואר במשנה י"ח ב' מפני שצריכים להשביעו שלא ישנה מכל סדר העבודה ותשדוהו: שהקטיר. שנתן האש על הקטורת מחוץ דדרשי כי בענן בענן של קטורת אראה על הכפורת: והרתיח. עשאו רותח שנתפשט הענן על פני הבית שלא היו נותנים בה מעלה עשן: כי בענן. גרסינן בנוסחת הגר"א והיינו בענן של קטורת: וכסה ונתן את הקטורת גרסינן: לפני ה'. היינו בק"ק: בנוסחת הגר"א א"כ מה ת"ל כי בענן: מלמד שנותן בה מעלה עשן. והוא עשב שממנו העשן מתמר ועולה כמקל ומקרא דוכסה ענן הקטורת דרשינן דגם שלי עשב מעלה עשן ולא עיקרו מהכא וכן הוא בגמרא דף נ"ג ועוד מפקינן לה לדרשא אחרינא ע"ש בסוגיא: כשיצא. הצדוקי המוזכר לעיל שהקטיר בחוץ: שנתנו בקבר. שמת (י"ט ב' קלא בע"א): **ח** אצבע צרדה. המבואר במשנה כשבקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה: אצבע גדולה. אגודל של ימין אשר האצבע היא צרה דידה ולכן נקרא צרדה והיינו צרה דידה. שהאצבע סמוך לאגודל ומכה באצבע על אגודל ושומטה ומשמיע קול. וגדולה לשון אגודל והכין הוא לפירוש רש"י אבל אחרים מפרשין כפשוטו דאצבע הגדולה והוא האמצעי הוא הנקרא (קירי) אצבע צרדה (עיין תוספות יום טוב בפ"א מ"ז): בפה. מבואר במשנה שהיו מתעסקין עמו עד עלות השחר שלא יישן דשמא יראה-קרי ויטמא ומפרש כאן דבפה עוסקין עמו ושוררין כדי שלא יישן: לא בנבל. דאסור ביוה"כ: אם ה' לא יבנה בית. כלומר הזהר בעבודתך שתהא לשם שמים שתהא לרצות שאם אינה רצויה אינו כלום: שוא עמלו בוניו בו. בהגם יגיעון בבנין שלא יתקיים: לא היו ישנים. יקירי אנשי ירושלים: שוקדין. בתורה נגד כהן גדול שישמע קולם ולא יישן: לעסקו. להעסיק את הכה"ג בתורה: נוהגין. שלא לישן כל הלילה: חוטאין. משחקים אנשים ונשים יחד ובאין לעבירה: **ט** כיצד מפיסין. ברפ"ב מבואר דמפיסין לערך העבודות וד' פייסות היו שם ומפרש כאן בביאור סדר הפיים: ללשכת הגזית. אגיו בקודש והיו מפייסין במקום הקודש דכתיב בבית אלהים נהלך ברגש: ככוליור. הוא עגול הרבה כדי שלא יטעה הממונה לומר מספר קטן כדי שיפייס לאוהבו או לקרובו: מצנפתו. ואינו אומר ממי יתחיל שמכין לאי שהוא גנאי לו: שממנו. מתחילין המנין שאומר הממונה ומונין ואצל מי שיכלה המנין הוא הזוכה בעבודה ובירושלמי פ"ב הל"א הגירסא כמין קובלים היו עושין והיינו עגול: לא היו מוציאין. במשנה מבואר ומה הן מוציאין אחת או שתים (שהיו מוציאין האצבעות ומונים דאין לספור אנשים כדילפינן בגמ') ומפרש כאן דלאו ברמז תליא אלא אין להוציא שתים כדי דלא למנותם בשתים אלא שהיחידים חולים שיושבין לבדן המה מחמת חלישותם א"י להוציא א' דכשמוציא הא' גם הב' עולה עמו: את היתירה. רק לאחת ומכירין היו לפי שסמוכין זה לזה: למחתה. כשהיו מפייסין לקטורת כדאמרינן במשנה חדשים לקטורת באו והפיסו וצריכה ב' כהנים א' שמוליך הקטורת למזבח הפנימי ומקטירו וא' שחותה הגחלים מעל המזבח החיצון ונותן על מזבח הפנימי להקטיר הקטורת עליו כמבואר בגמ' דף מ"ה שגחלי הקטורת נטלין מעל מזבח החיצון: לזה שעמו. אצלו בימינו: לחלבים גרסינן. להעלותן ע"ג המזבח דמתחלה ניתנין ע"ג הכבש במחצה הכבש והח"כ מפיסין להעלות מחצי הכבש ולמזבח כמבואר במשנה ורא"י סובר דלא היה פיים לזה וכן מבואר במשנה תמיד פ"ה דס"ל לר"א הכי והא דמבואר במשניות דהיה ד' פייסות דלא כראב"י דכיון דלהעלאת אברים למזבח לא היה פיים אם כן ליכא ארבע המבואר במשנה רק פיים ד' למחתה כו': **י** מעשה שהיה. קודם שתקנו פייסות שהיו רצין בכבש וכל מי שהגיע לארבע אמות למזבח מקודם הוא היה זוכה בעבודה: לתוך ד"א. ובגמרא הגירסא קדם א' מהן לתוך ד' אמות של חבירו והיינו שקדם למזבח

כד"א

חלל תנ׳ ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו בואו ונמדוד על מי ראוי להביא עגלה על ההיכל או על העזרות געו כל העם אחריו בבכיה ואח״כ בא אביו של תינוק אמר להם אחינו אני כפרתכם עדיין בני מפרפר וסכין לא נטמא (ב) ללמדך שטומאת סכין קשה להם לישראל יותר משפיכות דמים וכן הוא אומר (מלכים ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאוד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה (ג) מכאן אמרו בעון שפיכות דמים שכינה נעלית ומקדש נטמא: **יא** אמר להם הממונה (ד) בואו והפיסו מי שוחט מי זורק (ה) מי מדשן את (לה) [המזבח] הפנימי מי מדשן את המנורה מי מעלה אברין לכבש (ו) הראש והרגל (לו) [ושתי ידים] העוקץ והרגל החזה והגרה ושתי (לז) [דפנות] הקרבים והסולת (לח) [החביתים] והיין אלו דברי ר״ש איש המצפה ר׳ יוסי אומר הראש והרגל (לט) ושתי ידים החזה והגרה (מ) [ושתי דפנות העוקץ והרגל] אמר בן עזאי לר״ע משום ר׳ יהושע דרך הלוכו היה קרב הראש והרגל החזה והגרה (מא) [ושתי ידים ושתי] דפנות העוקץ והרגל (מב) [שלשה עשר זכין] בו פעמים ארבעה עשר פעמים חמשה עשר (מג): **יב** איל קרב (ז) באחד עשר כבשי צבור בשמונה שאין עמהן חביתין פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל שנים אוחזין ברגל ומעלין אותה לגבי מזבח שלשה אוחזין (מד) ומקריבין אותה לגבי מזבח (ח) בד״א בקרבנות הצבור (*ח) אבל קרבנות יחיד כל הרוצה להקריב מקריב (ט) מעשה בבניה של מרתה בת בייתוס שהיה אחד מהם נוטל שתי ירוכות בשתי אצבעותיו משור לקוח באלף דנרין והיה מהלך עקב בצד גודל ומעלה אותן לגבי מזבח: **יג** מהו אומר על פני (א) המזרח עד שבחברון (מה) [פעמים (י) שתימור החמה עולה כדרכו תימור לבנה פושה על פני כל המזרח] (כ) אבא יוסי בן חנן אומר (מו) [ברק בורקי]: **יד** כהן גדול (ל) שיוצא [מן העזרה] לדבר עם חבירו [ס]ומפליג טעון טבילה (מ) שאלו את בן זומא מה טעם לטבילה זו אמר להן אם הנכנס מקודש לקודש מקום (מז) [שאין ענוש] כרת טעון טבילה הנכנס מחול לקודש (מח) [מקום שענוש] כרת אינו דין שיטעון טבילה ר׳ יהודה אומר לא היתה טבילה זו אלא מפני (מט) [הצורך פעמים שטומאה] ישנה בידו מתוך שהולך לטבול נזכר שהוא טמא וחוזר ובא לו: **טו** (נ) כהנים שלא (טבלו ולא) קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו (ס) בין עבודה לעבודה ובין בגדים לבגדים ועבדו עבודתן כשרה אבל כהנים שלא [טבלו ולא] קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול [שלא טבל ולא] קדש ידיו ורגליו [י] מן [הכיור] ועבדו עבודתן פסולה אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט ששמשו שחרית שלא רחצו ידיהם ורגליהם חייבין מיתה שנאמר (שמות ל) בבאם אל אהל מועד וגו׳ (ע) היה עומד ומקריב כל הלילה (נ) טעון קדוש ידים ורגלים (נ) רבי אומר הלינה (ג) פוסלת בקידוש ידים ורגלים ר׳ אלעזר בר״ש אומר אפילו עוסק בעבודה כל שבעת (נא) [הימים] אין הלינה פוסלת בקדוש ידים ורגלים:

טז (פ) חמש טבילות היו שם באותו היום כולם בקודש בבית (נב) [הפרוות] חוץ מן הראשונה שהיתה בחול על גב שער המים ובצד לשכתו היתה (צ) רבי יהודה אומר (נג) [עששית] של ברזל היו מרתיחין מערב יום הכפורים ומטילין לתוך הצונן בשביל שתפיג צינתן: **יז** הכל (נד) [ששים] מנה אלו נוטל מן ההקדש אם רצה להוסיף מוסיף משלו (ק) מעשה בישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת (ד) ממאה מנה והיה עומד ומקריב על גבי המזבח שוב מעשה בר׳ אלעזר בן (ה) חרסום שעשתה לו אמו כתונת (ו) משתי רבוא והיה עומד ומקריב על גבי המזבח והורידוהו אחיו הכהנים מפני שנראה מתוכה ערום (*ק) האשה שעשתה כתונת לבנה כשרה ובלבד שתמסרנה לצבור אחד (ק*) בגדי כהן גדול ואחד בגדי כהן הדיוט באין מתרומת הלשכה:

פרק ב

א (א) כיצד הוא מתודה [אומר] אנא (ז) השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי (ב) אנא (ז) השם כפר נא על העונות ועל הפשעים ועל החטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך (ח) (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו׳ ואומר (שם) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם דברי רבי מאיר וחכ״א עונות אלו הזדונות (ג) פשעים אלו המרדים חטאים אלו השגגות (נה) [מאחר שמתודה] על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אלא (נ) [כיצד] מתודה אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו׳ והן עונין אחריו ברוך שם כבוד (ג) [וגו׳] שכן מצינו דרך כל המתודין דוד אמר (תהלים קו) חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו שלמה אמר (מ״א ח) חטאנו עוינו רשענו דניאל אמר (דניאל ט) חטאנו [ועוינו] והרשענו ומרדנו אלא מהו שמשה אומר (שמות לד) נושא עון ופשע וחטאה (ד) [ונקה אלא*] כך היה מתודה חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך]: **ב** (ד) בא לו למזרח העזרה (ה) [ולצפון] המזבח הסגן בימינו וראש (ו) [ב״ד בשמאלו שני שעירים (*ד) היו שם פניהם] כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש כהן גדול פניו כלפי הקדש (ה) עשרה פעמים מזכיר את השם בו ביום ששה לפר שלשה לשעיר ואחד לגורלות וקלפי היתה שם ובה שני גורלות של אשכרוע [היו] ועשאן בן גמלא של זהב ומזכירין אותו לשבח: **ג** בן קטין (ו) עשה שנים עשר דד לכיור שנים עשר כהנים מקדשין ממנו שמתחלה לא היו בו אלא שנים (ז) [ושנים] (ז) כהנים מקדשין הימנו ומזכירין אותו לשבח מונבז המלך עשה כל ידות הסכינין של יום הכפורים (ח) זהב ומזכירין אותו לשבח הילני המלכה אמו עשתה (ח) נברשת של זהב שעל פתח ההיכל (ט) אף היא עשתה (ט) טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה (י) [עלה שבשעה שחמה זורחת היו נצוצות יוצאין הימנה ויודעין שחמה זורחת כל] השערים שהיו

*) כ״א כיון שהוא מתודה על הזדונות ועל המרדים כאלו הן שגגות לפניו בא לו כו׳

הגהות הגר״א (לה) מזבח: (לו) שתי הידים: (לז) הדפנות: (לח) והחביתים: (לט) והעוקץ והרגל ושתי הדפנות: (מ) ר״ע אומר הראש והרגל ושתי הידים החזה והגרה ושתי דפנות העוקץ והרגל רבי יוסי הגלילי אומר הראש והרגל והחזה והגרה שתי דפנות העוקץ והרגל ושתי הידים: (מא) שתי: (מב) עשרה כהנים זוכים: (מג) פעמים ששה עשר: (מד) בגרה: (מה) רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה תימור לבנה מתמר ועולה כמקל תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן: (מו) ברקאי: (מז) שענוש כרת: (מח) ממקום שאינו ענוש: (מט) הסרך פעמים שהטומאה: (נ) שהיה: (נא) ימים: (נב) הפרוה: (נג) עששיות: (נד) שלשים: (נה) ומאחר שהתודה: (נ) כך היה: (ג) מלכותו לעולם ועד: (ד) אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות: (ה) לצפון: (ו) מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים ופניהם: (ז) ושני: (ח) של: (ט) שבשעה שחמה זורחת כו׳: (י) עליה:

נוסחאות כ״י

א) כל: ב) לאורה: ג) מועלת כו׳ אין הלינה מועלת כו׳: ד) משתי רבות: ה) חרסות: ו) בן מאה מנה: ז) בשם: ח) מפני כבודך:

אור הגנוז

[ס] בכ״י אינו גורס ומפליג: [י] בכ״י גרס מן הבוקר:

חסדי דוד

בפניהם לפי שהיא עבודת לילה וגם איכא אונס שינה לא אתו למנצי כיון דחזו דאתו ואתו לידי סכנה תקנו פיים. ונ״ל דמעיקרא הי׳ פיים במחתה ולכן היה ד׳ פייסות מעולם ואח״ז הכניסו תחתיו פיים לתרומת הדשן ופלוגתא דר״י ורבנן היינו לבתר דתיקון פיים לתרומת הדשן: אמר להם הממונה כו׳ דברי ר״ש איש המצפה ר״ע אומר הראש כו׳ כצ״ל. וכן הוא בגמ׳ דף כ״ה וטעמי׳ דכל תנא מפורש שם בגמ׳ וברש״י ז״ל ע״ש: כהנים שלא טבלו ולא קדשו כו׳ וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו כו׳. ושם דף ל לא גרסי׳ הך דישא כהנים שלא טבלו אלא ה״ג כ״ג שלא טבל ולא קדש בין בגד וכו׳ עבודתו כשרה וכ״ה הגיר׳ בפ״ב דזבחים דף י״ט וכן נראה דמה שייך בשאר כהנים טבילה וקידוש בין עבודה לעבודה שהרי לא נזכר זה אלא בכ״ג ביוהכ״פ ומה גם בין בגדים לבגדים דנראה דלא שייך כלל בשאר כהנים אבל בתוס׳ דמנחות גרסינן נמי כי הכא ובדוחק יש לפרש דה״ק כי היכי דבשאר כהנים פשיטא שאם לא טבלו ולא קדשו בין עבודה לעבודה כגון שבאו לעבות ב׳ עבודות זו אחר זו אע״פ שהא׳ במזבח החיצון והא׳ בהיכל אם לא טבלו לית לן בה דלא נתחייבו בזה כלל וה״נ בין בגדים לבגדים כגון כהן שתרם את המזבח שלובש בגדים פחותים משל שאר עבודות כמ״ש הרמב״ם בפ״ב מהל׳ תו״מ ובא אח״כ ללבוש בגדים מעולים לעבודה אחרת דפשיטא אם לא טבל ולא קידש אין בזה כלום שהרי לא נתחייב בזה כלל כך כ״ג אע״פ שנתחייב לטבול ולקדש בין עבודה לעבודה כו׳ מ״מ אם לא עשה אע״פ שעבר על עשה אפ״ה אינו מעכב עבודה ועבודתו כשרה וכדילפינן בזבחים שם מקרא. וגם בסיפא יש שנוי בין נוסחאות התוספתות לנוסחאות הש״ס דהתם ל״ג אלא אחד כ״ג ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד עבודתו פסולה ועי׳ בריטב״א שכתב דלא גרסי׳ שלא טבל דהא אפי׳ לכ״ז אין טבילה זו מעכבת ומאן דגריס שלא קידש ולא טבל פסולה משום הסרון קדוש בלחוד הוא:

פרק ב כיצד הוא מתודה וכו׳ יכפר עליכם וכו׳ וכה״א והתודה וגו׳ לכל חטאתם וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע והטאה דברי ר״מ וחכ״א וכו׳ שלמה אמר חטאנו ועוינו רשענו דניאל אמר חטאנו ועוינו והרשענו וכו׳ נושא עון וכו׳ אלא כך אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות כצ״ל והשאר נמחק וכ״ה בגמ׳ כלומר ואע״ג דלא פורש לרבנן אלא חד קרא ה״ה לאידך אלא דחד מינייהו נקטי ובברייתא דת״כ מפרש גם לאידך בהדיא וז״ל מהו שמשה אומר נושא עון וגו׳ ואומר והתודה וגו׳ אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים כאלו הן שגגות לפניו יתברך ע״כ ואמנם איכא למידק לר״מ דקשו קראי אהדדי ומאי עביד ר״מ לכלהו קראי דדוד ושלמה ודניאל ותו מה יענה בטעמא דרבנן דמאחר שהתודה על הזדונות כיצד יחזור ויתודה על השגגות הרי בכלל מאתים מנה ונראה דר״מ סובר כמ״ד חבר אין צריך התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ושגגת תלמיד עולה זדון והיינו דמתודה ברישא על הזדונות דשאר עמא ועל השגגות שלהם ה״נ באמת להתודות עוד. ומה שחוזר ומתודה על השגגות היינו כלפי הת״ח דשגגות שלהם חשיבי כזדונות והיינו דשני קרא בלישני׳ דכתיב את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ולא כתב ואת כל חטאתם וה״נ הוי לדידי׳ פי׳ דקרא דנושא עון וגו׳ וקראי דדוד וכו׳ מיירי לשאר עמא. ומאי דמסיימי רבנן שאמר משה לפני הקב״ה וכו׳ נראה דה״ה דאע״ג דידוע דגדולה תשובה שזדונות נעשו כזכיות וא״כ מה הוצרך משה לבקש שיעשו כשגגות מ״מ מדינא אלמלא תפלתו של מרע״ה לא מקריית תשובה אא״כ עושין מאהבה והשיא היא דמהניא לעשותן כזכיות ומשה התפלל גם אם אינם עושים אלא מיראה תיהני מיהא מקלא לעשותן כשגגות. ובלי תפלת משה לא הוה מהניא ולא מידי ועי׳ בגמ׳ בפרק בתרא דף פ״ו במימרא דר״ל: בא לו כו׳ וראש בית אב בשמאלו וכו׳ פניהם כלפי הקדש ואחוריהם כלפי

מצפה שמואל (ב) כג: ועי׳ ספרי פ׳ מסעי: (ג) שבת לג. וירושל׳ פ״א הל״א ג.: (ד) כה: וירושל׳ פ״ב הל״ב: (ה) עי׳ יד: ועי׳ ירושלמי הי״א בסופו וה״ב: (ו) כה: וירושל׳ פ״ב ה״ב: (ז) כו: וירושל׳ שם וע״ש הל״ד: (ח) עי׳ תוס׳ יט: ד״ה אי איכא ועי׳ ירושל׳ ספ״ב: (*ח) עי׳ גל״מ פ״ד מהל׳ תמידין הל״ט: (ט) סוכה נב: (י) כח: וירושל׳ פ״ג הל״ב: (כ) שם ושם הל״א והל״ב ור״ה פ״ב הל״א: (ל) עי׳ זבחים נ: וכאן ל. וירושל׳ שם סהל״ב וכלאים פ״ט עז: (מ) שם וירושל׳ שם הל״ג: (נ) עי׳ זבחים נט: (ס) עי׳ ל.: (ע) זבחים יט: [פסחים כ:] וירושל׳ פ״ב הל״א: (פ). שם וירושל׳ פ״ב הל״ו: (צ) שם לד: וירושל׳ פ״ג הל״ה: (ק) לה: וירושל׳ שם הל״ו: (*ק) עי׳ מל״מ פ״ה מהל׳ שקלים ה״ו: (ק*) עי׳ מיי׳ פ״ד מה״ש הל״ב: (ר) שם ועי׳ ירושל׳ תענית רפ״ד הל״ד ושקלים פ״ד הל״א והל״ד ומגילה פ״א הל״ד: (ש) עי׳ תוי״ט פ״ג משנה ז: (א) לו: ועי׳ ירושל׳ פ״ג הל״ז: (ב) עי׳ מרדכי הה בפ״א: (ג) עי׳ ירושל׳ שבועות פ״א הל״ב והל״ג: (ד) לז. ועי׳ פ״ג ה״ז: (*ד) עי׳ פ״ב מהל׳ יוה״כ הל״ב וגרסי׳ איפכא וע״ש בכ״מ: (ה) עי׳ ירושל׳ שם: (ו) לז.: (ז) זבחים כא: (ח) ירושל׳ פ״ג הל״ח: (ט) ע״ש ושם וסוטה פ״ג ה״ב:

מנחת בכורים

בד״א קודם שהגיע ד״א של חבירו ובירושלמי הגירסא וקדם א׳ מהן לתוך ד״א של מזבח: על מי ראוי להביא. משל מי חלקת מן יושבי העיר או מן הכהנים היושבים בעזרה ולהרבות בבכיה אמר כן דהרי ירושלים אינה מביאה עגלה ערופה ועוד שלא נודע מי הכהו: אני כפרתכם. מיתת בני שהוא כמו הוא עצמו תהא מכפר עליכם: וכן הוא אומר. דש״ד היה קל להם: מכאן. מקרא זה דמנשה: שכינה נעלית. דבעון זה חרב בה״מ כמבואר שם (מלכים ב׳ כ״ב וכ״ד): נטמא. כשנסתלקת השכינה נקרא לשון טומאה: **יא** מי שופך את הדם. היינו שחיטה: והרגל. של ימין בכהן א׳ ושני הידים בכהן שני: העוקץ. הזנב: והרגל. של שמאל: החזה. השומן הרואה את הקרקע ותותכין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות והגרה הוא הצואר והוא בכהן אחד: ושני דפנות. בכהן חמישי: והקרביים. בששי: והסלת. עשרון סלת לתמיד בבקר ובערב בז׳: והחביתין. חצי עשרון לכה״ג בכל יום שמביא עם התמיד כדכתיב בקרא (ויקרא ו) מחציתה בבקר ומחציתה בערב בח׳: והיין. שלש לוגין ניסוך לכבש התמיד בט׳ וכל זה מבואר במשנה ומסיים כאן דזה דברי ר״ש איש המצפה: הראש והרגל. לכ״ע קודמין: ושתי הידים. פתח מתחיל סדר הפשטו ונ״ל בדברי ר״י הראש והרגל והעוקץ והרגל ושתי דפנות ושתי ידים החזה והגרה וכן הגיה הגר״א והיינו סדר הפשטו מרגליו לראשו: דרך הלוכו. בחייו ומבואר כן במשנה ג׳ פ״ב ומפרש כאן הסדר לדידיה ות״ק סבר דדרך עלויו היה קרב אבר גדול היה קרב ראשון ובגמרא איכא עוד פלוגתא דר״י הגלילי דס״ל דדרך מבחר השומן היה קרב והיינו הראש והרגל והחזה והגרה ושתי הדפנות והעוקץ והרגל שתי הידים כאשר מובא בנוסחת הגר״א ור״ע המבואר בנוסחת הגר״א סובר דרך ניתוחו היה קרב: י״ג. כהנים זוכין בעבודת התמיד ט׳ בעבודתו מהולכת איברים כדפרישנא וד׳ מי שוחט מי זורק מי מדשן המזבח מי מדשן את המנורה הרי י״ג: י״ד. תוך החג שביד א׳ צלוחית של מים: ט״ו. בשבת סתם כל ימות השנה דשנים בידם שני בזיכי לבונה ומשכחת נמי לפעמים ט״ז כגון בשבת שבתוך החג דביד א׳ צלוחית של מים וכן מבואר בגמ׳ דף כ״ו ב׳: **יב** איל. דאיכא גביה ב׳ עשרונים למנחה ושני לוגין יין וכן נוסף כהן על הקרבים א״כ איכא י״א כהנים דהבשר בחמשה כמבואר במשנה ו׳: כבשי צבור. הבאין למוספין ולא תמידין: בשמונה. הבשר בחמשה ויין וסולת וקרבים והא דתמיד בט׳ היינו משום החביתין: בכ״ד. כמבואר במשנה ז׳ ומבאר כאן הא דמבואר במשנה דרגל בשנים ומפרש כאן דשנים מעלין אותה לגבי המזבח: שלשה אוחזין בגרה. כמבואר במשנה: בד״א. שהיו זוכין הרבה כהנים בעבודת קרבן א׳: עקב בצד גודל. כמהלך כהנים דלא תגלה ערותך עליו והליכה קשה הוא: **יג** מהו אומר. הרואה אם הגיע זמן שחיטת תמיד השחר האיר פני המזרח עד שבחברון למה צריך לומר כן ואם נימא משום דלפעמים האיר הלבנה ודומה שהוא חמה שלא מאור הלבנה מתמר ועולה כמקל ומאור החמה מפציע לכאן ולכאן ומתפשט האור וע״ז משיב פעמים שמתחלף ותימור חמה עולה כדרכו ותימור לבנה מפציע ביום המעונן לכן צריך לעמוד על הגג ולגיר׳ הגר״א אתיא כפשוטו מהו אומר הרואה האיר פני המזרח עד שבחברון וזה מבואר במשנה ורבי קמ״ל דאינו מתחלף ומ״מ צריך לעמוד על הגג לראות היטב ומשום טעות דיום המעונן דגם תימור לבנה מפציע ופושה לכאן ולכאן: ברק בורקי. שסריק השחר והוא פתוח מהאיר: **יד** ומפליג. ששה: טבילה. משום שמא נטמא

והיסח הדעת פוסל בו. ובזבחים (כ׳ ע״ב) מפרשינן לה במיסך רגליו דטעון טבילה אבל יצא לתוך אולי אינו פוסל ע״ש: לטבילה זו. המבואר במשנה ג׳ דאין אדם אפילו טהור נכנס לעזרה עד שיטבול למה הוא: הנכנס. כה״ג המחליף בין בגדי זהב לבגדי לבן שנכנס לק״ק: שאינו ענוש כרת. אם נטמא בעזרה ונכנס לק״ק אינו חייב כרת על כניסתו מיד אלא עד שישהה כדי השתחויה כמבואר מס׳ שבועות ברפ״ב דהנטמא בפנים בעינן שישהה כדי השתחויה: טעון טבילה. דחמש טבילות טובל כה״ג בו ביום בכל פעם שמחליף הבגדים: מקום שענוש כרת. אם נטמא בחוץ ונכנס לפנים חייב כרת מיד בבואו אף שלא שהה כדי השתחויה אינו דין שיהא טעון טבילה ולגיר׳ הגר״א הק״ו כפשוטו ומקום שענוש כרת היינו שנכנס ממקום שענוש כרת מ״מ טעון טבילה וכן משמע בש״ס: ר״י אומר. פליג אטעמא דלעיל אלא תקנה בעלמא כדי שיהא נזכר לטומאה ישנה שבידו דמילתא דלא רמיא הוא ומתוך שהצריכו טבילה יזכור: בין עבודה לעבודה. עבודת אין לעבודת פנים דהכהן גדול מקדש ידיו ורגליו ב׳ פעמים בין עבודה לעבודה לפשיטת בגדי זהב ולבישת בגדי לבן וכן להיפך וכן כהן הדיוט שלא טבל ויצא והפליג או מיסך את רגליו ולא קידש כשיבא להטיל מים דטעון קידוש כיון שקדש בשחרית עבודתו כשירה: אבל כהנים שלא קדשו. ולא גרסינן שלא טבלו דטבילה אינו מעכב כמו ברישא: אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו והיינו מיתה בידי שמים: כל הלילה. אף שעסוק בעבודה ולא הסיח דעתו מ״מ טעון קידוש דכתיב בגשתם אל המזבח ושחרית גישה אחריתא הוא דמסדרין מערכה חדשה: רבי אומר. נ״ט הוא מפני שלינה פוסלת וכנוסחת הגר״א: אפילו עסק בעבודה. כלומר אף שבשבעת ימים עוסק בעבודה מ״מ אינו טעון קידוש דכתיב בבואם וזה כבר בא ובתוס׳ דמנחות פ״ב גרסינן ג׳ ימים והוא שא״א בלא שינה בתוך ג׳ ימים: **טז** חמש טבילות. בין עבודה לעבודה כדפירשתי: באותו היום. ביוה״כ: והיו מטילין. אף שמצרף הכלי ומחזיקו דבר שאין מתכוין מותר הכא אף לר״י: לתוך הצונן. למקוה שהוא טובל: **יז** הכל. כל הבגדים של כה״ג שמשחרית ומערבית היו שוה שלשים מנה גרסינן דשל שחרית היה שוה י״ח מנה ושל ערבית י״ב: מוסיף משלו. ובלבד שימסור לצבור: כתונת. לבגדי כהן:

פרק ב א כיצד הוא מתודה. הכה״ג על הפר כדכתיב והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו והיינו לוידוי דאילו לשחיטה נאמר שם עוד קרא והקריב: ואומר. דמתחלה עון ואח״כ פשע ואח״כ חטא: דרך כל המתודין. חטא ועון ופשע: והרשענו. הוא כולל שניהם או מרד או מזיד: שמשה אומר. שהזכיר עון קודם: אלא. בגמרא הגירסא כנוסחת הגר״א: כשגגות. עשה זדונם ופשעם כחטאים בשוגג: **ב** בית אב גרסינן: ששה לפר. שני וידויים בכל וידוי מזכיר השם ג׳ פעמים אנא השם באנא בשם לפני ה׳ תטהרו: לגורלות. שמזכיר לה׳ חטאת (ל״ס ב׳): אשכרוע. מין עץ: **ג** י״ב כהנים. לעבודת התמיד ואף די״ג הוה כדאמר לעיל השוחט לא קא חשיב דשחיטה בזר כשירה: ידות הסכינים. מבאר המשנה יומא פ״ג דאמר דעשה ידות של זהב ולמה לא עשה הכלים עצמן של זהב ומפרש דהיינו סכינים: נברשת. והוא מנורה וניצוצין יוצאין ממנה והוא זמן ק״ש סמוך להנץ ולסמוך גאולה לתפלה ואף דלכתחילה קודם הנץ הוא לותיקין מ״מ לאו כ״ע ידעי לכוין

בכוא

שהיו שם (') נשתנו להיות של זהב חוץ משערי נקנור מפני שנעשה בהן נס וי"א מפני שנחושתן (יא) [מצהיב] ר"א בן יעקב אומר נחושתא קלניתא (יב) [והיה] יפה כזהב: ד (יג) [מהו נס(ב) שנעשה בהן אמרו כשהיה נקנור מביאו מאלכסנדריא שבמצרים] עמד עליהן נחשול שבים לטבען ונטלו אחד מהן והטילוהו לים (יד) [ובקשו להטיל את השני ולא הניחן נקנור אמר להם אם אתם מטילין את השני הטילוני עמו היה מצטער ובא עד שהגיע לנמל של יפו כיון שהגיע לנמילה של יפו היה מבעבע ועולה מתחת הספינה וי"א אחת א) מהן חיה שבים בלעה אותה וכיון שהגיע ניקנור לנמילה של יפו פלטתו והטילתו ליבשה ועליהן מפורש בקבלה (ש"ה א) קורות בתינו ארזים וגו']: ה של בית גרמו (') היו בקיאין במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנים מאלכסנדריא (טו) [שבמצרים שהיו אופין כיוצא בהן אלא שאין בקיאין לרדותה של בית גרמו היו מסיקין את התנור מבחוץ והיא נירדית מבפנים של אלכסנדרין לא היו עושין כן ויש אומרים זו היתה ג) מתעפשות] וכשידעו חכמים בדבר אמרו (טז) [לא ברא המקום את העולם אלא לכבודו] שנאמר (ישעיה מג) כל הנקרא בשמי (יז) [וגומ'] שלחו להן ולא באו עד שכפלו להן (יח) [שכרן] שנים עשר מנה היו נוטלין בכל יום (יט) [חזרו להיות נוטלין ארבעה ועשרים] דברי ר"מ רבי יהודה אומר [עשרים וארבעה היו נוטלין] בכל יום (כ) [חזרו להיות נוטלין] ארבעים ושמונה אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו (כא) יודעין היו בית אבא שבית (כב) [המקדש] עתיד ליחרוב (כג) [ולא רצו ללמד שלא יהו עושין] לפני עבודת כוכבים כדרך שעושין לפני המקום ובדבר הזה היו מזכירין אותן לשבח (כד) [שלא] נמצאת פת נקייה ביד בניהן (כה) [וביד בנותיהן מעולם] שלא יאמרו מלחם הפנים (כו) [הן] ניזונין לקיים מה שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל: ו (ג) של בית אבטינס היו בקיאין בפטום הקטורת (כז) [במעלה] עשן ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים (כח) [שהיו מפטמין כיוצא בהן] אלא שאין בקיאין במעלה עשן של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה עד הקורות ואח"כ פושה ויורדת למטה של אלכסנדרין היתה פושה מיד וכשידעו חכמים בדבר אמרו (כט) [לא ברא המקום את העולם אלא לכבודו] שנאמר (משלי טז) כל פעל למענהו שלחו אליהם חכמים (ל) [לא] באו עד שכפלו להם שכרם י"ב מנה היו נוטלין בכל יום חזרו להיות נוטלים כ"ד דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כ"ד היו נוטלין בכל יום חזרו להיות נוטלין מ"ח מנה אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו להם יודעין היו בית אבא שבית (לא) [המקדש] עתיד ליחרוב (לב) [ולא רצו ללמד שלא יהו מפטמים] לפני עבודת כוכבים כדרך שמפטמים לפני המקום (לג) [ובדבר הזה היו] מזכירין אותם לשבח שלא יצאה מהן אשה מבושמת (לד) [מעולם] ולא עוד אלא כשהיו נושאים [אשה] ממקום אחר (לה) [היו פוסקים ע"מ] שלא תתבשמי כדי שלא יהו ישראל אומרים (לו) [מפטום הקטורת] מתבשמות לקיים מה שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל: ז אמר ר"ע (לז) [סח לי שמעון בן ליגא] אני ותינוק אחד מבני בניהם (לח) [היינו מלקטים עשבים בשדה ראיתיו] ששחק ובכה אמרתי לו (לט) [על] מה בכית אמר לי על כבוד בית אבא שגלה (מ) [אמרתי לו על] מה

שחקת אמר לסוף שעתיד הקב"ה (מא) [לשמח את בניו אמרתי לו מה] ראיר אמר (ס) מעלה עשן כנגדי אמרתי לו (מב) [הראו] לי אמר לי שבועה היא בידינו שאין מראין אתו לכל אדם: אמר רבי יוחנן בן נורי פעם אחת הייתי מהלך בדרך (מג) [מצאני זקן אחד ואמר לי משל בית אבטינס אני בתחלה כשהיו בית אבא צנועין היו מוסרין מגילותיהן זה לזה עכשיו הילך מגילה זו והזהר בה שהיא מגלת סמנים] וכשבאתי והרצתי (מד) [דברים] לפני ר' עקיבא ג) אמר לי מעתה אסור לספר בגנותן של אלו (ע) מכאן אמר בן עזאי משלך יתנו לך בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך (מה) [אין שכחה לפני המקום אין] אדם נוגע במוכן לחבירו (מו): ח (מז) [אגדים] בן לוי (פ) היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד אמרו לו חכמים מה ראית שלא ללמד אמר להן יודעין היו בית אבא שבית המקדש עתיד ליחרוב (מח) [ולא רצו ללמד שלא יהו ד) אומרין לפני עבודת כוכבים כדרך (מט) שעושין] לפני המקום: בן קמצר היה יודע את (נ) הכתב ולא רצה ללמד אמרו לו (נא) מה ראית שלא (נב) [ללמדם אלו] מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו (נג) הם (צ) בקשו להרבות כבודם ולמעט כבוד שמים לפיכך כבודן נתמעט וכבוד (נד) [שמים נתרבה] ולא נמצא להם שם טוב וזכר טוב [על (ק) הראשונים נאמר (משלי י) זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר (סה) ושם רשעים ירקב]: ט (ר) טרף בקלפי והעלה שני גורלות אחד בימינו ואחד בשמאלו אם בימינו עלה היו כל ישראל שמחין ואם בשמאלו עלה לא היו [כל ישראל] שמחין שאלו (נה) את רבי עקיבא (ש) מהו (נו) [לשנותן] משמאל לימין אמר להם אל תתנו מקום (נז) [לרדות אחריהם] ר' יהודה אומר משום ר"א הסגן וכהן גדול (נח) [מושיטין (ת) ב' ימיניהן כאחד] אם בימינו של כהן גדול (נט) [עלה] הסגן אומר (ס) אישי כהן גדול הגבה ימינך אם בימינו של סגן (סא) [עלה] ראש בית אב אומר לו (סב) [אישי כהן גדול הגבה שמאלך] ונתנן על ב' השעירים הוא אומר לה' והסגן אומר לחטאת (א) רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת ה) אמרו לו והלא כבר נאמר ועשהו חטאת: י בכל יום ב' כהנים נכנסין אחד בכף ואחד במחתה (ב) היום נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו (ג) בד"א בקטורת של לפני ולפנים (*ג) אבל בקטורת של מזבח הזהב הרי הוא כקטורת של שאר ימות השנה בכל יום היתה כבידה והיום קלה (סג) בכל יום היתה קצרה והיום ארוכה (ד) כדי שתהא זרועו מסייעת בכל יום לא היה לה (סד) [ושתיק] היום היה לה (סה) (ה) [ושתיק] דברי בן הסגן בכל יום היו שם (סו) שתים מערכות והיום שלש אחת (ו) למערכה גדולה ואחת למערכה [א] קטנה (סז) ואחת שמוסיפין (סח) לקטורת שלפני ולפנים דברי רבי יהודה רבי יוסי מוסיף אחת לקיום האש רבי (סט) מוסיף אחת לאברים ופדרים שלא נתעכלו (ע) [מבערב]: יא (ז) נכנס ומהלך בהיכל עד שנמצא עומד בין מזבח הזהב ולמנורה (עא) [והמזבח לפנים ממנו] שלחן נתון בצפון (ח) משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה [ב] מזבח [הזהב] ממוצע בנתיים כנגד ב' בדי ארון ומשוך כלפי ו) (עב) [מזבח] וכולם היו נתונין מחצי הבית ולפנים (ט) מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה (י) זה מקום הדביר שעשה שלמה רבי יוסי אומר לא היה שם

הגהות הגר"א (יא) מוצהבת היתה: (יב) היתה והיתה: (יג) מהו נסים נעשו לדלתותיו אמרו כשהלך נקנור להביא דלתותיו מאלכסנדריא של מצרים: (יד) ועדיין לא נח הים מזעפו בקשו להטיל את הכרתה עמד הוא וכרכה אמר להם הטילוני עמה מיד נח הים מזעפו והיה מצטער על חברתה כיון שהגיע לנמל של עכו היתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה וי"א בריה שבים בלעתה והקיאתה ליבשה ועליה אמר שלמה קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים אל תקרי ברותים אלא ברית ים: (טו) של מצרים היו יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות כמותן שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים הללו פיתן מתעפשת והללו אין פיתן מתעפשת: (טז) כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי: (יז) לכבודו ברא: (יח) לכבודי בראתי: (יט) בשכרן: (יט) והיום עשרים וארבעה: (כ) עשרים וארבעה והיום: (כא) להם: (כב) זה: (כג) שמא ילמוד אדם שאינו הגון ויעשה: (כד) שמעולם לא: (כה) ובנותיהן: (כו) היו: (כז) ובמעלה: (כח) והיו יודעין לפטם כמותן: (כט) כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא: (ל) ולא: (לא) זה: (לב) אמרו שמא ילמוד אדם שאינו הגון ויהיה מפטם: (לג) ועל דבר זה: (לד) לעולם: (לה) ממתין [צ"ל מתנין] עמה: (לו) ממעשה הקטורת הן מתבשמין: (לז) פ"א סח לי ישמעאל בן לוגה פעם אחת יצאתי: (לח) לשדה ללקט עשבים וראיתיו: (לט) מפני: (מ) ומפני: (מא) להחזיר לבניו אמרתי לו ומה. (מב) הראוהו: (מג) ומצאני אדם אחד ואמרתי לו מאין אתה אמר לי מבית אבטינס אני ומה בידך א"ל מגילת סממנין הראוהו לי אמר לי כל זמן שבית אבא היו קיימין צנועין היו ולא היו מוסרין אותו לכל אדם והיו מוסרין זה לזה ועכשיו הילך מגילה זו והזהר בה: (מד) דברי: (מה) ואין: (מו) מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא: (מז) הוגרוס: (מח) שלא יהיו מזמרין לפני: (מט) שמזמרין: (נ) מעשה: (נא) הכמים: (נב) ללמד כלום: (נג) על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה על בן קמצר וחביריו נאמר ושם רשעים ירקב: (נד) המקום במקומו: (נה) תלמידיו: (נו) שיתן: (נז) לצדוקין לרדות אהריכן: (נח) מכניסין את ידיהן בקלפי: (נט) עולה: (ס) לו: (סא) עולה: (סב) לכה"ג דבר מילך: (סג) בכ"י היתה עבה והיום רך: (סד) נאשתיק: (סה) נאשתיק: (סו) שם: (סז) של קטורת: (סח) היום: (סט) מאיר: (ע) מערב: (עא) דברי ר' יהודה ר"מ אומר בין השולחן ולמזבח ר"א בין שולחן לכותל: (עב) קה"ק:

אור הגנוז

פ"ב [א] שנייה: [ב] מנורה כנגדת בדרום משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה:

נוסחאות כ"י

א) מן: ב) מעפשת: ג) ולגו עיניו דמעות: ד) עושין כן: ה) אלא לד': ו) מזרח:

חסדי דוד

הנה כצ"ל והכי מוכח בגמ' וכן מסתברא וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' עבודת יוהכ"פ ע"ש: **של בית אבטינס** היו בקיאים בפטום הקטורת כו' שנאמר כל פעל ד' למענהו. הנה בבית גרמו קראו עליהן הפסוק כל הנקרא בשמי וגו' ובבית אבטינס הפסוק כל פעל ד' למענהו נראה משום דמעשה בית גרמו לא היה אלא לכבוד המקום שלא יתעפש לחם קדש אבל כאן היינו למענהו כלומר לקיים דברו דכתיב כי בענן אראה וגו' וכסה ענן וגו' דילפינן מזה דבעינן מעלה עשן וכתו"י פי' בדרך אחר ע"ש: **טרף** בקלפי והעלה שני גורלות כו' שאלו את ר"ע כו' עי' בגמ' דף מ'. ולפי לשון התוס' שלפנינו דקתני רישא שלא היו כל ישראל שמחין נמשך שפיר הא דשאלו את ר"ע מהו שיחזירו לו ולשעירו כדי שיהיו סבורים שעלו בימין ויהיו שמחים וא"ל אל תתנו מקום כו' שיאמרו הכל לפי רצונם הם עושים ומ"ש ר"י בשם ר"א כו' עי' בגמ' דף ל"ט ומה דמסיים כאן שהכה"ג אומר לה' והסגן אומר חטאת ליתא שם בגמ' ואדרבה מהלשון שהי' אומר דבר מילך משמע שגם לר"א הכה"ג היה אומר הכל וכדפירש"י וצ"ל דתרי תנאי ניהו אליבא דר"א אבל הלכתא כתנא דמתני' וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג: **נכנס** ומהלך בהיכל כו' והמזבח לפנים ממנו שלחן נתון בצפון משליש וכו' משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה מנורה כנגדו בדרום מזבח הזהב ממוצע וכו' ומשוך כלפי מזרח וכולם כו' כצ"ל ועי' בגמ' דף ל"ג ובמנחות דף צ"ח ובתוס' שם ובירושלמי פ"ו דשקלים. ופי' המזבח לפנים ממנו פי' דרך הלוכו של כהן כשנכנס מהפתח שבמזרח נמצא שהמזבח הוא הראשון שלפנים ממנו כלומר לפניו שהמזבח היה משוך כלפי חוץ מהשולחן והמנורה כדקתני סיפא. והא דקתני ברישא משליש הבית גבי שלחן ובסיפא קתני שכלם מחצי בירושלמי הגיר' איפכא ועי' בתוס' מנחות:

בא

מצפה שמואל (י) שם: (כ) לח וירושל' פ"ג הל"ט: (ל) שם וירושל' פ"ג הל"ח: (מ) עי' ירושל' שקלים פ"ג הל"ג: (נ) לח וירושל' פ"ג הל"ט שקלים פ"ד ה"ה וה"ו: (ס) עתו"י לח. מ"ש בזה: (ע) שם ושם: (פ) עהוי"ט פ"ג מי"א ד"ה הגרוס שלא ראה התוספתא הזה ועי' תו"י ועי' לח: ועי' ירושל' שם ושקלים פ"ה ה"א: (צ) ירושל' שם: (ק) עי' ירושל' ספ"ג ועתו"י ועי' ירושל' שקלים פ"ה הל"א: (ר) לט.: (ש) מ: (ת) לט. ועי' ירושל' פ"ד הל"א ופ"ג הל"ח: (א) עי' תו"כ קעד פ"ב סי' ה: (ב) מז. במשנה ירושל' פ"ה הל"א: (ג) עי' למב"ן ברפ"ב ועי' תוס' כ: ד"ה משום בשם ריב"א ועי' זבחים פז תוס' ד"ה משום וחולין תוס' ד"ה א"כ: (*ג) עי' מיי' פ"ב מהלכות יוהכ"פ הל"א ועי' מל"מ פ"א מהל' יוהכ"פ הל"ג: (ד) מד: וירושל' פ"ד הל"ד: (ה) יש דגרסינן נרתק: (ו) מה. וירושל' פ"ד הל"ו: (ז) (נא:) וירושל' פ"ה הל"ג: (ח) עי' מנחות לח: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ו והל"ח ושקלים פ"ו הל"ג: (ט) (נא:) (י) עי' נב. וירושל' פ"ה סה"א:

מנחת בכורים

הוא שעתא: **ויודעין** שהגיע זמן קריאת שמע גרסינן וכדפרשתי וכן הוא בגמרא: להיות של זהב. שהעשירו אחר שיאהו מתחת יד כורש: קלניתא. מזוקקת והוא נחושת קלל: **ד** מביאם גרסינן. להגו"י וכהגהת הגר"א איתא בגמרא: מצטער. על הראשונה: לנמל. הוא שפת הים: אחת מהן. לא גרסינן: ארזים. ובגמרא מסיים כנוסחת הגר"א: ברית ים. שכרת בריה עם הים. ול"א בריית ים בריה שבים פלטתו: רהיטנו. הוא לשון דלת שרץ ונועל רץ ופותח: **ה** לרדותה. מן התנור שלא תשבר שהיא פרוסה כעין ספינה ויראים להסיק מבפנים והיו מסיקין מבחוץ והפת מתעפש: ונירדות מבפנים. מחמת שאין החום כ"כ מחמת שהוא ניסק מחוץ היו יכולין לרדות ולהגמרא אופין מבחוץ ומדבקין מבחוץ וכנוסחת הגר"א. וי"א לפי הגירסא דהכא מתחלה אמר שהיה ניסק מבחוץ ואין הפת יפה כ"כ במראה וי"א דהיה מתעפש ובגמרא ליתא: **ו** במעלה עשן. שהיה העשן עולה יפה כמקל: **ז** משלך יתנו לך. לא משלהם הוא אלא משל הקב"ה הוא שמזונותיך קצובין מן השמים: בשמך יקראוך. אם הדבר נגזר מן השמים אל תירא שחבירך יקפחו פרנסתך: במוכן. מה שהכינו לו מן השמים ולענין הנזכר קאמר שחזרו ושלחו להם והוסיפו על שכרם: **ח** פרק. הכרעת קול נעימה: על מעשה הכתב. שהיה כותב בד' קולמסין ד' אותיות השם בבת אחת: **ט** אם בימינו עלה. אותו של שם: מהו לשנותן. כלומר לשנות להעמיד השעיר של שם העומד בשמאל להעמידו ואת גורלו בימין דזה פשיטא דאסור להחליף הגורלות דלא השעירים דהגרלה מעכב ואיך ישנה: לרדות. להרהר אחר דבריכם לומר שחכמים עושין כאשר יוכשר בעיניהם: דבר מילך. גרסינן גם כן בגמרא והיינו שאומר לה' חטאת ומה שאינו אומר לו הסגן דתלמא דעתא דכה"ג דעלה בימין הסגן והסגן גופא אומר לו כן וס"ל לר"י דימין הסגן עדיף משמאל כה"ג לכן מוציאין הכל בימינם ות"ק ס"ל כי הדדי ניהו לכן מוציא הכה"ג שניהם: ועשהו חטאת. דמשמע שאומר כן שהוא חטאת: **י** בכל יום. בקטורת של מזבח הזהב: הכף. של גחלים: והיום. ביוה"כ בקטורת של לפני ולפנים: של מזבח הזהב. אף ביוה"כ: כבידה. המחתה וזה מבואר במשנה והגיה הגר"א כאן בכל יום היה גלדה עבה דופנה היה עבה לכך היתה כבידה: רך. דק: ארוכה. שבית יד כדי שיגיע לתחת זרועו: ושתיק. טבעת בראשה כדי שישמיע של שאומר ונשמע קולו כבואו אל הקודש ובירושלמי גרס נרתק והוא בית יד שלא יכוה לפי שעושה הגחלים זמן רב והמחתה חמה עושה לה נרתק וקובעה במסמרות שלא תהא חלולה (תוס' ד"ה בכל יום דף מ"ד ב'): **שתים** מערכות. פליגי בזה במשנה סוף פ"ד ומפרש כאן מחלוקתם: גדולה. לקרבן התמיד: קטנה לקטורת שמקריבין בכל יום במזבח הזהב ונוטלין גחלים מעל מזבח החיצון כדילפינן בגמרא: שמוסיפין. ביוה"כ ומערכה לקיום האש ל"ל וכן ל"ל מערכה לאברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב דס"ל שורפן בצד מערכה גדולה וקרא דהאש על המזבח תוקד בו לא תכבה דריש להמבעיר קסמים דקים להבעיר האש של מערכה על המזבח לא ידליקם ברנפה אלא בראש המזבח: מוסיף. וא"כ בכל יום שלש והיום ד' כמבואר במשנה: ר' מאיר. גרסינן דהוא ס"ל בכל יום ד' היינו משום דס"ל אחת לאברים ופדרים: **יא** ולמנורה. והוא בדרום המזבח דמנורה בדרום ונכנס לק"ק בפתח הדרום דשתי פרוכות היו מבדילים בין ההיכל ובין ק"ק החיצונה פרופה מן הדרום והפנימית מן הצפון ואינו מהלך בין המנורה ולכותל דמשתרי מאניה משחרות הכותל שהושחר מחמת המנורה: בנוסחת הגר"א בין שולחן ולמזבח וכן הוא בגמרא ובירושלמי ס"ל כר"י דאמר פרוכת אחד היה ופרופה מן הצפון דלכ"ע בק"ק מן הצפון נכנסים לכן נכנס בין שולחן ולמזבח שהוא בצפון והא דלא עייל בין שולחן ולכותל משום שכינה לאו אורח ארעא דבצפון אצל הכותל יהיה עיניו ניזונית כל המהלך מן קה"ק דרך הפריפה שבצפון: וי"א בין שולחן לכותל גרסינן. הוא ר"י דס"ל פרופה מן הצפון ולא קפיד משום שכינה ונכנס אצל הכותל ממש: והמזבח לפנים ממנו. ל"ג כנוסחת הגר"א וי"מ שהמזבח היה משוך לפנים מן המנורה (ועיין תוס' דזבחים פו ב' ושם מבואר): משליש הבית. כי חשבינן ק"ק בהדי היכל הוא משליש הבית וכי חשבינן היכל בלחוד הוא בחצי הבית: מן הכותל. לפוני: ומחצה. שיעור לעמוד שם שני כהנים זה אחר זה המסדרין שתי מערכות של לחם הפנים בשבת ומלותן לסדרן ולסלקן יחד וארבע נכנסין שנים מצד זה של שולחן לסלק המערכה הישנה ושנים מצד זה לסדר החדשה: ה"ג בגמרא ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד וכו' (עיין ילקוט פ' תרומה): כלפי חוץ גרסינן. כדי שיהיה המנורה נוכח השולחן ויסתכלו אהדדי כדכתיב ואת המנורה נוכח השולחן בעינן דיחזו אהדדי. ולפנים. לצד קה"ק: זה מקום הדביר. **דביר** הוא המחיצה שמבדיל בין ההיכל לק"ק והיה אמה רחב ומספקא לן אי קדושתו כלחוץ או כלפנים ולכן נכים שתי

יעבצ

שם אלא פרוכת אחת א) שנא' (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם אמרו לו מה ת"ל (שם) בין הקדש ובין קודש הקדשים אמר להם (עג)[בין קדש העליון לקדש התחתון דבר אחר בין נוב לגבעון לשילה לבית עולמים (ר) החיצונה] פרופה מן הדרום (עד) [והפנימית] מן הצפון מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון (עה) [הגיע לצפון הפך] פניו לדרום מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שמגיע לארון ודחף את הפרוכת במתניו ונתן (עו) המחתה בין ב' הבדים וצבר את הקטורת על גבי גחלים ונתמלא (עז) [הבית] עשן יוצא ובא לו דרך כניסתו ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך שלא להבעית את ישראל (עח) [מעשה (ש) בכהן גדול אחד שהאריך] אמרו לו מה ראית להאריך אמר להם (עט) [מתפלל אני עליכם ועל מקדש אבותיכם שלא יחרב אמרו (פ) אעפ"כ אין אתה רשאי לשנות (פא): יב אבן (ת) היתה (פב) [מימות הנביאים] הראשונים ושתייה היתה נקראת גבוהה מן הארץ ג' אצבעות שמתחלה היה (פג) [עליה ארון] נתון משניטל הארון מעליה היו (פד) [מקטירין] קטורת שלפני ולפנים רבי יוסי אומר (א) ממנה (פה) [נשתת] העולם שנאמר (תהלים נ) מציון מכלל יופי אלהים הופיע (פו) : יג צנצנת המן (ב) וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגז [ג] שהשיבו פלשתים כבוד לאלהי ישראל ב) היו כולם בבית קדש הקדשים (ע) משנגנז הארון נגנזו עמו ב' בדי ארון היו יוצאים מן הארון עד שמגיעין לפרוכת שנאמר (מלכים א ח) ויאריכו הבדים (פ) יכול לא יהו נראים מתוכה ת"ל (שם) ויראו ראשי הבדים וגו' (צ) יכול (פז) [שקרעו את הפרוכת ת"ל (שם) ולא יראו החוצה אמור מעתה האריכו הבדים והגיעו לפרוכת ודחקו את הפרוכת] (פח)[היו (ק) נראין מתוכה ועליהם מפורש בקבלה] (שיר א) צרור המור דודי לי בין שדי ילין : יד נוטל את הדם ממי (פט) [שממרס] בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה [ממנו] על (צ) [הפרוכת] כנגד ב' בדי ארון אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף (צא) [רבי יהודה (ר) אומר משום ר"א כך] (ש) היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים (צב) [אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע][ד] ואח"כ היה מהלך [לשמאלו] עד הפרוכת (ת) ולא היה מגיע לפרוכת אם הגיע (א) אמר ר' אליעזר ב"ר יוסי אני ראיתיה ברומי (צג) [שהיה עליה] טיפי דמים (צד) [ואמרו לי אלו מדמים] של יום הכפורים :

פרק ג א בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבית דרומית מזרחית מקום שמתחיל בחטאת על (א) [המזבח החיצון שם] היה גומר על מזבח הפנימי (ב) [א] [על כולן הוא נותן (*א) ממטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו [ב] שהיה נותן ממעלה למטה] (א) רבי יהודה אומר [משם] ר"א (ג) במקומו [היה] עומד ומחטא ועל כולן (ד) [הוא נותן ממטה] למעלה חוץ מזו (ה) [שהיתה] לפניו [שכנגד אלכסון] שהיה נותן מלמעלה למטה : ב הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים לא מזה לא על האפר ולא על (ו) הגחלים (ב) אלא על גגו של מזבח (ז) [והיה נכפפת על הקיר (ג) על כל הזייה טבילה ד) (ד) נתן על הקרן (ח) [מכן ומכן] כשר מן הקרן ולפנים פסול : ג שינה מתן קרנות פסול (ה) אם חסר אפי' אחת מן המתנות פסול (ו) הקדים מתן שבע למתן ארבע יחזור ויתן מדם (ט) [מתן שבע על] מתן ארבע עד שלא גמר את המתנות שבפנים יצא ושפך שירי הדם ליסוד [ג] מערבי של מזבח החיצון ושל מזבח החיצון היה שופך אל יסוד דרומי רש"א (ז) אלו ואלו ליסוד מערבי אלו ואלו מתערבין (י) [באמה] ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל (ח) ומועלין בהם ד"ר מאיר [ד] וחכ"א אין מעילה בדמים . ד (ט) כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר (יא) הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום (י) חוץ מן הוצאת כף ומחתה שאם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי (כ) א"ר יהודה (יב) [בד"א בדברים הנעשים בפנים בבגדי לבן אבל בדברים הנעשים בחוץ בבגדי זהב אע"פ שהקדים] מעשה לחבירו [מכל הנעשים] מה שעשה עשוי (ל) נתן מקצת המתנות (יג) [בפנים] ונשפך הדם יביא(יד)[ה]אחר ויתחיל בתחלה (טו) [מבפנים] ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק (טז) [גמר את המתנות שעל הפרוכת שבפנים ונתן מקצת מתנות שבחוץ על המזבח ונשפך הדם יביא אחר ויתחיל בתחלה מבחוץ] ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק (יז) [גמר את המתנות שבחוץ [ו] ונתן מקצת מתנות על המזבח] ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה (יח) [על המזבח] ר"א ור"ש (יט) [אמרו ממקום שפסק גמר את המתנות שעל גבי המזבח] ונשפך הדם אין מתן (כ) [היסוד] מעכב (מ) וכולן מטמאין בגדים ונשרפין בבית הדשן דברי ר"א ור"ש וחכמים אומרים אין מטמאין בגדים ואין נשרפין בבית הדשן (כא) [אלא האחרון הגומר את המלאכה בלבד] : ה אמר רבי יוסי (נ) זה סימן כל היוצא מבפנים [להנתן בחוץ] נוטל מן הסמוך לפנים [וכל הנוטל מבפנים להנתן בחוץ נותן על הסמוך לפנים] (ס) נתן מדם הפר בפנים (כב) [בחוץ] מדם השעיר בפנים (כג) [בחוץ] הפנימים עלו לו והחיצונים לא עלו לו נתן מקצת המתנות [שבפנים ונשפך הדם יביא אחר ויתחיל בתחלה על הפרוכת נתן מקצת המתנות על] ה) המזבח ונשפך הדם אע"פ שלא נתן כנגד היסוד יצא שנאמר (ויקרא טז) וכלה מכפר (ע) אם כפר כלה דברי ר"ע רבי יהודה אומר אם כלה כפר אין מתן היסוד מעכב וכולן כנגד היסוד יצאו שנאמר (שם) וכלה מכפר : ו (פ) פר ושעיר של יום הכפורים (כד) [שאבדו והפריש] אחרים תחתיהן ולא הספיק להקריבן עד שנמצאו הראשונים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה (צ) שאין חטאת הצבור מתה רבי יהודה אומר תמות (ק) ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח

מת

הגהות הגר"א (עג) להביא נוב וגבעון ושילה ובית עולמים החיצונה היתה : (עד) ופנימית : (עה) הופך : (עו) את: (עז) כל הבית כולו : (עח) ומעשה בכה"ג אחד שהאריך בתפלתו ונמנו אחיו הכהנים לכנס אחריו התחילו הם נכנסין והוא יוצא : (עט) קשה בעיניכם שהתפללתי : (פ) לו : (פא) שלא להבעית את ישראל : (פב) שם מימות נביאים: (פג) הארון עליה: (פד) נותן עליה: (פה) הושתת : (פו) ממנו מוכלל יופיה של עולם : (פז) יהיו מקרעין בפרוכת ויוצאין : (פח) והיו נראין ובולטין מתוכה ונראין כשני דדי אשה ועליהן אמר שלמה : (פט) שהיה ממרס : (צ) הכפורת : (צא) וכך : (צב) וכו' דברי ר"מ ר"י אומר אחת אחת ואחת שתים ואחת שלש ואחת וכו' : (צג) והיה עליה כמה : (צד) של פר ושעיר : (א) מזבח החיצון משם : (ב) רמ"א ר"א אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן היה נותן מלמעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון שנותן ממטה למעלה : (ג) אומר : (ד) היה נותן מלמטה : (ה) שהיה : (ו) גבי : (ז) והיא יורדת : (ח) מכאן ומכאן : (ט) מתנות שבע אחר : (י) לאמה : (יא) אם : (יב) בדברים הנעשים בבגדי הלבן מבחוץ אע"פ שאם הקדים : (יג) מבפנים : (יד) דם : (טו) כמתנות שבפנים : (טז) נתן מקצת מתנות שבהיכל ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה בהיכל : (יז) גמר מתנות שבהיכל : (יח) מתנות שבמזבח : (יט) אומרים ממקום שפסק נתן מקצת המתנות שבמזבח ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות המזבח ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק יתחיל גמר מתנות שבמזבח : (כ) יסוד : (כא) הואיל וגמר בו כפרה : (כב) ובחוץ : (כג) ובחוץ : (כד) שהפריש :

נוסחאות כ"י

א) בלבד : ב) כולם היו נתונים : ג) רבי יוסי : ד) הקדים דם מתן שבע כו' נתן על הקרן כו' : ה) הפרוכת ונשפך הדם יבוא אחר ויתחיל על הפרוכת אע"פ כו' :

אור הגנוז

[ג] דורון : [ד] רבי יהודה משם רבי אליעזר כך היה מונה אחת אחת ואחת . שתים ואחת . שלש ואחת . ארבע ואחת . חמש ואחת . שש ואחת . שבע ואחת :

פרק ג א [א] וממקום שמתחיל בעולה במזבח החיצון משם הוא גומר בחטאת במזבח הפנימי : [ב] כנגד אלכסון : [ג] דרומי . [ד] ור"ש : [ה] יביא ויתחיל : [ו] שע"ג הפרוכת שבחוץ :

חסדי דוד

פרק ג בא לו להקיף את המזבח וכו' גומר על מזבח הפנימי רמ"א משום ר"א במקומו היה עומד ומחטא ועל כולם הוא נותן ממעלה למטה חוץ מזו שכנגד אלכסון שהיה נותן ממטה למעלה רי"א משום ר"א וכו' חוץ מזו שהי' לפניו שהי' נותן ממעלה למטה כצ"ל וכ"ה בגמ' דף נ"ט וה"פ דת"ק דהכא היינו כת"ק דמתני' דסבר דבעינן הקפה ברגל וסבר כריה"ג דהתם בגמ' דכי נפק מקה"ק מצד צפון קנפיק דסובר שלא היה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וא"כ כי קפגע במזבח קפגע ברישא בקרן מערבית צפונית . ומדינא התם הו"ל ליתן דאין מעבירין על המצות אלא דהתורה אמרה ויצא אל המזבח עד דיצא מכולי' מזבח הלכך הולך ונתן בקרן מזרחית צפונית ומשם חוזר לאחוריו דהו"ל דרך ימינו לצפונית מערבית ור"ע פליג התם ע"ש בגמ' ומשום דבמתני' רא"ה במקומו היה וכו' קמ"ל הכא דתרי תנאי נינהו אליבא דר"א ותרוייהו אית להו אליבי' דלא בעי' הקפה ברגל אלא מיהא בהא פליגי דר"מ סובר אליבי' דעל כולן הוא נותן מלמעלה למטה ור"י סובר איפכא ומתני' אתיא כר"י : אמר ר' יוסי זה סימן כל היוצא מבפנים להנתן בחוץ ניתן על הסמוך לפנים וכל הניטל מבחוץ להנתן בפנים ניטל מן הסמוך לפנים כצ"ל וכ"ה בירושלמי וה"פ דכשם ששירי דמים היו ניתנין על יסוד מערבי שהוא הסמוך לפנים ה"נ כשמוציא בזיכי לבונה מבפנים ליתן על מזבח החיצון נותן אצל מערבי הסמוך לפנים . וכל הניטל מבחוץ היינו גחלים להכניס קטורת לפנים בהיכל וכן כשנוטל אש ממזבח החיצון להדליק המנורה בפנים יש לו ליטול נמי מצד הסמוך לפנים . ובירושלמי מסיים שם ר' ירמיה בשם ר' פדת גחלים שבכל יום ונר מערבי למדין מגחלים של יוהכ"פ ובזיכי לבונה למדין משירי דמים ע"כ: נתן המתנות שבפנים ונשפך וכו' על הפרוכת על המזבח ונשפך וכו' רי"א אם כלה כפר כצ"ל והשאר נמחק וכן מוכח מהגמ'

דף

מצפה שמואל (כ) נב : (ל) נג: ירושלמי שם הל"ג ועי' ירושלמי סוטה פ"ח ה"ז : (מ) שם נג: וירושלמי שם הל"ג : (נ) נג: וירושלמי שם : (ס) נו: וירושלמי שקלים פ"ו הל"א וסוטה פ"ח הל"ג : (ע) נג: עי' ירושלמי מכות פ"ב הל"ו והוריות פ"ג הל"ב : (פ) נד: [מנחות נח] וירושלמי שם : (צ) עי' מנחות נח. וכאן נד: (ק) עי' כח : (ר) נה. וירושלמי פ"ה ה"ד : (ש) עי' נה. כנוסחת הגר"א ועי' רש"י שם ד"ה מר ומהרש"א שם ועי' ירושלמי פ"ה הל"ד : (ת) נז. וירושלמי פ"ה הל"ד : (א) שם ושם : (*א) עי' מיי' פ"ד מהל' יוהכ"פ והוא מכוון כפי הגי' וע"ש בכ"מ ובלח"מ פ"ה מהל' מעה"ק הלכה ד : (א) נט. וירושלמי שם ה"ו : (ב) נט. ועי' ירושלמי שם הל"ו : (ג) זבחים נג. : (ד) עי' זבחים נג. : (ה) ע"ש דף מ. : (ו) ס. ודף נז: : (ז) נט. זבחים נג : (ח) שם: וירושלמי פ"ה הל"ה : (ט) ס. ועי' ירושלמי פ"ה הל"ה : (י) עי' לב : (כ) ע: [זבחים קד:] ירושלמי פ"ב הל"ו ועי' ירושלמי פ"ד הל"א והל"ג : (ל) משנה סא ירושלמי שם : (מ) סא: וירושלמי שם הל"ו : (נ) זבחים נח וירושלמי פ"ה הל"ו : (ס) סא : (ע) עי' ירושלמי ס"פ הל"ו : (פ) ג. : (צ) ע"ש תוס' ד"ה הכהנים ועי' ירושלמי פ"ו הל"א וירושלמי שקלים פ"ס הל"ד : (ק) משנה רפ"ו ופ"ו הל"ו :

מנחת בכורים

אמר שתי פרוכת וביניהם אמה ולא היה נמנה לא מהיכל ולא מקה"ק : מה ת"ל . דלרבנן דאמרי שתי פרוכת היה היינו משום אמה טרקסין שהיה בימי שלמה דמספקינן לה בקדושתו אם כלפנים אם כלחוץ וא"א לעשות פרוכת א' עובי האמה משום דכתיב והבדילה הפרוכת בין הקדש ובין קה"ק ובין הכ' מיותר אלא להורות דאי עבדינן פרוכת צריך להיות מעובי הפרוכת ולפנים קדש אף דאמה טרקסין כלחוץ מ"מ אי עבדינן כמשכן צריך להיות כמשכן וא"כ אם נעבד אמה פרוכת א' דילמא אמה טרקסין כלחוץ ונמצא דמעוביה ולפנים אינו ק"ק ולכן עבדינן שתי פרוכות ועבדינן חדא בהאמה טרקסין מחוץ וא' בהאמה טרקסין בפנים דבוק לסוף אמה טרקסין דממ"נ אי אמה כלחוץ הרי מתחיל הקדש מהפרוכת דלפנים ואי אמה כלפנים הרי קודש מן הפרוכת דלחוץ אבל ר"י דס"ל דסגי בפרוכת אחד ולא חשש לאמה טרקסין ש"מ דס"ל דלא בעינן שיהיה מעובי הפרוכת ולפנים קודש דאל"כ היה צריך למעבד ב' פרוכת אלא ע"כ דדרים הקרא שיהיה הבדל בין הלל הקודש לבין הלל קה"ק וא"כ יכולין למעבד פרוכת א' עוביה אמה כהאמה טרקסין ואף דאם אמה כלחוץ לא קפדינן דלא בעינן שיהיה מעובי הפרוכת ולפנים קדש וא"כ ובין קה"ק ל"ל א"כ רבנן ס"ל דמדינא צריך ב' פרוכת ולא מחמת ספק ודרשי מיתורא דקרא דוהבדילה ובין דהיכא הלל בנתים ולכן אמר ובין : בין קודש העליון . דבקודש העליון ג"כ היה פרוכת מבדיל וזה מרבינן מיתורא דקרא והכי מבואר (בירושלמי פ"ה סוף הל"א): להביא . גרסינן כנוסחת הגר"א לרבות בנוב וגבעון וכן בהיכל שצריך שיהיה הבדל כמו במשכן שבמדבר : לשמאלו . שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והוא בצד הפרוכת שהיה במזרח קה"ק : ודוחף . לפי שהמקום צר שהבדי ארון מאריכין עד הפרוכת : דרך כניסתו . פניו לדרום כדי שלא יהא אחוריו לארון : יב משניטל . שגלה לבבל ודלא כהאי תנא דנגנז : ממנה נשתת . ולכן נקראת שתיה : יג וארגז ששיבו . בשעה שהשיבו הארון בס' (שמואל א') : נגנזו עמו . כדילפינן בש"ס ומבואר בתוס' דסוטה : נראים . נכרים מבחוץ : בין שדי . הבדים שהן בולטין כשדי האשה : יד נוטל את הדם . דם הפר אחר הקרבת הקטורת שאוחזו קודם הקטורת ואח"כ מקטיר ואח"כ מזה מדם הפר ; ממרס . שהיה האחר ממרס בדם שקבלו בכלי שלא יקרש ויהיה ראוי להזאה כמבואר במשנה פ"ה: שנכנס . לבית קה"ק : שעמד . בין הבדים : על הכפורת . גרסינן המונח על הארון : למעלה . בחודה של כפורת ולמטה באמצע דאין הדמים נוגעין בכפורת : כמצליף . בשורה זו תחת זו כל שמונה הזאות : אחת ואחת . מונה אחת עם כל השבע דלא ליתי למטעי שיהא לו שהות בנתים להתישב : לשמאלו . כדרך שהיה מהלך בכניסתו כדלעיל והזה על הפרוכת כסדר הזה : מגיע . דמי הזאתו לפרוכת אלא נגדו היה :

פרק ג א בא לו להקיף . כמתנת הדם את מזבח הזהב שמזה מהפר ומהשעיר ד' מתנות על מזבח הזהב : מזרחית צפונית . ס"ל פרוכת א' היה ופתחה מן הצפון וכי נפיק מצפון פגע בצד מערבית צפונית ברישא וכתיב ויצא אל המזבח עד דליפוק מכולי' מזבח לכן נפיק מכולי' מזבח באותו צד צפון ונמצא מגיע לקרן מזרחית צפונית ומשם הולך דרך ימין וימינו הוא למערב שהוא עומד ופניו לדרום נמצא ימינו למערב וכל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין והכל על זה הסדר: החיצון. דרומית מזרחית כמבואר בפרק איזהו: על כולן הוא נותן. לר"א דאמר במקומו עומד ומחטא ואינו מקיף את המזבח בכל פינות שרחוק ממנו יכול ליתן הזאתו ממטה למעלה אבל בזו שלפניו אם יתן ממטה למעלה יזוב הדם לבית ידו וכתונתו ויתלכלך לכך נותן ממעלה למטה וזה דעת ר"י לר"א אבל ר"מ ס"ל לר"א דבכולן נותן מלמעלה למטה כמו שנותן אותו שבצידו רק אותו שבאלכסון שצריך לכוף את עצמו ואם יתן מלמעלה למטה יטריח את עצמו להיות שוחה והולך עד שיגמור לכן נותן ממטה למעלה כדי שמיד שיסתה יתן במתנה ויזקיף והולך עד שיגמור וקל הוא לו כן מבואר בגמרא דף נ"ט והתוס' כאן משובשת וכנוסחת הגר"א היא : ב הזה לאחר שגמר כל המתנות בפר ובשעיר הזה על טהרו של מזבח כמבואר במשנה ו' פ"ה ומפרש כאן דטהרו הוא גילוי דכתיב עליו לא על אפרו עליו לא על גחלתו : והיה . הזיות אלו : נכפפת . מזה ויורדת על הקיר של מזבח הזהב : על כל הזיה . שהיה מזה ה"ז צריך טבילה מחדש ואינו רשאי להזות בטבילת אצבע בפ"א ב' הזאות : על הקרן . במתנות הקרנות בכל צד כשר אבל בלפנים על גג מזבח לא נקרא קרן : ג שינה מתן קרנות . כגון שהתחיל מאותו שבצד ק"ק : פסול . דכל מעשה יוה"כ מעכב ונאמר ויצא אל המזבח אשר לפני ה' עד שיצא כל המזבח : מתן שבע . לטהרו של מזבח : למתן ד' . שעל הד' קרנות : אחר מתן ד' . גרסינן כנוסחת הגר"א כופל ונותן מתן שבע אח"כ והמעשה שעשה מקודם אינו מעכב : עד שלא גמר . נראה דגרסינן אחר שגמר מתנות שבפנים יצא ושפך וכו' ופירושא דמשנה פ"ה דאמר שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי וקאמר דנעשה זה אחר שגמר כל המתנות וקרי גם למזבח החיצון מתנות שבפנים : ליסוד . אל יסוד מערבי ונפקא לן מקרא (דף נט) דדומיא דפנימי מה פנימי אל יסוד מערבי אף דמים החיצונים ליסוד מערבי : לגננין . מזבלי גינות : ומועלין בהן . כלא דמים מדרבנן אבל מה"ת אין מועלין בדמים דכתיב ואני נתתיו לכם לכפר לכם שלכם תהא להיתר הנאה ולכפר נתתיו ולא למעילה ועוד דכתיב כי הדם הוא בנפש יכפר הוא כהויתו מה אחר כפרה אין מועלין דנעשה מצותו וכל שנעשה מצותו אין מועלין זולת תרומת הדשן ובגדי כהונה [אף כו'] : אין מעילה . אף מדרבנן : ד על הסדר . המבואר במשניות פ"ה כגון מעשה הפר ומעשה השעיר והקטורת ומתן המתנות בכפורת ובפרוכת ובמזבח הזהב : חוץ מן הוצאות. שאם הקדים איל העולה קודם הוצאת כף ומחתה מן הק"ק מה שעשה עשוי : בבגדי לבן. גרסינן כגון מתנות ההיכל והמזבח מה שעשה עשוי וכן הוא בגמרא דכתיב והיתה זאת לכם לחוקת עולם אחת בשנה מקום שמתכפרין אחת בשנה הוא דהוה חוקה אבל אינך לא הוה חוקה : מבפנים . כגון דם הפר באמצע הזיותיו : שעל הכפורת . גרסינן א"כ לא גרסינן בפנים ולנוסחת הגר"א אתיא כפשוטו : על המזבח. הזהב והיינו מתנות שבהיכל ופליגי בקרא דכתיב חטאת הכפורים אחת בשנה לת"ק חטאת א' אמרתי לך ולא שני חטאות ולכן לא עבדינן כפרה א' משתי בהמות ור"א ור"ש דרשי חטאת לשון חטוי (חטוי היינו הזאות) חטוי א' אמרתי לך ולא שני חטויין לכן אין לכפול בהזאות ב' פעמים : וכולן . אף אותן פרים שלא נגמרו מלאכתן שנשפך דמן דכתיב (ויקרא ט"ז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו במים : הגומר . באותו שנגמר הזאות : ה א"ר י' . ה"ג לה בירושלמי (פ"ה הל"ז) זה סימן כל הנוטל מחוץ להנתן בפנים נוטל מן הסמוך לפנים וכל היוצא מבפנים להנתן בחוץ נותן מן הסמוך לפנים וה"פ זה דמבואר במשנה דגחלים של קטורת ניטלין ממזבח הזהב מצד המערבי וכן שירי הדם מבפנים ישפך אל יסוד מערבי דהוא סמוך קאר"י כללא לרבות גחלים לקטורת שבכל יום שמקטירין על מזבח הזהב נוטלין ממזבח החיצון מצד המערבי וכן בזיכי לבונה דניטלין מפנים להקטירן בחוץ נקטרין על מזבח החיצון בצד המערבי : בפנים ובחוץ . שצריך ליתן דם הפר בפנים ואח"כ דם השעיר בפנים וכן בחוץ תחלה דם הפר ואח"כ דם השעיר והוא שינה ונתן מתנות הפר בחוץ קודם דם השעיר בפנים : הפנימים . שנתן בפנים מדם הפר והשעיר וצריך לחזור ולהזות דם הפר בחוץ : שבפנים . היינו על הפרוכת וכדמסיים ויתר הוא ולא גרסינן לה כלל וכן בנוסחת הגר"א : כלה . שפיכת שירים אינו מעכב : אם כלה כפר . ומשמעות דורשין איכא בינייהו מר דרש לה הכי ומר הכי : אין מתן היסוד מעכב . אף לר"י ואיכא מ"ד בגמרא דלר"י מתן היסוד מעכב דאם כלה היינו אף שירים כפרו ואם לא נתן שיריים לא כפר ונראה דגרסינן הכי מתן היסוד מעכב ואתיא כהאי מ"ד ולזה מסיים וכולן כנגד היסוד יצאו אף לר"י דשירים מעכבים מ"מ כנגד היסוד יצאו שנאמר וכלה מכפר ואף לר"י הלא כלה שנתן כנגד היסוד ואף שלא על היסוד יצא : ו שאין חטאת צבור מתה . דכי גמירי חטאות המתות ביחיד הוא דגמירי : ימות המשתלח . דלא אתעביד מצוותא דדם וכל עבודות הנעשים

בבגדי

מת המשתלח ישפך הדם · ב׳ שעירי יוה״כ מצותן בהגרלה (כה) [ז] [אע״פ] שלא הגריל עליהן רשאי לשנותן (כו) [בדברים אחרים] משהגריל עליהן אין רשאי לשנותן (כז) [בדברים אחרים] (ר) פסח שלא קרב בראשון יקרב בשני לא קרב בשני יקרב (כח) [בשלישי] מעות שלא קרבו בראשון (כט) [יקרבו] בשני לא קרבו בשני (ל) [יקרבו בשלישי] (ש) חגיגה שלא קרבה בראשונה תקרב (לא) [בשני] לא קרבה בשני תקרב בשלישי לא קרבה בשלישי תקרב (לב) [להבא] (ת) שעירי הרגל שלא קרבו ברגל יקרבו בר״ח יקרבו ביוה״כ לא קרבו ביוה״כ יקרבו לרגל (לד) [שבא] (א) ושמתחלה לא (לה) [הוקדשו] לקרבנות צבור אלא על מנת לקרב על המזבח החיצון : ז מת שעיר המשתלח עד שלא זרק (לו) [הדם של ראשון] (ב) אע״פ שלא התודה עליו יצא שנאמר (ויקרא טז) יעמד חי (ג) עד מתי יהא זקוק להיות חי עד וכלה מכפר את הקדש דברי ר׳ יהודה ר״ש אומר עד שעת וידוי : ח רבי יוסי אומר (ד) כך הוא אומר חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל: (ה) כבש עושין מפני אלכסנדרין שהיו מתלשין בשערו ואומרין לו טול וצא טול וצא יקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה ראשונה (לז)(ו) [מפני שעשר] סוכות בתוך שנים עשר מילין היו דברי ר״מ רבי יהודה אומר תשע סוכות בתוך עשרה מילין היו רבי יוסי אומר חמש סוכות בתוך עשרה מילין היו מערבין מזו לזו א״ר יוסי בן ר׳ יהודה יכולני אני לעשותן שתי סוכות : ט שאלו את ר״א (ז) הרי שחלה שעיר המשתלח מהו להרכיבו אמר להם יכול הוא להרכיב את אחרים חלה משלחו מהו לשלחו ביד אחר אמר להם כך תהיו בשלום (לח) [ואני דחאו] ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו אמר להם (לט) כך יהא אויבי מקום וחכ״א חלה שעיר מרכיבו חלה משלחו (מ) ביד אחר (מא) [דחאו] ולא מת ירד אחריו וימיתנו : י (ח) שעיר המשתלח אע״פ שאין מטמא בגדים מטמא אוכלין ומשקין דברי ר״מ וחכ״א אין מטמא אוכלים ומשקים מפני שהוא חי ואין חי מטמא אוכלין ומשקין מאימתי מטמא בגדים (ט) משיצא מחומת ירושלים דברי ר׳ מאיר ור׳ (א) יהודה אומר משעה שיגיע לצוק ר״ש אומר משעת דחייתו לצוק : יא פרים הנשרפים [ח] אע״פ שאין מטמאין בגדים מטמאין אוכלין ומשקין [דברי רבי מאיר [ט] ושעיר המשתלח אין מטמא אוכלין ומשקין מפני שהוא חי ואין חי מטמא אוכלין ומשקין] (י) מאימתי מטמאין בגדים משיצאו מחומות (מב) [העזרה] דברי ר״מ רבי יהודה אומר (מג) [י] [לאור] ר״ש אומר משיצית האור ברובן : יב היכן שורפין אותן בבית הדשן הגדול חוץ לירושלים לצפונה של ירושלים חוץ לשלש מחנות (מד) [וזקופין] של כהנים היו מעמידין סביבות המערכה מפני דוחק העם כדי שלא יהו קופצים לראות ונופלין לתוך (ב) המדורה אחד השורף ואחד המסייע בשעת שריפה מטמאין בגדים (כ) אבל המסדר את המערכה ומצית את האור [יא] ג) [לאלתר] אין מטמא בגדים: יג (ל) שמונה ברכות מברך (עליהן) באותו יום על התורה כדרך שמברכין על התורה בבית הכנסת על העבודה ועל ההודאה ועל מחילת העון כסדרן ועל המקדש ברכה בפני עצמו [ועל ישראל ברכה בפני עצמן] ועל הכהנים ברכה בפני עצמן (מה) ושאר תפלה תחנה ובקשה שעמך ישראל צריכין להוושע מלפניך והותם בשומע תפלה כל העם קורין (מו) [שלהן] כדי להראות הזיתן לרבים : יד ר״א אומר (מז) [כך סדר קרבנות] (מ) היו מקריבין פר העולה (נ) ושעיר הנעשה בחוץ היו קריבין עם תמיד של שחר ואחר כך פר ושעיר הנעשה בפנים ואחר כך אילו ואיל העם ואחר כך שבעת כבשים תמימים ר׳ עקיבא אומר פר העולה ושבעת כבשים תמימים היו קריבין עם תמיד של שחר שנאמר (במדבר כח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וגו׳ ואח״כ פר ושעיר הנעשה בפנים ואחר כך [יב] שעיר הנעשה בחוץ שנא׳ (שם כט) מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם ואחר כך אילו ואיל העם רבי יהודה אומר משום ר״א אחד קרב עם תמיד של שחר וששה קריבין עם תמיד של בין הערבים : טו (מח) [יום טוב עושה] לאוהביו (ס) [יג] ומעשה (מט) [בשמעון] בן קמחית שיצא לדבר עם המלך (נ) [ערבית] ונתזה צינורא מפיו ונפלה על בגדיו נכנס אחיו ושמש תחתיו בכהונה גדולה ראתה אמן של אלו שני ד) כהנים גדולים [בו] ביום (נא) :

פרק ד

א (א) יום הכפורים אסור באכילה [ברחיצה] ובשתיה (ב) ובסיכה ובנעילת (א) [סנדל (ב) ותשמיש המטה] (ג) אפילו באנפיליא של בגד (ד) קטנים מותרין בכולן ואסורין בנעילת הסנדל מפני מראית העין : ב תינוקות סמוך לפירקן מחנכין אותן בפני שנה ובפני שתים בשביל שיהו רגילין במצות (ה) ר״ע היה ה) מפטיר (ג) [מבה״מ] בשביל תינוקות שיאכילום אבותיהם מעשה בשמאי הזקן (ו) שלא רצה להאכיל את בנו ו) (ד) וגזרו עליו חכמים והאכילוהו בידו : ג האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה שבארץ ישראל חייב (ז) רבי שמעון בן אלעזר אומר אפילו ככותבת הגמרין (ח) אכל עלה קנים עלה גפנים עלה תאנים ועלה חרובין וכל דבר שאין ראוי לאכילה פטור עלה חזרים עלה כרשין עלה בצלים עלה ירקות וכל דבר שראוי לאכילה חייב : ד אכל (ה) [חזר ואכל חזר] ואכל אם יש מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין שתה (ו) [חזר ושתה] (ט) אם יש מתחילת שתיה ראשונה (ז) [ועד] סוף שתיה אחרונה כדי (ח) (*ט) [שתיית רביעית] מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין כשם שאכילה בכזית

הגהות הגר״א (כה) עד : (כו) בדבר אחר : (כז) בדבר אחר : (כח) לשנה הבאה : (כט) יקרב : (ל) יקרב לשנה הבאה : (לא) בשניה : (לב) בשנה הבאה : (לג) קרב : (לד) הבא : (לה) הוקרבו : (לו) דם של הראשון : (לז) עשר : (לח) אני ואתם דחאוהו : (לט) כן יאבדו כל אויביך ה׳ : (מ) משלחו : (מא) דחאוהו : (מב) ירושלים: (מג) משיצית האור : (מד) ומזקיפין : (מה) ועל ישראל ברכה בפ״ע : (מו) בשלהם : (מז) סדר הקרבנות כך : (מח) ויו״ט עשה: (מט) בישמעאל : (נ) ערבי : (נא) אחד : (א) הסנדל : (ב) ובתשמיש המטה : (ג) בבהמ״ד : (ד) וגדרו : (ה) וחזר ואכל וחזר: (ו) וחזר ושתה וחזר ושתה : (ז) עד : (ח) אכילת פרס :

אור הגנוז

[ז] לא הגריל עליהם אפ״ה בשרה הגרלן באהרן אפי׳ בכהן הדיוט כשרה. שני שעירי יוה״כ עד שלא הגריל עליהן רשאי לשנותן לדבר אחר משהגריל עליהן אינו רשאי לשנותן לדבר אחר. כך היא הגירסא בכ״י : [ח] ושעירים הנשרפים : [ט] והכ״א פרה ופרים הנשרפים מטמאין אוכלין ומשקין : [י] משישליכם לאור : [יא] באליתא מטמא בגדים : [יב] פר ושעיר הנעשה בחוץ : [יג] שיצא בשלום :

נוסחאות כ״י

א) יוסי : ב) המערכת : ג) באליתא אין מטמא : ד) בניה : ה) מבטל : ו) בידו אחת וגזרו עליו שיאכילו בשתי ידיו :

חסדי דוד

דף ס״ח ע״ב והנה לעיל השמיענו שדין כשנשפך הדם באמצע אחר שנתן מקצת מתנות והתם פליגי תנאי אי בעי למיהדר אריסא או לאו והכא ע״כ איירי כי נשפך הדם אחר גמר מתנות דמבפנים וקמ״ל דכל חד מינייהו כפרה בפני עצמה : מת שעיר המשתלח מביזרק הדם וכו׳. והוא דבר הלמד מעניינו וכן מתבאר מתוך הש״ס שם בברייתא ע״ש דף מ׳ דאע״ג דאלה בקצת שנוי לשון מ״מ הענין אחד ושם מפרש במאי קמיפלגי : שעיר המשתלח אע״פ שאינו כו׳ דברי ר״מ וחכ״א וכו׳ מאימתי מטמא בגדים משיצא מחומת ירושלים וכו׳ פרים הנשרפים וכו׳ מטמאין אוכלין ומשקין ושעיר המשתלח אין מטמא וכו׳ כצ״ל ובסיפא גבי פרים ל״ג דברי ר״מ והכי מוכח בסוגיא דזבחים פרק טבול יום דף ק״ה והכי גרסי׳ התם ת״ר פרה ופרים ושעיר המשתלח השורפן מטמא בגדים וכן עצמן אין מטמאין בגדים אבל מטמאין אוכלין ומשקין דר״מ וחכ״א פרה ופרים מטמאים אוכלין ומשקין שעיר המשתלח אין מטמא מפני שהוא חי ולפ״ז ברישא גבי שעיר המשתלח שפיר גרסי׳ דר״מ אבל בסיפא גבי פרים ופרים ל״ג דר״מ והכ״א דהא אפי׳ רבנן מודו בהכי :

פרק ד יוהכ״פ אסור באכילה ובשתיה וברחיצה וכו׳ כצ״ל כי אכילה ושתיה אחת היא וכדאיתא בגמ׳ ומה

דוד

דקתני הכא אפי׳ באנפיליא של בגד בגמ׳ דף ע״ח איתא בהדיא כי כמה אמוראי הוו נפקי מן בשל שער ומר בשל בגד ושאר מינים וכן פסקו כל הפוסקים זולת הב״ח שכתב שיש להחמיר והט״ז בסי׳ תרי״ד העלה דאין להחמיר כלל דהואיל ורבנן חכמי התלמוד עשו כן לכתחילה מי ידקדק עצמו יותר מהם אין זה אלא מן המתמיהין וצ״ל דקים להו דהך מתניתא דחויה היא ע״ש. ודבריו נכונים הם : האוכל ביוהכ״פ ככותבת הגסה כו׳ רשב״א אומר אפי׳ ככותבת הגמרין. נראה שהוא מל׳ בית נמר דתנן בפ״ד דפאה ופי׳ הר״ש שם מקום דכתיב ואת בית נמרה. והכותבת שלא איננה גדולה כמו הכותבת שבארץ ישראל : לא ינעול אדם מנעל מסומר כו׳ רשב״ג מתיר כצ״ל והך רישא לאו לענין יוהכ״פ נתנייה דלענין יוהכ״פ אין נ״מ בין מסומר לשאינו מסומר אלא לענין שבת איתנייה וכך שנויה בשבת פ״ו דף ס׳ ע״ש. אלא דהכך הרי מילי דרשב״ג שהן לקולא גבי הדדי תניא לכך תני ליה הכא והיינו דקתני וכן כלומר הא נמי לקולא : חטאת אשם ומיתה ויוהכ״פ כולן אין מכפרין אלא עם התשובה כו׳. הא סתמא דלא כר׳ דהא קתני בהדיא אם שב מתכפר ואם לאו אינו מתכפר ואילו לר׳ יוה״כ לבד מכפר. ודרשי׳ מדכתיב אך בעשור והך מיעוטא הוא. והנה ת״ק אמר רק דהנך מכפרין עם התשובה ובתשובה

מצפה שמואל (ר) סו. : (ש) ירושלמי ר״ה פ״א הל״ה : (ת) שבועות יב : (א) שבועות וירושלמי שם פ״א הל״ה : (ב) מ. וירושלמי פ״ו הל״ב : (ג) שם ועי׳ ירושלמי שבועות ספ״א : (ד) ירושלמי שם : (ה) סו. וירושלמי שם הל״ד : (ו) סז. וירושלמי שם : (ז) סו: וירושלמי פ״ו הל״ג : (ח) פ״ו הל״ג : (ט) עי׳ סז: וירושלמי שם : (י) עי׳ סח: וירושלמי שם : (כ) סח: ועי׳ ירושלמי שם הל״ו: (ל) ע. וירושלמי פ״ז ההל״א וסוטה פ״ו הל״ו : (מ) שם ושם הל״ב : (נ) עי׳ שם הנוסחא קצת בע״א : (ס) ירושלמי פ״א הל״א ומגילה פ״א הל״י ועי׳ ירושלמי יומא פ״ה הל״א והוריות פ״ג הל״ב ושם הגירסא עיוה״כ וגירסא דהכא עיקר : (א) פי׳ ירושלמי סוס פ״ג : (ב) עי׳ ירושלמי שבת פ״ז הל״ד וכאן פ״ח הל״א ותענית פ״א הל״ו ומ״ש פ״ב : (ג) (יבמות דף קב.) ועי׳ עח: וירושלמי פ״ח הל״א יבמות פי״ב הל״א והל״ו : (ד) שם : (ה) עי׳ פסחים קט. : (ו) פי׳ סוכה ו. ו... : (ז) פה: וירושלמי פ״א : (ח) ירושלמי פ״ה הל״ד ועי׳ ר״ן פ״ב דסוכה : (ט) כריתות יב: וירושלמי שבת פ״א הל״א : (*ט) עיי׳ מיי׳ פ״ד מהל׳ שביתת עשור ה״ד ובמ״מ שם ובש״ע בי׳ תרי״ב בשי׳ :

מנחת

בגגדי כהן הפה כתיב בית וצריך להגריל מהדש וא״כ השעיר הראשון נדחה : ישפך הדם. אע״ג דכי כתיב חוקה בנעשים בפנים ושעיר המשתלח חוץ הוא כיון דכתיב יעמד חי לכפר צריך שיהיה חי עד הכפרה : אע״פ. עד שלא הגריל גרסינן כנוסחת הגר״א : יקרב בב׳. לפסח שני : בג׳. בפעם הג׳ היינו ברגל לשם שלמים דמותר הפסח קרב שלמים כדנפקא לן בפ״ק דזבחים (דף ח:) : מעות. שהופרשו לשם פסח כדין הקרבן הוא : חגיגה. של י״ט או של פסח : תקרב בשני. ברגל השני הבא אחריו שעולה לירושלים דכשמאחר רגל א׳ עובר בעשה : תקרב בג׳. דאם יאחר עובר גם בל״ת דבג׳ רגלים עובר בל״ת דבל תאחר : תקרב להבא. בדיעבד אף שאיחר ג׳ רגלים אין הקרבן נפסל בבל תאחר דכתיב והיה בך חטא ולא בקרבנך חטא שהקרבן אינו נפסל כמבואר בפ״ק בר״ה : יקרבו בר״ח. דכפרתן שוה דשניהם מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו ואף לר״ש דס״ל במשנה קמא דשבועות דהלוקין כפרתן דשעירי ר״ח מכפר על טומאת בשר ושעירי הרגלים מכפרין גם על טומאת הגוף באין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ושעירי יוה״כ מכפרין ג״כ על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף מ״מ כיון דכולן באין על מזבח החיצון לכפר מקצת דבר שהוקדש לו מכפרין גם עתה בקרבן זה : ק של ראשון. שעיר של חטאת הפנימי דשניהם בהגרלה א׳ ונראה דגרסינן אחר שזרק דמן של ראשון : יעמד חי. לפני ה׳ לכפר עליו והאי לכפר היינו כפרת דמים של שעיר החטאת וכדכתיב נמי וכלה מכפר את הקודש דהיינו כפרת דמים ונאמר שם אח״כ והקריב השעיר החי עד כאן צריך להיות חי ווידוי אינו מעכב : שעת וידוי. של השעיר דוידוי מעכב. עי׳ תוס׳ (מ.) ע״ש : ח ר״י אומר. קאי על המשנה בפ״ו דף ס״ו דמבואר הוידוי של שעיר המשתלח לפי הנוסח במשניות עוו פשעו חטאו לפניך ופליג ר״י ואמר דכך הוא אומר חטאו עוו פשעו לפניך ואף בוידוי של שעיר המשתלח פליגי (עיין ירושלמי פ״י הלכה ב׳) : וכבש. כמין מעלה גבוה ויוצא דרך עליה חוץ לעזרה וחוץ לעיר שלא יאחזו במשלח שהיו רגילין לומר לו טול וצא שלא תשהה עוונותינו אצלנו : אותו. את המשלח השעיר : ראשונה. שהיתה סמוך לירושלים מיל והיו מלוין אותו אנשי ירושלים עד אותו הסוכה ושם היו ב״א מעיוה״כ שמלוין אותו עוד מיל וכן כולם נמצא יו״ד מסעות עד סוכה האחרונה והוא יו״ד מילין ומסוכה אחרונה לצוק ב׳ מילין והיו מלוין אותו מיל ורואה מעשיו בצוק : מפני שעשר. לא גרסינן מפני דאין לו המשך למעלה אלא כנוסחת הגר״א : דר״מ. ומשנה דפ״ו דף ס״ז ר״מ היא : תשע סוכות. כיון דלא היו רק עשר מילין א״כ סגי בט׳ סוכות הראשונה רחוק מיל מירושלים וכן בין סוכה לסוכה נמצא בט׳ סוכות ט׳ מילין ומיל מסוכה האחרונה לצוק ואיכא דגרסי עשר סוכות בתוך עשר מילין והיתה האחרונה סמוך לצוק משום הולכת דמשלח שלא יצטרך לחזור וילין שם (עיין תוס׳ ד״ה ר״י ות״י שם) : ומערבין מזו לזו. נמצא כל בני סוכה א׳ הולכין ב׳ מילין א״כ סגי בה׳ סוכות : שתי סוכות. מירושלים עד מתחילת הדרך ב׳ מילין ע״י עירוב ובני סוכה הראשונה יוצאין לקראתן ב׳ מילין והסוכה הראשונה רחוק ד׳ מילין ומערבין מקצת בני סוכה הראשונה לצד הצוק וכן הסוכה שניה ד׳ מילין רחוק מסוכה הראשונה ומקצתן מערבין לצד ירושלים ומקצתן לצוק : ט להרכיבו. דאיכא איסור הואיל דהנושא את הבהמה בין חי בין מת חייב כמבואר בשבת צ״ד ומיבעיא אי שרינן בשעיר ביוה״כ : יכול הוא. אינו צריך לזה ודהאם בדברים שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מימיו : ביד אחר. אי בעינן איש העתי מתחלתו ועד סופו : כך תהיו בשלום. לא הוצרכו לזה והלואי שתהיו אתם בשלום ואני כמו שהיה המשלח (ועיין בירושלמי כך תהו בשלום ואם חלה ואם ע״ם הוא וצ״ל ואני) : כן יאבדו. גרסינן וכן הוא בגמרא וכנוסחת הגר״א דלא אירע זה מעולם : י שאין מטמא. הוא עצמו בגדים רק המשלחו כדכתיב בקרא והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו מ״מ מטמא טומאה קלה דנפקא לן מדכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע דילפינן מינה הכשר מה זרעים שאין סופן לטמאן טומאה חמורה וצריכין הכשר אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר יצאה נבלת עוף טהור שסופן לטמא טומאה חמורה א״צ הכשר אף פרים הנשרפים כיון דהמתעסק נטמא טומאה חמורה א״צ הכשר ומגע שרץ אלא מטמא טומאה קלה מעצמו ואף חי שאינו נגדר טומאה מ״מ כיון דסוף סוף מטמא טומאה חמורה למתעסק מטמא עתה טומאה קלה בלא הכשר :

בכורים

ואין חי. דדרשי׳ דא״צ הכשר טומאה ממקום אחר כגון מגע שרץ או נבלה אבל מ״מ חזי לטומאה בעינן אבל זה אינו חזי לטומאה (זבחים כ״ה א׳) : מחומת ירושלים. דכתיב והמשלח משעה שהוא משלח וקיימא חוץ לחומה עד שיגיע לצוק. דכתיב והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ועד שיגיע לעזאזל אין עשון כבוס : דחייתו דקסבר דחייתו ודחיפתו זהו שילוחו ואז יכבס את בגדיו (ס״ז א׳) : יא אוכלין ומשקין. לכ״ע דכל שסופו לטמא טומאה חמורה לא בעי מגע שרץ ונבילה כדלעיל : דר״מ לא גרסינן לה דלכ״ע הוא וכן הך דשעיר המשתלח לא גרסינן דכפל דברים הוא דכבר איפליגי בה ר״מ וחכמים וכנוסחת הגר״א : העזרה. דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ומיותר הוא דילפינן מפר העדה דטעון שריפה חוץ לג׳ מחנות וחוץ למחנה דכאן מורה דחוץ למחנה א׳ טעון כבוס והיינו חוץ לחומת העזרה : לאור. היינו משיתחיל להשרף וכנוסחת הגר״א משיצית האור : יב לצפונה. שכל מעשה חטאת בצפון : חוץ לג׳ מחנות. דילפינן מפר העדה ופר המשיח כמבואר בגמרא : המסייע. דגם הוא נקרא שורף : את המערכה. דכתיב והשורף דוקא השורף לא המסדר והמצית האור : יג מברך. הכה״ג בעזרה בעסקו בשריפת הפרה : העבודה. רצה שמתפללין על העבודה : הודאה. מודים : העון. סלח לנו : המקדש. שתבחר בו שכינה : הכהנים. הבוחר בכהנים : ועל ישראל. הבוחר בישראל : ושאר תפלה. המבואר במשנה ברפ״ז שמתפלל על שאר התפלה : קורין. זולת הכה״ג הקורא בתורה כמבואר במשנה כל העם קורין : כדי להראות הזותן. נויין דמצוה להתנאות במצות כדכתיב זה אלי ואנוהו אתנאה לפניו במצות טלית נאה ותפילין נאה ס״ת נאה : יד פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ. האמור בפ׳ פינחס במוספי היום : הנעשה בפנים. האמור בפ׳ אחרי : אילו ואיל העם. בפ׳ אחרי : שבעת כבשים. מוספין האמור בפינחס : שנאמר. בפ׳ פינחס במוספי היום מלבד עולת ש״מ דסמוך לו היו מקריבין : שעיר הנעשה בחוץ. ולא הקדימו לעבודת היום כגון אותן הנעשין בפנים דכתיב שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים ש״מ דחטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים קדם : אחד. דכתיב מלבד עולת הבוקר דמשמע סמוך וכתי׳ נמי ויצא ועשה את עולתו ועולת העם הלכך תלוקין המוספין בבקר וגם בערב ועביד חד מן הז׳ כבשים בבקר כדי להסמיך ולא עביד יותר בבקר משום חולשא דכה״ג דלא נהלש ולא״י לעבוד עבודת הפנים הלכך לא עביד להיפך ששה בבקר וא׳ בערב ואיכא תנא דס״ל ששה בבקר וא׳ בערב דכיון דאתחיל עביד ששה דילמא פשע דלגבי עבודת היום זריז הוא ולא פשע אבל למוספין חיישינן ומבואר כל זה בסוגית הגמרא (דף ע׳ ע״ב) : טו ויו״ט עשה. גרסינן הכה״ג כשיצא בשלום מבית קה״ק : מפיו. וטימא אותו משום רוק נכרים דנכרי היה כמבואר בגמרא מ״ז וכן הגיה הגר״א ערבי :

פרק ד א ובסיכה. דכל הני קים לן דהוה ענוי וכתיב ביוה״כ אשר לא תעונה בעצם היום הזה ובעי עינוי : באנפליא של בגד. אסור לצאת לשוק אבל בביתו מותר ואיכא דסברי דאף בשוק מותר ודלא כתוס׳ זו עיין רשב״א יומא ע״ח ובשו״ע סימן תרי״ד ובטור ובב״י שם : מראית העין. דבכולם כגון אכילה ושתיה לא מנכרא מילתא אחר האכילה וכן בסיכה יאמרו דמאתמול סכי ליה אבל נעילת הסנדל ע״כ היום נעלו נו סנדל דסכנה ליכא בסנדל דטעים טעם דמיתותא ובגמרא דחיק טעם זה דמותרין לכתחלה ואף דמנכר מילתא לזה שאוסל להאכילו אלא עיקר הטעם דכולהו רביתייהו מה שאין כן נעילת הסנדל אינו רביתייהו דיכולין ניילך בלא סנדל : ב לפרקן. נקבה בת י״ב וזכר בן י״ג הוא פרקן : מחנכין. להשלים את התענית : בפני שנה. שנה קודם לפרקן אם הוא תש כח: בפני שתים. אם הוא בריא : מפטיר. הלך מבה״מ להזכיר את אבותיהם שיאכילו לתינוקות בערב יוהכ״פ בהגיעו לחינוך כדי שיתענו למחר וכן מבואר בפסחים (ק״ט) : בידו. דכל מידי דרביתא דתינוק מאכילין בידים וי״א הטעם משום דיוהכ״פ איסור מצד אחר הוא ואין המאכל אסור אבל בשרץ ונבלה אסור להאכיל : ג בכותבת. תמרה והוא פחות מכביצה דשיעור יוהכ״פ בככותבת משערינן דגמירי דבהכי לא הוה עינוי וחייב כרת ובפחות משיעור אינו אסור אלא משום ח״ש וזה מבואר במשנה וקמ״ל כאן שבא״י משערין בתמרה הגדולה בארץ ישראל : הגמרין: שם מקום (ירושלמי פ״ח הל׳ ב׳) : ד כדי שתים

(ס) [בכזית] כך שתייה (י) [בכזית (ו) אכילה ושתייה אין מצטרפין] (ל) השותה ציר ומוריים פטור ר"א אומר (יא) [השותה מלא לוגמיו חייב] : ה (ל) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כיצד היו לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית טבל ונבלה מאכילין אותו נבלה (יב) [נבלה] ותרומה מאכילין אותו תרומה תרומה ושביעית מאכילין אותו שביעית עד שיאורו עיניו מניין היו יודעין שיאורו עיניו כדי שיכיר בין יפה לרע : ו רבי יהודה אומר עוברה שהריחה א) שביעית (מ) תוחבין לה בכוש הריחה תרומה תוחבין לה בכוש לא ינעול אדם ג) מנעל מסומר ויטייל בתוך הבית אפילו ממטה למטה (יג) [ורשב"ג (*מ) מתיר וכן היה] רשב"ג אומר (ג) אם היו ג) ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו (ס) היה הולך להקביל פני אביו פני רבו (*ס) [פני תלמידו] עובר כדרכו ד) אפי' עד צוארו ואינו חושש : ז (ע) הזבין והזבות טובלין ה) בלילי יוה"כ הנדות והיולדות (יד) [טובלין] כדרכן בלילי יוה"כ בעלי קריין טובלין כדרכן בלילי יוה"כ ר' יוסי בר' יהודה אומר מן המנחה ולמעלה לא (טו) [יטביל] אלא עד שתחשך ר' יוסי ו) אומר כהנים טובלין ז) כן עם חשיכה כדי שיאכלו בתרומה לערב : ח (פ) חטאת ואשם ודאי מכפרין על מה שכתוב (להם) (טז) מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה חוץ (שמות כ) מלא תשא ואלו הן עבירות חמורות כריתות ומיתות בית דין ולא תשא עמהן רבי יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת וכל שהוא מלא תשא ולמעלה ולא תשא עמהן תשובה [תולה] ויוה"כ מכפר : ט רבי ישמעאל אומר (צ) ארבעה חלוקי כפרה הן עבר על מצות עשה ועשה תשובה אין זז ממקומו עד שמוחלין לו שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר על מצות לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' עבר על כריתות ומיתות בית דין מזיד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין שבשאר ימות השנה ממרקין שנאמר (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם שמים מזיד ועשה תשובה אין כח בתשובה לתלות ולא (יז) [יוה"כ] לכפר אלא תשובה ויוה"כ מכפרין שליש ויסורין ח) מכפרין שליש ומיתה ממרקת עם היסורין ועל זה נאמר (ישעיה כב) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון מלמד שיום המיתה ממרק : חטאת (ק) אשם ומיתה ויוה"כ [כולן] אין מכפרין אלא עם התשובה שנא' (ויקרא כג) אך בעשור וגו' אם שב מתכפר לו ואם לאו אין מתכפר לו ר"א אומר (שמות לד) ונקה מנקה הוא לשבים (ר) ואין מנקה (יח) [לשאין] שבים רבי יהודה אומר מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה (יט) [תשובה מכפרת עם המיתה] ויום המיתה הרי הוא כתשובה : יא כל המזכה את הרבים (ש) אין מספיקין בידו לעבור עבירה שלא יהו תלמידיו נוחלין את העולם והוא יורד לשאול שנא' (תהלים טז) כי לא תעזוב נפשי לשאול וגו' וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל את העולם שנאמר (משלי כח) אדם עשוק בדם נפש וגו' (ת) מגלגלין זכות על ידי זכאי לעמוד הימנו פרשיות של זכות [הרבים] הראויות לעמוד הימנו וחובה על ידי חייב לעמוד פרשיות של חובה הראויות לעמוד הימנו : יב (א) מפרסמין את החניפין מפני חילול השם שנא' (יחזקאל ג) ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות לפרסמו ר' יוסי ט) אומר חוטא אדם (ב) פעם שתים ושלש מוחלין לו ארבע אין מוחלין לו שנא' (שמות לד) נשא עון ופשע וחטאה ונקה עד כאן (*ב) מנקה מכאן ואילך אין מנקה שנאמר (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל וגו' ואומר (איוב לג) [הן] כל אלה יפעל אל פעמים שלש וגו' ואומר (משלי כה) הוקר רגלך מבית רעיך וגו' : יג (ג) מצות וידוי עיוה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו (כ) [בתוך] אכילה ושתיה (ד) ואע"פ (*ד) שהתודה קודם (כא) [שיאכל וישתה] צריך שיתודה לאחר אכילה ושתיה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתודה ערבית ואף ע"פ שהתודה ערבית צריך שיתודה שחרית (שמא אירע דבר קלקלה בסעודה) ואע"פ שהתודה שחרית צריך שיתודה (כב) [במוסף] ואע"פ שהתודה (כג) [במוסף] צריך שיתודה במנחה ואף ע"פ שהתודה במנחה צריך שיתודה בנעילה שמא יארע בו דבר קלקלה כל היום כולו : יד היכן הוא (ה) אומרו (כד) [אחר תפלה] והעובר לפני התיבה אומרה ברביעית ר' מאיר אומר מתפלל שבע וחותם בוידוי וחכ"א מתפלל שבע ואם (*ה) רצה לחתום בוידוי חותם (*ה) וצריך לפרוט את החטא דברי רבי יהודה (ו) בן בתירה שנאמר (שמות לב) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו' ר"ע אומר אין צריך א"כ למה נאמר ויעשו להם אלהי זהב אלא כך אמר המקום מי גרם להם שיעשו להם אלהי זהב אני הוא שהרביתי להם זהב : טו דברים שהתודה עליהן ביום הכפורים שעבר (ז) אין צריך להתודות עליהן (כה) [ליום] הכפורים הבא [אא"כ עשה כנגדן עבר עליהן צריך שיתודה עליהן] לא עבר עליהן והתודה עליהן על זה נאמר (משלי כו) ככלב שב על קיאו וגו' ראב"י אומר הרי זה משובח שנאמר (תהלים נא) כי פשעי אני אדע וגו' ט) ר"א ב"ר שמעון אומר (ח) חומר בשעיר שאין ביום הכפורים (כו) [וביום] הכפורים שאין בשעיר שיום הכפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אין מכפר אלא עד יום הכפורים חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויום הכפורים עם השיכה :

סליק תוספתא ממסכת יומא

נוסחאות כ"י

א) חלת שביעית ליתא : ב) סנדל ויטייל כו' : ג) רגליו : ד) בים ובנהר : ה) כדרכן ביוה"כ : ו) בר יהודה : ז) שבשאר ימות השנה : ח) בר' יהודה : ט) רבי אליעזר בר יוסי :

הגהות הגר"א

(ס) בכא"פ : (י) בכא"פ : (יא) כמה ישתה ויהא חייב בש"א רביעית ובה"א מלא לוגמיו ר"י אומר משום ר"א כמלא לוגמיו ור"י בן בתירה אומר כדי גמיעה : (יב) טבל : (יג) ד"ר ורשב"א מתיר : (יד) טובלות : (טו) יטבול : (טז) בתורה : (יז) ביוה"כ : (יח) לשאינה : (יט) רבי אומר יוה"כ מכפר בלא תשובה : (כ) קודם : (כא) שאכל ושתה : (כב) מוסף : (כג) מוסף : (כד) בתפלה : (כה) ביום : (כו) וחומר ביום :

חסדי דוד

בתשובה נחדה לא קמיירי ואתו ר"א ור"י לאוסופי דמסני ובדברי ר"א יש חסרון וצ"ל ונקה לא ינקה מנקה הוא וכו' : ראבר"ש אומר חומר בשעיר שאין ביום הכפורים כו' חומר ביוהכ"פ שהשעיר מכפר מיד וכו'. כ"נ וצ"ל עם היות שלא מלאתיה בגמ' וה"פ חומר בשעיר דהיינו בזמן הבית שבשעיר המשתלח היה מכפר יש בו חומר מביוהכ"פ דאילו בלהו את השעיר עד שלא יבא יוהכ"פ לא עשו כלום ואינו מכפר כי כפרתו תלויה ביוהכ"פ משא"כ יוהכ"פ דהשתא אחר החורבן אין השעיר מעכב אלא עצומו של יום מכפר בלא שעיר. וכן בזמן הבית נמי אם מת או נאבד השעיר אחר מתן דמים של שעיר לה' דליכא שעיר לעזאזל ואז יום הכפורים לבד מכפר נמצא דמצד זה יוהכ"פ קל אבל מצד אחר יוהכ"פ חמור דאילו בזמן הבית כיון שהגיע שעיר לעזאזל להר מיד מתכפרין העונות משא"כ השתא דעצומו של יום אין בו כח לכפר אלא עם חשיכה בשעת נעילה. וכ"מ כגון אדם שידוע בודאי שעבר על ל"ת דאמרי' לעיל דאפי' עשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר ואם קדש את האשה ביוהכ"פ (דאע"ג דאין מקדשין מ"מ אם קדש קדושיו קדושין) והתנה ע"מ שאני צדיק גמור אינה מקודשת גם אם עשה תשובה דלא מקרי עדיין צדיק גמור עד סוף היום משא"כ בזמן הבית שאם קדש לאחר שהגיע השעיר לעזאזל מקודשת. והכא דקדושין דף מ"ט דאמרי' ע"מ שאני צדיק מקודשת אפי' הוא רשע גמור שמא הרהר תשובה התם באומר ע"מ שאני צדיק לבד וכלישנא דתלמודא וכ"כ הטור באה"ע סי' ל"ח ע"ש וכשהרהר בתשובה צדיק מקרי אבל לא צדיק גמור עד שיתכפר לו. כן נ"ל. הוא ית"ש יכפר לנו כל חטאתינו עונותינו ופשעינו למען שמו וישיב אותנו לארצנו במהרה בימינו אמן :

מצפה שמואל (י) עי' פח: (כ) פ. ועי' ירושלמי שבת רפ"ח וכאן פ"ה הל"ב : (ל) פג. ושם: וירושלמי פ"ח הל"ס : (מ) פג. עי' ירושלמי פ"ח הל"ד : (*מ) עי' סי' תרי"ד סעיף ד' והגר"א שם ס"ק ע"ז והוא כמו שהגהתי בפנים : (נ) עז: וירושלמי פ"ח הל"א : (ס) שם ושם ועי' ר"ן בשם בעל העיטור ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"ו : (ס*) עי' טוש"ע סי' תריג סעיף ז דלא כתוספתא זו ומשובש הוא וקיי"ל דאסור : (ע) פח. וירושלמי שם וברכות פ"ג . (פ) פה. ופו. ירושל' פ"ח ה"ו ופ"א דשבועות ה"ו : (צ) פו. וירושל' שם ה"א ושם וסנהדרין פ"י ה"ו ופאה פ"א : (ק) פה: וירושל' שם ה"ז : (ר) עי' ירושל' פ"ח ה"ז ושבועות שם : (ש) פז. (ת) ב"ב קיט. : (א) פו: : (ב) שם וירושל' ספ"א דפאה וספ"א דקדושין : (*ב) מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ה : (ג) פז: ירושל' פ"ח הל"ז : (ד) עת"י שם : (*ד) עי' טוש"ע סי' תרז סעיף ה ומכאן הביא ראיה דמתודין אחר אכילה קודם כניסת יוה"כ: (ה) שם ושם ועי' רש"י פז: ד"ה שהביא התוס' ע"ש : (*ה) כן הוא עיקר הנוסחא ועי' רש"י פז ע"ב : (ה*) עי' בכ"י סי' תרד ובביאורי הגר"א שם ס"ק יא : (ו) שם ושם ועי' ירושל' יבמות פ"ה ה"ו וסוטה פ"ח ה"ט דאחר אסור לפרסם וקדושין פ"ד ה"א ונדרים פ"ה ה"ד : (ז) שם ושם : (ח) ספ"ח ופ"א דשבועות וסנהדרין פ"י ה"א :

מנחת בכורים

דביעית. ולא קי"ל הכי אלא גם בשתיה השיעור בכדי אכילת פרס והגר"א הגיה כן בהתוס' להדיא : לאכילה בכדי אכילת פרס. גרסינן כנוסחת הגר"א דאי כהנו"י מה ענין כזית לענין שיעורא דיוהכ"פ ולענין שאר שיעורין מאי בעי הכא : האוכל ושותה. כן מבואר במשנה ול"ג הכא כנוסחת הגר"א : ציר ומוריים. לא הוו לשתיה הא חומץ חייב דמשיב את הנפש ומבטל את העינוי : בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ובית הלל אומרים מלא לוגמיו. והיינו כל שאילו יסלקנו לצד אחד ונראה מלא לוגמיו בריות והוא פחות מרביעית באדם בינוני : כמלא לוגמיו. אף בדוחק חייב : כדי גמיעה. מה שאדם יכול לבלוע בבת אחת והוא פחות מכדי לוגמיו והלכה כמלא לוגמיו באדם בינוני ולהחמיר על דברי ב"ש ופעמים להקל באדם גדול דלב"ש ברביעית חייב ולב"ה במלא לוגמיו דידיה (דף פ') (ועיין בתוי"ט פרק ח' מס' שבת ד"ה כדי גמיעה) : ה בולמוס. שניטל מאור עיניו והוא חולי הרעבון ומותר להאכילו דבר איסור אם אין לו היתר : הקל. מאכילין איסור הקל בב' מיני איסורים כדמפרש : ושביעית. לאחר זמן הביעור אינו אלא בעשה והטבל במיתה : נבלה. דאינו אלא לאו : טבל ותרומה. גרסינן כנוסחת הגר"א וכן מוכח בגמרא וכן כאן דאי נבלה ותרומה נבלה קיל אלא טבל גרסינן ואם סגי ליה בחולין אחר הפרשה ודאי מפרשינן אף בשבת וכי איירינן היכא דלא סגי ליה בחולין אם מאכילין אותו תרומה או טבל ואמר כאן דמאכילין תרומה דתרומה קילא דחזיא לכהן ואיכא ברייתא דתניא דמאכילין טבל דקילא משום דאפשר לתקוני אבל תרומה אי אפשר לתקוני עיין באשלות שמואל מ"ש שם סימן מז : עד שיאורו. כל אכילות השיעור הוא עד שיאורו ואז פוסק מלאכול : ו שהריחה. העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים : בכוש. פלך תוחבין ברוטב ונותנין לתוך פיה ומוגלת אם נתישבה דעתו מוטב ואם לאו מאכילין אותה האיסור עצמו וכן מבואר בגמ' (פ"ב א') [וי"ג ברוטב בתוס'] : מסומר. הרשב"א לא גרס מסומר : אפילו ממטה למטה. אף דערלי הוא וגם חושש שלא יטנפו רגליו באשפה שבבית מ"מ אסור : ה"ג לה נו"י רשב"ג מתיר וכן היה רשב"ג אומר וכו' וס"ל לרשב"ג דכיון דלא ליטנפו כליו הוא מותר לנעול וכן ברחיצה מתיר אם כוונתו מחמת סטינוף ולנוסחת הגר"א הך דרשב"ג ענין בפ"ע הוא ועל איסור רחיצה קאי דמותר כל שאינו לתענוג עיין רשב"א ביבמות ק"ב הכוונה דבשם שמותר להדיח כשרגליו מלוכלכות כן נמי מותר בנעילת הסנדל בכה"ג כשאינו לתענוג ועיין הגר"א סימן תרי"ד ס"ק ע"ו ומה דקאמר כאן ידיו כ"ס וצ"ל רגליו ועי' הגר"א סימן תרי"ג ס"ק ד' : תלמידו. הוא לצורך מצוה ומותר לעבור במים והגר"א לא גרס לה וכן מוכח בגמרא (ע"ג ב') ועיין רא"ש פרק ח' סימן ס') : ז טובלין ביוהכ"פ. גרסינן דזמן טבילתן ביום דאינה דחילה של תענוג אלא לורך מצוה אע"ג דטבילה בזמנה לאו מצוה מותר לטבול : בעל קרי שאסור בד"ת ובתפלה מתקנת עזרא כבפרק מי שמתו ובב"ק דף פ"ב מותר אף מתפלת המנחה ואילך ומוקמינן בגמרא אף אי סבר צלי גם תפלת נעילה מצוה לטבול דטבילה בזמנה מצוה : לא יטבול. דס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ורק משום תפלה הוא דבדי וכי שהתפלל תפלת נעילה שוב לא יטבול כלומר דהי"ג לטבול : (וי"ג אי לטבול ופליג נמי על הך רישא דרבין דכך רישא אתיא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ועפרש"י פ"ח ותוס' שם ועיין תוס' שבת קכ"א ובבילה רישא: דיש כל) כפנים. שמלים בכבן דאסורין עם השיכה קודם בין השמשות פרי שיורי שמש) לעבור לאכול בתרומה משום מגוה : ח על מה שכתוב בתשאת על ח"כ בשוגג והאם ודאי על גזילות ומעילות אף במזיד : ולא תשא. שנאמר לא ינקה ותנאי הוא דאיכא תנא סבר דאף שאר ח"ל אין יוה"כ מכפר : ל"ת. הניתק לעשה דקי"ל דאין לוקין ע"ז : חמורות. דבעינן תשובה ויוה"כ כמבואר במשנה : ולא תשא עמהן. כדפרישית : כל שהוא מל"ת ולמטה. שאין לוקין עליה כגון לאו הניתק לעשה תשובה מכפרת לבד : ולמעלה. שלוקין עליה אז תשובה עם יוה"כ מכפר : ט ארפא. בתשובה הוא מרפא : ביום הזה. היום מכפר והיינו לל"ת : י אך. מיעוטא הוא ולמעט דבעינן תשובה : מיתה. אף מיתה בעי תשובה : תשובה מכפרת. לא גרסינן ורבי פליג דמיתה כתשובה אבל יוה"כ מכפר דוקא בתשובה והא דמבואר כאן דיום המיתה ה"ה כתשובה רבי היא (ירושל' פ"ח הל"ז ע"ש) : יא כי לא תעזוב. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו : עשוק בדם נפש. מחויב בנפש שאבדה על ידו עד בור ינוס לא יתמכו בו שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם : לעמוד הימנו פרשיות. כגון בנות צלפחד דיני ירושה שנאמר הפרשה ע"י וראוי היה להנתן ע"י משה כשאר תורה אלא שגרם זכותן וניתן ע"י שאלתן : פרשיות של חובה. כגון מקושש דבסקילה ומגדף את השם דנאמרה הפרשה בעת עשיית העבירה ע"י ואם לא עשה העבירה עם כל זה התורה בשלמיות והיה נכתוב לזולתם אלא שגרם עוונם ליתן ע"י : יב מפרסמים את החנפים. שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חלול השם שבני אדם למדין ממעשיו שסבור עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורעניות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו : לפרסמו. הך דנתתי מכשול הוא שהקב"ה ממציא לידו חטא שנכשל בו וידעו הכל שהוא רשע : ואומר. עוד ראיה וכ"ת ה"מ בצבור אבל ביחיד לא נאמר הן כל אלה יפעל ואומר הוקר דאם אמרו בבשר ודם אל תהי רגיל ליכנס אצלו פן תמאס בעיניו ואף בלא חטא על אחת כמה וכמה כשעובר עבירה לפני הקב"ה תדיר שנמאס בעיני הקב"ה : יג שמא יטרף דעתו. ולא יתודה וימות בלא וידוי : דבר קלקלה. עבירה שמא אירע שני לא גרסינן כנוסחת הגר"א : שמא יארע בו. תקנו כל הוידוין שמא יחטא בין תפלה לתפלה : יד אומרו. להוידוי אחר תפלה כעין שאנו עושין דאומרים אשמנו אחר גמר התפלה : והעובר לפני התיבה. כשחוזר התפלה : ברביעית. בברכה רביעית והוא בקדושת היום : מתפלל שבע היינו נעילה. ובגמרא גרסינן בהדיא יוה"כ עם חשיכה מתפלל שבע וחותם בוידוי : וחותם. סיום ברכה האמצעית מסיים האל הסולחן וסוה הש"ץ דאומר בוידוי באמצע : ואם רוצה. אינו חיוב לחתום בוידוי דוקא אלא אם רוצה חותם מקדש ישראל : וצריך לפרוט. בוידוי יוה"כ החטא בהדיא איזה עבירה עשה וריב"ב מביא ראיה דפורט ממשה שפרט חטאן של ישראל : ח"כ. שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה : טו אני אדע. וסיפא דקרא וחטאתי נגדי תמיד אף הותן שכבר שב עליהן : בשעיר של יוה"כ. המשתלח דמכפר על כל עבירות כמבואר בסוף פרק קמא דשבועות : חומר. כפרתו שמכפר יותר מיוה"כ : בלא שעיר. כגון בזמן הזה א"נ בזמן המקדש ונאנסו ולא עשו כגון נשפך הדם של פנימי ימות המשתלח : עד יוה"כ. בצירוף יוה"כ ולא אם עשאו קודם יוה"כ : מיד. כששלחו על עבירות שמקודם מכפר ויוה"כ בלא שעיר אינו מכפר אלא בסוף היום (עי' ירושלמי פ"ח הל"ז ופרק קמא דשבועות) :

סל ק תוספתא ממסכת יומא

תוספתא

שקלים פרק ראשון

פרק א א (א) בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין (ב) ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות (א) [שחולחלו] בימות הגשמים (א) [פי׳ למועד סמוך לעולי רגלים] כדי שיהו (ב*) מתוקנין (ב) [בשלשה] רגלים [אלו]. בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין (ג) והופרין (ג) בורות שיחין ומערות ומתקנין את המקואות ואת אמת המים כל *מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו (ד) ושאין בו מ׳ סאה ממשיכין לו את אמת המים ומשלימין בו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין ומפקירין את הכלאים (ה) שהפקר ב״ד הפקר ופטור מן המעשרות מצא כלאים בכרם מותר משום גזל ופטור מן המעשרות בשדה אסור משום גזל וחייב במעשרות בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאים (ו) ומציינין את מקום הטומאה כדי שלא יהו הרבים נתקלין (ג) בו אין מציינין לא (ג) [על] הסלע ולא (ד) [על] (ד) הגריד אלא על אבן קבועה (ז) אין (ה) [מניחין] את הציון במקום הטומאה אלא במקום טהרה סמוך לטומאה והמאהיל עליו טמא (ח) מצא אבן אחת מצויינת אף על פי שאין מקיימין [כן] המאהיל עליה טהור מצא שתים המאהיל ביניהן טמא על גביהן טהור (ט) אין מציינין לא על (ו) [בשר] המת ולא על (ז) [עצמות המת] שאין מטמאין באהל אין מציינין אלא על השדרה ועל הגולגולת שמטמאין באהל: ב משישבו במקדש התחילו למשכן (ח) [משכנו] ישראל על שקליהן כדי שיהו קרבנות צבור קריבין מהן (י) משל לאחד שעלתה לו מכה ברגלו והיה הרופא כופתו ומחתך בבשרו בשביל לרפאותו כך אמר המקום משכנו את ישראל על שקליהן כדי שיהו קרבנות (ט) [צבור] קריבין מהן מפני שקרבנות צבור מרצין ומכפרין בין ישראל לאביהן שבשמים וכן מצינו בתרומת שקלים ששקלו בני ישראל במדבר שנאמר (שמות ל) ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו׳: ג (כ) לוקחין מן הנכרים קרבנות צבור בכסף ומקבלין מהם עולות ושלמים (ל) עופות ומנחות (מ) עצים ולבונה ומלח דברי רבי (ה) יוסי הגלילי אמר לו ר״ע אפי׳ אתה יושב ודורש כל היום אין מקבלין מהן אלא (י) [עולה] ושלמים בלבד: (נ) אין מקבלין מהן נדבה להקדש בדק הבית ואם הקדישו הקדישן הקדש: ד (ס) אפוטרופסין ששקלו על ידי יתומין הרי אלו חייבין בקולבון השוקל שקל חייב בקולבון דברי רבי מאיר וחכמים אומרים השוקל שקל פטור מן הקולבון השוקל שני דנרין חייב בקולבון (ע) ו) הנוטל סלע ונוטל שקל חייב שני קולבונות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים קולבון אחד: ה (*ע) כמה הוא קולבון מעה כסף אחד מעשרים וארבעה כסף לסלע דברי רבי מאיר וחכמים אומרים חצי מעה [של ארבעה אסרות] (פ) קולבנות הללו מה היו עושין להם נופלים לשקלים דברי רבי מאיר רבי אלעזר אומר לנדבה רבי שמעון שזורי אומר רקועי זהב צפוי לבית קדש הקדשים ז) בן עזאי אומר (*פ) השולחנין באין ונוטלין אותן בשכרן: ו (צ) המפריש שקלו ואבד והפריש אחר תחתיו ולא הספיק להקריבו עד שנמצא הראשון והרי שניהן עומדין זה וזה שקלים הראשון יפול לחדתין והשני יפול לעתיקין (*צ) המפריש שקלו (יא) [להוציאו] הרי זה מעל המוציא שקלו של חבירו הרי זה מעל (ק) לקח בו קיני זבין קיני זבות יולדות המביא חטאתו אשמו ח) מן ההקדש השוקל שקלי זוזין מן ההקדש כיון (ר) שלקח מעל דברי רבי (יב) [שמעון] וחכמים אומרים לא מעל עד שיזרקו הדמים: ז אין מביאין מנחות ונסכים ומנחות תודה ולחמה [של] תודה מן הטבל ומן התרומה ומן המעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו וממעשר שני והקדש שלא נפדו מן המדומע מן ההקדש ומפירות שביעית ואם הביא ט) הרי אלו פסולין ואין צריך לומר מן הערלה וכלאי הכרם: ח מותר יין ליין מותר שמן לשמן מותר מלח למלח מותר עצים לעצים מותר לבונה ללבונה מותר בזיכין לבזיכין מותר נזירין לנזירין מותר מצורעין למצורעין אם אמר לנזיר זה למצורע זה מותרו נדבה מותר עניים לעניים מותר שבויין לשבויין אם אמר לעני זה לשבוי זה מותרו שלו מותר מתים למתים (ש) מותר המת ליורשיו רבי י) נתן אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו ר׳ נתן אומר מותר המת בונין לו נפש ע״ג קברו או יזלח לו זלח לפני מטתו (ת) אין פודין כסות בכסות ואין פודין שבוי בשבוי ואין (*ת) [א] ממחין ביד הפרנסין על כך:

פרק ב א איזהו פרס הפסח פרס העצרת פרס החג רבי יוסי בר רבי יהודה אומר (א) אין פחות מחמשה עשר יום קודם לרגל: ב למה כותבין על הקופות אלף בית גימל (ב) מפני שמתחילין ומוציאין מן הראשונה שלמה ראשונה מוציאין מן השניה שלמה שניה מוציאין מן השלישית שלמו שלשתן הגיע זמן תרומה לתרום (ג) תורמין מן החדשה ואם לאו תורמין מן הישנה: ג (א) [נכנס] לתרום את הלשכה היו מפשפשין בו בכניסה וביציאה ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיצא לקיים מה שנא׳ (במדבר לב) והייתם נקיים מה׳ ומישראל (ב) ואומר (דברים ו) ועשית הישר והטוב בעיני ה׳ הטוב בעיני (ג) [שמים] והישר בעיני (ד) [אדם] דברי ר׳ עקיבא ר׳ ישמעאל אומר [אף] הישר בעיני (ה) [שמים] ואומר (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם הכריעו חכמים לקיים דברי ר׳ ישמעאל שנאמר (דברים יג) כי תעשה הישר בעיני ה׳ [ואין כאן טוב ואומר (יהושע כב) אל אלהים ה׳ אל אלהים ה׳ הוא יודע וישראל הוא

הגהות הגר״א

(א) שנתקלקלו: (ב) לעולי: (ג) את: (ד) את: (ה) מציינין: (ו) כזית מן: (ז) ועצם כשעורה: (ח) ממשכנים: (ט) הצבור: (י) עולות: (יא) והוציאו: (יב) מאיר: (א) הנכנס: (ב) ואומר אלהים ה׳ הוא יודע וישראל הוא ידע: (ג) השמים: (ד) האדם: (ה) השמים והטוב בעיני האדם:

נוסחאות כ״י

א) פרק למועד כו׳: ב) את הבורות ואת השיחין ואת המקואות: ג) בה: ד) הגדר: ה) עקיבא אמר לו רבי יוסי הגלילי: ו) נתן סלע ליטול שקל: ז) סימון בן עזאי: ח) ופסחו: ט) לא קדש: י) מאיר:

[א] מניחין (אור סגנון):

חסדי דוד

פרק א בחמשה עשר וכו׳. ואת הרחובות שחולחלו בימות הגשמים ואפי׳ שהמועד סמוך לעולי רגלים וכו׳ כצ״ל וקאי אמתני׳ דריש מכלתין דקתני ומתקנין את הדרכים וכו׳ ולא פי׳ מהו התיקון שצריכין הדרכים בזמן הזה ומפרש שחולחלו פי׳ שמרוב לחות הגשמים נתקלקלו וצריכין תקון לימות החמה. ושוב קשיא לי׳ לתנא גופיה דהא תנן במ״ק שבמועד יוצאים לתקן הדרכים וכו׳ וא״כ תקון זה בט״ו באדר למה והלא המועד של פסח סמוך לבוא ומשני דאפי׳ שהמועד סמוך עכ״ז צריך להקדים בט״ו באדר בשביל עולי רגלים כדי שיהא הדרכים מתוקנים להם בכל ג׳ רגלים ואם לא היו מקדימין לעשותו באדר בשלמא בעצרת ובחג הרי הם מתוקנים מאחר שהקנום במועד של פסח דבימות החמה לא שכיחי כ״כ גשמים לקלקלם אבל בעלייתם לחג המצות הוה להו נערא. ואע״ג דתיקנום בט״ו באדר עכ״ז שכיח דחוזרים ומתקלקלים דהכתי איכא גשמים ולכך צריכים לחזור ג״כ במועד לראות אם צריכין תיקון והיינו דתנן במ״ק. והרמב״ם פי׳ שתיקון הדרכים זה הוא בשביל גואל הדם וזה דלא כהתוספתא: **בחמשה** עשר בו כו׳ סמוך לטומאה המאהיל עליו טהור מצא אבן אחת וכו׳ המאהיל עליה טמא מצא שתים המאהיל ביניהן טמא אם הי׳ חרוש בינתים הרי הן כיחידות ביניהן טהור וע״ג טמא כצ״ל וכ״ה בירושלמי דפרקין וכפ״ק דמ״ק וע״ש פירוש הדברים והפי׳ אין מציינין על הסלע התלוש שאינו קבוע בארץ שמא יוטל. והורתא ולא על הגריד נראה לפרש דהוא מלשון גרדא דדיקלא וגרדא דקנים דאיתא בגמ׳ בב״ב והורא״ה עיקר וקנ״ל דאע״ג דמחובר לארץ מ״מ עביד דקניצי ויבטל הציון אבל על גבי אבן קבועה וכ״ש ע״ג קרקע מציינין ולא שיש הפרש כדבסמוך דכשמציינין בשדה גופה ע״ג קרקע היינו דתנא אין מניחין את הציון ע״ג טומאה ממש והטומאה לפנים ממנו לכן המאהיל עליו טהור וע״ע שם בגמ׳ וברש״י ובתוס׳: **משישבו** במקדש התחילו וכו׳ משכנו ישראל כו׳. ולאפוקי כהנים שאין ממשכנין אותם ולאפוקי נמי לוים ופליג על מתני׳ דקתני את מי ממשכנין לויים וישראלים דהאי תנא סובר דכתיב כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה וגו׳ ושבט לוי לא נמנו מבן עשרים אבל תנא דמתני׳ דרש כל דעבר ים סוף ודוקא כהנים אין ממשכנין מפני דרכי שלום ועי׳ בפי׳ הרע״ב משנה ד׳: **לוקחין** מן הנכרים כו׳. כנה לא אשכחן שום תנא לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בת״כ דיסבור שלוקחים כסף שקלים לקרבנות צבור מן הנכרים וסתם משנה הוא הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין ואפי׳ ריה״ג לא מרבי אלא תודה ושלמים והידך דבסיפא שהם מילי דיחיד אבל של צבור לא וכ״ה בהדיא בש״ס במנחות דף ע״ג וכ״ה בת״כ ונראה שצ״ל אין לוקחים וכו׳ אבל מקבלין עולות וכו׳ דהיינו קרבנות יחיד דנדר ונדבה: **אפוטרופסין** ששקלו כו׳ ואע״ג דבמ״ז איתא ואלו שחייבין בקלבון כו׳ אבל לא נשים וקטנים אבל נראה מפי׳ הרע״ב שם כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק אפי׳ מת אביו בעודו קטן. ולפ״ז מיירי נמי הכא הכי וע״ש בתוי״ט. וזה מוכרח דאל״כ האפטרופסים אין להם רשות לשקול בשביל יתומים מאחר דפטורים נינהו. ומ״ש השוקל שני דינרין כו׳ אתאן אפי׳ לרבנן: **אין מביאין** מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה וכו׳ ומלת תודה נמחקת דהא תודה עצמה בהמה היא ואין שייך לומר בה טבל וכו׳ וכ״ה בתוס׳ ספ״ח דמנחות:

פרק ב נכנס לתרום את הלשכה היו מפשפשין בו כו׳. פשפוש זה לא אתברר היכן הוא דהא אנן תנן אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעול כו׳ וא״כ חיפוש זה היכן. ובירושלמי אמרו מפשפשין את הקילקין ופירושו שאם היה התורם בעל שער היו מפשפשין בשערו וכמ״ש בספרי שושנים לדוד וכן יש לפרש

מצפה שמואל

(א) עי׳ ירושלמי פ״א הל״א: (ב) מ״ק ב: (*ב) עי׳ מיי׳ פ״ה מהלכות רוצח הלכה ו ודלא כתוספתא זו ועי׳ שם בכ״מ: (ג) שם ה.: (ד) שם: (ה) קדושין מב. וירושלמי פ״א הל״ב: (ו) עי׳ תוס׳ מ״ק ו. ד״ה ולכלאים וע״ש ה״י וירושלמי כאן פ״א הל״א וסוטה פ״ט ה״א: (ז) שם ה: וירושלמי שם פ״א הל״א וכאן פ״א הל״א: (ח) שם ז. ורש״י שם ד״ה אבן וירושלמי שם ושם ועי׳ רש״י ו. ד״ה מצא וע״ש היטב: (ט) מ״ק ה. וירושלמי שם ושם: (י) עי׳ ילקוט פ׳ תשא: (כ) ע״ז סב: (ל) מנחות נט: וס.: (מ) שם עג: (נ) עי׳ פ״א משנה ה׳ וירושלמי שם הל״ה וערכין ה: וזבחים מה: (ס) עי׳ ירושלמי שם הל״ו: (ע) עי׳ ירושלמי שם הל״ו: (*ע) עי׳ מיי׳ פ״ג מהל׳ שקלים הל׳ ז וע״ש בהשגות ובכ״מ הל״ב: (פ) מנחות קח. וע״ש ובירושל׳ פ״א הל״ז: (*פ) עי׳ מיי׳ פ״ו מהל׳ מעילה הל׳ י״ג ובכ״מ שם: (צ) ירושלמי פ״ב הל״א: (ק) עי׳ מעילה ע. ירושלמי פ״ב ה״ב וע״ש ה״ג: (ר) עספ״ד פסחים מח: (ש) סנהדרין מח. ומנחות פח: (ת) עי׳ ירושלמי פ״ב הל״ו: (*ת) יו״ד סי׳ רנג סעיף ו וש״מ בביאורי הגר״א: (א) בכורות נט. ירושלמי פ״ג הל״א: (ב) מגילה כח: וירושלמי פ״ג הל״ב: (ג) עי׳ תוס׳ קדושין נד: ד״ה מועלין:

מנחת בכורים

פרק א א בט״ו בו. באדר כמבואר במשנה: בימות הגשמים. מחמת הגשמים: פי׳ למועד. ל״ג לה וכגירסת הגר״א: בורות. לפי שמתקלקל הרבה בורות בימות הגשמים חוזרין וחופרין: להקוות. לטהר בו: את אמת המים. אף שאוכין כשר להמשיך אם הרוב במי מקוה אינם שאובין: את הכלאים. בכרם שזרועה ב׳ מינים דאז זמן שניכרין מחמת הצמיחה והפקירו ב״ד את כל הכרם כדי דלא לעברו לכתחילה לזרוע כלאים והפקר ב״ד הפקר מה״ת: מותר משום גזל. דאסור בהנאה: אסור משום גזל. כשנמצא קודם זמן ט״ו באדר דכיון דמותר באכילה כמבואר ברפ״ח דכלאים אסור לכל אדם ליטלו אא״כ הגיע ט״ו באדר דאז מותר מטעם הפקר ב״ד: הסלע. דנפחה לפעמים וכמו סלע הבא בידים ברפ״ב דבבא בתרא דא״ל ברזל לחצוב בו אלא אדם חופר בו בידיו: הגריד. מקום יבש בעלמא דלפעמים יתלכלך ויעבור מקום הטומאה: קבועה. במקום א׳ ואתי לאפוקי נמי מטולטל שמא תגלגל למ״א ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא (ירושל׳ פ״א סהל״א): במקום הטומאה. על הטומאה דאל״כ אינו מרגיש עד שיבא על מקום הציון ויטמא הטהרות: סמוך. אצלו וכן כתיב וכנה אצלו ציון: עליו. על הציון: טהור גרסינן. דהכי אין הציון במקום הטומאה: מצויינת. עליה: שאין מקיימין. שאין לעשות כן דאין מציינים במקום טומאה: טמא גרסינן וכן הוא בש״ס ובירושלמי מבואר אני הואל מת קיצון והיה נתון תחתיה כלומר שאינו מחזיק טומאה אלא מקום האבן שנקבר שלא כדרכו מרגלותיו אצל ראשו: טהור. לפי שתלינן דהטומאה בין האבנים והאבנים ניתנין לציון מכאן ומכאן ולכן המאהיל על האבנים טהור: כאוהל. אלא רוב בנין כגון שדרה וגולגולת או רוב מנין העצמות אז מציינים: השדרה. דהוא רוב בנין מן המת: **ב** במקדש. בכ״ה באדר ב״ד ישבו במקדש ושם מביאין השקלים לצורך קרבנות מקריבין מאחד בניסן דצריכין להביא מתרומה חדשה: למשכן. את מי שאיחר להביא מחצית השקל שהזמן קרוב לצורך הקרבנות: ולקחת. בע״כ: **ג** לוקחין. מן הנכרים בהמות לקרבן ולא חיישינן לרביעה דנפסלו לקרבנות: עולות. שהתנדבו הם להקריב בבהמ״ק: ושלמים. וגם הן קריבין עולות דשלמי נכרים עולות נינהו דלבו לשמים ועוד דכתיב קרא אשר יקריבו לה׳ לעולה כל הקרבנות שלהם עולה תהא ומרבינן דמקבלין שלמים דכתיב איש איש אשר יקריבו לה׳ לעולה איש איש לרבות נכרים: עופות ומנחות. דכתיב לכל נדריהם ולכל נדבותם מרבה הנך: עולות ושלמים. בגמרא מנחות גרסינן עולות בלבד: בדק הבית. דכתיב (בעזרא ד) לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו: **ד** ע״י יתומים. לצורך יתומים קטנים: בקלבון. דהשוקל חצי שקל חייב להוסיף דבר מועט כשנותן שקל ונוטל חצי שקל מן השולחני כך יתן להקדש והשוקל על ידי אחר פטור מן הקלבון אמנם אפוטרופוס לצורך יתומים כע״י עצמו הוא: השוקל שקל. ר״מ סבר השוקל שקלו של תורה חייב בקלבון: שקל. האמור בתורה דהוא חצי סלע פטור מן הקלבון אא״כ נותן סלע ונוטל שקל: שני דינרין. ולא במטבע שקל האמור בתורה חייב בקלבון: הנותן סלע ונוטל שקל גרסינן: שני קולבנות. א׳ שלא שקל חצי שקל וא׳ בעד חצי שקל שמקבל מהשולחני ור״מ לטעמיה דאף הנותן חצי סלע האמור בתורה נותן קלבון א״כ כי נתן סלע חייב ב׳ קלבונות וחכמים לטעמייהו דהשוקל שקלו היינו מחצית השקל האמור בתורה אינו נותן קולבון א״כ זה אינו נותן רק בעד החצי השקל שלוקח מן ההקדש מה שהיה נותן לשולחני: **ה** מכ״ד. דסלע ד׳ דינרין והדינר ששה מעין: של ד׳ אסרות. במעה ד׳ איסרין כמבואר בריש קדושין: לשקלים. לקרבנות כמו גוף השקלים: לנדבה. לקיץ המזבח כשהיה המזבח בטל מקריבין עולות צבור ומקיפין בהן את המזבח ולא לקרבנות צבור שהם חובה כגון תמידין ומוספין: השולחנין. שיושבין בט״ו במדינה ובכ״ה במקדש: **ו** להקריבו. להקדישו שעדיין לא מסרו לגזברין: לחדתין. מקום שנותנים שקלי שנה זו לצורך הקרבנות: לעתיקין. מקום שנותנים שקלי שנה דלאשתקד שאיחר נתינת שקלו ומהן לא היו מקריבין קרבנות: והוציאו. גרסינן והוציאו לצורך עצמו: מעל. דמשעת הפרשה הקדש הוא: שקלו של חבירו. לחולין מעל אע״פ שלא נתרמה התרומה ומפריש שקלו של חבירו לעצמו אינו מועל עד שנתרמה התרומה וקרבה הבהמה דאז נהנה דנפטר משקלו ע״י שקל חבירו דנעשה כאילו קנה הבהמה של הקדש ממעות חבירו דשם מהקדש להקדש הוציא לכן בעינן נתרמה התרומה אבל כאן דמוציא לחולין מעל מיד: קיני זבין. שמוציא מקודש לקודש: שקלי זוזין. שקלים שהוא חייב לקח משקלי הקדש: מעל. דמיד כשהביא נפטר מאחריותו והוא כקונה בהמה במעות הקדש: עד שיזרקו הדמים. דחייב באחריותו עד שיזרק הדם וכיון דעדיין לא נזרק לא הוציא לחולין דחיובו במקומו עומד ולא נהנה מן ההקדש ולשניהם עכ״פ המוציא מקודש לקודש מעל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומרבינן זה מקרא דכתיב תמעול מעל מ״מ (מעילה יט ועי׳ ירושל׳ פ״ב הל״ב): **ז** מן המדומע. חולין בתרומה: פסולין. דכתיב ממשקה ישראל (יחזקאל מה) מן המותר לישראל והני אסורין לישראל נינהו: מן הערלה. דאסורין בהנאה וה״ל מה״ב: **ח** מותר יין ליין. מעות שהופרש לצורך יין לנסכי קרבנו ונתותרו יקח בהן יין לנסכים וכללא הוא בכל דבר שהמותר מונח לאותו דבר שהוקדש לו כמבואר במשנה פ״ב: נזירים. שהופרש לצורך קרבנות נזירים: נדבה. דלא הוקדש אלא לצרכו וכל שאין בו צורך לא יתנן לו: מותרו שלו. דכיון דמידי דצדקה הוא וביזו אותו שיגבו לצרכו המותר שייך לו אבל בנזיר לא תליא בעניות שהרי אדם מפריש לחבירו לעשות קרבן נזירות ולאו מידי דבזיון הוא לכן מותרו נדבה עיין בא״ז הלכות צדקה סימן ז׳ דמסיק כן פי׳ התוספתא ורבינו שמחה רצה לפרש דשלו היינו של הנודר: מותר מתים. שגבו לצרכי קבורה: למתים. אחרים עניים הצריכין צרכי קבורה כיון שגבו לזאת: המת. ידוע שגבו לצרכו: ליורשיו. כיון שביזו לגבות לצרכו ניחא ליה דליתנו ליורשים: אין פודין. לשנות מה שגבו לצורך עניים לכסות זה לקנות בהן כסות אחר וכן מה שגבו לצורך שבוי זה אסור לשנות לשבוי אחר: ואין ממחין ביד הפרנסין. הגבאין רשאין לשנות לכל מה שירצו דאדעתייהו נגבה מעיקרא ואין מוחין בידם עיין רא״ש ספ״ק דב״ב סימן כ״ט ועיין בתוספתא דמגילה פ״ב ה״ט וביו״ד סימן רנ״ט ס״ב:

פרק ב א איזהו פרס הפסח. המבואר במשנה ברפ״ג דתורמין בזמנים הללו את הלשכה: מחמשה עשר יום. ופרוס הוא לשון פרוסה מחצה מל׳ יום דשייך לחג דורשין בענין החג ל׳ יום קודם: **ב** למה כותבין על הקופות. שהותרמו מן הלשכה לג׳ קופות וכתוב עליהן א׳ ב׳ ג׳ כמבואר במשנה פ״ג: שמתחילין. להקריב קרבנות מקופה הראשונה כסדר שהופרשו: זמן תרומה. כגון פרוס העצרת או פרוס החג תורמין עוד ג׳ קופות מן השקלים שהביאו מפסח ועד עצרת או מעצרת ועד החג ונותנין בתקלין חדתין: ואם לאו. שכבר נתרמה כל הג׳ תרומות ושלמו הקופות תורמין מן הישנה היינו שיריים שנשארו בלשכה וכר״מ אתיא דאמר מועלין בשיריים שמא יצטרכו עוד לקרבנות (עי׳ קדושין נד וירושלמי פ״ג הל״ד היטב): **ג** בכניסה. אא״כ כשיגא בשקלים לא יוכל לומר דהכאתים מחוץ לכאן בבואו: ומדברין עמו. שמא יכית בתוך פיו: לקיים מה שנאמר. אף שבדוק היה מ״מ עשו כן למען יראה נקי וצדיק גם בעיני אנשים: הטוב. נקרא מה שבעיני שמים והישר הוא שמעשיהו ישר אף בעיני הבריות דנקי מהשד ור״י מפרש להיפך ורביה לר״י מדכתיב ועשית הישר בעיני ה׳ אלמא דישר הוא בעיני ה׳ א״כ הוא טוב בתכלית שלא יהא מעורב שום רע א״ו והיינו שגם בעיני הבריות טוב: ואומר. נראה דצריך להיות נקי מה׳ ומישראל: אל אלהים ה׳. נאמר ביהושע בבני עבר הירדן שבשו

הוא ידע]. ד (ד) תרם (*ד) את הראשונה ואמר הרי (ו) [זו] מארץ ישראל על כל ישראל וחיפה בקטבליאות מפני שאנשי סוריא באין ושוקלין עליה תרם את השניה ואמר הרי זו מעמון וממואב ומכרכין (ז) [המוקפין] לארץ ישראל (ח) וחיפה בקטבליאות מפני שאנשי בבל באין ושוקלין עליה תרם את השלישית ואמר הרי (ט) [זו] (א) מבבל וממדי ומדינות הרחוקות מארץ ישראל על כל (י) ישראל ולא היה מחפה זו היתה עשירה מכולם שהיו בה איסטראות של זהב (ה) (ב) ודריאכונות של זהב שמנו קטבליאות ונתערבו השיריים ולא היתה מערבו בשל אשתקד שמא יצטרכו לתרום ונמצאו תורמין מן הישנה: ה (ו) תורמין על המשכון ועל הגבוי ועל העתיד לגבות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר תורמין על המשכון ועל הגבוי אבל לא על העתיד לגבות רשב"א אומר לא היו (יא) [עושין] אלא באחרונה שמא יצטרך אחד (יב) [מבני ארץ] ישראל ונמצא שוקל עם בבל ומועלין בהם כל שנתן (ז) עברה שנתן אין מועלין בהן אלו ואלו נופלים ללשכת בדק הבית: ו (ח) הנשים היו אורגות בפרוכת בית גרמו היו עושין מעשה לחם הפנים בית אבטינס היו עושין מעשה הקטורת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה: ז הסירות והיעים והמזמרות והמזרקות וכלים שהכהנים נאותון בהן באין (ג) מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכלי שרת בגדי כהנים ובגדי כהן גדול (ט) ועץ ארז ואזוב ושני תולעת באין (יג) [משירי] הלשכה כבש פרה (י) אבא שאול אומר כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן בנאו הראשון ולא שמש עליו ומת אע"פ שלא שמש עליו אין חבירו משמש עליו אלא סותרו ובונה אחר תחתיו (כ) ויותר מששים ככרות של זהב יוצאים עליו: (ל) פר הבא על כל המצות ושעירי עבודת כוכבים בתחלה היו מגבין להם דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר מתרומת הלשכה היו קריבין: ח (מ) כל קרבנות צבור (יד) [קריבין] באחד בניסן בא חדש בזמנו קריבין מן החדש ואם לאו קריבין מן הישן נתנדבו מעצמן כשרין ובלבד שימסרום לצבור (נ) הפרנסים שהותירו מעות לעניים לא יקחו בהן פירות למחצית שכר מפני הפסד עניים אבל לוקחין בהן משער הזול לשער היוקר (ס) איזה הוא קייץ המזבח שלוקחין את העולות ומקיצין בהן המזבח: ט (ע) המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור (טו) [ינתנו] לאומנין בשכרן דברי רבי עקיבא אמר לו בן עזאי אינה היא המדה הפועל (טז) [שעושה] מלאכה בהקדש בין במנה בין במאתים לא יאמר תנו לי פרה זו במנה וטלית זו בחמשים זוז (פ) שאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא על המעות בלבד (צ) כיצד היו עושין מפרישין מהן שכר האומנין ומחללין אותן על מעות האומנין ונותנין אותן לאומנין בשכרן והוזרין ולוקחין אותן מתרומת הלשכה: י (ק) המקדיש נכסיו (יז) [והיתה] בהן בהמה ראויה לגבי מזבח זכרים ונקבות רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי צבור זבחי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית (יח) (ד) ר' [יהושע] אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות (ה) ר' יוסי ור"ש אומרים דברי רבי יהושע הן (*ק) הן דברי ר' אליעזר [יט]: יא אחד לשלשים יום משערין את הלשכה כל מי שמכר להן יינות שמנים וסלתות ואמר תנו לי מעות מן המטבע היוצא במדינתי אין שומעין לו ואם נשפכו בעזרה נשפכו לו אם יש לו להביא מתוך ביתו ה"ז מביא שלא היו אלו אלא למי שאין לו: יב אחד לשלשים יום (ו) תורמין את הלשכה כל מי שמכר יינות שמנים וסלתות רצה לחזור בו בתוך ל' אין שומעין אלא הולך אצל גזבר וגזבר מעמידו אצל שלחני רצה אומר לו תן לי מיד בפחות מעכשיו אין בו משום רבית (ר) ולא (*ר), מפני שהוא קדש אלא (ש) אף (*ש) המוכר חפץ לחבירו על מנת ליתן לו מכאן ועד כל י"ב חודש רצה אומר לו תן לי בפחות מעכשיו אין כאן משום רבית: יג אחת לל' יום פותחין את הלשכה כל שמכר להם יינות שמנים וסלתות אומר להם תנו לי מן המטבע היוצא במדינתי אין שומעין לו אלא הולך אצל גזבר וגזבר (ז) קודח ונותן לו מן המטבע העולה בידו לפי חשבון רצה מעמידו אצל שולחני ושולחני נוטלן ממנו ונותן לו מן מטבע היוצא במדינתו לפי חשבון (ח) כל המטבעות היוצאין בירושלים: יד אלו הן הממונין שהיו במקדש יוחנן בן גודגדא על נעילת שערים בן טוטפת על המפתחות בן דופאי על הלולב בן ארזא על הדוכן (ט) בנימין על התנורין (י) שמואל על החביתין ובן מקליט על המלח בן (כ) פלח על העצים: טו ג' גזברין מה הן עושין [בהן] היו (*ש) פודין את הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות [ואת מעשר שני] וכל מלאכת הקדש בהן היתה נעשית שבעה אמרכלים מה הן עושין שבעה (*ש) מפתחות העזרה בידן רצה אחד מהן לפתוח אינו יכול עד (יט) [שיתכנסו] כולן [נתכנסו כולן] אמרכלין פותחין וגזברין נכנסין ויוצאין (ת) ולפי כבוד [הנכנסין] היו יוצאין א"ר יהודה (א) למה נקרא שמו אמרכל מפני שמר על הכל היו כשרין בכהנים (כ) [בלוים] ובישראלים (ב) מי שיש [לו] בן ואח בן קודם (כא) [אח ובן] אח קודם כל (*ב) הקודם בנחלה קודם בשררה ובלבד שינהג כמנהג אבותיו: טז ד' חותמות (ג) היו במקדש חוטא היה מביא לוגו עמו חוטא דל כדברי בן עזאי היה מביא לוגו עמו: כשם שהיה לשכת חשאין במקדש כך היתה בכל עיר ועיר (ד) מפני שעניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי: יז שלש עשרה (ה) השתחואות היו במקדש רבי יהודה אומר כנגד שער השתחואה כנגד פרצה שהייה ושאר השתחואות שבמקדש שעל גבי קרבן חובה (כב) [היו קבע היו] כאן (ו) וכאן

נוסחאות כ"י

א) לשום בבל ולשום מדי וממדינות וכו': ב) ודרכונות: ג) משירי: ד) רבי שמעון: ה) א"ר יוסי חן חן דברי ר' יהושע הן הן דברי ר' אליעזר: ו) פוחתין: ז) הולך וקורא: ח) וכל המטבעות היו יוצאות בירושלים מפני כך: ט) שמואל: י) בנימין: כ) פלך:

הגהות הגר"א

(ו) זה: (ז) הסמוכין: (ח) על כל א"י: (ט) זה: (י) ארץ: (יא) אומרין: (יב) מארץ: (יג) מתרומת: (יד) הקריבין: (טו) מניחין: (טז) שעשה: (יז) והיה: (יח) יוסי: (יט) שיכנסו: (כ) ובלוים: (כא) לאח אח ובנו: (כב) וע"ג קרבן קבוע:

חסדי דוד

הכא. ומה דבעי פשפוש בכניסה היינו שלא יהי' לו פרגוד תפות וכדומה ועכ"ז מפשפשין גם ביציאה וזה בשערו וכדאמרן: תרם את הראשונה וכו' ומכרכין המוקפין לא"י על כל ישראל וחיפה כו' ודריאכונות של זהב שמע קטבליאות ונתערבו השיריים ולא היה מערבין וכו' כצ"ל. ומשום דמתני' תנן תרם את הראשונה לשם א"י וכו' דמשמע שהיה מכוין לתרום דוקא לשם יושבי א"י ונמצא א"כ שכל הקרבנות הנקחין מתרומה זו הראשונה אין חלק בהן רק לאנשי א"י וכן עד"ז בהידך קתני הכא לפרושי דליתא אלא כוונת התנא כאלו אמר הרי זו משל יושבי א"י ששאר עדיין לא הגיעו אבל מ"מ התרומה היא לשם כל ישראל דלב ב"ד מתנה ומזכה שיהי' לכל אחד מישראל חלק בה וכן בשניה ה"ז משל עמון ומואב ודומיהן הסמוכות לשם כל ישראל וכן בשלישית והא דמחפה עי' בהרע"ב ולהרמב"ם פירש אחר בזה. והא דשלישית עשירה משום דכיון שהיו רחוקים היו מצרפים שקלים לדרכונות מפני טורח הדרך: כל קרבנות צבור הקריבין וכו' כצ"ל. וברפ"ק דר"ה דף ז' איתא קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה וממילא שמעינן נמי שאם לא הביאום בזמנן אפי' לכתחלה מקריבין מן הישן שדין דיעבד ודין לכתחילה בשעת הדחק דינם שוה בכל מקום ועי' לעיל ברפ"ק דר"ה: אלו הן הממונין שהיו במקדש יוחנן בן גודגדא על נעילת שערים כו'. במשנה חשיב בן גבר על נעילת שערים והכא קתני יוחנן בן גודגדא. גם במשנה תני בן ארזא על הצלצל והכא קתני בן ארזא על הדוכן. וגם מכל הממונים אשר במשנה לא הזכיר אלא בן ארזא בלבד. וגם הוסיף הכא מנויים אחרים אשר לא נזכרו במשנה. ונראה דפליגי בכמה מילי: ארבעה חותמות כו'. פי' למה היה צריך הותם הרביעי וקאמר בשביל החוטא כלומר המצורע שהיה צריך ט' לוגין שמן לג' קרבנות ועוד לוג אחד למתן בהונות והיה מביא לוג עמו כלומר עם שאר השמן ביחד אבל החוטא דל לא היה מביא לוגו עם השמן של המנחה ביחד שהרי לא היו נותנין לו אלא גדי והלוג מביאו בפ"ע מתוך ביתו:

מצפה שמואל

(ד) עי' ירושלמי פ"ג הל"ד: (*ד) עיי' סמ"ג הל' שקלים הביא תוספתא זו וע"ש מ"ש בזה ועי' מיי' ספ"ב מהל"ש ה"ה וז' פי' אחר בזה עיין בפנים ובמפרש המשנה: (ה) עיין פ"ב ה"ד ושם: (ו) עי' כתובות קח. ועי' תוס' שם ועי' ירושלמי פ"ב הל"א: (ז) עי' ירושלמי ספ"ג ופ"ד ה"ב ועי' כתובות קו: וקדושין כד: ותוס' שם ד"ה תרי תנאי וע"ש תוס' ד"ה מועלין וכאן פ"ב • (ח) כתובות שם וירושלמי פ"ד הל"ב והל"ה והל"ו: (ט) פ"ד הל"ב: (י) עי' ירושלמי יומא פ"ו הל"ד וכאן פ"ד סהל"ב: (כ) עי' ירושלמי פ"ד הל"ב והוריות פ"א הל"א: (ל) (מנחות נב.): (מ) ר"ה ז. וירושלמי שם פ"א הל"א ופ"ג הל"א ושביעית פ"י וסנהדרין פ"א ה: וכאן פ"א הל"א וסה"א: (נ) עי' כתובות קז. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד: (ס) שבועות יב. כריתות ז. ועי' תמורה לא ומעילה יד ובירושלמי פ"ד סהל"א וה"ה וירושלמי פ"ה הל"א ביומא: (ע) ירושלמי פ"ד הל"ו: : (פ) שם ועי' ירושלמי פ"ד הל"ה: (צ) עי' תמורה לא: ועי' ירושלמי שם הל"ז וע"ש סהל"ה: (ק) עי' רא"ש פ' איזהו נשך סי' כא וע"ש בגמ' נו: (*ק) עי' מיי' פ"ה מהל' ערכין הל"ח ובהשגות שם: (ר) שם פ' איזהו נשך: (*ר) עי' יו"ד סי' ק"ס סעיף יב: (ש) עיין הוריות יג ועי' בכורים פ"ג וירושלמי שם פ"ג ועי' מ"ש במגילה פ"ב הלט"ו: (*ש) עיין יו"ד סימן קעג: (ש*) עי' מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' יא: (*ש) עי' מיי' שם הל' יד ועי' מל"מ הל' ז: (ת) שם יג מימרא דרב חסדא ע"ש בכס"י ועי' ירושל' שבת פ"י ה"ג בשם ר' חייא: (א) כתובות לג: (ב) עי' ירושלמי פ"ה הל"ה והל"ג: (*ב) עי' פ"ז מהל' כלי המקדש הל' כ' ועיין מג"א א"ח ס"ס נג: (ג) עי' ירושלמי פ"ה הל"ה: (ד) עי' ירושלמי פ"ו ה"ב ותמיד כ"ז: (ה) שבועות טז: וירושלמי שם פ"ב ויומא פ"ג הל"ג: (ו) יומא כג. וירושלמי פ"ו הל"א וסוטה פ"ח הל' ג והעמית

מנחת בכורים

את המזבח בעבר הירדן ותשדום לכופרים ח"ו ואמרו ישראל הוא ידע אלמא דצריכין לנקות עצמם גם בעיני אנשים: ד מארץ ישראל. שסמוכה והביאו השקלים קודם לכל ישראל: על כל ישראל. התרומה היתה לכל ישראל אף על אותן שעדיין לא שקלו שקליהן דתורמין על הגבוי ועל האבוד ועל העתיד לגבות: קטבליאות. עור שלוק: עליה. נותנים השקלים עליה לתרום בפרוס הפסח ואנשי סוריא סמוכים לא"י ומביאין מיד ותורמין משקליהן תרומה שניה: על כל ישראל גרסינן וכן הוא בירושלמי בפ"ג ה"ד: לא היה מחפה. השקלים שהביאו אחר עצרת דשוב לא יביאו: זו היתה. התרומה השלישית: ה"ג שמנו הקטבליות אם שמטו הקטבליות נתערבו השקלים שהיה על הקטבליות בשיריים שנותרו בלשכה תחת קטבליות (עיין ירושלמי פ"ג הל"ד): ולא היתה מערבו. למה שעל הקטבליות בשקלי שנה שעברה אף שכבר תרמו לפי שלפעמים אם בלמו התרומה מכל הקופות תורמין מן הישנה היינו מהנשאר בלשכה א"כ לא יתערבו שקלי שנה זו בשל שנה אחרת וכר"מ דס"ל דתורמין משירי הלשכה אבל לר"י דאין מועלין בשיריים אין קרבנות קריבין משקלי השירים אלא מביאין שקלים אחרים אף אחר החג: ה על המשכון. שמשכנו בעד חצי שקל ולא גבו עדיין רק ניתן לגבות: ועל הגבוי. ועדיין לא בא לירושלים: העתיד לגבות. אע"פ שלא נגבה לאחר מכאן יש לו חלק בקרבנות הקריבין מתנאי ב"ד ועי' תוספות כתובות ק"ח דפירשו דעל העתיד היינו שיגבה לבסוף ועדיף טפי מן הגבוי וכאן מבואר דעתיד לגבות גרע שהרי לר"י אין תורמין ונ"ל ברייתא דשוקלים אחרים אתיא כר"י ולק"מ קושית התוס' שם וכמ"ש בס' ת"ב: לא היו אומרין. גרסינן כנוסחת הגר"א ופליג על ת"ק דסבר דתורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות אף בתרומה הראשונה ולא כן הוא אלא רק באחרונה אומרים על כולם אבל בראשונה לא ומפרש טעמא בזה: שמא יצטרך. כלומר בתרומה הראשונה כשיצטרך א' מא"י לשקול הרי יכול לשקול עד בני בבל כלומר דיש לו פנאי עד התרומה האחרונה שתורם על בני בבל ובני א"י יכול לשקול עד תרומה של בני בבל ולפי הגירסא עושין נמי ה"פ עושין שהתורמין התרומה על העתיד אלא באחרונה: בהם. בשקלים: כל שנתן. דאזלי לקרבנות צבור ולר"מ גם שיריים כשנצרכים אזלי לקרבנות צבור: עברה שנתן. לא חזיא לקרבנות צבור אין מועלין: אלו ואלו. שקלים שכבר נגבו בעת הפרשתם ולא באו עדיין ללשכה ובין אותם שלא נגבו עדיין אם באו אחר גמר ג' תרומות נותנים לבדק הבית: ו הנשים היו אורגות. שהיו אורגות בפרוכת של השערים דלצניעותא בעלמא הוא אבל הפרוכת המבדיל בין הקדש ובין קה"ק הוא מהכנין ונוטלין שכרן מבדק הבית: היו. שהיו וכן כולם: ז ניאותים. שמשתמשים לצורך הקרבנות לבישול קדשים: משירי הלשכה. מתרומת הלשכה גרסינן ובמשנה רפ"ד פליגי שם תנאי בהך מילתא וס"ל לר"ע דמותר נסכים לכלי שרת ור"ח סגן הכהנים אמר דמותר תרומה לכלי שרת וכאן אתיא כר"ח דמותר תרומה לכלי שרת והכי נמי קאמר ממותר תרומת הלשכה מה שנותר מן התרומה דא"צ לקרבנות וי"מ מתרומת הלשכה עצמה (רמב"ם פ"ד מה"ש ה"ב): כבש פרה. שעשו גשר מהר הבית להר המשחה מפני קבר התהום שלא יאהיל על הטומאה: אין חברו משמש עליו. דכהנים נהגו שיהא הכבש שלו: מגבי'. גובין מעות לצורך קרבן זה: ח בא חדש בזמנו. שההודש ניסן נקבע בזמנו בשלשים לחודש אדר: מן החדש. מתרומה חדשה: ואם לאו. שנדחה עד למחר קרב ביום ל' מן הישנה וי"מ אם בא חדש בזמנו כלומר שיש בא' בניסן תרומה חדשה ולא נדחה מקריבין ממנו הקרבנות אבל אם עדיין לא נגבה מקריבין מן הישנה דתרומה חדשה הוא ולא למצוה מעכב: מעצמן. א' שהתנדב קרבן משלו כשר: שימסרום. שיזכום בעין יפה לצבור דאין קרבן צבור בא משל יחיד: מעות לעניים. שנותר מן הצדקה: הפסד. שמא יפסידו: לוקחין בהן. תבואה בעת אשר בזול וימכרם בשער היוקר דזה רגיל הוא בעתים מתחלפים להיות ביוקר וישתכרו: איזה הוא קיץ המזבח. המבואר במ"ד פ"ד דמותר פירות לקיץ המזבח: ומקיצין. כב"א האוכלים מיני מתיקה לקנות סעודה כן הוא נמי במזבח כשאין נדרים ונדבות יחיד מקריבין עולת צבור לנדבה ולא יהיה המזבח בטל: ט דברים ראוים. כגון קטורת: בשכרן. אע"פ שאין ד"א נכנס תחתיו וקדשה דהקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש (שמות כ"ה) שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה היא המדה. כמבואר במשנה ה' פ"ד במותר הקטורת דאין נותנים לאומנים בשכרן דאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא מחללין אותה על שכר האומנים שנותנים להם מתרומת הלשכה כמבואר שם וכדמפרש לקמן בפועל שעשה מלאכה: במנה. כשעשה מאתים ושכרו במנה: בחמשים זה. כשעשה במנה ושכרו בחמשים: מהן. מן הפרה או הטלית שהקדיש: מעות האומנים. שנותנים להם מתרומת הלשכה דבזה א"צ חלול דתנאי ב"ד דהאומנים יטלו שכרן מן המעות: אותן. הפרה או הטלית נותנים בשכרן בחילול על המעות והוזרין ולוקחין ודבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם וקאי של המקדיש נכסיו לבד"ה: י לצורכי צבור. לקייץ המזבח שאר נכסים שהקדיש לבדק הבית דסתם הקדש לבד"ה ומ"מ דבר הראוי למזבח א"י מידי מזבח לעולם: ונקבות. ימכרו ולא יקרבו הן בעצמם לשלמים דדעתו היה לגבוה דכולה כליל וכיון דחזיא למזבח צריך להקריבו למזבח ובדמי השלמים יקרב עולות כמו שהיתה כונת הקדשו: דברי ר' יהושע הן הן דברי ר"א. כלומר דפליגי על ת"ק דס"ל לר"י ור"ש דר"א ור"י לא פליגי בדבר זה א"כ קאי לר"א המבואר במ"ח בפ"ד דסוכה במקדיש יינות שמנים דימכר לצורך אותו המין ע"ג המזבח ובדמיהן יביא עולות והיינו כשיטת ר"י דהן עצמם יקרבו עולות: יא משערין. מעמידין מקח קצוב על ל' יום ליינות שמנים וסלתות הצריכין למקדש ומספיק המוכר במקח זה כל ל' יום אם לא הוזל כמבואר במ"ה בפ"ד: אין שומעין לו. אלא נותנים לו מטבע היוצא בירושלים: אם נשפכו. השמן והיין בעזרה קודם הקרבה היזק על המספיק ובאחריותו הוא עד שהוא מרצה כמבואר במשנה: אם יש לו. להמתחייב קרבן להביא מתוך ביתו לצורך קרבנו מביא ואינו נוטל מן המספיק שלא היו אלו המספיקין אלא למי שאין לו: יב תורמין את הלשכה. תורמין מן הקופות לצורך קרבנות צבור: רצה לחזור בו. אין שומעין דהקדש קונה בכסף דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וקנה בכסף לחוד ואין נותנין לו כל הכסף ביחד בעד החדש שהרי אם הוזל לוקח בפחות אלא מעמידו אצל שולחני: שהוא קודש. דאין רבית להקדש כמבואר בב"מ נ"ז: יג פותחין. שהיה התום בחותמין הרבה: קודח. נוקב ושואב: העולה. שאם מטבעות הרבה מעורבין: לפי חשבון. מטבע העולה בירושלים כדמפרש לקמן: נוטלין. המטבעות שלקח מיד הגזבר ומחליפו במטבעות היוצאין במדינתו לפי חשבון העולה למטבע שבירושלים ולפעמים מטבעות שבמדינתו שוין יותר שהיו שוקלין שקלים של זהב והוא מטבעות השקל שלהם כמבואר לעיל: יד אלו הן הממונים. ברפ"ה מבואר קצת ממונים אחרים אלא כל א' מונה בכל דור ודור: על הלולב. אולי הוא הא דתנן בכפ"ד דסוכה שהחזנין מקבלין לולביהן: טו ג' גזברין. המבואר במשנה ב' בפ"ה: ואת מעשר שני. לא גרסינן דמעשר שני פודין הבעלים בעצמם דלא שייכא להקדש: ולפי כבוד הנכנסין. שמכובד יכנס ראשון כן ביציאתן מכבדין זה לזה: שמר. שממונה על הכל: כשרים. הגזברין האמרכלין יכולין להיות מכהנים ולוים וישראלים ואין זה ענין לעבודה שמקדש דלבעי כהנים או לוים: בן קודם. למנותו לשררה אחריו: אח ובן של אח וכנוסחת הגר"א ובנו והיינו של אח: בנחלה. ליורשו: שינהג. שימלא מקום אביו עיין ת"כ פ' צו בקרא דתחתיו מבניו ומרדכי פרק החובל ועי' שו"ע א"ח סי' קנג סי"ב ויו"ד סימן רמד סכ"א ועיין רמב"ם פ"ד הלכות כלי המקדש הלכה כ': טז ארבע חותמות. שם מבואר במשנה שמי שהיה צריך לנסכים ולמנחות היה נותן מעות לממונה על החותמות ולקח החותם ונטל היין והשמן והסולת ממי שממונה ע"ז ונתן לו החותם ובערב באין לחשבון זה שנוטל המעות וזה שנתן המנחות והנסכים אם מכוונים זה עם זה וד' מיני מנחות ונסכים יש לפר ושור ועגל בפ"ע ולכבש בפ"ע ולאיל בפ"ע כמבואר בקרא בפ' שלח ומצורע היה לו חותם בפ"ע והיה כתוב עליה חוטא לפי שמביא ג' כבשים וצריך ט' לוגין יין וט' לוגין שמן ולוג א' ליתן ממנו על בהונות ידו ורגלו ולכן היה לו חותם בפ"ע ובשם חוטא נקרא לפי שנגעים באים מחמת חטא ובן עזאי סובר במשנה דהיה ה' חותמות חותם חמישי למצורע דל שמביא כבש א' הרי ג' לוגין ולוג א' לבהונות הרי ד' לוגין לכן צריך חותם בפ"ע ולא סגי ליה בחותם גדי דהוא מיוחד לנסכי כבש לפי שצריך להביא לוגו אבל לרבנן למצורע עשיר היה חותם לי' לוגין הצריך אבל להוטא דל סגי ליה בחותם גדי ולוג הצריך לבהונות מביאו מביתו וזה דמפרש כאן ואזיל לרבנן למה צריך למצורע עשיר חותם בפ"ע לסגי ליה בחותם גדי ויקח שלש החותמות לג' כבשים ע"ז אמר חוטא היה מביא לוגו עמו כלומר שצריך להביא עוד לוג לבהונות לכן היה לו חותם מיוחד ולדברי בן עזאי דהיה חותם גם לדל גם זה הוא לפי שצריך להביא עוד לוג לבהונות ולא סגי ליה בחותם גדי: מביא לוגו עמו. עם החותם צריך להביא עוד לוג ולרבנן דל היה לוקח חותם גדי ועוד לוג מביא מביתו ולא עם החותם: לשכת חשאים. שהם זורקין מעות לצדקה בחשאי כדי לפרנס בהם עניים בני טובים המתביישים לקבל בפרהסיא מן הנותן וכשם שהיתה במקדש כמבואר במשנה ו' פ"ה כך היתה בכל עיר ועיר: יז במקדש. כנגד י"ג שערים ואיכא מ"ד כנגד י"ג פרצות שפרצו בהיכל וגדרום בית חשמונאי: ר"י אומר. דשניהם אמת דהיו השתחוואות

כנגד

לא היתה שחייה אלא כריעה ופשיטה (ז) בלבד: **יח** ר"א אומר ארון גלה לבבל שנאמר (מלכים ב כ) לא יותר דבר אמר ה' ואין דבר אלא דברות שבו: ר"ש אומר הרי הוא אומר (דה"ב לו) ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה' אלו הן כלי חמדת בית ה' זה ארון רבי יהודה בן לקיש אומר ארון במקומו נגנז שנאמר (מ"א ח) ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש אל פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה:

פרק ג א (א) שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חדתין תקלין עתיקין קינין וגוזלי עולה עצים ולבונה זהב לכפורת ששה לנדבה תקלין חדתין שבכל שנה ושנה ועתיקין (א) שלא שקל אשתקד שוקל שנה הבאה אלו ואלו נופלין ב) לשופרי לשכה: **ב** קינים האומר הרי עלי קן מביא דמי קינו ונותן לשופר הביא בפחות אין מקבלין הימנו הביא ג) מותר כהן נוטל דמי קינו ונותן לשופר והמותר אל יפול לשופר של נדבה כהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן קינין ומקריבין אותן חציין חטאות וחציין עולות (ב) האשה שנתנה דמי קינה לשופר אוכלת בזבחים לערב רבי יהודה אומר לא היה שופר לקינים (ג) מפני התערובות אלא האומר הרי עלי תורין מביא ונותן לשופר [של תורין] בני יונה [מביא ונותן לשופר] של בני יונה: **ג** (ד) עצים האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גזירי עצים ונותן לשופר כהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן עצים ומקריבין אותן לגבי מזבח (ה) ניאותין בהן ואין מועלין בהן ואם הקריבן בחוץ פטור אבל אם אמר הרי עלי שני גזירי עצים אלו לגבי מזבח (ה*) מביא שני גזירי עצים ונותן לשופר כהנים מקבלין אותן ממנו (ו) ומקריבין אותן לגבי מזבח ואין ניאותין בהן (ז) אבל מועלין בהן (ח) ואם הקריבן בחוץ חייב דברי רבי וחכמים אומרים אם הקריבן בחוץ פטור אלו ואלו נופלין ללשכת דיר העצים: **ד** לבונה האומר הרי עלי לבונה מביא דמי מלא קומץ לבונה ונותן לשופר כהנים (ט) [מקבלין] אותן ולוקחין בהן לבונה ומקריבין אותה לגבי מזבח: **ה** זהב האומר הרי עלי זהב מביא דמי דינר זהב ונותן לשופר (ג) [מקבלין] אותן כהנים ולוקחין בהן זהב ועושין אותו ריקועי זהב ד) לבית קדשי הקדשים: **ו** (ט) ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ואשמות ומותר קיני ה) זבות וקיני יולדות (ג) [ומותר] קרבן נזיר ומצורע (ט*) האומר מנה [זו] לנדבה סלע זו לנדבה מביא ונותן לשופר של נדבה כהנים (י) [מקבלין אותם] ולוקחין בהן עולות (י) הבשר לשם והעורות של כהנים: **ז** מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר ובהר הבית חולין ובירושלים בשאר ימות השנה חולין (כ) ובשעת הרגל הכל מעשר אמר רבי יוסי אלו דברי

בית שמאי ובית הלל אומרים לעולם מעשר חוץ מן הנמצאים בהר הבית בשאר ימות השנה (ס) [שהן] חולין: **ח** (ל) בשר שנמצא בעזרה מחרועות מותר שאין עושין בשר הקדש מחרוזות שעל גבי (מ) אשפה בכל מקום ו) אסור: **ט** (נ) נכרי שהביא שלמיו (ו) [נותנן] לישראל אוכלן נתנן לכהן הכהן (ז) [אכלן] (ס) גר שמת ובזבזו את נכסיו ואחר כך נודע שהן של הקדש מוציאין מידן: **י** (ע) אמר ר' יוסי ז) (ח) [שהאוכל] קדשי קדשים לאחר זריקת דמים משלם את הקרן ואין משלם את החומש רבי ישמעאל (ט) [ב"ר] יוחנן בן ברוקה אומר משלם קרן וחומש לכהנים וכהנים לוקחין בהן שלמים ומקריבין אותן לגבי מזבח: **יא** (פ) פרוכת ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה והיתה נארגת תכלת וארגמן (י) [תולעת] שני ושש משזר מעשה חושב אחרת היתה שם ארכה עשרים אמה ורחבה עשר (יא) [אמות] והיתה נארגת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רוקם (צ) והיתה פרוסה על פתחו של היכל מבחוץ רבי יהודה אומר זו שמוציאין אותה מבפנים (יב) [היה] מקופלת אחד לשנים ושנים לארבעה היתה פרוסה על פתחו של היכל מבחוץ אמרו לו מי ששימש בקדושה חמורה (יג) [יחזור לשמש] בקדושה קלה דבר אחר (ק) בזו כתוב (שמות כו) מעשה חושב ובזו כתוב (שם) מעשה רוקם רבי נחמיה אומר (יד) מעשה חושב שני פרצופות (טו) מעשה רוקם פרצוף אחד אלא שמוציאין (טז) אותה מבפנים היתה מקופלת אחד לשנים ושנים לארבעה והיתה נתונה בעלייה כנגד התחתונה שנאמר (שם) והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש וגו' (ר) ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר שתי פרוכת היו שם אחת פרוסה ואחת מקופלת נטמאה פרוסה פורסין את המוקפלת בערב יום הכפורים מכניסין את החדשה ומוציאין את הישנה: **יב** (ש) בשר קדשי (יז) [הקדשים] שנטמא בין באב הטומאה (יח) [בין] בולד הטומאה בין מבפנים בין מבחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ ובה"א הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה מבפנים ר"א אומר [מה] שנטמא באב הטומאה בין מבפנים בין מבחוץ ישרף בחוץ ושנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים רבי יהודה אומר ח) כדברי בית שמאי ור"ע אומר כדברי בית הלל: **יג** איברי תמיד שאמרו (יט) [ניתנין] למטה (ת) ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושאמרו ניתנין למעלה ניתנין מחצי כבש ולמעלה במערב רבי חנניא בן עקשיא אומר אלו ואלו ניתנין מחצי כבש ולמטה אלא שהתמידין במערב ומוספין במזרח ושל ראשי חדשים ניתנין תחת כרכב המזבח ט) מלמטה (א) איזה הוא כרכב המזבח בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים ואילך

הגהות הגר"א

(א) מחלקין: (ב) מחלקין: (ג) ואשם: (ד) מחלקין אותן: (ה) של: (ו) נתנן: (ז) אכלן: (ח) האוכל: (ט) בנו של ר': (י) ותולעת: (יא) אמה: (יב) והיתה: (יג) תחזור תשמש: (יד) בזו כתוב: (טו) ובזו כתוב: (טז) זה: (יז) קדשים: (יח) ובין: (יט) נותנין

נוסחאות כ"י

א) מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה: ב) לשירי לשכה: ג) ביותר: ד) צפוי: ה) ובין קיני זבות: ו) הרי זה מותר: ז) שמעתי: ח) רבי אליעזר אומר: ט) מלמעלה: שמתעכב

חסדי דוד

פרק ג קינים האומר הרי עלי קן וכו' והמותר יפול לשופר וכו' כצ"ל. אבל לישנא דהרי עלי דקתני הכא דמשמע דאיירי בקן דנדר ונדבה קשה דאיך מסיים דמקריבין בהן חציין חטאות הרי נדרים ונדבות כולן עולות. וצ"ל דאיידי דנקט בכולהו איידך בעצים ולבונה וכו' הרי עלי דהתם ניחא דאיירי במתנדב נקיט ה"נ הכא דניחא לי' למנקט כלהו בחד לישנא ואע"ג דהכא מיהא איירי בחובה שייך לשון הרי עלי וה"פ האומר הרי עלי חובה להביא קן ואין לו שהות לבקש לקנותו ולא לישב שם עד שיקרב קמ"ל שיכול להקל עליו דסגי לי' להביא דמי קינו וליתן לשופר ויסמוך על ב"ד שאין מתעצלין בו ואע"ג שאין יודעין שמותן של בעלים אין בזה כלום כדאי' כריש זבחים דסתמא היינו לשם מי שהוא כשר: **עצים** האומר כו' ניאותין בהן ואין מועלין. יתפרש על פי מה דאיתא במנחות פ' הקומץ רבה דף כ' תנן התם תנאי ב"ד על המלח ועל העצים שיהיו הכהנים ניאותין בהן אמר שמואל ל"ש אלא לקרבנם ופירש"י לאכילת חלקם כגון חזה ושוק חטאות ואשמות אבל לאכילה דחולין לא ופריך פשיטא ומשני אע"ג דאמר מר יאכלו שיאכלו עמה חולין כדי שתהא נאכלת על השובע אפ"ה מלח דקדשים לא יהבי' להו וה"ה לעצים. ויתפרש ניאותין אפי' לכתחלה לאכילת קדשים אבל באכילת חולין שלהן אפי' אותן שנאכלין בעזרה עצמה אין ניאותין לכתחלה אבל מעילה ליכא לפי שאין קדושה חלה על גופן ומש"ה נמי אם הקריבן בחוץ פטור אבל אם אמר אלו שלא חייב להביא אותם בעצים עצמן הרי הקדושה חלה על גופן כמו מנחה גמורה ועדיפי מסתם עצים שבלשכת דיר העצים דאיכא תנאי ב"ד שיאותו בהן הכהנים לקדשים מיהא אבל הני אין ניאותין בהן כלל אלא צריך ליקרב ע"ג המזבח ומ"מ אם יאותו הכהנים בבישול קדשים ליכא מעילה אבל אם בשל חולין מועלין בהן וחייב משום מקריב בחוץ. ולרבנן פטור וה"ה דליכא מעילה ותדא מינייהו נקטי: **זהב** האומר הרי עלי זהב כו'. מכאן קשה על מה שפירש הרע"ב זהב לכפורת כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראו כפורי זהב ע"ש וכ"כ מרש"י בפ"ה דיומא דף כ"ה ובתוספ' כאן מפורש שעושין אותו ריקועי זהב לבית קה"ק ועי' בריש פרק שני דייני דפליגי תנאי כלי שרת אם באו מתרומת הלשכה או ממותר הנסכים או מקדשי בדס"ב אם גנו והותירו דלב ב"ד מתנה עליהם דהמותר יהיו לכלי שרת. אבל ליכא למ"ד שיהו באין מהמתנדבים זהב והרמב"ם בפי' המשנה נראה שכיון ללשון התוס': **בשר** שנמצא בעזרה כו'. קאי על משנה דפ"ז בשר שנמצא בעזרה איברים עולות חתיכות חטאות כו' וקתני הכא שאם נמצאו בעזרה מחרוזות מותרים דחולין הם שאין עושין בשר הקדש מחרוזות ואין להקשות חולין בעזרה מאי בעו דאורחייהו להביא בשר חולין לאכול עם הקדשים וכדכתיבנא לעיל ושוב קתני אם נמצאו ע"ג אשפה אסור משום נבילה ודע דכל זה הוא מדין תורה אבל מדרבנן כל בשר שנתעלם מן העין אסור לרב ועי' בתוי"ט: **אמר** ר' יוסי האוכל קדשי קדשים לאחר זריקת דמים כו'. הוא בבא בפ"ע ואינו ענין לדלעיל: ואינו משלם את החומש וממילא דפטור נמי מאשם גזילות וה"נ תניא בת"כ וכחש בעמיתו וגו' מה ת"ל עמיתו עמיתו ב"פ פרט לגבוה פרט לנכרים ע"ש וסובר דכהנים כי קא זכו משולחן גבוה קא זכו ולאו נכסי כהן איקרי ואע"ג דס"ס ממונא קא חסרי' מ"מ אינו חייב לשלם רק את הקרן ולא את החומש ור"י בריב"ב

מצפה שמואל (ז) תענית פ"ב הל"א וכאן פ"ו ה"א: (א) עי' יומא נה: (ב) עירובין לג. ועי' ירושל' פ"ו הל"ד: (ג) עי' יומא נה: ועי' ירושל' יומא פ"א וכאן פ"ו הל"ד וגיטין פ"ז הל"ד: (ד) עי' פ"ד דפסחים הל"א ותענית פ"ד הל"ד ונדרים פ"ח הל"ה ובביעית פ"ט טז. ומגילה פ"א הל"ד: (ה) עי' פסחים פא: (ה*) עי' מיי' פט"ז מהל' מעה"ק הל' ה ועי' מל"מ שם: (ו) עי' מנחות מח: (ז) מעילה יט: (ח) מנחות פה: (ט) פי' מנחות נז: וירושלמי פ"ב הל"ה ופ"ו הל"ד: (י) עי' תמורה סג: וזבחים קג: (ט*) עי' מיי' פ"ב מה"ש הל' ב: (כ) פסחים ז. וירושלמי פ"ז הל"ב: (ל) ירושל' פ"ז הל"ג: (מ) חולין יב.: (נ) מנחות עג.: (ס) עי' ירושלמי יבמות פ"ז הל"א ועי' ירושלמי ב"ב פ"ט הל"א: (ע) מעילה ז: שם ב:: (פ) חולין לז: (צ) עיי' ילקוט פ' תרומה: (ק) יומא עב: וירושלמי פ"ח הל"ד: (ר) עיין חגיגה כו: (ש) עיין פסחים טו וירושלמי פ"ד הל"ה ופסחים פ"ח הל"ו: (ת) עיין סוכה נד. וירושל' פ"ח הל"ו: (א) ירושלמי שם:

מנחת בכורים

כנגד הפרצות וכנגד השערים היה השתחואה ממש בפישוט **ידים ורגלים**: שחיה. כורע ראשו נגד תוליותיו כמו בתפלה: ושאר השתחואות שהיו במקדש על הקרבן חובה היו חוב היה להשתחוות: וקבוע היו. השתחואה היה קבוע לעבודה שתמיד היו משתחוין כמבואר בסדר תמיד פ"ו ולנוסחת הגר"א שע"ג קרבן קבוע וכל ההשתחואות שהיה על קרבן חובה כגון חטאת ואשם וכן ההשתחואות שהיו ע"ג קרבן קבוע כגון תמידין וקטורת קרבנות הקבועין: כאן וכאן. כל השתחואות: לא היתה שחייה בלבד. אלא כריעה ופשיטה גרסינן כלומר כל השתחואות לא סגי בשחייה אלא פשוט ידים ורגלים: **יח** עד היום הזה. משמע שנשאר לעולם שם:

פרק ג א שופרות. שבו נותנין מעות לכל הני המפורשין לקמן והיו צרין למעלה ורחבין למטה כמין שופר ולכן נקראו שופרות: תקלין חדתין. שקלי שנה זו שהמאחר נותן שקלו לשם וכשהגיע זמן התרומה לתרום נותן מעות השופר ללשכה: עתיקין. שקלי שנה העבר: קינין. מפרש לקמן: עצים. שהמתנדב מעות לעצים נותן לשופר מיוחד וכן לבונה לשופר מיוחד וזהב לכפורת כדמפרש לקמן וששה שופרות היו לנדבה לוקחין מהם עולות ומקיצין בהן המזבח: אלו ואלו. בין של שנה הבאה בין של שנה זו הנתנין במדינה דשני שופרות היו במדינה נופלין לשופר לשכה שהיה במקדש (ת"כ): **ב** קינים. שופר של קינים היה מיוחד לזה: הרי עלי קן. שהיה מחויב קן כגון זב וזבה: בפחות. ממה ששוה קן והוא דינר צורי וי"מ רובע דינר צורי: מותר. יותר על דמיה: והמותר יפול גרסינן שמותר דמי קני חובה לנדבת צבור אזלא כמבואר לקמן והוא אחד מששה השופרות הנותרות שהיו לנדבה. ואי מיירי בנדבה שפיר גרסינן אל יפול דמותר נדבת יחיד לא אזלא לקיץ המזבח וכן מפרש בת"כ וסיפא משמע דמיירי בקני חובה: כהנים מקבלין. המעות של שופר מקני חובה כרבנן דס"ל כן במשנה דהיה שופר לקני חובה ג"כ ולא חיים לשמא תמות אשה א' בעלת מעות הקינים ונמצא מעורב דמי חטאת המתה וטעמא מפרש ביומא דף נה: לערב. דחזקה דאין ב"ד של כהנים מתעצלין: לקינים. לקני חובה מחשש שמא תמות א' מהן ומעורב דמי הטאת המתות: אלא. שני קינין מיוחדין היו: לתורין גדולים ובני יונה קטנים אבל לרבנן היו לקני חובה דתלין הטאת ותלין עולה וגוזלי עולה היינו קני נדבה: **ג** עצים. שופר של עצים כיצד: הרי עלי עצים. אף שאומר עצים יכול ליתן דמי עצים: ניאותים. לצורך בישול הקרבן כמבואר בספ"ז דתנאי ב"ד היא שיהו הכהנים ניאותין בהם: פטור. דלא הוה גופיה קרבן אלא מכשירי קרבן: ונותן לשופר לא גרסינן דכיון דמביא עצים עצמם לשופר מאי בעי: אותן. גופן של עצים כשאר קרבן מנחה: ואין ניאותין בהם. כשאר קרבן ולא זה דאסור לחוד אבל יותר חמור דמועלים בהם: חייב. דאקרו קרבן וכמו כל מנחות וס"ל כרבי דקרבן עצים בעי עצים ואלא כמבואר במנחות (ס"ב ומעילה דף י"ט): ללשכת דיר העצים. לרבנן הוא דפליגי אַרבי וס"ל דהאומר הרי עלי עצים למערכה הן ולא לקרבן ונופלין לדיר העצים: **ד** לבונה. מפרש שופר של לבונה כיצד: **ה** ריקועי זהב. ופליג על מה דמבואר במשנה דעושין ממנו כלי שרת הנקרא כפות זהב: **ו** מותר חטאות ואשמות. מי שהתנדב מעות לחטאת ואשם ונתותר: נזיר ומצורע. הרי חמשה חטאת א' אשם אחד קיני זבין וזבות ויולדות אחד קרבן נזיר אחד ומצורע א' והששי היה מי שהתנדב מעות וכדמפרש: והעורות לכהנים. כדדרש יהוידע הכהן כמבואר במשנה: **ז** סוחרי בהמות. שוק של בהמות: מעשר. אף בשאר ימות השנה דאזלינן בתר רובא ורוב מעות בשוק בהמות הוא ממעשר שנשאר מרגל שהכניסום ישראל כל א' לאוהביו לקנות בהן בהמות לשלמים ואף שביד המוכר חולין הם אזלינן בתר רוב לוקחין דהרבה לוקחין מא': ובהר הבית. אף בשעת הרגל של חולין הם דאזלינן בתר רובא דשתא והרוב של חולין הם: חולין. דרוב מעות חולין הם: הכל מעשר. דבשעת הרגל רוב מעות מעשר המה ולא אזלינן בתר רובא דשתא דשוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום ואי הוי מקמי רגל הוה משתכח בשעת כיבודו ולכן בהר הבית שאין מכבדין דאין אדם נכנס לשם במנעלו ועוד מקום גבוה הוא והרוח מנקהו לכן תלינן בשל שאר ימות השנה: לעולם מעשר. אף הנמצא בירושלים בשאר ימות השנה אמרינן דשל מעשר הוא ואף בהר הבית בשעת הרגל אמרינן דמעות מעשר נזרק לשם אבל בהר הבית בשאר ימות השנה הוא חולין ות"ק סבר דלא פליגי ב"ה בזה והלכה כת"ק וכסתמא דמשנה דפ"ז: **ח** מחרוזות. שעושין בשפודין כעין מחרוזי דגים הרבה בשפוד א': אסור משום נבלה. דדרך להטיל באשפות ואם נמצא שלא במקום אשפה מבואר במשנה דינייהו דאיברים נבלות ותתיכות מותרות: **ט** נתנן גרסינן. כנוסחת הגר"א והנה כותי שהביא שלמים עולות וקאמר הכי דזה הוא כשמנדב שלמים סתם אבל אם הביא בהדיא בשביל המחויב כפרה אם בשביל ישראל המחויב שלמים יזכה בהן ישראל ויאכל הבשר ואם בשביל כהן יזכה בהן כהן ואיידי דאיירי במשנה פ"ז בדין נכרי שהביא קרבן שהנסכים משל צבור וכן בדין גר נקט לה הכא: גר שמת. דנכסיו הפקר ובזזו נכסיו אים לו כדין הפקר: של הקדש. שהפרישן מחיים לקרבן: מוציאין. וקריבין ע"ג המזבח ואם יש לו נסכים מביאין משלו דנשתעבדו הנכסים ואם לאו מביאין משל צבור וקמ"ל דאף לנסכים מוציאין מן הנכרים: **י** לאחר זריקת דמים. דאין מעילה בבשר ק"ק לאחר זריקה: את הקרן. לכהנים דבשר דידהו קא אכיל ומשלם כדין גזל: ואין משלם את החומש. דכיון דאין מעילה וליכא אשם ליכא חומש: לוקחין בהן שלמים. דבשר ק"ק לא שייכא לכהנים כדין ממון אלא מקריבין למזבח והבשר שלהם: **יא** פרוכת. הפרוס על פתח האולם ארכה מ' ורחבו כ' כפתח האולם וכן היה לפני הדביר מקום המבדיל בין קדש ובין קה"ק וכן מבואר במשנה פ"ח מ"ד: מעשה חושב. מפרש לקמן: זו שהיתה. אותה שהיתה פרוסה בפנים לפני הדביר מקפלין ארכה ונעשית כ' ומקפלין רחבה ונעשית י' אמות ואז פורסין אותה על פתח ההיכל ומוציאין הישנה שלפני הדביר ונותנין אותה על פתח ההיכל ושם לפני הדביר עושין חדשה: שנים לארבעה. שמקפלין עוד רחבה כדפירשתי: חמורה. לפני הדביר: בקדושה קלה. לפני ההיכל: בזו. בפרוכת שלפני הדביר נאמר חושב ובפרוכת שלפני ההיכל נאמר רוקם ואיך מכנין מזה לזה שאין מעשיהן שוה ות"ק סבר דרוקם וחושב חדא הוא שרוקמן במקום שחושבן כדס"ל לר"א ביומא (ע"ב ב') בתחילה מתקן הצורה על הבגד על ידי צבע ואח"כ רוקמה במחט: מעשה חושב. הנאמר בפרוכת המבדיל: שני פרצופות. מכאן ומכאן: מעשה רוקם. בפרוכת המסך: אחד מצד אחד. ואין ניכר מעבר השני ואיפלגי בה בירושלמי בפ"ח הל"ד בפירושא דפרצוף א' וב' פרצופין: אלא. דלר"נ א"א להחליף משל דביר לפרוכת המסך כדס"ל לר"י אלא כשעשו חדשה לפתח הדביר היו מוציאין אותה ונותנין אותה בעליית בית קה"ק שהם ג"כ קידש כמבואר בפסחים פ"ו א' ושם היה גבוה כ' ורחבו יו"ד לכן מקפלינן א' לשנים בארכה ונשאר אורך כ' ועוד מקפלין לרחבה ונשאר רחב יו"ד: בין הקדש. בין קדש עליון לקדש תחתון ובקדש עליון ג"כ היה פרוכת פרוס (עיין תוס' דיומא פ"ב). שתי פרוכת היו. כדי שאם נטמאת א' לא יצטרכו להשהות עד שיטהר ויהיה בלא פרוכת לכן פורסין המקופלת: מכניסין את החדשה. על המשנה ד' בפ"ח קאי דקאמר שתים עושין בכל שנה ואמר כאן דמחליפין בעיוה"כ: **יב** בפנים. בבית הדשן הגדול שבעזרה שכל פסולו בקדש טעון שריפה במקומו: באב הטומאה בחוץ. דא"א להכניס לעזרה כיון דנטמא באב הטומאה ולא במקום העזרה: בולד הטומאה בפנים. דקילא טומאתו ונטמא בפנים אבל נטמא באב הטומאה אף בפנים אין לשהות הטומאה בעזרה ומוציאין לחוץ: כדברי ב"ה. והכל ישרף בפנים חוץ מאב הטומאה ולא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ור"ע ס"ל כב"ה דהכל ישרף בחוץ חוץ מולד הטומאה בפנים ונחלק על ת"ק דלדידיה גם ב"ש מודה לב"ה ובמשנה דמבואר ר"ע אומר במקום טומאתו שם שריפתו אליבא דנפשיה קאמר ופליג על ב"ה א"נ תרי תנאי אליבא דר"ע ואיזה נקרא אב הטומאה וולד הטומאה איפלגו בה ר"י וב"ק לר"י זה וזה ד"ת ולב"ק ולד הטומאה היינו טומאה דרבנן. **יג** שאמרו. במשנה דניתנין מחצי כבש כשהכהנים זוכין בפיים להולכת אברים לכבש מוליכין את האברים על הכבש ומניחין בחצי הכבש הגדול אצל המזבח שארכו ל"ב אמה ורחבו ט"ז אמה והולכין ללשכת הגזית לקרות שמע ומפרש כאן דמניחין אותו בצד מזרח ובמשנה מבואר במערב ופליגי בזה: ושאמרו. במוספין ס"ל דניתנין למעלה: אלו ואלו. כמבואר במשנה ואתיא כוותיה: תחת כרכוב. הוא הסובב שהיה שם אמות גבוה וסודרין אותו למעלה משאר האברים להודיע שהוא ר"ח שנקבע החודש בזמנו: איזהו כרכב המזבח. מבואר בגמרא זבחים ס"ב א' דתרי כרכובי הוה א' למעלה מקום הילוך רגלי הכהנים היה תרין דלא יחלקו מעל המזבח והסובב שהיה בשם אמות גבוה ולפי הגירסא דהכא מבואר שהאברים ניתנין למעלה על הכרכב מקום הילוך הכהנים ותחת כרכב שלמעלה ניתן האברים של ר"ח (סוכה נד: ע"ש הטיב ועמל"מ פ"ו מהל' מעה"ק הל"ד): בין קרן לקרן. כעין תרין עמוק היה סביב למערכה עד שפת המזבח ורחבו ב' אמות אמה בשביל הקרנות ואמה לכיור

אילך: **יד** (ב) גר א) מעוכב לאכול בזבחים עד שיביא קינו הביא פרידה אחת אוכל בזבחים לערב כל חייבי קינין שבתורה חציין חטאות וחציין עולות חוץ מקינו של גר שאע"פ שהן חובה שתיהן עולות רצה להביא חובתו מן הבהמה יביא הביא עולות בהמה (כ) [לכפוריו] יצא מנחות ונסכים לא יצא לא אמרו קן אלא להקל עליו הביא לצרעתו יחזור ויביא לכפרתו לנזירתו יחזור ויביא לכפרתו קינו של גר אין נוהגת אלא בפני הבית וצריך להביא מעכשיו (ג) רבי שמעון אומר אין צריך להביא מעכשיו מפני תקלה: **טו** מפני מה אמרו שקלים אין נוהגין אלא בפני הבית (ד) לפי שאין תורמין מן הישנה ומפני מה אמרו בכורים אין נוהגין אלא בפני הבית משום שנא' (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך כל זמן שיש לך בית יש לך בכורים אין לך בית אין לך בכורים: **טז** כהן גדול אין נכנס לעזרה לעבודה (ה) אא"כ נמשח שבעה ונתרבה שבעה אע"פ שלא נמשח שבעה ג) ונתרבה שבעה ועבד עבודתו כשרה (ו) כהן הדיוט אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו אע"פ שלא הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו (*ו) (ז) ועבד עבודתו כשרה (ח) בן לוי אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ למד חמש שנים שנאמר (במדבר ח) זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ולהלן הוא אומר (שם ד) מבן שלשים שנה אם נאמר מבן חמש ועשרים למה נאמר מבן שלשים ואם נאמר מבן שלשים למה נאמר מבן חמש ועשרים אלא כל אותן שנים שמבן חמש ועשרים ועד בן שלשים היה למד מכאן ואילך מקריבין אותו לעבודה מכאן אמרו כל שאינו מראה סימן ג) טוב במשנתו בתוך חמש שנים שוב אינו מראה ר' יוסי אומר שלש שנים שנאמר (דניאל א) ולגדלם שנים שלש (כא): **יז** (ט) זקן אין מושיבין אותו בלשכת הגזית אא"כ נעשה דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחיל משם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית:

סליק מסכת שקלים

נוסחאות כ"י

א) שמתעכב אוכל: ב) ולא נתרבה: ג) ברכה: [בכ"י מצאנו במקומות רבים בפרק הזה תחת מקבלין סי' כתוב מקלחין. וכנראה הי' כן הגירסא לפני הרב הג' וכו' ר' יונה בהרב מו"ה גרשון זצ"ל ד"ץ ומ"ץ בווילנא בביאורו על התוספתא כ"י וז"ל נ"ל דר"ל כעין קילוח מים שניתז למרחוק כן שכא שעושין מעמד עם בני אדם הכשרים מרחוק להספיק להם קינין כדתנן במתני' ספ"ו והוא לטובת ההקדש שהן באחריות המספיק עד שיאכל המזבח מרצה כדתנן ספ"ד עכ"ל]:

הגהות הגר"א

(כ) לספירתו: (כא) וללמדם ספר ולשון כשדים:

חסדי דוד

אפשר דטעמא כדי שלא יבא חוטא נשכר אבל מקרבן מודה דפטור. ולא מצאתי הך מתניתא בשום מקום ועי' ברמב"ם ריש פ"ו מהל' גזילה: **כהן** גדול אין נכנס לעזרה לעבודה כו'. ברפ"ק דיומא דף ה' תניא דבעי משיחה ז' ימים וכן במרובה בגדים בעי רבוי ז' ימים אבל בדיעבד אפי' ביום אחד סגי להם ויש לו דין כ"ג גמור ע"ש והך מתניתא דקתני עד שימשח ז' צ"ע דאטו משום שנמשח רק יום אחד מגרע גרע הלא גם לפני המשיחה היה כהן והיה עובד עבודה וההכרח צריך לפרש דה"ק אינו נכנס לעבוד בח' בגדים לכתחלה ככ"ג עד שימשח ויתרבה ז' וכד' נמי ככ"ה בודאי אינו עובד שהרי כבר נמשח ואם עבד עבודתו פסולה אבל אם עבד בח' דיעבד עבודתו כשרה מאחר שנמשח יום אחד. ומזה סייעתא גמורה להרמב"ם בפ"ד מהל' כלי מקדש שפסק כן והראב"ד ז"ל השיג עליו ע"ש לפי שלא ראה אלא דברי הגמ' דאין שם הכרח לפרש כן אבל הרמב"ם דכל רז לא אנים לי' ראה גם התוס' שמוכרח לפרש כן וכל כמה דמצינן להשוות דברי הש"ס דידן להתוס' ולהירושלמי משוינן ולא מפלגינן בפלוגתא שפיר פסק כן: **זקן** אין מושיבין אותו בלשכת הגזית כו'. כן הוא ג"כ בתוס' דחגיגה פ"ב ומובאה בסנהדרין דף פ"ח והא וודאי דכשמעלין אותו מעירו להר הבית לא היו מעמידין אותו אלא במקומו הראוי לו ובפ' אחד דיני ממונות דף ל"ז משמע דאפי' ג' שורות של ת"ח שיושבין לפני ב"ד של הר הבית עדיפי מדיינים של שאר עיירות והלכך אם מת אחד מן הסנהדרין מוסיפין בסוף הסנהדרין הראשון שבשורה ראשונה וכלהו ניידי ומושיבין הגדול שבכל ערי ישראל בסוף שורה ג' דאמרי' לי' הוי זנב לאריות וכו' ע"ש: הקב"ה ישיב שופטינו כבראשונה בתוככי ירושלים הבנויה במהרה בימינו אמן:

מצפה שמואל

(ב) כריתות ט. ועי' ירושלמי פ"ח הל"ז: (ג) ר"ה לא: וירושלמי פ"ח הל"ז: (ד) ירושל' שם: (ה) יומא ה.: (ו) מנחות נא: ועא. עי' תו"כ פ' צו פ"ו דגרסינן פסולה: (*ו) פי' מיי' פ"ס מהל' כלי המקדש: (ז) ועי' ירושל' יומא פ"א הל"א דמבואר דמעכב ועי' ירושלמי שקלים פ"ז הל"ה: (ח) חולין כד: (ט) ירושלמי פ"ח הל"ב ועי' סנהדרין פח:

מנחת בכורים

אילך: **יד** פרידה. או תור או גוזל א': לערב כשמביא השניה. דלהביא פרידה א' א"א: יביא. דכתיב בפ' שלח וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח ניחוח לה' כאשר תעשו כן יעשה הקהל חוקה א' לכם וגו' ככם כגר יהיה לפני ה' וילפינן מינה דגר צריך קרבן כמו ישראל שנכנסו ליהדות במילה וטבילה והרצאת דמים כדכתיב בפ' משפטים וישלח את נערי ב"י ויעלו עולות ויזבחו זבחים לה' פרים ולכן הגר שהקריב בהמה לעולה כמו ישראל שהקריבו עולות בהמה יצא ומ"מ מרבינן דבעולה סגי ולא בעי שלמים דכיון דכתיב אשה ריח ניחוח לה' מרבה עולות העוף וכ"ש עולות בהמה אלא שחלוק עולות העוף מעולת בהמה דבעוף בעינן שנים דפרידה א' חובה לא מצינו אבל בבהמה סגי באחד: יצא. אפילו א' סגי כדפרשנו ובגמרא גרסינן עולה ושלמים יצא ופירוש דיצא בעולה לחוד אף בלא שלמים דכשר הוא מעולת העוף דנפקא לן מריח ניחוח לה': מנחות ונסכים. ובגמרא הגירסא מנחה ושלמים לא יצא דבעינן ריח ניחוח לה' דוקא עולה שכולה כליל לכן אי' בשלמים ובמנחות אף שכולה כליל כגון מנחת נסכים לא יצא דכתיב כן יעשה מכאן ממעטינן מנחות: להקל. דלא לבעי בהמה אבל בעולות בהמה יצא אף בה' וכשמביא עוף בעינן שנים דפרידה חובה לא אשכחן: לצרעתו. שנצטרע אחר שנתגייר במילה וטבילה: לנזירתו. שקבל עליו נזירות אחר מילה וטבילה: להביא. להפריש מעות לקינו מעכשיו אף בזמן החורבן: תקלה. שמא יהנה אדם מזה ואסור בהנאה דהוה הקדש: **טו** מפני מה אמרו. במשנה ספ"ח: מן הישנה. ומה תועלת בהפרשתן עתה כשיבנה המקדש יצטרכו לגבות מחדש: אמרו. במשנה ספ"ח: **טז** נתרבה שבעה. בבגדים שטעון הפרשה שבעה ימים קודם שנכנס לעבודת כה"ג: ונמשח כל השבעה. וילפינן מקרא ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהן ולמלא בם את ידם איתקש משיחה לרבוי מה רבוי שבעה אף משיחה שבעה: עבודתו כשרה כדילפינן ביומא דף ה' מקרא דכתיב אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו מ"מ: בידו. הוא עצמו וילפינן מקראי במנחות דף י"ח: לעבודה. לשיר לדוכן: בהר הבית. ששם סנהדרין יושבין כמבואר בתוס' פ"ב דחגיגה: בחיל. ששם ג"כ יושבין. בלשכת הגזית. סנהדרי גדולה אם מת א' מאותן מעלין מאותן שבחיל ומהר הבית לחיל ממדרגה זו למעלה מזו:

סליק תוספתא ממסכת שקלים

לקוטי חדושים על תוספתא ממסכת שקלים

מכ"י של הג"מ יונה בהרב ר' יהודה גרשון זצ"ל ד"ץ מווילנא

פרק א משנה א בחמשה עשר בו'. כ"פ הרב במתני' דריש שקלים וז"ל מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת השווקים שנתקלקלו בגשמים בימות החורף מתקנין אותן בשביל עולי רגלים ע"כ. ובזה יבואר פי' התוספתא וכ"ל דהאי דתני הכא פי' למועד סמוך לעולי רגלים אינו מלשון התוספתא אלא תלמיד אחד הגיהו והוא ליתן טעם למה קבעו חכמים הזמן בט"ו באדר מפני שהוא סמוך לעולי רגלים ר"ל סמוך לחג הפסח שהוא רגל ראשון לעולי רגלים והרמב"ם בפי' מפרש שם דתיקון הדרכים היינו שיוכלו לנוס כל מכה נפש בשגגה דכתיב תכין לך הדרך ע"ש. ולכאורה קשה למה מיאן הרמב"ם בטעם התוספתא אשר אין דרכו לנטות ממנה ימין ושמאל ופי' טעם אחר מדעתו ונ"ל ליישב דבריו שהיה קשה לו לישנא דמתני' דקתני ומתקנין את הדרכים דתנא היכא קאי היכן מצינו שהיו דרכים קבועים לרבים שהוצרך למיתני דמתקנין אותן והוי לי' למיתני ומתקנין דרכים דהיינו שפושין דרכים קבועים לעולי רגלים שיעלו בהן לרגל אלא ע"כ נ"ל כפירושו דתנא אקרא קאי דכתיב תכין לך הדרך והיינו דתנן הדרכים כלישנא דקרא כמו שדרשו רז"ל בב"ב דף ק' מדרך הדרך שיהו רחבים שלשים ושתים אמות ע"ש ואותן הדרכים היו קבועין מכבר ואשמועינן במתני' דבט"ו באדר היו מתקנין אותן לשוות וליישר אותם כמו שפי' הרמב"ם שם והתוספתא דהכא לא באה אלא לפרש למה תקנו חכמים הזמן של התיקון בט"ו באדר אלא שיהא אותו התיקון מועיל גם לעולי רגלים כדפי' ולפ"ז התוספתא והרמב"ם שוים כאחד ולא כמו שמשמע מפי' הרב במתני' שם דמיעוטי בפלוגתא עדיף:

פרק ב משנה א איזהו פרס כו'. ר"ל אמתני' דרפ"ג קאי דתנן בג' פרקים תורמין את הלשכה בפרוס הפסח כו' ע"ש ומפרש לה הכא דהיינו ט"ו יום וכ"ה בש"ס בבכורות דף נ"ח. ע"ש: **מ"ב** שלמה ראשונה מוציאין בו'. נ"ל מדבינה התוספתא מלשון הירושלמי שאביא בסמוך נ"ל דהתוספתא מיירי בקופות הקטנות שכתוב בהן א' ב' ג' ואתיא כפשוטו דכשבלמה ראשונה כולה מוציאין מן השניה משא"כ הירושלמי שא"א לפרש כן כמו שאפרש וז"ל הירושלמי ספ"ג דשקלים נוטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה חוזר לשני' נוטל מן השניה אע"פ שיש בשניה חוזר לשלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן חוזר ותורם ר"מ אומר יחזור לשירים כו' ע"ש ופי' הכ"מ בפ"ב מהל' שקלים ע"פ הירושלמי וע"פ דברי הרמב"ם בפי' ובחיבורו שם שהג' קופות הקטנות השנויין במתני' היה תורם אותן מג' קופות גדולות וז"ל הכ"מ שם ונראה דה"פ נוטל הקופה הקטנה שכתוב עליו א' מן הראשונה שבגדולות ואע"פ שעדיין נשאר הרבה בקופה הגדולה הראשונה נוטל הקופה הקטנה שכתוב עליו ב' מן הקופה הגדולה השניה ואח"כ נוטל הקופה הקטנה שכתוב עלי' ג' מן הקופה הגדולה השלישית וכשיכנס לתרום בעזרת מתחיל לתרום הקופה הקטנה שכתוב עלי' א' מן הקופה הגדולה השלישית ששיים בה ואח"כ נוטל הקופה הקטנה שכתוב בה ב' מהשניה והיינו דקתני שלמה שלישית כלומר שמילא הקופה הקטנה הראשונה מהקופה הגדולה השלישית חוזר לשניה כלומר שממלא הקופה הקטנה שכתוב בה ג' מהקופה הגדולה הראשונה כך נ"ל פי' הירושלמי ואין זה מכוון לדברי רבינו שכתב ותורם השניה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה עיין פי' הכ"מ שם ונ"ל לייש דברי הרמב"ם שטעמו כמו שכתב התוי"ט במתני' ספ"ג כדי שיתרום א' ב' ג' של הקטנות מכל אחת מן הגדולות ע"ש משא"כ לפי דברי הכ"מ יתרום מן הראשונה שבגדולות א' ג' א' של הקטנות ומן השני' שבגדולות ב' ב' ב' מן הקטנות ומן השלישית שבגדולות ג' א' ג' של הקטנות והאי דתני בירושלמי שלמה שלישית כו' נ"ל לדעת הרמב"ם דהוא מילתא בפ"ע ולאו אדלעיל קאי וה"פ שלמה שלישית כגון בסוף הג' פרקים שתרם קופה של ג' של הקטנה מהקופה הגדולה השלישית כדפי' והוצרך עדיין להקריב שנוטל מהקופה הגדולה השלישית שעומד בה אחר כלות א' ב' ג' של קופות הקטנות של פרוס החג ואם שלמה אותה קופה גדולה השלישית נוטל מהקופה הגדולה השניה ואם שלמה ג"כ השניה חוזר ונוטל מן הגדולה הראשונה שהיתה ראשונה באותו סדר של פרוס החג שעבר בקרוב ממנה כדפי' שלמו שלשתן ר"ל כל אותן קופות הגדולות ועדיין לא הגיע ר"ח ניסן לתרום מתרומה חדשה פליגי בי' תנאי לת"ק חוזר ותורם פעם שניה בג' קופות ולר"מ יחזור לשירים והרמב"ם פסק שם כר"מ והטעם כמו שאפרש בסמוך ולפ"ז מכוונים דברי הרמב"ם לפי פירוש' ודלא כדברי הכ"מ: שלמו שלשתן כו'. לפי פשט דברי התוספ' שלא הוזכרו כאן ג' קופות הגדולות כמו שהוזכרו בירושלמי כדפי' אלא ג' קופות הקטנות נ"ל דמיירי הכא שנשלמו ג' קופות הקטנות כגון בפרוס הפסח שנשלמו אותן ג' הקופות והוצרך עדיין להקריב אם הגיע זמן תרומה חדשה לתרום דהיינו פרוס העצרת תורם מן החדשה ואם לאו תורם מן הישנה דהיינו משירי הלשכה אלא שהרמב"ם לא כתב דין זה אלא אחר כלות הג' פרקים כדאי' בחיבורו שם עוד אפשר לומר דהאי שלמו שלשתן דתני הכא מיירי שנשלמו ג' פרקים וכלו ג"כ אותן הקופות שתרם בהן ועדיין לא הגיע ר"ח ניסן והיינו ממש כמו שכתב הרמב"ם בחיבורו שם ולפי' זה יתורץ ג"כ מה שהקשה הכ"מ שם על הרמב"ם למה פסק כר"מ לגבי ת"ק וע"ש מה שתירץ ולפ"ז יתורץ הואיל בתוספתא תני כדברי ר"מ כדפי' והאי דלא תני להך דינא ג"כ גבי פרוס הפסח ופרוס העצרת אפשר לומר משום דליכא זמן מרובה ביניהם דהוי מלתא דלא שכיחא שלא יספיק הג' קופות ויצטרכו ליטול משירי הלשכה משא"כ אחר פרוס החג דאיכא זמן מרובה קודם ר"ח ניסן שהוא זמן תרומה חדשה לכך תני להך דינא הכא וכעין זה צריך לתרץ ג"כ על דברי הרמב"ם שם: **מ"ג** מפשפשין בו כו'. נ"ל דר"ל מבגיחין עליו ורואין במעשיו שלא יבא לידי חשד כדתנן במתני' פ"ג ע"ש ובירושלמי שם איתא גירסא אחרת ע"ש: ועשית הטוב כו'. נ"ל דט"ס יש כאן שלא מצינו מקרא זה בשום מקום אלא בפרשת ואתחנן וכתוב שם ועשית הישר והטוב בעיני ה' ואין לגיה גם כאן הישר והטוב אדא דמסיק הכא בדברי ר"ע והישר בעיני אדם ולא שייך שיקדים המקרא עיני אדם לעיני שמים שיהא הכפל תמור מן העיקר ועוד דבהדיא אמרינן בפ' המפקיד דילפינן מהאי קרא דשומא הדרא לעולם ופסק שם דהלכתא הכי ודוחק לומר שיחלוק ר"ע את"ק אלא נ"ל דגרסי' כאן כי תעשה הטוב והישר והוא פסוק בפ' ראה ומזה דרשו כאן לר"ע דהאי והישר קאי לעיני אדם ור"י חולק בזה על ר"ע והיינו דתני דהכריעו חכמים כדברי ר"י מדכתי' בפסוק שלפניו בפ' ראה כי תעשה הישר בעיני ה' ע"כ ש"מ דהאי והישר דבתרי' נמי קאי לעיני ה' ואתי לאורויי לן שמצוה לעשות פשרה לפניהם משורת הדין כמו שפירש"י בפ' ואתחנן ע"ש וכעין אותו מעשה שמביא הש"ס בספ"ו דב"מ ע"ש: **מ"ה** על המשכון וכו'. ה"ג בש"ס בכתובות פ' י"ג דף ק"ח ע"א תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ופי' רש"י על האבוד על מי שגלה שקלו ואבד. ועל הגבוי שעדיין לא הגיע כאן. ועל העתיד לגבות אפי' לא נגבה לאחר מיכן יש לו חלק בתרומה ובקרבנות אלא שחיסר מצוה כו' ע"ש והקשו התוס' על פירושו דא"כ זו ואצ"ל זו קתני ופירשו על האבוד שבא ליד גבאי ונאבד ועל הגבוי ביד השליח ונאבד מיד השליח לאחר שנתרמה התרומה דאי נאבד קודם שנתרמה התרומה חייבין בעלים באחריות. ועל העתיד לגבות שיבוא לידי גבוי בסוף כו' ע"ש. והרמב"ם בחיבורו פ"ב מה"ש כתב תורמין על הגבוי שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד לגבות כו' ע"ש. וכתב ע"ז הכ"מ שכן היה גירסתו בגמרא שם ולכאורה דברי הרמב"ם צריכין ביאור דמה הוצרך לאשמועינן דתורמין על הגבוי שיש בלשכה דדבר פשוט הוא והכ"מ לא העיר ג"כ מזה כלום ולפי דברי התוספתא דהכא יש לפרש ג"כ דברי הרמב"ם דר"ל שגבו ממנו משכון כדתנן במתני' פ"ק שהתחילו למשכן ואותו הגבוי שהוא המשכון יש בלשכה ועל הגבוי שלא הגיע ללשכה כלום רק שהוא עדיין ביד השליח ואף על מה שעתיד לגבות ר"ל שעדיין הוא ביד הבעלים ולא הגיע אף ליד השליח וא"כ היא שנוי' כסדר לא זו אף זו כעין שפירשו התוס' בכתובות שם וכעין זה יש לפרש גב דברי התוספתא דהכא: לא על העתיד כו'. לכאורה קשה למה פסק הרמב"ם בחיבורו שם כר"מ ולא כר' יוסי דפליגי עלי' הכא וס"ל אבל לא על העתיד לגבות ויש ליישב דהרמב"ם ס"ל בהא כפירש"י בכתובות שם דעל העתיד לגבות היינו אף על מה שלא נגבה לבסוף והא דתנן במתני' דנדרים ושוקל את שקלו מיירי בהכי כמו שפירש"י שם וז"ל נמצא שכר המצוה על הנותן ע"ש דאילו לפי' התוס' שם שפי' דעל העתיד לגבות מיירי שיבא לידי גבוי בסוף מוקי להו למתני' דשוקל את שקלו באבוד וגבוי דלא מחייבי בעלים באחריות כמו שפי' התוס' בהדיא שם וכיון דסתם מתני' דנדרים אתיא כר"מ לכך פסק הרמב"ם ג"כ כר"מ לגבי ר"י דתורמין על העתיד לגבות:

פרק ג משנה יב שנטמא וכו'. כ"ה במתני' פ"ח והאי דתני הכא ר' יהודה אומר כו' הוא תמוה חדא דלא מצינו לר"י דפליג עם ר"ע אלא ר"א כדתנן במתני' שם ועוד אי הוה פליג ר"י בהדי' לא הוה לי' למיתני ר"י קודם ר"ע כיון שהיה תלמידו כדאי' ביבמות דף ס"ב וכ"ל לפרש תוספתא דהכא דה"ש ר"י אומר דר"א דלעיל ס"ל כב"ש ור"ע דפליג עלי' במתני' שם וס"ל דבמקום טומאתו שם שריפתו אתי' כב"ה ר"ל דב"ש וב"ה פליגי ג"כ בזה וחולק בזה ר"י על תנא דמתני' שם דס"ל דפליגי ב"ש וב"ה עם ר"א ור"ע כדאי' שם: **מי"ג** שאמרו וכו'. כ"ה גיר' רש"י דסוכה פ"ה דף נ"ד והאי דתני הכא ואמרו ניתנין למעלה כו' לכאורה יש לפרש דה"ק ואמרו ניתנין למעלה כגון גבי מוספין ניתנין מחצי כבש ולמעלה במערב וחולק בזה התוספתא עם תנא דברייתא דסוכה דס"ל דמוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב אלא דלפי זה קשה דא"כ ברייתא דהתם מנו לא כת"ק דהכא ולא כר"ח דבשלמא לפי גיר' התוס' דהתם ניחא דאתי' כברייתא דהתם כר"ח אבל לפי גיר' רש"י קשה ויש לייש דברי ת"ק דהכא גם לפי גיר' רש"י דהתם דה"ק ואמרו ניתנין למעלה גבי מוספין כדפי' לא שיתגום מחצי כבש ולמעלה דהיינו לגד ראשו של מזבח אלא חצי הכבש ולמעלה קרוי חצי ראשו מן המזרח למערב דהיינו אותן החצי ראשו של צד מערב קרוי למעלה מפני חשיבותו שהוא לגד פנים ולעולם דגם של מוספין נתונים מחצי כבש ולמטה בתחתיתו במערב כגיר' רש"י שם: כרכוב המזבח וכו'. כ"ה גיר' רש"י שם וז"ל שם ניתנין היו בכבש סמוך לכרכב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של כבש שכל הכבש ארכו ל"ב אמה ואינו משפע ועולה אלא ט' אמות הגשם אמות מן הארץ לסובב והשלם מן הסובב ולמעלה נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ ולסובב ע"כ משמע מתוך פירושו שהוא מפרש כרכב דתני התם על הסובב שסביב המזבח וכ"כ התוי"ט במתני' סוף שקלים ע"ש והתוס' בסוכה גרסי גיר' אחרת ושל ר"ח ניתנין על כרכב המזבח ולמעלה ע"ש ומדסתמו בפירושם ולא הביאו שם להאי דמפרש כאן ובירושלמי במתני' שם איזהו כרכב בין קרן לקרן כו' משמע דמפרשי בזה כפרש"י דכרכב דתני התם היינו סובב אלא דלגיר' רש"י שם הי' ניתנין למטה מן הסובב מעט כדפי' ולגיר' התוס' שם היו ניתנין על הסובב וכן פי' הרב במתני' שם והרמב"ם בפ"ו מהל' תמידין כתב נותנין על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים ע"ש משמע דמפרש לכרכב דהתם דהיינו שעל גבי המזבח בין קרן לקרן כדאיתא בזבחים דף ס"ב שגם הוא קרוי כרכב וכ"ה בירושלמי דשקלים וגרס שם כגירסת התוס' דסוכה כדפי' ותמי' לי על התוי"ט שם דנקט להתוס' דהתם ולדברי הרמב"ם שם כחדא מחתא דאע"פ שהושוו בגיר' לא הושוו בפירושם כדפי' וגיר' התוספתא דהכא שהיא כגירסת רש"י דלעיל נ"ל לפירושו דהאי דתני הכא איזהו כרכב וכו' מילתא באפי נפשי' הוא ולא קאי אדלעיל וה"ק איזהו כרכב שהיה עמד שם ומפרש שהיא בין קרן לקרן כו' והאי דתני הכא מקום הילוך רגלי הכהנים ואילך בש"ס שלנו בזבחים ובירושלמי שקלים שם ל"ג להאי ואילך וכ"ל לייש דה"ק מקום הילוך רגלי הכהנים היה שם אמה חוץ מאמה שבין קרן לקרן וכ"כ בש"ס בזבחים שם וגם מקום ההילוך קרוי ג"כ כרכב כדאיתא שם:

הלכות קטנות

עם פירוש רש"י ופירוש רבינו יוסף חביבא הנקרא נימוקי יוסף ועם לקוטות מפסקי הרא"ש ז"ל שחדש על הלכות הרי"ף :

הלכות טומאה

נר מצוה

ויאמר א) ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן (א) בני אהרן אין מיטמאין למתים ומיטמאות הן בנות אהרן למתים: בני אהרן יכול חללים ת"ל הכהנים יצאו חללים *רבי חזייה להההוא גברא דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן איש (ב) כהן אתה א"ל אבא גבה עינים היה ונתן עיניו בגרושה וחללו תניא* אמור ואמרת להזהיר גדולים על א הקטנים ואמרת ב) אליהם לנפש לא יטמא בעמיו אין לי אלא המת מנין לרבות את הדם של מת ת"ל לנפש לא יטמא וכן הוא אומר כי הדם הוא הנפש ומנין לרבות כל הטומאות הפורשות מן המת ת"ל לנפש לא יטמא בעמיו בזמן שעמיו שם אין מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה ותנן נמי *כהן גדול ונזיר שהיו מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה וכו' ואיזהו מת מצוה כדתניא* (ג) איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין ב קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה (ד) °כי ג) אם לשארו אין שארו אלא אשתו שנאמר °אל אשתו לא תקרב שאר אביך היא [א] הקרובה ולא הארוסה אליו ולא הגרושה ואמרי' בגמ' [א] *תני ר' חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאת לו מתה אינו יורשה מת הוא (א) גובה כתובתה ותנו רבנן ד) לא יטמא

א) ספרא ריש פ' אמור. ב) ספרא שם. ג) ספרא שם. ד) ספרא פ' אמור ועי' יבמות כב: ודף ל.

נימוקי יוסף

בני אהרן. פי' מדכתיב בני ולא כתיב בית אהרן דמשמע בין זכרים בין נקבות אי נמי אי לא כתיב לא בית ולא בני היו נכללות בכלל כהנים ויאסרו גם המה להטמא למתים כדאשכחן במתנות כהונה דכתיב וזה משפט הכהנים מאת העם ואמרינן כהן ואפי' כהנת כדאמרינן [חולין דף קלב.] רב כהנא אכיל בשביל אשתו ורב פפא אכיל בשביל אשתו וחזינא נמי דבנות אכלי בתרומה ובחזה ובשוק ושמא תאמר כל מי שראוי לאכול (ר) קדשים יהיה מוזהר על הטומאה קמ"ל בני זכרים ולא נקבות: יכול חללים. יכול אפילו חללים יהיו מוזהרין על הטומאה דהא בני אהרן הם כדקי"ל [סוטה דף כג:] שהבא על הגרושה זרעו מתחלל אבל הוא אינו מחולל דכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו ולא עצמו ת"ל הכהנים יצאו חללים שאע"פ שאביהן כהן הם עצמם אינם כהנים אבל כהנים בעלי מומין הם מוזהרין על הטומאה שהרי כהנים הם לענין אכילת קדשים כגון חטאות ואשמות דכתיב כל זכר בכהנים יאכלנה כלומר אפילו בעל מום זכר פרט לנקבות: גבה עינים. כלומר שלא היה הולך בכובד ראש: ונתן עיניו בגרושה. שישרה בעיניו ולקחה לו לאשה והיה כל זרעו מחולל לפיכך מותר אני להטמא למתים ודוקא נולד מן הגרושה ודאי הוא דהוה מותר להטמא למתים אבל נולד מחלוצה שאינה אסורה אלא מדרבנן (ש) דנפקא לן [יבמות כד.] מריבוי ואשה גרושה מאישה דהוה ליה למיכתב וגרושה מאישה וכתב ואשה גרושה מאישה לומר (ת) דוקא גרושה אבל חלוצה לא. אסור להטמא למתים:

תניא אמור ואמרת להזהיר וכו'. פירוש מריבוי דכתיב אמור וחזר וכתב ואמרת דהוי שני בחד לריבוי אתא שמוזהר האב שלא יניחנו לבנו להטמא למתים אע"ג דבשאר איסורין אין האב מוזהר על הבן כדתנן [שבת קכא.] נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וקטן שבא לכבות אומרים לו אל תכבה ומוקמינן ליה בקטן העושה על דעת אביו הא לאו הכי לא אסרינן ליה (א) אבל בטומאה מוזהר מריבוי דקרא: מנין לרבות את הדם של מת. כגון רביעית דם שמטמא באהל מדכתיב במת בנפש האדם אשר ימות ת"ל לנפש וכו': הפורשות. הנפרשות מן המתים כגון עצם כשעורה: ת"ל לנפש. ואע"פ שאינו מטמא באוהל מטמא במגע: בעמיו. כלומר בזמן שיש לו קוברים: למת מצוה. שאין לו קוברים: ואחרים עונים. שיש לו משמשין דכיון שיש שם ישראל שיכולין לקברו אסור לכהן להטמא עמהם: כי אם לשארו כו' הקרובה ולא הארוסה דבאירוסין לחודייהו לא מקריא שארו אלא קירוב בשר כגון שנכנסה לחופה: לא אונן עליה. מותר לאכול בקדשים כיון שאינו חייב להתאבל עליה: ולא מיטמא לה. מהאי טעמא דלא נקראת שאר: לא אוננת עליו. אם מת הארוס: ולא מיטמאת לו. ליכא לפרושי בכהנת ומשום איסור טומאה דהא אמרינן לעיל בני אהרן ולא בנות אהרן אלא ה"ק אין עליה חובה להטמא עליו שאע"פ שאם היתה נשואה וכדי שתאכל חוליה בטהרה אינה רוצה ליגע בו ולא ליכנס באוהל שלו היו מכריחין אותה (ב) להטמא לו שהרי הכהן המוזהר על שאר טומאות אם אינו רוצה ליגע באשתו שמתה מטמאין אותו בעל כרחו כדאמרינן לקמן לה יטמא מצוה ואם לא רצה ליטמא מטמאין אותו בע"כ (ב) וכל שכן דמטמאין אותה בעל כרחה מכל מקום מת בעודה ארוסה אין מטמאין אותה בעל כרחה: אינו יורשה. דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה ודרשינן שארו כשימות ירשנה בעלה וארוסה לא הויא שארו כדפרישית: מת הוא גובה כתובתה. ממנו בין כתב לה בין לא כתב לה :

יכול

פסקי הרא"ש

תניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים. (ה) ולכך שינה הלשון כאן שבכל מקום נאמר בני אהרן הכהנים וכאן נאמר הכהנים בני אהרן להזהיר הכהנים על בניהם: **מנין** לרבות את הדם של מת ת"ל וכו' (ו) ותניא במס' שמחות כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה כהן לוקה עליה את הארבעים[א] ותניא במס' נזיר פ' כה"ג (דף מט:) על אלו הטומאות הנזיר מגלח על המת ועל כזית מן המת על מלא תרוד רקב ועל השדרה ועל הגולגולת ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי ועל חצי קב עצמות על חצי לוג דם על מגען על משאן על אהלן ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו על אלו הנזיר מגלח אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וארץ העמים והגולל והדופק ורביעית דם ואהל ורובע עצמות וכלים הנוגעים במת על אלו אין הנזיר מגלח : **ותניא** איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה. פירוש המוציא מת בדרך או בעיר של נכרים ובמקום שמצאו אין יכול לקרות ישראל שיענהו יבא ליטפל בו ולקברו אסור לו לזוז משם ולהניח את המת ולילך לעיר להביא לו קוברין אלא הוא בעצמו יטפל בו ויקברנו ואפי' הוא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו אבל אם היה ישראל קרוב [ב] למת שהמוצאו קורא אותו והוא בא ומטפל בו אין זה מת מצוה שיטמא לו כהן אלא קורא לישראל ויקברנו והכי נמי תניא בירושלמי דנזיר פרק כהן גדול איזהו מת מצוה כל שהוא צווח ואין בני העיר באין בני העיר הרי זה מושך את ידו עד היכן עד כדי נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן כשאין צריכין לו אבל אם היו צריכין לו לא (ז) במה דברים אמורים כשאין מכירין אותו אבל אם היו מכירין אותו לא במה דברים אמורים שאין כבודו לכן אבל אם היה כבודו לכן לא והנשיא לכבודו לכן ומהו שיטמא כהן לכבוד נשיא כד דמך רבי יודן נשיאה אכריז (ח) ר' יהודה ואמר אין כהונה היום כד דמך רבי יודן נשיאה בר בריה דרבי יודן נשיאה דחף רבי חייא רבה לרבי זעירא ריש כנישתא דליפורי וסאביה : פי' אם היו צריכין לו אפילו יותר מחלופי חילופיהן : ואם היו מכירין אותו דקרי ותני לא יספיק בזה אלא מיטמאין לו עד השיעור המפורש בפ"ב דכתובות (דף יז.) שהוא (שיתא) [תריסר] אלפי [ג] גברא ואם היה כבודו (ט) לכן לא בדא דאי הוה מתני פירוש לומד לאחרים לא כדקאמר התם לית ליה שיעורא והכל מיטמאין לו. והנשיא כבודו (י) לכן לשון בעיא הוא כלומר הנשיא כבודו לכן ואפילו דלא מתני ומהו שיטמאו לו (כ) הכהנים : ואמרינן נמי בפרק אלו דברים בפסחים (דף ע:) כשמת נשיא בערב הפסח או הפסח בא בטומאה דחייבין כל ישראל והכהנים ליטמא לו והיינו דאמרינן בפ' הנושא (דף קג:) אותו היום שמת רבי בטלה כהונה : ובירושלמי תלמיד מהו שיטמא לכבוד רבו ולא איפשיטא הלכך לא יטמא: וביבמות פ' האשה רבה (דף פט:) גרסינן גבי אשתו קטנה יורשה ומיטמא לה והוינן בה אמאי מיטמא לה לאו אשתו היא ומשני משום דהויא לה מת מצוה ופריך והתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה ומשני ה"נ כיון דלא ירתי לה קריא ולא ענו לה והאי ליסנא משמע דקורא ואחרים עונין אותו קאי על המת כלומר אם היה חי והיה קורא לאחרים ליטפל בו ובאים ומטפלין בו זה [נקרא בעמיו כיון שמוצא ממשפחתו שרוצה להטפל בו אבל אם אין קרובים רוצים להטפל בו זהו] נקרא מת מצוה ומיטמא לו כהן ואפילו יש שם (ל) ישראלים הרבה ופירש (הרמב"ס) [הרמב"ן בספר תורת האדם] דהתם מילתא בעלמא קאמר לומר דודאי אין לה קוברים לזו (מ) והבעל אינו קוברה ואינו קורא אלא אפילו היא בעצמה קוראה אין אחרים עונין אותה לבוא ולקוברה שאין בני המשפחה שומעין לה שיקברוה הם ונחלה של (נ) משפחה הוסבה אצל הבעל שלא כדת וכ"ש אחרים שאין קרובים שאין נזקקין לה להטיל על עצמן קבורה של אשה שיש לה יורשים וקרובים וכיון שקבורתה בספק וביאוש הטילוה חכמים עליו אפי' כשימצא אחרים בכדי שתהא מזומנת לה ולא תהא קבורתה מוטלת על המחלוקת והקטטה שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה כזה בכ"מ ועל דרך זה נמי התירה תורה טומאת קרובים (ס) היינו דאמרי' בגמרא בפרק ג' מינין [דף מג:] [ד] [הוה] קא אזיל בפקתא דערבות ופסקוה גנבי לריסיה דאבוה ה"נ דלא ליטמי ליה אמר ליה מת מצוה קאמרת השתא (ע) באחרים מחייב באבוה לא כ"ש והאי מת מצוה הוא והתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברים קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה כיון שמשתדלין לקברו בני המשפחה ומשני כיון דקא אזיל באורחא כמי שאין לו קוברין דמי שהרי אין בכאן קוברין ואחרים ההולכין עמו בשיירא אין עונין לקוברו אם הבן לא יתעסק עמהן בקבורתו עד כאן ומשמע מתוך דבריו שהוא רוצה לפרש קורא ואחרים עונין אותו על ב' דרכים א' על הכהן המוצאו כהך ברייתא דירושלמי וא' על המת כי הך גירסא דיבמות ולא נהירא לי אלא על הכהן המוצאו (פ) קאי וגירסא דיבמות נשתבשה ע"י סופרים שלא למדו ההיא ברייתא דירושלמי וסברו דקורא ואחרים עונין אותו על המת קאי וכתבו קרי' ולא ענו לה וכך היא הגרסא קרי ולא ענו ליה פירוש (צ) בעלה שנפטרה בביתו קרי לבני המשפחה לבא לקברה ולא ענו ליה לפי שהוא יורשה וכ"ש שלא יטפלו בה נכרים הוית מת מצוה. והמוצא מת מצוה קוברו במקומו דמת מצוה קונה מקומו שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ואמרינן בפ' מרובה (דף פא:) תנאין שהתנה יהושע אפי' בחוצה לארץ ואמרינן בירושלמי דנזיר המוצא מת מצוה הרי זה מטפל בו וקוברו במקומו אימתי בזמן שמצאו חוץ לתחום אבל אם מצאו בתוך התחום מביאו למקום בית הקברות וקוברו. אמר ר' עקיבא כך (ק) תחלת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונטפלתי בו כארבעת מילין עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתיו וכשבאתי לפני רבי אליעזר ור' יהושע אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלין עליך כאילו היית שופך דמים אמרתי מה אם בשעה שנתכוונתי לזכות נתחייבתי בשעה שלא נתכוונתי לזכות על אחת כמה וכמה מאותה שעה לא זזתי מלשמש חכמים הוא היה אומר דלא שמש חכימיא קטלא חייב : ירושלמי מה ת"ל כי קבור תקברנו מכאן שאינו נעשה מת מצוה עד שיהיה ראשו ורובו תני רבי יוסי קמיה דר' יוחנן כשם שאדם מיטמא על מת מצוה כך אדם מיטמא על אבר מת מצוה א"ל ר' יוחנן ויש כאן פי' וכי יש כאן מת [מצוה] שיטמא לו ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא תפתר בחוזר כלומר אין נעשה מת מצוה בתחלה אלא אם [ה] מצא ראשו ורובו אבל אם *(לא) מצא ראשו ורובו וקברו חוזר אפי' על אבר אחד וקוברו עמו:[ו] ובאבל רבתי תניא לעולם אינו מת מצוה עד שימצא ראשו ורובו ר' יהודה אומר השדרה והגולגולת הן הן רובו : **אשתו** ארוסה וכו' לא אוננת ולא מיטמאה לו. פירש רש"י ז"ל אינה מיטמאה לו לאו משום כהנת

נקיס

שלטי הגבורים

א וכתב מיי' קטן שבא לטמא את עצמו אין בית דין מצווין להפרישו אלא שאביו מצוה לחנכו בקדוש' וכתב הטור וכ"ל שצריכין להפרישו וכן משמע מלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמא וסמ' הוכית מהסוגיא דפ' תרג כדברי מיי' דלא הוזהרו הגדולים על הקטנים אלא שלא יטמאו אותו בידים :
ב כן כ' מיי' וסמ"ג והטו' סי' שע"ד כ' ואינו נקרא מת מצוה אלא א"כ מצא ראשו ורובו או שדרה וגולגולת ואם מצא שדרה וגולגולת או ראשו ורובו וקברו חוץ מאבר א' חוזר לטמאות בשביל אותו אבר ובזה אמור מקרובים שאינו מטמא להם א"כ יהו שלמי' כדפרישית ואיזהו מת מצוה כל שמוצאו במקום שאם יקרא המוצאו לישראל לבוא להשתדל בו לא ישמע אותו לבא להשתדל בו אבל אם קורא כהן המוצאו לאחרים לבא ובאין לא יטמא הכהן המוצאו אם יש לו כל צרכו וכמה כל צרכו למאן דקרי ותני עד שיהיה לו שית אלפי גברי ולמאן דמתני אין לו שעור וכן לנשיא מטמא לעולם ולרבו לא יטמא אם יש לו שיעור :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בתו"כ דריש לה אמור אל הכהנים ומייתי לה בפ"ק דקדושין דף לה : (ב) נ"ב פלוני : (ג) נ"ב פ' האשה רבה דף פט : (ד) נ"ב בתו"כ דלעיל ומייתילה בפ"ב דיבמו' כב: (ה) נ"ב אפשר שבא ליישב דמנ"ל לדרוש על הקטנים דלאו בני חיובי נינהו דלמא דוקא להזהיר בית דין על הגדולים וקאמר דגלי לן קרא דכתיב הכהנים בני אהרן ולאו ילפותא גמורה היא אלא גילוי מלתא בעלמא ודוק : (ו) נ"ל תניא: (ז) בדא וכשאין כו' אבל כו' לא בדא ושאין כבודו לכך כו' כבודו לכך לא בדא והנשיא כבודו לכך כו' כצ"ל : (ח) דבי ינאי כצ"ל : (ט) נ"ל לכך לא בדא כלומר דאי כו' לא יספיק בזה כדקאמר כו' כצ"ל : (י) נ"ל לכך כו' כבודו לכך:(כ) נ"ב ופשט דחייבי' ליטמא לי' : (ל) נ"ב כלומר שנמצאו שם ישראלים הרבה שרוצים להטפל בקבורתו אפ"ה נקרא מת מצוה מאחר שאין הקרובים רוצים להטפל בו ומפני שקשה להרמב"ן למה יקרא לזה מת מצוה גלל כן פירש דלאו דוקא קריא ולא ענו לה קאמר אלא מילתא בעלמא קאמר דאפילו היא בעצמה קוראה אין אחרים עונין אותה ומכ"ש אחרים שאינן קרובים וכיון שקבורתה בספק ובייאוש הטילוה חכמים עליו אפי' כשימצא אחרים שרוצין להטפל בו. והרא"ש נחלק על זה דדוקא כשאין מיטפל בה שום אדם אבל כשימצא אחרים להטפל בו אין זה מת מצוה ודוק : (מ) נ"ל שהבעל: (נ) המשפחה מ' הוסבה אצל הבעל כתי כו' כצ"ל: (ס) נ"ל והיינו: (ע) השתא יש לומר באחרים מטמא באבוה כו' כצ"ל : (פ) נ"ב דוקא : (צ) בעלה הכהן שנפטרה אשתו בביתו קרי לבני

עין משפט

א מיי' פ"ב ופ"ג מהל' אבל סמג לאוין רלט טוש"ע יו"ד סי' שעג סעי' :

[דף כג ע"א]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פי' מייתי לה בגמ' פ' נערה שנתפתתה והכי קי"ל וכבי מייתי לה בה"ג וכבי א"י בגמ' פרק הנוטר ופרש"י ודכתב לה מן הפירושין: (ב) ע"ג דברי נימוקי יוסף דידיה אדידיה כי בפ' זה טורח ביצת דברי הרמב"ם שאין מטמאים אותה בעל כרחה וכבית שם רא"ה לדבריו:

הגהות חו"י

[א] הקרובה כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] נ"ל ותנן: [ב] נ"ב למקום המת: [ג] נ"ב גברי: [ד] הקרובה ... [ה] נ"ב כן: [ו] כואו מתחק:

(נ) נ"ב אחתה כצ"ל : (ק) נ"ב היה : (ר) נ"ל מתנות : (ש) נ"ב לשון הגמ' פ' עשרה יוחסין וחלוצה דרבנן. והתניא גרושה חלוצה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא : (ת) נ"ב דמדאורייתא : (א) נ"ב בן כלאה דעת הטור שבהו"ת בהלכות שבת כתב דאין ב"ד מצווין להפרישו ולענין טומאה פסק דמחויבים להפרישו וכבר הביא הרשב"א בתשובה סימן קכ"ח על סברא זו ופסק דלעולם בכל איסורין א"צ להפרישו אלא שלא לטמאו בידים וכן פסק הסמ"ג בלאוין סימן ס"ה וסימן קמ"ח וסימן רל"ד ע"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל · (ב) נ"ב עי' במ"ש הרב בפ' זה ויראה שהדיא דברי הרמב"ם שאין מטמאין אותה בעל כרחה וכבית גם ראיה לדבריו :

נקים לס דלא הוזהרו כהנות ליטמא למתים אלא ה"ק אינה חייבת להתעסק בו וליטמא לו בין כהנת בין ישראלית אע"פ שמצוה ליטמא למתים האמורים בפרשה זו (ס) דלאו שאר היא והרמב"ם ז"ל (י) כתב הכהנות הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה כך אינן מצוות ליטמא לקרוב אלא אם רצו מיטמאות ואם רצו לא יטמאו ולפיכך הא דתניא לא מיטמאה לו לאו דוקא ארוסה והרמב"ן דחק לפרש זה ולא נתיישבו לי [א] דבריו כי (כ) הדבר צריך ראיה לפטור נשים ממצוה זו: **יצאו** נפלים. שאין בני קיימא הלכך אין כהן מיטמא לקטנים אא"כ מת ביום שלשים ואחד ואם קים ליה שכלו לו חדשיו מיטמא לו: **על** הודאי הוא מיטמא ואינו מיטמא על הספק. כגון נתערב ולדה בולד חברתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון או אשתו שגרשה בספק גירושין ותנן כמי בספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון [יבמות ק:] היו שניהם כהנים הוא אונן עליהם והם אוננין עליו הוא אינו מיטמא להן והם אינן מיטמאין לו: **לה** יטמא ואינו מיטמא לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבא אלקט עצמות פלוני. וגרסי' בנזיר [דף מב:] כהן שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל לאחלו ופריך עלה ממתני' דתנן היה מיטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תטמא [אל תטמא] והוא מיטמא חייב על כל אחת ואחת אמאי הא מיטמא וקאי וכן אמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר חייב ולא אמרי' הא מיטמא וקאי ומשני דהא דאמרינן דפטור בעודו מחובר במת דאין כאן תוספת טומאה אבל פירש ממתו ונגע במת אחר חייב לפי שמוסיף טומאה על טומאתו דלאחר שפירש הנוגע בו טמא טומאת ערב וכשחזר ונגע במת הנוגע בו טמא טומאת ז' כאילו נגע במת עצמו [ע"ז לז:] דיקרב בדיקרב מסאב ולא תימא הא דקתני יכול יהא חייב ת"ל לאחלו חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא דתניא באבל רבתי היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר פירש הרי זה לא יטמא נטמא בו ביום רבי טרפון מחייב ר' עקיבא פוטר נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סותר יום אחד וסוגיין דנזיר דלא כר' עקיבא דלא מיחייב ר' עקיבא אלא כשמוסיף ימי טומאה על עצמו אבל מה שמוסיף טומאה לאדם הנוגע לא מיקרי תוספת טומאה ופסק הרמב"ן כר' טרפון דסתם מתני' דתנן אמרו לו [אל תטמא] אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחד ואחד וכל סוגיא דנזיר כוותיה (ל) ואף ר"ע מודה דאסור דקתני בריתא פירש הרי זה לא יטמא ולא פליג רבי עקיבא אלא בחיובא דפטר בו ביום ובמס' נזיר [ירושלמי פ"ג הלכה ה'] שנו מחלוקתן בהפך יצא ונכנס רבי טרפון פוטר ורבי עקיבא מחייב א"ל רבי טרפון וכי (מ) מוסיף זה [ב] הלול אמר ליה רבי עקיבא בשעה שהיה שם טמא טומאת ז' פירש טמא טומאת ערב חזר ונכנס טמא טומאת שבעה. פירוש הנוגע בו. אמר לו רבי טרפון עקיבא כל הפורש ממך כפורש מחייו. והלכה כר"ע מחבירו. וגם נראה שרבי טרפון חזר והודה לדבריו הלכך אין לכהנים ליכנס לבית הקברות לקבור מתיהם דאע"פ שבשעה שהוא מכניס מתו מותר ליטמא לאחרים. מ"מ לאחר קבורה נמצא מטמא לאחרים ומוסיף טומאה וכ"כ הרמב"ם. אבל ר"ת כתב שהלכה כרבי עקיבא וכההיא דאבל רבתי דנטמא בו ביום פטור ומותר הכהן להכניס מתו לבית הקברות ולקברו. ואפי' היה רבי עקיבא אוסר טומאתו בו ביום מדבריהם גדול כבוד (נ) *)מת שדוחה לא תעשה מדבריהם והביא ראיה מפרק דם נדה (דף נז.) דתנן הכותי נאמן לומר קברנו שם את הנפלים או לא קברנו וקאמר עלה והא לית להו ולפני

יכול אף לאחתו כן. אע"פ שהיא חללה מטמא לה בעל כרחו: תלמוד לומר לא יטמא בעל בעמיו הא כיצד. כלומר והא כתיב כי אם לשארו שמטמא לה שבעל לאביו ולאמו ואפי' אמו שנתחללה אחר שנולד הוא מטמא לה חייב להטמא לה יכול אפילו נפלים כדכתיב במת בנפש ודרשינן [חולין עב.] איזהו מת שהוא בנפשו של אדם הוי אומר זה עובר שבמעי אשה: בין כשרין בין פסולין שנולדו לו מן הממזרת או מן החללה שאע"פ שהאב כשר הבנים ממזרים* דכתיב לא יבא לו הלך אחר פסולו דאע"ג דכתיב בישראל למשפחותם לבית אבותם שהבנים הולכין אחר האב ולא אחר האם לכך אתא לו לומר שיש לנו לילך אחר פסולא דאם: ובנו. מן החללה מפורש ולא יחלל זרעו בעמיו אפ"ה יכול ליטמא לו דהא אב ובנו הוא: חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית. דלא מיקרי בנו כלל שפחה דכתיב האשה וילדיה שהולד הולך אחריה ונכרית דכתיב כי יסיר את בנך ודרשינן אין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה*: וכן אחיו ואחותו. הנולדים לאביו מן הפסולות הנזכרות מיטמא להם דהא אחיו הוא לכל דבר ליבם את אשתו: יכול אחיו ואחותו אפילו מאמו. אע"פ שאינם מאביו ת"ל ולבנו ולבתו מה בנו ובתו בני ירושה ניהו יצאו אחיו [ואחותו] מאמו וכו' דכתיב הקרוב אליו ממשפחתו [ב"ב קט:] משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם: הבתולה פרט לאנוסה ומפותה. שהרי אינה בתולה: **גרסי'** בפ' הבא על יבמתו וכו' רבי מאיר וכו'. לקמן מפרש טעמייהו דדרשינן הקרובה לריבוי ולא למיעוט ור' יוסי ורבי שמעון סבירא להו דדרשינן קרובה למעוטי ארוסה אבל רבוי הבתולה הקרובה אליו לאיתויי (א) שכיון שנתגרשה וחזרה ונתקרבה מיטמא לה וצריך עיון (ב) (פ) הא דאייתי לעיל הרי"ף ז"ל הקרובה ולא הארוסה אליו ולא הגרושה מאן קא תני לה דהא לא ר' מאיר ולא רבי יוסי דאי ר"מ הא מתיר לטמא לארוסה אע"פ שלא נתגרשה ואי רבי יוסי הא מתיר ליטמא בארוסה שנתגרשה: **לה** יטמא מצוה. כדמפרש ואזיל שאע"פ שלא רצה ליטמא לה מטמאין אותו בע"כ כדאמרי' בעלמא [כתובות פו. חולין קלב:] בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון סוכה או לולב או ציצית מכין אותו עד שתצא נפשו: על הודאי וכו'. וצריך עיון (ל) למאי איצטריך (ג) דאי למעוטי ספק בן קיימא דלא מטמא פשיטא דהא אמרינן לעיל [דאין] מטמא לנפלים וספק איסורא לחומרא ואי למעוטי בני תערובות כגון כהנת וישראלית שילדו במחבא וקמ"ל שלא יטמא לאחד מהם ה"נ פשיטא דספק איסורא לחומרא: אבר מן החי מאביו. כגון שנצטרע ונפל לו אבר אחד או שעלתה הצרעת באצבעו וקטעוהו כדי שלא תתפשט בכל הגוף כדאמרי' [ע"ז דף י:] מי שעלתה לו נימא באצבעו יקטענה ויחיה או יניחנה וימות: על עצם כשעורה מאביו. וצריך עיון (ק) דהא חזינן במס' נזיר [דף מג:] (א) דדרים לאביו כשהוא שלם מטמא לו ואינו מטמא לחסר ומביא מעשה פלוניה ובפל דוכתא אמרי' מעשה רב: לא בזמן שפירשו מדרכי צבור. כגון המינים והמומרים והמסורות: תוך ד' אמות שלו. מת תופס ד' אמות לטומאה והוא דליכא גדר גבוה י' טפחים או (ר) חריץ עמוק י' טפחים בינו ובין המת שאם היה לו כן כיון דאיכא היכרא לא גזרו בהו רבנן ודוקא מת שלא נקבר הא אם נקבר לא תפיס ד' אמות דהא בציון משהו לחודיה סגי כדאמרי' [מ"ק ה:] אין מעמידין ציון במקום טומאה ואין

נר מצוה

יטמא בעל בעמיו מה ת"ל לפי שנאמר לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו יטמא להן בין כשרין בין פסולין יכול אף לאשתו מיטמא בין כשרה בין פסולה ת"ל לא יטמא [בעל] יש בעל מיטמא ויש בעל שאינו מיטמא הא כיצד מיטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מיטמא לאשתו פסולה לאמו ואפילו אמו שנתחללה מיטמא לה ולבנו ולבתו יכול אפי' נפלים ת"ל (א) לאביו ולאמו מה אביו ואמו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא יצאו נפלים ולבנו ולבתו בין כשרין בין פסולין כדתנן* מי שיש לו בן מ"מ וכו' ובנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ואמרי' למאי הלכתא ליורשו וליטמא לו וכן אחיו ואחותו דתנן* ואחיו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית: *ולאחיו ולאחותו יכול אחיו ואחותו מאמו ת"ל ולבנו ולבתו מה בנו ובתו שהוא יורשן אף אחיו ואחותו שהוא יורשן יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשן ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה יכול שאני מוציא אף מוכת עץ ת"ל אשר לא היתה לאיש שהוייתה בידי איש (ב) לא שהוייתה בדבר אחר ונרסינן בפרק הבא על יבמתו* ת"ר אחותו ארוסה ר' מאיר ור' יהודה אומרים מיטמא לה ור' יוסי ור' שמעון אומרים אין מיטמא לה אנוסה ומפותה דברי הכל אין מיטמא לה ומוכת עץ אין מיטמא לה דברי ר"ש שהיה ר' שמעון אומר ראויה לכהן גדול מיטמא לה ושאינה ראויה לכהן גדול אין מיטמא לה ובוגרת מיטמא לה דברי הכל מ"ט (ג) ר' מאיר ור' יהודה (ד) דרשי הכי ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה *ומפותה יכול שאני מוציא (ה) מוכת עץ תלמוד לומר אשר לא היתה לאיש מי שהוייתה ע"י איש יצאת מוכת עץ שאין הוייתה ע"י איש הקרובה לרבות את הארוסה אליו לרבות את הבוגרת (וכו') ור' יוסי ור' שמעון מאי (ו) טעמא דדרשי הכי ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה *ומוכת עץ אשר לא היתה פרט לארוסה שהיתה הקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה. אליו לרבות את הבוגרת. *ורבי יוסי מדשבקיה לבר זוגיה מכלל דבמוכת עץ כרבי מאיר ס"ל ושמעינן מינה דבמוכת עץ לרבי יוסי ורבי מאיר ורבי יהודה מטמא לה והויה ליה ר"ש יחיד (ז) ולית הלכתא כוותיה ולגבי אחותו ארוסה קיימא לן כר' יוסי ור' שמעון דהוו להו רבי יוסי ורבי שמעון תרי ורבי מאיר ור' יהודה תרי וכיון דרבי יוסי לגבי כל חד מהני הלכתא כוותיה שמעינן דהלכתא כר' יוסי ור' שמעון הלכך (ח) ארוסה ואחותו אנוסה ומפותה אין מיטמא להן [אבל אחותו ארוסה שנתגרשה ואחותו בוגרת או מוכת עץ מיטמא להם] וכן הלכתא *לה יטמא מצוה לא רצה ליטמא לה א מטמאין אותו בעל כרחו מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערבי פסחים ולא רצה ליטמא לה ודחפוהו חכמים וטמאוהו בעל כרחו לה יטמא על הודאי הוא מיטמא ואין מיטמא על הספק לה יטמא ואינו מיטמא ב לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבא אלקט עצמות פלוני לה יטמא ואינו מיטמא על איבריה שאין אדם מיטמא על אבר מן החי מאביו אבל מיטמא על עצם כשעורה ג מאביו בעמיו בזמן שהן עושין כמעשה עמן ולא בזמן שפירשו מדרכי צבור ולא מיבעיא אמיקרב למיתא ומינגע ביה דאסור אלא ד אפילו ליכנס תוך ארבע אמות שלו אסור *דאמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום

עור לא התן מכשול א"ר אבהו א"ר יוחנן כהן כותי עומד שם ודילמא כהן טמא הוא דנקט תרומה בידו ואכיל ליה אלמא דשרי לכהן טמא לעמוד במקום הקבר ולאו ראיה היא כי התוס' הקשו במס' נדה ומה בכך אפילו הוא טמא אסור לו ליכנס לבית הקברות דבנזיר מבעיא לן **) (כהן ונזיר) אי בעי שהייה למלקות ואמרינן נמי בפרק ג' מינין (דף מב:) אמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר חייב ותירצו לכותאי לית להו הא דרב הונא אלא סברי כשהוא טמא אינו מוזהר עוד מלהוסיף טומאה: **לה** יטמא ואינו מטמא על איבריה שאין אדם מיטמא על אבר מן החי של אביו אבל מיטמא הוא על עצם כשעורה מאביו אלו הן דברי הרי"ף. ודבריו אין מחוורין דגרסינן במס' נזיר בפרק ג' מינין (דף מג:) אמר רב חסדא אמר רב נקטע ראשו של אביו אינו מיטמא לו מאי טעמא דאמר קרא לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר ואפי' מונח הראש אצל הגוף אינו מיטמא לו כיון שאין הגוף שלם ופריך עלה מברייתא דתניא לה הוא מיטמא ואינו מיטמא לאבר מן החי של אביו ולא לאבר מן המת של אביו אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה פירוש אם כבר נטמא לקבור את אביו ונחסר עצם כשעורה חוזר ומיטמא לו וקוברו ***) ולאו (ס) דוקא חסר פורתא [אלא] כלומר הרי נחסר ממנו עצם כשעורה ואעפ"כ נטמא לאביו וקוברו וקשיא לרב חסדא דאמר כשהוא שלם ולא כשהוא חסר ומשני האי תנא סבר לה כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר לה יטמא ואינו מיטמא לאיבריה שאינו מיטמא על אבר מן החי של אביו אבל מיטמא הוא על אבר מן המת של אביו פירוש על ידי חזרה דהא ברייתא [קמייתא] אוקמינא כרבי יהודה וקא תני בה דאינו מיטמא לאבר מן המת של אביו והא דקתני בהך ברייתא דמיטמא על כרחך ע"י חזרה. והכי קאמר לאבר מן החי אינו מיטמא כלל דלא משכחת ביה חזרה אבל לאבר מן המת זמנין דמיטמא לה כגון על ידי חזרה ובסיפא דברייתא קמייתא תני בה (ע) רבי יהודה אומר אינו

*) בהרא"ש ה"ק איתא מתו ועי' במעיו"ע. **) נזיר והוא בבית הקברות. ***) נ"ל לאו למימרא דהוי חסר

הגהות חו"י

הגהות הב"ח

חדושי אנשי שם

הגהות מאיי

עין משפט

א מיי' פ"ג מה' טומאת מת סמג עשין רלג טוש"ע יו"ד סי' שעא:
ב מיי' פי"ז שם סמג שם [ג] נקלות טוי"ד סימן שעא:

הגהות חורי

(א) נ"ב תימה לכאורה צריך חוק יותר לקבל מעזיבה בינונית מרכה וכ"פ הרמב"ם והכ"ב משנה שם:

הגהות מאיר

[א] והגהירין:
[ב] נ"ב כלומר בברייתא דהלב"י. רש"י:
[ג] נ"ב מינה דטעמא:
[ד] נ"ב מהני' בהלכות:
[ה] דהא איכא מקום קופה ותבית:

פסקי הרא"ש

משום רבי אליעזר בן יעקב °מת תופס ד' אמות א לטומאה וכן לק"ש והיכא ‎אדמיחת מת תותי טללא אסור לכהן למיעל תותי ההוא טללא ואפי' תותי אילן המיסך על הארץ ואפי' אבנים היוצאות מן הגדר כדתנן בפרק יש מביאין את הטומאה וחוצצין* הזיזין והגזריות והשובכות והשקיפין והסלעין[א]והנהירין[והשנגנין(א)והסככות והפרעות שהן יכולין לקבל מעזיבה רכה דברי ר"מ וחכ"א מעזיבה בינונית. אלו הן הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ והפרעות אבנים היוצאות מן הגדר (ג) והיכא דמיחת מת בביתא ופתיחא כוותא מן ההוא ביתא לביתא אחרינא וההוא ביתא אחרינא פתיחא לביתא אחרינא וכן עד כמה בתי אי הויאן הנהו כוי בכל חדא מינייהו טפח על טפח איתסרו להו הנך בתי כולהו לכהנא למיעל לגוייהו וכן עיליתא דעל גבי ביתא אי איכא ארובה בין ביתא לעיליתא בפותח טפח *) למיעל והוה מיתא בחד מינייהו איתסר ליה לכהנא למיעל לתרווייהו ואי סבר לה ב לכוותא בעצים או באבנים או בדבר שאינו מקבל טומאה איפסיקאי ליה טומאה ושרי ליה לכהנא למיעל לההוא ביתא דלית ביה מיתא °והיכא ‎גדאיכא (ג) דרתא דמוקפת זיזין אי נמי דמוקפת אכסדרא והוה מיתא בחד ביתא מהנך בתי דבההיא דרתא איתסר ליה לכהנא למיעל תותי הנך כולהו זיזין דמארבע רוחי דרתא או הנך אכסדרואתא אבל ודאי אי הוי מיתא תותא הנהו זיזין או גו אכסדרא שרי ליה לכהנא למיתב בגו ביתא שדרך טומאה לצאת ואין דרכה ליכנס כדתנן* זיז שהוא סובב את כל הבית (ד) ואוכל בפתח שלש אצבעות טומאה בבית כלים שתחתיו טמאים

*) בא"י ליתא תי' למיעל

נר מצוה

נמוקי יוסף

ואין מצריכין ציון של ארבע אלא בכל שהוא סגי: והיכא דמיחת מת תותי וכו' ואפילו תותי אילן וכו'. כלומר שלא תאמר דוקא (ג) הנעשה לאהל כגון בית הוא דאסור אבל באהל אילן או אבנים היוצאות מן הגדר שלא נעשו לאהלין לא יהו מביאין את הטומאה קמ"ל דמביאין: כדתנן הזיזין. היתדות התקועות בכותל וכל הני דקא חשיב הם אהלים (ק) שאין עשוין לאהל אלא משום דבר אחר: והסככות. הם הוצין של ערבה או של קנים של אגם או כאבנים רחבות או ארוכות שמסככין (ר) הכתלים מפני הגשמים ואם הם כל כך חזקים שיכולין לקבל מעזיבה רבה כלומר עפר רב יביאו את הטומאה לראש השני ואם לאו לא יביאו: (א) וחכ"א וכו'. רבנן סבירא להו שאפי' לא יהו כל כך חזקים אלא שיקבלו מעזיבה בינונית שאינה כל כך רבה ויש גורסין מעזיבה (ש) רכה בכ"ף כלומר שאע"פ שהם חזקים אם לא יהיו מדובקין זה בזה שיהיו יכולין לקבל מעזיבה של טיט רכה לא יביאו את הטומאה אע"פ שהיו מקבלין את המעזיבה בינונית: והיכא דמיחת מת בביתא וכו'. ואותו בית פתוח לו חלון לבית אחרת וכן הרבה בתים פתוחות זו בזו אם יש באותו חלון וכן בכל חלון וחלון פותח טפח על טפח כל אותן הבתים נאסרו לכהנים ליכנס לתוכן וכן חלון שיש בין העלייה והבית בקרקע העלייה והמת בתחתית הבית אסור לכהן לעלות לעלייה: שאינו מקבל טומאה איפסיק' ליה טומאה. ויש מן המפרשים ז"ל שכתבו וצריך עיון היאך לא פי' הרב את דבריו דהא במסכת ב"ב פרק לא יחפור (דף יט.) משמע שאם היה אותו דבר שסוכר בו את החלון דבר הראוי למלאכה אחרת אינו חוצץ בפני הטומאה דדילמא שקיל לה משם וי"ל שבטלו שם בפירוש וכיון דאמר בפירוש תו ליכא למיחש מידי עכ"ל: והיכא דאיכא דרתא דמוקפת וכו' והמת בבית שבפנים וכו' איתסר ליה וכו'. אע"פ שסגר הדלת לפי שדרך הטומאה לצאת מן הבית אע"פ שהיא סגורה כדתנן [אהלות פ"ז מ"ג] מת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאין לפי שאין דרך שיהיה בבית קבר ובודאי צריך שיוציאוהו מן הבית לפיכך לא מהני בהו הגירה אבל אם היה לו ב' פתחים או פתח אחד למזרח וחלון למערב אם נסגר אותו חלון או ננעל אין דרך טומאה לצאת מאותו חלון הננעל כיון שיש לו פתח בצד אחר שיכול להוציא כדתנן (שם) נפתח אחד מהם הוא טמא וכולן טהורים כלומר שהיו סגורים: אי הוה מיתא תותי הנהו זיזין וכו'. כלומר אבל אם היה המת תחת היתדות היוצאות לחוץ או תחת האכסדרה אם אותו הפתח של בית הפתוח לאכסדרה הוא סגור או נעול מותר לכהן לעמוד בבית דכיון שהוא סגור אמרי' אין דרך הטומאה ליכנס שאם היה פתוח ליכא למאן דאמר שלא יהיה דרך הטומאה ליכנס שהרי אפי' חלון של פותח טפח מביא את הטומאה כ"ש פתח גדול: כדתנן זיז שהוא סובב. נסרים שהבית מכוסה מהן יוצאין טפח חוץ לכתלים: ואוכל בפתח. כלומר אפי' יהיה כל הבית מכוסה מאותן הנסרים כיון שראש אותן הנסרים מגיעין על הפתח שלש אצבעות אותן

אינו מיטמא לעלם כשעורה מאביו אבל מחזיר הוא על עלם כשעורה ונראה דכולה ר' יהודה היא. והדר פריך והא תני רב כהנא בדברי [ב] ר' אלעזר בן יעקב לה מיטמא ואינו מיטמא לאיברים פרש לכזית מן המת וכזית נצל ומלא תרוד רקב יכול לא יטמא לשדרה וגולגלת ולרוב בניינו ולרוב מניינו כשהוא אומר אמור ואמרת הוסיף לך הכתוב טומאה אחרת ומשני כולהו ר' יהודה ניהו ורב חסדא דאמר כי האי תנא דתניא מעשה שמת אביו של ר' יצחק בגינזק באו והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל לר' יהושע בן אלישע וארבעה זקנים ואמרו. לאביו. בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר. ולכאורה דברי הרי"ף אינן לא כדברי רבי יהודה ולא כדברי רב חסדא (ה) דהכא תניא דאף לר' יהודה אינו מיטמא לאבר מנהמת אלא ע"י חזרה ואולי הא דכתב הרי"ף אבל מיטמא הוא לעלם כשעורה מאביו ע"י חזרה קאמר גם כי היה ראוי למחבר פסקים שיברר דבריו ולא ישתוש ואף כי נדחוק ונאמר כן מ"מ הרי הוא פוסק כרבי יהודה ולא יתכן לפסוק כיחידאה כנגד ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים ועוד כי עשו מעשה ואמרינן בכל דוכתא מעשה רב ועוד כי שפת התלמוד בכל מקום דהלכה כאמוראי גם כי נפסוק דלא כסתם מתניתין כל שכן הכא דרב חסדא סבירא לי' כרבים ועוד דבדאורייתא אזלינן לחומרא ולא יטמא לו וכן כתב הרמב"ן ז"ל דאין דבריו מחוורים ואע"ג דברייתא דתני רב כהנא בדברי ר"א בן יעקב אתיא כר' יהודה וקי"ל משנת ראב"י קב ונקי ואפי' יחיד במקום רבים כדמוכח בפ' הבא על יבמתו [דף ס.] אפ"ה לא דחינן מימרא מפורשת דרב חסדא מכלל דמשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי דהא רב גופיה אית ליה משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי כדמוכח התם ביבמות והכא לא סבר לה כוותיה אלמא לא מסתבר טעמיה אי נמי הך (ו) דר' אליעזר בן יעקב *(קב ונקי) רב כהנא הוא דתני לה ולא מתניא בסתמא דתלמודא ורב לא תני לה ולא סבר לה דכל מתניתא דלא מיתניא בלבי רבי אושעיא ובלבי רבי חייא לא מותבינן מינה בי מדרשא וכן דעת הרמב"ם [וכתב הרמב"ן ז"ל] ומיהו מסתבר דאם נחתכה יד אביו מחיים *[ואח"כ מת] בנו מיטמא לו דלא אמרו אלא כשחסר לאחר מיתה [או בשעת מיתה] כגון נחתך ראשו דאינו עכשיו כמו שהיה בחיים ולא קרינא ביה לאביו (ז) אבל נחתכה ידו או רגלו בחייו ולאחר זמן מת אביו כיון שהוא לאחר מיתתו בשלימות שהיה לו מחיים לאביו קרינא ביה: באבל רבתי [פ"ד ה"י] תניא עד מתי מיטמא להן ר' מאיר אומר כל אותו היום ר"ש אומר שלשה ימים ר' יהודה אומר משום ר"ט עד שיסתום הגולל מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל ובאו ושאלו את ר' טרפון וחכמים ואמרו אל יטמא אלא יפתח (ח) חצר הקבר וירלה והלכה כר"י משום ר"ט ושמעינן [ג] טעמא דנסתם הגולל הא כל זמן שלא נסתם הקבר מיטמא ונוגע במת שלו בין לצורך בין שלא לצורך הרמב"ן ז"ל: [ד] מת תופס ארבע אמות לטומאה ותניא בסוטה פ' משוח מלחמה (דף מד.) חצר הקבר העומד בתוכו טהור והוא שיש בה ד' אמות דברי ב"ש וב"ה אומרים ד' טפחים בד"א שפתחה מן הצד אבל למעלה ד' אמות ודוקא חצר הקבר דמסיימא (ס) אבל מת בעלמא תופס (י) ומכאן כתב ה"ר יונתן ז"ל והוא דליכא גדר גבוה י' טפחים או חריץ עמוק י' טפחים בינו ובין המת שאם היה לו כן כיון דליכא היכר' לא גזרו ביה רבנן ודוקא מת שלא נקבר אבל נקבר לא (כ) תופס ד' אמות דהא בציון משהו סגי כדאמרי' [מ"ק דף ה:] אין מעמידין ציון במקום טומאה (ל) ולא מצריכין ציון של ארבע אמות אלא כל שהוא סגי. ואין דבריו מחוורין אלא קבר של בנין במחיצות מסויימות די בהרחקת ארבע טפחים אבל שאינו מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים צריך הכהן להתרחק ממנו ד' אמות ומה שהביא ראיה מציון אינה ראיה דאמרינן בפ"ק דמועד קטן (שם) שאין מציינין אלא על דבר (מ) המטמא באהל אבל על הרחקה שגזרו חכמים לא הצריכו ציון כדאמרינן התם אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד ארץ ישראל: והיכא דמחית מיתא בביתא וכו' וזמנין דמחית מיתא בביתא ושרי ליה לכהנא למיעל לביתא ואסור למיעל לעלייתא ומשכחת לה בכזית מן המת הנתון תחת ארובה שאין בה פותח טפח דטומאה בוקעת ועולה ונכנסת לעלייה כיון שהיא מונחת תחת הארובה ואע"פ שאין בארובה פותח טפח אבל אינה חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה פותח טפח ודבר זה מפורש בפ' עשירי דאהלות במתני' דאין בארובה פותח טפח וכן לפעמים בשני בתים זה לפנים מזה וטומאה בפנימי ואין טומאה בחיצון ומותר לכהן לעמוד בפנימי אצל הטומאה ואסור ליכנס להיצון כגון שני חדרים פנימיים הפתוחים לבית ובכל אחד מהן כחצי זית מן המת ודלתות (נ) החדרים נעולות וכהן בא' [מן החדרים] טהור [כיון] דאין בו אלא חצי זית אבל לבית אסור לכהן ליכנס שם דסוף טומאה לצאת ורואה אני באלו שני החצאי זיתים כמונחים בבית ואין הטומאה נכנסת לחדרים כיון שדלתותיהן נעולות ודבר זה מפורש במשנה אחרונה דפ"ח דאהלות: ואי סבר לה לכוותא וכו'. הרב קיצר וסתם דבריו וצריכין ביאור דבפרק שני דבבא בתרא מוכח שאין הדבר המונח בחלון מונע מלעבור הטומאה עד שיבטלנו שם ביטול לעולם שאין בדעתו עוד ליטלו משם דגרסי' התם [דף יט:] א"ר טובי בר קיסנא אמר שמואל רקיק פירוש עיסה רכה אינה ממעט בחלון והוינן בה מאי איריא רקיק אפי' עבה נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עבה כיון דחזי ליה לא מבטל ליה אבל רקיק דמאיס אימא בטוליה בטליה קמ"ל. מיתיבי קופה מלאה תבן וחבית מלאה גרוגרות שמונחין בחלון (ס) כל שאילו ינטלו ויכולין תבן וגרוגרות לעמוד בפני עצמן חוצצין ואם לאו אין חוצצין תבן הא חזי לבהמתו בתבנא סריא חזי לטינא דאית ביה קוצי הזו להסקה במתונא חזו להיסק גדול לא שכיח גרוגרות הא קא חזי ליה. אמר שמואל בשהתליעו אלמא כל מידי דחזו ליה ולא מבטיל ליה אינו ממעט בהלון ומיהו בההיא שמעתא גופה משמע דממעט אע"ג דלא בטליה דפריך האי חבית ה"ד אי דפומיה לבר היא גופה (ע) חייץ אלמא דחבית חייצא אע"ג דלא בטיל ליה ונדחק *הריב"ם לתרץ דכיון דהתליעו הגרוגרות נתקלקלה גם החבית ומבטיל ליה מיהו אכתי קשה מההיא דשלהי שבת ופקקו את המאור בטפיח וכי פקקו מאי הוי הא לא מבטלי ליה ולא חייצא וליכא למימר דבטלו את הטפיח דא"כ ה"ל בונה בשבת ואמרי' נמי בפרק בתרא דמגילה (דף כו) ההוא בי כנישתא דרומאי דהות פתיחא לאינדרונא דהוה מחית ביה מיתא אמר להו זילו דלו תיבותא ואתבוה להתם והתיבה אינה מקבלת טומאה דכלי עץ העשוי לנחת הוא ולכך חוצצת ואי בעיא ביטול מאי מהניא התם כיון דעשויה להניח ס"ת בתוכה לא מצי מבטל לה התם ופירש ר"י דכל היכא דאינו סותם כל הנקב אלא ממעטו מטפח התם בעי ביטול ואי לא בטליה לא ממעטי אבל היכא דסותם כל החלון לא בעי ביטול כי היכא דמאור (ודתיבותא) ודתבן וגרוגרות אינן סותמות כל החלון [ה] ולהכי בעי ביטול אבל החבית [והתיבה] סותמות כל החלון ולהכי לא בעי ביטול וכן דעת הרי"ף ולכך כתב וסבר לה לכוותא דמשמע שסתם הכל: והיכא דאיכא דרתא דמוקפת זיזין וכו'. ולדברי הרב אלפסי מיירי שדלת הבית נעול ובכה"ג אמרינן בכל דוכתא באהלות סוף טומאה לצאת ולא מהניא נעילה כיון דאין (פ) להם מקום לצאת אלא דרך שם חזינן כאילו הוא כבר שם ואילו היה הדלת

שלטי הגבורים

א נראה שאין הקבר מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים אבל אם הוא מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים או בחריץ עמוק עשרה א"צ להרחיק ממנו אלא ד' טפחים וכן הוכיח סמ"ג מההיא דפ' משוח מלחמה דאם יש מחיצה מותר ועי' בפ"ק דברכות בדין תופס ד' אמות לדברי תורה:
ב כתבו הרא"ש והטור דדעת רבינו הוא כך דאם סתם הנקב מותר לו ליכנס לבית האחר שהסתימה חוצצת אפי' לא בטלו להיות שם עולמית והני מילי שסתם כל הנקב אבל אם לא סתם כולו אלא מיעטו מטפח אסכהנו להיות שם עולמית ממעט וחוצץ בפני הטומאה שלא תעבור ואם לאו אינו ממעט וכן כתב הראב"ד בהשגות פ' ט"ו מהל' טומאת מת ומיי' פליג וסבירא ליה דצריך שיהיה דבר חוצץ בפני הטומאה וגם אין דעתו לפנותו אפי' אם סתמו כולו וסמ"ג כ' כדברי הטור ועיין פי"ג י"ד ט"ו מהל' טומאת מת וסמג עשין רל"ה הרבה חילוקין שיש בין חלון לחלון:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וז"ל הרמב"ם והסככות לקות מן סוככים בכנפיהם. ופרעות מן גדל פרע שער ראשו. ע"כ. וז"ל הר"ש בפי' הזיזין כמו זיז היוצא מן הכותל. והגזריות בערוך גרס והזוטראות ופירש שם כסוסטראות ויש כצוצריות ויש כצוצטראות. שובכות. של יונים. שקיפין. סלעים פי' לעיל בספ"ג. נהירים פירש בערוך מין חורים שבהם שמשם בא האור. וי"א מערות וחורים והשננים. שן סלע. שהן יכולים לקבל כו'. וכה"ג פירש הרמב"ם ע"ש רק שבמקום והנהירין גורס הוא ז"ל והגהירין ופירש והוא תוספות הכותל מן ויגהר ארצה ע"כ. ובספ"ג פי' הר"ש שקיפין הם סעיפי הסלעים וסלעים הם נקיקי הסלעים ונקיקי' דומיא דשקיפים אלא חד נעשה ע"י מטר ואחד נעשה מאיליו כו' ע"כ:
(ב) נ"ב פ"ג ופ"י דאהלות:
(ג) נ"ב כזה א): (ד) נ"ב לשון רש"י בפ"ק דב"ב דף יד אוכלות. תופסות. כך לשון המשנה אוכל בדרום אמה את גבי יסוד המזבח. ואף בלשון מקרא כי יאכלו אתיקים מהנה בספ' יחזקאל עכ"ל:
(ה) ולא כהני תנאי כצ"ל ותי' והכי תניא נמתק:
(ו) נ"ב מתניתא: (ז) נ"ב וקלת קשה קצת דאם נחתכה ידו בחייו אינו מטמא כשהוא כחיים אבל לאחר שמת מיטמא הוא אף על עלם כשעורה שנחתך בחייו וצריך לומר דאף בכה"ג אינו מטמא למה שכבר נחתך בחייו אלא דוקא לגופו הוא מטמא מטעם שאף לאחר מיתה הוא בשלימות שהיה לו בחייו ולאחריו בזמן שהוא שלם קרינן ביה אבל לאחר שכבר נחתך אינו בדין שיטמא לו אף לאחר מיתה כיון דלא ימלא ולא קריבה מקרא מלה דבר שכתוב וכו'ל: (ח) תי'

חצר נמתק: (ט) נ"ב מילתא: (י) נ"ב ד"א: (כ) תפיס כו' משהו לתודיה סגי כצ"ל: (ל) נ"ב פירוש שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון שהרי הטומאה תחת הציון והשתא ודאי צריך לומר דציון כל שהוא סגי דאל"כ אפי' היה הציון במקום טומאה מ"מ מאחר שהוא יוצא גם חוץ למקום טומאה לא יבא לידי הפסד טהרות ומ"ש ולא מצריכין כו' הוא כמו ועוד כלומר ותו דמדלא מצריכין בשום דוכתא דשיעור ציון הוא ד' אמות אלמא דבכל שהוא סגי דאל"כ לא אשתמיט תלמודא בשום דוכתא שעורא דציון בכמה: (מ) נ"ב כלומר ומשום הפסד טהרות אבל על הרחקה שגזרו חכמים על הכהנים שאין בו הפסד טהרות לא הצריכו ציון תדע שהרי אין מרחיקין ציון ממקום טומאה יותר מכל שהוא שלא להפסיד א"י בטומאה שלא לצורך דמיד שרואה הציון הוא פורש ואי אמרת דאף על הרחקה שגזרו חכמים הצריכו ציון קשיא מאי קאמר אין מרחיקין כו' הא בע"כ צריך להרחיק מגזירת חכמים כו': (נ) נ"ב מן: (ס) נ"ב רואין: (ע) נ"ל תחוץ: (פ) דאין לטומאה מקום כצ"ל: (צ) נ"ב ותימה לפירושו דא"כ למה נקט הרי"ף ז"ל בלשונו ואפי' תותי אילן כו' ואפי' אבנים כו' יותר מן השאר הילכך נראה דה"ק ואפי' ספק טמא כגון אילן שמיסך על הארץ וענפיו מובדלין זה מזה וטומאה תחת אחת מהן ואין ידוע איזה או אבנים יוצאין מן הגדר וטומאה תחת א' מהם ואין ידוע תחת איזה וכן משמע בדברי הטור בסימן שס"ט: (ק) נ"ב אע"פ: (ר) נ"ב בהן: (ש) וכן גרס הר"ש ופי' ג"כ כך אבל הרמב"ם עם היות שגורס מעזיבה רכה בכ"ף פי' דבריהם בע"א וז"ל אולם אם היה הדבר הזה הבולט הלוח עד שכאשר ישימו עליו מעזיבה לא יסבלוהו אבל תפול הנה לא יחוץ בפני הטומאה. והמעזיבה תתחלף כי יש גג שעושין אותו מנסרים עבים אפי' הכתלים לא תסבול אותם וכבר יעשו גג מדקי הערבה או מקנים וישימו עליו טיט מעט וזה קל המשא ואמר רבי מאיר כי כאשר תסבול זה המשא הקל תביא את הטומאה ותכ"א עד שתסבול מעזיבה ממוצעת בין כבדות לקלות ואין הלכה כר"מ עכ"ל:

א) דרתא הוא החצר

פתוח היתה הטומאה נכנסת מן האכסדרה לבית כדתנן בפ"ו דאהלות קורות המת שהיו עוברים באכסדרה והגיף אחד מהם את הדלת פירוש סמך הדלת להעמידו כולו אחת וסמכו במפתח אם יכולה הדלת לעמוד בפני עצמה טהור ואם לאו טמא ותימה הוא למה הביא זו המשנה על סוף טומאה לצאת כמה משניות היה יכול להביא שהן פשוטות יותר מזו [אהלות פ"ז מ"ג] ההיא (ד) דבו פתחים הרבה שכולן טמאין ועוד שלש משניות בפ' רביעי דאהלות שכולן מפורש בהם שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס (ה) וגם בכל המשניות כתב. [ג] טומאה בבית כלים שתחתיו טהורין ופירשו רבותינו לפי שאינו אוכל בפתח [טפח] אינו מביא את הטומאה תחתיו והא דמטמא ר"א את הבית כשהטומאה תחתיו (דזיז) אע"ג דלית בה פותח טפח ר"א לטעמיה דמטמא בכזית טומאה מודבק לאסקופה בפ' (יב) דאהלות דבקל מביא הטומאה לבית. ומסקנא דמילתא הכי אם כל דלתות הבית נעולות והחלונות נעולים טומאה יוצאה מן הבית לתחת הזיזין והאכסדראות אבל אם נפתח דלת לצד אחר (ו) או חלון שיש בו ד' על ד' והדלת של החצר נעול אין הטומאה יוצאה לתחת הזיזין והאכסדראות ואם דלת החצר פתוח טומאה יוצאה מן הבית לתחת הזיזין והאכסדראות ונכנסת (ז) מתחתם לבית וכן גגין הבולטות למעלה לחוץ על פני בתים הרבה וטומאה באחד מן הבתים כל הבתים אשר לתחתיהן פתוחים טמאין כי הטומאה מתפשטת תחת בליטת כל הבתים ונכנסת לבתים דרך הפתח או החלון שיש בו פותח טפח : **אבל** גוסס אינו מטמא וכו' · אע"ג דגוסס אינו מטמא באהל פליגי ביה תנאי בנזיר פרק כשהה מינין אי שרי לכהן למיעל לביתא דאית ביה גוסס או לא דגרסינן התם [דף מג.] תנו רבנן להחלו עד שעה שימות רבי אומר במותם יטמא עד שימות מאי בינייהו (ח) משמעות דורשין איכא בינייהו ר"ש ב"ל אומר גוסס איכא בינייהו למ"ד מלהחלו אפי' גוסס ולמ"ד במותם יטמא עד שימות אין גוסס לא · מיתיבי אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו אפי' מגוייד ואפי' גוסס ולמ"ד מלהחלו הא קתני ואינו מטמא לענין טמויי עד דנפקא נפשו לענין איתחולי הוא דאיתחיל ולפי גירסא זו הכתובה בספרים כהן אינו מוזהר על הגוסס דקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל דאמר משמעות דורשין איכא בינייהו ובין לרבי ובין לרבנן אינו מוזהר עליו עד שימות אבל בעל הלכות גדולות גורס אביי במקום ר' יוחנן ורבא במקום ר"ל ולפי זה הלכה כרבא לגבי אביי ורבא פליגי רבי ורבנן בגוסס ואין הלכה כרבי מחביריו נמצא כהן מוזהר על הגוסס:

הדרן עלך הלכות טומאה

נר מצוה

טמאים טומאה תחתיו ר"א מטמא את הבית ור' יהושע מטהר(א): והיכא(ב) דנפל אינש ונשברה מפרקתו ונחתך עמה רוב בשר אע"ג דלא נפקא נשמתיה מת הוא ומטמא באהל *דאמר רב יהודה אמר שמואל נשברה מפרקתו ורוב בשר עמה מטמא באהל דהוה ליה כמאן דהותז כוליה רישיה ותנן* הותזו ראשיהן אע"פ שמפרכסין טמאים כגון זנב הלטאה שהיא מפרכסת *וא"ת מעשה דעלי דמפרקת (א) בלא בשר הוה זקנה שאני דכתיב °כי זקן האיש וכבד וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן קרעו כדג מטמא באהל א"ר שמואל בר רב יצחק ומגבו. אבל גוסס א אינו מטמא עד שתצא נפשו דתנן* אדם אין מטמא עד שתצא נפשו אפי' מגוייד ואפי' גוסס והיכא דשחט בו שנים או רוב שנים אינו מטמא באהל עד שתצא נפשו *דאמר רב יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ב ואסור ליה לכהן למיעל לבית הקברות ג דקבר מטמא כמת שנא' °וכל אשר יגע (בו) על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא ואפילו לבית הפרס (א) נמי אסיר ליה למיעל ומאי היא שדה שנחרש בה קבר כדתנן* החורש את הקבר הרי זה עושה בית הפרס עד כמה הוא עושה בית הפרס מלא מענה מאה אמה בית ארבע סאה דהוי מאה על מאה ואי אזיל לדבר מצוה כגון מינסב איתתא או ללמוד תורה וליכא אורחא אחריתי שרי ליה למיזל בבית הפרס דתנו רבנן* הולכין ליריד של נכרים ולוקחין מהן עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות [א] מפני שהוא כמציל מידן ואם כהן הוא מיטמא °לדון ולערער עמהן בחוצה לארץ וכשם שמיטמא בחוצה לארץ כך מיטמא בבית הקברות בבית הקברות ס"ד אלא ג בבית הפרס דרבנן ומיטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד אבל מוצא ללמוד [לא] יטמא ר' יוסי אומר אפילו מוצא ללמוד יטמא לפי שאין מן הכל אדם זוכה ללמוד אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי :

הדרן עלך הלכות טומאה

תורה אור

שמואל א ד

(נ) (אותן שלש אצבעות) שהטומאה תחתיהן שהרי יוצאה להם בדרך הפתח והטומאה סובבת כל הבית ואפי' אחורי הבית טמא ומהמשניות של אהלות משמע שאם היו בה גגים זה למעלה מזה שאם לא היו הגגים שוין נדבקין זה בזה אמרינן חבוט רמי ומביאים את הטומאה מזה לזה: טומאה תחתיו · כלומר אם הטומאה תחת אותו הזיז או תחת האכסדרה : ר' אליעזר מטמא את הבית · אע"פ שהדלת סגור ונעול דסבירא ליה דרך הטומאה ליכנס כמו לצאת אע"פ שהוא סגור או נעול: ור' יהושע מטהר· דסבירא ליה אין דרך טומאה ליכנס כיון שהוא סגור אע"ג דאמרינן שדרכה לצאת כדפרי' לעיל שאין דרך שיהיה הבית כקבר אלא דעתו להוציאו משם ולהוליכו לביה"ק : קרעו כדג · פי' דכמת לגמרי חשבינן ליה : ומגבו · מצד גביו ולא מצד כרסו ואע"ג דטריפה הוא כדתנן [חולין דף נ:] או שנקרע כרס החיצונה ואע"ג דסופו למות: *דשחט בו שנים או רוב שנים · שלא יחיה לעולם כחי חשבינן ליה שאם רמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו כי היכי דלא תפול קמי יבם : או בקבר· כגון גולל ודופק או הגיון שעליו : מאה אמה · לפי שהמחרישה מוליך העצמות דרך חרישתה מאה אמה אבל יותר מכן לא שכל כך נידוק זה השיעור לחתיכות קטנות שאין המחרישה יכולה להחזיק בם אלא נשמטין הם אילך ואילך · ושיעור מאה אמה על מאה הם ארבע סאין דהא חצר המשכן היתה סאתים על סאתים וארכה מאה ורחבה חמשים : הולכים ליריד · יריד הוא יום כנופיא לסוחרים קרובים ורחוקים פירי"א בלעז ואף על פי שדרך הסוחרים שעובדים לעבודת כוכבים דאזלי ומודו לעבודת כוכבים שלהם ביום שמוכרים ביוקר או כשקונים בזול וקא עבר משום ושם אלהים אחרים לא תזכירו אפ"ה שרינן לקנות מהם בין עבדים בין שדות וכרמים כדי למעט אותם מא"י אי נמי בחו"ל כדי למעט אותן [ב"מ נא·] דאמרי איכסי זבנית קנית זביז אוביד כלומר מי שקונה דבר אע"פ שמוציא עליו כסף רב הוא מרויח הבל מי שמוכר חפציו אע"פ שמכר בדמים יקרים נחשב לו להפסד לפי שהכסף הולך וכלה והקרקע או הבהמה עושים פירות: וכותב ומעלה וכו'· כלומר הולך הקונה לבתי דינין של נכרים שיכתבו ויחתמו לו שטרי המכר כדי שלא יוכלו לערער עליו אע"פ שהוא כבוד להם כשישראל בא לדון לפניהם ואזלי ומודו : לדון ולערער וכו' · אע"פ שארץ העמים מטמא: בביה"ק ס"ד· וכי (*משום למעט מהם) שרינן איסורא דאורייתא: אלא בית הפרס· שנחרש בו קבר שאין טומאתו אלא מדרבנן שכיון שאחר שנחרש בו את הקבר הלכו רבים עליו ודרכוהו אי אפשר שלא יהיו כל אותן חתיכות של עצמות דקות שאין בהן אפי' עצם כשעורה נדבקים במנעלים וסנדלים מהאנשים הראשונים שהלכו בו ולא נשאר מהם כלום : **הדרן עלך הלכות טומאה**

שלטי הגבורים

א סמ"ג הביא דברי רבינו וכתב עליהם(ס) והרא"ש : יש מחמיר בגוסס שהרי במשנה דוחה שם במס' נזיר בפ' ג' מינין ס"מ לענין טמויי אבל לענין אחולי (ע) אתלי ואפי' לרבי יוחנן דאמר משמעות דורשין איכא בינייהו (פ) ושמא אין חולק על ריש לקיש בזה שרבנן יהיו אוסרין בגוסס ע"כ והטור כתב דאסור ליכנס בבית שיש בו גוסס ומיי' כ' כרבינו: ב קברי נכרים כתב מיי' שמותר לכהן לילך עליהן וכתב סמ"ג הרבה גדולים פוסקים כר"ש בן יוחאי דקברי נכרים אינן מטמאין באהל אבל רבינו יעקב פסק שאין הלכה כרשב"י שהרי רשב"ג חולק עליו במשנה במס' אהלות וקי"ל בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו והרא"ש ז"ל כתב בתשובה נהא איכא פלוגתא דרבוותא וראיתי להרב ר' מאיר מרוטנבורג שמיחה בכהנים מלילך עליהם והמחמי' תבא עליו ברכה: ג וכן אבל העובר דרך שם יכול לילך אחריו לנחמו ומטעם זה אמר בגמ' שהיו מדלגין על הקברות לילך לקראת מלכי ישראל ונכרים דכיון דרוב ארונות (נ) אין בהם פותח טפח אין בו אלא איסורא דרבנן ולדבר מצוה לא אסרו וזה הוא דוקא בימיהם שהיו קוברים בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח אבל באידנא שכולה סתום אפי' יש בו אויר טפח כל כנגדו טמא מן התורה וכן כתבו מיי' וסמ"ג שדין ארונות חלוק מדין קבר בזה שאפי' יש בקבר טפח פנוי המאהיל על גביו מלמעלה טמא מן התורה כדין קבר סתום : ד וכתב סמ"ג וכגון שהיה נכתב בטעות ביד המוכר :

חדושי אנשי שם

ד"ה (א) בתוס' נדה סוף דס הנדה מפרש למה נקרא בית הפרס תנ"י :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וכן בהגר שהיא מוקפת אכסדרה (ב) נ"ב בספ"ק דחולין (ג) נ"ב לשון גמ' אמר רב ששת אם הגיה: (ד) דמת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאים כנ"ל:(ה) נ"ב ר"ל שאותה המשנה שמביא הרי"ף ראיה ממנה אינה ברורה שהרי בכל המשניות שבידנו הגירסא היא טומאה בבית כליו שתחתיו טהורין לדברי הכל והטעם הוא לפי שאינו אוכל בפתח טפח אינו מביא את הטומאה תחתיו וכשהטומאה תחתיו מחמי' ר"א טפי מפני שסובר דבקל מביא טומאה לבית וא"כ לפי גירסא זו ופירושא אין משם ראיה על סוף טומאה לצאת ולכך היה לו להרי"ף ז"ל להביא כמה משניות שהן פשוטות וברורות בגרסתם יותר מזו : (ו) נ"ב פירוש שלא לחצר: (ז) נ"ב כלומר וכשאם היתה טומאה תחת הזיזין נכנסת מתחתם לבית: (ח) נ"ב אמר ר' יוחנן : (ט) נ"ב מביא ברייתא : (י) מין כנ"ל : (כ) נ"ב כדאיתא בפ' שמונה שרצים אמר רב הונא כותבין תפילין על עור של עוף טהור כו' : (ל) ופירושו כנ"ל:(מ) נ"ב עיין לקמן בסי' רל"ח בד"ה מספר העתים כו' בדברי הרא"ש: (נ) אותן שלש אצבעות כ"ל כמי שהטומאה כו' כנ"ל : (ס) נ"ל והר"מ: (ע) אתלי כנ"ל : (פ) שמא כנ"ל : (צ) אי אין שמחק ונ"ב יש:

עין משפט

א מיי' פי"א מהל' טומאת מת סמג לאוין רלה טור יו"ד סי' שס : ב מיי' פ"ג מהל' אבל סמג לאוין [רלא] (רלה) (טוא"ח סי' שעב וסמג לאוין רלז) טוי"ד סי' שעב שעד : ג מיי' פי"ז מהל' תפילין סמג עשין כד וכס טוי"ד סי' רע רעט :

נ"ל והיכא דשחט

הגהות הרי"

(א) נ"ב נ"ע מה ק"נ עיין ספ"ק דחולין בפרש"י:

אהלות פי"ח מ"א

הגהות מא"י

[א] שלהן : [ב] גם שהוא סובב את כל הבית ואוכל בפתח שלש אצבעות טומאה כו' :

מהר"ם לוא

הלכות ספר תורה

אמר רב יהודה אמר רב אם הגיה בו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו. לפי שהיתה אצל הראשון באיסור ששהה בביתו ספר שאינו מוגה וזה שהגיאו והכשירו לקרות בו כאילו כתבו · דגרסינן בפרק האשה שנתארמלה (דף יט:) איתמר ס"ת שאינו מוגה עד שלשים יום מותר להשהותו מכאן ואילך אסור להשהותו משום שנאמר אל תשכן באהליך עולה ואומר אני דודאי מצוה גדולה היא לכתוב ס"ת וגם אין למוכרה אלא ללמוד תורה ולישא אשה וכן כתב הר"ם במצות עשה דמצוה על כל איש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כלומר כתבו לכם ס"ת שיש בה שירה לפי שאין כותבין ספר תורה פרשיות פרשיות וזהו בדורות הראשונים שהיו כותבין ס"ת ולומדין בה אבל האידנא שכותבין ספרי תורות ומניחין אותם בבתי כנסיות לקרות בהם ברבים מצות עשה על כל איש מישראל שידו משגת לכתוב חומש התורה ומשנה וגמ' ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו כי מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה כדכתיב ולמדה [את] בני ישראל שימה בפיהם ועל ידי הגמ' ופירושיה ידע פירוש המצות והדינים על בוריים לכן הן הן הספרים שאדם מצווה לכתבן וגם שלא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה : **שנינו** במסכת סופרים אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות לא על עורות בהמה טמאה ולא על עורות חיה טמאה ולא תופרין בגידן ולא כורכין בשערן הלכה למשה מסיני שכותבין על עורות בהמה טהורה ועל עורות חיה טהורה והלכה למשה מסיני שמסרגלין בקנה וכותבין בדיו על העור וסמך לו מן המקרא ואני כותב על הספר בדיו וכיוצא בזה (ט) בפרק שמונה שרצים (דף קח.) אלא שלא הוזכר בברייתא אלא תפילין ומפרש טעמא התם משום דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך והאי טעמא נמי שייך בס"ת דאין לכתוב תורת ה' אלא על דבר המותר לפיך אבל על עור נבלות וטרפות כותבין שהוא (י) מן המותר לפיך וכותבין ספרים תפילין ומזוזות על עור של עוף טהור (כ) ועל עור של דג טהור מיבעיא התם ולא איפשיטא משום דלא ידענא אי פסק מיניה זוהמא אי לא : **וצריך** שיעבד העורות לשם ס"ת כדאמרינן בפרק הניזקין (דף נד:) ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גוילים שלו לא עבדתים לשמן א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת והא דאמרינן בפרק נגמר הדין (דף מז:) גבי פלוגתא דאביי ורבא באורג בגד למת דאביי סבר הזמנה מילתא היא ורבא סבר לאו מילתא היא ומוקי פלוגתייהו כתנאי [שם] דתניא גבי תפילין ליפן זהב פסולין עור בהמה טהורה כשרות אע"פ שלא עבדן לשמן ופירש"י ז"ל דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא כרבנן דאמרי עיבוד לשמן אינו כלום ואביי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר עיבוד מילתא היא (ל) ולפיכך הוי הלכה כרבנן דלא בעו עיבוד לשמה דקיימא לן הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם וקשה מההיא עובדא דבפרק הניזקין דפסלה ר' אבהו להאי ספר תורה ומשמע דהכי הלכתא ונראה לרבינו תם כר' חננאל דפירש דאביי דאמר הזמנה מילתא היא כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה דהזמנה שעושין אחר כך לחתוך הקלף לתקנו שיהא ראוי לכתיבה מילתא היא ורבא כרשב"ג דהזמנת הקלף לא הוי דבר חשוב הלכך בעי עיבוד לשמה וכתב הר"ר ברוך דאם הנכרי מעבדן וישראל עומד על גביו וסייעו מסייע זה יש בו ממש דנכרי אדעתא דישראל עביד ספי מכותי דכותי אמר אנא גמירנא טפי מינך כדאיתא בפירקא קמא דע"ז (דף כב·) ובענין זה התירו הגאונים (מ) עבוד נכרי ואע"ג דגבי כתיבת הגט אמרינן נכרי אדעתיה דנפשיה עביד בפרק שני דגיטין [דף כג.] והרמב"ם ז"ל כתב אם עבדן נכרי פסולין ואע"ג דאמרו לו לעבד עור זה לשם ספר

נר מצוה

ג כ ד

*אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני (ג) [אמר רב יהודה אמר רב ד הגיה בו אפילו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו

מנחות ל.

רש"י

כחוטף מצוה. ומצוה קעבד אבל אם כתבה הוי מצוה טפי :

נמוקי יוסף

כחוטף. פירוש שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבתו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר דאלמלא שבאה עליו בלא טורח לא היה עושה אותה: כתבו · הוא בעצמו או שכר סופר לכתבו וטורח בתקון הקלפין ולסבול עול הסופר עד שנכתב : כאילו קבלו . שיש למדת רחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני : אפילו אות אחת . שהיה

תורה אור

כאילו כתבו: גרסינן בפרק האשה שנתארמלה *דף יט: אתמר ספר תורה שאינו מוגה א"ר אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנאמר °אל תשכן באהליך עולה °ת"ר *אין עושין ס"ת לא ארכו יתר על היקפו ולא היקפו יתר על ארכו שאלו את רבי שיעור ס"ת בכמה אמר להן ב בגויל ו' טפחים בקלף איני יודע: *ת"ר עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמנה פחות או יותר לא יעשה ולא ירבה בדפין מפני שנראית כאגרת °ואל ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון למשפחותיכם למשפחותיכם למשפחותיכם ג' פעמים בדף אחד נזדמנה לו יריעה בת תשעה דפין לא יחלוק שלשה לכאן וששה לכאן אלא ה' לכאן וד' לכאן בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפילו דף א' אפילו פסוק אחד. פסוק אחד ס"ד אלא אימא פסוק א' בדף אחד. שיעור גליון

רש"י

בגויל. שהוא קלף עב (א) כדמפרש לקמן: ששה טפחים. אורך וכן יהיה היקפה בכתיבה בינונית: בקלף. שהוא דק: מבת שלש דפין. עמודין שבה קרי להו דפין: פחות מכאן או יותר. על כן לא יעשה לפי שהפירות של חיבור יריעות יפין בה כשאין בהן יותר מדאי הלכך לא יעשה יריעות קצרות לפי שאז יהיו התפירות קרובות יותר מדאי ולא ארוכות שלא להרחיק יותר מדאי: ולא ירבה בדפין. לעשות שמונה ביריעה אם קלף קטן הוא מפני שהדפין יהיו קצרין ויהא נראה כאגרת(א): ולא ימעט בדפין. לעשות רק שלשה ביריעה אם היריעה גדולה: מפני שעיניו משוטטות. כשהדפין רחבין וטועה בראשי השיטות: נזדמנה לו יריעה שיש בה תשע דפין. למדת האחרים לא יחלק כדי לקצרם מפני שאמרו ולא יתר על שמונה: אלא ד' לכאן וחמשה לכאן. כדי שלא תהא זו יתירה על זו יותר מדאי: בד"א. שלא ימעט ולא ירבה בדפין: בתחלת הספר. אבל בסופו אפילו אין לו לכתוב אלא פסוק אחד יכתבנו בכל היריעה: ואפי' דף אחד. יעשנו בכל היריעה: אלא אימא פסוק אחד בדף אחד

ספר תורה או לשם תפילין שהנכרי על דעת עצמו הוא עושה לא על דעת הסוכר אותו לפיכך כל דבר הצריך מעשה לשמן אם עשאו נכרי פסול. ונהגו העם כמו שכתב ה"ר ברוך כי אין עבדנין ישראל מצויין בכל המקומות וכן הדעת מכרעת דבגט דבעינן שיכתוב כל תורף הגט לשמה זה לא יעשה(ב) אבל בעיבוד לא בעינן אלא בתחלת העיבוד כשישים

נר מצוה

העור לתוך הסיד שיאמר או אני עושה כך לשם ס"ת וזה יעשה הנכרי לשם ישראל כשיאמר לו עשה כך. וכיוצא בזה מצינו בפ' אין מעמידין (דף כו:) דר' יהודה בעי מילה לשמה ולפ"ה ימול ארמאי ואל ימול כותי ולא אמרינן (כותי) [ארמאי] אדעתא דנפשיה קא עביד דכיון דברגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתיה דישראל מה שיאמר לו וכן דעת בעל העיטור דסגי בנכרי שיעבדנו לשמן: והר"ב רבי ברוך נסתפק אם צריך להוציא בשפתיו שהוא מעבדו לשם ס"ת או לשם תפילין או סגי במחשבה (ג)(לפי שמצינו פיגול דכתיב ביה לא יחשב ובעינן דיבור) וכן גבי כתיבת ספרים תפילין ומזוזות וכן כתיבת הגט דבעינן כתיבה לשמה אי סגי במחשבה לפי שמצינו פיגול דכתיב ביה לא יחשב ובעי דיבור ותרומה ניטלת בלא דיבור רק במחשבה ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד (ד) בפקדון חייב הלכך טוב הוא להוציא בשפתיו בתחלת העיבוד ותו לא צריך וכן כשמתחיל לכתוב ספר תורה יאמר ספר (ה) זה אני כותב לשם קדושת תורת משה ותו לא צריך אמנם בשעת (ו) האזכרות צריך שיחשוב לשם קדושת השם כדאמרי' פ' הניזקין (דף נד:) כל ס"ת שאין כל האזכרות שבו כתובין לשמן אינו שוה כלום אלמא אע"פ שכל כתיבת התורה בעינן לשמה יש מעלה אחרת בכתיבת השם: ולענין עיבוד העורות משמע בכולי תלמודא שהוא ע"י עפצים ועור שהוא מעובד בלא עפצים הוא הנקרא דיפתרא כדאמרי' בפ' המוציא יין (דף עט.) ובפרק שני דגיטין (דף כב.) [דיפתרא] דמליח וקמיח ולא עפיץ ודיפתרא פסול לכתוב עליו ספר תורה ומגילה דתנן בפרק שני דמגילה (דף יז.) כתבה על הדיפתרא פסולה והיינו טעמא משום דנקראת ספר ובפרק שני דסוטה (דף יז:) אמרי' אין כותבין פרשת סוטה לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר בספר וכ"ש ס"ת שנקראת ספר בכמה מקומות ואמרי' נמי בפרק המוציא יין (דף עט:) גבי ס"ת כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה וה"ה נמי דיפתרא דחד טעמא לתרווייהו משום דבעינן ספר וקאמר נמי התם על הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה משמע אבל על הדיפתרא לא ואמרי' במס' סופרים אין כותבין לא על הנייר ולא על הדיפתרא וא"כ קלפים שלנו שאינן מעובדים בעפצים היאך כותבין עליהם ס"ת וגיטין דבפ' שני דגיטין (ד' יט.) משמע דהאי דלא עפיץ פסול לגיטין משום דיכול להזדייף ואומר רבינו תם דתיקון סיד שלנו שמעבדין בו העורות הוא טוב כתיקון העפצים שלהם דהא קמן שאינו יכול להזדייף וגם בימי חכמי התלמוד היה להן תיקון אחר שאינו יכול להזדייף חוץ מתיקון העפצים כדמוכח בפרק הקומץ רבה (דף לא:) גבי קרע הבא בשני שיטין [יתפור בשלש] לא יתפור כו' ומסיק התם הא דעפיצן הא דלא עפיצן. אלמא שהיו כותבין ס"ת על הקלף שאינו מעופץ [וגם גיטין היו כותבין על הקלף שאינו מעופץ] וכדמוכח בפ"ב דגיטין [דף יט.] (ז) כתבו במי טריא ועפצא כשר ועל [כרחך] מדכתבו במי עפצין לא היה הקלף מעופץ דאין (ח) מי מילין על גבי מי מילין: גרסי' בפרק המוציא יין [דף עט:] תנא דבי מנשה כתבו על הגויל ועל הקלף ועל הדוכסוסטוס כשירה וגויל הוא עור שמיגרד ונתקן במקום השער ובמקום הבשר לא נתקן כדאמרינן ברים בתרא (דף ג.) גויל אבני דלא משפיין וקלף ודוכסוסטוס היינו עור שנחלק לשנים ונקרא הלד שכלפי השער קלף והלד שכלפי הבשר נקרא דוכסוסטוס דוך הוא מקום כמו דוך פלן וסוסטוס הוא בשר בלשון יון ואמרינן בפרק הקומץ רבה (דף לב.) קלף במקום בשר ודוכסוסטוס במקום שער דהיינו במקום דיבוקן יחד (ט) נכתבין שניהן (י) והוא במקום הטוב ונאה יותר וגם אינו יכול להזדייף כמו לד (כ) השחור ויש שרוצין לומר [*שהקלפים שלנו] יש להן דין דוכסוסטוס לפי שמגרדין אותם הרבה במקום שער ומסירין (ל) בתער ונשאר הלד שכלפי הבשר ולדבריהם קשה דא"כ תפילין היאך נכתבין [א] הלא אין תפילין נכתבין על הדוכסוסטוס כדאיתא בפ' המוציא יין ובפ' הקומץ אלא ודאי (מ) תפילין קולפין אותם הרבה גם במקום הבשר ודין קלף יש להן ונכתבין במקום בשר: בפרק הבונה (דף קג:) תניא כתבה כשירה כיוצא בה או שכתב (נ) שירה כיוצא בה או שכתב שלא בדיו הרי אלו יגנזו ומוקי לה בפ' הקומץ רבה [דף לא:] בספר תורה והיה אומר ר"ת דדיו שמתקנין מעפצין אינו קרוי דיו מדתנן בפ"ב דגיטין [דף יט.] בכל כותבין בדיו ואמרי' בגמ' תאני רבי חייא כתבו במי טריא ועפצא כשר משמע שרבי חייא בא להוסיף על משנתינו מכלל דעפצא לאו היינו דיו דמתניתין ואינו ראיה דמי עפצא לחודיה אינו נקרא דיו אבל כשמערבים בו קומ"ו שקורין גומ"א בלעז נקרא דיו וראוי לכתוב בו אפי' על קלף מעופץ: גרסי' בפ' הקומץ רבה [דף לב.] ס"ת שבלה או תפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ופריך הא מורידין עושין אמאי הכא סתומות והכא פתוחות ומשני [ב] והדר תו פריך הא מורידין עושין והתניא הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על הדוכסוסטוס ומשני [ג] והדר תו פריך הא מורידין עושין והא מזוזה בעיא שרטוט ומשני תנאי היא. מכאן דקדק ר"ת דס"ת ותפילין לא בעו שרטוט והא דלא משני במשורטטים משום דכיון דהל"מ שרטוט אין דרך לשרטטן דאמרי' בירושלמי בפרק שני דשבת הספור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט והא דאמרי' במגלה [דף טז:] דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה לא כמו שפרש"י שם דהיינו תורה אלא אמתה של תורה היינו מזוזה שיש בה קבלת עול מלכות שמים תדע דאי מספר תורה יליף היה לו לומר שצריכה שרטוט מדנקראת ספר כדקאמר התם [דף יט.] לענין תפירה בגידים ומיהו נראה לי דאי הוה יליף מדנקראת ספר הוה צריך לאשכוחי חד [עניינא] דלא בעי שרטוט מדנקראת נמי אגרת כדקאמר התם לענין תפירה דא"ל לתפרה כולה בגידים והא דאמרי' במס' סופרים כל יריעה שאינה מסורגלת פסולה ועוד אמרינן התם מסרגלין בקנה היינו שרטוט עליון דאסור לכתוב שלש וארבע תיבות בלא שרטוט כדאיתא פרק קמא דגיטין (ד' ו:) אבל בין שיטה לשיטה אין צריך לשרטט והיה אומר רבינו תם דס"ת טוב לשרטט כדי ליישר הכתיבה משום זה אלי ואנוהו אבל תפילין שמכוסים בבתים לא בעיא ואנוהו ומיהו בירושלמי משמע כפי' רש"י דמספר תורה יליף דגרסי' התם נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור מה להלן צריך שרטוט אף כאן צריך שרטוט והאי קרא אכל התורה נאמר ונראה לי דס"ת בעיא שרטוט דילפי' כתיבה כתיבה ממזוזה כי היכי דאמרינן בהקומץ גבי מזוזה [דף לב:] אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה אגרת פסולה פי' שלא דקדק בה בחסרות ויתרות מ"ט אתיא כתיבה כתיבה מס"ת והא דפריך הא מורידין עושין והא מזוזה בעיא שרטוט הך פירכא קמייתא דקיימא לן דמזוזה בעיא שרטוט כמו פירכא קמייתא דקיימא דוקא אתפילין אבל פרכא קמייתא קיימא אספר תורה דפריך מפתוחות וסתומות וגם תפילין מי שאינו בקי לכוין השיטות לכתבן ביושר טוב הוא לשרטט ואין בזה משום הפסור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט וכן כתב הרמב"ם דספר תורה בעיא שרטוט: בגויל ששה טפחים. ויראה דהנך ו' טפחים בהדי עמוד קאמר דהא בפ"ק דבבא בתרא (דף יד:) קאמר בס"ת שמונחת בארון (ס) ואוכלת בארון שני טפחים כי ה קפה היה ששה טפחים וכל שיש בעגיו טפח יש בהיקפו שלש ועמוד אחד היה לו כדקאמר התם ספר (ע) תורה לתחלתו הוא נגלל [ועם העמוד היה ב' טפחים וצ"ל שיש שיעור לעובי העמוד] ואם אין שיעור (פ) לעובי העמוד (צ) בקל יכול לשער שיהיה בהקיפה ששה טפחים כי יעשה עובי העמוד כפי הצורך *[וא"כ מאי רבותא [ד] קאמר רב כתב ע' ספרים ולא אתרמי ליה אלא אחד]: תנן רבנן עושה אדם יריעה מבת שלשה דפין וכו' כתב רבינו תם בתיקון ספר תורה שלו בשם רבינו חננאל שאמר בשם הגאון דהיינו בכתיבה דקה אבל כשהכתיבה גסה הכל לפי הנוי ויכול לעשות שיטות ארוכות דאין עיניו משוטטות כיון שהכתיבה גסה: אלא פסוק אחד בדף אחד. ואע"ג דליכא ששים שיטין או שיעור אחרינא (ק) דמסכת סופרים ליכא למיחש בדף אחרון ואין בפסוק אחרון תיבות כמנין השיטות יעשה אותיות ארוכות ממעלה

נמוקי יוסף

שהיה טעות בו ותקנו: כאילו כתבו. שיש למדת רחמים ללמוד זכות ולומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא בו טעיות רבות היה מתקן אותם: גרסינן פ' האשה שנתארמלה איתמר ספר תורה שאינו מוגה אמר רבי אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה: לא ארכו וכו'. פירוש משום מצות עשה זה אלי ואנוהו שאם יהיה ארוך יותר מדאי או עבה יותר מדאי לא יהיה נאה כל כך: בגויל. שהוא עב שאינו נקלף כלל דזהו לשון גויל דאמרינן ברים בתרא גויל אבני דלא משפיין אי אפשר שלא יהיה בהיקפו ו' טפחים: בקלף. העור שנקלף ממנו קליפה עליונה שאין בו עובי כל כך איני יודע לשער: פחות או יותר וכו'. כלומר (ר) יריעות קצרות כדי שלא יהיו התפירות קרובות יותר מדאי ולא רחוקות יותר מדאי מפני [מגילה דף לב.] שמצוה להעמידו על התפר כשגוללו ויהיה לו לטורח נגלול עד שיעמידנו על התפר ויקרע העור עצמו כשמהדקו בשעת הגלילה: ואל ירבה בדפין. לעשות שמונה בעור קלף (ש) אחד מפני שהדפין קצרין ונראות כאגרת ששולח אדם לחבירו: ואל ימעט בדפין לעשות *שתים ביריעה אחת גדולה מפני שעיניו משוטטות כשהדפין כ"כ רחבות וטועה בראשי השיטות: אלא כגון וכו'. אלא שיעור רחבה למצוה כגון שיוכל לכתוב בשיטה אחת למשפחותיכם שלש פעמים וזהו שיעור שלשים אותיות בין גדולות וקטנות כגון יודי"ן ווי"ן בשטה אחת: נזדמנה לו וכו'. שיש בה ט' דפין למדת הדפין האחרים ועל כרחו צריך לקצרם מפני שאמרנו לא יותר משמונה לא יחלוק אותה(ת) לשלש יריעות שיש בכל יריעה ג' דפין כדי שלא יהיו תפירות היריעות כל כך קרובות זו לזו שאע"פ שהתרנו לעשותו יריעה של שלשה דפין הני מילי יריעה קטנה עם גדולה סמוכה לה שאין התפירות סמוכות זו לזו כל כך אלא שתים לבדן אבל ג' יריעות קצרות שיהיו תפירות סמוכות אינן נאות כיון שיכול לחתוך אותה יריעה לשתי יריעות אחת מד' דפין ואחת מה': במה דברים אמורים. דלא ירבה ולא ימעט בדפין: בתחלת הספר. או באמצעיתו אבל בסוף הספר [אפילו] אין לו לכתוב אלא פסוק אחד בכל היריעה יכתבנו: פסוק אחד ס"ד. שיכתבנו בשיטה אחת של יריעה גדולה והא קיימא לן דצריך לגמור בסוף הדף: אלא אימא אפילו וכו'. כלומר אם ירצה יעשה דף קצר מתיבה

יעור לעובי העמוד וכ"כ הרא"ש גופיה להדיא בספ"ק דב"ב. רק שכתב עוד אח"כ שיש לפרש דהנך ו' טפחים בלא עמודים קאמר. ולכאורה היה נראה לומר שכך היא מסקנת הרא"ש כמו שמ... לפסוק כמו שכותב בסוף אכן מאחר שלא הזכיר הרא"ש ז"ל סברא זו בדבריו פה יראה דס"ל עיקר דהנך ו' טפחים בהדי עמודים קאמר וזה היה דעת הטור בי"ד סימן רע"ב שהעתיק מ"ש ... בפ"ק דב"ב אכן עכ"פ צריך לומר כדפי' שיש שיעור לעובי העמודים שאם אין שיעור א"כ בקל כו' וא"כ יקשה מאי דרב כהנא כו' שהרי לכאורה דוחק ליישב זה הספק. וכך אפשר לפרש גם ... ואם אין שיעור כו' דהיינו לאמר שא"כ הדבר עומד קצת בספק אם יש שיעור אם לאו. אבל מדברי רבינו ירוחם בנתיב שני ח"ב נראה שמפרש בפשיטות לדעת הרא"ש שהנך ו' טפחים עם ... לעובי העמודים ע"ש. אבל לא משמע כן מדברי הרא"ש גם כי יקשה עליו מההיא דפ"ק דב"ב. ומצאתי בקיצור פסקי הרא"ש בפ"ק דב"ב שכתב ששה טפחים בלא עמודים ותימה שכתב היפך ממ"ש בטור סימן ... ב"ב וכמ"ש: (צ) כ"ב א"כ: (ק) נ"ל דבמסכת: (ר) כ"ב לא: (ש) נ"ל קלף קטן מפני כו': (ת) נ"ל נראה שהיה גורס לא יחלק שלש לכאן ושלש לכאן כו' כמו שהוא בספרים דידן. ומפרש דעיקר הכוונה אינו אלא שלא יחלק אותה לג' יריעות אלא לב' יריעות וכיון שצריך לחלקה לב' יריעות ע"כ עפי לעשות ה' מד' דפין וא' מה' דפין וק"ל:

שלטי הגבורים

א כתב ספור אסור להשהותו יותר משלשים יום אלא יתקן או יגנז ואפי' קרא בו בדיעבד לא יצא כיון שהוא חסר או יתר אפי' אות אחת וחוזר לראש הסדר ע"כ והוא הולך לשטת אביו ז"ל שכתב בתשובה דהקורא בספר תורה שיש בו חסרות ויתרות או שום טעות הוי ברכה לבטלה והוזר לקרות בספר כשר אמנם במרדכי דמגילה יש שאין להקפיד בחסרות ויתרות ושם מבואר שלרה למעשה היאך נוהגין בזה כן בתשובות האחרונים וספר אגור עיין שם

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שבכל ספר מספרי הקדש נאמר כן וכן נראה בעיני שראוי לקרות בו בס"ת עד שלא הספיק להגיהו אא"כ חסר הספר יריעה אחת שאינו ראוי לקרות בו כמבואר בקונט' הראי"ות:

ב בכתיבה בינונית. ואם הכתיבה גסה יתרבה השיעור וכן להיפך אם היא דקה. וכתב הרא"ש דהעמוד שעושין בסופה הוא בכלל זה *) ואין שיעור [בעובי] העמוד א"כ בקל יכול לכוין שיהא בהיקפה ששה כי יעשה עובי העמוד כפי הצורך:

לשון ריא"ז

ובקלף לא נתנו בו שיעור ויעשה כמו שירצה ובלבד שיהא ארכו כהקיפו ורבינו חננאל כתב מצוה מן המובחר לכתוב ס"ת בגויל ומלאכת כתיבת ס"ת צריכה חכמה יתירה לשער היקפו כאורכו שהרי רב הונא שהיה מגדולי חכמי התלמוד לא נזדמן לו אלא אחד משבעים ומסורת בידינו להיות ארבעים ושנים שיטין ולהיות הגוילין נקיים עבים וחזקים:

*) נ"ל ואם אין שיעור. [וכן הגיה הב"ח]

גי' ד"ח

הגהות הב"ח

(א) נ"ב והיקפו גדול: (ב) נ"ב הנכרי: (ג) מן לפי כו' עד דיבור נמחק: (ד) נ"ב פי' כשמגביהו וחושב לשלוח יד בפקדון חייב אע"פ שאינו מוציא בשפתיו אבל בלא הגבהה ודאי אינו חייב אפי' כשהוציא בשפתיו ואנ"ל במחשבה לחודיה וק"ל: (ה) נ"ב תורה: (ו) נ"ב כתיבת: (ז) נ"ב דאמר: (ח) דאין כותבין במי כו' כנ"ל: (ט) נ"ב שם: (י) נ"ב והוא המקום הטוב לכתיבה ור"ת ז"ל היה אומר דקלפים שלנו יש להם דין קלף ונכתבים במקום בשר כו': (כ) נ"ל השער: (ל) נ"ב הרבה קליפות: (מ) תיבת תפילין נמחק: (נ) נ"ל השירה: (ס) נ"ב שהיתה מונחת אלל הלוחות אוכלת כו' וכנ"ל: (ע) נ"ל עזרה ותי' תורה נמחק: (פ) נ"ב כלומר שאם כך הוא האמת כמו שירא' דהנך ו' טפחים בהדי עמודים קאמר וגם נפרש מאחר שלא הוזכר שיעור לעמודים בתלמוד דאלמא אין שיעור לעובי העמוד א"כ בקל יכול לשער כו' ודבר זה בעל כרחך אינו אמת משום דא"כ קשה הא דאמר בפ"ק דב"ב דרב כהנא כתב ע' ס"ת ולא אתרמי ליה אלא חד כו' הלא בקל יכול לשער אלא ודאי צריך לומר דלפי מה שנפרש דהנך ו' טפחים עם העמודים

עין משפט

א מיי' פ"ט ופ"ז מהל' תפילין סמג עשין כה טור י"ד סי' (רפא) [רעב] רעג:

ג"ב דף יד.

מנחות דף ל.

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל בדעת רש"י ז"ל דהאי לא ירבה ולא ימעט מלתא באפי נפשה לאוסופי אדלעיל דאפי' אח' אם הדף קצרה לא יעשה א"נ ג' והדף רחבה לא יעשה ולא מיסב לטעמא דפחות או יותר לא יעשה:

*מהר"ם שלא [וכן הגיה הב"ח]

ג"י מהר"ם

ג"י ד"ח

הגהות מאי'

[א] נ"ב על הדוכסוסטוס שלא תפילין פסולין על כו': [ב] נ"ב דלמא להשליס: [ג] נ"ב למגוה: [ד] דקאמר נ"ב הונא כתב שבעי' ולא כו':

ג"י ד"ח

ב"ה"ם. ס"ס נפל בספרים או כאן או כרי"ף דהא כרי"ף כתוב רב הונא:

נר מצוה / תורה אור

גליון מלמטה טפח ומלמעלה שלש אצבעות ובין דף לדף כמלא רוחב שתי אצבעות ובחומשין מלמטה שלש אצבעות ומלמעלה ב' אצבעות ובין דף לדף כמלא רוחב גודל ובין שיטה לשיטה א כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ובין אות לאות כמלא חוט השערה לא ימעט את הכתב לא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח של מעלה (א) ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלשה חוץ לדף *אלא כותב שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא יחזור לתחלת השיטה: הטועה ב בשם גורד את מה שכתב ותולה מה שנגרד וכותב השם על מקום הנגרד דברי רבי יהודה ר' יצחק אומר אף מוחק וכותב ר' יוסי אומר אף תולה את השם ר"ש שזורי אומר כל השם תולין מקצתו אין תולין ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על מקום המחק ולא על מקום הנגרד ואין תולין אותו אלא מסלק כל היריעה כולה וגונזה: איתמר אמר רב חננאל אמר רב הלכה ב תולין את השם רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב אמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חיננא הלכה כר' שמעון שזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' שמעון שזורי הלכה כמותו: *הכותב את השם אפי' מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים ושלשה שמות כאחת הרי זה מפסיק ביניהן ומשיב *הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל [א] מאותו השם °אבל מתחיל הוא מאות שלפניו (ב) המוחק אות אחת מן השם עובר בלא תעשה א"ר ישמעאל לכך נאמר °ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ונאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם: *ת"ר יש שמות שנמחקין ויש שמות שאינן נמחקין כגון אל אלוה אלהים וכו' כדכתבנוהו פרק שבועת העדות: *ת"ר °וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא ג יכתוב אלפין עיינין ועיינין אלפין ביתין כפין כפין ביתין גמין צדין וצדין גמין דלתין רישין ורישין דלתין ההין חתין וחתין ההין יודין ווין ווין יודין זיינין נונין נונין זיינין פפין טיתין טיתין פפין כפופין פשוטין פשוטין כפופין ממין סמכין סמכין ממין (ג) יפרשה פתוחה לא

דברים יג

פסקי הרא"ש

ממעלה למטה עד שתחזיק תיבה אחת חמש שיטין או שש כדי שיסיים בסוף הדף: **נזדמנה** לו תיבה וכו'. איכא לספוקי בתיבה בת שבע אם יכול לכתוב ג' חוץ לדף וכן תיבה בת ש' אותיות אם יכול לכתוב ד' חוץ לדף דשמא מיגניא מילתא כשיש כל כך אותיות חוץ לדף ועוד דא"כ הל"ל בסתם לא יכתוב רוב אותיות של התיבה חוץ לדף ונראה דדוקא קאמר בת חמש אותיות דיותר משתי אותיות אין לכתוב חוץ לדף לכתחילה דמיגניא מילתא ודלא כמו שכתב הרמב"ם דאפי' תיבה בת עשר אותיות יכתוב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף. ובתיבה בת שלש אותיות יש להסתפק אם יש לכתוב שנים חוץ לדף כיון דהוי רוב התיבה ומיהו מדקאמר נזדמנה לו תיבה בת ב' אותיות לא יזרקנה בין הדפין משמע תיבה בת שתי אותיות לא יכתוב כולה חוץ לדף אבל בת שלש כיון שמקצתה תוך הדף יכול לכתוב שתי אותיות חוץ לדף ור"ת כתב דאותיות השם צריכין שיהיו כולן בתוך הדף: **המטבל** את הקולמוס וכו'. פירוש שיזהר הלבלר שלא יכתוב עד השם ויטבול הקולמוס אלא יניח אות אחת מלכתוב קודם השם ובאותו האות יתחיל לכתוב ולא יתחיל בשם שמא יש רוב דיו על הקולמוס ויפול כשיכתוב השם:

שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן וכו'. הא דקאמר אלפי"ן עייני"ן לפי שהן דומין בקריאתן. וביתי"ן כפי"ן לפי שהן דומין בכתיבתן. ובי"ת צריך שיהא בראשה נגד שמאל תג קטן כדאמרי' בירושלמי דחגיגה ובבראשית רבה למה תורה מתחלת בבי"ת מה בי"ת (ה) שיש לה שני עוקצין א' מלמעלה ואחד מאחוריה אומרים לבי"ת מי בראך ומראה להם בעוקצו של מעלה ואומר זה שלמעלה בראני ומה שמו ומראה להם מאחוריו ואומר ה' שמו לפי שהאל"ף עומד אחורי הבי"ת והוא אחד ויזהר הלבלר בתג שאחורי הבי"ת שלא יהא נראה ככ"ף והא דאמרינן גמי"ן צדי"ן אינם דומין לא בקריאה ולא בכתיבה אלא אם תהפך הנימ"ל ממטה למעלה תהא נראית כצד"י וכן דל"ת יזהר בה הלבלר היטב שיהא תג שמאחוריה בולט היטב שלא תהא נראית כמו רי"ש שבאחת נפסל הספר תורה ואם יש ספק בקריאתה מייתינן תינוקא דלא חכים ולא טיפש ותיבדק בקריאתו: הסי"ן חתי"ן. אלו דומים בקריאתן ובכתיבתן ויש לה"א תג קטן למעלה נגד שמאל כדאמרי' בפ' הקומץ רבה (דף כט:) מ"ט אית לה"א תגא אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי ופרש"י ז"ל תג קטן יש לה"א בסוף גגו למעלה ובפרק שני דחגיגה בירושלמי ה"א יש לה נקודה אחת למעלה ור"ת פי' דמיירי בעוקץ שמאחוריה שלא תהא עגולה מאחוריה דומיא דתגא דדל"ת דסוטה [דף כ.] ודעירובין פירקא קמא [דף יג.] וצריך ליזהר שלא יגע רגל הה"א למעלה כדאיתא בפרק הקומץ (כט:) מ"ט תליא כרעא דה"א ואם יגע למעלה אין לה תורת ה"א ופסול עד שיתקן אבל בתפילין[א] אין תקנה (ו) כי צריך לכתבן כסדרן וכן אין ליגע רגל הקו"ף למעלה כדאמרינן בפ' הבונה (דף קד.) מאי טעמא תליא כרעא דקו"ף ושאר כל האותיות חוץ מן הה"א [והקו"ף] צריך שיהו גולם אחד. הנקודה שעל האל"ף שהיא כמין יו"ד צריך שיגע באל"ף וכן מה שבתוך השי"ן והעי"ן ומה שאחורי הצד"י ואם אינם נוגעים נשתנית צורת האות: **חי"ת** אמרינן בפ' הקומץ רבה [דף כט:] חזינן לספרי דוקני דחטרי לגגיה דחי"ת ופרש"י מקל מתרגמינן חוטרא בסוף החי"ת נגד שמאל יש לה למעלה כמין מקל (ז) ור"ת מפרש דחטרי לשון חטוטרת גמל שיש גובה לאמצע החי"ת בגגה באמצע כזה (ח) מדקאמר לגגיה דחי"ת ולא קאמר לתגיה דחי"ת ש"מ דדבר שהוא למעלה בסוף קרוי תג אבל באמצע האות קרוי גג כדאמרי' בפרק הבונה (דף קד:) שנטלו לגגיה דחי"ת ועשאו שני זיינין ובמחיקת אמצעית גגו של חי"ת נעשית שני זייני"ן וגבי דל"ת קאמר נטלו לתגיה דדל"ת ומשוי לה רי"ש דהיינו חודה של אחוריה: ווי"ן יודי"ן ווי"ן. שלא יקצר רגל הוי"ו שיהא נראה כיו"ד ולא יאריך רגל היו"ד שיהא נראה כוי"ו וכן רגל הזיי"ן לא יאריך שיהא נראה כנו"ן וכן לא יקצר רגל הנו"ן שתהא נראית כזיי"ן. ויו"ד אומר ר"ת צריך שיהא ראש שמאל כפוף למטה כזה (ט) כדאמרי' בפ' הקומץ רבה [דף כט:] מפני מה ראשה של יו"ד כפוף ותנן נמי התם גבי תפילין כתב א' מעכבן ופריך עלה [דף לד.] פשיטא לא נצרכה אלא לדרב יהודה אמר רב דאמר קוצו של יו"ד מעכב ופירש"י זהו רגל ימין (י) כפוף למטה *(וקיימא לן) דפשיטא דמעכב דזהו עיקר גוף האות ופירש רבינו תם שהוא נגד שמאל שכפוף למטה כדמשמע לישנא דראשו כפוף דלנגד ימין קרי רגלו ואמרי' נמי בפסיקתא כי ביה י"י צור עולמים העוה"ז נברא בה"א והעוה"ב ביו"ד מה יו"ד יש לו נקודה אחת למטה *כמו למתים שיורדין לגיהנם ונקודה אחת למעלה רומז שעתידין לעלות שנאמר יי ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (כ) ה"א פתוחה מכל צד רמז לבעלי תשובה יו"ד כפוף רמז לבאי עולם שיהיו כפופין ונהפכו כל פנים לירקון ולפי דרשה זו יש ליו"ד תג למעלה וגם כפוף למטה כזה (ל) ומפשר דקוצו של יו"ד דפרק הקומץ היינו תג למעלה ויו"ד כפוף היינו רגל ימיני: פתי"ן פפי"ן. אינן דומין לא בקריאה ולא בכתיבה ולכך היה אומר ר"ת שצריך שתהא נגד ימין כפוף למטה (מ) כזה ואם תטה אותה על נדה השמאלי תדמה לפ"א כעין גמי"ן לדי"ן והכ"ף יזהר לעגל אותה מאחוריה שלא תראה כבי"ת: ממי"ן סמכי"ן. כי שניהן סתומות לכך יזהר לעגל הסמ"ך משלשה רוחותיה שלא תראה כמ"ם: **פרשה** פתוחה לא יעשנה סתומה. כתב ר"ת איזו היא פתוחה כל שנשאר מסיום הפרשה עד סוף השיטה כשיעור ג' תיבות של ג' ג' אותיות זו היא פתוחה ואם לא נשאר עד סוף השיטה כשיעור הזה מניח שיטה אחת כולה חלק ומתחיל בשלישית זו היא פתוחה. וסתומה כל שכותב התחלת השיטה וסוף שיטה ומניח חלק באמצע השיטה כדי לכתוב שם של שתי אותיות או יותר זו היא סתומה וסדורה שכותב השיטה עד חציה או עד שליש‍יתה ומתחיל לכתוב משיטה שתחתיה כנגד החלק של עליונה זו היא סדורה זה מצא רבינו תם בסידור קדמונים ובמסכת סופרים מצא איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה איזו היא סתומה כל שהניח באמצע שיטה וכמה יניח בראש השיטה ותהא נקראת פתוחה כדי לכתוב שם של שלש (שלש) אותיות וכמה יניח באמצע ותהא נקראת סתומה כדי לכתוב שם של שלש אותיות גמר כל הפרשה בסוף הדף צריך לשייר שיטה אחת מלמעלה ואם שייר למטה כדי לכתוב שם של שלש אותיות מתחיל מלמעלה וכתב ר"ת דברייתא פליגא על סידור של קדמונים דלסדור של קדמונים פתוחה היא בסוף השיטה ולמסכת סופרים פתוחה היא בתחילת השיטה ואם יניח בתחילת השיטה ובסוף שיטה יצא ידי שניהם ובירושלמי דבפ"ק דמגילה אמרינן פתוחה מראשה פתוחה [פתוחה] מסופה פתוחה משמע דמכל צד מיקרי פתוחה וכן מסתבר דחילוק הפרשיות הן שתים אחת פתוחה ואחת סתומה הסתומה היא שהריוח שבין הפרשיות סתום מכאן ומכאן וכל שהריוח פתוח לצד אחד או למעלה או למטה נקראת פתוחה והכי סיים פרשה סתומה בסוף שיטה יניח שיטה אחת חלק ויתחיל בשיטה השלישית והויא פרשה סתומה כיון דאין פתוחה לא בכאן שיטה

רש"י

אחד. אם רצה יעשה דף קצר מן תיבה אחת כדי שיגמור בסוף הדף: שיעור הגליון. של ס"ת: ובחומשין. שאין עשוין לספר תורה אבל עשוין הן בגליון כספר תורה: ולא ימעט את הכתב. לעשות אותיות קטנות בשיטה העליונה ובשיטה התחתונה מפני ריוח הגליונים ומפני ריוח שבין שיטה לשיטה כגון אם שירטט באמצע הדף שני שיטין שאין ריוח כדי שיעור ביניהן לא ימעט את הכתב מפני אותו ריוח: לא יזרקנה לבין הדפין. לא יכתבנו חוץ לשירטוט הגליון של דף אע"פ שהתרנו לו לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מתיבה בת ה' תיבה שלמה לא התרנו: גורד את (ד) שנכתב. יגרוד החול שהיה במקום שהיה לו לכתוב את השם: ותולה. מגיה מה שגירד בין השיטין ואת השם שדילג יכתוב במקום הנגרד ודוקא לאחר שנתייבש יגרוד החול ויכתוב את השם על הגרד אבל כשהוא לח עדיין לא ימחוק את החול. לפי שהוא יהא ניכר יותר מדאי ואין כבוד לכתוב את השם עליו: ורבי יצחק אומר אף מוחק. החול בעודו לח ותולה החול וכותב את השם על המחק: רבי יוסי אומר אף תולה. שמגיה את השם בין השיטין אם ירצה: אלא מסלק את היריעה. כלומר אם טעה ודילג את השם: עובר בלא תעשה. שנאמר ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם: שנמחקין. שמותר למוחקן: אלפין עיינין. לפי שדומין בקריאתן: גמי"ן צדי"ן. צד"י הפוכה דומה לג': זייני"ן נוני"ן. נו"ן פשוטה דומה לזיי"ן קצת: טיתי"ן פפי"ן. פ"א הפוכה דומה לטי"ת: ממי"ן סמכי"ן. מ"ם סתומה: כפופין. כ"ף או נו"ן או צד"י כפופה או פשוטה: פרשה פתוחה. שפרשה שלפניה מסיימת באמצע השיטה ושל

נימוקי יוסף

מתיבה אחת בשיטה אחת כדי שיגמור הפסוק בסוף הדף: מלמטה טפח וכו'. שא"צ בגליון של מעלה כמו בשל מטה לפי שאין היד ממשמש (ג) כל כך: ובחומשין. שאין עשוין כתיקון ספר תורה שיהיו מעובדין לשמן: ולא ימעט את הכתב. כלומר אע"פ שאמרנו דבעינן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אעפ"כ אין למעט הכתב שיכתוב אותיות קטנות בשיטה [העליונה או התחתונה או] האמצעית דכיון שיהיה מקצת השיטין בכתיבה גסה ומקצתה בכתיבה דקה אין זה הדר: ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה. כגון אם נזדמנה לו שיטה אחת שיש לו לסיים בה פרשה ראשונה ולהתחיל בה פרשה אחרת ויש ריוח מועט ביניהם אם לא יכתוב כתיבה דקה אפי' הכי לא יעשה כן אלא יזרז עצמו שלא יצטרך לבא לידי כך: בת שתי אותיות וכו'. כלומר אע"פ שהתרנו לו לכתוב ב' אותיות חוץ לדף מתיבה בת ה' אותיות אבל תיבה שלימה לא התרנו: הטועה בשם. שלא כתב שם כן ד' שהיה לו לכתוב: גורד. בתער שיהיה יפה מקום הנגרד אבל לא ימחקנו בעוד שהכתב לח שלא יהיה נאה: ותולה בין השיטין. אותה תיבה שנגרד דסבירא ליה להאי תנא מוטב שיכתוב השם על הגרד ולא ביני שיטי: וגונזה. מפני שמות אחרים שיש בה: לא ישיבנו. שלא יפסיק בכתיבתו: היה כותב שנים וכו'. כגון שהכית ביריעה שמות רבות שלא רצה לכותבן מפני שלא היה טהור והניח להם מקום ובא לכותבן עתה בבת אחת: ומפסיק ביניהם. בין שם לשם: ומשיב. שלום לכל אדם: לא יתחיל וכו'. שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו יותר מדאי ושמא יפול על השם ויצטרך למחקו א"נ שנדבק בראש הקולמוס שער ומפסיד הכתב: אלא מתחיל מתיבה שלפני השם. שיחזיר הקולמוס על התיבה שלפני השם ושוב אינו חושש שהרי נבדק הקולמוס אם כותב

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א ונראה בעיני שלא נאמר כן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אלא בספרים שצריך ריוח בגליונות שלהן כמו שכתבנו אבל התפילין ומזוזות א"צ כמו ריוח כל כך ואין צריך בין שיטה לשיטה כמלא שיטה וכן היא שיטת הפרשנים:

ב וספר התרומות פליג וכתב דלכתחלה אין תולין השם אלא יגרוד ויכתוב על הגרד אא"כ טעה ודילג עמו ב' תיבות של חול אז יכול לתלותו עם שתי תיבות של חול ומיהו בדיעבד שתלה אותו לבדו כשר וסמ"ג כתב דג' ענינים יש מחיקה גרידה תליה גרידה יפה מכולן דהיינו לכתוב השם על הגרד ולתלות התיבה של חול שגרד ומחיקה יפה מתליה דהיינו למחוק התיבה של חול ולכתוב השם על המחק ולתלות החול אבל תליה אין לעשות בשום ענין דהיינו לכתוב השם בין השיטין ומיי' וטור וכן ריא"ז כתבו כרבינו:

ג וכתב הרא"ש בתשובה צורת האותיות אינן שוות בכל המדינות ואין פוסל בזה השינוי רק שלא יעשה הבי"ן כתי"ן ביתי"ן כפי"ן כמו שמפורש בגמ':

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא כו': (ב) נ"ב ספרי פ' ראה: (ג) נ"ב סתומין פתוחין פתוחין סתומין: (ד) נ"ל את מה שנכתב: (ה) נ"ל יש: (ו) נ"ב בתיקון: (ז) נ"ב כזה: (ח) : (ט) נ"ב : (י) נ"ל שכפוף למטה וק"ל: (כ) נ"ל והה"א: (ל) נ"ב: (מ) נ"ב : (נ) נ"ל שם:

שבועות דף לה.

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תפילין סמג עשין כה טור יו"ד סי' רעד רעג: ב מיי' שם סמג עשין שם טור י"ד סי' רעד: ג מיי' פ"ח שם סמג שם טור י"ד סי' ערה:

מנחות דף לג

ירושלמי פ' אין עומדין ה"א תוספת' דברכות פ"ג ומ"ס פ"ה

מ"ס שם

[דף מז ע"א]

גי' מהרש"ל

שבת קנ:

הגהות מא"י

[א] מאות: [ב] אפי' אות א' אם איגה כתובה כהלכתה פוסלין אותו כרמב"ם:

וכל א זריה מניח ומתחלה. בחותה שיטה עלמה : כשירה . שכתובה אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח כזה : את השירה. אז ישיר משה וכו' : קרע הבא בשני שיטין . אם נתקרע גליון של ס"ת ונכנס הקרע בשני שיטין בתוך הכתב יתפור: בשלשה לא יתפור. אלא יסלק אותה יריעה:
בעתיקתא. קלף ישן דמיגניא ביה קריעה: עפילא . שהקלף מתוקן בעפיצים דהוא שחור כמו עתיקא : וה"מ . דיתפור דוקא בגידין יתפור: אבל לא בגרדין. פרנייש"י: בין דף לדף . אם נקרע עד כנגד הכתב שאילו היה בכתב היה יותר משני שיטין : ובין שיטה לשיטה . (ה) נקרע יתפור או לא יתפור : או בין תיבה לתיבה . אם נקרע יתפור או לא: תוכו של ה"א. אותו שבפנים: ירכו. רגל הימני. לישנא אחרינא תוכו הגויל והחלק שבתוכו ובתפילין קמיירי : איפסיקא ליה כרעא דה"א . בתפילין : ויהרג ה' כל בכור. אותה וי"ו אירע במקום נקב ונראה כמין יו"ד : דלא חכים . דאי חכים מבין דמגדף הוא לומר ייהרג כלפי מעלה ואומר ויהרוג : ולא טיפש. שאם טיפש אינו יודע לקרות: ואם יש בו דף שלימה . מצלת על כולן שאפילו יש ארבע טעיות בכל דף יתקן : והוא דכתב רובא דספרא שפיר . שרוב כל דף כתוב בלא טעות שאין בו יתר מה' או מו' טעיות בכל דף אז מצלת עליהן הך דף שלימה ויתקן : אית בההוא דף. שלימה שלש טעיות מאי. מצלת (ו) . מי אמרי' שלימה בלא טעות או דילמא שלימה מד' טעיות אבל ג' לא איכפת לן : הואיל ואיתיהב רשות לתקוני . ספר תורה שיש ג' טעיות בכל דף מתקן להך דף בת שלש טעיות ומצלת על כולן אע"פ שיש בכל דף ד' או ה' טעיות : וה"מ . הא דאמרי' ארבע יגנז כגון חסירות (ז) שנחסר ממנו אותיות : אבל יתרות . שכתב אותיות יתירות לית לן בה אלא גורדן שחסירות כשמגיהן מיחזי כמנומר והוי גנאי: מקצר. השיטין והולך עד שינמור:לעיני כל ישראל באמצע הדף. כזה (ח) כדרך שגומר שאר חומשין (ט) : באמצע שיטה דוקא . ולא באמצע הדף : שלא מן הכתב . כלומר יסתכל בהעתק שמעתיק ממנו ולא יכתוב על פה : דברי שלום

נימוקי יוסף

כותב כהוגן : סתומה. פירוש שהניח ריוח באמצע ויש כתב בשני צדדין אי נמי הניח חלק בראש השיטה וכותב בסופה: פתוחה . שכותב בראש השיטה ומניח חלק בסופה : או (מ) שכתבה כשירה . כגון אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח : או שכתב את השירה. כשאר פרשיות בשיטות שלימות: שלא בדיו . אע"פ שמתקיים הכתוב בו : בזהב . כלומר שזרק זהב על כתב השמות שנכתבו בדיו אפילו הכי פסול דס"ל כתב העליון כתב הוא ומבטל התחתון לפי שהוא מוחקו ואסור לקרות בו : יגנזו . טעונין גניזה שהרי נכתבו השמות לש"ש: קרע הבא וכו'. אם נתקרעו גליונות ס"ת מלמעלה או מלמטה ונכנס הקרע שני שיטין בתוך הכתב יתפור וא"צ להחליף היריעה דאכתי מהודר הוא: לא יתפור . וצריך לסלק כל היריעה דבעינן ואנוהו וליכא כיון שכל כך הוא נקרע : בעתיקתא . שהקלף הוא ישן והלוח ובכל יום הולך וגדל הקרע : בחדתא . שהקלף חדש וחזק והתפירות יגינו שלא יקרע : עפיצא . (נ) הוא עיבוד הקלף ומתוקן כראוי ואז הוא חזק : דלא עפיצא . הוא חלוש ויקרעו מקום התפירות : בגידין . הא דצריכן לתפור לא סגיין בחוטי פשתן וכיוצא בו אלא בגידין כשאר תפירות שמחברין היריעות שהלכה למשה מסיני הוא : בגרדין . הם חוטים אחרים : דף . קורין בלע"ז פאיינ"א : בין תיבה . והקרע כל כך גדול שאילו היה בכתב כי האי גוונא היה יותר משלשה שיטין: מאי . מי סגי בתפירה לבד כיון שאינו נוגע בכתב או לא אלא צריך (נכרך) [לסלק] היריעה כולה : ניקב תוך הה"א . שנטל הקלף בתוך חלל הה"א : כשר . שהרי ניכרת האות : ירכו פסול . שהרי אין אדם מכיר אם הוא ה' אם ר' : מלא אות קטנה . אם נשתייר מן הוא"ו קצת כשיעור של אות (ס) דקה. מאות דקה : שלשה. שלשה זיינין לכל ראש וראש כגון אות השי"ן שיש לה שלשה ראשים יעשה לה ט' תגין ובעי"ן ששה תגין ובנו"ן וזיי"ן שאין להם אלא ראש אחד שלשה תגין : אין קורין בו . ויגנז שספר תורה חסר הוא : ארבע יגנז . שכיון שכל כך טעיות יש בכל דף ודף הוי כמנומר ופסול ואין בו ואנוהו : אית בההוא דף שלש טעיות . דבשאר דפין אמרינן יתקן : מהו . מי מציל על כל הספר כולו או לא דכיון שיש בו (ע) (כלל) לתקן לא יציל : ליתקן . כיון דשרי רבנן בעלמא יתקן גם בזה ויציל על כל הספר : והני מילי בחסרות. (פ) דאמרי' ארבע לא יתקן בחסרות שראוי להיות מלא ועשאו חסר: ביתרות . שראוי להיות חסר ועשאו מלא : לית לן בה . שהרי אינו חסר כלום והיתר הא אמרינן [חולין כח: ע"ש ול"ע] (צ) כל יתר כנטול דמי ואינו מעלה ואינו מוריד : אף באמצע שיטה וכל שכן בסוף שיטה דכשר : באמצע שיטה דוקא . אבל בסוף שיטה פסול : ואפילו אות אחת וכו' . כדי שלא יטעה בכתיבתה שלא יחסר ולא יוסיף ולא יותיר ואפי' יהיה בקי בכל חדרי התורה ויודע אותה ע"פ כרב חננאל : כאמיתה של תורה . דהיינו מזוזה שהוא עיקר התורה שיש בה עול מלכות שמים בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך ועול מצות דכתיב ושנתם וכתבתם וקשרתם

נר מצוה

לא יעשנה א סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה כתבה ב כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתב שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו °*אמר רב זעירי אמר רב חננאל יקרע הבא בתוך שני שיטין יתפור בתוך שלשה לא יתפור אמר ליה רב זוטי לרב אשי הכי אמר רב ירמיה מדפתי הא דאמר מר בתוך שלשה לא יתפור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא יתפור (א) ולאו חדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצא הא דלא עפיצא והני מילי בגידין אבל בגרדין לא: בעי רב יהודה בר אדא בין דף לדף בין שיטה לשיטה [א] בין תיבה לתיבה מאי ג תיקו *אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב בניקב תוך ד הה"א כשר הא ירכו פסול א"ר זירא לדידי מיפרשא לי מרב הונא ור' יעקב אמר לדידי מיפרשא לי מרב יהודה תוכו כשר ירכו אם נשתייר בו מלוא אות קטנה כשר ואם לאו פסול אגרא חמוה דר' אבא *איפסיקא ליה כרעא דה"א דהעם בנוקבא אתא לקמיה דרבי אבא אמר ליה אם נשתייר בו כמלוא אות קטנה כשר ואם לאו פסול רמי בר דיקולי דהוא רמי בר תמרי איפסיק ליה כרעא דוא"ו דויהרג אתא לקמיה דר' זירא אמר ליה זיל אייתי ינוקא (ג) לא חכים ולא טפש אי קרי ליה ויהרג כשר ואי לאו פסול אמר [ג] רבא שבעה ה אותיות צריכות שלשה שלשה זיינין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ: גרסינן בפרק הניזקין* א"ר שמואל בר נחמני א"ר [ג] יוחנן כל ספר תורה שחסר ויריעה אחת אין קורין בו *תניא ספר שיש בו שלש טעיות ו בכל דף ודף יתקן ארבע יגנז תנא ואם יש בו דף שלימה מצלת על כל הספר א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב והוא דכתב רוב הספר שפיר אמר ליה אביי לרב יוסף אי אית בההוא דף שלש טעיות מהו אמר ליה הואיל ואיתיהב לתקוני ליתקן וה"מ בחסרות *אבל ביתרות לית לן בה תני' הכותב יספר תורה לא יגמור באמצע הדף כמו שגומר בחומשין אלא מקצר ועולה עד סוף הדף איני והאמר רב יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף (ג) באמצע השיטה איתמר רבנן אמרי °א באמצע שיטה רב אשי אמר באמצע שיטה דוקא והלכתא (א) באמצע שיטה דוקא: גרסי' בפ' הקורא את המגלה* אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן יאסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב רב חסדא אשכחיה לרב חננאל דהוה כותב ספרים שלא מן הכתב א"ל ראויה כל התורה כולה שתכתב מפיך אלא הרי אמרו אסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב : גרסי' במגלה* (ד) א"ר חייא בר אבא א"ר אסי מלמד שצריכה מגילה שרטוט כאמיתה ז של תורה. גרסי' בהמוצא תפילין* כותבי ספרים תפילין ומזוזות לא התירו להן

סיפה ולא בתחלת סיטה וסיפה חלק הוי כמו ריוח. שבאמצע השיטה והרמב"ם כתב דפתוחה בסוף השיטה היא פתוחה ולא הפתוחה בתחלת השטה ואם סיים בסוף השיטה מניח שיטה אחת חלק וסתומה היא באמצע או בתחלת השיטה וכאשר כתבתי כן נראה עיקר דהירושלמי הוא עיקר כנגד מסכת סופרים כי מסכת סופרים נתחבר בדורות אחרונים ולא הובא מדבריו בתלמוד וכן הסברא נותנת כדפרישי' לעיל: וצורות השירות מפורשות במסכת סופרים שירת האזינו יש באמצע כל שטה ריוח כשיעור פרשה סתומה ונמצאת כל שיטה חלוקה לשתים והתחלת השיטות הן כתובים במס' סופרים וגם הרמב"ם כתבן ושירה בהן קלא ושירת הים כתובים שיטה ראשונה כדרכה ושאר כל השיטות האחת מניחין באמצע ריוח מעט ואחת בשני מקומות [בראשה ובסופה וכתוב] באמצעיתה ונמצא השיטה חלוקה לשלשה ונמצא ריוח כנגד הכתב והכתב כנגד הריוח וראשי השיטות כתובין במס' סופרים : או שכתבה שלא בדיו · למעלה פירשתי מהו נקרא דיו שכשר לכתוב וצריך הלבלר ליזהר בכל המפורש בברייתא זו כי אם שינה בא' מכל המפורש בה פסולה ושיהא מעט ריוח בין אות לאות ולא ריוח יותר מדאי עד שיהא נקרא כשתי תיבות : קרע הבא בב' שיטין יתפור · יראה הא דאמרי' בשני שיטין יתפור היינו כשהקרע עובר בין האותיות דאילו נחלקה האות אין לה תיקון ושאלתי את רבינו מאיר מרוטנבורק הא דאמרינן בשלש לא יתפור אם יכול לדבקו בדבק כיון דטעמא משום דמיגניא מדפלגינן בין עפיצא ללא עפיצא היה נראה דשרי כי אם יתן על הקרע קלף מבחוץ ויחברנו בדבק אינו ניכר והשיב לי איני אומר לדבק טוב הוא חדא דלא אשכחן (דמפרש) [דמותר] דבק אלא בתפילין המונחים בדפוסין ואין נמשכים לכאן ולכאן גבי תפילין של יד שכתבן בד' עורות והניחן בבית אחד יצא דאיכא מ"ד צריך לדבק ואיכא מ"ד אפילו לדבק אין צריך אבל בס"ת שקורין בה זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ותמיד גוללין אותה ומהדקין אותה יש לחוש פן יתפרד הדבק ויקרע אותו והיינו טעמא דשיור התפירה כדי שלא יקרע בפ"ב דמגילה (דף יט:) ועוד מדמסיק עלה הני מילי בגידין אבל בגרדין לא ולא מסכת הלמודא תקנתא אחרינא א"כ אין לשנות אלא כמו שאמרו חכמים : ומצאתי במס' סופרים *) הלכה למשה מסיני ספר (י) שנקרע מבחוץ טולה עליה מטלית מבחוץ משם היה נראה קצת שמותר דמסתמא איירי שהגיע הקרע עד מקום שאסור לתפרו וקאמר דעל ידי טלאי של מטלית שמחבר את הקרעים יפה ואינו ניכר מותר ולמעלה מזו הבבא קתני אין דובקין בדבק ולא כותבין על גבי המטלית וכו' ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ שדובקין בדבק וכותבין על גבי מטלית משמע שנחלקו בדבק שקודם הכתיבה אבל ספר תורה שנקרע מותר לדבק הקרעים יחד כיון שאין צריך לכתוב על הדבק : ניקב תוכו של ה"א פרש"י תוכו של ה"א היינו רגל הפנימי ירכו רגל הימני ופי' פ"א תוכו הגויל והחלק שבתוכו ופי' ראשון (כ) עיקר ואשמועינן דאין שיעור לרגל הפנימי רק שנשאר בו בכל דהו דלפי' הב' קשה אמאי נקט תוכו של ה"א טפי מתוך כל שאר האותיות : שבעה אותיות צריכין שלשה שלשה זייני"ן ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ. י"מ שלשה זייני"ן השנים לצד השמאל אחד למעלה ואחד למטה וא' לצד ימין כזה ובפירושי שבת כתב רש"י צריך אחד מימין וא' משמאל ואחד מלמעלה כזה עוד פירוש יש שעושין שלשתן למעלה כזה: אבל ביתרו' לית לן בה· יש שטועים בפירוש' דהאי מלתא כשמסופקין בתיבה אם היא שלימה או חסרה עושין אותה מלאה משום דאמרינן הכא אבל ביתרות לית לן בה וטעות הוא בידם כי היתרון פוסל כמו החסרון והכי פירושו אבל ביתרות לית לן בה אם יש יותר מד' דלא מיגניא הגרידה כולי האי ולא מיחזי כמנומר : *יריעה שבלתה (ל) לא יטול שתים ויחזיר שתים [ד] אלא נוטל שלשה ומחזיר שלשה ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון · לא יעשה חציו גויל וחציו קלף אבל עושה חציו גויל וחציו נבאים אע"פ שאינו מן המובחר: מנין השיטין נהגו ע"פ מס' סופרים לעשות ארבעים ושמונה או ששים וכן כ' הרמב"ם שנהגו הסופרים שלא לפחות מארבעים ושמונה ושלא להוסיף על ששים ובשם הגאון כתב הרב רבי יהודה ברצלוני ארבעים ושנים וסי' לדבר יי' ב"ס סיני בקדש : מספר העתים אמר רב נטרונאי קלף של ספר תורה אם אפשר לעבדו ישראל לשמה מצוה מן המובחר ואם לאו ילך אצל הנכרי

*) בפ"ב ה"י ועי' בטור וב"י סי' ר"פ .

א ואם שינה בשתי הפרשיות פסולה וכו' מיי' שאין לו תקנה וצריך להסיר היריעה והרא"ש כתב דודאי מועיל לו תקון כמו שמועיל תקון בחסרות ויתרות כ"ש בתקון הפרשיות אלא שאיני יודע איך יתקן טעיות הפתוחות והסתומות כי היה צריך למחוק הרבה לפניו ולאחריו ושמא יזדמן לו שם וגם היה צריך למעט הכתב בשביל ריוח שבין פרשה לפרשה ודבר זה אסור ע"כ ורבו הדעות בצורות הפתוחות והסתומות ונראה נהרא ופשטיה :

ב ומיהו נראה דוקא שכתב השירה כשאר הכתב בלא פיזור אבל בינה בפיזור ממה שנהגו לא פסל ובלבד שיהא אריח על גבי לבינה :

לשון ריא"ז

ספר תורה שכתבה כשירה שעשה השורות האמצעיות ארוכות והעליונות והתחתונות קצרות הרי זה פסול וכן אם כתב השירה כל שיטותיה כשיטות ספר תורה פסולה :

ג וכתב מיי' שיתפור לקולא והטור כתב דכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא :

ד יש אומרים אפי' ניקב כל תוכו כשר אבל בירושלמי יש שצריך שיהא מוקף גויל גם בפנים הלכך ניקב כל תוכו פסול. כתב ספר המצות אם נפל טפת דיו קודם שנגמר האות ולא היתה האות ניכרת ואח"כ נטל הדיו או שלא היתה מוקפת גויל מתחילה פסולה והוי כמו חק תוכות אבל אם כבר היתה עשויה כתקנה ונפל בה דיו יכול ליטלו והרא"ש ז"ל פוסל גם בזה וכן כתב בספר התרומות וכתב עוד אפי' עשה רי"ש כמו דל"ת שאינו יכול לגרוד ולתקנו:וכיוצא בזה כתב הרא"ש ז"ל בתשובה מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה ונסתמה אינו מועיל לגרוד הדבק ולפתחה דכיון שאינו עושה מעשה בגוף האות שנשאר הלא גורד הסתימה ובזה נעשה האות הוי לה כחק תוכות אבל בדבקות אות לחברתה כתב שמועיל גרידה :

ה ומדברי רבינו בהלכות מזוזה משמע שאם חסרו התגין פסול כתב הרמב"ם ז"ל שאינו פסול וכתב הטור יו"ד סי' רעד ויראה שהוא פסול כיון דאמר רבא ז' אותיות צריכין ג' זיינין מעכבין וכן יראה מלשון הרא"ש ז"ל שכתב בהלכות תפילין על מה שכתב בשמושא רבה שצריך בתפילין תגין אחרים חוץ משעטנ"ז ג"ץ אם חסר מהם פסולין וכו' הרא"ש ז"ל על דבריו ולא מסתבר כלל למיפסל התפילין בשביל תגים אלו

להן להפוך יריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או את הבגד גרסי' בפרק השולח גט לאשתו (א) אמר רב נחמן נקטינן ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו נכרי יגנז נמצא ביד מין יגנז ביד נכרי אמרי לה קורין בו ואמרי לה יגנז דחיישינן שמא כתבו נכרי גרסינן בפרק הנזקין* ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה ס"ת שכתבתי לפלוני א אזכרות שבו אין כתובין לשמן א"ל ס"ת ביד מי אמר ליה ביד לוקח אמר ליה נאמן ב אתה להפסיד שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת א"ל רבי ירמיה נהי דאפסיד שכר אזכרות שכר דכולי ספר [א] מי אפסיד א"ל אין שאני אומר כל ס"ת שאין אזכרות שבו כתובין לשמן אינו שוה כלום ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ספר תורה שכתבתי לפלוני ג גוילים שבו לא עבדתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת ומאי שנא מדרבי אמי התם איכא למימר טעי בדרבי ירמיה הכא קא פסיד כוליה אגריה וקא אתי אמר שמע מינה קושטא קאמר. ירושלמי במגילה בפרק ראשון *הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות ד בדיו מסורגל וכורכין בשיער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין וצריך ה שיהא כותב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום (א) נחושתן ואם שינה פסול ולא יהא כותב חציו ו של קלף וחציו של עור (ב) ואין כותבין אלא על עור של בהמה טהורה שנאמר °למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך:

סליקו להו הלכות ספר תורה

הלכות מזוזה

פסקי הרא"ש

(ג) **שתי** °פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו ואפי' כתב אחד מעכבן ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו ואפילו כתב אחד מעכבן ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת רבי ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות הן: (ד) שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו (ה) *פשיטא אמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד הא נמי פשיטא לא נצרכה אלא לאידך *[דר"י אמר רב] דאמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיף לה מן ארבע רוחותיה פסולה אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב ניקב תוך ה"א כשר הא ירכו פסול אמר ר' זירא לדידי מפרשא לי מרב יהודה תוכו כשר ירכו אם נשתייר בו מלוא אות קטן כשר ז ואם לאו פסול *אמר רבא שבעה אותיות צריכין ג' ג' זיינין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ *ת"ר וכתבתם יכול יכתבם על האבנים נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה מה להלן בספר אף כאן בספר *[והיכא דאשמיט בה אות אחת אין תולין דגרסי' בירושלמי תולין בספרים ולא בתפילין ומזוזות] *אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מזוזה שעשאה שתים ושלש ואחת כשרה ובלבד שלא יעשנה כקובה ה וכזנב אמר רב חסדא ועל הארץ בשיטה אחרונה איכא דאמרי בסוף שיטה *כימי השמים על הארץ ואיכא דאמרי בתחילת שיטה כדמרחקא שמיא מארעא: וכבר עבדו לה ספריא תקנתא ברישי שיטי כי היכי דתיהוי

רש"י

ואפילו כתב אחד. כלומר אות אחת: פשיטא. דהאות אחת מעכבתו דכתיב וכתבתם כתיבה תמה: קוצו של יו"ד. ... הא נמי פשיטא. דלא נעשית האות כתיקנה: שלשה זיינים. ג' תגין אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד ... וה"ה לדל"י כפופה ונו"ן פשוטה: (ודייקנים (ו) שהם מדקדקים לעשות כתב מיושר: הטורים לנגיה דחית. ... ואחת. שכתב בשיטה אחת שתי תיבות ובאחת [ג' תיבות ובאחת] תיבה אחת כזה ...

וכתבתם שתהא כתיבה תמה: פשיטא. דהא כתיב וכתבתם ואפי' אות אחת: לקוצו של יו"ד · רגל של יו"ד: הא נמי פשיטא ... האות כלל: שאין גויל וכו' · שמדובקת באות אחרת והיינו דקתני כתב א' מעכבן כלומר הלכות משפט אות אחת המדו... ניקב תוך ה"א · שהוא החלל שבתוכו כשר שהרי עדיין ראוי לקרות בו: ירכו פסול · שאין אדם יכול להכיר איזו או... ימין או של שמאל כשיעור יו"ד אחת קטנה ודקה מאד כשר: שלשה זיינין · שלשה תגין בכל ראש וראש לשי"ן ... האותיות של שעטנ"ז ג"ץ והוא הדין לנד"י כפופה ולנו"ן *כפופה: להלן כתיב · דכתיב ונכתב בספר וכתוב בספר: ...

רש"י

רישי שיטה. ראש כל שיטה ושיטה: דכריך לה מאחד כלפי שמע. לאחר שנכתב כופלה מצד שמאל לצד ימין (א) כשהיא מונחת בדלת דהיינו מאחד כלפי שמע שראש השיטה שמע ישראל וסופו ה' אחד והתחיל לכופלה מאחד וקיפל ובא עד שמע: דוכסוסטוס. פי' לעיל: כמין דף. כדרך עמודים שבספרים ארוכה וקצרה: אמרתי לו מה טעם. אתה עושה אותן פתוחות הלא בתורה סתומות (ב) אותו ריוח (ג) של אחד ובשעריך הוא סתום (ג) והריוח הוא באמצע השיטה: אמר לי. הואיל ובתורה אינן סמוכות הנך ב' פרשיות זו כתובה בואתחנן וזו כתובה בוהיה עקב לכן אנו עושין פתוחות: אריוח. הא דקאמר הלכה כר"ש היינו במאי דקאמר ועשה לה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה: אטבא דספרי. עץ סדוק הנוסף בפי הקונטריסים שלא יכפלו: קלף. גויל (ד): דוכסוסטוס. פירשנו כולהו לעיל: מיגרס גריסין. רהוטין הן בפי כל אדם ואין טועין בהן לכך אין צריך להעתיקן מספר אחר: תלאה במקל. תלה המזוזה על הפתח (ה): או שהניחה אחורי הדלת. שקבעה בכותל אחורי הדלת: סכנה מן המזיקין. שאין (ו) משתמר עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה: פונדקאות. פונדק היינו בית שמלינין בו עוברי דרכים ואין חייבת במזוזה דלאו דירת קבע היא כדתניא לקמן בתלמודא הדר בפונדקי (ג) בארץ ישראל פטור ממזוזה כל שלשים יום: ושל בית מונבז המלך. כשהיו מהלכין בדרך היו נושאין מזוזות עמהן והיו תולין אותן בפונדק במקל עד הבקר זכר למזוזה לפי שלא היו דרים לעולם דירת קבע אלא הולך מעיר לעיר בכל מלכותו: בתוך חלל הפתח. ולא מבחוץ: (ז) בטפח הסמוך לרשות הרבים. אם היה עובי החלל ד' או ה' טפחים יניחנה בחלל טפח ראשון הסמוך לרה"ר כי היכי דליקדים וליפגע במצוה כי אתי לביתיה: אחר היכר ציר. האי היכר ציר דרב יהודה כגון פתח דבין תרי בתי אם חילק ביתו חציו להילוך אנשים המחזרין בביתו וחציו *לנשים לעשות מלאכתן בהצנעה ויש פתח בין

הלכות מזוזה

במלוא אטבא דספרי. פירשו הגאונים כרוחב אצבע לפורן והריוח שמן הצדדין לא פירשו ויראה שצריך להניח בתחלתה כדי לגלול היקף כיון דנכרכת מאחד כלפי שמע כמו ס"ת למ"ד לתחלתו הוא נגלל אבל בסופה אין צריך ריוח: ומאי פתוחות וכו' אף פתוחות.

נר מצוה

דתיהוי על הארץ בריש שיטה אחרונה ומאי נינהו רישי שיטי שמע. ה'. הדברים. לבניך. ובשכבך. בין. והיה. מצוה. בכל. יורה. עשב. פן. והשתחויתם. השמים. ואבדתם. ושמתם. אתם. [אתם]. בדרך. ובשעריך. אשר. על הארץ. קדמאה לטטפת בתראה א לטוטפת ידך *(ידך תרויהון חסרין) קדמאה מזוזת בתראה מזוזות: א"ר חלבו חזינא לרב הונא דכריך לה ב מאחד כלפי שמע ועושה ג פרשיותיה סתומות מיתיבי א"ר שמעון בן אלעזר ר' מאיר היה כותבה על דוכסוסטוס כמין דף *ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה ופרשיותיה פתוחות אמרתי לו מה טעם אמר לי שאין סמוכה לה מן התורה ואמר רב חננאל אמר רב הלכה כר"ש בן אלעזר תרגומא אריוח וכמה הוא °ריוח אמר רב מנשיא בר יעקב ואמרי לה אמר שמואל בר יעקב כמלוא אטבא ד דספרי רב נחמן בר יצחק אמר מצוה למעבדינהו ה סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ומאי פתוחות דאמר ר"ש בן אלעזר אף פתוחות תניא הלכה למשה *מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס קלף במקום בשר דוכסוסטוס במקום שער ומפרשי רבנן הני מילי ו במעובד והאי דאמרינן מזוזה על דוכסוסטוס למצוה אבל אם עשה על ז הקלף כשרה ותפילין אין נכתבין אלא על הקלף בלבד (א) *והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין ח אין צריכין שרטוט ואידי ואידי נכתבים שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין. י וכד קבע לה למזוזה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה אמר רב יהודה אמר שמואל תלאה במקל פסולה תניא נמי הכי תלאה במקל או שהיתה אחורי הדלת סכנה ואין בה מצוה של בית מונבז המלך היו עושין לפונדקאותיהן כן זכר למזוזה ואמר רב יהודה אמר שמואל מצוה י להניחה בתוך חלל הפתח °*ואמר רב [יהודה אמר] שמואל עשאה ט בשני דפין פסולה ואמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר היכי דמי היכר ציר כגון פתחא דבין תרי בתי בין גברי לנשי

פסקי הרא"ש

פירשו הגאונים כרוחב אצבע לפורן והריוח שמן הצדדין לא פירשו ויראה שצריך להניח בתחלתה כדי לגלול היקף כיון דנכרכת מאחד כלפי שמע כמו ס"ת למ"ד לתחלתו הוא נגלל אבל בסופה אין צריך ריוח: ומאי פתוחות וכו' אף פתוחות. וכן נמי הא דקאמר על הדוכסוסטוס היינו אף על הדוכסוסטוס דבפ' המוציא יין (דף עט:) אמרינן רבן שמעון בן אלעזר אומר ר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת והכי אמרי' בשמעתין דמצות מזוזה על דוכסוסטוס ואם שינה וכתבה על הקלף כשרה והתם קאמר דהיה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת: ודין פרשה פתוחה ופרשה סתומה כתבתי לעיל בהלכות [ס"ת] והאידנא נהיגי להניח מעט חלק בתחילת השטה ואח"כ מתחיל והיה אם שמוע והיינו פתוחה לפי הירושלמי ומסכת סופרים ותלמודא קאמר והאידנא נהוג עלמא בסתומות כרב ושמא סמכינן על הירושלמי דפליג אגמרא דידן דבגמרא דידן מסקינן דכי קאמר רב אריוח ולא אפתוחות ובירושלמי פסיק רב בהדיא כמ"ד פתוחות וה"ג בירושלמי מזוזה אית תנויי תני פתוחה ואית תנויי תני סתומה שמואל בר רב שילא בשם רב הלכה כדברי האומר פתוחה שאין זה מקומה פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ולשון הירושלמי תמוה לכאורה

נימוקי יוסף

הארץ דמשמע כגבוה שמים על הארץ כן יאריכו ימיכם: דכריך ליה כו'. לאחר שנכתבה הפרשה מעגל אותה וכופלה מצד שמאל לצד ימין כשמניחה בדלת והיינו

כשנכנסין בו נותנין המזוזה: א"ל תלי דשי בריסא. פירש"י העמד סיפים בבנין תחלה ואח"כ אקבע המזוזה דגמרינן מלילית דכתיב ביה תעשה ולא מן העשוי ואי הוה קבעינא תחלה המזוזה בסיפין והדר הסיפין בבנין ה"ל עשוי במזוזה קודם שתבוא לידי מצוה וקשה לי דהל"ל קבע סיפי בריסא ועוד דלקמן [דף לג:] הוה ליה לאתויי גבי לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך אבל חתך ולבסוף העמיד פסולה תעשה כתיב ולא מן העשוי הלכך נראה דהאי ביתא דבנה ריש גלותא הוה ליה פיתחא מבי גברי לבי נשי ומשום היכר ניר קאמר תלי דשי בריסא :

כתב הרמב"ם שאין הבית חייב במזוזה עד שיהא לו דלתות ולא ידענא מנא ליה הא דלא אשכחן לפטור אלא פתחי שימאי דלית ליה תקרה או דלית ליה שקפים אבל פתח העשוי כהלכתה לא מצינו שהדלת יעכב. שמא היה מפרש הא דקאמר ליה רב נחמן לריש גלותא תלי דשי בריסא לומר שאין הבית חייב במזוזה עד שיעמיד לו דלתות ולישנא דתלמודא לא משמע הכי דאהיכר ניר מייתי לה כדפרישית : **הא** דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאסתוורא. פי' רש"י ז"ל כסיכתא פסולה היינו שתחבה בסף כנגר שתוחבין בכותל כאיסתוירא מקום חבור השוק והרגל ומעומד הוא כשרה (א) וקשה [לר"ת] דמעומד לאו דרך כבוד הוא וקבורת חמור קרי ליה בפרק המוכר את הפירות (דף קא:) וספר תורה ולוחות שבארון שוכבין היו ולא עומדין כדאיתא בפירקא קמא דב"ב (ד' יד.) אע"פ שהיו יכולין להיות מעומד דארון *ארכו כרחבו ולא ולמד ממנהג של בריות כשס"ת מעומד כל העם עומדים כשס"ל (בישיבה) [משכיבו] כל העם יושבין ועוד אמרינן לקמן [דף לג:] העמיד לה מלבן של קנים חותך שפופרת ומניחה ואי מעומד יניחנה באחד מהקנים של מלבן ופי' ר"ת כסיכתא מעומד כיתדות המשכן הקבועות בארץ פסולה כאסתוירא הכתון בשוק לרחבה ובלע"ז קבילי"א כשרה ומיהו בפרק מצות חליצה [דף קג.] דאמרינן האי אסתוירא עד ארעא נחית על כרחנו היינו עצם היורד מן השוק עד הרגל ולא קבילי"א הוא והא דאמרינן בירושלמי בפרק *שני דמגלה צריך שיהא שמע רואה את פני הפתח לפירש"י כשגוללה מאחד כלפי שמע מכוין כשמעמידה שיהא שמע נגד אויר הפתח ולא נגד פנים ולפירוש רבינו תם (אם) הופך שיטה אחרונה נגד רשות הרבים וראשונה נגד פנים כדי שתהא שיטת שמע נגד אויר הפתח לפנים וכן פרשיות של תפילין היה אומר ר"ת שנותנין [אותם] בבתים מושכב ולא מעומד והאידנא נהוג עלמא כרש"י וצריך לדקדק הא דאמרי' (ח) מזוזות דבי רבי כמין נגר עבידן משמע דשאר מזוזות דעלמא לא עבידי כמין נגר והיאך עבידן שלא היו לא מיושב ולא מעומד ועל כרחך בין דרבי בין דעלמא לא היו פסולות הלכך נראה לפרש דמזוזות דבי רבי דעבידן כאיסתוירא היינו באלכסון לא זוקף ולא שוכב אי נמי כמין נו"ן מתלה שוכב ומתלה זוקף והיינו כשוק המחובר לרגל ושאר מזוזות דעלמא לפירוש רש"י [מעומד] לפירוש רבינו תם [מושכב] כפופה (ב) : **והא** ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא הוה ליה מזוזה התם רגיל הוה דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל לישנא דפיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא משמע דהיינו פתח הבית שהיה יוצא ממנו ליכנס לבית המדרש וכן הא דקאמר פיתחא דהוה נפיק ביה רבי לבי מדרשא משמע שהיה יוצא בו מביתו ללכת לבית המדרש אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מזוזה ובפירקא קמא דיומא (ד' יא:) פליגי בה תנאי דתניא יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים ת"ל ובא אשר לו הבית מי שמיוחד ביתו לו ומסיק הא רבי מאיר והא רבנן דפליגי לענין מזוזה בבית הכנסת שאין בה בית דירה לחזן בהכ"נ ובברכות (ד' מז.) משמע דהלכה כמאן דפטר גבי אביי *ורבא דהוו אזלי כי מטו לפתחא דבי כנשתא אמר ליה ליעול מר א"ל עד השתא נמי ליעול מר אלא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה שיש בה מזוזה סלקא דעתך אלא בפתח הראוי למזוזה משמע דפתח בית הכנסת פטור ממזוזה ובירושלמי דבפרק ב' דמגלה משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מזוזה ומונחת כדי כתיפיו של אדם וכן בית מדרשו של רבי מאיר מרוטנבורק הוה בו מזוזה ואמר כשהיה ישן שינת צהרים בבית מדרשו היתה רוח רעה מבעתתו עד שתיקן מזוזה בפתח : **אמר** רבי זירא אמר רב מתנה אמר שמואל מצוה להניחה (ט) בשליש העליון פירוש שלא ירחיק מן המשקוף יותר משליש גבהו של פתח אבל יכול לתתה בגבהו של פתח עד המשקוף : **תניא** [ד' לג:] פתח שאחורי הדלת אם יש שם טפח צריך מזוזה אחרת פירש"י כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע *ושני פתחים מחותכים בו אחד לצפון ואחד למערב וקבע מזוזה בפצים בחלל הפתח מצפון כשהדלת פתוח הוי [מערב] אחורי הדלת אם יש בפצים עובי הבדל טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללו ואם לאו אין צריך מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת באותו פתח עצמו (ג) פי' אחר שדרך עשירים לעשות פתח אצל שער הגדול שאין פותחין שער הגדול תמיד ופתח הקטן פתוח תמיד אם יש (י) בינן מלבן או פצים ויש ביניהם ריוח טפח צריך מזוזה אחרת : **דלית** להו תקרה. פי' מהום שהדלת סוקף בו מלמעלה אינו שוה אלא אבני (כ) הסיפים אחד נכנס ואחד יוצא וכן נמי דלית להו

נר מצוה / תורה אור

לנשי : ריש גלותא *בנה ביתא אמר ליה לרב נחמן קבע לי מזוזתא א"ל תלי דשי ברישא אמר רב יהודה אמר שמואל עשאה א כמין נגר פסול איני והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר מזוזתא דבי רבי כמין נגר עשויין וההוא פיתחא דהוה נפיק ביה רבי לבי מדרשא לא הוה עביד ליה מזוזתא לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאסתוירא והא ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא ועביד ליה מזוזה התם ‏ברגיל הוה דא"ר יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל: °א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל ב מצוה להניחה בתחלת שליש העליון *אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר מאי טעמא רבנן אמרי כי היכי דתפגע ביה מצוה מיד ורב הונא מסורא אמר כי היכי דנינטריה א"ר חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מלך ב"ו בפנים ועבדיו משמרין אותו מבחוץ אבל הקב"ה משמר את ישראל מבחוץ שנאמר °ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך דרש רב יוסף בר אבא משמיה דרבא העמיק לה טפח פסולה תאני העמיד לה מלבן של קנים חותך שפופרת של קנה ומניחה אמר רב אחא בריה דרבא לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניח אבל חתך והניח ולבסוף העמיד לא משום תעשה ולא מן העשוי אמר רבא הני ג פיתחי שימאי פטורין מן המזוזה מאי פיתחי שימאי פליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר דלית להו תקרה וחד אמר דלית להו שקיפי אמר רבה בר רב שילא אמר רב חסדא אכסדרה ד פטורה מן המזוזה ואף על פי שיש לה פצימין מ"ט לחזוקי תקרה הוא דעבידי מיתיבי בית שער אכסדרה ומרפסת חייבת במזוזה הכא **במאי** עסקינן באכסדרה דבי רב אכסדרה דבי רב אנדרונא מעליא הוא באכסדרה רומיאתא אמר ר' רחבה אמר רב יהודה בי ארזיקי חייב בשתי מזוזות מאי בי ארזיקי אמר רב פפא סבא משמיה דרב בית שער הפתוח לחצר ובתים הפתוחות לבית
שער

בין זו לזו ופתח לכל בית לרה"ר ואמרינן לקמן מזוזה דרך ימין לביאה *או ליציאה והכא בפתח שבין זו לזו לא ידעינן הי ליחשוב ביאה והי ליחשוב יציאה אי מהאי אי מהאי אלא להלוך אחר חור שבצד הציר שהדלת סובב בו אותו צד שהחור בו חשוב בית ודרך ימין שנכנסין (א) לאלו נותנין מזוזה : תלי דשי ברישא. העמיד הסיפין בבנין תחלה ואח"כ המזוזה דגמרינן מלילית דכתיב העשה ולא מן העשוי ואי הוה קבעינן המזוזה תחלה בסיפין והדר הסיפין בבנין הוה עשוי המזוזה קודם שתבא לידי מצוה : עשאה כמין נגר. שקבעה ותחבה בסף כנגר שתוחבין הנגרין בכותל : פסולה. דמצוה לתתה באורך [בסף]: ההוא פיתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא. פתח קטן היה לרבי (ב) במקומו בבית המדרש ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד לפניו אם יעבור לפניהן : כי סיכתא. כיתד נגר של אומנים פסול : כי אסתוירא. מקום (א) חיבור השוק והרגל מעומד ל"א כאיסתוירא כמו שמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף למעלה והרגל שוכב כך הניחה המזוזה כשרה הואיל וראשה אחד זקוף : ועביד ליה מזוזה. ולעיל אמרינן דלא עביד (ג) מזוזה : רגיל הוה. רוב הנכנסין והיוצאין בבית המדרש באותו פתח : הלך אחר הרגיל. אם יש שני פתחים לחדר אחד באותו פתח שרגיל ליכנס ולצאת בו יותר בו יניח המזוזה : בתחלת שליש העליון. מודד מלמטה למעלה שני שלישי הפתח ולכשיכנס בתחלת שליש העליון יניח המזוזה [ג] : דנינטריה. לכל הבית כולו מן המזיקין : על יד ימינך. היינו מזוזה שהוא ליד ימין בכניסתו : העמיק החור טפח. וקבע בו המזוזה פסולה : העמיד. לפתח מלבן של קנים: מלבן.(ד) מזוזה : ולבסוף חתך. חתיכה מאחת הקנים שהיו חלולין ונתן המזוזה באותו מקום חתך : אבל חתך. בשפופרת והניח המזוזה בתוכה ואח"כ הניח את המלבן בלידה לא דכתיב תעשה ולא מן העשוי : פיתחי שימאי. מקולקלין ואשמין כמו זקן אשמאי: תקרה. אסקופה העליונה: שיקפי. מזוזות. ל"א דלית ליה תקרה שאין הבית מקורה. שקפי אסקופה העליונה : אכסדרה. ג' דפנות שסתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל יש למעלה דופן מעט המחזיק את הסכך ואותה פתיחה לאו פתח (ה): ואע"פ שיש לה פלימין. (ו) היינו פלימין עמודין : לחזוקי תקרה. לחזק התקרה שלא תפול הוא דעביד ולא לשם פתח : בית שער. בית קטן שעושין בצד שערי חצירות ויושב בו שומר הפתח: מרפסת. העשוי לפני העלייה וכל בני העלייה יוצאין בו ויורדין ממנה בפתחה דרך סולם לחצר: דבי רב. רבה : אנדרונא. חדר גמור : באכסדרא רומיתא. העשויה חלונות חלונות : בי ארזיקי. מפרש בסמוך : בית שער הפתוח לחצר כו'. צריך שתי מזוזות. אחת (ז) בבית
סמן

נימוקי יוסף

הוא חשוב בית ובדרך ימין שנכנסין בו צריך מזוזה: שוי סיפא ברישא. העמד הסיפין בבנין תחלה ואח"כ אקבע בהם המזוזה. דגמרינן מלילית דכתיב תעשה ולא מן העשוי לפיכך קודם שיהיו קבועים הסיפין אין ראוי לתת מזוזה בהם : כמין נגר. כלומר שהעמיד המזוזה בסף בשכיבה ולא בעמידה : פסולה. דמצוה לקבעה בזקיפה כספר תורה בארונו שהוא דרך כבוד : כסיכתא. כיתד שקובעין בחור פסולה שאינו דרך כבוד : כאסתוירא. כחבור הרגל עם השוק שמקצתה עומדת ומקצתה שוכבת (ל) והשוק זקוף והרגל שוכב כשרה הואיל וראש אחד זקוף : רב הונא וכו'. אע"פ שהיה פתח קטן ולא היה בו היכר ציר (מ) והיכי אמרת הלך אחר היכר ציר : רגיל הוה. הנכנסין לבית המדרש ויוצאין היו באין באותו פתח : אחר הרגיל. ואם יש ב' פתחים לחדר אחד בפתח שרגילין לצאת ולבא יותר בו יניח המזוזה : בשליש העליון. מודד מלמטה למעלה שני שלישי הפתח וכשיכנוס לתחלת שליש עליון יתן שם המזוזה ודוקא לכתחלה (נ) אבל דיעבד משליש העליון ולמעלה כשר אע"פ שאינו בתחלת השליש דילפינן מקשירת תפילין מה קשירת תפילין בגובה הראש כדאמרינן מקום שמוחו של תינוק רופס אף נתינת מזוזה בגובה הפתח כלומר שאסור להניחה בשליש האמצעי אלא בשליש העליון : בטפח הסמוך וכו'. כלומר שאם יש לחלל הפתח ששה טפחים קודם שיגיע לדלת מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר ומפרש טעמא כי היכי דיפגע במצוה קודם שיכנס רגלו לחלל הפתח : דנינטריה. שישמור כל הבית מן המזיקין ומש"ה כל מה דיכלינן להוציא המזוזה כלפי רשות הרבים עדיף : על יד ימינך. היינו מזוזה (ס) לצד ימין שהוא בכניסתו : העמיק החור. שנותן שם המזוזה טפח אע"פ שהניח שם המזוזה כהלכתה פסולה : מלבן של קנים. שלא מצא מזוזת עץ ועשה לה צורת פתח של קנים : מלבן. הוא סף המזוזה : ולבסוף חתך. לאחר שקבע המלבן בצורת הפתח חתך הקנה החלול ונתן המזוזה בתוכו : שימאי. מקולקל : תקרה. היינו אסקופה העליונה : שקפי. אע"פ שיש לו תקרה מלמעלה רחבה אם אינו בולט מתחת (ע) התקרה כשיעור טפח שהדלת סוקף ומכה בו ומעכבו מלצאת חוץ כדרך כל הדלתות אינו ראוי למזוזה : אבסדרה. בית שיש לה ג' דפנות סתומות בלא פתח ורביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל למעלה סמוך לתקרה יש דופן מעט המחזיק את הסכך : פטורה. הואיל ופתוחה כולה מלמטה אין ראוי להניח מזוזה לאותו דופן רביעית מצד ימין : אכסדרה דבי רב. שיש לה ארבע דפנות אלא שאין מגיעות לסכך : אינדרונא. פשיטא דחייבת במזוזה דבית גמור הוא כיון דדפנותיה גבוהות עשרה טפחים : רומיתא. שהיתה עשויה חלונות חלונות ועובא קמ"ל שחייבת במזוזה כיון שכל השלש מחיצות נמי אינם שלימות מלמטה : בית שער הפתוח לחצר וכו'
וצריך

א מיי' פ"ו מהל' תפילין סמג עשין כג טוי"ד סי' רפט:
ב מיי' פ"ו שם סמג עשין כג טוי"ד סי' רפד רפט :
ג מיי' (פ"ק) שם סמג עשין כג טוי"ד סי' רפה ורפו :

הגהות הר"י
(א) נ"ב תמיד אחורי תרגום סעיד אסתוירי.

א נסי' שנגר פליגי רש"י ור"ת וכתב שטור והמדקדקין יוצאין ידי שניהם וקובעין אותה בזקיפה ותליה בשכיבה כגון כיפה והרא"ש כתב שנהגו העם כפרש"י ז"ל:
ב ומיי' כתב שיניחנה בתחלת שליש(התחתון) [העליון] של גובה השער ואם קבעה למעלה מזה כשירה והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח והרא"ש וטור כתבו כרבינו :
לשון ר"י
ומצותה בתחלת שליש העליון ולמעלה ומז"ם אומר שמצותה בגובה שליש העליון ול"נ שמשליש העליון ולמעלה מניחה בכ"מ שירצה כמבואר בקונט' הראיות וכך היא שטת הפרשנים :
ג כתב הטור בית שאינו מקורה פטור ואם מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה כתב הרמב"ם אם הקירוי אצל הפתח חייב ואם לאו פטור וכתב עוד שאין הבית חייב במזוזה אא"כ העמיד לו דלתות קודם שיקבענה. ולא נסירא להרא"ש ז"ל שאין א"ב המזוזה תלוי בדלתות :
לשון ריא"ז
וכל הפתחים שיש להם פצימין מן הצדדין ותקרה מלמעלה אע"פ שאין להם דלתות חייבין במזוזה :
לשון ריא"ז
ד וכן ראוי לומר במי שבנה ראש פתחו על פני רחבו של כותל אע"פ שהיו פני הכותל שוין וחלקין הואיל ולא נעשו לתיקון הפתח אינו דומה לפצים והרי הוא כמו פתח שאין לו אלא פצים אחד שפטור מן המזוזה וכך היא שיטת מז"ם :

חדושי אנשי שם

ד"ת (א) ק"ל לפי זה איך נהגו כל העולם לסדר כל הספרים בהיכל מעומד וגם לפרש"י ז"ל שתפילין *) אם מניחן בכתיבה מעומד : מהר"ם וד"ת[וב"ח](ב) וכך היו מזוזות של רבינו מאיר מרוטנבורג כמין נו"ן כפופה : (ג) ואע"ג דלגבי פתח מערבי לא הוי ימין כניסה ועיין במרדכי :

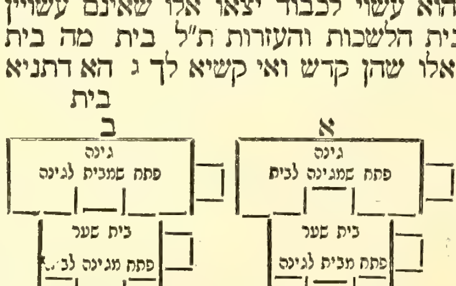
*) נ"ל הם מונחות בבתים מעומד.

הגהות הב"ח

(א) נ"ל לו: (ב) נ"ל אלא מקומו : (ג) נ"ב רבי : [ג.]כאן שייך ד"ה בטפח הסמוך לר"ה. ועי' לעיל ע"א בהגהות הב"ח אות ז' : (ד) נ"ל מזוזות סף : (ה) נ"ב הוא: (ו) נ"ל פלימין היינו עמודים : (ז) נ"ל בפתח: (ח) נ"ב כולהו : (ט) בתחלת שליש כצ"ל: (י) בניין מלבן או פצים ביניהם רחב טפח כו' כצ"ל ותי' ויש נמחק: (כ) נ"ל הכיפה : (ל) נ"ל השוק: (מ) נ"ב נ"ע : (נ) נ"ב והרא"ש כתב דאפי' לכתחלה יכול לתתה בגובה של פתח וכן הוא בגמ' וע"ש ובתוס' : (ס) נ"ל שהיא לצד ימין בכניסתו: (ע)נ"ב ובתוס' הרא"ש לא פירשו כן גם רש"י פירש בע"א :

שער תנו רבנן בית* הפתוח לגינה ולקיטונית ר' יוסי אומר נידונין כקיטונית וחכ"א נידונין כבית שער רב ושמואל דאמרי תרוייהו מגינה לבית כולי עלמא לא פליגי דחייב מאי טעמא עיקר בית הוא כי פליגי מבית לגינה מר סבר עיקר גינה ומר סבר עיקר קיטונית רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו מבית לגינה °כולי עלמא לא פליגי דפטור מאי טעמא ביאת גינה הוא כי פליגי מגינה לבית מר סבר עיקר גינה ומר סבר עיקר קיטונית *אביי ורבא עבדי כרבה ורב יוסף. ורב אשי עבד כרב ושמואל והלכתא כרב ושמואל לחומרא: איתמר לול פתוח מן הבית לעליה אמר רב הונא יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת שני פתחים חייב בשתי מזוזות אמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא (א) האי אינדרונא דאית ליה ארבע וחמש פתחי חייב בכל פתח ופתח פשיטא לא צריכא דאע"ג דלא רגיל אלא בחד אמר אמימר האי פיתחא דאקרנא (ב) חייב במזוזה אמר ליה רב אשי לאמימר והא לית ליה א פצימין א"ל עאדיה פצימין: רב(ג) מארי איקלע לבי מר שמואל חזא דליכא אלא חד פצימא משמאלא ועביד לה מזוזה אמר ליה כמאן כרבי מאיר אימור דא"ר מאיר מימין משמאל מי אמר דתניא ביתך דרך ביאתך מימין אתה אומר מימין או אינו אלא משמאל ת"ל ביתך מאי תלמודא אמר רבה דרך ביאתך וכי עקר איניש רגליה דימינא עקר ברישא· רב שמואל בר אחא *קמיה (א) רב פפא משמיה דרבה בר עולא אמר מהכא °ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח בימין (ב) וגו' מאי רבי מאיר דתניא בית שאין לו אלא ב פצים אחד רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין מאי טעמייהו דרבנן מזוזות כתיב ורבי מאיר מאי טעמא דתניא מזוזות שומע אני מיעוט מזוזות שתים כשהוא אומר בפרשה שניה מזוזות שאין ת"ל הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעטו הכתוב למזוזה אחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר °על המשקוף ועל שתי המזוזות שאין תלמוד לומר שתי ומה תלמוד לומר שתי זה בנה אב על כל מקום שנאמר מזוזות הרי כאן אחת עד שיפרוט לך הכתוב שתים: וכיפה שיש ברגליה עשרה חייבת במזוזה דתניא *כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת: ת"ר *בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן כולן חייבין במזוזה יכול [א] אף אני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית עשוי לכבוד אף כל שהוא עשוי לכבוד יצאו אלו שאינם עשויין לכבוד יכול שאני מרבה אף הר הבית הלשכות והעזרות ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קדש ואי קשיא לך ג הא דתניא

בית

רש"י

שמן בית שער לבתים ואחת מפתח שמן החלר לבית שער: קיטונית. חדר: נידון כקיטונית. ולריך מזוזה: נדון כבית שער. (ג) ואין לריך: מגינה לבית. באותו פתח שבין גינה (ד) לבית שער: דכולי עלמא חייב. (ד) דבית שער הוי אותו שער שבו נכנסין מן (ה) הקיטונית [דרך] בית שער כשרולין ליכנס (ו) לגינה ולהכי קרי לי' (ז) מבית לגינה (א) ולי נראה איפכא (ח) מגינה לבית היינו פתח[*העשוי ללאת מן הגינה אל] הקיטונית שהבאין מן הגינה דרך בית שער נכנסים בו לקיטונית כולי עלמא לא פליגי דחייב כי פליגי מבית לגינה פתח החילון היולא מבית שער לגינה שהיולאין מן הבית דרך בית שער יולאין בו לגינה: מר סבר עיקר גינה. עיקר בית שער לגינה נעשה ליניאה וביאה ופטור ומר סבר לשם קיטונית נעשה והוי כשאר בית שער וחייב ל"א' ועיקר מגינה לבית אם כשהוא פותח פתח מגינה לבית דהיכר הליר הוי בבית דכ"ע לא פליגי דחייב [כ"פ מבית לגינה דהיכר ליר הוי בגינה מ"ס] עיקר קיטונית וחייב אע"פ שהליר סובב בגינה דכי אמרינן לעיל הלך אחר היכר ליר ה"מ בין תרי בתי דתרווייהו עיקר אבל הכא עיקר קיטונית ולשמה נעשה[גינה] וחייב: גינה עיקר. ולשמה נעשה לשומר ופטור: לול הפתוח מן הבית לעלייה. זהו דרכן ארובה באמלע עלייה (ע) ועושין לה ד' מחילות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד אדם מן העלייה לבית כי אם ברשות (י) ועושין פתח במחילות וכן עושין בני העלייה ד' מחילות סביב דרך הארובה למעלה ובהן פתח: אם יש שני פתחים. כדפרישית: לא לריכא. דאע"ג דרגיל בחד מינייהו טפי דהא דאמר לעיל הלך אחר הרגיל ה"מ תרי בתים זה אלל זה ורגילין בחד בטל אידך אבל תלתא לגבי חד לא בטלי. (כ) ל"א לעיל נעשה רק *לאדם לבד אבל הכא נעשה לכל בני הבית והם מרובין ולריכין פתחים הרבה (ל) אע"פ שנתמעט עתה השמשים ואין לריכין אלא לאחד מהן: דאקרנא. בקרן זוית הבית: והא אין לו פלימין. מזוזות אלא ראשי הכתלים: (מ) עדאי. כלומר אלו עדאי כמו (נ) תרי כלומ' אלה ראשי הכתלים הן הן הפלימין: אלא חד פלימא. שהיה הפתח אלל *מפתח וליר הפתח הוא הזוית ואין אללו כלום: (ס) אין לו פלים. אלא סף שסוגרן: רבי מאיר. מפרש לקמן דמחייב במזוזה לבית שאין לו אלא פלים אחד: מאי תלמודא. מנלן דמימין: מימין בבוא איש בית ה'. כשהיה אדם נכנס בפתח עזרה המזרחי והולך למערב הוי אותו ארון מימין (ע) בבא אלל המזבח אלמא דרך ימין הוי ביאה: מיעטו הכתוב למזוזה. שאם אין בו אלא פלים אחד חייב: [שאין ת"ל שתי] (פ) כיפה. פתח שעשוי ככיפה והוא קלר למעלה: שיש ברגליה עשרה. שהיא גבוהה עשרה ברוחב ארבעה כשיעור פתח קודם שמתחיל לקלר: (ל)

סליקו להו הלכות מזוזה

להו שיקפי שאין שם מזוזה אלא האבנים בולטות כמו שיני תומה ובכה"ג איתא בפ"ק דעירובין גבי סוכה ומה שפרש"י בלישנא אחרינא דלית להו תקרה שאין הבית מקורה קשה דמי גרע משערי חלרות דחייבין במזוזה כדאיתא בפ"ק דיומא (דף יא:) ונראה לי דאין ראיה מחלר לבית דחלר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבית אבל בית אין ראוי לבית דירה כשאינו מקורה וכן כתב הרמב"ם דבית שאינו מקורה פטור מן המזוזה: והלכתא כרב ושמואל לחומרא. ופרש"י ומלריך מזוזה לתרוייהו דסבר כר' יוסי ולא ידענא למה פירש כך דהא דפסיק תלמודא כרב ושמואל לחומרא היינו דמחמרינן טפי מרבה ורב יוסף ולעולם סברי כחכמים וראיתי שכתוב בגמרא ורב אשי עביד כרב ושמואל לחומרא ומדקאמר כרב ושמואל לחומרא משמע דס"ל כרבי יוסי דלא הוה ליה למימר אלא דעביד כרב ושמואל אי ס"ל כחכמים: **לא** לריכא אע"ג דלא רגיל אלא בחד · פרש"י והא דאמרן הלך אחר הרגיל כגון בתרי (ק) ורגיל בחד וביטל אידך לגביה אבל תלתא לגבי חד לא בטילי עוד פירש לשון אחר מתשובת הגאונים הלך אחר הרגיל שבני אדם רגילין ללאת ולבא בו [*ולמעוטי פתחא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו ולאתויי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים אבל שנים או ג' פתחים לבית אחד ונעשו כולם בשביל בני הבית שהם מרובים ותשמיש אותו הבית מרובה ותדיר והולרכו לו פתחים הרבה כולם חייבים במזוזה ואע"פ שנתמעט מן תשמיש ואינם לריכים עתה לכולם אלא לאחד מהם]: **פיתחא** דאקרנא· כגון שהפתח ממלא כל המזרח ומגיע (ר) לדרום ולצפון: והא לית ליה פלימין · אלא כותלי הבית של לפון ודרום: עאדי פלימין· באמת אע"פ שאינן נראין כפלימין אלא כותלי הבית שנמשכים עד שם מ"מ פלימין הם: **רב** מרי איקלע וכו' · והיה כותל הבית לצד ימין הפתח עובר להלאה מן הפתח וזה לורתו (ש) נמלא שלא היה לו פלים אלא משמאל וקבע ליה המזוזה בפלים שבשמאל: **כיפה** רבי מאיר מחייב וכו'· ונראה דהלכה כר' מאיר כיון דרבי ישמעאל ורבי עקיבא קיימי כותיה וכן משמע לעיל דקאמר אימור דאמר ר"מ מימין משמאל מי אמר משמע דאי הוה פלימא מימינא הוה ניחא ליה דעבד כר"מ: **ואי** קשיא לך וכו' התם בשבתים פתוחים לתוכו (ת) ור"ת תירץ דחייבין מדרבנן:

שהכנסים

נמוקי יוסף

ולריך שתי מזוזות. אחד בפתח שיש מבית שער לבתים וא' לפתח החילון שמן החלר לבית שער ולא אמרינן כיון דבתים פתוחים לו ליבטל בית שער לגבי [בתים] ולא ליבעי מזוזה פתח החילון מהו דתימא דכי אמרינן בית שער חייב במזוזה היינו בית שער דחלר שאין בתים פתוחים לו שאין שם מזוזה אלא מרחוק לה הרבה אבל הכא שהפתחים שתחת הבית שער יש בהם מזוזה אימר לא ליבעי מזוזה כלל קמ"ל: נידון כקיטונית. שהוא חדר קטן ולריך מזוזה: נידון כבית שער. כאויר דגינה ואין לריך מזוזה: מגינה לבית. אם כשהוא פותח (א) מגינה לבית כלומר דיש היכר ליר בבית חייב במזוזה: מבית לגינה. כלומר שהיכר ליר הוי בגינה: עיקר גינה. שהרי היכר ליר הוא בגינה: קיטונית עיקר. ואע"ג דליר סובב על גינה דכי אמרינן לעיל הלך אחר היכר ליר הני מילי דבין תרי בתי דתרוייהו עיקר אבל הכא קיטונית עיקר וחייב: כ"ע לא פליגי דפטור. כיון שהיכר ליר בגינה: ביאת גינה הוא. ולא בית: מגינה לבית. כלומר שהיכר ליר בבית הוא: עיקר גינה. הוא שלא נעשה הבית אלא (ב) לשמור הגנה ולא מהני היכר ליר ופטור: קיטונית. עיקר שהרי הליר סובב מבפנים וחייב במזוזה: לחומרא. כלומר דמגינה לבית דברי הכל חייב ומבית לגינה דפליגי רבי יוסי ורבנן הלכתא *כר' דמחייב במזוזה: לול. דרך העולם כשעושין ארובה באמלע עלייה עולין לה מן הבית במעלות ועושין פתח אחד למטה כדי שלא ירדו מן העלייה לבית כי אם ברשות ועושים בעלייה ד' מחילות סביב לארובה למעלה ועושין בו פתח כדי שלא יעלו אלא ברשות ופעמים שאין עושין אלא אחד למטה ואלו נועלין מכאן ואלו נועלין מכאן וכשאין לה אלא פתח א' אינו לריך אלא מזוזה אחת דאזלינן אחר היכר ליר וכשיש לה ב' פתחים לריך שתי מזוזות בכל פתח ופתח באותו לד שהליר סובב בו: אלא בחד. אפ"ה לא בטיל האי שאינו רגיל לגבי אידך דהא דאמרן לעיל [דף לג.] הלך אחר הרגיל הוא למעוטי פתחא דר' שאינו עשוי אלא לו לבדו ולאיתויי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים אבל שנים או שלשה פתחים לחדר א' וכולן נעשו לביאת כל בני הבית שהיו מרובין (ג) ותשמיש אותו חדר היא תדיר והולרכו לה פתחים הרבה כולן חייבין במזוזה ואע"ג שנתמעט התשמיש ואין לריכין עכשיו אלא לאחד מהם: דאקרנא. קרן זוית של בית: (ד) אין לה פלימין. מזוזות אלא ראשי כתלים: עאדיה פלימיה. כלומר אלו ראשי כתליהם פלימיו: משמאלא. שהיה הפתח אלל הזוית וליר הפתח הוא הזוית ואין אללו מלד האחר כלום אלא [סף] שסוגר: כמאן כרבי מאיר. כדמפרש לקמן דמחייב במזוזה בית שאין לו אלא פלים אחד: מימין. כשהפלים מלד הימין שבו מלות מזוזה: מאי תלמודא. מאי משמעות איכא: (ה) דרך ביאתך. שיהיה מן הימין: רגלא דימינא עקר ברישא. הלכך דרך ביאתך הוא דרך הלוכך ומדאפקיה רחמנא בלשון ביאה ש"מ דרך ימין לביאה בעינן ילא דרך ימין ליניאה: ארון אחד. בבוא איש בית ה' כשהיה (ו) בפתח העזרה שבמזרחו והולך למערב הוה ליה אותו ארון מימין שהיה נתון אלל הקיר לפוני של מזבח אלמא דכל דבר שנותן דרך ביאה לריך ליתנו מימין כי הכא אלמא דרך ימין הויא ביאה: מזוזות כתיב. מלא טעמא שיש לו שני פלימין מתחייב במזוזה אבל לא בפלים אחד: שאין ת"ל (ז) דהא מיעוט מזוזות שתים: כיפה. אולם העשוי בעיגול: שיש ברגליה עשרה. קודם שיכפוף האולם הנה והנה עד הרגלים בקו המדה בשוה עשרה: לדברי הכל חייב במזוזה. שהרי שיעור הפתח הוי עשרה טפח: (ח) רבי מאיר מחייב. דס"ל חוקקים להשלים לגומר כיון שיכול לחתוך מן העיגול עד שיהיה שוה בקו המדה גם כי לא חתך כמאן דחתך דמי: פוטרין. דכיון דמחוסר מעשה לא מחייב במזוזה:

שהכנסים

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ומה הן הפלימין העמודין שהן מעלים או מאבנים שקובעין אותן בלידי הפתח ומעמידין בהן הדלתות והן סמוכות עליהן ועל אותן הפלימין נאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ופעמים שהבנין עשוי מאבני גזית וא"ל לקבוע עמודים בלדי הפתח אלא משפין שם הבנין יפה מכאן ומכאן והכותלים שמכאן ומכאן הן במקום פלימים שמעמידין בהם הדלתות כמו שביאר מז"ה:

ב רש"י עושה על זה ב' פירושים ומהם הוכית הטור יו"ד סימן רפ"ו דאותם פתחים שהם חלוקים ועמוד באמלע דדיו להם במזוזה אחת אפי' אם יש בעובי העמוד טפח עש"ב:

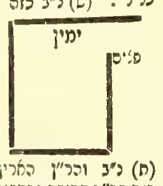
ג ר"י פליג על זה וכתב דבית שער חייב מדרבנן אפי' אין בית פתוח לו:

לשון ריא"ז

בד"א בשלא היו הבתים פתוחים לתוכן אבל אם היו הבתים פתוחין לתוכן חייבין במזוזה שהרי אין להקל בהן יותר משערי חלרות שאין חייבין במזוזה לפי שהחלרות הן לפני הבתים ובתים פתוחים להם כמבואר בקונטרס הראיות:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דרב: (ב) נ"ב בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל הכסף המובא בית ה' מאי ר"מ: (ג) נ"ב כאויר ואין לריך מזוזה: (ד) נ"ב כזה א: (ה) נ"ל הגינה לבית שער כשרולין כו': (ו) נ"ל לקיטונית: (ז) נ"ב מגינה לבית כי פליגי מבית כו': (ח) נ"ב כזה ב: (ט) נ"ב ועולין לה מן הבית במעלות: (י) ברשות בעליה ועושין וכו': (כ) נ"ב מתשובות הגאונים: (ל) ואע"פ כצ"ל: (מ) נ' תי' עדאי כלומר אלו נמהקות: (נ) נ"ל הרי: (ס) ואין כצ"ל: (ע) שהיה נתון אלל קיר לפוני של מזרח אל אלל המזבח מימין כו' הוי ביאה וכל דבר הניתן דרך ביאה לריך ליתנו מימין כצ"ל: (פ) נ"ב דמיעוט מזוזות שתים כצ"ל: (ל) נ"ב אחד שערי מדינות. יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יולאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר: (ק) נ"ל בבי: (ר) מדרום ללפון כצ"ל: (ש) נ"ב כזה:

(ת) נ"ב והר"ן האריך בזה בפ"ק דסוכה והסכים לדברי ר"ת ע"ש: (א) נ"ב פתח: (ב) נ"ל לשם גינה: (ג) נ"ל דתשמיש: (ד) נ"ב והא: (ה) בדרך כצ"ל: (ו) נ"ב אדם נכנס כצ"ל: (ז) נ"ל שתי: (ח) נ"ב לשון הגמ' אמר אביי דכ"ע גבוהה עשרה ואין ברגליה ג' ולאו כלום היא א"נ יש ברגליה ג' ואין גבוה י' ולאו כלום היא לא נחלקו אלא בגבוה י' ויש ברגליה ג' ואין ברחבה ד' ויש בה לחוק להשלימה לד' ר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים ונראה שכך היה גורס הנ"י בדברי הרי"ף:

גמ' א"י שער [וכן הגיה הב"ח]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל דהאי ולהכי קרי ליה כו' ול"נ איפכא אין זה לשון רש"י אלא לשון המעתיק ושקשה לו על פרש"י שאם עיקר עשיית הפתח הזאת ליכנס בו מן הקיטונית דרך בית שער לגינה אין זה קרוי מגינה לבית אלא מבית לגינה לכן הגיה פרש"י ופירש מגינה לבית שעיקר פתח זו עשוי ללאת בו מן הגינה אל הקיטונית:

גי' ד"ת משמי' דרב

גי' ד"ת לרבי [וכ"ה בד"ס]

גי' מהר"ם בזווית [וכן הגיה הב"ח]

יומא דף יא:

שם ע"א

הגהות הו"י

(א) נ"ב נ"ע איך ש"מ מדרב הונא זה: (ב) כזה ב: (ג) נ"ל פפא: (ד) נ"ב נ"ל דבית שער הוי. פי' פתח הימני נקרא פתח בית שער לגינה ופליגי ביה ובשמאל נקרא פתח גינה לבית ולא ס"ל דהימני נקרא מגינה לבית ובשמאל נקרא מבית לגינה:

נ"ל כר' יוסי [וכן גר' הב"ח]

הגהות מא"י

[א] יכול שאני פי':

בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזה התם בשבתים פתוחין לתוכן ובית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית (א) א שהנשים רוחצות בהן פטורות מן המזוזה °תנו רבנן בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין חייבין במזוזה פשיטא מהו דתימא ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהן קא משמע לן ואימא הכי נמי · אמר קרא °למען ירבו ימיכם וימי בניכם (ב) ואלא ביתך למה לי לכדרבה דאמר דרך ביאתך וכי עקר איניש רגליה דימינא עקר ברישא ובית הכנסת שחייבת במזוזה דוקא שיש בו בית דירה אי נמי בית הכנסת דכפרים דדיירי בה אורחין אבל דכרכים לא : גרסינן בסוכה* ת"ר בית שאינבו ד' אמות ב על ד' אמות פטור מן המזוזה ומן המעקה וכו' *ת"ר אמזוזת יחיד (ג) נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל (ד) אמר ר' יהודה מעשה בארטבון אחד שהיה בודק מזוזות (ה) (יחיד) בשוק העליון של צפורי מצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז : *ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר להביא מזוזה וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא ובנכרי נוטל בידו ויצא ומעשה באחד שנטלה בידו ויצא וקבר אשתו ובניו מעשה לסתור אמר רב ששת ארישא: *בעו מיניה מרב ששת מזוזה על מי מזוזה על מי והאמר רב חובת הדר היא אלא מקום מזוזה על מי אמר להו רב ששת תניתוה כל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו והא נמי לאו מעשה אומן הוא דאפשר בגובתא דקניא : *ת"ר גטלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית והשוכר יבית בחו"ל והדר בפונדקי אפי' בארץ ישראל פטור מן המזוזה שלשים יום אבל השוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה לאלתר משום ישוב ארץ ישראל : סליקו להו הלכות מזוזה

שהנשים רוחצות בהן וכו' הא סתמא חייבין ולא כמו שכתב הרמב"ם דוקא שהנשים מתקשטות בהן : תנו רבנן בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה· אע"פ שבכל הספרים אין כתוב אלא בית שאין בו ד' אמות הרי"ף גרס ד' אמות על ד' אמות ומסתברא דלא חזי לדירה בענין אחר ולא כמו שכתב *) הרמב"ם שאם היה ארכו יותר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ד' אמות על ד' אמות חייב במזוזה דארבע אמות על ארבע אמות בעינן לכל הנהו דחשיב בההיא ברייתא בפ"ק דסוכה : השוכר בית וכו'· ואם יש כמה חדרים ועליות זה לפנים מזה כולם חייבין במזוזה: סוכת החג בחג **) והנויות שבשווקים פטורין מן המזוזה מפני שאין קבועים לדירה: ונהגו לכתוב שדי מבחוץ על המזוזה בריוח שבין פרשה לפרשה וכן נהגו לכתוב באשכנז ובצרפת כנגד ה' אלהינו ה' (כ) אחד מבחוץ שם של י"ד אותיות והם סמוכות לאותיות של ה' אלהינו ה' (כ) אחד בקלפא ביתא אבל מבפנים אין להוסיף מאומה ולא לעשות חותמות לפי שנראה כאילו מכוין לעשות לו קמיע לשמירתו אלא יעשה המצוה כתיקונה לקיים מאמר בוראו והוא (ל) ישמרנו ויצילנו על יד ימיננו : סליקו להו הלכות מזוזה

שהנשים רוחצות וכו'. שאינן נעשין לכבוד : בית הכנסת וכו'. דדיירי בה [אורחין] אין מקדשין אותו הקדש גמור כדי שיהיו מותרין לשכב ולאכול בה האורחין לפי שאין ידם של בני הכפרים משגת להכניס האורחים בבתיהם : אבל דכרכים. שהם רבים ואין מגיע לכל אחד ואחד אלא טורח מעט מן האורחים יכולין לעשות בתים לצורך ואין צריכין לשכב ולאכול בבית הכנסת : לא. דהקדש גמור הוא : בשבוע. בשמיטה : פעמים ביובל. שאין להטריח הרבים פן יהיה כל אחד דוחה הבדיקה על חבירו : משכיר וכו'. על השוכר שהוא צריך לשמירה כיון שהוא דר בתוכה ואע"ג שאם לא היה שוכרה היה חייב המשכיר לעשות לה מזוזה מידי דהוה אבית התבן ובית העצים אפ"ה כיון שהשוכר לא מצא בה מזוזה חייב לעשות לה מזוזה : לא יטלנה וכו'. וכתבו בשם רב אחא משבחי' ז"ל דה"מ בדלא קבע לאלתר בבית אחר ואי קבע לאלתר בבית אחר מותר ליטלה כדאמרי' מתירין ציצית מבגד לבגד וצריך עיון עכ"ל : ארישא. דמיירי בישראל : בגובתא דקניא. שיניחנה בשפופרת של קנה ויקבענה במקום הראוי למזוזה בשני מסמרים : והדר בפונדקי. שאין ישיבתו קבועה במזוזת השער ואפילו שוכר בחוצה לארץ כיון שלא שכרה לשלשים יום אינו חייב במזוזה דלא קפדינן בישובה (ר): משום ישוב ארץ ישראל. דכיון שלא יכול ליטלה משם כשיוצא לא יצא אלא בקושי מפני טורח מזוזה אחרת ואפילו אם יוצא ממנה יבא אחר לשכרה כיון שהיא מזומנת במזוזה ונמצאת ארץ ישראל מיושבת : סליקו להו הלכות מזוזה

תורה אור

נר מצוה

הלכות תפילין

פסקי הרא"ש · רש"י

ארבע פרשיות* של תפילין מעכבות זו את זו ואפי' כתב אחד מעכבן פשיטא אמר רב יהודה אמר רב לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד הא נמי פשיטא לא נצרכה אלא להא דאמר רב יהודה (ו) כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה: *תנו רבנן לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אינו צריך טט *בכתפי שתים פת באפריקי שתים: ת"ר וכתבתם יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם בד' בתים [*בד' עורות] ת"ל °*זכרון זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלשה הא כיצד כותבן על ארבעה עורות ומניחן בארבעה בתים בעור אחד °ואם כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים בעור א' יצא וצריך ליתן ריוח (א) ביניהם דברי רבי וחכ"א אין צריך ושוין שנותן משיחה וחוט בין כל אחד ואחד ואם אין חריצן ניכר פסולות: ת"ר כיצד כותבן תפלה של יד כותבה על עור אחד ומניחה בבית אחד בעור אחד ואם כתבה על ארבעה עורות והניחן בבית אחד בעור אחד יצא וצריך לדבק שנאמר °והיה לך לאות כשם שאות אחת בחוץ כך אות אחת מבפנים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך אמר ר' יוסי מודה לי רבי יהודה (ז) בר' שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שתים של ראש שטולה עור על אחת מהן ומניחן מודה היינו פלוגתייהו

תנו רבנן לטטפת וכו'· בשמע ובוהיה אם שמוע כתיב לטטפת (מ) ובוהיה כי יביאך כתיב ולטוטפת אבל בין פ"א לתי"ו אין כתיב וא"ו וקשה דהיכי משמע תרי ואין לומר גורעין ומוסיפין ודורשין וסקלינן [וי"ו] דבין פ' לט' ושדינן (נ) בין פ"א לתי"ו דלא אשכחן אלא בתחלת התיבה וסופה דבפ' שני דזבחים (דף כה·) דרשינן ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וכן בפ' יש נוחלין (דף קיא:) ונתתם את נחלתו לשארו דדרשינן ונתתם את נחלת שארו לו אבל באמצע תיבה לא וכן פרש"י בפ' הזהב (דף נד:) גבי הא דאמרינן דסקלינן וא"ו דויסף חמישיתו עליו ושדינן לה אחמישיתו והוי (ס) חמישיתיו בשני ווי"ן (א) אפ"ה הוי חמישיותיו ופרש"י ז"ל ולוקמה באמצע התיבה (ע) אלא ודאי לא אמרינן הכי אלא בתחלת התיבה או בסופה ופר"ת דדרים וא"ו ולמ"ד דולטוטפת דאפילו מאן דלא דרים וא"ו וא"ו ולמ"ד דרים והכי אמרינן (פ) גבי והנותר דאפילו מאן דלא דרים וא"ו (צ) דרים וא"ו וה"א ולשון טוטפת פירש [ר"י] שהוא לשון תכשיט הנתון על הראש אבל המלה כמו טוטפת ושרביטין דפ' במה אשה יוצאה (דף נז.) שהוא כלילא המקפת את הראש אי נמי נקרא טוטפת על שם שהוא נתון בראש בין העינים כמו [מגילה יד:] שפיל ואזיל בר אווזא ועיניו מטייפין ותפילין לשון פלילה שהן אות והוכחה לכל רואיהן ששכינה שרויה עלינו שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש : ושוין שנותן חוט ומשיחה וכו'·(ק) אע"ג דרבנן אמרי דא"צ ריוח ביניהם מודו דאם כתבן בעור אחד שצריך להעביר חוט ומשיחה בין בית לבית ויש עושין כן אפי' כשהם כתובים בד' עורות ואומרים דארישא נמי קאי בשכתבן נמי בד' עורות אבל לשון ושוין משמע דקאי אמה שנחלקו בו : ואם אין חריצן ניכר·מילתא באנפיה נפשה היא שבכל תפילין צריך שיהא החריץ שבין בית לבית ניכר מבחוץ : גרס"י במכילתא והיה לאות על ידך בד' מקומות

ארבע פרשיות.שמע והיה אם שמוע קדש והיה כי יביאך ולקמן מפרש סדריהן: לטטפת לטטפת כו'. תלתא קראי כתיבי ב' בק"ש וחד בוהיה כי יביאך תרי חסרים וחד מלא לטטפת לטטפת תרי לטוטפות תרי.הרי כאן ד' מכאן שכותבין ד' פרשיות בד' בתים : טט בכתפי שתים . כתפי ואפריקי שם מקומות : על ד' עורות. [*ד' בתים בד' עורות שכותבין על ד' חתיכות קלף ויניחם בד' בתים של ד' חתיכי עורות : בד' בתים של עור אחד] שמפשיטין עגל קטן ונוקחין חתיכת עור ומניחין אותו בדפוס שיש לו בו כמין ארבע אצבעות ומניחין אותו לייבש על הדפוס ונוטלין את הדפוס והבתים נעשין מאליהן : ואם כתבם בעור אחד . שעשה עור אחד וכתב בו ארבע הפרשיות והניחן בארבע הבתים כדפרישי' : וצריך שיהא ריוח . בין הפרשיות כשיכתבם על עור אחד כדי שלאחר שיכתבם יוכל ליתן כל פרשה בבית אחד בפני עצמה : שנותנין (ח) משיחה . (בחריץ) וחוט בין כל בית ובית : ואם אין חריצן ניכר . (ט) שבין כל בית ובית אם אינו ניכר מבחוץ פסולה כגון אם עשה מחילות הבתים מבפנים ואין החריץ ניכר מבחוץ : כתבם על עור א'. כל ארבע פרשיות : ואם כתבן בד' עורות . בארבע אגרות : וצריך לדבק. את ארבע האגרות יחד בתפירה או בדבק שקורין גלו"ד : אות . סימן : (י) ויש לו שתים . שתי זוגות של ראש העשויין בד' בתים : שטולה העור . על ארבע הבתים של אחת מהן מכסה עור אחד ויהא נראית כבית אחד

נמוקי יוסף

ארבע פרשיות. קדש עד מימים ימימה שניה כי יביאך עד סוף הסדר שלישית שמע ישראל רביעית והיה אם שמוע: ואפילו כתב אחד . קס"ד כתב ר"ל אות אחת שנחסרה ממנו לגמרי : פשיטא . דפסולין : לקוצו של יו"ד . שנחסר רגל של יו"ד וקמ"ל שאע"פ שהיו"ד היא אות שאינה צריכה היכר גדול שנקודה אחת היא אפ"ה נפסל : הא נמי פשיטא . כיון שיש חסרון באות : לא נצרכה . למתני פסול אלא לאידך מילתא דרב איצטריך לאשמועינן : בד' רוחותיה . אע"פ שהאותיות נכתבות כהוגן : לטטפת לטטפת לטוטפות . תרי בקריאת שמע וחד בוהיה כי יביאך תרי חסרין וחד מלא : הרי כאן ד'. פרשיות בד' בתים : בכתפי . שם מקום וקורין שם לשתים טט : על ארבע חתיכות של קלף ויניחם וכו'. כל אחת ואחת בפני עצמה : ת"ל זכרון . ולזכרון בין עיניך : בעור אחד . כלומר שמפשיטין עור של עגל קטן ומניחין אותו בדפוס שיש בו כמין ד' בתים ומניחין אותו להתייבש שם ונוטלין אח"כ הדפוס מתחתיו ונשארים הבתים עשויין מאליהן : ואם כתבן אותן ד' פרשיות בעור א'. בחתיכה אחת של קלף : והניחם וכו' כגון שהניח ריוח גדול בין פרשה לפרשה ושם כל פרשה ופרשה בבית שלה ואע"פ שארבעתן בקלף אחד יצא כיון שכל פרשה ופרשה בבית שלה : וצריך ליתן ריוח גדול . בין בית לבית : אינו צריך . כל כך אלא סגי בחוט ,או משיחה בין כל אחד ואחד כדמפרש ואזיל : חריצן ניכר . אם החריץ שבין כל בית ובית אינו ניכר מבחוץ פסולות אע"פ שעשה מחילה בינתים מבפנים כיון שאין ניכר מבחוץ : כיצד כותבן תפלה של יד . כל הד' פרשיות על עור אחת חתיכה אחת של קלף : על ארבע עורות . כל פרשה בפני עצמה בחתיכה של קלף : יצא . כיון שכולן בבית אחד דבתפילין של יד כתיב והיה (ש) לאות לשון יחיד:לדבק.אותן ארבע עורות בתפירה או בדבק שקורין גלוט"ה בלעז: והיה לאות.ולא אותות: אינו צריך. דסבר לא קפדינן מבפנים: בר'. שם החכם: שתים של ראש. שיש להם ד' בתים : שטולה . כתוב בפי"ת בהרבה ספרים והוא מלשון טלאי שהוא חתיכה כלומר שמכסה כל הבתים בעור אחד שנראין כבית אחד ומניחה בזרוע

שלטי הגבורים

א מיי' פליג וכתב שאין חייבין אלא א"כ שהנשים יושבות להתקשט בה מפני שיש שם יחוד לדירת אדם אבל בסתם פטורים והטור מסכים לדעת רבינו :

לשון ריא"ז

בית התבן ובית הבקר ולולין של תרנגולין ובית האוצרות של יין ושל שמן ובית הטבילה אם הנשים מתקשטות בהן חייבין במזוזה שהרי הן בית דירה לאותן הנשים אבל אם אין הנשים מתקשטו' בהן פטורין שאין דומין לבית המיוחד לדירת אדם כמבואר בקונ' הראיות :

ב מיי' פליג על זה כמו שהזכיר הרא"ש כאן ועיין בטור באורך :

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם היה ארוך וקצר ויש בו כשיעור ארבע אמות על ארבע אמות חייב וכן נראה בעיני שאם היה בית גדול פתוח לבית קטן שאין בו ארבע אמות בין שהיה היכר ציר לצד הבית הגדול בין שהיה היכר ציר לצד הבית הקטן חייב במזוזה שפתחו של גדול הוא נחשב והרי הוא כבית הפתוח לרה"ר או לגינה שהוא חייב במזוזה ואפי' אם היה היכר ציר מבחוץ כמבואר בקונ' הראיות :

לשון ריא"ז

ג לפיכך ראוי לאדם להזהר בהן בהברות ויתרות שאם כתב החסר מלא פסול עד שימחוק היתר ואם כתב המלא חסר פסול ואין לו תקנה שאין ראוי לתלות האות החסר בין השיטין ונראה בעיני שאם חסר כל המלה וכתב אותה כתקנה כשירה . אין מפסיקין בפרשת קדש בין בחדש שאביב בין והיה כי יביאך שהכל פרשה אחת הוא כמו שביאר מו"ה :

לשון ריא"ז

ד לפי שיטת רבינו משה צריך להזהר בפרשיות הללו שאם עשה הסתומה פתוחה או הפתוחה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב האוצרות : (ב) נ"ב גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי : (ג) נ"ב לשון רש"י נבדקת . שמא נרקבה או נגנבה: ושל רבים . שערי חצרות ומדינות ועיירות: בארטבון. שם אדם ואמרי לה על שם האומנות . קסדור. שם פקידות כגון סרדיוט הוא שוטר : (ד) נ"ל ואמר ונ"ב פירוש דרבי יהודה בא לפרש הא דאמרינן ושל רבים כו' בפי' שערי חצרות ומדינות ועיירות כפירש"י דמשמע דעושים לשם מזוזה היינו דוקא בשאין דרים בו רק יהודים אבל בשדרים בו ג"כ נכרים אז אין לעשות מזוזה כלל בפתח שערי העיר דמעשה בארטבון כו' והיינו שהעליל עליו הקסדור לאמר כשפים אתה עושה בשערי העיר ומוכח צריך לפרש הא דכתבו הפוסקים בסתם דאחד שערי העיר כו' דצריך מזוזה היינו דוקא בשאין בה כלל נכרים דאין לומר שהם מפרשים דר' יהודה בא לחלוק ולא לפרש וממילא הלכה כרבנן דפליגי עליה וזה אינו שהרי בגמ' אמרו לבדיא שגם האמוראים סמכו על הסיא דר' יהודה ולא עבדו מזוזה באבולי דמחוזא אע"פ שהיתה רוב העיר ישראל ע"ש ועי' במ"ש מהר"א שטיין בביאורו לעשה דף קו ע"ג: (ה) תי' יחיד נמחק : (ו) נ"ב אמר רב : (ז) נ"ל ברבי : (ח) · משיחה או חוט בין כו' כצ"ל : (ט) נ"ב החריץ : (י) נ"ב יהודה ברבי.יהודה החכם:

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' תפלין סמג עשין (כב) [כג] טוי"ד סי' רפח :

ב מיי' פ"ג מהל' ציצית

ג מיי' פ"ה מהל' תפלין סמג עשין כב טוי"ד סי' רפט :

ד מיי' פ"ג ופ"ג שם סמג עשין כב טוא"ח סי' לג לג מג :

מנחות דף מד רמז רמט

נ"י מהר"ש

מד"ס נצ"י בברש

נגמ' אי' ולזכרון בין עיניך

חדושי אנשי שם

ד"ה ומהר"ם (א) אבל גבי הקדש דכתיב ויסף חמישיתו כסף ערכך עליו כי נמי שקלת וי"ו דויסף ושדית אחמישי' ס"ל חמישיתו ופריך רש"י ולוקמה באמצע תיבה ס"ל חמישיותו ותירץ לא אשכחן גורעין ומוסיפין להפסיק את התיבה אלא או בראשה או בסופה :

הגהות חרי

(א) נ"ב נ"ש בפוסקים :

(כ) פי' אחד נמחק: (ל) שומרנו וצלנו כצ"ל : (מ) נ"ב חסר ב' ווין : (נ) נ"ב לה : (ס) נ"ל המיסיתו ונ"ב ופריך אי הכי גבי הקדש נמי הא כתיב ויסף המישית ומשני דהכי נמי שקלת לוי"ו דויסף ושדית ליה על חמישיתו סוף פ"ל חמישיתו פרש"י כו' כצ"ל ותיבות אפ"ה הוי חמישיותיו נמחק: (ע) נ"ב ונקרי חמישיות: (פ) נ"ב בפ' הערל : (צ) נ"ב וא"ו וה"א דרים : (ק) נ"ב פירוש : (ר) נ"ב כן פירש"י : (ש) נ"ב לך ·

*) פי' בטור או"ח סי' תרל"ד ס"ק ב' שתמה על דברי הרמב"ם אלו : **) [יומא דף י'. והנויות כו' איתא ברמב"ם ולא נמצא מקור לזה בגמ'] :

תורה אור | נר מצוה

פלוגתייהו אמר רבא מדברי רבי יוסי חזר בו ר' יהודה:(א) (א) מדקאמר טולה והא אמרינן שלח ר' חנינא משום רבי יוחנן תפלה של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה (ב) הכא במאי עסקינן בחדתא ולמאן דאמר הזמנה מילתא היא דאתני עלה מעיקרא: *ת"ר (ג)ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע"פ שלא עיבדן (ד) לשמה רבן שמעון בן גמליאל אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדנו א לשמן: תני רב חנינא בר רבא* מפרשניא ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן (א) מין ישרף ותני חדא(ה)יגנז מסור עבד כותי אשה נכרי קטן ישראל מומר פסולין שנא' °וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה: גרסינן בפרק שמונה שרצים* ת"ר ב כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה על גבי עור חיה טהורה ועל גבי נבלות וטרפות שלהן ב ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואין צריך לומר ע"ג (ו) נבלות וטרפות שלהן ואין נכרכות בשערן ואין נתפרות בגידן: ת"ר* כיצד ג סודרן קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא °כאן לימין ג הקורא וכאן לימין המניח (ז) א"ר חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות אמר אביי לא אמרן* אלא גואתא לברייתא ובריתא לגואתא אבל גואתא לגואתא ובריתא לברייתא לית לן בה וליתא לדאביי אלא לא שנא הכי ולא שנא הכי פסולה: אמר רב חננאל אמר רב האי תיתורא ד דתפילין הלכה למשה מסיני אמר אביי האי מעברתא דתפילין ושי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני וצריך שיגיע חריץ למקום התפר

רש"י

אחד ומניח ביד אע"פ שאין מדובקים מבפנים: מדר' יוסי נשמע שחזר בו ר' יהודה. ואין צריך לדבק: תפילין של ראש חמורה קדושתו. לפי שרובו של שדי נעשה בשל ראש שי"ן ודלי"ת אבל בשל יד אינו אלא יו"ד שיש שם רצועה קטנה רוחב אצבע וכפוף ראשה מעט כמין יו"ד ועוד דכתיב וראו כל עמי הארץ וגו' ותניא[מנחות דף לה:] ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין של ראש: עתיקא. שכבר הניחן בראש אסור להורידן ולעשותן של יד: למ"ד הזמנה מילתא היא. משהזמינו לצורך הראש אסור לשנותו לשל יד: כגון דאתני מעיקרא. על של ראש לעשותו של יד אם ירצה: ועל גבי עור נבילה וטריפה של בהמה טהורה. דקרינא בהן מן המותר בפיך אחרי שהוא ממין בהמה טהורה דלא גרע הורגו מלך מהרגו אספקלטור: ונכרכות בשערן. צריך לכרוך כל פרשה ופרשה לבדה כדאמר במזוזה וכורך מאחד כלפי שמע[ואחרי כן] כל פרשה לבדו צריך לכרוך סביב (בעור) [בשיער] בהמה טהורה: כיצד סודרן. סדר הנחתן בבתים: כאן מימין הקורא כאן מימין המניח. כשהקורא עומד כנגד המניח הוי ימינו של זה נגד שמאלו של זה והקורא קורא כסדרן כסדר שהן כתובין מוקדם מוקדם מאוחר מאוחר הלכך הא דתני לעיל קדש והיה כי יביאך מימין מימינו של קורא קאמר דהשתא הוא קורא כדרכו מימינו לשמאלו ונמצא שהוא קורא כסדרן והא דתני איפכא דמשמע קדש והיה כי יביאך משמאל אמניח קאי שהוא ימין הקורא: גוייאתא לברייתא. שכתב והיה כי יביאך קודם לקדש או אם הקדים והיה אם שמוע לשמע דאז נעשית פנימית חיצונה וחיצונה פנימית אבל גוויתא לגוויתא כגון שמע לוהיה כי יביאך או ברייתא לברייתא כגון קדש לוהיה אם שמוע: תיתורא. גשר לאחר שנתן האיגרות בבתים (ח) כפה הרחב שלהן שהבתים עשויין כעין בתי ידים שקורין הגל"ו ומכנים האיגרות בתוך הפה ונותנו בתוך בתי האצבעות וחותך השלשת דפנות מכל אחת מעט להשוותן והרביעית נשארה ארוכה וכופל אותו ארוך ומטילו על שלש הדפנות ותופר הודן של שלש הדפנות על רוחבו של זה והוא בית מושבן של תפילין מתחת ונראה כעין דף של גשר: מעברתא. (ב) כשנותן הרצוע של תפילין סביב אותה תיתורא יכפיל הקלף סביב אותה רצועה כעין שעושין לפי המכנסים שלא תהא הרצועה קבועה אלא כשרוצה מושכת אילך ואילך ומאריך ראש זה ומקצר את זה לשון מעברתא שמעבירה ומושכה לצד שירצה: ושי"ן של תפילין. לבית חיצון עושין כמין קמטין דקין בקלף (ט) ונראית כמין שי"ן: וצריך שיגיע חריץ. שבין כל בית ובית עד מקום (י) חריץ למטה כלומר עד בית מושבו

דהייט

פסקי הרא"ש

מקומות מזכיר פרשת תפילין בקדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפילין ד' פרשיות של יד הן בכרך אחת של ראש הן ד' טוטפות ואלו הן קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע כותבן כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן הרי אלו יגנזו: **עור** בהמה טהורה כשרות אע"פ שלא עיבדן לשמן. ובהל' ס"ת כתבתי דהלכה כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן הלכך הקלף והרצועות ועור הבתים כולן צריכין עיבוד לשמן ופירשתי למעלה דין העיבוד וצריך שיאמר (כ) לשמן והאזכרות שכותב צריך שיאמר לשם קדושת תפילין אני כותב ותפילין נכתבין על הקלף במקום בשר וקלפים שלנו נקראים קלף וכותבין במקום בשר ואין תולין בתפילין לפי שצריך לכתבן כסדרן:

והקורא קורא כסדרן. (ל) כסדר שהן כתובין בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הלכך הא דקתני קדש והיה כי יביאך מימין של קורא קאמר דהשתא כשקורא כדרכו מימינו לשמאלו נמצא קורא כסדרן כדרך שהם כתובים בתורה קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע וקשה לר"ת אמאי פלגינהו לקרות שתים הראשונות מימין ושתים האחרות משמאל הל"ל *ראשונות מימין וכל האחרות משמאל או איפכא ג' ראשונות מימין ורביעית משמאל כמו גבי נר מערבי פרק שתי הלחם (דף צח:) דיליף דנרות של מנורה מזרח ומערב מונחים מדכתיב בנר מערבי לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה' ולא קאמר חצי הנרות לפני ה' וחצי האחר לצד מזרח אלא רק האחד קרי נר מערבי ויש לדחות לפי שהתפילין נתונים באמצע הראש וב' פרשיות מימין וב' משמאל ומפ' ר"ת קדש והיה כי יביאך מימין של קורא ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים והשתא ניחא מה שחילקן שתים שתים וכן פר"ת בסנהדרין כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול כגון קדש ושמע וכן (מ) רב האי והיה נותן סימן הויות להדדי וכן רב שרירא גאון ונתן סימן שי"ן של קדש ושי"ן של שמע אצל שיניך שבלפוסין וכן בתשובת הגאונים (נ) והא דקאמר הקורא קורא כסדרן לא כסדר הכתובים בתורה אלא מפרש רבינו תם דהוא סיום הברייתא דכיצד סודרן(ס) מפני שתירץ התלמוד כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח ולא פי' איזהו נעמוד בקורא ואיזהו נעמוד במניח חזר ופירש והקורא קורא כסדרן כסדר שהן כתובים בברייתא ראשונה קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל ובהלכות הרי"ף ז"ל אין כתוב והקורא קורא כסדרן ובשימושא רבא שהוא תיקן תפילין קדמונים כתוב כסדר רש"י ז"ל וז"ל ומשוי פרשתא דקדש מימינא בביתא קמא ופרשתא דסמיך ליה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בתליתית ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעית ובמכילתא משמע כפירש"י ז"ל בפרשת והיה כי יביאך בארבעה מקומות הזכיר הכתוב פרשת תפילין קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפילין ארבע פרשיות (ע) והסדר תני כותבה כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן הרי אלו יגנזו משמע כסדר שנאמר ברישא. וצריך לפרש דבכתיבת הסופר קאמר שיכתבם כסדר שהם כתובות בתורה ולא על הנחתן בבתים ובתפילין של יד שהן בעור אחד יניח חלק לפרשת והיה אם שמוע עד שיכתוב פרשת שמע ולפי שנחלקו בדבר זה גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכן בזרוע ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שני זוגי תפילין ויניח שניהם ויכוין בשעת הנחתן באותן שהן עשויין כתקנן אליבא דהלכתא בהן אני יוצא ידי חובתי והשאר הן כרצועות ואין כאן בל תוסיף דלא מיקרי בל תוסיף אלא בעושה ה' בתים ולא יניח שני הזוגים בכיס אחד כי אחד מן הזוגים הוא חול ואסור לתתן בכיס של תפילין אלא יעשה ב' כיסין וסימן לכל כיס וכיס שלא יחליפם: **תיתורא** דתפילין הלכה למשה מסיני. ופירוש תיתורא הוא עור הנכפל למטה לכסות פי הבתים והוא בית מושב של תפילין ונראה כעין דף של גשר ומשוך ומלשון של רש"י משמע שהבתים ותיתורא של עור אחד והעולם לא נהגו כן לפי שעור הבתים דק (פ) ועור התיתורא עושין עב וחזק וכופלין אותו לשנים ועושין נקב מרובע בכפל העליון ומכניסין בו הבתים והכפל התחתון מכסה את פי הבתים: **מעברתא**. היינו כשכופלין אותו עור חותך ממנו בצד השלש משני צדדין ומניח בו באמצע להכניס בו הרצועות ונקרא מעברתא על שם שהרצועות עוברות בתוכו ואינן קבועות בתוכו אלא (צ) מעבירן מצד זה לצד זה ובערוך בערך מעבר כתב מעברתא הוא תיתורא וכן גשרים נקראים מעברתא ותיתורא (ק) הוא מקום שמכניסין בו הרצועה ונקראת מעברתא דתפילין ולא בעי למימר דתרוייהו חדא מילתא היא דהא בגמרא חשיבי בתרתי אלא משום דמחברם אהדדי חשיב להו כחדא ויש מפרשים מעברתא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על תפילין של (*ראש ושל) יד וכן נהגו האידנא ואפי' אם פירוש של מעברתא רצועה קטנה מ"מ אין תפילין נפסלים משום בית חיצון שאינו רואה את האויר חדא דלא מיקרי אינו רואה את האויר בכי האי גוונא אא"כ חיבר להן בית אחר וטעמא דציפן זהב פסולין היינו משום דבעינן שיהו מצופין בעור בהמה טהורה דומיא דטלה עליהן עור בהמה טמאה ועוד דאינו רואה את האויר לא שייך אלא בתפילין של ראש שהן ארבע

נמוקי יוסף

בזרוע אע"פ שאינן מדובקים מבפנים: מודה. בתמיה: מדברי רבי יוסי נראה שחזר בו רבי יהודה ואין צריך לדבקו: טולה. כלומר איך מותר להניח של ראש ביד: מקדושה חמורה. של ראש קדושתה חמורה שיש שי"ן ודלי"ת בקשר ובשל זרוע אין בו אלא יו"ד שכופין ראש של רצועה ונראית כמין יו"ד ועוד כתיב וראו כל עמי הארץ וגו' ותניא רבי אלעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש ועוד שיש בו ד' בתים: בחדתא. שלא הניחן עדיין מעולם ומש"ה מותר לעשותן אבל אם הניחן מעולם בראש אין מורידין להניחם ביד: הזמנה וכו'. משהזמינן לצורך הראש אין רשאין לשנות ליד: דאתני. עשה תנאי שאם יצטרך יכול להניחם ביד: ציפן זהב וכו'. פסולות דבעינן מן המותר בפיך: שלא עיבדו לשמן. אלא לאחר שעיבדו יאמר על זה העור אכתוב תפילין וסגי דהזמנה מילתא היא: רשב"ג וכו'. דהזמנה לאו מילתא היא: (ר) ישרפו. דלשם ע"ז נכתבו ואין בהן קדושה כלל: יגנזו. דשמא לא נתכוין לעכו"ם ודי בגניזה שלא ישתמשו בהם: מסור. ישראל המוסר ממון חברו לאנסים שהוא מאותן שמורידין כו' וכעכו"ם חשוב הוא: עבד. שטבל ומל ולא נשתחרר שלא נתחייב במצות עשה שהזמן גרמא כנשים: כותים. גרי אריות הם וכעכו"ם דמי: אשה וקטן וישראל מומר. שאינן במצות: וקשרתם. שחייב בקשירה: נבלות וטרפות. אע"פ שאינן מן המותר בפיך כיון שהן ממין טהור ואינו אלא גזרת מלך לאסרם באכילה שהרי יותר חשוב מי שהומת בידי שמים למי שהומת בידי אדם: ונכרכות. הפרשיות כאשר ישימם בבתים: בשערן. בשער בהמה או חיה טהורה וכמו כן נתפרות בגידין של טהורה ולקמן אמרי' שאין נתפרות אלא בגידין של שור ולא של בהמה דקה: כיצד סודרן. לתפילין שבראש קא בעי שיש בהם ד' בתים מי אמרינן כסדר שכתוב בתורה או לא: לימין הקורא. כשהקורא עומד כנגד המניח פנים כנגד פנים הוי ימינו של זה לשמאלו של זה: לימין המניח. שמע והיה אם שמוע ולשמאלו קדש והיה כי יביאך והקורא העומד כנגדו קורא לימין עצמו תחלה והם פרשת קדש והיה כי יביאך ואח"כ חוזר ומביט לשמאל עצמו וקורא שמע והיה אם שמוע ולעולם ההויות מנגאו כלומר פרשת והיה אם שמוע ופרשת כי יביאך באמצע הן לפי שפרשת קדש לשמאל המניח ופרשת שמע לימין המניח ולקורא העומד כנגדו שמע והיה אם שמוע בשמאל ובימין קדש והיה כי יביאך: החליף וכו' גוויתא לברייתא. כגון שנתן פרשת והיה אם שמוע בבית החיצון ובבית השני שמע א"כ שנתן בבית החיצון משמאל המניח והיה כי יביאך ובבית השני לו קדש ומשו"ה פסולות דכל אותן בתים שהם בקבלה עלינו מסיני שיראו את האויר כלומר שיהיו חיצוניים כגון שמע וקדש אם לא יראו את האויר אלא שיעמדו באמצע פסולים אבל גוויתא לגוויתא שיסמוך והיה אם שמוע סמוך לפ' קדש ופ' והיה כי יביאך סמוך לפ' שמע: אין נפסלין בזה וליתא לדאביי אלא בכל ענין נפסלין אם שינה מהסדר הנזכר דלעולם צריך שיהא שמע והיה אם שמוע לימין המניח וקדש והיה כי יביאך לשמאל המניח: תיתורא. היא רצועה קצרה שתופרין אותה על תפילין של יד על הבית ממזרח למערב והוא כעין גשר: מעברתא. התפירה שבין בית לבית בתפילין של ראש שמעביר חוטי התפירה ממזרח למערב כדאמרינן ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד: שי"ן של תפילין. לבית החיצון מן הצד של ימין עושין כמין קמטין דקים בקלף ונראין כמין שי"ן של ארבע ראשין ובצד שמאל שי"ן של שלשה ראשין: שיגיע חריץ.

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' תפילין סמג עשין כב כה טור או"ח סי' לט: מיי' שם סמג עשין שם טוש"ע או"ח שם: ב מיי' פ"ג שם סמג עשין כב טור א"ח סי' לב לה:

הגהות הגר"א / הגהות חו"י

(א) פי' מדקאמר מוקפת: (ב) נ"ב הרא"ש כתב פירושו בשם ויש מפרשים וכתב והכי נהגו. וא"א ז"ל גבולמו עיין במרדכי:

הגהות הב"ח

(א) פי' מדקאמר נמחק: (ב) נ"ב לשון הגמ' ל"ק הא בעתיקא הא בחדתא כו': (ג) נ"ב בפ' השולח דף מה וע"ש במ"ש הר"ן: (ד) נ"ל לשמן: (ה) נ"ב נ"ע דמשמע דבכתבן מין יגנז וזה לא מצינו בגמ': (ו) נ"ב עור: (ז) נ"ב לי הגמ' והקורא קורא כסדרן: (ח) נ"ל ודרך הכתב: (ט) נ"ל אותו כו: (י) נ"ל התפר: (כ) לשם קדושת תפילין אני כותב והאזכרו' יכתוב לשם קדושת השם ותפילין נכתבין כו' כנ"ל: (ל) נ"ב פירש"י: (מ) נ"ל פירש: (נ) נ"ב כתב רבינו יוסף ס"ס: (ס) נ"ל ומפני: (ע) נ"ב וכו': (פ) ולוקחים עור עב וחזק: (צ) נ"ל ממשיכין: (ק) ומעבירין נ"ב ובתפילין: (ר) שנכתבו מין: (ש) נ"ב והיה כי יביאך ואח"כ שמע כו':

שלטי הגבורים

סתומה פסולה ושלש הפרשיות הראשונות כולן פתוחות ומתחילות מתחלת השיטה ופרשה אחרונה שהיא פרשת והיה אם שמוע היא סתומה ומתחלת באמצע השטה שלריך להניח מן השטה לכל הפתוח כשעור ט' אותיות כדרך שהם כתובות בס"ת: א מיי' פליג על זה וסבירא לי' דעור בתים של תפילין לא בעי עיבוד לשמן ושאר הפוסקים כתבו כרבינו דגם עור הבתים צריך שיהיה מעובד לשמן. וכתב בספ' המצות דיכול לעשות הבתים מקלף שגם הוא נקרא עור ומעור השליל אע"ג דחשוב כבשר לענין טומאה: ב מיי' פ"ג מהל' תפילין פליג וכתב דהלכה למשה מסיני שיכרוך הפרשיות במטלית ואח"כ יכרוך שיער על המטלית וטוא"ח סי' ל"ב כתב כרבינו: ג סמג עשין כ"ב מביא דעת רב שרירא ורב האי ורבינו יעקב דפליגי עם רבינו בהלכות קטנות בדין סדר הנחת הפרשיות תוך הבתים מהתפילין דאינהו סברי שלריך לסדרן כך קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע ישראל (כאן נמצא חסר בדפוס) וכן כתב מיי' פ"ג מהלכות תפילין ורש"י וסמ"ג כתבו שנהגו כדברי מיי' וכתב הטור כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב להניח ב' תפילין ולא יניח שתי הזוגות בכיס א' כי א' מהם חול וכן היה נוהג הרא"ש ומהר"ם ז"ל:

לשון ריא"ז

ארבע פרשיות שלנו סודרן על ראשו עד שיקרא אותן העומד כנגדו כסדר שהן כתובים בתורה בתחלה קדש לי ואח"כ והיה (ש) אם שמוע בפרשת והיה עקב ונמלאו קדש והיה כי יביאך בימין הקורא ולשמאל המניח ושמע והיה אם שמוע לשמאל הקורא לימין המניח ופרשת קדש בבית החיצון מצד זה ופרשת והיה אם שמוע בבית החיצון מצד זה כמו שביאר מז"ה בפסקיו והאותיות מבוארות בספר המכריע בערך ע"ו:

לשון ריא"ז

ד ויש אומרי' שהתיתורא הוא בתפלה של יד שמשים על הטוטפת רלועה אחרת שתהא זו על גבי זו שתי וערב ודומה כגשר על הנהר והכי כל אלו הלכה למשה מסיני בין התיתורא בין המעברתא בין הרבוע כדרך שבארתי:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) מימרא דרב חנינא הוא בפ' השולח ולא גרסי' בה כתבן מין ישרף ותני חדא יגנז ולא איירי אלא לענין פסולה בלבד אם כתבן מין מסור ועבד כו' דכתבן מין ישרף הוא מימרא דרב נחמן ובס"פ רב נחמן נקטינן ס"ת שכתבו מין ישרף ולא גרסי' יגנז לגבי מין ככל הסוגיא שמשמעתתא אלא לענין דין כתבן כותי או אשה ביד מין והכי מייתי לה רב אלפס לעיל בסוף הלכות ס"ת ובגמ' פרק השולח ודרב חנינא בבמישה דם נ"ש:

תורה אור

התפר ורב דימי מנהרדעא אמר °כיון א דמינכר תו לא צריך אמר ״אביי האי קילפא צריך למבדקיה דילמא אית ביה ריעותא ובעינן כתיבה תמה וליכא ורב דימי מנהרדעא אמר קולמוסא בדיק לה א"ר יצחק ב רצועות שחורות הלכה למשה מסיני והא תניא תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין לבנות בין ירקות בין שחורות. אדומות לא יעשה משום גנאי ודבר אחר הנ"מ מבפנים אבל מבחוץ שחורות ותו לא מאי גנאי ודבר אחר מבפנים איכא זימנין דמתהפכת: תנא ג תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני אמר רבא בתופרן ובאלכסונן לימא תנינא להא דת"ר העושה יתפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה אמר רב פפא כיתנן במתני' דעבידא כי אמגוזא אמר רב הונא תפילין יכל זמן שפני טבלן קיימת כשרה ורב חסדא אמר נפסקו שתים כשרה ג' פסולה אמר רבא הא דאמר מר שתים כשרה לא אמרן אלא זו שלא כנגד זו אבל זו כנגד זו פסולה וזו כנגד זו ושלש פסולות לא אמרן אלא בעתיקתא (א) אבל בחדתא לית לן בה אמר ליה אביי לרב יוסף היכי דמי עתיקתא והיכי דמי חדתא א"ל כל היכא דכי מיתליא בשילחא והדר חלים (ב) חדתא (ה) ואידך עתיקתא *אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף איפסיקא ליה ד רצועה דתפילין א"ל מהו למיקטריה א"ל וקשרתם שתהא קשירה תמה א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי °מהו למתפריה ועיולי תפר' לגו א"ל פוק חזי מה עמא דבר אמר רב פפי גרדומי רצועה כשרים ולא היא מדאמרי בני ר' חייא גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזוב כשרין התם (ג) דתשמישי מצוה אבל הכא דתשמישי קדושה לא מכלל דאית ליה שיעורא וכמה שיעורא אמר רמי בר חמא א"ר שמעון בן לקיש עד ה אצבע צרדא

רב

רש"י

דהיינו תיתורא: כיון דמינכר. חריץ למעלה קלת: אין לריך שיגיע למקום התפר: קילפא. קלף: ריעותא. נקב: אלא במינן. של עור ולא של משי ופשתן: אדומות לא יעשה. מפני גנאי שלא [יאמרו] נירדן הוא ומדם חטטין שבראשו נאדמו הרלועות: ודבר אחר. שמא יאמרו אשתו נדה בעל ונאדמו בדם: ה"מ מבפנים. אפילו לבנות הא דבעי רבי ילחק שחורות היינו מבחוץ: דמתהפכא. מה שבפנים לחוץ ונראה האודם: תפילין מרובעות. הבתים מרובעות: בתופרן. בתפירתן ישמור את ריבוען שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי שלא יכווצו ויתקלרו רוחבן: (ג) ובאלכסון. שיהא מכוון אורכן כרחבן כדי שיהא להן אותו אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסון ולא יהא אורכן יתר על רחבן שאע"פ שיש להן זויות פסולין: תפילתו עגולה. מקום בית מושב תפילין עגול שאין להם בית מושב אלא כמין דופן בילה: סכנה. כשיכנס בפתח מכה ראשו למעלה במשקוף ויכנסו תפילין בראשו: ואין בה מצוה. דבעינן מרובעות: כי אמגוזא. כאגוז שבית מושבם חדוד ביותר אבל עגול כטבעת הימא כשירה שהרי יש בהן בית מושב: טבלא. זהו עור של בתים: שתים. שנפסקו משני בתים: זה שלא כנגד זה. כגון שנפסק בית ראשון ובית שלישי ואחד שלם בינתים: לישנא אחרינא זה כנגד זה בתוך אויר חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית זה שכנגדו: זה שלא כנגד זה. זה נפסק באויר אחד וזה נפסק באויר אחר שאין קרע זה רואה את חבירו שבית מפסיק ביניהן: (ד) בחדתא. ודאי עור מקולקל הוא ופסול: דמתליא בשילחא. כשאוחז בעור הוא מתפשט: והדר חלים. כשמניחו חוזר וכווץ: שילחא. עור והפשיט תרגומו ויַשלח: קשירה תמה. שתהא הקשירה נאה ואם יש ברלועה קשר אחר מלבד אותו קשר שקושרין בראש תו לא הוי קשירה תמה יפה. לישנא אחרינא קשירה תמה רלועה שלימה ולא קשורה: ועיולי לתפירה לגאו. שלא יראה התפירה ותהי כשלימה: מאי עמא דבר. וכיון דאין נוהגין כן לא תעשה: גרדומי רלועות. מה שתולה מן הרלועות לאחר שנתקשרו בראש אם נפסק מאותן שיריים ונשתיירו גרדומיו כשרים: גרדומים. היינו שירי שיריים: שיעור תכלת. מפורש פרק התכלת שיעור אזוב מפורש בפ"ק דסוכה: מכלל דאית ליה שיעורא. לתליות הרלועות מלבד הקשר מדמני בהן שיריים וגרדומין

פסקי הרא"ש

ארבע בתים ושיהא אחד מן הבתים ממקומן אבל בתפילין של יד שהן בית אחד לא וכן נמלא בתשובת הגאונים: כתוב בשמושא רבה נורתא דשי"ן דימינא מניח תלתא רישי ומשמאל ארבע רישי ואי אפיך לית לן בה ועוד כתוב שם שנותנין על קלף הפרשיות קלף אחר וכורכו בו ושמא בשל יד קאמר אם כתבה בד' עורות דאיכא מ"ד לריך לדבק והרמב"ם ז"ל כתב שכורכים את הפרשיות במטלות ועוד כתוב שם אמר אביי אם כתבינהו אגויל שפיר דמי וכן הלכתא וא"א לומר כן דאמרינן בפ' המוליא יין (דף עט:) תפילין אגויל מי כתבינן עוד כתוב שם בתיקון של תפילין שעושה אותם רחבים שתי אלבעות ואי עבדינהו טפי שפיר דמי ואי פחות לא מיפסל בהכי ולריך שיגיע החריץ למקום התפירה פירוש חריץ של שי"ן דהיינו חודה של שי"ן למטה יגיע עד איחוי התפר ורש"י פירש לריך שיגיע חריץ של הבדלת הבתים עד מקום התפר והפי' ראשון נראה (ה) מדאמרינן על שי"ן ולא אמרה על תיתורא ונהיגו כשני הפירושין להגיע חריץ השי"ן וחריץ הבדלת הבתים עד התפירה לחומרא כאביי ולא כרב דימי: קולמוס בדיק ליה וכן הלכה וכן נמי אמרינן בהעור והרוטב [דף קיט: וכ"ה בשבת קח.] כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב: רצועות שחורות וכו'. יש שעושים בתים של תפילין מעור לבן דלא נאמר שחורות אלא ברלועות ומ"מ נוי תפילין הוא שיהא הכל שחור: דעבידא כאמגוזא. פירוש עגולין מכל לד כאגוז והיינו נמי דקאמר סכנה שאם ידחוף ראשו בקורה יכנסו בתוך ראשו אבל אם היו רחבים מלמטה אע"פ שאין להם זויות כשרין קמ"ל דלריכין להיות מרובעים ולא מבעיא בתפילין עלמן דלריכין להיות מרובעים כגון ארבעה בתים של ראש שיכוין שיהיו מרובעין דפוסות של ד' בתים וכן דפוס של יד שיהא מרובע אלא אפי' התפירות שתופר יחד שני כפלים של התיתורא תהיה מרובעת ולא תאמר אפילו ארוכה וקלרה רק שיהא לה ד' זויות קמ"ל: ובאלכסונן. דבעי' שיהיו מרובעין מכל לד שיהיה להן אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסון וכמו שהתפירה לריכה להיות מרובעת גם לריכה להיות התיתורא עלמה מרובעת ולכך מקלרין בליטת הכפל מקום שהרלועה עוברת בו דהיינו מעברתא ותוחכין אותה מב' לדדין שלא תהיה המעברתא רחבה כמו התיתורא כדי שיהיה ניכר ריבוע של התיתורא שהיא מושב התפילין ורש"י פירש תפילין מרובעות הבתים מרובעות ובתפרן פירוש ישמור בתפירתן את ריבוען שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי כדי שלא יכווצו ויקלר רחבן משמע מתוך פירושו שעיקר הריבוע על הבתים ומושבן ונהגו לרבע גם התפירה ותופרין סמוך לבתים כדי שיהיו מהודקים יחד הבתים ומשיירין מן התיתורא סביב התפירה ויש שתופרין יחד שתי כפילות של התיתורא במקום שפתה כדרך תופרי בגדים מבלי שיור כלל חוץ לתפירה ולפי זה ריבוע התיתורא והתפירה הכל אחד הוא ואפשר (שר"ת)[שרש"י ז"ל] היה סובר כן ולכך לא הזכיר ריבוע בתפירה אלא הזהיר שלא יקלקל רחבן על ידי התפירה דכיון שהתפירה הוא בשפה אם ימשוך החוט יותר מדאי יקלקל את הריבוע: ובירושל' דפ"ה דמגילה כורכן בשערן ותופרן בגידן וכשהוא תופר יהא תופר כתפירה הזאת ומדאמר כתפירה הזאת סתם משמע כדרך כל תפירה של תופרי הבגדים שתופרין בשפת הבגדים זה לזה ונראה יותר טוב כמו שנהגו לתפור סמוך לבתים ולשייר מן התיתורא חוץ לתפירה שמתוך זה יהיו הבתים מהודקים יפה וכל הריבוע נשמר יפה: תפילין כל זמן שטבלן קיימת כשרה בערוך פירש שטבלן היינו עור הבתים שהם כטבלא מרובעת: מהו למתפריה וכו' אמר ליה פוק חזי מה עמא דבר. רש"י פירש לאיסורא ור"ת מפרש להיתרא כההיא דפירקא קמא דעירובין גבי הילמי ולחיים [דף יד:] וההיא דפרק שלשה שאכלו [דף מה.] ובשימושא רבה כתיב היכא דאיפסיקי רלועה לא שרי לכרוכי וכו' עד או לחייטיה ולא לקטריה שנאמר וקשרתם קשירה תמה זה משמע כפירוש רבינו תם דשרי תפירה. ובירושלמי ריש פירקא קמא דמגילה רבי ירמיה איפסיקא ליה רלועה דתפילין שאל לרבי אבא בר ממל אמר ליה וקשרתם קשירה תמה ולא הזכיר שם תפירה ועוד כתוב (ו) רבי זעירא איפסיקא ליה גידא דרלועתא משמע שנפסקה הרלועה ותפרה בגידין ונפסק הגיד והתיר לו לחזור ולקשור הגיד אפסיק ליה תגיעות שרא ליה דלא מן אולפן פי' שלא מן הדין אלמא מותר לתפור הרלועה שנפסקה. ואית דגרסי גידא דתפילי ומיירי בתפירה מרובעת שבתיתורא ובתשובת גאון מהו לתפרן בגידין או בחוטין הכי אמרי רבנן רלועה ליכא תפירה כלל בגוה אלא גוגזה: ויראה דמיירי שנפסק הרלועה המקפת הראש והזרוע דהתם בעי' קשירה תמה שלא יהו שמה ב' קשרים אבל הרלועות התלויות למטה לא שייך בהו קשירה שנאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך דוקא על היד ועל הראש הוא דכתיב ביה קשירה למעוטי קשירה שאינה תמה אבל הרלועות התלויות לא שייך לאסור בהו קשירה ותפירה דהא בעי רב דימי למימר דאם לא נשתייר ברלועות אלא כל שהוא חוץ לקשר כשרות: (ז) גרדומי רלועות כשרות פירש"י מה שתלוי מן הרלועות אחר שנתקשרו בראש אם נפסק מאותן רלועות ונשתיירו גרדומין כשרות: וכמה שיעורא וכו'. מתוך פירוש רש"י משמע דהני אמוראי איירי ברלועות של ראש שפירש רבא כשהיה מניח תפילין קטר להו ברישא ושיורי הרלועות פשיט ושדי להו על כתפו מאחוריו ומתלית להו לרלועות התלויות היה גודלן ומשלשן מרינ"ר בלעז ומשמע דשיעור אורך רלועות הראש חוץ לקשר (ח) למר כפוף כמו שיכול לפשוט מאלבע ועד גודל ובשיעור אורך רלועות היד לא איירי ובערוך כתוב בערך ןרדה דכתוב *בילמדנו בפרשת בא אל פרעה דשיעור רלועה של יד אמר ריש לקיש עד אלבע לרדה ומאי לרדה אמלעי דתניא בתוספתא איזהו אלבע לרדה זו אלבע גדולה של ימין. וכפוף ופשוט (ט) ולפי המכלתין פשוט היינו עד שתגיע הרלועה עד (י) אלבע לרדה כשידו פשוטה וכפוף היינו שתגיע הרלועה עד אלבע לרדה כשכופף אלבעותיו

נמוקי יוסף

שבין בית לבית: למקום התפר·למטה: כיון דמינכר. חריץ למעלה קלת: האי קילפא. הקלף שכותבין עליו תפילין: למבדקיה. אם יש בו נקב או ריעותא אחריתי לפי שהאות שיכתבו שם לא תהיה שלימה ותמימה וכתיב וכתבתם שתהיה כתיבה תמה: קולמוסא בדיק. כיון שהקולמוס אינו מתעכב שם כשכותב ניכר שאין בו נקב והסופר יבין מאליו: אלא במינן. כלומר שהרלועות נמי לריכות שיהיו מעור טהורה: משום גנאי. יש מפרשים שמיפה עלמו למלא חן בעיני הזונות: ודבר אחר. כומרי עכו"ם שעושין סימנין מבגד אדום: מבפנים. (הוא) אותה ברייתא שמכשיר כל המינין חוץ מן האדום מבפנים קא מיירי: שחורות ותו לא. שחורות כשרות ולא מין אחר: מאי גנאי. אי מבפנים מיירי מאי גנאי איכא הא אינו נראה לשום אדם: דמתהפכא הרלועה. ויראו האדמימות ויחשדוהו: תפילין מרובעות. שיהא אורך ד' הבתים כרחבם: בתופרן וכו'. שלא יפסידו בתפירתם את ריבועם במשיכת חוט התפירה: ובאלכסונן. נמי שיהא ריבועם מכוון ארכן כרחבן כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים ז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא: עגולה. בית מושב התפלה עגול כעין בילה: סכנה. שמא יכנס בביתו פתאום ויכה את ראשו באסקופא ויכנסו התפילין בראשו: ואין בה מלוה. דמרובעות הלכה למשה מסיני ש"מ דמסייעא מתניתין לברייתא: כי אמגוזא. לעולם לא מסייעא דלמתניתין אי היה התפילין זויות אע"פ שלא יהא ארכן כרחבן כשרות דלא פסל אלא כשמחודד בית מושבן כאגוז או עגול לגמרי: תפילין כל זמן וכו'. שבלן עור של בתים ואע"פ שנקרע העור שבין בית לבית כיון שלמעלה לא נקרע כשרים: שתים כשרה שלש פסולה. אם כל אויר ואויר שביניהם שהם שלשה אוירים נקרעו פסולין אע"פ שאין הקרע עולה למעלה: אבל זו כנגד זו. אם היו ב' האוירין הסמוכין זה לזה נקרעין פסולין דלא מכשירין אלא שתים זה שלא כנגד זה כגון שנקרע ראשון ושלישי: בעתיקתא. ישנים שיש לחוש שיקרעו במהרה מרוב יושנן ויצא הקרע לחוץ: בחדתא. אם היה העור שהבתים מכוסים בהם חדש אע"פ שנקרעו זה כנגד זה כשרים שהעור הוא חזק ולא יקרע יותר: בשלחא. תרגום והפשיט ויַשלח כשאוחז בעור ופושטו חוזר וכווץ כשמניחו נקראין חדתא אע"פ שיש ימים רבים שנעשו: קשירה תמה. רלועה תמימה ולא קשורה. תפריה לגו. בליטת התפירה מבפנים ולא מבחוץ כדי שתראה שלימה: מאי עמא דבר. וכיון *שנוהגים כן אסור לעשות: גרדומי רלועה. הן שיורי שיריים לאחר שתלה הרלועה כשקשרן בראש נפסק (כ) שיריים ונשתיירין גרדומים: התם. מדלא קא חשיב גרדומי רלועה בהדי גרדומי תכלת וגרדומי אזוב משמע שפסולין דטעמא דכשרין היינו משום דתשמישי מלוה נינהו ואיכא משום זה אלי ואנוהו וכיון שהיה מתחלה כהוגן תו לא מפסיל: הכא דתשמישי קדושה. רלועות של תפילין יש להחמיר מתחלה ועד סוף שיהו בענין הגון: מכלל וכו'. לתליית הרלועות חוץ לקשר ומשו"ה אם נחסר מן השיעור נפסלים: לרדא. לרה

שלטי הגבורים

א סמג עשין כב פליג על רבינו בהלכות קטנות נחרין שעושין לתפילין להבדלת הבתים שכתב שלריך שיגיע החרין למקום התפר ומדברי רבינו נראה דאין לריך:

ב וכתב בספר התרומה שלריך שישחירם ישראל לשם תפילין ואין להשחירם ע"י עכו"ם וכתב המיי' שאם לא יעשה הבתים שחורים יעשה הרלועות מלבע הבתים:

לשון ריא"ז

ג ויהיו התפילין מרובעות התפירות שתהיה ברבוע וגם התפילין עלמם יהיו מרובעו' בזויות ואלכסונות כדרך כל מרובע והמורה אומר שיהיו מרובעין כגון ארכו כרחבו וכך היא שיטת רבינו משה ומז"ה מכשיר אע"פ שארכו יתר על רחבו ובלבד שיהיו מרובעות בזויות ואלכסונות כמבוא' בקונטרס הראיות:

ד מיי' פ"ג מהל' תפילין פליג עם רבינו וכתב דאם נפסקה הרלועה אין קושרין אותה ואין תופרין אותה אלא ישירנה ויגנזנה וטור א"ח סי' ל"ג כתב דאותה שסביב הראש אין מועיל לה קשירה ותפירה אבל התלוי ממנה וסביב זרועו אין קפידה פוסל זה וסמ"ג כתב בשם הרב ר' ברוך אם נפסקה הרלועה והוציא מכאן לקושרה אין לו תקנה אלא לקוברה ולא לתפרה אבל לפי מה שכתבתי מותר וכן משמע מדברי הרב רבי אליעזר ממ"ץ:

לשון ריא"ז

ונפסקו הרלועות עד שנתמעטו משיעורן אינו רשאי לא לקושרן ולא לתופרן אלא מחליף בהן רלועות אחרות שיהיה בהן שיעור האמור:

ה יש אלפסי שכתוב בהן דימינא עד טבורה ודשמאלא עד חדייא (ל) כי הגיד אם פתח או הוסיף על השיעור לא עבר:

לשון ריא"ז

כמה שיעור אורך הרלועה רלועה של יד כדי שתקיף את הפרק במקום מניחת התפלה ותמשך הרלועה עד אורך אלבע האמלעית של יד ויכרוך בה ראש הרלועה ושיעור אורך התלויה של ראש מבואר בשמושא [רבה] תפילין רלועה ימינית כדי שתגיע עד כריכו ושמאלית עד החזה ואם רלה להאריך כנגד יותר הרשות בידו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בגמרא ואשר"י ומרדכי גורס איפכא וזה כנגד זה לא אמרן אלא בחדתא אבל בעתיקתא לית לן בה וכו' כגירסא זו מוכיח: (ב) בגמ' ואשר"י גרסינן איפכא כל היכא דכי מיתליא בשילחא והדר חלים עתיקתא ואידך חדתא וא"כ כל היכא דמיתלי בא בשילחא והדר חלים חדתא ואידך עתיקתא וכן מוכיח פרש"י וכפי איתא בגירסא נמרדכי [וכ"ג הב"ח]

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' תפילין: ב מיי' שם סמג עשין כב טור או"ח סי' לג: ג מיי' פ"ד שם: ד מיי' פ"ג שם סמג עשין כב טור או"ח סי' כז לג:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ע"י בגמ' ובמרדכי דהגי' איפכא: (ב) בא"ד דתשמישי מלוה נינהו כו' קדושה נינהו כצ"ל: (ג) צ"ל ובאלכסונן: (ד) נ"ב מפירש"י משמע דה"ג לא אמרן אלא בחדתא אבל בעתיקתא לית לן בה וכן הוא הגירסא בגמ' ובאשר"י ובמרדכי: (ה) צ"ל מדאמרה: (ו) נ"ב שם: (ז) נ"ב אמר רב דימי גרדומי: (ח) למ"ד כפוף כמו שיכול לפשוט מאלבע ועד אמה ולמ"ד פשוט כמו כפי כצ"ל: (ט) צ"ל לפי' המכילתא: (י) נ"ב ראש: (כ) נ"ב מאותן: (ל) וכתב כצ"ל:

נ"ל שאין נוהגים [וכ] כגי' כנ"ח

נ"ל במכילתא

א מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' כה וכו :

נר מצוה | תורה אור

רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט (א) רב קטיר ליהופשיט(ליה)שדי ליהרב אחא בר יעקב קטר ליה ומתלית ליה מר בריה דרבנא עביד כדידן ופותיה דרצועה כאורכה דשעורה: אמר רב יהודה בר רב שמואל משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני אמר רב נחמן בר יצחק ונוייהן לבר רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא אתהפיכת ליה רצועה דתפילי א"ל לא סבר מר ונוייהןלבר א"ל לאו אדעתאי° וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין של ראש° והסירותי את כפי וגו' אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין אמר ר' יעקב אמר רב יהודה קשר תפילין צריך שיהא למעלה שיהו ישראל למעלה (ב) וצריך להיות כלפי פנים שיהו ישראל לפנים [ולא לאחור] : א"ר שמואל בר* ברודי אמר רב ואמרי לה א"ר אחא אריכא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב מנשיא בר ירמיה אמר שמואל (ג) *כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (ד) מאימתי מברך אביי ורבא דאמרי תרוייהו משעת הנחה עד שעת קשירה: אמר רבה בר חייא בר רב הונא *אמר רב חסדא (א) שח בין תפילין לתפילין חוזר ומברך · שח אין לא שח לא והאמר רב חייא משמיה דר' יוחנן על תפילין של יד הוא אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין על של ראש הוא אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין. אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת שח מברך שתים וכן הלכתא *[וה"נ אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן מברך אקב"ו להניח תפילין וש"מ דאינו מברך על שתיהן אלא א' וה"נ כתב רב האי גאון וה"נ כתב רב אחא משבחא ז"ל] וחזינא בהלכות גדולות בהא מילתא טעותא והלכתא כדכתבינן דלא מברך א שתים אלא היכא דשח אבל לא שח אינו מברך אלא אחת גרסינן בפרק לולב וערבה* תניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד : איתמר אביי אמר הלכה

רש"י

וגרדומין: מחוי כפוף. אורך הרצועות תהא עודפת על הקשר כמו שיכול לפשוט מן אצבע עד אמה: פשוט. כמו שיכול לפשוט מן גודל עד אצבע דלגבי פשיטת אצבע מגודל הוי פשיטת אצבע מאמה כפוף לפי שמגודל לאצבע מתפשט הרבה יותר מבין אצבע לאמה: זרדא. לשון זרת דדא זרת של גודל היינו אצבע הסמוך לגודל: רב כשמניח תפילין קטר להו בראשיה ושירי הרצועות פשיט ושדי ליה ותולין על כתיפו מאחריו : מתלית להו. לרצועות התלויות היה גודלן ומשלשלן : כדידן. כמנהג שלנו ותולין לפניו : ופותיה. רוחב הרצועה: כי אורכה דשעורתא. כאורך שעורה: קשר של תפילין. שישים הרצועות על ראשו כדי שיהא שדי נראה בקמט בית חיצון שכפל הקלף כעין שי"ן ודלי"ת נראית בקשר וכמין יו"ד נראה בתוך קשר של יד כמין רצועה קטנה וראשו כפוף מעט כמין יו"ד: ונוייהן לבר. השם יהא נראה מבחוץ. ל"א ונוייהן של רצועות שהן חלוקות מצד אחד וצבועות שחורות (מצד אחר) וזהו נוייהן וראיה מדאמרינן איתהפיכא ליה (למר) רצועה דתפילין אמר ליה ולא סבר ליה מר ונוייהן לבר: אלו תפילין של ראש. שכתוב בו רוב השם שי"ן דל"ת: למעלה. בגובה הראש ולא למטה בצוארו : וצריך שיהא מבפנים. שיהא הקשר מבפנים והגוי של הדלי"ת מבחוץ כדאמר נוייהן לבר ויש גורס כלפי פנים ממול העורף ולא בצידי הראש : משעת הנחתן. משמע לאחר שהניחן : (ה) משעת הנחה עד שעת קשירה דכיון דעדיין לא קשרן עובר לעשייתן הוא : בין תפילין לתפילין. בין של יד לשל ראש שסיפר קודם שהניח אותו של ראש : להניח. דבשל יד מתחיל להניח : על מצות תפילין. דעכשיו גומר את המצוה: לא שח אינו מברך אלא אחת. על של יד בלבד: כל זמן שמניחן. כלומר כו

נמוקי יוסף

זרה דדא כלומר של גודל שהוא אצבע הסמוך לו : מחוי כפוף. שיעור שיש מן האצבע עד הגודל בלא פישוט אלא כמנהגו לעמוד כמו ב' אצבעות: מחוי פשוט. מראה השיעור כמו שיכול לפשוט מגודל עד אצבעו שהוא כפלים מכפוף : קטיר. כשהיה מניח תפילין בראשו שאר הרצועות פושט ותולין לו על כתיפיו מאחוריו : ומתלית ליה. היה משייר מן הרצועות חוץ לקשר כל כך שמחמת גדלן משלשלן כמין עבות : כדידן. כמנהג שלנו שהרבה נשאר מן הרצועות והן נתלות לפניו : קשר של תפילין וכו'. שישים הרצועות על ראשו כעין דלי"ת כדי שיהא שם שדי נראה עליהן דשי"ן נראית בבתים חיצוניים שיכפול הקלף כעין שי"ן ודלי"ת נראה בקשר ויו"ד נראית בתוכן של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד : ונוייהן לבר. מקום שער הרצועות שהוא חלק יראה מבחוץ אבל מקום בשר אינו חלק כל כך : איתהפכת ליה. שלא היתה הדלי"ת ניכרת מבחוץ : לאו אדעתאי. שוגג הייתי : צריך שיהא למעלה. בתפילין של ראש מיירי ורוצה לומר שיהא הקשר למעלה בעורף שכנגד הפנים ולא כל כך למטה כנגד הגרון: וצריך להיות מבפנים. בקשר של תפילין של יד מיירי שלא יהא הקשר מבחוץ לסוף הזרוע אלא מבפנים שהוא כנגד הלב : עובר וכו'. עובר קודם לעשייתן מלשון ויעבור את הכושי ולא אמר קודם שהייתי אומר שיקדים הברכה הרבה לעשייתה אלא עובר כאיש הרץ לפני חבירו וחבירו מזרז עצמו להשיגו ומקדימו : משעת הנחה וכו'. הוי זמנה לברך עובר לעשייתה: לא שח וכו' להניח תפילין. מפני שעכשיו מתחיל להניחו ביד ובשל ראש מברך על מצות תפילין דעכשיו גומר המצוה : שח מברך שתים. לפי שהפסיק בין מצוה למצוה ואז הוא מברך בתפילין של ראש (נ) על מצות תפילין [*זהו שיטת רש"י ורי"ף] ובספר המצות מהר"ס מקוצי ז"ל סימן כ"ב כתוב וזה לשונו שח מברך שתים פירש רב יהודאי גאון ורב עמרם ורבינו תם ז"ל דלא שח אין מברך כי אם אחת על של ראש אבל שח מברך שתים על של ראש וכן ראיתי בפירוש בילמדנו שאפילו מניחן זה אחר זה בלא שיחה שמברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ולא כדברי המפרשים ז"ל לא שח מברך אחת כלומר שיוצא בברכה שבירך על של יד עכ"ל ז"ל : כל זמן שמניחן. כלומר אם יצטרך ליכנס לבית הכסא או לישן

פסקי הרא"ש

אצבעותיו על פס ידו ורצועות הראש לא פירש שיעור ובשימושא רבה (ו) מפרש שיעורייהו : אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני. פירש רש"י שישים הרצועות על ראשו כעין דלי"ת כדי שיהיה שדי נראה עליהם שי"ן נראית בעור בית החיצון שכפול כעין שי"ן ודלי"ת נראית בקשר ויו"ד נראית באותן של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד וכן פירש רש"י וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש לפי שכתוב עליהם רוב השם שי"ן ודלי"ת בשל יד אין בהם אלא יו"ד : ונראה לר"י דדלי"ת ויו"ד (ז) לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי מאותיות השם דלעיל ובפ' בתרא דמגילה (דף כו:) קרי להו לרצועות תשמישי קדושה (ח) ובשום דוכתא לא קרי להו אלא קשר של תפילין ועוד דאמרי' בפ' ב"מ (דף כח:) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור של בהמה טהורה למאי הלכתא אילימא וכו' אלא לעורן והא אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני כלומר ופשיטא דצריך עור בהמה טהורה ומסיק אלא לרצועו' ואם דלי"ת ויו"ד הם מאותיות השם הוו הלכה למשה מסיני ואם כן הך נמי פשיטא ומטעם זה היה מסתפק הרב רבי יעקב מאורלינים אם צריך לחלוץ תפילין של יד כשנכנס לבית הכסא דשמא כיון דמחופות בעור לא צריך דלא אסרו אלא בתפילין של ראש משום שי"ן : ונוייהן לבר. הצד של הקשר שנראה בו הדלי"ת יהא נראה בו מבחוץ ל"א נוייהן של רצועות שהן חלוקות מצד אחד וצבועות שחורות והוא נוייהן וראיה לדבר איתהפיכא ליה רצועה דתפילין אמר ליה לא סבר לה מר ונוייהן לבר ומיהו גם על הקשר קאי כדמוכח בפרק המוצא תפילין (דף נז.) דאמרינן התם רבי יהודה סבר עניבה קשירה היא ולכך המוצא תפילין חלצות לא יכניסם בשבת ופריך הא לאו הכי עניב להו והא קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא ואמר רב נחמן ונוייהן לבר משמע דקאי רב נחמן גם על הקשר ובערוך נמי פי' הקשר יהא נראה מבחוץ אותו צד שנראה כעין דלי"ת : רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא איתהפכא ליה רצועי דתפילין אמר ליה לא סבר לה מר ונוייהן לבר אמר ליה לאו אדעתאי. תשובת גאון רצועה דרב הונא דאיתהפכא ויתיב מ' יומין בתעניות בשל יד או בשל ראש הכין גמירנא מרבוותא דשל ראש היתה ורב הונא דיתיב בתעניתא לאו משום דחובה הוא. תשובה אחרת מאן דאפיך רצועה של ראש או של יד מיחייב למיתב בתעניתא דפושע הוא וצריך תעניות אבל לחייבו מ' תעניות כרב הונא לא ומרוב חסידות הוא דעבד : וראו כל עמי הארץ וכו' אלו תפילין שבראש. לפי שנראין יותר משל יד דעל של יד אמרינן לקמן לך לאות ולא לאחרים [לאות] : קשר של תפילין צריך שיהיה כלפי פנים. פרש"י ממול עורפו"א בצידי הראש ל"א שיהא הקשר מבפנים והדלי"ת נראית מבחוץ כדאמר לעיל ונוייהן לבר ופירוש קמא עיקר כי הדלי"ת הוא הקשר ורב עמרם כתב קשר של תפילין צריך שיהא למעלה בתפילין של יד קאי דכתיב ושמתם (ט) שתהא שימה כנגד הלב מאי עביד ליה מניח בגובה שבזרוע כדתניא דבי מנשיא [דף לז.] על ידך זו קבורת וקושר למטה מן התפילין ואין מורידן למטה הרבה ומרחיק הקשר ממעברת של תפילין שיעור מה שמכניס רצועה לתוכה (י) ואיקיים ליה כלפי פנים כדי שיהיו (כ) ישראל כלפי פנים ואיקיים דר' יצחק דאמר צריך שתהא שימה כנגד הלב ודר' חייא בריה דרב אויא דמנח להו להדי ליביה (ל) וכתב הגאון ז"ל כשישים התפילין בגובה זרועו יטה אותן כלפי פנים, דהיינו לצד ימין כדי שכשיכוף זרועו למטה שיהו תפילין כנגד לבו : תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן איני והאמר וכו' עד משעת הנחתן ועד שעת קשירתן. מכאן היה מדקדק ה"ר אליהו שצריך אדם לקשור תפילין בכל יום ור"ת אומר שאין צריך והביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן בפירקא קמא דחולין (דף ט.) ת"ח צריך שילמוד שלשה דברים כתב שחיטה ומילה ורב יהודה אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואידך הני שכיחי ופירוש ואידך אמאי לא חשיב הנך דרב יהודה הני שכיחי כתב שחיטה ומילה (*לא) שכיחי (מ) וצריך להתלמד שידעם ואי בעי למעבד קשר של תפילין בכל יום שכיח טפי מכולהו ומיהו רש"י פירש הנך שכיחי קשר של תפילין ברכת חתנים וציצית ואין צריך לימוד שמנערותם בקי בהם ולא נהירא דכתב שחיטה ומילה שכיחי טפי ועוד דקדק רבינו תם מהא דחשיב בפרק בתרא דעירובין (דף צז') קשר של תפילין קשר של קיימא ואם היה צריך לקשור ולהתיר בכל יום לא הוי קשר של קיימא ועוד על שעת קשירה. להכא מפרש רבינו תם לשון הידוק שמהדקן ומצמצמן בראשו ובזרועו כמו שלית קשורה בו דנדה (דף כו:) וכמו קשור בו ככלב (סוטה דף ג:) ולפי' רבינו אליהו היה לו לומר משעת קשירה ועד שעת הנחה וה"ר שמשון היה אומר דמסתבר כדברי רבינו תם בתפילין של ראש וכדברי רבינו אליהו בתפילין של יד דכתיב בשל יד וכתבתם וקשרתם ודרשינן [מנחות לז.] מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל ואם קושר תחלה ואחר כך מכניסן בזרועו היכי דייק מינה להנחה בשמאל ועוד אמרינן בפ' אין מעמידין (דף לט.) מעשה באשה אחת שהיתה נשואה לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו ומשמע שתמיד היתה עושה כן ודוקא בזרועו היתה קושרת לו ולא בשל ראש דהנך לא בעי קשירה בכל יום דלא נותה תורה לקושרן בכל יום דקשר של תפילין הלכה למשה מסיני והכי גמירי דליהוו תמיד קשורין והשתא קשירה דשמעתין קשירה ממש דבשל יד מתחיל לברך ושוב חזר בו ואמר דבתפילין של יד נמי לא בעי קשירה דבפרק בתרא דמקואות קאמר דיש קשרים שצריכין שיבואו בהן מים בשעת טבילה ויש שאין צריכין שיבואו בהם מים וקשר של קיימא אין צריך שיבואו בו מים ושאינו של קיימא צריך שיבואו בו מים וקתני התם בשל זרוע ושל ראש א"צ שיבואו בהם מים והא דקאמר דקושרת לו תפילין בזרועו היינו מהדקת לפי שאין נוח להדקן בידו אחת: לא שח מברך אחת שח מברך שתים. פרש"י לא שח מברך אחת על של יד ועל של ראש שח מברך שתים להניח שבירך כבר על של יד וחוזר ומברך על מצות על של ראש הרי בירך שתים ורבינו תם מפרש לא שח מברך אחת על של ראש על מצות תפילין שח מברך שתים על של ראש שצריך לחזור ולברך להניח וכן כתב בשימושא רבא דתפילין וכן מסתבר דאם נתקן ברכת על מצות על ש"ר כשהוא מניחן לבדו בלא ש"י למה לא יברך נמי אותה ברכה כשהוא מניחן עם של יד ואם תאמר ברכת להניח שבירך על של יד פוטרת נמי של ראש א"כ יברך נמי להניח כשהוא מניח של ראש לבדו ולמה תקנו ברכה אחרת אלא מסתבר שעיקר תיקון הברכות כך היתה בתחלת הנחתן תקנו לברך להניח וקאי נמי על של ראש וכשמניח של ראש מברך נמי על מצות שזו היא גמר המצוה הלכך אם שח והסיח דעתו צריך

שלטי הגבורים

א סמ"ג עשין כ"ב פ"ג עם רבינו וכתב בשם ר"ת ורב יהודאי גאון ורב עמרם דאפילו לא שח בין תפילה לתפילה אלא שמניח זה אחר זה בלא שיחה מברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין וכשהוא שח יברך על של ראש שתים ומיימון כתב כרבינו וטור כסמ"ג :

לשון ריא"ז

שח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך על של ראש שתים להניח תפילין ועל מצות תפילין לפי שברכת להניח תפילין עושה על שתיהן הואיל והפסיק בשיחה קודם שמניח תפלה של ראש שהיא מצוה לעצמה הפסיד אותה הברכה חוזר ומברך להניח תפילין פעם שניה כמו שביאר מז"ה וראיותיו נכונות :

הגהות הב"ח

(א) רב וכו' ופשיט ושדי כצ"ל : (ב) נ"ב ולא למטה : (ג) נ"ב תפילין מאימתי מברך עליהם משעת הנחתן. איני והא אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן כו' כצ"ל : (ד) מאימתי מברך תא"כ: (ה) נ"ב אביי ורבא דאמרי תרוייהו מאי משעת הנחתן דקאמר משעת כו' : (ו) נ"ב עיין לקמן בדף י' ע"ב ד"ה ואחר כו' : (ז) נ"ב שבתפילין : (ח) נ"ב משמע שהם עצמן אינן קדושים : (ט) נ"ב וגו': (י) נ"ב ואיקיים ליה דר' יעקב דאמר צריך שיהא הקשר למעלה והיא לפני זרועו וכנגד לבו כו' : (כ) ישראל לפנים ואיקיים ליה כצ"ל : (ל) נ"ל כוונת הגאון כו' : (מ) כל היום כצ"ל : (נ) להניח וגם על מצות תפילין ובספר כצ"ל :

הגהות חוי'

(א) עי' בר"ף ר"ה פ"ד ס"ס תקנו :

גי' ד"ת | גי' מהר"ס | ד"ת מ"ו [וכן סב"ת]

תורה אור

הלכה כרבי ורבא אמר הלכה כרבנן אמר רב מארי בריה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא כל אימת דמנח מברך אמר מר זוטרא חזינא ליה לרב פפי דכל אימת דמנח מברך רבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי בהו מברכי: *תנא שח א בין תפילין לתפילין עבירה היא (א) וחוזר עליה מעורכי המלחמה: *א"ר שמעון בן לקיש אין מעבירין על המצות* אמר רבה ש"מ מדריש לקיש עבורי דדרעא אטוטפתא אסור: *תנא כשמניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ של יד בשלמא בהנחה של יד קודם שנאמר °וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך אלא בחליצה מנא לן אמר רבה בר המנונא אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים תפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד: ת"ר תפילין א מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן (ג) היה רוצה לצאת לדרך מניחן וכשיגיע זמנו ממשמש בהן ומברך ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכמים אומרים עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן ליכנס לבית הכסא ושקעה חמה שוב אין מניחן אמר רב נחמן הלכה כרבי יעקב ואיכא דאמרי אמר רב נחמן אין הלכה כר' יעקב *תניא °ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זאת אלא לענין פסח בלבד דקסבר רבי עקיבא לילה זמן תפילין אבל ב שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין ונפקא ליה מהאי קרא[א] דתניא רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים ת"ל °והיה לאות ג °יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני ובין בני ישראל: גרסי' ביו"ט פ' ראשון* היה בא ד בדרך ותפילין

צריך לחזור ולברך וס להניח וכן אם מניח תפילין של ראש לבדו יברך שתים וכן משמע לישנא דחוזר ומברך שחוזר ומברך אותה ברכה שבירך כבר אלא שהמקשה לא הבין דבריו והיה סבור דקאמר שמברך ברכה אחרת ופריך ליה אפי' לא סח נמי מברך על של ראש על מצות ותירצו אביי ורבא דהא דקאמרי' סח חוזר ומברך היינו שחוזר ומברך אותה ברכה שבירך כבר מלבד הברכה שנתקנה לשל ראש וכ"כ דהלכות גדולות *וכן משמע וכ"כ רב עמרם בסידור הברכות שלו וכן בספר (השוס) [השכס *] וכן בלקח טוב [פרשת בא דף לו ע"ב] אבל רי"ף כתב כרש"י וכן רב האי גאון וכן רב אחא משבחא **) והרמב"ם ז"ל ורוב הגאונים הסכימו על שתי ברכות ואני הייתי מברך ברכה אחת (ו) כי כן שמעתי ממורי אחי שאמר בשם ה"ר שמואל מאיבר"א דכיון דפליגי ביה רבוותא יותר טוב שלא לברך דברכות אינן מעכבות ממה שיברך ברכה לבטלה עד שלמדתי מנחות ונראה לי לפום ריהטא דגמרא דיש לברך שתי ברכות וכן היה נוהג ר"מ מרוטנבורק: כל אימת דממשמשי בהו מברכין. פירוש כשממשמשין בהן להחזירם למקומם אם (ז) נשמטו ממקום הנתון:

סח בין תפילין לתפילין וכו'. שמפני מצות קיום תפילין ותקונן יתקיים באנשי המלחמה וטרף זרוע אף קדקד ואף ליכא שמיה רבה ולקדושה ולעניית אמן אין להפסיק. ובהלכות תפילין עתיקתא כתוב סח בין תפילה של יד לתפילה של ראש אם שח שיחת חולין חוזר עליה מעורכי המלחמה אם בקדושה ויהא שמיה רבה שח אין חוזר עליהן מעורכי המלחמה אלא חוזר ומברך על של ראש שתים מפני שכל תפילין צריכות שתי ברכות ואם ברכן כאחת עולות זו לזו ואם הפסיקן בקדושה בטלה הראשונה וצריך לברך שתים על של ראש הא דקאמר מפני שכל תפילין צריכות שתי ברכות תפילין של ראש קאמר כלומר לעולם טעונות שתי ברכות ואם לא הפסיק קאי גם עליהן ברכת להניח ולכך כשהפסיק צריך לחזור ולברך ברכת להניח:

ואף על פי שאינו חוזר מעורכי המלחמה אם הפסיק לענות קדושה או אמן נהי דאין העבירה גדולה כל כך לחזור עליה מעורכי המלחמה מ"מ איכא (ח) איסורא שגורם לברך ברכה שאינה צריכה כדמוכח ביומא בפ' בא לו (דף ע.) ובפ' ואלו נאמרים (דף מ:) דתנן גולל ס"ת וקורא בה אחרי מות ואך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ופריך בגמ' וניתי ספר תורה וליקרי ביה ומשני ריש לקיש משום ברכה שאינה צריכה אלמא כל היכא שיכול לפטור עצמו בברכה אחת אם גורם שצריך ברכה אחרת מיקרי ברכה שאינה צריכה:

גרסינן בפרק אמר להם הממונה (דף לג:) אמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות אמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דדרעא אטוטפתא אסור ופירש"י כשפוגע בתפילין של יד תחלה אסור להעבירם ולהניח של ראש דאין מעבירין על המצות וקשה לפירושו וכי אין כאן איסורא אלא משום אין מעבירין על המצות והלא הוא (ט) משום סדר הנחתן כדאמר בפסוק ופירש רבינו תם בשם רבינו חננאל שאמר בשם רב האי עבורי דדרעא אטוטפתא (י) אסור להעביר ולהקדים ולתת של זרוע בתיק תחלה ולתת עליהם של ראש כי אז יהיה זקוק להעביר על המצות כשיניח תפילין כי יצטרך להסיר של ראש שפוגע בהן תחלה ולהניח של יד קודם של ראש הילכך צריך להניח בתיק תחלה של ראש ועליהם של יד. וה"ר אליהו פירש דלענין משמוש קאמר דאמרינן לקמן חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ק"ו מציץ וקאמר דבשל יד ממשמש תחלה דפגע בהן ברישא דאין מעבירין על המצות:

תנן בפרק התכלת (דף לח.) תפילין של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד אינה מעכבת של ראש ואמרינן עלה בגמרא אמר רב חסדא לא שנו אלא שיש לו אבל אין לו מעכבת אמרו לו אמרת [*אמר להו לא אמינא] מאן דלית ליה תרי מצות חדא מצוה [נמי לא] ליעבד ומעיקרא מאי סבר גזירה שמא (כ) יפשע הלכך בין יש לו בין אין לו אינם מעכבות ויכול להניח זה בלא זה כגון היכא דאיכא שום אונס כגון שהולך בדרך ואין יכול להתעכב ולהניח של יד מניח של ראש ולא חיישינן למה שאמרו כל זמן שבין עיניך יהיו שתים: ת"ר תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן. פירוש משיתחיל להניחן עד שיהדקן בזרוע ובראשו כדי שתהיה הברכה עובר לעשייתן: תניא ושמרת את החקה הזאת וכו'. הא דאמר בפרק בא סימן (דף מג.) ובפרק כיצד מברכין (דף מד:) דבני מערבא מברכין בתר דמסלקי תפלייהו היה אומר ר"ת שהיו מברכין לשמור חוקיו כשהיו מסלקין אותן סמוך לשקיעת החמה משום דיש מצוה בסילוקן כדדרשינן הכא ושמרת את החוקה ימים ולא לילות ואמרינן המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ואמרינן נמי בירושלמי פ' היה קורא על מילתא דבני מערבא דמברכי לשמור חוקיו כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר אבל למאן דאמר בחוקת פסח הכתוב מדבר לא הלכך האידנא אין לברך לשמור חקיו אפילו כשמסלקן סמוך לשקיעת החמה דמסקינן דלילה זמן תפילין הוא אלא שאין מורין כן (ל) ושמרת את החקה בחוקת הפסח הכתוב מדבר (מ) אפילו כשמסלקן בערב שבת סמוך לשקיעת החמה אין לברך דהא (נ) דשבת לאו זמן תפילין הוא לאו משמרת את החוקה נפקא אלא מוהיה לך לאות: יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות לאו משום דאסירי בעשיית מלאכה (ס) דאף בחול המועד דשרי מדאורייתא איכא אות בפסח דאסור באכילת חמץ ובסוכות דחייב בסוכה ומיהו בפ"ג דמועד קטן (דף יט.) משמע דבחול המועד חייב בתפילין דאמרינן התם כותב תפילין לעצמו ולאחרים בטובה (ע) ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וכותב לעצמו ואי משום לאחר המועד מה לי לעצמו מה לי לאחרים ומיהו אפשר דר"מ ורבי יהודה לטעמייהו דאית להו שבת זמן תפילין היא בפרק בתרא דעירובין (דף צו:) ועוד ראיה מירושלמי דפרק בתרא דמועד קטן חד בר נש (פ) מוכר תפילין במדרשו של רבי חננאל אתא לקמיה (צ) דרבה בר בר חנה א"ל זיל הב ליה תפילך וזיל וכתוב לך אמר ליה רב זיל כתוב ליה פירוש בלא הערמה ומתניתין (ק) דפליגא עליה דרב כותב אדם תפילין לעצמו הא לאחר לא פתר לה בכותב להניחם פירוש להניחם עד לאחר המועד לעצמו כותב במועד כדי שיהיו מזומנים בידו להניחם לאחר המועד מיד (*אבל לאחר לא) אבל לאדם אחר לא ולהניחם במועד אף לאחר שרי ואין לדחות ולומר דרב סבר שבת לאו זמן תפילין הוא דהא כולי אמוראי סברי דשבת לאו זמן תפילין הוא הלכך מסתבר לפרש גמרא דילן דלא פליגא אירושלמי ונפרש ימים טובים דומיא דשבתות דאות שלהן היא שמירה מעשיית מלאכה (א): ובספר העתים של הרב הברצלוני ז"ל ראיתי (ר) פסק לגאון והלכתא אסור להניח תפילין בשבתות וימים טובים דכתיב ושמרת את החוקה הזאת ואסור להניח תפילין בחה"מ והסומא פטור מן התפילין ומן הציצית דכתיב וראיתם אותו פרט לסומא ע"כ ונראה לי דאין לסמוך על האי פיסקא משום דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבירו ואיהו מוקי ושמרת את החוקה בחוקת הפסח ושבתות וי"ט נפקא ליה מוהיה לך לאות וכן פסק רב אשי דלילה זמן תפילין הוא ולרבי יוסי הגלילי דדריש מימים ולא כל הימים פרט לשבתות וימים טובים לדידיה ודאי הוה"מ בכלל ימים טובים כיון שקרוין מקרא קדש אבל לרבי עקיבא דנפקא ליה שבתות וימים טובים מוהיה לאות אין חול המועד בכלל כדפירש' לעיל וגם מה שכתב בשם גאון שסומא פטור מן התפילין הא ליתא דוראיתם אותו בציצית הוא דכתיב ויש שמניחין תפילין בחוה"מ

*) כ"ה גי' הב"ח וי"ג השכר. **) נ"ל והרמב"ן. מי"ט

רש"י

כל פעם כשמניחן יברך: דממשמשי בהו. דקי"ל דתפילין צריך למשמש בהן כל שעה שלא יסיח דעתו מהן: סח בין תפילין לתפילין. ולא בירך על של ראש אלא סמך על ברכה ראשונה: עבירה היא בידו. וחוזר עליה ממערכי המלחמה כדאמר פרק משוח מלחמה (דף מד:) מי האיש הירא נר מצוה ורך הלבב מעבירות שבידו: אין מעבירין על המצות. אלא מיד כשתבא לידו יעשנה (ג): עבורי אטוטפתא.(א) לעבור על תפילין (ד) כשיבואו לידו ולא ייחה למצוה אסור: כל זמן שיהו בין עיניך יהיו שתים. שכל זמן שאותן של ראש מונחים אותן של יד כמי יהו מונחין אלמא דשל ראש(ה) (תלינן) מסירן תחלה: אינה מעכבת. דאם אין לו אלא תפילין של ראש או של יד מניחן לבדן: תפילין. שהניחן קודם עמוד השחר אימתי מברך עליהן: משעת הנחתן. כלומר זמן הנחתן כדמסיק: ולכשיגיע זמנו. דהיינו כדמסיק בברכות משיכיר חבירו ברחוק ד' אמות: ממשמש בהו. דהוי כאילו מניחן: עד שתכלה רגל מן השוק. היינו אחר שחשכה: שוב אין מניחן. דלילה לאו זמן תפילין הוא: אלא לענין פסח בלבד. וה"ק עשה פסח משנה לשנה: היה בא בדרך. בערב שבת

נימוקי יוסף

לישן שינת קבע שצריך לחלוץ אותן כשירצה ללובשן צריך לברך פעם אחרת: דממשמשי בתפילייהו מברכי. כלומר כשהיו מסיחין עצמן מן התפילין והיו זוכרין אותן וממשמשין בהם לראות אם הם מונחים במקומן כדאמרינן בעלמא חייב אדם למשמש בתפיליו כל שעה ושעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד תפילין שיש בהן כמה אזכרות על אחת כמה וכמה: שח וכו'. דיבר בין תפילין של יד לתפילין של ראש: מעורכי המלחמה. כדאמרינן בפרק משוח מלחמה (ד' מד:) הירא ורך הלבב מעבירות שבידו יחזור לביתו עבירה זו היא בכלל: אין מעבירין וכו'. לא יניח המצוה שבאה לידו ראשונה כדי לעשות מצוה אחרת ואם כן אם בא לידו תפילין של ראש ראשונה אע"ג שראוי להניח של ראש אחרונה כדי שכשיהיו בין עיניך יהיו שתים אפ"ה כיון שנזדמנה לו של ראש תחלה יניחנה ואח"כ יניח של יד: אעבורי. אקדומי: דדרעא. תפילין של זרוע כלומר הנותן אותן בתיק שלהם תחלה ואח"כ נותן עליהם של ראש אסור לפי שכשירצה להניחם יזדמנו לו של ראש תחלה (ט) ויהיה צריך להניחם תיכף קודם אותם של יד אע"פ שאינו הגון לעשות כן ומסיים בנוסחאות במקצת ספרים אלא היכי עביד מוקים דדרעא אטוטפתא שיהיו בתיק אותן של ראש תחלה ואח"כ מוקים עליהן תפילין של יד כדי שכשירצה להניחם יזדמנו לו של יד תחלה דכן הגון כדמפרש בסמוך: יהיו שתים. והיו לשון רבים וכיון שכן צריך שילבשם אחרונים ואז כשיהיו בראשו יהיו שתי מצות ומהאי טעמא גם כן צריך כשחולצם שיחלוץ אותם ראשונים: תפילין של יד וכו'. אם אינם נמצאים לו תפילין של יד אלא של ראש לבד יברך על מצות תפילין על אותם של ראש שנמצאים: ושל ראש. ואם אינם נמצאים לו של ראש אלא של יד לבד מברך להניח על אותם של יד דשתי מצות הם ואינם מעכבות זו את זו כיון שאין נמצאים לו אבל היו לו שתיהן חייב להניחם וגדולה מזו אמרנו אם שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אבל אם אינם נמצאים בידו אינו דומה לארבעה מינין שבלולב שמעכבין זו את זו: מאימתי וכו'. אם מניחן קודם עמוד השחר אימתי ראוי לברך עליהם: משעת הנחתן. משעת זמן הנחתן שהוא משיכיר את חבירו ברחוק ד' אמות כדאמר במס' ברכות (דף ט) אבל לא יברך קודם: לצאת לדרך. כלומר השכים לצאת לדרך בעוד לילה ואם לא יניחם בראשו ויטלם בידו עד זמן הנחה מתירא שמא יפלו מידו לפיכך שריגן ליה להניחם בראשו בלילה: ממשמש בהן. והוי כאילו מניחן אז: עד שתכלה רגל מן השוק. שהוא אחר חשיכה: למועדה. של תפילין שכתוב בפרשה

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכן כל שמברך על המצוה ושח קודם שהתחיל במצוה הפסיד אותה הברכה וצריך לחזור ולברך כמבואר בקונטרס הראיות. השח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה לפי שהפסיד הברכה ויברך ברכה לבטלה:

ב כמ"ג עשין כ"ב פליג עם רבינו בהנחת תפילין בחה"מ שכתב שמניחין תפילין בחה"מ דאות פסח וסוכות היא מעשיית מלאכה ובחהו"מ מותר מן התורה וכ"כ בשם הירושלמי ורבינו שמשון בר' אברהם ור"י בר' ברוך ורבינו כתבו שהם דשבתות וי"ט לאו זמן תפילינניהו ואדחזינן דסבירא דאיסור מלאכה בחה"מ הוא מן התורה כדאיתא בריש מועד קטן אלמא דס"ל דאין מניחין תפילין בחה"מ וכן תרתה שכרא"ש וטור א"ח סי' תקמ"ה פסקו שמניחין בחה"מ משום דסברי להו דאיסור מלאכה בחה"מ הוי דרבנן ומיי' ז"ל ס"ל דאיסור מלאכה בחה"מ הוי דרבנן אפשר דס"ל דמניחין בחה"מ וכן מצאתי בהגה ספרי הרמב"ם ז"ל יבנים בכתוב בהם בהלכות תפילין ובחה"מ מניחן בלא ברכה:

לשון ריא"ז

ג יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות שהרי משמירת שבת אדם זוכר יחודו של הקב"ה שברא עולמו ושבת ביום השביעי ועל זה נאמר אני ה' אלהיכם בספר יחזקאל ואת שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם כי אני ה' אלהיכם וכן שמירת ימים טובים אדם זוכר יחודו של הקב"ה שצוהו על כל יו"ט ויו"ט לפי ענינו אבל מניחין תפילין בחה"מ שאינו בכלל יו"ט כמבואר בקונ' הראיות בסוף פרק בילה: אומרים הגאונים שמניחין תפילין בט"ב שהרי גם האבל מניח תפילין מיום ראשון והולך כמו שביארנו בהלכות אבל וכן ביאר מז"ה פרק אלו מגלחין:

ד וכתב הטור דרבינו פלוג פליג על זה וסבר דכיון דלילה זמן תפילין הוא אלא שאין להניחן בלילה גזירה שמא ישן בהן מי שרוצה לצאת בדרך יכול להניחן קודם זמנן ולברך עליהן מיד וטור מדידיה כתב כרבינו:

לשון ריא"ז

ה מי שמשכים לצאת לדרך ומתירא שמא יאבדו הרי זה מניחן עליו שאף לדברי האומר לילה אינו זמן תפילין אם הוא מניחם כדי לשומרן מותר ולכשיאיר היום ממשמש בהן ומברך עליהן וכן ראוי לומר כשמשכים ולובש ציצית בלילה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) הלכך חה"מ דליכא שמור מעשיית מלאכה חייב בתפילין:

הגהות תוי"ט

(א) נ"ב עי' במנחות בתוס' דמקשו על פירש"י ופירשו עבורי לשון קדימה שלא יקדימם להניחם בכיס תחלה ול"נ המכוון בפי' התוס' ומ"מ יפורש עבורי כפשטו שאם יניח תש"י בכיס תחלה ע"כ כשבא להניחם יעבור בידו עם תש"י על תש"ר והוא עובר על המצות ובכלל עבורי דרעא כשבא להניחם צריך לעבור ולדלוג על תש"ר וק"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוא"ח סי' כה ל א.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בידו: (ב) נ"ב לשון הגמ' כיצד: (ג) נ"ב ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצות קרי ביה את המצות לא תחמיצן לה שתחמיצוהן: (ד) נ"ב של ראש: (ה) תא"מ: (ו) נ"ב כדלהלן: (ז) נ"ב כוונתו דאם לא נשמטו ממקומן אע"פ דחייב למשמש בהן שלא יסיח דעתו מהן א"כ אין צריך לברך על אותו משמוש ודלא כדמשמע מפירש"י ונימוקי יוסף דאפילו מצאן במקומן חייב לברך עליהם כשממשמש בהן מפני היסח הדעת גם הר"ן ז"ל בפרק לולב וערבה התהבש על זה ומסקנתו דאין לברך אא"כ נשמטו ממקום הנחתם כנ"ל מדבריו עיין עליו לקמן בדף שנד ריש ע"ב: (ח) נ"ב וז"ל התוס' עבירה היא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה מתוך פי' הקונטרס משמע דאם סח ובירך שרי וליכא איסורא אלא אדרבה מצוה ושכר ברכה וז"ל סח בין תפלה לתפלה ולא בירך על של ראש להניח ועל מצות אלא סמך על ברכה ראשונה היא בידו כו' עכ"ל: [illegible]

מהר"ס [וכן כב"ח] נ"ב

הגהות מא"י

[א] וכיה לאות דתניא וכו' ת"ל והיו לאות (יחזקאל כ)

יצאו כו' שהן גופי' אות דכתיב כי אות היא ביני וביניכם

רש"י

שבת : מניח ידו עליהם . (ד) וחכמים התירו לו להכניסן דרך מלבוש לעיר בהאי העברה כלאחר יד משום בזיון: סמוך לחומה . בתחלת כניסתו יתנם באותו בית ולא יוליכם עד ביתו : דמנטריה בגויה . שנשמרין בתוכו : עובר בעשה . דכתיב ושמרת את החקה וגו' ימים ולא לילות ולאו הבא מכלל עשה עשה : עובר בלאו . דכתיב תורה אור

תפילין

ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו היה יושב בבית המדרש ותפילין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמנטרן בגויה מנח להו התם : *אמר ר' אלעזר המניח תפילין משתשקע החמה עובר בעשה קסבר השמר דעשה עשה השמר דלאו לאו רבי יוחנן אמר עובר בלאו קסבר השמר דעשה נמי לאו הוא וא"ר אלעזר אם לשמרן הרי זה מותר אמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב אשי *(וישן) (א) (א) בדלא סליק תפילין אמרי ליה לשומרן קא בעי מר אמר לי אין וחזיתיה לדעתיה (ג) דלא לשמרן הוה בעי אלא קסבר הלכה ואין מורין כן וקי"ל כרב אשי: ומאימתי זמן הנחתם מכדי שיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו כדאמר בפ' מאימתי* לתפילין כאחרים ולקריאת שמע כותיקין: *אמר רבה בר בר חנה חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאין כתוב [בו] אלא אזכרה אחת אמרה תורה °(ג) על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בו כמה אזכרות לא כל שכן ת"ר על ידך זה שמאל אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל °אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר °ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים *רב אשי אמר ידכה זו יד כהה ת"ר א איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם אמר אביי כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו תנא דבי מנשה על ידך זו °קיבורת בין עיניך זה ב קדקד היכא אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס *אמר מר על ידך זו קיבורת מנא הני מילי דת"ר על ידך בגובהה של יד אתה אומר בגובהה של יד או אינו אלא על יד ממש אמרה תורה הנח תפילין בראש והנח תפילין ביד מה של ראש בגובה אף של יד בגובה רבי אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר לך לאות ולא לאחרים לאות ר' יצחק אומר הרי הוא אומר על לבבכם וקשרתם שתהא קשירה כנגד הלב רב חייא בר רב מכוין ומנח לה להדי ליביה רב אשי חזייה לאמימר דהוה (א) צירא בידיה ומחזי תפילין אמר ליה לא סבר לה מר °והיה לך לאות ולא לאחרים לאות א"ל במקום לך לאות איתמר: אמר מר בין עיניך זה קדקד מנא הני מילי דת"ר בין עיניך בגובה של ראש אתה אומר בגובה של ראש או אינו אלא בין עיניך ממש נאמר כאן בין עיניכם ונאמר להלן °בין עיניכם למת מה להלן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה אף כאן בגובה של ראש: גרסינן בפרק המקבל* תניא *הנושא משוי על ראשו ותפילין בראשו אם

(שמות כה; ישעיה מח; שופטים ה; דף לז.; דף לו:; שמות יג; דברים יד; דף קה:)

רש"י

ושמרת (ה) כל השמר הוי לא תעשה : אם לשמרן . שלא יאבדו : מותר . להניחן אחר שקיעת החמה: קסבר הלכה. דלילה זמן תפילין : ואין מורין כן . שמא ישכח ויישן בהן מדקאמר לשומרן קא בעינא : ידי יסדה ארץ וימיני טפחה . מדכתיב ימין ש"מ דיד היינו שמאל : כהה . עמומה בלא כח כי ידכה בה' כתיב דמשמע יד רעועה ומקולקלת : איטר . ימינו היא שמאל לדידיה : בשולט בשתי ידיו . שפתיהן שוות לו בכח הלכך כיון דאף בימינו נמי שולט הלכך מניחו בשמאלו לפי שהיא שמאל לכל אדם אע"ג דלדידיה הויא נמי ימין: קיבורת. קבוצת בשר שבזרוע : היכא . אקדקד קאי : רופס . רך כשהוא קטן בן שנה : בגובהה של יד . היינו קיבורת שהיא אצל הכתף : יד ממש . כף : מה להלן בגובהה של ראש . כדילפינן לקמן מקראי : ולא לאחרים לאות . שלא יראו חוצה ואי בכף מתחזיא לכולי עלמא : כנגד הלב . קיבורת היא כנגד הלב : דהוה ליריה בידיה . מכה היתה לו אצל הקיבורת ונקרע החלוק שם כדי שלא ידחוק המכה והיו נראין התפילין דרך הקריעה: במקום לך לאות איתמר . מקום שברוב בני אדם אינו נראה לאחרים דהיינו קיבורת ולעולם אם נקרע שרי :

סליקו להו הלכות תפילין

נימוקי יוסף

בפרשה : ושקעה וכו' . אליבא דמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין בימות החול מיירי ואי הוא חליץ להו ונוטלם בידו שמא יפלו לו בדרך לפיכך שריכן ליה שיהיו מונחים בראשו עד שיגיע לביתו ולמ"ד (ט) זמן תפילין הוא שקעה ר"ל שקידש היום עליו ואם יניחם שם יאבדו לפיכך שרינן ליה משום הצלה של תפילין שיוליכם דרך מלבוש כיון שכבר היו בראשו בהיתר : מניח ידו עליהן. יכסה אותן בידו כדי שלא ילמדו ממנו הפוגעים בו : בבית המדרש . ואינו שמור מלסטים : מנח וכו' . דלא שריכן להו להוליכם בראשו עד ביתו שהוא בתוך העיר: השמר דעשה. דכתיב ושמרת מימים ולא לילות ולאו הבא מכלל עשה עשה : השמר דלאו. כגון השמר בנגע הצרעת הוי לאו גמור ללקות דמזהיר רחמנא שלא יקוץ בהרתו : אם לשמרן . שלא יאבדו מותר להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה : הלכה . דלילה זמן תפילין הוא : ואין מורין כן . שמא ישכחם בראשו ויישן בהם : *דלאו לשמרן . שהרי מקום שמור שם היה : ואין מורין כן . אך מי שנזהר בהן מניחן ואינו עובר לא בלאו ולא בעשה : וימיני. משמע שסתם יד שמאל הוא : יד כהה . הוא שמאל שאין בה כח לעשות המלאכות : איטר . פירוש הוא מי שימינו כהה ועושה המלאכה בשמאל : בשולט וכו' . שפתיהן שוות לו וכיון שכן מוטב לו שיניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם : קיבורת . והוא כנגד הלב : היכא . באיזה מקום של קדקד:רופס.רכה: מה של ראש בגובה וכו'. כדמפרש לעיל: ולא לאחרים. ואם היו על יד ממש מתחזי לכולי עלמא : קשירה כנגד הלב . זהו קיבורת : צירא . בקיעה כדאמרינן [פסחים מ. ע"ש] שאני היכי דאית בהו צירא והוו כמבוקעין: א"ל וכו' . היה סבור רב אשי שאמימר בכוונה קרע חלוקו כדי שיראו התפילין : במקום לך לאות . כגון קיבורת הוא דאתא לאשמועינן ולמעוטי פס ידו וכתפו אבל אם מנח ליה במקום קיבורת אע"פ שנקרע ונראה לכל שרי : בין עיניך ממש . בין גבות עיניו : ונאמר להלן ולא תשימו קרחה בין עיניכם . ומקום שעושה קרחה יש בו שער הרבה : אף כאן בגובה . זה קדקד

פסקי הרא"ש

בחוה"מ בלא ברכה והמברך לא הפסיד: ר' ישן ולא סליק תפילין. כו היא גירסא דרב אלפס אבל בגמ' גרסינן בכל הספרים וחסך והוה מנח (להו) תפילין וכן פי' רש"י : ואם לשמרן שלא יאבדו מותר . להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה : וכתב בעל התרומות הא דקי"ל לילה זמן תפילין הוא היינו לענין זה שאין צריך לחלוץ מיד כשהוא לילה ומיהו אסור להניחן לכתחלה בלילה מדאמרינן [מנחות לו.] ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה רבי יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכמים אומרים עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן ליכנס למרחץ או לבית הכסא ושקעה חמה שוב אין מניחן אלמא חכמים ורבי יעקב דסברי לילה זמן תפילין הוא מדשרו להניחן בראשו עד זמן שינה מודו לת"ק דאין מניחן לכתחלה משתשקעה חמה ואין לומר דסברי לילה לאו זמן תפילין אבל שרו להשהותן בראשו למר עד שתכלה רגל מן השוק ולמר עד זמן שינה דלא מסתבר למימר הכי (ו) כיון דאיכא איסור דאורייתא ועובר בעשה אם מניחן בלילה ה"ה נמי אם אינו מסלקן והיינו השמר דעשה דמחויב לסלקן ולכך היו מברכין בני מערבא לשמור חוקיו כשהיו מסלקין תפילין סמוך לשקיעה דהכי משמע ושמרת חוקת תפילין שיהיו בראשך ימים ולא לילות ותדע מדאמרינן [שם לו:] רבה בר רב הונא מגלי בהן באורתא ופריך והאמר רבה בר רב הונא ספק חשיכה ספק אינה חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ ומשני התם בערב שבת איתמר אבל בחול אינו חולץ וסבר לילה זמן תפילין ושבת לאו זמן תפילין כרבי עקיבא הלכך בשבת חולץ בלילה אבל בחול אינו חולץ בלילה אלמא חזינן דבשבת שאסור להניח צריך לחלוץ מיד כשחשכה והוא הדין בחול למאן דאמר לילה לאו זמן תפילין הוא ולמ"ד לילה זמן תפילין אינו צריך לחלוץ בלילה וגם אינו מניחן בלילה משום הרחקה דילמא אתי ליישן בהו והא דתניא בפרק המוצא תפילין (דף צו.) הכיעור בלילה רצה חולץ רצה מניח רצה מניחן בראשו קאמר שאין צריך לחלצן דאי אם רצה מניחן לכתחלה קאמר לא הוי צריך למימר רצה חולץ דהא אפילו לכתחלה יכול להניחן אלא הכי קאמר רצה חולץ רצה מניח מלחלוץ ובעל העיטור כתב בשם הגאונים בענין אחר וכאשר כתבתי עיקר :

כדי שיראה את חבירו ויכירהו וכו' . ירושלמי במה אנן קיימין אי ברגיל אפי' רחוק כמה חכים ליה ואי בשאינו רגיל אפי' קרוב לגביה לא חכים ליה אלא במה אנן קיימין ברגיל ואינו רגיל כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקילין :

בשולט בשתי ידיו. דדרשינן וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ואדם הכותב בימין ושאר רוב המעשים עושה בשמאל כתב בעל התרומות זה הכלל יניח תפילין ביד תשש כח כרב אשי דדריש ידכה זו יד כהה ולא אזלינן בתר כתיבה :

קיבורת . לשון קיבוץ בשר כמו [ב"ב ה.] קיבורא דאהיני :

בגובהה של יד. יש שהיו אומרים בגובה של יד היינו גובה בשר הסמוך ליד והוא בין היד ובין המרפק הנקרא קוד"א ורבינו תם אומר שהוא גובה הבשר שבזרוע שהוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קוד"א דהא משמע בכל דוכתא דמצות תפילין בזרוע כדאמרינן [לקמן מג:] חביבין ישראל שחיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהם ובזרועותיהן ובפרק בתרא דעירובין [דף צה.] וקושרן בזרועו במקום תפילין ואמרינן [מנחות לז.] תנא אין לו זרוע פטור מן התפילין ואותו עצם שבין יד לקוד"א אינו קרוי זרוע אלא [קנה] כדתנן בפ"ק דאהלות דחשיב רמ"ח איברים שבאדם שלשים בפיסת היד ששה בכל אצבע שנים בקנה שנים במרפק אחד בזרוע וד' בכתף אלמא דעצם הסמוך לכתף הוא הנקרא זרוע והוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קוד"א כדמשמע במס' ערכין בפ' האומר (דף יט:) דתנן ביד עד האציל וברגל עד הארכובה ואציל היינו מרפק הנקרא קוד"א ואצילי ידיו מתרגמינן מרפקי ידוהי משמע דמרפק ביד הוא כנגד ארכובה ברגל שהיא באמצע השוק כן מרפק באמצע הזרוע ובכל דוכתא משמע דאציל היינו קוד"א ולא כפרש"י דפירש גבי אוב או ידעוני היינו השחי דהא במסכת סופרים תניא לא יניח ב' אציליו על גבי הספר וזהו הקוד"א [שדרך] ליסען עליו ואמרינן בפ"ב דזבחים (דף יח:) לא יחגרו ביזע שאין חוגרין במקום שמזיעין לא למטה ממתניהן ולא למעלה מאציליהן אלא כנגד [*אציליהן דהיינו כנגד] הקודא ששם דרך לחגור ולא תחת בית השחי ועוד דשם הוא מקום הזיעה ועוד דלמעלה מבית השחי אי אפשר לחגור ואמרינן נמי בפרק המפלת [נדה ל:] גבי ולד במעי אמו ושני אציליו על ב' ברכיו והא דכתיב בירמיה [לח] שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצילות ידיך היה אוחז החבלים ביד והיו עוברין תחת הקוד"א ונותן שם בלויי הסחבות שלא יזיקו לו החבלים והא דתנן בשבת (דף צב.) המוציא בפיו ובמרפקו אפשר שיתן אדם חפץ על הקוד"א וכופף זרועו ונושאו והא דתנן בפרק ארבע מיתות (דף סה.) בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו ובגמרא תניא [שם ע"ב] בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו אלמא דאצילי היינו שחי (ז) דתני במתניתין י"ל דמה דשייר במתני' פירש בברייתא וכמו שהוסיפה הברייתא בין הפרקים דהיינו בין פרקי אצבעותיו הוסיפה נמי אצילי ידיו דהיינו הקוד"א ועוד מדאמרינן שתהא שימה כנגד הלב היינו ע"כ בגובה הזרוע שאצל הכתף :

במקום לך לאות. ומדגרסי' בערכין (דף ג:) הכי כהני הואיל וליתנהו במצות [*תפילין ביד] דכתיב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד *יהיו על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו ש"מ דתפילין נמי אבשר מנח להו בלא חציצה ואמרינן נמי בפ"ב דזבחים (דף יט.) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין אלמא שאינו יכול להניחן על המצנפת : **אמר** מר בין עיניך זה קדקד . והא דאמרינן לעיל במקום שמוחו של תינוק רופס לאו דוקא קאמר שיניח במקום המוח ולא יותר אלא מקום הנחת תפילין [*מתחיל] ממקום שמתחיל השער דהיינו מקום שעושה קרחה ועד מקום שמוחו של תינוק רופס נמשך מקום הנחתן והיינו דאמרינן [עירובין צה:] מקום יש בראש להניח [שני] תפילין והא דקאמר לעיל מקום שמוחו של תינוק רופס ה"ק עד מקום שמות וכו' וכן מוכח בירושלמי (ח) דהמוצא תפילין דקאמר התם [א] על מקום הנחת תפילין שיערו לומר עד מקום גובה של ראשו מחזיק וכמה הוא מחזיק מעתה שתים אמר רב זריקא רב המגונא הסברה לי עד מקום שמוחו של תינוק רופס משמע שמתחיל בתחלת השער הסמוך למצח ומחזיק עד יגבה הראש :

שלטי הגבורים

א ופי' רבינו יהואל דוקא כשעושה כל מלאכתו בשמאלו אבל אם הוא כותב בימינו אע"פ שאר מלאכתו בשמאלו דינו כשאר כל אדם :

לשון ריא"ז

והאיטר מניח בימינו שהיא שמאלו ואם היה שולט בשתי ידיו מניח בשמאלו שהוא שמאל רוב אדם אין לו זרוע שנחתכה זרועו השמאלית למעלה מן הקיבורת פטור מתפלה של יד :

לשון ריא"ז

ב קשר תפילין ש"ר צריך שיהיה למעלה בגובה העורף שהוא סוף הגולגולת כמבואר בקונט' הראיות ושל יד בגובה הזרוע שהוא הקיבורת וכן צריך שיהיה הקשר כלפי פנים שיהיה הקשר של ראש באמצע שהוא מכוון כלפי הפנים ושל יד יהיה כנגד פני הקיבורת שהוא מכוון נגד הלב ולא בגדו של הקיבורת :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) גי' וישן קשה לישנו דר"ה נמי לא אשכחן דשרי אם לשומרן אלא להניח דעלה קאי ועוד דמסיק טעמיה דרב אשי דאית ליה הלכה ואין מורין כן ומ"ש (הלכה) ישן בהן ויש לייסב ויישן בהם שינת עראי דשרינן לקמיה :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל וחשך ולא סליק כו' : (ב) נ"ל דלאו : (ג) נ"ב והיה : (ד) נ"ל שחכמים : (ה) נ"ל וכל : (ו) נ"ל דכיון : (ז) נ"ל דתנן : (ח) בפרק המוצא כנ"ל . (ט) נ"ב לילה :

הגהות מא"י

[א] נ"ל א"ר ירמיה מקום הנחת תפלין עד שער לומר עד מקום שגובה של ראש מחזיק ס' :

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' כו וכח :

מנחות דף לו:

נ"ד"ת ומה"ר"ס אוי' [וב"ח] וחשך

דף מ:

מנחות דף לו:

הגהות הרי"

(א) ר"ל סדק והוא קרע סיה בבית יד כתו היטי אגב ציריה ר"פ שבוכר עי' רי"ף צ"ו סימן אלף רנב :

עייך קודם ד"ה הלכה

עיין בפרק מי שמתו במסכת ברכות כי שם יש סימני כל ההלכות הללו וגם ההגהות

אם תפיליו רצוצות אסור ואם לאו מותר באיזה משוי אמרו במשוי של ארבעת קבין תני רבי חייא המוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו הרי זה לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם בידו שהוא נוהג בהן מנהג בזיון אבל קושרם על זרועו במקום תפילין משום ר' שילא אמרו אפילו מטפחת שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אמר אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא: גרסינן בפרק אלו מציאות* אמר שמואל המוצא [תפילין בשוק שם דמיהן ומניחן לאלתר] והדר מכריז וכן הלכתא: גרסינן בפרק מי שמתו* איבעיא להו אדם מהו שיכנס בתפיליו לבית הכסא קבוע להשתין בהן מים מי חיישינן שמא יפנה בהן או לא רבינא שרי ורב אדא בר מתנה אסר אתו שיילוה לרבא אמר להו אסור גזרה שמא יפנה בהן: תנו רבנן הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות ונכנס וכשהוא יוצא מרחיק ארבע אמות ומניחן אלו דברי בית שמאי ובית הלל אומרים אוחזן בידו ונכנס ר' עקיבא אומר אוחזן בבגדו ונכנס בבגדו סלקא דעתך [דילמא] משתלי ושדי להו אלא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ולא יניחם בחורין הסמוכין לרה"ר שמא יטלו אותן עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכין לרה"ר ובאת זונה אחת ונטלתן והביאם לבית המדרש אמרה להן ראו מה נתן לי פלוני באתנני כיון ששמע אותו תלמיד עלה לגג ונפל ומת באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס: אמר רבי מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי הלכה גוללן כמין ספר תורה ואוחזן בימינו כנגד לבו אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ובלבד שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח אמר רב יעקב בר אחא אמר ר' זירא ביום גוללן כמין ספר תורה ובלילה עושה להן כיס טפח ומניחן אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן (א) לא שנו אלא שהניחן בכלי שהוא כליין אבל הניחן בכלי שאינו כליין אפי' בפחות מטפח *ודברים שהתירו בבית הכסא קבוע אסרו בבית הכסא עראי מ"ט בית הכסא קבוע דליכא ניצוצות שרי בית הכסא עראי דאיכא ניצוצות אסור: גרסי' בפרק כל הבשר אסור לבשל בחלב* אמר רב יהודה חולי מעיים פטורין מן התפילין: *תניא בית שיש בו ס"ת או תפילין אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי אמר אביי לא שנו אלא שהניחן בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני ככלי אחד דמו אמר רבא גלימא אקמטרא ככלי בתוך כלי דמי: *ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל ולא ישתין בהן מים ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי: *א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים מ"ט אמר אביי שלא יפיח בהן רבא אמר שלא יישן בהן: *א"ר יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ונכנס ופליגא דרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא מניחן על השולחן וכן הדור לו עד אימת אמר רב נחמן ברבי יצחק עד זמן ברכה: א"ר חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה

ב"מ כט: · יומא כג. · ברכות כג. · שם כג: · שבת מט. · ברכות כג

אפילו מספחת של נחס אסור וכו'. ויש גורסין אפילו מספחת שלהם כלומר אפי' מספחת שקושר בהן לשמרן שהוא דבר מועט אסור מפני שנראה טוט לתפילין לשום עליהם שום משא והרמב"ם כתב שמותר לשום המצנפת בראשו אחר שהניח תפילין דלא אסרו אלא מספחת שנראה בו גנאי לתפילין שאינו דרך מלבוש אבל [דבר] שדרכו לשום בראשו כל היום כגון מצנפת וגלימא וכובע וכיוצא בו מותר ויש מקשין עליו מדאמרינן בירושלמי רבי יוחנן לא הוה מנח תפילי אלא מפסחא לפסחא והוה חליק רישיה מפסחא עד עצרתא פירוש רבי יוחנן היה חושש בראשו מקרירות לכך לא הוה מנח תפילי אלא פעם אחת בשנה ועל אותו פעם היה צריך לחגור ראשו ולעטפו מפסח ועד עצרת ואם איתא דמותר לשום מצנפת או כובע על התפילין למה לא היה מניח תפילין בכל יום ויכסה ראשו כמו שהיה רגיל ותירץ הר' יונה דכל כך היה חושש בראשו שלא היה מועיל לו הכסוי שהיה מכסה הראש לפי שגובה התפילין בין הכובע והראש והיה הרוח נכנס בינתים ומזיק לו ומה שהיה מניח יותר בפסח נראה לי משום [דכי כתיב] ושמרת את החוקה הזאת בפסח כתיב: ת"ר הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות ונכנס. פירוש הנכנס לעשות צרכיו אבל בכניסה לחוד אין צריך לחלוץ מדקא מיבעיא ליה לעיל מהו ליכנס לבית הכסא קבוע וישתין וכו' ולהכי לא תנא בברייתא בית הכסא קבוע דאפילו אינו קבוע אם נכנס לעשות צרכיו צריך לחלוץ [ברחוק ד' אמות וה"ה בלא בית הכסא בכ"מ שיעשה צרכיו צריך לחלוץ] ומתוך קושיא זו היה גורס רב האי מהו ליכנס אדם בתפילין לבית הכסא לנוע ופירש שסופו להיות קבוע כי היה לו פשוט דעל הכניסה הוא אסור ולא קשיא מידי כדפרישית (ב): (ג) ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי. אבל כשהן בראשו מותר להשתין בהם בבית הכסא עראי וגם מותר לישן בהן שינת עראי כדאמרינן בסוכה (דף כו:) הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח אבל כשהן בידו אפילו לישן בהם שינת עראי אסור שמא יפלו מידו וא"ת והיאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהם ובפעד"ק· שמתנמנם מסיח דעתו מהם והיה אומר ה"ר יונה דמתוך דברי הרמב"ם [פ"ד מה' תפילין] מצאתי תירוץ לדבר זה דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ובאומנותו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת דאי לא תימא הכי היאך יכול אדם להניח תפילין כל היום וכן נמי כשהוא מתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש והא דשרינן בבית הכסא קבוע לאוחזן בבגדו ובידו לעשות צרכיו והכא אסרינן בבית הכסא עראי להשתין בהן מים כשהן בידו היינו טעמא משום דבית הכסא קבוע ליכא ניצוצות ושרי אבל בבית הכסא עראי איכא ניצוצות ואסור וא"ת והיאך אפשר בית הכסא בלא ניצוצות והלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים וי"ל דבבית הכסא עושה צרכיו מיושב וכלים מי רגלים וליכא ניצוצות אבל כשמשתין מעומד איגס כלים ואיכא ניצוצות ומצוה לשפשף שלא יראה ככרות ספכה ומוציא לעז על בניו שהן ממזרים: בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. גרסינן בסוכה פרק הישן (דף כו:) שכח ושימש בתפילין הרי זה אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני שהידים עסקניות. הן הישן בתפילין ורואה קרי אוחז ברצועה ולא בקציצה דברי רבי יעקב: תפילין צריכין גוף נקי וכו'. כלומר לא שיהא נדיק כאלישע אלא שיוכל ליזהר משינה ומהפחה כמוהו דכיון שאירע לו נס בתפילין מסתמא היה שומרן במהרה' והאידנא שאין רגילין להניחן אלא בשעת תפלה בקל יכול אדם ליזהר באותה שעה: הרוצה לקבל עול מלכות שמים וכו' ואמרי' במס' ר"ה (דף יז.) דפושעי ישראל בגופן היינו קרקפתא דלא מנח תפילין ועוד שנו חכמים ליום הדין אם זהיר במצות תפילין כף זכיות מכרעת ואם פשע בהן כף חובות מכרעת שאין לך גדולה בכל מצות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין שהוקשה* כל התורה כולה לתפילין שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך לכך צריך כל אדם שיהא זהיר במצות תפילין ומה שהיא רפויה בידי קצת אנשים היינו כדתנן* רשב"א אומר כל מצות שמסרו ישראל עצמן עליה בשעת הגזירה [כגון ע"ז] עדיין מוחזקת היא בידם וכל שלא מסרו ישראל עצמן עליה בשעת הגזירה [כגון תפילין] עדיין רפויה בידם והא דאמרי' בירושלמי מפני מה לא החזיקו בה מפני הרמאים עובדא הוה בחד גברא דהוה טעון ממונא בערובתא דשבתא* [ואין לו אדם להפקיד] אשכח חד גברא מצלי ותפילי על רישיה א"ל לית לו לפקיד ממונו אלא להדין דנטיר מצות [דבשבתא דביין] אפקדיה גביה. לאפוקי שבתא כפר ביה אמר ליה לא לך הימנית אלא לשמא דקודשא בריך הוא דהוה על רישך לא בעי למימר שלא החזיקו במצות תפילין מפני שיש רשעים שמראים עצמן ככשרים ומניחין תפילין ומרמין [בהן] את הבריות ובשביל זה ימנעו הכשרים מלהניחם כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם אלא ה"פ מפני מה לא החזיקו העולם להיות מניחין תפילין כל היום כשרים ונאמנין בעיניהן כי כן היה הדבר ראוי שמי ששם ה' נקרא עליו [תמיד שלא יחטא אלא] מפני הרמאים שהן רשעים ומניחין תפילין לרמות בהן העולם. ירושלמי רבי ינאי היה לובשן אחר חליו ג' ימים לומר שהחולי ממרק מה טעם הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי רבי יוחנן בן זכאי לא הוו תפילין זעין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא וכן רבי אליעזר תלמידו אחריו: גרסינן בפרק כל הבשר (דף קי:) א"ר יהודה חולי מעיין פטורין מן התפילין: [ברכות כ:] נשים ועבדים פטורין מן התפילין משום דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא ואע"ג דקי"ל כר"ע דאמר [מנחות לו:] לילה זמן תפילין מ"מ שבת ויו"ט לאו זמן תפילין והוה ליה זמן גרמא ובירושלמי משמע אפילו למאן דאית ליה לילה שבת ויו"ט זמן תפילין אפ"ה נשים ועבדים פטורין דדרים ליה מקרא דקאמר נשים מניין ת"ל ולמדתם אותם את בניכם [וכו'] עבדים מניין ת"ל שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר וגרסינן במכילתא למען תהיה תורת ה' בפיך לפי שנאמר והיה לך לאות על ידך שומע אני אף הנשים במשמע והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות *(לא תעשה) אם למדת למזוזה שנוהגת בנשים ועבדים יכול אף בתפילין כן ת"ל למען תהיה תורת ה' בפיך לא אמרתי אלא למי שחייב בתלמוד תורה ולזכרון בין עיניך מכאן אמרו המניח תפילין כקורא בתורה והקורא בתורה פטור מן התפילין ורבינו שמואל בן חפני כתב בתשובה וליתא להך ברייתא דהא רבנן קשישי דתורתן אומנותן ומניחין תפילין ומברכין עלייהו ואי לאו דחובה היא לא הוו מברכין (ד) וכתב בעל העיטור ומסתברא לן דהקורא בתורה קאמר ולא בתלמוד *ואיכהו בגמרא עסקינן: אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר דקאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך את הוא דמחייבת וכולי עלמא פטירי ודוקא ביום ראשון אבל שאר יומי חייב וכיון שהניח שוב אינו חולץ אפי' בפני פנים חדשות וכתב גאון ט' בא"ב דאבלות עתיקתא הוא נתחייב בתפילין וכן מנהג בשתי ישיבות: גרסינן בפ"ב דסוכה (דף כה:) ת"ר חתן ושושביניו וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בקריאת שמע משום רבי שילא אמרו שושבינין וכל בני חופה חייבין והחתן פטור: תניא [שם כו.] רבי חנינא בן עקביא אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן (ה) וכל העוסקין במלאכת שמים לאיתויי מוכר תכלת פטורין מן התפלה ומן התפילין ומק"ש ומכל המצות האמורות בתורה לקיים דברי רבי יוסי הגלילי שהיה אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה: ירושלמי בשלהי מגילה תפילין ומזוזה מי קודם שמואל אמר מזוזה קודמת רב הונא אמר תפילין קודמין מ"ט דרב הונא שכן נוהגין במפרשי ימים והולכי מדברות ומסתברא דהלכתא כרב הונא דמצוה דגופא עדיף וגם מלמפרש תלמודא טעמיה אלמא חשיב ליה עיקר: כתוב בשימושא רבא לא אכשר לאחותי תפילין אלא מאן דקרי בתורה בנביאים ובכתובים בתורה בספר בראשית בנביאים בספר שמואל בכתובים בספר תלים וכו' כמו שאכתוב לפנים: בפרק התכלת *תניא התכלת אין לה בדיקה ואינה ניקחת אלא מן המומחה ספרים ומזוזות יש להן בדיקה וניקחת מכל אדם תפילין יש להן בדיקה ואינן ניקחין אלא מן המומחה פירש"י תפילין יש להן בדיקה אדם יכול לבדקן בחסרות

עי' בהג"ה ד"ש בי"ח סי' כח · מנחות לה. ובשבת קל. · ל"ל עשה [וכ"ה בב"ח] · נ"ל ואם · [דף מב:]

קדקד שיש בו שער הרבה: רוצצות. שנוגע המשאוי בתפילין ומרצצן: ארבעה קבין. הוא משאוי גדול ויגיע על התפילין ומרצצן: אפילו מטפחת. מקופלת דרך משאוי אבל כל שהוא דרך מלבוש ליכא שום איסורא: הנכנס. לצורך נקביו: גוללן וכו'. שיכרוך אותם ברצועותיהם ואין צריך שישימם בכיס שלהם כיון שעדיין צריך להניחם בראשו אחר שילא: ואוחזן בימינו. ויהיו מכוסין בבגדו כנגד לבו כדי שיזכור אותם ולא יפשע בהם: ומקנח בשמאל. דבלאו הכי אסור לקנח בימין מפני שמראה בה טעמי תורה: בלילה. שאין ראשוי ללבשן: כיס טפח. דכל דבר שיש בו טפח הוא מקום חלוק לעצמו כדאמרי' לענין אהל: קבוע. שהוא במקום גבוה או יש שם חפירה: ליכא ניצוצות. כשמשתין מים לפיכך התירו לאוחזן בבגדו ובידו: עראי. משתין מעומד ואיכא ניצוצות של מי רגלים שניתזות על רגליו ומצוה לשפשף שלא יראה ככרות שפכה ושמא ישפשף ביד ימינו רגלו הימנית ובשמאלו רגלו השמאלית: חולי מעים פטור. גזירה שמא יפיח בהם: חולץ תפיליו. ומניחן בכיס שלהם שמא ישתכר בתוך הסעודה ושוב לא ילבישם: עד זמן ברכה. (ו) ואם לא נשתכר ילבישם אותם כיון שגמר לאכול אע"פ שלא בירך עדיין ברכת המזון: וצר ביה. דאיכא הזמנה ומעשה מיקרי תשמיש קדושה: אזמניה

הגהות הב"ח
(א) נ"ב לא שנו אלא שיש שהות ביום כדי ללובשן אבל אם אין שהות ביום כדי ללובשן עושה להן כיס טפח ומניחן. אמר אביי לא כו' כצ"ל: (ב) נ"ב וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות כו'. וכל זה איירי בנפנה בשדה אבל בבית לא יכניסה לבית הכסא כלל: (ג) נ"ב ת"ר לא יאחז אדם כו' ולא ישתין בהם מים ולא יישן בהם כו': (ד) נ"ב אלא כיון דלא הובאה בגמ' לאו דסמכא יא כו': (ה) נ"ל וכן כל: ו) ואם לא כצ"ל:

א מיי' פ"ד ופ"ו מהל' תפילין וס"ג מהלכות ציצית ופט"ו מהל' תפלה סמג עשין כב כג כו טור א"ח סי' כט:

ביה זוזי אזמניה °ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי מאי טעמא הזמנה לאו מילתא היא וכן הלכתא: בעא מיניה רב יוסף בר נחוניא מרב יהודה מהו שיניח אדם תפילין תחת מראשותיו תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי דכיון דבזיון הוא אסיר אלא כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו מאי א"ל הכי אמר שמואל מותר ואפילו אשתו עמו וכן הלכתא מאי טעמא (א)נטורינהו טפי עדיף *והיכן מניחן אמר רבי ירמיה בין כר לכסת שלא כנגד מראשותיו: אמר רב המנונא בריה דרב יוסף יומא חד הוה קאימנא קמיה דרבא וא"ל זיל אייתי לי תפילין ואתאי (ב) ואשכחינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו (ג) הוה ידענא דההוא יומא יום טבילה הוה ולאגמרן הלכה למעשה הוא דבעא: א"ר חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו מיתיבי התולה תפיליו יתלו חייו דורשי חמורות אמרו °והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו ומסקנא דר' כי תלה בכיסיה תלה להו אבל תפילין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה (ד)*אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כאלו הקריב (ה) תודה בלא מנחה (ו)זבח בלא נסכים *אמר רב ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה :כל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה וכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי כל שאין לו מזוזה בפתחו עובר בשני עשה אמר רשב"ל כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר °ה' עליהם יחיו:

סליקא להו הלכות תפילין

דברים כב | ברכות דף יד: | מנחות מד. | ברכות כד. | ישעיה לח

נמוקי יוסף

אזמניה. שאמר זה הסודר יהיה לצורך תפילין: ולא צר ביה. כיון דליכא הזמנה ומעשה לאו תשמיש קדושה היא ושרי לקשור ולתת בו מעות: תחת מראשותיו. בין כר לכסת ובתוך כיס שלהם: מאי טעמא שרי (ס) יכול להוציאם מן הבית או להרחיקם ממטתו ולא יהיה בזיון כל כך: נטורינהו וכו'. לשמרם יותר טוב: שלא כנגד ראשו. כדי שלא יתמעכו התפילין מכובד הראש: יום טבילה הוה. ובודאי אשתו היתה עמו: בכיסתיה. שהיו התפילין בכיס שלהם ותלה הכיס ביתד: בעצמו. שאין יראת מלכות שמים עליו שאמר בפה ואינו עושה: תודה בלא מנחה. כלומר שאין תפלתו מקובלת: עובר בח' עשה. לפי שבארבעה מקומות הוזכר בתורה בארבע פרשיות שבתפילין עשה שבזרוע ועשה שבראש שהן ח': בה' עשה. ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית והיה לכם לציצית [וראיתם אותו] גדילים תעשה לך: בב' עשה. אחד בפרשת שמע ואחד בפרשת והיה אם שמוע:

סליקו להו הלכות תפילין

תורה אור | נר מצוה

פסקי הרא"ש

בחסרות ויתרות אעפ"כ אין נקחין אלא מן המומחה היודע שצריכין שרטוט לשמה ספרים ומזוזות נקחין מכל אדם דלא בעינן בהו עיבוד לשמה וקשה דבפ' הניזקין* אמרינן דס"ת בעי עיבוד לשמה ואפשר דמפרש הך דהכא בשאר ספרים ודוחק הוא הלכך נראה לפרש דלעיבוד שלא לשמה לא חיישינן דהכל בקיאין בזה והא דאין תפילין נקחין אלא מן המומחה היינו הבקי בחסרות ויתרות דחיישינן שמא יתעצל בבדיקתן (ז) וטורח הוא לו להסיר התפירה ולחזור ולתופרן והא דתניא בפ' בתרא דעירובין (דף צז.) הלוקח תפילין מן השוק בודקן אחת אחת התם כשלקחן בדיעבד שלא מן המומחה והכי תניא בתוספתא דע"ז אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה מי שלקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו שנים או שלשה צמדים בודק ממנו תפלה אחת של ראש או של יד בצמד הראשון וכן בשני וכן בשלישי וכן ברביעי והא דתנן המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אע"פ שלא בדקן משום כבוד תפילין התירו א"נ מוצא תפילין שאני שנפלו מאדם שהיה מניחן ומסתמא בדקן וכן אמר [שמואל] בפ' אלו מציאות (דף כט:) שם את דמיהם ומניחן ואין צריך לבדקן:

שנינו במכילתא נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו מה ימים האמור להלן אינו פחות מי"ב חדש אף ימימה האמור כאן אינו פחות מי"ב חדש מגיד שצריך לבדוק אחד לי"ב חדש דברי ב"ש וב"ה אומר אין צריכין בדיקה שמאי הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא כלומר שלא נבדקו מעולם ובירושלמי בפ' בתרא (ח) תניא תפילין צריך לבדקן אחד לשנים עשר חדש דברי רבי רשב"ג אומר אין צריכין בדיקה הלל הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא. ובשימושא רבה יש שצריך לבדקן פעמיים בשבוע וקצת יש סעד לדבריהם ממזוזה דאמרינן במסכת יומא [דף יא.] שנבדקת פעמיים בשבוע אלא שאינו דומה לבדיקה דאיירינן בה היינו שמא נתקלקל הכתב או בלה הקלף וטפי יש לחוש במזוזה לזה מפני שהוחית מקומה בסף והזרם והמטר: נשלמו הלכות תפילין הנמצאים במשנה ובגמרא

הגהות הב"ח

(א) נ"ל לנטורינהו: (ב) נ"ל ואשכחתינהו: (ג) נ"ל והוה: (ד) נ"ב פ' היה קורא דף י"ד וע"ש: (ה) נ"ל עולה: (ו) וזבח כנ"ל: (ז) נ"ל בטורח: (ח) נ"ב דעירובין: (ט) נ"ב הרי: (י) נ"ל כתבינהו: (כ)נ"ב פסולה: (ל) נ"ל מעייף: (מ) נ"ל דרביה: (נ) נ"ב שאינן: (ס) נ"ב סיא:

ועתה אכתוב מהלכות תפילין הנמצאים על שם הגאונים ונקרא שימושא רבא

אמר רבא האי מאן דבעי למעבד תפילין מייתי אעא טבא תרין אצבעי כתרי אצבעי על תרי אצבעי ואי הוי טפי שפיר דמי ואי הוי בציר לא הוי פסול ונאפיר ביה *תלתא נפירין בשוה ומפתי להון כי היכי דניעול בהון קלפא והויין ארבע ראשין מעילאי עד מילעי וממילעי לתתאי הוי חד וסימניך ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ועביד בכל נפירא חדא נקובתא מפתחא *לפתחה והוה לה ד' נפירין דתנן תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני ומייתי קלפא קשיא דמן בהמה טהורה אבל של טמאה אסור דתניא עורות של תפילין בין נכותבן בין לתפיפה בין עורות נבילות בין עורות טרפות בין בגויל בין בקלף ובלבד שיהו עבודין כהלכתן במה דברים אמורים בעורות הנאכלין בחייהן ומחפא להוא אעא בקילפא וחיים ליה עילויה עד דמייבש טובא ומפיק ליה לאעא ואייתר קולפא בגוייא ויכתוב הני ד' פרשיות דאמור רבנן בקילפא ומיהדר להו' סופא לאפא ומשוי פרשתא דקדש לימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמוך לה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בביתא תליתאה ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעתא אמר אביי אי כתבינהו בגויל שפיר דמי ואי לא (י) ליכתבינהו בקילפא לאפי בשרא ובגויל לאפי שערא (כ): ואמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה ההוא לאפרושי בעלמא דתנן וחכמים אומרים צריך שיהא בין אות לאות כמלא חוט השערה והלכתא כוותיה דאביי ואי הוי איפכא פסולה וכן במזוזה וכן בס"ת ובעי למיכרך קימעי בשערי דתורא כי היכי דלא ליענפי ומיפתחי ואידך נמי דלידכור לעגלא דלא ליהוי כדכתיב המעט לנו *עון פעור וליכרוך עליה קילפא או שילפא ובעי למיתפר להו בגידי דאמר רב פפא ובתפרן ובאלכסון ואיכא דאמרי בגידי שור: איבעיא להו תפרן בגידי בהמה דקה מהו פלוגתא הוא ולא איפשיטא לן ועבין דלא פשיטא לן עבדינן לחומרא ואיכא דאמרי משמיה דרב יוסף מותר. ותריסר תפירי ליהוי בהו לבר מדנפק ועייל: ואמר רבא אי הוו עשרה לא הוי פסיל מ"ט כדשקלת תלתא ושמשא אישתייר עשרה אמר רב פפא משמיה דאביי אי הוי ארביסר שפיר דמי דכל מוספת מנשה ואפרים הוו להו ארביסר ובעי דליצור בקלפא דביתא צורה דשי"ן דימינא תלתא רישי ודשמאליה ארבע רישי ואמר אביי אי הוי איפכא לא הוי פסול ומאן דכתב תפילין או מזוזה או ס"ת בעי למיבדק בחסרות ויתרות ולא כתד להו אלא מאן דהוי במצות דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה: אמר רבא כל אלפא ביתא דאתוותא דתגי הוו בתפילין שבע דמזוזה ועשרים וחמשה דתפילין ואלו הן ח'ד' וס'ש'י'ל'מ'ע'ת' בפרשת קדש ב'פ'ר'ה'ז'ס'א'ד'ד'ק'ח' כ'ה'ס'ע' בפרשת והיה כי יביאך שעטנ"ז ג"ץ במזוזה. והכי פירוש ח' דהמץ ד' תאגי. ץ' דחמץ חמשה תאגי ו"ס דהיבוסי ג"ג תאגי שי"ן דאשר ה' תאגי. י' דלי ג' תאגי. ל'מ'ע' דלמען ד"ד תאגי. ת' דתורת ג' תאגי: [יבאך חסר יו"ד].ב' דיבאך ג' תאגי. פ"ר דפטר ג"ג תאגי ה' ז' ס' דהזכרים ג"ג תאגי. א"ך דישאלך ד"ד תאגי. ד' דיד ג' תאגי. ק' דהקשה ג' תאגי. ח' דשלחנו ד' תגי. כ'ה' דידכה ג' ג' תאגי. ט'ט' דלטוטפת חמש חמש תאגי. ש'ע' דשמע [ט'ט' דלטטפת] ד' ד' תאגי. כ' דנפשך ז'ז' דמזוזות ג' דדגנך ץ' דעל הארץ כל חד וחד ג' תאגי: אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהנך אתוותא פסילי והנך פרשייתא דאמרינן לכתוב להו בהדי הדדי ולישוינהו בדרישא ואי איכים דווקנא הוא כתיב להו שלא מן הכתב וכן במזוזה והכא לא בעי שירטוט התם בעי שירטוט ובעי דלפסו רצועה עד דמטו לכריסא מן ימינא ולחזיא מן שמאלא ולינור בו דמות דל"ת (ל) מעוף לתרתי רישי רצועה בהדי הדדי ומעייל חד בגו חד ורישא דהאי בעופתא דהאי ורישא דהאי בעופתא דהאי וליהוי כמין דל"ת דא"ר יעקב א"ר יוחנן קשר של תפילין הלכה למשה מסיני וליהוו הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ודרעא הוו כוליה חד נפירא כאצבע דקאים בד' אפי' ולכתוב לפרשייתה כולהו כחד ומשוי להו בגויה ולינר ברצועה דמות יו"ד ובעי דלימטי רצועתא כלקשיר בדרעא עד אצבעתא גוייתא דתנן שיעור רצועות תפילין של יד עד שיגיע לאצבע צרדה ואם החליף פרשיותיה של תפילין זה בזה בהיפוך פסול ואם נפסקו שלשה חוטי בתפרן פסול וצריך למיבדק להו כל שבע שנין תרי זימני וכדבעי למיעל לבית הכסא מעייל להו באווניה ועייל: וכד מתנח להו מתנח בדרעא ומברך אקב"ו להניח תפילין והדר מתנח לדרישא ומברך אקב"ו על מצות תפילין וכד חליץ להו שרי דרישא והדר דדרעא סח בין ברכה לברכה מברך שתים אמר רבא אסור לתלמוד למיחלץ תפילין קמי רביה דכתיב וירם יד במלך (סנהדרין קא:) וא"ר יוחנן שחלץ תפיליו בפניו מאי תקנתיה ליכרוך (מ) רביה ברישא והדר כרכי תלמידיה והכי עבדו תלמידי דרבן גמליאל ואמר רבא לא כשר לאנוחי תפילין אלא מאן דקרי תורה נביאים וכתובים ותורה במאן בספר בראשית ופסוק אחד בנביאים בנביאים במאן בספר שמואל ופסוק אחד בכתובים במאן בספר תלים ופסוק א' בתלמוד תמנא מתיבי מנא לן דתנן שמואל הקטן אומר בן ה' שנים למקרא בן י' למשנה בן י"ג למצות ואמר אביי והוא דידע לתרגומי בכולהו דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם אותם אם אין למידה אין שמירה ואם אין שמירה אין למידה: אמר רבא כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב ואמר אביי אני ערב לו שאין גיהנם שולטת בו ואמר רב פפא אף אני מערב בו שכל עונותיו נמחלים וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (ברכות יד:) א"ר יוחנן גדולה מצות תפילין יותר מן התפלה שזו תיקן חכמים וזה תיקן היוצר ומודים חכמים לר' יוחנן ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם קושרי תפילין וקורא ק"ש ומתפלל באימה ע"כ:

וכתב עליו הרב הברצלוני תמיהני טובא על האי שימושא רבא דכתבי הכא מי כתבין ליה הכא כדאשכחן יתיה בנוסחי עתיקי אע"פ שיש בו קצת הוראות (נ) נכונות ומינייהו טעות ומינייהו אין הלשון שלו מכוון כלל שיש בו טעיות הרבה לעניות דעתין בלשון ולא ידענא אי אסדרו יתיה רבוואתא קמאי או אפשר דאסדר יתיה חד מן תלמידי רבוותא קמאי בשמם ולא דקדק בלשונו וטעה במקצת הוראותיו או אולי הכי ליסני דלא דייקי ביה טעות סופר הן כגון מקומות הרבה שאומר בהן דתנן על מה שאמור בגמרא כגון הא (דרבא) דניהוו הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ומימרא היא בפ' הקומץ (דף לה:) א"ר יצחק רצועות שחורות וכו' וכתב נמי תחלתו אמר רבא האי מאן דבעי למעבד תפילין מייתי אעא טבא תרין אצבעי והאי מימרא בשם רבא לא משכחי' ליה בכולה גמ' ולא אפשר למיהוי מימרא בשם חכם מחכמי התלמוד דלא הוי קבועה בגמ' או באגדתא ואפשר דבעי למיהוי הא דכתב אמר רבא כמו רבה דיליף כלומר על שם הרב שלמדו האי שימושא ולא על שם רבא שהוזכר בתלמוד וכן מלינו טעותא בהאי שימושא שאין לסמוך עליו כלל מה שכתב ומשוי פרשתא דקדש מימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמיך לה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע (כתבינהו) בביתא תליתאה ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעתא אמר אביי ואי כתבינהו בגויל שפיר דמי וכו' דהא מילתא טעותא רבא (ס) דהא סדרא בכתיבתן היא אבל סדר הכנסתן בנרתקן שמע בבית ראשון נגד ימין המניחן בראשו והיה אם שמוע בבית שני הסמוך לו והיה כי יביאך בבית שלישי קדש לי בבית רביעי ואפשר דהוי טעות סופר וכן נמי מאי דכתיב אמר אביי ואי כתבינהו אגויל שפיר דמי האי מימרא ליתא כלל וכן מה שכתב בשם רבא לא כשר לאנוחי תפילי אלא מאן דקרי תורה נביאים וכתובים האי מימרא ליתא בכולי תלמודא ולא אשכחינן לה כלל ואיכא נמי מאן דבעי למימר שגם הוראה זו אינה עיקר דהא קי"ל (סוכה מב:) כל בר ישראל שיודע לשמור תפליו חייב בחינוכן ומה שכתב בתלמיד תמניא מתיבי מנא לן דתנן שמואל הקטן אומר כו' ה"פ דכיון דכשהוא בן עשר הוא מתחנך למשנה ודאי כשהוא בן י"ג כבר קרא בתלמוד שמונה מתיבות כמו אנן מתנינן תליסר מתיבתא בעוקצין (ברכות דף כ.) ע"כ דברי הרב הברצלוני ז"ל:

עתה אסדר בקוצר סדר תקון תפילין וכתיבתן והנחתן בבתים ובג כתן.

העושה תפילין יתקן דפוס של עץ או של מתכת שיהיה מרובע ברבוע גמור ובאלכסון ולא נתפרש בתלמוד שיעור לאורך ורוחב ריבוע ארבעה הבתים אף שכתוב בשימושא רבא שיהא בריבועו אצבעיים על אצבעיים לא נהגו העולם כן ור' יצחק דקדק מהא דאמרינן למקום הנחת תפילין ממקום שמתחיל השער עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס דהיינו גובה של ראש כדפירש' לעיל*)

*) נרא"ש פ"ק הלכות תפילין סימן י"ט.

ולמברי'

ר"ל ארבע צ"ע | ר"ל את עון מ"ס

ואמרי' בפ' המוצא (דף נה:) ובפ' כל הצלמים (דף מד.) מקום יש בראש להניח שני תפילין ואמרי' (בעירובין) [בערכין דף ג] ופ"ב דזבחים (דף יט.) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין ואמרינן בפ' במה אשה (דף סג:) דציץ רחב שני אצבעות ומונח במקום תפילין ואמרינן בפ' המוצא תפילין (דף נה.) מכניסן זוג זוג משום דמקום יש בראש להניח שם שני תפילין ולא התירו להציל אלא דרך מלבוש ובמקום תפילין ומכל הצין יש לדקדק דשיעור רוחב תפילין הוי לכל הפחות יותר רחב מאצבע שאם לא היו רחבים אלא אצבע א"כ יש מקום בראש להניח שלש תפילין כי הציץ היה רחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ועוד נשאר מקום לתפילין וא"כ למה שנינו בפרק המוצא תפילין שמכניסן זוג זוג ולא ג' ג' אלא ודאי שיעור *דתגן יותר באצבע הלכך אין מקום לשלשה תפילין וטעמא דשימושא רבה כיון דאמרי' מקום יש בראש להניח שני תפילין וציץ היה רוחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין מסתמא אותו מקום של תפילין היה שתי אצבעות כרוחב הציץ. והאידנא מה שאין עושין הבתים רחבים ב' אצבעות היינו לפי שהתיתורא והמעברתא רחבין ואם היו הבתים רחבין ב' אצבעות מלבד התיתורא ומעברתא לא היה מקום בראש להניח שם ב' תפילין וחזינן בפ' המוצא תפילין דעם התיתורא והמעברתא יש מקום בראש להניח ב' תפילין הילכך נהיגי לעשות אורך ורוחב הבתים בלא שיעור וגם נכהן. וחוקק בדפוס שלשה חריצים עומקן כפי רוחב הפרשיות כדי שיגיע הריץ למקום התפר ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה ואפילו מנבלה וטרפה שיהא מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשר ובעודו לח יעשה כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחד מימין ואחד משמאל ומימין הקורא יעשה לה ד' ראשין ומשמאל הקורא שלש ראשין כשאר כל שי"ן ואחר שיתייבש ויתקשר העור יפה על הדפוס יוציא את הדפוס וישארו כמין ד' בתים והשי"ן ימשוך למטה עד שיגיע חריץ השינין ותתחיבן עד מקום התפר והעור של הדפוס יהיה ארוך מצד אחד ויכפלנו ע"פ הבתים ויתפרנו עם העור שנשאר משלשה צידי הבתים עובר מכל צד והוא הנקרא תיתורא רחב כמין דף של גשר ובאותו עור הדפוס שהניח ארוך מצד אחד יעשה גם המעברתא ויחתוך המעברתא מב' צדדים שלא תהא רחבה כמו התיתורא כדי שיהא ניכר ריבוע של תיתורא ובאותה המעברתא עוברות הרצועות ועש"כ נקראת מעברתא על כי הרצועות עוברות בתוכה מצד זה לצד זה ויש שלוקחין עור אחד עב והזק וכופלין אותו לשנים והותכין בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ומכניסין בו הבתים והנשאר בעור הדק של הבתים מד' רוחות פושטין אותו הנה והנה בין ב' הכפלים של עור העב ותופרין אותו עמהם והוא הנקרא תיתורא ומאותו עור העב עושין גם המעברתא וטוב והגון לעשות כן כי מחמת שהוא עב וחזק מתקיים ביה מושב התפילין ותיפורן וריבוע: **ויקח** קלף של עור בהמה טהורה או חיה טהורה ואף מנבלה וטרפה שיהא מעובד לשמה ושלא יהא בו נקב שאין הדיו עובר עליו ויכתוב על הקלף במקום בשר ובתחלת הכתיבה יאמר אני כותב תפילין הללו לשם קדושת תפילין ומלבד זה יכתוב כל האזכרות לשם קדושת השם ויכתוב ארבע פרשיות שבתורה שנזכרת בהן מצות תפילין פרשת קדש לי כל בכור עד למועדה מימים ימימה וכתוב בה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ופרשת והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ופרשת שמע עד ובשעריך ופרשת והיה אם שמוע עד על הארץ ובאלו הג' פרשיות כתובה בהן ולטוטפות וצריך שיכתבם בימינו ואף אם שולט בשתי ידיו אבל אם הוא איטר שמאל דידיה ימין הוא לו וצריך שידקדק בחסרות ויתרות שאם חסר או יתר אות אחת הרי אלו פסולין ונמצא המניחן מברך כל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בלא מצות תפילין ונמצא עונש הסופר מרובה לכן צריך שיהא מאד ירא שמים וחרד לכבוד השם המתעסק בכתיבת תפילין ובתיקונם וכל פרשה ופרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב היטב בכוונת דקדוק פעמים ושלש ויחזור ויקראנה קודם שיתננה לתוך ביתה ואם ייתר אות אחת יש תקנה שיגרור אותה אבל אם היסר אין תקנה כי אין תולין בתפילין (א) ונמצא כתיבתן שלא כסדרן ואמרינן (ב)במכילתין כתבן שלא כסדרן יגנזו וגם צריך לדקדק בתיקון גופי האותיות כאשר ביארתי למעלה [בהרא"ש הלכות ס"ת סימן י"ב] וגם שתהא כל אות מוקפת גויל מכל עבר ואם אות נוגעת בחברתה יגרוד ביניהן ויפרידם זו מזו ותפילין אין צריכין שירטוט בכל שיטה ושיטה ומי שאינו יודע לכוין השיטה בלא שירטוט טוב הוא שישרטט משום זה אלי ואנוהו כדי שיכתוב מיושר ושוה וצריך שיקרא כל תיבה ותיבה בפיו קודם שיכתבנה ומחמת שהסופרים רגילין באלו הפרשיות והם שגורות בפיהם יכולין לכתבן בעל פה שלא מן הכתב מה שאין כן בספר תורה וצריך שיניח למעלה חלק כדי גגה של למ"ד ולמטה כדי אורך הקו"ף והנו"ן אבל בתחלתן וסופן אין צריך ריוח ויעשה השיטות שוות שלא תהא אחת ארוכה ואחת קצרה:

ועושה כל הפרשיות פתוחות מלבד האחרונה ונהגו לכתוב מנין השיטין ע"פ הקבלה בשל יד שבע שיטין בכל פרשה ופרשה ובשל ראש ד' שיטין בכל פרשה ואם שינה לא פסל מדאמרי' בפ' הקומץ רבה (דף לד:) מי שיש לו ב' תפילין של ראש ואין לו תפילין של יד טולה עור על א' מהן ועושה אותן של יד ואלו הן: ראשי שיטין שנהגו לעשות. ראשונה של יד וידבר. את. היום [אתם] יוצאים. לתת. חג. ההוא. תורת: שניה והיה. רחם. בשה. לאמר. כי הקשה. בהמה. לאות: שלישית. שמע. את. והיו. לבבך. ובלכתך. ידך. מזוזות: רביעית. והיה. ובכל נפשכם. ואכלת. ה' בכם. אשר ה'. בין עיניכם. ביתך ובשעריך: ואלו ראשי הראשונה של ראש. וידבר. מזה. הזאת. זה: שנייה והיה. כל פטר חמור. (ג) ה' ממצרים מבית עבדים. כל פטר רחם הזכרים: ראשי שלישית. שמע. נפשך. לבניך. על: רביעית והיה. עשב. לא תתן. (ד) על בניכם. כתוב בשימושא רבא ורי"ף הביאו בהלכותיו. אמר רבא (ה) אלפא ביתא דאתוותא דתאגי אתה מוצא בתפילין [כ"ה] ואלו הן ה ן ו ס ש י ל מ ע ת בפרשת קדש. בפר הזה א ך ד ק ה כ ה ט ט בפרשת והיה כי יביאך. שעטנ"ז ג"ץ בפרשת שמע והיה אם שמוע. וזהו פירושן ה ן של חמץ ד ד תאגי. ו ס דהיבוסי ג ג תאגי. ש דאשר ה תאגי. י דלי ג תאגי. ל מ ע דלמען ד ד תאגי. ת דתורת ג תאגי. ב דיביאך פ ר דפטר ג ג תאגי. ה ז ס דהזכרים ג ג תאגי א ך דישאלך ד ד תאגי. ד דיד ק דהקשה ח דלשלחנו כ ה דידכה ג ג תאגי ט ט דלטוטפת ה ה תאגי. שעטנ"ז ג"ץ ש ע דשמע ט ט דלטוטפות נ דנפשך ז ז דמזוזות ג דדגנך ץ דהארץ ג ג תאגי. אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהני אתוותא פסילי והני זיוני דמפרשי הכא היינו תגין גדולים אבל תגין קטנים מה לו להזכיר שעטנז גץ הלא בכל מקום שיש אלו האותיות צריכין תגים קטנים כדאיתא בפ' הקומץ רבה(דף כט:) ובגמ' דידן לא הוזכרו כלל אלו התגין ולא מסתבר כלל למפסל תפילין בשביל חסרון אלו התגין והרבה דברים יש בשימושא רבה שאין לסמוך עליהם כדפרישית לעיל. והרמב"ם ז"ל לא כתבם בספרו[בפ"ב מהל' תפילין.מי"ם]אך כתב אחרים (ו)וצריך ליזהר בתגין של האותיות והן כמו זיינין זקופות על האותיות שיש להן תג כמו שהן כתובות בספר תורה ואלו הן המתוייגות שבארבע פרשיות הללו פרשה ראשונה יש בה אות אחת בלבד שהיא מ"ם סתומה של מימים ועליה ג' זיינין. פרשה שנייה יש בה ה' אותיות וכל אחת מהן ה"א ועל כל א' מחמשתן ארבע זיינין

והן ה"א של ונתנה וה"א ראשונה ואחרונה של כי הקשה וה"א של ויהרוג וה"א של ידכה. פרשה שלישית יש בה ה' אותיות ואלו הן קו"ף של ובקומך יש עליה ג' זיינין וקו"ף של וקשרתם יש עליה ג' זיינין וטי"ת טי"ת פ"א של ולטוטפת על כל אות אחת משלשתן ארבעה זיינין. פרשה רביעית יש בה חמש אותיות ואלו הן פ"א של ואספת יש עליה ג' זיינין ותי"ו של ואספת יש עליה זיין אחת וטט של ולטוטפת על כל אחד משלשתן ארבעה זיינין כל אותיות המתוייגות ט"ז ואם לא עשה התגין או הוסיף וגרע בהן לא פסל הילכך טוב שיעשה כולן כי אין פסול ושנוי בתוספת ולא בגרעון. ואלו הן חסרות ויתרות שכתב הרמב"ם [פ"ב מהל' תפילין] ראשונה קדש לי כל בכור מלא. זכור מלא. בחזק חסר הוציא מלא. יצאים חסר וא"ו. יביאך מלא. והאמרי חסר. והיבוסי מלא. לאבתיך חסר ואו. העבדה חסר. מצת חסר השביעי מלא מצות מלא שאר חסר גבלך חסר בעבור מלא לאות מלא. ולזכרון מלא עיניך מלא תורת מלא הוצאך חסר יוד (ז) החזקה חסר למועדה מלא. פרשה שנייה והיה כי יבאך חסר ולאבתיך חסר ואו חמר חסר בכור מלא בחזק חסר הוציאנו מלא (ח) ויהרג חסר בכור מלא מבכר חסר ועד בכור מלא זבח חסר וכל בכור מלא. לאות מלא ידכה כתוב בה"א ולטוטפת חסר וא"ו אחרונה עיניך מלא (ט) הוציאנו מלא וא"ו יו"ד. פרשה ג מאדך הסר לבניך מלא בביתך חסר יוד שניה ובקומך מלא (י) לאות מלא ידך הסר לטטפת חסר שני ואוין עיניך מלא מזזת הסר ו' ראשונה ביתך הסר יו"ד שניה ובשעריך מלא. פרשה רביעית והיה אם שמע חסר (כ) מצות בוא"ו יורה מלא ומלקוש מלא ותירשך חסר וא"ו והשתחויתם מלא יבולה מלא הטבה חסר נתן חסר אתם חסר לאות מלא לטוטפת הסר ואו אחרונה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יו"ד שנייה ובקומך מלא מזוזות מלא ביתך חסר יו"ד שניה ובשעריך מלא לאבתיכם הסר ואו. ובלטוטפות השלישי נהלק עליו ר"ת ואומר שגם הוא חסר שני ווי"ן:

ואהר שיכתוב הפרשיות כתקונם ויזיינם יקראם היטב בכוונת דקדוק ויגלול כל פרשה ופרשה כולה מסופה לתהילתה כדאמרינן גבי מזוזה כורכה מאחד כלפי שמע ויכרוך על כל פרשה ופרשה שער של בהמה טהורה ויש שכורכין על כל פרשה קלף קטן קודם שישימנה לתוך הבית וכ"כ בשימושא רבא ויכרוך עליה קילפא או שילא וכ"כ הרמב"ם שיכרוך הפרשיות במטלית והביא אותן בכלל שמונה דברים המעכבין בתפילין ותימה הוא לומר דכריכי מטלית תעכב ובצרפת ובאשכנז לא נהגו לכרוך עליהם לא מטלית ולא קלף אלא כורכין שער סביבותן ובירושלמי דפ"ק[דמגילה הל' י"א] אמרינן הלמ"מ כותבין בעורות וכותבין בדיו מסרגלין בקנה וכורכין בשער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין: וכתב ה"ר ברוך בעל התרומות דאין ראיה משם לטלות מטלית או לכרוך קלף על הפרשיות דלא איירי בהכי אלא מיירי כשיש קרע בקלף וקאמר שישימו מטלית או קלף על הקרע וידביקנו בדבק וכן מוכח במסכת סופרים[פ"ב]שמנוי גבי קרע של ס"ת:ואחר שיכרוך שער סביב הפרשה יכניסנה לבית פרשת קדש מימין הקורא שהוא משמאל המניח בבית ראשון ושתהיה זקופה הפרשה כגון שמעמידין ס"ת בהיכל ובבית שני הסמוך לו פרשת והיה כי יביאך ובבית השלישי פרשת שמע ובבית הרביעי שהוא בית חיצון פרשת והיה אם שמוע זהו סדר הנהתן בבתים לרש"י אבל לר"ת והיה אם שמוע בבית השלישי שמע ברביעי ומיהו גם לר"ת צריך לכתבן כסדר שהן כתובי' בתורה כדתניא (ל) במכילתין בד' מקומות מזכיר פרשת תפילין כו' ואלו הן קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע כותבן כסדרן אם כתבן שלא כסדרן יגנזו הלכך בתפילין של יד שהן כתובין בקלף אחד יניח הלק לפרשה שלישית שהיא והיה אם שמוע ויכתוב פרשה רביעית שהיא שמע ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע על החלק שהניח ואחר שהכניסן בבתים יכפול את עור דפוס הבתים שהניח ארוך לצד העודף ע"פ הבתים ויעשה מרובע והוא הנקרא תיתורא ומאותו העור עצמו יעשה גם המעברתא ויחתוך המעברתא משני צדדין כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא והנשאר באמצע הוא הנקרא מעברתא שמכניסין בו הרצועות ויש שמביאין עור אחר הזק ועושין ממנו התיתורא כאשר ביארתי למעלה ואחר שעשה התיתורא מרובע בריבוע אלכסון יתפור אותם בגידי בהמה טהורה בתפירה מרובעת ויעשה ג' תפירות בכל צד שיהיו בין הכל י"ב תפירות וחוט התפירה יהא סובב מב' רוחות ויעבור חוט התפירה בין כל בית ובית ואם נפסקה התפירה בשלשה מקומות צריך לתפור פעם אחרת ואח"כ יכניס הרצועה בתוך המעברתא ויעשה קשר של תפילין וימדוד הרצועות סביב ראשו ויכוין שיהא קשר של תפילין בגובה הראש לא למטה בצואר ויעשה הקשר כמין דל"ת ורוחב הרצועה לא יהא פחות מאורך שעורה וארכן של צד ימין עד הטבור ושל צד שמאל עד החזה וי"א של צד ימין עד המילה ושל צד שמאל עד הטבור ואם פיחת לא פסל:

ובתפילין של יד יעשה דפוס של עץ אחד ארכו כפי רוחב הפרשיות ויקח עור דק מבהמה או מחיה טהורה ואף מנבלה וטרפה שיהא מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס עד שיתייבש ואח"כ יוציא הדפוס וישאר הבית עשוי ויכתוב ד' פרשיות בקלף אחד קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע לרש"י ולר"ת ז"ל קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע. ולפירוש ר"ת צריך שיניח פרשת והיה אם שמוע הלק עד שיכתוב פרשת שמע שהיא הד' ואח"כ יכתוב פרשת והיה אם שמוע שהיא הג' דבעינן כתיבתן כסדר שהן כתובות בתורה ונהגו לכתבן שבע שיטין בכל פרשה ויכרוך ד' פרשיות מסופן לתחלתן וכורך עליהן שער של בהמה טהורה ויש שנוהגין לכרוך עליהן קלף ולדברי הרמב"ם מטלית ונותנן לבית ונהגו להעביר עור של הבית לרוחב הזרוע ואומרים דהיינו מעברתא דתפילי ולא נהירא לי דמעברתא דתפילין שייך בשל ראש ושל יד כמו תיתורא דתפילי והסופרים נהגו כן לפי שהתפילין של יד גבוהה וקצרה ומשימין אותן תחת הבגדים ומתגלגלין ונפסדין ומתקלקלין על כן העבירו רצועה זו עליהן להזקן ואינן נפסלים בכך משום בית החיצון שאינו רואה את האויר כדפרשינן לעיל ועושה התיתורא ומעברתא מעור הבית או מעור אחר כדרך שעושה לתפילין של ראש מרובעים בתפירן ובאלכסונן ובמנין התפירות ומכניס הרצועה במעברתא ויעשה קשר שתהא הרצועה עוברת בו להדקה בזרועו ובסוף הרצועה אצל הקשר יעשה קשר קטן כצורת יו"ד להשלים אותיות שדי יש שחותכין בסוף הרצועה אצל הקשר כצורת יו"ד ואורך הרצועה כדי שתגיע עד אצבע צרדה ויכרוך סביב אצבעו ג' פעמים:

ובשמניח התפילין מניח של יד תחלה ומברך להניח ומניח של ראש בלא ברכה ואם סח בינתיים אפילו לענות אמן יהא שמיה רבא או קדושה או ענה אמן אחר ברכה שמע צריך לחזור ולברך על של ראש על מצות תפילין זהו לפי' רש"י ז"ל אבל לפר"ת מברך לעולם שתי ברכות על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ואם סח בינתים מברך על של ראש שתים להניח ועל מצות ולמעלה כתבתי שדברי ר"ת עיקר ולכתחלה יש לעשות כן וכשהוא חולצן חולץ של ראש תחלה ומניחן בתיק ומניח של יד עליהם בתיק אבל לא יניח של יד תחלה בתיק ויתן עליהן של ראש לפי שכשיבא להניחן יהיה צריך להעביר של ראש שהן למעלה ופוגע בהן תחלה כדי ליקח של יד שהוא צריך להניחן בזרועו תחלה ונמצא מעביר על המצות ובכל פעם שמניח תפילין ביום צריך לברך על כל פעם ופעם:

סליק הלכות תפילין

*נ"ל רחבי יותר מאצבע

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דנמצא: (ב) במכילתא כצ"ל: (ג) תי' ה' נמחק: (ד) נ"ל את: (ה) נ"ל כל: (ו) נ"ל וז"ל: (ז) נ"ל החזקה: (ח) כ"ב וי"ו יו"ד: (ט) כ"ב בחזק חסר: (י) כ"ב וי"ו: (כ) מצותי בוא"ו אחת כצ"ל: (ל) במכילתא כצ"ל:

א מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טור או"ח סי' יז יח :

מנחות מג.

ב מיי' פ"ק שם סמג עשין (כו) [כו] טור או"ח סי' יג : ג מיי' פ"ק שם ופ"ב שם סמג עשין כו :

רש"י

ורבנן . דא"ג לאו לילה זמן ציצית והוי מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות בה: האי אשר תכסה בה מאי דרשי ביה. דלרבות כסות סומא לא איצטריך דהשתא כסות לילה חייב כסות סומא לא כ"ש דישנה בראייה אצל אחרים: ולא שלש . דטלית בת שלש פטורה : מאשר. מרבויא דאשר : שכולן מצוה אחת הן . ארבע דוקא למצוה אחת וכי רבי רחמנא בעלת חמש להטיל ארבע בכנפותיה רבייה ולא להטיל לכנף חמישי דמצות ציצית בארבע כנפות: ולר' ישמעאל דאמר ארבעתם . ארבע מצות כל כנף מצוה לעצמו וכי רבי בעלת חמש להטיל לכולהו רבייה דכל חד מצוה באנפי נפשיה : התכלת אינה מעכבת את הלבן . אע"ג דמצוה להטיל שני חוטי תכלת בתוך הציצית כדמפרש לקמן אפילו הכי אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן לבן או תכלת

נמוקי יוסף

ארבע ולא שלש . כשיש לטלית ארבע קרנות חייב בציצית אבל אם אין לו אלא ג' קרנות פטור מן הציצית : נפקא ליה מאשר.[א]שלא היה צריך לומר(פ)תכסה אלא לרבות כסות סומא : ארבע ציציות . של ארבע כנפות : מעכבות וכו' . שאם נפסק ציצית של כנף אחת אסור לברך עליו ואסור ללבוש אותו בשבת שכולן מצוה אחת ואינה נגמרת המצוה : התכלת אינה מעכבת וכו' . אע"ג דמצות ציצית שהם ארבע חוטין השנים מהם ראויים שיהיו מלמר צבוע תכלת והשנים מלמר לבן דכתיב על ציצית הכנף ציצית הדומה לכנף והכנף סתם הוא לבן שרוב הטליתות לבנים וקא משמע לן שאם לא מצא (צ) ראויים לציין בו או כולם צבועים יציין במה שימצא: זה

פסקי הרא"ש

תורה אור | נר מצוה

ת"ר הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים (א) גרים (א) ועבדים משוחררין ר"ש פוטר א בנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא (ב) ונשים פטורות וקי"ל כר"ש (א) מ"ט דר"ש דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה אתה אומר פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי כסות סומא אמור ומה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא ב כסות לילה מרבה אני כסות סומא שישנה בראיה אצל אחרים ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים ורבנן *האי אשר תכסה בה מאי עבדי ליה מבעי ליה לכדתני' על ארבע כנפות כסותך ארבע ולא שלש אתה אומר ארבע ולא שלש או אינו אלא ארבע ולא חמש כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי בעלת חמש אמור ומה אני מקיים ארבע ארבע ולא שלש ומה ראית לרבות ג בת חמש ולהוציא בת שלש מרבה אני בת חמש שבכלל חמש ארבע ומוציא אני בעלת שלש שאין בכלל שלש ארבע ואידך נפקא ליה מאשר : (ג) ארבע ציציות מעכבות זו את זו ד שכולן מצוה אחת הן ר' ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות ולית הלכתא כר' ישמעאל: ג התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינה מעכבת את התכלת *[תניא] ר' יצחק אומר משום

במדבר טו | דברים כב | דברים כב | דף מג: | דף לח. | דף לח:

וקיימא לן כרבי שמעון . והביא רבינו תם ראיה מפרק במה מדליקין [דף כה:] מהא דרבי יהודה ברבי אלעאי שהיו תלמידיו מחביאין ממנו כנפי כסותן מפני שלא היה להם ציצית בסדינן וקאמר ואינהו סברי משום כסות לילה פירוש אע"ג דסדין חייב בציצית לא היו מניחין בו ציצית משום דילמא אתי לאנוחי ציצית בסדין שהוא כסות לילה והוא פטור כרבי שמעון והוי כלאים שלא במקום מצוה ומדנקט תלמודא האי טעמא ולא נקט טעמי אחריני דמפרש במנחות [דף מ.] משום קלא אילן או משום גזירה שמא יקרע כסותו בתוך שלש אלמא דהכי הלכתא ועוד ראיה מפ' במה מדליקין (דף כז:) מהא דקאמר בשמעתין דשלש על שלש דפריך כי היכי דמרבינן שאר בגדים לענין טומאה כרבינהו נמי לענין ציצית מאשר תכסה ומשני ההוא מבעיא ליה לרבות כסות סומא והיינו כר' שמעון ולא קאמר לרבות בעלת חמש כרבנן ועוד סתם ברייתא בפרק קמא דקידושין (דף לג:) דקא חשיב ציצית בהדי מצות עשה שהזמן גרמא ועוד דבפ"ב דזבחים [דף יח:] פליגי בה תנאי ומרבה חד כסות סומא מאשר תכסה ואידך מרבה ליה מאשר ולא קאמר דסבר כרבנן אלא דוחק להעמיד שניהם כר"ש ועוד דאמרינן בברכות בפרק היה קורא(דף יג.) למה קדמה והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום ועוד קאמר התם [דף יד:] אמר רב יוסף כמה מעליא הא שמעתתא דכי אתא רב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת פירוש היו אומרים התחלת פרשת ציצית *(וגמרה) בערב ומדלגין כל מצות ציצית לפי שאינה נוהגת בלילה אמר אביי הלכך אתחולי מתחלינן כדמתחלי במערבא וכיון דמתחלינן מגמר נמי גמרינן דהא אמר רב כהנא אמר רב אם התחיל גומר אלמא דכל האמוראין סברי דמן הדין אין לומר פרשת ציצית בערב ולא קי"ל כרב יהודה [מנחות מג.] דרמא תכלתא לפרוזמא דאינשי ביתיה : **פרט** לכסות לילה. היה אומר רבינו תם הא דקאמר הכא פרט לכסות לילה היינו כסות המיוחד ללילה אבל כסות המיוחד ליום אין בו משום כלאים אפילו אם לובשו בלילה ודקדק זה מדקאמר בפרק התכלת (דף מ:) א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל תכלת אין בו משום כלאים ואפילו בטלית פטורה ומסיק דהאי טלית פטורה מיירי בהטיל למוטלת ודקדק רבינו תם מדקאמר ואפי' ולא קאמר אפילו בלא וא"ו משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בו משום כלאים כי ההיא דבפרק טרף בקלפי (דף מו.) אמר רבי אלעזר משום בר קפרא אומר היה ר"מ איברי עולת חול שניתותרו עושה לה מערכה וסודרן ואפילו בשבת ומוכח התם מדקאמר ואפילו בוא"ו דתרתי מילי אתא לאשמועינן והכא נמי אתא לאשמועינן דאין בהם משום כלאים אפילו בלילה ואע"ג דלאו זמן ציצית הוא דלגמרי התיר הכתוב כלאים בציצית ואין בו משום כלאים כלל אפילו ללובשו בלילה וכן משמע מהא דקאמר [מנחות מ.] גבי סדין בציצית גזרה משום כסות לילה ולא קאמר גזירה שמא יתכסה בו בלילה וכן אמרינן בפרק התכלת (דף מד.) דטלית שאולה חייבת בציצית משלשים יום ואילך משום דנראית כשלו ומשתרי בה כלאים אע"ג דפטורה מדאורייתא אלא כיון דהותרה אצל בעל הטלית ובספרי תניא אם היתה מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית ועוד תניא התם רבי יהודה בן בבא אומר ביחוד בטלו חכמים כסות אשה מן הציצית אלא פעמים שבעלה מתכסה בה הלכך נראה דכלאים בציצית שרי בטלית של איש בין לאשה בין ביום בין בלילה ואפ"ה חשיב מצות עשה שהז"ג כיון דכסות לילה פטור ועוד דטלית של יום נמי אם נפסק בלילה שרי ולא מיחייב עד היום . נראה לי דהני תרי שינויי סתרי אהדדי דלשינויא קמא המתעטף בלילה בכסות יום חייב לברך מדלא משני דהוי מצות עשה שהזמן גרמא אלא משום דכסות לילה פטור משמע הא כסות יום חייב אפילו בלילה ולאידך שינויא משמע דכסות יום אין מברכין עליו בלילה מדקאמר שאם נפסק בלילה שאינו חייב לתקנו עד היום : (ד) **וראיתי** באשכנז לפני יום הכפורים כשמשכימין באשמורת שש"ץ צבור מתעטף בטלית של אחר כדי ליפטר מן הברכה משום טלית שאולה משום דמספקא נהו בטלית (ה) שאינו שלו אם צריך לברך אם לאו ונראה לי כשנויא קמא דכי היכי דכסות לילה פטור אפילו ביום הכי נמי כסות יום חייב אפילו בלילה וכן כתב בספר המצות שרי"צב"א היה מברך בליל יום הכפורים כשהיה מתעטף בטליתו וכן משמע בירושלמי דפרק קמא דקידושין דקאמר אמר להו ר"ש אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אלמא תלינן טעמא דהזמן גרמא בכסות לילה משמע הא כסות יום חייב אף בלילה ומה שמתעטפין באשכנז בטלית של אחר כדי ליפטר מן הברכה משום טלית שאולה נראה לי שמועין הם דהא דטלית שאולה פטורה מן הציצית היינו השואל* מחברו טלית שאינה מצויצת שעד שלשים יום פטור מלהטיל בה ציצית דכתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אבל בכסות שאינה שלך לא חייבה תורה לעשות גדילים אבל השואל מחברו טלית מצויצת צריך לברך וכן מצאתי שכתב בעל העיטור ז"ל ולמאי דפרישית שכלאים בציצית מותרין אף בלילה תיקשי לך הא דאמרינן בפרק התכלת (דף מג.) גבי כהנים כהי דאישתראי כלאים גבייהו בעידן עבודה שלא בעידן עבודה מי אישתרי ויש לחלק דהכא גדילים תעשה לך אלא תלבש שעטנז קאי וקאמר רחמנא דבכה"ג תלבש ומשמע דכל לבישה התירה תורה בין ביום בין בלילה כמו אם לא היו כלאים אבל התם לבישה בלא עבודה לא הותרה מעולם ועוד כלאים בציצית הותר בטלית המיוחד ללבישה שעיקרו עשוי להנאתו הלכך כל זמן לבישתו הותר בין ביום בין בלילה אבל גבי כהנים לא הותר אלא במיוחדין לעבודה הלכך דוקא בעידן עבודה שרו ועוד היה אומר רבינו תם דאף שלא בעידן עבודה שרי והכי קאמר נהי דאישתראי בעידן עבודה כלומר בגדים המיוחדים לעבודה שלא בעידן עבודה כגון בגדים שאין מיוחדים לעבודה כמו בגדי חול מי שרו וכן מוכח בתוספתא דכלאים דתניא בגדי [ב] כהונה ובגדי כהן גדול [ג] שיצא בהן למדינה חייב במוקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור *[מפני שהן ראוין לעבודה] אלמא אין בהם משום כלאים אפילו שלא בשעת עבודה והא דאמרינן ביומא בפרק בא לו (דף סט.) שהיו מקפלין אותן ומניחין אותן תחת ראשיהן ולאו תחת ראשיהן ממש משום כלאים היינו דוקא בהצעה שלא כדרך לבישה וטעמא דמילתא דשאני לבישה משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת דכשיגמור עבודתו יפשטם מיד ולא יטתהו עליו כלל הלכך כשהתירה תורה לבישה לגמרי הותרה אפי' שלא בשעת עבודה : **מיבעי** ליה לכדתניא על ארבע כנפות כסותך ד' ולא שלש וכו'. והא דתניא בספרי בפרשת ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם [שומע אני] אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמונה במשמע ת"ל (ד') על ד' כנפות יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמונה מן המשמע כ"ל דהכי פירושו אי לא כתיב אלא על כנפי בגדיהם ה"א שבכל כנפים שיש לבגד אמרה תורה לעשות ציצית הן מעט הן הרבה ת"ל על ד' כנפות ונתמעטו מעט והרבה נתמעטו בעלי שלש שהוא פסול אף אם הטיל בו ד' ציצית לארבע כנפות בעינן וליכא ונתמעטו בעלי ה' ויותר שאין להטיל בכל הכנפים אלא בד' מן הכנפים : **תנן** בפ' הקומץ (דף כח.) ארבע ציציות מעכבות זו את זו שכולן מצוה אחת הן רבי ישמעאל אומר ארבעתן ד' מצות וגרסינן עלה בגמ' [דף לז:] מאי בינייהו סדין בציצית איכא בינייהו לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן אי חסר אחד מהן ליכא מצוה והוו להו [איכך] כלאים ולרבי ישמעאל לא הוו כלאים דשלש שנשארו הוו שלש מצות . רב אדא בר אהבה אמר טלית בת חמש איכא בינייהו (ו) לת"ק דאמר מצוה אחת הן ארבעתן מצוה אחת וכי רבי רחמנא טלית בת חמש להטיל ד' כנפותיה רבייה ולא להטיל לכנף חמישי דמצות ציצית בארבע כנפות ולרבי ישמעאל דאמר ארבעתן ד' מצות כי רבייה רחמנא לבעלת חמש להטיל לכולם רבייה דהא כל חד מצוה באנפי נפשיה רבינא אמר הא דרב הונא איכא בינייהו דאמר רב הונא היוצא בטלית [מצויית] שלא כהלכתה בשבת חייב חטאת (ז) לכולהו אית להו דרב הונא ואם הטיל (ח) לארבע לתנא קמא הוי מצויית שלא כהלכתה וחייב חטאת דהני ציציות הוי משוי ולר' ישמעאל הוי מצויית כהלכתה דג' מצות מיהא איכא : אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי ישמעאל . ולית הלכתא כוותיה : **ותו** גרסינן [שם] אמר רב שישא בריה דרב אידי האי מאן דבלייה לגלימיה לא עבד ולא כלום מאי טעמא שוייה טלית בעלת חמש פירוש שחתך א' מן הקרנים ועשה ממנו שתי קרנות כדי לפטרה מן הציצית אמר רב משרשיא האי מאן דבלייה לגלימיה לא עבד ולא כלום מ"ט כמאן (ט) דשדי דמי ותנן נמי [ד] כל [חמתות] צרורות טהורות חוץ משל ערביים פירוש דצרייה לגלימיה שהגביה כנפי הטלית (י) ותפרן שלא נשאר כנף בטלית כדי לפטרה מן הציצית : **התכלת** אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת . פירש"י אע"ג דמצוה לתת שני חוטי תכלת ושני חוטי לבן בציצית אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עבד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא ולכאורה הוה משמע דאין זה מעכב את זה (כ) שאם הטיל ב' חוטין מן הא' יצא כי הא דתפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת ש"י ונהגו כפירש"י וכן מוכח בפ' התכלת [דף מ.] (ל) והא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין ומפרש שאסרוהו גזירה משום קלא אילן פי' צבע הדומה לתכלת וכיון שאינו תכלת הוי כלאים שלא במקום מצוה ופריך לא יהא (מ) האי אלא לבן פירוש מאי איכפת לן אי רמא קלא אילן לא יהא האי קלא אילן חשוב אלא כאמר לבן בעלמא והא אמרינן אין לו תכלת מביא לבן אלמא משמע דאי הוי לבן אין כאן איסור אף בטלית של פשתים ואע"ג דבלאו (נ) הכי דקלא אילן איכא שני חוטין לבן אלמא היכא דלית ליה תכלת בעי למירמי ארבע חוטי לבן ומיהו יש לדחות דאע"ג דבשני חוטי לבן לחוד איכא מצות ציצית (ס) דאי נמי רמי טפי ליכא איסור כלאים דאין זה מוסיף על המצות דגדיל שנים גדילים ארבע (ע) כלדרשינן מיניה שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת גאו למעוטי טפי קאתי כדאשכחן גבי ערבי נחל [סוכה לד.] דדרשינן ערבי שתים ונהגו להוסיף הרבה ערבה בלולב וכן פרש"י בפרק התכלת [דף מח:] גבי טלית שכולה תכלת דקאמר עלה כאן בטלית בת שמונה חוטין ופירש הוא ז"ל עלה ואין כאן בל תוסיף משום דציצית אחד בכנף ולא שנים פירוש דוקא בי ציציות אסור אבל להוסיף חוטיי בציצית שרי וקשה דבסנהדרין פרק אלו הן הנחנקין (דף פח:) משמע דאם הוסיף חוטין בציצית פסול גבי זקן ממרא דקאמר

שלטי הגבורים

א וכתב מיימון דאותו הפטורין יכולין להתעטף בלא ברכה ור"ת ז"ל כתב שיכולות לברך אע"פ שהן פטורות וכתב הטור ויותר טוב שלא יברכו וצ"ע בדברי ר"ת דהא סבירא ליה דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט :

ב וסדינין אע"פ שאדם ישן בהן בבקר עיקר תשמישן בלילה וכסות לילה מיקרו . טור :

לשון ריא"ז

ג וטלית שאין בה ארבע כנפות פטורה ואם יש לה יותר מארבע מחויבת שהרי יש לכל חמש ארבע ואינו מטיל אלא לארבע כנפות בלבד שהרי התורה אמרה ד'ולא יותר. החותך אחת מד' כנפות טליתו כדי לפוטרה מן הציציות לא עשה כלום שהרי במקום החתך נעשו שתי קרנות והרי היא בעלת חמש כנפות וחייבת בציצית וכן אם קשר הכנף הרביעי או שתפר ונראה כאילו אינו לא עשה כלום שאין הכנף מתבטל בקשירתו או בתפירתו :

לשון ריא"ז

ד ועד שלא יטיל בה ד' ציציות על ד' כנפות אין בהן משום מצוה ואין ראוי ללובשה :

חדושי אנשי שם

ד"ת (א) וא"ת אמאי לא דרשי' הכא כל דאיתנהו בלא תלבש איתנהו בגדילים דומיא דקדוש היום ומצה שהם חייבות מטעם היקשא דהא דרשינן סמוכים במשנה תורה לכ"ע ותירץ הרמב"ן משום דהיקשא דמצה וקידוש היום לא איצטריכא היקשא דקרא אלא לחייב נשים אבל הכא הא דרשינן הני כמוכים להתיר כלאים בציצית ולכן דין הנכיה נניח אותו לפי כללו דכל מ"ע וכו' וליכא לאקשויי דאין היקשא למחצה דלא אמרינן אין היקשא למחצה אלא לענין שילמד עליון מתחתון והתחתון מעליון על דרך הרי זה בא ללמד ונמצא למד ואע"ג דמהיקשא דלא תאכל עליו חמץ ילפינן נמי (דנשים חייבות) [דמצה בהם דוקא מחמצת המינים] מיהו אפשר דעיקר היקשא לא בא רק לחייב נשים דדין חמצת המינין אף בלא היקשא ידעינן ליה דלחם עוני אמר רחמנא ולא מיקרי לחם אלא המחמצת מינין והוחק ובתוספות פ"ק דיבמות מאריך בזה:

הגהות הב"ח

(א) גרים נשים ועבדים ר"ש כו' כצ"ל : (ב) וכל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות כצ"ל : (ג) נ"ב מתני' פרק הקומץ דף כח והפסק בגמ' דף לז ע"ב בסוף הפרק ע"ש: (ד) עד היום וראיתי באשכנז כצ"ל והד"א : (ה) צ"ל שהוא : (ו) לת"ק דאמר ארבעתן מצוה אחת הן כי רבי כו' כצ"ל ותי' מצוה אחת הן נמחק : (ז) וכולי עלמא אית להו הא דרב הונא כצ"ל : (ח) צ"ל לרביעית : (ט) דשרי כצ"ל : (י) נ"ב וקשרן א"ר דימי האי מאן דחייטיה לגלימיה לא עביד ולא כלום מ"ט אי איתא דלא מבעי ליה ליפסוק וליבדייה פירוש דחייטיה לגלימה שהגביה כנפי הטלית ותפרן : (כ) נ"ב היינו : (ל) נ"ב דקאמר : (מ) תי' האי נמחק : (נ) צ"ל הני : (ס) צ"ל אי : (ע) צ"ל דדרשינן : (פ) נ"ב אלא : (צ) נ"ב ב' מצמר צבוע תכלת ראוים כו' .

הגהות חוי'

(א) נ"ב צ"ל נשים ועבדים:

הגהות כאו"ד

[א] נ"ב אשר תכסה בה לרבות כסות סומא . רש"י : [ב] צ"ל כהונה : [ג] צ"ל שיוצא : [ד] נ"ב פ' כ"ו דכלים מ"ד :

עי' ברא"ש פ' כל הבשר סימן ש' ובטוש"ע א"ח סימן יד

גי' ד"ת

נר מצוה

משום [ר' נתן שאמר משום] רבי יוסי הגלילי שאמר משום ר"י בן נורי אין לו תכלת מטיל לבן: *תניא היה ר"מ אומר קשה עונש הלבן מעונש התכלת משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו הביאו לי שתי חותמות לאחד אמר לו הבא לי חותם של זהב ולאחד אמר לו הבא לי חותם של טיט פשעו שניהם ולא הביאו איזה עונשו מרובה הוי אומר זה של טיט: *ת"ר טלית אשהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי חייבת אין קטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שגדול יוצא בו עראי פטורה: ת"ר בטלית כפולה חייבת בציצית ר"ש פוטר ושוין שאם כפלה א ותפרה שחייבת רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב יצחק חזייה דהוה מיכסי בטלית כפולה ורמי ליה חוטי דתכלתא אכפליה איפשוט קם חוטי על רישיה א"ל [לאו] היינו כנף דכתב רחמנא (א) באורתא שדייה ואיכסי גלימא אחרינא א"ל מי סברת ציצית חובת גברא הוא חובת טלית היא זיל רמי ליה: אמר רב טובי בר ביסנא אמר שמואל כלי גקופסא חייבת בציצית אמר רבא ומודה שמואל °בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מאי טעמא °אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לכסויי עביד בההיא שעתא רמי ליה משום °לועג לרש חרף עושהו פירוש שעשאה לכבודו שעשאה לתכריכין שלו: *רב נחמן אשכחיה לרב אדא בר אהבה דרמי חוטי ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ציצית אמר ליה מאי (ב) ציצית דשמענא הכי אמר רב ציצית ב אינה צריכה ברכה ושקלינן וטרינן ואסקינן דבהא פליגי מאן דאמר ציצית אינה צריכה ברכה קסבר °חובת גברא הוא והויא

רש"י

תכלת יצא: גדול עונשו של לבן. למי שאינו מטיל ציצית: זה שאמר לו של טיט. שמלוי ולא הביאו: שהקטן. שהגיע לחינוך: טלית כפולה. שהיתה ארוכה וכפלה לשתים: ור"ש פוטר. שאם הפשוט נמצאו ציצית באמצעיתה: שאם כפלה ותפרה שחייבת. דלא תיפשיט: איפשוט. נתפשט הטלית והיו הציצית באמצעיתה (ג) שהיא ארוכה כפלים בקומתו והיתה כפולה והכפל מוטל על ראשו ושני ראשי הטלית למטה מאחריו ושני ציציות בקרנות האחד ושני ציציות בשני ראשי הכפל מקום שאורכו כלה וכשנתפשטה נמצאו שני ציציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של רבה: לאו היינו כנף. דבאמצעיתן הן עומדין: מי סברת חובת גברא הוא. דכשתקיים מצות ציצית באחת מהן דתפטר באחריתי: חובת טלית הוא. הטלית הכפולה חייבת בציצית: זיל רמי לה. הסר אותן ציציות שהיו בכפולה והטל בה אחרות כמותן: כלי קופסא. טליתות הראויין לציציות אע"פ שמונחין ומקופלין בקופסא (ד) הואיל ועומדין להתכסות בהו אשר הכסה קרינן ביה: לכבודו. לתכריכין: והויא שעתא. כשלובשין אותו למת: רמי ליה. מטילין בו ציצית: משום לועג לרש. דדמי לליעוג כלומר איפטר ליה מן המצוה: (ה) (ציצית. לשון ציגלוג): אינה צריכה ברכה. בשעת עשייתה

נמוקי יוסף

דבריסזה שאמר לו של טיט. שהוא קל למצאו ועם כל זה לא הביאו: טלית של קטן וכו'. מפני המתביישים לצאת לחוץ בלא כסות מתכסה ראשו ורובו חייבת דכסותו קרינן ביה: פטורה. דלאו כסותו הוא: כפלה. שהיתה ארוכה מאד כשתים כראוי לה כגון זו ואין ראוי ללבשה אלא א"כ כופלין אותה: ור"ש פוטר. דה"ל כבגד שאינו ראוי ללבישה והלכתא כוותיה: ושוין וכו'. שאם תפרה לאחר שכפלה שחייבת דהא חזיא לאיכסויי: אכפליה. והיו שתי ציציותיה בכפליה ולא היתה תפורה ונתן מקום הכפלות בראשו: אפשיט. כשנתפשטה לו היו ציציות הכפל בראשו באמצע הטלית: א"ל היינו כנף. בתמיה: מי סברת וכו'. דלמאן דאמר חובת גברא הוא כיון שיש לו טלית מצויית פטור מלהטיל תכלת בשאר טליתות כל זמן שאינו לובשן: חובת טלית הוא. ואע"פ שיש לו טלית מצויית חייב לעשות ציציות בכל טלית שיש לו בד' כנפות ועביד לאכסויי בהו: כלי קופסא. מונח בקופסא לפי שאין דעתו ללבשן כי אם בימים ידועין: חייבת בציצית. דסוף סוף היא עבידא לאיכסויי בה מחיים: בזקן שעשאה לכבודו. לתכריכין שלו ואע"פ שלובש אותה לפעמים בחייו כיון שאין עיקר עשייתה לאיכסויי מחיים הויא ליה ככסות לילה שהיא פטורה אף ביום לאפוקי כלי קופסא שעיקר עשייתה לאיכסויי בה מחיים: בההיא שעתא. שמת: רמי. נותנין שם ציצית והעלה הריטב"א ז"ל שמנהג יפה הוא לתת ציציות בתכריכין כיון שרגילין במצוה מחיים משום והלך לפניך צדקך וגו' וי"מ שיש במדרש שלכך נסמכה פרשת נסקל לפרשת ציצית לומר שהמת חייב בציצית: אמר רב ציצית אינה צריכה ברכה. כתב הריטב"א כתב רבינו ז"ל והלכתא כרב דאמר חובת גברא הוא דהא אנן לא מברכינן לעשות ודחי מימרא דשמואל דכלי קופסא ואין לנו לזוז מדברי רב אלפס והרמב"ן וכן הגאונים ז"ל וגם הרבה מגדולי האחרונים ז"ל פסקו כן ומיהו ודאי קי"ל כתוספתא דברכות דתניא העושה ציצית לעצמו אומר שהחיינו ואם לא אמר בשעת עשייה אומר בשעת עטיפה הראשונה דהכי הלכתא בלולב ובסוכה כדאיתא בדוכתייהו [סוכה מו.]. ועכשיו נשאר לנו לבאר מצות ציצית אם העטיפה מעכבת בו אם לאו ולפרש קצת לשון הברכה וכיצד מברכין אותו והמניח ציצית ותפילין איזה מהם מקדים לפי שרבו בזה סברות המפרשים ז"ל ונאמר כי יש מן הראשונים ז"ל שאמרו כי אין מצות טלית מתקיימת אלא בעטיפת הראש לכסות בו ראשו וגופו או רובו כדכתיב אשר תכסה בה ולדבריהם אין מצות ציצית באלו הטליתות הקטנים שנהגו ללבוש ברוב המלכיות ואין נראה כן ומה שהיו מברכין להתעטף זהו למצוה מן המובחר ואפשר שהתלמוד מדבר לפי מנהגם שלא היו רגילין ללבוש טלית בת ארבע כנפות אלא טלית גדול כדאמרינן טלית של ת"ח צריך שיהא נראה מתחתיו ספח אבל משורת הדין כל כסות של ד' כנפות חייבת בציצית ויוצא בו ממצות ציצית אע"פ שאין בו לא כיסוי ולא עטוף דרחמנא בגדיכם וכסותך קאמר וכל מלבוש וכסות במשמע ובלבד שיהא לו כנפות ואי משום אשר תכסה בה ההיא לאו

פסקי הרא"ש

ר"א אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מן התורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין ופריך והא איכא ציצית ומשני אי קשר העליון דאורייתא גרוע ועומד הוא ויש לומר דכל מה שמוסיף מארבע חוטין ועד שמונה לאו גורע הוא ולא מיפסיל בכך כדאשכחן אמוראי בפרק התכלת [דף מב.] רב אחא בר יעקב רמי ארבעה ורבי ירמיה מדפתי רמי תמניא ולא פליגי הני אמוראי אלא מר עביד הפחות ומר עביד היתר ובסנהדרין דמוסיף על תמניא וקצת תימה היכי משמע מקרא דאי בעי עביד הכי ואי בעי עביד הכי בשלמא אי אמרינן דפליגי איכא למימר דבהכי פליגי דמאן דרמי ארבע כדדרשינן גדיל שנים גדילים ארבע ומאן דרמי תמניא סבר דגדילים דאמר רחמנא אכל מין ומין קאי גדילים מלבן גדילים מתכלת דהיינו צמר ופשתים דקאי גדילים עלייהו וצריך לומר דאף זה במשמעות גדילים דאי עביד גדילים מתכלת ולבן שני חוטין מזה ושני חוטין מזה גדילים קרינא ביה ואי עביד מכל מין ומין גדילים כגון ארבע חוטי לבן ד' חוטי תכלת גדילים קרינא ביה ולאו מוסיף הוא אבל אי רמי טפי הוי מוסיף וגרוע ועומד הוא ולעולם גדילים בעינן דהיינו ארבע חוטין בין שיש בו שני מינים בין שאין בו אלא מין אחד כמו שפרש"י וראיה עוד לדבריו מהא דאמרינן גבי טלית שכולה תכלת כאן בטלית בת ארבעה חוטין כאן בטלית בת ח' חוטין פירוש בטלית בת שמונה חוטין ארבעה חוטי תכלת והטיל בה ארבעה חוטי קלא אילן לקיים בה מצות שני מינין פסולה הואיל ולבר קלא אילן איכא חוטין כל צרכה חיישינן דילמא מזבן לה לאינים אחרינא וסבור דכולהו תכלת ושקל ד' מינייהו ורמי להו בטלית אחרינא אבל בטלית בת ד' חוטין שיש בה שם שני חוטין תכלת יכול לתת בה שני חוטי קלא אילן לשם לבן וליכא למיחש שמא יקח ממנה שני חוטין ויתנם בטלית אחר כיון דליכא אלא ד' חוטין אי שקל מינייהו מיפסיל אלמא דבפחות מד' חוטין לא מיתכשר אפי' ממין אחד: וגרסי' בגמרא [דף לח.] התכלת אינה מעכבת את הלבן (ו) לימא מתניתין דלא כרבי דתניא וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה דברי רבי וחכמים אומרים אין מעכבין ומסיק [שם ע"ב] אמר רבא לא נצרכה אלא לגרדומין דאי איגרדוס תכלת וקאי אלבן או איגרדוס לבן וקאי אתכלת לית לן בה דאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשרין וכמה שיעור גרדומין אמר בר המדורי אמר שמואל כדי לענבן משמע דאי איגרדוס תרוייהו פסולין אפילו אם נשאר בהן כדי עניבה ולכך היה אומר ר"ת דעכשיו שנותנין ד' חוטים שנים משום לבן ושנים משום תכלת וכופלין אותן לשמונה אם נפסקו שנים מן השמונה ונשאר בהם כדי עניבה כשר ואם נפסקו שלשה פסול דשמא לא נשאר בו אלא חוט אחד שלם ויש אומר דהך שנויא דגרדומין אליבא דרבי דלרבנן אתיא מתני' כפשטה דתכלת אינו מעכב את הלבן כלל אלא דדחיק תלמודא לאוקומה למתניתין אליבא דרבי ובגרדומין ודוקא לרבי דאית ליה דמעכבין זה את זה ותרווייהו מצוה אחת ומועיל השלם לחברו כאילו כולן שלמים אבל לרבנן דלא מעכבי אהדדי שוו כשתי מצות ואי איגרדוס חד וקאי אאידך אינן מועילין זה *בלא זה ואין הלכה כרבי דר' יוחנן בן נורי[א] הוא דפליג עליה וקי"ל הלכה כרבי מחברו ולא מרבו. ולא מסתבר דתהוי מלתיה דבני רבי חייא בפלוגתא דרבי ורבנן אלא ככולי עלמא אתיא וי"מ אי איגרדוס תכלת וקאי אלבן היינו שנפסק החוט מעיקרו ולא נשתייר בו אלא כל שהוא דלרבי דסבירא ליה דמעכבין זה את זה שלעולם צריך שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת מצוה אחת הן ומועיל השלם לחברו אבל לרבנן דסברי דאין מעכבין זה את זה אלא בין יש לו תכלת ובין יש לו לבן צריך שיתן ד' חוטין פירוש אפילו הן ממין אחד אם נפסק חוט מעיקרו פסול דכיון שנפסק (ז) מקום חבורו לכנף לא נשארו כי אם שלשה חוטין אבל אם נפסקו [אפילו] כל ארבעתן ונשתייר בהן כדי עניבה כשר והא דמייתי הא דבני רבי חייא אהא דאמר רבא לא נצרכה אלא לגרדומין לא שיהא לגמרי כההיא דבני רבי חייא דבני רבי חייא אליבא דרבנן מצרכי לכל ד' חוטין כדי עניבה וגרדומי תכלת אכל ד' חוטי קאי דאיגרדוס מקצתן ואשתייר מקצתן וכיוצא בו לרבא אליבא דרבי אי איגרדוס חוטי תכלת לגמרי *[ולא נשתייר ממנה כדי עניבה] ואשתייר חוטי לבן שלמים או להפך [כשרים] ולא מייתי הא דבני רבי חייא אלא דלא בעי' סופן כתחלתן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והא דקאמר רב נפסק חוט מעיקרו פסול לאו דוקא מעיקרו אלא כל שלא נשאר בו כדי עניבה נפסק מעיקרו קרי ליה כיון שלא נשתייר בו כדי הכשר ופירוש זה נראה עיקר דגרדומי תכלת דבני רבי חייא משמע דאיגרדוס כל ארבעתן כי קורא לכל הציצית תכלת כדקאמר תכלת שכרך רובה כשרה וכן רמי תכלתא *לאינשי דביתהו וכן משמע לישנא דגמרא דקאמר מאי שיריו ומאי גרדומיו לאו שיריו דאפסוק מינייהו ואשתייר מינייהו גרדומי דאיגרדוס איגרדומי אלמא דגרדומי אכל ד' חוטי קאי וכן משמע דומיא דגרדומי אזוב דקאי אכל שלשה קלחי אזוב הלכך אפילו איגרדוס כל שמונה חוטי ונשתייר בהן כדי עניבה כשר ואם יש אפילו בחוט אחד פחות מכדי עניבה פסול:

וגרסינן תו [דף לח:] איבעיא להו כדי לענבן כולהו בהדי הדדי או דילמא כל חד וחד לחודיה תיקו ואזלינן לחומרא. ובעי' כדי לענבן כולהו בהדי הדדי בעי רב אשי אלימי ולא מיענבי ואי הוו קטיני הוו מיענבי מאי אמר ליה רב אחא בריה *(דרב אחא) לרב אשי כ"ש דמיככר וכשרין אמר רבה ש"מ צריך לקשר על כל חוליא דאי ס"ד לא צריך הא דאמרי בני ר' חייא גרדומי תכלת כשרים כיון דאישתרי להו עילאי אישתרי להו כולהו מכאן משמע קצת דכדי עניבה דקאמר לעיל לא בעי שישייר בפתיל כדי עניבה אלא אפילו נפסק כל הפתיל ונשתייר בגדיל כדי עניבה מדקאמר כיון דאישתרי עילאי אישתרי כולהו דאי נשאר כדי עניבה בפתיל לא מישתרי הקשר ורש"י דחק לפרש דרבא לית ליה דבר המדורי דבעי כדי עניבה ולא משמע כן וכן בספרי תניא בפרשת גדילים בד"א בתחילתה אבל בשיריה ובגרדומה אפי' כל שהוא משמע דאגדילים קאי: [שם לח:] מאן תנא דפליג עליה (ח) דרבי האי תנא דתניא רבי יצחק אומר משום רבי נתן שאמר משום ר"י הגלילי שאמר משום ר' יוחנן בן נורי אין לו תכלת מביא לבן: בזקן שעשאה לכבודו. ומשמע שתכריכי המת מטילין להם ציצית והאידנא נהגו להסיר הציציות מתכריכי המת והיה אומר ר"ת סמך למנהגם משום דציצית נראית "כעדות שקיים כל המצות ואין הדור הזה ראוי לאותו עדות ואמרינן במדרש על כנפי בגדיהם לדורותם לדור שכולו תם ועוד דבימיהם היה כל עיטופם בטלית בת ארבע כנפות והיה לכולם ציציות בחייהם הלכך מטילין בהם גם במותם משום לועג לרש אבל האידנא שאין עטיפתנו בטלית בת ארבע כנפות ויש הרבה בני אדם שלא היו להם ציצית בחייהם ואי רמינן ליה אחרי מותו איכא טפי לועג לרש שמזקיקין אותו מה שלא קיים בחייו ואם היו משימין לאותם שהיו להם בחייהם נמצא שאותם שלא היו להם בחייהם מתביישים ואין לומר ויתביישו וכן ראוי להם על שלא הטילו ציצית בחייהם. לפי שהתורה לא הזקיקה לעשות ציצית אלא למי שיש לו טלית בת ד' כנפות ועוד סמכו על הא דאיתא במסכת שמחות שצוה אבא שאול בן בטנית הטילו תכלת מאפליוני ואע"ג דקאמר הטילו ולא קאמר התירו מ"מ משמע נסירו מדקאמר מאפליוני ולא קאמר באפליוני ואין להביא ראיה למנהגנו מהא דאמרינן בפרק מי שמתו (דף יח.) גבי תכלתיה דרבי יונתן דשדי אקבריה ואמר

שלטי הגבורים

א היתה מרובעת וכפלה כתב מיי' אין מטילין ציציותיה על כנפיה כמו שהיא כפולה אא"כ תפרה כולה ואפי' מרוח אחת ימלבון הרא"ש ירא' שחייבת אע"פ שלא תפרה:
ב אלא מברך להתעטף בציצית ואם פשט טליתו ולא היה דעתו ללובשו מיד כשחוזר ולבשו צריך לברך אבל אם היה דעתו ללובשו מיד כגון שפשט אותו כדי ליכנס לבית הכסא כזה אני מסתפק אם צריך לברך שיש פנים לכאן ולכאן דאיכא למימר כיון דילפינן כל התורה כולה מתפילין כל אימת דממשמש בהו מברך פי' אם זזו ממקומן ולא ידע שלא היו במקומן אבל אם הויזם ממקומן אדעתא להחזירן מיד התם נמי לא היה צריך לברך וזה דעתי והיכן בטליתו גלילה אין צריך לברך עליו נבקר. טור:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל באורייתא: (ב) נ"ל ציצית: (ג) נ"ל היתה: (ד) נ"ל חייבת בציצית: (ה) נ"ל ציצית: (ו) נ"ל במקום: (ז) נ"ל ... (ח) ...

הגהות מאי"ז

[א] שייך עליה כנ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' טז:
ב מיי' פ"ג שם טוא"ח סימן (יז)[י]:
ג מיי' פ"ג שם סמ"ג עשין כו טוא"ח סי' יט.

א מיי' פ"ג מה' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' יד:
ב מיי' פ"ק שם סמג שם טוא"ח סי' טו:
ג מיי' פ"ק ופ"ב שם סמג עשין כו טוא"ח סי' יא יג:

רש"י

עשייתה: חובת גברא. ועטיפתה היא גמר מלותה: וכנפיה של עור. שנחתכו קרניה ותלה בהן עור: חוץ לשלש. למעלה מג' אצבעות משפת הכנף: יתפור. ולא חיישינן דלמא פייש מידי מן חוטי התפירה ויוסיף עליו ד' חוטין לשם ציצית ואיכא תעשה ולא מן העשוי דהא חוץ לג' לא חזי לתלות ציצית כדאמרי' לקמן: תוך ג'. דראוי להניח שם ציצית: לא יתפור. דחיישינן להא דפירשנו: ממקום אחר. מן טלית אחר ויש בה תכלת: ותולה בה. משום דעל כנפי בגדיהם בעינן וכנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה: ושוין שמביא תכלת. מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה דהכא ליכא ולא מן העשוי דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כאן כבתחלה: ובלבד שלא תהא מופסקת. שיהא כל חוטיה שלימים: אין מתירין. ציצית מבגד לבגד והיא ברייתא דלעיל ושוין מוקי לה בדיעבד: אין מדליקין. נר חנוכה מנר חנוכה משום ביזוי מצוה כדמפרש במסכת שבת (דף כב.): כל מילי דמר. רבה: ארבע. חוטין נותן בחור הכנף וכופלן לשמנה: משולשת. תלויה הענף מן הגדיל: ארבע. אצבעות: וג'. שב"ה אומרים שיהא [כל אחת] באותן ג' אצבעות (ב) [אחת מד'] מטפח של כל אדם דהיינו כמדת גודל: שית בקטנה. באצבע קטנה: וחמש באצבע וארבע בגודל. והכל שיעור אחד: בתוך ג' אצבעות. כלומר שלא ירחיק מן שפת הכנף יותר מג' אצבעות: אין לשון ציצית אלא לשון יוצא. תלוי ויוצא מן (הכנף) הענף

הגהות הר"י (א) עי' בר"ף שבת פרק במה מדליקין סי' שו:

כס"י בעינן וכ"ה בגמ'

בגמ' הגי' אמר רחבה אמר ר' יהודה

נר מצוה

והויא לה מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה וכל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה אין צריך לברך שהרי התפילין אין עשייתן גמר מלאכתן ואין צריך לברך לעשות תפילין ומאן דאמר ציצית צריכה ברכה קסבר ציצית חובת טלית היא והויא לה מצוה שעשייתה גמר מלאכתה וכל מצוה שעשייתה גמר מלאכתה צריך לברך משעת עשייתה כמו המילה שעשייתה גמר מלאכתה וצריך לברך: והלכתא כרב דאמר חובת א גברא היא דהא אנן לא מברכינן לעשות ציצית הלכך הא דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ליתא והכי אמר בעל הלכות ואיכא מאן דאמר הלכתא כשמואל דאמר חובת טלית היא ואנן כתבינן מאי דסבירא לן *אמר רבא הא מילתא אמריתא אנא ואיתמר במערבא משמיה (א) דר' יוחנן כוותי *היא של עור וכנפיה של בגד פטורה היא של בגד וכנפיה של עור חייבת מאי טעמא עיקר בגד *היא *אמר רב יהודה טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייבת *אמר *רבה אמר רב יהודה טלית בשנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך שלש לא יתפור תניא נמי הכי טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך שלש ר"מ אומר (לא) יתפור וחכמים (א) אומרים *[לא] יתפור ושוין שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ותולה בה ושוין שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה *ובלבד שלא תהא נפסקת: איתמר רב אמר אין מתירין מבגד לבגד ושמואל אמר מתירין מבגד לבגד רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר מדליקין מנר לנר רב אמר אין הלכה כר' שמעון בגרירה ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון בגרירה (א) אמר אביי °כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל מתירין מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר והלכה כר"ש בגרירה דתניא ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ: תנו ג רבנן כמה ב חוטין נותן בית שמאי אומרים ארבעה וב"ה אומרים שלשה וכמה תהא משולשת ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלש ושלש שאמרו ב"ה אחת מד' לטפח של כל אדם: אמר רב פפא טפח דאורייתא שית בקטנה וחמש באצבע ארבע בגודל אמר רב הונא ד' בתוך ד' ומשולשת ארבע ורב יהודה אמר שלשה בתוך שלש ומשולשת ארבע אמר רב פפא הלכתא ארבע בתוך שלש ומשולשת ארבע פירוש ארבעה חוטין בתוך שלש אצבעות בטלית ומשולשת הציצית ארבע ג אצבעות למימרא דאיכא שיעורא והתניא ציצית אין ציצית אלא יוצא ואין ציצית אלא כל שהוא וכבר עלו

פסקי הרא"ש

ואמר ליה רבי חייא דלייה דלא לימרון למחר דאין אצלנו ועכשיו מחרפים אותנו אלמא דלדידהו לא הוי ציצית דאיכא למימר לעולם הוו להו ציצית ואפ"ה איכא לועג כיון שאינו בר קיום מצות וי"מ שהיה שעתא כשמוליכין אותו לקבר רמינן ליה משום דאיכא לועג לרש שהמכתפים אותו יש להם ציצית והוא אין לו וכשמשימין אותו בקבר אז מסירין אותן:

טלית שאולה וכו'. והך חיובא מדרבנן הוא דמדאורייתא פטורה לעולם כדדרשינן בפרק ראשית הגז (דף קלו.) כסותך ולא של אחרים ומדרבנן הוא דחייב והוא משום דנראית כשלו לפי שאין דרך להשאיל יותר מל' יום והיינו דוקא בשואל טלית שאינה מצויית אבל השואל מחברו טלית מצויית יברך לאלתר:

בתוך ג' לא יתפור. ופרש"י ז"ל דחיישינן דילמא פייש מידי מחוטי התפירה ויניחנו ויוסיף עליו חוטין לשם ציצית ואיכא תעשה ולא מן העשוי אבל חוץ לשלש לאו מקום ציצית הוא ולפירוש זה יראה דטלית של צמר שנקרע תוך ג' מותר לתפור האידנא דאין דרך לתפור בחוטי צמר אלא בחוטי קנבו"ס ואינם ראוים לציצית ורב עמרם פירש חוץ לג' יתפור דכיון דאית ביה שלש על שלש אית ביה תורת בגד תוך שלש לית ביה תורת בגד וכמאן דליתיה דמי ואע"ג דתפריה כמאן דפסיק חשיב ולא רמינן ביה ציצית ואי עביד ביה ציצית לא פטר ליה לטלית:

ושוין שלא יביא וכו' משום דעל כנפי בגדיהם בעינן (ג) וענף זה לא היה בבגד זה בשעת עשייה: ושוין שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה. פירוש שמתיר ציצית מטלית אחר ותולה בזה ואין בזה משום ולא מן העשוי שהרי צריך לכרוך ולתקן הציצית כבתחילה: ובלבד שלא תהא מופסקת. שיהו כל חוטיה שלמים:

ארבעה בתוך *ד' וכו' פי' ד' חוטין יכנים בתוך ג' אצבעות בכנף הטלית ומשולשת הציצית ד' אצבעות משמע שכל הציצית גדיל וענף אינו אלא ד' אצבעות ורש"י פי' משולשת תלויה *הכנף לבד מן הגדיל ד' אצבעות ואז הוי הציצית שם אצבעות ור"ת פי' דמשולשת אגדיל קאי מלשון המשולש בדפנות שהוא לשון ודיל וחיבור וכן מוכח בספרי דתני לה אגדילים ולא בפרשת ועשו להם ציצית דתניא בפרשת כי תצא גדילים תעשה לך למה נאמר לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים וכמה גדילים נעשים אין גדיל פחות מג' חוטין כדברי ב"ה ב"ש אומר ד' חוטין של תכלת וד' חוטין של לבן של ד' ד' אצבעות והלכה כדברי ב"ש אלמא דגדיל ד' בעינן והכי נהיגין לעשות ציצית י"ב אצבעות שליש גדיל ד' אצבעות ושני שלישי ענף שמונה אצבעות: גרסינן בגמ' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יאשיה דמן אושא (אמר שמואל) חוט של כרך עולה מן המנין פירוש למנין שמונה חוטין ועושה אחד מן החוטין ארוך וכורך בו סביב השבעה:

בני

נמוקי יוסף

לאו לכיסוי הגוף או עטיפת הראש אתא אלא אלא נרבות כסות סומא או בעלת ה' כדאמרן לעיל [דף מג] והרי אמר טלית שהקטן מתכסה בה ראשו ורובו [דף מ:] וגדול יוצא בה עראי שהיא חייבת ומסתמא אין בה לגדול כדי עטיפת הראש וכיסוי רוב גופו אלא ודאי כדאמרן וכן פשט המנהג בכל ישראל כי רובם אין להם טלית גדולה הראויה לעטוף ועושין טליתות קטנים שלובשין אותן שלא מיעטו מן וראיתם אותו אלא כסות לילה או כסות סומא ולא כסות שתחת המקטורן וזו נראית ראיה ברורה וכן פסק הרב בעל הלכות ז"ל ואין להרהר בזה ומ"מ מצוה מן המובחר שיהא כולו מעוטף במצוה וזו דרך ירא שמים לחבב המצוה וכ"ש מצות ציצית השקולה כנגד כל המצות ולא שיהא מעכב כלל ובאלו הטליתות הקטנים שנהגו אין מברכין להתעטף אלא נהגו לברך על מצות ציצית ואין לבטל המנהג. ונהגו ג"כ לעשות המצוה מעומד. וכבר נשאלתי על המניח תפילין והמתעטף בשחרית איזה מקדים ונראה שראוי להקדים מצות ציצית שהקולה כנגד כל המצות ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת בין ביו"ט ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וכן מצאתי לרב רבינו יונה זצ"ל בספר היראה ומ"מ אותם שמתעטפים בטלית גדולה כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ונתנו מקטוריהם בראשיהם מצות תפילין באה לפניו תחלה ומברכין עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המצות ואפילו אותם שאין נוהגין אלא בטלית קטן ראוי ללבוש אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ועוד שהרי דימו אותו חכמים [דף מג:] לחותם של עבד שמקפיד בו רבו כשמכסה אותו. ומותר לאדם ליכנס בטלית מצויית לבית הכסא ועושה צרכיו שלא אסרו אלא תפילין שיש בהם משום קדושה וצריכין גוף נקי שלא יפיח בהם ושלא ייישן בהם וכן כתב הגאון ז"ל ונראה לי ראיה גמורה לדבריהם מהא דאמרינן בגמ' [דף מג.] דרב יהודה לא מברך על הציצית אלא בצפרא ואמרינן דתפי' (ד) כר' דאמר בתפילין שכל זמן שמניחן מברך עליהן וה"ה לציצית אלא דרב יהודה גברא נגיעא הוה ולא הוה שדי גלימיה מיניה כוליה יומא ש"מ שמותר לעשות כל צרכיו בטלית מצויית שאל"כ היה צריך לסלקו כשעושה צרכיו וכן המנהג פשוט ולמדנו מאותו מעשה שחייב אדם לברך על הציצית כל זמן שלובשו או מתעטף בו ואפילו אלף פעמים ביום ואם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ולובשו ומתעטף בו יש אומרים שאינו צריך לחזור ולברך וכן מצאתי בשם ה"ר יונה זצ"ל אבל מורי ז"ל היה אומר שאף בזו חוזר ומברך אם נפלה מרוב גופו *[דס"ל היסח הדעת] ונראה לי כדבריו מהאי עובדא דרב יהודה דמדמי ציצית לתפילין ובתפילין אמרי' דכל זמן דממשמשי בהו מברך והיינו דוקא כשעוקרן ממקום הנחתן ומחזירן למקומן וכן פי' בתוס' וכן פי' ה"ר יונה בשם רבו ה"ר משה ב"ר שניאור ז"ל וכיון דכן ה"ה לציצית עכ"ל הריטב"א ז"ל: טלית שאולה וכו. מדאורייתא פטורה דכסותך אמר רחמנא דמשמע כסות שלך ופטורה מן הציצית ואם רצה לעשות הרי זה משובח ומברך עליה וכן נהגו לברך על טלית שאולה מצויית וכן דעת מורי ז"ל ובמקום שנהגו להניח טליתותיהן בבהכ"נ אם בא אדם להתעטף בה לפי שעה ולהחזירו למקומו מותר ולא חשיב שואל שלא מדעת גזלן הוי כיון דליכא הכא חשש כילוי קרנא ניחא ליה לאינים דליעבדו מצוה (ה) בממוניה מה שאין כן בספרים דשמא יבוא לקרות בהן הרבה עד שיקרע מרוב משמוש וכיון שגדולי רבותינו הצרפתים חוששין מלברך בטלית שאולה מצויית תוך ל' יום ראוי לחוש לדבריהם שלא לברך ואם אדם לובש טליתות הרבה בבת אחת מברך ברכה אחת לכולן ואם אחר שלבש בביתו טלית קטן הלך לבית הכנסת ונתעטף בטלית גדול חייב לחזור ולברך כדברי ה"ר ז"ל וטעמא דקבעי רבנן זמן שלשים בטלית לפי שעד שלשים יום דרך אדם להניח טליתו מושאלת אצל אחרים ולא יותר מכאן ואילך נראית כשלו והל' יום צריך שיהיו רצופין שלא החזירה בינתיים כלל כל זה מיסוד הריטב"א ז"ל: חוץ לשלש וכו'. טלית שיש בו ציצית ונקרע הכנף סמוך לציציות אם הוא חוץ לשלש יתפור שהרי לא נתבטל הציצית כיון שנשאר שיעור שלש להיות כנף דהיינו שלש על שלש: תוך שלש. אם נקרע תוך שלש בטל הציצית מיד שלא נשתייר בו שיעור כנף וכשחוזר ותופרו ה"ל תעשה ולא מן העשוי: ושוין. אפילו למ"ד חוץ לשלש יתפור לפי שלא נתבטל הכנף הכא מודה שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ויניח בטליתו אם היה מקום ציצית קיים ונקרע שאר רוב הטלית דה"ל תעשה ולא מן העשוי ועל דרך זה נמצאת מפורשת בשם רב עמרם ז"ל וה"ר טוביה ז"ל וכן פי' הרב בעל הלכות ז"ל: וחכמים אומרים לא יתפור. ואתיא דרב יהודה כרבנן דהלכתא כוותייהו ודעת הרי"ף ז"ל ורוב הפוסקים לפסוק כרב יהודה: שלא תהא מופסקת. ואיני יודע אם כך הגירסא ולא ראיתי בו (ו) שום פי' (ב): אין מתירין. ציצית שהוא בטלית של מצוה לצורך טלית אחר אפילו נאה ממנו דאית ביה בזוי מצוה וכן מנר חנוכה לצורך נר מצוה כיון שדולק למצותו: כל מילי דמר. רבה בר נחמני הוה (ז) משמע שהלכתא כשמואל: לבר מהני תלת. דכיון דלצורך מצוה היא אין כאן בזיון אבל לצורך חול אסור בעוד שהראשון דולק למצותו ולפיכך כתב ה"ר אשר ז"ל בספר המנהגות שאסור להדליק מנרות של בית הכנסת בעוד שדולקין למצותן לצורך דבר של חול אבל כשצריך לכבותן מותר וכל נר של מצוה בין של שבת בין של חנוכה בין לצורך תלמוד תורה בין לצורך חולה שיש בו סכנה או חיה דין אחד להם: אין ציצית אלא כל שהוא. מיירי בגרדומין כדלקמן. והלכתא (ח) חוטים בתוך שלש אצבעות מן הכנף בין מן הצד בין מלמטה בסוף הכנף ושתהיה הציצית משולשת חוץ לנגד י"ב אצבעות בין גדיל וענף ואסיקנא לקמן דהוי תכלת שליש גדיל ושני שלישי ענף נמצא גדיל ד' אצבעות וענף ח' אצבעות ואסיקנא דאין שיעור זה אלא למטה אבל למעלה (ס) אין

שלטי הגבורים

א וכתב הטור ואין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי להתחייב בציצית ומ"מ יפה הדבר שיהיה לכל אדם בגד קטן בת ד' כנפות להתלבש בו: לשון ריא"ז כלים המונחים לו בקופסא ואינו לובשן פטור מן הציצית שאין הציצית חובת טלית אלא חובה המוטלת על האדם ללובשה שלא ילבש טלית בלא ציצית אע"פ שיכול אדם ללבוש טלית בעלת שלש כנפים ולפטור עצמו מציצית לעולם אין ראוי לאדם לפטור עצמו מן המצוה אלא יחזור אחר טלית בעלת ארבע כנפות ויקיים בה מצות ציצית והמחזר לפטור עצמו ממצות עשה מעניסין אותו מן השמים בעת שיש (י) [ריתחא] בעולם:

ב וכת' בעל העטור דאם ירצה להוסיף יוסיף כמה שירצה ור"י פירש דעד שמונה כפולים שהם ט"ז מוסיף טפי לא:

ג וצריכה שתהא הציצית משולשת ויורדת למטה מן הכנף ארבעה אצבעות בגודל ואם רצה להאריך בה מאריך בה כל מה שירצה אפילו אמה או שתים שאין לה שיעור למעלה ויש שעושין טפח אחד גדיל ושתי טפחים ענף וכך הוא בפרדס המורה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון הגהות מיי' מר"מ מייתי ראיה אע"ג דרבנן פליגי עליה משום דהלכה כר"מ בגזירותיו עכ"ל ובספר יראים ובנימוקי יוסף גרס איפכא ר"מ אומר יתפור וחכ"א לא יתפור וניחא טפי:

(ב) תמיהני אם לא ראה הרב פירש"י שפירש ובלבד שלא תהא מופסקת שיהו כל חוטיה שלמים ושמא על פירש"י נסתפק מה חידוש אתא לאשמועי' ומיהו ה"ר יוסף קרא בנימוקיו לא"ח סי' ט"ו כתב ז"ל משמע דאיצטריך למתני משום דסד"א אע"פ שנפסק בעודו בכנף הראשון כיון שנשתייר בו כדי עניבה היה כשר בעודו שם גם כשקבעו בכנף שני ליתכשר קמ"ל כיון דתחילת קביעתו בכנף זה הוי בחוט מופסק אע"פ שיש בו כדי עניבה פסול עכ"ל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דר' זירא: (ב) כל אצבע אחת מד' מטפח כצ"ל: (ג) נ"ל וכנף: (ד) נ"ל תימא: (ה) נ"ב ובפ' הספינה השיג על זה ע"ש בדף ר"ה ע"א: (ו) נ"ב אבל רש"י והרא"ש פירשו דהכוונה לומר שיהו כל חוטיה שלמים והב"י בטור א"ח סימן ט"ו האריך בזה ע"ש: (ז) נ"ב כלומר אע"פ דקי"ל כרב באיסורי מ"מ בהני מילי משמע דהלכתא כשמואל שהרי אביי העיד על רבה דעביד בהני תלת מילי כשמואל ומעשה רב ואפי' לקולא אזלינן בתריה וק"ל: (ח) נ"ב ד': (ט) נ"ב כלומר דאין שיעור למעלה ואם רצה מוסיף בין במנין בין באורך וכ"כ בעל העיטור וע"ז קאמר ויש שפירשו כו' כלומר ודלא כפי' ב"ה וק"ל: (י) נ"ל עונש:

שלטי הגבורים

א וכתב הסמ"ג דרש"י פירש דבעינן כדי עניבה מן הענף ור"י פי' דאפילו נחתך כל הענף ולא נשאר אלא כדי עניבה מן הגדיל כשר ואם לא נשאר כדי עניבה אפילו בחוט אחד שנפסק כולו פסול שילך נפסקו ב' ראשין פסול שמא נפסק חוט אחד מד' חוטין אבל אם לא נפסק אלא חוט אחד כשר ויש אומרים בענין אחר וזה נראה להרא"ש ז"ל:

לשון ריא"ז

חוטי ציצית שנתקו ונשארו בהם למטה מן הכנף כדי לעונבן כשרים והוא שיהא שקשר הסמוך לכנף קיים שאם נפסק החוט אפילו חוט אחד למעלה מן הקשר פסולה שהרי נפסק החוט מעיקרו והרי היא כאלו אינו ואם היה הקשר קיים ויכול לעמוד כל חוט לעצמו ואינו יכול לעונבן בולן כא' הרי זה ספק בתלמוד ואם אינו יכול לעונבן מרוב עוביין ואילו היו דקים היה יכול לעונבן הרי אלו כשרים שאינם נפסלים מפני רוב העוביה:

לשון ריא"ז

ב וצריך שירחיק נקב הכנף שנותן בו החוטין משפת הכנף מלמטה בין מן הצד כמלוא קשר הסני של גודל בשעורו שלש אצבעות בגודל ולא יוסיף להרחיק מזה השיעור ולא יפחות מכן ונמצאו החוטין יורדים מן הנקב על שפת הכנף ואם לא הרחיק משפת הכנף כענין זה פסולה וכן שיא שעת מז"ה אבל לפי שעת המורה צריך להרחיק כמלא קשר הראשון של גודל ולא יפחות ולא יוסיף להרחיק יותר מג' אצבעות וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונט' הראיות:

ג ודוקא בזמן התכלת אבל בזמן הזה עביד כמה דבעי סמ"ג וטור:

לשון ריא"ז

ויש שנוהגין לעשותן (י"ג) כענין זה כורך חוליא אחת וקושר ועוד כורך שתי חוליות וקושר ועוד כורך ג' חוליות וקושר ועוד כורך ב' חוליות וקושר קשר חמישי ונמצאו שני קשרים סמוך לכנף וג' קשרים למטה משום דמעלין בקדש ולא מורידין ומן התורה דיו בקשר אחד אלא שנהגו לעשות בו ה' קשרים כדי שיעלה בחשבון הקשרים וחשבון החוטים בגימטריא של ציצית תרי"ג כנגד תרי"ג מצות לקיים מה שנא' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה':

בני ישראל ולא הנכרים · משמע דוקא נכרים משום דכתיב בני ישראל אבל אשה כשרה לעשות ציצית ולא אמרינן כל שאינו בלבישה אינו בעשייה דגבי תפילין דוקא הוא דדרשינן הכי משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ודרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בעשייה: **עשאה** מן הקוצים וכו' · קוצים היינו חוטין התלויין ביריעה ובולטין כמין קוצים ודרך לקוצצן: נימין. חוטין *שיוצאין מן הבגד לתפור: גרדין. חוטין שיוצאין בשפת הבגד: פסולה. משום דבעינן תלייה לשמה: מן הסיסין. פקעיות של מטוה ולא נטוו לשם ציצית: (כ) **הפוחת** לא יפחות מז' וכו' נראה דוקא שכשיש תכלת אז יש לדקדק במנין החוליות שהתכלת ניכר בחוליות ודומה לרקיע והלבן דומה לאויר שבין רקיע לרקיע אבל האידנא דלית לן תכלת אין לדקדק במנין החוליות ומהאי טעמא נמי אין צריך לקשר על כל חוליא וחוליא כי הקשר הוא להכיר מנין החוליות. ולחמשה קשרים לא מצינו סמך דבימי חכמים היו עושין שבעה קשרים לכל הפחות כדאמרי' הפוחת לא יפחות מז' ועל כל חוליא קשר: ואם

[הענף] משהו: אין לו שיעור למעלה. דכמה דבעי ליהוי ארוך: ויש לו שיעור למטה. דמשולשת ארבעה בעינן אבל בציר מהכא לא והא דקתני משהו דבמשהו נמי מתכשר גרדומי: עביד ארבעה. ארבעה חוטין: ועייף להו. היה כופלן לשמונה קודם שיתלם בכנף: ועייל להו בגלימא.

תורה אור

עלו זקני בית שמאי וזקני ב"ה לעליית יונתן בן בתירא ואמרו ציצית אין לה שיעור כיוצא בו לולב אין לו שיעור מאי לאו אין לו שיעור כלל לא *אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה והכי נמי מסתברא מדקתני לולב אין לו שיעור מאי אין לו שיעור אילימא אין לו שיעור כלל (א) והתניא כל לולב שיש בו *(פחות מ) שלשה טפחים וכדי לנענע בו כשר אלא אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה הכא נמי אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה רב אחא בר יעקב עביד להו ארבעה ועייף להו מיעף (ב) עייל להו בגלימא ואביק להו מיבק קסבר בעינן תמניא בגלימא כי היכי דליהוו גדיל (ג) גדילא במקום פתילים רב ירמיה מדפתי עביד תמניא דאינון שיתסר ולא אביק להו מיבק מר בריה דרבינא עביד כדידן *אמר רבה בר בר חנה א"ר יאשיה חוט של כרך עולה מן המנין אמר רבה בר רב אדא אמר רב נפסק החוט א מעיקרו פסולה ואי איגרדומי איגרדמו ואישתייר מינייהו כדי לעונבן שפיר דמי וכשרין גרסינן (ד) בסוכה פ"ק* תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין *תנו רבנן אין ציצית אלא ענף וכן הוא אומר °ויקחני בציצית ראשי אמר אביי וצריך לפרודי °כצוציתא דארמאי אמר רב הונא אמר רב מנין ללוקח ציצית מן הנכרי שפסולה שנאמר °דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית בני ישראל ולא הנכרים: *אמר רב יהודה אמר רב עשאה מן הקוצין מן הנימין מן הגרדין פסולה מן הסיסין כשרה כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי מן הסיסין נמי פסולה בעינן טויה לשמה וליכא והלכתא כשמואל פירוש סיסין פקעיות של מטוה: *אמר רב גידל אמר רב ציצית צריכה שתהא נוטפת על הקרן שנאמר °על כנפי בגדיהם אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן וצריך להרחיק כמלא קשר ב גודל ואיצטריך דר' יעקב ואיצטריך דרב פפא דקאמר בתוך שלש דאי מדרבי יעקב הוה אמינא כמה דמרחיק לה טפי שפיר דמי קמ"ל דרב פפא ואי מדרב פפא הוה אמינא כמה דמקרב טפי מעלי צריכא רבינא ורב סמיא הוו יתבי קמיה דרב אשי אסתתר קרנא דגלימיה דרבינא ובצר ליה ממלא קשר גודל אמר ליה רב סמיא לא סבר לה מר להא דר' יעקב א"ר יוחנן אמר ליה בשעת עשייה איתמר *אמר רב תכלת שכרך רובה כשרה ואפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה ונויי תכלת שליש גדיל ושני שלישי ענף וכמה שיעור חוליא תניא רבי אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש תנא הפוחת לא ג יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה לא יפחות משבע כנגד ז' רקיעים ולא יוסיף

מנחות מב. [דף עט ע"ב] יחזקאל ח במדבר טו דף מב: דף מג. שם דף לט. דף לט.

מיבק. עונבן שחוזר ומכניס ב' הראשין בתוך הכפל ותלויין בעניבה בטלית אביק (ה) לשון (נקב) [עניבה]: בעינן תמניא. בנקב הטלית והכי משמע ליה גדילים שנים שני גדילין שהן ד' חוטין ואח"כ כופלן לשמונה: עביד תמניא. ודריש גדילים (א) לרבות עוד (ו) שני גדילים שהן שמונה חוטין: דאינהו שיתסר. דלאחר שהכניסן בטלית כופלן לשיתסר: כדידן. מכניס ד' חוטין ואח"כ כופלן לשמונה: חוט של כרך. אותו חוט שכורך סביב ועושה ממנו הגדיל עולה מן המנין דח' חוטין שנמנה עמהן: מעיקרו. דהיינו ברחב המחובר לטלית: ואי איגרדום איגרדומי. שנפסקה קצת ונשתייר קצת: כדי לעונבם. זה על זה: תלאן. תלה הציציות בכנף ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין משום תעשה ולא מן העשוי: וצריך לפרודי. להפריד חוטי הציצית זה מזה: כצוציתא דארמאי. כמו בלורית של כותים שדבוקה למטה ופרודה למעלה: עשאה לציצית מן הקוצים. הנקצלין היינו חוטין התלוין בכל יריעה וקוצצן (ז) מן הבגד: נימין. היינו אותן שיוצאין מן הבגד בתפירה: גרדין. פרנ"ש: פסולה. כל זמן שמחוברין לבגד דבעינן עשייה לשמה והאי תלוי ועומד בה הוא: סיסין. קלונגלי"ן בלשכנז: כשירה. דהיכא תלויה לשמה: שתהא נוטפת על הקרן. שתהא תולה עליה ומכה על הקרן כלומר שיגביהנה למעלה מן השפה (ח) חורה של כנף כשיתלה ונוגעת התלייה בקרן: וצריך להרחיק כו'. וצריך להגביהנה מן השפה מלא קשר גודל שיעור הציפורן עם הבשר עד הפרק ראשון: ואיצטריך דרב פפא. דאמר לעיל ד' בתוך שלש דמשמע שלא יגביהנה יותר משלשה אצבעות מן השפה: כמה דקריב לשפה טפי מעלי. ואפילו בחודה של שפה ליתכשר: דאיסתתר. ניסתר ונירקב הנקב וירד למטה עד שפיחת מן השפה עד הנקב ממלא קשר גודל: (ע) בשעת עשייה איתמר. הא דרבי יעקב. אבל נמי בשעת עשייה היה בו מלא קשר גודל: תכלת. זהו שם כל הציצית: שכרך רובה. שעשה שני שלים גדיל ושלים ענף כשרה ואע"ג דמצותה שלים גדיל ושני שלים ענף: חוליא אחת. הקפה שלש פעמים קרוי חוליא: ונוי תכלת. עיקר מצות ציצית: לא יפחות. משבע חוליות (י): ושסה

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל שדורש ציצית שני חוטין פתיל שני חוטין הרי ארבע וגדילין האמור במשנה הוריה בא להוסיף עליהם כמותם עוד שני גדילים: (ב) וכן פרש"י בסוף פ"ק דר' הרא"ש והביאו ר' יוסף קארו בנימוקי [illegible] לא"ח סי' י"ג:

נמוקי יוסף

לו שיעור ויש שפירשו דלאורך החוטין הוא שאין לו שיעור וכן כיוצא בו בלולב אין לו שיעור למעלה לגדלו אבל מנין החוטים שיעור יש להם בין למטה בין למעלה ויהיו החוטים אחר שנכפלו ל"ב חוטין ויש לבעלי הקבלה בזה ענין גדול ועמוק והסוגיא בגמרא דחוט של כרך עולה למנין. תניא בספרי פתיל תכלת שווי שזור כעין פתילה אין לי אלא תכלת לבן מנין אמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת שווי ושזור אף לבן שווי ושזור עד כאן ולמדנו ממנו שאם אין החוטים שזורים פסולה ולכן נהגו לעשות בסוף כל חוט וחוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו ומיהו נראין דברי ר"ת ז"ל דכל דשזורין בתחלתן יפה אע"פ שנתפרדה שזירתן ונעשו י"ו לא מפסלי דהוו להו כגרדומי ציצית וכשרה וכן פסק הר"ם בעל הלכות ז"ל ונראה דבריהם: **עביד ארבע** (ל). כלומר שלא גדלן כלל דס"ל דמצותם ט"ז חוטין: עביד כדידן. ארבע חוטין שזורין קודם שיכניסם בנקב *(ומצותן שזורין ויליף לה בספרי פתיל תכלת שווי ושזור אין לי אלא תכלת לבן מניין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת שווי ושזור): מן המנין ממנין השמונה חוטין (מ): [ה"ג] ולא אביק להו מיבק. מר בריה דרבינא עביד כדידן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יאשיה דמן אושא אמר שמואל חוט של כרך עולה מן המנין אמר רב אדא אמר רב נפסק החוט מעיקרו פסולה ואם איגרדם אגרדומי ואשתייר מיניה כדי לעונבן שפיר דמי וכשר גרסי' פ"ק דסוכה (דף יא:) תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהם פסולה. פירוש עייף להו פרש"י ז"ל ובתוס' כופל הד' חוטין לח' קודם שיתלה אותם בטלית ומכניס הכפל בנקב הטלית: ואביק להו מיבק. לשון נקב א"נ לשון עניבה כמו ויאבק איש שחוזר ומכניס ב' הראשים בתוך הכפול חוץ לשפה ותלויין בעניבה בטלית: בגלימא. כלומר בתוך הנקב דלהוי גדיל (נ) כוליה: עביד כדידן. להכניס בכל נקב ד' חוטין וכשנכפלין הם ח'. ומנהגנו שלא לעשות אלא נקב אחד ויצא כפל החוטין מבחוץ מן הצד: מעיקרו. מעיקרו של כנף ממש למעלה במקום תחלת הגדיל סמוך לנקב וי"מ כל שנשתייר שיעור עניבה כשרה ודוקא בב' חוטין לחוד כי לעולם צריך שישתיירו שני חוטין שלמים מכל צד בכל כנף וכנף שיהא בהם י"ב אצבעות ודי בכך אע"פ שבשעת עשייה הוסיף בארכה: תלאן וכו'. דכשתלאן תחלה (ס) *פסק החוטין והתחיל לעשות קשרים אח"כ כשפסק ראשי החוטין הוא מן העשוי ורחמנא אמר תעשה ולא מן העשוי לכך טוב שיחתכם לכתחלה קודם שיכניסם כלל: אלא ענף. כלומר חוטין נפרדים: תניא בספרי יכול יעשה כולה ענף ת"ל גדילים ואין גדיל אלא חוטין מחוברין כדמתרגמינן מעשה עבות עובד גדילו אי גדילים יכול יעשה כולה גדיל ת"ל ציצית הא כיצד צריך שיהא גדיל יוצא מן הכנף וציצית יוצא מן הגדיל ע"כ והוותיקין כל זמן שמתעטפין מעיינין בחוטין ומפרידין אותן יפה ורואין אם נעקר בהם חוט מעיקרו ומנהג יפה הוא לירא מצות: כצוציתא דארמאי. פירוש (ע) כטלית של נכרי דבוקה מלמטה ופרודה מלמעלה: [בני ישראל ולא הנכרים]. ומכאן דקדקו בתוס' שאם עשאה אשה כשרה ולא אמרינן כל שישנו בלבישה ישנו בעשייה כדאמר גבי תפילין מדאיצטריך קרא למעוטי נכרים מבני ישראל ויפה דקדקו כמנהגם לשון זה מצאתי וכתבו בתוספות כי רבינו יהודה ז"ל צוה לאשתו להיות נוהגת לעשות ובפרק הספינה [ב"ב דף עד:] אמרינן ארגז ים בים גנוז לאשתו של רבי חנינא בן דוסא דשדיא ביה תכלתא לצדיקים לעתיד לבא: מן הקוצים. פרש"י ז"ל שהם חוטים התלויים בסוף היריעה וקרי להו קוצים על שם שנוהגים לקצצם (פ) משם ובעינן תעשה ולא מן העשוי וכן מן הנימין שמוציאין מן הבגד לתפור: ולא מן הגרדין. שמגרדין מן הבגד כדי לנאותה כל אלו פסולין אם הם מחוברין שם דבעינן תלוייה לשמה וליכא: הסיסין. פקעיות של מטוה קודם שנארגו כלל: כשרה: דהא איכא תלוייה לשמה ורב לא בעי טוייה לשמה. והלכתא דבעינן טוייה לשמה והא דאמר אביי [מנחות מא:] כל מילי דמר עביד כרב בר מתלת הא אמרי' (צ) כחומרי דרב אבל כקולי דרב לא עביד אלא היכא דמסתברא טעמיה ונראין הדברים דשזירה נמי בעי לשמה ונכרי ונכרית לאו בני לשמה נינהו ואפי' ישראל עומד על גביו (ק) וחוטין גזולה פסולה *משום דבעינן משלך ומיהו אם גזל צמר ועשה חוטין כשר (ר) דזכה ביאוש ושינוי הגוף אבל לכתחלה אסור משום שונא גזל בעולה וחוטין שאולים כשרה דמסתמא על דעת הלואה הוא (ש) והוא קנהו ואפי' לכתחלה: נוטפת. פרש"י ז"ל שלא יקשור הציציות למטה בסוף הכנף אלא מן הצד בענין שתהא עומדת בנוף הכנף (ת) על הקרן ולא על הגדיל שקורין אורילי"א בלעז שעושין לחזק שפת הבגד והכי תניא הטיל על הקרן או על הגדיל רבי אליעזר פוסל בשתיהן והלכה כמותו ומיהו אף הגדיל הזה עולה עם (א) הבגד לשיעור מלא קשר גודל שהוא פרק העליון של גודל אדם בינוני סמוך לצפורן בתוך שלשה אצבעות (ב): אסתתר. נסתלקו קצת חוטין מסוף האריגה של בגד ונתמעט השיעור של מלוא קשר גודל: בשעת עשייה איתמר. שיעור מלא קשר גודל וכיון שנעשו בכשרות אפילו נסתתר אין לחוש: רובה. רוב אורך החוטים ולא נשאר ענף אלא מיעוטן: כשרה דיעבד. וכן אפי' לא כרך אלא חוליא והשאר ענף ומיהו (ג) כשעשה קשר אחר החוליא כדינו דחוליא בלא קשר אינו מתקיים ואין כאן גדיל. קשר העליון (ג) דאורייתא אינו סמוך לכנף אלא אותו שהוא בסוף הגדיל שמפריד בין הגדיל והענף ונקרא עליון משום שכשנוטלו ומגביהו בידו עומד עליון כך פרש"י ז"ל והתוספות: ונוי תכלת. פרש"י ז"ל עיקר מצות תכלת ואע"פ שאמרו נויי תכלת וכו' צריך לעשות כן היום בלבן כיון שהוא *ניכר להכלת: וכמה שיעור חוליא. כלומר לכל הפחות: מז'. כריכות לכל חוליא לכתחלה מדרבנן דאילו מדאורייתא בשלשה

כמ"ש מ [illegible] נ"ל [illegible] סוכה דף ט' וע"ש דיליף ועשו לכם משלכם נ"ל דבר

הגהות הב"ח

(א) נ"ל והתנן לולב: (ב) נ"ל ועייל: (ג) גדילים במקום פתיל כצ"ל ונ"ב וכן הוא לשון הרא"ש אבל בגמ' גרסי' הכי קסבר בעינן תמניא בגלימא כי היכי דבעינן במקום פתיל: (ד) בפרק קמא דסוכה כצ"ל: (ה) נ"ב לשון הערוך בעירובין מאי היכר ציר אמר רב הויא אבקתא פירש חלל המשקוף שמכניסין בו ציר הדלת שכל דבר שהוא נקוב להכניס בו דבר אחר קורין אותו אבקתא כו': (ו) נ"ב פירש מדלא כתיב גדילה: (ז) וקוצצין אותן מן הבגד כצ"ל ונ"ב לי"א להכי קרו להו קוצים שיוצאין מן הבגד כקוצין: (ח) בחורה כצ"ל: (ט) נ"ב אי נמי נסדק הבגד מלמטה שקורין אשכלי"ד עד שפיחת כו': (י) לא יפחות כנגד ז' רקיעים כו' עד ובבבא אורין כצ"ל והד"א: (כ) נ"ב ת"ר הטיל על הקרן או על הגדיל כשרה ר' אליעזר בן יעקב פוסל בשתיהם. על הקרן שלא הרחיק מן הקרן כלום. על הגדיל פירש"י חוט העב להחזיק שאורגין תחלה בבגד שלא יהא נוח ליקרע. כמאן אזלא הא דאמר רב גידל אמר רב ציצית שתהא נוטפת על הקרן שנאמר על כנפי בגדיהם. כמאן כר' אליעזר בן יעקב: (ל) עביד ארבעה ולא אביק להו מיבק. כלומר כצ"ל. ונ"ב נ"ע ונראה שמפרש דרב אחא בר יעקב דעביד להו ד' ועייף כו' פירש ד' חוטין שזורים היה מעייף כו' כלומר שכפלן תחלה ואח"כ הכניסן בטלית ואח"כ גדלן ורב ירמיה לא היה גדלן כלל אלא לקח ח' דאינון שיתסר כו' דס"ל דמצות ט"ז חוטים ומר בריה דרבינא עביד כדידן ר"ל שהיה שוזרן כ[illegible] וב' דלא כפירש"י שכבר [illegible]: (מ) השמונה חוטין: מר בריה כצ"ל: (נ) נ"ל כו': (ס) והתחיל לעשות קשרים ואח"כ פסק החוטים כשפסק כצ"ל: (ע) נ"ל בלורית: (פ) נ"ל משום דבעינן: (צ) כחומרי דרב עביד כצ"ל. ונ"ב רוצה לומר כן בפרק שירה בדף פ' ע"א: (ק) וחוטין גזולין פסולין כצ"ל ונ"ב בפ"ק דסוכה ד' ט': (ר) נ"ל דקניים: (ש) והוא כאלו קנהו כצ"ל: (ת) נ"ב ומכה: (א) נ"ב מ משמע בסוף נ"ב דמנו שכובים נוטל ג' חוטין כו' וע"ש בפירש"י: (ב) נ"ב דוקא: (ג) נ"ב שבזה:

רש"י

ושסה אוירין. שבין שבעה רקיעים ועל שם שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע כדלקמן מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה: מתחיל בלבן. שמניח שני חוטין ארוכין לעשות מהן הגדיל ומתחיל לכרוך בלבן ובאמצע כורך של תכלת וחוזר ומסיים בלבן: הכנף. מין הכנף (ו) והדר פתיל תכלת והאידנא דעבדינן ה' קשרים היינו דאמרינן לקמן שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות. ציצית בגימטריא ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי י"ג דהוו תרי"ג מצות הלכך עבדינן ב' קשרים למעלה וג' קשרים למטה: משום מעלין בקודש ולא מורידין. וכיון דאקדמיה קרא לכנף מין כנף ש"מ חשוב הוא (ז) אי מסיים בתכלת הוי מוריד סוף הציצית מתחלתה: וגדיל מגדיל. כל הציצית היתה גדיל ולא שייר בה (ח) משום ענף כלל: ולא יאי תכלתא. משום דאין בה ענף: גדיל שנים. כלומר אי הוה כתיב גדיל תעשה הוה משמע שני חוטין דאין בגדיל פחות משני חוטין השתא דכתיב גדילים משמע ארבעה: עשה גדיל. מארבע חוטין שישים ארבע חוטין בחור הכנף וכשיכפלם ויעשה מהן גדילים יהיו שמונה: ופתלהו מתוכו. אותו חוט שכורך בו יהא מן המנין לשון אחר ופותלהו מתוכו הנח פתיל ענף מלמטה: וטעמינן ליה באודרא. מוך ולובעין אותו מוך באותה קליפה לידע אם תכלת יפה הוא: שמע מינה. מדקלינא לאודרא כדי שלא יעשנו לציצית: ש"מ טעימה פסולה. אותו למר שלובעים אותו לשם נסיון פסול לציצית: ושמע מינה. מדשרינן ביעתא *לנורא ולא שדינן לה ליורה (ט) טעימה פוסלת אם עירה לבע הניסיון בתוך היורה פוסלת כל היורה: וש"מ מדקלינן לאודרא. דבעינן לביעה לשם ציצית: תכלת אין לה בדיקה. ס"ד אין אדם יכול לבודקה אם תכלת הוא או קלא אילן: ואינה נקחית אלא מן המומחה. הואיל ואין לה בדיקה אין לוקחים אותה אלא מן המומחה שיודע שקלא אילן פסול: תפילין יש להן בדיקה. לבדוק אם דקדק בהן בחסרות ויתרות אם לאו ואעפ"כ אין נלקחין אלא מן המומחה שיודע שצריך עיבוד לשמן: ונלקחין מכל אדם. דליכא בהו עיבוד לשמן: גילא. בייס"א ובלע"ז אלו"ם: ומיא דשבליליתא. מים שהולאים מהלהן שקורין פנגרי"א: בן מ' יום. התינוק בן מ' יום ל"א שעברו עליהם ארבעים יום משילאו מגוף האדם: איפרוד חזותא. שנתקלקל המראה פסולה דקלא אילן הוא: חמירא חרסנא. שאור קשה: דשערי. של שעורין: וסימניך. איזה שינוי כשר ואיזה שינוי פסול: שינוי שקר. המשנה דברו לרעה הכל יודעין שרעה היא: שינוי אמת. המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו הכל יודעין שטוב הוא: טעימה (ב) לכך אין יכול לבדוק הגמר לפי שלא יוכל לידע אם לשם תכלת נלבע או לטעימה לשם נסיון ואמר' לעיל דטעימה פסולה: מר. שם חכם: ממשכי. שם מקום: לאו תכלת הוא. דהא איפריד חזותא כדרב יצחק: ולא קלא אילן הוא. דהא אישתני למעליותא כדרב אויא: אלא שמע מינה (י) להאי הוי תכלת ולהאי הוי קלא אילן: שמעתא דרב יצחק ורב אויא אהדדי איתמר. כלומר בשתיהן יחד בדקינן להו ולא פליגי אלא היכא דבדקיניה כו' והא דרב אויא מוספת על דרב יצחק ומפרשת אותה: דייק. וזבין מן המומחה: (כ) מתניתין דלעיל דקתני טעימה פסולה הלכך בעי מומחה: מה נשתנה תכלת. שיחדו הקב"ה למצוה זו: דומה לים. שנעשה בו נסים לישראל: וים לרקיע ורקיע לכסא כבוד. ומתוך כך זוכר מן התכלת את הקב"ה היושב על כסא הכבוד ועוד נאה לישראל שיהא כסאו עליהן: דכתיב ותחת רגליו. וכתיב ספיר ובכסא כתיב ספיר אלמא קיימא רקיע כדמות כסא ותכלת דומה לים וים לרקיע: מן הכותי. אם תגר הוא: כשירה. דלא מרע אנפשיה וזבין לה מישראל: פסולה. דשמא הוא לבעה ושלא לשמה נעשית: ואע"פ שאמרו כו'. אפ"ה אמרינן (גבי) תגר ישראל מכרה לו: מ"ט אין מוכרין טלית לכותי. משום זונה דילמא איכא זונה ישראלית וסברה דישראל הוא ונבעלת לו ועברה על לא תתחתן בם לשון אחר משום זונה כותית דילמא יהיב לה ההוא כותי הטלית באתננה ואמרה ישראל נתנו לי ואתו למחשדיה: שמא יתלוה. ישראל עם כותי זה וסבור ישראל הוא דהא יש לו ציצית ויהרגנו: סדין. של פשתן: ב"ש פוטרין. מן הציצית דלא דרשי סמוכין למשרי כלאים דציצית

תורה אור · **נר מצוה**

יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה רקיעים וששה אוירים שביניהם תנא מתחיל בלבן ומסיים בלבן מתחיל בלבן *הכנף מין כנף ומסיים בלבן משום °מעלין בקדש ולא מורידין רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי חליף גברא דמיתכסי גלימא כולא דתכלתא ורמיא ליה תכלתא *וגדיל מיגדיל אמר רב יאי גלימא ולא יאי תכלתא ורבה אמר יאי גלימא(א) יאי תכלתא במאי פליגי רבה סבר כתיב גדיל וכתיב פתיל או כולה גדיל או כולה פתיל ורב סבר לעולם בעינן פתיל וההוא (ב) לשיעורא הוא דאתא גדיל שנים גדילים ארבעה פתיל עשה גדיל ופותלהו מתוכו *א"ל אביי (ג) לשמואל בר יהודה האי *תכלתא היכי צבעיתו לה א"ל מייתינן דם חלזון וסמנין ורמינן להו ביורה ומרתחינן ליה ומייתינן ביעתא ושקלינן מיניה *[פורתא בביעתא וטעמינן להו] באודרא וקלינן ההוא אודרא ושרינן ההוא דבביעיתא לנורא ש"מ תלת ש"מ טעמה פוסלה וש"מ טעימה פסולה וש"מ בעינן צביעה לשמה היינו טעימה פסולה היינו צביעה לשמה אמר רב אשי מאי טעם קאמר מה טעם טעימה פסולה משום דבעינן צביעה לשמה: ת"ר תכלת אין לה בדיקה ואין נלקחת אלא מן המומחה *תפילין (ומזוזות) יש להן בדיקה ואין נלקחין אלא מן המומחה (א) ספרים יש להן בדיקה ונלקחין מכל אדם ותכלת אינלה בדיקה והא(א) רב יצחק בר יהודה בדיק לה בגש"ם פירוש מייתי גליא ומיא דשבלילתא ומי רגלים בני *ארבעים יום ותרו להו בגויהו מאורתא לצפרא אי איפריד חזותא פסולה ואי לא כשרה ורב אדא משמיה דרבא קמי (ד) רב עוירא אמר מייתי חמירא חרסנא דשערי ואפי' לה בגוייהו אם נשתנה למעליותא כשרה ואי לא פסולה וסימנך שינוי לשקר שינוי אמת (ה) אלא מאי אין לה בדיקה משום טעימה מר ממשכי אתא תכלתא בשני רב אחאי בדקוה בי רב אחאי כדרב יצחק בר יהודה ואישתני לגריעותא בדקוה כדרב אויא ואשתני למעליותא סבור למיפסליה אמר להו רב אחאי *האי לאו תכלתא הוא ולאו קלא אילן הוא אלא לאו ש"מ שמעתתא אהדדי איתמר היכא דבדקיה כדרב יצחק אי לא איפרוד חזותא כשרה איפרוד בדקינן לה כדרב אויא אישתני למעליותא כשרה ואי לאו פסולה שלחו מתם שמעתתא אהדדי איתמר: רבי מני טרח וזבין כחומרי מתניתא אמר להו ההוא סבא הכי עבוד קמאי דקמך ואצלוח בעיסקייהו *תניא היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים והים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר °ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר ואומר °כמראה אבן ספיר דמות כסא *ת"ר הלוקח טלית מצויצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה מן הכותי מן התגר כשרה מההדיוט פסולה אע"פ שאמרו אין אדם רשאי למכור טלית מצוייצת לנכרי אא"כ התיר ציציותיה °מאי טעמא הכא תרגימו משום זונה רב יהודה אמר שמא יתלוה עמו בדרך ויהרגנו *ת"ר סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין והלכה

פסקי הרא"ש

ואם נפרש שצריך לקשור על כל חוליא דקאמר היינו אחד של לבן ואחד של תכלת או נמלא סמך לחמשה קשרים דתחלה קושר סמוך לכנף וכורך חוליא לבן וחוליא תכלת וקושר הרי שנים ועוד לבן ותכלת וקושר הרי שלשה ועוד לבן ותכלת וקושר הרי ארבעה ומסיים בלבן וקושר הרי חמשה ורש"י פירש דהא דאמרי' דמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות היינו טעמא דציצית בגימטריא ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג ואע"ג דציצת כתיב חסר יו"ד אלא התי"ו בתנחומא קאמר דבחד כתיב לציצית והלמ"ד משלמת חסרון השלשה יודי"ן והיה נוהג ר"ת לעשות שני קשרים סמוך לכנף ומעט כריכה ביניהם ושלשה בסוף הגדיל משום מעלין בקדש ואין מורידין ובכל קשר היה קושר שני קשרים כי האחד לא היה מתקיים ולא היה חשוב קשר ומן החוט של הכרך היה עושה כל הקשרים והאידנא נהגו לעשות ארבעה אוירין שבין חמשה קשרים שוין כל אחד רוחב גודל עם הקשר והוא כוי ציצית ומתקיים הגדיל יפה וחולקין שמונה חוטין ארבעה לכאן וארבעה לכאן ועושין הקשר: **עשה** גדיל ופותלהו מתוכו. פירוש הנח פתיל ענף למטה גי' אחרת גורס רש"י ופתלהו מתוכו החוט שכורך בו יהא מן המנין (ג):

תנו רבנן סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. פרש"י ב"ש פוטרין מן הציצית משום דלא דרשי סמוכים למשרי כלאים בציצית והא דנקט לשון פטור וחיוב ולא נקט לשון איסור והיתר משום דציצית חובה

נמוקי יוסף

בשלשה כריכות יצא ואומר רש"י ז"ל שאנו נוהגין עם הקשרים וחוליות שביניהם להשלים למנין תרי"ג שאז"ל [מנחות מ"ג:] דשקולה מצות ציצית כנגד כל המצות לפי שהוא כמנין תרי"ג כי ציצית עולה בגימטריא ת"ר ח' חוטין וה' קשרים י"ג וכו' וכן אנו נוהגין לעשות ה' קשרים וד' חוליות ובג' החוליות שבעה כריכות ובאחרונה י"ג כריכות זכר לתכלת שדומה לרקיעים ולאוירים ומ"מ אם הוסיף או פיחת לא פסל ואין לשנות המנהג בכל זה ותימה על הרמב"ן ז"ל שלא הזכיר קשרים בכל ענין זה כלל: מעלין בקדש ולא מורידין. לא משום שהלבן חשוב מן התכלת שהתכלת דומה לכסא הכבוד אלא דכיון דהעלתו ללבן תחלה מטעם הכנף מין כנף אין מורידין אותו ויעשו ממנו קשר האחרון שהוא קיום הבנין כן פירש רש"י ז"ל: גלימא כולה דתכלתא. כל הטלית היה של תכלת: ורמו ליה וכו'. לציצית: וגדיל מגדיל. כלומר כל הציצית היה גדיל ולא שייר בה ענף כלל: ולא יאי תכלתא. דאין בה ענף: ופתלהו מתוכו. כלומר שיהא הענף אחר הגדיל ולא שיעשה הגדיל בסוף החוטין ועוד שיהא פתיל של כרך מן המנין כך פרש"י ז"ל: אודרא. מעט מן הצמר שטוין חוטין לציציתו. טעימה פוסלת. מה שנוטלין מן היורה בביעתא לעשות הנסיון: (מ) משמע שאם היו נותנין אודרא של נסיון ביורה פסלה כולה משום (נ) כליל תכלת שיהא כל עיקר מראה החלזון בצמר שלא יהא דבר אחר נבוע בה מתחלה: וטעימה גופה פסולה. ולפיכך קליא לאודרא שורפין אותה לפי שפסולה היא *לטוות חוטין לציצית: אין לה בדיקה. כדמפרש בסמוך משום טעימה: המומחה. הוא דאית ליה תרתי שהוא בקי ומוחזק בכשרות ודייק במעשיו כן מפרש בירושלמי: (ס) ספרים יש להם בדיקה. פרש"י ז"ל בחסרות ויתרות: ואין נלקחין וכו'. שמא לא נתעבדו (ע) לשמן: ונלקחין מכל אדם. דלא בעינן עבוד לשמן: ותפילין וכו'. *אינן צריכין בדיקה. שיש טורח לנתק התפירות ולבדקן בחסרות ויתרות ולחזור אותן ואתי לאימנועי ולא יבדוק: גילי. אלו"ם בלע"ז: מיא דשבלילתא. פינגרי"ק בלע"ז: בני מ' יום. פרש"י ז"ל מתנוק בן מ' יום ועוד שעמדו בכלי מ' יום: שינוי שקר. כשנשתנה לרעה: שינוי אמת. שנשתנה לטוב שהוא אמת ראיה שהוא כשר: שמעתתא אהדדי אתמר. דבדקינן בשניהם ואי אפסיד בקמייתא לגריעותא ובבתרייתא למעליותא כשר: טרח כו'. תגר היה ולזכות את הרבים לא היה רוצה לסמוך על הבדיקות אלא ליקח בכולן מן המומחה: כחומרי מתנייתא. דלעיל דקתני טעימה פסולה: בחזקתה. שנעשית כהלכתה: מן הנכרי מן התגר. מן התגר הקבוע ומוחזק ליקח מישראל ולמכור דחזקה לא מרע נפשיה להפסיד סחורות ליקח [שלא] מן המומחה: מהדיוט. שאינו תגר אם לבוע היא שמא הוא לבעה ואם חוטי (פ) הלבן שמא הוא עשאה וציצית שעשאה נכרי פסולה: זונה. פירש רש"י ז"ל ישראלית וסבורה שהוא ישראל ותבעל לו ועברה על לא תתחתן א"נ זונה נכרית ותאמר שפלוני ישראל נתנו לה באתננה ויחשדוהו ונראה שזה הפי' יותר נכון שזונה ישראלית מופקרת לכל לא שכיח וב"ד אין מניחין ישראל בכך משום לא תהיה קדשה בבנות ישראל ולא יהיה (ל)שיהא אזהרה לב"ד ולפי זה אמרו ז"ל דלאו דוקא למכור אלא אפי' למשכן ולהפקיד ולתת אסור אא"כ הוא לפי שעה דליכא למיחש להא: ויהרגנו. א"כ שיאכילנו איסור כסבור שהוא ישראל אלא דנקט החמור שהוא סכנת נפשות: סדין בציצית בסכנת

הדרושי אנשי שם

מהר"ם (א) בספרים וכו' ואשרי"ו וכן גי' התוס' ספרים ומזוזות יש להן בדיקה ונקחין מכל אדם וכן הוא במרדכי:

הגהות חו"י

(א) כ"ב דהא דשמואל כו' אינו רק לידע אם קולט הלבע: (ב) כ"ב וא"כ פי' מומחה נאמן:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ויאי: (ב) כ"ב גדילים: (ג) לרב שמואל בר רב יהודה כצ"ל: (ד) נ"ל דרב: (ה) תי' אלא נמחק: (ו) נ"ב תחלה: (ז) נ"ב הלכך: (ח) תי' משום נמחק: (ט) טעמה פוסלה כצ"ל: (י) נ"ל מדלהאי: (כ) כחומרא מתניתא כצ"ל: (ל) נ"ב כחומרי מתניתא כו'. פירש כחומר הברייתא דקתני לעיל טעימה פסולה: (מ) טעמה פוסלה כצ"ל: (נ) נ"ב שנאמר: (ס) נ"ל תפילין: (ע) לשמן. נ"א ותפילין כו' אינן נלקחים אלא מן המומחה שהרי צריכין בדיקה ויש טורח כו' ולא בדיק: ונלקחין מכל אדם דלא בעינן עיבוד לשמן כצ"ל: (פ) נ"ל לבן: (ל) נ"ב קדש:

חובה היא לבגד (ובטלית של צמר) אפילו אינו לובשה ולב"ש נמי אסור לעשות (בה) לבן של פשתן ותכלת של צמר אלא הלבן והתכלת של צמר ולב"ה מותר והא דנקט פלוגתייהו בסדין משום דפסיקא ליה מלתא שאין בו ציצית בלא כלאים שעיקר המצוה היא התכלת ותכלת עמרא הוא משמע לפירושו דסדין מיחייב במינו דלא פסר ליה אלא משום כלאים אבל במינו דליכא כלאים שרי וכן פירש בתשובה וכן כתב ר' יצחק ברבי יהודה והא דשדא רבי זירא לסדיניה תכלת היתה בו ומלאכא דאמר לרב קטינא סדינא בקייטא ציצית מה תהא עליה אעיקר מצות ציצית קפיד דהיינו תכלת וקשה לפירושו דהא מיבעיא לן אי ציצית חובת גברא הוא או חובת טלית תיפשום מהכא דחובת טלית הוא מליסנא דב"ש דנקט פוטרין דגם ב"ה לא פליגי אב"ש בסברא זו ועוד [דבהלכות גדולות] פוסק דחובת גברא הוא מדמברכינן להתעטף בציצית כדדייק' גבי נר חנוכה דהדלקה עושה מצוה מדמברכינן להדליק דאי הנחה עושה מצוה הוה לן לברוכי להניח והכא נמי אי חובת טלית הוא הוה לן לברוכי לעשות ציצית ועוד הקשה ר"ת דברים יבמות אמרי' אפילו מאן דלא דריש סמוכין בעלמא במשנה תורה דריש ובסדר רב עמרם חשיב ששה דברים דהלכה כב"ש והך חדא מינייהו ובכל דוכתא קיימא לן דעשה דוחה לא תעשה וילפינן מכלאים בציצית . ופר"ת דמדאורייתא מחייבי ב"ש אלא דמדרבנן גזרו מהנך טעמי דמפרש בפרק התכלת גזרה משום קלא אילן או משום כסות לילה או משום שמא יקרע סדינו בתוך שלש וקפסרי ליה אפילו ממינו דילמא אתי למיעבד בה תכלת לפי שהוא עיקר המצוה ואי שרית ליה למעבד במינו אתי למיעבד בה תכלת וב"ה מחייבין אפילו תכלת דלית להו גזירה דב"ש וכב"ש קי"ל דרבי אלעזר בר צדוק דאמר והלא כל המטיל תכלת לסדינו אינו אלא מן המתמיהין סבר כוותייהו ורבי דקאמר אם כן למה אסרוה אבית הלל קאי וקאמר רבי אם כן דהלכה כב"ה למה אסרוה אלא כב"ש קיימינן ואסרוה לפי שאינן בקיאין אבל ב"ה לית להו הני גזירות והיה אומר ר"ת שהלובש טלית של פשתן ומברך עליו דהויא ברכה לבטלה : כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין . פי' רואיו תמיהין ואומר כלאים הוא לבוש (נ) ובעל העיטור כתב בשם רב האי שכתב בתשובה ששאלוהו אי עבדו רבנן תקנתא למירמי חוטי דכיתנא בגלימא דכיתנא והשיב שמעולם לא כתבו במתיבתא דמתא מחסיא ודכירנא משום אבא מרי גאון ומר יעקב אחריו ומר אבימי אחריו וכל הגאונים אחריהם ולא היה אחד מהם שהורה כן ואף אתם לא תעשו כן והאי מאן דרמי חוטי דכיתנא בגלימא [דכיתנא] עובר משום לא תשא וזה לשון הרב אלפס והאידנא דלית לן תכלת רמינא בסדין ציצית ממיניה וכו' : כתב הרב אלפסי ז"ל וחזינן למקצת רבוואתא דאסרי וכו'.ותמיהני מהיכן אמרי רבוואתא דחוטי פשתן לא פטרי בשל פשתן מדאורייתא כיון דכתיב בקרא צמר ופשתים גדילים תעשה לך וכן אי דרשינן כנף מין הכנף אם כן כל דבר פוטר במינו וראיתי לבעל העיטור שכתב והשתא דקי"ל כבית הלל דסדין חייב בציצית מדאורייתא ורבנן הוא דגזרו גזירה משום כסות לילה כי היכי דתכלת ליכא פשתן נמי ליכא דקי"ל כרבי יוחנן בן נורי דאמר [דף לח:] אין לו תכלת מטיל לבן כלומר לצמר[*צבוע] לבן במקום צמר צבוע תכלת (א) ולבן כדינו ובסדין ליכא למימר הכי הלכך פשתים לא פטר בטלית כלל והא דאמרי' בשיראין או צמר או פשתים רב נחמן דסבירא ליה שיראין דרבנן הוא דמתרץ הכי ומשו"ה מיפטרי בכל דהו אבל טלית דאורייתא לא מיפטר בלא תכלת או צמר לבן במקומו כי היכי דלא מיחסר ציצית אלא צבע הלזון ורב קטינא דלא רמי ציצית משום האי טעמא הוא ומסתברא לן דהיינו טעמא דרבוואתא קמאי דלא רמו ציצית של פשתן בטלית של פשתן ע"כ לשון בעל העיטור . ופירוש זר הוא לפרש אין לו תכלת מטיל לבן דוקא צמר צבוע לבן דרבי יוחנן בן נורי היינו רבנן דפליגי ארבי בהך ברייתא [דף לח.] וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה דברי רבי וחכמים אומרים אין מעכבין ומפרש מאי טעמא דרבי דכתיב הכנף מין כנף וכתיב פתיל תכלת ואמר רחמנא וראיתם אותו עד דאיכא תרווייהו כחדא ורבנן וראיתם אותו האי לחודיה והאי לחודיה (ק) אלמא אבל מין כנף אמרי רבנן האי לחודיה והאי לחודיה ואף בטלית של פשתן ודבר פשוט הוא דמדאורייתא אין לאסור ציצית של פשתן בטלית של פשתן ואפשר שירדו לדעת ר"ת ולפירושו ואסרי מדרבנן ונראה שהרי"ף ז"ל נמי סובר פר"ת דב"ש דרשי סמוכין ואסרי לתת תכלת בסדין משום הנך גזירות דמפרש תלמודא מדסביא הך דרבי זירא גזירה שמא יקרע סדינו וכו' אבל במינו מחייבי ודייק דסדין בציצית היינו תכלת פירוש צמר אבל בפשתן מחייב מדקאמר רבי אלעזר בן צדוק והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים וכו' ומשום דעיקר המצוה היא תכלת קרי ליה ציצית בסתם אלא דקשיא ליה ליסנא דפוטרין דכיון דמחייב במינו ולא אסר אלא תכלת ומשום גזירה הוה ליה למימר אוסרין ומשום ליסנא דפוטרים פר"ת אפילו במינו ואפשר דכשאמרו ב"ש וב"ה דבריהם בבית המדרש אמרו ב"ה דבריהם תחלה ואמרו מחייבין דאפי' בתכלת מחייבין והשיבו ב"ש על דבריהם דאיסור איכא בתכלת מדרבנן וכששנו תהלוקתם הקדימו ב"ה דברי ב"ש מפני ענותנותן שהיו מקדימין בכל פעם דברי ב"ש לדבריהם ואגב דב"ה אמרו מחייבין [שנו] גם בדברי ב"ש פוטרין ולעולם במינן מחייבין וכדאי הוא הרי"ף לסמוך עליו ואף לדברי ר"ת גזירה רחוקה היא דגזרו במינו אטו תכלת ותכלת גופיה גזירה משום שמא יקרע או משום כסות לילה : והאידנא דלית לן תכלת לא שייכי הנך גזירות ולכך לא מחיתי באנשי ספרד שמתעטפין בטלית של פשתן שלא להרפות מצות ציצית
בידן

נר מצוה

והלכה א כב"ה א"ר אלעזר (א) והלא כל המטיל תכלת לסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין (ג) ומסקנא *אמר רבה הא מילתא אמריתה אנא קמיה דשמואל ואיתמר משמיה דר' זירא במערבא (א) כוותיה משמיה דר' יוסי גזרה שמא יקרע סדינו בתוך שלש ויתפרנו והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי שרייה רבי זירא לסדיניה רבה אמר גזירה נמי משום כסות לילה: והאידנא דלית לן תכלת רמינן ליה לסדין ציצית ממיניה ושפיר דמי דאמרי' *איבעיא להו של פשתן מהו שיפטור של צמר צמר בפשתים אמר רחמנא הוא דפטור דכיון דתכלת פטרא לבן נמי פטר אבל פשתים לצמר לא או דילמא לא תלבש שעטנז צמר ופשתים אמר רחמנא גדילים תעשה לך מהם ל"ש צמר לפשתים ול"ש פשתים לצמר ת"ש דאמר רחבה אמר רב יהודה חוטי צמר פוטרין בשל פשתן וחוטי פשתן פוטרין בשל צמר חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפי' בשירין ופליגא דרב נחמן דאמר שירין פטורין מן הציצית הא למדת (ב) שחוטי פשתן פוטרין בטלית של *[פשתן] *[צמר] ומהא נמי שמעי' דחוטי פשתן פוטרין בשל פשתן דאמרי' *א"ר אלעזר והלא כל המטיל תכלת לסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין ופרקינן אלא גזרה משום קלא אילן ואקשינן ולא יהא אלא לבן בעלמא הלא הצמר הלבן פוטר בפשתים במצות לבן ופרקינן ה"מ היכא דליכא מיניה אבל היכא דאיכא מיניה לא כלומר לא פטרינן ליה בצמר אלא בפשתים דהוה מיניה כדרשב"ל דאמר רשב"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה וכיון דאיכא פשתים לפשתים דמקיים עשה בגויה לא דחינן ליה ללא תעשה ועבדינן צמר לצמר ופשתן לפשתן וחזינן למקצת רבוואתא דאסרי למרמי חוטי פשתים בטלית של פשתים ואיתלו להו בהא דאמרי' סלקא דעתך אמינא כדרבא דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינים במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין וקאמרי מדקאמר *סלקא דעתך אמינא כדרבא מכלל דלית הלכתא כרבא דפטר בפשתן אלא צמר בלחוד הוא דפטר וקא אסרי ציצית דכיתנא בסדינא ומינייהו מאן דמחייב ליה מלקות והני רבוואתא דסבירא להו הכי לא דייקי בשמעתא ולא ידעי מאי קאמרי רבנן (ג) ומיהא שמעתא דאסרי ליה לכיתנא בסדינא מינה גופא גמרינן דעבדינן כיתנא בסדינא *דהכי אמרינן בגמרא סד"א (*כדרבא לאו אצמר ופשתים במינן פוטרין קיימינן אלא אפוטרין שלא במינן קיימינן (ד) דשמע מינה קסבר רבא בשאר מינין כגון שירין וכלך וכיוצא בהן חייבת בציצית מדאורייתא) (ה) כי דוקיא דרבא דאמר רבא
הכנף

רש"י

בציצית והא דנקט לשון פטור וחייב ולא נקט לשון אוסרים ומתירים משום דציצית חובת טלית הוא ואפילו אינה לובשה ואיסור והיתר נמי בהא תליא (ו) כיון דלב"ש פטור הוי להו כלאים שלא במקום מצוה ועובר משום כלאים ולב"ה דמחייבו בציצית ודרשי סמוכים ואין כאן משום כלאים ומותר

תורה אור

ללובשן ובטלית של צמר נמי לב"ש אסור לעשות בו לבן של פשתן (ז) ולמר אלא הלבן ותכלת של צמר ולב"ה מותר ונקט פלוגתייהו בסדין משום דפסיקא ליה מילתא דאין בו ציצית (ח) תכלת בלא כלאים דעיקר (ט) ציצית תכלת כתיב (י) ותכלת עמרא הוא: אינו אלא מן המתמיהין. מתמיה כל רואיו שאומר כלאים הוא לבוש והדבית הילל פליגי רבי ורבי אלעזר: *[אמר רבי]. א"כ דהלכה כב"ה למה אסרוה בירושלים: לפי שאין בקיאין. לדרוש סמוכין להתיר כלאים ואתו למישרי כלאים בכל מקום וא"ת כיון דמדאורייתא חייב היכי מצו רבנן למפטריה מציצית משום גזירה יש לומר שב ואל תעשה שאני דלא חשיב עקירה מה שיושב ואינו מקיים המצוה דממילא נעקר ולאו איהו עקר בידים: ל"א ר' ור' אלעזר אדב"ש פליגי דאמרי סדין פטור (כ) ואי רמי ביה ציצית הוי כלאים וקאמר (ל) דאינו אלא מן המתמיהין תימה איכא איסורא ליכא: א"ר א"כ. דליכא איסורא למה אסרום ב"ש (מ): הא מילתא אמריתא (נ) הכא דמשו"ה אסרו סדין בציצית: גזרה שמא יקרע סדינו. קודם לכן: בתוך שלש אצבעות (ס) הכנף דהיינו מקום הציציות: ויתפרנו. בחוטי פשתן ויניח סוף החוטין התלוין שם ואח"כ יתקנו לשם ציצית וקרינא ביה תעשה ולא מן העשוי: שרייה רבי זירא לסדיניה. התיר ציליותיו מסדינו שהיה של פשתן ונטלו משום גזירה שמא יקרע: של פשתן. שני חוטי ציצית לבן שמטילין עם התכלת אם הם של פשתן מהו שיפטרו בטלית לבן של צמר אע"ג דליכא השתא מין כנף דהא של צמר הוא הטלית: צמר בפשתים. פשיטא לי דפוטר אפי' צמר לבן דמגו דשני חוטי תכלת דהוא עמרא פוטר בפשתים דתכלת כתיב בהדיא. צמר לבן נמי פוטר בפשתים משום לבן: גדילים תעשה לך. משמע גדילים תעשה לך מהם מצמר ופשתים מזה או מזה אפי' הוא שעטנז כגון פשתים בצמר: חוטי צמר ופשתים. של לבן פשתים (ג) של צמר תכלת: פוטרין בכל מקום. בכל מין בגד: (ע) ואיתלו. להביא ראיה: כתיב הכנף. על ציצית הכנף דמשמע מין כנף שיהא הציצית ממין כנף (פ) הטלית: גדילים תעשה לך. משמע גדילים תעשה לך מהן מצמר ופשתים: בין בשאינו מינן. כגון טלית קנבוס או משי: שאר מינין. כגון ציצית של קנבוס או של משי: במינן. אם גם הטלית
מאותו

נמוקי יוסף

בתכלת ונקט הכי משום שהוא עיקר המצוה ויש פלוגתא בזה יש שאומר בציצית של לבן קאמר וקשה להם הא דכל המטיל תכלת ואתיא להו שפיר הא דאמרינן סדינא בקייטא ציצית מה תהא עליה דמשמע שלא היו ציצית בסדין כב"ש אפי' של פשתן ורבינו האיי ז"ל כתב בשם אביו ז"ל וכן כתבו הגאונים הראשונים ז"ל מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דכיתנא עובר משום לא תשא וכן כתב רב עמרם ז"ל בתשובה וטעמא למלתא דכיון שאסרו רבנן לסדין תכלת הוי כאילו אינה ראויה לתכלת ופטורה אף מן הלבן כדברי רש"י ז"ל וכן העלה הריטב"א ז"ל שאין להטיל חוטי לבן בסדין ובשאר בגדים דאינם של צמר ושל פשתן נראה מאלו דברים שראוי לחוש לדברי האמוראים ז"ל שסוברים שאין חייבין אלא מדרבנן וכמו שפסק רב אלפס ז"ל הלכך אין לו לעשות אלא טלית מצויירת של צמר שיקיים בה מצות ציצית דאורייתא וכבר
דרשתי

שלטי הגבורים

א סמ"ג עשין סימן ס סליג עם רבינו דפסק גשם רב עמרם ובשם ר"ח נציה שאי דסדין בציצים ושרין ואפילו לכסיל ציצים פשתן בסדין של פשתן סברי דספוריקוגס יש אוסרין ורבינו כתב (דהא דלא) [דהאידנא] רמינן ציצית פשתן לסדין פשתן וכן מיימון :

לשון ריא"ז

אע"פ שהתירה תורה להטיל חוטי תכלה של צמר בסדין של פשתן חכמים אסרו בגזירה משום כסות לילה שמא ילבש סדין אחר חשיכה כמו שלובשו כל היום ולילה אין בו מצות ציצית והרי הוא לובש כלאים שלא במקום מצוה אבל מטיל בו חוטי לבן של פשתן כדברי רבינו יצחק ויש גאונים שאוסרין אפילו להטיל בו חוטי פשתן שמא יטיל בו תכלת של צמר וילבשנו בלילה וכן היא שטת מז"ה כמו שביאר בספרו ודבריו נכוחים :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) דחד שינויא הוא דמרבינן מהכנף מין כנף צמר לבן במקום צמר תכלת והיכא דהוי תרי שינויי פשתן לבן במקום צמר ותכלת כולי האי ליכא למימר דמרבינן מהכנף מין כנף הלכך אפילו בסדין ליכא למרביה מהכנף מין כנף דכי רבי רחמנא מין כנף במקום תכלת הוא דרבי :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ב"ר צדוק : (ב) נ"ב אמר רבי אם כן למה אסרוה לפי שאין בקיאין : (ג) נ"ל ומהא :(ד) דשמעת מינה דקסבר כנ"ל : (ה) נ"ב והכי קאמר סד"א כי כנ"ל : (ו) דכיון כנ"ל : (ז) ותכלת של צמר כנ"ל : (ח) תי' תכלת נמחק : (ט) נ"ב מצות : (י) נ"ל ביה:(כ) נ"ל אלמא דאי: (ל) נ"ב והלא המטיל כו': (מ) נ"ב לפי שאין בקיאים כו' כדפי' לעיל : (נ) נ"ב אנא : (ס) נ"ב משפת: (ע) נ"ל ואיתלהו: (פ) נ"ב דהיינו: (צ) נ"ב ופליג אבית הלל:(ק) נ"ב נראה בעיני כדי ליישב דעת העיטור שאין מזה תשובה נלחת דודאי איכא למימר דרבויא דהכנף מין כנף אפתיל תכלת דלבתריה קאי לומר לך שאם אין פתיל תכלת יתן במקומו מין כנף אע"פ שאינו צבוע תכלת אלא כלבן ממש הכנף מאחר שהוא הכנף של צמר אבל אם אין כנגד של צמר אלא של פשתן לבן לא תקנה לא כלבן של צמר דאינו מין כנף ולא כלבן של פשתן דאינו ממין תכלת שהוא של צמר . כללו של דבר דרבויא דהכנף מין כנף מרבינן מינה שאם אין פתן תכלת בעינן שיהיו לבן ממין הכנף ושיהא שפין תכלת שהוא צמר ואין זה אלא כנגד של צמר לחודיה :

תורה אור

הכנף מין כנף ואנן נמי נידוק כי דוקיא ונימא הכנף מין כנף והכי קאמר רחמנא עביד צמר לצמר ופשתים לפשתים וכי עבדת צמר לצמר צבעיה אבל צמר לפשתים ופשתים לצמר לא. כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר: האי סברא דסמכא דסמכי עליהן רבנן ושמעת מינה דפשתים בפשתים כשר הוא לדברי הכל ולית בהפלוגתא. והאי דדייק רבא נמי מצמר ופשתים דפוטרין שלא במינן דשמעת מינה דשאר מינין חייבין בציצית מדאורייתא לית הלכתא כוותיה דקי"ל כתנא דבי ר' ישמעאל דאמר* הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים (א) צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים והשירין והכלך א והסריקון כולן פטורין מן הציצית ויהא דאמר רחבה* אמר רב יהודה חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפילו בשירין דשמעת מינה דשירין חייבת בציצית הא פליג עליה רב נחמן דאמר שירין פטורין מן הציצית ואוקמא להא דתניא השירין והכלך והסריקון חייבין בציצית חיובא מדרבנן (ב) ודייקינן מסיפא דברייתא דקתני וכולן צמר ופשתים (ג) פוטרין והן עצמן במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין אי אמרת בשלמא דרבנן היינו דפטרי במינן אלא אי אמרת דאורייתא צמר ופשתים הוא דפטר בהו ופריק רב יהודה להאי דוקיא ואמר הא לא קשיא כדרבא דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו (ד) הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין וקם ליה רב יהודה ורבא בחדא שיטתא דשאר מינין חייבין מדאורייתא ולית הלכתא כוותייהו ורב נחמן קים ליה כתנא דבי רבי ישמעאל דאמר הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל ב צמר ופשתים והלכתא כוותייהו וחזינן נמי מאן דסבירא ליה דחוטי פשתן בטלית של פשתן לא פטרי ואייתו ליה ראיה מהא דאמרי* מלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא א"ל (ה) קטינא סדינא בקיטא וסרבלא בסיתוא טצדקי למפטר נפשך מציצית ציצית °מה תהא עלה אמר ליה ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן וקאמרי אם איתא דציצית של פשתן פוטר בסדין אמאי לא רמי ליה רב קטינא בסדיניה דאמר ליה מלאכא ציצית מה תהא עליה אלא ש"מ דחוטי פשתן לא פטרי בסדין והאי סברא לאו סברא מעליא היא וליכא ראיה מהאי מעשה למימר חוטי פשתים בסדין של פשתים דהאי ציצית דקאמר ליה מלאכא לרב קטינא מה תהא עליה לאו אלבן קאי דאפשר למעבדיה מפשתן אלא אתכלת קאי דלא אפשר למעבדיה מפשתן דתכלת נמי מיקרי ציצית דתנו רבנן סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין וקאמר ר' אלעזר עלה והלא כל המטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין (ו) דשמעת מינה דהאי דתנו רבנן סדין בציצית אתכלת קאי דצמר נינהו וגזרו ביה משום כסות לילה *((ז) משום תעשה ולא מן העשוי) אבל לענין לבן דפשתים בפשתים ליכא למיגזר (ח) איהו עדיף דקא מקיים (ט) עשה ולא תעשה וליכא בהאי מילתא ספיקא ועוד דאיהו עדיף מצמר *גפנים דצמר גפנים חיובא דרבנן הוא ופשתים בפשתים חיובא דאורייתא הוא: גרסינן בפרק לולב הגזול והיבש *תנו רבנן ‏יקטן היודע לנענע חייב בלולב היודע להתעטף חייב בציצית היודע לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין היודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש תורה [מאי היא] אמר רב המנונא °תורה צוה לנו משה וקריאת שמע פסוק ראשון היודע לשמור ידיו אוכלין על ידיו טהרות וכו': *ת"ר °וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ‏בשקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן תניא אידך וראיתם וזכרתם ועשיתם ראיה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי עשייה ר' שמעון בן יוחאי אומר כל הזהיר במצות ציצית כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם °את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד: גרסינן בפרק במה מדליקין* א"ר שמעון בן לקיש כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין אותו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר °כה אמר ה'

רש"י

מאותו המין פוטרין: הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם. בכלאים (ובנגעים) ובציצית על כנפי בגדיהם: ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים. *(בכלאים שנאמר ובגד כלאים שעטנז) בנגעים דכתיב בבגד צמר או בבגד פשתים וילמד סתום מן המפורש: ונוצה. שיער הנהגא מן העזים כנוצה שתולשין מן העופות: הכלך והסריקון. מיני בגדי משי וכן השירין: והן עצמן. הציציות העשויין ממשי ונוצה של עזים וכולהו המפורשין: צמר ופשתים הוא דפטר (י). כדילפי' מגדילים תעשה לך: דמכסי בסדינא. ומשמע דלא הוה ליה ציצית בו כדשקיל וטרי: סרבלא. כגון אוקן שלנו שהן עגולין ואין לו אלא שני כנפים דפטור מציצית: בקייטא. בקיץ: בסיתוא. בחורף: סרבלא. מנט"ל: טצדקי. כלומר תחבולות ועילות הבקש ליפטר: ראיית ציצית. מביאה לידי זכירת מצוה: שקולה מצוה זו כנגד כל המצות. דכתיב וזכרתם את כל מצות ה' ולכך ציצית גימטריא שש מאות וה' קשרים וח' חוטין הרי י"ג וזהו בגימט' תרי"ג: וכתיב התם את ה' אלהיך תירא ואותו

נמוקי יוסף

דרשתי כן לרבים ופשט המנהג כן: קטן היודע וכו'. למדנו שחובת חינוך הקטנים במצות הוא בכל מצוה ומצוה: זוכה ומקבל פני שכינה. כתב הריטב"א ז"ל במנין חוטין וקשרים כי היא דוגמת אור לבושו של הקב"ה והמשכיל יבין עכ"ל. עוד הביא ז"ל הא דאמרינן בגמרא רבינא הוה אזיל בשבתא בשוקא הוה אזיל בתריה רב אשי חזייה דאיפסיק קרנא דגלימיה א"ל מאי דעתך דאשדייה הכא גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה א"ל והא תרגמה רב בר שבא בלאו דלא תסור א"ל הכא נמי בכרמלית דרבנן הוא ולמדנו מכאן כי מי שנפסקו חוטי ציציותיו בענין שנפסלו בכך אם הוא ברשות הרבים גמורה שיש ברחבה שש עשרה אמה ומפולשת מגל אל גל ושרגילין לעבור בה לפעמים ששים רבוא פושטו ואפי' בשוק דהוה ליה טלית שאינה מצוייצת כהלכה שהיוצא בה בשבת חייב חטאת אבל כל רשויות הרבים שיש לנו עתה בתוך העיירות כרמלית הן ויש חוששים לצאת בזמן הזה בשבת בטליה זה באין בו עיטוף גמור והוא תחת הגלימא העליון שנראית כמשוי וכמלבוש כפול וגם כי אין נחוש לזה דמלבוש גמור הוא הטוב טוב הוא נעשות באמצעיתו אחיזות כעין פרגל וכן שמעתי שהיו נוהגים באשכנז וצרפת וכך ראיתי רבים שהיו חוששין כדבר זה

בידן: (*צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים והלכתא כוותייהו): ועוד כתב הרי"ף ז"ל וחזינא נמי מאן דסבירא ליה דחוטי פשתן לא פטרי וכו'. והאי דדייק רבא נמי דצמר ופשתים פוטרין שלא במינן וכו' לית הלכתא כוותיה (כ) ור"ת פסק הלכה כרבא דהוה בתראה וכן פסק רש"י בתשובה ואע"ג דתנא דבי רבי ישמעאל כרב נחמן הלכה כרבא והא דקאמר בפ"ק דיבמות [דף ד:] סד"א כדרבא דרבא רמי כתיב וכו' קמ"ל דלא כרבא היינו לתנא דבי רבי ישמעאל דפליג עליה וכן ירא"ה דהלכה כרבא דהוא בתראה. ותימה הוא למה פסק הרי"ף הלכה כר"נ כיון דרבים פליגי עליה רב יהודה ורחבה ורבא ואי משום דתנא דבי ר"י הא איכא תנא דבי ר"י [אחר] דסבר כוותייהו דקאמר בפ' התכלת [דף לט:] אמר אביי האי תנא דבי ר' ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל וכו': גרסי' בגמ' [דף מ':] אמר רבא אמר רב סחורה הטיל לבעלת שלש והשלימה לד' פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דשלש ראשונות נעשו שלא כמצותן וכי הדר מתקן להו הוו תעשה ולא מן העשוי דפסולין: א"ר זירא הטיל למוטלת כשרה פרש"י שהיה לה ד' ציציות והטיל (ל) ארבע' אחרים כשרה בהני בתראי אי פסיקנא לקמאי ואע"ג דהנך לאו לצורך עבדינהו בשעת עשייה. ל"א הטיל למוטלת כשרה בהנך בתראי ואע"ג דכי עביד שלשה בתראי אכתי לא בטיל קמאי ואישתכח דהנך שלש' לאו ציציות נינהו דהא לא צריך להו (מ) וכי הדר עביד לרביעי' ובטיל הנך קמאי לא קרינא בהו בהנך שלש ראשונות שבאחרונות תעשה ולא מן העשוי כדמפרש טעמא דכיון דקאי בבל תוסיף לא הוי מעשה: [דף מג.] רב יהודה רמי תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה ומברך כל צפרא להתעטף בציצית. מדרמי קסבר מצות עשה שלא הזמן גרמא היא אמאי מברך דכיון דסבר דלילה נמי זמנה אמאי מברך בכל צפרא לא היה לו לברך אלא פעם ראשונה כשמתעטף בה כשהיא חדשה ומכאן ואילך כחד יומא אריכתא דמי דהא אין (נ) ציצות מפסיקין סבר לה כרבי דתניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהם דברי רבי אי הכי כל שעתא נמי רב יהודה אינים נגיעא הוה ולא שדי ליה לגלימא בכוליה יומא ומאי שנא מצפרא כי משנה מכסות לילה לכסות יום פרש"י דשתי טליתות מצוייצות היו לו אחד ליום ואחד ללילה ולא הוי שדי לגלימיה כולי יומא. אלא בערב פושטה וכשחוזר ולובשה ביום מברך וקשה לי אמאי קאמר למברך בצפרא גם בערב היה לו לברך כשמתעטף בטלית של לילה והוה ליה למימר ומברך לצפרא ופניא וצריך לומר דטלית של לילה לא היה פושטו ביום אלא מתעטף בגלימתו על טלית של לילה ורוב פעמים לא היה פושטו אף בלילה הלכך לא פסיקא ליה למימר דמברך אפי' בפניא. ומכאן יש ראיה דאדם שלבוש טלית קטן שלובש כל היום וכשהוא מתפלל מתעטף בטלית גדול צריך לברך (ס) דחייב אדם לעשות ציצית לכל בגדים שלו שיש להם ארבע כנפות וכל הד וחד מצוה באנפי נפשיה היא אבל אם מתעטף בהם זה אחר זה בלי הפסק מברך ברכה אחת על שתיהן: סדר עשיית הציצית. צריך לטוות החוטין לשם מצות ציצית ואח"כ שוזר אותם כדאיתא בספרי ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כמות שהוא תלמוד לומר על ציצית הכנף פתיל תכלת בטווי ושזור אין לי אלא פתיל תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת (ע) ולבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור והכי איתא נמי בפ' בתרא דעירובין [דף צו:] המוצא תכלת בשוק לשונות פסולות חוטין כשרים מ"ש לשונות דפסולות דאמרינן אדעתא דגלימא צבעינהו חוטין נמי אדעתא דגלימא *צבעינהו בשזורין דכיון דשזורין הן ודאי לשם ציצית נעשו וכתב בעל העיטור מסתברא אם טוואן עכו"ם ושזרן ישראל לשמן כשרים ולא מסתבר לי דהא אמר שמואל [מנחות דף מב:] מן הסיסין פסולה וסיסין היינו פקעיות שנטוו שלא לשמה וסתם פקעיות אינן שזורין וצריך לשזרן לשם ציצית ופסולין משום שנטוו שלא לשמה ואין מועיל להם אם שזרן לשמה וכן בעור של תפילין אם עבדו שלא לשמה ואחר כך גרדו והחליקו לשמה אין מועיל להכשירו כי נפסל כבר בעיבוד שלא לשמה והה"נ בטוויית חוטי ציצית. ומודד ד' חוטין באורך ששה טפחים מרווחים מד' אצבעות בגודל ואחד מן החוטין יהיה ארוך כדי לכרוך בו הגדיל ועושה נקב בארכו על הטלית בתוך שלש אצבעות על הקרן ומרוחק מהקרן כמקשר הגודל עד סוף צפורן של גודל. וממלא קשר גודל מן הכנף עד סוף שלש אצבעות בגודל מן הכנף הוא מקום ציצית ופוסק החוטין לד' ואח"כ יתחב אותן בנקב ויכופלן לשנים ולוקח ד' חוטין מצד זה וד' מצד זה וקושרן על שפת הבגד שני פעמים זה על גב זה כי בקשירה אחת לא היה מתקיים ואח"כ כורך החוט הארוך סביב שבעת החוטין וא"צ לדקדק בחוליות ובמניינן מאחר שאין לנו תכלת אלא כורך עד שיהא בכריכה ועם הקשר כמלוא רוחב גודל וקושר שני קשרים וחוזר וכורך וכן יעשה עד שיהו ה' קשרים וד' כריכות ביניהם ויהיה כל הגדיל רוחב טפח והענף באורך ב' טפחים שיהא שליש גדיל ושני שלישי

שלטי הגבורים

א וכתב מיי' שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית אם הטלית אדום יעשה גם הציצית אדום ואם ירוק ירוק וכן פרש"י ור"י פי' שאין צריך וכתב סמ"ק ומיהו נכון ליזהר שלא לעשות ציצית של פשתן בכל משי:

ב סמג עשין כו פליג עם רבינו דפסק כרבא דאמר צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין ומצריך לעשות ציצית של משי לטלית של משי ומיי' פסק כרבינו פ"ג מה' ציצית וטוא"ח סי' ט' כתב כסמ"ג:

לשון ריא"ז

אין דוחין איסור שעטנז אלא משום מצות תכלת אבל במקום שאין תכלת אין מטילין חוטי צמר בטלית של פשתן הואיל ואפשר לקיים המצוה בחוטי פשתן אין דוחין איסור שעטנז בלא צורך וכן בטלית של שירים אין מטילין בה צמר ופשתים אלא או כולו צמר או כולו פשתים או ממינו כגון חוטי משי וי"א שבגדי צמר ובגדי פשתים חייבים בציצית מן התורה אבל השירין והכלך ונוצה של עזים אין חייבים בציצית אלא מד"ס וכך היא שטת רבינו יצחק בפסקיו אבל לדברי מז"ה כולן חייבין מן התורה וכן עיקר כמו שביאר מז"ה בפסקיו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל וצמר: (ב) הוא ודייקינן להא מילתא כו' כצ"ל: (ג) פוטרין כהן והן כצ"ל: (ד) כ"ב גדילים תעשה לך: (ה) כ"ב קטינא (ו) נ"ל ושמעת: (ז) נ"ל ומשום: (ח) נ"ל והיינו: (ט) כ"ב בה: (י) כ"ב בהו: (כ) כ"ב ורב נחמן קים ליה כתנא דבי ר' ישמעאל דאמר הואיל ופרט לך באחד מהם צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים והילכתא כותייהו ור"ת כו': (ל) נ"ל לה: (מ) נ"ל דכי: (נ) נ"ל לילה מפסיקין: (ס) נ"ל עליו: (ע) נ"ל ותן לבן

אולי צ"ל נטיל אחר תיבת סתם

א מיי' פ"ז מה' לולב ופ"ג מה' ציצית ופ"ד מהל' תפילין ופ"ק מה' ת"ת סמג עשין יב כב כו מד טור א"ח סי' יז לו תרנז. טוי"ד סי' רמה:

ב מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' כד:

לט: סס דקמא. [דף פא ע"ב] ז"א לא גרסי' אולי צ"ל גמלי' סוכה דף מב. רעד מנחות דף מג: דברים לג שמה במדבר טו דברי' ו זכרי' ח דף לב: נ"ל טווייה

ענף ואם נפסקו החוטין אח"כ ונשתייר בכל אחד מהם כדי עניבה כשר אבל אם אין כדי עניבה אף באחד מהם היינו נפסק החוט מעיקרו ופסול והחרד אל דבר השם יבדוק הציצית קודם עטיפה כדי שלא יברך ברכה לבטלה ובטלית המיוחד ליום מברך עליו אם מתעטף בו בלילה וכסות המיוחד ללילה אם נתעטף בו ביום אין מברך עליו וכסות המיוחד ליום ולילה חייב בציצית והסדינין אע"פ שאדם ישן בהן בבקר עיקר תשמישו בלילה וכסות לילה מיקרי והמתעטף בטלית שאולה מצוית מברך והלובש טלית תחת שבת בגדיו כל היום ובשעת תפלה מתעטף ד' קנג. בטלית אחר חוזר ומברך :

סליקו להו הלכות ציצית

הגהות הב"ח (א) נ"ב שנכשלו :

ואותו תעבוד. מה להלן שכינה : זו מצות תפילין. שהן בראש : שבע ביום. תפילין בראש ובזרוע הרי שתים וארבע ציצית ומזוזה הרי שבע : המשולש. תפילין ציצית ומזוזה : סביב ליריאיו. העושים מצות : ויחלצם. מחטא את הצדיקים : סליקו להו הלכות ציצית

תורה אור

ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי וגו' : וגרסינן בסוף שואל אדם מחבירו* °בכל עת יהיו בגדיך לבנים זו מצות ציצית ושמן על ראשך אל יחסר זו מצות תפילין: *ת"ר חביבים ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהן ובזרועותיהן ציצית בבגדיהם מזוזה בפתחיהם ועליהם אמר דוד °שבע ביום הללתיך וגו' ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה נפשו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שנסתכל במילה (א) נתקררה דעתו אחר שיצא אמר עליה שירה שנאמר °למנצח על השמינית מזמור לדוד על המילה שניתנה בשמיני ר"א אומר כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק אני בו שלא יחטא שנאמר °והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר °חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם :

קהלת ט | מנחות מג: | תהלים קיט | שם יב | קהלת ד | תהלים לד

סליקו להו הלכות ציצית וסליקו להו הלכות קטנות

נמוקי יוסף

זה בשם הרב החסיד ז"ל עכ"ל : אשר יחזיקו. כי העכו"ם הם ע' מלבד ישראל ועשרה מכל אומה הם ז' מאות בכנף א' דהוו בד' כנפות תרי אלפי ותמני מאה וזה מפני שיכירו בזמן ההוא כמה גדולה מצוה זו וכי היא שהגינה עלינו בגולה ומביאה אותנו לחיי העולם הבא : לבנים וכו'. שמלבן את האדם להיות תמיד בטהרת הגוף והנפש שלא לתור אחרי לבו ואחרי עיניו : ושמן על ראשך וכו'. שיש בה שמו של הקב"ה כדכתיב וראו כל עמי וגו' ואומר טוב שם משמן טוב : שבע ביום הללתיך. והוא ד' ציצית ותפלה של יד ותפלה של ראש ומזוזה :

סליקו להו הלכות ציצית

גליון מהרש"א על הרי"ף ומפרשיו מהלכות קטנות

הלכות טומאה

דף א ע"א בנ"י ד"ה בני. רב כהנא אכיל וכן שקל ה' סלעים של פדיון הבן בשביל אשתו. תוס' קדושין דף ח' ע"א : **שם** בהרא"ש ד"ה ותניא. אלא קורא לישראל ויקברנו ואם אינו מוצא קוברים אלא בשכר א"צ לשכור אלא מטמא בעצמו אם ירצה. כ"י יבמות דף ל"ב ריש ע"ב : **ע"ב** בנ"י ד"ה על הודאי. וצ"ע למאי וי"ל דאשמעינן דלקי כיון דלא הותר אלא אצל ודאי נאסר גבי ספק לאו דלא יטמא : **שם** בחדושי אנשי שם אות ב' והכא באה. וכן תמה בס' לחם משנה פ"ב מהל' אבל הלכה ו' : **שם** בהרא"ש סד"ה לא יטמא. בין שלא לצורך. מיהו בתוס' פסחים דף ע' סוף ע"א משמע דדוקא לצורך מטמא ובש"ע יו"ד סי' שמ"ג ס"ה כתב דנכון להחמיר :

הלכות ספר תורה

דף ב ע"ב בהרא"ש ד"ה אמר. לכתוב חומש התורה. לא בא הרא"ש לפטור ממצות כתיבת ס"ת אלא להוסיף שגם בשאר ספרים חייב. ב"י וט"ז סי' ע"ר והדרישה והש"ך מפרשים דפטור לגמרי לכתוב ספר תורה : **שם** ד"ה וצריך. עי' בהר"ן פ' השולח ד' קסה ע"א :

דף ג ע"א בהרא"ש ד"ה והרב. בפקדון חייב לדעת ב"ש במתני' סוף המפקיד. אולם רש"י ותוס' שם סברי דגם לב"ש דוקא בדבור : **שם** ד"ה וענין. על הנייר ועל המטלית פסולה. פירשו בתוס' שבת פרק המוציא יין דף עט ע"ב ד"ה תפילין דדוקא בנייר מחוק אבל בנייר שאינו מחוק כותבים ס"ת והב"י סי' רע"א הביאו ובש"ע השמיט : **שם** ד"ה גרסינן. קלף במקום בשר. ואם שינה בזה ובזה כשר בדיעבד לדעת הטור סימן רע"א ועיין בהרא"ש לקמן דף סט ע"א ד"ה ותפילין. והב"י השיג דגם בס"ת פסול כמו בתפילין : **שם** ד"ה בגויל. ויראה דהנך ו' טפחים. בספ"ק דבתרא כ' הרא"ש דאפשר שהיו מסירים העמודים מהס"ת כשהיו מניחים אותו בארון וא"כ הוא השיעור ו' טפחים בלתי העמודים :

דף ד ע"א בנ"י ד"ה סתומה. בזהב כלומר שזרק זהב. ומה שלא פי' כפשטיה שכתב בזהב וי"ל משום דקשיא ליה למה אמר את האזכרות והא בשאר תיבות נ"כ פסול ע"כ פי' שזרק הזהב ע"ג כתב ובשאר תיבות אפשר שיגרור הזהב וישאר הכתב התחתון מה שא"כ באזכרות א"א לגרור משום מוחק.

ודבר זה מתורתו של מרן הב"י בא"ח ריש סימן ל"ב ד"ה וכ' בנ"י למדתי. וע"ש בדבור שקודם לזה : **ע"ב** ברא"ש ד"ה ניקב. והחלק שבתוכו אף שאינו מוקף גויל כלל בתוכו. ולפי' זה גם רגל הפנימי צריך שישאר כמלא אות קטנה ולפי' ראבון פסול אם אינו מוקף גויל בתוכו. ובש"ע א"ח העלה בהגה"ה להפוס שתי החומרות היוצא מן שני הפירושים ומ"מ א"צ שתהא מוקף גויל מכל צד אלא כל שהוא מוקף גויל מצד אחד מגיל על כל האות. עי' כל זה סי' ל"ב בט"ז ס"ק ח' : **שם** ד"ה מספר. יסייע עמו ישראל מעט בין בתחילת נתינתו תוך הסיד בין אח"כ. ע"ז סי' רע"א :

הלכות מזוזה

שם בנ"י ד"ה פשיטא. ניקב תוך. עיין מ"ש בגליון לעיל ד' ע"ב :

דף ה ע"ב בהרא"ש ד"ה והא. שיש בה מזוזה ס"ד אלא מעתה בית הכנסת יבס"מ דלית בהו מזוזה ה"נ דאין מכבדין. גמרא :

הלכות תפילין

דף ז ע"א בהרא"ש ד"ה מעברתא. דומיא דטלה עליהן עור. דזהו פשוט יותר דמיירי בעשה גוף הבית מזה ופסולו משום דבעינן מן המותר בפיך אבל זהב אין שייך בו לא איסור ולא היתר. ומש"ה באמת רש"י כאן במנחות דחק בטעם הפסול וכ' דק"ו הוא מרצועות. והא דבאמת אילו עשה גוף הבית זהב כשר אלא דמיירי בציפה הבית בזהב וטעמו משום דאינו רואה האויר. וס"ה נמי דמפסל ברצועה קטנה. אף שהרצועה היא מעור בהמה טהורה. ובטלה עליה עור טהורה כשר היינו כשעשה שוב בית שלם דל"ש לומר דאינו רואה דהא זהו גופו בית הרואה משא"כ בעור זה שאינו בית. ועיין בכל זה בס' נודע ביהודה ח"א דף א' ע"א ד"ה והמנס ובשני דבורים שאחריו :

מרדכי מהלכות קטנות

פרק התכלת סימן תתקמ"ב. ויש לומר כיון שעתיד הוא לגומרה. כבר תמה ע"ז בס' פרי מגדן סי' א' ד"ה איברא שהוא נגד הש"ס פ' התכלת דף מ' ע"ב : סליק

הגהות פעולת שכיר

להג"מ ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא

דף א ע"א בהרא"ש ד"ה ואם. לא יספיק בזה. נ"ב תיבות אלו הוא פירוש ללשון לא בדא : **שם** בד"ה ובירושלמי. בכדי שתהא קבורה מזומנת לו כצ"ל : **שם** בנ"י סד"ה ונתן. לומר דוקא גרושה. נ"ב עי' יבמות כ"ד וקדושין ע"ח ולשון נמוק"י קשה להלום וצריך תיקון ופשטא דקרא לומר כו' כצ"ל : **ע"ב** בהרא"ש סד"ה אשתו. והרמב"ן דחק לפרש זה מנ"ל זה ולא נתיישבו לי דבריו כצ"ל :

דף ב ע"ב בנ"י סד"ה ואוכל. שאם היו הנגין שוים כצ"ל ותיבת לא מוקף : **שם** ד"ה ושיעור. דהא תאר המשכן היתה שאתים וארכה כצ"ל ותיבות על שאתים נמחק :

דף ד ע"ב בנ"י ד"ה איכא דאמרי. על הארץ בשיטה אחת. נ"ב עי' רש"י שר"ל שעל הארץ סוף שיטה אחרונה וכימי השמים סוף שיטה שלפניה ואפשר שט"ם וצ"ל על הארץ בשיטה אחרת :

דף ה ע"א בהרא"ש ד"ה ודין פרשה. והתחיל לכתוב באמצע השיטה שתחתיה דהויא כצ"ל : **שם** וה"פ או פתוחה שמכאן ומכאן היא סתומה כצ"ל : **שם** ד"ה ואמר ר"י א"ש. דחוק לפרושי דבקלף אתא כצ"ל : **שם** בנ"י ד"ה דכריך. וסופה אחד ומתחיל לכופלה כו'. **ר"נ עיין ב"י סימן ל"ב** : **ע"ב** בהרא"ש סד"ה הא לפירוש ר"ת מושכב כצ"ל ותיבת כשופה נמחק :

דף ו ע"א בהרא"ש ד"ה כיפה. (כיפה ר"מ מחייב וכו') תא"מ :

דף ז ע"א בנ"י ד"ה ש"ין של תפילין. של ימין. נ"ב ר"ל של הקורא :

דף ט ע"א בהרא"ש ד"ה בשולט. אית דדרשי וקשרתם כו' והאדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין או כותב בימין כצ"ל : **ע"ב** בהרא"ש ד"ה הרילה. תמיד יראתו היא על פניו תחדד שלא יחטא אלא כצ"ל :

דף יג ע"א בהרא"ש ד"ה ואם. והיה נוהג ר"ת. נ"ב עי' במעו"מ מה שפירש בשם ב"י : **שם** בנ"י ד"ה מעלין. ולא משום שהתכלת כצ"ל : **ע"ב** בהרא"ש ד"ה ת"ר. חובה היא לנגד אפילו אינו לובשה ובטלית של נמר לב"ש כצ"ל : סליק

הגהות בן אריה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אב"ד דק"ק גאלדינגען וטעלז.

הלכות טומאה דף א ע"א ברי"ף בהתחלתו רבי חוייה להוא גברא כו'. נ"ב גמ' סנהדרין דף ה' ע"ב [ושם איתא ר' חייא] : **שם** ברי"ף הקרובה ולא הארוסה כו'. נ"ב ע"ש בתו"כ [דשם איתא הקרוב ולא הארוסה. וקאי על הקרא כי אם לשארו הקרוב אליו. ועי' מעדני יו"ט על הרא"ש סי' ה' אות ס'] : **שם ע"ב** ברא"ש באות ג'. קמ"ל. נ"ב וע"ע תוס' שבת דף קל"ה ע"א ד"ה ולא :

הלכות תפילין דף ו ע"א ברי"ף ת"ר וכתבתם יכול יכתבם כו'. תיבת וכתבתם מוקף. [וכן בגמ' וברא"ש ליתא. דוכתבתם לא קאי על תפילין] :

דף ז ע"א רש"י ד"ה כאן כו' קורא כסדרן כסדר שהן כתובים בתורה מוקדם מוקדם כו' כצ"ל. [וכן הוא ברש"י בגמרא ל"ד ע"ב] :

הלכות ציצית ברא"ש ד"ה ולאיתוי כו' ומה שמתעטפין כו' אבל השואל מחבירו טלית מצוית צריך לברך כו'. נ"ב עי' ברא"ש פ' כל הבשר סי' כ"ו וקנ"ע ועי' אליהו רבה או"ח סי' י"ד סק"ו. [נראה בכוונתו ז"ל דכיון שכתב שם הרא"ש הטעם דלדעתא דהכי כו' ואם אי אפשר לו לברך אלא א"כ כו' ע"ש. משא"כ כאן נהפוך הוא שלוקח טלית שאולה להפטר מברכה ואינו מכוין לקנות והמשאיל אינו מכוין להקנות. וכן הקשה בחידושי רע"א ז"ל על או"ח על הט"ז בסי' י"ד סק"ג ע"ש] : סליק

גליון אלפס להג"מ שניאור זלמן שליט"א ב"ר אברהם זצ"ל אבד"ק גאלדינגען.

דף א ע"א בנימוקי יוסף ד"ה מת הוא כו' בין לא כתב לה עכ"ל. רש"י כתב ביבמות (דף כט:) דבכתב לה מוקי לה בכתובות דף פט: עכ"ל. אך הנ"י ס"ל בהתוס' בקדושין דף סה. ד"ה ואם וב"מ דף יז: ד"ה מן האירוסין כו' שבאמת הוא שיש לה כתובה אפי' לא כתב לה יעו"ש :

דף ז ע"א ברי"ף ת"ר כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה כו'. לע"ג למה השמיט הרב אלפס ז"ל מימרא דרב הונא שם בשבת (דף קח.) כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור הא לית מאן דפליג עלה וכ"פ כל הפוסקים. ואע"ג דפריך עלה רב יוסף מאי קמ"ל הא שפיר תירץ אביי טובא קמ"ל כו' כ"א כיון דאית ביה ניקבי ניקבי לא קמ"ל כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב עכ"ל בגמ'. וכיון שלא הביא הרי"ף גם הא דאמרי במערבא א"כ היה לו להביא הא דר"ה שמותר לכתוב על עור עוף טהור אע"ג דאית ביה ניקבי. ובאמת גם זה קשה מאד אמאי לא הביא הרי"ף ז"ל הא דאמרי במערבא כל נקב כו'. ויש ליישב בדוחק שהרי"ף ז"ל סמיך אהא שהביא לקמן (סי' רנד) מימרא דאביי (מנחות דף לה.) האי קילפא צריך למיבדקיה דלמא אית ביה ריעותא כו' ורב דימא אמר קולמסא בדיק ליה וכתבו ע"ז התוס' והרא"ש וכן הלכה משום שכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב עכ"ל. אבל עדיין צ"ע למה השמיט מימרות מפורשות דר"ה ודבני מערבא וסמך אהא דמייתי דרב דימא שאין מבואר כ"כ בדבריו דדיו עוברת מהני. והנימוקי יוסף מפרש הא דרב דימא קולמסא בדיק ליה שכיון שהקולמוס אינו מתעכב ניכר שאין בו נקב עכ"ל א"כ אין זה ענין להנקב שהדיו עוברת עליו. וא"כ איך סמך הרי"ף ז"ל אהא שהביא דרב דימא שיהיה נכלל בזה דינא דבני מערבא דדיו עוברת עליו מהני. ויותר נראה לתרץ דהנה סוגיא דשבת סותרת לסוגיא דמנחות הנ"ל דבשבת (קח.) מייתי אביי הא דאמרי במערבא כל נקב כו' והכא במנחות (לה.) פליג אביי גופיה אדרב דימא ואמר האי קילפא צריך למיבדקיה וס"ל דלא מהני מה שהדיו עוברת עליו וקשיא דאביי אדאביי וכיון שהסוגיות סותרות זו את זה ס"ל להרי"ף ז"ל דסוגיא דמנחות עיקר משום דאיתמר בדוכתא משום דהרי"ף אזיל לשיטתיה דס"ל בכמה מקומות דהיכא שסתרן סוגיות אהדדי הלכתא כסוגיא דאתמר בדוכתה כמ"ש הר"ן אליביה בפ"ד דבילה (סי' תתקטו) בד"ה שלא נתנו עינים אלא להסקה וז"ל וסוגיא דהכא עיקר משום דאיתא בדוכתיה הלכך נקטי' כסוגיין וסוגיא דשבת ליתא עכ"ל וכ"כ עוד הר"ן בפ"ג דחולין (סי' תשפה) בד"ה סימנין לאו דאורייתא כו' וז"ל משמע דס"ל להרי"ף דפליגי שמעתתא אהדדי ופסק כסוגיא דהכא עכ"ל. לכך ס"ל להרי"ף גם הכא דסוגיא דמנחות עיקר [וביותר שי"ל והא דקאמר אביי בשבת (שם) הא דבני מערבא רק לתרץ דברי ר"ה מקושיית רב יוסף קאמר וליה לא ס"ל] דס"ל לאביי דלא מהני מה שהדיו עוברת עליו וממילא אסור ג"כ לכתוב על עור עוף טהור ולכך לא מייתי לא הא דרב הונא ולא הא דבני מערבא משום דלא קי"ל כוותייהו כיון דאביי שהוא בתרא פליג עלייהו והלכתא כוותיה לגבייהו וגם לגבי רב דימא משום שאביי הוי מרא דתלמודא טפי מרב דימא וכש"כ כתב הרי"ף בכ"מ. וכמו דפסקי' כאביי לגבי דרב דימא לענין שצריך שיגיע חרין למקום תפר (דסמיך ליה בדף זה לה.) וכמ"ש הרא"ש ע"ז ונהיגי כאביי ולא כרב דימא וכ"פ בשו"ע או"ח (סי' לב סעי' מ"ג). **כן** נלע"ד לתרץ שיטת הרב אלפס ז"ל. ולשיטת התוס' והרא"ש שפסקו כבני מערבא וכרב דימא בזה שהדיו עוברת עליו מהני צריך לתרץ דאביי הדר ביה בתר דשמע להא דרב דימא והא דאמר אביי בשבת שם בפשיטות הא דבני מערבא דנקב שהדיו עוברת עליו לא הוי נקב היינו בתר דשמעה מרב דימא ולא סתרי סוגיי' דשבת ודמנחות אהדדי אבל בהא שצריך שיגיע חרין למקום תפר דלא מצינו דהודה לו אביי **לרב דימא לכך** כתב הרא"ש דנהיגי כאביי ולא כרב דימא. כנלע"ד נכון : סליק

ספר מרדכי מהלכות קטנות

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדף מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

תתקלט התכלת [דף לח] הלבן אינו מעכב התכלת והתכלת אינו מעכב הלבן פירש"י ז"ל שהיו נותנין בטלית שני חוטי' לבן מפני שסוא מין כנף (א) והיה כופלן לד' וכן של תכלת *ותניא (בספרי) בית שמאי אומרים ארבע חוטין של תכלת וארבע חוטין של לבן וקיימא לן כבית שמאי בהא כדפסק רב פפא כבית שמאי לקמן בפירקין (*והמה ר"ל) [תוס' ותימה לר"ל] על מנהגנו שאנו עושין ארבע חוטין שהן שמנה ואמאי מן הדין לא היה לנו להטיל אלא שנים שהן ארבע כנגד הלבן לפירוש רש"י ז"ל ואדרבה כיון שאין התכלת מעכב את הלבן היה יותר נכון לעשות [ב' חוטין] דהשתא איכא למיחש לבל תוסיף [*ותירץ דלקמן גבי סדין בציצית פריך כו' · מ"י] ונראה לו ראיה [למנהגנו] [מהשיא דלקמן סדין בציצית דפריך לא יהא אלא לבן אלמא שאם היה [*הכל לבן] היה פוטר הסדין] אע"פ שהיו כל השמנה חוטין לבן ועוד יש לומר (*דס"ל) [דמש"ה] לית ביה משום בל תוסיף אפילו יטיל בה הרבה חוטין יותר מדיניהם לפי שגדילים כתיב דמשמע הרבה וכן ציצית דמשמע הרבה א וכדבעינן למימר לקמן ע"כ לשון תוספות שאנ"ך והאריכו הרבה וע"ש ריש פ' התכלת במסכת מנחות [שם] אמר נבא אי אינרדוס לבן וקאי אתכלת ואי אינרדוס תכלת וקאי אלבן כשרה הלשון משמע שכשר כשנשאר מין אחד שלם אפילו אינרדוס השני כולו ואומר רבינו תם עכשיו שאנו נוהגין ד' פשוטין שהן ח' כפולים כנגד תכלת ולבן אם נפסקו ארבע חוטין ויודע שהם ב' חוטין שנכפלו שהם כנגד הלבן או כנגד התכלת כשרים בכדי עניבה ואם אין (*יודע) [*ידוע] פסול עד שיתברר לו ואפילו בג' חוטין איכא לספוקי דשמא נפסקו הני חוטין אחרים [*כנגדן · מ"י] ולא נשאר רק א' כהלכתו שלם והשאר אינרדומין ופסולין וכן עשה ר"ת מעשה לפסול בג' חוטין גרדומים ואין נראה לר"י מדאמרינן לעיל [*פרק הקומץ דף לה] גבי רצועות דגרדומין פסול משמע דוקא התם דתשמישי קדושה ניניהו אבל הכא דתשמישי מצוה כשר לגמרי דומיא דגרדומין רצועה ועוד דלקמן גבי שיריו וגרדומיו פ"ה שנפסקו [*כל] החוטין למטה וא"כ משמע דקאי אכל הציצית תכלת ולבן ועוד דגרדומי אזוב כשרים לגמרי אפילו אינרדוס כולהו ודומיא דהכי ציצית דבחדא תני להו ואומר ר"י דכשרים אפי' אינרדוס כולהו דמ"ל ב' מ"ל כולם ועמא דבר מינייהו לקולא מינייהו לחומרא ומיהו בסמ"ג הפס לו שיטת ר"ת ואם תאמר אי אינרדוס כולהו כשר כדפרים ר"י אם כן לינקוט רבא רבותא לימא אינרדומי ציצית כשרים דמשמע בין לבן בין תכלת ויש לומר ודאי לרבי דאמר מצוה אחת היא (ב) מהני השלם על גרדומי חבירו

(א) דרוב טליתות של פשתן היו לבינות · רש"י : (ב) וציצית מעכבין זה"ז :

הגהות מהג"מ ישראל בהג"מ שבנא זצ"ל ומהג"מ הירש שור זצ"ל

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה והא אמר במסכת ר"ה פ"ב וז"ל ומטעם זה מותר ליתן יותר מב' ערבות ומג' הדסים בלולב דבאותו מין ליכא בל תוסיף אפילו למאן דאמר לולב צריך אגד וצ"ע למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית עכ"ל א"כ משמע שאסור ליתן יותר ציצית וכאן לומד מגדילים וציצית שמותר · וי"ל דודאי מותר רק בר"ה פירש כך וצ"ע למה אין מותר ציצית בלא ליחוד של גדילים וציצית וא"ר למה אנו צריכין ללמוד מייתור או משמעות של גדילים וציצית וכו"ל :

באור מהגאון הר"ר מרדכי בנעט

הג"ה וכן תניא בספרי ב"ש אומרים ד' חוטין של תכלת וכו'. ופי' הכך ד' חוטים ר"ל ד' כפולים שהן ב' שלימים וכן ד' חוטין של לבן ג"כ ר"ל ב' חוטין שלימים שהן ד' כפולים. וכן משמע בתוס' ר"פ התכלת שכ' בסוף הדיבור ועוד תניא בספרי כו'. ולפ"ז הא דאיתא שם ועשו להם שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו ת"ל גדילים מכמה גדיל א' נעשית אין פחות משלשה דברי ב"ש ב"ש אומרים ד' של תכלת כו' הפי' ג' חוטין שהזכיר ב"ה דע"כ ר"ל ג' חוטין שלמים שהן ששה כפולים ואינו דומה למה שאמר ב"ש ד' חוטים שר"ל כפולים שהן רק ב' שלימים. אלא שבלא"ה הכי אינו דומה דב"ה נקיט המנין דתכלת ולבן יחד שבצרוף שניהם הם ג' חוטים שלימים וב"ש מפרש חוטי תכלת לבד וחוטי לבן לבד שמין כל אחד ב' חוטין שלימים שהן יחד ד' חוטים שלמים אבל בתוס' דלקמן דף מ"א ע"ב ד"ה ב"ש כ' בא"ד אכן כי דייקת בה משמע דב"ה דרשי גדילים ואכל גדיל קיימי והשתא הוי דומיא דב"ש כו' דלפי' זה דלב"ה עושה מכל מין לבדו ג' חוטין שלימין ולאותו הפי' ע"כ גם לב"ש ר"ל ד' חוטין שלימין מכל מין דברי בית שמאי מוסיפים על בית הלל. אבל הספר כאן נקט כדברי התוספות בריש הפרק: **דפריך לא יהא אלא לבן אלמא כו'.** אע"פ שהיה כל השמונה חוטין לבן לכאורה מאי ראיה דקושית הש"ס כיון דעל כל פנים בארבע חוטין לבן שבו ליכא משום כלאים אין בתוספת הד' חוטין איסור כלאים טפי מבד' חוטין הצריכים. ואי משום בל תוסיף השתא זו איכא בכל הטליתות ואם כן מ"ש סדין בציצית דגזרינן טפי מבכל הטליתות של צמר דגם כן יש לחוש לקלא אילן ויהא איסור דבל תוסיף אלא על כרחך דמשום השתא דספק דבל תוסיף לא עקרו רבנן ודאי מצות עשה דאיכא ג"כ בל תגרע ודאי ואם כן סדין בציצית נמי ופריך הגמ' שפיר. וי"ל דהכי קאמר כיון דאם הוא קלא אילן קעבר על בל תוסיף הוי ליה הציצית הללו גרועים ועומדים והציצית פסולים אם כן הויא ליה כל הח' חוטים כלאים שלא במקום מצוה. אלא על כרחך כרש"י דשאי להוסיף עד שמונה חוטים. ובהכי א"ש דלפי פשטא דהוכחת התוספות הוא דאם הוא קלא אילן יש עבירה דבל תוסיף תיקשי הא לא קעבר על בל תוסיף פד דמכוין וכאן אין כוונתו להוסיף אלא כוונתו לקיים מצות תכלת מפני שהוא סובר שלאו קלא אילן הוא אבל לפי מה דפרישית א"ש שלא כוונו לומר דניחוש לבל תוסיף אלא הכוונה כיון דיש כאן בל תוסיף אילו היה מכוין ממילא הציצית הלו גרועים ועומדים ופסולים כדמייתי התוס' מגמ' דסנהדרין דף פ"ג והוי ליה כלאים שלא במקום מצוה: **וכדבעינן** למימר לקמן. בחידושי אחרית יוסף מקשה הא בר"ה כתב הספר דברי התוס' דשם בדף כ"ח ע"ב שכ' וז"ל וצ"ע למה אין מותר לתת כמה חוטין בציצית עד כאן לשונו וזהו סותר למ"ש כאן ולק"מ דהתם מדברי תוס' הוא דהסקו כאן דדוקא עד שמנה חוטין רשאי להוסיף ולא יותר כדמוכיחו מהך דפ' הנהקין אבל דעת הס' כאן אינו כן. מיהו לקמן ע"ג הסיק הספר עצמו כדעת התוס' והנה בטור סימן י"ד כתב דהמוסיף על ח' חוטין שהן ט"ז כפולים עובר על בל תוסיף. ובב"י שם מתשובת הרשב"א דאסור להוסיף יותר מד' חוטין ותמה הב"י על הטור שגם התוס' שכתבו כאן דרשאי להוסיף עד ח' חוטין היינו באיכא תכלת ולבן שהן ב' מינים ע"ש. ולפענ"ד נ"ע על הרשב"א מהא דאיתא לקמן דף מ"א ע"ב ת"ר טלית שכולה תכלת כו' חוץ מקלא אילן. מיתיבי טלית כו' לא קשיא כאן בטלית בת ד' חוטים כאן בטלית בת ח' חוטים ע"ש ברש"י ב' פירושים ופריך הגמרא ע"ז שמעת מיניה מתירין מבגד לבגד ומשני דילמא אי עביד. ולרשב"א קשה הא השתא כאן הוא שהרוצה יהא סבור שהוא תכלת ואם כן לפי מה שהוא סובר שהכל תכלת יש כאן שמונה חוטין של תכלת לתודא ועבר על בל תוסיף והציצית פסולים ובעל כרחך צריך הוא להתירן וליכא מאן דפליג בכה"ג דהציצית פסולים שלא יהא רשאי להתיר מבגד לבגד ויש מקום לומר דהרשב"א מפרש קושית הש"ס אינו אהך ברייתא דשמונה חוטין אלא קושיית הש"ס אאידך ברייתא קאי דקאמר לא יביא ואם הביא כשר דאוקמינן לה בת ד' חוטין דמשום הכי אי הביא כשר דלא חיישינן שיתיר ממנו ומ"מ הא דלכתחלה לא יביא טעמא בעי וס"ל להש"ס דה"ט דלכתחלה לא יביא משום דלכתחלה מיהת אף בטלית בת ד' חוטים חיישינן שיתיר ממנו רק שאין החששא טובה לפסלו משום הא בדיעבד. וע"ז שפיר מקשה הש"ס אמאי לא יביא לכתחלה משום חששא שיתיר כו' והא אין מתירין מבגד כו' ומשני דילמא אי עבד ור"ל מש"ה עכ"פ לכתחלה חיישינן להך חששא ובאמת מהאי טעמא אם הביא כשר משום דאינו חששא כ"כ לדילמא מיקרי דאי עביד וא"ש. ולכאורה קשה דאפילו אהך ברייתא דמיירי בת ד' חוטין גם כן לק"מ והא אין מתירין כו' דהא כשרוצה לעשות בטלית זו ג"כ לבן ע"כ צריך הוא להתיר ב' חוטין דאל"כ יהיה יחד ו' חוטים ד' חוטים הראשונים וב' חוטים דלבן שרוצה להטיל בו עכשיו ולרשב"א אסור ביותר מד' חוטין יחד אפילו בזמן דאיכא תכלת כמ"ש בב"י שם וא"כ עדיין קשה מאי פריך הגמ' והא אין מתירין מבגד לבגד דהכי א"א לקיים בטלית זו מצוה דלבן כ"א כשיתיר ב"ח מן ד' חוטין הראשונים מה שהוא סובר שהם תכלת והרי לא גרע זה רוצה לקיים מצות לבן מאילו רצה לעשות ציצית נאים יותר מן הראשונים דכתבו האחרונים דאע"ג דשלא להניחן בבגד אחר אסור להתירן מ"מ ברוצה לעשות ציצית שניים נאים יותר מהראשונים שרי להתירן כן ה"נ. י"ל דלמ"ד אין מתירין כו' אבל ברוצה לקיים מצות לבן וא"א בלי שיתיר הציצית הרי וי"ל דדוקא למ"ד מתירין מבגד לבגד א"כ רשאי להתיר גם לצורך מצות דציצית ורק דשלא להניחם בבגד אסור לכן גם כן ברוצה לעשות ציצית נאין יותר ה"ל אפילו באין רוצה להטיל הראשונים בבגד אחר ג"כ קיום מצוה דוהאהו אבל למ"ד אין מתירין מבגד לבגד דאף על גב דבבגד שהוא רוצה ללבוש שבו עיקר המצוה ומכ"ש למ"ד דציצית חובת גברא כדס"ל לרב לקמן דף מ"ב לחד לישנא דיש בהתרה זו קיום מצוה ואפ"ה אין מתירין א"כ ממילא ג"ב אף במוכרח להתירן מפני קיום מצות הלבן כיון דקיי"ל הלבן אינו מעכב התכלת והרי מקיים עכ"פ בטלית זה מצוה דתכלת אסור להתיר ממנו ב"ח ופה"ג שפיר ובלא"ה נ"ל כן אף להתוס' ורב"י דמשמעות דבריהם דמפרשים הקושיא אברייתא דבת שמונה חוטים וקשיא ג"כ נהי דלא עבר על בל תוסיף באותן השמונה חוטים לדבריהם שרשאי להוסיף עד ח' חוטין מ"מ עכשיו שרוצה לעשות בו לבן ויהיה בו יותר מח' חוטים צריך להתיר מח' חוטים הראשונים כדי לקיים מצות לבן ונ"ל ג"כ ככך תי' כיון שמ"מ מקיים מצות תכלת באותה הטלית אסור לו להתיר ממנו הציצית אע"ג דא"א לו לקיים מצות הלבן עד שיתיר ממנו ב' חוטין מהישנים. וכן י"ל ג"כ להרשב"א אם נפרש דקושיית הש"ס על ברייתא דמיירי בבת ד"ת אבל על ברייתא דח' חוטים ודאי ליכא לפרש הקושיא בשום אופן להרשב"א דס"ל דהציצית פסולים כה"ג ואדרבה קעבר על בל תוסיף וא"כ פשיטא דרשאי להתירן בכה"ג אלא דאכתי קשה מנ"ל להש"ס דהך דבת ד' חוטין דקתני לא יביא הוא הטעם משום דחיישינן לכתחלה לשמא יתיר ממנו דהרי יש לומר הטעם כפשטא דמש"ה לכתחלה לא יביא משום דמיחזי כמין אחד וכאילו אינו מקיים מצות לבן כמו שנראה מלשון הרמב"ם בפ"ב הלכה ח' וכ"מ שם גם במהר"י חביב שהביא הב"י בסימן ט'. וע"ק אהכתי לפי' הכי' דרש"י דמפרש בהיפוך דהך דלא יביא ואם הביא כשר מיירי מבת שמונה חוטין ולהך פי' ע"כ קושית הש"ס הוא אהך ברייתא דמיירי משמונה חוטים כמבואר וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה להרשב"א מאי פריך הגמ' והא אין מתירין כו' הא בעינן להתיר כדי שלא יעבור על ב"ת ע"כ נראה העיקר דהרשב"א תופס הפי' כאותן הי"מ שדחו התוס' פירושן בדין זה דהי"מ דד"ת ר"ל כפולים שהן כ"ת שלימים וכן ה"ת ר"ל ח' כפולים שהן ד"ת שלימים ולפ"ז פה"ג שפיר והא אין מתירים דהרי הטלית כשר ואין בו בל תוסיף בד"ת שלמים. והא דקשה אכתי דעכשיו שרוצה לקיים מצות לבן צריך הוא להתיר מהראשונים כנ"ל י"ל כדאמרן דלמ"ד אין מתירין גם בכה"ג שמקיים מצוה דלבן ע"י התרה גם כן אסור להתיר כיון דמ"מ יש בטלית זו מצוה דתכלת. וממילא לפי"ז להתוס' שדחו פי' זה ומפרשים דבת ד' חוטים ר"ל שלימים וכן ח' חוטים ר"ל שלימים נ"ל ע"כ מדפה"ג הא אין מתירין כו' דקאי אהך ד' חוטים שלימים דליכא איסור בל תוסיף עד ח"ת שלימים אף בעושה רק מין אחד דהרי כאן לפי מה שסובר הרואה הוא רק מין אחד דתכלת לבדו. ומינה נשמע לדידן דרשאי להוסיף בלבן עד ח' חוטין וכ"כ הטור ע"ש הר"י דרשאי להוסיף בלבן עד ח' חוטים וזה ברור: **איברא** מה שדחו התוס' לפי' הים מפרשים וז"ל ומיהו קשה לפי' דבת ד' כו' יסבור שהוא תכלת ויוסיף עליהם לבן של פשתן עכ"ל אינו מובן שפיר דגם אם ר"ל ד' חוטין שלימים קשה גם כן הא כשרוצה להוסיף לבן יבלק מהם ב' חוטין לצורך בגד אחר ובטלית הראשון יוסיף לבן של פשתן כמו דחייב בטלית בת ח' חוטין דיתיר ממנו לצורך בגד אחר דאי משום טלית זה עצמו לא היה צריך להתיר להתוס' דלית ביה ב"ת עד ח"ת ורק דלצורך בג"א יתיר מהראשון. א"כ כן ניחוש גבי בת ד"ה שיתיר ממנו ב"ת ויטלים עליה לבן וי"ל ואין כאן מקומו: **ודע** דלהרמב"ם דס"ל דבטלית של צמר אסור לעשות בו לבן של פשתן כיון דאפשר בלבן דמינו בלא"ה לק"מ קושיית התוס' כאן. דליכא למיחש כלל שיוסיף לבן של פשתן על הב' חוטים דתכלת דהא אף שיסבור שהוא תכלת מ"מ אסור בו לבן של פשתן. אבל גבי בת ד' חוטין שלימים חיים שיקח ממנו ב' חוטין תכלת לעשותו בטלית של פשתן דלקיים מצות תכלת א"א כ"א בכלאים ולפי' זה ע"כ אתיא הך ברייתא כב"ה דמתירין כלאים בסדין בציצית אבל להתוס' לטעמי' דס"ל דליכא מאן דפליג על הא דרתבה אר"י דלקמן דף ל"ט ע"ב ע"כ מקשינן שפיר עכ"פ להרשב"א שפיר י"ל דתופס כפי' הים מפרשים משא"כ לדידן דלא נקטינן כפי' הי"מ כדדחו להו התוס' צ"ל דרשאי להוסיף עד ח' חוטין כדכתיבנא. ובהא אתי שפיר מ"ש הכ"מ בפ"ב דהלכות ציצית הלכה ח' וז"ל ועוד יש לתמוה למה לא חילק בטלית בת ד' חוטין לבת ח' חוטין כמו שחלקו בגמרא עכ"ל ולענ"ד להא דכתב הכ"מ עצמו שם בפ"ג הל' ו' וגם בב"י דהרמב"ם ל"ל הא דרתבה אר"י כו' וס"ל דלהא דקי"ל כר"ל דכל דאפשר לקיים שניהם לא מדחי הלאו דלפי זה אסור לעשות לבן של פשתן אפילו באיכא תכלת כיון דאפשר בלבן דמינו א"כ למאי ניחוש כאן בטלית בת ח' חוטין דהרי אף שיקח ממנו ב' חוטין תכלת ויעשם בטלית אחר של צמר בע"כ יעשה גם הלבן של צמר וליכא כלאים גם להא ליכא למיחש שיקח הב' חוטין דתכלת ויעשם בטלית פשתן דהא לדידן קי"ל כב"ש בהא או כר"א בן צדוק דאסור להטיל ציצית של תכלת בסדין וברייתא דת"ת אם הביא פסול נ"ל דאתיא כב"ה או דנ"ל דס"ל ככך הנה דר"י דשאר בגדים דאינם צמר ופשתים חייבים מדאורייתא ולכך תנא ע"כ ס"ל כרחבה אר"י דחוטי צמר פוטרין בש"פ ות"פ פוטרין בש"נ כמבואר בסוגיא ד' ל"ט. משא"כ לדידן דקי"ל בהא כב"ש וגם ס"ל דלא כרחבה אר"י משום דס"ל כהך תנא דרק צמר ופשתים חייבים אבל בגדים דשאר מינים פטורים דאליביה דידיה ס"ל להרמב"ם דאינו רשאי לעשות לבן של פשתים בטלית של צמר תו ליכא חששא כלל אף בטלית דבת ח' חוטין אבל בטלית בת ד' חוטין לכתחלה לא יביא משום דמחזי כמין אחר ואתי שפיר: **אפילו** אי אינרדוס השני כולו. ע"כ זה לא קאי לר"ת שהביאו בסמוך שהרי לדידיה בעינן גם לרבי שנשאר כדי עניבה. אלא קאי לפי' ר"י שמביאו לבסוף אחר דברי ר"ת. ואפשר ליישב הלשון אף לר"ת ומה דמצריך ר"ת כדי עניבה אף לרבי. היינו כדי לקיים שני המצות דתכלת ודלבן בכה"ג בעינן דקאי חד מינא שלם ואידך מינא נשאר כדי עניבה. אבל לענין הא דלא יעכב התכלת על מצות הלבן באופן שאינו מקיים באמת רק מצוה א' דהלבן בזה י"ל דסגי לרבי בקאי לבן אפילו באגרדום תכלת כולה דבכה"ג דעשה מעיקרא ב' מינין אין אחד מעכב חבירו וכ"מ ברמב"ם פ"א הלכה ד' שכתב והתכלת כו' והלבן אינו מעכב כו' כיצד הרי שאין לו כו' וכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן כו' ונשאר התכלת לבדו כשר ומשמע דכמו בעשה אחד לבדו ודאי לא קיים אלא המצוה שעשה או לבן או תכלת. כן בעשה שניהם ונפסק א' לא קיים רק המצוה שנשאר. ולפי"ז באר לנו הרמב"ם תרי גווני דאין מעכבין זה את זה אחד בלא עשה כלל ואחד בעשה שתיהן ונפסק אחד מהן. וקמ"ל בהא דה"א בכה"ג גרע דס"ל הפסק בקשר והוספה בו שאינו של מצוה והו"ל גרוע ועומד כמוזכר סברא זו שם בהשגת הראב"ד בהל' ט"ו. קמ"ל הרמב"ם דאפ"ה כשר וכמו שהוא לרבי לתירוץ הש"ס ומוקי' לה גם כן באגרדום א' כולו ואינו מקיים רק המצוה דמין הנשאר אבל לענין ביהא מקיים שניהם התכלת והלבן צריך שיהא חד מינא קיים כולו ואידך מינא כדי עניבה כמו לר"ת. ולפי"ז כאן בהל' ד' לא מיירי הרמב"ם כלל מדין זה אם מקיים ג"כ חלק המצוה דאותו המין שנפסקו חוטיו או בעושה רק מין אחד ונפסק אם מקיים המצוה בחוטין שנפסקו וכמה הוא שיעורן דמזה לא מיירי כלל כאן אלא רק בקיום המצוה דמין הנשאר קיים ושאינו מעוכב ממין השני כדאמרן. עד סוף הפרק בהלכה י"ח. ושם קמ"ל דין נפסקו חוטין דבעינן שישאר כדי עניבה ולפי זה נסתלקו כל הקושיות של הכ"מ שם מהל' י"ח דקא סתרי דברי הרמב"ם למ"ש בהל' ד' דלפמ"ש בהל' ד' לא קא מיירי כלל אלא מדין דאינו מעוכב ממין השני אבל מ"מ אינו מקיים המצוה רק באותו שיש בו ודו"ק. ומ"מ המפרשים דהביאו לר"ת משמע דמפרשי דגם בהא דאוקמינן לרבי דאגרדום כו' דר"ל דנשאר כדי עניבה ואז באמת מקיים שניהם לר' מצות הלבן והתכלת. ומכ"מ לענין הדין י"ל דס"ל כמשמעות הספר כאן דכדי לקיים מצוה הנשאר בו לא בעי' לרבי כדי עניבה כלל אף לר"ת וכדאמרן: **ויודע** שהן ב' חוטין ופי' שעשה סימן בכל חוט לידע איזה חוטין מצורפין יחד כגון בעשה סימן בכל חוט וחוט כפ"ע: **כשרים** בכדי עניבה פי' אם נשאר כדי עניבה באותו צד עצמו שנפסק ואע"ג דיש עוד כדי עניבה דהיינו שנפסק צד אחד לגמרי וראש השני נשאר הו"ל ג"כ כדי עניבה. מ"מ הספר לא מיירי מיני' דבכה"ג לא מסכתת להתיר בד' ראשים שנפסקו דממ"כ פסול אי מחוט אחד הו"ל מעיקרו ואם מחוטין נפרדים לא נשאר מין אחד שלם אבל בנשאר כדי עניבה באותו צד וראש עצמו נפסק א"ש דמכשירין ד' ראשים שנפסקו ונשאר שם כדי עניבה באם יודע שהחוטים מצורפים יחד: **ואם** אינו יודע פי' שלא דקדק כלל לידע החוטים הנפרדים זה מזה ונפסקו ג' ראשים איכא לספוקי אבל בדקדק ליתן ד' מצד זה וד' מצד זה דע"י זה יודע ודאי איזהו חוטים הנפרדים זה מזה לא מיירי הספר כאן דע"ז לא שייך איכא לספוקי דהרי בכה"ג ודאי נפסקו ג' חוטין וכן הטור דכ' דבג' ראשים פסול משום דשמא מג' חוטים הם ג"כ מיירי בלא דקדק כלל אפילו לידע חוטים הנפרדים דאל"כ הו"ל ודאי: **ואפילו** בג' חוטין אבל ב' ראשים לבד שנפסקו כשרים כיון דיש כדי עניבה באותו צד עצמו אבל לא מהני כדי עניבה שמצד השני דהא לא דקדק כלל ואיכא למיחש שמא מחוט אחד הן והו"ל נפסק חוט מעיקרו מיהו סגי בראש אחד שנשאר בו כדי עניבה ומהני ממ"נ אם מחוט אחד הן הרי נשאר כדי עניבה בראש האחד ואם מב' חוטין הן הרי נשאר בשניהם כדי עניבה מראש השני ב"י.

מיהו בדקדק לידע הוטין הנפרדין זה מזה אבל לא דקדק איזהו חוטים שייכים יחד בכה"ג מהני כדי עניבה שמצד השני אם נפסקו רק בראשים כיון שיודע שאינם מהוט אחד א"כ נשאר בכל חוט כדי עניבה ע"י צד השני וכ"ל דהטור שכתב דב' ראשים כשר בכדי עניבה ונפסקו ג' פסול דשמא מג' חוטים הם מיירי בתרי גווני חדא אם לא דקדק כלל דאז צריך כדי עניבה באותו צד עצמו שנפסק וכשר בב' ראשים ופסול בג' ראשים משום דשמא ג' חוטים הם. וב' אם דקדק לידע חוטים הנפרדים זה מזה דאז כשר בב' ראשים ע"י כדי עניבה שמצד השני ופסול בג' ראשים משום דודאי מג' חוטים הם וכן מיירי ג"כ בדקדק לגמרי שיודע ע"י סימן בחוט החוטין המצורפים יחד וכשר בב' ראשים ע"י עניבה שמצד השני אבל בג' ראשים שנפסקו לא שייך להתיר ע"י כדי עניבה שמצד השני דא"כ ודאי נפסקו ג' חוטים והא דכתב הטור לשון שמא הוא לכלול גם דין אם לא דקדק כלל ואז בעינן כדי עניבה באותו צד עצמו דאז ג"כ אינו כשר רק בב' ראשים ופסול בג' ראשים משום דשמא מג' חוטים הם ובזה א"ש ולק"מ קושית הד"מ ע"ש: **משמע** דוקא התם דתשמישי קדושה כו' בגמרא דף ל"ה ולאו מילתא היא מדאמרי בני ר"ת גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשרים התם הוא דתשמישי מצוה נינהו. אבל הכא דתשמישי קדושה נינהו לא ע"כ בגמרא. ומזה דייק הספר דהו"ל בגרדומי תכלת עצמן עד כאן לא שרינן אלא אם נשאר מין אחד שלם ובמין אחד כדי עניבה. אלא ש"מ כהר"י דסגיא ליה במין אחד שלם ומין אחד אגרדום לגמרי והיינו אליבא דר' עכ"פ: **ועוד** דגרדומי אזוב כשרים לגמרי כו' בתוס' סוכה דף י"ג מקשי' דלמ"ל לבני ר"ה לאשמעינן דין גרדומי אזוב דמתניתין היא פי"ה דפרה ולפמ"ש הספר כאן קמ"ל גרדומי תכלת דומיא דגרדומי אזוב אפילו אי אגרדום כולה כשר: **דמ"ל** ב' מ"ל כולם פי' כיון שמכשירן ע"י כדי עניבה הרי לרבנן דרבי לא מהניא ב' חוטין שלמין: **לימא** אגרדומי ציצית כשרים פי' דאע"ג דתכלת שם כולל לציצית כמ"ש הרא"ש כאן מ"מ כדי דלא למטעי לימא בהדיא גרדומי ציצית מיה' גבי סדין בציצית בהרא"ש דגם ציצית ר"ל תכלת וא"ג

תביא אבל לרבנן דתרי מצות הם לא מהני חד אחבריה ואפי' הכי מהני אי גרדום לבן או תכלת א"כ ה"ה כולהו (*במשמע) [*דמ"ם] : [שם] וכמה שיעור גרדומין אמר שמואל כדי לענבן ע"כ לא בעי למימר שישאר מן הענף כדי עניבה והגדיל שלם כולו שיהיה בסוף גדיל ופתיל זה אינו חדא דלרבה בר בר חנה כשר הוא בגדיל לבד או בפתיל לבד ועוד דליכא משמע כדי לענוב מן הכל ועוד מדאמר לקמן צריך לקשור על כל חוליא דאי ס"ד לא צריך הא דאמרי בני ר' חייא גרדומי תכלת ולבן כשרים ואם לא היה שם כ"א קשר שבסוף הגדיל היכי אמר גרדומי תכלת כשרים ואם נפסק הגדיל הא נפסק הקשר ואם לא היה מכשיר שום פסיקא בגדיל א"כ היה הקשר קיים וכ"פ בסמ"ג וכן משמע לקמן גבי ואין ציצית אלא משהו א ומיהו בסמ"ק משמע דיש לפרש דקאי אענף דוקא דבעינן מענף כדי עניבה בלא גדיל : [שם] איבעיא להו כדי לענבן כולהו בהדדי או כל חד וחד לחודיה תיקו פירוש כולהו בהדי הדדי ר"ל ארבע חוטין לפירוש רבינו תם דאיגרדם דוקא מין אחד כשר ולפי' ר"י ז"ל דאיגרדם כולהו בעי ר"ל לענוב כל הח' חוטין (א) ולי הדיוט הכותב הגני מסופק אם הא דקאמר בגמרא או דילמא כל חד וחד לחודיה אם ר"ל כל חוטי הציצית כל אחד לחודיה צריך כדי עניבה וכן משמע הלשון או אם ר"ל כדי לענב חוט א' לבדו ובסמ"ג משמע חוט אחד לבדו : ב [שם] אמר רבא שמע מינה צריך לקשור על כל חוליא וחוליא לאחר שנעשה קשר ראשון צריך ליקח חוט א' מן הלבן וכורך סביבות החוטין ושונה ומשלש וכריכה ג"פ קרי חוליא ואח"כ לוקח חוט של תכלת ועושה חוליא אחרת ואח"כ לבן ומתחיל בלבן מפני שהוא מין כנף ומסיים בלבן משום דמעלין בקדש ולא מורידין ואמרי' נמי בהתכלת הפוחת לא יפחות מז' כנגד ז' רקיעים והמוסיף אל יוסיף מי"ג כנגד ז' רקיעים וו' אוירים שביניהם ע"כ לשון סמ"ג ותימה למנהג שלנו שאנו עושין רק ה' [קשרים] **תתקמ** ואומר ר"י (*דרי"ף וכן כל גדולי הדור) דבזמן הזה שאין תכלת אין לחוש במספר החוליות אלא יכרוך ויחזור ויכרוך עד שיהא ה' קשרים ובין קשר לקשר כמלא גודל (*שיהא) בין הקשר והכרך [עד] שיהא אורך הגדיל ד' אצבעות בגודל [*וכן שוין רי"ף וכל גדולי הדור] ותו סמכינן אהא דאמרינן לקמן אפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה ויש נוהגין לכרוך בתחלה שיעור חוליא של לבן ולהניח שיעור חוליא אחרת במקום תכלת ואין ראוי להפסיק בכריכה אלא כמו שהיה מתחלה בזמן שהיה תכלת יש לעשות גם עתה ויהיו ה' קשרים פירש"י ז"ל לפי שהוא מדרש דציצית עולה ככל המצות דציצית בגימטריא ת"ר וח' חוטים וה' קשרים הרי תרי"ג והקשה [ר"י] [א] (דבכתובות) אמרינן דבג' ציצית דכתיב אין להם לכל ציצית אלא יוד אחת והירך צ' דלציצית משלמת אותן ג' יודין ועוד כיון דקרינן ציצית אין משיבין על המדרש ועל דין ה' קשרים נוהגים העולם לעשות ב' קשרים למעלה במקום חיבור הטלית וג' כלפי הקרקע אבל איפכא לא דמעלין בקדש ולא מורידין ודין [*זה] ודפ"ה לקמן גבי והאידנא דעביד ה' קשרים אין נראה לר"י מדאמר רבא צריך קשר על כל חוליא וחוליא ואע"ג דתלמודא דחי להו מכל מקום רבא לא הדר ביה אלא דמגילתא דאייתי סייעתא לא מצי למידק ונראה עתה מצוה מן המובחר לקשור קשר העליון סמוך לטלית ממש ואח"כ ד' קשרים בלא דקדוק חוליות אלא תוך ד' אצבעות אורך הגדיל בגודל כדלקמן גבי כמה תהא משולשת וכו' ועל הקשרים עצמן נוהג רבינו תם ור"י לעשות מחוט של כרך (הקשרים) והיה תוחב ראש החוט באמצעית (ב) של הז' חוטין ומהדק יחד בקשר אחד לבד ואומר רבינו אלחנן דכה"ג לא מיקרי קשר של קיימא כדאמר באלו קשרים דלא מיקרי של קיימא אם לא כשמקשר ב' החוטים יחד בב' קשרים ומיהו יש לומר דכה"ג שאין כאן אלא ראש אחד מתקיים יותר אבל בב' ראשין זה הראש מושך אילך [וזה מושך] אילך ועבוד לאינתוקי ומיהו נראה לי דלא הוי קשר אחרי שקושר בו שאר החוטין ולעצמו היה מהני שהוא רק חוט של כרך אבל שאר החוטין אינם מתקיימים ור"ת היה מביא ראיה לדבריו מההיא דאלו קשרים חבל דלי שנפסק ר' יהודה אומר עונבו והיה מפ' עניבה שמכניס ב' ראשי החתיכות בנקב באמצעיתו ואם היה רוצה להתירו מושך ב' ראשי החבל ואם היה מעביר הראשים לגמרי דרך הנקב היה קשר גמור אע"ג דליכא אלא חד קשר ה"נ גבי ציצית ועוד ראיה מיוד של תפילין שהוא מכניס ראש הרצועה דרך הנקב וחשיב קשר גמור והקשה ר"ל

דהא מ"ל דמיקרי עניבה כה"ג. יש לפרש בע"א שקשר ראשי הרצועות יחד קשר גמור שהעבירו דרך הנקב מכאן ומכאן ואח"כ קשר שני העביר קצת ממנו דרך הנקב ואם היה מעבירו לגמרי היה קשר גמור ב' פעמים כמו שאר קשרים וגם יוד של תפילין היו קושרים בחוזק כמו שעושין גם עתה וחזר בו ר"ת ועשה באותו חוט של כרך שני קשרים כי אין נראה קשר של קיימא בפחות מב' פעמים ג וכי תימא אכתי יכול להוריד הקשר למטה ולמתוח חוט של גדיל מ"מ כיון שמהדקו יפה קשר טוב הוא וה"ר אלחנן היה נוהג ע"א שלוקח חוט של כרך וכורך האחרים ולוקח כשרוצה לקשור חוט א' מן הז' וכורך עליהם מיד אחר כך מעט כמו שירצה וקושר שניהם יחד על החוטין הנותרין ב' פעמים בחוזק כדרך שאר קשרין וחוזר וכורך קצת להפריד הקשרין זה מזה וחוזר וקושר כבתחלה ולא נהירא לר"י כל אלו ענייני קשרין דאם כן מאי קאמר איסתרי עילאי איסתראי כולהו הא עדיין מתקיימין הוו בחוטין הנותרין ולא ינתק אי איגרדום לבן או תכלת ומיהו [*לפי] מה דפירש לעיל משם ר"י ז"ל דאפילו אי איגרדום כולהו חוטי כשר ניחא ואין ראיה מכאן דכיון דאיגרדום כולהו אז אין כאן קשר כלל : **הגה"ה** כתב ראבי"ה בהלכות לולב וז"ל אנו נהיגינן בקשר של לולב וגם בציצית לקשור רק פעם א' ושוב מהעגל וכורכן סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קושרו בב' ראשי האגד עכ"ל הגה"ה : ויש נוהגין לקשור בד' שמכאן וד' שמכאן בענין שקושרין הראשין בטלית וכן עושין כל הקשרים וכן נכון לעשות בעיני רבי : [שם] כיון דאיסתרי ליה עילאי איסתרי ליה כולה מתוך פ"ה משמע דלא מכשרין גרדומי ציצית אלא ענף ולא הגדיל ולכך דחק עצמו לפרש שסמוך לגדיל נפסקו קצת מן הפתילין וכן (לפי') [פי'] נפסקו הפתילין של ציצית ופתיל קורא ענף בכולה שמעתין ואליבא דרב הוי הא מילתא דבעי לקמן פתיל וגדיל וכן עיקר אבל גדיל כולו לא הוי ציצית הלכך בעי' שישאר בו גדיל ופתיל ומיהו עד הנה לא נתתי אל לבי שרש"י ז"ל פי' כך לפי זה יש ליזהר דהיכא שנפסק במקום גדיל דודאי לכאורה קי"ל כרב שהיה גדול בחכמה ובמנין וכולהו אמוראי הכי אית להו [*דף לט] גבי טלית שכרך רובה כשרה מעתה אין ראיה מכאן למה דפי' לעיל דאף מן הגדיל כשר בכדי עניבה ואין כח בידי להכשיר עד יבא מורה לדק עד כאן לשון רבינו שמשון : [דף לט] אמר רבא קשר העליון דאורייתא פירוש התחתון לצד הארץ קרי עליון לפי שפעמים מגביה ראשי ציציות אי נמי למעלה מן הענף להכי קרי ליה עליון ואומר ר"י הא דק"ל שני שלישי ענף ושליש גדיל שהקשרים מן המנין שבד' אצבעות מן הגדיל ושיעור שוה בין קשר לקשר כמלא גודל עם הקשר וענף וגדיל י"ב אצבעות ומיהו אין לו שיעור למעלה דיוכל לעשותו ארוך כמו שירצה ור' יצחק היה נוהג לעשות ארוך משום גרדומין ואם הוא ארוך יותר מדאי ראוי לקצרו ולא מיקרי תעשה ולא מן העשוי כיון שאין עשוי בפסול · תניא בסיפרי פרשת שלח מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור מה תכלת שני חוטין כפולין והם ארבע אף לבן כן : **הגה"ה** ודורשו מלשון פתיל דהוי לשון פתילה סמ"ג [שם] (*א"ר לעולם) [*ורב סבר לעולם פתיל בעינן] פי' רבינו יצחק דה"פ לעולם פתיל (ג) נמי בעינן אבל פשיטא דכולו פתיל דהיינו ענף כשר דהא כתיב קרא בהדיא ונתנו על הכנף פתיל תכלת וגו' דהיינו ענף וק' דהא אמר רב לעיל אפי' לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה משמע דכולה בלא חוליא פסולה ויש לומר היכא דאיכא גדיל בעינן חוליא אבל בלא חוליא היה כשר אבל *אין נראה לפרש כן (ד) דרישא דברייתא תכלת שכרך רובה כשירה לא מצי לפרושי הכי אלא דכולו (ה) ענף פסולו' ודומיא דהכי בלבן ד לכ"ע דבעי' פתיל וגדיל ובחד לא מתכשר והכי עבדינן השתא והכי תניא בסיפרי פ' שלח לך ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה ציצית ת"ל גדילים יכול יעשה כולה גדילים ת"ל ציצית הא כיצד גדילים יוצאים מן הכנף וציצית מן הגדילים אלמא תרווייהו בעינן · **תתקמא** [שם] חוטי צמר פוטרין בשל פשתן פי' עם התכלת דבלא תכלת אין פוטרין משם ר"ת ובסמ"ק כתב שאסורין בזמן הזה כלאים בציצית : [שם] אמר רחבה

[*פי' אם תפרש הא דאמר רב אם לא כרך אלא חוליא אחת כשירה לא אתי לאשמועינן דכולה ענף פסולה אלא אתי לאשמועינן דאם כרך שלא יעשה פחות מחוליא אחת ואם יעשה יותר מחוליא אחת כל שכן דכשר · דכוותיה גבי רישא דכרך רובה לא אתי לאשמועינן דכולה ענף פסול אלא אם כרך לפחות הרוב דכשר וכ"ש דאם כרך כולו דכשר וזה אינו אפילו אם כולו ענף כשר כולו גדיל פסול ע"כ דרישא וסיפא לא אתיא לאשמועינן אלא דכולו ענף פסולה אבל אם תאמר דכולו ענף כשרה ורישא אתי לאשמועינן אם כרך רובא כשרה אבל אם כרך כולו פסולה לא הוי דומיא דסיפא] :

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ולי הדיוט שבהדיוטו' דהכי כמספק ליה אם ר"ל כל ח' חוטין צריך שכל אחד יהא כדי עניבה או אם ר"ל אם מהני ח' חוטין נשתייר בדי עניבה אפי' איכא ד' ליא בכן כדי עניבה ולפ"ז נ"ל או כל חד וחד לחוד ר"ל כל חד וחד אותו חד לחודיה מגיל על כולם : (ב) באמצעיתו על הז' : (ג) עם גדיל : (ד) דריש דבריו : (ה) גדיל :

הגהות ממרדכי ישן [א] דבמסכות :

חדושי אנשי שם

נ"מ א פי' מדפריך בגמרא למימרא דאית להו שיעורא ורמינהו אין ציצית אלא יוצא אין ציצית אלא משהו וכבר עלו כו' ומשני כו' ואי סלקא דעתך דיש לחלק בין גדיל לענף מאי פריך בגמ' דילמא הא דאמרינן ציצית אפילו משהו היינו הענף דכשר היכא דאיגרדום והאי דבעי שיעור בציצית היינו בגדיל שאינו כשר היכא דאיגרדום אלא ש"מ דכשר גרדומין אפילו בגדיל: ב סמ"ג במצות עשה כתב וז"ל שישאר מן החוטין כדי לעשות עניבה על שאר החוטין או על אחד מן החוטין עכ"ל הרי בפירוש שאף אם אין יכול לעשות עניבה אלא על אחד מהחוטין כשר או בחוט אחד על שאר החוטין אבל רש"י פי' לענוב החוטין אהדדי זה הוא שיעור גדול עכ"ל משמע דוקא ר"ל שמענב כולם יחד : נ"מ ג וקשה אם כן כאן משמע להדיא שקשר ועניבה לא מיקרי קשר ובשבת פרק אלו קשרים כתב המרדכי אבל עניבה מותר ובלבד שלא יעשה קשר למטה מן העניבה כלל אלא יעשה שתי עניבות זו על זו וי"ל כי ספק היה להם אם קשר אחד ועניבה עליו מיקרי קשר או לא לכן הלכו בשניהם להחמיר שם בפרק אלו קשרים יש לחוש לאיסור שבת והחמירו לומר שהוא קשר ובציצית שכתוב בהן מצות עשה לקשור ובאם זה אינו קשר לא עביד המצוה כתיקונה הלכו להחמיר לומר שהוא אינו קשר רק יעשה ב' קשרים כדי שבודאי יעשה המצוה כראוי וק"ל וכ"כ ש"י: עש"י ד ס"א דכולה גדיל פסולה ודומיא דהכי בלבן וק"ק היאך מדקדק זה וצ"ל שמדקדק מכרך רובה כשרה הא כולה פסולה וכמו דברישא גדיל כולו פסול כן בסיפא נ"ל סוף מימרא דרב שמדברת בענין שאמר אפילו לא כרך אלא חוליא כו' ג"כ פירושו אבל כולו ענף פסול :

באור מהרמ"ב

פירן דלרבנן דתרי מצות נינהו לא מהני חד אחבריה ואפי' הכי מהני כו' א"כ ה"ה כולהו פי' ותו ליכא למטעי. וק"ק לפי' הב"י בהא דפריך הגמרא במה דברים אמורים בתחלתו אבל בסופו שיריו וגרדומיו כ"ש כו' מאי לאו שיריו דהפסיק מינייהו ופי' התוס' כלומר שיש מן החוטים שנפסקו מעיקר' ואשתייר מן השלמים נמי כו' ולפי' הב"י קשה מאי קושיא דלמא אתיא כרבי ולר"נ אין הכי נמי דכשר באגרדום מין אחד בכולה אם מין הב' נשאר שלם ואין לומר דקושית הש"ס מגרדומיו כ"ש דעל זה יש לומר מאי כל שהוא כדי עניבה דכן לקמן דף מ"א ע"ב איתא ואין ציצית אלא משהו ופירש רש"י שם למסקנא דקאי אגרדומים ומשהו היינו כדי עניבה אבל לפי' ר"ת פריך הגמ' שפיר וי"ל: א"ב היה הקשר קיים. רש"י פי' זה דל"ל לרבא הא דאמרן לעיל דבעי כדי עניבה : ואין ציצית אלא משהו פי' דאיהו מפרש משולשת ארבע קאי אגדיל כפי' ר"ת בד"ה כ"ש כו' ועלה דהא מקשה מברייתא דציצית א"ל שיעור והא משני דאין לו שיעור למעלה כו' ופירש"י והא דתני' אין ציצית אלא משהו ר"ל בגרדומים והיינו בכדי עניבה וכך ברייתא ע"כ אגדיל קאי דאי הוי קאי אענף לא הוי הש"ס מקשה מידי מהך ברייתא אהא דמשולשת ד' דקאי אגדיל דדלמא בגדיל דוקא בעינן שיעור ד' אבל בענף סגי בכ"ש וא"ל שיעור. אע"כ דהש"ס מפרש להך ברייתא אגדיל א"כ למסקנא דאין ציצית אלא משהו ר"ל בגרדומין שמע מינה דסגי בכדי עניבה מגדיל. מיהו לרש"י לטעמיה לא קשה מידי דאיהו מפרש דמשולשת ארבע קאי אענף וא"כ י"ל דס"ל להש"ס דגם הברייתא קאי אענף ואפ"ה פש"ג שפיר. ולעולם דשיעורא דכדי עניבה מהענף בעינן. רק לפי זה א"א להחמיר ב' חומרי דסתרי אהדדי ר"ל לפרש דמשולשת ד' קאי אגדיל לר"ת ושיהא הענף דוקא שיעור ד' אצבעות וגם דניבעי כדי עניבה מהענף דזה א"א מכח הסוגיא וא"כ לפי' ר"י אליבא דרבי דמהני מין אחד שלם או בנשתייר כדי עניבה מב' המינים א"כ אם נשאר מין אחד שלם כדי ד' אצבעות מהענף ובמין הב' נשאר כדי עניבה מהגדיל כשר ממ"נ דאם נפרש כדי עניבה מענף א"כ ע"כ גם משולשת קאי אענף והו"ל מין אחד שלם ואם נפרש דמשולשת אגדיל קאי ובעינן מן הענף ח' אצבעות א"כ ע"כ הברייתא אגדיל קאי וסגיא ליה בכדי עניבה מהגדיל. רק דלדינא אין נ"מ דבהא דס"ל לרבי להכשיר בב' חוטין שלימים לא תפסינן כוותיה דאנן לא מכשרינן כ"א בנשאר כדי עניבה רק שבב"י לחד פי' אליבא דרמב"ם ס"ל דגם בהא קי"ל כרבי להכשיר בב' חוטין שלימים או בכדי עניבה דד' חוטים. ולא בהאמת מהני כנ"ל ממ"נ. אלא שבש"ע לא הביא כלל לדעה זו. ובס' ג"מ יש כאן גמגום שכתב מאי פס"ג דילמא הא דאין ציצית אלא משהו מיירי בענף דכשר היכא דאגרדום כו' וזה טעות דהרי קושית הש"ס הוא מהא דקאמר דאין לו שיעור רק להתרצן דמשני מאי אין לו שיעור למעלה מפרש רש"י דלא תקשה מן הא דאין צריך אלא משהו דמשהו ר"ל בגרדומיו. והפי' בדברי הספר הוא כדאמרן דאיהו קאי להך פי' דמשולשת ד' אגדיל קאי: מסופק אם הא דקאמר בגמרא או דילמא כו' או אם ר"ל כדי לענוב חוט לבדו. פי' הב"י דלפי' קמא כל חוט צריך כדי עניבה לענוב עצמו ואין צריך כדי לענוב חוט אחר כלל. אבל לפי' הב' צריך בכל חוט כדי לענוב חוט אחר אלא דסגי בכדי לענוב על חוט אחד וע"ז סיים וכ"פ הסמ"ג שכתב לענוב על חוט אחד מהז' חוטין. אבל במג"א פי' דהכי קאמר דלפי' הא' לעולם צריך לענוב כל החוטים והדרכה הש"ס מספקא ליה דילמא בעינן כדי שיענוב כל אחד ואחד בפני עצמו והוא חומרא נגד לענוב החוטים יחד בבת אחת. או דילמא דר"ל חוט אחד לבדו ואז הוא קולא לגבי כדי לענוב כל החוטים ולפי זה היה ראוי הלשון אם ר"ל על כל חוטי הציצית או על כל אחד לחודיה. ולפי' המג"א ה"מ הספר למפשט ספק מדברי רש"י ד"ה כדי לענוב וז"ל דהיינו שיעור גדול ע"כ ולפי' המרדכי הו"א אדרבה כל חד וחד לחודיה הוי שיעורא טפי אבל לפי' הב"י א"ש לעולם כדי לענוב הכל הוא שיעור גדול וע"כ הוצרך לראיה מהסמ"ג : **הפוחת** לא יפחות משבע כו' קאי אחוליות כו' ויש לפרש דקאי אכריכות שבחוליא עצמה שלא יפחות מז' ולא יוסיף על י"ג על כן מנהגנו בחוליא א' ז' כריכות ובסוף י"ג כריכות ב"י · **סמוך** לטלית ממש ובתוס' דף ל"ט ד"ה קשר עליון ול"א פי' סמוך לכנף כו' וא"כ לכל הפחות צריך לעשות קשר אחד סמוך לכנף חוליא א' עם קשר עליה וכל קשר מן ב' קשרים זה ע"ז. מע"מ : **ואין כח בידי** להכשיר. והכי הסיק בש"ע כי אם באין ציצית מצויה : **שהקשרים** מן המנין ולקמן הביא דברי הסמ"ק דבעי' שיעור אגודל בין קשר לקשר משמע דמלבד הקשרים יהיה הגדיל ד' אצבעות וכ"כ ב"י ע"ש בכל כו. ועיין במ"א סימן י"א ס"ק ח' וס"ק כ"א : **וענף** וגדיל י"ב אצבעות משום דמשולשת ד' אגדיל קאי וקי"ל דנוי ציצית שליש גדיל וב' שלישי ענף לכן צ"ל י"ב אצבעות ולכאורה לפמ"ש בס"ז סוף סימן י"א דהא דנוי ציצית שליש גדיל אינו מעכב וכדמפורש בברייתא תכלת שכרך רובה כשרה. א"כ גם שיעור די"ב אצבעות אינו מעכב דהרי אינו מפורש בהש"ס כך שיעורא. ורק משולשת ד' אמרי' בגדיל. ומפני שנוי ציצית שליש גדיל וב' שלישי ענף אנו יודעים שיהא י"ב אצבעות. וממילא כיון דעיקרא דהא מילתא דנוי ציצית שליש גדיל כו' אינו לעכובא גם הא די"ב אצבעות אינו לעכובא דאל"כ לא הו"ל להש"ס למנקט השיעור בגדיל אלא הו"ל לומר שיעורא דציצית י"ב אצבעות להדיא אם היה הדין דשיעור זה מעכב דוקא אך בש"ע סימן י"ב כשהביא שיטת ר"ת דבעינן ב' חוטין שלמין וב' חוטין כדי עניבה מבואר דשיעורא די"ב אצבעות מעכבין ובאמת לרש"י דכדי עניבה קאי אפתיל דוקא א"כ מבואר דשיעורו דפתיל לכתחלה יותר מכדי עניבה וממילא כיון דאינו מפורש שיעורו צריך ללמדו מהך דמשולשת ארבע דקאי אגדיל ונלמד ממנו דפתיל בעי יותר וה"ל כאלו מפורש בש"ס דשיעורא דציצית י"ב אצבעות דאם לא כן מאי שיעור יהיה להפתיל ונקט הש"ס משולשת ד' אגדיל לסימנא בעלמא · אבל להמפרשים דכדי עניבה אגדיל קאי אין ראיה כלל שיצטרך שיעור פתיל ח' אצבעות דאולי סגי בכ"ש כדי לקיים גדיל ופתיל כמו דסגי בדיעבד אם כרך רובה · גם לרש"י עצמו אינו מוכרח שהרי רש"י מפרש משולשת ד' קאי אהענף א"כ סגי ליה בשיעורא דציצית שמנה אצבעות · ולפמ"ש הספר לעיל הא בהא תליא א"כ הא דפסלינא דיעבד אם אין בחוטים י"ב אצבעות לפי' ר"ת א"י מנ"ל · דהיה ראוי להכשיר אם הענף דב' חוטין השלימים הן רק ד' אצבעות וב' חוטין הנפסקים כדי עניבה מהפתיל צ"ע לדינא : **פי'** עם התכלת דבלא תכלת אין פוטרין משום ר"ת ז"ל. יש לפרש בו ב' פי' בראשון דודאי דהמצוה דציצית מקיים ע"י חוטי הצמר וש"פ אלא דיש בו משום איסור כלאים כהר"ל דאמר דכל היכא דאפשר למיעבד כו' והיא שיטת התוס' דף מ' ד"ה כיון כו' אלא דלחד פי' הוא רק מדרבנן ולתי' קמא ולתי' בתרא הוא אסור מדאורייתא · פי' הב' יש לפרש דאין פוטרין היינו דאפילו המצוה אין מקיים דאין חוטי צמר פוטרין בש"פ כ"א באיכא צמר ופשתן יחד ר"ל תכלת ולבן · אבל חוטי צמר לחודיה בש"פ או ח"פ לחודיה בש"ל אין פוטרין והוא דעת מהר"מ ז"ל המובא לקמן בסוף · מ"מ בב"י והאחרונים משמע דנקטו כפי' הראשון דמשום איסור כלאים קאמר ר"ת דח"פ · ובב"י הוסיף עוד דדעת הרמב"ם להחמיר עוד דאפילו באיכא תכלת אינו רשאי לעשות ח"פ בש"ל כיון דאפשר במינו וכה דהתירה התורה כלאים הוא תכלת דצמר בש"פ

רחבה אמר רב יהודה חוטי למר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן בשל למר חוטי למר ופשתים פוטרים בכ"מ ואפילו בשיראין ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן השיראין (*פטורה מציצית) [*פטורים מן הציצית] נראה דשאר בגדים חייבין מן התורה בציצית כרחבה משמיה דרב יהודה ואע"ג דרב נחמן פליג עליה רבא שוא בהרא קאי כותיה ויש מן הגאונים שפוסקין כרב נחמן ונראין דברינו מדבריהם עד כאן לשון ר"י: [דף מ] תנו רבנן סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין והלכה כב"ה פ"ה דב"ש לית להו סמוכין והוי כלאים ובית הלל אית להו סמוכין והא דנקט פוטר ומחייב ולא נקט אוסרין ומתירין כיון דשייך איסור כלאים משום דציצית חובת טלית כדלקמן ואפי' אינה לובשה חייב להטיל בה ציצית ופרש"י ז"ל בתשובתו וז"ל הנך גזירות דהכא דקאמר התלמוד לא שייכי אלא בתכלת דהוי כלאים אבל מינה דהיינו ציצית של פשתן מותר [*והא] דאמרינן לקמן קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה ע"כ (*לשונו והא) [*לומר הא] דאמר מה תהא עליה ר"ל עיקר מצות ציצית דהיינו תכלת מה תהא עליה אבל מינה מצי להטיל והקשה ר"ת לפירושו דבסדר רב עמרם פסק כב"ש בהא מילתא ואנן הא דרשינן סמוכין ועוד הרבה (*ועיין) [*קושיות עיין] בתוספות ור"ת מפרש דסדין פטור מציצית אפילו במינה ואע"ג דליכא למיגזר כי אם בתכלת גזר מינה אטו תכלת וניחא לפירושו דנקט פוטרין דבמינה לא שייך איסור ורבינו שמשון כתב ז"ל נראה דוחק פירוש ר"ת דמנלן לבדות הך גזירה מלבו (*שאינו מינו אטו מינו) [*מינו אטו שאינו מינו] ועוד רוב הגאונים פסקו בתשובות דשרי להטיל בפשתן מינו הלכך נראה כפי' הקונטרס דב"ש פוטרין משום כלאים ואפילו (*אי סברי) [*ממינו דסברי] כרבי דאמר התכלת והלבן מעכבין זה את זה וכיון דליכא תכלת לבן נמי ליכא וניחא דנקט פוטרים דפוטרין אפילו ממינה והיא דלקמן דקטינא יש לומר דסבר כרבי ופטור אפי' ממינה כיון דלא מצי למירמי תכלת (א) (אף לב"ה) ור' זירא אי כרבי סבירא ליה לא הטיל בה אפי' מינה. ואי כרבנן שרא התכלת כדי להטיל בה מינה ולהכי נקט סדין בציצית ולא נקט תכלה בסדין (ב) והשתא לא צריכא לפרש כדפ"ה דציצית חובת טלית דהא קיימא לן חובת גברא הוי וכן פוסק בה"ג מדמברכין להתעטף בציצית ותימה לומר דרב קטינא סבר כרבי ואין הלכה כרבי מחביריו וכ"ש מרבותיו וגם ר' זירא ישבנו בדוחק ועוד מצאתי בסיפרי כסותך פרט לסדין (ג) ושאלתי לרבי ואמר לי דאסמכתא היא וכ"ל שאין חייבין בציצית כלל אלא אותם שהם דרך לבישה ואשר הכסה בה משמע נמי דרך מלבוש ואפי' דרך העלאה שחייב בכלאים הדעת נוטה לפטור דלא איתקש אלא ללבישה וכרים וכסתות נמי משמע בספרי דממעט מאשר תכסה בה ולא הודה לי רבי עד כאן לשונו והאריך יותר וע"ש בתוס': [שם] תתקמב היא של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה מאי טעמא עיקר בגד בעינן רב אמר זיל בתר כנף אין להוכיח מכאן לפסול אותם טליתות שמחופין סביב הנקב בעור כדי שלא יתקלקל הבגד דהכא שאני שכל הכנף מעור וחברו לבגד תוס' שהג"ן מצאתי שמהר"ס כתב בתשובה שאין לעשות טלאי תחת כנף [*כדי שיחזיק הכנף ולא יתקלקל דגבי ציצית כתיב על כנפי וגו' ואיכא למידרש על ולא על דמעל כדדרשינן גבי חלילה מעל ולא מעל דמעל ולי ההדיוט נראה כו' · מ"י] משום דדומיא דחלילה דדרשינן מעל ולא מעל דמעל הכא נמי לא שנא ולי הדיוט הכותב [א] ק"ל להיפך דאדרבה מחלילה יש ראיה להתיר דאם היה תפור פשתן במנעל שרי כדאיתא בפ' מצות חליצה ה"נ לא שנא ובסוף התשובה כתב דאפי' אם הטלאי במינו יש להחמיר ואין כ"ל כלל וגם לא נהגו כך איסור אפילו שלא במינו: [שם] חסידים הראשונים כיון שארגו שלש היו מטילין בה תכלת הקשה ה"ר אלחנן הא בעינן כדי שיתכסה בו קטן ראשו ורובו ויש לומר כיון שעתיד הוא לגומרה מחייב מיד ולהכי נראה לי דהוי דוקא למ"ד ציצית חובת טלית: [שם] תניא רבי אומר הטיל למוטלת כשרה אמר רבא בל תוסיף איכא מעשה ליכא מתקיף לה רב פפא ממאי דגברא לאסורה קא מכוין דילמא לבטולי קא מכוין א ובל תוסיף ליכא מעשה איכא לפי מה שפירש לנו רבי במשנה דגדילים משמע אפי' הרבה כמו [דף מב ע"ב] ערבי נחל וליכא בל תוסיף לא קשה מכאן די"ל כשעושה הכל ביחד ומטיל בו חוטין הרבה ודאי לא איכפת לן דהכל ציצית אחד אבל אם עשה ציצית כהלכתה

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ס"א אינו : (ב) דאפי' במינו פליגי ב"ש וב"ה : (ג) משמע דפטור מן התורה :

הגהות מוהר"י [א] נ"ל :

חדושי אנשי שם

שי"י א נ"ל פי' מי שיש לו ד' ציצית והטיל עוד ציצית כשירה ופי' רבא הטעם שכשקושר הראשונות שאינו מתכוין לבטל הראשונה אלא מתכוין להוסיף ומקשה ליה רב פפא דילמא לא נתכוין לעבירה לעבור על בל תוסיף דלמא לבטל נתכוין ומעשה איכא ר"ל שעשה מעשה לבטל הראשונות :

באור מהרמ"ב

ואי אפשר בענין אחר · ולפי זה לא קי"ל כהא דרחבה אר"י בדף ל"ט ע"ב · ולא ביאר אם ר"ל מדאורייתא או מדרבנן · ונראה דלהב"י נ"ל הא דאמר רחבה אר"י דת"ל פוטרין בש"פ וכן בהיפך היינו משום דס"ל דכל הבגדים חייבים בציצית מדאורייתא וכדרבא שם דדרש הכנף מין כנף א"כ לאו דרמי רבא אהדדי כתיב הכנף כו' וכתיב צ"פ נ"ל כתירוץ דידיה דצ"פ פוטרין שלא במינן מש"כ בשאר מינין · א"כ ש"מ דצ"פ פוטרין אידך בשל חבירו · אבל אנן דקיי"ל כהך תנא דבי ר"י דא"ת בציצית מהתורה כי אם בגדי צ"פ · א"כ צ"פ אהבגדים קאי ולא אהציצית · וגם אי קאי אהציצית אינו מוכרח לומר דיעשה חוטי למר בשל פשתן או פשתן בשל למר · ורק מסמיכות ציצית לשעטנז דאנו לומדים ממנו היתרא דכלאים בציצית · מוקמינן בתכלת דעושה בטלית של פשתן · כיון דא"א בענין אחר · לכן לא ס"ל כרחבה אר"י : ציצית מאי תהא עליה · ובגמרא דידן הגירסא ציצית דתכלתא כו' ומדברי הספר כאן מבואר שלא היה כן הגירסא לפניהם : והשתא לא צריכין לפרש כדפירש הקונטרס כו' וכ"ה ג"כ שיטת בעל המאור בפ' במה מדליקין ולרמב"ן במלחמות שם שיטה אחרת דלב"ש דאוסר בכלאים אין בגד זה בכלל הבגדים שחייבה התורה בו ציצית וממילא פטור גם מלבן · אבל לדידן דשוא רק משום גזירה אסור רק באינו מינו וחייב בציצית דמינו ולכן נקט מעיקרא סדין בציצית לכלול הכל · וגבי ר"א ב"נ נקט נק תכלת עכ"ד · ועל פי דרכו יש לומר עוד דלב"ש הוי איסור אינו מינו מדאורייתא לכן גזרינן מינו אטו אינו מינו כסברת ר"ת וע"כ פטור גם מלבן · אבל לר"א ב"נ דאיסור תכלת הוא רק מדרבנן סגיא לן למיסר באינו מינו אבל לא גזרינן מינו אטו אינו מינו דס"ל גזירה לגזירה לכן נקט ר"א ב"נ תכלת דוקא · וקצת יש ללמוד כן מדברי הט"ז סוף סי' ט' אבל בעל העיטור כתב שיאו הרא"ש דהא דתכלת אינו מעכב את הלבן שיינו דוקא כשעושה לבן צמר דוקא ונראה דעיטור לטעמיה דס"ל גבי צבע הטלית אע"ג דקפידינא אציבעא שיהיו הציצית מצבע הטלית מ"מ צבע לבן דציצית עדיף מכולהו צבעונים משום דהכנף מין כנף ר"ל מין הכנף של רוב הטליתים שהן צמר כמ"ש הב"י בשמו בסי' ט' כן הה"נ ס"ל כאן גבי לבן דנפקא מן הכנף מין כנף ע"כ של צמר דוקא דלהוי מין הכנף של רוב הטליתים רק בעושה תכלת אז רשאי לעשות לבן גם מפשתן דהא"כ לא מצכחת כלאים בציצית בטלית של צמר ונראה דהא דהרא"ש דחה דבריו · היינו רק לענין הא דס"ל דבטלית ש"פ אם אינו עושה תכלת א"א למיעבד בו כלל לבן · משום דבכה"ג דאין הלבן של צמר התכלת מעכבת את הלבן בהא ס"ל להרא"ש דהא הטלית של פשתן והוי חוטי פשתן הכנף דידיה תסגי ליה בלבן של פשתן ואין התכלת מעכבת כמו דהוי סגי ליה אם היה אפשר לעשות לבן של צמר · אבל באפשר למיעבד חוטי צמר דמצינו למיעבד הכנף מין כנף דרוב הטליתים · מודה הרא"ש דעדיף טפי למיעבד מין הכנף דרוב הטליתים · וכמו דתפסינן למיעבד חוטים לבנים דוקא כמ"ש בתה"ד סי' מ"ו דכן הוא מנהגנו · והוא ג"כ מה"ט דס"ל בהא כהעיטור דבעינן מין הכנף דרוב הטליתים וכ"מ ברש"י דף ל"ח ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה מידי ליבעא קא גריס כו' דלבעל העיטור אתי שפיר הכל · ולפי זה יצא לנו דבר מחודש טעם נכון למה שכתב בסמ"ק דאין לעשות חוטי לבן פשתן כלל אף בשאר מינים והאריך הב"י בסי' ט' בטעם הדבר · והשתא י"ל דה"ט כיון דאינו עושה ממין הכנף דידיה ממש · ע"כ צריך הוא לעשות בו ממין הכנף דרוב הטליתים שהוא של צמר · ע"כ א"פ בשאר מינים אינו לא כנף דידיה ולא כנף דרוב הטליתים אבל בחוטי צמר הוא הכנף דרוב טליתים · והא דאמרינן דחוטי פשתן פוטרין באינו מינו היינו עם צמר דוקא כדס"ל למהר"ס לקמן והא דחוטי צמר להודא פוטרים להסמ"ק הטעם משום דחוטי צמר שפיר מיקרי מין כנף דרוב טליתים ועוד יבואר לקמן בעז"ה · איברא דק"ל על בעל העיטור דס"ל דהיכא דאין עושה תכלת בעינן דוקא לבן דצמר דוקא לפי' זה בגמרא דף מ' דפריך ולא יהא אלא קלא אילן · ומשני הש"ס כדר"ל דאמר דכל היכא דאפשר לקיים שניהם כו' · ולבה"ע קושיית הש"ס במ"ע דלא יהא אלא קלא אילן · דהרי אז אין כאן תכלת בטלית זה ואין בו רק לבן וכל היכא דאיכא רק לבן לחודא בעינן לבן של צמר דוקא א"כ א"א לטלית של פשתן זה בלא כלאים או ע"י התכלת או ע"י לבן של צמר דוקא והדר ליתסרי בו כלאים דלבן של צמר כיון דא"א בענין אחר אע"כ דסגי בלבן לחודא אף בחוטי פשתן ולא כבעל העיטור וצ"ע ומכל מקום לגבי בגדי שאר מינים דהם א"ע הכנף דידיה צריך לעשות מין הכנף דרוב טליתים שהוא צמר כמ"ש · ולפי הא אתי שפיר הא דנקט התכלת סדין בציצית ושבק לבן פשתן בטלית של צמר כמ"ש רש"י והא דסדין בציצית רבותא הוא · דה"א כאן ליכא תעשה דקלא אילן משום דהלבן צריך להיות צמר דוקא כדעת בעל העיטור : ולא הודה לי רבי וכתב הב"י דמ"מ הלכה כהמרדכי דפוטר בשל העלאה ובמג"א סי' י"ח סק"ג כתב דבתוס' דף מ"א ד"ה תכלת כו' בסוף הדיבור כ' אבל גבי ציצית אין לחלק בין העלאה ללבישה · ולענ"ד התוס' מיירי במיוחד ללבישה אז חייב בציצית אפי' בהעלאה ואין בו משום כלאים · אבל במיוחד להעלאה גם לתוס' פטור וסדין מיוחד עיקרו להצעה ולא ללבישה : דהבא שאני שכל הכנף הוא מעור כו' הר"ש משאנ"ץ ס"ל כר' אחאי דאזיל בתר כנף אבל אנן לא חיישי להכי וקי"ל כרבא ב"י ממהרי"ק שורש קמ"ט : הקשה הר' אלחנן הא בעינן כו' קושיא זו תמוה דבגמרא דף מ' ע"ב מקשה הש"ס עלה דהך ברייתא והא הוי תולמ"ה ומשני הלא אימא כיון שפלגו א"כ מאי קושיא. וצ"ל דקושיתו על המקשן ודוחק : ובל תוסיף ליכא ומעשה איכא · סתום מאד ולא ביאר · והנה רש"י פי' דהטיל למוטלת כשרה אפילו אי פסיק להאי כו' ולבסוף הסוגיא כתב רש"י ד"ה חדא זימנא דכ"ש אי פסיק לבתראי כו' דהא כולה ציצית מיקרי. לפי זה משמע דודאי הציצית כשרים אף בלא תתך א' מהם דכולה ציצית מיקרי אלא מפני דעובר על בל תוסיף כל זמן שלא התך אחד מהם כתב רש"י דמיירי באי פסק ונקיט רש"י אי פסק לקמאי לרבותא דכ"ש אי פסק לבתראי גם קושית הש"ס על הא דאמר רב ששורה אר"ה הטיל לבעלת שלש כו' דהוי תעשה ולא מן העשוי איני והא אר"ז כו' ע"כ עיקר קושיית הש"ס מאי פסיק קמאי דבעדיין שניהם קיימים הרי הטלית כשרה בציצית הראשונים לכן פירש"י דמיירי אפי' אי פסיק כו' אבל לעולם גם בלא פסיק כולה ציצית מיקרי וכ"כ התוס' בריש פירקין וז"ל והא דלא מוקי לה התם בהטיל למוטלת משום דדילמא לא מיפסלא בכך אע"ג דעובר על בל תוסיף ואם לא נתכוין להוסיף שרי עכ"ל מבואר דהציצית כשרים בלא חתך ופי' דציצית הראשונים הם כשרים דלא נפסלה ע"י הוספה אלא שעובר על בל תוסיף ומתכוין להוסיף וכתי' הש"ס דאמר רבא בל תוסיף עובר כו' מתקיף לה רב פפא כו' דילמא לבטוליה קא מכוין כו' פירש"י והדר קושיא לדוכתא · א"כ לרש"י אם נתכוין לבטולי ופסק לקמאי פסולי הבתראי משום תעשה ולא מן העשוי · מכל מקום כל זמן שלא פסק אחד מהם אינו מבואר ברש"י וי"ל דכשר כמ"ש התוס' דאם לא נתכוין להוסיף שרי אבל הרמב"ם פ"א מהלכות ציצית כ' דבנתכוין לבטל מתיר הראשונים או חותכה וכשרה משמע דכל זמן שלא התכה אינו כשר אע"ג די"ל דנקט מתיר או חותכה לרבותא דאפ"ה כשר מכל מקום מדלא כ' סתמא כשרה משמע דדוקא התך בעינן · וגם משמע דוקא חתך הראשונים אבל חתך האחרונים אינו כשרה בראשונים כמ"ש ב"י · וס"ל דרב פפא לא אתא לחזק קושיא קדמייתא אלא על דברי רבא קאי דקאמר בל תוסיף עובר כו' על זה אמר רב פפא דלמא נתכוין לבטולי · וס"ל עוד דרב פפא בא לחלוק על רבא דדוקא בנתכוין לבטולי כשר · אבל בנתכוין לאוסופי פסול ולכן כתב הרמב"ם אחר כך דבנתכוין להוסיף אפילו אם חתך אחד מהם פסולים · והראב"ד בהשגות מכשיר בין נתכוין לבטולי ובין נתכוין להוסיף ומשמע מדבריו שם דכשר אפילו בלא חתך דהרי מקשה לדנפשיה וז"ל והא דאסיק בסנהדרין כו' עד אלמא מיפסלא בתוספת מצוה כו' עד פה לחודא קיימא כו' עכ"ל · ואם איתא דלא מכשיר הראב"ד רק בחתך אחד מהם א"כ מאי קושיא מהא דסנהדרין · ועו"ק דאדרבה הא דסנהדרין הוי סייעתא דאם פסול אף אחר שחתך ה"ל לאוקים בסנהדרין גם גבי ציצית כגון בהטיל למוטלת כו' כמ"ש התוס' אע"כ דהראב"ד מכשיר אפילו בלא חתך · אלא שמכל מקום עובר על בל תוסיף ורק שהציצית כשרים ולכן לא אוקי' בסנהדרין בהטיל למוטלת · דא"כ לא הוי אם הוסיף פסול דהרי כשרים הם · לכן מקשה לדנפשיה מכל מקום מתוספת חוטין דפסול ע"י ותי' להלק כמבואר בדבריו · ואם כן ס"ל להראב"ד כהתוס' ורש"י דציצית כשרים בלא חתך אלא בנתכוין להוסיף צריך לחתוך · ובנתכוין לבטל א"צ לחתוך ושרי · ולכאורה על הרמב"ם קשה מסך דסנהדרין כקושית התוס' דנוקים שם בציצית ובהטיל למוטלת ונראה דלק"מ דשם קאמר ואם הוסיף גורע ופסול משמע דפסולו הוא רק כל זמן שתוספתו קיימת אבל בניטל ממנו התוספת חוזר להכשירו ומש"ה כל זמן שלא ניטל ממנו התוספת עובר על בל תוסיף · אבל בהטיל למוטלת דס"ל להרמב"ם שנפסלו הציצית כו' ואף בניטל ממנו התוספת נשארו בפסולן א"כ בכה"ג ה"ל ג"כ גרוע ועומד כמו אם התחיל הגרעון קודם המצוה וה"ה היכא שנשאר בפיסולו אף כשיסלק התוספת ה"ל ג"כ גרוע ועומד כיון שאף לאחר שניטלו ישארו בפסולם וגם לפי"ז אין עובר בזו על לאו דבל תוסיף שהרי אין כאן מצוה כלל שכבר נפסלה הציצית ע"כ לא מוקי הש"ס שם בהטיל למוטלת ובהכי אתי שפיר הא דכתב הרמב"ם דבנתכוין להוסיף הציצית פסולים ודחק בב"י ובכ"מ שטעמו משום דמפרש דרב פפא לאפלוגי על רבא אתא מהיפך להיפך ואין לזה ראיה כלל · מכ"ש מ"ש הרמב"ם דאף הראשונים פסולים זה ודאי קשה מנ"ל דהא שקלא וטריא דבגמרא שיש על האחרונים דליהוי תעשה ולא מן העשוי וא"כ אף אם נימא דרב פפא לאפלוגי אדרבא קאי ולמיפסל כשנתכוין להוסיף י"ל רק האחרונים אבל הראשונים שנעשה בהכשר מנ"ל דאיתא בכה"ג תעשה ולא מן העשוי · ועיין בהגהות מיימוני סוף פ' ו' דהלכות מזוזה ד"ה כתב רבינו שמחה כו' עד אלמא כל היכא דמתחילה בכשרות שוב אינו נקרא תעשה ולא מן העשוי עכ"ל א"כ קשה להרמב"ם מנ"ל נגד הסברא אבל לדברינו א"ש דראייתו הוא מהך דסנהדרין דס"ל להרמב"ם דכי היכי דבהוסיף חוט מפסלי הציצית בתוספת ה"ה דמפסלי בהטיל למוטלת כקושית הראב"ד וא"כ הוקשה לו קושית התוספות אמאי לא מוקי שם בהטיל למוטלת · וע"ז לא הוי שייך תי' הש"ס דגרוע ועומד ר"ל דכבר נפסלו קודם המצוה · דבהטיל למוטלת היה מתחילה כשר וע"י התוספת מפסלי לא הוי גרוע ועומד · אע"כ דגם לאחר שסילק התוספת ג"כ נשאר בפיסולו · וס"ל להרמב"ם דגם זה מקרי גרוע ועומד היכא שנשאר עומד בפסולו אף לאחר שסילק התוספת · וגם כיון דנפסלו הציצית לגמרי דליכא בהא עוד קיום מצוה תו ליכא לאו דבל תוסיף והו"ל כהוסיף חוטים שאינם של מצוה וא"כ דברי הרמב"ם מקורם הוא מגמרא דסנהדרין הנ"ל וכ"מ בהראב"ד דמקשה לדנפשיה והא דמסיק בסנהדרין כו' וקשה אדרבה משם ראיה להראב"ד דכשר בהטיל למוטלת · דאי פסול תקשה דנוקי' בהטיל למוטלת כדמבאיה תוס' ראיה משם · אע"כ משום דהא נשארו בפסולם הו"ל ג"כ גרוע ועומד · ולכן לא אפשר לאוקמיה בהטיל למוטלת וע"כ מקשה הראב"ד לדנפשיה דס"ל דכשרים הציצית אף בלא חתך דהא מסקינא שם דיש פסול ע"י תוספת ותירץ דשא"ה כחוט דיש הפסק בקשר כו' · וא"כ מהא דסנהדרין מוכח חדא מתרתי או דכשר אף בלא חתך ורק שעובר בבל תוסיף כדברי התוס' או דנ"ל דאפילו לאחר שחתך נשארו בפסולם דאז ג"כ לא אפשר לאוקמיה בהטיל למוטלת דא"כ הו"ל ג"כ גרוע ועומד · אבל לפסול בלא חתך ולהכשירן בחתך אחד מהן זו א"א מכח הסוגיא · ומ"מ אין מזה קושיא על הרמ"א בסי' י' שכתב דבחתך דוקא היינו משום כי היכי דלא לעבור על בל תוסיף · אבל משום הכשירא דציצית בהמת דכשר אף בלא חתך לדברי רש"י ותוס' והראב"ד כדמוכח בסוגיא דסנהדרין · וברא"ש הביא בהך דהטיל למוטלת ב' פירושים וז"ל הטיל למוטלת פרש"י שהיה לה ד' ציצית והטיל לה ד' ציצית כשרים בהני בתראי אי פסקינהו לקמאי ואף על גב דהנך לאו לצורך עבדינהו בשעת עשיה ל"א הטיל כו' ואע"ג דכי עביד בתראי אכתי לא בטיל קמאי ואשתכח כו' דהא לא צריך להא וכי הדר עביד לרביעי ובטיל הנך קמאי לא קרינן בהו בהנך שלש ראשונים שבאחרונים תעשה ולא מן העשוי כדמפרש טעמא כיון דקאי בבל תוסיף לא הוי מעשה עכ"ל · וכבר דשו בה רבים הנ"מ שבין ב' הפרושים · ולענ"ד הנ"מ הוא דלפי' קמא הטיל למוטלת ר"ל הד' ציצית שהיו בה כבר · והוא הטיל עליו ד' ציצית אחרים כשרים ולפי' זה אינו מבואר בהך מימרא אם מיירי בנתכוין להוסיף כדאמר רבא או בנתכוין לבטל כדאמר רב פפא או כדברי שניהם וכדס"ל להראב"ד · וא"כ אין לנו ראיה להקל בשניהם דהרי אפשר לפרש דרק בנתכוין לאוסופי כשר ולא בנתכוין לבטל כמו שפירש"י · ויש ג"כ לפרש דרק בנתכוין לבטל כשר ולא בנתכוין להוסיף כדס"ל להרמב"ם אבל בלשון השני הטיל למוטלת ר"ל מוטלת היינו הג' ציצית שעשה באחרונה נקרא מוטלת וקאמר דאם הטיל הרביעית האחרונה דלא מבעיא שאין פסול באותה ציצית הרביעית שהרי בזה נתכוין לבטולי קמאי ובודאי כשר אלא אפילו המוטלת שהיה כבר ר"ל אותן ג' ציצית שעשאן באחרונה שבהלו מסתמא לא נתכוין לבטולי שהרי אין ציצית בטלים ע"י כיון דהן רק ג' ציצית ואפ"ה כשרים הג' הראשונים שבאחרונים ומשום דב"ת איכא מעשה לא הוי · וא"כ מלבד שיש נ"מ בפירוש הלשון דר"ז דללישנא קמא מוטלת היינו ד' ציצית קמאי והטיל ר"ל ד' ציצית בתראי והחידוש הוא דד' בתראי כשרים וללישנא ב' מוטלת היינו ג' ציצית הראשונים שבאחרונים והטיל ר"ל אז ציצית רביעית והחידוש היא דאפי' הג' ראשונים שבאחרונים שהן המוטלת נכשרו ע"י הטלת ציצית הרביעית · זהו הנ"מ בפירוש הלשון · ונפ"מ לדינא הוא דלפי"ז מבואר לר"ז דכשר בין בנתכוין להוסיף ובין בנתכוין לבטולי · אדרבה הכשר דנתכוין לבטולי הוא פשוט מבחוץ ולא הוצרך לאשמועינן רק דאפילו ג' ציצית הראשונים כשרים אע"ג דבהא לא הוי לבטולי מ"מ כשרים משום דלא הוי מעשה כיון שעובר על בל תוסיף גם מבואר בלישנא ב' דעשייתו דהכשירו הוא ע"י הטלת ציצית הרביעי וזהו גמר מעשה הכשרה דהרי מש"ה קאמר הטיל למוטלת דמה שהטיל הוא המכשיר למוטלת ר"ל הטלת הציצית הד' מכשיר הג"ל המוטלות כבר מבא"כ לפי' קמא דהטיל ר"ל ד' ציצית וקמ"ל היתרא דד' ציצית האחרונים · ואינו מבואר ע"י מה הוכשרו וי"ל דבהמת גמר עשייתן דהאחרונות ע"י החתך הוא כמ"ש התוס' בסוגיא וז"ל ובשעת קציצת הראשונים זהו עשייתם עכ"ל אבל לפי' הב' גמר עשייתן דג"ר שבאחרונות הוא ע"י הטלת ציצית הד' ולפי' זה ללישנא ב' מבואר דכשר בכל גוונא וכשיטת הראב"ד ממש · אלא דמכל מקום עובר על בל תוסיף ע"י ג' הראשונים שנתכוין להוסיף · ורק שהציצית כשרים כנ"ל ולכן ג"כ סיים הרא"ש בלישנא ב' ולא קרינן בהו כו' תעשה ולא מן העשוי כיון דקאי בבל תוסיף כו' וללישנא קמא לא סיים טעם כלל להכשירה ובמע"מ דחק עצמו בזה · ואתי שפיר משום דללישנא קמא נוכל לוקים בנתכוין לבטולי בכל הד' ציצית שעשאן לבטל הראשונים וכתירוץ דרב פפא ע"ד שפירש הרמב"ם אבל לפי' ב' לא נתכוין לבטולי רק בציצית הד' ולא בג' הראשונים לזה הוצרך לטעם דלא קרינן ביה תעשה ולא מן העשוי דמשום דעובר על בל תוסיף לא הוי מעשה ופי' זהו נכון וברור למעיין · והנה המחבר פסק כרמב"ם לפסול בנתכוין להוסיף · אבל בנתכוין לבטל מכשיר בחתך האחרונים דוקא והרמ"א תפס כהרא"ש דגם בנתכוין להוסיף כשר רק שכתב דוקא אם חתך · וכבר כתבתי דלפי הנראה מסוגיא דמכ"י ותוס' והראב"ד והרא"ש כשר אף בלא חתך · רק כיון דמכל מקום יש כאן איסור דבל תוסיף עד שיחתך אחד מהם לא דקדק הרמ"א וכתב אם חתך · אבל במה שכתב אם חתך הראשונים

בהלכתה וחזר והטיל בו ציצית אחר ודאי איכא בל תוסיף דציצית אחד אמר רחמנא ולא שנים כדהכא וכך פ"ה לקמן גבי כאן בטלית בת ח' חוטין דלא שייך בל תוסיף כשהטיל הכל יחד והקשה ה"ר אלחנן דבפ' הנחנקין משמע איפכא גבי לולב דאי צריך אגד והוסיף עליו מין אחר איכא בל תוסיף ואי אין צריך לא הוי תוספת דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ויש לדחות דמין אחר שאני וה"נ גבי ציצית מין אחר (א) היה פוסל ע"כ לשון רבינו שמשון: [שם] תתקמג ת"ר טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי חייב בציצית אין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא בו עראי פטורה פסק רבינו משה שמדבר בקטן שיוצא בשוק בטלית זו ואין צריך גדול לשומרו ע"כ לשון סמ"ג · [דף לז] האי מאן דבלריה לגלימיה לא עשה ולא כלום פירוש חתך אחד מד' כנפותיו להיפטר מציצית לא עשה ולא כלום שהרי עשאה בת ה' וחייבת בציצית ולא מיבעיא אם חתך חתיכה גדולה דמינכרא אלא אפי' מעט ומיהו לכאורה נראה [*שצריך] שיהא [הפסק] בין שתי הקרנות [*ג' אצבעות · מ"י] ושאלתי לרבי אם דוקא נקט בעלת ה' דמחייבא אבל ו' לא אשכחן בתלמוד ומה תהא עליה אם בצריה מב' קרנות ושוייה בת ו' והשיב לי דנראה לו שאין חייב בציצית דלא משתמיט בשום מקום למיחייבה ולקמן משמע קצת דלא שנא דקאמר בברייתא בפ' התכלת מרבה אני בעלת ה' שיש בכלל ד' משמע דמהאי טעמא אפילו טובא ע"כ לשון תוספות שאנ"ץ: ובסמ"ג כתב וז"ל מי שיש לו טלית בעלת ה' או בעלת ו' אין מטיל ציצית אלא לד' מהם הכנפות המרוחקות זה מזה שנאמר על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה עכ"ל: כתב רבינו שמשון ז"ל אמר לי רבי בשם ר"ל דאותם טליתות שעושין באשכנז והם כמין מלבוש שיש לה בית הצואר ותלוי לפניו ותלוי לאחוריו כעין קפלריא אין זה מן המובחר דלא מקרי אשר תכסה בה ואף ראשו משמע קצת שצריך לכסות מדבעינן בפ' התכלת שיעור טלית שהקטן מתעטף בו ראשו וגדול יוצא בו עראי וכו' משמע שצריך שיהא עליו שם מלבוש ראוי לכסות עליו לכל הפחות לקטן וסימן לדבר שאנו מברכין להתעטף בציצית וכן גבי אבל עטיפת הראש ומה שאומר בערוך (*סודר) [*דסודר] חייב בציצית היינו סודר שמכסה בו ראשו ותלוי למטה הרבה שהיה יכול להתעטף בו ולכך קורא רבי תגר על העושין (ב) (בין בציצית בין) בלא ציצית כי רפיא בידיה משום ספק מעשה להניח טלית בת ארבע כנפים בלא ציצית ורבי אמר לנו שעשה טלית כמין סרבל קטן ולו שני כנפים ובצריה לב' כנפיה קצת והוו לה ארבע דאפילו רב ששת דאיירי כאן בבצריה משמע שאין טלית מן המובחר שיהו לפי שחתך ממנו מעט וסבור לבטלו מתורת ד' כנפות אבל אם חתך חתיכה ניכרת אין לך טוב ממנו וכן דרך המתעטפים והצנועים שעושין כן תחת מלבושיהם ועיני ראו אותו של רבי כדי להורות הלכה למעשה וצריך להרחיק הקרנות זה מזה שיהו ניכרים היטב כשנים עד כאן לשונו: גרסינן שלהי הקומץ [שם] התם כרמלית דרבנן הואי אומר ה"ר שלמה מדרוש תתקמד שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת שאסור ללובשו עד שיתקן אותו שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות והשיב ר"י דליתיה כדמוכח בשמעתין דאע"ג דאיפסיק (ג) בכרמלית דרבנן (*לא הוי) [*מלאתי הגי' במ"י והוי שרי] שרי משום כבוד הבריות דלא דחינן אלא לאו דלא תסור לכן נראה לר"י דמ"ע דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית דאז ודאי היה הדין עמו אלא מ"ע גרידא להטיל בו ציצית ומכל מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית וכן במזוזה ומעקה ותדע דאטו (*במזוזה) [*בלא מזוזה] יאסר ליכנס בבית אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא ע"כ לשון תוס' ועוד גרסי' שם תתקמה היוצא בטלית שאינה מצויית כהלכתה בשבת חייב אע"ג דדרך מלבוש הוא הציצית חשיבי ולא בטילי והוי משאוי כדאמר פ' חולין · מספקא לר"י בסרבל שנפסקו ממנו הצולאות של משי אם יכול ללובשו אחרי דחשיבי או דילמא הואיל ויכול לפרוף עליהם באגוז או בשום דבר שרי וצ"ע: [דף מא] תנו רבנן טלית כפולה חייבת בציצית ור' שמעון פוטר ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבין לפירוש ראשון שפ"ה (ד) בסוף הקומץ הכא מיירי שכפלה כולה להכי חייבת שכן דרך מלבוש רבי שמעון פוטר לפי שלא תפרה אי נמי (ה) לא פטר אלא קרני הכפולות ולרבנן חשיבי קרני הכפילות להתחייב בעת שילבשנה להטיל ציצית על קרני הכפילות אבל לא על כולן דארבע אמר רחמנא כדפרים': [שם] בעידן ריתחא ענשינן פירוש מי שיש לו טלית בת ארבע כנפים ומחזר עלילות כדי להיפטר מן המצות נענש ודוקא בימיהם שהיו רגילים (*לטליתות) [*ללבוש טליתות] בת ארבע כנפים אבל אנחנו אין דרכנו (*בבגדים) [*בבגדין] ארבע כנפים אפי' בעידן ריתחא לא מיענשי ומיהא מצוה מן המובחר היא כדאמרינן לא נתאוה משה ליכנס לארץ משום פירותיה אלא כדי לקיים מצות התלויות בה [*וה"ה בציצית שגדולה מאד] ומתן שכרה מרובה כדאמר ששקולה כנגד כל המצות · תוספות שאנ"ץ: [שם] תתקמו ההיא שעתא ודאי רמינן ליה פי' כשימות וא"ת מ"ש מכלאים דאמרינן תכריכי המת אין בו משום כלאים ואומר ר"ת דגבי כלאים לא מיחייב דמתים חפשי אבל ציצית היא מצוה גדולה ואיכא לועג לרש ועי"ל דהתם גבי כלאים אין כאן לועג לרש דאפי' חי כה"ג שלא היה נהנה כלום ממנו ומתחמם היה מותר ומה שנוהגין עתה להסיר ציציות מטליתות של מתים אומר ר"ת לפי שעתה נתמעטו אנשי מעשה וציצית עולה תרי"ג ואם יהיה לו טלית נראה כעדות שקיים כל התורה כולה וה"ל עדות שקר ועוד אומר ר"ת לדורתם גבי ציצית כתיב חסר ודרשינן לדור תם ור"י אומר דעתה שאין נזהרין במצות ציצית ביטלוה לפי שבשעת מיתה שפטור מן הציצית יהיה לו ובחייו שהוא חייב לא היה לו וה"ל לועג לרש ומיהו במדרש ר' תנחומא איתא למה נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש לומר שמתים חייבין ור"ל לאחר (*שיחיו יתחייבו) [*שיעמדו יהיה להם ציצית] ומוכיח שם דצריך להטיל ציצית בבגדי מתים דלעתיד לבוא לא יהיו שעה אחת בלא ציצית והאריכו תוספות הרבה ולסוף כתב ר"י וז"ל כי שכיבנא אמינא את בני לקשור הציצית בכנפי הבגד שיהיו מזומנים לעתיד להתיר הבגד הקשור והרי הן תלויין ממילא ואין זה מן העשוי וכן הגון לעשות עכ"ל ועיין במרדכי במסכת שמחות ושם הארכתי בדבר זה: [שם] אמר רחבה אמר רב יהודה תתקמז טלית שנקרע חוץ לג' יתפור תוך שלשה ר' מאיר אומר לא יתפור וחכמים אומרים יתפור וטעמא דר"מ הוי כיון שנקרע תוך שלשה ר"ל רחוק מן השפה גודל ושא הכשר הנחת ציצית איכא למיחש דלפעמים ישאר חוט מן התפירה שתפר ויביא עוד שלש חוטין אחרים ויצרפם עם חוט הנשאר לעשות ציצית וה"ל תעשה ולא מן העשוי אבל כשנקרע למעלה משלשה ליכא למיחש להכי שהרי לאו הכשר ציצית הוא וחכמים לא חיישי להך חששא ואני הדיוט נפלאתי על ספר מצות קטן שלא הביא רק דברי ר' מאיר משמע שהלכה כר' מאיר ולעיל בהאי שינויא דמשני שמא יקרע סדינו תוך ג' פי' בדרך אחר (*דסוי) [*דלא הוי] אליבא דר' מאיר ומיהו אין משם ראיה דהא הוי אליבא דבית שמאי אי לאו (*דס"ל) [*דהלכתא] כב"ש כדפירשו ר"ת ורב עמרם ושמא ספר מצות קטן לחומרא אזיל: [שם] תתקמח ושוין שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ויתלה בה ודוקא להביא ממקום אחר דודאי ה"ל תעשה ולא מן העשוי אבל אם הוא נקרע למעלה משלשה ועדיין מחובר לבגד מותר להפור:

טלית

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) לא היה:(ב) בית הצואר דלעיל:(ג) והוי שרי בכרמלית דרבנן משום כבוד הבריות ואע"ג דלא דחינן כו':(ד) הא דאמרינן האי מאן דלייריה לגלימא כו' דף לז:(ה) לא פטר וכו'.פי' דאם יחד הכפלות ציצית באמצע קאי ולכך פטר אבל בד' הכנפים קאמר שבגד מיחייב דחשיב כאלו לא כפל ורמינן להו ד' ציצית בכל כנף חד ולפי זה אתיא שפיר דהקומץ כר"ש נמי:

באור מהרמ"ב

הראשונים ככר כתב שם סב"ח והמ"א דה"ה אם חתך האחרונים דכשר להרא"ש בכה"ג שנתכוין להוסיף · אבל במתכוין לבטל משמע דהסכים הרמ"א לדברי המחבר דהיינו כשר כ"א בחתך הראשונים · וכבר כתבתי דמדברי הרא"ש והתוס' והרשב"ד משמע בכה"ג דנתכוין לבטל כשר אפילו בלא חתך · רק כיון דאינו מפורש היתר בדבריהם נקטינן בהא כהרמב"ם דבעינן דוקא חתך ודוקא חתך הראשונים: והקשה רבינו אלחנן דבפרק הנחנקין משמע איפכא כו' קשה כיון דמקשה משם הו"ל להקשות דעדיפא מיניה דשם מבואר דיש בל תוסיף במנין החוטים כמ"ש הרשב"א בתשובה סי' תס"ת וכמבואר גם בתוס' בר"פ וי"ל דע"ז מצינו למימר דהתם במוסיף יותר מן ח' חוטים או יותר על ד' אבל עד ח' או ח' רשאי להוסיף · משום דהברכה ליקח גדילים יחד מב' המינים או מכל מין ומין כמ"ש התוס' ואע"ג דלפי הראיה שהביא מערבי נחל הוי שרי להוסיף בכמה מ"מ כי היכי דלא תקשה כלום מהך דפרק הנחנקין מגינא לתרוצי הכי · ע"כ מקשה רבינו אלחנן דמ"מ מוכח משם דיותר איכא בל תוסיף היכא דלאו לחודיה קאי · מהיכא דאיכא למימר דלהודיה קאי וכאן בציצית מסקינא איפכא ע"ז תירץ דכמין אחר שאני ועכ"פ מבואר כאן דעת הספר דאין להוסיף במנין החוטים כמו שירצה אלא גבול יש לו כמ"ש התוס': פסק רבינו משה שמדבר בקטן כו' ובטור כתב בן ט' שנים ובדין אם צריך גם שהגדול יוצא בו עראי בטור משמע דתרווייהו בעינא הקטן מתכסה בו כו' והגדול יוצא בו עראי אבל הרמב"ם לא הביא הא דגדול יוצא בו וכתב מהר"י תביב משום דמיירי בגדול שיוצא בו וע"ז אמר דחייב אם יוצא בטלית שהקטן מתכסה כו' ודוחק כמ"ש במג"א אבל מהרי"א תירץ דהא דתנא בברייתא גדול יוצא בו כו' אינו תנאי להדין ר"ל דכדי לחייב בציצית צריך ב' תנאים אחד דקטן מתכסה כו' וב' שגדול יוצא כו' אלא שהוא רק טעם לדין החיוב שמשו"ה טלית שהקטן מתכסה בו חייב מפני דמסתמא גדול יוצא · ולכן לא הוצרך הרמב"ם להזכירו שהרי סתמו כך הוא ונלע"ד שלדבריו אם אירע שהקטן מתכסה ואין הגדול יוצא בה עראי כגון שהקטן הוא גנס באבריו בכה"ג באמת פטור שהרי בהתבטל טעם החיוב יתבטל ממילא דין החיוב ומ"מ הרמב"ם לא הוצרך להזכירו מפני שסתמו כך הוא · ולפי' זה הא דפסק בהגה"ה סי' טז דבאין גדול יוצא בו פטור הוא מדברי מהרי"א ומה שמגוין מהר"י חביב הוא טעות סופר: ה"ג והשיב ר"י דליתא כדמוכח בשמעתין דלדברי הר"ש אע"ג דאיפסק בכרמלית לא הוי שרי כו': מכל מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אינו עובר וכו' במג"א סי' י"ג דפשוט דמ"מ אסור מדרבנן ללובשו וכ"ל טעמא דאם רשאי ללבשו לא היה לו לריכא להודיע לו אפילו בבית דנפסקו הציצית ואינו מוכרח דדילמא אמר לו כדי שלא ילבשנו אחר שבת או שמא יחזור ויצא לרה"ר או שמא יפשטנו וילבשנו אחר זה בברכה · ולדבריו לא פליג הר"י על הר"ש במה שאוסר ללבוש רק במ"ש דעובר עליו · אלא פליג הר"י אבל בט"ז כתב דלהר"י אפי' מדרבנן שרי ללבוש · אלא שהרמ"א לא סמך עצמו להקל כל כך כ"א באיכא עוד כבוד הבריות קצת: ובחול ודאי עובר כל שעה · לכאורה לפי' זה אין כ"מ בחול בין הר"ש להר"י כיון דסוף סוף אחר הלבישה יתחייב בציצית · וממילא כדי שלא יבטל המצות עשה צריך להפשיטו · וצ"ל דכ"מ ע"ד שכתב במג"א דדוקא להר"ש דהאיסור הוא בלבישה מיקרי קום ועשה ולא דחינן ליה מפני כבוד הבריות אבל להר"י דהלבישה עצמה שרי מיקרי שב ואל תעשה ונדחית מפני כבוד הבריות וכן משמע ברש"י ברכות דף כ' ע"א ד"ה שב ואל תעשה וביבמות דף ל' ע"ב תוס' ד"ה כולהו נמי ולפי זה מה שכתב המרדכי דבשבת שרי ללובשו אין לו ראיה מסוגיא זו כאן · דהרי השתא דתירץ הר"י דאין איסור בלבישה והו"ל שב ואל תעשה · והדר שרינן להו מפני כבוד הבריות · אבל לעולם י"ל דבשבת ויום טוב · רק דזה כתב הספר מסברא · מאחר דמוכח מהסוגיא דאין איסור בלבישה · רק שיש חיובא לעשות הציצית · ממילא הוא דבשבת דאי אפשר לעשות ציצית שרי ללבשו · אבל במה שכתב וכן במזוזה כו' ותדע כו' קשה כיון דמ"מ הוא מחויב בתיקון מזוזה כשהוא דר בו וא"כ ג"כ ליתסר לדור בו כל זמן שלא עשה מזוזה · כמו שאסור ללבוש בחול טלית בלא ציצית מפני שאחר הלבישה יש עליו חיוב קיום מ"ע · כן הה"נ במזוזה אחר שידור בו יש עליו חיוב קיום מזוזה · ועוד קשה במה שכתב ותדע כו' במזוזה גופא מנ"ל וכ"ל הא דקאמר ובחול אסור משום דמחויב לתקן ביה ציצית היינו כשאין דעתו להטיל בו ציצית עכשיו אבל אם דעתו להטיל בו ציצית עכשיו כיון שאין האיסור בלבישה עצמה · רק דרמיא עליו חיובא דעשיית ציצית שפיר דמי ללבשו אפי' בחול אם דעתו להטיל בו מיד · וע"ז מייתי ראיה ממזוזה · דשרי לדור קודם שקובע המזוזה מפני שדעתו שכשידור בו יקבע בו המזוזה · ובזה קאמר שפיר ותדע כו' שהרי משו"ה מברכין בקביעות מזוזה והרי הוי מעשה שאינו גמר מצוה · כמו בעשיית טלית דמש"ה אין מברכין לעשות ציצית משום דאינו גמר מצותו · ואפ"ה במזוזה מברכין דצ"ל ע"ז כמ"ש המג"א סי' י"ט מ"כ שמסתמא אינו קובע מזוזה עד אחר שכבר דר בו ומייתי שפיר ראיה מיניה לציצית דשרי ללבשו אם כוונתו לעשות ציצית מיד אחר בלבישה ולפי"ז הנ"מ בין הר"י להר"ש הוא כפשוטו · דלר"ש ודאי אסור ללובשו אף בדעתו להטיל בו ציצית מיד דאטו מי שרי ללבוש כלאים אם דעתו לפשטו מיד דודאי אסור · והנה בתוס' דיבמות הכ"ל אחר שהביאו דברי הר"י הנ"ל דאין איסור בלבישה כתב וז"ל ומיהו קשה מדמברכינן להתעטף בציצית משמע דבשעת העיטוף גביד המצוה כו' · וע"ק לפמ"ש הספר כאן דבשבת אין איסור ללבשו ואין צריך לפושטו א"כ בשבת לא לבדך אבל · דהא בלבישה אין איסור ועל הפשיטה אינו מחויב בשבת ונראה שהספר כאן לא חש לקושית התוס' סב"ל דו"ל דוודאי איסורא דבטול מצות עשה אינו עד אחר הלבישה ומש"ה שפיר הו"ל רק שב ואל תעשה · אבל מ"מ קיומא דמצוה הוא בשעת לבישה מיד ולכן שפיר מברכין להתעטף ומברכין ג"כ בשבת כבחול · ובהכי א"ש מה דקשה לתוס' דאין איסור בלבישה משום ביטול מ"ע דציצית · א"כ היך דחי עשה דציצית ללא תעשה דכלאים הא בכלאים עבר מיד בשעת לבישה וא"כ הו"ל בעידנא דמיעקר לאו עדיין לא מקיים עשה · אבל השתא ניחא · דנהי דביטול המצוה אינו עד אחר הלבישה אבל קיומא דהמצוה הוא מיד בשעת לבישה · שפיר הו"ל בעידנא דמקיים עשה · עי' בש"א סי' ל' וכ"ל ראיה לזה מירושלמי דסוף מגילה תפלין ומזוזה מי קודם ר"ה אמר תפלין קודמין ושמואל אמר מזוזה קודם רב הונא אמר תפלין קודמין שכן נוהג במפרשי ימים ומדברות ושמואל אמר מזוזה קודם שכן נוהגת בשבתות וימים טובים ופי' בקרבן עדה שאסור לכנוס בבית שאין בו מזוזה בשבת אם יש לו בית אחר · וזה אינו כמבואר כאן וא"כ גם מזוזה אינה נוהגת בשבת וי"ט אע"כ נהי דאין בו משום ביטול מצות עשה אם אין בו מזוזה בשבת וי"ט כיון דהכניסה בו שרי · וחיובא דעשייתו א"א בשבת מ"מ כשיש לו מזוזה בשבת קבועה בביתו מקיים בזה מ"ע ושפיר קאמר התם דמזוזה נוהגת בשבתות וימים טובים לענין הא שמקיים מ"ע אבל לא לענין איסור הכניסה: היוצא בטלית שאינה מצויית כו' אבל בטלית מצויית אפי' שאידנא שאין לנו תכלת כתב הרא"ש בתשובתו דשרי אפילו למ"ד התכלת מעכבת את הלבן אבל הרמב"ן במלחמות פרק ב"מ כתב דלמ"ד התכלת מעכב כו' אסור לצאת בו ובט"ז סי' י"ג כתב דבציצית פסולים רשאי לצאת בו ותמוה כיון דעתיד לפסקן לא שייך דבטילי אגב בגדו: לפי' הא' שפי' הקונטרס בסוף הקומץ הכא מיירי שכפלו כולה אינו מובן דלישנא קמא דרש"י גם שם מיירי מכפלו כולה ותפרהו: ור"ש פוטר לפי שלא תפרה א"נ לא פטר אלא קרני הכפילות ב"י כתב דמדברי הרמב"ם משמע ג"כ דלא פטר אלא בקרני הכפילות · ובדרכי משה דקדק עליו דלשון פוטר לא משמע הכי ובנמ"י משמע דפוטר לגמרי קאמר וכתב הט"ז והמ"א דלא פליגי אהרמב"ם · דנמ"י מיירי מארוך הרבה ק"ק לפי' זה אין ראיה להפוסקים לפסוק כר"ש · ואי מההוא עובדא דשמעתין דלמא היה ארוך מאד די"ל דמודו ביה כולי עלמא דפטור כמו דמחלקין לר"ש לענין לפטור ממנו ציצית לגמרי מקרנות הפשוטים כן יש לחלק ג"כ לת"ק דבארוך הרבה מודה דפטור ויש ליישב · והנה בטור הביא דעת הרמב"ם דפטור והביא אח"כ שדעת הרא"ש אינו כן והבין הב"י דר"ל שהרא"ש פוסק כת"ק · ולענ"ד לולי דברי הב"י יש לפרש דהטור הבין בהרמב"ם דר"ל פוטר לגמרי אפי' בקרנות הפשוטים כדמשמע בהדרכי משה וע"ז סיים הטור דדעת הרא"ש אינו כן שמדבריו משמע שעכ"פ חייב בקרנות הפשוטים · וא"כ לפטור בקרנות הכפולים גם הרא"ש ס"ל כרמב"ם דפטור משום דקיי"ל כר"ש וכההוא עובדא דבשמעתא: פי' מי שיש לו טלית בת ד' כנפות · נ"ל שכיון ליישב מ"ש התוס' דף מ"א ד"ה הכי קאמר · ומכל מקום אי לאו חובת גברא כו' ע"ש שדחקו ולדברי הספר כאן א"ש בשלמא למאן דאמר ת"ג משכחת לה דאין כופין לקיים העשה · אבל מענשין בעידן ריתחא כגון שיש לו טלית ואין לובשו אבל למאן דאמר חובת טלית ממה נפשך אם יש לו כופין אותו לקיים המצות עשה כמ"ש התוספות ד"ה ענשיתו ואם אין לו אפי' בעידן ריתחא לא מענשינן: לקשור הציצית בכנפי בגד · אין לפרש לשון זה דר"ל שמהדקו בהכנף ע"ד שכתבו התוס' ברכות דף י"ח ד"ה למחר כו' דא"כ לא א"ש מה שסיים ע"ז ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי · דפשיטא דהרי גם בשעת ההידוק בכנף מכוסה לא מיפסל בהכי ומה שייך בזה תעשה ולא מן העשוי · אלא ר"ל שקושר הציצית עם הבגד או שקושר הציצית זה עם זה · דבשעת קשירתן אינו יוצא חובת ציצית והוצרך לאשמועינן דאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי ומשמע כאן כמ"ש הלבוש סי' כ"ג ע"ש במ"א ס"ק א' · וכ"מ בהגה' מיימוני סוף פ"ו דהלכות מזוזה · ד"ה כתב רבינו שמחה כו' דכל היכא דמתחילתו נעשה בהכשר ליכא ביה עוד משום תעשה ולא מן העשוי · מיהו להרמב"ם לעיל בסי' י' ס"ו דפוסל אף הראשונים כשנתתכו השנים נ"ל דגם בכה"ג מיקרי תעשה ולא מן העשוי ולפי"ז דין זה תליא באשלי רברבי: ה"ג ולעיל בההיא שנויא דמשני שמא יקרע סדינו תוך ג' פי' בדרך אי דהוי שלא אליבא דר"מ · והוא מ"ש התוס' דף מ' ע"ב בד"ה גזירה שמא יקרע לפי' רש"י · ומ"מ ק"ק דגם לרש"י מצי אתיא הסוגיא גם אליבא דר"מ והיינו לאי עביד כדלעיל דף מ"א ע"ב גבי טלית שכולה תכלת וכו': ושמא סמ"ק לחומרא אזיל ובהגהת מיימוני כתב משום דהלכה כר"מ בגזירותיו · ומכ"מ זהו רק לפירש"י אבל לפי' רב עמרם אינו משום גזירה · ויש שגורסים בהיפוך וחכ"א לא יתפור כמ"ש בב"י: אבל אם הוא נקרע למעלה מג' ועדיין מחובר לבגד מותר לתפור אין להקשות למ"ל לדייק כן מדיוקא דלא יביא ממקום אחר דמשמע אבל אם הוא נקרע כו' הא להדיא מפורש בברייתא דחוץ לג' יתפור משום די"ל דהיינו בציצית שעושה אח"כ אבל בציצית שהיו כבר ונפסלו בשעת הקריעה הו"ל תעשה ולא מן העשוי · לכן מדייק כן מדיוקא ממקום אחר · דש"מ אבל אם הוא נקרע כו' דמותר לתפור · והזרו הציצית לכשרותן · ועוד דהספר תופס פירש"י דהא דתוך ג' לא יתפור הוא משום גזירה דלא יצרפנו לחוטים אחרים · א"כ מצי מיירי שהוא מחובר לגמרי עדיין ולא נקרע כלל מהבגד · רק שיש שם איזה נקב שצריך תפירה · ובכה"ג הוא דמחלקינן בין תוך ג' דלא יתפור לחוץ לג' דיתפור · לכן מדייק מהא דלא יביא ממקום אחר דדוקא ממקום אחר לא יביא · אבל אם נקרע ממקומו שרי לתופרו · אך קשה הא כיון דמדייק הך דיוקא דמקום אחר א"כ נידוק מיניה נמי

אפילו

[שם] טלית אין פוטר בה אלא מינה פירש הקונטרס שאם אדומה היא יטיל בה חוטין אדומים וקשה דהא אמרינן לעיל דלאו ליבעא דטלית גריס ונראה דאיירי בשאר מינים כגון שיראין ולבך וסריקין דאין פוטר אלא במינן אבל מדאורייתא אי נמי מדרבנן משום זה אלי ואנוהו : [שם] ת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלשה וכמה תהא משולשת ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלשה רב עמרם חשיב הך מילתא בהדי הני מילי דקי"ל כב"ש ואם כן קשה לפירוש הקונטרס דפירש דפלוגתייהו קאי אענף דב"ש דאמרי ד' לא הוי אורך הענף רק ד' אצבעות וא"כ הגדיל (*אורכו שנים) [*לא יהיה אורכו רק ב' • מ"י] דאמרינן לעיל נוי ציצית שליש גדיל ב' שלישי ענף וה"ל בין הכל ו' אצבעות ואנן עבדינן [*ד' גדיל וח' פתיל דה"ל בין הכל אורכו כו' • מ"י] אורכו י"ב אצבעות כנגד שבעי תס ואומר ר"ת משולשת ר"ל גדיל מעניין שלשלת ואגדיל קאי פלוגתייהו והאה דקאמר ב"ש ארבע וא"כ ה"ל אורך ציצית י"ב אצבעות כמנהגנו וכן משמע בספרי דקאי אגדילים דתניא התם גדילים תעשה לך כמה גדילים עושין ב"ה אומרים ג' בש"א ד' של תכלת וארבע של לבן של ד' ד' אצבעות והלכה כב"ש [שם] אמר רב פפא טפח דאורייתא ד' בגודל שית בקטינא חמש בתילתא פי' באצבעא אומר ר"ל שצריך לשער במקום רוחב הגודל ולא מראשו שהוא קצר וכן מצינו [סוף פרק קדשי קדשים] גבי מדידת כבש ומיהו (*פריך) [*ר"ת פי'] התם דהוי בראש האצבע [*ונראה דאפי' לפירושו הייהו כו' • מ"י] יהיה ייזהא לשם כדי שיהיה (*חשבון) [*החשבון] מכוון אבל בכאן אין דרך מדידה בכך אף לפ"ה וכיצד יעשה נוטל ד' חוטין ותוחב בתכיפת הטלית בתוך ג' אצבעות מן הכנף ולמעלה מג' שלא יהא מוקרי כנף ולא למטה ממלא גודל סמוך הכנף דכתיב על הכנף ולא תחת הכנף וטוב לעשות אימרא בשפת הבגד כי לפעמים נקרעים החוטין מן האריגה של הבגד ויש לספק מאיזה מקום יתחילו הג' אצבעות בשם הר"ס : תתקמט [דף מב] מניין לציצית בנכרי שהיא פסולה שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית י"מ דנשים פסולות לעשות ציצית מידי דהוה אתפילין דדרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה ואומר ר"י דליתא דמדממעטינן דווקא נכרי אלמא דנשים כשרות לעשות ציצית דבני ישראל מיקרו (א) אי לאו דה"ל מצות עשה שהזמן גרמא א ותדע דהא נשים פטורות מסוכה וסוכת נכ"ך כשירה אלא דווקא גבי תפילין דגלי קרא וכן מנהג שהנשים עושות ציצית ומיהו מצאתי שמהר"ס היה מקפיד (ב) להניח לנשים לעשות לפי שמי שפטור מן הדבר אין פוטר אחרים וצ"ל דהיינו לכתחילה דאל"כ תקשה מסוכת נכ"ך דכשרה וגרסי' בפרק הספינה ארגז גנוז לאשתו של ר' חנינא בן דוסא דשדיא תכלתא לצדיקים לעתיד לבא : [שם] ואילו לעשות [א] סוכה לא מברך מכאן יש למחוק מה שכתוב [ב] בים ה"ג עושה סוכה מברך לעשות סוכה כדמשמע הכא בהדיא ועל פי הירושלמי הורו כן ואינו דפליג בהא אתלמוד דידן ואפילו זמן מוכח בפרק לולב וערבה דמסדר אכסא וכ"ל דה"ה לולב דכשר בנכרי אם עשאו דהא בסוכה בעינן ולא מן העשוי ואפ"ה בנכרי כשר כ"ש לולב ע"כ לשון תוס' שאנך והאריך הרבה לענין הברכות וע"ש : *) הגה"ה עיבוד נכרי פסול אפי' בישראל עומד על גביו דתנן פ"ב דגיטין הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חש"ו ופריך. נכרי נמי ומשני נכרי לדעתיה דנפשיה עביד והכי מסיק התם (*אלא) [*אלמא] דאפי' על ידי אחרים לנפשיה עביד והא דפרק אין מעמידין דתניא ימול ארמאי וכו' ולא אמרי' לדעתיה דנפשיה עביד יש לומר סתם תינוק למילה קאי אבל סתם אשה לאו לגירושין קיימא כדמשני רפ"ק דזבחים סתם זבחים לשמן קאי כו' עכ"ל אז"ק : [שם] [מנין] למילה בנכרי וא"ת תיפוק לי' דבעינן מילה לשמה ונכרי לא עביד לשמה כדאמרינן דפסול הגט מהאי טעמא דנכרי אדעתא דידיה עביד וי"ל דסתם מילה לשמה קאי אבל איתתא לאו לגירושין קיימא והאריך ועיין

*) הגה"ה • שייכא לקמן אחר תי' איכא לפי ג' רמ"א

הגהות מהר"י ומהרצ"ש (א) ואף הוו מחייבי בציצית : (ב) מקפיד שלא :

הגהות ממ"י [א] ציצית : [ב] בשם ס"ג

חדושי אנשי שם

ג"מ א פי' ומיהו השתא נמי דפטורין מטעם מ"ע שהזמן גרמא מ"מ כשרים לעשות ציצית :

באור מהרמ"ב

אפילו אינו מחובר כלל שרי · ולמה כתב הספר ועדיין מחובר לבגד · והנה בהגהת מיימוני הנ"ל שבפ"ו מהל' מ...וזה כתב וז"ל כתב רבינו שמחה פלים שבאמצע הפתח כו' ולפעמים מפרק העץ כו' ולא הוי תולמ"ה כו' וכן מוכח הגמ' דא' בהתכלת גבי טלית שנקרע הכנף מן הציצית חוץ לג' יתפור כו' ושוין שלא יביא אמה על אמה ממקום אחר כו' אלמא כל היכא דמתחילה בכשרות שוב אינו נקרא תולמ"ה עכ"ל הרי דמהך דיוקא דדייק הספר מביא הר"ש ראיה דסגיא בהכשר מתחלתו א"כ לא ליבעי שיהיה עדיין מחובר לבגד · וצ"ל דס"ל להספר דנקרע לגמרי היינו ממקום אחר ע"כ ליכא לדייק מיניה רק היכא דעדיין מחובר קצת וכ"כ הט"ז בסי' ט"ו ס"ק ד' לפי מה שפירש הוא ברא"ש ע"ש · ומכ"מ ק"ק ע"ז הדיוק דודאי הא דדייקינא דממקומו שרי לתפור היינו אם נקרע אמה על אמה דיש בו שיעור טלית והו"ל כטלית שחלקו לשתים דשרי כמ"ש הרשב"א המובא בב"י שם · אבל בנקרע מעט למעלה מג' דאין בו שיעור טלית לקטן מנ"ל דיהיה מותר לתופרו להכשיר הציצית שהיה מקודם וצ"ע · והנה בב"י שם כתב דגם רבינו ירוחם מתיר במחובר קצת וסיים ע"ז שכך כתב המרדכי ולכאורה קשה הא המרדכי כאן לא הכשיר אפילו במחובר קצת רק בלמעלה מג' ורבינו ירוחם קאי על תוך ג' א"כ אדרבה פליגי אהדדי וי"ל דודאי להמרדכי כיון דמהני מחובר קצת הס"ד דלאוי שיהא מהני גם בתוך ג' רק דמרדכי לטעמיה דאזיל בשיטת רש"י דאיסור התפירה דתוך ג' הוא משום גזירה דיצרף החוט של תפירה ולהך חששא לא מהני מחובר קצת ולכן לא התיר הספר רק בחוץ לג' · ומכ"מ הב"י שפיר דייק מיניה דכמו דלרש"י שרי למעלה מג' בנשאר מחובר קצת והרי לרש"י אין התפירה מחברו יותר בלמעלה מג' מאם היה תוך ג' דהרי לרש"י אין הטעם כמו לרב עמרם אלא לרש"י הטעם משום גזירה דצירוף חוט וא"כ מדמהני לרש"י בלמעלה מג' היכא דלא שייך גזרה דצירוף חוט ומהני חיבור קצת לחברו אח"כ ע"י תפירה · מינה נשמע לדידן דגם בתוך ג' דלדידן דלא ס"ל כרש"י בהך חששא דחוט הצירוף או היכא דלא שייכא החששא דרש"י כגון בטלית של צמר כדאיתא שם שוה בסברא כמו לרש"י בלמעלה מג' וכי היכי דלרש"י בלמעלה מג' מהני התפירה אח"כ ולרש"י ליכא מעליותא בהא דלמעלה מג' לענין הא שיהא התפירה לחבור כן לדידן בתוך ג' וא"ש דברי הב"י · מ"מ אכתי קשה על רבינו ירוחם מנ"ל הך דינא דמהני מחובר קצת · בשלמא המרדכי דאזיל בשיטת רש"י דלדידיה אין חילוק בין למעלה מג' אל תוך ג' בענין חבור התפירה בע"כ כיון דמדייק מהא דלא יביא ממקום אחר דאבל אם נקרע ממקומו יתפרנו בלמעלה מג' היכא דלא שייכא חששא דרש"י דיצרף חוט מן התפירה אבל לדידן דמפרשי' דהחילוק בין חוץ לג' לתוך ג' הוא דבחוץ לג' מהני תפירה ונעשה חבור ע"י אבל בתוך ג' לא מהני תפירה לחיבור וא"כ אין ראיה מהך דיוקא דלא יביא ממקום אחר דמיירי למעלה מג' ללמוד ממנו לתוך ג' א"כ הא דמהני חבור קצת לדידן אין לו ראיה · והנה התוס' לפום שיטתם שפירשו דתוך ג' ר"ל שמחובר פחות מג' ולמעלה מג' ר"ל שמחובר ביותר מג' הקש' על הרבנן דמתירין לתפור מהא דפ' דם חטאת דף צ"ד דבעינן כדי מעפורת ותי' שאני הכא שהבגד נקרע כולו וזהו לדבריהם שפי' הגמ' דתוך ג' ר"ל חבור בשיעור פחות מג' א"כ קשה על הגמ' הקושיא וצ"ל כתירוצם אבל להרא"ש דחלוקא דתוך ג' קאי על שיעור הבגד ולא מיירי כלל משיעור החיבור דכמה יהא וא"כ לא הוזכר כלל בגמ' וא"כ מנ"ל לחלק בין הך דהכא להא דפ' דם חטאת דבעינן כדי מעפורת דוקא · ובאמת בתרומת הדשן סי' מ"ו כתב אליבא דהרא"ש מיירי במחובר קצת אפ"ה תוך ג' לא יתפור · והנה גם לתה"ד הפי' בדברי הרא"ש כמו שפי' הב"י דלא מיירי בגמ' כלל משיעור החבור כמה יהיה אלא קאי אשיעור הכנף שנקרע אבל מכ"מ מבואר בדבריו דלא ס"ל כרבינו ירוחם · ובלבוש ובמע"מ כאן החמירו באמת דלא סגי' בחבור כ"ש וצ"ע · והנה בנקרע חוץ לג' ואינו מחובר כלל לרש"י דלא מיירי הסוגיא כלל מזה אם מהני חבור התפירה או לא א"כ נשאר בסברת חוץ דהציצית שנעשית אח"כ כשרים · דמה"ת דלא יהני תפירה דלרש"י לא הוזכר מזה כלום · אבל לענין הציצית שהיה בו כבר דהוי תעשה ולא מן העשוי · תליא בפלוגתא דרבינו שמחה והמרדכי דלרבינו שמחה כיון דמתחלתו בהכשר לא הוי תולמ"ה ולהמרדכי דוקא בנשאר מחובר קצת · ובתוס' דף מ' ע"ב ד"ה גזירה שמא יקרע כו' כתבו דליכא למיחש לנקרע כולו דבזה לא טעו אינשי כו' מבואר דפשיטא להו דבנקרע כולו לא מהני התפירה אח"כ ולהתוס' אין חילוק בין בגד הנקרע יותר מג' או תוך ג' דלדידהו החילוק דתוך ג' ולמעלה מג' על שיעור החבור קאי · אבל הנקרע יכול להיות כמה שירצה ואפילו הכי כתבו בפשיטות דלא מהני תפירה אח"כ על הציצית שהיה בו כבר ולא טעו אינשי בהכי ומשמע דס"ל דלא כרבינו שמחה הנ"ל ולרא"ש דמפרש הסוגיא לענין ציצית שנעשית אח"כ דהכא מחלקינן בין שיעור הכנף הנקרע תוך ג' או למעלה מג' אבל בציצית שהיו בו בשעת שנקרע אין מבואר ברא"ש · רק להנמוקי יוסף דמפרש החילוק דתוך ג' וחוץ ג' על ציצית שהיה בו כבר לדידיה מבואר דבנקרע למעלה מג' כשרים אפי' הציצית שהיו בו כבר א"כ מבואר דמ"ש במ"א שם ס"ק ג' דבחוץ לג' שנקרע דיתפור אפי' עם הציצית שהיה כבר דבמחלוקת שנויה · דאמת להגמ"י שרי וכן לרבינו שמחה · אבל בהרא"ש לא הוזכר כלום מזה · ולהמרדכי לא יתפור כי אם במחובר קצת · וכן להתוס' פשיטא להו דאסור · וכ"מ גם להרמב"ם דלעיל שבסי' י' סעיף ו' כמ"ש לעיל ואפשר דגם המ"א לא כיון להכשיר רק שהיה בבגד הנקרע שיעור אמה דהיה בו שיעור טלית לקטן דבכה"ג הו"ל כהך דתשובת הרשב"א הנ"ל · והנה בט"ז דחה פירוש הב"י בהרא"ש דהקשה דלדבריו קשה הא דלא יביא ממקום אחר דמשמע אם נקרע ממקומו רשאי לתפור ואינו דזהו למעלה מג' וברא"ש איירי בתוך ג' · אבל מה שהקשה עוד א"כ למה קאמרי' בסוגיא גזירה שמא יקרע כו' והו"ל תולמ"ה · ולהרא"ש הו"ל שאין זה כנפיהם · דהרי אפילו ציצית שנעשית אח"כ פסולים ובאמת שזהו קושיא גדולה על פי' הרא"ש ולייסב נ"ל דהרא"ש אינו מפרש הסוגיא כמו שפי' התוס' דהא דאמרינן כאן גזירה שמא יקרע כו' דקאי אליבא דר"מ דס"ל דלא יתפור אלא הרא"ש ס"ל דהסוגיא קאי אליבא דרבנן דס"ל יתפור · וא"כ לדידהו מהני תפירה תוך ג' והוי חיבור מעליא על הציצית שיעשה אח"כ · אבל הציצית שהיה מקודם לכן ודאי מודו רבנן דאם נקרע תוך ג' דלא מהני תפירה · דהרי אפי' לר"מ מחוץ לג' אינו מבואר אליבא דרא"ש לענין הציצית שהיה בו אם מהני תפירה א"כ מכ"ש בתוך ג' לרבנן · וע"כ חייש דשמא יקרע תוך ג' ויתפרנו ויפסלו הציצית שהיה בו כבר משום תולמ"ה · גם יש לפרש אם הסוגיא אזלא לרבנן דס"ל דתוך ג' ג"כ יתפור והוי חיבור מכ"מ הכא גבי סדין דאיכא חששא דכלאים לא יתפור דחייש שיצרף חוט התפירה אע"ג דרבנן לא חשו להא ואפילו ר"מ לא חש להא דלהרא"ש לא מיירי כלל מחששא זו · מכ"מ י"ל היינו דוקא היכא דליכא חששא דכלאים אבל היכא דאיכא חששא דכלאים לכ"ע חייש לצירוף חוט התפירה · ובלא"ה נ"ל כן אליבא דרש"י דמפרש הסוגיא אליבא דרבנן והרי לרש"י ר"מ ורבנן פליגי בהך חששא אי חייש לחוט התפירה ואפ"ה חייש כאן בסדין לכ"ע משום דאיכא איסורא דכלאים חייש טפי אף לרבנן · כן י"ל לרא"ש גם אליבא דכ"ע רק לפי' זה הסוגיא דלעיל מיירי מחששא דחוט התפירה · והסוגיא דלקמן דף מ"א מיירי מחיבור התפירה ולא שייכא להדדי כלל · וזה דוחק קצת אבל התי' הראשון הוא נכון דמאי מיירי כאן בציצית שהיה בו כבר ואליבא דרבנן דיכול להיות דמודו בציצית שהיה בו כבר רק לפי' זה הא דנקט הגמרא שמא יקרע תוך ג' ש"מ אבל למעלה מג' אף הציצית שהיה בו כבר ג"כ כשרים ומדרבנן נשמע לר"מ דבלמעלה מג' ליכא פלוגתא בין ר"מ לרבנן · וזה סיוע לדברי המ"א בס"ק ג' הנ"ל : וקשה הא אמרינן לעיל מידי ליבעא קא גריס · לפי מה שכתב הב"י ע"ש בעל העיטור דאם ליכא לבן יעשה מלבע הטלית דוקא כדי שיהיה הכנף מין כנף · אבל באיכא חוטי לבן ממש עדיף דהוי ליה הכנף מין כנף דרוב טליתות א"כ לא קשה מידי דשפיר קאמר לעיל מידי ליבעא קא גריס שיעשו הלבע תכלת כלבע הטלית · הא לבן מיקרי טפי מין כנף דהוא מין כנף דרוב טליתים · והראב"ד בהשגות פ"ב דהלכות ציצית תי' דלעיל לענין שלא יאוחר הלבן קאמר דמפני שהטלית צבוע תכלת לא ישתנה דין הקדימה דלבן לתכלת · אבל לעולם בעינן חוטי לבן מלבע הטלית : ונראה דמיירי משאר מינין פי' דהא דאינו פוטר אלא במינו אינו ר"ל לענין הצבע אלא לענין מינו ממש· והוא פי' התוס' בסוגי' ד"ה אינו פוטר והוא ג"כ מ"ש התוס' בריש פירקין ד"ה מידי ליבעא בסוף הדיבור וז"ל ויש לפרש עוד בענין אחר כו' שהוא הפי' שכתבו כאן · אבל בב"ח הבין מדברי מרדכי תי' אחר שכתב וז"ל · ובמרדכי בהלכות קטנות תי' דבשאר מיני בגדים כיון דלרבא דרשינן הכנף מין כנף כדתני דבי ר"י השתא נמי כיון דמדאורייתא אינו פוטר אלא במינן צריך שיהיה ממש במינן · דאף הצבע צריך שיהיה כצבע הטלית · ולא אמרו בגמרא מידי ליבעא קא גריס אלא בבגדי צמר ופשתים התכלת פוטר בהם דכיון דכתיב הכנף מין כנף וכתיב פתיל תכלת אלמא תכלת לאו מין כנף הוא עכ"ל · ואינו מובן כלל · דהרי חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ולא בעינן בהו הכנף מין כנף רק כשעושה משאר מינים גם הלשון מגומגם שבסוף דבריו משמע שעיקר התירוץ דלעיל מיירי מטלית של תכלת · בזה נ"ל שיעשה הלבן תכלת דוקא שהרי כתיב הכנף וכתיב תכלת · פ"מ דהתכלת אינו הכנף וזהו תי' התוס' לעיל · ולפי' זה לא היה צריך להאריך בתירוצו וגם לפי' זה בטלית של פשתן שפיר קפדינן אצבע הטלית דוקא או אפילו בטלית של צמר אם אינו צבוע תכלת אלא בצבע אחר שפיר קפדינן אצבע ורק בטלית של תכלת דוקא שם לא קפדינן מלבן דצבע טלית דא"כ או אינו בתורת לבן אלא בתורת תכלת · ואולי הן ב' תירוצים דבתירוץ הא' מחלק בין שאר בגדים לבגדי צמר ופשתים דהכנף עיקרו אשאר בגדים קאי ואח"כ תירץ כתירוץ התוס' דגבי טלית של תכלת לא אפשר להקפיד אצבע וצ"ע : ה"ג וכן מצינו בסוף ק"ק דף ס"ג גבי מדידת כבש ומיהו פ"ה התם דהיינו בראש האצבע מיהו היינו דוקא לשם כדי שיהיה החשבון מכוון · אבל כאן אין דרך מדידה בכך אף לפי' הקונטרס וביאר דבריו בתוס' כאן ד"ה ארבעה · ובפרק ק"ק דף ס"ג ע"א ד"ה חוץ כו' : וטוב לעשות אימרא כו' דלפעמים כו' ויש לספק כו' פי' הא דטוב לעשות אימרא כו' הוא אם נתקו חוטים מן האריגה שאז יש לספק בהטלתו ע"כ אז יעשה אימרא אבל בלא נתקו חוטים אין צריך אימרא · ולא חייש שינתקו אח"כ דלא איכפת לן בהכי ב"ח ולא כהב"י : ויש מפרשים דנשים פסולות לעשות ציצית פי' בתלוי' אבל בטוויה כשרים ע"ז סי' י"ד סק"א והוא בהגהת מיימוני פ"א דהל' ציצית הלכה י"ב : מידי דהוי אתפילין כו' ואר"י דליתא כו' בהגהת מיימוני פ"א מהל' ציצית הלכה י"ב כתב וז"ל מכאן פסק ר"י כו' שנשים יכולות לעשות ציצית כו' אבל בשם מורי מצאתי דאין להם לעשות ציצית משום דכתיב בני ישראל ועשו אבל שאר תקוני הטלית וטווית החוטים יכולין לעשות עכ"ל לכאורה משמע דכ"ל מבני ישראל ולא בנות ישראל ועשו · ולפי' זה נסתר הדחוי של הר"י וההוכחה מהא דאיצטריך ב"י לאפוקי עובד כוכבים דמשמע מיניה דנשים כשרות דהא נשים גופא מהך קרא דב"י נפקא ולא קשה על ר"י אמר רב עצמו למה נקט עובד כוכבים ושבק נשים י"ל דרב יהודה לטעמיה דס"ל בדף מ"ג דנשים חייבות בציצית וא"כ הן בכלל המצוה דציצית · וכיון דלא אימעטו בעיקר קיום המצוה מכ"ש דלא אימעטו בהכשרא דמצוה · מ"מ נראה דלא כיון הגהות מיימוני לדרשא דב"י אלא ה"ק משום דכתיב ועשו דרשינן מיניה מאן דאיכא בעשיה דקיום המצוה הוא נמי בכלל עשיה דהכשר מצוה דכן נ"ל בהך דרשא דדרשינן וקשרתם וכתבתם מאן דליתא בקשירה ליתא בכתיבה · וקשה תינח כתיבה דמזוזה אבל כתיבה דתפילין דפסול בנשים מנ"ל והוי נ"ל דהדר ילפינן כתיבה דתפילין מכתיבה דמזוזה וזה דוחק · אע"כ דבתפילין מגופא דקרא ילפינן דכתיב וקשרתם וזה כולל עיקר קיום המצוה שהוא הסידוק דמפרש ר"ת דף ל"ה ע"ב ד"ה משעת הנחה וכלל בו גם תיקון המצוה והכשרו ואמרינן מאן דליתא בקיומו דמצוה ליתא בהכשרה דמצוה · וכן יש לדרוש ג"כ בקרא דועשו להם ציצית · ולפי' זה יש ע"ז ג"כ הדחיה דדחי הר"י דב"י למעוטי עובד כוכבים ל"ל · גם א"כ בסוכה נמי נדרש חג הסוכות תעשה דמאן דליתא בעשיות דקיומו ליתא נמי בהכשרו · ובמ"א סי' י"א הניח בקושיא דאמאי למה לא נמעטי לנשים מן בני ישראל ונ"ל די"ל גם לל"ק דרב דרשינן ועשו להם אחרים יעשו להם ודרשינן לה לענין נשים שאינם בכלל דבני ישראל ודרשינן ב"י ועשו להם אחרים דהיינו נשים אבל לענין עובדי כוכבים לא דרשינן לרבויי דא"כ קרא דב"י למה לי · וללישנא ב' דמכשיר עובד כוכבים בציצית ל"ק מנ"ל דלמא לרבויי נשים י"ל דר"י לטעמיה דס"ל דנשים גופא בכלל קיום המצוה · אבל אנן קי"ל כלישנא קמא ודרשינן המיעוט דב"י למעוטי עובד כוכבים ורבוי דועשו להם לרבויי נשים · א"כ דמרבינן נשים מסמיכות דכתיב לא תלבש שעטנז כו' ודרשינן מאן דאיכא באיסור לבישה דכלאים איכא נמי בעשיה דציצית · והא דלא דרשינא לסמיכות שיהיו הנשים מחויבות בציצית דזה כבר תי' התוס' ביבמות דף ד' ד"ה טעמא כו' · משום דאיכא הקישא דכה"ת לתפילין דנשים פטורות והקישא עדיף מסמיכות אבל בתיקון המצוה דבהא לא ילפינן כה"ת מתפילין כדמוכח מדמכשרינן נשים בעשיית סוכה נשאר הסמיכות למדרש דכיון דאיתנהו בלבישת שעטנז כו' איתנהו נמי בגדילים תעשה לענין עשיית הציצית ובלא"ה אין הקושיא כ"כ דהרי תזינן ללישנא ב' דאפילו ע"י עובד כוכבים כשר מדכתיב ועשו כו' והו"ל להש"ס להקשות ע"ז א"כ בני ישראל למה לי אלא ש"מ דאין כאן יתורא · א"כ ממילא אפילו ללישנא קמא דדרש לה לאפוקי עובד כוכבים לא ממעטינן ג"כ נשים כיון דאינו יתורא מש"כ גבי סמיכה שפיר דרשינן ב"י לאפוקי נשים דשם ב"י מיותר : לפי מי שהוא פטור אינו פוטר אחרים · לכאורה טעם תמוה הוא זה · דלא מצינו כן רק היכא שפוטר אחרים ע"י דיבור · אבל כאן אינו פוטר אחרים אלא שהוא מכשיר המצוה לצורך המחויבים · רק כמ"ש פ"א הלכה י"ג איכא כה"ג גבי ממזר שכתב ס"ת דפסול מפני שאינו מוציא אחרים והביאו הספר בסוף הל' תפילין ובש"ך בי"ד סי' רפ"א וא"ל דשאני התם דאיכא מצוה דכתבו לכם כו' דקאי על מצות כתיבת ס"ת וא"כ בכותב ע"י ממזר הו"ל איהו פוטרו במצוה דכתיבה · משא"כ כאן הכשרא דמצוה איכא המצוה עדיין · דז"א דהא קאמר אל יקרא בו ש"מ דמש"ה דיעבד פסול · אך לפי' זה מה שמסיים וצ"ל דזהו לכתחילה כו' קשה הא במ"ש גבי ס"ת אפילו דיעבד פוסל מה"ט · ובאמת בהא דכ"ל פסול עובד כוכבים מבני ישראל · וכן בתו"מ מקרא דוקשרתם· ש"מ דל"ל הך סברא דכל שאינו מחוייב בדבר אינו פוטר כו' לענין הא מילתא דאל"כ קרא ל"ל · וע"כ שפיר אסיק הספר דהוא רק לכתחילה · והא דפסול ממזר לכתיבת ס"ת עיקר הטעם כמ"ש הספר לקמן בסוף ה"ת משום דאינו כותב לשמה בקרא דלא יבא ממזר ולפי' זה קשה על הש"ך בי"ד סי' רפ"א דנקיט ליה עיקר הך טעמו דכל הפטור מן הדבר אינו מוציא אחרים · דאינו לדידן דמכשירין נשים בציצית · וגם אינו ע"פ הגמרא דמצריך קרא דבני ישראל וקרא דוקשרתם כו' ולא נפקא ליה מהא דכל הפטור כו' וצ"ע : י"ל סתם תינוק למילה קאי · וע"כ בעיבוד דסתמא לאו לשמה קאי פסול ע"י עובד כוכבים אפילו עומד ע"ג אבל הרא"ש כתב סברא אחרת דשאני מילה דנעשה בזמן מועט וליית לישראל לעשותה לשמה · ולכן אסיק דגם עיבוד דלא בעיא לשמה רק בהתחלת העיבוד כשישים העור בתוך הסיד כו' והו"ל ג"כ כמילה כו' ולכן מהני עומד ע"ג · ובספר התרומה סי' קנ"א מכשיר ג"כ עיבוד ע"י עובד כוכבים וישראל עומד ע"ג ובסי' קנ"ב הביא דברי הר"י דשאני מילה משום דסתמא לשמה · א"כ לדבריו אין לו ראיה להתיר עיבוד בעומד על גביו ישראל · ואין לומר דראייתם מהא דבגיטין דף מ"ו ע"ב פריך הגמ' ורשב"ג עיבוד לשמה כו' כתיבה לשמה לא בעי ומדשבק להקשות על עיבוד ש"מ דבעיבוד מסכחת ע"י עובד כוכבים וישראל עומד ע"ג דזה אין ראיה דבלא"ה א"ש דלא מקשה מעיבוד כמ"ש במהרש"א שם דמקשה מכתיבה אכתיבה ונראה דבאמת מה"ט כתב בספר התרומה דבעינא שיסייע ישראל קצת דכה"ג מסייע יש בו ממש לענין הא שיהיה נקרא עיבוד לשמה דבכל דהו הו"ל לשמה · ולכן אתא שפיר דהטור השמיט הך דסייעיה ישראל משום דאיהו אזיל בשיטת הרא"ש ולהרא"ש מהני עומד ע"ג בלי שיסייע משום דנעשה בזמן מועט והו"ל כמילה וזה נכון · ועיין במע"מ כאן מקשה למ"ל למעוטי עובד כוכבים מעשיית ציצית ת"ל דבעי לשמה · ולק"מ בין לסברת הר"י וספר התרומה דמהני סתמא לשמה כל היכא דקאי להכי א"כ גם תלית הציצית בבגד סתמא למצות ציצית קאי ומהני סתמא והוי כשר ע"י עובד כוכבים אי לאו קרא דבני ישראל · ולהרא"ש א"ש מסברא דיליה דנעשה כמעט רגע · וכן עשיית ציצית דא"ל רק חוליא אחת וקשר ג"כ עושה לשמה וע"כ בעינן קרא והב"י דכתב ראיה זו דלא בעינן לשמה בעשיית הציצית מדאיצטריך בני ישראל היינו אליבא דהרמב"ם דאיהו פוסל עיבוד ע"י ישראל עומד ע"ג ולא ס"ל סברת הרא"ש ואפשר דלא ס"ל ג"כ סברת הר"י אבל לדידן לק"מ · והנה יש לעיין בהוכחות

שאין בתוס׳ [*עב״ה] : פסק בה״ג שיש לברך לעשות ציצית בשעת עשייה ועל פי הירושלמי פי׳ כן דסבר ציצית חובת טלית הוא (*והיא) [*וליתא] דשמי הירושלמי מיקמי דיקן וקי״ל כרב נחמן (*משמע) [*משמיה] דרב דאמר וקמן דציצית גברא הוא וכמו שפירש׳ לעיל משם ה״נ ונראה טעות סופר מה שפי׳ שבה״ג מצריך לברך לעשות ציצית דא״כ קשה דידיה אדידיה דאיהו גופיה הוכיח מדמברכינן להתעטף דחובת גברא הוי ושמא מה שמצריך לברך לא מטעמא דס״ל חובת טלית אלא טעמא אחרינא איכא*) :

[ש״ו] ס״ת תפילין ומזוזות שכתבם מין כותי נכרי ועבד אשה קטן ישראל מומר פסול שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכו׳ ולהכי א פטור מלברך הקשה ה״ר יעקב מאורליינ״ש למה ליה קרא למעוטי נכרי תיפוק ליה דבעינן כתיבה לשמה כס״ת וצריך שיאמר בפירוש לשמה אני כותב כיון דסתמא לאו לשמה קאי מדאמר פרק הניזקין אזכרות שבו לא כתבתים לשמן ולא קאמר כתבתיו שלא לשמן דאז היה משמע דסתמא לשמה קאי ובעי עקירה לפסלו וכן הוא גבי גט ויש לומר דקסבר האי תנא לא בעי׳ כתיבה לשמה ועוד תירץ ה״ר אלחנן דתורה סתמא לשמה קיימא ומה שמדקדק מההיא דהניזקין מדלא קאמר כתבתיו שלא לשמן (*היא דנבי) [*דהא נבין גם גמי׳ דסתמיה לאו לשמה קאי דאשה לאו לגירושין קיימא ואפ״ה תנן בגיטין כל הגט שנכתב שלא לשם אשה ולא קאמר שלא נכתב לשם אשה ומיהו אי לאו (*הכי) [*להכי] קאי ודאי היה צריך להוציא מפיו שכותב לשמן כמו גבי גט וכ״פ הקונטרס ברים מכילתין גבי שלא לשמן [ר״ל דסתם כתיבה לשמה עד שיעקור מפיו ויאמר שלא לשמה וכן גבי זבחים] וכן ברים זבחים דצריך עקירת פיו להוציא מן הסתם ויכול לומר בתחלה אני כותב ס״ת זה לשמה והו לא צריך וכן גבי טווית ציצית לקמן ודאי צריך לומר כן בתחלת העשייה אי נמי יאמר לאשה טווי לי ציצית לטליתי והו לא צריך אע״ג דסתמיה לאו לשמה קאי ונראה דאפי׳ מאן דלא בעי עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי׳ כדמשמע הכא מדפסיל נכרי לכתיבה ולרש״י ז״ל נראה דס״ת סתמא לשמה קיימא דמהיכא היתי דפסולה כשכתב ישראל בסתם דסברא הוא מסתמא כיון שכותב ס״ת לקרות בו או ללמוד בו ולא גרע מזבחים דבעי׳ לשם ששה דברים ואפ״ה אם לא אמר בפירוש כשר כדאמר ר׳ יוסי פ׳ ב״ש וברים זבחים מייתי לה אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמן דבעינן שיכתבם לשם קדושת השם יתברך

*) כאן שייך הגה״ה הנ״ל

חדושי אנשי שם

ב״ם א ס״א ואפ״ה פטור מלברך פי׳ על הכתיבה וה״ה אע״ג שאם כתב כותי פסול וא״כ היה לנו לומר שהעיקר הוא הכתיבה אפ״ה בישראל כותב אין צריך לברך על הכתיבה כי אינו דומה לשאר מצות שמברכין עליהן הואיל ואין מחויב לכתוב בעצמו · מלאתי ש״י :

באור

נהוכחות הב״י · דהרי איהו עצמו כתב בהל״ע סיי קכ״ג דנאם כתב עובד כוכבים גט וישראל עומד ע״ג נאמן דלא קפיד בכתיבה אבני כריתות ופסולו רק משום שלא לשמה הוי ליה רק פסול ולא בטל לגמרי משום דהא עובד כוכבים אדעתא דנפשיה אינו ודאי אלא ספק ואיכא נמי לספוקי דשמא עשאו לשמה · וא״כ שפיר א לצריך הכא קרא דבני ישראל שיהיה פסולו ודאי ולא מחמת ספק לחודא · ומכ״ש להרמב״ם דס״ל דמדאורייתא אזלינן בכל הספיקות לקולא היכא דליכא חזקה · א״כ ודאי דאיצטריך קרא · דאי משום אדעתיה דנפשיה ס״ל רק ספק · א ברא ד״ל לגבי ספיקא דמצוה מודה הרמב״ם דאזלינן לחומרא ולא מתקיים חובת המצוה ב״א ע״י ודאי · ורא כ לכאורה מהא שכתב בפ״ב דהל׳ ק״ש דספק קרא ק״ש חוזר וקורא ומברך לפני ולאחריה ואי אמרת דמדאורייתא להקל ורק מדרבנן הוא חוזר וקורא איך יברך הא הו״ל ספק ברכה לבטלה [illegible]

מהרמ״ב

[illegible]

יתבך מה שאין כן בשאר ס"ת ולהכי נקט בפרק הניזקין אזכרות שלו כתבתי שלא לשמן אלא נקט שאר הספר ולפירוש אחר יש לומר דנקט שמות משום דלא משוי איניש רשיעא באזכרות יכול לומר שכתבתי לכותבם לשמם לומר בפירוש ונראה לי להביא ראיה מההיא דפרק הבונה היה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלית מעביר עליו קולמוס ומקדשו אלמא דבשם צריך בפירוש לומר לשם קדושת השם אע"פ שכתבו לשם קדושת הספר דומיא דשאר הספר פסול עד כאן לשון רבינו שמשון: [שם] אמר רב יהודה אמר רב מן הסיסין פי' פקעיות של מטוה כשירה פירוש דלא בעיא טוייה לשמה [שם] כי אמריתה קמיה דשמואל אמר פסולה דבעי' טוייה לשמה [שם] כתבתי ליפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולה עור בהמה טהורה כשירה אע"פ שלא עבדן לשמן רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולה עד שיעבדה לשמה הלכך רב כת"ק ושמואל כרשב"ג. וקי"ל כרב באיסורי וכה"ג בפ' נגמר הדין גבי פלוגתא דאביי ורבא אי הזמנה מילתא היא או לא דרבא כת"ק ואביי כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה והשתא רבא קאי כרב דהלכתא כוותיה באיסורי לגבי שמואל וקשה לר"ת דאמר פרק הניזקין גוילין של ס"ת שעיבדתים שלא לשמן ומסיק דפסילין דבעינן עיבוד לשמן והיינו כרשב"ג ונראה לר"ת [דף פג ע"א] פירוש ר"ח דאביי קאי כת"ק ורבא כרשב"ג ולרבא לא סגי בהזמנה אלא בעי עיבוד והיינו כשמואל ואע"ג דבעלמא קי"ל פרק יש בכור הלכה כרב באיסורי הכא קי"ל כשמואל דקם רבא בשיטתיה והיכא דמסתבר מילתיה ודאי סתרינן להאי כללא דפרק יש בכור וז"ל רבינו שמשון וכתב רבינו וז"ל נ"ל דאין קיימא לפי' ר"ת בהא דעבדינן כשמואל דאע"ג דקי"ל כרב באיסורי [*דהא אמרינן] ה"מ בחומרי דרב [דהא בכל מילי (רבא) [רבה] כחומרי דרב] הוה עביד ולא כקולי דרב אלמא דבקולי דרב לא תפסי' האי כללא והכא דאכן קי"ל כשמואל דאין קידוש אלא במקום שעודה ואיהו לא חשיב אלא תלתא קולי דשמואל וקי"ל כוותיה והיא דהכא נמי חומרי דשמואל היא ולא חש אביי למיחשביה ומיהו בפרק המפלת אמרי' בהדיא דקי"ל הלכתא כוותיה דרב בין לקולא בין לחומרא ויש דוחקין לקיים פי' רש"י ז"ל דודאי עור של תפילין לא בעי עיבוד לשמן דהיינו מממשין דאין עיקר קדושה בהן אבל גוילין של ס"ת אפילו רבא מודה דבעו עיבוד לשמן דהיא גופה קדושה היא שס"ת נכתב עליהם ול"נ לר"ת דהא (*מתחלת התיקון) [*מתחילה הגויל] אינו קדוש כלל אלא דמסומר לצורך ס"ת והיינו כמו אורג בגד למת ועוד דבעורן של תפילין איכא קדושה דאמר אביי שין של תפילין הלכה למ"מ וחשיב ליה קדושה גמורה אפ"ה לא בעי עיבוד לשמן הלכך נראה כפי' ר"ת ע"כ לשונו : [שם] תפילין יש בהם בדיקה פי' ר"ת משום דיכול לראות בדקדוק חסרות ויתרות ושאר דברים אם הן כתקנן והא ליכא למיחש דילמא עבידא שלא לשמן או כתבן שלא לשמן דכל הכותב תפילין בקי בדבר זה ודמי להיא דריש גיטין סתם ספרי דייני מיגמר גמירי : [שם] ספרים ומזוזות יש להם בדיקה כמו כן אם נכתבו כהלכתן וניקחין מכל אדם משום דבקל יש להם לבודקן אבל תפילין אע"ג דיש להם בדיקה גנאי היא לקורען כדי לבודקן ואין ניקחין לכתחלה אלא מן המומחה ובעיבוד הכל בקיאין כדפי' ותניא נמי בתוספתא דע"ז אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה ואם לקח ממי שאינו מומחה ומלא בידו ב' וג' למדים בודק ממנו אחד של יד או של ראש בלמד הראשון וכן בלמד הב' וכן בלמד הג'·ורש"י ז"ל פי' דהתפילין אין ניקחין אלא מן המומחה משום דצריכי עיבוד לשמה וקשה דהא ס"ת בעי עיבוד לשמה וקאמר דניקחין וכ"ת הכא מיירי בספרים אחרים ולא בס"ת מ"מ קשיא ממזוזה דקתני ספרים ומזוזות יש להם בדיקה וניקחין מכל אדם דמהיכא תיתי לחלק בין מזוזה לס"ת ותפילין ותו מי יוכל לדעת אם עבר וכתב שלא לשמה ויש לומר דדין ספרים ומזוזות יודעים רוב העולם ולהכי א"ל ודאי לידע בהן שהיה עיבוד לשמן אבל תפילין צריך גוף נקי צריכין אנו לידע : [דף מג] אין אדם רשאי למכור טלית לנכרי עד שיתיר ציציותיו מ"ט משום זונה · רב יהודה רמי תכלתא *) לפרזקיה דאנשי ביתיה דקסבר דה"ל ציצית מ"ע שלא הזמן גרמא וליתא (דבת"כ) דמשמע דוקא איהו רמי ולא אחריני ועוד בפ"ק דקדושין קתני סתם ברייתא ציצית עם הנהו דמ"ע שהזמן גרמא ועוד אמרי' פ"ב דברכות שאין אומר פרשת ציצית בלילה ובסמ"ג כתב וז"ל אומר ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא וראיותיו מפורשות במצות תקיעת שופר ואני שמעתי שהורה ר"י בר'

*) בגמ' אי' לפרזומא

באור מוהר"מ"ב

וע"י נכים מכ"ש דבעינן לשמה ונילף לה מציצית · ובהכי א"ש הא דבסוגיא דמנחות דף מ"ב קאמר דרב ושמואל כתנאי דשמואל ס"ל כרשב"ג גבי ליפן זהב כו' דבעינן עשיה לשמה ודדייקו המאור והרמב"ן בסוכה דבסוכה דף ט' מחלקינא בין ציצית לסוכה דבציצית שאני דכתיב קרא · א"כ ג"כ אין לדמות תפילין לציצית דכתיב קרא והאריכו בתירוצים גם הר"ן בגטין דף מ"ו הנ"ל האריך לתרץ ולהנ"ל י"ל דס"ק במנחות השתא ציצית דכשרים לחד לשנא בשל נכרי ואפ"ה ללשנא קמא דפסולים בשל נכרי מ"מ ע"י נכים כשר ובעינן לשמה · מכ"ש תפילין דפסולים ע"י נכרי וע"י נכים מכ"ש דבעינן לשמה · אבל סוכה מציצית א"א למילף דציצית המירה דפסול עשייתה ע"י נכרי מיהת אבל סוכת גנב"ך כשירה ולכן אע"ג דמחלקינא בין ציצית לסוכה · לא מחלקינא בין ציצית לתפילין ולכן כתב הספר שפיר דמדפסול כו' ש"מ דבעינא לשמה ודוק היטב : ולפי' אחר י"ל כו' היינו לרבינו יעקב · אבל להר"ר אלחנן א"א ליישב בכך תי' כמש"ל : ונ"ל להביא ראיה מהך דפרק הבונה כו' אלמא דבשם צריך בפי' לומר לשם קדושת השם הב"י בסי' רע"ו חולק ע"ז דכאן בנתכוין לכתוב יהודה ה"ל כאילו כוון שלא לשם קדושת השם · אבל לעולם סתמא מהני והב"ח הוסיף עוד דאדרבה לדיוקא דהספר כאן ק' אמאי נקיט נתכוון לכתוב יהודה הל"ל כתב השם שלא בכוונה · אע"כ דבאמת אינו צריך כוונה רק בנתכוון לכתוב יהודה גרע טפי ותירץ הט"ז דה"ק דהרי גם תיבת יהודה הוא מהש"ת א"כ כשנתכוין לכתוב תיבת יהודה הרי כוון לכתיבת ס"ת ורק שלא נתכוין לשם · וא"כ אם סגי בכוונה לס"ת הוי כשר אע"כ דבעי' כוונה לשם השם · ודבריו צריכין תיקון דנהי דמוכח דצריך כוונה בכתיבת השם יותר מכתיבת ס"ת אבל מ"מ יכול להיות דסתמא מהני · דכמו דמהני סתמא דכתיבת ס"ת לס"ת הה"ד סתמא דכתיבת אותיות השם להשם · ולכן אם נתכוין לכתיבת אותיות השם אע"ג דלא נתכוין לקדשם מהני אבל כאן דנתכוין לכתוב יהודה גרע מסתמא דאותיות השם דהרי נתכוין ליהודה · וי"ל כיון דמכ"מ מוכח דבעי' לכתיבת השם כוונה יותר מבגוף הס"ת ודבס"ת סתמא דכתיבה דידיה לס"ת · אבל בכתיבת השם צריך מיהא שיכוין לאותיות השם והוי כתיבת אותיות דהשם סתמא לקדושת השם · וממילא תו לא מהני סתמא דהיינו בלא כונה כלל דהרי מיהא צריך שיכוין שכותב אותיות השם וממילא כיון דצריך כוונה פרטית לאותיות השם מיהא ממילא צריך שיאמר הכוונה בפה דהרי ס"ל כל היכא דלא מהני סתמא דעלמא צריך אמירה רק לפי"ז הוי סגי אם אומר בפי' שמכוין לכתוב האותיות השם אע"ג שאין אומר שנתכוין לכתוב לשם קדושת השם דהרי במכוין לכתוב אותיות השם ה"ל סתמא דאותיות אלו לשם השם וא"כ קושית הב"י הוא רק על מה שסיים הספר שיאמר בפירוש לשם קדושת השם אבל בעיקר דבריו דבעינן כוונה ודיבור דמכוין לכתוב אותיות השם בזה תי' הט"ז שריר וקים · והא דהקשה הב"ח מ"ש נתכוין דנקט כו' דחק הט"ז דקמ"ל רבותא לר"י דאפי' בהא מהני העברת הקולמוס ולפמ"ש א"ש דקמ"ל אע"ג דנתכוין לקדושת ס"ת מ"מ כיון דלא נתכוין לאותיות השם פסול · אבל במתכוין לאותיות השם ולא נתכוין לקדשו י"ל דכשר דסתמא דכתיבת אותיות השם לשם השם אם לא שכוון ההיפך · לבר מן דין י"ל דסתמא נקט נתכוין לכתוב יהודה · לדייק מיניה מאי דאיתא במס' סופרים בפרק ה' הל' ב' דבכתב יהודה מוחק ה' האחרונה ועושה מן ד' ה' ובע"כ דהך מס' סופרים ר"ל שכוון בכל האותיות לקדושת השם ר"ל אף בשעה שכ' הד' דתיבת יהודה ג"כ כוון לכתוב אותו הד' שצריך לאות ה' · רק בשעת שהיה לו לכתוב כרעיה דה' שכח וכתב ה' אחרת והניח הראשונה בצורת ד' · ולפי זה אין צריך להעביר הקולמוס כלל רק מוחק ה' ומוסיף כרעיה בתוך הד' · דליכא לפרש דבשעת כתיבת הד' היה כוונתו לכתוב ד' א"כ אות ד' לא נכתב בקדושה ומה מהני מה שמוסיף יו"ד בתוכו מ"מ אות הד' שסביב אות יו"ד שבתוכו היה שלא בקדושה ומה לי אות שלמה שלא לשמה או רוב האות שלא לשמה · אע"ג שלפמ"ש בתרומת הדשן סימן רכ"ח דבצריך לכתוב עוד מקצת האות עדיף לענין חק תוכות וי"ל ג"כ דכן הוא גבי שלא לשמה ומהני בכה"ג העברת הקולמוס מ"מ כבר הלקו עליו בס' גט פשוט באה"ע סימן קכ"ה ובפ"ח שם ע"ש הכרד"ך ומהר"ם אלשקר בתשו' אלא ע"כ דר"ל כאן במס' סופרים שבשעה שכ' אות הד' ג"כ כוון לאות ה' ר"ל שאות ה' נעשה מן ד' ויו"ד בתוכו וכוון לכתוב אות ה' ושכח אח"כ בשעת שהיה לו לכתוב הרגל ובכה"ג א"ל שיעביר הקולמוס כלל על הד' וזה יש לדייק מהך ברייתא דטעמא דנתכוין לכתוב יהודה ושמיט הד' וכתב השם · אבל אם נתכוין לכתוב השם וכתב יהודה לא הוי צריך להעביר הקולמוס דסגי בכתיבת היו"ד שבתוך הד' ובמחיקת ה"א אחרונה · דאל"כ ה"ל להגא למימר רבותא טפי אפי' בכה"ג צריך העברת הקולמוס א"כ א"ש דנקט דוקא בהך גונא דיהודה כדי לדייק ממנו דין זה · ונ"ל דלפמ"ש ליכא הידוש בהך דינא דהא נתכוין בכל האותיות להשם בשלמא במ"ש עצמו י"ל דקמ"ל דלא נימא דה"ל כנטפל להשם ויהא אסור למחוק הה' כמ"ש בט"ז בסי' הנ"ל אבל כאן נ"ל הכי דא"כ הדר ליכא דיוקא כלל · דלא הוי מצי למינקט בגוונא שכ' יהודה דבזה מ"ל תקון דאסור למחוק הה"א וכיון דליכא דיוקא הדר הקשי' מ"ש יהודה דנקט · וי"ל דאף שסברות הט"ז דזה לא נקרא נטפל להשם ושרשאי למחוק אות ה' דאחר אות דלי"ת מ"מ קמ"ל טובא דה"א דנפסל השם דהרי הפסיק בכתב ה' דחול בין מקצת אות ה' שהרי כתב ד' של קודש וה' של חול · והא"כ הוא גומר הד' שנקודש ע"י אות יו"ד שבתוכו א"כ הפסיק באמצע ואפ"ה כשר בדיעבד כיון דהפסקו היה עכ"פ מכתיבת אות דש"ת ואינו חול ממש ודו"ק ומכ"ש דא"ש במס' סופרים גופא דמשום דנקט בריש' בכתב יהודה נקט לה בסיפא ג"כ בכה"ג : הלכה כשמואל דקם רבא בשיטתיה · הא דקם רבא אין ראיה דילמא כפרש"י דרבא כת"ק אלא ראייתם משום דקי"ל כרשב"ג א"כ ה"ל לומר בקצרה דקי"ל כשמואל דהרי קי"ל כרשב"ג ומיהת לפמ"ש במאור בסוכה דף ט' ע"ש פי' ר"ה פלוגתא דרב ושמואל הוא עצמו הפלוגתא דהזמנה מילתא ולפי' זה מדויק הלשון שפיר והלכה כשמואל דקם רבא בשיטתיה ועיין ומכ"מ במאור ורמב"ן ובר"ן בגטין דף מ"ו ראיה אחרת דהלכה כשמואל מהא . בסוכה דף ט' מק' הש"ס משמואל ושביק לה לדרב אבל התוס' במנחות דף מ"ב ע"ב ס"ל דבאמת הקושיא גם מרב : ויש דוחקים לקיים פי' רש"י כו' וכ' במג"א שגם הרמב"ם דס"ל דאין צריך עיבוד עור הבתים לשמה סבירא ליה הכי וכפי' רש"י דת"ק ס"ל לאו מלתא וקי"ל כרבא וכת"ק · והא דבעינן עבוד גווילין דס"ת לשמה משום דגוף קדושה שאני וכן קלף של הפרשיות ג"כ בעינן לשמה מה"ט והוא כמ"ש בבדק הבית שם בסי' ל"ב · דפלוגתת ת"ק ורשב"ג בעור הבתים קאי · וקשה עדיין ההרמב"ם דפוסק בטווית דציצית כשמואל ופוסק בעור הבתים כת"ק · והרי במנחות דף מ"ב ע"ב אמרינן ושמואל כרשב"ג · בשלמא להב"י שכתב דהרמב"ם מפרש לפלוגתא דרשב"ג ות"ק ברצועות ופוסק כרשב"ג נוכל לומר שפיר דמפרש כפי' התוס' דרבא ס"ל כרשב"ג ולכן קי"ל כרשב"ג וגם כשמואל · אבל לפי' הבד"ה והמג"א דפלוגתת ת"ק ורשב"ג בבתים ופוסק כת"ק וכפי' רש"י דרבא כת"ק א"כ קשה הא דפסק כאן כשמואל · וצ"ל דסבירא ליה כמ"ש הרמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' דסוגיא דסוכה שם דמשני שאני ציצית דכתיב תעשה לך כו' חולקת אהסוגיא דמנחות · וא"כ י"ל דקי"ל כשמואל בציצית משום דכתיב גדילים תעשה לך כו' אפי' הכי בתפילין קי"ל כת"ק · ולא קשה א"כ מנ"ל לפסוק כשמואל בשלמא אי ס"ל כרשב"ג אתי שפיר אבל השתא מנ"ל למישבק כללין דהילכתא כרב באיסורי · דלא קשה מידי דס"ל מדמקשה בש"ס בסוכה משמואל ש"מ דהלכה כשמואל כמבואר שם במאור · דהרי להרמב"ם לרב באמת לא בעינן לשמה כלל · וטעם דמן הסיסין כו' הוא משום בזוי מצוה או משום דבעינן ראוי למין הכנף כמבואר בב"י ובמג"א סי' ט"ו ע"ש ובהלכות תפילין נתבאר היטיב בע"ה : ול"נ לר"ת דהא בתחילת התיקון אינו קדוש כלל כו' · פי' כמ"ש בס' התרומה דאע"ג דעיבוד עדיף מהזמנה לרבא מ"מ ע"י אותו העיבוד אינו אסור לשנותו להול דדוקא בהזמנה דאביי אסור לשנותו אבל עיבוד לרבא הוא רק לקיים בו מצות לשמה אבל לא דיהיה אסור לשנותו · ולכן מקשה הרא"ה א"כ עדיין לא מיקרי גוף קדושה א"כ דכיון למ"ש הרמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' דגווילין אגב הכתב הוא דקדשי ולא מיקרי גוף קדושה : תפילין יש להם בדיקה פי' ר"ת כו' והא ליכא למיחש דלמא עביד שלא לשמן כו' · אינו מובן הא כאן באמת אינו ניקחת אלא מן המומחה · והתוס' בסוגיא כתבו כן על ספרים ומזוזות דניקחין מכל אדם וכדכתב הספר בסמוך · אבל כאן בתפילין א"נ להך ליכא למיחש כו' וצ"ל דהספר קושטא דמלתא קאמר וכ"ת לאם כבר לקח מאינו מומחה דסגי בבדיקה דחסירות ויתירות כדבסמוך · והנה נ"ל לר"ת דרוב מומחין הן דוקא לענין עיבוד אבל לענין חסירות ויתירות רובן לאו מומחים דאל"כ תקשה אמאי אין ניקחין על סמך שיבדקם בחסירות וביתירות וליכא למיחש דלמא ישכח לבודקם משום טרחא דהא בדיעבד יש רוב וכל היכא דבדיעבד יש רוב להתיר סמכינן לכתחילה אבדיקה כדאי' ריש חולין לשיטת הגאונים שם שהובאו ברא"ש אלא ע"כ בענין זה ליכא רוב. ועוד הא לקיחה ממנו מיקרי דיעבד דאל"כ איך סמכינן על רוב לענין העיבוד · ולא קשה א"כ גם לרש"י י"ל הא דקאמר בתוספתא הלוקח לבתים ממי שאינו מומחה ר"ל אינו מומחה לחסירות ויתירות אבל הוא מומחה לעיבוד כמו דצריך לחלק גם לר"ת וי"ל דלרש"י דמומחה דקתני בברייתא הכא ר"ל מומחה בעיבוד לשמה ע"כ גם אינו מומחה דבתוספתא ג"כ ר"ל מעיבוד כו' אבל לר"ת מומחה דהכא ר"ל מומחה דחסירות ויתירות · לדידיה גם אינו מומחה דברייתא צריך לומר בחסירות ויתירות אבל בעיבוד לשמה הוא בכלל הרוב מצוין והנה יש ליישב דברי רש"י ולא קשה עליו מהתוס' די"ל הא דאיתא התם ממי שאינו מומחה ר"ל שאינו ידוע אם הוא מומחה · וכיון דכבר לקח סמכינן ארוב מצויין · אבל כאן שהוא לכתחילה ליקח ממנו אין סומכין על הרוב ולכן אין ניקחין אלא מהמומחה בדין העיבוד כו' ולכתחלה בדקינן אם הוא בקי או לא דכל היכא דאיכא לברורי כדאיתא בריש חולין והנה שם באוקמתיה דרבינא מינו אינו מומחה ר"ל ספק אינו מומחה כן יש לפרש ג"כ בהתוספ' · וצ"ל התוס' סבירא ליה הך דהכא ליקח תפילין ה"ל כדיעבד ונסמוך על הרוב כמו אם כבר לקח וזה דוחק א"כ דהתוס' דחיקא להו לפרש אינו מומחה דבתוס' דר"ל ספק אם מומחה אבל מכ"מ דברי רש"י מתורצים בכך דאינו מומחה ר"ל ספק סמכינא על רוב בקיאין בעיבוד לשמה אבל בחסירות ויתרות ג"כ אפשר לברורי ולכן צריך לבדוק בלבתים ואתי שפיר:מ"מ קשיא מזוזה כו'· ולהרמב"ם דמזוזה א"צ עיבוד לשמה אתי שפיר תוס' בסוגיא : ותו מי יכול לדעת אם עבר וכתב כו' לרבינו אלחנן דסבירא ליה דסגיא בסתמא לא קשה מידי רק שהספר תופס כרבינו יעקב מאורליינים דבעינן כוונה לשמה או כסר"ש דעכ"פ בשמות בעינן כוונה מ"מ יש לומר דין כתיבה ידוע כיון דליכא פלוגתא בכתיבה אבל דין עיבוד אין ידוע שהרי פליגי ביה ת"ק ורשב"ג ולא איקבע הילכתא מפורש : ר"י רמי תכלתא כו' מדרמי כו' ש"מ דמצות עשה שהזמן גרמא היא אמאי מברך בכל צפרא כו' והב"י סי' ח' הביא תשובת רא"ש שכתב דע"כ גם להמקשה לא איירי ר"י דהיה פושטה כל הלילה דא"כ פשיטא גם לרבנן דהוי חייב לברך אלא ע"כ דמיירי בלא פושטה כי אם לפי שעה ואפ"ה דוקא לר"י דסבירא ליה לילה זמן ציצית אבל אי הוי ס"ל דלילה לאו זמן ציצית הוי אתיא שפיר דמברך בכל צפרא לכן כתב שהלן בטליתו כל הלילה צריך לברך בבוקר · ומקשה בט"ז א"כ להתרגן דמשני דסבירא ליה כר' דאמר כל זמן שמניחן · ולמסקנא דאסקינן דר"י איגם נגע הוי כו' ומ"ש מצפרא כי משני מכסות לילה לכסות יום א"כ מיירי שפשטה כל הלילה א"כ תו לא הוי צריך לאוקים כר' אלא אפילו לרבנן חייב לברך לרא"ש דבפשטה כל הלילה מודו רבנן אלא ע"כ דלא כרא"ש ורבנן פליגי אף בפשטה כל הלילה ולא קשה מידי דמ"ש הרא"ש דבפשטה כל הלילה גם לרבנן חייב לברך היינו בלא נשאר עליו בגד אחר שחייב בציצית · אבל למסקנא דע"כ צ"ל שנשאר עליו כסות לילה כמ"ש הרא"ש בפסקיו דאל"כ גם בצפרא היה לו לברך · אלא ע"כ שנשאר עליה כסות לילה · וא"כ נשאר עליו בגד שחייב ובכה"ג מודי הרא"ש דאליבא דרבנן א"צ לברך על הבגד שפשט אפי' פשטה כל הלילה אבל רבי דס"ל דמברך כל אימת דמנחי והפילו בפשטה והדר מניחה לאלתר צריך לברך שנית בלא נשאר עליו בגד אחר דבר חיובא ממילא י"ל אליבא דר' אם פשטה לכל הלילה אפילו בנשאר עליו בגד אחר חייב לברך · וכמ"ש הב"י שם אליבא דמהרי"ה דס"ל דבנשאר עליו טלית קטן דא"צ לברך היינו במתעטף בה לאלתר אבל אם אינו מתעטף בה עד לערב וחוזר ומברך והיינו לרבי דוקא דס"ל כל אימת דמנחי · אבל לרבנן י"ל כיון דנשאר עליו טלית קטן אף באינו חוזר להתעטף בו עד ערב ג"כ אינו מברך כיון שנשאר עליו טלית קטן ומ"ש הרא"ש דמודו רבנן היינו בס"ד דלא אסיק אדעתי שנשאר עליו טלית אחר · וע"ז כתב הרא"ש דאי בפשטה כל הלילה וגם לא נשאר עליו טלית אחר ודאי גם לרבנן היה חייב · אע"כ המקשה מיירי בלא פשטה כל הלילה · וכיון דמיירי בלא פשטה כל הלילה ה"ל להקשות גם אי הוי ס"ל דהוי זמן גרמא הע"כ דאי הוי זמן גרמא היה מחוייב לברך אף בפשטה ומניחה לאלתר ומינה למד הרא"ש הה"ד דלן בטלית חייב לברך · ולא קשה אכתי מנ"ל להרא"ש ללמוד דין דלן דלא פשט כלל · מהא דמקשה בגמ' דמיירי מ"מ דפשטה דנהי שלא פשטה לכל הלילה מ"מ ע"כ פשטה לפי שעה דהא משני ע"ז כדרבי כו' · וי"ל דס"ל להרא"ש כיון דלרבנן פושטה וחוזר ולובשה לאלתר א"צ לברך ואפ"ה אי הוי זמן גרמא צריך לברך הה"ד לא פשטה כלל דלרבנן לא פשטה כלל ופשטה וחוזר ולובשה לאלתר שוין ויליף הרא"ש שפיר · איברא על הטור דכתב שם דבחוזר ולובשה לאלתר אפילו לר' לא מחייב לחזור ולברך כי אם בלא היה בדעתו ללובשה מיד · קשה א"כ ממ"נ כאן במאי מיירי אי בפשטה כל הלילה · בזה גם רבנן ס"ל דחייב לברך · ואי בפשטה על דעת ללובשה לאלתר גם לרבי אינו מברך · וצ"ל דמיירי דפשטה על דעת שלא ללובשה לאלתר וחזר ולובשה · וזה לא יתכן כלל דקשה ע"ז מאי פסקא דאירע בכל פעם שפושטה על דעת שלא ללובשה וחזר ולובשה ובודאי י"ל דהטור מפרש הסוגיא בפשטה כל הלילה וס"ל דרבנן פטרי אפילו בהא ולכן מקשה הש"ס. רק למ"ד דלאו הזמן גרמא הוא אבל למ"ד דהוא זמן גרמא שפיר דמברך כיון דפשטה כל הלילה · ובאמת ליכא ראיה מהא לדין הלן בטליתו שיהיה צריך לברך · ולכן באמת פסק הטור דלן בטליתו אינו צריך לברך בבוקר ומשום דאזיל לטעמיה אך לפי זה הרא"ש דלא מוקים לעובדא דר"י בפשטה כל הלילה וע"כ מיירי בפשטה לפי שעה ולכן פריך הגמ' אמאי מברך · וע"ז משני הש"ס דס"ל כרבי צ"ל דלרבי חייב לברך כל זמן שיתעטף ואפילו בדעתו להתעטף בה מיד דמאי פסקא לאוקים עובדא דר"י דוקא בכה"ג דפושטה לפי שעה ולא היה בדעתו ללובשה · ושוב נמלך ולובשה · אלא ע"כ צ"ל להך תשובת הרא"ש כדעת הב"י שם דלרבי לעולם כל זמן דמנחי מברך · וכן יש להוכיח ג"כ מדברי הרמב"ם דהשמיט הא דרבנן כל אימת דמשמשי הוי מברכי וכתב הב"י בסי' כ"ה שהוא מפני דכבר כתב כל זמן שמניחן מברך · וס"ל להרמב"ם דהך כל אימת דמשמשי ר"ל בנשמטו ממקומן כו' והיינו הנחה · ואי ס"ל כהטור קשה הא בהנחה וחוזר להניח מיד א"צ לברך · אבל בהא דכל אימת דמשמשי צריך לברך בנשמטו אף שהיה מיד משום שהיה הסילוק ממקומן שלא מדעת כמו שכתב הטור א"כ הך דמשמשי מברכי דין אחר הוא מה דלא אשמעינן גבי הנחה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה היה להרמב"ם להביא הך דין אלא ע"כ צ"ל דגם בכל אימת דמנחי מברכי ג"כ ר"ל אפילו במנחי לפי שעה מיד · ולהטור צ"ל אם לא יחלוק אהרמב"ם דמפרש אליביה כתירוץ הר"ן דמשום הכי לא הביא הך דמשמשי משום דמסתמא יש לו גבול שלא בכל עת דמשמשי יברך כו' ואכן לפי זה צ"ל דכל אימת דמשמשי ר"ל בלא נשמטו ממקומן · והטור שכתב כן דוקא בנשמטו ממקומן הוא כדעת הר"י שהביא הרא"ש בהלכות תפילין צ"ל דפליג מיהת אהרמב"ם בהא · והנה קשה בסוגיא דאמאי נוקים כרבי אף כרבנן מצית לאוקמי וכיוצא דע"כ לא קפטרי רבנן שאין צריך לברך רק בתפילין דהן חובת הגוף כל היום ובפשיטתן לא אזדא חיובא דיליה כיוצא בזה בסי' מ"ז גבי ברכות התורה לכן אינו מברך כ"א שחרית אבל בטלית דאין חיובו רק כשהוא לובשו אבל כשאינו לבוש בה אין עליו חובה א"כ בפשיטתו אזלא לה החיובא דיליה ולכן כשחוזר ולובשו ה"ל כהתחלת חיוב וחוזר ומברך וד"ל דקו' הש"ס כאן לרב חסדא אליבא דרב דס"ל לעיל דציצית חובת טלית ומסתמא גם רב יהודה תלמידו לא פליג עליה דרב · וז"א דהרי למסקנא קי"ל דח"ג וצ"ל דמ"מ כיון דאסור למעבד עולדי למפטר נפשיה וכדאמר ליה מלאכא לרב קטינא לעיל בדף מ"א וכמ"ש הטור בסי' כ"ד הו"ל ג"כ כלא אזדא לה חיובא ובהכי א"ש הא דפריך הגמ' דוקא אי לא הוי ז"ג אבל אי הוי ז"ג הוי שפיר דמברך וקשה הא בכסות תליא מילתא · והרי אפילו למ"ד דלילה לאו זמן ציצית מ"מ כסות המיוחד ליום חייב גם בלילה א"כ מה מועיל דהוי זמן גרמא לחייבו בברכה שניה והא"ש דבשלמא אי ז"ג וא"כ בלילה פטור על כסות לילה · א"כ שרי להיות בלא בגד שחייב בציצית ואין עליו שום חיובא דלבישה רק כל זמן שלובשה חייב הכסות בציצית וי"ל שפיר דרבנן מודו דחוזר ומברך על העטיפות שנית משום דאזלא לה חיובא דיליה בפשיטה משא"כ בתפילין דחובת הגוף הוא · לכן מקשה הש"ס מדרמי הוא כו' ש"מ דלאו הזמן גרמא א"כ לילה ויום שוין ואסור לפטור עצמו ממצוה דציצית בלי' כמו ביום ולא אזדא לה חיובא והוי ליה כהך דתפילין שאין צריך לברך לרבנן וס"ל להש"ס דהה"ד בציצית כיון דמכ"מ כר חיובא הוא ולמיהדר בתרה דמצוה ואתי שפיר ונכון: ס"ג וליתא דמשמע דוקא איהו

בר' אברהם לברך על ציצית בליל י"כ שהיה אומר שמוכח בירושלמי דקדושין דכסות יום חייבת בציצית אף בלילה וכל שכן כסות המיוחד ליום ולילה וכסות לילה פטור אף ביום עוד מסקינן במנחות כל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה כגון ציצית אין מברך עליה בשעת עשייתה מפני שסוף המצוה שיתעטף בה זו היא סוף המצוה עצמה וכן סוכה ותפילין עוד מסקינן התם שכל זמן שיתעטף יברך ומותר אדם ליכנס עם ציציותיו לבית הכסא נפסקו זורקן לאשפה ע"כ לשונו : [שם] אשר תכסה בה **תתקנ** הרי כסות סומא אמור הא מה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה ומסיק דסומא חייב בציצית דישנו בראייה אצל אחרים · [דף מד] טלית שאולה כל ל' יום פטור מן הציצית אומר ר"ת דיש להוכיח מכאן דסתם שאלה ל' יום דומיא דהלואה דאמרי' בריש מסכת מכות דסתמא הוי ל' יום והתוספות דחו זה והאריכו הרבה ובסוף כתבו דבראשית הגז מרבה שותפות בציצית מדכתיב בגדיהם אלא כסותך למה לי לפטור טלית שאולה ומכאן ראיה לטלית של קהל שחייב בציצית דשותפית חייב וצריך ברכה ולא צריכא לטעמא דרשב"ג בפרק יש נוחלין גבי לולב עיין כאן בתוס' שאנך ובסמ"ק כתב שיכול אדם לברך בטליתו של חבירו בלא מתנה רק שיתן לו רשות לברך ואפי' בלא רשות נראה דיכול לברך דניחא ליה לאינים דליעביד מצוה בממוניה ומיהו מהר"ם פירש דבמקופל צריך ליטול רשות ולי אני הדיוט נ"ל דאם מקפלו כבתחלה שרי או שמא כיון שהבעל מקפלו גלי דעתיה שמקפיד בדבר מלהשאיל · [שם] השוכר בית בח"ל כל ל' יום פטור מן המזוזה נראה דבין במזוזה בין בציצית בדלאו דידיה פטור לעולם מדאורייתא דבציצית כתיב כסותך ובמזוזה כתיב ביתך אבל מדרבנן חייב לאחר ל' שהעולם סבורים לאחר שלשים שהיא שלו ובסמ"ק גבי אין משכירין להם בתים פ"ה דאפי' היא של עכו"ם אם ידור בו ישראל חייב במזוזה נראה דאפילו שכרה מישראל פטור מדאורייתא : כתב בחיי עולם וז"ל יזהר אדם שלא יהא חלוקו פתוח מב' צדדים דאז יש לו ד' קצוות ואיכא מ"ד במנחות דכל בגד שיש לו ד' כנפות חייב בציצית ע"כ כתב מהר"ם דיש להחמיר לנפץ *הצמר של ציציות לשמה ויהא אדם נזהר שלא יעשה שום ציצית מפשתן ובטלית של משי יעשה ציציות של משי

[*וכתב ב"י בא"ח סי' י"א ולא ידעתי למה מאחר שלא אמרו בגמרא אלא בעי טוויה לשמה מנין לו להחמיר בלא ראיה ושום אחד מהפוסקים לא כתב כן ולא ראינו מי שחשש לכך ע"כ] :

וגרסינן בפ' התכלת צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין בזה יש שני פירושים וע"ש בתוספות ; ת"ר ציצית אין ציצית אלא (*כנף) [*ענף] וכה"א ויקחני בציצית ראשי הטיל על (א) הגדיל או על הקרן כשר ראב"י פוסל בשתיהן כתב בסמ"ג לא יניחנו ממש על שפת הבגד שגודלים כדי שיהא חזק ונקרא בלעז ליסט"א שהרי על כנפי בגדיהם כתיב וזה אינו מן הבגד · מי שהרחיק הציצית מן הכנף מלא קשר גודל ואח"כ נפרדו חוטי האריגה מלמטה עד שלא נשאר כשיעור

אמר רבינא פרק התכלת שאין לחוש הואיל ובהכשר הוטל · וקודם שיתחיל לקשור ולכרוך יחתוך ראשי חוטין שלהם אם הם מחוברים **תתקנא** כדאמר פ"ק דסוכה תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהם פסולים שאם לא יחתכם עד אחר קשירה וכריכה נמצא שהציצית נעשה מאליו ופסול משום דתעשה ולא מן העשוי כבר וטוב שיחתכם קודם שיתלם כלל סמ"ג וגדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל התורה ויש בה חמשה עשה וכל הזהיר בה משמשים אותו אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר והחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי ומעשה באחד שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים שהיתה נוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה שיגר לה והלך אליה באתה שפחתה והגידה לגבירתה אמרה פלוני בא אמרה יכנס הציעה עשר מטות של כסף וזהב ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ובעליונה ישבה היא ערומה כנגדו אף הוא ישב ערום באו ד' ציציות טפחו לו על פניו מיד נשמט וישב לו ע"ג קרקע אף היא נשמטה ע"ג קרקע אמרה לו גפה של רומי איני מניחך עד שתאמר אי זה מום ראית בי אמר לה העבודה לא ראיתי מימי יפה כמותך אלא מצוה א' יש לנו שכתוב בה (ב) אני ה' אלהיכם בפרשה ונזדמנו לי ד' עדים אמרה לו איני מניחך עד שתגיד לי מה שמך ומה שם עירך ושם רבך ושם מדרשך שאתה לומד בו תורה כתב ונתן לה עמדה וחילקה כל ממונה שליש למלכות ושליש לעניים מלבד אותם מצעות והשלים ואותם מצעות נטלה בידה ובאת למדרשו של רבי אמרה לו עשני עברית אמר לה בתי שמא נתת עיניך באחד מן התלמידים הוציאה כתב מידה ונתנה לו אמר ליה לך זכה במקחך מצעות שהציעה לך באיסור הציע לך בהיתר זה מתן שכרה בעולם הזה ובעולם הבא עין לא ראתה :

הדרן עלך פרק התכלת

הקומץ רבה **תתקנב** שתי פרשיות שבמזוזה מעכבין זו את זו [דף כט] פשיטא אמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יוד פ"ה רגל ימיני וקשה לר"ת דזו היא פשיטא דהוי גופה של יוד ובענין אחר לא הוי אלא נקודה בעלמא ולא מיקרי אות והלשון משמע דבלאו קוצו מיקרי יוד מדאמרינן של יוד ופר"ת דהיינו רגל שמאלי של יוד שהוא כפוף מעט כדאמרינן לקמן מפני מה ראשו כפוף מפני שהצדיקים יש בהן ראשן כפוף ואפילו לפ"ה יש ליזהר בהא דר"ת משום ההיא דלקמן וההיא דפרק חלק נער יכתוב מ"ס משמע קצת כפ"ה ואין לשנות אלא הא איתא והא איתא והכי משמע ומוכח בפסיקתא דיש לה נקודה למעלה ולמטה דאמר העוה"ב נברא ביוד לומר לך מה יוד יש לה נקודה אחת למטה (ג) [נגד יורדי גיהנם] ואחת למעלה רמז שכל המתים עולים שנא'

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) הגדיל חוט עבה והקרן היא שפת הבגד : (ב) ב' פעמים : (ג) רמז שהרשעים יורדין לגיהנם :

באור מהרמ"ב

רמו ולא אתרינא וכו' : **עוד** מסקינן התם כ"ז שמתעטף מברך כו' היינו הא דמשני דר"י סבירא ליה כרבי רק דפליגא בזה · להרב בית יוסף אף בלובשו מיד ולהטור דוקא בלא היה דעתו בשעת עיטוף לחזור וללובשו מיד · וכ"ז על אותו טלית שכבר היה לבוש בו אבל בלובש טלית אחר מה שלא היה לבוש מקודם מבואר בסי' ח' סעיף י"ב · ושם בהגה"ה פסק דאם פשט הראשון חייב לברך על השני · ותמה במג"א שהרי שתס"ד מסופק בהא ועוד דמ"ש משהיה כו' ולא דמי להא דפשט ולבש הטלית מיד דהתם לא היה בדעתו בשעת ברכה לפושטו וללבשו ע"ש ולפי עניות דעתי הרמ"א מיירי דאחר הברכה עד הפשיטו היה היסח הדעת רק דבין הפשיטות הראשון ולבישת השני לא היה היסח הדעת · ומכל מקום על כל פנים הברכה קמייתא מה שהיה דעתו בשעת ברכה לא מהני לזה כיון דהיה היסח הדעת בין הברכה לפשיטה שהוא זמן רב אחר כן אבל גבי שחיטה לא היה הפסק בין הברכה עד שחיטה שניה וגם א"ש דלפי' זה יש ללמדו שפיר מהך דסעיף י"ז וכיון דהרב בית יוסף סבירא ליה שם דצריך לברך לכן הכריע הבדק הבית כאן דלובש טלית אחר יש לפסוק כהרב"י ולחזור ולברך ודוק : **ומותר** אדם לכנס עם ציציותיו לבית הכסא · הוא מה שכתב בגמ"י דמוכח כן מהא דר' יוחנן דלא מברך כ"א בצפרא משום דאיכא גניעא ולא פסיק לגלימיה כוליה יומיה ש"מ דשרי לילך עמהן לבה"כ · ומכ"מ בטלית של מצוה שלנו אסור · ע"ז בסי' כ"א : **וזורקן** לאשפה · מ"מ לתשמיש של גנאי אסור גם בעודן במקומן אסור משום בזוי מצוה טור ובית יוסף סי' כ"א ומשמע שם דכ"ז שלא נפסקו וראוים למקומן הו"ל עודן במקומן : ה"ג **ואין** צריך לטעמא דרשב"ס פרק יש נוחלין · והוא בדף קל"ז עמוד ב' ד"ה אם לאו לא יצא כו' : **כתב** בחיי עולם וז"ל יזהר אדם כו' פי' במהרי"ק שורש קמ"ט דחלוק זה רובו סתום ומיעוטו פתוח ואזלינן בתר רוב הבגד כדלעיל גבי היא של עור וכנפיה של בגד · מ"ש איכא מ"ד במנחות דחייב ר"ל ר' אחאי דאזיל בתר כנף והר"ם מסכ"ן לעיל דהא לדבריו ומיהו אנן לא חיישינן לה להאי מילתא דר"א כלל ב"י סימן יו"ד : **דיש** להחמיר לנפץ הציצית לשמה כם' מקור חיים בכ"י מהגאון בעל חות יאיר מק' ע"ז הא בריש פרק המוצא תפילין דף מ"ז ע"ב קאמר ר"א המוצא תכלת בשוק לשונות פסולים והוטים כשרים ופריך הגמ' מ"ש לשונות פסולים משום דלמא (שלא) [לא] צבעינהו לשמה חוטים נמי כו' ולמהר"ם הו"ל למימר דלמא נפצינהו וסרקינהו שלא לשמה עד כאן מגלאתי · ולי קשה עוד אם כן ר"א מ"ש דנקט תכלת דשייך תפסא דצביעה שלא לשמה אמאי לא נקיט צמר סתם ג"כ פסולים ואע"ג דליכא צביעה דחיים דילמא נפצינהו שלא לשמה וא"ל משום דהא דהוטין כשרים הוא רק גבי תכלת דלא טרח כ"כ אבל בלבן אף חוטין פסולין · דזה אינו דהרי מסיק הב"י גם בלבן חוטים כשרים וכ"ל דלא קשיא מידי דבנפיצה וסריקה שלא לשמה יש תקנה לנפצו שנית ולמסרקה לשמה דגדולה מזה כתב העיטור דמהני שזירה לשמה אחר טויה שלא לשמה והרא"ש שחולק הוא בשזירה אחר טויה דלא קסבר לטויה קמייתא אבל כאן בניפוץ אם מנפצו שנית לא גרע מהא דמהני לגבי עיבוד עור דחוזר ומעביר עליו סיד כדאיתא בסי' רע"א ופשוט · וכ"כ גם כן בסמ"ק : **ויהא** אדם נזהר שלא לעשות שום ציצית מפשתן · ופי' הב"י משום דס"ל כר"ת דבסדין אפי' ציצית של פשתן לא יעשה משום דגזרינן מינו אטו אינו מינו · ומש"ה לא יעשה בשום טלית אפילו בטלית של שאר מינין ציצית של פשתן משום דגזרינן אטו טלית של פשתן · ובטלית של משי יעשה ציצית של משי משום דציצית דשל שאר מינין אינו פוטר באינו מינו · ובציצית של פשתן אסור משום גזירה כנ"ל מיהו הא דלא יעשה ציצית של פשתן בטלית של משי יש עוד טעם אחר משום דמשי מיחלף בצמר ואתו להתיר פשתן בשל צמר אך הא דאין להטיל ציצית של פשתן בשאר בגדים שאינם של משי בזה נ"ל כטעם הא' שהוא משום גזירה · ובמג"א הביא על דברי הגה"ה בסי' ט' שכתב שאין לעשות ציצית של פשתן בשאר בגדים אפילו של משי הך טעמא דמיחלף בשל צמר · ואינו מדוקדק דלהאי טעמא רק בטלית של משי הוא דלא יעשה ציצית של פשתן · אבל הרמ"א דאוסר של פשתן בכל בגדים נ"ל כטעם הא' · מיהו מהאי טעמא דגזרה קשה · תינח הא דלא יעשה ציצית של פשתן בטלית של משי אבל מ"מ למה לא יעשה ציצית של צמר בטלית של משי · ובסיפא דליכא כאן שכתב ובטלית של משי לא יעשה כי אם של משי ממעט גם צמר · ע"כ נ"ל כאן במהר"ם יש עוד טעם כדכתב בתה"ד משום דמהר"ם ס"ל הא דאמר בדף ל"ט ע"ב דצמר ופשתים פוטרין בין במינן ובין בשאינו מינן היינו דוקא צמר ופשתים יחד אבל צמר או פשתים להודא לא קפטר בשאינו מינו וכיון דלדידן א"ש צמר ופשתים יחד משום כלאים ממילא א"א לעשות בטלית של משי רק ציצית של משי · והיינו דסיים המהר"ם וגרסינן בפרק התכלת כו' ויש בזה ב' פירושים ר"ל אם הא דצמר ופשתים פוטרים בשאינו מינן ר"ל או צמר או פשתים · או אם ר"ל דוקא צמר ופשתים יחדו וכתב בתה"ד סי' מ"ו דבהרמב"ם מבואר דלא כמהר"ם שהרי כתב דצמר או פשתים פוטרין בשאר מינים וקשה מאי ראיה מייתי מהרמב"ם דהרי הרמב"ם פוסק כמ"ד דשאר בגדים אינם מחוייבין רק מדרבנן ולהך מ"ד מפורש בגמ' דף ל"ט ע"ב דהוו צמר או פשתים פוטר · אבל מהר"ם אזיל לשיטת התוס' דס"ל כרבנן דכל הבגדים חייבים מדאורייתא ומש"ה קאמר די"ל דבעינן צמר ופשתים יחד א"כ אין ראיה כלל מהרמב"ם יותר ממה שמפורש בגמרא וצ"ע · ולענ"ד קשה על מהר"ם ז"ל מאי פריך הגמ' בדף מ' גבי סדין בציצית דקאמר טעמא משום דחיישי' לקלא אילן ומקשה הש"ס ולא יהא אלא לבן וקשה הא למהר"ם כל דבאינו מינו אינו פוטר כי אם צמר ופשתים יחד אבל צמר להודא או פשתן להודא לא פטר · א"כ לא פטר צמר לבן להודא בלי תכלת בטלית של פשתן דודאי א"ל דדוקא בשאר בגדים אם חייבין דאורייתא ונפקא לן מהכנף מין כנף · בהא הוא דאמרינן דאינו נפטר ע"י צמר או פשתן עד דאיכא צמר ופשתים יחד · אבל בבגדי צמר ופשתים ממש ע"ז לא קאי הכנף מין כנף ונפטרים ע"י צמר או פשתן · דזה אינו דודאי הכנף מין כנף דקאי על כל בגדים גם בגדי צמר ופשתים בכלל דהרי גוף מצות דלבן מיניה דהכנף ילפינן ועוד א"כ יהא בגדי צמר ופשתים קילא משאר בגדים לענין הא דנפטרים באינו מינם ע"י צמר או פשתן משא"כ בשאר בגדים · ועוד אם זו סברא לא הוי מקשה מידי התוס' דף ל"ח ע"ב ד"ה מידי ליבעא כו' ובאידך ברייתא דתניא טלית אין פוטר בה אלא מינה כו' אלמא ליבעא גרס ע"כ ומאי קושיא התם בשאר מיני' קפדינן אהכנף מין כנף ולכן קפדינן אניבעא אבל בבגדי צמר לא קפדינן אהכנף מין כנף ממילא לא ליבעא גרס · אלא ע"כ דלית להו הך סברא וא"כ קשה על מהר"ם וצ"ע וצ"ל בדוחק דס"ל דסוגיות חלוקים הן דהך סוגיא פליגא על סוגיא דבדף ל"ט · וכתב הב"ח דיש לחוש להא דמהר"ם ז"ל דשמא אין צמר ופשתים פוטר (יחד) כ"א יחד וע"כ יעשה בטלית של משי ציצית של משי אבל בתה"ד כתב דנהיגי עלמא דלא כמהר"ם וכ"ל הטעם משום דס"ל כבעל העיטור שהביא הב"י בסי' ט' דאף הי קפדינן אניבעא כי היכי דלהוי הכנף מין כנף מ"מ נבע לבן עדיפא דה"ל מין כנף דרוב טליתות ולפי זה הס"ל כאן אף אם נימא כמהר"ם דאין צמר ופשתים פוטרים באינו מינן דדוקא כשהן יחד פוטרים מכ"מ היינו דוקא בציצית פשתן אבל ציצית של צמר יכול להיות דפוטר מטעם הכנף מין כנף ולא הוי כלל אינו מינו דהרי מין כנף דרוב טליתים ואדרבה לבעל עיטור עדיף טפי ציצית של צמר מלעשות של משי משום דבעי' הכנף דרוב

טליתים ואף אם נימא דלא קי"ל בהא כבעל עיטור למיעבד דוקא של צמר משום דגם של משי הו"ל הכנף מין כנף דידיה ממש · מכ"מ יכול להיות דגם בשל צמר ש"ד משום דהו"ל הכנף של רוב טליתים · ובהכי א"ש הא דכתב הסמ"ק שאין לעשות ציצית של פשתים דדחק הב"י בטעם הדבר דהוא משום גזירה לגזירה דלא הוי מצי למימר להסמ"ק כטעמא דמהר"ם משום דהוקשה לו א"כ גם ציצית של צמר לא יעשה בשאר בגדים והסמ"ק דלא קפיד רק אשל פשתן נ"ל שהטעם משום גזירה לגזירה אבל הא דאמרן גם להסמ"ק י"ל הטעם דס"ל כמהר"ם ורק אפ"ה ציצית של צמר יעשה משום דהוי ג"כ הכנף מין כנף דרוב טליתים ולכן ג"כ קפדינן אצבע לבן · ובאמת ה"ט ג"כ דכתב העיטור דהא דאין תכלת מעכב את הלבן ר"ל דוקא בעושה לבן צמר · טעמא ג"כ משום הא הוא משום דס"ל דבעינא דוקא כנף דרוב טליתים והרא"ש דפליג עליו הוא רק בזה דס"ל דבטלית של פשתן מהני ג"כ ציצית של פשתן דמכ"מ הו"ל מין כנף דידיה ולכן פוטר ג"כ אבל בהך סברא דציצית של צמר מקרי הכנף זה יודה גם הרא"ש · והנה לכאורה יש לעיין על בעל העיטור דלדבריו יקשה ג"כ מה שהקשה הרמב"ן אהמאור פרק ב"מ וז"ל ומימרא דר"נ גופא דאמר או צמר או פשתים הוי תיובתא שאלו היה התכלת והלבן מעכבים זה את זה לא היו החכמים מאריכים להטיל אחת בטלית שא"א להטיל בה שניהם שהרי אין באחד זכר לקיום מצות ציצית וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון עכ"ל מזה יקשה גם לעיטור כיון דלבן פשתן לחוד א"פ · אם כן איך תיקנו דבשאר בגדים יפטור לבן פשתן · בשלמא למהר"ם דס"ל דבעינן צמר ופשתים יחד ל"ק קושית הרמב"ן למה בשאר בגדים פוטר חד דל"ק מידי כיון דמכ"מ דבטלית של צמר פוטרים ציצית צמר לחוד · וכן בטלית של פשתים פוטרים של פשתים לחוד · ה"נ שפיר בציצית של צמר או של פשתים זכר לקיום מצוה בשאר בגדים למאן דס"ל שהן רק מדרבנן · אבל על העיטור דלא משכחת של פשתים לחוד דפוטר שפיר ק' למה פוטרות חוטי פשתן לחוד בשאר בגדים ונראה די"ל שפיר הא דכתב העיטור דלבן של צמר דוקא בעינן היינו רק לבתר דאסיק רבא דדרשינן הכנף מין כנף איהו ס"ל דדוקא הכנף דרוב טליתים בעינן · אבל השתא דמוקי לברייתא בצמר ופשתים פוטרים בשאר בגדים דר"ל צמר או פשתן בשאר בגדים היינו מקודם דאסיק הא דרבא דדרשינן הכנף מין כנף ולאותו ס"ד באמת י"ל דהוי ס"ל דסגי בלבן פשתן לחודיה ולפי זה למסקנא דדרשינן הכנף מין כנף ממילא י"ל אפילו למאן דפוטר בגדים דשאר מינים · מכל מקום לענין צמר ופשתים עלמא דרשינן הכנף מין כנף כדכתבו התוס' ר"פ התכלת ד"ה הכנף כו' א"כ בעינן ג"כ ציצית של צמר דוקא משום דבעינן הכנף דרוב טליתים וכדס"ל לבעל העיטור לגבי ליבעא · וממילא ארווח שמעתתא מה שמקשים התוס' בדף ל"ט ע"ב ד"ה ור"נ כו' ותימה הא שפיר שני מדרבנן כו' ולדברי העיטור אתי שפיר דהשתא דמייתי הך דרשא דהכנף ס"ל להש"ס דאף למאן דלא דרשי הכנף בשאר בגדים מכל מקום גבי בגדי צמר ופשתן קפדינן אהכנף ובעינן דוקא הכנף דרוב טליתים ואין לבן פוטר כי אם לבן של צמר · וממילא זו ליכא לאוקים ברייתא דלעיל מדרבנן דתקשי קושית הש"ס אימא סיפא וכו' היכי מבתרי בהא כלאים בציצית דהשתא ליכא לשנויי דר"ל צמר או פשתן דתקשי קושיית הרמב"ן היאך תקנו דמהני פשתן כיון דלית בהו זכר לקיום מצוה ואפשר לכוין כן בתירוץ התוס' וז"ל א"נ לא מסתבר לי' לפלוגי בדרשא דהכנף כו' ופי' דאינו ר"ל דמסתמא ידרוש הכנף לחייב גם שאר בגדים דע"ז לא הוי משני הש"ס מידי דאף לתנא דבי רבי ישמעאל יקשה הא כתיב הכנף אלא קושית הש"ס הוא כיון דדרש הכנף מיהת לגבי בגדי צמר ופשתים ממילא א"א לשנויי כתירוץ הש"ס דמדרבנן כנ"ל דא"כ תקשי סיפא וכנ"ל · ולפירוש זה אפשר לומר גם למהר"ם דס"ל דצמר ופשתים יחד בעינן גם כן טעמיה משום דכל מה דאפשר למקפד אהכנף מין כנף קפדינן ולכן דוקא צמר ופשתים יחד הוא דמיפטר אבל בחדא מינה לא מיפטר וקפדינן אהכנף · וי"ל גם כן הא דבשאר בגדים מהני או צמר או פשתים הוא ג"כ רק כס"ד דלא אסיק מדרשא דבעי' הכנף מין כנף אבל לבתר דאסיק הא דרשא דרבא א"פ כ"א בצמר ופשתים יחד · ממילא י"ל גם בשאר בגדים לא תקנו חכמים דסגי ליה בצמר או פשתים ולכן גם כן למסקנא לא רצה הש"ס לתרץ הקושיא לר"נ מברייתא דמדרבנן קאמר דתקשי סיפא ע"ז שכתב לבעל העיטור · ולפי הא אתי שפיר הא דמייתי תה"ד דהרמב"ם דהעיטור הוא מהר"ם דאע"ג דס"ל להרמב"ם דתיקון רק מדרבנן מכ"מ כעין דאורייתא תיקון ודו"ק · ואפשר שמש"כ מהר"ם כאן שיש בזה ב' פירושים ועיין בתוס' ר"ל ב' תירוצי התוס' ד"ה ור"נ הנ"ל דלהתירוץ הב' דר"נ לא יחלוק אהכנף ס"ל למהר"ם הך דלא יחלוק אהכנף ובעינן צמר ופשתים יחד ובגדי צמר ופשתים ממילא בשאר בגדים לא תקנו דמהני בהדא · ודע דאפילו להרא"ש שכתב אליבא דבעל העיטור דהא דאמרינן בשאר בגדים צמר או פשתים פוטר היינו משום דמחויב רק מדרבנן פוטר בהוא בכל דהו ולא ס"ל כהרמב"ם הנ"ל דבעינן דכל דתיקון רבנן כו' י"ל דע"כ לא כתב כן אלא לבעל העיטור דלדבריו דבעינן לבן צמר דוקא צריכין אנו לדחוקי דלא מדמינן דרבנן לדאורייתא אבל להרא"ש דפליג וס"ל גם לבן פשתן פוטר א"צ לדחוקי וס"ל כסברת הרמב"ן וכל דתיקון כעין דאורייתא תיקון · ולכן אתי שפיר מה דמייתי בש"ע ספיקא דתה"ד בעשה קצת ציצית מין כנף וקצת ציצית מצמר או פשתים והקשו במג"א דהרי למחבר דפוסק כמ"ד דחייבין רק מדרבנן ומיפטרי בכ"ד ולענ"ד לק"מ שהרי אדרבה סברת הרמב"ם דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא והרא"ש לא כתב כן אלא דרך דוחק אליביה דבעל העיטור ולפי מה שכתבתי גם לבעל העיטור א"ל לדחוקי כמו שכתבי' ודו"ק היטב : **ראב"י** פוסל בשתיהן פי' על הקרן שלא יהיו תלוים לרוחב הבגד דאז הציצית תלויה למטה אלא בענין שיהיו נוטפות על הקרן מכ"ש שלא יהיה על אלכסון דקרן ויש פוסלים זה משום הא דכספרי על ד' כנפות ולא על ה' כנפות : **וכתב** הסמ"ג ולא יניחנו כו' מכל מקום הגדיל מצורף להשיעור להקל ולהחמיר ר"ל דאם הוא מלא קשר גודל בהדי הגדיל מהני וכן אם הוא רחוק מג' אצבעות על ידי הגדיל פוסל בית יוסף ממסקנת הגמרא דב"ק בסופו : **שאם** לא יחתכם פי' עד אחר שכרך חוליא אחת וקשר עליה אז פסול ולכתחלה טוב שיחתכם קודם תחיבה כלל כדי שלא ישכח להתכם עד אחר קשירה · ב"י : **וגדולה** מצות ציצית מש"כ כתבו הפוסקים להקדים לבישת ציצית להנחת תפילין ובספ' ש"א חולק בזה משום דתפילין חובת גברא וחובת הציצית ע"י הכסות בא וכ"ל ראיה קצת לדבריו מירושלמי סוף מגילה תפילין ומזוזה אמר ר"ה תפילין קודמין שכן נוהגים במפרשי ימים כו' ועיין בסי' י"ח סעיף ג' ובסי' למ"ד ס"א ובמג"א סי' תל"א ס"ק ס' : **ואפי'** לפ"ה יש ליזהר בהא דר"ת · משום ההיא דלקמן ר"ל לכתחילה מיהא ואינו מעכב בדיעבד משא"כ לר"ת דמפיק ליה מהכא מעכב בדיעבד : **וההיא** דפ' חלק כו' משמע קצת כפ"ה לשון זה משמע דמההיא דנער יכתבם מוכרח כפרש"י דהקוץ שבשמאל אינו מעכב · דלר"ת דמעכב יקשה הרי הנער אינו מדקדק לכתוב הקוץ שמאלי וקשה ולרש"י מי ניחא דהרי מכ"מ לרש"י הרגל ימין מעכב והנער כותב י' אף בלי קוצו של ימין וי"ל דלרש"י א"ש דנהי דפסול בלא אותו הקוץ מ"מ יש שם אות י' עלה גם בלי קוצו · א"כ כמו כן י"ל גם לר"ת אע"ג דלדידיה קוץ שמאלי מעכב מכ"מ יש שם אות י' עלה בלי אותו הקוץ שמאלי · רק יהא מוכרח משם דלא כר"ת במאי דסובר דבלי קוצו של ימין לא מיקרי י' כלל כדקאמר מקודם ואין שם אות עליה דלפי"ז תקשה בהא דנער יכתבם הא מסתמא אין כנער

אלמר ה׳ ממית ומחיה מוריד שאול ויעל · [שם] אמר רב יהודה אמר רב כל אות שאינה מוקפת גויל מד׳ רוחותיה פסולה בירושלמי דברכות פרק היה קורא מחלק בין עירוב דלמטה לעירוב דלמעלה דלמעלה פסול ולמטה כשר והכי איתא התם עירב את האותיות אית תנא תני כשר ואית תנא תני פסול א״ר יוחן בר״ש בשם ר״י מאן דמכשר למטן (א) ומאן דפסל למעלן ומיבעיא לן היכא שאין למטה ממש אלא (ב) באמצע (ג) הנון פשוטה ושום אות דבוקה לה למטה אם נחשב כלמעלה ופסול אם לאו ונראה טעם הירושלמי דכשנדבק הוי ליה כאלו נטל הנדבק הלכך כשנדבק למטה אפילו אם ניטל מן הירך עדיין נשאר כשיעור אות קטנה אבל למעלה אם ניטל כלל פסול הלכך פסול נמי בדבקותו ומיהו בתוך תלמודינו משמע דבכל ענין פסול מדלא מפליג · וכתב רבינו שמשון לדידי מספקא לי דאמר דוקא בתפילין אבל בס״ת ודאי לכתחלה בעי׳ כדאמר לקמן דבעי׳ בין אות לאות כמלא חוט השערה ומיהו פסול לא אשכחי׳ [בדיעבד] הרבה דברים חלוקים תפילין ומזוזות מס״ת ושוב חזרני דודאי רב יהודה בס״ת איירי מדנקט גויל דפסול בתפילין ומזוזות כדאמרי׳ בהמוליא וכן כתב ה״ר אלחנן בתקון תפילין שלו דאין לסמוך על הירושלמי וצריך היקף בין למעלה בין למטה · רבינו שמשון: הגה״ה ומיהו בסוף הלכות תפילין כתב דאין היקף גויל פוסל בדיעבד כי אם באותיות של שם עכ״ה: ופי׳ ר״ן בתיקון שלו דאם כתב ודיבקה בג׳ מקומות בדף שלא יוכל להפרידה אח״כ דה״ל חק תוכות ואין נראה אלא ה״ל כשאר טעיות ויכול לתקן וראיה דאמרי׳ בהבונה שקליה לגגו דהי״ת ועשאו שני זיינין חייב ולדבריו היינו חק תוכות והיאך חייב ליה כתב גבי שבת אלא נראה כיון שהוא מתעסק בהפרדת האותיות אינו חק תוכות: [שם] אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב יהודה **תתקנג** ניקב תוכו [*של ה׳ כשר (יריעה) ניקב ירכו] אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול תוכו של ה׳ פ״ה בלשון ראשון רגל התלוי בתוכו קרי ליה תוכו לפי שהוא תלוי בה ול״נ דלא מיקרי תוך אלא אויר כדאמר פ״ב דגיטין חק תוכות ועוד מ״ל רגל ימין מ״ל רגל שמאל מי גרע מקומו של י׳ מדנקט (ד) שיעור גבי ירכו וגבי תוכו לא נקט משמע דלא בעי שיעור ואי לא נשתייר כלל ה״ל רי״ש או דלי״ת ואין נ״ל דאע״ג שלא פירש תלמודא מ״מ צריך ולשון שני שפ״ה החלל שבתוך הה״א פירוש הגויל שבתוכו ובתפילין איירי ל״ע אמאי נקט תפילין מאן דכר שמייהו ומי הזקיקו לומר כן ועוד אמאי נקט ה׳ טפי משאר אותיות ושמא משום דאמרינן שצריך להיות פתוחה למטה שכל הרוצה לצאת יצא ועדות הוא לייחוד של מקום ומיהו בירושלמי קאמר ליה גבי בי״ת דקאמר אמר נדבך ניקב נקב באמצע הבי״ת אם היה גויל מקיפו מכל צדדיו כשר וא״ל פסול ומיהו תלמודן לא בעי היקף גויל וכל רבותינו שוין בדבר ופי״ל דנקט רש״י ז״ל תפילין לאשמועינן דנקב שהוזכר בתפילין איירי בירכו אבל בתוכו ליכא למיחש וירכו מיקרי ימין ושמאל ובפרק שמונה שרצים אמרי׳ כל נקב שהדיו עובר עליו לא מיקרי נקב: [שם] א״ל זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש מכאן הורה רבינו אליהו בגט שהיה דלי״ת של כדת דומה ליו״ד להביא תינוק וקרא כדת והכשיר ומכאן נמי יש לדקדק דאותיות פשוטות שאין להם אלא ירך אחד כגון וי״ו זי״ן נון פשוטה אי אינקיבו או איפסיק אין שיעורייהו באות קטנה אלא בהיכר תינוק לא חכים ולא טיפש וה״נ אמרינן בפ׳ הבונה ואדרבה אי לא נשאר אלא כשיעור יו״ד פסול (ה) וכל הפשוט יכול להיות דפסולות אפי׳ אי קרי ליה תיטק לא חכים ולא טיפש אבל בשיור אות י׳ פשיטא דפסול ומ״מ נראה מדאמר פ׳ הבונה זיינין נונין ונונין זיינין פסול משמע דצריך (ו) שלא תדמה אחד לחברתה ומהאי טעמא יש לומר דלא מצי למינקט לעיל בכל האותיות דניקב ירכו אם נשתייר כשיעור אות קטן כשר דלא שייך בכל האותיות ובתוספתא הארוך הרבה וע״ש (ז): [שם] ואם לאו יהרג הוא ופסול מכאן משמע דויהרג הוי חסר א דמשמע דעתה יש לו משמעות אחר מקודם וכן הוא ברוב ספרים ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר: אמר רבא ז׳ אותיות צריכין שלשה שלשה זיונין שעטנ״ז ג״ץ פירש״י ז״ל ג׳ תגין בכל אחת ואחת [*שין] בראש רגל שמאלי ועין ברגל הפנימי ואותם שלשה תגין אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה וי״מ שהזיון מגוף האות עצמה וכן פירש בסמ״ק דיש סומכין *על קרנות האותיות והא דאמרינן מלא משה להקב״ה שהיה קושר כתרים [*פי׳ סומכין על קרנות האותיות שבהן יוצאין ידי חובת תגין וא״כ התגין מגוף האותיות עצמן]: לאותיות דמשמע שהאותיות היו עשוים כבר י״ל דמיירי בתגין גדולים שבשאר אותיות או תגין דה׳ וק׳ וכפופים צריך לזיין דהיא היא ואין חילוק בין כפופה לפשוטה רק שהפשוטה שיעורה שאם תזקוף הכפופה ותפשוט אותה תהיה פשוטה ולכך ארוכות וזה הכלל הוא בכל הכפולות לבד מ״ם ומיהו בשיעור אורך ל״ע אם יפסול מדפי׳ ר״ת פרק הבונה נתכוון לכתוב אחד ועלו בידו שנים ופר״ת כגון שכתב כזה ט שלא הדביק רגל החיצון וה״ל פ״ה וכו״ן מאותו טי״ת שנתכוין לכתוב משמע לכאורה שכשר כשיעור ירך ט׳ וקשה שהנונין זיינין וזיינין נונין פסול כדאמרינן (*ושמא) [*וי״ל שם] האריך מעט יותר ועוד י״ל שר״ל פ״ז וכתבו סופרים טועין נון פשוטה תחת ז׳ (*ואפי׳ כונה) [*ואמרי׳ פ׳ הבונה] דבעי׳ כתיבה

הגהות מהר״י ומהצה״ש (א) כגון ארגנו תפארתנו: (ב) כגון ארנך תפארתך: (ג) או: (ד) שיור כצ״ל וכן לקמן: (ה) עיין בב״י: (ו) שתדמה קצת: (ז) דאינקב וי״ו דויהרג מייתי תינוק דלא הכים וכו׳ וקשה שלא וי״ו נקרא אות פשוט ולעיל אמרינן וכל הפשוט י״ל דפסיל אפי׳ אי קרי ליה תינוק וכו׳ וי״ל דיש חילוק בין אות שנדמה לאחרת כמו שמביא אח״כ מהאי דפרק הבונה לא מפני קריאת תינוק וכו׳ עיין כ״ז באר היטב בתשובת מהרמא״י דף פ״ז סימן ל״ח:

חדושי אנשי שם

ש״י א וקשה להבין וצ״ל פי׳ שכשיש וא״ו אחר שי״ן אז אי אפשר שיהיה וא״ו של ויהרג נקראת יו״ד כי ייהרוג אין לו פירוש כלל וא״כ ע״כ צריך לקרות וא״ו אבל כשהוא חסר וא״ו יש לו פי׳ לאות של ייהרג פי׳ שיהרג ע״י אחרים א״כ הוא חסר לכן אם אין הוא״ו של תחילת ויהרוג גדול יש לחוש לטעות במשמעות ומה שכתב אע״פ שאין ראיה לדבר טייט לפי שיש לומר שאין לו משמעות וכודאי אנו מרגישים שיש נסיות וא״ו ברתשה אבל מ״מ שמא הוא פסול הואיל ולא נכתב כראוי אע״פ שמרגישים וק״ל:

באור מהרמ״ב

הנער כותב אפילו קוץ ימין א״כ האוכחה מפי׳ הלק הוא רק לענין זה דנקרא שם אות עליה בלי קוץ ימין אבל לא לענין הדין דקוץ שמאלי דכ״מ בין לרש״י לר״ת ע״ז ליכא ראיה כלל וכ״מ גם בתוס׳ שהקושיא על ר״ת הוא רק בשא דס״ל דאין שם אות עליה בלי הקוץ מיהא יש כ״מ לענין תפילין ומזוזות דבעי׳ כסדרן דבמה דאין שם אות עליה מעיקרא אסור לתקנו אבל במה שיש עליו שם אות אע״ג דפסול הוא מ״מ לא מיקרי בתיקונו שלא כסדרן · וכן יש כ״מ כשהקוץ דבוק לאות אחר דהיכא דשם אות עליה בלא אותו הקוץ יש לו תקנה ע״י גרירה ולא מקרי חק תוכות והיכא דאין שם אות עליה בלא אותה תיקון דגרירה מקרי חק תוכות כאשר יבואר לקמן בכ״ד: **בירושלמי** דברכות פרק היה קורא ובפרק קמא דמגילה · הלכה אין בין ספרים: **ונראה** טעם הירושלמי כו׳ אבל למעלה כו׳ טעם זה תמוה דבירושלמי קאמר למטה כשרה כגון ארגנו תפארתנו א״כ מ״ש אם מודבק היו״ד להג׳ בראשה או מודבק בסופה · ובתשובת הרשב״א שהביא בב״י סי׳ ל״ב נתן טעם אחר · משום דבדבוק למעלה לא מהני תיקון ע״כ פסול אבל בדבוק מלמטה מהני תיקון וכיון דאפשר בגרירה ה״ל כאילו כבר תיקנו כדאמרינן כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ע״כ ובשארי פוסקים משמע דס״ע משום דבדבוק למעלה לא נעשה האות כתיקונו מעיקרא ע״כ פסול אבל בדבוק למטה כבר היה האות בתקונו ושוב אינו נפסל ע״י שנדבק אח״כ כיון דמכ״מ גם בדיבוקו נשאר עליו צורת אות אבל טעם שספר כאן אינו מובן שפיר: **דאין** לסמוך על הירושלמי מ״מ הכרעת אחרונים דדוקא בתפילין לא סמכי׳ אהירושלמי אבל בס״ת שלא להוציא אחרת סמכינן על הירושלמי ב״ח בסי׳ ל״ב ומג״א בסי׳ קמ״ג ובביאורי רש״ל על הסמ״ג בהלכות תפילין כתב וז״ל ואנו נוהגין לפסול בתפילין אפילו נדבק למטה ובס״ת להכשיר אפילו למעלה עכ״ל: **כי** אם באותיות של שם כתב הב״י ונראה שטעם המרדכי משום דאמרינן במ״ס עירב האותיות או שהפסיק באמצע השם אל יקרא בו ומשמע ליה דהשם דקתני אעירב האותיות ושמו של הקב״ה קאמר · אבל בספר התרומה כתב דלאו שמו של הקב״ה קאמר אלא תיבה קרי שם · ובאמת לקמן בסי׳ תתקכ״ז כתב וז״ל ויש לדחות דבשם דוקא ולא שאר תיבות אם לא הותם שיש להם משמעות שהם תיבות גמורות במקום אחר ע״כ מזה משמע דר״ל שם שמות בני אדם וכ״כ הב״י עצמו בי״ד סי׳ רע״ו ד״ס כתב הגהת מיימוני וזה לשונו דהפסיק באמצע השם היינו שעשה שם אחד כשני שמות כזה ראו בן וכן פירש המרדכי עד כאן לשונו · אך לקמן בסוף הלכות אלו הביא דברי הר״ש וז״ל וקאי ר״י דפסול היכא שאין היקף גויל אההיא דמ״ס עירב האותיות או שהפסיק באמצע השם אל יקרא בו ועירב האותיות פשיטא דאותיות השם מדלא מפליג בין למעלה בין למטה ועוד מדלא תני יתקן כו׳ עד והכא נמי בשם אם עירב האותיות מסלק אותה יריעה דה״א לתקנו עכ״ל · מזה מבואר דמש״ה אוקים להך דמ״ס בשם קודש כי היכי דלא תפלוג עלה דירושלמי הנ״ל · גם מדלא תני תקנתא דיתקן וזהו כדברי הב״י כאן · ובספר אבן העזר כתב דה״ט דמרדכי דמוקים לה באותיות השם דוקא · משום דס״ל כסברת הרשב״א דכל היכא דאיכא תקנה ע״י גרירה הו״ל כאילו כבר גררו וע״כ הוקשה לו א״כ אף בדבוק מלמעלה ג״כ יהיה כשר כיון דיש תקנה בגרירה כדלקמן במרדכי · מש״ה מוקים לה באותיות השם דהא אין לגררו להמרדכי עכ״ד והנך רואה מדברי המרדכי דלקמן דליתא לדבריו שהרי לא הוקשה לו כי אם הא דלא מפליג בין למעלה בין למטה · מבואר דלמעלה א״ש אף בהאי לא מיירי מהשם דוקא · גם להמרדכי דאוסר שם גרירה באותיות השם הוא ג״כ רק בדבוק למעלה מפני שלא היו ניכרים האותיות אבל בדבוק מלמטה הו״ל כמו דיו שנפל כו׳ · ואף להמרדכי רשאי לגררו · וא״כ אכתי תקשה אמאי אינו מחלק בין למעלה בין למטה · גם מבואר שם דבתפילין מודה דבעי הקפת גויל אף בשאר אותיות דלאו דהשם ואי משום דאיכא תקנה בגרירה גם בתפילין ס״ל להמרדכי דמהני גרירה ולא הוי שלא כסדרן מש״ה כדלקמן אע״כ דטעם דברי המרדכי הם כפשטן כאשר פירשו בעצמו לקמן בסוף ההלכות אלו: ה״ג **אלא** נראה כיון שהוא מתעסק בהפרדת האותיות לאו היינו חק תוכות · והנה כך הם הסכמת הפוסקים ספר התרומה והסמ״ג והרא״ש · וסיים הב״י בסי׳ רע״ט משם ר״י האסכנדרי שכ״כ הרמב״ם בתשובה · ובספר א״ע דחה דברי כל הגדולים מחמת קושיא א׳ · שהוקשה לו קושית הב״י בסי׳ ל״ב הא דמכשירין אם נשתייר אות קטנה הא מ״מ אינו מוקף גויל מחמת נקב וצ״ל כתי׳ הב״י משום דבנעשה הנקב אח״כ לא מפסיל האות מחמתו · וכתב הוא ז״ל דעל כרחך צריך טעם לדבר דמאי שנא נקב מתחלה או לבסוף אלא צ״ל שהיינו טעם לדברי הרשב״א גבי אותיות דבוקים משום דיש לו תקנה בגרירה ולכן הו״ל כאלו גרר כבר׳ וממילא מוכח מיניה דמש״ה בנקב מתחלה דפסול · או באותיות דבוקים מלמעלה דפסול ע״כ דאין לו תקנה בגרירה ומשום דהו״ל חק תוכות · דאל״כ הדר תקשה מ״ש נקב מעיקרא או לבסוף אע״כ דלא מהני תיקון הגרירה על דביקות האותיות ע״כ תורף דבריו · והן דברי תימה לדחות דברי הקדמונים משום קושיא כזו · דמנ״ל דמש״ה כשר בנקב אח״כ משום דמהני גרירה והו״ל כאילו גררו עד שנלמד מזה להוכיח דבנקב מעיקרא דפסול לא מהני גרירה וכן באותיות הדבוקים לא מהני גרירה דמנ״ל האי טעמא דלמא הטעם הוא כפשטא · מאחר דנכתב האות כבר בתיקונו לא נפסל עוד · והרי לענין הא דמהני תיקון גרירה בנעשה אח״כ להא דלא מהני לדידיה תיקון הגרירה בהיה מתחלה · צ״ל הטעם מעצמו דיותר טוב אם האות כבר היה כשר · מאם היה פסול מעיקרא · א״כ י״ל ג״כ בעיקר הדין דאע״ג דפסול בנעשה בלי הקפת גויל מתחלתו מכ״מ אינו נפסל אם היה מתחלה האות בהקפת גויל רק שאח״כ נקב ולא מפני ס״ט דהרשב״א דכל העומד לגרר כגרור דמי דלית להו הך סברא כלל · והרשב״א דיהיב האי טעמא הוא לרווחא דמלתא משום דס״ל תיקון הגרירה יש סברא טפי לחלק בין מעיקרא לבסוף ע״כ תולה גם דין ההכשר בו · אבל מ״מ מודה הרשב״א דאין מוריח לומר דוקא טעם זה ולחדש דין מזה נגד דעת הראשונים · ומכ״ש באמת דבעיקר קושית הב״י הנ״ל דאמאי כשר בנשתייר אות קטנה הא מ״מ אינו מוקף גויל ע״י הנקב כבר העיר בו בבעל התרומות וכתב וז״ל דרב אמר נקב ירכו של ה״א אם גוררו ונשתייר ירך קטן כשר ואם לאו פסול פי׳ אע״פ שאין גויל חלק סביב האות אלא גוף הירך עבה כל כך שאם גורר ממנו וממעט עוביו יהיה גויל חלק סביב הנקב וגם נשתייר בירך מועט ברחבה כשר עכ״ל הרי שלפנינו דבהע״ת תי׳ קושית הב״י בטוב ולא משום דאיכא תקנה בגרירה אלא משום דאנו רואים אותו חלק העבה כאילו אינו · וסברא זו שייכא דוקא גבי נקב דבזה י״ל מכ״מ דל העובי והו״ל האות ביגוני מוקף גויל מה שאין כן בנדבקו האותיות מכל מקום האות אינו מוקף גויל מחמת שדבוק לאות אחר לכן פסול כל זמן שלא גררו · אבל לעולם מהני גרירה ולא הוי חק תוכות כהסכמת הפוסקים: **והנה** הרתיה שהביא הספר כאן תהא דפ׳ הבונה שקליה לגגיה דחי״ת כו׳ הוזכרה גם כן בהרשב״א בחדושי שבת הביאו הר״ן שם ודחאה משום דשאני שבת דתליא הכל במלאכת מחשבת · וכן דחאה ג״כ ספר התרומה · ולכן אסתפק ליה בהאי תקנתא בגרירה · ומכאן קשה קצת אמ״ש המרדכי משה בי״ד סי׳ רע״ד ע״ש הרד״כ דנדבקו שני זייני״ן ונעשה חי״ת ליכא למ״ד דמהני גרירה והכי למרדכי עיקר דאייתו מכה״ג ונ״ל דמכ״מ אינך הפוסקים דלא הביאו ראיה זו י״ל דלא קא סרו ע״י תקנתא דגרירה רק בשאר אותיות דבוקים שלא נפסד בהם צורת האות ולא נעשו אות אחר: **ואין** נראה לומר דאע״ג שלא פירש תלמודא מ״מ צריך · ומכ״מ הרא״ש תפיס להך פי׳ עיקר משום דאין שיעור לרגל הפנימי רק שנשאר בו כל דהו סגיא וקשה הא מ״מ אותו כל שהוא שנשאר ג״כ אינו מוקף גויל ולפסול משום הכי · כמו שהקשה הב״י קושיא זו אהא דאמרי אם נשתייר אות קטנה כשר דליפסול משום דאינו מוקף גויל · ומה שתי׳ ע״ז הב״י דיש חילוק בין נקב מקודם הכתיבה או אח״כ · א״נ דס״ל דאין מק״ג מחמת נקב פוסל · זהו לא שייך הכא · דהכי כאן קיימי׳ לפי׳ קמא דרש״י ולהך פי׳ ס״ל גם תלמודא דידן כדס״ל לירושלמי דבעינן מק״ג שלא יהא נקב אצל האות · גם להך פי׳ אין מחלקין בין נקב מקודם או אח״כ · ודוחק לומר כיון דלא צריך שיעור לאותו רגל הפנימי לא איכפת לן ג״כ באם אינו מק״ג דלא מסתבר כלל למימר הכי · מיהו לפמ״ש לבון בעהס״ת גבי נשתייר אות קטנה · דאמרינן דל עובי האות מהכא ונשאר אות בינוני עם הקפת גויל א״ש גם הכא דברגל פנימי דא״צ שיעור לעולם י״ל דרואין כאילו ניטל דיו דסביב הנקב ונשאר י׳ קטנה ביותר עם הקפת גויל: **ובתפילין** מיירי ל״ע אמאי נקיט תפילין ובמע״מ הי׳ י״ל דגם להך פי׳ ס״ל לרש״י כירושלמי דבעינן מוקף גויל שלא יהא נקב ורק דזהו בס״ת כדנקיט ליסגא דכל אות שאינו מק״ג דהיינו בס״ת דכתבינן הגויל · אבל כאן בתפילין לא תמירא כס״ת לענין מק״ג מחמת נקב · אבל הספר לא ס״ל הך הלוקא דאדרבה מגינו דתפילין חמירי כדלקמן: **ומיהו** תלמודן לא בעי היקף גויל נלע״ד דהיינו דווקא בשאינו מק״ג מחמת הנקב שבתוכו · אבל כשהנקב מבחוץ שאין האות מק״ג מחמתו מבחוץ גם להך פי׳ פסול דהל״כ מאי אריא דנקיט תוכו הו״ל ניקב סביבו כשר · דהוי כולל בין מבחוץ ובין מבפנים אע״כ דגם להך פי׳ דרש״י לא מכשירינן כ״א בהללו · ולפ״ז שפיר יש לפרש מ״ש הרמב״ם בפ״א מהלכות תפילין הלכה י״ט שכל אות שאין הגויל מוקף לה מארבע רוחותיה דפסול דמשמע סתם אפילו מחמת נקב היינו בהנקב מבחוץ · ומ״ש בהלכה כ׳ נקב העור אחר שנכתב אם נקב בתוך האות כו׳ הא דכתב לאחר שנכתב לא אתי לאפוקי דקודם שנכתב פסול אלא משום דכתב מתחלה עור שהוא נקוב לא יכתוב ע״ג הנקב כו׳ ע״ז סיים אח״כ דנקב אח״כ כשר · ולא לדיוקא דנקב קודם שנכתב פסול · ומשום דכאן מיירי בנקב תוך האות כן היה נראה לכאורה · אך מדברי הב״י בסי׳ ל״ב מבואר דלא ס״ל הכי אלא דלהרמב״ם כשר אף במוקף גויל מחמת נקב שמבחוץ ומחלק להרמב״ם בין נקב מקודם לנקב אח״כ: **אמר** ליה זיל אייתי ינוקא דלא חכים · מדברי המאור שהביא בב״י שכתב וז״ל כשנפסק רגל באמצעו עד שנפסק הרגל גדו עליון מן התחתון · ותיקון זה תלוי שיהא שנקב דק כ״כ שאין ההפסק מונע הקריאה המתוקנת לתינוק בינוני עכ״ל · מבואר דהתינוק מצרף מה שלמטה עם מה שנשאר למעלה ועי״ז קורא אותו כתיקונו וכשר · וכ״מ בב״ח בסי׳ ל״ב אות י׳ וי״ב · וכ״מ בש״ך ביו״ד סי׳ ר״פ ס״ק ת׳ · אבל בט״ז א״ח סי׳ ל״ב ס״ק י׳ כתב נראה לי דהך נפסק מיירי שנפסק קצת מאורך האות ולמטה לגמרי ולא נשאר רק החלק שקודם ההפסק אז תלוי בקריאת התינוק אם ספק לנו אם נשאר כשיעור אות הה״א אבל כו׳ לא יועיל כו׳ דהתינוק יצטרף כו׳ · ובאמת שכ״מ קצת במהרי״ק שהביאו שם בס״ק ט׳ · וכן מקשה בבית יוסף בהא דמקשה איך מכשרינן על ידי תינוק דלא חכים הא מכ״מ אינו מק״ג · ואם סבירא להו דמצרפים מה שלמטה למה שלמעלה · אם כן האות עצמו למטה ולמעלה הוא מוקף גויל וההפסק שביניהם כיון דאינו ניכר כמאן דליתא הוא · מזה משמע דסבירא ליה כהט״ז ויש לדחות נכי דנרופי מצרפינן לה וטוי ליה כאלו היה כתוב במקום ההפסק מכ״מ בהאותו חלק אות אינו מוקף גויל · כיוצא בזה בש״ך סימן ר״פ ס״ק ד׳ · והנה בלשון הרמב״ם בהל׳ י״ט שכתב וז״ל וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכים ולא סכל יכול לקרותו פסול משמע להחמיר עוד טפי מהט״ז דלשונו משמע דהיכא דמסופק לנו אם האות כשיעורו או לא באמת לא מהני תינוק דלא הכים כו׳ אלא דמיירי באות שנראה לנו שהוא כשיעורו ואפ״ה אינו כשר כ״א שיהא ניכר לתינוק דלא חכים כדסיים הרמב״ם לפיכך כו׳ עד שירוץ הקורא בו · וא״כ תינוק דלא חכים הוא לחומרא ולא לקולא. מיהו בדברי הרא״ש גבי כתב ד׳ כרי״ש כתב ואם יש ספק מייתי תיטק דלא חכים כו׳ מבואר דמהני תינוק דלא חכים לקולא כשיש לנו ספק בשיעור וכ״מ סתימות לשון הפוסקים · והנה רש״י כתב כאן ד״ה איפסק ליה וי״ו דויהרג כו׳ אירע במקום נקב · ופירש הב״י בתי׳ א׳ שלנו דכוון רש״י לאשמועינן רבותא דאפילו בהיה הנקב מתחלה ג״כ מהני תינוק דלא חכים · ולדבריו עדיין קשה אמאי לא פירש כן ולאשמועינן רבותא זו גבי איפסק ליה כרעיה דה״א · ולפמ״ש לשונו בשם בעה״ת א״ש דלעיל ליכא רבותא בהא משום דמיקרי מוקף גויל דרואים כאילו ניטל העובי שיתרון ונשתייר אות קטנה עם הק״ג אבל כאן גבי תינוק כו׳ דהתירו מכח קריאת התינוק האות כמו שהוא לא שייך כתירוץ בעה״ת · להכי קמ״ל רש״י דאפ״ה כשר משום דלא איכפת לן כמק״ג דמחמת נקב בתפילין כדלעיל ברש״י לפי׳ ב׳ · א״נ דמה שכתב רש״י אירע במקום נקב אינו רוצה לומר שהנקב הפסיק האות אלא ר״ל שמעיקרא לא כתב האות כשיעורו · והסיבה לזה היה מפני שהיה שם נקב ומפני כך קיצר הוי״ו · אבל לעולם שהיה מוקף גויל · ולפי זה הוא כפירוש הרמב״ם ממש כמו שכתוב בספר אבן העזר וכן עיקר: **אין** שיעורים באות קטנה כו׳ ואדרבה אם לא נשאר אלא כשיעור י׳ פסול בב״י מקשה ע״ז הא שייך גם כן הך התירא דנשתייר אות קטנה שנשאר שיעור ו׳ קטנה · ולעג״ד דהמרדכי ס״ל כהרמב״ם דאף בנראה לנו שהיא אות ו׳ קטנה אינו כשר עד שירוץ הקורא בו שיקראנו התינוק דלא חכים גם כן ו׳ דמה שאנו קוראים אותו ו׳ מזה אין ראיה דמפני שאנו יודעים שכ״ל אות ו׳ ובעינן הך דתינוק כו׳ להומרא · ולפמש״ל משמע דבעה״ת דמשום הכי מהני נשתייר אות קטנה דאנו רואים כאילו ניטל העובי א״ש גם כן דהא כן לפי זה כאן כשנשאר רק אות ו׳ קטנה וזהו אינו מוקף גויל וצריכין אנו לראות כאילו עוד ניטל קצת באופן שישאר מוקף גויל ממילא יופסד צורתו דאפי׳ ו׳ קטנה לא יהיה וישאר רק י׳ רק לפי זה צריך לומר הא דמהני תינוק דלא חכים כו׳ משום דמצרפין מה שלמטה עם החלק שלמעלה ומקרי מוקף גויל · אבל הב״י דסבירא ליה דגם בהא מיקרי אינו מוקף גויל אם כן גם בהכשירו דע״י תינוק כו׳ צ״ל כתירוץ הב״י · לכן מקשה שפיר גם כן דליסגי בהשנשתייר אות ו׳ קטנה ומכ״מ התי׳ הראשון שכתב נראה לי ברור דהמרדכי סבירא ליה כמשמעות דברי הרמב״ם הנ״ל דתינוק דלא חכים הוא רק לחומרא כנ״ל · ומזה מבואר דמה שכתב הבית יוסף לחלק בין נקב קודם הכתיבה לנקב אחר הכתיבה אינו משום דסבירא ליה כסברת הרשב״א דהיכא דיש תקנה לגררו ה״ל כגרור כבר כמו שהבין באבן העזר · דזה אינו מתרי טעמי · תדא אם כן גם בנקב מקודם הכתיבה לימא הכי דהרי סבירא ליה להב״י להלכה דמהני גרירה · ועוד דלפירוש זה אכתי קושית הבית יוסף אהכשירו דתינוק דלא חכים דבזה נ״ל דיש תקנה לגררו שאם כן לא ישאר שיעורו לתינוק כמו שכתב הא״ע בעצמו אע״כ הלוקא דהב״י הוא מסברת עצמו דנקב שאחר הכתיבה מפני שכבר היה האות כתיקונו שוב אינו פוסלו וכמנ״ל : **ובל** הפשוט יכול להיות דפסולות

פשוט

כתיבה תמה: שלא יעשה אלפין עיינין משמע שאלפין צריכין להיות דומה קצת לעיינין · ולא טיתין פיפין משמע שטיתין צריכין לדמות קצת לפ"א כעין שפי' ר"ת ור"ת היה אומר שאם לא זיין כלל דפסול מידי דהוה אקוצו של יו"ד ואין נראה מדאמרי' התם שקליה לגגו דח' ועביד תרי זייני חייב ש"מ דאין זיונין מעכב דהא בח' ליכא זיינין כדאמר לקמן והוי (שם) (כ"א) [כתב] גמור וחייב ומצאתי הג"ה בפי' רש"י ז"ל דבכל האותיות איכא תיקון זיון כל שהוא שצריך לזיין האותיות בשום דבר ולא איירי בזיון שעטנ"ז ג"ץ דהא בשבת כל שני אותיות שהוא שם חייב ומיירי בכולהו אבל בזיונין לא פסיל (א) ע"כ ומיהו בגט מסופק ר"י אחר שנקרא ספר ויש שמצריכין לכל אות היקף גויל וכ"ש דיש להצריך זיונין ומיהו בהיקף גויל אין הדין עמהם דהא כתב גמור היא וגבי תפילין ומזוזות אצטריך ליה למיתני ותו דאמר פ"ב דגיטין לא צריכא דמעורה ואין להביא ראיה דלא בעינן זיונין מדאמרי' כתבו יונית ועדיו עברית כשר דמ"מ כתב גמור הוא באותו לשון ואומר ר"י (ב) דיש לכותבו [*פי' בלא זיין] שלא להוציא לעז על גיטין [דף פג ע"ב] הראשונים רבינו שמשון · אמר רב אשי חזינא לספרי דייקני דחטרו לגגו דחי"ת פ"ה מקל בראשה השמאלי ואין נראה לר"ת דהא לא מיקרי נגה ופי' ר"ת בשם הגאונים חטרה כמו חטרת גמל באמצע גגה קבולת דיו והיה אומר ר"ת לעשות שניהם מקל בראשה דרך כתיבתה וגם כדפירש באמצעית' וגם לא מיפסיל בהכי אפי' אינה נעשית בדרך כתיבה כיון דקרי ליה תינוק לא טיפש ולא חכים ועוד יש לדקדק מהסיפא דשקליה לגגו דחי"ת ועשאו שני זיינין דצורת החי"ת אינה עגולה מן הצדדין אלא תג ן אית לה מכאן ומכאן כמו זיין לצד ימין לגגה ואז לכאורה כי שקלה אמצע הגג נשארו שני זיינין ואומר ר"י נהי דאין צורתה כך מ"מ לא מיפסלא בהכי וזמנין דמתרמי דעבד הכי ואיכא שני זיינין ואם כן לפי זה מה שהבאתי ראיה לעיל להכשיר שלא בזיונין אין ראיה מכאן דאימא על ידי מחיקת הסכין איתרמי שעשה זיונין ומיהו מגם פירש"י שהזיונין מגוף האות כדפי' לעיל וכן ליירה ר"ג מ"ה בספרו בגנהות ר"י: ותלו לכרעיה דה"א וכרעיה דקוף מפרש בפרק הבונה דתלויה היא פי' ואינה נדבקת עם (*גגו כפירוש) [*הגג וכפירוש] רש"י ואית לה תגין כלפי צד הרי"ש ושאר אותיות לא נודע אם תלויות אם לאו ומיהו מדלא פי' אלא הני משמע דתו ליכא דתלויות ויש ללמוד דכל התגין לצד שמאל כמו הקוף ואם לא תלה יש לספק אם פסול בהכי מידי דהוה אקוצו של יוד או שמא לא פסול בהכי ויש לדקדק מדקאמר חזינא לספרי דייקני דתלו כו' משמע דלאו מגוף האות הוא אלא שהיו עושין מצוה מן המובחר ותגין שלהן פירש"י ז"ל כמו תגין המפורשין גבי קוף שהן כמו מקל בראשה השמאלי ור"ת פירש (ג) כהסיא דהבונה שנטלו לגגו דד' ועשאו ריש וזו היא בליטת הד' לצד ימין כלפי הג' ולה"ר אלחנן נראה כפי' רש"י ז"ל מדאמרי' פרק הבונה [*דף קד] דאיתלה (*גגו) [*כרעיה] של קוף פירוש שאינה נדבקת עם גגו כמו (*כן) [*כאן] ואותו פתח (ד) המתוקן לבעלי תשובה באותו צד (*ספתח) [*הכתר] כדמפ' הכא דאם יחזור בתשובה יקבלו (ה) וא"כ מתוקן התלייה בה' לקבל בעלי התשובה ובאותו צד צריך להיות הכתר וסמ"ך ומ"ם על כרחך דבוקות לגגיהן מדאמרי' מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדין ואם הודבקו ה' וקוף כרעייהו לגגיהן לא ידע אם יכול להפרידו בסכין ולעיל פי' דהוי כחק ירוכות ושרי וכן מצאתי שחזר בו ר"ל ממה שפירש לעיל דהוי חק תוכות ואומר ר"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק (*אפי') [*אע"פ] דאזהרה למוחק שם מלא תעשון כן הא תיקון הוא ושרי וראיה דאמר במ"ס המוחק אות אחד מן השם עובר בלא תעשון ואמר ר' שמעון לכך נאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם אבל הדיו שנשפך ע"ג הכתב מותר למוחקו שכן לא היה שם כוונתו אלא לתקן הכא נמי כוונתו לתקן ושרי וקצת נראה סיוע למה שפי' לעיל דלא מיקרי חק תוכות · ומ"ט אית לה תגא אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר וב' נמי אית לה תגא כדאמרינן בב"ר מאי טעמא התחילה

תורה בב' מה ב' יש לה שני עוקצין אחד למעלה ואחד לאחריו אמר לה מי בראך מראה בנקודה של מעלה מה שמו מראה נקודה של אחריו כלומר אלף פי' אלהים שמו · וכל אותיות כפופות שעשאן עגולות מצד ימין בלא עוקץ כשרה ומ' פתוחה צריכה להיות פתוחה למטה דאל"כ הוה ליה כגם כמ"ם סתומה · אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרי' ותניא תיובתיה חדא דאמר רב תתקנד כל ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן ושלשה יגנוז ותניא תיובתא שלשה יתקן וד' יגנז תנא אם יש בה דף אחד שלימה מצלת כולן פירש ר"ל דהיינו דווקא אם בתחלתו נכתב כן אבל (ו) (אין יכול) להסיר דף אחד הפסול ולכתוב דף אחר כדי להכשיר לא דאל"כ ארבע למה יגנוז יסיר דף ויעשה אחר א"ר יצחק והוא דכתוב רובא דסיפרא שפיר אמר ליה אביי לרב יוסף אי אית בההיא דף שלשה טעיות מהו אמר ליה הואיל ואתיהיב לתקוני מתקנא והני מילי חסירות אבל יתירות לית לן בה פ"ה אלא יגרוד היתרות ומתקן והדין עמו דפשיטא דלהגיה כן אסור דמ"מ חסרות מיתרות אם ישאר כן (*דלענין) [*דבשלמא לענין] תיקון (*מפרש) [*איכא לחלק כדמפרש] טעמא (*שפיר) משום דמחזי כמנומר ואותם סופרים כשהם מסופקים ועושים יתירות טועין הן ועושין מלאכת השם יתברך רמיה וכן נמי אמרינן בעירובין ובסוטה בני הזהר במלאכתך שאם אתה מחסר או מיתר אות אחד אתה מחריב את כל העולם כולו (ז) ואם תאמר היאך יתקן הא אמרינן במסכת סופרים (פ' מ' הלכה י') עירב האותיות או שהפסיק באמצע השם יותר ממלא אות קטנה שהוא שיעור בין תיבה לתיבה לא יקרא בו לפי שנראה כב' תיבות ויש לומר אחר הגרידה אם יוכל להאריך האותיות מלאחריהם או מלפניהם כשר הדבר בעיני ואם לאו ימחוק (ח) [*עוד אות] ואות אחת גדולה יכתוב במקום השתים ושאלתי לרבי (ט) ואמר לי דההיא דשמעתין איירי בענין שיכול למלאות האויר על ידי שיאריך האותיות וההיא דמ"ס מיירי שאין יכול להאריך ודוחק מה שפירש נמי שימחוק האותיות אין נראה דאם כן בחסרות נמי יכול למחוק ולכתוב קטנות ועוד דההיא דמ"ס אמאי לא יקרא בו יעשה כן ואם היינו מפרש לא יקרא בו עד שיתקן הוה ניחא וכן משמע מדלא נקט יגנוז ומיהו איכא למידק לחומרא מדלא תנא יתקן ועוד דאי (*איהו) [*הוה] הני יגנוז ה"א דפסול לגמרי וז"א דאפשר להסיר הדף או היריעה ועל כל הפי' ק"ל דאיך יוכל לעשות כתיבה דקה או גסה יותר משאר הספר והא אמרי' לקמן לא ימעט הכתב לא מפני הריוח שלמטה ולא מפני ריוח שלמעלה ואין נראה לחלק בין אורך לרוחב ואין לחלק בין כתיבה קטנה לגדולה והא דאמרינן מקצר והולך ר"ל שיטין כדפי' רש"י ז"ל ועוד דיותר יש לפסול כשאותיותיו קטנות או גדולות שיש לטעות שהן מאותיות שהם הל"מ דדינם להיות קטנות או גדולות ויש לדחות [*דהתם בשם · מ"י] [*דבשם] דוקא ולא שאר תיבות אם לא אותם שיש להם משמעות (י) שהם תיבות גמורות במקום אחר א"כ הגרר מוכיח (*כ"ל) [*סוף דבר אני מסופק בדבר] ולא ידעינן מאי אידון [*בה] ע"כ לשון רבי' שמשון והאריך ואני קצרתי ועיין בתוס': (כ) (חסרות מ"ט פסול משום דמיחזי כמנומר): [דף ל] הכותב ס"ת ובא לגמור גומר אפי' באמצע הדף מיתיבי לא יגמור באמצע הדף כדרך שעושין בחומשין אלא מקצר והולך כי קאמר בחומשין והא ס"ת אמרת בחומשין של ס"ת והא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף הכותב באמצע שיטה איתמר רב אשי אמר אפי' באמצע שיטה [ל] רבנן אמרי באמצע שיטה דוקא וכן הלכה: אמר ר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב תתקנה ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם ר' משולם היה מפרש לאפוקי שלא יקרא הש"ץ עם הקורא ואין נראה לר"י דא"כ כל התורה נמי כדאמר פ"ק דמגילה קראוהו שנים יצאו משא"כ בתורה אלא מה שאנו נוהגין (שלא) (*לומר הקרוי עם החזן) [*שיאמר החזן עם הקרוי] כדי שלא לבייש מי שאינו יודע כדאמר במסכת בכורים שהיו נמנעין מלהביא התקינו שיהיו קורין עם הכל וכן פרש"י במגילה (*אלא פי' יחיד

קורא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דזיון אינו כ"כ כמו היקף גויל דבלא היקף פסול ובלא זיון כשר דהכי הדין בתפילין : (ב) דאין כצ"ל : (ג) מתחלת ה : (ד) קוף מתוקן : (ה) ובאותו צד הפתח הוי הכתר :
(ו) נמחק : (ז) יתירות צ"ל בה : וא"ת כו' : (ח) ס"א עוד אות אחת ואות אחת יכתוב גדולה : (ט) וא"כ בההיא דמסכת סופרים נמי יעשה כן : (י) שכל חלק יש לו משמעות בפני עצמה :
(כ) אמר רב : (ל) ובאמצע הדף :

באור

אפילו אי קרי כו' · פירש הב"י וזה לשונו כלומר דכל הניכר ונראה לעין בפשיטות שלא נשתייר בו שיעור אות אפילו קרי ליה תינוק דלא חכים כו' לא משגחינן ביה עכ"ל: דהא בח' ליכא זיונין כדלקמן · הנה בסמוך דחה ראיה זו דאימא ע"י מחיקת סכין אתרמי דעשה זיונין וז"ל בעס"ת ורבינו יעקב היה מפרש דחטרי לשון חטרת גמל כו' כדאמרי' פ' הבונה כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין והרי הזיין צריכה זיונין אלמא במחיקת החי"ת באמצע נעשית שני זיינין ותגין שלהם עכ"ל: מצאתי הג"ה בפירוש רש"י דבכל האותיות כו' לשון זה כמו שהוא לפנינו אינו מובן כלל · ונלע"ד שחסר כאן דבעס"ת בהלכות גיטין כתב וז"ל אמנם הרילב"א היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהם אם יכתבם בשבת אם לא יעשה תגין וזיונם כמשפטם כדאיתא פ' הבונה אם כן מכתמא אין נקרא אות בלא תגין שלהם · והכי איתא פ' הבונה · תנא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב והתניא פטור לא קשיא הא דלא בעי זיוני · אכן יש לומר דהסיא מיירי בכותבו תוך ס"ת כו' אבל בלאו הכי חייב אף בלא תגין כו' ותדע דקאמר התם נטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין חייב משמע בנטילת הגג להודא חייב והלא צריך בזיין ג' תגין אלמא כיון שאין בדעתו לעשות באות תגין מיקרי אות בהכי עד כאן לשונו · ולפי' זה מה שמביא הספר כאן ראיה מהא דנטלו לגגו דחי"ת כו' דכשר בלא זיון · אדרבה יש משם ראיה להיפך מדקאמר שם דהי בעי זיוני פטור ש"מ דבס"ת מיהא פסול בלא זיון · וע"כ לפי זה הא דקאמר לעיל בנטלו לגגו דחי"ת חייב זהו רק לענין חיובא דשבת אבל אינו אות לגבי ס"ת · וע"ז הביא ומצאתי הג"ה כפי' רש"י כו' דלפי"ז י"ל הא דקאמר הא דבעי זיוני פטור ר"ל זיון כ"ש דאיכא בכל האותיות · אבל לא מיירי מזיוני דשעטנ"ז ג"ץ · וי"ל לעולם דבשביל חסר זיון דשעטנ"ז ג"ץ לא מיפסל בהכי אם יש לו זיון קצת כשאר אותיות כן נ"ל לפרש לשון הספר כאן: ה"ג ואומר ר"י דיש לכתבו בלא תגין שלא להוציא לעז על גטין הראשונים · ולפי זה צריך לומר הא דפטור היכא דבעי זיוני היינו בס"ת כדדחי ספר התרומה אבל אין לומר כדכתבתי בסמוך אליבא דמקצת פירוש רש"י דמיירי שם מנחסרו זיון כ"ש של כל האותיות אבל זיוני דשעטנ"ז ג"ץ לא מעכבי · דבאמת לר"י בעל התוס' ליכא למימר הכי שהרי שם בפרק הבונה דף ק"ד ע"ב דבור המתחיל נתכוין מקשי בא"ד וא"ת מאי אריי' נתכוין כו' ויש לומר דנקט נתכוין לרבותא כו' · אבל כתב שתי אותיות אחרים דלא בעו זיון חייב ותי' זה הוא שפיר אם מפרשינן דבעי זיוני רצה לומר זייני דשעטנ"ז ג"ץ · אבל אם נפרש דהסר זיון כל שהוא שלכל האותיות דמשום הכי פטור · אם כן גם בכתב שאר שני אותיות בלא זיון כ"ש גם כן ליפטר וא"כ תו ליכא למימר כתירוץ התוס' דלדיוקא אתיא אבל כתב כו' וא"כ נשאר קושית התוס' במקומה · ובאמת ברש"י שלפנינו שם בדף ק"ה דבור המתחיל הא דבעי זיוני מפרש דמיירי בזיוני דשעטנ"ז ג"ץ כו' וטעמו באמת כדאמרן משום דלא יקשה קושי' התוס' הנ"ל וא"כ כי היכי דלא תקשה ההיא דכאן דמכשיר בלא זיון נ"ל דהתם בס"ת בעי זיון · והכא בגיטין לא בעי זיון ובטור סי' רע"ד כתב דמדברי הרא"ש ז"ל משמע דפוסל בלא זיון שעטנ"ז ג"ץ אבל ברמב"ם כתב דכשר בלא זיון ולדידי' צריך להבין הך דפ' הבונה דפטור היכא דבעי זיוני · וי"ל דהרמב"ם לטעמיה דמפרש הך דינא דרבא דשעטנ"ז ג"ץ בעי זיונא דקאי במזוזה כמבואר בדבריו בפרק א' מהלכות מזוזה · וכמו שכתב בהגהת מיימוני סוף פרק א' דהלכות תפילין · אם כן י"ל הך ברייתא דפוטר היכא דבעי זיוני ר"ל בכותב במזוזה · ולפי זה אתי שפיר טפי הברייתא דלעיל דמחייב בנטלו לגגו דחית ועשאו שני זיונין והרי ליכא זיון · דל"ל על זה כמו שכתב בס' התרומה דהאי בשבת דמלאכת מחשבת אסרה ולא מיירי מס"ת א"כ דהיו עליהן תגין מעיקרא כדברי ר"ת · א"נ דעשה תגין במחיקתו כמו שכתב המרדכי כאן בסמוך · ולהרמב"ם בלאו הכי אתי שפיר דא"ל לזיין כלל שעטנ"ז ג"ץ · אך הברייתא דפוטר היכא דבעי זיוני זה מיירי במזוזה · ולפי זה עכ"פ במזוזה אם לא זיין שעטנ"ז ג"ץ מיפסל · מיהו להרמב"ם שהביאו בהגה' מיימוני סוף פרק א' דהלכות תפילין דזיוני דאותיות שעטנ"ז ג"ץ הם מגוף האות ור"ל שצריך להיות פני היודין למעלה שבזה יהיה לכל ראשי אותיות אלו ג' זיוני · ולפי זה י"ל הא דנטלו לגגי דהי"ת חייב היינו כשהיה הב' זיינין כתובין כיודי"ן שבראשיהן פניהם למעלה והך ברייתא דפוטר בלא עביד זיונא מיירי בהיו כתובים הב' זיינין ולא היו פניהם למעלה שאז כשנשארו הב' זיינין הם בלא זיונין · והיינו גם כן מה שכתב בסמוך דר"ת מפרש הך דהבונה דמיירי בס' תגין דהיימה דאיך שייך שהיה על הח' תגין דשעטנ"ז ג"ץ שהן שלשה על כל ז' · ואם כן היה על הח' מעיקרא ששה תגין וזהו לא יתכן · אלא ה"ט משום דרבינו הם סבירא ליה גם כן כהרמב"ם הנ"ל דהיה הזיינין מעיקרא בתגין · עכ"פ נדינא אין להקל יותר מדברי הרמב"ם ר"ל לעשות מכל מקום פני היודי"ן למעלה באופן שיהיה ג' זיונין מהאות עצמה על כל פנים דהמיקל יותר מזה ק' עליו הא דפ' הבונה דפטור היכא דבעו זיוני: אלא תגין אית לה מכאן ומכאן · לכאורה אינו מובן מכ"מ הא ליכא ג' זיונין על כל ז' · ור"ת הרי הוא פוסל בחסרו זיוני דשעטנ"ז ג"ץ כדכתב הספר בסמוך · ונראה דסבירא ליה כהרמב"ם שהזיונין הם מגוף האות כאשר כתבתי בסמוך וא"ש: על ידי מחיקת סכין איתרמי שנעשה זיונין · דבר זה קשה להולמו · גם מה שכתב ואם כן לפי' זה כו' דמה דיבור יש זה לזה ונראה לי שהם' סבירא ליה דג' זיוני דז' הן א' מצד ימין ושנים מצד שמאל כמו שהביא הרמ"ש ואם כן אתי שפיר דע"י שמחק הגג באמצע נעשו ב' הזיונין דלצד שמאל א' למעלה וא' למטה כזה ז ז

מהרמ"ב

והזיון דלצד ימין כבר היה מעיקרא על החי"ת ולפי' זה כן תירוצם הוא שייך לתי' דמקודם · ומשום הכי א"ש הא דדחיק במע"מ למצוא טעם לשיטה זו שיהא ב' לצד שמאל · דלמא ב' הן לצד ימין · והא"ש שדבריהם נובעים מגמ' זו דע"י מחיקת הגג שבין שני הזיינין וקודר מעט מחלל עוביו של ראש הז' נשארו הזיונין של הזיינין לצד שמאל אחד למעלה ואחד למטה ודו"ק היטב: ויש לדקדק מדקאמר חזינא לספרי דייקני כו' וכ"כ גם כן מהרי"ק בשורש ע"א ומההיא ראיה דאייתי הספר והריב"ש בסי' קכ דמה ראיה זו דמשום הכי קאמר ספרי דייקני משום דעבדי גם חטריה לחי"ת ואפילו הכי תליא כרעי' דה' ובחד סימן סגי להפרים בין ח' לה' או בתלי' דכרעי' דה' או בחטרת דחי"ת · ועוד דספרי דייקני תלי' לכרעי' דה' מעט מרוחק יותר ממה שצריך להיות מרוחקות מסורת הדין דסגי' ליה בחוט השערה · וק' דהספר בסמוך כ' ואם הודבקו ה' וקוף כו' · לא ידע אם יכול להפרידו בסכין כו' והרי לדידיה בעודן בדביקותן כשר · וצריך לומר דמה שהכשיר כאן היינו רק דביקות משהו באופן שאין הדביקות ניכר מרחוק וגם תינוק יכול לקרותו ה' · ולקמן מיירי בדבוק ממש · ולפי זה מה שמכשיר במהרי"ק בשורש ע"א מיירי גם כן רק מדביקות כ"ש · וכן משמע בא"ע סי' קכה סעיף טז בהג"ה דמחלק בהכי להשוות דברי מהרי"ק לדברי תה"ד שם · ומכל מקום הלשון כאן שכתב משמע דלאו מגוף האות הוא כו' אינו מובן · על כן נראה דהספר מספקא ליה אתרתי מילי אם לא תלה כרעיה דה' · וכן אם לא חטריה לגגו דחי"ת דתרתי דינים אלו נאמרו כחדא דחזינא לספרי דייקנא כו' ולכן אם נמצא דפסול בלא תלו כרעיה דה' צריך לומר גם כן דפסול. בלא חטריה לגגו דחי"ת · ומשום דמדמין הך חטרת לקוצו של יוד · והשתא דפשיטא ליה להתירא בלא תלה כרעא דה' וכן בלא חטריה לגגו דחי"ת · צריך לומר דחטרת הח' אינו מגוף האות · (ואפשר דמה שכתב ואם לא תלה כו' צריך לומר ואם לא חטריה לגגי' דחי"ת כו' ולפירוש זה בלא תלה לכרעיה דה' גם הספר מודה דפסול) · ומכל מקום לדינא אף על גב דהריב"ש פוסל בלא תלה כרעיה דה' אבל בלא חטריה לגגו דחי"ת משמע להדיא מדבריו דמודה דכשר · דע"ז ליכא למימר כדדחה הריב"ש על תלית כרעיה דה' · וכ"מ גם כן במהרי"ק דבלא חטריה לגגו דחי"ת פשיטא ליה מכחון דכשר · דמדין לא חטריה כו' יליף לדין לא תלה לכרעיה דה' דבחדא מחתא מתניהו וכו' משמע דבלא חטריה לחי"ת ליכא לספוקי כלל וכשר: מדאמר בפרק הבונה דאי תלא תגא של קוף · פירוש שאין נדבקת כו' עד ובאותו צד כו' הכל מגומגם · אבל הלשון בתיקונו המצא בתוס' בסוגיא ד"ה ומאי טעמא כו': ה"ג כוונתו לתקן ושרי אבל לקמן בסוף הלכות תפילין אסיק הספר דדוקא בנפלה טפת דיו שרי למחוק כדי לתקן · ולא בנדבקו האותיות מיהו אנן קיימא לן כדכתב כאן כמבואר בסי' רע"ד: וקצת נראה סיוע למה שפי' לעיל דלא מיקרי חק תוכות · פי' דסבירא ליה נשמא אם מתוקן מיד על ידי מחיקה זו ה"ל שפיר תיקון ולא מוחק וע"כ שרי · אבל אם לא היה מועיל מחיקה זו · כ"א בחזר וכתבו אחר כך · ואין התיקון בא מיד בשעת המחיקה ה"ל לאסור למחוק את השם · כיון שמחיקה זו עצמה עדיין אין בו התיקון · א"נ דמ"ש וקצת נראה סיוע היינו לדעת רבינו תם לקמן דסבירא ליה להלכה דאין כותבין השם על הגרר · וא"כ אם צריך למחקו כולה תו לא הוי שרי למהדר ולכתוב שם השם · אבל אם מיתכשר ע"י מחיקת טיפת הדיו נשארו אותיות השם כתובים שלא על הגרר: ובל אותיות כפופות שעשאן עגולות בצד ימין בלא עוקץ כשרה · משמע דלכתחלה לא יהיו עגולות · וקשה דבהגהת מיימוני סוף פרק ה' מהל' תפילין כתב ע"ש הרא"ש וזה לשונו שכל הכפולים בכפולות צריכים להיות עגולות למטה באם הפשוטה תהיה פשוטה כו' עד כאן לשונו · ומכ"ש שצריך להיות עגולות למעלה דאם לא כן תדמה כ' לבית · וצריך לומר דכאן רצה לומר עגולות מבפנים בלי קרן זוית · ועיי' בב"י סי' ל"ו האריך והעולה מדבריו דהאות כ' צריך להיות עגולה דוקא הכפופה והפשוטה · אות מ"ם פתוחה עגולה למעלה ויש לה זוית למטה · בלי עקבו · מ"ם סתומה יש לה זוית למטה · פ"א יש לה זוית מבפנים ולא מבחוץ וכן הפא פשוטה עד כאן: ה"ג ואם תאמר איך יתקן הא אמרי' במסכת כו': ולא ידענא מאי אידון · והבית יוסף בסי' רע"ע כתב דלק"מ דהא דלקמן דלא ימעט הכתב כו' או לא ירחיב כו' היינו לכתחלה · וכאן דאי אפשר לתקנו בענין אחר הוי כדיעבד עכ"ל ומכל מקום היינו דוקא לענין להרבות בכתב · אבל למעט בכתב אפי' דיעבד פסול דהרי פוסל כאן בחסירות ולא מתקנינן לה בגרירה וכתיבת אותיות קטנות · ואכתי קשה מהא דפסל הרמב"ם כאם עשה לפרשה פתוחה סתומה או בהיפוך . ולא מהני לתיקוני ע"י שימתק וירבה בכתב או ימעט כדכתב הבית יוסף בסי' ער"ה · וי"ל דהתם אין כל הספר פסול רק אותה יריעה ויש תקנה לסלקו · א"נ דהתם שאותיות גדולות יהיה בערך איזה שורות יחד גרע טפי לפסול אבל כאן הוא מפוזר בכל הספר · ולהרמ"א בהג"ה שם דמנהגנו לתקן פתוחה שעשאה סתומה או בהיפוך · צריך לומר הסברא מהופך דכאן בחסרות לא מתקנינן משום דמפוזר הנימור בכל הספר פסול טפי · ועיין בדרישה סימן רע"ט: רב אשי אמר אפילו באמצע שיטה כו' ובגמרא הגירסא בהיפך רבנן אמרי אף באמצע שיטה ורא"ה באמצע שיטה דוקא · ופירש רש"י אף באמצע שיטה ובאמצע דף ועל אמצע שיטה דוקא כתב ולא אמצע הדף · לפי"ז לרבנן נשאר התיובתא על רב מברייתא או דל"ל דרב תנא הוא ופליג · והא דמתרצין הא דרב בחומשין היינו לרב אש דמפרש כאן אמצע שיטה דוקא · אבל בנימוקי יוסף פירש אמצע שיטה דוקא ולא סוף שיטה · ולדבריו לענין

סוף

קרא ר"ל שלא יפסיק החזן בכן לקרות לשני בני אדם לזה ארבע פסוקים ולזה ארבע פסוקים ותדע מדנקט יחיד ולא נקט אחד כמו קרא אחד קראו שנים) וה"ה אנו נוהגין להסיר ציציות מטליתות של מתים כדי שלא לביים מי שלא היה לו בחייו כדפי' במלות ציצית אע"ג דלא דמי כ"כ דהכא תלוי בדעתנו א [*כאן שייך אלא פי' כו' עד שנים] ויזהר ש"ל שלא יקרא אלא מי שיודע לקרות שאין אדם רשאי לעמוד עד שיקראהו ש"ל כדאמרי' עלה דהיא מה נתינתה ע"י סרסור וכן בתוספ' שהביא רי"ף ואני שמעתי יחיד ת"ח כדאמרי' לא כל הרוצה לעשות עלמו יחיד עושה והיה מנהגן לקרות הגדול קודם ואח"כ הקטן ממנו כדאמרי' פרק הניזקין ואחריהם מי כו' · ת"ר וימת שם משה עבד ה' אפשר משה חי וכותב וימת וגו' אלא עד כאן (*משה כותב) [*כתב משה] מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר' יהודה כתב רב עמרם בשם שר שלום גאון **תתקנו** מה שאומרים [*לדקדק נא] שבו] ליזוק הדין בשבת זכר לפטירת מרע"ה ואין עוסקין בתורה רק במסכת אבות זכר בעלמא דאמרי' חכם שמת בתי מדרשות בטלין *והקשה ה"ר אלחנן דאמר בפרק קמא דקידושין ובפרק החולץ בן ק"כ שנה אנכי היום שאין ת"ל היום מת"ל היום לומר לך היום מלאו ימי ושנותי שהקב"ה ממלא שנותיהן של לדיקים מיום ליום ואילו מת בשבת היאך כתב בע"ש זה ועדיין לא מלאו ימיו ויש לומר דה"כ לר' יהודה כמו כן כתיב לקוח ספר התורה הזה [ג] על שם שהיה יהושע עתיד להשלימו ה"כ הכא ור' נחמיה ה"מ להורי ליה מהך אלא חדא מינייהו נקט ועוד הקשה דמוכח בסדר עולם (*דכ"ה) [דכ"א] בניסן שבו נלכדה יריחו שבת היה חשוב למפרע והמלא שז' באדר שבו מת מרע"ה ע"ש היה ועוד אומר ר' שמלא במדרש דאותו היום שמת משה כתב (*כמה) [*י"ג ספרי תורות י"ב לשבטים ואחת למשמרת וא"כ היאך כתב בשבת] [*עי' במרדכי פסחים דף קע ע"ב] אלא הקב"ה אומר ה"ג רש"י ז"ל ומשה אומר וכותב ומכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע **תתקנז** מכאן יש להוכיח דס"ת ותפילין ומזוזות הסופר צריך להוליא בפיו ולקרות הוא עלמו פן יטעה רק בדברי פורענות כמו מן וימת ואילך לא היה קורא אלא כותב וכן ברוך בן נריה לפי שהן קינות וצריך ליזהר על כך : א"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מלוה כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני אמר רב יהודה אמר רב ששת אם הגיה בו אפי' אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו פי' ה"ר יהודה מפלז"א דהלוקח מן השוק קאי לפי שעתה לא חסר חבירו מלוה דאדרבה עבירה היתה להשהות בידו ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה הרי זכה בקנייתו ובהגהתו וזיכה חבירו שהצילו מן העבירה ועיקר : **תתקנח** עושה יריעה אחת מבת שלשה דפין ועד בת שמונה פחות מכן ויתר על כן לא יעשה [*ולא ירבה בדפין] מפני שנראה כאיגרת ולא ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון שלשה למשפחותיכם שיעור הדף פי' אורך השיטה ופירש ר"ת בשם הגאון דהיינו מכתיבה דקה אבל בגסה הכל לפי הנוי שלא יהיו עיניו משוטטות אילך ואילך ובסמ"ג הוסיף וז"ל שהרי פר"ת שלשה (*משפחותיכם) [*למשפחותיכם] שיעורייהו טפח ואי מכתיבה גסה הוי יותר מטפח וארכו של ס"ת הוי ששה טפחים כלוחות וכן היקיפו וכל זה למלוה אבל לא לעכב כ"פ ר"ת בשם גאון בתיקון שלו עכ"ל · בסמ"ק כתב בהלכות ס"ת דכל שני אותיות שנראות כמו תיבה אין כותבין חוץ לשיטה : נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין לא יחלק שלשה לכאן [וששה] לכאן אלא ארבע לכאן וה' לכאן בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפי' פסוק אחד בדף אחד · שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה שלש אלבעות ובחומשין מלמעלה שני אלבעות ולמטה ג' אלבעות ובין דף לדף כמלא ריוח גודל ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ובין אות לאות כמלא חוט השערה · לא ימעט אדם הכתב לא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא מפני ריוח של מעלה ולא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב שנים בתוך הדף וג' חוץ לדף אלא שלשה תוך הדף ושנים חוץ לדף נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב בתחלת השיטה ע"כ פירש רבינו יעקב שאם נזדמן לו השם בסוף השיטה לא יכתוב אפילו אות אחת חוץ לשיטה ומכין שיטין שבעמוד איתא במ"ס או ס' או מ"ח : הטועה בשם גורד מה שכתב ותולה מה שגרד וכותב השם על מקום הגרד דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר תולין השם ר' ילחק אומר אף מוחק וכותב ר' שמעון שזורי אומר כל השם כולו תולין מקלתו אין תולין ר"ש ב"א אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על הגרד ולא על המחק ואין תולין אותו אלא כילד הוא עושה מסלק היריעה כולה וגונזה איתמר אמר רב חננאל אמר רב הלכה תולין השם רבה בר בר חנה אמר רב ילחק בר שמואל הלכה מוחק וכותב : אמר רבין בר חיננא אמר עולא הלכה כר' שמעון שזורי בתוספות שאנ"ץ האריך ואין לורך כל כך ע"כ לא כתבתי כי כל כוונתו להוכיח אי זו הוא עדיף וסוף דבריו ג' ענייניס יש מחיקה רולה לומר כשהכתב לה ומוחקו · גרידה ר"ל כשיבש וגורדו ואין ניכר כל כך · תלייה הוא בינו שיטי ופי' רבינו משה מקולי דהא דפסק ר"ח הלכה תולין השם הוי פירוש ואין מורין כן אבל מוחק הלכה ומורין כן דהא בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה מוחק וז"ל הירושלמי אמר רב חננאל הלכה מוחק וכותב השם ותולה החול (*תולין) [*ותולין] כגון אני ה' אלהיכם (*מותר) ושואל שם מה טעם תולין זה יותר משאר אם הטעם מפני שיש שלש תיבות ואין נגאי כל כך כמו לתלות שם יחידי או מפני שיש שם חול שתולה חול עם השם ואין נראה כאלו השם טפל למה שבפנים ובסוף כתב רבינו שמשון וז"ל ר"ת פסק בתיקון ס"ת שלו דקי"ל כר' שמעון בן אלעזר משום ר' מאיר ולא ידענא מאיזה טעם אם לא דמספקא ליה הלכה כמאן ואזיל לחומרא (א) או מספקא ליה הי עדיף או מוחק או תולה ולאפוקי נפשיה מפלוגתא או משום זה אלי ואנוהו פסק כר' מאיר דמסלק היריעה והא דתניא במ"ס ר' מאיר אומר מוחק וכותב תרי תנאי *ואליבא דר' מאיר עכ"ל ובספר התרומה כתב וזה לשונו וכל הדינין האלו בס"ת שדילג בה השם וה"ה [*והא דלא משני הא דאמר ר"מ מוחק וכותב הלכה ואין מורין כןולכך מסלקין היריעה כדמשני [גבי] ר"ח דא"כ היה חומרא רחוקה לסלק היריעה והל"ל גורר היריעה ולכך קאמר תרי תנאי ואליבא דר"מ (ב)] : בנביאים וכתובים שהרי בירושלמי אומר דנ"מ בין שני הטעמים לאותו פסוק שכתוב ביהושע אל אלהים ה' וכן כתוב בספר תהלים שאם הטעם שאומר שתולין אני ה' אלהיכם משום שיש ג' תיבות ואין גנאי א"כ הכא נמי מותר לתלות ואם הטעם מפני שתולין עם השם חול בשלש תיבות אלו שבספר יהושע אין בו חול ואסור לתלות אלמא דבנביאים וכתובים נמי אין תולין ואין סברא לחלק ולומר דבימיהן היו הספרים נגללין והיה בהם קדושה יותר עוד גרסינן בפ"ק דמגילה תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות משמע דאפילו החול אין תולין י"מ הטעם דאמרינן במכילתין כתבם שלא כסדרן יגנזו ולא מפליג בין בפרשיות בין באותיות קלת מס"ה הרבה קלרתי בענין זה ואם תגמגם עיין בסמ"ג ובתוספות שאנ"ץ ושם מבואר כל הלורך : אמר רב יהודה אמר רב קרע הבא בשתי שיטין יתפור בג' אל יתפור אמר ליה רב זוטרא לרב אשי הכי אמר רב ירמיה מדיפתי משמיה דרבא הא דאמר בג' אל יתפור לא אמר אלא בעתיקא אבל בחדתא לית לן בה ולא עתיקא ממש ולא חדתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא

הגהות ממ"י [א] שסיה : [ב] אלא :

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דמספקא ליה : (ב) אבל לי"ל דגבי ר"מ שהוא תנא לי"ש לומר כן דר"מ לא אתא לאשמועינן אלא עיקרא דדינא היכי הוי אבל הכי אמוראי דאתי למפסק הלכתא אורחא הוא דפסקי הלכה ואין מורין כן :

חדושי אנשי שם

ש"ר א נ"ל לפרש שר"ל דבמתים אין הלעג דומה ללעג הקורא כי לעג המתים רק בדעת אותו שיודע שלא הניח ציצית בחייו וגם אין הביוש לענין המתביישים אבל הקורא המתבייש בפני כל העומדים שם והביוש לפניו והוא יודע שהעומדים רואים ומרגישים בבושתו וקי"ל אבל ביוש של מתים תלוי רק בדעתו : **ג"מ** ול"נ דהאפשר ר"ל דהכא תלוי בדעתנו כלומר ולא במעשה דתלמוד תורה דהיינו שיודע לקרות בתורה תלוי בדעת בני אדם ולא מיקרי מעשה כמו מלות ציצית וסובר המרדכי דמעשה עדיף מת"ת כדאיתא בסוף פ"ק דב"ק גדול ת"ת שמביאה לידי מעשה והלכך לא דמו להדדי ואף לר"ת שכתב שם פ"ק דקידושין מוכח אדרבה מכאן דתלמוד גדול ממעשה מ"מ דברי המרדכי נכונים כלומר והשתא איפכא י"ל לעג הקורא גדול מלעג המתים שאינו תלוי רק במעשה או י"ל דלענין ביוש מעשה גדול ודו"ק :

באור מהרמ"ב

סוף הדף לא פליגי רבנן אר"ת דלכ"ע לא יגמור באמלע הדף ופליגי רק אם רשאי לגמור סוף שיטה וקי"ל דאמלע שיטה דוקא ולא סוף שיטה · ולענין דיעבד אם סיים באמלע הדף או סוף שיטה עיין בתשובת שב יעקב חלק ד' סי' כ"ג : **מכאן** יש להוכיח דס"ת תפילין ומזוזה כו' · אבל יש מקילים בתפילין ומזוזה דמיגרס גריסין דא"צ להוליא מפיו · ויש מקילין בכותב מתוך הכתב · ובש"ע לא היקל כ"א בתפילין ובכותב מתוך שכתב כמ"ש במג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ב : **אבל** בגסה הכל לפי הנוי כו' · פי' רשאי לכתוב יותר מן ג' פעמים למשפחותיכם·דבגסה אין עיניו משוטטות·אבל דעת הרמב"ם דלעולם בעינן ג"פ למשפחותיכם וכל כתב וכתב לפי ערכו בדקה שיעורו דג"פ למשפחותיכם הוא קטן ובגסה שיעורו דג"פ כו' הוא גדול·אבל יותר מן ג"פ למשפחותיכ' לא יכתוב אף בגסה : **וכל** זה למלוה ולא לעכב · כתב במהרי"ק סי' ק"ל דכללא הוא לכל הדינים הנזכרים כאן בברייתא דלא נאמרו רק לכתחילה ע"ש שכתב כן לענין כתב שלשה אותיות חוץ לדף ומינה יש ללמוד הוא הדין לתיבה בת שתי אותיות אע"ג שהיא תיבה שלימה וכתבה חוץ לדף כשר · גם מבואר מזה דאם עשה יריעה מן ב' דפין דכשר כמ"ש הט"ז סי' ער"ב · ועדיפא מיניה דאיהו מייתי ראיה מדלא מנה הרמב"ם פסול זה בהדי כ' דברים הפוסלים ש"מ דכשר והיינו לענין הס"ת באם אפשר לתקוני אבל מכ"מ המ"ל אם אפשר לסלק היריעה ולכתוב אחרות לריך לעשות כן אבל מכללא דמהרי"ק שמעינן דכשר בדיעבד לגמרי : **נזדמנה** לו תיבה בת ה' אותיות כו' · נחלקו בזה הרמב"ם והרא"ש הרמב"ם ס"ל דבעינן תרתי ר"ל שלשה אותיות וגם שיהיו רוב התיבה ובכה"ג הוא דלא יכתוב חוץ לדף · אבל בחדא מיניה דהיינו שהוא שלשה אותיות ואינן רוב התיבה או בהיפוך כשר חוץ לדף אבל הרא"ש דייק מדלא קאמר נזדמנה כו' לא יכתוב ג' אותיות שהן רוב חוץ לדף ש"מ שהכל תליא רק בג' אותיות לחודא · אבל ברוב לא תליא כלל לא להקל בתיבה בת ה' אותיות ולא להחמיר בתיבה בת ג' אותיות דשרי לכתוב ב' ממנו חוץ לדף אע"ג דהוא רובו : **פי'** רבינו יעקב שאם נזדמן לו שם כו' · עיין ברא"ש לקמן גבי הלכתא דתולין השם שיים הרא"ש וז"ל ודוקא תולין בינו שיטי אבל בגליון שבין עמודים לא · וכתב במעדני מלך אע"ג שסבר כ"כ הרא"ש לעיל בשם ר"ת קמ"ל הכא דאפי' בין העמודים בינו אוירי דבין השיטין ג"כ אסור חוץ לדף · וק"ל מכ"מ הא כבר כתב לעיל הברייתא דתיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא חוזר וכותב בתחלת השטה · מסתמא קאמר דלא יזרקנה בין שרולה לכתבו מכוון להשיטה או בין אויר דשיטה · וא"כ נדע מכ"ש דאסור לעשות כן בהשם כולו · דהרי מקלתו בלא"ה אין תולין וא"כ מאי קמ"ל הרא"ש · ונלע"ד די"ל משום דלעיל בברייתא לא מיירי רק מן לכתחלה וכן דברי ר"ת הן רק לכתחלה · וקמ"ל כאן דבהשם כולו בגליון שבין עמודים לא אפי' בדיעבד ועיין במג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ז : **תולין** בגמרא שגירסא אף תולין ור"ל כ"ש מוחק · אבל הספר נקיט גירסת ר"ת דר"ל דוקא תולין אבל בהא דאמר ר"י מוחק אין נ"מ בגירסא · דאפי' אי נגרוס אף מוחק לא קאי האף רק אהא דגורר ולא אהא דתולין כמ"ש התוספת : **ואין** לורך כ"כ כו' · נ"ל משום דהביא בסמוך דברי הסמ"ג דהא דתולין הוא רק הלכה ואין מורין כן אבל הא דמוחק הלכה ומורין כן עכ"ל אבל כבר גלה דעתו דמוחק וגורר עדיף מתולה וכמאן דגריס אף תולין· וק"ק לפי' הסמ"ג מאי מקשה הגמרא ולימא הלכה כר' יוסי דהא ר"י תולין לכתחלה קאמר ורב כאן לא פסיק כוותיה לכתחלה דהרי אין מורין כן · ובמהרי"ק סי' ק"ל תירץ קושיא זו בדוחק · דקושית הש"ס דהל"ל הלכה כר' יהודה דמוחק ולא תולין לכתחלה ונדע דדיעבד תולין · והנה בהא דרש"ז רוב הפוסקים פסקו הלכתא כוותיה דכולו תולין ומקלתו אין תולין · ותמה הש"ך הא לא קי"ל כרש"ז גבי בן פקועה וכן גבי שידה ויין דבסוגיות א"כ ש"מ דלא ס"ל הך כללא דהלכה כרש"ז בכל מקום וכן מקשה בתשובת פני יהושע סי' ה' וביאר (דבריו) דל"ל דרש"ז אתי רק לפרושי לר"י קשה א"כ נשאר קושית הגמ' נימא מר הלכה כמר דהיינו כרש"ז · והנה אי משום הא לא הרי' דמשום הכי נקיט ר"י משום דמר' יוסי נלמד דתולין דוקא אבל לא מוחק אבל מן רש"ז לא נשמע כן דאיהו נקיט תולין משום סיומא דמלתא דמקלתו אין תולין ואף להתוס' שכתבו דרב דאמר תולין לא אתי למעוטי מוחק · דאדרבא אין מורין כן לכתחלה לתלות · ג"כ לא קשה מידי דהמ"ל דהלכה כרש"ז דלרש"ז תולין כולו לכתחלה ורב לא ס"ל דתולה לכתחלה · והא דמקשי הגמרא נימא הלכה הקושיא בהיפך דנימא הלכה כר' יהודה כמ"ש במהרי"ק שהבאתי בסמוך · אבל הב"ח בתשובה סי' קי"ג הביא דבמס' סופרים מפורש דלר' יוסי אף מקלתו תולין א"כ ודאי דל"ל דרש"ז לפרש · ולענ"ד דע"כ לא קי"ל כרש"ז היינו לקולא אבל כאן חומרא הוא דפ[ס]קינן כוותיה לענין אין תולין מקלתו · אבל הא דתולין כולו בלא"ה ר' יוסי ס"ל כוותיה דנמוקו עמו מיהו בתוס' פרק בהמה המקשה דף ע"ה ע"ב ד"ה אלא משמע דלא קי"ל כרש"ז אף במקום דרש"ז להחמיר שהרי כתבו שם דמש"ה סמכינן להדליק בכל השמנים כו' דלא קי"ל כרש"ז ע"ש · ומ"מ י"ל דהכא שפיר הלכה כרש"ז משום דהוא מכריע · דהרי ר"י שרי אפי' מקלתו ור"מ פוסל אפי' בכולו · ורש"ז דמחלק בין כולו בין מקלתו ס"ל מכריע וקי"ל דהלכה כדברי המכריע · גם לפמ"ש התוס' דבט"ס אי' בדר"י דתולה כל השם · משמע ג"כ דהאבל מקלתו אין תולין · א"כ גם ר"י ס"ל כוותיה דרש"ז בהא דמקלתו אין תולין ע"כ שפיר דפסקו כרש"ז ומכ"מ הסמ"ג כתב להדיא דאין הלכה כרש"ז וכתב הב"ח דמשו"ה אם כבר כתב מקלת השם בתלייה יש להכשיר בדיעבד מיהא · ומכ"מ בתשובה לא סמך ע"ז למעשה כ"א בתולה אותיות הנטפלות להשם · אבל בעיקר אותיות השם אין להכשיר אפילו בדיעבד : **אם** הטעם מפני שיש ג' תיבות ואין גנאי כ"כ או מפני שיש שם חול שתולה חול עם השם משמע דסגי בחד תיבה של חול ובסמ"ק כ' דבעינן ב' תיבות של חול עמהם · (וכך כ' הטור) ותימה הא כאן נקט הדוגמא כגון אני כו' הוי ליה רק חד תיבה של חול · ותי' בתשובות פני יהושע הכ"ל דמה שכתב הסמ"ג בתיבות של חול לאו דוקא אלא ר"ל חד תיבה של חול וחד תיבה שם שאינו נמחק · אבל אינו שם המיוחד · ואתא לאפוקי דאם ב' שמות המיוחדים ורק חד תיבה חול זהו לא מהני · ועוד הוסיף שם דהא דקמיבעי ליה בירושלמי כדמייתי הספר וקא' נ"מ כגון אל אלהים ה' ולא קאמר נ"מ דבין ה' אלהינו ה' דכתיב באורייתא אלא ע"כ אפי' להא דבעי להתיר בג' שמות דוקא ג"כ בשני שמות מהם שמות שאינם נמחקים ואין שם המיוחד רק א' · ולכן לא נקיט ה' אלהינו ה' דבזה לכ"ע אסור לתלות · ולענ"ד נראה דס"ל להסמ"ק כיון דיש אותיות נטפלים להשם אלהים במלת אלהינו ה"ל ג"כ כתיבה של חול · ולכן ג"כ לא נקט הנ"מ כגון ה' אלהינו ה' דשם יש ג"כ כנוי הנטפל לשם · והירושלמי רולה למינקט גווני דכולו קודש לכן נקיט אל אלהים ה' לפי"ז להסמ"ק אין לתלות כ"א ביש שתי תיבות א' של חול וא' שם שאינו נמחק עם כנוי אותיות הנטפלים וכ"ל שהכריחו מדלא קאמר בירושלמי נ"מ בין שני הטעמים כפשטא אם דילג רק ב' תיבות אחד חול וא' של קודש · דלה"ט דאין גנאי בג' תיבות וג' דוקא · ולה"ט כיון דתולה חול עמו שרי גם בשנים מכח כ"ש ע"כ ס"ל להסמ"ק דבשביל שם א' של חול באמת אין תולה כ"א ביש עוד חול עכ"פ ע"י אותיות הנטפלים דאע"פ שהן ג"כ קודש מכ"מ לא חמירי כאותיות השם עלמו : **לא** אמרן אלא בעתיקא כו' אלא הא דאפיצן כו' · מבואר מדבריו דעתיקא חמירא מחדתא · וכן אפיצן חמירי מלא אפיצן כדכתב בסמוך ואומר ר"י אע"ג דלא אפיצן אם הם שחורות כו' ש"מ דס"ל דאפיצן חמירי · והטעם דס"ל כמ"ש רש"י דפסולא דעתיקא הוא משום דמגניא ביה קריעה כיון טפי מבחדתא · וכן באפיצן דשחור הוא מגניא ביה קריעה · אבל הרמב"ם אע"ג דגם הוא ס"ל דעתיקא חמירא מחדתא · אבל ס"ל דאפיצן קילא מלא אפיצן · ומפרש שכ"ז שאפוצו ניכר מיקרי חדתא · וכשנתייבן עד שאין אפוצו ניכר מיקרי עתיקא · ולדבריו נ"ל טעם אחר בחלוקא דעתיקא מחדתא דלא מטעם דרש"י אלא כמ"ש הכ"י דעתיקא כבר נתייבן ואינו חזק כ"כ וע"כ כיון שנקרע לא יתפור דאין התפירה מתקיימת בה · אבל חדתא הוא חזק דהתפירה מתקיימת בה · והא הטעם באפיצן קילא משום דכ"ז שאפיצן ניכר עדיין חזק הוא · ונראה דרש"י והתוס' לא הוו מלי לפרש הכי מתרי טעמי · חדא דמשמע להו הא דאפיצן קאי אדלעיל דלא יתפור והא דלא אפיצן קאי אדלבתריה דיתפור דאל"כ הול"ל בהיפוך הא דלא אפיצן הא דאפיצן גם לפמ"ש התוס' והספר בסמוך דגם אם מתוקן בלא אפיצן הוא תיקון טוב וחזק א"כ גם בלא אפיצן הוא חזק כאפיצן ע"כ פרש"י בהיפוך שהוא משום טעם דמגניא ביה קריעה אבל בטור כ' דבאפיצן יתפור משום שאין התפירה ניכרת כ"כ אבל בלא אפיצן התפירה ניכרת · הנה ס"ל כהרמב"ם דאפיצן קילא מלא אפיצן אבל מטעם אחר · אלא דס"ל סברא הפוכה מרש"י דרש"י ס"ל באפיצן מגניא ביה יותר · והטור ס"ל דאדרבה בלא אפיצן ניכר יותר · והב"י כתב שם ע"ז דפשוט כן ברש"י ותוס' · וכבר תמה הב"ח ע"ז דאדרבה ברש"י ומרדכי ותוס' מבואר בהיפוך ואמת מה שכ' הב"י שכ"מ בתוס' הוא תמוה · אבל מ"ש ב"י שהרא"ש ס"ל כהטור · זה נ"ל דלק"מ דהיה להטור הגי' בהרא"ש כמו שהיה הגירסא בהרא"ש שעם המעדני מלך דגרס וה"מ בחדתא אבל בעתיקתא ש"ד אלא שבע"מ הגיה דברי הרא"ש על פי דעת רש"י ולא"ה הוא אלא הרא"ש ס"ל דחדת' חמיר' מן עתיקת' דבחדתא מינכר טפי התפירה מבעתיקתא ולכן ג"כ ס"ל דלא אפיצן תמירי מבאפיצן דלא אפיצן ה"ל כחדתא כמו לרש"י· ואפיצן הוי כעתיקא כמו לרש"י ורק דלרש"י עתיקא ואפיצן מגניא ביה טפי· והטור ס"ל אדרבה בחדתא ולא אפיצן מינכר ביה טפי וזה ברור·ולפי"ז לדינא הי' ראוי להחמי' בין באפיצן דלמא כרש"י והתוס' ובלא אפיצן דלמא כהטור·ואע"ג דעיבוד שלנו חזק הוא ולא שייך סברא דנתקי' מכ"מ להטור פסול משום דמינכר · רק בב"ח ובתשובה סי' ק"ח כתבו דהאידנא שתופרין בחוטין לבנים שרי בין לרש"י דתלא טעמא משום דמגניא · ובין להטור דתלה טעמא משום דמינכר ושרי כדלקמן בסמוך · ובהא דמפלגינן בין עתיקא לחדתא דבחדא מיניה יתפור וכתב הריב"ש דעד כאן לא מקילינן אלא בג' · אבל מיתר מג' לעולם לא יתפור בין בחדתא ובין בעתיקתא · וכ"ה בתוס' שבת דף ע"ט ע"ב ד"ה קלף כו' בא"ד ותניא אידך בג' יתפור בד' לא יתפור כו' אבל התשב"ץ חלק ג' סי' י"ז כתב שהריב"ש חזר בו וע"ש א"ב סי' רס"ט · וכ"ה בהגה' מרדכי דגיטין ע"ש הר"ש משאנ"ץ וכ"כ בתשובות מהר"ס סי' קע"ד · ומכ"מ כתב הב"ח דאין להקל נגד הריב"ש מאחר שלפי התוס' הכ"ל הגירסא הוא בגמרא להדיא לחלק בין ג' ליותר מג' · וכתב הב"ח דהוא סדין בין דף לדף דקא מיבעי ליה בסמוך לפסק הטור לחומרא והרמב"ם ושנא

דלא עפיצן א ודוקא בגידין פי' התוס' הא דאמר בירושלמי ס"ת אין תופרין אותה במקום הכתב אלא מבחוץ קאי אהך דקתני הכא שני שיטין יתפור והא קאמר דיתפור מבחוץ כלומר שלא יתחוב המחט (א) במקום הכתב אומר ר"י אע"ג **דלא עפיצן** אם הם תפורות כעפיצן אפי' חדשות אסור דלא סרי (*בסני) [*בג'] שיטין יתפור אלא מפני שהוא לבן ביותר ולא מינכר ביה קריעה: תניא בהקומץ רבה הל"מ **תתקנט** תפילין על הקלף מזוזה על דוכסוסטוס קלף במקום (*שער) [*בשר] דוכסוסטוס במקום (*בשר) [*שער] פירוש אותו של צד השער נקרא קלף של צד הבשר נקרא דוכסוסטוס פי' רב האי גאון לוקחין **עור** וחולקין לשנים אותו של צד השער נקרא קלף ואותו של צד הבשר נקרא דוכסוסטוס פירוש מקום בשר ומעבד להו לתרווייהו במקום דיבוקם (*לצד) [*ולצד] הבשר ולצד השיער לא מעבד להו וכותבין שניהם על המעובד שהוא הגלה והיינו דתניא קלף במקום בשר פירוש הצד של צד הבשר ולא במקום בשר ממש היינו מקום דיבוקו לדוכסוסטוס ודוכסוסטוס במקום שער פירוש לצד המעובד שהוא לצד שיער מקום שהיה דבוק לקלף שנקלף ממנו · ותניא שינה פסול ולא קי"ל הכי אלא כר' אחאי קי"ל דתניא בשבת פרק המוציא ובמנחות בהקומץ שינה בזה ובזה [רב פד ע"א] פסול ור' אחאי מכשיר וכוותיה קי"ל דמוקמינן בפרק המוציא דרב קאי כוותיה ותניא בשבת ובמנחות ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין ומוקמינן להו במנחות כר' אחאי: **הגה"ה** מסיק הא דלא עפיצן (ג) ומכאן מוכיח ר"ת דאף בימי חכמים היו רגילין בעיבוד **אחר** בלא עפצים כגון שלנו או כוולא בו ועדיף יותר מעיבוד עפצים (*מדמשמע) [*כדמשמע] הכא דליכא למימר דלא עפיצן וגם ליכא שום עיבוד אלא מליח *וקמיח לבד דא"כ היינו דפתרא ב כדאמרי' פרק המוליא שלשה עורות הן כו' דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ ודפתרא פסול לס"ת דלא מיקרי ספר מדפסול למגילת סוטה וגבי גט דתנן התם אין כותבין לא על הדפתרא

[ואין להקשות דכ"ם דמועיל עיבוד שלנו כיון דכימיהם לא היה כ"א מליח וקמיח דו"ל במקום שאין צריך עיבוד מועיל עיבוד שלנו מכ"ש אבל במקום שצריך עיבוד כגון גבי תפילין ס"ל דאינו מועיל עיבוד שלנו ולכן דחק עצמו לסכית ראיה דאף בימיהם היה עיבוד במקום שצריך ולכך מועיל סעיבוד שלנו]:

ולא על הנייר מחוק וה"ה לנייר שאין מחוק דהא בפ' המוליא אמרי' כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה על הגויל ועל הקלף ועל הדוכסוסטוס כשרה ומוקי לה בס"ת וכן שנינו פ"ב דמגילה כתבה על הנייר ועל הדפתרא פסולה דנקראת ספר ומיהו בגיטין מליגו לדהוי דמיירי בנייר של עשבים שאין ג מעופן כדפי' בקונט' ההם ואותו נייר כשר בגט לכ"ע דאין יכול להזדייף אבל בס"ת פסול סוף דבר כתב ר"ת וז"ל אומרים הגאונים גויל מעור שלם כמו שהוא מעופן לצד שיער וכדאמרינן ברים ב"ב גויל אבני דלא מספייא ומצד הבשר אינו נאה לכתוב מפני גידי הבשר והשמנונית והכי אמרי' בירושלמי במ"ם כותב על הגויל במקום שיער ואם שינה פסול ודוכסוסטוס הוא העור הנחלק לב' אותו שלמעלה מצד השיער קרוי קלף לפי שנקלף מעל חבירו והשני לצד הבשר קרוי דוכסוסטוס פי' דוך מקום כמו דוכתא פלן סוסטוס בלשון יוני בשר וכ"פ בערוך משם רב האיי ועל שניהם כותבין על מקום חתך בקלף כלפי מקום הבשר ועל הדוכסוסטוס כלפי מקום השיער שאין מקום בשר ממש נקלף ולא מקום שיער ממש כדוכסוסטוס ומשם מעבדים אותו בעפצים ומצד שיער אין נאה לכתוב ולא מצד הבשר מפני הגידין והבשר והשמנונית וסימניך

כבוד אלהים הסתר דבר וקלפים **שלא דין קלף יש להם שהרי עכשיו מסיר מהקלפים** הגידים והשמנונית וקליפה דקה שקורין אשקרניר וכשירים לכל דבר למזוזה ותפילין וס"ת דעיבוד שלנו חשוב ועושה מקום הבשר נוח לכתוב וי"מ דעכשיו דין גויל או דוכסוסטוס יש להם עתה וכותב ס"ת מצד השיער ועליהם הכתוב אומר עינים להם ולא יראו כי ידוע שהלבן טוב יותר ומתקיים יותר מן השחור ועוד אי דין גויל יש א"כ יפסל בתפילין ומזוזות כדאמרינן בהמוליא ואי דין דוכסוסטוס יפסל בתפילין דאין נכתבין אלא על הקלף כדאמרינן לקמן ואי משום הקליפה שמסירים האומנים [*פי' ויהא הנשאר דוכסוסטוס] *אין זה אלא תיקון בעלמא ואינה עבה כ"כ שיהא שם קלף עליה [*פי' על שנקלף וא"כ הנשאר לא מיקרי דוכסוסטוס] *ר"ת וא"ת היכי אמרינן דס"ת פסול אדפתרא וגם בעינן דיו כדאמרינן פרק הבונה כתבה שלא בדיו או שכתב אזכרות שלה בזהב הרי אלו יגנזו ובשבת פרק כל כתבי אמרי' בעי ריש גלותא מדרב הונא היתה כתובה בקומוס ובקנקנתום מצילין אותם מפני הדליקה או לא אמר ליה רב אשי ת"ש אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית (ג) ובדיו אלמא דבס"ת לא בעינן ספר ודיו אלא למגילה ותירץ ה"ר יוסף דמיירי בשאר ספרים ולא בס"ת ועי"ל דההיא דפרק כל כתבי איירי להציל מפני הדליקה אבל כ"ע מודו דלא ניתן ליקרות בהם דבעינן ספר ודיו אף לרבנן דר' יהודה וא"ת למה החמירו בספרים דאע"ג דאין נכתבין כהלכתן מצילין מפני הדליקה ובמגילה אם אין כתובה כהלכתה אין מצילין יש לומר משום דבמגילה ליכא אזכרות ותדע דע"כ לא בעי אלא מהו להציל אבל לקרות פשיטא ליה דלא ולי הכותב נראה לי דיש להשיב על האי תדע ודוק ד: ועוד מצאתי שפי' ר"ת דיכול להיות דס"ת כשרה ע"ג דפתרא מדכייל ותניא פרק הבונה כל פסולי' והך לא קתני ואף במ"ס ולא ליסתמיט דליסמעינן בשום דוכתא דפסול ומיהו לכתחילה ודאי פסול וגבי מגילה היינו טעמא דפסול דאחמור בה רבנן משום דכתיב ככתבם וכלשונם ואין רגילות לכותבה אלא על ספר ובדיו אי נמי משום דלא לזלזולי בה משום דלית בה אזכרות ע"כ לשון ר"ת ואין נראה לר"ן להקל בה טפי ממגילה · כתב בסמ"ג וז"ל הלכה למשה מסיני הוא שספר תורה כותבין אותה על גויל במקום השיער ושיהו כותבין תפילין על קלף במקום בשר ושיהיו כותבין מזוזות על דוכסוסטוס במקום השיער וכל הכותב על הקלף במקום השיער או בגויל במקום בשר פסול וכתב ר' מאיר שכן הלכה למשה מסיני אם כתב ס"ת על קלף כשר ולא נאמר גויל אלא למעט דוכסוסטוס שאם כתב עליו ס"ת פסול אמנם פרק המוליא מסקינן שספר תורה כשר אפי' על דוכסוסטוס וכן אם כתב מזוזות על הקלף או על הגויל כשר שלא נאמר על דוכסוסטוס אלא למצוה אבל תפילין אין נכתבין אלא על [*) קלף ולא על] גויל ולא על דוכסוסטוס ואם נכתב עליהן פסולין כדאיתא התם עכ"ל ומיהו עתה אין נפקותא בכל זה דקלפים שלנו מספיקים לכל כדפי' לעיל משם ר"ת: בין שיטה לשיטה מהו פי' אם המלא לומר בין דף לדף כשר אם סוף הקרע פונה ומהעקל עד בין שיטה לשיטה מהו משם ר"י כאן: אמר ר' יוחנן מזוזה שעשה בשנים שלש ואחד וכו' נהגו הסופרים לכתוב מזוזות בכ"ב שורות ואם שינה לא פסל ואלו התיבות שבראש כל שיטה שמע ה' הדברים לבניך ובשכבך בין והיה מלוה בכל יורה עשב פן והשתחויתם השמים ואבדתם ושמתם אותם אתם בדרך ובשעריך אשר על הארץ **תתקס** ומנהג פשוט שכותב על המזוזה מבחוץ כנגד ריוח שבין פרשה לפרשה שדי וכן נגד ה' אלהינו ה' שם המתחלף באלף בית

והוא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ולא נהירא דהא פשוט הוא ועוד דליכנא מבחוץ לא משמע הכי: (ב) כתב הב"י סי' ר"פ והרמב"ם כתב בלשון זה בפ"ט בד"א בישן שאין עיפוצו ניכר אבל אם ניכר עיפוצו יתפור ואפי' קרע הבא בתוך ג' עכ"ל ונראה שהוא ז"ל מפרש הא דעפיצן כלומר שעדיין עיפוצו ניכר הא דלא עפיצן כלומר שהוא ישן כ"כ עד שאין עיפוצו ניכר והכריחו לפרש כן כדי לקיים מה שאמר בתחלה הא בעתיקתא אבל בחדתי יתפור דאילו לפי' רבינו קשה למה בתחלה תולה טעמא בחדתי ועתיקתא כיון שאין הדבר תלוי אלא בעפיצן ולא עפיצן לא הל"ל חילוק אחר עכ"ל וא"כ לפירוש הרמב"ם אין מוכרח דבימי חכמים היו רגילין בעיבוד אחר דהא בשניהם מיירי בעיפוץ אלא דהא ניכר והא לא ניכר וא"כ אין ראית הר"ת ראיה ואעפ"כ סובר הרמב"ם כר"ת דעיבוד שלנו הטוב כעיבוד עפצים וכמ"ש הב"י בסי' רע"א ולא ידעתי מנא ליה ומתחלה הייתי סובר דמשום הכי פירש הרמב"ם כך דסבר דבלא עפיצן פסול ואחרי ראותי הב"י סי' רע"א תמהתי ודו"ק: (ג) ובספר ·

חדושי אנשי שם

ש"י א כתב ב"י פל זה בי"ד בסי' ר"פ ז"ל נראה שהוא מפרש הא דעפיצן לא יתפור הא דלא עפיצן יתפור וזה סיפך כל המפרשים עכ"ל וקשה לי הרי רש"י פירש כך וגם ר"ת צריכין אנו לומר שמפרש כך **שהרי כתב** המרדכי בהגה"ה מסיק הא דלא עפיצן מכאן מוכיח ר"ת שאף בימי חכמים היו רגילין בעיבוד וכו' עד ועדיף יותר מעיבוד עפצים כדמשמע הכא וק"ל:

ש"י ב וק"ל שמשמע דס"ל כפירש"י דפירש הא דעפיצן והם שחורין ונראה כעתיקין לכן אין לתפור בתוך ג' ולא כפירוש נימוקי יוסף דפירש דעפיצן חזק ויכול לתפור וא"כ קשה מאי קאמר דליכא למימר דלא עפיצן וגם ליכא שום עיבוד כו' הלא כ"ש דאיכא למידק דעדיף בלא עיפוץ ומעופן שהרי אפי' בלא עיפוץ ובלא עיבוד הוא טוב לפירש"י שפירש שבמעופן נראה כשחור ואינו יכול לתפור ונראה דהכי פירושו וליכא למימר דלא עפיצן וגם ליכא שום עיבוד ואז גרע מעפיצן ר"ל ונפרש הא דלא עפיצן ואז אסור לתפור אבל עפיצן מותר דהוא טוב מלא עפיצן הואיל ולא עפיצן פירש רש"י וגם לא עיבוד רק קמית ומלית וא"כ לא היה לנו ממה לדקדק שעיבוד שלהם טוב מעיבוד עפצים דשמא הן שוים לכן אמר זה אינו דמליח וקמיח לבד הוה דפתרא כו' וא"כ הא דלא עפיצן ע"כ ר"ל שמותר לתפור וא"כ הוה טוב יותר מעיבוד עפיצן: **מהר"ם** ג וצ"ע בתוספות פרק המוליא יין שמכשירו אף לס"ת אם אינו מחוק ושמא יש ליישב דהתם בנייר שהוא מעופן שהוא חזק ומתקיים וצ"ע: **ד** נ"ל משום דסוגיא מוכח התם בפ' כל כתבי דריש גלותא היה יודע אותה ברייתא דאין בין דמייתי רב אשי לבתר דהא כדאתיב ליה רב הונא אין מצילין הדר פרכיה ריש גלותא מהך ברייתא והא רב המנונא תנא מצילין כו' וא"כ מעיקרא מה איבעי ליה לריש גלותא הלא ודאי לאו לענין דינא בעי לה אלא כדי לידע פירושא דהאי ברייתא דאין בין אי לענין קריאה איתמר או לענין הצלה דווקא ואם יתיב לו רב הונא השתא קורין כ"ש מצילין יבין ממנו דהאי ברייתא לענין קריאה איתמר ואם ישיבהו בניחותא מצילין יבין ממנו דהאי ברייתא לענין הצלה דווקא איתמר דאיתא התם בריש פרקא הליכא דמ"ד נתנו לקרות בהן כ"ע לא פליגי דמצילין כי פליגי למ"ד לא נתנו לקרות בהן כו' והא דלא בעי מיניה בהדיא לענין פירושה שמא ברייתא לא היתה בדוקה לו לענין פסק הלכה או שמא שיה מסתפק ברב הונא אי בקיאה ליה או לא כי כן היה סדר התלמידים להתחכם בשאלתם דרך רמז כדאשכחן פ"ב דזבחים קרוב לסופו ססר איבעי מיניה תדא דשמעינן תרתי גבי בעי מיניה **לוי מרבי מיסב לאטל כוים** לגמר בתוך מהו וכמוהו בפרק מגילת האשה תני ליה רב לרבי ביני היטי האחין שעיבדו מהו רב תרווייהו מיבעי ליה קסבר אי כתיבא ליה כו':

באור מהרמ"ב

וקולא יי"ל ג"כ **דוקא עד ג'** ולא ביותר · וז"א מוכרת כיון דלד האבעיא להקל משום דבין דף לדף לא אכפת לן בהא דמגניא או מינכר הס"ד ביותר מג' נמי: **ודוקא** בגידין · ולענין אם רשאי לדבקו במטלית העלה הרא"ש דשרי אף במקום שאסור לתפור · אבל בהריב"ש שהביא הב"י משמע דבמקום שאסור לתפור ודאי לא מהני דבק אלא שאפי' במקום דשרי לתפור אסתפק ליה אם שרי לדבק או לא · וטעם פלוגתתן הוא בפירוש פלוגתא דבמ"ס דקאמר אין דובקין כו' ר"מ אומר דובקין כו' שהריב"ש מפרשו דקאי לענין תפילין ולענין דביקות הפרשיות יחד אע"ג דהזר בו ר"י לקמן דף ל"ג וס"ל דא"ל לדבק מכ"מ טוב הוא לדבק ומש"ה נוהגין באמת לדבקן כמ"ש הב"י בסי' ל"ב · אבל הרא"ש מפרשו בס"ת ולענין דיבוק הקרע מיירי ופליגי בדביקות דקודם הכתיבה אבל בדביקות הקרע דאחר הכתיבה שרי ובמהרי"ק שורש קכ"ב התיר אף בדביקות קודם הכתיבה ונ"ל לדבריו אע"ג דת"ק ס"ל אין דובקין מכל מקום פוסק כרשב"א מחמיה דר"מ דעבד עובדא · גם ס"ל דהירושלמי פ"ק דמגילה דמייתי הרי"ף סוף הלכות אלו משמע ג"כ דס"ל דובקין · ועיין בש"ך סי' ר"פ ס"ק ז' ובט"ז ס"ק ג':

שלא יתחוב המחט במקום הכתב · וכן פירש ג"כ בסמ"ג ובספר התרומה · אבל הטור בסי' רע"ח הביא גשוכת הרא"ש דמשמע יש מפרשים כן ולא נהירא דהא פשיטא הוא אלא דקאי אתפירות היריעות להדדי ולא אתפירות הקרע כפי' הספר · ודבר תימה הוא שחולק על פי' התרומות והתוס' והסמ"ג בפשיטות: **ורב** אחאי מכשיר וקי"ל כוותיה · וכתב הב"י דסברא דחויה היא דכל הפוסקים לא פסקו כרב אחאי · והראיה דמייתי מגמרא דשבת ליתא התם בס"ד דרב מכשיר תפילין אדוכסוסטוס אבל למסקנא רב קאי אמזוזה אבל בתפילין [בעי] קלף דוקא · והנה גם הספר עצמו הביא בסמוך דברי ר"ת שכתב ואם שינה פסול · גם לקמן הביא הסמ"ג שכתב דבשינה פסול · אבל מכ"מ נסי לענין דיהא הלכה כרב אחאי הוא סברא דחויה אלא קי"ל כת"ק · מכ"מ לענין ס"ת הא דשינה כשר אינה סברא דחויה והוזכרה בתוס' מנחות דף ל"ב ד"ה אידי ואידי כו' · דלכך לא תני אידי ואידי אמזוזה · דכיון דכשירה כששינה מגותה כו' ומינה לס"ת דכשר ג"כ על קלף ועל דוכסוסטוס כשר ג"כ אם שינה במקום הכתיבה · גם הטור כתב ע"ש הרא"ש דבס"ת לא פסול ביה שינוי ויליף כן מדיהיב הרא"ש טעמא דפסול תפילין אגויל משום דפסול ביה דוכסוסטוס במקום שער לכן פסול ג"כ גויל דגמירי תפילין במקום בשר דוקא · אבל במזוזה דכשר ביה דווקא קלף וגם דוכסוסטוס ליכא ביה שינוי מקום דשער ובשר · וכשר ג"כ בגויל · מזה יליף הטור דממילא בס"ת דכשר קלף ודוכסוסטוס כשר ג"כ בשינה מקום בין במקום שער בין במקום בשר · ובאמת דברי הרא"ש ק"ק דהא בשבת דף ע"ט בס"ד דס"ס אליבא דרב דמכשיר בתפילין קלף וגם דוכסוסטוס אפ"ה קאמר שם בסוגיא ולטעמיך תפילין אגויל מי כתבינן · והרי לאותו ס"ד נ"ל כטעמא דהרא"ש אלא נ"ל דגמרא גמירא ליה שלא יהא אגויל ויש ליישב ואין כאן מקומו: **וה"ה** לנייר שאינו מחוק וזהו דלא כהתוס' בשבת דף ע"ט ע"ב ד"ה תפילין אגויל כו' וכדברי הספר כאן הכי אסיק בש"ך סי' רע"א ס"ק י': **איירי** להציל מפני הדליקה אבל כ"ע מודו דלא ניתן לקרות בהם · מיהו שם תוס' ד"ה מגילה בסוף הדיבור כתבו דר"ה ס"ל תנאי היא ולדידיה היכא שלא ניתן לקרות בהם ג"כ אין מצילין · ולהמרדכי י"ל דס"ל דכאן שכתובים בלה"ק גם לר"ה מצילין אע"ג דלא ניתן לקרות: **משום** דבמגילה ליכא אזכרות · ומכ"מ היינו דוקא בזמניהם דלא היה ניתן לקרות אז אין מצילין · אבל האידנא דמשום עת לעשות התירו לכתוב בכל לשון ושלא בספר דוקא · ממילא כיון דניתן ללמוד בו ג"כ מצילין ומיהו בנכתב בסם ובסיקרא י"ל אפי' האידנא לא ניתנה לקרות בו · משום דליכא בזה משום עת לעשות דדיו מצוי הוא לכתוב בו · כ"ז מדברי מג"א סי' של"ד ס"ק י"ח: **אמנם** בפ' המוליא מסקינן שס"ת כשר אפי' על דוכסוסטוס · ומכ"מ לק"מ על הרמב"ם דאיהו ס"ל דהא דמוקמינן לסך ברייתא כס"ת היינו בס"ד שם דהוי ס"ל דמזוזה על קלף פסול · א"כ ע"כ לא מיירי ברייתא זו במזוזה וגם לא מצי מיירי בתפילין דתפילין אגויל מי כתבינן כדמקשה הש"ס שם · וע"כ דמיירי מס"ת וס"מ דס"ת כשר גם אדוכסוסטוס אבל למסקנא דמזוזה כשר אקלף אם כן מצי קאי הברייתא אמזוזה אז הדרינן מהא דס"ת כשר בדוכסוסטוס ואמרי' בדוכסוסטוס פסול בס"ת · ולכן ג"כ מכשיר הרמב"ם גויל למזוזה משום דלדידיה למסקנא קאי אמזוזה · אבל בהרא"ש שכתב אליביה דר"י דמזוזה פסול אגויל · הוא משום דאיהו מפרש להברייתא גם

למסקנא מיירי בס"ת אבל במזוזה פסול אגויל · **ולדידיה באמת מוכרח דס"ת כשר אדוכסוסטוס דהא בהא תליא** נמצא חומרו דהרמב"ם בס"ת בדוכסוסטוס הוא קולא למזוזה בגויל וחומרא דהר"י במזוזה אגויל הוא קולא לס"ת בדוכסוסטוס · והנה בלשון הרא"ש שכתב וז"ל וכן מוכח פרק המוליא יין דס"ת דוקא כשר אגויל אבל לא תפילין ומזוזות עכ"ל · קשה טובא היכן רמיזא שם דמזוזה אגויל לא · אדרבה הר"ן שם דייק מדפריך הגמ' ותפילין אגויל מי כתבינן ש"מ אבל אי הוי מוקמינן במזוזה הוי א"ש דכתבינן אגויל ש"מ דמזוזה אגויל כשר א"כ אדרבה נהפוך הוא ממ"ש הרא"ש · וי"ל דהר"י שהוכיח משם דמזוזה אגויל לא כתבינן ראייתו הכי מדתנא שם במתני' שיעורא דקלף כדי לכתוב פרשה קטנה ושיעור דוכסוסטוס שם בברייתא כדי לכתוב מזוזה · ולא קאמר ג"כ שיעורא דגויל בכמה · ש"מ דגויל פסול בין לתפילין בין למזוזה דאל"כ הו"ל למיהב שיעורא דגויל ג"כ כדי לכתוב מזוזה · וא"ל אכתי מכ"ל דמיפסל אגויל ודילמא מש"ה לא יהיב התנא שיעורא בגויל כדי לכתוב מזוזה משום דלכתחלה מיהא לא כתבינן אגויל וכדמשני שם הש"ס אליבא דרב דמש"ה לא מסערינן בדוכסוסטוס כדי לכתוב פרשה קטנה משום דלמצוה בעי קלף א"כ י"ל גם במזוזה דלמצוה אין כותבין על הגויל · ויש לומר דאם דיעבד כשר מזוזה על הגויל אם כן היכא שמשתמרת ביותר על ידי הגויל כשר לכתוב עליו אפי' לכתחלה כמו שכתוב ברא"ש · וכיוצא בזה כתב הר"ן שם לענין הקלף דמש"ה כתבה לכתחלה אקלף אע"ג דמצותו על דוכסוסטוס מ"מ היכא שמשתמרת עי"ז יותר שרי אף לכתחלה א"כ י"ל גם בגויל והדרא קושיא לדוכתי' אמאי לא שביק מתני' לשיעורא דגויל אע"כ דמזוזה פסול אגויל · ובהכי א"ש ומיושב קושית הר"ן בהא דפריך הגמ' ותפילין אגויל מי כתבינן ולא מקשה כן אמזוזה ש"מ דמזוזה כשר אגויל דלא כהר"י והא"ש ודאי לפי אותו ס"ד דלא אסיק אכתי מהא דר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת · ובאמת הוי ס"ל דמזוזה כשר אגויל · ולא תקשה א"כ אמאי שבק במתני' שיעורא דגויל · דהמ"ל משום דמכ"מ למצוה לא כתבינן אגויל כלל · אבל להאמת דר"מ היה כותבה אהקלף אע"ג דמצותו בדוכסוסטוס מכ"מ כיון שמשתמרת יותר בקלף כותבה גם לכתחלה אם כן אי ס"ד דגויל כשר בדיעבד למזוזה הוי ג"כ שרי לכתחלה למיכתב על הגויל כי היכי דמשתמר טפי כמ"ש הרא"ש אע"כ דמזוזה אפי' דיעבד פסול אגויל ומוכיח הר"י שפיר · ולהרא"ש דמכשיר מזוזה אגויל צריך לדחוק ולומר דנקט לקלף ולדוכסוסטוס לאשמועינן שיעורו של זה לא כשיעורו של זה וממילא נדע גם בגויל דשיעורו דיליה במזוזה · אבל בדוכסוסטוס אתא לאשמועינן דלא נימא דתפילין כשר אדוכסוסטוס כדס"ד דש"ס אליבא דרב מעיקרא ומכ"מ הוכחת הר"י היא נכונה: **והנה** במנחות דף ל"ב דפריך הגמ' הא מורידין עושין והא תפילין על הקלף כו' ע"כ קושית הש"ס הוא רק מתפילין · אבל מס"ת לק"מ ממ"נ אי להרמב"ם דפוסל ס"ת בדוכסוסטוס מכ"מ איהו מכשיר מזוזה אגויל א"כ משכחת דעושה מס"ת מזוזה בהיתה נכתבת על הגויל · ולהר"י דפוסל גויל למזוזה מכ"מ לדידיה ס"ת כשר אדוכסוסטוס א"כ משכחת לה דעושה מס"ת מזוזה בנכתבת על הדוכסוסטוס ומכ"ש להרא"ש דמכשיר לס"ת גויל וגם דוכסוסטוס ומכשיר גם למזוזה תרווייהו ודאי דלק"מ מס"ת · ע"כ דמקשה הש"ס רק מתפילין וזה פשוט: **ה"ג אבל** תפילין אין נכתבין אלא על הקלף ולא על הגויל ולא על דוכסוסטוס ואם נכתבו עליהם פסולים: **בין** שיטה לשיטה מהו פי' את"ל בין דף לדף כשר · מזה משמע קצת דלהמרדכי מקילין בין דף לדף דכל את"ל פשיטות' הוא וכדהוי ס"ל להשואל בתשובת ב"ח סי' ק"ח · ומכ"מ הב"ח שם בתשובתו לא הסכים עמו · וכתב דאין ראיה מהמרדכי דמצי סבר דנקטינן האבעיא להחמיר · עיין באה"ע סי' י"ז סעיף מ"ד והנה הטור כתב דנקטינן לחומרא ובשם הרמב"ם כתב דנקט לקולא · ומקשה הב"ת דמנ"ל דיי"ל דמ"ש הרמב"ם וכן בין דף לדף יתפור ר"ל בשיעור ב' שיטין בעתיקתא או בג' בחדתא · ולענ"ד א"א לומר כן דהכי כסוגיא קא מיבעיא ליה לש"ס בין דף לדף מהו ר"ל אם ג"כ יש בו חומרא דנקרע ג' שיטין לא יתפור או לא דשמא בין דף לדף קילא אבל הא לא קמיבעי' ליה דשמא בין דף לדף חמירי טפי דאפי' ב' לא יתפור · משום דודאי בין דף לדף לא חמירי טפי מנקרע בין השיטין ממש · ולפירוש זה אם הרמב"ם קאי רק בגוונא דאמרי' לעיל דיתפור בכה"ג הוא דיתפור ג"כ בין דף לדף א"כ ב"ל להרמב"ם לאשמועינן החומר שיש בין דף לדף דבג' בעתיקתא לא יתפור והכי ה"ל שיעור וכן בין דף לדף לא יתפור בג' ומדבקים וכן בין דף לדף יתפור ש"מ הרמב"ם

דיומא מא גמרכם כוז (א)] ואין בזה הפסד לפי שהוא מבחוץ אבל מבפנים אסור (*[עשות] [*לכתוב] אפילו אות אחת ולא לעשות תוספות כי אם גווי אדון כי לא הוסיף ולא תגרע סמ"ג: אמר רב חסדא על הארץ בשיטה אחרונה איכא דאמרי בסוף שיטה איכא דאמרי בתחלת השיטה אמר ר' חלבו חזינא לרב הונא דכריך לה מאחד כלפי שמע ומכאן היה משמע דשיטה ראשונה מסיימת לאחד והימה שהסופרים נהגו לסיים והבאת את ובמאת הלמודה לאו דוקא נקט אלא שמסמיעו. דלהתחלה נגללה כשאר ספרים שנגללים להתחלתם וקשה דאמרינן פרק השותפין [*דף יג] וחכמים אומרים עושה לס"ת בתחלתו עמוד ובסופו כדי לגול היקף ואמאי נגלל הספר לסופו כיון שהעמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו והו דהתם תמיד כל הספרים נגללים להתחלתם וס"ת שקורין בו תדיר להמלעיתו נגלל ועושה לו שני עמודים והתם נמי אמרינן ספר עזרא שאין קורין בו להתחלתו נגלל ובמסכת ידים תנן גליון שבסוף אין מטמא את הידים עד שיעשה לו עמוד וכיון שעמוד בסוף א"כ נגלל לתחלתו ונראה דגרסינן איפכא בברייתא וחכמים אומרים בתחלתה כדי לגול היקף ובסופו כדי לגול עמוד ומגילה שיש לה דין שאר ספרים יש להיות עמוד בסופה וכדי לגול היקף בתחלתה ולא עמוד מקלת מס"ה ויש סותרין מקלת הקושיות (*ונרסינן כמתחילתו) [*וגורסין כן וס"ת מתחלתו] נגלל ואין נראה דכדמוכח הכא דמזוזה כלפי שמע נגלל ומסתמא ה"ה שאר ספרים: **תתקסא** ועושה פרשיותיה סתומות וא"ת והא אין כותבין במזוזה אלא פרשת שמע והיה אם שמוע ומה שייך לשון פרשיות לשון רבים ואין כאן לא פתוחה או סתומה אחת דהייתו בין פרשה לפרשה שכותבין שהיכן זו ע"ג זו בקלף כשר ויש לומר (*מדקדק) [*דמדקדק] היה בב' הפרשיות לכותבם בלאמום כדי לעשותם סתומות והירוץ זה אין נראה לי כלל דא"כ מאי סתומות דקאמר ועוד מלאתי בסמ"ג והתוספות שאכן שהיו כותבין על הארץ בסוף השיטה וכדי חשוב כסתומה כיון שנתמלאת כל השיטה ותימה דנהגינן השתא דכתבינן על הארץ בתחילת השיטה ונראה הטעם דומיא דס"ת דלעיני כל ישראל באמצע השיטה שנראה אז שהדבר נגמר דכשמסיים בסוף השיטה כמו שאר השורות נראה כאלו רוצה לכתוב יותר: ועושה ריוח למעלה ולמטה כמלא אטבא דספרי הוא כלי שאוחזין הסופרים את הקונטרסים פן ינענעו הילך והילך ולא נדע אי מאורך אי מרוחב

והכל לפי אומד הספר לפי הכתב לפי הגוי ומיהו מלאתי שהגאונים פירשו כתלי לפותן סמ"ג וכתב רבינו שמשון הואיל שמן הלדין לא פירש יש לנו לומר כיון שנגללה מאחד כלפי שמע צריך להניח שיעור לכורכה כמו בשאר ספרים שמניחין בתחלתו כדי לגול היקף עמוד: הגה"ה ומיהו עיין לקמן בהלכות תפילין ושם הוכיח ר"ן דלא בעי' בתחלה להניח אלא כדי היקף וע"ש בעמוד ז' שבהלכות תפילין ע"כ: רב נחמן בר יצחק אמר מלוה לעשותה סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ומפרש בגמ' הטעם לפי שאינן סמוכות זו אלא זו בתורה לימא מסייע ליה ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזות לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין ולתאי הכא סתומות והכא פתוחות לא ולמד מה כן סתומות ופתוחות מרבינו משה שכתב סידורן ע"פ ספר הזקן אשר היה בירושלים והכי נקטינן סתומה היכא שסייר [*חלק שיור] ט' אותיות באמצע שיטה והתחיל בסופה אי נמי סיים בסוף השיטה והתחיל באמצע שיטה שלמטה הימנה והשיעור משורש בין לסתומה בין לפתוחה ט' אותיות והכי איתא במ"ס ריוח בין פרשה לפרשה או ריוח הפרשה שלא יהיו של שלש שלש אותיות ואם סיים באמצע השיטה ואין שיעור עד סוף השיטה שיוכל לכתוב ט' אותיות ישייר אויר חלק קלה בשיטה של מטה ויתחיל הרי לך סתומה בשלשה פנים שבארנו ולורת הפתוחה אם סיים באמצע שיטה ויש שיעור ט' אותיות עד סוף השיטה יתחיל בתחלת השיטה של מטה הימנה ואם לאו יניח כל אותה שיטה פנויה ויתחיל בשיטה שלישית נקוט הא כללא כל פרשה פתוחה לעולם מתחלת בתחלת שיטה וסתומה באמצע שיטה לו קרוב לסוף שיטה וה"מ באמצע הדף אבל בראש העמוד יש דין אחר כמו שאפרש מהסוגיא דמגילה דירושלמי פ"ק דמגילה אמרינן פתוחה מראשה פתוחה מסופה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ואומר ר"י דאין לפרשה דמיירי באמצע הדף וה"פ פתוחה מראשה כלומר אם סיים בסוף שיטה והתחיל בשיטה של מטה לאחר שהניח בה שיעור ט' אותיות האויר שבראש השיטה יעשה אותה פתוחה וכן פתוחה בסופה פירוש שאם סיים באמצע השיטה והתחיל בראש שיטה של מטה הימנה שהאויר שבסוף שיטה יעשה אותה פתוחה הא אין לומר דתיבת פתוחה מסופה כדפי' הא ודאי פתוח' היא אלא פתוח' [מראש'] דפי' כשמתחיל באמצע שיט' על כרחך סתומ' היא דהא אמרי' לעיל

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) והם אותיות שניות:

באור

דהרמב"ם קולא אתא לאשמועינן · ועי"כ דר"ל אפי' בג' דלעיל לא יתפור בעתיקתא מכ"מ בנקרע בין דף לדף יתפור · ומבואר שפיר דלהרמב"ם נקטינן האבעיא לקולא · אבל בהא דגרים הרמב"ם באבעיא בין תיבה לתיבה · מסקנת האחרונים למנקט לחומרא כיון דבגירסא דילן לא הוזכר כלל אבעיא זו בגמרא · ובלא"ה נ"ל דיש לפרש להרמב"ם הא דמבע"ל בין תיבה לתיבה מהו ר"ל בלא נקרע כלל הגליון דלמטה רק בין תיבה לתיבה · אבל בנקרע הגליון למטה הייט עיקר הדין דלעיל דנקרע ג' לא יתפור וסתמא קאמר בין שנקרע בין האותיות או שנקרע בין התיבות · ועי"כ בשנקרע גם הגליון נקטינן לחומרא כדברי הטור: **לכותבם** באמצום נ"ל שכוון למ"ש הספר לקמן בשם הסמ"ג דמניח פחות מכשיעור סוף פרשת שמע וכן מניח פחות מכשיעור בתחלת והיה אם שמוע: **שהיו** כותבין על הארץ בסוף שיטה · וקשה דלעיל פליגי אמוראי אם על הארץ בריש שיטה או בסוף שיטה ויהיב הש"ס טעמא דמאן דאמר בראש השיטה ס"ל כדמרחקא שמיא כו' ומ"ד סוף השיטה ס"ל כדמגבהא שמיא מארעא כו' ולפי דבריו כאן בלא"ה פליגא אם צריך לעשותן סתומות או פתוחות מאי דשקיל וטרי הש"ס א"כ בדברי רב · והנה גם דהתוס' שלפנינו כתב התירוץ הזה ונתחבטו בו בעלי תריסין בפי' בתשובת רש"ל סי' ל"ז ויש שם ג' פירושים · הא' דהתוס' ס"ל דסימן סתומה ופתוחה אינו לסימן התחלה על הפרשה שלאחריה כמו דהוא להרמב"ם אלא אדרבא הסימן דפתוחה וסתומה הוא לסימן על הפרשה שלפניה ולכן הוקשה לתוס' מאי פרשיותיה סתומות הא א"א למיעבד סימן סתומה רק לפרשת שמע ע"י סימן סתומה דפ' והיה אם שמוע דלאחריה אבל פ' והיה אם שמוע היך יעשנה סתומה וע"ז תי' התוס' דבהא דכותב על הארץ בסוף ה"ל כסתומה ע"י סי' שבסופה אע"ג דאינה סתומה ממש מכ"מ גם סי' פתוחה ליכא בסופה ולכן שפיר מיקרי סתומה · (ומה שסיימו התוס' אע"פ שאין כתוב אחריה כלום נ"ל דר"ל א"כ ליכא כאן סי' סתומה לבסוף ממש · מכ"מ מיקרי סתומה כיון שאינה פתוחה) וספי' הזה הוא נכון בהתוס' ומאי דמקשה עלה שם א"כ יש פלוגתא הדשה בין הרמב"ם והרא"ש · דלהרמב"ם הסי' הם למה שלאחריה ולהתוס' והרא"ש הסי' הם למה שלפניה · וגם הוקשה א"כ בהא דפליגי אמוראי אי לעיני כל ישראל בראש השיטה דוקא או גם בסוף השיטה א"כ לדידהו פליגא אי פרשה ויעל משה היא פתוחה או סתומה וה"ל למפלג בהא נלע"ד דלק"מ דהרי בתורה אין נ"מ כלל בהך פלוגתא דמכ"מ נשארו סימן הפתוחות והסתומות כמו שהן מסודרים בהרמב"ם אלא שלהרמב"ם סימן הפרשה גבי יהי רקיע הוא על מה שלאחריה וכן הוא עד סוף החומש וכן בכל חומש וחומש · ולהתוס' הסי' דגבי יהי רקיע הוא על הפרשה הקודמת · וכן בס' אלה הדברים הסי' דגבי ויאמר ה' אלי הוא להרמב"ם על שלהבא ולהתוס' על שלעבר · א"כ לעולם יש לפניה ויעל סימן סתומה להרמב"ם סימן על שלהבא ולהתוס' על שלעבר · אבל בסוף התורה ליכא סימן לא פתוחה ולא סתומה · כמו דלהרמב"ם ליכא סימן בהתחלת החומש כן הוא להתוס' בסוף החומש א"כ ליכא נ"מ כלל וגם ליכא פלוגתא כלל רק גבי תפילין ומזוזות יש נ"מ כדבעינן למימר קמן אבל גבי ס"ת ליכא נפקותא כלל · ובהכי ארוח שמעתא במ"ש התוס' בד"ה להשלים בתירוץ הב' דר"ל אם היה כתוב והיה אם שמוע בגליון שלמעלה כותב עליה שמע כו' דקשה טובא מאי דוחקא דהתוס' לומר הכי דהרי זהו שלא כסדרן כמ"ש הט"ז י"ד סי' ר"ל · ודחק עלמו בספר נקודות הכסף דלא כתבו התוס' כן רק לפום דיחוי הש"ס כאן דעושין פתוחות במזוזה וכדי לתרץ קושית הש"ס נ"ל דמיירי להשלים ולפום אותו דיחוי כתב כן והוא תימה דמכ"מ מאי דוחקיה לפרש להשליב שמע על והיה אם שמוע דהרי אפשר לפרשו כפשוטו להשלים והיה אם שמוע על שמע אם היה כתוב שמע בסוף שיטה · ואם נדחק משום הא דדייקינן בברייתא הא מורידין עושין משמע בין פ' שמע או פ' והיה אם שמוע קשה אכתי בסוגיא עלמה בהא דפס"ג הא מורידין עושין דמעיקרא מאי היה סבור להקשות דהרי גם לס"ד נ"ל דמיירי להשלים כיון דפרשיות שמע והיה אם שמוע מרוחקים זה מזה וכמ"ש התוס' בשבת דף ע"ט ע"ב א"כ מאי הוקשה לו לש"ס הא כאן סתומות כו' והא לא מיירי ע"כ כ"א להשלים · בשלמא לתירוץ תוס' הא' י"ל דהמקשה הוי ס"ל דמדבק ב' פרשיות יחד והתרלן משני דפרשה א' מדבק הפסוקים יחד כן נראה מדברי התוס' שם · אבל השתא דבתירוץ השני הדרי בהו ממ"ש מעיקרא דמהני תפירה אלא ר"ל עכשיו בהך תירוצא דלא מהני תפירה · ולכן פי' דלהשלים ר"ל שכותב בגליון א"כ הקושיא במקומה עומדת על המקשן דקאמר לה מאי קאמר לה וע"ק עמ"ש בנקודות הכסף דהתוס' כתבו כן רק לפום דיחוי דש"ס אבל למסקנא דנקטינן דעושה אף פתוחות דבלא"ה לק"מ קושית הש"ס א"ל לומר להשלים וזהו תימה לכאורה דהא בגוף פי' הברייתא נ"ל להשלים כמ"ש התוס' בשבת הנ"ל וכבר גוווהו בזה קמאי · אבל אם ס"ל להתוס' דסימן הפרשיות הם על שלעבר אתי שפיר הכל · דלפי"ז עיקר קושיית הש"ס הוא איך אפשר למיעבד מס"ת מזוזה דהא אחר שמע יש סימן סתומה בתורה שהוא סימן על פרשת שמע שהיא סתומה ואם כן איך אפשר למיעבד מיניה מזוזה דהם נ"ל שמע פתוחה מסופה לסי' שפרשת שמע היא פתוחה והא איך אפשר דאף שנפרש להשלים מכ"מ טוב א"א לעשות מסתימת פרשת שמע דבסופה · פתוחה לסוף פרשת שמע אע"כ דרשאי לעשות גם סתומות א"כ א"ש דעושה מס"ת מזוזה ולהשלים ר"ל שהיה שמע בסוף הגליון ומשלים עליה והיה אם שמוע אבל בהיפוך לא רלה לאוקים להשלים שוהיה והיה אם שמוע כתוב בראש הגליון וכתב עלה שמע למעלה שזהו שלא כסדרן כקושיית הט"ז ופס"ג שפיר לכן להתרלן דמתרץ דמיירי להשלים כוולכו התוס' להוסיף דעיקר תירוץ הש"ס הוא דהיה כתוב והיה אם שמוע בראש הגליון בסימן סתומה כדינו בתורה שהוא סימן על שלעבר · וכתב עליה שמע מלמעלה ועשה בסוף שמע סימן פתוחה מסופה נמלא שמע פתוחה מסופה וממילא למסקנא דעושה אף סתומות שוב אינו צריך לומר להשלים שמע על והיה אם שמוע ולומר דלא קפדינן בפרשיות על שלא כסדרן אלא מפרשינן בהיפוך דמשלים והיה אם שמוע על שמע ונשאר פרשת שמע סתומה ולכן שפיר כתב בנקודת הכסף דלהאמת י"ל דצריך לכתוב כסדרן פ' שמע ואח"כ והיה אם שמוע ואתי שפיר הדק היטב · גם אתי שפיר מה דקשה לכאורה על הרא"ש דס"ל דסימן סתומה הוא ע"י שיטה שלימה ריוח פנויה וקשה לפי"ז בהא דפס"ג הא מורידין עושין והא בס"ת סתומות כו' דלכאורה הקושיא הוא מן והיה אם שמוע דבתורה סתומה · ובמזוזה צריך להיות פתוחה דאי מן שמע הרי לק"מ דשמע גם בתורה היא פתוחה ולהרא"ש קשה מאי קושיא דלמא בתורה היא וא"ש סתומה ע"י שהניח שיטה שלימה פנויה בין והיה אם שמוע לפרשה שלפניה · וכאן שבלא"ה צריך להרחיק פרשיות המרוחקים כדי לעשות מהם מזוזה נוכל לומר דגיי"ז גם לאותה שיטה פנויה שהיה בתחלת והיה אם שמוע · ונמלא עכשיו אינה סתומה עוד · וא"ל נהי דלא הוי סתומה מכ"מ גם פתוחה דלפני הפרשה לא הוי · דז"א דהרי מסכחת לה שהיה שמע מסיים באמצע השיטה ואפ"ה היה הפרשה שלאחריה סתומה ע"י סימן השיטה פנויה א"כ כשמלרף שמע לפרשת והיה אם שמוע ותותך אותו שיטה שלימה נשארים שפיר פתוחה · וליישב הקושיא נ"ל דלהרא"ש בכה"ג שמסיים באמצע שיטה ומניח גם שיטה פנויה לא מיקרי סתומה · אע"ג דלהרמב"ם בגוונא דידיה ר"ל שמסיים באמצע שיטה וגם מתחיל אח"כ באמצע שיטה מיקרי סתומה ואזלינן בתר סי' התחתון · ולהרא"ש אינו כן בסי' סתומה דידיה שהוא ע"י שיטה שלימה · דבאם הפרשה שלפניה מסיימת באמצע שיטה נשארת פתוחה ואזלינן בתר סי' העליון וזה דוחק · אבל לדברינו קושיית הש"ס הוא מן פ' שמע דיש בו סי' סתומה לבסוף המורה על פ' שמע שהיא סתומה · ואיך אפשר למיעבד בה סי' פתוחה עוד · והשתא ליכא להקשות עוד דלמא היה פ' שמע מסיימת באמצע השיטה · והיה עוד שיטה פנויה ומיגז לה · די"ל מתרי טעמי · חדא דהשתא מקיימינן שהסי' הוא על שלעבר שפיר הסברא נותנת דאם פרשה מסיימת באמצע אע"ג דיש שיטה פנויה אח"כ נשארת הפרשה פתוחה כיון שהיה סי' על שלעבר שסי' הפתוחה הוא בגידו · משא"כ להרמב"ם הסי' הוא על שלהבא שפיר אזלינן בתר סי' הסתומה שמתחיל באמצע השיטה · ולא איכפת לן בסי' הפתוחה דלפניה מפני שהסי' המורה על סתימת הפרשה הוא שסמוך לה · ועוד בלא"ה א"ש דהשתא קיימינן דגם המקשן לא ס"ל כלל למיגז ולדבק אלא דהמקשן הוי ס"ל להשלים ור"ל שהיה שמע בסוף הגליון וכתב והיה אם שמוע אח"כ · א"כ אם היה שמע סתומה אי אפשר לעשותה עוד פתוחה · ובכה"ג ליכא ש להקשות דלמא היה שמע בסוף הדף מסיימת באמצע שיטה והפרשה

מהרמ"ב

שלאחרי' היה בראש הדף עם שיטה פנויה דבכה"ג ודאי די"ל דהוי להרא"ש פתוחה ולא סתומה דהרי אפי' בשיטת הרמב"ם י"ל דסברי כן כדמוכח המרדכי בסמוך לפי' ר"י דס"ל ג"כ כהרמב"ם דבראשה אי סתומה מכ"מ כשהיא בראש הדף לא הוי סתומה ע"י זה · ומכ"ש כאן להרא"ש כשיש סי' פתוחה ע"י סיום שבאמצע השיטה דלא מהני השיטה שלימה שבראש הדף לעשותה סתומה ופס"ג שפיר וא"כ שיטה זו מרווחת בסוגיא · ומאי דקשה ע"ז הוא רק דברי הטור בסי' ל"ב דהעתיק דברי הרמב"ם דעושה ג' פרשיות הראשונות שבתפילין פתוחות והאחרונה סתומה ואם נימא דהסי' פרשיות הן על שלעבר א"כ כיון דיש אחר שמע סי' סתומה בתורה א"כ צריך לעשות שמע סתומה בסופה · בשלמא להרמב"ם הסי' סתומה דאחר שמע הוא על לאחריה אבל פ' שמע היא בסי' פתוחה מתחלתה · אבל אם נימא כנ"ל ה"ל שמע סתומה · ובאמת מיושב בזה מנהגינו דעושין הכל פתוחות וסומכין על מה שאין סמוכות לה בתורה והוא משום דבפ' שמע לא היה אפשר לצאת ידי שניהם ר"ל להרמב"ם צריך דוקא פתוחה · ולהתוס' צריך דוקא סי' סתומה · אבל בהטור שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל הקושיא במקומה עומדת ומכ"מ בהתוס' נראה שהפי' הב' הנ"ל מרווח · הפי' ב' דמ"ש התוס' להקשות דלא שייך ועושה פרשיותיה סתומות כוונתם משום דמפרשים לשון פרשיותיה ר"ל הפסקות שבין פרשה לפרשה וזהו נקרא פרשה ולכן הוקשה להם הא ליכא רק הפסק אחת בין שמע לוהיה אם שמוע וע"ז תירץ שיש הפסק סתום בסוף והיה אם שמוע במה שמסיים בסוף השיטה · והוא פי' זר א"א להולמו כלל דמכ"מ אין פרשת שמע סתומה כלל · רק והיה אם שמוע היא סתומה בתחלתה ובסופה · וא"כ יהיה ועושה פרשיותיה סתומות רחוק מפשטות ענינו כלל · והנה שם הביא תשובת מהר"ם מפאדווי כתב דלולי דברי הרמב"ם היה מפרש הירושלמי באופן זה שהשיור החלק בסוף עושה פתוח הפרשה ההיא שסיימה דככה משמע כו' דומיא דפתוחה מראשה כמו שהריוח שבראשה עושה הפרשה ההיא עלמה פתוחה גם סופה ככה עכ"ל · וק"ל ממ"כ כילד ס"ל גבי סתומה אם נימא דבסתומה הסי' על שלעבר ד"מ פרשת ויאמר ה' אלי דברים ספר דברי' הוא סי' קאי על שלעבר וכן כל הסתומות דשב הבאים זה אחר זה עד פרשת ועתה ישראל שמע שהיא פתוחה ע"כ יעשנה פתוחה מסופה ר"ל הפרשה שלפניה יסיים באמצע השיטה דהל"כ אלא יתחיל ועתה ישראל באמצע השיטה · א"כ תשאר הפרשה שלפניה שהיא ואתחנן בלי סי' כלל שהרי הסי' ס' פ' דבתחלת ואתחנן קאי אעבר · והפתוחה דבראשה גבי ועתה קאי על עלמה . וא"ל דהה"נ כיון דיש סי' סתומה אפרשה שלפני ואתחנן ויש סימן פתוחה על ועתה לא איכפת לן בפ' ואתחנן עלמה שא"ל סימן כלל שזהו דוחק גדול · ועוד קשה אם עושה פרשת ועתה ישראל בסי' פתוחה מראשה · א"כ גם פרשה כי תוליד צריך לעשותה מראשה דאל"כ יש לפרשה ועתה שני סי' בראשה ובסופה ולפ' כי תוליד אין לה סי' וכן יעשה בפרשה פתוחה הבאים אח"כ בהתחלתה ועוד קשה אם בא הסתומה אחר פתוחה כגון בפרשת אנכי שיא סתומה אחר פרשת ויקרא שהיא פתוחה ה"ל תרתי דסתרי שהרי הסתומה היא על שלעבר להראות שויקרא היא סתומה ואינו שהרי היא פתוחה · ואם נימא בהיפוך דהסתומה הוא סי' על להבא כמו שהוא באמת קשה א"כ א"א לעשות פתוחה מסופה בפרשה הבאה אחר פ' סתומה ד"מ ועתה ישראל פתוחה אחר ואתחנן סתומה ואם בסי' סתומה על להבא א"כ איך יעשה בסופה ר"ל בגיא מול בית פעור סי' פתוחה וע"כ צריך לעשות ועתה בסי' פתוחה מראשה · וממילא כן יעשה בפתוחות הבאים אחרי כן דאם יסיים פרשת ועתה כו' בפתוחה מסופה יהיה לאותה פרשה שני סימנים ולפרשת כי תוליד הבאה אחר כך לא יהיה סי' כלל · וה"ז הוא בלבול גדול בענין הכתיבה אע"כ דליתא להך סברא כלל אלא דאו לעולם הוא סי' על לעבר או לעולם הוא סימן על להבא · בפי' הג' הוא דודאי גם להתוס' הסי' פרשיות הן על להבא ורק כאן במזוזה אין צריך שיהא סי' הריוח דסתומה כמו בתורה דדוקא בתורה שמרמזים הפרשיות על הפסקות שביניהם הוא דבעינן הכי אבל בתפילין ומזוזות א"ל להניח ריוח ביניהם ומכ"מ מיקרי סתומה ע"ש שהביא כן ע"ש פסקי מהרי"ו · ודבר זה אפשר לכוונו שפיר בתוס' · והדריך לקדמייתא דלפי"ז קושית הש"ס הא מורידין עושין כו' הוא רק מן פ' והיה אם שמוע וקשה מ"ש לעיל הא גב בס"ד מיירי להשלים · א"כ דקאמר לה מאי קאמר לה · ונראה דיש ליישב שפיר דלעולם המקשן לא אסיק אדעתי' דמיירי בלהשלים · ולא קשה איך יעשה מס"ת מזוזה הא הפרשיות מרוחקות · י"ל דהוי ס"ל שעיקרו אתא לאשמועינן דאי עושין מתפילין מזוזה ובהתפילין שפיר משכחת דאי מורידין עושין מתפילין מזוזה בתפילין של יד ואע"ג דלפי"ז הו"ל מזוזה בשני דפין הרי התוס' מכשרי מזוזה בשני דפין כמ"ש שם בדף ל"ג וע"ז פס"ג הא בעינן פתוחות במזוזה ור"ל אבל בתפילין הן סתומות · ובזה אתי שפיר סייעתא להרמב"ם שכתב דאם שינה ועשה מפתוחה סתומה או בהיפוך פסול ותמהו עליו בשלמא מפתוחה סתומה שפיר אבל מסתומה פתוחה אמאי פסול הא אינה סמוכה לה בתורה · וכ' הטו"ז דמדפס"ג כאן הא מורידין כו' ומאי קושיא דלמא נקטינן משום תפילין אלא על כרחך גם בתפילין בעינן סתומות דכבר השיגו עליו דלמא קושיית הש"ס דרוצה לדייק הא מורידין עושין גם מס"ת וכמו דקושיית הש"ס דאח"ז הא מורידין עושין הא תפילין על הקלף כו' הוא רק מתפילין ולא מס"ת · דמס"ת לק"מ כמו שכתב' לעיל · א"כ ע"כ קושית הש"ס דרוצה לאוקים הדיוק אס"ת וגם אתפילין כן י"ל גם הכי קושית הש"ס דרוצה לאוקים גם אס"ת · וגם הקושיא דשרטוט להרא"ש הוא רק מתפילין ולא מס"ת · ובלא"ה קשה מכ"ל אכתי דפסול דלמא בתפילין לכתחלה עושה סתומות וכיון דלכתחלה עושה סתומות ודאי לא מיירי בעשאה פתוחות עד דמקשה הש"ס אח"כ גבי שרטוט דכיון דלא צריך לשרטט ודאי לא מיירי בשרטוט כמו כן כאן · אבל לעולם מכ"ל דתפילין סתומות דוקא אבל לדברינו ע"כ בס"ד לא אסיק להשלים לא הוי מצי לפרש אס"ת כלל · ואי הוי מפרש אס"ת א"א לפרשו כי אם להשלים א"כ תו ל"ק קושיית הש"ס כלל אלא על כרחך עיקר קושיית הש"ס מן תפילין דמתפילין מזוזה משכחת לה בס"ד בלא להשלים כלל אלא שעושה מתפילין מזוזה · וע"ז מקשה הש"ס הא תפילין סתומות · וע"ז משני הש"ס דגם תפילין מיירי בלהשלים · ובהכי א"ש דרש"י לטעמיה דס"ל לקמן דאין עושה מזוזה מב' עמודי' א"כ א"א לפרש גם מתפילין מזוזה בלי להשלים והקושיא במקומה עומד' ע"כ פי' רש"י דמיירי ע"י תפירה ודיבוק ולא א"ש המקשה הוי ס"ל דנוטל ב' פרשיו' ומדבקן כו' והתרלן משני דנוטל רק פרשה אחת או שיטה אחת ומשלים עליה · אבל התוס' דמכשרי בב' עמודים שפיר יש לפרש כנ"ל גם הקושיא על הרא"ש מתורלת על דרך זה ומוכן · ולפי"ז נסתר מ"ש במהרש"ל בטעם מנהגינו דס"ל דגם בתפילין רשאי לעשות פתוחות דא"כ ע"כ קושיית הש"ס אינו מתפילין אלא מס"ת · והוי נ"ל כדאמרן למעלה דסי' הפרשיות הן על שלעבר · עכ"פ להרמב"ם דס"ל סי' הפרשיות הן על להבא · וגם ס"ל דתפירה ודיבוק לא מהני וע"כ הוא מפרש כפירוש הב' דהתוס' נ"ל לדידיה דבתפילין עושים סתומות דוקא · והסוברים דעושין גם בתפילין פתוחות נ"ל חדא מתרתי או דסי' הן על עבר או דנ"ל דתפירה ודיבוק מהני ועוד יש דברים בגו ואין כאן מקומו: **ישייר** אויר חלק בשיטה של מטה ויתחיל · משמע אע"ג דאינו משייר בתחלת השיטה [illegible] ט' אותיות מכ"מ הוי סתומה · ולכאורה קשה · הב"י בסי' רפ"ת תמה אהסמ"ג שכתב להניח פחות מכשיעור בסוף פ' שמע · ופחות מכשיעור תחלת והיה אם שמוע דלפי"ז אין כאן פרשה כלל לא פתוחה ולא סתומה · והכי גם להרמב"ם כאן סגיא ליה בפחות מט' אותיו' בראש השיט' ונ"ל דשא"ה דיש מכ"מ פרש' שהרי הניח ריוח ט' אותיו' בסוף השיטה שלפניה אלא שאין שם כשיעור שיכתוב גם תיבה א' וכיון שיש בשיעור פ' ורק שמלד אותו הריוח היה נקרא פתוחה ע"ז מהני הא דמניח גם בתחלת השיטה שיהיה סתומה ע"י · אבל הסמ"ג שכתב שינית גם בסוף פחות מכשיעור הוקשה לו שפיר דלפי"ז אין כאן ריוח פתוחה כלל ומכאן קשה על מה שכתב הט"ז בסי' ל"ב ס"ק כ"ו דבמניח פחות מכשיעור בסוף ופחות מכשיעור בתחלה ה"ל סתומה בין להרמב"ם ובין להרא"ש ומביא מדברי הרמב"ם אלו ואין ראיה מכאן כלל · דהכא נשאר פחות מכשיעור עכ"פ בסופה · גם בלא"ה אין ראיה מהרמב"ם להרא"ש דבשלמא להרמב"ם התחלת שבאמצע השיטה משוי ליה סתומה ע"כ מהני גם בשהניח פחות מכשיעור בהדי דהני תיבות בסוף השיטה · אבל להרא"ש התחלתה שבאמצע אם היא כשיעור משוי ליה פתוחה לא יתכן דהא הוא פחות מכשיעור יהא סתומה דממ"נ אם מלרפינן להו הו"ל פתוחה ואם לא מלרפינן להו ליכא כאן פתוחה כלל · ומכ"ש

חסרי

לפיל האידנא נהוג עלמא בסתומות ופרשת והיה אם שמוע מתחלת באמצע שיטה ושתבין כנגד אותו אויר שדי מבחוץ מכוון כנגדו ופרשת שמע מסיימת בסוף שיטה הלכך נראה לר"י לפרש פרשה פתוחה מראשה כגון מראש הדף ושייר שיעור ט' אותיות והתחיל באמצע השיטה ואע"ג דבדף שכתב סיים השיטה אפי' הכי היא פתוחה אע"ג דכה"ג באמצע הדף הויא סתומה מסופה פתוחה כלומר אם בסוף הדף שייר שיעור יכול להתחיל דף האחר בראש השיטה ואע"ג דכי האי גוונא באמצע הדף מיקרי פתוחה מכ"מ נקט (*בסוף הדף) [*בסופו] לרבותא דאפי' בסוף הדף דאין ניכר כל כך ההפסק מיקרי פתוחה מכאן ומכאן סתומה פירוש אם מניח מעט ריוח בסוף השיטה ובתחלת השיטה שלמטה הימנה ומילתא דרבותא נקט ופשיטא ליה דיש סתומה ופתוחה בענין אחר ולא אצטריך ליה למיתני ור"ת מצא במסכת סופרים איזו היא פתוחה כל שהניח בראש השיטה שלשה אותיות חלק לכותבן סתומה שהניח מקום חלק בסוף השיטה לשלשה אותיות גמר כל הפרשה בסוף הדף ישאיר שיטה אחרת ואם שייר מלמטה כדי לכתוב שם בן ג' אותיות מתחיל מלמעלה וכו' ר"ת (א) דעיקר דפרשה פתוחה [*היכא] מתחלת בראש השיטה ואם הניח שיעור בסוף השיטה וכן בתחלת השיטה יצא ידי שניהם עוד נמצא במ"ס איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה איזו היא סתומה כל *) (שלא) שהניח באמצעו וכמה יניח בתחילת פתוחה כדי לכתוב שלשה אותיות ואומר ר"י דעל כרחך טעות סופר היא שהרי כשמתחיל לכתוב באמצע השיטה הוכחנו מיכך דמזוזה דמיקריא סתומה וגם ה"ר יעקב מקלנון אומר שמצא במ"ס מדוייק כדפי' לעיל לכן אותה שמצא ר"ת וכן ההיא שהבאתי בסוף הכל טעות סופר וכן פירש"י ז"ל כאן וז"ל סתומה היינו שמניח ריוח באמצע ויש כתב משני צדדים אי נמי הניח חלק בראש השיטה והיינו כדפרישית · עוד יש פרשה הנקראת סדורה וצורתה כותב השיטה שעומד בה עד חציה או עד סמוך לסופה ומתחיל בשיטה שלמטה כנגד החלק שהניח בשיטה שלמעלה · ובסמ"ג פירש פירוש אחר על הירושלמי דלעיל וה"פ שאם הניח פחות משיעור ג' אותיות לפי מ"ס או ט' אותיות (*לפירושינו) [*לפי' השני] בסוף השיטה וכן בשיטה שלמטה הוי ליה סתומה כלומר שפיחת השיעור בסוף השיטה ובתחילת השיטה שלמטה ובתוספות שאנץ האריך מאד מאד וסתר כל הפירוש שפירשתי לעיל בענין אחר ונלאיתי להאריך והמגמגם יעיין בתוספות שאנץ: (*הגה"ה כתב באז"ק וז"ל ובשרטוט עצמו מסופק רבינו שמחה אם צריך שרטוט שיהא ניכר וקיים לעולם כגון לשרטט בברזל או שגי בשרטוט כדי שיהא נראה לסופר שיכתוב בשוה כגון בבדיל או בעופרת ואע"פ שלאחר זמן נמחק השריטה או אם יכול לשרטט בדיו או בצבע המתקיים כל ימי שהכתב קיים וקצת נראה לשון שרטוט גומא וחריץ ובבראשית רבה דורש קווצותיו תלתלים זה שרטוט משמע דבעינן שרטוט המתקיים כמו תלתלים ובה"ג בענין תלייה כתב הלכתא כר' יצחק דאמר ג' אין כותבין ואי שרטט ליה בדיותא לאו כלום הוא עכ"ל אז"ק): הא מורידין עושין הא בעינן שרטוט דאמר רב מניומי בר חלקיה שרטוט של מזוזה הלכה למשה מסיני ואם אינה משורגלת פסול תנאי היא כו' הקשה ר"ת ליתני בשרטט ולא לימא תנאי היא ואומר ר"ת דאין צריך לשרטט תפילין וכל הפטור מן הדבר נקרא הדיוט אם עושהו הלכך לא ניחא ליה למימר במשורטטין ומספר תורה לא פריך דרגילות לשרטט ס"ת או משום שהשיטות ארוכות [*ואינו יכול לכוין] או משום זה אלי ואנוהו כיון שרגיל לקרות בה וצריכה שרטוט מדרבנן אבל תפילין ומזוזות אין רגיל לקרות בהן ומה לנו לנוייהן ומ"מ ע"כ צריך לשרטט תפילין ארבע שורות דהיינו למעלה ולמטה ומן הצד דהא פ"ק דגיטין קאמר ר' יצחק ג' אין כותבין במתניתא תנא ג' כותבין ארבעה אין כותבין אבל בין שיטה לשיטה דוקא מזוזה אבל לא תפילין ומיהו אם אין הסופר יכול לכוין בלא שרטוט יכול לשרטט כל השורות וכן עושין עתה שמשרטטין כל השורות ואין בזה הדיוטות ואדרבה ה"ל זה אלי ואנוהו ואומר ר"ת דאין צריך לשרטט מן התורה אפי' ס"ת דלא כפי' הקונטרס בפ"ק דמגילה דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמתה ס"ת ופירש שם רש"י דאמתה ס"ת הוי ספר תורה ואין נראה לר"ת דלא אשכחנא הל"מ [*בס"ת] ונראה לר"ת כפירוש ר"ח שפי' אמתה של תורה היינו מזוזה ונקרא אמתה של תורה לפי שיש בה קבלת עול מלכות שמים והא דאמרי' בסמוך כתבה אגרת פסולה אתיא כתיבה כתיבה ופ"ה בלא [דף פד ע"ב] שרטוט וגמרי' מזוזה מס"ת [וקשה] דלמה ג"ש הא שרטוט דמזוזה הל"מ ועוד ס"ת גופה מנא לן דבעי' שרטוט ויש ליסב פ"ה (ב) דאשרטוט קאמר והא דאמרינן שרטוט מזוזה הל"מ היינו למצוה והכי נמי אמרי' הל"מ תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס ואוקי למצוה ומדאיצטריך נמי למיתני אם שינה פסול ש"מ דסתם הלכה למשה מסיני (לכתב) [לכתחלה] וגבי ס"ת נמי תניא במ"ס כתב יריעה שאינה משורגלת פסולה וכן משמע לעיל [*דקתני] לא ירבה בדפין פן יראה כאגרת לפי שאין אגרת משורטטת ששיטין שלה קצרות ויש דפין הרבה ביריעה והכי אמרי' בירושלמי הל"מ משרגלין בקנה וכותבין בדיו ואכל השיטין קאי דאי אד' שיטין מאי אריא ספר תורה ונ"ל הל"מ אפי' שלש תיבות נמי מדר' יצחק כדלעיל ובירושלמי משמע כפ"ה דדרים מנ"ש דאמת קנה והיינו כל התורה ומה שפי' לעיל דשלשה אין כותבין היינו שמביא הפסוק לשום דרשה כההיא דר' אביתר ומר עוקבא פ"ק דגיטין אבל לאגרת שלומים בעלמא שרי וה"ר אליהו וה"ר אלחנן ור' מרדכי אומר דבירושלמי משמע דבין כך ובין כך אסור · בגיטין פי' בגי' דמיים"ע שאנו כותבין לא מיקרי כתב ועל זאת אנו סומכין לכתוב כתב שלומים בלא שרטוט ור"ן פסק כר' יצחק ובה"ג פסק כמתני' ובירושל' מוכח דקי"ל כר' יצחק דאפי' ג' אין כותבין [דף לב] · *) אסור ליסב ע"ג מטה שס"ת מונח עליה ופליגא דרבה בר בר חנה א"ר יוחנן דאמר מותר ליסב ע"ג מטה שס"ת מונח עליה ואם לחשך אדם לומר מעשה בר' אליעזר שהיה יושב ע"ג מטה ונזכר שס"ת עליה ונשמט וישב על קרקע ודומה כמי שהכישו נחש (אמרי') התם ס"ת ע"ג קרקע הוה נראה דהלכה כר' יוחנן שהרי רב הונא תלמיד דרב ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דאף תלמידי דרב הונא לא ס"ל כותיה דאמרי' פרק בתרא דמו"ק כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאהנוחי ס"ת אפורייה אמר (*ליה) [*להו] רב חסדא מילתא דלא ס"ל בחייו ניקום ונעביד ליה אלמא דסברי כר' יוחנן דשרי ואומר ר"י דאפי' יושב על גבי מטה בשוה לספר תורה שרי מדלא מפליג בהכי ותדע מדלא משני הכא ר"א ס"ת שוה לו היה אלא ודאי בכל ענין שרי ובירושלמי דמי שמתו תיבה מלאה ספרים נותנו לראש המטה ולא למרגלות המטה א"ר בון והוא שתהא מטה גובה (*י"א) [*י'] טפחים ולא יהיו חבלי מטה נוגעין בתיבה עוד גרסינן במו"ק לא ישב אדם ע"ג ספסל שספר תורה מונח עליו ומעשה בר' אליעזר כו' ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר וכמה רב הונא אמר טפח ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר אפי' כל שהוא וגבי חזקיהו ספ"ק [*דב"ק] שהניחו ספר תורה על מטתו י"ל על פי נביא היה או משום שהרבין תורה בישראל: [שם] אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה אגרת פסולה פ"ה פירש' לעיל ורבינו תם פירש אגרת מקרא ולא מסורת וכ"פ רש"י ז"ל בלשון שני שלא דקדק בחסרות ויתרות ומכאן נראה קצת מדלא מפליג בטעותא וכן לא מפליג בין חסרות ליתרות דמחק ותלייה פסול במזוזה דלעיל גבי ס"ת מפלגינן בין שני טעויות בדף וכו' משום דמהניא ביה מחק והכי איתא בירושלמי דמסכת מגילה תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות ורבינו נסים כתב וז"ל מה שפ"ה דילפינן מגט דכתיב ביה ספר אין נראה כלל דבגט איכא הרבה חסרות ויתרות וספר דכתיב ביה לספור דברים הוא דאתא כדאמר בגיטין ואם תאמר לר"ת נילף ספר תורה ממזוזה ותיבעי שרטוט וי"ל דלא ילפינן אלא מידי דהוי בגוף הספר כגון חסרות ויתרות אבל מידי דהכשירה לא אתיא מכתיבה והא דילפינן מינה בספר ובדיו הוי נמי בגוף הספר וא"ת אמאי נקט מספר לימא כתיבה כתיבה ותו לא ושמא לאפוקי כתיבה דגט דלא מיקרי ספר (כדפי') [כדפר"י]: [שם] תלאה במקל פסולה כתב רבינו שמשון וז"ל מכאן קשה לי לפ"ה דפרק השואל [*דף קא] דבעי מיניה דרב ששת מזוזה על מי ת"ש כל דבר שאין בו מעשה אומן על השוכר והכא גבי מזוזה אפשר בגובתא דקניא ופ"ה תלי לה בקניא והכא משמע דפסולה כה"ג אלא יש לומר יכניסנו בחלל הקנה ויקבענה בכותל ואין צריך אומן עכ"ל: [שם] הניחה אחורי הדלת סכנה ואין בה מצוה פ"ה שאין הבית משתמר מפני המזיקין וקשה לר"ת דאם כן [א] פסולה נמי הוי ונראה לר"ת שמא יהרג שם מתוך שהגא מצר אצלה [ב] (ג) והוא מקום מוצנע: [דף לג] אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה פ"ה בחתיכה אחת בשני עמודים והקשה הר"ן על פי' מכח הסוגיא מתוך קושיא זו פי' דשני דפין ר"ל בשתי חתיכות וכן צריך לומר גבי ההיא דאמרינן בסוטה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים דליכא לפרש כדפ"ה כאן שני עמודים בעור אחד דכה"ג מיקרי שפיר ספר אחד כדאמרי' פרק ב' דגיטין הרי זה גיטך והנייר שלי כו'

*) כאן שייך הגה"ה כתב וכו' עד אז"ק

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) זה דברי המחבר ולא דר"ת: (ב) דלעולם אשרטוט: (ג) מצוי:

הגהות ממ"י [א] נ"ל כל שלא כמצותה: [ב] דנותן בה ראשו כשהוא נכנס ויוצא וזהו סכנה וכן אחורי דלת ·

באור

דברי הט"ז יש להם עיקר מדברי הסמ"ג והרא"ש שכתב כן במזוזה · דעושה סתומות ע"י הנחת דפחות מכשיעור כאן וכאן וסתומות לאו דוקא כן י"ל ג"כ דתפילין אבל מדברי הרמב"ם אין ראיה כלל כדכתיבנא · והנה מדברי הרמב"ם הללו שכתב שינית בתחילת השיטה קצת ולא התנה בפירוש שישייר דוקא פחות מכשיעור משמע דבין שינית פחות מכשיעור או כשיעור לעולם מיקרי סתומה כיון שהוא מתחיל באמצע שיטה ר"ל שאינו מתחיל בראש השיטה · והוא כדברי ב"י אליבא דהרמב"ם · ומ"מ כתב בתשובת רש"ל דהכ"מ אם הניח לפניה בסוף ריוח כשיעור ט' אותיות לבד · אבל אם הניח לפניה ריוח כשיעור ט' אותיות וגם לכתוב תיבה אחת · ולא כתבה שם והניח בתחילת שיטה שיעור ט' אותיות אז הו"ל שפיר פתוחה · דאם כוון לסתומה היה לכתוב אותו התיבה בסוף השיטה ודבר זה סברא היא בלי ראיה ועיקר כלל: ואע"ג שבדף שכתב סיים השיטה אפ"ה הוי פתוחה · לפ"ז קשה איך יעשה בתפילין והיה אם שמוע סתומה דהא א"א לכתבו באותו הדף ממש ואף שינית בתחלת השיטה אינה סתומה · וא"ל שמנית שיטה חלוק וזהו סתומה · ז"א דהרי הר"י סובר כאן כהרמב"ם דבראשה הוי סתומה · א"כ ע"כ ס"ל גם בהא כרמב"ם דבשיטה שלימה נקרא פתוחה דאל"כ כשסיים פתוחה בסוף השיטה איך יעשה סי' הפתוחה עוד אע"כ ע"י שיטה שלימה · בשלמא הרא"ש דס"ל בראשה הוי פתוחה א"כ יעשה סי' הפתוחה בראשה · ואי סיים השיטה וצריך לסי' סתומה אז יעשה ש"ש אבל להר"י קשה · ונ"ל מ"ש הס' בסמוך מכאן ומכאן סתומה פי' אם הניח מעט ריוח בסוף השיטה כו' זהו מהני אף בתחלת הדף · היינו המנהג שזכר הט"ז להניח בסוף פרשה שמע פחות מכשיעור וכן בתחלת והיה אם שמוע · אבל כשמניח בראשה לחודא לא יצא ידי דעת הר"י כאן · ואם כן הר"י והסמ"ג והרא"ש כולם מסכימים לצורה זו דהוי סתומה · והכי נהיגי עלמא האידנא: יצא ידי שניהם זהו קאי אמ"ש ר"ת הובא בתוס' וברא"ש דבסידור קדמונים מצא שפתוחה מסופה הוי פתוחה · אבל מדין בראשה לא הוזכר שם אם היא פתוחה או סתומה או אינה פתוחה כלל · ובמ"ס מצא דפתוחה בראשה הוי פתוחה והדר קא' גמר כל הפרשה ר"ל פי' שצריך סי' סתומה יניח שיטה שלימה והוי סתומה · ואם שייר מלמטה כו' מתחיל מלמעלה ור"ל והוי ג"כ סתומה ע"כ כתב דבמנית משני צדדים הוי פתוחה ממ"נ אי למ"ס בתר סי' האחרון אזלינן דהוי פתוחה כמו להרמב"ם ג"כ העיקר הסי' האחרון ואי לסידור הקדמונים הרי שם לא הוזכר דין מראשה כלל א"כ הו"ל פתוחה ע"י מסופה ושפיר יצא ידי שניהם אבל אי הוי ס"ל דלסידור הקדמונים דווקא מסופה הוי פתוחה אבל מראשה הוי סתומה לא יתכן על זה לומר דבמנית שניהם דיצא ידי שניהם · אע"כ כדאמרן דס"ט משום דבסידור קדמונים לא ביאר מה היא בראשה · והנה ברא"ש כתב במנית שיטה חלק ולא הניח קודם לזה ולא אחר זה הו"ל סתומה משמע אבל אם הניח בסוף השיטה חלק כשיעור וגם שיטה שלימה או הניח ש"ש וגם חלק בראש השיטה תו לא מיקרי סתומה לדידיה · איברא דקשה ע"ז ממ"נ איזה סי' הוא עיקר אם התחתון א"כ ליהני כשמניח ש"ש אע"ג שהניח גם בסופה שלפניה ואם בהיפוך ליהני ש"ש כשמניח גם חלק אחריה · וצ"ל דלענין סתומה צריך לדקדק שלא להיות שם פתוחה כלל לא לפניה ולא לאחריה · ומכאן מבואר שמ"ש במג"א ס"ק מ"ט דלהרא"ש כשמנית שיטה חלק ומתחיל באמצע שיטה הו"ל סתומה דאינו כלל כמבואר כאן בלשון הרא"ש וגם לפי"ז משכחת לה סתומה בין להרמב"ם ובין להרא"ש דלהרמב"ם ודאי הוו סתומה בכה"ג א"כ בשל יד יניח ש"ש וגם יתחיל באמצע השיטה אע"כ דבאמת זהו לא מיקרי סתומה להרא"ש וצ"ע: או בצבע המתקיים · ואנו קי"ל דאין משרטטין בדבר הצובע כלל כ"א בגומא וחריץ: ומס"ת לא פריך דרגילות לשרטט בס"ת וברא"ש ע"ש ר"ת לא כ"כ · ובאמת שדברי הרא"ש תמוהים דאכתי תקשה לר"ת מאי מקשה מס"ת הא מכ"מ המשרטט בס"ת אינו הדיוט אף לר"ת גם בבעס"ת משמעו כמ"ש הספר כאן בקושי' הש"ס מתפילין אף לר"ת · מיהו איהו ס"ל דאף בתפילין יכול לשרטט וכ"כ הטור וכתב הב"ח דלדבריו נ"ל דקושית הש"ס דאין השרטוט של תפילין דלא צריכה מהני לתורת שרטוט שבמזוזה · וק"ל הא כתבו התוס' בסנהדרין דף צ"ח ע"ב ד"ה אע"פ דשרטוט ודאי האי רק הזמנה ולאו מילתא מבואר מדבריהם שם דמש"ה א"צ לשרטט לשמה כלל · ורק העיבוד צריך להיות לשמה וצ"ע וע"ש עוד תירוץ אחר בב"ח אליבא בעה"ת: ומב"מ צריך לשרטט בתפילין ד' שורות דהיינו כו' דהא פ"ק דגיטין כו' · פי' וא"כ מאי קמ"ל בירושלמי דמסרגלין בקנה אע"כ לאשמעינן דבעי ד' שרטוטין ומיהא בסמוך כתב הספר והכי אמרינן בירושלמי דמסרגלין בקנה כו' ואכל השיטין קאי דאי אד שיטין מאי אריא ס"ת הל"מ אפי' ג' תיבות נמי כו' זה ק"ק דמשמע מטעם דאין כותבין ג' תיבות בלא שרטוט צריך ג"כ ד' שרטוטין מלמעלה ולמטה ומן הצדדים דמנ"ל הא · גם בכל הפוסקים לא משמע כן · ור"ן פסק כר' יצחק וברמב"ם יש סתי"ה ממה שכתב בהלכות ספר תורה למ"ש

באור מהרמ"ב

בהלכות יבום כמו שכתב בכ"מ שם: טפח וכב"י פסק לכתחלה י' טפחים בעינן או עכ"פ ג' טפחים להוציא מתורת לבוד · תוך אם המקום דחוק סגי בכ"ש: ואין בה מצוה · אבל בטור משמע דיוצא בדיעבד בהניחה אחורי הדלת ואין בה מצוה רצה לומר מצוה כתיקונה לא עביד: פ"ה בשני עמודים · והנה לרש"י לא הוזכר בסוגיא פסול דב' חתיכות בדף א' רק שהתוס' הביאו ראיה מהירושלמי פרק קמא דמגילה שתפילין ומזוזות אינם נכתבים אלא על עור א' ובדף ל"ב דבור המתחיל להשלים כ' התוס' אליבא דרש"י דהייט בלא תפרו אבל בתפרו כשר וקשה הא בירושלמי קא' וזה לשונו שהספרים נכתבים בב' דפים ותו"מ א"נ אלא בעור א' התיב ר"י בריה דרבי חייא כתובה דרבה · ר"ל גדולה מזה הוי ליה לאשמעינן שהספרים נכתבין בשני עורות ותו"מ א"נ אלא בעור א' כו' לית הא דרבה אמר לן שכן אפי' ספרים אינם נכתבים כן ע"כ · והנה הא שהספרים נכתבין בשני עורות ע"כ בתפירה דאי בלא תפירה גם בספרים פסול וש"מ דבתו"מ אפי' בתפירה פסול · וע"ק דהא אפי' בספרים מסיק הירושלמי דפסול דף א' בשני עורות והייט ע"כ בתפירה דאי בלא תפירה גם בס"ד הוי ידע דלא מהני · וצריך לומר שיש חילוק בין תפרו כולה לתפרה רובה · דבספרים סגי בתפרו רובה · ובתו"מ צריך תפירה בכולה להיות כא' ממש ודוחק · אי נמי נ"מ בשיטה היריעה תפורה ונפסק התפירה דסגי בה' או ו' תפירות מחוברות יחד כמו שכתב בתה"ד ובש"ע סי' רע"ח סעיף ג' אבל בתו"מ לא מהני התפירה כ"א בכולה וכ"ז דוחק · וע"ק הא מזוזה ילפינן לה מגט כדפרש"י דף ל"ב עמוד ב' דברי המתחיל כתבה אגרת והרי בגט לא מהני לדבקו כדאי' בתוספתא דגיטין הובא בפר"ח א"ע סימן קכ"ה סעיף קטן מ' וזה לשונו נתקרע הגט פסול רשב"א אומר מדבק את הקרעים כו' וקיימא לן כתנא קמא דאין מועיל הדיבוק וה"נ בין תפירה ודיבוק דבתוס' סוטה דף י"ח משמע דלא מחלקים בהכי ושם כתבו התוס' בעצמם דבגט פסול ולא מהני הדיבוק · וליישב דבריהם דהכא נראה לי משום דקושית הש"ס מהא דסתומות ופתוחות הוא רק מדברי רשב"א דאמר לעיל מיניה שעושה אותה פתוחות · והאי משני שפיר דלמא להשלים משום דלרשב"א עצמו גם בגט מהני דיבוק והה"ד דמהני במזוזה · אבל לדידן דקיימא לן כתנא קמא דרשב"א באמת לא מהני תפירה ודיבוק · והנה הרמב"ם בהלכות מזוזה והטור בסי' רפ"ת כתב להדיא דלא מהני דיבוק ולדידהו נ"ל כתירוץ התוס' הראשון · כ"א ע"ד שפי' דר"ל דנקט התנא האי טעמא משום דאין מורידין ולא נקט טעמא משום פתוחות וסתומות משום דהא דעשאן פתוחות מאן אמרה רשב"א ולרשב"א מהני דיבוק · ויש נ"מ בהס"ט דאין מורידין לדידיה לענין להשלים · ובב"ש באע"ה סי' ק"ל סע"ק ת' כתב בזה דברים תמוהים הרבה · א' כתב שם דמהא דאמר ר"י בדף ל"ד דצריך לדבק וכיון דצריך לדבק ומועיל הדבק ש"מ הדבוק מהני · והנה רש"י כתב וז"ל והיה לך לאות כו' אבל לך המשמש בהם וניכר ממשן של ד' אגרות כל אחת לבדה הוו ב' אותיות עכ"ל · וכיון דדבקן דהו אין משמושן ניכר שהן ד' עורות הוו ליה אות א' לדידיה כמו לאחרים · אם כן מאי ראיה מזה לענין היכא דבעי' ספר א' ולא שנים ולא מטעם משמושן הניכר · ב' כתב שם ותוס' בסוטה לא פסלו כ"א בתפר או דבוק אחר הכתיבה כו' וכן סבירא ליה להרמב"ם והטור כמו שכתוב ביורה דעה סי' רפ"ת · הרואה חושב שהרמב"ם והטור כתבו להכשיר בדבוק שקודם הכתיבה · ולא נמצא כן · הרמב"ם והטור פוסלים בדבוק ואין מחלקים שום חילוק כלל · ועכ"פ מבואר דהרמב"ם והטור לא סבירא להו תי' הא' של התוס' דהרי כאן מיירי גם בדבוק אחר כתיבה · גם בתוס' דסוטה אינו מפרש שמכשירין בדבוק מעיקרא אלא אהא שכתב מתחלה דהיכא דבעי ספר א' מהני מעורה ע"ז הביאו מהא דשופר א' וכו' וכתב דשא"ה דתוספתו ניכר כו' והלא בגט כו' ולא אתיא לדיוקא דבנדבק קודם הכתיבה דכשר אלא עיקר חלוקם הוא בין ניכר התפירה או לא · וכן במעדני מלך כתב להדיא דהרמב"ם והטור לא סבירא להו תי' הא' של התוס' גם כתב דמשום הכי ניאוו הפוסקים עושים הבתים מעור א' כוונתם לשלוי התפירה והדיבוק וכך כתב הב"ח · ובמג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ב כתב דבאגודה הוכיח דמהני תפירה · ותימה דבאגודה לא הביא כ"א הנך ב' תי' דתוס' הנ"ל ולא הכריע · וכבר מבואר דרמב"ם וטור לא נקטו לכך הי' כלל · ובלאו הכי ק"ל להסוברים דדיבוק מהני · קשה א"כ הא דבשבת דף ע"ט יהיב שיעור דקלף כדי לכתוב פרשה קטנה · ובדוכסוסטוס משום דאינו כשר לתפילין אית ליה שיעורא רבא מיניה בכדי לכתוב עליה מזוזה · ואם מהני במזוזה לדבק הפרשיות · אם כן מאי שנא דסגי בקלף דשיעור דפרשה קטנה משום דחזי לאנטרופי אל ג' פרשיות אחרות · גם בדוכסוסטוס ליסגי בשיעור פרשה קטנה שהרי חזי לאנטרגפי לפרשה אחרת על ידי דיבוק או תפירה דמאי שנא הצירוף דפרשה קטנה בתפילין עם הג' האחרים · או פרשה קטנה שבמזוזה עם והיה אם שמוע לחוד וכי הא דצריך עדיין לדבקו גרע לן שיעור תשיבות דיליה · ואפשר לומר דמה שכתבו התוס'

לכשיר

ט' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו ופריך ות"ל דספר אחד אמר
רחמנא ולא שנים ושלשה ואפ"ה אמרינן פרק המגרש שייר מקלת הגט וכתבו בדף השני
כשר אלמא כיון דבעור אחד הוי ספר אחד קרינא ביה (ויש לדחוק דגבי כו' וע' בתוס' דמנחות
דף לג) [ויש לדחות] דגבי סוטה דפסול כה"ג משום דכתיב בספר דמשמע ספר מבורר גמור
אבל בגט לא כתיב רק ספר ודרשינן ולא שנים או שלשה ור"ל חתיכות סוף דבר לפירוש
רש"י בעור אחד בשני עמודים פסולה ולר"ן כשרה וה"ר אלחנן הביא ראיה לפ"ה דבירושל'
פ"ק דמגילה אמרינן יש בספרים מש"כ בתפלין ומזוזות שהספרים נכתבים בשני דפין
ותפלין ומזוזות אין נכתבים אלא על דף אחד והאריך בירושלמי ולסוף קאמר ספרים בב'
עורות ותפלין ומזוזות אין נכתבים אלא על עור א' ומדחשיב בסוף עור א' ושני עורות
ובתחלה קתני דפין ש"מ דמעיקרא שני דפין בעור אחד קאמר ור"ש כתב פי' הירושל'
נעלם ממני ושמא פליג אתלמודא דידן עכ"ל : [שם] אמר רב יהודה אמר שמואל
במזוזה הלך אחר היכר ציר מאי היכר ציר אמר רב יהודה (אפקתא) [אבקתא] ה"ד
כגון פיתחא דבי תרי בתי כגון בין גברי לנשי ריש גלותא בנה ביתא א"ל לרב נחמן קבע
לי מזוזה א"ל תלי דשא ברישא פ"ה משום העשה ולא מן העשוי וק"ל דלקמן ה"ל לאתויי
דאיירי בהא מילתא והכא מאי עבידתה ועוד דהל"ל תלי סיפין (א) ברישא דדשא היינו שערים
ומה לורך מהם ונראה כפירוש ה"ג דהאי ביתא שבנה ריש גלותא בין גברי לנשי הוה
ולהכי אמר ליה תלי (ב) השערים נראה להיכן יהיה היכר ציר וריש גלותא היה סבור כיון
שכבר נזקפו המזוזות היה יכול לקבוע מזוזה ואומר ר"י דוקא בין גברי לנשי שמניהם
עיקר ושניהם פתוחים לר"ה אבל מבית לחדר או לעלייה שעיקר תשמישו ומוצאו ומובאו
מבית לשם לא אזלינן בתר היכר ציר אלא יניחנו (ג) בחדר דלצורכו הוא עשוי ולהכי נקט
מבין גברי לנשי וכן מלאתי אפילו אחד פתוח לר"ה וא' אין פתוח לר"ה כיון דעיקר תשמיש
כניסה ויליאה דרך שם לא משגחינן בהיכר ציר : [שם] מלוה להניח בתוך חללו של פתח
ובטפח הסמוך לר"ה כדי שיפגע במלוה מיד · פתח שבין שני בתים הלך אחר היכר ציר
פירוש בעל הבית שליר הדלת סיבבו חייב לעשות מזוזה מימין מבואו דרך אותו פתח
שנאמר ביתך דרך ביאתך וכי עקר אינש כרעא דימינא עקר ברישא ואין צריך להניח ימין
ושמאל לשון סמ"ג : [שם] אר"י אמר רב עשאה כמין נגר פסולה והא כולהו מזוזה דבי
רב כמין נגר עבידן לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאיסתוירא פ"ה כמין
יתד שכובה פסולה כמין איסתוירא והיינו השוק מקום חיבור השוק עם הרגל כמין
איסתוירא דמלות חלילה והיינו מעומד היא כשרה ואין נראה לר"ת דיותר הוי כבודה
שוכב ממעומד שהרי ס"ת כן היה מונח בארון וגם הלוחות פ"ק דב"ב ואע"פ שהיה יכול
להעמידן דארכן כרחבן וכן דרך כבוד במתים כדאמר במ"ק הא דעגסיה דבי ריש גלותא
משום דזקיף ארוניה דרב הונא הוא וגם בסוף המוכר פירות גבי כוכי מתים דעביד להו כמין
נגר ופריך קבורת חמור היא זו אלמא דגנאי הוא מעומד ועוד לא ולמד מס"ת דכשעומד
כל העם עומדים וכששוכב כל העם יושבין ועוד דאפילו תפלין לריכין [*להיות] בעור
הבתים מושכב דהיינו לרוחב הבתים ולא לגבהן דאמרינן לקמן כתבן בקלף אחד והניחן
בארבע בתים יצא ובשלמא אם מניחם מושכב [משכחת] שפיר שיהיו ארבע הבתים
ניכרים אבל אי בעומד לא משכחת אלא בדוחק גדול וה"ר אלחנן אומר דמשכחת לה לפ"ה
שיכתוב כל הד' פרשיות לאורך הקלף זו אצל זו ויניח ריוח ביניהם א ומפר"ת הא דעבידא
כסיכתא פירוש כיתדות המשכן דמתרגמינן סיכתא והוה ליה מעומד ופסול כדאמר רב יהודה
וכתב ר"ת ז"ל וכן אני מורה הלכה למעשה לעשות נקב במקדח ולתתה ברוחב המזוזה ואם
נתנה לאורך המזוזה פסולה וכן פרשיות של תפלין לרוחב הבתים ולא לגובה כמו מזוזה
וכשאבנה ארון אם אזכה ארחיבהו לפי העמדת ספר תורה מיושב כספר תורה שהיה
מונח בארון וזו היא סדר קריאתו והר"ר אלחנן הביא ראיה לפירוש רש"י ז"ל מירושלמי
דפרק הקורא את המגילה מזוזה לריך שמע שלה להיות רואה פני הפתח ובשלמא לפירוש
רש"י דהויא מעומד ניחא דאתא למימר שאותו לד שיש בו שמע יהיה כלפי הפתח [*ולא
ללד פנים וי"ל לפי' ר"ת שלריך שלד שכתב בו שמע יבא נגד הפתח] ולא לד (כלפי)
סופה (ד) על הארץ מכ"מ מאי איריא שמע כל שיטה ראשונה נמי ושמא נקט שמע לסימנא
ורלה לומר כל (ה) הלד ודוחק ועוד דהא לא הוי דרך קריאתה כדרך שהיה מונח בארון ועוד
דאמרינן בהלכות גדולות שהיו עושין שדי כנגד אויר פרשה והיה חלון בקנה כדי שיהא
חלון כנגד חלון ואז יכולין לראות שדי מבחוץ אם יקוב חור בדלתו וזה אינו לפירוש רבינו
תם [ומיהו יש לומר דשדי אינו לריך לראות מבחוץ כי אם למלוה ובה"ג כו' · מ"י] ומיהו
אין זה ראיה דאימא למלוה כמי אין לריך לראות שדי מבחוץ ובה"ג מפרש איסתוירא חליו
זקוף וחליו שכוב ור"י מפרש משופע דבמזוזה אי אפשר חליו זקוף וחליו שכוב והעולם
נהגו כרש"י ז"ל מעומד וכן עיקר והכי משמע בפירקא קמא דקידושין גבי רליעת אוזן
דקאמר מה מזוזה מעומד ועוד דהא כתיב על מזוזות ביתך ובשעריך משמע שתהא כולה
על המזוזה והשער (ו) [ועוד] אם יתחוב אותה על ידי נקב במזוזה כדפירש ר"ת הרי שסוף
המזוזה אינו על מזוזת השער ומקלתה סמוך ומקלתה מופלג ואין נכון כן (ז) ואם יחוק במזוזה
ויטים אותה לרוחב הסף א"כ אינה נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח כדמשמע ובשעריך
ובתוספות שאכן האריך יותר וע"ש : ההיא פתחא דעייל רב הונא למדרש הוה ליה מזוזה
משום הרגיל דאמר רב הונא במזוזה הלך אחר הרגיל : **הגה"ה** פירש ר"י כשרגילין כל
בני הבית בההוא פתח אבל אם אין רגיל בו אלא הוא לבדו פטור ממזוזה וכן הלכה
שבית המדרש חייב במזוזה ומיהו בית הכנסת ודאי פטור כדאמר בברכות כי מטו לפיתחא
אמרי להדדי ליעול מר אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן פתח שאין ראוי למזוזה אין מכבדין
ב ומיהו אם יש בו דירה לחזן חייב ובירושלמי קאמר רבי חנינא הניח מזוזה בבית
מדרשו כנגד כתפותיו : אמר שמואל מניחה בתחלת שליש העליון ורב הונא אמר מגביהה
מן הקרקע טפח ומן הקורה טפח וכל הפתח כולו כשר למזוזה וכן תנא ר' יהודה ר' יוסי
אומר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה ושמואל דאמר כמאן לעולם
כר' יוסי ומאי תחלת שליש העליון להרחקה · מסופק היה ר"י אם ההיא דירושל' שהניחו
ר' חנינא כנגד כתפותיו פליג אתלמודא דידן מדלא מפליג בין גבוה לנמוך ומיהו נראה
דלמעלה מכתיפיו לא יניחנה אם הפתח גבוה כ"כ ושלא יניחנה (ח) לעולם במקום שאינה
נראית לו וכן משמע הלשון כדי שיפגע במלוה כדאמרי' בסמוך מניחה בטפח הסמוך
לרשות הרבים כדי שיפגע במלוה מיד : דרש רב יוסף משמיה דרבא העמיק לה טפח פסולה
לימא מסייע ליה הניחה בפלים או (שהטה) [*שטלה] עליה מלבן אם יש טפח לריך מזוזה
אחרת ואם לאו ג אין לריך אחרת כי תניא ההיא בפתח שאחורי הדלת פ"ה כיון שאין
לה טפח ולזה ימין ולזה שמאל א"ל מזוזה אחרת וקשה דמג"ל הא ופירש ר"ן כגון שיש
אלל פתח חדר שלריך מזוזה ויש פלים שם שהוא ימין לזה ולזה וכיון שאין ביניהם טפח
נפיק במזוזה אחת : פתחי שימאי פירוש שוממין פ"ה ור"ח פירוש (ט) *שם (אומה שפתחיהם
אין) [*שפתחי א"י] עשוין כן מאי פיתחי שימאי דלית
ליה תקרה פירוש בגג הפתח אלא אבנים בולטות

[*ז"ל התוס' עירובין דף י"א פתחי שימאי
פר"ח פתחי א"י שהם פתחי בני שם] :

מן הגג בתוך חלל הפתח להיות הדלת נוקש עליו או דלת שיקפי פירוש אין להם קורה
מן הלד אלא אבנים בולטים מן הכותל כל אלו פטורין ממזוזה ורש"י ז"ל פי' שאין הבית
מקורה וקשה דכי גרע מן חלר ואין סברא לחלק בין סופו להיות מקורה ובין אין סופו
להיות מקורה : תנו רבנן בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ואם תאמר דביומא
קאמר יכול שאני מרבה בית שער ומרפסת תלמוד לומר בית שמיוחד לדירה ילאו אלו
שאין מיוחדין לדירה ורש"י ז"ל תירץ דהכא מדרבנן והתם מדאורייתא ור"י תירץ דהכא
בפתוחין לבית והיא בפתוחין לחלר : **תתקסב** בית שער הפתוח לחלר ובית פתוח
לבית שער חייב בשני מזוזות וקשה דפשיטא דכל שער חייב במזוזה ואומר ר"י דמיירי
כגון שהאחד מן הפתחים אין רגיל כל כך וקמ"ל דלא מבטל הרגיל את שאינו רגיל ולא
דמי להא דרבי (*שילא) שלא היה רגיל כ"א לו לבדו כדפ"ה לקמן ומיהו ללשון שני
שפ"ה דהרגיל מבטל את שאין רגיל קשה ויש לומר דהכא מיירי שהרגיל כנגדו ומהשיבו :
איתמר לול הפתוח מן הבית לעליה אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת יש לו ב'
חייב בב' מזוזות אמר רב פפא האי אידרונא דאית ליה ד' בבי חייב בד' מזוזות ואע"ג
דבחד רגיל טפי : מובטח אני שכל בית שתקון כהלכתו במזוזה אין שום מזיק יכול לשלוט
בו ובבית שלנו יש קרוב לעשרים וארבע מזוזות לבית המדרש ולבית החורף ולפתח
הבית ולשער החלר הפתוח לר"ה ולפתח הבית הפתוח לחלר ולעליית המקורה שאני אוכל
בקיץ ולכל החדרים של הבחורים ושלום מאיר בר ברוך : רב פפא איקלע לבי רב ושמואל
חזא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דהיינו המזוזות : (ב) השער : (ג) בימין כניסה : (ד) דהיינו : (ה) השיטה : (ו) ואם : (ז) ועוד אם : (ח) ס"א למעלה : (ט) בעירובין דף יא צתוס' בה"מ שם ועבר הי' כך :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון אשר"י וטוב שלא יניח כשיעור שלש אותיות בסוף השיטה וכן בראש השיטה לקיים מה שאמר ונהוג עלמא בסתומות עיי"ש : *)שם דברי ר"ת אלו הרי מביא אותה בס"ת סי' כ' ובסמ"ג ובסמ"ק ובהגהת
מיי' וסגנון אחד להם ז"ל וכתב ר"ת כי הברייתא עיקר במה שהיא חולקת ופרשה פתוחה בראש השיטה דוקא נקראת פתוחה ולא בסוף שיטה ע"כ והיינו ברייתא דמסכת סופרים דקתני אי זו היא פתוחה כל
שלא התחיל בראש השיטה ויש גורסין כל שהניח בראש שיטה חלק מקום שלשה אותיות הלכך מה שכתב כאן וכתב ר"ת עיקר דפרשה פתוחה מתחלת בראש שיטה פי' סי' פתוחות דהיינו חלק שלה מתחלת בראש שיטה :
ש"י ב וקשה הא לסתור שהרי כי מטו לבי כנשתא היו מכבדין זה את זה וא"כ הבית הכנסת חייב במזוזה שהרי כבדו זה את זה בבי כנשתא וכ"ל די"ל דהכי מבית ראיה שבית הכנסת פטור שהרי אמר רבי יוחנן פתח הראוי
למזוזה ולא אמר שחייב במזוזה אלא ש"מ דמחייב לכבד בפתח בהכ"נ משום שראוי למזוזה כלומר שראוי מפני שהיא חשובה לאפוקי בהכ"ס אבל אינה חייבת מפני קדושתה או מפני שאין בה דירה לכך אמר
לשון ראוי אע"פ שאינה חייב במזוזה חייבת לכבד רבו : מהר"ם ג כגון שיש במקצוע הבית פלים קבוע וב' פתחים מחותכין בו אחד לצפון ואחד למערב וקבע מזוזה בפלים בחלל פתח מצפון וכשהדלת פתוח הוי אידך
אחורי הדלת ואם אין בפלים עובי הבדל טפח אין צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי ואע"ג דלגבי פתח מערבי לא הוי ימין כניסה כיון שהוא פתוח לר"ה זהו שהקשה מג"ל הא ופי' הר"ן שאין פתח מערבי פתוח לר"ה
אלא לחדר סתום פתוח לבית לתוכו והוי שפיר ימין כניסה :

*) שייך לדף שלפני זה

באור מהרמ"ב

להכשיר בדבק הייט רק בדיעבד אבל לכתחלה ודאי דאין לדבק והתם בשבת בעינן שיעורא דמהני למצוה לכתחלה
כדאיתא שם · גם לפי מה שכתבתי דכאן דווקא לרשב"א קאמרי אתי שפיר וא"ל מהא דפי' רבינו תם לקמן דף
ל"ה ע"ב ד"ה פוק חזי דשרי בתפירה · דשאני הכא דלא קפדינן כי אם שיהא קשירה תמה בזה שפיר דעל ידי
התפירה הוי ליה קשירה תמה · אבל כאן דילפינן מסוטה או מגט דבעינן ספר א' י"ל דע"י התפירה לא מיקרי
אחד וכל כתוב במהרי"ק שורש קמ"ב גבי מטלית די"א דע"י הדבק מיקרי הספר שלם אבל לא מיקרי ספר אחד
בהכי · ולכן ג"כ אין ראיה ממה שכ' המג"א ריש סי' ע"ו והט"ז בסוף סי' י"ב דמהני קשירה בחוט של ציצית ·
דלא דמי כלל לתפירה דהכא וליכא למילף חדא מאידך · ועוד דבלאו הכי אין הענינים דומים להדדי · דהרי
בציצית עצמו לדעת הרא"ש שם בסי' ט"ו לא מהני תפירה תוך ג' אצבעות אפי' לענין הציצית שיעשה להלאה
הרי דלא מהני תפירה בכל מילי · ועיין בר"ש פרק ב' דאהלות משנה ב' ופ"ג משנה ד' פי"א דנגעים משנה ו' חזר
הנגע לבגד וכו' ושם הביא הר"ש תוספתא בטולה מן המוסגר כו' וגם שם במשנה א' חיבר להם חוט ושם במשנה
ט' שתי דפי חלוק כו' מכל אלו ראיה שאין ללמוד ממקום אחר לכאן ובאמת כתב הב"ח דמנהג כל ישראל שלא
לדבק ואין לשנות : ה"ג ויש לדחות דגבי סוטה דפסול כהאי גונא משום דכתיב בספר דמשמע ספר מבורר כ"ה
בתוספות · ה"ג דלפרש"י ניחא דאתיא למימר שאותו לד שיש בו שמע יהיה כלפי הפתח ולא לנד פנים אבל
לפי' רבינו תם קשה וי"ל לפי' רבינו תם ה"ק שלריך שהלד שכתוב בו שמע יהיה נגד הפתח ולא לנד סופה דהיינו
על הארץ מכ"מ קשה מאי איריא שמע כל שיטה ראשונה נמי עכ"ל העתקתי מלשון הב"ח סי' רפ"ט :
ומקצתה סמוך ומקצתה מופלג · פי' דהספר מפרש דמה שכתב רבינו תם שהלד שכתוב בו שמע יהיה נגד
הפתח ורלה לומר שיעשה חור בסיפי הבית תוך חלל הפתח ויתחוב המזוזה בו ויהיה סופה כלפי
פנים בעומק הכותל ושמע לנד חוץ לאויר חלל הפתח · וע"ז מקשה דאם כן מקצתה סמוך ומקצתה מופלג · ג"ז
כבית חדש : **ואם** יחוק במזוזה ויטים אותה לרוחב הסף · נראה לי דר"ל דמה שכתב רבינו תם שמע יהיה נגד
הפתח רלה לומר שיעשה חור מלד חוץ לסיפי הבית עד פנימי דסיפי הבית ותוחב בו המזוזה ויהיה שמע לנד פנימי
של בית · ועל הארץ כלפי רה"ר וכ"כ ברא"ש ובטור ובזה מיושבים כל הקושיות שהקשה הספר מתחלה · ע"ז אמר
א"כ אין נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח פי' מפני שהמזוזה תחובה מלד רה"ר עד לד פנימי של סף לנד הבית ·
אלא ע"כ דר"ת ר"ל שעושה חור בסיפי הבית שבחלל הפתח כדמעיקרא · והדר תקשה כל הקושיות דמעיקרא ככ"ל
דלא כהב"ח : **פי' ר"י** דאם רגילין כל בני הבית בההיא פתח כו' וזהו פי' שני דרש"י לקמן גבי ש"מ האי
אנדרונא דאית ליה ד' וה' פתחי כו' אבל לפי' הא' דרש"י גם באינו רגיל בו אלא הוא · אם הם רק ב' פתחים
בא' רגיל ובאחד אינו רגיל פתח הרגיל חייב והאינו רגיל פטור · אבל בג' וד' פתחים ואחד רגיל אין הרגיל
פוטר פתחים האחרים ממזוזה ופי' זה העתיק הטור וכתב עוד והרמב"ם כתב כו' ופי' שבית יוסף דלהרמב"ם
הא דקאמר הלך אחר הרגיל ר"ל כשיש פתח א' מביתו לבה"מ אם הוא רגיל בפתח זה חייב ואם אינו רגיל
בפתח זה פטור · לפי' זה לא מיירי כלל מדין שני פתחים שא' רגיל ואחד אינו רגיל דבכהאי גוונא י"ל דשניהם
חייבים ורק כאן דהפתח שבביתו הוא רק מיוחד ליכנס משם לבה"מ · והפתח אינו רגיל לכן פטור · ונראה לי
שזהו דעת הש"ע שהשמיט הך דהלך אחר הרגיל בית רק שני פתחים עיין סי' רפ"ו סעיף י"ד י"ת ודו"ק :
ומאי תחלת שליש העליון להרחקה · נחלקו בזה הרא"ש סבירא ליה דמתחלת שליש עליון עד המשקוף הכל מקומו
ויכול להניחו בתחלת שליש עליון או למעלה ממנו או אפי' בטפח הסמוך למשקוף · ולפירוש זה צ"ל סה

דנקט מצוה בתחלת ש"ע דמשמע שהוא רק מצוה משום דגם אם הניחו למטה מש"ע יוצא כדיעבד אלא שלא קיים
המצוה כתיקונו · והרמב"ם מפרש דתחלת ש"ע דוקא למצוה · אבל למעלה ממנו הוא רק דיעבד לפי' זה הא
דנקט מצוה הוא לאפוקי למעלה מרוחק מתחלת ש"ע אבל למטה משליש עליון אפי' דיעבד אינו יוצא גם ס"ל
להרמב"ם דר' יוסי מודה לר' יהודה דבעינן הרחקה טפח מן המשקוף וק"ק להרמב"ם הא דפס"ג ושמואל דלא
כמאן דע"כ קושית הש"ס דר"י קאמר בגובה משמע מרוחק למעלה מש"ע · א"כ מאי משני שמואל להרחקה קא
אמר · אכתי קשה הא ר"י בגובה קאמר ואם רצה לתרץ להתרצן דגובה דר"י ר"ל תחלת ש"ע העיקר חסר בגמרא
גם אין לומר דהמקשן הוי סבירא ליה דלשמואל דוקא תחלת ש"ע קאמר דאפי' דיעבד מעכב ולכן מקשה מר"י
דאמר בגובה והתרצן משני דשמואל להרחקה קאמר ור"ל לכתחלה ולא דיעבד · וא"כ יש לומר ר"י דקאמר
בגובה רצה לומר לענין דיעבד · דז"א דהרי שמואל להדיא רק למצוה קאמר דמשמע לכתחלה ואם כן דקארי לה
מאי קארי לה · ובנקודת הכסף כתב דהרמב"ם מפרש להרחקה רצה לומר דכדי שלא יעשנו בטפח הסמוך לקורה
עשו חכמים הרחקה שיעשנו בתחלת ש"ע · ולפי זה אתי שפיר דהמקשה היה סבור דשמואל מצוה מדאורייתא
קאמר על כן הוקשה לו מדברי ר"י דמזכיר בגובה · ומשני דשמואל רק לסייג קאמר ור"י איירי מעיקר הדין ·
ולפי"ז התוס' והרא"ש דלא מפרשים להרחקה כהרמב"ם ממילא לא ס"ל כוותיה · ומכ"מ כיון דלשניהם אם מניחה
בתחלת ש"ע שפיר דמי א"כ טפי עדיף להניחה בתחלת ש"ע ממש לצאת ידי שניהם · אבל אם מניחה למעלה
ממנו אינו מקיים המצוה כתיקונו לדעת הרמב"ם · ואע"ג דלפי מ"ש הג"ה אלפסי על שם מז"ה מצוה דוקא בגובה
רחוק מן המשקוף טפח וכן משמע קצת ברש"י בגמרא שכתב יניחנה בגובה וכו' משמע שהמצוה כך הוא ·
מכל מקום כיון שאם עושה כן אינו עושה מצוה כתיקונה לדעת הרמב"ם וכשמניח בתחלת ש"ע אתי שפיר בין
להרמב"ם ובין להרא"ש והתוס' כותיה נקטינן כן נ"ל · ובביאור רש"ל כתב בדעת הרא"ש דבעינן הרחקה טפח
ממשקוף · וצריך עיון דלא כתב כן בטור ועיין בב"י שכתב דאם הניחה למטה מש"ע דפסול להרמב"ם שכך הוא
בברייתא בגמ' ר"ל דקאמר ר"י בגובה ור"ל כיון דתחלת ש"ע למצוה ע"כ בגובה דנקיט ר"ל בדיעבד · א"כ
ש"מ דלמטה מש"ע אפי' דיעבד לא · מיהא לפי הנקודות הכסף הנ"ל לא מוכח מידי : **ומיהו** נראה דלמעלה
מכתפותיו כו' וכ"כ הב"י והט"ז בס"ק ג' : **פ"ה** כיון כו' ר"ל דלרש"י מיירי בשני פתחים פתוחים לנד הבית
אלא שאחד לדרום הבית וא' למערב הבית ועושה מזוזה בימין הפתח שבדרום הבית ומהני גם לפתח שבמערב
הבית כיון שאין הפלים שבין זה לזה טפח · וע"ז קאמר וקשה דמג"ל הא כו' כגון כו' ר"ל שלפירוש הר"ן יש
שני פתחים א' נכנסים בו מדרום לבית וא' למערב יוצאים בו ממערב לחדר שחוץ לבית בלד מערב · ובביאור
דברי רש"י שלפנינו עיין בב"ח סי' רפ"ו ודרישה שהאריכו : **וקשה** דכי גרע מן חלר · ובהרמב"ם מבואר דהא
דשערי חלירות חייבים הוא משום דבתים פתוחים להם · וא"כ לק"מ וכ"כ הב"י ע"ש ה"ר מנוח · אך בהרא"ב"ד
השיג מטעם אחר דהא דגינה פטור ממ"כ אי בית פתוח לו הרי חייב ואי אין פתוח לו בלאו הכי נמי פטור משום
דאינו מקורה · וע"ז צריך לומר כתירוץ הרא"ש והספר כאן לחלק בין בית שעומד להיות מקורה ובין דבר שאין
סופו להיות מקורה והכי קי"ל בב"י : **וההיא** בפתוחים לחלר · וצריך לומר הא דבסמוך בית שער הפתוח לבית
ולחלר חייב משום דבית שער עצמו פתוח לבית אבל כאן הבית שער פתוח לחלר ואל החלר פתוחים לו פתחי הבתים
לכן נהי דהחלר חייב אבל הב"ש פטור · ולכן מ"ש הספר בסמוך וקשה דפשיטא דכל בית שער חייב כו' קושיא
א הוא רק להר"י כהרי"ף דלא תי' כהרי"ף ולדידיה סבירא ליה דפתוח לחלר שוה כפתוח לבית · אבל להרי"ף ודאי
סמ"ל עובא דכאן דב"ש פתוח לחלר פטור אע"ג דאל החלר פתוחים בתים ואם בב"ח עצמו פתוח לבית ולחלר
חייב

יזה הסוה פתחה דלא הוה לה אלא חדא פצימא משמאלא עביד ליה מזוזה א"ל כמאן כר' מאיר איומר דאמר ר"מ מימין משמאל מי אמר מאי היא דתניא על מזוזות ביתך דרך ביאתך מן הימין דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר ברישא ואין לדקדק דאם הוא איטר ברגליו ורגלא השמאלית עקר ברישא יעשה המזוזה דרך שמאלו ביאתו מידי דהוה אתפלין דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית משא"כ בתפלין דהוין לי' לחודיה ואיכא דאמרי מהכא ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח בימין בבא איש בית ה' ומאי ר' מאיר דתניא בית שאין לו אלא פתח אחד ר' מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין מ"ט דר' מאיר מזוזות כתיב ומאי טעמא דרבנן מזוזות כתיב זו גירסת ר"י ר"ף דתניא מזוזת שומע אני דשוע' מזוזות שתים כשהוא אומר בפרשה [שניה] מזוזות הוי רבוי אחר רבוי למעט מזוזה אחת ר' ישמעאל אומר אין צריך הרי הוא אומר על המשקוף ועל שתי המזוזות זה בנה אב כ"מ שנאמר מזוזה אינו אלא אחת עד שיפרט לך הכתוב שתים · בתוספות האריכו הרבה בגירסא הספרים וכיש אם למקרא ולמסורת ולבסוף כתבו וז"ל ומיהו נראה לר"י עיקר כמו שמצא בגאון מבורגוניה דפרשה ראשונה כתיב מזוזות ופרשה שניה מזוזות מלא ומזוזות נמי משמע תרי וכו' אידך דכתיב מזוזות והוי שפיר רבוי אחר רבוי וכן נמצא בספר הרמב"ם ובדי הוא לסמוך עליו לקיים תלמודינו עד כאן לשונו : תנו רבנן וכתבתם יכול יכתבנו על האבנים (*ודין הוא) נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה מה להלן על הספר אף כאן על הספר או כלך לדרך אחר מה להלן על האבנים אף כאן על האבנים ראה למי דומה דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתיבה הנוהגת לדורות ולא מכתיבה שאינה נוהגת לדורות פ"ה כתיבה מכתיבה היינו מגט וקשה הספר דכתיב בגט נגבי גט לספירת דברים ודיו ואפי' כתבו על עלה של זית או על קרן של פרה כשר ופי' נמי בקונט' דבגט בעינן דיו וקשה דהא בפ"ק דגיטין תנן בכל כותבין בקומוס וכו' ונראה דמהתוב זאת זכרון בספר יליף כדלעיל וא"ת נילף מגט שנוהג לדורות ולא לבעי ספר ודיו וי"ל ילפינן מצוה ממצוה פרט לכתיבת גט שהוא עבירה ועוד דאין זה א כתב (*הוגא) [*הוגה] לדורות א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי רחמנא אמר מזוזות מזוזות ואת אמרת ניליף כתיבה כתיבה אמר קרא ובתבתם כתיבה תמה והדר על המזוזות א"כ גזירה שוה למה לי אי לאו גזירה שוה ה"א ליכתביה אאבנים (*או) [*ולקבעיה · מ"י] אסיפא דביתיה קמ"ל ה"ג רש"י ז"ל כתיבה תמה והדר על המזוזה פי' ועל עצים ועל אבנים אי אפשר כתיבה תמה והקשה ר"ת דלמה לא יכתוב כתיבה תמה אם האבנים חלקות ור"ג ור"ת גורס *) כתיבה והדר כו' ולא גרסינן תמה והאריך בתוספות יע"ש · גרסי' פרק האשה שנתארמלה איתמר ספר שאינו מוגה אמר ר' אמי עד ל' יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור אלא יתקן או יגנז אמרי' בסנהדרין פרק כ"ב אע"פ שיש לאדם ספר תורה שהניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו ודיני ס"ת למלך עיין במסכת סנהדרין פרק כ"ב תניא במ"ס מסרגלין בקנה לאו לאפוקי ס"ין אלא לאפוקי עופרת וכיוצא בו שהסרטוט על ידי צבע · הכותב את השם אפי' מלך שואל בשלומו לא ישיב לו היה כותב שנים ושלשה שמות כאחד מפסיק בינתיים ומשיב · הטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מאותו שם אלא מתחיל מאות שלפניו : ת"ר יש שמות נמחקין ויש שמות שאין נמחקין אל אלהים וכו' כדאיתא פרק שבועת העדות : **תתקסג** ת"ר וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלפין עיינין ולא עיינין אלפין · ביתין כפין כפין ביתין גמלין צדין צדין גמלין דלתין רישין רישין דלתין ההין חתין ההין ווין יודין יודין ווין זיינין נונין נונין זיינין טיתין פיפין פיפין טיתין פשוטין כפופין כפופין פשוטין סמכין ממין ממין סמכין פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה או שכתבה כשירה או שירה כמותה או שכתבה שלא בדיו או שכתב האזכרות שלה בזהב הרי אלו יגנזו לעיל פירשתי שכל האותיות האלו שהזהיר התנא לחלק בין צורת כתיבתן צריכות דומות במקצת זו לזו גרסינן בפרק הקורא את המגילה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב · אמרינן בקידושין ובפרק בני העיר **תתקסד** אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים ללמוד תורה בדמיו או לישא אשה והוא שאין לו דבר אחר למכור : תניא בפרק בני העיר **תתקסה** תשמישי קדושה נגנזין תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה דלוסקמא של ספרים ותיק של ס"ת ושל תפלין ומסקינן בפרק נגמר הדין דבעינן הזמנה והנחה בתוכו אבל הזמין ולא הניח בו או לא הזמין והניח הרי זה חול גמור בירושלמי דמגילה אמרינן הבימה שעומד עליה האוחז ספר תורה והלוחין שכותבין עליהן להתלמד אין בהם משום קדושת ארון אבל יש בהם משום קדושת בהכ"נ · גרסינן בפ' המוצא תפלין כותבי ספרים תפלין ומזוזות לא התירו להם להפך היריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או בגד · גרסינן בפ' השולח אמר רב נחמן נקטינן ס"ת שכתבו מין ישרף נכרי יגנז נמצא ביד מין יגנז ביד נכרי אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו אמרי לה יגנז חיישינן שמא נכרי כתבו : **הגה"ה** עיין פרק שני דגיטין שם כתוב כל דין דיו באורך ומהו דיו : ההוא דאתא לקמיה דר' אבא א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גוילים שבו לא עבדתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד

[*פי' יליף מל' כתיבה]

חדושי אנשי שם

נ"ב: א י"מ דס"פ שאין מחויב ליתן גם לאפוקים"ת ומזוזה דהוכה היא לדורות ומצוה וז"כ פירושו דאין זה כתב הנוהג כלומר דאין הגט אלא לפי שעה ואין זה הכתב של אותו הגט קיים לדורות כי מיד לאחר נתינת הגט אותו הגט בטל וק"ל :

באור מהרמ"ב

חייב גם בפתח הפתוח לחצר · אך לפי' זה צריך לומר להר"י חצר ובית שוה דחייב מדאורייתא · ובטור לא משמע כן אלא אדרבה משמע ב"ש הפתוח לחצר או לבית לעולם הוא רק חיובא מדרבנן ויש לומר דגם הס' דמקשי דא"כ פשיטא גם כן ר"ל פשיטא דחייב מדרבנן · והנה תלוקא דהרי"ף הוא על ב"ש ומרפסת אבל לענין אכסדרה אם הוא אכסדרה רומיתא דיש בה ד' מחיצות רק שעשוי חלונות דאז יש לה פתח בזה יש חילוק בין פתוח לבית או לחצר · אבל באכסדרה שאין לה רק ג' מחיצות דאז אין לה פתח בצד רביעית אף בסמוכה לבית פטור כ"מ בב"ח ובדרישה סימן רפ"ו · (מיהו לפי' זה יש לתרץ דל"ק אכסדרה אאכסדרה בלא"ה רק דיש לדחות דבאכסדרה שאין לה רק ג' מחיצות לא צריך למעטינהו מקרא ופשוט):**דשאני** מזוזה דהוא לשימור כל בני הבית וכתב הש"ך בסימן רפ"ט ס"ק ב' דאפי' כל בני הבית אטרי רגל דלא שייך טעם הספר מכ"מ עושה בימין דעלמא ע"ש הטעם ובלאו הכי י"ל דלא הוצרך הספר לטעמו כ"א למאן דמפיק ימין ביתך דרך ביאתך · אבל לא לאיכא דאמרי ויקח יהוידע הכהן כו' או בלא"ה ימין דוקא· ואין לחלק בין איטר לשאר בני אדם · כ"מ בס' שאילות שלום פי' השאילתות פ' אתחנן : **ר"מ** מחייב · כתב הרא"ש דיש פוסקים כר"מ ומשום דר"ע ור"י משמע דסבירא להו הכי · ולפמ"ש הסמ"ג דבמכילתא יליף דאין עושה מזוזה רק במקום אחד על צד מזוזה אחת ולא על שתי המזוזות ילפי' מדכתיב מזוזת לשון יחיד · א"כ לפ"ז יכול להיות ר"י ור"ע לא קא מיירי כלל מדין אם יש ב' פנים או א' אלא ר"ל שאין עושה רק מזוזה א' על צד א' ולא על שתי הצדדים ולכן א"ש כל הפוסקים דפסקו כרבנן עכ"ל : **ולא** לבעי ספר ודיו · מבואר כאן דמזוזה דיו בעינן וכן בתפילין כדכתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ג' ומכאן קשה אמ"ש בביאורי רש"ל אמ"ש הסמ"ג הל"מ שיהיו כותבין ספרים תפילין ומזוזות בדיו והגי' הוא ז"ל דדוקא בספרים דיו בעינן אבל לא בתו"מ והוא תימה לעניות דעתי דזהו נגד משמעות כל הפוסקים : **היה** כותב ב' וג' שמות יחד · מסכתא לה בשמות שאינם נמחקים כגון ה' אלהינו ה' · אי נמי בכותב הספר והניח האזכרות לכותבן בסוף יחד בית יוסף על שם הר"י אכסנדרי וד"ע ע"ש : **סתומה** לא יעשנה כו' והה"ד עשה פרשה במקום שאין פרשה · ולענין התיקון דעת הרמב"ם דאין להם תקנה כ"א יגנז · ולהרשב"א יתקן והכי נוהגין כדכתב בהגה"ה סי' פר"ה מיהו אם עבר ותיקנו י"ל להרמב"ם כשר דבשביל שהוא מנומר לא פסלינן אחר התיקון ע' טו"ז סי' ר"פ ס"ק ב' : **בזהב** כו' והה"ד שאר תיבות שכתבן בזהב ג"כ פסול אלא שבשאר תיבות מהני אם חזר וגררן משא"כ באזכרות ש"ך סי' רע"ז · ורק מ"ש להשיג אדרישה המעיין בדרישה ימצא שגם דבריו יש לפרשן בגרירה : **ומהו** דיו · במס' סופרים פ"א הלכה ה' אין כותבין לא בשחור ולא בקומוס ולא בקנקנתום ולא במי טריא ואין נותנים קנקנתום בדיו · מבואר מזה דדיו ממש בעינן · ובהא דאין נותנים קנקנתום בדיו טעמו כדאמרי' בעירובין דף י"ב דבעינן וכתב ומחה כתב שיוכל להמחות וכו' ר"ת דגם מי אפצא פסול משום שאינו דיו וכו' הרא"ש כיון דמעורב בגומא כשר ונקרא דיו · ובמרדכי דגיטין הוסיף דה"ה מי טריא והפצא יחד מיקרי דיו · ובמנין אם בעינן כתב שיכול למחות לא הזכיר הרא"ש כלום· והרמב"ם ברים הלכו' תפילין כתב ג"כ דבעינן כתב שנמחק · ובדיעבד אם כתב במי אפצא וקנקנתום כשר · ולכאורה צ"ל לדבריו דהא דבמס' סופרים דקתני דאין כותבין ר"ל לכתחלה · דומיא הא דאין נותנים קנקנתום לדיו דג"כ ר"ל רק לכתחלה · ואכתי קשה מהא דאיתא בשבת ר"פ כל כתבי כתב בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום מהו · ופי' שם התוס' דלענין הצלה מפני הדליקה קא מיבעי ליה אבל ודאי אין ניתן לקרות בהם א"כ ש"מ דאפי' דיעבד פסול קומוס וקנקנתום ע"כ נראה דמה שכתב הרמב"ם ואם כתבו במי אפצא וקנקנתום כשר דר"ל שמעורבין יחד שאז נקראו דיו והש"ס דפוסל בקומוס ובקנקנתום ר"ל כ"א לבדו · וכ"מ בכ"מ שם שכתב שהרמב"ם ס"ל כהרא"ש דחולק על ר"ת · משמע דמפרש טעמיה דהרמב"ם כטעמיה דהרא"ש שהוא משום שעירבן אך קשה לפי"ז מה שמסיים הרמב"ם א"כ מה מיעטה הל"מ שאמרה דיו כו' דמאי קושיא דהרי לא הכשיר הרמב"ם רק בתערובות שניהם והל"מ מיעטה אם כל אחד בפ"ע אע"כ משמעות לשונו דגם כל אחד לבדו כשר א"כ הדרא קושיא לדוכתיה מהא דרים פ' כל כתבי מיהו עיין מ"ש בהגהת מיימוני שם ע"ש רבינו שמחה דכל דבר המתקיים ושחור מיקרי דיו ליכא להקשות עליו מהא דרים פרק כל כתבי משום דשם קאמרינן דקומוס וקנקנתום אינו דבר המתקיים ואע"ג דאינה נמחק מ"מ ג"כ אין מתקיים כמ"ש התוספות שם · והרא"ש שדקדק דבר המתקיים י"ל שפיר שקומוס וקנקנתום איתו בכלל · ולפי"ז י"ל ג"כ מה שהכשיר הרא"ש מי אפצא עם קומוס או מה שהכשיר המרדכי מי אפצא עם מי טריא היינו דוקא אלו מפני שהן אפשר שמתקיימים ורק דלר"ת פסולים דתערובות אינו מיקרי שם דיו וכש ז"ל ס"ל דתערובות מיקרי דיו אבל בקומוס ובקנקנתום דפסולים משום שאינם מתקיימים גם בנתערבו יחד פסולים · ויצא מזה דלכתחילה אין לערב קנקנתום בדיו כדברי הרמב"ם וקומוס וקנקנתום שערבן יחד יש לפוסלו אפי' דיעבד כמשמעות הגמרא דר"פ כ"כ · ובר"ש ובמרדכי לא הוזכר הכשרס · ועכ"פ אם לא נתערבו כ"א קומוס בעיניה וקנקנתום בעיניה ודאי דפסול יכולי עלמא ואף לרבינו שמחה · ובש"ע סי' ל"ב באורח חיים · ובי"ד סי' רע"א קיצר בזה והנ"ל לעניות דעתי כתבתי : **ההוא** דאתא לקמיה דר"א א"ל ספר תורה שכתבתי כו' גווילין שבה לא עבדתים לשמה כו' על סוגיא זו מקשו בה הראשונים ז"ל קושיא התוס' פרק נגמר הדין דף מ"ח ע"ב על מה שפירש"י שם תנאי היא דפליגי בהזמנה מילתא תנא קמא דלא בעי עיבוד לשמה סבירא ליה הזמנה לאו מילתא ואין העיבוד לשמה מועיל ע"כ אין צריך להעיבוד לשמה ורשב"ג ס"ל הזמנה מלתא ומועיל העיבוד לשמה · ואנן דקי"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא א"כ אין צריך עיבוד לשמה · וכאן משמע דקי"ל דבעי עיבוד לשמה · ובעל המאור ז"ל בסוכה דף ט' משנה סוכה ישנה כו' מקשה עוד כיון דקיימא לן הזמנה לאו מלתא אם כן הלכה כתנא קמא ובסוכה שם מדמקשה מדשמואל ושביק לרב צריך לומר דהלכה כשמואל דבציצית טוויה לשמה בעינן ובמנחות דף מ"ב מבואר דשמואל סבירא ליה הלכה כרשב"ג וא"כ קשה אהדדי · ונראה שהתוס' לא רצו להקשות ע"ד המאור משום דהם סבירא ליה דקושית הש"ס באמת המ"ל מרב כמו משמואל כמו שכתבו במנחות שם וכן המאור לא רצה להקשות קושית התוס' · שהמאור שם מתרץ זה בסוף דבריו במ"ש ונראה לי שכל המחלוקת כו' אבל בכתיבה עצמה כו' וה"ה לגווילין דכל להדי כתיבה ככתיבה דמי כו' ע"ש · והנה התוס' והמאור תי' על דרך אחד דהעיקר כפירוש ר"ח דמפרש בהיפוך תנא קמא סבירא ליה הזמנה מילתא ורשב"ג סבירא ליה הזמנה לאו מלתא ועל כן קי"ל כרשב"ג וקי"ל גם כן כשמואל · וכתב בספר התרומה דלפירוש ר"ח דלרשב"ג דהזמנה לאו מילתא ומשום הכי צריך עיבוד לשמה דמכ"מ אין העיבוד מועיל שלא יהא רשאי לשנותה לחול שהרי גם אם עיבוד לא הוי כ"א הזמנה · כמו אורג בגד למת · ולפי דבריו הא דבעינן עיבוד לשמה אינו הטעם כמו לפי' רש"י כדי להכינו לקדושה ושיהא אסור לשנותה לחול · אלא הטעם משום דחובתו כך הוא לעשות מצותו לשמה כמו שכתב הרמב"ן במלחמות שם אבל במאור יש שם ערבוב דברים לכאורה שכתב וז"ל ורבא כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה ועל הזמנה גרידתא לא סמכינן כמו אורג בגד דהזמנה היא ולא דמי לעיבוד רצועות שהרצועות יש בהם בעצמם מצות קשירה מה שאין כן בבגד המת שאין בו מצוה אלא שהוא נאסר עם המת בכריכות וכל מה שנעשה בו קודם לכן אינו אלא הזמנה בעלמא ואינו נאסר בה עכ"ל משמע שעל ידי העיבוד לשמה נאסרת יותר מבאילו היה הזמנה וע"כ צא ליישב דמ"ש מאורג כו' מטעם שכתב ושוב מיד אחר זה כתב וז"ל וה"ה לרצועות של תפילין אם בא לשנותן אחר העיבוד קודם שיתחברנה לקציצה הרשות בידו שאינה נאסרת בהזמנה אע"פ שעיבדן לשמן וא"כ לכאורה הם דברים סותרים אהד"ד · ונראה שגם המאור ס"ל כספר התרומה דלא נאסרו בעיבוד לשמה · והעיבוד אינו להכינו לקדושה ולהוציאו מתורת חול אלא העיבוד הוא מפני שכן חובת מצותו להיות עשייתו לשמה אלא שהוקשה לו מ"ש דלענין לקיים חובת לשמה לא מהני הזמנה ובענין עיבוד ועל ידי העיבוד מקרי עשייתו לשמה · ומ"ש דלענין גורם האיסור אמרינן דהזמנה ואורג בגד שהוא מעשה שוין דכמו דהזמנה אינו אוסרת כן אורג אינו אוסר אע"פ שהוא מעשה · ע"ז כתב דשאני רצועות שיש בהם מצות קשירה בעצמה רצה לומר שפיר העיבוד מפני לשמה מאילו היה רק הזמנה דלשמה · אבל גבי איסור דאורג בגד שאין האיסור מצד עצמותו כ"א מצד שהן נכרכים עם המת ע"כ המעשה אורג לא עדיף מהזמנה · אבל לעולם לענין איסור דשנוי לחול גם הוא סבירא ליה דאין נאסרת על ידי העיבוד וכדכתב בסוף דבריו · אבל הר"ן בחידושיו לסנהדרין הביא דברי המאור הללו וכתב בשמו וזה לשונו ואע"ג דרבא סבירא ליה דאפי' בהזמנה על ידי מעשה לא מתסרו כו' אפשר מתוך שהרצועות עצמם הם דבר של קדושה משום שי"ן ויו"ד של תפילין כדאיתא בשבת ואינם תשמישי קדושה הרי הן נאסרות על ידי הזמנת מעשה עכ"ל ותמה עליו שם קושיות רבות ע"ש · הרי שהבין מבעל המאור דמה שכתב שרצועות יש בו מצות קשירה כו' רצה לומר שע"כ נקראו גוף קדושה ונאסרים ע"י עיבוד ותימה איך הבין סוף דברי המאור וצריך לומר דמפרש מה שכתב בסוף וה"ה לרצועות הוא תי' אחר ור"ל דמתחלה קאמר דנאסרת מטעם דהוי גוף קדושה והדר קאמר וה"ה די"ל ג"כ לרצועות שאינם נאסרות כמו אורג בגד כו' וכשיטת ספר התרומה · ומכ"מ במה שכתוב בטעם המאור דמ"ש כיון שיש בהם בעצמן מצות קשירה דרצה לומר דמפני כך מקרי גוף קדושה זה אינו מבואר במאור אדרבה פשטות דבריו הן כאשר פירשתי דמשום דיש בהם בעצמם מצות קשירה לכן מעשה שבהן עדיף מהזמנה לענין קיום חובת המצוה דלשמה ולא כן באורג בגד מפני שאיסורן ע"י כריכתן למת אין המעשה שנעשה בבגד רק הזמנה· ומ"מ במ"ש המאור אח"כ שאינם נאסרות קודם שיחברנו לקציצה דמשמע מזה דאחר שיחברנו לקציצה נאסרות לא משמע כן במנחות דף ל"ד ע"ב דמוקים להא דתניא חדא תפילין של ראש עושה אותו של יד בהדתי כו' משמע להדיא דאף בשכבר מחוברים בקציצה רשאי לשנות הבתים וכ"ש הרצועות ויש לעיין במה שכתב המאור אח"ז וז"ל ונראה לי שכל המחלוקת לא נאמרה אלא לענין תשמישי מצוה ותשמישי קדושה כו' כגון כו' ורצועות כו' אבל בכתיבה עצמה של ס"ת ושל תפילין דכ"ע בעינן לשמה שהוא גוף קדושה וליכא מאן דפליג בהו · לכן גווילין של ס"ת כו' דכל להדי כתיבה הוי ככתיבה כו' וקשה הא לפי מ"ש המאור שם מקודם פי' ר"ח דמשום דהל"מ הוא דבעינן עיבוד א"כ בגוף הקדושה דהזמנה דידיה מלתא א"כ אדרבא לא ליצטרך מעשה לשמה אלא בהזמנה תסגי לה · ועוד קשה מי דחקו לכך שהרי לפום פי' ר"ח קי"ל שפיר כר' שמעון בן גמליאל ובעינן עיבוד לשמה א"כ יש לומר דהוא הדין מהאי טעמא בעי כתיבה לשמה ומה הוצרך לטעם אחר · ונראה לכאורה דמ"ש המאור לחלק בין תשמישי קדושה לגוף קדושה אינו ר"ל דיש חילוק לענין הזמנה · ר"ל דהזמנה לאו מלתא גבי תשמישי קדושה והוי מלתא גבי גוף קדושה · דלעולם אין חילוק דאף בגוף קדושה הזמנה לאו מילתא אלא שבא ליישב כיון דכבר הוכן לקדושה על ידי העיבוד א"כ למה לי כתיבה לשמה על זה אמר כיון שהוא גוף קדושה חיוב מצותו כך היא שיכתב בקדושה אבל לא שבא לחלק בענין הזמנה כלל אך מכ"מ ממ"ש כגון האורג בגד כו' גם מה שסיים לכן גוילין כו' משמע שבענין הזמנה אתא לחלק בין תשמישי קדושה לגוף קדושה וכ"כ המלחמות שם וז"ל ומה שפי' דרבא ל"ל הזמנה לאו מלתא בגוף קדושה כו' הרי שהבין כן בהמאור שמחלק דבגוף קדושה הזמנה מלתא ואם כן קשה לדבריו דסתרי אהדדי דלפום פי' ר"ת אדרבא דכל היכא דסגי ליה בהזמנה לא בעי מעשה ואם כן טעמו לענין כתיבה לשמה נהפוך הוא ונראה שהרמב"ן מפרש דברי המאור כך דה"ק דבגוף הקדושה לכ"ע הזמנה מלתא אם כן הא דבעי כתיבה או עיבוד גווילין לשמם דהוי גם כן ככתיבה משום דהוי להדי כתיבה ע"כ אינו מטעם הכנה לקדושה דלזה לא היה צריך מעשה והוי סגי בהזמנה אע"כ דאינו מטעם הכנה לקדושה אלא דמצותו כך הוא שיכתוב לשמה וכן עיבוד דגווילין דהוי להדי כתיבה וע"כ ממילא בעיבוד כ"ע סברי הכי דאף למ"ד הזמנה מלתא גם כן בעינן עיבוד גוילין וכתיבה לשמה דכיון דבגוף הקדושה אין פלוגתא אי הזמנה מלתא או לאו מלתא ע"כ אם למ"ד הזמנה מלתא אין צריך עיבוד לשמה גם למ"ד הזמנה לאו מילתא אין צריך לשמה · ואם למ"ד הזמנה לאו מלתא צריך לשמה ממילא כן הוא ג"כ אף למ"ד הזמנה מלתא · באופן שעפי"ז שפיר סבירא ליה להמאור הך חלוקה דגוף קדושה לענין הזמנה ומכ"מ מה שכתב בר"ן בחידושיו ע"ש המאור דסבירא ליה דגם רצועות מיקרי גוף קדושה · זה אינו מבואר במאור אדרבה משמע בהיפוך כדכתיבנא : **והנה** לדברי המאור א"ש הא דבגיטין פ' השולח דף מ"ה פס"ג ורשב"ג עיבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי כו' דמקשי' שם דלמ"ל להש"ס להקשות מכתיבה ולא מקשה מעיבוד גופא דמיירי ביה רשב"ג אבל לפי דברי המאור כאן א"ש דלרשב"ג לא קאמר דבעי עיבוד לשמה כ"א ברצועות דהוי רק תשמישי קדושה והזמנה לאו מילתא ע"כ בעינן עיבוד לשמה · אבל בספר תורה דהוי ליה גוף קדושה והזמנה מילתא אם כן לא היה צריך עיבוד לשמה · לכן מקשה דמכל מקום כתיבה לשמה בעינן וממילא העיבוד דגווילין דס"ת כל להדי כתיבה הוי ליה ככתיבה ובעינן עיבוד לשמה מטעם שדינו ככתיבה · ואין להקשות להמאור מנ"ל להש"ס להקשות מדמצריך רשב"ג עיבוד לשמה גבי רצועות דמצריך עיבוד גבי גווילין משום כתיבה דמנ"ל הא · ואם סבירא ליה מכחות הך סברא לא היה צריך להקשות מכח דברי רשב"ג כלל · וי"ל לפי מה שכתבתי לעיל מודה המאור דעיבוד הרצועות אינו אוסרת ורק שהעיבוד הוא לקיים חובת מצותו לשמה ע"כ שפיר יליף מיניה השתא בת"ק בעינן עיבוד לשמה משום חובת המצוה לשמה מכ"ש בכתיבה דהוי גוף קדושה דבעינן חובת מצותו לשמה והוא הדין עיבוד דגוילין דהו"ל ככתיבה : **גם** א"ש מה שמקשין התוספות שם · דמאי פריך הגמ' כתיבה לשמה הא בעינן דהא נימא דסגי בסתמא דכתיבה לשמה והתם בכתב העובד כוכבים לא גרע מסתמא ובאמת בספר התרומה סי' קנ"א הוכיח מכח קושיא זו דלא מהני סתמא אלא בעינן כוונה מפורשת לשמה אבל התוס' לטעמיה דבמנחות דף מ"ב ע"א כתבו להוכיח דסגי בסתמא · וע"כ מקשים · אבל לדברי המאור א"ש דהרי משום דבעינן כתיבה גם העיבוד דהוי להדי כתיבה בעינן לשמה ועל העיבוד לכ"ע סתמא דידיה לא הוי לשמה דאין סתם עיבוד עורות קיימא לס"ת ולא"ש : **ובאשר** פי' במאור כ"מ ג"כ מה שכתב אח"ז דגם טויה לציצית דבעינן לשמה הוא גם כן משום דהזמנה לאו מלתא לכן בעינן מעשה טויה · שמקשה הרמב"ן הא בציצית דהו"ל רק תשמישי מצוה אינה נאסרת דהרי תשמישי מצוה נזרקין א"כ מה מועיל הטויה דלשמה · ולק"מ שגם המאור סבירא ליה היכא שאין מועיל המעשה דלשמה לענין האיסור לשנותו לחול מכ"מ בעינן מעשה לשמה משום חובת המצוה · והנה לדברי ר"ח שהביא שם דלשמואל דאמר טוויה לשמה בעינן הוא משום דהזמנה לאו מילתא · אבל רב דסבר דאין צריך טויה לשמה טעמא דידיה משום דסגי בהזמנה לשמה ולפי דבריו הסוגיא מרווחת טובא · ולא קשיא אהדדי הסוגיא דמנחות הנ"ל דמדמה תפילין לציצית אהסוגיא דסוכה דף ט' דמשני שאני ציצית דכתיב ביה קרא גדילים תעשה לך כו' שהסוגיות האלו סותרות להדדי כמו שכתב הרמב"ן במלחמות · גם הר"ן בגיטין בפירוש הלכות הרי"ף שם דלפי' ר"ח אתי שפיר דלא בא הש"ס לדמויי תפילין וציצית בעיקר הדבר · דבודאי בהא שפיר יש לומר בציצית כתיב קרא ובתפילין לא כתיב קרא אלא הש"ס מדמי רק להא מילתא דכי היכי דסבירא ליה לרשב"ג שם דבעינן עיבוד דוקא ולא מהני הזמנה · כן הס"ל בעינן ג"כ טוויה ולא מהני הזמנה וכי היכי דלת"ק שם לא בעי עיבוד לשמה משום דסגי ליה בהזמנה לשמה הוא הדין ה"נ כאן לא צריך טויה וסגי ליה בהזמנה · ואין להקשות מנ"ל להש"ס הכי דלמא שמואל אף כתנא קמא וגם כת"ק סבירא ליה דלא סגי בהזמנה והא דלא בעי

עיבוד

בכך נאמן אתה להפסיד ס"ת ומ"ש מהר' אמי דא"ל אזכרות שבו לא כתבתים לשמן וא"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ולא על ס"ת התם איכא למימר טעי [*בדר' ירמי'] הכא קא פסיד כוליה

באור

פיסק לשמה לאו משום דסגי בהזמנה לשמה אלא משום דבתפילין לא בעינן לשמה כלל משום דלא כתיב קרא ויש לומר דס"ל להס כו' דודאי התנא קמא לא פליג עליה דרשב"ג כ"ג מלתא דלשמה דאם לא כן ס"ל דאין צריך עיבוד ולא הזמנה לשמה מ"ה דבגוף הדין דלשמה מודה תנא קמא ורק בהא פליג דאין צריך עיבוד משום דסגי ליה בהזמנה · ולכן שפיר מדמי הש"ס לציצית · וכן צריך לומר על אביי דקאמר תנאי היא כו' דסבירא ליה ג"כ [illegible] רק אהא דמצריך רשב"ג עיבוד ואינהו לא מצרכי משום דסגי ליה בהזמנה · ובאמת תירוץ זה הוא כעין שתירץ הר"ן בפירוש ההלכות בגיטין · רק שהוא ז"ל תירץ כן אם נקוט כפירש"י דלמאן דאמר הזמנה לאו מלתא [illegible] ורק למאן דאמר הזמנה מלתא בעינן עיבוד לשמה כדי להכינו לקדושה ושיהא אסור לשנותו לחול [illegible]

[illegible]

קאמר בסוגיא דרב כתנאי · (גם בהיפך בהא דכתב לאביי אליבא דכ"ע הזמנה מלתא וטעמא דתנא קמא הוא משום דלא בעיא הכנה לשמה כלל הוא מכח הסוגיא דסוכה דמחלק בין ציצית דכתיב קרא אם כן בתפילין דלא כתיב קרא י"ל דלא בעי עיבוד לשמה כלל) · והנה לפום הא דכתב דרבא סבירא ליה דלכ"ע הזמנה לאו מלתא היה יכול ליישב ולומר דקי"ל כרשב"ג אע"ג דלרש"י רשב"ג סבירא ליה הזמנה מלתא היינו לאביי אבל לרבא גם רשב"ג סבירא ליה הזמנה לאו מלתא ואפי' הכי בעי עיבוד לשמה והוי א"ש בפשיטות הך דגוילין דבעי עיבוד לשמה כרשב"ג ולא היה צריך לדוחק דיליה דיש לימוד גם בס"ת דדרשה זו דכתבו לכם לא מליט בגמרא וגם הוא א"ש הא דקי"ל כשמואל אף לפום סוגיא דמנחות אלא משום דהוא ז"ל בא ליישב דברי הרי"ף דפוסק כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה בתפילין ואפי' הכי בס"ת בעי עיבוד לשמה ע"כ הוצרך לשנויי דיש לימוד גבי ס"ת ועוד מפני הראיות שהביא דתפילין ומזוזות נקחין מכל אדם מסייע ליה · ולפי זה לרש"י ותוס' דגורסין בברייתא דף מ"ב דספרים ומזוזות נקחים מכל אדם אבל תפילין אינם נקחים אלא מן המומחה ולפירש"י טעמו הוא משום דבעי עיבוד לשמה א"כ אדרבה משם ראיה דבעי עיבוד לשמה והתוס' שם ד"ה תפילין יש להם בדיקה שכתבו טעם אחר נרא דאין נקחין אלא מן המומחה מכ"מ סבירא ליה דבעיבוד בקיאים כל אדם אבל לעולם אפי' מזוזה בעינן עיבוד לשמה ומכ"ש תפילין אם כן לדידהו קי"ל כרשב"ג · והקושיא מהא דקי"ל הזמנה לאו מלתא מתיישבת ע"פ דברי הרמב"ן דרבא לא סבירא ליה כאביי בהא דקאמר תנאי היא אלא סבירא לרבא דאף לרשב"ג הזמנה לאו מלתא · גם הראי' שהביא הרמב"ן מהא דלוקח לבתים בודק כו' תי' התוס' שם בא"ד גם בד"ה ואין נקחים כו' ובלאו הכי קשה על רמב"ן דהרי איתא שם המוכר חוטי תכלת כשרים לציצית והרי בציצית לכ"ע אינם נקחים אלא מן המומחה משום דחיישינן לקלא אילן או לטעימה או לצביעה שלא לשמה כדאיתא בסוגיא אם כן למה כשרים מכולן וכאן לא שייך למימר דמסתמא נפלו מבעה"ב כמו בלוקח טלית מצוייצת דהרי חוטין הן ועדיין לא נעשו בבגד א"כ יכול להיות מתגר והדר גיהוש לכל הני א"ו כתי' התוס' דסמכינן ארובא דבקיאים בעשיה לשמה אם כן גם בתפילין י"ל הכי וכתירוץ התוספות וצריך עיון · ואם כן ליכא ראיה כלל לפסוק כת"ק · מעתה המורם מהנ"ל · דהקושיא שמקשים התוס' על רש"י דמפרש לרשב"ג הזמנה מלתא והא קי"ל כרבא ואפי' הכי קי"ל בס"ת דבעי עיבוד לשמה זהו מתורץ בתלת טעמי הדא כמו שכתב המאור דכל דדמי לכתיבה ככתיבה דמי וכתיבה לכ"ע בעי לשמה משום דחובת מצותו כך היא · ועוד מתורץ בתירוץ הרמב"ן דבס"ת כתיב קרא כתבו לכם ועוד מתורץ בתחלת דברי הרמב"ן די"ל דוקא אביי ס"ל אליבא דרשב"ג הזמנה מלתא אבל רבא ס"ל אליביה דכ"ע הזמנה לאו מלתא ואפי' הכי בעי רשב"ג עיבוד לשמה · והקושיא שמקשה המאור על רש"י דקי"ל כרבא דהזמנה לאו מלתא וקי"ל כשמואל דבעינן טויה לשמה ושמואל סבירא ליה כרשב"ג דבעינן עיבוד בתפילין לשמה וזה סתרי אהדדי לפירש"י ועל זה יש שני תירוצים האחד דודאי קי"ל כרבא וקי"ל גם כן כשמואל מדמקשה בסוכה אליבא דשמואל אבל מכ"מ לא קי"ל כרשב"ג משום דלהסוגיא דסוכה שאני ציצית דכתיב קרא · הב' דבאמת קי"ל כרבא וכשמואל וגם כרשב"ג אלא דסבירא ליה דרבא חולק על אביי אליבא דרשב"ג וסבירא ליה דגם רשב"ג ס"ל הזמנה לאו מלתא כנ"ל ברמב"ן אלא שכדי ליישב הרי"ף נריכין לדחוקי כמו שכתב הרמב"ן · עכ"פ שיטת רש"י מרווחת : **והרמב"ם** פסק דעור הבתים אין צריך עיבוד לשמה ופסק דהזמנה לאו מלתא וכתב הבדק הבית בסי' ל"ב דמפרש כרש"י ופוסק כת"ק ולדבריו אכתי קשה הא בציצית פוסק כשמואל דבעינן טויה לשמה והיינו כרשב"ג כדאוקימנא במנחות וצ"ל דהרמב"ם ס"ל דסוגיות מתחלפות כמ"ש הרמב"ן ונקט לעיקר סוגיא דסוכה דציצית שאני דכתיב קרא גדילים תעשה לך כו' והכי קשה הא בגוילין דס"ת פסק דבעינן לשמה והוא כקושית התוס' על רש"י · ולתרץ זה כתב במ"א סי' הנ"ל ס"ק נ"א דהרמב"ם ס"ל כהי"מ שכתבו התוס' דבתים דהוי תשמישי קדושה הוא דס"ל לתנא קמא הזמנה לאו מלתא אבל בגוילין דהוי גוף קדושה אמרי' לכ"ע הזמנה מלתא · והנה בסי' ל"ג הביא דברי הרמב"ם דס"ל דרצועות דתפילין בעי עיבוד לשמה והניח בבד"ה בצ"ע ותי' במג"א סק"י דמשום דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני א"כ בעינן שיעשו לשמן ובעי ג"כ עיבוד לשמן ותימה דהא דשחורות לשמן בעינן מנ"ל דהא ליתא בגמרא אלא שבסמ' התרומה והסמ"ג והגהות מיימוני כתבו כן והטעם בגדם שם דילפינן מטויה דציצית דבעינן לשמה · והיינו משום דאינהו תפסו כסוגיא דמנחות דהרי גם בתפילין ס"ל כרשב"ג מהאי טעמא משום דקי"ל כשמואל · אבל להרמב"ם דנ"ל דנקיט כסוגיא דסוכה דציצית שאני דגלי קרא א"כ כי היכי דלא ילפינן מצות סוכה מציצית וכן לא ילפינן מיניה בתים דתפילין מציצית כן נמי ליכא למילף שחרות דרצועות מציצית וא"כ הא גופא מנ"ל דבעי' לשמה וקושית הב"י במ"ע · איברא לפמ"ש הב"י בסי' ל"ב דלעולם הרמב"ם פוסק כרשב"ג וס"ל כפי' ר"ח דלרשב"ג הזמנה לאו מלתא ורק שמפרש פלוגתא דת"ק ורשב"ג מיירי ברצועות ולא בבתים ולפי"ז שפיר י"ל דגם השחרות דרצועות בעינן לשמה וילפינן מציצית וגם תפילין ילפינן מיניה וכרשב"ג · ורק בבתים דלא מיירי רשב"ג ויש סברא דבתים קילא משום דאין צריך עור מעובד כלל לכן שם אין צריך עיבוד לשמה אבל המג"א דתופס כתי' הבד"ה דרמב"ם פוסק כת"ק ומפרש הפלוגתא על הבתים א"כ (א"ז) ע"כ נ"ל דס"ל כסוגיא דסוכה א"כ אין ראיה כלל להשחרות רצועות לשמן והקושיא במ"ע מנ"ל דעיבוד רצועות בעינן לשמן ולכן באמת גם בבד"ה הניח דברי הרמב"ם בסי' ל"ג בצ"ע משום דלפמ"ש בבד"ה סי' ל"ב ליכא ליישב כלל :

ואמת דלדברי הב"י דהרמב"ם מוקי לפלוגתא דת"ק ורשב"ג ברצועות לכאורה יש לפרש עוד דהא דמחלק הרמב"ם בין בתים לרצועות בלאו האי טעמא דב"י משום דלא בעי עור מעובד דדוחק אלא י"ל כך הרמב"ם ס"ל כפי' ר"ח דהיכא דהזמנה מלתא לא צריך עיבוד לשמה וס"ל ג"כ כסברת המאור דבגוף קדושה הזמנה מלתא היא וס"ל כהרמב"ן במלחמות דכתב דגוילין לא מיקרי גוף קדושה משום דגוילין אגב כתב קדשי וע"כ שפיר דבעינן ברצועות עיבוד לשמה משום דהזמנה לאו מלתא כפי' ר"ח · וגם שפיר דבעינן גוילין לס"ת עיבוד לשמה משום דהוי ג"כ רק תשמישי קדושה דאגב כתב הוא דקדשי וג"כ הזמנה לאו מלתא בדידיה · אבל בבתים שיש שי"ן כתוב בגוף הבתים בזה לא שייך סברת הרמב"ם דמהעור עצמו הוא הכתב בזה לכ"ע הו"ל גוף קדושה וכיון דבגוף קדושה הזמנה מלתא הו לא צריך עיבוד לשמה · ורשב"ג דבעי עיבוד לשמה מיירי ברצועות רק לפי"ז לא הוי הך דינא דאין צריך עיבוד לשמה כ"א בתפילין של ראש אבל בשל יד דליכא שי"ן וא"כ הו"ל רק תשמישי קדושה לכ"ע דמאי שנא מגוילין לס"ת ואז הזמנה לאו מלתא ובעיא עיבוד לשמה · וא"ל א"כ איך תניא בדף ל"ד ע"ב דעושה משל ראש של יד בתחלתי הא בשל ראש לא היה צריך עיבוד לשמה ובשל יד צריך עיבוד לשמה וממילא אף באם היה גם של ראש מעובד לשמו לא מהני לשל יד כמ"ש הב"י בסי' ל"ב דמש"ה לא מהני עיבוד לשם מזוזה לתפילין משום דלהרמב"ם דלא בעי עיבוד לשמה במזוזה לא נחשב אותה עיבוד כלל · דז"א דלא דמי כלל דבמזוזה הא דאין צריך עיבוד לשמה הוא מצד קולא דידיה ע"כ העיבוד דלשמו לא מהני לתפילין אבל כאן הא דבשל ראש לא בעי עיבוד הוא משום דגם הזמנה דלשמה בלא העיבוד יש לו אותו קדושה דעיבוד וא"כ אם עיבד לשמו לא גרע בזה · ולכן אם עשה של ראש מעור מעובד לשמו שפיר יכול לעשות ממנו של יד בתחלתי ומ"מ כיון דהרמב"ם לא חילק בכך בין של ראש לשל יד נ"ל כסברת הב"י : **ובנמ"י** פרק נגמר הדין כתב דקציצה דתפילין וגם הקלף וגוילין מיקרי גוף קדושה והזמנה דידהו מילתא היא אבל רצועות מקרי תשמישי קדושה · ולענין עיבוד פסק דהכל בעי לשמה נראה שתופס שיטת הרז"ה בכללו אכן ברצועות דתשמישי קדושה והזמנה לאו מלתא בעי עיבוד לשמה כרשב"ג ובקלף וגוילין אע"ג דהוי גוף

מהרמ"ב

קדושה מ"מ כל דלהדי כתיבה ככתיבה דמיא · וכן בקציצה של ראש אע"ג דהוי ג"כ גוף קדושה מ"מ הרי יש שי"ן בתפילין של ראש והו"ל ג"כ להדי כתיבה · ובשל יד דליכא כתיבה · מ"מ של יד ודאי הוי רק תשמישי קדושה כמבואר בתוס' דסנהדרין דלא שתרי דברי הי"מ דס"ל הבתים הם תשמישי קדושה אלא רק משום דיש שי"ן בתפילין של ראש · ממילא בשל יד דליכא שי"ן הוי שפיר רק תשמישי קדושה ובתשמישי קדושה דהזמנה לאו מלתא הדר בעינן עיבוד לשמה ולכן נקט במאור רצועות דוקא דמשמע אבל קציצה יש לו דין גוילין ולפי"ז לענין הזמנה מלתא בתפילין של יד מודה הנמ"י דהזמנה לאו מלתא דהרי הוא רק תשמישי קדושה · דאין לומר ג"כ דהוא גוף קדושה דא"כ א"צ עיבוד לשמה דהא ע"כ תפיס כפי' ר"ח דהיכא דהזמנה מלתא לא צריך עיבוד לשמה · וגם האי טעמא דדמי לכתיבה לא שייך בשל יד דהא אע"כ דבשל יד היינו טעמא משום דנקרא תשמישי קדושה והזמנה לאו מלתא בדידיה ולכן בעינן עיבוד לשמה · וא"כ לגבי הזמנה לאודיה בבתים של יד לכ"ע הזמנה לאו מלתא : **ולפי"ז** יש מקום להגיה המאור ממה שתפס עליו הרמב"ן דלדבריו נריך לאוקים הפלוגתא דת"ק ורשב"ג ברצועות וכתב שפיר זהו שיבוש · והשתא יש לפרש דברייתא זו דפליגא רשב"ג ות"ק בלא"ה איירי בשל יד או בתתך השיי"ן כמ"ש המרדכי לקמן גבי כריכות מטלית דבשל ראש לא הוי שרי לטלות עור עליה משום דלא מתחזי השיי"ן כי אם בתתך מקום השיי"ן כמ"ש הב"י בסי' ל"ב ד"ה ציפן זהב באופן שאין השיי"ן מן הטלאי כלל א"כ בכה"ג הו"ל כשל יד דליכא הך סברא דלהדי כתיבה והו"ל רק תשמישי קדושה ולכן פליגי ת"ק ורשב"ג אי הזמנה מלתא או הזמנה לאו מלתא · אבל בשל ראש דאיכא כתיבה והו"ל גוף קדושה משום השיי"ן באמת לכ"ע בעי לשמה · ובהכי א"ש דנקט התנא כאן דין עיבוד לשמן שאין לו שייכות להכא כמ"ש ברמב"ן אלא משום דכאן בטולה עור דמיירי דוקא באין השיי"ן מאותו טלאי בכה הוא דקאמר ת"ק דא"צ עיבוד לשמן אבל בבית שעושה בו השי"ן הו"ל בהדי כתיבה וא"ש הכל : **והנה** יש לעיין בין לרש"י דס"ל דהעיבוד לשמה הוא משום דמועיל שאסור לשנותו לחול והוי פי' זה מוכן לקדושתו ועיבוד היינו הזמנה · ולר"ת בהיפך משום דבהזמנה לא קיים חובת מצותו לשמה כ"א בעיבוד דעדיף בזה מהזמנה קשה הא לפי מ"ש הב"י בסי' ל"ב אם עבדו לשם מזוזה לא מהני עיבוד לשם תפילין · ולפי"ז גם אם עבדו לשם תפילין דאע"ג הזמנה מלתא לרש"י אליבא דרשב"ג מ"מ היינו שלא לשנות לחול אבל להורידו לקדושה קלה לכאורה כמו לדידן דס"ל הזמנה לגוף קדושה מלתא הוא אפ"ה יכול לשנותו לקדושה קלה כמ"ש המג"א בסי' ל"ב ס"ק י' ובסי' מ"ב סק"ג וכן הוא הדין נמי למאן דס"ל הזמנה מלתא אפ"ה מותר לשנותו לקדושה קלה א"כ גם כשעבדו לשם תפילין יכול לשנות למזוזה דהיא קדושה קלה מתפילין · וא"כ כי היכי דלא מהני לתפילין אם היה כוונת עיבודו לשם מזוזה · כן מה"ט עצמו לא מהני עיבודו לתפילין · כיון דאינו מועיל בעיבוד כוונה זו יותר מאילו היה הכוונה למזוזה ולרש"י עיקר עיבוד לשמה הוא מה דיועיל עיבודו להכנת הקדושה מיהו לרש"י י"ל דכאן שעיבדו לצורך בתים מני מיירי בעיבדו כל שהוא או שלא במקום הכתיבה כן נראה מדברי רמב"ן במלחמות ואין ראוי לכתיבת מזוזה ולחול כבר הועיל העיבוד לשמה דתפילין אע"ג דבידו לעבדו כהוגן מ"מ השתא דלא עבדו רק כ"ש אינו מוכן רק לתפילין אבל לר"ת דהעיבוד לשמה הוא משום שאינו (משום) [מועיל] הזמנה אבל היכא דמועיל הזמנה א"צ עיבוד לשמה קשה א"כ לת"ק אמאי לא בעי עיבוד לשמה דאע"ג דס"ל הזמנה מלתא [מ"מ] בהאי הזמנה עדיין ראוי למזוזה וכי היכא דאם עבדו למזוזה לא מהני לרשב"ג לעשות [עליו] תפילין כן לת"ק אם הזמין לתפילין שעדיין ראוי למזוזה לא קיים חובת מצותו ובעינן עיבוד דוקא דעדיף מהזמנה דאי בהזמנה אע"ג דמלתא היא מ"מ אינו מלתא לקדושת התפילין דוקא ואפשר לדחוק דמ"ש הב"י דתפילין חמירי ממזוזה היינו פרשיות דתפילין אבל הבתים דתפילין י"ל דמזוזה חמיר מהן מהבתים של תפילין א"כ כשהזמינם לבתים לתפילין שוב ליכא לשנותו לקלה ממנו וא"ש · אבל כיון שאין זה מפורש בשום מקום נ"ל דהעיקר דדוקא לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא בתשמישי קדושה · ורק בגוף קדושה קי"ל דהזמנה מלתא בהא אמרינן דמ"מ רשאי לשנותן לקדושה קלה דלענין הא הו"ל גוף קדושה כתשמישי קדושה והו"ל הזמנה לאו מלתא · אבל למ"ד הזמנה מלתא אף בתשמישי קדושה לדידיה י"ל דאף להוריד לקדושה קלה אסור ולכן א"ש בין לרש"י ובין לר"ת לרשב"ג עיבוד לשמה דהוי כהזמנה ומהני אפי' שלא להורידו לקדושה קלה ולר"ת לא בעי עיבוד לשמה לתשמישי קדושה משום דגם ע"י הזמנה דמלתא היא אסור להורידו לקדושה קלה וכן מוכח בקושית הש"ס דף ל"ד ע"ב דפריך הגמ' ולאביי דאמר הזמנה מלתא מא"ל וקשה הא שם מיירי לענין הורדה משל ראש לשל יד · ש"מ דלאביי דס"ל הזמנה מלתא היה אין חילוק דאפי' להורידו לקלה ממנו אסור אדרבה בהא אתי שפיר מה שהקשה בה"ג סי' ס"ה על קושית הש"ס ולאביי כו' דילמא כי היכי דמחלקין בהזמנה דגוף קדושה לדידן בין לשנותו לחול דאסור לשנותו לקדושה קלה דשרי כן הוא ג"כ לאביי בהזמנה דעלמא · והא א"ש דאביי דאוקים דבריו כתנאי ולרש"י ס"ל כרשב"ג ולר"ת ס"ל כת"ק ע"כ נ"ל דהזמנה מלתא היא אפי' לענין הורדה לקדושה קלה וא"ש : **ואכתי** קשה לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא ורק בגוף הקדושה הזמנה מלתא והזמנה דגוף קדושה לתודא ס"ל דאסור לשנותו לחול דוקא אבל שרי לשנותו לקדושה קלה וא"כ קשה עיבוד הקלף דפרשיות או עיבוד הגוויל דס"ת מה מהני דהא לדידן הזמנה לאו מלתא רק משום דגוף קדושה הוא הזמנה מלתא והרי אכתי יכול להורידה לקדושה קלה וא"כ לרש"י דס"ל דלא בעי עיבוד לשמה רק היכא דהזמנה מילתא וכיון דלדידן ל"מ ורק משום דהוי גוף קדושה א"כ עדיין לא הועיל העיבוד דיכול לשנותו לקלה ומאי שנא דלא מהני אם עיבוד פרשיות דתפילין למזוזה או אם עיבדן לשם תפילין כיון דאכתי יכול לשנותו ותיהו בגוויל דס"ת להפוסלים גויל במזוזה ומכ"ש פסול בתפילין א"כ לא שייך בו להורידו לקדושה קלה · אבל להמכשירים מזוזה בגויל או בכותב בקלף לתפילין דשייך בו הורדה לקדושה קלה למזוזה קשה : **איברא** לפמ"ש דלרש"י הא דקלף וגוילין בעינן עיבוד לשמה הוא כסברת המאור משום דכל להדי כתיבה הו"ל ככתיבה א"ש אבל להנהת המ"א שהוא משום דהוי גופיה קדושה קשה : **ובהכי** א"ש דבשבת דף ע"ט ע"ב פיסקא קלף כדי לכתוב עליו ורמינהו קלף ודוכסוסטוס כו' מאי מזוזה מזוזה שבתפילין ושם בתוס' ד"ה תנן קלף כדי לכתוב עליו כו' אין לפרש דהכי פריך מדנקט קלף מכלל דדוכסוסטוס לא · דא"כ לעיל דמשני מאי מזוזה כו' אכתי תקשה לי' מתני' כו' והשתא י"ל דהא דתפילין על הדוכסוסטוס לא תליא בפלוגתא דת"ק ורשב"ג דלת"ק דלא בעי עיבוד לשמה בבתים משום דהזמנה לאו מלתא אבל בעור הפרשיות דהוי גוף קדושה והזמנה מלתא בעינן עיבוד לשמה דוקא שיכתוב על הקלף · דלפום אותו ס"ד דש"ס הוי ס"ל דקלף פסול למזוזה ע"ש וא"כ כשעיבדו לשם תפילין מועיל דאסור לשנותו לחול ולמזוזה בלא"ה א"א ומהני עיבודו מטעם הזמנה מלתא בגוף קדושה אבל על דוכסוסטוס לא משום דמזוזה אדוכסוסטוס ודאי מצותו היא ע"כ לא הוו עיבודו לתפילין מועיל כלום · דהרי הזמנה לאו מלתא בעלמא ורק בגוף קדושה הזמנה מלתא ובזה יכול לשנותו לקדושה קלה א"כ לא הוי ליה עיבודו מועיל כלום לתפילין כמו אילו עיבדו מעיקרא למזוזה דלא מועיל לתפילין ואכן עיבוד לשמה דתפילין בעינן שיועיל שלא יהא רשאי לשנותה למזוזה ע"כ בעינן דוקא קלף מה שהוא פסול לגבי מזוזה · אבל לרשב"ג דס"ל הזמנה מלתא בכל גווני אף בתשמישי קדושה ולדידיה אין יכול להוריד לקדושה קלה שפיר מהני העיבוד לתפילין (שפיר) ע"כ רשאי לכתוב ג"כ אדוכסוסטוס · ולפי"ז מצינא למימר מתני' כת"ק וברייתא כרשב"ג אבל על רב פריך הגמ' שפיר דהרי גם איהו ס"ל במנחות דף מ"ב כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ולרש"י משום דהזמנה לאו מלתא ואפ"ה מתיר לכתוב תפילין אדוכסוסטוס ומקשה עלה הש"ס שפיר מדיוקא דמתני' וא"ש · גם לפי זה נסתלקו קושית הר"ן בחידושי סנהדרין על המאור דלדבריו דרצועות הוי גוף קדושה ובגוף קדושה הזמנה מלתא קשה א"כ למ"ל עיבוד לרשב"ג והרי אליביה דפי' ר"ח סגי בהזמנה ועוד א"כ אביי לית ליה ראיה מת"ק דהזמנה מלתא דשאני התם דהוי גוף קדושה ומכ"ש אם נוקים בבתים דקשה טפי והשתא י"ל נמי דלגוף קדושה לכ"ע הוי הזמנה מלתא מ"מ משום הזמנה דגוף קדושה כיון דבעלמא לאו מלתא יכול להורידו לקדושה קלה ועיבוד דלתפילין אינו מועיל שלא להורידו למזוזה והו"ל רק כאלו עבדו למזוזה · ולכן לרשב"ג דס"ל הזמנה לאו מלתא בעלמא ורק בגוף קדושה מלתא היא ובזה רשאי לשנותה לקלה · לכן נריך עיבוד לשמה דעדיף מהזמנה וכן מת"ק מוכח דס"ל הזמנה מלתא · דאי הזמנה לאו מלתא ורק בגוף הקדושה הזמנה מלתא הוי נריך עיבוד דעדיף מהזמנה · כדי שלא יהא רשאי לשנותה למזוזה · אבל כיון דס"ל הזמנה מלתא אפי' בתשמישי קדושה וא"כ אפי' לקדושה קלה אינו יכול להוריד · שפיר סגי ליה בהזמנה לתפילין וא"צ עיבוד וא"ש : **והנה** בהא דמשני הש"ס בדף ל"ד דלאביי מיירי בדאתני קשה לכאורה ג"כ השתא דאתני ויכול לשנותו לתפילין של ראש לעשותו של יד וא"כ מה הועיל עיבודו לשל ראש לפירש"י דצריך דוקא עיבוד שיועיל שלא לשנותו דהרי אכתי יכול לשנותה לשל יד · וי"ל באמת דגם אם עיבדו לשל יד מהני אע"ג דקדושתו קלה משל ראש מ"מ לענין עיבוד מהני מזה לזה דאל"כ קשה בלא"ה איך עושה משל יד של ראש דהא לא עיבדו לשל ראש אע"כ דלענין עיבוד הו"ל שניהם מעין קדושה א' שמועיל העיבוד מזה לזה · ורק לענין להורידו משל ראש לשל יד הוא דקפדינן וזה פשוט :

ולפי"ז אם מתנה שיהא יכול לשנותה לחול אז לא הוי עיבוד לשמה או אפי' במתנה להורידה לקדושה קלה אחרת אז לא הוי עיבוד לשמה וצ"ע : **נשאר** עוד לבאר מ"ש הרמב"ם דמזוזה אין צריך עיבוד לשמה וכתב הכ"מ תשובה לחכמי לוני"ל משום דמזוזה אינו חובת הגוף אלא חיובו הוא רק כשיש לו בית · ולכאורה קשה הא ס"ל בציצית כשמואל דבעי טוויה לשמה והרי גם בציצית אין חובת הגוף ולא מיבעיא למ"ד דוקא כשלבשו דהוי חובת גברא ודאי דדמי למזוזה ואפי' למ"ד חובת טלית מ"מ אם אין לו ד' כנפות אינו מחויב בציצית ואפ"ה בעינן לשמה ועוד דהא קי"ל חובת גברא (וע"ש במרדכי דהה"ג באמת פוסק חובת טלית אבל כל הפוסקים חולקים בדבר) וי"ל דהרמב"ם תופס סוגיא דסוכה דף ט' דשאני ציצית דכתיב גדילים תעשה לך כו' אבל היכא דלא כתיב קרא ורק בתפילין מצינו דא' רשב"ג דבעינן לשמה וכיון דיש לחלק בין תפילין למזוזה דאינו חובת הגוף אין לנו ראיה שיצטרך לשמן · אך הא קשיא במנחות דף מ"ב דקאמר הגמ' כתנאי · ומשמע דרב ודאי לא ס"ל כ"א כת"ק וקשה הא שפיר מצי סבר אף כרשב"ג ורק בתפילין דהוי חובת הגוף בעינן עיבוד לשמה אבל לא כן בציצית · אע"כ דהש"ס מדמי חובת הגוף לחובה מצוה הבאים ע"י אמצעי א"כ איך לדידן נחלק בין תפילין למזוזה · ועי"ז נ"ל דסמכינן אסוגיא דסוכה דמחלק בין ציצית לסוכה דזהו חלוקה אחרת דמחלקינן דציצית עדיפא ובעינן טפי לשמה משום דכתיב קרא כו' אבל בהא דנימא דציצית קילא מתפילין בזה לא מצינו חולק אהסוגיא וכיון דבסוגיא זו מבואר דאין לחלק ביניהם א"א לחלק עוד וצ"ל בדוחק דהך כתנאי עיקרו אדשמואל קאי ולא על רב (אי נמי כיון דלדידן ס"ל כרשב"ג וס"ל גם כן בגדילים תעשה לך קאי למדרש לשם חובה ותקשה למ"ל קרא נילף מתפילין · אע"כ דציצית דאינו חובת הגוף קילא · כן ה"נ במזוזה · אבל אין זה ראיה כלל דודאי ציצית מתפילין ליכא למילף דתשמישי מצוה קיל מתשמישי קדושה אלא כדאמרן) : גם יש לעיין להרמב"ם הנ"ל בירוש' דסוף מגילה דמייתי לה הרא"ש שם ובב"י א"ח ס"ס ל"ח דשם פליגי (ר"ה) [שמואל] ור"ת תפילין ומזוזה מי קודם ע"ש דקאמר מתניתא מסייע לשמואל דאמר מזוזה קודם דתניא מזוזה אין עושה ממנו תפילין תפילין עושה ממנו מזוזה · והיא הברייתא דמייתי במרדכי לקמן השנויה בהיפוך מהברייתא דמייתי בש"ס דילן דמנחות דף ל"ב ולהרמב"ם כיון דלמזוזה א"צ עיבוד ולתפילין נריך עיבוד א"כ בלאו האי טעמא דאין מורידין כו' א"א לעשות ממזוזה תפילין וליכא למימר דבעיבדו למזוזה מיירי אע"ג דא"צ דהרי אותו עיבוד לא מהני לתפילין אע"ג דהשתא מזוזה חמירא מ"מ עיבודו לשמו דל"צ הו"ל לשמו דידיה שלא לשמו לגבי תפילין כמ"ש הב"י בסי' ל"ב ונריך לדחוקי דמיירי בעשאו מעיקרא לצורך תפילין אלא שכתב עליו אח"כ מזוזה כיון דמזוזה חמירא ואם בלאה ורוצה לעשות ממנו אח"כ תפילין נולא האי טעמא דאין מורידין מקדושה

חמורה

טוליה אגרא וש"מ קושטא קאמר · ירושלמי דפ"ק דמגילה **תתקסו** הל"מ שיהו כותבין בדיו ובעור מסורגל וכורכין בשיער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין ויכתוב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום נחשתן ואם שינה פסול ולא יהא כותב חציו על קלף וחציו על עור ואין כותבין אלא על עור בהמה טהורה או חיה טהורה שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך ומיהו אפי' על עור נבילה שרי רק שיהא טהורה במינה והעיבוד לשמה צריך שיתן היהודי העורות בעיבוד לשמן או יסייע וצריך שיאמר בפירוש אני נותן לעיבוד לשם דבר קדושה וכן טוייה דציצית ובהתחלת הכתיבה בס"ת תפילין ומזוזות צריך שיאמר בפירוש אני כותב הכל לשם תורת ישראל והאזכרות לשם קדושה וכן בגט צריך אמירה ואין די בכל אלו במחשבה (*ובספר) [*ובפרק] התכלת הארכתי ועיין שם · אמרינן בפ' שני דמגילה **תתקסז** שהבא לתפור יריעות של ס"ת של גוזו לא יתפור כל האורך אלא יניח למעלה ולמטה מעט כדי שלא ימסך בחוזק ויתפור בגידין ומבחוץ אע"פ שלשון הברייתא במ"ס משמע דלא אתי לאפוקי רק שלא יתחוב המחט בתוך הכתב ומ"מ נהגו להחמיר אף בזו ולעיל פירשתי : **תתקסח** כל היושב לפני ס"ת ישב באימה ובפחד שהוא העד הנאמן על כל באי העולם שנאמר והיה שם בך לעד ואמרו חכמים ז"ל כל המחלל התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכבדה גופו מכובד על הבריות וכשספר תורה עומד כל העם עומדין ויש שעומדים בשעת קריאת התורה ומביאין ראיה דכתיב בספר עזרא ובפתחו עמדו כל העם ואין ראיה מכאן דבברכות מפרש עמדו לשון שתיקה כמו עמדו ולא ענו עוד והכי משמע בירושלמי דההוא גברא דהוה קרי וסמיך אמר ליה עמוד מה נתינה בעמידה ובאימה וכו' משמע דדווקא לחזן יש לעמוד וכן עמא דבר א ובשעת קריאת התורה אסור לספר אפילו בדברי תורה והכי משמע מקרא דלעיל והא דאמרינן בסוטה פרק אלו נאמרין רב ששת מיהדר אפיה וגרים היינו בלחש שלא יפסיד אחרים מלשמוע ובהלכות גדולות פי' והוא דאיכא י' דלייתי לס"ת וכתב מהר"מ מי שלא חזר הסדר שנים מקרא ואחד תרגום יכול לחזור עד יום רביעי דמידי דהוה אהבדלה ורבינו יהודה פירש דלאחר השבת לא יצא כיון שהתחילו במנחה פרשה אחרת לא מיקרי עם הציבור ומהאי טעמא אם חזר הפרשה מיום הראשון יצא כיון שכבר התחילה הפרשה במנחה מקרי שפיר עם הצבור ומיהו עיקר המצוה לחזור קודם אכילה בשבת דהוא ליה משלשה דברים שצוה רבי את בניו חזרו הפרשה קודם אכילה ואל תדורו בגובה של עיר כו' כדאיתא בירושלמי עיין במרדכי בגיטין סוף פרק הניזקין ושם הארכתי : אמרינן פרק הניזקין מהו לקרות בחומשים להוליא הצבור ומסיק דלא מפני כבוד הצבור ומשמע דאם מחלו הצבור על כבודם שרי ופירשו התוס' דווקא לדידהו אם היו כל ה' חומשין ביחד הוה שרי משום דכל ספריהם היו נגללין אבל לדידן אסר · מהר"ס · ועוד אומר מהר"ס שבטוב יכולין לקרות האב והבן והאח זה אחר זה רק שמניחין בשביל עין הרע ואין צריך לחזור ההפטרה עם הסדר ולא הפרשה של מנחה עוד כתב מהר"ס (א) **תתקסט** דהיכא שקראו לתורה ששה וסיימו הסדר [*עם הששה] ואמר החזן קדיש. אין צריך לחזור ולקרות ז' אלא מפטירין ואחר כך יאמר קדיש דאפי' מפטיר קטן עולה למנין ז' כדאיתא פרק (*בני העיר) [*היה קורא דף כ"ג ע"א] הכל עולה למנין ז' אפי' קטן ואפי' אשה ואפי' עבד וכפר"ת : גרסינן במרובה עשרה תקנות תקן עזרא כו' ובסמ"ג מייתי לה ותקנה עשירית שיטבול בעל קרי קודם שילמוד תורה ותקנה זו בטילה דקי"ל כר' יהודה בן בבא דשרי ומה שנהגו להתענות בשני וחמישי ולקרות בתורה דאמרינן בילמדנו דהמ' יום אחרונים שעלה משה למרום עלה בחמישי וירד בשני והורלה [*ע"כ הג"ה] : כתב המיימוני שמזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה וראייתו בסמ"ג ובספר התרומה כתב דאין לסמוך עליו בזה ואין מברך בשעת כתיבה שהנחתה זו הוא גמר מלותה וכשיקבענו במזוזה יברך אשר קדשנו במלותיו וצונו לקבוע מזוזה · ת"ר מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל לפי שאין להטריח הרבים שלא ידחה כל אחד הבדיקה על חבירו דקדירה דבי שותפי וכו' : ת"ר כיפה שיש בה עשרה טפחים חייבת במזוזה דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין ושוים שאם יש ברגליה עשרה שחייבת ונראה לי דווקא ברוחב ד' : ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חלירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואולרות יין ושמן חייבין במזוזה יכול שאני

מרבה

הגהות מהרי"ו ומהצה"ש (א) כך הגיה מורי שיחי' עי' בתוס' דמגילה פרק הקורא דף כז ד"ה ת"א עולה וכן הוא בטור הל' שבת סי' רפ"ב ומסיים אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא הששי ואומר אח"כ קדיש שהרי מפטיר עולה למנין ז' וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לומר קדיש פעם אחרת :

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה במרדכי פרק רבי אליעזר דמילה כתב שמהר"ש היה **עומד** בשעת קה"ת ומביא פסוק ויעמוד **כל** העם בברית משמע שכל העם חייב לעמוד ושם תירלתי קלת עיין שם :

באור מהרמ"ב

תמורה הוי רשאי דהרי מעיקרא עיבדו לתפילין וא"ל דא"כ במנחות דף ל"ב דפריך הגמרא כיולא בזה על הברייתא השנויה שם דתפילין אין עושה מזוזה כו' הא מורידין עושין והא מזוזה בעי שירטוט · ולהרא"ש שם הקושיא מתפילין דוקא · וקשה דלמא מיירי דשירטטו מעיקרא שרלה לכתוב מזוזה וע"כ שירטטו אלא שגוב נמלך וכתבו תפילין דלהך ברייתא תפילין תמורה והוי מעלין בקודש ואם א"כ בלאה נולא האי טעמא דאין מורידין הוי שרי אע"כ נ"ל דדחיקא ליה לאוקים בכה"ג דנמלך וא"כ נשאר הקושיא כאן על הך ברייתא להרמב"ם ואע"ג דברייתא שלנו מהופך מ"מ בהא לא פליגי סברייתות אהדדי · וי"ל דהתם מקשה שפיר כיון דכתב אח"כ תפילין עליו ע"כ היה שעיבדו לשמה א"כ גם כוונתו מעיקרא היה לתפילין דאל"כ לא מהני עיבודו בכוונתו לשם מזוזה וא"כ נ"ל דמעיקרא עיבדו לתפילין ושוב שירטטו למזוזה ושוב נמלך לתפילין זהו לא יתכן אבל כאן שפיר י"ל דעיבדו לתפילין ושוב עשה מהם מזוזה וא"ש ודו"ק : **ואבתי** קשה דבהא דבשבת ד' ע"ט ע"ב פריך הגמ' קלף כדי לכתוב כו' ורמינהו קלף ודוכסוסטוס כדי לכתוב עליו מזוזה וקשה מאי קושיא הא ע"כ הך שיעורא דקלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין היינו אם עיבדו לשם תפילין כדקי"ל דלפרשיות לכ"ע בעי עיבוד לשמה אבל ברייתא קלף דומיא דוכסוסטוס קאמר מה דוכסוסטוס למזוזה מני מיירי בלא עיבדו לשמן דהא א"ל · גם קלף מיירי מכה"ג וכיון דלא עיבדו לשמה תו אין ראוי לתפילין ורק למזוזה ע"כ בעינן שיעורא דמזוזה · וי"ל דאדרבה משם סייעתא להרמב"ם דהרי גם להחולקים תקשה דלמא ברייתא מיירי בעבדו למזוזה ובעבדו למזוזה ס"ל להב"י דפסולין לכתוב עליו תפילין ע"כ בכה"ג בעינן שיעורא רבא דמזוזה א"כ קושיא זו קשה לכ"ע אבל על הרמב"ם אדרבה יש לתרלו דקושית הש"ס עלה דמתניתי' למה נקט שיעורו דקלף מעובד דוקא נהי דבהא שמעינן (בהא) שיעורא זוטא מ"מ לא ה"ל לנסבק למיסב שיעורא בקלף סתמא דאינו מעובד לשמה דג"כ חייב ובשיעורא רבא דהו אשמעינן בה טובא דאפי' באינו מעובד יש חיוב אע"כ דלעולם אף באינו מעובד אין השיעור דקלף כדי לכתוב מזוזה ופה"ג שפיר · אבל להחולקים דהקושיא נוקים במעובד למזוזה דוחק לתרץ הכי דקושית הש"ס אמאי נקיט קלף מעובד לתפילין ושביק קלף מעובד למזוזה · דודאי קלף מעובד לתפילין דסגי בשיעורא זוטא הוי רבותא · אבל להרמב"ם הקושיא לנקוט קלף סתמא · ובהכי א"ש מ"ש התוס' שם ד"ה והא מדקתני סיפא · דהמ"ל רישא וסיפא אהדדי וא"ש דזהו לק"מ דמלינא לאוקים רישא באינו מעובד בעינן שיעורא דמזוזה וסיפא במעובד לכן סגי ליה בשיעור דתפילין אבל המתניתא מקשה ליה שפיר אבל השתא דמשני מאי מזוזה מזוזה שבתפילין מקשה שפיר והא מדקתני סיפא כו' : **והנה** שם בדף פ"ט ע"א תוס' ד"ה כדי לכתוב עליו כו' ובקונט' פי' דשיעור גט קטן מכולם ובתוס פי' כן דהא אשכחן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין וניר דגרע טפי שיעורו לכתוב עליו קשר מוכסין וקשה לאביי הא דס"ל הזמנה מלתא ואסור לשנותו לקלף לדבר הרשות אין ראיה מהא דלא סגי בקשר מוכסין · ואפי' לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא מ"מ בגוף קדושה הוי הזמנה מלתא א"כ אסור לשנותו לחול ולכן לא סגי בקשר מוכסין · מיהו התוס' לטעמיה ס"ל דלדידן אפי' בגוף קדושה הזמנה לאו מלתא ומש"ה צריך עיבוד ואין העיבוד תורתה כדלעיל בספר התרומה · אבל רש"י לטעמיה לפמ"ש המג"א אליביה דס"ל דבגוף קדושה הזמנה מלתא ואסור לשנותו לחול נסתר ראיית התוס' וא"ש דכתב רש"י דגט שיעורא זוטא מכולם ודוק היטב בכל זה : **ירושלמי** הל"מ שיהא כותבין בדיו · זהו קאי בין אס"ת בין אתפילין ומזוזות ובעור לאפוקי דיפתרא ונייר · ומסורגל אי בס"ת ר"ל שירטוט בכולה ואי בתפילין ר"ל ד' שרטוטים מן הלד ולמעלה ולמטה · וכורכין בשער זהו קאי רק בתפילין שלריכין לכרוך הפרשיות בשער כדלקמן : **וטולין** במטלית ודובקין בדבק · י"מ דטולין במטלית קאי ג"כ אתפילין דמתחילה כורכין אותם בשער ואח"כ במטלית כמ"ש הסמ"ג אהרמב"ם שכתב בהיפוך מתחלה מטלית ואח"כ בשער שהוא נגד הירושלמי דכאן מבואר דמפרש הסמ"ג כן · גם ודובקין בדבק מפרשים אהפרשיות אם כתב של יד על ד' פרשיות שלריך לדבק ואע"ג דקי"ל א"ל לדבק מ"מ טוב הוא לדבק כמ"ש בסמ"ג ובריב"ש סי' ל"א ומיהו יש לפרש וטולין במטלית ודובקין בדבק גם בס"ת כדלקמן לפנינו ותופרין בגידין אי קאי כס"ת מני קאי בתרתי גווני על תפירת היריעות יחד או אתפירת הקרע במקום שרשאי לתפרו אבל אי קאי אתפילין לא מני קאי אלא אתפירת קרע וש"מ דהיכא דמהני תפירה בספר תורה כמבואר בי"ד סימן ר"פ · הכי מהני בתפילין ומכל שכן לרש"י במנחות ל"ב משכחת לה תפירה בתפילין כשתפר עור של פרשה א' משני חתיכות וע"כ נ"ל דתופרן בגידין גם אתפילין קאי שהרי במגילה דף ט' ע"ב מתניתין אין בין ספרים כו' הא לתופרן בגידין זה וזה שוין ופירש"י שם הך דתופרן בגידין גם אתפילין ומזוזות א"כ ש"מ דשייך גם שם תפירה לרש"י כפשטא ולהסוברים דלא מהני תפירה ע"כ בתפירת קרע דב' שיטים או באינו נקרע הגליון שלמטה היכא דמהני תפירה בס"ת מהני גם כאן : **ובמס'** סופרים פ"ב הלכה י"א אין דובקין בדבק ואין כותבין ע"ג מטלית ואין תופרין במקום הכתב א' רשב"א משום ר"מ דובקין בדבק וכותבין ע"ג מטלית אבל אין תופרין במקום הכתב מכבנים אלא מבחוץ כו' · הל"מ ס"ת שנקרע מטלה עליו מטלית מבחוץ עכ"ל וברייתא זו בס"ת מיירי והנה הא דאין דובקין בדבק אם ר"ל היריעות להדדי הוא פשיטא דלא מהני דבק דהרי נקרע בגלילה אע"כ [דקאי] אקרע ביריעה עלמה שירלה לדבק ע"י מטלית ומקשה במהרי"ק שורש קכ"ב א"כ הא דקאמר אח"כ ואין כותבין ע"ג מטלית הוי זו ואנ"ל זו דהשתא דבוק לתודא דמשמע בלי שיכתוב על מקום הקרע המטלית המדובק אסור מכ"ש דאין כותבין ע"ג המטלית עלמו ע"כ פי' דס"ק דאין דובקין מיירי בקריעה שנקרעו האותיות עלמם ומשו"ה לא מהני דבוקן · והדר קאמר שאין כותבין על גב מטלית אע"פ שהאותיות שלם על המטלית . וקשה לי אם נקרעו האותיות מאי אריא הא דאין דובקין דמשמע אבל תפירה שרי · והרי בכהאי גוונא אפי' תפירה נמי אסור כמבואר בסי' ר"פ · ובב"ח בתשובה סי' קנ"א פי' דהדא קתני ואין דובקין דהיינו אין כותבין ע"ג מטלית ר"ל שירלה לדבק מטלית כדי לכתוב עליה זה אסור והא דקאמר אין כו' ואין כו' בא לתרץ דלאי הוה אמר רק אין דובקין וכותבין ע"ג מטלית כו' ה"א דהך דכותבין אינו נמשך על אין דלמעלה אלא ב"א דלהתיר כותבין קאמר וקשה לי ממ"נ אם נפרש אין דובקין קאי אקרע שביריעה א"כ כ"ש דאין כותבין ע"ג מטלית כקושית מהרי"ק א"כ תו א"א למטעי דוכותבין כו' להתירא קאמר ואם ר"ל דנפרש ואין דובקין איריעות המדובקות ולא אקרע שביריעה עלמו · א"כ מכ"ש אין כאן התחלת קושיא כלל · שהרי ליכא זו ואנ"ל זו כלל דדבק מיירי ביריעות יחד וכותבין קאי אמטלית הדבק ביריעה עלמו אלא על כרחך דקושית מהרי"ק דסבירא ליה דאי ביריעות יחד פשיטא דלא מהני דבק וקאי איריעה עלמו א"כ שוב לא תי' הב"ח כלום · ולענ"ד לולא דבריהם ס"א דהא דאין דובקין בדבק אינו ר"ל כפרושם שרולה לדבק מטלית עליו מבחוץ מפני כך הוקשה להם דהך אין כותבין ע"ג כו' הרי זו ואנ"ל זו · אלא הא דאין דובקין ר"ל שרולה להקן שפת הקריעה בדיבוקין יחד בלי מטלית עליהן כלל ומיירי בלא נקרעו במקום האותיות · אבל אם רולה לדבק שפתי הקריעה ע"י מטלית באמת שרי והדר קאמר ואין כותבין על גבי מטלית · דבדבק על ידי מטלית אינו אסור ב"א כשלריך לכתוב על המטלית : **והנה** המהרי"ק לפום הא דמפרש דאין דובקין מיירי בנקרעו האותיות למד ממנו אבל בלא נקרע האותיות ורולה לדבק בקלף מאחריו שרי · ומדייק עוד דהא דקאמר ואין כותבין ע"ג מטלית הך מטלית לאו קלף הוא · ואפ"ה שרי לר"מ וע"כ לת"ק יש לדקדק דוקא מטלית לא אבל קלף שרי אבל בתשובת הב"ח חלק על ו דהך מטלית ר"ל קלף וכ"כ ג"כ מלשון הרא"ש גבי קרע הבא בתוך ג' דנקיט מטלית ופי' אח"כ קלף וא"כ גם במטלית דקלף אסור לכתוב עליו לת"ק דקאמר ואין כותבין : **וכתב** הרא"ש דשאל להר"מ אם רשאי לדבק כו' דמסתבר דשרי אם מדבק וטולה מטלית מבחוץ כו' והשיב הר"ם דאסור כו' ושוב מלאתי במ"ס כו' · והנה לסר"מ דאוסר קשה יכי אישתמיטתיה סופו דמ"ס דטולה במטלית מבחוץ ול"ל דמהר"ם לא קאסר רק נדבוק בלי מטלית כמשמעות לשונו לכאורה · שו"א שהרי הרא"ש הקדים בספיקו דאם דבק מטלית דקלף מבחוץ ש"מ דהכא באינו כותב עליו דמה לי ספק זה ואין כאן הוכחה דלא ד' מיניה דרבינו ולכאורה לא כתב כן אלא משום שסבר כהרמב"ם ז"ל והא דסבר כרש"י בעלמא ממילא לא מצי ליה ורש"י לא מיירי אלא בטוליה בלא כתיבה ועי' לקמן ובהא דקאמר מבחוץ דוקא ע"כ הרא"ש נמי כתב כן וכולה הך דמבחוץ וכו' דסברת מהר"ם משום שלא יחלוק בין שניהם דדבק יש לחלק בזה ג"כ דהכא הוא הדין דקלף ולמ"ד זה פשיטא הוא וא"ל תפירה דודאי דמבחוץ שרי דלא מקרי תפירה לגבי הרא"ש : **תפרו** גבי קרע אחר כו' מבואר בסי' ר"פ · **אחד** שערי חלירות · ברמב"ם הלכות מזוזה הלכה ו' מבואר דחיובא דחלירות הוא משום שהבתים פתוחים לתוכן: **רפת** להרמב"ם מיירי זה דוקא דנשים מתקשטות בו דבאינו מתקשטות סו"ע סתמא ולדידיה סתמא פטור אבי' ספסר

דבק מטלית דקלף מבחוץ ש"מ דהכא באינו כותב עליו פסקינן דשרי משום דבדבק קמבע"ל ואהא הביא דברי הר"ס שהשיב לאיסור ע"כ נ"ל דמהר"ס ס"ל דהך דטולין מטלית כו' הכל מדברי רשב"א משום ר"מ הוא · אבל הת"ק ס"ל דלא ופוסק כת"ק · ולפ"ז נ"ל דהיה מפרש אין דובקין ע"י מטלית אפילו בלי שיכתוב עליו ואין כותבין הוי זו ואנ"ל זו דלפי הנ"ל הוי משמע דוקא אין כותבין ע"ג מטלית אבל לדבק ע"י מטלית שרי · אע"כ דנ"ל דהר"מ היה מפרש דאין דובקין ע"י מטלית אפי' בלי כתיבה · ולפ"ז הך דואין כותבין כו' הוי זו ואנ"ל זו · מיהא מהירושלמי קשה דמפורש דטולין במטלית ודוחק לאוקמא סתמא כר"מ אי לאו דהלכתא כותיה אלא העיקר משום דר"מ הוכיח כן מהגמ' דלא מסכתא תקנתא כ"א בגידין ש"מ דדבק ע"י מטלית דקלף לא מהני · וא"כ ס"ל הגמ' דילן עיקר נגד המ"ס והירושלמי · אבל הרא"ש התיר ומייתי ראיה מהא דמ"ס · והוסיף עוד דאפי' ת"ק לא אסר כ"א לכתוב עליו אבל הדבק לחוד מהני והיינו דקאמר אין כותבין · והיינו דסיים הל"מ ס"ת שנקרע טולה עליה כו' דאתיא ככ"ע משום דמיירי באינו כותב עליה · אבל בכותב על המטלית פלוגתא דת"ק ור"מ · ולפי"ז בירושלמי דקאמר וטולין במטלית כו' אם נוקים כת"ק ר"ל דוקא באינו כותב על המטלית · וא"כ היינו ודובקו בדבק ונ"ל דבדבק ר"ל בלי מטלית דקאמר אבל אם אתיא כר"מ נוכל לפרש וטולין וכו' וכותבין עליה רק לפי"ז הוי ודובקין כו' זו ואנ"ל זו ונ"ל דדבק ר"ל בלי מטלית · והנה הב"ח בתשובה סי' קנ"א חולק על המהרי"ק בהא דמתיר לכתוב על המטלית דקלף וראיתו מדברי הרא"ש דלא התיר המטלית רק באינו כותב עליה · ולענ"ד דהרא"ש לא קאתי אלא לפרושי הך דמ"ס ולפרש דסיפא טולה עליה אתיא ככ"ע משום דמיירי אעור שנכתב ולא כותב עליה כלל · אבל כשכותב על המטלית פליגי ביה ת"ק ור"מ אבל לעולם נעניין הלכתא כמאן לא הכריע הרא"ש · די"ל דהלכה כר"מ חדא דר"מ נבלר ורוב דיני ס"ת ומזוזה ילפינן מדבריו בשבת ע"ט ע"ב ובמנחות ל"ב ובעירובין י"ב א"כ איהו עביד עובדא כשמעתיה וקי"ל דמעשה רב · ועוד דהירושלמי דקאמר טולין סתמא אפי' ירלה לכתוב עליה ולא קשה אהר"מ דאוסר בדבק אין חולק אהירושלמי · משום דאיהו הוה דייק מגמ' דילן דקאמר וה"מ בגידין דחולק אהירושלמי' (וצ"ל) [אבל] להרא"ש דס"ל דדבק בלי כתיבה שרי א"כ ע"כ לא דייקינן בגמ' דילן מידי דהא דנקט גידין לא אתא רק (למעוטי גרדין (ומש"ה נמי דובקין במשי משום דס"ל דגידין לאו דוקא ורק גרדין אתא למעוטי) א"כ ממילא קי"ל כהך דהירושלמי וא"כ יכול להיות כמהרי"ק להתיר אף בכותב עליה · לפ"ז אף במקלת אות אין ראיה לאסור דמהרי"ק לטעמיה פוסק כת"ק ומפרש דת"ק אין דובקין ר"ל בנקרעו אותיות ומטלית איכו ר"ל קלף ע"כ לדידיה נקרעו האותיות לא מהני שום דבוק · אבל השתא דנקטינן כר"מ או כהירושלמי נוכל להתיר הכל דסתמא קאמר וטולין כו' ומיהו אותן האותיות שנקרעו פסולין וצריך לכותבן מחדש אבל מהני מקלתו על הטלאי ומקלתו על היריעה וכמ"ש הט"ז סי' ר"פ סק"ג : **ובהא** דקאמר אבל אין תופרין במקום כו' הסמ"ג וספר התרומה בסי' ר"ג פי' דקאי אהתפר דקריעה ולא קאי אהתפירות דיריעות יחד דא"כ הל"ל אין תופרין בלד הכתב אבל במקום ר"ל שלא יתפור הכתב עלמה · אבל הרא"ש הביאו הטור בסי' רע"ע פי' דקאי אהיריעות שמתפרן יחד שיתפרם מבחוץ · א"כ כללא דמלתא מהר"מ אוסר דבק אפי' היכא דמהני תפירה כדמשמע לשונו · והא דמ"ס וירושלמי לא ס"ל ומשום דפוסק כתלמודא דידן והרא"ש מתיר אפי' במקום שאסור לתפרו מהני דבוק באינו כותב עליו אבל בכותב עליו י"ל דאסור וכן אסיק בב"ח אבל במהרי"ק מתיר ומשום דס"ל דמטלית דוקא שאינו של קלף קאמר גם ס"ל דהך דאין דובקין קאי אהקרע באותיות · והב"ח אוסר כנ"ל רק שמ"מ יש לקיים דברי מהרי"ק ולא מטעמיה אלא משום דס"ל הלכתא כר"מ וגם כירושלמי ואז יש להתיר עוד טפי ממהרי"ק דאפי' מקלת אותיות על המטלית יש להתיר · והנה בריב"ש סי' ל"א נסתפק על דבק אי מהני במקום שרשאי לתפור · משמע דאבל במקום שאסור לתפור כ"ש דאסור דבק והביא הך דמ"ס וירושלמי מזה משמע דס"ל ג"כ הלכה כר"מ דאל"כ אדרבה הך דמ"ס הוי תיובתיה (א"כ דמפרש ג"כ כהרא"ש דהרא"ש בכותב עליהן מיירי ואיהו מיירי בדלא כתב עליהן ודוחק) ורק במ"ש עוד שם דהרי"ף לא הביא תקון דבק א"כ נ"ל דדבק ר"ל גבי תפילין ועל הפרשיות קאי · וקשה הא הרי"ף הביא הירושלמי בהלכות ס"ת ושם מפורש דדובקין בדבק א"כ הרי סמך הרי"ף על מ"ש כאן · וזה ברור · ואם כוונת הריב"ש על הרמב"ם דלא אייתי תיקון הדבק קשה לדבריו דגם השתא דמפרש ודובקים בדבק על פרשיות דתפילין של יד דטוב לדבק ג"כ קשה הא הרמב"ם לא כתב כן אדרבה כתב כמסקנת ר"י דף ל"ד דאין צריך לדבק : **וכותב** על הגויל כו' מבואר דזה מיירי מס"ת דבתפילין פסול גויל ואפ"ה סיים ואם שינה פסול מכאן מבואר דלא כמ"ש הטור בשם הרא"ש בסי' ערא להכשיר שינה בס"ת וגם אם נפרש כאן דבמזוזה מיירי ג"כ מוכח דאע"ג דכשר בשני מקומות ר"ל בקלף במקום בשר ודוכסוסטוס במקום שער אפ"ה אם שינה במקומותם פסול והה"ד לס"ת וצ"ע ובאמת בהרא"ש עלמו אינו מבואר שיסבור בס"ת דשינה כשר כ"א במזוזה דוקא אבל הטור שכתב כן בשמו קשה מירושלמי דמייתי כאן : **ולא** כו' אליו כו' במק"י כתב הטעם משום נוי ולפ"ז י"ל דדיעבד כשר ואינו מוכרח דהרי גם גבי כתב השם שלא לשמה וחזר וכתבו לשמה ג"כ הוא משום ואנוהו ואפ"ה משמע דאפי' דיעבד לא מהני והכי משמע דהל"מ אפילו דיעבד דומיא דאינך ובדרישה שם וע"ז כתבו הטעם משום דבעינן ספר אחד וזה נקרא ב' ספרים ופי' דאע"ג דתפרן ודבקן כיון שב' מינים הם נקראים ב' ספרים (ע"ל במרדכי גבי תיתורא המדובקת) : **או** יסייע כ"כ בספר התרומה והסמ"ג אבל הטור לא כתב שיסייע וכ"ל דספר התרומה לטעמיה דאיהו מייתי בסי' קנ"א הא דגבי מילה לא פסלינן ע"י נכרי משום לשמה הוא משום דסתם מילה לשמה קיימא · א"כ בעיבוד דסתמא לאו לשמה קאי ראוי לפסול נכרי וישראל עומד על גביו וע"כ לריך שיסייע הישראל והך סיוע אינו ר"ל שיסייע עם הנכרי בשעת מעשה הנכרי דמסייע זו אין בו ממש אלא ר"ל שיסייע ויעשה גם הוא איזה מעשה עיבוד בלי הנכרי ולגבי לשמה סגי במעשה כל דהו לשמה דלא גרע ההזמנה למאי דס"ל דמהני ולא מיבעיא לרש"י דטעם דעיבוד לשמה משום הזמנה הוא ודאי סגי במעשה כ"ש · אלא אפילו לר"ת דעיבוד לשמה משום הוכת מלותו י"ל ג"כ דסגי במעשה כל דהו כדאיתא בסוכה דף ט' גבי סוכה לב"ש דבעי לשמה ומשו"ה מלריך לחדש בה דבר וסגי בחדוש בה קלת ה"נ כל איזה מעשה שעושה הישראל לא גרע מהדוש לגבי סוכה ומכ"ש להסוברים דמסייע יש בה איסורא עכ"פ כמ"ש הפ"ז ביו"ד בסי' קנ"ח א"כ הוי עכ"פ מעשה קלת דודאי די"ל דמהני סיוע גם הרי לגבי הקפת פאה אם סייע עובר יו"ד בסי' קפ"א ממילא י"ל דס"ה גבי מעשה לשמה יש שם מעשה על סיוע זו ומהני · אבל הרא"ש שמתרץ דמשו"ה מהני גבי מילה עומד ע"ג משום דנעשה בלי שיהוי וזמן מרובה לא אמרי' דנכרי אדעתי' דנפשי' קא עביד ומינה דהוא הדין לעיבוד דאין לריך לשמה רק בהתחלתו או בהנחתו להסיד מהני עומד על גבי כמבואר ברא"ש שם על כרחך אין לריך שיסייע הישראל כן נראה לי נכון : **ויתפור** בגידין מבחוץ כ"ע שכ"כ גם הרא"ש בתשובה הביאו הטור סי' רע"ח : **ובשיקבענה** כו' במג"א סי' י"ט מקשה מ"ש מעשיית ציצית דלא מברכינן ותי' דכאן במזוזה סתמא דר בו מקודם וא"כ אין לקבוע תחלה קודם שדר בו בברכה · ומסתימת לשון הפוסקים משמע דאין חילוק ונ"ל לדידהו דשאני מזוזה דגבי מזוזה קביעותה הוא גמר שמעשה שאין עוד מעשה מלוה אחריה הנעשה במזוזה גופא ע"כ מברכינן אז · משא"כ בציצית יש מעשה לבישה הנעשה בטלית גופא ע"כ לא מברכינן על הלבישה : **ונ"ל** דוקא ברוחב ד' כ"ה דעת רש"י והטור בסי' רפ"ז ועי' בהה"מ בהל' שבת בס"פ ט"ז כתב וז"ל וסובר רבינו דלא בעינן רהב ד' לענין ל"ה ולענין מזוזה ועד כאן כו' כ"א לר"מ כו' אבל בשיש ברגליה עשרה אינה לריכה רחב ד' ורשב"א לא כ"כ עכ"ל · מיהו יש להרמב"ם פי' אחר בהך דכיפה דבעינן יו"ד ממקום שכלה העיגול עד למטה לפ"ז י"ל דלא פליגי לדינא · דגם להרמב"ם יש רוחב ד' כל גובה היו"ד מלמטה דהיינו במקום שלא כלה העיגול עדיין ורק ממקום שכלה העיגול שם סגי בגובה יו"ד ואע"פ שאינו רוחב ד' ודו"ק :

ספסר

אד"ב: בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית שמיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה ת"ל בית שעשוי לכבוד יצאו אלו שאין עשוין לכבוד יכול שאני מרבה הר הבית והלשכות והעזרה ת"ל בית שהוא חול יצאו אלו שהן קדש ובית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ובית שהנשים רוחצות שם פטורות מן המזוזה רי"ף ובספר מצות גדול פסק דבית המדרש פטור מן המזוזה ולעיל פירשתי: ת"ר בית הכנסת ובית האשה ובית השותפים חייב במזוזה ודווקא בית הכנסת שיש בה דירה או דכפרים דדיירי בה אורחים ולא דכרכים רי"ף · גרסי' בסוכה בית שאין בה ארבע על ארבע פטור מן המזוזה ומן המעקה גרסינן בירושלמי דסוף מגילה השוכר בית מן הנכרי עושה בה מזוזה וכשיצא נוטלה ובשל ישראל אסור יש מפרשים שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטור מן המזוזה ואומר ר"י בר אברהם שבדק בכולו ולא מצא ואם ישנו היינו דווקא בפתח שהחזירי' מצוין בו אבל בחדרים ועליה חייב ואפילו באותו פתח נמי במקום שסלים העליון למעלה מעשרה יכול להניחה אמנם טוב לכסותה טלה בפתח וטוב לכסות הנקב במעט שעוה [*וכן] בחדרי התינוקות או במקום שאין נקי לכל הצורך: ספר מצות גדול · נהגו הסופרים להניח קצת חלק בסוף שמע וקצה (*בסוף) [*בתחילת] והיה אם שמוע ובין הכל שיעור שלשה אותיות: חדר משכב נשים פטור ממזוזה לפי שעושות שם דבר גנאי והמקיים מצות מזוזה תקיים שני עשין ומזכיר אהבת השם יתברך ומאריך ימים דכתיב למען ירבו ימיכם וגו':

סליק הלכות ספר תורה ומזוזה וציצית

הלכות תפילין

ארבע פרשיות שבתפילין מעכבין זה את זה ואפי' אות אחת וכן במזוזה וס"ת פשיטא לא נצרכה אלא לקוצו של יוד או להיות כל אות מוקפת גויל מארבע רוחותיה והכל פירשנו לעיל וכן משפט הכתיבה שוה בתפלין ומזוזות ואין ביניהם אלא שרטוט דבתפילין סגי בארבעה שרטוטין ומזוזה בעי כולה שרטוט כדפי' לעיל ת"ר ה"ג רש"י ז"ל לטטפת [*לטטפת] לטוטפות הרי כאן ארבע פירוש שטוטפות הכתוב שלש בשני וי"ן מרבה ב' פרשיות וקשה דהא לאו הכי כתיב בס"ת אלא בפרשת והיה כי יביאך כתיב ולטוטפת חסר וי"ו אחרון ונראה דה"ג לטטפת לטטפת ולטוטפת הרי כאן ארבע וכ"כ המיימוני וכן הוא על פי המסורה ותימה דא"כ ארבע מנא ליה והירץ הר"ן [*צריכין לומר] שנוטל וי"ו דולטוטפת ונותנה לאחר הפ"א וה"ל (*לטוטפות) [*ולטטפות] דהיינו שנים ור"ת מפרש הוי"ו מרבה אחד הרי כאן ארבע ובתוספות האריך ואין צורך כאן · ר"ע אומר א"צ טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים התוס' האריכו ואין צורך ת"ר יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם אל ד' בתים בד' עורות ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון א' אמרתי ולא ב' ושלשה זכרונות הא כילד כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור א' ואם כתבם בעור א' והניחם בד' בתים יצא משמע קצת מדמפיק בחד לישנא עור הבתים ועור שכותבין עליו א"כ צריך להיות הכל מקלף וקלף איקרי עור כמו הכא וכן משמע בשימושא רבא שמזכיר קלף על גוף הבתים וא"כ לפי זה הרצועה היה צריך לעשות מקלף דמינן בעינן והיה צריך להשחירן דרצועות שחורות הל"מ ומיהו נראה דעור מיקרי שפיר מין קלף ויכול לעשות הרצועות מעור ולא אתא למעוטי לקמן אלא משי ולשונות של ארגמן ופשתן וכן פירש הקונטרס ואפילו הבתים יכול לעשות מעור דהא במסכת שבת פרק במה אשה מסקינן דעור חפוי לקמיע לאו הייט קלף ובפרק במה אשה משמע דקמיע ותפילין הוין בחיפוי דפריך והרי תפילין דמחופין עור ותניא כו' הלכך בין בעור בין בקלף כשר הדבר ואומר ר"י בשם ר"ן דתפילין עצמן דהיינו הקציצה בעינן שחורות כמו הרצועות וראיה לדבר מפרק במה מדליקין דקאמר לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה ובעי לאוקומי לרצועות ופריך והא אמר ר' יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני והשתא תימה מה ענין זה לזה ומה עלה על דעתו להקשות אלא ה"פ כי היכי דבעיא רצועות ממראה הקציצה שחורות ה"נ בעינן שיהו דומות קצת לקציצה לענין טהורה: וצריך שיהא ריוח ביניהם דברי ר' וחכמים אומרים א"צ ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ואם אין חריצן ניכר פסולות לכאורה משמע דא"צ חוט או משיחה בין הבתים אלא כשהן כתובין בעור אחד והניח בד' בתים (צריך) להפרידן אבל כתבם בד' עורות והניח בד' בתים א"צ ובעלי תפילין נוהגין כן אע"פ שעושין בד' עורות וכן עיקר בתפילין של ראש עכ"ל רבינו שמשון · ת"ר כילד כותבן תפילין של יד כותבן על עור אחד ומניחם בבית אחד בעור אחד ואם כתבם בד' עורות והניחם בבית אחד יצא וצריך לדבק [*את הד' אגרות ביחד בתפירה או בדבק שקורין גליד רש"י] שנאמר והיה לך לאות על ידך כשם שאות אחד מבחוץ כך אות אחד מבפנים ד"ר יהודה ר' יוסי אומר א"צ א"ר יוסי ומודה לי ר' יהודה ברבי שאם יש לו שני תפילין של ראש ואין לו של יד שטולה עור על אחד מהם ומניחה · כתוב בסמ"ג וזה לשונו תפילין של ראש צריך לכתוב בעור של קלף ולצד הלבן והד' פרשיות [ס"ר] יכתוב בד' חתיכות של קלף לכתחילה ואם כתבן בחתיכה אחת ארוכה כל פרשה בעמוד אחד יצא ויתנם בעור אחד שיש בו דפוס ד' בתים ולא בד' עורות כל דפוס בית בפני עצמו ותפילין של יד יכתוב בעור קלף אחד לכתחילה ד' פרשיות בד' עמודים ואם כתבן בד' חתיכות קלף יצא ויתנו בעור דפוס אחד שהרי אמרו מי שיש לו ב' של ראש פי' שלא הונחו מעולם ואין כאן קדושת של ראש ישים עור על אחד מהם לכסות הבדלת הבתים וכשרים לשל יד אלמא כתבן בארבע חתיכות יצא עכ"ל ולי הדיוט תימה מה צריך ראיה לזה הא בהדיא תניא ברייתא דלעיל דיצא · כ' רבינו שמשון בשימושא רבא מצריך לכרוך כל פרשה ופרשה בקלף לפי שמשתמרת יפה ויש שהיו רוצים לפסול משום דאין בית החיצון רואה האויר [דף פה ע"ב] ואין לפוסלו משום האי טעמא כדחזינן הכא שטולה עליה עור והשתא אין עור הבתים רואה האויר ומיהו מצאתי שכתב ר"י ט"ע דלא מיפסיל משום ראיית אויר אלא דוקא דראש אבל דיד לא דלא שייך בשל יד בית חיצון ועוד דלא שייך חילוק דבסמוך דגוייתה וכו' אלא בשל ראש אבל של יד הם בעור אחד הלכך אין ראיה מכאן להכשיר כן בשל ראש ונראה דאין ראיה לא לפסול ולא להיתר *ומיהו כה"ג לא מיקרי יתיר אלא אי מייתר *) בית ד' כההיא דאלו הן הנחנקין ודשמעתין החליף פרשיותיה אבל זה הקלף המכסה להגן בעלמא לא אשכחן בהו פסול והא דתניא בפרק נגמר הדין ובהניזקין ליפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולות לאו משום ראיית אויר אלא כדפירש בקונטרס דהל"מ עור בהמה טהורה ובעור של גוף הבתים איירי ומיהו קצת נראה הלשון שר"ל עור אחר טולה כדהכא טולה עליהם וכו' דבעי למימר עור ע"ג עור הבתים והכי אמרינן ת"ח אל יצא במנעלים מטולאים ומוקי לה טלאי על גבי טלאי וסוב כ"ל דאי אפשר לעשות כדפי' בשימושא רבא דאם כן הש"ץ דמסיק התם שהיא הל"מ לכאורה *לא היתה בעור העליון א ופוק חזי מע"ד דהלכה רופפת בידי וכבר נהגו כשמושא רבא ואין למחות בידם כ"א ע"פ ראיה ברורה רבינו שמשון ומיהו מדאמר פרק המוציא הטגע *) בקליפה אין מטמא את הידים עד

[*פי' משום דו"ל דהא דטולה עליהם עור דוקא בשל יד מותר]:

[*כ"ל דס"ל דהש"ן צריכה להיות ע"ג כתב תפילין עצמו ולא יהיה דבר מפסיק ביניהם וא"כ הש"ן לא תהיה בעור העליון וצ"ע]:

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה שכתב לכרוך כל פרשה משמע הפרשה עצמה קודם שיניחנה בבית שלה ואח"כ אמר בית החיצון אינו רואה האויר משמע שהכרך הוא על הבית מבחוץ וגם כתב דא"כ הש"ן לא היתה בעור העליון משמע ג"כ שהוא כרוך בחוץ לכן צריכין אנו לפרש דמה שאמר כל פרשה ר"ל הבית עם הפרשה יכרוך עליה עוד עור אך קשה למה אמר יכרוך קלף היה לו לומר לכרוך עור כי אם הוא בחוץ על עור הבתים אין שייך שיהיה קלף מבהון וי"ל דעור מיקרי קלף אך קשה שאין אנו כורכין רק על הפרשה עצמה וגם נמצא בשימושא רבא לכרוך קודם שנותנין בביתא לכן יש לדחות ולפרש לכרוך כל פרשה ר"ל פרשה עצמה ממש והא דאמר דאין בית החיצון רואה ר"ל דקרי מה שממש סביב הפרשה עצמה בית ולכן קאמר שאותו שסביב הפרשה צריך שיראה האויר דהוא הקלף שכורכין וכאן אינו שהרי העור של הבתים מכסה אותו וגם מה שאמר דא"א דא"כ הש"ן לא היתה בעור העליון ר"ל שהוא סובר שהש"ן צריכה להיות בעור של הפרשה עצמה וכאן כתב יכרוך על הפרשה הלף ואז יצטרך לעשות ש"ן על עור שעל הקלף וא"כ לא תהיה הש"ן בעור העליון שהיא על הפרשה שהרי הקלף מפסיק **וקל להחקר כדי ליישב סמכא:**

הספר ס"ל כהרא"ש דדוקא רוחצות פטור אבל סתמא חייב וברפת מסתמא אין רוחצות בו כמ"ש התוס' בסוגיא דיומא דף י"א: **ובית** שהנשים רוחצות כו' · מלשון זה משמע דבבית סתמא מחלקים בין שהנשים רוחצות דאז פטורה כ"מ לקמן כמ"ש דבית משכב נשים פטורה לפי"ז המשמעות דגבי בית התבן ובית הבקר אפי' באין נשים רוחצות פטורין · ובאמת שזה תימה דביומא דף י"א מבואר דהך ברייתא דתני רוחצות פטורה ס"ל דבית הבקר ובית התבן סתמא חייבים כן פירש"י ד"ה ושהנשים ניאותין בו וז"ל כלומר בית התבן ובית הבקר שהנשים רוחצות כו' ולכן ג"כ ס"ל להב"י בסי' רפ"ו דוקא גבי הנך דלאו בית דירה ממש מהני רוחצות אבל בית דירה ממש אף כרגילה לרחוץ בהם חייב במזוזה · וכן בחדר משכב נשים · ואפי' להפוטרים בחדר משכב נשים · י"ל דמודים דלא קא מיפטר בית דירה ממש ע"י שהנשים רוחצות כמ"ש במע"מ · ע"כ נ"ל שתיבת ובית כאן הוא טעות סופר: **ארבעה** על ארבעה · ברי"ף אין הגי' כן רק שהרא"ש כתב דמסתמא דומיא דאינך קתני דבעינן ד' על ד' וע"כ השיג על הרמב"ם דמשמע מדבריו דא"ל ד' על ד' וכטו"ז א"ח סי' תרל"ד ביאר שגם הרמב"ם הכי ס"ל ע"ש וכ"מ שהרי בהלכות רוצח פ' י"א גבי מעקה כתב הוא דבעינן ד' על ד' · ומזוזה ומעקה דיניהם שוין: **ובשל** ישראל אסור · דעת התוס' אפילו ברוצה לעשותה לבית אחר אסור · אבל באוליתות מתיר ליטלה ברוצה לקבעה בבית אחר · מע"מ ובמג"א סי' ט"ו סק"ב · והנה יש להסתפק בבית · שהפתח גבוה י' וכן מבפנים פחות ממקום ד' על ד' גבוה י' דלא מהני גבי מזוזה · ואם יש רחוק מהפתח באמצע הבית מקום גבוה י' ויש בו ד' על ד' · מהו אם נימא דכיון דבאמצע הבית גבוה י' הו"ל כבולו גבוה י' או נימא דלא דאותו האמצע שגבוה י' אין לו פתח ובמקום הפתח אינו רוחב ד' על ד' ומקום הספק משום הא דאמרינן בסוכה דף ז' ע"א היתה פחותה מי' כו' וחקק בה י' כו' ושם ע"ב כתבו התוס' ד"ה פחות כו' בא"ד וא"ת פ"ק דשבת כו' ויש לומר דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן שכך סמוך למחיצות וא"כ יש להסתפק אם בית דקפיד קרא במזוזה לשבת מדמינן לה וסגי בגובה י' באמצע אף רחוק מפתח ודפנות · או לסוכה מדמינן לה וכן יש ספק זה גבי מעקה כשיש באמצע גובה י' וסמוך למחיצות אינו גובה י' אם חייב במעקה או לא · ואין לומר דפשיטא דא"ת במעקה כ"א באמצעה שגבוה י' אבל בשפת הגג דאינו גובה י' ליכא כי יפול הנופל משום דא"ג י' וקי"ל דאין תבע למיתה בפחות מעשרה י"ל דהא משכחת בשגבוה י' מבחוץ ואפ"ה פטור ממעקה דתוך י' בעינן כדאיתא ב"ק דף כ"א א"ל שאני בית דכל פחות מי' לאו בית הוא · א"כ איכא כי יפול הנופל ואינו בית (וגם משמע התם אפי' באינו גבוה י' מבחוץ אם הוא בית שתוכו י' מבפנים חייב א"כ כ"מ ג"כ באינו גבוה י' מבחוץ וחקק בקרקע הבית בפנים רק שזהו דוקא למ"ד יש תבע בפחות מעשרה ע"ש) והדרינן לספיקן אם דמיא לשבת או לסוכה · וכ"ל דיש למפשט בעין מההיא סוגיא דב"ק דף כ"א הכ"ל דשם פריך הגמ' א"ה השתא נמי כו' דחק בה מגואי א"ה כו' דחק בה טובה כו' ולפי"ז לפי מ"ש התוס' דף ז' ע"ב ע"ש תוספות ישנים וז"ל ועוד י"ל דהכא יש מחיצות גבוה מבחוץ וא"כ לצרף הגידוד אלא שאין מבפנים י' וכשחקק דיש אויר י' במקום אחד הוי רה"י · אבל בסוכה איירי שאין הסוכה גבוה י' בלי הגידוד · ישרשב"א תולה בשניהם עכ"ל וכ"כ במג"א סי' שמ"ה ס"ק י"ג אם נימא דמהני הא דגבוה י' באמצע הבית לצרף עמו לחייב במעקה על שפת הגג אע"ג שאין גבוה י' מבפנים והרי זהו דוקא אם מ"מ המחיצות גבוה י' מבחוץ בלא הגידוד לפי"ז לא קשה מידי קושית הש"ס דהרי מיירי בחקק באמצעה עד שגבוה מבפנים י' לכן אם המחיצות נבחוץ גבוהים י' מצטרפין ונעשה הכל בית שגבוה י' אבל אם אין המחיצה גבוה י' מבחוץ לא קא מצטרפי הגובה י' שמבפנים כיון שהן רחוקים ממחיצות · אע"כ דס"ל להש"ס דגבי מעקה בעינן שיהא גבוה י' מבפנים סמוך למחיצות תוך ג' טפחים כמו בסוכה · ומינה למזוזה דכן הוא וכ"ש הוא דבמזוזה תליא הכל בפתח · איברא דהרי"ף שם פוסק כלישנא קמא וז"ל אליבא דידיה דיש תי' על קושיא דרבא כמ"ש כיש"ש שם אלא שדחק שם בפירוש הקושיא ולהא דאמרן י"ל מטעם שכתבתי אך מ"מ פשיטות הסוגיא מוכיח דבעינן הגובה י' דוקא סמוך למחיצה גם כי רוב הפוסקים נקטו כלישנא בתרא דשם ואין כאן מקום להאריך בזה:

דטוב לדבק דפי' כן אהירושלמי דדובקין בדבק דקאי אתפילין וש"מ דכאן לענין דיעבד קאי והוקשה שפיר להספר סב"ל נ"ל לאתויי ראיה הא בלא"ה הלכה כר' יוסי והלשון מגומגם קצת לפי"ז: **והא** דתניא כו' ציפן זהב כו' פי' דהוי ס"ל השתא דהטעם ציפן זהב פסול משום דעשה ציפוי על הבתים והו"ל בתים אינם רואים את האויר א"כ ש"מ דיש פסול בזה א"כ נימא ג"כ כי היכי דהבתים צריכין לראות האויר מבחוץ כן נ"ל שלא יהא הפסק בין הבתים להפרשיות שבפנים אלא שהבתים יהיו רואים אויר הפרשיות ע"ז אומר דלאו משום ראיית האויר כו' וקשה איך ס"ד לומר שהטעם משום שאינן רואים האויר דא"כ גם טלה עליהם עור בהמה טהורה לפסול אע"כ שהטעם הוא כדמשני משום דבעינן מן המותר וי"ל דא"כ היינו כדמשני דלאו משום ראיית האויר ובאמת ראיתו מזה דכשר בטלה עליהן עור בהמה טהורה אך לפי"ז לא א"פ מ"ש את"ז ומיהו מלשון טולה משמע עור א' כו' דהרי נ"ל הכי דא"כ קשה עור בהמה טהורה נמי ליפסלא א"ע י"ל דהוי ס"ל בס"ד שהטעם משום שאינם רואים האויר ואפ"ה לא יקשה א"כ עור דטהורה נמי דשאני עור טהורה נעשה הכל גוף אחד עם עור הבתים והו"ל בית אחד והו"ל רואה האויר אבל עור בהמה טמאה דהוא מין אחר לא נעשה גוף אחד עם הבתים · וקצת ראיה לדבר מהא דבס"ת תניא נבלים ותניא קלפים לא יעשה וכתב בדרישה ובט"ז הטעם משום דהוי כ' ספרים ולא ספר א' · ור"ל אע"ג דתפרן וחברן כיון דב' מינים הם לא מחברי יחד להקרא בית א' כן י"ל גם הכא (רק לקמן במ"ש הספר ראיה לרש"י שהתיורא נ"ל מגוף הבתים מההוא דשבת כ"ת דלא הוכשרו כו' משמע דלא ס"ל הכי ע"ש) א"כ י"ל דדוקא בציפן זהב הוי ס"ל הטעם בס"ד משום דאין רואה האויר אבל בטלה עליהן עור הוי ידע שפיר שאין הטעם בשביל שאינו רואה האויר אלא משום דלא הוי מן המותר בפיך · ודחקו לזה משום דציפן זהב משמעו ציפה על הבית דלא שייך על הבית עצמו לשון ציפה אלא הו"ל לומר עשה בית מזהב אבל לשון ציפה משמעו דבר טפל על דבר אחר ע"כ הוי ס"ל דציפן זהב ר"ל שעשה צפוי של זהב על הבית · אבל טלה עליהן עור שפיר שייך לפרש על הפרשיות כו' ור"ל שעשה בית מעור בהמה טמאה והיינו טלה עליהם עור דפסול · ולכן שפיר מחלק בין בהמה טמאה לטהורה · אבל בציפן זהב דקאי על הציפוי הוי ס"ל כיון דגוף הבית מעור בהמה טהורה ע"כ לא פסול רק מטעם שאין רואה האויר ול"ק על התנא עצמו למה נקט הכי דר"ל משום דבכל תדא דין אחר קמ"ל בציפן זהב קמ"ל דבעינן בית רואה האויר ובטלה עליהן קמ"ל דבעינן בית מן דבר טהור · א"כ דבס"ד דכאן דהוי סבירא ליה דציפן זהב הוא פסול משום שאין רואה האויר · וטלה עליהן כו' פסול משום דהוי שלא מן המותר והטעם משום דהא דכתיב מן המותר בפיך לא קא ממעט אלא דבר האסור בפיך אבל זהב שאינו מן הראוי לפיך לא אמעט מהך קרא כיוצא בזה כ' הב"י אהסמ"ק שמצריך לכרוך במטלית או בקלף כשר וכ' הב"י דבהר אמעוטי טמא משום דלא הוי מן המותר כו' אבל מטלית דאינו מן המותר בפיך לא אמעט מקרא כן הוא [illegible] להספר כס"ד ע"כ הי' מפרש דציפן זהב פסולו משום שאין רואה האויר ומיירי בציפה על הבתים · אבל טלה עליהן עור קאי על הבית עצמו ומשום שאינו מהמותר בפיך כו' ע"כ שפיר דעור בהמה כשר · א"כ בטלה עליהן עור דנעשה עור אחד ע"י חיבור · ואע"ג דאחד עור בהמה טמאה אפילו הכי נעשה גוף אחד וליכא ביה משום שאין רואה כו' אבל איכא ביה לפסול מה"ט דאינו מהמותר כו' ע"ז השיב דלאו משום ראיית האויר הוא כו' ור"ל דאף בציפן זהב הטעם משום שאינו מהמותר בפיך וגם שציפן זהב פירוש שעשה הבית עצמו מזהב ולעולם בראיית האויר לא איכפת לן ממה שסיים אלא כדפי' בקונטרס כו' ורש"י לא פי' כלום על ציפן זהב מהו הטעם ואדרב' מלשון רש"י שכ' וציפן זהב לתפילין משמע דקאי שעשה ציפוי על הבתים שהבתים בכללן עם הפרשיות נקראים תפילין אבל הפרשיות לבדן אינם נקראים תפילין אלא פרשיות של תפילין מזה משמע דהספר בס"ד הוי ס"ל דגם בהך דטולה עליהן עור כו' הטעם משום שאינו רואה האויר · ולפי"ז נ"ל בס"ד כדכתיבנא מעיקרא דמשו"ה בהמה טהורה כשר דנעשה כגוף א' אבל טהורה עם טמאה לא נעשה גוף א' כן הוי ס"ל בס"ד וע"ז השיב דאינו כן דלאו משום ראיית אויר כו' אלא כדפי' רש"י כו': **ובעור** של גוף הבתים מיירי · לכאורה שפת יתר הוא דהס"ד דנוכל לאוקמא גם בעור אחר עליהן וכדקאמר מעיקרא ורק שאין הטעם משום ראיית האויר אלא משום דבעינן מן המותר · וי"ל דס"ל להספר דטעם זה דבעינן מן המותר לא שייך כ"א בהבית גופה אבל לא בציפוי שעל הבית או בטולה על הבית רק ה"ט דאינו רואה האויר · ולכן השתא דהדר מה"ט נ"ל דמיירי בגוף הבית: **ומיהו** קצת נראה הלשון שר"ל עור אחר טולה כו' · לפי"ז הדרא לקדמייתא דהטעם משום שאינו רואה האויר והדר תקשה על השימושא רבא: **ושוב** נראה דאי אפשר לעשות כדפי' בשמושא רבא דא"כ הש"ן כו' · לשון זה קשה להולמו מה א"א לעשות דקאמר גם מ"ש כדפי' בשמושא רבא אדרבה מסקנת דבריו דטולה נ"ל עור אחר היה קושיא על שמושא רבא דלאותו טעם האי מוכרח דקפדינן על הא דבעינן רואה האויר · וכלשון כתיקונו צריך להיות כך דאי אפשר לפרש כדפי' ויכול לעשות כשמושא רבא או להפוך התיבות וכצ"ל **ושוב נראה** לעשות כשמושא רבא דאי אפשר לפרש כדפירשתי דאם כן הש"ן כו' וכתב הבית יוסף שלאותו הפירוש **צריך לומר** דחתך מקום השינין באופן שנשארו השינין מגולין מגוף הבית (או נדחק דמיירי בשל יד) וכאשר פירשתי דבר

נשלמו הלכות ס"ת ציצית ומזוזה בעז"ה

הלכות תפילין

הג"א אם יש לו ב' ש"ר אם לא הונחו מעולם: **הא** בהדיא תנא ברייתא דלעיל דיצא · אינו מובן הקושיא משום דמפורש דיצא ולא איכפת לן בהא דהן ד' עורות · אבל מ"מ ס"א דצריך לדבק כדקאמר ר"י דיצא וצריך לדבק · ואי קשיא ליה משום דמסתמא הלכה כר"י דאמר דא"צ לדבק י"ל דאתא לאשמעינן דלכ"ע א"צ לדבק ובי"ש שא"צ לדבק אפילו בתורת חומרא לחוש לדר"י כיון שהוא עצמו חזר בו · מיהא הסמ"ג גופא ס"ל

פד שינע במזוזה *) עלמה משמע קלת שלא היו כרוכים בקלף תדלא קא מפליג בההיא קלף מידי מלאתי והאמר רבי יוחנן תפילין של יד עושין של ראש ושל ראש אין עושין אותו של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה לא קשיא הא בעתיקא הא בחדתא ולמ"ד הזמנה מילתא היא דאתני עלייהו מעיקרא : כילד סודרן קדש והיה כי מימין שמע והיה אם משמאל והגיא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח פירוש מימינו של קורא מימינו של האיש העומד כנגד המניח פירש הקונטרס כסדר הברייתא כך סדר הנחתן בבתים וכסדר הזה כתובים בתורה וכך יניחם קדש מימין הקורא ואחריו בית שני והיה כי יביאך ואחריו בית שלישי שמע ישראל ואחריו בית ד' והיה אם שמוע והכי איתא בשימושא רבא והכי נמי איתא במכילתין סוף פרשת בא אל פרעה כתבם שלא כסדרן יגנזו וכ"כ ר"מ ב"ס והקשה ר"ת לפירושו דא"כ הוה ליה לומר קדש והיה כי יביאך ושמע מימין והיה אם שמוע משמאל דכולן [לימין] חוץ מן החילונה דהכי אשכחן לקמן פ' שתי הלחם גבי מנורה למ"ד מזרח ומערב היתה מונחת דקרי לה כולהו לפני השם (א) רק נר החילון שהוא נראה כלפי מזרח ומפר"ת סדר הנחתן בבתים קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע ובבית רביעי שמע וה"פ של הברייתא קדש והיה כי יביאך מימין הקורא שהוא עומד כנגד המניח אם מתחיל לקרות מימינו ימלא קדש והיה כי יביאך ואם בא להתחיל לקרות משמאלו דהיינו בית אחרון ימלא שמע והיה אם שמוע וסימניך הויות להדדי פירוש והיה והיה סמוכות בבתים עוד סימן אחר שי"ן שבבתים כנגד שי"ן שבעור הדפוסין מבחוץ דשי"ן דקדש מכאן ושי"ן דשמע מכאן וכן משמע בפירוש ר"ח פרק אלו הן הנחנקין גבי בית החילון שאין רואה האויר פסול ופר"ח כגון קדש ושמע וכן פי' רב שרירא גאון ורב האיי וכ"פ ר"י ע"ע וז"ל אותם שהם חילונים כגון קדש או שמע לריכין שיהיו רואין אויר כדי שיהא אח"כ שי"ן של תפלין דהלכה למשה מסיני וכ"כ רי"ף וה"ר יהודה בר ברזילי וה"ר אב ב"ד מלונייל והקשה ה"ר פטר לפירוש ר"ת דתניא במכילתין בסוף פרשת בא והיה לך לאות על ידך בד' מקומות מזכיר פרשת תפלין (*קדם) [*בקדם] והיה כי שמע והיה אם של יד הוא כרך אחד של ראש הן ד' כרכים ארבע טוטפות (*ואלו) [*אלו] הן קדש לי והיה כי שמע והיה אם כותבן כסדרן כתבן שלא כסדרן יגנזו אלמא משמע בסדר הכתוב בתורה בעי דמשמע דקאי אסדר דלעיל דלפירוש ר"ת ה"ל למיתני והיה אם שמוע מיקמי שמע או ימין ושמאל כדהכא ותו לישנא דאלו הן משמע דסדר נקט ויש דוחין דודאי כתיבה גזירת הכתוב הוא שלריך לכותבם כדרך הכתובים בתורה אבל סדר הנחתן כדפירש רבינו תם והגאונים ותדע דאכתיבה קאי מדקתני כותבן כסידרן כו' כתבן שלא כסידרן כו' ואיכא למידק דוקא כתיבה בעינן כסדר ולא הנחה כדנקט בהך ברייתא דשמעתין כילד סודרן משמע דקאי על סדר הנחתן בבתים ולהכי נמי נקט הכא בסמוך החליף פרשיותיה פסולה שמתחילה כתבן כסדר כההיא דמכילתין והחליף הסדר בהנחה ולכך שינה הלשון דבמכילתין קאי אכתיבה והכא קאי אהנחה בבתים ועוד תדע דהתם נקט יגנזו לשון רבים דמשמע שלא נעשו עדיין תפילין אלא הפרשיות נכתבו בפסול ויגנזו הפרשיות בשביל הזכרת השם אבל הכא נקט פרשיות ונקט פסולה דקאי אתפילין של ראש דכבר נעשין כהלכתן אלא שלא הניחם בבתים כהלכתם ופסולה כמו שהיא מונחת אך יוליאו ויניחו כסדר ואינם טעונין גניזה ועוד תדע מדלא נקט התם ימין ושמאל כמו הכא שמע מינה דאכתיבה קאי ואין להקשות מ"ש די"ל דבשל יד אין לשנות דהיינו כתיבה היינו הנחה דמלותן בעור אחד וה"ה כתיבה של ראש ועוד פן יטעה דאסור לכתוב א אפילו אות אחד שלא מן הכתב אבל בהנחה לריך סדר ועוד הלשון דתליא בסמוך בראיית אויר משמע כפר"ת דלפרש"י ז"ל ה"ל למיתני בסדר תורה אבל לר"ת ניחא דאין תנוי בסדר התורה רק אכתיבה ועוד דפי' הגאונים דלא תלי בראיית אויר אלא בשל ראש וא"כ הכא בשל ראש דוקא איירי ובמכילתין קאי אתרווייהו ועוד דבין עיניך משמע אמלעית הראש ושנים מכאן ושנים מכאן קרינא והיו לטוטפות בין עיניך וגו' [*ר"ל הסויות יהיו באמלע] ואם כן סדר של תורה מאיזה לד שיתחיל או מימין או משמאל לקרות כדפרישנא לעיל וניחא דנקט האי לישנא ימין ושמאל אבל לפירוש הקונטרס קשיא האי לישנא דהכי הל"ל (ב) קדש והיה אם שמוע [פי' תרי והיה אם שמוע והיה כי יביאך שיהו בין עיניך ר"ל באמלע] והיה אם מימין [*כי שמע מימין והיה אם משמאל] או בלא ימין ושמאל כי ההיא דמכלתין ולפר"ה [*קשה] כיון דלריך לטותבם כסדר שנכתבו בתורה תינח של ראש דלמלוה נכתבי' על ד' עורות ויכול לכתוב כמו שירלה אבל של יד הכתובים בעור אחד למלוה אין יתכן להניח חלק והיה אם שמוע : הגה"ה (ג) ומיהו בסמ"ק ובס"ה כתוב שיניח והיה אם שמוע חלק עד שיכתוב שמע עכ"ה : ויכתוב שמע (ד) (*קדש) [*קודש והיה] שהיא אחרונה להנחה וכן של ראש אם [כתב] ארבעה בעור אחד דאמרינן לעיל יצא וכ"ת דבשל יד יכול לכתוב כסדר הכתוב בתורה וגם סדר הנחתן יהיה כן אבל לא של ראש *ז"א מדאמרינן לעיל טולה עליה עור ומניחה לשל יד ואם איתא הרי נכתבו שלא כסדרן וגם היאך יניחם דהרי שלא כסדר דכתובים בתורה מונחים

[*פי' אינה כתובה כסדר הכתוב בתורה וגם אינן מונחים כסדר הכתוב בתורה והמכילתין קאי על תפילין של יד בין בכתיבה בין בהנחה]:

בבתים של ראש ואם נוכל לומר דכותב כסדרן קאי שפיר אשל ראש (*ולא יפסיק) [*ויפסיק] בכתיבה כדפרישית *ובסדר הנחתן אין קפידא ויכול הוא להניח של ראש ביד אע"ג דאין כסדר שכתוב בתורה ואין נראה דאמרינן לעיל דשל יד עושה

[*פי' בשל יד אין קפידא ובס"א מלאתי מוגה ובסדר הנחתן איכא קפידא ובשל יד אינה קפידא בהנחתם עכ"ל ג"מ וגם לא מחק ולא]:

אותה של ראש ואין כסדר של ראש כדפרישית וי"מ ומחלקים דהיכא שנכתבו בארבעה עורות מניחין של ראש באותו סדר ולהכי כשרים של ראש לרבי יוסי בשל יד וגם של יד לשל ראש וכשהן כתובים בעור אחד [אז הם] כתובים ומונחים כסדר הכתובים בתורה ואין נראה דמשמע שתהא כתיבה והנחתה שוה מדלא מפליג בין של יד לשל ראש ועוד סתר בתוס' מכמה טעמים עוד י"מ דכתבן שלא כסדרן קאי על הפסוקים של כל רפרשה או בתיבות ולא בסדר הפרשיות דבהא איירי הכא דקתני החליף וכו' וכן משמע קלת מדלא מייתי הכא ההיא דמכילתין (ה) ועי"מ דשלא כסדרן מיירי דוקא בשנים אלו קדש והיה כי יביאך להקדים זו לזו או אחרת לאלו אבל שמע והיה לא איכפת לן ואני מלאתי במ"ס מזוזה שבלה אין עושין אותה תפלין לפי שאין מורידין וכו' ואיכא למידק כדלעיל הא מורידין עושין ואי אמרת שלא כסדרן (ו) פסול היכי מיתוקמא דלכאורה משמע שיקח פרשה אחד מכאן או שתיהם וישלים התפלין ואין לומר שכבר נכתבו קדש והיה כי יביאך מקודם לכן דאטו יבטל מן התפילין לנפות מתי תבלה ב מזוזתו וכי תימא שנכתבו התפלין קודם למזוזה ובלו שניהם ורולה להשלים זה מזה (ז) א"כ זו היא שלא כסדרן דמ"ל כפלות הפרשיות מ"ל פרשיות אחרות ואיכא למידק דאימר בשל יד לא בעיא וכן דנתי לפני ר"י ואמר לי דרפיא בידיה להכריע הדבר עכ"ל רבינו שמשון ובתוס' שאנן האריך יותר ובסמ"ג כתב והירא דבר השם משום ברכה לבטלה יניח שתיהם שנים של יד בברכה אחת ואחר כך שנים של ראש בברכה אחת דיש בראש ובזרוע מקום להניח ב' תפלין ואם אינו יודע לכוין המקום של שניהם ביחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה ואע"פ שמפסיק אפ"ה עדיף טפי הכי : הגה"ה ז"ל רבינו ברוך אם אינו יודע לכוין המקום (*של יד יניח) [*יניח של יד] כדברי האחד ולברך

על

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) נקרא אותן חילון כו' : (ב) קדש והיה כי מימינו שמע והיה אם משמאלו : (ג) שייך ג"כ להקושיא : (ד) והיה שהיא אחרונה : (ה) א"ו האי דמכילתין מיירי בתיבות ופסוקים לא בפרשיות : (ו) בכתיבה : (ז) העפ"כ :

חדושי אנשי שם

ג"מ א ואע"ג דאמרינן בגמרא בהדיא דתפילין ומזוזות נכתבין שלא מן הכתב דמגרים גריסין די"ל שיינו כשכותב כסדר הכתוב בתורה דאז הם מגרם גריסין אבל שלא כסדרן לא ג' יסין : **ב** פי' ובלו שניהם פרשה אחד של תפילין ואחד של מזוזה ורולה להשלים עם פרשת מזוזה ראשונה את התפלין וזה היה שלא כסדר כי פרשה ראשונה של מזוזה נכתב אחר פרשה שנייה של תפילין וקשה שמא ר"ל שישלים ב' פרשיות ממזוזה לב' של תפילין שבלו ואז הוי כסדר וי"ל דלכך ביאר לעיל דלכאורה משמע שיקח פרשה אחת מכאן כו' ר"ל דמשמע אפי' אחת איזה שיהיה או י"ל שבלו שניהם ר"ל שני הפרשיות של תפילין ורולה להשלים במזוזה מ"מ הוה שלא כסדרן דמה לי כפילות הפרשיות ר"ל שסובר שלריך לכתוב ארבע פרשיות של תפילין בלי הפסק בינתיים ולכן אמר מה לי זה ההפסק של כפילות הפרשיות שהרי כתב ב' פרשיות של תפילין האחרונות ואח"כ המזוזה ועתה רולה להשלים תפילין בה הרי הפסיק בפרשה של תפילין קודם שכתב המזוזה ומה לי פרשיות הלא אם הפסיק בתפילין וכתב פרשיות אחרות בינתיים הוא פסול ה"ה כפילות הפרשיות שכתב בתפילין קודם המזוזה הוה הפסק ואין ראוי לתפילין דמשמע שלא כסדרן אלא ש"מ דאין להקפיד על שלא כסדרן ומתרץ איכא למימר בשל יד דווקא אין להקפיד :

באור מהרמ"ב

אספר בן סבג, בב"י שלך כתב על שמו דאם עשה בית וגיפה זהב על בית או טלה עור על הבית דכשר ולא מיפסל משום מן המותר כיון דאיכא גוף בית מעור טהור ורק שלריך לחרוץ מקום השינין : **אבל** הב"ת פי' דברי הספר כאן באופן אחר וה"ק והא דתני' ליפן זהב כו' פי' דהוי ס"ל בס"ד דעושה ליפוי על בית כדלעיל · וכן הא דטולה כו' ג"כ ר"ל עור אחר על הבית ואפ"ה קאמר בהמה טמאה פסול אבל מבהמה טהורה כשר וש"מ דלא קפדינן על ראיית האויר וש"מ לקולא ע"ז השיב דלא כן הוא ולא מיירי מעור אחר עליהם אלא מגוף הבתים קמיירי · אבל אי הוה עור אחר אף מעור בהמה טהורה הוי מיפסל ולפירושו לא יתכן מה שכתב המרדכי דלאו משום ראיית האויר הוא אלא כדפירש בקונטרס כו' דמשמע דעל כפסול דבהמה טמאה וליפן זהב קא שקיל וטרי דלהב"ת לא הוה ליה לומר רק אלא מגוף הבתים קא מיירי ולהקן פירושו דהב"ת נ"ל אה"כ דבקושי' והא דתניא נתכוין המרדכי להביא ראיה דבעינן רואה האויר ע"ד שפי' הב"י (ומה דק' באותו ס"ד הדיוקא דעור בהמה טהורה נ"ל כדלעיל) אבל בהתי' שהטעם הוא כרש"י קושטא דמלתא נקיט דמיירי בעור הבתים עלמו משום דאל"כ הוי מקום לדייק בסיפוך מדלא פסל רק עור ב"ט אבל עור בהמה טהורה כשר הוי שמעינן דלא בעינן ראית האויר · לכן מוקים לה בעור גוף הבתים ומ"ש אח"כ ומיהו קלת נראה הלשון שר"ל עור א' כו' כוונתו א"כ דמיירי מעור אחר א"כ הדר נדייק מדכשר עור בהמה טהורה ש"מ דלא בעינן רואה האויר וע"ז קאמר ושוב נראה דא"א לעשות ר"ל להתיר כריכת מטלית על סמך הפירוש שפירשתי דמיירי בטולה עור אחר ונדייק מיני' להתיר באינו רואה האויר דא"כ השין כו' לא היה בעור העליון כו' ולהך פי' דהב"ה מסקנת הס' להחמיר דלא כשמושא רבא · אלא דשוב כ' וחזי מאי עמא דבר דסומכין על הס"ד להקל וקלת ק' להך פי' דעיקר חסר דמעיקרא בהקושיא היה ס"ד להביא ראיה מהם לאסור שהטעם מפני שאינו רואה האויר ולא אסגת בדיוקא דהכשר בהמה טהורה ולהתיר הוא בהיפך אסגת לדיוקא ולהביא ממנו ראיה להתיר גם פוק חזי מאי עמא דבר דהוא להקל אינו מקושר שפיר אבל לפי פי' הב"י מסקנת הספר הוא להקל אלא שלריך להחליף התיבות כמ"ש ושפיר שייך ע"ז חזי מאי עמא דבר דעושין כשמושא רבא : **ומ"מ** במה שכ' הב"י דמשמע במרדכי דבעושה עור אחר עליהן אינו פסול · דנראה דהוכרח לכך מדנקט המרדכי בתי' דמגוף הבתים קא מיירי · ולענ"ד אין מזה ראיה ורק משום דבס"ד דידיה הוי מפרש דוקא בעור אחר עליהן ולא מגוף הבתים ולהתירוץ מלי מיירי מגוף הבתים ג"כ כתב ומגוף הבתים מיירי ר"ל אף מגוף הבתים אבל לעולם דג"כ מלי מיירי מטלה עור אחר על הבתים גם מ"ש הב"י דלשון הטור משמע ג"כ דבטולה עור אינו פסול רק בגוף הבתים אבל בגיפה זהב פסול אפי' בזהב על הבתים · לענ"ד אינו מוכרח רק כיון דהלשון ליפה זהב משמעות משום כך הוא דעשה ליפוי על הבית וטולה עליהן משמע שהבית עלמו היא מהעור דבהמה טמאה דפי' לעיל בס"ד דמרדכי ע"כ נקטי הטור בהך סגנון אבל לעולם דזהב ובהמה טמאה שוין בדין : וכאשר דייקו בדברי המרדכי בס"ד כן נלריך לדייק בדברי ס' התרומה והרא"ש דשניהם כתבו גבי האי דיש עושין מעברתא על היד כו' וכתב דהינו פסול משום שאינו רואה את האויר כו' וכ' ע"ז והא דתניא ליפן זהב פסול אינו משום דא"ר את האויר אלא משום דבעינן מן המותר כו' דומיא דטולה עליהן עור כו' ודבריהם תמוהים דמעיקרא מאי קסבר אם בליפן זהב הטעם משום שא"ר האויר וזהו פוסלו · א"כ תקשה עור בהמה טהורה אמאי כשרה · ואם נדחקו כיון דנעשה כגוף אחד לא שייך ה"ט דא"ר האויר אבל עור בהמה טמאה דהוא מין אחר לא נעשה גוף אחד קשה א"כ מאי דהה ע"ז דומיא דטולה כו' דהרי גם טולה עור יש לפרשו שהטעם משום שא"ר האויר ואי דקשיא א"כ בהמה טהורה נמי · א"כ מכ"ש הכי ה"ל לדחות בלאו הדומיא · וי"ל ג"כ על אחד מהדרכים הנ"ל רלה לומר דליפן זהב הוי ס"ל הטעם משום שאינו רואה האויר אבל בטולה עליהן עור הוי ס"ל הטעם משום דבעינן מן המותר והטעם דפי' כן בס"ד הוא משום דליפן זהב משמע טפי ליפוי על הבית כדלעיל · אבל טולה עליהן עור קאי על הבית ולכן שפיר כשר בעור בהמה טהורה · והתנא בני דינים קאמר אחד מליפוי על הבית ואחד מבית עלמו א"כ דבס"ד דס"ה והרא"ש הוי ס"ל דרק בעור בהמה טמאה דאינו מן המותר כו' הוא דפסול מה"ט · אבל זהב דאינו דבר שבפה לא שייך האי טעמא א"כ בזה איכא טעמא אחרינא והא כדאיתא והא כדאיתא וע"ז כתבו שפיר דהרי דומיא דטולה כו' דאף בס"ד הוי ס"ל הטעם בטולה לאו משום שא"ר האויר (ויש לפרש עוד בס' התרומה והרא"ש לעולם בס"ד הוי ס"ל גם בטולה עור כו' טעמו דפסולו הוא משום שא"ר האויר והא דבהמה טהורה כשר הוא כדכתיבנא דנעשה גוף אחד אבל בהמה טמאה דמין אחר הוא לא נעשה גוף אחד ומה שדהו ע"ז דומיא דטולה עליהן סמכו בזה אמה שפי' רש"י אהך דטולה כו' שהטעם משום דבעינן המותר בפיך כו' ורק כיון דרש"י לא פירש כן אליפן זהב והיה מקום לדחוק ולחלק ביניהם כתבו דליפן זהב דומיא דטולה כו' ומכ"מ מה דפי' בקדמיתא מכוון טפי ונכון) : **דאתני** עלייהו מעיקרא וכתב הב"י בשם אורחות חיים דאתני אפי' בעתיקתא שרי לעשות משל ראש ש"י מיהא להתנות להשתמש מקדושה דבר חול אע"ג דלגבי ת"ק מבואר בסי' קנ"ג וביו"ד סי' רפ"ב דמהני תנאי להשתמש בהם בחול אבל בגוף קדושה נסתפק ללבוש שם אם מקילין כ"כ דליכא תנאי להשתמש בו חול אפי' בחדתא למ"ד הזמנה בג"ק מלתא היא ומכ"ש בעתיקתא ובמג"א היקל בתנאי דאי רק הזמנה ומתמיר בעתיקתא והוא כעין פסר דבר ולמעלה כתב דבאם התנה להשתמש דבר חול או ליכוז הזמנה לשמה דלפרש"י הוא כדי שלא יוכל לשנותו · וממילא באתני לא הוי עיבודו לשמה וכיון דעיבוד לשמה ע"כ א"א להתנות להשתמש בו חול או קדושה קלה אחריתא כגון עיבוד לתפילין לעשות ממנו מזוזה ורק כאן דתנאי הוא בשל ראש לעשות של יד דמהני העיבוד מזה לזה כן נראה לענ"ד ברור רק שלא משמע כן במג"א סי' מ"ב וצ"ע : **וכתב** רי"ף ור"י בר ברזילי והראב"ד מלוניל · הנה ברי"ף לא כתב כלום רק מפני שהשמיט הא דוהקורא קורא כסדרן משמע קלת דס"ל כפיר"ת וכן הרא"ש שהוקשה לו על ר"ת הא דהקורא קורא כסדרן כתב לבסוף דבהלכות הרי"ף לא כתב הך והקורא כו' ע"ז סמך הספר כאן להסכים דעת הרי"ף עם ר"ת אבל מ"מ והראב"ד אמת דבהשגת הראב"ד כתב דהוויות להדדי והשינין מבחוץ כר"ת · אבל הוא הופך כל הסדר וכתב דקדש מימין המניח ואחריו והיה כי יביאך ושמע משמאל המניח ואחריו והיה אם שמוע סמוך לוהיה כי יביאך · והא דקאמר והקורא קורא כסדרן לאו אקדש והיה כי יביאך קאי אלא על שמע והיה אם שמוע שסתם לשון והקורא ר"ל ק"ש והיה א"ש ולפי"ז הוא מהיפך להיפך מן ר"ת דלר"ת קדש מימין הקורא קאמר ואחריו והיה כי יביאך ושמע משמאל הקורא · רק בזה ס"ל כוותיה דהוויות בפנים אבל מכ"מ מהופכים הם בהנחתן להראב"ד מן הנחתן לר"ת והרבה יש לתמוה שמוס אחד מהספרים הראשונים והאחרונים לא הזכירו דעת הראב"ד ודעת יחידאה הוא ואין חוששים לגאת מידי ספיקא כלל : **דאסור** לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב · פי' בס"ת מהפש טעות א"כ הה"ד כאן בתפילין אם יכתוב שלא כסדרן איכא למיחש לטעות : ה"ג **דהכי** הל"ל קדש והיה כי יביאך שמע מימין והיה א"ש משמאל : ה"ג **ויכתוב** שמע קודש שהיא אחרונה להנחה : **וב"ת** דבשל יד יכול לכתוב כסדר הכתוב בתורה וגם סדר הנחתן יהיה כן · פי' דלעולם כתיבה שוה להנחה לכן ביד דכותב על קלף א' לריך להיות הכתיבה כסדר שבתורה ע"כ לריך גם הנחה כסדר שבתורה · אבל של ראש דכותב על ד' קלפים א"כ להיות הכתיבה כסדר התורה · לכן הנחתן בבית ג"כ אינו כסדר שבתורה אדרבה בעינן דוקא כסדר האמור בברייתא שמע מבחוץ והיה א"ש בפנים וז"א מדאמרינן לעיל כו' ואם איתא הרי נכתבו שלא כסדרן דהא בראש היה הכתיבה שלא כסדר שוה להנחה שלא כסדר ובשל יד לריך להיות הכתיבה כסדר וכן ההנחה : **ואם** נוכל לומר דכותבן כסדרן קאי אשל ראש כו' · פי' דעכשיו נימא דכתיבה חלוקה מהנחה אלא שהכתיבה לעולם הוא כסדרן אף בשל ראש אלא שבהנחה יש חילוק בראש אע"ג דכתב כסדרן יכול להניחו שלא כסדר הכתוב בתורה אלא כדאי' בברי' אבל בשל יד כיון דלריך כתיבה כסדרן מפני שהוא על קלף אחד ולא יכול להפסיק ע"כ ממילא גם הנחה בשל יד כסדר הכתוב בתורה דהרי פ"ר א' הוא וממילא דאם היה על ד' עורות הוי מהני הנחה שלא כסדר שבתורה : **ויכול** להניח ש"ר אע"ג דאין כסדר שכתוב בתורה * פי' שהנחתן בבית אינן כסדרן של תורה מכ"מ בשל יד אין קפידא בהנחתן רק דאם הוא מעור א' ממילא הנחתן כסדר הכתוב ט' : **ואין** נראה דאמרינן של יד עושה ש"ר · ומסתמא כשכתב היד על עור אחד הוי הנחה כסדר שבתורה ועכשיו שעושהו לשל ראש בעינן דוקא הנחה כו' שלא כסדרן : **וי"מ** ומחלקים כו' ס"ל בכותב על עור אחד בין יד בין ראש כתיבה כסדרן וגם הנחה · ואם כותב בד' עורות בין ראש בין יד בעינן הנחה כסדר הברייתא ואז הכתיבה שלא כסדרן : **ואין** נראה כו' מדלא מפליג · ר"ל מדלא מפליג בין עור א' לכתיבה על ד' עורות והיינו מסתמא חלוקה דשל יד משל ראש דשל יד סתמו מעור א' וש"ר סתמו מד' עורות : **ולא** כסדר הפרשיות כו' ועי"מ דשלא כסדרן כו' אבל שמע והיה לא איכפת לן כנ"ל ובתוס' דף ל"ב ד"ה להשלים מפרשים ג"כ כדהכא וע"ש בט"ז סי' רפ"ט שתמה ע"ז מהא דדריש במכילתא והיו לפסול שלא כסדרן ולענ"ד לק"מ דהרי בברכות דף י"ג נפקא לן ג"כ מדכתיב והיו שלא יקרא למפרע ואפי' הכי כתב הרמב"ם שם קרא והיה אם שמע יצא משום דאין סדרן כן בתורה והה"ג לענין הכתיבה וזה ברור : **ואני** מלאתי במ"ס מזוזה כו' · בברייתא בגמרא במנחות ל"ב ובשבת ע"ט מייתינן להך ברייתא בסיפוך דתפילין אין עושים מזוזה · ומפני כך הגיהו במקלת ספרים הך דמס' סופרים דתשבו שבטעות הוחלף · אבל בירושלמי סוף מגילה הובא הברייתא דמס' סופרים דהכי איתא התם תפילין ומזוזה מי קודם ר"ה אמר תפילין קודם שכן נוהג במפרשי ימים ונהרות · ושמואל אמר מזוזה קודם שכן נוהג בשבתות וי"ט · מתניתא מסייע לשמואל מזוזה שבלתה א"ע ממנה תפילין · תפילין שבלו עושין מהם מזוזה מפני שאין מורידין כו' ובב"י סוף סימן ל"ח הייתי לה בקלרה : **ואי** אמרת כו' היכא מתוקמא כו' · בשלמא בברייתא דידן שפיר עושה מתפילין מזוזה אי לאו הכי טעמא דאין מורידין דנוטל ב' פרשיות דתפילין ועושהו מזוזה או נוטל ממנו פרשה א' וכותב עליה והיה א"ש בגליון או נוטל פרשה מזה ופ' מזה ותופרן יחד אבל כאן הרי הוא לריך להוסיף קדש והיה כי יביאך וה"ל שלא כסדרו : **דמ"ל** כפלות הפרשיות או מ"ל פרשיות אחרות · פי' כמ"ש בגדולת מרדכי דסתמא קאמר אפי' בנוטל יהיה א"ש מהמזוזה ומוסיף שמע ומ"כ ה"ל שלא כסדרן · א"נ ס"ל דאין

לבססין

על של יד ויניח [של ראש ויברך] ואח"כ יניח כדברי הגאון השני על סמך ברכה ראשונה ולא ידבר בינתים והשניים ישהה בראשו כמו שירצה ואע"ג דעתה מברך על של ראש בפעם ראשונה ומפסיק בין ברכה של יד ברא' להנחה של יד בפעם שניה זה טוב יותר מלערוב מכאן ומכאן [*או] שלא להניח כלל ע"כ הג"ה · ונהוג עלמא כרש"י ורמב"ם וגם שלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין עשוים כסדר רש"י ז"ל ורמב"ם : אמר רב הנהאל החליף פרשיותיה פסולה (א) ולא אמרן אלא גוייתא לברייתא ובריית' לגוייתא אבל ברייתא לברייתא וגוייתא לגוייתא לית לן בה הדר אמר אביי מ"ם גוייתא לברייתא דלא דהך דבעי מיחזי לא חזיא ברייתא לברייתא נמי הך דבעי למיחזי אוירא דימין חזיא אוירא דשמאל אלא ל"ש פירשו הגאונים אלא ל"ש ופסול בכל ענין דבעינן דליחזי הך אוירא דימין והך אוירא דשמאל וכתב רבינו שמשון וז"ל קצת היה נ"ל מדאמרינן פרק אלו הן הנחנקין בית חיצון שאינו רואה האויר פסול משמע דוקא בבית חיצון קפיד אבל לא באחרים מדלא תני בית שאין רואה אויר שלו פסול והוה משמע כולהו בתי ומיהו פוק חזי מע"ד ופסול עכ"ל : אמר רב הונא אמר רב תיתורא הלכה למשה מסיני פ"ה שמעור הבתים (שמעור) עלמה כפול למטה והוא בית מושבן של תפילין : הגה"ה תיתורא פירש רש"י ז"ל לאחר שהכניס האגרות בבתים מקלע כל הבתים לבד עור בית רביעי מניח ארוך וכופלו למטה וזו היא בית מושבו מעברתא (*כפולה) מאותו עור הנכפל עושה בליטה כפולה חוץ לבתים שמכניס בהם הרצועות הנמשכות הילך והילך שאין תפורות שם ע"כ הגה"ה · וקשה לר"י שהרי אם ימשוך בדוחק יקלקל רבוע התפלין ונראה לר"י פירוש הגאונים שמביא עור רחב וכופל העור תחת התפילין להיות להם גשר דתיתורא לשון גשר הוא ומניח מן הצד (הרצועית) קצת מן העור להכניס שם הרצועות דרך הנקרא מעברתא כפירש"י ז"ל ולפי שיטת הקונטרס הוצרך לפרש לקמן וז"ל כשתפרן יזהר שלא יקלקל הרבוע בתפירות ואנו נפרש לקמן דהיינו רבוע התפירה ע"מה וכותבי תפילין נהגו כפירוש הגאונים ואני מצאתי שיש מביאין ראיה לפרש"י ז"ל מההיא דפ' במה מדליקין מדלא מוקי ההיא [דלא] הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה להיות תיתורא ולרש"י ז"ל ניחא דהיינו עור הבתים (*ומכשירין) [*ומב' שיני"ן] של תפילין נפקא לן דבעינא טהורה אבל לפירוש הגאונים קשה דכיון שאין כתוב כאן שום דבר לא קרי ביה תורת ה' ואמר ליה ר"י כיון שמחובר ותפור בבתים אע"פ שהשי"ן על הקציצה הוי כמוה לענין טהורות · רבינו שמשון : אמר אביי האי מעברתא דתפילין הל"מ פ"ה דמעור הבתים הוא כדפי' לעיל אבל בערוך מפרשה שאף הוא מעור אחר כדפי' לעיל שכופלין אותו כדי להכנס בו הרצועות ומשום שאין הרצועות קבועות קרי ליה מעברתא שכשירצה להעבירם ולמושכן הילך והילך ולהאריך או לקצר יכול וזו היא לשון מעברתא אבל י"מ מעברתא תולה רצועה אחת עליונה על גב תפילין של יד ממזרחו למערבו על גב הקציצה מצד זה ויש תפילין קדמונים עשויים כן ואין למחות ואין לפוסלם משום שאין הבית רואה האויר הא פירש משם הגאון דראיית אויר לא פסיל אלא בשל ראש ועוד דבשל יד אמרינן לעיל טולה עליה עור ומניחן כל שכן הכא שהבית רואה אויר ומיהו ר"י אומר דאדרבה איפכא מסתברא דהיכא שכולו מחופה בעור כדלעיל עדיף טפי דנראה הכל כעור אחד ומה לי בעור אחד ומה לי בב' גבי של ראש נמי הכשרנו לעיל לכורכו בקלף משם הגאונים אבל היכא שניכר שאין מעור תפלין יש לפסול טפי ויש לספק בדבר ואין להוכיח מדקאמר תפילין סתם דמשמע נמי בשל ראש דהא [*נמי] שהמא קאמר שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני ולא מיירי בשניהם אלא בשל ראש דוקא ורי"ף פירש וז"ל מעברתא פירוש מעברתא שבין [*בית] ראש לראש ובעי למיעבר בין כל חד וחד הרי גידי מלמעלה עד למטה וליהדקיה שפיר כי היכי דלא ליפרשו ואיטון מעברתא ואם נפסקו שלשה חוטין בתופרן פסולין · ותיתורא רצועה עליונה של תפילין של זרוע שלא תהא כטוטפת שאין לה אלא רצועה אחת אלא צריכה אחרת כדי שתהא שתי וערב זו על גב זו כגשר על הנהר דגשר בלשון ארמי תיתורא עכ"ל רי"ף · וצ"ע (ג) בלשון הגאון ואני בדקתי בספרו ולא מצאתי ומה שפירש דהיכא שנפסקו שלשה חוטין בתפירה דפסילה הכי משמע בירושלמי דפרק קמא דמגלה ולקמן מייתי לה בג"ה ר"י · ואמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני · בשימושא רבא כתוב ובעי דליצור בקילפא דביתא נורתא דשי"ן דימינא שלשה רישין ודשמאלא ארבע רישין ואי איפכא לא הוי פסול ומיהו לא פי' אם ימין ושמאל של מניח או של קורא אבל בתיקון תפילין מפרש בהדיא דלימין הקורא יעשה מן העור ד' קמטים דקים שיראו כשי"ן ומתוכן שני יודין כי היכי דליהוי ארבעה ראשין באותה שין ומשמאל הקורא יעשה שלשה ראשין כעין שין שלנו ופירש"י בפרק במה אשה יוצאה במסכת שבת וז"ל שי"ן עשויה מעור החיצון עצמו קומט בו שלשה קמטים כעין שין והוא שין של שדי והדלית עשוי' בקשר שקושר הרצועה אחד לצפון ואחד למזרח כמין ד' ורצועה קטנה מאד תלויה בהן ואין בה אלא כדי כפיפה כמין יוד וכופה בעוד שהעור לח ועומדת כפופה לעולם כנ"ל עכ"ל ואין נראה לר"ן מדלא נקט הכא אביי אלא שי"ן ועוד תדע דאמר פרק במה מדליקין לא נצרכה אלא לרצועות ובשין לא בעי לאוקמוה משום דהלכה למשה מסיני היא ואם איתא תיפוק ליה משום ד' ויו"ד אלא ודאי אינם אותיות אלא קשורים בעלמא והרצועות ניתלין כדרכן ולא משום שם והכי נמי מוכח בפרק במה אשה גבי הנכנס לבית הכסא עם תפילין דקאמר *[חולצן] משום שין דאמר אביי וכו' ואמאי לא קאמר משום דלי"ת ויו"ד אלא שמע מינה דוקא שי"ן הלכה למשה מסיני ותו לא ותו דרצועות דתפלין קאמר פרק בתרא דמגלה דתשמישי קדושה נינהו ואמאי לא הוו הם עצמם קדישי משום ד' ויו"ד ותו אי באותיות שדי הוי אמאי שרי להתיר הקשר כשהוא רוצה ותו דלא לישתמיט בכל דוכתא שקראוהו חכמים קשר דליקריוה בחד זימנא ד' ויו"ד : [דף פו ע"א] והרב ר' אלחנן מיישב פ"ה ואומר משום דניתן להתיר בכל עת שירצה להכי לא בעינן טהורה ולא בעינן שיחלוץ כשיכנס לבית הכסא אבל השי"ן לעולם קיימת ושייך בה טפי קדושה והיא דמגילה דלא הוי רק תשמישי קדושה מיירי ברצועות שנתקן מן התפילין או רצועות מהתפילין שבלו דאז אין בהן ד' ויוד אבל כשהן עם התפילין קדושות לגמרי ומה שלא הזכירו נראה דודאי הוי בכלל קשר של תפילין מכ"מ לא הוזכר בתלמוד דאחרי דשרי להתירו כשירצה היה גנאי להזכירו באותיות של שם ושתמו הדבר דרך כבוד פן יחקו המינים לזלזולי במחיקת השם אבל בספרים שלא הרגילו כל העם לקרות לא חשו לדבר זה ויש קצת ראיה מפרק המוצא רצועות של תפלין עם התפלין מטמאין את הידים וטוב נראה שיש לדקדק ראיה דלא כפירוש רש"י ז"ל מדנקט עם התפלין דהיינו הקצילה שיש בה השם שי"ן אבל בפני עצמן לא וי"ל דשין הואיל ועשויה לעמוד עולמית יש בה קדושה אבל ד' ויוד עשויין להתיר והלכך אפשר שאף דלית ויוד הלכה למשה מסיני והמחמיר תבוא עליו ברכה הרב ר' אלחנן וצריך שיגיע חריץ למקום התפר ל"ב דימי אמר כיון דמינכר לא צריך י"מ דקאי אשין דאיירי ביה שצריך שיהא רגל החיצון מגיע עד בית מושבם למטה אי נמי היוד שבתוך השין יגיע עד מקום התפר וכן עושין עתה כותבי תפלין שמגיעין רגל החיצון ופנימי של שין עד למטה במקום מושבם שהוא תיתורא ורש"י ז"ל פירש חריץ שבין בית לבית דאשכחן לעיל בברייתא דאיקרי חריץ דקתני ואם אין חריצם ניכר פסול ולי הדיוט ק"ל לפירוש הראשון דלא מיקרי חריץ אלא אדרבה בולט ועוד דיותר נראה שין כצורתה כשאין מגיע יוד האמצעית [לחריץ] : וכשמכניס הפרשיות קודם שיכניסם יכרוך כל פרשה ופרשה בשיער בהמה טהורה דגרסינן פרק במה מדליקין הלכה למשה מסיני תפלין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן פירוש מבהמה טהורה כמותן וטוב לכרוך בשער שור לכפר על מעשה העגל והכי איתא בשימושא רבה ויש שכורכין אח"כ כל פרשה ופרשה בקלף קודם שיתננה בדפוס בבתים ויותר טוב לכרוך במטלית וכ"כ ר"מ והכי איתא בירושלמי פרק קמא דמגילה הלכה למשה מסיני שיהו (*כורכין) [*כתובין] בעורות ובדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בשער וטולין במטלת ודובקין בדבק ותופרין בגידין ויש לפרש דובקין בדבק אם נקרע ספר תורה באמצעית היריעה ותופרין בגידין יריעה לחברתה ונהגו כשנקרע ס"ת באמצע היריעה שתופרין במשי סמ"ג : ומכנים הפרשיות כרוכות בבית שלה כל אחד נגללת מסופה לראשה כדאמרינן לעיל מאחד כלפי שמע וכן כל שאר ספרים נגללים לתחלתן כדאמר בפ' קמא ובירושל' דמגלה דפ"ק עושין עמוד לספר בסופו ולתורה מכאן ומכאן לפיכך גוללין הספר לתחלתו והתורה לאמצעיתה וטעמא רבה יש דבספר תורה שצריך בכל יום לקרות בה לאמצעיתה נגלל במקום שקורין אבל שאר ספרים עושין עמוד בסופו וגוללין לתחלתו ובענין זה נוח לקרות בו ולהכי נמי צריך בספר תורה שני עמודים לתחלתו ולסופו והכי משמע דתנן במסכת ידים ר' יהודה אומר גליון שבסוף הספר אין מטמא את הידים עד שיעשה לו עמוד (*בסופו) ותניא בתוספתא דמסכת ידים ר' יהודה אומר גליון שבתחלת הספר וכדי היקף כולו מטמא הידים ואין לפרש *דר"ל בסוף כדי היקף ועמוד בתחלה דא"כ היה לו לומר וכדי היקף בסוף כי היכי דמפרש במאי דקאמר בתחלת הספר אלא ה"פ [גליון] שבתחלת הספר שמניחין שם כמו שיעור בין עמוד לעמוד מימין וגם כדי היקף דעמוד ולמעלה הימנו משמע (*אע"פ) שלא נתקדש בכתיבה לפניו אלא לאחוריו וכן עיקר דאסוף ל"מ קאי דהא אין גליון מטמא בלא עמוד כדקתני במשנה ותו דלא אשכחן בתוך התלמוד להצריך כדי היקף במקום עמוד אלא מצד אחד וניחא השתא דמשנה וברייתא שוין הם ועוד אמר במ"ס עושה עמוד לספר לסופו ובתחלתו כדי היקפו ומתוך כל זה אומר ר"ן שאין נראה לו לורך להניח במזוזה ותפילין כדי היקף אחרי שאין להם עמוד וגם כי אין העם קורין בהם ואין יד הכל ממשמשין בהם כמו ספרים וספר תורה ועוד דמזוזה נוהגין העולם לכתוב שדי מבחוץ בראש שיטה כנגד אויר פרשת והיה אם שמוע וקודרין כנגדו חלון ונראה מבחוץ וא"כ על כרחך אין שם היקף כלל : הגה"ה ומיהו לעיל

[*התוס' פירשו דקתני גליון שבתחלת הספר היינו כדי עמוד וכדי היקף היינו בסוף מדקאמר וכדי היקף בוי"ו ועי' בפי' ר"ש במסכת ידים] :

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) אמר אביי : (ג) ס"א אם הוא לשון הגאון :

באור מהרמ"ב

להפסיק בינייהו וצריך לכותבן בלי הפסק עיין יש' ס"ג סי' ס' לפי"ז גם ברייתא שלנו יש דקדוק זה על ס"ת שא"ע מזוזה דהרי בלא"ה אי אפשר דהוי הפסק וצ"ל דקאי עיקר אתפילין שא"ע מזוזה · והנה בברייתא זו דמ"ס יקשה ג"כ קושית הש"ס דלעיל הא מזוזה פתוחות ועכ"פ לכתחלה עביד כן ותפילין סתומות וכאן צ"ל מה שתי' התוס' בד"ה להשלים דר"ל דכותב על הגליון דהרי מתחילה המזוזה שמע והיה א"ש נכתבים זה אח"ז בדף א' א"כ כשנוטל רק פרשה א' בין שמע או והיה א"ש הרי נחתך הגליון וא"א להוסיף עוד · וצ"ל כאן כתירוץ הא' של התוס' דמשכחת בתפרן יחד · אבל לתירוץ הב' ק' · וי"ל דמשכחת אם היה כתוב המזוזה על ב' עמודים דכשר להתוס' וא"כ י"ל שפיר דחותך פרשה א' וכותב השניה בגליון דלמטה כמו אם עושה מתפילין מזוזה · ולפי"ז רש"י לטעמיה דמזוזה בשני עמודים פסול ע"כ צ"ל דהיה המזוזה כתוב על דף אחד להורך והדרא קושיא הש כן איך עושה ממזוזה תפילין · לכן צ"ל דמהני התפירה וא"ש רש"י ותוס' לעיל בדף ל"ב ד"ה להשלים ע"ש · ואע"ג דאנן לא קי"ל כהך ברייתא היינו בעיקר הדין דקי"ל תפילין חמירי אבל במה שיש ללמוד ממנו במה דליכא פלוגתא עלה אשיר ילפינן מיניה · לפי"ז א"ש ג"כ דנקט ברייתא דידן ס"ת ותפילין שבלו כו' ולא קאמר ס"ת אין עושה ממנו תפילין והוי ידעינן ממילא דא"ע מס"ת מזוזה כו' והשתא לק"מ דהא גופא דתפילין חמירי קמ"ל דהרי בברייתא זו דמ"ס מזוזה חמירא · לכן קמ"ל [כאן] שהתפילין חמירי :

מהא דפרק במה מדליקין כו' ולרש"י ז"ל ניחא כו' · לפי אותה הראיה יש להוכיח ג"כ דלא מהני תפירה לחבר הבית מב' עורות דתקשה ג"כ קושיא זו · רק לפי מה שתירץ הספר כיון שתפור וקשור אע"פ שהשי"ן מחובר כו' א"ש ג"כ הך קושיא ולכאורה י"ל דבלא"ה לק"מ אהגאונים דהא דמהני תפירה אתיתורא ונעשה א' ע"י התפירה היינו כחד מין אבל במין א' טמא וא' טהור לא נעשה עור א' על ידי התפירה ובכה"ג מודו לרש"י דבעינן תיתורא עם הבית מעור אחד וה"ז דומה לכותב ס"ת הגיו על גבאים ותליו על קלפים דפסול ולא מהני תפירה יחד משום דה"ל ב' ספרים כמ"ש בט"ז סי' רע"א וכ"ש הכא דאיכא המין טמא דפסול הוא לתפילין וצ"ל דקושיא שלו דלהגאונים לא הוזכר כלל בגמ' שיהא התיתורא עם הבית מעור א' (שהבית יהיה עם התיתורא מעור א') כיון שאינם מפרשים כרש"י א"כ ממילא י"ל דמהני ג"כ מין טהור וטמא כשתפרן יחד דהין אנו צריכין להיות עור א' ע"י התפירה לפי"ז דהא דבגוף הבית דמלינו בגמ' שיהא מעור א' י"ל לעולם דמהני תפירה ועושהו א' ורק דוקא כשהוא מין א' אבל לא כשהן ב' מינים · ולכן אין להקשות גם על רש"י דס"ל לעיל דתפירה מהני דשא"ה דתפירה (שם) דמהני הוא משום שעשהו כעור א' ובזה חלוק מין אחד מב' מינים אבל כאן גבי תיתורא אליבא דהגאונים לא מצינו כלל שיהא מעור א' כדי שנצטרך שהתפירה יעשהו א' ולחלק בין מין א' לב' מינים וק"ל : ועוד אמרינן לעיל דבשל יד כו' פי' אם רוצה לעשות של יד מתפילין ש"ר טולה כו' יהא דלא מייתי מהא דטולה עליה עור בהמה טהורה מפני שסבר כ' לעיל דמלי מיירי בעור גוף הבתים · אבל ק' לעיל דמייתי ראיה מהא דעור בהמה טהורה דלא איכפת לן ברא"ת האויר כמו שפי' הב"ח שם ודחה דהתם ה"ל מגוף הבתים ואמאי לא מייתי מהכא דתפילין ש"ר טולה עור עליהן ועושה אותה של יד דהאה ליכא למדחי כלום כדמייתי ראיה מיניה הכא וא"ל דשאני הכא כיון דמתברי ה"ל כעור אחד א"כ גם מהא דלעיל אין ראיה מה"ט וקושיא זו הוא רק לפי' הב"ח אבל לפי' הב"י שם לא כוון הספר לראיה מבהמה טהורה דלא איכפת לן בבית רואה האויר אלא אדרבה כוון להביא ראיה מן עור בהמה טמאה דפסול דש"מ דבעינן רואה האויר להך פי' לק"מ ול"ק מכ"ש איך אפשר לומר דבעינן רואה האויר א"כ ק' הך דטולין עור כו' שי"ל דשא"ה דמהברי יחד (אבל נעור בהם שמלה לא מהני מתברי כמ"ש לעיל משום דשני מינים הן) אבל גבי כריכות הפרשיות בקלף לא מהברי יחד והא דכתב הכא לחלק בין כריכות הפרשה במטלית למעברתא ·רצועה הכא לאו משום דס"ל דכריכות הפרשיות ה"ל כמחברי אלא משום דכריכות הפרשיות במטלית אינו ניכר אבל כאן ניכר · אבל לעולם יש לחלק גם בין הא דטולה עור כו' דה"ל מחברי ממש להא דכריכות הפרשיות דלא מחברי וזהו עולה לפי' הב"י ולא לפי' הב"ח שם : ובעי למיעבר בין חדא וחדא תרי גידי כו' · היינו מה שהביא בס' לקמן ע"ש ר"ב ויש שמוליך תפירה בג' מקומות עד דרך רבוע התפירה ע"ש : אם ימין ושמאל של מניח כו' · ובאמת פשטיה לשון דש"ר משמע דקאי אהקורא שהרי התחיל לסדר הפרשיות קדש והיה כי יביאך מימינא דר"ל ימין הקורא כו' ואח"כ כתב גבי השינין דיעשה ג' ראשין מימינא משמע דקאי אימין הקורא דמיירי מיניה לעיל · ומכ"מ אנן קי"ל כהנקדן שבסמ"ג דיעשה הימין ד' ראשים בימין הקורא ולפמ"ש מהרש"ל בביאורו גם הסמ"ג ס"ל הכי : לא נצרכה אלא לרצועות פי' הא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורה לבד כו' : משום דהלכה למשה מסיני היא כו' · פי' ובלא"ה בעינן מן המותר בפיך : ואם איתא תיפוק ליה משום ד' ויו"ד · ופי' והוי ממועט ג"כ מקרא דמן המותר · ומכאן תימה אמ"ש הר"ן פ' נגמר הדין ע"ש המאור דרצועות הוי גוף קדושה משום דאיכא שי"ן ויו"ד כדאיתא פ' במה מדליקין · ותימה הא השי"ן בבתים הוא דאיכא ולא ברצועות ועוד אדרבה מאותה סוגיא מביאין ראיה דליכא ברצועות אות השם ואיך מייתי הר"ן מיניה ראיה על הרצועות דהוי גוף קדושה · וצ"ע : ותו דרצועות דתפילין קא' בפ' בתרא דמגילה כו' · עיין ב"ת יו"ד סי' רפ"ב כתב דתיק תפילין ורצועותיהן · הך תיק גם ארצועות קאי והתיק הוא דהוי תשמישי קדושה אבל הרצועות גוף קדושה הן והספר כאן לא ס"ל הכי · ידהכי נמי מוכח פ' במה אשה גבי הנכנס כו' דאמר אביי משום שי"ן כו' · אין זה ראיה כלל וכן התוס' במקומו דף ס"ב ע"א לא הביא מזה ראיה אבל היה לו להביא ראיה מדף ס"א בתוספות ד"ה דלמא מיפסקי כו' דלייתב הגירסא נ"ל כפי' הר"י מקורבי"ל שם דכ"מ לתפילין של יד · ומ"מ רש"י מחק שם הגירסא ואם כן רש"י לטעמיה לק"מ : אבל כשהן עם התפילין קדושות לגמרי כו' · לפום למאי דסבר השתא הו"ל רצועות גוף קדושה · וא"כ מכ"ש בתים דמיקרי גוף קדושה וקשה לפי זה מדברי רש"י פ' נגמר הדין דף מ"ח ע"ב דמוקים אביי כרשב"ג ומקשים התוס' שם דהרי קי"ל כרבנן וקי"ל כרשב"ג ותי' במג"א סי' ל"ב ס"ק נ"א דרש"י מחלק בין גוף קדושה לתשמישי קדושה וס"ל לרש"י דבתים מיקרי תשמישי קדושה א"כ מכ"ש רצועות דהוו רק תשמישי· קדושה מיהא הספר בסמוך אסיק טעם אחר דרצועות לעולם מיקרי תשמישי קדושה : ויש קצת ראיה מפ' המוצא רצועות של תפילין עם התפילין מטמאין את הידים · והוא במס' ידים פ"ג ושם במשנה ג' רצועות התפילין עם התפילין מטמאים את הידים ר"ש אומר רצועות תפילין אינם מטמאים את הידים · ולכן דייק הספר מדפליג ר"ש לומר דרצועות אינם מטמאין · וש"מ דלת"ק רצועות מטמאים ומשום דאית בהו ברצועות גוף קדושה ושוב נראה שיש לדקדק כו' ולפי"ז ר"ש לא קאתא אלא לפרושי דברי ת"ק · א"נ דר"ש ס"ל אפי' כשהרצועות עם התפילין אינם מטמאים הידים עד שנגע בקציצה עצמה כדאיתא שם בתוספתא : ויותר טוב לכרוך במטלית · משמע דמטלית דוקא ולא קלף והיינו למאן דמפ' דירושלמי אתפילין קאי · אבל להמפרשים דדובקין בדבק אס"ת קאי · ואז ג"כ וטולין במטלית ג"כ קאי על ס"ת ולכתוב עליהן כדאיתא במ"ס פ"ב הלכה י"א דלפום הך פי' מטלית לאו דוקא אלא ר"ל מטלית של קלף כמ"ש הב"ח בתשובה סי' קל"א אבל במהרי"ק סי' קכ"ב אף אי קאי אס"ת ס"ל דמטלית לאו היינו קלף כמ"ש לעיל : ה"ג בדאיתא פ"ק דב"ב : וכדי היקף כולו · יש גורסין כדי היקף בלי ו' ואז א"ש כפשוטו דר"ל כדי היקף פירושו של גליון שבתחילת הספר שהוא כדי היקף אבל הספר גרס וכדי היקף צריך לדחוק כמ"ש בסמוך אלא ה"פ כו' · כמ"ש בר"ש פ"ג דידים משנה ד' : וכן עיקר דאסוף ל"מ קאי דהא כו' ותו דלא אשכחן כו' · נ"ל דפיגם

לעיל פירש משום רבינו שמשון דצריך כדי היקף ובסמ"ג ע"כ · ואין צריך בתחלה *ובסוף רק כמלא אטבא דספרי ולא נדע אם שיעור ארכו או רחבו ובתיקון תפילין פירש בתחלה כדי [גגו של למ"ד] ובסוף כדי כף פשוטה או נון פשוטה ויותר מעט וכן נאה יותר ומכניסו מעומד בבתים ראש הפרשה תחלה דרך הנקב כדי שיהו ראויין לקרות כמו (שהוא) שהן מונחין ואע"פ דבמזוזה פסק לעיל ר"ת [מושכב] ודייק מתפילין כדלעיל מיהו גבי תפילין לא משכחנא פסול אף לפי דבריו ורב האיי פירש שצריך שההא שין של קלילה כנגד שין של קדם ושין מצד אחר כנגד שין של שמע בשיטת ר"ת ורב שרירא פירש דהא דבעינן שיהא בית התפילין רואה האויר משום אויר השינין (*ומיהו) [*ומהא] משמע דלא קאי [אלא] אאויר הפרשה ולא האויר בית דהיינו הקלילה מבחוץ (*וכן) [*בס"א ומיהו] משמע לעיל דבפרשיות איירי דקאמר הך דחזיא אורתא דימין חזיא דשמאל וכו' ובהחלפת שינין לא איכפת לן רק מצד אחד ד' רישין ומצד שני שלשה רישין · רב דימי אמר כיון דמינכר הו לא צריך אומר ה"ר אלחנן דהלכה בהני תרי מילי כרב דימי להקל ולפ"ה משמע כן לעיל מן הברייתא דקתני אם אין חריצן ניכר פסולה הא ניכר כשרה והיינו כרב דימי לפ"ה ואביי נמי לא אמר הני תרי מילי אלא לחומרא בעלמא אבל פסולה ליכא כמדומה לי ומכל מקום ראוי להחמיר משום דאביי היה ראש ישיבה וגדול ממנו כדאיתא פ' לא יחפור בעובדא דגרוגרות ואמר אביי האי קילפא דתפילי פירוש קלף בעי למיבדקיה דילמא אית ביה רעותא ובעינא כתיבה תמה וליכא ורב דימי מנהרדעא אמר לא צריך קולמוסא בדיק ליה · אמר רבי יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני מיתיבי תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין ירוקות בין שחורות בין לבנות אדומות לא יעשה משום *גנאי ודרך ארץ קתני מיהא בין ירוקות בין לבנות לא קשיא כאן מבפנים כאן מבחוץ מבפנים מאי גנאי ודרך ארץ איכא זימנין דמתהפכי ליה : תנא תפלין מרובעות הל"מ לכאורה משמע דקאי אגוף הבתים בין אשל יד בין אשל ראש לאפוקי מאותן שעושין של יד בדפוס עגול מלמעלה רק שמרבעים התיתורא מלמטה ואדרבה על כרחך הברייתא איירי בגוף הבתים שהן עיקר התפילין ורבא בא להוסיף אף בתופרן ואלכסונן ולא למעט דלא צריך אלא בתפר ריבוע מדמייתי ליה סייעתא מהעושה תפילין עגולה ואי בתפר דוקא מאי סכנה איכא ומתוך ה"ג ורי"ף משמע דשל יד איכא לגמרי מרובעת דאורכן תאי אצבע אמה ורחבן כרוחב אצבע ומשמע דהא קרי ריבוע שיש להם זויות ואין נראה אלא לגמרי מרובעין כיון דלא אשכחן בהדיא* [פי' דלא צריך] וריבוען הלכה למשה מסיני אין להקל בדבר כי אם על פי ראיה ברורה וכמדומה דיש להשיב על ה"ג דשל יד אמרינן לעיל שעושהו של ראש וא"כ איך יתכן אם אין מעשה זה כזה ומ"מ אין ראיה גמורה דכיון שאין שם אלא בית אחד [*כילד] יעשהו (*מרובע) [*ארבע] בעור שניה ולא קאי אלא *אפרשיות ומכ"מ קדושתה משמע שוה ומכ"מ נראה דדראש חמורין יותר דיש להם ארבע בתים וגם אין ראיה מדאמרינן של ראש עושה אותם של יד בתולה עור השמא אין עיכובא בשל יד ומה שרגילין לעשות כל הפרשה בתפלין של ראש בד' שיטין ושל יד כל הפרשה בז' שיטין אינו אלא למצוה : אמר רבא בתופרן ואלכסונן מתוך פ"ה משמע דלא בעיא (*תפירה) [*תפילה] מרובעת ולעיל פירשתי ומיהו ר"ת וכל הגאונים שוים דבעיא תפירה מרובעת ובאלכסונה פירוש שיהיה אורך התפירה כרוחבה ורגילות עתה לעשות י"ב תפירות למטה על התיתורא כנגד י"ב שבטים וגם העור שסביב חוץ לתפירה יעשה מרובע והתפירה עצמה יעשה בגיד בהמה טהורה והפסק הבתים רגילים עתה לעשות על ידי התפירה עצמה וכן כתב בסמ"ג וז"ל גם עור הבתים בראשו צריך להיות מרובע ואע"פ שאין ראיה מתוך הלכה שצריך ריבוע כשהן ארבעתן יחד מכ"מ מוכח בשימושא רבא שיהיו מרובעות אבל בית אחד לבדו אין צריך שיהא מרובע וגם בגובה הבתים אין קפידא בריבוע וכן תפילין של יד יש להם דין זה וצריך רבוע בתפירה וכן בעור התיתורא וכן בגוף רוחב [הבית] בראשו עכ"ל כתב ר"ב משם שימושא רבא וז"ל תריסר תפירות ליהוויין בה ואי איכא י' כשר דכי שקלת מלכא ושמשא פירש יהודה ולוי אייתר י' ואי טפי (*ג') [*י"ד] ש"ד דכי מוספת מנשה ואפרים ה"ל י"ד : א בר מדעייל ונפיק פי' (*לבד מד' מקומות שיתחוב המחט כשיעשה התפירה מרובעת בר מדעייל ונפיק פי') [*בארבע עשרה מקומות יתחוב המחט כשיעשה את התפירה מרובעת בר מדעייל ונפיק לבד מג' מקומות כן הוא בספר התרומה] לבד משלשה מקומות במקום הבדלת הבתים יתפור עור של בתים לעור של מטה והיינו דאמרינן פרק הקומץ ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ויש שמוליך התפירה בשלשה מקומות (א) מחריץ ימין לחריץ שמאל דרך ריבוע התפירה עכ"ל ובסמ"ק כתב יש מחמירין שיהא העור מלמעלה בעור הבתים מרובע וכן נכון אבל מה שנהגו להעביר חוט התפירה בין הבתים נראה דא"צ עכ"ל : אמר רב הונא תפילין כל זמן שפני טבלא קיימת כשרות רב חסדא אמר נפסקו שנים כשרות שלשה פסולות אמר רבא הא דאמרן שנים כשרות לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה לא וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתי אבל עתיקא לית לן בה והיכי דמי חדתא וה"ד עתיקא כל היכא דמתחי ביה ואתא אבתרא חדתא ואיך עתיקא כל זמן שפני טבלא כו' משמע כל זמן שפניה מבחוץ קיימת אפילו נקרע מבפנים בין בית לבית כשרות וא"כ [נתייבשו] עד שהעור נקלף בין בית לבית כשר ומסיק רבא לא אמרן כו' לפי' (ב) ראשון שבקונטרס בעינן שיהו (*שני) [*אחד מפני] בתים הסמוכים זה לזה (ג) שלמים בלתי קרע וכן אם הקרע של זו למטה לצד התיתורא ושל זו למעלה לצד בית משמע הלשון שפסול וכל שכן שיש לפסול מה שרגילין כותבי תפלין כשעושין הארבעה בתים ונותנין אותם בדפוס חותכין מן העור בין בית לבית כדי שלא יהא נכווץ ובולט ותוחבין מקום החתך מבפנים כדי שיראה מבחוץ שלם וטועין דלכתחלה ודאי בעי שלימים אף מבפנים וכל שכן לפירוש ראשון שבקונטרס שפסול אם סמוכים (*הבתים השני קרעים) [*שני הבתים הקרועים] פסולים ואין לחלק ולהקל בדבר בין ישנים בין בחדשים ואע"ג דבשמעתין מפליג בין חדתא לעתיקא ופירוש הקונטרס

[*פי' בתחלת הדף דהיינו למעלה ובסוף ר"ל בסוף הדף דהיינו למטה] :

[*פי' שמא יאמרו גרדן הוא ומדם חטטיו נצבעו והאדימו הרצועות וד"א שמא יאמרו אשתו נדה בעל ונצבעו בדם · רש"י] :

[*פי' ולא אגוף הבתים הא דאמרי' לעיל של יד שנעשה של ראש] :

זה לשונו דבחדתא ודאי העור מקולקל אין להכשיר כלל ופירוש ראשון שבקונטרס עיקר שצריך בית אחד שלם מפסיק בינתים אבל לשון שני שפירש שאין להקפיד רק שלא יהא קרע רואה חבירו כגון שנפסק בבית אחד ובבית הסמוך לו מאויר השני או האחד [ניקרע גם] לצד שני וזה לשון שני המיקל בתוספות שהגן משם ה"ר אלחנן ואין להאריך בזה ובספר הרמב"ם משמע דקאי רב חסדא ורבא אתפירות וז"ל תפילין שנפסקו התפירות שלהם אם היו התפירות זה בצד (שתיהם) [זה] או שנפסקו שלשה תפירות אפי' זה שלא כנגד זה פסולות במה דברים אמורים בישנות אבל בחדשות כל זמן שפניהם קיימות והלו הן חדשות כו' וכשתופרין התפילין תופרין אותן בריבוע והלכה רווחת בכל צד ג' תפירות עד שיהו בין הכל י"ב תפירות בין בשל יד בין בשל ראש וכל התפירות יהא חוט שלהם סובב מב' רוחות עכ"ל וכתב רבינו שמשון וז"ל אמנם תחיבה ראשונה שהוא עושה בעור כדי להתחיל התפירה אינה מן המנין וקרי ליה רי"ף בר מדנפיק ומיהו אין לפסול אם פיחת והוסיף על התפירות רק שיהיו מרובעות וה"ר אלחנן כתב אנו אין לנו רק שיעשה התפירה מרובעת ומיהו טוב לעשות בענין אחד שהוא דברי קבלה ומ"מ אין פוסלין אותן על כך ויזהר שלא יתפור הכתב עם העור לכשיתפור ונהגו כותבי הפלין ליקח מעור של שליל לפי שהוא רך ונוח למותחו ולכופלו כרצונו והוא כשר בין לחיפוי הבתים בין לכתוב עליו לאחר שיעשה קלף ומיהו גבי טומאה חשיב ליה כבשר פרק העור והרוטב ואפילו על עור של תורים ובני יונה כותבין כדאמרי' פרק שמונה שרצים במס' שבת לענין שבת והאריך הרבה בזה עכ"ל : אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפילי אמר ליה מהו למיקשר א"ל וקשרתם כתיב שיהא קשירה תמה מהו למיתפריה ועייליה לתפירה לגאו א"ל פוק חזי מאי עמא דבר פירש"י ז"ל לחומרא ור"ת פי' לקולא כדאשכחן פ"ק דעירובין ובפרק ג' שאכלו ור"מ פי' כמו כן לחומרא וכן בשימושא רבה לחומרא הלכך אסור · ובפ"ק דמגלה בירושלמי איתא רבי ירמיה איפסיק ליה רצועה דתפילי אתא ושאל לר' חייא בר אבא א"ל וקשרתם קשירה תמה אלמא דאסור והו דספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא ותו גרסינן בירושלמי ר' זעירא איפסיק ליה גידא דרצועתא שאל לרב הונא ורב קטינא ושרו לי' איפסיק תכינות ושרון ליה דלאו מן אולפן פירוש שני פעמים התירו לו ולא יותר ואומר ה"ר אלחנן דגרסינן גידא דתפילתא דמה ענין גידא אצל רצועות ומכאן נראה מה שאמר בשימושא רבה וכ"פ רי"ף שאם נפסקו שלשה חוטין בתפירתן דפסול דאפילו פעם שניה התירו לו בדוחק כדאמר דלאו מן אולפן [*פי' שלא מן הדין] והיינו נפסק במקום אחד ושוב נקרע שם פעם שניה דגנאי הוא כשניכר הקריעה בשני מקומות ופעם שלישית לית דין ולית דיין דודאי פסול ר"י ובסמ"ג כתב וז"ל ואני קבלתי דברצועה שנתפרה בגידין קאי שאם נפסקה וחזרה ונפסקה שמותרת לתופרה בגידין וכן אם נפסקה עוד שלישית שהרי לרבי זעירא נפסק שני פעמים מלבד פעם ראשונה והתירו לו וכן מוכח פרק הקומץ דקאמר מהו למיתפריה ועייליה לתפירה לגאו דקאי התם ארצועות וקאמר פוק חזי מע"ד ופי' רבינו יעקב להקל מההוא דירושלמי והכי מוכח ליסנא דקיליה לא מיקרי רצועה ומיהו רש"י ז"ל פירש שם להחמיר עכ"ל : אמר רב פפא גרדומי רצועות כשרות ולאו מילתא היא מדאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרין התם הוא דתשמישי מצוה ניהו אבל הכא דתשמישי קדושה לא מכלל דאית להו שיעורא וכמה שיעורא אמר ר"ל עד אצבע צרדה פ"ה אצבע שבצד גודל ואין נראה דאמרינן פ"ק דיומא מכין *לפניו [*פי' לפני כ"ג היו מכין כדי שלא יישן ויראה קרי] באצבע צרדה ואין דרך להכות אלא באמה וכ"פ בערוך דהיינו אמה היינו צרדה שמנה בתוספ' והכי תניא בתוספ' צרדה זו אצבע גודל של ימין והמרי' נמי בילמדנו פרשת בא אל פרעה דשיעור רצועה של יד עד אצבע צרדה מאי צרדה אמצעי וכן יסד הקליר גיא וכל עבריה בצרדה הוכלו והיינו אמה שהיא שליפי לאצבעות דכתיב וכל בשלים עפר הארץ ושיעור זה אינו קאי כאן אשל ראש ושל ראש אפרש לקמן בג"ה ומיהו לפי' הקונטרס [דפירש אראש קאי לאו דוקא אלא] אף בשל ראש איירי כמו שאפרש · רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט רבה קטר ליה ופשיט ושדי ליה רב אחא קטר ליה ומתלי' להו מר בריה דרבינא עביד כדידן פ"ה כפוף מאצבע לאמה פשוט מגודל לאצבע ולפירושו צרדה זו אצבע · ולפי' מה שפירשו דהיינו אמה נ"ל פשוט מגודל לאמה כפוף כדפ"ה וי"מ אסוף קאי (*כפוף) [*שקאי על מה שאמר בסוף] שצריך לקובעה בקיבורת ומז"ה אומר ששיעור האורך [דף פו ע"ב] מאותו מקום עד אצבע צרדה ועלה קאמר מחוי כפוף שכופף האמה לאחוריו לצד הקיבורת וזהו השיעור קצת יותר (ד) מלמ"ד פשוט דהיינו כדרכן ור"מ כתב וז"ל אורך רצועה של יד כדי שיקיף הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח רצועה אחת עד אצבע האמצעי ויכרוך ממנה על האצבע ג' כריכות ויקשור ואם הרצועות ארוכות יותר על שיעור זה כשרות וק"ל מניין לו שיעור זה אך שנ"ל שמפרש הכי רבה קטר לה כלומר קושר רצועה באצבע צרדה כדפירשתי וצריך מעט יותר דכשקושרה בעיקר האמה מניח העודף פשוט רב אחא בר יעקב קטר ג"כ באצבע צרדה ומתלית פירוש גודל סביב אצבעו והיינו נ"פ כדפרישית אי נמי מתלית כמו משלש והיא היא מר בריה דרבינא עביד כדידן שלא היה קושר על אצבעו כלל ואצבע צרדה לשיעורא נקט וכן אנו נוהגין ולפי זה הני שיעורי לא הוי אלא בשל יד אבל לפ"ה דפי' מתלית שגודל הרצועות יחד א"א לפרש אלא בשל ראש דשל יד לבדה אין שייך בה גדילות ושיעור של ראש פי' רי"ף וז"ל להורכה דרצועה דרישא דימינא כי היכי דנימטי עד טיבורא · דשמאלא עד חדיא · ודידא עד אצבע צרדה וברא"ש דבריו כתב אילין מילי הגאונים ובשימושא רבה כתוב וז"ל שיעור הפלין של יד אורך הרצועה עד שיגיע לאצבע צרדה ובלבד שיהו משולשין בשלשה זימנין וסימן לדבר והחוט המשולש לא במהרה ינתק והשימושא הפם שיטתו כרב אחאי : ולכל אלו הפירושין ק"ל דנקט תלמודא שיעוריהו דשל יד ושל ראש לא הוזכר ועל שיעור הגאונים שפירשו ימינא עד ליבא דשמאלא עד חדיא קשה ק"ל דלצד שמאל ישנו ללב שהרי הפלין (ה) משמאל ובעינן שימה כנגד הלב ולכתחלה ודאי נכון לעשות כשיעור הזה ומיהו אם נפסקו או נזדמנו לו שאין רצועותיהן ארוכות כשיעור הזה כדי רש"י ז"ל לסמוך עליו וגם בפירש"י ז"ל כאן פשוט וכפוף דאשכחן פרק האורג שיעורייהו כמלא רוחב הסיט וקאמר בגמרא רב יוסף מחוי פשוט וכו' ופירושו כי הכא · עביד כדידן

פי'

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) פי' גם למטה : (ב) שני : (ג) נ"ל שלם : (ד) נ"ל למ"ד פי' משום שהקיבורת נוטה למטה לצד הארץ ואם כופף האמה למעלה השיעור יותר גדול שצריך לסבב בהרצועה וק"ל : (ה) של יד :

חדושי אנשי שם

ש"י א פי' הא דקאי עלה דהיינו חריצים ניכרים והא דלמטה דקלף לא בעי למבדקיה עוד ע"א בר מדעייל ונפיק לבד משלשה מקומות במקום הבדל כו' צריך להגיה א"נ בר מדעייל כו' כי הם שני פירושים על בר מדעייל וכו' :

באור מהרמ"ב

ותו טעות סופר דזהו הכל חד קושיא : ובתיקון תפילין פי' בתחילה כדי לגול ובסוף כדי כ"ף פשוטה · אינו מובן מה ענין כף פשוטה לשיעור שבסוף אלא כך נ"ל בתחלה כדי לגול ובסוף ולא כלום · ולמעלה ולמטה כשיעור אטבא דספרי שהוא למעלה כדי גגה של למ"ד ולמטה כדי כ"ף פשוטה או נו"ן פשוטה כמ"ש הב"י בסי' ל"ב : דכיון דאין שם אלא בית אחד יעשהו מרובע בעור שניה · פי' כדכתב בכ"מ בפ"ב מהלכות תפילין וז"ל ונ"ל שיעשה לה ד' בתים להכניס כל פרשה בבית א' דאי לאו הכי פסולה דהא אם אין חריצן ניכר פסולה עכ"ל · והא דלא דייק דהא צריך ד' בתים · משום דהמ"ל שעושה מחיצות ביניהם תוך בית א' עד שיהא ד' חללים · ע"כ א' דמכ"מ לא מסני דהא בעינן חריצן ניכר ואם אינו עושה ד' בתים ממש כל אחד בפ"ע אין כאן חריצים באמת · ואף אם ירצה לעשות היכר חרין לא מהני דחריצין ממש בעינן ע"י ד' בתים מובדלים בעשייתן : אלא למצוה · עיין בב"י סי' ל"ה בשם המנהיג : לא אמרן אלא בחדתי · פי' הא דפסלינן שנים זה כנגד זה או שלש זה שלא כנגד זה דוקא בחדתי אבל בעתיקי נ"ל בה פי' בשנים זה כנגד זה ולכאורה ה"ה בשלשה זה שלא כנגד זה אבל מכ"מ בעינן שיהא פני טבלא קיימת אפי' בעתיקי אבל בב"ח כתב דכיון דשלש נפסקו אף בעתיקא פסול : שלמים בלתי קרע · לפי"ז נ"ל דהא דבעינן פני טבלא קיימת הי נ' למטה ולמעלה אבל הצדדים אינם בכלל דאל"כ לא אפשר שיהא בית שלם ביניהם · ומ"ש הב"י דהצדדים בכלל היינו לפי' ב' דרש"י דר"ל שלא יהא קרע רואה חבירו משכחת זה שלא כנגד זה בלא הצדדים : ובס' הרמב"ם משמע דקאי ר"ח ורבא אתפירות וכו' · ומלבד זה יש עוד פלוגתא ביניהם דלהרמב"ם הגי' בהיפוך לא שנו אלא עתיקי אבל חדתא לית לן בה · ולדידיה הו"ל סך דהכא כמו הא דמחלקינן בין עתיקי לחדתא גבי קרע הבא תוך ג' שיטין דג"כ עתיקי אמירי מחדתי · אבל לגי' רש"י לעיל עתיקי חמירי משום דמגניא · וכאן חדתא חמירא כדפי' רש"י הטעם · ולהטור גם לעיל חדתא חמירא כמו הכא לגירסת רש"י : ומכאן נראה מה שאמר בשימושא רבה כו' · וא"ת הא יי"ל דהרי"ף מפרש כהרמב"ם דר"ח ורבא קאי אתפירה ומשם ילפי דין זה וי"ל דא"כ היה להם לחלק בין שתים ושלש או בין חדתי לעתיקי · גם להרמב"ם אינו מבואר הדין אם חזר וקשרו או תפרו מאי דיניה אבל אם למדום מהירושלמי מבואר דתפירה פעם ג' לא מהני ודע דכ"ז לאחר שנתפרו כבר אבל אם נפסק הגיד בשעת תפירה אפי' רק פעם אחת אסור וצריך ליקח גיד אחר כמ"ש הב"י סוף סי' ל"ב ומשמע דאפי' בקשרו לחוט הנפסק לא מהני בכה"ג : וכן אם נפסקה עוד שלישית כו' · אבל הפוסקים דלעיל לא התירו רק שני פעמים וטעם פלוגתתן מבואר בביאורי רש"ל על הסמ"ג : ס"ג ומיהו לפ"ה בשל ראש איירי כו' · ופי' ולא בשל יד דלרש"י לא

קא

פירוש יהיה תולה אותה לפניו כמו שאנו נוהגין עתה : ורוחב הרצועות פירש ר"מ והגאונים ופותיא דרצועה כי אורכה דשעורה ואם רחבה יותר כשרה (*מר רב כהנא מחוי כפוף) עכ"ל רבינו שמשון ור"ב כתב וז"ל משפט אורך הרצועות בפרק הקומץ עד אצבע צרה חוץ מקשר ומר מחוי פשוט כו' כדפי' ובספר מ"ג כתב וז"ל רוחב הרצועה יותר מחטה ופחות מכשעורה ואם פיחת או יותר לית לן בה עכ"ל ומיהו מתוך סמ"ק משמע דאם פיחת פסול וכן (א) כמה שפירשתי : ועוד כתב בסמ"ג וז"ל כתב ר"ב שאם נפסקה הרצועה ופחותה מכשיעור אין תקנה לא לקשרה ולא לתופרה אבל לפי מה שקבלתי על ההיא דירושלמי דפירש' לעיל מותר וכן משמע בדברי רא"ש ובדברי רבינו שמשון עכ"ל : קשר של תפילין הלכה למשה מסיני היינו השם שיש בקמט הדפוס מכאן ומכאן אות שי"ן ואות דל"ת בקשר של ראש ובקשר של יד עוברת מעט מן הרצועה ונראית כמין יו"ד ובכן נעשה שדי וזו היא לשיטת הקונטרס כדפרישית לעיל בספר מצות גדול : אמר רב נחמן ונוייהן לבר · רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא איתהפכא ליה רצועה אמר ליה ולא סבר לה מר ונוייהן לבר א"ל לאו אדעתאי פי' הקונטרס ונוייהן לבר שיהא השם נראה מבחוץ כלומר דל"ת של קשר ויו"ד של קשר של יד ואיתהפכא ליה רצועה פי' הדלי"ת ובקונטרס פי' שני לשונות ושניהם אית להו דקאי אקשר דאמרי' פ"ב דעירובין (ב) הל"מ [*הכי] עניבה מעניב והאמר רב יהודה קשר של תפילין הלכה למשה מסיני ואמר רב נחמן ונוייהן לבר אלמא משמע דקאי אקשר ואע"ג שהיה יכול לשקפות בלא רב נחמן וכן מצינו פ"ק דחולין גבי הביא קרבן על הדם איכא בינייהו : ומיהו טוב ליזהר המניח שלא תתהפך הרצועה (ג) ובערוך פירש דלאו דוקא דלי"ת ויו"ד אלא כל שכן השי"ן שהיא בקליעה ר"י וכתב ר' שמשון לא הבנתי מה היפוך שייך בשינין הקבועות בקליעה אם לא איירי שבתחלת עשייתה ישים השין על נוי הרצועה שחורה ומיהו כולה סוגיא משמע דמיירי בשל ראש כדאמרי' וראו כל עמי הארץ אלו תפילין שבראש וגם שתם קשר של תפילין אין אלא בראש כדאמר וראית את אחורי מלמד שהראה לו קשר של תפילין ומיהו מדקאמר ונוייהן משמע דאתרווייהו קאי אי נמי אקשר של ראש ואצלועות ומיהו אי קאי אצלועות של ראש כ"ש אקשר של יד ועוד דלא אשכחן חילוק בין של ראש לשל יד ואין בידי להקל וטוב להחמיר עכ"ל : וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' תני *ר' אליעזר בן יעקב אומר אלו תפילין שבראש כתב בשימושא רבה צריך לכסוייהו כדי שלא יראו דכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות ור"ן אומר דלהכי של ראש קרי ליה וראו וגו' לפי שהם במקום גילוי בראש אבל של יד הם בזרוע תחת לבושו כדדרשי' לך לאות ולא לאחרים לאות ותו דשין איכא בראש (*יו"ד ודל"ית) [*ודלי"ת ויו"ד] שביד לא הוזכר בשום מקום כדפרישית לעיל ומכל מקום ודאי טוב שיראו מדכתיב וראו וכתיב נמי וראית דאוקימנא אקשר ויש לפרש דשימושא מודה שצריך לראות הקשר ומיהו עתה (ד) חיישינן ליזהר ומכסין אותם אע"פ שאין נכון ובסמ"ג כתב וז"ל תפילין של ראש בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופף ויש שם מקום להניח שני תפילין ותניא פרק הקומץ רבה נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן לא תשימו קרחה בין עיניכם למת מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של ראש · פי' במקום שעושה קרחה והקשר של תפלין יהדק בראשו למעלה בעורף ולא במפרקת כדי שיהו ישראל למעלה כדאמרי' התם ורוחב הקליעה לכתחלה שני אצבעות כדאיתא בשימושא רבה ואם פיחת או ייתר לית לן בה עכ"ל סמ"ג : מאימתי מברך עליהם משעת הנחתן איני והאמר רב יהודה אמר שמואל כל הברכות מברך עליהם עובר לעשייתן אביי ורבא דאמרי תרווייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה מכאן היה אומר רבינו אליהו שצריך לקשור תפלין בכל יום ור"ת השיב דאין צריך והביא ראיה מפ"ק דחולין מדאמר ת"ח צריך שילמוד ג' דברים וכו' א ועיין בתוספ' פרק קמא דחולין ועוד הביא ר"ת ראיה מפרק המוצא דקאמר מכניסן זוג זוג בישנים אבל חדשות שיש בה רצועה ואינן מקושרות אין מכניסן ומפרש טעמא דהיה צריך לקושרם וה"ל קשר של קיימא ואי מתיר וקושר בכל יום לא הוי קשר של קיימא ומה בכך אם יקשרם וכן מוכח מפ"ה לעיל גבי עביד ב כי דידן שאין קושר בכל יום ועוד הביא ר' שמשון ראיה דאין צריך לקשור בכל יום דאמרי' פרק בתרא דמסכת מקואות אלו שאין צריכין שיבא בהן מים כו' ותפילין של ראש בזמן (*שהוא אוולא) : [*שהן חולה] הגה"ה פירוש הקשר דחוק והפילין של יד בזמן שאין עולה ויורד פירוש שקשור בחוזק ואינו מרופה עכ"ה: ומדאין צריך להתירו בשעת טבילה אלמא קשר של קיימא הוא סמ"ג ועוד דאי צריך לקשור בכל יום הל"ל משעת קשירה עד שעת הנחה דשל ראש לכל הפחות אי אפשר להניח עד שיקשור ומפרש רבינו תם משעת הנחה עד שעת קשירה ר"ל עד שמהדק בראשו שבשעה שמסלקו מרפה הקשר קצת להוציא בריוח וכשמניחן מהדקן בראשו והוי זו דרך לבישתן וקשר לשון דיבוק כמו שליא קשורה בולד · ר"ת · שלח רב חייא משמיה דר' יוחנן על תפילין של יד מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין ועל של ראש מברך אקב"ו על מצות תפילין אביי ורבא דאמרי תרווייהו לא שח מברך אחד שח מברך שנים פ"ה דקאי אשל יד ואשל ראש והיכא דלא שח אינו מברך רק על של יד להניח ועל של ראש אינו מברך דזו היא גמר המצוה והקשה רבינו תם דא"כ ר' יוחנן לא קא מיירי אלא בשח ואביי ורבא לפרושי מילתא דר' יוחנן אתו ואין משמע כן הלשון ועוד דאין סברא דאותה ברכה נתקנה לפושעים דוקא דהיינו שח ועוד דבסדר רב עמרם מונה אותם שנים במנין מאה ברכות ומפרש ר"ת דקאי אשל ראש דוקא דהיכא דשח מברך להניח תחלה ואח"כ מברך על מצות תפלין (ה) על של ראש וכן מוכח בשימושא רבה ומיהו לפירוש רש"י ז"ל י"ל שהוצרכו חכמים לתקן שתי ברכות שהרי של יד אינו מעכב של ראש ולא ראש של יד ופעמים שמניח כל אחד לבדו (ו) [*מ"מ] זה אינו (*קשה) [*דקשה] לפ"ה דבפרק הרואה וכן בירושל' איתא על תפילין דדרעי' (ז) להניח כדי [*פי' לבדו] דרישיה להניח ועל מצות כו' והיינו כר"ת : הגה"ה כתב רי"ף והלכך לא מברך שתי ברכות אלא היכא דשח אבל לא שח אין מברך אלא אחת והכי נמי אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן אומר להניח תפלין ושמע מינה דאין מברך על שתיהן אלא ברכה אחת וכן כתב רב האי גאון וכ"כ רב אחא משבחא עכ"ל רי"ף [*עכ"ה] ומיהו בתשובות הגאונים משמע שלא היה כתוב שם רק ברכת להניח ותו לא ובספר העיטור מביא משם ראיה לפי' הקונטרס שאין לברך רק להניח בלא שח וקצת יש להביא ראיה לפי' הקונטרס מדלעיל דקאמר עד שעת קשירה והיינו הידוק כדפי' ובשלמא בשל יד שייך הידוק אבל של ראש הקשר קבוע ועומד וי"ל בדוחק דאף בקשר של ראש שייך הידוק קצת כדפי' לעיל ועוד משמע כפירוש רש"י ז"ל דבשל יד כתוב וקשרתם והוו עיקר מצותן ושייך בהו עובר לעשייתן אבל בשל ראש לא כתיב קשירה כלל ומשמע דהוו הכל בכלל הנחה וה"ר אלחנן אומר לפי שבשל ראש יש קדושה יותר כדפרישית לעיל תקנו בהם ברכה בפני עצמו אי נמי מפני שאין מעכבין זה את זה ואם יארע לאדם שלא יהיה לו רק תפילין של ראש מברך עליהם שתים להניח ועל מצות תפילין והיינו כמו שח וכן ראיתי שהורה ר"י הלכה למעשה ואומר ר"ת דוקא אם שח דברים בטלים אבל שח לצורך תפילין אין חוזר כדאמרינן בברכת המוציא ועוד אומר ר"ת דאפי' ענה קדיש או ברכו בינתים אין הפסק אחרי שאין יכול להניחם עד שיענה עם הצבור ואין הפסק אחרי שצורך הוא זה לו וצריך להקדימו ועוד פי' ג"ר"ת בס' הישר דוקא הכא הפסק הוי היכא דשח כיון שצריך להניח של ראש ובענין אחר לא נגמרה המצוה אבל לגבי שחיטה אם שחט כמה עופות ושח בינתים אין זה הפסק כיון שאם ירצה לא ישחוט יותר ודי לו בברכה ראשונה · ור"ן לא הודה לו ואומר שצריך לחזור ולברך והאריכו בדברים ועי' בתוס' שאכן ובפרק כיסוי הדם · תנא שח בין תפילין לתפילין עבירה הוא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה פירש ה"ר אלחנן דוקא שח מזיד ולא שוגג ואפי' מזיד ושב בכל לבו אין חוזר · תנא כשהוא מניחן מניח של יד ואח"כ של ראש וכשהוא חולצן חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד בשלמא מניח של יד תחלה דכתיב לאות על ידך והדר ולטוטפות ב"ע אלא חולץ של ראש תחלה אמאי אמר רבה (*בר בר חנה) [*רב המנונא] (ח) אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שנים · גרסי' במסכת יומא בפרק אמר להם הממונה ש"מ מדרים לקים עבורי דרעא אטוטפתא אסור משום דאין מעבירין על המצות ופירש שם רש"י ז"ל שלא יניח של ראש קודם ותימה לפי' דלמה לי מדר"ל תיפוק ליה מברייתא ועוד דמפיק הכא טעמא מקרא ולא משום דאין מעבירין עה"מ כדמפרש התם ומפרש ר"ת בשם ר"ח שאמר משום

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) נראה : (ב) נ"ל הלכתא הכי : (ג) בשום מקום : (ד) לא : (ה) שניהם על של ראש : (ו) וא"כ גם : (ז) על דרעיה להניח ודרישיה על מצות : (ח) אמר רבה רב הונא

חדושי אנשי שם

ג"מ א פי' דלר"ת נראה דהסיא קשירה היינו הידוק שמהדקן סביב ראשו כמו שליא קשורה בו וכמו קשורה בו ככלב דאי קשירה ממש וכי בכל יום ילך אצל בר חבו פי' דאמרינן בגמ' א"ר יהודה אמר רב ת"ח צריך לידע ג' דברים כו' ורב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר אף קשר של תפילין כו' ופריך ואידך ומתרץ הני שכיחן פי' התוס' כדאמרי' תפילין בי בר חבו מסכת שכיחי : ב ופירש"י לשם כי דידן כמנהג שלנו ותולין לפניו וקשה איך מוכח משם וי"ל דה"פ הואיל ורבה לעיל אמר דקטיר ליה ופירש"י קושר אותו בראשו ר"ל רק סביב ראשו ואינו קושר הקשר בכל יום וא"כ מר בריה דרבינא דפליג עליה אמר דעביד כדידן ופירש"י כמנהג שלנו ותולין לפניו אם כן אם היה סובר דמנהגנו לקשור הקשר בכל יום למה פירש דפליגי בתולין לפניו למה לא פירש כמנהגנו שקושרים הקשר בכל יום אלא משמע דאין מנהג :

באור מהרמ"ב

קא יהיב שיעורא על של יד : **ישים** השי"ן על נוי הרצועה שחורה · וזה תימה מגמרא דשבת דף כ"ח ע"ב דמשני אלא לרצועות דמשם מפורש דליכא שי"ן ברצועות כי אם בבית : **ואם** פיחת או יתר לית לן בה · עיין בריטב"א בעירובין ריש פ' המוצא תפילין שכתב דלא יהיו התפילין פחותים מאצבע ומעט יותר דע"ז ראיית התוס' שם מהא דמקום יש בראש להניח ב' תפילין ולא ג' ראיה תוקה הוא והא דכתבו התוס' שהוא רק כעין ראיה היינו לענין שיהיו ב' אצבעות · ע"ז ליכא ראיה דכיון דצריך אצבע ומעט יותר שוב ליכא מקום ג' תפילין : **ומה** בכך אם יקשרם · פי' א"כ גם חדשות ליתסרי · ובלשון הסמ"ג משמע לכאורה דראיתו מהא דישנות מותרות וכתב עליו מהר"א שעיין ע"ש גם רש"ל בביאוריו שם אבל בלשון ספר התרומה יש תימה שכתב וז"ל ואי עביד קשר בכל יום אם כן אינו של קיימא או ישנות נמי ליתסרי עכ"ל וקשה להולמו : **דשל** ראש לכל הפחות א"א להניח עד שיקשור · משמע אבל משל יד לא קשה משום דעושה הקשירה כשכבר הוא מונח על היד אבל במעדני מלך כתב שאין זה מיקרי הנחה כיון שאינה ראוי למצותו עד אחר הקשירה · ולכן לעולם מיקרי קשירה קודם הנחה ממש למאן דס"ל דבעי לקשור בכל יום : **ואין** משמע כן הלשון · פי' דעיקר תי' הש"ס דר"י מיירי בשח וזה חסר בגמרא והכ"ת תי' גם המקשן ידע דר"י איירי בשח רק דהוקשה על אביי ורבא דקאמר חוזר ומברך דמשמע אותה ברכה עצמה · ע"ז מקשה מהר"י והכי משני דאביי ורבא ר"ל דשח חוזר ומברך ברכה אחרת ולא אותה ברכה דוקא : **דהיכא** דשח מברך להניח תחלה ואח"כ מברך על מצות · במאור סוף ר"ה כתב דבעי' שימשמש בשל יד כדי שיחול הברכה דלהניח גם על של יד ומשום דבעינן תכופות להדדי · אבל כל הפוסקים לא כתבו כן ונראה דלהסוברים דהא דאמרינן דרבנן דבי ר"א ממשמשי ומברכי היינו כשנשמטו ממקומן דוקא תו ל"ל כהמאור · אבל המאור ס"ל כרש"י ותוס' דאף בנשארו במקומן מברכי על המשמוש : **ה"ג** זה קשה לרש"י דבפ' הרואה כו' · פי' בדף ס' ע"ב כד מנח תפילין אדרעיה לימא ברוך כו' להנית ארישיה לימא ברוך על מצות : **וכן** בירושלמי · כוון להא דאיתא בירושלמי פ' היה קורא באיזה נד הוא מברך ר"ז בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא על יד מברך כו' להניח כשהוא נותן על הראש מהו אומר ברוך כו' על מצות תפילין · אבל מ"ש אח"כ וה"נ אשכחן בירושלמי ר"ל ירושלמי דבפ' הרואה דשם איתא העושה תפילין לעצמו מברך כו' לאחריה כו' כשהוא לובש אומר על מצות תפילין משמע דמברך רק אחת אך דברי הירושלמי הללו בלא"ה קשין דהמברך אחת מברך רק להניח · וירושלמי קאמר על מצות · גם בלא"ה לא קי"ל כהך ירושלמי דאיהו מצריך לברך על עשייתן ולא קי"ל כן כמ"ש התוס' במנחות דף מ"ב ע"ב ד"ה ואילו לעשות כו' : **ובשלמא** בשל יד שייך הידוק כו' · מכאן משמע קצת כלשון הרמב"ם דדקדק לכתוב בשל יד דיברך אחר ההנחה קודם הסידוק ולא כתב כן גבי תפילין ש"ר וכ"מ בירושלמי דפ' היה קורא הנ"ל דגבי של יד קאמר כשהוא על יד ובש"ר קאמר כשהוא נותן ומ"מ בטור משמע ג"כ בשל ראש יברך קודם ההידוק ואחר ההנחה כמ"ש הב"ח : **וצריך** להקדימו · והרא"ש לא פסק כן אלא אף לקדיש ולקדושה אם ענה צריך לברך שנית · ובב"י פסק דישתוק ויכוין · ומ"מ בתוס"מ למנהגנו שאין מברכין בתוס"מ נ"ע בהפסק קדיש וקדושה די"ל בכה"ג סמכינן שפיר אדברי ר"ת שבכאן דרשאי לענות קדיש וקדושה : **ת"ר** היה משכים · בגמ' התחלת הברייתא כך הוא ת"ר תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן כו' ופירש"י דקאי אדלקמן אם מניחן קודם עמוד השחר אימתי ראויה לברך וקאמר משעת הנחתן · אבל הרא"ש מפרש דמלתא באנפי נפשיה הוא דמשעת הנחתן יברך קודם ההידוק וכ"מ דמפרש הספר כאן ולכן לא הוצרך להביאו לרישא דברייתא שכבר כתב לעיל דיברך אחר ההנחה וקודם ההידוק : **וירא** שמא יאבדו · ברי"ף וברא"ש ליתא לזה · והספר גריס כגירסת גמ' דידן וכ"מ לדינא כדלקמן בע"ה : **דצריך** להפשיטו כו' · משמע כאן דהר"י סובר דבמשמוש מברך אף בלא נשמטו ממקומן · ולעיל ברא"ש כדאייתי הא דרבנן דבי ר"א כו' כתב פי' ר"י כשהיו ממשמשים בהם להחזירם למקומן דוקא וסתרי אהדדי גם משמע בכאן דהמחלק בין תפילין לציצית ס"ל דבציצית אפי' משמוש לא מהני ובב"י סוף סי' ת' כתב ליישב מה שכתב בתשובת הרא"ש שם דטוב למשמש משום דיש חילוק בין תפילין לציצית משמע דלפוס אותו החילוק ציצית לא בעי משמוש וזה אינו כמבואר כאן שהסברא להיפוך · והנה בדין זה נחלקו הפוסקים הרמב"ם השמיט דין זה וכתב הב"י בסי' ל' דס"ע משום דס"ל דהא דמשכים ויוצא לדרך מניחם הוא רק למ"ד זמן תפילין · אבל לדידן דקי"ל לאו זמן תפילין אין רשאי להניחם ופי' אע"ג דבדרך לא שייך תשחא דשינה גם הוי לשמרם מ"מ לכתחילה אין להניחם אף בלשמרן דרך לענין שא"ל לסלקם מהני לשמרם כדס"ל להרמב"ם לקמן · וקשה הא מסתמא סריבא דברייתא לת"ק קאי ואם הת"ק ס"ל לילה זמן תפילין ואע"ג דמחמיר לחלוץ מיד שתשקע החמה · א"כ מכ"ש ר"י ורבנן דמקילי טפי שא"ל לחלוץ כ"א עד שתכלה רגל או עד זמן שינה מכ"ש דס"ל זמן תפילין דאי ס"ל לאו זמן תפילין לא היו מקילין טפי מת"ק · וא"כ הרמב"ם דפוסק לאו זמן תפילין הוא דלא כחולהו הנך תנאי דברייתא ונגד דברי ר"ע ושבק דברי כולהו ופוסק כר' יוסי הגלילי דהא ודאי תימה · ועוד אי נימא דלכולי עלמא ס"ל זמן תפילין א"כ פליגי רק בהרחקה וסייג דאטו שינה · ופליגי בג' שיעורים תנא קמא חייש להרחקה משתקע החמה ור"י לא חייש כ"א משתכלה כו' ורבנן לא חיישי כ"א בזמן שינה וזה דוחק · מיהו דקושיא זו לא ניחא להרמב"ם בלא"ה אף אם נפרש דס"ל לכ"ע לאו זמן תפילין הוא אבל קושיא קדמייתא קשה · והיה מקום לומר דהיא הנותנת ת"ק ס"ל לילה זמן תפילין וא"כ הוי שרי אפי' להניח ורבנן דחיישי לשמא יישן בהם הוצרכו לגזור מה"ע שלא יניחם בלילה ממילא גזרו ג"כ שמחויב לסלקם מיד שתשקע החמה ג"כ מהאי טעמא דשמא יישן אבל ר"י והכמים דס"ל לילה לאו זמן תפילין ולא הוצרכו לגזור אטו דהנחה דבלא"ה אסור מדאורייתא לא גזרו חכמים על חיוב סלוקן לחודא דאינו מצוי כ"כ כיון שבלא"ה אסור בהנחה ולכן אינו מחויב לסלק עד שעה שתכלה רגל או עד שעת שינה · אך בסוגיא לא משמע כן דבהא דשקיל וטרי והא אמר (ר"ה) [רבה בר"ה] ספק חשיכה כו' קאמר מאי קסבר אי קסבר לילה לאו זמן תפילין כו' משמע בהדיא בהיפוך דאי לאו זמן תפילין מחויב בסילוקן אבל אי זמן תפילין אינו מחויב בסילוקן ובאמת דמסוגיא קשה בלא"ה להרמב"ם כשאכתוב לפנינו דברי ספר התרומה והרא"ש · גם י"ל לעולם דהנך תנאי ס"ל לילה זמן תפילין ואפ"ה פוסק הרמב"ם לילה לאו זמן תפילין משום דשקיל וטרי ר"י ור"א אליבא דריה"ג ש"מ דס"ל כוותיה גם ס"ל דאביי ספ"ק דביצה גבי היה בא בדרך וקדש עליו היום ס"ל ג"כ דלילה לאו זמן תפילין כמ"ש התוס' שם וכן במאור שם משו"ה פסק הרמב"ם דלילה לאו זמן תפילין · אבל לעולם דהנך תנאי דברייתא סברי דלילה זמן תפילין ומשו"ה ס"ל לת"ק בהשכים לדרך דמניחן · אך בכ"מ כתב להדיא דהרמב"ם ס"ל אליבא דהנך תנאי דברייתא דכולהו ס"ל דלילה לאו זמן תפילין וא"כ ודאי דקשה אמאי השמיט הרמב"ם הך דינא דהשכים לדרך ולקמן יבואר עוד בעז"ה · אבל דעת הר"פ שבסמ"ק והובא בטור ס"ל בהיפוך מהרמב"ם דהא דבהשכים לדרך מניח ואינו מברך היינו למאן דאמר לילה לאו זמן תפילין אבל למאן דאמר זמן תפילין מניחן ומברך עליהן ולפירוש זה ר"י והכמים דסבירא ליה זמן תפילין כמו דפליגי לענין תחלת הלילה שאינו מחויב לסלקם כן הס"ג ה"מ למיפלגי לענין סוף הלילה ביוצא לדרך דצריך לברך אך ניחא להו למינקט פלוגתתן בתפילין גופא ולא בברכה דידהו גם לסיים עלה ומודים חכמים לר"י כו' דלא יניחם לכן נקטו פלוגתתם בכה"ג ויש שמקשים על הר"פ דאיך יברך עליהן כיון דמ"מ מדרבנן אין להניחם בלילה ממילא אין ראוי לברך עליהן והראיה דהרי לת"ק דס"ל לילה לאו זמן תפילין מדאורייתא ולא יברך עליהן עד זמן הנחתן שהוא לאחרים משיכיר את חבירו ברחוק ד' אמות · וזמנו מדאורייתא הוא מיד בעמוד השחר ורק מדרבנן בעינן כאחרים ואפ"ה אינו מברך עד אותו הזמן ומינה וה"ד בלילה אע"ג דמדאורייתא זמן תפילין הרי מדרבנן לאו זמן תפילין ולא יברך עליהן כן הקשה בתשובת שאגת אריה סי' מ"ו ולק"מ דהתם עד זמן שיכיר כיון דהחכמים עשאו כלילה הו"ל כלילה ואסור להניחם מדרבנן אבל כאן כיון דלילה זמן תפילין ואין איסורו בלילה כ"א משום חשש דשמא ישן בהם ממילא בדרך דליכא חששא דשינה ליכא איסורא כלל אפי' מדרבנן וזמנה הוא ולכן מברך עליהן · וז"ל הסמ"ק השכים לדרך ומתירא כו' שמא יאבדו · וכתב בהגה"ת סמ"ק ע"ז ונראה דאפילו בלא חשש דשמא יאבדו שרי להניחם לכתחלה קודם היום דליכא למיחש שישן כיון שהשכים לצאת עכ"ל ופי' ודאי בברייתא בעינן שפיר לה"ט דלמא יאבדו משום דדברי ת"ק הוא דס"ל לילה לאו זמן תפילין · אבל לדידן דקי"ל זמן תפילין שרי בלאו הכי וממילא ג"כ יברך עליהן · אולם הרי"ף והרא"ש הביאו הברייתא כצורתה · ולכאורה קשה לפמ"ש הרמב"ן ספ"ק דביצה אליבא דהרי"ף דס"ל לילה לאו זמן

רב האי גאון שהפירוש כשחולץ תפילין ומכניסן בתיק לא יעביר של יד לתחם לתוך התיק קודם של ראש אלא יכנים של ראש תחלה ואח"כ של יד בתיק דכשיניחם יפגע תחלה בשל יד כדי שלא יעבור על המצות ולא גרסינן א התם טוטפת דהוה משמע כפ"ה אלא גרס (*טוטפתא) [*אטוטפתא] ורבי' אליהו פי' דמיירי לענין משמוש שצריך בתפילין ק"ו מלין ולהכי קאמר דממשמש של יד קודם דאין מעבירין : ת"ר היה משכים לצאת לדרך וירא שמא יאבדו מניחן וכשיגיע זמנן לברך עליהם ממשמש בהם ומברך · מכאן אומר הר"ן דמי שמשכים לצאת לדרך והיה לבוש טליתו בעוד לילה כשיגיע זמנן ממשמש בהט ומברך רק שיתקן אותו קצת וא"צ לפושטו ולחזור וללובשו כי הכא דסגי במשמוש דתפילין ואו' ר"י דלא דמי דתפילין איכא חיוב למשמשן דלא סגי בלאו הכי יוצא נמי גבי ברכה בהכי אבל גבי טלית דלבוש וקאי קצת נראה דצריך להפשיטו ולחזור וללובשו לברך עליו מיהו נהגו כפי' ר"ן ופוק חזי מע"ד : ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכ"א עד זמן שינה ומודים (א) חכמים (*לר') [*ור'] יעקב שאם חלצן לצאת לבית הכסא או ליכנס לבית המרחץ ושקעה החמה שוב אינו חוזר ומניחן אמר רב נחמן הלכה כר' (אליעזר בן) יעקב ופלוגתייהו דהנא קמא סבר לילה לאו זמן תפילין (ור' יעקב) וחכמים סברי לילה זמן תפילין ומכל מקום גזרי' שמא יישן בהם ומר גזר משתכלה רגל מן השוק ומר לא גזר רק זמן שינה דוקא (ב) שהרי אין צריך *לחזור ולהניחן קאמר ופליגי אמוראי נמי בסמוך [*נל"ה שגורס בגמ' ומודים חכמים לר' יעקב שאם חולצן שא"צ להחזיר ולהניחן פי' אינו מחויב להחזיר ולהניחן ומיהו אם ירצה יכול לחזור ולהניחן אלמא דלילה זמן תפילין ולאפוקי הספרים שלנו דגרי' ומודים חכמים לר' יעקב שאם חולצן כו' שוב אינו חוזר ומניחן משמע אינו רשאי שוב להניח אם ירצה וכן פי' רש"י אינו חוזר ומניחן דלילה לאו זמן תפילין הוא והיינו כדפרשתי · דאינו חוזר ר"ל אינו רשאי] :

בהכי א"ד אר"כ אין הלכה (כראב"י) [כר"י] והא [רב חסדא ורבה בר] רב הונא מצלי בתפילין באורתא הא ודאי פליגא והא אמר רבה בר הונא ספק חשיכה ספק אין חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ התם בע"ש איתמר : מאי קסבר אי קסבר לילה (*לאו) זמן תפילין שבת נמי (*לאו) זמן תפילין ואי קסבר לילה [*לאו] זמן תפילין שבת נמי [*לאו] זמן תפילין דמהיכא דנפקא ליה דנמעט שבת מהתם ממעטין לילות ואם תאמר אפי' למאן דאמר שבת זמן תפילין אסור מדרבנן כדאמרי' פרק במה אשה ולא בתפילין וקאמר עלה בגמ' ולא תימא למאן דאמר שבת לאו זמן תפילין אלא אפי' למ"ד שבת ז"ת אסור דילמא אתי לאיתויינהו אי מיפסקי ומיהו לר' ענני בר ששון דאמר בכבול לחצר שרי לצאת ניחא [*פי' דהכא בחצר] (ג) וגם ר"ת פסיק התם כוותי' אבל לרב דהתם דאסר אף בחצר ק' וי"ל דאיידי שצריך למשמש בהן כל שעה מדכר ולא חיישי' שמא ישכח ויצא וכה"ג אמרי' התם גבי מחט ומיהו למ"ד שבת לאו זמן תפילין אפי' בחצר אסור והכי קיימא לן ר"י : תניא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר לא נאמר חוקה [*זאת] אלא לפסח בלבד תניא ר' עקיבא אומר

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) נ"א ומודים חכמים ור"י לת"ק : (ב) אבל אין לפרש דסברי לחזור ולהניח אם הולנן בזמנם שהרי כו' : (ג) וה"נ איירי לחצר :

חדושי אנשי שם

א ול"ג התם טוטפתא דהוה משמע כפי' הקונטרס אלא גרסינן אטוטפות כך יש להגיה אף כי בדפוס כתב טוטפתא וקשה דמאי שנא טוטפת או אטוטפת וי"ל דאטוטפתא מה הוכחה וי"ל דאטוטפתא משמע שמעביר של דרעא קודם טוטפת של ראש כי מעביר הוה כמו קודם ואז הוה כפי' ר"ת דפי' דמיירי בהנחת התפילין לתיק שאז אסור להעביר הדרעא ר"ל להקדים להניחו בכיס קודם הראש דמיירי בהסרת התפילין אבל אי הוה גרים טוטפות הוה כתיב אטבורי דרעא טוטפות הוה משמע שעובר על אדרעא טוטפת עצמה ולוקח אחרת שהיא של ראש ואסור וא"כ היה מדבר בהנחתו כרש"י :

באור מהרמ"ב

זמן תפילין ויש איסור דאורייתא להניחם ולפי מ"ש הרא"ש דגי' הרי"ף בסוגיא בעובדא דרב אשי הוי הבך ולא סלק תפילין דדוקא מלסלקן הוא דפטרן בלשמרן אבל לא להניחם לכתחלה א"כ קשה באמת אמאי שרי כאן כהשכים לדרך דאע"ג דמתירא שמא יאבדו והוי לשמרן מ"מ הנחתן בתחלה אסור אף בלשמרן וכ"כ הרמב"ם דאינו מניחן לשמרן רק בענין הסילוק וצ"ל דהרמב"ן שמפרש אליבא דהרי"ף דס"ל לאו זמן תפילין מיהו נ"ל לשמרן שרינן אף להניח כמ"ש רש"י באמת ואע"ג דגרים ולא סלק כו' היינו להא דמסיק רב אשי ע"ז והלכה ואין מורין כן ור"ל אף בלא לשמרן הלכה דמותר זהו מיירי רק שלא לסלקן ולא בהנחה כמפורש בברייתא דמודים חכמים לר"י כו' אבל הא דשרי לשומרן י"ל דשרי אפי' להניח והרא"ש דכתב אליבא דרי"ף דהאסור להניח בלשמרן איהו ס"ל אליבא דהרי"ף דלילה זמן תפילין · והרמב"ם דפסק לאו זמן תפילין וגם דלא מהני לשמרן להתיר הנחה בתחילה איהו באמת השמיט הך דינא דהשכים וזה דוחק קצת · אבל העיקר כראה דמאי דס"ל לרי"ף ורמב"ן דלא מהני לשמרן רק לענין שאינו מחויב לסלקם ולא מהני לענין היתר הנחה לכתחלה זה אינו מדאורייתא דודאי מדאורייתא כיון דלשמרן שרי ממילא הה"ד הנחה מבתחלה ורק מדרבנן אסור משום דחיישי לשינה ושמא יפיח בהם · וכיון דכל היתר הנחתן הוא בשביל שכוונתו לשומרם ושרי עדיין בגאהם אותם אינם משומרין בקדושתן דחייש לשינה והפחה וכדאיתא במכילתא ושמרת את החוקה כו' אמר ר"י מכאן לקטן שאין יכול לשמור תפילין אסור להניח תפילין הרי דמיעוט אזהרה משינה והפחה הוי מניעות שמירה וא"כ אינו מועיל הנחתו ע"כ אבל אם כבר הם עליו אינו מחויב לסלקם כשמתכוין לשמרן משום דהחשש דישן והפחה הוא רק ספק חששא ושב ואל תעשה עדיף ולכן שרינן ליה להיותן עליו משום שמירת ודאי לא ניחוש לשמירת ספק גם כיון דבלא"ה אם הם עליו ליכא איסור דאורייתא אף בשאינו מתכוין לשמרן לדעת הרמב"ם ע"כ במתכוין שרי לגמרי ולא חשו למניעת השמירה דשינה והפחה אבל בהנחה דאיכא איסור דאורייתא ולא שרינן לה כ"א בשביל שיש בהם תועלת שמירה ממילא רבנן דחשו לשינה והפחה באופן שעדיין ממעט בשמירתן לכן אסור להניחם לכתחלה א"כ ה"ט דלכתחלה להניח אסור מדאורייתא בלא לשמרן אסרו רבנן גם לשמרן אטו בשלא לשמרן היכא דאיכא חששא דשינה והפחה אבל אם כבר הם עליו דליכא איסור דאורייתא אפילו בשלא לשמרן שרי לגמרי ממילא בלשמרן שרי לגמרי עכ"פ הך איסורא דלא לשמרן הוא רק מדבריהם ומשום חששא דשינה · ממילא בהשכים ויוצא לדרך דליכא חשש דישן בהם מהני לשמרן דשרי להניחם בתחלה גם בהכי א"ש הא דפרינן פרק המוצא תפילין להכניסם זוג זוג אף למ"ד שבת ולילה לאו זמן תפ לין לכאורה הך מ"ד דס"ל דמניח בלילה עובר בלאו הה"ד במניח בשבת ויו"ט עובר בלאו וא"כ דיניה שוה ללילה דאסור להניחם בתחילה אפילו בלשמרן א"כ אמאי שרינן להכנים זוג זוג · ומכ"ש דקשה בספ"ק דבילה דמיירי בלילה ובשבת וכמו שהקשה בתשובת שאגת אריה סי' ב"ב · אבל לפום הא דאמרן דאסור הנחה בתחלה בלשמרן הוא רק מדבריהם תו לא קשה מידי וזה ברור ועוד יבואר לפנינו בעז"ה : ופלוגתי' דת"ק סבר לילה לאו זמן תפילין וחכמים סברי לילה זמן תפילין כו' · דבר זה הוציא מספר התרומה וז"ל שם אלמא חכמים ור"י סברי לילה זמן תפילין מדקשרו עד זמן שינה ומודו לת"ק דאין מניחין כו' דלא מצינא למימר דשפיר קסברי לילה לאו זמן תפילין ולכך לא יניחם בלילה ויעבור עשה אבל מותר לשהותן ברחשו בלילה אם שניתן מבעוד יום אין זה סברא דכיון דאיכא איסורא דאורייתא להניחן בלילה ועובר בעשה והה"ד אם לא יחלוץ מראשו ותו דרבה בר ר"ה הוי מצלי בהו בצורתא ופריך והא אמר רבה בר ר"ה ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח ודאי חשיכה חולץ אלמא לאו זמן תפילין בלילה ומשני הא בע"ש איתמר משמע דלמ"ד לאו זמן תפילין אתיא ליה שפיר דודאי חשיכה חולץ ומסתמא אפי' מן התורה עכ"ל ולכאורה קשה מאי ראיה היא הא נהי דאם נימא דחכמים ור"י ג"כ ס"ל לאו זמן תפילין צ"ל דמחלקי בין הנחה לחליצה אבל מ"מ מ"ק ס"ל דצריך לחלצם לדידי' צ"ל דס"ל דחליצה והנחה שווין ר"ל כיון דאסור להניח מחויב ג"כ לחלוץ אי מדאורייתא או דס"ל לת"ק כיון דהנחה אסור מדאורייתא דגזרינן שלא להיותן עליו אטו הנחה וע"כ מחויב לסלקן או כיון דלילה לאו זמן תפילין וליכא מצוה בהנחתן ממילא גזרו חכמים ג"כ על סלוקן משום איסור שינה והפחה כיון דליכא ביה בטול מצוה · עכ"פ יהיה הטעם לת"ק מה שהוא מחויב לסלקן כמו שאסור להניח וא"כ רבה בר ר"ה מני סבר כת"ק · וא"כ לעולם אליביה דחכמים ור"י י"ל דגם איהו ס"ל לילה לאו זמן תפילין רק דבהא פליגי עליה דת"ק דאינהו מחלקי בין סלוק להנחה וגם לא גזרו סלוקו אטו הנחה וגם לא חשו לשינה עד זמנו · וכן להא דתי' הש"ס דבע"ש שנינו כיון דבשבת לאו זמן תפילין ובהא ס"ל כת"ק דמדמי חיוב סלוקו לאיסור הנחה או מדאורייתא או מדרבנן או משום גזירה דסלוקו אטו הנחה או מחשש דשינה כיון דליכא בי' ביטול מצוה א"כ כיון דלאו זמן תפילין אינו מוזהר בשמירתן וחייש טפי לשינה והפחה · אבל בחול בלילה דזמן תפילין הוא ושרי להניחן מדאורייתא ע"כ שרי שלא לסלקן ולא גזרי' אטו הנחה דהוי לי' גזירה לגזירה גם לא גזרי' ולא חשו לשינה לבטל מצות עשה בקום ועשה שיחלוץ כשהם עליו · וגם כיון דלילה זמן תפילין הרי הוא מוזהר בהסחת הדעת מזהר בי' ולא חיים כ"כ לשינה או להפחה · וצ"ל דהוכחת הס' התרומה הוא מלשון הש"ס דקאמר ע"ז מאי קסבר אי קסבר שבת לאו זמן תפילין לילה נמי כו' ואי קסבר לילה זמן תפילין שבת נמי כו' משמע דהש"ס לא קמספקא רק בהא אי בלילה זמן תפילין או לאו זמן תפילין ואי אמרת דלכ"ע לאו זמן תפילין ופלוגתא דת"ק ור"י והכמים הוא רק בהא אי מדמינן חיוב סלוקן להנחה או לא · לא ה"ל להש"ס למימר מאי קסבר אי קסבר זמן תפילין כו' או לאו זמן תפילין כו' אלא הכי הל"ל אי קסבר חיוב סלוקו דומה להנחה לילה נמי ואי קסבר שאני חיוב סילוק מהנחה שבת נמי אבל מדתלה הש"ס הספק בלאו זמן תפילין או זמן תפילין ש"מ דעיקר חיוב דסילוק בהא מילתא להודא תלי' דאם לאו זמן תפילין ודאי מחויב לסלק ואם זמן תפילין אינו מחויב לסלק ומשום דחכמים ור"י דקשרו שלא לסלקם הוא רק משום דס"ל זמן תפילין אבל אי הוי ס"ל לאו זמן תפילין הוא מודו דצריך לסלקם : ובהרא"ש הוסיף בראיה זו דכמו למסקנא בע"ש דחולץ משום דשבת לאו זמן תפילין מינה נלילה למ"ד לילה לאו זמן תפילין ולפום דבריהם עדיף טפי הראיה דתו ליכא למדחי דלמא בהא דפליג ת"ק וחכמים אי מדמין חיוב לסילוק להנחה ס"ל כת"ק דמדמי סילוק להנחה ובהא דס"ל לתרוייהו דלילה לאו זמן תפילין וכריה"ג ס"ל לרבה בר ר"ה כר"ע דלילה ז"ת · אבל בשבת דלאו זמן תפילין ה"ל כלילה לת"ק דחכמים ור"י ומדמין סילוק להנחה · דזה דוחק כיון דבעיקר פלוגתא ממה דשוו בי' כולהו דלילה לאו זמן תפילין פליג רבה בר ר"ה וסובר כר"ע · לא יתכן לומר דס"ל כת"ק בהא דדומה סילוק להנחה דפליג עליה חכמים ור"י · מיהו אכתי קשה מה ראי' מייתי הרא"ש מהא דע"ש חולץ דלמא התם משום גזירה דהוצאה היא ואע"ג שכ' התוס' בסוגיא וכן הספר בסמוך דבתפילין דבעינא שלא יסיח דעתיה לא חיים בחצר אטו רה"ר לכ"ע מ"מ הרי אסיק הספר דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין אסור אפילו בחצר דע"כ ליכא לפרש משום איסור הנחת תפילין בשבת דא"כ מאי אפי' בחצר דמ"ש חצר או רה"ר אע"כ דה"ק כיון דלאו זמן תפילין אסור אפי' בחצר משום גזירה דהוצאה אטו רה"ר ומשום כיון דלאו זמן תפילין אינו מזהר בהסחת דעת מהם וחיים שפיר חצר אטו רה"ר כמו בכל דבר וא"כ י"ל ס"ט דרבה בר"ה דאמר חולץ בע"ש אבל גבי לילה בחול י"ל לעולם דאף על גב דאסור להניח אפ"ה אינו מחויב לחלוץ · וי"ל כיון דכסלקא דעתך דסוי סבירא ליה דקאי רבה בר"ה בחול הא על כרחך טעמא דידיה דצריך לחלוץ משום איסור הנחת תפילין בלילה דלאו זמנו הוא או משום גזירה דסלוקו אטו הנחה או משום חששא דשינה אם כן אי אמרת דלמסקנא דמוקי' בע"ש לאו הוא מה"ט אלא משום דגזרינן אטו הוצאה ברה"ר לא הוי לגמרא למיסתם סתומי כל כך דהרי אין גזירה זו דאיסור הוצאה פשיטא כ"כ גבי חצר דהא פליגי רב ענני ורב כדכתבו התוס' ומכ"ש בבית דאיכא דסברי דאפי' מאן דגזר בחצר מודה בבית · וא"כ אם הוי הטעם הכא משום גזירה דהוצאה ה"ל לפרושי אע"כ טעם כפשטא כמו בס"ד גבי לילה ולכן שפיר אסיק הרא"ש דמע"ש לרבה בר"ה נשמע ללילה למ"ד לאו זמן תפילין וע"כ חכמים ור"י ס"ל דלילה זמן תפילין · ועוד בלא"ה לק"מ דלי"ל דבע"ש דחולץ דהוא מטעם גזירה דהוצאה לרס"ד דא"כ תקשה על הסוגי' מאי פריך הגמרא מאי קסבר כו' דילמא ודאי דקסבר לילה לאו זמן תפילין וגם שבת לאו זמן תפילין ורק דרבה בר ר"ה ס"ל בהא כחכמים ור"י דאין האיסור רק בהנחה ולא בחיוב הסילוק ולכן א"צ לחלוץ · אבל בע"ש נהי דמשום איסור שבת דלאו זמנו לא היה מחויב לחלוץ מחייב הוא מ"מ משום חששא הוצאה לרס"ר כיון דס"ל לאו זמן תפילין דודאי דמשום דס"ל בשבת דגזרינן אטו הוצאה לרס"ר אין ללמוד ממנו דגזרינן בחול חיוב סלוקו אטו הנחה · דמאי ענין זה לזה אע"כ צ"ל א מפ... אי דס"ל לסוגיא דלי"ג בחצר אטו רס"ר או עכ"פ בבית אפי' אי שבת לאו זמן תפילין ואפ"ה חולץ ע"כ מטעם דמדמין סלוק להנחה · והדר מקשה שפיר דהה"ד לילה למ"ד לאו זמן תפילין או דצ"ל דס"ד להש"ס מסברת חוץ דאי לאו זמן תפילין ודאי ופשוט דאסור לקיימם עליו ומחויב לחלצן כמו דאסור להניחם · א"כ נהי דנימא דבשבת הטעם דחולץ הוא רק משום חששא דהוצאה מ"מ כיון דאי הוי שבת זמן תפילין לא הוי גזרינן משום הוצאה כדכתבו התוס' דאסח דעתיה ורק משום דלאו ז"ת יש גזירה דהוצאה · וכיון דס"ל להש"ס לאו ז"ת גם לילה לאו ז"ת וא"כ ממילא מחויב בלילה לחלוץ דזהו פשיטא לי' להש"ס מכחון דהיכא דלאו זמנו מחויב לסלקם · א"כ עיקר הראי' משבת דחולץ הוא רק דלאו זמן תפילין ויהי' א"כ הטעם בשבת מאיזה טעם שיהי' מ"מ כיון דמוכח דלילה לאו זמן תפילין ממילא יתחייב הסילוק ופה"ג שפיר ומוכית הרא"ש שפיר · ובהכי מרווח טפי מ"ש בס' התרומה עוד וז"ל מיהו מדקאמרי ספק חשיכה לא חולץ משמע דמן התורה א"צ לחלוץ אם לא תאמר דהוי מצות למימר ולטעמיך אמאי ספק חשיכה אינו חולץ עכ"ל · וקשה טובא אם זו קושיתו דכאם חולץ מדאורייתא גם בספק חשיכה חולץ א"כ תקשה זו גם למסקנא דמוקים לה בע"ש והרי לפשיטות דברי ס' התרומה והרא"ש והראב"ד חולץ הוא מדאורייתא וא"כ גם למסקנא קשה אמאי ספק חשיכה אינו חולץ אבל להא דקאמרינן א"ש די"ל להאמת הא דבע"ש חולץ הוא רק משום איסור הוצאה והא דפס"ג מע"ש על לילה הוא ע"ד שכ' כיון דהך גזירה דהוצאה לא שייך רק אם שבת לאו זמן תפילין ולהמקשה יליף מיניה על לילה דג"כ לאו זמן תפילין הרי ממילא מחויב לסלקם · ודיוקא דס' התרומה והרא"ש ג"כ הכי הוא דע"כ זהו סברא קיימת דאי לאו זמן תפילין מחויב לסלקם כדהתחיל בס"ה ברים דבריו דאין זו סברא לחלק בין הנחה לסילוק · דאי נימא לחלק תקשה למה בע"ש חולץ ואז לא נוכל לתרץ שהוא משום גזירה שא"כ לא הוי מקשה הש"ס מידי כדלעיל דהרי השתא נימא דאין זו סברא מוהלטת דיהא מחויב לסלק אי לאו זמן תפילין אבל לפי מה דאסיק הס"ה והרא"ש דזו סברא מוהלטת מתפרשת שפיר קושית הגמ' ולעולם דבע"ש חולץ מטעם גזירה דהוצאה הוא אבל לא מצד עצמו דבשבת אף למ"ד לאו זמן תפילין ליכא איסורא דאורייתא למאן דמפיק לי' מן והיה לך לאות כדכתב הב"י בסי' ל"ט לחד תירוצא · ורק משום גזירה דהוצאה ע"כ בס"ש שרי כיון דהוא רק מדרבנן ה"ל ספק דבריהם · וגם בלא"ה קי"ל כרבי דלא גזר ע"ש בה"ש היכא דאיכא מצוה וגם כאן איכא ספיקא דמצות תפילין דאי יום עדיין מחוייב הוא · ומכ"ש בהיותן עליו דאינו מחייב לסלקם כל עוד שיש ספק והוא רק מדבריהם ומ"מ אינו מניח לכתחלה דלכתחלה לא עבדינן דרבנן אפי' בספיקא כדכתב במג"א סי' י"ג וגם לא הוי מקום מצוה ממש כיון דספק הוא אבל לענין שלא לחלוץ ודאי סמכינן על זה וא"ש · מיהו אכתי קשה מה הוקשה לו לס' התרומה דקשי' ספק חשיכה דהרי י"ל לעולם דאף אי לאו זמן תפילין לא אסר רק בהנחה אבל אינו מחויב לסלקם והא דמשמע בסוגיא דאי לאו זמן תפילין מחויב לסלקם וכן בע"ש משום דלאו זמן תפילין חולץ אינו הטעם משום דסלוקו שוה להנחה · אלא ה"ט משום דיש כאן איסור בל תוסיף כדכתב הרשב"א בתשו' הביאו במג"א סי' ל"א וכ"מ בס"ט לה"ט דהרי גם לס"ט ג"כ צריך לומר דחכמים ור"י ס"ל לילה זמן תפילין דאי הוי ס"ל לילה לאו זמן תפילין הוי אסור עכ"פ משום בל תוסיף אך הנ"מ הוא דלפ"ז א"ש הא דספק חשיכה אינו חולץ דכיון דאין איסורו רק משום בל תוסיף היכא דהוי ספק אם כבר עברה זמנו או עדיין הוא זמנו אין עובר על בל תוסיף וה"ל כהא דאמרי בסוכה דף מ"ז דשמיני ספק שביעי יתובי יתבינן וברוכי לא מברכינן כו' ואינו עובר על בל תוסיף כיון דעושה רק משום ספק גם בלא"ה כיון דספק הוא ושמא הוא יום דמחויב בתפילין וא"כ איכא בל תגרע אם הוא יום ואיכא בל תוסיף אם הוא לילה וקי"ל דכל כה"ג שב ואל תעשה עדיף כדאיתא בר"ה (דף כ"ח ע"ב) גבי מתן ד' שנתערבו במתן ב' ע"ש לכן כאן אינו חולץ ואינו מניח : וכ"ל שקושית הס"ה הוא דמשמע דגמ' אדלעיל מקשה אהא דר"ה מצלי בהו כו' והא אמר רבה בר"ה כו' ואי נימא דטעם הוא רק משום בל תוסיף כיון דקי"ל דלעבור עב"ת שלא בזמנו בעי' כוונה כדאית' ר"פ המוצא תפילין א"כ מאי פס"ג דלמא ר"ה דמצלי בהו לא אכוין למצות תפילין (ולקמן הבאתי הירושלמי שתי' כן על ר"א) ואז ליכא בל תוסיף · אע"כ דס"ל להש"ס דאי לילה לאו זמן תפילין בלאו האיסור דבל תוסיף יש עוד איסור מצד הנחה בלילה ואז אפי' במניח שלא לשם תפילין ג"כ אסור דמכ"מ עובר על לאו דושמרת כו' דדוקא לשמרן הוא דשרי אבל בא"מ לשמרן אע"ג דג"כ אינו מכוין למצוה ג"כ אסור ופה"ג שפיר על ר"ה דמצלי בהו וע"כ הוקשה לו שפיר לס"ה דהאמאי ספק חשיכה אינו חולץ גם לפי הא אתי שפיר הא דהקשינן דגם למסקנא קשה הא דספק חשיכה אינו חולץ והא"ש דבשבת י"ל באמת ליכא אסורא דאורייתא משום הנחה בשבת אלא רק משום בל תוסיף ולכן בספק חשיכה אינו חולץ כדאמרן ומכ"מ מקשה הש"ס שפיר על ר"ה דמצלי בהו משום דס"ל להש"ס מסברת חוץ דבלילה למ"ד לאו זמן תפילין יש איסור במקיים עליו מצד לאו דושמרת וזהו אפי' בלא נתכוין למצות תפילין ולכן בס"ד דוקא דקאי רבה בר"ה על לילה הוקשה לס"ה דהאמאי ספק חשיכה אינו חולץ ועיין היטב · והנה לס"ה שמפרש דלת"ק לילה לאו זמן תפילין ומחויב לסלק אפי' בה"ש א"כ הא דקאמר ת"ק עד מתי מניחן עד שתשקע חמה ר"ל עד בין השמשות דס"ל סמוך לשקיעת החמה דכיון דיש איסור דאורייתא בהנחת התפילין בלילה גם בה"ש בכלל האיסור אבל הא דאמר ר"י וחכמים דמודי דאם חלצן ליכנס לבית הכסא כו' דשוב אין מניחן אם שקעה חמה היינו דוקא לילה ממש דהא לדידהו לילה זמן תפילין ורק מדרבנן אסור ואז אין בה"ש בכלל דס"ל רק ספק דבריהם ואינו דחוק בלשון משום דת"ק מזכיר משתשקע החמה הוא מוקדם להא דשקעה עליו החמה דהזכירו ר"י וחכמים עיי' תוס' פסחים דף נ"ד גם יש לומר דהרי להניח לכתחלה אף בין השמשות אינו מניח דלא עבדינן ספק דרבנן לקולא ומש"ה יש לתמוה עמ"ש במע"מ כאן אהא שכתבו התוס' בספ"ק דבילה דקדש עליו היום היינו בחול כמו בשבת והקשה הא קידש היום הוא בין השמשות ומעט קודם וכאן בתפילין אינו חיובו דסילוקו רק בלילה · ולק"מ דהרי התוס' מפרשים שם דאביי ס"ל לאו זמן תפילין וא"כ מחויב מדאורייתא לסלקו כדס"ל להתוס' וס"ה וע"כ שפיר מחויב לסלק כשקדש היום גם בברייתא כאן אע"ג דס"ל זמן תפילין מ"מ להניח לכתחלה אסור גם בה"ש וא"ש · אמנם הרמב"ם פסק לילה לאו זמן תפילין ודוקא לענין הנחה אבל אינו מחויב בסילוקן ורק שאין מורין כן ולדבריו צריך ליישב בהסוגיא כדהקשו ספר התרומה והרא"ש וצ"ל לדבריו דבאמת לס"ד דש"ס סשתא באמת הוי ס"ל בפשיטות דאם לאו זמן תפילין אף מחויב לסלקם וגם הוי ס"ל דס"ט דבע"ש חולץ והוי מוקים פלוגתיה דת"ק ור"י דפליגי אי לאו זמן תפילין או זמן תפילין וכדהוכיחו מיניה ס' התרומה והרא"ש אבל מ"מ כיון דהזינא בתר הכי דר"י ור"א ס"ל כריה"ג דלאו זמן תפילין וגם חזינן לרב אשי דלא סלק תפילין על כרחן באמת צריך לחלק בין הנחה לחיוב סלוקו ובאמת למסקנא צ"ל דבע"ש חולץ הוא ג"כ רק להא שאין מורין כן אבל לסלכה א"צ לחלוץ אי נמי הטעם משום גזירה דהוצאה או בל תוסיף כנ"ל ובאמת להאמת י"ל גם רבה בר"ה ס"ל לילה לאו זמן תפילין ואפ"ה ר"ה מצלי ביה משום דלא קאסר רק הנחה ולא מחויב לסלקו ומיירי באינו מכוין והנית וכדלעיל גם לפ"ז א"ש הא דהקשינו לעיל לת"ק דס"ל לאו זמן תפילין אמאי שרי בהשכים לדרך כו' דאע"ג דמתירא שמא יאבדו והוי לשמרן מ"מ הה אסור להניחן בשביל לשמרן י"ל דבס"ד דש"ס באמת משום לשמרן אפי' להניחן שרי דדין זה דאסור להניחן לשמרן ילפי' לה הרמב"ם מהא דרב אשי דתכך ולא סלק כמ"ש הב"י ולמסקנא באמת י"ל כמ"ש דת"ק ס"ל זמן תפילין וחכמים ור"י ס"ל לאו זמן תפילין ופליגי בהיפוך כמ"ש בהתחלת הדברים אבל הסוגיא דנקיט בהיפוך הוא כס"ד והוי ס"ל דבאמת לשמרן מותר אפי' להניחם וא"ש · אבל מה שהקשה בספר התרומה דאין זה סברא לחלק בין הנחה לחיוב הסילוק מלבד הרמב"ם מוכיח כך מהא דקאמר לא סלק כמ"ש הב"י גם לפי מה שכתבתי דמשום דלא תקשה הך דינא דהשכים לדרך צ"ל לת"ק זמן תפילין וכי היכי דלא תקשה א"כ פליגי ג' פלוגתות בהרתקה צ"ל דחכמים ור"י ס"ל לאו זמן תפילין ור"ל וכיון דלא הצריכו לגזור בהנחם לא גזרינן משום סילוק להודא כדלעיל · א"כ מוכח גם כן דאי לאו זמן תפילין יש חילוק בין הנחה לסילוק אבל כדברי הרמב"ם מפורש בירושלמי ס' היה קורא דאיתא שם ר"א בשם ר' אליעזר הניח תפילין עובר בעשה כו' והא ר' אבו הוי יתיב ומתני ברמשא ותפילין עליו · מגדדן היה וכמין פקדון היו בידו · אית דבעי למימר לא אמר אלא הניתן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר עכ"ל הרי לאית דאמרי כסברת הרמב"ם מפורש · אולם התירוץ הא' אינו מובן דאי מגדדן היה למה הוצרך לומר לפקדון ואי כפקדון ופי' דהוי לשמרן כמ"ש המפרש שמה למה צריך מגדדן ואפשר לפי מ"ש המג"א סי' למ"ד דצריך לומר להדיא שהן לשמרן ע"כ באם אינו אומר כן בפירוש צריך לעשות סימן שמגדדן כו' : ופליגי אמוראי נמי בסמוך · סיים ר"ש ור"ה דמצלי בהו עם סך ליסנא דאמר אין הלכה כר' יעקב אי נמי ר"י ור"א עם רב אשי : ומיהו למ"ד

אומר יכול יניח אדם תפלין בשבתות וי"ט ת"ל והיה (לך) לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך מי שצריך אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות : אמר ר' אלעזר כל המניח תפלין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ור' יוחנן אמר עובר בלאו לימא בדר' אילא אמר ר' בון קא מיפלגי דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה דמר אית ליה דר' אילא ומר לית ליה דר' אילא לא דכ"ע אית להו דר' אילא והכא בהא קמפלגי מר סבר השמר דלאו לאו והשמר דעשה עשה ומר סבר השמר דעשה נמי לאו · א"ר אלעזר אם לשומרן מותר ואמר (*רבא) [*רבינא] הוה יתיבנא קמיה דרב אשי והוה מנח תפלין באורתא ואמינא ליה לשומרן קא בעי להו מר אמר לי אין וחזיתיה לדעתיה דלאו לשומרן קבעי להו קסבר הלכה ואין מורין כן מכאן יש להוכיח דלילה זמן תפלין מן התורה כרב אשי דבתראה הוא וכן [*רבה בר] רב הונא ורב חסדא דלעיל דמצלו בהו באורתא וקי"ל נמי כר' עקיבא מחבירו דלא ממעט אלא י"ט ושבת והכי אית להו לר' יעקב ורבנן דלעיל אלא דגזרו מדרבנן פן יישן בהם כדפ"ל הלכך נראה שאין לברך כשחולץ תפליו לשמור חקיו דאם חולצן שחרית פשיטא דאין לברך דהא אין מצוה בסילוקן דכל היום זמנה ואם מסלקן סמוך לחשיכה אכתי אין מצוה בסילוקן דלילה ז"ת ואם בערב שבת או בערב יום טוב מסלקן בדין הוא דליבעי ברוכי [דף פו ע"א] די"ט ושבת לאו ז"ת הוא ומיהו הומר ה"ר אלחנן כיון דקי"ל כר' עקיבא דמוקי חוקה לפסח ולא לתפילין להכי אין לברך שהרי הברכה נתקנה על שם קרא דחוקה פירוש לשמור חוקיו להסירן כשאין זמנן וכ"פ ר"ת בנדה פרק בא סימן [*גבי] ולבני מערבא דמברכי בתר סילוק תפלייהו לאתויי מאי ודוקא בתפלין היו בני מערבא מברכין בתר סילוקן לפי שכתוב אליבייהו בתפלין ושמרת את [הוקיו] ועובר בעשה המניחן אחר שקיעת החמה הילכך [*איכא] (אין) מצוה בסילוק ולהכי לא היו מברכין אחר סילוק ציצית אע"ג דציצית לאו זמנו בלילה כדפירשתי בהלכות ציצית לפי שאין מצוה בסילוקן ואפי' מבלאים לפי' ר"ת והוא הדין דה"מ למימר לאתויי שאר מצות [*בתוס' וה"ה דהוה מצי למימר לאתויי ציצית וכו'] דמילתא דפסיקא נקט ומיהו מדרבנן אסור להניחן אחר שקיעת החמה כדאמרינן לעיל שאם חלצן ושקעה חמה שוב אינו מניחן אבל אינו חולץ אם ירצה עד שינה כמו רבנן וכדדייק לרבה בר רב הונא דודאי חשיכה כיון שהם עליו (*והאמי) [*אמאי] חולץ וכדרב אשי דלאו לשומרן קא בעי וכו' והא דתניא בר"פ המוצא הניעור בלילה רצה לחלוץ רצה להניח ומוקי לה כמ"ד לילה זמן תפלין להניח לאו דווקא אלא אם הם עליו חולץ אם ירצה או יניחם כמו שהם עליו ושקעה חמה דנקט לעיל ר"ל לילה וכדממעטי' ימים ולא לילות משמע לילה גמורה וכן משמע מדדייק לעיל הא ודאי חשיכה חולץ והכי אשכחן פרק במה מדליקין דשקיעת החמה ר"ל לילה : לעיל פרט לשבתות וי"ט מסופק היה הר"ן בחול המועד מי נימא דלא הוו ה"ה אות כיון דמדאורייתא שרי בעשיית מלאכה דקראי בפ"ק דחגיגה הסמכתא נינהו כדפי' ר"ת ומותר להניחם או דילמא כיון דשייכי בהלכות י"ט לגבי איסור חמץ וחיוב סוכה וקרבנות אות קרינא ביה ואסור להניחן ור"י הביא ראיה מפרק בתרא דמ"ק כותב אדם תפלין לעצמו וציצית לטליתו ועוד ראיה מן הירושלמי דמ"ק חד בר נש אוביד ליה תפליו בחולא דמועדא אתא לגביה דרב (*חננאל) שלחיה לרבה בר בר חנה אמר ליה זיל כתוב ליה (א) (*והב) [*או הב] ליה דידך וקאמר מתני' פליגא עליה דרב כותב אדם תפלין ומזוזות לעצמו הא לאחר לא פתר ליה בכותב להניח פירוש לאחר המועד ויש לדחות דאליבא דר' יהודה דאית ליה ר"פ המוצא שבת זמן תפלין והכי אית ליה לר' מאיר ומיהו אינו נראה דא"כ צריך לומר דהלכה שבת זמן תפלין ואיך יתכן לומר דרב יסבור דלא ככולהו אמוראי דהכא דס"ל שבת וי"ט לאו ז"ת וכפ' א השולח אמרינן עבד שהניח תפלין לפני רבו יצא לחירות וא"כ ה"ה אשה דגמר לה לה דפטור ושם משנה פרק מי שמתו נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ותפלין [*וא"כ ע"כ שבת וי"ט לאו זמן תפילין והוה מ"ע שהזמן גרמא ולכך נשים פטורות] הלכך נראה ראיה גמורה מן הירושלמי דחול המועד חייב בתפלין ר"י ובסמ"ק וכן בס"ה פי' דיש להניח בלא ברכה ומיהו מהר"ם היה מברך עליהם מההיא דירושלמי שהבאתי מצאתי · אמר רבה בר בר חנה חייב אדם למשמש בתפליו כל שעה ק"ו מציץ שלא היה בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפלין שיש בהן כמה אזכרות לא כל שכן · ת"ר ידך זו שמאל שנא' וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל רב אשי אמר ידכה יד כהה א"ל ר' הבא אימא יד שבכח מי כתיב בחי"ת כתנאי ידכה יד כהה זו שמאל אחרים אומרים ידכה לרבות הגידם תניא אין לו זרוע פטור מן התפלין אחרים אומרים ידכה לרבות הגידם נראה לר"י דתרי שמעינן מיד כהה ואתי לאוסופי דגידם איקרי יד כהה ות"ק ס"ל יד בעינן לאפוקי גידם דאין לו יד כלל · ת"ר אטר מניח תפלין בימינו שהוא (ב) (*שמאל כל אדם) [*שמאלו] והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל לכל אדם שהוא בשולט בב' ידיו : ת"ר ידך זו שמאל אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר ידה ליתד תשלחנה וימינה וגו' ואומר למה תשיב ידך וימינך מקרב וגו' ר' יוסי החורם אומר מצינו יד ימין שנקרא יד שנאמר וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו ואידך יד סתמא לא איקרי ר' נתן אומר אין צריך הרי הוא אומר וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל ור' יוסי החורם בשמאל מנא ליה נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' נתן רב אשי אמר מידכה יד כהה שאל ה"ר אלחנן את הר"ף אביו ב מי שאיטר לענין כתיבה לבד ולשאר מלאכות בין ביד בין ברגל הוה ימינו [ימינו] (ג) מהו לתפלין מי ניזיל בתר כתיבה וכן משמע קצת הכא דביד שיכתוב יקשור או ניזיל בתר עיקר כחו דלא כהה הוי · והשיב דה"ל כשולט בשתי ידיו ומניח בשמאל כל אדם ומיהו רש"י ז"ל גבי כתיבת

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) א"ל רב כתוב ליה : (ב) נ"ל בימין כל אדם שהוא שמאלו והתניא כו' : (ג) הוי ימינו ימין כל אדם מהו וכו' :

הדושי אנשי שם

מהר"ם א איני יודע מה ענין זה לזה ושמא טעות סופר הכניסו כאן ואין זה מקומו וכדי להולמו י"ל בדוחק דס"ל בשיעבוד תליא מילתא כי היכי דחזינן בעבד ואשה כיון דרשות אחרים עליהם פטורין מן התפלין דכוותה שבתות וי"ט שכל אדם משועבד למצות שבת וי"ט עד שצריך להתבטל ממלאכתו על ידם הלכך פטור נמי מן התפילין אבל ח"ה דליכא עליה דאיניש שיעבודא דח"ה ומותר בעבודת עצמו מה"ת הלכך דין הוא שיתחייב בתפילין : ש"י ב ועוד יש נ"א בזה מי שאינו איטר לענין כתיבה בלבד ולשאר מלאכות בין ביד בין ברגל הוה ימינו שמאלו מהו לתפלין וכו' :

באור מהרמ"ב

שבת לאו זמן תפילין אסור אפי' בהנ"ר · אם רצה לומר דס"ל דיש בהנחת תפילין בשבת איסור דאורייתא לא א"ש הלשון אפי' בהנ"ר ע"כ נראה דר"ל משום גזירה דהוצאה דדוקא אם זמן תפילין דאסור להסיח דעת ליכא בו חשש דהוצאה אבל אי לאו זמן תפילין שפיר איכא ביה חששא דהוצאה לרשות הרבים : אמר ר"א כל המניח תפילין בלילה כו' · יש לעיין אם ג"כ הדין כן במניח תפילין בשבת למאן דמפיק ליה מן ושמרת · דלכאורה כמו בלילה דממועט מן ימים עובר בלאו הה"ד שבת דממועט מן מימים ג"כ קאי עלה ושמרת וכן כתב בס' ש"א ולכן הוקשה לו הא דר"פ המוצא תפילין דשרינן להכניס אף לריה"ג ולענ"ד נראה דווקא בלילה עובר אבל לא בשבת דודאי טעמא כיון מנ"ל להש"ס דעובר בלילה דקרא דמימים ר"ל לאפוקי לילה שאינו חייב אבל מנ"ל אכתי נהי דלא נראה דמשום דבמכילתא דריש מן ושמרת שצריך לשמור תפילין בלא יפיח בהם וכיון דבזמן שינה איכא חששא דהפחה וקרוב לודאי כדמוכח בסוכה דף כ"ג דפס"ג משינת עראי דסוכה דאסור דגזרינן אטו קבע לשינת עראי דתפילין דשרי ולא גזרינן אטו קבע דאיכא הפחה · וקשה מאי קושיא בשינת קבע עצמה הוא רק חששא דהפחה משא"כ בסוכה איכא ודאי איסור כשישן קבע אע"כ דהך חששא דהפחה ג"כ קרוב לודאי א"כ ושמרת כולל הקיום מצוה דביום וכולל ג"כ המניעה בלילה ג"כ משום ושמרת שצריך לשמרו מהפחה ובלילה דאיכא שינה א"כ לילה מפורש בתיבה זו דושמרת האיסור · אבל הא דממעטי' שבת ויו"ט מן מימים. זה אין לכללו בתיבת ושמרת ואתא רק לאפוקי חיובא דשבת אבל לא לאיסורא דשבת ויו"ט · וג"כ א"ש הא דשרינן אם לשומרן דמנ"ל הא כיון דגם בלא כוונה אסור א"כ מ"ש לשמרן דשרי · והא"ש כיון דכל אזהרתו הוא רק מן ושמרת דבלילה אם מניחן הוא ממעט בשמירתן ולכן ממילא לשמרן איכא ג"כ ושמרתם ושרי וזה ברור : ובהכי א"ש מ"ש התוס' בסוכה דף מ"ו ע"א ד"ה דכל אימת כו' אם מברכין לשמור חוקיו כו' · ועיי"ש בר"ן שתמה עליהן דברכה על סלוקן וכאן על המשמוש · אבל לפוס הא דאמרן דקרא אזהר לן ושמרה שלא יבא לידי הפחה א"כ משמוש זה שהוא שלא יסיח דעתו ויביא לידי ק"ר או הפחה וכדומה א"כ היינו עצמו עשה דושמרת ומברכינן לשמור חוקיו : להכי אין מברך פי' הב"י משום דלא נפקא מקרא דושמרת כו' ה"נ משום דליכא איסורא בהנחה דשבת ואע"ג דאיכא איסורא דרבנן דגזירה דהוצאה או איסורא דאורייתא איסורא דבל תוסיף מ"מ על קיום לאו לא מברכינן אלא על קיום עשה : עד שינה כמו רבנן · תימה הא ליכא למ"ד כרבנן אלא או כר' יעקב או כת"ק כדאיתא בסוגיא והראיה דמייתי מדדייק על דרבה בר"ה כו' זהו ג"כ רק עד שתכלה רגל וכן עובדא דר"א דהוי תסך מיירי ג"כ קודם שתכלה הרגל ולא את"כ וכ"ל דהוקשה לו הא דאמר רבינא לר"א לשמרן קבעי מר כו' וקשה דקאמרי ליה מאי קאמרי ליה דלמא ס"ל כר' יעקב כליסנא קמא דלעיל ועוד אמאי הלכה ואין מורין כן הא איכא רבנן דמקילין עוד טפי · אע"כ דעובדא דר"א היה אחר שתכלה רגל · ולכן לא אסיק רבינא למימר שיתיר רב אשי נגד הכ' לישני דלעיל לכן אמר לשמרן קא בעי מר ותניא דהלכה ואין מורין כן לכתחילה כחכמים כיון דת"ק ור"י פליגי · גם י"ל דמסייע לרבנן ברייתא דאייתי בר"פ המוצא תפילין דאייתי הספר כאן דהם קאמר הניח בלילה אינו חולץ משמע אפי' אחר שתכלה רגל כו' וק"ק הניעור בלילה משמע אפילו אחר זמן שינה וזהו ליכא מאן דשרי · וי"ל דזמן שינה דכאן ר"ל לכל א' לפי ענינו ר"ל כ"ז שניעור מקרי שלא בזמן שינה וזה דוחק וצ"ע : להניח ל"ד כו' : הנה להרמב"ם דס"ל דגם אי לאו זמן תפילין אינו מחוייב לסלקם קשה א"כ בר"פ המוצא אמאי דחיק לאוקמי הך ברייתא כמ"ד זמן תפילין הא א"ש גם למ"ד לאו זמן תפילין וצ"ל להרמב"ם דמפ' הך ברייתא להניח ממש וכמ"ד זמן תפילין ולא ס"ל כהך ברייתא בהא דס"ל זמן תפילין אבל לדידן לאו זמן תפילין אפילו לסלקן מחוייב נוכל לפרש שם לענין סילוק וכמ"ד לאו זמן תפילין ובהכי א"ש הא דכתב הרמב"ם הלכה ואין מורין כן סתמא וה"ק דהיינו דוקא עד זמן שתכלה רגל או לכל היותר עד זמן שינה דודאי רב אשי לא יחלוק הכולהו תנאי · אבל השתא י"ל דברייתא דבר"פ המוצא כו' דקתני הניעור בלילה ס"ל הכי דרשאי להניחם כל זמן שניעור ומינה למ"ד לאו זמן תפילין לענין שאין צריך לסלקם ודו"ק : משמע לילה גמורה ומשמע דשרי בה"ש והא דההמיר רבה בר ר"ה בס' חשכה שאינו מניח היינו בע"ש דאיכא חששא דאיסורא דהוצאה או בל תוסיף כדלעיל לפי"ז בקעה חמה דקאמרי חכמים אינו דומיא למשתקע החמה דקאמר ת"ק כדכתיבנא לעיל דלת"ק דלאו זמן תפילין משתקע ר"ל בה"ש ולחכמים ור"י ס"ל לילה ממש ובהכי א"ש הא דגרים בגמ' ומודים חכמים לר' יעקב והכ"ל ומודים חכמים לת"ק אבל השתא א"ש דלא שייך למימר דמודים לת"ק דהכי אכתי חלוק ביניהם דלת"ק בה"ש אסור לגבי סלוק ולדידהו בה"ש שרי להנחה אבל חכמים לר' יעקב א"ש דהרי גם לדידיה לילה זמן תפילין ושרי בה"ש להניח כנ"ל ודוק היטב : וא"כ הה"ד אשה דגמר לה לה מאבה כו' לפי מ"ש הרא"ש בסוף הלכות תפילין דיש במכילתא לימוד דנשים פטורות מתפילין אף שלא מז"ג נדחה ראיה זו די"ל שפיר רב ס"ל שבת ויו"ט זמן תפילין ואפ"ה נשים פטורות · ועיין בקדושין דף ל"ד ע"ב ובר"פ המוצא תפילין דף נ"ז ע"ב · והנה פלוגתת הפוסקים בתה"מ הוא אליבא דר"ע אבל לריה"ג כתב הרא"ש דודאי גם תה"מ ממועט אבל המע"מ הביא בשם תוס' דמ"ק דגם לריה"ג אין חוה"מ ממועט כיון דשרי במלאכה אינו חלוק משאר ימים (לפי זה יש קצת להתוס' ראיה מירושלמי בהיפוך דרב כריה"ג ואנן קי"ל כר"ע) : תפילין שיש בהן כמה אזכרות כתב הרא"ש ע"פ הב"י דוקא הסחה דק"ר אסור והקשה בש"א א"כ ק"ו מציץ ל"ל וכי ס"ד דיהא רשאי ק"ר גם אטו כהן הדיוט דליכא ציץ שרי בק"ר בשעת עבודה גם הא רבנן דמברכי כי ממשמשי משום דהסיחו דעתא הא בעינן ק"ר דוקא · ולענ"ד נראה דכל מה שהסיח דעתו בלי סיבה הצריך לו הוי קלות ראש שפורק ממנו מלכות שמים א"כ עוסק במלאכה או ישן לא מקרי הס"ד אבל הס"ד בלי צורך היינו ק"ר עצמו וא"ש דמברכי כי ממשמשי שלא יסיח דעת בחנם · עוד מקשה מהא דכתב הטור בי"ד סי' בפ"ה דהבל אסור להניח התפילין משום הס"ד והרי התם ליכא ק"ר ולק"מ דודאי אע"ג דהס"ד דאינו בל ק"ר ליכא איסור · מ"מ כל אותו העת שמסיח דעת הו"ל כאין עליו התפילין דהרי מה"ט מברכי כד ממשמשי אלו כשנזכר הו"ל כקיום מצוה מחדש וא"כ אבל שבודאי יסיח דעת אע"ג שאין בו עון בזה מ"מ המצוה אינו מקיים בזה כלל א"כ למה מניח נהגם דודאי אינו מקיים מצוה כיון שמסיח דעת ואם יסיח דעת בדבר שאין צ"ל להסיח דעת יסיח אפי' איסורא דק"ר אדרבה לדברי הס"א קשה וכי ס"ד דרבנן דבי רב אשי עבדו איסורא דהיסח הדעת אע"ג דבאמת הסה"ד שאינו מחמת ק"ר זהו ליכא איסורא אבל המצוה אינו מקיים בעת ההיא ואם אינו חושש להזהר בנפשו שלא יסיח דעת במה שאפשר לו זהו עצמו ק"ר ואיסורא עביד :

ת"ר ידך זו שמאל שנאמר כו' · כאן חסר גוף הברייתא והובא בסמוך כתיקונו : אין לו זרוע פטור מן התפילין פי' דאין לו קיבורת · ולא נשאר לו כ"א למעלה מקיבורת : נראה לר"י דתרי שמעינן כו' ות"ק ס"ל כו' בתוס' שלפנינו בסוגיא כתב נראה לר"י דמר א' חדא [ומר אמר חדא] ול"פ פי' הא דאחרים מחייבי מיירי שיש לו זרוע ות"ק דפוטר היינו באין לו זרוע וזה סותר למ"ש הספר בשמו כאן והוא כהא"ז שהביא בד"מ סי' כ"ז ואפשר לדחוקי דגם כאן ר"ל דאחרים ס"ל תרי שמעינן כו' והיינו בגידם שיש לו זרוע ות"ק ס"ל יד בעיא לאפוקי גידם דאין לו יד כלל ר"ל אותו גידם שאין לו יד הוא דפוטר ת"ק ולא פליגי בדינא רק ת"ק מיירי מפטור גידם דאין לו זרוע ולא מיירי מחיובא די"ל זרוע · ואחרים מיירי מחיובא בגידם שי"ל זרוע ולא קא מיירי מפטור דגידם דאין לו זרוע : ומב"מ דברי הספר קשין דהא בסוגיא קאמר כתנאי כו' ולדבריו הרי לכ"ע ס"ל הך דרשה דיד כהה וצ"ל דמ"מ כיון דאינו מפורש בדברי אחרים הך דרשה דיד כהה · ורק בת"ק מפו' ס"ל שפיר כתנאי דדלמא אחרים ל"ל יד כהה · אבל לעולם די"ל באמת דג"כ אחרים ס"ל יד כהה ודוחק · א"כ י"ל דמ"ש הר"י דלאחרים תרתי שמעינן מיניה היינו אם ס"ל כת"ק דברייתא דלעיל דידך זו שמאל א"כ לא אצטריך יד כהה רק לאיטר שמניח ביד ימין שהיא יד כהה דידיה לכן מרבינן ג"כ גידם דהוי ג"כ יד כהה דידיה אבל להר"י ההורס דס"ל ידך זו ימין ואיצטריך יד כהה לגופא ליד שמאל שהיא יד כהה דעלמא לדידיה לא מרבינן ג"כ גידם לכן הא דקאמר בסוגיא כתנאי היינו אם ס"ל כר"י החורס דידך זו ימין דעליה קאי רב אשי לתירוצי דלדידיה מפיק שמאל מידך וע"ז שפיר קאמר בסוגיא כתנאי דלמאן דמצריך יד כהה לשמאל שהוא יד כהה דעלמא א"כ לימוד על גידם אבל לדידן דקי"ל כת"ק דלעיל דידך זו שמאל · ולא אצטריך ידכה רק לאיטר שמניח בימין כל אדם שהוא יד כהה דידיה הה"ד נמי דמרבינן גידם שהוא ג"כ יד כהה דידיה · ולפמ"ש במג"א דבמרדכי ישן גרס אין לי אלא זרוע ר"ל שנשאר הקיבורת ובכה"ג פליגי ת"ק ואחרים · י"ל עוד דדוקא דכאן דמיירי בנשאר זרוע לכן שמעינן מינה תרתי מידכה יד כהה וגם לרבות הגידם אבל לעיל דקאמר סתמא לרבות הגידם משמע אפי' בא"ל זרוע ר"ל שלא נשאר קיבורת זה לא שמעינן מן ידכה אם אין הקרא מיותר וע"כ שפיר קאמרינן בברייתא קמייתא כתנאי מיהו בב"ח משמע אף אי גרסינן א"ל אלא זרוע מיירי ג"כ שלא נשאר קיבורת אבל בנשארה קיבורת לכ"ע חייב · ובמג"א מקשה מהא דאיתא במכילתא פ' בא ר"י אומר כו' ומת"ל ידך לרבות הגידם שמניח בימין · ובתשובת פנים מאירות ח"ג הביא ע"ש הגאון מהרג"פ זצ"ל דקושית המכילתא לא היה על פסוק דידכה בה' אלא פסוק דידך בלי ה' ור"י לדנפשיה מקשה דאיהו מפרש ידך זו יד ימין ולדידיה לא מפקינן שמאל אלא מפרשה שניה דכתיב ביה ידך בה' לכן הקשה ל"ל קרא דידך דבפ' א' כיון דשם אינו מפורש מהו אותו היד עד פרשה שניה א"כ לא לכתביה כלל וע"ז אמר לרבות הגידם שמניח בימין · אבל לדידן דמידכה בה' מפקינא לה לרבות גידם קאי אשמאל וזה קצת דחוק דיהא קושית ר"י דעל ידך מיותר דהא אצטריך ד' קראי נגד ד' פרשיות אלו שבתפילין כדאיתא במכילתא וכמו דצ"ל גם לדידן והיה יכול לפרש ע"פ דרכו בפשיטות דמה דמקשה הר"י ומת"ל ידך אין כוונתו להקשות יתורא אלא ה"ק ומת"ל ידך פי' כיון דידך פירושו ימין ובאמת הדין הוא על שמאל אי מקרא אחר או מגמרא א"כ איך כתבה התורה לשון שאינו דהא ידך אינו אלא ימין לר"י כדמייתי ראיה עז"א שבגידם דמניח בימין מתקיים ידך בימין ומלבד דבריו כ"ל אף אם נגרוס ומת"ל ידכה בה' י"ל ג"כ דוקא ר"י לדנפשיה דס"ל סתם יד הוא ימין ולא נפקא ליה שמאל רק מדרשה דוקשרתם ע"כ אי מרבינן גידם מרבינן ליה נ"כ סתמא ליד ימין כסתמא דיד שהוא ימין דבגידם ליכא למילף מידי מוקשרתם כו' אבל לדידן דיד סתמא ר"ל שמאל ע"כ אם מרבינן גידם מרבינן ליה ליד סתמא · דרך כלל הריבוי דגידם דבידכה הוא שהגידם בכלל המצוה וממילא מתפרש ידכה לכל א' כדאית ליה אך לרב אשי דס"ל גם אליביה דר"י דנ"ל מן ידכה נ"ל באמת דפליג אמכילתא דלפי"ז דרבוי דגידם דנ"ל מידכה יד כהה ה"ל שמאל והנה הפוסקים לא הביאו הך ברייתא לא הרי"ף ולא הרא"ש והרמב"ם מזה נראה שמפרשים הא דא"ל זרוע ר"ל שאין לו קיבורת וא"כ כיון דכתי' דהנחת תפילין בזרוע על הקיבורת ממילא ידעינן דא"ל קיבורת פטור ויש לו קיבורת חייב אבל להמג"א דגם ביש לו קיבורת פוטר הת"ק לא הוי ליה לפוסקים להשמיט הדין אע"כ כהב"ח : שאל הר"ר אלחנן את הר"ף אביו מי שאיטר לענין כתיבה לבד כו' · הנה בתוס' שלפנינו הביאו על גוונא אחרת ד"ה מה כתיבה כו' וז"ל בסמוך אמרינן דאיטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו והשתא אדם הכותב בימינו ושאר רוב מעשיו עושה בשמאלו יש להסתפק באיזה מהן מניח תפילין ושמא יש לדמותו כשולט בשתי ידיו עכ"ל וא"כ מניחן בשמאל כל אדם וכ"כ הסמ"ק ע"ש רבינו יחיאל לאדם הכותב בימין ושאר כל מעשיו בשמאל מניח בשמאל כל אדם ורק שהוא ז"ל נתן טעם אחר משום דר"ל דנ"ל וקשרתם וכתבתם כו' וז"ל הסמ"ק אבל אם הוא שולט בימינו בכתיבה הוי כשולט בשתי ידיו ומניח בשמאל כל אדם ולכך היה אומר רבינו יחיאל אדם שהוא איטר שירגיל עצמו גם לכתוב בימין והוא יניח על שמאל דעיקר תלוי בכתיבה כדאמר מה כתיבה בימין כו' וכשהוא מניחן בשמאל קושרן ומהדקן בימין עכ"ל ולכאורה רבינו יחיאל הולך על הטעם ראשון של הסמ"ק דמשוי ליה לשולט בשתי ידיו דלפי זה לא איכפת לן אם כותב בימין ושאר מעשיו בשמאל או בהיפוך לעולם נקרא שולט בשתי ידיו · אבל רבינו יחיאל תולה הכל בכתיבה ונראה י"ל גם רבינו יחיאל ס"ל ה"ט דשולט בשתי ידיו והא דהוצרך לטעמיה דידיה לתלוי בכתיבה י"ל משום דאיהו מיירי אם כל מעשיו בשמאל וגם הכתיבה בשמאל רק שמרגיל עצמו בימין א"כ בכה"ג י"ל דלא הוי שולט בשתי ידיו דהרי כל מעשיו בשמאל לבדו וגם כתיבה עצמו עיקרו בשמאל · והימין הוא רק מכח מה שהרגיל עצמו ע"כ הוצרך בזה לה"ט משום דעיקר תליא בכתיבה ולכן מניח בשמאל והנה בכה"ג שאם כל מלאכתו בימין וכותב ג"כ בימין אלא שכותב ג"כ בשמאל בזה ודאי לכ"ע מניח בשמאל כל אדם לכל הטעמים דהרי אינו איטר כלל ומכ"ש דלא גרע משולט בשתי ידיו · אבל בכותב בשמאל לבדה וכל מעשיו בימין בזה לא נתבאר הדין ברבינו יחיאל כדלקמן · ואולם הספר התרומה והרא"ש חולקין בדין זה אהתוס' ורבינו יחיאל דאם כל מעשיו בשמאל וכותב בימינו מניח בימין של כל אדם משום דבתר רוב מלאכות אזלינן וה"ל איטר ממש ופסק בשו"ע כרבינו יחיאל והתוס' · אבל הספר כאן נקט גוונא אחרת בכותב בשמאל וכל מלאכתו בימין מהו אם ניזיל בתר כתיבה או בתר עיקר כח ואסיק דנקרא שולט בשתי ידיו · וממילא דהה"ד בכותב בימין וכל מלאכתו בשמאל ג"כ נקרא שולט בשתי ידיו וממילא דל"ל דוקא אם כל מלאכתו בימין תיקרי שולט בשתי ידיו דהא אינו דהיי

כתיבה מזוזה א פי' דארוב העולם קאי ואינו תלוי בימין ושמאל דידיה ומתוך פירושו נראה לר"י דפליג [* פי' ר' נתן] דאפי' איטר מניח בשמאל ואף ת"ק סבר הכי דידך זה שמאל ויש לספק אי הלכה כוותיה אי לא ורב אשי בסמוך לעיל אימא טעמא דר' יוסי מפרש ולא סבירא ליה אמנם הני סתמי דברייתות דבסמוך סבירי להו הכי [* פי' כר' יוסי] אמנם מר' יצחק דמפיק בסמוך מושמתם שתהא שימה כנגד הלב משמע דאף איטר בעי לאנוחי בשמאל שהרי הלב הוא בשמאל וכוותיה קיימא לן ויש לדחות דה"פ באיזה זרוע שיניח צריך שיהא מכוון כנגד הלב ותדע מדלא הוכיחו תנאי דלעיל שמאל מושמתם שימה כנגד הלב וכן רב אשי דמפיק מיד כהה ואם לאו פ"ה הייתי מפרש דר' נתן גופיה אית ליה איטר מניח בימינו כיון שהוא כותב בשמאל ואיכא למימר דלא פליגי אלא (*משמעות) [*במשמעות] דורשין (א) א"כ איטר ימין מיקרין ליה שמאלו וכן משמע פרק הבונה [דפריך] ואמאי ליהוי שמאל דידיה כימין דעלמא ואשמאל ליחייב לימין לא ליחייב ותדע מדשני כי תניא ההיא בשולט בשני ידיו ולא משני ר' נתן או תנא קמא היא ומיהו יש לומר דלכולי עלמא בעי לאוקמי (*אי) [*א"כ] לדידהו לא הוה שום חידוש דמהיכא נמעיטה ומיהו אם הרגיל עצמו לעשות שום דבר ביד לא הוי הרגלתו כלום למיקרי איטר אלא א"כ נולד כן מדלא מוקי מתני' דפרק הבונה בשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל ב ויש לדחות דהיינו הך דמשני בשולט בב' ידיו ומיהו נראה לר"ן דבעיקר כח תליא מילתא ואם הרגיל אף בכתיבה מסופק ר"י דאיכא לפרש רבי נתן כדפרישית ונראה לי דכאיטר חשבי' ליה ומה שפי' לעיל הדין *לדמותו דשולט בב' ידיו אין נראה לר"י אלא ודאי נראה לי היכא שאין שוין בשתיהן לכח איטר גמור חשבינן ליה: תנא דבי מנשה על ידך זו קיבורת פירש רבינו תם קבולת בשר למעלה מן המרפק שהוא בלע"ז קוד"א כדאמרינן קיבורת דאהיגא בין המרפק והכתף והוא בזרוע דתפלין בזרוע כדאמרינן בכל מקום ותפילין בזרועו וזרוע מיקרי מן המרפק עד הכתף דברים אהלות חשיב סדר מנין האברים יד קנה מרפק זרוע כתף שמע מינה למעלה מן הקוד"א הוי זרוע ותדע דמרפק הוא דאצילי ידיו מתרגם מרפקי ידוהי וכן מוכח במסכת סופרים לא יתגנו על ארכבותיו ויתן אצילי ידיו עליו וא"כ היינו קוד"א ולא כמו שפ"ה בפרק ארבע מיתות גבי אוב וידעוני אציליו בית השחי ור"ח פי' קיבורת הזרוע שכנגד בית השחי והוי אמצעות הזרוע ולא נראה לר"ן: בין עיניך זה קדקד אמרי דבי ר' ינאי מקום שמוחו של תינוק רופף צריך לומר דמקום הנחת תפילין אין דוקא מקום רפיפת התינוק מדילפינן במ"ש גובה הראש מגזירה שוה דבין עיניך והיינו סמוך לפדחת ממש כשמגביה הראש ומקום רפיפת התינוק הוא גבוה יותר · ועוד דרשינן בסמוך מקום שעושה קרחה והיינו סמוך לפדחת דאיכא נמי שיער ואחרי העורף ליכא למימר משום דלא מיקרי בין עיניך כלל ואין זה גובה הראש אלא שיפולי הראש ועוד לאידך דבעי מקום הראוי ליטמא (*במגע) [*בנגע אחד] לא בא למעט אלא פדחת ממש והא דקאמר מקום שמוח של תינוק רופף הוי פי' מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק שזו היא מאמצע הראש כלפי פנים דהכל הוי מקום הראוי להנחת תפלין ואע"ג דלא אמר עד משום דלפרושי קדקד דברייתא אתי ועיקר קדקד מקום המוח הוי כדאמרינן כמדומה לי שאין לך מוח בקדקדך בפ"ק דיבמות וגם הברייתא לא חששה לפרשה עד הקדקד דכ"ש דמיקרי שפיר טפי בין עיניך (ב) ואשמעינן דאף הקדקד קרוי בין עיניך ואין לתמוה מ"ל להביא כל כך שיקרא בין עיניך דיש לומר כיון דאפיקתיה מבין עיניך ממש אוקמיה אכל מה שראוי למיהוי מיקרי בין העינים דגזירה שוה אהני לטפויי לגמרי ובפרק המוצא תפלין יש שיש מקום בזרוע להניח שני תפלין וזו היא כדפ"ל בין האציל למעלה סמוך לו וגם היותא התם דבראש יש מקום הנחת שני תפלין ומדקאמר ב' תפילין והו לא משמע דיש שיעור ומקום הנחתן כבר פי' דהוי מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק ובתלמוד לא נמצא שיעור רק בשימושא רבה איתא אמר רבה מאן דבעי למיעבד תפלין ליתי אעא טבא אצבעים [על אצבעים] אי טפי שפיר דמי ואי בציר לא פסיל ואומר ר"י דיש לדקדק קצת שיעוריה מדאמר פרק אמר להם הממונה שהלין היה במקום הראוי לתפלין ולמעלה מן הלין היה לו תפלין ורוחב הלין שני אצבעות והיינו מקום שני תפלין ואמנם אינה ראיה גמורה ובתוספות האריך הרבה ועיין שם וכתב רבי' שמשון וז"ל יש להחמיר בדבר אחרי שלא נתברר השיעור מפי התלמוד שאל אביך ויגדך ויש לחוש לדברי הגאונים · בעי מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים באיזו מניח תפלין אמר ליה זיל גלי או קבל עלך שמתא אף על גב דאיתא בפירקי דרבי אליעזר דאתא ההוא גברא קמי שלמה שהיו לו שני ראשים לדון על ירושת אביו ההוא מן מדבר היה אבל מן הישוב לא חיי עד שיהא ראוי להניח תפלין אדהכי אתא ההוא גברא [דאיתליד ליה ינוקא דהוה ליה תרין ראשין א"ל איתיליד לי ינוקא] דאית ליה תרי רישי כמה חייב ליתן לכהן אמר י' סלעים איתיביה ממשמע שנאמר ופדויו שומע אני אפילו נטרף ת"ל אך חלק שאני הכא דבגולגלתא תליא רחמנא התוספות האריכו ואין צורך כאן · ידך זה קיבורה מנא לן דת"ר על ידך זה גובה של יד אתה אומר גובה של יד או אינו אלא ידך ממש אמרה תורה הנח תפילין ביד והנח תפילין בראש מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של יד רבי אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר והיה לך לאות ולא לאחרים לאות ר' יצחק אומר אין צריך הרי הוא אומר ושמתם את דברי אלה על לבבכם שימה כנגד הלב · רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר הוה נייר בידיה תפלין וקא מיחזיין א"ל ולא סבר לה מר לך לאות ולא לאחרים לאות א"ל במקום לך לאות איתמר: גובה שבראש מנא לן דת"ר בין עיניך גובה שבראש אתה אומר גובה שבראש או אינו אלא בין עיניך ממש נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה של ראש אף כאן כו' רי"א א"ל אמרה תורה הנח תפלין ביד והנח תפלין בראש מה להלן מקום הראוי ליטמא בנגע א' אף כאן מקום הראוי ליטמא בנגע א' לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער לבן ואיכא נמי שער צהוב: שנינו פרק לולב וערבה רבנן דבי רב כל אימת דממשמשי בהו מברכי · וצריך ליזהר בפרשיות שאם עשה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה פסולה ושלשה פרשיות הראשונות כולם פתוחות ופרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע סתומה ואם כתב החסר מלא פסול עד שימחוק היתר ואם כתב המלא חסר פסיל ואין לו תקנה · וזמן הנחתן הלכה כאחרים משיכיר חבירו בריחוק ארבע אמות ומפרש בירושלמי באדם שאין רגיל בו אלא לפרקים רואהו כמו אכסנאי: דין בדיקה וליקח מן המומחה פי' לעיל ס"פ התכלת וע"ש · מוכח הסוגיא בברכות שהפטור מקרית שמע פטור מתפילין אמרינן פרק לולב וערבה קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין והא דאמרינן שצריכות גוף נקי כאלישע בעל כנפים ר"ל לענין שיוכל ליזהר שלא יישן בהם ולא יפיח בהם ולהכי אמרינן במס' קדושין שחולה מעיים פטור מתפילין ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי הם הם בידו ואם בראשו הם ובגדו עליהם יישן בהן כדי הילוך מאה אמה דהיינו שינת עראי ולא יאכל בהם אכילת קבע אבל אכילת עראי מותר היה צריך לבית הכסא או להשתין חולץ בריחוק ארבע אמות ומוסרן לחבירו אין לו חבר וירא שמא יקחום בני אדם יניחם לחוץ פוסק שם פרק מי שמתו ריב"ל הלכה גוללן כמין ס"ת ואוחזן בימינו כנגד לבו וי"מ גוללן [*ואוחזן] בבגדו ובידו כמו שאמר שם למעלה אמר רב נחמן ובלבד שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח ומכאן משמע קצת שהם בידו בלא שום בגד. כתב רבינו יהודה שבמקום שאין קבוע ליפנות מותר להשתין מים כשהן מונחין בראשו דאין לגזור שמא יפנה שכח ונכנס לבית הכסא והוא לבוש תפילין מניח ידו עליהן עד שיכלה עמוד ראשון מפני הסכנה תניא בפרק הישן שכח ושמש מטתו והוא לבוש תפילין לא יגע בהן עד שיטול ידיו ולא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו תוך ארבע של מת או של קבר כדאיתא פרק מי שמתו בית שיש בו תפילין או ס"ת אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי ואם הניחם כלי תוך כלי מותר להניחם תחת מראשותיו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ג כדי לשומרם ואפי' אשתו עמו במטה ובה"ג אומר שאין לאדם ליתן לחבירו תפילין כשהולך לבית הכסא דאמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה (*דרב נחמן) [*דר' יוחנן] כי הוה אזיל לבית הכסא כד הוה נקיט ספרא דאגדתא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) היכא ביניישו א"כ איטר ימין כל אדם מקרייי' כו' : (ב) כלפי פנים :

חדושי אנשי שם

ש"י א נ"ל פי' מתוך ספי' דפרש"י אהא דרב נחמן דארוב העולם קאי ויליף מוקברתם וגו' ולא מידך דמשמע יד כהה נ"ל לר"י דר' נתן פליג אר' יוסי וסובר דאפי' איטר ממש מניח בשמאל : ש"י ב ק"ק מצ"ע והא ר"ל היה בהרגל דינו כמו עושה בלא הרגל היו מתורצים הברייתות הנ"ל הלא אדרבה כ"ש זקשים הברייתות וי"ל דהכי פירושו דולא כלום ר"ל לא מיקרי כלל איטר אבל אי מקרי איטר היה אפשר להרץ הברייתות דאתא מדבר באיטר ממש והאת מדבר באיטר ע"י הרגל דסבר תנא דברייתא שאינו כלום ולכן מניח בשמאל שהוא שמאל כל אדם כי ההרגל אינו כלום אבל עתה דלא מיקרי איטר כלל א"כ הברייתות אינם מדברים מזה כלל כי פשיטא דלא מיקרי איטר ואין צורך לבא לפרש וק"ל שסברי המרדכי מפרש דלא מקרי איטר וק"ל : ש"י ג וקשה דבסמוך כתוב אסור אא"כ עשו לו מחיצה וכו' וכ"ל שזה מדברי ה"ג דפליגי אדלעיל וסברי כר"י דפלוגתא היא בגמרא ומה שלא הביא המרדכי פלוגתא דה"ג דלעיל תיכף אס"ת קודם שכתב שאין לאדם ליתן וכו' ג"כ פליג על דין שכתב המרדכי לעיל שמוסרן לחבירו ועתה מביא ה"ג דפליגי אתרי דינין דלעיל אמסרן לחבירו ואכלי בתוך כלי וק"ל :

באור מהרמ"ב

לא תלה טעמו מכח רוב מלאכתו שבימין אלא מטעם דהוי שולט בשתי ידיו וממילא הה"ד איפכא בכותב בימין כו' ג"כ מיקרי שולט בשתי ידיו ומניח בשמאל וכ"ש הוא דמתקיים ג"כ וקשרתם וכתבתם · וא"כ בחלוקה זו דכותב בימין וש"מ בשמאל הוא שלא כדברי הסה"ת והרא"ש דלדידהו כיון דרוב מלאכתו בשמאל נקרא איטר אבל בחלוקה דכותב בשמאל וש"מ בימין בדין שוה לרא"ש וס' התרומה רק דהרא"ש הוא משום דאזלינן אחר רוב מעשיו ולהס' כאן משום דהוי כשולט בשתי ידיו והנה כתב הב"ח דלרבינו יחיאל דתולה הכל בכתיבה היינו דוקא בכותב בימין וש"מ בשמאל אבל בכותב בשמאל וש"מ בימין גם לרבינו יחיאל לא אזלינן בתר כתיבה אלא בתר ש"מ ומניח בשמאל · משום דלהניח בימין בעינא תרתי שיהא הימין יד כהה דידיה גם שיהא הכתיבה ביד שכנגדו אבל להניח בשמאל סגי ליה בחד טעמא או שהוא יד כהה דהיינו בעושה מלאכתו בימין או שהכתיבה ביד שכנגדו וכתב המג"א שאין דבריו מוכרחים וטעמו דמנ"ל הא · ולענ"ד דסברת הב"ח היא משום לפמ"ש התוס' ה"ל כשולט בשתי ידיו וא"כ לענין יד כהה דידיה שני ידיו שוין ולכן בכותב בימין מניח בשמאל משום דמיקרי יד כהה דעלמא אבל בכותב בשמאל אין להניח בימין דהרי אינו יד כהה דעלמא וגבי דידיה לא זה יד כהה ולא זה יד כהה דשניהם שוין ומכ"ש לת"ק דס"ל דידך זו שמאל א"כ בשלמא בכותב בימין מניח בשמאל כדכתיב ידך זו שמאל · אבל כשכותב בשמאל כיון דימינו אינו כהה לגבי דידיה וכשיניח בימין לא אתקיים ידך זו שמאל ועוד הא בלא"ה הא לפירש"י גם כל איטר מניח בשמאל כל אדם כדכתב הס' לקמן משום דלת"ק ידך זו שמאל דוקא בכל אדם וא"כ נהי דלא קי"ל הכי מכ"מ גבי כותב בשמאל וש"מ בימין דליכא למיזל ביה בתר יד כהה דהרי שניהם שוין כ"ע מודו לרש"י דלית ביה דין איטר אלא מניח בשמאל כדי לקיים ידך זו שמאל ועוד כיון דלספר התרומה והרא"ש בכותב בשמאל ושאר כל מעשיו בימין מניח בשמאל כ"א וגם להתוס' דסברי דהוי כשולט בשתי ידיו ג"כ מניח בשמאל כ"א ה"ל דעת רי"ח דעת יחידאי בהא מלתא אבל בכותב בימין וש"מ בשמאל אע"ג דלהס' התרומה והרא"ש מניח בימין מ"מ להתוס' מניח בשמאל כמו לרי"ח רק שהרי"ח הוא מטעם דתלה בכתיבה ולהתוס' משום דהוי כשולט בשתי ידיו וא"כ בכותב בשמאל ושאר כל מעשיו בימין לרש"י דלא ס"ל דין איטר כלל ודאי מניח בשמאל כל אדם · ולהתוס' דהוי כשולט בשתי ידיו ג"כ מניח בשמאל כ"א ולס"ה והרא"ש דאזלינן בתר רוב מלאכה ג"כ מניח בשמאל כ"א ולא נשאר רק לדעת הרי"ח ולדידיה עצמו אינו מבואר דהספר דמודה ביה בכה"ג דקפדינן טפי אידך זו שמאל מדקפיד אכתיבה ע"כ שפיר כתב הב"ח דבכה"ג יניח בשמאל מיהו דעת הספר לקמן בסמוך הוא כהמגן אברהם דגם בכותב בשמאל וש"מ בימין ג"כ מניח בימין כדלקמן : ותדע מדמשני כו' ולא משני ר"נ או ת"ק היא · זה קאי אסוגיא שלפנינו דמקשה והתניא איטר מניח בשמאל כ"א כו' ע"ז מקשה הספר דה"ל לאוקים כתנא קמא כו' :

בדלא מוקי מתניתין דפ' הבונה כו' · פי' דשם בדף ק"ג אהא דתנן הכותב בין בימינו בין בשמאלו מקשה הש"ס בשמאל לא לחייב ומשני באיטר והדר פריך באיטר אשמאל ליחייב ואימין לא ליחייב ומדלא מוקים בהרגיל עצמו ש"מ דאינו כאיטר וק' מאי ראיה מייתי הס' מזה דבהרגיל לא מיקרי איטר דדלמא גם בהרגיל מיקרי איטר וא"כ הדר תקשה בסיפוך אשמאל ליחייב ואימין לא ליחייב · וצ"ל אע"ג דמסופק הס' כאן לענין תפילין אם מקרי איטר אבל לגבי שבת ודאי אע"ג דהרגיל לכתוב בשמאל והייב על שמאל מ"מ לא פקע מיניה חיוב דימין כיון דכהו בימין לא מיקרי כלאחר יד וזה דוחק : ויש לדחות כו' · קשה מאי נ"מ דמ"מ בין כך ובין כך מניח בשמאל כיון דהוי שולט בשתי ידיו וצ"ל דה"ק דהתם לענין שבת דוקא מיקרי שולט בשתי ידיו וחייב גם על ימין אבל כאן גבי תפילין לא מיקרי שולט בשתי ידיו אלא הוי איטר גמור ומניח בימין כ"א אם נימא דע"י הרגל נעשה איטר : ומיהו נראה להר"ן דבעיקר כח תלי' מלתא פי' וא"כ בלא"ה לא הוי אטר כיון דרוב מעשיו בימין ולפי"ז לענין הדין שוה הוא עם הדעה קמייתא דמניח בשמאל כל אדם : ואם הרגיל אף בכתיבה כו' · לכאורה משמע דר"ל שהרגיל עצמו בשאר מלאכות וגם כתיבה וסיים ע"ז וכ"ל דכאיטר חשבינן ליה אך מ"ש אח"כ ומה שפי' לעיל הדין דשולט בב' ידיו ק' הא לעיל מיירי בכל מלאכתו בימין ורק דהכתיבה לבד הוא בשמאל לכן מיקרי שולט בשתי ידיו אבל כאן בהרגיל עצמו בכולם והכתיבה בכלל זו לא הוי שולט בשתי ידיו אע"כ דמ"ש אף בכתיבה לאו דוקא אלא ר"ל שהרגיל עצמו בכתיבה וע"ז כ' דהוי כאיטר ומה שסיים אלא נ"ל היכא שאין בשתיהן לכח ר"ל לכח הכתיבה וכן הבין במג"א לכן כ' דהמרדכי ס"ל דבכותב בשמאל ושאר כ"מ בימין מניח בימין כל אדם ומ"מ אינו גופא מסיק דבהרגיל בכתיבה כיון שבא ע"י הרגלו לא יניח בימין והוא כעין פשר דבר דהרי הספר כיון דאף בהרגיל ס"ל דמניח בימין כ"א ולענ"ד לשון זה מגומגם וא"א לעמוד עליו להבינו כראוי · כאשר יראה המעיין : ולא נראה להר"ן פי' אלא דוקא במקום הגובה בשר שבתוך הזרוע : וגם איתא התם דמקום יש בראש להניח ב' תפילין · משמע דהכי הלכתא ועיין בטו"ז סי' כ"ה והא דקפיד א"כ לדידן דקי"ל שבת לאו זמן תפילין וקי"ל דלעבור שלא בזמנו על בל תוסיף בעי כוונה וכיון דמקום יש בראש להניח ב' תפילין אמאי לא שרינן כרים המוצא תפילין רק להכניס זוג זוג ולא שרינן טפי ומשום בל תוסיף ליכא כיון שהוא שלא בזמנו וי"ל דלא הוי דרך מלבוש כ"א מה שדרכו ללבוש בחול ה"ל בשבת דרך מלבוש אבל שני זוגות דהוי בחול בל תוסיף וא"כ אין דרכו בכך בחול לכן הו"ל בשבת שלא כדרך מלבושו בחול וה"ל משוי · ומ"מ כלאחר יד לא הוי אלא משוי גמור הוי כיון שהוא במקום לבישתו בחול כ"ז מתבאר מדברי רבינו יונתן שם ובמהרש"א שם : ואמנם אין ראיה גמורה · נ"ל הטעם משום די"ל דסגי באצבע ותומש אצבע א"כ דהלין היה ב' אצבעות ושיעור תפילין אצבע ותומש ה"ל ג' אצבעות ותומש וממילא משו"ה ליכא לאנוחי ג' תפילין כן ג' אצבעות וג' תומשים ולפי"ז עכ"פ מוכח דלא סגי באצבע דא"כ היה מקום להניח ג' תפילין ולענין זה הוא ראיה ברורה רק לענין שצריכה ב' אצבעות ע"ז אין ראיה ברורה ועיין בריטב"א עירובין ריש פרק המוצא תפילין : במקום לך לאות אתמר · ומ"מ אסור להניח על הבגד העליון כדאיתא במשנה דסוף מגילה אבל כשהוא מכוסה בבגד ויש חילוק בין התפילין להיד פליגי ביה הרשב"א והרא"ש כמבואר בסי' כ"ז : כל אימת דממשמשי בה מברכינן · נחלקו בו כי התוס' ורש"י ס"ל דמברכי כל אימת דממשמשי אפי' בלא הזיזו ממקומם אבל הרא"ש כתב בשם הר"י דדוקא כשהזיזו ממקומם וכתב הב"י דגם הרמב"ם מפרש כן ולכן השמיט להך דינא משום דבלא"ה כתב לברך כל זמן שמניחם וקשה לפמ"ש הה"מ בהלכות סוכה דא"ל לברך כשילא מהסוכה על דעת לחזור מיד ולפי דבריו כתב במג"א סי' ח' נ"ל בהטור שם דהא דמברכי כל אימת דמנחי' היינו דוקא בלא היה דעת לחזור ולהניחם מיד ובהא דמברכי רבנן כל אימת דממשמשי הוא משום דכשמטו שלא מדעת וא"כ דין חדש הוא וה"ל להרמב"ם להביאו אע"כ דרמב"ם ס"ל דלא כהטור אלא כדעת הרב ב"י דגם בדעתו להחזירו צריך לברך · ולז א"ש דלא הוצרך הרמב"ם להזכיר דין דכל אימת דממשמשי אבל לשיטת הה"מ ע"כ נ"ל דהרמב"ם באמת מפרש הך דממשמשי מברכי אף בלא הזיזו ממקומם מיירי ולא משום הנחה הוי מברכי אלא משום דהיה בהם היסח הדעת חזרו לברך וכמ"ש התוס' בסוכה והא דהשמיטו הרמב"ם הוא כמ"ש הר"ן בסוכה דיש גבול לדבר ואין ידוע להגבול א"כ י"ל דהרמב"ם מפרש דהוו מברכי לשמור חוקיו כמ"ש התוס' ואנן דלא קי"ל כבני מערבא בהא ע"כ ג"כ אין מברכין כל אימת דממשמשי : עד שימחוק היתר · ופי' וימשוך האות שלפניה כמ"ש הב"י בסי' ל"ב ועיין בס' קרבן עדה בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה אין בין ספרים ד"ה כגון ארנינו תפארתינו : ואם בראשו הן ובגדו עליהן כו' · הנה תפס שיטת רש"י ותוס' בסוכה דף כ"ג דהא דלא יישן שינת עראי קאי בכל יד · ולדבריהם כשהן על ראשו שרי שינת עראי · והא דפרים סודרא דברי שינת קבע קאי בתפילין כנגדו ואינן בידו ולכן כ' דלא יישן ש"ע כשהן בידו ושוב את"כ לא התיר כשהן בראשו כ"א בגדו עליהן וזה שיטת הרמב"ם דמפרש הא דפרים סודרא קאי אהן בראשו ולהתיר ש"ע דבלא בגדו עליהן אסור ש"ע ובאמת דק' שם בסוגיא דמקשה מסוכה אתפילין דכהן שרינן ש"ע ובסוכה אסרינן ולהרמב"ם ק' הא גם בתפילין לא שרינן שינת עראי כ"א בגדו עליהן עכ"פ הספר הופס חומרת שניהם וכ"כ הטור וכ' הב"י משום די"ל דהרמב"ם מודה דאר הן בידו בלתי כרוכות אסור ש"ע דחיים שמא יפלו מידו : ומוסרן לחברו ואם אין לו חבר כו' · זהו דעת הספר בסלקא דעתך אבל למסקנת' הביא דעת בה"ג שאין לאדם ליתן לחבירו כו' וכן הוא דעת כל הפוסקים כמסקנת בה"ג והא דכ' הטור דהולך ברחוק ד"א ונותנו לחבירו כבר פי' המג"א דמיירי בבה"כ קבוע להשתין מעומד דאסור כשהן בראשו משום שמא יפנה ואסור כשהן בידו משום ניצוצות כ' לקמן אבל כשעושה צרכיו במיושב או משתין מיושב ראשי להכניסם בידו : גוללן בבגדו ובידו כדאמר ר"ע והכי קי"ל : דאין לגזור שמא יפנה · ולשמא יפיח לא חיים אע"ג דלגבי שינה חיישינן כיון דהוא נזכר מ"מ דעת הרמב"ם כאיכא דאמרי דחיים לשמא יפיח וא"כ אפי' בבה"ע ערעי אסור להשתין כשהן בראשו : תוך ד"א של מת או של קבר · ובמג"א אוסר תוך ד"א של בית הקברות וצ"ע : או עד שיניחם כו' בסמוך מחלק דבס"ת מהני כ"א במחיצה : שלא כנגד ראשו · אבל כנגד ראשו אסור

יהיב לן תפילין לא יהיב לן · ובית שיש בו ס"ת אסור לשמש מטתו באותו בית אלא א"כ עשו לה מחילה גבוהה עשרה ואין די להניחה כלי בתוך כלי גרסי' בפרק קמא דיום טוב היה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו החמה וקדש היום מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמינטרי התם מנח להו התם · תניא ר' חייא אומר הנושא זבל על ראשו ותפילין בראשו הרי זה לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם בידו מפני שנוהג בהם מנהג בזיון אבל קושרם על זרועו במקום תפילין משום רבי אמרו אפילו מטפחת שלהם אסור להניח על ראש שיש בו תפילין גרסי' בפרק אלו מציאות המוצא תפלין שם דמיקן ומניחן והדר מכריז וכן הלכה גרסי' בפרק מי שמתו מהו שיכנוס אדם לבית הכסא קבוע ותפילין בראשו וישתין בהם מי חיישינן שמא יפנה אתו ושיילי לבי מדרשא אמרו גזרה שמא יפנה ת"ר הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות וכשהוא יוצא מרחיק ומניחן דברי (*ב"ה וב"ש) [*ב"ש וב"ה] אומר אוחזן בידו ונכנס ולא יניח בחורים הסמוכים לר"ה שמא יטלום עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורי ר"ה ובאת זונה ונטלתם אמרה ראו מה נתן לי פלוני באתנני כיון ששמע אותו תלמיד עלה לגג ונפל ומת באותה שעה אמרו שיהא אוחזן בידו ונכנס ריב"ל אומר ביום גוללן כמין ס"ת ובלילה עושה להם כיס טפח ומניחן : [הגה"ה] פי' הקונטרס כשבא להצניען עד הבקר עושה להם כיס טפח וכשהוא כליין אז הכלי בטל לגבי התפילין הלכך בעינן דבר ניכר שיחוץ בפניהם ואין משמעות השיטה משמע כן אך משמע דקאי אבית הכסא *דמי שילא מבית הכסא וכבר שקעה החמה ואינו יכול עוד להניחן מניחן בכלי טפח וטעמו של טפח הוי לפי שהוא חשוב אהל להפסיק כי בתי כסאות שלהם היו בשדה והני מילי ליפנות סגי בכלי טפח אבל לתשמיש המטה בעינן כלי תוך כלי אבל להצניען עד [דף פז ע"ב] הבקר אין צריך להניחן בכיס מדאמרי' התם אני ראיתי רבי שתלה תפיליו ומסיק שם דלמיתלינהו אסור אבל לאנוחינהו משמע דשרי ואפילו בלא כיס עד כאן לשון רבינו שמחה ואין נראה שבזה סותר פירוש רש"י ז"ל דההיא תלייה דר' ר"ל שתלה אותם באגבעו להוליכם כן כדסלקא דעתא מעיקרא ולא להצניען · אז"ק והוא האריך ואני קצרתי : אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שהניחן בכלי שהוא כליין אבל כלי שאינו כליין אפי' פחות מטפח ודברים שהתירו בבית הכסא קבוע אסרו בבית הכסא עראי מאי טעמא בית הכסא קבוע דלית ליה ניצוצות שרי עראי דאית ליה ניצוצות אסור · אסור לשמש בבית שיש בו ס"ת או תפילין אלא א"כ מונחין כלי בתוך כלי אמר אביי ה"מ שהניחן בכלי שאין כליין אבל הניחן בכליין אפי' עשרה כלים ככלי אחד דמי אמר רב יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ונכנס ופליגא דרבי אבא דאמר מניחן על שולחנו ועד אימת אמר רב נחמן בר יצחק עד זמן ברכה · אמר רב נחמן האי סודרא דאזמניה לצור ביה תפילי וצר ביה תפילי אסור למיצר ביה זוזי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה אינו אסור דהזמנה לאו מילתא היא וכן הלכה אמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי שתלה את תפיליו מיתיבי התולה תפיליו יתלו חייו דורשי רשומות אמרו והיו חייך תלואים מנגד זה התולה תפילין ומסיק ר' כי תלה בכיסתא אבל תפלין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה : אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כאילו הקריב תודה בלא מנחה וזבח בלא נסכים : הרי לך דין חסרות ויתרות כמו שכתב הרמב"ם ז"ל מתוך ספר קדמון אשר היה מקדם במצרים והיה בו כ"ד ספרים והיה מקדם בירושלים ניתן להגיה בו ספרים ממנו ועליו היו סומכין ותפילין ומזוזה שוין · פרשה ראשונה קדש לי כולהו בכור מלאים זכור מלא בחזק חסר הוציא מלא יצאים חסר ו' יביאך מלא האמרי חסר והיבוסי מלא לאבתיך חסר ו' העבדה חסר מצת חסר השביעי מלא מצות מלא שאר חסר גבלך חסר בעבור מלא כל לאות דכולה פרשה מלאים לזכרון מלא ו' אמר חסר עיניך מלא הולאך חסר יוד החקה חסר למועדה מלא · פרשה שניה יבאך חסר ולאבתיך חסר ו' חמר חסר ויהרג חסר זבח חסר ידכה מלאה בה"א ולטוטפת חסר ו' אחרונה עיניך מלא בחזק חסר הוציאנו ב' מלאים · פרשה שלישית שמע מאדך חסר לבבך חסר לטטפת חסר שני ווין עיניך מלא מזזות חסר ו' ראשונה ביתך חסר יוד שניה ובשעריך מלא · פרשה רביעית והיה אם שמע חסר (ולעבדו חסר) מטתי בו' אחד יורה מלא ומלקוש מלא ותירשך חסר ו' והשתחויתם מלא יבולה מלא הטבה חסר נתן חסר אתם חסר לטוטפת חסר ו' שניה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יוד שניה ובקומך מלא ו' מזוזות מלא ביתך חסר יוד שניה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר ו' : ואלו תגין של תפילין מס סתומה דמימים שלשה זיינין בפרשה ראשונה · פרשה שניה ה' ההין ארבע ארבע זיונין ואלו הן ה' דונתנה לך וב' ההין דהקשה וה' דויהרוג וה' דידכה · פרשה שלישית ק' של ובקומך וק' של וקשרתם שלשה שלשה זיונין וטפ של ולטוטפת ארבע ארבע זיונין · פרשה רביעית פ' של ואספת *זיון אחד וטפ של ולטוטפת ארבע ארבע זיונין וכתב ר"מ שצריך ליזהר בתגין של האותיות והם זיונין זקופים על האותיות שיש להם תגין כמו שהן כתובין בס"ת הבדוקה · בפרשה ראשונה אין בה אלא אות אחת שיש לה תגין והיא מ"ס סתומה דמימים שיש בה שלשה תגין מזוינין · בפרשה ב' אין בה אלא חמשה אותיות שיש להם תגין והם ה' ההין וכל אחד ארבע זיונין ולעיל פירשנו · פרשה ג' יש בה ה' אותיות וכל אחד שלשה זיונין לבד מולטטפת שיש בה ארבע ארבע זיונין · פרשה רביעית יש בה חמשה אותיות מזוינין ולעיל פירשנו · כתב רבינו שמשון ז"ל כל דוכתא דלא הוי כתב (הכי) מיפסלא מדפסיל ליה תלמודא לעיל כל אות שאין מוקפת גויל (*פסולה) ומיהו דוקא ס"ת מדנקט גויל וכ"ש תפילין ומזוזות אבל לא דמגלה וגט ושאר ספרים שאינן עשויין כתיקון ס"ת ויש לדחות דאף בספר תורה לא פסול אלא דוקא בשם דחמיר כמי לענין לשמן (א) וקאי רב יהודה דפסול היכא שאין הקף גויל (ב) אההיא דמ"ם עירב האותיות או הפסיק באמצע אל יקרא בו ועירב האותיות פשיטא (*האותיות) (ג) [*אותיות השם] מדלא מיפליג בין למעלה למטה כי ההיא דירושלמי ועוד מדלא תני יתקן וכן רב יהודה דפסיק ותני פסול וממתני' דקתני (ד) מעכבן ליכא הוכחה א דהא אמרינן בירושלמי תולין בספרים [ואין תולין] בתפילין ומזוזות וכדדייק נמי גבי כתבה אגרת פסולה דמפסיק בחסרות ויתרות ולא סגי בתיקון כמו ס"ת ותו מדלא שמעינן בתפילין יתקן שמע מינה דאפי' אות אחת יגנז והכי נמי בשם אם עירב האותיות מסלק אותה יריעה שאי אפשר לתקן ודוקא דיו שנטפה על השם (ה) כההיא דמ"ס ודלא כפירוש ר"י שמתיר כמו כן להפריד האותיות של שם ואין הנדון דומה לראיה דהא כבר נתקדש השם כשנטפה עליו הדיו ומצוה היה לתקנו אבל הכא בפסול נעשה מתחלתו ולא מן השם הוא זה וכן נ"ל (*תוכו) [*ס"א יריכו] של ה' דנקט היינו של שם בס"ת ובתפילין ומזוזות בכל אותיות ותו היא חידוש של משנתינו ובס"ת לכתחלה בכל האותיות (ו) ודיעבד פסול דוקא למעלה כההיא דירושלמי ובשם בס"ת (ז) והשתא ניחא ליה דלא פסיקא ליה למתני' בפרק הבונה דמיירי נמי בס"ת כיון דבשם דוקא או למעלה וזיון ודאי צריך בכולהו כדפירש רבינו אליהו מדנקט שבעה אותיות צריכות זיון משמע דכ"מ שהם צריכים זיון שזה מגוף האותיות ומדלא אילטריך למיתנייה בפרק הבונה במתניתין שמע מינה עדיף מקוצו של יוד ותגין לא פסיל אפי' בתפילין ומזוזות מדלא תני במתני' עיכוב תגין כי היכי דקתני הקף גויל ולא לישתמע נמי שום אמורא לאשמועינן פסול תגין ש"מ דדיעבד לא פסלי ולכתחלה ודאי צריך ותו מדנקט בפ' הבונה שקליה לתגיה דדלית ושוויה ריש משמע דוקא הני דאית בהו משמעות אחרינא וכן רישין דלתין דתקני בברייתא מכלל דשאר תגין לא פסלי עכ"ל · מה שחסר מכאן עד סוף הפרק כתבתיו בהלכות ציצית :

הדרן עלך הקומץ

זה לשון רי"ף מפרק א' דמגילה קי"ל כר' יוחנן דאמר אסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב תנא חוץ מתפילין ומזוזות דרבנן שרי למיכתב (*לבד) תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב ואין צריכין שרטוט והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שירטוט אידי ואידי נכתבין שלא מן הכתב מאי טעמא מיגרס גריסן עכ"ל ופירש רש"י ז"ל נכתבות שלא מן הכתב פירוש בלא טופס מאי טעמא מיגרס גריסן פירוש שגורות פרשיות אלו בפי כל ואין טועה בהם ומתוך כך מתיר ר"ת לומר בע"פ פרשת ק"ש וכן ויושע אע"ג דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ אלא משום דגריסן פי' דשגורות בפי כל וע"ש פרק הנזקין לקמן במרדכי עוד מצאתי בא"ז והיה [*לך] לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים פ"ה ז"ל לך לאות יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך ובין עיניך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע על ידך על שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה לדרוש יד כהה עכ"ל : אמרו ס"פ הקומץ רבה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך תניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש ואיתא פרק ב' דברכות אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו (אמר) רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים א"ר יוחנן כל המקבל עליו עול

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) וקאמר : (ב) כההיא : (ג) של שם קאמר : (ד) אפי' כתב אחד : (ה) מותר לתקן ולגרור : (ו) ותפילין ומזוזות אף בדיעבד פסול : (ז) בכל ענין :

חדושי אנשי שם

שי"א ר"ל דנאמר כמו שפסול בתפילין נגיעת אות שהרי כתב א' מעכבן וא"כ נוכיח גם שם שמעכב בס"ת אפילו בשאר אותיות שאינם שם כמו בתפילין לזה אמר ליכא הוכחה כי מצינו שתפילין חמור מס"ת בשאר דינין דהא אמרינן בירושלמי תולין בספרים ואין תולין בתפילין א"כ שמא בנגיעות אותיות נמי חמור תפילין מס"ת :

באור מהרמ"ב

כלי תוך כלי אסור · אבל בשלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו לא בעי כלי תוך כלי ואם אשתו עמו בעינן כלי תוך כלי והיינו בהדי הכר לרבינו יונה ולהרמב"ם בעי כלי תוך כלי בלא הכר · וכשאין רוצה לשמש יותר אין אשתו עמו ב"י סי' מ' : **וקדש** עליו היום · רש"י פי' דמיירי בשבת והתוס' פי' דמיירי בחול וס"ל לאביי לאו זמן תפילין וכ"כ במאור שם ורמב"ן במלחמות מקשה הא הוי לשומרן וכ"ל שהתוס' והמאור סוברים דדוקא למ"ד זמן תפילין הלכה ואין מורין כן אף בלא לשומרן · לכן אם הוא לשומרן מורין כן · אבל למ"ד לאו זמן תפילין דבלא לשומרן אסור לכן אף בלשומרן מ"מ אין מורין כן · ולכן מניח ידו עליהן מיהו קשה על הש"ע לדידן דקי"ל זמן תפילין וגם שהוא לשומרן למה צריך להניח ידו עליהם אף בחול כמבואר בש"ע בסי' ל' ועיי"ש במג"א שכתב להוכיח כאן שאם מתכוין לשומרן צריך שיאמר כן להרואים שהוא עושה לשומרן וא"ש אבל ברמב"ן ומאור לא משמע כן : **ה"ג** משום דר' שילא אמרו כו' משמע דפסק כשניהם כדעת הטור דכתב הא דמשוי של ד' קבין והא דר' שילא וכבר כתב הב"י תירוצים שונים א' דיש חילוק בין לכתחילה ודיעבד ב' דיש חילוק בין אם קדם המשוי דהוא לא קפדינן כ"א במשוי של ד' קבין אבל בקדמו התפילין קפדינן אפי' אמטפחת דאסור והב"ח תי' בהיפוך והד"מ תי' דבמשוי של ד' קבין אפי' בדבר שדרכו בכך אסור והב"ח השיג ע"ז ובט"ז תירץ דמשוי של ד' קבין סתמא התפילין רוצצות אבל במטפחת בעינן דוקא שיהיה התפילין רוצצות ותירוצו ק"ק דהכי אמר אם תפילין רוצצות ועלה קאמר באיזה משוי קאמרי במשוי של ד' קבין משמע דבמשוי של ד' קבין אמרו אם תפילין רוצצות הרי דסתם משוי של ד' קבין אין התפילין רוצצות ולדבריו הכי הל"ל אימתי רוצצות במשוי של ד' קבין : **מהו** שיכנס אדם כו' לרבינו האי דהכניסה לבדה אסור לבה"כ הקבוע גרים כאן בה"כ נגוע אבל הרא"ש כתב דהכניסה בתפילין בראשו אין בו איסור ולכן קמבע"ל בלהשתין בו ואסיקנא דחיישינן שמא יפנה : **חולץ** תפיליו ברחוק ד' אמות · להרא"ש דמתיר כניסה לבה"כ קבוע ורק העשיית צרכיו הוא דאסור צ"ל כאן הא דחולץ בריחוק ד' אמות ולא סגי ליה בחלילה סמוך לבה"כ משום כיון דבלא"ה צריך הוא לחלוץ משום עשיית צרכיו לא נתיר לו הכניסה בתפילין בראשו בחנם דמודה הרא"ש דבשלא לצורך הכניסה אסור כמ"ש המג"א סי' מ"ג ולכן ב"ה לא פליגי בהא עלה דב"ש דצריך לחלוץ ברחוק ד' אמות אך כמ"ש הרא"ש דאפי' בנכנס לעשות צרכיו בבה"כ עראי צריך לחלוץ ברחוק ד' אמות זהו קשה דלמא הא עכשיו אכתי הוא רק בה"כ עראי ואיכא מתניך קדוש · ולאחר שעשה צרכיו דליכא מתניך קדוש מ"מ הא לב"ה שרינן אפי' להכניסה בידו וא"כ די לו בכאן בחלילה סמוך לבה"כ ונפנה מיד ובחדושי רשב"א כתב דהטעם שחולץ ברחוק ד' אמות הוא משום גזירה דשמא יעשה בהם צרכיו ומ"מ דוקא בקבע ע"ש ונראה שהרא"ש לא כתב כן אלא אליבא דב"ש אבל אליבא דב"ה בחמת א"צ לחלוץ · (*) אבל לא ברחוק ד' אמות · ומ"ש בטור סי' מ"ג דחולץ ברחוק ד' אמות ונותנן לחבירו זהו לא קאי אערא(י) אלא קאי אבה"כ קבוע ורוצה להשתין מעומד דהא איכא תרתי לריעותא אסור כשהן בראשו משום גזירה דשמא יפנה · ואסור כשהן בידו משום ניצוצות כמ"ש במג"א שם · וממילא ג"כ להרמב"ם דאוסר להשתין כשהן בראשו אף בבה"כ עראי משום דחיישינן לשמא יפיח מ"מ א"צ לחלוץ כ"א בסמוך לבה"כ ולא רחוק ד' אמות וזה ברור · ובהכי יש ליישב דברי הש"ע שהעתיק דברי רש"י שבגמרא דדוקא בבה"כ שהצואה מגולה ואינה בחפירה והקשה במג"א דהא להרא"ש הטעם משום עשיית צרכיו א"כ מ"ל צואה מגולה או מכוסה ולענ"ד ודאי לענין שצריך לחלוץ אין חילוק אבל הא דצריך לחלוץ ברחוק ד' אמות זהו גם להרא"ש משום איסור הכניסה דשלא לצורך מודה הרא"ש דבעינן מתניך קדוש וא"כ ע"ז יש לחלק כחילוקא דרש"י ודו"ק : **שיהא** אוחזן בידו · וכבר כתב הספר לעיל דיאחז בבגדו בידו והנה גבי נכנס להשתין כתב הטוש"ע שאוחזן בידו ר"ל בבה"כ קבוע וקשה כמ"ז הא בעינן בגדו ובידו ונלע"ד דהיינו דוקא בעושה צרכיו אבל כאן בלהשתין דקמבע"ל בש"ס ולא אסר משום גזירה דשמא יפנה לכ"ע סגי ליה בידו אף בלא בגדו כן נ"ל : **ודע** הא דבעראי מעומד אסור בידו אפי' בידו ובבגדו אסור מיהא להסמ"ג דפוסק כב"ה דסגי בידו לחודא לדידיה י"ל דבעראי לא אסרינן כ"א בידו לבד אבל בידו ובגדו שרי כל זה מדברי מע"מ: **דמי** שילא מבית הכסא · הלשון מגומגם אבל הפי' הוא דאם לאחר שילא מבה"כ יהא שקעה חמה ולא יחזור להניחם ובכה"ג לא יכניסם בידו לבה"כ אלא עושה להם כיס טפח ובהא יש פלוגתא בטור משמע דמניח התפילין בכלי שהוא טפח ואין מכניסם לבה"כ אבל ברמב"ם כתב דמניחן בכלי שהוא טפח מכניסו לבה"כ עם הכלי והנה הך חילוקא דאסור כששקעה חמה קאי על כל היתירים דלעיל היינו היתר דבידו בבה"כ קבע והתירא דבראשו להשתין בבה"כ עראי כ"ז ביום אבל בלילה אסור דהוי שלא לצורך : **ודברים** שהתירו בבה"כ קבוע כו' הך קבע ועראי לאו דוקא אלא קבע ר"ל משתין מיושב ועראי ר"ל משתין מעומד כמ"ש בהג"מ סי' מ"ג : **בכלי** אחד דמיא · ופי' מהני עוד כלי א' שאינו כליין עליו וכי' הג"ה דבין שהתיק אינו כליין או פנימי אינו כליין מהני ול"ע דבגמ' לא הוזכר כ"א גלימא אקמטרא דהיינו דשאין כליין מבחוץ : **האי** סודרא דאזמניה כו' · כתב הר"ן פרק נגמר הדין דהזמנה הוי במחשבה ומכאן ק"ק לפרש"י דעיכוב לשמה הוא משום הזמנה א"כ סגי מחשבה ובס"ה לא כתב כן · ונראה דס"ה קאי לפירוש ר"ת דעיכוב הוא עדיף מהזמנה ואינו מטעם הזמנה ע"כ שפיר יש לומר נהי דהזמנה לאביי סגי במחשבה מ"מ העיכוב בעינן אמירה לשמה : **אבל** הכא בפסול נעשה מתחלתו כו' לפי"ז אם נדבק מלמטה אחר שכבר נכתבה אות הו"ל כהך דדיו שנפל כו' ושרי לתקנו גם להספר כאן · אולם הסכמת הפוסקים דאף בשם יכול לתקן · ומבואר מדברי הב"י בסי' רע"ו ע"ש הר"י אכסנדרי דלדידן אדרבה הדין בהיפוך מהספר · דבספר כאן ס"ל אם כבר היו אותיות עדיף לתקן משלא היו האותיות ניכרות לפי"ז בדיבוק למטה שרי לתקן טפי אבל לדידן אדרבה אין לתקן כ"א היכא דנפסד צורת האות והיה פסול בלא הגרירה · אבל בלא נפסד צורת האות כגון בה"א שנגע הרגל בגג קנת כחוט השערה והתינוק קוראה ה' שאסור לתקן · א"כ לדבריהם בנדבק למטה להירושלמי דמכשיר כ"ש דאסור לגררו ולתקנו ואע"ג דקי"ל דלא כירושלמי ולהחמיר אף שנדבק למטה מ"מ להקל לא שמעינן דשמא א"צ תיקון בכה"ג וה"ל מוחק השם שלא לצורך תיקון · מיהו לפי מ"ש הספר כאן דבשם מודה הירושלמי דגם דבוק למטה פסול · א"ש ורשאי לגרור ולתקן · ובתשובת פני יהושע סימן א' מקשה אהא דהחמיר הב"י ברגל הה' הנוגעת אם כן גם באותיות השם הדבוקים יחד ג"כ ליתסר לגרר דהרי ג"כ צורת האות ניכרת · ותדע דאל"כ לא היה מועיל הגרירה בכה"ג דהרי הו"ל חק תוכות דהיכא דנתבטל צורת האות לכ"ע הוי חק תוכות וכו' כמ"ש הב"ח בא"ע סי' קכ"ה · אלא ע"כ דלא נפסד צורת האות וא"כ הו"ל כרגל ה' שנדבקת לגגה ותירוץ שם דבאותיות הדבוקים שאני דשם עיקר הגרירה הוא רק על הדבוק שאינו מאותיות השם לפי"ז אסור לגרור האות עצמה ולחזור ולכתבו דהא יש עליה צורת האות · ולענ"ד נראה דשאני ברגל ה' דיש מכשירים בלי תיקון כדאיתא בתשובת מהרי"ק סי' ע"ה ולעיל בספר ונהי דקי"ל כהריב"ש דפסול בנגיעת הה' מ"מ להקל במחיקת השם לא סמכינן ע"ז משא"כ בדביקות האותיות ובשם לכ"ע פסול אפי' בדביקות למטה ולכן רשאי לגרור כן נלע"ד נכון · ולפי"ז בדבוק רגל ה' לגמרי בגג עד שאינו נראה כה' דמודה מהרי"ק דפסול בכה"ג בהמת רשאי לגרור אף שצריך לגרור האות עצמו וזה פשוט : **שזה** מגוף האות הוא · פי' הרא"ש שהוא בהגהת מיימוני ספ"א דהל' תפילין שהאותיות ראשיהן למעלה ולכן כתב כאן דאם לא זיין פסול ובלא תגין הכשיר וכלפי לייא אלא שכאן מיירי מזיון שבגוף האותיות וכמש"ל ברים הלכות אלו : **ומתוך** כך מתיר ר"ת כו' עי' בטור ש"ע סי' מ"ט תירץ רבינו על קושיא זו ור"ת פירש כו' מה תועלת ברצועה כו' מפני שצריכה גוף נקי כו'

של מ"ש שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל אמר ר' חייא* אמר ר' יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' ובספר הגאונים נמצא כתוב א"ר כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העה"ב אמר אביי ואני מערב בו דאין גיהנם שולטת בו רב פפא אמר מערב אני שאין יצר הרע שולט בו א"ר יוחנן גדולה מצות תפילין מן התפלה שזו תיקון זקנים וזה תיקון תורה ולא ידעו רבותי מקים טענה (א) אך שנמצא כתוב בספרי הגאונים מ"מ חזינא דתפילין מצוה רבה לכל אדם וראוי לכל אדם כשר להחזיק בה כדאמר פ"ק דר"ה פושעי ישראל קרקפתא דלא מנח תפלין ורבותינו מפרשים דאם עסק בתורה כמניח דמי ומביאין ראיה מדאמר במכילתין העוסק בתורה פטור מתפילין ולא נ"ל דת"ר פ' ג' שאכלו איזהו ע"ה כל שאין קורא ק"ש שחרית וערבית ר' יהושע אומר כל שאין מניח תפילין הא למדת שאפי' חבר ועוסק בתורה אם אין מניח תפילין הוי ע"ה לדרבי יהושע ושמא מה שאומר (*במכילתין) שהוא פטור היינו בשעה שעוסק בתורה ור"ת פי' דוקא כשהוא מבזה התפילין מה תועלת ברצועות הללו אבל אם נמנע מפני שצריכות גוף נקי ואין יכול ליזהר כדאמרינן ר"פ במה טומנין אין עליו דין פושעי ישראל· חולה פטור מן התפילין בירושלמי פ"ז דברכות ובמדרש ילמדנו פרשת אני פי מלך שמור ר' ינאי היה מניחם שלשה ימים אחר חוליו כלומר שהחולי ממרק שנאמר הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי ר"י ב"ז לא הוי זייע תפילין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא וכן נהג תלמידו רבי אליעזר : רבי יוחנן (ב) חזיק רישיה ולביש תרוייהו ובקייטא לביש דאדרעיה הא למדת שהחולה פטור מן התפילין והיא דפרק הנושא גבי שבבותי' דרבי דאמר אמתיה שלקא לאיגרא אמרה עליונים מבקשים רבי והתחתונים מבקשים רבי יה"ר שיכופו התחתונים את העליונים כיון דחזיא דעל כמה זימנין לבית הכסא ומנח תפלי וקא מצטער *) אמר רבי י"ר שיכופו עליונים את התחתונים שאני רבי שהיה מתנהג בקדושה ובטהרה יותר מדאי והיה מחמיר על עצמו כמו ר' אליעזר שלבש תפילין בחוליו שמת בו סמוך למיתתו בפרק ארבע מיתות שהיה מחמיר על עצמו לפי שהיה מתנהג בקדושה ובטהרה עכ"ל אז"ק תניא במכילתין ומייתי לה פ' הניזקין זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות תפילין ומזוזה נאה בקלפים נאה בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר נאה ובפ' שני מגיטין תנן תני ר' חיננא בריה דרבא מפשרוניא ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין ומסור עכו"ס ועבד אשה וקטן כותי ישראל מומר פסולים שנאמר וכתבתם וקשרתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו כו' וכתב בפירוש ר"ח ואוקימנא הא דתני ס"ת שכתבו עכו"ס יגנז כר' חיננא בר אבא מפשרוניא וכיון דאוקימנא רב נחמן כותיה ואוקימנא סתמא כותיה כותיה עבדי' והא דתניא התם ס"ת שכתבו עכו"ס קורין בו אוקמא רב אשי בגר שחזר לסורו מחמת יראה דדילמא לבו לשמים והניא במ"ס אין רשאי לכתוב אלא א"כ יודע לקרות והו פסל התם ס"ת שכתבו גר או ממזר ורבינו שמחה כתב דל"ג ממזר משום דקתני התם זה הכלל כל המוציא את הרבים ידי חובתם כותבו וממזר מוציא רבים ידי חובתם ואיני יודע מניין לו שמוציא הרבים ידי חובתם דמההיא דמ"ס איכא למילף שאין מוציא או מדאורייתא או מדרבנן ואני ראיתי כתוב דהיינו טעמא דממזר פסול כשיגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב אזכרה לשמה דאפי' אמר נתכונתי אנן סהדי שלא נתכוון והיינו נמי טעמא דגר דקתני התם דגר דקתני במ"ס היינו גר תושב שאוכל נבלות להיאבון וכשיבא לכתוב נבלה וגו' לגר אשר בשעריך וגו' עד כי עם קדוש אתה לה' אלהיך אין כותב אזכרה לשמה והא דתניא קטן שכתב תפילין פסולין היינו אפי' הגיע לחינוך דליתיה בקשירה מדאורייתא אלא א"כ בן י"ג שנה והא דדריש פירקא קמא דערכין הכל חייבין בתפילין לאיתויי קטן וכו' עד קטן היודע לשמור תפילין כו' הא פי' רש"י ז"ל סוף לולב הגזול דהיינו מדרבנן דחינוך שמחנכין הקטן הוי מדרבנן כדאמרי' פרק מי שאמר הריני נזיר גבי הקפת כל הראש ואתי חינוך דרבנן ודחי הקפה דרבנן והכי נמי אמרי' פרק יום הכיפורים גבי מתענין · כתב רבינו יהודה שכל טוב לכל עושיהם וסמוך ליה במצותיו חפץ מאד בתיקון נאה משום ואנוהו במצות מבחוץ למראית העין וכל שכן מבפנים שהרי בית המקדש מפנימה זהב טהור לכן יכתוב כתיבה גסה שלא יהא נמחק מהר ועוד כתב שהכותב תפלין אל יכתוב האזכרה עד שיבדוק כל מה שכתב פן כתב טעות ויהא טעון גניזה עכ"ל אור זרוע קצר : תניא במכילתין נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו מה ימים האמור להלן אין פחות מי"ב חדש אף ימים האמור כאן אין פחות מי"ב חדש מגיד שצריך אדם לבדוק תפילין לי"ב חדש דברי בית הלל ב"ש אומרים אין צריך בדיקה אמר שמאי הזקן אלו תפילין של אבי אימא פירוש שעדיין היתה התפירה קיימת ומאן דדריש ימימה בתפילין סבר כרבי יוסי הגלילי דהקומץ וביר' דעירובין פרק המוצא תפילין תניא תפילין צריך לבודקן אחד לי"ב חדש רשב"ג אומר אינו צריך בדיקה הלל הזקן אומר אלו תפלין שהיו של אבי אימא ובשימושא רבה יש שצריך לבודקם שני פעמים בשבוע ויש סמך לדבריהם ממזוזה דאמרינן ביומא שנבדקת [*פעמים] בשבוע עד כאן לשון אז"ק :

*) גי' גמרא אמרה

ועתה אתחיל לכתוב ההגהות דשייכי לעיל

פנים מניין לציצית בעכו"ס וכו' : הגה"ה עיבוד עכו"ס פסול אפילו בישראל עומד על גביו דתנן בפ"ב דגיטין הכל כשרים לכתוב הגט אפילו חרש שוטה וקטן ופריך עכו"ס נמי ומשני עכו"ס לדעתא דנפשיה עביד והכי מסיק התם אלמא דאפי' על ידי אחרים לנפשיה עביד והא דבפרק אין מעמידין דתניא יכול ארמאי כו' ולא אמרי' לדעתא דנפשיה עביד ויש לומר שהם תינוק למילה קאי אבל סתם אשה לאו לגירושין קיימא כדמשני רפ"ק דזבחים [סתם זבחים] לשמן קאי ע"כ לשון אז"ק כ' רבי' שמשון דלכ"ע לכתחילה בעי עיבוד לשמה או מדאורייתא או מדרבנן דכל מצוה בעינן תחלת עשייתה לשמה דפליגי בסוכה [ישנה] ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וקאמר בירושלמי דצריך לחדש בה דבר וקאמר נמי דפליגי במצה ישנה אמר רב יוסי דהוא הדין הוא [טעמא] דכיון שלא עשאה לשם דבר ברור ולא דקדק בה עכ"ל ואיני יודע מנין דבעינן עיבוד לשמה אפילו לכתחילה דשאני מצה וסוכה שהם גוף המצוה כתיבת התפילין וקמטין של יו"ד ודלי"ת הוה נמי גוף המצוה אבל עיבוד העור איני יודע מנין לנו ואפי' רבן שמעון בן גמליאל ורבא דפסלי אף בדיעבד לא ידעו רבותינו מנין להם דגבי ציצית דין הוא דכתיב גדילים תעשה לך [לך לשמך] אבל לך דתפלין אצטריך לך לאות ולא לאחרים לאות ולא משום דתפילין איתקוש למזוזה כדאמרינן פרק קמא דקדושין ומזוזה וס"ת ילפינן כתיבה מגט דכתיב וכתב לה לשמה הא גט גופיה לא בעינן לשמה ע"כ לשון אז"ק : פנים · כתב במרדכי ספ"ק דברכות דמי שידיו מלוכלכות שחרית יכול להתעטף בטליתו וכשידיו ידיו ממשמש בטליתו ויברך וע"ש ומיהו עיין ברים הלכות תפילין ותמצא בענין אחר : סיסין פירוש פקעיות של *מזוזה : פנים פרק שני אמר רב יהודה כו' כל אות שאין מוקפת גויל כו' ומיהו בסוף הלכות תפילין כתבתי דאין הקף גויל פוסל בדיעבד כי אם באותיות של שם ועיין שם : הגה"ה תפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ובלשון הקדש בפ"ק דמגילה תנן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון והתפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית פרש"י ז"ל ס"ת נביאים וכתובים נכתבים בכל לשון ובכל כתיבה תפילין ומזוזות דוקא בכתב אשורית ובלשון הקדש ובגמרא נמי תניא תפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ומפרש טעמא משום דכתיב בהו והיו ופרש"י ז"ל בגמ' כתב אשורית הוא כתב שלנו ומלשונו שפירש במתני' תפילין ומזוזות דוקא בכתב אשורית ולשון הקדש משמע שלשון הקדש לאו היינו לשון אשורית וה"נ מוכח פכ"ב בסנהדרין דאמר רב חסדא אמר מר עוקבא בתחילה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש כיון שעלו בני גולה בימי עזרא ניתנה להם (בלשון) [בכתב] אשורית ובלשון ארמי וביררו להם ישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות בכתב עברי ולשון ארמי ומדלא קאמר ולשון אשורי משמע דלשון אשורי לאו היינו לשון הקדש ובמגילה פרק שני משמע שהוא לשון הקדש דתנן הלועז ששמע אשורית יצא וכן נמי הא דאמר רב תחלה ניתנה תורה בכתב עברית קשה דאיתא פרק הקומץ רבה אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות והיינו בכתב שלנו ואמרינן נמי פ' הבונה מאי טעמא פשיטא כרעיה דדלית לגבי גימל וכל דרשה דהתם הוי לפי כתב שלנו משמע שבכתב שלנו ניתנה תורה ולהכי מסתבר כדברי רבי דתניא פ' כ"ג רבי אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל וכו' ר"ש אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משם רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים ומ"מ לענין הלכה למעשה תפילין ומזוזות אין נכתבין אלא בכתב אשורית שאנו נוהגין עתה ובלשון הקדש עד כאן לשון אז"ק : כתב מהר"ם שהזיונין צריכין ליגע לאות ומה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים במגילה וס"ת אי איסר חילי אבטלינה ואין להתחיל שום עמוד בוי"ו רק באותיות ביה שמו וכן ו' של ואעידה בם דמתוך כך בא לידי קלקול שמרחיבין ומקצרין אותיות שלא כדת כדי למלאם וי"ו בראש העמוד עכ"ל ומיהו מצאו דבי"ה שמו אפילו בדיעבד פסול וי"ו דוקא לכתחלה בעינן : מהר"ם כשהיה מגביה הספר תורה היה מראה הכתיבה לעם והכי איתמר במ"ס וס"ת שניה לא היה פותח עד שגוללין (השניה) [הראשונה] וכן לא היה מסיר המפה עד שגללו הראשונה : פנים רב כהנא מחוי כפוף : הגה"ה יש מפרשים מצות רוחב הרצועות יותר מחטה ופחות מכשעורה ואם יותר כשר ומורי רבינו יהודה החסיד כתב רפאות תהיה לשרך לשון פרוך של תפילין עד הטיבור ושקוי לעצמותיך לשון מדה [וקו] פי' מדת רוחב דפרוך רצועות התפילין לעצמותיך כשעורה שעור אדם לענין טומאה לפיכך עצמותיך יחלץ עד כאן לשון אז"ק :

סליקו הגהות מהמרדכי על הלכות קטנות

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) שלא נמצא בתלמוד (ב) בסיתווא :

באור

כו' ואם מונע לא מפני שבזויה עליו ולא מפני שצריכה גוף נקי אלא מפני טרדות ועסקים עיין ב"ח סי' ל"ז : **הא** למדת שחולה פטור מתפילין · והא דכתב לעיל חולי מעיים דוקא פטור תירץ הב"י והמג"א סימן ל"ט דכאן במצטער מחמת חולה איירי ולכן פטור דאין דעתו מיושבת · אבל בחולה מעיים אפי' דעתו מיושבת עליו : **והא** דתניא כו' אוקמא רב אשי בגר שחזר לסורו · מבואר שם ס"ל כהרא"ש דאף למ"ד דדרים וקשרתם וכתבתם מ"מ גר שחזר לסורו כשר והוא כדברי הש"ע בסי' ל"ט ובמ"א שם חולק דהיינו דוקא למ"ד דלא דרים וקשרתם ע"ש :

כשיגיע לפסוק לא יבא ממזר · מקשה בש"ך א"כ לא יהא פסול רק לפסוק זה ויהא כשר לפרשות אחרות ע"כ נקיט טעם הראשון עיקר : **אלא** א"כ בן שלש עשרה שנים · ופי' ויש לו סימנים ידועים אבל על חזקה לא סמכינן במידי דאורייתא עיין סי' נ"ג וסי' קנ"ח : **וב"ש** מבפנים · עיין במנחות דף ל"ב הא דפריך הגמ' הא מורידין כו' והא לא משרטטי שם כתב הרא"ש דקושית הש"ס מתפילין דלא בעינן שרטוט אפי' להידור מצוה משום שכן מבפנים ולכאורה דברי הספר כאן חולק בזה וס"ל כבעה"ת שם דגם בתפילין טוב לשרטט ולפ"ז הג"ה סי' ל"ב שפסק לדברי הספר כאן צ"ל ג"כ כבעל סה"ת גבי שרטוט ויותר נראה דשאני שרטוט דהוא מלתא יתירה בתפילין כמ"ש בהגהת מיימוני בפ"א מה"ת ע"ש רבינו שמחה : **בתשובת** הכס בסי' י"ט חולק על הטור דכתב בסוף סי' ר"פ וכן רבינו ירוחם דיריעה שבלתה אינו נוטל ב' ומחזיר ב' סוף ז"ל הרבה בראיות דמצינו בדוכתי טובא דמסלק היריעה דמשמע דסגי ליה בהא והנה במידי דתליא בגי' הראשונים שנמצאים דאינשי הוי בקיאי בגירסא טפי מינן והראיות שהביא אין בהם כדי דיחוי לדין זה דמ"ס

באור מהרמ"ב

מיירי ביריעה שבלתה ור"ל כל ספר סיפן · ואם יהיה היריעה חדשה הו"ל מנומר ולכן צריך לסלק פוז שני יריעות עמה · אבל בהא דגרר ומחק דזהו בתחילת הכתיבה אין כאן מנומר ודאי דסגי בסילוק יריעה אחת · גם בהא דפלם אל יתפור שכתב רש"י אלא יסלק היריעה ג"כ לק"מ שהרי זהו לא מיירי בעתיקתא ממש אלא משום דתפינן קרי לה עתיקתא ולעולם דאינה ישנה · מכ"ש לגירסת הרא"ש והטור שם בסי' ר"פ הגירסא בהיפוך מיירי בתחדתי ההרבה לפי פי' הגאין דקאי אדף שבלתה לכן נוטל ג' ומחזיר שלשה קשה א"כ ביריעה בת ג' או ד' או ה' דפין שאם יסלק שלשה דפין הרי פוסל דפין הכשרים בחנם וא"ל דהה"נ דצריך לסלק גם הב' דפין הנשארים ביריעה לאחר שנטל ג' דפין ממנו קשה הא במהרי"ק סי' ק"ל כתב דהא דב' דפין לא יעשה הוא רק לכתחלה אבל דיעבד כשר · וכאן דיהא צריך לסלקו הו"ל כדיעבד · ועוד א"כ הדר תקשה מה בהקשה הוא ז"ל להטור דלא הו"ל להש"ס להשמיט כך דינא דהבתא נ"ל כמ"ש הוא ז"ל כי דין זה באין עושים יריעה פחות מג' דפין פשוט שם בהקומץ דהינו · דודאי לענין לכתחלה פשוט שם בהקומץ אבל לא לענין פסול דיעבד הדרבה הרמב"ם לא מנאו בהדי הפסולים כמ"ש הט"ז סי' ער"ב וא"ל דהה"נ דלא מסלק הב' דפין הנשארים כיון דהוא דיעבד קשה א"כ נ"ל לסלק ג' דפין יסלק רק ב' דפין ויחזיר ב' דפין דמ"ש שהיריעה האחרת יהיה ג' דפין ומכשרינן לה בדיעבד · או היריעה במתקנה · ונ"ל שאותו במתקן הו"ל ככותב לכתחלה · אבל באותו שנשאר ממילא הו"ל כדיעבד · כ"ז תיהוש גדול וה"ל לתלמודן להשמיענו · אח"כ דפי' הטור ורבינו ירוחם עיקר הנראה לענ"ד כתבתי דמלאכת שמים היא · וכגון הא · תלמיד אל ישתוק בפני נה · ומכ"ם נקיים דבר הראבינים ז"ל :

סליק ביאור מרדכי בע"ה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי הלכות קטנות

פרק התכלת

(א) אלא אין מעכב התכלת והתכלת אין מעכב הלבן:

(ב) ויש"ה ר"ת על מנהגינו שאנו עושין ד' חוטין אבן ח' ואמאי מן הדין לא היה לנו להטיל אלא ג' שהן ארבע כנגד הלבן ומתרץ דגדילים וציצית משמע הרבה:

(ג) אר"ת עכשיו שאנו נוהגין ד' פשוטין שהן ח' יפולין כנגד תכלת ולבן אם נפסקו ארבע חוטין ידע שהם שני חוטין שנכפלו שהם כנגד לבן או תכלת כשרים:

(ד) המה שיעור גרדומין אמר שמואל כדי לעונבן:

(ה) הפוחת לא יפחות מז' כנגד ז' רקיעים והמוסיף אל יוסיף מי"ג כנגד שבעה רקיעים וששה אוירים שביניהם סמ"ג:

(ו) רי"ף ור"י בזמן הזה שאין תכלת אין לחוש במספר החוליות אלא יכרוך ויחזור ויכרוך עד שיהא חמשה קשרים ובין קשר לקשר כמלא גודל שיהא בין הקשר והכרך שיהא אורך שגדיל ד' אצבעות בגודל ואין ראוי להפסיק בכריכה אלא כמו שהיה מתחלה בזמן שהיה תכלת יש לעשות גם עתה:

(ז) ואותם ה' קשרים פרש"י לפי שהוא מדרש דציצית שולה כל המצות דציצית בגימט' ת"ר וה' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג והקשה ר"י וכו':

(ח) ופל דין ה' קשרים נוהגין העולם לעשות שני קשרים למעלה במקום חבור הטלית וג' כלפי קרקע ואיפכא לא דמעלין בקדש ולא מורידין:

(ט) ונראה עתה מצוה מן המובחר לקשור קשר העליון סמוך לטלית ממש ואחר כך ד' קשרים בלא דקדוק חוליות אלא ד' אצבעות אורך הגדול בגודל ושם בהורך:

(י) והר"ר אלחנן היה נוהג א"ע שלוקח חוט של כרך וכורך האחרים ולוקח כשרוצה לקשור חוט אחד מן הז' וכורך עליהם מעט מיד וכו':

(יא) ראבי"ה אנן נהיגינן בקשר של לולב וגם בציצית לקשור רק פעם אחת ושוב מתעגל וכורכן סביב ומתוך כך מהודק יפה כאלו קשרו בב' ראשי האגד ושם באורך:

(יב) תוספ' נמי פוטרין בשל פשתים פירוש עם התכלת דבלא תכלת אין פוטרין וסמ"ק כתב שאסורין בזמן הזה כלאים בציצית ושם באורך:

(יג) ר"ל שאין חייבין בציצית כלל אלא אותם שהם דרך לבישה:

(יד) היא של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה מאי טעמא עיקר בגד בעינן:

(טו) תניא רבי אומר הטיל למוטלת כשרה אמר רבא כל תוסיף קאי מעשה ליכא:

(טז) ת"ר טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי חייב בציצית אין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא בו עראי פטורה:

(יז) סמ"ג מי שיש לו טלית בעלת ה' או בעלת ו' אין מטיל ציצית אלא לד' מהם הכנפות המרוחקות זה מזה:

(יח) כתב ר"ש דאותם טליתות שעושין באשכנז והם כמין מלבוש שיש להם בית הצואר חציו לפניו וחציו לאחוריו כעין קפליירא אין זה מן המובחר דלא מקרי אשר תכסה בה ואף ראשו משמע קצת שצריך לכסות:

(יט) אם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת שאסור ללובשו עד שיתקן אותו שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות והשיב ר"י דליתיה:

(כ) עוד גרסי' שם היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב אע"ג דדרך מלבוש הוא ציצית חשיבי ולא בטילי והוי משאוי:

(כא) תנו רבנן טלית כפולה חייבת בציצית ורבי שמעון פוטר ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבין:

(כב) בעידן ריתחא ענשינן פירוש מי שיש לו טלית בת ד' כנפים ומחזר עליו כדי להפטר מן המצות נענש ודוקא בימיהם שהיו רגילין לטליתות בת ד' כנפים אבל אנהנו אין דרכנו בבגדים ד' כנפות אפילו בעידן ריתחא לא מיענשי ומיהו מצוה מן המובחר הוא:

(כג) ומה שנוהגין עתה להסיר ציציות של מתים אר"ת לפי שעתה נתמעטו אנשי מעשה ציצית עולה תרי"ג ואם יהיה לו טלית נראה כעדות שקיים כל התורה ור"י אומר דעתה שאין נזהרין במצות ציצית בטלוה לפי שבשעת מיתה שפטור מן המצות יהיו לו ובחייו שהוא חייב [לא] היה לו והוי לועג לרש:

(כד) טלית שנקרע חוץ לג' יתפור תוך ג' איכא פלוגתא:

(כה) ושוין שלא יביא אפי' אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ויתלה בהו ודוקא להביא ממקום אחר אבל אם נקרע למעלה משלשה ועדיין מחובר לבגד מותר לתפור:

(כו) טלית אין פוטר בה אלא מינה פ"ה שאם היא אדומה יטול בה חוטין אדומין:

(כז) ת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ד' וב"ה ב' וכמה תהא משולשת ב"ש אומר ד' וב"ה אומרים ג':

(כח) יש אומרים דנשים פסולות לעשות ציצית ואומר ר"י דליתא וכן מנהג שהנשים עושות ציציות:

(כט) מיהו מצאתי שמהר"ם היה מקפיד להניח לנשים לעשות לפי שמי שפטור מן הדבר אין פוטר אחרים וכ"ל דהיינו לכתחלה:

(ל) כ"ל דה"ה בלולב דכשר בנכרי אם עשאו:

(לא) עיבוד נכרי פסול ואפילו ישראל עומד על גבו:

(לב) ה"ג יש לברך לעשות ציצית בשעת עשיה:

(לג) ס"ת תפילין ומזוזה שכתבה מין כותי עכו"ם ועבד אשה קטן ישראל מומר פסול:

(לד) אמר רב יהודה אמר רב מין הסיסין פירוש פקעיות של מטוה כשירה פירוש דלא בעיא טויה לשמה:

(לה) תפילין יש להם בדיקה פירש ר"ת משום דיכול לראות בדקדוק חסרות ויתרות:

(לו) ושאר ספרים ומזוזות יש להם בדיקה כמו כן ונקחים מכל אדם:

(לז) אין אדם רשאי למכור טלית לעכו"ם עד שיתיר ציציותיו משום זונה:

(לח) אר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא סמ"ג:

(לט) ואני שמעתי שהורה ריב"א לברך על ציצית בליל יו"כ:

(מ) שר מסקינן כאם שבל זמן שיעטוף יברך ומותר אדם ליכנס עם ציציותיו לבית הכסא גם אמי זורקן לאחפה:

(מא) ראיה לטלית של קהל שחייב בציצית דשותפות חייב וצריך ברכה:

(מב) סמ"ק כתב שיכול אדם לברך בטליתו של חבירו בלא מתנה רק שיתן לו רשות לברך ואפילו בלא רשות נראה דיכול לברך דניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בממוניה:

(מג) מיהו מהר"ם פירש דבמקופל צריך לטול רשות ולי הדיוט נ"ל דאם מקפל כבתחלה שרי או שמא כיון דשהבעל מקפלו גלי דעתיה שמקפיד בדבר מלהשאיל:

(מד) בחיי עולם כתב יזהר שלא יהא חלוקו פתוח מב' צדדים דאז יש לו ארבע קצות ואיכא מאן דסבר בגד שיש לו ד' כנפות חייב בציצית:

(מה) כתב מהר"ם דיש להחמיר לנפץ הצמר של ציציות לשמה ויהא אדם נזהר שלא יעשה שום ציצית מפשתן ובטלית של משי יעשה ציציות של משי:

(מו) וקודם שיתחיל לקשור ולכרוך יחתוך ראשי החוטים שלהם אם הם מחוברים:

(מז) גדולה מצות ציצית שקולה כנגד כל התורה כו' ומעשה באחד שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים כו':

פרק הקומץ

(מח) שתי פרשיות שבמזוזה שעכבין זו את זו פשיטא לא נצרכה אלא לקוצו של יוד:

(מט) אמר רב כל אות שאינה מוקפת גויל מד' רוחותיה פסולה:

(נ) ודאי בס"ת ג"כ איירי ושם באורך:

(נא) כורס רבינו אליהו בגט שהיה דל"ת של כדת דומה ליוד להביא תינוק וקרא כדת והכשיר:

(נב) אמר רבא ז' אותיות צריכין ג' ג' זיונין שעטנז גץ פרש"י ג' תגין בכל אחת:

(נג) אמר רב אשי חזינא לספרי דייקני דחטרי לגגו של חית פ"ב נקל ברגא השמאלי ואין נראה ופי' כמו חטרת הגמל:

(נד) ותלו ליה לכרעיה דה"א וכרעא דקו"ף פי' ואינה נדבקת עם גגו ואית לה תגין כלפי צד הרי"ש ושאר אותיות לא נודע אם תלויות אם לא ומדלא פירש משמע דתו ליכא:

(נה) ואר"י שאם הדביק אות של שם יכול למתוק כי תקון הוא ושרי:

(נו) בב"ר מ"ט התחילה תורה בב' מה ב' יש לה שני עוקצי' כו':

(נז) כל ס"ת שיש בו שני טעיות בכל דף ודף יתקן ושלשה יגנז ופי' רש"י דהיינו דוקא אם בתחלתו נכתב אבל אם אין יכול להסיר דף אחד הפסול ולכתוב דף אחר כדי להכשיר לא:

(נח) והותם סופרים כשהם מסופקים ועושים יתרות טועין הן ועושין מלאכת השם רמיה:

(נט) הכותב ס"ת וכא לגמור גומר אפי' באמצע הדף:

(ס) אמר רב ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם:

(סא) כתב רב עמרם מה שאומרים לדוק הדין בשבת זכר לפטירת מרע"ה:

(סב) ואין עוסקים בתורה רק במס' אבות זכר בעלמא:

(סג) הקשה הר' אלחנן והוכיח דלא מת בשבת:

(סד) יש להוכיח דס"ת ותפלין ומזוזות הסופר צריך להוציא בפיו ולקרות הוא עצמו פן יטעה רק בדברי פורענות וצריך ליזהר על כך:

(סה) אמר רב גידל הגוזה ס"ת מן השוק כחוטף מצוה כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני א"ר ששת אם הגיה אפי' אות אחת בו מעלה עליו הכתוב כאלו כתבו פי' ר"י מפלוגתא דאלוקח מן השוק קאי:

(סו) עושה יריעה אחת מבת ג' דפין ועד בת שמנה פחות מכן ויתר על כן לא יעשה מפני שנראה כאגרת ולא ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון שלשה למשפחותיכם ורבינו תם פי' היינו מכתיבה דקה אבל בגסה הכל לפי הענין:

(סז) סמ"ק כתב בהלכות ס"ת דכל שתי אותיות שנראות כמו תיבה אין כותבין חוץ לשטה:

(סח) נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין לא יחלק ג' לכאן וג' לכאן אלא ד' לכאן וה' לכאן בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפי' פסוק אחד בדף אחד:

(סט) שעור גליון מלמטה טפח מלמעלה ג' אצבעות ובחומשין מלמעלה שני אצבעות ומלמטה ג' אצבעות ובין דף לדף כמלא ריוח גודל ובין שטה לשטה כו':

(ע) לא ימעט אדם הכתב לא מפני ריוח שבין שטה לשטה ולא מפני ריוח של מעלה ולא מפני ריוח של מטה כו' נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות כו':

(עא) הטועה בשם גורד מה שכתב ותולה מה שגרד וכותב השם על מקום הגרד דברי ר' יודא ר' יוסי כו' אומר שם באורך:

(עב) ס' התרומה כתב וכל הדינין האלו בס"ת שדילג בה השם והוא הדין בנביאים וכתובים ואין תולין בתפילין ומזוזות:

(עג) אמר רב קרע הבא בשתי שטין יתפור בג' אל יתפור:

(עד) הל"מ תפלין על הקלף על הדוכסוסטוס קלף במקום שער ודוכסוסטוס במקום בשר:

(עה) מוכיח ר"ת דאף בימי חכמים היו רגילין בעבוד אחד בלא עפצים כגון שלנו או כיוצא בו ועדיף יותר מעבוד עפצים שם באורך:

(עו) וקלפי' שלנו דין קלף יש להם וכשרים לכל דבר וי"מ דעכשיו דין גויל או דוכסוסטוס יש להם עתה וכותב ס"ת מצד השער ועליהם הכתוב אומר עינים להם ולא יראו שם באורך:

(עז) נהגו הסופרים לכתוב מזוזה בכ"ב שורות ואם שינה לא פסל:

(עח) ואלו התיבות שבראש כל שטה שמע ה' סדברים לבניך ובשכבך כו':

(עט) מקשה על היאך נגללת:

(פ) ועושה פרשיותיה סתומות שם באורך:

(פא) והשעור בין לסתומה בין לפתוחה ט' אותיות ושם באורך:

(פב) או"ק מסופק רבי' שמחה אם צריך שרטוט שיהא ניכר וקיים לעולם כגון לשרטט בברזל או סגי בשרטוט כדי שיהא נראה לסופר שיכתוב בשוה ושם באורך:

(פג) אסור לישב ע"ג מטה שס"ת מונח עליה ופליגא דרבה בר בר חנה כו':

(פד) כתבה אגרת פסולה פר"ת כאגרת מקרא ולא מסורת שלא דקדק בחסרות ויתרות:

(פה) תלאה במקל פסול שם באורך:

(פו) א"ר יודא אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר ופירושו:

(פז) מצוה להניח בתוך הללו של פתח ובטפח הסמוך לרה"ר כדי שיפגע במצוה מיד:

(פח) עשאה כמין נגר פסולה ושם באורך:

(פט) והעולם נהגו כרש"י מעומד:

(צ) אמר ר' יוחנן פתח שאין ראוי למזוזה אין מכבדין:

(צא) ת"ר בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ור"ל מדרבנן או פתוחין לבית:

(צב) בית שער הפתוח לחצר ובית פתוח לבית שער חייב בשתי מזוזות:

(צג) איתמר לול הפתוח מן הבית לעליה אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אם יש לו ב' חייב בב' מזוזות:

(צד) אמר רב פפא האי אידרנא דאית נה ד' בבי חייב בד' מזוזות ואע"ג דבחד רגיל טפי מובטח אני שכל בית שתקון כהלכתו במזוזה אין שום מזיק יכול לשלוט בו ובבית שלנו קרוב לעשרים וארבע מזוזות כו':

(צה) אין לדקדק דאם הוא איטר ברגליו ורגלא דשמאלה עקר בריסא ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית:

(צו) וכתבתם כתיבה תמה שם באורך:

(צז) איתמר ספר שאין מוגה א"ר אמי עד ל' יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור אלא או יתקן או יגנז:

(צח) אמרי' אע"פ שיש לאדם ס"ת שהניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו:

(צט) מסרגלין בקנה לאו לאפוקי סכין אלא לאפוקי עופרת וכיוצא בו שהשרטוט על ידי צבע:

(ק) הכותב את השם אפילו מלך שואל בשלומו לא ישיב היה כותב ב' ג' שמות כאחד מפסיק בינתים ומשיב הטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מאותו שם אלא מתחיל מאות שלפניו:

(קא) ת"ר וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב לעיינין אלפין ולא לאלפין עיינין כו':

(קב) אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים ללמוד תורה בדמיו או לישא אשה והוא שאינלו דבר אחר למכור:

(קג) תשמישי קדושה נגנזין תשמישי מצוה נזרקין:

(קד) אמרי' הבימה שעומד עליה האוחז ס"ת והלוחין שכותבין עליהם להתלמד אין בהם משום קדושת אבל אי"ל יש בהם משום קדושת בית הכנסת:

(קה) כותבי ספרים תפלין ומזוזות לא התירו להם להפוך היריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או בגד:

(קו) לקוחין ס"ת שכתבו מין ישרף גוי יגנז נמצא ביד מין יגנז ביד גוי אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו:

(קז) דין דיו ומהו דיו בפ' שני דגיטין כתוב באורך:

(קח) הל"מ שיהא כותבים בדיו ובעור מסורגל וכורכין בשער ותולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין ויכתוב על הגויל במקום שער ועל הקלף במקום נתשתן ואם שינה פסול כו':

(קט) הבא לתפור יריעות של ס"ת זו לזו לא יתפור כל האורך אלא יניח למעלה ולמטה מעט כדי שלא ימשוך בחוזק ויתפר בגידין מבחוץ:

(קי) כל היושב לפני ס"ת ישב באימה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם:

(קיא) וכשס"ת עומד כל העם עומדים ויש שעומדים בשעת קריאת התורה ומביאין ראיה דכתיב וכפתחו עמדו כל העם ואין ראיה דאותו משמע שתיקה:

(קיב) ומשמע דדוקא לחזן יש לעמוד:

(קיג) ובשעת קריאת התורה אסור לספר אפי' בד"ת:

(קיד) כתב מהר"ם מי שלא חזר הסדר שמו"ת יכול לחזור עד יום ד':

(קטו) מסיק דאין לקרות בחומשין בצבור מפני כבוד הצבור ומשמע דאם מתלו הצבור על כבודם שרי ופי' תוס' דוקא לדידהו אם היו כל ה' חומשין ביחד הוי שרי משום דכל ספריהן נגללין אבל לדידן אסור:

(קטז) מהר"ם אומר שבטוב יכולין לקרות האב והבן והאח זה אחר זה רק שמניחין בשביל עין הרע:

(קיז) ואין צריך לחזור ההפטרה עם הסדר ולא הפרשה של מנחה:

(קיח) עוד כתב דהיכא שקראו לתורה וסיימו הסדר ואמר החזן קדיש אין צריך לחזור ולקרות ז' אלא מפטירין ואח"כ אמר קדיש דאפילו מפטיר קטן עולה למנין ז':

(קיט) תקנת עזרא שיטבול בעל קרי קודם שלומד תורה בטלה:

(קכ) ומה שנהגו להתענות בב' וה' ולקרות בתורה דאמר בילמדינו דהמ' יום אחרונים שעלה משה למרום עלה בב' וירד בה' והורלה:

(קכא) ר"ת מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל:

(קכב) ת"ר כפה שיש בה י' טפחים חייבת במזוזה כו' ושוין שאם יש ברגליה י' שחייבת וכ"ל דוקא ברוחב ד':

(קכג) ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ומדינות כו':

(קכד) בית שאין בו ד' על ד' פטור מן המזוזה ומן המעקה:

(קכה) המוכר בית מן הגוי עושה בה מזוזה וכשיצא נוטלה ובשל ישראל אסור:

(קכו) טוב לכסותה כולה בפתח וטוב לכסות הנקב במעט שעוה בחדרי התינוקות או במקום שאין נקי לכל הצורך:

(קכז) נהגו הסופרים להניח חלק קצת בסוף שמע וקצת בסוף והיה אם שמוע ובין הכל שעור ג' אותיות:

(קכח) חדר מטכב נשים פטור ממזוזה לפי שעושות שם דבר גנאי:

(קכט) והמקיים מצות מזוזה מקיים ב' עשה ומזכיר אהבת השי"ת ומאריך ימים:

הלכות תפלין

(קל) ד' פרשיות שבתפלין מעכבין זה את זה ואפי' אות אחת וכן במזוזה וס"ת אין ביניהם אלא שרטוט:

(קלא) לטטפת לטוטפות הרי כאן ד':

(קלב) כותבין על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור אחד ואם כתבה בעור אחד והניחם בד' בתים יצא:

(קלג) עור מקרי שפיר מין קלף ויכול לעשות הרצועות מעור ולא אתא למעוטי אלא משי ולשונות של ארגמן ופשתן:

(קלד) ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ואם אין תריצן ניהר פסולות:

(קלה) כיצד כותבין תפלין של יד כו':

(קלו) ר"ש מצריך לכרוך כל פרשה ופרשה בקלף לפי שמשתמרת יפה ויש שהיו רוצים לפסול משום דאין בית החיצון רואה האויר ואין לפוסלו משום האי טעמא:

(קלז) תפלין של יד עושין של ראש ושל ראש אין עושין של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה:

(קלח) כיצד סודרן קדש והיה כי מימין שמע והיה אם משמאל כו':

(קלט) כתבם שלא כסדרן יגנזו ושם באורך רב:

(קמ) סמ"ג הירא דבר ה' משום ברכה לבטלה יניח שתיהם שנים של יד בברכה א' ואח"כ שני' של ראש בברכה אחת דיש ברש"י וכורע מקום להניח ב' תפלין:

(קמא) ר"ב אם אינו יודע לכוין המקום של יד יניח כדברי האחד ולברך על של יד ויניח ואח"כ יניח כדברי הגאון השני על סמך ברכה הראשונה ולא ידבר בינתים והשני ישהה בראשו כמו שיראה כו' עד ונסוג עלמא כרש"י ורמב"ם:

(קמב) פירוש תיתורא:

(קמג) אמר אביי האי מעברתא דתפלין הל"מ דמעור בתים הוא כו':

(קמד) ואמר אביי שין של תפלין הלכה למשה מסיני ושם באורך:

(קמה) וכשמכנים הפרשיות קודם שיכניסם יכרוך כל פרשה ופרשה בשיער בהמה טהורה וטוב לכרוך בשער שור לכפר על מעשה העגל:

(קמו) ונוהגים כשנקרע ס"ת באמצע היריעה שתופרין במשי:

(קמז) ומכנים הפרשיות כרוכות בבית שלה כל אחת נגללת מסופה לראשה וכן כל שאר ספרים נגללים לתחלתם:

(קמח) אומר ר"ן שאין נראה לו צורך להניח במזוזה ותפלין כדי שיקף אחרי שאין להם עמוד וגם כי אין העם קורין בהם ואין יד הכל ממשמשים בהם כמו ס"ת וספרים ושם באורך:

(קמט) אמר ר' יצחק רצועות שחורות הל"מ ומוסיף לה מבפנים:

(קנ) תנא תפלין מרובעות הל"מ שם באורך:

(קנא) כתב ר"ב תריסר תפירות להוויין בה ואי איכא י"א כשר דכי שקלת מלכא ושמעא פי' יהודא ולוי אייתר י' ואי עפי שפיר דמי דכי מוספת מנשה ואפרים הוי ליה י"ד:

(קנב) בר מעייל ונפיק פי' לבד תג' מקומות שיתחוב המתט כשיעשה התפירה מרובעת:

(קנג) אמר רב הונא תפלין כל זמן שפני טבלא קיימת כשרה רב חסדא אמר נפסקו שנים כשרות שלשה פסולות:

(קנד) לפי' ראשון שבקונטרס בעיק שיהו שני בתים הסמוכים זה לזה שלמים בלתי קרע וכן אם הקרע של זו למטה לצד תיתורא ושל זו למעלה לצד בית משמע הלשון שפסול וכ"ש שיש לפסול מה שרגילין כותבי תפלין כשעושין הד' בתים ונותנין אותם בדפוס חותכין מן העור בית לבית כדי שלא יהא נכווצוצות ותוחבין מקום החתך מבפנים כדי שיראה מבחוץ שלם וטועין:

(קנה) אבל לשון שני שפיר' שאין להקפיד רק שלא יהא קרע רואה חבירו:

(קנו) ויזהר שלא יתפור הכתב עם העור ונהגו כותבי תפלין ליקח מעור של עגל לפי שהוא רך ונוח למתוח:

(קנז) אביי הוה יתיב קמי' דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפלי' א"ל מהו למיקטר א"ל וקשרתם כתיב שיהא קשירה תמה מהו למיתפריה ועיילה לתפיר' לגו א"ל פוק חזי מאי עמא דבר פרש"י נתומרא ור"ת לקולא:

(קנח) ופעם שלישית שנקרע לית דין ולית דין דודאי פסול ר"י:

(קנט) פירוש אצבע גרדה באורך:

(קס) ולכל אלו הפרושין ק"ל דנקט תלמודא שעורייהו דשל יד ושל ראש לא הזכיר ועל שיעור הגאונים שפירשו ימינא עד לבא דשמאלא עד חדיא ק"ל דלגד שמאל ישנו ללב ובעינן שימה כנגד הלב ולכתחלה ודאי נכון לעשות בשיעור הזה ומיהו אם נפסק או נזדמנו לו שאין רצועותיהן ארוכות כשיעור הזה כדי רש"י ז"ל לסמוך עליו:

(קסא) סמ"ג רוחב הרצועה יותר מחטה ופחות מכשעורה ואם פיחת או יותר לית לן בה ומתוך סמ"ק משמע דאם פיחת פסול:

(קסב) ר"ב אם נפסקה הרצועה ופחותה מכשיעור אין תקנה לא לקשרה ולא לתופרה אבל ההיא דירושלמי דלעיל נראה דמותר:

(קסג) קשר של תפלין הל"מ היינו השם שיש בקמט הדפוס מכאן ומכאן אות שין ואות ד' בקשר של ראש ובקשר של יד עוברת מעט הרצועה ונראית כמין יו"ד ונעשה שד"י:

(קסד) פירוש וטייהן לבר:

(קסה) וראו כל עמי הארץ כו' תני דבי אליעזר בן יעקב אלו תפלין שבראש כתב בשמושה רבה צריך לכסוייהו כדי שלא יראו דכתיב לך לאות ולא לאחרים ור"ן אומר דשל ראש וראו ודשל יד לך לאות ועתה מכסין אע"פ שאין נכון:

(קסו) סמ"ג תפלין של ראש בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופף כו':

(קסז) מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן איני והאמר כל ברכות מברך עובר לעשייתן אביי ורבא דאמרי תרוייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה:

(קסח) מכאן היה אומר הרבי אליהו שצריך לקשור תפלין בכל יום ורבינו תם השיב דאין צריך:

(קסט) על תפלין של יד מברך אקב"ו להניח תפלין ועל של ראש מברך אקב"ו על מצות תפלין:

(קע) כתב רי"ף והלכתא לא מברך שתי ברכות אלא

פיסה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי מהלכות קטנות

סיכא דסח אבל לא סח אינו מברך אלא אחת :
(קעא) אר"ת אם סח דברים בטלים אבל סח בצורך תפלין אין חוזר ועוד אמר דאפילו ענה קדיש או ברכות בינתים אין הפסק ובהלכות פסוקה פליג ואמר דלא הוי הפסק אם סח בינתים :
(קעב) ב"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסור משום דאין מעבירין על המצות :
(קעג) אומר הר"ן מי שמשכים לצאת לדרך והיה לבוש טליתו מבעוד לילה כשיגיע זמנו ממשמש בהם ומברך רק שיתקן אותם קצת וא"צ לפושטו ולחזור וללובשו ור"י חולק :
(קעד) ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה רבי יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכמים אומרים עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן לצאת לבית הכסא או לכנס לבית המרחץ ושקעה החמה שוב אינו חוזר ומניחן :
(קעה) תניא רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפלין בשבתות וי"ט ת"ל והיה לך לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך מי שצריך אות יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות :
(קעו) אמר רבי אלעזר כל המניח תפלין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ורבי יוחנן אמר בלאו ושם באורך :
(קעז) מסופק היה הר"ן בחול המועד אי נימא דלא הוי אות כיון דמדאורייתא שרי בעשיית מלאכה מותר להניחם או דילמא כיון דשייכי בהלכות יו"ט לגבי איסור חמץ וחיוב סוכה אות קרינא ביה ואסור להניחם :
(קעח) סמ"ק וכן ס"ה פירש דיש להניח בלא ברכה מיהו מהר"ם היה מברך עליהם :
(קעט) ת"ר ידך זו שמאל :
(קפ) ת"ר אטור מניח תפלין בימינו שהוא (שמאל כל אדם) [שמאלו] והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל לכל אדם ההוא בשולט בב' ידיו :
(קפא) ת"ר ידך זו שמאל אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל כו' שם באורך :
(קפב) בין עיניך זה קדקד אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופף נ"ל דמקום הנחת תפלין אין דוקא מקום רפיפת התנוק :
(קפג) בעי מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים באיזו מניח תפלין א"ל זיל גלי או קבל עליך שמתא כו' אדהכי אתא ההוא גברא דאית ליה תרי רישי כו' :
(קפד) ידך זו קבורת מנא לן דת"ר כו' :
(קפה) וזמן הנחתן הלכה כאחרים משיכיר חבירו ברחוק ד' אמות ומפר' בירושלמי באדם שאין רגיל בו אלא לפרקים רואהו כמו אכסנאי :
(קפו) קטן היודע לשמור תפליו אביו לוקח לו תפלין :
(קפז) חולה מעיים פטור מתפלין ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי אם הם בידו ואם בראשו הם ובגדו עליהן יישן בהם כדי הלוך מאה אמה :
(קפח) היה צריך לבית הכסא או להשתין חולץ ברחוק ד' אמות :
(קפט) כתב רבינו יהודה שבמקום שאין קבוע ליפנות מותר להשתין מים כשהן בראשו דאין לגזור שמא יפנה :
(קל) שכח ונכנס לבית הכסא והוא לבוש תפלין מניח ידו עליהן עד שיכלה עמוד הראשון מפני הסכנה :
(קלא) שכח ושמש מטתו והוא לבוש תפלין לא יגע בהן עד שיטול ידיו :
(קלב) ולא יהלך אדם בבית הקברות ותפלין בראשו תוך ארבע אמות של מת או של קבר :
(קלג) ובית שיש בו ס"ת אסור לשמש מטתו באותו בית אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה עשרה ואין די להניחה כלי בתוך כלי :
(קלד) היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה וקדש היום מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמנטרי התם מנח להו :
(קלה) משום רבי אמרו אפילו מטפחת שלהן אסור להניח על ראש שיש בו תפלין :
(קלו) הנכנס לבית הכסא חולץ תפליו ברחוק ארבע אמות וכשהוא יוצא מרחיק ומניחן דברי בית שמאי ובית הלל אומר אוחזן בידו ונכנס ולא יניח בחורים הסמוכים לרשות הרבים שמא יטלום עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד כו':
(קלז) ביום גוללן כמין ס"ת ובלילה עושה להם כיס טפח ומניחן. שם בארוכה :
(קלח) הנכנס לסעודת קבע חולץ תפליו ונכנס :
(קלט) הזמנה לאו מלתא היא וכן הלכה :
(ר) רבי כי תלה בכסתיה אבל תפלין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה :
(רא) דין חסרות ויתרות כמו שכתב הרמב"ם :
(רי) כתב ר"מ שצריך ליזהר בתגין של האותיות :
(רג) אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב :
(רד) כל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו רבי יוחנן אמר כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים :
(רה) כל המקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפלין ויקרא ק"ש ויתפלל :
(רו) כל הנפנה ויטול ידיו ויניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח :
(רז) כל המניח תפלין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב אמר אביי ואי מערב בו דאין גיהנם שולט בו :
(רח) א"ר יוחנן גדולה מצות תפלין מן התפלה שזו תקון חכמים וזה תקון תורה :
(רט) קרקפתא דלא מנח תפלין פר"ת דוקא כשהוא מבזה התפלין מה תועלת ברצועות הללו אבל אם נמנע מפני שצריכות גוף נקי ואין יכול לזהר אין עליו דין פושעי ישראל :
(רי) חולה פטור מן התפלין :
(ריא) רבי ינאי היה מניחם שלשה ימים אחר חליו :
(ריב) רבי היה מחמיר על עצמו אפילו בשעת חליו :
(ריג) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות תפלין ומזוזה נאה בקלפי' נאים בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר נאה :
(ריד) ס"ה תפלין ומזוזות שכתבו מין ומסור והנכרים עכו"ם ועבד אשה וקטן כותי ישראל מומר פסולין :
(רטו) ואני ראיתי כתוב דהיינו טעמא דממזר פסול כשיגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נתפז ואינו כותב הזכרה לשמה דאפילו אמר נתכונתי אנן סהדי שלא נתכוון :
(רטז) והיינו טעמא דגר והיינו גר תושב שאוכל נבלות לתאבון וכשיבא לכתוב נבלה וגו' לגר אשר בשעריך וגו' עד כי עם קדוש אתה לה' אלהיך אין כותב הזכרה לשמה :
(ריז) בשמושא רבא יש שצריך לבודקם שני פעמים בשבוע ויש סמך לדבריהם ממזוזה :

הגהות מרדכי

(ריח) עיבוד נכרי פסול אפילו בישראל עומד על גביו כו' באורך :
(ריט) מי שידיו מגולגלות שחרית יכול להתעטף בטליתו וכשידיח ידיו ימשמש בסניתו ויברך :
(רכ) אין היקף גויל פוסל בדיעבד כי אם באותיות של שם :
(רכא) תפלין ומזוזה אין נכתבין אלא אשורית ובלשון הקדש. שם באורך :
(רכב) מהר"ם · שהזיונין צריכין ליגע באות :
(רכג) ומה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים במגלה וס"ת אי אייתיר אילי אבטלינה :
(רכד) מהר"ם כשהיה מגביה ס"ת היה מראה הכתיבה לעם :
(רכה) וס"ת שנייה לא היה פותח עד שגוללין השניה וכן לא היה מסיר המפה עד שגללו הראשונה :
(רכו) מצות רוחב הרצועות יותר מתטה ותאות מכשעורה ואם יותר כשר :

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת יומא

(א) כתוב בתשובות ושבתקתם שאנו [illegible] נתישות שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים כו' :
(ב) ראשי כבשים שאנו אוכלים כדי שישמענו הקב"ה לטובה בר"ה וישימנו לראש :
(ג) אנו אוכלין טיסני ובשר שמן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה :
(ד) רוביא הוא פול המצרי אנו אוכלים כדי שירבו נכסינו כרביא :
(ה) כרתי כדי שיכרתו שונאינו :
(ו) שאנו שוחטין תרנגולין ערב יו"כ בכוונה טובה אנו עושין :
(ז) ושוחטין ומחלקים בין עניים ויתומים ואלמנות כדי שתהא כפרה על נפשינו :
(ח) ויש חכמים ובעלי בתים שגם בר"ה עושים כן ויש עשירים גדולים ששוחטין בענין זה אילים וכבשים גדיים ומחלקין לעניים :
(ט) מה שאנו מסתכלים בצפרנים במוצ"ק זה שנוי בתלמוד ירושלמי ובבלי :
(י) נותנים מים בכוס של הבדלה ושותין ומה שנשתייר אנו רוחצים עינינו כדי לחבב המצוה ושירי מצוה מעכבים את הפורענות :
(יא) שכתבתם שאנו מחללים את השבת שאנו מתענין בשבת שבין ר"ה ליו"כ נראי שכל ישראל יכולים לעשות כן :
(יב) אנו נוהגין להתענות קודם ר"ה ד' ימים ואפילו בשבת :
(יג) בזמן הזה נהגו להדליק ביום כפורים נר לכל אחד ואחד לפי שהוא גמר דין :
(יד) נהגו להרבות בסעודת ערב יום כפור :
(טו) נהגו פרושים לטבול ערב יום הכפורים ולובשים נמי בגדים נקיים :
(טז) מנהג לבקש מחילה ערב יום כפור :
(יז) אם הלך לרצותו ולא קבל עליו יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קבל ואז הקב"ה רואה שהשפיל את עצמו ומוחל :
(יח) אמר שמואל האי מאן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סריחות עלך כו' :
(יט) תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא לעז ושם רע על המתים :
(כ) אחרי שפסקו לאכול עיו"כ עבדינן כרבי יהושע ומביא מטפחת ושורה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ולמחר מעבירה על גבי עיניו :
(כא) אסור לטבול ביום הכפורים כדי להתפלל בנקיות:
(כב) מדליקין נרות על שולחן ועורכים השולחן כמו בשבת דאיקרי שבת שבתון ויש שמדליקין גם בחדרים ובעליות :
(כג) ראב"ן כתב דאין טומנין מעיו"כ כדי לאכול במוצאי יום הכפורים אבל רב נטרונאי כתב דאין איסור בדבר והעושה אין מוחין בידו :
(כד) נכנסים לבהכ"נ ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל אפילו אינו מבקש שיתירו לו :
(כה) אם חל יוה"כ בשבת אומרים ויכולו ומגן אבות וחותם מקדש השבת ואינו מזכיר יו"כ בחתימה זו:
(כו) בפרקי דרבי אליעזר מצריך להעמיד ביום כפורים אחד מימינו וא' משמאלו של שליח צבור :
(כז) ופותח ש"צ יעלה תחנונינו ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלה של שבת יוצרנו ושוב מתפלל סליחות ושוב מתודה :
(כח) אע"פ שכל ימות השנה מתפללין בלחש בר"ה ויו"כ אומרים בקול רם כדי שילמדו זה את זה ולהטעות לא חיישינן כיון שמצויין בידם סליחות ומחזורים :
(כט) בערב יוה"כ מתפלל כל יחיד י"ח ברכות ולבסוף יאמר הוידוי וש"צ אל יתפלל במנחה בקול רם כדי להוציא שאינו יכול לומר באמצע :
(ל) וצריך אדם למיקם בשעה שש"צ מתודה :
(לא) ויש שישנים בבהכ"נ ואומרים מזמורים ותחנונים:
(לב) כשנכנסין לבהכ"נ לילה פותח ש"צ כל נדרי והיתה מרבותי ההנהיגו לומר מיו"כ זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה כו' :
(לג) ונהגו לומר ג' פעמים כל נדרי כלשון התלמוד מותר לך מותר לך מותר לך :
(לד) וגם נהגו לקרות כל נדרי עם ש"צ כדי שיהיו לכל הפחות ג' מתירין וכן כאשר ש"צ מתיר להם אף הם מתירין לו לש"צ שאין יכול להתיר לעצמו:
(לה) ולאחר שאמר ש"צ ג"פ כל נדרי קורין עם ש"צ ונסלח לכל עדת בני ישראל וגו' ויש ארצות שקורין אותו בקול רם כדי שיהא הקב"ה מסכים על ידם וסולח להם :
(לו) ומברך ש"צ שהחיינו דקי"ל אומרים זמן בר"ה ויו"כ מדברי סופרים :
(לז) וזמן אמרו אפי' בשוק. על הכוס אי אפשר כיון דקבלה עליה יום כפורים אסור למשתייה :
(לח) ושוב עונין ברכו אחר התרת נדרים לאפוקי נפשיה מפלוגתא :
(לט) אם שם ת"ת שרוצה לומר בפני עצמו הרשות בידו שזמן אומרו אפי' בשוק :
(מ) ראב"ן כתב אמרינן כל נדרי ג' פעמים שמא יש אדם שלא שמע הפעם ראשונה או שניה וישמע בשלישית :
(מא) ומוליכין כרים וכסתות בבהכ"נ לעמוד עליהם כי יש בני אדם שיש כאב ברגליהם ויש שהלכה קשה לו :
(מב) אע"פ שנאסר בנעילת הסנדל רבה כריך סודרא אכרעיה ר' יהושע נפיק בסנדל של שעם ורב הונא נפיק בדהוצי וכ"ש כרים דשרי :
(מג) יש שעומדים כל הלילה וכל היום וסמך ממדרש :
(מד) מנהג ב' ישיבות ערבית שחרית מנחה אומרים אתה מבין ואתה יודע ועל חטא הבא באל"ף בי"ת ובמוסף אין אומרים אתה מבין אלא אתה יודע ועל חטא ובקולוניא בערבית ושחרית ומנחה נוהגים לומר אתה מבין אבל במגנצא אין אומרים אתה מבין אלא בערבית וגם אין אומרים אבינו מלכנו במוסף :
(מה) בסדר רב עמרם אין צריך לומר עבודת יוה"כ כמו אתה כוננת ואמיץ ושאר סדרים של יוה"כ אלא במוסף :
(מו) בתשובת הגאונים מנהג של ישיבה בשחרית ובמוסף אומרים ז' ויעבור ובמנחה ו' ובנעילה ג' וראבי"ה קבל שבתפלת יוצר י"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות :
(מז) מה שהורגלו לידור צדקה ביום כפורים עבור מתים יש להביא ראיה מן ספרי :
(מח) בתוספות דיומא נמצא הראשון אנא השם והשני בשם וכן נכון לומר והם עונין אחריו בשכמל"ו :
(מט) כתב ריב"א לא מצינו בתלמוד דידן בשום מקום שהיו נופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו כשהיו שומעים את השם אבל בירושלמי גרסי' הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו אבל הפיוט לא חלק בין קרובים לרחוקים:
(נ) אחר שגמר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת מנחה וכן כתב בסדר רב עמרם אבל אנו רגילים לפתוח באשרי אחרי גמר תפלת המנחה :
(נא) ומפיק ס"ת וקורא בפרשת אחרי מות פרשת עריות כדי שיכופו לבם לתשובה דנפישא יצרא דעריות והכל כרוך אחריה וקורין ג' והשלישי מפטיר ואינו אומר קדיש ומפטיר ביונה שהוא מענין התשובה ואומר נור העולמים וגם על התורה ועל העבודה וחותם מקדש ישראל ויוה"כ:
(נב) ואם חל בשבת מזכיר נמי של שבת בהפטרה דיוצר ומנחה עם יום כפורים בחתימה :
(נג) ופותח באשרי כמנהגנו ומתפלל תפלת נעילה ואומר התמנו וכן בכמה מקומות מזכיר חתימה במקום כתיבה ואומר וידוי עד אתה יודע אתה נותן יד אתה הבדלת ותתן לנו וחותם כמו שחרית ערבית מוסף ומנחה ואין אומרים א"מ ואומר קדיש :
(נד) דין תפלת נעילה להתפלל אותה ביום ומה שנהגו להתפלל בלילה ודאי לא הנהיגו אבותינו כן אלא מפני שהחזנים משכים עד הלילה סבורים שבדין עושין :
(נה) ותוקעין תקיעה אחת זכר ליובל ובתשובת רב פלטוי כתב שתוקעין קשר"ק :
(נו) ושאלו רבינו יצחק מפני מה תוקעים קודם שמבדילין והלא אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והשיב שתקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה :
(נז) ומתפלל תפלת ערבית ומבדיל ומברך על המאור ועל בשמים אם חל בשבת אומר פסוקים ויתן לך ושמעתי שאותו פיוט המבדיל בין קדש לחול נתקן לאומרו בבהכ"נ בקול רם במוצאי יום כפורים :
(נח) וברית מילה שחל שמיני שלה ביו"כ אחר קריאת התורה יוצאין קודם תפלת מוסף ומלין ואח"כ חוזרין לבהכ"נ ומתפללין :
(נט) אם חל שמיני של מילה ביוה"כ אנו נמנעים ואין אנו אומרים ברכת מילה על הכוס לפי שאין אומרים שירה אלא על היין וביום כפור אי אפשר להטעימו אפילו לקטן דילמא אתי למסרך :
(ס) א"ל שקול ואכול דהאידנא דהיתרא שכיח טפי כו' יש מביאין ראיה מהתם לשחוט כפרות ולהשליך על הגג ואין כ"כ ראיה דשמא העורבים לקחוהו בבית ישראל ולא על הגגות :
(סא) נר של יום כפורים אם יארע בשבת צריך לברך אבל אם יארע בחול אין צריך לברך :
(סב) כתב ריב"א דאפי' לא נצרך לנקביו אלא עמד ממטתו רוחץ ידיו כדרכו ואינו חושש דאינו מתכוין לתענוג אלא לטהרה בעלמא :
(סג) אסור לרחוץ מקצת גופו ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש :
(סד) ואותן ששורין מפה במים ביום כפור הוא מנהג שטות דאי משום תענוג כגון לנקר הא ודאי אסור ואי ליטול ידיו מלוכלכים הא ודאי שרי :

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת יומא

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א כל ל' יום היה מותרת בנעילת הסנדל שהצנה קשה לה : ד"ה ולענין דף א' ע"א
ב סיכה בין של תענית בין שאינה של תענית אסורת : ד"ה ואם שם ע"ב
ג נטילת ידים שחרית מותר דאין לכלוך גדול מזה שאינו יכול ליגע לפיו וחוטמו ואזניו : שם ד"ה משום
ד עכשיו אין נזהרין ליתן פת לתינוק בלי נט"י כשם שאין נזהרין בגילוי : שם בא"ד
ה אע"ג דלא לביש מברך וכן אע"ג דלא שמע קל תרנגולא מברך שעל מנהגו של עולם מברך : סד"ה והוי יודע דף ב' ע"א
ו בכל מנעל שאינו של עור יוצאין בו ביוה"כ לדרי"ף והר"ז חולק וכן רש"י : שם ד"ה הלכך
ז ביום כפור מותר לצאת באותן סנדלים שדרך לצאת בהם ביום כפור ולית בהו משום משאוי אע"ג דלא עבידי לצאת בהן בשאר יומי : ד"ה ומיהו שם ע"ב
ח מותרים גדולים להאכיל ולהשקות ולהרחיץ ולסוך הקטנים אבל לא לנעול להם מנעלים : שם ד"ה ת"ר התינוקות
ט ג' כוכבים רצופים במקום אחד הוי ליליא אבל מפוזרין אסור בעשיית מלאכה משום תוספת : שם סד"ה ת"ר ועניתם
י עוברה הצריכה לכשיעור מאכילין אותה פחות פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף בכדי אכילת פרס : ד"ה מתני' בפרקין דף ג' ע"א
יא ככותבת וגרעינתה די"כ רצה לומר דצריך למעך חללה שבין האוכל שבכותבת וגרעינתה : שם
יב מלא לוגמא הכל לפי מה שהוא אדם ובאדם בינוני הוי פחות מרביעית לוג : שם ד"ה והשותה
יג צריך שישהה בין אכילה לאכילה האוכל ביום הכפורים כשיעור אכילת ארבע ביצים : שם ד"ה ולענין
יד עיקר חנוך לתינוק ולא לתינוקת ואין חייבין לחנכה : שם סד"ה ורבי יוחנן אמר
טו אי אכיל או שייף מעצי אשרה לאו ע"ז פלח אלא משום לא ידבק בך מאומה מן החרם הוא דאסור : שם ד"ה חוץ
טז ע"ז וג"ע וש"ד אפילו מכוין העובדי כוכבים להנאת עצמו אסיר : שם
יז נכרי על בת ישראל לא אתסר משום גלוי עריות אלא אי בזנות גזירת ב"ד של שם היא ואי דרך חתנות מלא תתחתן נפקא ומשאר עבירות הוא : שם
יח יחיד מומחה נחלק עם ב' רופאים שאינן מומחים הולכים אחר היחיד בין להקל בין להחמיר לענין יוה"כ ואם ספק ספק נפשות להקל : ד"ה ומדקתני דף ד' ע"ב
יט מעשה שבת מותרים היא קדש ואין מעשיה קדש והרבה לאוין דנבלה לא מקרו אסור קל לגבי חד לאו דשבת אע"ג דאית ביה איסור סקילה : שם ד"ה וגרסינן
כ חולה שיש בו סכנה אע"ג דאיכא נכרים וכותים לא עבדינן על ידם אלא ע"י גדולי ישראל · שם ד"ה ואין עושין
כא אע"ג דעביד עבידתא אחריתא והוא צריך אליה כגון המעלה תינוק מן הים וקא צייד כוורי אפילו הכי שרי בשבת : ד"ה ואע"ג דף ה' ע"א
כב צריך להתודות קודם שיכנס ליום בתשובה עם חשיכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לחטוא בין הוידוי והיום : ד"ה ת"ר מצות דף ו' ע"א סליק

ארבעה ראשי שנים הן: ר"ה למלכים. רגילין היו למנות זמן בשטרותיהן לשני המלכים משנה שעמד בה כדאמרינן בפ' הזורק (גיטין דף פ.) משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן להתחלת שנתם ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה לו שנתו משיגיע ניסן ויתחילו למנות שנה שניה ומפרשינן בגמרא דהאי למלכים דאמרינן למלכי ישראל כדמוכחינן מקראי דמניסן מנינן להו אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן להו והיינו אידך מתניתין דתנן בסמוך בא' בתשרי ר"ה לשנים (ד) [באחד בתשרי ר"ה למלכים] ואמרי' ר"ה לשנים למאי הלכתא לשטרות ולא קשיא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם: ולרגלים. מפרש להו בגמרא: למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדין בשנה זו על הנולדים בחברתה שנאמר (דברים יד) עשר תעשר וגו' שנה שנה ואמר מר בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן: באחד בתשרי. מפרש בגמ' [דף ח.] דבהאי קרא קא מיפלגי דכתיב לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר אימתי לבשו כרים הצאן כלומר שמתלבשות מהזכרים הטולים עליהן ומתעברות בזמן שהעמקי' יעטפו בר דהיינו באדר שהזריעה צומחת וניכרת יפה ויולדות באב דזמן עבורה של בהמה דקה ה' חדשים כדאי' בבכורות (דף ח.) ות"ק סבר כיון דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן כדכתיב עשר תעשר מה מעשר דגן סמוך לגמרו עשורו דהא ר"ה שלו תשרי שהוא סמוך לגמרו דכל ימות השנה עומד בגורן להתייבש אף מעשר בהמה כמי סמוך לגמרו עשורו דהיינו אחד באלול שנגמרה באב כדאמרינן ויולדות באב ועשורו באחד באלול ור' אלעזר ור"ש סברי דאדרבה הכי מקשינן להו מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי: **גמ'** רגל שבו. רגל שהוא בחדש ניסן ר"ה לרגלים ונפקא מיניה לענין נודר שהוא מוזהר בבל תאחר ותלה הכתוב איחורו בשלשה רגלים כדפרים' בגמ' [דף ד.] ואשמעינן מתניתין שאינו עובר עד שיהא ניסן ראשון לשלשתן אבל אם עבר עליו שלא כסדרן אינו עובר: אחד הנודר. האומר דמי עלי שמשין אותו כעבד הנמכר בשוק: ואחד המקדיש. דבר לבדק הבית: ואחד המעריך. האומר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו: כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר. מפקינן בגמ' [דף ד:] משום דאהדרינהו קרא לכולהו רגלים בפרשת חג הסוכות ואע"ג דכבר כתבינהו מעיקרא ולמה ליה לאהדורינהו אלא ש"מ לבל תאחר דקרא כתיב כי תדור נדר לה' וגו' לא תאחר לשלמו ולא מפרש קרא בהי זימני קאי בבל תאחר ומש"ה אהדרינהו הכא לג' רגלים לאשמעינן דכיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר ור"ש דבעי כסדרן היינו טעמא משום דאע"ג דאהדרינהו לבל תאחר לא הוה צריך לממני חג הסוכות דעליה קאי אלא לומר שזה אחרון דכסדרן בעינן: פעמים [שלשה]. שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים: פעמים ה'. דבעינן כסדרן: **מוצא** שפתיך זו מצות עשה. דמסתמא הכי אמר קרא מוצא שפתיך קיים וכתיב והיוצא מפיכם תעשו: תשמור זו מצות לא תעשה. דקי"ל השמר דלאו לאו הוא והאי קרא גבי לא תאחר כתיב וכי

רש"י

באחד בניסן ר"ה למלכים. שאין מונין להם אלא מניסן כדנפקא לן בגמ': ולרגלים. מפרש בגמרא: למעשר. הנולדים קודם אלול אין מתעשרין על הנולדי' אחר אלול ולא אלו על אלו שמעשר בהמה הוקש למעשר דגן שנא' עשר תעשר בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וכתיב במעשר דגן היוצא השדה שנה שנה שאין מעשרין מחדש על הישן ומן הישן על החדש: **גמ'** רגל שבו. שבניסן הוא ראשון לרגלים (ג) כר"ש דברייתא הוא דאם אהרו ג' רגלים כסדרן ורגל שבניסן הוא ראשון שבהם: פעמים. שאינו בבל תאחר עד שיעברו שלשה רגלים: לפני עצרת חמשה. משום דבעינן שלשה רגלים כסדרן והוי שבועות וסוכות והדר פסח שבועות וסוכות וכו': מוצא שפתיך זה עשה. דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה: תשמור זו מצות לא תעשה. דקאמרינן כ"מ שנאמר השמר פן ואל אינו אלא מצות לא

תורה אור | נר מצוה | [דף ב.] | [דף ב ע"א]

*ארבעה

*ראשי שנים הן באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה (א) ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי: **גמ'** *רגלים באחד בניסן הוא בחמשה עשר בניסן הוא אמר רב חסדא רגל שבו תחלה לרגלים למאי הלכתא לנודר למיקם עליה א בבל תאחר דתניא אחד הנודר ואחד המקדיש ואחד המעריך כיון שעברו עליו (ג) שלשה רגלים עובר בבל תאחר ר' שמעון אומר שלשה רגלים כסדרן וחג המצות תחלה וכך היה ר"ש אומר רגלים פעמים שלשה פעמים חמשה פעמים ארבעה האכיצד נדר לפני הפסח הרי כאן שלשה לפני עצרת הרי כאן חמשה לפני החג הרי כאן ד' *ת"ר מוצא °שפתיך תשמור ועשית מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמור זו מצות לא תעשה ועשית

[דף ב:] [דף ד.] [דברים כג]

המאור הקטן

למלכים למאי הלכתא אר"ח לשטרות כדתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרים וכו' פי' א] שלא תאמר תקנתא הוא דעבוד רבנן לכתחלה לממני מניסן ואי עבר עלה ומנה למלכים שנים שלמות מיום שעמד בו עד כנגד אותו יום בכל שנה ושנה כיון שרוב השנים הם מיוסדות על זה הדרך כדאשכחן בשנים האמורים בערכין ובעברי ועבריה ושבבן ושבבת אימא לא נפסליה לשטרא דביעבר מאחר שרוב השנים המנויות באדם הן מיוסדות על זה הדרך קמ"ל דאפי' בדיעבד ניפסליה (ליה) לשטרא שאם עמד באדר וכשהגיע ניסן היה לו למנות שנה שניה ומנה לו בניסן שנה ראשונה ה"ל שטר מוקדם ופסול כדתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין זה הפי' נ"ל והפי' שפי' בזה הר"ר שלמה ז"ל לא נתיישבה בו דעתי ובירושלמי גרסי' מי מודיע ר"ש בר בא (ה) בשם ר"י הן הן עדיו והא אמר ר' עדים חתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן כשאמרו לא חתמנו ברם הכא יכלין למימר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו ב] ומכאן אנו למדים שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בה נאמנין הם בעצמם על זה ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך בזה ב"ד גדול ולהחמיץ הדין ובגמ' דילן יש כדבר זה בההוא תברא דהוה חתים עליה ר' ירמיה בר אבא וכו' כדאיתא בגמ' בגט פשוט: [דף ג ע"ב] מצאתי שבוש וחלוף בנוסחאות וגם בפירושין ולפיכך אני כותב תחלה הנוסחא הברורה. מתקיף לה רב יוסף חדא דא"כ קשו קראי אהדדי ועוד כתב ושיצי ביתא דנא וגו' ותניא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו שנאמר ויבא ירושלים בחדש החמישי וכו' מי דמי הכא דריוש הכא כורש הכא ארתחשסתא תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא וכו' כך היא הגירסא וזה הוא הפי' כי רב יוסף ברור היה הדבר הזה אצלו כי הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא והיינו דמתקיף לה רב יוסף דא"כ דמנינן לה לכורש דהוא דריוש הוא ארתחשסתא מניסן ולא מתשרי כדמוכחי קראי בנבואת חגי קשו הנך קראי דבספר עזרא דדברי נחמיה בן חכליה שנראה בהם שהוא מונה מתשרי ולא מניסן והא קי"ל הוא דריוש הוא ארתחשסתא ועוד כתיבי קראי אחריני דמשמע דלא מנינן מניסן ושיצי ביתא דנא וכו' ותניא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו שנאמר ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנה שביעית למלך וכתיב בתריה כי באחד לחודש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל ומכאן למדנו לאותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל ואי אתה יכול לומר שבאותה שנה עצמו היה משום דבהדיא כתיבי קראי לאחר שעשו חנוכת הבית ולאחר שעשו פסח לשנה ששית ואחר הדברים האלה במלכות ארתחשסתא מלך פרס עזרא בן שריה וכו' וכיון שעלה עזרא בא' בניסן בשנה השביעית למלך וקי"ל הוא דריוש הוא ארותחשסתא ע"כ באותו זמן לשנה הבאה היה כי זמן סוף אדר עם תחלת ניסן אחד הוא ואם איתא דמנינן מניסן שנה שמינית מיבעיא ליה וא"ת אדמותיב לדר"ת מהכא ליקשו ליה לרב יוסף גופיה קראי אהדדי מ"ש דקא מותיב לר"ח יש להשיב לר"ח דמנינן למלכי אומות העולם מתשרי קראי לרב יוסף לא קשו אהדדי לפי שיש לומר כי למלכי אומות העולם מונין שנה מיום שעמד בו עד כנגד אותו יום לשנה הבאה וכן לכל שנה ושנה ויום שעמד בו דריוש דהוא ארתחשסתא היה במרחשון או באלול ומיתרצי כולהו קראי ולא קשו אהדדי ומש"ה מותיב לה ר"י לר"ח ואכתי לא סליק פירוקא לקושיא דרב יוסף דכיון דכל הדין סוגיא מתני על הדין אורחא דהוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא ומהדרי' בגמ' לברורה (ו) ולא הוו דמתמהין עלה מי דמי כלומר מאי היא דר"ח ור"י מייתי ראיה מקראי דדריוש וארתחשסתא וקאמר עלה כורש מלך כשר היה ובריתא מדתנא בברייתא הוא כורש הוא דריוש הוא והדרי' לפרוקא לקושיא דר"י ואמרי' מ"מ קשיא ופרקי' ל"ק כאן קודם שהחמיץ כאן שהחמיץ והוי יודע שכל הדברים הללו אינן אמורין אלא על המלך האחרון של פרס שנראה מן הבריתא ששנינו באותה ברייתא דתניא באותו זמן לשנה הבאה וכו' שהיה נקרא בשני שמות בשם דריוש ובשם ארתחשסתא ולא מצינו לו בכ"מ שנקרא כורש אלא במקום אחד בלבד שנדמה לו לכורש משום שנקרא בשם כורש לפי שהיה מלך כשר שכתב ושבי יהודאי בניין ומצלחין בנבואת

תימא

חגי נביאה וזכריה בר עדו ובנו ושכלילו מטעם אלהי ישראל ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס כיון שכתב מלך פרס ולא נאמר מלכי פרס נראה לנו מזה כי שלשה שמות היה לו וכי מלך כשר היה מתחלתו ולכך נקרא כורש ומאותה ברייתא ששנינו באותו זמן לשנה הבאה למדנו שני שמות למלך אחד שהם דריוש וארתחשסתא ומדברי ר' אבהו למדנו לו אף השם השלישי שהוא כורש ואין זה כורש המלך שהיתה הפקידה בתחלת מלכותו שהוא היה הראשון ממלכי פרס שמלך בבבל אחר דריוש המדי וזה היה המלך האחרון שהרגו אלכסנדרוס והוא היה בן אסתר כדברי רבותינו וזה שהביאו ראיה עליו לומר שהחמיץ מדכתיב נדבכין די אבן גלל תלתא אע"פ שאותן דברים הם דברי כורש המלך הראשון כמו שנמצא כתוב באותה מגילה דאישתכח באחמתא בבירתא די במדי מדינתא כיון שסמך עליה האחרון וצוה לקיימה ולעשות כדבריה סברנו לומר ששניהם החמיצו לאחר כשרותם זה הוא העולה בידינו לפי מדרש רבותינו ולפי דקדוקיהם אבל הפי' הנכון לפי הפשט זה שכתוב ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס שלשה מלכים היו והרי הוא כמו שאמר מלכי פרס כי כל אחד מהם היה מלך פרס והשנים הראשונים הוזכרו לענין בנין הבית שכורש היה המתחיל ודריוש היה המשלים וסמוך להם ארתחשסתא המלך האחרון שאף הוא בנה חומות ירושלים כמו שמפורש בדברי נחמיה ובכולן נתקיימה נבואת ישעיה שכתיב ובנו בני נכר חומותיך ומלכיהם ישרתונך ואין זה ארתחשסתא הראשון שצוה לבטל מלאכת בית המקדש לפיכך סמכן הכתוב לשלשה מלכים הללו והזכירן בזה אחר זה להזכיר שבחן וזכותן:

[דף ו ע"ב] **בשלמא** רגלים בלא שנה משכחת לה אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה הניחא למאן דאית ליה כסדרן משכחת לה ואם תשאל והא ר"ש דאית ליה כסדרן הא אמר רגלים פעמים ג' פעמים ד' פעמים ה' ואם מחייב בשנים בלא רגלים לא משכחת לעולם ד' וא"צ לומר חמשה יש להשיב דלמא האי תנא סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא בכסדרן קסבר לה כר"ש ובשנה בלא רגלים פליג עליה דאילו לר"ש אינו עובר בבל תאחר ולהאי תנא עובר בבל תאחר כך פירש הר"ר שלמה ז"ל ויש לומר על פנים אחרים דהאי דקתני בברייתא עובר בבל תאחר דוקא ברגלים בלא שנה דסמיך ליה אבל בשנה בלא רגלים עובר משום לפני ה' תאכלנו שנה בשנה ואין שם בל תאחר ומ"מ בין בזה ובין בזה עובר אלא לא חשש התנא לפרש אלא על מה דסליק מיניה ואע"ג דאמרי' מכדי תנא אלאוי קא מהדר חד לאו כמשמעו וחד לאי הבא מכלל עשה וכמאן דאמר אאיסורי קא מהדר ועוד יש לומר ולפרש ההיא דאמרי' רגלים פעמים חמשה נפקא מינה לעבור עליו בכל יום ויום דכיון דעבר על בל תאחר דרגלים מאחר דבראיית פנים הוא יום אחד כך בכל יום עובר בבל תאחר אבל התלוי בשנה אינו עובר אלא על כל שנה ושנה כמו שנאמר תאכלנו שנה בשנה:

[שם] **בעי** ר' זירא אשה מה היא בבל תאחר וכו' אמר ליה אביי ותיפוק ליה מיהא דהא איתא בשמחה אקשי' עלה מדאביי גופיה ואסיקנא לדבריו דר' זירא קאמר ובפרק הכל חייבין בראייה אשכחן אמר ליה אביי לר' זירא עד השתא דהות אימיה מחייבא בשמחה אימיה איתיתיה והתם נמי אמר אביי וליטעמיך תיקשי' לך חנה גופה מי לא מחייבא בשמחה ונראין הדברים הללו (ז) כסותרין זה את זה אלא יש לנו לפרש כל הנך מימרי דאביי במס' חגיגה בטעמא דאמר אשה בעלה משמחה כלומר שחובתה מוטלת עליו לשדלה בדברים ולהעלותה כדי שתשמחה עמו וקטן דאיתיתיה אמיה כגון שנתרצית לבעלה לשמוח עמו דעלתה עמו ואף חנה כמו כן אלמלא מפנוקתא היתה מתרצית לבעלה לעלות ולשמוח עמו ומכל מקום הרשות בידה ואין החובה אלא על בעלה לשדלה ולהעלותה עמו ולשמחה ורוב הנשים מתרצות ונמשכות לדעת בעליהן. אחר שכתבתי זה מצאתי בספר מוגה במס' חגיגה א"ל אבוה ותיקשי לך חנה גופה וכו' וכן נראין הדברים שר' שמעון בן גמליאל אביו של רבינו הקדוש הוא היה שהשיב לבנו כך ואין זה מקום ראוי לאביי שלא היה בדורו של רבי ו הקדוש ולא היה משיב על דבריו:

השגות

א) שלא תאמר תקנתא הוא דעבוד רבנן כתחלה למימני מניסן: א"א זהו שאמרתי מעולם לא הגלית בחדושיו שאין כאן מקום לכתחלה ולדיעבד כלל לפי שאין צורך לזה הלמוד כלל כמו שאין צורך ועבריה ועברי ללמד שאין בהם הפרש בין לכתחלה לדיעבד. והדוחק שדחק לזה מפני שהביאו זאת המוקדמין פסולין ולא הביאו משנת גיטין צריך שינית מקום הזמן וכין בשטרי מקח וממכר ולכמה ענינים צריך הזמן בשטרות חוץ המוקדמין וזה הדחק דחקו לזה למה תפס מנין והוא תמהון לבב חדא שזו המשנה ברורה היא ומלמדת שאין המלוה טורף לקוחות שקדמו הקדים הזמן אפי' מזמן ב' אינו טורף ועוד הביא זאת מפני שהזמן שנתנה תורה לשנות מלכים את השטרות שאם היו מונין למלך מיום שעמד בו לא היה הדבר נודע אם בין ניסן לתשרי מלך לניסן ויש הפרש גדול בין זה לזה שאם מלך בין ניסן לתשרי לעולם כל שנותיו ניסן אחר תשרי לניסן מלך לעולם כל שנותיו תשרי אחר ניסן ונפקא מינה לשני מלוים או למלוה ולוקחים אם למקח או קדם המקח להמלוה כדאיתא בירושלמי ועכשיו שאמרו יום קבוע שהוא ר"ה למלך והוא

הראב"ד

ניסן לעולם יהיה תשרי אחר ניסן בשנה אחרת. ולכן הביא משנה זו שמדברת בהקדמה ובשביל ההקדמה היא נפסלת לגמרי ואפי' מזמן ב' ואין צורך לומר למאי הלכתא שני פעמים כמו שכתב הרב נרפתי ז"ל כי צורך הזמן בשטרות צריך היא לכמה דברים ידועים לאכילת פירות ולמטרף לקוחות ולשני מלוים ולשני שטרות היוצאים על שדה אחת במכר אחת מהן קודם ולא הביא זאת המשנה אלא מפני שהיא כעין הקדמה וקביעות הזמן מועיל להודיע הקדמה כמו שפירשתי: ב] ומכאן אנו למדים וכו' כדאיתא בגט פשוט: א"א בחיי ראשי לא כי אלא שאני למו' מפני שאין תולין בטעות אלא כמי שאין דרכו לדקדק אבל במי שדרכו לדקדק אין תולין בטעות והירושלמי שאמר בהן הן עדיו רבותא קאמר דכ"ש בעדים אחרים שאמרו אנו ראינו שעכשיו בשנה שניה הלוה ועכשיו כתבו ואם כתבו בו שנה ראשונה והוא מודה שאין לו עליו מלוה אחרת שהעדים אחרים מכירים את השטר שהוא הוא שנכתב עכשיו שהוא מוקדם באמת. אבל רבותא קאמר שאפי' הן עדיו יכולין לפסלו. וקשיא לי היאך תולין בטעות בשנים והלא לענין חזקה אין תולין בטעות וזכל כתוב אצי

סליקו להו השגות הראב"ד ממסכת ראש השנה

(אלפס ר"ה)

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א האומר נדרו ... שעברו עליו שלשה רגלים כסדרן עובר בבל תאחר שנאמר כי תדור נדר לה' לא תאחר לשלמו וכן אם איחר להפריש מעשרותיו עד שעברו עליו ג' רגלים כסדרן עובר בבל תאחר אבל אחר שהפרישן יכול לעכבן ואינו נותנן ללוי עד שלש שנים שנאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' כמו שביאר מז"ס:

עי' יטת רבי' יהודה בר ברכיה זצ"ל

ראש השנה למלכים. רגילין היו למנות זמן שטרותיהן לשנות המלך משנה שעמד בה כדאמרי' במס' גיטין משום שלום מלכות וקבעו חכמים א' בניסן להתחלת שנתן ואפי' עמד בסוף אדר משיגיע ניסן יתחילו למנות לו שנה שניה: ולרגלים. בגמ' מפרש: למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחברתה: גמ' רגל שבו תחלה לרגלים. דכי היכי דא' בניסן ר"ה למלכים הם הכי נמי רגל שבניסן ר"ה לרגלים שאינו עובר בבל תאחר עד שיעברו עליו ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחלה: א' הנודר. האומר דמי עלי שמשין אותו כעבד: ואחד המקדיש דבר לבדק הבית: ואחד המעריך. האומר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה לפי שניו: פעמים חמשה. דבעינן ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחלה: מצות עשה. דמסתמא הכי קאמר קרא מוצא שפתיך קיים: תשמור. זו מצות ל"ת דכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת:

עין משפט

א מיי' פי"ו מהל' בכורות ופי"ד מהלכות שמיטין ופי"ד מהלכות מעשה הקרבנות ופי"ג מהלכות נדרים סמג לאוין רסא שלא ועשין ריב טור יו"ד סי' רנד:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל רבי: (ב) גו' בכ"מ שלא חמש ארבע נלי ס' כי דעתו אחר גם רגל על הוראת תו: היא לשונקבה: (ג) נ"ל וכר"ש כו' הוא דוקא דאם כו': (ד) נ"ב ואמרי' למאי הלכתא ואמר רב פפא לשטרות. ופריך והתנן באחד בניסן ר"ה למלכים ואמרי' למאי כו' לא קשיא כצ"ל: (ה) נ"ב אמר: (ו) ולאחוורא צ"ל: (ז) נ"ל כשותרין:

דף ו.

תימא הרי לאוי למה לי הא מצריכין להו בגמרא חד אמר ולא אפריש וחד אפריש ולא אקריב: ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך. לכוף אותך על כרחך: כאשר נדרת זה נדר. דאמר הרי עלי עולה: לה' אלהיך. קרא יתירא הוא לדרשה לרבות דבר שבחובה: נדבה כמשמעה. מפרשינן לה בגמרא [דף ו.] דאמר הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה דכיון דלא מיחייב באחריותה מקריא נדבה אבל ליכא לפרושי נדבה כמשמעה דאמר הרי זו עולה דא"כ אמר ולא אפריש ואפריש ולא אקריב דהיינו נדר ונדבה תרווייהו מחד קרא נפקי ובגמרא מצרכינן תרי קראי לאמר ולא אפריש ואפריש ולא אקריב אלא ודאי כדאמרן: אשר דברת אלו קדשי בדק הבית. כדכתיב בדברי הימים וישמחו העם בהתנדבם על פי הדבר: בפיך זו צדקה. דכתיב יצא מפי צדקה. וקשו בתוס' מדאמרינן בערכין בפ' האומר משקלי עלי (דף כא.) חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם פירוש דכיון דאיהו מחוסר כפרה עליה רמיא חייבי עולות ושלמים ממשכנים אותן והיכי דמי אי כשעבר על בל תאחר אפי' חטאות ואשמות נמי דהא חטאות ואשמות נמי מהאי קרא נפקי ואכולהו כתיב ועשית ואי קודם שיעבור על בל תאחר אפילו עולות ושלמים נמי לא ותירצו בשלא עבר עדיין אלא שאנו רואין אותו מתעצל בהבאתן:

נר מצוה

ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך כאשר נדרת זה נדר לה' אלהיך אלו הטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה אמר רבא א וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים: °מתני' *באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטים וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש בית הלל אומר בחמשה עשר בו: גמ' *ר"ה לשנים למאי הלכתא אמר רב פפא *לשטרות כדתנן

רש"י

לא תעשה: שיעשוך. יכפוך ליתן: לה' אלהיך אלו הטאות. שהן לגבוה: אשר דברת זה קדשי בדק הבית. כדכתיב בדה"י (א' כ"ט) וישמחו העם על אשר התנדבם ע"פ הדבר: בפיך זו צדקה. דכתיב בי נשבעתי נאם ה' יצא מפי צדקה: דהא קיימי עניים. ומיחייב לאלתר ולא תימא כיון דבפרשת קרבנות כתיב עד דעברי עליה שלשה רגלים (א) דקרבנות ברגלים תלה הכתוב להוליכן לירושלים (ב) ואי איכא גבאי משתבע הגבאי: מתני' לשנים. מפרש בגמ': לשמיטין וליובלות. לשמיטה דכתיב ובשנה השביעית שבת וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה עד אחרית שנה מלמד שמתקדשת והולכת מתחלתה אין שנת השמיטה ושנת היובל מתקדשות אלא מא' בתשרי ואילך ובגמ' מפרש מוקדשתם שנת החמשים: לנטיעה. נטע אילן ל' יום לפני ר"ה כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה לשני ערלה וטעמא מפרש בגמ': לירקות. לקט ירק ערב ר"ה עד שלא תבא השמש ולקט משתבא השמש אין מעשרין מזה על זה שזה חדש וזה ישן והא דאמרינן ר"ה למעשר ירק הוא דרבנן דהא מעשר (ג) גופיה דרבנן הוא ואסמכוהו אאחד בתשרי דהוי ר"ה נמי למעשר דגן דמדאוריי' כדאמרינן בגמרא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון: לאילן. בתר חנטה אזלינן לאחר חנטן עישורן ופירות שחנטו קודם שבט אין מעשרין על פירות שחנטו אחר שבט והאי ר"ה דאילן נמי דרבנן הוא ואמרי' טעמא בגמ' אמאי עבדו לשבט ר"ה לאילן הואיל ויוצאין רוב גשמי שנה ומעשר פירות (ד) גופיה דרבנן הוא חוץ מיין ושמן דמדאורייתא הוי מעשר דידהו דכתיב תירוש ויצהר ולפיכך ר"ה של כרם וזית אינו כשל שאר כדמפרש בגמ': גמ' לשטרות. לתחלת שנת המלכים כדפרישית ונפקא מינה אי מוקדמין אי מאוחרין שאם יצא שטר לפנינו וכתוב בו בניסן בשנה שניה למלך פ' ועדים מעידים בתשרי (ה) היה המלוה השתא כי אמרינן ניסן ר"ה למלכים הוה ליה שטר מוקדם למלוה שנכתב בניסן ולא לוה עד תשרי של אותה שנה ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין מניסן ועד תשרי דהוה ליה שטר פסול ואפילו מזמן שני לא גבינן ביה דקנסינן היתרא אטו איסורא שאילו לא היה חדש קבוע להתחיל בו שנה קבועה למלך העומד אלא כל אחד ואחד כשעמד הם מתחלת שנתו ומאותו יום מונין כל שנותיו נמצא שאין אנו יודעין באיזה תשרי העדים מעידין אם תשרי שקודם ניסן ומאוחר או אם תשרי של אחר ניסן שאם תשרי (ו) התחלת שנתו של מלך הוה ליה מאוחר ובתחילת שנה שניה לוה כדברי העדים ובאמצע שנה שניה כתב ואם במרחשון התחילה שנתו של מלך שטר זה מוקדם דבניסן כתב ובתשרי של אחריו לוה דניסן ותשרי שאחריו בשנה אחת הן שמנתו קבועה ממרחשון למרחשון ולא תמצא לעולם כסדר שנותיו תשרי קודם מרחשון וקאמר בגמרא והא אנן תנן באחד בניסן ראש השנה למלכים ואמרינן למאי הלכתא לשטרות לא קשיא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם:

ולנטיעה

וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים. פירוש בבל תאחר והקשו התוספות דהא תניא בברייתא בגמרא חייבי חרמים וכו' וצדקות ומעשרות כיון שעברו עליהם ג' רגלים עובר בבל תאחר אלמא לצדקה נמי ג' רגלים בעינן ותירצו דההיא בדליכא עניים ולא מיחייב לאהדורי בתרייהו עד ג' רגלים והא דרבא כגון דקיימי עניים הכא ומדבריהם אתה למד דכל שעברו ג' רגלים עליו ולא קיימו עניים גביה מיחייב לאהדורי בתרייהו והרשב"א ז"ל הקשה דא"כ כי היכי דבצדקה מפלגינן בין היכא דקיימי עניים ללא קיימי עניים לפלוג נמי בקרבנות ונימא דהיכא דקיימי בבהמ"ק כהנים שיעבור לאלתר בבל תאחר לכך פירש דכי אמרינן צדקה מיחייב עלה לאלתר בעשה הוא דקא אמרינן אבל בבל תאחר בשלשה רגלים תליא מילתא אפילו היכא דקיימי עניים כדתניא בגמ' וכן פירש ה"ר ישעיה מטראני ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה דמידי דתלי במקדש כחייבי הקדשות והקרבנות תלי בג' רגלים ומידי דלא תלי במקדש כצדקה לא תלי ברגלים כלל וליכא פלוגתא בין קיימי עניים ללא קיימי עניים ובין היכא דקאי גבי המקדש כהנים להיכא דלא קאי שהתורה לא נתנה דבריה לשעורים וברייתא הכי קתני דחייבי חרמים וכו' וצדקות ומעשרות וכל אותן השנויין בברייתא כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר ותרתי קמ"ל חדא דבכל הני קאי עלייהו בבל תאחר וכדמוכח בגמ' דאכולהו אזהר רחמנא ואשמועי' נו דליכא חד מינייהו שלא יעבור עליו בבל תאחר כיון שעברו עליו ג' רגלים אבל איפכא לא קאמר שלא יעבור על שום אחד מהם בבל תאחר עד ג' רגלים (א) ומיהו אפשר למטעי בהכי ולפיכך בא רבא ופירש דלצדקה מיחייב עליה לאלתר לומר דמאי דתניא צדקה בהדי הנך הייט לומר דבצדקה נמי קאי עלייהו בבל תאחר ומשום דרובייהו דמתנו בברייתא תלו במקדש ובעינן בבל תאחר דידהו שלשה רגלים קאמר בכולהו כיון שעברו ג' רגלים דבצדקה נמי קושטא דמילתא היא דכיון שעברו עליה ג' רגלים עובר בבל תאחר אבל אה"נ דלאלתר נמי מיחייב עליו דהא קיימי עניים ולא תליא במקדש כלל כנ"ל: ונמצאת למד דכל היכא דקיימי עניים קאי עלה דצדקה בבל תאחר לאלתר והיכא דלא קיימי מסתברא דכיון דעבדי לריכותא בגמ' ומוקמינא תרי קראי חד לאפרשיה ולא אקרביה וחד לאמר ולא אפרשיה משמע דכל היכא דלא קיימי עניים צריך להפריש מה שנדר ומניח אותו עד שיבאו עניים אבל לחזר אחריהם אין לנו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מתנות עניים והרוצה לעמוד על עקרן של דברים יעיין במה שכתבתי בחדושי: וכתבו בתוס' שנשאל לר"ת ז"ל על הצדקות שאנו רגילין לידור בבהכ"נ או בביתינו אם עובר מיד כי קיימי עניים והשיב דכיון שאנו נודרים לדעתנו ואילו היינו משלימין אותה לגיזבר היה הנודר נפטר בכך דמה לו עוד לעשות והגזבר אם ממתין עד שיבאו עניים הגונים או מחלקה מעט מעט אינו עובר גם אנו מטעם זה אין לחוש אם הנודר משהה אותה בידו מפני שאנו נודרים לדעת שיהא הנודר עצמו כגזבר לחלקה לפי ראות עיניו ונראה שסובר ר"ת ז"ל דכי קאמר רבא וצדקה מיחייב עלה לאלתר ה"ק דמחייב לתת לב לאלתר לחלקה לעניים לפי מראות עיניו ואם גמר בדעתו לקפוץ ידו מלתתה עכשיו מיד עובר בבל תאחר: מתני' באחד בתשרי ר"ה לשנים. מפרש בגמרא דהיינו לשטרות ולמלכי אומות העולם עסקינן דאילו למלכי ישראל מניסן מנינן להו וכדתנן בהאידך מתני': לשמיטין וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: לנטיעה ולירקות. למנין שנות ערלה ואפילו (ז) נטעה באב כלתה שנתה הראשונה בסוף אלול ובכולהו מפרש טעמא בגמ': ולירקות. למעשר ירק שאין תורמין מן הירק שנלקט לפני ר"ה על הירק הנלקט לאחר ר"ה: לאילן. לענין מעשר פירות שאין מעשרין מפירות אילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט דבאילן אזלינן בתר חנטה וכן נמי נפקא מינה לענין שנה שלישית של שמיטה שנוהג בה מעשר עני שאותן פירות שחנטו מר"ה של שנה שלישית עד שבט דנין אותן כפירות של שנה שניה שעברה ונוהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני ומשבט ואילך נוהג בו מעשר ראשון ומעשר עני ובגמ' מפרש מאי שנא שבט: גמ' ר"ה לשנים למאי הלכתא. פרש"י ז"ל למאי הלכתא הוקבע ר"ה למנין המלכים ולמה לא יתחיל כל מלך ומלך שנתו מיום שעמד בו ומשני לשטרות כלומר שאם לא קבע זמן ידוע אלא כל מלך ומלך לפי מה שעמד פעמים שאין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית ובאו העדים ואמרו כשהתמנו בו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו כאותה ששנינו כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ואין אנו יודעים אם הלוהו קודם לכן או לאחר כן אבל ראינו שהלוהו בתמוז בשנה שלישית למלך ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו או כסליו קודם לתמוז לפי שאם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו והשטר מוקדם ופסול ואם עמד בין כסליו לתמוז נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ועכשיו שקבעו ניסן ר"ה למלכי ישראל נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו וכשר וכן נמי בתשרי שקבעו ר"ה למלכי אומות העולם לכי האי גוונא נפקא מינה כך פרש"י ז"ל ולפי פירושו זה ע"כ בדקים לן שלא היתה אלא הלואה אחת ביניהם עסקינן כגון שמלוה ולוה מודים שלא הלוהו אלא פעם אחת דאלת"ה אפילו תימא כסליו קודם לתמוז מאי הוי נימא הלואה אחרת היתה אלא ודאי כדאמרן: ואיכא למידק דלפי פרש"י ז"ל משמע דכל היכא דאיכא לספוקי בשטר אי מוקדם הוא ופסול אי מאוחר הוא וכשר דפסלינן ליה דמספקא לא טרפינן לקוחות וזהו שכתב רש"י ז"ל עכשיו שקבעו ניסן ר"ה לעולם תמוז קודם לכסליו משמע דאלת"ה חיישינן דילמא [כסליו] קודם לתמוז ופסלינן ליה וליתא דכל היכא דאיכא למיתלי בשטר מאוחר הוה מכשרינן ליה אפילו היכא דאיכא ריעותא וראיה לדבר מדאמרי' בפרק אחד דיני ממונות (דף לב.) שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין והלא עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדיו כשרים חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו ובפ' גט פשוט [דף קעא.] נמי אמרינן שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי כשר שאני אומר אחרוהו וכתבוהו אלמא כל היכא דאיכא למתלי בשטר מאוחר תלינן ביה ומכשרינן ליה ובודאי דאי מהך קושיא בלחוד (ח) כל היכא [א] דמפרכינן ליה להאי גוונא שכתב רש"י ז"ל אתי שפיר כגון שכתוב בו בתמוז ואמרו העדים שהלוהו בכסליו שהיינו מכשירין אותו מן הספק אבל עכשיו שקבעו חכמים זמן בניסן ידע שהוא מוקדם ופסול אלא אי קשיא הא קשיא דהא בכה"ג ליכא למפסל שטר כלל משום דבפ"ק דב"מ (דף יג.) איפלגו בה רב אסי ואביי בהא

דהע

א מיי' פכ"ג מהלכות מלוה ולוה סמג עשין נד טור ח"מ סי' מג:

שיטת ריב"ב

לה' אלהיך. משמע דבר שבחובה כגון חטאו' ואשמות ועולות ראיה ושלמי חגיגה: נדבה כמשמע'. הרי זו עולה: בפיך זו צדקה. קרא יתירא קא דריש: מתני' לשנים. מפרש בגמ': לשמיטים וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מה"ת: לנטיעה. למנין שנות ערלה וכולהו מפרש בגמ' טעמא: ולירקות. למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין ממה שנלקט לפני ר"ה על שנלקט אחר ר"ה: לאילן. שאין מעשרין מפירו' אילן שחנטו קודם שבט על שחנטו אחר שבט שהאילן הולך אחר הנטה: גמ' לשטרות. תחלת שנות המלכים וכדפרישית בריש פירקין:

הגהות הב"ח

(א) בקרבנות קמ"ל התם הוא דהליכו רחמנא כו' כנ"ל: (ב) (ואי איכא כו' הגבאי) תא"מ: (ג) נ"ב ירק: (ד) נ"ב אילן: (ה) נ"ב בשנה שניה: (ו) נ"ל להתחילה: (ז) נ"ל נטעה: (ח) נ"ב לא הוה קשיא דהאי:

הגהות מא"י

[א] בא"י פי' דמפרכינן:

לשון ריא"ז

א. צדקה היא כמו נדר לעבור עליה בבל תאחר ...היכן שאומר הרי עלי ... לצדקה או סלע זו ... צדקה חייב ליתנו מיד לעניים ועובר משום בל תאחר אם לא יתנו מיד דהרי עניים מצויין הגלו בכל שעה וכתב הרא"ש ... דמי ים צדקה סתם ... שאם יכול להפריש ... לצדקה שיהו מונחין ... ליתנן מעט על יד ... כמו שירצה לו ... ומיי' כתב אם אין עניים יפרים עד שימצא עני ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני ... להפרים וכן אם התנה בשעת שנדר לצדקה או התנדב שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצרף אותה ... הרי אלו מותרין ... מדבריו שאין תנאי מועיל אלא כשאין עניים ולא נראה לטור ועוד מה צריך תנאי כשאין עניים והלא אין עליו חיוב אלא משום בכל שעה עניים מצויין וא"כ פשיטא שאין חייב עד שיזדמנו לו עניים:

חדושי אנשי שם

הר"ן שפירא (א) ויש להקשות לפי זה מאי פריך בגמ' דף ו' על הא דתניא באותה ברייתא ובכור ומעשר ופסח ומקשה פסח ... קביעא ליה אי אקרביה ואי לא אקרביה הדתי ליה ואמאי צריך להרך הלא לא קאמר שלא יעבור על שום אחד מהם בבל תאחר עד ג' רגלים ומאי אתי אשמועינן דבפסח נמי עובר בבל תאחר מיד כמו הצדקה וי"ל דשאני צדקה אף אם עובר מיד מ"מ קאי בכל יום ויום באיסור בל תאחר דעדיין ... לכך שייך לומר קאי בבל תאחר משא"כ ... צדקה דבג' רגלים נמי עובר ולכך שייך לומר ... דבג' רגלים נמי עובר וכמ"ש הר"ן אח"כ דבצדקה נמי קושטא דמלתא היא וכו' ודו"ק:

המאור הקטן

דף ח' ע"א] ה"ג קמיתא ... היא בתרפתא מאדר בתריתא באפלתא ... הוין מניסן ואשבלים ... אי דכתיב ועמקים ... נספו בר. וה"ר שלמה ... ל נרים איפכא ומפרש ... אלבשו כרים הצאן:

דתנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה [עמו] דרב אסי מוקים לה דוקא בשטרי אקנייתא ובהנהו ליכא למיחש לשטר מוקדם דהא אפילו לא ילוה לעולם משעת קנין שעבד נפשיה ולא משכחת לה דאיכא למיחש בשטר מוקדם אלא בעדים שעשו שלא כדין שכתבו שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו בשטר דלאו אקנייתא דבהנהו איכא למיחש לשטר מוקדם ולא משמע שעיקר תקנתן של חכמים היתה מפני חשש עדים שלא כהוגן ועוד שאפילו תדחוק לומר כן תינח לרב אסי אבל לאביי דהתם דכולהו שטרי נמי כותבין ללוה אע"פ שאין מלוה עמו משום דס"ל דעדיו בחתומיו זכין לו ומשעת כתיבה זכה א"כ ליכא למיחש לשום שטר שכתבו בו העדים אותו זמן שהיו עומדין בו שיהא מוקדם ולמה הוצרכו חכמים לקבוע ר"ה למלכים לפי פרש"י ז"ל הא אין לך לומר אלא משום חשש שמא יאמרו העדים שבכסליו היו עומדים וכתבו זמנו בתמוז אפילו תמצא לומר שיהיו נאמנים על כך וכמו שכתא ונתן על זה בסמוך בס"ד או שתאמר שעדים אחרים הוא שאמרו כן מ"מ קשה הדבר שמפני חשש עדים שיעשו שלא כהוגן תקנו חכמים ר"ה למלכים ודאיתי למפרשים אחרים בזה ממה שלא נתחוור בעיני:

תורה אור

°כדתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרים: *ולנטיעה מנ"ל דכתיב °שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל וכתיב °ובשנה הרביעית וגמרינן שנה שנה מתשרי דכתיב °מראשית השנה ועד אחרית [א] השנה: ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית ל' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מל' יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות

רש"י

ולנטיעה. דר"ה שלו תשרי מנלן: מבריך. כופף הזמורה בארץ שקורין פרובנ"ה בלע"ז: מרכיב. אילן בחברו שקורין אנטי"ר בלע"ז: עלתה לו שנה. כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: פחות מל' יום לא עלתה לו שנה. עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור [א] לקיימו משום תוספת שביעית לפי שמוסיפין מחול על הקודש:

נר מצוה

לפיכך נ"ל דברים כפשטן דהכא למאי הלכתא קאמרינן ולא בעי טעמא אלא כי היכי דאמרי' גבי ר"ה לרגלים דנפקא מינה לנודר למיקם עליה בבל תאחר דנפקותא הוא דאמרינן וטעמא לא שיילינן ה"נ אמרינן הכא בהאי ר"ה למלכים למאי הלכתא ולמאי נפקא לן מינה ומהדרינן דנפקא מינה לשטרות דתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין הלכך מלך שעמד באדר וכתב לו סופר בניסן שלאחר י"ב חדש ניסן של שנה שניה כיון דניסן ר"ה למלכים הוה ליה האי שטר מוקדם ופסול משום דהוה ליה האי ניסן של שנה שלישית האי הוא דנפקא מינה בהאי ר"ה למלכים ובהכי עסקינן בגמ' וכי תימא מפ"מ קבעו להם ניסן ולא מנו מיום שעמד בו היינו מאי דאמר ר' יוחנן בגמ' מניין למלכים שאין מונין להם אלא מניסן ומהדרינן דמקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים כלומר דכיון דיציאת מצרים היתה תחלת מלכותן של ישראל שאם לא כן היינו משועבדים בדין הוא שכל מלך ממלכי ישראל יעשה במלכותו זכר ליציאת מצרים וכי תימא תינח למלכי ישראל למלכי אומות העולם מפני מה קבעו להם חכמים ר"ה תשרי ולא מנו מיום שעמד בו איכא למימר לפי שאפשר שיעמוד איזה מלך ממלכי אומות העולם בניסן וכשיראו שימנו לו מניסן יחשב שר"ה שלהם ניסן כמלכי ישראל ולפיכך קבעו ר"ה שלהם תשרי שהוא ר"ה לשמיטין וליובלות כך נראה לי ויש לי עוד בגמרא הוכחה לזה הפירוש והרב אלפסי ז"ל לא חשש להזכיר בהלכות הא דאמרינן בגמרא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם משום דהא תנן השתא לא מנינן למלכים אלא לבריאת עולם ומתשרי מנינן ולמנייתא דידן נמי הי אקדים ספרא מניינא דשטרא הוה ליה מוקדם ופסול: שטרי חוב המוקדמין. למלוה: פסולין. לפי שגמלא טורף לקוחות שלקחו שדות מן הלוה בין זמן השטר לזמן ההלואה שלא כדין שהרי קדמה המכירה להלואה ולפיכך קנסוהו לאבד גם מזמן ההלואה ואילך ולא גבי ממשעבדי ומיהו מבני חרי מגבא גבי והכי מוכח בפרק איזהו נשך (דף עב.) וא"ת והיכי גבי אפילו מבני חרי והרי העדים פסולין הן כיון שהקדימו הזמן איכא למימר כגון דהוי השטר מוקדם במידי דעבידי אינשי למטעי ביה וכגון שכתבו שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו בשטרי דלאו אקנייתא שאע"פ שאין כותבין אלא בשטרי אקנייתא וכדרב אסי כל מאן דלא גמר לדרב אסי לאו רשע הוא: וגרסי' בירושלמי מי מודיע כלומר שהשטרות מוקדמין ר"ש בר בא אמר בשם רבי יוחנן הן הן עדיו והא אמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן כשאומרים לא התמנו ברם הכא יכלין למימר על זה התמנו ועל זה לא התמנו וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל ומכאן אנו למדין שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בו נאמנין הן בעצמן ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך בזה ב"ד הגדול ולהחמיץ הדין ובגמרא דילן מצינו כיוצא בדבר הזה בההוא תברא דהוה חתים עליה רב ירמיה וכדאיתא בגט פשוט [דף קסו:] עד כאן. נראה מדבריו שהעדים נאמנין בכך אפילו בשכתב ידן יוצא ממקום אחר אבל הרמב"ן ז"ל כתב בפרק איזהו נשך דהאי ירושלמי בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר קאי ומש"ה נאמנין ואין כאן מקום להאריך בזה אבל ודאי כל טעותא דעבידי עדים למטעי ביה לית ביה משום חוזר ומגיד דהכי מוכחא ההיא דבפרק גט פשוט: ולנטיעה מנ"ל. דר"ה שלה תשרי: וגמרי' שנה שנה מתשרי דכתיב (דברים יא) מראשית השנה ועד אחרית שנה. ובר"ה משתעי כדדרשינן בגמ' מר"ה נדון מה יהא בסופה: ואחד המבריך. כופף זמורה בארץ שקורין מורגין: ואחד המרכיב. אילן בחבירו: שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה. למנין שני ערלה לפי שבל' יום הנטיעה וההברכה וההרכבה נקלטות ואתיא כר"מ דס"ל דיום א' בשנה חשוב שנה כדאמרינן בסמוך ויום שלשים עולה למנין שלשים יום של קליטה וליום אחד בשנה דחשוב שנה ומשום הכי עלתה לו שנה: ומותר לקיימן בשביעית. שהרי נקלטו קודם שביעית וכי תימא אכתי היאך מותר לקיימן בשביעית דהא מ"מ כבר נקלטו בשלשים יום של תוספת שביעית כבר פירש רבינו תם דקליטה ונטיעה בתוספת שביעית לא מיתסרא משום דאין תוספת שביעית אסורה אלא בחרישה כדאמרינן בגמרא [דף ט.] בחריש ובקציר תשבות אבל בנטיעה לא וטעמא מפרש בירושלמי משום דכל חורש ערב שביעית מועיל חרישתו אפי' בשביעית אבל נוטע כל שיצרים לפני ר"ה סגי דאי משום דהולך וגדל אף בשביעית כל האילנות נמי מגדל גדלי בשביעית וא"כ לעולם יהא אסור ליטע אלא ודאי נטיעה בתוספת שביעית שריא והיינו נמי דמפלגינן בגמרא [דף יג:] גבי אורז ודוחן ופרגין ושומשמין בין השרישו לפני ראש השנה להשרישו לאחר ראש השנה לענין שביעית דאלמא השרשה בתוספת שביעית משרא שרינן: ואסור לקיימן בשביעית. דכיון דלא נגמרה קליטתן עד שנכנסה שביעית הוה ליה כנוטע בשביעית: ופירות נטיעה זו אסורין וכו'. אע"פ שאמרנו עלתה לו שנה אם הנטו בה פירות לאחר ר"ה של שנה שלישית מיד אסורין הן עולמית משום ערלה שאע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם ולהלן אם חנטו בה פירות תורת רבעי עליהן לאכול בירושלים ובט"ו בשבט לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החונטין בה מכאן ואילך לכך הועילו לו השלשים שלפני ר"ה: ואיבא למידק אמתניתין דהכא משמע דנהגא ערלה בהברכה והרכבה ואילו בספרי תניא וכשנטעתם כל עץ מאכל פרט למבריך ומרכיב יש לומר דהברכה אהברכה לא קשיא דההיא דספרי בשלא נפסקה מן האב והיא יונקת ממנו והא דהכא בשנפסקה א"כ לא נפסקה אלא שאינה יונקת ממנו וכל כה"ג נוהגת בה ערלה ומונין לה משעה שיונקת מעצמה ולא מן האב והכי מוכח בירושלמי ואמרינן התם מאן מוכח ומהדרינן מאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאיסתכולי ביה כלומר שכשהיא יונקת מן האב היא הופכת עליה שלא יעמדו כנגד העלין של אב ומרכיב אמרכיב נמי ל"ק דההיא במרכיב באילן הנטוע למאכל ומש"ה לא נהגא ערלה בהרכבה דקי"ל ילדה שסבכה בזקנה בטלה כדאיתא בפרק משוח מלחמה (דף מג:) ואפילו ילדה בילדה נמי לכי מטו שלש לילדה ראשונה שניה נמי שריא והכי מוכח התם והא דהכא בשנטעה לראשונה לסייג ולקורות לפי שאין בראשונה משום ערלה כלל ומש"ה אין זו בטלה לגבה ומשכחת לה נמי בשהרכיב בתוך אילן סרק ואע"פ שאינו רשאי משום כלאים והכי איתא בירושלמי דתני נכרי שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן [..]בו משום ערלה מאימתי מונין לה משעת נטיעתה: ואנן לא נהיגינן השתא ערלה בהברכה ובהרכבה: וכתב הרמב"ן ז"ל דטעמא דמילתא מדאמרינן בפרק משוח מלחמה (שם) גבי הא דאמרינן התם ולא חללו פרט למבריך ומרכיב כלומר שאינו חוזר מעורכי המלחמה ואמרי' התם לאו מי אר"א בן יעקב כרם כמשמעו ה"נ נטע כמשמעו נטע אין ומבריך ומרכיב לא הלכך נמי ונטעתם כמשמעו אבל לא מבריך ומרכיב ומשום הכי הוא שאינו חוזר עליה מעורכי המלחמה לרבי אליעזר בן יעקב משום דלא נהגא בהו ערלה והכי ודאי מסתברא דאי הוה ס"ל לרבי אליעזר בן יעקב דונטעתם לאו דוקא דאפילו מבריך ומרכיב נמי אמאי לימא גבי עורכי המלחמה נטע דוקא אלא ודאי כדפרישנא וכיון דקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ לא נהגא ערלה בחו"ל בהברכה והרכבה כלל זהו דעת הרמב"ן ז"ל: ולענין רבעי אינו נוהג בחוצה לארץ אלא בכרם (ג) אבל בשאר אילנות לא דהא איכא [ברכות דף לה.] דתני נטע ואיכא דתני כרם וקי"ל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל וכ"כ התוספות וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל וכתב הגאון ר"א משבחא ז"ל דלמאן דתני כרם רבעי ומייתי ליה בגזירה שוה דתבואת הכרם כדאיתא התם אין רבעי נוהג אלא בכרם שלם אבל בגפן יחידית לא והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהא גבי כלאים נמי לא בעינן כרם שלם דכל שזרע חטה ושעורה וחרצן חייב אלא ודאי לא בא הכתוב אלא להוציא שאר אילנות אבל במין דכרם אפילו גפן יחידית בכלל דהא מאן דמייתי כרם רבעי מהלולים ודאי אפילו בגפן יחידית נוהג רבעי דהא לא כתיב ביה כרם וא"כ ה"ה נמי למאן דנפקא ליה מג"ש דתבואת הכרם דהא לא אשכחן דפליגי במידי ותרוייהו כרם רבעי תנו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"י מהלכות מאכלות אסורות שאין רבעי נוהגת בחו"ל כלל ואפילו בכרם אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל ולמד הרב ז"ל דבר זה קל וחומר מסוריא שאף על פי שמעשר ושביעית נוהגין בה מדבריהם אין רבעי נוהג בה וכל שכן בחוצה לארץ וסוגית הירושלמי בפרק ה' ממעשר שני מוכחת כדבריו:

עין משפט

א מיי' פ"ט מהל' נטע רבעי סמג עשין קלו טוי"ד סי' רצד:

[דף רז ע"ב]

הגהות הב"ח

(א) לקיימן כצ"ל: (ב) נ"ב וגם ה"ר יונה בר"פ כיצד מברכין העלה כן וכן הרא"ש שם ע"ש: (ג) נ"ב הוא:

הגהות מא"י

[א] נ"ל שנה:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכן שנטעה שמונים לה ג' שנים ערלים א' בתשרי הוא ר"ה שלה ואפי' אם נטעה מ"ד יום קודם תשרי כשנכנס תשרי מונים לה שנים לפי ששתי שבתות שהן י"ד יום הוא זמן קליטתם ול' יום בשנה חשובין שנה הרי מ"ד ימים מונין לה שנה ראשונה ובתשרי א' מונין לה שנה שניה ובתשרי ב' מונין לה שנה שלישית ובתשרי שלישי מונין לה שנה רביעית אעפ"כ אסורין פירותיה משום ערלה עד שבט הבא אחר תשרי שלישי לפי שאחד בשבט הוא ר"ה לאילן כמו שיתבאר ומא' בשבט ואילך פירות מותרין משום ערלה ונוהג בהם דין שנה רביעית עד אחד בשבט של שנה הבאה ואם נטע נטיעה בשנה ראשונה קודם שבט הרי בתשרי הבא עליה ראשון מונין לה שנה שניה ובתשרי שני מונין לה שנה שלישית ובתשרי שלישי מונין לה שנה רביעית ופירותיה מותרין משום ערלה מיד שהרי עברו עליה ג' שבט וג' תשרי וכן ביאר מז"ה ונוהג בה דין שנה רביעית עד תשרי אחר שהוא תשרי רביעי:

שיטת ריב"ב

כדתנן שט"ח המוקדמין פסולין וכו'. פי' שלא תאמר תקנתא הוא דעבוד רבנן לכתחלה למימני מתשרי ואי עבר עלה ומנה למלכים שנה שלמה מיום שעמד בו עד כאן כנגד אותו יום בכל שנה ושנה. כיון שרוב השנים הם מיוסדות על זה הדרך כדאשכחן בשנים האמורין בערכין ובעברי ועבריה ושבנן ושבנת אימא לא ניפסליה לשטרא בדיעבד מאחר שרוב השנים המנויות באדם מנויות על זה הדרך קמ"ל דאפי' בדיעבד פסלינן ליה לשטרא שאם עמד באלול וכשהגיע תשרי היה לו למנות שנה שניה ומנה לו בתשרי שנה ראשונה הוה ליה שטר מוקדם ופסול. ובירושלמי גרסי' מי מודיע ר' שמעון ב"ר בא בשם ר' יוחנן הן הן עדיו והאמר ריש לקיש עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן כשאמרו לא התמנו ברם הכא יכלין למימר על זה התמנו ועל זה לא התמנו ומכאן אנו למדים שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בה נאמנין הן בעצמן על זה ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך ב"ד גדול ולהחמיץ הדין ובגמ' דילן מצינו כיוצא בדבר זה בההוא תברא דהוה חתים עליה דרב ירמיה בר אבא וכו'. כדאיתא בגט פשוט כל זה מספר המאור. ועוד יש לנו להביא ראיה על זה מההוא עובדא דאבוה דרב פפא דאירכס ליה תמרא כדאיתא בפ' אלו מציאות. בגמ' רמינן מתני' באחד בניסן ר"ה למלכים דפרשי' בגמ' לשטרות ומתני' באחד בתשרי ר"ה לשנים ופרשי' נמי לשטרות ופרקי' ל"ק כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם והרב ז"ל הביא שתי המשניות ולא חשש לפרש:

פיסקא ולנטיעה: גמ' מנא לן. דר"ה של השני דכתיב מראשית השנה ועד אחרית שנה בגמ' מפרש דמתשרי קאמר: עלתה לו שנה. כיון שהגיע יום א':

המאור הקטן

[דף ט ע"א] הא כיצד כל מקום שנאמר בו שבות מלמד שמוסיפין מחול על הקדש ובמ"ק אסיקנא הלכתא לר' ישמעאל קראי לר"ע ולפום מסקנא דהתם מאי דסמכינן לתוספת שביעית הכא אתוספת שבתות וימים טובים אסמכתא בעלמא היא ועיקר קראי לתוספת שבתות וימים טובים היא דאתו ובדין הוא דלימא ר"ע האי ועניתם את נפשותיכם מיבעי ליה לגופה לתוספת שבתות וימים טובים אלא שינויא והא רווחא נקט לפום סוגיא דהכא דאכתי לא קי"ל במסקנא דהתם וכי היכי דלוקמה להההיא דתני חייא בר רב מדפתי כר"ע ולא תיקום דלא כחד לא כר' ישמעאל ולא כר"ע ויש מי שפירש הלכתא לר' ישמעאל תוספת שלפני שביעית וקראי תוספת של אחר שביעית וסמיך שבתכם דמרבינן מיניה תוספת שביעית עד ערב דסמיך ליה (ג) דחיא תוספת אחרונה:

והא דאמרי' ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט. איכא מ"ד דדוקא נטיעה שהקלנו עליה בתחלתה שעלו לה שלשים יום לשנה שלימה ולפיכך מחמירין עליה בסופה להמשיך שנתה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן והיינו דאמרינן פירות נטיעה זו דמשמע דוקא זו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב שכך הדין בכל נטיעה ואפילו באותה שלא הקלנו עליה בתחלתה וכי קאמר ופירות נטיעה זו היינו לומר שהנטיעה שהיא גורמת לה איסור ערלה היא מושכתה עד ט"ו בשבט. ופלוגתא היא בירושלמי דגרסי' התם ר' אבא בר ממל קומי ר' זעירא

תורה אור | נר מצוה

*ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי מנה"מ דכתיב ״שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית ובשנה החמישית הא כיצד פעמים שברביעית אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית אסורה משום רבעי מכאן שהן אסורין עד ט"ו בשבט ואוקימנא *לר' מאיר דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה וכי בעי שלשים יום לקליטה ובדין הוא דליבעי שלשים ואחד אלא דקסבר ר' מאיר יום שלשים עולה לכאן ולכאן: ותניא אידך אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור דברי (א) רבי רבי יהודה אומר כל ההרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת ר' יוסי ורבי שמעון אומרים שתי שבתות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר שלשים יום צריך שלשים ושלשים ולדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים ולדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ושלשים וגרסינן בפ' הערל* אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה ואמרינן בהרכבה מה לי אמר שמואל ת"ש דא"ל [א] שמואל לרב ענן תני כמאן דאמר שלשה ושלשים והא מילתא איסורא הוא וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי: תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה *בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. תנא באחד בתשרי ר"ה לירקות למעשרות (ב) ״ולנדרים *למאי הלכתא לכדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חדש מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה ואפילו למ"ד יום א' בשנה אינו חשוב שנה הכא לצעורי נפשיה קביל עליה והא איצטער ואימא ניסן בנדרים הלך אחר

דף י. | ויקרא יט | דף י: | דף יא. | דף יב. | יחזקאל

רש"י

דף י. ופירות נטיעה זו אסורין כו'. ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה מ"מ אם חנטו פירות אחר ר"ה של שנה שלישית מיד עדיין הן אסורין עולמית משום ערלה שאע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מיד ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם והלאה אם יחנטו בה פירות תורת רבעי עליהן ויאכלו בירושלים וט"ו בשבט לשנה הבאה יצאו מדין רבעי פירות החנוטין בה מכאן ואילך לכך הועילו שלשים יום שלפני ראש השנה (ג): דליבעי ל' וא'. ל' (לתוספת) [לקליטה] ויום א' לשנה: הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס. דאמר בריה בפני עצמה היא ואין אדם יכול לכוין אם זכר הוא ואם נקבה היא: ובהרכבה. דאמר שתי שבתות: תניא ר"א כו'. ומקראי יליף ליה נקמיה: אבות. אברהם ויעקב: נפקדה שרה. בא זכרונה לטובה להריון: בטלה עבודה מאבותינו. ששה חדשים לפני גאולתן פסק השעבוד: תנא לירקות. תשרי ר"ה כדפרי' במתני': ולמעשרות. כגון מעשר דגן: ולנדרים למאי הלכתא כו'. לשון בני אדם לקרות תשרי ראש השנה: כבני

נראין הדברים בשנטען ל' יום לפני ר"ה כלומר הא דקתני אסורין עד חמשה עשר בשבט דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחילת' והיינו בשנטעה שלשים יום לפני ר"ה שעלה לה שלשים יום בשנה שלימה אבל נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלימה לא עלתה לו ותימר הכין כלומר שיהא נוהג אסורו עד ט"ו בשבט א"ל כן הוא אפילו נטען פחות מל' יום לפני ר"ה אסור מאי כדון א"ר מונא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו וה"נ מסתברא משום דהא מילתא בטעמא תליא ולאו משום חומרא בעלמא והיינו טעמא דמילתא דכיון דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה וכל שהוא חונט בין בתשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ר"ה ומאותה יניקה חנטו פירות הללו ולפיכך הרי הן כאילו חנטו קודם תשרי דחנט' זו משרף שלפני תשרי הוא וכיון דהיינו טעמ' דמילתא ליכא לאפלוגי בין נטעה שלשים יום לפני ר"ה או פחות מכן וכי תימא אי הכי דכולהו נטיעות אסורין עד ט"ו בשבט למאי אמרי' ר"ה של נטיעה תשרי י"ל דנפקא מינה שאם עשו לה ט"ו בשבט ר"ה היינו אומרים שאילו נטעה ל' יום קודם ט"ו בשבט עלתה לו שנה: **ובדין** הוא דליבעי שלשים וא' יום. משום דכל זמן שלא נקלטה כמאן דמנחא בביתא דמיא ומש"ה בדין הוא דנבעי יום א' לאחר שנשרשה שיהא חשוב שנה אלא דקא סבר ר"מ יום ל' עולה לכאן ולכאן: **לדברי** האומר שלשים. לדברי האומר דבעי' ל' יום לקליטה לענין ערלה: צריך שלשים ושלשים. ל' לקליטה ול' שיהו חשובין שנה ונימא דעלתה לו שנה משום דלא סבירא לן כר"מ דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה אלא כר' אליעזר דאמר דלחשיבו' שנה בעיא שלשים יום כדאיתא בגמרא: **הלכה** כר' יוסי באנדרוגינוס. דאמר בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר הוא או נקבה היא: ובהרכבה. דאמרינן שהיא נקלטת בב' שבתות הלכך כיון דקי"ל הכי וקי"ל כר"א דבעי ל' יום לחשיבות שנה נקטינן דאחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב שתי שבתות ול' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה פחות מכן לא עלתה לו שנה: **תניא** רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו'. בגמרא יליף להו מקראי: נולדו אבות. אברהם ויעקב דאילו יצחק בפסח נולד: נפקדה שרה ורחל וחנה. נגזר עליהן להריון: בטלה עבודה. ששה חדשים לפני גאולתן פסק השעבוד: רבי יהושע אומר בניסן נולדו אבות. בגמ' יליף הכי מקראי: בפסח נולד יצחק. איצטריך למימר הכי דלא תימא כי היכי דאבות דר"א אברהם ויעקב בלחוד ה"נ אבות דרבי יהושע וכ"ל משום דאברהם ויעקב לרבי יהושע לא מוכחינן בגמרא אלא דבניסן נולדו אבות ולא ידעינן באיזה זמן בחדש ומילחק מוכחינן טפי דבפסח נולד מהדר ואמר בפסח נולד יצחק: **תנא** (ד) לירקות ולמעשרות ולנדרים. דר"ה דידהו באחד בתשרי: ולירקות. היינו לענין מעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מירק הנלקט קודם ר"ה על ירק הנלקט אחר ר"ה משום דהוי מן החדש על הישן דבירק אזול רבנן בתר לקיטה משום דגזיז ליה כל שעתא והדר למח ונמלא גדל על מי גשמים של שנת לקיטה ולפיכך כל שהפסיק ר"ה בינתים אין מעשרין מזה על זה: ולמעשרות. מעשר דגן ותנא מעשר ירק דרבנן ברישא איידי דחביבה ליה והדר תנא מעשר דאורייתא: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. שאין אדם נודר אלא באותו לשון שהוא רגיל לדבר ובלשון בני אדם תשרי מקרי ר"ה: ותנא דידן דלא קתני לנדרים משום דבר"ה דהתחלה מיירי בר"ה דהפסקה כי

א' בתשרי עלתה לו שנה למנין שנות ערלה פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית ואם היא ערב שביעית אסור לקיימה בשביעית משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על הקדש: ופירות נטיעה זו. שנטעה ל' יום לפני ר"ה אסורין משום ערלה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן וכשיגיע תשרי שלישי אע"פ שנשלמו שלש שנים לחשבון תשרי הפירו' אסורין משום ערלה מאותו תשרי עד ט"ו בשבט מפני שעדיין שלש שנים לאילן וגם כשיגיע תשרי רביעי עדיין אסורין הפירות לאכלן בלא פדיון מאותו תשרי רביעי עד ט"ו בשבט שאע"פ שנשלמו ד' שנים לחשבון תשרי לא נשלמו ד' שנים לאילן עד ט"ו בשבט והיינו דקאמר אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי אבל בנוטע פחות מל' יום לפני ר"ה או לאחר ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט כי לחשבון ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן כבר נשלמו השנים בט"ו בשבט שעבר אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי ומאותו ט"ו בשבט עד תשרי נאסרו הפירות משום גזירת הכתוב שאמר דתשרי ר"ה לנטיעה כילד כגון שנטעה בתשרי או במרחשון או בכסליו כשיגיע ט"ו בשבט עלתה לו שנה לאילן ולא עלתה שנה לערלה עד תשרי הבא אחריו נמצא כשיגיע אותו תשרי שנשלמו שלש שנים לערלה כבר נשלמו קודם לכן שלש שנים לאילן בט"ו בשבט שעבר ונאסרו מאותו ט"ו בשבט עד תשרי משום גזירת הכתוב שאמר דתשרי ר"ה לנטיעה וכן אתה אומר כשיגיע תשרי שנשלמו בו ד' שנים לחשבון תשרי כך פירשה הרב ר' שמואל ב"ר דוד ז"ל והרב דודי ז"ל כתב יש טועין בפי' שמועה זו לומר שאין פירות נטיעה אסורין עד ט"ו בשבט אלא בנוטע ל' יום לפני ר"ה אבל בנוטע לאחר ר"ה או שנטע פחות מל' יום לפני ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט ודייקי מדקתני ופירות נטיעה זו ולדעתי כך הוא הדין לעולם והאי דקאמר ופירות נטיעה זו כלומר שהנטיעה שגורמת לה לאיסור ערלה ויש לנו למנות לה ג' שנים לחשבון תשרי היא מושכתה משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי שמאחר שאנו מתחילין שנתו של אילן מט"ו בשבט שעבר עד תשרי כמו שפירשנו למעלה אנו משלימין אותו וכן נראין הדברים מתוך תלמוד ירושלמי כפירושנו דגרסי התם ר' אבא בר ממל קומי ר' זעירא נראין דברים כשנטען ל' יום לפני ר"ה אבל נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלמה לא עלתה לו ותימר הכין אמר ליה כן הא אפי' נטען פחות מל' יום לפני ר"ה יהא אסור מאי כדון א"ר מונא מכיון שעומד מתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו: ובדין הוא דליבעי שלשים ואחד יום. שלשים לקליטה ויום א' שיהא חשוב שנה וימי הקליטה אין עולין לה דכמאן דמנחא בביתא דמיא כל זמן שלא קלטה: צריך שלשים ושלשים. שלשים לקליטה ושלשים שיעלו לשנה לחשבון שני ערלה. שלשה ושלשים שלשה לקליטה ושלשים שיעלו לשנה: תניא ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו'. כולהו יליף בגמ': פיסקא ולירקות: גמ' ולמעשרות. פרישנא בגמ': אחד מעשר בהמה וא' מעשר דגן. דברייתא ס"ל כר"א ור"ש דמעשר בהמה ר"ה שלו תשרי:

עין משפט

א מיי' פ"י מהלכות נדרים סמג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רכ:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ר"א: (ב) נ"ב ולנדרים: ולנדרים למאי כו' כצ"ל: (ג) נ"ב שמאחר היתרו מט"ו בשבטו עד ר"ה: (ד) נ"ב כא' בתשרי ר"ה: (ה) נ"ל נדון: (ו) נ"ל ביוסף: (ז) נ"ל כשעת: (ח) נ"ב רישא: (ט) נ"ב הדין:

הגהות מא"י

[א] נ"ב רב:

המאור

[דף י ע"א] **מה"מ** א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ובשנה הרביעית ובשנה החמישית יש שטועין בפירוש שמועה זו לומר שאין פירות נטיעה אסורין עד ט"ו בשבט אלא בנוטע ל' יום לפני ר"ה בלבד אבל בנוטע לאחר ר"ה מיד או שנטע פחות מל' יום לפני ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט ודייק מדקתני ופירות נטיעה זו ומדקאמר פעמים שברביעית פעמים שבחמישית ולדעתי כך ה"ה לעולם והאי דקאמר פעמים לפי שהחנטה המצויה מר"ה עד ט"ו בשבט באילנות מלתא דלא שכיחא היא ומקצת ממיני האילנות והאי דקאמר ופירות נטיעה זו כלומר שהנטיעה שגורמת לה לאיסור ערלה היא מושכתה משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי ותו לא מידי. וכן נראין הדברים מתוך התלמוד ירושלמי כפירושנו דגרסי' התם ר' אבא בר ממל קומי ר' זעירא נראין דברים בשנטען ל' יום לפני ר"ה אבל אם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלימה לא עלתה ותימר הכין אמר ליה כן היא אפי' נטען פחות מל' יום קודם ר"ה יהא אסור מאי (ס) כדון אמר ר' מונא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו:

[דף יא ע"ב] **ה"ג** שבעה עשר באייר שמזל כימה עולה (ו) בידו דהוא זנב טלה ותחלה שור שעולה בחדש אייר שחרית ובמרחשון שוקע שחרית שהמזל הצומח הוא עקרב וכנגדו שוקע שור וזנב טלה עמו וה"ר שלמה ז"ל החליף הגירסא ואיני יודע על מה:

[דף יג ע"ב] **אמר** ליה ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי סבר יש בילה ורבנן סברי אין בילה ואי קשיא לך א"ה קשיא דר"ש שזורי הני כמאן שוינהו רבנן ומאי שנא דאזיל רבנן בתר השרשה וי"ל ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בתר לקיטה אזילנא דהיינו גמר פירי וכך הוא הדין בשלקט מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה שצובר גרנו בתוכו אלא לדידכו דאזליתו בתר השרשה ואמריתו שאם השריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה והלא יש להם תקנה בצבירת גרנו לתוכו:

[דף יד ע"א] **אמר** ר' אבהו בצלים הסריסים ופול המצרי איכא בינייהו פי' וכשמנע מהם מים שלשים יום לר"ע דאמר רוב מים כלומר כל שגדלתו ממי שנה שעברה לשנה שעברה אף

הקטן

אלו רוב גדילתן ממי השנה שעברה שאין מוסיפין לאחר מכאן לעולם ע"י מים אלא משהו מאחר שמנע מהם מים ל' יום ובריית' ר"ע היא לרבנן דאמרי שגדלין על מי שנה שעברה כל גדולתן משמע דבתר רובא לא אזלינן הכא ואלו שמוסיפין ע"י מים לשנה הבאה אע"פ שתוספתן משהו מתעשרין לשנה הבאה משום דכירקות דמו וה"ר שלמה מפרש בחילוף ולעולם מעשר ירק דרבנן וקרא דבאספך אסמכתא בעלמא:

[דף טו ע"א] **אמר** רבה אתרוג בת ששית וכו' פי' רבה ורב המנונא תרווייהו אליבא דר"ג קיימי דאמר אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך א' כל חד וחד מפרש לה לדר"ג כטעמיה ולא תיקשי לך הא דאמרי' במס' סוכה והא בין לר"ג בין לר"א אתרוג בשביעית לבתר חנטה אזלינא דלמאי דקס"ד לפי פשוטא קא מקשי' התם דקס"ד לשביעית בין למעשר בין לביעור מדלא פליג בה ר"ג עליה דר"א והתם נמי אסקינן כרבותי' דמסקי לה הכא והכל עולה לטעם א' שלא הוזכרו לשביעית בדברי המשנה אלא לענין ביעור בלבד ובדין הוא שיהא אתרוג שוה לאילן לכל דבר שהרי עץ הוא ולא ירק אלא חומר הוא שהחמירו בו חכמים לענין מעשר כיון שדומה לירק בגדלתו שגדל על כל מים וזה הוא נוסח השמועה לפי שיש חילוף במקצת הנוסחאות: אמר רבה אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת במעשר וחייב בביעור אמר ליה אביי בשלמא סיפא לחומרא פי' שהיא חייבת במעשר (ז) בשעת לקיטה שחיוב הביעור כדינו הוא כדין כל אילן דאזיל בתר חנטה אלא (ח) פטורה מן הביעור אמאי דאמרי' זיל בתר חנטה אי הכי תחייב במעשר פי' דכן הוא (ט) דהוה לך לחיובי במעשר שאם אתה הולך אחר לקיטה למעשר להחמיר כ"ש אחר חנטה להחמיר אמר ליה יד הכל ממשמשין בו ואת אמרת תתחייב במעשר כלומר שעשאיה כהפקר וכמי שנתיאשו ממנה הבעלים: ורב המנונא אמר אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית. פי' רב המנונא לא פליג אלא ארישא בלחוד דלא ס"ל הדין סברא דיד הכל ממשמשין בה וחייבת במעשר ופטורה מן הביעור מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר וכו' תנאי היא דתניא א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום ה' זקנים וכו' ובדין הוא דלימא רבה ורב המנונא דאמרו כר"ג אלא עיקר דמלתא נקט שאף ר"ג מעדותו של אבטולמוס למדה ועוד שלא תאמר כי בשעת לקיטתו עישורו בין להחמיר בין להקל מפני שאין עונת המעשר

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפו : ב מיי' פ"ג מהל' תשובה סמג עשין מב טור א"ח סי' תקסה :

כי הא לא קא מיירי וכה"ג משנינן בגמרא בפירקין בענייני אחריני : **מתני'** בארבעה פרקים בשנה העולם נידון . תמהני בשלמא אדם נדון בר"ה מדברי קבלה למדנו דכתיב מראשית השנה ועד אחרית שנה מר"ה נדון מה יהא בסופה וילפי' דתשרי הוא מדכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וכתיב כי חק לישראל וכדאיתא בגמרא בפרקין [דף ח:] אלא הני שלשה פרקין אחריני מבעיא לי מנא להו לרבנן ומסתברא לי דילפינן להו מדאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת ונסכו מים לפני בחג וכדתניא לקמן אלמא בזמנים אלו העולם נידון בדברים הללו ולפיכך צוה הקב"ה להביאן כדי שיתברכו ותו קשיא לי כיון שהאדם נדון בר"ה ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו על תבואותיו ופירותיו ושאר עסקיו כיון שכן הכל נדון בר"ה וניחא לי שג' דברים הללו נידונין לכל העולם בג' זמנים אלו השנויין במשנתנו וילפי' הכי מדאמרה תורה לנבור שיביאו בזמנים הללו שמרצין עליהן אחד אחד בזמנו אבל בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו : **בראש** השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון . מפרש בגמ' : [שנאמר היוצר וכו' . מפרש בגמ'] דה"ק היוצר רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם . ויש לשאול למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים דבשלמא שאר דברים דהיינו תבואה ופירות האילן ומים כל אחד בזמנו נדון כדאמרי' בגמ' דפסח זמן תבואה הוא ועצרת זמן פירות האילן וחג זמן גשמי שנה אבל אדם למה הוא נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ותירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא [פסקא כ"ג] בשם רבי אליעזר בפסוק דרשו ה' בהמצאו דתניא בעשרים וחמשה באלול נברא העולם ולפי זה

רש"י

מתני' כבני מרון · מפרש בגמרא : **גמ'** נידונית לשעבר · קודם שנזרעה דהיינו בפסח של אשתקד : נידונית להבא · בפסח שאחר זריעתה : לשעבר . ביוה"כ שעבר מרחוק : להבא · ביוה"כ זה שעבר עכשיו בקרוב ומשום דקרי להוא דאשתקד לשעבר קרי להאי דלקמיה להבא : תרי דיני מיתדנא · קודם זריעתה וסמוך לקציר : שהפסח זמן תבואה · זמן שהתבואה נידונית בו : שתי הלחם · ירצו על פירות האילן שהן מתירות להביא ביכורים שלא היו מביאין ביכורים קודם לעצרת דכתיב בכורי קציר חטים : כדי לערבב · שלא ישטין כשישמע שישראל

תורה אור

אחר לשון בני אדם : **מתני'** *בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן °בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר °היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובחג נידונין על המים : **גמ'** תנא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונת לשעבר לאחר הפסח נידונת להבא אדם שאירע בו אונס או קרי קודם יום הכפורים נידון לשעבר לאחר יום הכיפורים נידון להבא אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדנא. תנא דבי רבי ישמעאל בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ובחג נידונין על המים ואדם נידון א בר"ה וגזר דינו של אדם נחתם ביוה"כ תניא ר' יהודה אומר משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות שבאילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא אמר הקב"ה נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ב ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא זכרונכם לפני לטובה *ובמה בשופר (א) אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני אמר רבי יצחק למה ג תוקעין ומריעין בר"ה כשהן יושבין *ותוקעין ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב את השטן ואמר

הא דתניא בגמרא דרבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם על גמר ברייתו קא אמרינן דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי דהיינו באחד בתשרי וגרסינן תו התם בפסיקתא כמנא אומר בר"ה נברא אדם הראשון שעה ראשונה עלה במחשבה שניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלשה כנס עפרו בד' גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם בז' זרק בו נשמה בח' הכניסו לגן עדן בתשיעית נצטווה בעשירית סרח באחת עשרה נידון בשתים עשרה יצא בדימוס אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס וכל זה איתתי בחדש השביעי באחד לחדש ומכאן סמך למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ואף בשמים יש אות שמזל החדש הזה מאזנים כי בו פלס ומאזני משפט לה' ולפי זה הא דאמרינן בפרק ראוהו ב"ד (דף כז.) כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר על יצירת אדם קאמרינן אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא ולכך נהגו בברצלונ"ה וגלילותיה להשכים באשמורות הבוקר בכ"ה באלול ומיהו ה"מ כר"א אהיין דאילו לרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם אין לזה ענין כלל ואע"ג דתניא בגמ' [דף יב.] דחכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע ומדמונין לתקופה כר"י אלמא ס"ל דבניסן נברא העולם איכא למימר דכי מנינן לתקופה כר' יהושע לאו משום דסבירא לן כוותיה במאי דאמר דבניסן נברא העולם אלא לפי שבו התחלת צמיחת האילנות והפירות שכל זה נמשך אחר מהלך החמה התחילו למנות ממנו ומיהו אכתי תמיהא לי דתינח לר"א אבל לר"י דאמר דבניסן נברא העולם אכתי הדרא קושיין לדוכתה למה נדון בר"ה יותר מבשאר ימים וי"ל שרצה המקום לזכות את ישראל בדינם ורצה לדון את ישראל בזמן שהוקבע לכפרה ולסליחה שלפי שנתרצה הקב"ה ביוה"כ הוקבע יום סליחה לדורות לפיכך גזר השם שיהא אדם נידון בר"ה שצדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ובינונים הרי גזר דין שלהם אינו נחתם אלא עד יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה הרי נתנה להם תורה זמן כדי שבו יפשפשו מעשיהם וישובו אל השם ואפשר עוד שמר"ה ועד יוה"כ התחיל השם להתרצות למשה וביוה"כ נתרצה לו לגמרי ולפיכך רצה הקב"ה לדון בריותיו בזמן שהוקבע לכפרה וסליחה ובהכי אתי שפיר טפי דנקטינן כרבי יהושע דקי"ל כוותיה לגבי ר"א ועוד דההיא דתניא ולתקופה כר"י אתיא הכא כפשטה דסבירא לן דבניסן נברא העולם והא דאמרי' בפרק ראוהו ב"ד [דף כז.] כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך וגו' כתבתי עליה במקומה בס"ד ולפי זה אין מקום לקום באשמורת בכ"ה באלול ולפיכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה שלא לקום עד ר"ה ומיהו יש מקומות שמקדימין באחד באלול ויש סמך למנהגן לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקב"ה למשה : **גמ'** תניא תבואה שאירע בה קרי . כגון ברד ושדפון : נידונית לשעבר . קודם שנזרעה כלומר בפסח של אשתקד נגזר עליה : להבא . ביוה"כ זה שעבר עכשיו מקרוב וכן לשון משנה במסכת נדרים : תרי דיני מתדנא . קודם זריעתה וסמוך לקצירתה : **תניא** רבי יהודה אומר וכו' שהפסח זמן תבואה הוא · שהיא נידונית בו : שתי הלחם . רצוי על פירות האילן שהן מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם שתי הלחם שהם בכורי קציר חטים א"כ אתיא כמ"ד עץ שאכל אדה"ר חטה היתה : **אמר** רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל . וא"ת מנ"ל דבעינן שופר של איל דקאמר למה תוקעין בו י"ל דאין הכי נמי דבשום דוכתא לא תנן הכי אלא מנהגם היה לתקוע בשל איל ומש"ה קאמר למה נהגו לתקוע כן ודכוותיה אמרי' בתעניות [דף טז.] למה מתכסין בשקים ולא נשנית כלל אלא מנהגם היה לעשות כן : **למה** תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין . פירוש כיון שעתידין לתקוע כשהן עומדין דתקיעות שעל סדר הברכות הן עיקר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ואמרי' כדי לערבב את השטן פירוש להכניע את היצר כדכתיב (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דשטן היינו יצר הרע וכדרים לקיש דאמר [בב"ב דף טז.] הוא שטן הוא מלאך המות הוא יצה"ר אבל בספר הערוך כתב דבירושלמי גרסי' כתיב בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כדשמע שטן קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל וכדתניין ליה אמר ודאי ההוא שופרא דתקע בשופר גדול ומטא זימניה להתבלע ומרתע ומתערבב ולית פנאי למעבד קטגוריא . וכ"ל שלכך הקדימו תקיעות שמיושב אע"פ שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימין אותן אפשר שלא היו חוששין אח"כ לתקיעות שמיושב שאינן אלא לערבב את השטן בלבד ולפיכך הקדימו תקיעות שמיושב שבידוע שלא יזלזלו באותן שעל סדר הברכות והקשו בתוספות והא קא עבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דכבר יצאו

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א מראשית השנה ועד אחרית שנה . מר"ה נידון מה יהא בסופה והוא א' בתשרי שנאמר תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו אין לך חג שהוא בר"ח אלא ר"ה ואומר כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב לומר שאותו יום . שהוא חק לישראל וקובעין בו החדש הקב"ה דן בו עולמו ועל ימים שבין ר"ה ליוה"כ נאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב שראוי לכל אדם לפשפש במעשיו ולבקש מחילה על עונותיו ומפני זה נהגו להשכים בלילות באותם הימים ולהרבות בתפלות ותחנונים אולי יכפר הקב"ה עונותינו ביוה"כ כמו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם . ויש מתירין להתענות בשבת שבין ר"ה ליוה"כ ואין שיטת התלמוד כדבריהם שהשבת הוא כערב יוה"כ שאסור להתענות בו וכן יו"ט של ר"ה הרי הוא כשאר יו"ט של חג המצות ושל חג הסוכות שאין מתענים בהן אא"כ יושב ושונה או מתפלל כל היום כמו שביארתי בהל' יו"ט באורך בפ"ב :

לשון ריא"ז

ב כשם שתוקעים בשופר בר"ה כך אומרים פסוקים של מלכיות וזכרונות ושופרות אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם זכרונות שיבא לפני זכרונכם לטובה שופרות שתתנו לב ותצפו ליום הדין ולימות המשיח ובמה בשופר :

ג הטור כ' למה תוקעים מיושב קודם מוסף וחוזרים ותוקעים על סדר הברכות דכיון שעיקר התקי' על סדר הברכות למה מקדימים לתקוע מיושב כדי לערבב השטן (כו) [פי'] כדי שיתערבב מחמת התקיעה ראשונה שלפני התפלה ולא יקטרג בשעת התפלה ויש מפרשים שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשני והכי אית' בירושלמי בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל אומר שמא הסיא זימנא דשופר גדול כד שמע תניינות אומר ודאי מטא זימניה ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא אבל לעולם עיקר התקיעה הוא מעומד :

שיטת ריב"ב

לשון בני אדם. שאין אדם נודר אלא בלשון שהוא רגיל לדבר ובלשון בני אדם תשרי הוא ר"ה : מתני' כבני מרון . מפרש בגמ' : שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. בגמ' מפרש ליה : גמ' תרי דיני מיתדנא. קודם זריעתה וסמוך לקצירת תבואה שזורעין במרחשון היתה נידונית בפסח שעבר ועתידה ליהון פעם אחרת סמוך לקצירתה בפסח הבא וכן בכל שנה ושנה : שהפסח זמן תבואה הוא . שהתבואה נידוני' בו מפני שעצרת זמן פירות אילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני וכו' ולפי ששתי הלחם מתירין להביא ביכורים שהן באין משבעת המינין שאין מביאין ביכורים קודם הבאת שתי הלחם שהן בכורי קציר חטים ויש מפרשים דאזלא כמאן דאמר עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה :

הגהות הב"ח

(א) והוא הדין נמי כצ"ל : (ב) נ"ל הוא הדין נמי כו' :

חדושי אנשי שם

מהר"ן (א) אפשר לומר דר"ל ובמה תזכרו לפני לטובה בשופר הגדול וזה דוחק קצת ואפשר דר"ל ובאיזה זכות תזכו שיעלו זכרונכם לטובה בשופר בזכות שמקיימין מצות שופר אבל בספרי משמע בהדיא דר"ל שופר של חירות והביאו בפי' של מוסף דר"ס ·

המאור

המעשר אלא בשעת לקיטה לפיכך באנו ללמוד החומרא מדברי רבותינו שאמרו אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית וכשם שהלכו אחר לקיטה לשביעית לחומרא כך אחר לקיטה למעשר לחומרא ומה שאמרו בשעת לקיטתו עישורו עיקרו לענין חדש וישן בכל שני שבוע וה"ה למעשר שני ומעשר עני כברייתא דר"ש בן אלעזר ורבה גמר מינה אף לשנה שביעית בין להחמיר בין להקל ורב המנונא להחמיר בלבד ומצאתי מכתיבת ידי ה"ר משה ז"ל ורבותינו נמנו באושא אתרוג אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית פי' לחומרא כלומר אף אחר לקיטתו למעשר ואף לשביעית כגון בת ששית שנכנסת לשביעית וכל שכן דאזלינן בתר חנטה לחומרא כגון בת שביעית שנכנסת לשמינית ומוקמי לה אדינא בתר חנטה כדין אילן (א) והם ה"נ אזלי רבותי' לגבי מעשר לחומרא ומחמרי אפי' בשביעית הנכנסת לשמינית ולא מיבעיא בששית הנכנסת לשביעית דמוקמינן לה אדינא ורבה ורב המנונא מסתייעי מרבותינו דמשכחי דמחמרי במעשר מיהא כוותייהו כדמחמרי רבנן בעלמא בכולהו עניני מעשר בירקות ובעציץ שאינו נקוב א"א בביעור לא ס"ל כוותייהו דמחמרי ולא כהני דמקילי דהיינו ר"ש בן יהודה משום ר"ש ומוקמי' לה אדינא ופטרי בת ששית הנכנסת לשביעית כל חד וחד כטעמיה ומחייבי בת שביעית הנכנסת לשמינית וכולהו הני תנאי ואמוראי מודו דבשנים דעלמא דהוו כולהו דחיובא כגון שניה ושלישית אזלינן בתר

הקטן

חנטה ולא נחמיר בשני עישורין פי' נכון וישר זה מצאתי בכתב ידי הרב ז"ל ודבריו צריכין עיון דמ מינייהו דלאו כר"ג אזלי אלא כר"א מדקאמר דבשנים דעלמא אזלינן בתר חנטה ואפשר שהיתה דעתו של הרב לומר דלא מכרעי הני תנאי ואמוראי לא כר"ג ולא כר"א שהרי שניהם שוין בתורת שביעית שהאתרוג שיה לאילן וכי היכי דסליק טעמייהו דרבותי' לר"ג (ב) הם הכי נמי סליק לר"א שלא נחלקו ר"ג ור"א אלא במעשר של שאר שני שבוע אבל במעשר של שביעית דברי הכל מטילין אותו לחומרא אחר חנטה ולחומרא אחר לקיטה שלא להפקיע ממנו חובת מעשר כל עיקר :

[דף טו ע"ב] שתי בריכות ס"ד פי' שאם היו לו שתי בריכות דהיינו שתי חנטות ושתי לקיטות חנטה ולקיטה וחנטה ולקיטה זו אחר זו בדין הוא שנלך אחר לקיטה ולא אחר חנטה לר' נחמיה דס"ל דלקיטה עיקר ולא חנטה אפי' באילן אלא אימא כעין שתי בריכות כלומר בריכה אחת כעין שתים שהוא חונט כולו חנטה אחת ולבסוף הוה נלקט שתי לקיטות כעין פרכין פרכין שבאורז ושומשמין לפיכך לא הלכו בו אחר לקיטה והלכו בו אחר חנטה אבל אילן העושה בריכה אחת בשנה שנלקטו כולו כאחת כגון הדקלים והחרובים לקיטתו היא עיקר וה"ה לשתי בריכות גמורות זו אחר זו כגון חנטה ולקיטה חנטה ולקיטה זו אחר זו יה"ר שלמה ז"ל לא פירש כן :

יצאו ידי חובתן כשהן יושבין הוה ליה שלא בזמנו והסיק רבא לקמן בפרק ראוהו ב"ד [דף כח:] לעבור שלא בזמנו בעי כוונה אלמא לא תני דהכא נמי מתכוין למצוה הוא וקא עבר משום בל תוסיף ותירצו דלא שייך למימר בל תוסיף בעשות המצוה שתי פעמים וברכת כהנים נמי אפילו מברכין כמה פעמים ביום לצבור אין זה משום בל תוסיף אא"כ מוסיף ברכה משלו כגון אלהי אבותיכם יוסף עליכם וכיוצא בו וכן אם נטל הלולב וחזר ונטל הלולב ביום אחד או אכל מצה וחזר ואכל מצה כמה פעמים ביום אחד אין זה בל תוסיף וכן הניתנים מתנה אחת אם נתן באותה קרן אפילו מאה פעמים ליכא משום בל תוסיף וה"נ אם תקע וחזר ותקע אפילו מאה פעמים באותו יום ואפילו מתכוין למצוה ליכא משום בל תוסיף:

ואמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה. כתוב בהלכות גדולות לאו דאיקלע בשבת אלא דאיתיליד אונסא: **ואמר** רבי יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. ואפילו עתיד להרשיע לאחר זמן שנאמר באשר הוא שם ומצינו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנא' (ישעיה כא) משא בערב וכתיב לקראת צמא התיו מים שהיו מוציאים לקראת ישראל הגולים כל מיני מאכל מלוחים ונודות נפוחים וכו' כדאיתא התם אמר להם השעה הזאת צדיק או רשע אמרו לו צדיק אמר להם באשר הוא שם איני דן את האדם אלא לשעתו: **ואמר** ר' יצחק שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי. ועובר תחתיו שאומרים כלום ראוי הוא זה לעשות לו נס ומתוך כך מזכירין עונותיו: עיון תפלה. סומך על תפלתו ובוטח שתהא נשמעת והא דאמרינן בפ' גט פשוט (דף קסד:) על ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום וחד מנייהו עיון תפלה ההוא עיון תפלה דהתם לאו כעיון תפלה דהכא דאי הכי היכי קאמר דאין אדם ניצול ממנו בכל יום הרי כמה בני אדם שאין סומכין על תפלתם בכל יום אלא ההוא עיון תפלה דהתם היינו שאינו מעיין בתפלתו ומש"ה קאמר שאין אדם ניצול ממנה דליכא דמכוין כדבעי כדגרסי' בירושלמי דברכות א"ר חייא [א] אנא מיומי לא כוונית חד זמן אתאי למכוונא והרהרית בלבי ואמרי מאן עאל לגבי מלכא קדמיא ארקפתא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא רבי בון בר' חייא אמר אנא מנית דמוסיא אמר רבי מתניה אנא מחזיק טיבותא לראשי כד מטא למודים כרע גרמוי והיינו דאמרינן בפרק כל כתבי הקדש (דף קיח:) תיתי לי דקיימית עיון תפלה. והיינו דאמרינן בפרק מפנין (דף קכז.) ששה דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וחד מנייהו עיון תפלה כלומר שמעיין ומכוין בה: **ומוסר** דין על חבירו. כמו ישפוט ה' ביני וביניך שאומרים כלום ראוי הוא זה שיענש חבירו על ידו: שנאמר ויבא אברהם. הוא קבר אותה ואמרינן התם בפרק החובל (דף צג.) דלא אמרן אלא דאית ליה דיינא בארעיה דהוה ליה למיזל קמי דיינא מקמיה דלימא לקודשא בריך הוא אבל ליכא דיינא בארעיה לית לן בה ושרה נמי להכי איענשה משום דהוה לה דיינא והוה לה למיזל קמיה דהיינו בית דינו של שם א"נ הוה לה למימר לאברהם מקמי הכי דאע"ג דליכא דיינא מיבעיא ליה למימר לההוא פלניא מקמי דליעשויה להקב"ה דיינא עליה: **ואמר** רבי יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם. אלו הן: צדקה. כדכתיב (משלי י) וצדקה תציל ממות: צעקה. כדכתיב (תהלים קז) ויצעקו אל ה' בצר להם: שנוי מעשה. שב מרעתו דכתיב (יונה ד) באנשי נינוה כי שבו מדרכם הרעה וגו': שנוי השם. משנה שמו וטעמא דמילתא דשנוי השם גורם לו לעשות תשובה שיאמר בלבו איני אותו האיש שהייתי קודם לכן וצריך אני לתקן מעשי: שינוי מקום. מאברהם שלא זכה לבן עד ששנה מקומו והלך לארץ ישראל ושינוי מקום היינו טעמא לפי שכשאדם גולה ממקומו לבו נכנע ואידך דלא חשיב ליה שינוי מקום אמר לך זכותא דארץ ישראל גרמא ליה: **צדיקים** גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. מדקאמר בינונים משמע דצדיקים דקאמר היינו שזכיותיהם מרובים מעונותיהם ורשעים דקאמר היינו שעונותיהם מרובין מזכיותיהן ואי הכי קשיא טובא דהא כמה צדיקים שזכיותיהם מרובים מעונותיהם נכתבים למיתה וכמה רשעים שעונותיהם מרובים נכתבים לחיים אלא עיקרן של דברים כמו שכתב רבי ישעיה הזקן מטראני ז"ל דצדיקים ורשעים בדין זה קאמר שאותן בני אדם שזוכין בדין מחמת איזה זכות מיקרו הכא צדיקים גמורים שצדיקים גמורים הם בדין זה ואע"פ שעונותיהם מרובין מזכיותיהם כיון שהם זוכין בדין לפי שמדתו של הקב"ה נותנת לשלם שכר בעולם הזה (ג) אי זה זכות שעשו וכן נמי צדיקים שזכיותיהן מרובים מעונותיהן כיון שהן מתחייבין בדין ואפילו מפני עבירה קלה שעשו לגבי דין זה רשעים מיקרו וכדכתיב (דברים כה) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע דהיינו צדיק ורשע לאותו דבר ובינונים היינו אותן בני אדם שמשפט שלהם מעוין ושקול מר"ה שהן תלויין ועומדים עד שהן מכריעין עצמם לזכות או לחובה מר"ה עד יוה"כ וכ"כ הרמב"ן ז"ל בשער הגמול דצדיקים ובינונים ורשעים דקאמרינן הכא בדין זה קאמר ומיהו הא דאמרינן לקמן שלש כתות ליום הדין וכו' הנהו צדיקים ורשעים ובינונים כפי כל מעשיהם קאמר: **תנן** התם בקדושין (דף לט:) מטיבין לו. בהאי עלמא: ונוחל את הארץ. חיי עולם הבא: **ת"ר** לעולם יראה אדם את עצמו וכו' כאילו כל העולם תלוי בו. שאפשר שכל העולם כולו שקול כמחצה צדיקים וכמחצה רשעים ומעשיו שקולין מחצה על מחצה: עשה מצוה אחת. נמצאו זכיותיו מרובין ונמצא צדיק ועל ידו הוכרע כל העולם להיות רובן צדיקים: וכו'. האי צדיק שמרד באחרונה. כמחצה עונות וכמחצה זכיות. ולמה אבד את הראשונות: בתוהה. ומתחרט על הטובה שעשה: **תניא** ב"ש אומרים ג' כתות הן ליום הדין. לאחר תחיית המתים והוא שכתוב עליו יום ה' הגדול והנורא: אחת של צדיקים גמורים. דאית להו רובא זכיות: ואחת של רשעים גמורים. רובא עונות: ואחת של בינונים. מחצה על מחצה:

תורה אור | נר מצוה

°ואמר ר' יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין לה בסופה מאי טעמא דלא איערבב שטן וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה שנאמר °כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם ואמר רבי יצחק שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו דאמר רבי חנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמ' °ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וכתיב °ויבא אברהם לספוד וגו' וא"ר יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן צדקה צעקה שנוי השם ושנוי מעשה ויש אומר אף שנוי מקום. וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר °מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת בעי למיזל אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן שלשה ספרים נפתחים בראש השנה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים ושל רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה ושל בינונים תלוים ועומדים מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבין למיתה: תנן התם בקדושין* כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין את ימיו ואינו נוחל את הארץ וקא פריש רב יהודה (א) הכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו וכו'. *תנו רבנן לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר °וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא א' שחטא זה איבד ממנו טובה הרבה ר"א בר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו לפיכך צריך אדם שיראה עצמו כאלו כל העולם תלוי עליו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה שנא' וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחיד שחטא זה איבד ממנו ומכל העולם כולו טובה הרבה ר"ש בן יוחאי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד את כל הראשונות שנאמר °וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע שנאמר °ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וליהוי כמחצה זכאי ומחצה חייב ארשב"ל בתוהה על הראשונות °תניא בית שמאי אומרים שלש כתות הן ליום הדין אחת של צדיקים גמורים ואחת של רשעים גמורים ואחת של בינונים צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר

רש"י

מחכבין את המצות (ג): של אותה שעה. ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן: שנאמר באשר הוא שם. ומצינו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית בניך בצמא וכו' אמר להם באשר הוא שם איני דן את האדם אלא בשעתו: קיר נטוי. ועובר תחתיו מזכירין עונות שאומרים כלום ראוי לעשות לו נס ומתוך כך נבדק: ועיון תפלה. סומך על תפלתו ובטוח שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: ומוסר דין. כמו ישפוט ה' ביני וביניך אומרים כגעליו כלום ראוי זה שיענש חברו על ידו: ויבא אברהם. הוא קבר אותה: שינוי מעשה. שב מרעתו וכולהו מפרש בגמרא מקראי: צעקה. דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם: צדקה. שנאמר וצדקה תציל ממות: שינוי השם. דכתיב לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה וכתיב וברכתי אותה: ושינוי מעשה. דכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם ה': אף שינוי מקום. שנא' לך לך מארצך והדר ואעשך לגוי גדול: שלשה ספרים. ספרי זכרון של מעשה הבריות: ליום הדין. כשיחיו המתים: רשעים גמורים. רוב עונות: בינונים. מחצה של מחצה

תנפלפין

שיטת ריב"ב

קיר נטוי. העובר תחתיו מזכירין עונותיו שאומרין כלום ראוי הוא זה לעשות לו נס ומתוך כך מזכירין עונותיו: ועיון תפלה. סומך על תפלתו ובטוח הוא שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: ומוסר דין. כמו ישפוט ה' ביני וביניך שאומרין כלום ראוי הוא זה שיענש חבירו על ידו: שנוי מעשה. שב מרעתו: לחיים. לחיי העולם הבא: ליום הדין. כשיחיו המתים: רשעים גמורים. רובא עונות: בינונים. מחצה על מחצה:

הגהות מא"י

[א] אמר ר' חייא רובא לא כוונית חד זמן בעי למכוונא וכו' ואמרי מאן צייל קומי מלכא קדמיה ארקלתא או ריש גלותא כו' דכד הוה מטי מודים כרע גרמויה וכו' כצ"ל:

כתב הטור רמז לדבר אין שטן ואין פגע רע אשי תיבות שופר פי' כשיש שופר אין שטן ואין פגע רע:

[דף רט ע"א]

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' תשובה:
ב סמג עשין סי' טו:
ג מיי' פ"ג מהלכות ת"ת:
ד מיי' פ"ג מהל' תשובה סמג עשין ג ית:

מלפלפין. לועקין ובוכין מיסוריהן שעה אחת ועולין : מטה כלפי חסד. הואיל ומחצה על מחצה הן מטה את ההכרע לכף זכות ואין יורדין לגיהנם ועליהם נאמרה כל הפרשה כולה : דלותי ולי יהושיע. כדדרשינן בגמרא אף על פי שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע :

בינונים דקא אמרי בית הלל וכו' ומאי היא קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם. והוא הדין לשאר מצות עשה שבגופו שלא קיימן מעולם כגון שלא קרא קריאת שמע ולא בירך על המזון אחריו מעולם וכתב ר"ת ז"ל דדוקא בשנמנע מלהניחם מחמת שהמצוה בזויה בעיניו אבל אם ירא להניחם מחמת שתפילין צריכין גוף נקי והוא ירא שמא לא יוכל להזהר בהן אין זה בכלל פושעי ישראל בגופן ותניא במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפילין ואפשר דטעמא דמלתא משום דהעוסק במצוה פטור מן המצו' א"נ שהעוסק בתורה א"ל אות שדברי תורה הן עליו לאות :

אבל שעונותיהן מרובין מזכיותיהן וכו'. וא"ת והא ברישא דהך ברייתא משמע דכל היכא דאיכא רובא עונות אף ע"ג דלית בהו עון פושעי ישראל בגופן לית להו תקנתא כלל דהא תני דרשעים גמורים דהיינו רוב עונות נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם ומשמע דנידונים שם לעולם מדמייתי קרא דכתיב ואלה לדראון עולם י"ל דלעולם לאו דוקא אלא י"ב חדש בלבד ואח"כ עולין כדאמרי' בעדיות משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש אבל הני שעונותיהן מרובין ובכללן עון פושעי ישראל בגופן חמיר דינייהו טפי דלאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת: **אבל** המינין. שאומרים שתי רשויות הן: והמסורות. שמוסרין ממון ישראל לנכרים : ואפיקורסין. מבזה ת"ח : ושכפרו בתורה. שאומרים אין תורה מן השמים : ושפירשו מדרכי צבור. כתב רש"י ז"ל דלא גרסי' ליה דהיינו כל הני דלעיל והך מתניתא בסדר עולם וה"ג לה התם מי שפירשו מדרכי צבור כגון המינין והמסורות. אבל הרב אלפס ז"ל גרים ליה וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תשובה הפורש מדרכי צבור אע"פ שלא עבר עבירה אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן ולא נכנס בצרתם ולא מתענה בתעניתם אלא הולך בדרכו כאחד מעמי הארץ וכאילו אינו מהם אין לו חלק לעולם הבא וכתב הר"ז ז"ל דכל ה"מ דוקא שמתו בלא תשובה : **נושא** עון ועובר על פשע. בעי בגמרא לב"ה דאמרי ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי אלעזר אמר כובש שנאמר יכבוש עונותינו רבי יוסי ברבי חנינא אמר נושא שנאמר נושא עון ועובר ודרבי יוסי ניחא מדר' אלעזר: **נושא** עון ועובר על פשע תנא דבי ר' ישמעאל. ור"א הוא דפרים מעביר ראשון ראשון וכך הוא המדה פירשה הרב אלפסי ז"ל בהלכות וכתב בה עוד פירוש אחרון לגאון והדברים סתומים מה הפרש יש בין שני הפירושין ולא ראיתי (א) לאחד ממפרשי ההלכות שפי' בזה כלום וזהו דעתי כי לפירוש ראשון של רב אלפסי ז"ל שהוא מפרש דכי קאמר תנא דבי ר' ישמעאל וכך הוא המדה קאי אמאי דכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והיינו שהקב"ה מוחל ג' עונות ראשונים וכדתניא פ' בתרא דיומא (דף פו:) (ח) תניא ר' יוסי בר"י אומר עובר אדם עבירה אחת מוחלין לו פעם ראשונה ושניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו ולפי' זה ע"כ כי אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות בר מג' ראשונות הנך ג' ראשונות מיחשב בהדייהו דלא מלינן למימר דכל היכא דאיכא רובא עונות ואפי' בהדי ג' ראשונות דכ'מא דמתחשבי

תורה אור

לאלתר לחיי העולם הבא ורשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנא' °ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם בינונים שעונותיהם וזכיותיהם שקולין יורדין לגיהנם *ומצפצפין ועולים שנאמר °והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב ועליהם אמרה חנה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ובה"א ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד °אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני ועליהן נאמרה כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע בינונים דקאמרי ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד דוקא שאין בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן ומאי ניהו קרקפתא דלא א מנח תפילין מעולם אבל אם בכלל מחצה עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בו י"ב (א) חדש לאחר י"ב חדש מצפצפין ועולין כדכתיב והבאתי את השלישית באש וגו' ועליהן אמרה חנה ה' ממית ומחיה וגו' אבל מי שעונותיו מרובין מזכיותיו ובכללן עון פושעי ישראל בגופן (א) והן עוברי עבירה כגון עריות יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' °ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם אבל המינים והמומרים והמסורות ואפיקורסין ושכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפרשו מדרכי צבור ושנתנו חתיתם בארץ החיים והן הפרנסין המטילין אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורות שנאמר °ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' אמר רב יהודה אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן ת"ח שנאמ' °לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב : °נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה פי' אדם ישר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדתו של הקב"ה שלא לחייבו מתחלה כדכתי' °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשיב בהדיהו : (ב) פ"א לגאון וששאלתם הא דתנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק הא דרבי ישמעאל קיימא באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר חמורות ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלו ובתורת צדיקים הוא ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שעה שימות באותה שעה מחשבין אם זכיותיו (ג) מרובין מאותן העונות הרי עברו עונותיו ראשון ראשון ואינן חשובין עליו ודומה כאילו לא עשאן אבל אם גברו אותן עונות ונמצאו (ג) מעשיו כולן כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל א' וא' נחשב וזו היא המדה המנויה בדרכי ה' ב וזהו פירוש מדה ששית של י"ג מדות שבפרשת ויעבור. ורב חסד בה"א מטה כלפי חסד (ד) ופי' רבי *יוחנן מעבירו קי"ל דה"מ כולהו בזמן שמת בלא תשובה אבל אם מת בתשובה אין מזכירין לו שום דבר מעונותיו שנאמר °ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל על כל עונותיו ונותנו במחיצתן של צדיקים

אמר

(דניאל יב · זכריה יג · ש"א ב · תהלים קטז · מלאכי ג · ישעיה סו · איוב לז · מיכה ז · איוב לג · יחזקאל לג)

רש"י

מחלה: דלותי. אע"פ שדלה אני מן המצות כגון בינונים שזכיותיהן אין מכריעין לי יהושיע להטות כלפי חסד : ומלפלפין. לועקין ובוכין מתוך יסוריהן ובוכין שעה אחת ועולין : ונצרפתים. שימרקו ביסורים את עונם : מטה כלפי חסד. הואיל דמחלה על מחלה הן מטה (ה) הקבוע לצד הזכות ואין יורדין לגיהנם : המינין. שהפכו דברי אלהים חיים לרעה : והמסורות. מלשינים שמוסרין ממון של ישראל בידי עובדי כוכבים : אפיקורוס. המבזה ת"ח : ושכפרו בתורה. שאמרו אין תורה מן השמים : מדרכי צבור. מדרכי ישראל : שנתנו חתיתם. מפרש לקמן : ועון עצמו אינו נמחק. פירש רי"ף מה שפי' ורבינו ס"י פי' (ו) בלשון אחר : [עון ראשון הבא ליתן בכף] נושא. מכריע בכף מאזנים מעבירו ושומטו שאם היו מחלה על מחלה כיון שחסר אחת יכרעו הזכיות עכשיו ועון עצמו מונח (ז) ואם היו מחלה על מחלה נמצא דרובא עונות הוו בהדי אותו עון ומיחשב בהדי' למנות עם

שלטי הגבורים

א סמ"ג עשין ג' פירש בשם ר"ת דקרקפתא דלא מנח תפילין ה"פ כגון שנמנע מהפילין משום מרד וכזוי מצוה ורבינו כתב דפי' שלא הניח תפילין מעולם וכתב סמ"ג ויש להשיב על דבריו שהיה לו לומר דלא מנח תפילין :

ריא"ז

נד"א בשלא היה בכלל מחצה עונות עון פושעי ישראל בגופן כגון שלא הניח תפילין מעולם אבל אם בכלל מחצה עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ומלפלפין ועולין שנאמר והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף הכסף וגו' : כתב הרא"ש ז"ל רב אלפס גורס קרקפתא דלא מנח תפילין לעולם אבל בספרים לא נמצאת גירסא זאת אלא קרקפתא דלא מנח תפילין ופר"ת הנמנע מתפילין בשביל שהמצוה בזויה עליו ואומר מה תועלת יש ברצועות הללו אבל אם ירא להניח תפילין משום דבעי גוף נקי כדאמרי' בפ' במה טומנין תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים והוא ירא שמא לא יזהר בקדושה ובטהרה אע"ג דעבירה היא דקאל יכול ליזהר בשעת ק"ש ותפלה מ"מ לא מיקרי בהכי פושעי ישראל בגופן: בהא דאמר ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא לאחר שיחטא האדם כתב הרא"ש ז"ל וא"ת מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא וי"ל אע"פ שגלוי וידוע לפניו שסופו לחטוא מתנהג עמו במדת רחמים כאשר הוא שם א"נ קודם שיחטא בע"ז ואע"פ שכבר חשב לעבדה, ומחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה כדכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם אפ"ה מתנהג עמו במדת הרחמי' קודם שיחטא וכשיחטא מצרף המחשבה עם המעשה ואומר ר"ת דשני שמות הראשונים שתי מדות כדדרשינן לה הכא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא אם שב. אל ג' רחום ד' וחנון ה' ארך אפים ו' ורב חסד ז' ואמת ח' נוצר חסד לאלפים ט' נושא עון י' ופשע י"א וחטאה י"ב ונקה י"ג דעון ופשע וחטאה שלשה ענינים הן כדאמרי' בפ' אמר להן הממונה דעונות הן זדונות פשעים אלו המרדי' חטאות אלו השגגות ובמגילת סתרים דרבינו נסים גאון אינו מונה השם הראשון שיש פסיק בין שני השמות והכי קאמר קרא ויקרא הקב"ה שמו ה' קריאת ה' אל רחום וחנון וקא חשיב נוצר חסד לאלפים בשתי מדות דנוצר חסד היינו מדה אחת ולאלפים מדה אחרת דמדה טובה מרובה על מדת פורעניות חמש מאות דבמדת פורעניות כתיב על רבעים ובמדה טובה כתיב לאלפים ולא נהירא לי כלל דלמה לי למכתב ויקרא ה' הא כתיב ויעבור ה' על פניו ועליה קאי ויקרא ומה לו להזכיר השם אחרי ויקרא ועוד נוצר חסד בלא לאלפים אינה מדה דאפי' הרעה הוא נוצר על רבעים וכל המדות מדות ויתור הם וכן נהוג לאומרן בכל גלות ישראל שהחזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וחנון וגו' ולדברי הגאון היה לו לחזן לומר ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ולקהל להתחיל ה' אל רחום וגו' אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך :

שיטת ריב"ב

ומצפצפין ועולים. לועקים ובוכין מיסוריהן שעה אחת ועולין : מטה כלפי חסד. הואיל ומחצה על מחצה הן מטה את ההכרע לכף זכות ואין יורדין לגיהנם: אפיקורוס. מבזה תלמידי חכמי' :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) עיין תשובת מהר"ם אלשקר סי' ל"ה מ"ש על זה :

הגהות חו"י

(א) נ"ב באשר"י כ' בזה בשתם מצלצלין ועולין וברובא עונות בלא פושעי בגופן כתב דנידון בה י"ב חודש ועולין ותמה אני דהרי"ף לא איירי כלל מחלוקה זו. [ובא"ב סגי' אבל אם בכלל מחלה עונותיה' עון פושעי ישראל בגופן מצלצלין ועולין כדכתיב כו'] : (ב) נ"ב עי' כל זה בספר עשרה מאמרות מ"א מחקור דין פ' ה ו ז ח :

הגהות הב"ח

(א) וכן פושעי אומות העולם וכן עוברי כו' כנ"ל: (ב) נ"ב לאו דוקא מרובין אלא אפי' שקולין נמי רב חסד מטה כלפי חסד דכך היא המדה כמו שכ' בסוף דבריו אבל אם גברו אותן עונות כו' שנמצא דדוקא רובן חובות דנין אותו על כל חטאיו אבל בשקולין הן נחשבים כלדיקים שזכיותיהן מרובין שנמחלין העונות לגמרי ונראה שלענין

זה מהני ליה ההעברה שכיון שהעביר מהם תחלה הגלות נמצא שלסוף בשעת מיתה כששוקלין אותן אע"פ שבהצטרף הראשונות היו שקולין מ"מ עכשיו שהעביר אותם כף הזכות מכרעת וזהו רב חסד שע"י העברת הראשונות מכרעת כף הזכיות ואפשר שלכך כתב אם זכיותיו מרובין ודו"ק : (ג) נ"ב משמע מלשונו דמאי דקאמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות אפי' בהדי הראשונות ותימה א"כ העברה זו מה טיבה כיון שלסוף גם הם נחשבים ונראה דהעברה זו מהניא להיכא שגם בהצטרף הראשונות יהיו מעשיו שקולים שנמצא שע"י שהעביר הראשונות כף הזכיות מכרעת וזהו שאמרו ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד וכן משמע מדברי הראב"ד בהשגות פ"ה ועוד נ"ל דמהני ליה אף בעוה"ז דכשם שדנים את האדם על כל מעשיו בשעת מיתה ושוקלין הזכיות והעונות כדתני ג' פעמים ליום הדין כך בכל שנה ושנה כדר' כרוספדאי א"ר יוחנן ג' ספרים נפתחים בר"ה כו' והנה ע"י מדה זו שמעביר הקלות ובתורת צדיקים הוא הוא נכתב בכל שנה ושנה לחיים עד שלסוף בשעת מיתה שוקלין כל מעשיו אף הראשונות הקלות ונראה דלדעת הגאון לאו דוקא ג' וג' הוא מעביר אלא אפי' ד' וה' או יותר נמי מעביר דעיקר הטעם הוא מאחר שהוא ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר חמורות אין לדקדק עליו אם עושה עונות קלות לעתים וכולם עומדים לנד אחד עד שעת מיתתו שאז שוקלין כל הזכיות והעונות שעשה מעולם בין קלות בין חמורות שלא עשה עליהם תשובה ומאי דקאמר בפ' בתרא דיומא ג' מוחלין רביעית אין מוחלין הוא ענין אחר ובדין של עוה"ז שבכל שנה ושנה קאמר דבתחלת מעשיו של אדם מיד שחטא הראשון והשני והשלישי שיזדמנו לידו אם עשה מהן תשובה אע"פ שהן מן החמורות שצריכים יסורין ויוה"כ למרק אפ"ה נמחלין לגמרי ע"י התשובה לבד וכ"כ הראב"ד בהשגות והוא ע"פ דעת הגאון ודלא כהרמב"ם שתפס שיטת הרי"ף ע"ש : (ד) פירשה תנא דבי רבי ישמעאל מעביר כנ"ל : (ה) נ"ל ההכרע : (ו) בלשון אחר נושא מכריע בכף מאזנים : מעביר ראשון ראשון. ראשון עון שבראשונה הבאים לאתם בכף מעבירו כו' כנ"ל : (ז) נ"ל שאם : (ח) נ"ב איכא למידק שסברי הרי"ף לקמן בפ' בתרא דיומא כתב דברייתא זו דוקא בצבור. אבל ביחיד ב' מוחלין ג' אין מוחלין וכיון דהרי"ף כתב דבריו פה ביחיד כמ"ש אדם ישר ותמים כו' א"כ לא ה"ל להר"ן ז"ל להביא הברייתא דרביעית אין מוחלין לו דאיירי בצבור אלא ה"ל להביא אידך ברייתא דג' אין מוחלין לו דאיירי ביחיד ונראה בעיני דהר"ן ז"ל לא היתה כוונתו פה רק לבאר ההפרש בין פי' הרי"ף לפי' הגאון דלהרי"ף מה שמעביר ראשון ראשון נמחל לגמרי ובזה נסתייע מהברייתא דיומא וקטע בלישניה הברייתא דאיירי בצבור שהובאה בתחלת הסוגיא ולא חש לדקדק להביא הברייתא דאיירי ביחיד כיון דכל עיקר כוונתו אינו אלא להביא ראיה במה שמעביר נמחל לגמרי אין הפרש לענין זה בין יחיד לצבור ועוד נראה לפרש דהר"ן אינו גורס בפ' בתרא דיומא כגירסת הרי"ף אלא כגירסתנו בגמ' רביעית אין מוחלין לו ישיב על שלשה פשעי מואב כו' ואומר הן כל אלה יפעל אל כו' מאי ואומר וכי תימא ה"מ בצבור אבל ביחיד אין מוחלין לו ת"ש הן כל אלה וגו' דלפי גירסא זו בין בצבור בין ביחיד רביעית אין מוחלין אלא שפי' זה נראה דוחק שהר"ן ז"ל בא לפרש דברי הרי"ף על פי גירסתו דלא כגירסת הרי"ף הלכך הראשון נראה עיקר :

דמתחשבי כולהו דאי הכי מאי איכא בין עונות ראשונים להנך בתראי אי איכא רובא זכיות [אפילו בתראי לא מתחשבא ואי מחלה על מחלה] הא קי"ל דרב חסד מטה כלפי חסד ואפילו בהנך בתראי ואי איכא רובא עונות הא אמרת דאפילו תלתא קמאי מיחשבי ומאי וכן היא המדה דאמרי' מדכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים (ו) אלא ודאי כי קאמר רבא [ועון עצמו אינו נמחק] דאי איכא רובא עונות מיחשבי בהדיה הייתו אי איכא רובא מג' ואילך אבל לפירוש אחרינא לגאון שפי' שכך היא המדה קאי ארב חסד מטה כלפי חסד כי קאמר ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות ואפילו בהדי ג' עונות ראשונים מיחשבי כולהו דלפירושא דגאון ז"ל לא הוזכר כאן קולא בשלש עונות ראשונים כלל והרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות תשובה (ז) תופס דרכו של הרב אלפסי ז"ל: **וכתב** הרב אלפסי ז"ל שזו היא מדה ששית משלש עשרה מדות. ונראה מדבריו שאינו מונה ה' ה' שתי מדות וכן פי' רבינו נסים ז"ל דהשם הראשון הוא ספור דברים וה"ק ויקרא ה' י"ג מדות (ח) ונמצא חסד זו מדה אחת ולאלפים מדה שנית דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אבל ר"ת ז"ל כתב דשני שמות הראשונים שתי מדות הן כדדרשינן בגמרא אני הוא קודם שיחטא ואני הוא לאחר שיחטא וישוב כלומר שמרחם קודם לכן ולאחר מכן: **אמר** רבא כל המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערין אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות אין מעבירין על האוכלין כלומ' שלא יניחם וילך: מעבירין לו על כל פשעיו. שאין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מניחתן והולכת: **ומיהו** תלמיד חכם דמבזו יתיה כל היכא דלא מפייסי ליה מיבעי ליה למינקט מילתא בליביה משום כבוד תורה דאמרי' ביומא בפ' בראשונה (דף כג.) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר איבה כנחש אינו ת"ח דכי כתיב לא תקום ולא תטור בממון הוא דכתיב כדאיתא התם ואקשינן מדתניא הנעלבים ואינם עולבין שומעין חרפתן ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ומפרקינן לעולם דנקיט ליה בליביה ומקשי' והא אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומפרקי' ההוא דמפייסי ליה ומפייס. אלמא כל היכא דלא מפייסי ליה בעי למנקט בליביה והא דאמר בפרק בני העיר (דף כח.) מימי לא עלתה עמי קללת אדם על מטתי כי הא דמר זוטרא חסידא כי הוה סליק לפורייה הוי שרי ומחיל לכל דמצערון ליה משמע אע"ג דלא מפייסי ליה ההיא דמצערו ליה ולא מבזו ליה א"כ דמבזו ליה בנגעא דליכא בזיון תורה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות ת"ת: **מלמד** שנתעטף. כך הראהו הקב"ה למשה במראית הנבואה: ברית כרותה לי"ג מדות. שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינם חוזרים ריקם: הנה אנכי כורת ברית. על האמור למעלה: בינתים. בין ר"ה ליוה"כ: שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי. גזר דין דעלי דצבור הוא כיון דנפקי רבים מיניה דהא כוליה זרעיה קא לייט: ור' יצחק אמר יפה צעקה לאדם. דאפילו היכא דלא מקרע גזר דין ממעטת את הפורענות: ויחיד אימתי. מצוי לו דכתיב בהמצאו: כבני אימרנא. שמונין אותן למעשר ויוצאין בזה אחר זה בפתח קטן שאין שנים יכולין לצאת כאחד: כמעלות בית חורון. שהדרך קצר ואין יכולין שנים לילך זה בצד זה: **מתני'** על ששה חדשים שלוחין יוצאין מפני הפסח. הולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות אבל על סיון מפני עצרת לא צריך דבספירת העומר תליא מלתא: ועל אב מפני התענית. והולכין כל שמונה ימים חוץ מן השבת: ועל אלול מפני ר"ה. מודיעין מתי קדשו ב"ד אלול ועושין ר"ה ביום ל' באלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק בידם שמא יעברוהו ב"ד (ט) א"א לדעת על כרחין הולכין אחר רוב השנים ואם לא ידעו מתי מתחיל לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדים. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכים עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעין אותם אם עברו ב"ד את אלול אם לאו כדי שלא יהא לבן נוקפן ביוה"כ ובסוכות: פסח קטן. פסח שני לטמא וכשהוא בדרך רחוקה בראשון: **ומקשי'** בגמ' וליפקו נמי אתמוז ואטבת דאמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מאי דכתיב צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה אלא לאו הכי קאמר בזמן שיש להם שלום יהיה לששון ולשמחה אין שלום צום אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה כלומר שאין העובדי כוכבים תקיפה על ישראל יהיו לששון ולשמחה כלומר שאסורים בהספד ובתענית יש גזירה יש צום אין גזירה ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין. פירוש וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחין עלייהו ומקשי' אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר ט"ב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר: **ודאמרי'** הכא דהני שאר צומות בר מט"ב ברצו תליא מסתברא דאפילו הורגלו להתענות לא אמרינן דשויניהו עלייהו חובה דהא מדאקשי' וליפקו נמי אתמוז ואטבת משמע שהורגלו להתענות בהם ואפ"ה מסקינן דרצו אין מתענין וליכא למימר דכיון דמעיקרא ברצו תליא מלתא אע"ג דהשתא קבלינהו חובה לא חמירי כולי האי דליפקו שלוחים עלייהו דהא איתא דחובה ניהו אמאי לא אלא ודאי כדאמרן ולפי זה האידנא הנך צומות בר מט"ב ברצו תלו אלא שהרמב"ן ז"ל כתב בספר

אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמ' נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע *ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור [א] והראה למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם אמר רב יהודה אמר רב ברית כרותה לי"ג מדות שאין חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך וגו' ואמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר ושב ורפא לו איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין של אדם מיתיבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד הא בצבור גזר דין דיחיד לא מיקרע אבל גזר דין דצבור מיקרע *וגזר דין דצבור מי מיקרע (א) כתוב אחד אומר כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי וכתוב אחד אומר כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית מאי לאו כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד לא אידי ואידי לאחר גז"ד ולא קשיא כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כאן בגז"ד שאין עמו שבועה כדאמר רשב"נ א"ר יונתן מנין לגז"ד שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם אמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה ר' יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין כתוב אחד אומר כה' אלהינו בכל קראנו אליו וכתוב אחד אומר דרשו ה' בהמצאו וגו' התם ביחיד ויחיד אימת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו י' ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים: בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון: מאי כבני מרון הכא תרגומו כבני אימרנא רבי שמעון בן לקיש אמר כמעלות בית(ג) חורון: **מתני'** על ששה חדשים השלוחים יוצאין על ניסן מפני הפסח על אב מפני התענית על אלול מפני ראש השנה א על תשרי מפני תקנת המועדות על כסליו מפני החנוכה ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן:

גמ'

מיכה ז' / שמות לד / שם / ישעי' ו / דף יח. / ירמי' ד / שם / ש"א ג / דברי' ד / ישעיה נה / תתקמ"ג

רש"י

הרשעים גמורין: המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערים אותו ומניח מדתו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות אין מעבירין על האוכלין מניחן והולך: מעבירין לו על כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת אחריהם אלא מניחתו והולכת: אין חוזרות ריקם. שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אין חוזרות ריקם: הנה אנכי כורת ברית. על האמור למעלה: בינתים. בין ר"ה ליוה"כ: אימרנא. כבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין בפתח אחד קטן זה אחר זה שאין שנים יכולין לצאת כאחד: כמעלות בית (ג) חורון. שהדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך: **מתני'** שלוחים יוצאין. כשקדשו בית דין את החדש ומודיעים לגולה יום שקדשו: מפני הפסח. והולכים השלוחים עד הפסח חוץ מן השבתות: ועל אב מפני התענית. והולכים כל ח' ימים חוץ משבת: על אלול מפני ר"ה. ומודיעים מתחילת אלול ועושין ר"ה ביום ל' של אלול (ד) ברוב שנים דאין אלול מעובר ואע"פ שספק (ה) בידם שמא יעברוהו ב"ד וא"א לדעת על כרחך הולכין אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי מתחיל אלול לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשוהו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעים אם עיברו ב"ד אלול אם לא כדי שלא יהא לבו נוקף ביום הכפורים וסוכות:

מגילת

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א אין קובעין יו"ט של ר"ה קודם חידוש הלבנה לעולם והוא הנקרא מולד ואפי' ביום המולד אין קובעין אא"כ עברו אחר המולד ו' שעות כגון שהיה המולד קודם חצי היום שא"א שתראה הלבנה בסוף ו' שעות בו ביום אבל אם היה המולד בחצי היום או אחר חצי היום שאין עוברים עליו ו' שעות בו ביום אין ראוי לקבוע בו יו"ט לפי שאין הלבנה נראית אחר המולד עד שש שעות וכן כל החדשים כולן אין קובעין ר"ח למנות ממנו ימי החדש קודם חידוש הלבנה וכך אנו נוהגין בזמן הזה שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים מלמד שהראה הקב"ה למשה הלבנה בחדושה ואמר לו כזה ראה וקדש ומ"מ נקרא חדש על שם חדוש הלבנה. אין חדושה של לבנה פחותה מכ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים לפיכך אנו עושין החדשים אחד מלא של שלשים יום ומקדשים יום שלשים ואחד חסר של כ"ט יום ומקדשין יום ל' והרי יש בין שניהם ס"ט ומחצה ואין עושין לעולם חדש פחות מכ"ט ולא יותר על ל' ומפני תשצ"ג שיש יתירות בכל חדש על כ"ט ימים ומחצה מעברין לפעמים א' מן החדשים [החסרים] עד שיהיו בשנה ז' חדשים מלאים וה' חסרים. משבטל ב"ד הגדול אין קובעין ע"פ הראייה אלא יש חשבון ידוע לכל בני הגולה שתקנו להם חכמים הקדמונים וקובעין כולם ע"ד א' ועושין כל החדשים א' מלא וא' חסר ונמצא ימות השנה שנ"ד ונמצא בין יו"ט ראשון של ר"ה זו ליו"ט של ר"ה של שנה האחרת ד' ימים שהרי כל ימות השנה כלין ז' ז' ונשארים ד' ימים ובשנה מעוברת עושין חדש העיבור חדש מלא שהוא ל' יום וכשכלין ז' ז' ישארו מחדש העיבור ב' ימים ומכל שנה נשארים ד' הרי ו' ימים ונמצא בין ר"ה זו לר"ה הבאה ו' ימים ויום ר"ה של שנה זו תן המנין ושל שנה הבאה אינו מן המנין ולמה עושין חדש העיבור חדש מלא לפי שכשאתה מחשב ימי י"ג חדש שבכל חדש הוא כ"ט ימים ומחצה ותשצ"ג חלקים כמשפטו כולן כלין ז' ז' וישאר תמנית שלהם המשה וכ"א שעה ותקפ"ט חלקים סימן לדבר הכ"א תקפ"ט והם השרים מו' ימים דבר מועט ואותו החסרון משתלם בשאר השנים לפי הסדר שאנו עושין בשנים הפשוטות והמעוברות כמבואר בקונט' הראיות בסוף כל כ"ח שנים התקופה חוזרת על מכונה ותהיה תקופת ניסן בתחלת ליל ד' כמו שהיתה התקופה הראשונה לפיכך אם שבת אדם התקופה שבימיו יחשוב כל השנים מבבריאת העולם ועד שנה שעומד בה ולא תהיה אותה השנה מן המנין ויוליך כל אותן השנים כ"ח כ"ח ואותן השנים שנשארו בידו ולא הגיעו לכלל כ"ח יקח מכל שנה יום ורביע ויחשוב אותן הימים ויוליכם ז' ז' ואותן הימים הנשארים שלא הגיעו לכלל ז' יוסיפם על התקופה הראשונה שהוא לד"א ובמקום שכלים אותם הימים ו[ה]רביעית שבידו שם נופלת תקופת ניסן שעומד בה ועל דרך זה ידע היום שתקופת ניסן נופלת בו אבל לא ידע מזה החשבון בכמה בחדש ואם ירצה יקח כל היתרון שעודפין שנות החמה על שנות הלבנה שהוא י"א ותפ"ה לכל מחזור של י"ט שנים ויחשוב כל אותו היתרון עד שנה שהוא עומד בה ויוליך מאותו היתרון ז' ימים וט' שעות ותרמ"ו חלקים לפי שהתקופה הראשונה של ניסן קדמה למולד של ניסן ז' ימים ט' שעות תרמ"ו חלקים ומה שישאר בידו מאותו היתרון יוסיף אותו על מולד ניסן וימצא תקופת ניסן לפי שהתקופות אנו מונים מניסן ולפיכך מוסיף אותו היתרון על מולד ניסן למצוא תקופת ניסן ולא על מולד תשרי וכבר זה החשבון ידוע בחשבון סוד התקופות שאנו מונין:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש:

[ד'ריא ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב והא: (ב) מרון כצ"ל: (ג) מרון כצ"ל: (ד) דרוב שנים אין כצ"ל: (ה) נ"ל הוא: (ו) שלש עם גבר כצ"ל: (ז) נ"ב פירוש שגם הוא כתב שם בביאור דמה שמעביר ראשון ראשון נמחל לגמרי דלא כדעת הגאון ומבואר שם ברמב"ם דבלבור דוקא ג' מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו אבל ביחיד ב' מוחלין ג' אין מוחלין לו וכמ"ש הרי"ף בס' בתרא דיומא ומ"ש הר"ן בפירושו לדעת הרי"ף דג' ראשונות נמחלין לגמרי הוא דוקא לענין לבור ולסימני בעלמ' נקטיה דעיקר דמלתא אינו אלא להודיעינו שהראשונות שמעביר נמחלין לגמרי ובענין רובן עונות בר מהני ראשונות דלא כדעת הגאון וכהם דבלבא נמחלין ג' הראשונות לגמרי ק ביחיד נמחלין השנים הראשונות לגמרי וכבר כתבתי בסמוך בזה וק"ל: (ח) נ"ל ונמלא: (ט) נ"ל וא"א:

הגהות מא"י

[א] והראהו:

שיטת ריב"ב

השב בינתים. בעשרת ימי תשובה: קודם גזר דין. שגזר דין של אדם נחתם ביוה"כ: יפה לעקה לאדם. אפי' ביחיד: בכל קראנו אליו משמע בין קודם גזר דין בין לאחר גז"ד: התם ביחיד. קרא דבהמצאו דמשמע קודם גז"ד ביחיד מיירי שאין גזר דין שלו נקרע: ויחיד אימתי. אימת מצוי לו דכתיב בהמצאו: גרסי' במס' ע"ז בפירקא קמא אמר רב יוסף לוליא אינים גלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא ביומא קמא דריש שתא ביחיד וכו': פיסקא בר"ה וכו': גמ' כבני אימרנא. כבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין שנים יכולין לצאת כאחד: כמעלות בית חורון שהדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צדי הדרך: מתני' שלוחין יוצאין. כשקדשו ב"ד את החדש על פי עדים מודיעים שלוחים לגולה יום שקדשו בו ב"ד את החדש אם ביום שלשים חדש שעבר חסר אם ביום שלשים ואחד חדש שעבר מלא: מפני הפסח. והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות: ועל אב מפני התענית. והולכין כל שמונת ימים חוץ מן השבת: ועל אלול מפני ר"ה. מודיעים מתי היה ר"ח אלול ועושין ר"ה ביום שלשים לאלול שברוב השנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק הוא בידם שמא יעברוהו ב"ד א"א לכם לדעת ועל כרחך הלך אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי מתחיל לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע ומודיעין אם עברו ב"ד את אלול אם לאו כדי שיעשו יום הכפורים וסוכות בזמנו: פסח קטן. פסח שני:

א טוא"ח סי' תקע:

בספר תורת האדם דרצו רוב ישראל והסכימו שלא להתענות קאמרינן שאין ב"ד מטריחים עליהם להתענות ועכשיו כבר רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור ליחיד לפרוץ גדרם וכ"ש בדורות הללו שהרי בעונותינו שרבו יש גזירה בישראל ואין שלום הלכך חייבין הכל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים: **וכתב** עוד דמדינא כולהו ד' צומות אסורים ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומפסיקין בהם מבעוד יום כט"ב דלא גרעה [גזירת] נביאים מגזירת [ב"ד] בתעניות אמלעיות ואחרונות דאסירי בכל הני כדאיתא בגמ' במס' תענית נר מצוה [דף יב:] ועוד דכל דתיקון נביאים כדאורייתא תקון ועשו ארבעה צומות כיום הכפורים לענוי וכן לגבי צום אסתר אמרו במדרש תהלים וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום אפשר לאדם לעשות כן אלא שהיו מפסיקין מבעו"י ובתוספתא במסכת תענית תניא כל אלו שאמרו אוכלים ושותים מבעו"י אסורים במלאכה וברחיצה מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר לך כנוס את כל היהודים אלמא משמע שכל תענית שהוא נקבע על הצבור מפסיקין מבעו"י וה"ה שהוא שוה לשאר חומרי ענוי דט"ב והיינו נמי דאמרי' בפ"ק דמגילה (דף ה:) רבי נטע נטיעה בפורים ורחץ בקרונה של ציפורי בי"ז בתמוז ובקש לעקור ט"ב [כלומר שעקר י"ז בתמוז] לפי שאין גזירה ואין שלום היה בימיו ומש"ה רחץ משמע (א) דהא מעיקר דינא אסור ברחיצה למתענין בו וליכא למימר שרחץ והתענה בו דהא אפילו ט"ב בקש לעקור אלא מאי דאמרינן התם ורחץ דמי למאי דאמרינן בשמעתין בגמרא מעשה וגזרו תענית בחנוכה וירד ר"א ורחץ כדי לעקור את התענית משמע דהא למתענין בו אסור ברחיצה והא דלא מדכרינן בגמרא הני חומרי אלא בט"ב בלחוד משום דשארא ברצו תלו: **והאידנא** כיון שנהגו להתענות ולא נהגו לחומרות הללו משמע דמעיקרא כך רצו להתענות בלבד אבל לא רצו לנהוג באותן חומרות וכיון דהני ברצו תלו הרשות בידן אבל מעיקר תקנה ודאי אסורין בכולן: **גמ'** בטלה מגילת תענית. י"ט שקבעו חכמים ע"י נסים שארעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אסורים אף בהספד וכתבום במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה ודלא למספד בהון וכו' עכשיו שחרב בה"מ בטלו ומותרין בהספד ובתענית: כאן בחנוכה ופורים. כיון דמיפרסם ניסייהו לא בטלי וא"ת כיון דלחנוכה ופורים לא בטלה מגלת תענית היאך מתענים ביום שלפני הפורים והתניא הימים האלה הכתובים במגילת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם כלומר שאסור להתענות בהן איכא למימר

[ו' ריב ע"א]

רש"י

גמ' מגילת תענית. יו"ט שקבעו חכמים ע"י נסים שארעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אסורים אף בהספד וכתבו במגילת תענית אלין יומיא דלא להתענאה בהון

גמ' *איתמר רב *ורבי חנינא אמרי בטלה מגלת תענית ורבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה *והלכתא בטלה והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: ועל תשרי מפני תקנת המועדות:

מכריז

הגהות הב"ח (א) מהא דמעיקר כצ"ל: (ב) דהלמא דידעי כצ"ל:

גמ' בטלה מגילת תענית. ימים טובים שתקנו חכמי' ע"י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתבום במגילה אחת אילין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון עכשיו שחרב בית המקדש בטלו ומותרין בהספד ובתענית: פיסקא ועל תשרי וכו':

המאור הקטן

[דף יט ע"ב] **שלחו** ליה למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר מתיב רב נחמן על שני חדשים מחללין את השבת וכו' וממתני' דלעיל דעל ששה חדשים שלוחים יוצאין על ניסן מפני הפסח ליכא לאותוביה דאע"ג דנפקי אאדר צריכי למיפק אניסן משום ספק שנה מעוברת אפי' לא היה להם ספק בחודש מעובר ואפי' בשנה מעוברת מתחלתה שיצאו שלוחים על אדר שני מפני הפורים ניחא להו דליפקו נמי אניסן מפני הפסח שהשליחות לכל מסורה ואין הכל בקיאין לידע שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר ודלמא מקלקל להו פסח דאית ביה חיוב כרת והא דאמרי' בגמ' ואילו אם נתעברה השנה יוצאין על אדר השני מפני הפורים לא קתני ההם בשנתעברה בחדש אדר כגון שנמלכו לעבר את השנה אחר שיצאו שלוחין על הפורים ובכה"ג לא הטריחו בשליחות למ"ר עיבור שנה שלשים יום דידעי מכללא מדלא נפקי על ניסן ואם הקלו בפורים ובמלתא דלא שכיחא לא רצו להקל בפסח מפני תקנת המועדות ולא רצו לסמוך בביטול השליחות שידעו ויבינו מכללו מתי יהיה יום פסח דפסח חמיר וחיישינן לקלקולא דמאן דלא גמיר והיינו דתנן ובהן מתקנין את המועדות וזהו תיקונו של פסח שאע"פ שיצאו על אדר אפי' באדר השני בשעה שנתעברה מתחלתה ואעפ"כ חוזרין ויוצאין על ניסן מפני תיקון הפסח שהשליחות לכל מסורה כדאמרן משא"כ בעדות שלא היתה מסורה אלא לזריזין ולהעיד לפני ב"ד שיודעין בסוד העיבור והיינו דמותיב רב נחמן מינה מדתנן על שני חדשים מחללין את השבת ואע"ג דאמרי' בגמ' וכיון דנפקי אאלול למה להו דנפקי אתשרי (ב) דעלמא ידעי חדש זה מכלל חדש זה שאני התם שאין לחדש אלול שליחות בשביל עצמו אלא בשביל ר"ה כדתנן על אלול מפני ר"ה אבל אדר הסמוך לניסן שיש לו שליחות בשביל עצמו מפני הפורים אע"פ שיצאו על אדר חוזרין ויוצאין על ניסן אפי' אם תמצי לומר שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר ומסקנא לא קמא וסליקא בתיובתא:

[דף כ ע"א] **כי** אתא עולא אמר אעברוה לאלול אמר עולא ידעין חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו פי' טובת העיבור לא היתה אלא ביוה"כ אי בימים טובים של סוכות למקום שהיו מגיעין שם שלוחי ב"ד והיו יודעין בבירור קביעות החדש מפני השלוחין שהעידו בעיבורו של אלול אבל בר"ה לא היתה להם טובה בכך שכבר עשאוה על פי השלוחים שיצאו באלול קודם שנתעבר החדש ובכל מקום חוץ ממקום הוועד היו עושין אותו שני ימים מספק כדתנן ר"ה שהוא ירא שמא תתעבר ודכ"ע לפום לישנא קמא דאמרי' מאי בינייהו מעשה דעולא כי הוה ביוה"כ שחל להיות בע"ש הוה דליכא תקנתא למתיא בעממי ולא לירקא בחממי שאין תקנת הירק אלא בשרייתן בערב היום השני ללקיטתן עם חשיכה או משחשיכה שמטילין אותן במים שהודמו בשעתן ומשהין אותן שם ואוכלין אותן כל היום השני של קדש שהוא שלישי ללקיטת ירק נמצא יוה"כ שחל להיות בע"ש צריך עיבור לדברי הכל בין משום ירקא בין משום מתיא דהא ליכא תקנתא לא בחמימי ולא בעממי והיינו דאמרי' מאי בינייהו כלומר מאי איכא בין עולא דאמר משום ירקא לר' אחא דאמר משום מתיא איכא בינייהו יוה"כ שחל להיות אחר השבת מ"ד משום מתיא מעברין למ"ד משום ירקא לאימת קא בעי להו לאורתא פרח ומייתי הלכך לא מעברינן כשחל יוה"כ להיות אחר השבת ואע"ג דמקלע יו"ט של חג בע"ש התם הא איכא תקנתא לירקא בחמימי וקס"ד בהאי לישנא דלכ"ע אית להו הא תקנתא ואקשינן על האי לישנא ולמ"ד משום ירקא ליעבריה משום מתיא ואידחי ליה הדין לישנא והדרי' ללישנא אחרינא לומר איכא בינייהו יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה למ"ד משום ירקא מעברין ולמ"ד משום מתיא אין מעברין ובתקנתא דירקא פליגי למר תקנתא דחמימי תקנתא ולמר תקנתא דחמימי לאו תקנתא ויש שואלין כאן יו"ט הסמוך לשבת מלפניה תיפוק לי משום יוה"כ דמקלע לאחר השבת וצריכין לעבורי לדברי הכל משום מתיא דהא ודאי ליכא תקנתא בעממי ואנו היינו רגילים להשיב על שאלה זו אין הכי נמי אלא נפקא מינה ליו"ט של עצרת דאית ביה תקנתא וחביל ביה עלמא כמו בחדש תשרי וכ"ש בשנה מעוברת ולמ"ד משום ירקא מעברין אמטולתיה חדש אדר דמקמי ניסן דהא לא סבירא לן כמ"ד אדר הסמוך לניסן לעולם חסר דהא סלקא ליה בתיובתא אבל משום יו"ט של פסח דכ"ע אין מעברין ושלהי סתווא הוא ואכתי לא חביל ביה עלמא שאם היינו מעברין בשבילו אם היה חל בע"ש היינו צריכין לדחותו ג' ימים עד יום שני בשבת משום יו"ט האחרון ויו"ט הראשון וחג שבועות שלא יהיו סמוכין לשבת והיינו צריכין להוסיף ג' עבורים בשנה מה שאין ראוי לעשות כן משום דקדים ואתי סיהרא תלתא יומי כמו שמפורש במס' עירובין אבל בע"כ משום יו"ט של פסח הסמוך לשבת אין מעברין כלל. ושמעתי משום חכמי צרפת ז"ל דרך אחרת בתשובת השאלה שכתבנו וזו היא שלעולם אין מעברין את החדש לא משום פסח ולא משום עצרת הסמוכין לשבת אלא משום תשרי בלבד דבדידיה בלחוד חביל עלמא כדקי"ל שלהי קיטא קשה מקייטא ועולא ור' אחא בלישנא בתרא בהא פליגי למ"ד משום ירקא היכא דמטו שלוחים בחג הסוכות חביל עלמא ומעברין אמטולתיה משום ירקא ביו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה ומשום מתיא אין מעברין דהא אפשר בעממי והיכא דמטו שלוחי יוה"כ כיון דקרובים הם לא"י לא חביל להו עלמא ואין מעברין בשבילם נמצא שאין מעברין לעולם משום מתיא ולמ"ד משום מתיא אפי' היכא דמטו שלוחי יוה"כ חביל להו עלמא ומעברין משום מתיא אמטול ההוא דוכתא דלית להו תקנתא בעממי ומשום ירקא אין מעברין לעולם דהא אפשר בחממי וכדמקלע יוה"כ סמוך לשבת מלפניה למ"ד משום מתיא מעברין בין משום מתיא בין משום ירקא דהא ליכא תקנתא לא בחממי ולא בעממי נמצא יו"ט הסמוך לשבת מלפניה דכ"ע מעברין למ"ד משום ירקא משום יו"ט ולמ"ד משום מתיא משום יוה"כ דמקלע לאחר השבת והאי דקא אמרי' איכא בינייהו יו"ט הסמוך לשבת מלפניה דאלמא פליגי בה היינו פלוגתייהו דלמ"ד משום ירקא צריך לעבר משום יו"ט ולא משום יוה"כ דהא לא חביל ביה עלמא בההוא דוכתא ומכאן אתה למד ליוה"כ הסמוך לשבת מלפניה שא"צ לעבר לא משום ירקא ולא משום מתיא מאחר דבדוכתא דמטו שלוחים התם לא חביל ביה עלמא ובדוכתא דהביל ביה עלמא לא מטו ליה שלוחים הדין הוא סברת דמ"ד משום ירקא אבל למ"ד משום מתיא יו"ט הסמוך לשבת מלפניו צריך עיבור משום יוה"כ דמקלע לאחר השבת דס"ל דחביל ביה עלמא בההוא דוכתא וה"ה ביוה"כ שחל להיות סמוך לשבת מלפניה אבל משום יו"ט הסמוך לשבת א"צ עיבור דהא איכא תקנתא למתיא בעממי ולירקא בחממי וכשתמצא לומר פליגי בין ביו"ט בין ביוה"כ הסמוכים לשבת בין מלפניה בין מלאהריה ביו"ט הסמוך לשבת לאחריה למ"ד משום ירקא מעברין ולמ"ד משום מתיא אין מעברין וביוה"כ הסמוך לשבת מלפניה למ"ד משום מתיא מעברין ולמ"ד משום ירקא אין מעברין יו"ט הסמוך לשבת מלפניה דמקלע יוה"כ לאחריה דכ"ע מעברין ובטעמא דמלתא פליגי למר משום יו"ט ולמר משום יוה"כ ובדין הוא דלימא איכא בינייהו יוה"כ הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה אלא שלא היה טעם מחלקותם ביו"ט מתברר יפה יפה בלשון קצרה מכלל יוה"כ כמו שהוא מתברר יוה"כ מכלל יו"ט ואם היה רוצה לברר כל המחלוקת עם כל הטעמים היו לו כל הדברים יגעים:

[שם] **אמר** אביי לא קשיא הא בניסן ותשרי הא בשאר ירחי פי' בניסן ותשרי מאיימין מפני תקנת המועדות בשאר ירחי אין מאיימין דלא איכפת לן כדאמרי' לקמן על שני חדשים ותו לא וכו' ומתרץ אביי על כולן שלוחין יוצאין מבערב וכו' ואית דמפרשי איפכא משום דכתיב החדש הזה כלומר שאין מאיימין בניסן ותשרי אבל בשאר ירחי מאיימין לפי צורך השעה על פי מה ששנו חכמים אין פוחתין מארבעה חדשים חסרים בשנה ולא מוסיפין על שמונה ומסתברא לן כפירושא קמא משום דאביי מתרץ בתרוייהו בהא ובהא דלקמן ומתרצא נמי הא דעולא דאמר עברוה לאלול ואע"ג דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון ודרשינן ביה כזה ראה וקדש מוקמינן לה אשאר ירחי ועל סיפא יקרא סמכינן ליה דכתיב לחדשי השנה כך פירש הרב משה ז"ל ולדידי מסתברא כמאן דמפרשי איפכא וליכא ראיה לא מתירוציה דאביי ולא מדעולא דהא אמר עולא ל"ק כאן לעברו כאן לקדשו אלמא לעברו מאיימין בכולן ולקדשו הוא דאיכא פלוגתא בין ניסן ותשרי לשאר ירחי ובתלמוד ירושלמי נמצא סמך וסעד לפירושו של הר' משה ז"ל רבי זעירא ורבי אמי בשם ריב"ל מעמעמין על הנראה לעברו ואין מעמעמין על שלא נראה לקדשו ר' אחא ורבי אבא בשם ריב"ל מעמעמין על שלא נראה לקדשו ואין מעמעמין על הנראה לעברו הוינן בעינן מימר לא פליגין מה דמר זעירא בשאר כל החדשים מה דמר רבי אבא על ניסן ותשרי:

[שם ע"ב] **כי** סליק רבי זירא אמר צריך שיהא לילה ויום מן החדש יש בכאן שלש שמועות עמוקות בסודותיהן וקשות בפירושיהן והם סתומות ונעלמות מלב רוב החכמים עד שדנו לפי דעתם שאינן כהלכה וזה דבר של תימה איך יהיו כל הדברים אמורים בתלמוד בסוד העיבור שלא כהלכה ואיך נסמוך על הקונדריסין המחוברים בסוד העיבור וננית התלמוד הערוך לפנינו ועל כן אני אומר כי כל השמועות הללו כהלכה הן אמורות וכל דבריהם הם יסוד לסוד העיבור המסור בידינו אבל הפירוש הרחוק מי ידענו ועמוק עמוק מי ימצאנו ואני אומר כמי שאמר כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי ולא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע וכמעט שהדריחוני בחכמתם חכמי ספרד ז"ל נשאני לבי לכתוב דעתי בפירוש שמועות הללו וראיתי להקדים לך הקדמות שהן לך כיסודות והעמודים להתמך בהם הסודות הרמוזים מדרכי החכמה בשמועות הללו דע לך כי אין היום והלילה שוים בזמנם כאחת בכל מקומות היישוב ולא בכל הארץ כולה כי כל עשרים וארבע שעות מן היום ומן הלילה כל שעה מהן היא ערב במקום אחד ובקר במקום אחר על פני אורך הארץ כולה והיא כהקפת הגלגל עליה המקיף ממורח למערב וזה הוא הפי' בויהי ערב ויהי בקר האמור בימי בראשית והקו המקיף את אורך הארץ על פני הפלך הרביעי משבעת הפלכים והוא האמצעי ביישוב יש לו ד' נקודות כנגד ד' רבעי היום שהם תחלת היום ותחלת הלילה וחצי היום וחצי הלילה וגם אלה ד' רבעי היום הם במזג מן הלח והיבש ומן הקור והחום כנגד ד' תקופות השנה וארבע נקודות אשר בקו הסובב את אורך הארץ הראשונה קצה המזרח ויושביה הם השוכנים על שפת ים אוקיאנוס במזרח והנקודה השנית היא שכנגדה והוא קצה המערב ויושביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיאנוס במערב והנקודה השלישית היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות האלה על פני כל הארץ והיא נקראת טבור הארץ ויושביה הם יושבי ירושלים וכל ארץ ישראל והנקודה הרביעית שכנגדה מתחת לארץ וגם היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות והיא נקראת טבור הים או לב הים או נקודות תהום ויש בין כל נקודה ונקודה מארבע נקודות אלו עד הנקודה שכנגדה מרחק מהלך י"ב שעה באורך הארץ כפי ההקפת הגלגל עליהם ומכל נקודה אל נקודת הסמוכה לה מהלך ו' שעות באורך הארץ מהקפת הגלגל עליהם והמשל על זה כי כשיהיה בקר לשוכני מזרח לא יהיה בקר לשוכני ירושלים עד ו' שעות לאחר מיכן ועל דרך הזה אתה מחשב בכל שעה ושעה המרחק מכל נקודה מארבע הנקודות אל הנקודה הסמוכה לה וזהו מהלך החמה בהקפת הגלגל בכ"ד שעות על ד' נקודות אלה ודע כי חשבון הימים הנמנים מימי השבוע תחלתו מן הנקודה השלישית שהיא טבור הארץ והיא א"י והמשל על זה כי כשמתחיל יום ראשון מימי השבוע לשוכני ירושלים וא"י לא יתחיל לשוכני קצה המערב עד ו' שעות לאחר מיכן ובטבור הים שלמטה מן הארץ והיא נקודת התהום לא יתחיל עד י"ב שעות לאחר מיכן ולשוכני קצה המזרח לא יתחיל עד י"ח שעות לאחר מיכן וכן בכל יום ויום מימי השבוע וכן בכל שעה ושעה מן היום ומן הלילה כך הוא סדרן לעולם ונתברר לך מזה כי יש הקדמת י"ח שעות במנין ימי השבוע ושעותיהם בין שוכני ירושלים לשוכני קצה המזרח ששוכני ירושלים מקדימין על שוכני קצה המזרח אע"פ שאין המרחק ביניהם כפי מהלך הגלגל הגדול אלא שש שעות כשאתה מתחיל למנות מקצה המזרח אבל במנין ימי השבוע ושעותיהם כך הוא הסדר להן וזהו הסדר הנסדר להן מששת ימי בראשית וזהו המרחק ביניהן במהלך הגדול כשאתה מתחיל למנות מארץ ישראל ודע כי סוד העיבור המסור בידינו יסודתו בהררי קדש והם שתי הנקודות מן הארבע הנזכרות האחת ארץ ישראל והוא אדמת קדש אשר בה עיר הקדש והוא המקום אשר בחר השם לשום את שמו שם שנאמר עליו לשכנו תדרשו ובאת שמה והשנית קצה המזרח שהוא תחלת היישוב וכנגד מה שאמר הנביא והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו ופי' הענין הזה כי חשבון המולד שאנו אומרים שהוא ביום פלוני בכך וכך שעות מן היום או מן הלילה הוא כנגד ירושלים ומה שאנו דנין על ראיית הלבנה מתוך חשבון המולד כפי מה שאמר אבוה דרבי שמלאי לפני ר' שמואל הוא על ראיית הלבנה בקצה המזרח ועוד נוסיף לך ביאור בזה במקומו בתוך פי' השמועה ודע כי אין אור ללבנה מעצמה כי אם אור הנאצל על פניה מאור החמה ומולד הלבנה הוא דבוק הלבנה בחלק אחד כנגד גלגליהם והדבוק הוא כהרף עין ולאלתר נפרדת זו מזו והלבנה הולכת ומתרחקת מן החמה לפאת מזרח ואור החמה הולך ופושט על הלבנה על פניה שכנגד הארץ כפי המרחק קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם ואין כח העין שולט עליו עד שיגיע המרחק לי"ב מעלות ממעלות הרקיע שהם שלש מאות וששים מעלות ברקיע כולו וזהו יתרון מהלך הלבנה על החמה בכ"ד שעות ובכן האור פושט על פניה עד שכח העין שולט עליו לראותו קודם שקיעת אור החמה וזהו תחלת דקות הלבנה בחידושה והוא הנראה בפאת מערב וכנגד זה בלבנה הישנה הנראית בפאת מזרח בתכלית דקותה עם הנץ החמה והוא כשיעור המרחק הנזכר שהוא י"ב מעלות ולאלתר היא הולכת ומתקרבת אל החמה ומסתתרת תחת אורה עד שהיא חוזרת להדביק בה כבתחלה ועל הסדר הזה חוזרת חלילה: ואחר שהקדמנו ההקדמות הללו שהן כיסודות לפי' ג' שמועות הרצופות בכאן זו אחר זו נתחיל בפי' השמועה הראשונה בעזרת המלמד לאדם דעת: **כי** סליק רבי זירא אמר צריך שיהא לילה ויום מן החדש כלומר אין אנו קובעין היום ר"ח אא"כ היה בו המולד מתחלת הלילה במקום אחד ממקומות היישוב ואע"פ שאין המולד נתקן אלא עד י"ח שעות ואין לנו מן החדש אלא שש שעות אנו מוצאין מקום אחר שיש בו לילה ויום מן החדש ולבאר הענין הזה אני נותן לך משל ודמיון באחד מן הימים שאנו קובעין בהם ר"ה שהוא ר"ח תשרי כשאנו קובעין אותו ביום שבת אין אנו קובעין אותו עד שיהא המולד בירושלים יום שבת קודם חצות ואותה שעה שהיא המולד היא בקצה המזרח תחלת לילי שבת כמו שביארנו לך כי שוכני ארץ ישראל מקדימין בסדר מנין ימי השבוע ושעותיהם לבני שוכני קצה המזרח י"ח שעות ואחר שתלך הלבנה ברקיע השמים כ"ד שעות אחר המולד היא תחלת דקותה והיא שיעור החדוש הנראה נמצאת הלבנה נראית בחדושה ליושבי קצה המזרח בסוף יום שבת לפני שקיעת אור החמה ולפיכך היה יום שבת יום ראוי לקובעו ר"ח בכל מקום מפני הלבנה שנראית ביום שבת בערב בקצה המזרח קודם שקיעת אור החמה ולא נמלט היום מראיית הלבנה במקום אחד ממקומות הארץ ושם היה להם הלילה והיום מן החדש כולו אחר המולד ואע"פ שלבני ארץ ישראל לא נראתה הלבנה ביום שבת מפני שהיתה שעת תחלת דקות הלבנה והיא שיעור לחדוש הנראה בחצי יום ראשון להם מימי השבוע ואור החמה התוקף עליה מכהה את אורה ומונעו מהראותו עד הערב שהוא סוף יום ראשון ותחלת יום שני זה הוא פי' צריך שיהא לילה ויום מן החדש וגם הוא פי' הברייתא השנויה בסוד העיבור הסמוכה לזו השמועה לפי שדברי שתיהן שוין לכך אמר זה שאמר אבוה דרבי שמלאי לפני רבינו הקדוש מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות כלומר אם נולד בירושלים ביום שבת קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה ביום שבת לשוכני קצה המזרח ולא נמלט היום ההוא מראיית הלבנה ולפי' נראה היום ההוא לקובעו ר"ח בכל מקום וה"ה לשאר הימים נולד אחר חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה היום שבת בשום מקום בעולם כי כשנראה לשוכני קצה המזרח כבר שקע כל

למימר משום דפורים דברי קבלה ודברי קבלה דמו כדברי תורה והוה ליה כשבתות ויו"ט דתניא הן אסורים לפניהם ולאחריהם מותרים לפי שהן דברי תורה ודברי תורה אין צריכין חזוק : **מבריז** רבי יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי . שב"ד שולחים לגולה להודיע יום שקידשו ב"ד את החדש וכל מה שהן יכולים לילך עד הפסח הולכים וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות ויו"ט שלא נתנו לשלוחים לחלל לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעים שהרי אין יו"ט בינתים לעכבן : ליעבדו . בפסח : תרי יומי . ואע"פ שהגידו להם השלוחין יום נר מצוד קביעותו : גזירה ניסן אטו תשרי . שאם תנהיגם לעשות פסח יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ השלוחים ופעמים שיטעו :

*מבריז רבי יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי א ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי :

סליקו להו ארבעה ראשי שנים

ראוהו ב"ד : **מתני'** *כל ב *השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן

רש"י

גהון וכו' עכשיו שחרב הבית בטלו ומותר בהספד ובתענית : דמטי שלוחי ניסן . שב"ד שולחים לגולה להודיע יום שקדשו לכל מה שהן יכולין לילך הם הולכים עד הפסח וכן בתשרי עד הסוכות חוץ משבת ויו"ט שלא נתנו להלל לשלוחים כדתניא בפרקין על קריאתו אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומו לפיכך שלוחי ניסן מגיעים למקום שאין שלוחי תשרי מגיעים שהרי אין יו"ט בינתים : ליעבדו תרי יומי טבי . ואע"פ שהגיעו להם השלוחים והגידו יום קביעותם : ניסן אטו תשרי . שאם תנהיגם לעשות ניסן יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ השלוחים ופעמים שיטעו : סליקו להו ארבעה ראשי שנים

כל השופרות . בין של איל בין של יעל : שהוא קרן . אינו קרוי שופר וגבי ר"ה המוכתב בשל איל כדכתיבנא לעיל אפ"ה כל השופרות כשרים בין של איל בין של יעל: חוץ משל פרה. מפני שהוא קרן ואינו קרוי שופר וגבי *ר"ה השנה שופר בעינן דכתיב והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא דף

שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין יום [טוב] בינתים לעכבן : ליעבדו פסח תרי יומי . ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעותו : גזירה ניסן אטו תשרי . שאם ינהגו לעשות ניסן יום א' ע"פ השלוחים ינהגו ג"כ בתשרי שלא ע"פ השלוחין ופעמים שיטעו : סליקו להו ארבעה ראשי שנים מתני' כל השופרות . בין של איל בין של יעל : מפני שהוא קרן . ולא שופר :

שיטת ריב"ב

גמ' כל היכא דמטו שלוחי ניסן . שלוחין שב"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשו בו את החדש וכל מה שהן יכולין לילך הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים לפיכך

עין משפט

* פיי' פ"ק מהלכות שופר סמג עשין מג טור א"ח סי' תקפו :

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א מן הדין שבעת בזמן הזה כל יו"ט יום א' שהרי אין קובעין היום ע"פ הראיה אלא על פי החשבון שבישראל קובעין היום של דבר א' שבישראל ודבר פשוט הוא לכל הגליות ואין שום ספק בדבר ואין עושין היום יו"ט ב' אלא משום מנהג אבותינו כמו שהיו אבותינו נוהגין לעשות בני ימים מפני שהיו מסופקים בקביעות של ב"ד הגדול שהיו קובעים ע"פ הראיה כך אנו נוהגין לעשות עכשיו כל יו"ט ב' ימים חוץ מיוה"כ שאף בזמן שהיו קובעין ע"פ הראיה היו נוהגים הגליות לעשות יוה"כ יום א' והיו סומכים על רוב השנים שא"א לצבור להתענות ב' ימים וכו' גליות ובא"י שהיו נוהגין אבותינו יום א' על פי שלוחי ב"ד גם היום עושים יום א' שהרי אין הגליות עושין ב' ימים אלא מפני מנהג אבותיהם וכבר בא"י היו נוהגים לעולם יום א' וכן בכל העיירות הסמוכות להן שהיו מגיעים שם שלוחי ניסן ושלוחי תשרי ורגילין בה שלוחי ב"ד ראוי להם לעשות יום א' . יו"ט של ר"ה עושים היום שני ימים בכל מקום לפי שאף בב"ד הגדול היו עושים לפרקים ב' ימים שכל יום ל' לאלול היו עושין אותו קדש שמא יבאו עדים בו ביום ואם לא באו עדים בו ביום נוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש וכן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה לא היו מקבלין עדותן מפני שאמרו כבר בתמיד של בין הערבים שיר של חול ואם היו מקבלים עדותן היה ראוי לומר שיר של קדש שהיו רגילין לאמרו בתמיד של בין הערבים והואיל ואין מקבלין עדותן נוהגים אותו היום קדש ומחר קדש שכל יום ל' לאלול נוהגים אותו היום קדש לעולם בזמן הזה אנו נוהגים לעשות ר"ה אחר חדש מלא שני ימים שמקדשין יום ל' ויום ל"א ומתפללין בשניהן תפלת מוסף לפי שרוב הפעמים המולד ביום ל' קודם חצות וא"א שתראה הלבנה בו ביום ודאוי לקבוע בו וביום הראשונים לא היו עושין כן כמבואר בקונטרס הראיות בפ"ב של תענית : ב כתב הטור נמצא שיש בו ג' חלוקים של פרה פסול אפי' בדיעבד וה"ס

המאור

כל אור החמה ויוצא אור שבת לפיכך נדחה היום ההוא מלקבעו ר"ח בכל. מקום וזה הוא סוד העיבור בדחיית מולד זקן שהוא לאחר י"ז שעות תתרע"ם חלקים שהוא נדחה בכל ראשי שנים לעולם ואין לנו בימים הראויים לקביעת ר"ח שהם ימי בגה"ז כי אם שתי דחיות אחרות והם בשנים הפשוטות הדחייה האחת במ"ו תקפ"ט לאחר מעוברת והשנית ג"ט ר"ד בכל שנה פשוטה והמולד הזקן הוא נדחה לעולם ושרש דחייתו מן הלכה הזאת והוא מסור בידינו בסוד העבור מימי הלל בן יהודה בן רבינו הקדוש שהנהיג לקדש על פי החשבון ועל פי הראייה מדוחק הגלות שלא היו העדים מצויין ללכת להעיד לפני ב"ד ולא השלוחים לכל המקומות יכולין לצאת להודיע קידוש ב"ד משום שבוש דרכים אבל בדורות הראשונים שהיו מקדשין על פי הראייה לא היינו נוהגים בסוד הזה שאנו נוהגים בו אלא שאפשר שיסמכו עליו בשעת הדחק כמו שנהגנו אנו לסמוך עליו ועל כן שאלנו בגמרא למאי נפקא מינה כלומר מה איכפת להם לדורות הראשונים להיות מחשבין תולדת הלבנה תדיר והלא הם לא היו מקדשין אלא על פי הראייה ובאה התשובה על השאלה זאת נפקא מינה לאכחושי סהדי כי מחשבון המולד אתה יכול לדעת שעת הראיה שהיא לאחר מכן בכ"ד שעות כמו שאמרנו ואם העידו העדים שראו את החדש קודם הזמן הזה הרי הם מוכחשים וזה הוא הצורך להשבון המולד בכל זמן ובכל מקום שהיו מקדשים ע"פ הראייה ואפילו בח"ל כעקיבא בן יוסף וחנניא בן אחי רבי יהושע שהיו מעברים שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ כמו שמפורש במסכת ברכות זה הוא הצורך לחשבון וזה הצורך הגלוי וידוע לכל אבל הסוד היה לקבוע על פיו בשעת הדחק ולכך נקרא סוד שלא היו רוצין לגלותו ולפרש דבריו וטעמו למה נמסר החשבון כנגד מקום אחד והראיה כנגד מקום אחר לפי שהיה להם כדבר מוצנע לעת הצורך ולשעת הדחק וכל הכם ומבין בהשבון יכול הוא להוציא חשבון זה מחשבון זה בכל מקום ובכל זמן כפי מה שיצטרך וכפי מה שפירשנו והרי השלמנו פירוש שתי השמועות הקשות והם קשורות ותלויות זו בזו : ונשאר לנו לפרש השמועה השלישית והיא אמר רבי זירא אמר רב נחמן עשרים וארבע שעי מיכסי סיהרא וכו' וגם בזו ראיתי להוסיף ולהקדים לך הקדמות שיפתחו לבך לפירושי כבר ידעת כי כל לדידן האמור בתלמוד הוא לבני בבל וכל לדידהו הוא לבני ארץ ישראל ואלה שבבבל מדינחאי ואלה שבארץ ישראל מערבאי ובעלי המחקר חקרו על ארך הנמצא בין בבל ובין ירושלים ולא מצאו בו שתי שעות שלימות וא"א שימצא ביניהם ההפרש הגדול הנאמר בשמועה זו בכל סיהרא חדתא ועתיקא על כן הוצרכנו לומר כי המקום הרמוז כאן על לשון לדידן הוא קצה המזרח שהגיעה שם מלכות בבל בימי שבור מלכא שהיה מלך גדול בבבל בימי רבותינו ז"ל ועוד הוצרכנו לומר שהסהר האמור כאן אינו משעת הדבוק עד שעת הדבוק אבל מתחלת הדקות בחדשה ועד תכלית הדקות בישנה וזהו זמן בכל סהר וסהר שכח העין שולט עליו לולא שהוא נמנע ומתכסה במקום אחד זולתי מקום אחר מפני המונע אותו והמכסה כמו שאנו עתידים לפרש והרי אנו מתחילים לך בפי' השמועה כבר נתברר לך ממה שפירשנו לך למעלה כי כשנראית הלבנה בתחלת דקותה שהיא בחדושה לשוכני קצה המזרח בסוף יום שבת בפאת מערב עם שקיעת החמה היא עומדת באותה שעה ברקיע על ראשי שוכני ארץ ישראל והוא להם חצות יום ראשון לפי שהן מקדימין שמונה עשרה שעות ואין הלבנה נראית להם מחצות זה שהגיע לשיעור המראה עד הערב שהוא ליל שני ולא מפני מיעום הלבנה ודקותה מן השיעור הנראה שהרי נראתה כבר לשוכני קצה המזרח אלא מפני אור החמה התוקף עליה וזו היא הלבנה החדשה הנכסית לשוכני א"י ו' שעות אחר שהגיעה לשיעור הנראה שנראתה בו בקצה המזרח והוא היה תחלת הדקות ואם הגיעה הלבנה הישנה לתכלית הדקות לשוכני קצה המזרח שחרית יום שבת בפאת מזרח עם הנץ החמה והיא עומדת באותה שעה כנגד נקודה הרביעית שהיא מבור ים אוקיאנוס ואותה שעה היא לשוכני א"י חצות ליל יום ראשון לפי שהם מקדימין י"ח שעות והם לא ראו הלבנה מאחרי שחרית יום שבת מפני אור החמה התוקף עליה כל יום השבת ומפני הסתירה תחת הארץ מתחלת מוצאי שבת עד חצות ואע"פ שלא הגיע עד כאן לתכלית דקותה שהרי נראתה בשעה זו לשוכני קצה המזרח ומשם ואילך היא נכסית ונסתרת מכל העולם כולו כאחד וזו היא הלבנה הישנה שנכסית משוכני א"י י"ח שעות קודם שתגיע לתכלית דקותה וזהו פי' לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא וכנגד זה הוא פי' לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא שאם הגיע הלבנה הישנה לתכלית לשוכני א"י שחרית יום שבת עם הנץ החמה והיא עומדת באותה שעה ברקיע על ראש שוכני קצה המזרח והוא להם חצות יום ו' לפי שהם מתאחרים י"ח שעות והם לא ראו הלבנה מאחרי שחרית יום ו' ולא מפני שהגיעה לתכלית דקותה אלא מפני אור החמה התוקף עליה מיום ו' שחרית עד חצי היום שהגיעה לתכלית דקותה ואז נכסתה מהם ומכל העולם כאחת וזו היא הלבנה הנכסית לשוכני קצה המזרח ו' שעות קודם שהגיעה לתכלית דקותה ואם תחלת הדקות שהיא בחדוש הלבנה היתה לשוכני א"י בסוף יום שבת עם שקיעת החמה והיא עומדת באותה שעה על ראשי שוכני קצה המערב והיא חצות ליל שבת לשוכני קצה המזרח לפי שהם מתאחרים משוכני א"י י"ח שעות והם אינם יכולים לראות הלבנה כל הלילה מפני שהיא מסתתרת תחת הארץ ואף בכל יום השבת אינם יכולין לראותה מפני שהיא הולכת אחר החמה ואור החמה תוקף עליה ומונעה מלהראות עד סוף יום שבת עם שקיעת החמה אע"פ שכבר עברו מתחלת דקותה י"ח שעות זו היא הלבנה החדשה הנכסית לשוכני קצה המזרח י"ח שעות מאחר שהגיעה לשיעור המראה שנראתה בו לשוכני א"י והוא היה תחלת הדקות וזה הוא פי' לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא ובזה נשלם פי' ג' שמועות הקשות בעזרת השם הנותן חכמה : **ועוד** אני מוסיף לך לפרש מה שסמכו לזה בגמ' צריך שיהא לילה ויום מן החדש מנא לן ר' יוחנן אמר מערב עד ערב ריש לקיש אמר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מאי בינייהו וכו' עד רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו לר' יוחנן דאמר מערב עד ערב כ..ם שהשביתה בכל ימים טובים נמנית מתחלת לילה עד תחלת לילה כדרך שביתת השבתות כך ימי החדש שהמועדים תלוים בהן כולן נמנין על הדרך הזה לפיכך צריך שיהא כל הלילה עם היום מן החדש ולריש לקיש דאמר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב ס"ל מדכתיב בערב ולא כתיב עד הערב לימד לך שאף הערב כולו הבא לאחר יום אחד ועשרים הוא נמנה בחשבון ימי החדש שעברו והוא עד חצות ליל יום שנים ועשרים ולא לענין אכילת מצה והמץ הזכירו הכתוב אלא ללמדך שעד כאן הוא סוף ימי החדש שעברו וזה הוא שאמר לחדש בערב כלומר שסוף ימי החדש תלוי בערב ומזה אתה למד כשם שסופן בחצי הלילה כך תחלתן בחצי הלילה וכן מצינו שנקרא חצות ראשון מן הלילה ערב כדכתיב בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות ומצה הנאכלת עם הפסח היא עד חצות אבל מזה הערב האמור באכילת מצה לא רצה לדקדק מפני שהוצרך לגופו ללמד זמן אכילת מצה ולפיכך דקדק מסוף הפסוק שלא נאמר לענין מצוה התלויה בו אלא למנין ימי החדש ולדברי ריש לקיש אם היה חצי הלילה והיום מן החדש ריו וליתא לדריש לקיש שאילו היה כדבריו לא היה מולד זקן נדחה ומי שרחה מולד זקן כר' יוחנן אזן וחקר ותקן :

[דף כא ע"א] **והההוא** עובדא דלוי דאיקלע לבבל בחדסר בתשרי מסתברא שבתוך חדש אלול יצא לוי מא"י והיו ב"ד נמלכין לעבר את החדש ולפיכך לא רצה להעיד עדות שלימה כי שמא חזרו בהן והאי דקאמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש לישנא דמתני' נקט למימרא להו כדתנן שבהן שלוחין יוצאין כדפירשה אביי בגמ' ואין המעשה מתיישב עלי לפרשו בענין אחר זולתי מה שכתבתי שאם עמד שם לוי כל חדש אלול וראה שלא קדשו החדש בזמנו בידוע שהיה מעובר ועל מה גמגם בעדותו: [שם ע"ב] **וכן** זה שאמרו שאין שלוחין יוצאין מבערב עד שישמעו מפי ב"ד מקודש נ"ל שלא אמרו אלא בשנראה החדש בזמנו ומפני הספק שמא יסכימו עליו לעברו מפני תקנת המועדות צריכין השלוחין לשהות עד שישמעו מפי ב"ד מקודש אבל אם עבר אותו ולא קדשו ב"ד את החדש מה צורך לנו להשהותם עוד הלא בידוע שהחדש מעובר וכנגד זה יוצאין בניסן אפי' מבערב וזה שאמרו

המאור הקטן

שבהן שלוחים יוצאין ובהן מתקנין את המועדות אין יציאת השלוחים טעם לחלול השבת ע"י עדים ואין ביציאת השלוחים שום סמך וסעד לעדות העדים אלא הרי הוא כמונה והולך המעלות שיש לניסן ותשרי על כל החדשים כאילו אמר הם הם החדשים שבהן שלוחין יוצאין לאחר שישמעו מפי ב"ד מקודש והם הם שיש בהן תקנת המועדות כל אלו המעלות יש בהן ואילו אמר ובהן שלוחין יוצאין ובהן מתקנים את המועדות גם הוא היה נכון ודומה לזה מה ששנינו במקום אחר שאילו בתחלה מצאו נוטלו ואת תפיסתו וה"ר שלמה ז"ל מפרש שיש ביציאת השלוחין סמך וסעד לחלול השבת ובעיני א"צ לומר כן :

[דף כג ע"א] **אפ"ה** אתי למטעי אמרי מלא הוא והאי דלא עביד אתנוסי אתניסו פי' בשכרות משתה של אותה שבת נאנסו ולפיכך לא השיאו משואות במוצ"ש דאע"ג דאונס שכרות לא שכיח כיון דרגילין למעבד בין אמלא בין אחסר והשתא לא עבדינן כי מיקלע חדש חסר בע"ש אתי למיטעי ותלו מלתא דלא שכיחא במלתא דלא שכיחא אבל השתא דעבדי' אחסר ולא אמלא כי מיקלע חדש חסר בע"ש משיאין משואות למוצ"ש ויודעין שהן תשלומין לע"ש והדש חסר הוא ואם הוא מלא לא עבדינן כלל וידעי דמלא הוא דאי נמי מקלע יום ל"א בשבת או יום ל' בשבת ולא עבדי' למוצ"ש לא אתי למתלא באונס שכרות דלא שכיחא וניחא להו למיתלא בחדש מלא דשכיח וידעי ביה כ"ע דלא עבדינן ביה משואות . הדר פריך בגמ' וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר כלל דכי מקלע חדש חסר בע"ש ולא עבדינן במוצ"ש לא אתי למימר מלא הוא ואתנוסי הוא דאתנוס דלא שבקי חדש חסר דשכיח וידעו ביה כ"ע דלא עבדינן ביה משואות ותלו באונס שכרות של השבת דלא שכיח דכל היכא דאיכא קמייהו מלתא דשכיחא ומלתא דלא שכיחא בדשכיח תלו ולא תלו בדלא שכיחא אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם פי' בשני ימים טובים של ר"ה דמספקי להו בין חסר למלא וישמרו שני ימים טובים ואנן השתא כיון דעבדי' אחסר כל זמן שבא אלול חסר משיאין למוצאי יו"ם שהוא אור עבורו והכל עושין מלאכה מיד :

[שם ע"ב] **היינו** לפני החמה היינו לצפונה היינו לאחר החמה היינו לדרומה פי' מפני שיישוב העולם בצפון וגלגל המישור נוטה מעל נוכח ראשיהם כלפי דרום לפיכך החמה נראית להם לעולם כאילו היא הולכת כלפי דרום עד חצות היום ומהצות היום למעלה כאילו היא פונה ללכת מדרום לצפון וזהו שאמרו במקום אחר הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה סובב סובב הולך הרוח אלו פני מזרח ופני מערב שפעמים מסבבתן ופעמים מהלכתן וכיון שהחמה נראית בשקיעתה כאילו היא מהלכת מדרום לצפון לכך נקראת רוח צפון פני החמה ורוח הדרום אחר החמה כאדם שמהלך אל נוכח פניו כי במהלכת מן המזרח למערב אין אדם שאינו יודע שהלבנה בחדושה אחר החמה היא וא"צ בדיקה בזה לכך שאלנו בגמ' היינו לפני החמה היינו לצפונה וכו' כלומר למה לי למתנייה בתרין בבי בחדא מינייהו סגיא ופירש אביי כי זה ששנינו לפני החמה ולאחר החמה על פגימתה היא שאין הכל בקיאים בדבר ולעולם שתי שאלות הן . ובפיסקא דמתני' דתנן כמה גבוה היה ולאן היה נוטה הואיל ותנינן עלה במתני' אם אמר לפני החמה לא אמר כלום הוזקקנו כמו כן לחקור גם על הבדיקה הראשונה של צפונה ושל דרומה ומאי דלא פריש במתני' פי' בברייתא דתאני חדא לצפונה דבריו קיימין לדרומה לא אמר כלום ותניא איפכא ופרשינהו אביי כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופירשוה בירושלמי מתקופת תמוז ועד תקופת טבת לדרומה דבריו קיימין ונקראו ימות החמה מפני ששתי התקופות של תמוז ותשרי הם תקופת היובש ומתקופת טבת ועד תקופת תמוז לצפונה דבריו קיימין ונקראו ימות הגשמים לפי שתקופת טבת וניסן שכיחי גשמים ושכיחי קטרי ועל זו הדעת מסכימים חכמי המזלות בראיית הלבנה בחידושה וה"ר שלמה ז"ל לא פי' כן :

[דף כח ע"א] **מעשה** שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב וכו' . תניא אמר להן רבן גמליאל לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה יש מחכמי המזלות שמוציאין לעז על ר"ג לומר שלא היה יודע בחכמת המזלות כלום לפי שקבל העדים הללו שאמרו דבר שאינו לפי שא"א לעולם שהעדים שראו את הישנה שחרית במזרח יהיו רואים את החדשה בו ביום ערבית במערב וה"ר שלמה ז"ל פי' שהחדשה היא שראו כאן וכאן וכ"ש שהוסיף לנו בפירושו תמה על תמה ויש שסומכין דברי המשנה בדברי הברייתא בטעם הארוכה והקצרה והם סומכין בפי' זה על תלמוד ירושלמי א"ר חייא בר אבא מפני מה קבלם ר"ג שמסורת בידו מאבותיו פעמים מהלך בקצרה ופעמים בארוכה ואני מפני שראיתי בעלי החכמה הזאת מרחיקים הדבר הזה מהיות הישנה והחדשה נראות ביום א' הורתי לבקש דרך אחרת בדברי התלמוד שלנו שיהיו דברי חכמים קיימים ועל כן נ"ל דמתני' טעמא לחוד ובריית' טעמא לחוד וטעמא של ר"ג במשנתנו כדאמרי' בעלמא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה וכההיא דאמר ר"נ בפ' חזקת הבתים נהי דאתכחוש באכילתא באבהתא מי מתכחוש אף כאן יש לומר כיון שאין לנו שום עדות תלויה בראיית הישנה אלא בראיית החדשה שאנו מקדשין אותה על פי ראיית העדים הויא לה עדות החדשה מלתא דרמיא עלייהו דסהדי ויהבי ביה דעתייהו וסמכינן ביה עלייהו ועדות הישנה כיון דמלתא דלא רמיא עלייהו היא אמרי' כוביתא דעיבא בעלמא הוא דחזו ולא כוונו בה עדותם יפה ואין זו הטעות דומה לטעות הבדיקה ששנינו במשנת כיצד ראיית הלבנה וכו' שכל אותן בדיקות בחדשה הן לפי' אם לא כוונו עדותן עדותן בטילה אבל בדיקת הישנה אין לה ענין בראיית החדשה ומאליהם העידו העדים שלא בבדיקה לפיכך לא חשש ר"ג לטעות שטעו בה העדים וקבל עדותן בחדשה וכ"ש אם ראה בחשבונו שהיה לו בחדש הלבנה שהיא יכולה להראות באותה שעה שהעידו העדים שראו אותה בה כדאי היה לו שיקבל עדותן ובריית' דתניא א"ל ר"ג לחכמים וכו' לאו לפרושה למתני' איתני' אלא מלתא באפי נפשה היא והוא סוד בחכמת העיבור ובמהלך הלבנה שהוא בגלגל קטן הנקרא גלגל ההקפה ומוצקו נתון בעצם גלגל הגדול הסובב את גלגל ההקפה וכל זמן שהלבנה בחצי העליון מן הגלגל הקטן חוצה מגלגל הסובל היא הולכת לפאת מערב בחילוף מהלך המוצק וחילוף מהלך החמה שהם הולכין ממערב למזרח וזהו מהלך הלבנה במתינותה וזה הוא פי' הארוכה וכל זמן שהלבנה בחצי התחתונה מן הגלגל הקטן לפנים מן הגלגל הסובל היא הולכת לפאת מזרח לנוכח מהלך המוצק ומהלך החמה וזה הוא מהלך הלבנה במרוצתה וזהו פי' הקצרה ותמצא דבר זה מפורש בצורתו העשויה לו בספר חכמת הכוכבים שחיבר הנשיא ר' אברהם בר' חייא הספרדי ז"ל בשער השלישי מן החלק הראשון וכן תמצאנו גם בספר העיבור אבל העדות האחרונה שבמשנתינו שקבלה ר"ג אותן העדים ברור היה שעדות שקר היה והטעו את ר"ג ובאותה עדות לא ראה ר"ג בחשבונו עד שקדש את החדש ואעפ"כ כיון שכתוב אתם אפי' שוגגין ואפי' מזידין ואפי' מוטעין לא רצה ר"ג לחזור בדבריו אע"פ שהיה בטעות שכיון שנתקדש החדש נקדש ואע"פ שחלקו עליו ר' דוסא בן הרכינס ור' יהושע חזרו והודו לדבריו :

[שם ע"ב] **למימרא** דעד נעשה דיין לימא מתני' דלא כר"ע וכו' אפי' תימא ר"ע עד כאן לא קאמר ר"ע אלא בדיני נפשות דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה וכו' ובמס' מכות מפקינן לה לר"ע מקרא אחרינא דגרסי' התם מנין לסנהדרין שראו בא' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר שנאמר עד עמדו לפני העדה למשפט אלא שיש לנו לומר ר"ע לדבריו דר"ט קאמר לדידי אין עד נעשה דיין לעולם בדיני נפשות ואע"פ שראוהו ביום מדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט אלא לדידך דפליגת כשראוהו ביום לומר שממיתין אותו בראייתן בלא עדות לפי שיש לומר לא תהא שמיעה גדולה מראיה ולא סבירא לך משמעות מדרש דעד עמדו וסברת למימר היכא דראוהו בלילה מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין וה"נ אוקימנא להא ברייתא בב"ק בפ' החובל בשראוהו בלילה אודו לי איזה מיתה מאחר שראוהו בשעה שלא היו ראוין לדין אלא לעדות הרי נעשו כולן עדים ואין עד נעשה דיין בד"נ כה"ג משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה שיש להם לבחון בעדות העדים כדי להציל

[דף כו:] גמרינן ר"ה מיובל: אמר ר' יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן. מפרשינן בגמ' דרבנן מהדרי ליה לרבי יוסי דכל השופרות איקרי שופר ואיקרי קרן דפרה קרן איקרי שופר לא איקרי: **וכתבו** בתוס' דהאי דלא מפיק נמי של ראם מפני שהוא קרן כדכתיב וקרני ראם קרניו ולא אשכחן דאיקרי שופר הייני משום דלא איצטריך למעוטי אלא אותן שהם חלולים אבל אותן שאינן חלולין כגון של ראם ולבי לא איצטריך ליה למעוטי דפשיטא דלא מיקרי שופר אלא אותן שהם חלולין מלשון שפופרת ותדע לך דהא קדחו בזכרותו נמי אי לאו דמין מצוה במיעו איגו חוצן הוה פסלי' ליה כדאיתא לקמן וזכרותו נמי ודאי אי אפקיה לבר וקדחו ותקע בו לא יצא דלאו שופר הוא ואם תאמר דתיש ליתסר דלא איקרי שופר ומיקרי קרן דכתיב [דניאל ח] והצפיר קרן חזות בין עיניו איכא למימר דתיש וכבש חד מינא הוא ובחד שמא מיקרו כדכתיב [דברים יד] שה כשבים ושה עזים אי נמי דהתם במראה הנבואה היה מראה לנביא כדי להראותו תקפו של צפיר שלא היה בה נקבות אלא זכרות ולפיכך קראה קרן: **מתני'** שופר של ר"ה של יעל פשוט. (פי') [חיה] שקורין אשטיי"ן בו"ק כך פרש"י ז"ל אבל הרב בעל הערוך פירש דיעל היינו כבשה נקבה ומשמע שהזקיקו לומר כן מדתנן בסיפא ובתעניות בשל זכרים כפופים מכלל דרישא דתנן יעל היינו כשבה נקבה ונראין דברי רש"י ז"ל כדמתרגמינן

רש"י

יובל שופר כתיב והעברת שופר תרועה: של יעל פשוט. יעל אישטנבו"ק: **גמ'** מקום שיש שופר · כמו ר"ה ויובל: מקום שיש חצוצרות · כגון תעניות: **מתני'** שוה היובל לר"ה לתקיעה · בפס' סין דאע"ג דתקיעות [דיובל] לאו לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן דשילוח עבדים והשמטת מכירת שדות ואפ"ה כר"ה בעי (ג) דגמרי' ליה בג"ש דשביעי שביעי בפ"ב: ולברכות · דבעי למימר ט' ברכות ביוה"כ של יובל: **גמ'** ר' יהודה אומר כו' וביובל בשל יעלים. וג"ש לא גמיר

תורה אור | נר מצוה

קרן א"ר יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר °והיה במשוך בקרן היובל כשמעכם את קול השופר: **מתני'** *שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות משני צדדין השופר מאריך והחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר °ובתעניות בשל זכרים כפופים ופיו מצופה כסף ושתי חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות *מאריכין שמצות היום בחצוצרות: **גמ'** *תניא בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות אין שופר א"ר יהושע בן לוי מאי קרא °בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לפני המלך ה' הוא דבעינן הצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא: **מתני'** *שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות ר' יהודה אומר בראש השנה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים: **גמ'** א"ר לוי שופר של ר"ה ושל יוה"כ א בכפופים והא אנן תנן שופר של ר"ה של יעל פשוט הוא דאמר כר' יהודה (א) דתנן רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופים (ג) ולימא ב הלכה כר' יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה ה"א

[יהושע ו] [תהלים צח] [דף כו:] [דף כז.] [דף כו:] [תענית טז:]

ואקו ודישון ויעלא ורימא וכתיב הרים הגבוהים ליעלים אלמא יעל מין חיה הוא: פשוט. מפרש טעמא בגמרא דקסברי רבנן דסימנא דפשיטות לתפלה טפי מעלי: ופיו מצופה זהב. שלא במקום הנחת פה ובשל מקדש קאמרינן: ושתי חצוצרות מן הצדדין. דשלשה המהלכין בדרך גדול באמצע כדאיתא בפ' אמר להם הממונה (דף לז.) והכא שופר גדול שמצות היום בשופר: שופר מאריך. לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן נשמע קול השופר להיכרא בעלמא להודיע שמצות היום בשופר ומיהו במאי דתקע בהדי חצוצרות נפיק דאע"ג דתרי קלי לא משתמעי הכא משום דחביב ליה יהיב דעתיה ושמע: **וסיפא** דמתני' הכי איתא ובתעניות בשל זכרים כפופים ופיו מצופה כסף וב' חצוצרות באמצע חצוצרות מאריכות ושופר מקצר שמצות היום בחצוצרות והכי פירושא ובתעניות דאמרינן בתענית (דף טז:) תקעו הכהנים תקעו: בשל זכרים. אילים כדמתרגמינן איל דיכרא: כפופין. למעבד היכרא בין תענית לר"ה: ושתי חצוצרות באמצע. שני שופרות היו להן א' מכאן וא' מכאן והן באמצע: שמצות היום בחצוצרות. דלכנופיא בעלמא ניהו וכל כנופיא בחצוצרות דכתיב (במדבר י) והיו לך למקרא העדה: **גמ'** בד"א במקדש. דבעינן שופר וחצוצרות: אבל בגבולין מקום שיש שופר. כגון ר"ה ויובל: ומקום שיש חצוצרות. כגון תעניות כך פרש"י ז"ל והקשה הראב"ד ז"ל מדאמרינן בפ"ק דתענית (דף יז.) במה מתריעין בשופרות ותירץ דהכא בתקיעה שבסוף כל ברכה וברכה מאותם שש ברכות שמוסיפין ומאי דאמרינן בפ"ק דתענית שמתריעים בשופר היינו בשעה שמרבים בתפלה ותחנונים והיינו דאיכא מאן דאמר התם דאין מתריעין אלא בפה והכא תנן בהדיא בשל זכרים כפופים אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב שראה בתשובת הגאונים ז"ל שנהגו לתקוע בתעניות בשופר וה"נ מוכח בירושלמי דגרסינן התם במעתין דהכא קומי רבי יהושע תקעין בתעניתא כלומר בשופר רבי יוסי בעא ויתקעון בחצוצרות כלומר אף בחצוצרות ולא שמע דתניא חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין ולפי זה הא דתנן מקום שיש חצוצרות אין שופר הייני בשעת מלחמה שתוקעין בחצוצרות כדכתיב (במדבר י) והרעותם בחצוצרות אבל בתעניות בגבולין בשופרות מתריעין ולא בחצוצרות והייני טעמא משום דכיון דאמרינן בשעת מלחמה מתריעין ילפינן מינה לכל צרה וצוקה שלא תבא על הצבור דמתריעין ומיהו כיון דחצוצרות בכנופיא דכולהו ישראל הוא דאשכחן להו כדכתיב (שם) והיו לך למקרא העדה ותעניות בגבולין לאו כנופיא דכולהו ישראל ניניהו מתריעין בשופר ולא בחצוצרות וכן נהגו בכל מקום לתקוע בשופר בתעניות: **מתני'** שוה היובל לר"ה לתקיעה. דכי היכי דבר"ה אמרי רבנן בפשוטין ה"נ ביובל ואע"ג דתקיעה דיובל לאו לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שלוח עבדים והשמטת מכירת קרקעות אפילו הכי כר"ה בעי למעבדה דגמריגהו בגזירה שוה שביעי שביעי בפרק בתרא: ולברכות. דבעי למימר תשע ברכות ביוה"כ של יובל: רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים [כפופים]. דסבירא ליה לרבי יהודה דכל כמה דכאיף איניש טפי עדיף: וביובל בשל יעלים. דסבירא ליה לרבי יהודה דביובל פשוט עדיף לסימנא דחרות ובהא לא דייגינן גזירה שוה אלא האי כדיניה והאי כדיניה ואיפסיקא הלכתא בר"ה כרבי יהודה וכדאמר רבי לוי שופר של ר"ה ושל יוה"כ בכפופים: **והוי** יודע דיעל פשוט וזכרים כפופים לאו דוקא דתנא קמא ורבי יהודה לא פליגי אלא אי כל דכאיף איניש טפי עדיף או כל דפשיט איניש טפי עדיף ולרבנן דאית להו כל מה דפשיט איניש טפי עדיף מה לי יעל פשוט מה לי שאר חיות שקרניהן פשוטין אלא ודאי לת"ק יעל לאו דוקא ולרבי יהודה נמי בשל זכרים לאו דוקא אלא ה"ה בכל שאר קרני הבהמות הכפופין וכל חד וחד אורחא דמילתא נקט ולדידן דקי"ל כרבי יהודה בעי כפופין: **ומיהו** איכא לעיוני אי בעינן כפופין לעכובא או למצוה בלחוד שיש מי שאמר דכי היכי דת"ק דמתני' דלעיל ור' יוסי פליגי לעיכובא דת"ק ס"ל דכל השופרות כשרין חוץ משל פרה כלומר דבשל פרה אפילו בדיעבד פסול ה"נ פליגי בהך מתניתין ת"ק ורבי יהודה דת"ק ס"ל דשופר של ר"ה דוקא פשוט אבל כפופין אפילו בדיעבד פסולין ורבי יהודה ס"ל דכפופין דוקא אבל פשוטין אפילו דיעבד פסולין ולפי זה כיון דאפסיקא הלכתא כרבי יהודה נקטינן דמצות ר"ה בכפופין אבל בפשוטין לא יצא וזהו דעת הרמב"ם ז"ל והוא מוסיף עוד שלא כל הכפופים הוכשרו אלא של זכרים בלבד דהיינו אילים כפשטה דמתניתין שכך כתב בפ"א מהלכות שופר ושופר שתוקעין בו בין בר"ה בין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש עד כאן ודבריו מתמיהין חדא דהא כתיבנא לעיל דלר' יהודה זכרים כפופין לאו דוקא דה"ה לשאר הכפופין ועוד דכפופין משמע דלא לעכב קאמר אלא למצוה דאי לעכב פליגי היכי (ד) מסתיים מתניתין ותני שופר של ראש השנה של יעל פשוט דמשמע דרבי יוסי ות"ק דידיה מודו בה הוה ליה למיתני בלישנא דפלוגתא ולמיתר ואחרים אומרים שופר של ר"ה של יעל פשוט ועוד לעכובא מנא לן הא בקרא לא כתוב בה לא כפוף ולא פשוט אלא תעבירו שופר הוא דכתיב וכולהו איקרי שופר ור' יהודה נמי היכי אמר דשל ר"ה לא מכשירים ביובל ושל יובל לא מכשירים בר"ה והא מיובל גמרינן ליה כדאיתא בהידך פירקין בגמרא: **אלא** ודאי האי פלוגתא לא שייכא כלל בפלוגתייהו דת"ק ורבי יוסי דאינהו פליגי לעכב אבל הני תנאי למצוה הוא דפליגי ותדע לך דלמצוה קאמרינן מדאמר רבי לוי בגמרא מצות שופר של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין אלמא כולא מילתא למצוה קאמרינן ולא לעכובא הלכך כיון דקי"ל כרבי יהודה נקטינן דשופר של ר"ה מצותו בכפופין: **ונמצינו** למדין ג' דינים בשופר בדיעבד כל השופרות כשרין חוץ משל פרה דאפילו דיעבד פסול ואין צריך לומר אותן קרנים שכונן זכרות שהן פסולים דלאו שופר מיקרו אלא קרן ולמצוה בעינן כפופין והייני דתנן בר"ה תוקעים בשל זכרים ומיהו כל הכפופין כשרים וכמו שכתבנו למעלה אבל למצוה מן המובחר בעינן של איל וכדאמר רבי אבהו לעיל למה תוקעין בשופר של איל וכמו שכתבתי שם בסייעתא דשמיא וליכא למימר בשל זכרים דקאמר רבי יהודה הייני של איל בלבד משום עקידת יצחק בן אברהם דא"ה כי אמרינן בגמרא מר סבר דהייני רבי יהודה כל דכאיף איניש טפי עדיף הוה לן למימר רבי יהודה סבר של איל טפי עדיף משום עקידת יצחק בן אברהם אלא ודאי כדאמרן: **ומיהו** אע"ג דמסקינן חוץ משל פרה אפשר דדוקא בטהורים אבל בטמאין לא דהא אמרי' בפ' במה מדליקין (דף כח.) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד ושופר מלאכת שמים הוא דהא אמרי' לעיל כיון דלזכרון קאתי כלפנים דמי ומיהו נהו ראיה גמורה היא דהתם בפ' במה מדליקין משמע דמשכן גופיה לא גמרינן מההיא דלא הוכשרו למלאכת שמים דהא אמרי' בההיא שמעתא מאי הוי עלה דתחש וכדאיתא התם ולפיכך הדבר צ"ע: **גמ'** א"ר לוי שופר של ר"ה ושל יוה"כ בכפופים. דס"ל כר' יהודה במאי דאמר דכמה דכאיף איניש טפי עדיף הלכך שופר של ר"ה בכפופים וס"ל כרבנן דאמרי דר"ה ויוה"כ

המאור הקטן

להציל הרוצח וחאי כיון דחזיוה דקטל תו לא חזו ליה זכותא ולא בדקי להו לעדים בדיקה יפה הלכך אין עד נעשה דיין בכה"ג ור"מ אמר לך לבדיקה יפה לא חיישינן ולעולם עד נעשה דיין כלומר הראוי לעדות כגון שראה בלילה ראוי לדין וכ"ש אם ראה ביום שיש לומר לא תהא שמיעה גדולה מראיה אבל עד מאחר שהעיד עדותו אינו ראוי לדין לד"ה וכבר כתבנו במקצת דברים הללו בכתובות בפ' האשה שנתארמלה:
תנ"ה בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש חצוצרות אין שופר וכו' וקי"ל כי הא מתניתא ואני תמה ממה שראיתי בתשובת הגאונים נהגו לתקוע בתענית בשופר ולפי משנה זו נראה לנו שאין לנו לתקוע בתעניות בגבולין אלא בחצוצרות:

מלחמת ה' | סוו

בתוב בספר המאור תנ"ה בד"א במקדש אבל בגבולין וכו' עד אלא בחצוצרות: **אמר** הכותב כמה הרבה שנים גדל בעה"מ בבית המדרש ולא שמע בהן סומכין על אותה הלכה שהיא במס' תעניות במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות ותנ"ה וסימן לדבר יריחו ויריחו בשופרות הוה ומפרש נמי בירושלמי קומי ריב"ל תוקעין בתעניתא רבי בעי ויתקעון קומו בחצוצרתא ולא שמיע דתניא חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין ויש לנו לפרש לדעתם מקום שיש שופר כגון ר"ה ותעניות אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות כגון מלחמה כדכתיב על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות אין שופר ואמרי' במס' תעניות שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת המלחמה אמר כסדר הזה עושין במלחמה והיו תוקעין בחצוצרות ולא בשופר
שבבי

שלטי הגבורים

וס"ס בקרני רוב החיות שהן עגס א' ואין שמם בלשון הקודש שופר שאין נקרא שופר אלא מקרנים החלולים שיש לשון זכרות בפנים ונקלף גלדן מן הזכרות כגון של כבשים ואילים ועזים אבל רוב החיות הן עגס א' ופסולים כמו של פרס וכל שאר המינים כגון יעל ועזים כשרים בדיעבד אפי' הן פשוטים ולכתחלה בעינן שיהא כפוף ואפי' בשל עזים ומ"מ מצוה מן המובחר לחזור אחר של איל לזכור עקידת יצחק ומיי' כתב כל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבשים והכל תפסו עליו בזה.

לשון ריא"ז

כל השופרות כשרים לתקוע בהן בר"ה חוץ משל פרה מפני שהוא קרן שנאמר בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו ואינו נקרא שופר ואע"פ שכל השופרו' כשרים מצוה לתקוע בשופר כפוף של איל:
א ואיתא בירושלמי כדי שיכפפו לבם בתפלה:
ב כתב הרא"ש ולכאורה נראה דלא פליגי אלא למצוה אבל כולהו מודה דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל כדקתני רישא כל השופרות כשרין חוץ משל פרה ואם לא מצא של איל יוצא בשל יעל או בשל עזים ותדע דלמצוה פליגו דהא ר' לוי מצוה קאמר ועוד אטו פשוט וכפוף בקרא כתיבי תעבירו שופר כתיבי ביובל וילפי' ר"ה מיניה וכיון דכולהו איקרי שופר חוץ משל פרה אמאי לא יצא ועוד דמשמע מילתייהו דרבנן ור' יהודה מחלוקת בפני עצמה ולא קיימא אפלוגתא דת"ק ור' יוסי ואת"ל דוקא קאמרי א"כ הוי הדא פלוגתא דלת"ק כל השופרות כשרין בין בר"ה בין ביוה"כ חוץ משל פרה ולר' יוסי אף בשל פרה ולת"ק דר' יהודה ר"ה ויוה"כ בשל יעל ותעניות בשל זכרים ולר' יהודה בר"ה בשל זכרים וביובלות בשל יעלים אלא ודאי ר' יהודה ורבנן בר פלוגתייהו דוקא למצוה פליגי וכ"כ הרמב"ן ז"ל והתוס' חזרו והקשו דהא ר' לוי דאמר מצוה של ר"ה ויוה"כ בכפופין היינו משום דיליף ר"ה ויוה"כ מהדדי בג"ש דשביעי שביעי כדאמר לקמן בברייתא וכדתנן שוה היובל לר"ה וכו' אי הוי משום מצוה בעלמא כדקאמר כמה דכייף איניש טפי עדיף האי טעמא שייך דוקא בר"ה שהתקיעה לתפלה ולזכרון ולא ביובל שאין התקיעה אלא לסימן שילוח עבדים ולהשמטת קרקעות ומתוך זה היה נראה דאין יוצא בר"ה אלא בכפוף וגו"ל דקושיא תלושה היא ואין לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי ויש לדחות קושיא זו דרי לוי סבר כיון דבגזירה שוה ילפינן מהדדי ויש טעמא לומר בר"ה כפופים למצוה מעתה כדי להשוותם יחד ראוי גם ביוה"כ להצריך כפופים למצוה ואע"ג דלא שייך ביה האי טעמא ור' יהודה לית ליה הך סברא אלא יליף גז"ש לדברי חובה אבל בדבר מצוה לא מדמי להו להדדי והרמב"ם ז"ל כתב כל השופרות פסולין חוץ מקרן של כבש והראב"ד כתב על זה בהשגותיו (ס) מדופיו:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' שופר ופ"ק מהלכות תענית ופ"ג מהלכות תפלה:

תהלים צח

שיטת ריב"ב

יובל. איל וטעמייהו דרבנן מפרש בגמ': מתני' יעל.תיש המדברי: ופיו מצופה זהב. אוקימנא בגמ' שלא במקום הנחת פה וכולה מתני' במקדש מיירי כדמפרש בברייתא: שופר מאריך. לאחר שהחצוצרות פוסקין תקיעתן נשמע קול השופר: גמ' מקום שיש שופר. כגון ר"ה: מקום שיש חצוצרות. כגון תעניות: מתני' שוה היובל לר"ה לתקיעה. בפשוטין ואע"ג דתקיעת שופר של יובל לאו לתפלה ולאו לזכרון היא אלא לסימן שלוח עבדים והשמטת קרקעות אפ"ה כר"ה בעי למיעבדה דילפי' לה בגז"ש של שביעי שביעי בפירקא בתרא: ולברכות. דבעי למימר תשע ברכו' וביובלו' יעלים. וגז"ש לא גמיר:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דתניא: (ב) נ"ב וביובלות בשל יעלים: (ג) נ"ב למעבדיה: (ד) נ"ב על

שוו אהדדי הלכך כיון דשופר של ר"ה בכפופין דיוה"כ נמי בכפופין : **מתני'** שופר שנסדק ודבקו פסול . פרש"י ז"ל דהוה ליה כשני [illegible] וגראה מדבריו שהוא מפרש שנסדק משני צדדיו לגמרי ונחלק לשתי חתיכות ולא נהירא דא"ה היינו דבק שברי שופרות אלא נסדק היינו [illegible] מצד אחד על פני כולו לארכו והיינו טעמא משום דכיון שנסדק כולו אין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשאה כעין שופר [illegible] לא מיפסל אלא בנסדק כולו אבל בנסדק קצתו ועדיין מקצתו קיים כשר והא דתניא בברייתא בגמ' דנסדק לארכו פסול לרחבו אם נ[illegible] שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול לאו למימרא (ג) דמפליג בלרחבו ולא מפליג בלארכו דלארכו לעולם פסול בין נשתייר בין שלא נשתייר דאדרבה דוק מינה לאידך גיסא דלרחבו הוא דכי לא נשתייר פסול אבל לארכו אפילו לא נשתייר כשר והיינו דתנן סתמא דלגמרי משמע זו היא שיטת [illegible] ודבקו לרבותא נקטיה לומר שאע"פ שדבקו לעצמו אפ"ה פסול שאין שם שופר עליו אלא כמו שמחבר חתיכת שופר ועשאה שופר דמי :

תורה אור

רש"י

ה"א אפילו ביובל קמ"ל : **מתני'** *שופר שנסדק ודבקו [א] פסול דבק שברי שופרות פסול °*ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר : **גמ'** תנו רבנן היה ארוך וקצרו כשר גרדו והעמידו על גלדו כשר צפהו זהב במקום הנחת פיו פסול שלא במקום [ג] הנחת פיו כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמור שהיה פסול ואם לאו כשר נתן שופר בתוך [ד] שופר ותקע בו אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא ת"ר גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר הפכו ותקע בו לא יצא אמר רב פפא לא תימא דהפכיה כי כתונא אלא שהרחיב הקצר וקצר את הרחב לא יצא מ"ט כדרב מתנה דאמר רב מתנה °והעברת דרך העברתו בעינן : דבק שברי שופרות פסול:[ת"ר] הוסיף עליו [ה] כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול ר' נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול: במינו כשר א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אפי' נשתייר רובו פסול

נסדק

ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול. פי' אם מעכב את התקיעה עכשיו אפי' סתמו במינו פסול דכיון שמעכב את התקיעה כמלא שאינו בטל לגבי השופר והוה ליה קול שופר ודבר אחר ואם לאו שאינו מעכב את התקיעה עכשיו אע"פ שהיה הנקב מתחילתו כשר לפי שמה שסתמו בו בטל לגבי השופר ומיהו דוקא בשסתמו במינו כשר ומתני' ר' נתן היא כמ"ש בגמ' בס"ד ילא מלי' לפרושי שמעכב את התקיעה קודס שנסתס פסול אע"פ שלאחר שנסתם אינו מעכב את התקיעה דהא בפלוגתייהו דר' נתן ורבנן אמרי' בגמרא בתרא דרבי יוחנן דכי אמרי' שלא במינו פסול דווקא בשנפחת רובו אבל נשתייר רובו בין לרבי נתן בין לרבנן בין במינו בין שלא במינו כשר דבהא לא פליגי ובודאי נקב גדול כל כך אי אפשר שלא יהיה מעכב את התקיעה מתחילה קודס שנסתם ואי הכי מתני' [illegible] אלא ודאי אע"פ שמתחילתו היה מעכב כיון שעכשיו אינו מעכב כלו' שהסתימה מהודקת יפה הרי זה כשר לפי שהוא בטל לגבי [illegible] וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שופר : **ירושלמי** ניקב וסתמו רבי אבא בר זימנא בשם רבי זעירא והוא ש[illegible] לא סתמו כשר שכל הקולות כשרים בשופר : **גמ'** היה ארוך וקצרו כשר . והוא שנשתייר בו שיעור תקיעה : העמידו על גלדו . [illegible] במקום הנחת פה . עובי השופר לצד פנימי שמניח לשם פיו קרי הנחת פה והצד החיצון מן העובי עצמו [שלפהו זהב לצד חוץ] הקצר ותרי גווני בחוץ קתני] קרי שלא במקום הנחת פה דליכא לפרושי שמה שבחוץ לגמרי חוץ לעובי בגב השופר קרי שלא במקום [הנחת] פה דא"כ היינו צפהו זהב מבחוץ : מבפנים פסול . שהקול יוצא מן הזהב ולא מן השופר : אם קול פנימי שמע יצא. פירוש אם קול פ[נימי לבדו] שמע יצא ומיירי כגון שהוא עודף על החיצון שאין כאן אלא קול פנימי -אבל אם קול חיצון נמי שמע לא יצא דהוה ליה קול שני שופרות : לא תימא דהפכיה ככתונא . פירוש לא תימא דכי מיפסיל דוקא היכא דהפכיה ככתונא אבל הא לאו הכי לא מיפסיל דליתא אלא אפ[י'] את הקצר וקצר את הרחב מיפסיל וכ"ש היכא דהפכיה ככתונא דמיפסיל והכי איתא בירושלמי גרדו והעמידו על גלדו [כשר] [illegible] אלא גרדו אבל הפכו לא זה בטל חללו וזה לא בטל חללו ובירושלמי משמע דאפילו לא הרחיב את הקצר וקצר את הרחב אלא ש[illegible] הרחב לא יצא ותנא יהיב סימנא מן המצר קראתי יה : **הוסיף** עליו כל שהוא פסול. משום דהוו להו ב' שופרות : רבי [נתן אומר] במינו כשר . משמע ודאי דכי מכשר רבי נתן במינו דוקא בשאינו מעכב את התקיעה דהא מדשקיל וטרי רבי יוחנן אליביה משמע [illegible] סבירא ליה דכה"ג דייקינן במסכת שבת ואם איתא דר' נתן במינו מכשיר אפילו כשמעכב את התקיעה היכי מלי סבר לה כוותיה [illegible] ר' יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה ותנן אם מעכב את התקיעה פסול וסתמא קאמר אפילו היכא דסתמו במינו אלא ודאי כ[illegible] **במינו** כשר א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו וכו' . הלכך להא לישנא ניקב וסתמו לא מתכשר אלא היכא דאיכא תלתא למעליותא [נשתייר] רובו וסתמו במינו ואינו מעכב את התקיעה ומיהו איכא לישנא אחרינא בגמ' דרבי יוחנן קאי אשלא במינו וקאמר דכי [אמרינן] שלא במינו פסול דוקא בשנפחת רובו מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר ולהאי לישנא בתרי למעליותא סגי סתמו במינו ואינו מעכב את

[illegible]

המאור הקטן

[illegible]

מלחמת ה'

[illegible]

שלטי הגבורים: [illegible]

עין משפט: [illegible]

הגהות הב"ח

[illegible]

שיטת ריב"ב

[illegible]

את התקיעה אע"פ שנפחת רובו א"כ נשתייר רובו ואינו מעכב את התקיעה אע"פ שסתמו שלא במינו ומיהו לעולם בעינן שלא יהא מעכב את התקיעה דמתניתין מלתא פסיקתא קתני דאי מעכב את התקיעה פסול ואילו הוה מחבר בשום גוונא הוה תני לה: **ולענין** הלכה נקטינן כרבי נתן דכיון דשקיל וטרי רבי יוחנן אליביה ובהני תרי ליסני בעל הלכות ורב אלפסי ז"ל פסקו כלישנא קמא ולחומרא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות שופר וכן נהגו לעולם בשל תורה להחמיר באסורי כגון בגיטין וקדושין ושאר אסורין ואע"פ שהוא לישנא קמא אלא שבדיני ממונות ובשל סופרים פסקו כלישנא בתרא וכן פוסקים בכל מקום רבותינו הצרפתים כלישנא דמחמיר בתרי ליסני בתרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי דבשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל אבל הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל פסק אף הכא כלישנא בתרא ולקולא: **אם** נשתייר בו שיעור תקיעה כשר. פירוש דוקא שנשתייר שיעור תקיעה לצד הפה הוא דמכשרינן משום דחזינן דכל מה שלמעלה ממנו כאילו נטל משם וכך נראין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שופר אבל הרב בעל העטור ז"ל הכשיר אפילו לא נשתייר לצד הפה וכן דעת הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל: **כדי** שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן. והיינו טפח כדגרסי' בפרק המפלת (דף כו.) תני הושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן נר מצוה

(א) נסדק לארכו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול וכמה שיעור תקיעה פירש רבן גמליאל א כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן היה קולו דק או עבה או צרור כשר שכל הקולות כשרים בשופר שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ: **מתני'** התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך *)הפיטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ואע"פ שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו יצא וזה לא כוון לבו לא יצא: **גמ'** אמר רב הונא ל"ש ב אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדים בבור יצאו *אמר רב יהודה בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו

רש"י

בשאינו מעכב התקיעה: נסדק (ב) רחבו. כל רוחב היקפו: אם נשתייר. ממקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר חשיב ליה כמאן דאישתקיל כולו והוה (ג) כמו ארוך וקצרו: צרור. (ד) רפוק"ם בלע"ז: קדחו בזכרותו. כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש נכנס בתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב הזכרות: **מתני'** בור ודות. חדא ניהו אלא שהבור בחפירה והדות על הקרקע איסקרייל"א בלע"ז: *)פיטס. חבית גדולה: הברה. ריסונטי"ר בלע"ז: **גמ'** אותם העומדים בבור יצאו. שהם שומעין קול השופר לעולם. של ע"ז. שנשתמשו בו לע"ז ונאסר בהנאה כדתנן במסכת ע"ז אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר: ואם תקע יצא דמצות לאו ליהנות נתנו. לא נתנו לישראל להיות קיומם הנאה להם אלא

טפח שליא ושופר וכו' שליא הא דאמרן שופר דתניא כמה שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן וכי תימא לימא טפח בהדיא י"ל דטעמא אתא לאשמועינן דמשום הכי הוי שיעור טפח כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן דשיעוריה דטפח ד' בגודל ושית בקטנות כדאיתא במנחות [דף מא:] וכשהוא אוחז אותו בד' אצבעות בינוניות מה שנראה ממנו לכאן ולכאן משלים את השיעור ולא כדי שיאחזנו התוקע קאמר דא"כ הכל כפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח [כלים פי"ז מי"ב] ישנו כראש גדול של כל אדם אלא כדי שיאחזנו אדם בינוני והוא טפח: **קדחו** בזכרותו. עצם שבתוך השופר שלא הוציאו אלא נקבו מתחלה ועד סוף: **מתני'** התוקע לתוך הבור או לתוך הדות. בור ודות חדא מילתא הוא אלא שהבור בחפירה ודות בבנין: *) פיטס. חבית גדולה: אם כוון לבו יצא. למאן דאמר בגמרא מצות צריכות כוונה האי (ה) כוון לבו היינו לצאת ולמ"ד מצות אין צריכות כוונה אם כוון לבו שיהא קול שופר בלבד סגי ושלא יהא סבור דחמור בעלמא הוא: **והקשו** בתוס' אפילו כוון לבו [אמאי] יצא והא אמרי' בעירובין פרק כל גגות (דף לב:) לבור בקטנה ושליח לבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן ותירצו דשאני התם דליכא עשרה עם שליח לבור והקשו עוד מדאמרינן בפרק כיצד צולין [דף פה:] מן האגף ולחוץ כלחוץ ואמר רב (תנן) וכן לתפלה ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ובההיא פלוגתא במאי עסקינן אי לענין צירוף דבפ' כל גגות תיקשי לריב"ל ואנן קי"ל כוותיה כדמוכח בסוטה בפרק ואלו נאמרין (דף לח:) דמייתי מינה ראיה לברכת כהנים דאין מחיצה מפסקת ואי איירי לענין לצאת וכמתני' דהכי תקשי מתני' לרב ותירצו דההיא דפרק כיצד צולין מיירי לענין לענות בכל דבר שבקדושה עם הצבור דלרב מפסקת ואין עונה עמהם משום דכל דבר שבקדושה אין פחות מעשרה והרי הוא כעומד מבחוץ ולריב"ל אין מחיצה מפסקת והרי הוא כעומד בתוך עשרה שבפנים ועונה עמהם וקי"ל כריב"ל וקשיא להו [לרב] דהא קול מגילה הכן ומגילה בעינן עשרה בין שלא בזמנה ואפילו לרב דאמר בזמנה ביחיד הא אמרינן התם דחם רב לאה דרב אסי דאמר בי' ולאו קושיא היא דהא דבעינן עשרה במגילה היינו משום פרסומי ניסא ובמקום קריאתה הוא דבעינן י' לפרסומי ניסא והא איכא ואע"ג דהאי שמע לה במקום דליכא י' קריאתה מיהא בעשרה הוא וממקום דאיכא (משום) פרסומי ניסא שמע לה ומש"ה יצא ואם לאו לא יצא: **ירושלמי** א"ר יוסי ברבי חנינא לא אמרן אלא בעובר אבל בעומד חזקה כוון: **גמ'** א"ר הונא ל"ש אלא וכו' אבל אותן העומדים בבור יצאו. דאותן העומדים בבור שומעין הן קול שופר לעולם ומסתברא דכי היכי דמפלגינן בבור הכי נמי מפלגינן בפטס דאותן העומדין בתוך הפטס יצאו אבל הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שופר חלק בבור ודות ובפטס לא חלק אפשר שדעתו מפני שהברתו גדולה אפילו העומדין בתוכו אם קול הברה שמעו לא יצאו: **וגרסי'** בגמרא אמר רבה שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא ומוקמינן לה בגמרא בתוקע ועולה לנפשיה כלומר שהוא עצמו תוקע מקצת תקיעה בעודו בבור ובעודו תוקע יצא מן הבור והשלים התקיעה וכי תימא פשיטא דילא דהא אמרינן דאותן העומדים בבור יצאו הא קמ"ל דלא חיישינן זמנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מערבב קלא והרב אלפסי ז"ל השמיטה לפי שהוא דבר שאינו מצוי וכתב הרב רבינו האי גאון ז"ל שדברים הללו היו צריכין להן בימי הגזירה והמלכיות שהיו מתיראין מהן מלתקוע בגלוי: **אמר** רב יהודה שופר של ע"ז לא יתקע. משום דמאיס: ואם תקע יצא. דמצות לאו ליהנות נתנו לא נתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם נתנו: וכי אמרינן דאם תקע יצא דוקא בע"ז או במשמשי ע"ז

*) בד"י הגירסא פיטס

המאור הקטן

אמר רבא שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא ובמסכת חולין גרסינן ואם תקע לא יצא ומוקמינן לה להדיא באשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעורה ובהלכות הרי"ף ז"ל גרסינן הכא אר"י וקשיא אדר"י דהא אמר ר"י בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא אלמא מצות ליהנות ניתנו ונראה מדברי הרי"ף ז"ל דהא דאמר רבא אחד זה ואחד זה לא יצא תירוצא הוא למימריה דר"י ...א דכי אתמר הכי אתמר ול"ק דידיה אדידיה וקי"ל כרבא דאמר מצות לא ליהנות ניתנו והמודר ... מחבירו מותר לתקוע לו בשופר של מצוה דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה אבל בחצוצרות ...ת לא והמודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה לאפוקי גמיעת מים דלא שרי ...ע ביה גמועי: וההיא דאמר רבא שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא ...דאסיקנא בתוקע ועולה לנפשיה שייכא ליה בדרב הונא דאמר ל"ש אלא לאותן העומדין על שפת ... אבל לאותן העומדין בבור יצאו לפיכך לא כתבו הרי"ף ז"ל (משום דכבר כתב הא דר"ה): ... סוגיא דשמעתא מתחוורא כרבא דאמר לצאת לא בעי כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה והכין אסיקנא בפרק המוצא תפילין וליתא לדר' זירא דאמר לשמעיה אכוין ...לי והרי"ף ז"ל כתב הא דר' זירא ושבקיה לדרבא ויש שסבורים לומר דלא פליגא דרבי זירא ...בא דלא אמר רבי זירא איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כונה לשמוע ולהשמיע לשום תקיעת ...כל דהו אפילו שלא לשום מצוה ולעולם כוונת מצוה לא בעינן אבל בעי' כוונה לשמוע ולהשמיע ...שלמה ז"ל כתב בפירושו איכוין ותקע לי להוציאני ידי חובתו ומדבריו למדנו דרבי זירא פליג על ... וכן נראין הדברים שאילו לא היה ר' זירא מחמיר בכוונת המצוה על מה היה מחמיר כ"כ בכוונת ...יע לשומע יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא והלא דין הוא שתהא כוונת המצוה יותר המורה ...ת המשמיע לשומע ועוד הא אוקימנא לדר' זירא כר' יוסי ובפרק ערבי פסחים ברירנא דר' יוסי ...צות צריכות כוונה ופליגי רבנן עליה הלכך ליתא לא לדר"י ולא לר' זירא דקאי כוותיה ולא ...הדרינן ולא סמכי' על שנויי' דחיקי וכבר כתבנו במקצת דברים הללו בפ' ערבי פסחים:

מלחמת ה'

כר"נ ואמר דהכי קתני' אם היה מעכב את התקיעה מתחלה קודם סתימה ובהא פליגי ת"ק ור"נ דלת"ק לעולם פסול אע"פ שעכשיו אינו מעכב ולדברי ר"נ במינו כשר נמצאת משנתנו שמכשרת אם אין מעכב את התקיעה לאחר סתימה כר"נ ותיפתר בשסתמו במינו ובמעכב עכשיו את התקיעה אפי' ר"נ מודה דפסול לעולם והיינו דלא קתני בגמ' דילן בברייתא אם היה מעכב את התקיעה משום דפשיטא ליה שאם מתחלה אין הנקב מעכב את התקיעה כלל אינו נקב ואין סתימתי פוסלת לפי שאינה מסייעת בקולו של שופר כלל ועוד שאינו בכלל נקב וסתמו ובירושלמי שנו ופירשו זהו פירושה של שמועה כדברי הראשונים ז"ל והירושלמי מוכיח שהוא מתרץ בלשון הברייתא היא כמו שכתוב בכל הנוסחאות וכתבתי זה לברר דברי רבינו הגדול שפסק כר"נ שע"כ סתם מתני' כר"נ ולא כרבנן ועוד מדקא מתרץ ר"י אליביה ש"מ הלכתא כוותיה כדאמרי' במס' שבת ובודאי לא הסכים ר"י לדברי ר"נ אלא מפני סתם המשנה ואע"פ שלא אמרו בגמ' מתני' מני ר"נ היא מצינו הרבה כיוצא בזה בתלמוד בפ' הניזקין תנן המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור דלא כר"מ אלא כר"י ועוד אחרת בפרק האשה שנתארמלה כתוב הוא זה דלא כר"מ היא ולא מידכר בגמ' כלום ובפ' אין דורשין סתמיה כר"מ ולא כרבנן וכיוצא בהן הרבה וכל"ק דלחומרא נקיטינן בכל בדאורייתא וכן דעת רבותינו הגאונים וכן פסק כאן רבינו שמעון בעל הלכות ז"ל:

ועוד לפום סוגיא דשמעתא מתחוורא כרבא וכו' וליתא לדר' זירא וכו' והרי"ף ז"ל כתב הא דר' זירא ושבקיה לדרבא: **אמר** הכותב דרבא לא מכרעא דאיהו פירוקי הוא דפריק הויא דאביי דאקשי עליה דרבה אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ואמר ליה אין זו דומה לזו דלמ"ד נמי לצאת לא בעי כוונה לעבור שלא בזמנו ודאי בעי כוונה הלכך כי שקלת דרבה מהכא ה"ל ר' זירא בתרא ואיהו עדיף למפסק כוותיה דאורתא דא"י אחכמיה עפי ועוד דמינקט לחומרא עדיף ועוד דרבה נמי לא מכרעא דהכי ס"ל אלא זאת אומרת קאמר ואיהו לא סבר ליה כדקא מתרצינן בגמ' בעלמא בדוכתי טובא בכה"ג ואע"ג דאמרי' לקמן לימא מסייע ליה לרבא למלתא דרבה קאמרי' דקאמר לאבוה דשמואל התוקע לשיר יצא דה"ל עיקר סיועא לאבוה דשמואל למאי דפריש רבה ולא קאמרינן לרבה משום [דלא] דמסיימא מלתא כלל דהכי ס"ל אליבא דנפשיה ואשכחן בכה"ג בתלמודא ואנן לא גרסי' כדכתיבנא במקצת נוסחי דמשכחן אלמא קסבר רבה מ. ת אין צריכות כוונה אלא ה"ג ... מ"ד התם תאכלו מצות אמר רחמנא והא אכליה אבל הכא כוונת הלב בעי' וליכא קמ"ל מצות אינן צריכות כוונה וה"ג ר"ת ור"ש ז"ל ולעולם זאת אומרת ולא ס"ל אלא קמ"ל שאין לחלק בין אכילת מצה לתקיעת שופר ...ספטייהו דהכך מתני' קשו עליה ואע"ג דפרקינהו אשינויי לא סמכינן דשינויי דחיקי נינהו ובדלמא שני להו ועוד דר"ל ס"ל מצות צריכות כוונה בפ' ערבי פסחים דאמר זאת אומרת מצות צריכות כוונה והתם ע"כ זאת ...הא ממתני' לא איפשיטא התם מצות צריכות כוונה אלא מדאשכחת ר"ל התם תנא דאמר מצות צריכות כוונה ואיהו סבר ליה כוותיה הוא דמיהדר לאוקמיה למתני' בהכי ולא בעי לאוקמה כאידך תנא דהתם דאמר אין ... כוונה ודר"ל עדיפא דגברא רבה דבא"י הוה ורב הונא נמי הכי ס"ל התם ובהנאי נמי לא אשכחן מאן דפליג עליה אלא חדא מתני' דפסחים דלא ידעינן מני דאילו ת"ק דתקיעות לא פליג אלא במשמיע הא בכוונת ... מודה מדלא אפליגו בתרתי ואע"ג דמתן דמים לר"י בלעבור לא בעי כוונה דשוחט קדשים לשם חולין כשרין וזולין לבעלים לשם חובה ואפי' הטלת כדאיתא בפ"ק דזבחים ה"ה לזורק ואע"ג דמתעסק בקדשים פסול ס"ג ... במצות לכ"ע לא יצא דאפי' למ"ד מצות אינן צריכות כוונה כוונת תקיעה בעינן ובקדשים נמי בעינן כוונת שחיטה אבל כוונה דמצות בקדשים לא בעי' ומש"ה לעבור דידהו לא בעי כוונה לר' יהושע ומיהו לר"א בעי ... כדקאמר לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו לומר דאע"ג דהוא זורק בכוונת דם בכור אינו עובר על בל תוסיף והלכך עובר על בל תגרע דהא חזי דם לזריקה ולפי הנראה יש ראיה דמצות צריכות כוונה מדקי"ל ...ים דבפסוק ראשון צריכה כוונה כדפסק רבה בדוכתא ואילו למ"ד מצות אין צריכות כוונה אפי' פסוק ראשון נמי לא בעי כוונה ממאי מדאקשינן ממתני' דהיה קורא מאי לאו אם כוון לבו לצאת וש"מ מצות צריכות כוונה ...קושיא לימא מאי כוון לבו בפסוק ראשון או בפרק ראשון אלא ש"מ למ"ד מצות אינן צריכות כוונה אף פסוק ראשון אינו צריך כוונה כמגילה ושופר ושאר כל המצות כק"ש ותנאי היא ועיקר קושיין מסתם מתני' והוא ...עימר פא נמי חד מכנסו תנאי היא א"כ רב אחא היא דאמר כולה צריכה כוונת הלב הלכך מדקי"ל בפסוק ראשון צריך כוונת הלב ש"מ מצות צריכות כוונה ואם תאמר כיון דמצות צריכות כוונה כולה נמי ליבעי כוונה

ע"ז של עובד כוכבים דכיון דבבטול סגי ליה לא מכתת שיעוריה אבל בע"ז דישראל אמרי' בסוף פרק כסוי הדם (דף פט:) דלא יצא משום דכיון דאין לה בטלה (ב) כתותי מכתת שיעוריה ובשופר בעינן שיעורא כדאיתא לעיל וה"ה דבשל תקרובת ע"ז דעובד כוכבים לא יצא דלית ליה בטלה עולמית דהא איתקש למת אלא ודאי בע"ז דעובד כוכבים א"כ במשמשי ע"ז דעובד כוכבים עסקינן וכגון שנטלו ע"מ שלא לזכות בו דאי נטלו לזכות בו מדאגבהיה קנייה והוה ליה כע"ז דישראל: **אמר** רבא המודר הנאה מחבירו וכו' והמודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה. דמצות לאו ליהנות נתנו ואיצטריך לאשמועינן במודר הנאה מחבירו ומודר הנאה משופר דסלקא דעתך אמינא מודר הנאה מחבירו היינו טעמא דשרי לפי שאין דעתו של נודר לדבר מצוה כיון שלא פירש אבל הנודר משופר בפירוש ליתסר קמשמע לן וכתב הר"ז הלוי ז"ל דכי שרי דוקא בתקיעות דר"ה שהן מצוה מן התורה אבל בתעניות לא ולפי דבריו אף בתקיעות דר"ה צריך לדקדק לפי שיש בהן מדרבנן אלא שאין מחוורין דבריו דמכל מקום מצוה איכא מיהו מסתברא לי דכי אמרינן מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דוקא כגון שהוא תוקע מאיליו להוציא המודר הנאה אבל כל שאמר לו המודר תקע לי והוציאני אסור דשליחותיה קא עביד ומהני ליה ורחיה לדבר מדאמרינן בפרק אין בין המודר (דף לה:) איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן הן או שלוחי דשמיא הן למאי נפקא מינה למודר הנאה אי אמרת שלוחי דידן הא קא מהני ליה ואסיר ואמרי' נמי התם אלא מדעתיה דבעל הכרי הא קא מהני ליה דקא עביד שליחותיה אלמא כל היכא דקא עביד שליחותיה אסור אלא ודאי הכא בתוקע מעצמו שלא בשליחותו של מודר עסקינן וכי אמרינן נמי דשרי דוקא במודר הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל באומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפי' תקיעה של מצוה לפי שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות אבל האומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצוה לוקה ושומע קול שופר של מצוה שאין השבועה חלה לבטל המצות אלא בכולל באומר שבועה שלא אשמע קול שופר: **והמודר** הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים. שאין כאן הנאה אלא קיום מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו אבל לא בימות החמה דאיכא הנאת הגוף: **גרסי'** בגמרא שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא כלומר שאם כפאוהו פרסיים ואכל מצה בליל הפסח שלא לכונת מצוה יוצא ידי חובתו וכתב הרא"ה ז"ל דדוקא כי האי גוונא יצא שיודע הוא שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דהא איתא למה לי למיתני כפאוהו פרסיים לנקוט חד מהני גווני אלא ודאי כדאמרן וגרסינן עלה אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל כלומר דכיון שנהנה באכילתו לא מיקרי מתעסק דהא אפילו לענין חטאת אמרינן [בסנהדרין סב:] המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכבר נהנה אבל הכא כלומר בתוקע לשיר אימא מתעסק בעלמא הוא קמ"ל ואקשי ליה אביי (ג) לרבא אלא מעתה כיון דמצות אין צריכות כונה הישן בשמיני בסוכה ילקה משום בל תוסיף ואסקא רבא לשמעתא הכי אלא אימא לצאת לא בעי כונה לעבור כלומר על בל תוסיף בזמנו לא בעי כונה שלא בזמנו בעי כונה ומשום הכי הישן בשמיני בסוכה לא לקי דשלא בזמנו הוא ובתר הכי גרסי' א"ל ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי ואוקימנא בגמרא (ד) דרבי זירא כר' יוסי דאמר דדוקא בשליח צבור דדעתיה אכוליה עלמא אמרינן דמסתמא איכא כונת משמיע אבל באיניש אחרינא בעינן עד שיתכוין שומע ומשמיע כך היא הלעה של שמועה בגמרא: **והרב** אלפסי ז"ל כתב הא דרבי זירא ושבקה לדרבא דאסקא לשמעתא ואמר דלצאת לא בעי כונה ויש סבורין לומר דלא פליגא דר' זירא אדרבא דלא אמר זירא איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כונה לשמוע ולהשמיע לשם תקיעת שופר כל דהו אפי' שלא לשם מצוה ולעולם כונת מצוה לא בעינן אבל בעינן כונה לשמוע ולהשמיע ויש שדנין כן מלשון הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו. והר"ז הלוי ז"ל הקשה דודאי מדאוקימנא להא דר' זירא כרבי יוסי דאמר דביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע משמע דר' זירא בעי כונת מצוה כר' יוסי דהא בפרק ערבי פסחים (דף קיד:) משמע דר' יוסי מצות צריכות כונה סבירא ליה ופליגי רבנן עליה הלכך ליתא לא לדר' יוסי ולא לדר' זירא ואף רבינו שלמה ז"ל כן פירש איכוין ותקע לי להוציאני ידי חובתי משמע דסבירא ליה לרב ז"ל דר' זירא פליגא אדרבא:

לפיכך כתב הרמב"ן [ז"ל] בספר המלחמות דאין הכי נמי דר' זירא סבר מצות צריכות כונה גמורה כלומר לצאת וכותיה נקטינן וכי תימא אמאי והא רבא דבתרא הוא סבירא ליה לצאת לא בעי כונה איכא למימר דאפשר דרבא לאו אליביה דנפשיה הוא דקאמר הכי אלא לפרוקי פירכיה דאביי דאמר אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה וקא מפני דלא קשיא דאי נמי אמרי' מצות אין צריכות כונה ה"מ לצאת א"כ לעבור בזמנו לעבור בעי כונה והכי רבא אליבא דנפשיה אפשר דס"ל דמצות צריכות כונה ורבא נמי אע"ג דאמר זאת אומרת התוקע לשיר יצא דילמא זאת אומרת קאמר וליה לא ס"ל אלא דאתא לאשמועינן דלמאן דלא בעי כונה באכילת מצה בתקיעת שופר נמי לא בעי וכיון דמימרייהו דרבה ודרבא לא מכרעו לדידהו מאי סבירא להו למנקט לחומרא כרבי זירא טפי עדיף דסבירא ליה מצות צריכות כונה לצאת וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שופר דצריך שיתכוין משמיע להוציא ושומע לצאת הא לאו הכי לא יצא אלא שבפרק ו' מהלכות חמץ ומצה כתב דכפאוהו ואכל מצה יצא ולא פליגא דידיה אדידיה דסבירא ליה דבתקיעת שופר כיון דחזינן דרבי זירא אמר לשמעיה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה אבל בכפאוהו ואכל מצה כיון דלא חזינן בגמרא מאן דפליג עליה בהדיא לא דחינן לה דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא הכא יצא שכן נהנה כדאמרינן בעלמא המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ובגמרא נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר הלכך אע"ג דשופר מדחייא דקי"ל צריך כונה בכפאוהו ואכל מצה נקטינן דיצא: **אבל** דעת הרבה מן הגאונים דקיימא לן מצות אין צריכות כונה וכן דעת הרשב"א ז"ל [ומ"מ] כתב רבינו שמואל ז"ל דאע"ג דאמרינן מצות אין צריכות כונה הני מילי בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא דאי לא תימא הכי תקשי לך הא דאבעיא לן פ"ק דברכות (דף יב.) היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא ופרש"י אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה ולא איפשטא ואמאי לא איפשטא נפשוט דילא דמצות אין צריכות כונה אלא שמע מינה דאע"ג דאין צריכות כונה במתכוין שלא לצאת לא יצא והתם הרי הוא נתכוין שלא לצאת בשכר אלא ביין ולפי זה כתב הרב ז"ל שזה הוא שנהגו להבדיל בבית אע"פ ששמעו כל בני הבית הבדלה בבית הכנסת לפי שנתכוונו שלא לצאת שם ואני אומר דכיון דבעינן מיהא כוונת משמיע להשמיע מטעמא אחרינא מצוה למעבד הכי משום דהא צריכין נמימר בהיה עובר אחורי בהכ"נ דבש"ל עסקינן דדעתיה אכוליה עלמא ובודאי שאין דעתו להשמיע אלא מי שירצה לשמוע אבל להשמיעם כדי להוציאם בעל כרחם לא נתכוין שהרי אינו אלא שלוחם: **כהנים** לוים וישראלים. בגמ' מפרש אמאי איצטריך למיתנינהו: ועבדים משוחררים. אבל כי לא משחררי לא דכל מצוה שאין אשה חייבת בה אין העבד חייב בה: וטומטום ואנדרוגינוס. שמא זכר הוא: ומי שחציו עבד וחציו בן חורין. משום צד חירות שבו: אנדרוגינוס מוציא את מינו. דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא שייך למימר ביה דאתי צד נקבות שבו ומפיק צד זכרות דחבריה וממלא דאשה מוציאה [זכר] דשניהם בריה אחת הן ובריה זו מוציאה בריה כמותה: טומטום אינו מוציא את

אמר רבא המודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו שופר של מצוה והמודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצות והמודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה: תניא נתכוין א שומע ולא נתכוין משמיע או שנתכוין משמיע ולא נתכוין שומע לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע א"ל רבי זירא לשמעיה התכוין ותקע לי אלמא קסבר משמיע נמי א בעי כוונה כלומר אף על פי שמתכוין להוציא עצמו ידי חובתו אין חברו השומע תקיעתו יוצא ידי חובתו עד שיתכוין התוקע להשמיעו וה"מ ביחיד אבל בשליח צבור כיון דדעתיה לכולי עלמא לא בעינן דמתכוין ליה גופיה כדתנן היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא: **מתני'** חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל ב שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: **גמ'** ת"ר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לויים וישראלים גרים ועבדים משוחררים טומטום ואנדרוגינוס ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אנדרוגינוס מוציא את מינו אבל לא שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו: מי שחציו עבד

נ"ל במותר · [דף כח:] · תתקמז · דף כט.

רש"י

אלא [עול] על צואריהם נתנו: אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף: **גמ'** ועבדים משוחררים. אבל עבדים לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה וטומטום ואנדרוגינוס שמא זכר הוא ומי שחציו עבד משום צד חירות שבו: טומטום אינו מוציא את מינו · טומטום כמותו שמא תוקע זה נקבה והשומע זכר: ואנדרוגינוס מוציא מינו · אנדרוגינוס כמותו דאי בתר זכרות אזלת שניהם חייבים ואי בתר נקבות אזלת שניהם פטורים: מי שחציו עבד כו' · דלא אתי צד (א) דמשמיע ומפיק צד חירות דשומע: אע"פ

מלחמת ה'

זו אינה שאלה שעיקר ק"ש פסוק ראשון ובו יוצא ידי חובתו כדאמרי' עלה התם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו ק"ש של ר"י הנשיא ואיתמר נמי התם אמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ונאנס יצא אלמא אף מצות קריאה כדיעבד ליתא אלא בפסוק ראשון ומש"ה צריך כוונת הלב כשאר כל המצות שצריכות כוונה ומאן דמפרש תרי גווני בכוונה לא זכיר לפוס גמרא ולא חזר וה"ג מוכח בירושלמי בהדיא כדאמרן והיא שמעתא דברים פ' כמוצא תפילין לא מכרעא כלל אי לצאת בעי כוונה אי לא דקי"ל שבת לאו זמן תפילין הוא הלכך ליתנהו להנהו פירוקי דמפרקי דכ"ע שבת זמן תפילין הוא ובלצאת ובלעבור בעי כוונה פליגי אלא כליבנא אחרינא דאיתמר התם עיקר וכן פסק ר"ב בה"ג שלא יצא בו עד שיתכוין שומע ומשמיע וידעתי שיש חולקים בדבר אבל לפרש דעת ר' יצחק אלפסי ז"ל באתי כאן שהוא סובר דמצות צריכות כוונה שהרי השמיטה לדרבה וכתבה לדר' זירא והוא גורס משמיע נמי בעי כוונה וכ"ש שומע: ואל יטעה אדם לומר דכוונת שומע קאמר מפני שכתב עד שיתכוין להשמיעו ולהוציאו קאמר דלשם מצוה עביד ובשמיעה דמצוה מיירי ואפשר שיתכוין הרב ז"ל לומר אע"פ שהתוקע מתכוין להוציא את עצמו אינו יוצא י"ח עד שיתכוין להשמיעו אבל נתכוין להשמיעו אותה תקיעה אע"פ שלא נתכוין להוציאו לשומע יצא מאחר שהוא תוקע להוציא את עצמו שהרי מתכוין להשמיעו תקיעה של מצוה אבל תוקע לשיר שלא נתכוין להוציא את עצמו לא יצא עד שיכוין להוציאו לחבירו שהרי אין כאן תקיעה של מצוה אבל השומע לעולם צריך כוונה לשם מצוה כדר' זירא דקם ליה כרי"י וכן פסק בזו רבינו האי גאון ז"ל והתשובה שכתב ר"י בן גיאות בשמו לאו רבנא אבי חתים עלה והרי בפירושי ברכות שלו בפרק היה קורא כתב פלשון הזה ובתקיעת שופר הא איפסיקא דצריכה כוונה שומע ומשמיע וכנדה שנאנסה ועבלה פלוגתא דרב ור"י ובשחיטה כדאמר בה איב"ע אבל עיקר כללא דקאמר הכא לא פסיק ומהני' דהיה קורא כיון דסליקא דאתוקמא בקורא להגיה הכי עסקינן:

שלטי הגבורים

א כ' הטור דלית הלכתא כרבא וכו' רב שרירא בדר ממתיבתא דהלכתא כרבא ומיהו מהלשנא לר' זירא דאמר לשמעיה איכוין ותקע לי אמרי' לא ליעביד לכתחלה אלא יכוין במצוה ואם לא נתכוין יצא והרא"ש ז"ל פסק דמצות צריכות כוונה וש"ע בטור סימן תרע"ה גבי אכילת מצה וגם בטור תר"ל גבי קריאת מגילה וכתבנו בזה ר"פ היה קורא ע"ש:

לשון ריא"ז השומע תקיעת שופר מחבירו אם נתכוין לצאת זה השומע וכן התוקע נתכוין להשמיע לזה להוציאו ה"ז יצא אבל לא נתכוין השומע לצאת אף ע"פ שנתכוין התוקע להוציאו לא יצא וכן אם נתכוין השומע לצאת והמשמיע לא נתכוין להוציאו שלא היה תוקע אלא להוציא את עצמו או להוציא אחרים ולא היתה כוונתו לזה ה"ז לא יצא עד שיתכוונו שניהם השומע לצאת והמשמיע להוציאו ואם היה התוקע ש"צ כל המתכוין לשמוע ממנו יצא הואיל וש"ל הוא דעתו להוציא כל השומעים אפי' התוקע עצמו אם לא היה מכוין למצוה אלא היה תוקע לשורר ולנגן לא יצא לפי שהמצות צריכות כוונה: כתב הרא"ש ז"ל רב אלפס לא הביא דברי רבא רק דברי ר' זירא משום דס"ל דהכי הלכתא אע"ג דרבה ורבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות אינן צריכות כוונה הלכתא כר' זירא דפליגי ביה תנאי בפ' ערבי פסחים גבי ירקות אכלן דמאי ובלא מתכוין יצא ואידך ברייתא תניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ודייק התם דלאו משום היכרא דתינוקות קאמר מדקאמר מצוה אלא דמצות צריכות כוונה וס"ל קאמר ר' יוסי בשמעתין דיחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ור' יוסי נימוקו עמו וכן פסק בה"ג וגרסי' נמי בירושלמי היה עובר אחורי בהכ"נ וכו' הדא אמר מצות צריכות כוונה ותניא נמי נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע כו' עד שיתכוין שומע ומשמיע ואע"ג דשנינהו רב אשי שינויי דחיקא נינהו ופשטא דמתני' וברייתא לא כוותיה הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע ואם תקע להוציא את עצמו אין חבירו השומע התקיעה יוצא עד שיתכוין לו והני מילי יחיד אבל ש"צ כיון דדעתיה אכ"ע לא בעינן עד דמתכוין ליה גופיה כדתנן היה עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא: — ואשה נמי אינה חייבת

הגהות הב"ח

(א) כ"ב ...דות: (ב) נ"ב עולמית: (ג) נ"ל לרבה: (ד) נ"ל לדרבי:

עין משפט

א מיי' פ"ב מהלכות שופר טור א"ח סי' תקפט:

שיטת ריב"ב

מותר לתקוע תקיעה של מצוה. דמצות לאו ליהנות ניתנו: בימות הגשמים. שאין כאן אלא הנאת קיום מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו: אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף: א"ל ר' זירא לשמעיה וכו'. יש מפרשין דר' זירא ס"ל מצות צריכות כוונה. דמדמהמיר ר' זירא כולי האי דבעי כוונת משמיע לשומע דלא סגי ליה לשומע בכוונתו לעצמו ובכוונת המשמיע לעצמו עד שיתכוין המשמיע להשמיע לשומע ש"מ דמצות צריכות כוונה ס"ל כלומר שיכוין אדם לבו למצוה ולא סגי בכוונת המעשה אלא בכוונת (המעשה) [המצוה] ויש ספרים שכתובי' לומר דלא א"ר זירא איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כוונה לשמוע ולהשמיע לשומע לשום תקיעת שופר כל דהוא אפי' שלא לשום מצוה ולעולם כוונת מצוה לא בעינן אבל בעינן כוונה לשמוע ולהשמיע וכבר כתב הרב דודי ז"ל בענין הזה: מתני' חרש שוטה וקטן וכו': גמ' ועבדים משוחררים. אבל עבדים כי לא משחררי לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה: וטומטום. שמא זכר הוא: מי שחציו עבד וחציו בן חורין. משום צד חירו' שבו: טומטום אינו מוציא מינו. דשמא אם יקרעו זה ימצא זכר וחברו נקבה: אנדרוגינוס מוציא את מינו. אנדרוגינוס כמותו דאי בתר זכרות אזלינן שניהם חייבין ואי בתר נקבות אזלינן שניהם פטורין: מי שחציו עבד וכו'. דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות:

את מינו. טומטום אחר כמותו שאם יקרעו שמא ימצא זה [שתקע] נקבה וחברו זכר: אף לעצמו אינו מוציא. דלא אתי צד עבדות שבו ומפיק צד חירות שבו דהוה ליה כאילו אשה הוציאה זכר: תני אהבה בריה דרבי זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא. שהרי כל ישראל ערבים זה לזה במצות וכיון שלא יצא חבירו כמי שלא יצא הוא דמי: חוץ מברכת הלחם. וה"ה לכל ברכת פירות שההנאה חייב לברך ולא שייך בהו ערבים זה לזה שאין זה חובת אדם דלא ליהני ולא ליברך: ברכת הלחם של אכילת מצה. שמברכין לפניה המוציא וברכת היין שמברכין לפני קידוש היום מהו ומיהו בברכת מצה עצמה דהיינו על אכילת מצה ובקידוש עצמו לא מיבעיא לן דחובה נינהו ומפיק אלא בברכת המוציא וברכת היין הוא דמיבעיא לן שאינן באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה ואי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב לחד מינייהו למטעם ובעי (ו) ברכה: מאי כיון דחובה היא. אכילת מצה חובה עליו וכן קידוש היום חובה היא עליו ואי אפשר בלא הנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלוי' בברכת ההנאה ומפיק או דלמא ברכת ההנאה לאו חובה למצוה אתיא שאף בכל ההנאות היא נוהגת: לא יפרוס ברכת המוציא. כדאמרינן לעיל שאינו חובה עליהם לא יאכלו ולא יברכו:

סליקו להו ראוהו בית דין

מתני' יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. לא בירושלים ולא בגבולין ובגמ' מפרש טעמא: התקין רבן יוחנן בן זכאי. כדי שלא תשתכח תורת שופר ומש"ה אתקין בשופר ולא תקון בלולב משום דאפי' כי ליתא בשבת איתא בשאר יומי אי נמי דמשום דשופר אתי לזכרון [עדיף] טפי מלולב: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכל מקום שגלתה שם סנהדרין אבל לא בב"ד אחר: **גמ'** מ"ט במדינה לא והא תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה: גזירה שמא יטלנו וכו'. ובמקדש לא גזרינן דאין איסור דרבנן נוהג במקדש ורבי יוחנן בן זכאי תקן שיהו תוקעין בב"ד משום דהתם נמי ליכא למגזר מידי דאימת ב"ד עליהן:

נר מצוה

עבד וכו': אמר רב נחמן אף לעצמו א אינו מוציא תני אהבה בריה דרבי זירא כל *הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא: בעי רחבה *ברכת הלחם של מצה שהיא המוציא וברכת היין של קידוש היום שהיא בורא פרי הגפן מהו כיון דחובה היא מפיק או דילמא ברכה לאו חובה היא ופשטינן אע"פ שיצא מוציא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן וכי הוה אתו אריסיה מדברא הוה מקדש (א) להו ת"ר לא יפרוס אדם פרוסה לאורחים אלא אם כן אוכל עמהם פירוש שאם אינו אוכל עמהם מוציא שם שמים לבטלה אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות ובהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא:

סליקו להו ראוהו בית דין

יום טוב של ראש [ב]השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין אמר רבי אליעזר כשהתקין רבן יוחנן בן זכאי לא התקין אלא ביבנה בלבד אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין: **גמ'** במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר °גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמיה דלולב והיינו טעמיה דמגילה: משחרב בית המקדש וכו': אמר רב הונא *ועם ב"ד מאי עם בית דין בפני ב"ד לאפוקי שלא בפני בית דין דלא. איתמר נמי א"ר חייא בר גמדא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי אין ב תוקעין אלא כל זמן שבית דין יושבין: **מתני'** [ג]בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה

שמא יעבירנו האי דלא נקט שמא יוליכנו מרה"י לרה"ר משום דהתם אית ליה הכירא טפי: והיינו טעמא (ז) דשופר ול"ת מאי שנא הני דגזרינן ומאי שנא מילה דשריא בשבת ולא גזרינן שמא יעביר תינוק או אזמל ד' אמות ברה"ר י"ל דהכי שאני לפי שהכל טרודין בהם ולא מדכר חד אחבריה מה שא"כ במילה ואע"ג דגזרינן בהזאת טמא מת שחל ז' שלו בערב הפסח שחל להיות בשבת כדאיתא בפסחים פרק אלו דברים (דף סט.) התם היינו טעמא דכיון שאין הכל טרודין בהזאה הרי כולם טרודין בפסחיהם ולא מדכרו ליה: אמר רב הונא ועם ב"ד הוא דתקעי: בפני ב"ד. שב"ד משמרין אותם שלא יבאו לידי חילול: אלא כל זמן שב"ד יושבין. דהיינו עד ו' שעות שב"ד יושבין דתרתי בעינן בפני ב"ד ובזמן ב"ד: **ונראה** מהרב אלפסי ז"ל שהביא מימרות הללו בהלכות שהוא סובר דלא בעינן ב"ד סמוך ונראה שהזקיקו לומר כן מדאמרינן בגמ' אמרו לו היינו ת"ק איכא בינייהו בי דינא דאקראי והכי פירושו דת"ק סבר בכל ב"ד של ג' תוקעין דהיינו בי דינא דאקראי ור' אליעזר סבר דלא תקן רבן יוחנן בן זכאי אלא דומיא דבית המקדש דהיינו בית הועד שיודעין בקביעא דירחא ושם תוקעין בפני ג' שקדשו את החדש דקדוש החדש בשלשה ואמרו לו סברי דהכי דלא בעי' ב"ד של ע"א כיבנה ב"ד קבוע מיהא בעיא של כ"ג וקי"ל כת"ק הלכך בב"ד של ג' נמי תוקעין ולפיכך כתב הרי"ף ז"ל בהלכותיו הא דאמר רב הונא ועם ב"ד ובפני ב"ד ועל זה היה סומך לעשות מעשה בדבר שהיו תוקעין בבית דינו בר"ה שחל להיות בשבת. ומיהו משמע דהכי דלא בעינן ב"ד של כ"ג או סמוך ב"ד קבוע מיהא בעינן דהא כתיבנא לעיל דתרתי בעינן בפני ב"ד ובזמן ב"ד וכל ב"ד שאינו קבוע אין לו זמן אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק ב' מהלכות שופר וזמן הזה שחרב בית המקדש כל מקום שיש בו ב"ד קבוע והוא שיהיה סמוך בא"י תוקעין בו בשבת וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל: **מתני'** בראשונה היה לולב ניטל במקדש ז' כדכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ובמקדש היינו לפני השם: ובמדינה

רש"י

אע"פ שיצא מוציא. שכל ישראל ערבים זה לזה למצות: חוץ מברכת (מצות) הלחם והיין. ושאר ברכות פירות וריחני שאינן אלא שלא ליהנות מן העולם בלא ברכה ובאלו אין ערבות שאין זו חובה על האדם אלא אסור ליהנות בלא ברכה ולא ליהני ולא נצריך: ברכת הלחם של אכילת מצה. שמברכין לפניה המוציא: וברכת היין. שמברכין לפני קדוש היום מהו (ב) שמברכים אכילת מצה ומקדש ישראל לא תבעי לך דחובה נינהו ומפיק אלא ברכת המוציא וברכת היין מבעיא לך שאינן באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה: (ג) מאי כיון דחובה היא. אכילת מצה חובה עליו וכן קדוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת (ד) תלויה בברכת הנייה ומפיק או דילמא ברכת הנאה לאו חובה למצוה (ה) שאף בכל הנאות היא נוהגת: לא יפרוס. ברכת המוציא כדאמרינן לעיל שאין חובה עליהם לא יאכלו ולא יברכו:

סליקו להו ראוהו בית דין

יום טוב במקדש היו תוקעין. בגמרא מפרש: אבל לא במדינה. לא בירושלים ולא בגבולין: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכל מקום שגלתה שם סנהדרי גדולה אבל לא בב"ד של כ"ג: **גמ'** גזירה שמא יטלנו. ובמקדש לא גזור דאין איסור שבות במקדש: **מתני'** לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם

אלא בלא הנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק: ואע"פ שכבר יצא. או דלמא ברכת ההנאה עצמה לאו חובה היא שהרי אף בכל ההנאות שאין בהן שום סרך מצוה היא נוהגת: ברכת המוציא כדאמרי' לעיל שאין הברכה חובה עליהם: סליק פירקא: במקדש היו תוקעין. דבמקדש לא גזרי' שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר דכיון דמדאורייתא מישרא שרי ואין איסור דרבנן נוהג במקדש: אבל לא במדינה. לא בירושלים ולא בגבולין: משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז. זכר למקדש שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד דב"ד זריזין הן ולא יניחו לכן לעם להעביר השופר ד' אמות ברה"ר: לא התקין אלא ביבנה בלבד. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכל מקום שגלתה סנהדרי גדולה שם אבל לא בב"ד של עשרים ושלשה: ואחד כל מקום שיש בו ב"ד. אפי' סנהדרי קטנה: גמ' מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין וכו'. פשוט הוא: משחרב בהמ"ק וכו': גמ' ועם ב"ד וכו'. אע"פ שהתקין רבן יוחנן לתקוע בכל מקום שיש בו ב"ד לא התקין אלא בפני ב"ד: איתמר נמי א"ר חייא בר גמדא וכו'. כתב הרב דודי ז"ל זה שכתב הרב ז"ל בהלכותיו [הא] דאמר רב הונא ועם ב"ד בפני ב"ד לאפוקי שלא בפני ב"ד דלא לא היה לו לכתבה כלל שכשהתקין ריב"ז לא התקין אלא במקום שיש בו סנהדרין גדולה כיבנה בין בסנהדרין קטנה ועכשיו אין לנו סנהדרי לא גדולה ולא קטנה ואין שום מקום בישראל שתוקעין בו ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ועוד שהביא על זאת להא דר' חייא בר גמדא והיא דר' חייא בר גמדא לא איתמרא אלא על לישנא בתרא דרב הונא דאיתמרא אהא דתניא ביוה"כ תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע אמר רב הונא ועם ב"ד ופרישנא מאי ועם ב"ד בזמן ב"ד שאין לנו לומר בפני ב"ד שהרי ריבה בו הכתוב תקיעות מדכתיב בכל ארצכם אלמא תוקעין אפי' שלא בפני ב"ד ולעולם בזמן ב"ד דהיינו עד שש שעות שב"ד יושבין במקומן כדי שיהא כל אדם ירא מלחלל את השבת בהעברתו ד' אמות ברה"ר והאידנא דלית לן יובלות לא היה צריך הרב לכתוב מכל זה כלום וזה א' מן המקומות המתמיהים הנמצאים בהלכותיו וכן מ"ש ומתעסקין בהן כדי שילמדו וא"ר אלעזר אפי' בשבת לא היה לו לכתבה שלא נאמרה דר"א אלא ביבנה וכיוצא בה כל זה-לשון הרב דודי ז"ל: מתני' לולב ניטל במקדש שבעה. כדכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים:

המאור הקטן

הרי"ף ז"ל כתב בהלכותיו הא דאמר רב הונא ועם ב"ד מאי ועם ב"ד בפני ב"ד לאפוקי שלא בפני ב"ד דלא ולא היה לו לכתוב זה הכלל שכשהתקין ריב"ז לא התקין אלא במקום שיש בו סנהדרין בין בסנהדרי גדולה בין ביבנה בין בסנהדרי קטנה ושהדותי דר' יצחק בר יוסף דכי מסיים שליחא דצבורא בשבת ובסנהדרי הואי ועכשיו אין לנו סנהדרין לא גדולה ולא קטנה ואין שום מקום בישראל שתוקעים בו בי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ועוד שהביא על זאת שמעתיה דר' חייא בר גמרא דהא לא אתמרא אלא על לישנא בתרא דר"ח דאיכא דמתני לה אהא ביה"כ תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע אמר רב הונא ועם ב"ד ופרישנא מאי ועם ב"ד בזמן ב"ד שאין לנו לומר בפני ב"ד שהרי ריבה בו הכתוב תקיעות מדכתיב בכל ארצכם אלמא תוקעין אפילו שלא בפני ב"ד ולעולם בזמן ב"ד דהיינו עד שש שעות שב"ד יושבין במקומם כדי שיהא כל אדם ירא מלחלל את השבת בהעברתו ד' אמות ברה"ר והאידנא דלית לן יובלות לא היה צריך הרב לכתוב כלום וזה אחד מן המקומות המתמיהים הנמצאים בהלכות וכן מ"ש ומתעסקין בהן עד שילמדו ואר"א אפי' בשבת לא היה לו לכתבה שלא נאמרה דר"א אלא ביבנה וכיוצא בה:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור הרי"ף ז"ל כתב בהלכותיו הא דאמר רב הונא ועם ב"ד וכו' עד אלא במקום שיש בו סנהדרין: **אמר** הכותב דעתו של רבינו הגדול ז"ל לומר שמחלוקת ר"א ורבנן בזו דר"א סבר לא תיקן ריב"ז אלא דומיא דבהמ"ק והוא בית הועד שיודעין בקבועא דירחא ושם תוקעין בפני ג' שקדשו את החדש דקידוש החדש בג' ורבנן סברי בכל ב"ד קבוע של ג' נמי תוקעין והא דתניא אלא בב"ד שקדשו בו את החדש ר"א היא וכן פי' רש"י ז"ל בזו ועל זה סמך רבינו הגדול ז"ל עד שעשה מעשה בדבר כמו שידוע ממנו ומנוי בתשובת תלמידיו שהיו תוקעין בבית דינו בר"ה שחל להיות בשבת ומה שתפס עוד ותמה על רבינו ז"ל מפני שהביא על זאת שמעתיה דר' חייא בר גמדא והביא לא איתמרא אלא על לישנא בתרא דרב הונא דמתני להא ביוה"כ וכו' ביוה"כ תעבירו שופר מלמד שכל יחיד ויחיד חייב ואמר רב הונא ועם ב"ד ופרישנא בזמן ב"ד עד והאידנא דל"ל יובלות לא היה צריך הרב לכתוב מכל זה כלום וזה א' מן המקומות המתמיהין הנמצאים בהלכות ואני איני רואה בכאן תימה ולא מקום לטעות שאילו היה רבינו כותב משמועות של יובל לר"ה לא היה מתמיה הא דתניא ביוה"כ תעבירו שופר וכו' ושמעתיה דרב הונא דאיתמר עלה אבל שמעתיה דרב גמדא נכון ונראה הוא לפרשה אף על ר"ה שאין תוקעין לעולם אלא כל זמן שב"ד יושבין הא עמדו להם אין תוקעין לא בר"ה בפניהם ולא ביובל בין שלא בפניהם ואפירוקא דגמ' קאי דמהדרינן לא ה"ק דאילו ביובל תוקעין בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד ובר"ה בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא לעולם בזמן ב"ד כלומר תרוייהו בזמן ב"ד ועלה מייתי שמעתא איתמר נמי דאין תוקעין לא ביובל ולא בר"ה אלא בזמן ב"ד וזהו הפי' שכתבו ולשון ר"ה כך הוא ולעולם זה וזה בזמן ב"ד איתמר נמי מסייע דרבי לעולם אין תוקעין אלא כל זמן שב"ד יושבין ואם נאמר שהאימרה הזו על יובל נאמרה בגמ' מ"מ כבר הוא ידוע ממנהגי הלכותיו במקומות רבים שהוא עושה לעצמו לשון הגמ' להביא אותו על מה שלא נאמר עליו בגמ' ובלבד שיהא מה שהוא מביא בהלכה וכן דבר זה לפי הכוונה הזו לא נלמד על מה שהוא יאמר עליו בגמ' יצא אלא ללמד על ר"ה יצא לומר שאע"פ שבי יחיד

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' ברכות סמג עשין מב וכו טור או"ח סי' קפו ריג רעג (תכד) [תפד]:

ב מיי' פ"ב מהלכות שופר סמג עשין מה טור א"ח סי' תקפח:

ג מיי' פ"ק מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנח:

שיטת ריב"ב

אף לעצמו אינו מוציא. משום האי טעמא: אף ע"פ שיצא מוציא. שהרי כל ישראל ערבים זה בזה: חוץ מברכת הלחם וברכת היין. ושאר ברכת פירות שאינן אלא שלא ליהנות מן העולם בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאין זה חובה על האדם דלא ליתהני ולא לבריך: שאם לא יצא. שלא אכל ולא שתה כשיברך לעצמו יוציא חבירו: ואם יצא. שכבר אכל ושתה אינו מוציא דברכת הפירות לאו חובה היא דלא ליתהני ולא ליבריך: בעי רחבה ברכת הלחם וכו'. כלומר ברכת המצה עצמה שהיא על אכילת מצה וברכת קידוש היום עצמו שהוא אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו וכו' לא תיבעי לך דחובה נינהו ומפיק אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן שאינן באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום וזה שבירכו בשבילו צריך שיטעום וא"א ליהנות בלא ברכה מאי כיון דחובה היא: אכילת מצה חובה עליו וקידוש היום חובה עליו

שלטי הגבורים

א וצריך שיתקע לו אחר ואע"פ שנשים וקטנים פטורים יכולין לתקוע ולברך ואין מוחין בידן ואין כאן משום איסור תקיעה ביו"ט ולא משום ברכה לבטלה וכתב בעל העיטור אחר שיצא כבר אינו יכול לתקוע ולהוציא אא"כ לא יצא שנמצא תוקע להוציא את עצמו וכן נוהגים באשכנז לתקוע לנשים היולדות קודם שיתקעו בבהכ"נ כדי שיוציא התוקע גם את עצמו ואבי העזרי כתב שאפי' אחר שיצא יכול לתקוע להם ולהוציא השופר בשבילם אפי' דרך רס"ר ולזה הסכים הרא"ם ז"ל:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שבין על ברכת המוציא ובין על ברכת המזון הוא אומר כן כמבואר בקונטרס הראיות אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכן במצות ובהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא וכן יכול לברך לאחרים שאינו טועם עמהם כמבואר בקונט' הראיות ונראה בעיני שאין אדם יכול לברך על חבירו על מילת בנו להכניסו בבריתו או על פדיון בנו הואיל ואינו מחויב באותה מצוה אינו יכול להוציא אחרים כמבואר בקונט' הראיות:

ב מיי' פליג עם רבינו כמ"ש הר"ן וטור כתב ורי"ף היה תוקע בבית דינו וסמך לו על הא דתנן משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד לפניהם ורוצה לפרש כל ב"ד ואפי' של ג' ולא נהגו כן שכל המפרשים פירשו ב"ד של כ"ג שהן סנהדרי קטנה ואע"פ בשבת לאו זמן תקיעה היא מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשבת כדי להתלמד לתקוע אבל אם הגיע לחינוך אסור לומר לו לתקוע ואם תקע מעצמו א"צ למחות בידו:

לשון ריא"ז

משחרב בהמ"ק התקינו שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ובפני ב"ד ובזמן הזה שבטלו בתי דינין ואין לנו סנהדרי גדולה ולא סנהדרי קטנה אין תוקעין בשבת כל עיקר לפי שאין הכל בקיאין בתקיעות ושמא יוליכנו אדם אצל חבירו הבקי:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ליה: (ב) נ"ל בהא: (ג) ברכה מאי כצ"ל וכס"ד ואח"כ מה"ד כיון: (ד) נ"ל המצוה: (ה) נ"ל אתיא: (ו) ברכה מאי. כצ"ל וכס"ד ואח"כ מה"ד כיון: (ז) נ"ל דלולב כו':

ובמדינה יום אחד . דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : שיהא יום הנף כולו אסור . שיהא יום הנפת העומר כולו אסור לאכול מן החדש דמדאורייתא משהאיר מזרח מותר לאכול כדאמרינן במנחות [דף סח.] כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד יום הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר [עומר] מתיר בזמן שאין עומר עצם היום מתיר ואיהו גזר משום דמהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול ולא ידעי דבזמן דאיכא עומר אין עצם היום מתיר אלא עומר ומש"ה גזרינן השתא נמי לא ניכול מכי האיר מזרח עד הלילה : נר מצוה

תורה אור

ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש [א]ושיהא יום הנף כולו אסור : *סדר [ב]ברכות אומר [א] אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דברי רבי יוחנן בן נורי אמר לו רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל [ב] מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים : וקיימא לן כר' עקיבא מחבירו : מתני' אין פוחתין [ג] מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש יצא אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא : גמ' (א) איבעיא לן הני ג' דקאמר ר' יוחנן בן נורי ג' מן התורה ג' מן הנביאים ג' מן הכתובים דהוו להו תשע או דילמא אחת מן התורה אחת מן הנביאים אחת מןהכתובים דהוו להו ג' מכולן ופשטינן דאם אמר שלש מכולן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים אמר רב המנונא אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי ואסיקנא בסוף פירקא (א) אמר רב חננאל כיון שאמר ובתורתך (ב) (ה' אלהינו) כתוב לאמר שוב אינו צריך וכן א"ר יהושע בן לוי °כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר [ד] שוב אינו צריך בין יחיד בין צבור וכן הלכתא: אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות *זכרונות כגון °ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב מלכיות כגון °חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם ואע"ג דאמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן וליפרקינן אפ"ה כיון דבריתחא אמרה אדכורי ריתחא בריש שתא לאו אורח ארעא שופרות כגון °תקעו שופר בגבעה אבל אם בא לומר מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות של עובדי כוכבי' אומר זכרונות כגון °זכור ה' לבני אדום מלכיות כגון °ה' מלך ירגזו עמים אי נמי °ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו שופרות כגון °וה' אלהים בשופר יתקע וסמיך ליה °ה' צבאות יגן עליהם ואין מזכירין זכרון יחיד אפילו לטובה כגון °זכרה לי אלהי לטובה וכגון °זכרני ה' ברצון עמך פקדונות הרי הן כזכרונות כגון °וה' פקד את שרה וכגון °פקוד פקדתי אתכם דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר פקדונות אינן כזכרונות ואע"ג דקי"ל דר' יוסי ורבי יהודה הלכה

רש"י

שבעת ימים : ובמדינה יום אחד . דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : ושיהא יום הנף כולו אסור · לאכול מן החדש ומדאורייתא (הוא ו) משהאיר המזרח מותר כדאמרי' במנחות כתוב אחד אומר [עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר] עד הביאכם הא כיצד בזמן הבית עומר מתיר ובזמן שאין עומר [כגון] בזמן הזה האיר המזרח מתיר (ב)(ותיקן שיהי' אסור כל היום ודרש זה והתקין דמדאורייתא הוא דקסבר כרבי יהודה דאמר עד ועד בכלל דכתיב עד עצם היום הזה) ותיקן שיהא אסור כל היום וקאמר טעמא בגמ' גזירה שמא יבנה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח : קדושת היום ותוקע כו' · דמצות בג' תקיעות של ג' ג' כדאמרי' לקמן : גמ' דהוו להו ט'. ופליג אדרבנן אהדא דאינהו אמרי עשרה והוא(ג)תשעה: או דילמא כו' · ופליג עלייהו (ג) אשבעה : מתחיל

רבינו נסים

ובמדינה יום אחד . דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : שיהא יום הנף כולו אסור . שיהא יום הנפת העומר כולו אסור לאכול מן החדש דמדאורייתא משהאיר מזרח מותר לאכול כדאמרינן במנחות [דף סח.] כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד יום הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר [עומר] מתיר בזמן שאין עומר עצם היום מתיר ואיהו גזר משום דמהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול ולא ידעי דבזמן דאיכא עומר אין עצם היום מתיר אלא עומר ומש"ה גזרינן השתא נמי לא ניכול מכי האיר מזרח עד הלילה :

סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם . משמע דלא משנינן בהו מידי ועכשיו נהגו לומר בברכת אבות זכרנו ובגבורות מי כמוך ובקדושת השם ובכן . ובהודאה וכתוב לחיים ובשים שלום בספר חיים והרב ר' יצחק אבן גיאות ז"ל כתב דאע"ג דאמרינן לא ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות נהגו לומר כן לפי שצרכי רבים הם וכן בחנוכה ופורים שאומרים כן יעשה לנו נסים ופלא וכן בעבודה בכל יום רצה בעמך ישראל ובתפלתם שעה וכן נהגו דורות ראשונים ע"כ והרמב"ן ז"ל מצא סמך לדבר במסכת סופרים שכתוב בה כלשון הזה וכשם שחתימתן של ראש השנה ושל יוה"כ משונה משאר הימים כך תפלתם משונה ואין אומרים זכרנו בג' ראשונות ובג' אחרונות אלא בשני ימים של ר"ה ושל יוה"כ ואף באלו בקושי התירו ואם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה ע"כ : ומ"מ הדבר ברור שאם לא אמר אין מחזירין אותו והכי דלא נוסיף עלה והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי לקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל שכתבו שאם לא אמר מחזירין אותו : למה הוא מזכיר . מפרשינן בגמ' דה"ק למה הוא מזכיר עשר לימא תשע דהואיל ואשתנו מלכיות מזכרונות ושופרות לענין תקיעה בדין הוא דלישתנו נמי לפחות מהם : מתני' אין פוחתין מעשרה מלכיות . מפרשינן בגמ' כנגד עשר הלולים שאמר דוד בספר תהלים א"נ כנגד עשרת הדברות א"נ כנגד עשרה מאמרות שמבראשית ומשמע דעשרה פסוקים דמלכיות וזכרונות ושופרות כולהו אהני עשרה אסמכינהו אבל בירושלמי מסמיך כל חד וחד לעניניה י' מלכיות כנגד י' קלוסין שאמר דוד בהללויה הללו אל בקדשו עשרה זכרונות כנגד עשרה וידוין שאמר ישעיה הנביא רחצו הזכו ומה כתיב בתריה למדו היטב דרשו משפט ומה כתיב בתריה לכו נא ונוכחה עשרה שופרות כנגד ז' כבשים ופר ואיל ושעיר : ר' יוחנן בן נורי אמר אם אמרן ג' ג' יצא מפרשינן בגמ' אחד מן התורה ואחד מן הנביאים ואחד מן הכתובים למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות ומיהו רבי יוחנן בן נורי מודה דלכתחילה עשר בעינן דלא פליג את"ק אלא בדיעבד ואע"ג דבגמרא תניא רבי יוחנן בן נורי אומר הפוחת לא יפחות משבע ההיא ברייתא פלוגתא דמתניתין ולפיכך לא הביאה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו : גמ' אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי הלכך הכי נקטינן דלכתחילה בעינן עשר מיהו אם אמר שלש שלש יצא וכתבו הגאונים ז"ל שאם בא להוסיף על עשר מוסיף ואע"ג דלכאורה משמע דמלוה מן המובחר בעשרה כנגד עשרה הלולין א"נ כנגד עשרת הדברות או כנגד עשרה מאמרות דעשרה הוו ולא יותר אפילו הכי מגינו כיוצא בהן [במגילה כא:] אין פוחתין מי' פסוקים בבהכ"נ ואמרינן עלה כנגד מי כנגד עשרה מאמרות ועשרת הדברות ואעפ"כ מוסיפין עליהן כמה שירצו : כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך . פירוש רב חננאל ס"ל כרבי יוחנן בן נורי דאמר דאם אמרן ג' ג' יצא ומש"ה אמר רב חננאל שאנו אמר כי המלוכה שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאלו הזכיר ג' פסוקים למלכיות וג' לזכרונות וג' לשופרות והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג מהל' שופר אפילו שאמר ובתורתך כתוב לאמר ואמר פסוק אחד של תורה והפסיק שוב אינו צריך כלום . ותימה הוא לדבריו ורב חננאל אמר רב דאמר כמאן דלא כרבי יוחנן בן נורי ודלאו כת"ק אלא ודאי כמו שפירשנו עיקר . ורש"י ז"ל פירש דרב חננאל אמר רב לאו בפסוקי מלכיות וזכרונות קאי דהכהו בעינן דלימא להו בפירוש אלא מפסוקי המוספין קאמר וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל ובסוף מכילתין בגמרא מוכח דמפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות קאמר וכתבתיו בחדושי וכאן ראיתי לקצר : פקדונות הרי הן כזכרונות . כגון וה' פקד את שרה ואע"ג דפקדון

קי"ל והא דאמרי' בגמ' בשילהי פירקין מ"ש ברכות של ר"ה ויוה"כ דקאמרי' אילימא משום דנפישי קראי והאמר רב חננאל וכו' הכי קאמרי' אילימא משום דנפישי קראי כלומר של מוספין ושל מלכיות זכרונות ושופרות והאמר רב חננאל דלא צריך למימר קראי (דמשום) דמוספין : פיסקא אין מזכירין וכו' : גמ' כגון וה' פקד את שרה . בגמ' פרכינן לר' יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות פקדון דשרה מיהת יחיד הוא ופרקינן כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא :

מלחמת ה'

יחיד ויחיד חייב אין תוקעין אלא בזמן ב"ד ללמד מפתיהם דבר"ה אין תוקעין אלא בב"ד ובזמן ב"ד כלומר כל זמן שיושבין ומפרש בגמ' דבר"ה בפני ב"ד ובזמן ב"ד בעי' ומה שכתב מתעסקין בהם עד שילמודו והר"ח אפי' בשבת כבר דחאה ה"ר אפרים בתשובותיו מן הטענה הזו שהיה במקום שתוקעין בשבת בר"ס שחל להיות בשבת ביבנה ומן הירושלמי למדה ונראין דבריו והנה רבינו הגדול ז"ל לפי דעתו יפה כתבה בהלכות אלא שאנו תמהים על הגאונים ז"ל שכתבו כולם בתשובותיהם ומדבריהם יש ללמוד שהיו סבורין שלא ביבנה בלבד נאמרה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכל מקום לפי שאין בלמוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות לתקיעה עצמו וכיון שהיא למצוה מותרת שהם צריכין להתלמד כדי לתקוע למחר ולהכנס במצוה ומתעסקין עמהם בשבת זו ומיהו בשבת אחרת אין מתעסקין עמהם וזהו שאמרו אמר ר' אלעזר מתני' בגדול קטן שהגיע לחינוך ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ותנן מלמדין לתקוע בשבת פי' בגדול קטן שהגיע לחינוך שלא כדברי מקצת המפרשים שהחליפו הדבר :

ועוד אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כריב"ן וכו' ואין הדברים נראין כן שהיא ר"ח חולק על כל התנאים והאמוראים : אמר הכותב בכאן עלם עיניו מראות דברי הגאונים כדי לתפוס על דברי רבינו ז"ל שכולם כן כתבו דר"ח בפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נמי נאמרה וכן פי' ר"ח וכן כתוב בהלכות רב שמעון כדברי רבינו ואתיא לדברי ריב"ן דאמר אם אמר ג' מכולם יצא לפיכך אם אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאילו הזכיר ג' פסוקי מלכיות ומש"ה אקשינן למה מוליאן ש"ץ מוטב שיתפללו הצבור הן בעצמן ויזכירו ג' מכולן כריב"ן ולא הפסוקים עצמן אלא יאמרו במקומן ככתוב דהא אמר ר"ח אמר רב כל מקום שאמרו להזכיר כיון שאמר ובתורתך כתוב שוב אינו צריך ומפרקי' אלא משום דאושי ברכות תשע ארוכות ואתו למטעי לפיכך תקנו שיהא ש"ץ מוליאן וכן הוא עיקר הפי' באמת שאילו לדברי רש"י ז"ל היאך אמרו בגמ' אילימא משום דכתיב בהו קראי והאמר ר"ח וכו' מאי קושיא מקראי דמוספין הא איכא דמלכיות זכרונות ושופרות דנפישי מקראי דמוספין דהוו להו תשע קראי ואפי' לדברי ריב"ן היכי קס"ד דמשום קראי דמוספין קאמר ושבקינן הנך קראי דנפישין ועוד היכי ס"ד דמשום מוספין בלחוד קאמרי בר"ה ויוה"כ מ"ש הני משלש רגלים ויוה"כ דכל השנים דהא איכא בהו קראי דמוספין ועוד דסוה לי לאתויי אלא משום קראי דמלכיות זכרונות ושופרות ולא לימא משום דאושי ברכות דמשמע דקראי ליכא אלא ברכות הוא דאושי בעצמן מפני שהן תשע ארוכות ועוד מדקאמרי' אילימא משום דכתיבי בהו קראי והא אמר ר"ח וכו' משמע דלר"ח לא כתיבי בהו קראי כלל וכבר הולרך ר"ס לשנות בגירסא אילימא משום דנפישי קראי כלומר דהוו טובא מלכיות זכרונות ושופרות ומוספין דר"ח ור"ס והא אמר ר"ח כלומר דכיון דלא צריך לאדכורי מוספין לא נפישי וגם זה עולה בדוחק ובקושי דהלכתי הוו טובא ועוד דהאי פירכא מכולהו דר"ח וכו' הכי משמע דאמתני' קיימא ומשום קראי דר"ה ויוה"כ נמי איתמר וכ"ש שבר"ס מלכיות זכרונות ושופרות בשחרית הן ואינן עם המוספין דהכי מתקיע בשעת הגזירה שניטו ולא בשעת הגזירה וזריזין מקדימין למצוה ובשעת שהיובל נוהג אין גזירה וים שלום ועוד שקבלת הגאונים מכרים שאפי' רש"י ז"ל העיד על רבותיו שהיו מפרשים כן כפי קבלת הראשונים ז"ל :

המאור הקטן

אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר"י בן נורי . כתב עלה הרי"ף ז"ל ואסיקנא בסוף פירקא א"ר חננאל אמר רב כיון דאמר ובתורתך (ה' אלהינו) כתוב לאמר שוב אינו צריך בין יחיד בין צבור וכן הלכתא ואין הדברים נראין כן שיהא ר"ח חולק על כל התנאים והאמוראים וה"ר שלמה ז"ל פי' להא דר"ח בקראי דמוספין אבל בקראי דמלכיות זכרונות ושופרות כריב"נ קי"ל וכן הלכתא :

דפקדון דיחיד הוא אמרינן בגמרא דכיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא : גרסי' בגמ' זכרון שיש עמו תרועה. פירוש שיש עמו תרועה ואין עמו שופר כגון זכרון תרועה מקרא קדש אומרה עם הזכרונות ואומרה עם השופרות דברי רבי יוסי פירוש דסבירא ליה לרבי יוסי דכל פסוק שנזכר בו תרועה כאילו נזכר בו שופר : מלכיות שיש עמו תרועה כגון ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ועם השופרות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות בלבד פירוש מר כטעמיה ומר כטעמיה וכדפרשינן : גר מצוה תרועה שאין עמה ולא כלום כגון יום תרועה יהיה לכם אומרה עם השופרות דברי רבי יוסי פירוש משום דסבירא ליה דתרועה הרי היא כשופר רבי יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר דלרבי יהודה לא מהניא ליה תרועה כשופר וקיימא לן דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ותמהני על הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל שלא כתבוה : ומיהו דוקא תרועה סתם (א) הא תרועה שנזכר בה חצוצרות אינו אומרה כל עיקר דהכן שופרות בעינן וביובל דמייתי גמרינן שופר תרועה כתיב ואותן שנהגו לומר בסוף השופרות ותקעתם בחצוצרות טעות הוא ואף על גב דכל מקום שיש חצוצרות כו' ובמקדש שופר אפ"ה אכן קראי דמזכיר שופר בעינן והא ליכא אלא אומר לא הביט און ביעקב וגו' ואע"פ שאמרו עם המלכיות אומרה עם השופרות ואי נמי יום תרועה יהיה לכם וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל אבל הרא"ה ז"ל כתב דבקרא דותקעתם בחצוצרות סגי דאף על גב דכתיב בה חצוצרות אינה אלא שם תקיעה דעולה משום שופרות ועדיף טפי האי קרא משום דבספרי דרשינן מיניה מלכיות זכרונות ושופרות שופרות מותקעתם זכרונות מדכתיב בסופיה דקרא והיו לכם לזכרון מלכיות דכתיב אני ה' אלהיכם והלכך לדידן דקיימא לן כרבי יוחנן בן נורי דבשלש סגי ואנן אמרינן טפי טובא ליכא למידק בהאי קרא דותקעתם בחצוצרות כולי האי ואי משום דבעינן שיהא משלים בתורה שפיר מקרי משלים בתורה ההוא קרא דותקעתם בחצוצרות בהדי ההיא דרשא דספרי דדרים מהאי קרא שופרות אלו דבריו ז"ל וכן ראיתי לרמב"ם ז"ל שהביא פסוק זה דותקעתם בחצוצרות בסדור תפלותיו בסוף ספר אהבה :

רש"י

מתחיל בתורה ומשלים בנביאים. וכתובים שבינתים: היו משלימין בתורה. דהוו להו ארבע מן התורה ג' בתחלה ואחד בסוף : מתני' השני מתקיע. המתפלל תפלת מוספין מתקיע ובשעת הגזירה שנו שאויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבים להם כל שש שעות של זמן תפלת השחר לכך העבירוהו לתקוע

תורה אור

הלכה כרבי יוסי הכא נהוג עלמא כרבי יהודה : מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא. ותריצנא הכי קאמר מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא וקיימא לן כרבי יוסי תניא אמר רבי אלעזר ב"ר יוסי ותיקן היו משלימין א בתורה בשלמא זכרונות ושופרות איכא טובא אלא מלכיות תלתא הוו כגון °ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו °ויהי בישורון מלך °ה' ימלוך לעולם ועד ואנן בעינן עשרה וליכא אמר רב הונא תנא °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו היא מלכות שלימה דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינה מלכות °וידעת היום והשבת אל לבבך אתה הראת לדעת וגו' מלכות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינה מלכות וקיימא לן כרבי יוסי : °מתני' *העובר לפני התיבה ביום טוב ראשון של ראש השנה ב השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל : גמ' מדקאמר בשעת ההלל מכלל ג דבראש השנה לא אמרינן הלל מאי טעמא כדרבי אבהו דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי מתים וספרי חיים פתוחין לפני וישראל אומרים שירה :

מתני'

מתחיל בתורה ומשלים בנביא. משמע לכאורה דלתנא קמא כתובים באמצע מדקאמר מתחיל בתורה ומשלים בנביא ורבי יוסי נמי לא פליג אלא בהשלמה אבל בהתחלה מודה הוא דמתחיל בתורה והכי נמי משמע בהדיא בתוספתא כדברי רבי יוסי מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה ומשמע הוא דמודה לתנא קמא דכתובים באמצע דבהא לא פליג וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל שכך היא מסורה בידם והרמב"ן ז"ל הביא ראיה לדבר מדתניא במסכת סופרים בפרק י"ח גבי ט"ב אומרים עשרה משל ירמיה עד כי אתה עשית את כל אלה ושני מזמורים הללו אלהים באו גוים בנחלתך ועד על נהרות בבל ואף על פי שבכל מקום דברי קדושה מקדימין לדברי קבלה בזה מקדימין דברי קבלה לדברי קדושה (א) שמע מינה שבכל מקום מקדימין דברי קדושה כמסורת רבותינו הגאונים ז"ל ואפשר דטעמא משום מעלין בקדש ואין מורידין והלכך מתחיל בתורה דהתחלה מעליא היא ואחר כך כתובים דליכא לעלויי אתורה וקודמין כתובים לנביאים כדי שיהא אחר כך מעלין בקדש :

ותיקין היו משלימין אותה בתורה. הלכך אע"ג דסתם (ג) תניא דלא כרבי יוסי נקטינן כוותיה דמעשה רב הלכך מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה דר' יוסי מודה בהתחלה וכדפרישית לעיל והיינו דמקשינן אלא מלכיות תלתא הוא דהויין כלומר דכיון דלר' יוסי מצוה מן המובחר להתחיל בשל תורה ולסיים בשל תורה ארבע פסוקים בעינן במלכיות של תורה ולא אשכחן אלא תלתא ומפרקינן דלר' יוסי איכא מלכיות אחריני בר מהני : וכתב רבינו האי ז"ל נהיגי למימר מלכיות של תורה כסדרן בתורה ה' ימלוך לעולם ועד לא הביט און ויהי בישורון ואע"ג דהכא אמרינן מלכיות תלתא הוא דהויין לא הביט און ויהי בישורון ה' ימלוך לא קפיד לאדכורינהו כסדרן דפשיטא דכסדרן אמרינן להו : מתני' העובר לפני התיבה וכו' השני מתקיע. המתפלל תפלת המוספין מתקיע ומנהגם היה שהשליח צבור המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף אלא שליח צבור אחר והיינו דקתני השני מתקיע ובגמרא פרכינן וניעבד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות ומשני בשעת הגזירה שנו מפורש בירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן מפני מעשה שאירע פעם אחת תקעו בראשונה והיו שונאין סבורין שמא עליהם הם הולכים עמדו עליהם והרגום מן גו דאינון חמיין לון קריין שמע ומצלו וקרון באורייתא ומצלו ותוקעין אינון אמרין בנימוסיהון אינון עסקין וא"ת למה לי טעמא דשעת הגזירה תיפוק לי דתקיעות על סדר ברכות ניתנו ובתפלת המוספין הוא דאיכא תשע לפי שמזכירין בהם מלכיות זכרונות ושופרות אבל בשחרית ליכא אלא ז' ברכות ומש"ה לא תקעינן בה לפיכך אמרו דמהא משמע שכל תפלות היום ט' וכן דעת הרב בעל המאור ז"ל דמעיקרא דליכא אין בר"ה ז' ברכות אלא תשע הן לעולם בין בערבית בין בשחרית בין במוסף בין במנחה וכדאמרינן בפרק תפלת השחר (דף כט.) הני י"ח כנגד מי הני ז' דשבתא כנגד מי הני ט' דר"ה כנגד מי ומהא משמע דכיון שאין לחלק בי"ח של חול ובשבע של שבת כן אין לחלק בתשע ברכות של ר"ה ומנהג של ישראל אינו כן שאין מתפללין תשע בראש השנה אלא בתפלת המוספין וכך הוא מפורש בירושלמי בפרק קמא דשבועות דגרסינן התם רבי יעקב בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה ביום טוב של ר"ה בשחרית בית שמאי אומרים שמונה ובית הלל אומרים שבע במוסף בית שמאי אומרים עשר ובית הלל אומרים תשע פירוש ביו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת קאמר דס"ל לבית שמאי דשבת ויום טוב כל אחד קובע ברכה לעצמו ואינו כוללן לשניהם בברכה אחת ובית הלל סברי שאינו מברך אלא ברכה אחת לשניהן ובכה"ג נמי מייתינן להא ברייתא בעירובין בסוף פרק בכל מערבין (דף מ.) ומש"ה בשחרית ב"ש אומרים שמונה וב"ה אומרים שבע ובמוסף ב"ש אומרים עשר וב"ה אומרים ט' ומ"מ הרי אתה למד מכאן מפורש שאינו מתפלל ט' אלא בתפלת המוספים של ר"ה אבל לא בשאר תפלות היום וכ"ת א"כ מאי שיילינן הכא מאי שנא דהשני מתקיע איכא למימר דהכי קאמרי' אמאי לא תקון רבנן ט' בשחרית כי היכי דנתקע בשחרית משום זריזין מקדימין למצות : וכתב רבינו האי גאון ז"ל דמדקתני השני מתקיע ולא קתני תוקע ש"מ שאין ש"ץ תוקע אלא מצוה לאחר לתקוע שמא יתבלבל בדעתו בשביל התקיעות ולא ידע לחזור לתפלתו דומיא למאי דאמרינן בפרק אין עומדין (דף לד.) העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטרוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ואם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי וה"נ דכוותה. (ג) הא דקתני ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל ולא קתני קורא את ההלל היינו טעמא לפי שהוא מקרא לצבור וכדאמרינן הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה : גמ' מכלל דבר"ה לא אמרי' הלל. יש מן הגאונים ז"ל שכתבו דכיון שאין הלל בר"ה אם חל להיות בשבת אומרים בו צדקתך דכלל מסור בידם דכל יום שיש בו הלל אין אומרים בו צדקתך לפי שאומר אותו על צדוק הדין של משה וזה כיון שאין בו הלל שפיר דמי למימריה וגאונים אחרים חולקים ואומרים דר"ה נמי ר"ח הוא וכיון דבשאר ראשי חדשים לא אמרינן צדקתך אף בר"ה נמי לא אמרינן ליה וה"ר יהודה בר ברזילי אלברגילוני ז"ל כתב שאין אומרים צדקתך בראש השנה ויום הכפורים שחל להיות בשבת ולא אבינו מלכנו ומנהגו עכשיו שלא לאמרו בראש השנה שחל להיות בשבת אבל אומר אותו ביום הכפורים שחל להיות בשבת ואפשר דטעמא משום דכיון דבר"ה איכא שמחה באכילה ושתיה כשאר ימים טובים לא אמרינן ביה צדקתך אבל ביוה"כ כיון שהוא יום ענוי אומרים אותו וא"מ נמי כיון שהוא שאלת צרכים בשבת לא התירו לאמרו אלא ביוה"כ (שחל להיות בשבת) שהוא שעת גמר דין שאם לא עכשיו אימתי :

שיטת ריב"ב

מתחיל בתורה ומסיים בנביא. שאומר שלשה פסוקים מן התורה ושלשה מן הכתובים וארבעה מן הנביאים : ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא. ותריצנא דמשלים בתורה קאמר שאומר שלשה פסוקים מן התורה ושלשה מן הנביאים וחוזר לומר פסוק אחד מן התורה כמו שאנו עושין : גמ' ואנן בעינן עשר ובאותן עשר צריך שיהא בהן ארבעה מן התורה כר' יוסי : מתני' השני מתקיע. מתקיע : הראשון. המתפלל תפלה שחרית : השני. המתפלל תפלת המוספין

שלטי הגבורים

עצמו בכתוב ברשות בידו וכ' הטור ואפי' לא אמר מהם כלום אלא ובתורתך כתוב לאמר יצא ודאי אם התחיל פסוק א' של תורה צ"ל עוד אחד של כתובים ואחד של נביאים אבל אם אינו רוצה לומר כלום יכול לפטור את עצמו במה שאומר ובתורתך כתוב לאמר שאז כולל אותם כולם ביחד שגם נביאים וכתובים . מקרו תורה ומ"מ נוהגין כת"ק : לשון ריא"ז

ואם אמר ג' פסוקים מן המלכיות אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים וכן לזכרונות וכן לשופרות יצא ואפי' אם לא הזכיר פסוקים כל עיקר אלא אמר ענין המלכיות ושבחו להזכיר הפסוקים אומר ובתורתך כתוב לאמר ולא הזכיר הפסוקים יצא בין ביחיד בין בצבור ונראה בעיני שצ"ל ג"כ וכן כתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן נאמר על ידי עבדיך הנביאים והרי הוא כאילו מזכיר ג' פסוקים מן המלכיות א' מן התורה ואחד מן הכתובים וא' מן הנביאים וכן לזכרונו' וכן לשופרו': א כתב אבי"ה יש שאין משלימין למנין עשרה פסוקים של זכרונות וזכרתי להם ברית ראשונים וכן וביום שמחתכם לפי שאינן סמוכין לשאר המקראות כמו של מלכיות שאומר מיד ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ועוד שאין בו שופר אלא חצוצרות ולא יתכן דבריהם שהרי שנינו ומשלים בתורה ולדבריהם לא השלימו בתורה ומה שהרחיקום לפי שהפסוק נופל על לשון התפלה ומיהו תימה למה תקנו לומר פסוק שיש בו חצוצרות ולא שופר הלכך על כרחין צריכינן לומר שאינו משלים ומה שאומר ומסיים בתורה היינו היכא שלא אמר אלא י' אבל אם הוסיף לא חיישינן . ומסיים כדבעי ואנו מוסיפים פסוקים בזכרונות ושופרות ומ"מ סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה והר"ם היה מסיים בשופרות לא הביט און ביעקב אע"פ שכבר אמרו עם המלכיות אומר עם השופרו' והרי"ץ גיאות היה אומר יום תרועה יהיה לכם והרא"ש ז"ל כתב ואני אומר שאין לשנות מטבע שנהגו בו אבותינו וכי היכי דתרוע' בלא שופר מקרי שופר ה"ה נמי תקיעה ומשום דכתיב ביה חצוצרות לא גרע והכי מוכח בירושלמי שהיו משלימין בו שופרות: ב כתב בעל העיטור מסתברא שאם ש"צ יודע לתקוע הרשות בידו אלא מנהג הראשונים שהיו זריזים למצות ומחבבים אותה וכל אחד ואחד נוטל חלקו כדי לקבל שכר וכן כתב הרב ר' יחיאל וכן עוד מנהג באשכנז שגדולי העיר מקדימים לתקוע כל מי שזריז בו יותר משא"כ בספרד שבורחים מן המצות עד שצריכים לשכור אחד מן השוק לתקוע ולא ידענא מאין מצאו היתר זה כי נ"ל שאסור ליטול שכר שבת אלא ע"י הבלעה כדמפרש סיפא דברייתא ששכרו לשמור חדש משם יראה שיצא שכרו בהפסדו ועל זה נאמר עבירה גוררת עבירה :

עין משפט

א טור סי' תקצא תקפט : ב מיי' פ"ג מהל' חנוכה סמג עשין כ טור א"ח סי' תקפד :

במדבר כג | דברים לג | שם ו | שם ד | [ד' רשז ע"א]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כתובים קרי דברי קדושה שנאמרו ברוח הקדש נביאים דברי קבלה שכן קבלו מפי הגבורה ומפני זה קדושה הנביאים חמורה מן שכתובים וע"ע בחדושי הר"ן ר"פ בני העיר:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אבל : (ג) דסתם לן תנא כנ"ל : (ב) נ"ל וכו :

מתני' שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל. אם נפלה עליו מפולת שהוא טלטול מדרבנן: ואין מעבירים עליו את התחום. לילך חוץ לתחום לשמוע קול שופר אם לא עירב עירובי תחומין: ולא עולין באילן אם היה שופר שם דאיכא למיגזר שמא יתלוש: ולא רוכבין על גבי בהמה. אם אינו יכול להלך ברגליו דאיכא למיגזר שמא יחתוך זמורה: לא שטין על פני המים. שמא יעשה כלי של שייטין: ואין חותכין אותו. אם בא לתקנו: לא בדבר שהוא משום שבות. כלומר שאין בחתיכתו אלא איסור דרבנן ומפרשינן בגמ' דהיינו סכינא שאין דרך לחתוך בו שופרות והיינו טעמא נר מצוה לפי שכל מלאכה שהיא נעשית בכלי שאין דרכו לעשות בו אותה מלאכה לא הויא מלאכה מדאורייתא וכדאמרי' בסוף כירה [דף מו:] גבי גרירת מטה כסא וספסל כל היכא דכי קא מכוין איכא איסורא דרבנן כי לא מכוין שרי לכתחלה כלומר גרירת כסא וספסל אפי' במתכוין לעשות חריץ ליכא איסורא דאורייתא וכן אמרי' בפ' כלל גדול (דף עג:) דחופר תולדה (ג) דדש הוא וחייב ה"מ במרא וכיוצא בו אבל במטה וכסא וספסל לא: ומשום לא תעשה. היינו מגלא שדרכן לחתוך בו בחול והויא מלאכה דאורייי' וזו ואין צ"ל זו קתני: **ואין** מעכבין את התינוקות מלתקוע. אף על גב דתקיעת שופר אסורה מדבריהם והמתעסק לא יצא. מוכח בגמ' דאפי' למ"ד תוקע לשיר יצא מתעסק לא יצא וטעמא דמילתא משום דתוקע לשיר מתכוין מיהא לעשות תקיעה כהלכתה מה שאין כן במתעסק עוד י"ל דתוקע לשיר כיון שאינו מכוין לשום מצוה יצא למ"ד מצות אין צריכות כוונה אבל במתעסק כיון שכבר הוא מכוין למצוה דהיינו לחנך את התינוקות אותה כוונה מעכבת מצוה אחרת שלא תחול דומיא דמאי דאסיקנא בשמעתא קמייתא דזבחים [דף ג.] דבת מינה מחריב (ד) דלאו בת מינה לא מחריב (ה) לה: **גמ'** מ"ט וכו' עשה ולא תעשה הוא. פי' וחכמים עשו חזוק לדבריהם הכא יותר משל תורה דכיון דלא דחי מלאכה דאורייתא אף שבות דדבריהם לא ידחה ודקא יהבינן טעמא משום דהוה ליה יו"ט עשה ולא תעשה קושטי' דמלתא קאמר ומיהו לא צריכינן להכי דאפי' הוי יו"ט לא תעשה גרידא לא אתי מכשירי שופר ודחי לה דהא בעידנא דקא מעקר לאו לא מקיים עשה: משום שבות סכינא: משום לא תעשה מגלא. כמו שפירשנו במשנתנו: אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן. ולא אמרינן דקא מתקן מנא: **גרסי'** בגמ' אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין כלומר דוקא תינוקות הוא דאין מעכבין כדי לחנכן במצות הא נשים מעכבין (ו) וכיון שהן פטורות דמצות עשה שהזמן גרמא הוא כי תקעי עברי אשבות דתקיעה והא תניא אין מעכבין לא ולא את הנשים ולא את התינוקות אמר אביי לא קשיא הא רבי יהודה הא רבי יוסי ורבי שמעון דתניא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם וגו' בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות פי' דכתיב בהאי ענינא וסמך ידו רבי יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות דאע"ג דפטריניהו קרא אי סמכי ליכא אסורא משום משתמש בקדשים וה"ה לכל מ"ע שהזמן גרמא: **ולענין** הלכה נקטינן כרבי יוסי ורבי שמעון דרבי יוסי נמוקו עמו ואע"ג דהתם מתניתין מוכח דאין נשים סומכות מדקתני אין מעכבין את התינוקות מלתקוע משמע הא נשים מעכבין אפ"ה כיון דאמרינן בפ' בתרא דעירובין (דף צו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בידה חכמים ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בידה חכמים ואוקימנא לה התם כמ"ד נשים סומכות רשות נקטינן הכי דמעשה רב הלכך אם רצו נשים לעשות כל מ"ע שהזמן גרמא הרשות בידן ולא חיישינן לבל תוסיף ולא לשבות דתקיעה: **ולענין** ברכה כלומר אם מברכות במצות הללו אם לאו כתב ר"ת ז"ל דאם רצו מברכות וליכא משום ברכה לבטלה והביא ראיה מדאמרינן התם בפרק החובל (דף פז.) ובפ"ק דקידושין (דף לא.) אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מכל מצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מפקידנא ועבידנא אלמא סומא לר' יהודה אע"ג דפטור אם רצה עושה ומברך דהי לא במאי יכול לעביד רב יוסף יומא טבא לרבנן שהרי היה מפסיד שכר הברכות ואמרי' האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דברכות אלא ודאי מי שהוא פטור מן המצות אם רצה לעשותן ולברך הרשות בידו וה"ת כיון שהוא פטור היכי מברך הויא לה ברכה שאינה צריכה ואמרי' בפרק אין עומדין (דף לג.) כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא י"ל דברכה שאינה צריכה מדרבנן הוא ובכה"ג לא אמור ורא'יה לדבר מדאמרינן בפרק מי שמתו (דף כא.) ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר משום דס"ל התם דאמת ויציב דאורייתא ואם איתא דברכה שאינה צריכה עובר עליה מן התורה נהי דאמת ויציב מן התורה היאך חוזר ואומר מספק והרי אם כבר אמר כשחוזר ואומר אותו הא קא עביד איסורא דאורייתא [בידים] ומוטב שלא יאמרו שאפילו שלא אמרו ממילא הוא דעבר אדאורייתא ושב ואל תעשה שאני אלא שמע מינה שאיסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן הוא ומוציא שם שמים לבטלה דנפקא לן בפרק קמא דתמורה [דף ד.] מדכתיב את ה' אלהיך תירא הני מילי בלא ברכה אבל בברכה לא מתסר אלא מדרבנן ודוקא בברכה שאינה צריכה כלל אבל בברכת המצות למי שהוא פטור מהן לא הלכך אם רצו נשים לברך על מ"ע שהזמן גרמא הרשות בידן אלו דברי ר"ת ז"ל ואיכא דדחו דסומא לר' יהודה נהי דפטור מן המצות ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן חיובי מחייב ומש"ה הוה מצי רב יוסף לברוכי אבל נשים דאפילו מדרבנן פטורות לא: **ומ"מ** אע"פ שאפשר לומר כן כיון שהורה ר"ת ז"ל נקטינן כוותיה דהא מצות עליהן שכר מדאמר ר' יוסי ברבי חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה דמדקאמר גדול אלמא למי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר הלכך בכלל מצוה הן (ז) דמברכות ולא נימא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו וצונו [וכדפרכינן] גבי נר חנוכה בפרק במה מדליקין (דף כג.) היכן צונו דלא קשיא דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר שפיר יאמרו וצונו: **אמר** רבי אלעזר ואפי' בשבת. פירוש שאפי' בשבת מותר להתעסק עמהם כדי שילמדו ומיהו דוקא ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אבל בשבת אחרת לא והכי איתא בירושלמי אמר רבי אלעזר מתני' בגדול ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת והכי כאן מלמדין לתקוע פירוש בגדול קטן שהגיע לחנוך: **והנ"מ** בקטן שהגיע לחנוך. דכיון שהגיע לחנוך מתעסקין עמו כדי שילמוד אפילו בשבת: אבל קטן שלא הגיע לחנוך ביו"ט אין בשבת לא. דבשבת אין מתעסקין עמו ולא עוד אלא שאם בא לתקוע מעכבין עליו והכי מוכח בגמ' וכ"ת אמאי מעכבין דהא קי"ל [יבמות קיד.] דקטן אוכל נבלות [אין] ב"ד מצווין להפרישו י"ל דה"מ במילתא דלא מיפרסמא ולא נפיק מינה חורבא אבל במילתא דמפרסמא כי הא שהקרן נשמע לרבים מעכבין דלמא נפיק מינה חורבא לתקוע בשבת שלא כראוי כלומר שלא בפני ב"ד וכתב הרב אלפסי ז"ל ואיכא דאמרי איפכא כלומר דמחמרי טפי בקטן שהגיע לחינוך וקא סברי דכי אמר ר"א ואפילו בשבת דוקא בקטן שלא הגיע לחנוך והירושלמי שכתבתי למעלה תשובה עליהם אלא כדברי הרב אלפסי ז"ל עיקר: **וכתב** רבינו אפרים ז"ל שעכשיו אסור לתקוע לכל קטן בשבת כלל ואפילו בשבת של ר"ה שלא נתמרו דברים הללו אלא בזמן שהיתה תקיעת שופר דוחה את השבת וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל וכן מוכח בירושלמי ואע"פ שהרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכותיו אפשר לטעמיה אזיל שהוא סובר שאפילו בזמן הזה תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד קבוע וכמו שכתבתי למעלה אבל הרמב"ן ז"ל כתב שכיון שהגאונים כולם כתבו בחבוריהם מדבריהם יש ללמוד שהם סבורים שלא ביבנה בלבד נאמרה זאת התקנה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכל מקום לפי שאין בלמוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות דתקיעה עצמה וכיון שהיא למצוה מותרת שהן צריכין להתלמד כדי לתקוע למחר ולהכנס במצות: **מתני'** סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: כשלש יבבות. שלש קולות בעלמא כל שהן ורבינו חננאל

מתני' [א]שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל [א] ואין מעבירין עליו את התחום ולא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא בלא תעשה אבל אם רצה ליתן בתוכו מים או יין יתן ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתעסקין עמהן כדי שילמדו והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא: **גמ'** מ"ט יו"ט עשה ולא תעשה הוא ושופר עשה ולא אתי עשה ודוחה את לא תעשה ועשה: *אין [ב] חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות. (א) סכינא: משום לא תעשה. מגלא: אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן. תניא אבא שאול אומר מים או יין מותר כדי לצחצחו מי רגלים אסור מפני הכבוד: ומתעסקין [ב]עמהן [ג] כדי שילמדו: °אמר רבי אלעזר ואפי' בשבת והני מילי *בקטן שהגיע לחינוך אבל קטן שלא הגיע לחינוך ביו"ט אין בשבת לא ואי"ת דאמרי איפכא: **מתני'** סדר [ג]תקיעות שלש של שלש שלש שיעור תקיעה כדי שלש תרועות שיעור תרועה כדי שלש יבבות תקע בראשונה

דף לג. תתקכו תתקכז דף לג: תתקכח

רש"י

לתקוע במוספין: אין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום לשמוע התקיעה: ואין חותכין אותו. מפרש בגמרא: אם רוצה ליתן לתוכו כו'. ולא אמרי' הא קא מתקן מנא: **גמ'** ואין חותכין. אם בא לתקנה: לא בדבר שהוא משום שבות. כלי שאין דרך לחתוך בו שופרות כמו מגלא שרפ"א בלע"ז דתיקון כלאחר יד הוא ואין בו אלא משום שבות: סכינא. דרכו בכך והוי מלאכה גמורה: קטן שהגיע לחינוך. מתעסקין בו שילמוד וכ"ש דאין מעכבין: **מתני'** סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: (ב) של ג' תקיעות. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: ג' יבבות. ג' קולות בעלמא כל דהו: תקע בראשונה. פשוטה שלפני התרועה

שלטי הגבורים

א נכרי שהביא לישראל לולב ביו"ם מחוץ לתחום כתב הרשב"א במותר ליטלו שלא אסרו חכמים דבר שהובא מחוץ לתחום אלא לאותו שהובא בשבילו ואפי' היא מותר לטלטלו ולא אסרוהו אלא באכילה ובהנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו משמע דגם שופר יש להתיר אם הביאו הנכרי מחוץ לתחו':

ב אפי' בדבר שאין בו אלא איסור דרבנן כגון (סכינא) [מגל] שאין דרך לתקנו בו והוי כלאחר יד שהעמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה וכתב הרי יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לנכרי לעשותו כיון שאין בו אלא משום שבות דאמירה לנכרי שבות ושבות במקום מצוה שרי והתוספות לא כתבו כך במס' שבת:

לשון ריא"ז

ואין חותכים אותו בין בדבר שהוא משום שבות מד"ס ובין בדבר שהוא משום לא תעשה מלאכה שהוא מלאכה של תורה ונראה בעיני שאסור להביאו מחוץ לתחום ע"י נכרי כמבואר בקונטרס הראיות:

ג מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשבת כדי להתלמד לתקוע אבל אם הגיע לחינוך אסור לומר לו לתקוע ואם תקע מעצמו א"צ למחות בידו:

לשון ריא"ז

אין מעכבין את התינוקות לתקוע ביו"ט של ר"ה ואם היה קטן שהגיע לחינוך ורצוי לחנכו במצות מתעסקים בו ללמדו אפי' בר"ה שחל להיות בשבת ואם לא הגיע לחינוך מעכבים אותו מלתקוע בשבת כמבואר בקונט' הראיות והנשים מעכבים אותן מלתקוע אפי' ביו"ט של ר"ה ומז"ה אומר שאין מעכבי' אותן אלא כשהן מברכות על התקיעה הואיל ומתכוונות למצוה הן עוברות בבל תוסיף וכן בהנחת תפילין ובכל מצות עשה שהן פטורות עליהן וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שאין הנשים עוברות על בל תוסיף במצוה שלא נצטוו עליה כמו שאין האיש עובר על בל תוסיף אם יניח תפילין במקום שאינו ראוי להניחן וכמו שאין ישראל עובר בבל תוסיף אם יברך ברכת כהנים שלא נצטוו עליה אלא הכהנים ואעפ"כ הנשים אסורות לתקוע ביו"ט של ר"ה אפי' בלא ברכה הואיל ואינן מצוות בדבר הרי יו"ט של ר"ה אצלן כשאר יו"ט שאסור לכל אדם לתקוע בשבתות וי"ט ואפי' טלטול השופר אסרו חכמים וכן אסור לנשים להניח תפילין אפי' בלא ברכה מפני שנראה כדרך הצדוקים שעוברים על דברי חכמים ואינן רוצים לדרוש המקראות כמותן וכן המוסיף על המצות אינו עובר על בל תוסיף עד שיתכוין להוסיף על המצות ולפיכך אנו יושבין בסוכה ביום ח' וכן תוקעין בשופר ביום ב' של ר"ה ואוכלין מצה בליל ב' של פסח ומברכים עליה על אכילת מצה אע"פ שי"ל שמא חול הוא והרי הוא מוסיף על המצוה (ח) כיון שאינו מתכוין להוסיף שאין עושין כן אלא משום ספק אינם עוברים משום בל תוסיף וכן המרבה בתקיעו' אינו אלא כמרבה בתפלה

עין משפט

א מיי' פ"ב מהלכות שופר טור א"ח סי' תקפו:

ב מיי' פ"ב מהל' שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפט:

ג מיי' פ"ג מהל' שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקצ תקצב:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וכן הוא בהאשר"י ובר"ן אבל באלפס ישן כתוב סכינא משום ל"ת מגלא משום שבות וכן הוא בגמ' ובטור: (ב) של ג' ג' תקיעה ותרוע' כצ"ל: (ג) נ"ל דחורש: (ד) נ"ל כה: (ה) נ"ל כה: (ו) נ"ל דכיון: (ז) נ"ל ומברכות: (ח) נ"ב מ"מ:

שיטת ריב"ב

מתני' ואין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום לשמוע התקיעו': שהוא משום שבות. מגלא: משום ל"ת. סכינא: המתעסק לא יצא. מאן דס"ל מצות צריכות כוונה קרי מתעסק כל מי שאינו מתכוין למצוה ומאן דס"ל מצות אין צריכות כוונה קרי מתעסק כל מי שאינו מתכוין לתקיעה: והשומע מן המתעסק לא יצא. דכי היכי דבעינן כוונה לשומע בעינן כוונה למשמיע כדגרסי' בפירקין דלעיל נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע וכו': גמ' והני מילי בקטן שהגיע לחינוך. דכי היכי דלדידן שרי במקום שיש בו ב"ד ולא גזרי' שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר (הם) הכי נמי שרי להתעסק עם קטן שהגיע לחינוך כיון שעלינו חובה לחנכו במצות אבל קטן שלא הגיע לחינוך כיון שאין כאן שום סרך מצוה ביו"ט אין בשבת לא שמא יעבירנו ד"א ברה"ר. ואי"ת דאמרי איפכא דבקטן שהגיע לחינוך חיישי' שמא קטן זה שכבר הגיע לחינוך מצות יעביר השופר

ד"א ברה"ר אבל בקטן שלא הגיע לחינוך לא איכפת לן. כתב הרב דודי ז"ל כל מ"ע שהז"ג אע"פ שאינה חובה בנשים רשות דמצוה היא ואע"פ שמברכות עליהן אשר קדשנו במצותיו וצונו אין מוחין בידן כמיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין וכאשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידן חכמים וכדאיתא בפ' המוצא תפילין וכן יוצאה הוראה מלפני חכמי המקום הזה ז"ל ומלפני חכמי צרפת ז"ל והם האריכו להביא ראיות לדבריהם וכן כתובות בספריהם ובתשובותיהם: מתני' סדר תקיעות ג'. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: של ג' ג'. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: שיעור תקיעה וכו'. בגמ' מפרש לה: תקע בראשונה. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה:

המאור הקטן

מתני' אין מעכבין את התינוקות מלתקוע כיון דאוקימנא למתני' כר"י ור' יוסי ור"ש פליגי עליה דחזינן ליה למתניתין מקמי ברייתא וכל מצות עשה שהז"ג אף ע"פ שאינה חובה רשות דמצוה היא ואע"פ שמברכות עליהן אקב"ו לתקוע בשופר או לשמוע אי לישב בסוכה או על נטילת לולב אין אנו מוחין בידם כמיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין וכאשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידן חכמים וכדאיתא בפרק המוצא תפילין וכן יצאה הוראה מלפני חכמי המקום הזה ז"ל ומלפני חכמי צרפת ודם האריכו להביא ראיות לדבריהם והם כתובים בספריהם ובתשובותיהם:

תורה אור

ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת מי שבירך ואחר כך נזדמן לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן: **גמ׳** שיעור תקיעה כדי שלש תרועות והתניא שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעות דכולהו בבי כתרועות דכולהו בבי תנא ברא קא חשיב חד בבא ולא פליגי: שיעור תרועה כדי שלש יבבות. והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכון וגמיר מאמיה דסיסרא דכתיב בעד החלון נשקפה ותיבב מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל ת״ר מנין שבשופר ת״ל והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר״ה מניין ת״ל בחדש השביעי (א) הזה שאין ת״ל בחדש השביעי ומה ת״ל בחדש השביעי שיהו כל התרועות של חדש השביעי כזה ומנין שפשוטה לפניה תלמוד לומר והעברת ומנין שפשוטה לאחריה ת״ל תעבירו ואין לי אלא ביובל בר״ה מנין ת״ל בחדש השביעי *שאין ת״ל בחדש השביעי ומה ת״ל בחדש השביעי שיהיו כל התרועות של חדש השביעי כזה ומנין שלש של שלש שלש תלמוד לומר והעברת שופר תרועה זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת״ל שביעי שביעי לגזירה שוה הא כיצד שלש שהן תשע שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים: אתקין ר׳ אבהו בקיסרי תקיעה שלשה שברים תרועה

רש״י

התרועה תקע כדרכה: ומשך בשניה. תקיעה של אחריה משך כשתים לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה דמלכיות ופשוטה שלפני הזכרונות אין בידו אלא אחת: **גמ׳** תנא דידן (ב) דקא חשיב דכלהו בבי. וה״ק שיעור הג׳ תקיעות כשיעור ג׳ התרועות: ותנא ברא קא חשיב חדא בבא. שיעור התקיעה כשיעור התרועה ותרוייהו חדא מילתא אמרי: שברים ארוכים מיבבות: אמר אביי בהא ודאי פליגי. ואע״ג (ג) דאוקים ברישא לא פליגי על כרחיך בהא סיפא פליגי דלית לן לשנויי בהא מידי והיינו פלוגתא דמתרגמי׳ תרועה יבבא (ד) ואימיה דסיסרא כתיב בה ותייבב אם סיסרא: מאן דאמר שברים סבר גנוחי גנח. כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהם: ילולי יליל. כאדם הבוכה מקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה: שאין ת״ל בחדש השביעי. דהא כתב לן בכמה דוכתי דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא ביום הכפורים כתיב: והעברת. פשוטה משמע העברת קול א׳: ביום הכפורי׳ תעבירו שופר. הרי העברה תחלה וסוף ותרועה כתיב בנתיים: ומנין שלש של שלש שלש. ומנין דהך פשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע (ה) עבדי׳ תלתא זימנין חדא למלכיות חדא לזכרונות חדא לשופרות: ת״ל תרועה תרועה. ג׳ זימנין כתיבי ולכל אחת פשוטה לפניה ולאחריה: ומנין ליתן את האמור כו׳. לפי שג׳ תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים נאמרו בר״ה והאחת ביובל מניין ליתן את (ו) האמורות בר״ה ביובל וליתן את (ז) האמורות ביובל בר״ה שיהו כאן וכאן שלש: שביעי שביעי לג״ש. נאמר בר״ה בחדש השביעי ונאמר ביום הכפורי׳ והעברת שופר תרועה

בימי רבי אבהו נפל ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות הן אחת אומרת תרועה ג' יבבות ואחת אומרת תרועה שלשה שברים והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא ודאי פליגי וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועה יבבות כבדות שהן שברים ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן שברים כבדים תרועות הן יבבות קלות תרועות הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה שהרי התנאין כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה שלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה שלשה שברים אלו משנתם כמנהגם ואלו משנתם כמנהגם וקאמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא ולא היו מטעים אלו את אלו אלא מר כי אתריה (א) ומר כי אתריה קתני וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה היא וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהן דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה: **מתקיף** לה רב עוירא ודלמא גנוחי הוא. ואין לך לעשות תרועות יבבות וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה של אחריה: ודלמא ילולי הוא. ואין לנו לעשות שברים וקא מפסקי שברים דתשר"ת דרבי אבהו בין פשוטה שלפניה ותרועה וא"ת וכי מפסקי מאי הוי והא תניא בסמוך שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ואפי' לרבי אבהו דאמר בגמ' לא יצא ה"מ כששהה לגמור את כולה אבל הכא לא שהה. תירלו בשם ר"ת ז"ל דהכי פרכינן דכיון דרבי אבהו חייש לכולהו ומכניף לכולהו מנהגי וכדברי רבינו האי גאון ז"ל וכמו שכתבתי למעלה הוה ליה למיחש נמי לר' יהודה דאמר אין בין תקיעה ותרועה ולא כלום כדאיתא פרק החליל (דף נג.) ועוד דלרבנן נמי נהי דשמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא בדיעבד אבל לכתחילה ודאי משמע שאינו רשאי להפסיק אבל הרמב"ן ז"ל כתב דלרבנן נמי אי מפסקי שברים או יבבות בין תקיעה לתרועה לא יצא דנהי דאם הפסיק ביניהם יצא אפ"ה אם תקע ביניהם לא יצא דאכן פשוטה לפניה ולאחריה בעינן וליכא דהא תקע ביניהן תקיעה אחרת לשם מצוה והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת כלומר תקיעה אחרונה בלבד אבל הרשב"א ז"ל כתב שמצא גירסא בההיא תוספתא וכך היא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת והכי פירושה שלאחר שתקע בראשונה (ב) לתשר"ת הראשון חזר והריע וחשב שתעלה לו אותה תקיעה משום פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון ומשום פשוטה שלפני תשר"ת הב' ומש"ה קאמר שאין בידו אלא אחת דהיינו פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון דאכן פשוטה לכל חד וחד בעינן כדקתני שלש של שלש שלש הלכך אין תקיעה זו עולה לשתים ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן ז"ל ומסתברא שאם בא לרבות בשברים ולעשות מהן ארבעה או חמשה או יותר עושה ואינו נמנע שהרי שברים לתנא דברייתא כיבבות לתנא דידן ותנן שיעור תרועה כשלש יבבות והמנהג הפשוט שמוסיפין ביבבות ועושין מהן אפילו כמה וה"נ בשברים וכן כתב הרב רבי יצחק אבן גיאת בשם הגאונים ז"ל ומ"מ צריך להזהר לעשות השברים כולן והיבבות כולן בנשימה אחת דשברים ויבבות לדידן ודאי מצוה אחת ניהו כתקיעה ותרועה לרבי יהודה וכי היכי דלרבי יהודה צריך שיעשה תקיעה ותרועה בנשימה אחת כדמוכח בפרק החליל (שם) ה"נ בשברים ויבבות לדידן דמצוה אחת ניהו ואם הוסיף שבר אחד ועשאו בנשימה אחרת לדברי *הרמב"ם ז"ל פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים (ג) לתרועה ור"ת ז"ל כתב בתשובה דשלשה שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה ניהו אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתבר דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי והרמב"ן ז"ל חולק עליו דהא תרועה אחת היא ואין ראוי להפסיק בה ואע"פ שהן קולות מוחלקין הרי אינן יותר מוחלקין מפשוטה ושברים או תרועה שהוא מצריך לעשותן בנשימה אחת משום דסבירא ליה דמצוה אחת הן והוא הדין בשברים ותרועה לדידן: **הדר** עביד תקיעה תרועה ותקיעה. וא"ת הלא די לו בש"ת תש"ת וכן בר"ת תר"ת דהא לא בעינן אלא שלש של שלש ואי גנח וילל הרי יצא בסימן של תשר"ת ואי גנח לחוד תעלה לו תקיעה אחרונה של תשר"ת לפשוטה שלפני תש"ת וכן אתה אומר בשל תר"ת ותירלו בתוספות דהיינו טעמא משום דדילמא אתי למטעי שאם אתה אומר שבש"ת ראשון לא יחזור ויתקע יטעו לומר שא"צ לעשות אלא ש"ת ש"ת ש"ת: **ואנו** עכשיו נוהגים לתקוע על סדר הברכות תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות וצ"ע למה שהרי היה לנו לעשותן כולן למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות דהא

רש"י

תרועה בחדש השביעי: מספקא ליה. ועבד תרווייהו: ודלמא גנוחי הוא. ואין לך לעשות תרועות יבבות ודקא עביד הא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה: ודילמא ילולי יליל הוא. ואין לך לעשות שברים ודקא עביד הא מפסקא שברים בין תקיעה ראשונה לתרועה ואין כאן פשוטה לפניה: גנוחי גנח. גניחות ארוכות קונפליי"ר בלע"ז: והדר מייללא. רנדיי"ר בלע"ז:

תרועה ותקיעה מה נפשך אי ילולי הוא תרועה נעביד שברים לא נעביד אי גנוחי הוא שברים נעביד תרועה לא נעביד מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל מתקיף לה רב עוירא ודילמא גנוחי הוא ואתיא תרועה ומפסקא בין תקיעה לשלשה שברים הדר עביד בבא אחרינא תקיעה ושלשה שברים ותקיעה מתקיף לה רבינא ודילמא ילולי הוא ואתו שברים ומפסקי בין תקיעה לתרועה הדר עביד בבא תליתאה תר"ת אם כן דרבי אבהו למה לי דילמא גנח וילל אי הכי איפכא נמי דילמא יליל וגנח סתם אינש כי מיתרע ביה מילתא ברישא מגנח והדר מייליל נמצא עכשיו שתוקעין תשר"ת א ג' פעמים ותוקעין תש"ת ג' פעמים ותוקעין תר"ת ג' פעמים ונהגו העם לתוקען כשהן יושבין ומברכין עליהם ברכת התקיעה ומפני שהצבור צריכין לשמוע התקיעות על סדר הברכות לפיכך חוזרין ותוקעין על סדר הברכות תשר"ת ב פעם אחת ותש"ת פעם אחת ותר"ת פעם אחת ובדין הוא שיהו תוקעין אותן על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שהברכות

הגהות הב"ח

(א) נ"ב קתני: (ב) נ"ל תשר"ת: (ג) נ"ל לתקיעה :

שיטת ריב"ב

ואתיא תרועה ומפסקא בין תקיעה אחרונ' לג' שברים. ואתו שברים ומפסקי בין תקיעה ראשונ' לתרועה. כתב הרב דודי ז"ל יש ששואלין מה איכפת לן אי מפסקא תרועה אי נמי מפסקי שברים והא קי"ל כר' יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ואע"ג דפליג עליה ר' אבהו בהא הא אשכחן ליה נמי דס"ל אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ובהפסקת תרועה אי נמי ג' שברים אין שהות כדי לגמור תשע תקיעות וי"ל דר' אבהו לרווחא דמלתא אתקין דלמא איכא מאן דס"ל כר' יהודה דאמר תקיעה ותרוע' ותקיע' אחת היא וכדאיתא בערכין לפיכך חש לה ר' אבהו לדר' יהודה ואתקין למעבד הכי לכתחלה לאפוקי נפשין מפלוגתא ולעולם בדיעבד

א ולכ עשה ד' או כ' שברים זה לאחר זה בלי הפסק אין בכך כלום שהרי לכתחילה יכול לעשו' תכן כמו שיללה הבל הם שבה ג' תרועות זו אחר זו או שתקע אחר התרועה תקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ולאחר כך תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה או כשמפסיק בשברים בין תקיעה לתרועה אבל כי האי שתקע ב' תרועות זו אחר זו או שתקע באמצע תקיעה כמתעסק לא הוי הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא ולא נתקלקל הסדר והרמב"ן כתב דבכולהו הוי הפסק והביא התוספתא תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת פירוש תקיעה אחרונה אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שתקע באמצע ומזו התוספתא אין קושיא לדברי הרא"ש שכתב שאפי' גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק שהוא לא אמר כן אלא כשתר"ת שהתרועה של הטעות היא מעין התרועה שיש לו לתקוע אבל בתר"ת שגמר התרוע' מה שמריע אחר כך הוי הפסק ואם תקע שנים תשר"ת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסדר מראש ג' פעמים והרמב"ן כתב שא"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו :

ב סמ"ג כתב דבתפלת מוספין תוקעים תשר"ת תש"ת תר"ת בכל ברכה והכי איתא בערוך אבל ר"ת ומיי' וטור הסכימו לדעת רבינו :

לשון ריא"ז

כיצד תוקעים על סדר הברכות אחר שגמר מלכיות תוקע תשר"ת תש"ת תר"ת וכן לזכרונות וכן לשופרות ואין ראוי לתקוע ג"פ תשר"ת למלכיות וג"פ תש"ת לזכרונות וג"פ תר"ת לשופרות שיש לומר עיקר התקיעה תר"ת היא ותקיעות תשר"ת אינה כלום הואיל וג' שברים מפסיק בין תרועה לתקיע' ונמצא שלא תקע למלכיות ולזכרונות כלום וכן יש להסתפק בהיכן ולא אמרו לשומען על סדר הברכות אלא בחבר עיר אבל ביחיד שומען על הסדר כדרך שתוקעין בישיבה וא"צ לשמוע על סדר הברכות ונראה בעיני שחבר עיר היינו כשש"צ אומר תפלתו בקול רם אבל כשהצבור מתפללים כל אחד תפלתו בלחש כולן יחידים הן :

קי"ל כרבנן וכר' יוחנן ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ולברך עליהן ברכת התקיעה נ"ל כי לא היה כן מימי רבותינו חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבי כנישתא ולא נטרי עד צלותא דמוספי לפיכך הקדימו בשבילן אלו התקיעות שמיושב והנהיגו לברך עליהן ברכת התקיעה במטבע קצר אבל עיקר הברכות הם הברכות של תפלה והם מלכיות זכרונות ושופרות ועליהן שנינו מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר והא דר' יצחק דאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין ענין אחר הוא כמו שאנו עתידין לבאר בסוף ספרינו אבל באמת אין לנו ברכת התקיעה מדברי רבותינו אלא הברכות של תפלה בלבד ונשתנו המנהגות בדורות אחרונים כמו שאתה רואה מפורש בגמ' ומתקנת ר' אבהו שצריך היה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת במלכיות וכן בזכרונות וכן בשופרות ואין אנו עושין כן אלא תשר"ת במלכיות תש"ת בזכרונות תר"ת בשופרות והרב ז"ל נתן טעם לדבר בהלכותיו שלא להטריח את הצבור ואין הטעם הזה מספיק לנו כל הצורך ורבינו האיי ז"ל כתב בתשובה שאלה כי קבלה היתה בידם דבין גנוחי ובין ילולי כולהו תרועות מקריאן ונפיק איניש ידי חובתיה בהכי ובהכי והיו מקומות בישראל חלוקין במנהגיהן איכא דעביד הכי ואיכא דעביד הכי ובא ר' אבהו להשוות המנהגות ולהחזיר כל המקומות למנהג אחד שלא תהא מחלוקת ביניהם וסידר להם כל המנהגות כאחד ולשון הזה מצאנו בתשובה אל תתמהו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק לדבר זה שהרי משניות קדומות הן אחת אומרת תרועה ג' יבבות כמשנתינו ואחת אומרת תרועה שלש שברים וקא אמרי' בה בהדיא אמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני וחכמים הללו מודים כי יבבות קלות תרועה הן וחכמים הללו מודים כי שברים כבדים תרועה הן וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהן דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה אלו דברי של רבינו האיי גאון ז"ל והם טובים ויפים ומתוקים מדבש ונופת צופים ואל תתמה על מה שאמרנו שנשתנו המנהגות בדורות האחרונים כי אני זכור שראיתי כל הצבור מתפללין שבע וש"צ לבדו היה מתפלל ט' ועכשיו חזרו הכל להיות מתפללין תשע ואני אומר כי מפורש הלכה אין בר"ה ז' ברכות (אי לא) [אלא] ט' הן לעולם בין בערבית בין בשחרית בין במוסף בין במנחה כמו שתראה בפ' תפלת השחר הני שמונה עשרה כנגד מי הני שבעה דשבתא כנגד מי הני תשע ברכות דר"ה כנגד מי נ"ל מכאן שאין לנו לחלוק בט' ברכות בכל תפלות היום כמו שאין לנו לחלוק בשמונה עשרה של חול ובשבע של שבת ואע"פ שאין תוקעין אלא במוסף כדתנן העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע הא לענין ברכות זה וזה שוין ודאתון עלה מיהת שמעתא דר' יצחק דאמר למה תוקעין וכו' יש שמדקדקין בשמועה זו על הסדר שאנו נוהגין היום מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן אם אותן שתוקעין מעומד הלא הם על סדר ברכות התפלה והן נראין כשל תורה וכדרבה דאמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות וכו' ואם אותן שתוקעין מיושב הן לערבב את השטן היאך מתחילין בהן ומברכין עליהם וי"ל שהתקיעות שתוקעין כשהן יושבין אלו הן התקיעות שתוקעין על סדר ברכות בתפלת ש"צ ואע"פ שהן מעומד לש"צ אינן לשאר העם אלא מיושב ותקיעות מעומד היה מנהג בידם שהיו תוקעין אותה כשהיו יוצאין מבהכ"נ. ומצאתי סעד לדברי בחבורי הגאונים ז"ל כך אמר רב סעדיה ז"ל אחר תפלת המוסף מריעין תרועה גדולה לערבב השטן שכתב הרב אלפסי ז"ל שאלו מקמי ריש מתיבתא וכו' כדכתיבא בהלכות לפי מה שאמרנו אנו שאין מפורש הלכה ברכת השופר אלא ברכות של תפלה אין אנו זקוקין בזה לגערה ולנזיפה והאי דתפילין אין לה שום ענין ואין לנו כיוצא בה בכל הברכות ובכל המצות ולפי דעתי נ"ל מה טעם אמרו סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אע"פ ששתי מצות הן כיון דכתיב בהו בתפילין של יד ושל ראש והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה שיהא תיכף תפלה של ראש לתפלה של יד כדי שיהא הויה אחת לשתיהן ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהן עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך ברכה של תפלה של יד וממשמש בתפלה של יד ומחזק את הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש ותוכף שתי המצות זו לזו וזו היא שאמרו סח מברך שתים לא סח מברך אחת שאם לא סח ביניהן מברך ברכה אחת על זו וברכה אחת על זו ואם סח ביניהן מברך שתים על של ראש לפי שחוזר ומברך ברכה שעל יד ותוכף לה ברכה של ראש והוה ליה כמברך שתים על של ראש וכך פירשוה הגאונים הראשונים וכן נמצא בשאלתות דרב אחאי גאון ז"ל כל זה לשון הרב דודי ז"ל. ואני הכותב אומר דהא דתנן העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע מדקאמר מתקיע ולא קאמר תוקע דייקינן מינה דהכי קאמר השני מברך הברכות שעליהן תוקעין התקיעות ולפי שהצבור שומעין התקיעות על סדר הברכות נקט התקיעה בלשון הפעיל כלומר שמברך הברכות שעליהן שומעין התקיעות ללמדנו שאין מברכין ואין תוקעין אלא בתפלת המוסף :

מלחמת ה'

ועוד ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין וכו' וסמכו להם על מה דגרסי' בפסחים והתם בדוכתא אידחיא ליה ההיא דשופר : **אמר** הכותב הא כורכא דעד כאן לא אדחיא אלא שאינה לאחר עשיה דלא חיישינן דלמא מתקלקלו התקיעתא אבל עובר לעשייתן הוא ומה שאמר עוד א"כ לא אדחיא י"ל הא כדאיתא והא כדאיתא ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא מנהג האחרונים דברי הבאי הם דאי ברכת שופר מלכיות זכרונות ושופרות מאי היא דאמרי' אין מברך עליהם עובר לעשייתן דלמא מתקלקלי תקיעתא כי מתקלקלי מאי הוי מ"מ ידי ברכות יצא ומאי הא דהסיקנא אלא חוץ מן הטבילה איתמר אבל שופר מברך עליו עובר לעשייתן והא דכ"ע שופר על סדר ברכות שמע ליה כשהשלים כל ברכה וברכה כדתנן מלכיות ותוקע שופרות ותוקע ומה מקום לספק זה אלא ודאי על הברכה של מטבע קצר הדברים אמורים ואין ספק ולא מקום למחלוקת שהיחיד שאינו תוקע על סדר ברכות ודאי צריך לברך על מצוה זו במטבע קצר כדרך שמברכין על המצות ויכולין אנו לפרש זו שבפסחים על היחיד שתוקע לעצמו אבל הצבור שתקנו על סדר הברכות בלבד כדין משנה אפשר דמי שהוא רואה בדעתו כן לומר שלא יברכו במטבע קצר אלא ברכות עולות לתקיעות וכן שתקנו אחרונים או נהגו להקדים ולתקוע כדרך היחיד ע"כ היו צריכים לברך במטבע קצר אבל אנו רואין שאפי' בצבור שתקעו על הסדר מברכין באמצע תפלה כדרך שעושין בנשיאת כפים וכן אנו רואין עוד שזה מנהג אבותינו חכמי התלמוד היו תוקעין ומריעין כשהן יושבין קודם תפלת המוספין וכודאי מברכין היו עליהם במטבע קצר ואח"כ חוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפלה על סדר הברכות לא שלא יצאו בתקיעות אלא שהברכות מעיקרן בתקיעות תקנו אותן כדמייתי' עלה בגמ' כדרבה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות ובמה בשופר והיינו מימרא דר"י למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין וכו' מלתא כפשטה ופירושה כמשמעה וכך הנהיגו חכמים למצוה כדי לערבב את השטן והדקדוק שדקדק בעה"מ לפנינו מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן וכו' שאלתן של נערים היא דר"י ה"ק למה הנהיגו החכמים באותן תקיעות ראשונות ולא פטרו עצמן בתקיעות שעל סדר הברכות שהן עליהם חובה ואינן יכולין לפטור עצמן מהן כדי לערבב את השטן ומתני' דקתני מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר וכו' דיעבד היא כדקתני וברייתא דתניא אבל בחבר עיר שומען על הסדר ועל סדר ברכות לצאת ידי חובה קתני שכך תקנו חכמים ברכות והתקיעות על סדר הברכות כשהם יושבין וחוזר ושומען (על הסדר) על סדר הברכות כשהן עומדין בתפלה מתניתא חובה תניא ור"י מצוה שנהגו בה בלכתחלה קאמר והתם נמי איתמר כה"ג למה תוקעין בשופר של איל דהיינו מנהג שנהגו למצוה דאילו חובה כל השופרות כשרין תנן ושל יעל פשוט תנן והא דקאמר אמר הקב"ה לאו דוקא בדאורייתא אלא אמר הקב"ה תקעו כדי שאזכור ועוד דאשכחן לאפי עקידת יצחק

המאור הקטן

ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה נ"ל כי לא היה כן בימי רבותינו חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבהכ"נ ולא נטרי עד צלותא דמוספי דלא מצלי לה ביחיד בר"ה בתלת שעי קמייתא כדאיתא בפרקא קמא דע"ז ואפילו בצבור [נהגו] העם לאחר ולאנפושי קרובות בסדורא דיומא לפיכך הקדימו בשבילן אלו התקיעות שמיושב והנהיגו לברך עליהם ברכת התקיעה במטבע קצר וסמכו להם על מה דגרסינן בפסחים אמרי בי רב חוץ מן הטבילה ושופר אלמא יש לשופר ברכה ומטבע קצר כשם שיש לטבילה והתם בדוכתא אדחיא לה ההיא דשופר ואי נמי לא אדחיא לה י"ל הא כדאיתי' והא כדאיתיה ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא ממנהג אחרונים אבל עיקר הברכות הם הברכות של תפלה

דהא אכן משום ספק דאורייתא עבדינן להו וצריך לשמען על סדר ברכות במלכיות וכן בזכרונות וכן בשופרות והרב אלפסי ז"ל כתב דאקילו בהו משום טירחא יתירא דצבורא כיון שכבר יצאו שלא על סדר ברכות ואפשר עוד על דרך זה שחששו שלא להפסיק יותר מדי בתקיעות שאינן צריכות בין מלכיות וזכרונות ושופרות והכתי לא נהירא ולדברי רבינו האיי גאון לא קשיא מידי דהא יום תרועה אמר רחמנא הלכך בין גנח בין יליל בין גנח ויליל יצא דכולהו תקיעות דאורייתא נינהו והלכך להקל על הצבור ולתקוע בתקיעות דכולהו מקומות שפיר דמי ור"ת ז"ל הנהיג לתקוע בכולן תשר"ת ואמר מוטב שניחוש לספיקות ולא ניחוש להפסקות: **שאלו** מקמי ריש מתיבתא וכו' כדכתיבא בהל'. דברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בשם ריש מתיבתא תמוהים בכאן וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל וכתב שאין אנו זקוקין בזה לגערה ולנזיפה משום דבתפילין מש"ה אמרי' דשח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו משום דאע"ג דשתי מצות הן כיון דכתיב בתפילין של יד ושל ראש והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה [והוויה כאחת] שיהא תוכף תפלה של ראש לתפלה של יד כדי שתהא הוויה אחת לשתיהן ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהם עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך ברכה (ס) תפלה של יד וממשמש בתפילין של יד ומחזק את הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש ותוכף שתי המצות זו לזו וזו היא שאמרו שח בין תפלה לתפלה מברך שתים לא שח מברך

שהברכות אין מעכבות את התקיעות הרי יצאו ידי חובתן באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר ברכות פעם אחת שלא להטריח את הצבור וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות:

°שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ר"ה על א תקיעת שופר בתר ס"ת (ה) והשיח צריך לברך על ב התקיעות של סדר ברכות או לא ואהדר להו הכין קא חזו רבנן שגוערין בזה ששח עד שלא יתקע על סדר ברכות אבל לחזור ולברך אינו חוזר ולא דמיא הא לתפילין דאמר רב חסדא* (א) שח בין תפילה לתפלה חוזר ומברך דהנך שתי מצות נינהו דתנן תפילה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ולא עוד אלא דלא הדר ומברך ההיא ברכה קמייתא אלא ברכה אחריתא קא מברך (ג) ומקשינן שח אין לא שח לא והא שלח רב חייא בר (ג) הינא משמיה דר' יוחנן על תפילה של יד אומר להניח תפילין ועל של ראש אומר על מצות תפילין ופרקינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת ואם שח מברך שתים ואעפ"כ קשה להשיח דתניא שח בין תפילה לתפלה עבירה היא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה וכ"ש כי האי ששח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד אלא שאינו חוזר ומברך שמצוה אחת היא צא וראה שהרי ההלל שמברכין קודם לקריאתו ואף על פי כן בין פרק לפרק פוסק ולא הוצרך לחזור ולברך:

(ד) **מתני'** תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת:

אמר

אחת שאם לא שח ביניהם מברך ברכה אחת על זו וברכה אחת על זו ואם שח ביניהם מברך שתים על של ראש לפי שחוזר ומברך ברכה של יד ותוכף לה ברכה של ראש וה"ל כמברך שתים על של ראש וכן פירשו הגאונים ז"ל וכך נמצא בשאילתות דרב אחאי גאון ז"ל (א) ובהלכות רב שמעון קיירא ז"ל אלו דברי הר"ז הלוי ז"ל וכן אני אומר לדברי הרב אלפסי ז"ל שהוא סובר דכי אמרינן לא שח מברך אחת שח מברך שתים דה"ק לא שח מברך אחת לשתיהן שח מברך שתים אחת על של יד ואחת על של ראש (ו) והכתי לא דמי כלל לתקיעות דכיון דהתם הוא גורם שיהא מברך ברכה אחרת בדין הוא שתהא עבירה בידו לפי שאסור לאדם לגרום שיהא חייב לברך ברכות הרבה כל שאפשר לו שיהא נפטר בברכה אחת וראיה לדבר מדאמרינן ביומא בפרק בא לו כהן גדול (דף ע.) דכהן קורא אחרי מות ואך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים קורהו על פה ומקשינן בגמרא אמאי קורהו על פה ניתי ספר תורה אחרינא וניקרי ביה ומהדרינן משום ברכה שאינה צריכה כלומר שאילו היה מביא ס"ת אחרת (ז) שהוא היה צריך ברכה אחרת ולפיכך קורהו על פה כדי שלא יגרום ברכה יתירה אלמא אסור לגרום שיהא מרבה בברכות ומש"ה סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אבל כאן כיון שאינו גורם ברכה למה יהא אסור הרי לא שמענו בשום מקום שמי שבירך על המצוה והתחיל שלא יהא רשאי לדבר עד שיגמור ואטו מי שיתחיל לבדוק חמצו כלום אסור לו לדבר עד שיגמור ביעורו א"כ בא ונאמר שאף מי שמברך המוציא יהא אסור לדבר עד שיגמור סעודתו וליתא ולפיכך אין הנדון דומה לראיה כלל ומיהו הואיל ונפק מפומיה דריש מתיבתא ראוי שלא ידבר בהן שלא לצורך: **מתני'** תקע בראשונה. בפשוטה שלפני התרועה: ומשך בשניה. בתקיעה שלאחר התרועה כדי שתעלה לו לשתים לסוף סימן זה ולתחלת סימן הבא: אין בידו אלא אחת. מפרשינן בגמ' טעמא בפרק ראוהו ב"ד (דף כז.) משום דפסוקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן ומיהו דוקא בתקיעות שהן קול אחד אבל עשה תקיעה ושברים ותרועה בנפיחה אחת יצא שהרי הן קולות מופרשין וכבר ניכר בין תקיעה לשברים והיינו דגרסינן בירושלמי תקע והריע ותקע בנפיחה אחת יצא והא אנן תנן שלש של שלש שלש ומשני שלא יפחות כלומר זה אינו פוחת שהרי ניכר בקולן שהן שלש: **ודאמרי'** אין בידו אלא אחת היכא מ"ד דהיינו תקיעה שתקע לפני התרועה אבל אותה תקיעה שניה לא עלתה לו לכלום משום דאיהו סבר לאפסוקה דתיסליק ליה לתרתי ולית לה הפסק הלכך לא רישא אית לה סופא ולא סופא אית לה רישא והביאו ראיה לדין זה מהירושלמי דגרסי' התם תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ר' אבא בר זעירא בשם ר' זמינא אמר אפילו אחת אין בידו למה רישא גבי סיפא מצטרף וסיפא גבי רישא מצטרף לא רישא אית לה סופא ולא סופא אית לה רישא והיינו נמי (ח) דתנן תקע בראשונה דאי לא למה ליה לאדכורי כלל הכא תקיעה ראשונה אלא ודאי לומר שאין בידו אלא אותה תקיעה שתקע בראשונה והקשו על זה למ"ד מצות אין צריכות כוונה למה לא תעלה לו (ט) אותה תקיעה משום אחת מיהת והיינו שתעלה לפשוטה שלאחר הסימן דאטו מי גרע מן התוקע לשיר דיצא ולמ"ד נמי דמצות צריכות כוונה בדין הוא דיצא דהכא כוונת מצוה איכא ועדיף טפי מן התוקע לשיר ועוד דאם איתא דלא עלתה לו אותה תקיעה לכלום אפי' אותה תקיעה ראשונה לא תעלה לו שהרי הפסיק (י) אותה תקיעה פסולה בין תרועה לתקיעה שיחזור ויתקע עכשיו וכדפרכינן לעיל בדרבי אבהו דקא אתו שברים ומפסקי

המאור הקטן

תפלה והם מלכיות זכרונות ושופרות ועליהם שנינו מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר וההיא דר"י דאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין ענין אחר הוא כמו שאנו עתידין לבאר בסוף דברינו אבל באמת אין לנו ברכת התקיעה מדברי רבותינו אלא ברכות של תפלה בלבד: **נשתנו** המנהגות בדורות אחרונים כמו שאתה רואה משורש ההלכה ומתקנת ר' אבהו שצריך היה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת במלכיות וכן בזכרונות וכן בשופרות ואין אנו עושין כן אלא תשר"ת במלכיות תש"ת בזכרונות תר"ת בשופרות והרי"ף ז"ל נתן טעם לדבר בהלכותיו שלא להטריח צבור ואין הטעם הזה מספיק לנו כל הצורך ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובת שאלה כי קבלה היתה בידם דבין גנוחי ובין ילולי כולהו תרועות מקריין ונפיק איניש ידי חובתיה בהכי ובהכי והיו מקומות בישראל חלוקין במנהגיהם איכא דעביד הכי ואיכא דעביד הכי ובא רבי אבהו להשוות המנהגות ולהחזיר כל המקומות למנהג אחד שלא תהא מחלוקת ביניהם וסדר להם כל המנהגות כאחד וכלשון הזה מצינו לו בתשובה אל תחשבו בלבבכם כי בימי רבי אבהו נפל ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת תרועה שלש יבבות במשנתנו ואחת אומרת תרועה שלש שברים והא דאמרי' בהדיא אמר אביי בהא פליגי וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועות יבבות כבדות שהם שברים ואלו יוצאין י"ח ואלו יוצאין י"ח כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינו חלוקה והרי התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה ג' יבבות והללו שונין שיעור תרועה ג' שברים אלו משנתם כמנהגם ואלו משנתם כמנהגם וקאמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא ולא היו אלו מטעים את אלו ואלו מטעים את אלו אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותה כחלוקה אלו דבריו של רבינו האי גאון ז"ל והם טובים ונאים ומתוקים מדבש ונופת צופים: ואל תתמה על מה שאמרנו שנשתנו המנהגות בדורות האחרונים מדורות הראשונים כי אני זוכר כי ראיתי בילדותי כל הצבור מתפללין במוספין שבע וש"ץ לבדו היה מתפלל תשע והיו תולין מנהגם במנהגי ישיבות הגאונים כי כן מצאו כתוב בספריהם וכן תמצא בהלכות ה"ר יצחק בן גיאת ועכשיו חזרו הכל להיות מתפללים תשע ברכות:

מלחמת ה'

[illegible] יצחק וכיון שכן מצוה שנהגו בשופר של איל כדי שיזכור [illegible] אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות ושאלו מלאכי השרת [illegible] וכו' תדע דהוינן בה למה תוקעין דרחמנא אמר תקעו [illegible] דריש ולא קאמרינן מפני מה אמרה תורה וכיוצא בו [illegible] אינו שנוי לא במשנה ולא בברייתא אלא שנהגו בכך [illegible] פשוטה מפני [illegible]

ועוד כתב ונשתנו המנהגות בדורות האחרונים וכו' והר[illegible] שאלה כי קבלה היתה בידם דבין גנוחי ובין ילולי [illegible] הגאון טובים לכבודו אבל מי יתן ויודיעוני המשבחים [illegible] בלבד נהגו המנהגים שלא יראה הדבר כחלוק בעיני [illegible] תרועה ומפסקא ודלמא תרועה היא ואתו שברים ומפס[illegible] וליכא מאן דמפסיק ואפי' לפי פירושו שאמר שלהם [illegible] דתרוייהו תרועה נינהו ואינו אלא כמאריך בתרועה [illegible] יראה להדיוטות כחלוק וחשש שלא יאמרו שהיא הפס[illegible] דר' אבהו למה לי כתש"ת ותר"ת סגיא שכבר נאספו [illegible] לא דקדקו כל אלו הדקדוקים והחששות אלא משום שמ[illegible] תקיעות כתשע שעות יצא ובלבד שמען על הסדר כלו[illegible] בתקיעת שברים תרועה תקיעה אין פשוטה לפניה ופ[illegible] לתקיעה בודאי וזה הפי' הנכון ושנוי בתוספתא תקע [illegible] דבעינן כסדרן ואילו היו מקפים בגמ' לאוס לדברי [illegible]

[illegible]

שלטי הגבורים

א מדברי רבינו נראה דמברכין על תקיעת שופר וכן נראה דעת סמ"ג וטור סימן תקפ"ה כתב וז"ל ועומד התוקע לתקוע שצריך שיתקע מעומד דכתיב יום תרועה יהיה לכם וילפינן מלכם דכתיב גבי עומר וספירת העומר מעומד דכתיב מהחל חרמש בקמה אל תקרי בקמה אלא בקומה וקודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מלתא אלא בשמיעה כדתנן התוקע בתוך הבור לא יצא כתב אבי העזרי ויברך שהחיינו ויתקע תשר"ת ג' פעמים ותש"ת ג' פעמים ותר"ת ג"פ ואם התחיל ולא יכול להשלים כתב ר"י דבר פשוט הוא שמשלים אחר ואפי' ג' וד' ודי בברכה שבירך הראשון כי הראשון מברך בשביל כל הצבור ותוקע ולמה יברך השני ואפי' אם בירך ולא יכול [illegible]

[illegible]

(א) **גמ'** אר"י שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא תניא נמי הכי שמע תשע תקיעות בט' שעות [א] יצא מתשעה בני אדם כאחת לא יצא תקיעה מזה ותרועה מזה בזה אחר זה יצא ואפי' בסירוגין א ואפילו כל היום כולו ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש לא קשיא הא דידיה הא דרביה וקיימא לן כרבי יוחנן דאמר אפילו בתשע שעות ביום יצא ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור לראש אלא קורא ממקום שפסק: תנו רבנן (א) תקיעות אינן מעכבות זו את זו וברכות אינן מעכבות זו את זו תקיעות וברכות של ראש השנה ושל יוה"כ מעכבות זו את זו מאי שנא ר"ה ויוה"כ כדרבא דאמר רבא אמר להן הקב"ה לישראל אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר: (ב) **מתני'** מי שבירך ואחר כך נזדמן לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים: (ג) **גמ'** טעמא דבירך ואח"כ נזדמן לו שופר אבל אית ליה שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו אמר רבא לא אמרו אלא בחבר עיר תניא נמי הכי כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות בד"א בצבור אבל ביחיד שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות יחיד שלא תקע חבירו ב תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חברו מברך לו מצוה בתוקעין יותר מן המברכין כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין

נר מצוה: תתקנח (ד) ... תתקנט ... תתקס ג ... תתקסא ד

רש"י

(ד) **גמ'** תשע תקיעות. תרועות נמי קאמר: מתשעה בני אדם כאחד לא יצא. (ה) דמתרי גברי לא משתמעי כך פירושו לפי מה שכתוב בספרים ולאו מילתא היא דהא אוקמינן תרי קלי מתרי גברי משתמעי והכי גרסינן בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד ואפי' בסירוגין ואפי' כל היום יצא ולא גרסינן תקיעה מזה ותרועה מזה יצא דהיינו רישא ואי גריס לה הכי גריס לה מט' בני אדם כאחד תקיעה מזה (ו) וכו': יצא ואפי' בסירוגין כו'. ואפי' שהה בסירוגין כדי לגמור את כולה חוזר: תקיעות וברכות דעלמא. כגון דתעניות אין מעכבין זו את זו: **מתני'** מי שבירך. ולא תקע: **גמ'** לא אמרו. שיהא תוקע בכל ברכה: אלא בחבר עיר. חבורת צבור אבל יחיד מברך את כולן ואח"כ תוקע תשע תקיעות: שומען על הסדר. כדאתקין רבי אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק: ושלא על סדר ברכות. למלכיות קשר"ק לזכרונות קש"ק ולשופרות תקיעה תרועה תקיעה כדפרישית טעמא לעיל

ר"ן

ומפסקי בין תקיעה לתרועה ומיהו בהא איכא למימר דהתם לכתחלה קאמרינן כלומר היכי מתקן רבי אבהו מילתא דאתי לאפסוקי בין שברים לתקיעה אי נמי בין תקיעה [ב] לשברים וכמו שכתבתי למעלה אבל פירכא קמייתא מיהא קשיא: **ולפיכך** פירשו דכי קתני אין בידו אלא אחת היינו תקיעה שלאחריה ולומר דלסוף סימן עלתה לו ולא להתחלת סימן שני וכי תימא למה ליה למתני תקע בראשונה ליתני האריך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת דבהכי סגי תירץ הרמב"ן ז"ל דלפי שאין שיעור לתקיעות למעלה שאם רצה להאריך מאריך אין הדבר ניכר כשהוא מאריך שיכוין לשתי תקיעות אלא מחמת כשהוא כפלים בשיעור תקיעה ראשונה ומשום הכי קתני תקע בראשונה שבתחלת הסימן והאריך בשניה כשתים בראשונה סד"א כיון דהאריך בה כשתים שבראשונה דליהוי כאילו הפסיק בינתים ואיכא שתי תקיעות קמ"ל וכן נראין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות שופר והירושלמי שהביאו נראיה דאתו הרמב"ן ז"ל וכתב דלא קאי אמתניתין דתקע בראשונה אלא אהא דאמרינן התם גבי שופר מאריך וחצוצרות מקצרות א"ר דוסא הדא אמרה פשוטה שמשמע מקצתה מן המתעסק יצא ועלה קאמר רבי אבא אפילו אחת אין בידו והכי גרסינן הדא אמרה פשוטה שמשמע מקצתה מן המתעסק יצא והדא אמרה דאי תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת רבי אבא בר זעירא בשם ר' זמינא אפי' אחת אין בידו למה וכו' וכך פירושו זאת אומרת תקיעה שהתחיל לתקוע להתעסק ולא לשם מצוה ובא אחר ואמר לו איכוין ותקע לי והשלים התקיעה לשם מצוה והאריך בה כשיעורה או שהתחיל לתקוע לשם מצוה ואח"כ נמלך להתעסק יצא והדא אמרה דאי תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ואע"פ שאין בידו אלא אחת וכמלא שאריכותו אינו אלא כמתעסק אפ"ה עולה לו מקצתו לאחת ואתא ר' אבא לחלוק על ר' דוסא ולומר דלעולם תקיעה שהיתה מקצתה מן המתעסק אינו כלום שאילו היתה תחלתה מן המתעסק לא סופא אית לה רישא דכיון שרישא אינה כלום אף סופא נמי אינה כלום ואילו היתה סופא מן המתעסק כיון שסופא אינה כלום אף רישא נמי אינה כלום דלא רישא אית לה סופא ולא דמי למשך בשניה כשתים שאע"פ שנתכוין באריכותו לשתים ולא עלו לו אחת מיהא עלתה לו דהתם טעמא משום דהתחלת תקיעה וסופה לשם תקיעת מצוה הוא והא דאמר אפילו אחת אין בידו דמשמע וא"ל לומר שתים לישנא בעלמא נקט דפשיטא ודאי דלא תעלה לו כשתים דרבי דוסא נמי דאמר פשוטה שמשמע מקצתה מן המתעסק יצא ידי אחת קאמר אלא משום דהא דמתניתין דמשך בשניה כשתים דקתני אין בידו אלא אחת קתני הכא אפילו אחת אין בידו אלו דברי הרב ז"ל: **ותמהני** עליהן דע"כ רבי דוסא דאמר הדא אמרה פשוטה שמשמע מקצתה מן המתעסק יצא ומוכח לה ממתניתין על כרחיך סבירא ליה דסוף תקיעה זו שהאריך בה כשתים אין ראוי לצאת בו ידי תקיעה אחרונה של סימן ראשון אלא [ג] בהתחלת [השני] בלבד הוא יוצא ולא בסופה [של ראשון] כלל אי משום דסבירא ליה מצות צריכות כוונה אי משום דסבירא ליה דאפילו למאן דאמר מצות אין צריכות כוונה והתוקע לשיר יצא בכי האי לא יצא משום דהוה ליה כמתעסק דגרע מתוקע לשיר כדמוכח בפירקין וכדכתיבנא לעיל דנהי דאמרינן מצות אין צריכות כוונה והתוקע לשיר יצא דוקא תוקע לשיר שהוא חול ואין כוונתו בו כוונה של כלום ולפיכך אינה מעכבת מלחול מצוה באותה תקיעה אבל מי שמכוין תקיעתו למצוה אחת כמתעסק שהוא מכוין למצו' לחנך את התינוקות אין תקיעתו עולה לו למצוה אחרת ודמיא האי מלתא למאי דאמרינן בריש זבחים (דף ג.) דמינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה. ומשך בשניה כשתים נמי כיון דלתקיעה אחרת היה מכוין אע"פ שלא עלתה לו אפ"ה כוונתו מעכבת שאינו יוצא [ד] ידי תקיעה בסוף הסימן וכיון דעל כרחין רבי דוסא הכי סבירא ליה דגרע הוא מתוקע לשיר אמאי נימא דר' אבא בר זמינא (לא) יחלוק עליו בזו ונצטרך לדחוק לשון הירושלמי ולהוציאו ממשמעותו לגמרי אלא ודאי משמע דרבי אבא בר זמינא מודה דמקצת תקיעה שמשך בה כשתים כמתעסק דמיא ומשום הכי קאמר דאפילו אחת אין בידו ולפום גמרא דילן נמי אפשר דקטינן הכי או אפשר שכיון שלא הזכירו כן נקטינן מתניתין כפשטה דאחת מיהא יש בידו דנהי דאותה (ז) מקצתה למתעסק דמיא איכא למיחש לטעמא דלא רישא אית לה סיפא ולא סיפא אית לה רישא (ח) וכיון דבגמ' בפרק ראוהו ב"ד (דף כח.) מסקינן שמע תחלתה בלא סופה וסופה בלא תחילתה לא יצא אפילו הכי אפשר דלא דמי למתעסק דאילו מתעסק מתכוין לדבר מצוה ועשה מצוה ומשום הכי אין מצוה אחרת חלה בתקיעתו אבל האי מתכוין לעשות שתי מצות ולא עשה אלא מצוה אחת ולפיכך אין כוונתו מעכבת אותה מצוה שהיא ראויה לחול ורישא אית לה סופא וסופא אית לה רישא כך נראה לי: **וממתני'** שמעינן שאם רצה להאריך בתקיעה ואפילו כמה מאריך אבל אם רצה להאריך בשברים יש מי שכתב שהרשות בידו ובלבד שיאריך התקיעה יותר מן השבר להכיר ביניהן ולדידי לא סבירא לי הכי אלא צריך שלא יאריך בשבר כדי שלשה שברים בינונים דכיון דאי גנוחי גנח שיעור תקיעה כשלשה שברים כל שהאריך בשבר אחד כשלשה שברים אין זה שבר מענין גניחה אלא פשוטה היא: **גמ'** אמר רבי יוחנן שמע ט' תקיעות. תרועות נמי קרי תקיעות: מתשעה בני אדם כאחת לא יצא כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן הכי דהא מסקינן בפרק ראוהו ב"ד (שם) דתרי קלי מתרי גברי בהלל ובמגילה ובתקיעה משתמע לפיכך מחק הגירסא ואמר דילא גרסינן וליתא דהכא משום הכי לא יצא לפי שהוא צריך לשמוע על סדר תקיעה ותרועה ותקיעה הא לאו הכי לא יצא והכא הרי שמען כולם בבת אחת והיינו דקתני בתר הכי תקיעה מזה ותרועה מזה בזה אחר זה יצא וגרסינן בירושלמי בפרק הקורא את המגילה למפרע רבי יוסי בשם רבי יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששומען על הסדר היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה אחת מוציאה את שניהם: **תנן** רבנן תקיעות וכו'. תקיעות וברכות דעלמא כגון דתעניות אין מעכבות זו את זו שאילו יודע אחת מן הברכות או יודע לתקוע אחת מן התקיעות ואינו בקי בשאר תוקע או מברך אותן שיודע ובקי בהן: ברכות ותקיעות של ר"ה ויוה"כ מעכבות זו את זו. פירוש לא שיהו הברכות מעכבות את התקיעות או התקיעות מעכבות את הברכות דהא תניא מצוה בתוקעין יותר מן המברכין וכו' ותנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע אלא הברכות מעכבות זו את זו והתקיעות מעכבות זו את זו קאמר שאילו יודע אחת מן הברכות או שיודע לתקוע אחת מן התקיעות ואינו בקי בשאר אינו מברך ואינו תוקע אפילו אותן שבקי בהן אי נמי לענין סדורן קאמר שאם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר:

ודאמרינן דתקיעות מעכבות זו את זו הני מילי דתשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו וכן תש"ת וכן תר"ת אבל תשר"ת תש"ת ותר"ת אין מעכבין זה את זה ואם ידע לעשות אחד מהם או שנים עושה ובלבד שיעשה כל הסימן וטעמא דמילתא משום דמתחלה על הספק הן נעשין ואם איתיה להאי ליתיה להאי ואפשר שאותן שיעשה הוא עיקר: **מתני'** מי שבירך. כלומר שהתפלל: **גמ'** טעמא דבירך. תפלת המוספין: אסדר ברכות שמע להו. פעם ראשונה במלכיות ושניה בזכרונות ושלישית בשופרות: לא אמרו שיהא תוקע לכל ברכה אלא בחבורת צבור אבל יחיד מברך את כולן ואח"כ תוקע תשע תקיעות: שומען על הסדר. תקיעה ותרועה ותקיעה כסדר הזה ג' פעמים ולא שיקדים תרועה לתקיעה: **יחיד** שלא בירך אין חבירו מברך לו. פי' דאע"ג דקי"ל כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא כבר הוציאו מכלל זה בברכות בירושלמי ברכת המזון וק"ש ותפלה דתניא התם

לשון ריא"ז

א שמע התקיעו' לסירוגין כגון ששמע תקיעה ואחר שעה גדולה שמע תרועה וכן כולם ואפי' שהה כל היום כולו ואפי' שמע תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ובלבד שלא יהא קול מפסיק בין תקיעה לתרועה כמבואר בקונטרס הראיות:

ב כתב הרי"ץ גיאות הא דאמרי' שופר מברך וצבור יוצא דוקא בבשמ"ז וברכת כמאת שנהגו להשמיען אפי' ליחיד מפא"כ בתפלה שלא נתקנה אלא בלחש והכי סדר רב שרירא אין רשות למתפלל להשמיע קולו ולהוציא שאינו בקי עד שיורד לפני התיבה:

שיטת ריב"ב

תקיעות וברכות דעלמא׳ כגון תעניות אין מעכבות זו את זו שאם הקדים תרועה לתקיעה ראשונה או ברכה לחברתה יצא: תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ. של יובל מעכבות זו את זו שאם הקדים תרועה לתקיעה ראשונה לא יצא ידי חובת תקיעות וכן אם הקדים זכרונות למלכיות או שופרות לזכרונות לא יצא ידי חובת ברכות: מתני' מי שבירך ואח"כ נזדמנה לו שופר וכו': גמ' יחיד שלא תקע חבירו תוקע לו. דלא כתיב ותקעתם כדכתיב בלולב ולקחתם אלא יום תרועה וזכרון תרועה: ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו. דבתפלה לא תקנו שיוכל אדם להוציא את חבירו אלא בצבור אבל ביחיד לא:

הגהות חו"י

(א) כ"ב זו היא גי' הגמ' לא כרש"י ועיין בהשר"י:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפה:
ב מיי' פ"ב מהל' מגילה ופ"ג מהלכות חנוכה טוא"ח סי' תכב תרצב:
ג מיי' פ"ג מהלכות שופר טור א"ח סי' תקצג:
ד מיי' שם טור א"ח סי' תקצד תקצה:

בדפוס סביוניטה ליתי' תיבת מתני' ותיבת גמ':

הגהות הב"ח

(א) באלפסי שלפני הב"ח ליתא תי' גמ': (ב) תיבת מתני' נמחק: (ג) תיבת גמ' נמחק: (ד) תיבת גמ' ליתא וכנ"ל: (ה) דתרי קלי לא משתמעי: (ו) ותרועה מזה ואפילו בסירוגין כו' הס"ד ואחר כך מה"ד אם שהה בסירוגו כנ"ל: (ז) מקלת כנ"ל: (ח) כיון:

הגהות מא"י

[א] ביום: [ב] לתרועה ותיבת לשברים נמחק: [ג] בהתחלתה בלבד הוא יוצא ולא בסופה כלל: [ד] נב:

עין משפט

א מיי' פ"ד ופ"ח מהלכות תפלה סמג עשין יט טוש"ע סי' קכד תקצא:

רבינו נסים

התם כל הברכות שאדם פטור מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך ר' יוסי ור' יהודה בן פזי הוו יתבין ואמרי לא מסתברא בק"ש שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו ולא מסתברא בתפלה שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו ומיהו הני מילי בשיודע לברך אבל בשאינו יודע חבירו מוציאו כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (דף מה:) אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא: **מתני'** כשם ששליח צבור חייב. כלומר בתפלה: כך כל יחיד ויחיד חייב. כלומר שאין ש"צ מוציא נר מצוה לאחרים ידי תפלה: רבן גמליאל אומר ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן. ופלוגתייהו דרבן גמליאל ורבנן בכולהו ברכות ותפלות בין דר"ה בין דשאר ימות השנה: **גמ'** למה צבור מתפללין. בלחש כיון ששליח צבור מוציאם: לדבריכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה. פירוש בשאר ימות השנה דאילו בר"ה מאי קא מהדר להו והרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקעו על סדר ברכות שלא אמרו אלא בלבור: כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי. דכיון שהוא מוציא את שאינו בקי הא עבדינן לה לתפלה כברכות של חובה שאע"פ שילא מוציא וכיון שכן בדין הוא שיוציא אף את הבקי: **הלכה** כר"ג בר"ה ויוה"כ. פירוש ביוה"כ של יובל שיש בו ט' ברכות כר"ה: ועם שבשדות וכו'. כתב הרב אלפסי ז"ל מדאמרי' בגמרא לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות דאניסי אבל דעיר לא והכי פירושא לא פטר ר"ג אותן שלא שמעו סדר ברכות משליח צבור אלא אותן שבשדות דאניסי אבל דעיר דלא אניסי ואפ"ה לא אתו לבי כנישתא אין שליח צבור מוציאן אבל כל אותן שהן בבית הכנסת ואפילו של עיר כיון שהן שומעין מפי שליח צבור אותן פטר ר"ג וכדאמרי ליה לדבריך למה צבור מתפללין (ו) דאלמא לדברי ר' גמליאל אין צבור צריכין להתפלל אלא כדי שיסדיר שליח צבור תפלתו: **ירושלמי** ר"ג אומר אמר רב הונא צפורא בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא. פירוש דכי אמר הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ויוה"כ דוקא באילין תקיעתא כלומר בברכות של מלכיות זכרונות ושופרות שתוקעין בהם אבל הם חייבין להתפלל שאר הברכות והיינו דגרסי' בירושלמי רבי זעירא ורב חסדא הוו יתבין לאילין תקיעתא קמאו דלנו [כלומר לאחר שהתפללו תפלת יוצר בא בתפלת המוסף עמד ר"ח להתפלל] אתא לגותא קם רב חסדא א"ל ר' זירא ולאו כבר מצלינן אמר ליה מצלי אנא והדר מצלי דנחתין מערביא להכא אמרי בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא וכך פירוש דרבי זעירא הקשה על רב חסדא כיון דכבר צלי יוצר למה לי לצלויי תו דבשלמא יוצר היה צריך להתפלל דכיון שאינו אלא ז' ברכות אין ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן אבל מוסף שהן ט' כיון דאוסי ביה ברכות לא היה צריך להתפלל שהרי ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן ואהדר ליה דהלכה כר"ג באלין תקיעתא פירוש לברכות של מלכיות זכרונות ושופרות קרי תקיעתא לפי שתוקעין בהן ובהנהו קי"ל כר"ג אבל ז' ברכות של מוסף עצמו צריך כל יחיד להתפלל ומש"ה אע"ג דכבר צלינן יוצר הדר מצלינן למוספין ג' ברכות שבמלכיות זכרונות ושופרות בלבד הוא ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן: **ולפיכך** יש שהיו נוהגין להתפלל [ז'] ואח"כ היו שומעין תפלת המוספין משליח צבור מתחלה ועד סוף והיו יוצאין בה ידי חובתן מלכיות זכרונות ושופרות שש"צ מוציאן ומיהו דוקא כששמעו את כל התפלה מתחלה ועד סוף אבל לא שמעו אלא אותן ג' ברכות בלבד לא יצאו ידי חובתן וזהו שכתב הרב אלפסי ז"ל והוא שישבו שם מראש התפלה והכי איתא בירושלמי ועכשיו נהגו הכל להתפלל תשע: **אמר** ר"א לעולם יסדיר אדם תפלתו. כדי שתהא תפלתו נשמעת וסגורה בפיו ולא יטעה בה: וכמה פרקים מל' יום ולהלן. והכי מוכח בגמרא מדאמר דרב יהודה הוה מהדר תלמודיה כל תלתין יומין ולא הוה מצלי אלא מתלתין יומין לתלתין יומין הוה מסדר תפלתו בתחלה כדי שלא יטעה בה אבל מי שמתפלל תדיר מתוך שתפלתו סגורה בפיו לא צריך דלא אתי למטעי:

מהו

רש"י

נעיל: דהא ודאי והא ספק. ודאי (ג) שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל שליח צבור להוציא הרבים ידי חובתן ואם ילך אצל התוקעים שמא כבר עמדו והלכו לבתיהם: למה צבור מתפללין. בלחש: מודים חכמים. אחר שנחלקו חזרו והודו: (ד) משום דנפישי קראי. דמוספין דר"ח ור"ה (ה) דמלכיות זכרונות ושופרות: משום דאווסי. ארוכות הן שהרי כאן תשע וארוכות הן ומטעות ואין

הגהות הב"ח

(א) תיבת מתני' נמחק: (ב) תיבת גמ' נמחק: (ג) כ"ב ודאי הוא לו שאם כו': (ד) כ"ב זה פי' על מ"ש בגמ' בדף ל"ה הילמא משום דנפישי קראי כו' אלא משום דאווסי ברכות כו' ע"ש: (ה) ודמלכיות הנ"ל: (ו) כ"ב כו':

הולכין למקום שמברכין אע"פ דהא ודאי והא ספק: (א) **מתני'** כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן: (ב) **גמ'** תניא אמרו לו לרבן גמליאל לדבריך °למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר שליח צבור את תפלתו אמר להם ר"ג לחכמים לדבריכם למה ש"צ יורד לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי אמר להם כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את מי שהוא בקי אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ורב אמר עדיין היא מחלוקת ומי א"ר יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ושל יוה"כ הלכה מכלל דפליגי אמר *רבא מאן מודים ר"מ והלכה מכלל דפליגי רבנן דתניא ברכות של ר"ה ושל יוה"כ ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן דברי ר"מ וחכ"א כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ושמעינן מינה א דהלכה כר"ג בברכות של ר"ה ויוה"כ בלבד אבל בשאר ימות השנה לא אלא כשם שש"צ חייב כך כל יחיד ויחיד שהוא בקי חייב וכן הלכתא: ועם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא בר"ה וביוה"כ ש"צ נמי מוציאן ידי חובתן אבל דעיר אין ש"צ מוציאן ידי חובתן עד דאתו לבי כנישתא ושמעי משליחא דצבורא מתחלה ועד סוף: ירושלמי ר"ג אומר ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן וכו' רב הונא צפוראה בשם ר' יוחנן אמר הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישנן שם מראש התפלה ומאי שנא ברכות של ר"ה ויוה"כ שש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן משא"כ בשאר ימות השנה משום דנפישי ברכות דכל שבתות וי"ט של שאר ימות השנה שבע והני תשע: א"ר אלעזר לעולם יסדיר אדם את תפלתו ואח"כ יתפלל אמר רבא מסתברא מילתא דר' אלעזר בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ושל פרקים אבל של שאר ימות השנה לא צריך וכמה הוא פרקים משלשים יום ולהלן: גרסינן בעירובין* אמר *רבא כי הוינן בי

רב

גמ' דף לה. גירסת רבא

דף מ. גירסא רבה

שלטי הגבורים

א ואסיקנא הלכה כר"ג דאמר בר"ה ויוה"כ ש"צ מוציא לכל מי שהוא בבהכ"נ ושמע ממנו התפלה מראש ועד סוף אפי' אם הוא בקי ויודע להתפלל ומי שהוא אנוס ואינו יכול לבא בבהכ"נ כגון עם שבשדות וזקן וחולה הוא פוטרו אפי' לא בא לבהכ"נ מ"מ מוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת בתפלת ש"צ צריך שיכוין לכל מה שאומר ש"צ ואם חסר אפי' מלה אחת שלא כוון לה לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה וכ"ש נב"ה שכתב שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי אבל בקי אפי' הוא בבהכ"נ אינו פוטרו הלכך טוב הוא שיתפלל כל יחיד ויחיד וכן נוהגים:

לשון ריא"ז

ברכות של ר"ה ויוה"כ של יובל של מלכיות ושל זכרונות ושופרות ש"צ מוציא הרבים ידי חובתן לפי שהן ט' ברכות בין כולם ומאריכין בהן אבל ברכות של כל ימות השנה כגון י"ח ברכות של תפלה וכן ז' ברכות שמתפללין בשבתות וי"ט אין ש"צ מוציא אותן אלא כל יחיד ויחיד מתפלל לעצמו ומי שאינו בקי בא לבהכ"נ ועונה אמן על כל ברכה וברכה הטעם המאוים בשדות כל ימות השנה ש"צ מוציא אותן י"ח לפי שהן אנוסין ואינן יכולין לבא לבהכ"נ ואם היו בקיאין מתפללין במקומן ומז"ה ביאר שלא אמר כן אלא בתפלות שהן כנגד תמידין אבל תקיעת שופר ומקרא מגילה אין ש"צ פוטר עם שבשדות אלא כולן צריכין לשמוע:

שיטת ריב"ב

אע"ג דהא ודאי והא ספק. ודאי הוא שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל ש"צ ויוציאנו ידי חובתו ואם ילך אצל התוקעין שמא כבר עמדו והלכו לביתם אפ"ה ספק דדברי תורה עדיף מודאי דדבריהם: פיסקא כשם שש"צ וכו': גמ' ושמעינן מינה דהלכה כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויוה"כ של יובל בלבד. שש"צ מוציא אפי' את הבקיאים ידי חובתם אבל בשאר ימות השנה וכו' ומאי שנא של ר"ה ויוה"כ של יובל ששליח צבור מוציא אפי' את הבקיאים ידי חובתן משא"כ בשאר ימות השנה שאינו מוציא אלא מי שאינו בקי משום דנפישי ברכות וכו': ושל פרקים. מועדות:

המאור הקטן

ואני אומר כי משרש ההלכה אין בר"ה שבע ברכות אלא תשע הן לעולם בין בערבית בין בשחרית בין במוסף בין במנחה כמו שתראה בפרק תפלת השחר הני שמונה עשרה כנגד מי הני שבעה דשבתא כנגד מי הני תשע ברכות דראש השנה כנגד מי נראה לנו מכאן שאין לנו לחלוק בתשע ברכות בכל תפלות היום כמו שאין לך לחלוק בשמנה עשרה של חול ובשבע של שבת ואף על פי שאין תוקעין אלא במוסף כדתנן העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע הא לענין ברכות זה וזה שוין וההיא דאמרינן התם הני עשרין וארבע דתעניתא כנגד מי שני ההיא שאינה אלא בחבר עיר ופעם אחת ביום אבל תשע ברכות של ראש השנה כיון שכל יחיד ויחיד חייב בהן נראה לנו שהן בכל תפלת היום וההיא דגרסינן בעירובין בפרק בכל מערבין אמר רבי זירא שאני ר"ח מתוך שכולל ערבית ושחרית כולל נמי במוספין לא תסתבר לך מכללא דליכא תשע ברכות בראש השנה אלא במוספין בלבד דלא אתא ר' זירא לאשמועינן אלא דכללינן לה לברכה דר"ח ואפילו במוסף ואע"פ שחולקין במוספין מתוך שכוללה שחרית וערבית מתוך שהמקשה לא הקשה אלא מתפלת המוסף כשאמר ואם איתא אחת עשרה מיבעי ליה כלומר הלא אתה מוצא אחת עשרה במוספין והוו להו בית שמאי דמהדרי לאפושי ברכות למיתנא אחת עשרה כיון דאיכא מוספין דאית בהו אחת עשרה ולפי שהקשה המקשה מתפלת המוספין השיב לו רבי זירא מתפלת המוספין ולעולם בכל תפלת של ראש השנה תשע ברכות הן אלא שמנהג הוא בידינו מאבותינו ואבות אבותינו שאין מתפללין תשע אלא במוספין ובשאר תפלות מתפללין שבע ומנהג אבות תורה היא ואין לשנות ודאתאן עלה מהא שמעתא דרבי יצחק דאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן יש שמדקדקין בשמועה זו על הסדר שאנו נוהגין היום מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן אם אותן שתוקעין מעומד הלא הם על סדר ברכות התפלה והן נראין כשל תורה וכדרבא דאמר רבא אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות וכו' ואם אותם שתוקעין מיושב הם לערבב את השטן היאך מתחילין בהן ומברכין עליהן ונראה לן פי' שמועה זו דרבי יצחק כעין ההוא שמעתא דרבי חייא בר גמרא דאמר אין תוקעין אלא בזמן שב"ד יושבין ובעי ר' זירא ננערו לעמוד ולא עמדו מהו הכא נמי התקיעות שתקעו כשהן יושבין אלו התקיעות שתוקעין בסדר ברכות בתפלת שליח צבור ואע"פ שהן מעומד לשליח צבור אינן לשאר העם אלא מיושב ותקיעה שמעומד היתה מנהג בידם שהיו תוקעין אותה כשהיו יוצאין מבית הכנסת ומצאתי סעד לדברי בחבורי הגאונים כדאמר רב סעדיה ז"ל אחר תפלת המוסף מריעין תרועה גדולה לערבב השטן וכן אמר רב עמרם גאון ז"ל ואמר רב האי ז"ל אין אנו עושין כן בתורה מנהג ולא שמענו שאבותינו נהגו כן אלא שיחידים מתעסקין בהן כל אחד ואחד כתאותו כי הא דכי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כי מסיים שליחא דצבורא תקיעתא ביבנה לא שמע איניש קל אודניה מקול תקיעה למדנו שהיו רגילין כן ראשונים שיחידים תוקעין לאחר התפלה ולא שחייבין כן כי שליח צבור מוציאן ידי חובתן אלא מצוה מן המובחר וכדי לערבב את השטן ושפיר דמי לעשות כן ואם אין עו ין כן אין בכך כלום אלו הן דברי הגאונים ז"ל ואע"פ שיש בדברי רבינו האיי בזו ובשאר תשובותיו מעט הילוף מדברינו לקחנו מהם מה שנראה לנו לסמוך בהם פירושנו וברוך היודע אמת:

מלחמת ה'

ועוד כתב ואני אומר כי משורש ההלכה אין בר"ה שבע ברכות אלא ט' הן ולעולם בין בערבית וכו':

אמר הכותב מה נעביד ליה למר דלא ליסרי רוקיה שהוא בא לחלוק על דברי כל הגאונים ועל מנהג כל ישראל בלא ראיה ולא סמך של כלום ועוד שנראה מה שאמרו ואם איתא י"א מיבעי ליה ואם איתא דערבית ושחרית ומנחה (וכתמה) נמי טפי עדיף לאוקומה בג' תפלות ולא בתפלת מוסף בלבד ומה שאמר דה"ק כיון דמהדרי ב"ש לאהדורי ברכות ליתני י"א א"כ ה"ל למימר ואם איתא י"א נמי משכחת לה מדקאמר מיבעי ליה אלמא י' משכחת לה אלא י"א ה"ל למימר ואילו היתה הקושיא חלושה כדבריו לא הוה סלקא בקשיא ועוד שאמרו אמרו לפני מלכיות וזכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר אלמא אין מזכירין אותן אלא כשתוקעין וא"כ ערבית שחרית ומנחה נתקע וזו היא ששנינו סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכו' זכרונות ותוקע שופרות ותוקע אלמא אין סדרן של ברכות הללו אלא בזמן שתוקעין מדלא קתני ובשעת התקיעות תקעו ולפיכך נמי שנינו השני מתקיע לאו למימרא דלענין ברכות זה וזה שוין אלא מפני שלא תקנום במוספין אלא בשביל התקיעות לפיכך אמרו השני מתקיע וכו' שאומר סדר ברכות שתוקעין בהן כדקתני רישא מלכיות ותוקע וכו' ומש"ה מקרי הנך ברכות תקיעתא ועוד מצאתי בירושלמי ר' אבהו בשם ר"א בכל מקום עבר והזכיר אדיר המלוכה לא יצא חוץ מן האל הקדוש של ר"ה ובלבד במוסף ואתיא כריב"ן פי' בכל ימות השנה אם חתם בברוך אדיר המלוכה לא יצא חוץ מן האל הקדוש של ר"ה שהוא כולל מלכיות עם קדושת השם לדברי ריב"ן שאע"פ שיש לו לחתום בקדושת השם אם חתם במלכיות יצא שהרי שניהם נכללים בברכה אחת לריב"ן ובלבד במוסף אלמא במוסף הוא שאומר זכרונות ושופרות וכולל מלכיות עם קדושת השם אבל ערבית שחרית ומנחה אינו אומר מלכיות זכרונות ושופרות ועוד יגעתי ומצאתי מפורש בירושלמי במס' שבועות בפ"א ר' יעקב בשם ר' יסא העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה בשחרית בש"א ח' ובה"א ז' במוסף בש"א י' ובה"א ט' ויאמר י"א וכו' וזה מפורש והוא שאמרו בפ' בכל מערבין וכאן הקשו ויאמר י"א ומה שנהגו מקצת מן הדורות ראשונים להתפלל ז' ועכשיו מתפללין ט' אין בזה שינוי מנהג וזה וזה לדבר א' נתכוונו שהרי ר"ג וחכמים אפי' בשאר ימות השנה נחלקו מדפריש ר' אמי הלכה מכלל דפליגי כל השנה כולה ומדאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג בשל ר"ה מכלל דפליג אפי' בשאר ימות השנה ועוד מדאמר להם ר"ג למה ש"צ יורד והלא לדבריו יורד הוא ש"צ לשאר ימות השנה אלא ש"מ בכל ימות השנה הם חולקין ולפיכך הקשו לו למה צבור מתפללין והוא השיב כדי להסדיר ולא שיהא הדבר קבוע עליהם חובה וכיון שנפסקה הלכה כר"ג בשל ר"ה בלבד נמצאו פטורין מט' וחייבין בז' כשאר יו"ט שהרי חובת היום חייבים הם בה כשאר ימים טובים ואי בשחרית או במוספין סדר תקיעות דהיינו ט' כתבר עיר המתקיע בהן תקנום הא בחובת היום שהם ז' דיוצר אור או דמוסף כל היחידים חייבין בהן וזה נכון ועיקר הוא ומצאתי בזה הסוגיא ירושלמית שהיא מסייעת לדברי אלה דגרסי' התם רב הונא רבה דצפורין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ר' זעירא ורב חסדא הוון יתבין תמן בתקיעתא מן דצלין אתא לגותיה קם רב חסדא בעי מצלוייה א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן א"ל מצלינא ותזר ומצלי דנחתין מערבייא מן תמן ואמרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא לא כוונית הא אילו כוונית הוינא נפיק ידי חובתי א"ר זירא ויאות כל תנא תני לה בשם ר"ג ור' הושעיא תני לה בשם חכמים רב אדא דקסרין בשם ר' יוחנן

יזי שכתב הרי"ף ז"ל בהלכותיו שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ראש השנה על תקיעת שופר בתר ס"ת והסיח ודבר צריך לברך על התקיעות של סדר ברכות או לא ואהדר להו הכין קא חזו רבנן שעורין בזה שסו וכו' כדכתיבא בהלכות (מבואר ברא"ש סי' ל"ב) ולפי מה שפירשנו אנו שאין משרש ההלכה ברכת שופר אלא ברכות של תפלה אין אנו זקוקין בזה לגערה ולנזיפה וההיא דתפילין אין לה פים ענין בכאן ואינו כיוצא בה בכל המצות וגבכל הברכות ולפי דעתי נראה לי מה טעם אמרו סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אע"פ ששתי מצות הן כיון דכתיב בהו בתפילין של יד ושל ראש

מסיח

רב הונא איבעיא לן מהו ^א^להזכיר של ראש חדש בר"ה כיון דחלוקין במוספין אמרינן או דילמא אומר זכרון אחד א ועולה לו לכאן ולכאן ואסיקנא (א) אומר זכרון אחד ועולה לו לכאן ולכאן *ואמר *רבא כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו לומר זמן ב בר"ה וביוה"כ דכיון דמזמן לזמן אתי אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן לא הוה בידיה כי אתא לבי רב יהודה א"ל אקרא חדתא נמי אמינא זמן אמר ליה רשות לא קא מיבעיא לי חובה מאי ומסקנא הלכתא אומר ג זמן בר"ה וביוה"כ :

סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

נר מצוה — רש"י

הכל בקיאין בהן : ושל פרקים · כגון ר"ח ומועדות ונקראים פרקים כל תפלה שהיא משלשים יום ואילך : דחלוקים במוספים · את מוספי ר"ח ואת מוספי יום הזכרון (כי) כל אחד מוספין לבדו : זכרון אחד . דאמרי' את יום הזכרון ור"ח נמי איקרי זכרון דכתיב בפרשת בהעלתך וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם ומזכרתם וגו' והיו לכם לזכרון : סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

מהו להזכיר של ר"ח בר"ה כיון שחלוקין במוספין . שמקריבין מוספי ר"ח ומוספי ר"ה אמרינן בתפלה נמי את יום ר"ח הזה ואת יום הזכרון הזה : ואסיקנא דאומר זכרון אחד ועולה לכאן ולכאן דכשאומר את יום הזכרון הזה סליק נמי לר"ח דבר"ח נמי אשכחן זכרון דכתיב (במדבר י) ובראשי חדשיכם וגו' (*ונזכרתם לפני ה' אלהיכם וגו') וכתבו הגאונים ז"ל דאין מזכירין פסוקי ר"ח בתפלת המוספין כדי שלא יאמרו דיום שני עיקר דבשאר חדשים יום שני עיקר ואתי לזלזולי ביו"ט ובשאר חדשים נמי אם לא הזכיר פסוקי המוספין ולא אמר אלא ככתוב בתורתך יצא דגרסינן בירושלמי פרק תפלת השחר אפילו התקין אמר כשם: לפניך חובותינו כתמידי יום וקרבן מוסף יצא ומ"מ צריך לומר בר"ה את מוספי יום הזכרון הזה שהרי שעיר של ר"ח קרב היה בר"ה מדתניא בתוספתא בריש פ"ק דשבועות שלשים ושתים שעירים כל ימות השנה לצבור וקא חשיב י"ב די"ב ראשי חדשים ואם איתא אחד עשר הוויין וכ"ת דמשלמינן להו בשעיר הקרב מחמת ר"ה ליתא דהתם נמי מלא אחר מנינן ליה התם :

מהו לומר זמן בר"ה ויוה"כ וכו' אמר ליה אקרא חדתא נמי. כשאני רואה משנה לשנה דלעת כשהיא מתחדשת : רשות לא קא מיבעיא לי . דפשיטא שאם בא לומר זמן בר"ה ויוה"כ הרשות בידו דאתה נמי דמברכת אקרא חדתא הרשות בידך ולאו חובה והנא חובה הוא דקא מיבעיא לי : ומסקנא דאומר זמן בר"ה ויוה"כ מיהו איכא מ"ד דה"מ ביום ראשון של ר"ה אבל לא יום שני דקדושה אחת הן כדאמרינן לענין ביצה אבל אחרים אומרים זמן ביום שני ממה נפשך דאי ספיקא הוי אמרינן ליה ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שכשהיו העדים באין מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אפ"ה יש לומר בו זמן שהרי מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וכן נראה עיקר וכי אמרינן זמן ביוה"כ לא אמרינן ליה אכסא ואפילו מבעוד יום משום דמכי אמר זמן קבליה עילויה ואתסר ליה למשתי אלא אומרין אותו בלא כוס דקי"ל כרב נחמן דאמר זמן אומרו אפילו בשוק והכי איתא בסוף פרק בכל מערבין (דף מ:) אומרו אפילו בשוק ועכשיו נוהגין ששליח צבור מוציא ספר תורה קודם שיתפלל ערבית ומברך זמן :

סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

גרסינן בפירקא קמא דכריתות גבי הא דתניא התם אין מושחין מלכים אלא על גבי מעיין כדי שתמשך מלכותן שנאמר ויאמר המלך אל בניהו בן יהוידע וגו' אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא רגיל איניש למיתי בריש שתא קרא רוביא כרתי סילקא תמרי וסימן קרבשת וכתבו הגאונים ז"ל שכך היה מנהגו של רבינו האי גאון ז"ל שמביאין לפניו של שבו מינין הללו ופושט ידו ונוטל דלעת ואומר קרא יקרע גזר דינינו רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו שונאינו סילקא יסתלקו חטאתינו תמרי יתמו עונותינו או יתמו אויבינו: ונהגו מקצת יחידים להתענות ערב ראש השנה ויש סמך לדבריהם מדאמרי' בפסיקתא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' והלא חמשה עשר הוא ואת אומר ביום הראשון רבי ישבב ורבי יהושע דסכנין אומרים בשם רבי לוי משל למדינה שהיתה חייבת ליפס המלך והלך המלך לגבות בתוך עשר מילין יצאו גדולי המדינה וקלסו אותו והתיר להם שליש מדמוסיא שלהם חזרו ויצאו פטרובליא וקלסו אותו והתיר להם שליש אחר מדמוסיא שלהם כיון שנכנס למדינה באו אנשים ונשים וטף וקלסו אותו אמר להם מלכא מאן דאזל אזל אלא מן הכא ולהלן חושבנא כך בערב ראש השנה גדולי הדור מתענין והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם ומיום ר"ה ועד יום הכפורים היחידים מתענין ומוותר להן שליש אחר ביוה"כ הכל מתענין אנשים ונשים וטף והקב"ה אמר להם מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלן חושבנא ומיום הכפורים ועד החג כל ישראל עסוקין במצות זה הוא עוסק בסוכתו וזה הוא עוסק בלולבו וביום הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן בידן ואתרוגיהן בידן ומקלסין לשמו והקב"ה אומר להן מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלן חושבנא לפיכך קורא אותו ביום הראשון ע"כ : אבל להתענות בשני ימים טובים של ראש השנה ובשבת שבין ראש השנה ליוה"כ הכי אמר רב נטרונאי גאון ז"ל ביום הראשון של ראש השנה אי אפשר לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביום שני ובשבת לית בהו קושיא משום דעשרה יומי איגון משוכין מכל ימות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהן בתענית בין בחול בין בשבת ע"כ ודברי תמה הם שאסר להתענות ביו"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת : ברם נראין דברי רב האי גאון ז"ל שכתב ולהתענות בשני ימים טובים של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים בר"ה אכלו משמנים שתו ממתקים כי קדוש היום וגו' וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה אדם שהרי ט' באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבעו בשבת אלא דחו אותו ואפילו להשלים תענית בשבת שהותחלה בערב שבת נסתפקו בכמה דורות עד שנתקבלה הלכה מתענה ומשלים ואם להשלים בשבת כך היאך נאמר שתענית נדבה שפיר דמי הלכך לא תעשון כן ע"כ : וה"נ איתא בירושלמי דפ"ק דר"ה דגרסינן התם אמר ר' סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' רבי חנינא ור' יהושע ח"א איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוהיה בנוהג שבעולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם* ומחתכין צפרניהן ואוכלין ושותין ושמחים לפי שיודעין שהקב"ה עושה להם נסים ומטה דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם וה"נ איתא בויקרא רבה : גרסינן בירושלמי בפ"ק דשבת ר' חייא בר אבא מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שב יומי בשתא ומכאן סמכו קצת בני אדם שלא לאכול פת של פלטר עכו"ם בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ דמש"ה אמר ליה שבעה לפי ששבעה ימים טובים של ר"ה לא היה צריך להזהירו שהכל נשין בפתיהן לכבוד יו"ט: גרסינן בפרקי דר"א הגדול פרק מ"ו רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עמד משה בהר וכו' בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה והעבירו קול שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד בע"ז.הקב"ה נתעלה באותו שופר שנא' עלה אלהים בתרועה וגו' וכך התקינו חכמים שיהו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה ושנה כדי להזהיר את ישראל שישובו בתשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב את השטן שלא להשטין את ישראל ע"כ : ומכאן סמכו באשכנז לתקוע בכל חדש אלול לאחר התפלה בקר וערב ומכאן יש לסמוך מנהג אותו מקומות שמשכימין באשמורת מר"ח אלול ורב יצחק ז"ל בן גיאת ז"ל כתב ואנו מנהגנו כהנך דקיימי מתחלת אלול: זה שאומרים בתפלה ודברך אמת וקים לעד פירושו למדנו מדברי אגדה וכך היא לעולם ה' דברך נצב בשמים קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם לא כך גזרת על אדם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר להם ושמא פרשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי היום אני נותן לו תשע מאות ושלשים שנה ומניח לתולדותיו שבעים שנה לפיכך אמר דוד רבון העולמים אילמלא שדנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא חיה אפילו שעה אחת והתקנת עמו ברחמים כך התקנת עמי שאתה דן את בניו ברחמים :

בריך דיהיב חיליה לעבדיה בר אמתיה

שלטי הגבורים

א רבו הדעות אם יש להזכיר במוסף של ר"ה ענין ר"ח וכתב הטור גדולי מגנצ"א הנהיגו שאין להזכיר לר"ח כלל ואפי' מלבד עולת החדש ומנחתה אין לומר וכן פי' בערוך אין זה חג שהחדש מתכסה בו שאין אומר ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה פי' לא במוסף ולא בבקר כשקורין פרשת הקרבנות שיש מקומות שקורין בר"ח בבקר לאחר שקראו פרשת התמיד ובראשי חדשיכם כמו שאומרים וביום השבת וכן כתבו קצת מהגאונים שאין לומר ובראשי חדשיכם שחרית בר"ה כי היכי דלא לזלזלו במועדות שאם יאמר אותו בב' יאמרו שני עיקר כמו בשאר ר"ח של כל השנה ואתו לממני מועדות משני אבל הריב"א כתב שיש לאומרו בשני כמו בראשון: ב עיין לעיל דף י"א בהגה"ה א' ענין שהחיינו מיום ב' של ר"ה: ג ואחר שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דקי"ל שאומרים זמן בר"ה ויוה"כ וזמן אומרו אפי' בשוק אלא שתקנו לאומרו על הכוס כשיש כוס והכא אי אפשר לאומרו על הכוס דאי אמר זמן קבליה ליוה"כ עלויה ואיתסר למשתי ולא יהבינן ליה לתינוק דלמא אתי למיסרך כי יבא לשתות אף לאחר שיגדיל וכתב רב עמרם מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לבהכ"נ להתפלל תפלת ערבית וכיון שעומד ש"צ לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום וכל כך למה שמא יש אי מישראל שלא בירך אבל אם תלמיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו, שזמן אומרו אפי' בשוק וכ"כ רב פלטוי ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד בין בצבור ואמר רב האי נוהגים אנו כרב סעדיה והמנהג עתה כרב עמרם :

שיטת ריב"ב

מהו להזכיר של ר"ח בר"ה . לומר יום ראש החדש ויום הזכרון : כיון דחלוקין במוספין.כדכתיב מלבד עולת החדש אומר זכרון אחד יום הזכרון בלבד. ובעשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ אומר אדם במקום האל הקדוש המלך הקדוש ובמקום מלך אוהב צדקה ומשפט המלך המשפט כדאיתא בברכות ואם טעה ואמר האל הקדוש חוזר לראש תפלתו ואם טעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט חוזר לתחלת אותה ברכה. גרסי' במס' הוריות בפירקא בתרא אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא ליחזי איניש בריש שתא קרא ורביא כרתי וסילקא ימפרי ותומי :

[והיו לכם לזכרון]

א סמג עשין מב טוש"ח סי' תקצא :

לפנינו הגירסא רבה

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דאומר

נ"ע שערים וכ"ה בס' המכ"ע וילקוט דברים רמז תתכ"ט וילקוט תהלים מזמור קמ"ח :

מלחמת ה'

יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה א"ר תנחום בר' ירמיה מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם זו היא הגמ' הזו והרי פירושא ברור למי שעינו יפה שפסקו תחלה הלכה כר"ג בתקיעות ופי' רב חסדא דדוקא במכוין לצאת הא אם לא נתכוין לצאת אע"פ ששמען מש"צ לא יצא ובא רב אדא והוסיף והוא שיהא שם מראש התפלה כלומר מתחלת אבות הא אם היה שם מתחלת תקיעות ושמע מלכיות זכרונות ושופרות בלבד לא יצא וא"ר תנחום מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם דאלמא סדר תפלה זו מתחלת אבות היא ועד הסוף כדקתני נמי ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים עמו נלמוד מכאן שלא פסקו כר"ג אלא במלכיות זכרונות ושופרות בלבד והוא מה שאמרו הלכה כר"ג באילין תקיעתא אבל לא בשאר שתפלה ולפיכך הוצרכו לומר שהוא צריך להיות שם מראש התפלה שלא תאמר כיון שאינו מוציאו אלא ע"י מלכיות זכרונות ושופרות לא יהא צריך להיות שומע אלא אלו בלבד בא להודיעך שיש סדר לתפלה זו וצריך להיות שם מתחלה ועד סוף ומכל הענין הזה נלמוד שצריך היחיד להתפלל ז' שהם חובת היום ואפי' אם תמצא לומר שש"צ פוטרן מכולן בר"ס אפ"ה מאחר ששנינו למה צבור מתפללין ואמר להן ר"ג כדי להסדיר ש"צ את תפלתו נמצא שלדבריו אין צבור מתפללין אלא להסדיר לפיכך אם רצו להתפלל ז' מתפללין ז' כדי שיסדר ש"צ תפלתו בלבד ובימים הראשונים לא היו רובן בקיאין לפיכך נוהגין להתפלל ז' כדי שיסדיר ש"צ תפלתו ועכשיו נהגו להתפלל ט' ומי שאינו בקי קורא בסידורין הכתובין בסדר היום ואין בזה שנוי עיקר המנהג ואף שהרבה מן הראשונים שנהגו בט' לעולם כמו שמצוי בחבורי תשובותיהם אבל אילו היו ישראל חייבין להתפלל ט' בכל תפלות ר"ה ערבית שחרית ומנחה היאך נשתבשו השבוש הגדול הזה בהסכמת כולן והגאונים הראשונים שקבלו מרבנן סבוראי דבסוף הרואה למה לא הנהיגו כן והיאך אפשר שלא נשאר בשתי ישיבות סדור אחד מסדורי בעלי התלמוד האחרונים ובאמת שכל המפקפק בדבר הזה מבטל שלשלת הקבלה שזה המנהג מקובל ומוסכם ופשוט הוא בכל ישראל ולא ערער אדם בדבר מעולם וכבר הראיתיך מפורש מן הגמ' שאף בימי רבותינו חכמי התלמוד כן הוא ולמדת שכל הפורש מדבריהם של ראשונים כפורש מחיים והאל יכפיל שכר טרחנו אשר טרחנו לדונם לזכות וידין אותנו לזכות ·

המאור הקטן

והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה שתהא תכף תפלה של ראש לתפלה של יד כדי שתהא הויה אחת לשתיהן ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהם עבירה היא בידו לפיכך חייב ומברך ברכה של תפלה של יד וממשמש בתפלה של יד ומחזק את הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש ותוכף שתי מצות זו לזו וזו היא שאמרו סח מברך שתים לא סח מברך אחת שאם לא סח ביניהן מברך ברכה אחת על זו וברכה אחת על זו ואם סח ביניהן מברך שתים על של ראש לפי שחוזר מברך ברכת של יד ותוכף לה ברכה שעל של ראש וה"ל כמברך שתים על של ראש וכך פירשוה הגאונים הראשונים וכך נמצא בשאילתות דרב אחאי גאון ובהלכות רבי שמעון קיירא אבל הרי"ף ז"ל לא היה סובר כן וכן נראה מדבריו ממה שכתב כאן וממה שכתב בהלכות תפילין ועל זאת כתב בהלכות תפילין ואשכחנא בהא מלתא בהלכות גדולות טעותא והרבה מחכמי דורינו הכריעו כדברי ר' שמעון בעל ההלכות וכן נהגו עד היום כל חכמי צרפת ז"ל :

סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

ספר מרדכי למסכת ראש השנה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

☜ **הגהות הרמ"א ז"ל.** והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדף מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

ארבעה *ראשי שנים הם [דף ב] למאי הלכתא תש לשטרות רש"י ור"י פירשוהו וכזה לא חפלתי להאריך: נשאל לרבינו אליעזר בר' שמשון על שטר א שהיה כתוב בו בד' בשבת בכ"ב בתשרי ונמצא שאינו מכוון בימים לפי שראש השנה של אותה שנה היה ביום ב' ורביעי בשבת לאו היינו כ"ב בחדש אלא כ"ד ועוד שכ"ב בחדש היה יום שמיני עצרת שאין ישראל כותבין שטרות והשיב נ"ל דאינו נפסל בכך דתניא שטר שזמנו כתוב בו בשבת או בי' בתשרי (א) שטר מאוחר הוא וכשר והאי שטרא נמי אע"ג דכתיב ביה ביום השמיני עצרת כשר ואי מפני שרביעי בשבת לאו היינו כ"ב בחדש בהכי נמי לא פסלינן ליה די"ל הסופר טעה לפי שלא היה בקי בעיבורו של חדש ובקיבועו וכדתנן אחד אומר בב' בחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה לא ידע ואם מפני שיש כאן טעות שני ימים (ב) איכא למימר כי בשני עיבורים טעה א"כ מפני ששני ימים של ראש השנה קדושה אחת הן וכיומא אריכא וסבר ה"נ לענין החדש ונמצא שאין כאן טעות אלא מיום אחד ומחרת החדש שהוא ממחרת י"ט התחיל למנות וזהו יום רביעי ולכך נשלמו לו כ"ב בחדש יום ד' בשבת ולעולם בכה"ג לא פסלינן שטרא מאחר שהשטר עיקרו נכתב כהלכתו ומקויים בעדים כשרים ותניא שטר שכתוב זמנו באחד בניסן בשמיטה כו' דכל דיני ממונות תלינן בטעותא [לגבי (ד)זמן השטר בכל מה שיכולים לתלות כדי להכשירו וה"כ בפי' רבינו חננאל וכן ראיתי מעשה בימי ריב"א בשטר שהיה לפניו היה כתוב בו כיוצא בזה והכשירו [א] וכל רבותי שבמגנצא מהאי מתני' דזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע וחלק עליו ר"ת ופסל אותו שטר: ושאלת לבור תשא שבקשו לגזור תענית בשני וחמישי ושני ופגע בתענית ט"ו בשבט (ג) יש לחוש לר"ה ולדחות התענית או לא כך דעתי נוטה שהתענית נדחה עד השבת האחר ואין קובעין תענית בו ביום שלא מצאנו תענית בר"ה ותנן ד' ראשי שנים הן ותו דקתני בהדי הדדי וכי היכי דשאר ליתא בתענית (*ארבעה) [*הארבע נמי ליתנהו בתענית ואע"ג דאיכהו (נמי) עדיפי מיניה כיון דקתני בהדי הדדי בהא דמיא אהדדי ע"כ: [דף ו] תשב אמר רבא ולדקה מחייב עליה לאלתר נשאל לר"ת המתנדב בב"ה על הלדקה אם עובר לאלתר והשיב נראה לי דאינו עובר עד שיתבע הגבאי דאין בידו לחלקה איהו ולא פסדי עניים אבל הגבאי תובע ומחלק וממשכן וכדאמרינן ממשכנין על הלדקה ואם מונע משכונו או מעות אז עובר לאלתר וראיה לדברי דאמר בערכין הנודר סלע ללדקה מותר לשנותה עד שלא באת ליד הגבאי משבאת ליד הגבאי אסור לשנותה וטעמא ע"כ משום פסידא דעניים דקיימי כדמוכח דקא פריך והא ר' ינאי יזיף ופרע ומשני שאני ר' ינאי דעניים ניחא להו דכמה דמשתהו מעשה ומייתי להו הרי לך שמותר לשנות קודם שבאת ליד הגבאי ואע"ג דקיימו עניים לא פסדי דאין בידו לחלק ואין עובר עליה לאלתר אבל משבאת ליד הגבאי דבידו לחלק אסור דפסדי עניים דקיימי עניים ולא יהו מעות מזומנים אבל אם בר עישוי הוא כר' ינאי מותר הרי למדנו תשג שהנודר מותר לשנות לדבר אחר (ד) ולאחר עד שיתבע הגבאי לא שנא יום אחד ול"ש שנה שלימה דאל"כ נתת דבריך לשיעורין אמנם היכא שנדר ליתן ביד הגבאי והגבאי אינו יודע שאם היה יודע היה תובע וא"כ לעולם לא יעבור מסתבר דחייב להודיע לגבאי דדוקא היכא דידע הגבאי לא עבר עד דתבע ליה משום דהואיל ויודע ואין תובעו הרי א"ל ולא קיימי עניים דאי קיימי הוה תבע ליה אבל היכא דלא ידע הגבאי שהוא חייב לדקה עבר הנודר דלא אודעיה לגבאי שיתבענו: [דף ט] אחד הנוטע תשד ואחד המבריך ואחד המרכיב אין לתמוה דמשמע מבריך ומרכיב חייב בערלה ובת"כ איתא וגטעתם פרט למבריך ומרכיב אלמא דאין ערלה נוהגת במבריך ומרכיב דיש לומר דברייתא דהורת כהגים אתיא כר' אליעזר פ' משוח מלחמה דפליגי ר' אליעזר ורבנן דרבנן סברי מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו כרם לרבות מבריך ומרכיב ור"א ב"י סבר קרא כמשמעו ולא מבריך ומרכיב וה"כ משני פרק משוח מלחמה הא ר"א והא רבנן וקי"ל כר"א ב"י דמשנתו קב ונקי: [דף טז] תשה מפני מה תוקעין בשופר של איל ואע"ג דתנן לקמן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה ר' אבהו סבר כרבי יהודה דלקמן דאמר בר"ה תוקעין בשל אילים זכרים כפופים וכן הלכה אי נמי לכולי עלמא מצוה לחזר על של איל: **הגה"ה** [שם] כל שנה שאין תוקעין בתחילתה כו' לאו משום שחל ר"ה בשבת אלא כגון שנאבד השופר או אונס אחר ע"כ הג"ה: [שם] וחוזרין ומריעין ואם תאמר הא קא עבר על בל תוסיף כדאמר לקמן פרק ראוהו ב"ד [*דף כח] מניין לכהן כו' עד הואיל וניתנה רשות לברך אוסיף ברכה אחת משלי וה"כ אין לתקוע בחנם ואע"ג שאינו עובר עליהם אלא בזמנו ה"כ זמניה הוא דילמא מתרמי ליה ליבורא או גברא דלא תקע עדיין כדאמרי' לקמן גבי כהן וי"ל [*לשון תוס' וי"ל דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת כ' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו לבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל ותוקע וחוזר ותוקע ע"ש:] דבעשיית מצוה שתי פעמים ליכא משום בל תוסיף *אם עסק בה כל היום (כיון) [כגון כהן] שאינו מוסיף ברכה אחת משלו וכן אם לוקח לולב כמה פעמים ביום ואוכל מצה כמה פעמים ליכא בל תוסיף וכן בקרבן הנותן מתנה אחת או נותנו כמה פעמים בקרן אחד אינו עובר אא"כ נותנו על קרן אחר כדלקמן ומטעם זה מותר ליתן יותר מב' ערבות ומג' הדסים בלולב (ה) דבאותו מין ליכא בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד (ו) וצריך עיון לפי זה למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית וכמה פרשיות בבית אחד א: (*הגה"ה) מיהו בתפילין פסול משום דבית החיצון אינו רואה האויר עיין בס"פ לולב וערבה (*עכ"ה): [דף טז] תשו עיון תפלה רש"י פירש שמצפה מתי תתקיים שמתוך כך שבטוח שתתקיים תפלתו עונותיו נזכרים ור"ח פי' עיון תפלה שאינו מדקדק בתפלתו: הג"ה כי ההיא דפ' גט פשוט ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום עיון תפלה והרהור עבירה ולשון הרע וקשה דבפרק הרואה [*דף נו] אמרי' המאריך בתפלה מאריכין לו ימיו ושנותיו ופריך מעליותא היא והא א"ר יצחק ג' דברים מזכירין עונותיו עיון תפלה ומשני הא דמאריך ומעיין בה כו' ע"כ נראה כפירוש רש"י שמתוך שבוטח שתתקיים תפלתו עונותיו נזכרים ומיהו ההוא דפ' גט פשוט [*דף קסד] ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום עיון תפלה (ז) ההיא פי' שמדקדק בתפלתו עכ"ה: [דף יז] תשז קרקפתא דלא מנח תפילין פר"ת דלא מנח תפילין משום בזיון שאומר מה מועילין רצועות הללו אבל אם אינו מניח אותן לפי שאינו יכול לזהר שצריכים גוף נקי לית לן בה · נשאל לרבינו נחשון גאון תשח מהו להתענות בר"ה [*מ"ו הר"ר אברהם ילחק בן הר"ס היה מתענה בר"ה מק"ו דתענית חלום שהתירו להתענות בשבת אע"פ שספק אם ע"י מלאך או ע"י שד כ"ש בר"ה שברור לו שנידון שמותר · ומ"ו הר"ר אברהם היה מחייב להתענות כדי שלא יהא שולחנך מלא ושל רבך ריקם שהרי בכל המועדות כתיב פרים וביוה"כ פר והשיב עליו הר"ר אליעזר מביה"ס א"כ בשמיני עצרת נמי יתענה שהרי מתמעטים והולכים וכו':] *והשיב בר"ה אסור להתענות בין מדברי תורה בין מדברי קבלה בין מברייתא בין מתלמודא מדברי תורה מניין לפי שהוא כלול עם שאר המועדות וכתיב ביה מקרא קדש ודרשי' בסיפרא וספרי קדשוהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה וכן פרש"י פרשת אמור אל הכהנים ומקרא קדש דיו"כ בכסות נקיה ובתפלה ושל שאר י"ט במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפלה ועוד דר"ה איקרי חג ככל המועדים דכתיב בכסה ליום חגנו ואמרי' איזה חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה ועוד במ"ה קרי ליה חג וכתיב ושמחת בחגך וא"ר יוחנן הוקשו כל המועדות זה לזה הא למדת שהוא לשאר י"ט · מדברי קבלה מניין שכן כתוב בעזרא [נחמיה ח] ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ענין זה בר"ה כתיב דכתיב בחדש השביעי באחד לחדש ותלי טעמא בקדושת היום [ב] ושוה ומשלם ולא בשמחת בנין ב"ה ועוד שחנוכת הבית עשו כבר באדר בשנת שית למלכות דריוש ומשמע נמי דה"ק לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים חובה קאמר ולא רשות דומיא דאל תעלבו ואל תבכו דתלי טעמא נמי בקדושת היום דכתיב כי חדות ה' היא מעוזכם אלמא מיחה בידם ה"ה אכילה ושתיה חובה קאמר להו ואסר להן להתענות · מן הברייתא מניין דתניא בירושלמי עיר שיש בה מפולת כל סביבותיה מתריעות ולא מתענות שכן מלינו בר"ה שמתריעין ולא מתענין · ומן התלמוד מניין דהכי תני בירושל' ר' חמא בר חנינא ור' אבין בר הושעיא אומר חד אמר איזו אומה כאומה זו בנהוג שבעולם אדם שיודע שיש לו דין לובש שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היך יולא דינו אבל ישראל אינם כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים ויודעים בהקב"ה שיעשה להם נס הרי מן התלמוד שאסור להתענות בר"ה ועוד מב' טעמים אסור להתענות חדא שלא נקראו י' ימי תענית אלא י' ימי תשובה והואיל ולא נקרא נוס למה יש לנו לנוס ועוד דלפיכך תקנו חכמים להתענות ד' ימים לפני ר"ה כנגד ד' ימים שמר"ה ליוה"כ שאוכלין בהם ואלו הן שני ימים של ר"ה ושבת בינתים וערב יום כפור ב: **הג"ה** [דף טז] תשט לדיקים נכתבים לאלתר לחיים תימה כמה לדיקים יש שמתים קודם זמנם אע"פ שיש להם כמה זכיות ומיעוט עונות וכמה רשעים יש שמאריכין ימים וי"ל דיש הרבה לדיקים שהקב"ה פוקד עליהן עוונם ומתים כדאמר פ"ק דחגיגה הן בקדושיו לא יאמין ולפי שלא יחטאו נפטרים קודם זמנם ולדיקים לאו דוקא אלא לדיקים מן הדין ואותם שנחתם דינם למיתה קרי רשעים מן הדין ע"כ: תשי מלאתי בתשובה אחת

הגהות ממ"י [א] נ"ב הוא וכל רבותיו: [ב] נ"ב א' היום קדוש הוא לה' אלהינו אל תתאבלו ואל תבכו וגו' ב' כי קדוש היום לאדונינו ג' הסו כי היום קדוש ואל תעלבו:

חדושי אנשי שם

א ג"מ וקשה מהר"י כ"ן שהרי בהלכות ציצית כתב ועי"ל דה"נ לית בה משום בל תוסיף אפילו הטיל בה חוטין יותר מדיניהם דכתיב גדילים תעשה לך דמשמע הרבה וכן ציצית משמע הרבה וכו' וי"ל דודאי מותר אך ורק פירושו וצ"ע למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית בלא לימוד מקרא ול"ל קרא לרבויי או משמעותיה מגדילים ומציצית הלא בלא קרא מותר עכ"ל אבל הלשון אינו סובל זה וכ"ל דה"פ וצ"ע למה אין מותר ליתן כמה חוטין פי' לכתחילה וכתם בהלכות קטנות מיירי בדיעבד דהאל דמקשה שם אדרבה כיון שאין התכלת מעכב הלבן היה יותר נכון לעשות ב' חוטין דהשתא איכא למיחש לבל תוסיף כו' תירץ עוד י"ל דה"נ לית ביה משום בל תוסיף ודו"ק: **מהר"ם ב** מעשה באשה יולדת שחל ח' ללידתה בצום גדליה והתיר לה ר"ת לאכול ואע"ג דאמרינן פרק מפנין מכאן ואילך אם אמרה לריכה אני מחללין וצום גדליה דברי קבלה וקבלה כדברי תורה אפ"ה מותר כדאמר בר"ה קרי ליה צום וקרי ליה שמחה ומשני יש גזירה שמחה רצו מתענין רצו אין מתענין ועכשיו אין גזירה ואין שלום מצאתי · וכן השיב הרב אביגדור כהנא רבא להר"ר חיים והוסיף וז"ל ויש דנין ק"ו מעלמן דמותר להתענות בר"ה מתענית חלום בשבת ולדבריהם למ"ד אדם נידון בכל יום יהא מותר להתענות בכל שבת אף בלא תענית חלום אלא לא אשכחנא דתענית מבטל דין אלא לדקה ולעקה ושינוי השם ושינוי מעשה ובחלום בלבד גמירי דיפה תענית לחלום כאש לנעורת וביומו דחלום אחד מששים בנבואה כדכתיב בחלום בחזיון לילה וגו' אז יגלה אוזן אנשים וכאלו אקריוה בחלמיה התענה ותיגלל ומיהו ת"ח כגון מר בריה דרבינא שתורתו אומנתו והוי שמתתן והוא מקרא קדש שלהם ומתענות אף ברגלים כדאיתא פרק אלו דברים וכן רבי יהודה החסיד בדורו אמרו שהיה מתענה בר"ה אמנם בהיותי מליק מים על יד מורי רבינו שמחה לא היה מתענה בר"ה · התולעת אביגדור בר אליה זלה"ה:

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה זצל"ה

(א) **שטר** מאוחר הוא וכשר ר"ל א"כ ש"מ דתלינן בטעותא ה"נ נתלה בטעותא ונאמר דהלואה היתה ביום ד' כאשר כתב בשטר רק טעה בין כ"ב לכ"ד: (ג) **איכא** למימר כי בשני עיבורים טעה ר"ל שחשב שגם תמוז ואלול היו מעוברים שהיו ל' יום ובאמת היו חסירים ולכך חשב על כ"ד תשרי שהוא כ"ב א"נ לא טעה אלא בעיבור א' שחשב שאלול היה ל' יום ור"ה היה יום ג' וד' וחשב ג' וד' ליום א' מאחר דכולן קדושה אחת הן כו' וקשה איך אמר בתחלה דבב' עיבורים טעה והא תנן בסיפא דאותה משנה אחד אומר בג' וא' אומר בה' עדותן בטלה וכתבו התוס' בפ"ק דפסחים דף י"א ע"ב ולא אמרינן דטעה בב' עיבורים דבתרי עיבורים לא טעי אינשי וי"ל דדוקא בעדות דדיני נפשות אמרינן הכי דלא טעי כולי האי כדאיתא בפסחים דף י"ב ע"ב עדות מסורה לזריזין ופירש"י אין אדם בא להעיד על הנפש אלא א"כ בקי שלא יטעה לפי שיודע שסופו לדרוש בשבע דרישות וחקירות משא"כ בדיני ממונות וגם איתא בסוגיא דשמעתא דהתם דבדיני נפשות תלינן להקל בכל מאי שאפשר לתלות אף דבמקומות אחרות לא היינו אומרים כך מ"מ כדי להציל את הנפש אולינן מאד מאד לקולא משום דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה כדאיתא שם בגמרא דף י"ב ע"ש: (ג) **יש** לחוש לר"ה ר"ל שט"ו בשבט ר"ה לאילנות ותנן ד' ראשי שנים הם ותו דקתני בהדי הדדי ר"ל מתחלה אמר ד' ראשי שנים שכללם יחד ואח"כ בפרטם צרפם עוד יחד וקתני בהדי הדדי הכל להורות דדמין להדדי א"נ ה"פ שלא מצינו תענית בר"ה וכ"ת מנלן דט"ו בשבט מקרי ר"ה דשמא ה"ק בא' בשבט ר"ה לאילנות דברי ב"ש ר"ל דפירות שחנטו קודם שבט אין מעשרין על פירות שחנטו לאחר שבט וב"ה אומר בט"ו דינו כך אבל אין עליו שם ר"ה עז"א דהא ד' ר"ה קאמר וא"כ מאחר דנקרא ר"ה א' להתענות בו שלא מצינו תענית בר"ת כמ"ש לעיל בשם רב האי גאון ותו אף את"ל דשאר ר"ה עדיפא מהאי מכל מקום מאחר דתנינהו בהדדי אלמא כהדדי נינהו: (ד) **ולאחר** עד שיתבע הגבאי ר"ל שיאחר מליתן עד שיתבע הגבאי: (ה) **דבאותו** המין ליכא בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד כדאיתא בפ' הנחנקין דפ"ח ע"ב דלמ"ד לולב צריך אגד אז אסור לאגדו במין ה' דהיינו בחוט אלא צריך לאגדו בעלי הלולב כדי שלא יעבור עליו בבל תוסיף ולמ"ד א"צ אגד אז האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי דכיון דאינו מחויב לאגדו הוי כ"א מלתא באנפי נפשיה ואין עובר עליו בבל תוסיף אבל במין אחד דינו הכי כשמוסיף ואגדו בטיל לגביה מאחר שהוא מין אחד וכשאינו אגדו יחד והוסיף אז איכא בל תוסיף כמ"ש לעיל בהלכות קטנות (דף ס' ע"ד) ומ"ש בכאן אבל באותו מין ליכא בל תוסיף אפי' למ"ד לולב צריך אגד ה"פ דכשמוסיף בערבות יותר מב' ובהדסים יותר מג' בלולב או ליכא בל תוסיף ואפילו למ"ד לולב צריך אגד ר"ל והיה עובר בבל תוסיף כשהיה אוגד אותו במין ה' אפ"ה במין א' דהיינו כשלוקח הרבה ערבות ליכא בל תוסיף מאחר שהוא מין א' ביחד אבל למ"ד א"צ אגד אז לא מצינו כלל בל תוסיף בלולב אף אם היה אגדו במין ה' כדפרישית ודו"ק: (ו) **וצ"ע** לפ"ז כו' נראה דגם לר"י דסבר דיכול להוסיף עד ח' חוטין כדאיתא לעיל בה"ק אין זה משום דלא חייש בציצית משום בל תוסיף אלא נוכל לומר דהתורה נתנה בהדיא רשות לעשות ח' שלמים כי גדיל הוא ב' חוטין גדילים ד' חוטין וקאי אכל מין בפני עצמו אלבן ואתכלת ממילא הכל ביחד הוא ח' חוטין שלמים וכ"כ הרא"ש לעיל דף פ"ה ע"ב ועיין בב"י בטור א"ח סי' י"א אך קשה ממה שכתב הספר לעיל בריש הלכות קטנות דבאמת מותר להוסיף בציצית כל מה שירצה דכתב דלית ביה משום בל תוסיף אפי' יטול הרבה חוטין יותר מדיניהם לפי שגדילים כתיב דמשמע הרבה וי"ל דודאי מותר והכא ה"ק וצ"ע למה לא מותר בלא לימוד של גדילים ולמה הוצרך היתר זה: (ז) **ההיא** פי' שאינו מדקדק בתפלתו כצ"ל וד"ק

אחת דבני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויוה"כ כדאמרינן (ה) בירושלמי בפרק בא לו בכל אתר את אמר הולכין אחר תורה והכא תימא מוליכין תורה אצלו אלא ע"י בני אדם שהם בני אדם גדולים התורה נתעלה בהם והא תמן מוליכין אורייתא גבי ריש גלותא א"ר יוסי בר' בון תמן ע"י שזרעו של דוד משוקע שם איגון עבדין (ולא) כמנהג אבותיהם :

סליק פירקא

ראוהו ב"ד וכל ישראל : [דף כו] **תשיא** כל השופרות כשרין חוץ משל פרה והיכא שלא מצא של איל מותר בשל יעל או בשל שעיר עזים ואינו יוצא אלא בכפוף ופי' ר"י צריך שישמע קול התקיעה כולה כשיעורו אבל שמע התחלתה או סופה לא יצא ידי חובתו : **תשיב** שופר שנסדק [א] ונדבק פסול פרש"י דה"ל שני שופרות ולפי' משמע שנחלק לארכו לב' חתיכות ור"י פי' שנסדק רק מצד אחד לארכו על פני כולו ופסול (א) וכ"ש דיבק שני [שיברי] שופרות וזו ואצ"ל זו קתני : **תשיג** [שם] ניקב וסתמו אם מעכב התקיעה פסול מסקנא דשמעתין והלכה למעשה שופר שניקב וסתמו במינו וחזר לקולו כשהיה מתחילה קודם שניקב לית דין ולית דיין דכשר (ב) אפילו היה הנקב מעכב התקיעה מקודם ואם לאחר שנסתם מעכב התקיעה פסול ואם לא סתמו כלל כשר אפי' אם מעכב התקיעה דכל הקולות כשרין בשופר כ"פ ר"י (ג) מיהו צ"ע די"ל דהלכה כר' נתן דאמר במינו אפילו מעכב התקיעה כשר : **תשיד** צפהו זהב במקום שמניח הפה פסול היינו עובי השופר במקום הנחת פיו ושלא במקום הנחת הפה דהיינו מבחוץ שרי אך קשה דהיינו צפהו מבחוץ דסיפא ואין לפרש שלא במקום הנחת הפה היינו בעובי ראשו האחד לצד הרוחב דהא אמרינן בסמוך הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול והיינו יכולין לפרש דהתם בשאין בין הכל אלא כשיעור שופר ודוחק · [שם] ואם קול החיצון שמע לא יצא שהקול יוצא באויר שבין חיצון לפנימי והיינו שני שופרות או ג' : [שם] נסדק לאורכו פסול לרוחבו כל רוחב הקיפו פרש"י אם נשתייר בו ממקום הסדק עד מקום הנחת פה כשיעור כשר אבל בנסדק לאורכו לא תני בו אם נשתייר דלא מיפסיל אלא נסדק כל ארכו מראשו ועד סופו פר"י : **תשטו** [שם] היה עובר אחורי ב"ה אם כוון לבו יצא [*תוס'] והא דאמרינן פרק כל גגות צבור בקטנה וש"ץ בגדולה לא יצאו ידי חובתן התם מיירי שאין עשרה עם הש"ץ דאין אותן שבחוץ מצטרפין עמו והיא דמן אגף ולפנים כלפנים ולחוץ כלחוץ כו' [*פ' כילד צולין דף פה] התם מיירי לענות עם הצבור קדושה וברכו ויהא שמיה רבה וכו' דאמר כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מי' [ג] ובהא קי"ל כרבי יהושע ב"ל דאמר אפילו מחיצות של ברזל אינן מפסיקות בית ישראל לאביהם שבשמים ויכול לענות עם הצבור אפילו אותן שבחוץ :

[דף כח] **תשטז** *שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע לא יצא והיינו בע"ז דישראל דאין לה ביטול אלא שריפה וכהותי מכתת שיעוריה אבל ע"ז של עכו"ם יצא וכגון שהגביהו על מנת שלא לזכות בו שאם הגביהו (שהם) קנייה ואין לה ביטול ורבינו תם פירש דאפי' בע"ז של עכו"ם לא יצא אלא דווקא לאחר ביטול ואפילו לאחר ביטול לכתחילה לא יטול ואם נטל יצא וכגון שנתבטל מעי"ט אבל בי"ט בעיא היא פרק כל הצלמים אם יש דיחוי אצל מצות ולא איפשיטא : [שם] המודר הנאה מן השופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה בפ' שני דנדרים [*דף יז] מסיק רבא דאם אמר **תשיז** הנאת סוכה עלי [*קונם] שרי בין בלשון נדר בין בלשון שבועה דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל אם אמר ישיבת סוכה עלי קונם או אפילו אמר קונם שלא אשב בסוכה אסור ליושב בסוכה של מצוה דבאיזה לשון שאומר קונם לעולם הוא נדר במידי דמיתסר עליה החפץ לכך אסור דאין הסוכה משועבד לו אבל אמר שבועה שלא אשב בסוכה או אפילו אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה הכל חשיב אסר עצמו מן החפץ וכיון דהוא משועבד לה לאו כל כמיניה לאסור ליה ונראה דה"ה גבי שופר אם אמר תקיעת שופר עלי קונם אסור לתקוע אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלא סוכה יש בה הנאה בישיבה משא"כ בשופר אי לאו מצוה *אין הנאה בהקיעה שאין מתכוין לשיר : [דף כט] **תשיח** בהלל ומגילה אע"פ שיצא מוציא פי' שאין בברכת הלל ובברכת מגילה משום ברכה לבטלה (ד) שמעי' מיהא דמברכין להוציא נשים י"ח דנשים וקטנים דינם שוה וכיון **תשיט** דנשים סומכות רשות ועבדי מצוה סמיכה באקפת ידייהו אע"ג דדמיא קצת לעבודת קדשים ה"ה שתוקעים להם שהיא חכמה ואינה מלאכה דאורייתא ואפילו מי שיצא כבר י"ח תוקע להם כיון דאיכא מצוה שהרי נשים תוקעות לעצמן אם ירצו כדאמרינן פרק בתרא וכן מותר להוציא שופר בשבילן לרה"ר כדקא שרו ב"ה בהוצאת **לולב** דמצוה פ"ק דבילה* : **סליק פירקא** [*מצאתי כתוב ואני יוחנן איני מבין דלפי סוגיית הגמרא אין נפקותא במצוה או בלי מצוה וע"ש מב"ה שסובר שמתוך שהותרה] :

יום טוב של ראש השנה **תשכ** *הלכה כר' יוחנן בן נורי [דף לב] ומה שאנו נוהגים לכתחילה להשלים בתורה משום דהכי מסקינן בגמרא והמשלים בתורה ה"ז משובח וכן היו ותיקין עושין · [דף לה] **כיון שאמר** [*מתני' שם מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא · והקשו התוס' שם דבכל דוכתי משמע דנביא עדיף מכתובים ומה שאנו נוהגים להשלים בשל תורה דעבדינן כר' יוסי כדאמרי' בגמ' המשלים בתורה זריז ומשובח וכן היו ותיקין עושין עכ"ל תוס' : אומר עושה השלום לפי שמלאך הכותב זכרונות של ישראל שפריא"ל שמו ובגימ' עושה ועושה בגימ' השלום ועוד שמי שמעשיו שקולים הקב"ה עושה עמו חסד ומכריעו לכף זכות וכתיב מעשה הצדקה שלום · הג"ה במ"י] :

ובתורתך כתוב לאמר שוב א"ל רש"י פירש דלא קאי אלא אקראי דמוספין אבל אמלכיות זכרונות ושופרות לא מצי קאי לא אדרבי יוחנן בן נורי ולא אדרבנן דאין פוחתין ונראה דאדרבי יוחנן מצי קאי דקאמר שלש והיינו אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים ונמצא פטר עצמו על ידי שאמר ככתוב בתורתך מן התורה ומן הנביאים* [*כשאמר וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים] ומן הכתובים* [*כשאמר וכן כתוב בדברי קדשך] במלכיות זכרונות ושופרות (א) וכן משמע מתוך האלפס כאן · ורבינו תם פירש דאפילו אדרבנן קאי דהיכא דאתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל יכול לפטור עצמו לגמרי ע"י ככתוב בתורתך מכל המקראות אבל המקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם *וקיימא לן כר' יוסי דאמר שאו שערים ראשיכם כו' ראשונה שתים שניה שלש ולית הילכתא כוותיה דר' יהודה ולפי זה אם אנו מוסיפין אין לחוש שיש יותר פסוקים בזכרונות ושופרות ודוק והשכח וכי אמרי' מסיים בשל תורה היכא שלא אמר כי אם עשרה אבל היכא שהוסיף אין לחוש ואי בעי מסיים כדבעי (ב) ואין לתמוה היך יתכן להוסיף כיון שהן כנגד עשרה מאמרות או עשרה הלולים דהא שבעה שקורין בתורה בשבת כנגד שבעה רואי פני המלך כדאיתא במגילה ואפילו הכי תניא התם אין פוחתין מהם אבל מוסיפין הכי נמי מוסיפין וכן שמע ראבי"ה מרבינו אפרים* :

[*אירע מעשה במגענלא מילה בר"ה ושאלו לקדושים אשר בארץ רגמ"ה ור' שמעון בר' יהודה הכהן בעל ספר הדינין ור"י הגדול ושאר בני הקהלה הקדושה והורו למול הנער אחר קה"ת והפטרה קודם שיתקעו בשופר כדי שתהיה ברית מילה תכופה לתקיעת שופר שיזכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידתו של יצחק · והביאו ראיה ממטבע שטבעו חכמים בתפלות היום וזכור לנו את הברית ואת החסד ואת השבועה ותראה לפניך עקידת כו' דהיינו תקיעת שופר שנאחז תמורו איל ועוד דחתימת הברכה בא"י זוכר הברית וסמוך ליה אתה נגלית דהיינו שופרות וחותמת שומע בקול תרועת עמו וכו' והרבה מן הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר בשביל המילה ורצו לדחות עד אחר כל התפלה והשיב ר"ג אם אין מילה אין תקיעה בעולם שנאמר אם לא בריתי כו' ועוד דמצות מילה קודמת לתקיעת שופר· רוקח· ואני הקטן מצאתי בתשובת הגאונים רבינו אליעזר ורבינו קלונימוס איש רומי שסבר נשאלה שאלה זו ברומי והשיב בשם ר' יעקב גאון ר"מ דמתא רומי דמנהג כשר להיות המילה סמוך לקה"ת ולתקיעת השופר ועוד דזריזין מקדימין למצוה ואין נכון לאחרה עד גמר כל התפלה והאריך·עכ"מ הג"ה במ"י] :

הג"ה [דף לג] : אין מעכבין התינוקות מלתקוע ודייק בגמ' הא נשים מעכבין ומסיק הא רבי יוסי הא רבי יהודה אומר רבינו תם דאע"ג דסתם מתני' כרבי יהודה מכ"מ הלכה כר' יוסי דנשים סומכות רשות ונשים נמי לא מעכבין אם רוצות לברך ואין בו משום ברכה לבטלה והא דדרשינן פ"ק דתמורה את ה' אלהיך תירא שלא להוציא שם שמים לבטלה היינו בלא ברכה אבל כי ברך ברכה שא"צ לא הוי אלא מדרבנן הלכך נשים מברכות וראיה מסומא דמברך על כל ברכה אפילו לר' יהודה דאמר פטור מכל מצות האמורות בתורה ויש לחלק דסומא מדרבנן מיהא חייב ויכול לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו מלא הסור אבל נשים מ"ע שהזמן גרמא אפילו מדרבנן לא מחייבי כדמוכח פרק מי שמתו ומקטן דמברך ברכת המזון נמי אין ראיה לנשים דקטן יבא לידי חיוב וחייב לחנכו ואינו מוזהר על לא תשא עיין בהלכות ציצית ובפרק הקורא את המגילה : [שם] אמר ר' אלעזר אפילו בשבת הני מילי בקטן שהגיע לחינוך וכן פירש רש"י בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין וכ"ש שאין מעכבין ור"י פי' איפכא דבקטן שהגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע אפילו בשבת אבל לא אמרינן ליה לתקוע כיון דאיכא איסורא מדרבנן ומכ"מ לא מיחייב להפרישו כיון דאי לאו שבת היה מצות היום בשופר וקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין בו כלומר שרי להתעסק ואפילו בשבת ולא משום דחייב להתעסק ואע"ג דבפרק חרש מוכיח דאף באיסור דרבנן לא ספינן ליה בידים מכ"מ הכא שרי להתעסק ולתקוע אפילו בשבת כיון דזימנין דאיכא מצוה בתקיעת שופר ולא דמי לשאר איסורין : [דף לד] אתקין ר' אבהו בקיסרין תקיעה שברים תרועה תקיעה נראה לר"י דצריך להאריך בתקיעות קשר"ק יותר מתקיעות של קש"ק וקר"ק דהא קשר"ק עבדי' משום ספיקא דגנח ויליל א"כ הויא להו כולהו שברים ותרועה חדא תרועה ואמרינן שיעור תקיעה כתרועה וכן תקיעות של קש"ק צריך להאריך יותר מתקיעות של קר"ק ואם האריך בכולהו תקיעות יותר מכשיעור בזה אין לחוש כדתנן תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת אלמא דיכול להאריך יותר מכשיעור · וגם אין לחוש אם עשה ארבעה או חמשה שברים שהשברים במקום תרועה והויא לה כתרועה אריכתא כמו*א [*לשון תוספות כמו שאנו מאריכין ביבבות וכן במר"י] שאין מקפידין ביבבות : ***הג"ה** [*הג"ה זו שייכא אחר ד"ה אבל צריך ליזהר דלקמן :] והר"ר (*יצחק) [*חזקיה] הגיה וז"ל ול"נ שא"צ ליזהר שלא יאריך בשברים שיעור שלשה כחות של כל שהוא (ג) דהא דעבדינן שברים היינו משום גנוחי גנח א"כ תקיעה לא הוי רק שיעור ג' גניחות והם גדולים יותר ובשביל זה תקיעה דתקיעת שברים תרועה תקיעה לא הוי אלא כשיעור ג' גניחות וג' יללות וגניחות פירש בקונטרס כדרך החולים המאריכים בגניחותיהם ואם יקצר בשברים הרבה נראה לי דלא יצא ומתני' דקתני ג' יבבות קסבר דילולי יליל כדאי' בגמרא ולפ"ז פי' הקונטרס דהוא **ג'** כחות בעלמא אבל גניחה פי' דהוי טפי מתרועה ובפרק החליל אמרינן אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום ומסיק דלגמרי ולא כלום א"כ היה צריך לעשות בנשימה אחת א"כ לרבנן נמי דמודו מיהא בשברים ותרועה דחדא מילתא היא צריך בנשימה אחת ולא נראה ורש"י פירש התם בסוכה ולא כלום שלא יפסיק אלא כדי נשימה ור"ל דבכדי נשימה מיהא מפסיקין אפילו לר' יהודה עכ"ל

הגהות ממ"י [א] נ"ל ודבקו : [ג] נ"ב עיין בר"ן :

חדושי אנשי שם

א מהר"ם אבל צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו כג' יבבות דא"כ הוה לה תקיעה :

בגדי ישע

לה דלא אמר שם מאריך משמע אדרבה שאינו מדקדק והיינו כפי' ר"ת ועוד תירץ הר"ן ע"ש :

(ה) **בירושלמי** פרק בא לו אמר התם אהא דתנן חזן הכנסת נוטל הס"ת ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן לכה"ג ומקשה בכ"מ את אמר הולכים אחר התורה והכא את אמר מוליכין את התורה אצלם ומתרץ אלא ע"י שהם גדולים [כמו ראש הכנסת והסגן כו'] התורה נתעלה בהם לכך מותר להוליך התורה אצלם ומקשה והא תמן מוליכין כו' :

סליק פירקא

(א) **וכ"ש** דיבק ב' שופרות דקתני בסיפא דההוא מתני' : (ב) **ואפילו** היה הנקב מעכב התקיעה מקודם שסתמו בו בטל לגבי סופר אבל אם לאחר שנסתם מעכב את התקיעה אז אין בטל לגבי שופר וה"ל קול שופר וד"א כ"כ הר"ן : (ג) **מיהו** צ"ע וכו' ר"ל צ"ע אם הלכה כן כמו שפירש כדברי תנא דמתניתין דצריך להיות הסתימה במינו וגם לא יעכב התקיעה די"ל הלכה כר"נ דסובר במינו אפי' מעכב התקיעה כשר וסבירא לפסוק כר' נתן וכן פסקו כל הפוסקים כוותיה משום דר' יוחנן מפרש מילתיה בגמרא וס"ל לר"י שר' נתן קאי אהיכא שמעכב את התקיעה וסובר דאם סתמו במינו דכשר וכ"כ הטור להדיא סי' תקפ"ו בשם ר"י דסובר כן ע"ש ועיין בב"י טעמו של ר"י והיאך מפרש פלוגתא דר' נתן ודו"ק : (ד) **שמעינן** מהא דמברכין נמי להוציא נשים י"ח קשה מה ראיה הוא מכאן שמא מ"ש בכאן אע"פ שיצא מוציא ר"ל דמוציא את מי שמחויב בדבר ונראה דהכי דייק משום דקתני בההיא ברייתא אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו דהיינו קטנים כדי לחנכן במצות ובהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא ר"ל שמוציא אף לגדול כדמשמע בברייתא ע"ש וכ"ש דמברך ברכת הלל וברכת מגילה לקטנים כדי לחנכן ונשים וקטנים דינם שוה א"כ ש"מ דמברכין להוציא נשים י"ח :

סליק פירקא

(א) **וכן** משמע מתוך האלפסי כאן ר"ל שהאלפסי כתב אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נ"ו ואסיקנא בס"פ אר"ח כיון שאמר בתורתך כתוב לאמר שוב אין צריך ומדהביא האלפסי דברי ריב"ן והביא עליה דברי ר"ח שמע מיניה דס"ל דקאי ר"ח אליביה דריב"ן : (ב) **ואין** לתמוה היאך יתכן להוסיף כו' דהא ז' שקורין בתורה כו' קשה לי הא הספר כתב לעיל במסכת פסחים דף רס"ב ע"ג וז"ל וראיה מפרק התכלת דקאמר הפוחת לא יפחות מז' חוליות המוסיף אל יוסיף מי"ג וצ"ל דאי עביד פפי מז' חוליות דצריך לעשות י"ג דאי עביד יותר מז' ופחות מי"ג כנגד מאי הוי כו' עכ"ל ובכאן אמר דיכול להוסיף אע"פ שאז לא יהיה מכוון נגד שום דבר ובשלמא בלא דברי הספר לא היה קשה אהדדי מ"ש והמוסיף אל יוסיף מי"ג אהא דתניא בז' שקורין בתורה דמוסיפין די"ל דהתם הטעם הוא משום דמחזי כיוהרא שמראה עצמו כאילו הוא חסיד ומצינו בכמה מקומות שיהא אדם נזהר בכיוצא בזה אבל בקריאת התורה שהיא לכל הצבור אין שייך טעם זה לכך אדרבה מצוה מן המובחר להוסיף וכן בהזכרת מלכיות זכרונות ושופרות שאין שום אדם שומע שמוסיף או ג"כ מצוה הוא משא"כ בציצית שכל א' רואה איך נעשו הציצית שלו כי הבגד של ציצית צריך להיות שיהא לבוש על כל הבגדים כמ"ש וראיתם אותו אלא על דברי הספר לעיל שכתב דאסור לעשות יותר מז' ופחות מי"ג קשה ונ"ל דבשלמא הכא במלכיות זכרונות ושופרות כל המרבה להוסיף ה"ז משובח רק שהחכמים אמרו שעל הפחות לא יפחות מעשרה כתובים להיות לעשרה כונה אבל כשמוסיף עדיף אע"פ שאין מכוון נגד שום דבר משא"כ בציצית דאם היה רוצה להוסיף הרבה לאו שפיר הוי עביד דהא נוי ציצית הוא שליש גדיל וב' שלישים ענף ואורך כולו אינו אלא י"ב גודלים וא"כ מאחר שאין שבח בריבוי לכך צריך לעשות הכל ע"פ כונה דבכל מקום צריכין אנו לראות שיהיה שום צד מעליותא שהוא לשבח או שיהיה ריבוי שהוא שבח דכתיב ברוב עם הדרת מלך או שיהיה מכוון לאיזה כונה כמו כאן בהזכרת מלכיות וזכרונות ושופרות דאמרינן או יזכור הרבה וכשרוצה לפחות יראה שיהיה על פי כונה וכן בחוליות מאחר שאין בריבוי שום שבח לכן צ"ל ע"פ כונה ועוד נ"ל לומר דדבר זה ידוע הוא דלכל מנין שבעולם נוכל למצוא כונה טובה שיהיה מכוון נגד שום דבר קודש כמו שתאמר י"א מכוון נגד י"א כוכבים י"ב נגד י"ב שבטים כו' י"ג עיקרים כו' וכל כיוצא בזה לכן במלכיות וזכרונות ושופרות יכול להוסיף מה שירצה רק שבררו חז"ל המנין היותר משובח שבעולם הוא עשרה אבל בציצית אין שום חשבון שבעולם שראוי בציצית לכוון נגדו כמו ז' וי"ג שרומזים על הרקיעים כמ"ש הספר לעיל וידוע כי התכלת דומה לים וים לרקיע לכן ראוי לבחור במנין זה ולא בזולתו לכך ס"ל להספר שיהיה תמיד מכוון לחשבון הזה ודו"ק : (ג) **דהא עבדינן** שברים היינו משום גנוחי גנח ר"ל דבסדר תש"ת דאז התרועה היא שברים ממילא שיעור תקיעה של

אבל ופירש ר"ת דג' שברים בנשימה אחת כג' יבבות דמתני' דבמקום תרועה קיימי אבל שברים ותרועה דתקיעה שברים תרועה תקיעה לא מסתבר דגנחי ויליל לא עבדי איניש בנשימה אחת וכן פירש ראבי"ה וראיה מפרק החליל דאפילו רבנן לא פליגי עליה דר' יהודה אלא בתקיעה תרועה תקיעה אבל בתרועה גופא א"כ בשלשה שברים שהם במקום תרועה דאפשר נמי לקצרם ולעשותם בנשימה אחת מודו ליה ע"כ הגה"ה: (א) אבל צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחת בפני עצמו כשלשה יבבות דא"כ הויא ליה תקיעה ושלשה יבבות הן שלשה כחות של כל שהוא כך פי' רש"י *וריב"א וריב"ם מפרשי דיבבא אחת היא ג' כחות של כל שהוא נמצא תרועה ט' כחות ושיעור תקיעה כך היא אלפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך להאריך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברים וט' כחות ומי שלא משך בתקיעות כשיעור הזה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה (ד) לא כמר ולא כמר: ונהגו העם לתקוע ג' קשר"ק ושלשה קש"ק ושלשה קר"ק בישיבה וחוזרין ותוקעין על סדר הברכות בעמידה אמלכיות תקיעה שברים תרועה תקיעה ואזכרונות תקיעה שברים תקיעה ואשופרות תקיעה תרועה תקיעה ובדין הוא שיהו תוקעין לכל ברכה תקיעה שברים תרועה תקיעה תקיעה שברים תקיעה קר"ק משום ספיקא דרבי אבהו דאי גנח ויליל נעביד כולהו קשר"ק ואי יליל לחוד נעביד כולהו תקיעה תרועה תקיעה ואי גנח לחוד נעביד כולהו קש"ק וכך פי' בערוך והנהיג ר"ת לתקוע בכל ברכה קשר"ק והשתא נפיק מכל ספיקא אלא רק דאיכא הפסק כדאתקיף רב עמרם ובהא סמכינן על ר' יוחנן דפליג אדר' אבהו ואמר שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ונראה שיש ליתן טעם קצת למנהג שלנו דשמא סברי לה כמ"ד בסמוך אחת מדברי תורה [ושתים] מד"ס וכיון שעשו בישיבה כל ספיקות של סופרים לא רצו לחזור ולעשות בשעת תפלה אלא דאורייתא ובקרובץ דאגן הסהר שעשה רבינו בנימין כתב נוי מ' קולות בהריעם והייתו כמנהגנו וכן בסדר רב עמרם אלא שכתב דלסוף מריע תרועה אחת בלי תקיעה: מעשה אירע במגנצא שנת תתק"ה שתקע התוקע שתי פעמים קשר"ק ובשלישית תקע תקיעה ושתי שברים והתחיל להריע והחזירוהו מקצת הקהל לראש לתקוע ג' פעמים קשר"ק ורבינו אליקים ורא"בן נחלקו עליהם ולא נפניתי להאריך: הג"ה עיין בספר הרוקח הגדול ושמה האריכות: תשבא האלפסי וכל הגאונים פסקו דאסור להסיח מתחילת הברכה עד סוף התקיעות (דמיושב) [דמעומד]: הג"ה וכן ראיתי כתוב בשם גדולים דאסור להסיח מתחילת הברכה עד סוף התקיעות של מעומד ע"כ הג"ה · אמנם ראבי"ה כתב דבענין התקיעות שרי להסיח דדמי לטול ברוך טול גביל לתורי דאמרינן בפ' כ"מ דא"צ לברך והוא הדין דלכתחילה מצי למימר כל כי האי גוונא וכן כתב רבינו יואל הלוי שראה מעשה בריגנספור"ג בפני רבינו אפרים ור"י ברבי מרדכי שאחד בירך ותקע מקצת התקיעות שמיושב ושלא השופר לאחר וסיים התקיעות בלא ברכה ורשב"ט הביא ראיה מתוספתא דמגילה מעשה בר"מ שקרא [מגילה] מיושב בבית הכנסת של טיבעון ונתנה לאחר ובירך עליה ופריך עלה בירושלמי זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא וכי היכי דהשומע כעונה ה"נ שומע כתוקע וכיון שאם היה משלים הראשון לא היה צריך ברכה ה"נ השני אבי"ה תקנ"ב *וקיימא לן כרבי יוחנן דאפילו שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ור"י נסתפק בדבר משום דרב אסי מסיים פרק מי שמתו גבי היו מים שותתין על ברכיו דטולי עלמא (*חוזר לראש אם שהה) [*אם שהה חוזר לראש]: הג"ה וקשה הדבר מאד כשהצבור מתפללין בי"ט ואומרים אמת ויציב וממתינין ושותקין עד שיגמור שליח צבור זולת מיהו היכא דאין שוהין כדי לגמור את כולה מתחילה ועד סוף אין לחוש כרב יוסף בפ' הקורא את המגילה ולא כאביי דאמר מהיכא דקאי לסיפא דאם כן נתת דבריך לשיעורין ע"כ הג"ה: [דף לה] אבל (בעיר) אין שליח צבור מוציא ידי חובתו עד שישמע משליח צבור מתחילה ועד סוף ולא של ר"ה ולא של יום כפור בלבד אלא אף שאר ימות השנה וכן משמע בפרק תפלת השחר דבצבור יוצא ע"י שליח צבור דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים כו' הא ביחיד והא בצבור וכך פירש בעל הלכות גדולות דהיכא דטעה ולא הזכיר ראש חדש יכוין לבו לתפלתו של שליח צבור מתחילה ועד סוף ויוצא אע"פ שהוא בקי אבל עם שבשדות שליח צבור מוציאן אע"פ שלא שמעו ואע"ג דבקיאין כך פי' רש"י אבל מתוך האלפסי משמע וכן פי' ראבי"ה דדווקא בברכות של ר"ה ויוה"כ אבל בברכות של כל השנה לא קיימא לן כוותיה א אלא כל יחיד ויחיד חייב לקרות אם הוא בקי ואם היחיד שכח מלהזכיר ראש חדש אין יוצא י"ח בכך שיכוין לשליח צבור אם הוא בקי והא דאמרינן פרק לולב הגזול דשומע כעונה והא אמרינן שמע ולא ענה יצא רש"י פי' התם במי שאין יודע לקרות ולענות אם שמע וכוון לבו אע"פ שלא ענה יצא: הג"ה ובירושלמי אמרי' והוא שיהיה שם מראש התפלה ע"ס התפלה כדי שיכוין ע"כ הג"ה: *ואם אינו בקי אפי' חבירו יחיד מפיק לי' כדאי' פרק שלשה שאכלו סופר מברך וזור יוצא: תשבב זכרון אחד עולה לכאן ולכאן: (הג"ה) עיין סוף פרק בכל מערבין (ור"ת הגיה במחזור שלו מלבד עולת החדש ומנחתה ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן) [*כל זה במ"י אינו] ר"י סגן לויה מאריך בברכות לומר בשני ימים של ר"ה ובראשי חדשיכם כי היכי דאמר ובחדש השביעי באחד לחדש בשני ימים וכן כתב רש"י בשם רבינו יעקב בר יקר וכן כתב רשב"ם והא דאמרי' זכרון אחד עולה לכאן ולכאן היינו שלא להזכירו בתפלה ולא לומר את מוספין ולא לומר מלבד עולת החדש ותמה ראבי"ה מנין להם לחלק בפתרון זכרון אחד כו' ועוד למה לא נוציא שלש ספרי תורה וגאוני מגנצא לא מדכרי כלל ר"ח ומפרשי זכרון אחד עולה לכל מילי וגם מפרשי אי זהו חג שהחדש מתכסה בו שלא להזכיר כלל ורבינו שמואל בר יצחק הלוי הנהיג בגרמיזא לומר הפסוק ולומר מלבד עולת החדש ומנחתה ואינו אומר את מוסף יום ר"ח ולענין זה זכרון כו' ורב עמרם כתב שיש לומר מלבד עולת החדש וכן הגי' ר"ח בסידורו וכן נהג הר"ס ז"ל ובערוך בערך חדש אי זהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה פירוש שאין אומרים ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה: ר"י בר יהודה הנהיג במגנצא לומר והשיאנו בר"ה וביום הכפורים בשם רבינו אלעזר הגדול וגם רבינו משולם שאל פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שיש לאומרו והביאו ראיה לדבריהם מירושלמי דפרק הרואה אבל הגאון ר"י סגן הלוי הנהיג שלא לאומרו משום שברכת מועדיך לא שייך כי אם בשלש רגלים כדכתיב שלש פעמים וסמיך ליה כברכת ה' אלהיך ובתשובת רב מר שלום כתב בר"ה אומר בשתי ישיבות בין בתפלה בין בקדוש מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון כו' משום דהלא מועדי ה' קאי אכולהו:

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

הגהות מ"י (א) מכאן עד ונהגו נ"ל לעיל קודם הג"ה והר"י:

חדושי אנשי שם

א א"ר אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל אמר רבא מסתברא מלתא דר' אלעזר בברכות של ר"ה ויום הכפורים ובפרקים · להרמב"ם תפלת מוסף של ר"ה ותפלת המועדות צריך להסדיר תפלתו ואח"כ עומד ומתפלל כדי שלא יכשל בה ע"כ וז"ל מרדכי אמר ר' אלעזר כו' מכאן משמע שכל אדם הרוצה להיות ש"ץ ואפילו יחיד יש לו לחזור התפלה קודם ולסדרה וכן מוכח מדברי ר' יהודה לקמן וכן הלומד תורה יש לו לחזור ההלכה או מה שלומד ד' פעמים וכן מצינו במדרש שהקב"ה חזר התורה שלש פעמים שנאמר אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה · מצאתי משם הר"ן עכ"ל:

בגדי ישע

פרד חזה הוא כשברים שהוא גנוחי גנח ובסדר תשר"ת השיעור תקיעה הוא כגנוחי ויליל לכך מכ"ש ריכול להאריך בכל שבר ושבר וא"ז צריך ליזהר בו שלא ימשך השבר כשיעור ג' כחות של כל שהוא אלא שפיר ליה למעבד הכי ואדרבה אם מקצר הרבה בשבר נראה לי דלא יצא דאז דמיא לתרועה שהיא קולות קצרות ומתניתין דקיתני דשיעור תקיעה כג' יבבות שהיא קולות קצרות היינו משום דמתניתין סבירא לה לעשות ילולי יליל דהיינו כסדר תר"ת ואז התקיעה שיעור תרועת שלה אבל בסדר תש"ת ותשר"ת שאנו עושין אז שיעור התקיעה כתרועה של סדר זה דהיינו בסדר תש"ת שיעור התקיעה כשברים שהוא גנוחי גנח ובסדר תשר"ת שיעור תקיעה כגנוחי ויליל: (ד) לא כמר ולא כמר · אע"ג דלרש"י נמי סבירא ליה דשברים היינו גנוחי גנח והוא ספי מתרועה א"כ היה נראה דאף אם מושך בשברים קצת דאינו מזיק דהא התקיעה של אותו סימן צריך שיהא ארוך כג' קולות ארוכות מכל מקום סבירא ליה כיון דבסימן אחר של קר"ק מיקרי תקיעה צריך ליזהר נמי בסימן של קש"ק ור"י פליג כיון דבסימן זה לא מקרי תקיעה אע"ג דלפעמים הוה שיעור תקיעה אסור:

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת ראש השנה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי מסכת ראש השנה

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת ראש השנה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א גדיה מקרי נמי דאמר הרי עלי עולה על שית שלא אתחייב באחריותה : דף א' ע"ב (ד"ה נדנה)

ב צדקה מחייב עלה לאלתר בעשה אבל בבל תאחר בג' רגלים תליא מלתא אפילו היכא דקיימי עניים : שם ד"ה ולדקס

ג כל היכא דאיכא למתלי בשטר מאוחר תלינן ומכשרינן ליה : שם ד"ה ואיכא

ד אנן השתא לא מנינן למלכים אלא לבריאת עולם ומתשרי מנינן ואי אקדים ספרא מניינא דשטרא הוה ליה מוקדם ופסול : דף ב' ע"א סד"ה לפיכך

ה אף על פי שאין כותבין שטר ללוה אם אין מלוה עמו אלא בשטרי אקנייתא מ"מ כל מאן דלא גמר להא מלתא לאו רשע הוא : שם סד"ה שטרי

ו כל טעות דעבידי עדים דטעו לית ביה משום חוזר ומגיד : שם ד"ה וגרסינן

ז אף על פי שתשרי ר"ה לנטיעה המבריך אין שנתו מתחדש לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט : שם ד"ה ופירות

ח אנן השתא לא נהגינן ערלה בהברכה והרכבה : שם ד"ה ולכן

ט אין רבעי נוהג בחוצה לארץ כלל אפילו בכרם : שם ד"ה ולענין

י לא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים : דף ג' ע"א ד"ה למה

יא עיון תפלה שמעיין ומכוין בה אדם אוכל פירותיה בעולם הזה : שם ע"ב סד"ה ואמר

יב אין למסור דין לשמים אם לא יאמר לאותו פלוני קודם שימסרנו שם ד"ה ומוסר

יג העוסק בתורה פטור מתפילין דהעוסק במצוה פטור מן המצוה : דף ד' ע"א ד"ה בינונים

יד צעקה אפילו היכא דאינה מקרעת גזר דין מ"מ יפה לאדם שממעטת הפורענות : שם ע"ב ד"ה וכ' ילחק

טו עכשיו יש גזרה ואין שלום וחייבים הכל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים : שם ד"ה ודאמרינן

טז חנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם אסור להתענות : דף ס' ד"ה כאן

יז לשון שופרות שהוא חלול : דף ו' ע"א ד"ה וכתבו

יח ג' דינין בשופר של איל מצוה מן המובחר וטוב שיהיה כפוף וכל השופרות כשרים חוץ משל פרה (או) [מפני] שכולן זכרות: שם ד"ה ונמצינו

יט אפשר שלא הוכשרו כל השופרות אלא דוקא של טהורים אבל של טמאים לא : שם ד"ה ומיהו

כ לר' יונתן נסדק לארכו בכל שהוא פסול ואם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר : שם ע"ב ד"ה מתני' שופר

כא נקב ולא סתמו כשר שכל הקולות כשרים ירושלמי : שם ד"ה ירושלמי

כב לא הרחיב הקצר ולא קצר הרחב אלא תקע בצד הרחב לא יצא וסימני' מן המצר קראתי : שם ד"ה לא תימא

כג נהגו לעולם בשל תורה להחמיר באיסורי כגון בגיטין וקדושין ושאר איסורי בדיני ממונות ובשל סופרים הקילו : דף ו' ע"א ד"ה ולענין

כד נסדק לרחבו אם נשתייר שיעור תקיעה אפי' שלא לצד הפה כשר לבעל העיטור ורי"ץ גיאת: שם ד"ה אם

כה כל דבר שבקדושה אין מחיצה מפסקת לענין שומע ועונה כריב"ל : שם ד"ה והקשו

כו בימים קדמונים היו צריכים לתקוע בסתר כגון בבור שהיו מתיראין מן המלכות : שם ד"ה וגרסינן

כז מצות לאו להנות נתנו לא נתנו לישראל להיות קיומם להם להנאה אלא נתנו להיות עול על צואריהם : שם ד"ה אמר

כח אומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע לו אפי' תקיעה של מצוה : שם ע"ב ד"ה אמר רבא

כט אע"ג דמצות אין צריכות כוונה מ"מ במתכוין שלא יצא לא יצא : שם ד"ה אבל

ל אין אומרים זכרינו בשלשה אחרונות ובשלשה ראשונות אלא בשני ימים טובים של ראש השנה ויום כיפורים ואם חל ראש השנה בשבת אומר זכרון תרועה ולא יום תרועה : דף ח ע"ב ד"ה סדר

לא אילו אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשיך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאלו הזכיר ג' פסוקים למלכות וג' לזכרונות וג' לשופרות : שם ד"ה כיון

לב מנהגן של ישראל שאין מתפללין תשע ברכות בראש השנה אלא במוספין בלבד : דף ט ע"א ד"ה מתני

לג אין שליח צבור תוקע אלא מצוה לאחר לתקוע : שם ד"ה וכתב

לד אין אומרים צ"צ בר"ה שחל בשבת אבל בי"כ שחל בשבת אומרים : שם ד"ה גמ'

לה מתעסק המכוין למצוה לחנוך את התינוקות בתקיעה לא יצא שמצוה זו מעכבת מצוה אחרת מלחול : שם ע"ב ד"ה ואין

לו אם רצו נשים לעשות כל מצות עשה שהזמן גרמא הרשות בידם ולא חיישינן לשבות דתקיעה ולא לבל תוסיף : שם ד"ה ולענין הלכה

לז הפטור מן המצות אם רצה לעשותן ולברך הרשות בידו : שם ד"ה ולענין ברכה

לח אסור לאדם לגרום שיהא חייב לברך ברכות הרבה כל שאפשר לו שיהא נפטר בברכה אחת : שם בא"ד

לט לא יאריך בשבר כדי ג' שברים בינוניים : שם ע"ב ד"ה וממתני'

מ תקיעות מעכבות זו את זו אם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר : שם ד"ה ברכות

מא לא אמרו שיהא תוקע לכל ברכה אלא בחבורת צבור אבל יחיד מברך כולן ואחר כך תוקע ט' תקיעות : שם ד"ה לא אמרו

הגהות מעשה אילפס מאת הגאונים בעלי מפרשי הים

פ"א דף ב ע"ב בר"ן ד"ה ולדקס. והרשב"א ז"ל הקשה וכו'. נ"ב עי' בשו"ת מהרח"ש חלק ג' סי' מ"א פלפול בדבריו : שם ד"ה ואם. את אמי שנה שלמה וכו' נ"ב כוונתו אתה רואה שאותן הימים מהנטיעה עד תשרי אינן עולין לשנה וצריך ג' שנים שלמים והילך תוסיף עוד מתשרי עד ט"ו בשבט. א"נ אתה רואה שאם נטע זה בכ"ה באלול לא עלתה לו שנה בכ"ה אלול לתקופת השנה שנה שלמה וצריך להוסיף עד תשרי ואתה בא להוסיף מתשרי עד שבט (כנה"ג בלשונות בשם מ"כ) ועי' ברא"ש וכ"מ פ"ט מנטע רבעי ובש"ך הלכה ב' ובחבורנו נר מערבי האריכנו בזה.

דף ד ע"א בר"ן ד"ה נושא. ולא ראיתי לאחד ממפרשי הלכות. נ"ב עי' בגליון מ"ש בשם מהר"מ אלשקר בזה ועי' בשו"ת מזרחי ח"א סי' י"א ועי' בתוספות יוה"כ דף פ"ו ע"ב שהאריכו בלשון זה : שם בר"ן ד"ה אי איכא רובא זכיות כו'. נ"ב כפי מה שהוגה לפנינו מסד"ת הוא הנכון וכפי הנוסחא הישנה שהיה כתוב ואי איכא רובא זכיות הא קי"ל רב חסד הדבר תמוה דברובא זכיות למה לי ורב חסד אא צדיק גמור הוא ולא נאמר ורב חסד רק בבינוני והכנה"ג בלשונות היה לו הנוסחא הישנה והביא בשם מ"כ שנדחק בזה לפרש דברי הר"ן וכפי מה שהוא לפנינו אין כאן קושיא :

פ"ב דף ו ע"א ד"ה ומיהו. ולפיכך נ"ע. נ"ב עי' במ"א סי' תקפ"ו ס"ק ג' בשם הר"מ רבקש ובשו"ת תות יאיר סי' כ' : ע"ב ד"ה אם. דהוה ליה קול שני שופרות. נ"ב ואע"ג דאמרינן תרי קלי משתמעי בתקיעה דוקא תרי קלי מתרי אבל תרי קלי מחד גברא לא. (כ"כ הריב"ש בשם הרמב"ן ז"ל הובא בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ש"ה והריב"ש כתב טעם אחר והתשב"ץ דחאו ע"ש ובסי' ש"ו שם :

דף ז ע"ב ד"ה אמר. ולפי דבריו אף בתקיעות ר"ה כו' נ"ב עי' במחנה אפרים בהלכות נדרים סי' כד : שם ד"ה אבל. ואני אומר וכו' נ"ב עי' בשו"ת מהריב"ל ספר ב' סימן פ"ה וברשד"ס חלק או"ח סי' א' ובכנה"ג בלשונות שהאריכו שם בפירוש לשון ר"ן זה ע"ש :

פ"ג דף ח ע"א ברי"ף התקין ריב"ז נ"ב אף דבימי ריב"ז היה רשב"ג ור"ג בנו נשיאי' מ"מ כתבו התוס' פ' יו"ט שלפי שר"ג בזמן החורבן עדיין לא הגיע ימיו להיות נשיא היה ריב"ז במקומו נשיא (ד"ת בתומת ישרים) כן הוא בתוס' ביצה דף כ"ג ד"ה תליסר וכ"ה בכמה מקומות בתוס' : שם בר"ן ד"ה והא. מ"ש הכהו דגזרינן. נ"ב עי' בכנה"ג סי' תקפ"ה בהגהות ב"י שהקשה דבלולב הטעם משום דלא בקיאינן בקביע דירחא ושופר ג"כ כתב הר"ן בלולב וערבה טעם זה והניח בצ"ע ועי' בשו"ת זקנינו בעל שער אפרים סי' ב' בסופו מ"ש בזה ליישב :

דף ט ע"א ד"ה מתחיל. מקדימין דברי קדושה. נ"ב עי' בגליון מ"ש מהר"ם בזה וכן הרגיש בזה התוס' יו"ט פ"ד בר"ה משנה ו' ועי' בחבורנו מגן גבורים סי' קנ"ג ובמ"א שם ס"ק ב' : שם ד"ה מכלל. ומנהגנו עכשיו שלא לאומרו : נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קע"ו שכתב שטעה במנהג מקומו כמו ששמענו מתלמידיו פה אל פה ולתשובה זו רמז הב"י סימן תקפ"ד ועי' שו"ת הריב"ש סי' תקי"ב ובכנה"ג שם האריך בזה ע"ש :

דף י ע"א בר"ן ד"ה אתקין. ונשאל רבינו האי וכו' נ"ב עי' בתמים דעים סי' קי"ט כתב תשובה זו באורך ועי' ברשד"ס חלק יו"ד סי' קכ"ו : ע"ב בשה"ג ד"ה כיצד. ונראה בעיני שחבר עיר וכו' נ"ב ודוקא שכל אחד ואחד מתפלל בפ"ע הוא דמיקרי יחידים אבל אם הש"ץ מתפלל עמהם אף שאינו חוזר התפלה כמנהג ארגון שכתב הריב"ש ז"ל מיקרי חבר עיר. (כנה"ג בהגהות הטור סי' תקצ"ב) :

דף יא ע"א ברי"ף שאלו מקמיה ריש מתיבתא. נ"ב עי' בשו"ת מהריב"ל ח"ב סימן פ"ד ועי' בחבורנו מגן גבורים סי' כ"ה מ"ש בזה ובכעס"מ ור"ן כאן : ע"ב בר"ן ד"ה ולפיכך. דהאי הרמב"ן ז"ל וכו' נ"ב עי' בכנה"ג בסי' תקצ"ג בהגהות ב"י שהאריך בשם מ"כ ביאור דברי הר"ן אלו : שם ברש"י ד"ה תקיעות מי שברך ולא תקע נ"ב הוא דיבור בפני עצמו וקאי אמתני' דמי שברך ופרש"י ולא תקע והסופרים טעו והסמיכו הלשונות זה לזה וברש"י בגמרא כתב בלשון אחר ע"ש ועי' בשכנה"ג סימן תקצ"ג שהאריך בזה :

דף יב ע"א בר"ן ד"ה ירושלמי. הלכה כר"ג באלין תקיעתא. נ"ב עי' בשו"ת מהרשד"ם חלק או"ח סי' ה' : ע"ב ד"ה מהו ואם מוספי יום הזכרון. נ"ב עי' בשו"ת מבי"ט ח"א ביאור לשון זה : סליק

גליון מהרש"א מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

פ"א דף ב ע"א ר"נ סד"ה וגרסי' דהאי ירושלמי בשאין כתב ידן יוצא. לכאורה יפלא דהא בפ"ב דכתובות על מתני' דעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו אם כת"י יוצא ממקום אחר אינם נאמנים בעי מתחילה לומר דדוקא באומרים אנוסים היינו מחמת ממון אבל מחמת נפשות נאמנים ומקשה והאמר ר"ל עדים התתומים כו' ומסיק דקאי ארישא באין כ"י יוצא ממ"א דנאמנים ה"מ באנוסים מחמת נפשות ע"ש. אלמא דבאין כ"י יוצא לא אמרו רז"ל ומה צריך בירושלמי לשינוי ברם הכא כו' דהא אף בעוקרים לגמרי נאמנים כיון שאין כ"י יוצא ממ"א. אולם המעיין בב"י פרק איזהו נשך בדף ק"ו א' יראה דהרמב"ן מפרש קושיא הירושלמי אליביה דר"מ דלדידיה אף בא"י יוצא אינם נאמנים. וכן לוי בתשובותיו ח"א כלל י"ב סי' ס"ה הניח דברי הרמב"ן בתימה ולא זכר את יוסף וישכחהו :

פ"ד דף ח ע"א ר"נ ד"ה והיינו טעמא ומאי שנא מילה דשריא בשבת. נ"ע דבר"פ לולב וערבה מבואר מבום דלא בקיאים בקביעי דירחא. וא"כ ליכא קושיא ממילה. כנה"ג א"ח סי' תקפ"ח ועי' בזה בשעה"מ פ"ב משופר ה"ו : בא"ד עירובים בפסחיהם ולא מדכרו לי'. ק"ק א"כ מילה בי"ד שחל להיות בשבת דערודים בפסחיהם לגזרו ביה ומצאתי שעמד בזה בס' גל"ת פסחים ר"פ אלו דברים דף ס"ה ב על דבור רש"י ד"ה הזמה וכו' דהוה כאוכא כיון דבכל שבתות השנה לא גזרו :

דף ט ע"א ר"נ סד"ס מתחיל את"כ מעלינבקדש. ועי' בהר"ן מגילה דף רס"ג א' ד"ה וכן במותריסס :

דף ט ע"ב ר"נ סד"ה ואין לא מחריב לה. הטאת ששחט לשם עולה פסולה לשם חולין כשרה דלאו בת מינה דהיינו חולין שאינו מין קדשים אינו מחריב ואין שמו נתפס על הזבח לעקור שמו ממנו ועי' בגליון לעיל ר"פ היה קורא במס' ברכות : שם ד"ה ולענין הלכה. אם רצו נשים לעשות. עי' בהר"ן פ' לולב הגזול עלה רכ"א ס"ק ע"א ובגליון שם :

דף יא ע"ב ר"נ ד"ה אר"י. והכא הרי שמען כולם בבת אחת. ואכתי קשה מ"ש הרמב"ם לא יצא אפי' ידי אחת מכיון דתרי קלא משתמעי יהא יצא ידי אחת שירצה עכ"פ. לח"מ פ"ג משופר ה"ו

הגהות מאת הגאון מהור"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראדי.

דף א' ע"א בר"ן ד"ה באחד בתשרי דכל ימות השנה עומד בגורן להייבש זהו לשון רש"י והתוי"ט כתב דהתוס' לא היה לפניהם לשון רש"י ולכך כתבו דמעשר דגן יליף מג"ש דשנה שנה ותמהני דאף לפרש"י בעינן לימוד אימת ר"ה של מעשר דגן דמה בכך שעומד בגורן סוף סוף אין לו יום קבוע לקחתו מן השדה והטו בר"ה לוקטין אותו והו"ל למיזל בתר לקיטה ולכך הוצרכו התוס' למילף מג"ש דשנה שנה : שם ע"ב בחידושי א"ש (סק"א) דבריו נכונים אלא דהו"ל למימר בפשיטות דקושית הש"ס היא דגבי פסח לא שייך כלל לא תאחר לשלמו דמשמע דשייך ביה תשלומין ובאמת כל היכא דלא שייך ביה תשלומין אינו נכלל כלל בקרא דב"ת :

דף ה ע"ב בר"ן ד"ה כאן בחנוכה איכא למימר משום דדברי קבלה כדברי תורה דמי כו' זה תירץ הרז"ה וכתבו הר"ן בתעניות דף קע"ה ע"ב ושם דחה אותו וכתב שאינו מחוור :

דף ו ע"א בר"ן ד"ה ומיהו אע"ג דהא דאמרינן פ' ב"מ לא הוכשרו למלאכה שמים עיין במג"א סימן ל"ב על ע"ש ועיין בע"ש גופיה ובדברי הר"ן כאן :

דף ח ע"א בר"ן הא אמרינן התם דתש רב בי' ק"ל זה דיקא לשיטת הרמב"ן במגילה בדף רכ"ט ע"ב דר"א לעיכובא קאמר אבל לשיטת הרז"ה לק"מ ועוד י"ל שהיו שם עשרה אחורי בבכ"נ אע"ג דמתני' היא לשון יחיד מ"מ יוכל להיות שהיו שם עשרה :

הגהות פעולת שכיר מהג"מ ישכר בער זלה"ה זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא.

דף א ע"א ר"נ ד"ס למעשר בהמה. דכל ימות השנה נ"ל החמה :

דף ב ע"ב ר"נ ד"ס והא דגרסינן התם אמר ר' אבא בר ממל כנ"ל :

דף ד עא רי"ף עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם (ונידונים בו י"ב חדש) מלפלפין. תא"מ ונ"ב בגמ' וברא"ש ליתא : שם בר"נ סד"ה ושפירשו וכתב הר"ז ז"ל נ"ל הרב אלפסי : שם ד"ה נושא עון כו' דבי ר"י (ור"א הוא דפריס) תא"מ ונ"ב ס"א אינו ד"ת :

דף ט ע"א רי"ף במשנה העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה כנ"ל : שם ע"ב במשנה (תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים כו' עד מוליא את הרבים ידי חובתן) כ"ז מוקף : שם בר"נ ד"ה ומ"מ וכדפרכינן נ"ב וכדדייקינן ד"ת :

דף יא עא בר"נ ד"ה שאלו. וכן אני אומר לדברי הרב אלפסי ז"ל כו' ואכתי לא דמי כלל לתקיעות דכיון דהתם הוא גורם כו'. נ"ב ונראה שדעת הרי"ף ז"ל כמ"ש מהרא"י בכתביו סי' ק"ו דשם בין תפלה לתפלה עבירה בידו ולא מטעם ברכה שא"צ אלא אפי' במניח בתה"מ ואינו מברך כלל על התפילין ושח ביניהם עבירה בידו משום שאע"פ ששתי מצות הן מ"מ שניהם ענין א' וכעין מצוה אחת דמו וראוי לעשות שתיהן כאחת בלי הפסק ביניהם ע"ש והוכח כן מדברי תוס' ורא"ש (ואפשר עוד דס"ל בשתי מצות ממש כמו תפילין אף שיכול לפוטרן בברכה א' מ"מ כשסח וגורם לברך על ש"ר בפ"ע לית בה משום גורם ברכה שא"צ שאני קה"ת שבכל מצות קריאה ומשום שבוטל ס"ת אחרת גורם ברכה לעצמו) ומש"ה דן רי"ף ז"ל ק"ו לתקיעות מיושב מעומד שמצוה א' ממש הן רק שראשון דאורייתא ובאו חכמים והוסיפו לעשות אותם על סדר ברכות שראוי לעשות שתיהן תכופות זל"ז בלי הפסק שיחה :

דף יב ע"א ר"נ ד"ס ירושלמי הוו יתבין באילין תקיעתא מן דצלו כו' כנ"ל : סליק

הגהות בן אריה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינג וטעלז.

דף ג ע"א ר"ן ד"ה בראש השנה כו' בעשרים והמשה באלול כו'. נ"ב וכן הוא במדרש רבה פ' אמור פ' כ"ט וכן על מה שכתב הר"ן שם ולפ"ז הא דאמרינן זה היום כו' כמאן כר"א על יצירת אדם קאמרינן נ"ב וכן הוא במדרש שם : שם באותו דיבור דכי מנין לתקופה כר"י לאו דס"ל כוותי' כו' אלא לפי התחלת למיתת האילנות כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל או"ח סי' תקפ"א סק"ח [מה שכתב על דברי ר"ן אלו ונראה בכוונתו ז"ל דכיון דזמני התקופה נ"מ לעיבור השנה אין סברא לומר דמשום שבו למיתת כו' נחשוב שלא כהלכתא וצ"ל דס"ל להר"ן דלא נחלקו ר"א ור"י על זמני התקופה של עכשיו ורק דלר' יהושע שנבראת ניסן (שאחר תשרי של בהר"ד) היתה התקופה בהתחלת ליל ד' והמולד שלו אחר ז' ימים בליל ד' השני ולר"א אבל בתשרי שלאחריו והי' התקופת תשרי ביום ד' ט"ו שעות והמולד אחר שני ימים ביום ו' י"ד שעות ועל פשט של שבוע שלו התמשכו לשניהם בשוה ואין נ"מ ביניהם ומיושב בזה קו' התו' בר"ה דף ח' סוף ד"ה לתקופות ע"ש היטב (ומה שהיתה לר' יהושע המולד ז' ימים אחר התקופה י"ל או שנבראו המאורות בליל ד' של התקופה וניתנה הלבנה אז בגלגל רחוק מהשמש מהלך ז' ימים באופן שהי' המולד אחר ז' ימים או שנבראו בליל ד' של המולד וניתנה השמש בגלגל רחוק מהלך ז' ימים ממקום התקופה. ולתקופת רב אדא בר אהבה המבואר ברמב"ם פ' עשירי מה' קידוש החודש הי"ג מכוון יותר לר' יהושע שהיתה תקופת ניסן כנ"ל והמולד שלו שניהם בלילה אחת ליל ד' וע"ש ה"ו ובתשובת משאת בנימין סי' ק"א) ועי' בתוספות אהרן על התוס' דר"ה שם ועי' ברכות נ"ט ב' אמר אביי כו' תקופת ניסן כו' משמע כתירוץ שני שבר"ן כאן דקי"ל כר' יהושע ובערוך ובר"ף וברא"ש שם ליתא לדברי אביי ע"ש ועי' תשו' חתם סופר אורח חיים סי' רז ושו"ר בספר עולם פרק רביעי ובביאור הגר"א ז"ל שם] : סליק

ויתר ההגהות ממסכת זו יורפס אי"ה אחר מסכת סוכה

א מיי' פ"ד מה' סוכה
ב.ג.ד. עשין סי' מג טוש"ע או"ח סי' תרלג:

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. בגמרא מפרש טעמא ומייתי לה רב אלפסי ז"ל. ואסיקנא בריש עירובין (דף ג:) דחלל סוכה תנן כלומר דלא מפסלה סכה אא"כ חללה גבוה מעשרים אמה. ולישנא דמתניתין הכי דייק דקתני סוכה שהוא הסכך שהיא גבוהה למעלה מעשרים כלומר שהוא למעלה מעשרים אמה מחללה דאי לא הוה ליה למיתני סוכה שהיא גבוהה מעשרים. והני כ' אמה באמה בת ששה טפחים נינהו. דאמה של בנין לכולי עלמא בת ששה כדאיתא בגמרא [דף ה:] מיהו הני אמות דסוכה מצומצמות נר מצוה אינהו כלומר דחוקות והכי איתא בריש עירובין (שם): **ושאינה** גבוהה עשרה טפחים· בגמרא מפרש טעמא: ג' דפנות. נמי בגמרא יליף להו: **ושחמתה** מרובה מצלתה. כתב רש"י ז"ל המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ולא רצה לומר שהסכך המועט יהא בטל לגמרי ברוב המגולה ויהא כאילו אין שם סכך כלל וכמו שראיתי מי שכתב כן דהא אמרינן לקמן בפרק הישן [דף כב:] דמתני' בחמתה דלמטה קאמר אבל [אם] למעלה המסוכך והמגולה כי הדדי נינהו כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת וכיון דכי הדדי נינהו אין כאן מועט שיבטל לגבי המרובה אלא מצלתה דלמטה קאמר שהיא בטלה לגבי חמתה שהיא מרובה הימנה דאע"ג דרבי יהודה לא בעי שיהא הסכך מיצל תחתיו כיון שהוא מכשירו למעלה מעשרים אמה כדמוכחא בגמרא וסיפא דמתני' דברי הכל היא אפ"ה בעי מיהא שיהא מיצל וכל שחמתו מרובה מצלתו אין כאן צל (ה) וכן נ"ל פי' לפי' של רש"י ז"ל: **איזו** היא סוכה ישנה. כלומר שנחלקו בה ב"ש וב"ה: כל שעשאה קודם לחג ל' יום. כלומר שלא עשאה באותן ל' יום שלפני החג דבההוא אפילו ב"ש מודו דכשרה דמסתמא לשם חג עשאה אלא כשעשאה קודם לאותן ל' יום הוא דפסלי ב"ש ולאו לפרושי מילתייהו דב"ש תנא הכי אלא כדי שלא תאמר דכי מכשרי ב"ה דוקא כשעשאה [תוך] שלשים יום שלפני החג אבל מקמי הכי לא קא משמע לן דבכי האי גוונא אפילו לב"ש כשרה ולא פסלה אלא כשעשאה קודם ומינה דאפילו בכי האי גוונא לב"ה כשירה אבל ליכא למימר דהכי קאמר איזו היא סוכה ישנה דמכשרי ב"ה כל שעשאה קודם לחג ל' יום כלומר שעשאה בתוך ל' ששואלין ודורשין בהלכות החג אבל מקמי הכי אפילו לב"ה פסולה דאינהו נמי בעו סוכה לשם החג דהא ליתא דכיון דמכשרי (ו) בה סוכת גנב"ך ורקב"ש כדאיתא בגמ' [דף ח:] אלמא לא בעו סוכה לשם החג כלל ומשום הכי (נמי) קתני דאם עשאה לשם החג אפילו מתחלת השנה כשרה לומר דמשום דסוכה [ישנה] איכא לשם חג פסלי ב"ש וממילא דב"ה לא בעו סוכה לשם חג כלל מיהו גרסינן בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חבריא אמרי טפח ר' יוסי אומר כל שהוא כלומר דאע"ג דסוכה ישנה מכשרי ב"ה למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר: **גמ'** אמר רבה אמר קרא למען ידעו דורותיכם אע"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וקרא הכי קאמר כדי שיזכרו דורותיכם הבאים הקף ענני כבוד שהיו במדבר אפ"ה למען ידעו דורותיכם מיותר ליה דהוה ליה למיכתב בסוכות תשבו כי בסוכות הושבתי ובהכי הוה סגי דממילא משמע ומדכתיב למען ידעו דורותיכם משמע (ז) ה"ק עשה סוכה שתהיה ישיבתה ניכרת לך ולמעלה מעשרים אמה לא שלטא בה עינא שאינו רואה את הסכך וסוכה היינו סכך כשמה: **וסוכה** תהיה לצל יומם. משמע אין סכך אלא העשוי לצל: אלא בצל דפנות. שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גבהן של דפנות וא"ל סכך תמהני שהרי אין ספק שאין שום שעה ביום שסכך של ז' על ז' שהוא הכשר סוכה ימנע שלא יכנס חמה תחתיו כל שהוא גבוה כ'. וכיון דהאי צל למנוע חמה בעינן ליה כדמוכח פרקיה דאביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים כדאיתא בגמרא היכי אמרינן דעד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה וכי יכולין אנו להכחיש המוחש ולפיכך אני אומר מתוך הדוחק דקים להו לרבנן דעד כ' אמה מגין הסכך וממעט חום החמה למי שהוא יושב תחתיה שאינו מתחמם בה כל כך כאילו היה מגולה ויש לזה הוכחה בגמרא והארכתי בחדושי: **רבא** אמר בסוכות תשבו שבעת ימים. אמר תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי דמשמע סוכה של שבעה ותו לא והיינו עראי: עד כ' אמה אדם עושה דירתו דירת עראי. שד לו במחיצות קלות: למעלה מכ' אמה אין אדם עושה דירתו עראי אלא דירת קבע. שצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה חזקים וקבועים שלא תפול: ומוכח בגמ' דלמטה מכ' אמה שהיא ראוי לדירת עראי אפילו עביד לה דירת קבע שפיר דמי: ונ"ל דמשום הכי משמע לן הכי לפי שאי אפשר לומר שהתורה תלוה מה שאי אפשר לעמוד עליו דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה בלבד או ליותר מכן משום הכי משמע לן דבשעור שאפשר שיעשה בו דירת עראי תליא מילתא: **לרבה** דאמר וכו' אם היו דפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא ביה עינא. כלומר דרך הדפנות ולא דמי לנר חנוכה וקורות מבוי דלא חשיבי היכר למעלה מכ' אמה אע"פ שהקורה מונחת על גבי כותלים דהתם בקורת טפח לא שליט ביה עינא כי היכי דשליט בסוכה דרויחא טפי: **ולרבי** זירא דאמר וכו'. כיון דרויחא איכא צל סוכה שמתוך שהסכך גדול הוא מגין יותר: איכא מאן דאמר הלכתא כרבה. כלומר וכל שדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה כשרה דהא כל מילי כרב עביד כדאיתא פ' במה מדליקין (דף כב.)ועוד דמסייעין דבריהם בעלי סברא זו משום דרביה דרבא הוה והכי לא מוכחינן דכי אמרינן דכל מילי עביד כרב ה"מ במאי דפליגי רב ושמואל כדמוכח התם ומאי דאמרי' נמי דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ה"מ כשנחלק עמו בחייו דכיון שלא קבל רבו דבריו נדחו דברי תלמיד אבל כשנחלק עמו לאחר מיתה לא אדרבה קי"ל הלכתא כבתראי ואע"ג דבתראי תלמידי דקמאי נינהו (ח) פי' דבר זה מסורת בידינו מן הגאונים ז"ל: דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן ור' יהודה דמכשיר סבירא ליה דירת קבע

רש"י

סוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר · בגמ' מפרש' (ג) פלוגתא במאי: ושאינה גבוהה עשרה · מפרש טעמא בגמ': שלש דפנות. בגמרא יליף לה: ושחמתה מרובה. כי המיעוט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרוי סוכה: **גמ'** למען ידעו דורותיכם. עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב למען ידעו: כי בסוכות הושבתי· לויתי ליֹשב: (ג) ולא שלטא ביה עינא· שאינו רואה הסכך (ד) סוכה היינו סכך כשמה: וסוכה תהיה לצל. משמע אין סכך אלא העשוי לצל: אלא בצל דפנות· שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות וא"ל סכך: שבעת ימים. סוכה של שבעה ותו לא דהיינו עראי ודייה במחיצות קלות: למעלה מעשרים אמה פסולה· שצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועות וחזקים שלא תפול:

וכא

תורה אור

[דף ב.]

°סוכה

*שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה [התקפה] ורבי יהודה מכשיר ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה שלש דפנות ושחמתה מרובה מצלתה פסולה: *סוכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין איזו היא ישנה כל שעשאה קודם החג שלשים יום ואם עשאה לשם החג אפילו מתחלת השנה כשרה: **גמ'** מנה"מ אמר רבה דאמר קרא °למען ידעו דורותיכם כי א בסוכות הושבתי את בני ישראל עד כ' אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה מאי טעמא משום דלא שלטא ביה עינא רבי זירא אמר מהכא °וסוכה תהיה לצל יומם מחורב וגו' עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות רבא אמר מהכא °בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מכ' אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע: *לרבה דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה משום דלא שלטא ביה עינא אם היו ב הדפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא בהו עינא אע"ג דגבוהה מעשרים אמה כשרה ולרבי זירא דאמר למעלה מכ' אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות אי אית בה יתר מארבע אמות כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשרה ולרבא דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע לית ליה תקנתא אלא בין דפנות מגיעות לסכך בין אין דפנות מגיעות לסכך בין יש בה יתר מארבע אמות ובין אין בה יתר מארבע אמות כיון שהיא גבוהה מעשרים אמה פסולה: °איכא מאן דאמר הילכתא כרבה דהא *כל מילי (א) כרב עביד ואנן מסתברא לן ג דהלכתא כרבא דקיימא לן סוכה דירת עראי

ויקרא כג
ישעיה ד
ויקרא כג
דף ב:
[דף דלא ע"א]

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א מצות תורה לישב בסוכה בחג הסוכות לזכור הנס שנעשה לאבותינו כשהוליאם הקב"ה ממצרים והוליכם במדבר והיו יושבין בסוכות שנא' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי [את] בני ישראל וגו':

לשון ריא"ז
ב היה מקרקעיתה עד הסכך שלא יותר מכ' אמה פסולה בין סוכה גדולה בין סוכה קטנה בין שהדפנות מגיעות לסכך בין שאין מגיעות לסכך הואיל והיא גבוהה כל כך א"א לעשות דירת עראי אלא דירת קבע כעין בית כמבואר בקונטרס הראיות:

ג כתב הרא"ש ז"ל וכן פסק הר"ן הלוי ז"ל כרבא דבתרא הוא ואפי' אביי דאקשי עליה הא קבליה לטעמא מדאשכחן ליה לאביי דאמר רבי ור' אושעיא וכו' כולהו [illegible] להו סוכה דירת קבע בעינן ומינה שמעינן דטעמא דרבנן משום דבעינן דירת עראי אע"ג דחשו לה לקושיא דאביי כדאמר כולהו כרבא לא אמרי משום קושיא דאביי מ"מ כיון דאביי גופיה קבליה לטעמא דרבא כדאמר הלכך דרבא עדיף ועליה סמכינן ע"כ ולאו ראיה היא כמו שפרש"י לקמן דהא דחשיב לר' יהודה לאו משום דאסיקנא לעיל טעמא דרבנן דפסלי משום דבעינן דירת עראי דהא אביי הוא דאקשי ליה לרבא לעיל דאית ליה ההוא טעמא אבל מ"מ אמת הוא דלמעלה מכ' אמה לא

שיטת רבינו יהודה בר ברכיה זצ"ל

סוכה שהיא גבוהה וכו' ושאינה גבוהה י' טפחים. בגמ' מפרש טעמא: אי זו היא ישנה. שנחלקו בה ב"ש וב"ה: כל שעשאה קודם לחג ל' יום. דכיון דל' יום קודם לחג עשאה מסתמא לאו לשם חג עשאה ואפ"ה ב"ה מכשירין כיון שעשאה לצל אבל אם עשאה לשם חג אפי' ב"ש מודו שאפילו מתחלת השנה כשרה: גמ' מה"מ. דלמעלה מכ' אמה פסולה: אדם יודע שהוא דר בסוכה. לפי שהוא רואה תמיד את הסיכוך: ולא שלטא ביה עינא. בסיכוך: וסוכה תהיה לצל יומם. אלמא צל מחמת סיכוך בעי': ולמעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל הסכך אלא בצל הדפנות. שאלולי הדפנות כיון שהסכך גבוה כל כך החמה נכנסת תחתיו: אמרה תורה לא מדירת קבע ושב בדירת עראי. מדאמר תשבו ולא קאמר תדורו: ולמעלה מכ' אמה · כיון דגביהא כולי האי לא מצי עביד לה כעין דירת עראי אלא כעין דירת קבע שצריך לעשות לה דפנות חזקות: אי אית בה יותר מארבע אמות. אף על פי שהסכך גבוה מעשרים אמות כיון דרויח איכא צל מחמת סכך ושרא.

הגהות הב"ח
(א) כ"ב דמר: (ב) פלוגתייהו: (ג) נ"ל (ד) נ"ל דלא: (ה) נ"ל (ו) נ"ל ...

המאור הקטן

יתב הרי"ף ז"ל אנן מסתברא לן כרבא דקי"ל סוכת דירת עראי בעינן ור' יהודה (ס) מכשיר דס"ל סוכה דירת קבע בעינן ולית הלכתא כוותיה יש שמתמיהין על הרי"ף מה ראה לפסוק דלא כר' יהודה בין בגובה סוכה בין בישן תחת המטה בסוכה בין בישן בכילה בסוכה משום דקשיא להו הא דדרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוה י' ואוקימנא כר' יהודה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ונראת להם לסמוך על ההיא דרבא משום דאמרי' עלה ולימא הלכה כר' יהודה אלמא סמכי' עלה כמאן דאפסיקא בהדיא הלכתא כר' יהודה ול"נ כדברי הרי"ף ז"ל וההיא דדרש רבה בר רב הונא דחויה היא מההיא עובדא דאביי דאשכחיה לרב יוסף דגאני בכילת חתנים בסוכה וכן מדאיצטריכא ליה לרב יוסף למדחייה למתני' ולמיפסק אברייתא אלמא ליתא לדר' יהודה כל עיקר דאילו איתא לדר' יהודה אפי' בכילה שיש לה גג היה יכול לישן ואע"ג שגבוה י' וכ"ש בכילת חתנים שאין לה גג ולא הוצרך לומר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו אלא ודאי דלית ליה דר' יהודה ועוד רבא דהוא בתרא דשרא ליה לרב אחא בר דלא למיגנא בכילה

מלחמת ה'

כתוב °בספר המאור כתב הרב אלפסי ז"ל אנן מסתברא לן כרבא כו' עד ול"נ כדברי הרב אלפסי ז"ל וכו':
אמר הכותב הבו ליה אפריון לבעל המאור ז"ל שסייעו לרבינו הגדול ז"ל בדברים אבל אין כאן בית מיחוש שאין הלכה כר' יהודה לא בגובה סוכה ולא בישן וכך הסכימו כל בעלי הוראה ולא ערער אדם בדבר כלום אבל הספק שנסתפקו מקצתן בכאן אם הלכה כרבה משום דרביה דרבא הוא או כרבא דבתרא הוא ובזה הכריע רבינו הגדול ז"ל כרבא משום דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן וטעמיה דר' יהודה משום דאמרי' סוכה דירת קבע בעינן כדאמר אביי לקמן דאוקמיה לר' יהודה דמתני' בשיטה דאלמא ס"ל כל למעלה מכ' אמה דירת קבע היא ופסולה למאן דאמר סוכה דירת עראי היא ולא ס"ל כקושיא דהוה סבר מעיקרא לדמויה למחיצה של ברזל ולא כרבה ור' זירא דתיישי לקושיא וכן כשהדפנות מגיעות לסכך א"כ יש בה ד"א כ"ש דפסולה דהוי לה טפי דירת קבע ואנן כאביי קי"ל בההיא דבתרא הוא ואיהו מהדר קושיא וקביל פירוקיה מרבא והדר ביה ואפי' טעמיה דר' יהודה לא ידעי לפרוק בקושיא וסוגיין בכולה מכילתין הכי דאמרי' לקמן בפירקין מותר לישן בכילת חתנים בסוכה ואע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוה י' טפחים כמאן כר' יהודה דאמר סוכה דירת קבע

קבע בעינן. פי' כתב זה משום דסוגיין בכולה מכלתין דפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בדירת קבע ודירת עראי הליא מדאמרינן בגמ' בפירקין [דף יא.] מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה כמאן כר' יהודה דאמר דירת קבע בעינן ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע וברים פרק הישן [דף כא:] נמי מסקינן ואיבעית אימא ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן והויא ליה מטה דירת עראי ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע ואביי נמי אמר בפרקין [דף ז:] רבי ורבי יאשיה ורבי יהודה וכו'. כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן והני כרבא אתיין דאילו לרבה ולרבי זירא לא שמעינן להו בכולה מכלתין לר' יהודה בדירת קבע מידי [טפי מדרבנן] הלכך נקטינן כרבא: **ועוד** דהא סוגיין דסוכה ע"ג סוכה כותיה דרבא שייכא. פי' דלקמן אמרינן במתניתין [דף ט:] סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשירה ופירשו לה בגמרא בשיש בחלל העליונה י' טפחים אלא שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות אלא ע"י הדחק ת"ק סבר דעליונה כשרה וכיון שכן תחתונה פסולה משום סוכה שתחת סוכה ור' יהודה סבר שכיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק העליונה פסולה הלכך תחתונה כשרה אלמא דירת קבע בעינן ומשום הכי מיפסלה עליונה כיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק: **תבן** ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו. איכא מאן דאמר דבטול לעולם בעינן ולדידי מסתברא דבבטול לשבעה סגי מדאמרי' הכא בכרים וכסתות בטלה דעתו אצל כל אדם ואילו במתניתין דאהלות [פרק טו מ"ז] חזינן לגבי טומאה דלכרי של תבואה מהני בטול ואי בטול לעולם בעינן נימא בטלה דעתו אצל כל אדם אלא ודאי בבטול לשבעה סגי ולענין טומאה כל זמן שהטומאה שם ומשום הכי בכרים בטלה דעתו אצל כל אדם שאין אדם עשוי לבטלן שבעה אלא משתמש בהן תדיר מה שאין בכרי שעתיד לעמוד זמן שאין אדם מזיזו כלל והארכתי בחדושי: **היתה** גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין בתוך עשרים אם צלתן מרובה מחמתן. אפי' שקלת ליה לכל מה שלמעלה מהם כשרה דמנינן עשרים מהוצין ולמטה: ואם לאו פסולה. וא"ת ואמאי והא אמרינן פ"ק דעירובין (דף ג.) במקלת סכך בתוך עשרים ומקלתו למעלה מעשרים כשרה אפי' היכא דכי שקלת ליה כלומר שתטול כל מה שלמעלה מכ' פשי ליה מה שבתוך עשרים חמתו מרובה מצלתו [אפ"ה כשירה] משום דחלל סוכה תנן והכא נמי נימא הכי י"ל דלא דמי דהוצין יורדין לא חשיבי כסכך הלכך כל שחמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמו מה שאין כן במקלת סכך דחשוב: א"נ (ע) הכא דירה סרוחה היא. ואין אדם דר בדירה סרוחה ואביי גופיה מודה דאילו היה מקלת סכך בתוך עשרה פסולה דודאי פשיטא לן דחלל י' בעינן אלא דהוה סבירא ליה בהוצין דכל שחמתן מרובה מצלתן היא: **פחות** משלשה טפחים כשרה. פי' דאמרינן לבוד מיהו דוקא כשיש בחקק שיעור הכשר סוכה הא לאו הכי לא דלא"ע דמאי דאמרי'

נר מצוה

עראי בעינן ורבי יהודה דמכשיר סבירא ליה דסוכה דירת קבע בעינן (א) ולית הלכתא כוותיה ואי הוו דפנות מגיעות לסכך כל שכן דהויא ליה דירת קבע ועוד דהא סוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה (א) דרבא שייכא: דף ג: *היתה גבוהה מכ' אמה ובא למעטה בכרים דף ד. וכסתות לא הוי מיעוט *ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם תבן וביטלו הוי מיעוט וכל שכן א עפר וביטלו: היתה גבוהה מכ' אמה והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתן מרובה מחמתן כשרה ואם לאו פסולה היתה גבוהה עשרה והוצין יורדין בתוך עשרה סבר אביי למימר אם חמתה מרובה מצלתה כשרה אמר ליה רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה [א] היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולו אם יש בו הכשר סוכה ב כשרה ואם לאו פסולה מן הצד אם יש משפת האיצטבא ולכותל ד' אמות פסולה ואם לאו כשירה היתה גבוהה מעשרים ובנה בה איצטבא ג באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולכותל לכל רוח ורוח ארבע אמות פסולה ואם לאו כשירה דאמרינן דופן עקומה משתי רוחות היתה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה אם יש משפת החקק ולכותל שלשה טפחים דף ד: פסולה *פחות משלשה כשרה: *ושאין לה שלש

רש"י

ובא למעטה. למעט גובה של חללה מעשרים אמה ונותן בקרקעיתו כרים וכסתות להגביה: לא הוי מיעוט. שאין סופו להניחן שם כל שבעה מפני הפסד ממונו ואף על גב דבטלינהו (ב) כל ז': בטלה דעתו אצל כל אדם. ואין בטולו בטול: תבן (ג) ובטלה. בפיו שיהא: והוצין יורדין. מן הסכך ראשיהם (ד) תלויין: אם צלתן של הוצין מרובין מחמתן אי הוי שקלתה ליה להנך ראשיהם העליונים: כשירה. דמנינן עשרים מהן ולמטה: סבר אביי למימר. כיון דבגובה לא ממעטו להכשיר היכא דחמתן מרובה מצלתן בנמוכה נמי לא ממעטי לפסול ואם חמתה מרובה מצילתה כשירה: ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה. (ה) ראשי האיצטבא לשני צדדין ואיצטבא בנין אבנים וטיט: (ו) ואם יש באיצטבא הכשר. סוכה קטנה ז' טפחים ומשהו דהיינו ראשו ורובו ושולחנו כשירה כל הסוכה אפי' מן האיצטבא והלאה דמנינן חללה מן ראש האיצטבא ולמעלה דנמצא דופן האמצעי כלו כשרה ודפנות הצדדין ברחב האיצטבא הוכשרה כדאמרי' לקמן סוכה קטנה כשירה ואמרינן לקמן פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה (ז) ומפרשים אם יש הכשר סוכה ביחד ומשם והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת הגורן ויקב שזהו דרכו לעשות (ח) דיוצא מהכשר סוכה שאין לה הכשר דפנות נדון כסוכה הילכך כל הסוכה כמו שהיא גדולה כשרה: מן הצד. אם בנה האיצטבא על פני אחת מן הצדדין: אם יש משפת האיצטבא לכותל השני שהרחיק ממנו ארבע אמות פסולה דלא הוכשרו באיצטבא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לו והאמצעי שראש האיצטבא מגיע לו: פחות מארבע אמות כשירה. שאף הוא הוכשרו על ידה דקי"ל הלכה למשה מסיני

[illegible]

לשון ריא"ז (שלטי הגבורים)

לא קיימא בלא קבע ואמרי' בפרק הישן ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ודייקא מהא דמכשר למעלה מכ' וכן פסק הרי"ף גיאות ז"ל כרבא וכן הרבי ישעיה מטראני"ז אבל בעל העיטור פסק כרבה וגלגלו ג' דבריו: א כתב העיטור וכן אם מיעטה בתבן ועפר סתם שאין אנו יודעים אם הוא צריך לו אם לאו או אפי' אין אנו יודעים בהוא אין עתיד לפנותו כגון שאין צריך לו לא הוי מיעוט אלא א"כ ביטלו בפירוש להיות שם כל ז' ימים אבל א"צ לבטלו להיות שם לעולם:

לשון ריא"ז

תבן ועפר אם בטלן שם ממעטין ואם לא בטלן אפי' שהיה בדעתו שלא לפנותם משם אינם ממעטין עד שיבטלם שם בפירוש כל ימי הסוכה כמבואר בקונט' הראיות: ב פרש"י כשרה כל הסוכה כולה ואפי' מהאיצטבא והלאה וכן כתב הרא"ש:

לשון ריא"ז

היתה גבוה יותר מכ' אמה ובנה איצטבא בתוכה

המאור הקטן

דאמרי' ביה לבוד לא חשבינן ליה כאילו איתו דאי הכי אויר פחות משלשה יהא פוסל בסוכה קטנה דהא בלר ליה שעורא דסוכה אפילו הכי כל שאין בחקק שעור הכשר סוכה פסולה דכל שאין לה חלל י' (ג) כשעור הכשר סוכה הויא לה דירה סרוחה כדאמרינן בהוצין יורדין . וכ"כ הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל : ומקשו הכא מדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ז:) בית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכולו פירוש דכיון דגבוה י' הוי רשות היחיד בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד"א פי' משום שאין בתוכו מחיצות עשרה ואם חקק בו ארבעה על ארבעה מותר לטלטל בכולו ומדאמרינן הכי סתמא משמע אפי' יש בין חקק ולכותל יותר משלשה טפחים ולאו קושיא היא דהכי גבי סוכה שמעותה בדפנות דהכי גמירי בעינן שיהיו דפנותיה סמוכות לה בפחות מג' כדי שיהיו נראות כשלש אבל לענין רה"י ברשות מיוחד שאין הרבים בוקעין בו סגי הלכך כל שהוא מוקף מחיצות ליכא לאיפלוגי בין סמוכות למופלגות :

רש"י

אגמרי' רחמנא למשה האי דופן עקומה והאי לאו דופן הלכך פחות משלשה טפחים דבכל דוכתא אמרינן לבוד שפיר דמי ואי לא לא: שתים כהלכתן. באורך (א) כל הסוכה וברחבה אחד לארכה ואחד לרחבה כזה ד: ושלישית אפי' טפח . והכי אגמרי' רחמנא למשה מסיני כדלקמן דשלישית סגיא ליה בטפח וקאמר בגמ' טעמא לכל חד:טפח שוחק . מודלו בד' אצבעותיו (ב) סמוך לדופן

מתני' שלש דפנות : ‎*תנו רבנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר' שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח וקי"ל כרבנן ואותו טפח היכן מעמידו ‎*א"ר סימון אריב"ל עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי

גרסי' בגמ' [דף ד.] היתה גבוה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה אם יש בה הכשר סוכה כשרה פי' שהם סוכה בת שלש דפנות והרביעית פתוחה על פני כולה וכשבנה בה אצטבא דהיינו בנין אבנים וטיט כנגד דופן האמצעי כמלאו ראשי האיצטבא דהיינו בנין אבנים מגיעין לשתי דפנות הצדדין ונמצאת איצטבא מוקפת שלש מחיצות ומשום הכי דאם יש באצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה דהיינו ז' על ז' כדי ראשו ורובו ושולחנו כשרה : **וכתב** רש"י ז"ל דכל הסוכה כשרה אפילו מן האיצטבא והלאה מדקאמרינן לקמן [דף יט.] פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרשי' לה דאם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב שכך דרכו להעשות ויוצא מהכשר סוכה שאין לה הכשר דפנות נדון כסוכה הלכך כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה אלו דבריו ז"ל וכ"ל שהוזקק לומר כן משום דאי להכשיר ע"ג איצטבא בלבד פשיטא ואין דבריו נוחין אלא דלית לן לאכשורי משום פסל היוצא מן הסוכה אלא חד מהני גווני דמתאמרי בגמ' בסוף פרקין אבל גווני אחריני דאיכא למימר ביה דלא עדיף כהנהו לא לפיכך נ"ל דדוקא במקום איצטבא בלחוד כשרה ודקאמרת פשיטא ליתא דמהו דתימא ליגזור דילמא אתי למיכל באידך גיסא דכוותיה אמרי' בפירקא קמא דעירובין (דף יד:) עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי ומקשינן פשיטא ומפרקינן מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאשתמושי בכוליה קמ"ל: ‎*בנה איצטבא מן הצד.פי' אם בנה איצטבא על פני [רוח] אחת מדפני הצדדין: אם יש משפת האיצטבא ולכותל השני שהרחיקו ממנו : ד"א פסולה . שאין לאיצטבא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לה ‎*והשני שראש האיצטבא מגיע לו : פחות מד"א כשרה. דאמרי' דופן עקומה ופי' דופן עקומה שרואין כאילו (א) הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן ועד האיצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם שכן דרכן של כותלים להתעקם אבל אי אפשר לפרש רואין כאילו הדופן נתקרב לסכך דאי הכי היכי אמרי' לקמן [דף יז.] דאויר אפי' מן הצד פוסל בשלשה נימא רואין הדופן כאילו נתקרב ולא יהא פוסל אלא בד"א שיותר קל לדופן להתקרב כשאין שם סכך מפסיק אלא ודאי היינו טעמא לפי שרואין הסכך כאלו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ולפי שטה זו הדבר ברור שאין אוכלין באותו שיעור שבין הדופן לאיצטבא (ב) כיון שאנו דנין סכך שעליו כאילו הוא דופן אבל אם היינו אומרים רואין הדופן כאילו נתקרב היה אפשר לדון ולהקל (ד) על פי דרכו של רש"י ז"ל אלא דליתא וכדכתיבנא ולפי שטה זו גם כן על כרחך כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה וכיון דאמרינן דאם יש משפת איצטבא ולכותל ד"א פסולה על כרחך לא סבירא לן כרבה דיהיב טעמא משום דלא שלטא ביה עינא ומכשיר כשהדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה וכדאיתא לעיל וזה סיוע לרב אלפסי ז"ל שדחה לדרבה וכמו שכתבתי למעלה ואמרי' נמי בגמרא דאם בנה איצטבא באמצעיתה דאם יש מן האיצטבא ולכתלים פחות מד"א כשרה דכי היכי דאמרינן דופן עקומה מרוח אחת ה"נ אמרי' ליה לכל רוח ורוח : **וגרסי'** תו בגמ' [דף ד.] היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה עמוד גבוה עשרה טפחים ובו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינא מחיצות הניכרות וליכא. פירוש דאע"ג דלגבי שבת אמרינן גוד אסיק לא אמרינן הכי לגבי סוכה דבעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה ולא דמי לסכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין דשילהי פירקין [דף יח.] דפי תקרה חשיב מחיצות הניכרות טפי מעמוד ואפשר דעמוד כיון דלענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כאילו מוקף מחיצות אפילו אין ממנו ולכותל ד"א פסולה ולא אמרינן ביה דופן עקומה : **וגרסי'** תו בגמרא [דף ד:] ת"ר נעץ ארבעה קונדסין וסכך על גבן רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלין ואתמר עלה ר"נ אמר באמצע הגג מחלוקת : איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דילמא בין זו ובזו מחלוקת תיקו הלכך קי"ל כרבנן ואפילו על שפת הגג לא מתכשרא אלא (ה) שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח (ו) וכיון דבעיין לא אפשיטא נקיטינן לחומרא וזה הוא דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה מן ההלכות וסמך לו על מה שהביא ההיא דלקמן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפרק רביעי מהלכות שופר וסוכה ולולב דעל שפת הגג כשרה לפי שהוא ז"ל היה גורס ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה ולא היה גורס אבעיא להו הכתוב בנוסחאות שלנו וזו היא גירסתו של רב שרירא גאון ז"ל והראב"ד ז"ל השיגו ובלשון הזה כתב זה אינו מחוור דאפי' לרב נחמן קאי בתיקו ולחומרא לפי שהוא ז"ל היה גורס כגירסת הנוסחאות שלנו ולפי דעת הרב אלפסי ז"ל כי אמרינן בגמרא [דף ו:] כי אצטריך הלכתא לגוד וללבוד ולדופן עקומה מאן דמני גוד אסיק בהדייהו לענין שבת איתמר דלגבי סוכה ליכא גוונא דנימא בה גוד אסיק דהא מסקינן דאפי' על שפת הגג פסולה‎*) : **ת"ר** שתים כהלכתן . פי' שיש בכל אחת מהן שיעור שלש ומיהו אי בעינן דעריבן או לא פלוגתא דאמוראי היא לקמן דלרב יהודה דאמר דבסוכה העשויה כמבוי נמי סגי בשלישית אפי' טפח כהלכתן לא משמע אלא לשיעור שלש ולרבי סימון ואי תימא ר' יהושע בן לוי דאמר דלא סגי אלא בפס ארבעה ומשהו כהלכתן תרתי משמע דעריבן וכשיעור שלש והיינו דאמרינן לקמן [דף ז.] אליביה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק ושלישית אפילו טפח אמרינן בגמרא דרבנן מפקינן מדרשא דקראי שלש דפנות ור"ש ארבע דפנות ומיהו בין למר ובין למר אתאי הלכתא למשה מסיני וגרעתיה לחדא מינייהו ואוקמה אטפח : עושה טפח שוחק ומעמידו פחות מג' סמוך לדופן . דאע"ג דבטפח כל דהו איכא רוב דופן דהוי טפי מג' טפחים ומחזה אפילו הכי בציר מארבעה לא חשיב בשום דוכתא : **סוכה** העשויה כמבוי

‎*) ע"כ שייך לעמוד הקודם .

אבל הפתח הכשר סוכה ופחות מד' עד הדופן האמצעי הכל כשר החיצון ע"י דופן עקומה ואע"פ שאנו רואין את הסכך כאלו הוא עקום להכשיר החיצונה מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה עכ"ל וצ"ע ושמא גם האבר"י לא תחת הפסול ולא הוצרך לפרש וזהו שכתב ונשאר אצל הפתח הכשר סוכה מקום הראוי כדי להשתמש בו לבדו דפסול לא מצטרף ובענין אחר לא משכחת להכשיר תחת הפתח ושמא גם זה טעם התוס' לפסול תחת הפסלים ושמא גם רש"י מודה בדבר ולא הוצרך לפרש ואין מחלוקת כלל :

שלטי הגבורים

באיצטבא גבוהה י' אע"ש שהיא בתוך ד' לכותל ואם יש בינה לכותל ד' אמות פסולה אפי' האיצטבא גבוהה י' ולא אמרי' גוד אחית מחיצתא להכשיר ע"כ :

א כתב השור אם יש לה שתי דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח ומעמידו בפחות מג' לא' מן הכתלים ויעמיד קנה כנגד סוף הכותל הב' ויניח קנה עליו ועל הטפח וכשרה ומותר לטלטל בה אפי' בשבת דכמו שחשוב מחיצה לענין סוכה חשוב מחיצה לענין שבת : כתב הרא"ש ז"ל גרסי' בגמ' נעץ ד' קונדסין על הגג וסיכך וכו' עד איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו וכיון דסלקא בתיקו עבדינן לחומרא כרבנן דפסלי בזו ובזו ואליבא דרב נחמן ולכך השמיטה הרב אלפסי ז"ל אבל ר"י גיאות ז"ל כתב דרב שרירא גאון לא גרים לאיבעיא להו אלא הכי גרסי' ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקה אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה ופסקינן כרב נחמן וכ"כ (ז) הרמב"ן ז"ל נעץ ד' קונדסין על ד' זויות הגג וסיכך על גבן הואיל והסכך על שפת הגג כשרה ורואין את המחיצות התחתונות כאילו עולות למעלה על שפת הסיכוך ובכל הספרים שלנו ישנה הבעיא הלכך לא סמכינן אגירסת רב שרירא להקל וכן פסק רבינו ישעיה וה"ר אבי"ה ז"ל דבין באמצע ובין על שפת הגג פסולה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון רש"י כאילו הסכך נעקם כאילו הוא מן הדופן עצמו וכן פי' לקמן במתני' הרחיק הסכך מן הדפנות והיינו כפי' הר"ן: (ב) וכ"כ בהג"ה באשר"י בשם ראבי"ה וכן משמע לקמן בתוס' בדבור ומודה ר"מ אם יש בין נסר לנסר כמלא נסר לשמואל דהוו להו בני פסלין באמצע פי' התוס' וז"ל וכולה פסולה אף תחת הפסלין חוץ מתחת בני הפסלין שבאמצע דכשרים ורש"י כתב לקמן ותחת הנסרים לא יבן משמע תחת הפסלין כשר ע"י דופן עקומה ומן האשר"י עצמו נראה שמכשיר תחת דופן עקומה לקמן גבי אויר פוסל בג' וסכך פסול בד' כתב וז"ל ואם סכך פסול מפסיק

המאור הקטן

ולא חלק בין שדפנות מגיעות לסכך לשאין מגיעות הא לא סייעתא הוא דלא מעייל ר' ירמיה נפשיה בפלוגתיה דאמוראי דמפרשי לה למתני' כל חד וחד כטעמיה :

ואנו תמהים על הרי"ף ז"ל על מה השמיט מלכתוב במקומה א] שמועה זו של ר' ירמיה והיא צריכה תלמוד ואע"ג דאמרי' עלה בגמ' פשיטא הא אסיקנא דמצרך צריכא לאשמעינן דלא אמרי' הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר בסכך שהוא למעלה מכ' לפי שאין פסלותו מחמת עצמו אלא מחמת גבהות ולא מיקרי סכך פסול בכה"ג וכן השמיט מלכתוב במקום זה תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר"י ורבנן וה"ה לעפר ואין עתיד לפנותו שצריך ביטול בפירוש לרבנן דהיינו צרורות ואין המרש בין עפר לצרורות שבסתם (ח) צריך ביטול כך צריך ביטול אפי' בשגלה בדעתו שאין בלבו לפנותו א"א שהוא מניחו לכל הרוצה לפנותו שיפנהו והאי דנקט עפר סתם להודיעך כחו דר' יוסי דאפי' בסתם שאין ידוע אם יש בלבו לפנותו אם לאו הרי הוא בטל והלכתא כרבנן ג] וכן השמיט הרי"ף ז"ל מלכתוב היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעית או שבנה באמצעיתא או שבנה בה עמוד הכל כמו שמפורש בגמ' כולן הלכות גדולות הן וכן הא דת"ר נעץ ארבע קונדיסין וסכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלים וקי"ל כרבנן בין באמצע הגג בין על שפת הגג :

אותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא פי' בסוף הדופן האחת שיהא דופן קצרה כנגד ארוכה כההיא דאמרי' התם מצר לו מצד א' ארוך ומצד א' קצר אף כאן הקצר הוא הטפח והארוך הוא היוצא ואף התם נמי אקשו ליה רב כהנא ורב אסי ויקנה כנגד ראש התור כדאקשו ליה הכא וכתיריהו שתיק להו ולאו משום דקבלה מינייהו אלא משום דלא חש לה ויש מי שפי' דקבלה רב ואין נראין לנו הדברים והרבה דעות ופירושים מתחלפין בשמועה זו והפירוש שאנו סומכין עליו בזה הוא פי'

ודתיק ש"מ שמין אלמא כל כי האי מלתא ספיקא היא אי סמכינן אגמריה דרב ולא הדר בו או סמכינן אטעמיה דרב כהנא ורב אסי מדלא ידע לאהדורי להו ואהדר ביה ומיהו לית לן למימר דמשום דלא חש לה שתיק כדאמרי' נמי בפ' איזהו נשך אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב אי אגרא לאו פגרא שתיק רב אמר רב ששת מ"ט שתיק רב וכו' ופ"ק דבינה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב ומה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה שתיק רב אמר רבה ואיתימא רב יוסף מ"ט שתיק רב ולימא לנו וכו' ובפ' ארבעה ראשי שנים תמה אני אם קבלה ר' יוחנן לתשובה זו ובפ' אותו ואת בנו אמרי' אשתיק רבא ואמאי אשתיק והאמר רבא הלכה כר' יוחנן ובמס' גיטין אמר רב חסדא

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד בעל המאור ז"ל ואנו תמהים על הרב אלפסי ז"ל על מה השמיט מלכתוב במקומה שמועה זו של ר' ירמיה כו' לפי שאין פסלותו מחמת עצמו כו' . מה נורך לו לרבינו הגדול ז"ל לכתוב זו והלכה גדולה מזו אמרו היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתן מרובה מחמתן כשרה ולא אמרי' שעיקר הסכך שהוא למעלה מכ' יצטרף לפסלו לזה הסכך של הוצין ואע"פ שצלתו מרובה מחמתו כ"ש בהא דר' ירמיה שחמתה של עליונה מרובה מצלתה ובמס' עירובין פ"ק אמרי' מקצת סכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' כשרה הלל סוכה תנן ומצטרפין נמי להכשר הואיל וסכך א' הוא דע"כ הויא לה צלתה מרובה מחמתה כדמפורש התם ואי הוה מיקרי סכך פסול הוה ליה (ע) כשהדלה עליה את הגפן הא למדנו שכל למעלה מכ' לאו סכך פסול הוא ואינו מצטרף לפסול ופעמים שמצטרף להכשר וכן מה שאמר שהשמיט רבינו מלכתוב במקום זה תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר"י ורבנן וה"ה לעפר ואין עתיד לפנותו שצריך ביטול בפירוש לרבנן אני רואה הכל מפורש בהלכותיו שהרי כתב תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו . שמעינן מינה בטלו אין לא בטלו לא וזהו לשון משנתנו בעצמו דקתני בית שמלאוהו תבן וצרורות ובטלו בטל דשמעי' מינה בטלו אין לא בטלו לא : וכן הא דת"ר נעץ ד' קונדסין וסכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין וקי"ל כרבנן בין באמצע הגג בין על שפת הגג רואה אני בה דברי הרב ר' אברהם שהשמיטה רבינו לזו לפי שכתב לקמן ת"ר שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח וכיון שחלק בין על שפת הגג בין באמצע הגג ממילא שמענו שלעולם אינה כשרה עד שיהו ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח וזה לשון הברייתא עצמה דקתני שהיה ר' יעקב אומר דיומדי סוכה טפח וחכ"א ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח שנה לנו דרך קצרה תנוח נפשו בעולם שכולו ארוך :

ועוד אותו טפח היכן מעמידו כו' אמר רב מעמידו כנגד היוצא עד וכזה נראין דברי הרי"ף ז"ל :

אמר הכותב לא על זה סמך רבינו הגדול דהא מלתא ספיקא דגמ' היא דגרסי' בפ"ק דב"ק ת"ש דההוא גברא דשאל נרגא מחבריה וכו' ש"מ אין שמין אדרבה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי

השגות הראב"ד

שפיל למעלה מכ' : א] שמועה זו של ר' ירמיה וכו' עד ואשמעי' דלא אמרי' הא קא מצטרף סכך פסול בהדי כך כשר : א"א לא כמו שאומר זה שאם היתה עליונה למעלה מכ' ואע"פ שחמתה מרובה מצלתה התחתונה פסולה הואיל ויש מן הסכך הפסול כנגד התחתון ופוסל מה שתחתיו ונמצא שאין צלתה מרובה מחמתה מסכך כשר ובין החמה והסכך פסול סוכה זו רובה פסולה והיינו דאשכחן דאקשינן באילן וגפן ודלעת והא קא מצטרף סכך פסול.ושנינן כשחבטן כלומר שעירבב את הכל והניח על הסוכה וכל א' תופס את מקומו ואין א' עומד על חבירו וכיון שהסכך כשר מרובה בטל את הפסול אלא עיקר הגירסא כך היא מהו דתימא ליגזר דלמא מצטרף כלומר דזימנין דהוי סכך עליון להדי התחתון וקא מצטרף סכך פסול דמשום דלא משתמש בעליונה לא דייק ביה קמ"ל דלא גזרו וזהו העיקר : ב] ובן השמיט הרי"ף ז"ל כו' היתה גבוהה כו' . א"א הלכות שאינן צריכות הן שהרי דופן עקומה שנויה היא ושתים כהלכתן שנויה היא

כמבו . מפולש שתי הדפנות זו כנגד זו : כשרה . דסבירא ליה דבכהאי גוונא נמי מיקרו כהלכתן : ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה . סמוך לאחד מראשי הדפנות כמין ג"ם : עושה פס ארבעה ומשהו דופן גמור של ארבעה טפחים ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן . אלא המקלוע ועל ידי לבוד איכא שבעה טפחים שהוא כדי הכשר סוכה קטנה : התם דאיכא שתי דפנות . כהלכתן כמין גם דאין נראות מפולשות כי הנך : **ואמר** רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח . כתב רש"י ז"ל בעירובין (דף יא:) אמרינן היכי דמי צורת פתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והא קאמר רבא דטפח שנינו בברייתא שהוא מתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת פתח על פני כל הדופן (ה) כיצד קנה של חצי טפח אצל היוצא וקנה של חצי טפח במקלוע כנגדו וקנה על גביהן מזה לזה דהוה ליה כאילו כל הדופן סתום דפתח שיש לו צורת פתח סתימה מעלייתא היא בפרקא קמא דעירובין וזהו טפח שאמרו חכמים ומדבריו ז"ל נ"ל שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתיר לשבת ולכלאים כדאיתא פ"ק דעירובין (שם) שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישית דאמרי' בה אפי' טפח כיון שיש בה צורת הפתח על פני כולה אי הכי אפילו בשתי דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דדופן סוכה כדופן שבת נעינן צורת פתח וללישנא בתרא דרבא נמי דאמר וצריכה נמי צורת פתח כלומר שצריכה לה טפח שוחק בפחות מג' וצורת פתח של *ארבעה אם איתא דצורת פתח מתיר בכל דפנות הסוכה דהוה ליה כסתום כדאמרינן לענין שבת וכלאים מאי קולא דדופן שלישית הרי לבוד וצורת פתח בכל הדפנות הן מתירין אלא ודאי אין צורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית בלבד דמחמרינן בהא בסוכה

רש"י

לדופן ויהיה הדופן ד' טפחים ומשך סוכה שבעה והוי רוב' של דופן עשוי : מבוי המפולש . ששתי הדפנות זו כנגד זו : כשירה . דהאי נמי קרוי כהלכתן : לכל רוח שירצה . שהרי יש כאן ארבעה יוצאין (ב) ואיזה יוצא שירצה יעשה : פס . דופן גמור של ארבע טפחים ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן אצל המקלוע וצריך פס ד' דכי אמרת לבוד איכא שבעה טפחים אורך כדי סוכה קטנה : דעבידן כהלכתן . כמין גאם דאין נראות מפולשות כי האי : ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח . בעירובין אמרינן היכי דמי צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והכא קאמר רבא דטפח ששנינו בברייתא שמתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא א"כ עשו לאותה טפח צורת הפתח על פני כל הדופן (ג) כיצד קנה של חצי טפח אצל היוצא וקנה של חצי טפח במקלוע כנגדו וקנה על גביהן מזה לזה הוה ליה כאילו כל הדופן סתום (ד) ופתח שיש לו צורת הפתח סתימה מעלייתא היא בפ"ק דעירובין [דף ב.] וזהו טפח שאמרו חכמים : וניתרת נמי בצורת הפתח . משמע דטפח ששנינו היינו כדפי' ר' סימון לעיל עושה סתימת טפח אצל היוצא ואתי רבא למימר דאם עושה צורת הפתח על פני דופן כולה בשני קנים כל שהן וקנה על גביה, קיימא ליה במקום טפח ומכשיר ליה כוותיה דאו האי או האי מכשיר : וצריכה נמי צורת פתח . משמע תרוייהו בעינן טפח אצל היוצא וקנה בזוית שכנגדו וקנה על גביהן מטפח זה לקנה של זוית :

כמבוי כשרה פירוש דופן מכאן ודופן מכאן והיא מפולשת כמו מבוי המפולש כשרה ואותו טפח מעמידו לכל רוח (א) שירצה אמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי עושה פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן מאי שנא התם דסגי ליה בטפח שוחק ומאי שנא בסוכה העשויה כמבוי דבעינן פס ארבעה ומשהו התם דאיכא שתי דפנות דעריבן סגי ליה בטפח שוחק הכא דליכא שתי דפנות דעריבן אי איכא פס ד' ומשהו אין ואי לא לא אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח ואיכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת פתח ואיכא דאמרי אמר רבא °וצריכה נמי צורת פתח פירוש אם היתה הסוכה בשתי דפנות להך לישנא דאמרת א אינה ניתרת אלא בצורת פתח לא איכפת לן בטפח בין (א) ישנו בין אינו ולהך לישנא דאמרת וניתרת נמי בצורת פתח ניתרת באחד מהם או בצורת פתח או בטפח שוחק ולהך לישנא דאמרת וצריכה נמי צורת פתח אינה ניתרת אלא בשניהם בצורת פתח וטפח שוחק והלכתא צריכה ב צורת פתח וטפח שוחק דאמרינן רב אשי אשכחיה לרב כהנא דעביד ליה טפח שוחק באמצע ועביד לה צורת פתח אמר ליה לא סבר לה מר להא דרבא דאמר וניתרת נמי בצורת פתח א"ל אנא כאידך לישנא ס"ל דאמר וצריכה נמי צורת

(רי"ף ניתרת נמי) — [marginal]

גבוה י' דבעינן מחיצות הניכרות כדאמרינן לעיל [דף ד:] אע"ג דלא אמרינן הכי לענין שבת וכשם שהחמירו בצורת פתח עצמו של דופן שלישית להך לישנא קמא דרבא דבפ"ק דעירובין (שם) לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה של משהו מכאן וקנה של משהו מכאן וקנה על גביהן סגי [וא"צ טפח] והוא שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשין וחשבינן ליה התם כסתום בין לענין שבת בין לכלאים ורבא בעי הכא כלישנא קמא חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן ולפי זה צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים דכיון דבעינן שתי דפנות דעריבן ובסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבעה הא איכא שתי דפנות דעריבן וכבר כתבנו דאין צורת פתח מועיל לסוכה משום דופן אע"פ שמועיל לשבת וכלאים ונמצא שכשיש פתחים בד' דפנותיה ליכא שתי דפנות דעריבן וכ"נ ממ"ש הרב אלברצלוני ז"ל בספר העתים ובשם גאון שאין צורת פתח מועיל להשלים שיעור דופן בשתי דפנות הסוכה וכבר מן דין צריך ליזהר לפי פירוש הרב אלפסי ז"ל בההיא דאמרינן בפ"ק דעירובין [דף יא.] צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום אע"פ שאין פירושו מחוור כמו שאכתוב בסמוך בס"ד : **להך** לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת פתח לא איכפת לן בטפח בין ישנו בין אינו . פירוש לא איכפת לן אי הוי טפח שוחק או לא אבל לא סגי בלא טפח דהא תניא בברייתא ושלישית אפי' טפח והיכי לפלוג [עלה רבא] : אמר ליה אנא כאידך לישנא סבירא לי דאמר וצריכה נמי צורת פתח . הלכך בעינן טפח שוחק שיעמידנו בפחות משלשה דמאן דבעי טפח שוחק הכי מוקים ליה ובעינן נמי צורת פתח מיהו איכא מ"ד דדוקא בשתים כהלכתן דסגי ליה בטפח שוחק הוא דבעינן צורת פתח אבל בסוכה העשויה כמבוי כיון דבעינן בה פס ד' דופן גמור הוא (ו) ותו לא בעינן בה צורת פתח וכי תימא א"כ היכי מפסקינן בינייהו בסוכה העשויה כמבוי היינו טעמא משום דמעיקרא שקלינן וטרינן בטפח דשתי דפנות דעריבן היכי עביד ליה ובתר הכי שקלינן וטרינן בסוכה העשויה כמבוי אי סגי בה מאי דסגי בסוכה שיש בה שתים כהלכתן ואיפליגי בה ובתר הכי אמר דלסוכה הניתרת בטפח ולפום פלוגתייהו דהנך אמוראי בעינן נמי צורת פתח ומינה לדידן דקי"ל בסוכה העשויה כמבוי דלא סגי בטפח שוחק אלא בפס ארבעה דלא בעי צורת פתח אלא בשתי דפנות כהלכתן דסגי בטפח שוחק אבל בעשויה כמבוי דבעיא פס ד' לא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות סוכה דלסוכה העשויה כמבוי נמי בעינן צורת פתח ומיהו כל היכא דעביד [שלם] דפנות של שבעה טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב בסוכה : **גרסי'** בפ"ק דעירובין (שם) אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ופירש הרב אלפסי ז"ל משמיה דגאון כגון שעשאו בלדו של כותל דהוה ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ולא נהירא דכי אמרינן התם פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי היינו כשאוכל משתי רוחות אבל מרוח אחת לא ועוד דכי אמרינן הכי הני מילי שלא נדון הפרצה כפתח אבל כשעשאה צורת פתח ממש משמע דאפי' בקרן זוית מהני וכן כתב הראב"ד ז"ל לפיכך נראה עיקרן של דברים כדברי רש"י ז"ל דמן הצד היינו שקשר הקנה שעל גביהן בצד הקנים שמכאן ומכאן ובכי האי גוונא לא עשה ולא כלום משום דלא מיקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות וכל היכא שאין שם פתיחה תחת המשקוף לא ולפיכך צריך ליזהר בסוכה היכא דבעיא צורת פתח שלא לעשות צורת פתח כענין זה וכמו שנוהגין לקשור הקנה שעל גביהן בקנים שמכאן ומכאן :

המאור הקטן

פי' רבינו שלמה ז"ל ויש מן הגאונים ז"ל מי שפי' בחילוף לומר שזה שאמרנו בו כנגד ג[…] הוא כנגד ראש תור וזה שאנו אומרים בו כנגד ראש תור הוא כנגד היוצא ויש מי שסמך על ד[…] ורב אסי לומר שהלכה כמותם ומפרש דברי רבא בצורת פתח בדופן של רב כהנא ורב אסי ולא […] כן ובזה נראין דברי הרי"ף ז"ל שלא הזכיר כלל דברי רב ולא דברי רב כהנא ורב אסי וסמך […] סימון א"ר יהושע בן לוי והכי מסתברא מעובדא דרב אשי דאשכחיה לרב כהנא דעביד ליה טפ[ח …] ועביד ליה צורת פתח ולא תמצא בכל השמועה כולה טפח שוחק אלא בדברי ריב"ל בלבד ובסוכה כמין (ח) גומא היה מעשה זה של רב כהנא ולא בסוכה העשויה כמבוי וכיון דקי"ל בכל מקו[ם …] רב עדיפא דריב"ל וכוותיה קי"ל בין סוכה העשויה כמין גומא ובין סוכה העשויה כמבוי […] העשויה כמין גומא צריכה טפח שוחק וצריכה נמי צורת פתח באותו דופן שלישית ש[…] כמעשה דרב כהנא ובדופן רביעית לא צריכא ולא מידי וכל מה שתמצא בענין זה בדברי […] ובפירושיהן חוץ מזה אל תסמוך בהם כי יש דברים הרבה מרבים הבל וג' לשונות האמורות בגמ[…] דרבא פירש בהן ה"ר (ט) שמואל ז"ל ג' פירושין לומר ששלשתן חלוקות זו מזו כי הלשון הראש[ון] אינה ניתרת אלא בצורת פתח כלומר חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן וקנה על גביהן כצורת פת[ח …] טפח עצמו בדופן שלישית והלשון שאמר וניתרת נמי בצורת פתח כלומר או טפח או צורת פת[ח …] שלישית והלשון שאמר וצריכה נמי צורת פתח כלומר טפח שלם בראש היוצא וסומך לו צורת פ[תח …] מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ובעל ספר הערוך פי' (י) כי ב' לשונות של רבא האחרונות […] ללשון הראשון מ"מ אלישנא בתרא סמכינן וכוותיה עבדינן ממעשה דרב כהנא והא דאמר […] לשבת מינו דהויא דופן לסוכה הויא דופן לשבת של החג דאמרי' מינו אפי' סקילתא לחמירת[א] היא ואע"פ שלא הזכירה הרי"ף ז"ל :

מלחמת ה'

הסדה אשתתק מורן ובמס' כתובות קרי עליה דאבוה דשמואל שרים עלרו במלין וכף ישימו לפיהם אלמא לא אמרי' משום דלא תם לה שתיק אלא היכא דמוכחא מלתא אבל מכיון דאשכחן ליה לשמואל משמיה דלוי דאמר מעמידו כנגד היוצא וכן מורן בי מדרשא ממילא אדחיא קושית דרב כהנא ורב אסי . ור' סימון א"ר יהושע בן לוי דקי"ל כוותייהו אי הוה סבירא להו הכי הוה להו לפרושי ולמימר ומעמידו כנגד ראש תור בפחות מג' סמוך לדופן והתם נמי בפ' המוכר את הבית דאקשו ויקנה כנגד ראש תור (כ) דלא קי"ל כוותייהו מסוגיא דשמעתא דאתיא כרב וכן פסק שם רבינו הגדול וזהו טעמו בכאן ולא כדברי בעל המאור ז"ל ולא כפירושו בשמועה אלא פי' היוצא הוא סוף הדופן הארוך וכנגדו הוא מעמיד הטפח רחוק מן הכותל האחר (ל) שאם היו שתי דפנות מזרח ודרום ובא להעמיד הטפח במערב מרחיקו מן הדרום ומושכו כלפי צפון עד כנגד סוף דופן מזרחי שנמצא דופן מזרחי הארוך סופו שכלפי צפון וסוף הטפח מכוונין זה כנגד זה שאם יעמידנו סמוך לדופן דרומי ונמצא הארוך כנגד קצר לדעת רב לא היה אותו טפח שהוא הקצר מתיר אלא כנגדו והודה לטעמיה דאמר התם לא קנה הארוך אלא כנגד קצר ורב כהנא ורב אסי אקשו ליה ויעמידנו כנגד ראש תור ויתיר כנגד ראש תור במשך שתי הדפנות והיינו נמי תולי לטעמייהו דאמרי' התם ויקנה כנגד ראש תור ונדחו דבריהם שאין מעמיד באלכסון ועמדו דברי רב עד שבא ר' סימון ותלק ואמר שמעמידו בפחות מג' סמוך לדופן ומתיר כל משך הארוך מאחר שיש בקצר מבך סוכה קטנה עם שני לבודין דאתיא הלכתא וגרעיתיה לשלישית ואוקימתא אהכי וזהו הפי' הנכון וכן פירשו רבינו שרירא ורבינו האי גאונים ז"ל וכך מצאתי בירושלמי נוסחאות מדוקדקות רב אמר אוהה של טפח צריכה שתהא משוכה מן הכותל שמואל אמר אפי' תימא כנוסה כמה רואין אותה כאילו היא יוצא .הנא ואיסי עלון והוו קומי רב בהדא דשמואל ר"י בן פזי בשם ר' יהושע בן לוי והוא שתהא נתונה בתוך ג' בלתיים ופירושו ברור דרב סבר צריך להרחיק אותה של טפח מן הכותל שבנגדו כדי שיהא עומד כנגד סוף הכותל שכנגדו הוא יוצא ושמואל סבר אפי' הוא כנוס ממנו הרבה והוא סמוך לכותל שבנגדו רואין אותו כאילו הוא נמשך ויוצא לתון כנגד כל אורך הארוך שכנגדו ור' יהושע בן לוי כטעמיה בגמ' דילן ומכאן למדנו מפורש מסו מחלוקתם ומהו כנגד היוצא אבל שיטתו של שמואל מתלפת עם הגמ' שלנו משמיה דלוי וכן דרכן תדיר בחליפין כזה בכל מקום

השגות הראב"ד

[…]יא דלא כרבים ישקב: ג] **היוצא** הוא כנגד ראש תור וזהו שאנו אומרים בו כנגד ראש תור הוא כנגד היוצא : שהלשון מעורבב בירושל' והכי איתא לישנא התם אותה של טפח צריך שתהא משוכה מן הכותל טפח ושמואל א[מר …]
א"א סי' ישלמי מוכיח כנגד היוצא דאמר רב סמוך לכותל קאמר מעתה כנגד ראש תור הוא רחוק מן הכותל אלא כנוסה כמה כאלו היא יוצא ואמרי' התם דרב כהנא ורב אסי קיימי כשמואל ואין הלשון הזה נכון בעיני על [...]

הגהות הב"ח

(א) שירצה ר' סימון אמר ... (ב) ואיזה כצ"ל ... (ג) ... (ד) ... (ה) ... (ו) ... (ז) ... (ח) ... (ט) ... (י) ... (כ) נ"ל לא : (ל) נ"ב מזרח כוס :

הגהות חוות יאיר

(א) עיין באשב"י

גרסי' בגמרא [דף ז:] אמר (ה) רבא וכן לשבת מגו דהויא דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת. פי' אע"ג דלענין שבת לשוויה רה"י בעינן ג' מחיצות גמורות בשבת של סוכה מותר לסמוך על מחיצות שבסוכה אם עשאה ברה"ר סמוך לפתחו להכניס ולהוציא הימנה [א] [לביתו] בכולה ואע"ג דבשאר שבתות לא משתרי אלא בשאר מחיצות שאינן של סוכה אפ"ה לשבת של סוכה שריא דמגו דמהני לענין סוכה לאכול ולישן בתוכה מהני נמי לשבת דסוכה לענין שבת שיהא מותר לטלטל בכולה וכי תימא וכיון דאסיקנא דדופן שלישית טפח בפחות משלשה

רש"י

סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה. בשבת ולא בחול דמינו דהוי דופן לשבת למיהוי רה"י מדאורייתא לחייב הזורק מרה"ר לתוכו ולפטור המכניס והזורק מתוכו לרשות היחיד הוי דופן לענין סוכה: פסי ביראות. בפ"ב דעירובין תנן דהתירו חכמים משום עולי רגלים לעשות לבירות (ד) ברה"ר ד' פסין כעין דיומדין ורואין כאילו יש מחיצה סתומה מזה לזה ונמצא הבור מוקף במחיצות וממלאין מתוכו לתוך המחיצות ואם סיכך על גבן כשרה בשבת דסוכה מיהא: דמינו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה. ואף על גב דבעינן שתים כהלכתן: פסי ביראות איכא שם ד' מחיצות. שהדיומדין עשוין לארבע רוחות: חמתה מחמת סכך. פוסלת בה ולא מחמת דפנות

נר מצוה וצורת פתח נמי מהני אמאי אילטריכי' מיגו לענין איסורא דאורייתא הא דופן מעליא היא כמי לענין שבת וליכא מאן דאמר דלא סגי לענין שבת בג' מחיצות מדאורייתא לאו קושיא היא דאיכא גווני טובא דסגי בסוכה ולא סגי בשבת אפילו לדאורייתא כגון פרוץ מרובה על העומד דשרי בסוכה ולא סגי בשבת כדאיתא בגמ' דוק ותשכח וכגון שדופן מזרחית ארוכה הרבה שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה כדאמרינן בסוף פרקין בגמרא [דף יט.] שפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ובשבת אינה מותרת אלא כנגד הקצר בהני גווני צריכין מגו אפי' לדאורייתא ומדרבנן ודאי פשיטא דלא סגי בלא מגו דהא בעירובין (ו) *סגי בדופן רביעית או

צורת פתח א אמר (א) רבא *סיכך על גביהן מבוי שיש לו לחי כשרה °ואמר (ג) רבא סיכך על ב גבי פסי ביראות כשרה דמיגו דהויא דופן לענין שבת הויא נמי דופן לענין ג סוכה וצריכא דאי אשמעינן מבוי שיש לו לחי דאיכא (א) שתי מחיצות מעליאתא אבל פסי ביראות דליכא שתי מחיצות אימא לא צריכא ואי אשמעינן פסי ביראות דאיכא שם ד' מחיצות אבל מבוי שיש לו לחי דליכא שם ארבע מחיצות אימא לא צריכא: *ושחמתה מרובה מצלתה פסולה: ת"ר חמתה (ג) מחמת סכך ולא מחמת דפנות רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות אמר אביי ר' יאשיה ורבי ור' יהודה ור' שמעון ורבן גמליאל וב"ש ור' אליעזר ואחרים כולהו ס"ל סוכה

פס ארבעה בחצר או לחי או קורה במבוי כדאיתא בעירובין והרב אלפסי ז"ל לא כתבה להא דרבא בהלכות ולפיכך דחקו לומר דהא דרבא ליתא אלא שמשוייה רשות היחיד לחייב הזורק לתוכו אבל לא שיהא מותר לטלטל בכולה ואינו נראה אלא שראוי להחמיר לענין מעשה: **ואמר** (ז) רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה. כלומר דמיגו דהויא דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה ומתוך סוגיית הגמרא נראה דלאו במבוי (שאינו) מפולש עסקינן כמו שכתבתי בחדושי *דאי (*לאו) הכי קשיא כיון שיש בה שלש מחיצות למה לן לאכשורה משום מגו דלחי המתיר בשבת ותירצו בזה כגון שסיכך כלפי חוץ רחוק מדופן האמצעי והאי מיגו כ"ל דהכי אמרינן ליה דכיון דהאי לחי מהני להתיר המבוי בלא מחיצה שלישית מדאורייתא (לרבא) [לרבה] דאמר לחי משום מחיצה כדאיתא בפ"ק דעירובין (דף יב:) מהני נמי להכשיר סוכה זו מדאורייתא (ח) כיון דהאי לחי נמי מהני להתיר מבוי זה מדרבנן שאע"פ שיש לו שלש מחיצות אפ"ה צריך הוא להכשירו של לחי מדרבנן נמי שרי לסוכה משום מיגו דידיה אפי' מדרבנן ואם לא על דרך זה איני רואה כאן מיגו כלל ואע"ג (ט) דרבא לטעמיה אזיל דס"ל לחי משום מחיצה מהני וכדכתיבנא הביאה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו משום דמשמע דקי"ל הכי דהא בפלוגתא דלחי העומד מאליו בפ"ק דעירובין [דף טו.] אמרינן אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ופסק הרב אלפסי ז"ל כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי משום דס"ל ז"ל דהיינו למ"ד ביע"ל קג"ס. אבל יש לתמוה עליו שלא פי' דלא שרינן הכי אלא בסוכה בשבת אבל בחול לא כיון דלא משתרי אלא משום מיגו והכי מוכח בגמרא ולפיכך דחקו בסוגיית הגמרא לומר דאפילו בחול משתרי כמו שכתבתי בחדושי ואינו מחוור ומוכח בגמרא שהעושה סוכתו בכה"ג כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו (י) במבוי באמצע החצר רחוק מדפנות החצר ניתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כשם שניתרת בו סוכה דאית ליה שתי דפנות דעריבן ולא הצריכו פס ארבעה אלא בסוכה שהיא מפולשת ואין דופן אמצעי כנגדה ומקשו הכא אמאי אמרינן מיגו כה"ג לקולא נימא איפכא לחומרא דבקמייתא (כ) דרבא נימא מיגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא דופן לסוכה ובבתרייתא (ל) דרבא נימא מיגו דלא הויא דופן לסוכה לא הוי דופן לשבת ודחקו בקושיא זו לומר דלא שרינן משום מיגו אלא אסורא דרבנן ולאוקומי אדינא דאורייתא ואין זה כלום שכבר הוכחתי בחדושי דאפילו מאי דאסור מדאורייתא שרינן משום מיגו אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששה ימים בלבד והז' שלא תהא צריכה הכשר יותר שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל זמן שאע"פ שבשבת שלא אינה צריכה הכשר גדול כ"כ [כמו בחול] שהרי סכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר אין בכך כלום שמ"מ הכשר שפירשה בה תורה לכל ימיה הוא מספיק וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר להאלין מיגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ומעתה אפי' בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא כגון שפרוץ שלה מרובה על העומד או שאחת ממחיצותיה ארוכה הרבה וניתרת כולה משום פסל היוצא מן הסוכה כדאיתא בגמרא בסוף פ"ק אע"פ שלענין שבת אסור לטלטל מדאורייתא להלן מן הדופן הקצר בשבת דעלמא אפילו הכי בשבת דסוכה שרי משום מיגו ומנ"ל שמעינן דמיגו לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן ומש"ה אמרינן דסכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה: **ואמר** (מ) רבא סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה. שהתירו לעולי רגלים לעשות ד' פסין על הבורות שבדרכים כדי שיהא מה שבתוך הפסים רה"י ויהא מותר לשאוב מן הבור שם את רה"י ולהניח על שפתו ומעמיד ד' פסין גבוהין עשרה בד' רוחות סביב הבור עושה כל אחד מחיצה לב' רוחות שרוחב כל פס ופס שני אמות כמין ג"ס אמה לכאן ואמה לכאן ובפ' עושין פסין פירשו כמה ריוח יהא ביניהן ויהא מותר למלאות מן הבור ולהניח על שפתו: דאיכא שם ארבע מחיצות. דאע"ג דלאו מחיצות מעלייתא נינהו שמא דד' מחיצות מיהא איכא: **והקשו** על הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות שכיון שלא התירו פסי בירות אלא לעולי רגלים בלבד כדאיתא בפרק עושין פסין [דף כ:] האידנא ליכא מיגו ונראה שהרב אלפסי ז"ל סובר שעל גבי פסי בירות לאו דוקא אלא אפילו כעין פסי בירות התירו דכיון דמדינא פסי בירות רה"י גמורה אלא שאסור לטלטל בה מדבריהם וגבי עולי רגלים העמידו דבריהם על דין תורה כדי שלא ימנעו לעלות לרגל ה"נ אוקמא אדין תורה כדי שיהא ספוק ביד כל אדם לזכות במצוה זו ואין זה מחוור אלא דה"ה סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי בירות לא שייכי [אהדדי] כלל ובגמרא (לא) מצרכינן להו ואי אפשר אא"כ נדחוק בזה: ושחמתה מרובה פסולה רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות. דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן ולפיכך צריך שיהא הדופן עבה: **אמר** אביי רבי ורבי יאשיה וכו' כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. כל היכא דאמרי' רבי פלוני ופלוני אמרו דבר אחד הם שוים בדבריהם לגמרי וכל אחד מודה לדברי חבירו ויש מי שאומר דכי האי גוונא לא חשיבא שיטה ואפשר דהויא הלכתא כוותייהו אבל כל היכא דאמרי' רבי פלוני ורבי פלוני כולהו סבירא להו כי הכא הויא שיטה שהיא קבלה ביד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מינייהו מפני שאע"פ שהולכים בשיטה אחת אין כל דבריהם שוין ואין מודין זה לזה כי הא דמעתין דאמרי' כולהו ס"ל ופליגי אהדדי דב"ש (נ) בהכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושלחנו [דין] ורבי בעי ד"א על ד"א ור"ש בעי שלש דפנות ורביעית אפי' טפח ור' יהודה מודה כשתם מתני' דקתני ושאין לה שלש דפנות מדלא פליג עלה כדפליג ברישא והכי נמי משמע כדאמרינן בפרק האשה רבה (דף צג.) (ס) רב הונא כרב ורב כרבי ינאי ור' ינאי כרבי חייא ור' חייא כרבי ורבי כר"מ ור"מ כר' אליעזר בן יעקב וראב"י כר"ע כולהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואלו אינם שוין דר' ינאי ור' חייא לא אמרו בפירות שאינן בעולם לגמרי אלא שלא הביאן לו האריס עדיין ור"מ אמרה בכל פירות דקל אע"פ שלא באו לעולם כלל ור"א לא אמר אלא כגון שחת ואגם כדאיתא בפרק האומר בקדושין (דף סב:) ולפי שאין מודין זה לזה ובכל חד מינייהו פליגי רבנן עליה הוי כל חד מינייהו יחיד ובטל במיעוטו ובנין אב שבכולן שממנו למדו הגאונים ז"ל שאין הלכה כשיטה בפ' איזהו נשך (דף סט.) דאמרינן ודילמא רב עילים טובל בגיר הוה ואמר ר"נ הלכה

המאור הקטן

רבי ור' יאשיה ור' יהודה וכו' כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן וכו' כתב עלה הרי"ף (הביאו הרא"ש בסי' י' עד אחר שלתנו) אע"ג דכל כה"ג שיטה היא ולית הלכתא כחד [...]א איכא תרתי מינייהו דהלכתא נינהו וכו' כדכתיבנא בהלכות ודבריו ז"ל אינם נכונים [...]קום הזה דקאמר דלאו משום דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמייהו דפסלי [...]סברי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי והיא הנותנת [א] מה טעם שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי משום דבעינן סוכה דירת קבע וכה"ג לאו דירת קבע הוא:

מלחמת ה'

כר"י

ועוד אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וכו' כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן וכו' עד וכה"ג לאו דירת קבע הוא: אמר הכותב אילו שתק מי שלא ידע בטלו המחלוקות שזו טעות גדולה היא דהא גבי שבת אמרי' כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה כשאין לה גג משום דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואם יש לה גג אסורה כדאיתא בפ' תולין ובמס' עירובין אלמא לא הוי אהל כלל דאי אהל הוא ודאי אסור דבשבת אפי' אהל עראי אסור כדאמרי' הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה ביו"ט ואצ"ל בשבת והרי דברים ק"ו שאפי' לתלות את המשמרת אסור משום אהל עראי ואפי' פרוונקא אכולה כובא כ"ש כילת חתנים שאילו היו שיפועי אהלים כאהלי עראי כלל אין ספק שהיה אסור לנטותה ואסור לפורקה אלא שיפועי אהלים כדופן עקומה [...]

[...] סכך ואהלים כלל וכן פירש רבינו שלמה ז"ל שם בפ' המוצא תפילין ועוד מסתברא דא"ל (נ) אביי כמאן כר"א וכו' ואמר ליה ברייתא איפכא תניא וכו' ואי ס"ד דהא דאמרי' שפועי אהלים לאו כאהלים דמו היינו [...]ן סוכה דירת קבע לכ"ע בין לרבנן בין לר"א אסור לישן בכילת חתנים בסוכה דהכא משום שווי אהלא בעלמא הוא ושפועי אהלים כאהלי עראי דמו ונמצא שאינו ישן בצל סוכה כדאמרי' (ק) התם דלמיפסלה לסוכה [...] פסולה הכא דלשווי' אהלא בכליר מהני (ר) הויא אהלא ועוד דהא אתוקמא בשטה לאביי והל"ל דהלכתא כמאן דסבר כאהלים דמו דכל כה"ג לית הלכתא כחד מינייהו כדבעינן למימר קמן אלא ודאי אוריק אביי דעתיה [...]"ק אי סבירא לך טעמיה דר"א משום דבעי' דירת קבע אפי' בר"א לא אתיא אלא אי נמי סבירא לך טעמיה משום דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו כלל ולפיכך מותר לישן בכילה היכי שבקת רבנן ועבדת כר"א [...] דרביה ואקשי לטעמיה עד דאוקמיה לטעמיה כרבנן ולישנא דגמ' דיקא דקאמר (ש) ורבנן שיפועי אהלים כאהלים דמו מכלל דר"א לאו כאהלים דמי כלל והרי דבר ברור שאין לנו אהלי עראי בכל התורה כאהלי טומאה וכלשון הזה שנינו במס' אהלות כל שפועי אהלים כאהלים למדנו שאין הלשון הזה אלא להוציאן מתורת מחיצות מכלל דלר"א דינן כמחיצות ואין שם אהל אל עליהן:

השגות הראב"ד

[...] שפועי אהלים לאו כאהלים דמי משום דבעינן סוכה דירת קבע וכו': א"א זה שבוש א"כ לימא [...] ורבנן אהל עראי בעינן והא נמי אהל עראי הוא ולא לא אמר' אלא כאהלים דמו ואפשר דאהל עראי קאמר מכלל דר"א סבר אפי' כאהל עראי נמי לא הוי שפועי אהלים כאהלים כלומר לית להו תורת גג אלא תורת דפנות עקומות ואין להם גג כלל והלכה כר"א בהא דסכך בעינן ליתא:

שלטי הגבורים

שמושה דופן ג' בינייהם טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לא' מן הדפנות והרי הוא כסתום והאויר שמאותו טפח עד הדופן האחר שהוא ג' או יותר מג' צריך להתירו בצורת פתח ומז"ה מצריך בסוכה העשויה כמין גאם כענין שכתבנו (ע) בסוכה העשויה כמבוי ומצריך פס ד' ומשהו ומעמידו בפחו' מג' סמוך לדופן ואין שיטת התלמוד כדבריו כמבואר בקונט' הראיות:

א כ' הרא"ש גרסי' בגמ' אמר רבה וכן לשבת מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי מחיצה לענין שבת הרב אלפסי השמיט מימרא זו דרבה וכתב ב' מימרות אחרות דרבה והיינו טעמא משום דפסק דבעי נמי צורת הפתח ומלתא דפשיטא היא כיון דאיכא ג' מחיצות מעלייתא דאמרי' מיגו ואם איתא דסוכה העשויה כמבוי לא בעיא צורת הפתח לא היה לו להשמיט מימרא זו:

ב (פ) נעץ ד' קונדסים באמצע הגג וסיכך על גבן פסולה דלא חשבינן להו כמחיצות ואם נעץ אותן בשפת הגג וסיכך עליהן כתב מיי' דכשרה שרואים מחיצות הבית כאילו עולות למעלה וכ"כ רב שרירא והרי"ץ גיאות אבל רי"ף פסל וכ"כ אבי"ה וה"ר ישעיה ולזה הסכים הרא"ש נראה מדבריו שרבינו הביא בפסקיו דין נעץ ד' קונדיסין ואולי פסק כך בשמו מפני שהשמיטו כמו שכתבנו לעיל:

לשון ריא"ז

נעץ ד' עמודים על ד' זויות גגו בשפתו וסיכך על גבן פסולה לפי שאין מחיצו' שתחת הגג מועילין לסוכה עד שיהיו ג' דפנו' גבוהים על הגג י' טפחים ונראה בעיני שאם היה עמוד עב ויש בו כדי לרבעו ולחוק כדי רבועו עד שיהו בו ז' טפחים מצד זה וז' טפחים מצד זה עולין משום ב' דפנות וכן אם ראוי לחוק בתוכו עד שיהו סביבותיו שיעור ג' דפנות עולין לו משום ג' דפנות והיושב בסוכה כנגדן יצא ידי חובתו כמבואר בקונט' הראיות:

ג כ' הרא"ש ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים נמי לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ועולה ומטפס ויורד משום מצות סוכה התירו אף לטלטל בשבת דסוכה וכ"כ רי"ץ גיאות ז"ל דמותר לטלטל בה מידי דהוי אתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח וראבי"ה ז"ל כתב ואפי' לא ניתקן להתיר בירות כגון שאין בור כיון דאם היה שם בור היה נידון משום מחיצה ושרי ובתאר אם עשה כיוצא בו רפיא בידי אם היתה כשרה ואית' מרבותינו שנסתפקו ודברים הללו ע"כ:

כר"י והלכה כר' יוסי והלכה כרשב"ג א"ל שיטה איתמר דאי לא תימא הכי הלכה הלכה למה לי לימא הלכה כרבי יהודה דמיקל בכולהו אלא ש"מ שיטה איתמר והתם נמי לא מודו אהדדי וכל כה"ג מסתמא לית הלכתא כחד מינייהו אלא היכא דפסק תלמודא בהדיא כחד מינייהו או דמוכח הכי ומפיק לה משיטה כי הא דשמעתין דפסק רבא הלכה כב"ש כדאיתא בריש פירקין בגמ' [דף ג.] וקי"ל נמי כרבי אליעזר כמו שכתב האלפסי ז"ל בסמוך וכמו שנפרש בס"ד אבל מסתמא לית הלכתא כחד מינייהו : **רבי** אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה · דס"ל דבעינן דירת קבע חשובה כבית ששעורו ד"א על ד"א ובליר מהכי פטור מן המזוזה ומן המעקה ומכל דיני בית : ר' יהודה מכשיר . דקסבר דירת קבע בעינן וכסברי' דרבא דאוקי בריש פרקין פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בהכי : ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח . ומדבעינן ד' דפנות אלמא ס"ל דדירת קבע בעינן : **העושה** סוכתו בראש הספינה · מפרש בגמ' בפ' היסן דאי אינה יכולה לעמוד אפי' בפני רוח מצויה דיבשה דברי הכל פסולה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה של יבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דים כ"ע לא פליגי דסוכה מעלייתא היא כי פליגי דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ר"ג סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לאו כלום היא

נר מצוה

סוכה דירת קבע בעינן ר' יאשיה הא דאמרן רבי (*מאי היא) דתניא רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה רבי יהודה דתנן סוכה שהיא גבוהה מכ' אמה פסולה (א) ורבי יהודה מכשיר ור"ש דתניא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר ג' כהלכתן ורביעית אפילו טפח ר"ג דתניא העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה ר"ג פוסל ור"ע מכשיר ב"ש דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ר"א דתנן העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסול °לפי שאין לה זויות . אע"ג דקיימא לן דכל כי האי גונא שטה היא ולית הלכתא כחד מינייהו הכא איכא תרתי מינייהו דהלכתא נינהו חדא העושה סוכתו כמין צריף דקי"ל *מתני' יחידאה היא ובריתא איפכא תניא רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין ולאו משום דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמא דפסלי רבנן דסברי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו ור"א סבר שיפועי אהלים כאהלים דמו ואידך *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית

רש"י

דפנות : בראש הספינה . (א) שהיא גבוה מאד בספינות הים שהן גדולות והרוח באה ועוקרתה : בראש העגלה . דניידא מתחזי כי עראי : כמין צריף · דגגה ודפנותיה אין כאן כעין כוורת שאין הגג ניכר לבד והדפנות לבד : או שסמכה לכותל. וראשו אחד מוטה על הכותל וראשו אחר על הארץ דגגה (וראשה) [ודופנה] אחד שאין לה גג ואין נאה לדירה : כשובך · עגולה :

ור"ע סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה: **ב"ש** דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין . פי' משום דבגמ' אמרי' בריש פרקין [שם] דפליגי בסוכה קטנה והיינו פחות משבעה טפחים ופליגי בסוכה גדולה וחסורי מחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בש"א לא יצא וב"ה אומרים יצא (ב) ואינה מחזקת נמי כדי ראשו ורובו ושולחנו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וטעמא דב"ש בסוכה קטנה משום דלאו ראויה לדירה היא ומינה נפקי ליה לאביי דסברי ב"ש דסוכה דירת קבע בעינן : **כמין** צריף . שרחבה למטה ומשפעת למעלה משני לדדין עד שאין לה גג למעלה כלל : או שסמכה לכותל . שסמך שפת הדופן למעלה לכותל וכמנא שאין לה גג : ר"א פוסל מפני שאין לה גג ואינו נאה לדירה : לפי שאין לה זויות . ואין דרך דירת קבע בכך דקי"ל דמתני' יחידאה היא ובריתא איפכא תניא הכי איתא בגמרא בסוף פרקין : **וכתב** הרב אלפסי ז"ל ולאו דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמא דפסלי רבנן דסברי שפועי אהלים לאו כאהלים דמו והשיב עליו הרז"ה ז"ל דחד טעמא הוא והיא הנותנת מה טעם שפועי אהלים לאו כאהלים דמו משום דבעינן דירת קבע וכה"ג לאו דירת קבע הוא . וכתב עליו הרמב"ן ז"ל שזו טעות גדולה הוא דהא גבי שבת אמרינן כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה משום דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואם יש לה גג אסורה כדאיתא בפרק תולין (דף קלח:) ובפ' המוצא תפילין (דף קב.) אלמא לא הוי אהל כלל דאי אהל הוא ודאי אסור דבשבת אפי' אהל עראי אסור כדאמרי' [שבת קלז:] הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה ביו"ט וכ"ש בשבת והרי דברים ק"ו שאפילו לתלות המשמרת אסרו משום אהל עראי ואפילו פרונקא [שם קלט:] אכולי כובא כל שכן כילת חתנים שאילו היו שפועי אהלים כאהל (ג) כלל אין ספק שהיה אסור לנטותה ואסור לפרקה אלא שפועי אהלים כדופן עקומה הוא ולית בהו סכך ואהלים כלל וכך פרש"י שם בפרק המוצא תפילין אלו דבריו ז"ל: **ותמהני** עליהם שאם מה שנמצא במקצת נסחאות בפרק המוצא תפילין עלה דההיא דכילת חתנים הוא עיקר הדבר ברור דסוכה העשויה כמין צריף אהל מקריא אלא שאינה קבע דאמרינן התם עלה דההיא ולא אמרן אלא שאין בשפועה טפח אבל יש בשפועה טפח שפועי אהלים כאהלים דמו וכך היא ברוב הנוסחאות וכן פי' רבינו חננאל ז"ל וזו היא גרסתו של רש"י ז"ל ועלה דההיא הוא שכתב רש"י ז"ל שאין כאן אהל כלל אבל כל שיש בשפועה טפח הוי אהל וכבר הקשה רש"י ז"ל איך אפשר שהמטה עומדת בפחות משני טפחים ותירץ כגון שיש כילות קטנות סמוכות ואין בכל אחת טפח וכבר הקשו בתוס' היכי מסקינן התם דשפועי אהלים כאהלים דמו דהא בפ"ק דמכילתין מסקינן דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ותירצו דלענין סוכה לאו כאהלים דמו אבל לענין שבת כאהלים דמו אבל אתה רואה ברור לפי זה דשפועי אהלים לענין שבת אהלים נינהו [והיינו עראי ודכוותיה אמר בסוכה לאו כאהלים דמו] ולא כמו שכתב הרמב"ן ז"ל ואפילו תאמר שאין אותה הגירסא עיקר הרי אני רואה מפורש לפי דברי הרב אלפסי ז"ל דאהל משופע עראי הוא ואסור לנטותו בשבת שהוא ז"ל פירש בפרק תולין [דף קלח.] הא דתני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור בשאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ואפ"ה פטור אבל אסור אא"כ כרך עליה חוט או משיחה כדאיתא התם ומדבריו אתה למד שהוא סובר דשפועי אהלים אע"פ שאין בגגן טפח ואין בפחות משלשה סמוך לגגן טפח אהל עראי הוא ופטור אבל אסור ולפי דבריו הא דמנקיט התם אביי ותני כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור בשאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה טפח עסקינן ושלא כדברי רש"י ז"ל שפי' שכילת חתנים דוקא הוא שמותר לנטותה ומותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבת שכך כתב כל אהל משופע שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח הרי זה אהל עראי והעושה אותו לכתחלה בשבת פטור כילת חתנים שאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח הואיל והיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה ומעתה לא טעה הר"ז הלוי ז"ל אבל כך ראוי לומר דאביי סבר דלמאן דמכשיר אהל עראי בסוכה שפועי אהלים נמי מכשיר ולקמן דמסקינן כר' אליעזר סבירא לן דאפילו מאן דבעי דירת עראי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו לענין סוכה דסכך אמר רחמנא וליכא כך כ"ל : **ואידך** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית וכו' אלא טעמא דידהו משום דגזרינן שמא ימשך אחר שלחנו . זה לשון

המאור הקטן

וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה דקי"ל כב"ש וקאמר הרב ז"ל דטעמייהו דב"ש משום דגזרי' שמא ימשך אחר שלחנו הא ליתא אלא בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה ודאי טעמייהו דב"ש משום דירת קבע הוא שהרי אין לו שלחן בתוך הבית שימשך אחריו וקי"ל דבתרתי פליגי ב"ש וב"ה ובסוכה קטנה איפסקא הלכתא בהדיא כב"ש כדרב שמואל בר יצחק אמר ר"ה הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו והיינו סוגיין בכולה מסכתא שיעור סוכה קטנה ז' טפחים דאילו לב"ה כשרה בכל דהיא מחזקת ראשו ורובו בלבד ובהא ליתא הלכתא כוותייהו אבל בסוכה גדולה קי"ל כוותייהו דלא אשכחן מאן דדחי ליה וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ומסוכה קטנה לסוכה גדולה לא גמרינן דהא טעמא לחוד והא טעמא לחוד ולא תליא חדא בחברתה הלכך א] הלכה כב"ש בסוכה קטנה וכב"ה בסוכה גדולה ואע"ג דכל הני תנאי טעמייהו משום דבעינן סוכה דירת קבע איכא מינייהו כהלכתא ואיכא מינייהו דלא

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו' עד וקי"ל דבתרתי פליגי . זו אינה תשובה דטעמא דב"ש בסוכה קטנה נמי משום הכי הוא משום שמא יביא שולחן וימשך אחריו וכל שכן הוא דכיון שאין לו מקום בסוכתו להכניס בו שולחנו פסולה שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שולחנו אפי' ליישן ולשבן ולטייל בה או לאכול ופתו בידו (ד) פסולה שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה והא דפליגי בתרתי גדולה להודיעך כחן דב"ש קטנה להודיעך כחן דב"ה ומיהו תרווייהו משום שמא ימשך ואביי דאוקמה בשיטה סבר דבסוכה קטנה בלחוד פליגי וטעמא משום דירת קבע אבל אנן מכיון דאשכחן דאפי' בסוכה גדולה פליגי ומשום גזירה ממילא אבטילה לה שיטה דאביי בהא ואם לא פירש רבינו ז"ל כן לא מלינו ידינו ורגלינו בבית המדרש דסוגיין כב"ש בסוכה קטנה ואתוקמא בשיטה ומה שהשיב בעל המאור ז"ל דאע"ג דכל הני תנאי טעמייהו משום דבעיא סוכה דירת קבע איכא מינייהו כהלכתא ואיכא מינייהו דלא כהלכתא לפי שיש לקביעות סוכה דרכים רבים וכל חד מהני תנאי איכא למימר דלא ס"ל דחבריה התיר בזה קשר של קיימא המקובל והמוסכם מן הגאונים שבכל מקום שאמרו בתלמוד כולהו סבירא להו אע"פ שאינן כולם שוין לגמרי וכל חד איכא למימר דלא ס"ל דחבריה אפ"ה שיטה מקריא ולית הלכתא כחד מינייהו וכן אמרו בסדיא דגרסי' בפ' האשה [רבה] רבה [בר] רב הונא כרב ורב כר' ינאי כר' חייא ור' חייא כרבי ורבי כר"מ ור"מ כר"א בן יעקב ור"א בן יעקב כר"ע כולהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואלו אינן שוין ודרכים רבים להם דר' ינאי ור' חייא לא אמרוה אלא בפירות שישנן בעולם לגמרי אלא שלא הביאן לו האחרים עדיין ור"א בן יעקב אמרה בכגון שחת ואגם כדאיתא במס' קדושין ור"מ אמרה בכל פירות דקל ואע"פ שלא באו לעולם כלל וכן בההיא דאמרי' בפ' המוכר את הספינה ר"א ורשב"ג ור"מ ור' נתן וסומכוס ונחום המדי כולהו סבירא להו כל דמזבין אינים איהו וכל תשמישתיה זבין והני ודאי לאו כל חד מינייהו אית ליה דחבריה דהא לרשב"ג שנטר מכור דהוא גברא וליכא מינייהו מאן דמטפי כולי האי דר"מ לא אמר אלא בכגון תשמישי כרם דמנתן בגויה כגון אבני דמשפיאן ור"א לא אמר אלא המוכר בית הבד מכר את הקורה ופריש טעמא לפי שלא נקרא בית הבד אלא על שם קורה וכד מעיינת בהו ליכא מינייהו חד דודאי שוי לחבריה לגמרי אלא ר' נתן וסומכוס ואפ"ה אמרו כולהו רבנן דשיטה נינהו ולית הלכתא כחד מינייהו וכן בפ' ר"ג ביבמות ר"ג ור"ש ובן עזאי ור' נחמיה כולהו סבירא להו מאמר קונה קנין גמור וכו' והתם בהדיא פליגי אהדדי ובנין אב שבכולם שממנה למדו הגאונים ז"ל לומר שאין הלכה כשיטה בפ' איזהו נשך דאמרי' ודלמא רב עיליש טובל עמו בגיר הוה ואמר רב נחמן הלכה כר' יהודה והלכה כר' יוסי והלכה כרשב"ג א"ל שיטה איתמר דאי לא תימא הכי הלכה הלכה למה לי [לימא] הלכה כר' יהודה דמיקל בכולהו אלא ש"מ שיטה איתמר והא הכא דלאו כולהו ודאי אית להו דהדדי ור' יהודה מיקל מכולהו וכולהו לא מקילי כולי האי ואפ"ה מקריא שיטה וקבלו הגאונים ז"ל בפירושא שאין הלכה לעולם כחד מינייהו וה"ר שמואל רומרוגי ז"ל כתב שם בבתרא דבכל מקום שאמרו בתלמוד כולהו סבירא להו הכי וצריך לפרש שאינן שוין בדיניהן ולא מודים זה לזה ולפיכך לא אמרו בגמ' דבר אחד ודברים (ה) נראין הם היפך מדברי המאור ז"ל (ו) זה וכ"ש שזו שיטה גמורה שהכל שוין בדינא דדירת קבע בעינן בסוכה וקראי בדירת קבע מיפתמעי ואע"ג דפליגי דלמר שיעור סוכה בד' אמות ולמר בראשו ורובו ושלחנו וכיוצא בזה הא מלתא אחריתי היא וסברא בעלמא היא דלמר קביעותא בהכי ולמר קביעותא בהכי אבל בדין תורה דסוכה דירת קבע בעינן שוין הן כולם וזו היא שיטתו של

השגות הראב"ד

א] ומה שכתב בראשו ורובו ושלחנו דהלכה כב"ש לעולם ס"ל דירת קבע בעינן ותרי גווני ותלת איכא תורת קבע ובהא נקטינן הלכה כדירת קבע וכר' אלמא בגג אלה הם דבריו ותימה הם ודעתם שגישתא ומיתלא לנו בזה ולמה לא נתפוס הדרך הכלולה והמבוארת וכיון שיצאנו מדברי אביי דמפיק לדר"א ולב"ש מהלכתא וקי"ל דהלכתא כוותיה וטעמיה דר"א נמי דמפרש ליה אביי משום דירת עראי ובגמ' מפרש בטעמא אחרינא בהלכתא הלכך לית לן למיחש לדאביי בטעמיה אלא לב"ש משום שמא ימשך אחר שלחנו וכל דכן היא מסוכה גדולה וכיון דחד טעמא נינהו כי סודי נינהו וקי"ל כוותיה בתרתי . וכן פסק ר"ח ז"ל ואע"פ שאין הטעם חזק דאיכא למימר סוכה קטנה איכא למיגזר טפי שמא ימשך אפ"ה כיון דחד טעמא נינהו חדא אורחיה נקטינן בהו והוא האמת . אע"פ שהרב ר' יצחק אבן גיאות פסק בקטנה כב"ש ובגדולה כב"ה ולא הזכיר דבריו ואין לנו אלא מה שפסקו הרב ז"ל ור"ח ז"ל :

שיטת ריב"ב

וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה דקי"ל כב"ש. וקאמר הרב ז"ל דטעמייהו דב"ש משום דגזרי' שמא ימשך אחר שלחנו הא ליתא אלא בסוכה גדולה אבל בסוכ' קטנה ודאי טעמייהו דב"ש משום דירת קבע היא שהרי אין לו שלחן בתוך הבית שימשך אחריו וקי"ל דבתרתי פליגי ב"ש וב"ה ובסוכה קטנה איפסיקא הלכתא בהדיא כב"ש כדרב שמואל בר יצחק אמר רב הונא הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו והיינו סוגיין בכולה מסכתא שיעור סוכה קטנה ז' טפחים דאילו לב"ה כשרה בכל דהיא מחזקת ראשו ורובו בלבד ובהא לית הלכתא כוותייהו אבל בסוכה גדולה קי"ל כוותייהו דלא אשכחן מאן דדחי לה וב"ש במקום בית הלל אינה משנה ומסוכה קטנה לסוכה גדולה לא גמרי' דהא טעמא לחוד והא טעמא לחוד ולא תליא חדא בחברתה הלכך הלכה כב"ש בסוכה קטנה וכב"ה בסוכה גדולה ואע"ג דכל הני תנאי טעמייהו משום דבעינן סוכה דירת קבע איכא מינייהו כהלכתא ואיכא מינייהו דלאו כהלכתא לפי שיש לקביעות סוכה דרכים רבים וכל חד וחד מהני תנאי איכא למימר דלא ס"ל דחבריה דלמר אית ליה קביעותא בהכי ולמר אית ליה קביעותא בהכי הלכך מאן דאית לן ראיה עבדי כוותיה כגון ר"א בסוכה כמין צריף וכגון ב"ש בסוכה קטנה ואינך יחידאי נינהו ולא עבדי' כותייהו כל זה לי'הרב דודי ז"ל וכן מצאתו לרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שפסק כב"ש בסוכה קטנה וכב"ה בסוכה גדולה אבל מה שכתב בסוכה העשויה כמין צריף היא הנותנת מה טעם שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו משום דבעינן סוכה דירת קבע וכי האי גוונא לאו דירת קבע היא אע"פ שכך הוא פשוטו של דבר יש לפרש דברי הרב ז"ל ולומר דהיינו טעמא דפסלי רבנן דקסברי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי כלל דדירת עראי מיהו בעינן וכי האי גוונא לאו דירה היא כלל :

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרל"ד :

כס"י וכן בגמ' ליתא

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ע דאין זה מוכרח דר"ל דר"י ס"ל דאין קפידא בסוכה בין עראי לקבע ועוד לא דמי לאיך דקבע דידהו לכ"ע כשר ודו"ק :

הגהות הב"ח

(א) שהוא וכו' בספינות כו"ל: (ב) נ"ל ואמרינן: (ג) נ"ב עראי: (ד) נ"ב ולפיכך היא: (ה) אלו נ"ב: (ו) תי' זה נמחק:

לשון הרב אלפסי ז"ל ואין דבריו מוכרחים אלא אפילו אימא דדוקא בסוכה גדולה הוי טעמא דב"ש שמא ימשך אחר שלחנו ובסוכה קטנה משום דלא חזיא לדירה מצינן למימר שפיר דהלכה כב"ש [ואי] משום דאביי דמוקים להו בשיטה ס"ל דטעמייהו משום דדירת קבע בעינן (ס) כיון דבגמ' ברים פרקין בסוכה קטנה [פסיק] כוותייהו אלמא סבירא לן דאפילו למ"ד סוכה דירת עראי בעינן כל שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו אפילו לדירת עראי לא חזיא ועוד אכתוב מזה בפ' הישן בס"ד : **שְׁתֵּי** סוכות של יוצרים. כך היא דרך של יוצרי כלי חרס בימיהם עושין להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא מצניע קדרותיו ובחיצונה עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור : הפנימית אינה סוכה. אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה אינה סוכה משום דעבידא לדירה והויא לה כבית ואיכא משום תעשה ולא מן העשוי כלומר ולא מדבר העשוי לאוצר ולדירה (אלא) [ולא] לצל כדאמרינן בסמוך והוא שעשויה לצל ולא לאוצר ודירה : וחייבת במזוזה. דהויא לה כבית : החיצונה סוכה. שאינה עשויה אלא לצל: ופטורה מן המזוזה. לר' יהודה דאמר בפ"ק דיומא (דף י:) דסוכת החג בחג חייבת במזוזה משום דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן כי אמרינן הכא פטורה מן המזוזה היינו בשאר ימות השנה חוץ מן החג ולרבנן אתיא כפשטה שפטורה מן המזוזה לעולם אפי' בתוך החג משום דדירת עראי הוא וקי"ל כוותיהו : **וְתֶהֱוֵי** חיצונה כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. דקי"ל במנחות (דף לג:) דבית שער חייב במזוזה מדרבנן משום דלא קביעא לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית ראויה להיות לה בית שער : **וְאִיכָּא** למידק דהכא משמע דבית שער דקביע חייב במזוזה ותניא נמי התם בפרק הקומץ רבה (דף לג:) בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ואילו בפירקא קמא דיומא (דף יא:) אמרינן יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית שהוא מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה תירץ הר"ז הלוי ז"ל דבית

נר מצוה

הבית דקיימא לן *דהלכתא בהא כב"ש ולאו[דף ג.] טעמייהו דב"ש משום דבעינן דירת קבע אלא טעמייהו משום דגזרינן א שמא ימשך אחר ב שולחנו : *א"ר לוי משום ר' מאיר שתי[דף ח:] אסוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית[תתקפט] אינה סוכה וחייבת בבמזוזה והחיצונה סוכה[תתקצ] ופטורה מן המזוזה ותהא החיצונה (א) כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה משום דלא קביעה: °ת"ר גסוכת גנב"ך סימן. סוכת גוים[תתקצא] סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותיים סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה (א) אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל וכן סוכת רקב"ש סימן. סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות (ג) כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה והוא שעשאן לצל : *סוכה [הישנה בית[דף ט.] שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין] מאי טעמייהו

*בס"י ובגמ' ליתא

רש"י

שתי סוכות של יוצרים. כך היה דרך של יוצרי כלי חרס בימיהם עושין לפניהם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדירותיו ובחיצונה עושה מלאכתו ומוציא קדירותיו למכור : הפנימית אינה סוכה. אם בא ליסב בתוכה בחג לשם סוכה (ג) דלא מינכרא מילתא דלשם סוכה הוא דהא כל ימות השנה (ד) התם דייר נמי ורוב תשמישו וסעודתו ושנתו שם : וחייבת במזוזה. לעולם משום דכל דירתו שם : (ה) חיצונה סוכה. ויצא ידי חובתו דאין צריך לסותרה לעשות לשם חג כב"ה ומשום (ו) דהיכירא דמצוה צריך איכא למימר דכולא שתא לאו הכא דייר והשתא דייר איכא היכרא : ופטור מן המזוזה. לעולם דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם ולהכנים שם תגרים : ותיהוי כבית שער. דפנימית דקי"ל במנחות בהקומץ דחייב במזוזה מדרבנן : בית שער · פירק"א בלע"ז שלפני הבית : משום דלא קביעה. לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית ראויה להיות לה בית שער : סוכת נכרים. שעשאוה לדור בה בימות *(הגשמים ובימות) החמה : סוכה מכל מקום. אפי' פחות מאלו כגון רקב"ש (ז) דלקמיה וקאמר רב חסדא הא כהלכתא דקאמר שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שלצל היתה ולא לצניעותא בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן עשויה לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקרי סוכה שמסוככת מן החורב : רקב"ש. רועים · קייצים · בורגנין · שומרי פירות · ולקמיה בגמרא מפרש דסוכה דמ"מ דרקב"ש לאיתויי גנב"ך משום דלאו בני חיובא · ומכל מקום דסוכה דגנב"ך לאתויי רקב"ש משום דלא קביעי כיון דפעמים במקום אחר : רועים. שעושין סוכה בשדה ליסב בתוכה מפני השרב ושומרים לצאן : קיילין. שומרי קציעות השטוחין בשדה לייבש : בורגנין · שומרי העיר וכלם ישראלים הן (ח): סוכה ישנה · כלמפרש שעשויה קודם לחג ל' יום

שער דבתים דקביע חייב במזוזה והתם הכי קאמרינן יכול שאני מרבה בית שער של אכסדרה ומרפסת והוא הדין לבית שער של חצר כיון שאינו בית שער למקום דירה שפטור ולא נהירא דאי בית שער של אכסדרה ומרפסת קאמר לא הוה ליה למימר יצאו אלו שאינן מיוחדים לדירה דהא כולי בית שער של אכסדרה ומרפסת חדא מילתא היא והוה ליה למימר יצא זה שאינו מיוחד לדירה ועוד דהא תניא בפ' הקומץ רבה [שם] בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין והרב אלפסי ז"ל תירץ דהכי דמוכח דבית שער חייב במזוזה בשפתוח לבתים והההיא דיומא דמוכח דבית שער פטור במזוזה בשפתוח לגנה וכיוצא בה ומיהו משמע הפתוח לחצר כפתוח לבתים וחייב כדאמרי' בפ' הקומץ רבה [שם] בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות ואמרינן מאי ארזיקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער אלמא דבית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה דאי אמרי' לא מחייב אלא בפתוח לבתים בית ארזיקי לא הוה מחייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר ומדמחייבינן ליה בשתי מזוזות ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב ובתוס' תירצו והוא הנכון דמדאורייתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצרות פטורין כיון שהן עצמן אין מיוחדין לדירה כפשטא דההיא דפרקא קמא דיומא דדוחק הוא לפרש יצאו אלו שאין מיוחדין למקום דירה דברייתא סתמא קתני וכל בית שער אכסדרה ומרפסת במשמע וכי אמרינן הכא ובאידך מתניתא דהתם דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין היינו מדרבנן מפני שפתוחין למקום חיוב מידי דהוה אשערי עיירות ושערי מדינות וכך נראין דברי רש"י ז"ל : **סוּכַּת** גנב"ך. גריעותא דהני משום דלאו בני חיובא נינהו ואפ"ה כשרה ואמרינן בגמ' דמ"מ קתני לאתויי רקב"ש דמתניא באידך ברייתא דתרתי מתניאתא נינהו בגמ' ובכל חדא תנא מ"מ לאתויי גוונא דמיתניא באידך בהדיא : אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל. כלומר שלא תהא עשוי' לדירה ואוצר ולאפוקי האי גוונא הוא דתנא ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה דאילו לענין צל ושאר דיני סכוך פשיטא: סוכת רקב"ש. גריעותא דהני משום דלא קביעי שאין עושין סוכה אלא לשעה : קיילין. שומרי קציעות השטוחות בשדה ליבש : בורגנין. שומרי העיר וכולן ישראלים ותנא מ"מ בהך ברייתא לאתויי גנב"ך דמתניא באידך ברייתא: סוכה ישנה וכו' עשה

שיטת ריב"ב

הפנימית אינה סוכה. וליכא למימר עשאה לשם סוכה דהא אית בה כלי תשמישין וכבית דמיא ומש"ה חייבת במזוזה : חיצונה סוכה. דלא עשאה אלא לצל דכיון דלא אישתמשא בה אינה כבית והויא סוכה ופטורה מן המזוזה : ותהוי חיצונה כבית שער לפנימית ותיחייב במזוזה. והיא דאמרי' במס' יומא בפ' ראשון [דף יא:] יכול שאני מרבה אף בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית וכו' בית שער של אכסדרה ומרפסת קתני פטור והוא הדין לבית שער של חצר אבל בית שער דבית לעולם חייב במזוזה : משום דלא קביעא. פנימית למהוי השיבא כולי האי דתהוי לה חיצונה כבית שער אבל להכי קבעה פנימית לחייב עצמה במזוזה : סוכת נשים. שאורגות בה הנשים : והוא שעשאה לצל. דסוכה לצל בעינן : סוכת רועים. שעומדין שם ושומרין בהמותיהן : סוכת קיילין. כשמייבשים תאנים בשדות עושין שם סוכה ויושבין בה כדי לשמרן : סוכת בורגנין. שעושין בסמוך לעיר וכשרואין פולמוס רצין ומכריזין לשם : סוכת שומרי פירות. שהן שומרין את הכרמים ואת הגנות שאסורין

המאור הקטן

ולא כהלכתא לפי שיש לקביעות סוכה דרכים רבים וכל חד וחד מהני תנאי איכא למימר דלא ס"ל דחבריה דלמר אית ליה קביעותא בהכי ולמר אית ליה קביעותא בהכי תדע דהא בין לרבי בין לב"ש סוכה דירת קבע בעינן ומר אית ליה שיעור סוכה בד' אמות ומר אית ליה בכדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו דהיינו ז' טפחים ור"י בסוכה העשויה ככבשן ס"ל דרבי ולא ס"ל דאחרים אלמא לא תלו טעמייהו בהדדי הלכך מאן דאית ליה ראיה דהלכתא כוותיה עבדינן כוותיה כגון ר"א בסוכה כמין צריף וכגון ב"ש בסוכה קטנה ואינך יחידאי נינהו ולא עבדינן כוותייהו :

א] ותהוי חיצונה כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. ובמס' יומא בפ"א גרסי' יכול שאני מרבה אף בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית וכו' וי"ל בית שער של אכסדרה של מרפסת קתני דפטור וה"ה לבית שער של חצר אבל בית שער דבית לעולם חייב במזוזה :

[דף פ' ע"א] וב"ה לית להו הא דרב יהודה אמר רב משום מימרא דשמואל דבציפא נקט לה והרבה כמותו בתלמוד דנקט רישא משום סיפא תדע דמסיפא מקשי' דקא אמרי' אלמא בעינן טויה לשמה הכי [נמי] בעי' עשיה לשמה כ] אלמא מדשמואל מקשי' ולא מדרב. והרב שלמה ז"ל כתב בפירושו אלמא לא גרסינן אלא ה"ג מן הסיסין פסולה דבעינן טויה לשמה ורב נמי עשיה לשמה בעינא אלא בהא פליגי רב סבר מן הקוצים ומן הגרדין ומן הנימין כיון שכולן תלויין בבגד ולא נתלו בה לשום ציצית לאו עשיה לשמה היא אבל מן הסיסין שהן פקעיות כשרה הואיל וכשנתלו בבגד לשום ציצית ניתלו עשיה לשמה היא שהתליה היא עשיה ולא הטויה ושמואל סבר אף הטויה עשיה היא ובעי' לשמה . מכל מקום כולהו ס"ל דבעי' עשיה לשמה ופירוש קוצין וגרדין ונימין לדברי רבינו שלמה כך הוא מן הקוצים חוטין שנתקו בשתי וקושרים אותו ותלויין ראשיהם בבגד לאחר שנארג וקרי להו קוצין על שם שבולטין כקוצין מן הנימין כגון שתפרו הטלית או שעשו בה אימרא במחט

מלחמת ה'

אביי. וכבר הסכימו כל הגאונים שהיו מעולם בזו שהיא שיטה וכל כה"ג לית הלכתא כחד מינייהו אלא דלא סבירא לן כאביי כדברי רבינו הגדול ז"ל אלא שיש מתלמידי רבינו מערערים על מה שכתב ז"ל בפ' הישן דהלכה כב"ש בתרוייהו בגדולה ובקטנה והומרים דאע"ג דקי"ל כב"ש בסוכה קטנה משום דהכית למיגזר שמא ימשך אחר שלחנו מאחר שאין מקום בסוכה שימשוך את שלחנו לו אבל בסוכה גדולה כב"ה קי"ל ולא גזרינן שמא ימשך אחר שלחנו אלא שלחנו הוא מושך לו אבל גדולי הגאונים כך פסקו כדברי רבינו ז"ל ולא חלקו בין גדולה לקטנה שאין הכרעתנו מכרעת במחלוקתו של ב"ש וב"ה הואיל ולא מצינו בגמ' מי שהפריש בין זו לזו אע"פ שנחלקו בשתיהן להודיעך כחן הרי גלו דעתם שאין מפרישין ביניהם ואין לפסול זו ולהכשיר זו אלא או שתיהן פסולות או שתיהן כשרות: ועוד ותיהוי חיצונה כבית שער לפנימית כו' עד לעולם חייב במזוזה : **אמר** הכותב ומה יעשה בההיא הברייתא שהקשה רבינו הגדול דקתני בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה והא אידי ואידי חד גוונא קתני ועוד דהא התם בפ"ק דיומא קתני בהדיא מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה ואי בית שער של אכסדרה ושל מרפסת קתני הוה ליה למיתני יצא זה שאינו מיוחד לדירה דהא חדא קתני ולא אתי למעוטי אלא בית שער זה אלא ודאי מיעוטא לאכסדרה ומרפסת גופייהו נמי הוא וכן מיעטו אותן לענין עורכי המלחמה במס' סוטה תדע דהא אמרי' התם במנחות דכל אכסדרה פטורה ואע"פ שיש לה פצימין בר מאכסדרה רומיתא ובודאי מההוא קרא (י) דממעטה אבל רבינו הגדול ז"ל קיים את שתיהן יפה ואמר דכי קתני התם במנחות חייבין במזוזה בשבתים פתוחין לתוכן וכי קתני התם בפ"ק דיומא פטורין בשאין בתים פתוחין לתוכן והוי יודע שלא בא רבינו ז"ל אלא למעט בית שער הפתוח לגנה וכיוצא בו שהוא פתוח למקום פטור אבל פתוח לחצר חייב שלא כדברי בעל המאור ז"ל דגרסי' בפ' הקומץ רבה אמר רחבה א"ר יהודה בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות מאי בית ארזיקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער ואלמלא אין בית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה לא היה זה חייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר מדחייבינא ליה בשתי מזוזות ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב וכן הדין נותן שהרי שערי חצירות חייבין וכל שפתוח לחצר חייב ואפי' שערי מדינות חייבין מפני שנכנסין

מהם לרש"י שאלמלא כן היו פטורין דלאו ביתך הוא וכענין הזה שנינו במשנת מס' מעשרות בית שער ואכסדרה ומרפסת הרי אלו כחצר אם חייבת חייבין אם פטורה פטורין ודינן למעשרות כדינן למזוזה וכן הותה מבנה מוכחת באמת עוד בברייתא השנויה במזוזה תני בהדיא המזוזה ניתנת על ימין בכניסתו מן השוק לבית שער וביציאתו מן החצר לבית שער ודבר פשוט הוא :

ועוד וב"ה לית להו הא דרב יהודה וכו' עד והרב אלפסי ז"ל כתב הך ברייתא דציפן זהב בהל' תפילין ולא פסק הלכתא כמאן כו' עד שמעינן מינה דהלכתא כרשב"ג : **אמר** הכותב וכן היה נראה אלא שדברי רבינו הגדול צריכין לפנים שמאחר שלא פסק הלכה כדברי מי דעתו נוטה לדברי חכמים והוא עצמו פסק כשמואל והיכי מזכי שטרא לבי תרי ואפשר מפני שסמכו הגאונים ז"ל על שמואל משום דמקשינן מינה הכא בסוכה והוינן בטעמיה ומסקינן בקראי אליביה דליכא למימר דסוגיין אפי' לרב יהודה אמר רב דאיהו נמי עשיה לשמה בעי דהא רב יהודה גופיה אמר משמיה דרב בפ' הקומץ מנין לציצית בנכרי שפסולה שנאמר ועשו להם ציצית ועשו להם אחרים אלמא לא בעי עשיה לשמה כלל דנכרי ודאי אדעתא דנפשיה קא עביד ואפי' ישראל עומד על גביו כדמפורש בפ' המביא בתרא והכי נמי איתא בפ' השולה וש"מ דסוגין ודאי כשמואל והיינו נמי דדרשינן ועשו להם מצלהם ואילו לרב קרא נועשו להם אחרים איצטריך אלא סוגין לשמואל היא ומסקינן בקראי אליביה שאני התם דאמר קרא גדילים תעשה לך לשם חובך אבל בסוכה דלא כתיב הכי לא בעי' עשיה לשמה וממילא

השגות הראב"ד

א] ותהוי חיצונה כבית שער לפנימית וכו' וי"ל בית שער של אכסדרה וכו' : א"א יש בכאן חסרון דעת ואם האכסדרה חייבת שהיא כאנדרונא דבי רב דבית שער שלה תהיה כבית שער דבית . ועוד תימה ואם לא פירש בית שער של חצר ואכסדרה ומרפסת פטורין דודאי הכי הוא אבל בית שער דבית חייב במצוה. והכי איתא במנחות בפירוש דכל בית שער הפתוחים לתוכו בתים חייב במזוזה :

ב] אלמא מדשמואל קא מקשינן וכו' : א"א זה שמחזיק דמשמואל קא מקשה ולא מדרב ונראה לו דרב לא בעי עשיה לשמה כלל ולאו מלתא היא דה"כ במנחות דמוקים לדרב כת"ק דרשב"ג והא ת"ק בעי כתיבה וכל עשיה אתרת לשמן ובהזמנה להודא פליג דהיינו עיבוד אלא רב נמי עשיה לשמה בעי ומן הסיסין אפשר ליה כפטלת החוטין לקרן וכפסיקתן וכקשירתם לשמה דאפי' לשמואל הכי עשייהם נינהו כדאמרי' לקמן והא דאמרי' בבא

שלטי הגבורים

א הכי פסקו פ"ג ומיי' ברבינו והרי"ן גיאות וה"ר ישעיה והר"ז הלוי פסקו שילא ולזה הסכים הרא"ש :

ב כתב הרא"ש ז"ל בסדר רב עמרם פסק בשב מקומות הלכה כב"ש והך דהכא שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו חדא מינייהו ואע"ג דאמר בפ' קמא דברכות אמר רב יוסף עשה כב"ש לא עשה ולא כלום ומייתי ראיה מעובדא דר' יוחנן בן החורני שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית הסיא בסוכה גדולה איירי ופליגי בתרתי כדמסיק בשמעתין ובגדול' הלכה כב"ה [דלא] גזרי' שמא ימשך אחר שלחנו אבל בקטנה הלכה כב"ש כדפסיק הכא וכן משמע הלשון צריכה שתהא מחזקת ומיירי שהוא ושלחנו בתוך הסוכה ולא שייך הכא טעמא דשמא ימשך אלא בשיעור הכשר סוכה קא מיפלגי אבל בסוכה גדולה והוא יושב על פתח הסוכה רחוק מן הדפנות ושלחנו בתוך הבית איכא למיחש שמא ישכח ישיבת הסוכה וימשך אחר שלחנו והכא הלכתא כב"ה וכ"כ רי"ן גיאות ז"ל והר"ז הלוי ובעל העיטור אבל הרב אלפסי סבר דחד טעמא לתרווייהו ובשניהן פסק כב"ש וכן כתב הרב ישעיה מטרני ואין דבריו נראין דליסגא שתהא מחזקת לא משמע הכי ועוד מדקתני בברייתא' רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה ותכ"א אפי' אינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו וכשרה משמע דומיא דארבע אמות שגם שלחנו בתוך הסוכה ואפ"ה פסל ת"ק דאידך ברייתא אלמא לאו משום שמא ימשך :

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ל מפני שעושה בה מלאכה כל השנה ומשתמש בה רק שאין פלגון מגמע כך ע"י כר"ג:

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות סוכה טור א"ח סי' תרלו :

ב מיי' פ"ו מהל' תפילין ומזוזה סמג עשין כג טוי"ד סי' רפו :

ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלט תרלו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מאי כהלכתה : (ב) נ"ב סוכה מ"מ : (ג) נ"ב ואע"ג דלא בעי' סוכה לשם חג דמכשרי' סוכה ישנה במתני' הכא אי' סוכה דלא וכו' : (ד) השנה נמי התם דייר ורוב כו' כצ"ל: (ה) נ"ל סמיכוס : (ו) ומשום היכירא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכולה כו' והשתא דייר בה איכא היכרא כצ"ע : (ז) דלקמיה : אמר רב חסדא. האי כהלכתא דקאמר היינו שמסוככת יפה דמוכחא מלתא ש עשוי' ת ה בראשונה לצל סיתה כו' כצ"ל: (ח) נ"ב אבל סוכה זו אינה עשויה לשם חג: סוכה לשם חג. לשם מצות המלך : על החגיגה . שם שמים חל עליהן לאסרן עד לאחר הקטרת אימורין דבתר הכי זכי מצלחן גבוה כעבד הנוטל פרס : חג . חגיגה : ואח"כ נ"ל הציון מתניתין כצ"ל : (ט) נ"ב אבל : (י) נ"ב הוא :

עשה סוכה לשם חג דכתיב חג הסוכות לשם שמים חל עליהן לאסרן עד לאחר הקטרת אמורין דזכו בהו בתר הכי משולחן כעבד הנוטל פרס מרבו. ואיכא למידק דהכא משמע דעצי סוכה אסורין מדאורייתא מדרשא דחג הסוכות דבגמרא מוכח דהכא גמורה היא ולאו אסמכתא בעלמא ואילו בפרק במה מדליקין (דף כב.) משמע דמתסרי משום בזוי מצוה ובפרק כירה (דף מה.) משמע דמתסרי משום מוקצה איכא למימר דתלתא דיני ניהו עצי סוכה גופייהו מתסרי מדאורייתא כל שבעה מדרשא דחג הסוכות כדאיתא בשמעתין אבל ביום שמיני שעבר זמן מצותן לא מיתסרי אלא משום מוקצה דמגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת יום שעבר איתקצאי לכולי יומא והיינו בעצי סוכה אבל נויי סוכה אסרינן כל שבעה משום בזויי מצוה וביום שמיני דמגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת יום שעבר איתקצאי לכולי יומא וכבר כתבתי זה ביו״ט פרק המביא ובשבת פרק כירה :

תורה אור · נר מצוה

טעמייהו דבית שמאי אמר קרא °חג הסוכות שבעת ימים לה' עשה סוכה לשם חג ובית הלל ההוא מיבעי להו לכדרב ששת דאמר רב ששת משום רבי עקיבא א מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת״ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא ר' יהודה (א) אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה תלמוד לומר חג הסוכות לה' מה חגיגה לה' אף סוכה לה' :

*מתני' יהעושה סוכתו ב תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית

מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית. דפסולה כדתניא בברייתא בגמ' ואפילו היא מסוככת כהלכתה שצלתה מרובה מחמתה מעצמה בלא צירוף דאילן אפ״ה פסולה ולישנא דמתני' הכי דאיק דקתני העושה סוכתו דמשמע סוכה כשרה כראוי : וגרסי' עלה בגמ' אמר רבה לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו · פי' וכיון שכן נמצא שכל צל סכך זה מחמת אילן אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ודייקינן לה בגמ' מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית מה בית שצלתו מרובה מחמתו אף אילן שצלתו מרובה ופרכינן עלה וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי והא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר פירוש שאע״פ שהסוכה בעצמה צלתה מרובה מחמתה כמו שכתבתי במשנתנו אפ״ה כיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה

רש״י

(ג) דסתם העושה סוכה לאו לשם חג הוא כי עושה אבל תוך ל' סתמא לחג : ובי״ה מכשירין. (ג) ולא בעינן סוכה לשם חג : מתני' כאילו עשאה בתוך הבית. ובתוך הבית פסולה כדאמרי' בגמ' בסוכות תשבו שבעת ימים ולא בסוכה תחת סוכה ולא בסוכה (ד) תחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית

עין משפט

א מיי' פ״ו מהל' סוכה וס״ב מהל' יו״ט סמג עשין מג טור א״ח סי' תקיח תרלח : ב מיי' פ״ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א״ח סי' תרכו תרכח :

הגהות הב״ח

(א) נ״ב ר״י בן בתירא אומר : (ב) נ״ב ולא פירש שהוא לשם חג : נ״ב פוסלין כו' כצ״ל : (ג) נ״ל דלא : (ד) נ״ל שתחת : (ה) וכ״ש כצ״ל : (ו) נ״ב לשון טור : (ז) אפי' נחשוב כנ״ל : (ח) נ״ל העצים : (ט) שמפת כנ״ל : (י) דהוה כנ״ל : (כ) דאתפילין כנ״ל : (ל) נ״ל ומענין :

שלטי הגבורים

א כתב הרא״ש וקשה דהכא משמע דעצי סוכה אסורין מדאורייתא ודרשה גמורה היא מדפריך (ה) ב״ש נמי מיבעי ליה להכי ובפ' כירה משמע דלא אסירי אלא מדרבנן דמייתי ראיה התם דר״ש אית ליה גבי נר מתוך שהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו מהא דתניא אין נוטלין עצים מן הסוכה ביו״ט ור״ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ובפרק המביא כדי יין מייתי כאי דר״ש ואפ״ה משמע בסוף שמעתיה דהתם דלא אסרי אלא מטעם מוקצה דקאמר עצי סוכה דהיינו קדושתא עלייהו אהדדי לי ויש לומר דהא דהכא דאסר מדאורייתא היינו בעודה קיימת והא דמשמע התם דלא אסירי אלא מדרבנן היינו אחר שנפלה בטלה מצותו ור״ת תירץ דעצים של הכשר סוכה חלה קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל יותר מכדי הכשר סוכה לא מתסרא אלא מדרבנן והא דאסירי עלי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עלי הדפנות מותרא שרי דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן גבי פסולת גורן ויקב ודלא כהרמב״ם ז״ל שכתב עלי סוכה אסורין כל שבעת ימי החג בין עלי דפנות בין עלי סכך ואין ניאותין מהן לדבר אחר כל ימי החג : ב (ו) ואם האילן צלתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתו אז רואין אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן כשרה ואפי' לא השפיל הענפים למטה לערבן עם סכך הסוכה אבל אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא ע״י האילן אז צריך שישפיל הענפים ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים ויהיה הסכך רבה עליהן ומבטלן וזהו לדעת רש״י ז״ל אבל אבי העזרי כתב אפי' אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן והאילן חמתו מרובה מצלתו אם ענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן ולא מן הסוכה ל״ש אם האילן קודם ל״ש אם הסוכה קדמה פסולה כיון שענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר כשרה הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה שאפי' אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר וכ״כ הרמב״ן ומפני זה יש מחמירים שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג אע״פ שהסירו הרעפים כיון שנשארים עדיין העצים הדקין אשר הרעפים מונחים עליהם אע״פ שיש אויר גדול בין העצים יותר מכדי העצים וה״ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד הגג לערב שני הסככים יחד להיות הכל סכך אחד ונ״ל שהוא מותר שאף לדברי הפוסל כי לא ערבם היינו דוקא בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מ״מ יש אויר בין סכך הכשר הלכך כשנחשוב הסכך הכשר כנגד האילן כמאן דליתיה מצטרף עם האויר שבה ותהיה חמתה מרובה מצלתה אבל בסוכה שכולה מכוסה ואין בה אויר כלל (ז) ונחשב הכשר שכנגד האילן כמאן דליתיה עדיין נשאר צלתה מרובה מחמתה ושרי וכ״ה ג״כ התיר מטעם אחר שאמר כיון שהסיר הרעפים (ח) והעצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק או נוטל אחת מבינתים ול״ש אם האילן קודם או סכך קודם דין א' להם אם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מן הסיכוך כשר והוא שיכוונו לשם עשיית סוכה אבל אם לא נענעו לא אמרי' קצייתו זו היא עשייתו : לשון ריא״ז העושה סוכתו תחת האילן פסולה לפי שהאילן מחובר לקרקע וכל המחובר לקרקע פסול לסכך ומז״ה אומר שאע״פ שהיה חמתו מרובה מצלתו אינו בטל האילן ברוב הסכך הכשר שהוא מעורב בו לפי שהמחובר הוא חשוב ואינו דומה לשאר סכך פסול שהוא בטל ברוב סכך כשר ואם נתלשו ענפי האילן ואינן מעורין במקצת עד שיכולין לחיות אע״פ שהן פסולין לסכך בטלין ברוב סכך כשר ולעור נראה שלא נמצא חילוק כדבר זה בין תלוש למחובר אלא גם המחובר המועט בטל ברוב סכך הכשר המעורב ולא אמרו באילן שאינו בטל אלא מפני שעומד בפ״ע וסכך כשר עומד למטה ממנו ג״ט או יותר לפיכך אע״פ שהיה האילן חמתו מרובה מצלתו הואיל ואין בין ענף לענף ג״ט הרי הן כולן כלבודין ונעשו כולן כדף של מתכת העומד על גבי סכך כשר שאינה בטלה ברוב שהרי היא עומדת בפני עצמה וכן העושה סוכתו תחת רהיטי ביתו שהן פסולין לסכך מפני שלא הוקבעו לצל אע״פ שהיה האויר שביניהן רבה (ואינן עומדין) עליהן הואיל ואין בין זה לזה ג״ט הרי הן כלבודין וכמחוברין כולן כא' ופוסלין הסכך הכשר שהיה למטה מהן ג״ט והרי הן כמעורבין בסכך הכשר וכן בטלין ברוב הסכך הכשר הואיל ואינן עומדים בפני עצמן והסוכה כשרה*) כמבואר בקונטרס הראיות ושיטת המורה כדברי :

*) [הלשון משובש כאן ועי' בטוא״ח סי' תרכ״ו. וי״ג והסוכה פסולה]

שיטת ריב״ב

שאסורין כל שבעה . ולא מהני בהו תנאה : מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית . פירשה בגמ' לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו שכיון שהאילן צלתו מרובה סוכה העשויה תחתיו פסולה משום סוכה שתחת האילן כדתניא בברייתא בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת האילן אבל אם חמתו של אילן מרובה מצלתו והרבה סכך כשר עליו וחבט ענפי האילן עד שנשרו כל העלין שלו דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצל דידיה כשרה וכן הביא דתנן לקמן הדלה עליה את הגפן וכו' כלומר שהדלה על הדפנות את הגפן ואת הדלעת ואח״כ סיכך על גבן אם היה הסיכוך הרבה מהן כשרה דאוקימנא בגמ' כשחבטן דוקא כשהגפן או הדלעת חמתן מרובה מצלתן אבל אם צלתן מרובה מחמתן פסולה לעולם משום מדרש בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת האילן וכ״ש תחת הסוכה. כללא דמלתא בין בסוכה תחת האילן בין אילן תחת סוכה אם צלתו של האילן מרובה מחמתו פסולה לעולם אע״פ שחבט ענפי האילן ואע״פ שהרבה סכך כשר עליו אבל אם חמתו של [אילן] מרובה מצלתו והרבה סכך כשר עליו וחבטו דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצל דידיה כשרה והאי דאיצטריכי' לחבוט באילן אע״פ שהרבה סכך כשר עליו דאי לא חבטו הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר שמשעה שהוסיף משהו סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה ונעשית בהן הסוכה צלתה מרובה מחמתן בצירוף סוכי האילן שהן סכך פסול ואע״פ שהוסיף אחר מיכן סכך כשר אינו מועיל שהרי נעשית הסוכה כבר צלתה מרובה מחמתה אבל כשחבט ענפי האילן עד שנשרו כל העלין דגלי דעתיה דלא ניחא בצל דידיה כלל נעשה האילן כעומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה ואם לאחר שהשלים את הסיכוך כהלכתו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת בין שהדלה אותה על גבי הסיכוך בין שהדלה אותה על הדפנות תחת הסיכוך ואם היתה חמתו של האילן בעצמו מרובה מצלתו אינו פוסל את הסוכה ואע״פ שלא חבטו ואין בזה צירוף סכך פסול בסכך כשר שכבר קדם הכשר את הפסול אם היתה צלתו של האילן מרובה מחמתו אין קדימת הסכך כשר ולא החיבוט מועיל כלום בין שהדלה על הדפנות תחת הסיכוך בין שהדלה על גבי הסיכוך דהויא לה סוכה שתחת האילן ורחמנא פסלה וכ״ש אילן תחת סוכה וכן הא דתנן פירס עליה סדין מפני החמה פסולה סתם שנינו בכל סוכה שבעולם אף כשצלתה מרובה מחמתה דסוכה תחת האילן וסוכה תחת סוכה ותחת הסדין אין קדימתן מועיל כלום כל זה על דעת הרב דודי ז״ל ואין דברי הרב ר' משה ז״ל מחוורים בענינים הללו :

מלחמת ה'

תפילין נמי כיון דלא מייתרי בהו קרא דהא לא כתיב בהו לך בעשיה כלל לא בעינן עיבוד לשמה דמ״ש מסוכה ואע״ג דהתם אוקימנא כתנאי משום (י) דהוא ס״ל דשמואל לאו משום קרא דגדילים תעשה לך אמרה אלא ה״ה לכל המצות כדקא ס״ד הכא מעיקרא ומיהו לפום מסקנא דהכא הוו יכלי למימר לרב ודאי תנאי היא ושמואל אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבנן ואע״ג דלא מסיימי התם הכי וכיון דאסיקנא הכא דשאני ציצית משום דרבי בהו רחמנא בהדיא טויה לשמה הכל היכא דלא רבי [לא] בעינן עשיה לשמה והיינו טעמא דסוכה ממילא ידעינן דשמואל דאמר אפי' לרבנן והדרינן לכללא דנקיטין דיחיד ורבים הלכה כרבים וליתא לדרבן שמעון בן גמליאל: והוי יודע שזה שהעמיד בעל המאור ז״ל מחלוקת רשב״ג ורבנן ברצועות תפילין אינו נכון ויכולנו לומר בו שהוא שבוש גמור שהרי רצועות לא הוזכרו בכל אותה ברייתא אלא לדברי מי שגורס אע״פ שלא עבדן לשמן ועד שיעבדם לשמן (כ) אתפילין גופייהו קאי ולדברי הנוסחאות המדוקדקות שגורסין אע״פ שלא עבדו לשמן ועד שיעבדנו לשמן אעור טלאי קאי בהדיא ולאו בתפילין גופייהו קא איירי כלל והיאך יתכן לומר הטיל עליהם עור בהמה כשרה ואע״פ שלא עבד התפילין לשמן תפילין מאן דכר שמייהו דקתני להו באף על פי וכ״ש ליגנא דמילתיה דרבן שמעון בן גמליאל דלא מיתני שפיר ומשום דקי״ל כת״ק דעור טלאי אינו צריך עבוד לשמן אפי' עבוד לעצמו אינו צריך דאפי' רשב״ג נמי לא מצריך ליה אלא משום דלעביד ביה גופיה מעשה לשמן ולאו עבוד דעפיץ דהא לאו מקום כתיבה הוא דלבעי עיפוץ אלא עבוד כל דהו לשמן הא לת״ק דלית ליה לשמן לא צריך כלום וזהו שהנהיגו הגאונים לעשותו בעבור מצוה וכל זה סעד וראיה שאין הלכה כרשב״ג . (ל) מענין תפלין עצמו נמי נ״ל שלדברי כל הנוסחאות נמי א״צ עבוד לשמן שהרצועות והטלאי וקלף הכתיבה עצמה דינן שוה שהרי כתיב בהן שם וכדאיתמר בפ' במה מדליקין ועוד דגרסי' במנחות בפ' התכלת ת״ר תכלת אין לה בדיקה ואינה ניקחת אלא מן המומחה ספרים יש להן בדיקה ואינם ניקחין אלא מן המומחה תפילין ומזוזות יש להן בדיקה וניקחין מכל אדם וזו גי' רבינו וכל ספרי הגאונים ז״ל ופי' רבינו שלמה יש להם בדיקה בחסרות ויתרות אעפ״כ אינם ניקחין אלא מן המומחה שיודע לעשות בהן עבוד לשמן וניקחין מכל אדם דלא בעי עבוד לשמן ושמעינן מינה שהספרים צריכין עבוד לשמן והתפילין אינן צריכין עבוד לשמן וכן בכתיבה עצמה אלו צריכים ואינן ניקחות ואלו אינן צריכין ולפיכך ניקחין מכל אדם וזהו שאמרו בהנך עובדי דגיטין בס״ת לא עבדתים לשמן אבל קשה לנו בסברא זו שהרי שנינו אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון וכו' הא לענין עבוד וכתיבה לשמן זה וזה שוין וי״ל התם תומרי דתפילין ומזוזות קתני קולי לא קתני וכן זו שאמרו עליה בגמ' הא לתפרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוים לומר שכל כ״ד ספרים צריכין גידין ומטמאין את הידים כתפילין ששנינו בהן שהם מטמאין את הידים ואפי' קהלת ושיר השירים תדע מדלא איתמר עלה עבוד וניקחים מכל אדם וכה״ג מתרצינן בגמ' בפ' מקום שנהגו במתניתא דאין בין דהומרי תומרי קתני וכי דייקת בההוא דמתני' דמגלה כולה תומרי דחד צד קתני ולא דתרווייהו והענין הזה מתיישב יפה מן הטעם שפירשתי למעלה דבתפילין ומזוזות לא מייתר בהו קרא לכתוב לשמה ואילו בס״ת כתיב כתבו לכם והיינו לשם חובתכם והיא דאמר רבה מצוה לכתוב משלו דכתיב כתבו לכם ההיא מכתבו נפקא וגבי מלך כתיב וכתב לו ודרשינן לשמו שלא יתגאה בשל אחרים לשתי תורות כדאיתא בפ' כהן גדול מכל הדברים אין הלכה כרשב״ג דאמר עד שיעבדנו לשמן והסיא דאמרי' בפ' נגמר הדין תנאי היא אביי הוא דאמרה ולאו תנאי ת״ק ורשב״ג אלא אדלעיל קאי דמותיב בגמ' עליה דאביי מדתניא עשה לתיק של ספר עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול אלמא הזמנה לאו מלתא היא ופריק תנאי היא דרשב״ג איכא דקאי כוותיה דקבעי רשב״ג עיבוד לשמן ועבוד היינו הזמנה דומה לאריגה ועשיית תיק הספר ואי ס״ד הזמנה לאו מלתא היא ומותר לשנותה להשתמש בהן חול מה הועיל בעיבוד כי מטיל ליה בטלאי עור דחול מטיל בהו ולת״ק נמי הזמנה מלתא היא והאי דלא בעי עיבוד משום דאפשר ליה בהזמנה אחריתי לאחר עיבוד אלא בהא פליגי מ״ס בעינן כל עשיותיו לשמה ומ״ס בחדא סגי אי נמי טעמא דת״ק משום דלית ליה לשמן בתפילין כלל ואפי' בכתיבה וכיוצא בזה תנאי היא חד בברייתא דתיובתא וחד בברייתא איזך בפ״ב דבילה וכן בפ' כל כתבי הקדש וכן הרבה וכל הני מילי דאביי ניהו אבל לרבא אע״ג דמותר לשנותה בעינן לשמה אלא ת״ק לא בעי לשמה בתשמישי קדושה אי נמי בתפילין גופייהו ורשב״ג בעי להו לשמן בין בגוילין של כתיבה בין בתשמישי קדושה כגון טלאי שלהן ולאו דהויא הזמנה מלתא היא אלא מצותן שלהן שיעשו לשם חובה שכן בציצית בעינן עשיה לשמה כדאיתא התם אף תכלת ואע״פ דמותר לשנותה לעולם דלאו דבר שבקדושה הוא ואע״ג דהזמנה בעלמא נמי היא ומכאן נמי סמכו הגאונים לפסוק כשמואל ספי' דרבה לית ליה הזמנה לאו מלתא היא בגוף קדושה משום דהתם איתמר כטעמיה משמשין ממשמשין גמרי' לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדישא לא אמר כלום דגוילין של כתיבה נמי אגב כתב הוא דקדישין כתב אולא לה קדושתייהו כדאיתא בפ' כל כתבי הקודש והלכך לא דמי לעגלה ערופה והיא גופה עיקר קדושה ועוד דהא כל היכא דלא כתיב שם ליכא למיגמר מעגלה ערופה ולא אתיא ליה הלכך בין בגוילין דכתיב בין בכ... דאינון גוף קדושה כדפריכית וה״ה לעושה דיו לס״ת וכן כיוצא בהן בכולן לרבא הזמנה לאו מלתא היא והיכא דבעי לשמן למצוה הוא כדפריכית ומצאתי בירושלמי בפ' אמר להם הממונה דתני עור שעבדו לשם קמיע נכתוב עליו מזוזה רשב״ג אוסר הנה זאת ראיה מפורשת דבעור של כתיבה עצמה נחלקו ולרבנן לא בעינן לשמה ושם אמרו אמר ר' יוסה הוינן סברין מימר לא פליגן להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קודש שהיא חציבתן לשם קדש ובקדש יחצבו בגדי קדש צריך שתהא אריגתו לשם קודש ובקודש יארגו וה״ר חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת הדא אמרה אפי' לגבוה פליגי דתניא העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו לגבוה להשתמש הדיוט ר' חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת פי' סבירא להו כיון דהזמנה לאו מלתא היא ש״מ דלא בעיא לשמה בשל גבוה דלא כרשב״ג והיינו כדאביי דאמר תנאי היא וכדפריכית מ״מ למדנו פלוגתא דרשב״ג ורבנן

דבר

המאור הקטן

במחט וראשי התפירה תלוים בה מן הגרדין חוטין שתלוין בסוף הטלית ממותר האריגה וגדל הציצית מינה ובה אלו דברי ה״ר שלמה ז״ל והגאונים ז״ל לא כך פירשו וכך ראיתי בתשובת שאלה אף על גב דסוגיין בעלמא באיסורי הלכה כרב קא אמרי רבנן דהכא הלכתא כשמואל שהציצית מן הסיסין פסולה דקא מקשינן מיניה בסוכה והוינן בטעמיה ומסקינן בקראי אליביה ופירוש מן הקוצין בשרצה רובצת על ההגין ועל האטדין הנתלש ביניהם מן הצמר זה הוא מן הקוצין מן הנימין יש בין הצמר הדק נימין קשין של שער ומן הגרדין כגון מה שהאורג מותיר וגורד אותו אם עשה מהן ציצית פסולין אלו דברי הגאונים ז״ל והם חלוקים על הרב שלמה ז״ל והרי״ף ז״ל כתב הא ברייתא רציפן זהב [או] שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע״פ שלא עבדו לשמן רשב״ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן] בהלכות תפילין ולא פסק הלכתא כמאן אי כרבנן אי כרשב״ג וטעם הקוצין והגרדין והנימין שהם פסולין לדברי הגאונים אליבא דרב משום דבעי' ציצית הכנף מין כנף ואין ג' מינים הללו ראויין לעשות מהן בגד שהם פסולת הצמר ואין בגד נעשה מכמותן וכיון שפסקו הגאונים דבעינן טויה לשמה כשמואל והתם נמי במנחות אוקימנא לשמואל כרשב״ג דבעי עבוד לשמה שמעינן מינה דהלכתא כרשב״ג ובפרק נגמר הדין אוקימנא לאביי ורבא בהאורג בגד למת בפלוגתא דרבנן ורבן שמעון בן גמליאל והרב (שמואל) [שלמה] מפרש אביי כרשב״ג כי היכי דחשיב לרבן שמעון בן גמליאל עיבוד לשמה חשיבה ליה לאביי נמי להזמנה למיסרא דמילתא היא ורבא כרבנן הזמנה לאו מילתא היא ועיבוד לשמה נמי לא כלום הוא ואחד לשמה ואחד שלא לשמה כשרין זה הוא פירוש רבינו שלמה ז״ל ואין פירוש זה עולה לדעת הגאונים ויש מחכמי צרפת מפרשין בחילוף אביי כרבנן דאמרי לא בעיא עיבוד לשמה אלא בהזמנה בלחוד סגיא דהזמנה מילתא היא מיהו הזמנה לשמה בעי' בין לתפילין בין לציצית ורבא כרשב״ג דבעי עיבוד לשמה ועל הזמנה גרידתא לא סמכינן דהזמנה לאו מילתא היא ואורג בגד למת כהזמנה היא ולא דמי לעיבוד רצועות שהרצועות יש בהן בעצמן מצות קשירה מה שאין כן בבגד המת שאין בו מצוה אלא שהוא נאסר עם המת בכריכתו וכל מה שנעשה בו קודם לכן אינו אלא הזמנה בעלמא ואינו נאסר בה וה״ה לרצועות של תפילין אם בא לשנותן אחר העיבוד קודם שיחברם לקציצה הרשות בידו שאינן נאסרות בהזמנה אע״פ שעבדן לשמן והפירוש הזה נכון הוא ועולה לדעת הגאונים שכשם שהלכה כרשב״ג עיבוד לשמה כך הלכה כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא . ושמעתי כי נמצא בפירושי ר״ח ז״ל במס' סנהדרין כלשון הזה וי״ל דכ״ע אית להו תעשה לך לשום חובך ובהא פליגי רבנן דפליגי עליה דרשב״ג ואביי דקיימי כשיטתייהו סבירא להו הזמנה כעשייה דמי הלכך אם הזמינה לציצית מן הסיסין כשרה וכן לרצועות תפילין ורבא ושמואל ורשב״ג סבירא להו עשיה ממש בעיא והזמנה לא כלום היא. ונ״ל שכל המחלוקות הללו לא נאמרו אלא לענין תשמישי מצוה ותשמישי קדושה כגון האורג בגד למת וציצית מן הסיסים ורצועות תפילין אבל בכתיבה עצמה של תפילין ושל ס״ת דכ״ע בעינן לשמה שהוא גוף הקדושה וליכא מאן דפליג בהו וה״ה לגוילין של ס״ת וקלף של תפילין ודוכסוסטוס של מזוזה דכל דלהדי כתיבה ככתיבה דמי והיינו דאמר בהנך עובדי דפרק הניזקין ההוא דאמר ס״ת שכתבתי לפלוני גוילים שבו לא עבדתים לשמן וההוא דאמר תזכרות שבו לא כתבתים לשמן כל אלו ליכא מאן דפליג עליהו שאם עשאן שלא לשמן פסולין לפי שהם עצם הקדושה וההיא דאמרינן בס״פ השולח והשתא דאמר רשב״ג עבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי לאו מכלל דלרבנן דלא בעי עבוד לשמה ברצועות תפילין לא בעו כתיבה לשמה אלא אלומי הוא דאלים ליה לקושייה עליה דרשב״ג למירמא דידיה אדידיה בדרך ק״ו כלומר אם החמיר בזו כ״ש שהיה לו להחמיר בזו ולא (ט) שמעתי זה מכללא לרבנן כלום וזה נ״ל ומצאתי לחכמי הדור דברים הללו בחילוף ומה שנ״ל כתבתי :

וכי

השגות הראב״ד

סבה אלמא בעי טוויה לשמה קושיא יתירתא בעי לאקשויי דאפי' טוויה נמי בעינן לשמה דהלכה כשמואל ועשמואל דרך דפסיל בקולרי' וגרדין וגמיון דאמרינן באילן מן המחובר גרדין מפני שכבר היו בבגד ונתחזרו אמרה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיה דאפי' לשמה נמי עיבוד לא מיבעיא ליה למעבד הכי יצאמיה דשמואל בטווייה ורשב״ג בעיבוד לרבה דאמר הזמנה לאו מלתא היא קסבר רבה טווייה ועיבוד לאו הזמנה ניהו אלא עשיה ממש ניהו ובעי עשיה לשמה

לממעלה הרי הוא מבטל גל סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום כיון שהעליון מיילל עליו ונמלא שמלטרף הכא סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת. האילן שבשניהם נעשית הסוכה ללתה מרובה מחמתה ורלוי שתפסל עד שיהא גל האילן מעט כל כך דבלאו סכך שתחתיו יהא ללתה של סוכה מרובה מחמתה אבל בלאו הכי מפסלה לא שנא קדם אילן לסוכה ולא שנא קדמה סוכה לאילן שלא כדברי קצת המפרשים דאמרי דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרינן בהו דמלטרף סכך פסול בהדי סכך כשר

ומתרץ לה רב פפא בשחבטן כלומר שהשפילן לענפי האילן וערבן עם הסכך כשר דלכל כי האי גוונא כיון שחמתו של אילן מרובה מללתו מיבטיל ברובה מאחר שהכל מעורב אבל אילו היה ללאו מרובה מחמתו לא מיבטיל ברובה כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום וא"ת ואמאי

רש"י

הבית: והתחתונה (ג) פסולה. מפני ששני סככים יש לה וקרא פוסל סוכה דתחת סוכה כדפרישית: אם אין דיורין. בגמ' מפרש לה שאינה גבוהה עשרה טפחים ואינה דף י. ראויה

סוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה. ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה: גמ' (א) [א] *וכמה יהיה בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה אמר רב הונא טפח ושמואל אמר עשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עד ד' והלכתא

בעינן הכא רובא ולא סגי לה בפלגא (ופלגא) והא תנן לקמן בפרקין [דף טו:] המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשירה כלומר שממלא אותו הריוח בסכך כשר אלמא כל היכא דאיכא סכך כשר כפסול בשוה כשרה והכא נמי נימא הכי ולא ליבעי רובא נראה לי דהיינו טעמא משום דכל דבר שעומד בעצמו ואינו מעורב חשוב יותר ולפיכך אע"ג דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי לית לן למימר הכי אלא כשהמחלית המכשיר עומד בעצמו דחשיב אבל כשהוא מעורב שנתמעט חשיבות הכשר המתיר לו אף על פי שנתמעט גם כן חשיבות הפסול אין בכך כלום מאחר שהמתיר מיגרע ומשום הכי בעינא הכא רובה ובודאי שאין בטול זה כבטול שאר איסורין שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל אלא כיון דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי והכא לא סגי ליה בפלגא לפי שנתמעט חשיבותו של מתיר מפני שנתערב אפילו הכי כל שיש רוב מן הכשר לא גרע מפלגא דכשר עומד בפני עלמו לפי שאין המיעוט מבטל חשיבות הרוב כך נ"ל: **ונמצא** ג' דינין בדין סכך כשר ופסול האחד כשהאילן עומד על הסוכה שאפילו קדמה הסוכה וללתה מרובה מחמתה ואין האילן ללתו מרובה מחמתו אפ"ה פסולה אא"כ תשאר הסוכה ללתה מרובה מחמתה אפילו לאחר שיבטל כל מה שתחת האילן ושלא יהא מה שתחת האילן שיעור ד' טפחים במקום אחד בגדולה וג' בקטנה הא לאו הכי פוסל ואינו בטל לעולם מפני שעומד בפני עלמו וזהו שאמרו והא קא מלטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וזהו דין ראשון. והשני בשחבטן וערבן דאי איכא רובא סכך כשר ואין האילן ללתי מרובה מחמתו כשרה וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה ורלוי לחוש לדבריו. השלישי כשנתן סכך כשר בפני עלמו וסכך פסול בפני עלמו שאם הם שוים ואין במקום אחד שיעור סכך פסול כשרה וזו היא ששנינו המקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה: **סוכה** על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה. בגמרא מפקינן לה מדכתיב בסוכת תשבו שבעת ימים ולא בסוכה שתחת הסוכה דהדא משמע דבסכת כתיב: ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. מפרשי' לה בגמרא דלאו דוקא דיורין אלא שאם אין קרקעית העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות להדיא שלא ע"י הדחק לא חזיא לדירה ולא מקריא סוכה ומשום הכי לא מפסלה תחתונה משום סוכה שתחת סוכה דעליונה כמאן דליתא דמיא. ואמרינן נמי בגמ' דת"ק מודה לר' יהודה דאי אין קרקעית של עליונה יכולה לקבל כרים וכסתות כלל דעליונה כמאן דליתא דמיא והתחתונה כשרה לא נחלקו אלא ביכולה לקבל כרים וכסתות דעליונה ע"י הדחק דרבנן סברי דבהכי סגי לה ועליונה כשרה והתחתונה פסולה

המאור הקטן

[שם ע"ב] **וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר** א] פי' שמשעה שהוסיף משהו סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה ונעשית בהן הסוכה צלתה מרובה מחמתה בצירוף סוכי האילן שהם סכך פסול ואע"פ שהוסיף אחר מיכן סכך כשר אינו מועיל שהרי נעשית הסוכה כבר צלתה מרובה מחמתה ואוקמה רב פפא בשחבטן כלומר שהבטם ענפי האילן עד שנשרו כל העלין ממנו דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בצלו של אילן כלל ונעשה האילן כעומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה ואפילו לכסות בהן לכתחלה מותר ולא אמרן אלא באילן שחמתו מרובה מצלתו אבל אם צלתו מרובה מחמתו אע"פ שחבטן אם סכך תחתיו פסולה דהויא ליה סוכה שתחת האילן וכל שכן אם סכך על גביו דרחמנא פסלה כדכתיב בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן וכ"ש אילן שתחת הסוכה ואם סכך על גביו ועמד האילן למטה מן הסוכה והוא חמתו מרובה מצלתו אם חבטו עד שנשרו עליו דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בצל דידיה אם רבה עליו סכך כשר סוכתו כשרה והיינו דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום כלומר שהדלה אותה על דפנות הסוכה וסכך על גבן פסולה ואם היה סכוך מרובה מהן כשרה ואוקימנא בשחבטן שאין רוב הסיכוך מבטל את האילן עד שיחבוט אותו וישיר את עליו ונ"ל אם לאחר שהשלים את הסכוך כהלכתו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת בין שהדלה אותה ע"ג הסיכוך בין שהדלה אותה על הרפנות תחת הסיכוך אם היתה חמתו של האילן בעצמו מרובה מצלתו אינו פוסל את הסוכה ואע"פ שלא חבטו ואין בזה משום צירוף סכך פסול בסכך כשר שכבר קדם הכשר את הפסול אבל אם היתה צלתו של האילן מרובה מחמתו אין קדימת הסכך הכשר ולא החיבוט מועיל כלום בין שסיכך ע"ג האילן בין שסיכך תחתיו דהויא ליה סוכה שתחת האילן ורחמנא פסלה וכ"ש אילן שתחת הסוכה ושמעתי משם חכמי הדור שהכשירו אף בזו ולא נ"ל דבריהם דתניא בברייתא בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן קתני תחת האילן דומיא דתחת הסוכה כשם שסוכה תחת הסוכה התחתונה קודמת לעליונה שכן הוא דרך בנין כך סוכה שתחת האילן ואע"פ שקדמה סוכה לאילן פסולה ואם איתנהו לדברי החכמים הללו שאין הסוכה נפסלת אחר כשרותה במה שיבנה על גבה או שירלה עליה לא לישתמיט ר' ירמיה לאשמועינן פעמים שהתחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון שקדמה התחתונה לעליונה והא ודאי הוא דאיצטריכא ליה טובא לאשמועינן אלא לאו ש"מ סוכה שתחת האילן וסוכה שתחת הסוכה ותחת הסדין אין קדימתן מועיל כלום והא דתנן פירס עליה סדין מפני החמה פסולה סתם שנינו בכל סוכה שבעולם אף בשצלתה מרובה מחמתה ולאפוקי במי שהעמידה בפירושו בסוכה שחמתה מרובה מצלתה וזה הפירוש שפירשנו בהא דרב פפא דאוקמא למתני' בחבטן למדנו אותו בדברי הגאונים ז"ל שמצינו בחבוריהם כך הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה ואפי' היה הסכך הכשר הרבה מהם ואם חבטן עד שנשרו עליהם כשרה ויש לרב רבינו שלמה ז"ל פירוש אחר שהוא מפרש אותו בענין חבוט רמי כלומר שהשפילן ועירבן עם הסכך הכשר וקשיא לן על הדין פירושא הא דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת וכו' דאוקימנא בשחבטן והרי הסכוך למעלה מהן הוא דקתני סכך על גבן ואין זו השפלה אלא העלאה: והא דא"ר ירמיה פעמים ששתיהם כשרות ג] לא הזכירה הרי"ף ואע"פ שהיא צריכה:

[דף י ע"א] **ואם** אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה כשרה וכמה יהא בין סוכה לסוכה והאא התחתונה פסולה ג' מחלוקות נאמרו בה ומסתברא כרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי

מלחמת ה'

דבר שבקדושה כגון פלוגתא של כתיבת תפילין ומזוזות ובגדי כהונה ואבני מזבח וכיולא בהן דבכולן לרשב"ג לריכין לשמן ולרבנן הזמנה לאו מלתא היא ולא מיתפסי בקדושה וא"ל לשמן עד שיפרוט לך שכתוב כגון עשיית ליצית וכן ס"ת ועוד בגמ' דילן לענין תפילין אמרי' בפ' בתרא דעירובין אמר רב חסדא אמר רב הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק שתים של יד ואחת של ראש והוינן בה ממ"נ אי מחד גברא קא זבין אי מתרי תלתא זבין וכו' הרי המוכר הזה שהוא לוקח תפילין מבני אדם שאין אנו מכירין אותן ואין מומחין ומוחזקין ואנו חוששין לתפילין מטעות ובודקין אותן ואין חוששין להם משום עיבוד וכתיבה לשמן ואע"פ שראוי לחוש לזה יותר מפני שמי שאינו מומחה לוקח קלף מ"מ וכותב כפי המזדמן ולוקח תפילין ממי שאין כשרים לכתיבתן והרי התכלת כיון שצריכה צביעה לשמה אינה ניקחת אלא מן המומחה וכן ס"ת אלא ש"מ תפילין אינן צריכין לשמן לא בעיבוד ולא בכתיבה גם זו ראיה אלא אם תאמר דרב לטעמיה דלית ליה לשמה בציצית אבל לשמואל צריך לשמה הא מתניתא דרבה כדשמואל ורב כהנא קתני הכי כדאיתא התם ומ"מ דברי בעל המאור ז"ל נדחין ממנה שהוא אומר בכתיבה ובקלף של כתיבה צריך לשמה לדברי הכל ויש לדחות כל הראיות הללו ולומר שהתפילין כשרים מיד כל אדם דכל מי שעושאן לצאת בהן עושאן ולהכשרן עושאן אבל ספרים שמא להתלמד עשוין והרי בתכלת אמרו שם בעירובין המוצא תכלת בשוק לשונות פסולה דאמרי' אדעתא דגלימא לבעינהו חוטין כשרה במופסקים דכולי האי לא טרח ולא חיישינן שמא מן המוכר שלבע ונטווה שלא לשמה לקח וטווה לליצית ולפי דעתי שזו דרך משובשת שהמוצא תכלת חוטין בשוק היינו טעמא דכשרין משום שאין לו לחוש למי שאינו מומחה שמא עשאן למכור אלא מיד בעה"ב שעשאן לעצמו ובהכשר עשאן כדאמרי' התם בלוקח טלית מצויצת מישראל ה"ז בחזקתה משום דלעצמו בהכשר עשאה אבל בלוקח ממי שאינו מומחה אפי' חוטין פסולה חושש הוא שמא אינן עשוין כהלכתן דהא תלמוד אפי' אמר לו התכלת הזו לשם ליצית לבעתים פסולה שהם חשודין ואינה ניקחת אלא מחבר ומומחה כדאיתא במס' ע"ז וכיון שכן למה לא חששנו לחוטין הנמצאין אלא משום דאמרי' מבעה"ב שעשאן לעצמו נפלו או שמא כתבן לדוקי ומומר וחרש שוטה וקטן למוכרן וזה לקח מהם ועוד שמא מן הספרים שנכתבו להתלמד לקח פרשה זו ומוכרה לשם מזוזה ועוד הם עצמן וכי אין הסופרים עשוין להתלמד בהן בכתיבה ותקוני הלכות שבתפילין ומזוזות ועוד שמא פרשיות הללו למזוזה כתבן ועשה מזוזה תפילין ואין לשמה של מזוזה כשר לתפילין לפי שהוא מקדושה קלה לחמורה אלא ש"מ לפי שאינן לריכין עיבוד וכתיבה לשמה הן נקחין מכל אדם וכשהפסנו הענין הזה בדבריהם של ראשונים מלינו הלכה זו רופפת בידם וכ"כ הנגיד זצ"ל ומר רב האי אמר אע"ג דפליגי ת"ק ורשב"ג ומוקי אביי נפשיה בהדא ורבה בהדא הא אשכחן התם ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו עד ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת והכל מודים דעיבוד לשמה מלוה מן המובחר אע"ג דאית ביה פלוגתא וכולהו רבנן לא עבדי תפילין אלא מן הקלף מעובד לשמו וס"ת יש שמקילין בה ולעולם מעובד לשמו עדיף ומר רב משה היה מכשיר אינו מעובד לשמו ולא היו מודים לו בני דורו ובמקום הדחק כדאי הוא מר רב משה לסמוך עליו ועוד עת לעשות לה' הפרו תורתך ע"כ וכיון שאתה רואה ששמועה רופפת היא זו לנו שמעינן שאמרו כהלכה ולענין הליפין שאמרנו בתחלת דבורנו מן הסוגיא הזאת שבמס' סוכה עם אותה הסוגיא שבמנחות הרבה כזו יש בתלמוד שמוחלפת לגמרי כ"ש בכה"ג דלא מיחלפא ואע"ג דלא מסיימינן התם אמר לך שמואל אנא דאמרי אפי' לרבנן ואתת מן הסוגיות המשתנות בכיולא בענין זה במס' תמורה בפ' כילד מערימין א"ר יוחנן הפריש חטאת מעוברת וילדה רלה בה מתכפר רלה בולדה מתכפר ומפרשינן טעמיה דר' יוחנן משום דהם שיירו מאויר וכו' ואותבינא עלה ואסיקנא תיובתא ובמס' מנחות אמרי' דטעמא דר' יוחנן משום דאדם מתכפר בשבת הקדש ובמס' חגיגה פ"ק ערל מנא לן ומפרש הא מני ר"ע היא וכו' ובמס' יבמות מסיימי בה דברי הכל היא משום דמאיס וסרכה

כן אף אתה אל תתמה שבמס' מנחות לא פירשו טעמו של שמואל משום קרא דגדילים תעשה לך וכאן פירשו ובעל המאור ז"ל לעצמו כתב מן הסוגיות המתחלפות שתים במס' יו"ט והם שוות לזו לגמרי: ועוד ואם אין התחתונה יכולה לקבל כו' עד וכל זה צריך תלמוד אע"פ שלא הזכירו הרי"ף ז"ל: **אמר** הכותב היכי תפים תוטרא בתרי רישי דהא לרב חסדא ורבה בר רב הונא ודאי לא בעינן שתהא העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות של תחתונה דאינהו לאו בתר דירה אזלי כלל אלא בתר אהל כדפרשי' טעמא שלא מלינו מקום פחות מארבעה וכל שאינה אלא ד' טפחים כרים וכסתות מנא לה אטו דיורין אית בה דליקבלינהו ולא עוד אלא לדידהו אפי' ר' יהודה נמי לא בעי ראויה לקבל כרים וכסתות אלא בהא פליגי ת"ק סבר גבוה ד' נמי פסולה ור' יהודה סבר אם אין ראויה לדירה התחתונה כשרה והיכי דמי כגון דלא גביהא י' ולית להו הא דאמרי' במערבא דכהנא כדשמואל שייכא דקפיד בשיעורא ולתירולא לדשמואל אילטריך כדאמרי' בגמ' בהדיא תנן ר' יהודה אומר וכו' מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסולה כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא וכי שמואל לחזרה לדשמואל איתמר ויש גירסת הגאונים שהם גורסין אותה אינה ראויה לדירה מרווחת אבל לדירה ע"י הדחק די' טפחים דירה ע"י הדחק היא מ"מ הא דמערבאי כדשמואל אתיא ועוד דבמערבא נמי אליבא דר' יהודה

השגות הראב"ד

לשמה אבל תורג בגד למת כיון דלא בעינן ביה עשיה לשמו לא בעינן אריגה לשמו: א] **וכי חמתו מרובה מצלתו** וכו' פירוש משמעה שמוסיף כל שהוא סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה כו': א"א וכי נאמר בכאן ראשון ראשון בטל וכשחבטן עד שנשרו עליו אימא דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצלו וכי בגלויי דעתא תליא מלתא והמקרה סוכתו בספודין ויש ריות ביניהם כמותם ונתן פסלין ביניהן שהיא כשרה נאמר כיון שנתן הפסל הראשון בטל במיעוטו ובן כל פסל ופסל שיבא אחריו. ועוד כי כשהיה הריוח ביניהם כמו הם בנכנס ויולא היתה הסוכה ללתה מרובה מחמתה וכשנתן פסל א' או שנים באוירים כבר נעשית הסוכה ללתה מרובה מחמתה עם סכך פסול ולא יוכל עוד להכשירה בפסלין. אבל זה כלל גדול כי מעולם לא הגליה בחדושיו. ואנו כבר פירשנו כל זה למעלה כדף כב' אין ראשון ראשון כהוגן וכשורה. ומה שאמר בסוף שאם סכך כהלכתו ואח"כ הדלה עליה גפן או תחת הסכך של אילן חמתו מרובה מללתו אע"פ שלא חבט עליו כשר דלא אתי סכך פסול ומבטל סכך כשר שקדם. וכבר בטלנו דבריו ממה שכתבנו למעלה בדף ראשון במלתיה דר' ירמיה תחתונה כשרה ועליונה פסולה אילטריכא ליה חמה דתימא נגזר דילמא מלטרף סכך פסול כו'. כלומר זימנין דהוי עליונה למעלה מכ' וקא מלטרף סכך פסול בהדי סכך כשר דמאי דקאי סכך העליונה על התחתון פסיל ליה ונמלא שיש בה שיעור כשר התחתונה סכך פסול דמאי דקאי ולפי הסוגיא הזאת ופי' בטלו דבריו שהרי התחתונה קדמה לעליונה. ועוד מכתובת במכוב דרב אבי דאמר ליה דלייה דלא לימרו כו' ג"כ אפי' לדבריו יש לנו לגזור שלא יאמר קא מסכך ממחובר דמאן ידע אם קדם סכך לאילן אם לא קדם וסוף דבר דבריו בטלין וכ"ש דברי האחר שכתב ועוד מדליף עלמו הוא חשב שפי' בדברי ר' ירמיה בתחתונה כשרה ועליונה פסולה אלטריכן לה וכו' ואומר כיון דאין עליונה מחמת גבסותו ולא מיקרי סכך פסול מכלל דאי הוי פסלותו מחמת עלמו פסלה עליונה לתחתונה אפי' בשללתה מלתה משום דמלטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואע"ג דקדמה הכשר תחתונה לפסולה של עליונה: ג] והא דאמר ר' ירמיה פעמים ששתיהן כשרות וכו' לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואע"פ שהיא לריכה ואם אין התחתונה וכו': א"א סגם בזה שאין אותם הדברים אמורים אלא לפרש דברי ר"י ולתרן קושיא דאקשינן לשמואל ואין

הלכה כר"י שאע"פ שאמר יכולה לקבל תחתונה פסולה. ואני תמה לדבריו שפסק כרב חסדא ורבה בר רב הונא בסוכה על גבי סוכה שהיא נפסלת בהרחקת ד' טפחים. ומאחר שאינה ראויה לדירה מה לנו בקבלת כרים וכסתות ואפשר שהיה דעתו של זה כך ולפיכך כתב שאע"פ שאין התחתונה יכולה לקבל כשרה. אבל יש לנו דרך אחרת נכונה בדברי הרב ז"ל שלא כדברי זה כי מעולם לא הסכים הרב ז"ל על דעתו של זה לפסוק הלכה כרב חסדא ורבה שאלמלא כן לא היה שותק ולא היה סומך על פסקת נויי סוכה המופלגין וכו' כי הם שני ענינים ושני מחלוקות ואין דרך הרב בזה. ועוד כי יש פנים הרבה מוכיין שהלכה כשמואל בהרחקת עשרה. הא' כי האמוראים אחרים מפרשים טעם עלמן אבל כשבא לדברי שמואל הגמ' פי' את טעמו לא ובדוק אלמא דברי שמואל עיקר והב' כי בני מערבא השתדלו לתרן הקושיא שהקשינו על שמואל והיינו סוגיין כשמואל. וחוץ מזה ומזה כי כבר קבע הרב ז"ל כשמואל דכל שאינו גבוה י' ואין לו גג לאו אהל הוא ואע"ג דקנופות הוו אבל בפחות מי' סתם הא אמרי' משום דקביעי טובא ולשוויי אהלא בלחוד הוא אבל למיפסל סוכה אחריתי פסול גמור הוא בניר מי' לא הוי אהלא. ועל זה ודאי סמך הרב ז"ל שלא הזכיר זה המחלוקת מפני שכבר פסק כשמואל בענין אהל והענין א'. אלו הם הדברים הנכונים והישרים מעתה לריכה התחתונה שתהיה יכולה לקבל ע"י הדחק כרים וכסתות של עליונה כדעת ת"ק וכסוגיא דשמואל וטעם נויי סוכה ממנה ד' ולדעת הרב ז"ל אע"פ שפסק כהם כרב חסדא ורבה טעמייהו דידהו משום דכיון דמפליגי כולי האי לאו נויי סוכה ניגהו והוי ליה סכך המקבל טומאה אבל לענין סוכה על גבי סוכה משום שם סוכה דעליונה פסלינן לתחתונה כדאמרי' לעיל בסוכת כתיב וכל היכא דלא חזיא לדידיה ליכא עלה שם סוכה. ולולי שפסק הרב בנויי סוכה כרב חסדא ורבה אני הייתי מסכים לפסוק כרב נחמן חדא משום דאינהו תלמידים ניגהו לגביה. ועוד דאיהו עביד כשמעתיה ואי לאו דקים ליה הכי לא הוה עביד ועוד דהא הוה מטעה להו לאפוקינהו משמעתייהו ואשכחן בגמ' דתרי אמוראי דפליגי הד שרי וחד אסר דמאן דשרי לא ספי למאן דאסר מידי דלא סבירא ליה כדאיתא במס' חולין ורב נחמן דעביד הכי ודאי דקים ליה כשמעתיה ולא חש לשמעתייהו:

(אלפס סוכה)

הגהות הב"ח

(א) וכמה וכו' עד המשנה נ"ב כל זה הגה"ה היא ובאלפס ישן אין מזה כלום רק המשני' כצורתה וכן נראה מדברי הר"ן והרא"ש ויותר מבואר בחיבור רבינו ירוחם נ"ח ח"א שכתב ותמהתי על הרי"ף שלא הביא מזה כלום אלא המשנה כצורתה ואולי סמך על ההיא דפסק דאין נקרא סוכה אא"כ גבוהה י' טפחים כו'. ובודאי הגה"ה הוא: (ב) פסולי' דשני כו' כצ"ל: (ג) נ"ב לשון הטור:

הגהות מא"י

[א] מן וכמה עד המשני' פירס כו' ליתא ונכתב כ"י על הגליון:

שלטי הגבורים

א וגם (ג) צריך שיהיה ביניהן י' טפחים אבל אם אין ביניהן י' או שיש ביניהן י' ואינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה או התחתונה כשר' אם היא מסוככת כהלכתה אפי' אם העליונה למעלה מכ' ואם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה צריך שתהא העליונה בתוך כ' לארץ ובעל העיטור כתב אפי' אם אין ביניהם אלא ד' טפחים פסולה וכן כתב אבי"ה והר"ז הלוי ולא נראה להרא"ש:

לשון ריא"ז

בד"א בשלא היה מסכך העליונה עד קרקעית התחתונה יותר מכ' אמות אבל אם היה מסכך העליונה עד קרקעית התחתונה יותר מכ' אמה היושב על גבי תחתונה תחת העליונה לא יצא והרי שתיהן פסולות בין שתיהן ללתן מרובה בין שתיהן חמתן מרובה ומז"ה אמר שאם היה סכך מעליונה (ושהיה) חמתו מרובה מצלתו אע"פ שהוא למעלה

שיטת ריב"ב

אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. פירשוה בגמ' אם אין תחתונה[יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה] כשרה דעליונה כמאן דלית' דמי כיון שאין סכך שתחתונה יכול לקבל כרים וכסתות של עליונה:

פסולה ואזלו לטעמייהו דסברי דסוכה דירת עראי בעינן ורבי יהודה סבר דלא חשיבא עליונה סוכה להכשירה ולא לפסול חברתה עד שתהא ראויה לקבל כרים וכסתות שלא ע"י הדחק דאזדא לטעמיה דסבר סוכה דירת קבע בעינן וזהו שכתב ה"ר אלפסי ז"ל כשפסק בריש פרקין באוקימתיה דרבא דסבירא ליה דפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה בדירת עראי תליא וכתב הרב ז"ל דסוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה דרבא שייכא וכדפרישנא: **וגרסי'** עלה בגמ' וכמה יהא בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהל הטומאה טפח ורב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו ד' שלא מצינו מקום חשוב פחות מד': ושמואל אמר י' כהכשרה כך פסולה: **ולענין** הלכה מסתברא דהלכתא כשמואל דהא רב דימי משמייהו דבני מערבא מפרש מתניתין אליביה בגמרא ולא עוד אלא אפילו תימא דהא דרב דימי מימרא באפי נפשה היא אפ"ה כיון דמסקינן דבעו רבנן שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות ע"י הדחק מכלל דבעו שתהא ראויה לדירה ובלאו גבוה י' אי אפשר והרז"ה הלוי ז"ל ארכבה אתרי רכשי דפסק כרבה בר רב הונא ורב חסדא דאמרי ארבעה ופסק כרב דימי שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות והא לא אפשר שתקבל כרים וכסתות בד' טפחים גובה והוא ז"ל הביא ראיה לדבריו לפסוק כרבה בר רב הונא ורב חסדא דאמרי בארבע מדקיימא לן בסמוך נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה שהיא פסולה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי הכי דתרוייהו בחד טעמא שייכי. והא ודאי ליתא דמה ענין זו אצל זו התם כיון דמופלגים מן הסכך ד' חשיבי באפי נפשייהו הלכך ממעטי אוירא או פסלי משום סכך פסול אבל הכא דמפסלא לתחתונה משום סוכה שתחת סוכה דילמא בטפח סגי ליה לעליונה כאהלי טומאה כדאמר רב הונא או דבעי י' דכהכשרה כך פסולה וכדאמר שמואל הלכך לא שייכי אהדדי ונהי דבההיא דהתם קי"ל כוותייהו משום דרב נחמן דפליג עלייהו יחידאה הוא אפ"ה בהא דהכא קי"ל כשמואל וכטעמא דאמרי': **וגרסי'** תו בגמ' בענין סוכה ע"ג סוכה [דף ט:] אמר רבה פעמים שתיהן כשרות פעמים שתיהן פסולות פעמים שתחתונה כשרה ועליונה פסולה פעמים שעליונה כשרה ותחתונה פסולה. ומפרשי' להך גווני בגמ' ואמרי' עלייהו פשיטא והדרי' תחתונה כשרה. ועליונה פסולה איצטריכא ליה וכגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימא תחתונה בתוך כ' פירוש דכיון דעליונה חמתה מרובה מצלתה לא שמה סוכה ולא מפסלה תחתונה משום סוכה שתחת סוכה הלכך כיון דקיימא תחתונה בתוך כ' אע"ג דקיימא עליונה למעלה מכ' כשרה ואמרינן עלה דאצטריך לאשמועינן הכי דלא אמרינן הא קא מצטרף סכך פסול שהוא למעלה מעשרים בהדי סכך כשר של סוכה התחתונה כדאמרינן לעיל גבי אילן וטעמא דמילתא משום דלא אמרי' הכי אלא במחובר שפסלותו מחמת עצמו אבל בלמעלה מכ' כיון שאין פסלותו מחמת עצמו לא וה"ר אלפסי ז"ל לא חשש לכתוב זה כפי הגירסא והפירוש שפירשנו לפי שגדולה מזו כתב למעלה [דף ד.] היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתה מרובה מחמתה כשרה ולא אמרי' שעיקר הסכך שהוא למעלה מכ' אמה יצטרף לפסול זה הסכך של הוצין ואע"פ שצלתו מרובה מחמתו כ"ש בהא דר' ירמיה שחמתה מרובה מצלתה ובמס' עירובין פ"ק [דף ג.] נמי אמרי' מקצת סכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' כשרה הלל סוכה תנן ומצטרף נמי להכשר הואיל וסוכה אחת היא דע"כ הויא לה צלתה מרובה מחמתה כדמפרש התם ואי הוה מיקרי סכך פסול הויא לה כהדלה עליה את הגפן שפסולה הא למדנו שכל למעלה מכ' לאו סכך פסול הוא ואינו מצטרף לפסול ופעמים שמצטרף להכשר: **אבל** יש לרש"י ז"ל גירסא אחרת כאן שהוא גורס היכי דמי כגון שתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך כ' שהוא ז"ל סובר דאי קיימא עליונה למעלה מכ' אמרינן בה מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כדאמרינן במחובר והוא ז"ל גורס תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריך ליה מהו דתימא נגזור דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל ופי' דאע"ג דתרוייהו סכך כשר ניניהו כיון דתרוייהו בתוך כ' מ"ד דנגזור ונפסליניהו דילמא הויא עליונה למעלה מכ' דמצטרף פסול בהדי סכך כשר קמ"ל דלא גזרינן ולפי דבריו ז"ל הא דלא אמרינן בההיא דפ"ק דעירובין דמקצת סכך למעלה מכ' ובההיא דלעיל דהוצין יורדין להצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר [לפסול] התם היינו טעמא משום דחד סככה הוא אבל בתרי סככי כי הכא אמרינן דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואין ספק שאילו היה גורס הרב אלפסי ז"ל כגירסתו של רש"י ז"ל שהיה לו לכותבה בהלכות: **מתני'** פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר. שלא יהו עלין וקסמין נושרין על השלחן וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך כדלקמן ואומר ר"ת ז"ל דסוכה שהיא מסוככת כהלכתה שוב אינה נפסלת אפילו משום סוכה שתחת האילן (ה) דמוכח לה מדתנן לקמן [דף יא.] הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסכך על גבה פסולה דמשמע דדוקא בשקדם האילן לסוכה אבל קדמה סוכה לאילן או לא מיפסלא ולפיכך פירש מתני' דהכא דפירס עליה סדין כשהסדין מסייע להכשר הסוכה וליכא למימר דמתני' בשחמתה מרובה מצלתה מיירי דא"כ מאי קמ"ל ועוד דדומיא דפורס ע"ג הקנוף קתני דמיירי בשצלתה מרובה מחמתה לפיכך הוא ז"ל פי' פירס עליה סדין כדי שלא תתייבש מפני החמה ותהא חמתה מרובה מצלתה ונמצא שקיומה והכשרה ע"י הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו עלין ותהא חמתה מרובה מצלתה אבל חולקין עליו ומפרשין מתניתין דהכא כפשוטה אע"פ שאין הסדין מסייע להכשר סוכה כלל אלא שפירסה עליה כדי שלא תכנס בה החמה אפ"ה פסולה והכי מוכח בגמרא וההיא דהדלה

והלכתא כרב חסדא ורבה בר רב הונא דדייקא ממתניתין כוותייהו דקתני רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה ופרשינן אם אין ראויין לדירה מכלל דת"ק (ה) אע"פ שאינה ראויה לדירה ומאי היא (א) דלית בה י' התחתונה פסולה הלכך ליתא א לדשמואל ודרב הונא (ב): **מתני'** א פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירש על גב הקינוף פסולה אבל פורס הוא על (ג) נקליטי מטה: **גמ'** פי' *קינופות הן ארבעה וכשהוא פורס על גביהן סדין נעשו כסוכה בתוך סוכה ולפיכך פסולה ונקליטין שנים וכשהוא פורס עליהן סדין אינה נעשית באוהל

נר מצוה

רש"י

ראויה לדירה: **מתני'** מפני הנשר. שלא יהו עלין וקיסמין נושרין על השלחן וסדין דבר המקבל טומאה הוא פסול לסכך כדלקמן: או שפירס ע"ג קנוף. כלומר אפילו לא פירס מפני הנשר אלא לנוי מטתו על גב הקנוף שהן ארבעה קונדסין על ארבעה רגלי מטתו וגבוהים הן ומניח כלונסות מזו לזו על גביהן ופורס (ג) סדין והרחיקו מן הסכך והשתא לא סיכך בדבר המקבל טומאה הוא דהא לאו לסכוכי עטחן התם ופסולה משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס על גבי נקליטי המטה. שאינם אלא שנים והן יוצאין באמצע המטה אחד למראשותי' ואחד לרגליה ונותנים כלונסות מזה לזה ופורסין סדין (ד) עליו והוא משופע ויורד לכאן ולכאן ומשום דלית לה גג טפח רחב למעלה

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי תרכו תרכט

שיטת ריב"ב

מתני' פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה. דדבר המקבל טומאה הוא ואין מסככין בדבר המקבל טומאה: מפני הנשר. שלא ינשרו עלין על שלחנו:

הגהות הרי"ו

(א) נ"ב נ"ע דלפי שינוי דרב דמי איצטי' הא מכלל דת"ק וכו' ומשמע כשמואל וכן הוא בא"ר: (ב) נ"ב נ"פ מנלן:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב סכך: (ב) על גבי נקליטי המטה כצ"ל: (ג) סדין עלייהו פי' [illegible]: (ד) נ"ל עליהן: (ה) נ"ל ומוכח:

שלטי הגבורים

למעלה מכ' אמה אינו פוסל סכך התחתונה שהיא צלתו מרובה מחמתו והתחתונה כשרה ול"נ דכל שהוא למעלה מכ' אמה הרי הן כספודין של ברזל ופוסל סכך הכשר שלמטה ממנו ואף ע"פ שחמתו מרובה אינו בטל ברוב הואיל והוא עומד בפני עצמו כמו שבארנו בסוכה שתחת אילן כמבואר בקונט' הראיות וכן כתב מיי' כריא"ז:

א כתב בעל העיטור מסתברא דהלכה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דרבי' כוותיהו ועוד מדאיפלגי רב נחמן ורבה בר רב הונא [בנויי סוכה המופלג ממנה ד' דר"נ מכשיר ורבה בר"ה פוסל] משמע דלא מכשיר ר"נ אלא בנויי סוכה דכיון דלנוי עבידינהו התם לא בטלי הסכך שלמעלה מהן אבל בסוכה ע"ג סוכה סבר רב נחמן דבהפלגת ד' מיפסלא כרב חסדא ורבה בר"ה הלכך הא דתנן סוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה אע"פ שאינה ראויה לדירה שאין בה י' פסולה וליתא לדשמואל ומיהו בעי' שתהא ראויה לקבל כרים וכסתות של עליונה ע"י הדחק אבל אם אינה יכולה לקבל דירה סרוחה היא ע"כ וכן פסק הרב אבי"ה והרז"ה הלוי ז"ל מהך פלוגתא דלקמן ואינו נ"ל כלל ראיה מהך דלקמן דודאי יש לדקדק ממנו דסכך פסול שתחת סכך כשר פוסל את סכך הכשר בהפלגת ד' דהיינו דומיא דנוי סוכה. שהן פסולין לסכך ולא פסול לר"נ בהפלגת ד' משום דלנוי עשאן ובעלה לגבי הסכך אבל סכך פסול דעלמא פוסל את העליון בהפלגת ד' אבל סוכה שתחת סוכה לפסול את התחתונה משום סכך העליון לא דמי להכיא כלל וכ"ל לפסוק כשמואל דסוגיא דתלמודא כוותיה דקאמר אלא שאינה ראויה לדירה ה"ד דלא גבוה י' מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסול ופריך לשמואל מת"ק ומשני עליה במערבא מאי אין דיורין בעליונה דקאמר ר"י ופליגי עליה רבנן כשאין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אבל אם אין העליונה גבוה י' בהא מודו רבנן דהתחתונה כשרה ופריך תלמודא מכלל דת"ק סבר דאם אינה יכולה לקבל פסולה דמ"ש אינה יכולה לקבל אלא גבוה י' דתרוייהו לא חזו לדירה ולא מיקריא עליונה סוכה לפסול את התחתונה ומוקי פלוגתייהו ביכולה לקבל ע"י הדחק אבל אם לא גבוה י' מודה ת"ק דהתחתונה כשרה והיינו כטעמיה דשמואל כהכשרה כך פסולה דכשעליונה כשרה וראויה לדירה אז שם סוכה עלה לפסול את התחתונה ואם

מלחמת ה'

יהודה איתמר אבל רבנן לדידהו לא קפדי אלא בהכשר סוכה כשיעורה ור' יהודה דקפיד בדיורין אלא שמואל הוא דבעי קבול כרים וכסתות ע"י הדחק לרבנן דאינהו קפיד בראויה לדיורין דאמר כהכשרה כך פסולה ומשמע לגמרי והכי גרסי' עלה דבני מערבא מכלל דת"ק סבר אע"ג דאינה ראויה לקבל והאמר שמואל כהכשרה כך פסולה ובפירושי רבינו חננאל ז"ל מצינו כלשון הזה ודייקינן מדברי ר' יהודה דקתני אם אין דיורין וכו' וקשיא לשמואל ושנינן אין ראויה לדירה מרווחת אבל ראויה לדירה ע"י הדחק די' טפחים דירה ע"י הדחק היא וכן במערבא כל שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה וכו' שנויה הכא והכא תדא התם לדירה והכא לקבל ע"י הדחק ע"כ וכיון שנתפרש לך זה משמע לפי הנעתה של שמועה *) דרב הונא ורבה נמי לא בעי ראויה לקבל כרים וכסתות כדקס"ד מעיקרא אליבא דידהו ובמערבא כשמואל סבירא להו וכטעמיה שייכן והלכך כשמואל עדיפא למיפסק כוותיה ומה שאמרו דשייכא מימרא בנויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה לא שייכא ולא פתיכא בה כלל דהתם סכך פסול הוא והם לאו משום דנוייהן אפי' אין מופלגין טפח פסולה ואפי' לשמואל מפני שהן נוייהן הוכשרה וכשהן מופלגין עומד לעצמו ופסולה אבל הכא משום דירה קאמרי' אטו שמואל דבעי הכא י' גבי פורס סדין תחתיו מפני הנשר מי בעי שיהא שם הפרש אדרבה כשאין ביניהן הפרש עיקר סכך פסול ופוסל זו דומה לזו כלל הלכך הלכתא כשמואל וכדאמרי' במערבא וכן פסקו הגאונים ז"ל אולי לכך השמיטה רבינו ז"ל שסתם סוכה בשיש בה עשרה משמע וכדאמרי' במערבא:

ונקליטין דגביהי י' פסולין וקנופות נמי אע"ג דלא גביהי י' כיון דקביעי: **אמר** הכותב אבל מה נעשה לדברי רבינו הגאון ז"ל שפסל קנופות סתם ומשמע אע"ג דלא גביהי י' והכשיר נקליטין דגביהי י' ולפי דעתי שהוא דוחה ברייתא זו דקתני ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהים מן המטה י' טפחים משום דקי"ל שפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואפי' כאהל עראי דלא קביעי נמי לא הוי [...]כין לעיל ואע"ג דהתם לא חזינן בהדיא דשרי אלא כילת חתנים דלא קביעי אי ס"ד שיפועי אהלים כאהלים דמו ליהוי כאהל עראי דלא קביע כלל דאפ"ה אסור דהא אפי' אוהל שאינו גבוה י' אהל אסור בשבת דהיינו משמרת ופרונקא וגוד וטלית כפולה וכילה שיש לה גג שאפי' אינן גבוהין אלא טפח אסורין כדמוכח בדוכתא אלא ש"מ דשפועי אהלים לאו כאהלים הם כלל בין קביעי בין [...] העשויה כמין נריף דקביעא ואפ"ה פסולה וכי תימא התם דלישווייה סוכה פסולה הכא לשווייה אוהלא הוי אוהלא כי איכא למימר הכי ה"מ בקנופות דלא גביהי י' דכל שאינו גבוה י' נמי אהל הוא [...]טומאה בין לכל דבר וכשפסלו סוכה שאינה גבוה י' משום דיורין הוא דפסלינן לה ולא מפני שאינה אהל הלכך גבי קינופות כיון דקביעי נעשה אהל קבוע בפני עצמו ואינו עומד בצל סוכה ו[...]ה עיקר אהל סוכה הוא ולא אתי אהל עראי שאינו קבוע כלל ומבטל אהל סוכה אבל בשיפועי אהלים שאפי' היו בהם דיורים כפלטרין של מלכים ואפי' קבועין פסולין מפני שאינן כאהלים אין לחלק פסולן כשם שאינן אהלים להכשר כך אינן אהלים לפסול וזו סברא נכונה ודבר נאה ומתקבל והגמ' מוכחת עליה דקאמר ליה אביי לרב יוסף דגני בכילת חתנים כמאן כר"א ואמר ברייתא איפכא בהא כהכשרה כך פסולה אפי' כר"א דמתני' דהיינו רבנן דברייתא לא אתיא דעד כאן לא אמרי' לאו כאהלים דמו אלא שאינו כאהל קבוע שיהא ראוי לסוכה אבל לשווי אהלא כ"ע דהוי אהל וא"כ [קב]יעי א"כ אפי' כדברי הכל נמי אתיא דמי שקל להם בלא גרומים דין שיפועי אהלים קבועים להכשר סוכה לדין שיפועין שאינן קבועין למיהוי אהל הא אדרבה איכא למימר דכי אמרי' שיפועי אהלים [...] העשויה כמין נריף ה"מ בדקביעי אבל לא קביעי גרעי מאהר אהלים ואפי' אהל עראי לא הוו כדאמרי' במעתין במטה שאינה גבוהה י' ובכילה דלא הוו אהלא לענין זה וקינופות דקביעי הוה אהל [ש]יפועי אהלים לאו כאהלים דמו בין קביעי בין לא קביעי לא הוו אהלים כלל הלכך דרב יוסף לא מתפקא מדר"א וסוגיין דמקשי לר"י אמר שמואל מברייתא דנקליטין ומתרץ ליה שאני נקליטין ד[...] בגמ' היא כרבנן ושמואל דאמר כר"א דמתני' דסבר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו וברייתא איפכא תניא כולה כתירוצא דרב יוסף. אלא סוגיין דלא כאביי ורב יוסף דהשתא מיקל בכילה לדבר [...] הויא אהלא כלל דהא לא דוקיא בהך לישנא דרב יהודה אמר שמואל כמאן כר"א אלמא לכ"ע אמרי' ורב יוסף מוקי נפשיה כמאן דאמר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו דבין קביעי בין לא קביעי [...] טעם נותן לפי שהן כדופן עקומה ואין להם סדר כמו שפירשנו למעלה ומזה הטעם מסתייעין דברי רבינו הגדול ומתיישבין יפה ולפיכך כתב הכל כפשטה דמתני' דקינופות אסורין לעולם ונקליטין מ[...] שאינן גבוהין וכבר ראיתי לראשונים בחבוריהם שהם ז"ל חלוקים בזה ובודאי שהם יכולין לומר דסוגיין כולה שאין לה גג כלישנא בתרא דרב יהודה לר"א דמתני' היא כדמוקי רב יוסף נפשיה וכשנ[...] דאמר שיפועי אהלים קבועין כגון סוכה דקביעי לא הוו סוכה שיפועי אהלים שאינם קבועין כגון כילה לא הוי אהלא כלל הא שיפועי אהלים קביעי כגון נקליטין למהוי אהלא הוו אהלא הוא [...] דברי רבינו ז"ל יותר נראין מדוקדקין בעיקר טעם השיפועין שהן כמחיצות וכן לענין שבת כמו שהוכחנו ועוד פסק רבינו ז"ל בכילה בתרתי לישני דרב יהודה אמר שמואל דלא פליגי אהדדי בדיני [דא]מרי' ברים פ' הישן תרגמה שמואל במטה י' ואליבא דלישנא קמא איתמר כדמפורש בגמ' הכא ושמואל גופיה תרגמה ולאו כאמוראי היא וכולה סוגיין נמי בתר ההיא אוקימתא רהיטא דמש"ה [...] מ"ע דר' יהודה שאילו היו יכולין להעמיד משנתינו בשאינה גבוה י' לא היה טעמו של ר' יהודה צריך לפנים ולא היו צריכין לפרש בו מה שאמרו משום סוכה דירת קבע ומטה דירת עראי ולא אתי [ש]מואל לא קשיא להו ולא מידי ובלישנא בתרא נמי אמרי' הכא אי קביעי ליהוי בקינופות וכו' דאלמא קינופות קביעותייהו מהניא דאי לא קביעותא יתירא כיון דאינן גבוהין י' לא הוו אהלים ו[...] [ש]מואל בכילה לענין ק"ש בהיתרא דלישנא דכילה שאין גבוה י' לא הויא אהל כלל והסיא בלא פלוגתא איתמר ובגמ' אסיקו כוותיה ה"נ מסתברא וכו' הלכך ליכא למידחייה ללישנא קמא בדינא כ[...] של רבינו הגדול ז"ל בדברים הללו לפי הנראה לנו ואע"פ שיש למקצת הראשונים דברים אחרים בכאן אני לא נחלוק באתי שאיני כדי אבל דעתו של רבינו הגדול ז"ל גליתי ופירשתי:

*) נ"ל דרבה בר רב הונא ורב חסדא

המאור הקטן

דאמרי בד' משום דקא אמרי מלתא מציעתא ועוד דשייך מימרא דידהו דהכא במימרא דידהו דנויי סוכה המופלגין ממנה ד' והתם פסק הרי"ף ז"ל כוותייהו *הלכך מסתברא נמי בהא כוותייהו דלטעמייהו אזלי וכל זה צריך תלמוד אע"פ שלא הזכירו הרי"ף ז"ל:

ונקליטין דגביהי י' פסולין וקנופות נמי אע"ג דלא גביהי י' כיון דקביעי:

*עי' ברא"ש סי' ט"ו

דהדלה עליה את הגפן וכו' לא מכרעא וכמו שאכתוב עליה בס"ד : גמ' אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר. דשוייה סכך להגין הלכך כיון דמקבל טומאה פסולה: אבל לנאותה. לאו שם סכך עליו וכשרה: בקרמין. שאורגן מעשה אורג: ובסדינין המצויירין. שאורגן בולטות מעשה רוקם: ויינות שמנים. נתונים בכוסות של זכוכית לנוי: הכל לפי תנאו. וכגון דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות של יו"ט הראשון דלא חלה קדושה עלייהו והכי מוקמינן לה במסכת ביצה בהמביא [סי' תתקט] וכבר כתבתי שם שלפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל אפילו בנוי סוכה נמי כי אמר איני בודל מהם שרי לאשתמושי בהו נר מצוה בחולו של מועד או ביו"ט אם נפלה אבל יש שם דעת אחרת דבסוכה לא מהני תנאה כלל אבל בנויין מהני ומיהו דוקא באומר איני בודל שלא בטלם לגבי סוכה מעולם אבל מתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דבטלן פעם אחת לגבי סוכה הוו להו כסוכה ולא מהני בהו תנאה ועצי סוכה דמתסרי אף דפנות בכלל [תתקנה] שאף הם צריכות להכשר סוכה ומיהו אם אחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונעשה הכשר הסוכה ואחר כך הוסיף דופן משמע דלא מתסרא אבל עשאן לארבעתן סתם כולן אסורות ומוקצות : מנימין עבדיה דרב אשי איטמיש כותנתיה במיא. נשרה במים : והא חזו דרטיבא. שהיא לחה ומוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך : לכי יבשה קאמינא לך. דתשקלה : ומהא שמעינן דכל דלצורך הבגד ה"ל כלנאותה וכשרה דהא לא א"ל דלשקלה אלא מפני מראית העין ולכי יבשא בלחוד אבל כי רטיבא לא אלמא לא איפסלא סוכה מדינא והכי נמי מוכח בירושלמי [תתקנו] דאמרינן כל שלא עשה מפני הנשר כשר ובכלל זה לנאותה לצורך הבגד אבל אחרים אומרים דלצורך הבגד לא בטיל לגבי סוכה ופוסל אותה ומאי דשרי רב אשי בדרטיבא הני מילי שלא בשעת אכילה ושתיה ושינה שאין משתמשין שם ואמר דלישקלה כי יבשה דלא לימרו שביק לה התם אפי' בשעת אכילה ושינה אבל כי רטיבא לא אתו למימר הכי שאין דרך להשתמש שם [תתקנח] מפני המים שמטנפין מן הבגד וראוי להחמיר לענין מעשה ומ"מ מדאמר ליה שקלה כי היכי דלא לימרו מסכך בדבר המקבל טומאה משמע שלא כפירוש של רבינו תם ז"ל דאם איתא דכל שאינו מסייע להכשר סוכה מותר לפרוס עליה סדין ובהאי עובדא ודאי לא הוה מסייע א"כ אמאי חיישי שהרואין יהיו סבורין לומר שהיה מסייע בהכשר הסוכה אלא ודאי בכל ענין פוסל : איתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבע. שרחוקין מן הסכך ארבעה טפחים : פסולה. דכיון שרחוקים ארבעה טפחים מן הסכך חשיבי באפי נפשייהו ולא בטלו לגבי סכוך ומדקאמרי' לה סתמא משמע אפילו בשחמתן מרובה מצלתן והרא"ה ז"ל לא כתב כן : מותר לישן בכילה בסוכה. לפום מאי דאיתמר בגמרא מסתברא דג' דינין הם כילה ונקליטין וקנופות כילה דלא קביעא לא מתסרא אלא היכא דאיכא תרתי לריעותא שיש לה גג וגבוה עשרה ונקליטין קביעי טפי מכילה ואע"פ שאין להן גג כל שהן גבוהין עשרה אין ישנין תחתיהן אע"פ שלא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל שהכשיר [למעלה] נקליטין סתם ומשמע אע"פ שגבוהין י' וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה אבל זה אינו מחוור והארכתי בזה בחידושי קנופות דקביעי ויש להם גג אפי' אין גבוהין עשרה אין ישנים תחתיהן : מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס. (ס) (הדלה) [קיסוס] הוא [אירה בלע"ז והוא גדל] כגפן : פסולה. שאין מסככין במחובר דאמר מר באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר : הרבה מהן. ובטלין ברוב : או שקצצן. אף לאחר שסככה בהן ולא אמרינן תחילת עשייתן בפסול ופסולה : וגידולו מן הארץ. למעוטי עורות בהמה וכיוצא בהן ואפילו לא מקבלי טומאה כלל כגון שמחוסרין מלאכה. ומדקתני הדלה ואח"כ סכך מוכיח רבינו תם דדוקא כי האי גוונא שתחילתה בפסול דתו לא מכשרא בסכך כשר אבל כל שתחלתה בכשרות אע"פ שאח"כ הדלה עליה את הגפן תו לא מפסלא דאי לאו הכי ליתני סכך ואח"כ הדלה וכ"ש הדלה ואח"כ סכך ולאו ראיה היא דמתני' תרתי קתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת או סכך על גבן כלומר בין שקדם הסכוך כדקתני הדלה עליה בין שקדם האילן וסכך עליו פסולה ואפילו חבטן בדליכא רובן ואם היה הסכך כשר הרבה מהן וחבטן כדאוקימנא לעיל כשרה באיזה מהן שקדם : גמ' אוקימנא כשחבטן. פירשתי למעלה : וצריך לנענע. כדי שיהא נעשה לשם סוכה כ"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי לאו דוקא דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולא מן העשוי אתינן עלה והכי מוכח בגמרא והכי קאמר דנהי דאין צריך לחזור ולסתרה כולה אבל צריך

רש"י

למעלה לא מקרי (א) אהלא : גמ' לא שנו אלא מפני הנשר. דשוייה סכך להגין הלכך (ב) מקבל טומאה : אבל לנאותה. ולא לשם סכך פירס עליה כשרה וי"מ טעמא דפסולה (א) משום שני סככין וא"א א"כ לרב חסדא לא מיפסל אא"כ מופלג ממנה ארבעה דהא איהו אמר לעיל ארבעה וכיון דמופלג ארבעה תו לא מצי למימר אבל לנאותה כשרה דהא איהו פסיל לקמן בנויי סוכה המופלגין (ג) ממנה ארבעה מן הסכך משום שני סככים : בקרמין. שאורגם מעשה אורג כגון בגדי צבעונין שקורין אובר"א : ובסדינין המצויירין. שאורגן בולטות כגון מעשה רוקם ומעשה אורג הקרוי גליסק"א : ויינות שמנים. נתונות בכוסות של זכוכית לנוי : הכל לפי תנאו. (ד) כגון דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות של ערב יום טוב ראשון (ה) ולא חלה קדושה עלייהו והכי מוקים לה במסכת ביצה בהמביא ותנאה אחרינא לא מהני בהן : אין ממעטין בסוכה. קרמים הפרוסים למעלה לנוי אין ממעטין בגבוה מעשרים להכשירה (ו) ולא (משום) דסככה ניהו דאי סכך הוו מפסלי משום דבר המקבל טומאה : ומן הצד ממעטין. לה משיעור שבעה טפחים דהא אינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו : איטמישא. שרויה במים : והא קא חזו דרטיבא. שהיא לחה (ז) דמוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך : לכי יבשה קאמינא. דתשקלה : נויי סוכה. קרמים וסדינין הפרוסין תחת הסכך לנוי פסולה משום אהל מפסיק ואיסתכא דלא גני בסוכה ולרב נחמן כיון דלנוי סוכה יהביה בטליה לגבה : בכילה. הפרוסה סביבות המטה ואע"פ שיש לה גג שאין גגה משופע כשל נקליטין אלא שוה כשל קינופות : והוא שאינה גבוה עשרה. דבציר (ח) לאו אהלא הוא : מתני' הדלה. הריש ופשט עליה כעין דלית שקורין טראיילא : קיסוס. עשב המתפשט מאד ושרשים (ט) כאילן וקורין לו אירא ומתפשט ועולה על החומות : פסולה. משום מחובר (י) ואמר מר באספך מגרנך (כ) בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר : (ל) מרובה מהן כשירה. דמבטלי ברוב: או שקצצן. (מ) לאחר שסיכך בהן כשרה ולא אמרינן תחלתה בפסול ופסולה : גמ' כשחבטן. השפיל ענפיו למטה עם הסכך והרי הן מעורבבים עם הסכך כשר ואינן נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל מילי בטלה ברובא: וצריך לנענע. קנת [אותם] שסיככו במחובר לאחר שקצצן (להודיע)

באהל לפי שאין לה גג ולפיכך כשרה וגרסינן בירושלמי שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו פירוש כשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא שוכב תחת הסדין ונעשית הסדין עליו כאהל אין בכך כלום כך אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה כמו זרועותיו הן חשובין ואין בכך כלום : מפני הנשר. אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה : ת"ר סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים שקדים ורימונים אפרסקין ופרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן *עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו והוא דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו כלל : תנא נויי סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב אשי ומן הצד ממעטין בסוכה : מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא כותנתיה במיא שטחה אמטללתא אמר ליה שקלה דלא לימרו קא מסכך בדבר המקבל טומאה והא קא חזו לה דרטיבא היא לכי יבשה קאמינא לך : איתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה וקי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה עשרה ואותבינן עליה הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו ופריק הכא במאי עסקינן בגבוהה עשרה וכן הלכה ואם אין לה גג אע"פ שהיא גבוהה עשרה מותר כדבעינן למימר קמן בהעושה סוכתו כמין צריף : מתני' *הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסכך על גבן פסולה ואם היה הסכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה זה הכלל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו : גמ' אם היה הסכוך הרבה מהן אוקימנא *כשחבטן דאי לאו הכי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופסולה : או שקצצן כשרה וצריך לנענע כדי שיהא מעשה לשם סוכה ולא אמרי' קציצתן זו היא עשייתן וכן

מני יתיב בגוה בהרוחה ראשו ורובו ושלחנו אבל למעלה דנחתי למטה מי' אין ממעטין דכיון דיתיב בהרוחה כמאן דליתנהו דמי : איטמישא כותנתיה במיא. נפלה כתנתו במים : שטחה אמטללתא. כדי לנגבה : הא קא חזו דרטיבא. וידעי דמשום נגוב תלינן לה : לכי יבשה קאמינא לך. שלא תניחה לשם לכתחילה. ואיכא מאן דבעי למיפשט מהאי עובדא דהא דתנן פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה לא שנו אלא בסוכה שחמתה מרובה מצלתה אבל אם צלתה מרובה מחמתה כיון שהיא עשויה בהכשר אין פריסת הסדין עליה או תחתיה פוסלתה מדאמר ליה רב אשי למנימין עבדיה שקלה דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה כלומר סוכה זו כיון שצלתה מרובה מחמתה אין פריסת הכתנת פוסלתה אבל הרואים יהיו סבורים שחמתה מרובה מצלתה ויאמרו שאנו מסככין בדבר המקבל טומאה והא קא חזו דרטיבא ומכירים הם שהסוכה בהכשר היא עשויה ולא הופרסה הכתנת עליה אלא כדי לנגבה לכי יבשה קאמינא לך שלא תניחנה לשם לכתחילה אלמא מתני' בסוכה שחמתה מרובה מצלתה מיפרשא דאם איתא דמתני' אף בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מיפרשא הוה ליה לרב אשי למימר שקלה כדי שלא תיפסל הסוכה. ולאו מלתא היא דלעולם מתני' אף בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מיפרשא והא דאמר רב חסדא אבל לנאותה כשרה רבותא קמ"ל דכיון שצלתה מרובה מחמתה אע"פ שהסדין פרוס לנוי סוכה שהוא מענין הסוכה כיון שאינו פרוס לסיכוך כשרה וכ"ש אם הוא פרוס שלא לנוי ושלא לשם סיכוך כעובדא דמנימין עבדיה דרב אשי שהיא כשרה והא דאמר ליה רב אשי למנימין עבדיה הכי מפרשי' לה שקלה דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה כלומר הרואים יהיו סבורים שלצורך סיכוך הונחה שם דיאמרו שאנו מסככים בדבר המקבל טומאה והא קא חזו דרטיבא ומכירים הם שלא הונחה שם אלא כדי לנגבה וכיון שלא הונחה שם לשם סיכוך אינה פוסלת הסוכה לכי יבשה קאמינא לך : המופלגין ממנה ארבעה. שיורדין בתוך ו' טפחים של סוכה וכגון דלא גביהא אלא עשרה ומקומו של נויי סוכה אית ביה ד' על ד' : רב נחמן אמר כשרה. סבר לא ממעטי. ומאן דאמר פסולה סבר כיון דאיתנהו מקום חשוב ויורדין בתוך ו' טפחים של סוכה ממעטי כך פירש רבינו שלמה ז"ל ומדברי הרב דודי ז"ל נראה שאינו מפרש כן אלא הכא בכל סוכה קיימי אע"פ שהיא גבוהה יותר מי' טפחים וטעמייהו דרבה בר רב הונא ורב חסדא דפסלי דסבירא להו דאע"ג דלענין פסול סכך לא גזרי' בנויי סוכה משום דבר המקבל טומאה דלא חשיבי סכך מאחר שהם פרוסים לנוי לענין תשב שני סככין כגון שהם מופלגים מן הסיכוך ד' גזרינן שהיושב בתחתם סוכה אינו יושב בצל סוכה אלא בצל נויי סוכה וכן פירש הרב משה ז"ל והוא שאינה גבוהה י'. לא חשיב אהל: מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס. כבר פירשנוה : גמ' ולא אמרי' פסיקתן זו היא עשייתן. כיון דלא פסקן קודם שתלאן דתניא תלאן ואח"כ פסק ראשי אטין שלהם פסולין כיון כשתלאן בפסולות תלאן שהרי עדיין לא נפסקו ראשי חוטין שלהם ולא אמרי' פסיקתן שפוסקן עכשיו

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות סוכה ופ"ב מהל' יו"ט סמג עשין מג טור א"ח סי' תקיח תרלח : ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכט תרלג : ג מיי' שם סמג שם טוש"ע סי' תרכז : ד מיי' שם סמג שם טוש"ע סי' תרכט :

הגהות חו"י

(א) כ"כ נ"ע איך תפסיק אדעתינו דהא סדין מקבל טומאה ואיך יעלה לסכך ועי' רי"ף ור"ן ר"פ כיצד :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל אהלה : (ב) נ"ב מיפסיל משום דמקבל טומאה : (ג) תי' ממנה נמחק : (ד) נ"ל וכגון : (ה) נ"ל דלא : (ו) דלאו מין סככה ניהו דאי סכך הוו הוה מפסלי כו' טומאה ולא לפסולה משום פחותה מעשרה כצ"ל : (ז) נ"ל ומוכחא : (ח) מגובה י' לאו אהל הוא כצ"ל : (ט) נ"ב לו : (י) נ"ל דאמר : (כ) נ"ב וגו' : (ל) נ"ל מרובה : (מ) אף לאחר כו' תחלת עשייתה בפסול סי' כצ"ל : (ס) נ"ל הדלה הוא כגפן :

שיטת ריב"ב

גמ' ל"ש אלא מפני הנשר. דכיון שהוא פרוס לסיכוך הוה ליה דבר המקבל טומאה ואין מסככין בו: אבל לנאותה כשרה. דכיון שאינו מיוחד לנוי לא איכפת לן בנויי סוכה אם הן מקבלין טומאה והיינו דאמרי' לקמן נויי סוכה אין ממעטין בסוכה ולא חשיבי סכך כיון שהן תלוין בסוכה לנוי דלאו חשיבי כסכך

שלטי הגבורים

ואם לאו כשרה וטעמא דמסתבר הוא והלכתא כוותיה ותלמודא דפריך לשמואל משום דמצי לשנויי מתני' אליביה אבל אליבא דפשטא אמוראי לא מצי לשנויי מתני' והכי אורחיה דתלמודא דלא מקשי אלא מאי דמצי לשנויי וכתב הרא"ש ודוחק גדול הוא מ"ש בעל העיטור ואם אינה יכולה לקבל כרים וכסתות מיקרי דירה סרוחה ופסול בשאינו גבוה י' והדבר ידוע דאין לך דירה סרוחה מזו דשייף ועייל אגהוניה וכן מצאתי כתוב בשם הרי"ץ גיאות ז"ל שפסק כשמואל והביא ראיה מהא דפסקינן לקמן גבי כילה כשמואל דאמר מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה י' אלמא בפחות מי' לא חשיב אהל אע"פ שיש לה גג והשתא לשווי אהל בעינן י' למיפסל סוכה לכ"ש דבעינן י' ויש דוחין ראיה זו דדלמא בכילה דלא קביעא בעיא י' אבל סוכה בתוך סוכה דקביע אפי' בבציר מי' מיפסיל כדאמר לקמן בשמעתין בקנופות דקביעי ויש להן גג דאפי' בבציר מי' אסלה הוי ופסולה וכ"כ הרמב"ן בד"א שהתחתונה פסולה כשהיה גבוה העליונה י' טפחים וגג התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות אפי' ע"י הדחק :

א ואפי' אם פירס סדין תחת הסכך לנוי פסולה וכגון שהיה רחוק מן הגג ד' טפחים אבל אם הוא בתוך ד' לגג בטל אגלו כיון שהוא לנוי אבל אם אינו לנוי אפי' הוא בתוך ד' פסול והרי"ף גיאות כתב ולנוי לא פסיל אא"כ יהא מופלג י' טפחים ולא נהירא להרא"ש :

לשון ריא"ז

נויי סוכה אינן ממעטין גובה הסוכה מי' טפחים אבל ממעטין רוחב הסוכה מז' טפחים ונראה בעיני שכל דבר שאינו חשוב אהל אינו ממעט בסוכה שאינו אלא כשאר כלי תשמישין שבסוכה כמבואר בקונט' הראיות :

ב הישן בה תחת המטה או תחת הכילה אם היה גבוה י' טפחים ויש לה גג טפח חשובה כאהל ולא יצא אבל אם אין לה גג רחב טפח או יש לה גג ואינה גבוה י' שרי והרי"ץ גיאות תלה הכל בגג שאם יש לה גג אפי' אינו גבוה י' אסור לישן תחתיה ואם אין לה גג שרי אפי' גבוה י' ולא נהירא להרא"ש :

לשון ריא"ז

היה להן גג טפח ואין גבוהין י' או שגבוהין י' ואין להן גג טפח מותר לישן תחתיהם בסוכה שאינן חשובין אהל ואינו אלא כאדם המתעטף בבגדיו בסוכה וכן נראה בעיני בפורס תחתיה מפני הנשר שאם פירס עראי לפי שעה אינו פוסל עד שיהא גבוה י' ויהא לו גג כמבואר בקונטרס הראיות :

ג מיי' כתב כשהדלה עליה את הגפן ואפי' אם היה הסכך הרבה מהם שצריך לקצץ וכן דעת סמ"ג ומדברי רבי' לא משמע כן:

לשון ריא"ז

הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסכך ע"ג

צריך הוא לנענע קצת מה שהיה בתחילה מחובר לאחר שנקצץ ואי לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכה תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ומיהו נענוע קרוב לסתירה שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו ולא אמרינן קצילתן זו היא עשייתן לסגי בהכי לאפוקי משום תעשה ולא מן העשוי: וכן לענין ציצית כמי היכא דתלאן וקשרן. שתחב בכנף חוט אחד כפול לארבעה ועודו חוט כפול ועשה כל הגדילין והקשרים ומצא שעשויה בפסול שאין בה אלא חוט אחד ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן ונעשין נר מצוה שמונה חוטין פסולה משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפסול נעשית ולא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן [אבל] ודאי תלאן ואחר כך פסקן וקשרן כשרה והכי מוכח בגמרא: **בפסולת** גורן ויקב הכתוב מדבר. דכתיב באספך מגרנך שאתה אוספו ונוטלו מן הגורן הגורן הוא האוכל ומה שאתה אוסף ובורר מתוכו הוא הפסולת: לאו ההר. פסוק הוא בעזרא (נחמיה ח'): לעשות סוכות. ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ: היינו הדס היינו עץ עבות. מהו זה ומהו זה להזכיר שניהם במקרא אלא אחד הם שהדס הוא עץ עבות על שם שעליו מורכבין זה על זה כמו עבותות ושרשרות: הדס שוטה. שאינו כשר ללולב שאין עבותו עשויה של (ט) שלשה עלין:

מתני' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין. זרדין עשבים שאינם ראוין לאכילה: אין מסככין בהן. משום דגזרינן אטו הניחן על מנת ליבשן ונמלך עליהן לסכך כדאיתא בגמ' ואע"ג דקתני אין מסככין בהן דמשמע לכתחלה אין הכי נמי דאפי' דיעבד פסולה והכי מוכח בגמרא אלא דתנא הא ניחא ליה לאשמועינן דאפי' במסכך לכתחלה לשם סוכה עסקינן ואפ"ה מתסר משום גזירה ומוכחא בגמ' דלא מקריא חבילה למגזר בה הך גזירה בפחות מג' ואפי' ר' יהודה דלית ליה גזירת תקרה כדאיתא לקמן במתני' דמסככין בנסרים הכא בהך גזרה דחבילה מודה דהא שכיחא והכיא לא שכיחא דלא עביד איניש ליתב בסוכת תקרה של נסרים שבנאן לביתו ולשהותן בלא מעזיבה: ואם התירן כשרות. דכיון דלא אסירי אלא משום גזירה דחבילה וכשהתירן לא מיחלפי שאין אדם מייבש חבילה מותרת: וכולן כשרות לדפנות. וכולן הפסולין שאינו לסכך כשרים לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן לא איקרי סוכה ודנפקי לן בגמרא [דף ו:] דפנות מבסוכת בסוכת בסוכות מייתורי דקראי ילפי' ולא ממשמעות' הלכך סוכות תעשה לך מגרנך ומיקבך אסככה הוא דקאי: **גמ'** פעמים שאדם בא מן השדה. כל ימות החמה: ומניחה על גבי סוכה. שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילין שם ליבשן ולא לסכך וכשמגיע החג גזור רבנן שמא נמלך עליהן לסכוך: והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. בפסול כזה שנסכך שלא לשם סכך אפילו לצל אלא ליבש ואין שם סוכה עליו הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילין אפילו מטילין עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה ואיכא מאן דאמר דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה כדמוכח לקמן גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזר עליה לבטלה ליכא למיגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר. [זהו פרש"י]: **אמר** רב יהודה סככה בחיצים. בית יד של חצים: זכרים. כעין שלנו שתוחבין אותן בבית קיבול של חץ: כשרה. דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ אינן מקבלין טומאה ואע"ג דאיכא פשוטי כלי עץ שמקבלין טומאה מדרבנן הני לא מקבלי טומאה אפי' מדרבנן וכבר כתבתי בפרק המוכר את הבית מה הן אותן פשוטי כלי עץ שמקבלין טומאה מדאורייתא ומה הן אותן שאין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ומה הן אותן שטהורין לגמרי: בנקבות פסולה. שיש נקבים בראשם והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב והוו להו מקבלים שבכלי עץ וראויים לקבל טומאה ואע"פ שהיא עשוי להתמלאות מלוי עולם שלא להתרוקן עוד שמיה קבול: סככה באניצי פשתן פסולה. פרש"י ז"ל שכן ראוי לטמא בנגעים כדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף כז:) האונין של פשתן משיתלבנו ופירוש אניצי לאחר שהן מתוקנין במסרק ונקראין סירי"ש אלמא דס"ל שהפשתן עצמו מטמא בנגעים קודם טויה ולפי' אתיא שמעתין כר"י דפלוגתא היא במסכת נגעים פי"א ומייתינן לה בפרק במה מדליקין (דף כז:) דתנן שתי וערב מטמא בנגעים מיד דברי רבי מאיר ר"א בשתי משישלק והערב מיד והאונין של פשתן משיתלבנו אבל הדבר קשה היאך פשתן מטמא בנגעים לשום תנא והא שתי וערב כתיב ועוד דא"כ נמצא ר"י מיקל טפי מדר"מ בשתי ומחמיר באונין וכ"ת באונין לא פליג ושמעתין ככ"ע אתיא אכתי קשיא דמאחר שנראה לטמא בנגעין כשהן אונין היאך הוא יוצא מידי טומאה כשנטוה עד שישלק ועוד יש שם באותה סוגיא הוכחה שאין הפשתן [שאינו נטווה] מטמא בנגעים לפיכך נראה כמו שמפורש בערוך דאונין מטוה של פשתן ושתי וערב דקאמר ר"י היינו בנמר שניכר בו מהו שתי ומהו ערב שזה טווי כלפי היד וזה טווי כלאחר יד אבל בפשתן הכל שוה ואינו ניכר ומשום הכי קאמר דאונין של פשתן משיתלבנו ודאמרי' בפ"ק דע"ז (דף יז:) דאייתו ליה לר' אלעזר תרי קיבורי ואמרי ליה הי דשתיא והי דערבא בצל גמר היה שהדבר ניכר או אפשר שלבקי כגון רבן של טרסיים אף בפשתן הוא ניכר בין שתי לערב ואניצי פשתן דקאמרינן הכא היינו ודאי שהפשתן אינו טווי כדאמרינן במסכת נדרים (דף סו:) בפ' פותחין שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן ושמעתין כמי מוכחא הכי דמספקא לן בגמרא (י) בתייר ולא דייק ודייק ולא נפיץ מכלל דדייק ונפיץ פשיטא ליה דפסולה דהיינו אניצי פשתן ואע"פ שאינן מטמאים בנגעים הואיל

תורה אור

וכן לענין ציצית נמי היכא דתלאן וקשרן ואח"כ פסק חוטין שלהן פסולין ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן דתניא *תלאן ואח"כ פסק חוטין שלהן פסולין: זה הכלל דבר שאינו מקבל טומאה וכו': מה"מ *א"ר יוחנן אמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן א ויקב הכתוב מדבר רב חסדא אמר מהכא צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב היינו הדס היינו עץ עבות אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב:

מתני' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן ב ואם התירן כשרות וכולן כשרות לדפנות: **גמ'** א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן לא מפני שהן אסורין לסיכוך אלא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחה על גבי סוכה ליבשה ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי: *אמר רב יהודה סככה בחצים בזכרים כשרה ג בנקבות פסולה דבית קיבול הוא ואע"פ שהוא עשוי למלאות שמיה בית קבול: אמר רבה בר רב הונא אמר רב סככה ד באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשרה פי' הוצני ביתנא

רש"י

דהא דמי לעשייתן ואי לאו (א) פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה סוכה תהא ראויה לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאין ראוי לסוכה ואתה מתקנה בתיקון מועט כי האי דמכשיר ליה בקצילה ולא הדר סתר לה ומיהו נענוע קרוב לסתירה היא שמגביה כל אחד לבדו ומניחו: פסולת גורן. קשין: פסולת יקב. זמורות דאשכלות ריקנין: ההר. פסוק הוא בספר עזרא ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ: היינו עלי הדס היינו (ב) עלי עץ עבות. מה היה לו להזכיר שניהם הלא הדס הוא עץ עבות על שם שעליו מורכבין זה על זה כמו עבותות ושרשראות: הדס שוטה. שאינו כשר ללולב שאינה עשויה של ג' ג' עלין: **מתני'** זרדין. מין קנים (ג) הוא שעושין זרדין ואיל"ם בלע"ז ומזרדין אותן ובעודן לחין בהמה אוכלתן ולכשיבשו עומדין להיסק: (ד) ואין מסככין בהן. כשהן קשורין ובגמרא מפרש טעמא: וכולן. (ה) פסולין שאינו בסכך כשרין לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן לא איקרי סוכה: **גמ'** תעשה ולא מן העשוי. בפסול וזה שנסכך שלא לשם סכך (ו) ואינו לצל אלא לייבש אין שם סוכה עליו הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילין אפילו היו מטילין עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה דאיכא פסולא (ז) דספק דאורייתא: בחצים (ח) זכרים כגון בית יד של חציםשקורין פלוק"ש: זכרים. כעין שלנו שתוחבין אותו בבית קיבול של חץ: כשרה. דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ נינהו ואין מקבלין טומאה: נקבות. שיש נקבים בראשיהן והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב ובית קיבול להם וראוין לקבל טומאה: ואע"ג שהוא עשוי למלאות. מילוי עולם שלא להתרוקן עוד: סיככה באניצי פשתן. לאחר שתקנן במסרק שקורין ציין ועשאן

שלטי הגבורים

ע"ג מיעוט סכך כשר פסולה לפי שהמחובר פסול לסכוך ואם היה הסיכוך הכשר מרובה מן הענפים המחוברים כשרה לפי שהן מעורבים ובטל הפסולת במועט ברוב הכשר היה הפסול מרובה וקצצו מן המחובר אחר שסכך בהן או נענע בהן לשם סוכה הרי היא כשרה ואם לא נענע בהן הרי היא פסולה שהתורה אמרה חג הסוכו' שתהא עשייתם בכשרות וקצילה אינה עשיה עד שינענע:

לשון ריא"ז

א השבת והפיגם והמלפו' זרע האלתית שלו שהמן לאכילה או לעשות מהן מיני טבולין שאוכלין בעין ומטמאין טומאת אוכלין ואין מסככין בהן וכל זה מבואר בקונטרס הראיות:

ב אבל חבילה שהלה ליבש ונמלך עליה לסיכוך שפסול מן התורה כתב הר"י מקרקושא שאינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע ויש אומרים שאף זאת ניתרת בהתרה ומסתברא שצריכה נענוע:

לשון ריא"ז

ג חצים נקובות שראשיהן נקובין ליכנס בהן זכרות הברזל פסולין לסיכוך שכל כלי עץ שיש לו בית קבול ראוי לקבל טומאה ואע"פ שאותו קבול עתיד להתמלאות בזכרות הברזל עד שלא מלאוהו הרי הוא ככל כלי קבול ואם יש בהן ברזל נראה בעיני שאף הזכרים פסולים מפני שהם מקבלי' טומאה ע"י הברזל כמבואר בקונט' הראיות:

לשון ריא"ז

ד קלחים של פשתן כשרים לסיכוך כשאר עשבים ואם דק אותן ולא נפצן או ששרה אותן במים כדרך ששורין הפשתן אע"פ שלא דק אותן הרי אלו ספק בתלמוד וספיקו להחמיר לפי שספק תורה הוא כדאמרי' בפשתן שראוי לטמא בנגעים אבל שאר היוצא מן העץ כגון צמר גפן וקנבוס אע"פ שדק אותן ונפצן אין עליהם תורת טומאה כלל וכשרין לסכוך ומז"ה אינו תולה הטעם משום טומאה ולפי דבריו אין חילוק בין פשתן לקנבוס וצמר גפן ואין שיטת התלמוד כדבריו וכמבואר בקונט' הראיות ושיטת המורה כדברי. חבלים של פשתן פסולים לסכוך ושל סיב הדקל פסולין לסכוך כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הכי: (ב) תי' עלי נמחק: (ג) נ"ל הן: (ד) נ"ל אין: (ה) נ"ל הפסולין: (ו) תי' ואינו נמחק ונ"ב אפי': (ז) תי' דספק נמחק: (ח) תי' זכרים נמחק: (ט) נ"ב שלשה: (י) נ"ל בתרי:

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' יא:
ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכט תרל:

שיטת ריב"ב

זו היא עשייתן: פיסקא זה הכלל וכו': גמ' בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. דהכי משמע מגורן ולא גורן עצמו מיקב ולא יקב עצמו: הדס שוטה. גרוע שאינו מרובה בעלין: עץ עבו'. שמרובה בעלין: מתני' זרדים. עשבים שאינן ראוין לאכילה: גמ' מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהן. אע"ג דלא מקבלי טומאה: ומניחה על גבי סוכה ליבשה וכו'. הלכך גזרי' בעצים וזרדים שהניחם לשם סוכה אטו אותן שהניחן ליבשן ולהכניסן לאוצר: ואע"פ שהוא עשוי למלאות. שנותנין ברזל בחקק העץ: אבל בזכרים כשרה. דפשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה: בהוצי פשתן כשרה פי' הוצני פשתן וכו'. נראה מדברי הרב ז"ל כי יש לו פי' אחר כדברי רבה בר רב הונא האמורים בגמ' שלא כפי' רבי' שלמה ז"ל ושלא כדברי הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שלא התיר אלא בדאניצי לא תיר. (דברי הרי"ן ב"ג מעותקים בספק כי נפסד בכ"י):

מלחמת ה'

ועוד וקא דאמר רב יהודה וכו' עמדה הסלכה בחצין זכרים כשרה וזהו שסמך עליו הרב אלפסי ז"ל: **אבר** הכותב באמת רבינו הגדול לפי דבריו יכול הוא לסמוך בזה אבל סמך חזק מזה משום דאוקימתיה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאוקי למתני' מסככין בנסרין וכו' במשופין ומשום גזירת כלים דהויה הוא מתריץ מתניתא דמייתי בגמ' ת"כ דרב ת"כ דשמואל והלכך בין לר"מ בין לר"י מסככים בנסרים שאין בהם שלשה ואפי' משופין דלא גזרינן שאינן כלים אטו כלים וזה דבר ברור:

המאור הקטן

הא דתנא חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים פרישנא בגמ' משום גזירת אוצר ונראין הדברים דלא פליג עליה ר"י אפי' לטעמיה דרב דאמר דלית ליה לר"י גזירת תקרה גזירת אוצר אית ליה הן ואע"פ שטעם א' הוא לשניהם גזירה משום תעשה ולא מן העשוי הא שכיחא והא לא שכיחא שאדם עשוי לעשות סוכה מאוצר של קש ושל עצים שהעלן לייבשן בהמלכה ואין אדם עשוי לעשותה מתקרה של נסרים שהעלם לדירת קבע אין אדם עשוי שימלך בהן לדירת עראי ולהשהותן בלא מעזיבה וזהו טעם להוא בגדיש לעשות לו סוכה דאוקימנא בגמ' משום תעשה ולא מן העשוי ולא משום גזירת אוצר שאם העלה בתחלה העומרין בגדיש לשם סוכה שיהום לו בגדיש כשרה ולא גזרי' בה דמלתא דלא שכיחא הואי והיינו דאמרי' עלה שאם יש שם חלל טפח במשך ז' הויא סוכה והיינו דקתני תנא דידן תרתי חדא חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהן ואידך החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה כלומר בהא גזרינן ובהא לא גזרינן. ירושלמי אין חבילה פחותה מכ"ה זירין: וכולן כשרות לדפנות ירושלמי וסכות על הארון את הפרוכת מכאן שעושין דפנות מדבר המקבל טומאה סיככה בחבלים איח תנא דתני כשרה אית תנא דתני פסולה מאן דמר פסולה בחבלים של פשתן מאן דמר כשרה בחבלים של סיב: והא דאמר רב יהודה סככה בחצין זכרים כשרה אע"ג דפליגא עלה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאוקמה למתני' בנסרים משופין ומשום גזירת כלים כיון דר"מ ור' יהודה הלכה כר"י ותנן מסככין בנסרים דברי ר' יהודה אלמא לית ליה גזירת כלים משו"ה עמדה ההלכה בחצין זכרים כשרה וזהו שסמך עליו הרי"ף ז"ל וכתבה להא דרב יהודה סתם בלא מחלוקת אע"פ שיש עליה מחלוקת מ"מ הלכה כדבריו:

השגות הראב"ד

א] ואע"פ שטעם א' הוא לשניהם גזירה משום תולמ"ה הא שכיחא והא ל"ש וכו': א"א לאו משום דשכיחא ולאו משום דל"ש הוא אלא שהחבילות קשירתו מוכיח עליהן שהן דומות לאוצר מה שאין כן בנסרים שאין בהם מוכיח. וכשחוטט בגדיש אם עשאה מתחלה לשם צל ויש שם חלל טפח במשך שבעה אין שם גזירה אוצר הטיעתו מוכיח עליו דלא גרע מהיתר של תריוהם:

כיתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא אמר רב יהודה הני שוצי ושוצארי מסככין בהו אביי אמר בשוצי מסככינן בהו בשוצארי לא מסככינן מ"ט כיון *דסניף יג. ריחיה שביק להו ונפיק אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי אמר בהיזמי מסככין בהו בהיגי לא מסככין כיון דנתרין טרפייהו שביק להו ונפיק : אמר רב גידל אמר רב °האי אפקותא א דדיקלא מסככינן בה ואע"ג דאגידן אגד בידי שמים לא שמיה אגד ואע"ג דהדר אגד ליה אגד דחד לא שמיה אגד : *דרש מרימר דף יג: הני איסורייאתא דסורא מסככינן בהו ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגידן : אמר ר' אבא אמר שמואל הני צריפי דאורבני כיון שהתיר ראשי מעדנין שלהן כשרין והא אגידי מתתאי אמר רב פפא דשרי להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר כל אגד שאינו ב עשוי לטלטלו לא שמיה אגד : מתני' *מסככין דף יד. בנסרים דברי רבי יהודה ורבי מאיר אוסר נתן

רש"י

אונין שקורין ריס"ש : שוצי ושוצרי . הן ירקות ועלין שלהן רחבים וגדל ביערים : מסככין בהן . שאינן מאכל אדם לקבל טומאה : דסני ריחייהו . מבאיש ריחם : היזמי והיגי . מיני קוצים : דנתרי טרפייהו · נושרין עלין שלהן : אפקותא דדיקלא . מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב : ואע"ג דאגידי · שמחוברין הענפים יחד ודמו לחבילין דאמרינן אין מסככין בהן : ואע"ג דהדר אגיד להו . שמחבר את הענפים מלמעלה כדי להסכיבן מפני שמתפצלין לכאן ולכאן וזוקפין למעלה : אגד דחד לא שמיה אגד . האוגדו בפני עצמו אינו אגד עד שיתן דבר אחר עמו ואוגדן יחד : איסורייתא דסורא . חבילי קנים שהיו עושים למכור בשוק (א) שמוכרים אותן במנין : מסככין בהם . ואין בהם משום גזירת אוצר דכל ימות השנה לפי שאין דרך להצניען באגד אלא למנינא בעלמא אגדינהו עד שימכרן והלוקחן לייבשן מתיר אגדן הלכך המסכך בהם לשם סוכה אין צריך להתיר אגדן : צריפי · כמין כוך עגול ככובע ונחבאים בתוכו ציידי עופות : דאורבני · עשוי בענפי ערבה וגודלין אותו מתחתיו פיו רחב ולמעלה קושרין ראשי הנגרים בחבל נקשר אחד כמין כלי מצודות שצדין בהם [ק]ניס קטנים שעושין כמין גומא שקורין גונקיאייר"ש אבל אין בנגרים שלשה [טפחים] [ו]תי אריגה וארבעה כמו שיש למצודה: ראשי מעדנים. קשר העליון כמו התקשר מעדנות כימה : מתתאי · לגד פיו הוא קלוע : דשרי להו . מתיר ראשי החוט שהוא קלוע ואין צריך להפקיע הקליעה : שאינו עשוי לטלטלו . כגון זה שמשהתיר קשר העליון אם אתה מטלטלו ניתק מאליו שאין לו עוד אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הגזרים : מתני' מסככין בנסרים · בגמ' מפרש פלוגתייהו

רבינו נסים

שאיל וקרוב הוא לטוותן גזרו בהו רבנן לפסלן לסכך כדאסכחן לקמן בגמרא דאיכא דפסיל נסרין משופין משום גזירת כלים ואפילו מאן דמכשר התם מצי פסיל הכא והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' סוכה כתב דהיינו טעמא דפסולה מפני שהפשתן נשתנית צורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע וכתב עליו הראב"ד ז"ל טעם אחר יש לנו בזה מפני שאנילי פשתן ראויין ליתן אותם בכרים וכסתות והרי הן מקבלין טומאה על ידי דבר אחר ולא גרעי מבלאי בגדים : כיתנא דלא דייק . במכתשת : ולא נפיץ . במסרק ואע"ג דבגמרא מסתפקא לן כל היכא (ב) דתייר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ כיון דמדרבנן בעלמא הוא וכדכתיבנא נקיט לה הרב אלפסי ז"ל לספיקא ולקולא : שוצי ושולרי . מיני ינשבים : מסככין בהן . שאינו מאכל אדם לקבל טומאה : דסני ריחייהו . מבאים ריחם וכיון דמשום הכי הוא מסתבר דאף לדפנות פסולין : היזמי והיגי . מיני [סנה] : דנתרי טרפייהו . שנושרין עלין שלהן : האי אפקותא דדיקלא . מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יולאין בו דוקרנין הרבה סביב : ואע"ג דאגידי . שמחוברין הענפים האלו יחד ודמי לחבילים דאמרינן אין מסככין בהן : ואע"ג דהדר אגיד להו . איהו הענפים מלמעלה כדי להשכיבן מפני שמתפצלין לכאן ולכאן ואין סותמין הנקב : אגד דחד לא שמיה אגד . כל דבר יחידי שמחובר יחד האוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ואוגדו יחד ואם תאמר והיכי מסקינן הכא דאגד בידי שמים לא שמיה אגד והא גבי פרה דבעינן אגודת אזוב כדאיתא בגמ' ואפ"ה תנן במסכת פרה (סוף פי"א) כל אזוב שיש בו ג' קלחים מפסגו ואוגדו פסגו ולא אגדו אגדו ולא פסגו לא אגדו ולא פסגו כשר וי"ל דמדינא אין ה"נ דשמיה אגד אבל חבילי קשין וחבילי עצים חומרא מדבריהם הוא שהחמירו בהן משום גזירת אוצר הלכך ליכא למיגזר אלא כמין אוצר דהוי אגד בידי אדם ועוד שכיון שאינו אלא מדבריהם הקלו לומר דאגד בידי שמים לא שמיה אגד : הני אסורייתא דסורא. חבילי קנים שהיו עושים למכור בשוק שמוכרין אותן במנין : ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגידן . דכיון דמדינא כשר לסכך בו אלא משום גזירה דפעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתפו ומניחה ע"ג סוכה ליבשה כדאי' לעיל בכה"ג דלא עביד לה על דעת חבילה לא שייך למגזר : הני צריפי דאורבני . חבילות שעושים מערבה וראשיהן הגסין לצד אחד וראשיהן הדקין לצד אחר ודרכן לקשרן בשני ראשיהן : כיון שהתיר ראשי מעדנין שלהן כשירה . קשר שבראשן הגס שהוא עיקר : והא אגידי מתתאי . בצד האחד לצד ראשיהן (ג) הרכין : אמר רב פפא דשרי להו . וקמ"ל שאע"פ שהן נראין עדיין כקשורין מצד שהן מחוברין זה עם זה כדרך עלים שעשו מן חבילות אפ"ה כיון שהותרו הקשרים הותרו לאלתר : רב הונא אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטל לא שמיה אגד רב הונא מהדר לפרוקי מאי דפרכינן והא אגידי מתתאי דלעולם דלא שרי להו מתתאי דכיון שהתיר הקשר שבראשה הגס סגי ומשום דקשירה מצד האחד אינו כל כך חזק שיתקיים אם יטלטלו החבילה וכל כי האי גוונא לא שמיה אגד : גרסי' בגמ' [דף יג:] ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח . פירוש חזרת ועולשין תמכא וחרחבינא פוסלין בסוכה משום אויר פירוש כשיעור שאויר פוסל בה דהיינו שלשה טפחים כדאמרינן לקמן ולא מצטרין להו לפסול כשיעור סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הן וסכך פסול אינו פוסל אלא בד' טפחים באמצע ומן הצד בד' אמות אלא כאויר דיינין להו לחומרא ואמרינן מאי טעמא כיון דלכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמו פירוש מתוך שהן דקות מאד ומינה דכל דבר העשוי להתיבש בתוך שבעה עד שתהא חמתו מרובה מצלתו אף מעכשיו הוא פסול : וגרסי' תו בגמרא סוכי תאנים ובהן תאנים פרכלין ובהן ענבים קשין ובהם שיבלים מכבדות ובהן תמרים אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה פירוש דלא בעינן שיהא פסולת מרובה על הידות ועל האוכלין אלא במרובה על האוכלין בלחוד סגי ומסקנא דגמרא דקוצר לסכך אין לו ידות כלומר שאין הידות מקבלות טומאה הלכך סגי בפסולת מרובה על האוכלין אבל אם קצרן לאכילה ונמלך עליהן לסכך כיון שקצרן לאכילה נחתא להו תורת ידות ותו לא סלקא דמחשבה גרידא אינה מוציאה מידי מחשבה קמייתא הלכך בעינן בכי האי גוונא שיהא פסולת מרובה על הידות ועל האוכלין ומיהו [דף יד.] אם בסכן כלומר שדשן לידות בכה"ג סליק תורת יד מינייהו וכל שהפסולת מרובה על האוכלין כשרה : מתני' מסככין בנסרים . בגמרא מפרש מאי פלוגתייהו

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ומוכרין : (ב) נ"ל דתרי : (ג) נ"ל הדקין : (ד) פירושא בעלמא הוא קא מפרש כנ"ל :

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א כל העשבים האגודים בידי שמים אם הרבה קנים בשורש א' אין בהם דין חבילה ואע"פ שקבצן אדם מלמעלה ממקום שהם מפורדים מותר לסכך בהן אבל ב' קנים המסודרים ואין בהן אגד אלא ע"י אדם שאגדן חבילה הן ואין מסככין בהם כמבואר בקונטרס הראיות :

לשון ריא"ז

ב כל אגד שאינו עשוי לטלטלו כאוגדו אינו אגד שכן דרך החבילים שאוגדין אותן כדי לטלטל כל האגד ולא יהא צריך לטלטלו אחד אחד לפיכך הצריפין שאוגדין הקלחים שלהן ואורגים אותן להתקיים מלאכתן אין בהן משום אגד והרי הן דומים למחצלאות העשויו' לסיכוך שאף ע"פ שהן ארוגים ואגודים אין בהן משום אגד ומסככין בהן כמבואר בקונט' הראיות:

שיטת ריב"ב

שוצי ושואלרי . עשבים דלאו בני אכילה נינהו : סני ריחיה . ריחן רע : היזמי והיגי־קוליקוסירים: נתרין(שוכייהו)[טרפייהו]. נושרין עליהן על קערותיו: אגד בידי שמים לא שמיה אגד . דכיון דחבילי קש וחבילי עלים חומר מדבריהם הוא שהחמירו בהן שאין מסככין בהן משום גזירת אוצר דמדאורייתא מיחזא חזו לפיכך הקלו בהן לומר דאגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דלגבי אזוב במס' פרה פי"א אגד בידי שמים שמיה אגד : אגד דחד . אגד ען א' שיש בו ענפים הרבה : ואע"ג דאגידן כו'. ליכא למיחש משום גזירת אוצר: מעדנים . קשרים כמו התקשר מעדנות כימה : כל אגד שאינו עשוי לטלטל . המשוי ע"י אותו אגד לא שמיה אגד: מתני' מסככין בנסרים וכו' . בגמ' מפרשי' לה ·

המאור

אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא מסככין בה ואע"ג דאגידא אגד בידי שמים לא שמיה אגד א] ובמס' פרה פי"א שנינו כל אזוב שיש בו ג' קלחין מפסגו ואוגדו פסגו ולא אגדו אגדו ולא פסגו לא פסגו ולא אגדו כשר ויש לומר כיון דחבילי קש וחבילי עצים חומר מדבריהן הוא שהחמירו בהן שאין מסככין משום גזירת אוצר ומדאורייתא מיחזא חזו לפיכך הקילו לומר אגד בידי שמים לא שמיה אגד ופיסוג זה שאמרו באזוב אינו פיסוג לגמרי שאילו היה כן לא היה כשר בלא אגידה דהא לולב לר' יהודה דגמר לה מאגודת אזוב אם לא אגדו פסול אלא ודאי פיסוג אינו פסוק לגמרי אלא שנפסג ומעורה במקצת ואגד בידי שמים באזוב הוי אגד . ופלוגתא דר' אבא ורב מנשיא בר גדא לא הזכירה הרי"ף ז"ל ודרב מנשיא עדיפא משום דקם ליה כדברי הכל וירקות שאמרו חז"ל יוצאין בהם בפסח פוסלין בסוכה משום אויר : מתני' מסככין בנסרים דברי ר' יהודה וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל* והלכתא כשמואל דהא רב פפא דהוה בתרא כוותיה ס"ל ועוד דסוגיא דשמעתא כוותיה ואנן לא חזינן לן דסבירא ליה לרב פפא כשמואל אלא (ד) פירושא הוא דעלמא דקא מפרש ליה רב פפא למימריה דשמואל ב] מיהו סוגיא דשמעתא ודאי בשהפכן על צדיהן כוותיה דשמואל אזלא דאי כרב כיון דקי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה אע"פ שלא הפכן על צדיהן מסככין בהן לכתחלה ואע"פ שיש בהן ד' והא דתניא כוותיה דשמואל סככה בנסרים שיש בהם ד' דברי הכל פסולה מותבינן מינה לקמן בגמ' לרב להך לישנא דאמר סכך פסול

המאור הקטן

באמצע בד' על הדרך הנהוג בתלמוד לומר לאו מי אותביניה חדא וזימנא לימא מהא נמי תהוי תיובתיה דקתני ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה כלומר בכל נסר שבעולם אפי' בנסרים שיש בהם ד' ואוקמה רב הונא בריה דרב יהושע בסוכה דלא הויא אלא ח' אמות מצומצמות דיהיב נסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא (והם) והכי נמי מהאי גיסא דהוו להו שני פסלים באמצע ואיכא הכשר סוכה ולא הוה תיובתיה דרב בהא אף על גב דהויא תיובתיה מצד אחר דהא כוותיה דשמואל קיימא ואי הוי כל נסר ונסר פחות מד' טפחים עד ג' טפחים מתכשרת סוכה כולה בפסל שבין נסר לנסר כמלא נסר ואע"פ שאין שני פסלים באמצע ואע"ג דגזר ר"מ בפחות מד' משום גזירת תקרה כיון דנפקי מתורת לבוד ה"מ בשסכך כל הסוכה כולה בנסרים אי נמי בשצירף שני נסרים סמוכים זה לזה כל א' וא' מג' עד ד' שמצטרפים שניהם לפסול את הסוכה כולה בסכך פסול שפוסל באמצע בד' אבל בנסר א' בלבד אי נמי במניח פסל כמלא נסר בין כל נסר ונסר כל הסוכה כולה כשר' אפי' תחת הנסרים שהם מג' ועד ד' וכך פירש ה"ר שלמה ז"ל ואם נתן עליו נסר שהוא רחב ד' באמצע פסולה לשמואל ואפי' לר' יהודה מן הצד כשרה משום דאמרי' דופן עקומה ובלבד שלא יישן תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו וכך הוא גירסת הגאונים דיהיב נסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ואתיא כרבא אמר ר"ג דאמר במס' עירובין אחד זה ואחד זה באמה בת ששה טפחים :

השגות הראב"ד

א] אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא מסככין בה ואע"ג דאגידא אגד בידי שמים לא שמיה אגד ובמס' פרה בסוף פי"א שנינו כל אזוב שיש בו ג' קלחים וכו' : א"א אין בדבריו ממש דלגבי סיכוך אמרי' אגד בידי שמים לא שמיה אגד משום דאיסורא דרבנן היא ומקילינן בה ומאי קולא דחשבינן ליה חד וליכא גזירת אוצר ולגבי פרה דפסולא דאורייתא מחמרינן ואמרי' שמא אגד והאי מאי חומרא היא אדרבה קולא היא דקא חשבינן להו בתלתא וכאגוד נמי הוי דאי כחד הוא פסול הוי ואנן הכי אקשינן כיון דאמרי' הכא דאגד בידי שמים כחד הוא לא פסגו אמאי כשר והא דברי הכל הואת אזוב בקלא א' פסול וזו היא קושיא ודאי ותרלינן מחוסר נתיחה לאו כמחוסר מעשה דמי כדאמרי' בקדושין לענין מעשר מחוסר תלישה לאו כמחוסר מעשה דמי דכל שבידו הוא הלכך פסוג לא מעכב ואגידה נמי לא מעכבא ואפי' לר"י דאמר גבי לולב מעכבא התם הוא דנפקא ליה מלות אגידה משום זה אלי ואנוהו ואתיא קיחה קיחה לעכב אבל לגבי אזוב ג"ש דקיחה קיחה למצוה . ורבנן נמי ילפי לה דנהי דלולב מאזוב לא ילפי אבל אזוב מאזוב ילפי : ב] מיהו סוגיא דשמעתא ודאי בשהפכן על צדיהן כוותיה דשמואל אזלא וכו' : א"א לולי שאני סומך על דברי הרב ז"ל אפי' על ימין שהיא שמאל לא הייתי חושש דבר זה אפי' כקש נדף לפי שהבעיא של הפכן על צדיהן אפשר שהיא לדברי הכל לרב ולדעת שמואל ובפחות מד' לדעת שמואל ר"מ אי נמי בד' לר"מ לדעת רב הלכך אין מביאים ראיה אי הלכה כרב או כשמואל ואדרבה מתני' דתקרה שאין עליה מעזיבה וכל הסוגיא כולה בפשטה כרב אזלא דסתם תקרה יש בה ד' . ומה שנתקשה זה על מה שאמר ר"מ ור"י הלכה כר"י יש לנו טענה גדולה על זה . הדא הא קי"ל הלכה כר"מ בגזירותיו והכא בגזירת תקרה פליגי ועוד מהא דאקשינן בשמעתא ולרב יהודה אמר רב דאמר סככה בחיצין זכרים כשרה כו' ולא גזרינן זכרים אטו נקבות כו' הכא במאי מוקי לה ואם איתא דהלכה כר"י מאי קשיא מדרב יהודה על ר' יוחנן דקא מסוה פלוגתא בנסרים משופים ובגזירת כלים לימא ליה ר"י דלא גזר זכרים אטו נקבות ור"י דאמר הלכתא כוותיה . ואי אמרת למאי הלכה כר"י הא אמרי' נקבות אצטריכינן ליה משום דבית אבוז בעשוי למלאות הוא אלמא כר"מ קמ"ל כהנך גזירות דפליגי אלא דלא גזרינן שאין כלים אטו כלים משום

דלא מהלפי . ובכל זה אפי' חולק על דברי הרב ז"ל שפסק כר"י במחלוקת תקרה שאין עליה מעזיבה דהתם הא אוקמה שמואל דבבטולי תקרה פליגי דר"מ סבר בפקפוק לחודיה לא נפיק מאיסורא דאורייתא ואפי' הוו נסרים פחותים מג' טפחים פסולים לסיכוך ע"י פקפוק ובהא ודאי הלכה כר"י דסוגיא דשמעתא דאקשינן בשלמא ב"ה משום תעשה אי מפקפק עביד ליה מעשה דהיינו ביטול תקרה אבל במחלוקת דנסרים מג' ועד ד' דפליגי בגזירת תקרה לשמואל לא פסק הרב ז"ל כר"י והלכה כר"מ . והנה כל דברי הרב ז"ל נכונים וישרים . וזה התכם בעבור פירושי הצרפתים שצריכים תיקונים ותיקוני תיקונים שם נרב ז"ל טועה . וכתב בסוף השמועה וזו היא כשגגה הוא חלים והוא מפסר . ומ"ש בשם הרב צרפתי ז"ל דנסרים פחותים מד' טפחים לר"מ אע"פ שאין מסככין בהם נתן ביניהם פסלים הסוכה כשרה וישנים תחתיה אין לזה לא ראיה ולא מוכיח . וכבר יש לנו פי' יפה במלתיה דרב פפא שפי' מחלוקת ר"מ ור"י בנסרים שהם מג' ועד ד' ופי' הטעם לשניהם ר"י סבר כיון דליכא שיעור מקום לא גזרינן . ור"מ סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן כלומר לר"י כיון דאי יהיב פסלים ביניהו מתכשרא סוכה גזרינן אפי' בתקרה ממש השתא נמי דליכא פסלים ויהיב להו לשם סוכה לא גזרי בהו ור"מ סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד וכי איכא פסלים גבי תקרה גופי דסוכה כשרה מיהו הן עצמם פסולים דלא אמרי' לבוד זה הפסל עם זה הפסל . והשתא נמי דמסכך בהו גזרי' משום תקרה אלמא פסלין לא מכשרי לפחותים מד' של תקרה לישן תחתיהם הלכך כי מסכך בהו נמי גזרי' בהו ואפי' עם פסלים אלא שיש לסמוך את דבריו מטעם שהנסרים שהם פחותים מד' טפחים כיון דלית בהו שיעור בהפלגה יהיו בטלים ברוב כענין שפודים ולזה הטעם אפי' בתקרה ממש אמרי' הכי . מ"מ הפי' שכתבנו סותר את דבריו ועוד יש עליו קושיא ממה שאמרו בענין הפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ופרשי' בו פחות מג' בסוכה קטנה ואם כדבריו הוה ליה לתימר נמי אפי' פחות מד' בסוכה גדולה שהרי בטלין ברוב אלא ש"מ דכל ג' סכך פסול נהי דלא מפלגינן לסכך בהם הואיל ואין בעצמן שיעור מקום אבל הם עצמם פסולים הואיל ומפקי מתורת לבוד ·

נר מצוה

רש"י

נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיה: **גמ'** אמר רב מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה טפחים דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה אבל בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ושמואל אמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן א ארבעה דברי הכל פסולה אין בהן ארבעה ואפילו פחות משלשה (א) קנים בעלמא נינהו אמר רב פפא דכולי עלמא ב יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה כי פליגי משלשה ועד ארבעה מר סבר כיון דלית בהו שיעור מקום לא גזרינן ומר סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן. והלכתא כשמואל דהא רב פפא כוותיה ס"ל ועוד דסוגיא דשמעתין כוותיה אזלא: תניא כותיה דשמואל סיככה בנסרים שיש בהן ארבעה פסולה אין בהן ארבעה ר"מ פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה ר' מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח ג פסל ביניהן וכשרה ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה כשרה ואין ישנין תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו: איתמר הפכן על צדיהן להני ד נסרים שיש בהן ארבעה רב הונא אמר פסולה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה הפכן על צדיהן מהו אמר להו פסולה (*על כרחך) נעשו כשפודין של מתכת וכן הלכתא: **מתני'** *תקרה שאין עליה מעזיבה רבי יהודה אומר משום ב"ה

הגהות הב"ח

שיטת ריב"ב

מלחמת ה'

המאור הקטן

בש"א: מפרשינן בגמרא דה"ק אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבנתים אין אי לא לא משום דכיון שהם נסרים שיש בהן ארבעה גזרינן בהו גזירת תקרה ומיהו בנוטל אחת מבנתים סגי דלמ"ד סכך פסול פוסל באמצע בארבעה מתוקמא כגון דהוו שני פסלים באמצע ואין מן הדופן עד הפסל ד' אמות הלכך מתכשר זה מתורת דופן עקומה ולמ"ד לקמן דסכך פסול בין באמצע בין מן הצד בד' אמות לא נריכינן להכי דלא פסלי נסרים שבנתים כיון דליכא שיעור פסול ביחד: ובה"א או מפקפק או נוטל אחת מבנתים. דס"ל לב"ה לא

נר מצוה גזרינן גזירת תקרה הלכך כל היכא דמפיק לה [מן תעשה ולא מן העשוי] או במפקפק שסותר ומנענע כולו או בנוטל אחת מבנתים מהני דמפיק לה נמי] בהכי מתעשה ולא מן העשוי (סגי) ורבי יהודה לטעמיה דלית ליה גזירת תקרה ומש"ה אמר דסגי להו לב"ה במפקפק ור"מ דאית ליה גזירת תקרה מהדר ליה לרבי יהודה דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא אפי' ב"ה מודו דאע"פ שמפקפק אי נוטל אחד מבנתים אין אי לא לא וכדפרישית לב"ש אליבא דר' יהודה הכי מפרשא

תורה אור

ב"ה מפקפק א או נוטל אחת מבנתים וב"ש אומרים מפקפק ונוטל אחת מבנתים ר' מאיר אומר נוטל אחת מבנתים ואינו צריך לפקפק: **גמ'** טעמייהו ב דב"ה משום °תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עביד ליה (א) מעשה ואי נוטל אחת מבנתים עביד ליה מעשה וכן הלכה: **מתני'** המקרה סוכתו ג בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן ד כמותן כשרה. °אהחוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה

דברים טז

רש"י

ובית הלל נחלקו בדבר זה: ב"ש אומרים. אם בא ליסב תחתיה לשם סוכה: מפקפק. סותר ומנענע כולן ואחר כך נוטל אחת מבנתים ונותן פסל במקומה ולקמן מפרש למה לי תרתי: וב"ה אומרים מפקפק. משום תעשה ולא מן העשוי וא"נ [נתת] פסל: **מתני'** המקרה סוכתו. כמו שאנו עושין שמסדר קלונסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהם: ארוכות. איספונדא בלע"ז ובגמרא (א) פריך הא מקבל טומאה: אם יש ריוח ביניהם כמותם. בין שפוד לשפוד על פני כולה ויתן שם הפסל וכן על פני כולה ובגמ' *מפרש דאין הכשר מרובה על

מתני' אליבא דרב דאמר דר' יהודה לא גזר גזירת תקרה אפילו בנסרים שיש בהן ארבעה ומ"ש הרי"ף ז"ל טעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי איתמר בגמרא אליבא דרב על הדרך שפירשתי ולשמואל דאמר דיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה טעמא דב"ה דסגי להו במפקפק אע"פ שסתם תקרה בנסרים של ד' הוא היינו טעמא משום דנהי שאם בא לסכך בהן לכתחלה לשם סוכה אפילו רבי יהודה פסלה משום גזירת תקרה הכא לב"ה סגי במפקפק דכיון שזו תקרה היתה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי שהרי פקפק תו ליכא למגזר וב"ש אליבא דדברי הכל סבירא להו דאפילו כה"ג גזרינן זו היא שיטתו של רש"י ז"ל ולפי זה לא היה לו לרי"ף ז"ל לכתוב בהלכות מה שכתב טעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי וכו' דהאי לישנא אליבא דרב אתיא וכיון שהרי"ף ז"ל פוסק כשמואל בים בהן ארבעה דברי הכל פסולה היה לו לכתוב מאי דמסקינן בסוגיין אליבא דשמואל דבבטולי תקרה קא מפלגי כלומר שאע"פ שמסכך לכתחלה לד"ה פסולה בתקרה שהיא עשויה כבר במפקפק סגי מטעמא דכתיבנא (א) ולפיכך נראה שהוא סובר ז"ל והיה מפרש שמועתנו בנסרים שהן נרין כ"כ שהיה מותר לסכך בהן לכתחלה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה בהן כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפסולא דאורייתא דאית בהו משום תעשה ולא מן העשוי וב"ה סברי דמפקפק או נוטל אחת מבנתים כל חד מהני סגי דכי היכי דמפיק לה מן תעשה ולא מן העשוי מפיק לה נמי מגזירת תקרה וב"ש אליבא דר' יהודה ור"מ אליבא דדברי הכל סברי דנהי דמפקפק מפיק לה מן תעשה ולא מן העשוי לא מפיק לה מגזירת תקרה לכך אי נוטל אחת מבינתים אין אי לא לא ולפי שטה זו היה אפשר לו לרב אלפסי ז"ל להביא מאי דאיתמר בגמ' מעיקרא אע"ג דאיתמר אליבא דרב משום דלשמואל נמי בהכי סגי ליה דכל דמפיק ליה מתעשה ולא מן העשוי לב"ה מפיק ליה נמי מגזירת תקרה ועוד יש בה לדקדוקי דברים וכתבתים בחדושי: **מתני'** המקרה סוכתו בשפודין. כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחילה בסכך ונותנין פסל עליהן ושפודין מקבלין טומאה: או בארוכות המטה. שאע"פ שאינה מטה שלימה פסולין לסכוך דהא אמרי' בגמרא דסככה בבלאי כלים כיון דמכליס שלמים אתו פסולה: אם יש ריוח ביניהן כמותן. ומניח באותו ריוח דברים הראוים לסכך כשרה וסגי לן בריוח ביניהן כמותן בצמצום אע"ג דסכך פסול ככשר אליבא דרב פפא דאמר בפ"ק דעירובין [דף טו:] דפרוץ כעומד מותר ומיהו אמרינן בגמרא משום דלאי אפשר לצמצם ולמלאות כל הריוח שלא ימצא בו אויר כלל [אם לא] בענין שאם היו השפודין נתונין שתי שיתן ערב הסכך כשר דבכי האי גוונא כיון שנותן ראשו אחד על שפוד זה וראשו אחד על שפוד זה הרי נתמלא כל הריוח שביניהן והרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר זה אפשר שהיתה לו גירסא אחרת והיא גירסת רש"י ז"ל וכמ"ש בחדושי ומיהו כי אמרינן דאם יש ריוח ביניהן כמותם כשרה דוקא בשאין ברוחב הסכך פסול ד' אבל כשיש ברחבו ד' פסולה דסכך פסול באמצע פוסל בארבעה ולדעת מי שסובר דאפילו בפחות מד' כל היכא דהוי ג' אין ישנין תחתיו כיון דקתני סתמא כשרה ומשמע כל הסוכה ע"כ בשאין הסכך פסול רוחב שלשה עסקינן ושפודין וארוכות המטה הכי איתנהו אבל אי הוי מג' ועד ד' נהי דסוכה כשרה אפ"ה אין ישנים תחתיו ולדברי הר"ז הלוי ז"ל שהוא סובר דכל פחות מד' ישינן תחתיו לא נריכינן לאוקמי מתני' אלא בשאין הסכך פסול רחב ארבע: **החוטט** בגדיש לעשות לו סוכה. שהחוטט שם ונמצאת סוכה עשויה מאליה אינה סוכה משום תעשה ולא מן העשוי דהא איהו לא עבדה לסכך:

גמ'

הגהות חו"י (א) נ"ב עי' בהר"ן:

אלא בנוטל אחת מבינתים שהוא ביטול תקרה והיא המחלוקת הראשונה שבין ר"מ לר"י. ולטעמיה דשמואל דכ"ע שאין מסככין בהן לכתחלה דהא לכ"ע אית להו גזירת תקרה דלמא אתי לאימלוכי למעבד סוכה מתקרה ישנה העשויה לשם בית ואם סכך בהן פסולה משום גזירת תקרה וא"נ לומר שאם נמלך לעשות סוכה מתקרה עצמה שהיא פסולה אבל בנוטל פסול התקרה פליגי מ"ס בהכי בטלה בין במפקפק בין בנוטל אחת מבינתים וכיון שמהזר עליה לבטלה לא אתי למעבד מינה סיכוך לכתחלה וכ"ש שלא יהא נמלך על תקרה ישנה העשויה לשם בית ליישב תחתיה שהרי יודע הוא שהזהירה תורה עליו תעשה ולא מן העשוי מאחר שהוא מחזר עליה לבטלה ומ"ס לא בעי מפקפק אלא בנוטל אחת מבינתים. וזה הטעם היה לו לרב לכתוב על משנתנו מאחר שפסק כשמואל וטעמיה דידיה משום ביטולי תקרה ולא היה לו לכתוב מה שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי דהכא אי מפקפק עביד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עביד ליה מעשה דהאי טעמא לא אזיל אלא אליבא דרב דלית הלכתא כוותיה ואילו היה טעם זה עיקר היה מותר לסכך לכתחלה לשם סוכה בנסרים שיש בהן ד' כרב אליבא דר' יהודה כל זה על דעת הרב דודי ז"ל: מתני' בשפודין. פשוטין של מתכת ומקבלין טומאה: בארוכות המטה. פירשוה בגמ' בארוכה ושתי כרעים דחזו למלתייהו ויש תורת כלי עליהן: אם יש. בין השפודין או בין שתי ארוכות המטה ריוח כמותן שיוכל למלאות אותו ריוח בסכך כשר כשרה: החוטט בגדים לעשות לו סוכה אינה סוכה. משום תעשה ולא מן העשוי:

לנענע הסכך לשם סוכה אע"פ שהיה חלל הרבה בין התקרה לסכך כמבואר בקונטרס הראיות: ב כתב הרא"ש ז"ל והר"ז הלוי ז"ל הקשה על הרב אלפסי על שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי דהאי טעמא הוי אליבא דרב ואנן קי"ל כשמואל ולשמואל פליגי בביטול תקרה משום דסתם תקרה מקורה בנסרים שיש בהן ארבע והרמב"ן ז"ל תירץ דהרב אלפסי כתב כשמואל דטעמא דביטול תקרה היינו משום תעשה ולא מן העשוי דכל זמן שלא ביטל התקרה הרי הוא כאילו דר בבית ויש כאן משום תעשה ולא מן העשוי אלא דבגזירת תקרה ליכא לאוקמי פלוגתייהו דכיון דמהדר לבטלה הרי הוא בקי בתעשה ולא מן העשוי וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ואין בה משום תעשה ולא מן העשוי הלכך הכא לסכך מתחלה בנסרים שאין בהן ד' ואפי' הן משופין כשרים בנסרים שיש בהן ד' לא יסכך אפי' ספקן על ידן אבל בית שהוא מקורה ואין בה מעזיבה מפקפק את כולו שמסיר את המסמרים שהיו קובעין בהן ואפי' בנסרים רחבין ד' או נוטל אחת בינתים בין כל אחת ואחת ומניח פסל במקומו והרמב"ם ז"ל כתב ובלבד שלא יהא בכל נסר אי' ד' טפחים ודבריו תמוהים: ג סככה בשפודין שהם פסולין לסכך בהם ואין בהם ד' ואין מהם במקום אי' ד' והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר פסול שא"א לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר ונמצא הפסול מרובה אבל אם העדיף סכך כשר המעט על הפסול או היה הפסול ... ערב או איפכא כשר שאז מתמלא כל האויר מסכך הכשר: לשון ריא"ז המקרה סוכתו ביניהן כמותן ונתן ביניהן סכך כשר כשרה ובלבד שלא יהא עודף הפסול על הכשר כל שהוא ונראה בעיני דאם היה קנה אויר עד שבין הסכך הפסול והאויר עודפין על הסכך כשר כל שהוא פסולה מפני שהסכך פסול כפרוץ ונמצא פרוץ מרובה על העומד כמבואר בקונטרס הראיות: ד כתב הרא"ש ז"ל גרסי' בגמ' לימא תהוי תיובתא דרב הונא בריה דרב יהושע דאיתמר פרוץ כעומד וכו' והרב אלפסי לא הביא כל זה אלא המשנה כצורתה דהא איפסיק הלכתא בפ"ק דעירובין כרב פפא דפרוץ כעומד מותר וסגי בריות כמותו בצמצום ... אפשר לצמצם ופריך לרב הונא ואליבא דידיה משני ר' אמי ורבא ולא נריכין לשנויי דידהו אליבא דהלכתא וקשה להך גירסא דפריך סתמא דתלמודא דלא כהלכתא הלכך נראה כגי' רבינו חננאל ... לתרוייהו דכשנותן ביניהם סכך כשר כמותו א"א לאדם לצמצם שיהא לגמרי כמותו לפי שאין דרך אדם לצמצם בכוון למלא את כל החלל ונשאר מעט אויר נמצא לרב פפא דמפרש מתני' כמותו ... ולרב הונא דמפרש מתני' ביוצא ונכנס הרי הוא עתה מצומצם ומשני הני אמוראי אליבא דתרווייהו הלכך אליבא דהלכתא נמי נריך לפרש מתני' במעדיף או בשתי וערב:

המאור הקטן

(ג) שאין מסככין בהן לכתחלה דהא כ"ע אית להו גזירת תקרה דלמא אתי לאמלוכי למעבד סיכוך מתקרה ישנה העשויה לשם בית אבל בדיעבד פליגי בבטולי תקרה מר סבר בהכי בטלה בין במפקפק בין בנוטל אחת מבינתים דכיון שמחזר עליה לבטלה לא אתי למעבד מינה סיכוך לכתחלה וכ"ש שלא יהא נמלך על תקרה ישנה העשויה לשם בית לישב תחתיה שהרי יודע הוא שהזהירה תורה עליו תעשה ולא מן העשוי מאחר שהוא מחזר עליה לבטלה ומר סבר לא [סגי] במפקפק אלא בנוטל אחת בינתים וזה הטעם היה לרי"ף ז"ל לכתוב על משנתנו מאחר שפסק הלכתא כשמואל וטעמיה דידיה משום בטולי תקרה ולא היה לו לכתוב מה שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עבד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עביד ליה מעשה דהאי טעמא לא אזיל אלא אליבא דרב דלית הלכתא כוותיה א] ואילו היה טעם זה עיקר היה מותר לסכך לכתחלה לשם סוכה בנסרים שיש בהן ד' כרב אליבא דרבי יהודה וזהו היא כשגגה:

[דף טו ע"א] **אמר** לך רב הונא בריה דרב יהושע מאי כמותן בנכנס ויוצא (ג) והא א"א לצמצם שימלא את כל הריוח שבין שפוד לשפוד ואוקימנא במעדיף הפסל על גבי השפודין א"נ שנותן הללו שתי והללו ערב שנמצא הריוח שביניהן בנכנס ויוצא שהוא מלא כולו ונמצא עומד מרובה על הפרוץ ויש חילוף בפירושי רבי' שלמה ז"ל ושיבוש בגירסתו במקום הזה והרי"ף ז"ל לא הזכיר מזה כלום לפי שלא היה צריך ב] מאחר דאיפסיקא הלכתא בהדיא במס' עירובין כרב פפא נמצא משנתנו כפשוטה:

מלחמת ה'

מבינתים לב"ש ולר"מ דאית להו גזירת תקרה והא סכך פסול הוא ופוסל באמצע בד' להך לישנא דאמרי' לקמן באמצע בד' והא ליכא לאוקומא כדאוקימנא להאי ברייתא דקתני מודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה דהכא אחת מבינתים קתני ואפי' להך לישנא אחריתי דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בד' אמות מ"מ שנינו בד' שהישן תחתיו לא יצא ידי חובתו ובמתני' משמע לב"ש ולר"מ בנוטל אחת מבינתים תהא כולה כשרה ולא שתהא סוכתו הגיה פסולה והוא צריך לצמצם עצמו בין נסר לנסר ויהיה צריך לדקדק בפרוץ כעומד ובמעדיף וליתן שתי וערב אלא ודאי תקנתן של ב"ש ור"מ בנוטל (ד)כתיקונו של ב"ה בין במפקפק בין בנוטל ועוד מנא לן בגמ' דבנסרים שיש בהם ד' עסקינן כי היכי דתיקשי לשמואל לימא שמואל דאמר בנסרים שמג' ועד ד' היא ור' יהודה הוא דקאמר ליה לר"מ אמאי (ה) קאמרת בהני נסרים דאית להו גזירת תקרה האי סברא לב"ש היא דאית להו וב"ה לית להו דאינהו ודאי לא פליגי בפחות מג' דקנים בעלמא נינהו וכו' מודינא לך דאפי' ב"ה גזרי אוקימתא דמתני' לשמואל כאוקמתין לרב אתי שפיר ומה שאמרו שאין תקרה פחות מד' אינו נכון שהרי אפשר לעשותה מפחות מד' ואין זה דבר שאינו מצוי עד שלא נעמוד משנתנו בכך ולא עוד אלא שאין התקרה ידועה בשיעור הנסרים ויש שאינה עשויה בנסרים כלל אלא בקנים לפי המקום וזה מפורש בפ' הבית והעליה דאמרי' התם מאי תקרה ר' יוסי בר' חנינא אמר קנים וסנאים ויסטני אמר מעזיבה ר"ש בן לקיש לוותין ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה אלמא אין כל תקרה בנסרים שיש בהן ד' אלא אף בקנים ועוד שאין הטעם מתוור שיהא אסור לסכך בהם לכתחלה ובשעשאה לשם בית והוא מפקפק מעט תהא כשרה דהא אכתי איכא למיגזר משום הנכנסין והיוצאין שלא יאמרו מסככין בנסרים או תקרה כשרה לסוכה ואין כל ... בזה הסיכוך בלבד שתי סוכות של נסרים לפני' ושתיהם כשיש בהן ד' היאך תהא זו כשרה וזו פסולה שנעשית כולה לשם סוכה פסולה ושעשה בה דבר מועט לשם סוכה כשרה ולא אמרו בתבי... ... ונמלך עליהם לסיכוך שיהיו כשרות בנענוע בלא היתר אגדן מפני שמחזר עליהן לעשות בהן מעשה אלא הכי פירושה דשמעתא דהכא התקרה סתם קתני דבעי מוקי לה בארבעה ודבעי מו... ... לה בכולהו ולא דייקינן בגמ' בהכי דבכל חד וחד לפום סבריה מתוקמא ליה שפיר אלא מעיקרא אפי' תהוי נמי בשאין בהם ד' אפ"ה דייקינן עלה בשלמא (ו) טעמיה דב"ה משום תעשה ולא ... טעמייהו ואיתוקם משום גזירת תקרה כלומר דהואיל ותהא תקרה גמורה גזרו עליה שמא ימלך וישב עליה בלא פקפוק או שלא יאמרו תקרה כשירה לסיכוך וה"ק אע"פ שמפקפק ודכ"ע הכי הוא לא... לכתחלה הלכך לב"ה אפי' בנסרים שיש בהם ד' ולב"ש בנסרים שאין בהן ד' דוקא וכיון דקאמרינן השתא דבכל הנראית כתקרה בין בישנה שאין בה ד' בין בחדשה שיש בה ד' ר"מ אית ליה גזי... ... לית ליה לפום הכי דייקינן למה לי לאשמועינן בחדשה ופריק ר' יהודה הוא דקא"ל לר"מ וכו' ולפום הכי בעיא לשמואל דאמר דכ"ע אית להו גזירת תקרה בנסרים ... סברא דב"ש היא דאיהו נמי אית ליה גזירת תקרה אלא דבמסכך בנסרים שאין בהם ד' סבר כיון דלית בהו שיעור מקום לא גזרינן והכא היכי פליגי בגזירת תקרה ישנה ופריק בבטולי תקרה קא... כיון שהיא תקרה גמורה עשויה בבית מנוע נריכה ביטול שיעקר ממנה שם תקרה לגמרי וכל זמן שלא ביטל אותה יש בה משום תעשה ולא מן העשוי כטעמא דשמואל גופיה דלא אמרי' פסיקתא זו הי... ... וביטול זה פליגי מר סבר בביטול תקרה זו שפסולה משום תעשה ולא מן העשוי ואית ביה נמי משום גזירת תקרה פליגי מ"ס בטולי תקרה שלא תהא פסול שלה בנוטל אחת מבינתים סגיא ... רבה ובטל ממנה שם תקרה שעליה ולב"ה או מפקפק או נוטל כל דאפיק מינה תעשה ולא מן העשוי מבטל לה ומכשר להו. נוסחא ישנה בתקוני תקרה קא מיפלגי וכו' וגם זה הלשון סיוע לדב...

השגות הראב"ד

ואילו היה טעם זה עיקר היה מותר לסכך לכתחלה כו' כרב אליבא דר' יהודה וזו היא כשגגה: א"א אין כאן שגגה לרב ז"ל כאשר פירשנו למעלה: ב] **מאחר** דאיפסיקא הלכתא בהדיא כר"פ נמצאת משנתנו כפשוטה: א"א הכל הוא זה אע"פ שמשנתנו כפשוטה שהיה צריך לפרש במעדיף או בשתי או בשתי וערב אפי' לר"פ והקושיא שהקשו א"א לצמצם סקשו על שניהם

לא מיתוקמא הך פלוגתא דאמוראי אלא אליבא דרבי מאיר וברחבין ד' וקי"ל כפ' מי שהוציאוהו דר"מ ור"י הלכה כר' יהודה אבל לשמואל מיתוקמא שפיר לכ"ע ומתוך כך נראה דהלכתא כשמואל ואע"ג דקי"ל הלכתא כרב באיסורי ועוד לקמן בפ' לולב הגזול דקאמר ר' יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בד' מינין שבלולב ופריך מהא ברייתא דתניא כוותיה דשמואל סיככה בנסרים של ארז ולא מייתי מהך דתניא כוותיה דרב ש"מ דהך דשמואל עיקר וכן פסק הרב אלפסי והביא ראיה מהא דרב פפא דס"ל כוותיה ואינו ראיה כל כך לפי שדרך אמוראי בתראי לפרש דברי הראשונים ואע"ג דלא סבירא להו כוותייהו וכן פסק ר"ת והרמב"ם ז"ל והר"ז הלוי והר' ישעיה מטראני דהלכה כשמואל והראב"ד ז"ל פסק כר"מ בגזירותיו וכרב והכל עולה לסגנון אחד:

א מיי' כתב ובלבד שלא יהא בהן נסר רחב ד' ולא נהירא להרא"ש דאפי' הנסרים רחבים ד' כשרה ופי' יפקפק לפי' הטור ר"ל שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה או יטול מבין כל ב' נסרים נסר א' ויתן הסכך כשר במקומן:

לשון ריא"ז

היתה ביתו מקורה בנסרים רחבים ד' ופקפק אותה התקרה והניח הנסרין ההם לשם סוכה כשרים ואין לגזור בהן שמא ישב תחת תקרת ביתו שהרי זה מבטל תקרת ביתו מפני שיודע שהיא פסולה כמבואר בקונטרס הראיות ונראה בעיני שאם סכך סכך כשר על גבי תקרת ביתו ולא הניח החלל טפח בין הסכך לתקרה אע"פ שסלק התקרה מתחת הסכך ונשאר הסכך לבדו סוכה זו פסולה היא עד שינענע הסכך לשם סוכה וכן אם היה הסכך תחת התקרה וסלק התקרה צריך

א מיי' פ"ה מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) קא ק"ל דכך היה יכול לייתבו לפי פרש"י כשמעון זה וברחבין ד' כפשטא והרמב"ן ז"ל תירץ דבגזירת תקרה ליכא לאוקמא פלוגתייהו דכיון דמהדר לבטלה הרי בקי בתעשה ולא מן העשוי וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ולא יהא בה משום תעשה ולא מן העשוי ע"כ מן האשרי:

הגהות הב"ח

(א) מפרש דאין הכשר מקבל טומאה כצ"ל: (ב) נ"ב מודו: (ג) זו היא גי' ר"ח וכר"ש וכבר סתרוהו התו' ע"ש: (ד) בתיקונו כצ"ל: (ה) נ"ל קאמרת בהני וכו' ואוקימתא דמתני': (ו) נ"ל טעמייהו:

גמ' ל"ש אלא שאין שם חלל טפח במשך ז'. שמתחלה כשהגדיש לא היה שם חלל טפח גובה במשך ז' באורך ורוחב שבעה טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדיש על אותו חלל דעכשיו נעשה סכך מאליו שלא היה עליו שם סכך מתחלה אבל יש שם חלל טפח אהל הוא ונמצא שיש שם סכך על אותו גדיש כשעשאה לשם סוכה או לצל וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה י' אין זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה הפחותה מי' וחקק בה להשלימה לי' זהו ל' רש"י ז"ל ונראה מלשונו דה"מ כי חטיט ליה מלמטה למעלה דמשייר ליה לסכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתיה בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום תעשה ולא מן העשוי ואיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככ' אפילו סמיך טובא סכך הוי אלא דהשתא קלים ליה מלמטה הלכך שפיר דמי:

מתני' המשלשל דפנות מלמעלן למטן. כל מלמעלן למטן קרוי שלשול: מלמטן למעלן. שהתחיל לארוג בערב סמוך לקרקע ומגביה והולך כיון שהגביה י' כשרה ואפי' אין מגיעות לסכך: ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דיו באריגת י' כך מלמעלה למטה דיו באריגת י' ואפי' גבוה מן הארץ הרבה כשרה ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דקי"ל כרבנן ולפיכך כתבה סתם אבל יש מי שפסק כר' יוסי: **הרחיק** את הסכך מהדפנות. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' אפי' מן הצד וכתב רש"י ז"ל ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרי' בסכך פסול שמן הצד דופן עקומה להכשיר עד ד' אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה ואיכי מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת סכך פסול ומגיע לסכך כשר דא"כ אפילו הרחיק היה לו לומר דופן עקומה: **גמ'** מחצלת של קנים ארבעה ומשהו כו'. כל פחות מג' כלבוד דמי וקמ"ל דאמרינן תרי לבוד וכגון שהיתה גבוהה י' ואם גבוהה י"א צריכה מחצלת ה' ומשהו ואם גבוהה י"ב צריכה מחצלת ו' ומשהו אבל כל שהיא גבוהה מי"ג ועד כ' אמות עושה מחצלת ז' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לקרקע ואע"פ שהסכך גבוה מהמחצלת לא איכפת לן כיון דאיכא מחיצה י': פס ארבעה ומשהו. בסוכה העשויה כמבוי מיירי דאי בב' דפנות דעריבן אפי' בטפח שוחק וצורת פתח סגי אלא ודאי בסוכה העשויה כמבוי עסקינן ודוקא בפס ארבעה ומשהו דאיכא בעומד שיעור ראוי אבל בטפח ומשהו ומוקים ליה בי מיצעי פחות משלשה להך גיסא ופחות מג' להך גיסא ודאי לא סגי כיון דליכא בעומד שיעור ראוי דאם איתא דסגי לשמעי' הא והוי רבותא טפי אלא ודאי כדאמרי': **מתני'** בית שנפחת וסכך על גביו. כל הגג נפחת באמצע רחוק מן הדפנות לכל צד וסכך על הפחת באמצעו ונמצאת תקרת הבית שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי מפסקת בין דפנות לסכך כשר: אם יש בין הכותל ולסכוך ד' אמות פסולה. דבד' אמות לא נאמר הלכה למשה מסיני דופן עקומה אבל בפחות מד' כשרה הלמ"מ: וכן חצר המוקפת אכסדרה. שיש אכסדראות סביבותיה וסכך מאכסדרה לאכסדרה ודפנות החצר רחוקות מפי תקרה חיצון של אכסדרה: סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. כגון שהוא מקבל טומאה וכולהו הני תלת בחד טעמא שייכן ובגמרא מפרכינן להו: **גמ'** אמר רב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בארבעה. כלומר שאם הוא באמצע הסוכה מפסיק בין דופן האמצעית למה שהימנה ולהלן משם והילך פסול אבל אם יש בין דופן האמצעי וסכך פסול ז' טפחים פשיטא דמה שביניהם כשר וסלק מכאן והילך כמי שאינו: והלכתא בהא כשמואל יש חולקין על הרב אלפסי ז"ל דבין באמצע בין מן הצד בארבע אמות והרמב"ן מכריע כדברי הרב אלפסי משום דסוגיין בכולהו תנויי דאמרי' דופן עקומה ואי כרב דאמר דאפילו באמצע בד"א דופן עקומה למה לן ואני סומך על הכרעתו וכתבתיו בחדושי: וה"מ בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים. דכיון דליכא בסוכה אלא ז' בעינן שלא יהא בה מסכך פסול ג' דנפיק מתורת לבוד: **ולענין** לישן תחתיו דעת הר"ז הלוי ז"ל דסכך פסול פחות מארבעה בסוכה גדולה ישנין תחתיו אבל הראב"ד ז"ל סובר שאין ישנין תחתיו אא"כ הוא פחות מג' דכי אמרינן בסוף פרקין דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו בפחות מג' איתמר: **ואויר** בין באמצע בין מן הצד בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה פוסל בג' פחות מכאן אינו פוסל אפילו בקטנה מיהו אין ישנין תחתיו והכי איתא בגמרא: **אמר** אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט. וכשרה דכיון דאויר וסכך פסול לא שוו שעורייהו אהדדי לא מצטרפי למפסל: בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין

סוכה: **גמ'** *אמר רב הונא לא שנו אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך א שבעה וחטט לשם סוכה הרי זו סוכה: **מתני'** *המשלשל דפנות מלמעלן למטן אם גבוהין מן הארץ ג' טפחים פסולה מלמטן למעלן אם גבוהין מן הארץ י' טפחים כשרה רבי יוסי אומר כשם שמלמטן למעלן עשרה טפחים כך מלמעלן למטן עשרה טפחים *הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה: **גמ'** *אמר רב חסדא אמר אבימי ב מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד תלי (א) באמצעיתה פחות משלשה למטה ופחות משלשה למעלה דכל פחות משלשה כלבוד דמי א"ר אסי פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן מוקים ליה בפחות מג' סמוך לדופן מאי קמ"ל הא קמ"ל דמשך סוכה קטנה ז' טפחים: **מתני'** ב בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשרה וכן חצר המוקפת אכסדרה סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ארבע אמות פסולה: **גמ'** *°אמר רב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל ג בארבעה טפחים מן הצד פוסל בד"א ורב אמר בין באמצע בין מן הצד בד' אמות והלכתא בהא כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה סבירא להו והני מילי בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים *אמר אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין

רש"י

על הפסול: **גמ'** שאין שם חלל טפח. שמתחלה כשהגדיש (ב) לא היה חלל טפח גובה שהגדיש במשך אורך ורוחב ז' טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדיש כל הגדיש לאותו חלל דעכשיו נעשה סכך מאליו ולא היה עליו שם סכך מתחלה: אבל יש (ג) חלל טפח. אוהל הוא נמצא שם סכך על אותו גדיש (ד) דכשחוטט אותו מלמטה למעלה עד שמגביה החלל (ה) שיעור גבוה י'[אין] זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה וחקק בה והשלימה לי': **מתני'** המשלשל. כל מלמעלה למטה קרי ליה שלשול: מלמטה למעלה. שהתחיל לארוג בערב סמוך לקרקע ומגביה והולך כיון שהגביה עשרה כשרה ואפילו אין מגיע לסכך: ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. די באריגת עשרה [כך מלמעלה למטה די באריגת י'] ואפי' גבוה הרבה מן הארץ כשרה דקסבר מחיצה תלויה מתרת: הרחיק הסכך מן הדפנות. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' (ו) מן הצד ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרינן בסכך פסול שמן הצד דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דחשבינן לסכך פסול הכל מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה (ז) דבאויר ליכא למימר הכי ויש מפרשין שרואין הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה דאסירא ולא נהירא דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי: **גמ'** מחצלת. שרחבה ד' ומשהו ואורכה (ח) באורך הדופן: מתרת בסוכה. אם תולה אותה באויר בפחות מג' סמוך (ט) לקרקע וכגון שאינה גבוהה הסוכה אלא י' מצומצמים: פס ד' ומשהו מתיר בסוכה. אם גבוהה י' ורוחבו ד' ומשהו: ומוקי לה בפחות משלשה סמוך לדופן. במקצוע וכי אמרי' לבוד איכא דופן ז' וזהו משך סוכה קטנה כדי ראשו ורובו ושלחנו: **מתני'** בית שנפחת וסיכך על גביו. כל הגג נפחת באמצע רחוק מן הדפנות לכל צד וסיכך על גבי הפחת באמצעו ונמצא תקרת הבית שהוא פסול משום [תעשה ולא מן] העשוי מפסיק בין הסכך כשר לדפנות: אם יש מן הסיכוך ולכותל ד"א פסול. דבארבע אמות לא נאמרה הלמ"מ דופן עקומה אבל בפחות כשירה (י) והלמ"מ: [וכן חצר המוקפת אכסדרה] כל חצר שבתלמוד לפני הבתים הוא והבתים פתוחין לו והחצר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחים לו סביב מג' רוחות ולפני הבתים עשוי אכסדראות סביב לג' רוחותיה והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר וסיכך כל אויריה של כל החצר ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ונמצאת תקרת האכסדרה מפסקת בין סכך לדפנות אם יש ברוחב (כ) ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשרה דאמרי' דופן עקומה דוגמא לדבר קלוסטר"א בלע"ז של מיני האומות שיש לה אויר שיש בה עשבים והיקף האכסדרה סביב לו: שהקיפוה. סביב לה סמוך לדפנות בדבר המקבל טומאה ובאמצע נתן סכך כשר: אם יש תחת. הסכך פסול ד' אמות פסולה אף תחת הסכך כשר לפי שאין לה מחיצות פחות מכן כשרה (ל) ואמרי' דופן עקומה: **גמ'** מן הצד בד"א. אבל פחות מכן כשרה דמסלקינן להו בפחות מכן ע"י דופן עקומה ובלבד שישתייר הכשר סוכה בכשר אבל ד' אמות לא איתמר בהו דופן עקומה: ורב אמר בין באמצע כו'. שזהו שיעורא לפסול: הוי מיעוט. וכשירה דלאו שיעור אויר יש ולאו שיעור סכך פסול יש: בסוכה קטנה. ששיעורה מצומצם: בקנים הוי מיעוט. דאמרי' לבוד

באמצע בין מן הצד בג' טפחים דלא אמרי' דופן עקומה מן הצד אלא גבי סכך פסול ופחות מד' אמות רואין הסכך פסול כאילו הוא דופן והוא נעקם ומתפשט למעלה וכל הפסול לסכך כשר לדופן אבל לגבי אויר ליכא למימר הכי: גמ' דכל פחות מג' כלבוד דמי. ויש כאן י' טפחים דופן דהוא הכשר מחיצה: פס ד' ומשהו וכו'. בסוכה העשויה כמבוי אית לן לאוקמה דבסוכה דאית לה ב' דפנות דעריבן אפילו בטפח שוחק עם צורת פתח סגי:

שלטי הגבורים

א וכתב אבי העזרי אם הגדיש גדול ולא הניח אלא חלל טפח במשך ז' ושוב חקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה אינה כשרה כולה ע"י משך ז' שהניח תחלה ולא דיינינן ליה כפסל היוצא מהסוכה דהא לא ממסכה הא דופן בידיה ואם חקק מג' לצדדין ד"א יותר על ז' אף הז' פסולה דסכך פסול פוסל מן הצד בד' אמות:

לשון ריא"ז
עשה שם מתחלה חלל טפח במשך ז' בין אם עשה אותו החלל למטה סמוך לארץ והטע מלמטה למעלה בין אם עשה אותו החלל למעלה סמוך לסכך וחטט מלמעלה למטה להשלים החלל לי' טפחים כשרה הואיל ועשה שם חלל טפח הרי יש עשיית סכך אלא שאין לה שיעור דפנות כמבואר בקונטרס הראיות:

לשון ריא"ז
ב מחצלת ד' ומשהו שתלה אותה באמצע הדופן בפחות מג' סמוך לארץ ובפחות מג' סמוך לסכך בעל גבה אותן בני האוירים הרי הן כסתומין ונמצא כל הדופן גבוה י' טפחים כשיעורו

והרי הוא כפסל היוצא מן הסוכה דנדון כסוכה ותחת האויר והפסול לצד פסול ואפי' ... מנו עד הדופן האמצעי מצטרפין זה עם זה לשיעור הכשר סוכה ואין האויר וסכך הפסול ... מתחבר יחד מן הצדדין: לשון ריא"ז סכך פסול פחות מד' אע"פ שאין ראוי לחלק הסכך

על גביו. בתוך הפחת: אם יש בין הכותל לסכך הכשר ד' אמות פסולה. דנמצא שיש כאן ד' אמות ... פחות מיכן כשרה. דאמרי' דופן עקומה. כן חצר המוקפת אכסדרה. כגון שיוצאין עליה אכסדרה בנויה וזו היא דרכה של אכסדרה שמסוככת סביב לארבע רוחותיה אבל באמצעיתה אינה מסוככת וזה סיכך באמצעיתה לשם סוכה: סוכה גדולה שהקיפוה. תכל לצדדיה בסכך פסול אם ... ד' אמות פסולה פחות מיכן כשרה דאמרי' דופן עקומה. ובגמ' מפרש כל הני למה לי: גמ' והני מילי וכו' כללא דשמעתא סכך פסול בסוכה גדולה באמצע בארבעה טפחים פסולה פחות מיכן ... סכך פסול מן הצד בארבע אמות פסולה פחות מכן כשרה אבל אין ישנים תחת אותו סכך פסול כל זמן שיש בו ארבעה טפחים: סכך פסול בסוכה קטנה בין מן הצד בין באמצע שלשה טפחים פסולה. ... תחת אותו סכך פסול. זה הוא דין סכך פסול בסוכה גדולה ובסוכה קטנה אבל אויר בין בסוכה קטנה בין בסוכה גדולה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים פסולה פחות מיכן כשרה אבל אין ישנים ... שלשה בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין. שהם סכך כשר בין בקנים. שהם סכך פסול הוי מיעוט. ולדעתי שכותב הוא הדין לסכך פסול בארבעה טפחים סוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין באויר ... אויר שלשה טפחים בקנים הוי מיעוט בשפודין לא הוי מיעוט דליתיה לשיעורא דסוכה והוא הדין נמי לסכך פסול שפוסל בסוכה קטנה בג' טפחים ומיעטו בקנים הוי מיעוט באויר לא הוי מיעוט לפסול

בשפודין לא הוי מיעוט. ואע"ג דלא מזה ולא מזה יש שעור לפסול מיהו כיון דאיכא ג' טפחים כי הדדי דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באנפי נפשייהו ולא מצטרפי בהדא שיעורא וליתיה לשיעורא דסוכה: למעלה באמצע. פי' דעד השתא איירי מן הצד דומיא דמתני' דתנן [דף יז.] הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים ובדפנות פשיטא דאמרינן לבוד אבל למעלה באמצע הסכך פליגי בה רב אחא ורבינא וכ"ל דהאי דנקים מיעטו ולא נקט מצטרפין ואין מצטרפין לרבותא נקטיה דאע"ג דכבר אפסילא סוכה משום אויר ג' אפילו הכי סוכה גדולה סליקא מפסולא אפילו בשפודין וטעמא דמ"ד אין לבוד בסכך מדאמרינן [דף ה:] שיעורין חלילן ומחילין הלכה למ"מ ואסקינן מחילין לגוד וללבוד ולדופן עקומה ומש"ה ס"ל דדוקא בדפנו' הוא דאמרינן לבוד אבל בסכוך לא ואידך ס"ל דלא שנא והאי דנקט פלוגתא דאין לבוד באמצע גבי מיעטו*) היינו לומר דלמ"ד אין לבוד באמצע [כי אמרי' יש לבוד מןהצד] (י) דוקא כי מיעטו מצד סכך אבל מיעטו מצד דופן לא דלא תימא כיון דבפחות מד' אמות סמוך לדופן אמרי' דופן עקומה אפי' מיעטו מן הדופן הוה ליה לבוד מן הצד קמ"ל דלא משום דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי הלכך כי מיעטו מצד הדופן אותו מיעוט סכך מיחשב ולא דופן והוה ליה לבוד באמצע כנ"ל:

נר מצוה תורה אור

בשפודין לא הוי מיעוט: למעלה באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבוד א באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע והלכתא יש לבוד דקי"ל דבכל התורה כולה (א) רב אחא ורבינא רבינא לקולא והלכתא כותיה: איתמר סכך על גבי *אכסדרה שיש לה פצימין דברי הכל כשרה אין לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר פסולה אביי אמר כשרה *אמרינן פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם והלכתא כרבא והאי דאמרי' ע"ג אכסדרה לאו על גבי ממש אלא בסמוך לה כדכתיב °ועליו מטה מנשה (ב) ומתרגמינן ודשרוין סמיכין עלוהי וזו היא צורתה(ג):

*רב אשי אשכחיה לרב כהנא דמסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר לה מר יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ויש אומרים נראה מבפנים ושוה מבחוץ:

העושה

[דף יח: / דף יח. / דף יט. / מדבר]

רש"י

לבוד ואין כאן אויר: בשפודין לא הוי מיעוט. ואע"ג דלא מזה ולא מזה יש שיעור לפסול מיהו כיון דאיכא ג' טפחים כי הדדי נפקי מהכשר סוכה (ד) חשיבי באפי נפשייהו ולא מצטרפי בהדיה לשיעורא דסוכה וליתיה לשיעורא דסוכה: סכך ע"ג אכסדרה שיש בה פצימין. כגון חצר המוקפת אכסדרה (ה) כדמפרש במתניתין וסיכך באוירה של חצר וסמך הסכך על שפת הקירוי של אכסדרה ואין מחיצות הפנימיות מועילות לתוכה. דיש בתקרת האכסדרה יותר מארבע אמות אבל לצד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות וביניהם פחות משלשה כשירה דאמר בהו לבוד: אמרי' פי תקרה יורד וסותם. כדמפרש מכל לד: רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. כדמפרש טעמא לקמיה: פי תקרה. עביין של נסרים בחודן והן עובי ראשיהן [הכלה] לצד הסוכה: רב אשי אשכחיה לרב כו'. סוכה זו שתים כהלכתה היה לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים: אחוי ליה. שהיו בה פצימין שהיה בהן טפח ויותר עומד אצל היוצא אבל מסוך רחבו לאחורי סוכה באורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינה נראה בתוכה אלא עומד בשוה לדופן בסופו: ושוה מבפנים. לאותן העומדין מבפנים אינו נראה אבל נראה לאותן העומדין (א) באכסדרה להלן לחוץ מכנגד הסוכה ואינן רואין את חללה נראה רחב פצימין זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה (ו) דאמרי' לענין מבוי שהכשרו בלחי אם נתנו לחוץ מן הפתח (ז) ושוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שמבפנים ונראה כמו שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל פתח אבל בולט הוא לצד רה"ר כנגדו (ח) או מן הצד (ט) וניכר לעומדין מבחוץ שאינו מן הדופן כדון משום לחי והכא

עמודין כמין חלונות וביניהן פחות מג' אמרי' לבוד וכשרה אע"ג דהני עמודין לאכסדרה הן ולא לסוכה: אין לה פצימין אביי אמר כשרה. דאמרי' פי תקרה יורד וסותם מכל לד אע"ג שאין לסוכה שום דופן: ורבא אמר פסולה. דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפי' יש לה שני דפנות ואינה חסרה אלא דופן אחת: פי תקרה. עביין של נסרים של אכסדרה בחודן שהוא נמוך מעט מסכך הסוכה וניכר

איתמר סכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין. כגון חצר המוקפת אכסדרה וסכך באוירה של חצר וסמך הסכך על שפת הקרוי של אכסדרה ואין המחיצות הפנימיות מועילות לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מד' אמות אבל יש באכסדרה סביב הסוכה פצימין

זו היא שיטת רש"י ז"ל ולפ"ז הוצרך לפרש בהא דרב אשי דאשכחי' לרב כהנא דקא מסכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין שסוכה זו היו לה שתים כהלכתן דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים ואחוי ליה שהיה בה פצים שהיה בו טפח ויותר עומד אצל היוצא אבל (כ) מסך רחבו לאחורי הסוכה לאורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו [נראה] בתוכה אלא עומד [בשוה (ל) בדופן] בסופו: ושוה מבפנים. שלאותן העומדין [מבפנים אינו נראה אבל נראה לאותן העומדין] באכסדרה להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה (מ) בתחלת דופן שלישית לסוכה (נ) דהאמרינן לענין מבוי שהכשירו בלחי שאם נתנו להלן מן הפתח שוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שבפנים ונראה כמו שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא לצד רה"ר כנגדו או מן הצד וניכר לעומדין מבחוץ שאינו מן הדופן כדון משום לחי והכא נמי כדון משום טפח שצריך שיהא ברוח שלישית והוצרך רש"י ז"ל לפרש האי עובדא בסוכה שהיו לה שתי דפנות שכיון שהוא מפרש דהני פצימין בפחות מג' ניכהו אי איתא שלא היה לה דופן כלל וע"י פצימין לבד היתה צריכה להיות כיתרת היכי אפשר שלא יהו נראין מבפנים אלא ודאי לא היתה חסרה אלא טפח של דופן שלישית ואפ"ה א"ל היכי סמיך באכסדרה דהא רבא ס"ל דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם אפי' מרוח אחת ואיהו אחוי ליה שכבר היה לה פצים נראה מבחוץ דמשמש במקום אותו טפח זו היא שיטת רש"י ז"ל שפי' דאביי דאמר כשרה אפילו באין לה שום דופן מכשיר ופצימין דכולי עלמא מודו בהו דכש"ה כגון שהוא פחות משלשה אבל הרב אלפסי ז"ל לר נורתה בהלכות ולא עשה לה אלא שני פצימין משמע דסבירא ליה ז"ל דאפילו אביי לא מכשר אלא בסוכה שיש לה שתי דפנות ועל דופן שלישית בלבד הוא סומך על האכסדרה דלאביי כשרה כיון שאין אנו צריכין לומר פי תקרה יורד וסותם אלא מרוח אחת ולרבא פסולה דסבירא ליה דאפילו מרוח אחת לא אמרינן ליה ולפי שיטה זאת כי אמרי' יש לה פצימין לאו בסמוכין פחות משלשה עסקינן כדרך רש"י ז"ל אלא בשיש לה פצימין באותו רוח שלישית אחד מכאן ואחד מכאן דכיון שיש לה פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין כדאמרינן בעירובין פרק כל גגות [דף צד:] בחצר שנפרצה מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בדאיכא חפופי אבל בדליכא חפופי לא וכי תימא כיון דסבירא ליה לאביי דמרוח אחת אמרינן פי תקרה יורד וסותם שלישית אפילו טפח דבעינן בסוכה למה לי לימא פי תקרה יורד וסותם לאו פירכא היא דלא אמרי' הכי אלא בכגון אכסדרה שהוא בנין קבוע אבל בסכך דסוכה דערלי בעלמא הוא לא ויש להמוה על מה שכתב הרב אלפסי ז"ל דהא דאמרינן על גבי אכסדרה לא על גבה ממש אלא בסמוך לה והוא תימה דבגמרא אמרי' דאילו השוה את קרויו כלומר שהשוה את הסכך לתקרת האכסדרה דלא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם ואפילו יש לה פצימין פסולה כיון שאין פי תקרה נמוך מהסכך שיהא נראה אבל אפשר שהרב אלפסי ז"ל ר"ל דלאו על גבי אכסדרה ממש כגון עליה שעל גבי בית אלא בסמוך לה ומיהו לא השוה את קרויו אלא תקרת האכסדרה נמוכה מעט מסכך הסוכה כי היכי דנימא בה פי תקרה יורד וסותם: גרסי' בגמ' [דף יט.] תניא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאין מאחורי הסוכה כלומר חוץ לדופן אמצעית שהיא אחריה של סוכה יוצאים קנים מן הסכך ופרכינן עלה והא בעינן הכשר סוכה כלומר ז' טפחים דהא על כרחך סוכה באפי נפשה היא מובדלת מאותה שבפנים. ומפרקי' דאיכא: והא בעינן שלש דפנות. דאיכא: והא בעינן צלתה מרובה מחמתה. דאיכא: א"ה מאי למימרא מהו דתימא הני דפנות לגואי עבידן לבראי לא עבידן כלומר שדופן האמצעי זה לא נעשה לכך וגם שבצדדין תחילה לשם סוכה הפנימית נעשו אלא שהכנים דופן האמצעי לתוכן שראה שהיה דייה בכך ואפ"ה כיון דעבידן לצלתו לא צריך: ורבה ורב יוסף מוקמי לה בקנים היוצאין לפני הסוכה כלומר ברוח הרביעית הפתוח ומשכה והולא חד דופן בהדייהו ואפ"ה כשרה דמן הסוכה היא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דאע"ג דלא ממשכא באידך כשרה: ורבה בר בר חנה א"ר יוחנן מוקי לה בסוכה שרובה צלתה [מרובה] מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל כיון דבכללה צלתה מרובה מחמתה כשרה כולה אפילו תחת אותו סכך שחמתו מרובה מצלתו ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה אלא שבעה על שבעה אבל בסוכה גדולה הרבה דיש בה ז' טפחים או יותר שחמתו מרובה מצלתו צריך עיון אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה ור' הושעיא מוקי לה כגון דאיכא סכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה דכיון דבציר מג' נדון כסוכה ואתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר פחות מג' כלומר שהוא המור בשיעורו מסכך פסול בסוכה גדולה ואפ"ה כי הוו פחות מג' [לא] מיפסיל בסוכה קטנה ואהדר ליה רבא זה מצטרף וישנין תחתיו וזה מצטרף ואין ישנין תחתיו ואיכא מ"ד דהכי פירושא דאויר כיון שהוא כלבוד וכסתום מסכך כשר שבצדדין ישנין תחתיו אבל סכך פסול אין ישנין תחתיו. ואין זה נכון דהא אנן פרכינן לא יהא אלא אויר דהמיר טפי אפילו הכי שרי וכל שכן בסכך פסול דלא חמור כולי האי וכיון שכן היכי מהדר ליה איפכא דסכך פסול חמיר טפי דאי הכי כי אמר נדון כסוכה ליתיה אלא לענין צירוף ותקשי לן לא יהא אלא אויר ואפשר דהכי קאמר ליה לאו כדקא סלקא דעתך דסכך פסול קיל טפי דאדרבה חמיר טפי לענין לישן תחתיו ואפ"ה קמ"ל דנדון כסוכה להצטרף ומיהו ליישנא דנדון כסוכה לא משמע הכי ועוד דבירושלמי אמרינן בהדיא דבאויר אין ישנין תחתיו לפיכך עיקרו של דבר כדברי רש"י ז"ל דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו והיינו דאמרי נדון כסוכה לגמרי אבל אויר אין ישנין תחתיו ומיהו מסתברא דוקא בשיש בו כדי לישן כלומר שעומד ראשו או רובו תחתיו אבל כל שאין בו

(אלפס סוכר)

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל:

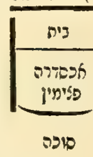
הגהות חוות יאיר

(א) נ"ב עי' בתוס' שתמה ע"ז ריש דף יט:

*) עי' בטו"ח רע"א סי' י"ב מ"ש על דברי הר"ן אלו:

הגהות הב"ח

(א) כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לחומר' ורבינא לקולא כצ"ל (ב) ומתרגמינן ודסמיכין כצ"ל: (ג) נ"ב כזה

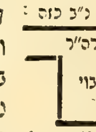
וכ"ב ראש הקרת האכסדרה מונחת על הפצימין שבזוית א' מכאן וא' מכאן ומש"ה אמרי' פי תקרה יורד וסותם כך היא דעת האלפסי עי' בדברי הר"ן סד"ה איתמר ודלא כפרש"י: (ד) נ"ל וחשיבי: (ה) נ"ל כדפרישית: (ו) נ"ל דאמר מר: (ז) נ"ל שוה: (ח) נ"ב כזה

רה"ר

(ט) נ"ב כזה

רה"ר

(י) לאו דוקא כצ"ל: (כ) נ"ל מסוך: (ל) נ"ל לדופן: (מ) נ"ל בתחלת: (נ) נ"ל דהאמר מר:

שלטי הגבורים

הסכך הכשר אינו מצטרף להשלים שאם לא היה בסכך הכשר ז' טפחים אין סכך פסול מצטרף עמו להשלימו יש בו מג"ט ומעלה הואיל ואינו מצטרף להשלים אין ישנים תחתיו:

א סכך פסול פחות מד' ואויר אפלו פחות מג' אין מצטרפין לפסול הלכך אם אויר ג' במקום אחד אפי' מיעטו בסכך פסול כשר וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה שאין בה אלא ז' על ז' אם יש ביניהם ג"ט מצטרפין לפסול ואם יש סכך פסול ב' טפחים ועוד סכך פסול ב' טפחים ואויר פחות מג' מפסיק ביניהן כתב הרא"ש ז"ל יש להסתפק אם שני הפסולים מצטרפין לפסול הסוכה מי אמרי' כיון דהאויר מפסיק ביניהם לא מצטרפין או דלמא כיון דאין באויר ג' מצטרפין ומיהו אם אין בפסול ד' ואויר פחות מג' טפחים מפסיק בהא ודאי אין האויר משלימו לד' שנאמר שיהא חשוב כשהוא מהמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר:

לשון ריא"ז

סכך כשר שהיה בו אויר ג' טפחים בין באמצע בין מן הצד אם מיעטו בקנין הראוין לסיכוך ה"ז מיעוט ומצטרף אותו האויר להשלים שיעור הסכך הכשר בז' טפחים אבל אם מיעטו בשפודין שאינן ראוין לסיכוך אינו מיעוט ואינו מצטרף להשלים שיעור סכך כשר אפי' היה בכשר ו' טפחים כמבואר בקונט' הראיות:

שיטת ריב"ב

למעלה באמצע. במתני' דהרחיק את הסיכוך חזינן דאויר פוסל בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה אפי' מן הצד בג' טפחים הא פחות משלשה כלבוד דמי מי אמרי' נמי לבוד באמצע הסוכה או לא פליגי בה רב אחא ורבינא וכו': שיש לה פצימין. בפחות משלשה כלבוד דמי: פי תקרה. של הסכך כשר יורד וסותם ומתני' דתנן וכן חצר המוקפת אכסדרה וכו' תרגמא אליבא דאביי כשהשוה את קרויו של סכך כשר להדי סכך פסול דלא מינכר פי תקרה של סכך כשר:

המאור הקטן

[דף יט ע"א] והא דתני' פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואעפ"כ הלכה היא ופירשוה בגמ' ארבעה פירושים וכולהו נקטינן דלא פליגי אהדדי ולית לן לדחויי חד מינייהו הלכך היכא דאנח נסר שהוא רחב אפומא דמטללתא בסוכה קטנה ועייל תלתא ואפיק חד פסולה וסכך פסול פחות מג' מצטרף בסוכה קטנה וישנים תחתיו ואויר פחות מג' מצטרף ואין ישנים תחתיו ונמצא בדברי הגאונים פירוש בחילוף זה ולא נראה לנו אלא כמו שכתבנו וכן פירש ה"ר שלמה ז"ל וכן נמצא בברכות ירושלמי בפרק שלשה שאכלו תנינן תמןהרחיק את הסכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה הא פחות מיכן כשרה מהו לישן תחתיו התיב ר' יצחק בן אלישיב הרי מים הנדוק משלים במקוה ואין מטבילים בו אף הכא נמי משלים בסוכה ואסור לישן

כדי ראשו ורובו מסתברא דישנין תחתיו שאינו חייב לעשות סוכה כמין בית והכי נמי מוכחא הא דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן דסוכה שרובה צלתה [מרובה] מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה כשרה ומשמע דכשרה כולה לישן תחתיה ודאמרינן דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו דעת הר"ז הלוי ז"ל דה"ה בפחות מארבע בסוכה גדולה דישנין תחתיו וחלקו עליו לומר דאפילו בסוכה גדולה דוקא בפחות משלשה מותר לישן תחתיו אבל ג' לא וכבר כתבתי זה למעלה : **מתני'** העושה סוכתו כמין צריף . טוך של ציידין שאורבין בו את העופות ועשוי כצורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו א' : או שסמכה לכותל. הטה ראשי הקנים על הכותל וראשן השני על הארץ : לפי שאין לה גג . שאינו ניכר מהו הגג ומהו הכותל : **גמ'** אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה אמר ליה כמאן כר' אליעזר . פי' דכילת חתנים דלא קביעא מותר ליסן תחתיה כל שהוא בענין שסוכה שהיא כיוצא בה תהא פסולה דכל כה"ג לא מבטלה לה לסוכה ומשום הכי שרי לה לעיל כל שאינה גבוהה[י'] או שאין בגגה טפח: ברייתא איפכא תניא. מצאתי ברייתא ששנויה הפוך בשמתן רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין לפי שאין לה גג : יחידאה היא. מתני' דתני הכי ר' נתן קתני לה דהוא יחידאה אבל חכמים שבדורו היו חולקין עליו ואומרים ר"א מכשיר וחכמים פוסלין : ואם הגביה הסוכה מן הקרקע טפח. אתרוייהו קאי דאמרינן לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל : או אם הרחיקה וכו'. אסמכה לכותל קאי שאם הרחיק ראש הסמוך לכותל מן הכותל טפח והיתה סמוכה על היתדות אמרינן לבוד ממנה ולכותל בשוה ולא בשפוע והוא הגג זו היא שטת רש"י ז"ל אבל בתוס' אומר שצריך שימלאנו שאין אויר חשוב גג ומיהו דוקא כגון שיש לה ע"ז טפחים שהם י"ז בהדי האי טפח כי היכי דליהוו ז' מינייהו לסוכה וי' למחילה ושעשה השעור הצריך לסכך בדפנות אלו מדבר שמסככין בו שהרי שעור זה מדפנות אלו עולה הוא לסכך : **מתני'** מחצלת קנים גדולה. מחצלת קנים קשה היא ואינה נוחה למשכב : עשאה לשכיבה. הואיל ויחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה : לסכוך (כ). ואינה מקבלת טומאה דלאו כלי הוא ובגמרא פריך סתמא אסתמא : **גמ'** אסקה רב פפא דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה היא. פי' קטנה כדי שכיבה וכיון דסתמא לשכיבה היא ראויה לקבל טומאה לכשישכב בה הזב וכיון שכן אף מעתה אינה ראויה לסכוך שכל הראוי לקבל טומאה אין מסככין בו:כי פליגי בגדולה . תנא קמא סבר סתם גדולה לסכוך ואינה ראויה לקבל טומאה אפי' ישכב בה הזב דמיוחדת לשכיבה [בעינן] ות"ק הכי קאמר מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה הא סתמא לסכוך וסיפא דקתני לסכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה בקטנה איירי ומשום הכי קתני דדוקא כשעשאה בפירוש לסכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואין מסככין בה ור"א אמר דאחת גדולה ואחת קטנה סתם עשייתה לשכיבה עד שיעשנה בפירוש לסכוך : והלכתא כת"ק. דסתם גדולה לסיכוך : **מחצלת** של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה. דאע"ג דרכין ניהו סתם גדולה דידהו לסכוך הלכך אינה מקבלת טומאה ומסככין בה : בודיא. מחצלת : והוא דלית ליה גדנפא. דאי אית ליה גדנפא הוה ליה בית קבול וכל שיש לו בית קבול טמא : אילמלא קיר שלהם. קיר היינו גדנפא :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו. דאוהל מפסיק בינו לבין הסוכה ועיקר ישיבת סוכה אכילה ושתיה ושינה : נוהגין היינו וכו'. מפרש בגמ' דרבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע : מעשה בטבי . עבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות וכל שהאשה חייבת בה העבד חייב בה כדאמרינן בחגיגה ולפי דרכנו למדנו כלומר אע"פ שלא אמרה לשם תלמוד אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משבח (ל) לעבדו לבדיחותא בעלמא למדנו על פי דרך בדיחותא שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו . ובירושלמי הקשו מיחלפא שטתיה דר"ג דתני טבי עבדו של ר"ג הניח תפילין ולא מיחה בו ר"ג וכא איתמר הכי פי' דהא עבדים פטורין מן התפילין ואפ"ה לא מיחה בו ר"ג כשהניחן ואילו הכא משמע דהא שמפני אימתו של ר"ג היה נכנס תחת המטה לפי שאילו היה יושב בסוכה היה מוחה בו ר"ג ומשום הכי אמר דמיחלפא שטתיה ופריקו שלא לדחוק את החכמים כלומר שלא נכנס תחת המטה מפני שהוא אסור ליסב בסוכה אלא כדי שלא ידחוק את החכמים ומקשי תו התם ויסב לו חוץ לסוכה ומהדרי' רוצה היה טבי לשמוע דברי חכמים : **ואיבא** למידק אמאי דסליק אדעתייהו מעיקרא בירושלמי דמשום שהוא אסור ליסב בסוכה ישב לו תחת המטה למה להו למפרך מההיא דתפילין דהא עד כאן לא אפליגו התם בנשים סומכות רשות או לא אלא במצות עשה שיש בעשייתה צד איסור כשהוא שלא במקום מצוה כגון סמיכה בקרבן שהוא סומך עליו בכל כחו ומשתמש בקדשים ומשום הכי למאן דלית ליה נשים סומכות

מתני' °*העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין. מחצלת קנים (א)(*ומחצלת) גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה ולסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ר"א אומר אחת גדולה ואחת קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה ולסיכוך מסככין בה ואין מקבלת טומאה : **גמ'** אביי אשכחיה לרב יוסף דגאני בכילת חתנים בסוכה א"ל כמאן כר"א שבקת רבנן ועבדת כר"א אמר ליה ברייתא איפכא תניא ר"א מכשיר וחכמים פוסלין א"ל שבקת מתניתין ועבדת כברייתא א"ל מתני' יחידאה היא דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' נתן אומר ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין והלכתא כרב יוסף ושמעי' מינה שהעושה סוכתו כמין צריף שהישמעאלים קורין אותו מכנ"ס או שסמכה לכותל כגון שהעמיד הקורות למטה בארץ רחוק מן הכותל והטה אותן וסמכן לכותל שנמצאת הסוכה שאין לה גג שהיא פסולה ואם הגביה לסוכה מן הקרקע טפח או שהרחיקה מן הכותל טפח כשרה שהרי יש לה גג טפח וש"מ שמותר לישן בסוכה בכילה שאין לה גג דכיון שאין לה גג לא הויא כסוכה בתוך סוכה ושמעי' מינה כילה שיש לה גג אסור לישן בתוכה (א)דהוי כסוכה בתוך סוכה : מחצלת קנים (ומחצלת) גדולה כו' : °*אסקה רב פפא דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא א לשכיבה קאי כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ור"א סבר סתם גדולה נמי לשכיבה והלכתא כת"ק : ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה ב *תניא א"ר חנינא כשירדתי לגולה מצאני זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי אצל (ג) אחי אבא הודה לדבריו אמר רב חסדא והוא דלית ליה גדנפא אמר עולא הני בודייאתא דמחוזא אילמלא קיר שלהן מסככין בהו תנ"ה מסככין בבודיא ואם יש לה קיר אין מסככין ואע"ג דקא שקיל לה לגדנפא לא מסככין בה מידי דהוה אבליות של כלים שאין מסככין בהן :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן יתחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו אמר רבי יהודה נוהגים היינו שהיינו ישנים תחת המטות בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר אמר ר"ש מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה (ג) אמר להן רבן גמליאל לחכמים ראיתם טבי עבדי שתלמיד חכם הוא ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה וישן לו תחת המטה ולפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי

רש"י

והכא נמי נדון משום דופן: **מתני'** כמין צריף. כוך של ציידי עופות שאורבים בתוכו העופות ועשוי כצורת שמשופעת והולכת שגגו וקירותיו אחד : או שסמכה לכותל . הטה ראשי הקנים על הכותל דאהל משופע לאו אהל הוא : מחצלת קנים . קשין הן דאין נוחה למשכב : עשאה לשכיבה . הואיל ויחדוה לכך (ד) נעשה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה : לסיכוך כו'. ואין מקבלת טומאה דלאו כלי הוא: **גמ'** כילת חתנים. לפי שאין לה גג : כר' אליעזר. דאמר אהל משופע לאו אהל הוא: ברייתא איפכא תני'. מצאתי ברייתא ששנויה היפך (ה)בשיטותיו ר"א מכשיר וחכמים פוסלין לפי שאין לה גג : יחידאה היא . מתני' דתני הכי ר' נתן קתני לה דהוא יחידאה אבל חכמים שבדורו היו חולקין עליו ואומרים ר"א מכשיר וחכמים פוסלין : אסקה רב פפא . משום דקשיא מתני' סתמא אסתמא : דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה כי פליגי בגדולה . ומאי עשאה לשכיבה דקתני במלתא דר"א ה"ק (ו) רישא בגדולי כדקתני בהדיא וסיפא בקטנה וה"ק אם קטנה היא ועשאה (ז) לסכך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואתא ר"א למימר אף גדולה שוה לקטנה דכי עביד לה סתם הוה ליה כאילו עשאה לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה אבל עשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה ואין מקבלת טומאה:של שיפה. פוואי"י בלע"ז : גמי . גונ"ק (ח) הן רכין הלכך סתם קטנה שבהן לשכיבה: בבודיא . במחצלת : גדנפא . כעין שפה סביב גבוה מעט לקבל מה שנותנין בה ועשויה לתשמיש לתת על גבה פירות : דלית לה גדנפא . אפי' כלי לא הוי דלסכך על גבי אהלים עשויה : קיר . היא גדנפא :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן לא יצא . דאהל מפסיק בינו לבין סוכה ועיקר (ט) סוכה אכילה ושתיה ושינה : נוהגין היינו . טעמא מפרש בגמרא דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע : מעשה בטבי . עבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות וכל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה כדאמרינן בחגיגה : ולפי דרכינו . כלומר אע"פ שאינו מוסרה לנו לשום תלמוד אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משתבח בעבדו דבדיחותא בעלמא הוא למדנו על פי דרך בדיחותיו (י) שישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו :

מתני'

שלטי הגבורים

א כתב הרי"ו ואפילו במקום שעושין אותן לשכיבה שקונה אותם מן האומן על דעת לסכך מותר לסכך בה ול"נ להרא"ש אלא אנו הולכים אחר מנהג אנשי המקום כיון שדרכן לעשותן לשכיבה אפי' קנאה על דעת לסכך או אפי' צוה לאומן לתקנה על דעת לסכך אין מסככין בה כי מי יודע אם תקנה לכך כיון שדרך אנשי מקום לעשותן לשכיבה :

ב כתב הרא"ש רב אלפס לא הביא הך סיפא משום דס"ל דהלכה כרי' יוסי ור' דוסא וכן מוכחא סתמא דמתני' דלא מיפלגא במחצלת קנים אלא בין גדולה לקטנה :

שיטת ריב"ב

מתני' צריף . גגה אינו שוה : מחצלת קנים ומחצלת גדולה עשאה לשכיבה וכו'. פרישנא בגמ' רישא בגדולה וסיפא בקטנה והכי פירושה מחצלת של קנים גדולה בין קטנה או מחצלת של דבר אחר גדולה אם עשאה בפירוש לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה הא סתמא לסיכוך קיימא ומסככין בה ומחצלת שאינה של קנים קטנה אם עשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה קיימא ואין מסככין בה : ור' אליעזר סבר מחצלת שאינה של קנים בין בגדולה בין קטנה סתמן לשכיבה קיימי אלא א"כ עשאן בפירוש לסיכוך: גמ' כמאן כר"א. דמתני' דס"ל דסוכה שאין לה גג אינה סוכה וכילה זו נמי כיון שאין לה גג אע"פ שהיא גבוהה י' טפחים אינה חשובה אבל בפני עצמו: ואם הגביה. דפנות הסוכה מן הקרקע טפח בשוה גגה אינו משופע לגמרי וכשרה :

פיסקא מחצלת קנים וכו': גמ' שיפה . מין גמי : גדולה מסככין בה. דסתמא לסיכוך קיימא כהנא קמא דמתני': קטנה אין מסככין בה. דסתמא לשכיבה קיימא : מסככין בבודיא . מחצלת דסתמא לסיכוך קיימא ולא לשכיבה: והוא דלית ליה גדנפא . קיר שאם יש לה קיר הרי היה כלי ואין מסככין בה: קיר . שפה :

סליק פירקא

הישן תחת המטה וכו' :

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלה :
ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכו :
ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה טור א"ח סי' תרכט :
ד מיי' פ"ה מהל' סוכה טור א"ח סי' תרכו :

הגהות הוות יאיר

(א) נ"ב אם היא גבוהה י"ט וכו' בקטנה כנ"ל :

הגהות הב"ח

(א) ומחצלת הקש כנ"ל : (ב) נ"ב ר' יהושע: (ג) נ"ל ואמר : (ד) נעשה כנ"ל: (ה) נ"ל בשיטתן : (ו) נ"ב עיקר עשייתה לשכיבה עד דעבד ליה לסיכוך כו' ומלתא דת"ק הכי מפרשא כו': (ז) בפירוש לסיכוך כנ"ל : (ח) נ"ל הן : (ט) נ"ב ישיבת: (י) נ"ל שהישן: (כ) נ"ב כו' : (ל) נ"ל משתבח בעבדו :

סומכות רשות אסור לאסורא קא עביד ובתקיעת שופר נמי איכא שבות דרבנן ובהנחת תפלין נמי איכא אסור דרבנן מפני זלזול קדושתן ומשום הכי אמרינן בפרק בתרא דעירובין (דף נו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפלין ולא מיחו בה חכמים למאן דאמר נשים סומכות רשות דכיון דאיכא מצוה בהנחתן שרי הא למאן דלית ליה נשים סומכות רשות אסור ואמרינן נמי התם דאשתו של יונה היתה עולה לרגל כמאן דאמר נשים סומכות רשות הא למאן דלית ליה הכי אסור לפי שמקרבת שלמי חגיגה שלא במקום מצוה אבל בסוכה וכיוצא בה דליכא לד אסור היכי הוה סליק אדעתיה שהיה מוחה ר"ג בו ואי סליק הכי אדעתיה בלאו הכי דתפלין הוה מצי למיפרך למה יהא מוחה בו ואפשר דהוה סליק אדעתיה שהיה מוחה בו כדי שלא יברך עליה אי נמי שלא יבא לעשות אותן מצות עשה שיש אסור בעשייתן למאן דלית ליה נשים סומכות רשות כתפלין ומש"ה פריקו שלא מיחה בו ר"ג אלא הוא עצמו היה נכנס תחת המטה שלא לדחוק את החכמים:

רש"י

מתני' בכרעי המטה. מטה שלימה: ר' יהודה אומר כו'. טעמא מפרש בגמרא שאין לה קבע שמיטלטלת על גבי המטה ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן: גמ' אבל סכך (א) על המטה. ולא סמך בכרעיה אלא ע"ג יתדות אבל כל דופני סוכה הן מפות כשרה: מתני' סוכה מדובללת. בגמ' מפרש לה:

נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל:

ידי חובתו: גמ' תרגמא שמואל במטה גבוהה עשרה טפחים דכיון דגבוהה עשרה שהוא שיעור סוכה נעשית כסוכה (א) בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו: מתני' °*א הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה: גמ' אמר אביי א לא שנו אלא סמך אבל סכך על גבי המטה כשרה: מתני' *סוכה המדובללת ושצלתה

ולענין הלכה קי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות אפי' במצות עשה שיש בהן לד אסור שלא במקום מצוה לעשותן שאע"פ שאין חייבות בדבר נוטלות עליו שכר ולפיכך רשאות לברך עליהן ומצו אמרי אשר קדשנו במצותיו וצונו כיון דישראל נצטוו ואינהו נמי נוטלות שכר וכבר כתבתי זה בפרק בתרא דר"ה בס"ד: גמ' תרגמא שמואל למתני' דקתני הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו במטה עשרה ואע"ג דבפ"ק [דף י:] אמרי' דקנופות משום דקביעי פסלי אפי' בפחות מעשרה הנ"מ בקנופות הואיל ולתוכן עשויות אבל מטה דלגבה עשויה אי גבוהה עשרה חשובה אהל ואי לא לא וכתב הרב אלפסי ז"ל דמש"ה לא יצא ידי חובתו משום דכיון דגביהא י' טפחים דהוא שעור סוכה הוה ליה כסוכה בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל דמאי ענין סוכה בתוך סוכה לכאן הוה ליה למימר דמש"ה לא יצא ידי חובתו לפי שהוא יושב תחת האוהל ולא תחת הסוכה [כדפרש"י גבי נויי סוכה המופלגין (א)] והרמב"ן ז"ל רצה לקיים דברי הרב אלפסי ז"ל דהכא לא הוי פסולה משום אהל דהא טפח על טפח הוי אהל לשבת ולענין טומאה ולא פסיל הכא אלא דמדין סוכה ילפינן דכיון דקפיד רחמנא למפסל סוכה שתחת סוכה הכי נמי קפיד לפסול סוכה שיש תחתיה אהל שכולא בו פוסל מלמעלה הלכך פסול דהכא מדין סוכה שתחת סוכה נפקא ואין דבריו ז"ל ברורים אלא דא"ה הוה לן למימר הכי דכי היכי דסוכה שתחת הסוכה לא מיפסלא בפחות מי' אע"ג דעליונה קבועה הכי נמי אהל שתחת הסוכה לא יפסל בפחות מי' אע"ג דקביעי וליתא דקנופות אפילו בפחות מי' פסלי ולא בעי י' אלא בכילה משום דלא קביעא או במטה משום דלגבה עשויה ולפיכך נראה דפסולא דהכא מפני שיושב תחת האהל ולא תחת הסוכה אלא דכל אהל [שאינו] קבוע דומיא דכילה או העשוי לגבו דומיא דמטה לא מבטל סוכה בפחות מי': מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה. פרש"י ז"ל מטה שלמה: ר' יהודה אומר כו'. בגמ' מפרש לה. (ב) דגרסינן עלה דמתני' מ"ט דר' יהודה פליגי בה ר' אבא ור' זירא בר ממל חד אמר לפי שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה ואין לה קבע פרש"י ז"ל שהסוכה סמוכה על כרעי המטה וכשהמטה מיטלטלת הסוכה מיטלטלת עמה והוי ליה ערלאי ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא נהירא דהוה ליה לתלמודא למימר בהדיא ור' יהודה לטעמיה וכו' כדאמרי' לעיל מינה בגמרא ובכל דוכתא ועוד דהא סוכה העשויה בראש הספינה ובראש העגלה שהיא מטולטלת כשרה לדברי הכל ואפשר דהתם שאני שקרקע הסוכה נשאר לעולם אחד בעצמו (ב) אבל הכא קרקעית הסוכה משתנה לפי שהוא קרקע עולם ואינו על גבי המטה דומיא על גבי העגלה ומיהו הא דאמרינן עלה לא שנו אלא סמך אבל סכך (ג) כשרה וכתבה הרב אלפסי ז"ל לא אתיא שפיר דלפי פירושו ז"ל היינו כשסככה על גבי יתדות תקועין שאינה מטולטלת וא"ה פשיטא לפיכך נראין דברי הראב"ד ז"ל שפירש שלא קבעה על המטה אלא סמכה עליה ואם המטה נזה הרי סוכה נופלת והיינו דאמרינן לפי שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותפול הסוכה כיון שאינה אלא סמוכה והשתא אתי שפיר הא דאמרינן ל"ש אלא וכו' כמו שאפרשנה בס"ד היינו טעמיה דמ"ד לפי שאין לה קבע ומ"ד לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה היינו טעמיה דאע"ג דאמרינן [דף יב.] וכולן כשרין לדפנות ה"מ בשאין הסכך עומד עליהן אבל להעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו הסכך אסור מדרבנן שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו אע"ג דתנן לקמן [דף כב:] העושה סוכתו בראש האילן כשרה ולא פליג ר' יהודה אע"ג דאילן פסול לסכך בו שאני אילן דלא חזו לסכך ולא שכיח דמסככי ביה מש"ה לא גזר ר' יהודה ומיהו לא נהירא דאילן שכיח לסכך בו וכדתנן [דף יא.] הדלה עליה הגפן והרמב"ן ז"ל תירץ בההוא דלקמן (ד) לאו במסכך ע"ג אילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן וגעץ קונדיסין בקרקע הסוכה וסכך עליהן ובכה"ג אע"פ שהמחובר סומך את המעמיד ל"ל בה דמעשה קרקע בעלמא קא עביד ובמתני' נמי דייקא דבהכי עסקינן מדקתני ואין עולין לה ביו"ט מלמד שלריך הוא לעלות שם היינו בשקרקע שלה באילן ולא בשקרקע שלה בארץ וסכך באילן והיינו דאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סכך על גבי המטה כשרה כלומר שאם נעץ קונדיסין במטה וסכך עליהן כשרה (ג) ואמרינן עלה בגמ' למ"ד מפני שאין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר שאע"פ שהיא מטלטלת ע"ג המטה כיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג קבע מיקרי וכשרה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידין בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אפילו שיתדותיו וקונדסיו סמוכות עליו ובירושלמי אמרו שהמסכך על גבי המטה כענין זה חשבינן המטה קרקע הסוכה ובעינן שיהא חלל הסוכה י' מגב המטה ועד הסכך: ולענין הלכה כיון שהרב אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו הא דאמר אביי ל"ש וכו' משמע דס"ל דקי"ל כרבי יהודה וטעמא משום דכל היכא דשקלו וטרו אמוראי אליבא דחד תנא משמע דהלכתא כוותיה וכדאמר במסכת שבת [דף קיב:] מדקא מתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי [יהודה] משמע דהלכתא כוותיה ולא משמע דרבי יהודה אזיל לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מדאמרינן לפי שאין לה קבע דא"ה הוה לן למימר ורבי יהודה לטעמיה וכמו שכתבתי למעלה ועוד דהא אכתי איכא למיחש לטעמא דמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה מדחיים לה אביי דודאי לדירת קבע לא הוה חייש דאיהו גופיה אוקמה בשטה [דף ז:] הלכך נקטינן כרבי יהודה דכשם שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזירה ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות על גבי כתלים שאין מסככים בהן לפי שאין גדולו מן הארץ היינו טעמא משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהן ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מיקרי ולא סוכה הלכך ליכא למיגזר ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכרא כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות בעלמא הוא כל זה לפי שטתו של הרב אלפסי ז"ל אבל הר"ז הלוי ז"ל פוסק כדברי חכמים ז"ל: מתני' סוכה המדובללת. גרסי' עלה בגמרא מאי מדובללת

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש תימה לי מה בא אביי להשמיענו מסנה שלימה היא ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה הא יכולה לעמוד בפני עצמה כשרה וא"ת לפי הירושלמי דמפרש לפי שאין י' טפחים מכרעי המטה ועד הגג מה לי סמך ומה לי סיכך ע"ג המטה וי"ל כיון שאין הסוכה נסמכת על המטה ואי שקיל לה למטה איכא אויר י' וסוכה מתקיימת הרי יש לה קבע ואינה נפסלת בשביל שהכנים בה מטה ומיעט אוירא מידי דהוה אכרים וכסתות דפ"ק דלא הוי מיעוט לא לענין כ' ולא לענין י' והשתא נמי מיתרלן (ה) נמי קושייתא דהא אתא אביי לאשמועינן. ומדהביא רב אלפס דברי אביי נראה שפוסק כר' יהודה וטעמיה כיון דשקלו וטרו אמוראי לפרש טעם דבריו וגם אביי אמר דבריו אליבא דר' יהודה אלמא ס"ל כוותיה וגם הא אומר דטעם קבע עיקר כדאיתא בירושלמי ולא ידענא מאיזה טעם יכשירו רבנן היכא דסמך הסכך על כרעי המטה ואין מכרעי המטה עד הגג י' הא דירה סרוחה היא הלכך נראה דר' יהודה לפרושי דברי ת"ק אתא וליכא הכא פלוגתא (1):

שיטת ריב"ב

גמ' תרגמא שמואל במטה י' דכיון דגביהא י' וכו'. כתב הרב דודי ז"ל אין לשון פירוש הרב ז"ל בזה נכון וכך היה לו לומר כיון שגבוהה י' הוה ליה אהל בפני עצמו ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה: מתני' אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה בלא אותן כרעי המטה פסולה. וטעמא מפרש בגמ': גמ' לא שנו. דר' יהודה פוסל אלא סמך ממש בכרעי המטה אבל סיכך על גבי כרעי המטה כגון שנעץ ד' קונדיסין ונתן כרעי המטה מקונדס לקונדס וסיכך על גבן כשרה למאן דאמר דטעמיה דר' יהודה במתני' לפי שאין לה קונדסין הרי יש לה קבע למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה דעיקר עמידתה של סוכה ע"ג הקונדיסין הוא ונראה מדברי הרב ז"ל שהלכה כר' יהודה והרב דודי ז"ל פסק כת"ק: מתני' סוכה המדובללת וכו'. פירשוה בגמ' מאי מדובללת מדולדלת והדא קתני סוכה המדולדלת כלומר שאין סככה עבה כיון שאלהם מרובה מחמתה כשרה:

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל דמייתי ראיה מנויי סוכה המופלגין דפסולין גבי וכמה יהא בין סוכה לסוכה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ד' טפחי' לדברי בעל העיטור וראבי"ה והר"ן בלוי דסברי דבחד טעמא איתנהו וכתבו הר"ן והאשר"י לעיל במקומו וסתרו סברא זו דאין ענין סכך פסול לסוכה שתחת סוכה: (ב) כלומר והוא מיטלטל עם הסכך אבל המטה קרקעיתה לא יידה בסדה וקרקעיתה לא הוה קרקע עולם והוס' תיר' בע"א: (ג) והיינו ממש דומיא דבראש הספינה ובראש העגלה דכשרה לדברי הכל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ל שאינשולי המט' בנסרים רחבים ד"ט ועי' מ"ש נר"ן:

הגהות הב"ח

(א) על גבי כנ"ל: (ב) נ"ל וגרסי': (ג) נ"ב ע"ג המטה: (ד) נ"ל דלאו: (ה) מתרלן קושיתן ותיבת נמי נמחק כנ"ל: (ו) נ"ב עכ"ל הרא"ש: (ז) נ"ב הכי: (ח) לא כנ"ל: (ט) דלדברי האומר כנ"ל:

המאור הקטן

תרגמא שמואל במטה עשרה כתב עלה הרי"ף ז"ל דכיון דגבוהה י' שהוא שיעור סוכה נעשית כסוכה בתוך סוכה וכן פי' בכילה בפ' ראשון ואין לשון פירושו בזה נכון וכך היה לו לומר כיון שגבוהה עשרה ה"ל אהל בפני עצמו ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה: ובסומך סוכתו בכרעי המטה כתב עלה הרי"ף ז"ל שמעתא דאביי דאמר לא שנו אלא סמך וכו' א] ונראה מדבריו שהלכה כר"י ול"נ שהלכה כדברי חכמים. וסוכה המדובללת פליגי רב ושמואל בפירושא ורשמואל עדיפא משום דאביי ורבא מפרשי לה לטעמיה והלכתא כרבא:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור תרגמא שמואל במטה י' כו' עד ואין זה עומד בצל סוכה: אמר הכותב משיחת של רבינו הגדול ז"ל למדנו שאין הטעם משום שאינו עומד באהל סוכה שא"כ אף כשאינה גבוהה י' נמי שהרי אהל הוא לענין שאר הדברים אלא הטעם משום דאתי האי אהל ומבטל לסכך סוכה כיון דחשיב ומתורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה כי היכי דאמר רחמנא התם דאתי סכך עליון שהוא פסול שאינו עשוי לצל דהא איכא צל התחתון ומבטל לאהל של סכך התחתון ה"נ אתי אהל זה ומבטל לסכך דסוכה למי שישן תחתיו כיון דחשיב דאית ביה י' והיינו דאמרי' בגמ' אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע אלמא משום בטולי הוא ולא משום שאינו ישן בצל סוכה שהרי סכך הסוכה סוכך על הכל ובירושלמי נמי מוכח (ז) דהכי גרסי' התם מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אמר המעשה קודם לתלמוד והכא הוא אמר הכן פי' דקא סלקא דעתך שלפי שהיה מקום דחוק לתלמידים בסוכה נכנסו תחת המטה כישן תחת הסוכה כ"ש מחלפא שיטתיה דר' יהודה דתנינן ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה פסולה א"ר יוסף תמן יש שם חלל אחר ברם הכא אין כאן חלל אחר הא למדת שבגמ' נמי מדמין הישן תחת המטה לסוכה תחת הסוכה כמו שכתב רבינו הגדול ז"ל וכלשון הזה כתב אף ר' שמעון בעל הלכות ורבינו שלמה בפירושיו וכן רבינו חננאל ז"ל גבי כילה:

ועוד ובסומך סוכתו בכרעי המטה כתב עלה הרב אלפסי ז"ל כו' עד ול"נ שהלכה כדברי חכמים: אמר הכותב והלא ידוע דכל היכא דשקלו וטרו אמוראי בכה"ג אליבא דחד תנא הלכתא כוותיה וכי ההיא דאמרי' במס' שבת מדקא מתרץ ר' יוחנן אליבא דר"י הלכתא כוותיה ואפי' באיסור חמור של אשת איש סמכו הגאונים על כך כי ההיא דגרסי' בפ' הזורק גט ר"א אומר אם לאחר יצא אינו גט ואם לאחר זמן יצא ה"ז גט וכתב רבינו ור"ח ז"ל מדקא מפרשי אמוראי דברי ר"א ש"מ הלכתא כוותיה וכן פסקו כאן הגאונים ז"ל ואם לאחשך אדם לומר דר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מדאמרי' לפי שאין לה קבע (ח) ולא היא מדלא אמרי' בגמ' ור' יהודה לטעמיה כדאמרן לעיל ועוד דהא אכתי איכא למיחש לטעמא דמ"ד אין מעמידין בדבר המקבל טומאה מדחיים לה אביי דודאי לדירת קבע לא הוה חייש אביי דהא אוקמא איהו גופיה בשיטה ועיקר הטעם מפני שהיא דירה סרוחה ואין אדם דר בה ומפירש בירושלמי ר' אמי אמר שאין ממעי המטה לסכך י' טפחים אמר ר' אבא משום שאין מעמידין על גב דבר טמא והרב ר' אברהם ז"ל פי' טעם לפי שאין לה קבע מפני שהוא מתמוטטת במטה וכרעי המטה צריכין לה ודמיא ליה לר' יהודה כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה וכתב (ט) כדברי האומר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה שהיא גזירה שלא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו ומודה ר' יהודה בראש האילן ועל גבי גמל שלא גזרו בהם משום דלא שכיחא ואני אומר סומך סוכתו במחובר כסומך במקבל טומאה אבל עושה סוכתו בראש האילן שנו כשרה היינו עושה דפנות על האילן וסומך סכך עליהם אי נמי בנדדין כדאיתא בשילהי שבת דמ"מ אינו מעמיד ממש במחובר אלא שהמחובר סומך את המעמיד וכיוצא בזה הכשירו דמעשה קרקע בעלמא קא עביד והיינו דאביי דאמר סיכך על גבי מטה שנעץ עליה קונדסין עומדין וסיכך על גבן כשרה:

השגות הראב"ד

א] ונראה מדבריו שהלכה כר' יהודה ול"נ הלכה כדברי חכמים: א"א מה ראה זה לומר דהלכה כחכמים והלא כל הסוגיא כולה כר"י ואמוראי טרחו לפרושי טעמיה. ושמא נסתבע לומר דלמאן דאמר מפני שאין לה קבע הא דקי"ל סוכה דירת ערא' היא. ולמאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה דמשמע דאילין בתר המעמיד וקשיא ליה מעתה עשאה בראש האילן או ע"ג גמל תהא פסולה שהרי מעמידה במחובר בבעלי חיים שהם אינם ראוים לסיכוך ר' יהודה דפסיל להו להני הא אמרי' טעמיה משום דלא חזיא לז' אבל לחול מיהא חזיא אלמא לא אזלינן בתר מעמיד ולא היא דלמ"ד מפני שאין לה קבע כיון דכל שעתא צריך להו לכרעי המטה שהם עם המטה הויא ליה כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דבכה"ג לאו כלום הוא ורבנן דמכשרו עבדינן לה כמי שיכולה לעמוד. ולמ"ד מפני שמעמידה במקבל טומאה לא שהולכין אחר המעמיד אלא גזירה שמא יסכך בהם אומרים זה עומד וזה מעמיד כמו שראוים לכך ראוים לכך. אבל עושה סוכתו בראש האילן או ע"ג גמל לא גזר משום דלא שכיחא טובא ואינה ראויה ליו"ט ולעולם הלכה כר' יהודה כדרך המנהג המסור בידינו.

ושצלתה מרובה מחמתה כשרה א המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה: גמ' [א] מאי מדובללת רב אמר סוכה עניה ושמואל אמר ב קנה עולה וקנה יורד רב סבר מאי מדובללת מדולדלת וחדא קתני סוכה מדולדלת שצלתה מרובה מחמתה כשירה ושמואל סבר מאי מדובללת מבולבלת ותרתי קתני סוכה מבולבלת ושצלתה מרובה מחמתה כשירה: שצלתה מרובה מחמתה כו'.*טעמא דצלתה מרובה מחמתה הא כי הדדי פסולה ותנן בפירקא קמא ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה אם החמה והצל שוין מלמטה ג כשרה שבידוע שהצל מלמעלה הוא מרובה ואם החמה והצל מלמעלה שוין פסולה שבידוע שהחמה מלמטה מרובה על הצל °אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מלרע: מתני' העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין לה ביום טוב בראש האילן או על (א) הגמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב

שתים

רב אמר סוכה עניה. פי' שיש בסוכה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' ביחד: ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. כלומר שלא השוה את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ואשמעינן מתני' דאמרינן רואין כל כאילו הם מושכבים בשוה היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה [רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה] ושמואל תני תרתי (ז) מאי מדובללת מדולדלת ותרתי קתני סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה ומילתא אחריתי היא דאשמעינן כמי בסוכה עניה שיש בה חמה דאם צלתה מרובה מחמתה כשרה ואמרינן עלה דהא דשמואל ל"ש דמכשירין בקנה עולה ויורד אלא שאין בין זה לזה ג"ט משום דכל פחות מג' חדא היא אבל יש בין זה לזה ג"ט פסול' ורבא אמר אפי' יש בין זה לזה ג"ט לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח כלומר בכל א' מהקנים כשרה דאמרינן חבוט רמי ומוכח בגמ' דלפי כל אחד מן הפרושין תרתי בעינן שיהא בגגה טפח ובעינן נמי שיהא באויר בין התחתונות טפח דאי לא אע"פ שיש בגגה טפח לא אמרינן חבוט רמי וכתבתי בחדושי(א) וקי"ל כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה ועוד דדילמא רב נמי מודה ליה דדינא הכי אלא דמתני' לאו הכי פירושא ולפי דברי רש"י אע"ג דהשתא נמי חמתה מרובה מצלתה כיון דאלו חבטינהו הויא צלתה מרובה מחמתה כשרה ואחרים אומרים דלא מכשרי' בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הויא צלתה מרובה מחמת' והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככין אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצלתה פסולה (ב): המעובה כמין בית. שסכך שלה עבה מאד: אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה [ואפי' כוכבי חמה כלומר זהרי חמה והכי איתא בברייתא בגמ'] אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין מיהו בירושלמי משמע דלכתחלה צריך שיהו כוכבי חמה נראין מתוכה דגרסינן התם הדא אמרה צריכין הכוכבים להיות נראין מתוכה רבי לוי בשם רבי חמא (ח) כוכבי חמה שנו פירוש מלישנא דמתניתין דייק לה דקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה: גמ' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא לעיל כאסתירא מלתחת. כשהנקב רחב מלמעלה שיעור זוז חמתו רחב מלמטה כשיעור סלע כך פירש רש"י ז"ל אבל רבינו תם ז"ל הקשה אי הכי רב פפא היכי מודה בה דכי הדדי מלמעלה פסולה דאמר היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת והא איהו הוא דאמר [דף טו.] דפרוץ כעומד מותר ולאו קושיא הוא דכי אמר רב פפא הכי (דוקא) הני מילי לענין דופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה בשבת לא תפרוץ רובה ה"נ אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובא הא כי הדדי שרו והיינו דאתי לן שפיר מתני' דהמקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה אליבא דרב פפא כדאי' בפ"ק שאע"פ שהסכך פסול חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה כשרה לפי שאין פסולה רבה על הכשרה אבל באויר אי אפשר לומר כן שכיון שאם הם שוים מלמעלה האויר רבה מלמטה וסוכה בצל תליא מלתא הרי פרוץ שלה מרובה על העומד ולרב הונא בריה דרב יהושע דאמר פרוץ כעומד אסור (ס) תני ליה בכי הדדי מלמטה משום דלמעלה עומד מרובה ולמטה נמי כי הויא כי הדדי עומד מרובה על הפרוץ מחשיב ליה הלכך רב פפא בעי כי הדדי מלמטה דרב הונא בריה דרב יהושע נמי סגי ליה בהכי זה נראה לי עוד הקשה ר"ת ז"ל דבפ"ק דקדושין משמע דזוזא נפיש שיעוריה מאסתירא דקאמר התם [דף יא:] דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא והא נמי לא קשיא דאסתירא ודאי היינו סלע בלשון משנה כדאמר בבכורות [דף מט:] גבי חמש סלעים של פדיון הבן חמש אסתירי לפדיון אלא מיהו שתי מטבעות הן של צורי ושל מדינה ובכל אחד מאלו יש סלעים וזוזים וסלע של צורי הוא ד' זוזים של צורי וסלע מדינה ארבעה זוזים של מדינה כמאה הסלע בכ"מ גדול מאד מזוזים שבו ומש"ה אמרי' בפ"ק דקדושין ובבכורות [דף נ:] דמייתי הא דתנן התוקע לחברו נותן לו סלע ואמרינן לא תימא מאי סלע ארבעה זוזי כלומר דהיינו סלע צורי אלא מאי סלע פלגא דזוזא של צורי והיינו סלע מדינה שסלע מדינה אינו אלא שמינית שבסלע צורי והיינו דאמרינן התם דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא דצורי אסתירא של מדינה אבל כששניהם מטבע אחד האסתירא והזוז דבר ברור שאסתירא גדול מן הזוז והיינו דאמרינן הכא כזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת אבל ר"ת סובר דכי אמרינן הכא דזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת היינו שהזוז גדול מן האסתירא וכפשטה דההיא דקדושין ולפיכך פירש דה"ק כאן מלמטה כלומר ודאי קושטיה דמילתא דכל כי הדדי כשרה וכרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר ומש"ה קאמר שאם רואה אותם מלמעלה כלומר החמה והצל שהם שוים כשרה דבכי האי גוונא לא טעי בשיעורא אבל כשהוא מלמטה פסולה שאע"פ שנראין מלמטה שאין האויר מרובה (י) מלמעלה (אלא) ע"י הרחקה מתמעט ואע"פ שהוא גדול נראה כקטן ולפי פי' זה נ"ל שהאויר מתמעט יותר מן הסכך לפי שאין כח הראות נתפס בו וצ"ל ג"כ דכי אמרינן צלתה מרובה מחמתה מלמטה כשרה דוקא בסוכה שאינה גבוהה אלא שיעורה מצומצם שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה נופל הטעות ואם היא גבוהה הרבה יהא אפשר שאע"פ שמלמטה נראה לו שהא צלתה מרובה מחמתה למעלה הויא חמתה מרובה מצלתה אלא ודאי כדאמרן ופי' הרב אלפסי ורש"י ז"ל עיקר (ג): מתני' העושה סוכתו בראש העגלה. אע"ג דמטלטלא לא קביעא: ובראש הספינה. שהוא מקום גבהו של ספינה (כ) והוא גבוה מאד ואין הרים מקיפין אותו והרוח שולטת שם ועוקרתה: כשרה. דדירת ערלי סגי בה ומיהו אמרינן בגמרא דה"מ ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דאע"ג דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים שהוא יותר חזקה כשרה אבל אם אינה יכולה לעמוד אפילו ברוח מצויה דיבשה פסולה דאפילו דירת ערלי לא הויא: ועולין לה ביו"ט. משום דבעי למתני סיפא ואין עולין לה ביו"ט תני רישא ועולין לה ביו"ט: בראש האילן או ע"ג גמל כשרה. לאוכלו של מועד ואף ביו"ט אם עבר ועלה יצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביו"ט. משום דאסור להשתמש ביו"ט במחובר ובבעלי חיים ואמרי' בגמרא [דף כג:] מתני' מני ר"מ היא

דתניא

רש"י

לה: גמ' סוכה עניה · (ב) בסכך קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' טפחים ביחד: ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. שלא השוו את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ואשמעינן מתני' דאמרינן רואין כאילו הן שוכבין בשוה: רב תני חדא מדובללת. שצלתה מרובה מחמתה כשרה: ושמואל (ג) אמר תרתי חדא מדובללת וחדא שצלתה מרובה מחמתה: כאן מלמטה כאן מלמעלה · הא דדייק כי הדדי פסולה למעלה קאי כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפי' מצומצם פסולה לפי שמחמת אויר נראית בארץ (ד) הרבה מצל של סכך והא (ה) דדייקא כי הדדי כשרה נקט שיעורה מלמטה כשהחמה והצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר: כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת · כשהנקב רחב שיעור זוז חמתו רחבה למטה כשיעור סלע: מתני' העושה סוכתו בראש העגלה · אע"ג דמטלטלא ולא קביעה: ובראש הספינה · שהוא מקום (ו) גובה של ספינה והים גבוה מאד ואין ההרים מקיפין אותו והרוח שולטת שם ועוקרתה: כשירה · דדירת ערלי סגי ליה: ועולין לה ביו"ט · משום דבעי למיתני סיפא ואין עולין תנא רישא עולין: בראש האילן · תיקן מושבו בראשו ועשה שם מחיצות וסכך: כשירה · בחולו של מועד ואף ביו"ט אם עבר ועלה יוצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביו"ט · לגזור

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל"א: ב מיי' פ"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל"ב:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב גבי: (ב) נ"ב שיש: (ג) נ"ל תני: (ד) נ"ב רחבה: (ה) נ"ל דדייקא: (ו) נ"ל גובהה: (ז) ומאי מדובללת מבולבלת כו' כשרה וצלתה כו' כצ"ל (ח) נ"ל בכוכבי: (ט) נ"ב נמי (י) מלמעלה מ"מ ע"י כצ"ל: (כ) נ"ל והים גבוה: (ל) נ"ל וכי אמרי': (מ) כזוזי דצורי כצ"ל:

שיטת ריב"ב

המעובה כמין בית. אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה ואפי' כוכבי חמה כשרה דבברייתא פליגי ב"ש וב"ה בכל בכוכבי חמה וקי"ל כב"ה: גמ' ל"ק כאן למעלה כאן למטה אם החמה וכו'. נראה מדברי הרב ז"ל שאסתירא גדול מזוז ויש מן החכמים שפירשו בהילוף כאן שיעור במראה עיניו מלמעלה קרוב לסיכוך בהא אמרי' כי הדדי כשרה ואתי' כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר דהלכתא כוותיה כאן בשיעור מרחוק כמסתכל למטה מלמעלה לפי שבהרחקת עיניו אין העין שולט באויר בלבד וכל שנראה לו כי הדדי הפרוץ מרובה על העומד ופסולה וכן זוזא גדול מאיסתירא כדאמרי' דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא איסתירא' ויש לומר לפי' הרב ז"ל דזוזא גדול מאסתירא בדמים אבל

שלטי הגבורים

א וי"ת פסק שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסול אע"ג דב"ה מכשירין מעובה כמו בית היינו דוקא שאין כוכבים וחמה נראין מתוכה אבל כשאינו יכול להמטיר בתוכה פסולה אפי' לב"ה והרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו:

ב פי' רש"י אפי' חמתה מרובה מצלתה שמפני שהא' גבוהה מחבירו שחמה באה מן הצדדין אפ"ה כשרה אבל הר"י כתב ודאי אם חמתה מרובה מצלתה פסולה אלא מיירי שצלתה מרובה והכי מסתברא שא"א להכשיר סוכה שחמתה מרובה שהרי קנין שאין ביניהם ג' השוכבים כסתום ואפ"ה לא הכשירו להכשיר בסכך אם לא שנאמר כיון שאין כאן צל מרובה כשהשמש עומד באמצע השמים רק כשנוטה לצדדין אז החמה מרובה קרינן ביה שפיר צלתה מרובה מחמתה וכן דעת ר"י:

לשון ריא"ז סוכה שהיו עצי הסכך שלה מבולבלים מהן עולין ומהן יורדין אם אין בין העולה ליורד ג"ט כשרה ובלבד שצלתה מרובה מחמתה כדברי מז"ה וכדברי המורה אף ע"פ שחמתה מרובה הואיל ואילו היו הקנים העליונים שוכבין בין התחתונים ובותמין אויר ביניהם היתה צלתה מרובה כשרה וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונט' הראיות:

ג בעל העיטור כ' בהיפך שאם למעלה שוים כשרה שאז ודאי למטה צלתה מרובה מחמתה לפי שהחמה מועטת למטה ואם למטה שוים אז למעלה החמה מרובה פסולה ואם ברוב ממנה צלתה מרובה ב' משהו ייןוממיעוט ממנה חמתה מרובה משהו בענין שכשנצרף יחד החמה והצל של כל הסוכה יהיה צלתה מרובה מחמתה משהו כשרה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כפשטא דברייתא דקתני בד"א כשיש בהן טפח וביניהן פותח טפח ומיהו בפרש"י והתוס' משמע פותח טפח דקתני משום עליונה דלהוי רוחב טפח שכן תני אבל אין ביניהן פותח טפח נמצא שאין ברוחב העליונה טפח ע"כ: (ב) זהו דעת התוס' ז"ל דלא חשיב סכך להצטרף כה"ג כשיש בין זה לזה ג"ט אבל כי ליכא ג' כלבוד דמי והכל אחד עכ"ל:

(ג) והכי מסיק באשר"י וכתב שכן מצא כתוב בשם הרב ר' ישעיה ז"ל כרש"י ומביא עוד דברי בעל העיטור להיפך מדברי רש"י שהצל למטה מתפשט:

הגהות מא"י

[א] מן מאי מדובללת עד טעמא דצלתה כו' ליתא ונכתב על הגליון:

אסתירא גדול מזוז בצורה: מתני' כשרה. והוא שתעמוד ברוח מצויה: ועולין לה ביו"ט. איידי דבעי למיתנא גבי אילן וגמל אין עולין לה ביו"ט תנא רישא עולין לה ביו"ט: בראש האילן או על גבי הגמל כשרה. לצאת בה ידי חובתו בחולו של מועד ואף ביום טוב אם עבר ועלה יצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביו"ט. לכתחלה בראש האילן שמא יקטום ענף ביו"ט ועל גבי גמל מפני שמשתמש בבעלי חיים:

מלחמת ה'

ועוד ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה פירשה הרב אלפסי ז"ל בהלכות כו' עד דהלכתא כוותיה: אמר הכותב אף לדברי רבינו הגדול ז"ל כרב פפא אתיא דהוא מאריה דפירוקין ומסמיך ליה אדאמרי אינשי (ל) דכי אמרי' פרוץ כעומד מותר ה"מ בדופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה התם לא תפרוץ רובא ה"נ אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובא הא כי הדדי תרוייהו מותרין אע"פ שהוא חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה מיהו אין פסולה רבה על הכשרה אבל באויר א"א לומר כן שכיון שאם הם שוין מלמעלה האויר רבה אלא רבה עליה מלמטה ומבטלה מתורת סוכה ומש"ה בעינן שוין מלמטה והיינו דאמר רב פפא כי הדדי מלמעלה שפסולה והיינו טעמא משום דכוזא מלעיל כאסתירא מלתחת ואזדא רב פפא לטעמיה וזה דבר נכון וברור אע"פ שטעו בו רבים וכ"כ ה"ר אהרן ז"ל ומה שכתב בעל המאור ז"ל שנראה מדבריו של רבינו ז"ל שהאסתירא גדול מזוז מדברי רבינו לא למדנו מפורש שיש לומר שעל הכל אמרו כך אבל בעלי הלכות וכן כל הגאונים פירשו כדברינו ואמרו כן דכל שמשא כזוזא מלעילא כאסתירא מלתחת ואמת הוא ודבר ברור ואין ראוי לטעות בו דבכל מקום אסתירא בלישנא דגמ' היינו סלע וזוזא דגמ' היינו דינר וסלע ד' דינרים הוא ואסתירא דהוא סלע ארבע זוזי והיינו דאמרי' בפ"ק דקדושין ובבכורות דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע לא תימא מאי סלע ד' זוזי דהוא סלע צורי אלא מאי סלע פלגא דזוזא של צורי והוא סלע מדינה דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא דהוא סלע ארבע זוזי ולפום הכי אמרי' (מ) כזוזא דמדינה מלעיל כאסתירא דצורי דהוא סלע צורי מלרע דכל שנא מקרי אסתירא כדמשמע בהדיא התם בקדושין ובבכורות והתם נמי אמרי' אסתירא סירסיתא דמזדבנן תמני בדינר של זהב המם מינייהו לפדיון הבן והיינו ה' סלעים צורי והני דצורי מקריין אסתירי סתם וזוזי סתם ולעולם לא תמצא במטבע אחת אלא הי אסתירא גדול מזוזא ד' מכן אלא שהזוז של צורי גדול מאסתירא שבמדינה שפי' אסתירא בכל מקום הוא סלע כמו שפירשנו וס"ל מוכח כדאמרן בבתרא פ' גט פשוט גבי ההוא שטרא דכתיב ביה שית מאה אסתירא זוזא והיכא נן שית מאה אסתירי וזוזא או דלמא שית מאה זוזי או דלמא שית מאה פריטי וזוזא ואמרי' עלה דל זריזי מהכא דאסוכי מסכי להו ומשו נהו זוזי מאי אמרת שית מאה אסתירא וזוזא יד בעל השטר על התחתונה כלומר גלא יהבינן ליה אלא זוזי דספיתי מאסתירי והפי' שאמרו כאן בשיעור במראה עיניו מלמטה אינו אמת שהרי החמה בעינו והסכך שלמעלה נראה מועט שם נראה גדול ממנו והחמה על עלמך וכי יש קלבה לטעות כדי שנאמר כמסתכל מלמעלה למעלה

המאור הקטן

א] לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה פירשה הרי"ף ז"ל בהלכות (כמו שפרש"י בגמ') ונראה מדבריו שאסתירא גדולה מזוז ויש מחכמי הדור שפירשו בחילוף כלומר כאן ששיער במראה עיניו מלמעלה קרוב לסיכוך בזה אמרי' כי הדדי כשרה ואתיא כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר דהלכתא כוותיה

השגות הראב"ד

א] לא קשיא כאן מלמעלה כו' ונראה מדבריו שאסתירא גדול מזוזא ויש מחכמי הדור שפירשו בחילוף: א"א אלה החכמים מקילים הם ואין משגיחים להם ולעולם בעינן צל מרובה מלמעלה כדי שלא יהא למטה החמה מרובה מן הצל אלא כי הדדי ואפי' לרב פפא משום דצלל והחמה לאו בתר סכוך אזלינן אלא בתר צל והחמה ממש אזלינן. וכי הוו כי הדדי כשרה. ועוד כי פירושם אינו נכון ומה ראה התנא לשנות בדבורו כדי לחלק בין המעיין מלמעלה בסמוך למעיין מלמטה מרחוק וכי מזלזלין בשיעורין להכיס מרחוק ולטעות בשיעור ואין שרש וענף לדבר זה ור"ח ז"ל כך הוא מפרש כפירוש הרב ז"ל.

דתנא העושה סוכתו על גבי בהמה ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל ואיכא מ"ד דמדאמרינן מתני' מני ר"מ היא משמע דליתא למתני' דלהכי גלי תלמודא דר' יהודה פליג עליה לומר דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה והלכך ליתא למתני' וכן פסק הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל בשמייהו דרבוותא ואיכא אחרינא דאמרי דכי אמרינן מתני' מני לגלויי פלוגתא אתא ומיהו סמכינן אכללין דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין : **שתים** בידי אדם ואחת באילן . מדקתני עולין ואין עולין משמע דקרקעית הסוכה גבוהה מן הארץ ונסמך באילן. ושתים בידי אדם ואחת באילן שמשתי רוחות הסמוכות כגון מזרח ודרום קרקעית הסוכה נסמך על הקונדסין הקבועין בארץ בידי אדם ומרוח ג' נסמך על האילן . ושתים באילן ואחד בידי אדם כל שהיא נסמכת על (ג) שתי דפנות מהן אין עולין לה ביו"ט שהרי היא נסמכת על האילן שאילו יטול האילן לא תהא יכולה לעמוד ודאמרינן כשרה היינו טעמא מפני שהסכך

רש"י

דגזור רבנן דאין עולין [באילן] ביו"ט ואין משתמשין בו שמא יתלוש : בין האילנות . בארצותא סמכה עליהם אבל (א) דפנותיה. באילנות יכולה לעמוד ברוח מצויה שהרוח אין מוליכה ומביאה כגון באילנות קשים : אוכל

שתים בידי אדם ואחת באילן או שתים באילן ואחת בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט *זה הכלל כל שאילו ינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביו"ט:*העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה: *שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה חולים ומשמשיהן פטורים מן הסוכה : °אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה : *מעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של

סמוך בקונדסין הנעוצין בקרקעית הסוכה ואינו סמוך [בגובהו] של אילן דכיון דאילן לא חזי לסיכוך אסרו חכמים להעמיד סכך בו כדי שלא יבאו לסכך בו כמו שכתבתי למעלה ואע"פ שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן כולי האי לא גזרינן כיון דמפסקי קונדסין בין אילן לסכך : שלשה בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט . דמסתמא דייה בשלש שבידי אדם ואינה צריכה לרביעית שבאילן . והדר קתני זה הכלל שאם ינטל האילן וכו' לאתויי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות כגון שעומדות מזרח ומערב או צפון ודרום ויכול לסמוך סככה באותן דפנות עד שאם ינטל האילן הסוכה יכולה לעמוד עולין לה ביו"ט : **גרסי'** בגמ' עשה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר וקי"ל כר' יהודה : **מתני'** העושה סוכתו בין האילנות . בארץ ולא סמכה עליהם אבל הם דפנותיה: שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה: פרש"י ז"ל אפי' בשעת חנייתן והכי משמע בגמ' דאמרינן הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי אזלי ביממא ובליליא אפילו לדבר הרשות נמי פטורי כדקתני בברייתא: **ואיכא** למידק אם יכולין לקיים את שתיהן אמאי פטורין דהא מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר משאר מצות הא ודאי לא וה"נ מוכח בפרק אין בין המודר דאמרינן התם [דף לג:] המודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבדתו אע"ג דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיח ואי כל זמן שאבדה בידו מפטר מליתן ריפתא לעניא הא ודאי שכיחא טובא אלא על כרחין לא מפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבדה ששוטחה לצרכה או בהמה שנותן לפניה מזונות דלא שכיח שבאותה שעה יבא עני וישאל ממנו לפיכך הטעו בתוספות דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו מצות סוכה יבטלו ממצותיהן (ג) ואמרינן בגמרא [דף כו.] דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי לשבתא דריגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא ואמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטרינן בכה"ג כמי הוא דאי מטרדו בקיום מצות סוכה הוו מפגרי ממצותן · ולא כ"ל כן דפשטא דמילתא לא משמע כן וה"נ אמרינן בגמרא [דף י:] דרב חסדא (ד) ורב הונא איקלעו לבי ריש גלותא ואגנינהו רב נחמן בסוכה שמופלגין נוייה ממנה ד' ואמרי ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין ופרש"י ז"ל להקביל פניו של ראש גולה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ולא אהדרו ליה דסוכה כשרה לדעתייהו כלל דהא אמר להו רב נחמן הדריתו בכו משמעתייכו ולא משמע דלהוי מפגרים מהליית רבן ברגל אי הוו מהדרי למגנא בסוכה כשרה ועוד מדאמרינן [ברכות טז.] חתן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה ואם איתא דיכול לקיים את שתיהם מיחייב נימא דאיבעי ליה ליתובי דעתיה כדאמר [כאן דף כה:] גבי אבל וליקיים תרוייהו ולא מצית אמרת דלא מצי ליתובי דעתיה דהא תנן חתן אם רצה לקרות לילה הראשון קורא ובפרק היה קורא [דף יד:] נמי אמרינן החופר כוך למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובודאי דרכן של חופרין דבתר דמחו בה טובא מיפסי פורתא והדרי ומחו ובעידנא דמיפסי למה הוא פטור (לתת פרוטה לעני העומד אצלו) ובודאי דהחופר כוך למת כדרכו שניעו ובפרק מי שמתו [דף יח.] נמי תניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה והא משמר ודאי אפשר לו לקיים כמה מצות ולמה אמרו פטור לפיכך כ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתיהן והיא דנדרים לא מוכחא מידי דודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו לא מפטר דעוסק במצוה אמרינן ולא מקיים מצוה ומי שאבדה אצלו אע"פ שהוא מקיים מצוה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצרכה ובההיא שעתא ודאי פטור למיתב פרוטה לעני אע"פ שאפשר לקיים את שתיהן ולחזור לנערו אלא בההיא גוונא לא שכיח והיינו טעמא דמדפטר רחמנא חתן אע"ג דאפשר ליה ליתובי דעתיה ולקיים את שתיהן וכדכתיבנא ילפינן כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אע"פ שאפשר : **ומיהו** מודינא ודאי שכל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם דבכה"ג ודאי יצא ידי שתיהן ומהיות טוב אל יקרא רע ומש"ה פרכינן בגמרא [דף כה:] עליה דרבי אבא בר זבדא אמר רב חתן ושושביניו פטורין מן הסוכה וניכלו בסוכה וליחדו בסוכה דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אפ"ה אין דרך המשמחין לשמח חתן וכלה בחופה בלבד אלא אף בחדרים ובעליות ובסוכה משמחין אותן ומש"ה פרכינן דכיון דכי ארחייהו מצוה עבדי יצאו ידי שתיהן ומיהו כל שצריך לטרוח פטור ומש"ה רבנן דהוו שלוחי מצוה הוו גנו חוץ לסוכה דכל זמן שליחותן עוסקים במצוה מיקרו ולא היו חייבים לקיים מצות סוכה : **אוכלין** ושותין עראי חוץ לסוכה . ומפרש בגמרא [דף כו.] דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה דכל כה"ג לא חשיבא ולא הויא כעין תדורו . ודקאמר שותין עראי הכי קאמר דאם שותה פעם אחת עם אכילת עראי איכא נחשבת קבע והכי משמע מדלא בעינן בגמרא כמה שתיית עראי וכן פרש"י ז"ל כדטעים בר בי רב שטועם מלא פיו ושותה : **מעשה** שהביאו לרבן יוחנן בן זכאי. בגמרא פרכינן מעשה לסתור דהא אמרינן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ובתר הכי מייתי עובדא במידי דעראי דהיינו לטעום את התבשיל ושתי כותבות ודלי של מים ואמר העלום לסוכה ומפרקינן חסורי מחסרא והכי קתני אם רצה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט ובתר הכי קתני ומעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות : ופרכי' עלה בגמ' דמדקאמר [דף כו.] וכשהביאו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה משמע דהא כביצה בעי סוכה ולימא תהוי תיובתיה דאביי דאמר דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה ומפרקינן דאה"נ דאפילו כביצה לא בעי סוכה אלא דנקט פחות מכביצה דמש"ה נטלו במפה ולא נטל ידיו ולא בירך גם כן אחריו אבל כביצה היה צריך נטילת ידים וברכה : וקרינן ערא טעימת תבשיל מפני מיעוט שיעורו ודלי של מים נמי משום דלא חשיבי . ושתי כותבות מפרש רבה בפרק בתרא דיומא [דף עט:] דלא הוו עראי משום דזוטר שיעורייהו אלא משום דפירי לא בעי סוכה כדאמרינן התם אמר רבה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה ואותבינן עלה ממתני' דתנן מעשה והביאו לו לטעום לרבן יוחנן בן זכאי את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים (ה) ואמר להם העלום לסוכה ותני עלה לא מפני שהלכה כן אלא מפני שרצו להחמיר על עצמן וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי סוכה ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעינתה יתירה הויא מכביצה ועלה אמר רבה (*לא מפני שהלכה כן אלא) הייני טעמא משום דהוו להו פירי ופירי

כביצה סוכה הוא דלא בעי אבל בעי נט"י ובעי ברכה וקי"ל כאביי דשיעור אכילת עראי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ופי' הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שהוא שיעור משהו יותר מכביצה וכ"כ הרב ר' משה ז"ל ובנט"י וברכה לא קי"ל כוותיה דר' צדוק אלא כזית נמי בעי נט"י ובעי ברכה . ולדעתי הכותב מכאן ראיה לדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ' כיצד מברכין דפחות מכזית טעון ברכה לפניו דפחות מכזית לדידן כפחות מכביצה לר' דלא בירך הא לפניו בירך אלמא פחות מכשיעור טעון ברכה לפניו דמדר' צדוק בפחות מכביצה נשמע לדידן בפחות מכזית והטעם שלא הזכיר הרב ז"ל הוק'מתיה דרבה דבמס' יומא דאוקי חומריה דרבן גמליאל משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה משום דהסיא אוקימתא רבה הוא דקאמר הכי לטעמיה דרב הונא לאוקומי פירושיה דפריש כותבת הגסה שאמרו לענין שיעור אכילה ביוה"כ יתירה מכביצה ולא קי"ל כפירושיה דרב זביד דאמר כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה דהכי אסיקנא התם בגמ' ולפירושיה דרב זביד לא צריכין להסיא אוקימתא דרבא וכיון דאידחי ליה פירושיה דרב הונא אידחיא לה נמי אוקימתא דרבא ועוד דההיא סוגיא דאמורה התם על פירושיה דרב הונא לא אזלא אליבא דהלכתא דלפום ההיא סוגיא כביצה בעי סוכה ועלה איצטריך רבא אליבא דרב הונא לאוקומי חומריה דרבן גמליאל משום דפירי לא בעי סוכה אבל אנן השתא דקי"ל כפירושיה דאביי דפריש שיעור אכילת עראי כדטעים בר בי רב ואזיל לכלה וכמסקנא דאסיקנא הכא בסוכה לא קשיא התם עליה דרב הונא ולא מידי כי היכי דליצטריך לאוקימתיה דרבא ועוד דההיא ברייתא דאותביה מינה התם עליה דרבא כפשטה מכרעא דפירי נמי בעו סוכה ואע"ג דתירוצא רבה שנויא הוא ולא סמכי' אשנויא והרב ר' משה ז"ל הסכים בזה לסברתו של הרב דודי ז"ל שסמך על אוקימתיה דרבא דפירי לא בעו סוכה :

המאור הקטן

כוותיה כאן ששיעור מרחוק במסתכל מלמטה למעלה לפי שבהרחקת עיניו אין העין שולט באויר כ"כ זכל שנראה לו כי הדדי הפרוץ מרובה על העומד ופסולה וכן זווא גדול מאסתירא כדאמר בעלמא דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזווא אסתירא :

[דף כב ע"א] **עשאה** לבהמה דופן לסוכה וכו' לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואלו מן הדברים שהניח מפני שאינן מצוין אלא לפרקים ולעתים רחוקים כדאוקימנא בגמ' דעביד ליה בהוצא ודפנא ומתיחא באשלי מלעילא וכל כה"ג קי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה :

הא דתנן מעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו' אוקמה רבא במס' יומא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעי סוכה וכן הלכה משום דרבא בתרא הוא :

מלחמת ה'

למעלה כי סדדי פסולה וכשנראה לו צל מרובה מהמתה מעט כשרה והלא שמא טעם בין מרובה למועט ולפי גובהה של סוכה טעותה אלא ודאי דברי הבאי הם :

ועוד והא דתנן מעשה שהביאו לו כו' עד משום דרבא בתרא הוא : **אמר** הכותב ממה שלא כתב רבינו הגדול ז"ל אנו למדים שאין הלכה כרבא ועיקר הוא שלא הוצרך לומר כן אלא לתרץ מאי דאמרי' התם בכותבת הגסה גדולה מכביצה ובמסקנא דהתם אדחיא לה ואמרי' דפחותה היא מכביצה ומדהיא נמי מדאמרי' הכא דאכילת עראי תרתי תלת ביעי א"נ כדטעים בר בי רב ואזיל לכלה דהוא כביצה או כשתי בילים ומכיון כביצה פטורה מן הסוכה ממילא אסתלקא קשיא דאתינן עלה התם מהא דתנן וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה ודייקי' מינה מעיקרא הא כביצה בעי סוכה ולפום הכי הוה קשיא להו התם השתא שתי כותבות בלא גרעינתן לא הוו כביצה ככותבת גסה יותר מכביצה וכיון דאדחיא לה התם והכא אמרי' הא כביצה סוכה היא דלא בעי וכו' לא נמי פירוקא דרבא והדרי' למאי דקס"ד מעיקרא דפירי בעי סוכה וכדסבר רבי ירמיה וטובא מרבנן התם וכפשטא דמתני' דקתני שתי כותבות ולית בהו שיעור סוכה לפום מסקנא דשמעתא הא ג' והרבע כותבות בעי סוכה קפסקא נמי דברייתא דתני התם א"ר כשהיינו למדים תורה אצל ר"א בן שמוע סביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום עראי חוץ לסוכה ולא סמכינן אשנויא דרבא משבש לה ושתרן בה אימא דהא אדחיא עיקר מימרה :

שיטת ריב"ב: שתים בידי אדם ואחת באילן או שתים באילן ואחת בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט (ג' בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט) ג' בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט . כתב הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שתים ושלש דקתני לאו דפנות נינהו דהא קתני לקמן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה אלא קורות דקני הסיכוך והסיכוך עומד על גביהן הן ומשמע דבשלש קורות סגי לה ואם נתן רביעית תוספת בעלמא היא ולנוי הוא דעבידא מדתני שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט ש"מ בשנהו ג' הוא דסגי לה ומשום דקא משתמש בצדי אילן נגעו בה הלכך אם תטע בצדי אילן והניח שתי קורות עליו ושלישית העמידה בידי אדם אי נמי הניח אחת בצדי האילן ושתים העמידן בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט דקא משתמש בצדי אילן ביו"ט אבל אם השלש העמידן בידי אדם ורביעי' על צדי האילן כיון דיכולה לעמוד באותן שלש ואם ינטל האילן נמצאת עומדת בהן כשרה היא ועולין לה ביו"ט ובפ' מי שהחשיך אמרי' אביי אשכחיה לרבה דקא משפשף לבריה אגבא דחמרא אמר ליה קא משתמש מר בבעלי חיים אמר ליה צדדין נינהו וצדדין לא גזרו בהו רבנן ומנא תימרא דתנן מתיר את החבלים והסקינופלין וכו' איתיביה שתים באילן ואחת בידי אדם או שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט מאי לאו דתק ביה בא לן וסיכך ביה דהוו להו צדדין וצדדין אסורין לא דכפייה לאילן והנח סיכוך עילויה וכו'. וכיון דקי"ל הלכתא התם צדדין אסורין צידי צדדין מותרין בטיל ליה מימריה דרבה וקם ליה סבריה דאביי : העושה סוכתו בין האילנות והאילנו' דפנות לה כשרה ויושבין בה ביו"ט . והא דקתני רישא אין עולין לה ביו"ט משום דמשתמש במחובר הוא אבל הכא דעשאן דפנו' בלבד ואין הסכך נשען עליהן כלל לאו משתמש הוא והא דקא יתיב ביניייהו מצוה קא עביד ומצות לאו ליהנות ניתנו: שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה . שהעוסק במצוה פטור מן התורה : מעשה והביאו לו וכו'. בגמ' פריך מעשה לסתור ומשנינן חסורי מיחסרא והכי קתני אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ומעש' נמי שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל אע"ג דהויא אכילת עראי ולרבן גמליאל שתי כותבו' אע"ג דהוו פירי ופירי לא בעו סוכה והחמירו על עצמן ור' צדוק לא היה רוצה להחמיר . ובגמ' פרכינן הא כביצה בעי סוכה לימא תהוי תיובתייהו דרב יוסף ואביי דמר פריש אכילת עראי תרתי תלת ביעי ומר פריש כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ופרקי'

הגהות הב"ח
(א) כ"כ הן : (ב) האילן בשתי נ"ל : (ג) נ"ל ודאמרי' : (ד) דר"ת ורבה בר רב הונא נ"ל : (ה) נ"ל ואמרו :

ופירי לא בעו סוכה והרב אלפסי לא הביאה בהלכות משמע דס"ל דליתא להאי פירוקא משום דרבה אמרה לקיומי מימריה דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה אבל משמע דמסקנא דסוגיא דהתם דכותבת הגסה חסרה מכביצה הלכך שפיר מצינן למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דמדאית נמי מדאמרינן הכא דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהוא כביצה או כשתי ביצים וכיון דכביצה פטורה מן הסוכה ממילא אסתלקא קושיא דאתינן עלה התם מהא דתנן וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה ודייקינן מינה מעיקרא הא כביצה בעי סוכה ולפום הכי הוה קשיא להו התם השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה יתרה מכביצה אבל כיון דאסיקנא בסוגיין [דהכא] דהא כביצה סוכה הוא דלא בעי אבל בעי ברכה ובעי נט"י וכמו שכתבתי למעלה ממילא אסתלקא פרכין ולא צריכין לפרוקי דרבה דאמר משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה אלו דבריו ז"ל. ומה שכתב ז"ל דכדטעים בר בי רב ועייל לכלה היינו כביצה או כשתי ביצים לא ידעתי מה הוא דכדטעים בר בי רב היינו כמו שמחזיק בית הבליעה בפעם אחת דהיינו כביצה וכן פרש"י ז"ל ואם תרצה לומר דאפילו הכי איסתלקא קושיא דאסיק עלה התם דכיון דכביצה פטור מן הסוכה אפשר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו יתר (ד) מכביצה הא ליתא דודאי התם הכי בעינן (ה) (*כבילה וכן פרש"י ז"ל) למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן הוו ככותבת וגרעיניתיה ורמיה לדבר מדאמרינן התם אמר רבי ירמיה אין שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעיניתה יתירה מכביצה א"ר פפא היינו דאמרי אינשי תרי קבי תמרי קבא דקשייתא וסרה [*וסריה כלומר ועודף כמו סרח העודף] ואם איתא דמאן (*דפריך נמי מודה דכותבת הגסה וגרעיניתה יתרה מכביצה שתי כותבות בלא גרעיניהן מיהא הוו כביצה מאי קאמר היינו דאמרי אינשי דמאן) דפריך נמי מודה (ו) הכי דכותבת הגסה וגרעיניתה יתירה משתי כותבות בלא גרעיניהן אלא דבעי למימר דכיון דכותבת הגסה (ז) יתירה מכביצה שתי כותבות [בלא] גרעיניהן מיהא הוו כביצה (ח) מאי קאמר היינו דאמרי אינשי (ט) דמאן דפריך נמי מודה בהכי הלכך על כרחין (י) למאן דלית ליה דכותבת הגסה וגרעיניתה יתירה מכביצה (כ) שתי כותבות (ל) וגרעיניהן [נמי יותר מ] כביצה הלכך אע"ג דאסיקנא דבכביצה לא בעי סוכה אפ"ה כיון דשתי כותבות על כרחין לרבה יתרות מכביצה לא מיפרקא מתני' אליביה אלא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה ולפיכך איני רואה שיהא *נראה פירוקו של רבה ממאי דאסיקנא הכא כביצה לא בעי סוכה דאכתי קשיא ליה מתני' אלא דהתם נקטינן לפום ריהטא דאפי' כביצה בעי סוכה וה"ה נמי [דקיימא] לן (מ) לפום מסקנא דרבה נדחה כיון דיתר מכביצה מיהא בעי סוכה אבל ודאי אפשר דכיון דעיקר מימריה דרבה דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה לא סליק התם בההיא שמעתא דיניה נמי דפירי לא בעי סוכה דאיתמר לאוקמי מימריה לא סליק: **וכשנתנו** לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה. לא [נטל אותו] בידיו אלא כרך ידיו במפה משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י כך פרש"י ז"ל ולא היה צריך לפרש האי דנטלו במפה משום נקיות דרבי צדוק כהן היה כדמוכח פרק מי שמתו [דף יט:] והיה אוכל על טהרות תרומה וידים שניות הן ופוסלות את התרומה שזו אחת מי"ח דבר דבפ' קמא דשבת [דף יד.] ואפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכח בפ"ב דטהרות דתנן אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור: ולא בירך אחריו. ברכת המזון דדריש כר' יהודה ואכלת ושבעת אכילה שיש בה כדי שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה: **גמ'** כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שהרוח מוליכה ומביאה אינה מחיצה ומתני' דתנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה מוקמינן לה אליביה באילנות קשין שאין הרוח יכול לנענען ודעביד ליה נופיה בהוצא ודפנא כלומר שמחזיקו בענין שלא ינענעו הרוח: **בשבתך** בביתך. פרט לעוסק במצוה שאינו חייב בקריאת שמע: ובלכתך בדרך. פרט לחתן ואע"ג דאיהו נמי טריד במצוה אצטריכו תרי קראי דאי הוה כתוב חד כיון דהחתן לא כתיב בהדיא בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך במצוה אבל החתן שהוא יושב ובטל ואינו עסוק אלא טרוד במחשבת בעילה לא פטר הכתוב משום הכי אצטריך קרא יתירא לאשמועינן דפטור מק"ש משום דטרוד במחשבת בעילה: [דף כה:] **אבל** חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר מפקינן לה בגמרא מדאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך משמע דאת הוא דמיחייבת אבל כ"ע פטירי ואע"ג דמהא נפקא לן אפילו הכי נריכנא למימר טעמא דנאמר בהן פאר כי היכי דלא נימא נילף מינה דכי היכי דמפטר מתפילין כך יהא פטור מכל המצות כולן ואמרי' דליתא דתפילין שאני לפי שנאמר בהן פאר ואין ראוי לאבל שיהן פאר: וה"מ ביום ראשון. ואם תאמר והא אמרינן בפרק ואלו מגלחין [דף כא.] אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפלין משני ושני בכלל מותר משמע מהא דמקצת ג' אסור אלא שמקצתו ככולו והכא אמרינן ה"מ ביום ראשון י"ל דהכא ה"ק וה"מ דמפטר ביום א' דמפטר כוליה אבל בשאר ימים לא מפטר כוליה יומא דאפילו במקצת שני חייב אלא שמדברי הרב אלפסי ז"ל נראה דלא מתסר ביום ב' כלל ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן וכתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דאפשר דהיינו טעמא לפי שאין מניחין תפילין בלילה דלילה לאו זמן תפילין הוא ואפילו הכי עולה הוא למקצת יום ונמצא שאינו אסור ולא פטור מלהניח תפילין אלא יום א' בלבד שהרי ביום שני בשחרית חייב בהן ועדיין אין זה מחוור לי שא"כ לא הוה ליה למימר אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין: **חתן** והשושבינין פטורים מן הסוכה. משום דעוסקין במצוה הן ובגמרא פרכינן עלה ואמאי וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה ומפרקי' אין שמחה אלא בחופה פי' ואפי' בחופה הגר עלמה כי הכא דפטורין מן הסוכה סתמא קאמרינן אע"פ שהסוכה בחצר שדרים בה אפ"ה אין שמחה אלא בחופה: **וכתבו** בתוס' דמהא שמעינן שאם יוצא חתן מחופתו אפילו כלהו עמו והולכין לאכול בבית אחר אין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים דאין שמחה אלא בחופה ומשמע דאפי' בחופה חצר עלמה וכדכתיבנא ובודאי שהשמחה במעונו אומרין אותה אפילו שלא בחופה [כתובות ח:] דהא מכי רמו שערי באסיתא אמרי' ליה דליכא חופה וכיון שכן י"ל דאפילו שלא במקום חופה מברכין ברכת חתנים דהא ברכה אע"ג דמשום שמחה קא אתיא לא תליא בחופה והכא הכי קאמרינן דעיקר שמחה ליתא אלא בחופה וכך נוהגים היום לברך ברכת חתנים בכל אחת מבתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם אבל מ"מ יש לחוש לדברי רבותינו הצרפתים בעלי התוס': **חתן** וכל השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה. משום דבעיא כוונה: ומן התפילין. משום דשכיחא שכרות וקלות ראש: וחייבין בקריאת שמע. משום דמצות כונתו אינו אלא פסוק ראשון ויכולין ליישב דעתן שעה קטנה כדי פסוק אחד: משום רבי

תורה אור נר מצוה

של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו:

גמ' *אמר רב אחא בר יעקב כל *מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה וכן הלכתא: *ב שלוחי מצוה פטורין מןהסוכה מנלן דת"ר °בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן: *א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא ב מצטער פטור מן הסוכה ס"ד אמינא האי נמי מצטער הוא קמ"ל ה"מ צערא דממילא אבל הכא איהו קא מצער נפשיה דמיבעי ליה לאותוביה דעתיה: (א) א"ר אבא בר זבדא אמר רב החתן ג והשושבינין וכל בני (ב) חופה פטורין מן הסוכה כל שבעה: ת"ר החתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בקריאת שמע *משום רבי

רש"י

אוכל פחות מכביצה. מאכל פחות מכביצה: נטלו במפה. לא נטל ידיו אלא כרך במפה משום נקיות דקסבר פחות מכביצה אין צריך נטילת ידים וא"צ סוכה וא"צ ברכת המזון אחריו דדריש כרבי יהודה דאמר ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה אבל לפניו אפילו כל דהו בעי ברכה: **גמ'** לעוסק במצוה. ואינו חייב בק"ש בגמ' מפרש *מ"מ: פרט לחתן. דאע"ג דהוא נמי טרוד במצוה איצטריכו תרי קראי דאי הוה כתיב חד כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר (ג) אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך למצוה אבל חתן טרוד במחשבת בעילה לא להכי איצטריך תרי קראי: פטורין מן התפלה. דבעי כוונה: ומן התפילין. משום דשכיחא שכרות וקלות ראש: וחייבין בק"ש. דמצות כוונתה אינו אלא

שלטי הגבורים

א וכתב ס"ך פרק ע"ב אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים אע"ם שקושרין בטוב ומגין דמנתקי ולאו אדעתים והוה ליה מחילה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה והרוצה לעשות בסדינין טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג': ב כתב הטור ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם סוכה אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני ונראה שאין כל אדם יכול לומר מצטער אני ליפטר אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בו:

לשון ריא"ז

מצטער פטור מן הסוכה הוא ולא משמשיו. ומז"ה מפרש מצטער שתפשתו חליצות כמעט ואינו בריא כבתחלה אלא שאינו דומה לחולה שצריך רפואה ול"נ שאפי' היה בריא כבתחלה ונצטער בריח העשבים או מפני היתושים או מפני השרב או מפני הגשמים והרוח וכיוצא בהן הרי זה מותר לו לישן חוץ לסוכה כמבואר בקונט' הראיות וכך היא שיטת המורה שלא אמרם תורה לישב אלא כעין דירתו שאם היה מצטער בדירתו יוצא באויר שהוא נוח לו אף בסוכה כמו כן:

ג וכן כתב מיי' כרבינו והרא"ש ז"ל כתב דשושבינין לא מיקרו עוסקין במצוה וחייבין בכל המצות חוץ מןהתפלה ותפילין וחתן אף ע"פ שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה:

לשון ריא"ז

החתן ושושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל ז' ימי המשתה לפי שאוכלים ושמחים עם החתן בחדר חופתו וצער הוא לחתן לעשות חופתו בסוכה שהוא מקום צר ודחוק וכן הן פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש שא"צ כוונה אלא בפסוק ראשון:

שיטת ריב"ב

גמ' שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. שהולכת ובאה עם הרוח. ומתני' דקתני העושה סוכתו בין האילנו' ואילנות דפנות לה כשרה אוקימנא בקשין ונופו דקא עביד ליה בהוצא ודפניה דלא קא אזיל ואתי ולא פי' זה בהלכות הרב ז"ל: פיסקא שלוחי מצוה וכו': גמ' מצטער. מחמת סוכה: ת"ר חתן וכל בני חופה וכו'. כתב הרב דודי ז"ל הני תנאי בין לת"ק בין לר' שילא לית להו העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא קי"ל כוותייהו וטעמא דת"ק דפטר להו לחתן וכל בני חופה מן התפלה ומן התפילין משום דבעו כוונה יתירתא ושכיחא שכרות ושמחה וקלות ראש בין בבתולה בין באלמנה הלכך לא אפשר אבל ק"ש דיה בפסוק ראשון ואפשר דיהבי דעתייהו בפסוק ראשון ומכווני. ור' שילא אסיפא פליג דסברא ליה דאף בפסוק ראשון של ק"ש חתן לא מצי לכווני דעתיה הלכך פטור אבל בני חופה דמצי לכווני חייבין ולא קי"ל כהך ברייתא אלא כברייתא דר' חנינא בן עקביא דאית ליה העוסק במצוה פטור מן המצוה ואע"ג דלא קי"ל כברייתא קמייתא לענין ק"ש ואע"ג דחתן מצי לכווני דעתיה בפסוק ראשון פטור שהעוסק במצוה פטור מן המצוה מיהו נקטינן מינה לתפלה ולתפילין שחתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין כל ימי השמחה משום דשכיחא שכרות וקלות ראש אבל בק"ש כולן חייבין דמצו לכווני דעתייהו בפסוק ראשון חוץ מן החתן ואע"ג דמצי לכווני פטור שהעוסק במצוה פטור מן המצוה והרב ז"ל כתב שתי הברייתות ולא הפריס ביניהן:

עין משפט

א מיי' פ"ד מהלכות סוכה טור א"ח סי' תרל:

ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה ופ"ד מהל' ק"ש סמג עשין מג יח טוא"ח סי' תרם:

גי' מהר"ס מאי משמע

ד"ה מ"ש

גי' מהר"ס ד"ה מ"ש

גי' מהר"ס נדחה [וכן הגיה הב"ח]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתפילין שהרי נאמר בהן פאר וה"מ ביום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר ואמר ר' אבא וכו' וכנ"ל. כך היה גורס הר"ן ז"ל בדברי הרי"ף כמבואר בפירושו: (ב) נ"ל החופה וכן לקמן: (ג) נ"ב הכתוב: (ד) נ"ב כלומר אבל לעולם כותבת בגרעינתה יתירה מכביצה: (ה) תיבות אלו נמחק: (ו) נ"ל בהכי: (ז) נ"ב וגרעיניתא: (ח) נ"ל ומאי: (ט) נ"ב כיון: (י) למאן דפריך לית ליה כנ"ל: (כ) נ"ב כלומר אלא ס"ל דב' כותבות בלא גרעיניהן נמי יתירה מכביצה כמו כותבת בגרעיניתא דשיעורייהו שוה: (ל) בלא גרעיניהן כבילה כנ"ל: (מ) הכי לפוס מסקנא דהכא כיון כו' כנ"ל:

מלחמת ה'

ועוד ת"ר חתן והשושבינין כו' עד והרב אלפסי ז"ל כתב שתי הברייתות ולא הפריס ביניהן. **אמר** הכותב דברי רבינו ז"ל נכונים בכל מקום שהם הפי' כדברי רבינו שלמה ז"ל לדחותה כתבם אבל אפשר ונראה לפרש דכל ז' קאמרינן וכן בנושא את האלמנה מקום שאין בו משום טרדא דמצוה ואעפ"כ פטורין משום דבעי למיחדא ושכיחא שכרות וקלות ראש בין בבתולה בין באלמנה כל ימי חופה והני בעו כוונה יתירתא אבל ק"ש אפשר דמכווני דעתייהו בפסוק ראשון וקרו וא"צ לומר בשאר מצות שחייבין הא בחתן כונס את הבתולה לילה הראשון ודאי פטור בין מק"ש בין בתפלה ומכל המצות נקיים דברי ר' יוסי הגלילי אלא שלא חשש (לפטור) [לפרש] החתן באותו לילה לפי שכבר שנינו בלא מחלוקת חתן פטור לילה הראשון ותנן נמי ומעשה בר"ג ולא פליגי הני רבנן עלייהו מדלא מסיימינן הכא בגמ' וזה יותר נכון וכ"כ ה"ר אברהם ז"ל ועיקר שוב מצאתי שנויה כן במקומה בתוספתא

המאור הקטן

ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש וכו' פי' ה"ר שלמה ז"ל אן דהני תנאי בין לת"ק בין לר' שילא לית להו העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא גרסי' בהא ומכל מצות האמורות בתורה ולא קי"ל כוותייהו אלא כסתמא דמתני' דתנן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה ובמצוה דטריד בה וטעמא דת"ק דפטר להו לחתן וכל בני חופה מן התפלה ומן התפילין משום דבעי כוונה יתירתא ושכיחא שכרות ושמחה וקלות ראש בין בבתולה

השגות הראב"ד

א] דהני תנאי בין לת"ק בין לר' שילא לית להו העוסק במצוה פטור ממצוה: א"א אנו אין לנו אלא כדברי הרב ז"ל שהביא שתי הברייתות והלכה כסתימן כחכמים וכולהו סבירא להו עוסק במצוה פטור ממצוה חתן ושושביניו ובני חופה לאו עסוקי במצוה נינהו והא דפטורי מסוכה משום מצטער הוא דהא לא תיו בהדי חתן כל ז' מצטערין הם וחתן. ומש"ה חייבים הם בכל המצות חוץ מאלו משום שכרות וכזיון דתפילין דקי"ל שכור אל יתפלל והיינו דמקשינן וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה דאי עוסקין במצוה חשבינן להו היכי מקשינן והא רב חסדא ורבה רי אתו לשבתא דרגלא בסוכות גבו ארקתא דפרת ואע"ג דמצו למגנו בסוכה ולמיזל לרגלא לפרקא לקיומי פרשו

ר' שילא אמרו חתן פטור מק"ש. דטריד ושאר בני חופה חייבין ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה והאי דפטורין מן התפלה ומן התפילין משום דבעי כוונה ולאו בני כוונה נינהו כדכתיבנא זו היא שיטת רש"י ז"ל וכי תימא והא אבל דלאו בר כוונה הוא ואפ"ה חייב בכל המצות האמורות בתורה משום דאיבעי ליה ליתובי דעתיה י"ל דאפשר דאבל נמי פטור בתפלה ובתפילין ואין זה מחוור לי מדאמרי' חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר אלמא הא לאו הכי מיחייב ובתפלה נמי אית לן לחוביה אבל אפשר לי לדחוק ולומר על דעת רש"י ז"ל דנהי [דלא] סבירא ליה דעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו הכי כיון דטרדת מצוה הוא לא מחמרי' עליה ליתובי דעתיה אבל באבל דרשותא גרידא הוא מחמרינן ולא נהירא לפיכך נראה דאית ליה להאי תנא העוסק במצוה פטור מן המצוה מיהו סבירא ליה דבק"ש דליכא טירחא כלל ולא מיחסר ביה מידי משמחה דידהו ומשום הכי נהי דכל שלא בעל חתן פטור אפילו מק"ש דטריד לאחר בעילה חייב א"כ דחתן ובני חופה בתר נשואין ובעילה לא מיקרו עוסקין במצוה והאי דפטירי מסוכה משום דמצטערין הן כל היכא דלא חדו בהדי חתן כל ז' ומש"ה חייבין בכל שאר המצות חוץ מן התפלה ותפילין דאיכא שכרות ונראה שזה היה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות שאילו לדברי רש"י ז"ל דלא כהלכתא היא: הן ותגריהן. הלוקח מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להן: מוכרי תכלת. לציצית: הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום. דכתיב בסכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שכל ימות השנה אינו נמנע ללכת בדרכים כך ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב להמנע מללכת לדרך: וחייבין בלילה. כשבאו ליישוב הא לאו הכי פטורין: הולכי דרכים. לדבר מצוה פטורין ביום ובלילה אע"פ שאינן הולכין אלא ביום משום דטרידי ודואגים במחשבת המצוה ותקונה: שלוחי מצוה אנן. שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ראש גולה: ארקתא. על שפת הנהר: שומרי גנות ופרדסין. אין זזין משם: אביי אמר תשבו כעין תדורו. כדרך שאדם דר בביתו כל השנה הזקיקתו תורה לדור בסוכה עם מטתו וכלי תשמישו וזה אינו יכול להביאן מפני הטורח: רבא אמר. ליכא למפטריה משום האי טעמא דכעין תדורו הוא כיון שכל השנה הוא דר באותן [הבתים] שבגנות ובאותן כלים אלא פרצה קוראה לגנב שאם ישב בסוכה כשיראה הגנב שהוא יושב שם יגנוב הפירות: איכא בינייהו דקא מינטר כריא דפירי. כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשמרו מתוך סוכתו ואין זו פרצה קוראה לגנב: משום בקי. יתושים: סרחא דגרגושתא. קרקע לבנה שהיו טוחין בהן קרקעית הסוכה ולא שיהא ריחה מאוס לכל דאי הכי מפסלה סוכה כדאמר לעיל [דף יב:] הני שולי ושורי אין מסככין בהו דכיון דסני ריחיהו ושביק להו ונפיק אלא הכא במצטער איהו לחודיה עסקינן: כדטעים בר בי רב ועייל לכלה. בבוקר כשהולכין לבית המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה: אמר רבא לפי שאין קבע לשינה. אין בה חלוק בין קבע לעראי לענין סוכה שפעמים שאינו מנמנם כי אם מעט ודיו בכך הלכך לגבי סוכה כל שינה מקריא שינת קבע: גרסי' בגמרא תני חדא ישן אדם בתפלין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך לא קבע ולא עראי ותניא אידך בין קבע בין עראי לא קשיא הא דנקיט להו בידא הא דמנחי ברישיה הא דפריס סודרא עלייהו: וכמה שינת עראי תני רמי בר יחזקאל כדי הלוך מאה אמה. והכי פירושה דכי נקיט להו בידא לא קבע ולא עראי שמא יפלו מידו. דמנחי ברישיה עראי מותר קבע אסור שמא יפיח. דפריס סודרא עלייהו והניחן אצל מראשותיו בין קבע בין

רש"י

אלא פסוק ראשון ויכולים ליישב דעתן שעה קטנה כדי פסוק ראשון: חתן פטור. דטרוד: ושאר כל בני החופה חייבין. דלית להו [להני תנאי] העוסק במצוה פטור מן המצוה: תגריהן. הלוקח מהן למכור להמציאן לצריך להם: מוכרי תכלת. לציצית: הולכי דרכים ביום פטורין מסוכה ביום. דכתיב בסוכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שיושבת ביתו כל ימות השנה אינו נמנע מלכת בדרכים בסחורה כך כל ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב למנוע: הולכי דרכים. של מצוה פטורים ביום ובלילה אע"פ שאין הולכין אלא ביום משום דטרידי ודאוגים במחשבת מצוה ותקנותיה פטורין מן המצוה: שלוחי מצוה אנן. שבאנו לשמוע הדרשה ולקבל פני ראש גולה: ארקתא. על שפת הנהר: שומרי גנות ופרדסים. אין זזין משם: כעין תדורו. כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקו הכתוב להניח דירתו ולדור בסוכה עם מטתו וכלי תשמישו ומצעותיו וזה אינו יכול להביאם שם מפני הטורח: פירצה קוראה לגנב. משל הדיוט הוא כשהגנב רואה אותו יושב בסוכה בלילה הוא נכנס לגנוב פירות לרוח אחרת: כריא דפירי. כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרו בתוך הסוכה אין זה פירצה קוראה לגנב: סירחא. של קרקע לבנה שטחין בה קרקעית הסוכה: שאין קבע לשינה. אין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה שאין אדם קובע עצמו (עראי) לשינה פעמים שאינו מנמנם כי אם מעט ודיו בכך: שתין נשמי. אנביי"ש בלע"ז:

תורה אור | נר מצוה

רבי שילא אמרי חתן פטור והשושבינין וכל בני (א) חופה חייבין. תניא רבי חנינא בן עקביא אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקים במלאכת שמים לאיתויי מוכרי תכלת פטורין מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ריה"ג שהיה אומר א העוסק במצוה פטור מן המצוה: ת"ר ב הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום והולכי לדבר מצוה פטורין בין ביום בין בלילה כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא (ב) הוו עיילי לשבת' דרגלא לבי ריש גלותא הוו גאנו ארקתא דסורא אמרי שלוחי מצוה אנן ופטרינן: ת"ר שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום שומרי גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה וליעבדו סוכה התם וליתבו אמר אביי תשבו כעין תדורו רבא אמר פרצה קוראה לגנב מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מינטר °כריא דפירי לאביי פטור ולרבא חייב והלכתא כרבא: *חולים ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. ת"ר אלף טו לא חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' חש בעינו ואפי' חש בראשו אמר רשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי והתיר לי ר' יוסי בריבי לישן לי ולמשמשי חוץ לסוכה: רב שרא לרב אחא בר אדא למיגני בכילה בסוכה משום בקי רבא שרא לרב אדא ברדלא למיגנא לבר ממטללתא משום סירחא רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולים ומשמשיהן פטורין מסוכה חולים אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורין מצטער הוא אין ומשמשיו חייבין: אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה: מאי ג אכילת ג עראי אמר אלף טו אביי כדטעים (א) בר בי רב ועייל לכלה ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה מ"ט אמר רבא לפי שאין קבע לשינה *אמר דף כו: רב *חסדא אסור לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שתין נשמי. אביי הוה ניים כמיזל מפומבדיתא לבי כובי קרי עליה רב יוסף °עד מתי עצל משלי ו תשכב

הגהות הב"ח

(א) נ"ל החופה: (ב) נ"ב כי:

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ב וסיינו כבילה. תוס':

גמ' הג' אמר רב אסור

המאור הקטן

ג. תולה בין באלמנה הא כדאיתא והא כדאיתא הלכך לא אפשר אבל ק"ש דר"ח בפסוק ראשון ואפשר דיהבי דעתייהו בחד פסוקא ומכווני ובברייתא דר"ח בר עקביא גרסי' ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ריה"ג וקי"ל כריה"ג ואע"ג דלא קי"ל כברייתא קמייתא לענין ק"ש א] נקטינן מינה לתפילין ולתפלה שחתן וכל שושבינין וכל בני חופה פטורין כל ימי השמחה משום דשכיחא שכרות וקלות ראש וכולן חייבין בק"ש חוץ מן החתן כונס בתולה שפטור לילה ראשון עד מוצ"ש וכן מן הסוכה כולן פטורין כל ז' משום דכתיב תשבו כעין תדורו והרי"ף ז"ל כתב שתי הברייתות ולא הפריש ביניהן וראיתי בתשובת שאלה משמו שפסק כרבנן דפליגי עליה דרשב"ג בברכות בחתן אם רוצה לקרות ק"ש לילה הראשון קורא והביא סיוע לדבריו מברייתא זו דפליגי רבנן עליה דר' שילא וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ודבריו בזה אינם נכונים דהיכי קא מייתי ראיה מחובה לרשות וליכא בכולה מתני' מאן דמחייב ליה לחתן בק"ש כדקא תני בברייתא הלכך ליתא הברייתא מקמי מתני' בק"ש וכדפרישית: והלין ברייתא דישן אדם בתפילין וגמרא דעלייהו עד סוף פירקא לא כתב הרי"ף ז"ל לא במקום הזה ולא בהל' תפילין וכולן הלכות גדולות הן נקטינן מינייהו דהיכא דנקיט להו לתפילין בידים לא יישן בהן לא שינת עראי ולא שינת קבע והיכא דמנחי ארישיה ישן שינת עראי אבל לא שינת קבע והיכי דפריס סודרא עלייהו ישן בהם בין שינת קבע בין שינת עראי וכמה שינת עראי כדי הילוך מאה אמה וא"צ להניח ראשו בין ברכיו דעל רבא דהוא בתרא סמכינן דל"ל הך אוקימתא דקמאי דאוקמיה במוסר שנתנו לאחרים ובמניח ראשו בין ברכיו והנכנס לישן ביום שינת עראי רצה חולץ רצה מניח בלילה חולץ ואינו מניח והילדים אם נשותיהן עמהן חולצין לעולם בין ביום ובין בלילה ובעל קרי מותר להניח תפילין ואם שכח ושימש מטתו בתפיליו אינו חולץ ברצועה ולא בקציצה עד שימול ידיו וישלם מפני שהידים עסקניות הן וראיתי לחכם מחכמי הדור שכתב דלא סמכינן על כל הני ברייתא אלא אדר' ינאי סמכינן דאמר תפילין צריכות גוף נקי כאלישע בעל כנפים ג] וכדפירשו אביי ורבא שלא יפיח בהן ושלא יישן בהן וכל שינה במשמע בין עראי בין קבע ולא נאמרו דברי חכמים הללו אלא לסייע להרי"ף ז"ל במה שהשמיט מלהזכיר הלכות אלו ואילו היו נותנין טעם לכל מה שהשמיטו מלכתוב כמו שנתנו בזה היינו שומעין להם:

מלחמת ה'

בתוספתא דברכות השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין כל ז' הימים וחייבין בק"ש רבי שילא אמר החתן פטור וכל בני חופה חייבין ומה שאמר הרב בשאלה משמו שפסק כרבנן דפליגי [עליה] דרשב"ג בברכות בחתן אם רצה לקרות ק"ש לילה הראשון קורא והביא סיוע לדבריו מברייתא זו אפשר שרוצה לומר שמכאן יש ללמוד שאע"פ שאין דעתו של חתן מכוין עליו אם רצה לכוין יכול שהרי אנו מחייבין אותו בק"ש אע"פ שפוטרין אותו מתפלה משום טרדא דידיה הלכך אפי' בשעה שהוא פטור משום דטרדא דידיה טרדא דמצוה היא אם רצה קורא ולא אמרי' אנן סהדי דלא מצי מכוין דעתיה כדאמר רשב"ג כפס אבל לא מצאנוה לזו בתשובותיו ולפי דעתנו שלא כתבה הוא מעולם וכי מה צורך להביא ראיה שאין הלכה כרשב"ג יחיד אצל רבים ואין לסמוך על התשובות הנמצאות אא"כ הוחזקו:

השגות הראב"ד

[illegible]

בין ערבי. (א) וכתב הר"ז הלוי ז"ל דהכי קי"ל אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא כתב ברייתות הללו בהלכותיו וראיתי לאחד מחכמי הדור שכתב דלא סמכינן על כל הני מתנייאתא אלא אר' ינאי סמכינן דאמר [שבת דף מט.] תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכדפרים אביי ורבא שלא יפיח בהם ושלא יישן בהן וכל שינה במשמע בין קבע בין ערא׳ עד כאן. וכתב עליו הראב"ד ז"ל החכם מחכמי הדור שכתב דאדרבי ינאי סמכינן דאין ישנין בהם כלל יפה כתב אלא שלא פירש כל צרכיו והטעם לפי שאין אנו יכולין לשער כדי הלוך מאה אמה הלכך אין ישנין בהן כלל כשהן בראשו וכ"ש כשהן נר מצוה בידו אבל דפריש סודרא עליהו ומנחי בלדו מותר לישן כל שינה כדאיתא בברכות [דף כד.] מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא חיישינן שמא מתוך שנתו יניח ראשו עליהן ודבר זה כבר הזכירו הרב בברכות ואין צורך לאלו הברייתות ועוד אני אומר דרבה דאמר אין קבע לשינה לא בא לסתור דברי רבי יוחנן שהעמיד ברייתא דתפילין במניח ראשו בין ברכיו דאי לאו הכי אסור לפי שהעראי הוא קבע מעתה אין לנו בתפלין אלא שלא יישן בהן לא קבע ולא עראי אלא א"כ מניח ראשו בין ברכיו לפיכך לא כתב הרב ז"ל ברייתא האמצעית (ב) וכתב האוסרת הכל והמתרת הכל:

מתני' ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. מפרש טעמא בגמ' דא"ק (ויקרא כג) בסכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן אמרי כדירה מה דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ולאו למימרא דאי בעי לא אכיל כלל דאי נמי דלא אכיל פת דהא בפ' שלשה שאכלו מוכח דחייב אדם לאכול פת בשבתות ובי"ט דאמרי' [דף מט:] אמר רב אידי בר אבין אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו בבהמ"ז אין מחזירין אותו ואמרינן דהיינו טעמא משום דתפלה דחובה היא מחזירין אותו בבהמ"ז דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו ופרכינן אלא מעתה שבתות וי"ט דלא סגיא דלא אכיל ה"נ דהדר א"ל אין וכו' ודאי כי אמרי' דבראשי

תורה אור

תשבב מתי תקום משנתך: **מתני'** *רבי אליעזר אומר י"ד °סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט הראשון בלבד ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון ישלים בליל יו"ט האחרון וחכ"א אין לדבר תשלומין ועל זה נאמר °מעות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות:

גמ' וחכ"א אין לדבר קצבה וכו' דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה חג המצות לילה הראשון חובה דכתיב °בערב תאכלו מצות מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון א חובה מכאן ואילך רשות תניא ר"א אומר *אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכ"א יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד תניא רבי אליעזר אומר כשם בשאין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון של חג בלולבו של חבירו דכתי' °°ולקחתם לכם משלכם כךאין אדם יוצא ידי חובתו *(ביו"ט הראשון של חג) בסוכתו של חבירו דכתיב °חג הסוכות תעשה לך משלך וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא בלולבו של חבירו ביו"ט הראשון של חג אבל יוצא הוא ידי חובתו ב בסוכתו של חבירו *(ביום טוב הראשון של חג) דכתיב °כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת:

מתני' *גמי שהיה ראשו ורובו ג בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר ר' יוחנן בן החורונית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך: **גמ'** *אמר רב שמואל

רש"י

מתני' י"ד סעודות. ובגמ' מפרש טעמא דר' אליעזר דכתיב תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וסוכה נמי אי בעי אכיל כו': אין לדבר קצבה. אם רצה להתענות אין אנו זקוקים לו אלא אם יאכל לא יאכל אלא בסוכה: חוץ מלילי יו"ט הראשון. שאינו ארשאי להתענות כדיליף בגמ': ישלים סעודתו בלילי יו"ט האחרון. בשמיני עצרת להשלים מנין י"ד ואע"פ שאינו בסוכה ובגמ' מפרש טעמא: **גמ'** מכאן ואילך רשות. והכי ילפי' בפ' בתרא דפסחים ששת ימים תאכל מצות שביעי בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מצות האמור (א) אינה חובה אלא אם באת לאכול תהא אכילתך מצה ולא חמץ ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא והתם גופיה מנלן דלילה הראשון חובה דכתיב בערב תאכלו מצות שינה עליו לקובעה חובה: אין יוצאין מסוכה לסוכה. לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ולמחר בזו: ואין עושין סוכה בחולו של מועד. מי שלא ישב בסוכה יו"ט הראשון וקאמר בגמ' טעמא דר' אליעזר דכתיב שבעת ימים ושמעינן דאין עושין סוכה בחוה"מ דאינה לשבעה וכן שמעינן דאין יוצא מסוכה לסוכה דא"כ לאו סוכה לשם שבעה הוא וטעמא דרבנן דאמר רחמנא עשה סוכה בחג: לכם משלכם. להוציא את השאול ואת הגזול: כל האזרח בישראל ישבו בסוכת. דמשמע בסוכה אחת וכל ישראל

הדסים אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לאו דוקא דאי בעי לא אכיל כלל שהרי אסור להתענות בהן אלא ודאי אי בעי לא אכיל פת דמיחייב בבהמ"ז קאמרי' ומינה דשבתות וי"ט לא סגיא דלא אכיל פת ודוחק הוא לומר דכי אמרי' התם בשבתות וי"ט מחזירין אותו היינו דוקא בלילי יו"ט (האחרון) [הראשון] של פסח ושל סוכות כמו שדחקו זה בתוס' דהא סתמא קתני התם שבתות וי"ט דלא סגיא דלא אכיל ומשמע דבכולהו קאמר לפיכך נרא׳ דמה שחדש הכתוב בלילי יו"ט הראשון של פסח מדכתב בערב תאכלו מצות היינו לחייבו בדין מצה דאילו מדין יו"ט יוצא בכל שהוא פת אפי' במלה עשירה וביו"ט הראשון של סוכות גמרינן נמי דמיחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה דאילו מדין יו"ט סגי ליה לאכול כבילה ערא׳ חוץ לסוכה וגמרינן מחג המצות דמיחייב לאכול שיעור המחויב לאכול בסוכה ולפיכך נראה שהוא חייב לאכול יותר מכבילה אלא שי"א כך דכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מיניה מה התם בכזית אף הכא בכזית ואע"ג דבשאר ימות החג כזית ערא׳ הוא ורשאי לאכלו חוץ לסוכה אפ"ה בלילה הראשון כיון שהכתוב קבעו חובה לאכלו בסוכה עשאו אכילת קבע.(ג) ואחרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יו"ט הראשון של חג מחג המצות לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אע"ג דמפטר בה בשאר יומי: **גמ'** תניא ר' אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה. לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ולמחר בזו: ואין עושין סוכה בחולו של מועד. מי שלא ישב בסוכה יו"ט הראשון ומפרשינן טעמא בגמ' משום דכתיב (דברים טז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה בעינן: ושוין שאם נפלה חוזר ובונה אותה בחולו של מועד. ואפי' הכי סבר ר' אליעזר [דכיון] דמאותן עצים עצמן חוזר ובונה אותה היא גופה חשבינן לה: וחכ"א אע"פ שאמרו שאין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אבל יוצא אדם י"ח ביו"ט הראשון בסוכתו של חבירו. ומיהו דוקא בסוכה שאולה אבל גזולה ממעטי לה בגמ' אליבא דרבנן מדכתיב חג הסוכות תעשה לך: **והך** סוכה גזולה דקא פסלינן הכא לאו בשהוציא חבירו מסוכתו דכיון דקי"ל קרקע אינה נגזלת הויא לה סוכה שאולה כדאיתא בריש פרק לולב הגזול [דף לא.] ולית בה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דלא קניא כלל וברשותא דמרא איתא אלא בשגזל עצים וסכך בהן עסקינן דאע"ג דמסקינן בריש פרק לולב הגזול דכשרה גבי ההיא אתתא דלוחה ואמרה ריש גלותא וכולהו רבנן יתבי בסוכה גזולה ואמור רבנן פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד היינו בתר דעבידו רבנן תקנת מרים אבל מדאורייתא סוכה גזולה היא ופסולה אלא דבתר תקנתא כשרה דהפקר ב"ד הפקר ואין לנגזל אלא דמי עצים בלבד ומיהו משכחת סוכה גזולה ואפילו בתר תקנתא כגון סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה דכיון שהיא מטולטלת נגזלת: **ונמצא** עכשיו דמוציא את חבירו מסוכתו אינה נגזלת ואפי' מדאורייתא כשרה. גזל עצים וסכך בהן פסולה מדאורייתא וכשרה אחר תקנה אבל סוכה גזולה ומטולטלת פסול' אפילו אחר תקנה: **דכתיב** כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מכאן שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. פרש"י ז"ל ואי אפשר שתהא של כולם דהא לא מטי שוה פרוטה לכל חד וחד אלא ע"י שאלה ובתוס' כתבו שלא היה צריך לכך דכיון דכתיב לך גבי סוכה משמע אבל לא של שותפות כדמוכח בפ' ראשית הגז גבי תרומה וחלה ופאה וטובא דקא חשיב התם [דף קלה:] ואפילו אתרוג דכתיב ביה לכם דמשמע לשון רבים אמרינן בפרק יש נוחלין [דף קלז:] האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאוכלו כגון דאיכא אתרוג לכל חד וחד יצא ואם לאו לא יצא דלכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקלתו ולא דמי לבגדיכם ותרומתכם דפרק ראשית הגז דשל שותפין בכלל משום דאיצטריך הכא למכתב לכם בלשון רבים משום דמבעי ליה למכתב ולקחתם בלשון רבים דדרשינן בפרק לולב הגזול [דף מא:] ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד הלכך על כרחין מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל (ג) שמע מינה דלא דרשינן לך למעוטי שאולה [כי היכי דלא דרשינן ליה למעוטי שותפות משום רבוי דכל] ומשום הכי מוקמינן ליה למעוטי גזולה. אבל אפשר שהוצרך רש"י ז"ל לומר כן כי היכי דלא נוקי רבויא דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות לרבות של שותפות ומיעוטא דלך למעוטי שאולה כי היכי דבפרק ראשית הגז מרבינן גבי ציצית טלית של שותפין מדכתיב להם וממעטין שאולה מדכתיב כסותך: **ומה** שנוהגין עכשיו כל הקהל לקנות אתרוג אחד בשותפות אע"ג דממעטין באתרוג שותפין כדכתיבנא היינו טעמא לפי שדעתם נהקנות כל אחד חלקו לחבירו כשהוא יוצא בו על מנת להחזיר [ב"ב קלז:] דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ובשביל שנשתתף בו לא גרע: **מתני'** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. בגמרא מפרש במאי פליגי: אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך. לאו דוקא דהא מדרבנן הוא דמיתסר שמא ימשך אחר שולחנו אלא הכי קאמר לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים וכדתנן בפרק ערבי פסחים [דף קטז:] כל מי שלא אמר שלשה

דברים

דהם אין לו אלא דמי עצים בלבד ואין זה מבואר גם בדברי הרב ר' משה ז"ל ככל הצורך: מתני' מי שהיה ראשו ורובו וכו':

עין משפט

חדושי אנשי שם

הגהות הב"ח

שיטת ריב"ב

שמואל בר רב יצחק הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו אמר ליה ר' אבא כמאן כב"ש ואלא כמאן ואיכא דאמרי א"ל רבי אבא דאמר לך מני בית שמאי היא ולא תזוז מינה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ממאי דבסוכה קטנה פליגי דילמא בסוכה גדולה פליגי וכגון דיתיב אפומא דמטללתא ושולחנו בתוך הבית דב"ש סברי גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו וב"ה סברי לא גזרינן ודיקא נמי דקתני מי שהיה [א] ראשו ורובו ולא קתני מי שאינו מחזיק ראשו ורובו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואלא מאי בסוכה גדולה פליגי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין [ב] בש"א יצא ובה"א לא יצא מיבעי ליה ואלא קשיא מי שהיה ואסיקנא דבתרתי פליגי פליגי בסוכה גדולה ופליגי בסוכה קטנה וחסורי מיחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בש"א לא יצא ובה"א יצא ושאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין והלכה כב"ש בתרווייהו דחד טעמא נינהו וכמה כדי ראשו ורובו ושלחנו ז' טפחים על שבעה טפחים: **מתני'** *נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה א וקטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל הקטן: **גמ'** *היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי רבי ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי שמעון בן לקיש אומר כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא: **מתני'** כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו דירת קבע ואת ביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר ליפנות משתסרח המקפה משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג לרבו קיתון של מים ושופך לו קיתון על פניו: **גמ'** ת"ר כל שבעת ימים עושה אדם סוכתו קבע ואת ביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה ומצעות נאות מעלן לסוכה ואוכל ושותה בסוכה ומטייל בסוכה מנא הני מילי דת"ר בסוכות תשבו שבעת ימים אין תשבו אלא כעין תדורו מכאן אמרו היו לו כלים נאים מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה והני מילי ב למגרס אבל לעיוני בסברא לבר ממטללתא: *אמר רבא מאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה: ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה: תנא משתסרח מקפה ג של גריסין: אביי הוה יתיב במטללתא קמיה דרב יוסף נשב זיקא וקא מייתי ציבתא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני אמר ליה אביי והא אנן משתסרח המקפה

רש"י

ישראל ישבו בה זה אחר זה: **גמ'** כל שניעור ואינו קורא. כלומר אינו כרוך אחריה לקרותה ולשנות עד שתבא אליו: קורא ולא שונה. לא צריך לאמו הוא: **מתני'** ליפנות. ולירד: משתסרח המקפה. שתתקלקל המקפה מאכל לא רך ולא עבה קרי מקפה: משל לעבד כו'. כלומר גשמים היורדים בחג סימן קללה הוא משל לעבד: ושפך קיתון של מים על פניו. בגמרא מפרש מי ספך למי: **גמ'** קבע. להיות כל דירתו בה: ומשנן בסוכה. למגרס: דקרי ומתני. לקרא מקרא שבכתובים ולשנות משניות הערוכות ושנויות וסגורות בפיו: בר ממטללתא. תלמוד שיש בו טורח לשנות וכן שמעתתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוק שהן למדין מתוך דברי משנה דמדמי מילתא למילתא בר ממטללתא אם ירצה דמצטער הוא ופטור מן הסוכה והאויר יפה להרחיב דעתו: של גריסין. ממהרת להתקלקל *) ממעט גשמים: ציבתא. קסמים של סכך משיר על המאכל ורב יוסף מאניני הדעת הוה כדתניא בפסחים שלשה חייכן אינם

רבינו נסים

דבריס אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כלומר שלא קיים מצותו כראוי: **גמ'** הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו וכו'. ופסק הרב אלפסי ז"ל כב"ש בתרווייהו וחלקו עליו דנהי דבקטנה אפסיקא הלכתא כב"ש דאמרי לעיל צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו אבל בסוכה גדולה משמע דקי"ל כב"ה (א) דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לית לן למקבע הלכתא כב"ש אלא במאי דאפסיקא בה בהדיא הלכתא כוותייהו אבל במאי דלא אפסיק הדרינן לכללין ונקטינן כב"ה ועוד דמשמע דתרי טעמי דפליגי נינהו ובסוכה גדולה הא אתפרש נר מצוה (ב) טעמיה דב"ש בגמ' דמש"ה אמרינן לא יצא שמא ימשך אחר שולחנו ובסוכה קטנה לאו מהאי טעמא פסלי אלא משום דסבירא להו דירת קבע בעינן וכדאמרי' בפ"ק דלעיל [דף ז:] אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וב"ש כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן והאי דקיימא לן כרבנן דאמרי סוכה דירת עראי בעינן אפ"ה קי"ל בהא כב"ש דקצת קביעותא בעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו דאי לא דירה סרוחה היא הלכך סוכה גדולה וסוכה קטנה תרי טעמי נינהו ואע"ג דאפסיקא הלכתא כב"ש בסוכה קטנה בסוכה גדולה הדרינן לכללין ונקיטינן כב"ה דמכשרי ועוד דאפילו תמצא לומר דמחד טעמא פסלי ב"ש בסוכה גדולה ובסוכה קטנה והיינו משום שמא ימשך אחר שלחנו ואביי דמני לעיל ב"ש בהדי הנהו תנאי דסבירא להו דסוכה דירת קבע בעינן ה"נ קאמר דבעינן סוכה הראויה להיות בה קבע שאין לחוש שימשך ממנה אחר שולחנו *וא"כ דאביי דאמר הכי ס"ל דלית הלכתא כב"ש ומש"ה אמר דטעמייהו משום דדירת קבע בעינן אבל אנן דפסקינן כוותיהו ס"ל דטעמייהו דב"ש בסוכה קטנה נמי משום שמא ימשך וחד טעמא הוא בהדי סוכה גדולה אפ"ה איכא למימר דנהי דחד טעמא הוא טפי שייך למיגזר שמא ימשך בסוכה קטנה שאי אפשר למשוך שולחנו אצלו ממאי דאיכא למיגזר בסוכה גדולה וראיה לדבר שאינן שוין לגמרי שאלו כן למה לי לתנא לאשמעינן בתרווייהו פלוגתייהו דב"ש וב"ה הלכך כיון דלא שוו אהדדי בסוכה קטנה בלחוד דאפסיקא הלכתא כב"ש נקטינן כוותיה אבל בסוכה גדולה הדרינן לכללין ונקטינן כב"ה דמכשרי וזהו דעת מקצת מן הגאונים והרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל והר"ז הלוי ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל משמע דסבירא ליה כיון דתנו גבי הדדי כי הדדי נינהו וכיון דאפסיקא בהדיא בסוכה קטנה כבית שמאי נקיטי' נמי כוותייהו בסוכה גדולה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שופר וסוכה ולולב: **מתני'** נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. פירש ואנו חייבין להושיבו בסוכה: ומעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן וכו'. ופרכינן בגמרא מעשה לסתור ואמרינן חסורי מיחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר כלומר לחייב בחנוך אפילו קטן הצריך לאמו כיון דאפשר וחזי להכי שכן הדין בכל מצוה לחייבו בחנוך כל זמן שאפשר וראוי לכך ורבנן סברי דכיון שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחנוך סוכה כל שהוא צריך לה: **גמ'** היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו וכו'. ומדרבנן הוא דכי האי גוונא הגיע לחינוך קרינן ביה לענין סוכה וכל קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן ואין החנוך שוה בכל מקום אלא כל חד וחד לפי ענינו דהכא תלינן באין צריך לאמו וגבי ראיה ביכול לעלות וכו' וגבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר כדאיתא בסוף פרק לולב הגזול [דף מב:] ומשמע דאין צריך לאמו היינו מבן שש ולמעלה מדאמרינן בעירובין [דף פב.] דקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ופירשו התם [דהיינו] עד בן שש שנים: **מתני'** כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע. להיות כל דירתו בה: מאימתי מותר ליפנות. ממנה ולירד: משתסרח המקפה. מאכל לא דק ולא עבה קרי מקפה. וי"ל מדנקט כי האי גוונא דוקא כשהתחיל לאכול הוא דאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא אבל לא התחיל להכנס בה כל שמצטער מחמת גשמים פטור כי היכי דשרי משום באקי וסירחא דגרגושתא ובריית' נמי דנקט היה אוכל בסוכה וירדו גשמים לרבותא נקטיה דאע"ג דכבר היה אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו שאין מטריחין עד שיגמור סעודתו וזהו דעתי אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראיה ברורה: **גמ'** ה"מ במגרס אבל בעיוני בסברא לבר ממטללתא. בגמ' הכי איתא לא קשיא הא במגרס הא בעיוני ופרש"י ז"ל *(שלא) כדברי הריא"ף ז"ל דעיוני דאית ביה טירחא בר ממטללתא דמשום דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו ואית דאמרי איפכא דעיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרווייהו כל היכא דלא מטריד הוא ליה מצטער ופטור מן הסוכה: **אמר** רבא מאני מיכלא לבר ממטללתא מאני משתיא במטללתא. יש שפירשו *(במתניתין) דומיא דמגרס ועיוני והכי קאמר מאני מיכלא מאי לאנוחינהו בר ממטללתא אבל מאני משתיא במטללתא דוקא ואחרים פירשו דמאני מיכלא אינו רשאי להניחם בסוכה אבל מאני משתיא רשאי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפרק לולב וערבה בענין פסול סוכה ביו"ט אחרון דפסיל לה במאני מיכלא דמטייל בגווה *ולרב אלפסי ז"ל מאני מיכלא כגון קדרות ואגני דליסה דתשבו כעין תדורו והני לאו אורחייהו לאנוחינהו בבית דירה:

שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא. שרגא לא הוי דומיא דמאני מיכלא דבמאני מיכלא כי אמרי' בהו בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן דבשעת סעודה ודאי אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא אפי' בעודו דולק ומשתמש לאורו אסור להניחו בסוכה והכי מוכח לקמן בפ' לולב וערבה [דף מח.] דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את כליו מן המנחה ולמעלה ואמרי' בגמ' אין לו מקום להוריד כליו כלומר שצריך לאכול בה ביו"ט האחרון של חג היכי עביד שיהא כמוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים ואמרינן דמדליק בה את הנר ומדחשיב ליה היכירא בשעת הדלקה אלמא בחג אסור להניחו שם בעודו דולק והיינו טעמא משום דמוקמינן ליה בסוכה קטנה איכא למיחש שמא תשרף סוכתו ותדע לך דהדלקה דוקא מדנקט מדליק בה את הנר ולא נקט ומעייל בה את הנר כי היכי דנקיט מעייל בה מאני מיכלא: מקפה של גריסין. שממהרת להתקלקל: ציבתא. קיסמין של סכך שיה משיר על המאכל: רב יוסף מאניני הדעת היה דתניא בפסחים [דף קיג:] ג' חייהן אינן חיים הרחמנים והרתחנים ואניני הדעת אמר

עין משפט

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרמ:

ב מיי' שם סמג עשין שם טור א"ח סי' תרלט:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב דכיון: (ב) טעמייהו כצ"ל:

נ"ל בגשמים מעט

דף כח.

[ודמג ע"ב]

הגהות מא"י

[א] מן ראשו ורובו עד ואסיקנא ליתא ונכתב על הגליון: [ב] בש"א לא יצא ובה"א יצא מיבעי ליה ולא קשיא:

דף כט.

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצות ואיזהו קטן שאינו צריך לאמו כל שנפנה ואין אמו מקנחתו והרי הוא כבן ארבע או כבן חמש לפי חורפתו ואם לא היה אביו בעיר אפי' בן שש צריך לאמו ופטור כמבואר בקונטרס הראיות:

ב מיי' כתב המתפלל רצה מתפלל בסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה:

לשון ריא"ז
וכן נראה בעיני שהתפלה צריכה כוונה ויכול להתפלל חוץ לסוכה אבל ק"ש קורא בסוכה ואם היה לו בהכ"נ בעירו מניח סוכתו והולך לו בבהכ"נ שכן בשאר ימות השנה מניח דירתו וקורא ק"ש בבהכ"נ:

ג מיי' וסמ"ג כתבו משירדו טפות לתוך הסוכה שאם ירדו תוך המקפה יתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ר"ל שכיון שירד שיעור כדי שיתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ואין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפה אלא משתסרח משמע שתסרח ממש:

לשון ריא"ז
ירדו גשמים בסוכה עד שראויה לקלקל מקפה של גריסין העומדת שם הרי זה מותר לו לירד מן הסוכה ולפנות כליו משם ואדם שהוא איסטניס ומצטער אפילו ברוח המנשבת הרי זה רשאי לירד מן הסוכה:

שיטת ריב"ב

גמ' ודיקא נמי דקתני מי שהיה. דאם איתא דבסוכה קטנה פליגי ואינה מחזקת מיבעי ליה: ואסיקנא דבתרתי פליגי. דאם איתא דבסוכה גדולה לחודא פליגי יצא ולא יצא מיבעי ליה וכבר כתבנו בענין הזה בפרק ראשון: מתני' מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן. בגמ' פרכי' מעשה לסתור ושנינן חסורי מיחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה וכו': גמ' אמרי דבי ר' ינאי וכו'. ר' ינאי וריש לקיש לא פליגי אהדדי אלא מר פריש לה הכי ומר פריש לה הכי: מתני' כל שבעת הימים וכו': גמ' אבל לעיוני בסברא לבר ממטללתא. וכ"כ הרב ר' משה ז"ל והרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל כתב מקרא ומשנה ועיוני בסברא דצריך קבע בסוכה אבל לארהוטי לישנא דגמ' חוץ לסוכה ונראין דבריו' מאני משתיא במטללתא שכן דרכו של אדם להכניס בדירתו: מאני מיכלא בר ממטללתא. כי כנוהג שבעולם שיש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו: אצבא. חבית: שאיל. כוס קטן שעשוי למלאות מן החבית: בסוכה קטנה. שרגא לבר ממטללתא משום דממעט לשיעורא דסוכה: פיסקא ירדו גשמים וכו': גמ' מקפה. רוטב של גריסין שהיא ממהרת לתתקלקל:

רב יוסף וכלהו איתנהו בי אניני הדעת שאינו יכול לסבול דבר מאוס: **היה** אוכל בסוכה וירדו גשמים. וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשיכב לו פסקו גשמים אין מטריחין לו להפסיק ולעלות עד שיגמור: עד שיאור משיעלה עמוד השחר. יש שגורס עד שיעור משיעלה עמוד השחר כלומר דתרתי בעינן שיהא נעור אחר שיעלה עמוד השחר אבל נעור בתחלה אין מטריחין אותו לעלות וכן כמי אם עלה עמוד השחר ולא נעור אין מקיצין אותו אבל הגאונים ז"ל גורסים עד שיאור משיעלה עמוד השחר כלומר שלא תאמר דעד שיאור היינו באור היום דליתא אלא משיעלה עמוד השחר אבל קודם לכן אע"פ שנעור אין מטריחין אותו לעלות ואומר אף לפי גרסא זו שאם לא ניעור אין מטריחין אותו לעלות אף משיעלה עמוד השחר עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו והוכך אני בזה לפי גירסא זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא בלילה כל שעלה עמוד השחר הוי כגמר לגבי סעודה ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור מבוס מלטער: **מי** שפך למי עבד לרבו. והכי קאמר משל לעבד שהיה עו,ה לרבו עבודות שאינו מקובל (וכל) שאינו עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין אותו כשורה או דילמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתני' איבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת הגשמים: סליקו להו הישן נר מצוה

המקפה תנן א"ל לדידי כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דומה לי: ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר: משלו בו משל למה הדבר דומה וכו': איבעיא להו מי שפך למי תא שמע דתניא ושפך לו רבו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשימושך:

סליקו להו הישן

[דף כט:] *לולב א °הגזול ב והיבש ג פסול דף כט: אף כב'

רש"י

אינם חיים הרחמנים והרגזנין ואניני הדעת אמר רב יוסף כולהו איתנהו בדידי. אניני הדעת כלומר שאינו יכול לסבול דבר מאוס: וירד· מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשיכב פסקו גשמים אין מטריחין אותו להפסיק ולעלות עד שיגמור: עד שיעור משיעלה עמוד השחר· ולאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה אין מטריחין אותו ואם עלה עמוד השחר ולא ניעור אין מקיצין אותו: מי שפך למי· עבד לרבו וה"ק משל לעבד שהיה עושה לרבו עבודות שאינו מקובל שאין עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין אותו כשורה או דלמא ה"ק ושפך לו רבו קיתון של מים על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשימושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פי' דמתני' מיבעיא שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים ת"ש וכו': סליקו להו הישן

לולב הגזול· לולב כף תמרים והדס וערבה תני באפי נפשייהו: גזול פסול· שנא' ולקחתם לכם משלכם: יבש· בעינן מצוה מהודרת כדכתיב ואנוהו:

לולב. כף תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: גזול פסול· דכתיב ולקחתם לכם משלכם אי נמי משום מצוה הבאה בעבירה כדמפרש לקמן: יבש. דכתיב באתרוג פרי עץ הדר ויבש לאו הדר הוא וילפינן שאר מינין מאתרוג והאי יבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים דלא מיפסל עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מיהוור ומיהו באיפכא ליכא לספוקי שאין הדבר תלוי שיהיה שדרו יבש ויהיו העלין לחין וסימן יבשותו היכא מאן דתלי בי"ב חדש כדאמרינן [ע"ז דף לד.] לענין חרצנים וזגין של נכרים דלחין כל י"ב חדש ולא מסתבר שאין הגדון דומה לראיה ועוד דבגמ' אמרי' [דף לג:] יבשו רוב עליו ונשתיירו ג' בדין עלין לחין אלמא לא תלי בזמן שהרי הזמן שוה הוא לכל העלין וליכא למימר כמי דבעינן שיהא נפרך בציפורן כדאמרינן [דף מו:] גבי ריאה שאין דרכו של לולב בכך וכבר יהא יבש מכמה שנים ולא יהא נפרך בצפורן ועוד דלולב כיון דשליט ביה אוירא לא בעינן ביה שיהא נפרך בצפורן כדאמרינן כמי גבי אוזן בכור בפרק אלו טריפות [שם] לפיכך נראה שהדבר תלוי באומד מראית העין כשנשתנה מראהו ללובן מגד יבשות והרי הוא כעין יבש: **וגרסי'** בגמרא עלה דמתני' קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי [דף ל.] משום דהויא ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר [מלאכי א] והבאתם גזול ואת הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש תיפוק ליה דהא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה איתמר נמי א"ר אמי יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ופליגא דרבי יצחק בר נחמני דא"ר יצחק ב"כ אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול מתיב ר"כ בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאו ביו"ט שני וקתני גזול פסול א"ר אשי לעולם ביו"ט ראשון ולא מבעיא קאמר לא מבעיא שאול דרחמנא אמר לכם ולאו דידיה הוא אלא גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים איכא וקנייה ביאוש קמ"לזו היא סוגית הגמ': **ולענין** הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב משנתינו כצורתה ולא כתב עליה מחלוקת של רבי יוחנן ושמואל ומדקא סתם לה סתומי משמע דפסיק כר' יוחנן דלא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני של דבריהם וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל לפסוק כרבי יוחנן דקי"ל שמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכ"ש הכא דמסמיה דרשב"י קאמר לה דהוא תנא ורבי אמי ס"ל כוותיה ולפיכך אפילו (א) בשני של מצות זקנים גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה. ומיהו כי אמרינן לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדיין א"כ שקנהו אלא שהמצוה מסייעתו בקנין דמש"ה (ב) אמרינן גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לרבי יוחנן דיאוש בכדי לא קני כדמוכח במרובה [דף סח:] וגמנא שלא קנה גבוה אלא בשנוי רשות ההקדש ולאמרינן בגמרא תיפוק לי דהא קנייה ביאוש יאוש ושנוי רשות קאמרינן וכיון דמצות הקרבן דהיינו הקדש סייעיה בקנייה אמרי' דאית ביה משום מצוה הבאה בעבירה. אבל כל שנקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה. והיינו דמקשינן בגמ' עלה דהנהו אוונכרי ולקניוהו בשנוי השם וקנינהו בשנוי מעשה דמשמע דכל שנקנין בתחלה קודם המצוה ליכא למיחש ביה תו משום מצוה הבאה בעבירה והיינו נמי דגרסינן בפרק מרובה [דף סז.] מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש ואי איתא דאפילו היכא שנקנה לגמרי קודם המצוה אית ביה משום מצוה הבאה בעבירה היכי מוכח מהאי קרא דיאוש בכדי לא קני דילמא קני ואפ"ה פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה (ג) כדמסיקנא הכא אלא ודאי משמע דכל שנקנה לגמרי קודם המצוה תו ליכא למיחש למצוה הבאה בעבירה כדמסקינן והיינו דגרסינן בירושלמי מה פליגין בגזל משופה אבל גזלו ושפהו דמים הוא חייב לו כלומר דקנאו בשנוי מעשה: **ומיהו** איכא למידק אשמעתין דהכא אמרינן קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אלמא משמע לן דמתני' סתמא קתני אפילו בשני של דבריהם ואמרינן נמי בשלמא יבש בעינן הדר וליכא דאלמא כל שאינו הדר פסול כל שבעה ואלו לקמן משמע דלא מפסל אלא ביו"ט ראשון דאמרינן [דף לו:] אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ופרכינן והא רבי חנינא מטביל ביה ונפיק ולרבי חנינא קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ופרקינן הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני ומסקינן הכי אלמא ביו"ט שני לא בעינן הדר י"ל דאין ה"כ דבשני נמי בעינן הדר והיינו טעמא דמכשרינן לקמן אתרוג שנקבוהו עכברים משום דמקיים ביה הדר במה שנשאר ממנו מה שאין כן ביבש שנטל כל הדרו וכבר אמרו בירושלמי היבש פסול משום לא המתים יהללו יה הלכך גרע טפי מה שאין כן כשנקבוהו עכברים שמקיים בו הדר במה שנשאר ממנו ולשון הגמרא מוכיח כן דאמרינן עלה דההיא בלישנא בתרא אמר רב זה הדר אלמא אף ביו"ט שני בעינן הדר אלא דקאמר דשפיר מקיים ביה הדר ומשמע לי דהיינו טעמא שאלו אמרה תורה בפירוש דנקב וחסר כל שהוא פסול אף בשני של דבריהם היינו פוסלין אותו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל הכתוב לא פרט בהדר כלום אלא סתם ואמר שתהא מצוה זו מהודרת ומסרה לחכמים ובודאי שכל שהמצוה חמורה יותר יש להחמיר בהדר ולפיכך קיימוהו חכמים בכלל בשל תורה אבל בפרטיו אינו בדין: אבל מ"מ עדיין קשיא מאי דאמרי' הכא קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני דאלמא כיון דתנא סתמא תני בכולהו יומי משמע וכיון שכן למה נכשיר נקב וחסר כל שהוא בשני בפסולי אתרוג ביו"ט שני ולא נאמר דתנא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני כדאמרינן הכא ואפשר דסמכינן הכא אדיוקיה דרב נחמן בר יצחק דדייק שאול כשר אימת וכו' מה שאין לומר כן במתניתין דלקמן עוד כ"ל דמיבש מפקינן לה דפשיטא לן דביבש לא מקיים הדר כלל הלכך פשיטא לן דבשני נמי פסול דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דקתני גזול בהדי יבש משמע לן דבדידיה נמי ל"ש בי"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אבל לקמן במתני' דנקב וחסר כל שהוא עסקינן וכיון דאכתי מקיים ביה הדר במקצת דוקא בראשון הוא דפסול אבל בשני כשר אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דודאי תנא בכוני פרקין קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני מיהו יו"ט שני דשמעתין לא דמי ליו"ט שני דאיתמר (ד) בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים משום דיו"ט שני דשמעתין דהכא היינו (איסור) של תורה וטלה מתני' דפרקין בשל

מלחמת ה'

שוד והא דתניא היה ישן בסוכה כו' ואנן לא גרסי' אלא עד שיעור בעי"ן: **אמר** הכותב אבל כל הגאונים ז"ל גורסים שיאור באל"ף וכן כתוב בהלכות ראשונות לרב שמעון קיארא ובפירושם של ר"ח ובהלכות רב יצחק בן גיאת ז"ל: סליקו להו הישן

המאור הקטן

והא דתניא היה ישן בסוכה וירדו גשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר: מצאתי כתוב בהלכות עד שיאור באל"ף ואנן ל"ג אלא עד שיעור בעי"ן ונקיטין מינה שאם ניעור בעוד לילה אין מטריחין אותו לעלות עד שיעלה עמוד השחר ואצ"ל אם עלה עמוד השחר ועדיין לא ניעור שאין מעוררין אותו עד שיגמור שינתו והא לא איבעיא לן מידי דהוה אאוכל בסוכה וירדו גשמים וירד שאין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו: סליקו להו הישן

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א משה תורה של ד' מינין של לולב שנאמר ולקחתם לכם וגו' ומפי הקבלה אמרו. פרי עץ הדר זה אתרוג. וכפות תמרים זהו ענף מענפי הדקל והם הענפים הפנימים שהם בתוך לבו של דקל והוא הנקרא לולב וזהו לשון כפות שכן דרכן להיו' עליו כפותין ולא הענפים החיצונים הנקראים חריות ועליהן מפוזרין. ענף עץ עבות זה הדס שעליו עולין ג' ג' בכל קן וקן ודומין לקליעה ומעשה עבות. ערבי נחל זו ערבה שדרכה ליגדל בנחל ד' מינין הללו אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פרים או רמון או דבר אחר וכל א' וא' חייב בהן שנאמר ולקחתם לכם שתהא לקיחה לכל א' וא':

ב כתב הטור דגזול פסול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ובמ"ג כתב דגזול פסול לכל ז' ימים:

לשון ריא"ז

ט"ס אחד מהן גזול או שאול ביום הראשון פסול שהתורה אמרה ולקחתם לכם ביום הראשון וזה הואיל ואינו שלו אינו קורא בו לכם ונראה בעיני שאפי' אם גזלו או גנבו מן הנכרי ולא נתייאש הנכרי ממנו הואיל ויכול להוציא ממנו בדיינים אין אני קורא לכם ופסול כמבואר בקונט' הראיות: הלוקח לעצמו אחד מן המינים הללו מבדה הנכרי' ה"ז לא יתלשנו הוא עצמו לפי שסתם נכרים גזלנין ותמסכין ומשיגין גבול הם ושמא הוא או אבותיו גזלוהו לאותו אילן וקרקע אינה נגזלת אלא הרי היא בחזקת בעליה לעולם ונמצא זה התולש כאילו הוא בעצמו גזלו מן הבעלים הראשונים והרי הוא גזול בידו ופסול הלשו הנכרי ונתנו לישראל אחר ה"ז המקבל קונה אותו ביאוש ובשינוי רשות וקורא אני בו לכם ביד המקבל ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא במקומות שיש שם רוב ישראל כגון בא"י ובבבל וכיוצא בהן אבל במקומות שלא היה שם רוב ישראל מעולם אין חוששין שמא נגזלה אותה שדה מישראל ואפי' אם נגזלה מן הנכרי הואיל ונתייאש אותו הנכרי הנגזל הרי הוא הפקר ביד ישראל זה התולשו מהם ויוצא י"ח אע"פ שהוא עצמו תלשו כמבואר בקונטרס הראיות:

ג מיי' הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר מינין ולא נהירא לטור דמ"ש

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לישנא דתלמודא בפ' לולב וערבה בדף מ"ו הכי איתא לענין ברכה דלולב אמר רב יהודה אמר שמואל מצות לולב כל שבעה וריב"ל אמר יום ראשון מצות לולב מכאן ואילך מצות זקנים. ופרש"י מצות זקנים ריב"ז וסייעתו ודרבנן לא בעי ברכה עכ"ל ור"ל דתקנת ריב"ז כמה ששנינו בס"פ לולב הגזול בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום א' משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה ז' זהו מצות זקנים וק"ל: (ב) אמר ר' יוחנן כנ"ל: (ג) נ"ל כדאסיקנא: (ד) נ"ל בשמעתא:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמט:

שיטת ריב"ב

ה"ג אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר. דאם ניעור קודם עמוד השחר אין מטריחין אותו ואםעלה עמוד השחר ולא ניעור אין מטריחין אותו מידי דהוה אאוכל בסוכה וירדו גשמים וירד שאין מטריחין אותו עד שיגמור סעודתו: פיסקא משלו משל וכו': גמ' מי שפך למי. פים לפרש המשל שהעבד הוא ששפך לרב ומשל למה הדבר דומה דקאמרי' לאו אירידת גשמים קאי אלא איציאת סוכה קאי ופי' המשל כן הוא כמו שהעבד בשעה שהוא מוזג לפני רבו אירע לו אונס בעבודת מזיגתו כשפך לרבו קיתון על פניו כך זה בעבודת משה בזה את רבו מתוך אונס הגשמים והניח הסוכה בתוך אכילתו ויצא ומבוא דאיכא לפרושי הכי ואיכא לפרושי כדפרים בגמ' איבעיא לן מי שפך למי: סליק פירקא

לולב הגזול והיבש פסול. גזול דכתיב ולקחתם לכם משלכם. יבש. דכתיב פרי עץ הדר אי זהו עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג וכתיב הדר למעוטי יבש וילפינן שאר מינין מאתרוג אם אתרוג יבש לא אף שאר מינין יבשין לא:

בשל תורה איירי ולא עסקינן בשל דבריהם כלל עד מתני' דתנן [דף מא.] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום א' הלכך כולהו פסולין דמתניתין לא שנא ביום טוב ראשון לא שנא ביום טוב שני של תורה ולקמן בשמעתא (א) באתרוג שנקבוהו עכברים הוא ביום טוב (ב) (באיסור) של דבריהם דאע"ג דתנן בנקב וחסר כל שהוא אסור בשל תורה בשני של דבריהם מיהא כשר וכי תימא היכי נימא דכולה מתניתין אפי' ביום טוב שני של תורה דהא תנן לקמן [דף לה:] אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסול ואמרינן עלה בגמרא לפי שאין

°של א אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו

רש"י

של אשרה. אילן שעובדין אותו עכו"ם מפרש טעמא בגמרא: ושל עיר הנדחת. משום דלשרפה קאי ושיעורו כמאן דמיכתת דכשרוף דמו דכתיב את כל שללה תקבוץ ושרפת ולולב בעי שיעור ארבע' טפחים כדלקמן וכיון דהאי לשרפה קאי שיעורא לא קיים: נקטם ראשו פסול. דלא הוי הדר: נפרצו עליו. מפרש בגמ':

בהן היתר אכילה או שאין בהן דין ממון והני טעמי לא שגי אלא ביו"ט ראשון דבעינן לכם אבל בשני אמאי איכא למימר דכיון דאסורי הנאה ניכהו כתותי מכתת שיעורייהו דערלה אין לה שום היתר אלא לשריפה היא עומדת וכן תרומה טמאה מן מן הנשרפין היא כדאמרינן פרק בתרא דתמורה ואמרינן נמי בפרק ב"מ [דף כה.] כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת (ג) אלא מה שאמרה תורה שלך תהא להסיקה תחת תבשילך וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה היא עומדת ואסורה בהנאה חוץ מן ההנאה בה בשעת שריפתה שהנאתה וביעורה שוה כתותי מיכתת שיעורה הלכך פסול כל שבעה אע"פ שיש בה דין ממון והיתר אכילה שהזכירו בגמרא היינו אסור הנאה כדאמר בעלמא [פסחים דף כא:] לא יהא בו היתר אכילה הלכך כולה מתני' בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני ומיהו הייני דוקא בשני (באיסור) דאורייתא אבל בשני (באיסור) של דבריהם הוא שחדשו ואמרו בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים כשר וממנו יש ללמוד לכל הפסולין שהזכירו חכמים בפגמין של ד' מינין שבלולב מפני שאינן הדר שכולן כשרין ביו"ט שני של דבריהם ובירושלמי נמי גרסינן עלה דמתני' דעלתה חזזית על רובו רב יצחק בר נחמן בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא ביו"ט ראשון בלבד וכבר הסכימו הגאונים לסמוך על הירושלמי דכיון שהכשירו בגמרא דידן בשני אתרוג חסר ושנקבוהו עכברים דמאיס היאך נפסול בעלתה חזזית ושנטלה פטמתו אלא ודאי כולן כשרים ולא החמירו בשל דבריהם בעויין של ד' מינין שבלולב אבל הפסולין מפני איסורן כגון של אשרה דמשה ושל עיר הנדחת וכן אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסולין כל ז' אפילו בגבולין דכתותי מיכתת שיעורייהו ועפרא בעלמא ניכהו ואין צ"ל הפסולין מפני שאינן מינן כגון הדס שוטה ולפלפה שאין יוצאין בהן לעולם וכן הפסולים מפני שעוריהן כגון הדס וערבה שאין בהן ג"ט ולולב שאין בו אר"ט ואתרוג הקטן וכן לולב הגזול שאע"פ שסוגיא זו דריש פרקין* ביו"ט שני של תורה היא לפי שטת הרמב"ן ז"ל אעפ"כ כיון דמצוה הבאה בעבירה קטיגור הוא אין יוצאין בו לעולם ומקרא מלא דבר הכתוב שונא גזל בעולה והיאך יברך על שנואיו של מקום אין זה מברך אלא מנאץ ואדרבה דשני יותר פסול שנטילתו אינה מצוה של תורה והוא מזכיר עון להתפש ולפי מה שכתבתי למעלה אף היבש אע"פ שפסולו הוא משום דבעינן הדר אפ"ה פסול אף בב' של דבריהם לפי שנטל כל הדרו לגמרי [דהרי הוא כעין יבש] והרמב"ן ז"ל לפי שטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהן אבל הראב"ד ז"ל הביא ראיה בשם הרב מנחם בר' יצחק לפוסלו אף בשני של דבריהם מדפליגי רבנן ור' יהודה ביבש דרבנן אמרי יבשין פסולין ור' יהודה אומר דאף יבשים כשרים וא"ר יהודה [דף לא:] מעשה באנשי כרכוס שהיו מורישין לולביהן לבניהן ואמרו לו אין שעת הדחק ראיה ואם איתא דביו"ט שני כשר לדברי הכל מה ראיה יש מזה אם היו מורישין לולביהן לבניהם שהיבש יהא כשר ביום ראשון שמא בשביל יום שני היו עושים שאם לא ימצאו לחים שיהיו יוצאין בהם מיום ראשון ואיך אלא ש"מ שהיבש היו חכמים פוסלין אותו כל שבעה. והרמב"ן ז"ל דחה ראיה זו ואמר דודאי ר' יהודה לא מן הירושה הביא ראיה לדבריו שהרי נחלה ממשמשת עד סוף כל הדורות והלולבין עם שאר כל הנכסים היו נוחלין ומנחילין אותן ושמא כדי לעשות מהן חבלין וקופות ולכבד בהן את הבית היו עושין אלא ר' יהודה ה"ק מעשה בבני כרכוס שהיו מורישין את לולביהן לבניהם והם נוטלין אותם ויוצאין בהן בחג ואמרו לו שעת הדחק היה וא"א להם בלחים נוטלין היבשין למצותן [לזכר שלא תשכח מצות לולב] אלו דבריו ז"ל ואינם ברורים אצלי דודאי רבי יהודה לא מנטילתם הביא ראיה שהרי או היו מברכין עליהן או לא אם תאמר לא היו מברכין עליהם מה ראיה הביא רבי יהודה לדבריו הרי על כרחו לזכר בעלמא היו עושין כן בשביל שעת הדחק ולא שהיה כשר וא"ת מברכין היו עליו היאך אמרו לו אין שעת הדחק ראיה דודאי בשביל שעת הדחק אין מברכין על לולב שהוא פסול מן התורה ורבי יהודה ודאי אם ידע בנטילתן כבר ידע אם היו מברכין עליהן אלא על כרחין מירושתן בלבד הביא ראיה שמא תאמר לעשות חבלים ומשיחות הרי אין דרך לקיים הלולב כמו שהוא עד דור שלישי לצורך חבלים והיאך יורישום לבני בניהם בשביל כך שמא תאמר כשם שידע רבי יהודה מירושתן כך היה יכול לידע בנטילתן לא כי שאע"פ שרבי יהודה מכשיר היבש מודה הוא למצוה מן המובחר לא בעינן ואנשי כרכוס היו מורישין אותן לבני בניהם שאם לא ימצאו לחים יצאו בהם הלכך משמע ודאי דיבש פסול אפי' ביו"ט שני של דבריהם כדברי הראב"ד ז"ל ויש לרז"ה ז"ל דעת אחרת כאן שהוא פוסק כשמואל דביו"ט שני מתוך שיצא בשאול יצא נמי בגזול משום דרב אשי מפר' מתני' אליביה ולדידן דאית לן תרי יומי של יו"ט מסתברא דכל הפסולין ביו"ט ראשון פסולין בשני דאע"ג דידעינן השתא בקביעא דירחא אפ"ה הרי אנו תופסים אותו כאלו היה ספק אצלנו מפני מנהג אבותינו אבל יש מי שאומר שאין הפסולין הנוהגין ביו"ט ראשון נוהגין ביו"ט שני בזמן הזה דכיון דידעינן בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת יום שני אלא להזהר במנהג אבותינו כדאיתא בפירקא קמא דביצה [דף ד:] אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצות הנוהגות ביום ראשון אין לנו שכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל איתו דין שהרי אם לא מצא הדר יושב ובטל ממצוה של דבריהם וכיון שאין לנו ראיה מכרעת לפטור אין לנו לפטור מזה ולא כ"ל דבריו דודאי אין לנו להפטר מנטילתו אלא הרי אנו בזמן הזה כאבותינו שלא היו בקיאין בקבוע של חדש ואיכהו ואנן פסולי ראשון בשני נטלינן אבל ברוכי לא מברכינן: **של** אשרה ושל עיר הנדחת פסול. מוקמינן לה בגמרא [דף לא:] באשרה דמשה כלומר אותן אשרות שמצאו ישראל בארץ דהוו ע"ז דישראל דלית להו בטול כדכתיב ואשריהם תשרפון באש דכתותי מיכתת שעוריה דכל העומד לישרף כשרוף דמי אבל באשרה דעכו"ם לא יטול ואם נטל כשר וא"ת והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בו הוה ליה אשרה דמשה וכ"ת בשנטלו בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינא ביה לכם משלכם תירץ הראב"ד ז"ל דבאשרה ומשמשין עסקינן דמיירי שהע"ז ביד עכו"ם וכיון שכן הוא [לא] קיימא לשריפה דקי"ל [ע"ז נב:] עכו"ם שביטל ע"ז בטל משמשיה וכמאן שאפשר למשמשין שיבואו לכלל היתר. ואין זה ברור דדילמא כי אמרינן דעכו"ם שבטל ע"ז בטל משמשיה דוקא כשהמשמשין ברשותו אבל משמשין שזכה בהן ישראל אפשר שאין להם בטול לעולם אע"פ שבטל עכו"ם ע"ז שלו לפיכך נראה דכי מכשרינן אשרה דעכו"ם היינו בשאול שלא זכה בו ישראל דכיון שיש לו בטול לא מיכתת שיעוריה וביו"ט שני עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביו"ט ראשון פסול ממה נפשך דאי לא זכה בו ישראל הוה ליה שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה ביה הוה ליה אשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה וכי אוקימנא מתני' באשרה דמשה היינו משום יום שני דאלו באשרה דעכו"ם יוצא הוא בשאול ומש"ה אמר רבא בגמ' דלולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר והא דרבא אפילו קודם בטול היא דאי לאחר בטול אפילו לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה ואע"ג דריש לקיש מבעיא ליה התם בפרק כל הצלמים (דף מז.) רבא פשיטא ליה וכו' כמ"ש שם בס"ד וטעמא דילא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ואע"פ שמקבל עליהן שכר אין זה אלא גרמא בעלמא כענין שאמרו המודר הנאה ממעין טובל בו בימות הגשמים כיון שאינו נהנה בגוף המים ואע"פ שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה וכדאמרינן נמי בסנדל של ע"ז דלא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות נתנו ואע"ג דמרווחא טובא בההיא חליצה אפ"ה כיון דלא מתהניא מגופו של אסור גרמא בעלמא הוא ולית לן בה: **נקטם** ראשו. פירש הראב"ד ז"ל דראשו של לולב היינו ראש שדרו שהלולב הוא השדרה והוא עצמו זה נקרא לולב ואין עליו אלא כעלי ההדס שאינו נפסל משום קטימת העלין דהא (ד) תנן [דף לב:] בהדס נקטם ראשו פסול ובודאי מגוף העץ קאמר מדאמרינן עלה דאם עלתה בו תמרה כשר ואין התמרה עולה אלא בעץ עצמו והקשו עליו דלולב סתם בהדי עלין משמע וראיה לדבר ממאי דאפליגו רבי יוחנן ושמואל לקמן [שם] בשיעורו של לולב דשמואל אמר דשיעורו בהדי עלין קרינן ליה לולב סתם ורבי יוחנן דמשער ליה לבד מעלין מפרש ואמר שדרו של לולב אלמא לולב סתמא בהדי עלין משמע ועוד שאם אתה אומר שאין העלין מכלל הלולב היאך נחלקו בו אם העלין מן הכלל או לא והרי כיון שאינן מעצמו של לולב אין ראוי שיהיו נכללות בשיעורו ואין אלו תשובות אצלי דודאי שמואל הכי ס"ל [דלולב סתמא בהדי עלין משמע אבל רבי יוחנן דקי"ל כוותיה ס"ל] דסתם לולב לא משמע אלא שדרו דהא תנן במתניתין לולב שיש בו ג' טפחים וכדי לנענע בו ובברייתא נמי תנן לולב ארבעה ומפרש להו רבי יוחנן לבר מעלין אלא משום דשמעיה רבי יוחנן לשמואל דאמר לולב ארבעה בהדי ענין הוצרך לפרש ואומר שדרו של לולב אע"ג דלדידיה לולב סתמא שדרו משמע ושמואל נמי אע"ג דס"ל דסתם לולב בהדי עלין משמע אפשר דמודה נקטם ראשו ראש שדרו קאמר דבר הלמד מעניינו הוא מנקטם ראשו של הדס ומ"מ ראייתו מנקטם ראשו של הדס אינה מכרעת דאפשר הא כדאיתא והא כדאיתא שמפני שעליו של לולב מגופו הם כשנקטם עלהו העליון הוי נקטם ראשו אבל עלי הדס מתוך שאינו מגופו לא מקריא נקטם סתמא אלא בשנקטם עצו ולפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו אלא שיש אומרים שאינו נפסל בקטימת עליו האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטם ראשו ולפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא לולב הכפוף סדוק בעלה זה אמרו ומשמע דמפסלי' בכל דהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאמרי' בגמרא דאפילו כל שהוא פסול בו: **נפרצו** עליו. פרש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל שנטלו העלין

ממקום

דמ"ש זה מזה כדלקמן והראב"ד הכשיר ביבש רוב עליו ובלבד שתהיה התיומת העליונה לחה ולא נסירא להרא"ש ושיעור היבשות פירשו התוס' שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פי' משילכה מראה ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר:

לשון ריא"ז

יבישין פסולין לפי שאין יבש הדר ובשעת הדחק לולב היבש כשר וכן כל הנפסלין מפני שאינם הדר א' לולב וא' כל שאר המינין כמבואר בקונטרס הראיות:

א היה אחד מהם של אשרה שהיתה בימי משה שנא' עליה ואשריהם תשרפון באש פסול הואיל והוא עומד לשריפה הרי הוא כשרוף (ובאילו) [וכאילו] שיעורו (ברוב) [כתות] ובטל וכן היה א' מהם של עיר הנדחת. היה א' מהם של אשרה שבזמן הזה או של ע"ז לכתחלה לא יטול (אדם) ואם נטל יצא לפי שיכול לבטלו הנכרי והרי הוא מותר ואינו עומד לשריפה ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא בשאר הימים אבל ביום הראשון אם נטל לא יצא שאין קורא לכם בע"ז של נכרים כמבואר בקונט' הראיות:

שיטת ריב"ב

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. אוקימנא בגמ' *):

*)כאן חסר דף א' מריב"ב

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דאתרוג: (ב) ביום טוב אחר של דבריהם כנ"ל: (ג) אלא שאמרה כנ"ל: (ד) ראיה דתנן:

ממקום חבורן בשדרה ולא מחוור לגבי הדס דקתני ביה נפרצו עליו ליכא לפרושי ביה הכי שאם נתקו העלין מן העץ מיד הן נושרין ואין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן ארוכין ועוד מדאמרינן בגמרא אמר רב פפא נפרצו דעביד כחופיא ובפרק הגוזל [דף צו.] משמע דחופיא היינו כשהעלין נחלקו לשנים דאמרינן התם האי מאן דגזל לולבא ועבדי הוצי קני כלומר שנתק את העלין ממנו קנה גזל הוצין ועבדינהו חופיא קני והיינו שחלק את ההוצי דהיינו העלין לשנים ולשלש ואע"פ שדחק הרמב"ן ז"ל גזל לולבא ועבדא הוצי היינו שחלק הלולב לשנים בשדרתו והוצי ועבדא חופיא היינו שגזל חלי לולב ונתק העלין ממנו אין זה במשמע לפיכך נראה כמו שפירש הראב"ד ז"ל דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכן כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות והעלין נקראין הוצי וכשמחלקין אותן לארכן נקראו חופיא הכי מוכחא בירושלמי דאמרי' התם נפרצו עליו נעשה כמו שנחלקה התיומת אלמא שכשם שחלוק התיומת הוא במקום המתוים כך נפרצו עליו שנחלקו במקום רחבן אחת לשנים לארכן שאלו לפירוש של רש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל מה ענין נחלקה התיומת לנפרצו העלין שהעלין שלמים אלא שנתקו ממקום חבורן ודינם לא הוזכר לפי שהוא פשוט שכל (א) שנתקן ממקום חבורן פסול אע"פ שעומדים ע"י אגד ומיהו דוקא ברוב עלין אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה ומיהו דוקא בשדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפי' במיעוטן כדפסלינן ציני הר הברזל [דף לב.] כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה. ופסול זה ג"כ שנפרצו עלין לפי' הראב"ד ז"ל כיון דתלי בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא בהדיא או שנפרצו רוב עלין וכן בדין ולא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן [דף לג:] נשרו מקצת עליה כשרה. ונראה שהמינין הללו שוין בפסולין כדקתני בכולהו נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל המין הפסול המיוחד בו כגון חזזית ונטלה פטמתו ונקב וחסר כל שהוא באתרוג ועינביו מרובין מעליו בהדס ולפלפה בערבה הא לאו הכי כל מאן דכשר בחד כשר באידך עד דפסיל ליה בהדיא ומשום דנשירת עלין שכיח בערבה טפי תני לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה שהכמושה כשרה וה"ה לשאר מינין כדתניא וכולן כמושין כשרין ותנו אותה במשנה בערבה מפני שמצויה בה יותר הלכך משמע דה"ה לנשרו מקצת עלי הלולב שהוא כשר דבהדס היינו טעמא דפסול משום דבעינן ביה עבות ולפיכך אין ללמוד בה לזה מערבה כמו שאין ללמוד ג"כ לולב ממנו בנשרו מקצת עליו כל שנשארה השדרה מגולה דהיינו [דף לב.] חופיא: **נפרדן עליו** כשר. שנפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן דאע"ג דכתיב כפות ללמדך שתהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפיתה מעכבת בו אבל חרות שאינו ראוי לכפותו כפיתה מעכבת בו וכדרבי זירא (ב) [יבמות דף קד וש"נ]. ורבי יהודה דאמר יאגדנו מלמעלה היינו משום דבעינן כפות ממש ולא תלי בפלוגתא [דף יא:] דלולב צריך אגד דהתם היינו לאגדו עם ההדס וערבה והכא שיהיו עליו מחוברין ולא פרודין: **ציני** הר הברזל. דקלים קשים הגדלין בהרים: כשרים. לולבים שבהן ואע"פ שעלין שלהם קטנים מאד אפ"ה כיון שמגיע ראש עלה זה בצד עקרו של זה כדמוקמינן לה בגמרא כשרות: (ג) כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי (ד) לנענעו מפרשינן להו בגמ' דה"ק כל לולב ששדרו ג' טפחים כנגד ארכו של הדס והשדרה עודפת עוד טפח כדי לנענעו כשר ולקמן [דף לז:] מפרש האי נענוע דהוי מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים: **גמ'** אמר רב הונא א"ר (חסדא) [חנינא] לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. כבר כתבתי במשנתינו דנקטם ראשו היינו ראש העלה העליון

°נפרדו עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה ציני הר הברזל כשרות לולב שיש בו ג"ט כדי לנענע בו כשר: **גמ'** א *אנקטם ב ראשו אמר רב הונא א"ר חנינא ל"ש אלא נקטם

רש"י

נפרדו עליו. מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו למעלה. אם נפרדו עליו יאגדנו שיהו עולין בשדרה כשאר לולבין: ציני הר הברזל. מפרש בגמ' אע"פ שעלין שלהן קטנים מאד ואין עולין עם אורכה של שדרה: כדי לנענע בו. בגמ' מפרש לה: שלשה טפחים. תהא השדרה כנגד ארכו של הדס וטפח יותר כדי לנענעו דבעינן ניענוע כדלקמן מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל נקטם ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלים האמצעיים שיוצאין מראש השדרה וקשה בגמ' דקאמר ריב"ל ניטלה התיומת פסול והן אותן שני עלין האמצעים והא אפי' בנקטם פסלו וכ"ש בניטלו לגמרי וי"ל דנקטם בראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל פלס ועלה קאמר והלשון דחוק וי"ל דניטלה איצטריך ריב"ל לאשמועינן דסד"א דהוי הדר יותר מנקטם אי נמי בניטלה אחת מן התיומת דנקטם לא מיפסלא אלא בשתיהן והראב"ד ז"ל כתב נסתפק לי אי זה הוא ראשו אם הוא העליונים אע"פ שלא חסר מהשדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה וכן בהדס וכן בערבה וכגון הירושלמי דגרסי' בעי ר' אבא בר ממל קמיה ר' אבין יבשה ציאתו מהו מה בין זה לנקטם זה הדור וזה אינו הדור פי' ציאתו היא התיומת העליונה: מלשון ויצץ ציץ והוא העליון כדכתב ויוצא פרח ויצץ ציץ ומדקאמר וכי מה בין זה לקטום אלמא דאפי' כי האי פסול ולא בעי חסרון בשדרה וכתב שיש נוסח שכתוב בהו בעו קומי ר' אבין יבשו הוצין מהו על כל ההוצין הוא שואל לפי ששנינו במשנתינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרה של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליהם שאל והשיבו מה בין זה לקטום כלומר נחשוב הוצין היבשים כאילו הן קטומין כולם והשיבו לו זה הדור וכו' כלומר אע"פ שהוא יבש הדור הוא אבל כשהוא קטום כולו ונשארה השדרה ערומה אינה הדר ולגירסא זו נסתפק עדיין בנקטם ראשו אם הוא מן התיומת לבדה או שיחסר עמה מן השדרה ופשט ליה מדקתני עולה בהדס נקטם ראשו ועלתה בה תמרה כשר הא מנה בו עלים כשר אלא ש"מ אין הפסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומש"ה צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרי' לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר והאי ודאי על שדרה עצמה קאמר כדמוכח סוגיא דשמעתין והלשון עצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב וההוצין נקראין עלין או הוצא וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהוא לולב יבשות העלים אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמ' ויש ללמוד מן הירושלמי ממה ששאלו מר' אבין יבשו הוצין והיו סבורין לדמותו לקטומה והשיב להם שאין דומה לקטום שהקטום אינו הדור והיבש הדור ומסתבר ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס יבשו עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ונראה כל א' וא' ע"כ מה שמדמה יחד הדס לולב והערבה יש לומר שלא לדמותם דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקראין ראשו אבל הדס והערבה אין העלין העליונים יוצאים מראש הבד אלא לפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ומה שכתב דסוגיא דשמעתין מוכח מלתא דעל שדרה קאמר לא ידענא הוכחה זו דכל חד וחד הוא כדאיתא סדוק הוא בראש הלולב ואינו בגוף הלולב ומה שכתב שהשדרה נקראת לולב ולא העלין בגמ' לא מוכחא כן מדקאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלין: ב פי' הראב"ד שנקטם קצת מהעלין שבראשו עד שחסר מעט מן השדרה וכ"ה כתב לא שנקטמו קצת מהעלים העליונים אלא שנקטמו ג' עלין העליונים פי' עד השדרה ולא נגע בשדרה והרא"ש פי' דכרוב קטימת העלין העליונים מיפסל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ח מהל' לולב סמג עשין מד טור או"ח סי' תרמה:

[דף רמה ע"ב]

הגהות הב"ח

(א) שנתקו כצ"ל: (ב) נ"ב פירש דר' זירא הוא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו עי' בפ' המנחות והנסכים בדף ק"ג ועי' בפ"ק דקדושין בדף כ"ה בתוס' בד"ה כל הראוי לבילה כו': (ג) תיבת כל נמחק: (ד) נ"ל לנענע בו: (ה) דגבוה קני כצ"ל וכן לקמן: (ו) נ"ב היינו דוקא: (ז) הכלל כצ"ל: (ח) לבעל כצ"ל: (ט) נ"ב זה: (י) לאסא הושענא כצ"ל: (כ) נ"ל טוב: (ל) אפי' היכא כצ"ל:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני כו' ואשכחן ליה לר' יוחנן גופיה דלא סבירא ליה הכין: **אמר** הכותב אני רואה דברי רבינו הגדול ז"ל נוטים בסתמותיו להחמיר בגזול משום מצוה הבאה בעבירה כר' יוחנן וראינו לו שכתב דין נקב וחסר להכשיר הפגומים בשני ודעתו אינה מתבררת מדבריו אבל אני נזקק לבאר בכאן השמועה הזו בפירושה ופסקה ולפי דעתי יפה הסכימו הראשונים לקבוע הלכה כר' יוחנן והדין עמהם דהא פלוגתא דשמואל ור' יוחנן היא וקי"ל בשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש דמשמיה דר"ש בן יוחאי דהוא תנא קאמר לה ור' אמי נמי כוותיה סבירא ליה ומה שאמר דשמעת מינה דיאוש כדי קני לא הסכים יפה לשמועה וכך עיקר דר' יוחנן סבר יאוש כדי לא קני כדשמעינן ליה בעלמא וכל היכא דלא חזינא הכי בגמ' לא דחקינן נפשין למימר הא דידיה הא דרביה ודייק מדכתב רחמנא גבי קרבן גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה כלל אף גזול אין לו תקנה כלל וקרבן פסול הוא ואפי' לאחר יאוש ואמאי הא קנייה גבוה ביאוש ושינוי רשות ונסי נמי דמקדיש לא קנייה *נמי בשוחט שלא לשמן שכשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה אלא לאו משום מצוה הבאה בעבירה שכיון שגזול הוא בידו אין הקדשו מצוה אלא ניאוצין הוא שהקב"ה מואס גזל בעולה ומנא תימרא דגבוה (ה) גבוה קני מדאמרי' בפ' מרובה איתביה ר' יוחנן לריש לקיש גנב והקדיש אינו משלם תשלומי ד' וה' היכי דמי אילימא לפני יאוש מי מצי מקדיש אלא פשיטא לאחר יאוש וטעמא דהקדיש הא לא הקדיש משלם ואי ס"ד קנה אמאי משלם שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ושמעת מינה דאי ביאוש כדי לא קני ניחא ואמאי היכי מצי מקדיש אלא ש"מ דגבוה גבוה קני ביאוש ושינוי רשות וה"נ איתא בפ' הניזקין וה"נ בשמעתין מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש ולא גרסי' תו כדכתיב במקצת נוסחי בשלמא לפני יאוש וכו' וליתיה בהלכות רב יצחק בן גיאות ז"ל ורש"י ז"ל גרים ליה הכי בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא וכו' ופירש הא קנייה ביאוש גבוה קנייה ביאוש כלומר בשינוי רשות ולא הוצרך להזכירו שלעולם יש שם שינוי רשות והלכתא כר' יוחנן דדידיה עדיפא ואם היה כדבריהם שהיה ר' יוחנן סובר כאן יאוש כדי קני מ"מ במאי דאמר מצוה הבאה בעבירה לאו מצוה היא כוותיה קי"ל דא"כ לית ליה מאי קרא מסברא אית ליה ומקרא אחרינא דדריש הכא שונא גזל בעולה ודידיה עדיפא לן מדשמואל בכל מקום ועוד דר' אמי נמי כוותיה ס"ל ופשטא דמתני' כוותיה אתיא ומה שאמר בעל זה המאור ז"ל משום דרב אשי דהוא בתרא מפרק אליביה אלמא הכי הלכתא א"א לעמוד על אופי שלו שהרי כשכתב רבינו ז"ל בפ"ה דהלכתא כשמואל משום דרב פפא דהוא בתרא כוותיה ס"ל דקא מתריץ למימריה תפס עליו ואמר דלא חזי' ליה דס"ל לרב פפא כשמואל אלא פירושא בעלמא הוא דקא מפרש ליה רב פפא למימריה אע"פ שמשמען של דברים שם דרב פפא כשמואל ס"ל מדאמר בפירוקיה דכ"ע יש בהן ד' דברי הכל פסולה פחות מג' דברי הכל כשרה ולא אמר רב פפא הכא מג' ועד ד' וכו' ומיהו הכא ודאי משום פירוקיה דרב אשי בלחוד לית לן למיסמך אדשמואל דבכולי תלמודא הכי אשכחן דמתרצי רבנן אליבא דמאן דלא סבירא להו כוותיה לומר מהא לא תיסוי תיובתיה ואמרי' תרגומא אביי אליבא דרבה ותרגומא רבה אליבא דאביי ואמרי' מכדי דרב לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך לתרוצי אדרב ואפי' למאי דקס"ד מעיקרא מקשינן בכמה דוכתי ומפרקינן ואפי' למאן דאיתותב אמרי' נימא מיהא נמי תיסוי תיובתא ומפרקינן לה כרים מכילתין מתרץ רב אשי לא נצרכא אלא לקיתונית שבה למאן דאמר בסוכה קטנה פליגי דלית הלכתא כוותיה והלכה פסוקה ורווחת אחריות ט"ס הוא ואשכחן בפ' גט פשוט אמר רפרם זאת אומרת אחריות ט"ס הוא רב אשי אמר לעולם אימא לך אחריות לאו ט"ס הוא וכפ' מי שהחשיך אמרי' והלכתא נדדין אסורין אמר רב פפא עלה השתא דאמרת נדדין אסורין וכו' אלמא הכין ס"ל ואפ"ה אשכחן ליה בפ' אין דורשין דדחי ואמר אפי' תימא נדדין מותרין וכולה לפרוקה למאן דס"ל הכי אבל כשנהגו הגאונים לסמוך על מימרא דבתראי (ו) כגון דאמרי מימרא אליבא דחד כי הסיה דאביי דלעיל וכי הסיה דמ"ס שבת דאמרי' בגמ' מדקא מתרץ ר' יוחנן אליבא דר' יהודה ש"מ הלכתא כוותיה אבל בכה"ג אדרבה אמרי' שינויא הוא ושינויי לא סמכינן מיהו היכא דחזינן להו לבתראי דשקלי וטרו טובא ומתרצי אליבא דחד יש מקומות שסמכו הגאונים עליהם כפי מה שהסוגיא מוכחת לפי שיקול הדעת ובלבד שלא לדחות (ז) כלל המסור בידינו אבל כאן הא קי"ל כשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ומה שהשיב ממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי ושקלינן וטריקן למימר ונקנייה בשינוי השם ואע"ג דמצוה הבאה בעבירה היא יש להשיב דאדעתא דנכרי גזלי ולא של ישראל דלא שכיחי ומשום לכם איתמר דלמקני מינייהו בעיא יאוש ושינוי רשות ומיהו מצוה הבאה בעבירה ליכא וכן מה שהשיב מסוכה גזולה בגזול עצים וסיכך בהן אינה תשובה כלל שכיון שתקנו בה חכמים תקנת מרים ואפי' בא לצאת ידי שמים ועושה תשובה נותן לו דמי עצים הרי שאין זו הסוכה בעבירה ברשותו אלא דמים הוא חייב ולא קאי עלה השתא (זה) בעמוד והזור אלא דמים אבל (ח) בעל הלכות ז"ל מצאתי שכתב בלשון (ט) דגזול פסול משום דמצוה הבאה בעבירה דכתיב והבאתם גזול וקתני גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ול"ש לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש לפני יאוש דידיה בעינן והוא דגזל הוא לאחר יאוש משום מצוה הבאה בעבירה אבל אקנייה לאינים אחרינא קני ליה ונפיק בגויה ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני ומאי שנא מסוכה גזולה דמכשרי רבנן אמרי התם היכי דמי אי דגזל מינים קרקע קרקע אינה נגזלת אי דגזל עצים (וטלית) קנינהו בשינוי מעשה ה"ה לולב נמי לקנייה בשינוי מעשה קסברי רבנן לולב א"צ אגד ואת"ל צריך אגד שינוי החוזר לא שמיה שינוי א"ה גזל עצי סוכה נמי אלא עצי סוכה היינו טעמא משום דקננהו בשינוי השם מעיקרא עצים והשתא סכך מיקרו אי הכי לולב נמי מעיקרא אסא מיקרו והשתא הושענא מיקרי אמרי אסא ליכא שינוי השם דמעיקרא נמי (י) אסא להושענא קרו ליה והלכתא גזל עצים וסיכך בהם אין לו אלא דמי עצים בלבד וכן נמי כתוב בהלכות פסוקות ושמעינן מינה דכל שקנה ואינו חייב להחזיר אלא דמים אין בו משום מצוה הבאה בעבירה ונקנייה בשינוי השם וכן נראה מדברי רבינו שלמה ז"ל וסיוע מצאתי לדברים הללו בירושלמי תנא ר' חייא ולקחתם לכם משלכם ולא מן הגזול פי' ולא שאנו אלא ביום ראשון עד כאן א"ר לוי זה שהוא נוטל גזול למה הוא דומה לא' שכיבד את השלטון בתמחוי אחד ונמצא משלו אמרו אוי לזה שנעשה סניגורו קטיגורו פי' דמשום מצוה הבאה בעבירה הוא ואפי' ביום שני ע"כ מה פליגי בגזלו סוכה אבל גזלו ושפהו דמים הוא חייב לו פי' ואין בו משום סניגור קטיגור שהרי קנה בשינוי מעשה ולכם קרינא ביה ע"כ גזל לולב מכאן והדס מכאן וערבה מכאן ואגדן ושמעינן מן הדא סוכה גזולה אית תניי תני פסולה ואית תניי תני כשרה ר"ש בשם ריב"ל מאן דאמר כשרה בגזל קרקע ומ"ד פסולה בגזל פסל ואפשר שלא יעקר כמשיב למעלן ש"מ דכל היכא דקני בשינוי השם או בשינוי [על ידי] מעשה או ביאוש ושינוי רשות אין בו משום מצוה הבאה בעבירה שהרי דמים הוא חייב לו ולא עוד אלא אפי' ביאוש לחודיה למ"ד קני לית ביה (כ) תו משום מצוה הבאה בעבירה והיינו דאמרי' בפ' מרובה אמר רבה יאוש אמור רבנן דקני מיהו לא ידענא אי מדאורייתא אי מדרבנן ואותביה אביי מדתניא קרבנו ולא הגזול היכי דמי אי נימא לפני יאוש פשיטא למה לי קרא אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני ומאי קושיא דלמא שאני התם משום מצוה הבאה בעבירה וכדר' יוחנן אלא ש"מ כיון דקנה אפי' ביאוש כדי שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה ואה"נ בשינוי מעשה או בשינוי השם ויאוש ושינוי רשות דליתא לאיסוריה בעיניה ממש והיינו נמי דאמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול וכו' גזול דומיא דפסח מה פסח לית ביה תקנה אף גזול לית ביה תקנתא דאי יאוש קני כשר ולית ביה משום מצוה הבאה בעבירה שדמים הוא חייב לו ולא פליגא דעולא אדר' יוחנן רביה תדע דהא אפי' הדיוט נמי הכי דיניה שהגוזל ונתיאשו הבעלים אסור ליקח ממנו ואע"פ שהוא קונה ביאוש ושינוי רשות קנאו גזלן בשינוי מעשה מותר ליקח ממנו הקדיש גזלן בהמה גזולה אינה מכפרת ואינה קרבה שהרי אסור ליקח ממנו מאי טעמא דמים הוא חייב לו והכי איתא בפ' הגוזל ומאכיל הלכך לולב הלקוח מן הגזלן לאחר יאוש לוקח יוצא בו ידי מצוה שהרי הדיוט חטים טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ואמר הקב"ה ממני ילמדו בני והרי זה נכון ואי קשיא לך הא דאמרי' בפ' הגוזל עצים ר"א בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטים [illegible] בעבירה אלמא (ל) הכי דקני בשינוי איכא משום מצוה הבאה בעבירה זו אינה קושיא דלרבנן נמי בהא פליגי עליה דר"א דמר סבר כיון שעיקרו גזל מנאץ הוא ומ"ס לאו מנאץ הוא וה"נ פליגי באחנן חטים ועשאן סולת

המאור הקטן

[דף כט ע"ב] **קא** פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא ואע"ג דכי כתב קרא ביום הראשון כתיב כיון דיבש איכא למימר דאית ביה משום הקריבהו נא לפחתך ופסול אף ביום השני אלא גזול בשלמא ביו"ט ראשון וכו' ואוקימנא משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ויש מן הגאונים הרבה שפסקו כר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי שהגזול פסול אף ביום ב' ובודאי לכתחלה שפיר דמי למיפרש מינה לאפוקי נפשין מפלוגתא ומשום דמאים לגבוה מיהו לא חזי לן למיסמך על הא דר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי דשמעת מינה דיאוש כדי קני ואשכחן ליה לר' יוחנן גופיה דלא סבירא ליה הכין דקאמר חיוביה דגנב בין לפני יאוש בין לאחר יאוש בב"ק בפ' מרובה ומשמיה *דר' יוחנן הוא דקאמר ליה הכא ולא ס"ל כוותיה ואף ר' יצחק בר נחמני משמיה דשמואל פליג עליה בפירוש דקאמר ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ורב אשי דהוא בתרא מפרק אליביה אלמא הכי הלכתא א] וממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי שקלינן ופרינן למימר ונקנייה בשינוי השם ואע"ג דמצוה הבאה בעבירה הוא ומ"מ לית דחש להא דר"ש בן יוחאי: ובאתרוג שנקבוה עכברים איתמרין תרי לישני וכלישנא בתרא נקיטין לקולא דספיקא דרבנן היא שאין לנו מצות לולב מן התורה מיום ראשון ואילך וכ"כ הרי"ף ז"ל ומצאתי בהלכות ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל ירושלמי ר' יצחק בר נחמני בשם שמואל כל הפסולין אינן אלא ביו"ט ראשון והכי פסקו רבנן בתראי: והא דת"ר סוכה גזולה ר"א פוסל וחכמים מכשירין אוקימנא בתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו אבל גזל עצים וסיכך בהם דברי הכל אין לו אלא דמי עצים בלבד דעבדו רבנן תקנתא כדין תקנת השבין ומהכא נמי שמעת דלא סבירא לן כר"ש בן יוחאי דפסל בלולב הגזול משום מצוה הבאה בעבירה שאם היה כן אפי' סוכה תפסל בגזול עצים וסיכך בהן שאף היא מצוה הבאה בעבירה היא ואם גזל סוכה העשויה בראש העגלה

השגות הראב"ד

א) וממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי וכו' עד אלמא לית דחש להא דר' שמעון בן יוחאי: א"א [illegible]

[illegible]

העלין ובד ד"ה נמי אמריק דנסדק כשר אלא היכא דעביד כי המנק וכ"ת והא אמרינן לקמן דנחלקה התיומת פסול (א) ופירשו בו דהיינו העלה האמצעי אלמא דאע"ג דלא עביד כי המנק פסול תירצו בזה דכי פסלינן בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובא אבל מיעוטא לא מיפסל אלא היכא דעביד כי המנק *[ויש מחמירין ומפרשין דנסדק במקום התיומת פסול והא דדייקינן אבל נסדק כשר הוא באמצע העלה לארכה אבל נסדק במקום התיוס נחלק שמו ופסול] ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק התיוס אפילו במיעוט פסול וכי שרינן נסדק בדלא עביד כי המנק הייט בשנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר ואחרים פירשו דנחלקה התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלין הכפולין יש להן בגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלקו רוב העלין ורוב כל עלה ועלה מהם באותו מקום פסול והכי משמע בירושלמי דאמרינן נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת [אלמא] בכל העלין הוא דומיא דנפרצו עליו מדקא מדמי להו להדדי וכן פירש הרב אלפסי ז"ל בסמוך ולפי זה אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אא"כ עביד כי המנק ומקילין עוד לפי זה ואומרים דכי פסלינן בדעביד כי המנק היינו שהלולב עשוי כך מתחילתו כעין ב' שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש העלין והשדרה ויכול לאגדו כה"ג נסדק מיקרי וכשר : **תניא** לולב כוון. שעשוי קמטים כדאמרי' בחולין גבי כל שחתכו וכוון : קוון. שיש בו קוצים: סדוק.דעביד כי המנק ויש שגורסין כן בברייתא:כפוף.שראשו כפוף כאגמון: חרות.שהוא קשה ואינו יכול ליכפף: דומה לחרות. שהתחיל להתקשות ולא נתקשה לגמרי:לאחריו. שנעקם לצד השדרה:לפניו.לצד שכנגד השדרה:שדרה.זהו הצד העשוי כשדרה של בהמה שהחוליו' והצלעות מחוברות בה מכאן ומכאן ואף העלין העולין מכאן ומכאן והאמצעי חלק ועולה כמקל: האי לולבא דסליק בחד הוצא. פרש"י ז"ל שאין בו עלין אלא מצד אחד ואחרים פירשו שאין רוב עליו כפולים אלא עולין אחד אחד ומדאמרי' בעל מום הוא משמע שפסולו מגופו ופסול

נר מצוה

נ"י ד"ח

א מיי' פ"ז מהלכות סוכה סמג עשין מד טור א"ח סי' [illegible]

נקטם ראשו אבל נסדק כשר ואי נסדק א דעביד *כי המנק פסול והוא כלי שיש בו שני ראשים וזה צורתו Y. תניא לולב כווץ קווץ כפוף סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר. עקום דומה למגל פסול אמר רבא לא אמרן אלא מלפניו אבל מלאחריו ברייתיה הוא וכשר ואמר רב פפא ולצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי הלכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול. אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול : נפרדו עליו כשר. אמר רב נפרדו עליו דאיפרוד איפרודי נפרצו ב עליו דעבדי כחופיא פירוש נפרצו עליו כגון שנתרו מן השדרה והן תלויין בה וזהו דעביד כי חופיא שההוצין כשנחתכין מן השדרה נקראין חופיא כדגרסי' בהגוזל קמא* הוצין ועבדינהו חופיא והוא כעין שבירה נפרדו שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות ולא ניתק אחד מחבירו ולפיכך כשר : בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו ת"ש דא"ר יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשית כמי שניטלת התיומת ופסול פירוש התיומת ג גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד כי כל אחת ואחת כפולה לשנים ותאומה מגבה ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לב' והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת הרי הוא כאילו נפרצו העלין ופסול : ציני הר הברזל כשרות : אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסולות : אלולב *שיש בו ג' טפחים וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה ד ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח ואקשינן והא תנן לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו כשר והאי שיעור' דאמרינן הוא דלא להוי פחות מהאי שיעורא אבל אי הוי טפי ביה מהאי שיעורא כשר דקיימא לן לולב אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור מלמטה :

רש"י

ופללים רעים : **גמ'** נסדק. נסדקו ראש העלין : כווץ. שעשוי קמטים קמטים : כפוף. דומה לאיש גיבן ראשו כפוף כאגמון : קווץ. שיוצאין בשדרה שלו עוקצין כמין קוצים : עקום דומה למגל. חדא מילתא היא : חרות. קשה שנעשה חריות שכך דרך לולב עליו נושרין בימות הגשמים (א) ומתקשה ונעשה עץ : דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ : כי המנק. פויינצ"ר בלעז כברזל של סופרים שיש לו שני ראשים (ב) שראשו מפולש כך לולב גדל כמין שני שדראות מקצת עלין לכאן ומקצת עלין לכאן : מאחריו. (ג) הנעקם לצד השדרה : מלפניו. לצד שכנגד השדרה (ד) עשוי כשדרה של בהמה שהחוליות והצלעות מחוברות מכאן ומכאן ואף עליו מכאן ומכאן והאמצע עולה כמקל : וסליק בחד הוצא. שכל עליו מצד אחד : כי חופיא. איסקוב"א בלע"ז שמכבדין את הבית ועושין אותו מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין בה הרבה ביחד : דאיפרוד איפרודי. ראשיהן נפרדים כענפי אילן ואין מלומלמין בשדרה עם העלין שלמטה מהן : תיומת. לפי שהן דבוקין כתאומין : נחלקו התיומת. שני עלין העליונים האמצעיים שעם השדרה כלה נחלקו זה מזה [וזה שלא כפי'

מתני'

כל שבעה אפילו בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד פסול : נפרצו דעביד כחופיא. פרשתיה במשנתינו : נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה התיומת ופסול. פירוש אם נחלקו העלין במקום שמתאימין הרי הוא כאילו נטל בכולן בכל אחת ואחת אותו חוט המתאימן והוה ליה חסרון בכולהו ובהא ודאי פסול דמשמע דפשיטא לן דחסרון בכולהו פוסל : **אמר** ר' פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח. קי"ל כוותיה ודלא כשמואל דסגי ליה כל שיצא לולב מן ההדס טפח אפי' בהדי עלין ומסתברא דאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה אפילו כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהן טפח ומשום הכי נקטי ליה ר' יוחנן ושמואל בהאי לישנא ולא אמרו כתם לשמואל לולב ארבעה בהדי עלין ולרבי יוחנן לבר מעלין : **מיהו** הרב אלפסי ז"ל כאן לא דק דבגמרא אמרי' דהני טפחים דהדס וערבה טפחים קטנים הם שחוזרין לשני טפחים ומחצה שהן עשרה גודלין דהכי מפרשינן אליביה דר' טרפון בגמרא דקי"ל כוותיה וי"א שהטפח שצריך שיהיה יתר בו הלולב על ההדס וערבה טפח קטן הוא ג"כ ונמצא שעור לולב ד"ט קטנים השלשה מהם הם עשרה גודלין כמ"ש והטפח אם היה גדול היו בו ארבעה גודלים שהם י"ב שלישי גודל לא מהן שתות כדי להעמידו על טפח [קטן] כשארו עשרה שלישי גודל שהם שלשה גודלים ושליש ונמצא שיעורו של לולב שלשה עשר גודלין ושליש וכן כתבו בתוספות והרב רבי יונה מנח ביה סימנא מי בעל דברים יגש אליהם שהלולב שנאמר בו דברים הרבה דהיינו ברכת לולב והלל שיעורו י"ג"ש דהיינו י"ג גודלים ושליש אבל הרמב"ן ז"ל כתב שלא חלק ר"ט בטפח עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא טפח שלם של ד' גודלים וראיה לדבר מדאמרי' בפ' (התכלת) [המפלת] [נדה דף כו.] חמשה שעורן

שלטי הגבורים

א פרש"י שפחלת כרייתו היה כך שיש לו ב' שדראות מחלית עליו לכאן ומחליתה לכאן ולכון נסדק אינו משמע כן דא"כ היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמרי' לולבא דסליק כחד הוצא אלא מיירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח :

ב פרש"י שנתלשו בעיקרן מן השדרה והתוס' מפרשים אותו על כפלות העלין שכל א' כפול וגבו א' ולפניו ב' ואם נפרץ שנחלק בגבו רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב פסול :

ג וכן כתבו מיי' והראב"ד כפירוש רבינו והגאונים מפרשין עלין העליונים שדרכן להיות מחוברים זה מזה כרובן שנראים כבנים :

לשון ריא"ז

דרך העלין של לולב להיות כפולין וגב העלה המתאים שני צדי העלה מאחריו הוא הנקרא תיומת נטלה אותה התיומת הרי הוא חסר ופסול וכן אם נסדק רוב השדרה הרי הוא כנחלק התיומת ואע"פ שלא היה ראשו מפוצל כשר כמבואר בקונט' הראיות :

ד וכן כתב מיי' כרבינו והראב"ד השיגו וטור בסי' תר"נ כ' שיעור הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן י' גודלין ושדרה של לולב לבד מעלין שעולין למעל' מהשדרה צריך שיהא יוצא למעלה מההדס טפח חסר שתות :

לשון ריא"ז

שיעור הדס וערבה שני טפחים וחצי שדרו של לולב ג' טפחים ושליש חוץ מן העלין שבראשו כמבואר בקונטרס הראיות היו פחותין מכן פסולין ושיעור הטפח ד' אצבעות בגודל :

הגהות הב"ח

(א) והשדרה מתקשה כצ"ל : (ב) וראשו א' מפוצל כו' כצ"ל : (ג) נ"ל שנעקם : (ד) שדרה זהו צד העשוי כו' מחוברות בה מכאן ומכאן ואף לולב עליו כו' כצ"ל : (ה) נ"ב כלומר אילו היה כתוב וכפת תמרים שייו הוה שפיר כדקאמרת דבעינן שיהיו שניהם נאחזין בידו אחת השתא דכתיב כפת תמרים בלא וי"ו משמע דפרי עץ הדר בידו אחת כפת תמרים בידו אחת נמי שפיר דמי וק"ל : (ו) פסולה כצ"ל ותי' תולה נמחק : (ז) נ"ב אמי : (ח) נכהי ריאני כצ"ל :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון רש"י נחלקה התיומת ב' עליו העליונים אמצעיים שעם השדרה כלה נחלק זה מזה ונסדקה השדרה עם העלין שלמטה מהם ע"כ ולפי' זה נ"ל דלא קשה מנסדק דאיהו הוא בעלה גופה בנחלק התיומת לרב אלפס שנסדק הכל :

המאור הקטן

העגלה ובראש הספינה שאין לה דין קרקע דברי הכל פסולה והיינו דאמרי' בפ' הישן ורבנן האי לך [illegible] ביה מיבעי להו למעוטי סוכה גזולה ומכל יה [illegible] כתב הרי"ף ז"ל כלום ושמעתא דרבינא [illegible] בר רב האיי הכי תנן ובגדול כדי שיאחז [illegible]

מלחמת ה'

סולת ב"ש סברי לגבוה אתים וב"ה סברי לא אתים כיון שקנה בשינוי דאביי הוא סבר דאי שינוי קונה אפי' [illegible] ר"א בן יעקב מודה כב"ה ועוד דר"א בן יעקב ודאי לא קאמר שאינה תלה ואם הפריש ממנה על עיסה אחרת [illegible] שלא תהא פוטרה ולא אמר אלא לענין הברכה שהוא מברך עליה אלא שיצא ידי חובתו ואנו לצאת ידי חובה [illegible]

[illegible]

שעורן טפח וחד מינייהו שדרו של לולב ומשמע דכי היכי דהנך כולהו טפחים שלמים הכי נמי טפח של שדרו של לולב ותמלא שיעורו י"ד גודלין לפי שהשלשה טפחים קטנים הם והרביעי טפח שלם: **מתני'** הדס הגזול והיבש פסול. גזול משום מצוה הבאה בעבירה ופסול כל שבעה אפילו בגבולין לר' יוחנן כמו שכתבתי במשנתנו ויבש פסול במקדש כל שבעה אבל בגבולין משני ואילך יש להכשיר ויש לפסול ע"פ הסברות שכתבתי במשנתנו גבי לולב: של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. כמו שפירשתי בלולב: נקטם ראשו. ראש עלו דהכי מוכח ממאי דאמרינן בגמרא ועלתה בו תמרה כמו שכתבנו במשנתנו שאין דרכו של תמרה לעלות אלא בעץ: נפרצו עליו. כמו שפירשתי בלולב: ענביו. פירי שבו דומה לענבים: ואין ממעטין אותו ביו"ט. משום [דנראה] דמתקן מנא ולא שרו ליה משום מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה שלא לצורך דכיון דמתקן מנא לא הותר לתקן מנא ביו"ט: **גמ'** ענף עץ עבות. עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעליו על ידי שהן עשויין כקליעה ושוכבין על אביהן: רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות. רבנן דייקי עבות ורבי אליעזר דייק ענף עץ: תלתא תלתא בקינא. שלשה עלין במקום אחד זה בצד זה: תרי וחד. שני עלין כסדרן ועלה אחד מלמטה ארוך ועולה על השנים: מהדר אתרי וחד. אע"ג דתלתא בחד קינא נמי כ"ש דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: הדס שוטה קרי ליה. לפי שעליו הולכין שלא כסדר כדרך השוטה אי נמי לפי שאינו הדס גמור קרוי שוטה כדקרי לבכור מן האס בוכרא שכלא בפ' י"כ [דף קכו:]: משכחת לה בהדס מצראה. הגדל על המצר אבל בהדס דעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם חסר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול והיינו דאמרי' בגמרא השתא עבות תלתא לא משכחינן וכו' אלמא בעינן שיהא כוליה עבות וה"נ אמרינן ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא (ברא"ש תור) [בדאשתייר] תלתא בקינא דאלמא בפחות (ו) מכאן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה ז"ל סובר דכי אמרי' בעי' כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול משום הכי אמרי' דעבות שלשה לא אשכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן והיינו שני עלין כשר דספיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרינן בגמרא כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכא דלא נתרי תרי ספיר מקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה: **ת"ר** יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין. פי' שלשה קנין שיש בכל אחד ואחד ג' עלין ופירש רב חסדא שיהא קן אחד בראש כל אחד מן ההדסים ונקט לה אליבא דר' ישמעאל דאמר לקמן שלשה הדסים משום דלכתחלה בעינן שלשה הדסים משום נויי מצוה אבל אין ה"נ דמדינא בהדס אחד סגי (ז) שיש קן אחד לא בראשו כיון דמדינא בהדס אחד סגי לדברי מי שסובר כן כמו שנכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא. וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא לחין אבל כמושין לא דאע"ג דכולן כמושין כשרין כדאיתא בברייתא בגמרא היינו דוקא כולן אבל לא יפה כחו של כמוש להציל על היבש כשם שיפה כחו של לח. ואחרים אומרים דלחים דקאמרינן היינו למעוטי יבשים אבל הוא הדין דכמושים סגי וראוי לחוש לדברי הראב"ד ז"ל ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל: **ועלתה** בו תמרה. מין תמרה כעין הנמצא בעלי של ערבה וכתב הרב אלפסי ז"ל ואסיקנא הלכתא בהדיא כרבי טרפון אפילו שלשה קטומין וכו' ואין דבריו ז"ל בזה נכונים דנקטם ראשו דמתני' לאו כקטומין דר' טרפון כמו שאפרש לפנינו בס"ד הלכך בנקטם ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפסול מיהו אם עלתה בו תמרה כשר ודוקא בשנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מערב יו"ט אי נמי נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס יו"ט לא היה ראוי כלל ודחוי מעיקרו לא הוי דחוי אלא מצות דהכי אסיקנא בגמרא [דף לג:] גבי ענביו מרובין מעליו דאם מיעטן ביו"ט כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמיפשטא בעיין דמבעיא לן בגמ' בנקטם ראשו מבערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט אם יש דיחוי או לא אבל נקטם ראשו* ועלתה בו תמרה ביו"ט מספקא לן דדילמא דכיון דנראה מתחלת יו"ט והדר אידחי חלה עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דאע"ג דגבי ענביו [מרובין] מסקינן דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיין דעלתה בו תמרה ביו"ט משום דשאני התם לפי שבידו לתקן דאע"ג שאין ממעטין אותן ביו"ט מכל מקום בידו הוא ומשום הכי לא הוי דיחוי אבל הכא בנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה ומיהו ההוא דענביו מרובין מעליו לאו בידו לתקן לגמרי חשבינן ליה דאי הכי אפי' נראה ונדחה לא הוי דיחוי דהכי תנן במסכת זבחים פרק כל הפסולין [דף לד:] קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופרכינן עלה ולהוי דיחוי ופריק רב אשי דכל שבידו לתקן לא הוי דיחוי ואע"ג דנראה ונדחה הוא והיינו טעמא משום דהתם בידו לגמרי לתקן דמצוה נמי איכא אבל הכא אין בידו אלא בעבירה דהא אין ממעטין אותן ביו"ט: **דבר** זה רבינו הגדול אמרו. רב: ואם עבר ולקטן כשר. ומפרש בגמ' בשהשחירו מערב יו"ט דהוי דיחוי מעיקרו אבל

נר מצוה

תורה אור

מתני' הדס הגזול א והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותן ביו"ט:

גמ' ת"ר ועגף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו ב חופין את עצו הוי אומר זה הדס ות"ר עץ שהוא קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת וזהו הדס ר"א בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו [א] ופריו שוה הוי אומר זה (א) הדס תאנא עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה כגון דקיימא תלתא תלתא בחד קינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד (ב) הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא לההוא הדס שוטה קרי ליה. ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומשכחת לה *באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בקינא דאף על גב דנתרי ארבע מיניה דאינון רובא פשו להו תלתא בקינא והוה ליה עבות וכשר. תנו רבנן ג יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלים לחים כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חנינא ד נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ואיפסיקא הלכתא לקמן כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין הלכך ל"ש עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר: או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול: *אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו ל"ש אלא שחורות אבל ירקות מיני הדס הן וכשר וא"ר פפא ואדומות כשחורות דמיין דאמר רבי חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה: ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט: תאנא ואם עבר וליקטן כשר *תניא לולב בין שהוא אגוד

רש"י

כפי' האלפס]: **מתני'** ענביו. פרי (א) שדומה לענב: אין ממעטין ביו"ט. משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו: **גמ'** תלתא תלתא טרפי בקינא חדא. שלשה עלין בצד א' יוצאין (ב) תוך עוקץ אחד: תרתי וחד. שני עלין בעוקץ אחד ועלה (ג) האחד מלמטה ארוך ועולה ורוכב על שנים: מהדר אתרי וחד. ואע"פ דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: אבא להההוא. דתרתי וחד הדס שוטה קרי ליה: מצראה. הדס מצרי: שלשה בדי עלין (ד). ולכל בד ג' עלין לחין דבציר משלשה לא הוי עבות: ובראש כל אחד. שיהא (ה) עלין לחים בראשי הבדין אבל באמצעו לאו הדר הוא: ועלתה בו תמרה. כמין תמרה כעין הנמצא בעלין של ערבה פעמים שנמצא בעלה כמין פרי ירוק ואצבעות הנכנס בו את לעיפיהן: אלא שחורות. שהענבים שחורים והעלין ירוקים הן: מיני דהדס ניהו. שמראיהן דומין לו: אדומות כשחורות דמיין דאמר ר' חנינא. לענין דם שחור באשה אדום הוא אלא שלקה.

שלטי הגבורים

א אבל אם כמשו כשר ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פי' אפי' אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקין הם כשר שאם ישרו אותן במים יום או יומים יחזרו לכמות שהיו במשובן ובמראיתם ואינן נקראים יבשים אלא כשאבינו פניהם שאז אפי' ישרו אותן במים לא יחזרו לכמות שהיו:

ב כתבו הגאונים שצריך שיהיה בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול וכ"ה כתב אפי' אין בו אלא פעם א' ג' בחד קינא כשר וכ"כ מיי' והרא"ש הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות ולעכובא ברובו ואפי' אין העבות בראשו:

ג ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין לחין כשר והוא שישארו בראשו ג' עלין בחד קינא והרא"ש פי' אפי' אם מהג' שבחד קינא יבשו ב' ולא נשאר בה רק א' לא כשר והוא שישאר בראש הבד פי' בג' עלים של הקן א' יוצא מכן וא' יוצא מכן והג' מורכב על שניהן והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההדור ולכן צריך שישאר אותו לח והראב"ד כתב אם יבשו כולן ונשארו ג' בדין כמושים פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור ולא נראה להרא"ש דכיון דכמוש כשר ס"ה נמי אפי' יבש כולו ונשארו ג' בדין כמושים כשר:

לשון ריא"ז

יבשו עליו או שנשרו ונשתיירו בו ג' עלין לחים כשר ובלבד שיהיו בראשו של בד ואע"פ שנקטם ראשו כשר מפני שעליו חופין קטימתו:

ד נקטם ראשו כשר אפי' לא עלתה בו תמרים הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם:

הגהות הב"ח

(א) כ"ב שבו: (ב) נ"ל מתוך: (ג) נ"ל אחד: (ד) עלין לחין. שלשה בדין ולכל כו' משלשה עלין לא כו' כנ"ל: (ה) נ"ל העלין שלחים: (ו) כ"ב ואין זה כ"כ ראיה דאיכא למימר דהתם ודאי מאחר שהיו ז' ז' ונשר הרוב לפיכך בעינן דאשתייר תלתא בקינא אבל היכא שלא היו רק ג' מתחלה ולא נשאר רק א' ונשתייר הרוב כשר בשנים הנשארי' דרובו ככולו: (ז) נ"ל כשיש:

הגהות מא"י

[א] וענפיו ובגליון כתוב ס"א ופריו:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' לולב טור א"ח סי' תרמו:

ב מיי' שם טור א"ח סי' תרמו:

הגהות חו"י

(א) כ"ב נ"ס אימא אתרוג ועי' לקמן. נ"ל דמזה יצא להקליר"י שיסד בקרובת יום א' דסוכות דבעבות ריח וטעם מר אף ע"פ דבמדרש שהדס ריח ולא טעם ע"כ ר"ל לא טעם טוב והנאה:

(ב) כ"ב כה"ג ברי"ף פסחים פרק ע"פ סי' תשפו:

דף לג.

מלחמת ה'

ועוד תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר כתב הרב אלפסי ז"ל כו' עד עבות אלא בקושי:

אמר הכותב לא רבינו הגדול ז"ל אמרו אבל כל הגאונים כך אמרו ולא ערער אדם מהראשונים בדבר וקבלתם תכריע ועוד שזה הפי' מוקלה מן הדעת שא"כ למה פסל שום חכם בקטומין ומופשחים בהדס יותר משאר המינין ואדרבה בהדס כשר לד"ה שהרי ענף כתוב בו וענף הוא הבד המופשח מן העץ ובירושלמי מפורש דמשום הדר פסלי ליה רבנן ואין לבד הגזוז מן הקרקע יותר מן המופשח לא תאר ולא הדר אלא משמע דעל הקטומין כראש הדברים אמורים והיינו ליבנא דגמ' דשלימים ור"ט מכשיר בזה ולא באחר משום שההדס בעבותו תלוי הדרו שעליו חופין את עצו משא"כ בשאר המינין וזו ששנויה בתורת כהנים ר' ישמעאל אומר שתי דליות ואחת שאינה קטומה כך פירשו שתי דליות כמה שהן כלומר בין שאינן קטומות ואחת דליות שאינה קטומה כלומר שצריך לחזור עליה שלא תהא קטומה והיינו דקתני אחת שאינה קטומה ולא קתני אחד שאינו קטום אלמא אדליות קאי והיינו נמי דלא אמר ר"ט אפי' שלשתן דליות לפי שאינן ודאי קטומין אבל ל"נ שהענפים הגדולים שדרכן של כורמים לזמור אותן ולקוץ ראשן בכל שנה כדי שיוסיפו הן הנקראים דליות והענפים השלמים הנקראים בדים או פארות במקרא ויונתן בן עוזיאל תרגם ועוברתיה וכן תרגם אונקלוס זמורה והוא הענף שכסתו ראשו ועל שם שנזמר נקרא כן וכן תרגומו על שם שהעבירו ממנה קלתה נקראת עוברתא ומן הלשון הזה של דליות אמרו חכמים המדלה בגפנים וכולן לשון זמור וכסות ומה שאמרו עבות שלשה לא משכחינן לא ענפי הקטומים שלא מנינו לר' טרפון שאסר בכן לכתחלה אלא מפני שאין הדס שכלו עבות מצוי לכן במקומן כאורך ג' טפחים שרוב האורך שוטה והיינו דאמרי' בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא דאינו מצוי והלכה קטום: אי איתי להו טפי מחד ולא קטים שדרך ההדס הזה ליבש בראשו ולהסיר עליו העליונים ולהיות קטום:

סליקו להו לולב הגזול

המאור הקטן

תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר כתב הרי"ף ז"ל ואיפסיקא הלכתא לקמן כר"ט דאמר אפי' שלשתן קטומים א] וי"מ ההיא דאמרי' אפי' ג' קטומים לא שיהא נקטם ראשו אלא כגון שנקטמו מן הבקעות שענפי ההדס תלוין בה ונפשחו ממנו הבדין והיינו דאמרי' בגמ' השתא עבות ג' לא משכחינן אע"פ שר"ט מכשיר בדיעבד בקטומין כיון שמצותן לכתחלה שלא יהיו קטומין בסופן ומפושחין אלא גזוזין מן הקרקע אין אנו מוצאין מהם כשיעור ג"ט עבות אלא בקושי והא דבעי ר' ירמיה נקטם ראשו וכו' ב] איכא נוסחי דכתב בהו נקטם ראשו מעיו"ט ואנן לא גרסי' אלא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו יש דיחוי או לא וזה דומה לדיחוי של כסוי הדם דמייתי' עלה שזה נראה ונדחה הוא ואינו דחוי מעיקרא ובגמ' אסיקנא דחוי מעיקרא לא הוי דחוי פשוט מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט מינה ואם עבר ולקט ענביו של הדס ביו"ט אם השחירו מעיו"ט כשר ואם השחירו ביו"ט פסול שמאחר שנראה ונדחה אינו חוזר ונראה ולא הזכיר כל זה הרי"ף ז"ל:

השגות הראב"ד

א] וי"מ ססיא דאמרי' ג' קטומים כשרה כו': א"א ולמה כסה מי הוא המפרש וכבר נודע מכמה שנים כי אני הוא המפרש ומתוך הירושלמי נתברר לי וכבר הכל מחובר יפה יפה בחיבור הלכות לולב שחברתי: ב] איכא נוסחי דכתב בהו נקטם ראשו מעיו"ט ואנן לא גרסי' אלא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביו"ט: א"א תופס את הקליפות ומניח את העקרין ולא פי' אם בזהובר עלתה בו תמרה או בתלוש וכבר העליתי הכל יפה בחבורי בפלפול ובדקדוק:

אבל השחירו ביו"ט הוה ליה כראה ונדחה ואין חוזר ונראה: ולהדור מצוה עד שליש במצוה. עיקר מימרא התם והכי איתא [ב"ק דף ט:] אמר רבי זירא למצוה עד שליש ופרכינן מאי שליש אילימא שליש ביתו אילו מתרמיין ליה שלשה מצות יהיב כוליה ביתיה אלא אמר רבי זירא להדור מצוה עד שליש במצוה וממאי דפרכינן מעיקרא משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפילו שליש ממונו וזה תימה היאך נתנו [קצבה] למצוה עוברת וכתב הראב"ד כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וכן אמרי' [כתובות נ.] המבזבז אל יבזבז יותר מחומש מפני שהעוני כמיתה ומיהו מסתברא דלא אמרי' הכי אלא במצות עשה משום דשב ואל תעשה שאני אבל במצות לא תעשה את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור עליה. ומיהו כל חד וחד מיחייב ליתן כפום ממוניה כדי לקיים מצות עשה כר"ג שלקח אתרוג באלף זוז ולהדור מצוה מסקינן דעד שליש בדמים יתן יותר כדי להדרה והתם אבעיא לן שליש מלבר או שליש מלגיו והרב אלפסי ז"ל מסתם לה סתומי כי היכי דנינקוט לחומרא שליש מלבר דהכי ודאי טפי עדיף: מכאן ואילך (ב) של הקב"ה כלומר לוו עלי ואני פורע: **והשתא** דקי"ל לולב אינו צריך אגד אי לא אתנחי' בהושענא מערב יו"ט פירוש באגד ההדס מתנח ליה ביו"ט ושפיר דמי. זהו לשון הרב אלפסי ז"ל ופירושו דאילו היה צריך אגד הוה מיתסר משום מלאכה כיון דבלאו הכי לא מתכשר וכדתנן אין ממעטין אותן ביו"ט אבל השתא דקי"ל אין צריך אגד לאו כלום קא עביד דהא אי איבעי כל חד וחד לחודיה נמי נפיק: לא אגיד ליה אלא (ג) כאגודה של ירק. משום דחזי *לאכילה ולאו מוקצה הואי: אי נמי דעניב ליה מיענב. דלא קיימא לן כר' יהודה דאמר [דף לג:] דעניבה היינו קשירה: **מתני'** ערבה גזולה ויבשה פסולה. כלולב דלעיל אכולהו קאי: וגזולה ודאי פסולה אפילו במדינה כל שבעה משום מצוה הבאה בעבירה אבל יבשה איכא למימר דכשרה בגבולין מראשון ואילך ואיכא למימר דפסולה על פי אותן הסברות שכתבתי למעלה בלולב: של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. כמו שפירשתי בלולב: צפצפה. מין ערבה ובברייתא בגמרא מפורשין סימניה ופסלי לה בגמרא מקראי: כמושה. הוא הדין לשאר מינין דכמושים כשרים דהא יבש תנן בהו דפסול הא כמוש כשר ובהדיא תנן בברייתא בגמרא דכולן כמושין כשרין יבשין פסולין אלא לגבי ערבה אצטריך למתני הכי סד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל: ושל בעל. שגדלה בשדה שלא על הנחל ובגמ' יליף מנ"ל דכשר. בעל קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרינן בפרק משקין (את) [בית] השלחין [דף ב.] דבעל לישנא דמתיבותא כדכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא: והא דפליג לה מתני' בארבעה בבי ותנא לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחת ואחת מה שאין בחבירו דאילו ליני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכי אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבעה בבי: **גמ'** ערבי נחל. שגדלות על הנחל נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה ומפיק בגמ' מדכתיב ערבי לשון רבים: שעלה שלה משוך. כנחל ולא עגול כלפלפה: **וכתבו** בתוס' [דף לד. ד"ה ורבנן] דכיון דמוכחא בגמ' דשל בעל מרבויא דערבי ילפי' ומוכח נמי התם דמערבי לא דרשי תרי דרשי מדפרכינן ורבנן למקדם מנא להו ומוכח נמי בגמרא [דף לד:] דמאן דבעי שלשה הדסים ותרתי ערבות ילפי להדס מדכתיב וענף עץ עבות ויליף ערבה מדכתיב וערבי נחל שתים הלכך כיון דלקמן פסקינן כר' טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין ופשטה דמלתא משמע דבעינן שלשה ודרים להו לקראי כדדריש להו ר' ישמעאל מעיקרא מקמי דחזר בו כדאיתא בגמ' ומוקים רבויא דערבי נחל לשתי ערבות לית לן לרבויי של בעל ושל הרים ולפי זה צריך להזהר בערבה שהיא גדלה על הנחל ושלא לצאת בשל בעל ושל הרים ואע"ג דסתם לן תנא דמתני' ושל בעל כשרה הא (ד) תליא מלתא בפלוגתא דערבה אי סגי לן באחת או בעינן שתים הוה ליה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם כל זה על דעת מי שפוסק כר' טרפון אבל לפנינו נכתוב עוד דעת אחרת שפוסקין כר"ע דסגי בהדס אחד וערבה אחת ולפי זה פש ליה ערבי לאתויי של בעל ושל הרים: **קנה** שלה אדום. עץ שלה: ופיה חלק. חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות: והא תניא דומה למגל כשר. מגל קציר שפגימותיה נוטות כולן לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה: מסר. היא מגרה שקורין סירה ופגימותיה הולכות נכחן ולהן שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות הסכין: כי תניא ההיא בחילפא גילי. מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: חילפא גילי כשר להושענא. אע"ג דאית לה שם לווי דחילפא היינו שמיה וגילא היינו שם לווי ואפ"ה כשרה דערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום וחילפא גילא דרכה להיות גדלה על הנחל וכיון שכן אע"ג דאית לה שם לווי כשרה ומשמע לי דמדאביי דבתרא הוא מכשר חילפא גילא אין לחוש הרבה למה שחוששין בעלי התוס' ז"ל בשל בעל ושל הרים דהלמא סבירא ליה דרבויא דערבי לרבויי מינין מוקמינן ליה ולא לרבויי תרתי ערבות בלבד: **מתני'** ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות בגמרא יליף לה: ואפילו ב' קטומים. אהדסים קאי ובגמ' פריך מה נפשך אי קטים פסול כיון דמצריך שלשה ליבעי כולהו שלמים ואם קטום כשר ליסגי בשלשתן קטומין ומשני דחזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה ואמר דאפילו *)שלשתן קטומים וה"ה אפילו אי לא מייתי להו כלל דקטומין כמאן דליתנהו דמו ומכשר בחד שלם ומיהו אפשר דמשום מצוה מיהא בעי שלשה אלא שכיון שאין השנים מעכבים סגי אפילו בקטומין. אפשר דר"ט בעי שלשה מדאורייתא אלא דלא קפיד אקטומין או אפשר דר' טרפון לא נקט לעכובא אלא סירכא דר' ישמעאל נקט ולא אתא איהו למימר אלא שאין קטימה פוסלת אבל במצוה

אפשר

*) גי' מהר"ש שנים

תורה אור | נר מצוה

אגוד בין שאינו אגוד כשר ורבי יהודה אומר אגוד כשר ושאינו אגוד פסול מ"ט דר' יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה והלכתא כרבנן דאמרי לולב אין צריך א אגד מיהו אגדינן ליה להדורי בעלמא דתנו רבנן לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר ואמרינן מאי מצוה משום °זה אלי ואנוהו *התנאה לפניו במצות בלולב נאה בסוכה נאה בשופר נאה בטלית נאה: גרסי' בפרק ארבעה אבות נזיקין* א"ר זירא ולהידור מצוה עד שליש במצוה במערבא משמיה דר' זירא אמרי עד שליש ב משלו מכאן ואילך משל הקב"ה והשתא דקיימא לן דלולב אין צריך אגד אי לא אתנחיה בהושענא מערב יו"ט מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי ואי אגיד ליה ביו"ט לא אגיד ליה אלא כאגודה של ירק ששוזר שני קצוות של הוצא ונעיץ להו מלרע גבי הושענא אי נמי דעניב להו מענב:

מתני' ב ערבה גזולה ויבשה פסולה ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסולה נקטם ג ראשה ונפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה או שנשרו ד מקצת עליה ושל בעל כשרה:

גמ' ת"ר ה ערבי נחל הגדלות על הנחל ד"א ערבי נחל שעלין שלה משוכין כנחל תניא אידך ערבי נחל הגדלות על הנחל *פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים ת"ר איזו היא ערבה ואיזו היא צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר ודומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ואמר אביי האי חילפא גילא כשר להושענא:

מתני' °ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות ולולב אחד ואתרוג אחד ואפילו ו ב' קטומים ואחד שאינו קטום רבי טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים רבי עקיבא אומר כשם שאתרוג

רש"י

שלקה לפיכך טמאוהו כדתנן חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכו': וכי אגיד ליה ביום טוב לא אגד ליה אלא כאגודה של ירק. שמעי' מהכא דבעי' בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד והאוגדו כאגודה של ירק לאו אגודה היא ואפילו רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מ"מ מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא ליה כרבנן: **מתני'** ערבה גזולה ויבשה פסולה. דדמיא ללולב דלכם אכולהו קאי: של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. דכיון דלשריפה קאי כתותי מכתת שיעוריה: צפצפה. כמין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרי' לקמן ופסול מקראי: כמושה. פלישטרי"א: ושל בעל. שגדילה בשדה שלא על הנחל והא דאיפליגו במתני' בד' בבות ותני לולב באנפי נפשיה והדס באנפי נפשי' וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ליני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובים מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייך אלא באתרוג הלכך *איפרידינהו: **גמ'** קנה שלה אדום ופיה חלק. (א) עליו חלוקות ואינן עשויות פגימות פגימות: והתניא דומה למגל כשר. פי' מגל קציר פגימותיה נוטות כולן לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה: מסר. מגירה שקורין שייר"א ופגימותיה הולכות נכחה ולה שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות סכין: חילפי גילי. מין ערבה כשרה ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: **מתני'** ג' הדסים. בגמרא מפרש לה דכתיב וענף עץ עבות (דאפילו שנים קטומין): ושתי ערבות. דכתיב וערבי נחל: ולולב אחד. דכתיב וכפות תמרים כפת כתיב: ואפילו שנים קטומין. אהדסים קאי ובגמ' פריך מה נפשך אי קטום פסול והוא צריך שלשה ליבעי כולהו שלמים ואי קטום כשר ליכשר ג' קטומים ומשני חזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך ג' ומכשיר בחד ומיהו הדור בעי: ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין.

דלא

שלטי הגבורים

א ורש"י פירש דאע"ג דא"צ אגודה ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה תובה לאגדו משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות:

לשון ריא"ז

ואוגד יחד כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל שכתובין בתורה ומצוה לקושרן קשר גמור כמו שביאר המורה:

ב קנה אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה:

לשון ריא"ז

ותייב אדם להוסיף משום הידור מצוה עד שליש כיצד מצא לולב נאה בג' ולולב שאינו נאה בב' אע"פ שהוא כשר יקח הנאה בג' וכן בשאר כל המצות שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה סוכה נאה ציצית נאה כתוב לך ספר תורה נאה לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכה בשירים נאים וזה מבואר בפ' ר"ה דמילה ואם בא להוסיף יותר מג' להדור מצוה מובטח לו שמשלמין לו מן השמים כמו שמבואר בב"ק פ"א:

ג מיי' מכשיר ערבה קטומה וטור כ"ארבינו:

ד כ' ב"ה מסתברא אפי' לא נשתייר אלא עלה א' בבד א' כשר ולאומרא בעינן כהדס ומלשון הרא"ש ז"ל יראה דבעינן שישאר רוב:

לשון ריא"ז

נשרו מקצת עליה כשרה ונראה בעיני שאע"פ שלא נשתייר בה אלא עלה א' בבד אחד כשרה והוא שיהיה אותו העלה בראש של בד כמבואר בקונט' הראיות:

ה והגדלה על ההרים פי' שלא על המים כשרה ורוב המפרשים פירשו שלכתחלה צריך לחזר אחר שגדלה על המים אלא שבדיעבד יצא אף בגדלה על ההרים והרא"ש כתב דלכתחלה יוצא בשל הרים וכן יראה מדברי מיי' שכתב ערבי נחל האמור בתורה אין כל דבר הגדל על הנחל כשר אלא מין ידוע הנקרא ערבי נחל ורוב מין זה גדל על הנחל ואפי' גדל במדבר או בהרים כשר:

לשון ריא"ז

ערבה שדרכה ליגדל בנחל אע"פ שהיא גדלה בשדה בין ההרים כשרה לפלפה שדרכה ליגדל בין ההרים אע"פ שנמצאת גדל בנחל פסולה:

ו כתב הרא"ש ז"ל והא דמכשיר בהדס קטום טפי מלולב וערבה כתב ה"ר ישעיה ז"ל משום דענפיו חופין את עצו ואין קטימתו נראית כל כך והראב"ד ז"ל ובעל המאור ז"ל חלקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא ופירושם רחוק מן הדעת ומהא דאמר לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון ולא דבר אחר יש שרוצין לדקדק דאם לא מצא אתרוג כשר מברך בפסול מדנקט פריש ורמון דוקא ולא נקט פסול ואומר ר"י דיש לדחות דנקט פריש ורמון לרבותא אע"פ שהוא הדר ושלם אבל יש לומר דשרי כמו לולב פסול לרבנן דשרי בשעת הדחק דתניא בכולם כמושים כשרים יבשים פסולים ר' יהודה אומר אף יבשים כשרים אמר ר' יהודה מעשה בבני כרכום שהיו מורישים את לולביהם לבניהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה מכאן משמע שבשעת הדחק יוצאין אפי' בפסול וכן כתב הרב ר' ישעיה דטרני ז"ל וכ"כ הראב"ד ז"ל ושוב חזר בו ואומר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק אין יוצאין ביבש כלל דכל היכא דקתני פסול דמשמע אפי' דיעבד אפי' במקום הדחק לא יצא בו דאיך יתכן זה להיות שבמקום הדחק יוצאין בו ומברכין עליו לכתחלה ושלא במקום הדחק אפי' דיעבד לא יצא וסברא הוא כי היבש כמת הוא וכמו שכתבת שיעורו ואיננו ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהן תורת לולב ואתרוג וזהו שאומר אין שעת הדחק ראיה כלומר שלא עשו כן אלא שלא תשתכח מהן תורת לולב ואתרוג וכן אמרו ביבשים שנוטלים אותו לזכרון בעלמא שלא תשתכח וכו' ה"נ במקום שיש לו לולב ואין לו אתרוג אע"פ שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפ"ה מצי ליטול את הלולב לבדו בלא אתרוג לזכרון

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנ:

ב מיי' פ"ח שם סמג שם טור א"ח סי' תרנו תרמט:

ג מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג שם טור א"ח סי' תרמז:

ד מיי' פ"ז שם סמג שם טור א"ח סי' תרמט תרנא:

שיטת ריב"ב

גמ' להידור מצוה עד שליש במצות. יש לו לחזר אחר לולב נאה או שופר נאה ולתת בו יותר עד שליש דמיו והתם איבעיא לן שליש מלגאו או שליש מלבר: עד שליש משלו. דהכר מצות בהאי עלמא ליכא: מכאן ואילך. הקב"ה משלמו בעולם הזה: והשתא דקיי"ל לולב א"צ אגד. שרי למיגדיה ללולב ביו"ט דלמצות זה אלי ואנוהו כאגד כל דהו סגי ואגד כל דהו כגון אגודה של ירק שרי למעבדיה ביום טוב: אי נמי דעניב ליה מיענב. דעניבה לאו היינו קשיר' דתיתסר בי"ט אבל אי הוה סבירא לן דלולב צריך אגד לא הוה סגי לן אלא באגד מעליא והוה אסיר למעבדיה ביום טוב: מתני' ושל בעל. שדה הבעל: גמ' ופיה דומה למגל. שהוא קשה ליד כמגל זה שיש לו שינים: מסר. שיש לו שינים משני צדדין: כי תניא ההיא דדומה למגל כשר בחילפא גילא. מין של ערבה שעקומה כמגל אבל פיה חלק. והכא דאמר צפצפה דומה למסר ופסול דפיו שלו קשה ליד כמגל זה שיש לו שינים: מתני' שלשה הדסים ושתי ערבות. אע"ג דפליג ר"ע עליה דר' ישמעאל סלקא' כר' ישמעאל כיון דקאי ר"ט כוותיה. ושלשה הדסים ושתי ערבות דקאמר ר' ישמעאל לאו אפילו מהם ללא מוסיף: ואפי' שנים קטומין ואחד שאינו קטום. שלשה הדסים קאי:

הגהות הב"ח (א) חודן של עלין כו' כצ"ל: (ב) נ"ל משל: (ג) כאגודה כצ"ל וכ"ב נראה מפירושו שהיה גורס בדברי הרי"ף כאגודה בבי"ת וקשה לי א"כ מאי האי דקאמר של הוצא דמשמע דמיירי כשאוגדו והוחבו מלתחת כמו שתוחבין כשאוגדין הירק וכן מבואר בפרש"י שהיה גורס כאגודה בכ"ף דעת הרי"ף ואולי הר"ן ז"ל כתב פירושו שלא כדעת הרי"ף וגירסתו: (ד) נ"ל הא מלתא תליא:

אפשר דסבר כר"ע דמכשיר בהדס אחד ועוד יתבאר זה בס"ד ור"ע דאמר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד שאינו קטום קאמר ומשום הכי לא פריש לה והכי מוכח בגמרא דאמר ולדרוש להו כר"ע ומפרקינן דחד ולא קטום לא שכיח אלמא ר"ע חד ולא קטום בעינן ופי' קטומים סבר הרב אלפסי ז"ל דהיינו קטימת הראשים ולפיכך דחה למעלה מתני' דתנן [דף לג.] נקטם ראשו פסול מדאיפסקא הלכתא כר"ט והקשו עליו דמה טעם להכשיר נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין ועוד מדאמרינן בתורת כהנים ומייתי לה בירושלמי שתי דליות ואחת שאינה קטומה הרי שקראו לקטומין דליות ומשמע שאין קטומי הראש דמה ענין לקרותן דליות ועוד דא"כ דאדחי ליה סתם מתני' דלעיל אדחיא נמי כולה שמעתא דשקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה והילך אפשר שתהא כל אותה סוגיא דחויה מהלכה וכי תימא דאע"ג דהלכתא כר"ט לא דרשינן ליה בפרקא מפני שמצוה בשאינו קטום להדור מצוה והיינו דלא בעי שמואל למדרש ליה כדאיתא בגמרא ולהכי שקלינן וטרינן עלתה בו תמרה כדי שיהא הדור למצוה הא ודאי ליתא דהא בגמרא שקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה אי אמרינן ביה דהואיל ונדחה ידחה והיכי אפשר דליהוי דיחוי (ג) ונהי דמהדרינן דלא ליהוי קטום לכתחילה הא מדינא קטום בלא תמרה כשר והשתא נמי כי עלתה בו תמרה הדר מקיים ביה והילך ידחה מפני שלא היו יוצאין בו לכתחילה בשעה שלא היתה בו תמרה ועוד דאמרי' בגמרא דחד ולא קטום לא שכיח ואם איתא דהך קטימה היינו קטימת הראש היכי אמרינן דלא שכיח והא ודאי שכיחי טובא שאין קטומי הראש והרמב"ן ז"ל מחזר לתרץ קושיות אלו ואמר דהאי דמכשרינן נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין היינו משום דע"י שהוא עבות בעלין (ד) אין הקטימה ניכרת בו כמו שהוא ניכר בשאר המינין ומה שקראו אותם בתורת כהנים דליות הענפים נקראים דליות שהן זמורות בלשון הפסוק והם הענפים שדרכן לקטום את ראשן כדי שירבו בהם ענפים ולפיכך נקראות זמורות על שם שזומרין אותן מלשון לא תזמור ומלשון דליות אמרו במשנה [פאה פ"ג מ"ג] המדל בגפנים כלומר הזומר וכולה סוגיא דלעיל דשקלי וטרו בעלתה בו תמרה כולהו סבירא להו דקטומין כשרין כרבי טרפון אלא דבעי' הדור מצוה בר מרבי ירמיה דבעי אי האי הוי דיחוי מעיקרו ואיהו ודאי פליג וסבירא ליה דלית הלכתא כרבי טרפון ואידך אמוראי לא חשו ליה ומהדרי ליה לפום טעמיה ודאמרי' בגמרא דחד ולא קטום לא שכיח היינו במקומו של שמואל שהיו מביאין ההדס ממקום רחוק ומתייבש ראשו מתוך שהוא רך ונקטם ולא היה מצוי אפילו אחד שלא יהא ראשו קטום וכדאמרי' לעיל בגמרא [דף לב:] השתא עבות שלשה לא משכחינן שנראה שלא היה ההדס מצוי להם וכל זה דוחק והיותר נכון הוא מה שפי' בה הר"ז הלוי ז"ל דנקטם לחוד וקטומין לחוד דקטומין דמתניתין היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מצדיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותן מהם נקראין הבדים קטומין ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ורבי טרפון סבר דלא הוי הפסקה והדר הוא והשתא אתי שפיר דקי"ל כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר המינין ואתא כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר האי דאמרי' דחד ולא קטיס לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ובדין מצדדיו והיינו דמקרו קטומין סתם ומקרו נמי דליות על שם שקוללין אותם מלשון המדל דגפנים:

שאתרוג אחד ולולב אחד כך הדס אחד וערבה אחת: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון: °*תניא ר' אליעזר אומר יכול יאגדם כולם כאחד אמרת וכי נאמר וכפות והלא לא נאמר אלא כפות ומנין א שמעכבין זה את זה תלמוד לומר ולקחתם לכם שתהא לקיחה תמה: *תניא ארבעה מינין שבלולב אין פוחתין מהן ב ואין מוסיפין עליהן

לא

רש"י

דלא בעי הדור (א): **גמ'** יכול יאגדם כלם כאחד. ואתרוג עמהם: אמרת וכי נאמר וכפות. תמרים דנהוי וי"ו מוסיף לענין ראשון נגרפו עם פרי עץ הדר: והלא לא נאמר אלא כפות. דמשמע בפני עצמו ולא עם אתרוג וענף עץ מוסיף עליהן (ב) שנאמר בהן וי"ו לפיכך נאגדין עם הלולב: שמעכבין זה את זה. דאם חסר אחד מארבעה אין הג' מצוה: תמה. שלימה

גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון. וגרסינן עלה בגמרא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון כלומר מכרו בשוה ולא תטלו על דמיכם מפני שמבקשין מכם שלשה הדסים ושלמים ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון דמכשר בקטומין ופרכינן עלה ולדרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי ומשני תלתא וקטומין שכיחי חד ולא קטיס לא שכיח והקשו בתוס' ואי לא ס"ל כר"ע אלא כרבי טרפון היכי פרכינן עליה לדרוש להו כוותיה ותירצו שכל זה הוא מן הדיוק שבא להוכיח דשמואל לטעמיה ומוכיח לה הכי ודאי כי אמר ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון היינו משום דאזדא לטעמיה וס"ל הכי דאי לא תימא הכי אלא אף על גב דלא סבירא ליה כוותיה כדי להפחידם שלא ימכרו ביוקר היה אומר להם לדרוש כרבי טרפון אם כן ביותר מזה היה אפשר לו להפחידם לדרוש כר"ע דמיקל טפי אלא ודאי אזדא לטעמיה וס"ל כר' טרפון ודחי' תלתא וקטימי שכיחי כלומר לעולם לא תפשוט דאזדא לטעמיה דדילמא להפחידם אמר כן וליה לא ס"ל ודקאמרת א"כ יפחידם כר"ע דמיקל טפי ליתא דאדרבה רבי טרפון מיקל ממנו דתלתא וקטימי שכיחי וחד ולא קטוס לא שכיח אבל צריך לדקדק שיש סוגיא כיוצא בזו בפרק כל שעה [דף ל.] ויש בה חלוף בב' דברים דאמרי' התם דאמר שמואל דקדרות בפסח משהינן להו עד לאחר הפסח ועביד בהו בין במינן בין שלא במינן ואמרינן התם ואזדא שמואל לטעמיה דאמר ליה שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי שמעון כלומר דשרי חמץ אחר הפסח כי ליתא בעיניה ופרכינן התם ולדרוש להו כר"ש ומפרקינן התם אתרי' דרב הוה כלומר דפליג עליה כדאיתא התם והרי סוגיות הללו מתחלפין דהכא מספקינן אי אזדא שמואל לטעמיה במאי דאמר הכי או לא אלא שמא להפחידם אמר כן וכמו שפירשנו והתם לא מספקינן בהכי כלל אדרבה פרכינן ולדרוש להו כר"ש ועוד דהכא לא קשיא לן כלל כי סברי' דאזדא לטעמיה אמאי לא דריש להו כר"ט (ה) דהתם פרכינן ואמאי ולדרוש להו כר"ש וטעמו של חלוף זה משום דהתם ליכא לספוקי כלל שמא להפחידם אמר כן דבשלמא הכא איכא לספוקי דאמר הכי כדי שתהא מצוה מצויה אצל הכל ומשום הכי הוה מפחד להו במידי דלא ס"ל אבל התם גבי קדרות אין מצוה תלויה בכך דלימא להו הכי אי לאו דס"ל והכא היינו טעמא דלא פרכינן ולדרוש להו כר"ט כדפרכינן התם ולדרוש להו כר"ש דמשום דבשאינו קטום איכא הדור מצוה הוה ניחא ליה דליהדרו בתריה כל זמן שהמוכרין לא יעלו בדמים יותר מדאי והתם נמי בריש בבא בתרא [דף ה:] גבי רוניא דאקפיה רבינא מד' רוחותיו ואתא לקמיה דרבא ואמר ליה זיל [פייסיה (ו)] ואי לא דרשינא לך כרב הונא ואליבא דרבי יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר היינו טעמא דלא דריש הכי לפי שסבר נתפייס רבינא בפחות מכן כדאיתא התם ויש לרמב"ן ז"ל שטה אחרת שהוא אומר דהכי פרכינן ולדרוש להו כר"ע דדוקא פרכינן הכא הכי דאע"ג דאמר שמואל הלכה כרבי טרפון היינו לומר דקטומין כשרין אבל במניינא ודאי קי"ל כר"ע דסגי בהדס אחד דהא ר"ט לא משמע דפליג במניינא אלא אדרבי ישמעאל סמיך דאמר אפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטוס כלומר אחד שאינו קטוס מעכב ובעינן שנים קטומין בר מיניה להדור מצוה ורבי טרפון עלה קאי דאמר אפילו שלשתן קטומין סגי ולעיכובא לא משמע דפליג אדרבי ישמעאל שחזר והודה דבחד סגי ואי נמי פליג עליה כיון דהודה רבי ישמעאל לר"ע הוה ליה ר"ט יחידאה ומשום הכי פרכינן דוקא ולדרוש להו כר"ע משום דקים לן דהלכתא כוותיה דאפילו תימא דלא בעי למדרש בקולי תרוייהו ולאכשורי בחד וקטום מ"מ לדרוש כר"ע לאודיה דמכשר בחד ולא קטום דהא קילא טפי ומהדרינן דחד ולא קטום לא שכיח הלכך אליבא דהלכתא נקטינן כתרוייהו דלמניינא בחד סגי מדרבי עקיבא וקטום נמי שרי מדרבי טרפון אלא דלהדור מצוה בעינן שלשה ואחד מהן שאינו קטום ומיהו בתרא דלא שכיח מוקמי' אדינא ומכשרין בחד יקטוס זו היא שטתו ז"ל ולבי מגמגם בה דאם איתא דרבי טרפון כי אמר שלשתן קטומין שלשה בעי לעיכובא לית לן למיפרך ולדרוש להו כרבי עקיבא משום דרבי טרפון אע"ג דהוה ליה יחידאה לגבי רבי ישמעאל ורבי עקיבא כיון דחזינן דשמואל פסק בקטום לקולא כרבי טרפון אע"ג דהוה ליה יחידאה לגבי רבי ישמעאל ורבי עקיבא כל שכן דמצי למפסק כוותיה לחומרא דבעינן שלשה לעכובא ואי רבי טרפון האי שלשה דקאמר לאו לעכובא בעי להו אלא למצוה ובשעת הדחק בחד וקטום סגי ליה אי הוה דריש הלכה כרבי טרפון הוה מיקל טפי דהוה מכשר אפילו חד וקטוס ועוד שבכל הנוסחאות כתוב מאי טעמא אילימא משום דמיקל וזה הלשון מורה הפי' הראשון שכתבתי דליסנא דאילימא משמע דהכי קאמר אילימא דכי אמר הכי לאו משום דאזיל לטעמיה אלא משום דמיקל אבל לשטת הרמב"ן ז"ל דלא מספקינן כלל במאי דאמרינן דאזיל לטעמיה אלא דפרכינן אדדריש להו כרבי טרפון משום דמיקל לדרוש להו כרבי עקיבא משום דמיקל טפי היכי שייך ליסנא דאילימא והרב ז"ל כתב דאיכא מקצת נוסחאות דלא גרסי מאי טעמא אילימא משום דמיקל אלא גרסינן ולדרוש להו כרבי עקיבא וזו הגירסא ודאי אם היתה עקרית מורה כדבריו ז"ל אבל בכל הנוסחאות המגאהות אצלנו כתוב בהן מאי טעמא אילימא משום דמיקל וזו הגירסא איני יכול ליישבה ע"פ פירושו: **תניא** ר' אליעזר הגדול אומר יכול יאגדם כולם כאחת. ואף האתרוג עמהם: וכי נאמר וכפות. המרים דניהוי וי"ו מוסיף על ענין ראשון לגרפו עם פרי עץ הדר והלא לא נאמר אלא כפות דמשמע בפני עצמן הן ולא עם אתרוג וענף עץ עבות וערבי נחל מוסיף עליהן שנאמר בהן ווי"ן לפיכך נאגדים עם הלולב: שמעכבין זה את זה. שאם חסר אחד מארבעה אין השלשה מצוה: תמה. שלימה: **תניא** ד' מינים שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן. יש מפרשין אין מוסיפין עליהן אפילו ממינן ומפקפקין לפי זה שלא להוסיף בהדס וליתא דהא אמרינן בגמרא [דף לד.] אמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון כלומר דמכשר אפילו שלשתן קטומין ופרכינן ולדרוש להו כר"ע כלומר דסבר דלא בעינן אלא הדס אחד ומדפרכינן הכי אלמא כר"ע סבירא ליה דבחד סגי ואפ"ה מהדר שמואל אתלתא ואמר להו אשוו וזבינו אלמא כי אמרינן הכא אין מוסיפין עליהן דוקא ממין אחר אבל ממינן שפיר דמי ולי לא תליא מלתא בין מינן ומין אחר דהא מכשירין גימוניות של זהב אע"ג דמין אחר הוא אלא בלגאותו הלי דכיון דלרבנן דאמרי לולב אין צריך

שלטי הגבורים

לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב כדאמר לא מצא אתרוג וכו' ואמרי' פשיטא מהו דתימא כי היכי דלא תשתכח מצות אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מיניה תורבא דכי אתיה לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי לבנך וש"מ היכא דליכא למיחש לחורבא כי הכא צריך למינקט כי היכי דלא לישתכח מצות לולב ועוד מדקאמר נייתי כי היכי דלא לישתכח מצות אתרוג ואי לא נקיט לולב אמאי מייתי פרים שלא תשתכח תורת אתרוג וכי תמיר תורת אתרוג מתורת לולב אלא ש"מ דנקיט לולב אע"פ שאין אתרוג וס"ד אמינא ליקט בהדיה פריש או רמון לזכרון דהאי אתרוג קמ"ל דמוטב ניטול הלולב ולא יטול עמו מין אחר במקום אתרוג משום דנפיק מיניה חורבא וה"ת בלולב נמי נפיק חורבא מיניה דזימנין הוה ליה תרוייהו ובעי למיפק בלולב לחודיה ולא היה דד' מינין שבלולב מפרשי באורייתא ולא אתי למיטעי אבל אתרוג לא אתפרש בהדיא וקסבר אינים דפריש או רימון פרי עץ הדר הוא ובין יבשים ללחים ליכא למיגזר משום חורבא דהיכא דאיכא לחין לא שבקי לחין ועבדי יבשים ע"כ והלשון אין שעת הדחק ראיה אינו מורה על פי' זה דר' יהודה הביא ראיה לדבריו דאמר יבשים כשרים ומברכין עליהם מבני כרכים שהיו מברכין על היבשים ואמרו לו חכמים אין שעת הדחק ראיה שאין ללמוד שלא בשעת הדחק משעת הדחק אבל מודו רבנן דבמקום הדחק היו מברכין דאל"כ יאמרו לו בשעת הדחק נמי לא היו מברכין אלא כל הני פסולי מסרן הכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אפי' בדיעבד לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצות אבל במקום הדחק הכשירום כיון שא"א בע"א ומברכין עליהן:

א ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהן לא יברך על הנמצאין בידו אבל אם יש לו כולם אפי' לא נטלן ביחד אלא נטלן זה אחר זה יצא ובלבד שיהו כולן לפניו:

לשון ריא"ז

ד' מינים של לולב מעכבין זה את זה ואם חסר אחת מהן הג' כאילו אינם לפי שארבעתם מצוה אחת הן ואם נטלן בזה אחר זה יצא:

ב ולא יוסיף עליהן מין אחר אפי' אם לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף אבל מאותם ד' המינים יכול להוסיף עליהן וההדס שוטה שאינו עבות נחלקו בו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף אותו או לאו: בה"ג כתב הדס שוטה ואפי' בהדי אסא אחרינא פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולו עבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' עבות ממלא אותו הדס שוטה וש"ד וכ"כ הרא"ש נהגו במקומינו במתיבתא מכמה דורות שלא לפחות מס"ת במנין לולב ויש מוסיפין עד ע' כמנין הפרים:

לשון ריא"ז

ואם בא להוסיף בערבים ובהדסים מוסיף וטוב להוסיף עליהן שדרכן להשיר עליהן שמא יפסלו ועוד נויי מצוה הוא שיהא הלולב מסובב בהדסים ובערבות אבל אתרוג א' ולולב א' אין מוסיפין עליהם:

שיטת ריב"ב

גמ' יכול יאגדם כולם בכבת אחת. והאתרוג עם שאר מינין: וכי נאמר. הדר וכפת הוה משמע אתרוג בהדי לולב השתא דכתב כפת משמע אתרוג לחודיה ושאר מינין לחודייהו: ואין מוסיפין עליהן. בגמ' שיילינן פשיטא ומהדרי' מהו דתימא כיון דקי"ל לולב א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בהדס: (ב) רש"י ועוד' נחל מוסיף עליהם: (ג) נ"ל נהי: (ד) נ"ל ואין: (ה) נ"ל והתם: (ו) נ"ב במאי דאפייסיה:

א מיי' פ"ח מהל' לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמט: ב מיי' (פ"ו) [פ"ח] מהלכות לולב סמג טור א"ח שם ·

צריך אגד ליכא למיחש משום בל תוסיף אלא מדרבנן כמו שכתבתי בחדושי כל לגאותו לא גזרו ולפיכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות שופר וסוכה ולולב שאם רצה להוסיף בהדס או בערבה כדי שיהא אגודה גדולה מוסיף והוי מצוה הוא אבל שאר המינין אין מוסיפין על מנייכן פירוש משום דבהנהו ליכא נוי: לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון. בגמרא [דף לא:] שיילינן פשיטא ומהדרינן מהו דתימא לייתי כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג קמ"ל דאתי למיסרך ומשמע דדוקא פריש ורמון הוא דלא יביא אבל לא מצא אתרוג כשר מביא נר מצוה אתרוג פסול וה"ה לשאר המינין והכי מוכח בגמרא דאמרינן וכולן כמושין כשרין יבשים פסולין רי"א אף יבשים כשרין(מנחות כז.) א"ר יהודה מעשה באנשי כרכוס שהיו מורישין לולביהן לבני בניהן אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה אלמא דבשעת הדחק מביא הפסולין שבמינין: **ואע"ג** דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה ר"ת ז"ל חולק ואומר דכיון דכולן מצוה אחת כל שנטלן בזה אחר זה לא יצא ידי חובתו והכא הכי קאמרי' לא שנו דמעכבין משום לקיחה תמה אלא בשאין לו כלומר שאינו אוחזם כאחת בידו אבל כשכולם בידו אע"פ שלא אגדם אין מעכבין ואין זה במשמע ובשם הרמב"ן ז"ל מקילין עוד ואומרים אע"פ שלא היו ברשותו ביחד כל שנטלן כולם יצא וכי אמרי' דאין לו מעכבין היינו לומר שכל שלא נטל את כולן אפילו באחד מהן לא יצא אבל כל שבאו לידו אפילו בזה אחר זה יצא ואעפ"כ אין ראוי לברך על הלולב אא"כ הוא יודע בבירור שיבואו לידו כולן שאע"פ שאין מברכין אלא על הלולב אפילו הכי כיון דאמרינן שאם לא יבואו כולן לידו לא יצא שמא לא יבואו לידו והוי ליה ברכה לבטלה:

רש"י

שלמה: פריש · קודוי"ס בלע"ז: כמושים· פלישטריי': **מתני'** של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דבעינן לכם מי שיש בה היתר אכילה ושיהא בה דין ממון וזו אין בה שום פרוטה דערלה אסורה בהנאה הלכך לא שלכם היא: ושל תרומה טהורה לא יטול. מפני דמכשרה ליה לקבל טומאה דאמרינן במתני' מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירה במים בשבת שהיו שורין האגודה במים שלא יבשו וכשהמים נוגעים לאתרוג הוכשר לטומאה דכתיב וכי יותן מים על זרע ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב את משמרת תרומותי אמר רחמנא עביד ביה שימור: חזזית. כמין אבעבועות דקות: ניטל פיטמתו · ראש האתרוג מפי רבי יעקב בר יקר ודוגמתו הפיטמא של רימון: נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול · ניקב וחסר כל שהוא חדא מלתא היא: ניקב ולא חסר · כגון שתחב בו מחט והוציאו כשר: ניטל עוקצו · זנבו כמו עוקצי תאנים: הכושי · שבא מארץ כוש ושחור הוא: ככרתי. כרישין היא

לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר ותנא נמי במתני'* ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה ואמר רב חנא בר אבא לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה דקיימא לן לולב אין צריך אגד:

דף לד: **מתני'** *אתרוג הגזול א והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול של ב ערלה פסול ושל תרומה טמאה פסול ושל טהורה לא יטול ואם נטל כשר ושל דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר: דף לה. **גמ'** *ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין לא אפשר היכי ליעביד לינקוט חדא חדא לא מינכר' לקיחתה לינקוט תרי או תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר:

דף לה: **מתני'** *עלתה חזזית על רובו ניטלה פיטמתו נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול. עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר אתרוג הכושי פסול הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ור'

מתני' אתרוג היבש והגזול פסול. יבש דאתרוג היינו דאין בו לחלוחית: של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. משום דלא חזו כלל לשרפה קיימו וכתותי מיכתת שיעוריה: של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר. אם נטל כהן שהוא שלו כשר ואפילו ביום ראשון וטעמא דלא יטול מפרש בגמרא [דף לה:] אם מפני שמכשירו לקבל טומאה שעל ידי הלולב שנוגע במים נוגעין המים ג"כ באתרוג ומכשירו ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב את משמרת תרומותי או משום דמפסידה ע"י שממשמשו בידו: **של** דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. משום דלא קרינא ביה לכם לב"ש מפני שיש בו חלק לכהן והוה ליה כאתרוג של שותפין דלא נפיק חד מינייהו ולכולי עלמא בטבל גמור אין יוצאין בו ביום ראשון אלא משום דתנא לא תני אלא מאי דפסול אפילו ביום שני של תורה לא תנא טבל דאע"ג דתנא דמאי לב"ש שאין פסולו אלא ביום ראשון תנא לא קפיד בדב"ש כיון דב"ה מכשירין אפילו ביום ראשון דלכם קרינן ביה מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוה עני וחזי ליה השתא [א] דתנן מאכילין את העניים דמאי וכו' כדאיתא בגמרא אבל הרמב"ן ז"ל אומר דשל טבל קרינא ביה לכם כיון שיכול לסלק הכהן והלוי באתרוג דעלמא שיפרים על זה דהוה ליה כההיא דאמרינן פרק יש נוחלין [דף קלז:] באחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית דכל היכא דאיכא אתרוג לכל חד וחד יכול ליטלו לעצמו ולצאת בו הלכך על כרחין יוצאין בטבל וכי פסלו ב"ש של דמאי ארישא קאי [דהיינו תרומה טמאה של דמאי דלב"ש לא חזי למידי ולב"ה כשם שמאכילין את העניים דמאי כך מאכילין אותם [ב] תרומה טמאה של דמאי וממתניתין דהכא ילפינן לה] ואין דינו ז"ל ברור אלא דהאתרוג של אחין שאני דכיון דדעתייהו שכל אחד יטול איזה מן האתרוגים שירצה לעצמו הוה ליה כדידיה אבל טבל כיון דאסור ביה עד שיפרים עליו ממקום אחר כשהוא נוטלו לצאת בו א"א לומר דליהוי דידיה כשם (*שאי) שאפשר לומר באתרוג: של מעשר שני בירושלים לא יטול. מפני שמכשירו לקבל טומאה ומפסידו ג"כ במשמוש ידים: ואם נטל כשר. דכשלו הוא דקסברי רבנן מעשר שני ממון בעלים הוא והוא הדין נמי חוץ לירושלים דאם נטל כשר דהא ראוי לאכילה הוא בירושלים אלא לרבותא תני ליה דאפילו בירושלים לכתחלה לא: **גמ'** פרי עץ הדר שטעם עצו ופריו שוה. דהכי משמע פרי עץ הדר שהעץ כפרי בטעם שוה: לנקוט חדא. גרעין אחד: לא מינכרא לקיחתה. מתוך קוטנה: **מתני'** עלתה חזזית על רובו. חזזית כמין אבעבועות דקות ובירושלמי אמרו דאפילו רובו מצד אחד: ניטלה פטמתו. יש שפירשו שושנתו ויש שפירשו בו הדד שתחת השושנה או מה שבראש העץ הבולט הנקרא עוקץ שהוא בסוף האתרוג ונכנס בו כבוכנא באסיתא: נקלף. פי' שנקלפה כל הקליפה החיצונה והיא הקליפה העבה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה כדאמרינן בגמרא שקרא עליה שם חוץ מקליפתו החיצונה. ולא נהירא דא"כ בלאו הכי נמי תפסל מדין חסר (א) כאיסר כדאיתא בגמרא ועוד דבגמרא פרכינן עלה מדרבה דאמר האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא ואם נקלף כל אותה קליפה העבה הרי אינו נשאר כאהינא סומקא ולפיכך נראה דנקלף היינו שהוסרה ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שהיא על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא וליכא חסרון בגופו של אתרוג כלל: נסדק. יש שפירשו (או)[בו] לארכו (ב) או ברחבו משני לצדדין ומיהו דוקא מלמטה אבל בחוטמו אפילו בכל שהוא פסול וכדאמרינן בגמרא גבי חזזית ואמר רבה ובחוטמו אפילו בכל שהוא ומשמע דה"ה לכל פסולי האתרוג ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק (ג) מצד אחד עד חללו או אפי' אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה: ניקב וחסר כל שהוא. (ד) יש שפירשו בו דתרי פסולי ניהו שניקב נקב מפולש אע"פ שאינו חסר או שחסר כל שהוא אע"פ שלא ניקב וכי קתני סיפא ניקב ולא חסר כל שהוא כשר היינו שניקב נקב שאינו מפולש ורישא במפולש וסיפא באינו מפולש ולא נהירא דכיון דניקב סתמא קתני ברישא ובסיפא משמע דכי הדדי ניהו ועוד דאי הרי (ה) פסולי ניהו ליתני ניקב חסר כל שהוא בלא וי"ו כדתני אידך כולהו בלא וי"ו נסדק נקלף ניקב אלא ודאי חד פסולא הוא דרישא קתני ניקב וחסר כל שהוא פסול וסיפא קתני דנקב ולא חסר כל שהוא אפילו בנקב מפולש כשר וסיפא איצטריכא ליה לאשמועינן דרישא חדא פסולא קתני:

עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר. לכאורה משמע דהנך תלתא בבי לא צריכי דעלתה חזזית על מיעוטו וניקב ולא חסר מדיוקא דרישא שמעינן להו וניטל עוקצו מדלא קתני ליה בפסולין ממילא כשר וליתא אלא מצרך צריכי ופירושא דרישא ניניהו דעלתה חזזית על מיעוטו איצטריך לאשמועינן כשר דלא תימא אפילו בשנים ושלשה מקומות כל שאין בין כל החזזית עלין כדי רובו כשר מש"ה הדר ותנא עלתה חזזית על מיעוטו כשר לומר שאינו כשר אלא כשאין החזזית אלא על מיעוטו בלבד אבל כשהיא מפוזרת ברובו שאפילו נצרף כל אותן החזזיות שבו אינן אלא על מיעוטו פסול וכדאמרינן בגמרא אבל בשלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול ופירושא דמתניתין היא דהא אתא לאשמועינן בסיפא שכל שהיא מפוזרת ברובו של אתרוג בשנים ושלשה מקומות ה"ל כמנומר ומעתה אין לך להכשיר בה אלא בשאינה מפוזרת אלא במיעוטו ולפי שטה זו כל שהיא מפוזרת במיעוטו בלבד אע"פ שהיא בשנים ושלשה מקומות כשר: וניטל עוקצו. לדברי מי שמפרש שפטמתו היינו מה שנכנס בתוך האתרוג מלמטה כבוכנא באסיתא תאנא ניטל עוקצו לאשמועינן דדוקא כשניטל מה שנכנס בתוך האתרוג פסול אבל כשניטל העוקץ היוצא כשר ולדברי מי שמפרש דפטמתו היינו השושנה תנא ניטל עוקצו לאשמועינן

הגהות הב"ח
(א) נ"ב אבל הרשב"א בתשובותיו סי' נ"ח כתב דאין חסרון אלא בשחסר מבשר האתרוג שהוא שלבן שבו אבל קליפתו החיצוני' אינה חסרון וכך קבלנוה עכ"ל: (ב) לארכו ברובו משני כו' כצ"ל: (ג) נ"ב נראה דהיינו דוקא כשהוא סדוק כולו ולא נשתייר בו כלום וכ"כ התוס' והרא"ש: (ד) נ"ב כן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ח שמפרש כן והוא כפרש"י אע"פ שאינו כפירושו ממש שהרי כתב דניקב וחסר כ"ש חדא מלתא היא מ"מ לענין הדין דבריהם שוים וכן הכריח הרא"ש ע"פ הירושלמי והכי נקטי' להחמיר: (ה) נ"ב הא לאו קושיא היא דהרב המגיד העיד שהגירס' היא בלא וי"ו אלא דיש גורסין וחסר בוי"ו:

ד ב מיי'

הגהות מא"י
[א] נמי חזי ליה כצ"ל: [ב] תרומת מעשר של דמאי וממתני' כו':

א שיעור היבשות פי' הראב"ד כשתכלה הלחה ואינו מוציא שום לחה כי הלחה לפרי כמו הדם בבשר החי כל זמן שהוא לא יוצא לחה או מדוחק הסכין או מסחיטתו אבל לאחר שיבש לא יוציא לחה אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שא"א לסוחטו אלא לחותכו אבל כיון שנקב שאין בו חסרון כשר יכול להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט:

לשון ריא"ז
שיעור היבש לא נתפרש ונראה בעיני שאינו פוסל עד שיבש כולו ואם יבש מקצתו הרי הוא כמוש וכשר כמבואר בקונטרס הראיות:

ב ומז"ה פוסל אפילו בערלת חו"ל ולי נראה שערלת חו"ל יש בה היתר אכילה שהרי יכול להאכיל לכתחלה לחבירו שאינו מכיר בה ולא אמרו אתרוג של ערלה פסול אלא בערלת א"י אבל נראה בעיני שאין פסול אלא ביו"ט ראשון בלבד הואיל ואין בו היתר אכילה אין אני קורא בו לכם אבל בשאר הימים כשר כמבואר בקונטרס הראיות:

שיטת ריב"ב
לא יביא לא פריש ולא רמון. בגמ' נמי שיילינן פשיטא ומהדרינן מהו דתימא היכא דליכא אתרוג ליתי כי היכי דלא ליתשכח תורת אתרוג קמ"ל דא"כ נפיק מינה חורבא זימנין דאיכא דאתי למיסרך: מתני' של ערלה פסול. לפי שאין בה לא היתר אכילה ולא דין ממון ואנן בעינן לכם משלכם ומכאן אתה למד לכל הפסולין שלא נאמרו אלא ביו"ט ראשון דביו"ט שני כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו לא היתר אכילה ולא דין ממון: ושל תרומה טמאה פסול. ואע"ג דיש בה דין ממון שראוי להסיקה תחת תבשילו הכא אין בה היתר אכילה ואנן ...ייתא בעינן היתר אכילה ודין ממון: ושל טהורה לא יטול. בגמ' מפרש טעמיה: ואם נטל כשר. דהרי יש בו היתר אכילה ודין ממון: של דמאי וכו'. בגמ' מפרש לה: גמ' ת"ר פרי עץ הדר וכו'. פשוט הוא: מתני' חזזית. נקות:

המאור הקטן

ויש לה ע"א והא דתנן אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת פסול איכא נוסחי דגרסי בגמ' עלה מ"ט משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה ונוסחי משובשת אינון דהא לא איצטריכא לן מאחר שאין בה **לא היתר אכילה** ולא היתר ממון בידוע שהוא פסול ועוד דהא כתותי מכתת שיעוריה כדאמרי' בלולב **ואוקימנא** למתני' באשרה דמשה. והא דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר אע"פ שלא הזכירה הרי"ף הלכה היא ובע"ז דאית לה ביטול דלא מכתת שיעוריה ואם נטלו כשר אפי' קודם ביטול כיון דאית ליה ביטול ומצות לאו ליהנות ניתנו וכשר ביום ב' דלא בעינן לכם והוא אינו מתכוין לזכות בו כדי שתאמר **דהויא לה ע"ז ביד** ישראל ואין לה בטלה עולמית אלא בנטילה בלבד הוא שמתכוין ואם נטלו אחר ביטול אפי' ביום הראשון כשר דהא לכם קרינן ביה בין כך ובין כך לכתחלה **לא יטול דמאיס לגבוה** ושמעת מינה דכל היכא דלית ליה ביטול אפי' ביום שני פסול ואפי' בדיעבד משום דכתותי מכתת וכמאן דליתא כל עיקר דמי וה"ה לאתרוג א] ושמעינן מינה דאתרוג של ערלה שפסול משום שאין בה לא היתר אכילה ולא היתר ממון לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט ב' כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו לא היתר אכילה ולא היתר ממון ומכאן אתה למד לכל הפסולין האמורים במשנתינו והאמורים בברייתא ובגמ' שלא נאמרו אלא ביו"ט ראשון כדאמרי' באתרוג שנקבוה עכברים וניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר ונולדו באתרוג סימני טריפה בעיא ולא איפשיטא:

השגות הראב"ד

א] וש"מ דאתרוג של ערלה שפסול משום שאין בו לא היתר אכילה ולא היתר ממון לא שנו אלא ביום ראשון וכו'. א"א לא מחוורא האי מלתא דהא תרומה טמאה וערלה מן הנשרפים הן כדאיתא במס' תמורה; הלכך מכיתת שיעוריה:

שאף השושנה בכלל הפסול ולא הדד בלבד שאין בו דבר שניטל וכשר אע"פ שאינו מגוף האתרוג אלא עוקצו בלבד והא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא לדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא דלעיל תרי פסולי נינהו וניקב נקב מפולש אפילו לא חסר כל שהוא פסול תנא הכא ניקב ולא חסר כל שהוא לאשמועינן דניקב נקב שאינו מפולש כשר ולדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא חד פסולא הוי תני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר כי היכי דלא ניטעי וניטא דרישא תרי פסולי נינהו : **גמ'** תאני ר' יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו . פירש הרב אלפסי ז"ל דפטמתו היא השושנה כמו שקורין פטמא של נר מצוה רמון לאותו כן שעל הרמון בראשו וכך אמרו בירושלמי ניטלה פטמתו תמן אמרין שושנתו וניטלה בוכנתו דתני רבי יצחק בר אלעזר פסולא אחרינא הוא שאם ניטלה הבוכנא שבסוף עוקץ האתרוג הנכנסת באתרוג כבוכנא באסיתא פסול ולא נהירא דא"ה היכי אמרינן תני רבי יצחק בר אלעזר ניטלה בוכנתו ה"ל למימר ניטלה בוכנתו פסול שהרי לא בא ללמד פירוש הפסול השנוי במשנתנו אלא שבא ללמדנו פסול אחר ועוד שלא מצינו לשון פטמא על הפרח כי מה ששנינו פטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא הדד שבראשו שהפרח כן שמו דהא תנן [עוקצין פ"ב מ"ג] פטמא של רמון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו והירושלמי שפירש פטמתו שושנתו הא פליג עליה התם ר' יצחק דהכי איתמר התם נטלה *בוכנתו תמן אמרין שושנתו ר' יצחק חקולא אמר פיקא ורבי יצחק חקולא הייני ר' יצחק בן אלעזר השנוי בגמרא שלנו כדאיתא בהדיא בפרק ע"פ [דף קיג: ע"ש וצ"ע] והוא חולק שאין פטמתו שושנתו אלא פיקא וכל דבר עגול נקרא פיקא כאותו העץ הנתון בראש [הבוש] שהנשים טוות בו וכדאמרי' [בכורות כג. ע"ש] שלשה פיקות הן ולפיכך נראה דרבי יצחק אתא לפרושי דפטמתו ששנינו במשנתנו הייט בוכנתו והוא הדבר העגול שנכנס באתרוג בסופו כבוכנא באסיתא דומה לפיקא ולא הזכירו בגמ' שלנו אלא דברי ר' יצחק בן אלעזר דאידך טעותא היא דטעו בפירוש פיטמא של רמון שחשבו שהוא הנץ שלו הלכך לפום גמ' דילן אם ניטלה שושנתו כשר ופטמתו דמתני' הייט בוכנתו שהוא העגול שבסוף העוקץ והייט דתנן בסיפא דמתניתין ניטל עוקצו כשר לפרושי דפטמתו דרישא הייט הבוכנא שבסוף העוקץ אבל כל שניטל העוקץ ונשאר הבוכנא בתוך האתרוג כשר ומצינו לשון פטמא ועוקץ [במקום אחד] כיוצא בזה בדדי אשה דאמרינן במסכת נדה [דף מז.] איזו היא סימניה משתשחיר

ור' יהודה פוסל: **גמ'** *ניטלה א פטמתו תאני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו פירוש פיטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו כדתנן פיטמא של רמון והיא שושנתו ופירוש בוכנתו קצה העץ הנתון באתרוג שהוא תלוי בו באילן ובעיקר העץ סביבותיו כמין אסיתא והעץ יוצא ממנה ונמצא העץ יוצא מתוכה כמו בוכנא באסיתא ואם נעקר מן העץ שהוא בוכנתו מעיקרו ולא נשתייר ממנו באסיתא כלום נמצא מקומו כמו גומא שהוא באסיתא ונראה כמו נקב וחסר ולפיכך פסול ואם נחתך העץ מלמעלה כמעט ונשתייר כל שהוא בתוך האסיתא כשר וזהו ניטל עוקצו כשר : נקלף אמר רבא האי אתרוגא דאיגליד כאהינא סומקא כשר והא תנן נקלף פסול לא קשיא *הא בבולה הא במקצתה אם ב נקלף כולו ולא נשתייר ממנו כלום פסול ואם נשתייר מקצתו כשר כמו *הגלודה שמקצת מתיר בה : ניקב תאני עולא בר חנינא ניקב ג נקב מפולש במשהו נקב שאינו מפולש בכאיסר : *עלתה חזזית ד על מיעוטו וכו' אמר רב חסדא לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא ובחוטמו אפילו כל שהוא פסול : *°תניא אתרוג תפוח ה סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר פסול אתרוג כדור פסול וי"א אף התיום ו פסול ואתרוג הבוסר רבי עקיבא פוסל וחכמים מכשירין עלתה חזזית על רובו ניטלה בוכנתו נקלף נסדק וחסר כל שהוא פסול עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר רבא לא קשיא הא לן והא להו פירוש לבני ארץ ישראל ז כושי פסול וכ"ש כושי הרבה הדומה לכושי שהוא פסול ולבני בבל שאתרוגיהן כושיים הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול : *גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא ל"ש אלא כמין בריה אחרת אבל כמין ברייתו כשר אע"ג דעבדיה דפי דפי איתמר אתרוג שנקבוהו ח עכברים אמר רב אין זה הדר ולא היא דהא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ביה כלומר שהיה אוכל ממנו כפי צורך שעה והשאר יוצא בו ידי חובתו ולר' חנינא קשיא מתניתין דתנן חסר כל שהוא *פסול לא קשיא מתני' ביום טוב ראשון ורבי חנינא ביום טוב שני וכן הלכתא

רש"י

היא פור"ש בלע"ז : **גמ'** נטלה בוכנתו . היא פיטמתו לפי שהוא חד ועשוי כעין בוכנא פילו"ן בלע"ז הוא לשון מורי הזקן ר' יעקב בר' יקר אבל רבינו יצחק הלוי תני שניהם בזנב וכמו שפירש רב אלפס ולשון רבינו יעקב נ"ל לרש"י דלא מצינו פיטמא בשום מקום עוקץ : האי אתרוגא דאיגליד . נקלף : כאהינא סומקא . תמרה אדומה אף זה אחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הקלוף בפירות . בכולה כשר במקצתה פסול . דמיחזי כמנומר וריא"ף פי' להפך ופי' טעמיה : נקב מפולש . מצד אל צד פסול (א) : נקב שאינו מפולש (ב) כאיסר. כגון שתחב בו יתד עבה : ובחוטמו . בשופי גובהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו : אפילו כל שהוא פסול . שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו שובי אדם נותן עיניו יותר מבשאר מקומות : סרוח . ריח רע : כבוש . בחומץ או בחרדל : שלוק . מבושל ביותר ברותחין : כדור . העשוי כמין כדור עגול כדור כלוט"ה : התיום . שניהם דבוקים : הבוסר . קטן כפול (ג) לבן : גדלו בדפוס . שנעשה לו דפוס כשהוא קטן ונתנו במחובר בתוכו וגדל(ד) כמות הדפוס. דפוס פורמ"א: כמין בריה אחרת . שאינו דומה לאתרוג כלל : דומה לכושי . שגדל כאן והרי הוא שחור : פסול . דנדמה הוא קונטרפי"ט בלע"ז אבל כושי עצמו הייט אורחיה וכשר : לא קשיא הא לן והא להו . לעולם מתני' כושי (ה) עצמו פסול לבני ארץ ישראל הרחוקים מארץ כוש (ו) פסול וכל שכן דומה לכושי לבני בבל הקרובים (ז) מכושים ורגילין בהם ומ"מ בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול : דפי דפי . (ח) כמין קרסים ואשמעינן רבא דברייתו הוא : דהא רבי חנינא מטבל בה ונפיק . אוכל מקצתה ונפיק וצריך עליה והא דנקט מטבל שכל מאכלם ע"י טבול כדאמרינן בפסחים השמש מטבל בבני מעים רבי יצחק מטבל בירקי: ביו"ט ראשון . שלקיחתו מן התורה ובעי לקיחה תמה דכתיב ולקחתם לכם קיחה תמה : בי"ט שני . נפיק ביה ר' חנינא אע"ג דלא הוי שלם :

מתני'

הפטמא רבי יוסי אומר עד שתתן ידה על העוקץ והוא שוקע וסופו לחזור הרי שקראו עוקץ הודו של דד הנכנס בפיו של תינוק שהוא בולט חוץ מן הדד וקראו פטמתו לאותו עגול המשחיר הסמוך לעוקץ וכן באתרוג קראו עוקץ העץ הבולט ופטמתו העגול שבראשו הנכנס באתרוג . ואחרים מפרשים דניטלה בוכנתו הייט הדד שהפטמא בראשו ורבי יצחק בן אלעזר בא לפרש דהא דתנן ניטלה פטמתו אינו אמור על הפטמא בלבד שאינו נפסל בכך אלא כשניטל הדד ולפיכך יש להחמיר ולפסול כל שנטלו אחת משתי הבוכנות אבל ניטלה השושנה בלבד כשר : **האי** אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא. תמרה אדומה אף זה אחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות : הא בכולה הא במקצתה . פירש רש"י ז"ל במקצתה פסול דהוי ליה כמנומר אבל הרב אלפסי ז"ל פי' שהמקצת הנשאר מציל כדאמרינן בגלודה שאם נשתייר בה כסלע כשרה : ניקב נקב מפולש במשהו פסול . יש מחמירין ואומרים שהקליפה (ט) דבר בפני עצמו הוא וכל שניקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ודאמרינן ושאינו מפולש בכאיסר אתי שפיר למאן דמפרש במתני' דניקב וחסר כל שהוא חד פסולה הוא דמש"ה אמרי' דדוקא נקב מפולש הוא דפסול מחסרון משהו אבל שאינו מפולש לא מיפסיל עד כאיסר אבל למאן דמפרש דתרי פסולי נינהו וכל שחסר כל שהוא פסול צריך לדחוק ולפרש דכי אמרינן ושאינו מפולש בכאיסר הייט בשאינו חסר כלום אלא שנעץ בו יתד ועשה בו גומא בכאיסר : **אבל** בשנים וג' מקומות ה"ל כמנומר ופסול . פרשתיו במשנתנו . וכתב הראב"ד ז"ל דמנומר דפסול דוקא שהוא מנומר בגוונים הפוסלין באתרוג הלבן וכושי וירוק ככרתי אבל מנומר בגוונים שאילו היה אתרוג כולו בגוון אחד מהם כשר כשהוא מנומר ג"כ בהם כשר אבל אחרים פוסלין שכל שעשוי גוונין אין זה הדר : **אמר** רבא ובחוטמו אפילו כל שהוא פסול . פרש"י ז"ל בחוטמו בשופי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו אפילו כל שהוא פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו שובי אדם נותן עיניו ואחרים אמרו חוטמו אותו מקום גבוה שתחת הנץ שהוא עשוי (י) כמו נזר . ונראין הדברים שכשם שאמרו בחזזית דבחוטמו אפי' כל שהוא פסול כך הוא הדין בכל הדברים שפוסלין באתרוג : **תניא** אתרוג תפוח . שנתפח ונרקב מבחוץ : סרוח . מבפנים וקליפתו קיימת או שהוא סרוח מבחוץ : כבוש . בחומץ או בחרדל : שלוק . מבושל ביותר ברותחין : כושי . לקמן מפרש : כדור . העשוי כמו כדור עגול פילוט"ה בלע"ז : התיום . שנים דבוקים יחד : אתרוג הבוסר . שאינו נגמר אלא כבוסר זה : ואע"ג דעבדיה דפי דפי . כעין קרסים : איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים וכו' דהא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק . פי' מן האתרוגין שהיו לו לאכילה היה אוכל מקצתן ויוצא בשאר למחר אבל באתרוג של מצוה ודאי אסור שהרי הוקצה למצוהו : **הא** ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני . פרש"י ז"ל דביו"ט ראשון

שלטי הגבורים

א סמ"ג פליג וכתב בשם רבינו יעקב דאם נטל עוקצו לגמרי אפי' שלא נשאר שום דבר בגומא כשר ולרבינו פסול גםלר"י הלוי ז"ל בוכנתו ועוקצו שוי בכלל זנב ומיי' כתב כרבינו :

לשון ריא"ז

נטלה פטמתו והוא הדד שבראש האתרוג כעין פטמא של רמון ר"י ור"מ והמורה מכשירין וכדברי הפיסלים נ"ל כמבואר בקונט' הראיות :

ב פי' רש"י בכולו כשר במקצתו פסול ולפי זה הוא פסול החוזר להכשירו ואם נקלף מקצתו וקלף הנשאר כשר ור"ת פי' איפכא כולו פסול אפי' לא נשתנה מראה מקצתו [כשר] ואפי' לא נשתייר בו אלא כסלע ומיהו פי' הראב"ד דוקא שמקום הקילוף הוא ממראה גוון האתרוג אבל אם הוא משונה ממראה האתרוג אם הוא במקום א' נפסל ברובו ואם הוא בב' או בג' מקומות פסול ואפי' במיעוטו ואם הוא בחוטמו אפי' כל שהוא פסול כעין חזזית :

ג כ' הטור נקב וחסר כל שהוא פסול אפי' אם [אין] הנקב מפולש אבל אם אינו חסר כלום כל זמן שאין הנקב כאיסר [כשר וה"מ שאין הנקב מפולש אבל אם הנקב מפולש או כאיסר] פסול אע"פ שאינו חסר דאם נקב עד הזרע שגרעינין בתוכו חשוב כמפולש לפסול אפי' פחות מכאיסר ור"ת פי' דאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פוסל אלא בכאיסר או מפולש וכ"כ הר"י והרא"ש כ' כסברא ראשונה :

לשון ריא"ז

ניקב נקב מפולש בכל שהוא פסול ושאין מפולש אם הנקב בו כאיסר שהיא מעה קטנה פסול פחות מכן כשר אע"פ שאין חסרון בנקב זה כגון שנעץ בו מחט או יתד עבה כדברי המורה אבל מז"ה אומר שלא נאמר כן אלא בנקב שיש בו חסרון וכדברי המורה נראה שהנקב פוסל בלא חסרון כענין שביארנו והחסרון פוסל בלא נקב ואפי' חסר כל שהוא כמבואר בקונט' הראיות: כתב הטור ואם נסדק מראשו לסופו אפי' אם אינו חסר כלום פסול אבל אם נשאר בו שיעור למעלה ולמטה אפי' כל שהוא כשר :

ד וכ' הרי"ף גיאות אפי' אם הב' או ג' מקומות [במיעוטו] בצד א' של אתרוג אבל הראב"ד כתב דוקא שנתפזר הנימות ברובו אע"פ שבשעת התחברותם הוא מיעוט אבל במיעוטו כגון שכולם מצד א' של אתרוג כשר ולזה הסכים הרא"ש ואם הוא מחצה על מחצה במקום אחד כתב ה"ר יחיאל כיון שהיא בידי

ויאשון אסור משום דבעינן לקיחה תמה כראה שסובר הרב ז"ל דכולהו פסולי דפסילי משום הדר כי היכי דפסילי ביו"ט ראשון פסילי ביום טוב שני וכדאמרינן בריש פירקין בשלמא יבש בעינן הדר וליכא ופרש"י ז"ל דפסול משום זה אלי ואנוהו אבל פסולין שפסלה תורה ולאו מטעמא דהדר אלא כגון שאול דמפסיל מדכתיב לכם משלכם וחסר דמפסיל משום דבעינן לקיחה תמה הני כולהו מכשרי' בשני של דבריהם ולפיכך אתרוג שנקבוהו עכברים כיון שמה שנשאר ממנו מהודר הוא הדר קרינא ביה והיינו דאמרי' בגמ' א"ד אמר רב זה הדר ולפי זה ראוי

נר מצוה

לחוש באתרוג בעל חוטם אף בשני של דבריהם ומיהו כי שרי אתרוג חסר ביו"ט שני דוקא (ח) כשרובו קיים דשמו עליו הא לאו הכי לא דאתרוג אמר רחמנא ולא הלי אתרוג : מתני' ובגדול כדי שיאחז שנים בידו אחת ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו. כך היא הגירסא במקצת הנוסחאות אבל אינה נכונה דלאיזה ענין ישער ר' יהודה שהוא כשיעור שיאחז שני אתרוגין בידו אחת והלא אינו צריך לכך לפיכך עיקר הגירסא כמו שנמצא במשניות ישנות ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו אחת כלומר הלולב והאתרוג מטעמא דפריש בגמ' בריש פירקין [דף לא:] דכיון דאמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחליף ליה כלומר שאוחז אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולפיכך צריך שיוכל להחזיק בידו אחת הלולב ואתרוג בשעה שהופכה ואי לא איכא למיחש שמא יפול מידו ויארע בו נקב ויפסל ור' יוסי אומר אפילו בשתי ידיו כלומר שיאחז שניהם זה בידו אחת וזה בידו אחת ולא חיים לדילמא מפיך להו והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם אמר לו רבי יוסי וכי נאמר וכפות תמרים שיהא צריך ליטול שניהם כאחד שאתה משער בכך והלא לא נאמר אלא כפות אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת ע"כ ור' יוסי דאמר אפי' בשתי ידיו לאו דוקא שיוכל ליטול שניהם בשתי ידיו אלא אפילו הוא צריך שתי ידיו לאתרוג אחד בלבד או שהוא צריך ליטלו על כתפו יצא שכיון שאין מעכבין זה את זה בשיש לו נוטל הלולב ואחר כך נוטל האתרוג והיינו דפרכינן בגמרא לרבי יוסי ממה שאמרו לו לרבי עקיבא כשהביא אתרוגו על כתפו אין זה הדר דאלמא רבי יוסי מכשיר אפי' באתרוג שהוא גדול כמה : **מתני'** אין אוגדין את הלולב אלא במינו. כדמפרש טעמא בגמ' : משיחה. ליניו"ל בלע"ז : גימוניות. חוטי זהב כפופין כגימון וסובבין האגודה וחבירו אין העגל יולא בגימון על שם הלכוף כאגמון ראשו [ישעיה נח] : במינו. אוגדין אותו מלמטה לשם מלות אגד וזה לנוי בעלמא : **גמ'** דגדלי הושענא. אוגדים הלולב לשון גדילים : שיירו בה בית יד. מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מלוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד : דלא נהוי חציצה. בין היד להושענא ואין זו לקיחה : **לא** לינקוט איניש הושענא בסודרא. כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחז בו הלולב : ורבה שרי. דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו להוי חציצה י"ל דהכא לית לן קרא לפסול חציצה בלולב ומאי דחיישינן ביה הייני משום דלא הוי לקיחה תמה ומסקינן דכל לנאותו בטל לגבי לולב והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכל שהוא טפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא טפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרינן לקמן דמפסיל משום דלא הויא לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לאו משום חציצה ממש אתינא עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כטבילה [סוכה דף ו:] דכתיב ביה ורחץ בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ וכתפילין [מנחות לז:] דכתיב בהו לך לאות ולא לאחרים לאות : **אמר** רבה לא לידוץ איניש לולבא בהושענא. לאחר שאגד ההדס והערבה יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד : דילמא נתרי טרפי. הלולב מסיר העלין מההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין : **הדס** של מצוה אסור להריח בו. דגמרי' מסוכה דילפי' בפ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה : כי מקצי ליה. מאחר הנאתו ומכינו ומזמינו למצוה מריחא שהוא דרך הנאתו מקצהו. ומסתברא דהוא הדין להדס שנותנין בסוכה דמריחא אקצייה אבל יש חולקין ואומרים שלא אמרו כן אלא בהדס שבלולב שכיון שהוא צריך למצותו ואי אפשר אלא בו לריחיה שהוא עומד אקצייה אבל הדס של סוכה כיון דאפשר ליה בעלים בעלמא מעשה עץ בלבד משמש ומהבערה בלחוד אקצייה שלא יפחות מסוכה אבל מריחא לא אקצייה : **ואמר** רבא הדס במחובר. לענין שבת נקט לה כל ימות השנה : אי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למתלש דבמחובר נמי מורח ליה שפיר (ט) וא"ת דהא אמרי' בסוף פרק בכל מערבין [דף מ.] הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר ומסקינן התם דצריך בכדי שיעשו ואמאי והלא לפי דעת ר"ת ז"ל כל מעשה שעשה נכרי בשבת לצורך ישראל אינו אסור ליהנות ממנו בשבת אלא כשאי אפשר לו לישראל ליהנות ממנו ע"י עצמו אלא באיסור של תורה או של דבריהם כגון שהדליק לו את הנר או שעשה לו כבש או שמלא מים לבהמתו כדאיתא בפרק כל כתבי [דף קכב.] וכמו שכתבתי שם בשיטתא דשמיה אבל כל שאפשר לו לישראל ליהנות מאותו דבר בהיתר אע"פ שעשה בו הנכרי מלאכה גמורה כגון שהביא לו אוכלין וכיולא בהן דרך רשות הרבים מותר לישראל ליהנות ממנו והכא נמי הרי אפשר ליהנות מן הריח בהיתר במחובר וכיון שכן כי גזייה נכרי אמאי מתסר לאורוחי ביה י"ל שאותו ההדס שהביאו הנכרי מחוץ לתחום היה שלא היה אפשר לאותו ישראל ליהנות ממנו אלא באיסור תחומים ומשום הכי ביו"ט עצמו לא נחלקו דאסור להריח בו אבל בליל מוצאי יו"ט נחלקו דרבינא שרא לאלתר משום דסבר נכרי שתי מלאכות עשה בו גזיזתו והבאתו מחוץ לתחום ומשום גזיזתו לא מיתסר דכיון דלא אהניא לן מידי דהדס במחובר מותר להריח בו אבל בהבאתו מחוץ לתחום הוא דאיכא למיחש דאהני לן לפי שלא היינו יכולין נילך שם ולהריח בו ואפ"ה שרא רבינא לאורוחי לאלתר דמשום איסור תחומים בלחוד לא בעינן כדי שיעשו משום דאיסור תחומין קיל ואינו שוה לכל שהאסור לזה מותר לזה שמפני טעם זה [עירובין דף מ.] הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר כמו שכתבתי בפרק אין לדין [סי' תתנ"ד] בס"ד ואפ"ה מסקינן דצריך בכדי שיעשו דכיון שנעשית בכאן גזיזה שהיא מלאכה גמורה ואי אפשר לנו ליהנות ממנו עד שיגזז ויובא לכאן אין זה איסור תחומין לבדו אלא איסור מלאכה גמורה שאסורה לכל אפי' למי שלא נעשה בשבילו וצריך להמתין בכדי שיעשו :

מתני'

הלכתא : **מתני'** *שיעור אתרוג א קטן רבי מאיר אומר כאגוז רבי יהודה אומר *כביצה ובגדול כדי שיאחז שנים בידו אחת דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו (א) בשתי ידיו והלכתא כר' יהודה בקטן וכר' יוסי בגדול : **מתני'** *אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר' יהודה ר"מ אומר אפי' במשיחה א"ר ר"מ מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמר לו ר' יהודה משם ראיה במינו היו אוגדין אותו מלמטה : **גמ'** רבי יהודה לטעמיה דאמר לולב צריך אגד ואי אגד ליה במינא אחרינא הוו להו ה' מינין וקי"ל בהא כר"מ *אמר להו רבה להנהו דגדלי הושענא דבי ריש גלותא שיירו בה בית יד כי היכי דלא ליהוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקט איניש הושענא בסודרא דבעינן ולקחתם וליכא רבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה *ואמר רבה לא לידוץ איניש לולבא בהושענא דנתרי טרפי והוי חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ והלכתא בכולהו כרבא ואמר [א] רבא ב הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה ב מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא עביד כי קא מקצי ליה מריחא קא מקצי ליה אתרוג דלאכילה קאי כי קא מקצי ליה מאכילה קא מקצי ליה : ואמר רבא ג הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מאי טעמא הדס דלריחא עביד אי שרית ליה לא אתי למקצייה אתרוג דלאכילה עביד אי שרית ליה אתי למקצייה : ואמר רבא ד לולב בימין ואתרוג בשמאל מאי טעמא האי תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל ר' ירמיה לרבי זירא מ"ט מברכין אלולב הואיל ומינו גבוה מכולן :

מתני'

רש"י

מתני' ובגדול. שלא יהא גדול יותר מדאי : (ב) חוט של משיחה לנו"ל בלע"ז : גימוניות. חוטי זהב : במינו אוגדים אותו מלמטה. ומלמעלה לנוי : **גמ'** דגדלי הושענא. אוגדין לולבין לשון גדילים : שיירו בה בית יד. מתחת לאגד שלא יקחנו משם במקום (ג) אוגדו קסבר אין אגד מן המצוה כדרבנן דאמרי אין צריכה אגד : דלא נהוי חציצה. בין היד להושענא ואין זו לקיחה : לא לידוץ איניש לולבא בהושענא. לאחר שיאגד הערבה וההדס יחד [לא] יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד: דדילמא נתרי טרפי הלולב. מסיר עלי ההדס והערבה ומשתיירי באגד וחוצצין בין מין למין ואינן אגודין יחד להיות קיחה אחת : אסור להריח. (ד) דוגמא דסוכה דילפינן בפרק קמא דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצה למצוה : כי מקצה (ה). מאחר הנאתו ומכינו ומזמינו למצוה מריחא שהוא דרך הנאתו מקצהו : כשהוא מחובר. לענין שבת נקט לה בכל ימות השנה : אי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה (ו) לא אתי למיתלש דמחובר נמי מורח ליה שפיר ואינו טרוד בקלילתו שישכח ויתלשנו : אבל אתרוג. דלאכילה עביד כי שרית ליה להריח איכסי ותלש ואכיל ליה (ז) ואף אוכלו מחובר אין לך תליסה גדולה מזאת : הואיל וגבוה במינו. כלומר הואיל ואילנו גבוה

א מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמח ותרנא : ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תרנג: ג מיי' פכ"א מהלכות שבת סמג לאוין סה טור א"ח סי' שלו : ד מיי' פ"ז מהל' לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנא :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אחד : (ב) נ"ב במשיחה : (ג) נ"ל אגודו: (ד) נ"ל דגמרי' מסוכה: (ה) נ"ב ליה : (ו) נ"ב להריח לא כו' דבמחובר כנ"ל : (ז) ואף אם אוכלו במחובר כנ"ל : (ח) נ"ב וז"ל התוס' בפרק לולב וערבה דף מ"ו ע"ב דר' חנינא כיונדלא אכל ליה כוליה ומשייר ביה כשיעור דמלי נפיק ביה שרי כו' ואפשר לומר דאף התוס' ס"ל דדוקא כשרובו קיים ולא הוצרכו לפרש יעוד דבכלל לשון זה שכתבו ומשייר ביה כשיעור דמלי : פ פ ק ב י ה ואי גם כן דמשייר ביה ברוב דהרתי בעינן שיהא רובו קיים ויהא אותו הרוב כבילה וק"ל: (ט) נ"ב עי' בדברי בעל המאור פה [בד"ה אמי עולא בר חיננא] ובדברי הרמב"ן בפ' בכל מערבין ועיין עוד בפ' אין לדין בדברי הר"ן גופיה : (י) אבל הרמב"ן ז"ל דחה פירושו זה בהשגותיו למעלה בפ' בכל מערבין ופי' בע"א ע"ש וגם הר"ן פירש פה כיוצא בזה פ"ש :

הגהות מא"י

[א] בח"י מוגה רבה בכל במימרות וכן גר"ן :

כדי לצאת בו ולדין תשוב יום שני כמו ראשון :

לשון ריא"ז

אתרוג שנקבוהו עכברים אע"פ שהוא חסר כ"ש הדר ושאר הימים כשר ואינו פסול אלא ביו"ט ראשון שנטילתו מן התורה וצריך שתהא לקיחתו תמה בלא חסרון :

א כתב הטור שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה אבל אם הוא כביצה אפי' אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו כשר ובגדול אפי' אם הוא גדול הרבה שצריך לאוחזו בב' ידיו כשר :

לשון ריא"ז:

אתרוג הבוסר כשר ואם אתרוג קטן כאגוז פחות מכאגוז פסול וכן אם היה ירוק ככרתי פסול ואפי' אם היה גדול ור"י ומנ"ה פוסלים אתרוג קטן פחות מכביצה ואין שיטת התלמוד כדבריהםכמבואר בקונטרס הראיות :

ב והמריח בו כתב הרב ר' שמחה שאין לו לברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות דעיקרו לאו לריח עביד ואבי העזרי כתב שיש לו לברך : הדס של מצוה אסור להריח בו שעיקרו אינו אלא להריח ומזה הוקצה :

ג כתב הטור ואם הוא איטר יד ימינו יטול הלולב בשמאל כל אדם שהוא ימינו :

שיטת ריב"ב

מתני' שיעור אתרוג קטן וכו'. אמר מר רב האי ז"ל הכי תנן ובגדול כדי שיאחז שניהן בידו אחת דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אפי' בשתי ידיו דסבר ר' יהודה שיהא הלולב והאתרוג כשיעור שיהו שניהם ניטלין בידו אחת ובתלמוד א"י נמצא סיוע לפירוש הזה סבר ר' יוסי אילו הוה וכפת תמרים יאות לית כתיב אלא כפת תמרים אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת : מתני' אין אוגדין את הלולב וכו' : גמ' ר' יהודה לטעמיה דקסבר וכו'. אבל ר"מ סבר לולב א"צ אגד והאי דאגדינן ליה לנוי בעלמא הוא משום זה אלי ואנוהו ודבר שלנוי אין מצטרף למין חמישי : שיירו ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה. דכיון דאוגדין את הלולב שלא במינו הוי אגד חציצה בין יד להושענא : דנתרי טרפי. דהושענא מיגו דמהדקא והויין חציצה בין לולבא להדס וערבה : אי שרית ליה לא אתי למקצייה שההדס הוא הרית ואף במחובר יכול להרית בו אתרוג דלאכילה עביד וכו'. וכתב הרב דודי ז"ל הא דאמר רבא הדס במחובר מותר להרית בו. איכא מאן דקשיא ליה עלה ההיא דגרסי' בעירובין הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא ואסיקנא התם בעינן בכדי שיעשו אלמא אסור היה במחובר להרית בו ונראה לי כי בני גננא דרכם היה לבנות אפריון מעלים של הדס להרית לחתן ולכלה ולבני החופה וכמו שנהגו גם היום במקצת מקומו' וזה שאסר להם רבא עד כדי שיעשו מפני שלא היה אפשר להם בזה במחובר ואע"ג דאמרי' עלה התם שרא להו לאורוחי לאלתר בנין האפריון

המאור הקטן

והא דאמר רבא הדס במחובר מותר להריח בו איכא מאן דקשיא ליה עלה ההיא דגרסי' בעירובין הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא ואסיקנא התם בעינן בכדי שיעשו אלמא אסור היה במחובר להריח בה א] ונ"ל (י) כי בני גננא דרכם היה לבנות אפריון מעצים של הדס להריח לחתן ולכלה ולבני החופה וכמו שנהגו גם היום במקצת מקומות וזה שאסר להם רבא עד כדי שיעשו מפני שלא היה אפשר להם בזה במחובר ואע"ג דאמרי' עלה התם שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר בנין האפריון הוא המוכלל בלשון לאורוחי ואין הריח בלבד אסור שאף במחובר היה מותר ויש במקצת נוסחאות חילוף בשמעתתא דדכא:

השגות הראב"ד

א] ונ"ל כי בני גננא דרכם היה לבנות האפריון מעלים של הדס להריח לחתן ולכלה ולכל בני חופה : א"א יש לנו טעם יפה מזה ומאן דסוה שרי ליה לאורוחי לאלתר היכי שרי למעבד מינה גננא ואורוחי נמי לאלתר אלא ודאי טעמא בכלה הוא דן ואע הכי מפלגינן דממון לתחום אייתו לה ומאן דשרי לאורוחי לאלתר סבר כיון דלא שרינן להו למעבד מינה גננא ריחא לאו כלום הוא דהא איסור מוקצה לית בה ואיסור תחומין נמי ליס בה ומאן דאסר סבר כאיסור תחומין מיהא גזרינן דלמא מטוי ליה שלית לאתויי ליה בשבת :

מתני' והיכן היו מנענעין. פירוש על הנענועים שבשעת קריאת ההלל קיילינן דאילו בשעת נטילת לולב פשיטא שיש לו לנענע שזהו עיקר מצותו כדאמרינן התם [ברכות דף ל.] השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע בו לולב ומנענע בו ואמרי' נמי בגמרא [מכילתין דף לח.] דרב אחא בר יעקב (כי) מייתי ליה וממטי ליה אמר גירא בעיניה דסטנא ובודאי בשעת נטילתו היה אומר כן דאילו בשעת ההלל לא היה מפסיק: **בהודו** לה' תחלה וסוף. פי' בהודו לה' שבתחלת הפרשה ובהודו לה' שבסוף הפרשה וכתבו בתוס' שעכשיו שהצבור עונין הודו אחר שהחזן אומר יאמר נא ישראל נר מצוה ויאמרו נא בית אהרן ויאמרו נא יראי ה' צריכין הצבור לנענע על כל פעם ופעם שאומרים הודו אבל שליח צבור אינו מנענע (*אלא) כשאומר יאמר נא ישראל ויאמרו נא או אפשר שכיון שהצבור מנענעים כשעונים אחריו אף הוא מנענע זה דעתם ז"ל ואינו מחוור שכיון שמה שעונין הצבור הודו אינו אלא כדי לצאת מיאמר נא ויאמרו נא כשם שיאמר נא ויאמרו נא אין צריך נענוע כך עניית הודו אינה צריכה נענוע ולפיכך אין מנענעין בהודו לה' שבתחלה אלא פעם אחת אבל בהודו לה' שבסוף שכופלים אותו ש"ץ והצבור מנענעין בו על כל פעם ופעם וכן באנא ה' הושיעה נא וכן נהגו: **גמ'** כילד הוא עושה. שהוא צריך להניפם יחד כדכתיב והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה: על שני הכבשים. הכבשים חיים והלחם יחדיו: מניח הלחם על שני הכבשים. כדכתיב לחם בכורים על שני כבשים:

מתני' והיכן הוא מנענע בהודו לה' כי טוב תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי בית הלל בית שמאי אומרים אף באנא ה' הצליחה נא אמר ר' עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם מטרפים בלולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד: **גמ'** כיצד א הוא מנענע כדאמרי' התם לענין שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח שתי הלחם על שני הכבשים ומניח ידו תחתיהם ומניף מוליך ומביא מעלה ומוריד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו להו הכי אמר רבי חמא *בר' עקיבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים *אמר רבא וכן לולב וכן המנהג ואיכא מאן דאמר צריך לנענע שלשה פעמים בהולכה ובהבאה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד וגמיר לה מגמרא דבני מערבא דגרסינן התם רב חייא בר אשי בשם רב המשכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע ולולב ומנענע מגילה וקורא בה וכו' תנא צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר רבי זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד כלומר ההולכה אחד וההבאה א' או דילמא הולכה והבאה שניהם אחד אלמא נענוע זה חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד הוא: **מתני'** מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לכשיכנס בביתו יטול על שלחנו לא

רש"י

גבוה מכולם: **גמ'** מניח הלחם על שני הכבשים. כשהם חיים כדכתיב לחם הבכורים על שני הכבשים: שארבע רוחות שלו. מצוה זו אנו עושין לשמו כך [מראה] בהנפתו: **מתני'** יטול על שולחנו. אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק

מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו. ואעפ"כ דיו לנענע בשתי רוחות שהמושל בשתי רוחות העולם הוא מושל בד' אלא שמכוין למי שד' רוחות שלו וכן נהגו: **אמר** רבא וכן ללולב. כלומר שמוליך ומביא מעלה ומוריד וגרסי' בירושל' תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד תמן תנינן צריך *לנענע ג"פ על כל דבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד ולא איפשיטא ויש מן הראשונים ז"ל שכתבו שבנענוע של לולב אינו צריך אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כך משמע פשטא דמימרא דרבא דאמר וכן ללולב ואינו צריך טרוף אחר ולפי דבריהם יהיה פירוש הירושלמי כך צריך לנענע על כל דבר ודבר ג' פעמים כלומר בשעת נטילה ועל כל אחד ממקומות ההלל שמנענעין בהן ובתר הכי מיבעיא לן הכין חד והכין חד כלומר פשיטא לן דמעלה ומוריד לא חשיב אלא חד שכיון שיעלה הלולב אי אפשר לו שלא יורידנו הלכך פשיטא לן דהעלאה והורדה חדא מילתא היא ומיהו אהולכה והבאה מספקא לן מי אמרי' דאינהו נמי חדא מילתא הוו וכיון דאמרי' דצריך לנענע ג' פעמים על כל דבר צריך שיוליך ויביא ויעלה ויוריד ויחזור עוד ויוליך ויביא או דילמא כהי דמעלה ומוריד לא חשיבי אלא חד הולכה והבאה תרי מילי נינהו ולפי שטה זו כיון דהתם לא איפשטא וחזינן בגמ' דילן דלא קאמר ויוליך ויביא שתי פעמים משמע דהולכה והבאה תרי מילי נינהו וסגי במוליך ומביא מעלה ומוריד ולפי זה אין צריך בלולב כשכוס וטירוף אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד וכן כתב הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל אבל אין זה נכון שא"כ למה הצריכו בגמרא שיהא הלולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא בכל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרוף הלולב ולכשכש (בעצמו) [בעליו] הצריכו בו טפח עודף כדי לנענע בו וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהל' שופר וסוכה ולולב שיש לו לטרוף הלולב שלש פעמים כשמוליך וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמוריד ונראה שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי דכי קאמר צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל תנועה של הולכה והבאה והעלאה והורדה ובתר הכי מיבעי ליה אם מוליך ומביא חשוב חד ואין לו לנענע בשניהם אלא שלש תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד או כל אחד מהם חשוב אחד ויש לו לנענע ג' תנועות קטנות בכל אחד ואחד מהם וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא ומנענע ג' פעמים בכל דבר ודבר וזו היא שטת הרב אלפסי ז"ל ואחרים פירשו הירושלמי על דרך אחרת לפי שטה זו שמצרכת לטרוף הלולב ג' פעמים חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד ואומרים דכי אמרינן דצריך לנענע על כל דבר היינו על (כל) המקומות מהלל ועל שעת הנטילה שמנענעין בהן שצריך לטרוף את הלולב ג' פעמים בתנועות קטנות חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד ואח"כ שאלו באותן תנועות קטנות אם ההולכה הקטנה חשיבה חד והבאה קטנה חשיבה חד וסגי במוליך ומביא ומוליך בתנועות קטנות או דילמא ההולכה וההובאה לא חשיבא אלא חד וצריך ג' זוגות של תנועות קטנות מהולכה והבאה ובהאי פירושא אתי שפיר טפי מה (שדחו) [שדמו] אותה שם ואמרו תמן תנינן צריך לכסכס ג"פ על כל דבר ודבר ומתני' היא במס' נדה בפ' האשה [דף סג.] דתנן התם שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין וכו' וצריך לכסכס ג' פעמים בכל אחד ואחד ואיבעי לן בגמרא התם אמטויי ואתויי חד או דילמא אמטויי חד ואתויי *תרין והיא היא בעיין דירושלמי דבעינן הכין חד והכין חד ומשמע דכי היכי דבעיין התם היא על הכסכום בעצמו אם הולכתו והבאתו חשיבי תרין או חד כך בעיין דלולב על הנענוע הקטן בעצמו אם הולכתו והבאתו חשיבי תרי או חד וכיון דלא איפשיטא נקיטינן לחומרא וגמלא על (א) זה סדר נטילת לולב מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ודבר ואח"כ יטרוף את הלולב ג' זוגות של תנועות קטנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל: **מתני'** מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לכשיכנס לביתו יטול על שולחנו אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב. ופרכינן עלה בגמ' מדתנן במס' שבת [דף ט:] לא ישב אדם לפני הספר ולא לאכול סמוך למנחה ואם התחילו אין מפסיקין פירוש אפילו התחילו לאחר שהגיע זמן המנחה דאי לא מאי קא פריך לימא ליה הכא היינו טעמא דמפסיק לפי שהתחיל לאכול משהגיע זמן נטילת לולב דמצפרא זמניה הוא אלא ודאי כי תנן ואם התחילו אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן המנחה קאמר ועוד ראיה מדאמרינן פרק קמא דשבת [שם] דלמאן דאמר תפלת ערבית רשות מכי פרא המייניה לא מטרחינן ליה ופרכינן ולמאן דאמר חובה מטרחינן ליה והא תפלת המנחה חובה היא ותנן אם התחילו אין מפסיקין אלמא כי תנן אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן תפלה קאמר דומיא דערבית דאיירי בשהגיע זמנה דאי לא מאי פריך ומש"ה פרכינן הכא שפיר ממתני' דשבת אמתני' דהכא ומשני הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום כלומר דמתני' דהכא בדליכא שהות ביום ומש"ה תנן יטול על שלחנו דמפסיק ומתני' דשבת בדאיכא שהות ביום לאכול ולהתפלל אחר כן ומש"ה תנן אם התחילו אין מפסיקין ומיהו כי אמרינן דאין מפסיקין בדאיכא שהות דוקא במצוה דרבנן כתפלת המנחה אבל למצוה דאורייתא מפסיקין אע"ג דאיכא שהות והיינו דתנן התם ומפסיקין לק"ש אע"ג דאוקי למתני' דהתם בדאיכא שהות ביום והא דאיצטריכא לאוקמא מתניתין דהכא בדליכא שהות משום דביו"ט שני [דהוי] מצוה מדרבנן עסקינן כדאיתא בגמרא ודיקא נמי דקתני מי שבא בדרך ואי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי ומשום דמצוה מדרבנן היא אצרכינן לאוקומא בדליכא שהות ומשום הכי תנן דיטול על שולחנו כלומר דמפסיק הא איכא שהות בדרבנן לא מפסיק: **הלכך** נקטינן דבמידי דלא מיחייב ביה אלא מדרבנן כתפלה אפילו התחיל לבתר דמטא זמן חיוביה כיון דאיכא שהות בתר הכי אינו מפסיק ובמידי דמחייב ביה מדאורייתא כק"ש כל שהתחיל לאכול בתר דמטא זמן חובה מפסיק אע"ג דאיכא שהות בתר הכי והיינו דתנן מפסיקין לק"ש ומיהו הני מילי בדאתחיל בתר דמטא זמן חיוביה או סמוך לו דהיינו חצי שעה אבל אתחיל מקמי הכי אפי' בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק דהא קדוש היום דאורייתא הוא כדאיתא בפרק מי שמתו [דף כ:] נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה ואע"ג דבמס' נזיר משמע דמדרבנן הוא דאמרי' התם [דף ג:] לאסור יין מצוה כיין הרשות ואמרי' עלה אי קדושא ואבדלתא מושבע ועומד מסיני הוא פי' בתמיה דאלמא משמע דמדרבנן הוא היינו לומר דעל היין הוי מדרבנן אבל קידוש עצמו דאורייתא היא כדמוכח ההיא דפרק מי שמתו ואפ"ה תנן בפרק ערבי

ג] דלא איפשיטא לחומרא נקטינן וזה הפירוש יותר מחוור וכ"כ הרב ר' משה ז"ל ויש מי שאומר כיון דנענוע לולב מדרבנן הוא מדאורייתא כיון דאגבהיה נפק ביה לקולא נקטינן: מתני' יטול על שולחנו. כלומר מפסיק אכילתו ואוקימנא בגמ' בדליכא שהות ביום אבל אי איכא שהות ביום אינו מפסיק כדקתני סיפא לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב:

שלטי הגבורים

א כ"ה כ' דנמצא דרבנן ואזלינן ביה לקולא וא"צ לכל רוח ג' פעמים הולכה וג' פעמים הובאה אלא בין הולכה והובאה ג' פעמים לכל רוח וכתב עוד מנהג אבותינו מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו והמושל בב' מושל בארבע והמוליך לצפון ולדרום דעת חיצונים הוא והרא"ש ז"ל כתב והעולם לא נהגו כן אלא מוליכין לד' רוחות העולם ומנהג כשר הוא הקנרה יד ימיננו להודות למי שארבע רוחות שלו ומנהג אמר

שיטת ריב"ב

האפריון הוא שמוכלל בלשון לאורותי ואין הרית בלבד אסור שאף במחובר היה מותר ויש במקצת נוסחאות חילוף בשמעתא דרבא:

מתני' בהודו לה' תחלה וסוף. תחלה הודו לה' שיש בין הללו את ה' כל גוים למן המצר. וסוף הודו לה' שיש סמוך אלי אתה ואודך: גמ' כבשי עצרת. דכתיב בהו והניף הכהן אותם: ואיכא למ"ד צריך לנענע הלולב ג"פ בהולכה והבאה כו'. איתמר משמיה דרבינו האי גאון ז"ל הלולב אוחזו בידו ראשו כלפי מזרח וזנבו כלפי מערב ומנענעו כמנענע המקל מוליך כלפי מזרח ומחזיר לאחור כלפי מערב ג"פ ונענוע זה זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד וכ"כ רבינו חננאל ז"ל. ומכלל דבריהם אנו למדין דהכי מפרשי לה לגמ' דבני מערבא הני צריך לנענעו ג"פ על כל דבר ודבר פי' צריך להוליך ולהביא הלולב ג"פ על כל מקום ומקום שהוא מנענע כגון בשעה שהוא מברך על נטילת לולב ובהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא ובהולכות והבאות הללו מזעזע הלולב בידו ונענוע זה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד הוא שאין בהם זעזוע הלולב אלא הולכ' והבאה והעלאה והורדה בלבד כעין כבשי עצרת ואיבעיא ליה לר' זעירא הני ג"פ מאי נינהו ההולכה לבדה נקראת פעם אחת וההבאה לבדה נקראת פעם א' או דלמא ההולכה וההבאה שתיהן נקראות פעם אחת שמוליך ומביא פעם[ומוליך][ומביא] פעם ב' ומוליך ומביא פעם ג' וכיון דלא איפשיטא נקיטינן לחומרא וצריך להוליך ולהביא פעם אחת וכן פעם שנית וכן פעם שלישית והולכות והבאות הללו חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד זו היא דעת רבינו האי ורבינו חננאל ז"ל. ויש לפרש הירושלמי בענין אחר תני צריך לנענע הלולב בידו ג"פ על כל דבר ודבר פי' צריך לזעזע הלולב בידו ג"פ על כל דבר הולכה והבאה והעלאה והורדה אבל מן הגמ' שלנו לא למדנו אלא הולכה והבאה והעלאה והורדה בלבד כעין כבשי עצרת ואיבעיא ליה לר' זירא מהו כל דבר ודבר ההולכה לבדה נקראת דבר וההבאה לבדה נקראת דבר וכן ההעלאה וההורדה וצריך לזעזע הלולב בידו שלשה (טפחים) [פעמים] על כל אחת ואחת או דלמא ההולכה וההבאה שתיהן נקראות דבר וכן ההעלאה וההורדה ואינו צריך לזעזע בידו ג"פ אלא כל ההולכה עם ההבאה וכן על ההעלאה וההורדה וכו' שולהנו.

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנב:

בגמ' ורא"ש איתא בר עוקבא [וכא"י הגי' ר' חייא בר' עקיבא]

[דף רנ ע"ב]

גי' מהר"ן ספירא לכסכס וכן הוא לקמן

הגהות הב"ח
(א) נ"ב דרך:

נ"א חד

המאור הקטן

הא דתנן מי שבא בדרך ואין בידו לולב יטול על שולחנו אלמא מפסיק אוקימנא בגמ' דליכא שהות ביום ווא דתנן אם התחילו אין מפסיקין בדאיכא שהות ביום ואידי ואידי דרבנן דיקא נמי דקתני מי שבא בדרך והתניא דתניא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ולכשיגיע זמן קריאת שמע קורא את שמע משום לולב ומשום מגילה נקט לצאת לדרך תרתי דביום שופר לא אפשר דהא יו"ט הוא והרי"ף ז"ל לא כתב מזה כלום:

פסחים [דף ק:] במי שהתחיל לאכול מבעוד יום מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אין מפסיקין כלומר אלא גומר סעודתו ואח"כ מקדש והא דר' יוסי לא פליג אמתני' דמפסיקין לק"ש ולא אמתני' דהכא ואפ"ה אמרי' התם דאין מפסיקין משום דאתחיל מקמי דמטא זמן חיובא טובא ואע"ג דאסיקנא התם אמר ר"י אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש התם היינו טעמא משום דקידוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתחיל [כלומר הקידוש הוא מתחיל בסעודת שבת ומתקן אותה] אבל בשאר מילי דאורייתא כי אתחיל מקמי זמן חיובא טובא אינו מפסיק כל היכא דאיכא שהות וכבר כתבתי זה בפרק יציאות השבת [סי' רעח] בס"ד :

נר מצוה · תורה אור

לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב. מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהן אומרים ותבא לו מארה ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה: **גמ'** תנו רבנן באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אמר רבא *הלכתא גוברתא איכא למיגמר ממנהגא דהלילא. הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה. מכאן שמצוה לענות הללויה. הוא אומר הללו עבדי ה' והן אומרים הללויה מכאן שגדול מקרא אותו ועונה אחריו הללויה. הוא אומר הודו לה' והן אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי הפרקים. איתמר נמי אמר רב חנן בר אבא מצוה לענות ראשי הפרקים. הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא מכאן שקטן מקרא אותו ועונה אחריו מה שהוא אומר. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן עונין אחריו אנא

מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו. כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואין מחוייב בדבר אין מוציא את המחוייב ידי חובתו הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר: ותבא לו מארה. מפני שלא למד שאילו למד לא היו מקרין אותו כיון שצריך לענות אחריהן כל מה שאומר אבל כשהגדול מקרא אותו והוא עונה אחריו הללויה לא אמר שתבא עליו מארה שדרך הגדול לקרות אפילו לבקיאין: ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה. רש"י ז"ל מפרש שעל כל דבר ודבר שהוא אומר בכל ההלל כולו עונה אחריו הללויה חוץ מראשי פרקי' שצריך לומר ראשי פרקים עצמן ואחרים מפרשים דבפ' א' בלבד הוא שעונין הללויה אבל בשאר כל פרק ופרק עונה ראש פרקו ויתבאר עוד בגמ' בס"ד: **גמ' ת"ר** באמת אמרו. כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר: בן מברך לאביו. בהמ"ז ובפ' מי שמתו [דף כ:] שקלינן וטרינן אשה [חייבת] בבהמ"ז דרבנן או דאורייתא ונפקא מינה לאפוקי אחרים י"ח דאי דאורייתא מפקא ואי דרבנן לא מפקא ואתיא למפשט מהא דאשה מברכת לבעלה ומוליאתו אלמא דמחייבא מדאורייתא דהך מתני' לאו בעונה אחריהם מה שהן אומרים היא כעונה דמתני' אלא בשומע ושותק ודחי דדילמא בדאכל בעלה שיעורא דרבנן דמחייב בבהמ"ז מדרבנן בלחוד ואתי דרבנן ומפיק דרבנן ולהך אוקימתא כי קתני בן מברך לאביו היינו בן שהגיע לחנוך דחיובים מדרבנן אבל למאי דקי"ל דאשה מחויבת מדאורייתא מתוקמא מתניתין כפשטא בבן גדול ובדאכל איהו שיעור דאורייתא ואתו הכי ומפקי ליה מש"ה תבא תבא לו מארה דהא ודאי שלא בזימון היא דאשה לאו בת זימון וכיון שכן על כרחיך מפני שלא למד הוא שאם למד אין לו לצאת בברכת אחרים שהרי מצוה ליחלק וכ"ש אם למד ולא שמע למצות חכמים שאמרו מצוה ליחלק אלא רצה לצאת בברכתן של אלו שתבא לו מארה: **אמר** רבא הלכתא גברתא. הלכות גדולות: ממנהגא דהלילא. שאנו רואין נוהגים עכשיו בבתי כנסיות כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לומר הללויה ב"פ ולא יותר ואומר כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין אחריו הודו וחוזרין (ט) עמו עד אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ועונין אחריו כמו שאנו עושין ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונין הללויה על כל דבר ודבר כדאמרינן במתניתין וקאמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדין מה היא עיקר תקנת קריאת ההלל כשתקנוהו תחלה לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאין בו ותקנו שיהא אחד קורא והכל שומעין ועונים אחריו הללויה וראשי פרקים ועכשיו שהכל בקיאין וקורין אותו הכל ואעפ"כ הן עונים פעמיים הללויה והודו ואנא מכאן אנו למדין מה תקנו הראשונים לענות לבקיאין ולמי שאינן בקיאין מנהג זה המוכיח מתוך מימריה ומה שאין אנו נוהגין כן הוא משום דמנהגא קרי ליה והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג: **הוא** אומר הללויה והם אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה. כתב רש"י ז"ל ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח הללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל לפיכך למדין אנו מכאן שמצוה לענות הללויה בפתיחתו ואפי' לבקיאין ע"כ וכ"ל פירוש לפירושו ז"ל לפי שבתחלה *כשהיה גדול מקרא ועונין אחריו על כל דבר ודבר הללויה מי שהיה בקי אם רצה היה אומר בשוה עם ש"ל אבל במלה ראשונה דהיינו הללויה שתקנו אפילו הבקיאין ישתקו ויענו בקיאין ושאינן בקיאין כאחד הללויה משום דבקיאין אם יהגו בזה כשאינן בקיאין לא מחסרי מידי שהרי הם אומרים מה שש"ל אומר ומה איכפת להו אם (אמרו) [אחרו] מעט ולפיכך רצו להשוות כולן בראש ההלל כדי שידעו שמצוה לענות הללויה והיינו טעמא דאמרינן הכא מכאן שמצוה לענות הללויה ולא אמרינן מכאן שאם היה גדול מקרא אותו כדאמרינן בתר הכי לפי שמצוה זו אף על הבקיאין שאין אדם מקרא אותם היא מטעמא דאמרן: **הוא** אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר ההלל קורין עמו אנו למדין תקנה ראשונה שמי שאינו גמרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר (י) לפיכך החזיקו עכשיו במנהג זה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה כדי לזכור תקנה ראשונה שמותר לסמוך עליו בכל ההלל ולענות אחריו הללויה: **הוא** אומר הודו לה' והם אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים. הוא אומר הודו והם שותקים ועונין אחריו הודו לה' מכאן שבראשי פרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי להו בהללויה כך כתב רש"י ז"ל מכלל דסבירא ליה שבשאר הפרקים גם כן עונה הללויה חוץ מראש הפרק ואינו נראה [כן] במסכת סוטה בפרק כשם [דף ל:] דגרסינן התם כיצד אמרו ישראל שירה על הים כגדול המקרא את ההלל והם עונין ראשי פרקים משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' וכו' ומדאמרינן והן עונין ראשי פרקים משמע שמענה כל פרק ופרק הוא ראש פרקו ונראה שמתחלת הלל ועד הודו פרק אחד כיון שלא עשו סימן לדבר עד הודו שהרי בפרק ראשון הבא אחר ראש ההלל היה להם לעשות סימן זה ומה שאנו נוהגין עכשיו הש"ל אומר יאמר נא ויאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר שנהגו כן לרמוז שמצוה לענות ראשי פרקים ע"פ זה הפירוש האחרון שכתבתי ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר ש"ל דשומע כעונה: **הוא** אומר אנא ה' הושיעה נא. ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתניתין: הוא אומר אנא ה' הצליחה נא. והם שומעים ואח"כ עונין סימן זה החזיקו לדעת שהרשות לכפול קצת פסוקים שבסוף ההלל כמו שנהגו עכשיו כופל כמו שזה ככפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין ה"ז כפילה. והכי מכאן דאמר רבא מכאן לקטן המקרא וכו' מכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דהוא הדין דמצי למימר איפכא מאנא ה' הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא ה' הצליחה נא קטן המקרא אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרים את כל ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל. ואע"ג דאמרינן במגילה [דף כב.] דאין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות של בית רבן והכא מפסיקין באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא והפסוק אחד הוא היינו טעמא לפי שאמרוהו

אני

רש"י

סעודתו וליטול (א) לולב: מקרין אותו. כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואינו חייב בדבר אינו מוציא את המחוייב בדבר ידי חובתו הלכך עונה אחריו כמו שהוא אומר: ותבא לו מארה. שלא למד ואם למד תבא לו מארה שמבזה את קונו לעשות מקרין כאלו: עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר והכי תני לה במס' סוטה כיצד אמרו ישראל שירה (ב) כגדול המקרא את ההלל והם עונין אחריו הללויה (ג): **גמ'** בן. קטן: מברך לאביו. בהמ"ז כשהגיע לחינוך (ד) בחיובא דרבנן [כגון דאכל כזית] דאלו מדאורייתא לא מיחייב עד דשבע דכתיב ואכלת ושבעת וברכת הלכך אתי דרבנן ומפיק דרבנן: שאשתו ובניו מברכין לו. משום דלא למד הוא: הלכתא גברתא. הלכות גדולות: ממנהגא דהלילא. שאנו רואין שנוהגים עכשיו בימינו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כלפרים ואזיל שהיו נוהגין לענות הללויה שני פעמים ולא יותר ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין הודו אחריו וחוזרין וקורין עמו עד אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ועונין אחריו כמו שאנו עושין. ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונין הללויה על כל דבר (ה) כדאמרי' הכא במתני' ובסוטה וקאמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדין מה הוא עיקר קריאת הלל בתקנה ראשונה כשתקנוהו תחלה לפי שאין הכל בקיאין בקריאתו והכל חייבין בו ותקנו אחד קורא ואחרים שומעין הכל ועונין מקצת ועכשיו שהכל בקיאין וקורין אותו כולו ואעפ"כ הם עונין הללויה והודו ואנא (ו) ומכאן אנו יכולין ללמוד מה תקנו ראשונים לענות לבקיאין ולמי שאינן בקיאין: הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה. ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח הללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל למדין אנו מכאן שמצוה *לומר הללויה בפתיחתו ואפילו לבקיאים: הוא אומר הללויה הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר הלל קורים (ז) כולם עמו אנו למדים תקנה ראשונה שמי שאינו בקי או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא*[דיו] לענות הללויה על כל דבר ודבר ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג זה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה לדעת תקנה ראשונה ולא תשתכח שמותר בכל ההלל לסמוך עליו ולענות הללויה אפילו למי שהוא בקי: הוא אומר הודו והן שותקין ועונין אחריו: מכאן. שבראשי הפרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי להו בהללויה ומיהו אין דגמרינן כוליה לא צריכין (ח) ובזה לא הצריכו *אלא שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר: הוא אומר אנא והם עונין אנא אחריו ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו על כל דבר ודבר שהוא אומר. והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתני': הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן. שומעין ואח"כ עונין סימן זה

מיי' פ"ק מהל' חנוכה סמג עשין מד טור א"ח סי' תכב:
ב מיי' פ"ה מהל' ברכות סמג עשין כז טור א"ח סי' קפו:
ג מיי' פ"ג מהלכות סוכה סמג עשין ה טור א"ח סי' תכב:

נ"א מהר"ם לענות

ד' ברכות פ' מי שמתו

נ"א אלא בזה החזיקו

הגהות הב"ח

(א) ולולב כצ"ל: (ב) כ"ב ניס: (ג) כ"ב מסה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה' אלמא דעל כל דבר ודבר קאמר דעונים הללויה: (ד) דחייב דרבנן כצ"ל וכ"ב וכגון דלא אכל אביו אלא כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן: (ה) כ"ב ודבר: (ו) נ"ל מכאן: (ז) נ"ל כולו: (ח) תי' ובזה לא הצריכו נמחק וכ"ב אלא שבזה החזיקו אלא כו': (ט) נ"ב וקורין: (י) נ"ל ולפיכך:

שלטי הגבורים

אחר הוא אלוני והראשון שהנהיג כן היה נראה לו שהמוליך והמביא בד' רוחות [נראה כעושה שתי וערב] וזה אינו דהדרבה כשמוליך ומביא לארבע רוחות ואח"כ מעלה ומוריד [הוא הנראה כשו"ע כי ד' קצוות יש לו אבל המוליך ומביא לד' רוחות ומעלה ומוריד] יש לו ו' קצוות כתב בה"ג הולכה והובאה הוא הנענוע וא"ל נענוע שדרה וכ"כ גאון ז"ל שא"ל נענוע שדרה ועלין שלא אמרו אלא כדרך שאמרו בתנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד · לשון ריא"ז

אע"פ שיוצא בנטילהי מצוה להפכו ולנענע בו כיצד הוא עושה מוליך ומביא כנגד ארבע רוחות העולם מעלה ומוריד כנגד שמים וארץ כלומר מצוה היא זו לשם אדון כל העולם ובשעה שמוליך צריך לנענע ג"פ בהולכה ובהובאה וכן בעליה וירידה וזה מבואר בתלמוד ארץ ישראל:

שיטת ריב"ב

מקרין אותו. את ההלל: ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה. על כל דבר ודבר שהוא אומר והכי תנינן לה בסוטה כגדול המקרא את ההלל והן עונים אחריו הללויה משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והן אומרין אשירה לה' אלמא על כל דבר ודבר עונין הללויה: גמ' בן מברך לאביו. כשהגיע לחינוך דחייב מדרבנן ובמס' ברכות מוקים לה דאכל שיעורא דרבנן כזית או כביצה אבל לא כדי שבעו דאתי מדרבנן ומפיק דרבנן: ממנהגא דהלילא. שנוהגין בבתי כנסיות שאין זו כקריאת ראשונים דמתני' דתנן שהיו עונין הללויה על כל דבר ודבר כי בימי האמוראין הקנו המנהג הזה ללמוד ממנו הלכתא גברתא:

שני בני אדם כדאיתא בפרק ערבי פסחים [דף קיט.]: **הוא** אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'. ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה מכאן (ד) ללמוד למי שאינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא: חכימיא. כמשמעו: וספריא. מלמדי תינוקות: אשר קרא המלך וגו'. בספר שמצא חלקיה משתעי קרא בספר מלכים: **וכתב** רש"י ז"ל דמכאן למתפללין בצבור וש"צ אומר קדושה או יהא שמיה רבא שישתקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד הרב יהודאי גאון ז"ל בה"ג והקשו

תורה אור | נר מצוה

אנא ה' הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל. הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה' מכאן שהשומע כעונה בעו מיניה מרבי חנינא בר אבא שמע ולא ענה מהו אמר ליה חכימיא וספריא ודרושיא ורישי עמא אמרי שמע ולא ענה יצא איתמר נמי א"ר שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה שנאמר °את הדברים האלה אשר קרא המלך יאשיהו וכי יאשיהו קראן והלא שפן קראן דכתיב ויקרא שפן את הדברים לפני המלך אלא מכאן לשומע כעונה: °**מתני'** *מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך אחריו יברך הכל כמנהג המדינה: *הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה (א) שאינו רשאי ללקחו בשביעית: **גמ'** תנא ר' כופל בה דברים ר"א בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך ולמטה: לברך אחריו יברך וכו': אמר אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא א"ר נחמן בר יצחק דאמר קרא °וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא °והוא עבר לפניהם ואב"א מהכא °ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם: **מתני'** *בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור: **גמ'** מנ"ל דעבידנא זכר למקדש א"ר יוחנן אמר קרא °כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה' כי דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה: **מתני'** *יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו

רש"י

החזיקו לדעת שהרוצה לכפול יכפול את כל ההלל כמו שזה נכפל שהרי השומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין הרי זה כפילה וכל הני מכאן דקאמר רבא מכאן לקטן המקרא כו' ומכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דה"ה דמצי למימר איפכא מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הצליחה נא (ב) וקטן המקרא אלא אשמועינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא ללמוד מהם תקנת (ג) הלל שתקנו נביאים לישראל: הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'. ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה מכאן נלמוד שמי שאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לשמוע אע"פ שלא ענה יצא וכן למתפללין בצבור וש"צ אומר קדושה או יהא שמיה רבא ישתקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונים ולכי גומר הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון בה"ג: חכימיא. כמשמעו: וספריא. מלמדי תינוקות: אשר קרא המלך וגו'. בספר אשר מצא חלקיהו הכהן משתעי קרא בספר מלכים (ב' כ"ב): **מתני'** שנהגו לכפול. על כל פסוק ופסוק ונהגו כך מפני שיש בו פרשה שכולה כפולה. הודו תחלה וסוף. יאמר נא ג' פעמים. ה' לי. *[ה' לי. קראתי יה. ענני יה. טוב לחסות.] טוב לחסות. סבוני גם סבבוני. סבוני כדבורים. דחה דחיתני. ויהי לי לישועה. קול רנה וישועה. ימין ה'. ימין ה'. לא אמות. ולמות לא נתנני. שערי צדק. זה השער. אבל מאודך ולמטה אינו כופל והיינו דאמר לקמן מוסיף: הלוקח לולב מחבירו. לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסינן דהא בעם הארץ קמיירי כדאמרי' בגמ' ועם הארץ לגבי חבר לא קרי חבירו דאי לוקח נמי עם הארץ מי איית לך לאחזיק חבירו בחשוד יאמר לנו לדיק הוא כמ"ד מכס ואינו חשוד: נותן לו אתרוג במתנה. חבר שקנה כולה הושענא מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו שיתן לו אתרוג במתנה: **גמ'** כופל בה דברים. מאנא נמי כופל: מוסיף לכפול. על כפילתו [של רבי]: מאודך ולמטה כדפי' לעיל שכל המזמור כפול מראשו ועד סופו: לא שנו. דתליא ברכה במנהג אלא של אחריו: עובר. קודם: ויעבור הכושי קדמו

רבינו נסים

עליו מדאמרינן בפ' מי שמתו [דף כא:] הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדוש' או למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואם איתא יתפלל כדרכו וכשיגיע ש"צ לקדוש' ולמודים ישתוק אלא ודאי אם היה שותק כיון ששומע כעונה הוה מפסיק תפלתו ואין זו ראיה דאע"ג דשומע כעונה אפ"ה עונה עדיף טפי ומצוה מן המובחר והכי נמי מידחי מה שרצו להביא ראיה מההיא דאמרינן [הכא] דשמע ולא ענה יצא היינו דוקא בשראוי לענות אבל אם אינו (ה)[יכול] לענות כגון שאינו בקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה ולפיכך אמרו דמי שנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שמתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדושה אל יתפלל כדי שיאמר קדוש' עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו כיון שאינו רשאי לענות ולאו ראיה היא כדאמרן דאע"ג דשמע ולא ענה יצא אפ"ה מצוה מן המובחר לענות ופירוש דברי רש"י ז"ל עיקר: **מתני'** מקום שנהגו לכפול יכפול. לכפול כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש בו פרשה שכולה כפולה. הודו תחלה וסוף. יאמר נא ג"פ. מן המצר כולו כפול. קראתי יה. ענני במרחב יה. ה' לי לא אירא. [ה' לי בעוזרי. טוב לחסות בה']. טוב לחסות בה'. סבוני גם סבבוני. דחה דחיתני. ויהי לי לישוע'. קול רנה וישועה. ימין ה' רוממה. ימין ה' עושה חיל. לא אמות כי אחיה. ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק. זה השער לה'. אבל מאודך ולמטה אינו כפול והיינו דאמרי' לקמן מוסיף לכפול מאודך ולמטה: **הלוקח** לולב מחבירו בשביעית. כתב רש"י ז"ל דהלוקח לולב מעם הארץ גרסי' דהכא בעם הארץ מיירי כדאיתא בגמרא ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו ואי לוקח נמי עם הארץ מי איית לך להחזיק את חבירו בחשוד ואין צריך לשנות את הגרסא דהא אשכחן בפרק הנזקין [דף סא.] משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית ובמסכת עירובין [דף לב.] נמי אמרינן* חבירו נכרי: נותן לו אתרוג במתנה. חבר שקנה כולה הושענא מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה: לפי שאינו רשאי. לתת דמי האתרוג שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות כדאיתא בגמרא אבל דמי לולב שרי משום דבת ששית הנכנסת לשביעית הוא כדאיתא בגמרא אי נמי דלולב עצים ניהו ועצים אין בהם קדושת שביעית: **גמ'** כופל בה דברים. מאנא ולמטה. מוסיף בה דברים. מוסיף לכפול על כפילתו (ו): מאודך ולמטה. כדפרישית לעיל שכל המזמור כפול מראשו ועד כאן: ל"ש. דתליא ברכה במנהג אלא ברכה שלאחריו: עובר. קודם: ויעבור את הכושי. קדמו לרוץ לפניו והכא לא איירינן לאחריו מאי מברך לפי שידועה היתה להם שהיא יהללוך ולא נחלקו בה אלא בליל הפסח שאינה על ההלל אבל ברכת שבח והודאה היא על הכוס ולפיכך קראוה ברכת השיר ונחלקו בה בפרק ערבי פסחים [דף קיח.]: **מתני'** בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. כדדרשינן ליה בתורת כהנים ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולא בגבולים שבעת ימים: במדינה. בירושלים שאף היא כגבולין: ושיהא יום הנף. של עומר דהיינו ט"ז בניסן: כולו אסור. בחדש ובעוד שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום כדכתיב עד הביאכם וכשחרב הבית הותר מן התורה משהאיר מזרח כדאמרינן במנחות [דף סח.] כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה דהיינו האיר מזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם ובזמן דליכא עומר עד עצם ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום כדמפרש טעמא בגמרא מהרה יבנה בית המקדש ויחזור הדבר לאיסורו דהשתא קרינא ביה עד הביאכם ואי הוו נהיגין בחורבנו לאכול משהאיר מזרח כדין תורה אתו למיכל בבנינו בהאיר מזרח ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו: **והא** דקתני הכא הך תקנתא משום דהא מתני' אתנייה במסכת ר"ה [דף ל:] דמני עשר תקנות שתקן רבן יוחנן בן זכאי וכיון דאייתי הכא רישא דמתניתין סיימה כולה אבל במסכת מנחות דאיצטריך ליה סיפא לא תנא רישא משום סיפא וקתני סיפא בלחוד: **יו"ט** ראשון של חג שחל להיות בשבת. דאמרינן לקמן דדוחה מצות לולב שבת ביו"ט ראשון לבדו: כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת. מע"ש מפני איסור הולאתו בשבת ולאחר שהיו שם מע"ש נוטלין אותו בשבת דלולב דוחה שבת לענין נטילתו בלבד וה"מ בזמן שבית המקדש

המאור הקטן

[דף לט ע"א] **לפי שאין** מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה יותר ממזון ג' סעודות פי' ה"ר שלמה ז"ל משום דהתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה ול"נ שאין בה משום סחורה אלא בלוקח מהן חלוק או טלית דבר שאינו ראוי לאכילה ואין טעם בזה אלא גזירה א] דלמא משהי להו ע"ה לאחר הביעור אבל בכדי מזון לסעודתיה דיומיה הוא דקא מובן והתירו משום כדי חייו לכל ימות השנה כמזונו לשבת. והא דתניא בר"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אסור פי' ה"ר שלמה ז"ל משום דהערמה היא כשמוכרו על יד ולא היה צריך לפי' הזה לפי שהמשומר בפירות שביעית אסור הוא באכילה מן התורה כדתניא בספרא ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר והיינו דתניא נכרי שהביא פירות ואמר של עזקה הן של ערלה הן ושל נטע רבעי הן אינו נאמן שלא נתכוין אלא להשביח מקחו ב] ופי' של עזקה הן זה הוא מן המשומר כדכתי' ויעזקהו ויסקלהו וה"ר שלמה טרח לפרשה במקימה בענין אחר וזו היתה כשגגה לפניו:

[דף מ ע"א] **רב** כהנא אמר עצים להסקה נתנו תנאי היא כך היא גי' הגאונים ז"ל ופירוק שני הוא חוץ מן הפירוק של רבא שאמר סתם עצים להסקה הם עומדים בא רב כהנא להוסיף ולומר דאפי' עצים דהסקה עצמן שהנאתן אחר ביעורן איכא תנא דאמר יש בהם משום קדושת שביעית והיינו דר' יוסי דאמר לכם לכל צרכיכם שכשם שמוסרין דמי פירות שביעית למשרה ולכביסה ואע"פ שהנאתן אחר ביעורן כך קדושת שביעית חלה בכל דבר הנאה השוה לכל אדם אע"פ שהנאתו אחר ביעורו וכל שכן במה שהנאתו וביעורו שוה כגון עצים דמשחן שמתחמם כנגדן ותרגום חמותי ראיתי אור שחינית וכ"ש במי שנהנה בו קודם שיתבער כגון לולב העשוי לכבד בו את הבית בין שהנאתו וביעורו שוה בין שביעורו אחר הנאתו אצ"ל שיש בו קדושת שביעית לר' יוסי ואצטיל הכי אצטריכא לאוקומה בבת ששית הנכנסת לשביעית ואפי' היה לולב העומד להסקה ולת"ק דר' יוסי דאמר לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו משרה וכביסה שהנאתן אחר ביעורן אין קדושת שביעית נוהגת בכל דבר שהנאתו אחר ביעורו כיון שאינו דומיא דלאכלה ג] ועצים להסק' לדידהו אין בהם משום קדושת שביעית כלל והא דתניא א' שביעית וא' מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין במעשר שני בירושלים מפרשינן לה כי היכי דלא תיקשי לן הה"א דתנן ד] הלוקח בהמה במעות מעשר שני בשוגג יחזרו דמים למקומן במזיד תעלה ותאכל במקום: **סליקו להו לולב הגזול**

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' חנוכה ופ"ח מהלכות שמיטה ופי"א מהלכות ברכות סמג עשין ה טור א"ח סי' תכב

ב מיי' פ"ז מהל' לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנח:

שיטת ריב"ב

מתני' לכפול. פסוקים מן ההלל: לפי שאינו רשאי ללוקחו בשביעי'. שמא יפסה המוכר דמיו אחר הביעור ופירו' שביעי' תופסין דמיהם ואתרוג יש בו משום קדושת שביעית אפי' היה בר שית הנכנסת לשביעית דגבי אתרוג בתר לקיטה אזלינן ולא בתר חנטה אבל לולב בר שית הנכנסת לשביעית הוא ואין בו משום קדושת שביעית דגבי לולב בתר חנטה אזלינן: מתני' ניטל במקדש שבעה. כדכתי' ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' עד ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: לפני ה'. במקדש: בינו הראשון. בגבולין: ושיהא יום הנף. העומר שהוא ט"ז בניסן אסור בחדש: מתני' יו"ט הראשון של חג וכו'. הנא דמתני' בזמן שבהמ"ק קיים מיירי דאיתא לקמן בפרק לולב וערבה:

[האומר לחבירו לא כו' וקתני סיפא בד"א בע"ש ובשבת (דף קנ.) לא יאמר אדם לחבירו כו' ומוקי לה בנכרי כצ"ל. וכן הוא בתוס' סוכה דף לט. ד"ה הלוקח. ועי' רש"י ברכות (יג.) ד"ה אני]:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לפי: (ב) לקמן כצ"ל: (ג) נ"ל הללו: (ד) נ"ב יש: (ה) נ"ל ראוי: (ו) נ"ב של רבי:

השגות הראב"ד

א] **דלמא** משהי להו ע"ה וכו': א"א בכדי פירושא דסבי למה לי ואי לא משהי ליה לאחר הביעור מי ניכא למיהם דלמא זבין מינייהו חלוק והיינו לסחורה כמו שפי' הרב ז"ל: ב] **ופי'** של עזקה הוא מן המשומר: א"א של גרפתי הוא זה ואינו נכון שלא אסרה תורה אלא המשומר ביד ישראל מפני שעבר על השביעית תשמטנה ונטשתה אבל שמור ביד נכרי לא אסרה. ועוד היאך שבח יש בין שמור לשאינה שמור אבל של עזקה היא ארץ עבודה ומטוייבת ואם ספיחים אסורים בשביעית כ"ש פירות ארץ עבודה בין של נכרי בין של ישראל: ג] **ועצים** להסקה לדידהו ואין בהם קדושת שביעית כלל: א"א כך פירשו הגאונים ז"ל אלא שלא האירו דבריהם ואנו כך מפרשים דבין ת"ק ובין ר' יוסי תרווייהו ס"ל לכם דומיא דלאכלה אלא דת"ק סבר דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ור' יוסי סבר דומיא דלאכלה שהוא שוה לכל אדם הלכך עצים להסקה נמי שוה לכל אדם הוא ונוהג בהם שביעית ומתוך טעמיה נמי מרבינן מיניה לבעים לקדושת שביעית אע"ג דלאו בני אכילה ניהו: ד] **הלוקח** בהמה במעות מעשר שני בשוגג יחזרו דמים למקומם במזיד תעלה ותאכל במקום: א"א אין דבריו מספיקים דלא מתרצי' מתנייתא בהכי דהכא קתני לדברי חכמים שאין מתחללין על החיים ג"ירה שמא יגדל מהם עדרים עדרים אם בירושלים גזרו כ"ש חוץ לירושלים א"כ אמאי תעלה ותאכל במקום והא אין מתחללין קאמר סתם משמע אפי' דיעבד ועוד שאין תנא בעולם שיאמר בירושלים על החיים אין מתחללין דקרא בהדיא כתיב ועוד שיוכל להביא מהם שלמים וא"א אלא בחיים ואנן הכי אמרי' דת"ק דסתם כר"מ וחכמים דהכא היינו דהתם היינו דאמר ר"י בד"א במתכוין ולקחה לשם שלמים דבהני ודאי ליכא למיחש שמא יגדל מהם עדרים עדרים אבל במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין בין בשוגג משום מקח טעות ואפי' במזיד דליכא מקח טעות יחזרו דמים למקומם משום קנסא דמוכר שלא ימכור את בהמתו מיהו מעות ודאי היו מתחללין גזירה שמא יגדל עדרים עדרים ומהדר נמי סדרי משום קנסא שהמוכר צריך למעות ואין לו ומתני' דהכא ודהתם דוקא בהו"ל מיפרקה ואע"ג דאמרי' חוץ לירושלים טבעה אפירי לא מחללין סני מילי לכתחלה אבל דיעבד מתחלל והכא מתחללין קאמר דיעבד ובהכי מתוקמא שפיר ומתני' דהלוקח בהמה ר"מ היא דהוא ת"ק דר"י בברייתא דמס' קדושין. ואי קשיא לך כיון דאמרי' דחכמים דהכא הם ר"י דהתם על שחוטין אמאי מתחללין הא הכא במזיד קא מיירי דהא מתחללין קאמר ובודאי על שחוטים מתכוין להוציאם לחולין הוא ואמאי לא קניס ליה כי התם לא הוא דהכא מעות שלו ובהמה שלו ואין הקנס אלא למוכר בהמתו בשביל טעות ואין לו: סליקו להו לולב הגזול

המקדש קיים אבל לאחר חורבן לא דמסקינן פרק לולב וערבה [דף מג:] דלולב לא דחי שבת אפילו לענין נטילתו דגזרינן שמא יעבירנו ד"א ברה"ר : **גמ'** מנה"מ . דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו : ולקחתם לכם . משלכם משמע : למה לי למימר החזירו לרבן גמליאל . מה אנו למדין מחזרה זו דאיצטריך תנא למתנייה במתניתא : הא קמ"ל . דר"ג על מנת שיחזירוהו לו נתנו להם ואפ"ה הויא מתנה עד שיצאו בו : החזירו יצא . דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה והרי החזירו אבל אם לא החזירו איגלי מילתא דמעיקרא גזל הוא בידו : **ויש** שלמדו מכאן מצוה שהנותן לולב לחבירו ביו"ט ראשון סתם מתנה על מנת להחזיר היא והומדנא דמוכח היא אע"פ שלא פירש שאין אדם מתרוקן ממצותו ונותן לאחרים דהא הכא סתם נתנו להם ואפ"ה אמר דקמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ועל זה סמכו ליתן כל אדם לולבו לחבירו ביו"ט סתם וטעמא דמסתבר הוא אע"פ שאין בכאן ראיה מכרחת . ומסתברא דכי אמרינן החזירו יצא דוקא בשהחזירו בענין שיכול עדיין לצאת בו הא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא דאומדן דעתיה הכי הוי וחזרת דמים הכא ודאי לאו חזרה היא דאלולב קפיד וכדאמרי' בפ' מי שאחזו [דף עד:] דעל מנת שתתן לי אצטלתי אצטלתי דוקא קאמר (דלצעוריה קא מיכוין) וכ"ש הכא שצריך לו לצאת ידי חובתו ואיכא למידק כי אמר ע"מ שתחזירהו לי היכך יצא בו והא לא מצי מקדיש ליה דמידי דחזי ליה קאמר כיון דאמר לי כדאיתא בפ' יש נוחלין [דף קלז:] ואמרינן בנדרים [דף מח.] כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ומפני זה כתב ר' שמואל ז"ל שם בב"ב דלא גרסי' לי והראב"ד ז"ל תירץ דשפיר גרסי' לי דהא הוא יכול להקדיש טובת הנאה שיש לו באתרוג זה ונותן דמי הנאה להקדש (ה) ואין צורך לכך דכי אמר דכל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה היינו מתוך שהיא בהערמה אינו יכול להקדישה כמתנת בית חורון דאמר אינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה וכדאמרינן התם סעודתו מוכחת עליו והכי איתא בירושלמי בההיא דגרסינן התם אלא מעתה אין אדם נותן מתנה לחבירו על מנת שלא יקדישנה לשמים ופריק דה"ק כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שנעשית בהערמה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה והיינו ליסנא כל מתנה שאינה. כלומר כל מתנה שמתוך ההערמה אינה כלום עד שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה : **ושמעינן** מסמעתין דמתנה ע"מ להחזיר נותנה לחבירו וחבירו לחבירו ואפילו כמה דכל שחוזרת לבסוף לבעלים סגי כי הכא שר"ג נתנו לרבי יהושע ור' יהושע לר' אלעזר ור' אלעזר לר' עקיבא והחזירו לרבן גמליאל : אם יכול לאכלו . לפי שיש שם אתרוגין אחרים ומגיע זה לחלקו יצא דכדידיה דמי וכ"ת ואפי יש שם אתרוגין אחרים מאן פליג ליה י"ל דהכא באחים שאינן מקפידים זה על זה עסקינן והלכך כיון שאף להם יש אתרוגין אפילו נוטל זה היפה אין מקפידין בכך אבל אם אין להם אלא פריס או רמון ודאי מקפידים הם שאף הם רוצין לקיים מצוה כמוהו : **אבא** מצלי ביה . כשהיה מתפלל היה לולבו בידו : לא יאחוז אדם תפילין בידו ויתפלל . מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ואין דעתו מכוונת עליו בתפלתו : התם לאו מצוה נינהו וטריד . נטילתן בידו אינה מצוה ולהכי טריד עלייהו עד שיניחם אבל הכא מתוך שחביבה עליו המצוה אין משאו ומוראה כבד עליו ולא טריד : קורא בתורה צריך להניח הלולב . לפי שגולל ספר תורה ופותחו : נכנס לבהמ"ד . טרוד בשמעתא ויפול מידו : **מתני'** שהוציאו ברשות . שהיה טרוד במצוה ומחשב ועוסק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שבת והך מתני' דוקא בזמן שבית המקדש קיים: **גמ'** לא שנו . דפטור : אלא שלא יצא בו . ידי חובת נטילה קודם שהוציאו דהשתא טריד במצוה אבל יצא בו קודם תו לא טעה בדבר מצוה הוא דלא טריד מהשתא במצוה לעשותה : והא מדאגבהיה נפק ביה. ידי חובת לקיחה וקתני פטור : אמר אביי בשהפכו .
כשהגביהו

נר מצוה

תורה אור

שלו ונוטלו מפני שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט א הראשון של חג בלולבו של חבירו ובשאר כל ימות החג יוצא אדם ידי חובתו בלולבו של חבירו : **גמ'** מנא ה"מ דת"ר ולקחתם שתהא לקיחה תמה לכל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את הגזול ואת השאול מכאן אמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון של חג בלולבו של חבירו אלא א"כ נתנו לו במתנה ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור' עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז נטלו רבן גמליאל ויצא בו נתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו נתנו לר' אלעזר (א) במתנה נטלו ראב"ע ויצא בו נתנו לר' עקיבא במתנה נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג. למה לי למימר החזירו לר"ג מילתא אגב אורחיה קמ"ל דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה וכדרבא דאמר רבא בפרק יש נוחלין* הילך אתרוג זה במתנה ב ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו והחזירו יצא לא החזירו לא יצא וגרסי' נמי התם אמר *רבא בר רב הונא האחין שקנו ג אתרוג בתפיסת הבית נטלו א' מהן ויצא בו אם יכול לאוכלו יצא ואם לאו לא יצא ודוקא דאיכא אתרוג לכל אחד ואחד אבל פריש או רמון לא יצא (א) וש"מ דהני בי תרי דזבני לולבא בשותפות לא נפק ביה חד מינייהו ידי חובתיה ביומא קמא עד דיהבי חד לחבריה מנתא דיליה ואי לא לא נפיק : א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא מצלי ביה ואותיבנא ליה מהא דתניא לא יאחוז אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל ופריק התם לאו מצוה הוא וטריד הכא מצוה הוא ולא טריד : תניא אמר ר"א ברבי צדוק כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו נכנס לבהכ"נ ולולבו בידו קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו נכנס לבהמ"ד משגרו ביד עבדו או ביד בנו או ביד שלוחו : **מתני'** רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות: **גמ'** אמר אביי *לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב כי לא יצא בו אמאי פטור והא מדאגבהיה ד נפק ביה אמר אביי בשהפכו דאמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך ה גדילתן שנאמר עצי שטים עומדים ותניא נמי הכי עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן רבא אמר אפילו תימא בשלא הפכו
והכא

(ויקרא כג)

בגמ' סג' רבה

רש"י

קדמו לרוץ לפניו : **מתני'** מוליכין לולביהן . מע"ש : **גמ'** מנה"מ · דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו : שקנו אתרוג בתפיסת הבית . מן הממון שנפל להם בירושה כ"ז שלא חלקו : אם יכול לאוכלו · ולא יקפידו האחים אחרים אם יאכלנו שיש להם (ב) נמצא שהוא כשלו לבדו : הוה מצלי ביה. כשהיה מתפלל היה לולבו בידו : לא יאחז ויתפלל · מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו : לאו מצוה נינהו · לאוחזן והויין עליו למשוי (ג) וכבד עליו שמירתן: הכא.נטילתו מצוה היא (ד) מתוך שמצוה חביבה עליו אין משאה ושמירתה עליו כבד ולא טריד : קורא בתורה . צריך להניחו לפי שגולל ספר תורה ופותחו: נכנס לבית המדרש . טרוד בשמעתא ויפול מידו : לא שנו דפטור · אלא שלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציא · דהשתא טריד במצוה וטעה בדבר מצוה : אבל יצא בו · קודם תו לא טעה בדבר מצוה הוא דלא טריד במצוה לעשותה : מדאגבהיה נפק ביה . ידי חובת לקיחה וקתני פטור : אמר אביי כשהפכו . כשהגביה הסף העליון למטה והאגד למעלה ואמרי' לקמן
אין

שלטי הגבורים

א כל הפסולים כמו שפסולים בראשון כך פוסלין כל ז' ימים חוץ משאול שמותר מיום ראשון ואילך וכן חסר מותר מיום ראשון ואילך הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך אם נשאר בו כשיעור והרי"ץ גיאות כתב כל הפסולים אינם פוסלין אלא בראשון אבל משם ואילך לא שנא גזול ול"ש שאר פסולין כולן כשרים וכ"כ ב"ה והר"ר יונה והרא"ש ז"ל כתבו כסברא הראשונה וכל הפסולין מחמת מום אם הוא בעת הדחק שאין נמצא כשרים יכול לברך עליהם והראב"ד כתב שלא יברך עליהם אלא יאחזם בידו שלא תשתכח תורת לולב ולא נהירא להרא"ש והרמב"ם ז"ל הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר המינים ול"נ דמ"ש זה מזה :

לשון ריא"ז

וכל אלו לא נאמרו אלא ביום ראשון אבל בשאר הימים אפילו גזל לולב מחבירו כשר לצאת בו שלא אמרה תורה לכם אלא ביום הראשון בלבד ונראה בעיני שלא נאמר יום ראשון אלא לבני א"י שאין להם יו"ט אלא יום אחד בלבד אבל לבני הגולה שעושין יו"ט שני ימים מספק כל הפסול בראשון פסול בשני כמבואר בקונטרס הראיות :

ב כתב הטור ואפי' נאנס מידו בענין שאינו יכול להחזירו ורוצה להחזיר לו דמיו לא יצא ואפי' נתנו לו סתם ולא פירש ע"מ שתחזירהו לי מסתמא דעתו שיחזירנו לו כיון שצריך לצאת ואם לא החזירו לו לא יצא ומיהו אם לא החזירו לידו אלא לאחר ואחר לאחר והאחרון מחזירו לבעלים יצא וי"א שא"צ להחזירו לו. אא"כ כפל תנאו שאומר לו הרי הוא לך במתנה על מנת שתחזירהו לי ואם לא תחזירהו לי לא תהוי מתנה שאם לא כפל תנאו הוה תנאה דהיינו החזרה בטל ומעשה דהיינו המתנה קיים ויצא בו אפילו לא החזירהו לו אבל לפי שכתבתי דאפי' בסתמא צריך להחזירו לו כ"ש אם התנה ולא כפל ומשום זה דבעיא משלכם לא ליקני איניש לולבא לקטן ביומא קמא דקטן מיקני קני אקנויי לא מקני ונמצא שאין אחר יכול לצאת בו אחר שהגיע לידו :

לשון ריא"ז

ביום הראשון אסור להקנו' לולב לקטן לפי שהקטן קונה ואינו יכול להקנות וכשבא הקטן להחזירו לבעליו או להקנות לאחרי' זה הקונה מידו אינו קנוי לו ואינו יוצא בו וזה מבואר בפרק שלפנינו והמורה ומז"ה אומרים שאין הקטן קונה אלא מד"ס ול"נ שהוא קונה מה"ת כשאחרים מקנים לו ואינו יכול להקנות [אלא] מד"ס כמבואר בקונטרס הראיות ושיטת ר"מ כדברי. ונראה בעיני

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנח :
ב מיי' פ"ז מהלכות לולב ופ"ה מהל' תפלה שם טור א"ח סי' תרנו :
ג מיי' שם טוא"ח סי' תרנח :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ר"ל אם היה להאחים פריס או רמון מלבד שהאתרוג הזה לא יצא והא"כ דמלתא דפשיטא הוא דלא יצא דמה יועיל פריס או רמון י"ל דבא להשמיענו דיוקא דוקא אם היה להם פריס או רמון הוא דלא מועיל לצאת בו אבל אם היה להם אתרוג אחר אף שזה נטל היפה ממנו אפ"ה יצא ודין זה נמי מבואר בר"ן :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בן עזריה: (ב) נ"ב אתרוגים אחרים: (ג) נ"ב לפיכך טרוד משאם : (ד) ומתוך כו' ומשאו ומורא כבד עליו כצ"ל : (ה) נ"ב וכ"כ תוס' ע"ש :

באם רצ"ל אדם כל מי שיגיע לולבי בידו היום יהיה בידו מתנה ע"מ להחזיר חוץ מן הקטן הרשות בידו וכל אחד יוצא בו וכלבד שיחזירהו לבעליו : ג כתב הטור ומה שנוהגים במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונים אתרוג בשותפות ויוצאין בו פי' רשב"ם ז"ל כיון שקנוהו כדי לצאת מסתמא כאילו פירשו שכל הקהל נותנים חלקם לכל מי שנוטל לצאת בו על מנת שיחזירהו להם כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו . תשובה לרב שרירא מקום שאין לולב ואתרוג מצוין וגובין מהקהל מכל א' ואחד וקונים [illegible] חזן בבהכ"נ בידו בשעת ההלל ומברך עליו ונותנו לזקנים ומברכים ושוב נוטלו כל א' מחבירו עד שמברכים עליו כל הקהל יצאו י"ח באותו לולב או לא והשיב ודאי בשאר ימות החג מיום ב' והלאה יצא ידי חובתו באותו לולב אבל ביום ראשון צריך כל אחד לולב שלו וכן ראוי לעשות להיות קונים הלולב לאחד מן הצבור או שיקחנו בממונו או שיתנו הדמים לחזן במתנה והוא יקנהו לעצמו וביו"ט הראשון יתנהו במתנה לאחד מן הזקנים וכל אחד יתנהו לחבירו במתנה עד שיגיע לידי כולם ובאשכנז וצרפת נוהגים כרשב"ם : לשון ריא"ז האחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית נטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאוכלו ואין אחיו מקפידין עליו הרי הוא כשלו ויצא בו ואם היו אחיו מקפידין עליו אינו יוצא ביום ראשון אע"פ שיש לשאר אחיו פריסין ורמונים כנגד אתרוגו של זה עד שיקנו אתרוג לכל אחד ואחד כמבואר בקונט' הראיות וכך היא שיטת מז"ה בפ' יש נוחלין ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא באחים שקנו בתפיסת הבית אבל שאר שותפין אע"פ שאינן מקפידין זה על זה אין יוצאים בראשון באתרוג של שותפות עד שיתן א' חלקו במתנה לחבירו בפירוש וכן בשאר כל המינין וכן בני הכנסת שקנו אתרוג או לולב בשותפות אין יוצאין בהן עד שיקנו חלקו בפירוש לכל מי שירצה לצאת בו כמבואר בקונט' הראיות : ד כתב הטור וכשיטול הלולב בידו קודם שיטול האתרוג יברך על נטילת לולב ושהחיינו כדי שיברך קודם לעשייתו שאלו יטול הרבעתם קודם שיברך נמצא שכבר יצא קודם שיברך לברכתו שכיון שהגביהו יצא או יהפך הלולב או האתרוג עד שיברך ומיי' כתב שיברך קודם שיטלנו בידו ולא נראה לר"י : לשון ריא"ז המינים הללו משנטלן והגביהן ממקומן יצא שזו היא לקיחה האמורה בתורה לפיכך מברך עליהם ואח"כ נוטלן או נוטלן הפוכים שלא כדרך גדילתן ומברך ואח"כ מחזירן כדרך גדילתן ויוצא בהן לפי שכל המצות כולן אין מברכין עליהם אלא קודם לעשייתן ונראה שאפי' אם נטלן כדרך גדילתן ואח"כ בירך עליהן אם לא נתכוון לצאת עד שיברך הרי ברכה זו קודמת לעשיית המצוה עד שיתכוין לה כמבואר בקונטרס הראיות בהלכה ק' דפסחים : ה ודרך גדילתן נראה דהוי כענין זה שיהיו פני הלולב כנגד פני האדם ושדרת הלולב לחוץ וכן ראיתי בספר האשכול ואבן שועב בדרש סוכות וכן מצא בשם מהררי"ק :

שיטת ריב"ב

גמ' מלתא אגב אורחיה קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. ולאפוקי מדרבנן דאמרי כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה וכדרבא דאמר רבא בפרק יש נוחלין אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא ואם לאו לא יצא והתם נמי אמרי' קמ"ל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה כלומר ק"ל רבא דלית הלכתא כרבנן דאמרי כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה אלא כהנך דאמרי דפליגי עלייהו ואמרי מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ואע"פ שאם הקדישה אינה מקודשת דהכא ודאי אם הקדישה אינה מקודשת דכיון דעל מנת שתחזירהו לי קאמר מידי דחזי לי קאמר כדאיתא התם ואעפ"כ אם נטל והחזירו יצא : האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית וכו'. כתב הרב דודי ז"ל בתשובותיו האחין שקנו אתרוג בממון שעומד לצורך מזונות ונטל אחד מהם האתרוג אחד קודם הלוקה לצאת בו ידי חובתו אם יכול הוא לאכלו שאין אחיו מיחה עליו משום דהניח לו אחר כמוהו יצא ואם אחיו מעכב בידו שאומר לו אותו שנטלת יפה מזה לא יצא והא דאמרי' יצא דוקא שהניח לו אתרוג אחר אבל פריס או רמון לא : **אבא מצלי** ביה בלולב כלומר אוחזו בידו ומתפלל : הכא בס"ת בזרועו ותפילין בידו לאו מצוה נינהו וטריד . ואינו יכול לכוין לבו בתפלתו הכא בלולב מצוה היא ולא טריד ביה מתוך חביבות של מצוה : מתני' מפני שהוציאו ברשות. דהכי נקיטי' טועה בדבר מצוה פטור : גמ' אבל יצא בו חייב . דלאו טועה בדבר מצוה הוא שכבר יצא ידי חובת מצוה: והא מדאגבהיה נפק ביה. דעיקר מצות לולב היינו נטילה והיכי משכחת לה שהוציאו לרה"ר ולא יצא בו : כשהפכו . כלומר לא הגביהו כמצותו דהיינו דרך גדילתו ויש מפרשין כגון שהפכו שהוציא הלולב בשמאל והאתרוג בימין שהוציאו בכלי דלאו היינו נטילה ומשום הוצאת הכלי לא מיחייב דבטל כלי לגבי לולב כדתנן המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור על הכלי שהכלי טפלה לו הא התי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו הכא נמי הכלי טפל ללולב :

כשהגביהו הפך העליון למטה והאגד למעלה: הנ"מ דרך כבוד. כגון כורך ידו בסודר דאמרי' לעיל ודרך בזיון כגון בקערה: **ומדפרכינן** כיון דאגבהיה נפק ביה ואצרכינן לשנויי שנויי דחיקי בשהפכו או בשהוציאו בכלי ש"מ דקי"ל מצות אין צריכות כוונה ומיהו איכא למידק ל"ל לאביי לשנויי בשהפכו דהא בסוף ראוהו ב"ד [דף כח:] אמר רבא דמצות אין צריכות כוונה ואותיב ליה התם אביי טובא והא הכא ודאי לא מכוין כ"ז שלא בירך ועוד שהולך אגל בקי ללמוד (ג) ואפשר דאביי קבלה מרבו: (ד) ויש שלמדו מכאן שצריך לברך על הלולב בעודו בכלי לפי שכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ואי מברך עליה בתר דאגביה אין זה עובר לעשייתה דהא אמרינן הכא דמדאגבהיה נפק ביה ואין זה נראה דהיאך יברך עליו בעוד מונח בכלי והא אמרי' בפ' הקומץ רבה [דף לה:] תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה אלמא כ"ז שאין המצוה מזומנת לו לעשותה אינו מברך עליה ואחרים אומרים שנוטלו שלא כדרך גדילתו עד שעת ברכה וכדאמר בשהפכו כלומר מלמעלה למטה לפי שכל המצות כולן אין יוצאין בהן אלא כדרך גדילתן ואף זה אינו מחוור דבפרק קמא דפסחים [דף ז:] מוכח שברכת לולב בתר דאגביה ונפק ביה הוא דמותבין התם למ"ד לבער חמץ מדאמרי' גבי לולב כשנוטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב ומפרקי' שאני התם דמדאגבהיה נפק ביה אלמא דברכת לולב לבתר דאגבהיה ונפק ביה היא והיינו טעמא שא"א לברך עליו בעת שהוא בכלי כמ"ש ואף להפכו לא הצריכוהו וכמצא שא"א לברך עליו אלא בתר דאגבהיה ונפק ביה ולא תקשי לך הא דאמרינן שכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן דהכא נמי אע"ג דמדאגבהיה נפק ביה אפ"ה עדיין יש כאן שירי מצוה שצריך לנענעו הלכך שפיר מיקרי עובר לעשייתה שלא בא למעט אלא שאין גומרין את המצוה כולה קודם שיברך עליה: **ודאמרי'** שהוציאו בכלי לא תקשי לך אמאי אינו חייב על הכלי דבטל הוא לגבי הלולב כדתנן [שבת צג:] המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו ואת החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו והכא נמי הכלי טפל ללולב: **מתני'** מקבלת אשה הלולב מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת. פי' ביו"ט ראשון בלבד ובזמן שהיה בית המקדש קיים היה לולב דוחה את השבת ומתניתין תרתי קמ"ל חדא דאפי' אשה מותרת לטלטל את הלולב דסד"א כיון דלאו בת חיובא היא לא חזי לה לטלטולי קמ"ל דכיון דראוי לנטילת אנשים מותר לטלטל לכל וקמ"ל נמי דמותר להחזירו למים בשבת אבל השתא לדידן דלולב לא דחי שבת אפי' ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל: וביו"ט מוסיפין אבל לא מחליפין. דטורח הוא לתקוני מנא: ובמועד מחליפין. ובחה"מ מצוה להחליף: **כל** קטן שיש בו דעת לנענע חייב בלולב. מדרבנן משום חנוך: **גמ'** יודע לשמור תפליו. בנקיות: יודע לשמור ידו. מתורת סתם ידים שגזרו עליהם להיות שניות אלא א"כ יודע לשמרן שמשכים שחרית לא נגע בשום דבר המטמא את הידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל את ידיו: אוכלין על ידו טהרות שנגעו ידיו בהן. ואיכא נוסחי דגרסי' יודע לשמור אוכלין אוכלין על ידו טהרות והא קמ"ל שאם הוא יודע לשמור אוכלין מטומאה כלומר שיודע לשום אל לבו אם נגע בה טומאה ולומר לנו אוכלין ע"פ שמירתו טהרות אע"ג דקטן לא מהימן באיסורי דאורייתא כדאמרינן בפ"ק דפסחים [דף ד:] כיון דבדיקת חמץ מדרבנן המניחו רבנן בדרבנן דאלמא בדאורייתא לא מהימנן ואמרינן נמי לקמן והוא שגדול עומד על גביו אלמא אי לאו הכי לא סמכינן עליה לומר ששחט כראוי הנ"מ במילתא דקיימא בחזקת איסור שאין סומכין על התינוק להעמידה בחזקת היתר אבל להעמיד דבר על חזקת בשמירת טהרות מהימן ומכאן יש ללמוד שסומכין על הקטנים לשמור דברים המותרים ומיהו דוקא בידו ממש אבל ביד נכרי לא שלא למדנו על עדות קטן לשמור מה שביד אחר: **יודע** לישאל. שאם שואלין אותו נגעת בטומאה זו יודע [להשיב הן או לאו אם אמר איני יודע] ברשות הרבים ספיקו טהור ואם שאלוהו ואמר איני יודע ברה"י ספיקו טמא הכי גמירי לה הלכתא מסוטה: **יודע** לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות. ומקמי הכי אין חולקין לו תרומה בגורן אבל משגרין לו (ה) בביתו אם יודע לשמרה בטהרה דהכי תניא בגמ' דנושאין על האנוסה ביבמות [דף נט:] עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חרש שוטה וקטן [כו'] וכולן משגרין להם בבתיהן בבית הגרנות אין חולקין לו שאין רואין בקיאין בו שיודע לשמור אותה אבל לביתו משגרין לו (ו) אבל משיודע לפרוס כפיו ופורס הכל יודעין שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרינן במגילה [דף כד.] הלכך חולקים לו כך פרש"י ז"ל ואחרים פירשו דהכא בקטן ממש קאמר ולא שיהא פורס דהא תנן במסכת מגילה קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו עובר לפני התיבה [ואינו נושא את כפיו] אלא יודע לפרוס קאמר דכיון שיש לו דעת לפרוס חולקין לו תרומה בבית הגרנות [והיא דאמרי' ביבמות חש"ו אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות וכו'] בשאינו יודע לפרוס אי נמי דהכא פורס את כפיו ממש קאמר ולא בפני עצמו אלא שמגבס בקול עם אחיו הכהנים וכענין שאמרו בערכין [דף יג:] שהיו לויים קטנים מסייעין לגדולים בשיר [ולעירי] (ולועזי) הלוים היו נקראים: **יודע** לשחוט. לאמן את ידיו לשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה: מותר לאכול משחיטתו. כדמפרש רב הונא והוא שגדול עומד על גביו וראהו שלא שהה ולא דרס וא"ת אי הכי למה לי יודע לשחוט דהא תנן בריש חולין [דף ב.] וכולן ששחטו ואחרים רואין שחיטתן כשרה י"ל דהתם דיעבד אבל לכתחלה לא כדאמרינן עלה התם בגמרא [דף יב:] זאת אומרת אין מוסרין להם חולין לכתחלה אבל הכא כיון שיודע לאמן את ידיו [מותר] לשחוט אפילו לכתחלה: **ואם** יכול לאכול כזית דגן. כל חמשת המינין קרי דגן חטים ושעורים וכוסמין שבולת שועל ושיפון: ומרחיקין מצואתו. משאכל כזית מכל אלו בכל ענין אכילה שצואת מינין הללו מסריח: ארבע אמות. לענין ק"ש ותפלה: והוא שיכול לאכול כזית בכדי שיעור אכילת פרס. אבל אם צריך לשהות יותר מכן הרי הוא כאוכל מעכשיו חצי זית ולמחר חצי זית שכך הלמ"מ שאין אכילה מצטרפת לשהייה מרובה מזה: פרס. חצי ככר שסעדו בו מזון שתי סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתנן במסכת עירובין [דף פב:] חציה לבית המנוגע לשהייה בבית המנוגע לכבוס בגדים שתלאם הכתוב בשהיית שעור אכילה כדכתיב והאוכל בבית יכבס בגדיו: **אם** יכול לאכול כזית צלי. יש שיכול לאכול כזית מבושל ואין יכול לאכול כזית צלי משערינן בצלי לפי שהפסח אינו נאכל אלא צלי: שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם בני חבורה ואי לא לא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו הראוי לאכילה ר' יהודה אומר עד שיודע הפרש אכילה דסבר ר' יהודה דבעינן קריגא ביה לפי אכלו ושוחטין עליו את הפסח הא לאו הכי לא: **סליקו להו לולב הגזול**

נר מצוה · תורה אור

והכא במאי עסקינן כגון שהוציאו בכלי והא רבא הוא דאמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא: **מתני'** מקבלת אשה מיד בנה או מיד בעלה ומחזרת למים בשבת רבי יהודה אומר בשבת מחזירין ביום טוב מוסיפין ובמועד מחליפין וכל קטן שיודע לנענע חייב בלולב: **גמ'** ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב והיודע להתעטף בציצית חייב בציצית והיודע לשמור תפליו אביו חייב ליקח לו תפילין והיודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש תורה אמר רב המנונא תורה צוה לנו ק"ש פסוק ראשון. היודע לשמור ידיו אוכלין על ידיו טהרות יודע לישאל ברשות היחיד ספקו טמא ברה"ר ספקו טהור לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות *היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ואם יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו ומימי רגליו ד' אמות אמר רב חסדא והוא שיכול לאכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בר אבא בריה דרב אויא וגדול אע"פ שאינו יכול לאכלו בכדי אכילת פרס דכתיב ויוסיף דעת יוסיף מכאוב אם יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח מאי טעמא לפי אכלו כתיב רבי יהודה אומר עד שיודע הפרש לאכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו:

סליקו להו לולב הגזול

רש"י

אין יוצאין אלא דרך גדילתן: דרך כבוד. כגון (א) (סודר כגון) כרך ידו בסודר כדאמרינן לעיל: דרך בזיון. בקערה: **מתני'** מקבלת אשה מיד בנה ובעלה. את לולבו ולא אמרינן מטלטלא מידי דלא חזי: ומחזרת למים. שלא יכמוש: בשבת מחזירין. שהרי מכאן נטלום היום אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפים המים לשפוך אלו ולתת אחרים צוננין מהן דטורח לתקוני מנא: ובמועד מחליפין. בחולו של מועד מצוה להחליף: **גמ'** חייב בלולב. לחנכו במצות מדבריהם: לשמור תפליו. שלא יכנס בהן לבית הכסא: היודע לשמור ידיו. שמשכמלם אינו נוגע בשום דבר ספק או בספק המטמא ידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל את ידיו: אוכלין על ידו טהרות. שנגעו ידיו בהן: והיודע לישאל. שאם שואלין אותו נגעת בטומאה זו ויודע להשיב הן או לאו אם אמר איני יודע ברה"ר ספיקו טהור ואם אמר איני יודע ברה"י ספיקו טמא הכי גמירי לה הלכתא בסוטה כדאמרי' במסכת סוטה מכאן אתה דן לשרץ כו': היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות. ומקמי הכי אין חולקין לו בגורן אבל משגרין לביתו דהכי תניא בגמ' דפ' נושאין על האנוסה ביבמות עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חש"ו כו' וכולן משגרין להם בבתיהם אך בבית הגרנות אין חולקין להם שבזיון תרומה הוא שאין כל רואין בקיאין בו שיודע לשמרה אבל לביתו משגרין: ומי שיודע לפרוס כפיו. הכל יודעין שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרי' במסכת [מגילה] הלכך חולקים לו: והיודע לשחוט. לאמן ידיו לשחיטה אע"ג שאינו בקי בהלכו' שחיטה: מותר לאכול משחיטתו. כדאמר רב הונא והוא שבקי עומד על גביו וראה שלא שהה ולא דרס: דגן. כל חמשת המינין קרוי דגן חיטין שעורין

לולב

כוסמין שיבולת שועל שיפון: מי שאכל כזית. מאחד מאלו בכל ענין אכילה: מרחיקין מצואתו. שצואת המינין אלו מסרחת: ד' אמות. לענין ק"ש ותפלה: והוא שיאכל כזית. בכדי שיעור שהייתו בכדי אכילת פרס [לבינוני] אבל אם שהה יותר מכאן הרי הוא כאוכל חצי זית עכשיו ולמחר חצי זית שכך הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהיה [מרובה] כזאת. פרס חצי ככר שסעדו בו מזון ב' סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתניא בעירובין חציה לבית המנוגע לשהיית בית המנוגע לטעון כבוס (ב) בגדיו שתלאו הכתוב בשהיית [שיעור] אכילה כדכתיב והאוכל בבית יכבס בגדיו: יוסיף מכאוב. ומסריח: שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם חבורה ואי לא לא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו הראוי לאכילה: **סליקו להו לולב הגזול**

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

אין נוטלין המינים כולן אלא דרך גדילתן שיהיו שקריהן למטה כנגד הקרקע וראשיהן למעלה כלפי האויר ואם נטלן בשוכים שראשיהן למטה ועקריהן למעלה לא יצא שכל המצות כולן אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן:

שיטת ריב"ב

מתני' מקבלת אשה הלולב ומחזרת למים בשבת כדי שלא ייבש בשבת ומחזירין את הלולב למים ראשונים ואין מוסיפין עליהם: וביו"ט מוסיפין. מים אחרים על הראשונים ובחולו של מועד מחליפין לגמרי מים אחרים: ומ' היודע לשמור ידיו. דסתם ידים עסקניות הן ומטמאות כל דבר ואם יודע לשמור ידיו מלנעשות טהורות עד שיטול ידיו אוכלין על ידיו טהרות: יודע לישאל. אם נטמא בשרץ אם לאו אם הוא ברה"י וספק עמו ספיקו טמא ברשות [הרבים] ספיקו טהור: יודע לפרוס את כפיו וכו'. כתב הרב ר' אברהם ז"ל גדול הוא והביא שתי שערות שאם לא הביא הא אמרינן במס' מגילה קטן אינו נושא את כפיו ואמרי' נמי במס' יבמות בפ' נושאין על האנוסה חרש שוטה וקטן אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות אלו הם דברי הרב ז"ל וקשיא לן והא קטן תניא בברייתא' ועוד אם גדול הוא והביא שתי [שערות] למה אין חולקין לו תרומה עד שיודע לפרוס את כפיו ולדידן לא קשיא לן ולא מידי דהא לא תניא הכא יודע לפרוס את כפיו פורס את כפיו אלא יודע לפרוס את כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות כלומר הגיע זמנו לחלוק לו תרומה בבית הגרנות שכיון שהוא גדול כל כך שיודע לפרוס כפיו כבר דעת תשבינן ליה וחולקין לו תרומה אבל לעולם כל זמן שהוא קטן אינו נושא את כפיו כהניא דמגילה ומשום יקרא דציבורא והניא דתניא בפ' נושאין על האנוסה תפתר בקטן שאינו יודע לפרוס את כפיו: והיודע לשחוט. לאמן ידיו בשחיטה: מרחיקין מצואתו לק"ש ולתפלה. והוא שיכול לאוכלו לאותו כזית דגן בכדי שהיית אכילת פרס דהשתא ודאי צואתו מסרחת: פרס. הוא חצי ככר ושיעור הככר כדי שמנה ביצים: ויוסיף דעת יוסיף מכאוב. כלומר דבכל דהו מסריח כיון דגדול הוא: איש לפי אכלו כתיב. ואכילה בכזית שמה אכילה: ר' יהודה אומר עד שיודע לברר יכו'. כלומר שידע לברר אכילתו ולתת לתוך פיו:

סל"ק להו לולב הגזול

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב טור א"ח סי' תרנד:

ב מיי' שם סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנז:

ג מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' יז:

ד מיי' פ"ד מהל' תפילין (סמג עשין כב) טוא"ח סי' לז:

ה מיי' פ"ק מהל' ת"ת סמג עשין יב טוי"ד סי' רמה:

ו מיי' פ"ב וד' מהלכות שחיטה סמג עשין סג טור יו"ד סי' א':

ז מיי' פ"ג מה' ק"ש ופ"ב מה' קרבן פסח סמג עשין יח טוא"ח סי' פא:

הגהות הב"ח

(א) סודרא שכרך כו' כצ"ל: (ב) נ"ל בגדים: (ג) נ"ב וכ"כ התוס': (ד) נ"ב זו היא דעת הרמב"ם ועיין בתוס' בד"ה עובר לעשייתו בדף ל"ט: (ה) נ"ל לביתו: (ו) נ"ב הבקיאים ומכירים בו:

°לולב *וערבה ששה ושבעה ההלל והשמחה שמנה סוכה וניסוך המים שבעה החליל חמשה וששה לולב שבעה כיצד יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה: **גמ'** ושאר כל הימים ששה אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד *ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה [א] אי הכי ראשון נמי ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולים לא גזרו ביה רבנן הנך דלית להו עיקר מן התורה בגבולים גזרו ביה רבנן אי הכי האידנא נמי לידחי לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו:

רש"י

לולב וערבה · (א) נוהגים במקדש כל ז' לולב לנטילה וערבה להקיף את המזבח כדלקמן בפירקין: ו' וז' · פעמים שדוחין את השבת והן כל ז'·ופעמים שאין דוחין והוי להו ו' ימים ולקמיה מפ' ואזיל: ההלל. לגמור כל ח' כך תקנו נביאים הראשונים ובערכין מפרש מ"ש מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן: השמחה · לאכול בשר שלמים כדקי"ל בפסחים בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב (ב) ובהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו ברגלים שמחה כתיב ושמחת בחגך: סוכה · ליֵשב בסוכה: ניסוך המים. בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרי' ביומא בפ"ב: החליל · שמחת בית השואבה היו שמחים לכבוד שאיבת ניסוך המים בחלילין ובכנורו' ואותו החליל אינו דוחה אפי' יו"ט הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג כגון שלא חל יו"ט הראשון בשבת דכיון דלא דחי יו"ט כ"ש שבת של חולו של מועד פשו להו ה' ופעמים שהוא ששה כגון שחל יו"ט בשבת דפשו להו ששה של חולו של מועד דבזמן מקדש אין יו"ט שני: לולב ז'· דיו"ט ראשון דחי שבת: ושאר (ג) הימים. שחל בהם יו"ט ראשון ונמצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל ז' במקדש מן התורה דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם (ד) אעפ"כ לא דחי כדאמרי' טעמא בגמ' וכן ערבה בשביעי ובגמ' מפרש מ"ש שביעי כדי לפרסמה שהיא מן התורה וב"ד מייתי לה דזריזין הן וליכא למיגזר משום דרבה: **גמ'** טלטול בעלמא הוא · אין לך איסור אלא שמטלטל עליו וכיון דמן התורה הוא במקדש כל ז' למה אסרוהו מה סייג לתורה מצאו בו: ללמוד · נענועו או ברכתו: ויעבירנו ד' אמות ברה"ר · ה"ה דמצי למימר ויוציאנו מרה"י לרה"ר אלא שברוב מקומות ועניים אין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית (ה) בקרפף או בגינה ואין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור דהעברה ברה"ר או אם הגביהו ע"מ ליטול ולא להוציאו ונמלך עליו להוציאו אם לא עמד לפוש בינתים אינו חייב משום הוצאה כדאמר במס' שבת: אלא ראשון. דחשיבא נטילתו דאפי' בגבולין חייב ליטול לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר הימים שאינו מה"ת אלא במקדש לא חשיבא נטילה דידהו וגזרו רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש וא"ת נמצאו ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת הא אותבינן ביבמות (ו) ושנינו שב ואל תעשה שאני: אי הכי · משום דאיתיה בגבולין לא גזור ביה האידנא נמי לידחי יו"ט ראשון את השבת: לא ידעינן בקבועא דירחא · שמא אין יו"ט עד למחר דהוה לן למיעבד אלול מעובר: אינהו · בני א"י שעדיין מקדשין ע"פ הראיה: לדחו להו · בזמן הזה:

רבינו נסים

לולב וערבה · שהם במקדש כל ז' כלומר לולב לנטילה וערבה להקיף את המזבח כדלקמן בפירקין: ו' וז'. פעמים שדוחים שבת והם שבעה ופעמים שאין דוחין והויא להו ששה ימים ולקמיה מפרש להו ואזיל: ההלל. נגמר כל ח' כך תקנו נביאים הראשונים ובערכין (דף י.) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקין בקרבנותיו: והשמחה. לאכול בשר שלמים (ז) וקי"ל בפסחים (דף קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם (ח) ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב דבהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו ברגלים שמחה כתיבא ושמחת בחגך ואע"ג דכי מקלע בשבת ביום ראשון אי אפשר בשלמים דלמישחטינהו בשבת אי אפשר ולא למשחטיה נמי בע"ש ויו"ט משום דבעינן זביחה בשעת שמחה דנפקא לן [פסחים דף ע:] מדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת אפ"ה איתא לשמחה בבשר של חולין או בשאר מיני שמחות שלא אמרו אין שמחה אלא בבשר אלא למצוה מן המובחר אבל לא לעכב: **סוכה** וניסוך המים שבע'. סוכה ליֵשב בה ניסוך המים בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרינן בסדר יומא בפרק שני (דף כו:): החליל. שמחת בית השואבה היו שמחין בחג לשאיבת ניסוך המים ומחללין בחלילין ובכנורות אותו חליל אינו דוחה אפי' יו"ט הלכך פעמים שהוא ה' ימים בחג כגון שלא חל יו"ט הראשון בשבת וכיון דלא דחי יו"ט (ט) וכ"ש שבת שבחה"מ פשו להו ה' ופעמים שהוא ו' כגון שחל יו"ט בשבת ופשו להו ו' ימים של חולו של מועד דבזמן מקדש אין עושים יו"ט ב' ימים: לולב שבעה. דיו"ט ראשון דחי שבת ושאר ימים שחל בהן יו"ט ראשון ונמצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל ז' הוא מן התורה במקדש לא דחי כדאמרינן טעמא בגמרא: **גמ'** ושאר כל הימים ששה. אמאי טלטול בעלמא הוא אין בו לך איסור אלא שמטלטל עליו דאע"ג דחזו למצוה שייך בו איסור טלטול כיון שאין עליו תורת כלי כדאשכחן גבי קנים של לחם הפנים דכתיבי כדתניא במנחות בפרק שתי הלחם (דף צז.) ומנקיותיו אלו הקנים ואמרינן התם לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת (י) אע"פ שיש בו איסור טלטול כיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה לא ידחה איסור טלטול זה: **גזירה** שמא יטלנו וילך אצל בקי ללמוד. נענועו או ברכתו: ויעבירנו ד' אמות ברה"ר. וכתב רש"י ז"ל דה"ה דהוה מצי למימר ויוציאנו מרשות לרשות אלא שברוב המקומות ועניינים יש לחוש להעברת ד' אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית (כ) בקרפף או אם הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך עליו להוציאו דפטור אם לא עמד לפוש בינתים כדאמר בפירקא קמא דשבת (דף ה:): ואין זה מחוור דגבי העברה נמי אם מעיקרא נטלו על מנת שלא להעבירו ד' אמות אע"פ שהעבירו אח"כ לא מיחייב כל שלא עמד לפוש בינתים ויותר נראה לומר דחדא מינייהו נקט א"נ דמרה"י לרה"ר אית ליה היכרא במחיצות ומדכר אבל ברה"ר כיון דלית ליה היכרא לאו אדעתיה: **ראשון** דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין. דחשיבא נטילתו דאפילו בגבולין חייב לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר ימים שאינן מן התורה אלא במקדש לא חשיבא נטילה דידהו וגזור בהו רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש וכי תימא נמצא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אותיבנא ביבמות (דף צ.) ושנינן שב ואל תעשה שאני: א"ה. דמאי דאיתיה בגבולין לא גזור ביה רבנן: האידנא נמי לידחי. ביו"ט ראשון את השבת: לא ידעינן בקבועא דירחא. שמא אין יו"ט עד למחר דהוה לן למעבד אלול מעובר ואע"ג דהשתא ידעינן בקבועא דירחא כדאמרי' בריש ביצה (דף ד:) אפ"ה הרי אנו כאילו לא ידעינן משום גזירה דדילמא גזרי גזירה ואתי לאיקלקולי כדאיתא התם ודאמרי' פ' מקום שנהגו [דף נה:] דא"ל רב ספרא (לרבא)[לר' אבא] כגון אנא דידענא בקבועא דירחא בישוב לא עבידנא [מלאכה ביו"ט ב'] במדבר מאי לא שהיה בקי בסוד העבור כמו שפרש"י ז"ל דהרי אסור כדכתיבנא אלא דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי* דגזרי בהנהו דוכתי ניסן אטו תשרי ועבדי תרי יומי כדאיתא פ"ק דר"ה (דף כא.) וכן פר"ת ז"ל: **אינהו** דידעי בקבועא דירחא. *(בזמן שאטו) מקדשין ע"פ הראיה לידחו אף לאחר חורבן: כיון דאנן לא דחינן. משום דלא קים לן בקבועא דירחא: אינהו נמי לא דחו. ביום

* נ"ל שלא ... [הגהה: (ז"ל שעדיין) ... ולא מטו שלוחי תשרי דגזרי וכו']

המאור הקטן

[כתוב ...] ראשון נמי ראשון הא תקינו ליה רבנן בביתו אבל בשאר הימים לא רצו להתקין ליטול בביתו [ש]מצותו מן התורה אינה [אלא] במקדש משום דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים [ו]כאילו אמר עד תשלום שבעת ימים כי הראשון מצותו מן התורה בכל מקום לפיכך התקינו לו שיהא [כל א'] נוטל בביתו ואקשינן עלה תינח אחר תקנה קודם תקנה מאי איכא למימר אלא ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן ואפי' בגבולין הוא דוחה ביום ראשון כי ההיא דתניא כל העם מוליכין [את לולביהן] לבהכ"נ הנך דליתנהו מן התורה בגבולין והם שאר הימים מראשון ואילך גזרו בהו רבנן אפי' במקדש דאיתנהו מן התורה:

[ואיכא] מאן דקשיא ליה אי הכי שופר נמי הא איתיה מן התורה בגבולין ואמאי גזרו ביה רבנן כדתנן במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ואפי' אחר תקנה לא היה דוחה אלא במקום שיש [בו ב"ד] תינח מגילה דבכ"מ דרבנן היא מש"ה גזרו בה אלא שופר מאי טעמא גזרו בה והלא מצותו מן [התורה] בכל מקום וי"ל כיון שמצות שופר מעורבת היא ביומה מדרבנן ומדאורייתא אי למאן דאמר שלש [תרועות] בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים אי למ"ד אחת מדברי תורה ושתים מדברי [סופרים] עבדו בה רבנן במצות שופר היכרא דתידחי כולה במקדש קודם תקנה ולאחר תקנה במקום שיש [בו ב"ד] משום תרועה דאורייתא דאית בה א] וגזרו בה דלא תדחי שבת בשאר מקומות כלל משום תרועה [דרבנן] דאית בה והיינו דשניא מצות שופר ממצות לולב ומצות מגילה ולעולם בכולהו איתא לגזירה [דרבה ו]הא כדאיתא והא כדאיתא שופר במקום שאין בו ב"ד ולולב בשאר הימים בכ"מ ואפי' במקדש [ומ]גילה אבל מצות לולב ביום ראשון כיון שהיא מיוחדת ביומה שהיא כולה מה"ת ואפי' בגבולין [לא גזרו] בה רבנן אפי' בגבולין לדורות הראשונים (ג) לקמן בגמ' אסיקנא דהאידנא דלא ידעינן בקביעא [דירחא] כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו כלומר אפי' הנך דבני א"י דידעי בקבועא דירחי לא דחו [ומיהו מ]אחר שחרב בהמ"ק ואע"פ שהיה שופר דוחה במקום שיש בו ב"ד החמירו בלולב מפני שנטילתו ביד [כל א]' משא"כ בשופר שהיחיד מוציא את הרבים ידי חובתן והרי"ף ז"ל כתב בהלכות במקום הזה [ר]אשון דאית ליה עיקר מה"ת בגבולין ולא שייך למימר כי הדין לישנא (אי) [אלא] לענין מעבד ז' [במקדש] וכדאיתא בגמ' במסקנא דשמעתין אבל הכא לא שייך למימר אלא ראשון דאיתיה מה"ת [בגבולין] וכמו שהוזכר בגמ' ובמס' מגילה בפ"א כתב הרי"ף ז"ל גרסי' במס' סוכה מפני מה אין לולב [דוחה ש]בת ביו"ט ראשון והלא מצותו מה"ת אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא [ומספיקא ל]א דחינן שבת והיינו טעמיה דשופר ג] והיינו טעמיה דמגילה אלו דברי הרי"ף ז"ל והם כשגגה שלא [יצאה ...] שהרי אפי' במקום שלא היה להם שום ספק בקיבועא דירחא לא דחו את השבת [ו]היינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אלא לענין גזירה דרבה אבל לענין ספיקא דקיבועא דירחא [...] בגמ' אלא לענין לולב בלבד וכבר נתבררו כל הטעמים בלולב ושופר ומגילה ממה שכתבנו: [...] בדתנן ביו"ט בזמן הזה [...] לעולם לא דחתה את השבת בשום מקום וספיקא דקבועא דירחא לא הוזכר

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ואיכא מאן דקשיא ליה א"ה שופר נמי עד כו' ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום: **אמר** הכותב הוי יודע שעיקר תשובת השאלה שהאלו רבים למה לא היה שופר דוחה שבת במדינה שהרי עיקרו מה"ת ואפי' בגבולין זו שאמר רבינו ז"ל משום דלא ידעינן בקביעא דירחא שאפי' כשהיה בהמ"ק קיים לא היו יודעין בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ואפי' בזמן שהעדים באין בשחרית במקדש היו יודעים בקבועא של חדש זה ובגבולין לא היו יודעין לפיכך לא היו תוקעין אלא במקדש בלבד דמספיקא לא דחינן שבתא והיינו דאמר רבינו הגדול ז"ל והיינו טעמא דשופר ובדין היה שאפי' במקדש או במקום הועד לא נתקע שהרי כמה פעמים שהעדים מתאחין לבא ולא היו באים בשחרית קודם זמן תקיעה ופעמים שהיו מתאחין עד לאחר המנחה ופעמים שאינן באים עד למחרתו וכמו שמפורש במקומו במס' ר"ה ואיכא משום גזירה דרבה דמספיקא לא דחינן שבתא ואפי' בזמן שהיו באים בשחרית נמי שלא יאמרו אשתקד תקענו ועכשיו נתקע כמו שמצינו בשיר שהיו אומרים בשחרית שיר של חול ואפי' בזמן שבאו העדים שחרית לפי שרוב הפעמים מתאחין לבא ואינן באין עד סמוך למנחה וכדתניא התם תמיד של שחר קרב כהלכתו אלא התירו במקדש שהן זריזין והתקין רבן יוחנן בן זכאי בכל מקום שיש בו ב"ד ובפני ב"ד שבלותי ב"ד (מ) מוליכין אותן ומתרין בהן וכן אני אומר הטעם ביובל שאין תוקעין אלא בזמן ב"ד ובפני ב"ד שאימת אזהרתן עליהן לפי שהדבר תלוי בקידוש ב"ד הגדול ובמדינה שלא שמעו מפי ב"ד מקודש מספיקא לא דחו רבנן ויוה"כ משום גזירה דרבה ומה שאמר רבינו ז"ל והיינו טעמא דמגילה ידוע הוא שכלפי שאמר והלא מצותו מה"ת ואפי' בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ולא דחו שבתא אלא ודאי דדברי תורה לפיכך אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינה דבר תורה והנה דבריו ז"ל כפי הפי' שפירשנו בהם נכונים מאד והקושיא מ"מ מתורצת יפה והפשרה שפשר בעל המאור ז"ל בתשובת השאלה היא משום דמצות שופר מעורבת היא ביומא מדאורייתא ומדרבנן אי למ"ד ג' תרועות בר"ה שתים מד"ת ואחת מד"ס אי למ"ד אחת מד"ת ושתים מד"ס אינה כלום לפי שכיון שיש בה דבר תורה לא היתה גזירה דרבה כדאי לעקור ודאי דאורייתא בדאורייתא כדאמרי' בלולב ומפני כך היה להם לתקוע אף של סופרים שהרי לא היתה אסורה בתוספת [...] גזירה דרבה ולית בה איסורא שאפי' להתעסק התירו כדתנן ומתעסקין עמהם כדי שילמודו ואמר מר ואפי' בשבת ועוד מה יעשה לדברי האומר שלשתן מד"ת דגמרינן מסביעי סביעי לג"ש ומשמע נמי דהלכתא כוותיה ורבינו הגדול כתבה והשמיט דברי האומר יש בהן מד"ת ויש בהן מד"ס וזה מתשובתו של הראב"ד ז"ל אבל הטעם שנתפרש מדברי רבינו הגדול ז"ל נכון וברור ולרבינו נאה לדרשו הניח בו את דעתנו ותנות ותלין בטוב נפשו:

השגות הראב"ד

[א] תנג"ך כה דלא תדחי שבת בשאר מקומות משום תרועה דרבנן דאית בה וכו': א"א זה הטעם אין לו טעם ולא ריח [...] [illegible]

ספיקא דקביעי דירחא אין בזה טעם לשופר ומגילה: א"א יש עמנו נוסחא שאין בה היינו טעמא דשופר [...] [illegible]

(אלפס סוכה)

שיטת ריב"ב

לולב וערבה ששה ושבעה וכו'. כולה מתני' מפרש לקמן: לולב שבעה כיצד יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת לולב וערבה שבעה. ביו"ט ראשון איתיה מה"ת בגבולין לפיכך הוא דוחה את השבת אפי' בגבולין ולא גזרינן שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר אבל שאר ימים דליתנהו מן התורה בגבולין לא דחו שבת ואפי' במקדש דאיתנהו מן התורה הכי פרישנא בגמ': גמ' ה"ג ראשון דאיתיה מה"ת בגבולין לא גזרו ביה רבנן. הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן. לא ידעינן בקיבועא דירחא. והא דאמרי' במס' ביצה והאידנא דידעינן בקיבועא דירחא וכו' התם ודאי אי לאו משום דלמא גזרי גזירה אנן בקיאין והויא כדמפרש התם: כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו. אבל בזמן שבהמ"ק קיים שאין בשום מקום ספק בקיבועא דירחא יו"ט ראשון דוחה את השבת ואפי' בגבולין ואיכא דקשיא ליה אי הכי שופר נמי הא איתיה מה"ת בגבולין ואמאי גזרו ביה רבנן כדתנן במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ואפי' אחר תקנה לא היה דוחה אלא במקום שיש בו ב"ד תינח מגילה דבכל מקום דרבנן היא מש"ה גזרו בה אלא שופר מאי טעמא גזרו ביה והלא מצותו מן התורה בכל מקום ויש לומר כיון שמצות לולב מעורבת היא ביומה מדרבנן ומדגזרי הא אי למאן דאמר שלש תרועות בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מד"ס אי למ"ד אחת מד"ת ושתים מד"ס עבדו בה רבנן היכרא במצות שופר ותידחי שבת במקדש קודם תקנה ולאחר תקנה אף במדינה במקום שיש בו ב"ד משום תרועה דאורייתא' דאית בה וגזרו בה דלא תידחי שבת בשאר מקומו' כלל משום תרועה דרבנן דאית בה ולעולם בכולהו איתא לגזירה דרבה הא כדאיתא והא כדאיתא שופר במקום שאין בו ב"ד ולולב בשאר הימים בכל מקום ואפי' במקדש וה"ה למגילה אבל מצות לולב כיון שהיא מיוחדת ביומה שהיא כולה מה"ת ואפי' בגבולין לא גזרו בה רבנן אפי' בגבולין כדורות

ז"ל שעדיין

[הערות שוליים]

מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד

[ד"ר רנג ס"א]

הגהות הב"ח
(א) ר"ב שהן: (ב) דבהר כצ"ל: (ג) ר"ב כל: (ד) ר"ב שבעת ימים וגו': (ה) ר"ב או: (ו) וביבין כצ"ל: (ז) נ"ל דקי"ל: (ח) נ"ב ושמחת: (ט) כ"ש כצ"ל: (י) נ"ל ואע"פ: (כ) נ"ב או: (ל) ולקמן כצ"ל: (מ) נ"ל מוסרין:

הגהות מאי'
[א] והיינו טעמא דלולב:

שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ותורה כשתי תורות . וא"ת והא שופר דאיתיה בגבולין דאורייתא ואפ"ה לא דחי שבת ואפילו בזמן שבהמ"ק קיים דתנן בפ' בתרא דר"ה (דף כט:) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה י"ל דהיינו טעמא לפי שברוב השנים לא היו יודעים בשחרית שהיה שעת תקיעת שופר בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב השנים לא היו עדים באין שחרית דמשום הכי תמיד של שחרית הוה קרב כהלכתו כלומר שאפילו באו העדים בשחרית היו אומרים בו שיר של חול כדרכן ברוב השנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו העדים בשחרית לשנה הבאה ג"כ יתקעו ואע"פ שלא באו עדים עדיין יאמרו אשתקד מי לא תקענו עכשיו כמי נתקע כשם שאנו נוהגים אותו קודם ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזין וכתב הרמב"ן ז"ל שלזה כיון הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ"ק דמגילה [סימן אלף ס"ו] גרסינן במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביו"ט ראשון והלא מצותו מן התורה אפילו בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ומספיקא לא דחי שבת והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל שזה כשגגה שלא נאמר והיינו טעמא דשופר אלא לענין גזרה אבל לענין ספיקא דקבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגלה שהרי אפילו במקום שלא היה להם ספק בקבועא דירחא לא דחו שבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום וממה שכתבנו נתברר מה שכתב ז"ל היינו טעמא דשופר אבל עדיין לא עלה יפה מה שאמר והיינו טעמא דמגילה דכיון דמדבריהם היא אפילו היינו בקיאין בקבועא דירחא לא היתה דוחה שבת וכתב הרמב"ן ז"ל שכלפי מה שאמר והלא מצותו מן התורה ואפילו בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ולא דחי שבת אלא ודאי דדברי תורה מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינו דבר תורה ואינו עולה יפה בלשון לפיכך נ"ל דכיון דמסקינן דמשום דלא ידעינן בקבועא דירחא אפילו מידי דאורייתא כלולב ושופר לא דחי משום הכי אמר דהיינו טעמא דמגילה שהרי מעתה טעמו של שופר ולולב מספיק בה ואינה צריכה לטעם בפני עצמה ואילו היה נותן בה טעם מפני שהיא של סופרים היה קשה עליו א"כ שופר ולולב דאורייתא לידחו ולפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל כך היה ראוי לכתוב . ומ"מ קשה מאי שנא דבתר חורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ולא תקנו כן בלולב י"ל משום דשופר אפשר ליחיד לתקוע ע"י כולן הלכך במקום ב"ד ליכא למיחש מש"ה בלולב דלכל מסור הלכך אפילו במקום ב"ד איכא למיחש ביה משום גזירה דרבה : **וראשון** דאית ליה עיקר בגבולין מנ"ל וכו' ביום ואפי' בשבת . דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמלי למכתב בראשון : ראשון ואפי' בגבולין . לאו מריבויא דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע דאפי' בגבולין : הראשון . מיעוטא הוא כלומר הראשון לחודיה הוא דאמינא לך אפילו בשבת וכן בפרק גיד הנשה (דף צא.) דרשינן הירך המיומנת שבירך כלומר למעוטי דשמאל וכן העולה [פסחים נח:] כלומר עולה ראשונה ומיהו זמנין דאתיא לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק הישן (דף כח:) גבי תוספת ענוי דיוה"כ האזרח לרבות את הנשים וגבי סוכה האזרח לרבות את הגרים וכל ה' וא' כפי ענינו : **פשיטא** טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן : למכשירי לולב . בא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת כל תקוניו ואפילו לקצצו מן המחובר ולאגדו וליתא לדרבי אליעזר : **מתני'** ערבה ז' כיצד יום ז' של ערבה שחל להיות בשבת ערבה ז' . פי' במקדש דוקא : ובשאר כל הימים ששה . אי אתי שבת בשאר ימים לבד משביעי ערבה אינה אלא ששה משום דלא דחי ערבה שבת אלא כי אתי שבת ביום שביעי וטעמא מפרש בגמרא : **גרסי'** עלה בגמרא [דף מג:] ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרי' לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייליה בשביעי א"ה האידנא נמי נדחי אנן לא ידעי' בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ קשיא ומסקינן כל מילתא דאנן לא דחינן ליה אינהו נמי לא דחו ליה וכל מילתא דאנן דחינן ליה אינהו נמי דחו ליה . הכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת ולא גזור כי היכי דגזור בלולב דהא ערבה ליתא מן התורה בגבולין כלל ואמאי לא גזור בה במקדש ומפרקינן כדי לפרסמה שהיא מן התורה כלומר שלפי שאינה מפורשת בתורה בהדיא שבקו לה רווחא דתדחי שבת חד יומא ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל ז' דהא לא מיפרשא בהדיא דאתי למעטי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים לאו שמחת לולב קאמר ומפרקינן ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו דאין ישראל יכולים להקיף כדתנן בפ"ק דכלים דאין ישראל כשרים ליכנס בין האולם ולמזבח וה"נ מוכח לישנא לולב דלכל מסור כלומר אבל ערבה אינה מסורה לכל אלא כהנים בלבד ועוד דאם איתא דבהבאה לחוד תליא מילתא לתקון בלולב שיביאוהו שלוחי ב"ד ולידחי אלא ודאי הדבר תלוי בזה דכהנים זריזין הם ולא אתו לידי חלול שבת אבל לולב דלכל מסור כיון דלא דחי בישראל בכהנים נמי לא דחי דלא פלוג ומיהו הא דפרכינן לבסוף א"ה האידנא נמי לידחי לא אתי שפיר דהא האידנא ערבה מסורה לכל ורש"י ז"ל הוצרך לדחוק ויטלוה ויחבטוה שלוחי ב"ד של כהנים ואחרים פירשו דבערבה לית בה משום גזירה דרבה לפי ששלוחי ב"ד היו מביאין אותה מן המקום הנקרא מוצא כדתנן [דף מה.] במתני' ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה וכו' וכולן נוטלין ממה שהיו נותנין להן שלוחי ב"ד וכיון שהיו נוטלין אותה לפני ב"ד ולא היו מביאין אותה כל אחד מביתו לית בה משום גזירה דרבה ואפילו בגבולין שהיו נוטלין אותה זכר למקדש היו שלוחין מביאין אותה דומיא דמקדש הלכך אע"פ שהיתה נטילתה ביד כל אדם אפי' במקדש לפי שלא הוזכרו כהנים אלא בהקפה שמצות כהנים היתה בנטילה ובהקפה ומצות שאר העם בנטילה בלחוד שהיו נוטלין אותה במקום שהיה אפשר להם ליכנס שם אפ"ה כיון שיש לב"ד עסק בדבר ומלפני ב"ד הן נוטלין אותה אימת ב"ד עליהן וליכא למיחש לדרבה ולפיכך נהגו עכשיו בערבה שהמתעסקין בצרכי צבור מביאין אותה כמו שנהגו בתחלה מתוך שהמקום הנקרא מוצא היה בצד ירושלים והיה אפשר לשלוחי ב"ד להביא לכולם משם אבל הלולבין אפשר שלא היו מצוין שם והיה צריך כל אחד לחזר אחריו ולהביאו מעירו : **ופרכינן** תו אי הכי כל יומי נמי נידחי כלומר אי הכי דליכא למגזר בה מידי והא כל ז' במקדש מן התורה כל יומא נמי דמיקלע שבת נידחי ומ"ש חד יומא ותו לא ומפרקינן א"כ פקפקת בלולב כלומר משום דלא דחי (א) אלא חד יומא וערבה דחיא כל יומא אתי למימר דלולב לאו מצוה חשובה היא ופרכינן ולידחי ערבה ביום ראשון כלולב ומפרקינן דלא מינכרא מילתא דמשום ערבה היא ולא תתפרסם שהיא מן התורה דאמרי' דמתוך שנתנה שבת לדחות אצל לולב נתנה לדחות ג"כ אצל ערבה ופרכינן תו מ"ש שביעי טפי משאר ימים ומפרקינן כיון דאפיקתיה מראשון אוקמיה אשביעי כדי שיהא יום מסוים או ראשון או אחרון ופרכינן א"ה אנן נמי נידחי ופרקינן דלא ידעינן בקבועא כלומר דאע"ג דידעינן בקבועא דירחא יש לנו לעשות עצמינו כאילו לא ידעינן משום חששא דזימנין גזרו גזירה ואתי לאיקלקולי וכמו שכתוב למעלה ופרכינן תו דאינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו ומפרקינן לא איקלע פירוש לפי שהיו מעברין אחד מן החדשים כשרואין שיארע שביעי של ערבה בשבת והכי איתא בירושלמי רבי סימון מפקיד להלין דמחשבין הבו דעתכון דלא תעבדון לא תקיעתא בשבתא ולא ערבתא ואי אדחוק עבדין תקיעתא ולא תעבדון ערבתא פירוש שהיו מקפידים יותר בערבה אע"פ שאינה אלא זכר למקדש בעלמא ושופר דאורייתא משום דערבה ליתא בגבולין אלא מדרבנן ולפיכך היה קשה להם שתדחה שבת בגבולין וכן היה קשה להם שיבא יום ערבה בשבת ולא תדחה אותו דהא בעינן דתדחה כדי לפרסמה שהיא מן התורה ועוד מפני מחלוקת הביתוסין שלא היו מודין בה ולפיכך אף לאחר חורבן שאינה אלא זכר למקדש היתה חמורה להן מן השופר והלולב והיו רוצין שלא תבטל לעולם ועוד דכיון דמספיקא עבדינן תרי יומי כי מקלע יום ראשון של לולב ושופר בשבת לא בטלי לגמרי אבל אי מקלע שביעי של ערבה בשבת כיון דליתיה אלא חד יומא היתה בטלה לגמרי ולפיכך חששו לה ביותר והיו מחשבין כי היכי

תורה אור

°וראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין מנא לן דתניא °ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את הגזול ואת השאול ביום ואפי' בשבת ראשון ואפי' בגבולין הראשון מלמד שאינו דוחה אלא יו"ט ראשון בלבד : אמר מר ביום ואפילו בשבת פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול אמר רבא לא נצרכא אלא למכשירי לולב ואליבא דר' אליעזר דתניא לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת ד"ר אליעזר מ"ט דר' אליעזר אמר קרא ביום ואפי' בשבת ורבנן סברי ביום ולא בלילה : **מתני'** *ערבה א שבעה כיצד יום ז' של ערבה שחל להיות בשבת ערבה ז' ושאר כל הימים ששה : איתמר

ויקרא כג

[דף רנג ע"ב]

דף מג:

רש"י

ביום ואפילו בשבת . דמשמע דכל דהו יום דקרא יתירא הוא דמלי למכתב ולקחתם לכם בראשון : הראשון . ה"א מיעוטא כלומר הראשון לחודיה דאמינא לך אפילו בשבת איצטריך קרא למישרי טלטול דרבנן עדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן : למכשירי לולב . ובא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין שבת כל תיקוניו ואפילו לקוצצו מן המחובר ולאוגדו

הגהות הב"ח (א) נ"ב לולב

שלטי הגבורים

א ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספר שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגין כן וסדר ההקפה כתב רבינו האי בכל יום ב' פעמים א' לימינו וא' לשמאלו וביום ז' ג"פ ימינו וג"פ לשמאלו וא' לימינו ואין נוהגין כן עתה אלא בכל יום אחד לימינו ובשבת אין מקיפין כיון שאין לו לולב וכתב רב שרירא גאון שאין לו לומר הושענא מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול ויבואו גם ליטול הלולב אבל בשאין אומר הושענא מתברר להם ונראה דכיון שאין מקיפין בשבת מתברר להם במה שאין מקיפין וא"צ למנוע מלומר הושענא וכ"כ ב"ה :

לשון ריא"ו

אע"פ שמצות לולב ז' ימים כמו שביארנו בזמן הזה אינו נוטל אלא ו' ימים שאין נוטלין אותו בשבת לעולם ואפי' אם חל שבת ביום טוב ראשון שמצותו מה"ת גזירה שמא יוליכנו אדם אצל מי שבקי בהלכותיו ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר . בזמן שבהמ"ק קיים היו נוטלין שם ערבה אחרת חוץ מהערבה של לולב ודבר זה הלכה למשה מסיני. בכל יום היו מקיפין בהן את המזבח שלש פעמים ומנענעים בהן ואומרים אנא ה' הושיעה נא וביום השביעי היו מקיפין את המזבח ז' פעמים . יש מקומות שנוהגין להניח התיבה באמצע הכנסת ולהקיף אותה זכר למקדש יש מקומות שנוהגין להקיף בס"ת. בגבולין אין נוטלים את הערבה אלא ביום ז' בלבד וכן אנו עושין בזמן הזה :

שיטת ריב"ב

בדורות הראשונים שהיה בהמ"ק קיים ולא היה ספק בשום מקום בקיבועא דירחא אבל מאחר שחרב בהמ"ק שיש לנו ספק בקיבועא דירחא אע"ג דלבני [ארץ] ישראל לית להו ספק כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו ובמס' מגילה בפ"א כתב הרב ז"ל גרסי' במס' סוכה מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביום ראשון והלא מצותו מה"ת אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמא דמגילה אלו הם דברי הרב ז"ל והם כשגגה שלא נאמר והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמיה דמגילה אלא לענין גזירה דרבה דכי היכי דגזרינן גבי שאר ימים דלולב דליתנהו מה"ת בגבולין גזירה דרבה הם הכי נמי גזרינן בשופר ומגילה וכמו שפירשנו למעלה אבל לענין ספיקא דקבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ומגילה שהרי אפי' במקום שלא היה להם שום ספק בקיבועא דירחא לא דחו את השבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא דחתה שבת בשום מקום דבכל מקום דרבנן היא וספיקא דקיבועא דירחא לא הוזכר בגמ' אלא לענין לולב בלבד לגבי יו"ט ראשון דאיתיה מה"ת בגבולין והיה מן הדין לדחות את השבת אלא שאין אנו יודעים בקיבועא דירחא וכבר נתבררו כל הטעמים בלולב ושופר ומגילה ממה שכתבנו עיקרי כל הדברים הללו מספר המאור . ויש לפרש דברי הרב ז"ל ולומר שזה שכתב והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמיה דמגילה לאו אספיקא דקיבועא דירחא קאי אלא אמאי דקאמר דמספיקא לא דחינן שבת ומה הוא הדיחוי הזה דגזרינן שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר דכיון דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספקא לן אי יו"ט הוא דהוא מדאורייתא אי לא גזרינן שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר והיינו טעמייהו דשופר ומגילה דגזרי' בהו שמא יעבירם ד' אמות ברה"ר דכיון דשופר אית ביה תרועה לאו מדאורייתא היא ומגילה נמי לאו מדאורייתא וגזרינן בהו שמא יעבירם ד' אמות ברה"ר : מתני' ערבה שבעה כיצד יום שביעי של ערבה וכו' . בגמ' מפרש אמאי נקט יום שביעי שהרי אף שאר הימים הם מה"ת במקדש כדאמרי' ערבי נחל שתים אחת ללולב ואחת למקדש נמי מפרש ערבה כיון דליתא מה"ת בגבולין אמאי דחיא שבת אפי' במקדש ובגמ' נמי מפרש דהאידנא היינו טעמא דלא דחיא ערבה של יום שביעי שבת משום דלא ידעינן בקבועא דירחא :

הכי דלא ניקלע ז' של ערבה בשבת והיו רשאין בכך לפי שאין מועדות אלא אותן שב"ד קובעין כדדרשינן מאשר תקראו אותם מקראי קדש אפילו מזידין וכן הקביעות שאנו מחשבים בו עכשיו הוא בענין שא"א ליום ערבה שיחול בשבת ומ"מ המנהג שלנו ע"פ הירושלמי שכתבנו דלפום גמרא דילן הא אסיקנא דכי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחי ומסקינן טעמא דכיון דאנן לא דקינן איכהו נמי לא דחי אבל מי שתקן לנו הקביע שאנו מחשבין בו ראה דברי הירושלמי בכך: **וגרסי'** תו בגמרא א"ל אביי (ג) לרבא מ"ש לולב דעבדינן שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן (ד) שבעה זכר למקדש כלומר אלא יום אחד דיום אחד ודאי עבדינן כדאמרינן לקמן [דף מד:] בההוא גברא דאייתי ערבה קמי רבי אלעזר בר צדוק ושקיל חביט חביט ולא בריך והוא היה לאחר החורבן שהרי רבי צדוק אביו בימי רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ג היה כדמוכח בבכורות [דף לו.] עלה דהשיא כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ הלכך יום אחד (ה) דעבדינן ליה זכר למקדש אבל אביי מתמה אמאי לא עבדינן ליה ז' כדעבדינן בלולב ומסקינן אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאיתיה בגבולין מדאורייתא עבדינן ז' זכר למקדש ערבה דליתא בגבולין מדאורייתא לא עבדינן בה ז' זכר למקדש כדעבדינן בלולב פירוש לולב אי אפשר לו לעשותו יום א' בלבד זכר למקדש שכבר הוא נטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן ז' אבל ערבה שאינה נטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלחוד איכא זכר למקדש: **ובגמרא** נמי שקלינן וטרינן הא דתנן במתניתין בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום ז' כלומר בז' מקיפין את המזבח ז' פעמים אי הואי האי היקף בלולב או בערבה ולפי מנהגנו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פ"א ובז' ז' פעמים משמע דסברינן שאותו היקף הוא בלולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש ז' הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש וכ"כ רש"י ז"ל בתשובה ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן בפ"ז מהלכות שופר וסוכה ולולב לפי זה אף בז' של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה: **איתמר** רבי יוחנן וריב"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים. תקנת נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו ממסדרי תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה התקינו שתהא ערבה נטלת בגבולין: וחד אמר מנהג נביאים. הנהיגו העם ולא תקנו להם וכ"מ דלא בעינן ברכה דליכא למימר וצונו דאפי' בכלל לא תסור ליתא וכדמסקי' בההוא גברא דאייתי ערבה קומי רבי אלעזר ברבי צדוק ושקל חביט חביט ולא בריך כלומר שנענע אותה בלא ברכה דקסבר מנהג נביאים היא בגבולים ולא יסוד נביאים לפיכך אינה צריכה ברכה ויש שלמדו מכאן דלא מברכינן אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפ' בתרא דתענית (דף כח:) דרב איקלע לבבל בר"ח וחזנהו דהוו קרו הלילא סבר לאפסוקינהו (ו) וכיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם. ור"ת ז"ל אומר שאין ראיה (ז) ערבה להלל דערבה כיון דאינו אלא טלטול בעלמא כיון דלא הויא תקנתא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל חשיבא ומברכינן עלה דהא אשכחינן דמברכינן אשני ימים טובים של גליות אף על פי שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפרק קמא דביצה [דף ד:] הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם ובתוספות דחו ראיה זו משום דהיינו טעמא דלא מברכינן אערבה למאן דאמר מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו ושני ימים טובים של גליות*) (לענין ביצה) אין בהם אלא קדושה והזכרת היום בתפלה ובברכת המזון ואין אומר וצונו ואי משום דמברך על תקיעת שופר ביו"ט ב' של ר"ה היינו משום דהנהו תקנתא נינהו וחמירי מב' י"ט של גליות לענין ביצה דקדושה אחת הן כדמוכח בפ"ק דביצה (דף ד:) וזו היא דחייתם ז"ל ולא ידעתי מה היא דהא אנן דידעינן בקבועא דירחא לא עבדינן שני ימים טובים אפילו בשל ר"ה אלא משום מנהג אבותינו ולא הותקן כלום בשל ר"ה יותר משאר י"ט של גליות אלא משום דאבהתין לא נהגו בשל גליות אלא בשתי קדושות אף אנו כן ולפי שנהגו בשל ר"ה בקדושה אחת אף לנו קדושה אחת הן ועוד ברכת מגלה של יו"ט ב' של פסח מאי איכא למימר ולפיכך אם ראיית הרב ז"ל ראייה איני רואה שתדחה בזה אבל מ"מ ראייתו איני מכיר וכי מפני שהוזכר שם מנהג מביא אותה ראיה לכאן והלא שם עיקר תקנה היא דאמרינן שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם זימנין דגזרו גזירה ואתי לאיקלקולי דמשמע שתקנה קבועה אמרו כאן שינהגו כמנהג אבותיהם מפני חשש קלקול ואע"ג דמשמע שאם לא נהגו כן לא היו גוזרין כך עליהם דאי לא תימא הכי אף בי"ט של גליות יש לעשות לבני ארץ ישראל ב' ימים אפ"ה אע"ג דזימנין דגזרינן גזירה לא סגיא לחדושי מנהג מ"מ תקנה קבועה היתה לאותם שכבר נהגו שינהגו כן אפילו לאחר דידעי בקבועא דירחא ועוד הביא ר"ת ז"ל ראיה מדאמרינן בפרק היה קורא (דף יד.) דרב שבא איקלע לגבי רבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא פסיק ליה ויהב טעמא משום דרב שבא לא הוה חשיב עליה דרבינא [להפסיק בשבילו] ואם איתא שאין מברכין עליו מה חשש הפסק יש בו ואף ראיה זו איכה כלום אלא דהא בברכות [דף יג.] מוכח שאין ברכות ק"ש מעכבות קריאתה אלא קראה בלא ברכותיה יצא ועוד שאפילו אומר אותן כסדר אין ברכות ק"ש כברכת המצוה שאין אנו מברכין לקרות את שמע ואעפ"כ אסור להפסיק בה אלא מפני היראה ומפני הכבוד ואפילו קורא אותה לצאת בה קודם ברכותיה ולמה לא יהא אפשר שיהא הדין כן בהלל אחר שהנהיגוהו לאמרו מפני שבחו של מקום ואיזה איסור מוצא הרב יותר מפני שמברכין עליו והלא אין השיחה פוסלת בברכה אלא בין ברכה למצוה אבל לאחר שהתחיל במצוה לא כמו שכתבתי במסכת פסחים [סי' תש] בס"ד והרי רב אחא בר יעקב הוא אמר [דף לח.] גירא בעיניה דשיטנא אע"פ שמברכין על הלולב כמו שכתבתי למעלה שכל שיחה שהיא באמצע המצוה אינה מפסקת ולפיכך היה נראה דכיון דאיפליגו אמוראי בגמרא אי מברכין אמצוה דרבנן או לא הבו דלא נוסיף עלה דדוקא במצות קבועות הוא שנחלקו אבל אמנהגא לא מברכין כדמוכח סוגיין וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מגילה וחנוכה שאין מברכין על ההלל שבראשי חדשים לפי שאינו אלא מנהג ואין מברכין על המנהג ומיהו כבר פשט המנהג שמברכין עליו וכיון שכן יש לנו לומר דדוקא על חבוט ערבה שאינה אלא חבטה בעלמא הוא שאין מברכין אבל בהלל דר"ח מברכין וכבר כתבתי מזה במקומות אחרים: **א"ר** אמי ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה: אינה ניטלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה כדי שיוכיח שהיא המצוה: ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שהיא בלולב. בגמרא פרכינן וכיון דאמרת אינה נטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ומפרקינן מהו דתימא הני מילי דאגבהיה ולא הדר אגבהיה אבל אגבהיה והדר אגבהיה אימא נפיק בה קמ"ל ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שופר וסוכה ולולב שאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב: **וכמה** שיעורה ג' בדי עלין לחין. ג' בדין שיש בכל אחד ואחד ג' עלין לחין וכ"ל דהיינו טעמא דרב נחמן דכיון דקי"ל [דף לג.] דלולב אין צריך אגד פעמים שאדם נוטל ערבה בפני עצמה לצאת בה ממצות ערבה שעם הלולב [ומשום דאיפלגו תנאי בערבות דאיכא מאן דאמר ערבה אחת ואיכא מ"ד שתי ערבות בעי רב נחמן ג' בדין כדי שיהא ניכר שלשם מצות ערבה נוטל אותה ולא לשם מצות ערבה שבלולב] ורב ששת פליג ואמר דאפילו עלה אחד בבד אחד וקי"ל כוותיה דמנהג נביאים היא ואזלינן ביה לקולא. ומיהו מסתברא דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקלו בה בזה: **ת"ר** העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' ואע"פ שברך ביום ראשון חוזר ומברך ביום שני. כלומר דבכל הימים מברך על נטילת לולב אבל שהחיינו לא מברך אלא בשעת עשייתו או ביום ראשון: העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו נכנס לישב אומר בא"י אמ"ה לישב בסוכה. (ולא) ומיקרי עובר לעשייתן ואע"פ שכבר נכנס וישב בה מפני שישיבתה מצוה נמשכת שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שהצריך לברך עליה קודם ישיבתה בפ"ו מהלכות סוכה: ואסיקנא דכל שעה שנכנס מברך לישב בסוכה. דגמרינן מתפילין דקי"ל דכל אימת דמנח להו מברך ובגמרא נמי אמרינן דרבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי להו מברכי פי' משום דמצוה במשמוש בהן כדי שלא יסיח דעתו מהן ק"ו מציץ כדאיתא בפ"ק [דיומא] (דף ח׳): **וכתבו** בתוספות דלא איתפרש מאי מברך דלא מסתבר שהיו מברכין להניח כמו שהיו מברכין קודם הנחה דהכא הרי הן מונחין ועומדין וכתבו דמסתברא דמברכין לשמור חוקיו כי היכי דמברכי בני מערבא בתר דמסלקי תפילייהו כדאיתא בפרק בא סימן (דף מד:). ולא ידעתי מהו דהא מיפרשי בירושלמי דאתי כמאן דאמר

*) ד"ת מ"ז

רש"י

ולאוגדו: **גמ'** יסוד נביאים הוא. תקנת (א) האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו מסדרי תקנות ישראל מאנשי כנסת הגדולה: מנהג. הנהיגו ולא תקנו להם ונפקא מינה דלא בעיא ברכה דליכא למימר וצונו דאפי' בכלל לא תסור ליתיה: וכמה שיעורן. דאמר לעיל צריכה שיעור: ג' בדין. שיש לכל אחד ואחד ג' עלין לחין עלה אחד בבד אחד (א): העושה לולב. (ב) ערב יום טוב: לעצמו. ולא לאחרים:

גמ' [דף מד.] *איתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי ח"א ערבה יסוד נביאים היא וח"א מנהג נביאים היא ואסיקנא *אמר איבו הוה קאימנא קמיה [דף מד:] דר' אלעזר בר צדוקואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל א חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים היא ואמנהגא ב לא מברכינן א"ר אמי ערבה צריכה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא ג ידי חובתו בערבה שבלולב ורב חסדא אמר רבי יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב וכמה שיעורה אמר רב נחמן שלשה בדי עלין לחין ורב ששת אמר אפי' עלה אחד ד בבד אחד: *ת"ר [דף מו.] *העושה לולב לעצמו אומר שהחיינו נטלו לצאת בו אומר בא"י אקב"ו על נטילת לולב ואע"פ שבירך יו"ט ה ראשון חוזר ומברך יו"ט שני והעושה ו סוכה לעצמו אומר שהחיינו נכנס לישב בה אומר בא"י אקב"ו לישב בסוכה: ואסיקנא ו דכל שעה שנכנס לישב בה מברך לישב בסוכה דגמרינן לה ז מתפילין דתניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וקי"ל כותיה דהא רבא כל אימת דמנח להו מברך ורבי מרי נמי אמר דכל אימת דמנח להו מברך עלייהו וכן הלכה: ת"ר [דף מו.] ח העושה סוכה לעצמו אומר שהחיינו היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד ואם

דף מו:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב ופי"א מהלכות ברכות סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנד תרנה:
ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלט:
ג מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוא"ח סי' כה:
ד מיי' פ"ו מהלכות סוכה ופי"א מהלכות ברכות סמג עשין מג טור א"ח סי' תרמא:

שיטת ריב"ב

גמ' יסוד נביאים. ערבה בגבולין יסוד נביאים היא וחוב' היא לכל: מנהג נביאים. נביאים נהגו למנהגא בעלמא' ולאו משום חובה: ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. בגמ' פריך כיון דאמרת אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ומשני מהו דתימא הני מילי היכא דלא אגבהיה וכו': ורב חסדא אמר רב יצחק וכו'. לא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי ומסתברא כוותיה דר' אמי ובפלוגתא דרב נחמן ורב ששת נמי מסתברא לי כרב ששת: ואסיקנא דכל שעתא ושעתא וכו'. ואע"ג דכל שבעת ימי סוכה כיון דלא מיפסקי לילות מימים כחד יומא אריכא דמו כל יומא וכל שעתא דנכנס בה מברך דגמרינן לה מתפילין דתניא תפילין כל זמן וכו':

הגהות הב"ח

(א) כ"ב נביאי': (ב) נ"ל בערב יו"ט: (ג) לרבה כו' דעבדינן ליה ז' כצ"ל: (ד) עבדינן ליה ז' כצ"ל: (ה) כ"ב ודאי: (ו) נ"ל כיון: (ז) נ"ל מערבה:

שלטי הגבורים

א כ' גאון שיעור חיבוט ב' פעמים בתפלה מוסף של יום לפי שבתפלה שתמיד אנו נוטלין הלולב ובתפלת המוסף של היום שהוא אנו נוטלין הערבה כפ"ע ורש"י פי' הבוט לשון נענוע ומיי' כתב חובט בה על קרקע או על הכלי ב' או ג' פעמים וכ"כ הרי"ן גיאות:
ב ב"ה כתב הא דלא בריך ר"א משום דיחיד הוא ויחיד אינו קובע ברכה לעצמו אבל צבור ודאי מברכין ורב שמואל בן חפני פסק כר' יוחנן והרמ"ם ז"ל כתב ונהגו כרי"ף וכתב סמ"ג ומקבה ר"י אלא מעתה בהלל דר"ח ובקידושא דיו"ט שני לא יברך והשיב דגבי ערב' מנהג היה בלא לברך:

לשון ריא"ז

וערבה זו אינה מד"ת ולא מד"ס אלא מנהג שהנהיגו אותנו הנביאים האחרונים אנכה"ג ואין מברכין עליה שאין מברכין על המנהג אלא מנענע בה בלבד:
ג כתב הטור ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפי' אם הגביה אותה ב' פעמים א' לשם לולב וא' לשם ערבה ורב נחמן אומר אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב"פ ופסק מיי' דאין אדם יוצא בה ואבי"ה פסק שיוצא בה ולזה הסכים הרא"ש וסמ"ג פסק בשם בה"ג דיוצא אדם י"ח בערבה שבלולב וא"צ ערבה אחרת ופלי' עם רבינו:
ד וכתב רב האי שמצוער שבכל עלה א' בבד א':

לשון ריא"ז

ערבה זו אינה ניטלת אלא בפ"ע ואין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב ושיעורה אפי' עלה א' בבד א':
ה ולענין זמן ביו"ט שני נחלקו בו הרב שלמה בר שמעון כתב שאין לאומרו דממ"נ יצא בזמן שאמר בראשון אף אם הוא חול דלא גרע מאילו אמרו בשעת עשיה שיצא ולי"ד לזמן דקידוש שאומרים בליל ב' שאוהי הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה וכן כתבו רש"י ור"י ור"ת שצריך לאומרו משום שלא קבעו זמן אלא בשעת עשיה או בשעת נטילה ואם היה אתמול חול א"כ לא היה לא שעת עשיה ולא שעת נטילה הלכך לא יצא בזמן של אתמול והרא"ש הסכים לסברא הראשונה:
ו סמ"ג כתב בשם ר"י שברכת לישב בסוכה שבסעודה פוטרת כל היום ושינה שמסעודה לסעודה ורבינו כתב שכל שעה שנכנס לישב בה מברך לישב בסוכה וכ"כ בה"ג וכן כתבו הגאונים ברבינו שצריך לברך בכל פעם ופעם ור"ת פי' כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה פוטר כל הדברים אפי' השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלין עראי חוצה לה ואין ישנין עראי חוצה לה אפ"ה כיון שהאכילה עיקר פוטרי' השאר:

לשון ריא"ז

ובכל פעם שנכנס בה לאכול מברך אקב"ו לישב בסוכה כדרך שמברך על התפילין כל שעה שמניחן ואפי' כמה פעמים ביום:

הגהות הרות יא"ר

(א) גד לי' ובו שלש א' ודיו כצ"ל:

דאמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר כלומר דלילה לאו זמן תפילין וקרא הכי קאמר ושמרת את החוקה וגו' מימים ימימה כלומר שלא יהו עליך אלא ביום ומשום הכי שייך למימר חוקיו אבל בעידנא דממשמשי בהו היכי שייך למימר בהו הכי לפיכך נראה לי שהיו מברכין עליהן לשמור את התפילין כלומר מהיסח הדעת או כיוצא בזה ולא ידעתי למה השמיטוה (ד) פוסקי ההלכות נהא דרבנן דבי רב אשי ואפשר דהיינו משום דאיכהו הוה קים להו בתוך כמה שיעור של זמן אדם חייב למשמש בהן אבל אנן דלא קים לן אם נברך כל שעה שנמשמש בהן אפשר שנמשמש שלא בשעת חיוב ונמצינו מברכים לבטלה ויש מפרשין דכל אימת דממשמשי היינו כשילאו ממקומן להחזירן במקומן : **וכתבו** בתוספות שיש מלות שתקנו בהן שהחיינו כסוכה ולולב כדאיתא הכא ומקרא מגילה כדאיתא במגילה (דף כא:) ופדיון הבן כדאיתא בסוף פ' ערבי פסחים (דף קכא:) ויש מלות שלא תקנו בהן שהחיינו כתפילין דהא בפרק התכלת (דף מג:) דייק מדאמר רבי יוחנן על התפילין של יד אומר אשר קדשנו במלותיו ולונו להניח תפילין דלעשות תפילין לא מברך מדלא חשיב ליה התם וכמו כן יש לדקדק משם דשהחיינו לא מברך ליה מדלא חשיב ליה התם ובפ' ר' אליעזר דמילה (דף קלז:) בהדי ברכות מילה אבל לא פירש מפני מה תקנו במקלתן שהחיינו ובמקלת לא תקנו ולי נראה דשהחיינו למלות בזמן תלי כדמוכח בסוף פרק בכל מערבין (דף מ:)

°ואם לאו לכשיכנס לישב בה מברך שתים. אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא א דמסדר להו כולהו אכסא דקידושא : גרסינן בפרק החליל* איתמר רב אמר סוכה ואח"כ זמן ורבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה ורב ששת בריה דרב אידי אמר סוכה ואח"כ זמן והלכתא סוכה ב ואח"כ זמן : *ת"ר היו לפניו מצות הרבה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות ר' יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפ"ע אמר רבי זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא הלכה כר"י : *אמר ר' יוחנן א אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת סוכה אפילו בשמיני אסורה ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי אתרוג שמיני ספק שביעי אסורה תשיעי ספק שמיני ג מותרת וכן הלכה : ד הפריש שבעה אתרוגין לז' ימים (א) רב אמר כל אחד ואחד יוצא בה ואוכלה לאלתר (ה) ורב אסי אמר כל אחד ואחד יוצא בה ואוכלה למחר וקי"ל כרב אסי דהא ר' יוחנן קאי כותיה : ולענין מיתב ג בסוכה *בח' הלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן והיינו טעמא דלא מברכינן דכיון דיום שמע"צ הוא דלא אפשר לברוכי לישב בסוכה דסתרו אהדדי אי יום סוכה הוא לאו שמע"צ הוא ואי שמע"צ הוא לאו יום סוכה הוא ומשום דמספקא לן בתרווייהו

רש"י

רב אמר סוכה ואח"כ זמן · וטעמא מפרש בפרק החליל דחובא דיומא עדיף : ורבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה . וטעמא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם : בשביעי אסור לאוכלו · ואפילו לאחר שילא בה כדמפרש טעמא דקסבר לשבעת הימים איתקצאי : אפי' בשמיני אסורה· דחזיא לבין השמשות שהרי מלותה כל היום (ב) דאי אקלע ליה סעודה בעי למיתב (ג) ומגו דאיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא

דאמרי' בר"ה ויוה"כ דכיון דמזמן לזמן קאתי אומר עלייהו זמן הלכך סוכה ולולב ומקרא מגילה מזמן לזמן קאתו ופדיון הבן אע"ג דלאו מזמן לזמן קאתי אפ"ה כיון שהיא מלוה תלויה בזמן ל' יום של תינוק שילא מכלל נפל ונכנס לכלל קיימא וחיות שפיר שייך לברוכי ביה שהחיינו אבל תפילין ומילה לא תלו בזמן והלל של ב' ימים טובים נמי אע"ג דתלו בזמן כיון שתקנו לומר על כל נרה ונרה שלא תבא על הצבור אין זמנו קבוע וצ"ע לפ"ז למה אין מברכין זמן על ספירת העומר וראיתי מי שכתב שאם לא ספר בלילה לא יספר ביום כדתנן כל הלילה כשר לספירת העומר משמע דהא ביום לא יצא ומשום הכי לא אמרי' ביה זמן : **ואם** לאו לכשיכנס מברך שתים . משמע דאם בירך שהחיינו בשעת עשיה אינו מברך כשנכנס לישב בה ויש לתמוה דהא לריך לברך משום יו"ט כשם שמברך שהחיינו בשאר י"ט ואפשר דכיון דסוכה מחמת חג קא אתיא זמן דידה פטר לזמן דחג וכתב הראב"ד ז"ל שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אע"פ שבירך זמן בביתו לריך למחר כשישב בסוכה לברך זמן אם לא בירכו עליה בשעת עשיה כשם שמברכין על הלולב זמן אע"פ שכבר בירך אותו בלילה וי"א שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני שאין עיקר ברכה זו אלא בשעת עשיית לולב כדמוכחא סוגיין אלא שאנו מסדרים אותה בשעת נטילה כדרב כהנא דהוה מסדר להו אכסא דקדושא וכיון שבירך ביום ראשון שהחיינו שוב אינו מברך דלא גרע ממברך בשעת עשייה ולא נהגו כן משום דשעת עשייה או שעת מלוה בעינן : **אמר** ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת . פי' טעמיה דרבי יוחנן משום דקסבר דאתרוג לכולי יומא דשביעי אתקצאי משום דכיון דאם לא נטל בשחרית יטול בין הערבים דכל היום חזי למלוה ומשום הכי בשמיני מותרת דליכא למימר דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא איתקצאי שהרי בין השמשות אינו ראוי למלות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספיקא הוא (ה) וספיקא דרבנן לקולא וליכא למימר דמגו דאתקצאי אפלגא דיומא דשביעי אתקצאי נמי לכוליה ונמצא שהוקצה אף בין השמשות דלא אמרינן הכי אלא בשבת ויו"ט לפי שכל דבר שאינו מוכן בין השמשות של שבת או יו"ט אי אפשר שתבא לו הכנה כל היום אבל ביום של חול אינו אסור אלא בשעת ההקצאה בלבד ובין השמשות כיון שאינו ראוי לנטילת לולב אין האתרוג מוקצה בו אבל סוכה אפילו בשמיני אסורה משום דאתקצאי לבין השמשות לשביעי משום דאי מתרמיא ליה לסעודתא בבין השמשות מיבעי ליה למיכל בגווה וכיון דאתקצאי בבין השמשות של תחילת שמיני שהוא יו"ט איתקצאי לכולי יומא : **ולדידן** דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי שמיני ספק שביעי אסורה וא"ת ואמאי והא אמרינן לעיל שאין האתרוג מוקצה אלא בשעה שיכול לצאת ידי מלוה ובח' ספק ז' הרי אין יכול לצאת בו יש לומר דאי מרינן ליה אתי למימר דלא מספקינן בז' כלל אלא ודאי ח' הוא ולא ישמעו לנו לישב בסוכה אבל ט' ספק ח' מותרת דליכא למיסרי ליה בט' משום טעמא דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא דהאי טעמא ליתיה באתרוג וכדכתיבנא : **כל** א' וא' יוצא בו ואוכלו לאלתר . דס"ל דלא אתקצאי אלא למלותו בלחוד וקי"ל כרב אסי דלכולי יומא איתקצאי דהא ר' יוחנן כוותיה ס"ל דלכולי יומא אתקצאי : **והלכתא** מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן . ופירוש מיתב יתבינן אע"ג דידעינן בקבועא דירחא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם אבל ברוכי לא מברכינן כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביו"ט וכך פי' הרב אלפסי ז"ל ואע"ג דביום שני של פסח עבדינן יו"ט ועבדינן ספירת העומר ולא חיישינן לזלזולי ביו"ט שאני התם דהיינו טעמא משום דספירת העומר וקדושה לאו כי הדדי קא אתו אלא כל חד וחד עבדינן באפי נפשיה אבל כאן ברכת לישב בסוכה היא בכוס אחד עם הקידוש ואם מברך לישב בסוכה בח' איכא למיחש לזלזול יו"ט . ולי אין לריך לכך דספירת העומר א"א לדחותה משום זלזול דכיון דידעינן בקבועא דירחא הרי חייב בספירת העומר מדאורייתא ואין ראוי שתעקר ברכתו אבל ישיבת סוכה בשביעי ספק שמיני מדרבנן בעלמא הוא וא"ת וכי היכי דמסקינן בסוכה דמיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן למה לא תקנו בלולב שיטלו בלא ברכה לאו קושיא היא חדא דלולב בגבולין דרבנן וסוכה מדאורייתא ועוד דבלולב איכא איסור טלטול כדאמרינן בריש פירקא טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אבל בסוכה לא עביד מידי : **גרסי'** בגמ' א"ר זירא לא לקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא (ו) מ"ט ינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו פירוש בתינוק שלא הגיע לעונת הפעוטות דזוכה לעצמו ואינו מזכה לאחרים דאי בשהגיע לעונת הפעוטות כבן ו' או כבן ז' אקנויי נמי מקני דהא קי"ל הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ומסקינן נמי בפ' הניזקין (דף נט.) דמתנתו מתנה ואם תאמר והא איהו על מנת להחזיר יהביה ניהליה ואי אקנויי נמי לא מקנה ולא מלי לאהדורי נמצאת מתנתו בטלה ליתא דהא קי"ל (גיטין דף פד.) דכל תנאי שאי אפשר להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל ונמצא שהקטן קנאו ואע"פ שאינו יכול להחזירו :

שלטי הגבורים

א מיי' פ' שלריך לקדש מעומד כדי שיברך קודם עשיית המלוה וכתב הרא"ש א"כ לדבריו היה לו לקדש קודם שיכנס בה שמיד כשנכנסתו הוא עושה המלוה אלא כיון שמלות סוכה היא האכילה והטיול אף אם מברך לאחר שישב מקרי שפיר קודם עשיה שהמלוה נמשכת כל זמן האכילה וכל זמן שהוא בסוכה ופי' בסוכות תשבו תתעכבו כמו וישב העם בקדש וכן כתב מר למח גאון אע"פ שמשנכנס לה לריך לברך כיון שאין לה קבע אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש היום וסעודה לפניו שוהין על הכוס וה"ר מאיר מרוטנבור"ק היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוליא אפי' בחול משום דתניא נכנס לישב בה מברך הלכך ראוי שתקדים ברכה זו לברכת המוליא מיד אחר הישיבה והרא"ש ז"ל כתב העולם לא נהגו כן כי רגילים כל פעם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס לטיול ולשינה אלא בשעת אכילה הלכך ראוי לברך תחלה ברכת המוליא קודם שהתחיל הסעודה ואח"כ מברך על הסוכה :

לשון ריא"ז

בליל יו"ט הראשון מותר לסדר הברכות הללו על הכוס של קידוש ומברך בתחלה על היין ואח"כ על היום ואח"כ לישב בסוכה אח"כ שהחיינו ואם בירך בכניסתו לישב בסוכה שהחיינו כשבא לקדש על הכוס מברך עוד שהחיינו בעבור יום ור"מ אומר שלריך לברך לישב בסוכה קודם שישב ול"נ שאין חילוק בין יושב לעומד ואם רצה לברך אחר שישב יברך וענין זה כולו בפרק לולב וערבה :

ב והקידוש של ליל ב' אומר קידוש וזמן אחריו מיד ואח"כ סוכה דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה הלכך לריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן וב"ס כתב שאף בליל שני י"ל זמן באחרונה כמו יקנה"ז אע"פ שהזמן אינו חוזר על ההבדלה והרא"ש הסכים לסברא ראשונה :

ג וכתב ה"ר פרץ שאם חל יו"ט האחרון של חג בא' בשבת שאסור אף בט' אע"ג דקי"ל שמותר בט' היינו בשאר הימים אבל הכא אסור משום הכנה דכיון דשבת לפניו אין שבת מכינה ליו"ט ולא נהירא להרא"ש דלא שייך ביה הכנה וכן נוהגים בו היתר :

ד כ' הרא"ש אמרי' בגמ' א"ר יוחנן אתרוג בז' אסור בח' מותר סוכה אפי' בח' אסורה ור"ל אמר אתרוג אפי' בז' מותר א"ל רב פפא לאביי לר"י מ"ש סוכה מ"ש אתרוג א"ל סוכה דחזי לבין השמשות דאי מיתרמי ליה סעודתא בעי למיתב בגווה ומיכל איתקצאי לביה"ש ומיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי [...]

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' לולב סמג עשין מד טור או"ח סי' תרסא :

ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרסח

הגהות הות יאיר

(א) נ"ב עי' רי"ף ביצה סי' תתקט :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב רב :
(ב) נ"ל ואי :
(ג) נ"ב בגוה :
(ד) נ"ב חימה הלא הביאו הרי"ף למעלה בהל' תפילין :
(ה) נ"ל ספיקא .
(ו) נ"ל קמא .
(ז) א"א כנ"ל :

שיטת ריב"ב

[illegible]

אומרים זמן בשמיני של חג. משום דרגל בפני עצמו הוא כדמפרש ואזיל: פייס בפני עצמו. שבכל פרי החג לא היו מטילין גורל איזה משמר יקריב לפי שכסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבע משמרות היו שוות ומשלשות בהן חוץ משתים כדאיתא בפרק החליל [דף נה:] ומשום הכי סגי לפרים בפייס של יום ראשון ופר דשמיני בתחלה מפיסין וקרי ליה לגורל פייס לפי שהיה מסלק קטנה מביניהם ומפיסן: זמן בפני עצמו. שמברך שהחיינו: רגל בפני עצמו. לבסוף מפרש ליה: קרבן בפני עצמו. דביום ראשון י"ג פרים מכאן ואילך ממעט בכל יום פר אחד וכמלא ביום שביעי ז' פרים ויום שמיני אינו על סדר זה שאין שם אלא פר אחד: שיר בפני עצמו. כתב רש"י ז"ל דשיר של שמיני לא אתפרש ובמס' סופרים משמע שהיו אומרים בבהכ"נ למנלח על השמינית ואפשר שכמו כן היו אומרים הלוים בבית המקדש והכי משמע בירושלמי: וחלוקו של שיר של יום השמיני הוא שהיו אומרים בו מזמור שלם משא"כ בכל ימות החג שלא היו אומרים אלא חציו היום וחציו למחר כדאיתא בפרק החליל [דף נה.] דמותיב בה סימנא: רגל בפני עצמו למאי הלכתא לענין אבל. לשון הרב אלפסי ז"ל הוא שהוא סובר דכי אמרינן רגל בפני עצמו היינו לענין אבל שיש דברים שנוהגין בשבעה ימים ויש שנוהגים כל שלשים יום ואם קבר מתו יום אחד לפני הרגל עולה לו לשבעת ימים ואפילו שעה אחת לפני הרגל וימי החג עולין לו לשבעת אחרים ויום שמיני עצרת שהוא חג בפני עצמו עולין לו לשבעה אחרים נמצא שעלו לו כ"א יום ומונה עוד עליהן ט' ימים ונמצא שכלו לו שלשים יום ובטלה ממנו גזרת שלשים ואחרים פירשו רגל בפ"ע לומר שטעון לינה: **מתני'** ההלל והשמחה שמונה. ההלל שגומר ההלל שמונה ימים והשמחה שלמי שמחה: סוכה שבעה כיצד גמר לאכול לא יתיר סוכתו. כ"ל דהיינו טעמא דכיון

רש"י

דשמיני: פז"ר קש"ב. סימן הוא כדמפרש ואזיל: פייס בפני עצמו. שבכל פרי החג לא היו מטילין גורל איזה משמר יקריב לפי שכסדר היו מקריבים אותן כי כל הכ"ד משמרות היו שוות ומשלשות בהן חוץ משתים כדאמרי' בהחליל ופר השמיני בתחלה מפיסין עליו: זמן. מברך עליו שהחיינו: רגל בפני עצמו. שאין יושבין בסוכה: קרבן בפני עצמו. שאינו כסדר פרי החג: ברכה לעצמו. את יום שמיני החג: **מתני'** והשמחה. שלמי שמחה וקיימא בגמרא דכתיב והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון ושבעת ימי החג דכתיב חג הסוכות תעשה לך וסמיך ליה ושמחת בחגך: לא יתיר סוכתו. לא יסיר אגודו שלה לסותרה דהא כל היום חובתה ישן ולשנות ואי מיקלע ליה סעודת אכיל בגוה אבל מוריד הימנה הכלים והמלעות שנשתמשו בהן בתוכן כדתנן (ב) בפ"ק היו לו כלים נאים מעלן בסוכה: בשביל כבוד יו"ט האחרון. שמכין עצמו לפני המקום שיסעוד שם הלילה: **גמ'** אין לו מקום. לאכול שיוריד כליו וצריך לאכול בה ביו"ט האחרון מה יעשה להוכיח שהוא אינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכות שמנה ימים: פוחת. ד' טפחים ופוסלה: מדליק בה את הנר. דאמרינן שרגא בסוכה קטנה בר ממטללתא: לבני בבל. דלא קים להו בקיבועא (ג): לבני ארץ ישראל. דקים להו בקיבועא דירחא ולא יתבי בסוכה (ד) פוחת ד':

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

נר מצוה

א בתרוייהו עבדי' לחומרא יתבינן ולא מברכינן ונוהגין בו מנהג יו"ט דהוא יום שמע"צ ועבדינן לחומרא א"ר יוחנן °אומרים *זמן בח' של חג ואין אומרי' זמן בז' של פסח וכך אמר רב נחמן אומרים זמן בשמיני של חג ותניא נמי הכי שמיני לענין פז"ר קש"ב "פייס בפני עצמו "זמן בפני עצמו "רגל בפני עצמו "קרבן בפני עצמו "שיר בפני עצמו "ברכה בפני עצמה פירוש ברכה בפני עצמה שאומר בתפלה ובבהמ"ז את יום שמיני חג העצרת הזה רגל בפני עצמו למאי הלכתא לענין אבל כדאמר רבינא יום אחד לפני החג והחג וחג עצרת הרי כאן עשרים וא' יום לענין שלשים: **מתני'** *ההלל והשמחה שמונה כיצד מלמד שאדם חייב בכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר ימות החג סוכה ז' כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון: **גמ'** אין לו מקום להוריד את הכלים מהו רב חייא בר אשי אמר פוחת בה ד' ור"י ב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא בן דיו"ט (א) הוא ואסור לפחות בה ארבעה מדליק בה את הנר ולבני א"י דחולו של מועד הוא פוחת בה ד' וה"מ סוכה קטנה דמיפסלא בשרגא אבל סוכה גדולה עייל לגוה מאני מיכלא ומיפסל' דאמר רבא מאני מיכלא לבר ממטללתא מאני משתיא במטללתא:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

דאמר רחמנא (ויקרא כג) בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה והיינו דקתני סיפא אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג כלומר שאף על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע היו לו כלים נאים ומלעות נאות ראוי שיהו בסוכה כל שבעה אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג רשאי להורידן: **גמ'** אין לו מקום להוריד כליו מאי. אין לו מקום אחר לאכול שם שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה ביום טוב האחרון מה יעשה ויוכיח שהוא אינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים: **רב** חייא בר אשי אומר פוחת בה ארבעה. פרש"י פוחת בה ארבעה טפחים ופוסלה: **והקשו** בתוספות ואיזה שיעור הוא ארבעה טפחים לפסול והרי אויר פוסל בג' אפי' בסוכה גדולה כדאיתא בפ"ק (יז.) ולי נראה ארבעה בעינן נמי דמפסלא ביה שאם היתה סוכה גדולה לא סגיא בפחיתת ארבעה ולפיכך כתב רש"י ז"ל ופוסלה: **מדליק** בה את הנר. לפי שבזמן סוכה אסור להניחו שם בשעה שהוא דולק כמו שכתבתי בפ' הישן [בסופו] הלכך איכא היכרא: ולא פליגי הא לן כו'. ואע"ג דרב חייא בר אשי הוה מבבל ורבי יהושע בן לוי היה מארץ ישראל דרכן של תלמידי חכמים שבבבל לסדר דבריהם לתלמידי ארץ ישראל היושבים לפניהם וכן אותם של ארץ ישראל לתלמידי בבל והכי מוכח בפרק המגרש [דף פד:] דרבי יוחנן אמר דילכון אמר שאני הכא הואיל ופסלתו מן הכהונה (ה) ופירש שהיה רבי יוחנן אומר לתלמידיו שמבבל שאחד מהרגם דהיינו רב כהנא אמר הכי כשפירש כל ספקותיו כדאיתא סוף ב"ק [דף קיז.]: **אבל** בסוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא ומיפסלא. ודאי לאו דוקא שלא נפסלה מהכשרה בכך שלא יצא בה בזמנו אלא הכי קאמר שעושה היכר לפוסלה שאינו יושב בה בתורת סוכת החג: **גרסי'** בפרק החליל [דף נו.] והלכתא סוכה ואחר כך זמן פירוש כשנכנס בחג לישב בסוכה תחלה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה ואחר כך מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

(ב) נ"ל בפרק הישן: (ג) דירחא: (ד) נ"ב בשמיני: (ה) ופירושו כנ"ל:

מבואר מדברי הרמב"ם והטור ודלא כדמשמע מפירש"י ... נר. ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך לישב בה מחר כנ"ל:

משמרות מטילין גורל מי יזכה בהקרבת קרבן של יום שמיני: שיר בפני עצמו. לכל יום ויום היה ללוים שיר קבוע יום ראשון היו אומרים הבו לה' בני אלים. בשני ולרשע אמר אלהים ... של אחר שבעת ימי החג היה להם שיר קבוע כמו שמפורש בפ' החליל וביום שמיני של חג ... אלילה ונאמר שיר של יום ראשון אלא יש לו שיר בפני עצמו שהוא מזמור למנצח על השמינית: מתני' לא יתיר את סוכתו. ולא יסתור את סוכתו: אבל מוריד. מן הסוכה כלי תשמישו בשביל כבוד יו"ט האחרון של חג שצריך להשתמש בכלים נאים שהעלן לסוכה: גמ' אין לו מקום להוריד כליו. והוא צריך על כרחו לאכול בשמיני בסוכה מה יעשה שלא יהא עובר על בל תוסיף: הא לן. דבבל דבשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן בסוכה ולצורך מחר אינו יכול לפחות בה ארבעה דיו"ט הוא מדליק בה את הנר ולבני ארץ ישראל דיום שביעי חולו של מועד הוא פוחת בה ארבעה: והני מילי סוכה קטנה וכו'. כתב הרב דודי ז"ל בספר המאור מ"ש הרב ז"ל אבל סוכה גדולה מעייל בגוה מאני מיכלא ומיפסלא אין נכון דבשלמא סוכה קטנה מיפסלא בשרגא משום דליתא לשיעורא דסוכה מידי דהוה אנויי סוכה שממעטין בסוכה מן הצד כך כל דבר שהוא ממעט בישיבת סוכה שלא נשאר ממנה ז' טפחים פנויין לישיבה הוי מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסלות משום דליתא לשיעורא דסוכה אלא בסוכה גדולה היכי אפשר לומר דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מה הוא דרכו של אדם להכנים מכלי תשמישו בדירתו אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות ואע"ג דאמרי' דמעייל בה מאני מיכלא היכרא בעלמא היא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצב לכלי מאכלו חוץ מדירתו ותומרא דרבנן בעלמא היא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קי"ל דלעבור שלא בזמנו אינה בעי כוונה ובהיכרא כל דהו סגיא דבכי פי תכם תן: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

המאור הקטן

ולא פליגי הא לן והא להו כתב הרי"ף ז"ל והני מילי בסוכה קטנה דמיפסלא בשרגא אבל סוכה גדולה מעייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא דאמר רבא מאני מיכלא וכו' ואין זה נכון דבשלמא סוכה קטנה מיפסלא בשרגא משום דליתיה לשיעורא דסוכה מידי דהוה אנויי סוכה שממעטין בסוכה מן הצד כך כל דבר שהוא ממעט בישיבת סוכה שלא נשאר ממנה שבעה טפחים פנויין לישיבה הוו מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא אלא בסוכה גדולה היכי אפשר לומר דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מהו דרכו של אדם להכנים מכלי תשמישו בדירתו א] אבל לפסול את הסוכה אין בכך כלום פסלות ואע"ג דאמרי' דמעייל בה מאני מיכלא היכרא בעלמא הוא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו והומרא דרבנן בעלמא היא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קי"ל דלעבור שלא בזמנן מצות בעי כוונת ובהיכרא כל דהו סגיא. והלכתא סוכה ואח"כ זמן אע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל אחר שכתבתי זה מצאתי במקצת נוסחי הלכות: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

מלחמת ה'

ועוד ולא פליגי הא לן והא להו כתב הרב אלפסי ז"ל וכו' עד ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא אלא בסוכה גדולה היכי אפשר למימר דמיפסלא וכו': **אמר** הכותב עד שהוא תמה על רבינו הגדול ז"ל יתמה על הגאונים הראשונים ז"ל שהם כתבו בלשון הזה וכך כתב בהלכות גדולות ובפסוקות ומדבריהם למדנו דמאני מיכלא בחג אינו רשאי להכניסן בסוכה דלמא שביק לה ונפיק הלכך הויא היכרא לשמיני ומיהו אין כאן מקום ספק שלא לפסול לגמרי מהכשירה אמרו שלא יצא בה בזמנו אלא פסול המוציאה מתורת דירה ועושה אותה כמוקצה שבבתים ולשון פסול שייך בענים אלו כדאמרי' לעיל בפסל היוצא מן הסוכה ופליגי עלה בגמ' מר מוקים לה בפסל גמור ומר מוקים לה בפסולת גורן ויקב והרבה נאמרו בלשון הזה בתלמוד כדאמרי' לענין מטבע פסלתו מלכות ופסלתו מדינה ועוד אמרו הפת שעפשה ונפסלה לאכול אדם ועדיין הכלב יכול לאכלה עד שתפסל מלאכול הכלב ותנן נמי כלל אמרו בטהרות גם זו מדרך תשובת הרב ז"ל:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

השגות הראב"ד

א] אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות: א"א של גרפתי הוא זה ואם כדבריהם לבני א"י למה הצריכו לפחות ... בעינן ודאי לאו דפסלא מאני מיכלא לסוכה לאו מוכחא ועוד כיון דבחג אי בעי מעייל אי לא בעי לא מעייל מאי היכרא איכא וטעמא דהא פסלות מפני שנפשו של אדם קצה בהם ודלמא שבק לה ונפיק ומש"ה אינו רשאי להכניסם ... חוכה

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

ספר מרדכי למסכת סוכה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים ;

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפי מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

סוכה שהיא גבוהה וכו' [דף תנה ע"ב] תשל וכן הלכתא דאם גבוהה מעשרים אמות פסולה אף אם מחזקת יותר מד' אמות ואפילו אם הדפנות מגיעות לסכך ובמתניתין פסק האלפסי אנן מסתברא כרבא ולא כרבה [*דאכשיר כשהדפנות מגיעות לסכך] ולא כרבי זירא דאמר אי אית ביה יותר מד' אמות כשירה: [דף ד] [א] תבן ובטלו הוי מיעוט כתב ראבי"ה דכל הני ביטולין שמבטל בפיו עד עולם וכן פירש ר"ח ורש"י פירש לז' ימי החג: [שם] אם יש מפסת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה דכיון דלאו דופן הוא (א) לא שייך למימר דופן עקומה: [דף ז] אלא כאידך ליטנא דרבא סבירא לי וכו' תשלא וכן (*פירש) [*פסק] ראבי"ה אבל היכא דאיכא שלש מחילות או ארבע אין צריך צורת הפתח ולא נהגו אלא לגוי בעלמא כדאמרינן עשה סוכה נאה (ב) ופירש"י טפח שבניגו בדופן שלישי גם צריך צורת פתח על פני כל הדופן א (*ופב"ה פירש) [*ולא נראה לראבי"ה פירושו דא"כ לא צריך טפח] דבכ"מ מהני צורת פתח במקום דופן לגבי כלאים (ובשבת אפילו קנה כל שהוא מכאן וקנה כל שהוא מכאן) ובכל דבר כבמחילה [*אלמא לא בעינן צורת הפתח כנגד כל הדופן אלא שיהיה בין הקנים העשוים לצורת הפתח רחב ד' טפחים כשיעור פתח ומשוך מן הטפח העומד במקצוע פחות מג' דהוי ליה טפי מז' טפחים ומשהו שהן שיעור סוכה] [*מ"י ועי' בהג"מ פ"ד מהלכות סוכה] ונראה לראבי"ה באם מגיעין הקנים העומדים לצורת פתח עד לסכך אע"פ שאין קנה על גביהם כשר ולא דמי לפתחי שימאי דלית להו תקרה דאינו חשוב פתח כדאמרינן פ"ק דעירובין דהתם אין לו עליו מלמעלה כלום: [שם] ואמר רבא סיכך על גבי פסי בירא‍ות כשר כתב ראבי"ה כל הני דרבא הלכתא נינהו ונראה דאפילו לא ניתקן להתיר הבירא‍ות (או) כגון באין [*בם] בור הואיל ואילו היה שם בור ה"נ היה נידון משום מחילה ושרי ובאלר אם היה עושה כזה רפיא בידי ואית מרבוותא שנסתפקו בדברים (א) ור"י כתב אע"ג דלא התירו אלא לבהמתן של עולי רגלים מכל מקום כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מנו: [שם] ורבי יאשיה אמר אף מחמת דפנות כתב ראבי"ה דלרבי יאשיה ה"ה דאין עושין מחילה בדבר המקבל טומאה ולא בכל דבר שיש קפידא בסכך ולית הלכתא כוותיה אלא כרבנן: *ושיפועי אהלים לאו כאהלים דמו וכ"פ ר"ח ובה"ג: [דף ח] והוא שעשה לצל סוכה [*מתהלה] פרש"י תשלב שלתה מרובה מחמתה שמסוככת יפה דמוכחא מילתא בעשאה לצל ולא לצניעותא [בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן עשויה לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקרי' סוכה שסוככת מן החמה] (הגה"ה כ"ז במ"י כפנים) ובדבר שכשר לסכך בו מתוך פירוש רש"י משמע דמגינה מן הגשמים כשירה· ור"ת פי' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מפני הגשמים שזו פסולה שאם היתה כשרה כשמגינה מן הגשמים א"כ למה שנינו מאימתי יורד ואוכל חוץ לסוכה משתסרח המקפה יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר ממנוה ובפ"ק דתעניות סימן קללה גשמים בחג אלמא דסתם סוכה אינה מגנת מפני הגשמים (ג) ויש להחמיר לכתחילה לעשות הסיכוך כדי שיהיו כוכבי החמה נראין מתוכה: [ב] סוכה ישנה תשלג בית שמאי פוסלין ואם עשאה לשם חג אפי' מתחלת השנה כשרה אבל ב"ה מכשירין אע"פ שלא עשאה לשם חג ובירושלמי משמע דצריך לחדש בה דבר· חבריא אמרי טפח ור' יוסי אמר כל שהוא (ד) ואדב"ה קאי: [דף ט ע"ב] העושה סוכתו תחת האילן פסולה תשלד גמרא לא שנו וכו' אבל חמתו של אילן מרובה מצלתו כשרה ופריך הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר (ה) ופירש"י ורבינו תם ז"ל דאין קפידא בזה אלא במקום שהסכך כשר חמתו מרובה מצלתו וצריך לעליון ולכך איכא קפידא בצירוף אבל אם התחתון צלתו מרובה מחמתו לא פריכין הא קא מצטרף סכך פסול דהא אין התחתון צריך לצירוף ורבינו שמשון מקוצי פירש [סוף סוף] דסכך פסול דמחובר פוסל בכנגדו למטה והכי הא מצטרף סכך פסול אבל כשחבטן כדמשני הספר אז לא מיפסלי הענפים הסוכה לפי שהן מיעוט וקיימא לן סיככה בשפודין או בארוכות המטה אם יש ביניהן ריוח כמותן כשירה ולפירוש ה"ר שמשון מקוצי יש להחמיר (ו) להסיר כל הלט"ש שעל הסוכה אע"פ (*שחמתה מרובה מצלתה) [*שצלתה מרובה מחמתה] לפי שהן פוסלים כנגדן ומורי ה"ר פרץ ז"ל היה מצוה להסיר הערבה עליהם או נמי לזקוף הערבה (*על) [*עד] הלט"ש דליהוי כמו חבטן עכ"ה: [ג] סוכה על גבי סוכה תשלה העליונה כשרה והתחתונה פסולה וכגון שהעליונה סכך שלה צלתה מרובה מחמתה אבל אם חמתה מרובה מצלתה אפילו היא למעלה מכ' התחתונה כשרה דאין העליונה נחשבת סכך בפני עצמו: [*ר"י בעל התוס' בעל סברא זו] (הגה"ה כ"ז במ"י בפנים)· (ז) אבל צריך שתהא התחתונה צלתה מרובה מחמתה בסכך דידה בלא צירוף העליון שהוא פסול דאל"כ הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר (ח) וגרסינן נמי תחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון דתחתונה צלתה מרובה מחמתה (ט) [*והעליונה חמתה מרובה מצלתה] (ב) וקיימא עליונה בתוך כ' והיינו כדפרישית [*הג"ה] ול"ע קצת כיון דתחתונה צלתה מרובה מחמתה מאי איכפת לן בעליונה שתהא בתוך כ' ודוחק לומר שהתחתונה צריכה לסכך דלמעלה ומיהו לפי' רבינו שמשון מקוצי ניחא דסכך פסול פוסל כנגדו והוי מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וכל זמן (ג) שהכשר למעלה (*אין) [*אז] מה שכנגדו (*הנפסל נתבטל) [*נפסל ונתבטל] למטה [*ע"כ הג"ה] [י] ומיהו רבינו תם ל"ג וקיימי תרווייהו אלא וקיימא התחתונה למטה מכ' אבל בעליונה לא איכפת לן *וא"ת והא קא מצטרף סכך פסול יש לומר שאין נקרא סכך פסול אלא פסול מחמת עצמו כגון מחובר ודבר המקבל טומאה אבל סכך שהוא למעלה מכ' כיון שבידו להשפילו לא מיקרי סכך פסול ובכך מתיישב מקצת סוכה בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' דאיכא לאכשורי בסוכה שאין זה סכך פסול העליון לפסול התחתון כדפרישית עכ"ה· והכי אמרינן לעיל היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין בתוך כ' אם צלתו מרובה וכו' ולמדנו שהעושה סוכתו בתוך ביתו אין צריך הסיר רק הנסרים ולא הלט"ש וכן מצא

[* פי' ומצטרפים לתחתונה להכשירה והיינו כדפירשנו שהתחתונה צריכה לסכך דלמעלה ולכך צריכה לעמוד אף העליונה בתוך כ' ואע"ג שגבי סוכה שתחת האילן שחמתו מרובה מצלתו לא התרנו סוכה שתחתיו אלא כשחבטו וערבו ובטלו ברוב שאני אילן דסכך פסול כך פי' ריב"א בעל התוס' אבל למעלה מכ' סוכה העליונה אינה מצטרפת עליונה עם התחתונה שאין לה צלתה מרובה מלבד העליונה להכשיר ע"י העליונה אך ר"ת חולק על סברא זו וס"ל אף אם העליונה למעלה מכ' ואין בתחתונה צלתה מרובה מחמתה לבד כי אם בצירוף העליונה מצטרפין העליונה עם התחתונה ומתכשרת התחתונה ע"י העליונה עיין בתוס' בד"ה הא קא מצטרף סכך פסול דף ט' שם המחלוקת דר"י ור"ת :]

ראבי"ה תשובת רבינו יצחק שכשרה ולא שייך כאן תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים מעל הלט"ש וכן השיב ר"י סגן לויה: [דף י] לא שנו אלא מפני תשלו הנסר פרש"י שלא יפלו העלים על השולחן ויטנפו המאכל (ד) ולפיכך אין לנו טעם נכון לחלק בין נסר לנאותה ומורי ה"ר פרץ ז"ל חילק דהאי צורך האדם הוא מפני הנסר אבל לנאותה הוי צורך סוכה ובטל לגבי סוכה ופי' ר"ת תשלז ור"י וכן בתשובות הגאון מפני הנסר שלא ינסרו ובכך תהא חמתה מרובה מצלתה וכיון דלדעת כך עושה דעתו שאם ינסרו סדין מחזיקן וגמלא דבר המקבל טומאה מחזיק העלין תלושין ולכך פסולה עתה מיד אבל לנאותה כשירה דאין שם סכך פסול עליו לפסול שכנגדו דבטל הוא אגב סוכה וה"ה פירש מפני טינוף נשירת עלין דכשרה דחד טעמא הוא: [שם] תשלח ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו ובפ' המביא מפרש דעלי סוכת החג לא מהני בה תנאה לפי שאינו יכול לומר איני בודל מהם כל בין השמשות דע"כ יש לו להבדל משום דסתר אהלא: (יא) בה"ג פסק עיטורי סוכה שנפלו בשבתא או בי"ט אסור באכילה ואסור לטלטלן ממקומן נפלו בחול המועד מותר לטלטלן ואסירין באכילה מפני שהוקצו למצוה: [דף יא] וצריך לגנוע פירש רש"י משום דנענוע קרוב לשבירה הוא שמגביה כל אחד לבד ומיהו ור"ת היה טהג להזיז ממקומו אם סיכך בחבילת עלים או בחבילי ערבה ולא התיר החבילה מקודם: *והלכתא כשמואל דאמר גבי נסרים דהיכא דאית בהו ארבעה לכ"ע גזרינן משום גזירת התקרה אבל מג' ועד ארבע פליגי לר' מאיר חיישינן משום גזירת התקרה ולר' יהודה לא חיישינן ודלא כרב דאמר ברחבים ארבע פליגי אבל פחות לכ"ע שרי ומודה רבי מאיר שאם

הגהות ממ"י [א] נ"ב פסק הלכה דסתמא דתלמודא : [ב] נ"ב מתני' : [ג] נ"ב מתני' :

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) כללו : (ב) קיימא אף עליונה בתוך כ' לארץ : (ג) נ"ל שבספסול : (ד) ולפי זה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ולא נסירא לראבי"ה דא"כ לא הוה צריך טפח דבכ"מ הכיבי צורת הפתח במקום דופן גבי כלאים פ"ק דעירובין גבי נעץ ד' קונדסין בד' רוחות השדה ומתח זמורה על גביהן ולענין שבת הרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צורת הפתח אין צריך למעט ובכולו לא בעינן קנה של טפח כדאמר פ"ק דעירובין צורת הפתח שאמרו קנה מכאן מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהן אלמא לא בעינן צורת הפתח לכל הדופן אלא שיהיו בין הקנים העשוין לצורת הפתח רוחב ד' טפחים כשיעור פתח ומשוך מן הטפח העומד במקצוע פחות מג' דהוו ליה טפי מז' טפחים ומשהו שהוא כדי הכשר סוכה :

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה זצ"ה:

(א) **לא** שייך דופן עקומה דלא אמרינן דופן עקומה אלא למעלה : (ב) **ופרש"י** טפח כו' ר"ל דרש"י פי' בל"ק דרבא שאמר ואינה ניתרת אלא בצ"ה פי' מעמיד קנה של חצי טפח במקצוע זה וקנה של חצי טפח במקצוע שכנגדו וקנה על גביהן כו' ואע"ג דלענין שבת וכלאים סגי בקנה כל דהו מכאן וקנה כל דהו מכאן כתב הרא"ש גבי סוכה הלכתא נמירי לה דבעינן טפח בדופן ג' כדאיתא לעיל בברייתא ורבא גמר מרבותיו שגם צריך לעשות צורת הפתח מאותו הטפח וכתב הר"ן דף רל"ב על רש"י וז"ל ומדבריו נ"ל שאין צ"ה מתיר בב' דפנות של סוכה אע"פ שמתיר לשבת ולכלאים שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן ג' דאמרי בה אפי' טפח כיון שיש בה צ"ה על פני כולה הא מתיר אף בב' דפנות אלא ש"מ דאינו מתיר בב' דפנות כו' ע"ש אבל לראבי"ה ס"ל דאינו עושה צ"ה על פני כל הדופן אלא מעמיד קנה הב' באמצע אבל אם היה עושה ע"פ כל הדופן א' מ־ני צ"ה לעולם ליחשב כמחיצה כמו שמצינו גבי כלאים וגם כאן מותר בדופן השניה כשעושה צורת הפתח על פני כל הדופן ורבא מיירי בצה"פ שמעמיד קנה הב' באמצע ודו"ק : (ג) **ויש** להחמיר לכתחילה לעשות הסכך כדי שיהא כוכבי החמה נראים מתוכה איתא בגמ' דף כ"ב דב"ה מכשירין וכתב הרא"ש מדאמר מכשירין משמע בדיעבד כו' : (ד) **ואדב"ה** קאי ר"ל אבל אין לומר דקאי אב"ש דב"ש אינו פוסל אלא בלא הידוש ובא להשמיענו דלב"ה מכשירין אפילו בלא הידוש דא"כ קשה למה שקלי ומרי בה הבריא אמרי טפח כו' מאי נפקא לן בזה והלא אין אנו סוברים לא כדברי זה ולא כדברי זה דהא הלכה כב"ה ועוד לא ישמיענו כלל דב"ש מיירי בחידוש דיהא נשמע דלב"ה א"צ חידוש דמהיכי תיתי לומר מעצמנו דסובר ב"ה דצריך לעשות בה חידוש אלא ש"מ דאב"ה קאי : (ה) **ופרש"י** ור"ת ז"ל דאין קפידא כו' כתב הרב המגיד בפ"ה בשם הר"מ וכ"כ הגה"מ בשם ראבי"ה וכתבו שאע"פ שמדברי רש"י משמע דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה כשרה אף אם האילן מצל נגד סכך הסוכה אח"כ חזר בו ופי' גבי סוכה שתחת סוכה דכשהעליונה למעלה מכ' אע"פ שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה פסולה עכ"ל והב"י הביאו סי' תרכ"ו אבל דעת הספר הוא שלא חזר רש"י ונ"ל דהדין עמו דלקמן מיירי שהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה וכ"כ התוס' וכמו שאכתוב אח"כ דמיירי שהיא לבדה המתה מרובה אלא עם העליונה היא צלתה מרובה מחמתה וכ"ה דעת הספר כמ"ש אח"כ סוכה ע"ג סוכה כו' אבל אם העליונה המתה מרובה כו' ולא אמר שהתחתונה צלתה אלא דס"ל דהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה ועל זה מקשה אח"כ וא"ת והא קא מצטרף סכך פסול כו' : (ו) **להסיר** כל הלט"ש כו' אף על פי שהמתה כו' רצה לומר המתה של הלט"ש מרובה מצלתם : (ז) **אבל** צריך שתהא התחתונה הג"ה זו סברא דהתחתונה לבד צ"ל צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף העליון שהוא פסול דהא היא למעלה מעשרים ולא כהספר שסובר דהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה : (ח) **וגרסינן** נמי כו' וקיימא עליונה בתוך כ' ר"ל שגם העליונה היא בתוך כ' לארץ וזו היא גי' רש"י שגורס וקיימא תרווייהו בתוך כ' : (ט) **והיינו** כדפי' ר"ל מ"ש בגמרא דהתחתונה צלתה מרובה מחמתה היינו כדפי' דצריכה להיות התחתונה צלתה מרובה מחמתה בלא העליונה אבל צ"ע למה אמר בגמרא שגם העליונה היא בתוך כ' למה צריך לזה מאחר שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף העליונה ודוחק לומר דמ"ש בגמרא שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ד"ל עם צירוף העליונה לכך צ"ל גם העליונה בתוך כ' כדי שלא תהא העליונה סכך פסול ויצטרף סכך פסול עם כשר דזה דוחק דהלשון שאמר התחתונה צלתה מרובה מחמתה משמע דהיא לבדה צלתה מרובה בלא צירוף העליונה בשלמא לפי' ר"ש מקוצי ניחא דס"ל באילן אף אם הסוכה שתחתיו צלתה מרובה מחמתה והאילן שהוא סכך פסול חמתו מרובה מצלתה צריך לבטל סכך האילן לכך כשהכשר למעלה מכ' שאז נעשה פסול מאחר שהוא למעלה מכ' אין מה שכנגדו הנפסל נתבטל למטה ברוב כמו שאין מתבטל מה שכנגד האילן לכך צ"ל למטה מכ' כדי שלא יהיה נעשה סכך פסול : (י) **ומיהו** ר"ת לא גרים וקיימא תרווייהו אלא גרים וקיימא תחתונה אבל העליונה לא אכפת לן אף אם תהא למעלה מעשרים ומכח זה אתי שפיר דמיירי כפשוטה דהסוכה שלמטה היא לבדה צלתה מרובה מחמתה ובעליונה לא אכפת לן בין היא למטה מכ' או למעלה מכ' ודע שבכאן נשלמה ההגה"ה וכצ"ל אבל בעליונה לא אכפת לן עכ"ה ולמטה נמחק עכ"ה ואחר כך וא"ת כו' הוא דברי ספר שסובר דמ"ש התחתונה צלתה מרובה הוא עם העליונה כמ"ש וגם ס"ל דלא גרים וקיימו תרווייהו כמ"ש ר"ת לכך מקשה שפיר וא"ת כיון שהעליונה למעלה והתחתונה צריכא לה יצטרף סכך פסול עם הכשר כו' וכ"כ התוספות דף ט' בד"ה הא קמצטרף בשם ר"ת דס"ל דמ"ש בגמ' תחתונה כשרה והעליונה פסולה כגון שהתחתונה צלתה מרובה מיירי שהיא צלתה מרובה עם העליונה שפירש ר"ת הא שאמר בגמ' פשיטא תחתונה כשרה והעליונה פסולה איצטריכא ליה מ"ד נגזור דלמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל ופירש כלומר שיחשוב העליונה סכך פסול מאחר שהיא למעלה מעשרים וע"כ ר"ל דהתחתונה היא צלתה מרובה עם העליונה דאל"כ מנ"מ אף אם יהא מה שלמעלה פסול הא מכשר באילן אם הסוכה למטה צלתה מרובה וא"כ איך היה ה"א שיצטרף הפסול עם הכשר אלא ש"מ דמיירי שהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה וכן הביאו התוספות ראיה לר"ת לזה ממה שאמר מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ' דאע"ג דכי שקלת לעליון נשאר למטה המתה מרובה אפ"ה כשר זהו דעת ר"ת ולכך מקשה אח"כ וא"ת והא קמצטרף סכך פסול כשהסוכה העליונה היא למעלה מכ' או נעשית סכך פסול וא"כ מצטרף עם מה שלמטה דההיא שלמטה אינה צלתה מרובה אלא עם העליונה ודו"ק והג"ה זו סברא כמ"ש התוס' בסוף אותו הדיבור דיש לפרש ההיא דמקצת בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' דמיירי שהוא למטה בלבדו הוא צלתה מרובה ע"ש ולפ"ז גם הכא בסוכה התחתונה מיירי שהיא לבדה צלתה מרובה אבל הספר לא ס"ל כן ודו"ק ובס"ה הוגה בהגה"ה קודם וא"ת כך אבל בעליונה לא אכפת לן דס"ל דהתחתונה צלתה מרובה מחמתה עם העליונה וא"ת כו' והכי אמרינן לעיל וקאי אמה שאמר סוכה ע"ג סוכה שהתחתונה כשרה עם העליונה המתה מרובה אף אם התחתונה למעלה מכ' כמו מקצת בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' והכי אמרינן לעיל כו' ולמדתי כו' ר"ל שמזה נלמד שא"צ להסיר הלט"ש כיון שהמהה מרובה מצלתה אפילו אם הם למעלה מכ' וס"ל להספר כן אפילו לדעת ר"ש מקוצי מאחר שפסולם אינו אלא מחמת שהם למעלה מכ' ולא מחמת עצמם כמו האילן דהא הסיר הנסרים שהם עצמם סכך פסול ולא נשארו אלא הלט"ש שהם עצמם סכך כשר כמ"ש הטור סי' תרנ"ו בשם בעל העיטור אלא שפסולם הוא כשהם למעלה מכ' לזה אמר דמסוכה שתחת סוכה למדנו דאין זה נקרא פסול מה שהוא למעלה מכ' לכך אינו צריך להסיר הלט"ש ודו"ק אבל לעיל הגהה מסמ"ק הילק וסבירא ליה דנקרא סכך פסול כמ"ש הטור מתחלה לכך כתב לעיל בהגה"ה דלפירש הר"ש מקוצי צריך להסיר הלט"ש וק"ל : (יא) **בה"ג** פסק עיטורי סוכה כו' דע שהסמ"ג והטור סי' תרל"ח הביאו הסמ"ג בסיגנון אחר שכתבו בשמו איך שחילק לענין מוקצה בין שבת לי"ט דבשבת

שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשירה קאי אנסרים של ארבע ושל פחות מד' · ומיהו הכשירן בשני פנים דבנסרים פחותין מד' כשמניח פסל ביניהם כמותן יש להכשיר כל הסוכה דכיון דהסכך כשר כסכך פסול ואין בפסול שיעור הפוסל הסוכה דסכך פסול פוסל בארבע א"כ מתכשרא כל הסוכה דהוי כאלו כולו עומד (דהא) דפרוץ כעומד מותר [משום] דהוי כאלו כולו עומד אבל היכא דאיכא תרי נסרים בני שלש מצטרפין לפסול דאיכא שיעור ארבע והיינו דקא"ר מאיר נסרים כסדינין אבל אם יש בנסרים ד' דהיינו שיעור הפוסל סוכה א"כ לא מתכשרא האי אלא בסוכה בת שמנה [*ר"ל אמות] מגומגמות ויהיב נסר ופסל נסר ופסל [ונסר ופסל מהאי גיסא והדר מתחיל מאידך גיסא נסר ופסל נסר ופסל ונסר ופסל] ואיכא שני פסלים באמצע דהוו שיעור סוכה ומתכשר בדופן עקומה תחת הפסלים האמצעיים דוקא ומיהו היינו דוקא במסכך לכתחלה בנסרים אבל הבא לפקפק נסרים של תקרה שאין עליה מעזיבה שרי אפילו ברחבים ארבע כיון שמתקן המעזבות ליכא למיגזר והכי משמע בסוגיא דקאמר בבטולי תקרה קא מיפלגי ואף לשמואל שרי ב"ה משום שמתכוין לבטל התקרה ולתקן המעזבות אף ברחבה ארבע וכ"פ בסה"מ דהלכתא כשמואל והלכה כר' יהודה דמכשיר אבל בס"י פוסק רבינו אליעזר ממיץ כרב וכר' מאיר בגזירותיו : [דף יז] סכך פסול באמצע בד' כו' ואויר פוסל בג' ובפרק גט פשוט מייתי לה האלפסי ופי' ריב"א דוקא כגון שהאויר או הסכך פסול עוברים כל אורך הסכך בדופן האמצעי מעבר לעבר דנמצא שאויר או סכך פסול מפסיק הסכך שאין לאחד מן הסככים אלא שתי דפנות עשויין כמין גאם אבל אם (*נמצא) [*נשאר] כלפי דופן האמצעי (*שהוא) [*שיעור] סוכה קטנה שמפסיק לרוחבה לא דיה שתחתיו כשר דהא אית לה שלש דפנות (יג) אלא אפילו תחת הסככין המופסקין כשר דלא גרע מפסל היוצא מן הסוכה דנדון כסוכה ולעיל נמי תנן שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ואפילו יושב שלא במקום טפח שפיר דמי : רבינא לקולא והלכתא כוותיה *ויש לבוד באמצע הגג ובדפנות כ"ע מודו דיש לבוד באמצע כו' כדאמרינן גבי שבת מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לקנה שלשה טפחים ותנן פ"ק דעירובין מקיפין בקנים ובחבלים : [דף כ] מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה פירש רבינו אליעזר בס"י משום דשל ספי ושל גמי אינם מקבלים טומאה כי אם מדרבנן והא דקאמרינן פ"ק דב"ק מפץ במה מניין ק"ו ומה פכין קטנים כו' ר"ת פירש דההיא במפץ של עץ איירי אבל של שיפה וגמי אפילו מיוחדין לישיבה טהורין במדרס הזב מידי דהוה אכלי גללים וכלי אבנים :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן [דף כב] תשלט לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה רש"י ורבינו תם פירשו מה שפירשו אכן בספר המצות פסק דפרוץ כעומד מותר כדמשמע פרק קמא דעירובין : [דף כו] תשמ והולכי מצוה פטורין בין ביום בין בלילה נראה לראבי"ה משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתן יכולין לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה : [שם] דקא מנטר כריא דפירי והלכתא כרבא ואם יש יהודים שכירים לתקן יין בסוכות ושוהים שם דמי לכריא דפירי דחייבין בסוכה אבי העזרי : [שם] דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה כתב רבי' אליעזר ממיץ בס"י פי' שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל דכעין דירה בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתם בצער *ושיעור לצער כדתנן ירדו גשמים מאימתי יש לו ליפנות כו' ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער באותו ענין שבצער זה היה יוצא מביתו היה רשאי לצאת מסוכתו ודוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות

[*יש לתמוה על זה דגרסי' בפ' הישן ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הא נמי מצטער הוא קמ"ל כו' עד מבעי ליה ליתובא דעתיה · ולפי דברי הרא"ש מאי אמרי' משום דבעי ליה ליתובי דעתיה תיפוק ליה דבצאתו מן הסוכה לא יחשוך כאבו ולא ינצל מן הצער דדוחק גדול הוא לומר שישיבת הסוכה תרבה עליו צער אבלו ואדרבה סברא היא בהיפך · קלו"ן שורש קעח :]

ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בה אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפילו באכילה דהא כעין דירה בעינן כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה לא הויא סוכה כיון דלצעוריה קיימא : [שם] תשמא ואוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה תניא בתוספתא פרק שני אמר רבי פעם אחת היינו באים אני ור' אלעזר בר' שמעון אצל ר' יוחנן בן נורי בבית שערים והיינו אוכלים ענבים חוץ לסוכה וכן הלכה דמותר לאכול פירות ולשתות יין חוץ לסוכה ויש בני אדם שמחמירין שלא לאכול שום דבר ולשתות יין חוץ לסוכה ומכל מקום אין לברך ליתב בסוכה וגם מסקינן בשמעתין שאסור לישן חוץ לסוכה. אכן סומכין העולם על דבר זה שיראים מן הגנה והוי כחולה שאין בו סכנה

דפטור מן הסוכה או כמי שמצטער דפטור מן הסוכה : [דף מה] תשמב התינוקות שומטין את הלולבים ואוכלין את אתרוגיהן פי' רש"י הגדולים שומטין את לולבי התינוקות בשביעי מיד התינוקות [א] ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום ואכלי אתרוגי התינוקות שכן נהגו משום שמחה ע"כ לשון רש"י : א תשמג וכתב רבינו שמשון ויש ללמוד מכאן לאותם בחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן וכלה ונלחמים זה עם זה וקורע איש בגדי חבירו או מקלקלו שהן פטורין הואיל וגה' כן מחמת שמחת חתן וכלה : [* ובתוס' שם פי' בע"א ולפי פירושם אינה ראיה :] תשדמ אין שמחה אלא בחופה מכאן מדקדק בספר א"ז שאם יוצא החתן מחופתו ואפי' כלהו עמו והולכין לאכול במקום אחר שלא בבית החופה שאין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים ופרק קמא דכתובות נמי אמרינן מברכין ברכת חתנים בבית חתנים משמע במקום חופה שהוא עיקר ישיבת חתן וכלה כל ז' ימי המשתה וכבר היה מעשה שילא וסעד החתן ושושביניו וחבורתו שלא במקום חופתו ולא הניחם ר"י בר' אברהם לברך שהשמחה במעונו ואשר ברא והביא ראיה משמעתין דפרק הישן ב אמנם מההיא דפרק קמא דכתובות אין משם ראיה דדילמא אתי לאפוקי מדרב יהודה דאמר אף בבית האירוסין מברך אותה וצריך לדקדק מאי במקום חופה דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי חופה הלא לפעמים אפילו ברחוב מברכין אותה כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס אלא עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה : [דף כט] תשמה מאני משתייא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא כתב בספר המצות משום מיאוס כגון קערות שגמאסו לאחר אכילה ויש מפרשים כגון קדרה ואגני דליסה דטעמא דבעינן כעין הדורו והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם ולאו טעמא משום מאיסותא וכן כתב ראבי"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה ובה"ג מפרש מאני מיכלא כגון קדרה ושפוד :

סליקו להו הישן

לולב הגזול [שם] תשמו של אשרה פסול ודוקא באשרה דישראל דלית ליה ביטול [*דכתותי מיכתת שיעוריה] (א) אבל אשרה של עכו"ם דאית ליה ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל כשר [*דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר] ומוקמינן לה בע"ז דעכו"ם : [שם] נקטם ראשו פסול (ב) רא"מ אמר דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואם ליכא אחר יברך עליה ואשכחן דקתני פסול במקום דדיעבד כשר כדאמרינן במנחות ופרק כילד צולין נטמאו או נאבדו או נשרפו במזיד רבי אליעזר אומר פסולה ומוקמינן לה התם דבדיעבד כשרה : [דף לב] אם מיעטן כשר כתב ה"ר אביגדור כהן תשמז כשחל הושענא רבה להיות ביום אחד בשבת וקצצו עכו"ם ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרינן מצוה הבאה בעבירה היא דהא תנן אם מיעטן כשר ומיירי אפילו במזיד מדתנן עבר וליקטן ופירש ריב"א דמתקן גמור הוא מה שנתקנו למצוה ואיסורא דאורייתא הוי ולא מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה והוא הדין אם עשה עכו"ם שופר ביום טוב מותר להקוע בו וכן אתרוג ולולב שהובאו מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר לצאת בו ואפשר כי גם לישראל שהובאו בשבילו מותר לצאת בו כיון שהוא דבר מצוה ג כדאמרי' פרק אלו עוברין [*דף מח] אין מביאין נסכים מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גורם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גורם לו אלא איסור דבר אחר · ועוד ראיה מגזל עצים וסכך בהם דלדברי הכל כשרה ולולב גזול נמי כשר בשני אע"ג שנעשה בו עבירה ואפילו גזלן עצמו יוצא בו ואע"ג דבתמורה פרק ואלו קדשים אמרינן דולד תמורת אשם אין קרב אשם לפני כפרה *ומפרש התם טעמא (ג) דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה התם משום שעבירה נעשית ביד ישראל שעבר בלאו דלא יחליפנו : תשמח [דף לג] לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר כתב רא"ס וצריך שיאגדנו ב' קשרים זה על זה דתניא הותר אוגדו בי"ט אוגדו כאגודה של ירק ואינו אוגדו אגד גמור דאסור לאוגדו בי"ט ומוקי ליה אליבא דרבנן דאין מצוה לאוגדו אלא משום זה אלי ואנוהו הא בחול יש לאוגדו אגד הנאסר בשבת ויו"ט ואינו אסור אלא שני קשרים זה על זה דהוו של קיימא כדפרי' פרק כלל גדול וראבי"ה כתב אכן נהיגינן בקשר של לולב גם בקשר של ציצית לקשור פעם א' ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאלו קשרו בשני ראשי האגד שתי פעמים : תשמט [דף לד] הלכה כרבי טרפון (ד) ומיהו אי בעי עביד נמי כר' עקיבא דאמר [אפילו] חד ולא קטים וכן פי' ראב"ן ואכן נהיגינן ליטול ערבה כמנין לולב ושלשה קשרים כנגד שלשה אבות שהוא סך הכל כמנין סנהדרין וגם מסקינן דלולב ד בימין ואתרוג בשמאל מאי טעמא הגי תלת מצות והאי חדא מצוה ומתוך כך מברכין אלולב ולא אאתרוג וגם מסקינן דלולב צריך שיגא

הגהות ממ"י [א] ואכלי אתרוגי התינוקות ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכן כו' כצ"ל :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א מצאתי כתוב בתשו' של' רבי' טוביה בשם ריב"א כל מאכל שחוטפין הבחורים בפורים מחמת פורים שלא ברשות משעת קריאת המגילה עד סוף סעודת פורים שתי לילות ויום א' אין בו משום גזל ואין להזמינם בדין עליו אלא שלא יעשו שלא כהוגן ע"פ ז' טובי העיר עכ"ל : **מהר"ם ב** האשר"י חילק דוקא כשיוצא באקראי ודעתו לחזור לחופה הויא חופתו עיקר אבל אם עושה אותו בית עיקר גם שם נקראת חופה : **ג** וכן מצאתי כתוב במרדכי תשובת רבי' שמשון ז"ל ישראל שהביאו לו נכרי לולב ואתרוג בי"ט מחוץ לתחום לאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר כדאמר פרק אין צדין הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטל אפי' אותו ישראל מותר לצאת בו דלא מצינו שאסרו חכמים הבא מחוץ לתחום אלא או הנאה או אכילה ומצות לאו ליהנות ניתנו כדאמרינן בפרק ,ראוהו ב"ד וכאן אין שייך לגזור שמא יאמר לנכרי להביא כדי לצאת בו דלא שכיח שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה הלכך אפילו למ"ד מצות ליהנות ניתנו שרי · שמשון בר אברהם ע"כ מצאתי והיא כתובה במרדכי בעירובין פרק הדר : **מהר"ם ד** מעשה ששאלו רבותינו בריגנשפורק על איטר יד ימינו אם יש לו ליטול הלולב בידו השמאלית משום שחשובה לו כימין דעלמא והשיבו ודאי כימין דעלמא חשיבא ליה וכדאמר בשבת בשולט בין בימינו בין בשמאלו, ומסיק מ"ד ליחשב שמאל דידיה כימין דעלמא כו' ונראה דהיינו טעמא דלא כתיב ביד ימין אלא בסתמא כיון דבעינן מלאכה חשובה מה לי ימין ומה לי שמאל וכן נראה דהכא נמי בלולב אינו אלא משום נטילה חשובה שנוטל ולא כלאחר יד ואם היה נוטל בימין מחזי לדידיה כלאחר יד אבל ודאי היכא דהקפידה תורה על ימין כגון מצורע ועבודת כהן התם דוקא בימין אפילו שולט בשתי ידיו פלוגתא דרבי וחכמים אם כשר לעבודה ואפילו בימין והכא אינו אלא למצוה בעלמא בימין ושמאל דידיה כימין דעלמא · ובדיעבד לעולם יצא מדדייקינן מדאגבהיה קנייה ונפק ביה ומסיק כשהפכו מכלל דבכל ענין נפיק אף בשמאל : והא דאמר גבי אתרוג הגדול כיון דאמר לולב בימין (פי') [כי] אפוכי אתי לאפסולי (אלא) משמע מצוה בימין ובעי אפוכי בשמאל ולמשקל לולב בימין ובתפילין נמי משמע הכי ודר' נתן דאמר מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ומהיכא משמע שכתיבה בימין אלא מסתמא כתיבה חשובה בעינן בימין ולא כלאחר יד אלמא הקפידה תורה על כך משום הכי איטר יד ימינו הופך לשון רבינו יואל הלוי :

בגדי ישע

רבשבת אסור לטלטלן ובי"ט מותר לטלטלן והקשה הב"י שהרי הבה"ג פסק בין שבת בין בי"ט כר"ש דמתיר מוקצה וכמו שהביאו הטור ריש הלכות יום טוב ואפשר לומר דשאני ליה בין מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת בזויי מצוה דחמיר יותר עכ"ל ב"י ע"ש : (יג) **אלא** אפילו תחת הסככים המופסקים כשר דלא גרע מפסל וכו' הספר מיירי שאינו מפסיק על פני כל רוחב הסוכה אלא כמו שכתבו התוס' והאשר"י וז"ל אם מתחיל מן הדופן שבצד ומהלך עד הדופן שכנגדו אם נשאר מן הכשר לצד הדופן האמצעי כשיעור הכשר סוכה כשרה דהא אית ליה ג' דפנות ושל צד הפתח פסולה והיכא דהאויר או הפסול אינו מהלכין על פני כל הסוכה כגון דאיכא באמצע סוכה ג' על ג' אויר או ד' על ד' פסול ואם ממנו עד הדופן האמצעי בהכשר סוכה הכל כשר בין מה שבצדדין בין מה שלצד הפתח ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי דהואיל והכל מחובר לשיעור הכשר סוכה הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה דניתר בלא דפנות כו' : סליקא להו סוכה שהיא גבוהה

פרק לולב הגזול

(א) **אבל** אשרה של נכרי כו' ואם נטל כשר כתב הר"ן דף רמ"ה וז"ל וא"ת והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בו הוי ליה אשרה דישראל וכ"ת בשנטלו בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינא ביה לכם משלכם ולפיכך נראה דכי מכשירין אשרה של נכרי היינו בשאול שלא זכה בו הישראל דכיון שיש לו ביטול לא מכתת שיעורא ובי"ט ב' עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביום ראשון פסול ממ"נ כו' : (ב) **רא"ם** אמר דלכתחלה קאמר כו' כתב הב"י סי' תרמ"ה ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ם לפרש כן ונ"ל דרא"ם מפרש נקטם ראשו היינו ב' עלים האמצעיים היוצאים מראש השדרה והנה הקשה התוס' ריש פרקין ע"ז דהא בגמרא קאמר ריב"ל ניטלה התיום' פסול והן אותן עלין האמצעין והא אפילו בנקטם ראשו פסול כ"ש נטלו לגמרי ולפי מה שכתב הרא"ם אתי שפיר דמתני' מיירי בלכתחלה וריב"ל פוסל אפילו בדיעבד ודו"ק : (ג) **דאין** אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה וכתבו התוספות שם דף כ' וז"ל אין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ותמורה באה בעבירה היא שעבר על לא יחליפנו ואע"ג ותמורת עולה ושלמים קרבת הנהו לאו לכפרה אתיין עכ"ל וא"ת א"כ מה מקשה הספר כאן מולד תמורת אשם אלולב הלא גם לולב אינו בא לכפרה אלא לקיחתו היא מצוה בעלמא כמו תמורת עולה שאינו באה לכפרה וי"ל דבהקרבת תמורת עולה ושלמים אף אם אינו נחשב למצוה מה בכך אבל גבי תמורת עולה צריך להתכפר לכן לקיחת לולב דלא סגי בלא"ה שהרי מחוייב שיטול את הלולב ואם הוא מצוה הבאה בעבירה אין יוצא ידי לקיחתו לכך מדמה שפיר כמו שאומרים שם כשצריך כפרה אין אדם מתכפר כו' והקרבן שהביא אין נחשב לכלום כן ה"נ שצריך ליקח את הלולב א"כ כשלוקח הגזול אין נחשב לקיחתו לכלום וא"כ למה יהיה יוצא בו ומשני התם משום עבירה נעשית ביד ישראל שעבר אלאו דלא יחליפנו כנ"ל לגרום וה"פ דלא דמי להתם דהתם משום עבירה שכבר היתה בידו שצריך להביא עליה כפרת ומשום עבירת זו רוצה להתכפר בקרבן שעבר עבירה אחת עליה דהיינו בלאו דלא יחליפנו וא"כ איך יתכפר על עבירה בדבר עבירה ואלו לא היה עובר עבירה ראשונה לא היה עובר גם עבירה זו כי לא היה מחויב להביא קרבן אשם ולכך אין מתכפר משא"כ בלולב דלא שייך הך טעמא שהרי לא עבר מתחלת עבירה שנאמר דלקיחת לולב הוא כפרה עלה עוד דגם בקושיא ידע סברא זו שהתם מתכפר בעבירה על עבירה ואדרבה מכח זה הקשה וכך הוא ביאור הענין ואע"ג דולד תמורת אשם כו' מפני שא"א מתכפר כו' משום דאמרי' שהוא מעשה לסתור דבא להתכפר על עבירה שעשה בדבר עבירה ה"ה ה"נ היאך יברך אקב"ו ובאמת אין הש"י ב"ה ציוהו על לקיחת לולב זה דהא כתיב לא תגזול ומשיב שאני התם דהתם משום עבירה נעשית ביד ישראל ר"ל שהעבירה היא עשויה ביד ישראל ואף בשעת הקרבן היא העבירה ואדרבה אז היא יותר נראית בשעה שמקריב את התמורה משא"כ מקודם שאינה ניכרת התמורה ולא מידע ידיע כ"כ ואף אפשר דקודם הקרבה אינו עובר אלא בשעת הקרבה אז עובר על שהחליף התמורה לכך אין מתכפר בה מאחר שבשעת המצוה עדיין העבירה עשויה ביד ישראל והמצוה והעבירה באין כאחד משא"כ בלולב שבשעת לקיחתו לא מנכרא הגזילה ואיסור גזילה כבר עבר ודו"ק : והתוספות ואשר"י תירצו בע"א דבדבר שהוא מדרבנן כגון ביום ב' ל"ח אמצוה הבאה בעבירה ואפשר שגם דעת הספר הוא כן ולא קשה ליה מידי אלולב הגזול בי"ט ב' או אערבה של הושענא רבה דכל נטילה הוא מדרבנן ומאי דמקשה ואע"ג דבתמורה כו' על עשיית נכרי שופר שתקיעתו מן התורה או על לקיחת לולב שנטילתו מן התורה ביום ראשון שהובא מחוץ לתחום וע"ז מתרץ דהתם שאני וה"פ התם משום עבירה נעשית ביד ישראל שעבר בלאו דלא יחליפנו ור"ל התם מ"ה אין מתכפר בה משום שהעבירה הנעשית ביד ישראל הוא שעבר בלאו ומאחר שהוא כן שהעבירה נעשית הוא לאו איסור דאורייתא לכן א"א מתכפר בה ודו"ק : (ד) **מיהו** אי בעי עביד נמי כר"ע ר"ל דכן מוכח בגמרא

מרפריא

שיצא מן ההדס שפח למעלה רוחב ד' אצבעות ושדרו של לולב (ס) צריך שיהא ארכו י"ד אצבעות מן הגודל וגם מסקינן דשני ענפי ערבות ושאר בדי הדסים מותרין בלולב ויוצא ידי חובתו : [שם] ומניין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם · מצאתי בא"ז השיב רבינו יעקב מאורלייגש (ו) במי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינים ויברך ביום השני דשאר מינין לא מעכבי אלא ביום ראשון מידי דהוה אאתרוג חסר ואין נראה לראבי"ה דשאני התם דאע"ג דאתרוג חסר ארבע מינין מיהא איכא ואני המחבר נראה בעיני דבריו נעשות הלכה למעשה שהרי דרשינן ולקחתם לקיחה תמה למעוטי אתרוג חסר ודרשינן נמי ולקחתם לקיחה תמה לארבעה מינין שמעכבין זה את זה הלכך כי היכי דלקיחה תמה הפוסלת אתרוג חסר דוקא בי"ט א' ה"נ ולקחתם לקיחה תמה המעכבת בד' מינין דוקא בי"ט ראשון וכן הלכה למעשה : [דף לא] תשנב לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש לא רמון כתב רבינו אליעזר ממיץ אע"פ שפסלנו יבשים בלולב והדס וערבה אנן בלולב והדס מברכין איבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק כדתניא בהאי פירקין יבשים פסולים ר' יהודה אומר יבשים כשרים א"ר יהודה מעשה באנשי כרכוס שהיו מורישין לולביהם לבניהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה אלמא אפילו רבנן מודו בשעת הדחק ופירש ראבי"ה ה"ה אתרוג כמוש וחסר : [דף לז] לקיחה ע"י דבר אחר [א] לאו שמיה לקיחה פי' ר"י דהכא מיירי שכורך הסודר סביב לולב ואוחז הלולב ע"י הסודר כעין לבת שהסודר מסייעו להחזיק כה"ג לא הוי חציצה אבל היכי שכורך הסודר סביב ידו כה"ג (לא) שייך חציצה א : הגה"ה ז"ל תוספות בשלהי מקום שנהגו דצריך ידיה בשיראי פי' בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן לקיחה (*בעיניה) [*בעצמו] של כהן ואם תאמר והא גבי לולב לא אמר הכי פרק לולב הגזול גבי לא לינקוט איניש לולבא בסודרא רבא אמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ואמר רבינו תם דהתם מיירי באוחז הלולב בסידר כעין לבת כגון שכורך הלולב בסודר ואוחז בסודר שהסודר מסייעו להחזיק כה"ג [*לא] הוי חציצה וכן משמע בההיא שמעתא דבהכי מיירי דהא קאמר התם לא לידוק איניש לולב בהושענא דילמא נתרי טרפיה והוי חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ משמע דבשאינו מינו חוצץ והיינו משום דההיא הוי כעין דשמעתא דצריך ידיה בשיראי דכה"ג שייכא חציצה עכ"ה : תשנא [שם] אתרוג של מצוה מותר להריח בו כתב ראבי"ה דהמריח בו חייב לברך אשר נתן ריח טוב בפירות ואין נראה לרבינו שמחה דהא נאו לריחא עבידא : כפות תמרים כתב ראבי"ה שמעתי כפת חסר וא"ו משום דשבעה ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו : [דף לה] תשנב ניטלה פטמתו פי' ריב"א פטמתו ועוקצו שניהם בזנב ועוקצו מה שהוא חוץ לגומא אם ניטל כשר שבתוך הגומא היינו שמא חסר ופסול [דף לו] ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר פירש"י דאניקב ולא חסר קאי ולרבינו אליעזר ממיץ נראה דאניקב וחסר כל שהוא קאי וקאמר האי תנא דהאי דפסלינן בחסר כל שהוא היינו דוקא בנקב מפולש אבל בשאינו מפולש עד שיחסר בכאיסר והשתא א"ש פירוש רבינו יעקב בר יקר שפירש פטמתו ראש העליון וקאמר תנא דמתני' אע"ג דבשאר מקומות באתרוג חסרות כאיסר בעינן אבל ניטל ראש העליון אפילו לא יהיה חסרון כאיסר פסול וזה הפי' נראה לר"ש עיקר וכללו של דבר לפירוש רבינו יעקב בר' יקר פטמתו ובוכנתו שניהם אחד והוא הראש ואם ניטל הזנב כולו [אפילו] בתוך הגומא כשר ולפירוש האלפסי פיטמא הוא הראש ובוכנתו הוא הזנב ולפירוש ר"י פטמתו הוא בוכנתו והוא הזנב שבתוך הגומא אבל עוקצו שחוץ לגומא לכל הפירושים כשר : [שם] ולא היא דר' חנינא תשנג מטביל ביה ונפיק וראבי"ה כתב דאתרוג שנקבוהו עכברים דמאיס פסול אפילו ביום השני אבל חסר בעלמא ביום ראשון פסול ובשני כשר ודר' חנינא בי"ט ב' : גרסי' בירו' כל הפסולין אינם פסולין אלא ביום טוב ראשון מאי טעמא ולקחתם שתהא לקיחתו תמה ביום ראשון · [דף לז] ובהודו לה' תחלה וסוף כמו שפרש"י הודו שבתחלת הלל והודו שבסוף הלל ולראבי"ה נראה עיקר וכן לר"ש וי"מ תחלת הודו וסוף כל"ח וליתא מן הירושלמי : *)או דילמא ההולכה והבאה שניהם אחד פר"ח וראבי"ה כיון דלא איפשיטא הלכתא אזלינן לחומרא **)אלמא נענוע זה חוץ ממוליך וממביא כו' וכ"פ בערוך וכתב ראבי"ה נראה בעיני שכל אלו הנענועים בשעת הברכה אבל ההוא נענוע דמתני' דהודו ואנא הוא נענוע בעלמא · אמנם באלפסי ובערוך לא משמע כן דהא על מתני' מפרשינן כיצד מנענע ומיהו גם בשעת הברכה מצוה לנענע וה"ג בירושלמי למה מנענע כדי למנוע כחו של קטיגור רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך עליה : הג"ה [דף לח] מכאן שהשומע כעונה פסק רש"י משום רבי יהודאי גאון תשנד שהמתפלל ישהוק ויכוין לבו לדבר שבקדושה וכתב רא"ש שאם הגיע לעושה שלום יענה עמהם ושוב יחזור לאלהי נצור כי כבר נגמר י"ח ברכות עכ"ה : תשנה מקום שנהגו לכפול י"מ טעמא דכופלין מאודך ואילך לפי שמאודך ואילך ישי ובניו אמרוה ולא דוד עצמו לכן כופלים אותה להפסיק ביניהם ולהבחין כמו בזמירות כל הנשמה תהלל יה וכן ה' ימלוך לעולם ועד : [דף מא] תשנו להוציא את השאול ואת הגזול פי' רשב"ם ה"מ ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול וראבי"ה פי' שגם בי"ט שני גזול פסול משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה : [שם] תשנז מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה מצאתי בני העיר שאין להם אלא לולב אחד ואתרוג אחד צריך שיהא כולם דעתם שוה ליתנו לכל אחד ואחד בשעה שמברך בו או כולם יפקירוהו ואותו שיקחנו לצאת בו יהא זוכה בו מן ההפקר ולאחר שיברך בו צריך שגם הוא יפקירהו או ליתנו במתנה לחבירו הרוצה לצאת בו אחריו וכן כולם : [שם] לא החזירו לא יצא פי' תשנח רשב"ם דלא בעינן תנאי כפול אלא בגט וקידושין לרווחא דמילתא אבל גבי דינא ממונות לא בעי' תנאי כפול וכ"פ רבינו שמואל בן חפני הכהן וכן עמא דבר ובסה"מ כתב דכל התנאים שבעולם בין בקידושין בין בגירושין בין בכל דיני ממונות צריך שיהא בתנאי ארבעה דברים תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ותנאי שאפשר לקיימו בסופו א"כ ה"נ צריך שיאמר ע"מ שתחזירהו לי הרי הוא שלך במתנה ואם לאו לא יהא שלך ובכמה מקומות בתלמוד אינו חושש להאריך בדבר זה וכ"פ בשאלתות ובה"ג וכן כתב המיימון פרק ד' דאישות משום דתנאי דבני גד ובני ראובן דיני ממונות היה וכתב דעל זה ראוי לסמוך : [דף מו] ומאי טעמא תשנט יתוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני אשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו ועיין פ"ק דקבל וכתב רמב"ן ומיהו אם הוא אוחז עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי ונקיי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוק נוטל אותם מעצמו ומברך עליו : [דף מא] וקורא ונושא כפיו מניחו לארץ שמעינן מהכא תשס דהקורא בתורה אוחז בעמודי התורה בשעת ברכה וקורא מדמניחו לארץ וכ"כ ראבי"ה מקובלני שבשעת הברכה אוחז בעמודי התורה ועוד ראיה ס"פ בני העיר ת"ר פותח ורואה גולל (ומסדר) [ומברך] וכו' ומשמע דכל א' פותח בתחלה וגולל בסוף : הג"ה בתוספות בפ"ק דפסח ◌ אין צריך להפכו [*ופי'] ר"י כיון שצריך לנענע בקריאת הלל או משום שאין רוצה לצאת באותה נטילה עד כאן : [דף מב] אפילו תימא שלא הפכו תשסא כתב ראבי"ה דאביי ורבא לא פליגי אלא דמר אמר חדא ומר חדא ולא פליגי והלכה כשניהם מיהו מאי לברוכי אפילו בתר דאגבהיה דמצוה מן המובחר לא הוי אלא כשמוליך ומביא ומנענע דכל היכא דלא גמר מצוה מן המובחר מיקרי עובר לעשייתו · וכ"פ כל זמן שלא השליך שתי כנפות של ציצית לאחריו דהיינו גמר מצותה כמו קשירה של תפילין מקרי עובר לעשייתן [שם] ומחזירים למים בשבת תשסב כתב רא"ש מכאן דמנהג כשר וטוב לתת הלולב וערבה במים שלא יבשו : [שם] תשסג קטן היודע לנענע חייב בלולב תני בירושלמי דפירקין יודע לנענע חייב בלולב לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע יודע להתעטף בציצית אביו לוקח לו טלית לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו ואוחז בציצית כשורה בשעת ק"ש בספרי תני לדבר בם מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלשון הקדש וכירו' מסיים דמלמדו פסוק שמע בני מוסר אביך :

סליקו להו לולב הגזול

לולב וערבה [דף מד] תשסד ואין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב כתב ראבי"ה אע"פ שכתוב בפירוש רבינו חננאל אין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב נ"ל דהלכתא כרב חסדא דאמר אדם יוצא כו' דאביי ורבא סבירא להו כוותיה היכא דמגביה ליה [והדר מגביה ליה] ורבי' אפרים מרגנשפורג פירש נראה הא דנהגינן שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם הערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבא כערבה אחרת דהא ס"ל לולב א"צ אגד ואם הוסיף על ד' מינין שבלולב ואגדו עמהם לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא האגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב : הג"ה עיין בפרק ב' דשבת דלא מברכין על ערבה דאפילו מנהג נביאים אינו עכ"ה :

*) ומסקינן תשסה דכל אימת שנכנס ליסב מברך וכן כתב בה"ג דאפילו עייל ונפיק י' זמנין צריך לברך ליסב בסוכה וכתב ראבי"ה שאם יצא על מנת לחזור מיד ולא הסיח דעתו שאין צריך לחזור ולברך אבל רבינו תם חולק ואומר שברכת ליסב בסוכה שבסעודה פוטרת כל דבר טיול ושינה מסעודה לסעודה וכן עמא דבר : דמברך להו אכסא שמעתי על רבי' מנחם כשהיה מקדש בלילה ראשונה של סוכות היה מאחר שהחיינו עד לאחר קידוש ועד לאחר ברכת סוכה כדי שיפטר בזמן אחד אקידוש הרגל ואזמן דסוכה ובלילה שניה דאין לברך תו זמן אישיבת סוכה כ"א אקידוש דרגל היה מקדים שהחיינו לברכת סוכה והיה אומרו מיד אחר קידוש הרגל להודיעך דלא בא ברכת זמן אלא אקידושא דכסא ולא אישיבת סוכה דמשבירך עליה זמן לילה הראשונה תו לא צריך לברך זמן עליה [*על קידושא דכסא צריך לברך ב' ימים משום ספיקא דיומא דאם אתמול חול הוה לא נפיק בזמן שבירך כבר אבל בזמן דסוכה יצא אפי' אם אתמול חול שרשאי לאומרו מיד אחר עשיית הסוכה רק שממתין לאומרו על הכוס] · וראבי"ה כתב דיש לברך זמן גם בליל שני אחר ליסב בסוכה דיקנה"ז יוכיח דלא קאי זמן על הבדלה ואעפ"כ אומר זמן אחריה ושאל לה"ר שמואל מבונביר"ק תשסו המברך קידוש בליל ר"ה על יין חדש אם הזמן של קידוש פוטר זמן של יין חדש והשיב שודאי פוטר כמו שזמן של קידוש דסוכות פוטר זמן של עשיית סוכה כדאמרי' העושה סוכה מברך שהחיינו ה"נ פוטר זמן דיין חדש דזמן קאי אהאי ואהאי ומיהו אם לא קידש על יין חדש ובאמצע סעודתו הביאו לו יין חדש צריך לברך זמן על היין החדש אע"פ שכבר בירך זמן על הקידוש תשסז ומה שהזמן דקידוש אינו פוטר זמן דלולב כמו שהוא פוטר זמן דעשיית סוכה משום דעדיין לא הגיע זמן של לולב עד למחר כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון לכך מברכין זמן אלולב ביום טוב הראשון אבל ביום טוב שני דסוכות אין לברך זמן בנטילת לולב משום דכבר יצא י"ח ומה שמברכין זמן אקידוש בליל שני משום ספיקא אבל לולב כל שבעה ימים מדרבנן לבד יום א' שהוא מדאורייתא ולכך אין לברך זמן כ"א ביום א' וכן היה נוהג רש"י שלא היה מברך זמן בי"ט שני דסוכות בלולב ור"י פירש דהגון לברך וכן עמא דבר תשסח ובליל שני של ר"ה יש מברכין זמן על הכוס ויש שאין מברכין מטעם דקדושה אחת היא וטעם דאותם שמברכין זמן משום דלא אמרי' קדושה אחת הן אלא להחמיר כגון ביצה שנולדה בזה אסורה בזה אבל להקל לא ור"מ היה רגיל שלא לשתות יין חדש עד ליל שני של ר"ה ואומר זמן כדי לאפוקי י"ח כל רבוותא : [שם] תשסט העושה סוכה לעצמו אומר זמן אין לתמוה מ"ש דלא מברכין זמן אעשיית נר חנוכה דהא מזמן לזמן אתי ויש לומר דמשעת עשייתו לא מינכר שעושה אותם לשם מצוה דשמא ידליקם לצורכו ולהכי לא מברך אבל סוכה מינכר דלשם מצוה קא עביד ואם ישאל השואל בכתיבת מגילה ובעשיית שופר ותפילין וציצית אמאי לא מברכינן זמן דמינכר שפיר דלשם מצוה קעביד ויש לומר דבר שעושין חדש משנה לשנה כגון סוכה ולולב יש לברך זמן אבל מגילה ושופר שעושין אותה לכמה שנים לא שייך ביה זמן דהא כמה פעמים בא אותו זמן ואינו מברך שהחיינו היכא דאין עושה חדש והאידנא לא מברכינן שהחיינו אעשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים והאמוראים · וי"ל לפי שאז כל אחד ואחד עשה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שאחד עושה לכ' אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו וסומכין אהא דאמרי' פרק לולב (הגזול) [וערבה] רב כהנא מסדר להו אכסא דברכתא וכן עמא דבר : [דף מו] תשע בכל יום טוב אמרינן שהחיינו על הכוס חוץ מב' ימים האחרונים של פסח תשעא כשאדם אוכל פרי חדש מברך שהחיינו וכן כשלובש בגד חדש מברך שהחיינו ומלביש ערומים : ואומר ר"י דדוקא בגדים חדשים חשובים אבל בגד קטן שאינו חשוב כל כך כגון מנעלים ואנפלאות וכן

הגהות ממי"י [א] תיבת לאו נמחק :

*א' רי"ף **)ל' רי"ף

*) לשון רי"ף

תלה

ווש אנשי שם

א ורבה תוסר דבעינן לקיחה תמה ואלו משום חלילה לא קאסר כדקאמר לעיל איירי בית יד ב

בגדי

שפריך ולדרוש להו כר"ע א"כ ש"מ דזה שוה ג' קטומין או חד ולא קטים כ"כ הגה' אשר"י בשם ראבי"ה שהסכים עם ראב"ן : (ס) **צריך** שיהא ארכו י"ד אצבעות עיין בר"ן דף רמ"ו סוף ע"א וריש ע"ב וס"ל להספר כהרמב"ן דג' טפחים של הדס וערבה הם טפחים קטנים שכל טפח הוא פחות מטפח גדול שתות ומסילא יגיע לג' טפחים י' גודלים כי כל טפח גדול הוא ד' גודלים וכשתפחת מהם שתות כמ"ש בגמרא דף ל"ב ע"ב שג' קטנים הם ב"מ ומחצה גדולים אזי יהיו י' גודלים וטפח עליון של לולב שאמר שם שצריך שיצא מן הלולב ס"ל להרמב"ן ולהספר דמיירי בטפח גדול שהוא ד' גודלין הרי י"ד גודלין אורך הלולב : (ו) **דמי** שאין לו אתרוג שיטול שאר מינים כגון תפוחים ופרישין ורמונים שנקראו פרי ודייקו כן מדהזכיר בדבריו דמי שאין לו אתרוג ולא אמר סתם מי שחסר לו מין אחד מד' מינים אלא משום דבאינהו לית מין אחר דשייך להלופי בהו וטעות הוא דאם היה כך למה סמך דבריו אהא דתניא ומניין שד' מינין מעכבין זה את זה יותר היה לו לסמוך אהא דתניא אין לו אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולכתוב דביום ב' מותר ועוד כיון דאין זה אתרוג מה לי צורך בלקיחתו ומ"ל יום א' יום ב' בשלמא שאר פסולית שמותרים בשני היינו משום דלא בעינן הדר אלא לוקחי אותם המינים

ישע

שנצטוה עליהם כמות שהם אבל בדבר שלא צוה עליו הש"י ליטלו א"כ אין לקיחתו אלא טלטול בעלמא וכ"ת כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג לכך מביא מין אחר הדומה לו לזכרון בעלמא הא דחי' בגמרא סברא זו דאי' התם לא יביא לא פריש ולא רמון פשיטא מ"ד כי היכא דלא תשתכח מצות אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מיניה חורבא דכי איתא לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי להנך וכן הסברא נותנת דמסתמא אין האתרוג נשכח כלל וכלל דהא כתיב בהדיא ולקחתם לכם וגו' פרי עץ הדר אבל שיטול שנה זו פריש או רמון במקום אתרוג יסברו לשנה הבאה שפרי עץ הדר הנאמר בתורה הוא פריש או רמון והוא מבואר ועוד דהול"ל שיטול משאר מינים ולא הול"ל שיטול שאר מינים אלא פירש הוא דבשאר ימים הד' מינים אין מעכבין זה את זה ואם אין לו אתרוג יטול שאר הג' מינים והא דהזכיר דוקא אתרוג ולא אמר סתם אם הסר א' מכל אלה מינים שיטול השאר חדא מינייהו נקט וגם אורחא דמלתא הוא שהאגוד של לולב עם ההדס דרך להיות קיים משנה לשנה וגם ערבה לעולם נמצאת משא"כ אתרוג וגם משום דהברייתא זו מרבר מאתרוג כמו שתני ברישא דברייתא תניא ר' אליעזר אומר יכול יאגדם כלם כאחד ר"ל והאתרוג עמהם אמרת כו' ומניין שמערבים זה את זה כו'

חלוק של פשתן ויוצא בהן אין צריך לברך ובירושל' אמר ר' חמא לא חדשים ממש אלא אפי' שחקים כעין חדשים · עוד אמר ר"י דאין לברך שהחיינו אלא בדברים שאין רגילין להתחדש אלא משנה לשנה כגון קרא ושאר פרי אבל לא על העופות ולא על דגים שלא אכל מהם אשתקד הואיל ואכלו אחרים מהם : [דף מז] **תשעב** יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן פי' ראבי"ה כיון דאיכא היכרא דלא מברך כאשר עשה כל ז' ימים לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף והא דאמרי' פי' ראוהו ב"ד אלא מעתה הישן ח' בסוכה ילקה פי' אפי' שלא לשם מצוה ילקה שהרי מוסיף על הימים ועובר על בל תוסיף כיון דמצות אינן צריכות כונה א"ל שאני אומר מצות אינו עובר עליהם אלא בזמנם מיהו נהי דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא דהישן בדיעבד משמע מדלא קאמר מותר שן אמר אביי אתרוג שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק ח' מותר ואם ישאל השואל מ"ש נויי סוכה דאסור להסתפק מהם עד [א] י"ט האחרון של חג יש להשיב דגבי נוי סוכה הואיל ואיתקצאי בין השמשות דמצותה דהא כל יום ח' יתובי יתבינן משום הכי אמרינן איתקצאי לכולי יומא בתשיעי אבל אתרוג אינו ניטל ביום ח' ולא נאסר ביום ח' אלא משום דאיתקצאי לבין השמשות דסוף שביעי ולא משום מצוה דיום ח' ואף על גב דאיתקצאי לבין השמשות משום ספק יום ספק לילה שרי בי"ט מידי דהוה אביצה שנולדה בזה שמותרת בזה ואע"ג דאיתקצאי בין השמשות משום ספק יום ספק לילה כ"פ ר"י ומסקינן כאביי דאמר אתרוג ולולב שמיני ספק ז' אסור תשיעי ספק שמיני מותר פירוש דלכולי יומא איתקצאי (*ואיתקצאי) [*דאיתקצאי] לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא הלכך אסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה אם לא התנה מתחלה דלכולי יומא איתקצאי ולפי שראיתי בני אדם צולין פירות ובשר בעלי הערבה לאחר נטילה כתבתי כן :

הגהות מ"י [א] מוצאי יו"ט כצ"ל.

סליקא לה מרדכי ממסכת סוכה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת סוכה

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

סוכה

(א) סוכה גבוהה מכ' אמה פסולה אף אם מחזקת יותר מד' אמות ודפנות מגיעות לסכך :
(ב) תנן ובטלו הוי מיעוט כתב ראבי"ה והני בטולין שמבטל בפיו עד עולם :
(ג) [כתב] ראבי"ה היכא דאיכא ג' מחיצות או ד' אין צריך צורת פתח ולא נהגו אלא לנוי :
(ד) [כתב] ראבי"ה אם מגיעין הקנים העומדים לצורת פתח עד לסכך אע"פ שאין קנה עליהם כשר :
(ה) [כתב] ראבי"ה לר' יהודה ה"ה דאין עושין מחיצה בדבר המקבל טומאה ולא בכל דבר שיש קפידא בסכך ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן :
(ו) פרש"י שצלתה מרובה מחמתה שהמסוככת יפה מוכחא מילתא שעשאה לצל ולא לצניעות' בעלמא :
(ז) ר"ת פי' שעשה לצל ולא מעובה להגן מפני הגשמים שזו פסולה :
(ח) יש להחמיר לכתחלה לעשות הסיכוך כדי שיהיו כוכבי החמה נראין מתוכה :
(ט) סוכה ישנה ב"ש פוסלין ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה אבל ב"ה מכשירין אף על פי שלא עשאה לשם חג ובירושלמי משמע שצריך לחדש בה דבר :
(י) העושה סוכתו תחת האילן פסולה :
(יא) סוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה:
(יב) העושה סוכתו בתוך ביתו אין צריך להסיר רק הנסרים ולא הלט"ש ולא שייך כאן תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים מעל הלט"ש :
(יג) לא שנו אלא מפני הנסר פי' רש"י שלא יפלו העלין ויטנפו המאכל ופר"ת ור"י מפני הנסר שלא יבשרו ובכך תהיה החמה מרובה מצלתה :
(יד) עלי סוכת החג לא מהני בה תנאה לפי שאינו יכול לומר איני בודל מהם כל בין השמשות דע"כ יש לו להבדל משום דסתר אהלא :
(טו) פסק בה"ג עיטורי' סוכה שנפלו בשבת או בי"ט אסור באכילה ואסור לטלטלן ממקומן נפלו בחול מותר לטלטלן ואסורין באכילה מפני שהוקצו למצוה:
(טז) וצריך לנענע פרש"י משום דנענוע קרוב לסתירה שמגביה כל אחד ומניחו :
(יז) סכך פסול באמצע בד' ואויר פוסל בג' וכו' :

הישן

(יח) סמ"ג פסק דפרוץ כעומד מותר :
(יט) הולכי מצוה פטורין בין ביום בין בלילה משום דכשנחים וישנים בלילה בהנאה יכולין לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק במצוה :
(כ) רבי אלעזר ממיץ פירש שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו יצלל ושעור לצער כדתנן ירדו כו' ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער באותו ענין שבצער זה היה יוצא מביתו היה רשאי לצאת מסוכתו :
(כא) ודוקא שעשה סוכתו במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך אבל אם עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער אפילו או בשתייה או בשינה לא מבעיא דלא מפטר בה אלא אפילו אין סכנה אלא בשינה נה לא יצא י"ח :
(כב) מותר לאכול פירות ולשתות יין חוץ לסוכה ויש מחמירין שלא לאכול שום דבר ולשתות חוץ לסוכה מ"מ אין לברך לישב בסוכה :
(כג) אסור לישן חוץ לסוכה אכן סומכים העולם על דבר זה שיראים מן הצנה והוי כחולה שאין בו סכנה דפטור מן הסוכה או כמצטער :
(כד) התינוקות שומטין את לולביהם ואוכלים אתרוגיהם פירש רש"י הגדולים שומטין את לולבי תינוקות בשביעי מיד התינוקות ואין בו לא משום גזל ולא משום דרכי שלום ואוכלים אתרוגי התינוקות שכן נהגו מפני שמחה :
(כה) אותם הבחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן וכלה ונלחמים זה עם זה וקורע איש בגדי חבירו או מקלקלו פטורים הואיל ונהגו כן מפני שמחה :
(כו) אין שמחה אלא במקום חופה מכאן מדקדק א"ז שאם יוצא החתן מחופתו ואפילו כלתו עמו והולכים לאכול במקום אחר שלא בבית חופה שאין מברכים שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים :
(כז) מאני משתיא במטללתא מאני מיכליא בר ממטללתא :

לולב הגזול

(כח) לולב של אשירה פסול דוקא באשירה דישראל דלית ליה ביטול אבל אשירה של עובד כוכבים דאית ליה ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל כשר :
(כט) נקטם ראשו פסול רא"ש אומר דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואם ליכא אחר כשר :
(ל) כתב הרבי אביגדור כשחל הושענא רבא להיות ביום אחד בשבת וקצצו גוים ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרינן מצוה הבאה בעבירה·
(לא) ה"ה אם עשה גוי שופר ביום טוב מותר לתקוע בו וכן אתרוג ולולב שהובאו מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר ואפשר גם לאותו מותר מפני שהוא דבר מצוה :
(לב) לולב מצוה לאגדו לא אגדו כשר כתב רא"ש וצריך שיאגדנו שני קשרים זה על גב זה :
(לג) אנן נהגינן ליטול ערבה כמנין לולב ושלשה קשרים כנגד ג' אבות שהוא סך הכל כמנין סנהדרין :
(לד) מסקינן לולב די"ן ואתרוג בשמאל דהני תלת מצוה והאי ··דא מצוה ומתוך כך מברכין אלולב ולא אאתרוג :
(לה) מסקינן דלולב צריך שיהא מן ההדס טפח למעלה רוחב ד' אצבעות ושדרו של לולב צריך שיהא ארכו י"ד אצבעות מן הגודל :
(לו) וב' ענפי ערבות וג' בדי הדסין מותרין בלולב:
(לז) [כתב] א"ז השיב ר"ת מי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינים ויברך ביום השני דשאר מינין לא מעכבין אלא ביום ראשון :
(לח) לא מצא אתרוג לא יביא לא פרים ולא רמון :
(לט) [כתב] ר"י ממיץ אנן בלולב והדס מברכים איבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק :
(מ) כשכורך הסודר סביב הלולב ואוחז הלולב על ידי הסודר כעין צבת שהסודר מסייע להחזיקו כה"ג הוי חציצה אבל היכא שכורך הסודר סביב ידו לא הוי חציצה :
(מא) אתרוג של מצוה מותר להריח בו וראבי"ה מחייב לברך אשר נתן ריח טוב בפירות ואין נראה לרבינו אפרים :
(מב) [כ'] ראבי"ה כפת תמר וי"ו משום דו' ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו :
(מג) נטלה פיטמתו ופירושו :
(מד) עוקצו שחוץ לגומיו לכל הפירושין כשר :
(מה) [כ'] ראבי"ה אתרוג שנקבוהו עכברים דמאים פסול אפילו ביום שני אבל חסר בעלמא ביום ראשון פסול ובשני כשר :
(מו) בהודו לה' תחלה וסוף :
(מז) מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור :
(מח) המתפלל ישתוק ויכוין לבו לדבר שבקדושה ורא"ש כתב שאם הגיע לעושה שלום יענה עמהם ושוב יחזור לאלהי נצור כי כבר נגמר י"ח ברכות :
(מט) יש מפרשים דכופלים אודך ואילך לפי שישי ובניו אמרוהו ולא דוד עצמו לכן כופלים אותם להפסיק ביניהם ולהבחין :
(נ) רשב"ם פי' בי"ט שני מתוך שיוצא בחול יוצא נמי בגזול וראבי"ה פי' דבי"ט גזול פסול משום דהוי מצוה הבאה בעבירה :
(נא) מצאתי בני העיר שאין להם אלא לולב אחד ואתרוג אחד צריך שיהא כולם דעתם שוה ליתנו לכל אחד ואחד בשעה שמברך או כולם יפקירוהו :
(נב) פרשב"ם דלא בעינן תנאי כפול אלא בגט וקדושין ברוחא דמילתא אבל גבי דינא לא בעינן תנאי כפול וכן עמא דבר :
(נג) [כ'] סמ"ג כל תנאים שבעולם בין בגרושין בין בקדושין בין בכל דיני ממונות צריך שיהא בתנאי ד' דברים כו' :
(נד) ינוקא מיקנא קני אקנויי לא אקני ראב"ן. מיהו אם היה אוחז עם התינוק (נוטל)[כיון שלא] יצא מידו לגמרי שפיר דמי ונקיי הדעת מחזירין אותו למקומו התינוק נוטל אותו מעצמו ומברך עליו :
(נה) הקורא בתורה אוחז בעמודי התורה בשעת ברכה:
(נו) [אומר] ר"י אין צריך להפכו כיון שצריך לנענע בקריאת הלל או משום שאין רוצה לצאת באותה נטילה :
(נז) מצי לברוכי אפי' בתר דאגבהיה דמצוה מן המובחר לא הוי אלא כשמוליך ומביא ומנענע :
(נח) כל היכא דלא גמר מצוה מן המובחר מיקרי עובר לעשייתו :
(נט) מנהג כשר וטוב לתת הלולב וערבה במים שלא ייבשו :
(ס) קטן היודע לנענע חייב. ירושלמי לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע וכן כולם :

לולב וערבה

(סא) [כ'] ראבי"ה אע"פ שכתב ר"ת אין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב נראה לי דהלכה דיוצא :
(סב) [כתב]ראבי"ה אם יצא ע"מ לחזור מיד ולא הסיח דעתו אין צריך לברך ור"ת חולק :
(סג) רבינו מנחם כשהיה מקדש בלילה ראשונה של סוכות היה מאחר שהחיינו עד לאחר קדוש ועד לאחר ברכת סוכה ובלילה שנייה היה מקדים זמן לברכת סוכה :
(סד) המברך קדוש בליל ר"ה על יין חדש הזמן של קדוש פוטר זמן של יין :
(סה) אם לא קדש על יין חדש ובאמצע סעודתו הביאו לו יין חדש צריך לברך זמן על יין החדש אע"פ שכבר בירך זמן על הקדוש :
(סו) מה שהזמן דקדוש אינו פוטר זמן דלולב כמו שהוא פוטר זמן דעשיית סוכה משום דעדיין לא הגיע זמן של לולב עד למחר :
(סז) מברכין זמן אלולב בי"ט ראשון אבל בי"ט שני אינו מברך דכבר יצא י"ח ומה שמברכין זמן אקידוש בליל שני משום ספיקא אבל לולב כל ז' מדרבנן לבד יום ראשון שהוא מדאורייתא :
(סח) בליל שני של ר"ה יש מברכין זמן על הכוס ויש שאין מברכין ור"מ היה רגיל שלא לשתות יין חדש עד ליל שני של ר"ה ואומר זמן כדי לאפוקי ידי חובת כל רבוותא :
(סט) העושה סוכה לעצמו אומר זמן :
(ע) לא מברכין אעשיית נר חנוכה דמשעם עשייתו לא מינכר דלשם מצוה קעביד :
(עא) דבר שעושין חדש משנה לשנה כגון סוכה ולולב יש לברך זמן אבל מגילה ושופר שעושים אותם לכמה שנים לא שייך ביה זמן :
(עב) אידנא דלא מברכינן שהחיינו אעשיית סוכה כמו שהיו עושים בימי האמוראים יש לומר לפי שאז כל אחד ואחד עשה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שאחד עושה לק' אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו :
(עג) בכל יום טוב אומרים שהחיינו חוץ מב' ימים האחרונים :
(עד) כשאדם אוכל פרי חדש מברך שהחיינו :
(עה) כשלובש בגד חדש מברך שהחיינו ומלביש ערומים ור"י אומר דוקא בגד חשוב אבל שאינו חשוב כגון מנעלים ואנפילאות וחלוק של פשתן אין צריך לברך ירושלמי לא חדשים ממש אלא אפילו שחקים כעין חדשים :
(עו) [אומר] ר"י אין צריך לברך שהחיינו אלא בדברים שאין רגילים להתחדש אלא משנה לשנה כגון קרא ושאר פירות אבל לא על עופות ודגים שלא אכל מהם אשתקד הואיל ואכלו אחרים מהם :
(עז) [כתב] ראבי"ה כיון דאיכא היכרא דלא מברך בשמיני כאשר עשה כל שבעה ימים לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף :
(עח) אמר אביי אתרוג שמיני ספק ז' אסור תשיעי ספק ח' מותר ואם ישאל שואל מאי שנא מנויי סוכה דאסור להסתפק עד י"ט האחרון כו' :
(עט) אסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה אם לא התנה מתחלה דלכולי יומא איתקצאי ולפי שראיתי בני אדם צולין בשר ופירות בעצי ערבה כתבתי כן :

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת סוכה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א מי"ג שהיא גבוהה כ' פסולה ר"ל חללה : דף א' ע"א ד"ה סוכה

ב אמות דסוכה מצומצמות פירוש דחוקות : שם כא"ד

ג ב"ה לא בעו סוכה לשום חג כלל ועל פי הירושלמי למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר : שם סד"ה איזו

ד התורה לא תצוה מה שאי אפשר לעמוד עליו : שם ד"ה וכ"ל

ה אין הלכה כתלמיד במקום הרב כשנחלק עמו בחייו אבל לאחר מותו הלכה כתלמיד : שם ד"ה איכא מ"ד

ו היתה גבוהה כ' ומיעטה בתבן ובטלו רק לשבעה סגי : שם ע"ב ד"ה תכן

ז מקצת סכך למעלה מכ' ומקצתו למטה אפי' אי שקלת כל מה שלמעלה מכ' מה שבתוך כ' חמתו מרובה מצלתו כשרה : שם ד"ה ואם לאו

ח כל שאין לה חלל י' כשיעור הכשר סוכה הויא לה דירה סרוחה : שם ד"ה פחות

ט היתה גבוהה מכ' ובנה בה איצטבא כנגד דופן אמצעי על פני כולה אם יש בה הכשר סוכה כשרה דוקא במקום האצטבא לחוד : דף ב' ע"א ד"ה וכתב

י בנה בה אצטבא מן הצד על פני [רוח] אחת מדופני הסוכה אין אוכלין באותו שיעור שבין הדופן לאצטבא : שם ד"ה בנה בה

יא עמוד לענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כמוקף מחיצות לכן אם בנה עמוד בסוכה גבוה יותר מכ' אפילו אין בינו לדפנות ארבע אמות פסולה : שם ד"ה וגרסינן

יב אין צורת הפתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלשה בלבד : שם ע"ב ד"ה ואמר רבא

ת אם יש פתחים בד' דפנותיה ליכא שתי דפנות דעריבן : שם

יד כל היכא דעביד [שלש] דפנות של ז' טפחים תו לא בעי צורת הפתח : שם ד"ה א"ל

טו בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא בשבת שבסוכות מותר משום מגו ומגו לקולא אמרינן ולא לחומרא : דף ג' ע"א ד"ה גרסינן

טז שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה היינו מדרבנן : דף ד' ע"א ד"ה ואיכא

יז ג' דינים חלוקים בסוכה ונוייה אסורים כל ז' ושמונה : שם ע"ב ד"ה על החגיגה

יח ג' דינים בדין סכך כשר ופסול : דף ה' ע"א ד"ה ונמצא

יט עשה ד' דפנות סתם הוקצו כולם עשה כשיעור סוכה והוסיף אחר כך אין אסור אלא שיעור סוכה : דף ו' ע"א ד"ה הכל

כ כל לצורך הבגד הוי כלנאותה וכשרה הסוכה : שם ד"ה ומהא

כא נויי סוכה המופלגים מן הסכך ד' טפחים אפילו חמתן מרובה מצלתן פסולה והרא"ה לא כתב כן : שם ד"ה איתמר

כב כל שהן גבוהין י' אע"פ שאין להן גג אין ישנים תחתיהם ורי"ף ורמב"ם חולקים : שם ד"ה מותר

כג וענין ציצית היכא דתלן וקשרן שתחב בכנף חוט אחד כפול לד' ועודנו חוט כפול ועשה כל הגדילים והקשרים ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן ונעשים ח' פסולה : שם ע"ב ד"ה וכן לענין

כד כיתנא דלא דייק במכתשת ולא נפיץ מסככין כיון דמדרבנן בעלמא הוא ומסתפקא בגמרא ספיקו לקולא : דף ז' ע"א ד"ה כיתנא

כה כל דבר עשוי להתיבש בתוך ז' עד שתהא חמתו מרובה מצלתו אף מעכשיו הוא פסול : שם בגמ' ד"ה גרסינן

כו חוטט בגדיש וחקק בו להשלימו לי' למטה בקרקע מותר הטט למעלה בסכך פסולה ויש חולק : דף ח' ע"ב ד"ה ל"ש

כז לא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי : דף ט' ע"א ד"ה למעלה

כח במצות עשה שיש בהן צד איסור אסור לעשותן שלא במקום מצוה : שם ע"ב ד"ה ואיכא

כט סכך עב צריך שיהו הכוכבים נראים מתוכו אית מ"ד כוכבי חמה ואית מ"ד כוכבים : דף י' ע"ב ד"ה כמעשה

ל שלוחי מצוה אפי' אין הולכים אלא ביום פטורים מן המצות אפי' בלילה: ד' י"א ע"א ד"ה שלוחי

לא העוסק במצוה פטור מן המצוה היינו שאם יעסוק באהרת יפסיד הראשונה: שם ד"ה ואיכא

לב העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה היינו באילנות קשים ומחזיקם בהוצא ודפנא בענין שלא ינענעו הרוח: שם ע"ב ד"ה כל

לג אפילו שלא במקום חופה מברכינן ברכת חתנים : שם ד"ה וכתבו

לד חייב לאכול בסוכה ביום ראשון יותר מכביצה : דף י"ב ע"ב ד"ה ר"א

לה סוכה גזולה פסולה ר"ל שגזל עצים וסכך בהם אבל הוציא חבירו מסוכתו הויא ליה סוכה שאולה : שם ד"ה ונמצא

לו קיימא לן סוכה דירת עראי בעינן ומ"מ דירת קבע במקצת בעינן : דף י"ג ע"א ד"ה גמ' הלכה

לז אית מ"ד דכל היכא דמטריד בלמודו הוה ליה מצטער ופטור מן הסוכה : שם ד"ה ה"מ במגרס

לח הדלקת הנר בסוכה עיקר ולא מעייל ביה הנר ובחג אסור להניחו דולק : שם ד"ה שרגא

לט לולב יבש ר"ל שיבשו רוב עליו: שם ע"ב ד"ה יבש

מ לולב הגזול ויבש פסול בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני של דבריהם : שם ד"ה וגרסינן

מא יבש פסול אף ביו"ט שני ור' יהודה דמכשיר מודה דמצוה מן המובחר בעינן לה : שם ד"ה ומיהו

מב הדס יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו : דף י"ד ע"א ד"ה נקטם

מג לולב נסדק לרחבו שרינן בדלא עביד כי המנק ונחלק התיום אפי' במיעוט פסול : שם ד"ה אמר רב הונא

מד הוסיף על אורך ההדס אפי' כמה צריך שיהא לולב היינו שדרתו למעלה ממנו טפח : דף ט"ו ע"א ד"ה אמר

מה טפחים דהדס טפחים קטנים הם שחוזרים לשני טפחים ומחצה שהם י' גודלים : שם ד"ה מיהו

מו הדס תלתא בקנאי ובראש תור בפחות מכאן לא מקרי עבותו קיימא : שם ע"ב ד"ה מסכתת

מז היו ענביו מרובות מעליו והשחירו ועבר ולקטן מערב יו"ט כשר ואם השחירו ביו"ט הוה ליה נראה ונדחה ואין חוזר ונדחה : שם ד"ה ועלתה

מח נתנו שיעור להדור מצוה עד שליש אפילו למצוה עוברת כדי שלא יפיל עצמו על הצבור כשיבא לידי עוני : דף טז ע"א ד"ה ולהדור

מט להדור מצות עד שליש פי' למצות עשה אבל לא תעשה כל הון ביתו יתן ואל יעבור : שם כא"ד

נ לא קיימא לן כר' יהודה דאמר עניבה היינו קשירה : שם ד"ה אי נמי

נא בלולב כל לנאותו לא גזרו רבנן בלולב משום בל תוסיף : שם ע"ב ד"ה תניא ד' מינים

נב בהדס וערבה דוקא אית בהו משום נויי מצוה כשמוסיף אבל לא בשאר מינין : שם כא"ד

נג אין ראוי לברך על הלולב אא"כ יודע בבירור שבאו לידו כולן אע"פ שאין מברכין אלא על הלולב : דף י"ז ע"א ד"ה ואע"ג

נד אין יוצאין באתרוג של טבל ודלא כהרמב"ן שהכשיר : שם ד"ה של

נה חזזית מפוזרת ברום של אתרוג בג' וב' מקומות הוה ליה כמנומר : שם ד"ה עלתה

נו אם נפלה שושנתו כשר ופטמתו היינו בוכנתו שהוא העגול שבסוף העוקץ כשר : שם ע"ב ד"ה גמ' תאני ר' יצחק

נז יש להחמיר ולפסול כל שנטלו אחת משתי הבוכנות שאחת היא הדד שהפטמא בראשו והשנית העגול שבסוף העוקץ : שם כא"ד

נח מנומר פסול דוקא בגוונים הפוסלי' הלבן וכרתי וירוק ככרתי אבל גוונים אחרים כשר ויש חולקים : שם ד"ה אבל

נט כשם שאמרו בחזזית דבחוטמו אפילו כל שהוא פסול כך ה"ה בכל הדברים שפוסלים באתרוג: שם ד"ה אמר

ס חדס שנותנים בסוכה מריחא אקצייה ויש חולקים : דף י"ח ע"א ד"ה כי מקציה

סא איסור תחומין בלחור לא בעי בכדי שיעשו : שם ד"ה אי סריח

סב עניית הודו אין צריך נענוע ובהודו הראשון מנענעין פעם אחת ובהודו שבסוף שכופלין אותו ש"צ וצבור מנענעים על כל פעם ופעם : שם ע"ב ד"ה בהודו

סג דיו לנענע בב' רוחות שהמושל בב' מושל בד' אלא שמכוין למי שד' רוחות שלו וכן נהגו : שם ד"ה אמר רבא

סד יש לו לטרוף הלולב ג' פעמים כשמוליכו וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמוריד : שם כא"ד

סה מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ודבר ואח"כ יטרוף הלולב ג' זוגות של תנועות קטנות . הרמב"ן : שם כא"ד

סו הא דתנן אם התחילו לא מפסיקין בדאיכא שהות ביום דוקא בדרבנן כגון תפלת מנחה אבל למצוה דאורייתא מפסיקין אע"ג דאיכא שהות: שם ד"ה מי שבא בדרך

סז המתפללין בצבור וש"צ אומר קדושה או יהא שמיה ישתקו מתפלתן וישמעו והם כעונין וחוזרין לתפלתן כשיגמור הקדושה : דף י"ט ע"ב ד"ה וכתו

סח עצים אין בהם משום קדושת שביעית : שם ד"ה לפי שאינו

סט הנותן לולב לחבירו לצאת בו על מנת להחזירו החזירו בשעה שיכול עדיין לצאת בו יצא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא : דף כ' ע"א ד"ה ור'

ע מתנה על מנת להחזיר נותן לחבירו וחבירו לחבירו ואפי' כמה דכל שחוזרת לבסוף לבעלים סגי : שם ד"ה ושמעינן

עא אחין שאין מקפידין זה על זה ויש להם אתרוגין אפי' נטל זה היפה אין מקפידין בכך ויצא : שם ד"ה אם יכול

עב צריך לברך על הלולב בעודו בכלי ויש חולק : שם ע"ב ד"ה ויש שלמדו

עג צריך ליקח הלולב שלא כדרך גדילתו ואח"כ בשעת ברכה הופכו ויש חולק : שם כא"ד

עד לדידן לולב לא דחי שבת אפי' ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל : שם ד"ה נוקבלת

עה קטן יודע לאמן את ידיו לשחוט אפי' לכתחלה מותר לאכול משחיטתו אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה : שם ד"ה יודע

עו אנן דידעינן בקביעא דירחא כאילו לא ידעינן משום גזירה דדילמא דגזרי גזירה ואתא לאיקלקולי : דף כ"א ע"א ד"ה לא ידעינן

עז ערבה דרבנן שיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב : דף כ"ב ע"א ד"ה וכמה

עח מברך לישב בסוכה ולא מקרי עובר לעשייתה אע"פ שכבר נכנס וישב בה : שם ד"ה ת"ר

עט ברכה של תפילין כשמסלקן או כשממשמש בהם : שם ד"ה ואסיקנא

פ אפדיון מברך שהחיינו ולא אמילה : שם ע"ב ד"ה וכתבו

פא יש מי שאומר כיון שבירך שהחיינו בי"ט ראשון אלולב שוב אינו צריך לברך שהחיינו עוד ולא נהגו כן : שם ד"ה ואם לאו

פב כל תנאי שאי אפשר להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל : שם ד"ה גרסינן

פג יום שמיני של חג שאין שם אלא פר אחד היה לו שיר בפני עצמו : ע"ב ד"ה אומרים

פד מפני כבוד יו"ט אחרון של חג מותר להוריד כלים מסוכה לביתו : שם ד"ה סוכתו

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת סוכה מהגאון וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא .

דף א ע"א ר"נ ד"ה ושמחה . אבל למעלה המסוכך כצ"ל ותיבת אם מוקף : שם ד"ה איכא . משום דרביה דרבא הוה והכי לא מוכחינן כצ"ל : **ע"ב** פי' כתב זה . תיבת פי' מוקף :

דף ג ע"א שם ד"ה גרסינן . וצורת פתח נמי בעינן אמאי אילטריך כצ"ל : שם ד"ה ואמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה . כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו כו' . נ"ב עיין מ"א סי' תר"ל סק"ד ועי' תי' ריטב"א בהא דלקמן דף ט"ז ע"ב גבי פס ד' ומשהו מתיר מ"מ שם סוף דיבור דבעינן שתי דפנות דעריבן בשכנגדו בתאר פרוץ משמע כדעת הב"י : **ע"ב** בר"ן ד"ה ותמיהני . ושלא כדברי רש"י ז"ל . נ"ב ר"ל שרש"י ז"ל פי' דאביי מיירי בים בגגה טפח ומ"ש שפירש כוונתו על הרי"ף ז"ל ועי' ד"ת שהגיה בזה :

דף ח ע"ב ר"נ ד"ה ל"ש . וכשחוטט בו מלמטה למעלה . נ"ב עי' ב"ח סי' תרל"ה שגי' הר"ן מלמעלה למטה : שם ד"ה פס ארבעה . ודאי לא סגי . נ"ב עי' חידושי ריטב"א : שם ד"ה בסוכה קטנה . ולא מצטרפי בהדא שיעורא . נ"ב צ"ל ולא מצטרפי בהדה לאשלומי שיעורא :

דף ט ע"א ר"נ ד"ה ורבה בר בר חנה . כלומר שעומד ראשו ורובו כצ"ל ותיבת או מוקף :

דף י ע"ב ר"נ ד"ה אמר רב פפא . שאע"פ שנראין מלמטה שוין האויר כצ"ל :

דף יא ע"א ר"נ ד"ה ואיכא למידק . דסוכה כשרה לדעתייהו ליכא כלל כצ"ל : **ע"ב** ר"נ ד"ה מעשה . וה"ה נמי דקשיא לן . כצ"ל ד"ת ותיבת דרבא נדחה מוקף : שם ד"ה אבל . אלא שמדברי הרב אלפסי ז"ל . נ"ב בפי' א"מ :

דף יב ע"ב ר"נ סד"ה וכתב הרי"ז הלוי ז"ל . וכתב האוסרת הכל . נ"ב בהלכות תפילין והמתרת הכל בפ' מי שמתו : שם ד"ה ושוין . ואפ"ה סבר ר' אליעזר . נ"ב גירסת ד"ת ואפי' לר"א כיון דמאותן כו' . או שצ"ל ואפי' ר"א סבר הכי כיון כו' :

דף יז ע"ב רי"ף נקלף נסדק נקב וחסר כצ"ל :

דף יח ע"ב ר"נ סד"ה אמר רבא . ונמצא לפי זה כצ"ל :

דף יט ע"א ר"נ סד"ה הלכך . ומקמי סעודה אתחיל . נ"ב נ"ל שצ"ל אתקין :

דף כא ע"א ר"נ ד"ה והשמחה . דלמשתטיה בשבת כצ"ל ותיבת נמי מוקף : **ע"ב** ר"נ ד"ה גרסינן . ורש"י ז"ל הוצרך לדחוק ויטלוה ויתבעוה שלוחי ב"ד ואחרים פירשו כצ"ל ותיבת של כהנים מוקף ונ"ב ליתא ברש"י :

דף כג ע"א רי"ף ותניא נמי הכי שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב כצ"ל : סליק

הגהות בן אריה על הרי"ף ממס' סוכה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז .

דף ב ע"ב ר"נ ד"ה גרסינן בפירקא קמא כו' משמע דאפילו בקרן זוית מכני כו' . נ"ב עי' תוס' עירובין דף ו' ע"א ד"ה דפיתחא :

דף ג ע"א ר"נ בד"ה ואמר רבא סכך כו' לרבא דאמר לחי כו' דרבא לטעמיה אזיל דס"ל לחי כו' . נ"ב בכל זה צריך להיות רבה ועי' ברא"ש [לפנינו בכל הסוגיא איתא רבא וכן משמע מדא"ל אביי והא את הוא דאמרת ולא קאמר ליה והא מר הוא דאמר כו' (עי' ברכות כ"ז ב') אבל ברא"ש סי' ט' גרס רבה ע"ש בקי"ב ס"ק מ"ד וכן מוכח בר"ן כאן דרבא בר פלוגתיה דאביי גבי לחי העומד מאליו ס"ל דלחי משום היכר עי' עירובין דף ט"ו ע"א ודף י"ב ע"ב וברא"ש שם סימן יו"ד ועי' פירש"י בגמ' כאן דף ז' א' ד"ה דאילו דמשמע דגרס והא מר הוא דאמר] :

דף ח ע"ב ר"נ ד"ה לא שנו כו' וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה בו . נ"ב עי' קרבן נתנאל על הרא"ש סימן ל' אות קי"ג [שכתב דגירסת הר"ן ברש"י היה מלמעלה למטה ולכן דייק מיניה הא מלמטה למעלה לא . ולפ"ז צריך להגיה כאן מלמעלה למטה] :

דף יט ע"א ר"נ ד"ה והני מכאן דאמר כו' ואע"ג דאמרינן במגילה דאין מפסיקין כו' . נ"ב עי' מגן אברהם סי' תכ"ב סק"ח בשם שכלגו : סליק

הגהות מלא הרועים על הרי"ף ממס' סוכה מהגאון כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל .

דף ד ע"א מלחמת ד"ה אמר הכותב כו' ועוד דהא כל היכא דלא כתוב שם ליכא למיגמר מעגלה ערופה . נ"ב וצ"ע דאביי יליף מע"ע לכל דוכתא דהזמנה מילתא כדמקשינן מיניה בפ' גמר הדין ומבואר שם דבכל דוכתא ס"ל ה"מ אף דיליף מע"ע ונ"ל דבאמת מע"ע לא יליף דקדשים הוא וחולין מקדשים לא גמרינן ועוד דבכל קדשים אסורין משעת הקדישן ולא מטעם הזמנה רק דעיקר מצותן בכך רק דכיון דכתוב ג"ש ע"כ למדין ואין משיבין וכיון דגלי במת דהזמנה מילתא ממילא ילפינן כ"ד מטת דלאו קדשים הוא אבל לדידן דמת לא ילפינן מע"ע כרבא שאר דברים א"א למילף מע"ע דחולין מקדשים כו' כנ"ל ובספרי מ"ה ע' הזמנה אות ה' הארכתי יותר :

דף יא ע"א בר"נ ד"ה ואיכא . לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתיהן . נ"ב וקשה הא דאמרינן בהך דחופר בור בפ"ב דברכות ובהך דמשמר רפ"ג היו ב' זה משמר וזה קורא כיון דאף דיכול לקיים שניהם פטור למה בשנים יתחייב וצ"ל מטעם מהיות טוב כמ"ש מרן בסמוך דהיכא דאפשר לקיים שניהם בלי טורח . ואיכא למידק לדעת מרן מאי מקשה מהתם נפקא דהא מהך דעוסקי מת שחל שביעי שלהן לא מוכח רק שא"צ לבטל מצוה זו בשביל זו אבל באפשר לקיים שניהם לא שמעינן לכך קמ"ל קרא יתירא דובלכתך למילף אפילו באפשר לקיים שניהם וי"ל דהנה אם נאמר דעוסק במצוה אינו פטור ממצוה רק בשאי אפשר לקיים שניהם לא דחינן זו מפני זו והנה בשביל עשה דפסח שהוא עשה שיש בו כרת היה לנו לדחות עשה שאין בו כרת וע"כ דעוסק במצוה פטור לגמרי ממצוה אחרת אפילו באפשר לו לקיים שניהם וכיון דפטור הוא אז מכל המצות שוב אין לחלק בין יש בו כרת לאין בו דכללא הוא דפטור הוא לגמרי מכל מצות שבתורה : **ע"ב** בר"ן ד"ה אבל חייב כו' עסה"ד אסור להניח תפילין . נ"ב עב"י סי' ל"ח מ"ש ע"ז ועמש"ש בחבורי : **שם** ד"ה חתן וכל השושבינין כו' עד דאבל נמי פטור מתפלה ומתפילין . נ"ב י"ל דהך תנא ס"ל דפטור מתפילין אבל באמת קאמר בש"ס דדוקא ביום ראשון פטור מתפילין ואע"ג דרש"י פי' הטעם בתפילין משום קלות ראש וזה לא שייך באבל י"ל דאעפ"כ אינו יכול לכוין שלא להסיח דעתו מתפילין דטרוד בצער אבלות וקשה על הר"מ י"ס"ל מצטער פטור מתפילין כמ"ש בפ"ד מהל' תפילין ואע"ג דמיבעי לית ליתובי דעתיה

לא ס"ל זה לענין תפילין עיי"ש בכ"מ וקשה דא"כ אפי' בשאר ימים לפטור אבל מתפילין והרי הר"מ פסק דביום שני חייב בתפילין וע"כ צ"ל דביום שני לא מצטער הוא וז"ש בש"ס והנ"מ ביום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר עיקר מררא חד יומא וא"כ קשה על מרן דאפשר דפטור מתפילין דמשמע בשאר ימים מנ"ל די"ל בשאר ימים לא מצטער הוא וצ"ל דכוונתו דאפשר דאבל נמי פטור מתפלה ומתפילין ביום ראשון ומ"ש דאפשר ר"ל דאפשר דפטור מטעם כוונה וע"ז יתכן מ"ש ואין זה מחוור מדאמרינן שנאמר בהן פאר ודו"ק :

דף כ ע"ב בר"ן מתני' מקבלת אשה כו' קמ"ל דכיון דראוי לנטילת אנשים כו' . נ"ב הקשה בספר שארית יעקב כיון דהר"ן בפ"ג דר"ה מסכים לדעת ר"ת דנשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג א"כ מאי איריא דראוי לנטילת אנשים הא לדידה נ"כ חזי ועיי"ש מ"ש ועי' בשעה"מ פ"ז מהל' סוכה ולולב הלכה כ"ה מ"ש בזה : סליק

מסכת ראש השנה

דף יא ע"א ר"נ ד"ה ודאמרינן . כל הברכות שאדם פטור מוציא כו' . נ"ב בחידושי הרשב"א תניה שאין אדם פטור דהיינו שמחויב בדבר ובסמ"ג עשין כ"ז כ' ג"כ שאדם פטור ובפני משה על הירושלמי יישב הגי' דהכא ראין הכוונה פטור ממש אלא שכבר פטר א"ע : **ע"ב** ר"נ ד"ה ירושלמי ר"ג אומר כו' הוו יתבין לאילין תקיעתא קמאי דצלו . נ"ב מן דצלו כצ"ל וכן גי' ב"י בסי' תקצ"א:

מס' יומא דף ד ע"ב ר"נ ד"ה וגרסינן בגמ' ת"ר כו' עסה"ד ואע"ג דהוי איסור סקילה . נ"ב עי' בפרשת דרכים דרך החיים דרוש י"ם מה שהקשה עליו קושיא חמורה משמעתין ועיי"ש שהאריך ועי' בשער המלך פי"ד מהמ"א שהקשה נ"כ קושיא עצומה על הר"ן בזה עיי"ש : במרדכי סי' תשכ"ה ערב יוה"כ כו' עד נשאל לר"ת כו' עד אבל הכא אפשר מאתמול . נ"ב עי' בפ"צ דברכות סי' ע"ג ומש"ש בפי' הדברים : סליק

תוספתא

ראש השנה פרק ראשון

פרק א א (א) ניסן ראש השנה למלכים ולרגלים (א) [לחדשים] ולתרומת שקלים ויש אומרים אף לשכירות בתים כיצד למלכים (ב) מת באדר ועמד אחר תחתיו [באדר] מונין שנה לזה ולזה [מת] בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן הראשונה נמנית לראשון והשניה נמנית לשני: ב כיצד לרגלים (ג) אחד הנודר ואחד המעריך ואחד המקדיש אינו עובר משום בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי (ב) [שנה] כולה ר"ש אומר שלש רגלים כסדרן וחג המצות ראשון וכן היה ר"ש אומר פעמים שהן ג' ופעמים שהן ד' פעמים שהן חמשה כיצד נדר לפני הפסח עד שיעברו עליו הפסח ועצרת והחג [נדר] לפני עצרת עד שיעברו עליו עצרת והחג והפסח והעצרת והחג [נדר] לפני החג עד שיעברו עליו החג והפסח ועצרת והחג: ג כיצד לחדשים (ג) [אע"פ] שנאמר בחודש הראשון ובחודש השני אין מתחילין [למנות] אלא (ד) [מניסן] שנאמר (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים: ד (ד) כיצד לתרומת שקלים כל קרבנות צבור קריבין בא' בניסן אם בא (ה) [חדש] בזמנו קריבין מן החדשה ואם לאו קריבין מן הישנה: ה (ה) כיצד לשכירות בתים המשכיר בית לחבירו לשנה (ו) [שכר הימנו] שנים עשר חודש מיום ליום אם אמר לשנה זו אפילו לא שכר ממנו אלא באחד באדר אין לו אלא עד אחד בניסן: ו באחד באלול ר"ה למעשר בהמה רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי (ו) אמר רבי שמעון בן עזאי הואיל ואלו אומרים באחד באלול ואלו אומרים באחד בתשרי יהא האלוליים מתעשרין לעצמן כיצד נולדו ה' באב וה' באלול ה' באלול וה' בתשרי [א] אין מצטרפין ה' בתשרי וה' באב הרי אלו מצטרפין: ז (ז) תשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות (ח) ולמעשרות ולנדרים כיצד לשנים ולשמיטין וליובלות אין מתחילין למנות לשנים ולשמיטין וליובלות אלא מתשרי כיצד לנטיעה (ט) אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מכאן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות נטיעה זו אסורים עד חמשה עשר בשבט אם (א) ערלה ערלה אם רבעי רבעי: ח כיצד לירקות (י) ליקט ירק בערב ראש השנה עד שלא בא השמש וחזר וליקט (ז) משבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שניה (ח) [ונכנסה] שלישית הראשון מתעשר מעשר שני והשני מתעשר מעשר עני (כ) ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש וחזר וליקט [אחר] משבא השמש אין תורמין (ט) [ואין מעשרין] מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שלישית ונכנסה רביעית הראשון מתעשר מעשר (י) [שני] והשני מתעשר מעשר (יא) [עני]: ט (ל) כיצד לנדרים המודר הנאה מחבירו לשנה (יב) [נדר הימנו] שנים עשר חדש מיום ליום אם אמר לשנה זו אפילו לא נדר הימנו אלא באחד באלול אין לו אלא עד א' בתשרי: י (מ) בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני [ב] מרון שנא' (תהלים לג) היוצר יחד לבם וגו' ואומר (שם פא) תקעו בחודש שופר ואומר (שם) כי חק לישראל הוא וגו' (נ) קדשוהו ב"ד הדין נכנס לפניו ואם לאו אין הדין נכנס לפניו וכן אתה מוצא בעומר של מן (ס) אם בא [ג] חדש בזמנו (ג) [מיד הוא כלה ואם לאו] מתעכב [הוא] לג' ימים (יד): יא אמר (טו) ר"ע אמרה תורה (ע) הבא [ד] שעורין בפסח שהוא פרק שעורין כדי שתתברך (טז) [עליך] תבואה הבא חטים ובכורים בעצרת שהוא פרק (ג) אילן כדי שיתברכו (יז) [עליך] פירות אילן (יח) [הבא ניסוך המים] בחג (ג) כדי שיתברכו (יט) [עליך] מי גשמים אמרו לפני (כ) [מלכיות זכרונות] ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא זכרונכם (כא) לטובה [אמרו לפני] שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפני: יב (פ) הכל נידונין בר"ה וגזר דינו נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר (ד) הכל נידונין בר"ה וגזר דינו של כל אחד ואחד נחתם בזמנו בפסח על (כב) [תבואה] בעצרת על פירות האילן בחג על המים וגזר דינו של אדם נחתם ביום הכפורים רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז) ותפקדנו לבקרים (כג): יג על ששה חדשים (צ) השלוחין יוצאין [רבי] התקין

הגהות הגר"א (א) ולחדשים ולעיבורין: (ב) חשנה: (ג) זה: (ד) מראשון: (ה) חודש: (ו) מונה: (ז) אחר: (ח) ונכנסת: (ט) ומעשרין: (י) עני: (יא) שני: (יב) מונה: (יג) היה: (יד) ואם לאו היה מתעכב יותר: (טו) ר"י משום: (טז) לכם תבואה שבשדות: (יז) לכם: (יח) נסכו לפני מים: (יט) עליכם: (כ) מלכיות וזכרונות: (כא) לפני: (כב) התבואה: (כג) ר' נתן אומר אדם נדון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו:

אור הגנוז

פרק א [א] חמשה באב וחמשה בתשרי: [ב] נומרון: [ג] בכ"י לא גרס חדש: [ד] עומר:

נוסחאות כ"י

א) לערלה כו' לרבעי כו': ב) חטים שתתברך עליך פירות האילן: ג) שהוא פרק גשמים: ד) משום ר"ע:

חסדי דוד

פרק א ניסן ראש השנה למלכים כו'. במתני' דריש מכילתין תנן באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים כו' והנא תוספתא בא להוסיפי כל הני. והא דקתני ניסן ולא באחד בניסן וכמתני' זה הוא משום רגלים וכדמקשי בגמ' רגלים באחד בניסן רגלים בט"ו בניסן הוא ומתרץ רגל שבו ר"ה לרגלים וע"ש בפירש"י ומשו"ה דייק בלישני' ניסן ולא באחד בניסן: **באחד** באלול ר"ה כו' אמר רשב"ע הואיל וכו'. בבכורות דף נ"ח מקשה הגמ' ולהוי טעמא דמאן מסתבר דהא ב"ע הוא דאמר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום ומשני דתרווייהו מפי השמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי ולכך לא רצה ב"ע לסמוך על הכרעתו ע"ש ומ"מ נראה דאע"ג דבין במתני' דהכא ובין התם לא הוזכרו במחלוקת זו אלא ר"מ עם ר"א ור"ש מ"מ גם בדור שלפניהם פליגי בהכי אלא משום דלא נודע בבית מדרשו דר' מי מן הראשונים סובר באלול ומאן סבר בתשרי הלכך לא הבעי במשנה אלא פלוגתא דר"מ עם ר"א ור"ש אבל לעולם מ"ש הואיל ואלו אומרים ואלו אומרים לאו עלייהו קאי אלא על הראשונים דהא ב"ע מדור שלפניהם חבירו של ר"ע ואיך יאמר על ר"א ר"מ ור"ש תלמידיהם הואיל ואלו אומרים ואלו אומרים ודיקא נמי דהא ר"מ יחיד הוא ואיך יתכן הלשון עליו אומרים. ואח"ז מצאתי מפורש בירושלמי וז"ל וב"ע מכריע על דברי תלמידיו ר' ירמיה ר' מיאשה בשם ר"ש בר' יצחק שכן נחלקו עלי' אבות העולם ר' ישמעאל ור"ע ע"ש: **ביצד** לנדרים המודר הנאה מחבירו לשנה כו'. עי' בגמ' ויש שנוי לשון שם ולפי הלשון שלפנינו בברייתא ה"פ אם נדר הימנו לשנה סתם הרי הוא כאלו נדר י"ב חודש ואסור מיום ליום ומ"מ יש הפרש בין נודר לשנה ובין לנודר י"ב חודש לענין אם נתעברה השנה שאם אמר שנה אסור בה ובעבורה ואם אמר י"ב חודש אינו אסור אלא יב"ח בלבד ועי' ברמב"ם פ"י מהל' נדרים. ומ"מ במאי דמסיים אם אמר לשנה זו וכו' ע"כ צריך להגיה אפי' לא נדר אלא בכ"ט וכ"ה שם בגמ' ואמרינן ע"ז דאפי' למ"ד יום אחד בשנה אינו חשוב שנה הכא מודה דלנדורי בעלמא קביל עלי' והא אנטער ע"ש ונראה בהדיא דמוכרח להגיה כדאמרן: **אמר** ר"ע אמרה תורה כו'. בגמ' מייתי לה בשנוי לשון קצת ולפי השנוי כאן הבא חטים ובכורים בעצרת יתפרש הבא חטים של שתי הלחם שעל ידם תביא בכורים של אילן שהם המתירין כדתנן אין מביאין בכורים קודם לעצרת. והוצרך לומר כן כי בברייתא בגמ' שלא נאמר אלא הבא שתי הלחם משום דבגמ' אמר הך מימרא ר' יהודה משום ר"ע ור"י לטעמי' דסובר עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה אבל הך מתניתא לאו ר"י הוא וא"כ תקשי מה שייכות יש לפירות האילן עם ב' הלחם דקאמר שיתברכו עליך פירות האילן ולכך מוסיף ובכורים לומר שהם המתירין וכדאמרן ובמאי דמסיים הכא אמרו לפני שופרות וכו' בתרועה וכו' בש"ס לא מסיים הכא אלא ובמה בשופר. ונראה דר' יהודה שם לטעמי' דאיתא בגמ' דף ל"ב דסובר תרועה שאין בשם כלום פי' שלא נזכר שם שופר כגון יום תרועה יהיה לכם אינה אומרה כל עיקר והיינו דקאמר ובמה בשופר כלומר בשופר דוקא ומתניתא דהכא כר' יוסי ולטעמיה אזיל דקאמר שיכול לאומרה עם השופרות דשופר לאו דוקא אלא תרועה וז"ש שתעלה בתרועה. ומ"מ יש להבין הך לישנא דתני תנא דקאי אכולהו אמרה תורה ובשלמא הבא עומר הבא שתי הלחם כתיבי בקרא בהדיא וכן ניסוך המים אע"ג דלא כתב בהדיא מ"מ הוא הל"מ ומרומז נמי בקרא דונסכיהם אבל ברכות דמלכיות זכרונות ושופרות אינן אלא מדרבנן וקרא דוהיו לכם לזכרון אינו אלא אסמכתא בעלמא וכדאיתא בגמ' ומאי שייך אמרה תורה. וצ"ל דאגב אחריני נקטי' ובגמ' הלשון מדוקדק יותר דבכולהו איתא אמרה תורה ובברכות איתא רק אמרו לפני ולא אמרה תורה משום דהן אלא מדרבנן: **הכל** נידונין בר"ה השנה כו'. פי' בין האדם על חייו חליו ובריאותו ובין התבואה פירות האילן והמים. ולית לי' הך ד' פרקים. ור"י סובר על תבואה פירות ומים הדין שלהם בר"ה וגז"ד בשלשה פרקים והאדם דינו בר"ה וגז"ד ביוה"כ ור' יוסי דאמר אדם נידון בכל יום לא פליג לומר דבר"ה ויוהכ"פ ליכא דין כלל על האדם אבל יסבור כי הצבור נידון בר"ה ויוה"כ והיחיד הוא שנידון בכל יום או י"ל להיפך דסובר כי היחיד לפי מעשיו נידון בר"ה ויוהכ"פ והצבור נידון בכל יום. ושתי הסברות הלו איתא בירושלמי וז"ל ר' יוסה אומר יחיד נידון בכל שעה כו' ר"י רבה בשם ר' מלך וצבור נדונין בכל יום כו' ע"ש: **על** ששה חדשים השלוחין יוצאין ר' התקין כו'. עי' בגמ' ואיכא למידק כיון דרבים חולקין עליו איך התקין ר' נגד רבים. ואיך הסכימו ב"ד על ידו. וגם קשה למה סתם במשנה נגד תקנתו. וי"ל דמעיקרא היה מחלוקתם בסברא

מצפה שמואל (א) ז. וירושלמי פ"א סהל"א ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"א: (ב) כ: וירושלמי סנהדרין פ"א הל"ב ועי' ירושלמי פ"א הל"א ונדרים פ"ח הל"ח: (ג) ד. ועי' ירושל' שם: (ד)(ז.) ועי' ירושלמי שם פ"ג הל"א וסנהדרין פ"א הל"ב ושביעית פ"י: (ה) ז: ושם ועי' ירושל' פ"א דשקלים הל"א ונדרים פ"ו הל"ח: (ו) בכורות נו. וירושל' שקלים פ"ג הל"א ושם: (ז) ט: וירושל' שם ושבת פ"ג הל"א תרומות פ"ג הל"ג פ"ב דמע"ש: (ח) יב.: (ט) בכורות נו. וירושל' שם ושקלים פ"ג הל"א: (י) (ט:) ועי' ירושל' שביעית פ"ב ושם ופ"ב דמ"ש וערלה פ"א ג.: (כ) יב: וירושל' פ"א הל"ב ותרומות פ"ו: (ל) יד: (מ) יב: ועי' ירושל' נדרים (נ) טז. וירושל' פ"א הל"ג: (ס) עי' ילקוט בכלה רמז רסה: (ע) (טז.) ושם בירושל': (פ) שם ושם: (צ) יט. וירושלמי פ"א הל"ד:

מנחת בכורים

פרק א ולרגלים. רגל שבחודש המתחיל בא' בניסן ראש לכל הרגלים וכדמפרש לקמן לענין בל תאחר וכן כולהו מפרש לקמן: מונין. עד ניסן שנה לזה שמת וכותבין בשטרות כמה למלך שמת משום דעד ניסן לא כליא שתא דזה שמת וכותבין כמנין שנותיו או מונין לזה שעמד שנה ראשונה: תחתיו בניסן. ל"ד ס"ה בשאר חדשי שנה עד ניסן הבא: מונין. בשטרות שנה זו עד ניסן הבא גם למלך שמת כפי מנין שנותיו ולא אמרי' כיון דמת בניסן ועדיין לא היה ל' יום בתחילת השנה החדשה לא חשיבא שנה קמ"ל דמונין שנה וא"כ כ"ש כשמת בחדשים שאחר ניסן דמונין לראשון: הראשונה. שנה שמת בה המלך: לראשון. ולא חשבינן זה ראשונה לשני למנות השנה שעמד שניה אף דמלך בן מלך הוא וגם אימנו עליה מאדר וס"ד דליחשב השני כאילו כבר נתמנה קמ"ל דלא: והשניה. מניסן והילך אין כותבין בשטר למלך שמת: ב הנודר. דאמר דמי עלי שמין אותו כעבד: המעריך. שאמר ערכי עלי שנותן ערך הקצוב בתורה: המקדיש. קדשים: וחג המצות ראשון. כמו שנאמר בתורה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולמה נאמר חג הסוכות כיון דבו מיירי דבהא"ס קא משתעי קרא אלא לומר שזה אחרון ולדידיה נ"מ הא דניסן ר"ה לרגלים דחג המצות תחלה ירא ראשון לרגלים הבאין אחריו: והפסח. משנה שאחריו כדי דלהוי כסדרן: ג זה שנאמר. גרסינן כהגהת הגר"א ופי' על הקרא הוא דמה שנאמר בתורה ראשון ושני היינו מניסן: ראש חדשים. וניסן הוא שבאותו חודש יצאו ממצרים דכתיב שמור את חודש האביב ואיזה חודש יש בו אביב שנגמר בישול התבואה הוי אומר זה ניסן ובגמרא פרכינן עלה ואימא אייר שגם בו איכא אביב ושקלינן וטרינן ומסקינן דמדברי קבלה ילפינן דכתיב בזכריה א' ביום עשרים וארבעה בעשתי עשר חודש הוא חודש שבט כן נאמר שם (פרשה ז) בארבעה לחודש התשיעי בכסליו וכן במגילת אסתר נאמר בחודש העשירי הוא חודש טבת וכן ומחודש לחודש שנים עשר הוא חודש אדר וכן בחודש השלישי הוא חודש סיון וכן בחודש הראשון הוא חודש ניסן ולא ילפינן מהאי קרא לחוד דאיכא למימר דמאי ראשון ראשון למילתיה למעשה המן: חודש ניסן בזמנו. ביום ל' לחודש אדר קריבין הקרבנות מן התרומה שגבו לשנה זו: ד ואם לאו. שלא באו עדים לקדשו ביום ל' בעת הקרבת התמיד מקריבין מן תרומת שקלים משנה שעברה ונפקא לן מקרא זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה חדש והביא קרבן מתרומה ואיזה זה ניסן דגמרינן בג"ש שנה שנה ממה דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה: ה באחד באדר. שדר בבית ל' יום דלבציר מהכי לא טרח איניש לשכור בית ויכול להוציאו בא' בניסן וטעמא דניסן היה ר"ה משום דכי אגר איניש ביתיה לכולי ימות הגשמים אגר ולכן בימות הגשמים א"י להוציאו מן הבית רק בניסן שאז הוה התחלת ימות החמה והוה ר"ה בניסן דהוה ר"ה גם לש"ד: ו למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדים מקודם אלול על הנולדים לאחר אלול וכן להיפך וטעמא דאלול דזמן לידת הכבשים הוה באב שזמן עבור שלהם באדר וגולדה לחמשה חדשים וסמוך לגמרו חודש מעשרינן להו דנפקא לן מדכתיב עשר תעשר בשני מעשרות הכ"מ אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן ר"ה שלו סמוך לגמרו היינו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו סמוך לגמרו היינו אלול: באחד בתשרי. דמה דגן תשרי אף מעשר בהמה תשרי: האלוליים. הנולדו בחודש אלול לא יצטרפו לא עם הנולדו באב דדילמא ר"ה שלו אלול ולא עם הנולדו בתשרי שאחריו דדילמא ר"ה תשרי: וחמשה מאלול. או חמשה באלול והגהת הגר"א עיקר דגרסינן בלא וא"ו: בתשרי. הקודם אב וחמשה באב שאחריו אין מצטרפין דאב לא הוה ר"ה לכ"ע: ז לשנים. איכא למ"ד למלכי עובדי כוכבים מונין בשטרות מתשרי ומה דמבואר לעיל מניסן ר"ה למלכים היינו למלכי ישראל ואיכא דמפרש לבריאת העולם שבתשרי נברא העולם ואיכא דמפרש לדין שאז העולם נידון כמבואר לקמן: למנות לשנים. לדברים הנזכרים וכל חד כדאית ליה אלא מתשרי: ולשמיטין. שימת השמיטה התחלתו מתשרי וכן יובל ונאסר בחרישה וזריעה: וליובלות. לשלוח חפשי איש עבדו מתשרי ומ"מ לא היו נפטרין לבתיהן אלא ביום הכפורים כדכתיב קרא ביום הכפורים תעבירו שופר וקראתם דרור: המבריך. שכפף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר וקוצץ במקום הכפיפה והוה כאילן אחר: המרכיב. אילן בחבירו: עלתה לו שנה. בא' בתשרי למנין שני ערלה וחשבינן זה לשנה א' שלימה: ומותר לקיימן בשביעית. ואין בו איסור נטיעה בשביעית אם עשה קודם שביעית שככר כלו ל' יום קודם ומסקינן בגמ' דל' יום לבד ימי הקליטה בעינן ופליגי בימי הקליטה תנאי בגמ' איכא מאן דאמר ל' יום ואיכא מ"ד ט"ו יום ואיכא למאן דאמר ג' יום והלכה כמ"ד שתי שבתות (יבמות דף פ"ג): נטיעה זו. שנטע ל' יום קודם ר"ה בר"ה השלים השנה: חמשה עשר בשבט. דר"ה לאילנות ואם לא היה הל' יום חשובים שנה היה צריך להמתין עד אלול שאחר ט"ו בשבט להשלים הג' שנים שלימות: רבעי. שצריך לפדות בשנה רביעית וצריך להמתין עד ט"ו בשבט של שנה חמשית: ח וזה ישן. וכתיב היוצא השדה שנה שנה כל שנה מתעשר בפ"ע: ונכנסה בתשרי. שנה שלישית למנין שני השמיטה דאז הוה זמן מעשר עני ולא שני: הראשון. שליקט קודם תשרי: משבא השמש גרסינן. ולא גרסינן אחר וכן בנוסחת הגר"א: ה"ג בנוסחת הגר"א: הראשון מתעשר מעשר עני והרביעית מעשר שני וה"ט דכיון שליקט קודם ט"ו בשבט הוה כמו שנה שקודם תשרי ומשונה דין אתרוג משאר כל האילנות דבאילנות אזלינן בתר חנטה אבל באתרוג בתר לקיטה: ט לשנה. שאמר סתם שנה הוה כמו בלשון העולם: מיום ליום. ואסור להנות ממנו כל השנה: אחד בתשרי. ולענין זה אמרינן לעיל דר"ה לנדרים: י כבני מרון. כאימרא ככבשים המתעשרין יוצאין זה אחר זה בפתח קטן ומונה והעשירי הוא קודש ואין שנים יכולים לצאת כאחד ואיכא דמפרש כמעלת בית מרון שהדרך קצר והעמק מגדדים ואין שנים הולכין ביחד ואיכא דמפרש כחיילות בית דוד ומרון לשון מרות ואדנות שיוצאין זה"ז למלחמה ומונים אותם: שנאמר. לראיה דאף שיוצאין בזא"ז מ"מ נסקרין בסקירה אחת: היוצר. רואה יחד לבם ומבין ביחד כל מעשיהם: ואומר. לראיה דהדין הוא בר"ה: בחודש שופר בכסה ליום חגנו. והיינו תשרי שהלבנה מתכסה בו שאינו נראה לכל מחמת קטנותה והוא חג ומסיפא דקרא משפט לאלהי יעקב דאז הוה שעת המשפט: קדשוהו ב"ד החודש. ביום ל': לפניו. לפני הקב"ה לדין את ישראל ותליא הדין בב"ד של מטה: וכן אתה מוצא. שהקב"ה מצפה לב"ד של מטה ובדידהו תליא מילתא: אם בא חודש של תשרי בזמנו. ביום ל' והמן הלך בו ביום קודם שקידשו את החודש דעדיין לא הוה יו"ט ומשקדשו ב"ד מיד פסק ומ"מ היה מוצא עומר בשל מה שלקט מקודם עומר לגולגולת ולמחר היה הולך מן כי אינו יו"ט: ואם לאו. שלא קידשו א"כ למחר יו"ט הוא היה מתעכב המן שהלך ביום ל' עד יום ל"ג והוא ב' בתשרי ונמצא אוכלין ממנו יום ל' שהוא ערב יו"ט ויו"ט ול"ל המחרת עד שירד מן אחר והגר"א הגיה בזה אם בא חודש בזמנו מתעכב לג' ימים וקאי על העומר של ער"ה והיינו יום כ"ט באלול דאם היה ר"ה ביום ל' א"כ מתעכב המן ולא היה יורד עד יום שאחר יו"ט והוה ג' ימים: ואם לאו. שלא קדשו ב"ד ביום ל' וממילא הוה ר"ה ביום ל"א ומ"מ לא היה יורד מן ביום ל' דספק הוא ושמא יקדשו ב"ד היום ואסור בעשיית מלאכה א"כ לא היה יורד לא ביום ל' ולא ביום ל"א והיה מתעכב המן מער"ה עד יום ד' וא"כ מעשה ה' תלוי בקידוש הב"ד: יא שעורין. מנחת העומר: חטים. שתי הלחם וביכורים מז' מינים שאין מביאין ביכורים קודם לעצרת ושתי הלחם הן המתירין את הביכורים וחטה מין אילן הוא ומורה לברכה של פירות האילן א"נ משום שהחטים מתירין את הביכורים שהוא מין אילן: יב בנוסחת הגר"א ר"נ אומר. וכן הוא בגמרא: לרגעים תבחננו. ור"י ס"ל דהויא לבחינה בעלמא ואף דפקידה נמי י"ל עיוני בעלמא עיקר טעמא דר"י דכתיב לעשות משפט עבדו ומשפט עמו דבר יום ביומו: יג יוצאין. להודיע מתי נקבע החודש ומבואר במשנה ניסן מפני פסח על אב מפני התענית ואלול מפני תשרי להודיע שביום ל' פשו ר"ה ובתשרי מפני תקנת המועדים

התקין שיהו יוצאין אף על אדר (כד) [השני] מפני הפורים : יד בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם (ק) פעם אחת שכרו בייתוסין שני עדים לבא להטעות את (כה) [חכמים] לפי שאין (כו) [בייתוסין] מודים שתהא עצרת (א) אלא (כז) [בא'] בשבת בא אחד ואמר עדותו והלך לו ובא השני ואמר עולה הייתי במעלה אדומים (כח) [וראיתיו] רבוץ בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו (כט) [דומות] לגדי קרניו (ל) [דומות] לצבי וזנבו מונחת בין ירכותיו (לא) [ראיתיו] ונרתעתי ונפלתי לאחורי והרי מאתים זוז צרורין לי (לב) [בפינדוני] אמרו לו מאתים זוז (לג) [נותנין] לך במתנה והשוכרך ימתח על העמוד מה ראית ליזקק לכך אמר להם מפני ששמעתי שבייתוסין מבקשין להטעות את חכמים אמרתי מוטב אלך אני ואודיע את חכמים : טו אם (לד) [אינן] מכירין אותו משלחין עדיו עמו אפילו בשבת (ר) מעשה ברבי נהוראי שבא עם העד [בשבת] לאושא והעיד בו : בראשונה היו משיאין משואות בראשי (לה) [ההרים] הגבוהים בהר המשחה בסרטבא (לו) [ובצרופנה בתבור בחורן בבית דלתיה] רשב"א אומר אף (לז) [בהרי (ש) מכמא ותבור] וחברותיה : טז (ת) מאימתי משיאין על החדש לאור עבורו כיצד חל להיות ערב שבת ושבת משיאין עליו למוצאי שבת ואם בא בזמנו משיאין עליו ואם לאו אין משיאין עליו על כל ראשי חדשים היו משיאין משואות (א) אמר אחד ב) לפניה (לח) [ראיתיו] לא אמר כלום לאחריה דבריו קיימין לצפונה לא אמר כלום לדרומה דבריו קיימין (ב) אחד אומר (לט) [ראיתיו] גבוה שתי מרדעות ואחד אומר שלשה עדותן קיימת אחד אומר שלשה ואחד אומר חמשה אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים אחד אומר ראיתיו מוטה וא' אומר ראיתיו זקוף אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים (ג) ראיתיו חציו בענן לא אמר כלום חציו (מ) [בעשיש] לא אמר כלום חציו במים (מא) [דבריו קיימים] (ד) ר"א בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים וכן היה ר"א בר צדוק אומר אין השלוחין יוצאין לסוריא עד ג) שישמעו מפי בית דין למחר: יז (ה) למה לא נתפרשו שמותן של זקנים שלא יהא כל אחד ואחד אומר הריני בא להקיש את ר' פלוני לאלדד ומידד (מב) [הריני בא להקיש את] רבי פלוני לנדב ואביהוא וכן הוא אומר (שמואל א יב) ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר (שם) וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון בדן זה שמשון יפתח כמשמעו ואומר (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו וגו' ד) שקל הכתוב שלשה קלי עולם בין שלשה גדולי עולם ללמדך שבית דינו של ירובעל ה) לפני המקום כבית דינו של משה ובית דינו של יפתח גדול לפני המקום כבית דינו של שמואל להודיעך שכל מי שנתמנה פרנס על הצבור אפילו קל שבקלים שקול כאביר שבאבירים וכן הוא אומר (דברים יז) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אין לך אלא שופט שבדורך ואומר (קהלת ז) אל תאמר מה היה וגו' (מג) :

פרק ב א (א) קדשו (*א) את החדש בזמנו ונמצאו עדים זוממין הרי זה מקודש (ב) קדשוהו בלילה אינו מקודש (ג) קדשוהו (*ג) אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין הרי זה (א) [מקודשת] (ד) קדשוהו לפני זמנו או לאחר עיבורו פחות משלשים יום (ב) יותר על שלשים יכול יהא(ג) [מקודשת] תלמוד לומר (שמות יב) חדש אין (ד) פחות משלשים יום לא נראית לבנה לשני ימים יכול יקדשוהו לאחר שני ימים תלמוד לומר יום אין לו אלא יום אחד בלבד : ב בתעניות (ה) תוקעין ו) שלש של שלש שלש ובמסעות שלש של. שלש שלש על כל דגל ודגל דברי רבי יהודה וחכ"א שלש על כל מטה ומטה במה הן תוקעין בחצוצרות שעשה משה רבי יהודה אומר (ו) בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים נתנו חכמים את המצוי למצוי ואת שאינו מצוי לשאינו מצוי : ג (ז) (ה) שופר שקצרו כשר (ו) [גורדו] בין מבפנים בין מבחוץ כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ כשר צפהו במקום (ז) פיו או (ח) שהוסיף עליו כל שהוא אפילו במינו פסול נקב וסתמו אפילו במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר (ט) נתן שני שופרות זה בתוך זה ותקע אם קול הפנימי שמע יצא אם קול (ח) [חיצון] שמע לא יצא כמה הוא שיעור שופר כדי שיאחז בידו אחת ויתקע : ד (י) הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררין חללים נתינים ממזרים חרש שוטה וקטן סרים אדם וסריס חמה פצוע דכה וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן : טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן (כ) אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא (ט) [לשאינו] מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו (י) מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן : ה (ל) התוקע ומתעסק והתוקע ומתלמד והמלמד את בנו והמלמד את תלמידו אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא : רועה שהרביץ את צאנו אחורי בית הכנסת וכן חולה שהיה מוטל (מ) אחורי בית הכנסת ומי שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אף על פי שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כוון לבו זה שכוון לבו יצא וזה שלא כוון לבו לא יצא שאין הכל הולך אלא אחר כוונת הלב שנאמר (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזנך ואומר (משלי כג) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה וגו' : ו (נ) ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה שכל עיר שרואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא שלשה דברים אלו בתוכה תוקעין בה וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד : ז (ס) רבי אלעזר בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים [ר"ש בן אלעזר אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר חודש שלפניו קידשו] שמעון בן הסגן אומר (ע) אם באו עדים מן המנחה ולמעלה תוקעין היו (*ע) אבל אין (יא) [מוספין קרבין] עד שיקדשו החדש אמר ז) ר' יהושע בן קרחה דברים אלו התקינן

נוסחאות כ"י

א) אחר שבת : ב) לפני חמה : ג) ששמעו מפי ב"ד מקודש : ד) נתן : ה) גדול : ו) שבע שלש ושלש : ז) רבי יהודה דברים וכו' :

הגהות הגר"א

(כד) שני : (כה) החכמים : (כו) הבייתוסין : (כז) אחד : (כח) וראיתי : (כט) דומה : (ל) דומה : (לא) ראיתי : (לב) בפונדתי : (לג) נתונין : (לד) אין : (לה) הרים : (לו) בגדפינא בחברון בבית בלתין : (לז) חרום וכייר וגדר : (לח) ראיתי : (לט) ראיתי : (מ) בעשישה : (מא) לא אמר כלום : (מב) ואת : (מג) שהימים הראשונים היו טובים : (א) מקודש : (ב) או : (ג) מקודש : (ד) חודש : (ה) ארוך : (ו) גירדו : (ז) הנחת : (ח) החיצון : (ט) את שאינו : (י) וכן : (יא) מוספין קרבן :

חסדי דוד

כסברא דנפשייהו והוכרח ר' לסתום במשנה כדעת המרובים ובברייתא נשנית דעתו ואח"ז הובא בביהמ"ד מהו שהעיד ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על ב' אדרים שאם רצו לעשותן שניהם מלאים עושין שניהם חסרים עושין אחד מלא ואחד חסר עושין וכדאיתא בגמ' ולכן עמד והתקין כשמעתי' ובאותו זמן נשנית מתניתא זו ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה והיינו דפסק הרמב"ם כר' שכתב כשמעברין השנה כותבין אגרות לכל המקומות ומודיעין אותם כו' והוספנו על שנה זו כו' רצו כ"ט יום רצו ל' יום כו' וע"ש :

פרק ב קדשו את החדש כו' קדשוהו אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין הרי זה מקודש. בגמ' דף כ"ה איתא דכתיב אתם ג' פעמים אתם אפי' מזידין אפי' שוגגין ואפי' מוטעין וזה ניחא אבל הכא דקתני ארבע קשה דהא בקרא ליתא אלא ג"פ אתם והנה הרמב"ם השמיט מזידין שבגמ' וכתב במקומו אנוסין וכתבתי בחבורי נ"ל דדייק כי ע"כ מזידין דבגמ' אין הכוונה מזידין לעבור דחלילה לומר כן על ב"ד וקשר רשעים הוא ואין בדבריהם ממש ומפרש מזידין דיודעין שלא נראה אלא שצריכים בשביל איזה צורך כגון משום מתיא או משום ירקא ולכן נתחכם הרמב"ם וכתב אנוסין במקום מזידין כלומר שהם אנוסין ומוכרחים לעשות כן . ולפ"ז יש לפרש מ"ש כאן אנוסין ברישא והדר מזידין פירושו תרי גווני אנוסין חד כגון שאנסום נכרים וכיוצא בע"כ וחד כגון שצורך השעה אנסם והיינו מזידין ותרווייהו יליף מחד אתם דסוף סוף אנוסים הן ואידך אתא לשוגג שטעו בחשבונם והשלישי למוטעין ע"י עדי שקר והרמב"ם כלל להנך תרי מיני אונס בחדא וכלשון הרמב"ם הוא בת"כ ומ"ש בסיפא כאן עי' בת"כ ומ"ש הק"א שם דיליף מן ובחמשה עשר יום לחדש וכו' יותר נראה דיליף מקרא בכסה ליום חגנו : ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כו' נתנו חכמים את המצוי למצוי כו'. עי' בגמ' בפירש"י ובתוס' בשם הערוך . והך טעמא איתא בירושלמי ובש"ס דידן נתנו טעם אחר דר"י סובר בר"ה כמה דכייף איניש טפי מעלי כו' ע"ש ומ"מ יש הכרח לטעמא דהכא לר"י כיון דמקרא יש נדרין לכאן ולכאן אי משום והיו עיני וגו' אי משום נשא לבבנו מה חזה ר"י דקאמר בשל זכרים אלא ע"כ לפי שהוא מצוי כלומר והתורה חסה על ממונם של ישראל ואשכחן כמה זמני דתלמודא לא נקיט עיקר הטעם : ר' אלעזר בר צדוק אומר

מצפה שמואל (ק) כב: וירושל' פ"ב הל"א : (ר) שם ושם ויומא פ"ג הל"א : (ש) עי' ירושל' פ"ב הל"ב כנו"י : (ת) שם ושם : (א) כג : (ב) כד: ועי' ירושל' שם ספ"ד : (ג) שם ושם : (ד) שם וירושל' שם סהל"ה: (ה) כה. (ו) שם וירושל' שם הל"א : (א) עי' תו"כ פ' אמור וירושל' פ"ב הל"ז ופ"ג הל"א ושביעית פ"י : (*א) עי' מיי' פ"ב מהל' קה"ח הל"ב וע"ש סוף פ"ג : (ב) סנהדרין י"א : (ג) עי' כה. : (*ג) עי' מיי' שם הלכה כב ובהגהות מיי' שם : (ד) ירושלמי פ"ג הל"א ונדרים פ"ו הל"א וסנהדרין פ"א הל"ב ושביעית פ"י : (ה) עי' ספרי פ' נשא וסוכה פ"ה הל"ו : (ו) עי' כו: וירושלמי פ"ג סוף הל"ה : (ז) כז: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ג : (ח) עי' ירושלמי פ"ג הל"ו : (ט) שם וירושלמי פ"ג הל"ז : (י) כט. : (כ) עי' ירושלמי ביצה פ"א הל"ג : (ל) עי' כח: ועי' ירושל' פ"ג וברכות פ"ז הל"ב : (מ) כט. וירושלמי פ"ג הל"ז : (נ) כט. וירושלמי פ"ד הל"ב: (ס) עי' ירושלמי פ"ב סוף הל"ה : (ע) ל: ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד : (*ע) עי' מיי' פרק ב' מהלכות קדוש החודש הלכה ו' :

מנחת בכורים

המועדות בכסליו מפני חנוכה ובאדר מפני הפורים והוסיף רבי כאן אדר שני דתנא במשנה סבר דחודש העיבור הוא ל' א"כ ממילא ידעי בני הגולה דכיון דנתעבר ביום ל"א נקבע ר"ח אדר השני ורבי פליג וס"ל דצריך להודיע : יד אלא באחד בשבת . דדרשי ממחרת השבת שבת ממש והיה יום ל' של אדר בשבת ומתאוים שיקודש החודש כדי שיהיה העומר אחר שבת ושכרו עדים שיעידו שנראה הלבנה בזמנה כדי לקדשו : נתונין לך . אע"פ שלא השלים תנאו ומן הדין צריך להחזיר שכרו כיון שלא תקן מ"מ יהיה לו דהפקר ב"ד הפקר כדנפקא לן ביבמות פ"ט ב' מקרא דעזרא י' וכל אשר לא יבא לעצת השרים וגו' יחרם כל רכושו : טו עדיו עמו . להעיד על העד שראה את הלבנה להעיד עליו שהוא נאמן : העד . שידע עדות החודש : והעיד בו . בעד שידע החודש ור"כ ססדא אחריגא הוה בהדיה ולא השיב ליה מפני כבודו שמביאין ראיה מן הגדול שמחללין שבת ואין מביאין ראיה מן הקטן : משיאין משואות . מבואר במשנה שמדליקין אש בראשי ההרים הגבוהים בליל ל"א להודיע שקדשו ב"ד ביום ל' : בסרטבא . שם הר וכן כולן : טז לאור ליל עבורו . היינו של יום העבר דהוא יום עיבור שבו מעברין חודש היוצא ומדליקין בליל שאחריו : כיצד היו עושין . כשחל בשבת ומפרש ואזיל : ובשבת. או שבת : למ"ש . דכשחל ביום שבת הרי הוה ליל עבורו ואם חל בע"ש ידעי דקדשי בע"ש דאם שבת ר"ח הוה יום ל"א ואין משיאין על חודש מעובר כמבואר לקמן : אין משיאין . משום ר"ח שחל בע"ש דאם נשיא במ"ש לא ידעינן מתי ר"ח דאולי נקבע בשבת ולא אמרינן דנשיא אמלא ג"כ וכשחל ר"ח בע"ש לא נשיא כלל דאז ידעינן דחסר הוא דאי מלא הוא היו משיאין במ"ש משום דאתי למיטעי דיאמר שבת ר"ח הוא ומלא הוא והא דלא השיאו במ"ש אתנוסי הוא דאיתנוסי אבל השתא דמשיאין אחסר גם כשחל ר"ח ע"ש משיאין במ"ש ואז ליכא למיטעי כלל : לפניה . פגימת הלבנה בשעה שנראה חסרונה לאיזה צד היה אם אמר שהיה לצד החמה לא אמר כלום דא"א שיהיה כן וכדמפרשינן בגמרא : לצפונה . של חמה כששניהם במערב והלבנה אינה נראית ביום ל' מחמת קטנותה אלא בעת שקיעת החמה ואמר שהלבנה לצפונה היתה בטלה עדותו ומיירי בימות החמה שהחמה מהלכת כל פני מזרח ודרום ומערב ביום נמצא החמה הולכת במערב הרבה ביום וקודמת את הלבנה ברוב חדשים ולבנה בעת שקיעת החמה לצד דרום ולכן לדרומה דבריו קיימין אבל במשנה דתנא לצפונה דבריו קיימין ולדרומה בטל עדותן מיירי בימות הגשמים דהולכת ביום קצר רק פני דרום ושוקעת במערבית דרומית א"כ הלבנה במערב הוא לצד צפון והכי מוקמינן בגמרא (כ"ד א') : קיימת . דמטעי טעי בהכי : עם אחרים. כשיעיד עוד עד כמותו מצטרפין ומקבלין עדותן לעדות החודש דס"ל אידך חד לגבי תרי : מוטה . הלבנה מוטה קצת : אין מצטרפין . דהוה הכחשה : בענן . דיום המעונן היה וראיהו מאירה מתוך הענן : לא אמר כלום. דדילמא תגיה לאו כלום הוא : בעשיש . דרך זכוכית ראה אותה : במים . תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה : לא אמר גרסינן . כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא : ר"א בר"צ . פליג על ת"ק דס"ל במשנה דאף שלא נראה בזמנו רק ביום ל"א מ"מ מצוה על ב"ד לקדש החודש אף שלא תליא בקידושין דממילא הוה ר"ח ועי"ז פליג וס"ל דאין מקדשין כדמפרש טעמא : שכבר קדשוהו שמים . כן מבואר במשנה והגר"א גרס בשינוי לשון שגמר מעשהו שמים כלומר דנגמר החודש בשמים כשאין ב"ד של מטה מקדשין ביום ל' בתחלת ליל ל"א מקדשין ב"ד של מעלה (ירושלמי פ"ב הל' ה') : סוריא. להודיע שקדשו בית דין החודש ביום ל' : למחר . ביום ל' דאף דידעו מהעדים בלילה וידעי דביום מחר יקדשוהו מ"מ כל זמן שלא שמעו מפיהם עדיין מקודש אין הולכין להודיע ובגמרא (דף כ"ב) מסקינן דעל כל החדשים שלוחין יוצאין מבערב וניסן ותשרי עד שישמעו מפי בית דין מקודש : יז למה לא נתפרשו . מבואר במשנה איידי דתנא שם דר"ג נוה לר"י שיבא במקלו ותרמילו ביוה"כ שחל להיות בחשבונו ושמע אליו כדא"ל רבי דוסא בן הרכינס אם אתה בא להרהר אחר ר"ג וב"ד צריכין אנו לדון על כל שופט ושופט מייתי לה שם הכי : לאלדד ומידד . בתמיה וכי שוה הוא לו אבל כיון שלא נתפרש משיבין לו אולי הוא כזקן אחר שלא נתפרש : ה' אשר עשה . שמואל אמר לישראל שעשה לכם נסים על ידי משה ואהרן ירובעל יפתח ובדן ושמואל כדמסיים וישלח ה' את ירובעל והכל מדברי שמואל (וחדא ראיה הוא): גדעון. שעשה ריב עם הבעל וכן הוא בגמרא : בדן . זה שמשון דאתי מדן : ואומר . לראיה דחשיב שמואל כמשה ואהרן : בקוראי שמו . קוראים אל ה' והוא יענם א"כ חשיב הני ג' גדעון שמשון ויפתח בין שלשה החמורים משה אהרן שמואל : ואל השופט . אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שהולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא ללמדך שאין לך לבקש אלא שופט שבימיו ואין להרהר אחריו : מה היה . שהימים הראשונים היו טובים מאלה והיו השופטים חשובים וסיפא דקרא כי לא מחכמה שאלת על זה לפי שבדורות הראשונים היו חכמים וצדיקים לפיכך היו טובים מאלה וא"א שיהיו אחרונים כראשונים :

פרק ב א מקודש . דאף בטעות מקודש דמרבינן מדכתיב אשר תקראו אותם תסר וא"ו וקרינן אתם אלה הדבר בב"ד אתם אפילו מזידין אפילו מוטעין אפילו שוגגין דכתיב ג' פעמים : שוגגין . שטעו בחשבון מעלמם : מוטעין . שהטעו אותן עדים ואמרו ראינו הלבנה ולא ראו : לפני זמנו . יום כ"ט : לאחר עיבור . יום ל"ב : פחות משלשים יום . מפרש קודם זמנו : יתר על ל"א . גרסינן ופירושא הוא הכי דלאחר עיבורו וכ"מ בירושלמי פ"א הל' ג' . וי"מ דקאי על חודש העיבור וכמ"ד עיבור שנה שלשים יום : ת"ל חדש . החדש הזה לכם ראה חדשים והיינו ימות הלבנה והוא כ"ט י"ב תשצ"ג חלקים א"כ א"א בימים שלמים אלא תני יום יותר אבל לא יותר ולא פחות מכ"ט דימים שלמים כ"ט הוא : לאחר שני ימים . דעד הכא מיירי שרוצים ב"ד לעבר ולהסר לאיזה צורך אבל מניין כשלא נראה לבנה כלל דיקדשו ביום ל"א דאולי רק בראיה תליא מילתא ת"ל יום שנאמר ובט"ו יום לחודש ויום מיותר אלא להורות דהעיבור והחיסור הוא רק ביום א' : ב בתעניות . כשגוזרין תענית על הצבור מצוה לתקוע בחצוצרות כדכתיב בקרא וכי תבואו מלחמה על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וה"ה בכל עת צרה שלא תבא על הצבור : שלש פעמים . של ג' ג' תקיעה ותרועה ותקיעה וס"ה ט' : ובמסעות . בעת שנסעו ממקומם במדבר כדכתיב קראי : דגל ודגל . ג' שבטים אחר שנסעו ממקומם היו תוקעין : מטה . כל שבט נמנה בכל דגל ג"פ : בחצוצרות שעשה משה . דכתיב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות ומבואר במשנה בתענית בשל זכרים כפופין ופיהן מצופין כסף ושתי חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות : ר"י אומר . מבואר במשנה דפליג על ת"ק דס"ל דשוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות ותוקעין בשל יעלים פשוטין ועי"ז אמר ר"י במשנה דבר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים ומבאר כאן הטעם דנתנו חכמים המצוי והוא שופר של אילים זכרים למצוי כגון ר"ה אבל של יעל הנקרא שטיינבוק שאינו מצוי הוא ביובל שהוא א' לחמשים שנה (ירושלמי פ"ג הל"ה) ומסקינן דבר"ה בשל זכרים כפופים וכן הלכה : ג וקצרו . ונשאר כדי שיאחזנו בידו ויראה כ"ש לכאן ולכאן : אפילו במינו . כרבנן אתיא אבל לר"נ במינו כשר ואפילו מעכב התקיעה (ועי' ברא"ש שהביא תוספתא זו ומ"ש בזה) : ד משוחררין . דאינם משוחררין דינם כנשים ופטורין ממ"ע שהזמן גרמא כמו נשים : חש"ו לא גרסינן . וכן במס' מגילה לענין מגילה תנא כהאי לישנא וליתא חש"ו דפטורין מכל מצות האמורות בתורה : סרים אדם. דרך התוספ' לשנות כן וכן תנא במגילה ומילתא דפשיטא הוא : ואין מוציאין . דדילמא נשים נינהו ופטורין : את מינו . אנדרוגינוס כמותו דממ"נ אם הוא נקבה חבירו נקבה ופטורה : את מינו . דשמא הוא נקבה וחבירו זכר : את מינו . דלא אתי צד עבדות דידיה ומפיק צד חירות דחבריה : ו ועוד זאת . קאי על משנה רפ"ד דביו"ט שחל בשבת תוקעין במקדש אבל לא במדינה והתקין ריב"ז שיהיו תוקעין גם ביבנה ובכ"מ שיש בית דין ומבאר שזאת היתה יתירה ירושלים בבנינה מיבנה אחר חורבן : רואה. פרט ליושבת בנחל : ושומעת . פרט ליושבת בהר : וקרובה . פרט חוץ לתחום : ויכולה לבא . פרט למפסיק לה נהרא ובגמרא מפרשינן למה תנא ועוד ומפרשינן דחסורי מחסרא והכי קתני בירושלים תוקעין בכל העיר כל זמן שב"ד יושבין וביבנה אין תוקעין אלא במקום ב"ד לכן אמר ועוד זאת יתירה : שלשה דברים . רואה ושומעת כחדא חשיב להו : ז אם לא נראה בזמנו . כגון שלא נראה ביום ל' אין ב"ד מקדשין דממילא קדוש ומייתי לה הכא איידי דתנא דתוקעין במקום שיש בית דין משום שהם מקדשין החודש וידעי בקביעות החודש ולכן דחיא שבת כשחל ביו"ט לכן אמר דכל שלא נראה אין מקדשין : רשב"א לא גרסינן כנוסחת הגר"א : מן המנחה ולמעלה . שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש כמבואר במשנה : אין מוספין . קרבן מוסף אין מקריבין עד למחר : דברים אלו . המבוארים במשנה כגון שיהיו תוקעין בכל מקום שיש ב"ד

התקינו רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש לכשיבנה הבית במהרה יחזרו דברים אלו ליושנם: **ח** (פ) רבי יהודה אומר רבי אלעזר (יב) (ויקרא כג) שבתון זו קדושת היום זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קודש קדשהו (יג) אמר לו רבי עקיבא מפני מה לא נאמר שבתון שבות (יד) [שכן הוא פוגע בשביתה ראשון אלא] זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קדש (טו) קדושת היום: **ט** (צ) מקום שנהגו לומר כדברי ר' עקיבא אומר כדברי ר"ע כדברי ר' יוחנן בן נורי אומר [כדברי רבי יוחנן] רשב"ג אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר רשב"ג מה מצינו בכל מקום אומרה (טז) [ברביעית] אף כאן אומרה (יז) [ברביעית] רבי אומר מה מצינו בכל מקום אומרה (יח) [עם אמצעית] אף כאן אומרה (יט) וכשקדשו את השנה באושא (ק) ביום הראשון א) עבר ר' יוחנן בן ברוקא ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי אמר רשב"ג לא היינו נוהגין כן ביבנה ביום השני עבר רבי (כ) [חנניה] בנו של רבי יוסי הגלילי ואמר כדברי רבי עקיבא ואמר רשב"ג כך היינו נוהגין ביבנה: **י** אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות (כא) [א] [אם] אמר (ר) שלש (כב) מכולם יצא אין מזכירין זכרון ומלכות ושופר של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם היתה פורענות של עו"ג מזכירין אותה בפ"ע (ש) המתחיל מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה (כג) [ואומר] של נביאים ושל כתובים באמצע (ת) אין אומרים (כד) [מלכיות עם הזכרונות] ולא זכרונות עם השופרות ואם אמר לא אמר כלום וצריך לאומרה שניה: **יא** (א) פקדונות כזכרונות שנאמר (בראשית כא) וה' פקד את שרה וגו' [ואומר (שמות ג) פקד פקדתי אתכם וגו'] רבי יוסי אומר אומרן עם הזכרונות רבי יהודה אומר לא (כה) [היה אומרן] עמהן זכרון שיש (כו) [עמו] תרועה כגון (ויקרא כג) זכרון תרועה מקרא קדש רבי יוסי אומר אומרן עם הזכרונות ועם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרן [ב] אלא עם הזכרונות בלבד תרועה שאין עמה (כז) ב) [זכרון] כגון (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם ר' יוסי אומר (כח) עם השופרות רבי יהודה אומר (כט) לא היה אומרן [עמהם] מלכות שיש עמה (ל) [שופר כגון (תהלים צח) בחצוצרות וקול שופר וגו'] רבי יוסי אומר אומרה עם המלכיות ועם השופרות רבי יהודה אומר ג) לא היה אומרה אלא עם השופרות בלבד (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (שם ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו' (לא) רבי יוסי אומר אומרן עם (לב) [מלכיות] רבי יהודה אומר לא היה אומרן (לג) [עמהן מלכיות שאין עמה שופר כגון] (תהלים מז) זמרו לאלהים זמרו וגו' כי מלך כל הארץ אלהים (לד) [זמרו משכיל מלך אלהים על גוים] רבי יוסי אומר (לה) [אומרן עם המלכיות] רבי יהודה אומר (לו) [לא היה אומרן] (שם כד) שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך הכבוד (לז) [וגו' שאו שערים ראשיכם מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות] וגו' ר' יוסי אומר ד) (לח) [כל אחד ואחד בפני עצמו רבי יהודה אומר אומרן כולן כאחד] זכרונות האמורות (לט) [בענין בקשה] רבי יוסי אומר אומרן כולן כאחד רבי יהודה אומר ראשונים בפני עצמן ושניים בפני עצמן: שופרות האמורות בענין גדעון ובענין יהושע ר' יוסי אומר אומרן ה) כל אחד ואחד בפני עצמו רבי יהודה אומר האמורין בשעת מעשה לעצמן בשעת פקידה לעצמן: **יב** סדר תקיעות שלש של שלש שלש (ב) שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות שמע שש תקיעות (מ) [ושלש] תרועות (ג) אפילו בסירוגין אפילו כל היום כולו יצא [שמע [ג] תקיעה מזה ותקיעה מזה ותרועה מזה תקיעה מזה ותרועה מזה אפילו בסירוגין אפילו כל היום כולו יצא שמע תקיעות וברכות בין שהקדים תקיעות לברכות ובין שהקדים ברכות לתקיעות יצא] (ד) תקע והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת תקע והריע ותקע (ה) בנשימה אחת לא יצא (ו) מתלמדין לתקוע בשבת (מא) [אין] מעכבין את הנשים ואת הקטנים מלתקוע בשבת (מב) [ואצ"ל] ביום טוב: **יג** יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת (ז) בית שמאי אומרים מתפלל עשר ובית הלל אומרים מתפלל תשע יום טוב שחל להיות בשבת בית שמאי אומרים מתפלל שמונה ואומר של שבת בפני עצמה ושל יום טוב בפני עצמה ומתחיל בשל שבת ובית הלל אומרים (מג) [מתפלל שבע מתחיל] בשל שבת ומסיים בשל שבת (מד) [ואומר] קדושת היום באמצע אמרו בית הלל לבית שמאי והלא במעמד כולכם זקני בית שמאי ירד חוני הקטן ואמר שבע ואמרו [לו] כל העם נחת רוח (מה) [היה] לך אמרו להם בית שמאי מפני שהיתה שעה ראויה לקצר אמרו להם בית הלל אילו היתה שעה ראויה לקצר היה לו לקצר בכולם: **יד** רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן וחכמים אומרים כל אחד וא' מוציא [את] עצמו (מו) [אמר להן אם כן (ח) למה מורידין אותו לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את מי שאינו יודע אמר להם] אם כן למה מתפללין כל אחד ואחד לעצמו (מז) [אמרו לו] מפני ששליח צבור מתקן את עצמו אמר להם א"כ למה מורידין אותו לפני התיבה אמרו לו להוציא את מי שאינו יודע אמר להם כשם שהוא מוציא את מי שאינו יודע כך הוא מוציא את מי שיודע:

סליק להו תוספתא ממסכת ראש השנה

הגהות הגר"א (יב) אומר כתיב שבתון זכרון תרועה מקרא קדש שבתון זה: (יג) בעשיית מלאכה: (יד) שבו פתח הכתוב תחלה אלא שבתון קדשהו בעשיית מלאכה: (טו) זו: (טז) באמצע: (יז) באמצע: (יח) ברביעית: (יט) ברביעית: (כ) חנינא: (כא) ואם: (כב) שלש: (כג) אומר: (כד) מלכיות עם זכרונות: (כה) יאמרה: (כו) עמה: (כז) ולא כלום: (כח) אומרה: (כט) אינה אומרה כל עיקר: (ל) תרועה כגון תרועת (יום) [נ"ל מלך] בו: (לא) אתה הראת לדעת וגו': (לב) המלכיות: (לג) כל עיקר: (לד) וגו': (לה) שתים: (לו) אחת ושוין במלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו שהוא אחת: (לז) ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה רי"א: (לח) ראשונה שתים שניה שלש ר' יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים: (לט) בעניה ובקשה: (מ) ושש: (מא) ואין: (מב) ואפילו: (מג) מתפללים שבע ומתחיל: (מד) ואומרים: (מה) יהיה: (מו) אמרו לו: (מז) אמר להן:

אור הגנוז

פרק ב [א] שבע מכולם יצא דברי ר"ע ר"י בן נורי אומר אין פוחתין משבע אם אמר שלש מכולם: [ב] אלא עם הזכרונות בלבד תרועה שאין עמה זכרון כגון יום תרועה יהיה לכם רבי יוסי אומר אומרה עם השופרות. רבי יהודה אומר לא היה אומרן עמהם מלכות שיש עמה שופר כגון בחצוצרות וקול שופר וגו' אומרה עם המלכיות ועם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרה אלא עם השופרות בלבד. מלכות שאין עמהן שופר כגון זמרו לאלהים זמרו וגו' כי מלך על כל הארץ אלהים זמרו משכיל מלך אלהים על גוים רבי יוסי אומר אומרן עם המלכיות ר' יהודה אומר לא היה אומרן עמהן. שמע ישראל וגו' וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' ר' יוסי אומר אומרן עם המלכיות ר' יהודה אומר לא היו אומרן. שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך וגו' שאו שערים ראשיכם מי הוא זה מלך וגו' ר' יוסי אומר אומרן כל אחד ואחד בפני עצמו ר' יהודה אומר אומרן כולם כאחד רבי יהודה אומר ראשונים בפני עצמן ושנים בפני עצמן. כל זה גי' הכ"י: [ג] מס' בני אדם כאחד יצא:

נוסחאות כ"י

א) ירד ר' יוחנן בן נורי ואמר כדברי ר' יוחנן בן ברוקה: ב) שופר: ג) אומרה עם המלכיות בלבד: ד) אומרן: ה) כלן כאחת:

חסדי דוד

אומר אם לא נראה בזמנו כו'. כבר נשנו דבריו בפרקין לעיל. והכא לא מייתי אלא להודיע דרשב"א פליג ובדבריו נראה דיש למחוק תיבת לא ונ"ל אם נראה בזמנו וכו' והיא סברת פלימו דמייתי בגמ' דף כ"ד ובפרק קמא דסנהדרין ומפרשי שם הטעם ע"ש: פקדונות כזכרונות וכו'. פי' לאפוקי פקדונות שאינן כזכרונות שאינן ענין להם כגון ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם שהוא לשון מנין וכן פקודי ה' ישרים דפשיטא דלכ"ע לא שייכי אבל כשהן מענין זכרון בהא פליגי. ומ"ש בסיפא זכרונות האמורות בענין בקשה וכו' תמוה היא ולא נזכרה לא בבבלי ולא בירושלמי. ואולי נ"ל בענין הקשה דהיינו עבודה קשה שהוא גבי יציאת מצרים. ונ"ל ר' יוסי אומר אומרן כל אחד ואחד בפ"ע ור' יהודה אומר כו' וה"פ דבשמות כתיב וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים וגו' וכן במראה הסנה כתיב לך ואספת וגו' פקוד פקדתי אתכם וגו' ובפ' וארא כתיב וגם אני שמעתי וגו' ואזכור את בריתי. ור"י לטעמי' דסובר פקדונות הרי הוא כזכרונות ולכן אומרן כל אחד ואחד בפ"ע. ור' יהודה מסיבו ראשונים בפ"ע ושניים בפ"ע כלומר לדידי ליכא אלא תרי דפקדונות אינן כזכרונות אלא אפי' לדידך אודה לי מיהא דראשונות שהן בענין אחד אפי' ק' כחד חשיבי וא"כ ליכא עכ"פ אלא תרי ור"י אמר לך ליתא אלא לדידי אפי' תרי כחד עניינא חשבינן כל חד בפ"ע דומיא דהיא דשאו שערים ראשיכם דבסמוך. ופלוגתייהו בגדעון ויהושע היינו נמי כעין פלוגתא דלעיל דגבי גדעון כתיב בשופטים (ז יח) ותקעתם בשופרות וגו' ואמרתם לה' ולגדעון ואח"כ במעשה כתיב ויבא גדעון ויתקעו בשופרות וגו' ויקראו חרב לה' ולגדעון וכתיב עוד ויתקעו שלש מאות השופרות וישם ה' וגו' וקאמר ר' יוסי דבהנך מצי לצאת ידי חובתו מפסוקי נביאים של שופרות שהרי יש בהם יותר מג' ולר' יהודה ליכא אלא תרי שהרי חד בלאוד כתיב בפקידה דהיינו בצווי והשאר במעשה ותשיבי כלהו דמעשה לחד לפום שיטתי'. וה"נ גבי יהושע בענין יריחו (יהושע ו' ד') ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות וגו' והכהנים יתקעו בשופרות וכן כתיב את"ז במשכם את קול השופר יריעו וגו' ועוד כתיב ויהי כאמור יהושע אל העם וגו' ותקעו בשופרות הרי ג"פ דצווי ולר' יוסי בהני להוד יצא י"ח וה"נ בשעת מעשה (פסוק י"ב) וישכם יהושע בבקר וגו' מצינו שופרות יותר מג' פעמים ולר' יוסי מצי לצאת י"ח גם בהני לחוד ולר' יהודה מה דכתיב בחד עניינא לא חשיבי רק כחד והצווי והמעשה אינם נחשבים רק כתרי ואכתי חד קרא בעי למימר:

מצפה שמואל (פ) עי' הסוגיא לב. וירושלמי פ"ג הל"ה: (צ) שם וירושלמי פ"ד הל"ו ופסחים פ"י הל"ה ועי' פ"ג כאן ה"א ופסחים פ"ד הל"א וסנהדרין פ"א הל"ב: (ק) ה"א שם ושם: (ר) ירושלמי פ"ד הל"ז כנו"י: (ש) לב: (ת) עי' ירושלמי פ"ד הל"ז: (א) שם וירושלמי שם כל הענין: (ב) עי' לג: וירושלמי פ"ד הל"י: (ג) לד: וירושל' ברכות רפ"ב: (ד) עי' כח. ועי' ירושלמי פ"ג הל"ג ופ"ד הל"י: (ה) עי' סוכה מת: וירושלמי כאן פ"ד הל"י: (ו) עי' לג: וירושלמי פ"ד הל"ט: (ז) עירובין מ: וירושלמי שבועות פ"א הל"ד ועי' כאן פ"ד הל"ו: (ח) לד: ועי' ירושלמי סוף מכילתין וברכות פ"ד:

מנחת בכורים

כ"ד לולב ניטל בגבולין כל שבעה יום הנף כולו אסור שיהו מקבלין עדות החודש כל היום: חזרו. דכל עיקר התקנה היה בזמן חורבן דלולב ניטל כל שבעה זכר למקדש וכשיבנה ב"ב לא עבדינן זכר וכן כולהו וגם עיקר התקנה דמקבלין כל היום היינו משום דלא אתי לאקלקולי מידי אבל כשיבנה ב"ב ואיכא חשש תקלה להלוים בשיר של תמיד בין הערבים אין מקבלין אותו היום כתקנה הקודמת: **ח** כתיב שבתון זכרון תרועה מקרא קודש כן הוא נוסח הגר"א וכן הוא בגמרא (ל"ב א'): אומר. משום ר"א: קדושת היום. דתפלה: קדשהו. בעשיית מלאכה וכן גרס הגר"א בהדיא וכן הוא בגמרא: בנוסחת הגר"א שבו פתח וכו' וכן הוא בגמרא וה"ט כיון דהוא נאמר מתחלה והוא עיקר הדבר מסתמא המוקדם בקרא בא להזהיר על המלאכה: קדושת היום. ושבתון הוא שבות והגר"א הגיה כן להדיא אלא שבתון קדשהו בעשיית מלאכה וכן הוא בגמ': **ט** כדברי ר"ע. שס"ל דאומר קדושת היום עם מלכיות ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע: כדברי ר"י. שכולל מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ותליא במנהג וכן הלכה כר"ע וכן נוהגין: עם הזכרונות. ולא כר"ע דאמר עם המלכיות ובזה ס"ל כר"ע דתוקע למלכיות ולא כריב"נ דכולל עם קדושת השם ואינו תוקע: אומרה באמצע. גרסינן בדברי רשב"ג וכן הגיה הגר"א דבכ"מ קדושת היום ברכה רביעית וג' לפניה וג' לאחריה אף כאן דאיכא ט' אומר עם הזכרונות שהיא תמשית ג' לפניה ומלכיות וקדושת היום עם הזכרונות ואחר כך שופרות וג' לאחריה הרי קדושת היום באמצע: רבי אומר. מה בכל מקום ברביעית גרסינן וכהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא וס"ל כר"ע ממש דכולל קדושת היום עם מלכיות אבל פליג על ריב"נ דס"ל מלכיות עם קדושת השם דזה ליתא בין לרשב"ג בין לרבי: כך היינו נוהגין. כלומר דתוקע למלכיות ובהא ס"ל דלא כר"ע דלר"ע כולל מלכיות עם קדושת היום ולר"ש קדושת היום עם הזכרונות ומלכיות ברכה בפ"ע: **י** מעשרה פסוקים. המדברים במלכיות שלש מתורה וכן מנביאים וכן מכתובים ומסיים עוד קרא בשל תורה הרי עשרה ומפרשינן טעמא כנגד עשרה הלולים שנזכר בהללו אל בקדשו דנאמר הללוהו בתקע שופר: ומשלים בנביא. ר' יוסי פליג עליה דמסיים בשל תורה ואם השלים בנביא יצא: מזכירין אותה. ולא גרסינן בפ"ע וכנוסחת הגר"א. ומסיים פסוק עשירי. ופליג על ת"ק דאמר לעיל דמשלים בנביא: עם הזכרונות. בברכה א': **יא** וה' פקד את שרה. אף דשל יחיד הוא וצריכין לזכור של רבים מ"מ כיון דאתו מינה רבים כרבים דמי: ואומר פקד פקדתי. האמור בשמות שנאמר במצרים גם זה יכול לאומרה עם הזכרונות: ר"י אומר. שזה שנאמר בפקדונות בזכרונות ר"י ס"ל הכי ובגמרא הגירסא דברי ר"י: לא יאמרה. גרסינן (הגר"א) דפקדונות אינם כזכרונות: עם הזכרונות. בלבד דתרועה לאו לשון שופר הוא עד דמזכיר שופר בהדיא: עמהן כלל. משום דתרועה לאו כלום הוא וכן פליגי כה"ג במלכיות כדלקמן: מלכות שיש עמו תרועה. כגון ותרועת מלך בו גרסינן וכהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא ופליגי בזה אי תרועה הוה בכלל שופר או לא: אלא עם המלכיות בלבד. גרסינן וכן הוא בגמרא ולפי הנוסחא דהכא פליג בקרא דחצוצרות וקול שופר דמסיים הריעו לפני המלך ה' אי הוה בכלל מלכות אי לא ופלוגתא אחרינא הוא: אומרן עם המלכיות. דכיון דאמר אחד אין עוד הוה כמלכות: כל עיקר. דבעינן מלכות בהדיא: מלכות שאין עמה שופר ל"ג וכנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: שתים נחשב לשני פעמים דמלכנו מלכות הוא: אחת. דמלכנו כיון דעל חד אומה הוא לאו בכלל מלכות הוא: כסא קדשו. לאו לשון מלכות הוא ולא נשאר אלא מלך אלהים על גוים ולכן הוה חדא: בנוסחת הגר"א ראשונה שתים. שאו שערים ראשון הוה כב' מלכות דמי זה מלך הכבוד הוא במכילתא: אחת. דמי זה לאו ממנינא א"כ בפעם ראשון דלא נאמר מלך הכבוד אלא פ"א נמנה לפ"א והשניה לב' פעמים וכן הגירסא בגמרא ודלא כתוס' זו דמשובשת: בענין הקשת. גרסינן: כולן כאחד. שאינם עולין רק לזכרון א': ראשונים. אולי הוא הך דויזכור את נח אבל אנו אומרים היום (ת"ב): בענין גדעון. בשופטים ז' ובעת הלחם עם מדין נאמר שם בצווי שצוה לתקוע בשופרות ואח"כ נאמר בעת המעשה: יהושע. בעת שסבב יריחו נאמר שם בצווי וכן בשעת מעשה: כל א"א. כל א' הוה מנין בפ"ע לענין שלש שבנביאים: בשעת מעשה. בעת שעשו כל השופרות שנאמר כחד חשיבן: בשעת פקידה. בעת הצווי לעצמן: **יב** תקיעה של כל הסדר. היינו שש תקיעות: כשלש תרועות. נמצא תקיעה כתלי תרועה: יבבות. כחות בעלמא ונמצא שיעור תרועה הוא ג' כוחות וי"מ דיבבא הוא ג' כוחות ותרועה הוא ט' כוחות וכן עושין לכתחלה: ה"ג שמע תקיעה מזה ותרועה מזה. ולא גרסינן והקיעה מזה בפעם ראשון וזה הוא להנו"י אבל באמת מיותר הוא וכגירסת הגר"א: תקע והריע ותקע. והריע ותקע. כיון דלא תקע קודם הרועה אינה נחשב אלא פ"א (ועי' בפוסקים שהאריכו בתוספתא זו): מתלמדין. הגדולים מתעסקין לכתחילה ללמד הקטנים שהגיעו לחינוך אף בשבת: ואין מעכבין. אף שהן בקיאין לתקוע ואין בו משום שבות ומיירי כאן בקטן שלא הגיע לחינוך דאין מתעסקין אבל אין מעכבין בדיעבד והכי מוקמינן בגמרא: **יג** עשר. שבת בפ"ע ויו"ט בפ"ע א"כ הוה עשר בר"ה עם זכרונות ושופרות: ומסיים בשל שבת ולא בשל יו"ט. ואין הלכה כן אלא מסיים גם בשל יו"ט כדעבדינן האידנא: יהיה לך. גרסינן בנוסחת הגר"א דכדין עשה: **יד** הרבים. אף הבקי הוא מוציא: מוציא א"ע. וא"י בתפלת הש"ץ: מתקין. מסדר התפלה: אמר להם. א"כ למה מורידין לא גרסינן:

חדושים על תוספתא מס' ר"ה מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב.

תוספתא פ"א לא נזר הימנו אלא בו' באלול כו'. בגמ' אי' אף בכ"ע באלול אף למ"ד ל' יום בשנה חשיב שנה ע"ש: **שם** בעומר אם בא אדם בזמנו מיד הוא כלה. פי' בר"ה שחל להיות אחר השבת או לפני השבת אם בא אדם והיה יום א' ר"ה כלה למחר מיד. ואם לאו שצריך לעשות ב' ימים ר"ה מתעכב ליום ג' דהיינו שבת וב' ימים דר"ה: **שם** אלו כמים דבריו קיימין. בגמ' אי' לא אמר כלום: **שם פ"ב** בתעניות תוקעין שלש של שלש כו'. לא הבנתי דבתעניות שם ברכות הן ובאחת אומר תקעו וב"את קריעו ע"ש ולר' יהודה על כל ברכה קש"ק ע"ש בגמ': **שם** ר' יהודה אומר לא היה אומרן. עי' בגמ' דלא פליגי אם אומרה עם המלכיות רק אם הוא א' או שנים: **שם** וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א'. נלא דה היה נראה לפרש דהיינו הר"ת סדר א' דמה שהריע ותקע א"כ אינו כלום כואיל שלא היה לפניו תקיעה דתקיעה אחרונה אינה עולה לפני' ואפשר אף דמשך בתקיעות אחרות כשנים וכדתני במשנה. ואפשר לפרש עוד דאין בידו אלא א' היינו תקיעה אחרונה דאותה שלפניה נפסלו מפני שהפסיק בתרועה פסולה שתקע אחר תקיעה ראשונה. והרמב"ן ז"ל גורס תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א' דהיינו תקיעה אחרונה עי' בר"ן: **שם** בנשימה א' לא יצא. כל הפוסקים הביאו מירושלמי דיצא. ואפשר ט"ס כאן: סליק

תוספתא

סוכה פרק ראשון

פרק א א סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר (א) אמר רבי יהודה (א) מעשה (ב) [בסוכת הילני בלוד שהיתה גבוהה יתר] מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין (ג) [אצלה] ולא (ד) [אמר אחד מהן דבר אמרו לו מפני שהיא אשה ואין אשה חייבת בסוכה] אמר להם והלא שבעה בנים (ה) [תלמידי חכמים היו לה וכולן א) שרויין בתוכה]: ב [סוכה] שחמתה מרובה מצלתה פסולה בד"א מלמעלה אבל מן הצדדין אפילו כולה מלאה חמה כשרה (ו) (ב) סיכך על גבי מטה ועל גבי אילן שהן גבוהים י' טפחים אם היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה ואם לאו פסולה (ז) [סוכת (ג) הרועים סוכת הקייצין (ד) וסוכה גזולה פסולה] : ג סיככה בחבלים (ה) ובפקיעי עמיר ב) (ח) [כשרה] סיככה בהוצני פשתן כשרה באניצי פשתן פסולה (ט) [בקוצים (ו) ובדוקרנים] (ז) אע"פ שדבקן זה בזה (י) [כשרה סיככה בשבולין אם (ח) היה הקש מרובה על הדגן כשרה ואם לאו פסולה (ט) ר"י בר' יהודה אומר] סככה בבלאי כלים (יא) [כשרה] : ד (יב) [מסככין בנסרים (י) דברי רבי יהודה וחכמים אוסרין עד שיהא בינו לחבירו כמלואו (כ) אמר רבי יהודה מעשה בשעת סכנה (כ*) שהיינו זוקפין סולמות ומסככין על גביהן נסרים וישנים תחתיהן אמרו לו] אין שעת הסכנה ראיה [אבל הכל מודים שאם יש בנסר ארבעה טפחים ג) שיהא בינו לבין חבירו כמלואו: (ל) תלה בה אגוזים אפרסקאות ורמונים וגלוסקאות פרכילי ענבים [עטרות של שבלים כשרה לא יאכל מהן אפילו ביו"ט האחרון של חג ואם (ל*) (מ) התנה עליהן שיאכל מהן בחג מותר] : ה (נ) חצר גדולה שמוקפת עמודין הרי עמודין כדפנות (ס) עושה אדם [את חברו] דופן כדי שיאכל (יג) [ושישתה] ושיישן ולא עוד אלא שאדם זוקף את המטה ופורס עליה סדין כדי שלא תכנס (יד) [חמה] לא על האוכלים ולא על המת (ע) מודים חכמים לר"א שאין עושין (טו) [אהלים] בתחלה ביו"ט ואצ"ל בשבת (טז) [על מה נחלקו על המוסיפין] שר"א אומר אין מוסיפין ביו"ט ואצ"ל בשבת וחכ"א מוסיפין בשבת ואצ"ל ביו"ט : (פ) מעשה בר"א (יז) [שהיה מיסב בסוכתו] של יוחנן (יח) [בן אלעזר בקיסריון] והגיעה חמה (יט) אמר לו מהו (כ) [לפרוס] עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט (כא) שלא העמיד (כב) [נביא] הגיעה חמה לחצי (כג) [סוכה] אמר לו מהו (כד) [לפרוס] עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט (כה) [שלא העמיד שופט] שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים הגיע חמה (כו) [לרגליו של ר"א נטל את הסדין ופרסו ע"ג סוכה והפשיל את רגליו ר"א והלך לו] : ו (צ) [העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה אל הכותל] ד) מודה ר"א (ק) שאם (כז) [יש ה) בגבהן טפח או שהיתה גבוהה מן הארץ] טפח שהיא כשרה : ז מחצלת (ר) של (כח) [חשיפה] ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חלף גדולה מסככין בה ו) ארוכה אין מסככין בה ר' ישמעאל ברבי יוסי אמר (כט) [משום אמו אף ו) ארוכה] מסככין בה וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו : ח (ש) סיכך על גבי עגלה שהיא גבוהה עשרה (ל) רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום רבי יוסי (ת) הישן תחת העגלה כישן תחת המטה : ט (א) העמיד ארבע קורות וסיכך על גביהן רבי יעקב אומר רואין אותן (לא) [שאם יחקקו ויש בהן טפח על טפח על רום טפח כשרה ואם לאו פסולה] וחכ"א (ב) שתים כהלכתן שלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלישית

הגהות הגר"א

(א) עד ארבעים והמשים אמה : (ב) בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה : (ג) בה : (ד) ולא אמרו לה דבר אמרו לו משם ראיה אשה היתה ופטורה מן הסוכה : (ה) היו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים : (ו) מפני שאמרו חמתה מחמת סיכוך ולא מחמת דפנות ר' יאשיה אומר אף מחמת דפנות : (ז) סוכת רקב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מ"מ כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה סיככה כהלכתה ועטרה בקרמים וסדינין המצויירין ותלה בה אגוזין שקדין אפרסקין ורמונים פרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינות שמניב וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו : (ח) השדה : (ט) בקנים ודוקרנים כשרה : (י) סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה אחרים אומרים עד שיהיה קשין מרובין על הידות ועל האוכלין : (יא) פסולה ר"י ב"ר יהודה מכשיר : (יב) סככה בנסרים של ארז שאין בהם ארבעה ד"ה כשרה יש בהן ארבעה ר"מ פוסל ור"י מכשיר אר"י מעשה בשעת הסכנה שהבאנו נסרים שהיה בהן ד' וסככנו ע"ג מרפסת וישבנו תחתיהן אמרו לו משם ראיה : (יג) וישתה : (יד) החמה : (טו) אהל עראי : (טז) לא נחלקו אלא להוסיף : (יז) ששבת בגליל העליון בסוכה : (יח) ב"ר אלעי בקסרי ואמרי לה בקסרין : (יט) לסוכה : (כ) שאפרום : (כא) מישראל : (כב) ממנו שופט : (כג) הסוכה : (כד) שאפרום : (כה) מישראל שלא יצאו ממנו נביאים : (כו) למרגלותיו של רבי אליעזר נטל יוחנן סדין ופירש עליה הפשיל ר"א טליתו לאחוריו וירד לא מפני שהפליגו בדברים אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם : (כז) הגביה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל : (כח) שיפה : (כט) משום אביו אחד זו ואחד זו : (ל) או בראש הספינה ר"ג פוסל ור"ע מכשיר מעשה בר"ג ור"ע שהיו באין בספינה עמד ר"ע ועשה סוכה בראש הספינה למחר נשבה הרוח ועקרתה א"ל ר"ג עקיבא היכן סוכתך : (לא) כל שיחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נדון משום דיומד שהיה ר"י אומר דיומדי סוכה טפח :

נוסחאות כ"י

א) היו ישנים : ב) פסולה : ג) צריך : ד) פסולה : ה) בגנה פותח טפח : ו) ארוכה :

חסדי דוד

פרק א סוכה שהיא גבוהה וכו' מעשה בסוכת הילני וכו' אמר להם הלא שבעה בנים ת"ח היו לה וכו'. לפי נוסחא זו לית לספק מה דקאמר הגמ' וכ"ת קטנים הוו וכו' דהא בהדיא קתני שבעה בנים ת"ח ועל קטנים הצריכים לאמן לא שייך למימר ת"ח. וצריך לדחוק ולפרש שבעה בנים ות"ח היו לה וזה גופא הוא מה דקאמר הגמ' דהיו לה שבעה בנים וביניהם היו אשר הגיעו לחינוך ות"ח היו לה לחנכם במצות ועל פיהם נהגה הילני אבל בירושלמי גרסי' ג"כ כמו בתוספ' ומשמע שם דהבנים היו ת"ח ולרבנן צ"ל דקים להו דבניה לאו גבה הוו יתבי אלא בסוכה אחרת כשרה והיא ישבה בפ"ע בסוכה זו ומשו"ה לא אמרו לה דבר דאשה פטורה מסוכה כן נ"ל אליבא דרבא דכוותי' קי"ל כמ"ש הרי"ף והרמב"ם בפ"ד. ושינויי דגמ' הוא אליבא דרבה וכ"ז : **מעשה** בר"א שהיה מיסב בסוכתו של יוחנן בן אלעזר וכו'. עובדא זו מובא בגמ' דף כ"ז בשנוי לשון כי שם גרסינן יוחנן בן אלעאי ובריתא גרסי' דהעמיד כל שבט שופט ואח"כ גרסי' נביא וכ"כ הגיה כאן ופירש"י דר"א היה משיאן לדבר אחר לפי שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו כדלקמי' ע"ש ומ"מ דחיקא מלתא דלא אשכח מלתא אחריתי לדחותם בה אלא ענין זה דשופטים ונביאים. ויש לפרש דרצה להשיב להם אין אתם צריכים לי אלא אם תטרחו תגיעו לדעת הדין דמשו"ה רצה הקב"ה לזכות את ישראל **ולכן אין לך כל שבט** שלא העמיד שופט להורות את בני ישראל חקי האלהים ותורתו ללמדך שכתר תורה מונח לכל ישראל יהיה מי שיהיה ולכן כל שבט העמיד שופט וכשחזרו ושאלו לו הסיבן אין לך כל שבט שלא העמיד נביא ומשו"ה אמרינן הנח להם לישראל שאם אין נביאים הן בני נביאים הן ותפן ה' בידם יגלה לכוין להלכה. ואין כתר תורה דומה לכתר מלכות שלא זכו בו אלא ב' שבטים. ושמא תאמרו א"כ כתר מלכות עדיפא ליתא דהא המלכים עצמן לא הוקמו אלא ע"פ נביא וכמ"ש כי מלכים ימלוכו וכמ"ש בהל' ת"ת. והמנס בהא דקתני שכל שבט העמיד שופט עי' ברש"י ובמהרש"א בח"א אבל מ"ש מעתניאל קשה כי בד"ה א' ד' מוכח להדיא דעתניאל היה משבט יהודה ע"ש וכ"ה בסמ"ר פ' מ"ת מפורש וז"ל וכן אתה מוצא בעתניאל בן קנז שבא מיהודה מה כתיב בו ותהי עליו רוח ה' ע"ש וגם מ"ש מהרש"א על יפתח כיון דהיה בן גלעד וגלעד ממנשה היה וכן מה שמסופק ביאיר לא מצינו בו שהיה שופט ובן מנשה היה. הנה הכין דגלעד אביו של יפתח הוא גלעד בן מכיר בן מנשה וזה ליתא דגלעד לא היה אפי' מיוצאי מצרים אלא חפר בנו וגלעד בימי יוסף היה דכתיב גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף ואיברא

מצפה שמואל (א) ב: וירושלמי פ"א הל"ט . (ב) עי' כח: וירושלמי פ"ב הל"ב : (ג) ח: וירושלמי פ"א הל"ב : (ד) ט. : (ה) יב: וירושלמי פ"א הל"ה ובחבלים של סיב איירינן : (ו) יג. : (ז) עי' ירושלמי פ"ב הל"ב : (ח) יג: ועי' ירושלמי פ"א הל"ו : (ט) טו: כנוסחת הגר"א : (י) יד: ועי' פ"א הל"ז : (כ) שם ועי' כח: : (כ*) עי' מג"א סי' תרכט ס"ק ט : (ל) י. עי' ירושלמי ביצה פ"א הל"א : (ל*) מכאן מבואר דתנאי זה דמי לאינו בודל כל בהש"מ כמבואר בסי' תרלח ס"ה והגר"א שם ס"ק יב הביא תוספתא זו כנוי' : (מ) ביצה ל: וירושלמי שם פ"ד הל"ב ועי' ירושלמי כאן פ"ד הל"ד : (נ) עי' יח. וירושלמי פ"א הל"א : (ס) עי' כג. ועירובין מד : (ע) שבת קכה: וירושלמי שם פ"כ הל"א : (פ) עי' כז: וירושלמי פ"ב הל"ה : (צ) יט: וירושלמי ספ"א : (ק) כ. ירושלמי פ"א הל"ב : (ר) כ. : (ש) ז: כב: : (ת) עי' רפ"ב : (א) ד: ועי' עירובין פ"א הל"א וכאן פ"א הל"א : (ב) ז: ירושלמי פ"א הל"א ועירובין שם ומעשרות פ"ג מ"ט :

מנחת בכורים

פרק א א סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה · שסככה מונח למעלה מכ' לקרקעה: פסולה · מפרשינן בגמרא טעמא דהך מילתא או משום דעד כ' שלטא ביה עינא למעלה מכ' לא שלטא ביה עינא או משום דס"ל דירת קבע או משום דאינו יושב בצל סכך אלא בצל דפנות דדל דפנות ליכא צל סוכה : מכשיר · אפילו · גבוה הרבה כדמסיים (בנוסחת הגר"א) וכן הוא בש"ס (ובירושלמי פ"א ה"א): שבעה בנים תלמידי חכמים · והמה בעצמם ישבו בהסוכה ובגמרא גרסינן כנוסחת הגר"א כאן שבעה בנים היו לה והרי היה עכ"פ א' מהן קטן שא"צ לאמו וחייב בסוכה עכ"פ מדרבנן וכ"ת איהי בדרבנן לא משגחא הלא כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים כדמסיים ועוד כל מעשיה והכי מפרשינן בגמרא (ב' ב') : **ב** שחמתה מרובה · המיעוט בטל יהוה כאינו וע"ש הסכך קרוי סוכה : מלמעלה · שהוא מחמת הסכך : מן הצדדין · מחמת הדפנות · בנוסחת הגר"א חמתה מחמת סיכוך וכו' · וכן הוא בגמרא (ז' ב') : אף מחמת דפנות · דכתיב וסכות על הארון את הפרוכת פרוכת מחיצה הוא דכתיב והבדילה הפרוכת לכם וקריה רחמנא סככה א"כ גם הדפנות בכלל הסוכה ורבנן סברי דהאי קרא מורה דנכיף הפרוכת פורתא כי היכי דלהוי סככה קצת : ע"ג מטה · שסמך סככו בהמטה דבעינן שיהיו גבוהים י"ט דהל"כ לאו דירה הוא וקמ"ל דבגבוה י"ט כשרה ולא פסלינן משום דמעמידה בדבר המקבל טומאה : וע"ג אילן · קמ"ל דהאילן רשאי להעשות דופן לסוכה ורק סכך פסלינן כמבואר במשנה פ"ק (ט' ב') : סוכת הרועים · אף דלא נעשה למצוה כשרה כשנעשה לצל והכי אוקימנא בגמרא : סוכה גזולה · שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו דאילו גזל סכך וסיכך קניה בשינוי מעשה והכי מוקמינן בדף ל"א והגר"א לא גרס זה וגרס סוכת רקב"ש והוא סימן רועים קייצים בורגנין שומרי פירות וכן הוא בגמ': מ"מ· לאתויי סוכת נשים סוכת נכרים סוכת בהמה סוכת כותים אף דלאו בר חיובא נינהו מ"מ כשרין : כהלכתה · שעשויה לצל דאף דלא בעינן סוכה לשם חג כמבואר במשנה דף ט' מ"מ עשוי לצל בעינן : הגר"א גרס כאן סיככה וכו' ובנוי' מבואר זה לקמן הל"ד בקצרה : קרמים המצויירין · מעשה אורג כגון בגדי צבעונין : ובסדינים המצויירין · כגון שצורתן בולטת : יינות שמנים · שנותנים בכלי זכוכית ותולין לנוי : אסור להסתפק · דהוקצה למצותן : ואם התנה · בה"ש של יום ראשון ואמר איני בודל מהם כל בה"ש דלא חל קדושה עלייהו מהני התנאי בנויי סוכה יהא דלא מפסל משום דסיכך בדבר המקבל טומאה היינו משום דלנאותה הוא ואיכא מאן דמוקים לה דמיירי שתלאה מן הצד בדפנות אבל לא בסכך (יו"ד ב') : **ג** סיככה בחבלים · של גמי ושל סיב דאינו מקבל טומאה : פקיעי עמיר · שהוא מאכל בהמה כמבואר בשבת קכ"ה מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ואינו מקבל טומאה : בהוצני · שהוא בהוצן שלו כמו שגדל ולא נשרה במי המשרה ולא נופץ במכתשת דאינו מקבל טומאה : כשרה · לסכך בהן : באניצי · לאחר שתיקן במסרק שכן ראויה לטמא בנגעים כמבואר בשבת (כ"ז) האונין של פשתן משיתלבנו ובכ"ד המקבל טומאה אין מסככין בו כדילפינן בגמרא ומספקינן בגמרא (בהוצני) [בהושני] פשתן ובכלל הספק הוא מהו (הוצני) [הושני] אם שרו במי המשרה ולא דייק במכתשת נמי (הוצני) [הושני] הוא או דילמא (עד) דדייק במכתשת (כל שלא) [ולא] סרקו במסרק (הוצני) [הושני] הוא אבל (לא שרי) [שרו ולא דייק] הוצני הוא וכשרה: בקנים ודוקרנים גרסי' בגמ' די"ג וכנוסחת הגר"א ומפרשינן קנים שיוצאין הרבה בגזעא אחת כמין דוקרנים הרבה לא מקריא חבילה לאסור מחמת גזירה דגזרו שלא לסכך בחבילה מטעם שאדם בא מן השדה בערב בחבילתו ומתן ע"ג סוכתו ליבשה ואח"כ נמלך לסככה והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בזה לא הוה חבילה דלא אגדו בידים ואגד בידי שמים לא שמיה אגד : אע"פ שדבקן · שהוא אגדן בלד אחד לא שמיה אגד דאגד בחד לא שמיה אגד והיינו כיון שמחובר יחד בלד א' ואגדן בלד הב' לאו אגד הוא דאגד לא נקרא אא"כ מחבר ד"א עמו ואז הוה דין חבילה דאין מסככין בו (דף י"ג א') : סיככה בשיבלין · הגר"א גרס סוכי תאנים וכו' וכן הוא בש"ס י"ג ב') : סוכי · הוא ענפי אילן תאנים : פרכילי · זמורות ענבים : שבלים · עם מיני אוכל : מכבדות · ענפי דקל : כשרה לסכך · דהאוכל אף שמקבל טומאה בטל במיעוטו : ידות · בית יד סמוך לאוכל דחזי לאגוד בהן וגם הוא צריך בטול דפסול לסכוך דמקבל טומאה ומוקמינן בגמרא פלוגתייהו בקצרן לאכילה דאיכא לכן דין ידות ונמלך לסיכוך והתיר אגדן דבטל דין ידות במחשבה שחישב לסיכוך לרבנן כשרה ולאחרים פסולה ואיכא דמפרש דמיירי שבסן והדיש הידות ומחוברים לאוכל לרבנן מיבטלא מתורת אוכל כיון דזרסן גלי דעתיה דלא ניחא ליה ידות ולאחרים מטמא דחזי למנקטא האוכלין כשאוחז בקשין שלהם ויכטלו ראשי השבלין עמהם אבל קצרן מתחילה וסיכוך אין בו ידות ואיכא מ"ד דאף בקצר מתחילה לסכוך יש לו ידות ולא קי"ל הכי : בבלאי כלים · מטלניות שאין בהם ג' אצבעות על ג' אף דלא חזי למידי דעתה אינם מקבלין טומאה כיון דהתבלי המקבל טומאה אתית גזרו רבנן דאין מסככין וגרסינן הכא פסולה כנוסחת הגר"א וכן מבואר בש"ס דף ט"ו ב' דפסולה: מכשיר · דבתר השתא אזלינן ואין הלכה כדבריו : **ד** אוסרין · משום גזירת תקרה שיאמר מה לי בסוכתי או בביתי והתורה אמרה סוכה דיעשה לשם סכך ולא ביתו של כל ימות השנה : בינו לחבירו · בין נסר לחבירו יהיה סכך כשר כרוחב סכך פסול דאז כשר אפילו לחכמים : אבל הכל מודים · דכי פליגי בנסר מג' ועד ד' דחכמים סברי כיון דנפק להו מתורת לבוד איכא בהו גזירת תקרה ור"י סבר כיון דליכא שיעור מקום לא גזרינן אבל בד' גזרינן לכ"ע והכי ס"ל לשמואל בגמרא והגר"א הגיה בזה סיככה בנסרים של ארז וכו' דפליגי ביש בו ארבעה אבל באין בו ד' לכ"ע כשר וכן מוכח בגמרא דהמעשה דר"י הוא בברייתא דתניא כותיה דרב וכהגירסא דסכה : תלה בה אגוזים · אסורין משום נוי סוכה ופרשתיה לעיל בהל' ב' : **ה** שמוקפת עמודין · ואין בין זה לזה ג' דהוה לבוד : עושה אדם · ואפילו לר"מ דס"ל דבהמה פסולה לדופן מודה באדם דיש בו דעת ויעמוד על מקומו כשמעמידו אותו למחילה ולא חיישינן שמא יברח (עירובין מ"ד) : כדי שיאכל וישתה ויישן · עיקר מצותם של סוכה בג' דברים הללו ואף שעשהו להכשר סוכה אין כאן משום בנין דאין דרך בנין בכך ומוקמינן בגמרא שם (מ"ד ב') הועמד שלא לדעת העומד אבל הועמד לדעת שיודע שלשם מחילה הועמד אסור : זוקף את המטה · לדופן רביעית שלא להכשר סוכה דסגי בג' דפנות ואהל עראי הוא לכן שרי : כדי שלא תכנס · שלא להכשר סוכה : מודים חכמים לר"א · דאיפליגי בפקק החלון לר"א בשבת קכ"ה לר"א אי קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו ולרבנן פוקקין בו : על המוסיפין · כעין דפליגי בפקק התלוי דלהוסיף על האהל הוא : מוסיפין · והא דמותר לזקוף המטה לדופן רביעית רבנן הוא אבל לר"א גם לדופן אסור : אין לך כל שבט · הפליגו בדברים שלא אמר דבר שלא שמע מרבו : שופט גרסינן בנוסחת הגר"א וכן היא בגמ' (כ"ז ב') והיינו שופטים משמת יהושע עד שמואל יהושע מאפרים אהוד מבנימין גדעון ממנשה שמשון מדן ברק מקדש נפתלי אבצן זה בועז מיהודה עלי מלוי תולע מיששכר אלון הזבולני מזבולון ועתניאל ושמגר ויפתח ויאיר ועבדון לא נתפרש שמות שבטיהן וכן מראובן ושמעון וגד ואשר לא נתפרש (רש"י שם ד"ה שלא העמיד) : שלא יצאו ממנו נביאים גרסי' בהגר"א וכן הוא בגמרא : העמידו מלכים · שאול ודוד : ע"פ נביאים · שמואל : נטל את הסדין · ר"י והגר"א הגיהו כן להדיא וכן הוא בגמרא : והלך לו · שלא רצה להתיר את הדבר : בנוסחת הגר"א שלא אמר דבר שלא שמע ואף דס"ל בעצמו בפקק החלון דאין פוקקין בו א"כ היה להם לאסור היינו משום דאין ראיה דשם מיבטל ליה לפקק גבי חלון והוה תוספת אהל אבל כאן דלא מבטל ליה התם מספקא ליה ולרבנן פשיטא דשרי : **ו** כמין צריף · משופע שגגו וקירותיו כאחד : שסמכה · כותל א' בשיפוע אבל כותל הבית ומבואר במשנה פ"ק י"ט ב' דר"א פוסל ומפרש כאן · מודה ר"א דכשר בשגביה מן הקרקע טפח ואתרוייהו קאי בין בצריף בין בסמכה אל הכותל אם יש מקרקע ולמעלה גבוה טפח בשוה הוה אהל : שהפליגה מן הכותל · גרסינן בנוסחת הגר"א וקאי בסמכה לכותל דאם רחוק מן הכותל טפח הוה גג ועושה את כותליו אהל והלכה כדבריו : **ז** של שיפה ושל גמי · שהן רכין בין ארוגה בין אינה ארוגה בגדולה מסככין דלסיכוך עשויה ואינה מקבלת טומאה וקטנה סתמא לשכיבה ואין מסככין בה : חלף · אילת מין עץ והוא קשה מתקינין בגדולה שהיא מעשה סרסרות שהוא עב מסככין בה אפילו קטנה אינה לשכיבה לפי שהיא עבה ואינה חלקה ועץ שלה קשה : גדולה · לשון גדול : ארוגה גרסינן · דסתמא לשכיבה דלא היו אורגין אלא לשכיבה שתהא חלקה ונוחה : משום אביו א' זו וא' זו גרסינן כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: בנוסחת הגר"א מתחיל כאן פרק ב' וכן הוא על פי סדר המשניות : **ח** בנוסחת הגר"א ר"ג פוסל דמיירי באינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים דסוכה דירת קבע בעינן וזה לאו קבע הוא ור"ע מכשיר דסוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה אבל אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לאו דירה היא וכן פליגי בעומד בראש העגלה אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דארץ ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שבראש העגלה (עי' תוס' פ"ק ז' ב' בד"ה העושה) : תחת העגלה · בגבוה י"ט והסכך למעלה מן העגלה : תחת המטה · ומבואר ברפ"ב דלא יצא י"ח : **ט** העמיד ארבעה קורות בארץ · אף שלא על הגג דליכא גוד אסיק מחיצתא : כל שיחקקו ויחלקו · גרסינן בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא (דף ד' ב') ומיירי בעגולין ושייך חקיקה לעשותו מרובע ואח"כ חולקין וכן אמרינן בעירובין בפסי בירות ברפ"ב : משום דיומד · כדין פסי בירות שהתירו לעולי רגלים בעירובין ברפ"ב בד' דיומדין אמה מכאן ואמה מכאן וכאן סגי בטפח לכאן וטפח לכאן דמחיצת סוכה טפח הוא : כהלכתה.

(לג) [שלישית] כהלכתן ורביעית אפילו טפח (ג) רשב"א אמר משום רבי מאיר שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט:

פרק ב א (א) שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה אע"פ שאמרו אין שבחו של אדם להניח [את] ביתו ברגל (ב) מעשה ברבי אלעי שהלך (א) [אצל ר"א ללוד] אמר לו [מה זה] אלעי (ב) [אי אתה משובתי הרגל לא אמרו אין שבחו של אדם להניח ביתו] ברגל משום שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך: ב חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה (ג) ולא חולה מסוכן אלא אפי' חש בראשו [אפילו] חש (ג) [בעינו ואמר רשב"ג מעשה והשתי] בעיני בקיסרין והתיר לי רבי יוסי (ד) [בר ר'] לישן אני (ה) [ושמשי] חוץ לסוכה (ד) [אמר רבי כשהיינו באין אני ור"א בר' צדוק אצל רבי יוחנן בן נורי לבית שערים והיינו אוכלים תאנים וענבים חוץ לסוכה (ה) וכן היה רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה (ו) וחכ"א (א) אין מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד כשרה: מעשה באנשי ירושלים (ו) שהיו משלשלין מטותיהן בחלונות שגבוהין עשרה ומסככין על גביהם וישנים תחתיהן (ח) פסל היוצא חוץ לסוכה נידון כסוכה]: ג שומרי העיר ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין (ו) בלילה וחייבין ביום שומרי העיר בין ביום בין בלילה פטורין (ז) בין ביום בין בלילה [הולכי דרכים פטורין ביום וחייבין בלילה] (ט) שומרי גנות (ח) [ופרדסות פטורין בלילה וחייבין ביום]: ד אמר רבי אלעזר ברבי צדוק (י) כשהייתי למד (ט) [אצל יוחנן בן החרבית ראיתיו שהוא אוכל פת חרבה שהיו שני בצורת באתי ואמרתי לאבא ואמר לי הילך זיתים הולכתי לו זיתים ונטלן והסתכל בהן וראה שהן לחין אמר איני אוכל זיתים לחין באתי ואמרתי לאבא אמר לי לך אמור לו (ב) מנוקבת היתה כדברי בית הלל אלא שסתמוה שמרים להודיעך שהיה אוכל חולין בטהרה שאע"פ שהוא מתלמידי בית שמאי לא היה נוהג אלא כדברי ב"ה (כ) לעולם הלכה כדברי ב"ה הרוצה להחמיר על עצמו לנהוג כדברי ב"ש וכדברי ב"ה עליו נאמר (קהלת ב) הכסיל בחושך הולך התופס קולי ב"ה וקולי ב"ש הרי זה רשע אלא כדברי ב"ש בקוליהון ובחומריהון או כדברי ב"ה בקוליהון ובחומריהון]: ה (ל) היה אוכל [בסוכה] וירדו [עליו] גשמים (י) והלך לו אף על פי שפסקו (יא) [גשמים] אין מחייבין אותו לחזור עד שיגמור (יב) היה ישן בסוכה וירדו [עליו] גשמים והלך (יג) [אע"פ שפסקו גשמים] אין מחייבין אותו להזור עד (יד) [שיעור]: ו (מ) מפני ד' דברים מאורות לוקין מפני כותבי פלסתר (טו) [ומפני מעידי] עדות שקר ומפני מגדלי בהמה דקה (טז) ומפני קוצצי אילנות טובות: (יז) [מפני] ד' דברים נכסי בעלי בתים ישראל נמסרין למלכות (ג) מפני כובשי שטרות (יח) ומפני מלוי ברבית ומפני שפוסקין צדקה (יט) [ואין נותנין ושסיפק בידו] למחות ואין ממחין: ז (נ) בזמן שהמאורות לוקין סימן רע לעולם משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושכללם והתקין (כ) [בהם את הסעודה ואחר כך הכניס את האורחין כעס עליהן אמר לשמש טול את הנר מלפניהם] ונמצאו כולן יושבין בחשיכה היה ר"מ אומר בזמן שהמאורות לוקין סימן רע לשונאיהם של ישראל [א] (כא) משל לסופר שנכנס לבית הספר ואמר הביאו לי רצועה מי הוא דואג מי שלמוד להיות לוקה בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעכו"ם לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל שהעכו"ם מונין לחמה [וישראל מונין ללבנה] בזמן שלוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב באמצע (כב) סימן רע לכל העולם (כג) בזמן שנהפכו (כד) [זויה] כמין דם פורענות של חרב בא לעולם (כה) [פורענות של דבר ושל] רעב בא לעולם (כו) [בזמן שלקו בכניסתן פורענות שוהה לבא ביציאתן פורענות ממהרת לבא] וי"א חלוף הדברים (כז) [אין] לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלוה שלה (כח) לוקין שנא' ובכל אלהי מצרים (כט) וגו' בזמן שישראל עסוקין בתורה אין דואגין מכל שנא' (ירמיה י) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו וגו': ח (ל) [לולב (ס) העשוי כמין חרות או שנפרצו (*ס) רוב עליו פסול ערבה] (ע) של בעל ושל הרים (לא) [כשרה] א"כ למה נאמר (ויקרא כג) ערבי נחל פרט (לב) [לצפצפה]: ט (לג) [איזהו (פ) צפצפה העשוי כמין מסר (צ) איזו היא ערבה כשרה] קנה שלה אדום ועלה (לד) [ארוך איזו היא ערבה פסולה] קנה שלה לבן ועלה שלה עגול (לה) הדס (ק) וערבה שנקטמו (לו) תמרות [העולות מתוכן] כשירות [שיעור (ר) הדס וערבה שלשה טפחים ולולב ד' טפחים רבי טרפון אומר

הגהות הגר"א (לג) שלש: (א) להקביל פני ר"א רבו בלוד ברגל: (ב) אינך משובתי רגל שהיה ר"א אומר משבח אני את העצלנים שאין יוצאין מבתיהם: (ג) בעיניו אמר רשב"ג פ"א חששתי: (ד) ברבי: (ה) ומשמשי: (ו) מן הסוכה: (ז) מן הסוכה: (ח) ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים עראי חוץ לסוכה א"ר כשהיינו באין אני ורבי אלעזר ברבי צדוק אצל רבי יוחנן לבית שערים והיינו אוכלים תאנים וענבים חוץ לסוכה וכן היה רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה וחכ"א אין מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד כשרה מעשה באנשי ירושלים שהיו משלשלין מטותיהן בחלונות שגבוהין עשרה ומסככין ע"ג וישנים תחתיהם: (ט) תורה אצל רבי יוחנן בן החורני ראיתי שהיה אוכל פת חריבה במלח בשני בצורת באתי והודעתי את אבא אמר לי לך ואמור לו חבית נקובה היתה אלא שסתמוה שמרים ואע"פ שתלמיד שמאי היה כל מעשיו לא עשה אלא כדברי ב"ה לעולם הלכה כב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך אלא כדברי ב"ש כקוליהן וכחומריהן או כדברי ב"ה כקוליהן וכחומריהן: (י) בסוכה: (יא) הגשמים: (יב) סעודתו: (יג) לו: (יד) שיאור: (טו) ומעידי: (טז) בא"י: (יז) ומפני: (יח) פרועין: (יט) ברבים ואין נותנין ומפני שסיפק בידם: (כ) סעודה לעבדיו והניח פנס לפניהם כעס עליהן ואמר לעבדו טול הנר מפניהן: (כא) מפני שמלומדין במכות: (כב) רקיע: (כג) כולו: (כד) זיווה: (כה) לשק חצי: (כו) לזו ולזו חרב וחיצי רעב באין לעולם בכניסתן פורענות שוהה לבא בעולם ביציאתן פורענות ממהרת לבא בעולם: (כז) ואין: (כח) לוקה: (כט) אעשה שפטים: (ל) לולב כפוף כווץ סרוק עקום דומה למגל פסול דומה לחרות פסול חרות כשר ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל: (לא) מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ: (לב) לצפצפה: (לג) איזהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה: (לד) שלה משוך ופיה חלק צפצפה: (לה) ופיה דומה למגל: (לו) ראשון ועלתה בהן:

נוסחאות כ"י

א) אפילו: ב) חבית: ג) על ששוהין שטרות פרועין:

אור הגנוז

פרק ב א] מפני שהם למורי סכות:

חסדי דוד

ואיברא שהיה דר בעיר גלעד של שבט בני מנשה ואפשר דמש"ה נקרא גלעד על שם עירו ומ"מ אין זה מוכרח שהיה משבט מנשה דהא מצינו בשופטים י' גבי תולע איש יששכר שהיה יושב בשמיר בהר אפרים ומת ונקבר שם וכן י"ל גבי יפתח ואביו גלעד כי לפעמים היו מסיבים נחלה ג"כ משבט לשבט דלא תסוב נחלה לא נאמר אלא לאותו הדור וכל זה מוכרח וגם מ"ש מיאיר הוא טעות דמקרא מפורש הוא שם ויקם אחריו יאיר הגלעדי וישפוט את ישראל עשרים ושתים שנה ועמ"ש הרד"ק ומהרי"א:

פרק ב אמר ר' כשהיינו באין אני ור"א בר"צ אצל ריב"נ כו'. בפר' בתרא דיומא דף ע"ט הכי תנייה אמר ר' כשהיינו לומדים תורה אצל ר"א בן שמוע הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלום ע"ש. ועכ"פ הגיר' שלפנינו א"א לטעמידה דהא ראב"צ בזמן החורבן היה בדור ר"א ור' יהושע וריב"נ מתלמידיהם והוא חבירו של ר"ע ורבי מתלמידי תלמידיו של ר"ע והוא סוף משנה ואם באנו ליישב הגיר' ולומר שבנים היו הבאין אי אפשר לומר אלא כשהיינו באין אני ור"א בר' שמעון אצל ר"א בן שמוע דהא יתכן שפיר דר"א בר' שמעון חבירו דר' הוה ואפשר שהלך עם ר' ללמוד מר"א בן שמוע שהיה חבירו של אביו מתלמידי ר"ע. ומ"מ העיקר להגיה כגירסת הש"ס דהא לא אשכחן בשום דוכתא שהלך ר"א בר' שמעון אצל ר"א בן שמוע אבל ר' מצאנו פעמים רבות כגון בעירובין דף נ"ג א"ר כשהיינו לומדין תורה אצל ר"א בן שמוע היינו יושבים שבה באמה ובמנחות דף י"ח א"ר כשהלכתי למצות תלמידיו של ר"א בן שמוע וכו'. ומ"מ מה דאמר בסיפא וכן היה ר' אומר לא ידענא מה ענין זה אצל זה דתני וכן. ולא יתכן לומר שלא אמר ר' אלא ב' דברים בסוכה. ואם מצד הדמיון הא לא דמי הך דינא לדרישא כלל ולא עוד אלא שזה לחומרא וזה לקולא ומאי שייך ליתנא וכן. ואפשר שגם דין זה שמע מפי ר"א בן שמוע לכן אמר וכן כי גם זה הדין הוא מפי ראב"ש. אבל זה א"א דא"כ במכלתין דף ז' דקאמר אביי ר' ור' יאשיה וכו' סברי דסוכה דירת קבע בעי'. הול"ל גם ור"א בן שמוע וגם ברים מכלתין מוכח הך ברייתא בפ"ע ואפשר דמהך דרשא דסבר ברישא דפירא לא בעי סוכה משום תשבו כעין תדורו וכי היכי דבשאר ימות השנה לא קפדי אנשי למיעל לביתי' לאכול פירות דפירות מתאכלי גם בשוקא מהך דרשא גופא משמע ליה דסוכה דירת קבע בעינן דתשבו כעין תדורו דהיינו דירת קבע ולכן אם אין בו ד"א לא דיירי אינשי כדאיתא בגמ' שם: שומרי העיר ביום כו' הולכי דרכים ביום פטורין ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום הולכי דרכים בין ביום ובין בלילה פטורין בין ביום ובין בלילה שומרי גנות ופרדיסין פטורין בין ביום ובין בלילה כצ"ל. וכ"ה בגמ' דף כ"ו והטעם מפורש שם בגמ': אמר רבי אליעזר בר' צדוק כשהייתי למד אצל ר' יוחנן בן החורנית וכו' א"ל הולך לו זיתים וכו' אינו אוכל זיתים באתי וכו' לך אמור לו חבית מנוקבת וכו' כצ"ל. וכך מתניתא מייתי לה ש"ס בפ"ק דיבמות לאוכוחי מינה דעשו ב"ש כדבריהם ע"ש ובתוס'. והא דמייתי תנא הכא הך עובדא נראה משום דבמתני' פ"ב גבי פלוגתא דב"ש וב"ה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית מסיים שהלכו לבקר את ר"י בן החורנית דאע"ג דאיהו נמי מב"ש היה מ"מ היה יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית כב"ה ולהקל מייתי לה לכך דלהחמיר נמי היה נוהג כב"ה אי משום דהוו רובא או משום דנפק בת קול והך סיפא מייתי לה תלמודא בפ' אלו טריפות דף מ"ד ע"ש בגמ' ובתוס': ומפני ארבעה דברים מאורות לוקין כו'. שם בגמ' ופירש"י ז"ל מאורות ירח וכוכבים ומוכרח הוא לפרש כן דאילו לקות החמה תנא לה התם באפי נפשה בשביל ארבעה דברים אחרים ע"ש ואע"ג דבין לקות החמה ובין לקות הירח הוא דבר טבעי ההוה לפרקים מפני מהלך השמש והירח ומנטייתם מקו המזלות ולא יארע לקות השמש אלא בתחלת החדש או בסופו דוקא ולקות הלבנה אינה אלא באמצע החדש דוקא ועוד כמה שנויים ועי' בספר ישועה בישראל על הלכות קדוש החדש בר"פ ט"ז וכ"ל דכוונת רז"ל שלפעמים יארע הליקוי בזמן שאינו ראוי להיות כפי מהלך הגלגלים ואז הוא ראי' שאינה אלא להורות פורענות בשביל דברים הללו. והא דאמרו ארבעה דברים אלו נראה משום דיש ארבע תקופות בשנה וקמ"ל דבכל זמן שיארע הליקוי שלא בזמנו כפי זמן התקופה שיארע בו כך יש לתלות ואם יארע בתקופות טבת שהלילות הארוכים שבהם לא אברי אלא לגירסא

מצפה שמואל (ג) כג. ועי' שבת קנד: וירושל' פ"ב הל"ד ועירובין פג הל"ג: (א) כה.: (ב) כו: ועי' ירושל' פ"ב הל"ה: (ג) כו. וירושל' שם הל"ה: (ד) יומא עט: וירושל' סנהדרין פ"ז הל"ב והל"ז ושם הגירסא מבית שריון: (ה) ז: ופ"א הל"א ומעשרות פ"ג ועי' סוטה פ"א הל"ד: (ו) ג.: (ז) עי' תוס' כח: ד"ה שאין: (ח) יט. ופ"א הל"א: (ט) כו: וירושל' פ"ב הל"ה: (י) יבמות טז.: (כ) תוס' ספ"א דיבמות וס"ג ועיין מ"ק פ"ג הל"א בעובדא דר"א: (ל) כ: ועי' ירושל' פ"ב ה"י: (מ) שם: (נ) שם: (ס) כט: ירושל' פ"ג הל"א: (*ס) עיין טוש"ע סי' תרמה סעיף ג בהג"ה שם: (ע) לג: ירושלמי פ"ג ה"ג ועי' רפ"ד: (פ) לד: שם: (צ) שם ושם: (ק) לג. ושם הל"ד: (ר) לב: ושם פ"ג הל"א:

מנחת בכורים

שיעור אורך סוכה ז' טפחים: שלא כהלכתן · גרסינן בגמרא מבואר בגמ' פלוגתייהו (דף ו' ב'): שתים בידי אדם · כגון שסמך קרקע הסוכה באילן ועשה דופן א' באילן ע"ג הקרקע ושתי דפנות עשה בארץ והגביה למעלה מן קרקע הסוכה וקרקעית הסוכה נסמך בשתי הדפנות ואילו ינטלו האילן א"י לעמוד בדפנות לבד ובמשנה מבואר דאסור לעלות עליה בי"ט דקא משתמש באילן ומפרש כאן דר"מ מתיר ופליגי אם הקנים נתונים באילן והקרקע ע"ג דהוה צדי צדדין אילן דר"מ מתיר להשתמש בצדי צדדין ורבנן אסרי (שבת קנ"ד:):

פרק ב א שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה · עוסק במצוה פטור מן המצוה: אע"פ שאמרו · כלומר דאיטו מחויב להקביל פני רבו ברגל מ"מ אם יצא פטור מן הסוכה: לא אמרו · כלומר וכי לא אמרו בזה שאין שבחו של אדם ואיך יצאת והגר"א הגיה בזה ע"פ הש"ס כ"ז ב' ובירושלמי פ"ב הל' ה' הגירסא כעין הנו"י: ושמחת בחגך · בגמרא איתא קרא דושמחת אתה וביתך והיינו אשתו וחייב לשמחה ברגל לכן אין יוצא ברגל דאינו מקיים מצות שמחה ומסקינן דכי אזיל ואתי ביומי חייב להקביל פני רבו מקרא מדוע את הולכת היום לא חודש ולא שבת מכלל דבחודש ובשבת מחויב ליליך (כ"ז:): ב חש בראשו · ומצטער פטור מן הסוכה דתשבו כעין תדורו: תאנים וענבים · וקאי על משנה ד' בפ"ב דאוכלין אכילת ארעי חוץ לסוכה: וכן · ועוד וקאי על משנה ז' דפליגי ב"ש וב"ה במי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית דב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואמרינן בפ"ק דף ג' דפליגי נמי בסוכה קטנה בשיעורא דסוכה אי בעינן מחזקת ראשו ורובו ושולחנו או אפי' בלא שולחנו וע"ז אמר רבי דלא כוותייהו אלא שיעורא דסוכה הוא ד' על ד' דאז הוה דירה דסוכה דירת קבע בעינן: ראשו ורובו · אף בלא שולחנו והוא כב"ה דסוכה בדירת ארעי סגי: מעשה · קאי על משנה ב' הסומך סוכתו בכרעי המטה דר"י פוסל ומפרש טעמא דר"י משום שאינם גבוהין עשרה מן הקרקע לסכך אבל אם גבוהים י"ט כשר וכן המעשה היה בגבוהים יו"ד וכן מפרש בירושלמי בפ"ב הל"א: פסל היוצא חוץ לסוכה · סכך היוצא לפתח הסוכה רחב מהדפנות ודופן א' נמשך והולך עם הסכך אף שאין בו שלש דפנות כיון דמהכשר סוכה קא אתיא כשר לישב תחת הסכך הנמשך ועוד איכא אוקימתא אחריתא (כד' י"ט א'): ג הולכי דרכים לא גרסי' לה וכן נסחת הגר"א ליתא ובגמ' מתניא ברייתא אחריתי בדינא דהולכי דרכים דיש חילוק בהולכים ביום פטורים ביום וחייבים בלילה הולכים בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום הולכים ביום ובלילה פטורין ביום ובלילה: שומרי גנות · אינם זזין משם ולכן פטורין בין ביום בין בלילה גרסינן בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ופטור לעשות סוכה לאביי משום תשבו כעין תדורו הזקיקתו תורה להנית דירתו ולדור בסוכתו עם כלי תשמישו וזה אינו יכול להביאן שם מפני העורה ולרבא משום פרצה קורצה לגנב הגנב רואה אותו בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב הפירות ובמונת כרי פירות לפניו ויכול לשומרן תמיד חייב בסוכה: בנוסחת הגר"א אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישינים וכו' או משום דחיישינן שמא ירדם ויתקע בשינה או משום דאין קבע לשינה דאין קובע עצמו לשינה ולפעמים מנמנם מעט ודיו וזו היא שינתו אבל באכילה איכא קבע ולכן אפי' מניח ראשו בין ברכיו באופן דלא ישן שינת קבע אסור חוץ לסוכה: ד מעשה הביא כאן על המשנה ז' בפ"ב בדף כ"ח דאמר שם שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר"י בן החורנית לראיה כב"ה דרובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית כשר והביא כן דתלמיד שמאי היה מ"מ עשה כב"ה: שהן לחין · והוכשרו לקבל טומאה וכלי חרס טמא ע"ג ע"ה וטמא נגע ע"ה בגב החבית וטמאה ואוכל חולין בטהרה היה: זיתים ול"ג לחין · שאמר אין אני אוכל זיתים סתם במדת הענוה שלא יביט שאוכל חולין בטהרה: והודעתי את אבא · והבין הדבר שמפני טומאה נזהר בה: מנוקבת היתה · ולא ניחא במשקה הזב מן הזיתים ואינם מכשירין לקבל טומאה: כדברי ב"ה · אף לב"ה דס"ל מוהל היוצא מן הזיתים מכשיר מ"מ כאן לא הוכשר דנקובה היתה ואף ב"ה מודה: אלא · לכן המה לחים לפי שסתמוה שמרים אבל לא ניחא ליה במוהל הזב מהן ופלוגתייהו דב"ש וב"ה בעדיות פ"ד מ"ו: להודיעך · ראב"צ סיפר המעשה להודיע שאוכל חולין בטהרה היה והגר"א לא גרס לה וכן בגמרא (יבמות ט"ו ב') ליתא: אלא כדברי ב"ה · לכן נזהר בהן אבל לב"ש מוהל היוצא מן הזיתים אינו מכשיר ואף בלא נקובה: הלכה · אחר שיצתה ב"ק כב"ה ה"ג בעירובין כנוסחת הגר"א הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה והיינו קודם שיצאה ב"ק דהלכה כב"ה א"נ ר"י הוא דאמר בהוצב אין משגיחין בב"ק: מקולי ב"ש ומקולי ב"ה · היכא דסתרי אהדדי כגון שדרה דלב"ש לא הוה חסרון עד שיחסר שני חוליות ואי חסרה חוליא א' עדיין מטמא באהל ולב"ה בחוליא א' אינו מטמא א"כ בטומאה ב"ש מחמרי אבל לענין טרפה איפכא הוא דלב"ש חסרון חוליא א' הוה כשלמה וכשירה ולב"ה טריפה ומאן דנהיג בטומאה כב"ש ובטרפה כב"ה הוה תרי חומרי דסתרי אהדדי ועליו נאמר הכסיל בחשך הולך: ה עד שיעור משנתו · משיעלה עמוד השחר דאם העיר משנתו בלילה אין מטריחין אותו לעלות לסוכתו והגר"א גרס שיאור וכן הוא בגמרא ומספקינן שם אי עד שיאור או עד שיעור ומסקינן דעד שיעור ויעלה עה"ש דתרתי בעינן לחיובא: ו מאורות · ירח וכוכבים: כותבי פלסתר · שטרות מזויפין וכותבין לשום דופי על אדם ולכתוב בשמו מה שלא צוה: מגדלי בהמה דקה בא"י · גרסינן בגמרא שמחריבין שדות אחרים שא"י לשמרם מלרעות בשדיהם: קוצצי אילנות · אפי' שלהן דגרסינן כבוצע במה שהשפיע להן הקב"ה: כובשין שטרות · כדי לחזור ולגבות: מלוי ברבית · שנאמר מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו ואמרי' בב"מ (דף ע' ע"ב) כגון שבור מלכא שתנן בהם עניי עובדי כוכבים: למחות · על עבירה שדבריהם נשמעים מחמת עושרם: ז ושכללם · גמר מלאכתם: בנוסחת הגר"א והניח פנס לעבדיו להאיר וכן הוא בש"ס: בחשיכה · וכן הוא כשלקו המאורות חשך בעולם: בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא מפני שמלומדין במכות כל פורענות הבאה לעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו: לשק · גרסינן בנוסחת הגר"א והוא עשוי מנוצה של עזים והוא כעין שחור: חצי רעב · משחירין פנים: בכניסתן · קרוב לשקיעה: שוהה · כדרך שהסימן נשתהה לבא עד כלות היום: חלוף · בכניסתו כשם שאין שהות לשמש ביום כן הפורענות לא יהיה עוד שהות: אל תחתו · שלא ייראו מזה כי ההולך תמיד בדרכי ה' אל יירא מאלה ומשנה המזל: (כאן מתחיל בנוסחת הגר"א פ"ג וכן הוא בסדר המשניות): ח חרות · שנתקשה כעין חריות של דקל: שנפרצו · שניתקו העלין מן השדרה ואינם נאחזין אלא ע"י אגודה ואף ברוב מיפסל: בנוסחת הגר"א כפוף שנכפף ונעקם לצד השדרה: כווץ · בגמרא הגירסא קווץ בק' והוא שעלה בשדרה עוקצין כמין קוצים: עקום דומה למגל · חדא מילתא הוא: חרות · פרשינא לה בנו"י: דומה לחרות · התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: של בעל · הגדלה בשדה מחמת גשמים ולא בשפת הנחל: כשרה · דכתיב ערבי בלשון רבים מרבה מ"מ אפי' של בעל ושל הרים · א"כ למה נאמר ערבי נחל · נחל מיותר: לצפצפה גרסינן בגמרא והוא מין הגדלה רק בין ההרים: ט מסר · פגימות הולכות נכוחו ולהם שני עוקצין א' מכאן וא' מכאן כפגימות סכין וכן הוא חודים של עלי הצפצפה: קנה שלה · עץ שלה: ארוך · ולא עגול ובגמרא הגירסא משוך וכנוסחת הגר"א וכן כל הברייתא מוזכר כנוסחת הגר"א והלשון מכוון יותר: ופיה חלק · גרסינן בגמרא כנוסחת הגר"א שבחודי העלין הוא חלק: דומה למגל (הגר"א) מגל הוא שפגימותיהם נוטות לצד א' ואשכחן מין ערבה כשרה נמי דומה למגל ונקרא חילפא גילא אלא שלפי שרוב מין ערבות אינם דומות למגל נתן זה הסימן: מתוכן · ממקום שנקטם: כשרות · דמקרי הדר: באמה של חמשה טפחים · אמה בת חמשה תלוק אותה לששה חלקים ובהן תשער ד' טפחים ללולב וג' לערבה והדס ונמצא הדס וערבה בע' ומחצה

אומר באמה [א] של חמשה טפחים]: י ארבעה מינין הללו כשם שאין פוחתין [מהם] כך אין מוסיפין עליהם (לז) [אם אין לו אתרוג לא יטול ב) עמו רמון פריש] ולא דבר אחר היו כמושין כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר (לח) אם היו יבשין כשרין אמר רבי יהודה (ש) מעשה באנשי כרכין שהיו מורישין לולביהן (לט) [לבניהן] בשעת הדחק אמרו לו (מ) אין שעת הדחק ראיה : יא (ת) לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר ושאינו אגוד פסול לא יאגדנו ביו"ט אבל נוטל הימנו שרביט ואוגדו אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אפילו (מא) במשיחה א"ר (מב) [מעשה באנשי] ירושלים שהיו אוגדין (מג) [לולביהן בגימונות] של זהב אמרו לו (מד) [משם ראיה אף הן] היו אוגדין אותו [במינו] מלמטה : יב אמר ר"א בר צדוק (א) כך היו (מה) [אנשי ירושלים נוהגין נכנס לבית הכנסת לולבו בידו עמד לתרגם ולעבור לפני התיבה לולבו בידו עמד לקרות בתורה ולישא את כפיו מניחו בארץ יצא מבית הכנסת לולבו בידו נכנס לבקר את החולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש נותנו לבנו או לשלוחו ומחזירו לתוך ביתו] : יג (מו) [יום טוב (ב) הראשון של חג אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו אלא אם כן נותנו לו במתנה גמורה ג) (ג) מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ולא היה עמהן לולב לקח ר"ג לולב [בדינר] ד) כיון שיצא בו ידי חובתו נתנו לחבירו במתנה וחברו לחברו עד שיצאו כולן ידי חובתן והחזירוהו לו רבי יוסי אומר יו"ט הראשון של חג [ב] כיון שיצא בו ידי חובתו אסור לטלטלו] :

פרק ג א (א) לולב דוחה את השבת בתחלתו (ב) וערבה בסופו (א) [מעשה וכבשו עליה בייתוסין אבנים גדולים מערב שבת הכירו בהם עמי הארץ ובאו וגררום והוציאום מתחת אבנים בשבת] לפי שאין בייתוסין מודים שחבוט ערבה דוחה שבת : ב ערבה הלכה למשה מסיני (ג) אבא שאול ה) אומר מן התורה שנאמר וערבי נחל (ב) [שתים ערבה ללולב וערבה למזבח] (ד) רבי אליעזר בן יעקב אומר כך היו אומרין ליה וליך המזבח ליה וליך המזבח (ה) י"ח יום בשנה ולילה אחת ו) קורין בהן] את ההלל ואלו הן שמונת ימי (ג) [חג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ולילו ויו"ט של עצרת] : ג (ו) למה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים [של ניסוך] בחג (ז) ראב"י אומר [בו] (יחזקאל מז) מים מפכים [מלמד שמפכפכין ז) ויוצאין כמו הפך הזה] ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית וכה"א (שם) [בצאת האיש קדים וקו בידו] וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים (ד) [מלמד שאדם עובר במים עד קרסוליו ח) וימד אלף ויעבירני במים מי ברכים מלמד שאדם עובר במים עד ברכיו ד"א מי ברכים [מים] שמתברכין והולכין] וימד אלף ויעבירני [במים] מי מתנים (ה) [מלמד שאדם עובר בו עד מתניו] וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור (ו) יכול לא יעברנו ברגל אבל יעברנו (ו) [בסחו] ת"ל כי גאו המים מי שחו יכול לא יעברנו בסחו אבל יעברנו בספינה קטנה [ת"ל כי גאו המים מי שחו מלשוט יכול לא יעברנו בספינה קטנה אבל יעברנו בספינה גדולה] ת"ל (ישעיה לג) בל תלך בו אני שיט יכול לא יעברנו בספינה גדולה אבל יעברנו בבורני גדולה ת"ל (שם) וצי אדיר לא יעברנו ואומר (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו' יכול יתערבו בם מעיינות (ח) [אחרים] ת"ל (שם יג) ביום ההוא יהיה מקור נפתח וגו' [מקום] אחד לחטאת ולנדה (ט) [לאן] הולכין לים הגדול (י) [לימה] של טבריא (יא) [לימה] של סדום כדי לרפאות את מימן שנאמר (יחזקאל מז) ויאמר אלי המים האלה יוצאין אל הגלילה הקדמונה [וירדו אל הערבה ובאו הימה אל הימה וגו' המים האלה יוצאין אל הגלילה הקדמונה] (ח) זה ימה של סדום וירדו אל הערבה זה ימה של טבריא ובאו הימה אל הימה המוצאים ונרפאו המים זה הים הגדול ואומר (שם) כל נפש חיה אשר ישרוץ אל כל אשר יבא שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה מאוד כי באו שמה המים האלה וירפאו וחי כל אשר יבא שמה (יב) ואומר [והיה] ועמדו עליו דוגים ואומר בצאתיו וגבאיו (יג) ואומר ועל הנחל יעלה על שפתו וגו' מלמד שכל מימי בראשית עתידין להיות יוצאין כמפי הפך הזה (ט) וכך היתה הבאר שהיתה עם ישראל במדבר דומה לסלע מלא (יד) [כברה] ט) מפרפרת ועולה כמפי הפך הזה עולה עמהן להרים ויורדת עמהן לגאיות מקום שישראל שורין הוא שורה כנגדן במקום גבוהה כנגד פתחו של אהל מועד נשיאי ישראל באין וסובבין אותה במקלותיהן ואומרים עליה את השירה (במדבר כא) עלי באר ענו לה עלי באר והמים מבעבעין ועולין כעמוד למעלה וכל אחד ואחד מושך במקלו איש לשבטו ואיש למשפחתו [שנא' (שם) באר חפרוה שרים וגו' וגם היא סובבת את כל מחנה ישראל ומשקה את כל הישימון] שנאמר (שם) ונשקפה על פני הישימון והיא נעשה נחלים י) שנאמר (תהלים עח) ונחלים ישטפו הן יושבין באיספקאות ובאין זה אצל זה שנאמר (שם קה) הלכו בציות נהר העולה דרך ימין [עולה] דרך ימין [העולה] דרך שמאל כ) [עולה] דרך שמאל (טו) [כן מים מתמצין הימנה היא] נעשית נחל גדול והולכין לים הגדול ומביאין (טז) [משם] כל חמדת העולם שנאמר (דברים ב) זה ארבעים שנה [ה' אלהיך עמך] לא חסרת דבר : ד (י) שני ספלים של כסף היו (יז) [בראשו של מזבח] אחד של מים ואחד של יין (יח) מערבי של מים (יט) ל) [הרי דרך] הרגילה [למזרחי] של יין (כ) עירה של מים בתוך של יין או של יין בתוך של מים יצא רבי יהודה אומר של סיד היו אלא (כא) [שהיו משחירין] מפני היין (כ) ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין שבהן יורדין (כב) מ) [לסיוון שבנאו משבנה שלמה את ההיכל הן יורדין לשית [ג] ומבקעין אותו] ונבלעין בתוכו שנאמר בקדש הסך (כג) שעשה לו (כד) [המקום] שיבלע

הגהות הגר"א (לז) לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון : (לח) אף : (לט) לבני בניהם : (מ) משום ראיה : (מא) בחוט : (מב) מאיר מעשה ביקירי : (מג) את לולביהן בגומוניות : (מד) הם במינו היו (מה) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו ע"ג קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבה"מ משגר לולב ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו : (מו) אין אדם יוצא י"ח ביום הראשון של חג בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה ומעשה בר"ג ור' יהושע ור"א ב"ע ור' עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לר' יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לר"א ב"ע במתנה נטלו ר"א ב"ע ויצא בו ונתנו במתנה לר"ע נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג : (א) פ"א חל שביעי של ערבה בשבת והביאו מורביות של ערבה מע"ש והניחום בעזרה והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים למחר הכירו בהן עמי הארץ שמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצדי המזבח : (ב) ושתים אחת ללולב ואחת למזבח ר' יוחנן אומר משום ר"ש בן יהוצדק י"ח ימים בשנה יחיד גומר בהן: (ג) החג וח' ימי החנוכה ויו"ט ראשון של פסח ויו"ט (ראשון) של עצרת ובגולה כ"א יום ט' ימי החג ושמונה ימי החנוכה וב' ימים של פסח ושני ימים של עצרת : (ד) מכאן שמותר לעבור עד ברכים : (ה) מכאן שמותר לעבור עד מתנים מכאן ואילך : (ו) ד"א מי ברכים שמתברכין והולכין : (ז) בסיחון : (ח) אחרות : (ט) ולאן : (י) ולימה : (יא) ולימה : (יב) הנחל : (יג) וגו' : (יד) נקבים ככברה : (טו) דרך שמאל כן העמוד של מים מתמצין אליו והוא : (טז) סהן : (יז) בראש המזבח : (יח) מזרחי של יין : (יט) ודרך : (כ) למזרחו : כא) שמושחרין : (כב) לשיתין : (כג) נסך : (כד) מקום :

אור הגנוז

[ב] שחל להיות בשבת : פרק ג [א] ומוקין :

נוסחאות כ"י

א) בת חמשה : ב) בידו פריש אפילו דבר אחר : ג) לחבירו : ד) זהב : ה) מביאו מן המקרא : ו) גומרין : ז) ועולין כמין פי הפך הזה : ח) דבר אחר : ט) מפכפכת : י) גדולים : כ) יורד : ל) חיה : מ) לסילון :

חסדי דוד

אלכתוב חדושי תורה והם כותבים פלסתר לכך לוקה הירח. ובתקופת תשרי הוא סימן על מעידי שקר מאחר שהם כפויי טובה ללבנה שבזמן זה דהיינו בר"ה כשהולך השטן להביא הירח להעיד על עונות ישראל או עולה הלבנה באתר דמקרי במופלא ובמכוסה כר"א בכסה ליום חגנו כדי שלא להעיד נגד ישראל גם עדות אמת וכמ"ש רז"ל באגדה בס"ה ורשעים הללו מעידים גם עדות שקר לכן לוקה הלבנה בתקופה זו. ובתקופת תמוז שהוא זמן שהשדות מלאים כל טוב ממגד גרש ירחים ואלה רשעים מגדלי בהמה דקה להשחית יבול גרש ירחים לכך לוקה בזמן זה. ובתקופת ניסן שהוא זמן דאילני מלבלבי שגם זה ממגד גרש ירחים ורשעים אלה כמשחיתים האילנות טובים גורמים שלוקה בזמן תקופה זו: אמר ר"א בר צדוק כך היו כו'. בגמ' דף מ"א מזכא זה ולא גרסי' שם לתרגם אלא ה"ג קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו וה"נ איתא שם דאמימר ללויי הוה מגלי בי' ע"ש ומ"מ עכשיו לא נהגו העולם ליקח הלולב בידם אלא משעת הלל ואילך ולא בשעת ק"ש ותפלת שחרית ונראה דסמכו על התוספ' שלפנינו דמקדים לתרגם בריש והדר לעבור לפני התיבה משמע דהיינו דוקא בתפלת מוסף ומלשון הרמב"ם בפ"ז נראה דלא הוה גריס בגמ' קורא ק"ש אלא מתפלל וי"ל דתפלת מוסף קאמר. ומ"מ מכאן ראיה בין מהגמ' ובין מהתוס' שהיה מנהגם לברך עליו בסוכה קודם תפלה וכמ"ש מרנא הארי ז"ל ולא היו ממתינים לברך בשעת הלל דאל"כ מדאגבי' נפק בי' והיאך יתכן דאחר שעה או יותר שהיו נוטלים אותו שהיו מברכין עליו ואי היו נוטלין אותו עד אותו שעה שלא כדרך גדילתו או ע"י הפסק וכיוצא הו"ל לתנא לאשמעי' זה ולא למתני לולבו בידו סתם דאדרבה משמע כדרך מצותו והא דנקט הכא לעבור לפני התיבה לרבותא נקט דאפי' ש"ץ המוציא רבים י"ח יכול ליטלו בידו בשעת תפלה ולא חיישינן דלמא מטריד. ודקתני נכנס לנחם וכו' הא קמ"ל דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ היכי דאפשר למיעבד תרוייהו ש"ד ולא אמרינן שיהא בכלל אין עושין מצות חבילות דהיא לענין ברכות אתמר: יום טוב הראשון וכו' מעשה כו' לקח ר"ג לולב באלף דינר כנ"ל. וכ"ה בגמ' שם ואע"ג דהתם קתני אלף זוז היינו זוז היינו דינר וכא ללמדנו כמה היו מצות חביבות עליהן ע"ש ואי בדינר מאי רבותי'. והא דקתני וחבירו לחבירו עי' בתוס' שכתבו דקמ"ל אע"ג שהיה דעתו של ר"ג שיחזירוהו לו מ"מ לא היה דעתו שיחזירוהו עד שיצאו כולם. ונראה שהיה זה להורות דמתנה גמורה הוה לשעתה דעיקר המתנה היינו שיהא רשאי המקבל ליתנה לאחרים ולכך להודיע שכך היתה כוונת ר"ג הנותן לכן נתנו זה לזה. וכ"מ שהנאה טובת הנאה לנותן ונא לר"ג בעל האתרוג. ודברי ר' יוסי בסיפא ליתא בגמ' וטעמו מבורר כיון דהנית וגלי דעתי' דלא ניחא לי' ליטול משום חיבוב מצוה מעתה הו"ל מוקצה דבודאי לא פליג ר' יוסי לאסור חבוב מצוה. והרמב"ם והפוסקים לא פסקו כר"י ואפשר דסברי מדקתני ר' יוסי אומר משמע דרבנן פליגי אע"ג דלא אשכחן להדיא:

פרק ג ערבה הלכה למשה מסיני אבא שאול אומר מן התורה כו'. עי' בגמ' דף ל"ד ונראה דגם אבא שאול סובר דערבה היא הלמ"מ דאי מקרא א"כ אף בגבולין נמי דמידי מקדש כתיב בקרא וכמו שהקשו התוס'. אלא דלרבנן כולה הוא הל"מ וקרא דערבי להכשיר של בעל ושל הרים ולא"ש באה ההלכה לפרש דערבי דקאמר רחמנא חדא מינייהו היינו אלא במקדש ודומיא למאי דאמרינן בפ"ק בדרשה דבסוכות דאתא הלכתא לפרושא לדופן ג' דקרא דאינה אלא טפח: למה נקרא שמו שער המים וכו'. הכי תנן בפ"ב דמדות וכך דברי אגדה דדרים הכא מקראן מייתי להו תלמודא בפרק בתרא דיומא דף ע"ז ע"ש ויש כאן ט"ס וכצ"ל יכול לא יעברנו ברגל אבל וכו' ת"ל כי גאו המים מי שחו מלשוט יכול לא יעברנו בשחו אבל יעברנו בספינה קטנה ת"ל בל תלך בו אני שיט יכול לא יעברנו בספינה קטנה אבל יעברנו בבורני גדולה ת"ל וצי אדיר לא יעברנהו והשאר נמתק ומה שדרש הגלילה הקדמונה על ימה של סדום לפי שהיא במזרחה של ירושלים בככר הירדן וערבה של טבריא לפי שהיא עמוקה ומ"ש ואומר כל נפש וגו' בא לומר שיהנו המים לרבות דגתם מינים ממינים טובים וכ"ה בירושלמי שם. והא דמסיים וכך היתה הבאר וכו' קמ"ל שמצינו דוגמתו בעולם הזה בבאר של מרים שבתחלתו היתה כמין כברה עד שגו ברת והולכת וכו' ומעין אגדה זו איתא בילקוט פ' חוקת ע"ש ואמנם מ"ש העולה דרך ימין וכו' ליתא להאי לישנא התם. ופי' נ"ל דר"ל שכשהולכין בספינה ממקום למקום לא היו סובבין והולכין מצד אל צד סביב כגון מדרום לצפון וכיוצא דרך הים כדי שלא יתרחקו ויתעו אלא הולכין וחוזרין לעקב בדרך הליכתן: שני ספלים של כסף כו'. מתני' היא ואח"כ יש בנוסחא שלפנינו ט"ס וכצ"ל ומנוקבין וכו' שבהן יורדין לשתין שבנאו משבנאה וכו' בקדש הסך שיעשה לו מקום וכו' והענין לפי הנראה דפליגי תנאי

מצפה שמואל (ש) לא. ושם : (ת) לג: ועי' ירושלמי יומא פ"א הל"א : (א) מא: וירושלי' פ"ג הלי"א : (ב) שם ועי' ירושלי' פ"ג ה"ג ופ"ד הל"ב ועי' ירושלי' גיטין פ"ב הל"ג : (ג) מב : (א) מג: עי' ירושלי' ר"ה פ"ד הל"ג : (ב) מה: ועי' ירושלמי עירובין פ"ג הל"ט בעובדא דר"י שם ועיין כאן פ"ג הלי"א : (ג) לד. וירושלי' פ"ד הל"א ושביעית פ"א ועי' ירושלי' ע"ז הל"א פ"ד : (ד) מב. : (ה) ערכין י. וירושלי' פ"ד הלי"ה : (ו) מדות פ"ב : (ז) מח. יומא עז: וירושלמי שקלים פ"ו הל"ב : (ח) עי' ירושלמי כתובות פי"ב סוף הלי"ג בנהרות א"י ועי' ירושלמי פ"ה הל"א : (ט) עי' שבת לה. ועי' ילקוט פ' חוקת : (י) מח. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ו ועי' ירושלמי סנהדרין פכ הל"ה בדוד : (כ) עי' תוס' מח: ד"ה כמין וכל הסוגיא בירושלי' פ"ד הל"ו :

מנחת בכורים

ומתנה : י אין מוסיפין · מין אחר עליהם אף לר"י דס"ל לולב צריך אגד והאי כיון דלא אגדיה לתודה קאי קמ"ל דאסור משום בל תוסיף : לא פריש · אף לזכר בעלמא דילמא אתי למסרך : יא שאינו אגוד פסול · דילפינן לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב התם ולקחתם לכם אגודת אזוב וכתיב בלולב ולקחתם לכם ביום הראשון ורבנן ל"ל לקיחה לקיחה : אלא במינו · דכיון דלולב צריך אגד אי אגדו במין אחר הוה מוסיף על המינים : בגימוניות · חוטי זהב כפופין כגימון · על שם הכפוף כאגמון (ישעיה נ"ח) : מלמטה · וזה היה רק לנוי בעלמא ואין כאן תוספת : יב קורא בתורה · מניח הלולב לפי שנצרך לגלול הס"ת : נכנס לבה"מ · משום טרדת הלמוד שמא יפול מידו : יג במתנה גמורה · ל"ד גמורה דאף מתנה ע"מ להחזיר מהני כדמפרש ואזיל אלא ר"ל מדעת גמורה ולא בהערמה : אסור לטלטלו · דלא חזי למידי אף להריח בו אסור (ירושלמי פ"ג הלי"א) · עיין הגר"א בסימן תרכ"ח ס"ק א' וכי"ד סי' רס"ו ס"ק ג' :

פרק ג א לולב. בתחלתו כשחל יום ראשון של חג בשבת נוטלין הלולב אף בגבולין לפי דנוהג מה"ת והאידנא דאין אנו בקיאין בקביעא דירחא אינו ניטל אף ביום ראשון כשחל בשבת משום גזירה שמא יוציא ד"א ברה"ר : וערבה. נטילת ערבה במקדש : בסופו. ביום ז' כשחל בשבת ולא ביום ראשון למהוי היכר דמשום ערבה הוא : אבנים. ויודעין היו שלא יטלטלו החכמים את האבנים בשבת : ע"ה. שאינם יודעים באיסור טלטול : ב כך היו אומרין. כשהקיפו את המזבח ביום ז' של ערבה ליה אנחנו מודים שהוא אלהינו : וליך. אנו משבחים שבחא גדול לנו במזבח שמכפר עלינו ע"י הקרבנות והמצות וזה מבואר במשנה פ"ד ומיותר הוא כאן : ולילה א'. ליל יו"ט הראשון של פסח : קורין. גומרין. וכן הגיה הגר"א בהדיא : ג למה נקרא שמו שער המים. כמבואר במשנה פ"ד הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו : מים מפכים. בקרא נאמר ביחזקאל מ"ז והנה מים מפכים מן הכתף הימנית למה נקרא שמו מפכים שיוצאין ממנו כמו פך ובנחל היוצא מן המקדש קא משתעי והגר"א לא גרס מלמד ולדידיה נ"ט הוא למה נקרא שמו שער המים משום שמים עתידין להיות יוצאין ממנו : וימד. המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קה"ק תחלתו כחוט והולך וגדל וכל אלף אמה אורך משיגא תוך לירושלים לא היה עמוק אלא עד אפסים והוא קרסולין : וימד אלף. שניות והעמיק עד ברכים : אשר לא אוכל לעבור. שאסור לעבור בנחל כשהוא יותר ממתניו דרדיפי מיא ושמא ישטפו אותו ויטבע בנהר : בשחו. בשייט : כי גאו מים מי שחו. ושחו הוא שייטא שכן קורין לשייטא שייחא וגאו המים שאי לעבור בו אף בשייטא : ה"ג בגמ' יומא ע"ז כנוסחת הגר"א ומת"ל כי גאו עד ת"ל בל תלך לא גרסי' : וצי אדיר. היינו ספינות ובורני גדולות לא יעבירוהו : מעיינות אחרים. מנהרות אחרים יתערבו בנחל הזה : מקור נפתח לחטאת ולנדה. מקום א' לחטאת ולנדה ואין כאן תערובות מים אחרים רק מים חיים נינהו : לרפאות. ים הגדול מימיו סרוחין : ימה של סדום. בירושלמי הגירסא ימה של סיבכי : זה הים הגדול. ונקרא מוצאים שיצא ב"פ בימי דור אנוש וא' בימי דור הפלגה : והיה כל נפש. מקרא הוא ביחזקאל מ"ז נראה דמרפא המים ומרבה דגים: ואומר. דמרבה דגים דכתיב ועמדו עליו דוגים ואומר בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח נתנו ואחר זה כתיב ועל הנחל יעלה אל שפתו כל עץ מאכל וסתרי קראי אהדדי דמתחלה אמר דנרפאו המים ואחר כך אמר ולא ירפאו למלח נתנו ושוב אמר ועל הנחל וגו' אלמא דטובים המים : מלמד שכל מימי בראשית וכו'. כלומר מדכתיב ולא ירפאו למלח ניתנו ש"מ דהני שם מקום נינהו ובצאתיו וגבאיו ולא ירפאו כל אלו שם מקום נינהו ובמקומות הללו לא יבואו המים חיים מירושלים רק ישארו רעים כמתחלה ומדמיים מקומות אלו ש"מ שכל מימין דעתידין להיות יוצאין כמפי הפך הזה כלומר שכולן ירפאו והיו עליהו לתרופה כמו במקום שיצאו מירושלים : באיספקאות. ספינות בלשון רומי וכן הוא בירושלמי ב"ב בהמוכר את הספינה ובתוס' שם איזקפה שהמים נובעים ונעשה נהר המפסיק בין רוב השבטים וכשהיו נצרכין זה לזה היו הולכין בספינות וכן מבואר במד"ר ובילקוט פ' חוקת : הלכו בציות. והיינו ספינות כדכתיב וצי אדיר לא יעברנו : העולה דרך ימין. דרך ימין גרסינן כנוסחת הגר"א כפי אשר היתה עליית האדם אם דרך ימין אם דרך שמאל כן היו המים מתמצין והולכין אליו : ד מזרחי. שהיו נתונין אחד למזרח ואחד למערב בקרן דרומית מערבית : הרי דרך הרגילה דשל יין רגיל יותר דתדירי הוא וקודם לניסוך המים וכי פגע פגע ברישא למזרחי לכן אין מעבירין ושופך שם של יין והמערבי של מים ואם כן דרך הרגילה והיינו של יין שהוא רגיל תמיד למזרחי ונוסחת הגר"א מכוון יותר בלשון : שמשחרין. אף של מים היה נשחר לפעמים מיין בו של יין : שיתין. גרסינן כנוסחת הגר"א : ושלים

שיבלע בקדושה רבי יוסי אומר (כה) [שית היה נקוב לתהום] שנאמר (ישעיה ה) אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו [וגו'] ויעזקהו ויסקלהו (כו) [ויטעהו שורק] ויבן מגדל בתוכו זה היכל יקב חצב בו זה מזבח (ל) וגם יקב (כז) [חצב בו זה השית] ר"א בר צדוק אומר לול קטן היה בין (כח) [האולם למזבח למערבו של כבש ואחד לששים או] לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש (כט) [כעיגולי דבלה נזעלין] ושורפין אותו בקדושה שנאמר (במדבר כח) בקדש הסך נסך (ל) כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה : ה (מ) מאימתי מנסכין [אותן] (נ) עם איברי (לא) [תמיד שכבר היה מעשה בביתוסי] אחד שניסך ע"ג (לב) רגליו (ס) ירגמוהו כל העם באתרוגיהן (לג) [ונפגמה קרנו של מזבח ובטלה עבודה (ג)] עד שהביאו גוש אחד של מלח ונתנו עליו כדי] שלא יראה מזבח פגום (ע) שכל מזבח שאין לו לא (לד) [קרן] (ג) ולא יסוד (לה) [פסול] רבי [יוסי בר' יהודה אומר אף הסובב : ו (פ) ניסוך המים כל ז' רבי יהודה אומר כל שמנה אלא שר' יהודה אומר בלוג היה מנסך כל ח' והכ"א שלשה לוגין נמצאת אומרו המרבה במים ממעט (א) בימים והמרבה (א) בימים ממעט במים : ז מי החג (ג) חייבין עליהן (צ) משום (לו) [פגול נותר] וטמא לפיכך אם (ג) לנו (לז) או שנטמאו יוצא לבית השריפה (ק) אבל חבית וצלוחית עצמן מועלין בהן מפני (לח) [שהן גופן הקדש א"ר עקיבא (ר) אמרה תורה הבא עומר שעורים בפסח שהוא פרק שעורין כדי שתתברך עליך תבואה הבא חטים בכורים בעצרת שהוא פרק (ד) אילן כדי שיתברכו עליך פירות אילן הבא ניסוך המים בחג כדי שיתברכו עליך גשמים] ואומר (זכריה יד) והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתחוות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם :

פרק ד א (א) בראשונה (א) [כשהיה שמחת בית השואבה אנשים רואים מבפנים ונשים רואות מבחוץ וכשראו בית דין שהן באין לידי קלות ראש עשו שלש] גזוזטראות בעזרה כנגד שלש רוחות (ב) [ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה ולא היו מעורבין] : ב חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהם באבוקות (ג) [ואומרין לפניהם] דברי תשבחות (ב) [מה היו אומרים אשרי מי שלא חטא וכל מי שחטא ימחל לו] ויש מהן [שהיו] אומרים אשרי (ד) [ילדותי] שלא ביישה את (ה) [זקנותי אלו אנשי] מעשה ויש מהן [שהיו] אומרים (ו) [אשריך זקנותי שתכפרי על ילדותי] אלו בעלי תשובה הלל הזקן אומר למקום (ג) שלבי אוהב לשם רגלי מוליכות אותי אם אתה תבא לביתי אני אבא לביתך אם אתה לא תבא לביתי אני לא אבא לביתך שנאמר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך :

ג (ז) [מעשה ברבן שמעון בן גמליאל (ד) שהיה מרקד בשמנה אבוקות של אור ולא היה אחד מהן נוגע בארץ וכשהוא משתחוה מניח אצבעו בארץ על גבי הרצפה שוחה ונושק וזוקף מיד אמר רבי יהושע בן חנניא (ה) כל ימי שמחת בית השואבה לא היינו רואים שינה משכימין אנו לתמיד של שחר משם לבית הכנסת משם לבית המדרש משם (ה) למוספין משם לאכילה ושתייה ומשם (ו) לבה"מ משם לתמיד של בין הערבים משם לשמחת בית השואבה] : ד (ח) [אמר רבי יהודה כל (ו) שלא ראה (א) בדפלסכיון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה כבוד לישראל מימיו כמין בסלקי גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו פעמים היה שם כפלים כיוצאי מצרים ושבעים ואחת קתדראות של זהב היו שם כנגד ע' וא' זקן (ז) כל אחת (ז) מעשרים וחמש ריבוא ובימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עומד (ח) והסודרין בידו התחיל לקרות והלה מניף בסודרין והיו עונין אמן על כל ברכה וברכה ולא היו יושבין מעורבבין אלא זהביים בפני עצמן וכספיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן וטרסיים בפני עצמן ונפחיים בפני עצמן וכל כך למה כדי שיהא אכסניא בא ונטפל לאומנתו ומשם פרנסה יוצאה] : ה (ד) ולוים בכנורות (ט) [ובנבלים] וכל כלי שיר (ט) (ט) מהן אומרים (תהלים קלד) שיר המעלות הנה ברכו וגו' (י) [יש מהן] שהיו אומרים (שם) שאו ידיכם קדש וגו' וכשנפטרין זה מזה היו אומרים (שם) יברכך ה' מציון וגו' וראה בנים וגו' שתי חצוצרות בידם קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו רבי יהודה אומר אין פחות משבע ולא יותר (י) על עשרה שלש לפתיחת שערים האומר על פתיחתן אינו אומר על נעילתן האומר על נעילתן אינו אומר על פתיחתן שלש (יא) [לפני מזבח האומר לפני מזבח אינו אומר למעלה העשירי האומר למעלה העשירי אינו אומר לפני מזבח] : ו [כיצד] ג' להבטיל את העם מן המלאכה (יב) חזן הכנסת (ל) נוטל חצוצרת (*כ) ועולה לראש הגג גבוה שבעיר (יג) [נטל לקרות] הסמוכין לעיר בטלין הסמוכין לתחום מתכנסין ובאין לתוך התחום ולא היו נכנסין מיד אלא ממתינין עד שיבואו כולן ויתכנסו כולן בבת אחת (יד) [מאימתי הוא נכנס (ל) משימלא לו הבית ויצלה לו דגה וידליק לו את הנר] : ז (מ) [כיצד] ג' להבדיל בין קדש לחול (טו) חזן הכנסת נוטל חצוצרת ועולה לגג גבוה שבעיר נטל לקרות מעבירין ממנו תבשיל (טז) [מגבי כירה] וטומנין לו מיחם ומדליקין לו את הנר גמר מלקרות אפילו (*מ) מיחם בידו אין (יז) [טומנין אלא מניחו בארץ (נ) אפילו (*נ) נר בידו אין נותנו על גבי מנורה אלא מניחו על גבי הארץ חזן הכנסת מניח חצוצרת בתוך הגג ויורד ובא לו ר"י אומר רצה להדליק אחר (כ) כן מדליק אמרו לו נתת דבריך לשיעורין (ס) אלא תקוע היה בראש הגג ששם חזן הכנסת מניח חצוצרת] : ח (ע) יו"ט שחל להיות

הגהות הגר"א (כה) שיתין מחוללין ויורדין עד התהום ונבראו מששת ימי בראשית ועליהן כרה דוד ששה עשר אלף אמה : (כו) וגו' : (כז) אלו השיתין (כח) כבש ולמזבח במערבו של כבש אחת : (כט) שדומה לעיגולי דבילה ובאין : (ל) שכר לה' : (לא) התמיד מעשה בצדוקי : (לב) גבי : (לג) ואותו היום נפגמה קרן המזבח ובטלה עבודה והביאו בול של מלח וסתמוהו לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני : (לד) כבש : (לה) ולא ריבוע : (לו) לן יוצא : (לז) או שיצאו : (לח) שגופן הקדש רמ"א משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה היא אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה : (א) היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באין לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועשו : (ב) ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה : (ג) והיו אומרים : (ד) ילדותינו : (ה) זקנותינו אלו חסידים ואנשי : (ו) אשרי זקנתינו שכפרה על ילדותינו אלו בעלי תשובה אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן הוא היה אומר למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי אם תבא לביתי אני אבא אל ביתך אם אתה לא תבא אל ביתי לא אבוא אל ביתך : (ז) אמרו עליו על רשב"ג כשהיה שמח בשמחת בית השואבה היה נוטל שמונה אבוקות של אור וזורק אותן ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן אמר ר"י בן חנניא כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה משם לקרבן מוסף משם לבה"מ משם לאכילה ושתייה משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה : (ח) ר"י אומר כל מי שלא ראה דיופלוסטין של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל אמרו כמין בסילקין גדולה היה סטיו לפנים מסטיו פעמים שהיה בה ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים והיו בה קתידראות של זהב כנגד שבעים וא' זקנים של סנהדרי גדולה כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים וא' רבוא ככרי זהב ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן ולא היו יושבין מעורבין אלא זהבים בפני עצמן וכספים בפ"ע ונפחים בפ"ע טרסיים בפ"ע וגרדיים בפ"ע וכשעני נכנס לשם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו : (ט) ונבלים : (י) ומהן היה : (יא) למעלה העשירית האומר למעלה עשירית אינו אומר על גבי המזבח האומר ע"ג המזבח אינו אומר למעלה עשירית : (יב) כיצד : (יג) התחיל לתקוע תקיעה ראשונה : (יד) ועדיין חנויות פתוחין ותריסין מונחין התחיל לתקוע תקיעה שניה נסתלקו התריסין ונגעלו החנויות ועדיין המין ע"ג הכירה וקדירות מונחות ע"ג כירה התחיל לתקוע תקיעה שלישית סילק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק ושוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור : (טו) כיצד : (טז) מע"ג הכירה : (יז) טומנו אלא מניחו על הארץ אר"י ב"ר חנינא שמעתי שאם בא להדליק אחר

נוסחאות כ"י

א) ביין : ב) אין : ג) נפסלו : ד) חטים : ה) לתפילת מוספין ומשם : ו) לתפילת המנחה : ז) ואחת עשויה : ח) על הקרן : ט) בלי מספר : י) משלש עשרה : כ) שש :

אור הגנוז

[ב] בו ביום : [ג] ולא כבש : פ"ד [א] בדפלספטין :

חסדי דוד

תנאי בשתין הללו ושלש סברות בדבר ת"ק סובר שמעשה אדם נינהו ומיהו לית ליה דמחוללין ויורדין עד התהום אלא סובר שכמין בור היו עשוי כמין בנין הנעשה בידי אדם כשבנה שלמה את בהמ"ק וכשיוצקין הנסכין בספלין יורדין לשית ומבקעין הקרקע ונבלעין בתוכו דרך נס שנאמר בקדש הסך דריש שיעשה לו מקום שיבלע שם במקום הקדש ור' יוסי סובר דשיתין מעשה ידי אדם ועכ"פ מחוללין עד התהום ואפשר דסובר כר' ישמעאל בגמ' דף מ"ט שמעשה שמים היו מששת ימי בראשית או דסובר כמ"ד שדוד כרה אותן ומחוללין ויורדין עד התהום וע"ש בתוס' בד"ה א"כ בראשית ור"א בר"צ סובר דכמין לול בידי אדם היה ואין מחוללין כלל וגם אין נבלעין אלא מתאספין שם ושורפין כל שבעים שנה : מי החג חייבין עליו משום פגול כו'. בקשתיה ולא מצאתיה בשום מקום ופירושה קשה מאד. וי"ל לפרש דהך תנא ר"מ הוא בזבחים (דף מ"ב ע"ב) דתנן ואלו דברים שאין חייבין עליהם משום פגול הקומץ והקטורת כו' והדם והנסכין הבאים בפני עצמן דברי ר"מ וחכ"א אף הבאים עם הבהמה. (דסברי כשבאים עם הזבח חשיב להו דבר שיש לו מתירין מקדש בכלי חייבין עליו משום נותר וטמא ופגול אין בו). נמצא דלרבנן דין הנסכים בין דיין בין דמים תרוייהו דין אחד לכן משקדשו בכלי כגון בצלוחית אפי' קודם שקרב הזבח חייבין עליהן משום טמא וכן חייבין עליהם משום נותר ופגול אין בהן אבל לר"מ אפכא הוא דאפי' אחר שקדשו בכלי עדיין אין חייבין עליהן משום אחד מהן אבל כשקרבו מתירין דהיינו הזבח חייבין עליהם משום שלשתן ולפיכך אם יצאו או נטמאו יצאו לבית השריפה נמצא דמתניתא ר"מ. ואולם סיפא דקתני אבל חבית וצלוחית וכו' צ"ל דהך תנא פליג אתנא דמתני' בין דמכילתין ובין דפ"ג דמעילה דסבר דהחבית שהיו ממלאין מע"ש לא היתה קדושה כמו הצלוחית ע"ש והך תנא סובר דחבית נמי מקודשת היתה אלא דאפ"ה סובר שאין נפסלין המים בלינה משום דס"ל דכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ויש שיעור למים הלכך אע"ג דמייתי במקודשת לא אפסילו בלינה ולכך היו עושין השינוי הזה כשחל בערב שבת וע"ע על זה בסוגיא בגמרא :

פרק ד אשרי ילדותי שלא ביישה כו' • ויש מהן שהיו אומרין אשריך זקנותי שתכפרי כו' כן הוא נוסחא שלפנינו • וי"ל כי המרקדים והשמחים בבית השואבה היו מסתמא זקנים וכמ"ש הרמב"ם שהסנהדרין והגדולים הם השמחים ע"ש ולכן על הילדות שכבר עברה אמרו אשרי ילדותי שלא נכנה • ועל הזקנה אשר לפניהם אמרו לנכח אשריך זקנותי : אמר ר' יהודה כל מי שלא ראה דיופלוסין כו' כצ"ל וכ"ה בגמרא דף נ"א וע"ש פירושו ברש"י ז"ל • ומ"ש כאן החל לקרות ליתא בגמרא ואיתא כן בירושלמי וע"ש בתוס' שכתבו

מצפה שמואל (ל) עי' תוס' שם ד"ה ויטעהו : (מ) עי' תענית ג ובתוס' שם : (נ) עי' מח: ויומא לג. ועי' תוס' שם כו ד"ה אי בעי : (ס) יומא כו: וירושלמי פ"ד הל"ו ויומא פ"ג הל"ס : (ע) ירושל' שקלים פ"ד הל"ב : (פ) ירושל' פ"ד הל"ו ועי' שביעית פ"א ג. : (צ) עי' זבחים מד ול"ע ועי' ת"ב ועי' ירושלמי פ"ד הל"ו : (ק) מעילה יג: : (ר) ר"ה טז. ועי' ירושלמי פ"א הל"ג : (א) נא: ועי' ירושלמי פ"ה הל"ב : (ב) מג. וירושלמי פ"ה הל"ד : (ג) שם ושם ועי' ירושלמי כלאים פ"ט בעובדא דעבדי שלמה : (ד) שם ועי' ירושלמי שם : (ה) עי' ירושל' שם הל"ב : (ו) נא: וירושל' שם הל"א : (ז) עי' זבחים : (ח) נא : (ט) עי' סוטה כ ועי' ירושלמי ברכות פ"א ג. : (י) נד. וירושלמי שם הל"ו וע"ש ה"ה : (כ) שבת לה: : (*כ) עי' מיי' פ"ה מהל' שבת הל"ח : (ל) עי' ירושלמי כלאים פ"ט טז: בעובדא דרבי : (מ) שם ועי' ירושלמי פסחים פ"א הל"י שבת פט"ו : (*מ) עי' בשו"ע סי' רסא סעיף ד וסי' רסג סעיף ב' ובבאורי הגר"א שם ס"ק ד' ועי' תשובת ח"צ סי' יח : (נ) עי' ר"ן פ"ב דשבת ורא"ש שם : (*נ) עי' סי' רסג סעיף ז ועי' סי' רעו סעיף ב בהגה ובבאורי הגר"א ס"ק טז : (ס) עי' ירושלמי שבת פי"ז הל"א : (ע) חולין ספ"א :

מנחת בכורים

ועליהן כרה דוד. לא גרסי' לה דמאן דס"ל דמששת ימי בראשית נבראו ל"ל דכרה דוד א"נ ס"ל שנתמלא עפר וצרורות וכרה דוד (רש"י דף מ"ט ע"ש ד"ה מעשה ורש"י דף נ"ג ד"ה בשעה) : ויעזקהו . בנה להם ערים בצורות מוקפות דלתים ובריח דמתרגמינן עיזקא (שמות כ"ה) : זה היכל . בגמרא הגירסא זה מזבח וגם יקב אלו השיתין ולגירסא דהכא מרבה שיתין מגם : פרחי כהונה . ילדים כהנים : יין קרוש . שנעפש ונקרש : בקדושה . במקום קדוש בעזרה ומתוך השיתין מוציאין אותו שלא יתמלאו השיתין מן הנסכים שכל הקרבנות טעונין נסכים חוץ מחטאת ואשם ואסורין בהנאה דקדש הוא לכן שורפין אותן : שניסוכו בקדושה . בקדש הסך : כך שריפתו . דילפי' ג"ש דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא קודש קודש לג"ש : ה עם אברי התמיד. את"כ שמקריבין על המזבח : שכבר היה . לא גרסי' דאין ענין למה שמבואר לעיל וכנוסחת הגר"א : ע"ג רגליו . שאין צדוקין מודין בניסוך המים : לא קרן . רש"י גרס קרן וכבש ויסוד וריבוע קרן הוא אמה על אמה בכל קרן ויסוד אמה כניסה הראשונה וריבוע שיהא מרובע אם חסר א' מכל אלו פסול לגבי מזבח וטעמא אר"ה בזבחים דף ס"ב דכל מקום שנאמר המזבח מעכב כמו שהוא בעינן ובכולהו כתיב המזבח על קרנות המזבח באצבעך (שמות כ"ט) ובכבש כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו') והכבש הוא פניו של המזבח שהוא פתחו ועלייתו וביסוד כתיב אל יסוד המזבח (שם ח') וברבוע כתיב רבוע יהיה המזבח (שמות כ"ז) : הסובב . מעכבו דקסבר כרכב המזבח זה הסובב וכי נאמר המזבח ורבנן סברי זה הכיור והכי אמרי' בזבחים (שם) עיין תשובת נ"ב סי' יו"ד מ"ש בזה : ו המרבה במים . ג' לוגין : בימים . ז' ימים לחכמים : בימים . ר"י דס"ל כל שמונה ממעט במים דסבר בלוג היה מנסך : ז פיגול . לא גרסי' דפיגול לא הוה אלא בדבר המתיר את הקרבן דילפי' בזבחים דף מ"ג במשנה שם דבנסכים הבאים מחמת עצמן לכ"ע ליכא פיגול אלא גרסי' כנוסחת הגר"א : או נטמאו . אחר שקדשן בכלי אבל נהי דאין בהם חיוב כרת אבל מועלין בהם דקדשו בקדושת דמים עכ"פ יש בהן מעילה (עיין מעילה י"ג ב') : משום ר"ע . איידי דאיירי בניסוך המים בחג כדי שתתברך גשמי שנה קתני לה הכא ובתוספ' דר"ה פ"א הכי איתא התם : חיטים . לשתי הלחם וביכורים דעצרת זמן הבאת ביכורים מז' מינים כמבואר במסכת ביכורים : שהוא פרק אילן . וכמ"ד חטה מין אילן הוא (ר"ה דף ט"ו א' ברש"י שם) : ואומר . דמי שאינו עושה חג הסוכות גשמים בטלים א"כ סוכות זמן תפלת מים הוא :

פרק ד א בראשונה . נשים מבפנים ואנשים בחוץ גרסינן וכן הוא בגמרא (נ"א ב') : מבפנים . בעזרת נשים : מבחוץ . ברחבה של הר הבית ובחיל : ג' גזוזטראות . זיזין יוצאין מהכתלים ועליהם הניחו לוחים לעמוד עליהם בכל הצדדין ולתיקון עוד היה דלא סגי [illegible] והנשים בפנים אלא שנשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה וזהו התיקון גדול שעשו המבואר במשנה בר"פ התליל: ב אלו חסידים ואנשי מעשה. שלא חטאו מימיהם ולא נתביישו בזקנותם : בנוסחת הגר"א אם אני כאן דורש היה לרבים בשמו של הקב"ה שלא יחטאו אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית זה שכינה שרויה ביניכם יהא כבודו קיים ויבאו הכל כאן ואם תחטאו ואסיר שכינתי מי יבא כאן : למקום שאני אוהב גרסי' וכן הוא בגמרא : רגלי מוליכות אותי. דרגלי דבר אינש אינון ערבין ביה: ג מגע בארץ . אלא זורק א' ותופש א' וא"ז : יכולה לעשות כן . וזה הוא קודה שמשתחוה על אפיו בלבד ובדורו של רבי שמעון לא היה אחד יכול לעשות כן אלא הוא : ד דיופלוסטין. דיו שניה פלי לשון ברים כמו דיופלי מרומי (תענית יח:) סטין לשון סטיו דסטיו לפנים מסטיו היה: מעשרים ואחד. גרסי' נמי בגמרא: עונין אמן . על ברכה שהזן מסיים ולפי שלא היו שומעין קולו הוצרכו להניף בסודרין : זהבים . צורפי זהב וכן כספים : ה ולוים . סדר שמחת בית השואבה קא חשיב . והפסיק באמצע במעשה דאלכסנדריא איידי דאמר במשנה מי שלא ראה בשמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו אמר נמי מי שלא ראה דיופלוסטין וכו' : שאו ידיכם . באותו מזמור נאמר פסוק אחר פסוק : יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך האמור במזמור קכ"ח שמברכין זא"ז שיזכו לראות נחמות ציון וירושלים : קרא הגבר . סדר התקיעות קא חשיב שהיה בעת ניסוך המים והוסיפו על כל יום : ר"י אומר. דבמשנה אמור דאין פוחתין מכ"א תקיעות בכל יום ואין מוסיפין על מ"ח וקא חשיב תקיעה תרועה ותקיעה לשלשה אבל ר"י לא קא חשיב הני תלת אלא באחד דכהדדי תקעינן להו א"כ הכ"א הוי שבע והמ"ח שש עשרה וה"ג ולא יותר על שש עשרה : שלש לפתיחת שערים . מבואר במשנה ואמר כאן דאיכא תנא דאמר דשלש לנעילה ולא ס"ל לפתיחה : לפני מזבח. כמבואר במשנה (דף נ"ג ב) שלש ע"ג מזבח ובמשנה (דף נ"א) איתא הגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו ומפרש דמתנוקת הוא דמאן דא"ל למזבח ל"ל למעלה עשירית ומאן דאית ליה מעלה העשירית ל"ל לגבי מזבח ומעלה עשירית שהיו יורדין בחמש עשרה מעלות מלמטה למעלה : ו כיצד. ג' להבטיל המבואר במשנה (דף נב ב) בסדר התקיעות שמוסיפין בע"ש : נטל לקרות . היינו התקיעה הראשונה וברייתא זו מובאת ובגמרא שבת (דף לה ב) איתא כנוסחת הגר"א : ועדיין חנויות פתוחין למכור . לצרכי שבת שלא נתבטלו אלא ממלאכה שבשדות : ושוהה כדי צלית דג קטן. וא"כ תוקעין ג' תקיעות אחרונות ושובת וכן הוא במס' שבת. עיין ט"ז או"ח סי' רנ"ה מ"ש בתוספתא זו : ז נטל השופר לקרות לתקוע והוא קרוי שהוא כעין קריאה אל העם לשבות ממלאכה : ממנו . מן התוקע שהרי עסיק בתקיעה ואימתי ישבות הוא : רצה להדליק . אם רוצה מדליקין אחר שגמר התקיעות שהרי יש לו רשות להוליך השופר לביתו אחר התקיעות ולא ס"ל דמטמין בגג וחכמים פליגי עליו

להיות בערב שבת תוקעין ולא מבדילין (יח) (פ) [אחר] שבת מבדילין ולא תוקעין (יט) כיצד תוקעין תוקע פשוטה ואינו מריע החליל (צ) דוחה את השבת [בתחלתו] דברי רבי יוסי ברבי יהודה וחכ"א (כ) אינו דוחה [אפילו את יו"ט]: ט (ק) כל המשמרות שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים (כא) [האחרונות] ששונות ולא משלשות ר"א בן פרטא ור"א בן יעקב אמרו לא היה פיים לחלבי שעיר אלא מי שמעלה (כב) [אברים לכבש] הוא מעלה את חלבי שעיר אבא יוסי בן חנן א) אומר לא היה פיים (כג) לראשי משמרות ושאר כל (כד) [המשמרות] חוזרות חלילה ר' (כה) [חנניא] בן אנטיגנוס ב) אומר לא היה פיים אלא ליום טוב הראשון [של חג] בלבד ושאר כל ימי החג חוזרות חלילה (ר) כיצד מפיסין נכנסין ללשכת הגזית (כו) [ומקיפין ועומדין ככולייר ג) הממונה בא ונוטל מצנפתו] של אחד מהם ויודעין שממנו פיים מתחיל (כז) [לא] היו מוציאין ב' ב' אלא אחד אחד (כח) [היחידים שבהן מוציאין שתים ולא היו מונין להם את היתירה]: י רבי יהודה אומר (ש) לא היה פיים למחתה אלא (כט) [מי] שזכה בקטורת אומר לזה שעמו (ל) [אף אתה למחתה] יו"ט אחרון של חג (ת) פיים לעצמו זמן לעצמו רגל לעצמו קרבן לעצמו [שיר לעצמו] ברכה לעצמו שנאמר (מלכים א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (א) יכול לא היו טעונין לינה ת"ל (ד"ה ב ז) ביום עשרים ושלשה להודש השביעי שלח את העם וילכו לאהליהם (ב) הא כיצד נפטרו מבעוד יום והשכימו והלכו להם: יא (ג) התמידין (לא) [הנדרים] והנדבות והבכורות והמעשרות (ד) ומוספי שבת חטאת (לב) [צבור] ועולותיהן ועולות חובה של יחיד עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע שתי הלחם עבודתן ואכילתן בכל המשמרות מפני שהן (לג) [באות הובת הרגל לחם הפנים עבודתן במשמר הקבוע (ה) ואכילתו בכל המשמרות כיצד הוא עושה נותן חצי הלה לכל משמר ומשמר והן מתחלקין ביניהן ר' יהודה אומר (לד) [זה היה מחלק לחם הפנים יוצא ועומד] על הרובד שבאולם מפריש ומניח מפריש ומניח וכל אחד ואחד בא ונוטל חלקו ולבעלי מומין שבכהונה מוציאין להם חלקם (לה) [לחוץ] (ו) מפני שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח: יב משמר היוצא מקריב תמיד של שחר ומוספין הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים (לו) [ולחם] הפנים מפנימה משמר הנכנס חולק בצפון (ז) מפני שקרוב לעבודה (ח) עשרים וארבע טבעות היו שם כנגד עשרים וארבע משמרות כהונה עשרים וארבע חלונות היו שם כנגד עשרים וארבע משמרות (לז): יג בלגה לעולם חולקת בדרום (ט) וטבעתה [קבועה וחלונה סתומה] מפני מרים בת בלגה (לח) [שנעשית מומרת] ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי נכרים וכשנכנסו נכרים להיכל (לט) [באתה וטפחה על גגו של מזבח אמרה לו] לוקים לוקים אתה החרבת ממונם של ישראל ולא עמדת להם בעת צרתם ויש אומרים (מ) [מפני עכוב משמרות נכנס ישבב תחתיה לפיכך בלגה נראית יוצאה לעולם וישבב נראית נכנס לעולם כל השכנים הרעים לא קבלו שכר חוץ מישבב שהוא שכנה של בלגה וקבל שכר]:

סליק תוספתא ממסכת סוכה

הגהות הגר"א

שש תקיעות מוליך שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן בית הכנסת להוליך שופרו לביתו א"ל א"כ נתת דבריך לשיעורין אלא מקום צנוע יש לו לחזן בהכ"נ בראש הגג ששם מניח שופרו לפי שאין מטלטלין לא את השופרות ולא את החצוצרות: (יח) מוצאי: (יט) יוה"כ שחל להיות ע"ש לא היו תוקעין ובמו"ש לא היו מבדילין: (כ) אף יו"ט: (כא) אחרונות: (כב) אברי הכבש: (כג) אלא: (כד) משמרות: (כה) אליעזר: (כו) וכמין בסלקי גדולה היתה פיים במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין כולייאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו: (כז) ולא: (כח) בלבד בר"א בבריא אבל בחולה אפילו ב' מוציאין והיחידים מוציאין שתים ואין מונין להן אלא אחת: (כט) כהן: (ל) זכה עמי במחתה: (לא) והנדרים: (לב) הצבור: (לג) באין: (לד) המחלק עומר: (לה) בחוץ: (לו) ובזיכין ד' כהנים היו נכנסים ב' ממשמר זו וב' ממשמר זו ולחם: (לז) כהונה: (לח) שהמירה דתה: (לט) היתה מבעטת ע"ג המזבח ואמרה: (מ) משמרתו שוהה לבא ונכנס ישבב אחיו עמו ושמש תחתיו אע"פ ששכיני רשעים לא נשתכרו שכיני בילגה נשתכרו והלכה [צ"ל והלכך] לעולם חולקת בדרום וישבב אחריו בצפון:

נוסחאות כ"י

א) ר' חנניא בן אנטיגנוס. ב) אבא יוסי בן חנן. ג) ככבולין.

חסדי דוד

דלקרות בתורה קאמר דוקא שהיו עונין אמן כה"ג שהוא דבר שאינו מוציא רבים י"ח כלומר דליכא חיובא לשמוע ברכות התורה אבל לא בתפלה דהוה אמן יתומה ע"ש. ולשיטה זו צ"ל דלתפלה היו שם ש"ץ הרבה זה מתפלל בזוית זו בקיבוץ אחד וזה מתפלל בזוית אחרת בקיבוץ אחר ובזה היו יוצאים י"ח והבימה באמצע היתה לקריאת התורה ולא לתפלה דאילו לתפלה א"א לכולם לשמוע לפי גודל המקום ורבוי העם שבהכרח צריכים לישב מקצתם בריחוק מקום. ומ"מ קשה נהי דאין חיוב לשמוע הברכות מ"מ מחויבים הכל לשמוע קריאת התורה דתקנת מרע"ה היא כדאיתא בפרק מרובה. והגפת הסודר לא מהני רק לברכות התורה אבל לא לקריאת התורה בעצמה. ורק בדוחק יש לתרץ דאחר קריאה זו הכללית משום ברוב עם הדרת מלך נפטרים לבתיהם ואותם שלא שמעו קריאת התורה היו קוראים שם בפ"ע:

מצפה שמואל

(פ) עי' ירוש' שבת קיז וירו' שבת פט"ו הל"ג: (צ) כח. (ק) נה: וירוש' פ"ה הל"ו: (ר) יומא כה. וירוש' שם פ"ב סהל"א: (ש) שם ושם פ"ג: (ת) מה: וירושל' פ"ה הל"א וחגיגה פ"א הל"ו ומ"ק פ"ג הל"ס ג. ועיין נזיר פ"ו הל"ט ונדרים פ"ו הל"א: (א) מו.: (ב) מ"ק ט.: (ג) עי' משנה כה: (ד) עי' תוס' נו: ד"ה ובחילוק: (ה) עי' תוס' שם דדוקא לאכילה איתרבי דכתיב כחלק יאכלו אבל לא לעבודה: (ו) מד, ועי' ירושלמי מגילה פ"א הל"ז ועי' ירושלמי הוריות פ"ג הל"ב וספרי בהעלותך פע"ס: (ז) נו. ועי' ירושלמי פ"ה הל"ח: (ח) עי' מדות פ"ג מ"ה: (ט) עילהי מכילתין וירושלמי שם:

מנחת בכורים

עליו דמסמינו כנג ובריייתא זו גרסי' במס' שבת (לה:) כנוסחת הגר"א: כנוסחת הגר"א לא את השופר אע"ג דחזי למגמע בו מים לתינוק אתיא כר' נחמיה דס"ל אין כלי ניטל אלא לצורך תשמיש המיוחד ושופר אינו עשוי לגמע בו מים אבל לר"י שופר מיטלטל ולא חצוצרות ולר"ש דל"ל מוקצה אף חצוצרות מיטלטלין: יח תוקעין. ג' להבטל ולשבות: ולא מבדילין. בתפלה על הכוס דקדושת שבת חמירה: אחר שבת. אם חל י"ט במו"ש: מבדילין. במ"ש ותודיענו: ולא תוקעין. דקדושת שבת חמירה מיו"ט: יוהכ"פ שחל בערב שבת. בנוסחת הגר"א וכולה בריייתא זו בגמרא דף כ"ד ב' ובשבת קי"ד ב': לא היו תוקעין. דיוהכ"פ אסור כשבת בכל מלאכות וכן להבדלה במוצ"ש ומוקמינן בגמרא כר"ע דס"ל חלבי שבת אינם קרבין ביוהכ"פ אבל ר' ישמעאל דס"ל חלבי שבת קרבין ביוה"כ ויוה"כ קיל תוקעין כשחל יוהכ"פ בע"ש להודיע דיוהכ"פ קיל ואין חלביו קרבין בשבת ומבדילין במוצ"ש להודיע שקרבין חלבי שבת ביוה"כ: כיצד תוקעין. ביו"ט שחל בע"ש: ואין מריע. אין מפסיק בין התקיעה להתרועה אלא בנשימה א' והכי מפרשינן בחולין ספ"א: החליל. של שמחת בית השואבה דלוים בכנורות ונבלים דעבודה היא ודוחה שבת ורבנן סברי דשמחה יתירה היא ולא דחיא שבת אבל שיר של קרבן לכ"ע דוחה והכי מסקינן בגמ' (דף נ"א): ט ומשלשות. שמקריבין פרי החג שלשה פעמים דע' פרים הקריבו בחג זולת פר הבא בשמיני וכ"ד משמרות יש והוזרות חלילה ג' פעמים כ"ד הוה ע"ב וכיון דליכא אלא ע' פרים נמצאו כ"ב משלשות ושנים אינם משלשות: לחלבי שעיר החטאת. הקרב למוסף אין מפיסין מי מקריבו אלא מי שהיה מעלה אברי הכבש (כנוסחת הגר"א) כלומר מי שהיה מקריב האברים מכבש המוספין הוא מקריב חלבי השעיר ופליג על מה דמבואר במשנה (דף כ"ה ב') דהשעיר היה קרב במשמר אחר לא משמר של הכבשים או ס"ל דנהי דמשמר אחר היה מ"מ כיון דהרבה כהנים זוכין בפר או בכבש אחד כמבואר בסדר יומא פ"ב שזה שזוכה באברי הכבש זה זוכה בחלבי השעיר להקטירן ע"ג המזבח: אלא לראשי משמרות. (הגר"א) שהמשמרות היו חלוקות כסדר העבודה זה אחר זה ולא היו מפיסין אלא מי יהיה ראש המשמרות ביום א' ושוב מקריבין כסדר ביום א' ובכל הימים זה אחר זה כסדר שהיו חלוקין: ליום טוב הראשון. ביום הראשון הוו מפיסין לי"ג פרים דהיום ולי"א למחר והוה לכ"ד משמרות והפיים היה מי ראשון ושוב מקריבין כסדר: בנוסחת הגר"א פיים במזרחה בלשכה קודם והפיים היה במקום הקודם דכתיב בבית אלהים נהלך ברגש והיינו הפיים שהיו משמיעים קול הלוך ברבה כהנים: וזקן יושב במערבה. שאם מקום חול דאין ישיבה בעזרה במקום קודש: ככולייר. הוא עגול: מצנפתו. לידע ממי יתחילו הפיים שהיו מוציאין כל אחד אצבע והיו מונים האצבעות כפי מנין שאחז או ס' או פ' או יותר והתחיל למנות ממי שנטל ממנו המצנפת ומקום שכלה מנין זה זוכה בפר הראשון: היחידים שבהן. החולין במהמת חולשתן א"י להפריד האצבעות זה מזה וכשמוציאין א' מוציאין גם הב': י ר"י אומר. בסדר יומא קאי דאמרי' שם בפ"ב דהיו מפיסין על כל עבודה ואר"י דבקטורת שצריך ב' כהנים א' לכף קטורת וא' למחתה גחלים שמוטלים ממזבח החיצון להכתן על מזבח הפנימי אם זה זכה בקטורת חבירו שאצלו זוכה במחתה: פיים לעצמו. בפר שנקרב בשמיני מפיסין מי יקריבנו לרבי מפיסין על כל המשמרות אף מי שהקריב פרים בכל החג ולרבנן אין מפיסין אלא ב' המשמרות שלא שלשו בפרים: זמן. שהיינו שמברכין זמן די"ט בפ"ע הוא אבל בשביעי של פסח אין מברכין: רגל בפ"ע. דאינו נקרא חג הסוכות ואין יושבין בסוכה בא"י דבקיאין בקביע דירחא ואנן מספקא מדרבנן יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן: קרבן לעצמו. שאינו כסדר פרי החג דא"כ היו בו שבעה פרים: שיר. שהלוים אומרים בעבודה אינו מסדר שיר של כל ימות החג ושיר של ימות החג מפורש בהלל (דף נה): ברכה. כדמפרש שמברכין את המלך: נפטרו מהמלך. מבעו"י של שמיני עצרת דהוא כ"ב והלכו לאהליהם בכ"ג: יא חטאת הצבור פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים: ועולותיהם. שעולה הבאה לכפר על חטא עבודת כוכבים דמביאין פר לעולה ושעיר לחטאת: ושתי הלחם. הבאין בעצרת מחמת הרגל. ונאמר ובא בכל אות נפשו ושרת והיינו ברגל בא מי שמאוה נפשו דכתיב באחד שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער א': ואכילתן בכל המשמרות. דכתיב חלק כחלק יאכלו (דברים י"ח) ולאכילה איתרבי אבל עבודתו נשאר למשמר הקבוע כשאר קרבנות הבאין שלא מחמת הרגל: והן מתחלקין. כל משמר מחלקו לבתי אבות שהיו חלוקין כל א' ביומו ויש מהם שהיו בו ה' בתי אבות או ו' ז' ח' ט' כמבואר בסוף שבית בתוספתא ובירושלמי: זה היה. שהיה מחלק: מפרים. פורס להאין כל חלה וכל משמר נוטל מחצה: יב ובזיכין גרסי' כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא מסלקין ומסדרין לחם הפנים ומקטירין שני בזיכי לבונה שסלקו מעל השולחן והן מתירין את הלחם באכילה כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה: ממשמר זו. וחולקין לחם הפנים גרסי' ובכל שבת היה כן שהיו חולקין המשמר הנכנס והיוצא בלחם הפנים כן הוא בש"ס (נו ב): קרוב לעבודה. ורוב עבודות הוא בצפון שחיטת ק"ק ועוד עבודות ולמען יהיו להם היכר קבעי חלוקתן בצפון. ובירושלמי מפרש דהנכנס ממזרח למערב ימינו לצפון לכן חולקין בצפון: כ"ד טבעות. פירוש המשנה סוף מכילתין דבילגה חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה מפרש כאן מה המה הטבעות והחלונות ומפרש דכ"ד טבעות היו והיו בעזרה במקום בית המטבחיים כנגד כ"ד משמרות והיו כאונות באבני רצפה והטבעת פתוחה מצד אחד ואפשר למעלה ומכנים צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה לצד הרצפה: חלונות. היו בבית החליפות בעובי כותלי התאים שבצפונו של היכל ששם גונזין את הסכינים כמבואר במדות (משנה ז' פ"ה): יג בלגה. שם משמרה שקנסוה כדמפרש ואזיל: לוקים. הוא זאב בלשון יוני: עכוב. שנשתהה לבא. סדר משמרות בלגה אחר ישבב וכשישבב יוצא בילגה נכנס ונמצא כששהה בילגה ישבב שמש תחתיו: נראית יוצא. שחולקת בדרום: וישבב נכנס. שחולק בצפון: לא קבלו שכר. דאוי לרשע אוי לשכנו אבל ישבב קבל שכר שהוא שכן בילגה וחולק בצפון והגר"א הגיה כאן ושינה הלשון דכן הוא בש"ס:

סליק מסכת סוכה

חדושים על הרי"ף מס' ר"ה מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בכי"ק מגליון האלפס שלו).

דף א ע"ב בר"נ ד"ה ולדקה כו' לפלוג נמי בקרבנות ולימא כו'. בגמ' לא משמע הכי מדפריך פשיטא ומשני לא ס"ד הואיל ובעניא דקרבנות כתיבי עד דעבר ג"ר כקרבנות ומשמע דלענין ב"ת קאמר דלעשה אף בקרבנות לא בעי ג"ר. ועוד לדבריו נמי ה"ק הול"ל בקרבנות היכא דקיימי בבהמ"ק שיעבור מיד בעשה. ודוחק לומר הואיל ואין מחויב בביאה אינו מחוייב בהבאה. אך מדבריו לעיל לא משמע הכי: שם בא"ד כיון קיימי עניים ללא קיימי עניים כו'. היינו לענין שצריך להפרים מיד וכדלקמן: שם בד"ה ואיכא למידק כו' ומש"ה אין זו בעלה לגבה כו'. בגמ' לא משמע הכי אלא דקאמר התם אי מימנך עלה בת ערלה היא ע"ש בסוטה. אך מהירושלמי דקאמר במרכיב באילן סרק דלא בטל נ"ע. ואפשר משום דאילן סרק לא חשוב לבטל אילן מאכל: שם בא"ד אמאי לימא בעורכי המלחמה נטע דוקא. והנה שם בסוטה דקאמר ולא תללו פרט למבריך משמע דלא חללו ממעט וצ"ל דלאו דוקא אלא אסמכתא בעלמא ועיקר המיעוט הוא מנטע:

דף ב ע"א בריא"ז ד"ה וכן הנטיעה ואפי' נטעה מ"ד יום קודם כו'. לדעתי צ"ל מ"ד דאפי' מ"ג סגי דאמרינן דעולה לכאן ולכאן כמו לר"מ דבהא לא פליגי. ור"כ דנקט שני שבתות ושלשים לאו דוקא: שם בא"ד לפי שאחד בשבט הוא ר"ה כו'. נ"ע דנקט כב"ש נגד ב"ה: שם בבעל המאור ד"ה הא כיצד כ"מ שנאמר בו שבות כו' ובדין הוא דלימא ר"ע כו'. ז"א דנפיק מק"ו דשביעית. משא"כ לר"י א"א למילף בק"ו שאין דנין ק"ו מהלכה וע"ש בתוס':

דף ה ע"א בר"נ ד"ה והאידנא כו' וכיון דהכי ברצו תלו כו'. וא"כ לפ"ז בזמן שיש גזרה דלאו ברצון הליא היה אסור ברתילה בע"כ ולא מצינו זה בשום מקום. וגם מדאמר שמואל בפסחים אין תע"ל בבבל אלא ט"ב בלבד משמע דשאר צומות לעולם לא הוו כת"ל. ולפ"ד הר"ן הרי בזמן התלמוד היה אסור ברתילה בשאר צומות כדהוכית מרבי והיו מפסיקין מבעו"י ג"כ:

דף ו ע"א בר"נ ד"ה וכתבו תוס' כו' ותדע לך דהא קדתו בזכרותו כו'. אין זה ראיה דאילו היה חוצץ הוי כמו שופר בתוך שופר כמבואר שם. ואפשר מה דלא תני ראש משום דבלא"ה הוא טמא ולא הוכשרו כו' ואף דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים אפ"ה ראש מין טמא הוא והדברים עתיקים (וכ"כ בשו"ת כנה"ג. אבל עי' מג"א ותוס' זבחים קי"ג: וצ"ע. משה בהגאון רד"ל): שם ד"ה ומיהו כו' הו"ל למיתני בלשון פלוגתא כו'. קושיא זו לא הבנתי דהא כ' לעיל דיעל ל"ד אלא בכפוף ופשוט פליגי והלכך פלוגתא דת"ק ור"י לא שייכא לכאן דאינהו פליגי מאיזה מין יהיה השופר והכא פליגי איך יהיה השופר כפוף או פשוט אבל מ"מ אפשר אף לעובדא פליגי והכן: ע"ב ר"ן סד"ה הוסיף כו' וסתמא קאמר אפי' היכא דסתמו כו'. מלשון זה משמע שקושייתו הוא מדתני במשנה סתם איירי בכל גוונא אבל לפ"ז ק' א"כ אם נאמר דר"נ קאי על אמאה"ת ואפ"ה שלא במינו פסול והיכי תני במתני' סתם וא"ל כשר דמשמע אף שלא במינו. אלא נראה דנ"ל דסתם סתימה הוא במינו והכי משמע קצת מדברי הרא"ש. אבל מלשון הר"ן לא משמע כן וצ"ע:

דף ז ע"ב ד"ה גרסי' בגמ' שלחו כו' או כסבור לאכול בשר ואכל כו'. זה מוכח בגמ' מדקאמר כסבור חמור בעלמא הוא ע"ש: שם במלחמות סוף העמוד ובשחיטה כדאמר בה כו'. דשאני שחיטה הואיל דגלי רחמנא בקדשים כדאי' בחולין ע"ש:

דף ח ע"א בר"נ ד"ה התקין ריב"ז כו' כי ליתי' בשבת איתיה בשאר יומי. משא"כ בשופר במקום ב"ד דלא עבדינן אלא חד יומא ר"ה: שם בר"ן סד"ה וה"ט דשופר כו' ערודים בפסחיהם כו'.

מפסח ל"ק מ"ע דוחה שבת ולא גזרו אף שהכל טרודים. דפסח הוא במקדש ושם אף בשופר לא גזרו ויש עוד לדבר בזה והכמ"ל:

דף ט ע"ב בר"נ ד"ה ואין מעכבין כו' אותה כוונה מעכבת מצוה כו'. אף דמצוה זו היא מד"ס בעלמא והוי כחולין לגבי קדשים לגבי מצוה דאורייתא אפ"ה הכא מבטל מצוה דאורייתא אך לפ"ז לא מוכח בפסחים מהך דר' יוסי דמל"כ מדאמר אע"פ שטבל בהזרת מצוה להביא הזרת ע"ש דהתם נמי מכוין מעיקרא למצות שני טבולין משום היכרא דתינוקות כדאי' התם והיא מצוה מד"ס ומבטלת כוונת מצוה דאורייתא כמו הכא. ובדוחק יש לחלק דהם הואיל ואינו אלא להיכרא לתינוקות לא חשוב אף כמצוה דד"ס לבטל בזו המצוה אם נאמר מצות א"צ"כ אבל חינוך הקטנים הוא מצוה טפי ודוחק. גם נ"ע לפ"ז ל"ל להר"ן לעיל ספ"ג לפרש בהא דפתח בדסכרא משום דמכוין בפירוש שלא לצאת. בלא"ה הול"ל דהתם תרוייהו מצות ניניהו ודוחק לומר הואיל וטעה לאו מצוה היא. ואפשר דחד טעמא הוא כן דהכא עם הכיא דספ"ג והכן וכמ"א יתבאר באריכות בזה: שם ד"ה ולענין ברכה כו' קעבד איסורא דאורייתא בידים כו'. אינו מוכרח דאומר אמת ויציב בברכה ע"ש בתר"י:

דף י ע"א בר"נ ד"ה תנא דידן כו' ובכה"ג לא מיקרי העברה. אפשר דהוי מפרש כפי' הרא"בד דתקיעה לא איתקש לתרועה ובע"כ לפי שיטה זו לא ס"ל דאיתקש וכמבואר ולפ"ז למסקנא שיעור תקיעות דחד בבא כשיעור ג' תרועות דיבבות וכשיעור שברים א' כמ"ש לקמן הרא"בד וא"כ ב' התקיעות כשיעור שברים ותקיעה א' כתאי שברים וארבע יבבות ותאי וא"כ הוי שפיר קול ארוך וקרינן ביה והעברת ושיעור תקיעה כתאי תרועה היינו תאי שברים דגנותי וקרי ליה תרועה כלשון הכתוב והבן ואפשר זה נכון לדינא: ע"ב ד"ה מתקיף לה רב עוירא ודלמא ילולי כו' אבל הכא לא שהה כו'. לא ידעתי הרי בודאי שיעור שברים לא פחות מתקיעה וא"כ הוי השברים הפסק בין תקיעה לתרועה והו"ל כדי לגמור את כולה. לפי תוספתא זו משמע אף דשניהן קול תרועה הוא אפ"ה חשוב הפסק לפ"ז ניתא דברי רב האי גאון דפריך שפיר ודלמא גנותי הוא וקא מפסקא כו' ועיין מ"ש ברא"ש בס"ד בזה ותבין:

דף יא ע"ב ר"נ ד"ה תמסכי כו' אמאי נימא דר"א בר זמינא כו'. לדברי הרמב"ן ל"ק דבע"כ נ"ל במשנה דעלתה לו תקיעה אחרונה דאל"ה אף בראשונה לא יצא כמ"ש הרמב"ן בתוספתא לעיל תקע והריע כו' ע"ש וא"כ בע"כ לדברי כולם במשנה יצא ולא נחלקו רק בפשוטה ששמע מן המתעסק ואנו בעינינו לא ראינו בירושלמי: שם סד"ה יחיד כו' סופר מברך ובור יוצא. לא ידעתי דהתם איירי בשאכלו שניהם אבל בלא אכל הסופר לא ידעתי אם מוציא שאינו בקי והכי משמע עובדא דשמעון בן שטח בברכות אף שלא היה יודע ינאי לברך ואפשר דמפרש הירושלמי דהוך מבהמ"ז היינו אף שאכל אינו מוציא חבירו והיינו בלא זימון וע"ז קאמר ה"מ ביודע כו' אבל לשון הירושלמי כל הברכות שאדם פטור בהן כו' משמע בלא אכל דאז פטור הוא וצ"ע רב בזה והכמ"ל ואפשר לק"ש איירי ומדמי לה לבהמ"ז: במרדכי (סי' ת"ם) איכא למימר כי בשני עיבורים טעה כו'. ואף דאמרינן בסנהדרין בתרי עיבורי לא טעו היינו משום דאחר רובו של חדש ליכא למיטעי כדאמר התם. וא"כ מש"ה לגבי עדים א"א שיטעו בשני עיבורים דהא כשיטעה בחדש השני כבר עבר רובו של חדש א' וא"א לטעות כדאי' שם. אבל כאן דאמרינן אתרוהו וכתבוהו פי' הנכתב מקודם רק שאיחרו הזמן וא"כ עדיין לא עבר שום רוב מחודש מש"ה אפשר שיטעה בשני עיבורין וכ"ש למה דאמרינן בשיפורא ידע בתרי שיפורי לא עבד דטעי ודאי כאן שאיחרו וכתבו לא שייך זה ושפיר יכול לטעות בתרי עיבורי והוא נכון לדינא:

ביצה שנולדה וכו' וב"ה אומרים לא תאכל. מפרשינן טעמא בגמ' : שאור בכזית וחמץ בככותבת. אמרינן בגמרא [דף ז:] דלענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה וזה בכזית כי פליגי לענין ביעור כלומר לעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא דב"ש סברי מדפלגינהו קרא דכתיב לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ ש"מ שיעורו של זה לא כשיעורו של זה וב"ה סברי מלרך נריכי כדאיתא בגמרא וכי היכי דלענין אכילת שיעורן שוה כך לענין ביעור שיעורן שוה ותני לה הכא משום דהויא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה כרישא וסייפא ביו"ט : שאור. היינו המחמץ אחרים: ככותבת. תמרה: **גמ'** במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה . שאינה מוקצה : אוכלא דאיפרת הוא. אוכל שנפרד מחבירו ואין לאסרו משום נולד דהא חזי האי פגא למאי דהוה חזי כוליה : אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא: **ואיכא** למידק דהכא משמע דכיון שהתרנגולת מוקצה אף הביצה נגררת אחריה ואילו לקמן בשמעתין אקשינן אלא מעתה שבת דעלמא תשתרי והא התם התרנגולת מוקצית מחמת איסור שחיטה ואפ"ה אי לאו משום גזירה הוי שרינן ביצתה ובפרק חבית (דף קמד:) נמי הכי משמע דאמרינן התם חולב אדם עז לתוך הקדרה שיש בה אוכל משום דכיון דהוה ליה משקה הבא לאוכל חשיב כאוכל והא עז בשבת מוקצית היא מחמת איסור שחיטה ואפ"ה לא מתסר חלבה משום

רש"י
תורה אור
נר מצוה

ביצה לא תאכל. בו ביום : שאור בכזית . משום דהנך הוו מקולי בית שמאי ומחומרי ב"ה כמו גבי יו"ט תני להו גבי הדדי ובגמרא מפרש טעמייהו : ככותבת . תמרה : **גמ'** העומדת לאכילה . שאינה מוקצה : אוכלא דאיפרת . אוכל שנפרד : ומשום הכנה . קאסרי בית הלל כדמפרש ואזיל : כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה . ואע"ג דבידי שמים הוא אסור דבעינן בכל סעודת שבת וסעודת יום טוב להיותן מזומנות מבעו"י של חול : רבה . דאסר בהכנה שאינה בידים ממש לטעמיה דאמר רבה בפסחים ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא : והכינו . והזמינו כגון מכאן אני אוכל למחר דאי משום הכנה בידים ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו אלא הזמנה בפה קאמר וכתיב ביום הששי ושתם ששי חול הוא ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמינה מבעו"י

[שבת קיז:]

ביצה

שנולדה א ביום טוב ב"ש אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת וב"ה אומרים זה וזה בכזית: **גמ'** במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה מאי טעמייהו דב"ה אוכלא דאיפרת הוא ואלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא ואוקמה רבה*בתרנגולת העומדת לאכילה וביו"ט שחל להיו' אחר השבת עסקינן ומשום הכנה וקא סבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאיתמול גמרה לה (א) רבה לטעמיה דאמר רבה °והיה ביום הששי והכינו

לתא דידה יש לומר דכי פרכינן הכא מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא מדין נולד אתינן לה (ב) קס"ד דכל שהוא נולד ודאי כ"ע מודו ביה וכדמוכח בגמרא וכמו שכתבתי בחדושי והכא נולד גמור חשבינן ליה דכיון דתרנגולת עומדת לגדל ביצים יצתה מתורת אוכל לגמרי וביצה שלה אע"פ שהוא אוכל גמור ואפילו חשב לאכלה מע"ש על כרחך נולד הוא ומיתסר [דהשתא הוא דמשוי אוכל] אבל תרנגולת העומדת לאכילה מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא ... משום איסור שבת לא יצתה מתורת אוכל דאיסורא הוא דרביעא עלייהו כאריה בעלמא הלכך לא מיתסר משום מוקצה אלא היא דאסירא אבל ביצתה דלא נאסרה מעולם שריא והיינו נמי ההיא דחולב אדם עז לתוך הקדרה דבעז העומדת לאכילה עסקינן ומשו"ה (ג) נהי דעז מיתסרא לה מחמת איסורו של שבת חלבה לא נאסר מעולם ונמצא אומר לפי דרך זה שכל מה שנאסר מחמת איסור בין השמשות מיתסר לכולי יומא אע"פ שתבא לו שעת היתר ואין הכי נמי דלמאן דאית ליה דבשבת ויו"ט קדושה אחת היא דלא שחיט בשרא ביום טוב שלאחר השבת אלא דאנן לא סבירא לן הכי וחלב וביצה הניתרין הייתו משום שלא נאסרו מעולם וזה דרך נכון וברור ויש להרמב"ן כאן דרך אחר וכתבתיו בחדושי [ומביאו בר"פ חבית] : **ואוקמא** רבה בתרנגולת העומדת לאכילה וביו"ט שחל להיות אחר השבת ומשום הכנה . פירוש דחשיבא להו לב"ה הכנה דממילא כדמפרש ואזיל דכל ביצה דמתילדא האידנא מאיתמול גמרהלה והזמנה דבידי שמים נמי מיקריא הכנה ואם הוכן ביו"ט בידי שמים אסור לאוכלו בשבת דבעינן בכל סעודות שבת וסעודות יו"ט שיהו מוכנות מבעוד יום של חול והא דאיצטריך למימר מאתמול גמרה לה משום דאי היום גמרה לה לא מיתסרא דהא קי"ל בעירובין (דף לח:) גבי תחלת היום קונה עירוב דשבת מכינה לעצמה אבל יו"ט אינה מכינה ויו"ט נמי דכותה ומשו"ה איצטריך למימר דמאיתמול גמרה ואיצטריך נמי למימר גמרה דאילו לא גמרה אע"פ שנתגדל לא מיתסרא דאי הכי ביו"ט אחר השבת היכי שחטינן והלא כבר נתגדלה בשבת אלא דלא חשיבא לן הכנה אלא כי גמרה מפני שאז מתחדשת בריה חדשה לגמרי : **רבה** לטעמיה. רבה דאסר בהכנה דאינה בידים ממש : לטעמיה. דאמר בפרק אלו עוברים בפסחים (דף מז:) דמוקצה דאורייתא ויליף לה מקרא דוהכינו כדאיתא התם וכיון דמוקצה דאורייתא אלמא הכנה דממילא חשיבא דהא מאי דאסיר משתרי ע"י הכנה וכיון דחשיבא כולי האי שפיר מידרים קרא דוהכינו להכנה דביצה דממילא ולא מוקמינן ליה להכנה דבידים בלחוד זהו דרך פירוש רש"י ז"ל וכבר הקשו עליו דהא הדר ביה רבה התם בפרק ואלו עוברים (דף מח.) וכתבתי בחידושי : והכינו . והזמינו כגון מכאן אני אוכל למחר דאי משום הכנה דבידים בא לומר שיאפו ויבשלו

ביצים להוציא מכן אפרוחין אבל בעומדת להטיל ביצים לאכילה אע"פ שהתרנגולת מוקצית אין הביצה מוקצית דהא דעתיה עלה מאיתמול כדאמרינן בעז לחלבה שאע"פ שהעז מוקצית אין חלבה מוקצית כדגרסינן במסכת שבת אמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה . ולא קאמר הך סברא ואוקמה רבה דביצה בכל ענין היא אסורה ואפי' בתרנגולת העומדת לאכילה ומשום הכנה וכל ביצה דמתילדא האידנא מאיתמול גמרה לה ואין מותר בשבת דבר שנברא ביו"ט ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת וגזרה יו"ט דעלמא אטו יום טוב אחר השבת . ודין ביצה כך הוא ביצה שנולדה בכל יום טוב אסורה בו ביום ובשבת ויו"ט הסמוכין זה לזה נולדה בזה אסורה בזה וכן שני ימים טובים של ראש השנה נולדה בזה אסורה בזה ושני ימים טובים של גליות נולדה בזה מותרת בזה . והיכא דשחט תרנגולת ומצא ביצים גמורות מותרות הן לעולם דביצים במעי תרנגולת כאחד מאיבריה הן ואינן נאסרות אפילו ביום טוב

המאור הקטן

[דף ב' ע"א] מאי קושיא דילמא בית שמאי לית להו מוקצה וקשיא לן וכי אפשר לומר כן והא במתני' תנינן לה דתנן בית שמאי אומרים לא יטול אא"כ נענע אלמא אית להו לבית שמאי מוקצה וכי תימא טעמייהו דבית שמאי התם לאו משום מוקצה הוא אלא משום דאתי לאמנועי משמחת י"ט כדמסקינן התם בגמרא זו טעות ביד קצת המפרשים ועיקר פי' אותה שמועה כך הוא זמנין דמנח כחושים ושקיל שמנים כלומר שעלה בדעתו מאתמול לזמן שמנים וביו"ט יבאו לידו תחלה כחושים ויניח הכחושים ויטול השמנים אי נמי בחלוף נמצא מטלטל ושביק מטלטל ושביק וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה כלומר מה שלא הכין מאתמול אי נמי זמנין דמשכח להו כולהו כחושים מה שלא עלתה בדעתו נמצאת הכנתו מאתמול כשאמר מכאן אני נוטל למחר הכנה בטעות ואינה הכנה אלא כולן מוקצין הן וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה ועוד דקא מימנע ליה משמחת יו"ט לגמרי כדשביק להו לכולהו לפיכך צריך שיאמר מעיו"ט לב"ה זה וזה אני נוטל שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהן כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהיו שמנים בין שיהיו כחושים ולא אתי לטלטולי ולמשבק ולב"ש צריך לנענע בבריכה ראשונה כדי שיהא זמונו זמון יפה ואי לאו הכי אתי לאמלוכי ולא הוי זמונו זמון ולעולם טעמייהו דב"ש משום מוקצה ואי הכי הדרא קושיין לדוכתה היכי סליק אדעתין למימר דב"ש לית להו מוקצה וי"ל (ד) דילמא שאני מוקצה בעלי חיים דחיים עלייהו ומקצה להו מדעתיה משום חורבן שובך א] וכדאוקימנא לקמן בבריכה הראשונה דחיישינן דילמא ממליך עלה משום חורבן שובך ב] ודכוותה אמרי' לענין בהמה שמתה מודה היה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין ודב"ש עדיפא מדר"ש דאית להו מוקצה בדבר שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך גופו וכדתנן אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר ובהא עדיפא דב"ש אפילו מדר' יהודה וכל שכן מדר"ש אבל בביצה לית להו מוקצה ומותרת היא ואמה לפי שהם גדלים בביתו של אדם ודעתיה עלייהו לפום הכי קא מהדרינן למימר קס"ד אפילו למאן דשרי במוקצה בנולד אסר ואוקמה רב נחמן בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד ג] ודוקא בעומדת לגדל ביצים להוציא מהם אפרוחים אבל בעומדת להטיל ביצים לאכילה אע"פ שהתרנגולת מוקצית אין הביצה מוקצית דהא דעתיה עלה מאתמול כדאשכחן ליה לר"נ דאמר במס' שבת עז לחלבה ותרנגולת לביצתה ורחל לגיזתה פלוגתא דר' יהודה ור"ש ובמסכת שבת פרק חבית אמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ואנו מפרשין אותה אפילו בשבת ואע"פ שהרי"ף ז"ל פירשה ביו"ט אנו רגילים לפרשה אפילו בשבת ואע"פ שהעז מוקצית היא בעצמה בשבת אין חלבה מוקצה דדעתיה עליה מאתמול וכשם שאתה אומר בעז לחלבה כך בתרנגולת לביצתה אע"פ שהתרנגולת מוקצית אליבא דרבי יהודה אין הביצה מוקצית ומותרת היא אליבא דר"נ ולא קי"ל כותיה בהא מדכולהו אמוראי דבתר ר"נ

אוקמוה למתני' אפילו בתרנגולת העומדת לאכילה אין לחלוק בביצה אלא היא אסורה בכל ענין למר כטעמיה ולמר כטעמיה והרי"ף ז"ל סמך בפירושא דמתני' על רבה דפירשה לטעמיה משום הכנה ואע"ג דכולהו אמוראי לא אמרי כרבה דהכנה לית להו כלומר הכנה דחול לית להו אלא כיון דאיתכין מאתמול שרי אפילו מיו"ט לשבת ומשבת ליו"ט אפילו הכי (ה) דרב עדיפא מראשכחן ליה לרב דאית ליה הכנה דרבה בשבת ויו"ט ואפסיקא הלכתא (ו) בהדיא אלמא הלכתא כותיה דרבה דתלי ביה טעמיה דרב וזהו טעמו של הרי"ף ז"ל שסמך בפירוש משנתנו על טעמי' דרבה אע"פ שטעם הכנה דרבה במשנתנו זו ובכל הדומה לה יותר רחוק מכל שאר הכנות האמורות בתלמוד לענין מוקצה שאין בזו שום סרך מוקצה אלא שאין מיתר בשבת דבר שנברא ביו"ט מאתמול ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת מאתמול ואין בזה שום סרך מוקצה אלא גזירת הכתוב כך היא והיינו דאיצטריך רבה למימר כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ואילו היה בדבר סרך מוקצה לא היה צריך לומר מאתמול גמרה אלא כל ביצה דמתילדא האידנא גמרה לה וכיון דלא איתכנא מאתמול אסירא אלא בעל כרחך אין כאן חשש מוקצה וגזירת הכתוב היא בהכנה הבאה מיום קדש לחבירו אבל בהכנה הבאה בו ביום אין בה שום איסור כדאמרי' התם במסכת עירובין מי סברת סוף היום קנה עירוב לא תחלת היום קנה עירוב ושבת מכינה לעצמה והלא אתה יכול ללמוד מזאת שאם היתה הכנה זו תלויה בתורת מוקצה לא היתה שבת מכינה לעצמה שאין שבת ולא יו"ט מכינין לעצמן שום מוקצה בעולם: והא דאמרינן עלה בשבת דעלמא תשתרי איכא דקשיא ליה כיון דאוקימנא בתרנגולת העומדת לאכילה היכי סליק אדעתין למימר שבת דעלמא תשתרי והלא אין התרנגולת עומדת לאכילה בשבת כי היכי דתשתרי ביצתה ד] ומוקים לה בשיש לו חולה של סכנה בתוך ביתו שאף התרנגולת עצמה מותרת לאכילה ולא חזי לן למיסמך על הדין פירוקא דהא מילתא דלא שכיחא היא וליכא למיגזר בה משום שבת אחר יו"ט אלא מסתברא לן שאע"פ שאין התרנגולת עומדת לאכילה בשבת אם אינה עומדת לגדל ביצים להוציא מהן אפרוחים אלא להטיל ביצים אין על הביצים תורת מוקצה והרי הם כחלב הבא מן העז לתוך הקדרה שמותר אפילו בשבת וכדפרישית לעיל בטעמיה דרב נחמן וכיון שהביצים בעצמן מוכנים הם אין הפרש בין הנולדים בשבת לנולדים ביו"ט ואע"פ שאמן של אלו עומדת לאכילה ואמן של אלו אינה עומדת לאכילה והיינו דאיצטרכינן למימר עלה גזירה משום שבת אחר יו"ט: והא דאמרינן בגמ' בטעמיה דר"נ שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה סתם לן תנא כר"ש דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים י"ט דקיל ואתי לזלזולי בה סתם לן תנא כר' יהודה כדתנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט ה] ואע"ג דאיכא למדחי' לההיא מתני' ולאוקומה בארזי ואשוחי דהוו להו קורות מוקצות מחמת חסרון כיס וכן קורה שנשברה ביו"ט

השגות הראב"ד

א] וכדאוקימנא לקמן בבריכה הראשונה וכו' . א"א אנן מכולה מתניתין קשיא לן דקתני זימן שחורים ומצא לבנים בתוך הקן ומצא לפני הקן וכו' וכולה מתני' כדברי הכל היא דיוני שובך בעי זימון בכל הבריכות שבעולם אבל מתרצינן להאי קושיא דיוני שובך כיון דמדדו ואזלי כמדבריות דמי ולד"ה נמי איכא למימר משום דאיכא למיחש לטלטוליה ושביק . אבל מדבריות נמי לית להו מוקצה לד"ה וכשטתיה דר"ש קיימי כדאית ליה לרבי יוחנן בסוף שבת ושנויא דשני האי בהכנה דב"ה לאו כלום היא דלא אשכחן בהו חילוק כלל לענין הכנה דהא תורה לרדיא ותמרי דעסקא שוים הם לרבי יהודה ורבי שמעון : ב] ודכוותא אמרי' גבי בהמה שמתה וכו' . א"א כל זה שבוש הוא בידו כדבר שמלאכתו לאיסור מה שאסרו בו לא באו לו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרוצה לעשות בו מלאכתו דוק ותשכח : ג] **ודוקא** בעומדת לגדל ביצים להוציא מהן אפרוחים וכו' . א"א לא הבא כזאת בישראל שהרי תרנגולת לביצתה דומיא דעז לחלבה דהכל אסור בשבת דהא , אמרינן חולב אדם עז לתוך הקדרה אין בעולם מי שיאמר שיהא מותר זה בשבת דשויה אוכלא בשבת ואוסופי עליה נמי אסור אלא ביו"ט ובעי העומדת לאכילה : ד] **ומוקים** בשיש לו חולה מסוכן בתוך ביתו וכו' א"א לא הקושיא קושיא ולא התירוצין כלום . מ"ל כאמת שהרי ב"ה אין להם מוקצה אפילו מחמת איסור

כרבי שמעון מעתה בשבת נמי תשתרי . ולדעת ר"נ הכי נמי דשריא ואפילו עומדת לביצתה : ה] **ואע"ג** דאיכא למדחייה לההיא מתניתין ולאוקמה בארזי ואשוחי וכו' . א"א אלו הדברים אין להם ממש שהרי הקשה מזו המשנה לרבי יוחנן בסוף שבת ואוקמה כר' יוסי בר יהודה דלא מתוקמא ליה בארזי ואשוחי כדאוקים למתניתין דרישא דקא פירשו לה נרישא מן הסואר של קורות דהיינו מוקצה מחמת חסרון כיס וסיפא דקתני ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט אם איתא דבארזי ואשוחי מיירי סוה ליה למימר ואפילו נשברו ביום טוב ומשום הכי אצטריכא לאוקמה כיחידאה . וסתמא דמדבריות נמי רבי שמעון מודה דכגרוגרות וצמוקים דמו אע"ג דאקשו מינה לרבי יוחנן ולא תירץ הכי ההיא משום דלרבי יוחנן אין שום מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר וכעין שמן שבנר כותיל והוקצה למצותו . מיהו אנן אפילו בגרוגרות וצמוקים נמי וכמדבריות דדמי להו יש מוקצה והא דקשיא ליה מי איכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור מאי קושיא דלמא דלר"נ הכי נמי דהא דפ' משילין פירות איכא נמי כי האי מילתא בהנהו בעיי . מיהו רב אחא ז"ל ובעל ההלכות לא הסגיתו כדרב נחמן דהכא והכא אין מוקצה כרבי שמעון . והנך פלוגתא דאפילו האי במוקצים כבקוע עצים וכשחיטת תרנגולת והסקת שברי כלים והדומים להם כבר נמצאו בכלותי סתבות הזכרונות אבל כתבנו בנעורנו מפי מלמדנו ולא נתחוונו כהוגן . והכינה תקשה עליו . גם כל הדברים

עין משפט
א מיי' פ"ק מה' יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' שכב תקיג :

הגהות הב"ח
(א) צ"ל ורבה : (ב) צ"ל דקס"ד : (ג) צ"ל נמי אף על גב דעז כו' כצ"ל : (ד) צ"ל וכן פירשו התוס' : (ה) צ"ל דרבה : (ו) צ"ל כותי' :

הגהות מא"ו
[א] בכל האלפסים ישני' נקראת המסכת יום טוב :

שלטי הגבורים
א קי"ל דאין בין יו"ט לשבת אלא צורך אוכל נפש בלבד או מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם מאתמול אבל שאר כל המלאכות אסורות ביו"ט ולוקין עליהן :
לשון ריא"ז
שזהירה תורה שלא לעשו' מלאכה ביום טוב כדרך שהזהירה שלא לעשות מלאכה בשבת אלא בשבת חייבים עליה סקילה במזיד וקרבן חטאת בשוגג כמ"ש בהל' שבת אבל ביו"ט לוקין עליה מלקות ארבעים שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן יש בו מצות עשה שנאמר בו שבתון שהוא מצוה לשבות ממלאכה והרי יש בו עשה ול"ת ואע"פ שיש חילוק מלאכות בשבת כמו שמבואר בהלכות שבת אין חילוק מלאכות ביו"ט שאם עשה הרבה מלאכו' בהתראה אחת אינו לוקה אלא מלקות אחת כמו שמבואר בפסחים בפרק אלו עוברין וכן הותרה מלאכת אוכל נפש מה שלא הותרה בשבת שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ואע"פ שהותרה בו מלאכת אוכל נפש אין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב :

שיטת רבינו יהודה ב"ר ברכיה זצ"ל
ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל. בו ביום ובגמ' מפרש טעמא : שאור בכזית. הא נמי מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל היא ובגמ' אמרי' מתוקמא לענין ביעור אבל לענין אכילה דברי הכל זה וזה בכזית : כותבת. תמרה : גמ' העומדת לאכילה . שאינה מוקצה : אוכלא דאיפרת הוא. אוכל שנפרד וחברו במסכת מנחות תבורי אוכלין כמאן דמיפרתי דמו : אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים . להוציא מהן אפרוחין : מאי טעמייהו דבית שמאי מוקצה הוא . ודוקא בעומדת לגדל

ויבשלו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו אלא הזמנה בפה קאמר: חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט. דיו"ט נמי איקרי שבת ומשמע ליה אין יו"ט מכין לשבת מדכתיב גבי מן ומן לא היה יורד לישראל בשבתות וימים טובים כדאיתא במדרש אי נמי מה"א דהששי גמר לה דמשמע ליה הששי הידוע שהוא חול ברוב ולאפוקי יו"ט וכיון דשמעינן דאין יו"ט מכין לשבת ילפינן מקל וחומר דאין שבת מכינה ליו"ט ואחשבה רחמנא לסעודת שבת ויו"ט שיזמינה מבעוד יום בחול אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה מש"ה באחד בשבת בעלמא שאינו יו"ט לית לן למיסר ביצה שנולדה בו משום דאיתקן בידי שמים בשבת: אלא מעתה יו"ט דעלמא. שאינו אחר השבת: שבת דעלמא. שאינו אחר יו"ט: תשתרי. לגמוע ביצה חיה שנולדה בו: ומי גזרינן ומי אחמור רבנן בביצה למיגזר היתרא אטו איסורא והתניא וכו': ומדפרכינן הכי משמע דאפי' ביו"ט אחר השבת שרו דאי ביו"ט דעלמא בלחוד מאי פריך ליגזור אטו הנך דמתיילדין ביומייהו הא הויא לה גזירה לגזירה דהא נולדה ביו"ט דעלמא לא מיתסרא אלא משום גזירת יו"ט אחר השבת אלא ודאי סתמא קתני דשרו ואפילו ביו"ט אחר השבת וכיון שכן הוא איכא למידק ואמאי והא דילמא מאתמול גמרה לה והויא לה שבת מכינה ליו"ט דאע"ג דספיקא הוא הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא וי"ל דבילים במעי תרנגולת אף על פי שהן גמורות הרי הן כאחד מאבריה דאע"ג דאמרינן

חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה א ליו"ט א"ל אביי אלא מעתה יו"ט דעלמא תשתרי גזירה יו"ט דעלמא אטו יום טוב לאחר שבת שבת דעלמא תשתרי גזירה משום שבת אחר יו"ט א"ל ומי גזרינן והתניא השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן ביו"ט ואם איתא ב נגזור משום הנך דמתילדן ביומיהו א"ל ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיח הוא ומילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן: *איתמר שבת ויו"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ור' יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה וקא מיפלגי בהכנה דרבה °דרב אית ליה הכנה דרבה ור' יוחנן לית ליה הכנה דרבה וקי"ל כרב דאמר *רבא הלכתא כותיה דרב בהני תלת בין לקולא ג בין לחומרא חדא הא דאמרן ואידך דאיתמר ב' ימים טובים של גליות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואידך דאיתמר שני ימים טובים של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה

דף ד. דף ד:

רש"י

מבעו"י בחול: אין יו"ט מכין לשבת כו' ויו"ט קרוי שבת ובעיא סעודתא הזמנה והזמנתה בחול אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייך בה הזמנה הלכך באחד בשבת בחול לית לן למיסר ביצה שנולדה בשבת משום [דאתכן] בידי שמים דלא שייך ביה מוקצה: יו"ט דעלמא · שאינה אחר השבת: ומי גזרינן · ומי אחמור רבנן בביצה למיגזר היתר משום איסור: שבת ויו"ט · הסמוכין והוא הדין ליו"ט ושבת: הכנה דרבה · דאמר הכנה בידי שמים מיתסרא מיו"ט לשבת דסעודת שבת בעיא הזמנה מיום חול מן הכתוב: של גליות · שאין עושין אלא בני גולה הרחוקים מב"ד ואין השלוחין יכולין להגיע אצלן מר"ח ועד יו"ט ואין יודעין אם נקבע ר"ח ביום ל' או ביום ל"א: מותרת בזה · דחד מינייהו חול הוא וממה נפשך שרי: אסורה בזה · דקסברי קדושה אחת היא וחכמים קבעוה על בני הגולה לעשותן לדורות מחמת ספק זה והטילו עליהן כחומר יום ארוך: רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה · שהוא

לקמן [דף ו:] דמותרות לאכלן בחלב היינו לומר שאין תורת בשר עליהם אבל לענין הכנה חשיבא לן כגדולי תרנגולת עצמה דלא מיתסרי משום הכנה וכדכתבינן לעיל: ובירושלמי אמרו שאינו דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ והיינו משום שכל זמן שהיא בפנים איכה נעשית בריה לעצמה הלכך אפי' תאמר דמאתמול גמרה לה לא חשיבא הויא הכנה כלל והרמב"ן ז"ל תירץ שאין הכנה אוסר אלא בדבר שלא בא לידו אלא מחמת אותה הכנה כגון ביצה שנולדה שאלמלא הכנת שבת לא באו לידו ביו"ט שאע"פ שהיינו יכולין לשחטה מ"מ כיון שלא שחטה וילדה מחמת שבת באה לידינו אבל הכא [בילים גמורים] לא בא לידינו מחמת הכנת שבת אלא מחמתינו ששחטנו התרנגולת הלכך לא מיתסרי אפי' ביו"ט אחר השבת וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב סתם ולא חלק ושלא כדברי רבינו אפרים ז"ל שכתב דלא שרינן לה אלא ביו"ט דעלמא אבל לא ביו"ט שלאחר השבת: איתמר שבת ויו"ט. הסמוכין והוא הדין ליו"ט ושבת ול"ש שבת ויו"ט ראשון ול"ש שבת ויו"ט שני כגון שחל להיות יו"ט ראשון בשבת דחומרא דשבת ויו"ט עפי משני ימים טובים של גליות היינו משום דשני ימים טובים של גליות תרוייהו ספק ניניהו ובכל חד וחד איכא למימר שמא האי חול הוא אבל שבת ויו"ט שבת ודאי קדוש הוא ויו"ט הסמוך לה נמי שמא יו"ט גמור הוא: דרב אית ליה הכנה דרבה. פי' לאו דמיתסרא מדאורייתא דהא נולדה בראשון שריא ביה מדאורייתא ולא מיתסרא אלא משום גזרה כדאמרינן לעיל והילך תאסר בשני אלא הכי קאמרינן דכיון דמיתסרא בראשון מדרבנן אסורה בשני משום הכנה שאם אתה מתירה בשני נמצא שהראשון (א) הכין לשני ולא לעצמו כיון שאסורה בו והוה ליה כבילה שנגמרה בראשון ונולדה בשני שלא הכינה לעצמו כלום אלא לשני אבל אם היינו יכולים לומר שלעצמו הכינה הדבר ברור שאף בשני מותרת: ואידך דאיתמר שני ימים טובים של גליות. שאין עושין אותן אלא בני גלות ישראל הרחוקים שאין השלוחין יכולין להגיע אצלם מר"ח ועד יו"ט לידע באיזה יום נקבע החדש אם ביום ל' או ביום ל"א עושין שני ימים טובים מספק: נולדה בזה. מותרת בזה דממה נפשך חד מינייהו חול הוא: נולדה בזה אסורה בזה. מפרשינן בגמ' משום דס"ל דקדושה אחת היא כלומר שהחכמים קבעוה על בני הגולה לעשותן לדורות מחמת ספק זה והטילום עליהם כחומר יום אחד ארוך: ואידך שני י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה · שהם ודאי חק חכמים קבוע להיות כיום ארוך שמתחלה לא מחמת ספק התחילו לעשותן כמו שיתפרש בסמוך בס"ד: וכ"ת כיון דאית לן הכנה דרבה היכי שמכינן אערובי תבשילין לאפות מיו"ט לשבת [וכי אתי תקנה דרבנן לעקור הכנה דאורייתא] י"ל דמדאורייתא לרכי שבת נעשין בי"ט דהואיל ואי מקלע ליה אורחים חזי ליה וכדאיתא בפ' אלו עוברין (דף מו:) וכי תימא א"כ בטלה לה הכנה דרבה משום הואיל ליתא *) דמשכחת לה בהכנה דממילא כגון ביצה שנולדה בשבת שאחר יו"ט דמאתמול גמרה לה דלא משכחת בה הואיל וכי תימא ואי אמרי' הואיל היכי כתב רחמנא לכם ודרשי' ביה [דף כא.] לכם ולא לעכו"ם איכא למימר במבשל להם דברים האסורים דליכא למימר בהו הואיל ודאמרי' לקמן [שם ע"ב] דאין מזמנין את העכו"ם גזירה שמא ירבה בשבילו ההיא מדרבנן בעלמא היא דמשום הואיל לא פקע אלא איסורא דאורייתא ואכתי אית ביה איסורא דרבנן ולהכי מצטרכי עירובי תבשילין למשרייה והיינו דאמר רבה אופה מיו"ט לחול אינו לוקה דמשמע מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא דרבנן מיהא איכא: הלכך לדידן דאית לן הכנה דרבה ביצה שנולדה בזה אסורה בזה ופירות נמי שנשרו בזה אסורים בזה דאע"ג דא"א שיהיו אסורים מן התורה כביצה אפ"ה כיון דביומן אסור אף הוא אינו מכין לחבירו וה"ה לאפרוח שנולד ביום טוב לרב

*) עי' בר"ן פ"ג דפסחים סי' תשמ"ז סוף ד"ה אתמר כו' שכ' סברא זו בשם התוס' ודחי לה וצ"ע.

שלטי הגבורים

א אין יו"ט מכין ליו"ט ומשום הכי אסרו לשחוט ביו"ט ראשון אחר אכילה לצורך יו"ט שני ואם הערים לשחוט ע"י שיאכל ממנו כזית בו ביום אסור ליהנות מאותה שחיטה ביו"ט ההוא דטפי החמירו בהערמה מבמזיד ועיין בתשובות הרשב"א גם בטור א"ח סי' תק"ג ויש שחיטה ל"ם בישול בכל אסור:

ב כתב הרא"ש ז"ל וירא מה שתפס רב אלפס ז"ל שיטה דרבה עיקר אע"ג דרבי יוחנן אית ליה נמי טעמא דמשקין שזבו משום דנראה לו גזירה רחוקה לדמות ביצה למשקין שזבו מפירות העשויי' כדמפרש תלמודא משום דביצה (ב) אוכלים ובלועה ופירות מיגלו הלכך נראה לו לפרש משום הכנה כיון דקיימא לן כלכתא כרבה דאמר דאית ליה הכנה וגם קי"ל דכל ביצה דמיתגלדא כאילנא מאתמול גמרה לה ועוד נראה לו לפסוק לחומרא לאסור (ג):

ג כתב הרא"ש ז"ל וא"ת הא דאמר בירושלמי שיורי פתילה שכבו בשבת מהו להדליק ביו"ט רב ורבי חנינא אוסרים ור' יוחנן מתיר ומ"ט אין אנו נוהגין איסור מאחר דפסקינן הלכתא כרב וי"ל משום דבירושל' לא אסיר ליה מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכי האי גוונא אלא מטעם קדושה אחת אסר ליה דמסיק עלה בירושלמי רב הונא אמר בשם רב הלכה כד' זקנים רב חסדא מיחלפא שיטתיה דרב תמן הוא דעביד ליה שתי קדושות והכא עביד ליה קדושה אחת אלמא בהדיא מטעם קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה והא דפסקינן כרב היינו באיסורי הכנה ומהאי טעמא נמי כי מיקלע שמחת תורה בא' בשבת שרי אתרוג באכילה אע"ג דבשבת אסור דשתי קדושו' הן והכנה אין כאן וה"ר ברוך בעל התרומות ז"ל כתב דרב חסדא לטעמיה דלית ליה הכנה בפ' בכל מערבין הלכך מפרש טעמיה דרב משום קדושה אחת אבל לדידן דאית לן הכנה אין מהלפין שיטתי' דרב וטעמא משום הכנה ביותר טובות הן להדליק כשאדלקו כבר והכנה הלכך בשבת ויום טוב ובשני ימים טובים של ר"ה אסור להדליק בליל יו"ט שני הפתילות שכבו דאשונה אם לא שנדלקו ונכבו בחול דהשתא כוכנו מערב יו"ט (ד):

לאוסרם בשבת משום מוקצה וכן מי שהיה רוצה להעמיד משנתנו בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה אע"פ שביצה אפשר לגומעה חיה מ"מ דרך הנאתה ע"י בשול הוא שהוא מעשה האסור בשבת וכל מוקצה שבא על דבר שדרך הנאתו בלא שום מלאכה ומעשה האסורים בשבת ואין בו שום איסור אלא משום מוקצה בלבד כגון להגביה מעל השולחן עצמות וקליפין שמתחלת השבת היו מוכנין לאדם אגב אמן ולא היו מוכנין לבהמה שמוכן לאדם אינו מוכן לבהמה ועכשיו שנתפרקו העצמות מן הבשר והקליפות מן הפירות נעשו ראוין לבהמה אלא שהן מוקצין וכגון התוך נבלה לפני הכלבים וכגון תמרי דעיסקא זהו מוקצה שמותר בשבת כר' שמעון ואין צריך לומר ביום טוב. ומכאן אתה למד לכל דיני המוקצה האמורין לשבת וביום טוב והרבה מהן שלא נאמר בהן הרב אלפסי ז"ל ובסוף מסכת זו תמצא מהם בכלל דבריו שכתב ממילא שמעי' דהני מילי דאיתנן עז לחלבה וכו' דכולהו ביום טוב אסירי ומאי דחזי מכאן למיכל מיניה בשבת כגון תמרי דעיסקא שרי למיכל מיניה בשבת אלמא בשבת שאחרי למיכל מתמרי דעיסקא ולא ביו"ט. ועוד שנה בענין הזה בפירוש ואמר ותמרי דעיסקא כולהו נר"ג ביו"ט אסירי · וצריך אתה להזכר בשני המוקצה בכלל דברי הרב אלפסי שלא שם אל לבו ההפרש שהפרשנו בו והוא נכון וברור: שבת ויום טוב. הסמוכין והוא הדין ליום טוב ושבת: רב אית ליה הכנה דרבה. כלומר רב אית ליה טעמא דב"ה במתני' משום הכנה הוא וכדפירשה רבה וכי היכי דביצה שנולדה ביו"ט אסורה בו ביום משום גזרה דיום טוב אחר השבת דאית ביה איסור הכנה הם הכי נמי נולדה ביום טוב אסורה בשבת נולדה בשבת אסורה ביום טוב משום הכנה: ור' יוחנן. לית לי' דטעמא דב"ה במתני' משום הכנה הוא אלא משום גזרה דמשקין שזבו שאסרום משום גזרה דשמא יסחוט וכיון דטעמא דביצה כשהיא אסורה משום משקין שזבו שאסרום משום גזרה דשמא יסחוט די לנו אם נאסרה באותו יום שנולדה: שני ימים טובים של גליות. חד מנייהו חול הוא: שני ימים טובים של ר"ה. קדושה אריכתא היא וכיום אחד ארוך דמי:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור והריני מוסר לך כלל גדול בתורת המוקצה כו' עד וצריך אתה ליזהר בדיני המוקצה בכלל דברי הרב אלפסי ז"ל שלא שם אל לבו ההפרש שהפרשנו בו והוא נכון וברור: אמר הכותב לא נכון ולא ברור ולא ראוי לסמוך עליו והוא משתבר בשברי כלים עצמן שמותר להשתמש בהן בשבת דקי"ל כסתם מתני' כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה ואיתמר עלה דר"מ היא ואיהו לית ליה במוקצה אלא מחמת איסור ולא קי"ל כר' יהודה דפליג עלה התם ואסר משום דנולד הוא מעיקרא כלי והשתא שברי כלי אי נמי משום דכיון דלא אתקין מאתמול להאי מלאכה אסירי כדאיתא בפירקא קמא דחולין ואילו ביו"ט לא מפלגינן בהו אלא בין עושין מעין מלאכה בין אינן משמשין כלום אסור להשתמש בהן ולטלטלן כלל דקי"ל כר' יהודה דאמר אין מסיקין בשברי כלים ואע"ג דסתם כולהו שברים חזו לכסויי בהו מאני כדמוכח התם ובפרק בירה אפילו הכי אסירי מדין מוקצה ובודאי אם היו מותרים לטלטול ולהשתמש בהן שום מלאכה היו מותרין אף להסיק בהן דהוו להו כלים והיה מרבה עליהם עצים מוכנים ומדליקן כמו שהוא עושה אף בכלים עצמן כדמפורש בפרק במה מדליקין הרי למדנו ששברי כלים מותרים בשבת ואסורין ביו"ט מטעם איסור מוקצה ואיכא מידי דבשבת שרו וביו"ט אסירי ועוד דגרסינן בפרק אין צדין אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלה בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט וכו' ורבינא אמר אע"פ שאין עליו בשר מותר מידי דהוה אקוץ ברה"ר והא שפוד שמותר לטלטלו בשבת שביו"ט מלאכתו להיתר היא ואפ"ה אסר ליה לגמרי כדקאמר אסור לטלטלו ורבינא לא שרא אלא להניחו בקרן זוית מידי דהוה אקוץ ברה"ר ולא מפני צורך מקומו לפי שהוא מוקצה מחמת מיאוס וכמו שפירש"י ז"ל וליכא ספיקא דכרבינא קי"ל דבתרא הוא ועוד דאיהו הוא מאן דפסק בכל השבת כולה הלכה כר"ש בר ממוקצה מחמת איסור כדאיתא במס' שבת נמצינו למדין שכל מוקצה בין מחמת מיאוס בין מחמת דבר אחר אע"פ שמותר בשבת אסור ביו"ט כרב נחמן ורבינא דהוא בתרא דסבר לה כותיה ורב יהודה אמר שמואל גופיה אפשר דסבר לה הכי ואיכא מחמת מיאוס מיהו אנן כרבינא קי"ל כדפרישית מעתה כללו של בעל המאור ז"ל בטל והדין נותן שיבטל שהרי ביו"ט מותרים אע"כ שהן מוקצין כמותן שהרי השחיטה עצמה אינה מעכבת עלימו כלום ביו"ט וכיון שאיסור מוקצה ראוי להיות

המאור הקטן

לפי שאין אדם יושב (ה) ומצפה אימתי תשבר קורתו הא תנן תוב אין משקין ושוחטין המדבריות סתמא ודאי כר' יהודה מיהא איכא לאקשויי עלה מהחיא דאמר רבא בפ' יו"ט מי איכא מידי דשבת שרי וביוה"כ אסור ה"נ מי איכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור (ו) והכי קי"ל הלכתא בשבת כר"ש וביו"ט כרבי יהודה:
(ז) הריני מוסר לך כלל גדול בתורת המוקצה כדי שתסתלק הקושיא הזו מעליך כל מוקצה שבא על דבר שחנאתו על ידי מלאכה או מעשה המותר ביו"ט ואסור בשבת כגון בקוע עצים הקורות וכגון אין מסיקין בשברי כלים וכגון

נוהג ביו"ט והוא נוהג יותר היה ראוי להם לחכמים להנהיגו בכל כדינו ולגזור אף בשבת מחמתו (ח) *) כלומר
*) נ"ל מלומר

השגות הראב"ד

אלו אינם מחוורים שהרי איסור שבת באותם הדברים אין משום מוקצה ואם שחט בשוגג מותר בשבת וביום טוב אסור כדעת רב נחמן והדר קושיין לדוכתיה. אלא הדרך ישר בעיני שלא להתמיה על דברי רב נחמן כמו שאפרש. ותחלה אומר שלא תהא סבור דבית הלל ורבי שמעון אית להו הכא לקולא והכא לחומרא דמאן דשרי בתרוייהו ומאן דאסר בתרוייהו ולישנא דגמרא הכי מוכח דהא לא אקשיה לב"ה הכא אית להו מוקצה והכא לית להו אלא אקשיה לר' דסתם מתניתין היכי מזכי שטרא לבי תרי ושני ליה אין ודאי לבית הלל לית להו מוקצה כלל כרבי שמעון אלא ר' היא ובעי לשהויא למלתיה ולא לפרסם ביום טוב כי היכי דלא לזלזלי בה ורובה עלמא כי הוו מתניתין הכא לחומרא מתמרו ביה ואי הוו גבי שבת לקולא לא נפיק מיניה הורכה מיהו מאן דבקי בהלכה למעשה עביד הכא והכא לקולא וממי שהוא בקי אין הורכה יוצאה שהוא יודע העיקר ויודע שלא נסתם ביו"ט להחמיר אלא לשאינן בקיאין זה הדרך נ"ל בדברי רב נחמן וראוי לסמוך עליו. וביצה מ"מ אסורה כאן וכאן ואפי' הטלטול ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה כדברי רבה ורב יוסף ורבי יצחק וטעמא דמלתא משום דהאי למיכלה ומשקין שזבו נמי אסורין בטלטול שמא יסחט מהם ובברייתא דקתני שאסור לטלטלה אחד שבת ואחד יו"ט וכו' לדעת ר"ג כר' יהודה דאית ליה מוקצה ומוקצה דאוריי' ומכלל דבריהו אלה אין מחלוקת בדברי הרב ז"ל כי מי שאינו בקי בהוראה ועושה מעשה מתוך משנתו נוהג במוקצה ביום טוב אם שני להחמיר ובשבת להקל כדברי הרב ז"ל. וקרוב אני לומר שאם בא לישאל מורה יורה ביום טוב להחמיר ובשבת להקל כדברי רב נחמן חוץ מאכילה כדאמרן:
כלומר

עין משפט

א מיי' פ"א מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקיג:

הגהות הב"ח

לרב דאסור משום מוקצה כדאיתא לקמן [דף ו.] דאף בשבת שלאחריו אסור דכל שאינו מכין לעצמו אינו מכין לשבת ואף בעגל שנולד בשבת אפשר להחמיר ולאסרו ביום טוב שלאחריו דכיון דשבת עצמו אסור משום מוקצה מחמת איסור אינו מכין ליום טוב אלא שיש חולקין בזה דכיון דאילו אית ליה חולה בתוך ביתו חזי אפי' לבריא בהומלא אפי' ביו"ט שרי אבל עגל שנולד ביום טוב הדבר ברור שהוא מותר בשבת דהואיל ושרי ביו"ט נמצא שיו"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת: וביצה דמתילדא בשבת וכו' לכסות בה את הכלי. פי' לגלוחית: לסמוך בה. זוקפה כנגד הודה וסומך בה: אבל כופה עליה כלי. אע"ג דהיא אינה ניטלת מטלטלין את הכלי לצרכה ולאפוקי מדר' יצחק דאמר בפרק כירה [דף מג.] דאין כלי ניטל [אלא] לדבר הניטל ואיהו מוקי לה התם בצריך למקומו: **ומינה** דכשהתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו שאין מחייבין אותו להניחו לאלתר בסמוך לאותו מקום שהוא צריך אלא כיון שטלטלו ברשות מוליכו לאיזה מקום שירצה ומדר' יצחק נשמע לדידן שדוחק הוא לומר דכי אוקימנא בצריך למקומו הייטו דוקא כשהביצה סמוכה שם: נולדה בשבת תאכל ביו"ט. דס"ל דביצה לא מיתסרא משום הכנה אלא משום דדמיא לפירות הנושרים או למשקין שזבו וכדאיתא בגמרא הלכך לא מיתסרא אלא ליומא. וא"ת והכתי אמאי תאכל בשני דהא כיון דאסורה בראשון איתקצאי לבין השמשות של סוף אותו היום ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכל יום הבא י"ל (א) דלא אמרי' מגו דאיתקצאי לבין השמשות אלא היכא שהאיסור מחמת אותו יום אבל היכא שהאיסור מחמת יום שעבר כי הכא לא ורא̇יה לדבר מדאמרי' בפרק בכל מערבין (דף לו.) לגין טבול יום שמלאהו מחבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין כלומר דטהור הוא דכשנעשה תרומה אף הלגין כבר העריב שמשו ואם אמר ערבו לי בה לא אמר כלום ומפרש רבה*) טעמא התם משום דבעי' סעודה הראויה מבעוד יום אלמא דלכשתחשך ראויה היא לו ואע"פ שלא היתה ראויה בין השמשות והא רבה [שבת כב.] בכל מילי עביד כרב ורב [שם מד:] כר' יהודה ס"ל דאית ליה מוקצה אלא ש"מ דלא אמרי' מיגו דאיתקצאי מחמת יום שעבר וא"ת והא אמרינן דסוכה אסורה עד מוצאי יו"ט האחרון של חג משום טעמא דמגו דאיתקצאי לבין השמשות של שביעי איתקצאי נמי לשמיני והא התם מחמת יום שעבר הוא איכא למימר מוקצה למצותו חמיר טפי וכי תימא והא אמרינן התם ומייתינן לה בריש פרק המביא (דף ל:) הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר אלמא אדרבה מוקצה למצותו קיל טפי דלא אמרינן ביה מגו דאיתקצאי אפי' מחמת אותו יום תירץ הרא"ה ז"ל דהתם שאני דכיון שהפריש ז' אתרוגים לז' ימים הרי הוא כמתנה בפירוש שאינו מקצה אותו אלא למצותו בלבד: ועצים שנשרו מן הדקל וכו' מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן. איכא מ"ד דדוקא בשיש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא והכי מוכחי מקצת נוסחי דגרסי מוסיף ומרבה עליהם עצים מוכנים: כיון דרובה היתירא ניהו הנך בטלי (ג) ובהיתר' קא מהפך ומסתברא דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערבו

*) בגמ' הגירסא רב פפא וצ"ע

רש"י

ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן כי מתחילה לא מחמת ספק התחילו לעשותן: לכסות בה את הכלי · פי גלוחית: לסמוך בה · זוקפה כנגד חודה וסומך בה: אבל כופה עליה כלי · אע"ג דהיא אינה ניטלת מטלטלין את הכלי לצורכה ולאפוקי מדר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת ואיהו מוקי לה בצריך למקומו של כלי: ספיקה אסורה · ספק נולדה ביו"ט ספק בחול: כולן אסורות · דכל דבר שיש לו מתירין כזה דיש לו היתר למחר בחול אפי' באלף לא בטיל ואפי' באיסור דרבנן: מן הדקל · שנשבר בשבת אסור להסיקן ביו"ט הסמוך לו: ויתלוש · והוי קוצר דהיא אב מלאכה: דקמהפך באיסורא · כשמוליך בתנור

תורה אור | נר מצוה

בזה א אסורה בזה. וביצה אדמיתילדא בשבת או ביו"ט לא מיבעיא למיכלה דאסיר אלא אפי' לטלטלה נמי אסיר דתניא *אחת ביצה שנולדה ביו"ט ואחת ביצה שנולדה בשבת אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה אבל כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר ב וספיקה אסורה ואם נתערבה באלף כולן אסורות: והאי דאמרינן בשבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה לא שנא שבת אחר יו"ט ולא שנא יו"ט אחר שבת דקיימא לן כרבה דאמר חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב. *ותניא נמי הכי נולדה בשבת תאכל ביום טוב נולדה ביום טוב תאכל בשבת רבי יהודה אומר משום ר' אליעזר עדיין הוא מחלוקת שב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל וקיימא לן כר' יהודה ואמרינן נמי אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה הוו ליה הנך ביצים מיו"ט לשבת אתא לקמיה א"ל מהו לאטווינהו האידנא ולמכלינהו למחר א"ל מה דעתיך רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן עד כאן לא קא שרי ר' יוחנן אלא לגמעה (א) למחר אבל לטלטלינהו ביומיה לא דתניא אחת ביצה שנולדה בשבת ואחת ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה: אושפיזכניה דרב פפא הוו ליה הנך ביצים משבת ליו"ט אתא לקמיה דרב פפא א"ל מהו למכלינהו למחר א"ל זיל האידנא ותא למחר דרב לא מוקים אמורא עליה מיו"ט לחבירו משום שכרות כי אתא למחר א"ל *איכו השתא אשתלאי ואמרי לך רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן הכי אמר רבא הלכתא כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא: °ועצים גשנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביו"ט משום הכנה דרבה ואם נשרו מן הדקל ביו"ט אסור להסיקן ביו"ט בפני עצמן משום דהוו להו נולד ואסרי להו רבנן שמא יעלה ויתלוש אבל אם נשרו מן הדקל לתוך התנור עביד להו כרב מתנה דאמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביו"ט מרבה ג עליהן עצים מוכנים ומסיקן ואע"ג דקא מהפך [*באיסורא] כיון

*) דף ד:

איסור דרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא ביו"ט משום הכנה ובאיסור דאורייתא אין מבטלין איסור: לשון ריא"ז וכן עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב וכן פירות הנושרים בשבת או ביו"ט אסורין באכילה גזירה שמא יעלה ויתלוש אפילו לטלטלן אסור וכבר ביארנו זה במסכת שבת בפרק מפנין וכן משקין שזבו מן הפירות אסורין שמא יבא לסחוט כמ"ש בהלכות שבת וכשם שאסורין בשבת כך אסורין ביום טוב ולפי זה נראה שאסור לסחוט בוסר ופריסין וכיוצא בהן ביום טוב כמבואר בקונטרס הראיות בפרקין ובריש אין צדין: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן לפי שאיסור מוקצה מדברי סופרים הוא ומותר לבטלו לכתחלה ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא באיסור מוקצה שאינו דומה לאיסור תורה אבל בשאר איסורין של סופרים הדומין לאיסור תורה כגון בשר עוף בחלב אין מבטלין בו איסור לכתחלה שמא יקלו אפילו בבשר בחלב של תורה כמבואר בקונטרס הראיות ואע"פ שאיסור יו"ט דבר שיש לו מתירין הוא ואינו בטל הואיל ועצים הללו נשרפין ואינן עומדין בעין בטלים הם ברוב:

שלטי הגבורים

א אסור להסיק ביו"ט שני של ר"ה הלפידים שכבו ביו"ט ראשון וכן בכל יו"ט שאחר השבת אסור להסיק באותן שכבו בשבת אא"כ ירבה עליהן עצים אחרים ויבטלם ברוב ובלבד שלא יגע בהן עד אחר שנתבטלו ברוב ובשאר יו"ט מותר:

לשון ריא"ז

שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ביצה הנולדה באחד מהם אסורה בשניהם לפי שאין שבת מכין ליו"ט ולא יו"ט מכין לשבת שיורי מדורה ושיורי פתילה ושמן שכבו בשבת יש שאוסרין להדליק ביו"ט מכח תלמוד ארץ ישראל ומז"ה מתיר וכן נראה בעיני כמבואר בקונט' הראיות. הבא בספינה מחוץ לתחום בשבת נראה בעיני שכשם שאסור לירד בשבת כך אסור ביום טוב שלאחריו כמבואר בקונט' הראיות:

ב (ג) אבי"ה אסר אפי' התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה ביו"ט וכן כתב הר"ס מרוטנבורק ולפי מה שפי' ר"ת הא דאמרינן דבר שיש לו מתירין לא בטיל דוקא שהוא בעין אבל טעמא בטל בששים נראה שהתבשיל מותר כיון שלא נתכוין לבטלה:

לשון ריא"ז

נתערבה באלף כולן אסורות לפי שאין אסורה אלא ביו"ט אבל במוצאי יו"ט היא מותרת וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף אינו בטל ביצה טריפה שנתערבה בביצי' של היתר בטלה ברוב שכל דבר שאין לו מתירין ולא נתן טעם האיסור בהיתר בטל ברוב והוא שלא יהיה האיסור דבר חשוב שהוא מיוחד למכור במנין או חתיכה הראויה לכבד בה האורחים כמו שמבואר בפרק גיד הנשה שדבר חשוב אינו בטל אפילו באלף וכן חביות תאנה של כלאי הכרם שהן אסורין בהנאה שנתערבו באחרים ואחרים באחרים כולם ידלקו ואע"פ שכלאי הכרם בטלין בא' ומאתים הואיל וחביות מיוחדים למכור במנין אינן בטלין כל עיקר:

ג (ד) ובלבד שלא יגע בהן עד שיתבטלו ברוב וה"ר יחיאל כתב שאם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן ביום טוב שלאחריו אפילו על ידי בטול ברוב ולא דמי לנשרו ביו"ט דבההיא ליכא אלא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' שכב וסימן תקיג:

ב מיי' פרק ב מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' שכב תקיג:

ג מיי' פ"ב מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקז:

שיטת ריב"ב

ספיקה אסורה. אוקימנא בגמ' ספק ביום טוב ספק בחול. ואם נתערבה באלף כולן אסורות. דבר שיש לו מתירין לא בטל אפי' באלף: ועצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור כו' עד אופה בגופה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וכן פי' התוספות: (ב) נ"ב כרובה: (ג) נ"ב וכן פי' מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה מן פרק בשבת וזקיפות: (ד) נ"ב כלומר ...

הגהות חו"י

(א) נ"ב בשבת:

המאור הקטן

וכגון שחיטת המדבריות וכגון עז לחלבה ורחל לגיזותה ותרנגולת לביצתה ותורי דדריא זו היא מוקצה שאסור ביו"ט כרבי יהודה ומאליו הוא נאסר בשבת משום מלאכה דאית ביה דהיא בקוע עצים וההיסק בשברי כלים והשחיטה למדבריות ולעז ולרחל ולתרנגולת ולשוורים ואין אנו צריכין לאוסרם בשבת משום מוקצה בלבד וכל מוקצה שבא על דבר שדרך הנאתו בלא שום מלאכה ומעשה האסורים בשבת ואין בו שום איסור אלא משום מוקצה בלבד כגון להגביה מעל השולחן עצמות וקליפין שמתחלת השבת היו מוכנין לאדם אגב אמן ולא היו מוכנין לבהמה שמוכן לאדם אינו מוכן לבהמה ועכשיו שנתפרקו העצמות (ה) מן הבשר (ומן) הקליפות מן הפירות נעשו ראויין לבהמה אלא שהן מוקצין וכגון חיתוך נבילה לפני כלבים וכגון תמרי דעיסקא זהו מוקצה שמותר בשבת כר"ש ואין צריך לומר ביו"ט ומכאן אתה למד לכל דיני מוקצה האמורים בשבת וי"ט והרבה מהם שלא נשמר בהם הרי"ף ז"ל ובסוף מסכתא זו תמצא מהם בכלל דבריו שכתב ממילא שמעי' דה"מ דאינון עז לחלבה וכו' דכולהו ביו"ט אסירי ומאי דחזי מיניהון למיכל מיניה בשבת כגון תמרי דעיסקא שרי למיכל מיניה בשבת אלמא בשבת שרי למיכל תמרי דעיסקא ולא ביו"ט ועוד שנה בענין הזה בפי' ואמר כולהו לר"נ ביו"ם אסירי וצריך אתה להזהר בדיני המוקצה בכלל דברי הרי"ף ז"ל שלא שם אל לבו ההפרש שהפרשנו בו והוא נכון וברור:

[דף ג ע"ב] **והא** דתניא אחת ביצה שנולדה בשבת ואחת ביצה שנולדה ביו"ם אין מטלטלין אותה הלכה היא ומייתי' לה בהלכה למעשה בעובדא דאושפיזכניה דרב אדא בר אהבה ואע"פ שהביצה אפשר לגמעה כשהיא חיה כיון שדרך הנאתה על ידי בישול הוא איסור מוקצה נוהג בה ביו"ם ומתוך שנוהג בה ביו"ם דרך הנאתה נוהג בה בשבת אפילו בגמיעה ואפילו בטלטולה לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה שהם שלא כדרך הנאתה ובהא אפילו ר"נ דמוקי' לה למתני' בתרנגולת (ו) העומדת לגדל ביצים מודה וכל שכן לרבה ורב יוסף ור' יצחק דמוקמי לה למתני' בטעמא אחרינא שאין לדבריהם להפריש בין שנולדה ביו"ם לנולדה בשבת הכל אסור מטעם אחד: והא דאמרי' וספיקה אסור' אוקמה רב אשי דהוא בתרא בספק יו"ם ספק חול ומשום דה"ל דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכשם שאינו בטל כך ספקו אסור אע"פ שהוא ספק דדבריהם ואין צ"ל בספק טרפה שהוא ספק דאורייתא ודאמרי' נתערבו באלף כולהו אסורות פירושה המפרשים בודאי אבל לא בספיקה [illegible]

מלחמת ה'

הואיל ובשבת מותר יהא מותר ביו"ט שגוזרין בכל התלמוד בדברים המצויים המותר מפני האסור ואין מתירין האסור בשביל המותר וכ"כ בעל הלכות פסוקות בתמרי דעזיהאה דאסירי למיכל מינייהו ביומא טבא והקושיא שנתלה עליה בזה תירץ אותה ר"נ דגבי שבת דחמיר לא אתי לזלזולי בה ויו"ט דקיל אתי לזלזולי ביה ולפיכך החמירו בו יותר וכל עיקר לא דברו הכמים במוקצה אלא כדי שיברור ויזמין לעצמו צרכיו מערב יו"ט ולא יסמוך למחר לחזור ולטרוח בסעודה שמא יבא לעשות בה מלאכה או טלטול האסורין לו וסמכוה למקרא והכינו והרי יו"ט ראוי לגזירה זו ואין שבת ראוי לכך דלא אתו בשבת למעבד מלאכות כאוכל נפש והיינו טעמא דר"נ והדבר ברור הוא וכיוצא בזה נהגו הכמים במקומות הרבה וגבי שבת ויו"ט נמי אמרו מניחין נר על גבי דקל בשבת ואין מניהין נר על גבי דקל ביו"ט משום דאתי לאשתמושי במחובר אפילו מערב יו"ט אסור ומזמנין את הנכרי בשבת ואין מזמנין אותו ביו"ט אבל מה שאמרו מי איכא מידי דבשבת מותר וביוה"כ אסור מפני ששבת ויוה"כ קדושה אחת להן ולא אתי לזלזולי ביוה"כ יותר משבת לפיכך השוו אותן שכל מדות חכמים כך הן לגזור דבר ולא חצי דבר כמו שהשוו קודם טבול כלאחר טבול שהוא ביום אחד בקדושה אחת ואין גזירה לחצי שיעור ומה שלא אסרו שבת אטו יוה"כ מפני שהשבת תדירה ולא רצו לבטל כמה טבילות של מצוה מפני חשש ריחוק של יום א' והוצי הכל מפני שאין גוזרין להאהים והנה טעמו של בעל המאור מתחבט בכאן בעצמו שכיון שאיסור מוקצה מותר ביו"ט במוקצה היה לנו להתיר הכל והבואל עלינו למה אסרתם שחיטת שור של חרישה ביו"ט והתרתם אכילת תמרים של עסקה הלא אין לכם גזרות לחלאין שאתה אומר הואיל לקולא מה אנו משיבין לדבריו אם נאמר מפני שיש בזו איסור מלאכה בשבת והלא ראויה היא הגזרה להשתוות ביומה והיה לכם להתיר הכל שהואיל שהמקצת מותר לכם עכ"פ ואין השבת ראוי' ללמד על יו"ט באיסור מלאכות הלכך לפי טעמן הכל מותר ולפי העיקר הוא ספק כמו שרמזתי למעלה שהיה לנו לגזור על הכל לאסור מפני שכל הדברים הללו מציאותן שוה וכוי יודע שבין ב"ש ובין ב"ה שבת ויו"ט שוין הם בכל מוקצה שבעולם ור"ש ור' יהודה נמי הכי סבירא להו ולר' יהודה ב"ש לית להו מוקצה וב"ה אית להו ולר"ש ב"ש אית להו וב"ה לית להו לחד שבת ולחד יו"ט והכי נמי איתא בשילהי מסכת שבת ושמעתין נמי מוכחא מיהו קא סבר ר"נ שהלא ר' דבריו של ר"ש בשבת ובנהא בלשון הכמים במשנת מתחכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ובנהא בלשון ב"ה במשנת מגביהין מעל השלחן והא נמי סתמא היא כדאיתא בשילהי שבת ורהא דבריו של ר' יהודה ביו"ט ובנהא סתם במשנת אין מבקעין ובמשנת אין שוחטין וכדאמרינן בעלמא באותו ואת בנו ובכסוי הדם ובשבועות פ"ק ר' היא וגסיב לה אליבא דתנאי טובא [illegible]

השגות הראב"ד

[illegible]

שנתערבו הא מכירן אין ביטול מועיל להן שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין : ואע"ג דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה דאע"ג דאיסורא בטל ברובא ה"מ היכא דאיערב ממילא אבל לערובי ולבטולי בידים אסור דהכי תנן במס' תרומות [פ"ה] סאה של תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה וחזרה ונפלה לתוכו סאה של חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור : אבל איסורא דרבנן מבטלי ליה. פי' לאו בכל איסורי דרבנן אלא בדרבנן כי האי קאמר שאינו אלא טלטול בעלמא [לשון תוס' שאין לו עיקר דאורייתא] ומיקלא קלי איסורא והמסקנא כמיך ומיהו בבכורות [דף כז.] אמרינן דתרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב והיינו לומר שמותר לערב ולבטל אותה לכתחלה אפי' חד בתרי דהא בהדיא אמרי' התם דרמו חדא דתרומה בתרתי דחולין ומיהו דוקא בכי הא שאין לה עיקר בדאורייתא כלל דבחוצה לארץ ליכא מידי שיהא חייב בתרומה דבר תורה וקילא טפי שאינה נוהגת *בכל בחוצה לארץ וכדמוכח בהאי פירקא בגמ' אבל בשאר איסורין דרבנן אין לנו :

כל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל. דוקא במינו הא שלא במינו בטיל והכי משמע בהדיא פרק הנודר מן המבושל כמו שכתבתיה שם [בדף נג.] בס"ד ובמינו נמי לא אמרן אלא דומיא דבילה שאינה נפסדת אם ימתין לה לערב אבל בדבר שהוא נפסד לא מחמירין עליה משום דבר שיש לו מתירין ומוכח בגמ' [כאן דף ד.] דכי היכי דאמר רב אשי דכל דבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן אפי' באלף לא בטיל ה"נ מחמיר ביה בספיקא אפילו בדרבנן לחומרא ומיהו בספק ספיקא בדאורייתא *) א"נ אפי' בדרבנן צריכא עיונא אי אזלינן ביה לקולא או לא וכתבתיו בחדושי : **אמר** רבה מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת. פי' בפ' בתרא דר"ה (דף ל:) תנן שפעם אחת נתקלקלו הלוים בשיר ביום שלשים של אלול בתמיד של בין הערבים שאמרו שיר של חול שהיו סבורין שלא יבאו העדים עוד ואח"כ באו ונתקדש ר"ה בו ביום ומתוך כך נמצא שטעו בשיר תמיד של בין הערבים שהיה להם לומר בו שיר של קדש ואמרו שיר של חול ומתוך כך התקינו שלא יהו מקבלים העדים אלא עד המנחה וכשהיו באין מהמנחה ולמעלה לא היו מקדשין החדש אלא למחר והוא היה עיקרו של ר"ה וממנו היה מונין ליוה"כ ולסוכות ויום ראשון היה חול מן הדין ולפיכך א"א להתקלקל שירו אלא שכיון שילא רובו של יום בקדושה מתוך שהיו מלפין שמא יבאו עדים התקינו שיהיו גומרין אותו בקדושה ונמצא שכ"ז שיבואו עדים מן המנחה ולמעלה היו נוהגין ב' ימים בקדושה ודאית ולא מחמת ספק ולפיכך כ"ז שנמשך תקנה זו בכל יו"ט של ר"ה בילה שנולדה בזה אסורה בזה לכל אותן מקומות שהן חוץ לבית הוועד שקדשו בו את החדש לפי שהיה להן לחוש שמא כך אירע בבית הוועד שבאו עדים מן המנחה ולמעלה וקדשו ב' ימים בקדושה ודאית ומשו"ה קאמר רבה דלאחר תקנת ריב"ז שהתקין משחרב בה"מ שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום משום דתו ליכא לקלקול שיר דבילה שנולדה בזה מותרת בזה דתו ליכא למיחש לקדושה אחת אלא הרי ספיקא של ר"ה כספיקא של שאר ימים טובים של גליות אם באו עדים ביום ל' או ביום ל"א : **הא** לן והא להו. פי' דהיינו בני בבל כיון שלא נתחדש לנו שום דבר מהמת תקנתו של

*) עי' ר"ן ר"פ אין נדין ד"ה וכתבו שהרא"ש מלוניל כו'. ועי' ט"ז יו"ד סימן ק"י ס"ק י"א ובנקה"כ שם.

גר מצוה

דרובא היתרא נינהו הנך בטלי ברובא ובהיתירא קא מהפך אואע"ג דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ איסורא דאורייתא אבל איסורא דרבנן מבטלינן ליה לכתחלה ואע"ג דקיימא לן כרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל ואפילו בדרבנן והני עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב דבר שיש לו מתירין הן דהיום אסורין ולמחר מותרין ה"מ היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל הכא מיקלא קלי איסורייהו (א) : *אמר רבה מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך בביצה מותרת ביום טוב שני של ר"ה דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום א"ל אביי והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו ביצה אסורה ופריק לא קשיא הא לן והא להו ואסיקנא *רבא אמר אף א מתקנת רבן יוחנן בן זכאי

רש"י

בתנור מזוית לזוית : אין מבטלין איסור לכתחלה · ואע"ג דאיסור בטל ברוב ה"מ דאיערב ממילא אבל לערב ולבטל בידים לא : ה"מ איסור דאורייתא. כגון תרומה אבל בדרבנן כגון מוקצה דהכא שרי לבטל : מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך כו' · כלומר קודם תקנת רבן יוחנן בן זכאי כגון בימי הבית שבית המקדש היה קיים אז היתה בילה אסורה בשני ימים טובים של ר"ה לפי שהתקינו שלא יהיו מקבלין העדות לקדש החדש אלא עד המנחה (א) לפי שפעם אחת באו אחר המנחה ונתקלקלו הלוים בשיר שאמרו שיר של חול בתמיד של בין הערבים שהיו סבורים שלא יבאו עוד היום וכשבאו נמצא שהי' קודש ולכך התקינו שלא יהיו מקבלין העדות אלא עד המנחה ומתמיד של שחר אין טעות דבתמיד של שחר אפי' (הוקרב) [הוקדש החודש] קודם (קביעתו) [הקרבתו] שיר של חול היו אומרים לפי שברוב השנים אין העדים ממהרין לבא כ"כ ואם לא באו עדים עד לאחר המנחה אין מקדשין אותו היום והרי הוא מעובר ומונין מיום המחרת יוה"כ וסוכות ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה(ב) היו נוהגין אותו קודש וגומרין אותו בקדושתו אלמא תחילת עשייתן שני ימים לר"ה אפי' בב"ד היה ולא מספק שהרי ודאי שיו"ט למחר ואעפ"כ תקנו לעשות אותו ש"מ חוק חכמים היה ומצותן לעשות כבאו עדים אחר המנחה והרחוקים יש עליהן לעשות ב' ימים בכל שנה שמא באו עדים אחר המנחה הרי קדושתו אחת ואין כאן לומר ממ"כ חד מינייהו חול דשמא שניהן קודש והאקאמר מתקנת רבן יוחנן בן זכאי שהחזיר הדבר ליושנו לקבל עדותן כל היום (ג) נמצא שאין ב"ד עושין שני ימים קודש והרחוקין העושין ב' ימים אינו אלא מספק שאין יודעין אם נתקדש החדש ביום ל' או ביום ל"א והרי הן כשאר ימים טובים של גליות ובילה שנולדה בזה מותרת בזה דממ"כ חד מינייהו חול : משחרב בית המקדש · וליכא למיחש לקילקול שיר : הא לן והא להו · לבני א"י מותרת שעושים יום אחד אחר (ד) תקנת רבן יוחנן בן

ריב"ן

יהו מקבלין את העדים אלא עד המנחה עד הקרבת תמיד של בין הערבים. אבל לאחר מיכן (מקדשין) אין מקדשין אותו היום והרי הוא מעובר ומונין מיום המחרת ליום הכפורים ולסוכות. ואם באו עדים ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אע"פ שאין מונין למועדות מאותו יום לא מזלזלין ביה ... טוב למחר ואע"פ כן תקנו לשמור יום ראשון בקדושה שמע מינה חוק חכמים ומצותן הוא. והרחוקים ... שהחזיר הדבר ליושנו לקבל עדותן כל היום מתקדש היום ונמצא שאין בית דין עושין שני ימים ואם לא ... יבאו עדים מועטין היו ואנוסין והרחוקים נמי שעושין שני ימים אינן אלא מספק שאין יודעים אם ... חול הוא : משחרב בית המקדש. דליכא שיר : לא קשיא הא לן והא להו. לדידן דבני בבל שאנו רגילין ... תקנה היתה ביצה אסורה לפי ששני הימים היו קדושה אחת כך לאחר תקנה אע"פ שחזרו להיות כשאר ... הוועד הכל הוא כמנהג בני בבל אבל לדידהו במקום הוועד שלא היה להם שום ספק קודם תקנה ... לאחר שהתקין רבן יוחנן בן זכאי להיות מקבלין עדות החודש כל היום אפי' באו עדים מן המנחה ולמעלה ... בין כך ובין כך אין הקדושה אלא יום אחד ואע"פ שהיו משמרין כל היום הראשון בקדושה שמא יבואו ... קודש אין קדושת הספק של יום הראשון מצטרפת קדושת הודאי של יום שני ואם נולדה בזה מותרת בזה ... ואילך ביצה אסורה. ואפילו להו דמי לא מודי רבן יוחנן וכו' דאע"ג דתקן לקבל עדות החודש כל היום ...

הגהות הב"ח

... כתנור מותר וכן בסכך פסול דסוכה תנן בהדיא דמבטלין אותו לכתחלה ברוב סכך של היתר כדתנן ...
שהגה"ה זו דברי הרשב"ם היא שכ"כ במרדכי בשמו בקיצור אלא דבמרדכי הארוך מצאתי שהקשה מהר"ם על דבריו ...
כסא דסכך באילן דאוקמינן בשחבטן פי' ערבן ובטלן ברוב וא"ת והלא אין מבטלין איסור לכתחלה וי"ל דקודם ...
אבל מצות לא ליהנות ניתנו ע"כ. והנה אפשר לפרש גם דברי ההגה"ה שהוסיף לומר דדוקא במידי דאכילה ...
דמקלי קלי לאיסורי' מותר. והו"ק : (ב) נ"ל כבית : (ג) כ"כ בני (ד) והוה ליה יו"ט כנ"ל :

... מטה אם היה נותן שתי נותנין את הסכך כשר ערב ומעדיף עכ"ל. ונראה לי שהגה"ה זו ...
... קאמר דאין מבטלין לכתחלה : עוד מצאתי במרדכי הארוך פ"ק דסוכה בשם ראבי"ה בכא דסכך ...
... אין מבטלין איסור לכתחלה מדרבנן הוא וה"מ במקום שנהנה כגון לאכול או להנות אבל מצות ...
שהגוף נהנה הוא דאין מבטלין אבל בסוכה שהיא מצוה או ע"ג עצים בתנור היכא דמקלי ...

מלחמת ה'

... עוד ומצאתי לרב ר' אפרים ז"ל וכו' ולא נתכוונו דברים הללו אצלי כי ביצים במעי תרנגולת ...
... הכותב דברי ה"ר אפרים ז"ל צריכין הם לפנים אבל לא ראינו לרבינו הגדול ז"ל שכתב ...
... יו"ט שיחלק ביניהן וכן בגמ' הקשו ואם איתיה נגזור משום הנך דמתילדן ביומיהו ולא ...
... אחר שבת שהם אסורות ספק דאורייתא ופעמים בודאי כשהיא גמורה שכשיוצא בה נמכרת ...
... רבי' שפי' זו האתקפתא נגזור משום הנך דמתילדן ביומי' על כרחנו אינו ביו"ט דעלמא ...
... אלא ביו"ט אחר השבת היא דהנך דמתילדין דבר תורה ואפילו הכי במעי תרנגולת מותרות ...
... צריכא טעם ומה שמשיב בעל המאור שהם כאחד מאיברי התרנגולת אינו נכון שהרי ...
... ועוד כשהקשו נגזור משום הנך דמתילדן לא אמרו דכאחד מאיבריה הם אלא הטעם ...
... אחריו שכל דבר שיו"ט מכין לשבת וכן שבת ליו"ט ואלמלא הכנת הראשון לא יהיה ...
... אסור דרחמנא אמר ביום הששי הכינו ולא ביום קדש הכינו וזה טעם לבילה שנולדה ...
... לאת היום ואלמלא גמר של אתמול לא ילא היום הלכך אסורה שעל ידי הכנת השבת בא ...
... כן בבילה במעי תרנגולת שאנו זכינו בה ביו"ט ולא הביאה לידינו הכנת שבת וא"ת ...
... שחטה ולאכול היא ובילתה ומה מועיל לנו גמר של אתמול זו אינה שאלה כיון שלא שחט ...
... ועוד אמרו בירושלמי לא דמי טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ הרי ...
... אפרים ז"ל יפה יפה וזה הטעם נמי למה שאמרו נולדה בזה אסורה בזה משום הכנה ...
... קרקת הכנה שמחמת לידתה אנו נהגין בה מ"מ אתה צריך לידע שאין לידה דומה להכנת ...
... יומא אלא למחר ואין יום קדש מכין לחבירו דבר תורה אבל הכנת לידה מדין תורה ...

המאור הקטן

דבר שיש לו מתירין אלא אי אמרת ספק טרפה אפילו ודאה דבר שאין לו מתירין הוא וליבטל ברובא אבל ספיקה שנתערבה באחרות אינה אוסרת שאין לנו איסור ספק ספיקא כה"ג אלא לר' יהודה ... רמוני באדן אסורין בכל שהן כיצד נפלה אחת מהן לרבוא ומרבוא לרבוא אסור ואיתא בכל ... ספרים משובשים בענין הזה במקצת הנוסחאות' ואיכא דקשיא ליה על הא דרב אשי דאוקמא ... ספק חול מהדיא דאמרינן כי לא בדק אימור מאתמול גמרה ואמאי תיהוי בספק יו"ט ספק חול ותיתר ... למימר דאפי' בדספנא מארעא טפי שכיח למירמא בימכא מלמירמא בליליא ומשום הכי תלינן לקולא ... בתר רובא ולמירמא בליליא טפי שכיח מדר' יוחנן דאמר ביצה שיצאה רובה מערב יו"ט וכו' ... היכא דבדיק מאתמול אסורה בדספנא מארעא וכדר' יוסי בן שאול : **ומצאתי** לרב ר' אפרים ... דשחט תרנגולת ביו"ט אחר השבת ומצא בה ביצים גמורות אסורות דאיכא למימר דילמא ... גמרי ואין שבת מכינה ליו"ט וכשם שאסור ספק יו"ט ספק חול כך ספק בשבת גמרו ספק בו ביום ... אסורות א] ולא נתכוונו דברים הללו אצלי כי ביצים במעי תרנגולת כאחד מאיבריה הם ואינם ... אפי' ביו"ט שאחר השבת: **ל"ק** הא לן והא להו לדידן בני בבל שאנו רגילים לעשות שני ימים ... קודם תקנה בין לאחר תקנה לא נתחדש אצלנו שום סימן לתקנת רבן יוחנן בן זכאי וכשם ... תקנה היתה ביצה אסורה לפי ששני הימים היו קדושה אחת כך לאחר תקנה אע"פ שחזרו להיות ... ימים טובים של גליות שהן מספק אפ"ה ביצה אסורה כמנהגנו קודם תקנה והוא הדין אף ב... מקום חוץ ממקום הוועד הכל הוא כמנהג בני בבל אבל לדידהו במקום הוועד שלא היתה להם ... קודם תקנה שהיו נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש היתה ביצה אסורה דהויא לה קדושתא ...

רבינו נסים ביצה שנולדה פרק ראשון ביצה

ריב"ז אית לן למימר דביצה אסורה דאע"ג דמדינא שריא כיון דלא מינכר לן טעמא דשריותא אסרינן לה אבל לבני א"י שכשתקנה להם יו"ט של ר"ה מחמת תקנתו של ריב"ז דהא מעיקרא כי באו עדים מן המנחה ולמעלה עבדי תרי יומי ואחר תקנה לא עבדי אלא יום אחד (ב) ואית לן למימר בכל א"י דביצה מותרת דקא מינכר בה טעמא דשריותא: **מי** לא מודה רבן יוחנן בן זכאי וכו'. דאע"ג דהתקין לקבל עדות החדש כל היום ה"מ להיות מונין למועדות מן הראשון ואפילו באו לאחר המנחה אבל מלעשות יו"ט לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה: וכת' הרב אלפסי ז"ל דשמעי'

רש"י

זכאי אבל לדידן בני הגולה אסירא כי עדיין אנו עושין שני ימים ועודנו כבתחילה או מפני תקנה ראשונה או מפני הספק הלכך הואיל ולא פסקה אותה תקנה מאצלנו שנה אחת מלעשותו יום אחד עדיין היא באיסורו הראשון ועודנו כיום אחד ארוך: מי לא מודה כו'· אע"ג דתקון לקבל העדות כל היום כולו ה"מ למנות המועדים מן הראשון אבל מלעשות יו"ט שני לא נעקר התקנה ממקומה: מת המוטל ליקבר אם יו"ט ראשון הוא כו': משא"כ בביצה· דקי"ל נולדה בזה אסורה בזה בשני ימים של ר"ה: לא אמרן· יתעסקו בו ישראל אלא דאישתהי ומתירא שמא יסריח: למיגד· לחתוך כמו גודו אילנא: למיגז· לגזוז לו מן המחובר: אסא· הדס שהיו מניחין על מטת המת לכבודו

ואילך ביצה אסורה °מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אלמא קדושה אחת היא וביצה אסורה בתרווייהו ושמעינן (א) מיהא דבני ארץ ישראל צריכי למעבד שני ימים טובים של ר"ה: *אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו א עממים בי"ט שני יתעסקו בו ב ישראל ואפילו בשני יו"ט של ר"ה מה שאין כן בביצה אמר רב זוטרא לא אמרן אלא דאישתהי אבל לא אישתהי משהינן ליה ורב אשי אמר אע"ג דלא אישתהי לא משהינן ליה מ"ט יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ואפי' למיגד ליה גלימא ואפי' למיגז ליה אסא רבינא הוה איתיב קמיה דרב אשי בשני ימים טובים

נר מצוה ממקומה: וכת' הרב אלפסי ז"ל דשמעי' (ג) מיהא דבני א"י צריכין למעבד בזמן הזה שני יו"ט של ר"ה והשיגו עליו רבינו אפרים תלמידו והר"ז הלוי ז"ל ואמרו דמהא לא איריא דהשתא דידעינן בקביעא דירחא ע"פ חשבון העיבור שבידינו הרי חזרה כל א"י כבית הוועד שבאו עדים קודם המנחה שאין עושין אלא יום אחד והרמב"ן ז"ל סמך דברי הרב אלפסי ז"ל ומה שיש לדקדק על מה שכתב תלוי בסוגית הגמ' וכתבתי בחדושי: **אמר** רבא מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים וכו' מיהו בשבת ויוה"כ לא יתעסקו בו עממים דהא אמרינן בפ"ק דר"ה (דף כ.) אפשר בעממים כלו' אבל בשבת ויוה"כ לא: מה שאין כן בביצה· לענין ביצה לא הקלו ביו"ט שני של ר"ה להיות כשל גליות דאילו בר"ה נולדה בזה אסורה בזה דקדושה אחת היא: אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי· היכא מ"ד דמר זוטרא אכולה מילתא דרבא קאי דלא אמרינן ביו"ט ראשון ע"י עממין ולא ביו"ט שני ע"י ישראל אלא בדאישתהי אבל בדלא אישתהי לא ופירו' אישתהי בין שכשתהה כבר בין שעתיד להשתהות כגון שיש שבת אחריו ורב אשי נמי דאמר אע"ג דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה לא פליג אלא במת ביו"ט שני משום דכחול שויוה רבנן אבל מת ביו"ט ראשון דהוי מדאורייתא מודה רב אשי למר זוטרא דדוקא בדאישתהי אבל בדלא אישתהי לא והזקיקם לומר כן מדאמרי' בפרק תולין [דף קל"ט·] עובדא הוה בי כנשתא דמעון ביום טוב הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה אי מלאחריה ושלחו לקמיה דרבי יוחנן ואמר יתעסקו בו עממין אלמא דוקא משום יום טוב הסמוך לשבת דמשתהי אבל ביום טוב דעלמא לא ולא נהירא דאם כן לא ה"ל לרב אשי למימר סתמא אף על גב דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה אלא הכי הוה ליה למימר רב אשי אמר מת ביו"ט ב' אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה אלא ודאי משמע דמר זוטרא לא קאי אלא אמת ביו"ט שני משום דשרינא לאתעסוקי ביה ישראל אבל מת ביו"ט ראשון דלא שרי אלא בעממים אפילו למר זוטרא שרי ואע"ג דלא אישתהי והיא דפרק תולין לא קשיא דמאן דחזא ר' יוחנן דשרא מספקא ליה אי בעיא ר' יוחנן אישתהי אי לא ולפיכך הביא המעשה כמו שהיה אבל אין ה"נ דר' יוחנן אפילו בלאו הכי הוה שרי ואפילו תמצא לומר דלרבי יוחנן דוקא היכא דאישתהי אנן לא קיימינן הכי משום דסוגיין מוכחא דלא בעינא אישתהי כלל וכדכתיבנא: **יום** טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן מסתברא דכיון דכחול שויוה רבנן אפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שלא כדברי רב אחא משבחא ז"ל שכתב דדוקא היכא דליכא עממים אבל בדוכתא דשכיחי עממים לא שרי אלא בעממים· **אפי'** למיגד ליה גלימא·למיגד לחתוך כמו גודו אילנא: גלימא· תכריך: למיגז ליה אסא·לגזוז הדס מן המחובר שהיו מניחין אותו על מיטת המת לכבוד. וכתב רש"י ז"ל במסכת (משקין) [מ"ק דף ח:] דדוקא הני לפי שטרחותן מעט אבל לחצוב לו קבר שטרחתו מרובה לא שרי והזקיקו לומר כן מדתנן התם בפ"ק דמשקין אין חופרין כוכין קברות במועד. ולא נהירא אלא הכי קאמר דאפילו הני דלא מעכבי דהא אפשר בלא אסא ואפשר נמי לכרכו בתכריכין אפילו הכי שרו וכל שכן חפירת הקבר דלא אפשר בלאו הכי ודקא קשיא לן הא דתנן התם אין חופרין כוכין וקברות במועד ואי במועד מיתסר כל שכן ביו"ט שני לאו קושיא היא שכבר פירשה הרב אלפסי בהלכותיו דההיא בחופר במועד לצורך מתים שימותו לאחר המועד עסקינן שכך היה דרכם וכך הן דברי הר"מ במז"ל בפרק ח' מהלכות יו"ט ומה שהקשה הראב"ד ז"ל א"כ שאין בהם צורך המועד למה התירו להאריך ולהרחיב בהן כדאיתא התם כבר תירץ הרמב"ן ז"ל שכיון שהם צרכי רבים אע"פ שאינן לצורך המועד להתחיל בהן הוא שאסור אבל להרחיב בהן שרי וכמו ששנינו שם [דף ב·] מתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ואוקימנא לה התם [דף ה·] בשאין הרבים צריכין להם ואפילו הכי כיון שצרכי הרבים הן מותר לתקן אבל לא להתחיל והכא נמי צרכי רבים הוא ואפי' של יחיד נמי אפשר דשרי דכיון דמלוה היא התירו בו מקצת מלאכה אפילו שלא לצורך המועד כמו שהתירו בצרכי רבים וכל שכן שמא יצטרך לו במועד וא"ת עוד והא תנן התם [דף ח:] וארון עם המת בחצר ורבי יהודה אוסר אא"כ היו לו נסרים המנוסרים מערב יו"ט וכיון שכן היאך נהגו עכשיו לחצוב קבר שלא בפני המת י"מ דההיא דוקא באדם שאינו מפורסם הא באדם מפורסם שרי והכי איתא בירושלמי וכתבו שם הרב אלפסי בהלכותיו והיינו לדידהו שהיו חופרין קבר ומתקנין ארונות לצורך מתים שימותו אבל עכשיו שאין חופרים אלא לצורך השעה כל אדם לדידן כאדם מפורסם לדידהו ומשום הכי שרי לחצוב קבר ולעשות ארון

ביצה. לא הקלו ביום טוב שני של ראש השנה להשוותו לשל גליות דאלו ראש השנה נולדה בזה אסורה בזה: לא אמרן·יתעסקו בו ישראל אלא דאשתהי ושמא יסריח: למיגד. לחתוך כמו גודו אילנא: גלימא. תכריך: למיגז. לגזוז לו מן המחובר: אסא· הדס שהיו מניחין על מטת המת לכבודו: יש מן החכמים מי שאומרים דהא דאמרינן יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן דוקא ביו"ט שני שהוא חול גמור מן התורה דשרו רבנן לגבי מת כדרבנן אבל ביום

המאור הקטן

ביצה אסורה מי **לא** מודה וכו' שמעי' מינה דבני א"י מחייבי למעבד שני ימים טובים של ר"ה **ואין לנו** שום ראיה מדברי רבא על מה שכתב שלא נאמרו דברי רבא אלא בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה אבל בדורות הללו מאחר שהותקן סדר העיבור ע"פ המנהג שנהוג בידינו הרי חזרה כל א"י להיות (ז) כבית הועד שאין להם ספק בקדושת היום ואינן חייבין לשמור כ"א יום אחד בין בר"ה בין בשאר ימים טובים וכן נהגו לעשות בא"י כל הדורות שהיו לפנינו עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרובינציאה והנהיגום לעשות שני ימים טובים בר"ה על פי הלכות הרי"ף ז"ל וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל כמו שכתבנו אנו ונמצא בשאלה למר רב נסים ז"ל מלפני רבינו האיי גאון ז"ל למה אמר אדונינו כי בני ארץ ישראל תופסין ר"ה שני ימים הלא אנו רואים עד עתה שאין תופסין אלא יום אחד והשיב בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה אין מקום הוועד עושין אלא יום אחד אבל חוץ לתחום אותו מקום נוהגין שני ימים מקודם ושולחין שלוחים לכל מקום לאיזה יום קדשו בית דין את החדש וכל מקום ששלוחי תשרי מגיעין אין נוהגין את שאר המועדות אלא יום אחד וזו היא ששנינו על ששה חדשים שלוחים יוצאין ואשר אמרתם בעבור בני א"י ביו"ט של ר"ה כך אמרנו בדין הוא שיעשו כמנהג הראשונים ולא ישנו ממנהג אבותיהם נ"ע אלו דברי גאון ז"ל ומכל מקום אתה למד שלא היו נוהגין בכל ארץ ישראל לעשות אלא יום אחד בין בראש השנה בין בשאר ימים טובים:

מלחמת ה'

מפי שמועה זו שבזמן שהיו מקדשין על פי הראיה היו כולן עושין שני ימים חוץ ממקום הועד והיו תופסים אותם בקדושה אחת שמא באו עדים מן המנחה ולמעלה כמלאת תקנה זו שהוטלה עליהם לעשות שני ימים בר"ה מוחזקת בידם בקדושה אחת שכן בית הועד עצמו אם לא באו עדים עד השני ביצה אסורה להם שהרי אפשר שבאו מן המנחה ולמעלה היתה אסורה וכל זמן שעושין שני ימים קדושה אחת היו נוהגין בהם וכיון שכן מעתה נלמוד שאפילו לאחר שלמדו סדרי העבור צריכין הם לעשות שני ימים שלא משום ספק היו נוהגין בהן בתחלה אלא קדושה אחת הותקנה עליהם וכל היכא דקדושה אחת (ח) אע"ג דהדר ידעינן בקביעא דירחא עבדינן תרין יומי כדאמרן לעיל כותיה דרב אסי מסתברא וכו' זו היא ראיה של רבינו זכרונו לברכה וה"ר אפרים ז"ל תלמידו סבר שלא הותקנה עליהם תקנה לעשות שני ימים בקדושה אחת אלא צריכין לעשות שני ימים מספק ולנהוג בהן קדושה אחת מספק משום חשש שמא באו עדים מן המנחה ולמעלה וכיון שאינו אלא משום ספק עכשיו נתבטל הכל במנין המתקן סדר העיבור זהו מקום מחלוקתו של הרב הזה זכרונו לברכה בדקדוק וא"כ כדבריו ביצה מותרת ומניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה שהרי פי' רבא טעמו באיסור ביצה מפני התקנה שמודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין שני ימים וכבר בטלה תקנתן של ראשונים ושל רבן יוחנן בן זכאי בימי רבי הלל ברבי יהודה הנשיא ובית דינו שתקנו למנות ע"פ החשבון וכיון שכן רבינא ורב אשי דבתראי אינון למה אסרוה ולקמן נמי דאסרינן למכל עיגא ביום טוב שני של ר"ה (ע) מיהא דרבא דאסר ביצה אמאי והלא בטל טעמו של רבא בדורות האחרונים גם כל הגאונים הבאים אחריהם

א"כ למה אסרוה לפי שאינן בקיאין (י) ורבא גופיה ביומיה התקין כדאמר רבי זירא לעיל דידעי' בקבוע דירחא והיינו ידיעה של תקנה וכדקאמר דהאידנא (כ) דידעינן והאי קודם תקנה (ל) שעל פי עדים מקדשי' אין אדם יודע בקביעא דירחא אלא בקרוב מקום אלא שמע מינה שלעולם עושין בר"ה שני ימים ואפילו לאחר תקנה וקדושה אחת הן לעולם ומילתא פסיקא היא גבן דשני ימים של ר"ה קדושה אחת הן ועוד דהא רבא אמר בפשיטות מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש לומר שהכל מודים בכך ומתניתא היא בפ' בכל מערבין אמר להם רבי יוסי אי אתם מודים לי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין היום קדש ולמחר קדש והיינו אפילו לאחר תקנה וכדרבא לומר שאע"פ שמקבל רבי יוחנן בן זכאי העדים היום וקדשו בית דין החדש נוהגין שני ימים בקדושה כמו שהיו עושין בזמן הבית לפי שלא בטל רבן יוחנן בן זכאי דברי ב"ד ראשון לגמרי מנהגם בשני הימים כדי שיהו כל הזמנים כמנהגן בין קודם תקנה בין לאחר תקנה בין לכשיבנה הבית במהרה בימינו והרי זו ראיה נכונה שאין בכל התקנות שנוי וקולא בסדר הנהגת שני ימים של ר"ה בקדושה אחת אלא עדיין תקנת בית דין שהתמידו ותקנו קדושה אחת קיימת עלינו בין בחוצה לארץ בין בארץ והוי יודע שכל זה לדעת רבא שהוא סובר כרבי יוסי בקדושות כדאיתא התם בפרק בכל מערבין אבל לדעת רבי יהודה אף ר"ה שתי קדושות לעולם דתנן התם רבי יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר מערב שני עירובין ולא הודו לו חכמים ומפרשי' עלה בגמ' התם טעמא משום דלא ליזלזלו ביה כלומר שכל עצמן לא תקנו מתחלה שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה (מ) יהיו נוהגין אותו היום קדש אלא משום דלא ליזלזלו ביה ולא שיהו קדושה אחת וכ"ש לאחר תקנת ריב"ז ומיהו (נ) רבא מוקים לה לר"י לאחר תקנת רבן יוחנן בן זכאי דוקא וטעמא דרבי יוסי דאסר משום דקסבר אפילו שני ימים טובים של גליות קדושה אחת הן וסיפא דקתני מתנה אדם על הכלכלה וכו' ולא הודו לו חכמים לרבה אפילו בשאר ימים טובים היא והכי נמי מוקי לה רב ששת לדר' יוסי התם וקסבר רבה דלית הלכתא כותיה אבל רבא ודאי כר' יוסי סבר לה דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ועוד דסתם מתניתין הוא ומפרש פלוגתייהו בין קודם תקנה בין לאחר תקנה דמי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה וכו' לומר שבכל התקנות סדרן שוה כדפרישית וברייתא דקתני התם אמר להם רבי יוסי אי אתם מודים לי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין וכו' מסייע ליה לרבא דפלוגתייהו ודאי לדידהו דרבי יהודה ור' יוסי היא ולא קודם תקנה ועוד דבשעת תקנה לא הוה ליה למימר [illegible]

השגות הראב"ד

[illegible]

עין משפט
א מיי' פרק ו מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקכו:

הגהות הב"ח
(א) מהא כצ"ל: (ב) אית כצ"ל: (ג) מהא כצ"ל: (ד) נ"ב עכ"ל הרא"ש: (ה) א"ב או"ח סימן תקכ"ו: (ו) נ"ב לשון הטור כס: (ז) נ"ב פירש כבית הועד כשבאו העדים קודם המנחה שאין עושין אלא יום אחד: (ח) נ"ב הן: (ט) מהא כצ"ל: (י) נ"ב פירש היאך אפשר לומר שלא היו בקיאין והלא רבא גופי' ודאי התקין קביעות החודש ע"פ החשבון וכדאמרי' ר"ז שהיה סמוך לדורו של רבא דידעינן כו' והיינו ידיעה של תקנה זו שע"פ החשבון כו': (כ) ידעינן כצ"ל: (ל) נ"ב זו: (מ) נ"ב שיהו: (נ) נ"ב רבה: (ס) אידך מתניתא דמודה כצ"ל: (ע) ורב אסי דבשמעתי' נמי לא כצ"ל וכ"ב פי' דאמר בשני יו"ט של גליות נולדה בזה אסורה בזה משום דספוקי מספקי ליה אי קדוש' אחת היא לא שמיע ליה נמי הסי' א מתניתא דאפי' ר' יוסי מודה דלאו קדושה אחת היא: (פ) רבה כצ"ל:

שלטי הגבורים

בקיאין בסוד העיבור אלמא טעמא דידיה מדביצה אסורה בזמן שמקדשין ע"פ הראייה מטעמא דקאמר גם בזמן שאין מקדשין נמי אסורה כדאמרינן בשני ימים טובים של גליות הזהרו במנהג אבותינו דילמא גזרי גזירה ואתי לקלקולי וזה הטעם עצמו שייך למימר בשני ימים טובים של ר"ה בארץ ישראל(ד):
א כתב הטור (ה) ואפי' אם יכולין להשהותו עד למחר שלא יסריח ורש"י פי' דלא שרי אלא היכא דאישתהי כגון שמת בשבת שלפני יו"ט וכ"כ בה"ג דלא שרינן ליה אלא אי הוה מסריח אי משהינן ליה עד למחר והרא"ש כתב כסברא ראשונה. כ' הר"ר יחיאל הלוי שישראל יכולין להוליכו דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכן כתב הרא"ש והרמב"ן אוסר דלא שרינן ע"י מתוך אלא בדבר שיש בו צורך היום להנאת הגוף ממש והוצאת המת דומה לטלטול אבנים:
ב סמ"ג כ' בארוך פלוגתי' דר"ת ור"י והר"ר יהוד' והר"ר יוסף אחיו בזה ומסיק כר"ת דבזמן הזה לא יתעסקו בו ישראל ביו"ט ב' ורבינו כתב דביו"ט ב' יתעסקו בו ישראל. (ו) וה"מ שרוצי' לקוברו בו ביום אבל אם אין רוצים לקוברו בו ביום אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה ואפי' ע"י נכרי אבל טלטול שרי ונראה שהכיפה שבונין על הקבר שאין לבנותה ביו"ט דכיון שנקבר בקבר למה יחלל יו"ט שלא לצורך אלא יכסו הקבר בנסרים ועפר עד אחר המועד וטוב למעט באיסו' דאורייתא: כתב בה"ג מותר ללות המת ביו"ט ראשון בתוך התחו' וביו"ט שני אפילו חוץ לתחום והרמב"ן היה מסופק אם

שיטת ריב"ב

להיות מונין למועדות מן הראשון ואפילו באו עדים לאחר המנחה אבל מלעשות יו"ט שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה: ושמעי' מיהא כו'· וכבר כתב הרב דודי ז"ל בענין הזה ודבריו הנם כתובים בספר המאור: מה שאין כן בביצה לענין

רבינו נסים ביצה שנולדה פרק ראשון ביצה

אלון אע"פ שאין המת בתוך שאף בארון אין דרכינו אלא למת ביומו ועוד דבמקומות הללו שישראל מועטים דרים בשכונה הכל יודעין ומרגישין והוה ליה המת מפורסם: **ודאמרינן** יתעסקו בו עממים איכא מאן דאמר דדוקא בקבורתו אבל טלטולו מותר ע"י ככר או תינוק והולאתו נמי מותרת כב"ה דאמרי [דף יב·] מתוך שהותרה הולאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואיכא מאן דאסר וליסנא דיתעסקו בו עממין הכי משמע דמדלא אמרו יקברו אותו עממים משמע דכל עסקיו ע"י עממים דוקא שאין כאן כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עממים נר מצוה

ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דהולאת המת לקבורה כהולאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין בו לורך היום כלל וכי תימא הא איכא לורך היום כיון דאיכא מצוה ליתא דהא שריפת קדשים מצות עשה [שבת כד:] ואפי' הכי אינה דוחה יו"ט ועוד דהא אמרינן בפ"ק דכתובות (דף ז:) דלא אמרינן מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש והרי אין כאן נפש ואיכא מאן דאמר דכיון דיו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת ואינו נראה שאין אלו עסקיו וכן דעת הרמב"ן שלא לקרוע: **חזייה**·רבינא לרב אשי דהוה עציב: דלא אותיבי. כלומר לא הכנתי עירובי תבשילין לאפות מיו"ט לשבת דתנן לקמן [דף טו:] עושה תבשיל מעיו"ט לשום ערוב: האידנא·ביום ראשון והוא בחמישי בשבת על תנאי אם היום חול ולמחר קדש יהא ערוב ואם היום קדש ולמחר חול איני לריך לכך: בשני יו"ט של ר"ה מי אמר· הרי הן כיום ארוך ושניהם קודש: א"ל רב מרדכי לרבינא·מנהרדעי לא תותביה למר דבפירוש שמיע ליה מיניה דלא סבר לה להא דנהרדעי. רב מרדכי תלמידו של רב אשי היה כדאמרינן בסוטה (דף מו:) גבי לויה תלמיד לרב עד כמה עד פרסה רב מרדכי אלוייה לרב אשי וכו':

של ר"ה חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אותיבי עירובי תבשילין א"ל וליתב מר האידנא מי לא אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחברו ומתנה א"ל אימור דאמר רבא בשני ימים טובים של גליות בשני יו"ט של ר"ה מי אמר א"ל והא אמרי נהרדעי אף (א) בביצה א"ל רב מרדכי בפירוש אמר לי מר לא ס"ל להא דנהרדעי:

^{תתנא}איתמר ^אאפרוח א שנולד ביו"ט רב אמר אסור ושמואל ואיתימא ר' יוחנן אמר מותר רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה: ועגל שנולד ביו"ט מותר הואיל ומוכן אגב אמו והוא דקים ליה שכלו לו חדשיו אבל אי לא קים ליה שכלו לו חדשיו אסור עד ליל שמיני וכבר בירתנו ענין זה בשבת בפרק ר"א

^{תתנב}אומר אם לא הביא כלי (ב): *) °)תניא השוחט ^גתרנגולת ומצא בה בצים ^{תתנג}גמורות מותרות לאכלן ביו"ט ^גוהשוחט תרנגולת ומצא בה בצים גמורות מותרות לאכלן בחלב והוא שאינן ^ב מעורות בגידין אבל מעורות בגידין ^{תתנד}אסור לאכלן בחלב *אמר רב מארי בריה דרב כהנא ^דבדק בקינה של תרנגולין מערב יו"ט ולא מצא בה בצים ולמחר השכים ומצא בה ביצה מותרת בידוע דמאיתמול איתילדה דקי"ל כל שתשמישו ביום מוליד ביום ולא בלילה ומאי ניהו תרנגולת ואע"ג דבדק מערב יו"ט אימור לא בדק יפה יפה ואע"ג דבדק יפה יפה אימור יצתה רובה וחזרה ומותרת הואיל ואינה יולדת בלילה וכדר' יוחנן דא"ר יוחנן ביצה שיצאה רובה מערב יו"ט וחזרה מותרת לאכלה ביו"ט ודוקא דאיכא זכר בהדה אבל ליכא זכר בהדה ^{תתנה}לא דכיון דספנא מארעא איפשר דילדה בליליא: **מתני'** **)השוחט חיה

*) דף ו: °) [דף קפד ע"ב] **) דף ב'

רש"י

לכבודו: דלא אותיבי כו' · כלומר לא הכנתי לי עירובי תבשילין לאפות ולבשל מיו"ט לשבת: האידנא · ביו"ט ראשון והוא חמישי בשבת ועל תנאי אם היום חול ומחר קודש יהא עירוב ואם היום קודש ומחר חול איני לריך לכך: אף בביצה · דנולדה בזה מותרת בזה אפי' בשני יו"ט של ר"ה: הואיל ומתיר את עצמו · בלידתו להיות נשחט מה שלא היה לפני לידתו אף מאיסור מוקצה מתיר עצמו בלידתו דמגו דאיתקן להא איתקן להא: ביצים גמורות · ואפי' בלא קליפה לבנה אלא שהחלמון לבדו גמור: אימור יצאה רובה וחזרה · אע"ג דמילתא דלא שכיחא הוא מגו דפשיט לן דאינה יולדת בלילה תלינן בה: דספנא מארעא·מתחממת מן הקרקע ויולדת ביצים: בלילה · בליל יו"ט: בדקר

איתמר אפרוח שנולד ביום טוב רב אמר אסור · משום דמוקצה הוא: הואיל ומתיר עצמו בשחיטה · הואיל ומתיר עצמו בלידתו להיות נשחט מה שלא היה לפני לידתו אף מאיסור מוקצה התיר עצמו בלידתו דמגו דאתקן להא אתקן להא · רב אלפסי ז"ל לא פסק בזה הלכתא כמאן משום דאסתפקא ליה מדקי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וקי"ל כמי רב ורבי יוחנן הלכה כר"י ורבינו הננאל פסק כרב וכן דעת הר"מ במז"ל אבל הר"ז הלוי ז"ל פסק כשמואל לקולא משום דבגמרא משמע דרב כהנא ורב אסי סברי כוותיה וכן דעת הרשב"א ז"ל משום דבגמרא תניא כוותיה דמר ותניא כוותיה דמר והוה ליה ספיקא דרבנן ונקיטי' לקולא ומפלוגתא דרב ושמואל שמעינן דלא קי"ל כראב"י דאמר דאפרוח שלא נתפתחו עיניו אף בחול אסור דע"כ לא פליגי אלא ביו"ט אבל בחול לכולי עלמא שרי ואע"פ שלא נתפתחו עיניו דסתמא הכי הוא *) מדקאמר ר"א בן יעקב אף בחול אסור לפי שלא נתפתחו עיניו וכמו שכתבתי בחדושי:

תניא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאוכלן ביו"ט · כבר פירשתי למעלה דאפי' ביו"ט אחר השבת שרי: והשוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן בחלב בגמרא · מוכח דביצים גמורות שיש להן חלבון וחלמון אע"פ שעדיין מעורות בגידין מותרות לאכלן בחלב וה"ה נמי דביצים גמורות כי האי גוונא לא בעו מליחה אבל שאין גמורות בעו מליחה דבשר גמור ניהו:

אמר רב מרי בריה דרב כהנא בדק בקינה של תרגגולין מעיו"ט· בהש"מ דשוב לא ילדה אלא בלילה: ולמחר השכים·קודם עלות השחר והא דנקט בדק לרבותא נקטיה דאע"ג דבדק ולא מצא דליכא למתלייה בנולד בחול אפי' הכי מותרת דכיון שתשמישה ביום אינה יולדת אלא ביום והא ודאי לא ילדה בלילה:אימור יצתה רובה וחזרה הואי וכדרבי יוחנן· ואע"ג דמילתא דלא שכיחא היא כיון דפשיטא לן דאינה יולדת בלילה תלינן בה:

ודוקא בדאיכא זכר בהדה·משום דכל היכא דאיכא זכר בהדה לא ספנא מארעא ובגמ' אמרינן דכל היכא דאיכא זכר תוך שיתין בתין איכא זכר בהדה מיקרי אבל ליכא זכר בהדה כיון דספנא מארעא בליליא אפשר דילדה מיהו מוכח בגמרא דכי אמרי' דאפשר דילדה בליליא ואסורה דוקא היכא דבדק מעיו"ט ולא מצא בה ביצה אבל לא בדק כל שהשכים למחר ומצא בה ביצה מותרת דתלינן דילמא מאתמול רמתא ואע"ג דספיקא בדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן אסור וכמו שכתבתי למעלה אפ"ה שרי משום דאף ספנא מארעא אינה יולדת על הרוב אלא ביום כי היכי דעל הרוב לא ספנה מארעא אלא ביום אבל בדק טפי שייך למיתלי דילדה בלילה אע"ג דמיעוטא הוא מלמתלי בדר' יוחנן דיצתה רובה דמיעוטא הוא דעבדי הכי אלא דבאיכא זכר בהדה תלינן בה דלא אפשר בלאו הכי ומהא משמע דאפילו בדבר שיש לו מתירין בדרבנן אזלינן בתר רובא משום דלא איתחזק איסורא ואע"ג דאמרינן דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל שאני הכא דלא איתחזק איסורא ומהא שמעינן שמותר ליקח ביצים מן עובדי כוכבים בלילי יו"ט ראשון לפי שרובן הן של זכרים שאינן יולדות אלא ביום ואפי' בדספנא מארעא הא אמרי' דרובן יולדות ביום וכן בליל יו"ט שני של גליות · אבל ביו"ט שני של ר"ה אסור דאפילו יולדת ביום אסורה דקדושה אחת הן ונולדה בזה אסורה בזה ואיכא מאן דשרי אפילו ביום ראשון של ר"ה ובשני ימים של גליות משום דרובן של ביצים לאו בני יומן ניהו ואזלינן בתר רובא כל היכא דאתי מאן דמזבן לגביה אבל למיזל לבתי דידהו דהוה ליה מקום קביעותן אסור דילמא איכא חד דמזבן ביצים בני יומן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי: **מתני'** השוחט חיה ועוף ביו"ט בית שמאי אומרים יחפור בדקר.

*) [ובתוס' כתבו נראה לומר שנתפתחו עיניו היום] פאל"א

מלחמת ה'

ועוד אפרוח שנולד ביום טוב פלוגתא דרב ושמואל וכו' · ונראה לנו כיון דאיכא רב כהנא ורב אסי דסברי לה כשמואל נקטינן לקולא: **אמר** הכותב והא איכא רבה ואיתימא רב יוסף דבתראי אינון וסבירא להו כרב והכי פסוק להו קמאי רב אחא משבחא ורב שמעון בעל הלכות זכרונו לברכה ומה שכתב עוד בעגל שנולד ביום טוב שאפילו רב מודה (ה) שם כיון דאית בהו תרתי מוכן אגב אמו ומתיר את עצמו בשחיטה דברי הבאי הם ושלא לצורך הוא נראין בהם דרב לית ליה מתיר עצמו בשחיטה כלל אלא טעמא דשמעתא דביצה לרב משום הכנה דרבה היא אסורה והכא ליכא משום הכנה אלא משום מוקצה בלחוד דאסור והיכא

המאור הקטן

אפרוח שנולד ביום טוב פלוגתא דרב ושמואל ואיתימא ר' יוחנן והרי"ף ז"ל **לא פסק** בה הלכתא כמאן משום דאסתפקא ליה מדקי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וקיימא לן […] הלכה כרבי יוחנן א] ונראה לנו כיון דאיכא רב כהנא ורב אסי דסברי לה כשמואל נקטינן […] שנולד ביום טוב אפילו רב מודה דשרי כיון דאית ביה תרתי דמוכן אגב אמו ומתיר עצמו […] ואפילו נולד מן הטריפה נראה לנו שהוא מותר כטעמיה דרבה ואיתימא רב יוסף דבתראי […] לקולא אית ביה נמי חדא דמוכן אגב אמו לכלבים וחדא דמתיר עצמו בשחיטה והיכא […] בשחיטה ואינו מוכן על גב אמו היינו פלוגתא דרב ור' יוחנן באפרוח ולא דמי למדברי[…]

היתר שחיטה בא להן בו ביום כאפרוח · והיכן דמוכן אגב אמו ואינו מתיר עצמו בשחיטה אפילו רבי יוחנן מודה שהוא אסור וזו היא ביצה שנולדה מתרנגולת העומדת לאכילה דאסר לה רב […] משקין שובו ומראיפליגו בה אמוראי באפרוח שנולד ביו"ם שמעינן מינה דליתא לדרבי אליעזר בן יעקב דאמר אף בחול אסור לפי שלא נתפתחו עיניו וכן כתב הרי"ף ז"ל במסכת חולין : **מתני'** השוח[…] ביום טוב אוקמא רבה ורב יוסף בהשוחט שבא לימלך ומדרמי' לקמן מתני' אתדדי ואמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה ג] איתהפכא לה מתני' דהשוחט חיה ועוף והוו להו בית הלל לקולא דאי […]

השגות הראב"ד

בה ביצים גמורות מותרות וכ"ש שאין גמורות אפילו ביו"ם אחר שבת : א] **ונראה** לנו עד נקטינן וכו' : א"א זה […] איט כלום דרב אחא ובעל הלכות פסקו לחומרא כרב אע"ג דאתמהו עליה רב כהנא ורב אסי לא סדר ביה ורבה […] ורב יוסף כייעוהו למתניה ותרתי מתנייתא אשכחן כרב : ג] **איתהפכא** לה מתניתין דהשוחט […] להו כ"ה לקולא וכו' : א"א כולה מילתא דידי ועוד הוספתי ראיות מה שלא כתב […]

עין משפט

• מיי׳ פרק ג מהלכות יו״ט טור או״ח סי׳ תצח:

פאל״ה בלע״ז: ומודים שאם שחט. כדמפרש בגמרא בשיש לו דקר נעוץ מבעוד יום: שאפר כירה מוכן הוא · בגמרא בעי אפר כירה מאן דכר שמיה ומתרץ הכי קאמר ואפר כירה מוכן הוא: כתב הר״ס במז״ל בפ״ג מהלכות יו״ט השוחט בהמה ביו״ט מותר לתלוש נמר במקום הסכין ובלבד שלא יזיזו ממקומו אלא ישאר שם מסובך בשאר נמר הצואר אבל בעוף לא ימרוט מפני שזה הוא דרכו ונמצא תולש ביו״ט ע״כ· וגמרה להא מילתא מדתנן בבכורות בפרק הלוקח בהמה (דף כה:) רבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מכאן ומכאן ותולש את השער ואיבעיא לן עליה בגמרא כנגדו ביו״ט מהו ואסיקנא דכנגדו ביו״ט מותר דתולש לאו היינו גוזז ופרכינן עלה והא תניא התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלש חטאות ואמר ריש לקיש תולש חייב משום גוזז ומפרקינן שאני כנף דהיינו אורחיה ומשמע דכיון דהיינו אורחיה אסור למרוט את הנוצה ביו״ט והרמב״ן ז״ל חלק עליו ואמר דהתם הכי קאמרינן היכי אמרת דתולש נמר מן הבהמה לאו היינו גוזז מ״ש מן התולש את הכנף דחייב משום גוזז ומפרקינן דלא דמי כנף לנמר דנמר לאו היינו אורחיה בתלישה אלא בגיזה וכנף היינו אורחיה וכיון דהיינו אורחיה אם לא היה סופו של יו״ט לידחות אגל מלאכה זו כשם שאין סופו לידחות אגל נמר הבהמה אין ה״נ דהוה אסור אבל כיון שסופו לידחות דהא אפילו לאחר מיתה מיקרי גוזז כדגרסינן בירושלמי בפרק כלל גדול התולש מן הבהמה [המתה] חייב תלישתה זו היא גזיזתה וכיון שכן אף על גב דהיינו אורחיה מה לי מחיים מה לי לאחר מיתה הלכך

נר מצוה

מתני׳ א ועוף ביו״ט בש״א יחפור בדקר ויכסה ובה״א ב לא ישחוט אא״כ היה לו עפר מוכן מבעו״י ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה שאפר כירה מוכן הוא: **גמ׳** *א״ר זריקא א״ר יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעו״י והא קא עביד כתישה אמר רב חייא בר אשי אמ׳ רב *בעפר תיחוח: שאפר כירה מוכן הוא: אמר רב יהודה אמ׳ רב לא שנו אלא שהוסק מערב יו״ט אבל (א) ביו״ט אסור °ואם ראוי לצלות בו ג ביצה מותר תניא נמי הכי כשאמרו אפר כירה מוכן לא אמרו אלא שהוסק מעיו״ט אבל הוסק ביו״ט אסור ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר · הכניס עפר לגנתו ולחורבתו מותר לכסות בו: א״ר יהודה מכנים אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו: דרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה והוא שייחד לו קרן זוית °וכוי אסור למישחטיה ביו״ט דתנן כוי אין שוחטין אותו ביו״ט ואם שחטו ד אין מכסין את דמו ואפילו איכא עפר מוכן ואפי׳ באפר כירה מאי טעמא *אמר רמי בריה דרב ייבא גזרה משום התרת חלבו דמאן דחזי ליה דמיכסי לדמיה ביום טוב אתי למימר דמין

רש״י

מתני׳ בדקר· פוצא: ומודים שאם שחט וכו׳ · כדמפרש בגמ׳ שיש לו דקר נעוץ מבעו״י: **גמ׳** והא קעביד כתישה· דכיון דאמרת והוא שיש לו דקר נעוץ אלמא טעמא דמתניתין לאו משום דעשה דחי לא תעשה אלא משום דככר חפור ועומד והא קעביד כתישה שעדיין רגבים מדובקים ואין ראוין לכיסוי אלא א״כ כותשם וכותש תולדה דטוחן *ואב מלאכה היא: שהוסק מעיו״ט · או אפר הכירה מוכן הוא דמאתמול דעתיה עילויה לכל מילי: אבל הוסק ביום טוב · דליכא למימר דעתיה עילויה מאתמול אסור: ואם ראוי לצלות בו ביצה · שעדיין הוא רמץ חם מותר דמאתמול בעודם עלים הוכנו להסיק ולבשל ולצלות בם ואיידי דחזי לאפוכי ביה לצליית ביצה שקיל ליה ומנח על הדם: הכניס עפר · הרבה במקום אחד לצורך גינתו או לחורבתו לשוטחו בה: מותר לכסות בה דכל זמן שהוא צבור דעתיה עילויה לכל צרכיו: מכניס אדם מלא קופתו עפר · בסתם ונותנו במקום אחד ועושה בה כל צרכו ובעפר תיחוח איירי שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הזמנה בעלמא: כוי · ספק חיה ספק בהמה אין שוחטין אותו ביו״ט

אף על גב דהיינו אורחיה ... שרי וכן נהגו וכבר כתבתי זה בפרק כלל גדול בס״ד: **גמ׳** והא קא עביד כתישה· לרב יהודה פריך דאמר והוא שיש לו דקר נעוץ אלמא טעמא דמתניתין לאו משום דאתי עשה ודחי לא תעשה אלא משום דככר חפור ועומד הוא והא קא עביד כתישה שעדיין רגבין מדובקין ואין ראויין לכסות אלא א״כ כותשם וכותש תולדה דטוחן הוא: בעפר תיחוח· ואמרי׳ בגמרא דמשום גומא נמי ליכא דהא קי״ל החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה דמקלקל הוא וכל המקלקלין פטורין וכיון דבשבת פטור אבל אסור הכא דשחט שרי לכתחילה וא״ת דהכא משמע דעפר תיחוח יש בו משום גומא ואלו בפרק כירה [דף לט׳] אמרינן גבי לא יטמיננה בחול מ״ט רבה אמר גזירה שמא יטמין ברמץ רב יוסף אמר גזירה שמא יזיז עפר ממקומו ופרש״י ז״ל וקא עביד גומא ואמרינן מאי בינייהו א״ב עפר תיחוח כלומר דלרבה איכא דדמי לרמץ לרב יוסף ליכא דבעפר תיחוח ליכא גומא יש לומר דעפר תיחוח דאמרי׳ התם היינו שהוא תיחוח כל כך שכשהוא נותן הביצה על גב עפר נכנסת מאליה בתוכה ואיהו לא עביד מידי הלכך ליכא שום גומא ובמתניתין ליכא לתרוצי הכי אבל רבינו האיי גאון ז״ל פירשה שם בהפך דלמ״ד גזירה שמא יטמין ברמץ לא מחלף אבל למ״ד שמא יזיז עפר ממקומו איכא דבעפר תיחוח שייכא ביה גומא וכדאמרינן במתניתין ושמעתא דהתם לא מחוור לי וכמו שכתבתי שם בס״ד: **מידי** לכולי עלמא אפי׳ תמלא לומר דבעפר תיחוח איכא משום גומא בפירות ובקמח וכיוצא בו ליכא משום גומא שאם לא תאמר כן יהא אסור ליטול קמח ביו״ט ללוש והכי מוכח בירושלמי בפרק כירה [ה״ג] דבקמח אין בו משום גומא דגרסינן התם תמן אמרינן חמה מותרת תולדות חמה אסורה ורבנן דהכא אמרין בין חמה בין תולדת חמה מותרת בחול ובאבק דרכים ומפרקינן שניה היא שהוא עושה חריץ*) ולא אסור בקמחיות אלמא בקמח אין בו משום חריץ וגומא: **לא** שנו אלא שהוסק מעיו״ט· דמאתמול דעתי׳ עלויה לכל מילי: אבל הוסק ביו״ט· דליכא למימר דעתיה עילויה מאתמול הוה ליה כנולד ואסור וביו״ט אית לן מוקצה ונולד כמו שכת׳ הרב אלפסי ז״ל בסוף המסכתא: ואם ראוי לצלות בו ביצה דמאתמול אותן עלים מוכנים להסקה לבשל ולצלות ועודנו בתשמיש זה ואיידי דחזי לאפוכי ביה לצליית ביצה שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם: הכניס עפר הרבה במקום א׳ לצורך גינתו או לצורך חורבתו מותר לכסות בו·דכל זמן דהוא צבור דעתיה עילויה לכל צרכיו: מכניס אדם מלא קופתו עפר · בסתם ונותנה במקום אחד ועושה בה כל צרכו ולא אמרי׳ בטלה לה אגב קרקע הבית איידי דזוטרא: והוא שייחד. דלא שטחה דהשתא מוכחא מילתא דלצרכו קא בעי ובעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה וזימון: **וכוי** אסור למשחטיה ביו״ט · כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה הוא או מין חיה הוא: אין שוחטין אותו ביו״ט· משום שמא חיה הוא וטעון כסוי והוא אינו יכול לכסותו היום כדקתני [ואם] שחטו אין מכסין את דמו דשמא מין בהמה הוא

*) נ״ל הלו אמר בקמח יאות · כ״ה בד״ס וכ״ה בירושלמי שלפנינו:

הגהות הב״ח

(א) נ״ב הוסק: (ב) תי׳ בו נמחק: (ג) נ״ב לא: (ד) נ״ב אלא: (ה) ותרווייהו כנ״ל:

גרס״י בגמ׳ הגי׳ ומלאכ׳ היא

שיטת ריב״ב

לכתחלה: דקר· פאלי בלע״ז: ומודים שאם שחט שיחפור וכו׳. כשיש לו דקר נעוץ מבעו״י מוקמי׳ לה בגמרא: (ואפרים בה) [ואפר כירה] מוכן הוא· בגמרא מפרש לה: **גמ׳** והא קא עביד כתיש׳ לרב יהודה פריך דאמר והוא שיש לו דקר נעוץ אלמא טעמא דמתני׳ לאו משום דאתי עשה ודחי את לא תעשה דמלאכת יו״ט אלא משום דככר חפור ועומד הוא והא קא עביד כתישה · שעדיין רגבים מדובקים ואינם ראוין לכסוי אא״כ כותשן וכותש תולדה דטוחן הוא: שהוסק מעיו״ט דאמרי׳ מאתמול דעתיה עליה: אבל הוסק ביום טוב · ליכא למימר דעתיה עליה מאתמול אסירא וגם ראוי לצלות בו ביצה · שעדיין האפר חם כדי לצלות בו ביצה אפילו הוסק בו ביום מותר דאיידי דחזי לצלות בו ביצה שקיל ליה ומנח ליה על הדם: הכניס עפרי הרבה במקום אחד לצורך גנתו או חורבתו מותר לכסות בו דכל זמן שהוא צבור דעתיה עליה לכל צרכיה: מכניס אדם מלא קופתו עפר. בסתם ונותנה במקום אחד ועושה בה כל צרכו ולא אמרינן בטליה אגב קרקע הבית איידי דזוטר והוא שייחד וכו׳ · ולא (שיטחה) [שטחה]. דהשתא מוכחא מילתא דלצרכיה קא בעי לה ובעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה וזימון: כוי . ספק חיה ספק בהמה: אין שוחטין אותו ביום טוב · דשמא חיה הוא וטעון כסוי והוא אינו יכול לכסותו כדקתני ואם שחטו אין מכסין את דמו:

שלטי הגבורים

א נראה מדברי רבינו דאינו שוחט לכתחלה אא״כ יש לו עפר מוכן מאתמול וכ״כ מיי׳ אבל סמג ור״ת כתבו דאם יש דקר נעוץ ועפר תיחות בענין שא״צ לחפור אלא שוחט לכתחלה אפי׳ לא הזמינו אתמול ולרבינו לא מצי למעבד כן אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא תני לשחוט בלא עפר מוכן: לשון ריא״ז

ב לא ישחוט אדם חיה ועוף ביו״ט אא״כ יש לו עפר מוכן מערב יו״ט לכסות דמן שהעפר מוקצה הוא כמו האבנים שהם מוקצים בין בשבת בין ביו״ט לפיכך צריך להזמין העפר מערב יו״ט ולומר זה אני רוצה לכסות בו אפי׳ היה לו דקר נעוץ בעפר תיחוח מערב יו״ט ואסור לכסות אותו בעפר שלא הוכן לכך ואם שחט יחפור בדקר ויכסה והוא שהיה לו עפר תיחוח אבל אם לא היה לו עפר תיחוח לא יחפור כל עיקר במאי יכתוש הרגבי׳ וכתיש׳ הרגבים אסור ביו״ט: כתב הרא״ש ז״ל ותימה מהא דרב אלפס ז״ל דכ׳ כל המשניות כצורתן ולא הביא הך גמרא דמוחלפת השיטה וה״ר יוסף פירש דלא מהפכינן מלתייהו כלל דבית שמאי ניחא כדקאמר תלמודא שאני הכא דאיכא דקר נעוץ והא דקאמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה ה״פ החליפו בית הלל שיטתן להקל בסילוק תריסין טפי מחמירי׳ משום דהוי צרכי רבים ואין רוב צבור יכולין לעמוד בה: לשון ריא״ז

ג ואם ראו לצלות בו ביצה מותר לכסות לפי שלא יצא מכלל אש וראוי לטלטלו לכל דבר ובתלמוד ארץ ישראל מפרש ואם שחט ואין לו עפר מוכן לכסות בו מותר לכסות באפר שהוסק ביו״ט ואע״פ שאינו ראוי לצלות בו ביצה ונראה בעיני שכל זה הוא לפי דעת האוסרי׳ הנולד ביו״ט אבל לדעת המתירים ומדמי יו״ט לשבת ה״ז מותר לשחוט(ב) בו לכתחלה ולכסות באפר שהוסק ביו״ט אע״פ שאינו ראוי לצלות בו וכן עיקר כמבואר בקונטרס הראיו׳: לשון ריא״ז

ד והוא שהיה הדם בזוית אחד אבל אם היה באמצע החצר שמהלכין אצרו הרי זה כדבר מאוס ויכגרף של רעי וראוי לכסותו בעפר מוכן ואפי׳ אם היה דם בהמה כמו שביאר מז״ה ואם לא היה העפר מוכן וכן אם (ג) היה לו דקר נעוץ בעפר תיחוח מעיו״ט לא יכסה בו דם כוי ששחטו ביו״ט אע״פ שהיה באמצע החצר:

המאור הקטן

קאי רבי יוחנן לומר שהיא המוחלפת לא מיתרצא מתני׳ משום דבית שמאי דקשיא דבית שמאי אדבית שמאי השתא ומה היכא דשובכו מוכיח עליו מחמרי ב״ש גבי חזרת תריסין שאין שם שום צד היתר אלא שהתירו סופן משום תחלתן דלא ליתא לאימנועי משמחת יו״ט נמצא שכל טעם ההיתר תלוי בשמחת יו״ט בלבד ולא בדבר אחר לא כ״ש שהיה להם להחמיר אלא ודאי מתני׳ דהשוחט היא המוחלפת והוו להו ב״ש לחומרא וב״ה לקולא בשמחת יו״ט וכל המשניות כולן כאחת והיינו דאמרי׳ לקמן וליכסייה בדקר נעוץ דלית ליה ואורישא דברייתא קאי דקתני אין שוחטין אותו ביו״ט על מה אין שוחטין ישחוט ויחפור בדקר נעוץ כב״ה דאלמא מתני׳ דהשוחט היא המוחלפת ואין אתה יכול לומר דאסיפא דברייתא קאי דקתני ואם שחטו מדמסקי׳ בה והא מדקתני סיפא אם שחטו אין מכסין את דמו מכלל דעד השתא מרישא דברייתא קא מקשה ליה מכל זה למדנו דמתני׳ דהשוחט היא המוחלפת ואע״ג דתנינן לה בבחירתא גבי קולי ב״ש שיבושא הוא דאישתבשא ליה מתני׳ לתנא דהתם כי היכי דאישתבשא ליה לתנא דהכא ועל תלמוד ערוך שבידינו אנו סומכין ובפלוגתא דרבה ורב יוסף קי״ל כרב יוסף דבשל סופרים הלך אחר המיקל וסוגיין בכולה מסכתא דחיישי׳ לאימנועי משמחת יו״ט ולאימלוכי לא חיישינן כוהיא דתניא ב״ה אומר מוליכים זה אצל זה והרי״ף ז״ל לא חשש לכתוב מכל זה כלום: **ואנו** תמהים עליו היאך פסק בחזרת תריסין כב״ה לקולא וכתב מתני׳ דהשוחט כצורתה בלא חילוף ובגמרא רמינן להו אהדדי ומתרצי׳ ומפכינן חדא מקמי חברתה ומדאמר רבה בריה דרב ייבא כוי היינו טעמא דלא מכסי׳ גזירה משום התרת חלבו שמעי׳ מכללא דהא דאמר רב יהודה מכנים אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו בין לספק בין לודאי הוא מוכן ומותר לכסות בו אפילו צואה ואין לנו לחוש אם צואה

מלחמת ה׳

דמוכן אגב אמו ליכא מוקצה ומוקצה ונולד ואיתימא רבי יוחנן מוקצה לית להו (ד) משום גזירת משקין שזבו דאוי ליאסר ואפילו במוכן אגב אמו ומטעמא דמתיר עצמו בשחיטה הותרו כולן ודבר ברור הוא זה אבל יש לומר וקרוב הדבר לאמרו דבבעלי חיים לית בהו משום גזירה ולא דמו למשקין שזבו ולא דמו לפירות הנושרין וטעמא דאיסורא משום מוקצה הוא דשמואל נמי ביום טוב אית ליה מוקצה כמו שפרשתי למעלה ולמאן דתני רבי יוחנן איהו נמי אית ליה מוקצה ביום טוב ואף על גב דלית ליה בשבת (ה) תרוייהו כסברא דרב נחמן אמרי והיא סוגיא דבפרק מי שהחשיך דפריך לרבי יוחנן מיום טוב לשבת אתיא כמאן דאתלי לה להך כדשמואל ויהא גם זה סיוע לסברת רבינו ודעת בעל המאור דהלכה כרב נחמן במוקצה ביום טוב:

ועוד ואנו תמהים עליו היאך פסק בחזרת תריסין כבית הלל לקולא כו׳: אמר הכותב הנה בעל המאור מתמיה על רבינו הגדול ז״ל ואני תמה על כל הגאונים שכך פסקו כולם זכרונם לברכה ולא ראינו להם בתשובותיהם המגיעים לידינו טעם מפורש בדבר וכשאני מתפש ומהפך בשמועות לזכותם יש לי לפרש ולומר דלר׳ יוחנן מוחלפת שיטתן של ב״ה דקסבר בשיש להם ציר מן הצד פליגי דשרו ב״ה משום דאין בנין בכלים ואע״פ שהיא מלאכה קבועה ודינה להיות פטור אבל אסור עליה כדאמרינן בפרק כירה בבנין מן הצד נהי דאיסורא דאורייתא ליכא דרבנן מיהא איכא כלומר מפני שהיא מלאכה מתקיימת אפילו הכי משום שמחת יו״ט מותרת ומשום הכי קשיא ליה מהשוחט דהתם נמי מלאכה היא דאי צריך לגופיה חייב עליה אלא שפטור משום כוונה שלו שאינו צריך אלא לעפרה ונטילתן נמי קשיא ליה ולפום הכי אפיך מאי דאפיך והשתא דקיימא לן דבשאין להם ציר אלא באמצע פליגי נטילתן מותרת אפילו בשבת ובחזרתן נמי אין בה משום שמא יתקע שאין עשוי ליתקע בתריסין שהרי כל עצמן לטלטלן הם עשויין ואדרבה רפויין ניחא כדי שיהו נוחין לתשמישן הילכך מדינא אפילו בשבת שרי דקי״ל

אם שיה רפוי מותר ואין לך בהן צד איסור אפילו לב״ש דסברי יש בנין בכלים אלא משום גזרה אטו מן הצד והיא גופא לב״ה משום שמא יתקע הילכך משום שמחת יו״ט לא גזרינן גזירה בכה״ג לא מוכחא מילתא דעבר אשבות דיו״ט והכי נמי אמרינן בעור לפני הדורסן כיון דחזי למזגא עלי׳ ולא מוכחא מילתא דעבר עליה בשבות דשרו ב״ה משום שמחת יו״ט ואע״ג דהיכא דליכא משום שמחת יום טוב כגון עור דערב יום טוב ותריסי׳ דבתי׳ גזרינן וכדאמרינן לקמן עלה מן הצד שמא יתקע גזרינן אלמא כל היכא דאיכא לאחמורי מחמירינן אפי׳ בשמחת יום טוב וקמו להו מתני׳ כתריצתייהו קמייתא ולא מתהפכן ויש שמחזק הענין הזה יותר לומר דרבי יוחנן סבר יש בנין בכלים ויש סתירה בכלים מדאמר בפרק כירה במנורה של חליות שאסור לטלטלה בשבת כטעמא דבית שמאי ביום טוב לקמן בפרק שני ולדידיה לא התירו ב״ה לסלק ולהחזיר אלא מפני שדרכן להטלטל ואין נדחקין הא אלו החזיר כל צרכו אע״פ שלא תקע חייב חטאת ובחזרה עצמה פטור אבל אסור וכך מפורשת בירושלמי והכן לא קיימא לן כרבי יוחנן לא בזו ולא במנורה של חליות שכך השמיטה רבינו זכרונו לברכה משם אלא קיימא לן אין בנין בכלים וחזרת תריסין בציר מן האמצע אינה אלא גזרה לגזרה וכדפרישית ומשום שמחת יו״ט שרו ב״ה אע״פ שהתמירו בשוחט חיה ועוף ואחר שכתבתי זה והייתי מחזר בדברי הראשונים להוציא מדבריהם טעמם בזה מצאתי נוסחא ספרדית מוגהת שהיא גורסת בסוף השמועה גבי תריסין ודילמא עד כאן לא קאמרי ב״ש התם אלא דאיכא דקר נעוץ אי נמי עד כאן לא קאמרי ב״ה התם אלא משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים אבל הכא לא זו היא הנוסחא שהביא הב״ה לידי אחר שנתן בלבי להסכים לדעת הגאונים והנה עלתה השמועה בדחייה מה שאמר ר׳ יוחנן מוהגפת השטה והוא ממה שאמרנו שר״י החליף השטה מפני חומרו בבנין בכלים ובסוף העלו בגמרא דלעולם לא תיפוך ולא קשיא והרי זה נכון כדברי הראשונים ומה שאמרו מדקא מקשיא בגמרא ולכסיי׳ בדקר נעוץ או באפר כירה ה״ק ולכסיי׳ בדקר נעוץ לבית שמאי או באפר כירה לב״ה והנכון לי שהוא קושיא כוללת הכל כלומר לכסיי׳ בדקר נעוץ לבית שמאי כדאית להו ולב״ה כדאית להו ומר אם שחט באפר כירה כדברי הכל וכן עיקר אבל ג״כ אפשר לפרש דאסיפא דברייתא קאי דקתני ואם שחטו ודקא מסקינן בה והא מדקתני סיפא משום דבתירוצין הדריה לרישא ואמרינן לא מיבעיא קאמר כלומר הא היכא רישא סיפא מאי איכא למימר ופלוגתא דרבה ורב יוסף אליבא דבית שמאי תדע מדחיים רבה לאימלוכי דאי ב״ה הא לא חיישי כלל לאימלוכי בכולה מכילתין כדאיתא בגמרא וכדכתב בעל זה המאור ז״ל וא״ת מאי טעמיה דרב יוסף הא בית שמאי חיישי אמר לך רב יוסף שאני הכא דשכיח דלית עפר ואתי לאמנועי משמחת יום טוב אבל התם אפשר דאיתו בביתיה דהכי שכיחא טפי ועוד שסמוך לשחיטה שהיטה ולא אתי לאימלוכי והיינו דקאמר רב יוסף אדרבה הא עדיפא דהא משום צורך גדול לאוכל נפש הוא דשרינן ולא אמר בהדיא דלאימלוכי לא חיישינן ויש לפרש דפלוגתא דרבה ור״ב יוסף נפקא לן לב״ה דלרבה דסבר שלא התירו ב״ש לחפור אלא א״כ שחט ב״ה לא התירו כלל אבל רב יוסף דאמר ב״ש מתירין לחפור ולשחוט ב״ה לא פליגי אלא בשאין לו עפר דצריך לעשות מלאכ׳ קודם

הוא ואין בו מצות כסוי: **אלא** אפי' שחט בהמה חיה ועוף דאיכא חד דטעון כסוי ואפ"ה אין מכסין משום דקטרח נמי בשל בהמה: אבל אם יכול לכסותו בדקירה אחת מותר. דלא טרח אלא בהמה כלל ולא גזרינן דקירה אחת אטו ב' דקירות: **אמר** רבה שחט לצפור מעיו"ט אין מכסין אותו ביו"ט · דהיה לו לכסותו מבעו"י ומשום אמנועי משמחת יו"ט ליכא דנהי דלא מכסי לא מיתסר לצפור באכילה: גלגל עיסה מעיו"ט · להכי נקט ליטנא דגלגול משום דהוא התחלת חיוב חלה כדתנן במסכת חלה [פ"ג] משתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים: מפרים ממנה חלתה ביו"ט · נר מצוה ואע"ג דתנן לקמן [דף לו:] אלו הן משום (שבות) [מצוה] אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט והא נמי כתרומת דגן דמיא (א) ואע"פ שהיה יכול להפרישה מעיו"ט אפ"ה מפרישה ביו"ט לפי שלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה ביו"ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה: ואבוה דשמואל אמר אפי' גלגל עיסה מעיו"ט אין מפרישין ממנה חלה ביו"ט · שלא התירו להפרים חלה אלא בעיסה שנתגלגלה ביו"ט אבל זו היה לו להפרים מעיו"ט כתרומות דגן ופירות · ופסק הרב אלפסי [ז"ל] כאבוה דשמואל מדגרסינן בפ' משילין [דף לז:] אבל פרי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה מפרישינן ויהבינן לה לכהן אלמא דוקא משום דהך עיסה טבילא האידנא הא אילו טבילא מאתמול הוה מיתסר לאפרושי מינה חלה כאבוה דשמואל אבל חלקו עליו מפני שזאת הגירסא אינה ברוב הספרים (א) ועוד כת' הר"ז הלוי ז"ל שאפי' לאותה גירסה אין ראי' ממנה לפסוק כאבוה דשמואל דהתם מיירי בחלת א"י שהיא טובלת ומש"ה כי טבילא מאתמול אסור להפרישה דהוי מתקן אבל הכא בחלת ח"ל עסקינן שאינה טובלת וכדאמר בגמ' דחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש הלכך אית לן למנקט כרבה דאע"ג דאיחייב מאתמול מפריש לה האידנא דכיון דרשאי לאכול *בתרומה בלא הפרשתה לא הוי כמתקן והרמב"ן ז"ל סמך דברי הרב אלפסי ז"ל דכיון דרבה אמר סתמא גלגל עיסה מעיו"ט משמע דאפי' בחלת הארץ קאמר והיינו דשייכא בהדי שחט לצפור דנהי דאין מכסין אותו ביו"ט היינו משו' דלא מימנע משום שמחת יו"ט בהכי שהרי מותר לאוכלו אע"פ שלא כסה דמו אבל גלגל עיסה מעיו"ט מתוך *) שאין יכול לאכול ממנ' מפריש ממנה חלתה ורבא נמי דהוא בתרא מתרץ בגמ' אליבא דאבוה דשמואל דס"ל דאפילו בחלת חולה לארץ אין מפריש ממנה ביו"ט: גרסי' בגמ' [דף ט:] חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש דהואיל ואינה מן התורה כדקי"ל בפ"ק דקדושין (ד' לו:) דכל מצוה התלויה בארץ בפירות הגדילין אינה נוהגת אלא בארץ אוכל והולך כל הפת ומשייר כדי חלה ומפרים באחרונה וכתב ר"ת ז"ל דמהא שמעינן שאין צריך להפרים מן המוקף בחלת חולה לארץ אבל יש מי שאומר שצריך להניח לבסוף יותר משיעור חלה כדי שיפרים מן המוקף: **מתני'** ב"ש אומרים אין מוליכין את הסולם משובך לשובך · סולם המיוחד לכך וניכר שהוא של שובך טעמא דב"ש מפרש בגמ' דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך והרי הוא עושה מלאכה ביו"ט וב"ה מתירין משום דשובכו מוכיח עליו כלומר שובכו של סולם מוכיח שהוא ניכר שהוא של שובך: מחלון לחלון · באותו שובך עצמו שכן דרך להיות בו מחילות הרבה קן לכל זוג וזוג וחלון לכל קן וקן ובגמרא איכא תרי לישני דרב חנן בר אמי עלה דהא מתני' ולישנא בתרא אמר הכי מחלוקת ברה"י דב"ש אית להו דרב יהודה א"ר דאמר כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור וב"ה לית להו אבל בר"ה דברי הכל אסור והרב אלפסי ז"ל לא הביא מכל זה כלום לפי שהוא פסק בפ' חבית [סי' תקנ"ג] כהא דאמר ר"י אמר רב הלכך על כרחיך אמר ב"ה אפילו ברה"ר שרי דאי הוו אסרי ברה"ר ברה"י נמי הוו אסרי אלא ודאי בכל ענין שרו: **אבל** רבינו נסים גאון ז"ל כ' דליתא לדרב משום דאשכחן כמה מתני' דפליגי עליה דהתם בפר' השוחט (ד' מא:) אמר דשוחט אדם בגומא בחצירו ובשוק לא יעשה כן מפני שהוא מחקה את המינין ובפ"ק דמועד קטן (ד' ח:) אמרינן דעושין נברכת במועד וארון עם המת בחצר אלמא דוקא בחצר אבל ברה"ר אסור והיינו דלא כרב ובפרק אע"פ (ד' סי) נמי אמר לנור שטלו בו קשקשים ממעכן ברגלו בצינעה ואינו חושש ופסקינן לה התם אלמא ליתא דרב ולפי זה קי"ל כלישנא בתרא דרב חנן דמחלוקת ברה"י אבל בר"ה דברי הכל אסור: **ומיהו** לא נהירא דודאי הנהו לא קשיין לרב דאם איתא דקשיין הוה אמר התם לימא מתני' דלא כרב כדאמרינן בפ"ק דע"ז (דף יב:) גבי נתפזרו לו מעות בפני ע"ז לא ישחה ויטלם והיא דפרק השוחט לא קשיא משום דכשהוא שוחט בגומא שבחצירו מי שרואה אותו לא יבא לומר שהוא מחקה את המינין דאדרבה אומר לנקר חצירו הוא צריך והיא דפ"ק (דמשקין) [דמ"ק] נמי לא ידענא מאי פירכא דהתם כי עביד לה עם המת בחצר ליכא למיחש למראית העין שהכל רואין

*) י"ג שהוא יכול

רש"י

ביו"ט דשמא חיה הוא וטעון כיסוי והוא אינו יכול לכסותו ביו"ט כדקתני אם שחטו אין מכסין דמו ביו"ט דשמא בהמה הוא כדמסיק טעמ': ואתי למשרי תרבא דיליה: דאמרי חיה הוא: לא כוי בלבד אמרו. דאין מכסין את דמו בי"ט דדין הוא שלא יכסהו דשמא בהמה הוא: אלא אפי' שחט כו' · דאיכא חד דודאי טעון כיסוי אפ"ה אין מכסין משום דטרח נמי בשל בהמה: אין מכסין אותו בי"ט · דהיה לו לכסות מבע"י ומשום אימנועי משמחת יו"ט ליכא דמשום דלא מיכסי דמא לא מיתסר בשר באכילה: גלגל עיסה מעיו"ט מפרים ממנה חלתה בי"ט · אע"ג דתנן אלו הן משו' שבות אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט והאי נמי כתרומה דמי: אין מפרים הימנ' · דלא התירו להפרים חלה אלא בעיסה שנתגלגלה ביו"ט אבל זו היה לו להפרים מעי"ט: **מתני'** אין מוליכין את הסולם משובך לשובך · דגזרינן סולם שובך אטו סולם של עלייה ושל עלייה ד"ה אסור כדאמר בגמרא גזירה שמא יאמר הרואה להטיח גגו הוא

גמרא

דמין חיה הוא דאי ספק הוא לא הוו מטרחי רבנן לכסות לדמיה ביו"ט מספיקא ואתי למישרייה תרבא דיליה הלכך אין מכסין את דמו ביו"ט כלל אבל לערב במוצאי י"ט מכסין את דמו כיון דלא מכסי ליה בי"ט אע"פ דמכסי ליה בחול לא אתי למימר הכי תני רבי חייא לא כוי בלבד אמרו אלא אפי' שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו א דמם זה בזה אסור לכסותו ביו"ט א"ר יוסי בר אבין לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר אמר רבה שחט צפור מעיו"ט אין מכסין אותו ביו"ט דף ט· *א גלגל עיסה מעיו"ט מפריש ממנה חלתה ביו"ט אבוה דשמואל אמר אפילו ב גלגל עיסה מעיו"ט אין מפריש ממנה חלה ביו"ט ו והילכתא כאבוה דשמואל דגרסינן בפרק דף לז· משילין *ולא מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט ואפילו ליתנם לכהן בו ביום והני מילי דטבילי מאיתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה מפרשינן ויהבינן לכהן:

מתנה **מתני'** ג ב"ש אומרים אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון

שלטי הגבורים

א **מלה** מדברי רבינו דמיירי כיכא שיש לו עפר מוכן דהא לדידיה לא מצי לשחוט לכתחילה אא"כ יש לו עפר מוכן כדלעיל וכן הוא דעת מיי' והטור הביא דוקא דברי מיי' והשיב עליהם ונ"ל דאם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר אפילו אין לו עפר מוכן רק שיהיה לו דקר נעוץ מבעו"י אמנם אם כשעם הוא משום טרחא אי אפשר לפרש כן:

לשון ריא"ז

וכן אם שחט ביו"ט בהמה חיה ועוף ונתערב דמן זה בזה אסור לכסותן ביום טוב ואפי' שחט בעפר מוכן ואם היה באמצע החצר מכסין אותו בעפר מוכן אבל אין מכסין אותו בדקר נעוץ אלא דם חיה ולא דם בהמה ואם יכול לכסותן בדקירה אחת מותר שהרי דקירה זו לדם חיה היא צריכה:

ב ועיסה שנילושה מערב יו"ט בא"י לכ"ע אסור להפרים ממנה חלה ביום טוב אבל בחו"ל דקי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש רק שישייר ממנה מעט יותר מן החלה פסק רבינו הגגאל שיכול להפרים ורבינו וכן רש"י פסקו שאין להפרים ורבינו חיים כתב בשם רש"י דאפילו מה שאוכל ומשייר תחילה הרי בכלל אין מגביהים תרומות ומעשרות וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפרים אלא אוכל ומשייר:

לשון ריא"ז

גלגל עיסה מערב יו"ט

דרבא אבל גמר ליטתה מעיו"ט אפי' רבא מודה דאין מפרים חלתה ביו"ט והיינו לא דירושלמי:

דחזי סבר דאסיר לאטרותי בכסויו מספק וכיון דמטרחינן בכסויו ודאי חיה הוא ואתי למשרי חלבו: לא כוי בלבד אמרו דהכוא ודאי אסיר לכסויי דמיה משום התרת חלבו כדאמרינן: אלא אפילו שחט וכו' דליתיה להאי טעמא כיון דאיכא בהמה ודאי דלא בעיא כסוי ולעולם טעמא דכוי משום התרת חלבו הוא דאי לאו הכי כיון דשמא טעון כסוי הוא מטרחינן בכסויו כך נראה לי הכותב פירושה. ומפירושי רבינו שלמה ז"ל נראה דר' חייא סבר דכוי היינו טעמא דלא מכסינן משום דלא מטרחינן בכסויו מספק דהשתא בבהמה ותיה דאיכא חד דודאי בעי כסוי לא טרחינן כל שכן בכוי דשמא אינה טעון כסוי כלל: והלכתא כאבוה דשמואל וכו' · והרב דודי ז"ל כ' דהסיא דבפרק אין משילין בחלת ארץ ישראל היא שהעסה טבולה לה ובההיא איכא לאפלוגי בין דטבלה האידנא כגון שגלגלה עכשיו ובין דטבלה מאתמול כגון שגלגלה איתמול דאי טבלה האידנא מפרישין ממנה חלה ואי טבלה מאיתמול אין מפרישין אבל חלת חוצה לארץ שאנו עסוקין בה כאן כיון דקיימא לן כשמואל דאמר אוכל והולך ואחר כך מפריש הא לא טבילי כל עיקר ואין בה משום מתקן דהא לית בה משום טבל וכיון שכן אפלו גלגלו מערב יו"ט מפריש ממנה חלה ביו"ט: מתני' אין מוליכין את הסולם. סלם המיוחד לכך שהוא של שובך ואע"פ שהוא בא ליטול גוזלות לשמחת יו"ט אסור כדמפרש טעמא בגמ' שהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך: אבל מטהו

מלחמת ה'

קודם שחיטה אבל יש לו עפר כיון דבשעת שחיטה נופל בעפר אין אוסרין לו לשחוט דכי שחיט בהיתירא קא שחיט וכיון ששחט מודים שיחפור בדקר ויכסה והיינו סיפא ואנן קיימא לן בכוליה תלמודא כרבה ורב יוסף הלכתא כרבה בר מדמכין הילכך ב"ה אסרי לעולם לשחוט אלא א"כ יש לו עפר מוכן לכסוי ודברי ר"ת ז"ל מטין כן שכך כתב וקיימא לן כב"ה דאמרי לא ישחוט אלא א"כ היה לו עפר מוכן וכרבה: **ועוד** אמר רבה שחט לצפור מערב יום טוב וכו' · הילכך כרבה מסתברא וטעמיה טפי עדיף ובעיסת חוצה לארץ נאמרו כל הדברים הללו: **אמר** הכותב אין ממעטן של דברים כן דאי הכי הוי ליה למימר גלגל עיסה בחוצה לארץ מדקאמרינן בתם שמע מינה דבכל נהלקו ועוד דאי בהא פליגי הא באשלי רברבי תליא דאיפליגי (ג) במסכת שבת שר' יהודה אומר מעלין את המדומע באחד ומאה שיכול ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר אף כא להפרים מפרים וחבריו חולקין עליו לומר שאף עפ"כ אסור לקרות שם ונראין נמי הדברים דעד כאן לא אמר רבי יהודה התם אלא משום שאינו קורא שם דמעיקרא תרומה והשתא תרומה אבל חלה מודה דמעיקרא חול והשתא חלה תדע דמי לא מודה רבה שאין מגביהין תרומה ומעשרות בשבלין אע"פ שלא נטבלו ותמה על עצמך אם כן לישמעינן בתרומה ומעשרות של חוצה לארץ שמגביהין אותן ביום טוב אלא ודאי אין להתיר מפני טעם זה אבל רבה אפילו בחלת ארץ ישראל אמרה לפי שלא גזרו חכמים אלא שלא להגביה בתרומה ומעשרות לפי שכן טבולין מאתמול והפשר היה לו לתקן אבל חלה מאחר שהותר להעלותה מפני שרובן אינן טבולין מאתמול הותרו לעולם ולא פלוג רבנן ושרו משום שמחת יו"ט והיינו נמי דקאמר שחט לצפור מערב יו"ט אין מכסין אותו ביו"ט כלומר אף על פי שאנו מתירין בהלה מלאכה שאפשר לעשותה מערב יו"ט אין אנו מתירין כן בכסוי דם לצפור לפי שיש בחלה משום שמחת יום טוב ואבוה דשמואל אסר בכל שיכול לעשותה מערב יום טוב ומתמהי' עלה בגמ' ואפילו בחוצה לארץ נימא פליגא דבריה ופריק דאי משום הא לא אריא דכיון דאם קרא שם אסורה לזרים הכל מודים בכלל אין מגביהין ורבים השתבשו בה מפני שמצאו בתוספתא הלש עיסה ביו"ט בין טמאה בין טהורה מותר לטלטלה ומותר להפרים ממנה חלה לשה מערב יו"ט אסור לטלטלה ואסור להפרים ממנה חלה ומתקשים לומר אם בשל ישראל נמי התיר רבה בא במאי מוקים לה וכבר ראינו בירושלמי שאמרו עליה תיפתר בעיסה טמאה שאינו מפרים חלתה אלא בסוף כלומר בעיסה טמאה אסור לטלטלה ואסור ליטול חלתה אלא נוטל אחת אחת ומשייר שיעור חלה בסוף וקורא שם ולפי גמרא שלנו יש לומר דהסיא אבוה דשמואל תנא לה במתני' אבל רבה אפילו בשל ארץ ישראל התיר לפי' אמר רבינו הגדול זכרונו לברכה שנדחית מסוגיתו דבפרק משילין ואע"פ שיש למתעקש לומר דהתם ס"ק וה"מ בפירי דטבילי מאתמול אבל בפרי דטבילי האידנא מפרשי' ומשום הכי מפרשין הלא מעיסה ומיהו הואיל והותרה הותרה כרבה אנן לא מדחינן בני גולה דכיון שמצינו תרומה שזכאי בהרמתה לימא אבל פירי דטבילי האידנא מפרשינן ויהבי' מדקאמר הלה משמע דבחלה נמי בעי' טבילי האידנא ואמת אם זו שאמר בפרק משילין היא עיקר בנוסחאות היה גמורה היא מ"מ רבה דהוא בתרא ואבוה דשמואל מפרקי אליביה ואמר מי לא מודה שמואל שאם קרא שם שאסורה לזרים ומסתייע מזה דהלכתא כאבוה דשמואל: **ועוד** בית שמאי אומרים אין מוליכין את הסולם וכו' שנראה לנו שאין הלכה כרב יהודה אמר רב: **אמר** הכותב אבל מכאן היה נראה שהיא הלכה מדקא מקשינן מינה לרב חנן בר אמי ואיצטריך לומר תנאי היא ואנא דאמרי כתנא דהתם ולא מצית למימר דלרב פרכינן דהא מאי קושיא רב מוקי לה למתני' בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד ובית שמאי אוסרים מפני מראית העין וב"ה מתירין משום ששובכו מוכיח עליו ופשטה נמי הכי משמע אלא שמע מינה לרב חנן פרכינן מדרב משום דהלכתא היא ורבן של בני גולה היה בדורו כמו שפי' רבינו שלמה ז"ל:

המאור הקטן

צואה היא ודאי כנהרבילאי או אם היא ספק כרב' וכוי טעמא אחרינא הוא: **אמר** רבה שחט צפור מערב יו"ם וכו' · כתב עלה הרי"ף ז"ל והלכתא כאבוה דשמואל דגרסינן בפרק משילין וכו' כדכתיבנא בהלכות א] ואדרבה אפכא מסתברא דהא אמרי' בפ' משילין אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה מפרשינן ויהבינן (ב) חלת ארץ ישראל שהעיסה טבולה לה אבל חלת חוצה לארץ מאחר דקיימא לן כשמואל דאמר הולך ואוכל ואח"כ מפריש הא לא טבולא כל עיקר ואין בה משום דמיחזי כמתקן דהא ליה בה משום טבל הילכך כרבה מסתברא וטעמי' טפי עדיף ובעיסת חוצה לארץ נאמרו כל הדברים הללו האמורים כן: **ב"ש** אומרים אין מוליכין את הסולם וכו' מדפסיק הרי"ף במס' שבת כרב יהודה אמר רב דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור וכרבי אליעזר ור' שמעון דתניא שוטחן בחמה קאמר לן פלוגתא דמתני' בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים ולא כרב חנן בר אמי ובמסכת שבת יש לנו בזה סברא אחרת שנראה לנו שאין הלכה כרב יהודה אמר רב הילכך הליכת סולם ברשות הרבים אסור כלישנא בתרא דרב חנן בר אמי ובהטוי סולם של עלייה קיימא לן לאיסורא מעובדא דבני רבי חייא דנפק לקריאתא:

השגות הראב"ד

א] ואדרבא היפכא וכו' : א"א אף אני כך תפסתי על דברי הרב ז"ל ולאחר ימים רבים חזרתי בי מפני שראיתי רבא שהוא בתרא מסייע ליה לאבוה דשמואל ומהדר לאוקומיה מלתיה דשמואל כאבוה ומפרש טעמיה אלמא כלכתא

לואין שלנורך כמה עושה אותו ולפיכך אמרו בירושל' עלה דהיא ל"ש אלא באדם שאינו מפורסם אבל אם הוא אדם מפורסם עושין לו ארון אפי' בשוק וכתבו הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו אלא מהיא דתניא התם [דף ה:] ועושין לו ארון מנסרים המנוסרין מעיו"ט רשב"ג אומר אף מביא נסרים ומנסרן בצינעה בתוך ביתו הוא דאיכא למידק עליה מאי מהני לן צינעה וחלקו ואמרו דכשחושדין אותו בדבר שאלו עשאו עבד איסורא בהכי אמר דאפילו בחדרי חדרים אסור כהולכת סולם וכפלו כליו למים אבל היכא שחושדין אותו שסוברין שהוא נר מצוה עושה איסור ואינו עושה אותו בכי

מחלון לחלון וב"ה א מתירין בש"א לא יטול אלא א"כ נענע בו מבעוד יום וב"ה אומר עומד ואומר זה וזה אני נוטל: גמ' *תניא א"ר יהודה בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של ב עלייה דברי הכל אסור: מתני' *זימן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים שנים ומצא שלשה אסורין שלשה ומצא שנים מותרין בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים ואם אין שם אלא הן הרי אלו מותרין: גמ' זימן שחורים ומצא לבנים פשיטא אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שזימן שחורים ולבנים והשכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים מהו דתימא הני אינהו נינהו ואיתהפוכי איתהפך קמ"ל הנך אזול לעלמא והני אחרינא נינהו תניא במה דברים אמורים ג ביוני שובך וביוני עליי' ובצפרים שקננו בטפיחים או בבירה אבל אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות אינן צריכין זימון מפני שהן ברשות אדם: מתני' *בית שמאי אומרים אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר וב"ה מתירין בש"א אין נותנין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אלא א"כ יש עמו *)בשר ובית הלל מתירין:

*) בגמרא וברא"ש איתא כזית בשר

רש"י

נריך והרי עושה מלאכה בי"ט: מחלון לחלון· באותו שובך עצמו שכן דרך שובך להיות בו מחילות הרבה וקן לכל זוג וזוג וחלון לכל קן וקן: ובית הלל מתירין· דשובכו מוכיח עליו שניכר שהוא של שובך: לא יטול· מן הגוזלות בי"ט: אלא א"כ נענע מבעו"י· ולא סגי לי' בהכנה בדיבור בעלמא כדמפרש בתלמודא טעמא דלמא למחר כי שקיל להו חייס עלייהו ומימלך ולא שקיל ונמצא דטלטלינהו בכדי (א) ומשנענע ומשמש בהן מבעוד יום ולא הס עלייהו תו לא חיישינן דחייס עלייהו: גמ' אבל בסולם של עליה דברי הכל אסורי· כדפרישי' דהרואה אומר להטיח גגו הוא נריך: מתני' זימן שחורים· ולא היו שם עוד ולמחר מצא הכל לבני' ודאי המזומני' הלכו להן ואלו אחרים דאתו מעלמא לשובך וכן שנים ומצא שלשה ואינו מכיר את המוכנים כולן אסורין: שלשה ומצא שנים מותרין· האחד הלך והשנים נשארו ולא אמרי' כיון שהאח' הלך כולן הלכו ואלו אחריני נינהו: זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן· ובתוך הקן לא מצא כלום: הרי אלו אסורים· דהני מעלמא אתו: גמ' כגון שזימן שחורי' ולבני' בשני קני' וכל הקנים מובדלים במחיצות ועליו' כדרך כל שובכים והבעה"ב זימן שחורים בקן זה ומצא [בו] לבנים ולבנים זימן בקן שני ומצא [בו] שחורים: אחריני נינהו· מעלמא אתו: מתני' עלי· מלאכתו לאיסור לכתוש במכתש ולכך אסרי בית שמאי: לפני בית הדריסה· שידרסו עליו ומתעבד בכך: ולא יגביהנו· דמוקצה הוא דאיירי בעור בהמה ששחטה ביום טוב: ובית הלל מתירין· משום דאי לא שרית

ה"ג בצנעה שרי והיינו ההיא דארון והיא דלנור שעלו בו קשקשין שכיון שהדבר מותר אלא שהרואים טועים וחושבים שהוא אסור דוקא במקום רואים הוא דאסור אבל שלא במקום רואין שרי כיון שאין חושדין אותו בדבר שהוא אסור אלא בדבר שהן סוברין שהוא אסור ואיני אומר כן אלא הכא לא שייכי בדרב כלל דרב ה"ק דכל דבר שהוא מותר גמור וחכמים אסרוהו מפני מראית העין בלבד אין לחלק בו בין רה"ר לרה"י שאם אתה מתיר לו ברה"י אף הוא יעשה כן ברה"ר כיון שהדבר מותר ויאמר אין כאן רואים וכן נמי יש להם לחכמים לחוש שמא יראהו אדם ברה"י ולאסור לגמרי אבל ההיא דארון וכיור ודכוותייהו לא שייכי בדרב כלל דאדרבא מגד עצמם אסורין הן ומפני הצורך והדוחק התירום דארון מלאכה גמורה היא וכיור נמי הא אמרינן עלה בפרק אע"פ (דף ס·) דמתקן כלאחר יד הוא אלא דבמקום פסידא לא גזור רבנן הלכך כיון דאסירי לא רצו חכמים להתירן אלא בצינעה וליכא למימר נמי שלא יתירום כלל דאי אפשר בלאו הכי וליכא למיחש נמי שמתוך הצינעה יבא לידי פרהסי' שכיון שהדבר אסור בעצמו ישמע לך משא"כ בדבר שהוא מותר בעצמו וא"כ אמרת דאיכא למיחש אי אפשר בלא"ה: **בש"א** לא יטול אדם מן הגוזלין ביו"ט אלא א"כ נענע מבעו"י· ולא סגי בהכנה בדבור בעלמא ומוקי לה בגמ' [דף י·] בבריכה דאשובה וטעמא דב"ש משום דילמא חייס עליהן בתר דשקיל להו לפי שדרך להניח יוני בריכה דאשובה עם אמן ונמצא הכנתו מאתמול בטעות והא מטלטל מידי דלא חזי ליה אבל משנענע בהן מבעו"י ולא חייס עלייהו תו ליכא למיחש: (אבל מטהו מחלון לחלון· באותו שובך עצמו שכן דרך להיות בו מחילות הרבה קן לכל זוג וזוג וחלון לכל קן וקן): וב"ה אומר עומד ואומר זה וזה אני נוטל· ובהכי סגיא להו מתורת מוקצה ולא חיישי ב"ה לאימלוכי ומיהו אמר בגמרא דדוקא באומר זה וזה אני נוטל אבל באומר מכאן אני נוטל למחר לא סגי דאע"ג דה"ל למשרייהו כי הדי גוזלא משום ברירה אפ"ה חיישינן דזימנין דמנח כחושים ושקיל שמנים ונמצא שמטלטל אותם שלא הזמין א"נ דמשתכחי כולהו כחושים ואתי לאימנועי משמחת יו"ט ולפיכך צריך שיאמר מעיו"ט זה וזה אני נוטל שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהן כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהו שמנים בין שיהו כחושים ולא אתי לטלטל ולמשבק ומיהו כי אמר דמהני זימון דוקא במדדין אבל במפריחין לא דהא אמר בפרק אין צדין (דף כד·) הלך יוני שובך ויוני עלייה ופרים שקננו בטפיחין ובבירות חייב: **אבל** בסולם של עלייה ד"ה אסור. משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך שהיה דרכן להטיח בהן טיט בגגותיהן ומוכח בגמרא דאפי' להטות מחלון לחלון אסור: **מתני'** זימן שחורים ומצא לבנים· אמר בגמרא פשיטא ומפרשי' לה: שנים ומצא שלשה·ואינו מכיר את המוכנים כולן אסורין דע"כ איכא חד מעלמא שאינו מוכן דמיערב בהו וליכא למשריינהו משום דחד בתרי בטיל דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי ועוד דכל דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל: ג' ומצא שנים מותרין· דאמרי' האחד הלך והשנים נשארו ולא אמר הואיל והאחד הלך כן הלכו השנים ואלו אחרים הן ולא מיבעי בשאינם מקושרין דמבעי לן למימר הכי אלא אפי' בגוזלות שהניחם מקושרים ובא ומצאן שאינן מקושרין הואיל ומנתחי אהדדי ואורחייהו בהכי אמרי' דהני אינהו נינהו וחד מנייהו אזל לעלמא וכדמתרץ לה רב אשי בגמ': בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורין· כגון שזימן בתוך הקן ומצא לפני הקן ובתוך הקן לא מצא כלום: ואם אין שם אלא הן· אלא הקן שזימן מותרין ומוקמינן לה בגמרא במדדין דליכא למיחש דאתו מעלמא אבל במפריחין אפילו פריחה מועטת כל היכא דאיכא למיחש דילמא אתו מעלמא אסורין: **גמ'** קמ"ל דהנך אזלו לעלמא והני אחריני נינהו.דקי"ל כרבי חנינא דאמר [דף י:] רוב וקרוב הלך אחר הרוב:ויוני הרדיסאות·על שם מקומן נקראים כן וי"א על שם הורדוס שגדלן בביתו: מפני שהן ברשות אדם·ולא מחסר הכנה דדעתו עליהן: **מתני'** אין נוטלין את העלי. דף עב וכבד שכותשין בו את החיטין לטרגים וטיסני וקסברי בית שמאי דאע"ג דכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר בהא אסור משום דדמי לעובדין דחול ובית הלל לא חיישי להכי: אין נותנין את העור. שהופשט ביום טוב: לפני הדורסן·לא ישטחנו במקום דריסת הרגל שנמצא מתעבד על ידי דריסה: לא יגביהנו אא"כ יש עמו בשר· משום דלא חזי לגמרי למיזגא עליה: וב"ה מתירין. משום שמחת יו"ט דאי לא שרית ליה לא שחיט וכדאמר בגמ' בסמוך [דף יא:] דמני לה טולא בהדין ג' דברים שהתירו סופן משום תחלתן וא"ת דהכא משמע דעור אסור לטלטלו אי לאו משום תחלתן ואילו בפרק במה טומנין [דף מט·] תנן טומנין בשלחין ומטלטלין אותן ולא מפליגינן התם בין עבודין לאין עבודין אלא לענין טומאה בלבד אבל לענין שבת לא ותנן נמי בפרק כל כתבי הקודש (דף קכ·) פורסין עור ע"ג תיבה ומגדל כדי שלא יאחז בהן האור אלמא דעור שרי לטלטולי ותירץ ר"ת ז"ל דהתם ביבשין דחזו שפיר למיזגא עלייהו והכא בלחין שאינן ראוין להשתמש בהן אלא מדוחק וכן נמי ההיא דאמר התם [דף קטז:] אם נטלטל תיק הספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר דמשמע דבלאו בשר אסור הייתו טעמא מפני שהוא לח: **גרסינן** בגמרא [דף יא·] בש"א אין מוליכין טבח וסכין אלא בהמה ולא בהמה אלא טבח וסכין וב"ה מוליכין זה אלא זה· פירוש ואפי' דרך רה"ר ואע"ג דאפשר דעביד לה מאתמול אפ"ה שרי משום דהולכה באוכל נפש כתיקון אוכל נפש עצמו היא ולא כמכשירין ותיקון אוכל-נפש עצמו (א) אפי' אפשר לעשותו מעיו"ט

דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר מודים בית שמאי ובית הלל שמוליכין את הסולם משובך לשובך לא נחלקו אלא להחזיר מכלל דתנא דמתניתין סבר דלהוליך קא מפלגי אבל להחזיר דברי הכל אסור: והרב ז"ל הביא מתניתין סתומה ולא פירש דין להחזיר בסולם של שובך ומשמע דסבירא ליה דבמתניתין בין בהולכה בין בחזרה קא מיפלגי והאי דנקט הולכה להודיעך כחן דבית שמאי אלא דקשיא לי לאשמועינן פלוגתייהו בחזרה להודיעך כחן דבית הלל דהוה כח דהתירא עדיפא דהלכתא: מתני' שנים ומצא שלשה אסורין. פירשו בגמ' מה נפשך אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו אי לאו אחריני נינהו הא איכא חד מעלמא דמערב בהו: שלשה ומצא שנים מותרין· פירשו בגמ' מאי טעמא הני אינהו וחד מינייהו אזל לעלמא: בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורין. דאמרי' אותן שהניח אחד אזלי לעלמא והני אחריני נינהו ואוקמה אביי בגמ' בדף שיש דף לפני השובך בולט ויוצא ממנו ובם באים היונים מעלמא ויושבים תדיר הילכך אע"ג דאיכא למימר אותן שבתוך הקן יצאו לפני הקן כיון דאיכא רוב וקרוב ביונים דעלמא תלינן בהו: ואם אין שם אלא הן. ואם אין שביבותיהם אתמול אלא הן הרי אלו מותרין דודאי אלו הן שהזמין בתוך הקן ויצאו לפני הקן ואוקמה בגמ' במדדין באותן יונים שהניח הן מדדין דליכא למימר מעלמא נינהו דכל המדדה אין מדדה יותר מחמשים אמה ובדליכא קן אחר בתוך החמשים אמה: גמ' פשיטא אמר רבה הכא במאי עסקי' וכו' פשוט הוא: מתני' עלי דבר שמלאכתו לאסור משום הכי אסרי בית שמאי ובית הלל מתירין שאע"פ שמלאכתו לאסור תורת כלי עליו מותר לטלטלו לצורך גופו: אין נותנין את העור אר' ביום טוב לפני הדורסן. לא יבטחנו במקום דריסת הרגל שזה הוא צורך העבוד שמתעבד על ידי הדיסם: ובית הלל מתירין. משום שמחת יום טוב דאי לא שרית ליה לא שחיט:

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש תרי ליטני איכא בגמ' אליבא דרב חנן בר אמי לחד ליטנא מודה ר"ה דברה"ס אסור ולחד ליטנא שרי ב"ה אפילו ברה"ס ופסקו הגאונים ז"ל (ב) דכרבנן עבדינן לקולא ולכך לא הביא רב אלפס הגה, המשנה כצורתה משום דסבירא ליה דב"ה מתירין בכל מקום:

ב וכן כתב מיי' דאסור לטלטלו וטור או"ה סימן ש"ו מתיר לטלטלו אף בשבת וצ"ע בדברי הטור כי בהלכות יו"ט סימן תקי"ח כתב להדיה דסולם של עליה אסור לטלטלו אפילו בבית וע"י פרק תבית בין דברים שאסורים משום מראית העין:

לשון ריא"ז

אבל אם היה סולם של עלייה אסור להוליכו לשובך ואפי' להטותו מחלון לחלון שהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך ויש שאוסרים אפי' ברה"י שכל דבר שאסור מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור ולי נראה שלא אסרו אלא ברה"ר אבל ברה"י מותר כמבואר בקונטרס הראיות ובענין זה ביארתי בפרק תבית שנשברה:

ג וכן כתב מיי' דכל יוני שובך ועלייה וצפרים שקננו בטפיחים מועיל להו זימון ובטור כתוב דוקא לקטנים דא"צ לידה מועיל זימון אבל בגדולים דאסור לצודן אין מועיל להן זימון ואע"ג דגבי חיה שקננה בפרדס כתב רבינו הגדול שצריכה צידה ולא מועיל זימון היינו משום שצריכה צידה מעליא אבל יוני שובך לא צריכי צידה מעליא וזה סברת דאל"כ תיקשי דידיה אדידיה:

שיטת ריב"ב

מחלון לחלון. באותו שובך עצמו שכן דרך שובך להיות בו הלונות הרבה: וב"ה מתירין. אף להוליך דשובכו מוכיח עליו כלומר שובכו של סולם מוכיח שהוא ניכר שהוא של שובך ולא של עלייה: בית שמאי אומרים לא יטול מן הגוזלות ביו"ט אא"כ נענעם מערב יו"ט· כדי שיהא זימונו זמון יפה דאי לאו הכי אתי לאימלוכי ולא הוי זימונו זמון ואסורין משום מוקצה ובית הלל אומרים בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סגיא: גמ' בסולם שניכר שהוא של שובך אבל בסולם שניכר שהוא של עליה אסור ואף להטותו מחלון לחלון בסולם של עליה אסיקנא בגמ' דאסיר דהרואה ודאי אתי למימר להטיח גגו הוא צריך. נראה ממשנתינו דבהוליך קא מיפלגי אבל בלהחזיר דברי הכל אסור ועוד דאמרינן בגמ' מתני' דלאו כי האי תנא

המאור הקטן

[דף יא ע"א] **רבא** אמר בשתי קינין זו למעלה מזו עסקי' ולא מיבעיא קאמר כתב עלה ה"ר שלמה ז"ל ולא מיבעיא קאמר לא גרסינן ואנן גרסינן ליה והכי מפרשי' לה למתני' אליבא (ג) דרבה א] זו ששנינו בתוך הקן ולפני הקן הן שתי קינין זו למעלה מזו התחתונה היא הפנימית ועל שנינו בתוך הקן והעליונה היא החיצונה ועליה שנינו לפני הקן והיינו דקתני בתוך הקן ומצא לפני הקן

השגות הראב"ד

[illegible] זו ששנינו בתוך הקן ולפני הקן הם שתי קינים זו למעלה מזו התחתונה היא [illegible]

מעיו"ט דלא מפלגינן בין אפשר ללא אפשר אלא במכשירין וכמו (ג) שנכתוב לפנינו בס"ד: **אבל** לקדירה דבעי מליחה טפי לא · (ג) אמר בגמרא דאפי' צלי כעין קדירה כגון אדם שמולח צלי שלו קרוב למליחת קדירה שלו אסור: **אין** מולחין את החלבים · כדי שלא יסריחו דמולח מידי דשייך ביה עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין הן יש בו משום מעבד ונכתפק הראב"ד ז"ל כי היכי דשרינן גבי עור למלוח עליו בשר לצלי אי שרינן הכי בחלבים ומשמע ליה דאסור שמתוך שאין דרך למלוח על החלבים מחמת איסורן מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד: **מולח** אדם כמה חתיכות בבת אחת · דחד טירחא לכולהו: מערים · לאחר שמלח זו לאכלה היום אומר חברתה חביבה לי לאכלה היום וחוזר ומולחה ואע"ג דאמרינן לקמן גבי מי שלא הניח ערובי תבשילין ובשל בהערמה [דף יז:] דקנסינן ליה טפי ממזיד התם היינו טעמא לפי שפשיעתו גרמה לו שכיחתו שהיה לו להניח ערובי תבשילין אבל הכא כיון שההפסד בא לו מחמת יום טוב התירו לו להעריס ולפיכך אמרו בירושל' גבי עור דמלח הכא ומלח הכא עד דמלח כוליה לפי שההפסד בא לו מחמת יו"ט ולא מחמת פשיעתו: **מתני'** אין מסלקין את התריסין ביו"ט · מפרש בגמרא תריסי חנויות שהן כמין תיבות ועומדות בשוק ואינן מחוברות בקרקע · ותריסין הן דלתות החלונות של חנויות שסוגרין בהן את החלונות בלילה ומסלקין אותן ביום ונותנין אותן לפניהן ושוטחין עליהם תבלין למכור לרבים וביו"ט מותר ליקח מחנוני המכירו ובלבד שלא יזכיר לו שום המקח וב"ש אסרי אפילו סלוקן אע"פ שאין להם ציר אלא באמצע גזירה אטו יש להם ציר מן הצד כדפרשי' בגמ' משום דס"ל לב"ש דיש בנין בכלים ויש סתירה בכלים וב"ה לא גזרי והכי שרי אף להחזיר וחזרה ודאי שלא לצורך היא ואע"ג דאמרינן אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים אפ"ה איכא למיגזר ציר באמצע (ד) אטו ציר מן הצד וציר מן הצד [בדבתי] שמא יתקע והייב משום מכה בפטיש אלא [בחנויות הוא] דשרו ליה משום שמחתן כדאמרי' בגמרא ובגמרא רמו הא מתני' דב"ש אזלי בה לחומרא וב"ה לקולא אמתני' דהשוחט חיה ועוף ביו"ט דאזלי בה ב"ש לקולא וב"ה לחומרא ואמרי' דמוחלפת השיטה כלומר דהדא מינייהו מתהפכת ולפיכך כתב הר"ז הלוי ז"ל אנו תמהין על רב אלפסי ז"ל היאך פסק בחזרת תריסין כב"ה לקולא וכתב מתניתין דהשוחט כצורתה בלא חלוף ובגמ' רמינן להא אהדדי ומפרקי' הפוך חדא מקמי חברתה ע"כ אבל הרב אלפסי ז"ל הביא לשתיהן כצורתה משום דמשמע דאיהו גריס כמקצת נוסחי דגרסי עלה דההיא דילמא לא היא ע"כ לא אמרי ב"ה הכא אלא משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים אבל התם לא ולפי גירסא זו לא מתהפכה חדא מינייהו: **גמ'** אבל דבתי לא דכיון דברשותיה נינהו. כלומר שאותן תיבות עומדות בתוך הבית פתח ולא אתי לאמנועי שאינו ירא להניח אותן תיבות פתוחות: ובשיש להם ציר מן הצד כ"ע ל"פ דאסור. לב"ש משום דס"ל יש בנין בכלים ולב"ה גזירה שמא יתקע ציר מן הצד: ציר היינו ידות לשני ראשי הדף דסותמין בו הלון החנויות כמו שעושין לדלתות הבית: ושאין להם ציר כל עיקר כ"ע ל"פ דשרו. דליכא למיחש בהו לא משום בנין ולא משום שמא יתקע: כ"פ בשיש להם ציר באמצע ב"ש סברי גזרינן משום ציר מן הצד. דכיון דמן הצד אסור מדאורייתא דסבירא ליה לבית שמאי יש בנין בכלים גזרינן באמצע אטו מן הצד: ובית הלל סברי לא גזרינן · דכיון דמן הצד גופיה לא מיתסר אלא משום שמא יתקע לדידהו דס"ל דאין בנין בכלים לא גזרינן באמצע דלא שייכי בהו תקיעה אטו מן הצד ומיהו דוקא בתריסי חנויות משום שמחת יו"ט אבל להחזיר בדבתי אפי' כה"ג גזרינן: **שלשה** דברים התירו סופן משום תחלתן ואלו הן עור לפני הדורסן · דאי לא שרית ליה מימנע ולא שחיט: וחזרת רטיה במקדש · לכהן שלקה בידו וצריך לעבוד עבודה וצריך ליטול רטיה מעל ידו שלא תהא חוצצת בין ידו לעבודה מחזיר הרטיה לאחר העבודה דאי לא שרית ליה להחזיר לא שקיל ליה מעיקרא: **מתני'** אין מוציאין לא את הקטן · למולו או לטיילו: **גמ'** אבל אבנים וכיוצא בהן אפי' ב"ה אסרי' פי' דכי אמרי' [דף יב·] מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא

רש"י

ליה אתי לאמנועי משמחת יו"ט: **גמ'** שאסור לטלטלו · דככר איתעביד בו צורך יו"ט: לצורך גופו · למלאכת היתר: לצורך מקומו · שצריך להשתמש במקומו: משום למעבד ליה למשכא · הוא מעבד את העור במלח דזהו עבודו: מעריס · ומלח בשר על גבי העור: אין מולחין את החלבים ביו"ט · כדי שלא יסריחו ביו"ט ואפי' נשחטה הבהמה ביום טוב דכיון דלאו אוכלין גמורין נינהו מליחתן זהו עבודן: בבת אחת · דחד טרחא לכולהו: מעריס · לאחר שמלח זו לאכלה היום אומר חבירתה חביבה עלי היום לאכלה וחוזר ומולחה: **מתני'** תריסין. דלתות חלונות של חנויות שסוגרין בהן החלונות בלילה ומסלקין אותם ביום ונותנין אותם לפניהם ושוטחין עליהן בשמים למכור וביו"ט מותר ליקח מחנוני המוכר ובלבד שלא יזכיר לו שום מקח: אף להחזיר. לסגור בהן: **גמ'** חנויות כעין תיבות הן ועומדות בשוק ואין מחוברות לקרקע: כשים לכן ציר מן הצד. בשני ראשין כשאר דלתות: דאסור · דדמי לבנין: באמצע כעין פלטייא ותוחב אותו בחור שבאמצע הדופן פתח התיבה: התירו סופן. שאין צורך יו"ט: משום תחילתן. שהוא לצורך יום טוב דאי לא שרית סופן לא עביד תחילתן: עור לפני הדורסן. הותרו שפיחתן מפני שחיטתן: תריסין. הותרו חזרתן משום סילוקן: חזרת רטייה בשבת במקדש. הותרה לכהן שלקה בידו וצריך לעבוד עבודה וליטול הרטייה מידו שלא תהא חוצצת בין ידו לעבודה ומחזיר הרטיה לאחר העבודה דאי לא שרית ליה להחזיר לא שקיל ליה מעיקרא: לצורך אוכל נפש. דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה

נר מצוה

גמ' תנא ושוין שאם קיצב עליו בשר א שאסור לטלטלו והני מילי מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כדאוקימנא לה בפרק כל הכלים (א): בית שמאי אומרים אין נותנין את העור וכו': תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי אמר אביי ל"ש אלא לצלי דלא בעי מליחה טפי אבל לקדרה דבעי מליחה טפי לא משום דמעבד ליה למשכא במילחא: ירושלמי ומערים ומלח הכא ומלח הכא עד דמלח כוליה כלומר ממלח ע"ג העור מעט כאן ומעט כאן עד דמלח כוליה ת"ר אין מולחין את החלבים ואין מהפכים בהן משום רבי יהושע אמרו שוטחן ברוח ב על גבי יתדות אמר רב מתנה הלכה כר' יהושע ואיכא דאמרי אמר רב מתנה אין הלכה כרבי יהושע וסוגיין דעלמא כלישנא בתרא *א"ר יהודה אמר שמואל מולח ג אדם כמה חתיכות בבת אחת ואע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת רב אדא בר אהבה (*אמר) מערים ומלח גרמא גרמא: **מתני'** בש"א אין מסלקין את התריסין ביו"ט וב"ה מתירין אף להחזיר בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין: **גמ'** מאי תריסין אמר עולא תריסי חנויות ודוקא תריסי חנויות דבעי לאפוקי תבלין (א) דאי לא שרית ליה להחזיר לא פתח ואתי לאימנועי משמחת יום טוב אבל דבתי לא דכיון דברשותיה נינהו פתח ולא מימנע וכשיש להן ציר מן הצד כולי עלמא לא פליגי דאסור ואפי' דחנויות ושאין להן ציר כל עיקר כולי עלמא לא פליגי דשרי ואפי' דבתי כי פליגי בשיש להן ציר ג באמצע בית שמאי סברי גזרינן משום שיש להן ציר מן הצד וב"ה סברי לא גזרינן אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחלתן ואלו הן עור לפני הדורסן וחזרת רטיה במקדש ותריסי חנויות: *ב"ש אומרים אין ד מוציאין לא את הקטן וכו': ב"ש סברי לא אמרי' מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וב"ה סברי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פירוש לצורך אכילה ושלא לצורך ה כגון קטן ולולב וס"ת והוא הדין לכלים אבל אבנים וכיוצא בהן אפי' ב"ה אסרי

שיטת ריב"ב

...אותו יפה: אין מולחין את החלבים. כדי שלא יסריחו ואפילו נשחטה הבהמה ביום טוב ... עור לפני הדורסן התם לא מוכחא מילתא דלעבודיה קא עביד משום דחזי למיזגא עליה ... אף שטיחתן אסורה בבת אחת דחד טירחא לכולהו: מעריס. לאחר שמלח זו להכלה ... עלי לאכלה היום וחוזר ומולחה: מתני' תריסין. דלתות החלונות של חנויות שסוגרין ... קין אותן ביום ונותנין אותן לפניהם ושוטחין עליהן תבלין למכור לרבים וקא אסרי ... בנין בכלים ויש סתירה בכלים וב"ה מתירין. דסבירא להו אין בנין בכלים ואין סתירה ... מיבת היכא וגבי שמחת יו"ט כגון סלוק התריסין למכור תבלין ביו"ט אקילו רבנן ואף ... שרית ליה להחזיר לא מסלק ואתי לאמנועי משמחת יו"ט: גמ' ודוקא תריסי חנויות ... דאי לא שרית ליה להחזיר לא פתח לפי שהחנויות אינן ברשותו וא"א להניחן בלא ... דבתי לא התירו חזרתן דכיון דברשותיה נינהו אע"פ שלא הותרה חזרתן לא אתי ... להם ציר מן הצד. ידות לשני ראשים דדמו לבנין: עור לפני הדורסן אי לא שרית ליה ... אי לא שרית להחזיר לא מסלק: חזרת רטיה במקדש לכהן שלקה בידו וצריך לעבוד ... כדי שלא תהא הוילה בין ידו לעבודה מחזיר הרטיה לאחר העבודה. מתני' לא את הקטן ... לצורך. אוכל נפש: הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש·אלא לצורך דבר אחר. והוא הדין לכלים. כל מידי דלאו צורך אכילה: ובית הלל מתירין· כיון דאיכא צורך כל דהוא אע"פ שאינו צורך ... והוא הדין לכלים. כדתנן לקמן משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין והיא בית הלל היא דהוצאת כלים ...

המאור הקטן

לא שזימן בתוך הקן אלא הרי הוא כאילו אמר הניח בתוך הקן ומצא לפני הקן ולא הוזכר במשנתינו אלא שאנו מפרשי' אותה כך בשזימן בעליונה ולא זימן בתחתונה וכך היא הצעת ... על דרך פרושה הניח בתוך הקן יוגים שאין מזומנין אבל זימן לפני הקן ולמחר מצא לפני הקן ... במקום הקן כולם אסורים ולא מיבעיא קאמר כו' וההיא דברייתא דבפרק אין צדין דקתני בהו ... ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי וב"ה על שזימן בתוך הקן ומצא לפני הקן שאסורין ... מסייעא ליה לרבי חנינא אליבא דרבא ואליבא דאביי דחיה לה כדדחינן לה למתני' דהכא ... [דף יב ע"א] **תני** תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה ואוקימנא לב"ש ... אין לב"ה לא ולב"ש נמי עולת נדבה אין עולת חובה לא א] ואתיא כמ"ד נדרים ונדבות קרבין ביו"ט ... ולב"ש אין קרבין גזירה שלמים אטו עולות ועולה של יו"ט נמי גזירה אטו עולה שאינה של יו"ט ... היה להם להקריב משום שנאמר וחגותם אותו חג לה' כל דלה' ועולא דדריש ליה אליבא דב"ה ... כמ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט אבל עולת נדבה ודאי לוקה לב"ש דהא לא קביע ליה זמן ... שום

השגות הראב"ד

... ונדבות קרבים ביו"ט לב"ה ולב"ש אין קרבין וכו': א"א לא מחוורא כהי מילתא דאפשר דהכי ...

א מיי' פ"ח מהל' עירובין סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקכח :

ב מיי' פרק ד מהלכות י"ט טור או"ח סי' תקו :

ג מיי' פרק ג מהלכות י"ט טור או"ח סי' תקו :

שלא לצורך היינו דוקא בשיש בה קצת צורך כגון קטן למולו או לטיילו בחוץ דאיכא משום עונג יו"ט או ס"ת לקרות בו ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל והוא הדין לכלים בכה"ג נמי הוא שיש בהם צורך ליום קצת אבל אין בהם צורך היום כלל אסור ולוקה כאבנים וכיוצא בהן זו היא הסכמת האחרונים ז"ל אבל מדברי רש"י ז"ל נ"ל דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותן לצורך [מחר] שרי ואף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן וזה תלוי בדקדוק סוגית הגמרא וכבר כתבתי בחידושי: **וקיימא** לן דיו"ט צריך עירובי תחומין וא"צ עירובי חצירות· נר מצוה מלשונו זה נראה שהוא סובר דביו"ט לא בעינן עירובי חצרות כלל אבל הרשב"א ז"ל כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל אסור להוציאן מחצר לחצר בלא עירוב דכי היכי דמה"ר לרש"י אית בהו איסורא דאורייתא ובדכתיבנא ה"נ מחצר לחצר איכא איסורא דרבנן והלכך צריך עירוב והא דאמרי' באידך פרקין [דף טז:] מערבין עירובי חצרות מיו"ט לשבת ואין מערבין עירובי תחומין מפני שאתה אוסרו בדבר האסור לו כלומר שאתה אוסרו לתקן לשבת דבר שהוא אסור בו ביו"ט אבל אי אתה אוסרו בדבר המותר לו דמשמע מהא דאין צריכין לערב בחצרות ביו"ט כלל ההיא בכלים שיש בהן צורך ליום קצת ובדכתיבנא מותר להוציאן וקרוב היה לחלק ולומר שכיון שרוב ההוצאות אין צריכות עירוב אף במיעוטן לא הזקיקו לערב ושריין בלא עירוב ודברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן כמו שכתבתי אלא שיש בגמ' הוכחה לסברת הרשב"א ז"ל כמו שכתבתי בחידושי: **ירושלמי** תני ולא את המפתח וב"ה מתירין אמר ר' הושעיא הדא דתימא במפתח של אוכלין אבל במפתח של כלים לא והא רבי אבא יתיב ומתני ומפתחא דפלטרין בידיה פלפלין הוה ליה בגויה ומשמע דלאו דוקא אוכלין אלא הוא הדין לכלים שיש בהן צורך ליום (א) ומפתח של כלים דקאמר דלא היינו כלים שאין ליום צורך בהן: **מתני'** אין מוליכין חלה ומתנות· אף על פי שמותר בהפרשתה של חלה לא שרו ליה הולכתה אלא תיקון עיסתו התירו לו ולא יותר: מתנות· הזרוע והלחיים והקיבה ואף הן הרמתן הותרה לו שהרי נלטוה להרימן והיאך יאכל שאר הבשר ואף על פי שאין טובלין כשאר טבל לאסור הבשר באכילה מיהו זה לא יפריש משאר הבשר והאוכלו עובר בעשה הלכך הרמתן התירו לו ולא הולכתן : ובית הלל מתירין· אף הולכתן דהא צורך כהן היא: **גמ'** א"ר יוסי וכו' · ר' יוסי בא לחלוק עם מתני' דאוקי פלוגתייהו במתנות: על המתנות שמוליכין· הואיל וזכאי בהרמתן וה"ה לחלה וחדא מינייהו נקט: שבש"א אין מוליכין· הואיל שאינו זכאי בהרמתה דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט: **הלכה** כרבי יוסי ואליביה דב"ה· דאפי' תרומה נמי מותר להוליך ומשמע מהכא דפירות חוצה לארץ חייבין בתרומה ומעשר וה"נ מוכח בפרק עד כמה (דף כז·) דאמרי' דרבה מבטל תרומת ח"ל ברוב ואכיל לה בימי טומאתו וה"נ מוכח בפ' בנות כותים (דף לב·) גבי מעשה היה והטבילוה קודם לאמה דאוקי לה לסוכה שמן של תרומה ובפ' כיצד מברכין (דף לו·) נמי משמע דאפילו צלף דליתיה בארץ אלא מדרבנן חייב בתרומה בחו"ל ואיכא למידק דבפ"ק דחולין (דף ו:) משמע דפטור דאמרי' התם אני ראיתי את ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי בית שאן על ידו משום דס"ל דבית שאן חו"ל וה"נ משמע בפרק ר' ישמעאל בע"ז (דף נח:) דאמרי' התם ריש לקיש איקלע לבצרה חזנהו דקא אכלי פירי דלא מעשרי אסר להו אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר בצר לאו היינו בצרה כלומר דבצרה מחוצה לארץ היא ופטורה מן המעשר וי"ל שאין כל המקומות שבחו"ל שוים דמקומות הסמוכין לא"י חייבין משום לתא דא"י וכן [ידים פ"ד מ"ג] בבל ומצרים כדאיתא התם משום דסביבי סייראתא אבל שאר חו"ל אינה חייבת במעשר כלל לא בדמאי ולא בודאי דכי אמרי' התם [דמאי פ"א מ"ג] מכזיב ולהלן פטורין מן הדמאי ה"ה מן הודאי אלא דנקט דמאי משום דמיניה איירי התם כן הכריע רבינו שמשון בפירוש המשנה וכי תימא א"כ בצרה שהיתה קרובה כל כך לא"י עד שהיה טועה בה ריש לקיש לומר שבא"י היא למה לא חייבוה איכא למימר שאפי' באותן מקומות של חו"ל שחייבין מדבריהם יש חילוק בין פירות לפירות שהפירות שדומים לשל א"י חייבין וכדאיתא בירושלמי ועובדא דבצרה מן הפירות שאינן דומין היה: **אושפיזכניה** דרבה בר רב חנן וכו' מהו לפרוכי מינייהו האידנא· לפרך השרביטין ולהוציא (מן) [מהן] הזרע ביו"ט מי אמר כשחיטה ובישול דמי או דילמא כיון דאפשר מעיו"ט לא: אמר ליה מוללין מלילות· דדש כלאחר יד הוא ואפילו בשבת לאו איסורא מדאורייתא הוא אלא מדרבנן וביו"ט לא גזור : יד על יד. מעט מעט : אבל לא בקנון· כלי הוא שראשו אחד רחב והשני עשוי כמין מרזב ונותן הקטנית בראשו הרחב ומנענע והאוכל מתגלגל דרך המרזב והפסולת נשאר בכלי : בתמחוי. קערה גדולה וה"ה נמי דבשתי ידים אסור שאינו מותר לנפח בשבת אלא בידו אחת והכי איתא בגמרא אלא דאיידי (ב) דבעי למיתנא סיפא גבי יו"ט אפילו בקנון ובתמחוי נקט רישא אבל לא בקנון ובתמחוי: אבל לא בטבלא וכו'. דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא לימים הרבה : מעיו"ט אין. המולל מעיו"ט קתני ולא קתני המולל ביו"ט ופרקינן דאפי' ביו"ט שרי ואיידי דתנא רישא מע"ש דבשבת אסיר תנא סיפא מעיו"ט : **ואיכא** למידק דמהא משמע דבשבת לא שרי למלול כלל ואלו בפרק מפנין (דף קכח·) אמרי' חבילי סיאה אזוב וקורנית קוטם ואוכל וחכ"א מולל בראשי אצבעותיו ואוכל דאלמא מותר למלול בשבת תירץ הר"ז הלוי ז"ל דהתם דוקא בחבילי סיאה אזוב וקורנית אבל בחבילי תבואה וקטנית לא שרינן כלל והיינו סוגיין ואחרים תרצו דהתם אינו מולל אלא לרכך את האוכל ומש"ה שרי ע"י שינוי ומולל דהכא לפרק האוכל מתוך הקשין דאסיר לגמרי ולפי דעת זה מאי דאמר

אסרי וכן הלכה [א] וקי"ל דיו"ט צריך עירובי תחומין וא"צ עירובי חצרות ושתופי מבואות אבל יוה"כ צריך אפי' עירובי חצרות ושתופי מבואות כשבת דתניא *אמרו להם בית הלל לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכפורים אע"פ שחייב בתענית ואסור לו לאכול כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה שמעינן מינה דבין ב"ש ובין ב"ה כולהו סבירא להו דמערבין לגדול ביוה"כ עירובי תחומין וחצרות כשבת וכן הלכה: **מתני'** *בש"א אין [ב] מוליכין חלה ומתנות לכהן ביו"ט בין שהורמו מאמש בין מהיום וב"ה מתירין: **גמ'** תניא א"ר יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין על מה נחלקו על התרומה שב"ש אומרי' אין מוליכין וב"ה מוליכין אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי רב טובי בר מתנה הוה ליה גרבא דחמרא דתרומה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה מהו לאמטויי לכהן האידנא אמר ליה הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אושפיזכניא דרבה בר רב חנן הוה ליה איסורייתא [ג] דחרדלא אתא לקמיה דרבה בר רב חנן אמר ליה מהו לפרוכי מינייהו האידנא ביו"ט לא הוה בידיה אתא לקמיה דרבא א"ל מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביום טוב איתיביה אביי המולל מלילות מערב שבת למחר מנפח יד על יד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי ולא בנפה ולא בכברה והמולל מלילות מעיו"ט למחר מנפח יד על יד ואוכל ואפי' בקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא [א] ולא בנפה ולא בכברה מעיו"ט אין ביום טוב לא ופריק אפילו ביו"ט שרי ואיידי דתנא רישא מע"ש

רש"י

יעשה לכם : **מתני'** אין מוליכין· אע"פ שהותר בהפרשתה לא שרו לו הולכתה אלא תיקון עיסתו התירו לו ולא יותר : מתנות· הזרוע והלחיים והקיבה אף הם הרמתן מותר כי נלטוו להרימן ואע"ג שאין טובלין כשאר טבל לאסור הבשר באכילה מיהו אם לא יפריש עובר בעשה הילכך התירו הרמתן ולא הולכתן : **גמ'** על המתנות שמוליכין· כמו שמותר להפריש ביו"ט : על התרומה· שהופרשה מערב יו"ט : שב"ש אומרים אין מוליכין· גזרה דילמא אתי לאפרושינהו ביו"ט ואין מגביהין תרומה ומעשרות ביו"ט : הלכה כר' יוסי· ואליבא דב"ה דאפי' בתרומה נמי שרי ב"ה להוליך : איסורייתא. חבילות של חרדל בשרביטים והזרע בתוכן : מהו לפרוכי. השרביטין ולהוציא את הזרע ביו"ט מי שרי כשחיטה ובישול או דילמא כיון דאיפשר מעיו"ט לא כי תולדה דדישה היא: מוללין מלילות. דדש כלאחר יד הוא ואפי' בשבת לא הוי דאורייתא אלא מדרבנן וביו"ט לא גזור : מלילות של חטין. שמוללין בידו כשהן רכין . גבי שבת גרסינן מיד ליד וגבי יו"ט גרס יד על יד. מיד ליד. שלא כדרך חול : קנון. כלי הוא ראשו א' רחב והשני עשוי כמין מרזב קצר ונותנין הקטנית בראשו הרחב ומנענע והאוכל מתגלגל דרך המרזב והפסולות נשאר בכלי : ובתמחוי. קערה גדולה : על יד. מעט מעט : אבל לא בטבלא. דמיחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים אלו אלא הרבה : מעיו"ט. דלא קתני המולל

שלטי הגבורים

מלא ושולחן רכך ריקן ומבשל גדי בחלב אמו ואכלו אע"ג דאסור מ"מ כיון דבאכילתו איכא שמחת יום טוב חשיב צורך היום וכן בבעילת מצוה שרינן במתוך בפרק קמא דכתובות משום דאיכא שמחת יו"ט והא דאסר לקמן בפרק שני לכבות את הנר מפני דבר אחר משום דהוי כעין מכשירין ורבינו תם פירש דלאו דוקא למולו אלא הוא הדין נמי אם צריך לילך לבית הכנסת או לטייל בשמחת יו"ט ואי אפשר לו להניח את הקטן יחיד בבית יכול הוא להוציאו עמו וכן להוליך ספרים עמהם לבית הכנסת ואף להחזירן דהתירו סופן משום תחילתן :

א ומ"מ לוזים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורבין בקליפיהן אע"פ שהפסולת מרובה על האוכל מותרין דלא מקרי פסולת מרובה כיון דאורחייהו בהכי והוא כמו שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין כיון שנפרד לגמרי מן האוכל:

לשון ריא"ז

ואם היה פסולת מרובה על האוכל אע"פ שהיה מועט בשיעור ומרובה בצורתו כגון עשבי עפרורי' דק הרי זה בורר אוכל ומניח הפסולת וכ"ש אם היו הפסולת מרובה אפי' בשיעור שהוא נוטל האוכל ומניח הפסולת כמבואר בקונטרס הראיות :

שיטת ריב"ב

גופו היא ולא אוכל נפש: יום טוב צריך עירובי תחומין . אפילו לצורך אוכל נפש ואין צריך עירובי הוצאות לכל מידי דאיכא צורך כל דהוא · מתני' ב"ש אומרים אין מוליכין חלה וכו' . אע"פ שמותר בהפרשתה לא שרו ליה הולכתה דתיקון עיסתו התירו לו ולא יותר : מתנות . הזרוע והלחיים והקבה ואף הן הרמתן הותרה: גמ' לא נחלקו על המתנות שמוליכין . בין שהורמו מאמש בין שהורמו היום דכיון דהרמתן הותרה ביו"ט אף הולכתן הותרה לא נחלקו אלא על התרומה שלא הותרה הרמתה ביום טוב שבית שמאי אומרים אין מוליכין ובית הלל אומרים מוליכין : הלכה כר' יוסי . ואליבא דבית הלל דאפלו תרומה נמי מותר להוליך: אסורייתא. חבילי' של חרדל בשרביטין והזרע לתוכן : מהו לפרוכי. השרביטין ולהוציא הזרע ביו"ט מי שרי כשחיטה ובשול או דילמא כיון דאיפשר לעשות מערב יום טוב לא דתולדת דישה הוא : מוללין מלילות . דדש כלאחר יד הוא . ואפלו בשבת לאו דאורייתא הוא אלא דרבנן וביו"ט לא גזור : יד על יד . שלא כדרך חול : קנון . כלי : תמחוי. קערה גדולה : אבל לא בנפה ולא בטבלא · דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר : המולל מערב יום טוב קתני ולא המולל ביום טוב · ופריק אפלו ביום טוב וכו' :

הגהות הב"ח

(א) ז"ל ומפתח (ב) נ"ב וכ"כ התוס': (ג) לא כצ"ל: (ד) וכן כתבו התוס' דגרסינן ולרבי כו' ושלא כגירסת רש"י ופירושו ע"ש: (ה) שלא כפי' רש"י כצ"ל:

המאור הקטן

שום צורך הדיוט והא דתניא אמרו להם ב"ש לב"ה והלא כבר נאמר עצרת תהיה לכם לכם ולא לגבוה דשמעת מינה דעל עולת חובה לוקה לב"ש ההיא כמ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט והא דאמרי' לב"ה מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אין התרה זו שוה בכל דבר אלא יש לה דרכים חלוקים זה מזה בקטן ולולב וס"ת דאיכא להדיוט צורך כל דהו אע"פ שאינו לאוכל נפש מותר לכתחילה ובעולת נדבה שהיא כולה לגבוה ואין בה להדיוט כלום לא הותרה לכתחלה אלא שאם עבר ושחטה אינו לוקה כיון שהוא מצוה וה"ה למבשל גיד בחלב ואכלו אע"פ שהוא איסורי הנאה כיון דקא מתהני מיניה ביו"ט אינו לוקה אבל הוציא אבנים לעשות מהן בנין אפילו ב"ה מודו דהיובי מחייב עליהן והוצאת כלים פלוגתא דב"ש וב"ה כמ"ש בהלכות: א] והא דתנן משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ב"ה הוא דכי היכי דפליגי ב"ש במדורה פליגי בהוצאת כלים דאידי ואידי הנאת גופו היא ולאו אוכל נפש:

[דף יג ע"א] ל"ק הא ר' הא ר' יוסי בר' יהודה לר' דמחייב במעשר במכניס שבלים למוללן במלילות משעת כניסתן (ג) ולא מצינו תרומה שזכאי בהרמתה ביו"ט שהרי הן טבולין מאתמול אבל לר' יוסי ברבי יהודה דפטר להו ממעשר עד שעת מלילה כיון דמוללין מלילות ביו"ט הוו להו פירי דטבילי האידנא ומותר להפריש מהן תרומה ביו"ט ולדבריו מצינו תרומה שזכאי בהרמתה ואקשינן עלה (ד) ולרבי נמי משכחת לה כגון שהכניס שבלים לעשות מהן עיסה ונמלך עליהן ביו"ט למללן דטבלן ביומיה ואוקימנא מאי תרומה רוב תרומה וזו השיטה (ה) בפירש"י ז"ל: [שם ע"ב] והא דתניא לענין מעשר המולל מלילות של חטין מנפח על יד על יד וכו' וא"ר א עלה וכן לשבת: ופליגי בה אמוראי כיצד מולל ופירושה ביו"ט וכיצד מנפח ופירושה בשבת ולא הזכיר הרי"ף ז"ל מכל זה כלום במקום הזה אלא במסכת שבת וגם שם לא כתבה כראוי:

מלחמת ה'

ועוד ופליגי בה אמוראי כיצד מולל וכו' וגם שם לא כתבה כראוי : **אמר** הכותב סכינא חריפא מפסקא שמעתא אלא תרוייהו בשבת כדעת רבינו הגדול ז"ל וכבר פירשנו הכל כראוי במסכת שבת בס"ד :

השגות הראב"ד

שלמא כדאיתא ואיכא לאקשויי על רב יצחק בר אבדימי דמוקים להאי מתניתין כב"ש מאי איריא עולת נדבה אפי' עולת ראיה נמי דהא אמרינן ובגותם תנ' לה' חגיגה אין עולת ראיה לא וא"ל משום דהאות הכתוב נתקו לעשה:

א] והא דתנן משלחין כלים וכו' כי היכי דפליגי ב"ש במדורה כו' : **א"א** הרב ז"ל לא אמר דבר זה מעולם ולעולם מלבוש הוצאתו כהוצאת אוכל נפש ד"ה אבל הוצאת כלים ב"ש לצורך מלבוש ולא לצורך אוכל נפש שהם מחלוקת

ב"ג

דאמר בגמרא כילד מולל ומסקינן דלמלול בחדא אצבע אכולהו שרי ביו"ט היא שלפי דעת זה כי אמר מוללין ביו"ט דוקא ע"י שינוי אבל בשבת אסור אפי' ע"י שינוי ואין זה דעת הרב אלפסי ז"ל שהוא הביא להא דכילד מולל בפרק מפנין ולא הביאה כאן משום דס"ל דבשבת מותר למלול ע"י שינוי כדמוכח ההיא דמפנין וביו"ט מותר למלול בלא שנוי כלל והכי מוכח ממאי דאהדר רבה בר רב חנן לאושפיזכניה מוללין מלילות בכתס שאילו היה צריך שינוי היה לו לפרש כדי שלא יטעהו ודאמרי' הכא איידי דתנא רישא מע"ש דמשמע דלא שריא מלילה בשבת כלל כ"ל נר מצוה דהכי קאמר דלא מלי תני המולל בשבת והמולל ביו"ט דאם איתא הוה משמע שאין בין שבת ליו"ט כלום לענין מלילה וליתא דבשבת שינוי מיהא בעיא ומש"ה לא תנא נמי ביום טוב המולל ביום טוב דאי תנא הכי הוה משמע דבשבת מיתסרא לגמרי וליתא ומש"ה לא תנא הכא מלילה בשבת ויו"ט כלל : **מתני'** ב"ש אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ · מדוך הוא בוכנא : והמלח · במקום שיש מלח גסה ידוכנו בפך ובעץ הפרור דהיינו כף גדולה דמלח בעי שינוי כי האי : והמלח במדוך של עץ · כהי דשינוי בעי אבל סגי בהאי שינויא זוטא : **גרסי'** בגמרא [דף יד·] דכ"ע מיהא מלח בעי שינוי מ"ט רב חסדא ורב הונא חד אמר כל הקדירות צריכות מלח ואין צריכות תבלין· פי' כל מיני קדירות צריכות מלח הלכך מאתמול הוה ידע והיבעי ליה לדוכה ואין כל מיני קדרות צריכות תבלין והוא אינו יודע מה יעלה בלבו לאכול מחר וחד אמר כל התבלין כולן מפיגין טעמן כלומר אם נדוכין מאתמול ומלח אינה מפיגה טעמה הלכך איבעי ליה לדוכה מאתמול ואמרי' איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי. פי' ללישנא קמא אפי' תבלין בכי האי גוונא בעו שינוי כיון דכבר ידע מאתמול וללישנא בתרא לא בעו שינוי אי נמי במוריקא כלומר דתבלין של כרכום נמי איכא בינייהו שהכרכום אינו מפיג טעמו אם נדוך מבעו"י והוא לא היה יודע מה יבשל מחר ללישנא בתרא בעי שנוי וללישנא קמא לא בעי שנוי : **וכתבו** בתוספות וכן הר"ז הלוי ז"ל דכיון דבכל חד מהני לישנא איכא קולא וחומרא נקטינן חומרי דכל חד דליכא למימר הלך אחר המיקל כיון דכל חד מינייהו מיקל ומחמיר ולפי זה מלח ומוריקא לעולם בעו שינוי וכולהו תבלין נמי היכא דידע מאי קדרה בעי בשולי בעי שינוי אבל היכא דלא ידע שרי בלא שינוי כלל אבל הרב אלפסי ז"ל השמיט לשטות הללו מדאמרי' אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין נדוכין כדרכן אפילו מלח ואמר עלה בגמרא דהוא דאמר כתנא דברייתא ובתר הכי אמרינן א"ל רב לרב אחא ברדלא כי דייכת כלומר מלח אגלי ודוך כלומר הטה המדוכה על צדה דסבירא ליה כשמואל דאמר נדוכת כדרכה ובמדוך של אבן ומיהו שינויא זוטא בעי ועובדא דרב ששת נמי מוכח דדוקא לענין מלח א"ל אגלי ודוך כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל דרב ששת שמע קל בוכנא א"ל האי לאו מגו ביתאי היא כלומר יודע אני שאין זה בתוך ביתי שאסרתי עליהם לדוך במדוך של אבן בלא שינוי : נבוחי מנבח. כשהגרעינין משתברין נשמע קולם עם המדוכה כמנבחין : **וכתב** הרב אלפסי ז"ל דממילא שמעינן דהא דאמר רב לרב אחא ברדלא אגלי ודוך לענין מלח קאמר ליה אבל תבלין לא בעו הטייה ובודאי דהכי הוא ומיהו כי היכי דבעי אמתניתין דכולי עלמא מיהא מלח בעיא שינוי מאי טעמא ויהבינן טעמא רב חסדא ורב הונא מר כדאית ליה ומר כדאית ליה ה"נ איכא למבעיא אהך מסקנא מאי טעמא מלח בעיא הגלאה טפי מתבלין ומצטרכינן לטעמייהו דרב חסדא ורב הונא והיה לו לרב אלפסי להביאן בהלכותיו משום דנפקא מינה (ג) וכמו שכתבתי ומה שכתב הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות בזה לא נתיישב לי כלל אבל נראה לי דמאי דאמר ליה רב כי דייכת אגלי ודוך חומרא בעלמא היא דאיהו ודאי כרב יהודה אמר שמואל דאמר כתנא דברייתא ס"ל דאי כתנא דמתני' היכי סגי בהגלאה והוא מדוך של עץ בעינן אלא ודאי לחומרא בעלמא אמר דלמלח ניגלי פורתא ולישנא דרב ששת נמי דאמר האי לאו מגו דביתאי הוא הכי מוכח לומר שהוא מחמיר על עצמו דבמילתא דאיסורא ממש לא שייך האי לישנא וכיון דמשום חומרא בעלמא עבדי הכי דלמא לא מחמרי אלא במלח דלעולם אית בה תרתי שכל הקדרות צריכות לה ושאינה מפיגה טעמה אבל בחדא מינייהו לא מחמרי ומוריקא נמי (ד) ויודע מאי קדרה בעי בשולי אע"ג דאית בה תרתי אפשר שלא החמירו בו דכיון דחומרא בעלמא היא ודרבנן אין לנו בה אלא מלח מן הטעמים שכתבנו ועוד מפני שהיא נדוכת יפה בהגלאה מפני (ה) דקותה מה שאין כן בתבלין : **ואיבא** למידק אמתניתין דעל כרחין דיכת תבלין ומלח מלאכת אוכל נפש היא ולא מכשירין דלא אשכחן מכשירין שאיפשר לעשותן מעיו"ט דלשתרו בשינוי ומלח הא אפשר אלא על כרחין מלאכת אוכל נפש עצמו היא והי הכי קשיא לן (ו) שינוי [זה למה] דהא באוכל נפש עצמו לא חלקו בין אפשר ללא אפשר וכמו שכתוב לפנינו בס"ד וי"ל שמתוך שאדם עשוי לדוך תבלין ומלח לימים הרבה ואיכא למיחש דמיתחזי כעביד לצורך חול אסרוה עליו בלא שינוי אלא שהתירו בתבלין לפי שלא פשע כשלא דך מאתמול אי משום שמפיגין טעמא ואי משום דלא ידע מאי קדרה בעי בשולי ואין כל הקדרות צריכות תבלין אבל כל היכא שהיה לו לדוך ולא דך החמירו להצריכו שינוי שמא יחשוב הרואה דלצורך חול קא עביד ודמיא לבקוע עצים דאמרינן לקמן [דף לא·] דבעי שינוי מפני שדרך בני אדם לבקען לימים הרבה ומיחזי כמאן דעביד לצורך חול : **ומדמסקינן** דתבלין לא בעי שינוי תשובה על רש"י ז"ל שכתב בפרק תולין [דף קמא·] במימריה דרב יהודה דאמר התם הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרי אסור ורבא אמר דכיון דקא משני אפי' טובא נמי דביו"ט קאי וליתא דהא מסקינן דתבלין לא בעו שינוי כלל אלא בשבת קאי וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל שם : **ירושלמי** · ר' ירמיה ור' אמי בשם ר' יוחנן השום השחליים החרדל נדוכין כדרכן וכתב הרשב"א ז"ל דמסתבר דלרבנן דאסרי לקמן לשחוק פלפלין בריחים שלהם משום עובדין דחול חרדל נמי אין שוחקין אותו בריחים שלו מהאי טעמא וגרסי' תו התם רבי יצחק שאל לר' יוחנן מהו לשחוק קונדיטון ביומא טבא א"ל שרי רבי יצחק עטושיא שאל ריש לקיש מהו לשחוק קונדיטון ביומא טבא א"ל הב לי ואנא שתי ר' זעירא שאל עבדי דר' יודן נשיא שחיק מר קונדיטון ביומא טבא א"ל אין וכל מיני סקריקין : **תנן** רבנן אין עושין טיסני ביו"ט · שטורח גדול הוא שכותש החטים שנחלקין א' לד' : מה טעם קאמר אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת · מוכח בגמרא דלאו דוקא טיסני אלא הוא הדין טרגיז שהוא לחלק חדא לתלת ואלקא שהוא נחלק לשנים אלא להכי נקט טיסני לגלויי דכי תנא אין כותשין במכתשת לאו בגדולה בלחוד קא אסר אלא אפי' בקטנה

מע"ש תנא סיפא מעיו"ט וכן הלכה : **מתני'** *ב"ש אומרים א תבלין נדוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור וב"ה אומרים תבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ : **גמ'** אר"י אמר שמואל כל הנידוכין נידוכין כדרכן ואפי' מלח אמר ליה רב לרב אחא ברדלא כי *) דייכת אצלי ודוך והא דרב אוקמוה רבוותא במילחא אבל תבלין לא בעי הצלאה ומסתייע הדין סברא(א) מיהא דאמר רב ששת שמע קל בוכנא אמר האי לאו מגו ביתאי הוא ואקשינן ודלמא אצלויי (ב) אצלי ודייקי ופריק שמעיה דהוה ציל קליה ודילמא תבלין הוו תבלין נבוחי מנבח קליהו מדקא מקשינן ודילמ' אצלויי אצלו ודייקו ופריק שמעיה דהוה ציל קליה והדר אקשינן ודילמא תבלין הוו שמעינן דתבלין לא בעו הצלאה וממילא שמעינן דהא דאמר רב לרב אחא ברדלא אצלי ודוך לענין מלח קאמר ליה אבל תבלין לא בעו הצלאה והכי איפסיקא הילכתא בהלכות פסוקות ובהלכות גדולות תנו רבנן אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת ותריצנא הכי קאמר מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת והא

*) כד"ס הגי' דייקת אצלי ודוק

רש"י

המולל ביו"ט : **מתני'** מדוך · בוכנא של עץ מכה בו : כדרכו · וא"צ שינוי : אבל מלח · במקום שיש מלח גסה : בפך · של חרס דוכנן דהוי שינוי : או בעץ של פרור · כף גדולה דמלח בעי שינוי משום דהיה לו לדוך מעיו"ט דאינו מפיג טעמא אבל תבלין מפיגין טעמן : והמלח במדוך של עץ · דבעי שינוי אבל סגי בשינוי זוטא : **גמ'** אגלי ודוק · הטה המדוכה על צידה דקסבר כשמואל דכל הנדוכים נידוכים כדרכן מיהו שינוי זוטא בעיא : קל בוכנא · הדכת מלח : הא לאו מגו דביתאי הוא · יודע אני שאין זה בתוך ביתי כי אסרתי להם לדוך במדוך של אבן בלא שינוי : ציל קליה · ואלו דך בהטאה באלכסון לא היה קולן צלול : ודילמא תבלין הוו · שאין צריכין שנוי : נבוחי נבח · כשהגרעינין משתברין נשמע קולו עם המדוכה : אין עושין טיסני · ביום טוב שטורח גדול הוא שכותש החיטין עד שנחלקין אחד לארבע : אין עושין טיסני· כלל לפי שאין כותשין שום כתישה בשום

שלטי הגבורים

א במ"ג הביא דעת ר"ח והשאלתות ורבינו ופסק רבינו פ"ק דביצה גבי כתישת פלפלין ביו"ט דאיכהו סברי דבעי שינוי כמו בשבת ורבינו התיר לכותשן בלא שינוי והעור כתב וז"ל תבלין או פלפלין נדוכין כדרכן לרב אלפס אפילו במדוך של אבן חוץ מן המלח שצריך שינוי שיטה קצת ומיהו אסור לטחון הפלפל בריחיים קטנים שלהם וכן כתב מיי' אבל לדעת התוס' גם פלפלין ותבלין צריכין שטייה אם יודע מעיו"ט כמה קדרות רוצה לבשל ואם אינו יודע שרי ובום וחרדל ושחלים אפילו אם יודע מעיו"ט שרי לפי שנפגמים ביותר אם שוחקין אותם מעיו"ט :

לשון ריא"ז

תבלין נדוכין כדרכן ביו"ט אפילו במדוך של אבן והמלח אינו נדוך אלא על ידי שינוי או מטה שמכתשת ודך בהטייה לפי שהמלח אינו מפיג טעמו ואם היה יודע מאתמול שהוא צריך לכרכום ביו"ט היה יכול לדוכו מאתמול ואם בא לדוכו ביו"ט צריך שינוי כמלח כמבואר בקונטרס הראיות ומותר לשחוק תבלין כדי לעשות קונדיטון ביו"ט שהוא יין המתובל בתבלין וזה מבואר בתלמוד ארץ ישראל :

שיטת ריב"ב

מתני' תבלין נדוכין במדוך של עץ. דאיכא שנויא זוטא : והמלח בפך ובעץ הפרור. דמלח בעיא שנוי כדמפרש בגמ' : והמלח במדוך של עץ. שימי הוא דבעי אבל בהאי שינויא סגי : גמ' כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח. בגמ' פרכינן והא אמרת דכולי עלמא מלח בעיא שינוי ופריק הוא דאמר כי האי תנא וכו' תניא וכו': כי דייקית מלח אגליי. המדוכה על צדה והדק דקסבר כשמואל ומיהו מלח בעיא זוטא בעיא : אין עושין טיסני וכו'. פרכי' בגמ' הרתי . כלומר לימא אין כותשין במכתשת ותו לא ותרצי' הכי קאמר מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין בשום מכתשת אפילו בקטנה :

עין משפט

א מיי' פרק י"ט מהל' יו"ט סמג לאוין שם טור או"ח סי' תקי :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל מהא : (ב) אצלו ודייקו כצ"ל : (ג) כ"ב טובא : (ד) אפי' ידע כצ"ל : (ה) רכותא כצ"ל : (ו) אמאי בעינן שינוי דהא כצ"ל : (ז) מעיקרא כצ"ל :

מלחמת ה'

דעוד ופלוגתא דרב הונא ורב חסדא במלח כו' עד בעי שינוי : **אמר** הכותב אבל לא נאמרו דברים הללו אלא למשנתינו דקתני תבלין כדרכן ומלח במדוך של עץ דאלמא בעיא שינוי גמור אבל אנן הא קי"ל כברייתא דקתני כל הנדוכין נדוכי' כדרכן בכלל הזה אפילו מוריקא שאין טעמו פג וחרדל שכל הקדרות צריכות לו לפי שהוא נאכל בפני עצמו וכן יש בכלל כל הנדוכין אפילו יודע מאי קדרה בעי בשולי וכולן קתני כדרכן ושייט בלא שינוי ובלא הגלאה כלל אבל במלח לא קתני כדרכה אלא לכל דבר והיינו נדוכה יפה במדוך של אבן אפילו לקדרה ומשום הכי חדית בה רב דדוקא ע"י הגלאה הא שאר כל הנדוכין כדרכן כדקתני בהדיא ומיהו (ז) בעיקרא אפליגו בה אמוראי אמתני' משום דלא קתני בה בהדיא כל הנדוכין אלא תבלין נדוכין כדרכן ומלח במדוך של עץ והוה אפשר להו למימר דה"ה לשאר מינין בכגון דידע מאי קדרה בעי בשולי אי נמי מוריקא דריפא דמתני' דוקא דלא מפקא אלא תבלין דסתמן אי אפשר לאחכן מבערב אי משום דמפיגין טעמן אי משום דלא ידע בהו ועוד דהוה קשיא להו מאי טעמא בעיא מלה שנוי יותר משאר מינין אבל אמסקנא אדחו להו כל הנך מילי דמדקתני בברייתא כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואתא רב ותדית במלח דנהי דלא בעיא שנוי אבל בעיא הגלאה דלא קתני בה כדרכה והשתא לא קשיא מאי שנא מלח משאר הנדוכין מפני שהמלח נדוכת יפה יפה בהגלאה וכיון שכן בעיא הגלאה משום דלא לעביד עובדין דחול בלא לצורך והיינו טעמא שנדוכת עם שאר הנדוכין הואיל ואינו טורח בה בפני עצמה להו עובדין דחול עביד דלא לצורך וזו היא הדרך שדרכו בה רבינו הגדול ור"ח ז"ל שלא הזכירו כלל הא דרב הונא ורב חסדא אבל רב שמעון בעל הלכות ז"ל אמר וכל דמידך ביו"ט לא צריך לאגלויי בר ממלחא ומוריקא תפס לו הלשון שמפיגין טעמן משום דכל מילי דיו"ט בהך טעמא תליאן :

המאור הקטן

[דף יד ע"א] א] **ופלוגתא** דרב הונא ורב חסדא במלח מאי טעמא בעי שנוי לא אסתייעא הילכך נקטינן כחומרי דמר וכחומרי דמר והיכא דידע מאי קדרה בעו בישולי אי נמי במוריקא כולהו בעי שינוי :

השגות הראב"ד

ב"ש וב"ה והלכה כב"ה : א] **ופלוגתא** דרב הונא וכו' עד וכחומרא דמר : א"א אין בדבריו כלום הגאונים לא הצריכו סטייה בשום תבלין והירושלמי מסייע שהקשו יידיך מאתמול בשם רבי יוחנן שטעמא מר דזעירא בשם ר"י השום והשחלים והחרדל נדוכין כדרכן. הלכך לעולם אין תבלין צריכים שינוי אבל מוריקא בעי שינוי לדעת מי שאומר מי שטעמו מר כי מוריקא לעולם אין טעמו מר וכל הקדרות צריכות מוריקא. אבל למ"ד שטעמו פג מוריקא נמי טעמו פג . וי"מ מוריקא אין טעמו פג אבל כל הקדרות אינן צריכות מוריקא ולזה הספ' אינו יודע מה טעמו מר לטעמו פג ·

א מיי' פרק ג מהל' י"ט טוש"ע או"ח סי' תקי:

ב מיי' פרק ה מהלכו' י"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקטז:

ג מיי' פרק י מהל' כלאי' סמג לאוין רפג טור יו"ד סי' שא:

בקטנה דכי היכי דבטיכני ליכא ספיקא שמתוך שטרחותן מרובה אסור אפי' בקטנה נמי ה"נ בחלקא ומגיז: והאי מתניתא אוקימנא לבני א"י. פירוש דאית להו עבדי ומזלזלי ועושין בגדולה ואומרים בקטנה עשינו ומשום הכי אסרין עלייהו אפי' בקטנה אבל לדידן בני בבל כותשין במכתשת קטנה כך פי' רש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק שלישי מהלכות י"ט ובא"י אפי' בקטנה אסור שהתבואה שלהן טובה היא ואם כותשין אותה מעיו"ט אין בכך הפסד: קליף ליהריה·נוהר מראיתו היה קלוף ולבן: **מתני'** הבורר קטנית ביו"ט בש"א בורר אוכל ואוכל·אבל אינו מותר לברור הפסולת: ובה"א בורר כדרכו· אפי' ליטול הפסולת: אף מדיח ושולה· מפרש בגמרא שמדיח במים ושולה הפסולת הצף למעלה כמו (א) מה שיולה בחביות דהיינו כמי שנוטל הזגגים הצפים על פי החבית:

רש"י

מכתש אפי' קטנה: לבני ארץ ישראל · שיש להן עבדים דמזלזלי ועושין בגדולה והומרים בקטנה עשינו ולכך אוסרין להן אף בקטנה: אבל לדידן · בני בבל: דהוה קליף ליהריה · מראיתו היה קלוף ולבן: מדיח ושולה · מדיח במים ושולה מה שצף למעלה: **גמ'** בד"א · הא דשרו ב"ה ליטול הפסולת ולהשליך: מי איכא מאן דשרי · ואפילו לטלטל הא בטל מיעוטא לגבי רובא והוי כולה פסולת ותו לא חזי: דנפיש בטירחא · שכולו דק וה"ק בד"א בזמן שטורח האוכל מרובה על הפסולת הוא דקאמר בית הלל נוטל הפסולת למעוטי בטירחא עדיף אבל טורח הפסולת מרובה ד"ה נוטל האוכל: **מתני'** אין משלחין · דורון איש לרעהו: אלא מנות · דבר המוכן שאינו עשוי להניחו למחר כגון חתיכות לפני האורחין וכן דגים: אבל לא תבואה · שאינה ראויה היום שאין טוחנין ביו"ט כי היה לו לטחון אתמול כי לא תפיג טעמה: מתיר בתבואה · כי שמא יבשלם בקדרה ויכתוש במכתשת קטנה: **גמ'** שלא יעשנה כשורה · לא ישלח דורון ע"י אנשים הרבה דאוושא מילתא ונראה כמוליכן בשוק כדי למכור: עססיות · מאכל חיטין: רסיסין · מאכל העשוי מן העדשים: **מתני'** משלחין כלים · לצורך המועד ובגמרא מפרש למאי חזו כלאים: אבל לא סנדל· של עץ ומצופה עור ומסמרות וגזרו חכמים עליו שלא לנועלו בשבת ויו"ט משום מעשה שהיה שנהרגו *הרוגי מלכות על ידו כדאמרי' במסכת שבת: ולא מנעל שאינו תפור · דלא חזי למידי: אף לא מנעל לבן·שאינו ראוי לנעול שצריך אומן להשחירו: שנאותין·שנהנין שמתקשטין בו: **גמ'** למימך· לכפול אותו: שמא תכרך נימא · של בגדים גדולים וגסים כגון של גלופקרין שקורין קוטא ומחממת במקומה ועובר משום שעטנז אי נמי דעיקר הבגד מהנהו ומחממו למטה הוי לה כלבישה דאית ביה הנאה: דמפסיק מידי · שנותן בגד בינתים: אסור · ליישן עליהם

והא מתניתא אוקימנא לבני ארץ ישראל אבל לדידן כותשין במכתשת קטנה דתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה ואוקימנא לבני בבל: רב פפי איקלע לבי מר שמואל אייתו ליה דייסא ולא אביל ודילמא במכתשת קטנה עבדוה חזייה דהוה דייק טפי ודילמא מאתמול עבדוה חזייה דהוה קליף ציהריה טפי ואי בעית אימא שאני בי מר שמואל דאיכא פריצותא דעבדי: **מתני'** [א] הבורר קטניות ביום טוב בש"א בורר אוכל ואוכל ובה"א בורר כדרכו בקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה רבן גמליאל אומר °אף מדיח ושולה: **גמ'** תניא רשב"ג אומר בד"א בזמן שהאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת פסולת מרובה על האוכל פשיטא מי איכא מאן דשרי לא צריכא דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא: **מתני'** ב"ש אומרים [ב] אין משלחין ביו"ט אלא מנות ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף חיין ושחוטין: משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ר"ש מתיר בתבואה: **גמ'** תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשה [א] כשורה · תנא אין שורה פחותה מג' בני אדם: ר"ש מתיר [ב] בתבואה: [ג] של חטים לעשות מהם עססיות שעורים ליתן לפני בהמתו עדשין לעשות מהן רסיסים: **מתני'** משלחין כלים בין תפורין ובין שאינן תפורין אע"פ שיש בהן כלאים והן לצורך המועד אבל לא סנדל מסומר ולא מנעל שאינו תפור רבי יהודה אומר אף לא מנעל לבן מפני שהוא צריך אומן זה הכלל כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו: **גמ'** בשלמא תפורין חזו למלבוש שאינן תפורים נמי חזו לכסויי אלא [ג] כלאים [ד] למאי חזו וכ"ת חזו *)למזגא עלייהו והתניא °לא יעלה עליך אבל אתה מציע תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן גזירה שמא תכרך נימא אחת על בשרו וכי תימא דמפסיק מידי ביני ביני והאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יוסי בן שאול משום קהלא קדישא שבירושלים אפי' עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים **)ביניהן אסור לישן עליהן

*) בס"י הגי' למימך תותיה והתניא   **) בס"י הגי' תחתיהן

ויקרא יט

נ"א הרוגים ע"י

הגהות הב"ח

(א) מה שיולה בחבית כצ"ל וכ"כ בפרק הפועלים דצ"ב: (ב) דשרו כצ"ל: (ג) עור ומסמרות קבועין בו כצ"ל: (ד) כ"ב וכ"כ התוס':

ולהשליך: **גמ'** כמה דברי' אמורי'(ב)דשרי ב"ה ליטול פסולת ממש ולהשליך: מי איכא מאן דשרי·היכא דאיכא טרחא יתירא כגון הכא דאיכא פסולת מרובה ומ"מ טרחא יתירא דמוטב ליטול האוכל: דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא·כגון שהפסולת אבנים דקות וא' מן האוכל גס כשנים מן הפסולת וה"ק בד"א בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת דבהא הוא דקא אמרי ב"ה דנוטל פסולת דמיעוטא טרחא עדיף אבל אם טורח פסולת מרובה על האוכל דברי הכל וכו' כך פרש"י ז"ל והאחרים פירשו דהאוכל קאי דנפיש בטרחא כגון שהוא דק אבל הוא מעט והפסולת מרובה והוא גס וזוטר בטרחא דמהו דתימא דמעוטי בטרחא עדיף ונוטל את הפסולת קמ"ל דכיון דפסולת מרובה אסור והפסד דתרוייהו איתנהו: **מתני'** ב"ש אומרים אין משלחין ביו"ט· דורון איש לרעהו: אלא מנות· דבר המוכן להניחו בפני האורחים: אבל לא את התבואה· שאינה ראויה היום שאין טוחנין ביו"ט שהיה לו לטחון מאתמול שלא תפיג טעמה: ור"ש מתיר בתבואה·שמא יבשל בקדר' ויכתשה במכתשת קטנה: **גמ'** שלא יעשה כשורה · ע"י שלשה בני אדם דאוושא מילתא ונראין כמוליכן למכור בשוק ורבינו אפרים ז"ל פירש מפני שנראה האחד מוכר והשני לוקח והשלישי סרסור ובגמרא אמר בעי רב אשי תלתא גברי ותלתא מיני מאי תיקו והרמב"ם ז"ל פסקה לקולא בפ' ה' מהלכות יו"ט אבל בעל הלכות ז"ל פסקה לחומרא וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה וצריך עיון למה: **ר"ש** שמעון מתיר בתבואה של חטין לעשות מהם עססיות: רסיסים· מאכל העשוי מן העדשים ונראה שדעת הרב אלפסי ז"ל לפסוק כר"ש מדפרשינהו מילתיה אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפרק חמישי מהלכות י"ט כתנא קמא דאמר אבל לא את התבואה: **מתני'** משלחין כלים·בגדים: והן לצורך המועד: וגמרא בעי כלאי' למאי חזו: אבל לא סנדל מסומר· סנדל של עץ מצופה (ג) מסמרות שגזרו חכמים עליו שלא לנועלו בשבת וביו"ט משום מעשה שהיה כדאיתא במסכת שבת בפרק במה אשה (דף ס·): מנעל שאינו תפור·אמר בגמ' לא צריכא דנקיט בסיכי פירוש יתדות קטנות של עץ דבלאו הכי פשיטא דלא חזי למידי וי"א שתי תפירות באמצעו ושתים בעקבו: אף לא מנעל לבן·שאינו ראוי היום לנועלו שצריך אומן להשחירו: **גמ'** למימך· לקפל: שמא תכרך לו נימא· של בגדים גדולים וגסים ומחממת במקומה ועובר משום לא תלבש שעטנז: דמפסיק מידי. שנותן בגד בינתים: אסור ליישן עליהם· מדרבנן תמהני מאי איריא שמא תכרך דמשמע דלא מפסיק מידי אפילו עשר מצעות נמי וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהם גזירה שמא יעלה אותן עליו וכדאמרינן עלה משום שנאמר לא יעלה עליך כלומר משום גזירה דהעלאה ומלשון רש"י ז"ל שכתבתי נראה שהוא מפרש אסור לעשות כן שמא תכרך ואיכא אסורא דאורייתא ודר"ש בן פזי מדרבנן ואין צורך לזה אלא כך נ"ל דברייתא' נקיט לה הכי משום דאפי' בכלאי' שאין דרכן בהעלא' אלא בהצעה כל היכא דלא מפסיק מידי

א ותלתא מיני בתלתא גברא בעיא ולא איפשטא ומיימון מתיר:
ב ומיי' אוסר בתבואה ולזה הסכים הרא"ש:

לשון ריא"ז
אבל לא תבואה מפני שצריך לטוחנה לעשות ממנה פת והרי הטחינה אסור ביו"ט ונראה בעיני שמשלחים שעורי' הראויי' לבהמה שמותר לטרות בשביל בהמה כמבואר בקונטרס הראיות:

ג כ' הרא"ש ז"ל מדהביא רב אלפס ברייתא זו משמע דפסק הלכה כר"ש ולא ידענא טעמא מאי ובעל העיטור ז"ל כתב דטעמא דתנא קמא כדגרסינן בירושל' אתיא דר"ש בשיטת רבי עקיבא כמה דדריב [illegible] לכל נפש אף אוכל נפש בהמה בכלל וכן סבר רבי שמעון אף נפש בהמה בכלל ותנא קמא דאסר סבירא ליה כר' יוסי הגלילי ונראה לי דגמרא דידן פליגי אירושלמי דטעמא דרבי שמעון מפרש בגמ' משום דחזיא למיעבד מינייהו מאכל אדם וגם לישנא דמתניתין משמע דלא כירושלמי דמשמע דרבנן אסרי תבואה לפי שאינן ראויות למאכל אדם כקטניות והרמב"ם ז"ל פסק כתנא קמא וכן עיקר:

לשון ריא"ז
ד שלשה האוקין הן בכלאים בגדים רכים שראוי לו להתכסות בהן אסור לו לאדם להציען תחתיו ואפילו היו עשר מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לו לשכב עליהן גזרה שמא יעלה עליו והתורה אמרה ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ואם אין ראוי להתכסות בהן כגון הכרים והכסתות אם היה מציען תחתיו ואין בשרו נוגע בהן מותר כמו שמבואר במסכת כלאים ואם היו קשין שאין ראוי להתחמם אע"פ שבשרו נוגע בהם מותר לפיכך הערודלין שמשימים כמין לבד קשה תחת פרסות הרגל אין בהם משום כלאים ולא התירו הקשין אלא להציען תחתיו אבל להתכסות בהן אסור שנאמר ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך בגדי בגדי כהונה קשין שהיה אומן כפול לכ"ד חוטין ולא הותרו לכהני' אלא בשעת עבודה אבל שלא בשעת עבודה אסורין ללובשן כמו שמבואר בפ' ראשון של ערכין אבל מקפלין אותן ומשימין אותם תחת ראשיהם כשהיו ישנים כמו שמבואר במס' תמיד וכן ביאר מז"ה לבדין הקשין מותרים אפילו בלבישה כיון שאפי' לבישת הרכים אינו אלא מדרבנן:

המאור הקטן

[דף יד ע"ב] **הא דתנן משלחין כלים אע"פ שיש כלאים איקימנא בקשין ובמסכת יומא אמר רב אשי** בגדי כהונה קשין הן ולפיכך היו פושטין אותן ומניחים אותן תחת מראשותיהן ואיכא דקשיא ליה ההיא דגרסינן במס' ערכין הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים והוינן בה פשיטא כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו וכו' ואם איתא דבגדי כהונה קשין הם הא לא אשתרי להו כלאים א] ונ"ל כאן באבנט כאן בשאר בגדים ההיא דבמסכת יומא באבנט נאמרה שפרחי כהונה הדיוטים היו ולא היה בבגדיהם כלאים אלא באבנט בלבד והאבנטים של כהן גדול ושל כהן הדיוט היו קשין מפני שהיו חוגרין בהן מתניהן אבל זה שאמרו במסכת ערכין דאשתרי כלאים לכהנים בבגדי כהונה בחשן ואפוד של כהן גדול שהיה בהן כלאים והיו רכין ולא קשין לפי שהיו עשויין ללבישה ומדאסיקנא התם בבגדי כהונה היוצא בהן במדינה אסור איכא למימר דאדחיה לה דרב אשי דאמר בגדי כהונה קשין הן ואיכא למימר האי דקתני במדינה אסור לאו משום כלאים אלא מעלה דרבנן היא ומעלה שעשו בבגדי קדש ודיקא נמי דקתני אסור ולא קתני חייב ש"מ (ד) ויש מי שפירש שלא אמרו בגדי כהונה קשין הן אלא לענין הצעה תחתיו של אדם דמדאורייתא שריא ורבנן הוא דגזרו בה ברכין ולא בקשין שאין דרכו של אדם להשתמש בהן ליהנות מהן אבל בלבישה אסורין הן בגדי כהונה אע"פ שהן קשין כיון שהן שוע טווי ונוז ולפי' חייב בהן במדינה משום כלאים וכל שהוא שוע או טווי או נוז דהוא כלאים מדרבנן ולא דאורייתא אם הוא קשה מותר אפילו בהעלאה דלא גזור רבנן בקשין והיינו טעמא דנמטא גמ"א דנרש שאפילו היה מן הרכים לא היה אסור אלא מדרבנן כדתנן ב] הלבדין אסורין מפני שהן שועין ובסוף פ' נדה אסיקנא דמדאוריי' בעי' שוע טווי ונוז שלשתן כאחד מדאפיק בהו רחמנא בחד לישנא דכתיב שעטנז:

שיטת ריב"ב

והא מתניתא אוקימנא לבני ארץ ישראל דאית להו עבדי דמזלזלי.ואי שרינן להו בקטנה עושין בגדולה ואומר בקטנה עשינו אבל לבני בבל דלית להו עבדי דמזלזלי מותר לכתוש במכתשת קטנה: קלוף נהריה. נהר מראיתו היה קלוף ולבן: מתני' בורר אוכל ואוכל·דאיכא שינוי והוא מתעסק בדבר הראוי: אף מדית במים ושולה·פסולת הצף למעלה כמי משילה בחביות: גמ' בד"א · דשרו בית הלל ליטול פסולת ולהשליך כשהאוכל מרובה על הפסולת דמעוטי טירחא עדיף אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת דאיכא שינוי ומעוטי טירחא: פסולת מרובה על האוכל פשיטא מי איכא מאן דשרי. להניח את האוכל שהוא מועט וליטול את הפסולת שהוא מרובה: ושנינן לא צריכא וכו'. והכי קאמר בד"א בזמן שטורח האוכל מרובה על טורח הפסולת דמעוטי בטירחא עדיף והתם קאמרי בית הלל דנוטל את הפסולת אבל אם טורח הפסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת ואע"פ שהפסולת מועט בשיעורו כיון שהוא מרובה בטרחו נוטל את האוכל ומניח את הפסולת דאיכא שינוי ומעוטי טרחא והוא מתעסק בדבר הראוי: מתני' אין משלחין. דורון איש לרעהו:אלא מנות·דבר המוכן שאינו עשוי להניחו למחר: אבל לא תבואה. שאינה ראויה היום שאין טוחנין ביו"ט שהיה לו לטותנה מבעוד יום: ור' שמעון מתיר בתבואה. שמא יבשלה בקדרות ויכתשה במכתשת קטנה. ומדפרים בברייתא טעמיה שמע מינה הלכתא כותיה: גמ' שלא יעשנה כשורה. שלא ישלח הדורן על ידי אנשים רבים דאושא מילתא ונראין כמוליכין למכור בשוק: תאנא אין שורה וכו'. ובעיא דרב אשי בתלתא גברי ותלתא מיני השמיטה הרב ז"ל:גלודיות.מאכל חטים: רסיסים. מאכל העשוי מעדשים: מתני' אע"פ שיש בהם כלאים. בגמ' מפרש למאי חזי: אבל לא סנדל המוסמר. לפי שגזרו חכמים עליו שלא לנועלו בשבת ויו"ט משום מעשה שהיה: ולא מנעל שאינו תפור · דלא חזי למידי שצריך אומן להשחירו:

השגות הראב"ד

א] ונ"ל כאן באבנט וכו' עד היו קשין. א"א גם זה היפך שאין הקושיא אלא בשביל שחושן כפול מאוד ומורכב חשן ואפוד הם כפולים יותר ויותר משל אבנט כדאיתא ביומא אבל תירץ לא כפירוש האחרון שאמר שלא הותרו קשין אלא בהצעה התחתון שאינה אלא גזרה שאין עמידה לזה הפירוש כמו שמפרש זה אלא כמו שנראה בע"ס: ב] הלבדין וכו' עד שהן שועין. א"א זה המפרש לא דקדק כל צרכו תדע דה"כ מה ראה רב [illegible]

מוהרין הם מדקאמר ובגד כלאים שעטנז ובגד ודאי אינו אלא של תמוס אלמא בלבישה והעלאה נמי בעינן רכים מעתה קשה לנו מימרא דערכין דאמרינן כהנים אשתרי כלאים לגביהן במס' יומא א"ר אשי בגדי כהונה קשין הן ואי קשין הם היכן אשתרי כלאים לגבייהו וי"ל דבגדי כהונה אע"ג דקשין הם יש הנאה בלבישתן מיהו אין הנאתן מרובה הלכך לא גזרו עליהן בהצעה תחתיה כמו שגזרו בכלאים אחרים שהנאתן מאויה ותשמישן מרובה כדאמרינן [illegible]

ואלא בוילון והאמר עולא מפני מה אמרו וילון *)אסור מפני שהשמש מתחמם [א] כנגדו *אלא בקשין כי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא: °ערדלים וצררי דזוזי ודפשיטי ודביזרני אין בהם משום כלאים לפי שאין דרך הימום בכך: גרסי' בנדה* ת"ר בגד (א) שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים ולא [ב] יעשנו מרדעת לחמור אבל עושה אותו תכריכין למת אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר דעמרא וכיתנא לא סליק להו ציבעא בהדי הדדי וכיון דלא ידע אימר מינתר נתר אמר רב אחא משמיה דמר זוטרא האי מאן דאבד ליה חוטא דכיתנ' (ב) בגלימא דעמרא ונתקיה ולא ידיע אי נתיק ואי לא נתיק שפיר דמי מאי טעמא מדאורייתא שעטנז אמר רחמנא עד [א] שיהא שוע טווי ונוז ורבנן הוא דגזרו ביה והאי כיון דנתקיה נתקיה מתקיף לה רב אשי ואימא או שוע או טוו [ג] או נוז והילכתא כמר זוטרא מדאפקינהו רחמנא בחדא מילתא: *זה הכלל כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו

רב

*) בגמ' וברא"ש איתא טמא

רש"י

עליהם מדרבנן: בוילון · שראוי לפרוס כנגד הפתח: מפני מה אמרו וילון טמא · מקבל טומאה ולא עשאוהו כאחת ממחילות הבית שאינן מקבלות טומאה: מפני שהשמש מתחמם כנגדו · מתעטף בשוליו לפיכך יש תורת כלי עליו וכיון דמתחמם כנגדו אסור לעשותו כלאים: בקשין · בגדים קשין שאין מחממין מותר לשכב עליהם: נמטא · לבד: גמדא · קשה: דנרש · מקום: שרי · לישיבה שאינה מחממת: ערדלים · מנעלים שרגילין ללבוש תחת מנעליהן ונועלין עליהן עור של תיישים תחת הקרקע וכנגד העקב של רגל יש שעושין אותו של צמר וקורין לו נמטי אין בהם משום כלאים דקשין הן: צררי דפשיטי · בגד שצוררין בו מעות או זרעים והוא של כלאים מותר לתתו בתוך חיקו ואין בו איסור כלאים: דביזרני · זרעים: כל שנאותין ממנו ביו"ט · ותפילין אין נאותין בהן ביו"ט כדאמרינן התם יצאו שבתות ויו"ט שאין צריכין אות שהן עצמן

מיד אסור שמא תכרך נימא על בשרו אבל כל היכא למפסיק כל שאין דרכן בהעלאה שרי והיינו דתנן בפ' בתרא דכלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן והיינו מפני שאין דרכן להעלותן וכן פי' רבי' שמשון בפי' המשנ' וריב"ל אתא לאשמועינן דאפילו עשר מצעות זו על גב זו שאין דרכן בהעלאה כל שכלאים תחתיהן שדרכן להעלותן אסור לישן עליהם משום שנא' לא יעלה עליך כלומר משום לתא דהעלאה כיון שדרכן בכך: **אלא** בוילון · שראוי לפרוס כנגד הפתח: מפני מה אמרו וילון טמא · שמקבל טומאה ולא עשאוהו כאח' נר מצוה ממחילות הבית שאינן מקבלות טומאה: מפני שהשמש מתחמם כנגדו · ומהאי טעמא אסור לעשותו מכלאים: בקשין · בגדים קשין שאין מחממין מותר לישכב עליהן: נמטא · לבד שקורין פילטור"י: גמדא · קשה: דנרש · מקום: שרי · לישיבה שאין מחמם והוא קשה ואין נימא נמשכת ממנו: **ונראה** ממה שכתב רש"י ז"ל במס' יומא בפ' בא לו (דף סט·) גבי פרחי כהונה שהיו מקפלין בגדיהם ומניחין אותם תחת מראשותיה' דאפילו כלאים דאורייתא דהיינו שוע טווי ונוז כל שהוא קשה מותר לגמרי אפי' בהעלאה דפרכינן עלה התם והא איכא משום כלאים ופרקינן בגדי כהונה קשין הן ופי' רש"י ז"ל דכיון דקשין הם שרו לגמרי והקשה עליו ר"ת ז"ל מדגרסי' בערכין (דף ג:) הכל חייבין בציצי' כהני' לויס וישראלי' ופרכינן בה פשיטא ופרקינן כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל ואישתרו כלאים לגבייהו לא ליחייבו בציצית קמ"ל ואם איתא דבקשין אפי' כלאים דאורייתא שרו הא לא אישתרי כלאים לגבייהו דקשין כבגדי כהונה לכולי עלמא כמי שרו לפיכך פירשו דבקשין לא אישתרי מידי דאסור מדאורייתא אלא שמה שהתמירו מדבריהם בכלאים התירו בקשין ולפיכך בכלאים דאורייתא כבגדי כהונה כיון דקשים הם התירו בהם הצעה שאינה [אלא] מדבריהם והיינו ההיא דיומא שהיו מקפלין אותם ומניחין אותם תחת מראשותיהם ובכלאים דרבנן כל שהם קשים התירו לגמרי לפי שלא הטילו חכמים חומרא שלהן על הקשין כלל ומש"ה שרי אפי' בהעלאה והיינו נמטא גמדא דנרש דשריה לגמרי לפי שהלבדין אפילו ברכין אין איסורן אלא מדבריהם שאינן שוע טווי ונוז אלא שוע בלבד וכדתנן בפרק בתרא דכלאים הלבדין אסורין מפני שהן שוע ולפיכך כל שהוא לבד קשה והיינו נטמא גמדא דנרש שריא אפילו בהעלאה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק עשירי מה' כלאים שהלבדין אסורין מדאורייתא ולדבריו כי שרינן נמטא גמדא דנרש היינו בהצעה בלבד אבל אפשר לקיים דברי רש"י ז"ל לפי שתרצו קושייתו בשם הר"ז הלוי ז"ל דכי אמרינן דבגדי כהונה מותרין משום דקשין הם היינו דוקא באבנט שהיה קשה מפני שהיו חוגרין בו מתניהם וכלאים של פרחי כהונה אינו אלא באבנט דפרחי כהונה ודאי כהנים הדיוטים היו שאין בגדיהם כלאים אלא באבנט בלבד [והא] דאמרינן בערכין (דף ג:) דאישתרי כלאים לגבייהו היינו לגבי כ"ג בשאר בגדים שהיו רכין לפי שעשויין ללבישה ומיהו כי שני ליה בקשין ה"ה דהוה מצי לשנויי בשאין עשויין להעלאה (א) ככרים וכסתות ולהצעה אלא דהא לא איצטריכא ליה דמתני' הוא בפרק בתרא דכלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן: **ערדלים**. כמין נמטא שהיו מניחין אותו תחת העקב: צררי דזוזי ופשיטי ודביזרני. בגד כלאים שצוררין בו מעות וזרעים מותר לתתם בחיקו לפי שאין דרך חמום בכך: **גרסי'** בנדה (דף סא:) ת"ר בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנו לעובד כוכבים דאתי עובד כוכבים ומזבן ליה לישראל: ולא יעשנו מרדעת לחמור·דאע"ג דתנן בפרק בתרא דכלאים תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום כלאים אבל שאני דכיון שאין הכלאים ניכר בו איכא למיחש שמא יקרע כהותו ויקח ממנו טלאי ויתפרנו על גבי בגדו: צובעו ומותר. שעל ידי הצבע הוא ניכר כדמפרש: עמרא וכיתנא לא סליק להו צבעא בהדי הדדי שהפשתן קשה לקבל צבע יותר מן הצמר: **מדאורייתא** שעטנז אמר רחמנא שוע טווי ונוז. פירש רש"י ז"ל שוע שיהא חלוקים יחד הצמר והפשתן במסרק ושיהיו טווין יחד ונוז לשון אריגה כלומר שיהיו ארוגים יחד והיינו לומר שאע"פ שהן טווין יחד וארוגין יחד לא הוי כלאים דאורייתא עד שיהו גם כן חלוקין יחד במסרק והשיב עליו ר"ת ז"ל א"כ כלאים בציצית דשרא רחמנא היכי משכחת לה שהרי אינן לא חלוקין ולא טווין ולא ארוגין יחד אלא שהם קשורין ומחוברים זה בזה וכדאמרינן בפ' התכלת [דף לט·] ש"מ קשר העליון דאורייתא דאי ס"ד לאו דאורייתא כלאים דשרי רחמנא למה לי אלמא משום קשר בלחוד הוי כלאים לפיכך פי' ר"ת ז"ל דשוע היינו שיהא כל אחד ואחד חלוק במסרק בפני עצמו וטווי בפני עצמו ונוז בפני עצמו כלומר שזור שיהו שני חוטין שזורין יחד מכל מין ומין ואח"כ אם חברן זה עם זה בשתי תכיפות איכא משום כלאים וקרא ה"ק לא תלבש צמר ופשתים שכל אחד מהם שוע בפני עצמו וטווי בפני עצמו ושזור בפני עצמו יחדיו כלומר בזמן שהם מחוברין והכא משמע התם במסכת כלאים דנוז מל' שזירה הוא דתנן התם [פ"ט מ"ח] כלוז הוא ומליז עליו אביו שבשמים אלמא דנוז היינו ענין פתלתול כדרך השזורין שהן נפתלים והאי דאיצטריך רחמנא למישרי כלאים בציצית משום דחוטי ציצית שזורין בעינן וכדתניא בספרי פתיל תכלת טווי ושזור אין לי אלא תכלת לבן מה תכלת הטיל בו לבן מנין אמרה תורה הטיל בו תכלת שזור אף לבן שזור ובפרק בתרא דעירובין (דף צו:) כמי אמרי' המוצא תכלת בשוק לשוות פסולה חוטין כשרה מאי שנא לשוות דפסולה דאמר אדעתא דגלימא לבעינהו חוטין נמי לימא אדעתא דגלימא (ג)*שריכהו בשזורין שזורין נמי נימא אדעתא דשפתא דגלימא עייפינהו מהא משמע דחוטי ציצית צריכין שיהו שזורין ומשמע נמי דסתם בגדים אינם שזורים והיינו דקאמר הכא סתמא דהאי חוטא דכיתנא דאבד בגלימא דהוי מדרבנן לפי שסתם בגדים אינם שזורים והא דתנן במסכת כלאים אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג דכתיב לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ורשב"א אומר נלוז הוא ומליז עליו אביו שבשמים לאו למימרא דארוג נפיק משעטנז וכדברי רש"י ז"ל אלא טווי נפיק משעטנז וארוג משום חבור הוא ומלשון יחדיו נפיק ומכל מקום משמע דחוטי ציצית צריכין שיהיו שזורין וזה שלא כדברי האומרים שאין לשזור חוטי ציצית משום דזימנין דמפרקי מהדדי והוו להו ט"ז חוטין וליתא דאדרבה צריכין שיהו שזורין וכדכתיבנא ומיהו אי מפרקי לית לן בה דהוו להו כגרדומי ציצית דכשרים ומיהו משמע דבעינן שיהא שזור כדי עניבה כדאמרי' התם בפרק התכלת (דף לח:) גבי גרדומין:

רב

לשון ריא"ז

[א] בגד כלאים שצרר בו מעות או זרעונים ונתנם בחיקו מותר ואפי' שהזרעונים רכים הם ומתחמם בהם אין דרך הימום בכך ומותר ללבוש בגד כלאים כדי לסבריח בו את המכס והוא שאינו מתכוין ליהנות בו כגון שהיה לבוש בגדים יפים ממנו שמתחמם בהן ומתכבד בהם וכל דבר שאינו מתכוין מותר וזה מבואר בפ' הגוזל ומאכיל וכן נראה בעיני שמותר לו לאדם ללבוש בגד כלאים כשהוא רוצה לקנותו וצריך לבודקו ולבשות על גופו שהרי אינו מתכוין ליהנות בו לפי שעה וכן ביארתי שם בקונטרס הראיות · כתב מיי' אין איסור כלאים אלא בגדים שהן דרך חמום כגון כתונת ומצנפת ומכנסיים ואבנט ושמלה ובגדים שהם מחפים בהן הבוקים והידים וכיוצא בהן אבל צלצלים שעושין הגס בבית יד שלהם לצור בהן תבלין או מעו' או סמרטוט שנותנין על הרטייה ואספלנית וכיוצא בהן מותר: גלגול של עור של משי שתולין בו צמר והוטי פשתן מדולדלים על פני אדם להברית בו הזבובים אין בו משום כלאים עד כאן:

[ב] כתב מיי' ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בה והרא"ש כתב שמותר אפי' אם בשרו נוגע בה ובלבד שלא יתננה על כתפו אפי' להוליא בה את הזבל ודוקא שהכלאים ניכרים וידועים בבגד אבל בגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור דכיון דאין מקומו ניכר שמא ישכח ויקח ממנו טלאים לתופרו ע"ג בגדו ולא מכרנו לנכרי שמא יחזירנו וימכרנו לישראל:

[ג] דבר תורה לא הוי כלאים לרש"י אא"כ שירב הצמר והפשתן יחד וסרקן יחד במסרק וטוואם וארגם יחד ולר"ת הוי כלאים דאורייתא אפילו סרק כל אחד ואחד לבדו וטואו לבד ושזרו לבד ואח"כ חברו ביחד על ידי אריגה או קשרם או תפרם יחד בשתי תכיפות והרמב"ם כ' צמר ופשתים שטואם ביחד ושוע אותן ועשה לבדין אין זה כלאים טרפן וטווה אותם כאחד וארג בגד מטווי זה ה"ז כלאים ע"כ ומיהו מדרבנן אסור אפילו אינו שוע וטווי ביחד הלכך הלבדין אסורין מדרבנן אע"פ שאינן טווים ולא ארוגין ביחד:

שיטת ריב"ב

ומ' בוילון . שראוי לפתח כנגד הפתח: מפני מה אמרו וילון מקבל טומאה.ולא עשאוהו כאחת ממחילות הבית שאינן מקבלות טומאה: מפני שהשמש מתחמם כנגדו · וכיון שיש דרך המוס בכך אסור לעשותו כלאים: אלא בקשים . בגדים קשים שאין מתחממין בהם: מותר לשכב עליהם·דכיון דהצעת כלאים תחתיו של אדם מדאורייתא שריא ורבנן הוא דגזרו בה ברכין הוא דגזרו רבנן ולא בקשין ואע"פ שהן שוע טווי ונוז דהוא כלאים דאורייתא וכיון כמי כלאים דרבנן כגון שהוא שוע או טווי או נוז אם הוא קשה מותר אפילו בלבישה דלא גזור רבנן בקשין ונמטא גמדא דנרש דאמרינן בגמ' דאין בו משום כלאים אפילו בלבישה לפי שאפילו היה מן הרכים אין בו משום כלאים אלא מדרבנן אבל כלאים דאורייתא אסורין כן בלבישה אע"פ שהן קשין: נמטא.פלטרי בלע"ז: גמדא. קשה: דנרש . מקום: וצררי דפשיטי.בגדי כלאים שצורין בהן מעות מותר לתתן לחיקו לפי שקשין הן ואין מחממין: דבזרוני . שצוררין

מלחמת ה'

ועוד הא דאמר אביי היה בא בדרך ותפילין כו' עד הלכה ואין מורין כן הילכך אין צריך להניח ידו עליהם: אמר הכותב ראיתי לר"ח ולרש"י ז"ל שפירשוה כולה כגון שהחשיך עליו בדרך בערב שבת וכן הדעת נוטה שאלו היה בחול לא היה צריך להניח ידו עליהן משום דלשמרן לו הוא ואפילו היה הבית שסמוך לחומה משתמרת ואם לשמרן הרי זה מותר אפילו למאן דאמר עובר בעשה ועובר בלאו כדאיתא במסכת מנחות ואם אסור יהלון ויביא בידו למה מניח ידו עליהן אלא כולה בערב שבת היא אמורה ולענין השנוי בברייתא והלשון ששנה אביי לומר בדרך שקעה עליהם חמה ובבית המדרש קודם עליו היום הלך הענין תפס לו שהבא בדרך מסתכל בשקיעת חמה אליו והיושב בבית המדרש להקיעות וקדוש בית דין ולפי' כתבה רבינו הגדול זכרו לטובה: כתוב

המאור הקטן

[דף סו ע"א] **הא** דאמר אביי היה בא בדרך ותפלין בראשו כתבה הרי"ף ז"ל בפרק המוצא תפילין בקצרה ויש לומר דלענין שקיעת חמה בחול לא קיימא כוותיה דאביי א] משום דאסיקנא בדוכתא לילה זמן תפילין הלכה ואין מורין כן הלכך אין צריך להניח ידו עליהן אבל ביושב בבית המדרש ותפלין בראשו וקדש עליו היום איתא לדאביי וכרבי עקיבא דאמר לילה זמן תפילין שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין קיימא לן הלכך מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו ולא שביק להו היושב בבית המדרש בבית הסמוך לבית המדרש או הבא מן הדרך בבית הסמוך לחומה אע"ג דמנטרין התם מחמת כלבי אי לא מנטרין מחמת גנבי (ג) ממטי להו לביתי' דכיון דידיה נינהו בעו לנטורינהו ואי מנטרן אפילו מחמת גנבי בבית הסמוך לבית המדרש או בבית הסמוך לחומה ממטי להו עד דמטי התם ושביק להו והיכא דלא מנטרן לא מחמת כלבי ולא מחמת גנבי אפי' מחתן בארעא ומשכח להו ממטי להו דרך מלבוש עד דמטי לביתיה ואי משכח להו בשבת ומחתן בארעא בדוכתא דמנטרן מחמת כלבי ולא מחמת גנבי שביק להו כראיתנהו:

השגות הראב"ד

במסכת יומא בגדי כהונה נתנו ליהנות בהם מדהניא בגדי כהונה היוצא בהם למדינה אסור משום דרך חול ובמקדש בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה מותר י"א דוקא ביום שהוא הזמן עבודה ואפילו בלבישה ואע"ג דאיכא תרתי אבל בלילה בלבישה לא אבל בהצעה מותרת . ול"נ אפילו בלילה חדא דהא איכא איבר . ופדרים ועוד דהא תנן לא היו ישנים בבגדי קדש אלא פושטים אותן וכו' אלמא עד זמן שינה היו לובשים אותן: א] משום דאסיקנא וכו' עד ידו עליהן . א"א ואם מניח ידו עליהן זהו שאין מורין כן שאם לא היה לילה זמן תפילין היה מורידן מראשו ומוליכו בידו אבל כיון שהוא זמן תפילין מניחן במקומן ומניח ידו עליהן:

אמר

עין משפט
[א] מיי' פרק · מהל' כלאים סמג לאוין רפג טור יו"ד סי' שא סב:

הגהות הב"ח
(א) אלא להצעי' ככרים וכסתות אלא כצ"ל: (ב) נ"ל שזורינהו וכ"ב בלשון רש"י שזורינהו טוואם ע"כ: (ג) נ"ב אלא·

הגהות חו"י
(א) נ"ב עיי' רי"ף ספ"ב דפסחים: (ב) נ"ב מ"ע אם החוט פשתן שזור לפי' ר"ת אסור כי בספק גלימא החוטין שזורין עיין פר"ן:

נ"ל פוייה

רב ששת שרא להו וכו' · והא תנן כל שניאותין בו ביו"ט ותפילין אין ניאותין בהם ביו"ט כדאמר בעירובין (דף צו·) והיו לאות על ידך יצאו שבתות ויו"ט שהן עצמן אות : כל שניאותין בו בחול· שהוא מתוקן כל צרכו:משלחין אותו ביו"ט· דהאי דקתני במתניתין ביו"ט לאו אניאותין דלקמיה קאי אלא אמשלחין דלבתריה ולאתויי תפילין אתא דאי נמי לבים ומנח להו ביו"ט ליכא איסורא מיהו סנדל המסומר לא דמאן דחזי אמר מדשרו רבנן לשלחו שמע מינה מותר לנעלו : סליקו להו ביצה שנולדה

רב ששת אשרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביום טוב א"ל אביי והא אנן תנן כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו א"ל הכי קאמר זה הכלל כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביום טוב :

סליקו להו ביצה שנולדה

יום טוב שחל להיות ע"ש לא יבשל בתחלה מיו"ט לשבת אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת : ועושה תבשיל מע"יוט וסומך עליו לשבת בש"א שני תבשילין וב"ה אומרים תבשיל אחד ומודים בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת : **גמ'** מנא הני מילי אמר שמואל דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו מ"ט אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול: תניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה רבי יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהי' לכם הא כיצד ר"א סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו א חציו לה' וחציו לכם גרסי' בפסחים בפרק אלו דברים *א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם דיום שנתנה בו תורה לישראל הוא אמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם דכתי' וקראת לשבת עונג רב יוסף אמר הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם דמעיקרא להכי איתקן ימי משתה ושמחה כתיב ביה מר בריה דרבנא הוה יתיב כולה שתא בתעניתא לבר מיומא דעצרתא ופורים ומעלי יומא דכיפורים דתני רבי חייא מדפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי ושלחו מנות לאין נכון לו מאי לאין נכון לו א"ר חסדא שלחו מנות למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא

מאי

שמות כ · דברים טז · במדבר כט · ישעיה נח · אסתר ט · ויקרא כג · נחמיה ח

רש"י

עצמן אות : כל שניאותין ממנו בחול · שהוא מתוקן כל צרכו : משלחין אותו ביו"ט · דהא דקתני במתניתין ביו"ט לאו אנאותין דלקמיה קאי אלא קאי אמשלחין דלבתריה :

סליקו להו ביצה שנולדה

יו"ט לא יבשל · לכתחילה להיות תחילת בישולו ועיקרו לשם שבת אלא לשם יום טוב יהיה תחילת בישולו והמשויר יהיה לשבת כדמפרש ואזיל : אבל מבשל הוא ליו"ט · ובלא הערמה כדקתני לקמן : עושה תבשיל · לשם עירוב : וביצה שעליו · שהיו טחין ביצה על הדג כשצולין אותו : אכלו או שאבד · קודם שבישל כל צרכו לשבת : סומך עליו · בבישולו : **גמ'** מנא הני מילי · לאו דוקא מקרא יליף דעירובי תבשילין דרבנן והכא קא מיבעי ליה היכא אסמכוהו רבנן : זכור · אין זכירה אלא בדבר המשתכח: זכרהו מאחר שבא להשכיחו· כשבא יום טוב ע"ש קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי צורך שבת והזהיר הכתוב לזוכרו וכשמערב עירובי תבשילין נמצא זוכרו כי לכבוד שבת עושהו : מ"ט · תקינו עירוב תבשילין דקרא אסמכתא בעלמא הוא דעיקרו לקידוש אתא כדתניא בפסחים זכריהו על היין ועירוב תקנתא דרבנן ולמה תקנוהו כדי שיברור מנה יפה דמתוך שמערב זוכר ומבשל הכל ביו"ט וברור מנה לזה ומנה לזה : רב אשי אמר · לא לכבוד שבת תיקנוהו אלא לכבוד יו"ט כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת אא"כ התחיל מבעו"י שאינו אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא מתחלינן : ק"ו מיום טוב לחול · אפילו לאגמורי לא : או כולו לה' · להיות יושב ושונה : או כולו לכם · להיות אוכל ושותה :

יו"ט לא יבשל בתחילה· להיות תחילה בשולו ועיקרו לשם שבת אלא לשם יו"ט יהיה תחילת בשולו והמשוייר יהא לשבת כדקתני ואזיל אבל מבשל הוא ליום טוב ובלא הערמה כדקתני לקמן: עושה תבשיל· לשם עירוב : וביצה שעליו·שהיו טחין ביצה על הדג כשצולין אותו : אכלו או שאבד · קודם שבשל כל צרכו : סומך עליו· לבשל בשבילו : **גמ'** מנא הני מילי·ואע"ג דעיקר ערוב מדרבנן אפ"ה בעי אהיכא אסמכוהו ודכותיה בפרק אין מעמידין (דף לז:) גבי שלקו' דלא מיתסרי אלא מדרבנן ואפ"ה בעינן מנא לן אמר קרא אוכל בכסף תשבירני:זכרהו מאחר שבא להשכיחו· זכרהו מיו"ט שבא לאסור עליך שלא תבשל לו והזכירהו בערוב כדי שתוכל לבשל לצורך השבת ולא כן פרש"י ז"ל : מ"ט· למה תקנו ערוב קרא ודאי לאו בערוב משתעי ולא ערוב משמע (א) אלא אסמכתא בעלמא הוא וקרא לקדוש היום הוא דאתא כדתניא בפסחים (ד' קו·) זכרהו על היין וערובא תקנת' דרבנן (ב) ומה ראו לתקן:אמ' רב' כדי שיברור· מתוך (ג) שמעיו"ט זוכר השבת (ד) יברור מנה לזה ומנה לזה ולא תקשי לרבא דס"ל דערוב משום כבוד השבת נתקן הא דתנן אכל עירובו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה לשבת דמוטב *) שלא יתעדן שבת א' ויתעדן שבתות הרבה שאם אתה מתיר לו לבשל כשנאבד ערובו אף הוא יתרשל בו ולא ישמרנו או יאבד או יאכל ולא יזכור לברור לשבת כנ"ל: רב אשי אמר· לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד יו"ט כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת אלא בגומר והולך אבל אתחולי לא ק"ו דמיו"ט לחול לא : **באלו** התענה תשיעי ועשירי·כאלו נצטווה להתענות תשיעי ועשירי ועשה : ושלחו מנות לאין נכון לו·מקרא הוא בספר עזרא : שלא היה לו להניח · כגון שאבדה לו

שלטי הגבורים

א ד"א שצריך לעשות ס' ג' סעודות וכ"כ מיי' והרא"ש לא נהיג כן ועי' פ"ו מהל' יו"ט כיצד היא השמחה ביו"ט אוכלים ושותים ושמחים ואין להתענות בו כלל ורב נטרונאי כ' ביום ראשון של ר"ה אסור לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ב' ו"ט ב' ושני לית בהו קביעא משום דעשרה ימים אינון מבונין מכל ימות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהם בתענית בין בחול בין בשבת וכתב הרא"ש ודברים תמוהים שאוסר להתענות ביו"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת ונראים דברי רב האי שכתב להתענות בשני יו"ט של ר"ה אנו רואים שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וכן בשבת שובה אין אנו רואים שיתענה האדם שהרי ט' באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבוע בשבת וכ"כ הרי"ף גיאות שאין להתענות דעשי"ת איקרו ימי טוב לא איקרו וכן ירצה מהמדרש כי מי גוי גדול וכן איתא בירושלמי בר"ה מתריעין ולא מתענין :

לשון ריא"ז

אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה שהרי כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיכם וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם הא כיצד או כולו לה' או כולו לכם. ואם בא להתענות כל ימות השנה ואפילו ביו"ט כדי לעסוק בתורה הרשות בידו חוץ מיום טוב של עצרת שנתנה בו תורה ויום הפורים שעיקר תקנתו לשמחה ולמשתה היא וכן ערב יוה"כ שהרי אמרו כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה ט' וי' וכן בשבתות של כל השנה שנא' וקראת לשבת עונג וזה מבואר בפסחי' בפ' אלו דברי' וכן נראה בעיני שאסור להתענות בשבת שבין ר"ה ליוה"כ כמו שאסור להתענות בעי"ס ובשאר שבתות ויו"ט של ר"ה כדברי הגאו'

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ס מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקכז :
ב מיי' פ"ק מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקכז :
ג מיי' פרק ל מהל' שבת ופ"ו מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקכט תקכו :

הגהות הב"ח

(א) ג"כ מיני' : (ב) נ"ב הוא : (ג) שמערב מעיו"ט כצ"ל : (ד) ויברור כצ"ל :

שיטת ריב"ב

בהן זרעים : והא אנן תנן וכו' . ותפילין אין מניחין אותן ביום טוב כדאמרינן בעירובין יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות : כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביום טוב · אבל כגדל המסומר לעולם גזרי' ביה משום מעשה שבת : סליק פירקא

פרק שני לא יבשל בתחלה . להיות תחלת בשולו ועקרו לשם שבת אלא לשם יום טוב יהא תחלת בשולו והמותר יהא לשבת כדקתני ואזיל אבל מבשל הוא ביום טוב ובלא הערמה כדקתני לקמן : ועושה תבשיל לשם עירובי מערב יום טוב וסומך עליו לבשל בתחלה מיום טוב לשבת : וביצה שעליו . שהיו טחין ביצה על הדג כשצולין אותו : אכלו · לעירוב או שאבד קודם שבשל לשבת : סומך עליו לשבת . אפילו לבשל לכתחלה : גמ' מנא הני מילי. לאו דוקא דעירובי תבשילין מדרבנן נינהו וקרא לקדוש היום אתא כדאיתא בפסחים אלא הכי מיבעיא לן היכא אסמכוה רבנן : זכור את יום השבת. אין זכירה אלא בדבר המשתכח : זכרהו מאחר שבא להשכיחו . כשבא יום טוב ערב שבת קרוב השבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו זכור לשבת לפיכך הזהירך הכתוב לזכרו וכשמערב ערובי תבשילין נמצא שזוכרו שהרי אינו עושה אלא לכבוד שבת : מאי טעמא. למה תקנו ערוב ומה ראו לתקן : אמר רבא כדי שיברור וכו'. שמתוך שמערב יום טוב זוכר את השבת בורר לזה מנה ולזה מנה ולרבא הוא הדין שאם שכח ולא עירב מערב יום טוב שמערב ביו"ט עצמו קודם תקון סעודת יו"ט דהשתא נמי יש כאן זכירת שבת לברור מעתה מנותיו שהרי כל עצמו של עירוב אינו אלא לכבוד השבת והיינו טעמא דמערב מערב יום טוב גזרה שמא יפשע ביום טוב ולא יערב כלל : רב אשי אמר כדי שיאמרו וכו'. כלומר לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד יום טוב כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא מתחילין קל וחומר דמיום טוב לחול לגמרי אסור ולרב אשי אם שכח ולא עירב מערב יום טוב אסור לערב ביום טוב וקיימא לן כותיה אלא דקשיא לי דהא טעמיה דרבא שייך כדשמואל דאוקי אסמכתא דעירוב אקרא דזכור את יום השבת זכרהו מאחר שבא להשכיחו וכמו שפרשה רבינו שלמה ז"ל : אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא . ואסור לו ליהנות אפילו משל אחרים והא דאמרינן לקמן דמי שלא הניח ערובי תבשילין הוא נאסר וקמחו נאסר אבל מקנה קמחו לאחרים דוקא במי שלא היה לו להניח ואפילו היה צריך להקנות קמחו לאחרים :

המאור הקטן

הא דתנן בית שמאי אומרים שני תבשילין א] אחד לצלי ואחד לקדירה ולחמין וב"ה אומרים תבשיל א' בין לצלי בין לקדירה ובין לחמין וצלי ושלוק ומבושל הכל בכלל קדרה והכל כשר לעירוב אבל לאפות דברי הכל אין אופין אלא על האפוי כתנא דמייתי לה מאת אשר תאפו אפו ב] והלכה קבועה היא וכן פסק רבי שמעון קיירא בעל הלכות ז"ל לערב בפת ותבשיל אע"פ שאין דברי הרי"ף כן מסתבר טעמיה דר"ש בעל הלכות והנניא אליבא דבית שמאי לא החמיר אלא בחמין בלבד מה שלא ההמיר בו תנא דמתני' אליבא דבית שמאי ובית הלל דאמרי מניח אדם עירוב תבשילין אחד ועושה בו כל צרכו צלי וקדרה וחמין כי כל זה דומה לבישול אבל באין אופין אלא אם כן עירב בפת ליכא מאן דפליג כדכתיב את אשר תאפו אפו מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה והא דאמר אביי לא שאנו אלא תבשיל אבל פת לא לומר שאינו יוצא בפת משום תבשיל דבעי' מידי דמילפת דומיא דתבשיל ואין צריך לומר שאינו יוצא בתבשיל משום פת שהוא עיקר חיי נפש :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור הא דתנן ב"ש אומרים שני תבשילין כו' עד וחנניא אליבא דבית שמאי לא החמיר אלא בחמין בלבד מה שלא שהחמיר בו תנא דמתני' : **אמר הכותב** גמלא דמר אקבא רקדא דהאי הכי אמרי ב"ה עושה אדם תבשיל אחד ועושה בו כל צרכו דהא מודקא איירו ב"ש באפייה ובשול והטמנה ומצריכין שלשה מיני ערוב וקאמרי להו בית הלל דעושה כל צרכו בתבשיל אחד ודאי משמע בין לאפות בין לבשל ולהטמין וכן פירשה רבינו הגדול ז"ל שאם כדברי בעל המאור הוה להו למימר וב"ה אומרים עושה תבשיל אחד ומבשל ומטמין ועוד נמי למה ליה להגניא למימר אליבא דב"ש אין אופין אלא אם כן עירב בפת ועוד דהא ב"ש במתניתא לא איירו בשני תבשילין אלא קאמרי ואין מבשלין אא"כ עירב בתבשיל וכיון שכן ב"ה דקאמרי להו עושה תבשיל א' על כרחך לאפוקי פת והמין דבעי ב"ש אהו והיינו דקאמרי' נמי עושה בו כל צרכו דהיינו אפייה ובשול והטמנה דקאמרי' ב"ש ודבר ברור הוא ומילתא דאביי דאמר לעיל לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא א"נ לומר שאינו יוצא בפת משום תבשיל כמו שפירשו דהא מדרבי אליעזר ומדהגניא נמי שמעינן ליה דאמרי אין אופין אלא על הפת ואין מבשלין אלא על התבשיל הלמא אין מבשלין (אלא) על הפת ובודאי אפשר לפרש שאין אופין על הפת לבדו ואין מבשלין אלא על התבשיל אלמא אין מבשלין אלא על התבשיל אבל מה לנו ולגרס הזאת אי משום דרבי אליעזר דאמר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל הא איהו מדב"ש הוא וכותיהו ס"ל כדאמרינן בכולי תלמודא ר' אליעזר שמותי הוא שפירשו מתלמידי בית שמאי כמו שמפורש בירושלמי בזו המסכתא ולפיכך בא ופירש שאמרו בית שמאי במשנתינו שני תבשילין לא אמרו אלא לבשל אחד כנגד הצלי ואחד כנגד המבושלין ואע"פ שמניחים תבשיל אחד צולה ומבשל עליהם קל הוא במיני הבשול שלא תקנו אלא זכר לשני תבשילין הא לאפות צריך פת שהוא אפוי כמותו ממש ונמצאו לב"ש ג' דברים בעירוב כנגד ג' מינין שבסעודה והגניא הוסיף הטמנה הא לבית הלל ד"ה תבשיל אחד לכל צרכו ולפי דעתי יותר נכון לומר דחנניא אליבא דב"ש ור' אליעזר נמי מיפלג פליגי אשני תבשילין דתנא במתניתין לב"ש דהא מתניתין קתני סתמא ב' תבשילין ובין שנפרש שהוא לאפות ולבשל בין שתדחוק לומר דלב' בלבד קתני מ"מ לית להו לבית שמאי עירוב בתבשיל אחד כלל אלא שני תבשילין תקנו לעולם אחד כנגד אפייה וצלי ואחד כנגד בשול ואלו חנניא קתני אין מבשלין אלא א"כ עירב בתבשיל ולא קתני אלא אם כן עירב בשני תבשילין אלמא אפילו בתבשיל אחד לבית הלל סגי' דכיון דעירב בפת משום אפייה ובתבשיל משום בשול היינו שני תבשילין וכן בדין שלא יהא התבשיל זכר לצלי שזה יותר מן הפת שהוא אפוי ממש ותמה על עצמך תנא דמתני' לדבריהם היכי לא קתני עירוב פת וכי לא הוה ליה למתני תקנתא לאפייה כי היכי דקתני לבשול ולכולי תנויין דעירוב אמרינן עבר ואפה מאי יקנה קמחו כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ואביי איירי עלה דמתני' וקאמר התחיל בעיסתו אלא ודאי תנא דמתני' כולה תקנתא דעירוב קתני לב"ש בשני תבשילין ולב"ה בתבשיל אחד כדקתני וסומך עליו לשבת והיינו דלא קתני בכולה מתני' אלא בשול לא יבשל בתחלה מיו"ט לשבת וכו' ואפייה נמי בכלל היא וככר מלאה דתניא בתוספתא מערבין בפת (לשבת) ובתבשיל ליו"ט תבשיל שאמרו אפילו צלי אפי' שלוק אפילו קולים שנתן עליו חמין מעיו"ט העושה תבשיל מעיו"ט אופה ומבשל עליו לשבת ומטמין עליו את החמין ורבא' לאכלן מבעוד יום ורשאין בני אדם לעשות תבשיל לאפות ולבשל עליו בשבת הא לך מפורש דלא בעו ב"ה פת אלא תבשיל אחד בלבד ובוב מצינו כן בירושלמי כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ר' אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל ר' יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל ומה שאמרו על ר' שמעון בעל הלכות ז"ל לא מצינו כן מפורש בהלכותיו ואמת הוא שכך כתב והיכי עבדין שקלין חדא ריפתא ממעלי יומא טבא ומהגא בגוה בישרא או ביעתא או טורא כד מבשלין אבל אין לנו מזה ראיה וכך כתב במקום אחר וכשם שאין אופין ומבשלין מיו"ט להבירו כך אין אופין ומבשלין מיום טוב לשבת אלא אם כן עירב בתבשיל דהגיא וכו' וזו יותר ראיה שמסכים לדעת רבינו אבל אם אמרה ואם לא אמרה האמת כדברי רבינו הגדול ז"ל כמו שהראיתיך מפורש :

השגות הראב"ד

א] **אחד** לצלי וכו' עד ולחמין . א"א זה מתגאה בשל אחרים ואעפ"כ אינו אלא מפסיד דא"כ לדבריו דב"ש צריך שיהא אחד צלי ואחד מבושל והיינו לא אמרי הכי דהא דג וביצה שעליו ענין אחד הם ועולים לב' תבשילין אבל הכל הבל שאין הטעם לב"ש אלא שיהא הדבר ניכר בראוי לסמוך עליו : ב] **והלכה** קבועה היא וכו' עד לערב בפת בתבשיל . א"א באמת כן אנו נוהגין כדברי בעל הבלכות והרב לא כתב אלא הגמרא כמות שהיא ומן הגמרא אין מחוור אם צריך פת אם לא ויותר נראה שאינו צריך מדאמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא משמע דהא דאמרינן תבשיל אחד לא בעינן פת בהדיה . וי"ל בודאי היכא דצריך לאפות ולבשל צריך לערב בפת ובתבשיל כדכ' קרא אבל היכא דאינו צריך לאפות סגי ליה בתבשיל לחודיה ועל זה אמר אביי שאם ערב בפת במקום תבשיל אינו עירוב דתבשיל דמלפת בעינן ופת ודייסא נמי לא מלפתי . אבל הרב מודה אם צריך לאפות ולבשל שצריך פת ותבשיל·

אבידה ומחזי׳ עליה כל ערב יו״ט: מאי חדות ה׳ היא מעוזכם · אמר הקב״ה לישראל לוו עלי וקדשו היום והאמינו בי ואני פורע כלומר קיימו מצות חדוה שאמר הקב״ה ושמחת בחגך והאמינו בי שאני מזמן לכם ברכה במעשה ידיכם: כל מזונותיו של אדם. כל מה שהוא עתיד להשתכר (ג) בשעה שהוא נדון קוצבים לו כך וכך ישתכר בשנה זו ויש לו להזהר מלעשות הוצאה מרובה שלא יוסיפו עליו שכר למזונות אלא מה שפסקו (ד):חוץ מהוצאות שבת. שלא פסקו לו מה ישתכר (ה) לצרכו ומהיכן תבואהו ולפי מה שרגיל ממציאין לו לשעה או לאחר שעה: פוחתין לו · כלומר ממציאין לו שכר מועט: ואוכל. הראשונה כדי להיות היפה נאכלת בשבת והויא לה אכילתה של ראשונה לכבוד שבת: לשם שמים (ו) ובוטח לו שתזדמן נאה לשבת: מחד בשביך לשבתיך·מחד בשבת שלך תן לבך לכבוד שבת הבאה: יום יום יעמס לנו. את צרכינו:

תורה אור · נר מצוה

מאי °כי חדות ה׳ היא מעוזכם אמר רבי יוחנן משום ר״א בר״ש אמר להן הקב״ה לישראל בני לוו עלי וקדשו היום והאמינו בי ואני פורע תני רב תחליפא אבוה דרבנאי חוזאה ואמרי לה אחוה דרבנאי חוזאה *כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר״ה ועד ר״ה חוץ מהוצאת שבת והוצאת ימים טובים והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם פיחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לכבוד שבת למחר מצא אחרת נאה ממנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו היו לשם שמים דכתי׳ °ברוך ה׳ יום יום תניא נמי הכי בש״א מחד בשביך לשבתיך ובה״א ברוך ה׳ יום יום: ועושה א תבשיל מעיו״ט וכו׳ · אמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא מ״ט מידי דמילפת בעי׳ ופת לא מילפתא וכן דייסא נמי לא מילפתא דא״ר זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא תני ר׳ חייא עדשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום ערובי תבשילין והני מילי דאית בהו כזית אמר רב יצחק בריה דרב יהודה שמנוני׳ שעל גבי הסכין אדם גורדו וסומך עליו משום עירובי תבשילין והוא דאיכא כזית א״ר יהודה אמר רב בדגים קטנים אין בהן משו׳ בישולי נכרים ואמר רב יוסף °אם צלאן נכרי ב סומך עליהן משום עירובי תבשילין ואי עבדינהו נכרי כסא דהרסנא אסיר מ״ט *קימחא ג עיקר א״ר אבא אמר רב ג ערובי תבשילין צריכין כזית בין לאחד בין למאה בלומר דלא בעינן כזית לכל אחד ואחד ותבשיל זה אפילו צלי ואפילו שלוק ואפילו כבוש ואפילו מבושל ואפילו קוליים האספנין שהדיחו בחמין מערב יום טוב אמר רב הונא אמר רב ערובי תבשילין צריכין דעת פשיטא דעת מניח בעינן דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן ת״ש דשמואל מערב אבולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבי אבולה טבריא מכריז ר׳ יעקב מי שלא הניח עירובי תבשילין יבא ויסמוך על שלי ועד כמה א״ר נחומי בר זכריה משמיה דאביי עד תחום שבת ושמעינן מהני כולהו דלא בעינן דעת מי שהניחו לו אלא כשמודיעו ביום טוב עצמו שהוא ערב שבת כי עירב עליו מאתמול הולך וסומך עליו ומבשל לכתחלה לשבת: ומאן דמערב אחבריה או אבני מאתיה צריך לזכות (א) דגרסי׳ בעירובין בפרק חלון שבין ב׳ חצרות *בעי ר״נ עירובי תבשילין צריך לזכות או לא אמר רב יוסף ומאי תיבעי ליה הא אמר שמואל צריך לזכותו (א) וכשהוא מזכה אינו מזכה לא ע״י בנו ובתו הקטנים ולא ע״י עבדו ושפחתו הכנעניים מפני שידן כידו אבל מזכה ע״י בנו ובתו ד הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העבריים ועל ידי ה אשתו כדאמרינן לענין שבת (ב) [א] (*ואוקמי׳ להאי דקתני ע״י אשתו בפרק אלו נדרים (ג) שיש לה לאשתו חצר באותו מבוי והיא שרויי׳ לבדה מגו דזכיא לגופא זכיא נמי לאחריני אבל אתתא דיתבה בהדי בעלה בחצר אחת לא זכיא מידי לאחריני דקי״ל יד אשה כבעלה ואע״ג דהתם משמע דלר״מ הוא דצריך לרבנן לא צריך מיהו כיון דרב קאמר התם כר״מ קי״ל כרב באיסורי ועוד דבקידושין (ד) קאמר רבא דכולי עלמא יד אשה כבעלה ובענין אחר פליגי דאשתכח דלדברי הכל צריך שיהא לה

רש״י

נחמיה ח כי חדות ה׳ היא מעוזכם · מקרא הוא בספר עזרא: כל מזונותיו של אדם · כל מה שעתיד להשתכר בשנה קצוב לו כך וכך ישתכר ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו: חוץ מהוצאת שבת ויו״ט · אותה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכה ומן היכן תבואהו אלא לפי מה שהוא רגיל ממציאין לו *לשעה או לאחר שעה: פוחתין לו · כלומר ממציאין לו שכר מועט: לכבוד שבת ואוכל · אותה ראשונה כדי להיות היפה נאכלת לשבת והויא אכילה ראשונה לכבוד שבת: לשם שמים · ובוטח שתזדמן לו נאה לשבת: מחד בשביך לשבתך · באחד בשבת שלך תן לבך לשבת הבאה: יום יום יעמס לנו · את צרכינו: דמילפת · שנאכל עם הפת בעי׳ דמוכח מילתא שעשוי לשבת: ופת לא מילפת · הלכך לא מוכח מילתא היא כי בכל יום [פת] יש לכן: שבשולי קדירה · שנשארו בה בלא מתכוין: סומך עליהן · מעיו״ט לשם עירוב ולא אמרי׳ דלא חשיבי ובטלי: גורדו · מעיו״ט: אין בהן משום בישולי נכרי · שגזרו חכמים בבשולי נכרים משום חתנות וכל דבר שנאכל כמו שהוא חי לא גזרו על בישולו דכיון דנאכל חי אין כאן בישול דלא אהני מידי ואלו נאכלין ע״י מלחן חיין: סומך עליהן כו׳ דהא שרו באכילה: כסא דהרסנא · מטגנין בשומן קרבי דגים וקמח: אסור · דקמח אינו נאכל כמו שהוא חי הלכך אסור משום בישולי נכרי: בין לאחד בין למאה · די בכזית: פשיטא · דכי אמר ר״ה עירובי תבשילין צריכין דעת דדעת מניח ודאי בעי שעשאו לשם כך מיהו מיבעיא לן דעת מי שהניחו לצורכו כגון שעשאו לצורך חבירו כלום צריך לימלך בו תחילה לעשות על פיו: עד תחום שבת · אבל לעומדים חוץ לתחום לא

פוחתין לו · נר מצוה
כלומר ממציאין לו שכר מועט: ואוכל. הראשונה כדי להיות היפה נאכלת בשבת והויא לה אכילתה של ראשונה לכבוד שבת: לשם שמים (ו) ובוטח לו שתזדמן נאה לשבת: מחד בשביך לשבתיך·מחד בשבת שלך תן לבך לכבוד שבת הבאה: יום יום יעמס לנו. את צרכינו: **אמר** אביי לא שנו. דהוי ערוב: מלפת. לפתן בעינן דמוכחא מילתא שעשוי לשבת: ופת לא מלפתא. הילכך לאו מילתא דמוכחא היא שהרי כל היום יש להם: עדשים שבשולי קדרה· שנשארו בלא מתכוין: סומך עליהן מעיו״ט לשם ערוב. ולא אמר׳ לא חשיבי ובטלי: גורדו. מעיו״ט: אין בהם משום בשולי נכרי׳. שגזרו חכמים בבשולי נכרים משום חתנות וכל דבר שנאכל כמות שהוא חי לא גזרו חכמים על בשולו ואלו נאכלין על ידי מלחן חיים: אם צלאן נכרי סומך עליהן משום עירובי תבשילין. שאע״פ שאין בו משום בישולי נכרים לאו משום דלא להוי תבשיל אלא דהתם משום איקרובי דעתא הוא וכל שנאכל כמות שהוא חי אין קירוב הדעת בבשולו אבל מ״מ כיון דתבשיל מיהא הוי סומכין עליו משום ערובי תבשילין: ואי עבדינהו נכרי כסא דהרסנא. שמטגנן בשומן קרבי דגים ובקמח אסירי דקמח לא נאכל כמו שהוא חי לפיכך יש בו משום בשולי נכרי: דקמחא עיקר. ולמדו מכאן רבותינו בעלי תוספות ז״ל דהני ככרות של פלטר נכרי שטחין אותן בביצים מותרים שאע״פ שיש בביצים משום בשולי נכרי קמחא עיקר: בין לאחד בין למאה · די להם בכזית: שלוק· מבושל הרבה מאד: מבושל. כהלכתו: כבוש. בחומץ ובחרדל ובמיני ירקות: קוליים האספנין. מלוח הוא ונאכל חי אלא שנותנין עליו חמין וזהו בשולו כדתנן במסכת שבת [דף קט׳] שהדחתו זו גמר מלאכתו: **אמר** רב הונא אמר רב ערובי תבשילין צריכין דעת. ורב הונא לא פי׳ דעת מי ומפרשי׳ לה הכא דאמרי׳ הא ודאי פשיטא לן דכי אמר רב הונא צריכין דעת דעתו של מניח מיהא בעינן דאיהו עדיף שעושה לשם כך מיהא מיבעיא לן דעת מי שהניחו לצרכו בעינן כגון שעשה לצורך חברו כלום צריך להמלך בו תחלה ולעשות על פיו ת״ש וכו׳: מכריז ר׳ יעקב וכו׳ · עיקר הוכחתיה מדרבי יעקב בר אידי דמדמכריז משמע שלא היו יודעין בדבר בשעת הנחה דמדשמואל ורב אמי ורב אסי ליכא לאוכחי דמדלא מכריזי משמע שמתוך שהיו רגילין בכך היה נודע לכל אנשי מקומן וסומכין עליהם מאתמול ואיכא דעת מי שהניחו לו (ז) ומיהא שמעינן שמי שדרכו להניח בכל שנה כשמואל ורב אמי ורב אסי אין צריך להכריז אלא סומכין עליו מן הסתם אבל מי שאין דרכו להניח כרבי יעקב בר אידי צריך להכריז: ועד כמה עד תחום שבת. דמסתמא דעתו על כל הנמצאים בתחומו אבל טפי מהכי אפשר דאפי׳ במפרש ובמתנה לא מהני שאינו בדין שיערב אחד על כל העולם ושמעינן מהני כולהו וכו׳:

ומאן דמערב אחבריה וכו׳ הא אמר שמואל צריך לזכות · ואומר לזוכה קבל תבשיל זה וזכה בו לכם בני העיר וצריך הזוכה להגביהה מן הקרקע טפח דכיון דברשות מזכה הוא לא מגי זכי בלא הגבהה דהכי תני לה בתוספתא גבי עירובי חצרות אם מבלהן אין צריך לזכות ואם שלו השליח מגביהה מן הקרקע ואומר זכיתי להם: וכשהוא מזכה וכו׳ אבל מזכה הוא וכו׳ · וע״י אשתו פי׳ דאע״ג דבפרק בתרא דנדרים (דף פח:) אוקימנא דכי קתני ע״י אשתו דוקא בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני ולפי זה משמע דבעירובי תבשילין דלא שייכא בהו חצר באותו מבוי דלא מגי מזכה ע״י אשתו וליתא דכי אוקימנא לה התם הכי ה״מ אליבא דר״מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה כדאיתא בפ״ק דקידושין [דף כג:] אבל לרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר התם לא צריכנא בעירובי חצרות

הגהות
[...] לכר למזונות:חוץ מהוצאת שבת ויו״ט· אותה הוצאה לא פסקו מה ישתכר לצרכה ומהיכן תבואהו לפי מה שרגיל ממציאין לו לשעה או לאחר שעה: פוחתין לו. כלומר ממציאין לו שכר מועט: ואוכל את הראשונה . [...] אוכלה לאו כדי להיות היפה נאכלת בשבת והויא לה אכילתה של ראשונה לכבוד שבת לשם שמים: ובוטח . שתזדמן לו בשבת נאה סימנה: מחד דשביך לשבתיך . מאחד בשבת שלך הן לבך לשבת הבאה להכין לה [...] דגים גלים: פים׳ ועושה תבשיל וכו׳ : גמ׳ לא שנו . דהוי עירוב : שבשולי קדרה . שנשארו בלא מתכוין : סומך עליהן·מערב יום טוב לשם ערוב ולא אמרי׳ לא חשיבי ובטלי : אין בהן משום בשולי נכרים . דדבר [...] שהוא חי הוא ולפיכך אם צלאן עכו״ם סומך עליהן משום עירובי תבשילין : בכסא דהרסנא . מטגנן בשומן קרבי דגים ובקמח אסירי דקמח אינו נאכל כמות שהוא חי : כבוש . בחומץ : שלוק . מבושל הרבה מאד . מבושל . כהלכתו : [...] שלים האספנין . מלוח הוא וכך והדחתו בחמין זהו בשולו כדאמרי׳ : דעת מניח בעינן . בהא דעתו על מי שהוא רוצה לזכות עירובו · דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן . כגון שעירב לצורך חבירו כלום צריך שימלך [...] בו

שלטי הגבורים

הרי הוא כבאר הימים טובים ואסור להתענות אלא אם הוא רוצה לקיים כולו לה׳ כגון שרוצה להרבות בתפלה ובתחנוני׳ ובת״ת כל היום שאין לו פנאי בשמחת אכילה ושתייה כדי שלא יבטל מתלמודו או מתפילותיו כמבואר בקונטרס הראיות ויש תימה על ריא״ז למה פסק כרבי אליעזר לגבי רבי יהושע:

א אע״פ שבנית העירוב כתב הרא״ש שאינו יכול לבטל מיו״ט ראשון לשבתו ב״כ בעל העיטור:

לשון ריא״ז
ב ואין נאסרין משום בישולי נכרי לפי שראויין לאכול בלא בישול וכל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים ואם עשאן נכרי כסא דהרסנ׳ שמערבין בהם קמח אסורים משום בישולי נכרי׳ שהקמח אינו נאכל כמו שהוא חי (ואין) [ויש] בו משום בשולי נכרים ואין ראוי לערב בהם וכן נראה בעיני לומר בפת של נכרי שאופים אותה במקום שאין פת ישראל מצוים ואם גילופת העיסה בבצים או משורכים בה דגים או כל דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי הרי הוא אסור כמבואר בקונטרס הראיות:

ג מכאן אני למידים ליקח מן הנכרי פת הגילוב מן הבצים שקורין אובליי״ש וקנביל״ש דלמאי ניהוש לה אי משום פת הא חכמי׳ התירו׳ ואי משום ביצים שבלקן בו הא אמרינן הכא דקמחא עיקר וגם אין לחוש שמא הבצים הן מעופות טמאים או שמא יש בהן דם או שמא של נבלה וטריפה הם דאזלינן בתר רובא וגם אין לחוש שמא נילושה בביצים ערופים מסאי טעמא ומיהו פשטידא של דגים שאפאן נכרי אין להתיר דיש בה משום בישולי נכרי הואיל ונבלע השומן של דגים בתוך העיסה אע״פ שהעיסה אינה משום בישולי נכרי׳ דהא התירו הפת וגם השמנונית שנבלע בה אינו בעין מ״מ קודם שנבלע בעיסה הוה בעין והיה נאסר נמצא שהעיסה בלועה מן האיסור דרבנן ואותה ניל״ש נראה דמיקרו בלקות מדלא מברכין עלייהו ברכת המוציא ויש בהו משום בישולי נכרי דליכא תורת פת עלייהו ומיהו אמר מהר״ר יחיאל ז״ל דמכל מקום אין בהן בשולי נכרי׳ כיון דדרך אפיית פת עביד להו ועוד דאי קבע סעודה עלייהו מברכין ברכת המוציא אלמא פת נינהו:

ד ומי הוא זה הנקרא גדול גבי עירוב יש בו מחלוקת ועי׳ בעירו׳ בפרק חלון:

ה וכן כתב ר״י שמזכה ע״י אשתו והרא״ש כ׳ שאינו מזכה על ידה וכן כתב ב״ס וז״ל ולי נראה דאין מזכה ע״י אשתו דהא דאמרינן גבי עירובי חצירות דמזכה ע״י אשתו מוקי לה בנדרים בשיש לה בית באותה חצר

שיטת ריב״ב
כל מזונותיו של אדם . כל מה שעתיד להשתכר בשנה שיהא ניזון מהותו בכר קיצב לו כך וכך ישתכר פלוני בשנה זו ויש לו להזהר מלעשות הוצאה מרובה לפי שלא יוסיפו לו

עין משפט

א מיי׳ פרק ו מהל׳ יו״ט סמג לאוין עה טור או״ח סי׳ תקכז תקטו:

ב מיי׳ פרק יז מהל׳ מאכלו׳ אסורות סמג לאוין קמה טור יו״ד סי׳ קיג:

ג מיי׳ פרק ו מהל׳ יו״ט סמג לאוין עה טור או״ח סימן תקכז:

נ״א לשעה או לפי שעה

הגהות הב״ח
(א) נ״ב לכם· (ב) נ״ב הנ״ה: (ג) בשני ביאה נזון מכס כנ״ל: (ד) נ״ב לו: (ה) נ״ל לצרכה: (ו) ובוטח שתזדמן לו כנ״ל: (ז) ומיהא כנ״ל:

הגהות חו״י
(א) נ״ב משנה קאי על עירובי חצירות: (ב) נ״ב עי׳ ברי״ף עירובין סי׳ תר״נ(ג) נ״ב דף פח וע״ש: (ד) נ״ב דכ״ג ע״א:

הגהות מא״י
[א] בהו״י ליתא כ״ז ונכתב על הגליון:

ד״ת מ״ש

א מיי' פ"ב ופ"ט ופ"י מהלכות תפלה סמג עשין יט טור או"ח סימן תפז

ב מיי' פרק ו מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סימן תקכז תקכח:

אגרות שתהא לה חצר בהותו מבוי הלכך מאי מזכה ע"י אשתו: **ההוא** סמיא דהוה מסדר מתניתא · שהיה יודע משניות בגרסא ומחזר עליהם לפני מר שמואל שיהו סדורות בפיו: סמוך אדידי. דמערבנא אכולה נהרדעא: לשנה. לשנה אחרת ור"ה היה שאין יכול להניח ולהתנות א"כ בשני ימים טובים של גליות ולא נזכר לו עד יום שני: א"ל פושע את · דכיון דעליבת גלית אדעתיך שאינך רוצה לסמוך בשל אחרים ולא הנחת ואף אני אין דעתי על הפושעים שאינן רוצים לסמוך עלי: **ת"ר** יו"ט שחל להיות בע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין · דלא שרו אלא עירובי תבשילין

נר מצוה

רש"י

לא היתה דעת המניח עליהן: מסדר מתנייתא · שהיה יודע המשניות בגירסא והיה חוזר עליהן לפני מר שמואל: סמוך אדידי · דמערבנא לכולא נהרדעי: לשנה · לשנה אחרת: לדידך אסור · שאין דעתי על המזידין הפושעים ואינם חרידים לדברי חכמים: ולא עירובי חצירות · לטלטל מחר דנראה כמתקן: בדבר האסור · לו היום יש בידך לאסור עליו לעשות לצורך מחר דהיינו התומין שאף ביו"ט אסור לצאת חוץ לתחום: ואי אתה אוסרו · אין בידך כח לאוסרו לתקן למחר דבר שהוא מותר בו ביום ואיסור טילטול הצירות ליתא ביו"ט: מתחיל בשל שבת · ברכה אחת לשניהם ומזכיר שבת תחילה ותתן לנו את יום השבת הזה ואת יום חג פלוני הזה: תני תנא קמיה דרבינא · במילתא דרבי מקדש ישראל השבת והזמנים: אטו שבת ישראל מקדשי · מה שהקדמת קדוש ישראל לשל שבת בשלמא זמנים צריך לקדם קדושת ישראל לקדושתן שע"י קדושת ישראל הם מתקדשין ואילו לא נתקדשו הם לא היו קובעים חדשים ומועדים בב"ד אלא שבת מקדשא וקיימא מששת ימי בראשית ואינו תלויה בקדוש החודש: מתפלל שבע · כשאר שבתות דכי היכי דבחול אין לו לר"ח ולחול המועד ברכות בשלש תפלות הללו אף בשבת אינו צריך לקבוע לו ברכה לב"ש ולא לכוללן לב"ה: מעין המאורע · ר"ח או מועד: בעבודה · כגון יעלה ויבא ברצה: בהודאה · ברכת מודים: כל מקום שזקוק לשבע · כגון ערבית שחרית ומנחה: אין הלכה כאותו הזוג · אלא כת"ק דאמר ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה מיהו לית הילכתא כוותיה בהא דקאמר מוספין מתחיל בשל שבת כו' אלא הילכתא כר' דאמר אף בהא חותם מקדש השבת וישראל והזמנים או וראשי חדשים בר"ח: מיו"ט לחברו · ואם נזכר ביום טוב ראשון והלו שני ימים טובים בחמישי וע"ש: מתנה · כדמפרש בעמוד בסמוך:

דלמיקנא

לה חצר ואותו חצר נותנהו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה וכדרבנן דלר"מ לא משכחת שיהא לה חצר שלא יהא שלו דקאמר בכסף על ידי (א) (א) (עצמו) [אחרים] (א) דקניה רבו בכל ענין אלא אליבא דרבנן וכיון דהחצר שלה ולא לבעלה ומקבלת פרס ואוכלת במקומה דינא הוא דצריכו' לערב כרבי יהודה בן בבא (ב) דאמר (ג) בנדרי' דאוסר בנשים אבל בעירובי תבשילין דלא שייך לא מצי זכייה לאחרינ' משום הכי לא תנן (ג) גבי מערים אדם על מעשר שני (ב) על ידי אשתו אלא בשתופי מבוי בלבד (ד) כדאמ' לענין שבת (ה)):

ההוא סמיא דמסדר מתנית' קמיה דמר שמואל יומא חד חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אותיבי עירובי תבשילין א"ל סמוך אדידי לשנה חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אותיבי עירובי תבשילין א"ל פושע את לכו"ע שרי לדידך אסיר: ת"ר יו"ט שחל להיות ע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות רבי אומ' מערבין עירובי חצרו' אבל לא עירובי תחומין (ו) (*מתוך) שאתה אוסרו בדבר שאסור לו ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו: שלח ר' אלעזר לגולה לא כשאתם שונין בבבל רבי מתיר וחכמים אוסרין אלא ר' אוסר וחכמים מתירין *אמר רבא אמר רב סחורה א"ר הונא הילכתא כותיה דרבי לאיסור: ת"ר יו"ט שחל להיות בשבת בש"א מתפלל שמנה של שבת בפני עצמה ושל יו"ט בפני עצמה ובה"א מתפלל שבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע רבי אומר אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים תני תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והשבת והזמנים א"ל אטו שבת ישראל מקדשי ליה שבת הא מקדשא וקיימא אלא אימא מקדש השבת וישראל והזמנים אמר רב יוסף הלכה כרבי וכדמתרץ רבינא: ת"ר שבת שחלה להיות בר"ח או בחולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ר"א אומר בהודאה ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע רשב"ג ור' יוחנן בן ברוקא אומר כל מקום שהוא זקוק לשבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע א"ר הונא אין הלכה כאותו הזוג: א"ר חייא בר אשי א"ר מניח אדם עירובי תחומין מיו"ט לחבירו ומתנה וכל שכן עירובי תבשילין ורבא אמר מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה אבל לא עירובי תחומין דלמיקנא

דבר שהוא דומה לתקון סעודה כגון אפייה ובישול ומיהו דוקא כגון שלא ערב בראשון אבל אם ערב בראשון מערב ברגליו בשני: ולא עירובי חצרו' · לטלטל מחר בחצר דמחזי כמתקן: בדבר האסור לו · (ז) בידך לאסור עליו מלעשות לצורך מחר דבר שהוא אסור בו ביו"ט והיינו תחומין שאף ביו"ט אסור לצאת חוץ לתחום: ואי אתה אוסרו · אין כח בידך לאסור לו מלתקן למחר דבר שהוא בו ביום מותר ואיסור טלטול חצירות ליתא ביו"ט שאין עירוב והוצאה ביו"ט כדאמרי' לעיל ומאי דאמרינן דהוי דבר המותר לו הני מילי בכלים שיש בהן צורך ליום קצת אבל כל שאין בהם צורך ליום כלל אפשר דכי היכי דכי מפיק להו מרה"י לרה"ר עבר אדאורייתא הכי נמי לאפוקינהו מחצר לחצר בלא עירוב אסור מדרבנן או אפשר שכיון שרוי ההוצאות ביו"ט אינן צריכות עירוב אף מפני מעוטן לא הצריכוהו וכבר כתבתי זה למעלה ומיהו ליכא ספיקא שאם עירב מהני ליה עירוב להוציא מחצר לחצר אף דבר שאין בו צורך יום כלל ובלבד שיהא תורת כלי עליו וכמו שהוא דינו בטלטול:

מתחיל בשל שבת. ברכה אחת לשניהם ומזכיר שבת תחלה ואומר ותתן לנו את היום המנוח הזה: ומסיים בשל שבת · מקדש השבת: ואומר קדושת היום באמצע · ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום חג פלוני הזה: תני תנא קמיה דרבינא · במילתיה דרבי מקדש ישראל והשבת והזמנים: אטו שבת ישראל מקדשי ליה · שהקדמת ישראל לשבת בשלמא זמנים צריך להקדים קדושת ישראל לקדושתן שע"י קדושת ישראל נתקדשו הם ואלו לא נתקדשו ישראל לא היו קובעים חדשים וקוראים מועדים בב"ד אלא שבת מקדשא וקיימא מששת ימי בראשית ואינה תלויה בקביעות ב"ד: מתפלל שבע · כשאר שבתות דכי היכי דבחולו של מועד ליכא ברכה קבועה בשלש תפילות אף בשבת אין צריך לקבוע לו ברכה לב"ש ולא (ח) לכוללן לבית הלל: המאורע · ר"ח או מועד: (ט) יעלה ויבא בברכת עבודה: בהודאה · כמו שאומר על הנסים: כל מקום שזקוק לשבע · ואפילו ערבית ושחרית ומנחה: אין הלכה כאותו הזוג · אלא כת"ק דאמר ערבית שחרית ומנחה יתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה מיהו לית הילכתא כוותיה בהא דקאמר במוספין ומסיים בשל שבת מדאשכחן בפרק שלשה שאכלו [דף מט · ע"א] דאיתיביה לוי לרבי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים שמע מינה כי היכי דפליגי ביו"ט פליגי בשבת שחלה להיות בר"ח ובחולו של מועד והאי דתנא יו"ט משום פלוגתא דב"ש וב"ה דלמר אית ליה כולל ולמר לית ליה כולל: **מניח** אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחברו ומתנה · כתב הרמב"ם

עצמו ולא היה רוצה לצאת בעירובו של שמואל אלא בעירוב עצמו ופשע בעירובו שנה אחרי שנה לפי' אמר לי' שמואל כבר גלית אדעתך שאינה רוצה לצאת בערובי שאתה מתעצב כשאתה נזכר שלא עשית ערוב לעצמך ופשעת בדבר זה שנה אחרי שנה גם אני אין בדעתי להוציא אלא מי שסמך עלי או מי שאינו בקי או מי ששגג או נאנס אבל אין בדעתי להוציא את הפושעים ולדעתי זה המעשה לא היה בנהרדעא ואם היה בנהרדעא לא היה אותו סומא מנהרדעא ולא מן השרוים בתחומה אלא מחוץ לתחום היה בא (עלי כי) [על ידי] ערובי תחומין ומעולם לא יצא בעירובו של שמואל והאי דקאמר ליה סמוך אדידי. כלומר סמוך על המתוקן שלי כאדם שסומך על שלחנו של חברו וכשנודע לו שהיה פושע במצות ערוב אסר לו כההיא דאמר רב חסדא ושלחו מנות לאין נכון לו למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא וכן הא דמכריז ר' יעקב בר אידי יבוא ויסמוך על שלי דרך נדיבות היתה שיסמכו על שלחנו כל מי שלא עירב ואגב גררא אתיוה להכא עובדא גבי הנך עובדי דמר שמואל ורב אמי ורב אסי ולאו משום דדמו דלאו כולהו עובדי להדדי דהא שמואל מערב ולא מכריז ורב אמי ורב אסי נמי מערבי ולא מכריזי ור' יעקב בר אידי מכריז ולא מערב אלא לעצמו בלבד כי מנהג עירו היה שהיו כלן מערבין לעצמן והא דאמרי' עלה ועד כמה הוא חוזר על המעשים הראשונים דמר שמואל ורב אמי ורב אסי ואינו חוזר על המעשה האחרון דר' יעקב בר אידי ודוגמתו מן החוזר על הרחוק ולא על הקרוב במקרא במשנה ובתלמוד הרבה מאד אין להם קץ כל זה לשון הרב דודי ז"ל ודייק פירושה מדקאמר רבא יבא ויסמוך על שלי ולא קאמר יסמוך על שלי אלמא לשון סמיכה זו כאדם שאומר לחבירו בוא סמוך על שלחני ואינו מלשון סומך עליו לשבת דתנן במתניתין: ולא עירובי חצירות לטלטל מחר. דנראה כמתקן: ה"ג שאתה אוסרו בדבר האסור לו. כלומר יש כח בידך לאסור עליו מלתקן למחר דבר שהוא אסור בו ביום והיינו תחומין שאף ביום טוב אסור לצאת מחוץ לתחום: ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו. אין כח בידך לאסור לו מלתקן למחר דבר שהוא מותר בו ביום ואסור טלטול חצירות ליתיה ביו"ט. מתחיל בשל שבת. ברכה אחת לשתיהן ומתחיל להזכיר שבת תחלה שאומר ותתן לנו את יום המנוח ואת יום טוב מקרא קדש הזה: ומסיים בשל שבת. מקדש השבת ותו לא ואומר קדושת היום באמצע כמו שפירשנו שאומר ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום פלוני הזה: אטו שבת ישראל מקדשי ליה. בשלמא זמנים צריך להקדים קדושת ישראל לקדושתן שהן קובעים חדשים וקוראין מועדים בבית דין אבל שבת הא מיקדשא וקיימא מששת ימי בראשית ואינה תלויה בקביעות חדשים וקדושם: מתפלל שבע. כשאר שבתות דכי היכי דבחול אין לו לקבוע ברכה בשלש תפלות אף בשבת אין לו לקבוע לו ברכה לבית שמאי ולא לכללן לבית הלל אלא מתפלל כשאר שבתות ובעבודה אומר יעלה ויבא. בהודאה (כגון) [כמו] שאומר בחנוכה ופורים: ובמוספין מתחיל בשל שבת וכו'. כענין שפירשנו ביום טוב שחל להיות בשבת: כל מקום שזקוק לשבע. אפי' ערבית שחרית ומנחה: אין הלכה כאותו הזוג. אלא כתנא קמא דאמר ערבית ומנחה מתפלל שבע ואו' מעין המאורע בעבודה מיהו לית הילכתא כותיה בהא דקאמר ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת לא כר' דאמר מקדש השבת וישראל והזמנים והוא הדין לראש חדש וחולו של מועד דאשכחן במסכת ברכות איתיבי' לוי לר' במקדש השבת וישראל וראשי חדשים אלמא כי היכי דפליג רבי ביו"ט שחל להיות בשבת הכי נמי פליג בשבת שחל להיות בראש חדש או בחולו של מועד: מניח אדם עירובי תחומין. מיום טוב לחבירו ומתנה. כגון דאתרמו שני ימים טובים של גליות חמשה ומעלי שבתא מניח עירובו ואומר אם היום קדש אין בדברי כלום ואם היום חול בהאי עירובא לשתרי לן למיפק בשבתא חוץ לתחום ולמחר אומר כמו כן ובלאותה השת עצמה דמה נפסק הוי ערוב: מניח אדם עירובי תבשילין ומתנה. כדמפרש לקמיה:

המאור

הא דאמר ליה שמואל לההיא סמיא פושע את לכולי עלמא שרי לדידך אסור. איכא מאן דקשיא ליה וכיון דהוה שמואל מערב לכולה נהרדעא ודעת מי שהניחו לו לא בעי' אמאי לא נפק ההוא סמי' בעירוביה דשמואל בכלל כל בני נהרדעא ויש מי שאמרו בפירוק קושיא זו כיון דההוא (י) הוה ידע ביה בשמואל דהוה מערב אכולה נהרדעא והוה מערב לעצמו ולא היה רוצה לצאת בעירוב של שמואל אלא בעירוב עצמו ופשע בעירובו שנה אחר שנה לפיכך אמר שמואל כבר גלית דעתך שאינך רוצה לצאת בעירובי שאתה מתעצב כשאתה נזכר שלא עשית עירוב לעצמך ופשעת בדבר זה שנה אחר שנה גם אני אין ברעתי להוציא אלא מי שסמך עלי או מי שאינו בקי או מי ששגג או נאנס אבל אין בדעתי להוציא את הפושעים ולדעתי זה המעשה לא היה בנהרדעא ואם היה בנהרדעא לא היה אותו סומא מנהרדעא ולא מן השרויין בתחומה אלא מחוץ לתחום היה בא ע"י עירובי תחומין ומעולם לא יצא בעירובו של שמואל והאי דא"ל סמוך אדידי כלומר סמוך

הקטן

על המתוקן שלי כאדם הסומך על שולחנו של חבירו וכשנודע לו שהיה פושע במצות עירוב אסר לו כההיא דאמר רב הסדא ושלחו מנות לאין נכון לו למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא וכן הא דמכריז (כ) הא דרבי יעקב בר אידי מי שלא הניח עירובי תבשילין יבא ויסמוך על שלי דרך נדיבות היתה שיסמכו על שלחנו כל מי שלא עירב ואגב גררא אתיוה להחוא עובדא גבי הנך עובדי דמר שמואל ורב אמי ורב אסי ולאו משום דדמי כולה עובדי להדדי דהא שמואל מערב ולא מכריז ורב אמי ורב אסי נמי מעירבי ולא מכריזי ורבי יעקב בר אידי מכריז ולא מערב אלא לעצמו בלבד כי מנהג עירו היה שהיו כולן מערבין לעצמן והא דאמרי' עלה ועד כמה הוא חוזר על כל המעשים הראשונים דמר שמואל ורב אמי ורב אסי ואינו חוזר על המעשה האחרון דרבי יעקב בר אידי דדוגמתו מן החוזר על הרחוק ולא על הקרוב במקרא ובמשנה ובתלמוד הרבה מאד אין בהם קץ: והא דתנו רבנן שבת שחלה להיות

שלטי הגבורים

דמיגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחרינא אבל אין לה בית בלותה חצר לא דיד אשה כיד בעלה ובעירובי תבשילין אין אדם צריך לזכות לאשתו ולבני ביתו אלא כשהוא עירב [כולן] מותרין] וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוי אערובי חצירות כשאין לה בית וחצר ומה שמזכה ע"י כמ וכתו הגדולים היה אומר ר"ת דלר' יוחנן דאמר גבי מציאה בפרק קמא דבבא מציעא לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא קטן ואינו סמוך על שולחן אביו הוי גדול וגדול הסמוך על שולחן אביו זהו קטן הוא הדין הכא נמי ואין לזכות העירוב ע"י גדול הסמוך על שולחן אביו דידו כיד אביו ועבדו ושפחתו העברים אע"פ דסמוכין על שולחנו לא הויא ידם כידו דדוקא גבי בנו גדול הוא דאמר ר' יוחנן דידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד סמוך על שולחנו אבל נכרי הסמוך על שולחן בעל הבית אין מציאתו של בעל הבית אפילו אוכל אצלו בחנם כל שכן עבדו ושפחתו העברים דבשכרן קאכלו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לענין שחרור עבדים ופי' רש"י בכסף ע"י אחרים שיתנוהו לרבו ע"מ שיהא זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבל מהם דאין קנין לעבד בלא רבו ולא לאשה בלא בעלה: (ב) בפ"ד ממע"ש תנן מערימין על מע"ש לפדותו בלא חומש כיצד אומר אדם לבנו ובתו הגדולים כו' מפני שידן כידו א"ר יוחנן כל מעשר שאין הוא ופדיוש משלו אינו מוסיף חומש

שיטת ריב"ב

עמו תחלה לעשות על פיו: לשנה. לשנה אחרת כתב רבינו שלמה ז"ל ורא"ש השנה היה שאינו יכול להניח ולהתנות ולא ידעתי מי דחקו לומר כך כי שמא ביו"ט שני נזכר שאין כאן דרך לתנאי וכתב הרב דודי ז"ל בספר המאור איכא מאן דקשיא ליה כיון דהוה שמואל מערב אכולה נהרדעא ודעת מי שהניחו לו לא בעינא אמאי לא נפק ההוא סמיא בערוביה דשמואל בכלל כל בני נהרדעא. ויש מי שאמרו בפירוק קושיא זו כיון דההוא סמיא הוה ידע ביה בשמואל דהוה מערב אכולה נהרדע' והיה מערב

ז"ל בפ"ק מהל' יו"ט דאנן השתא כיון דבקיאינן בקביעא דירחא לא מצינן לאתנויי ואין דבריו מחוורין דרבא דאמר ליה מסתברא דלדידיה הוא דאמר ואע"ג דבקי בקביעא דירחא וכן בדין דכיון דהשתא לא עבדינן להו אלא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם לית לן לאתמורי טפי מינייהו וכיון דאינהו הוו מצו מתנו אנן נמי מתנינן וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל וכתב רבינו אפרים כי מתני דוקא דאית ליה מידי דבשיל מאתמול אבל לכתחילה אסור וכן נראה מן הירושלמי רבי חייא רבה עלה לביתיה אשכחון מערובי אמר להו אית הכא טלפחים מאתמול אמרו נר מצוה לו אין וכו' וכדאנא ערובי תבשילין לא מצי למיפא מיומא דחמש לשבתא דשבת קרובה התירו על ידי ע"ת שבת רחוקה לא התירו:

באמת אמרו ממלאה אשה קדרה בשר. דבחד טרחא סגי וכן בנחתום לגבי מלוי: אבל לאפות. כל ככר וככר צריכה עריכה ואפייה ורידוי כל אחד ואחד לעצמו: בזמן שהתנור מלא. שתנוריהם קטנים היו ומדביקין הפת בדפנות ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימות להתפשט והפת נאפה יפה: **ומיהא** משמע דלרבות בשיעורא ביום טוב מותר (ב) ודאמרינן לקמן דאין מזמנין את העכו"ם ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו היינו שמא ירבה בשבילו בקדרה אחרת ומיהו איכא למידק מדאיבעיא לן פרק רבי ישמעאל במנחות (דף סד.) חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות והיכא שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלש בעוקץ אחד הי מייתינן שתים מייתינן דחזיין ליה או דילמא שלש מייתינן דקא ממעט בבצירה והסיקנא דשלש מייתינן שתים לא מייתינן משום דמעוטי בבצירה עדיף ועד כאן לא איבעיא לן התם אלא כי האי גוונא דבשתים בשני עוקצין איכא רבוי בצירה אבל משמע דפשיטא לן דשנים בעוקץ א' ושלשה בעוקץ (אחד)[אחר] דשתי' מייתי' שלש לא מייתינן דלרבויי בשיעורא אסור תירץ ר"י ז"ל דהתם בשבת דוקא דאיכא איסור סקילה אבל ביו"ט דאיסור לאו הקלו ולא תקשי לך ההיא דגרסינן בעירובין בפ' הדר (דף סח.) ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אתו לקמיה דרבא אמר להו נשיילה לאמיה אי צריכה ניחם ליה אגב אימיה והוה מעשה בשבת הוה דאלמא אפי' בשבת שרי לרבויי בשיעורא דלא קשיא שכבר פרש"י ז"ל [שם] וכן בתוס' דניחם ליה ע"י עכו"ם קאמר והרשב"א ז"ל מוסיף עוד ואומר ואפילו למאן דמפרש התם דע"י ישראל קאמר לא קשיא דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כיון דביו"ט שרי התם גבי מילה משום מצוה התירו לגמרי אפי' ע"י ישראל מכלל דסבירא ליה ז"ל דרבויי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ותמהני עליהם דא"כ מאי קא מיבעי לן התם במנחות פשיטא דשלש מייתי' דרבויי בשיעורא לא מיתסר אלא מדרבנן ורבוי בצירה מיתסר מדאורייתא דהא (תלמודא אמר) אלו (לא) אמדוהו (אלא) לגרוגרות אחד ומייתי שלש בעוקץ אחד לא עבר אדאורייתא כלל ואלו הביאו שנים בשני עוקצים לוקה וחייב חטאת לפיכך נראה לי ברור דודאי רבוי [שעורא] בשבת מדאורייתא מיתסר ואפי' הכי לא דמי (למזיד דאיכא למימר דאחמיר) רבויי בשיעורא ביו"ט לרבויי שיעורא בשבת שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה ולפיכך כל שהעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאורייתא אבל יו"ט שאוכל נפש הותר בה דאפי' אפשר מעיו"ט שרי כל שהוא מרבה על העיקר ובלבד שיהא בטורח אחד תוספתו כמוהו ועוד שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אליו בלבד ומשום הכי רבויי בשיעורא כל היכא דלא מפיש בטרחא שרי אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאורייתא ולא ניתן לידחות אצל חולה ולפי זה האי דעירובין דוקא ע"י נכרי היא: **איבעיא** להו מי שלא הניח עירובי תבשילין הוא נאסר לאפות: וקמחו נאסר. שלא יהיו אחרים אופין את קמחו בעודה שלו משום קנס: לאקנויי. בל' מתנה בלא סודר אלא כשאר [מטלטלין] הנקנין במשיכה אם צריך לתת קמחו במתנה שיהו אחרים מותרין לאפותו ולתת לו. והסיקנא דהוא נאסר וקמחו נאסר הלכך צריך לאקנויי קמחו לאחרים ומקשו הכא אם איתא דהוא נאסר וקמחו נאסר כי מקני להו קמחו מאי הוי והא כיון שנאסר מעיו"ט אינו בדין שיהא מותר לאחרים כדאמרי' לקמן לענין עירובי תחומין [דף לז:] הבהמה והכלים כרגלי הבעלים ואיכא קושיא אלא דהתם היינו טעמא לפי שאין השביתה ניקנית אלא בין השמשות שהרי אם נאכל עירובו משחשיכה אין בכך כלום ולפיכך הכל הולך אחר ביה"ש אבל בעירובי תבשילין אינו כן אלא כל שעה ושעה הוא מתיר שהרי שניטו אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה ולפיכך מתיר כל שעה ושעה לכל אחד מה שהוא שלו אבל בעל הלכות גורס כן אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר לא מצי לאקנויי קמחו לאחרים פירוש מפני שקמחו כמוהו ואי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר מצי לאקנויי קמחו לאחרים והקנאה מיהא בעי דבלאו הכי אי אפשר משום דשלוחו של אדם כמותו והסיקנא דהוא נאסר ואין קמחו נאסר הלכך מצי לאקנויי קמחו לאחרים ומיהו כיון דהוא נאסר אסור הוא לאפות לאחרים אפי' מקמחן שהרי נאסר שלא יבשל כלל: **איבעיא** להו עבר ואפה מאי. מהו שיאכל בשבת: ובלבד שלא יערים. לאחר שבשל לצורך יו"ט לומר עוד אני צריך להזמין אורחים: ואם הערים אסור. לאכול דאחמור רבנן כדי שלא לעקור תורת ערוב וכבר כתבתי למעלה דלא דמי להערמה דרב אדא בר אהבה [דף יח:] דמלח גרמא גרמא משום דהתם כיון שהפסד בא לו מחמת שמחת יו"ט בע"כ התירו לו להערים אבל הכא פשיעתו גרמה לו פסידתו שהיה לו להניח ערובי תבשילין.
שאני

דלמיקנא ביתא ביו"ט לא והילכתא כרבא דהוא בתרא ומסתברא לן דהני מילי בעירובי א תחומין דמיקנא ביתא הוא אבל עירובי חצרות דביטול רשות הוא מניח אדם ערובו ביו"ט ראשון ומתנה ונימא הכי אי האידנ' חולא בהאי עירובא לישתרי לן לטלטולי בשבתא מביתא לביתא ומדרתא לדרתא ואי האידנא יומא טבא אין בדברי כלום ולמחר במעלי שבת' דהוא יו"ט שני נימא הכי אי האידנא יומא טבא כבר עבידנא עירובא מאיתמול והשתא לא צריכנא מידי ואי האידנא חולא הוא בהאי עירובא תשתרי לן לטלטולי מביתא לביתא ומדרתא לדרתא ב (א) והיכי מניח עירובי תבשילין ומתנה כגון דאיתרמי להו שני ימים טובים של גליות חמשא בשבא ומעלי שבתא דמיבעי ליה לאנוחי עירובי תבשילין ממעלי יומא טבא דהוא ארבעה בשבא ואי אישתלי ולא אנח במעלי יומא טבא מנח לי' לעירובא ביומא טבא קמא דהוא חמשא בשבת ונימא הכי אי האידנא יומא טבא למחר חולא הוא ולא צריכנא ולא מידי ואי למחר יומא טבא האידנא חולא הוא ובהאי עירובא דקא מנחנא לישתרי לן למיפא ולבשולי מיומא טבא לשבתא ודוקא בשני ימים של גליות אבל בשני ימים של ר"ה לא כדאמרינן בפירקא קמא *רבינא הוה יתיב קמי דרב אשי בריש שתא חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת וכו': ת"ר אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול ג באמת אמרו ממלאה אשה קדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד אבל לאפות לא יאפה אלא מה שצריך לו ר"ש בן אלעזר אומר אף ממלאה אשה את ד התנור פת מפני שהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א איבעיא להו ה מי שלא הניח עירוב תבשילין הוא נאסר ואין קמחו נאסר או דילמא הוא נאסר וקמחו נאסר למאי נ"מ לאקנויי קמחו לאחרים אי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר לא צריך לאקנויי קמחו לאחרים אבל אפו ליה אחריני ואי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנוי קמחו לאחרים מאי ת"ש מי שלא הניח עירובי תבשילין ה"ז לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואחרים ה אופין ומבשלין לו ש"מ הוא נאסר וקמחו נאסר ש"מ: איבעיא להו עבר ו ואפה מאי מי קנסוה רבנן או לא ואתינן למפשטא מהא דתניא* מי שהניח עירובי תבשילין ה"ז אופה ומבשל ומטמין ואם רצה לאכול את עירובו הרשות בידו אכלו עד שלא בשל עד שלא הטמין ה"ז לא יבשל ולא יטמין ולא יאפה לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר **הותיר** לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור וש"מ דאם עבר ואפה

רש"י

דלמיקנא ביתא ביו"ט. לא התירו לו לקנות שביתה ביום טוב ואפי' בתנאי ספק ומה שהתירו (א) בעירובי תבשילין משום כבוד שבת התירו: ממלאה אשה כו'. דבחד טירחא סגי וגם בנחתום גבי מילוי. אבל לאפות. כל ככר וככר צריך עריכה ואפייה כל אחד לעצמו ורדייה: בשעה שהתנור מלא. שתנוריהם קטנים היו ומדבקים הפת בדפנות ומתוך שמתמעט הללו אין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפה יפה: הוא אסור. לאפות: וקמחו נאסר. שלא יהו אחרים אופין קמחו משום קנס: לאקנויי. בלשון מתנה בלא סודר אלא כשאר מטלטלין הנקנין במשיכה וקאמר נ"מ אם צריך לתת קמחו לאחרים שיהו מותרין לאפותו ולתת לו: ולא יטמין. כדרך שמטמינין (כלים)[תבשיל] לשבת: עבר ואפה מהו. שיאכל בשבת: שלא יערים. לאחר שבישל לצורך יו"ט לא יערים לומר עדיין אני צריך להזמין אורחים ולבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת דאי להרבות בשביל שבת הא אמרן לעיל ממלאה אשה קדרה בשר ואע"פ שאין צריכה אלא לחתיכה אחת: ואם הערים אסור. לאכול דאחמור רבנן כדי שלא יבא לעקור תורת ערוב ולא דמי להערמה דרב אדא דמלח גרמא גרמא דהתם דילמא חיים שלא יסריח הבשר ונמנע ולא שחיט:
שאני

המאור הקטן

בר"ח או בחולו של מועד וכו'. לכאורה נראה שאין צריך לומר מקדש השבת וישראל והזמנים אלא ביום טוב אבל בחולו של מועד ובר"ח ליכא מ"ד הכי אלא מדאשכחן בפרק שלשה שאכלו דאיתיביה לוי לרבי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים שמעינן מינה כי היכי דאלי' רבי ביום טוב הכי נמי אלו
בשבת שחל להיות בראש חודש ובחולו של מועד והא דתניא יום טוב משום פלגתא דרבית ובית הלל דלמר אית ליה כלל ולמר לית כלל:

שלטי הגבורים

א כתב מיי' דוקא בזמן שב"ד מקדשים ע"פ הראיה ובני גליות עושין שני ימים מספק אבל כאידנא שבני א"י סומכין על פי החשבון ואין אנו עושין שני יו"ט מספק אלא משום מנהג וכדשלחו מהתם הזהרו בב' יו"ט של גליו' משום מנהג אבותיכם אע"ג דבקיאינן בקביעא דירחא לפיכך אין מערבין בתנאי בזמן הזה לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין ולא שתופי מבואות והרא"ש לא כ' כן:
ב כתב הר"ר אפרים דוקא (דלית) [דאית] ליה מידי דבשיל מאתמול אבל אי (אית) [לית] ליה מידי דבשיל מאתמול לא עבדי תנאה ונראה שאין צריך וכן כתב ב"ה ודוקא בב' יו"ט של גליות יכול להניחם על תנאי אבל ביו"ט של ר"ה לא:
ג אסור לבשל ביו"ט אלא כדי צורך היום אבל מיו"ט לחבירו או מיו"ט לשבת אסור אבל ממלא' אשה הקדרה מבשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכ' אחת מפני שמתבשל מתוקן יותר כשיש הרבה בקדרה וי"א דאפילו אמרה בפי' שהיא רוצה אותה לצורך מחר שהוא מותר ויש אוסרין ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שבתוספת גורם טעם בתבשיל א"כ אפילו פירשה בפי' נמי מותר כתב ב"ה דוקא קודם אכילה יכולה להרבות בבישול אבל לאחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנו כזית דאין לך הערמה גדולה מזו:
ד פרש"י דוקא להם שתנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדופנותיהם ומתוך שהוא מלא אין מקום להומו להתפשט והפת נאפה יפה אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך: אסור לגבל טיט לטוח בו התנור אבל יכול לקחת מהטיט שעל שפת הנהר למורחו ובלבד שיהדו[לכך] מעיו"ט שיזיין אותו ואפר מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו ולר"י אסור אא"כ נתן עליו מים מאתמול ור"ת פירש דאפר נמי אסור לגבלו ופי' הוא אפר מותר פי' להניחו על פי התנור כדי שישמור חומו אבל עפר אסו' להניח עליו:
לשון ריא"ז
וכן ממלאה אשה את התנור פת אע"פ שאינה צריכה לכולו בין ביו"ט הסמוך לחול בין ביו"ט הסמוך לשבת כמבואר בקונטרס הראיות:
ה ואפילו בביתו יכולים לבשל דאחר שניתנו להם במתנה קנו אותו וב"ה כתב מסתברא אחרי' שלא הניחו עירוב אופין ומבשלין למי שהניחו עירוב דשלוחו של אדם כמותו ולא נהירא דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרי':
לשון ריא"ז
עבר ואפה במזיד מיו"ט לשבת הרי זה אסור כדרך שאסרו במערים כדברי רז"ה וי"א שלא החמירו במזיד כמו שהחמירו במערים ואע"פ שבמערי' אסור במזיד מותר שאין חוששין שמא יעבור במזיד כמו שעוברים במערימין וכן הוא שיטת התלמוד וכן עיקר כמבואר בקונט' הראיות. ונראה בעיני שאם עבר ואפה מיו"ט לחבירו בב' יו"ט של גליות מותר באכילה שהרי הוא כאופה מיו"ט לחול ובב' יו"ט של ר"ה אסור לפי שכניסם קודש והמור הוא מהאופה מיו"ט לשבת לפי שאינו יכול לאפות ביום שני עצמו כמבואר בקונט' הראיות:
ו ועירוב זה פירש ר"ת שצריך לעשותו מפת

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' יו"ט סמג לאוין עה טוא"ח סי' תקז:
ב מיי' פ"ו ופ"ו מהל' יו"ט סמג לאוין עה טוא"ח סי' תקכו ותקכח:

שיטת ריב"ב

דלמקנא שביתה בשבת לא. לאו דוקא שבתא אלא יום טוב קארי ליה שבתא ולא התירו לו לקנות שביתה ביום טוב אפי' מספק ומסתברא לן וכו': הוא נאסר וקמחו נאסר. הוא נאסר לאפות וגם קמחו נאסר שלא יהו אחרים אופין ומבשלין לו בעודו שלו משום קנס: לאקנויי קמחו. אם צריך להקנות הקמח לאחרי' במתנה שיהיו אחרים מותרין לאפותו ולתת לו: ולא יטמין. כדרך שמטמינין תבשיל לצורך שבת: ובלבד שלא יערים לאחר שבשל כי צרכו לצורך יום טוב לומר עוד צריך להזמין אורחים כדי שיבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת דבתבשיל לא' הא אמרי' לעיל דשרי:

הגהות חו"י

(א) נ"ב אע"פ דביטול מיו"ט לשבת ג"כ אסור מדרבנן כמו קניית שביתה דג"כ אינו רק מדרבנן וק"ל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל והכא נמי: (ב) והכא דאמרינן כו"ל:

א מיי' פכ"ג מהל' שבת סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' תקיא :

הגה"ת הב"ח

(א) נ"ב ואי לא נסיב לא שקיל : (ב) נ"ל הלאו : (ג) בתנאי כנ"ל:

שיטת הריב"ב

שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד דמערים סבור לעשות בהיתר ולא ישיב אל לבו לחזור ולומדים אחרי' ממנו : פיס' ב"ש אומרים וכו': גמ' אמר רבא הלכה כתנא דידן וכו' והרב דודי ז"ל כתב דבית הלל דאמרי תבשיל א'היינו לתבשיל ולכל מאי דדמי ליה אבל באין אופין אלא א"כ עירב בפת ליכא מאן דפליג והא דאמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא לומר שאינו יוצא בפת משום תבשיל דבעי' מידי דמילפת דומיא דתבשיל ואין צריך לומר שאינו יוצא בתבשיל משום פת שהוא עיקר חיי נפש וכן פסק ר' שמעון קיארא ז"ל בעל ההלכות לערב בפת ותבשיל : התחיל בעסתו לתקנה לאפותה לצורך שבת ע"י ערוב ונאכל ערובו גומר :

שאני הערמה דאחמירו ביה רבנן טפי ממזיד. לעולם עבר ואפה מותר והערמה לא דמי למזיד דאחמירו רבנן בהערמה דהכא טפי ממזיד דאלו מזיד עובר על דברי חכמים ואין אחרים למדין ממנו דעבריין חושבין אותו והוא עצמו פעמים יתן אל לבו לקיים מצות עירוב אבל מערים סבור לעשות בהיתר ולא ישוב אל לבו לחזור ולמדין ממנו ומעקר תורת עירוב הלכך קנסוהו רבנן: ולא אפשט בעיין. וספיקא דרבנן הוא ולקולא : על מה נחלקו על דג וביצה שעליו שב"ש אומרים שני תבשילין. צריך וזה כתבשיל אחד הוא ובטל לגבייהו ובה"א דיו בתבשיל אחד כזה :

רש"י

שאני הערמה · כלומר לעולם עבר ואפה מותר והערמה אינו ראיה לגבי מזיד דאיכא למימר דאחמור רבנן בהערמה דהכא טפי ממזיד דאילו מזיד עבר על דברי חכמים ואין אחרים לומדין הימנו והוא עצמו פעמים משיב אל לבו ושב ועושה תורת עירוב אבל מערים סבר לעשות בהיתר ולא ישיב אל לבו לחזור ויעקור תורת ערוב לכך קנסו רבנן : שבש"א צריך שני תבשילין · וזה תבשיל אחד הוא דהביצה בטלה לגבי הדג : וב"ה אומרים · די בתבשיל אחד כזה : התחיל בעיסתו · לאפותה ולתקנה ע"י עירוב ונאכל יגמור הכל : מתני' מטבילין · כל הצריך טבילה בין אדם בין כלים מלפני השבת דקי"ל חייב אדם לטהר עצמו ברגל דכתיב ובנבלתם לא תגעו וקא מוקי לה ברגל ולכך יטביל מעיו"ט דאסור להטביל בשבת

ואפה אסור ודחי רב אשי שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד ולא איפשיטא בעיין : בש"א שני תבשילין וכו' : מתני' דלא כי האי תנא דתניא אמר רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על שני תבשילין שצריך על מה נחלקו על דג וביצה שעליו שבש"א שני תבשילין וב"ה אומרים תבשיל אחד °אמר רבא הלכה כתנא דידן ואליבא דב"ה דאמרי לא צריך אלא תבשיל אחד : אכלו או שאבד לא יבשל עליו לכתחילה אמר אביי נקטינן התחיל א בעיסתו ונאכל עירובו גומר : מתני' חל אלהיות אחר השבת ב"ש אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת ובה"א כלים מלפני השבת ואדם בשבת: גמ' דכולי עלמא מיהת כלים בשבת לא מאי טעמא *אמר רב יוסף גזרה משום ב סחיטה תינח כלים דבני סחיטה נינהו כלים דלאו בני סחיטה נינהו מאי איכא למימר גזירה הני אטו הני רב ביבי אמר גזירה שמא ישהא תניא כוותיה דרב ביבי כלי שנטמא מערב יום טוב אין מטבילין אותו ביום טוב גזירה

נר מצוה

אמר רבא הילכתא כתנא דידן ואליבא דב"ה. כתב ר"ת ז"ל בספר הישר דערובי תבשילין צריכין פת ותבשיל והא דאפליגו ב"ש וב"ה במתני' אם צריך תבשיל אחד או שני תבשילין היינו משום דב"ש סברי דבעי תבשיל אחד לצלי ותבשיל אחד לקדרה דאע"ג דלא הוי צלי ממש מכל מקום הא איכא זכר לשני תבשילין וב"ה סברי דכיון דכולהו בכלל בשול נינהו בתבשיל אחד סגי אבל פת אפילו ב"ה מודו דבעיא דאפייה ליתא בכלל תבשיל כדמוכח בפ' אין מעמידין (דף לה:) דשתי גזירות הוו בשל נכרים והביא ראיה לזה מדאמרינן בגמרא בריש פרקין ותנא מייתי ליה מהכא את אשר תאפו אפו וכו' אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל משמע מהכא דפת ותבשיל בעינא וליכא מאן דפליג עליה ואין זו ראיה דרבי אליעזר שמותי הוא מדב"ש וב"ש הכי סבירא להו כדאמר חנניה בהדיא אליבייהו בגמרא והא פליג ר' יהושע עליה דרבי אליעזר

דף יח.

בירושלמי דהכי איתא התם ר' אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל ורבי יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל מאי טעמיה דרבי אליעזר דכתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו מ"ט דרבי יהושע דכתיב ואת אשר תבשלו *) בשלו ע"כ וגמרין דלעיל לא חש לאיתויי הא דרבי יהושע משום דלא אתיקן עלה אלא לאסמוכי עירוב אדאורייתא ופשיטא ליה לתלמודא דבעירוב לא בעינן פת כיון דלא מדכרינן ליה במתני' ומשום הכי לא חש לאיתויי דרבי יהושע וראיה לדבר דלא בעי' פת מדאמר אביי לעיל [דף טז:] לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא ולמאי קאמר דפת לא אין לומר דבפת לא סגי אלא בתבשיל הא ליתא דאדרבא לפת פת בעינן ואין לומר דלתבשיל לא סגי בפת זו לדבריהם דרבי אליעזר אומר דאין מבשלין אלא על המבושל דליכא מאן דפליג עליה בגמרין ואע"פ שאפשר לדחוק דהכי קאמר דאפילו מי שאינו צריך אלא לאפות פת לא מהני ליה פת משום דליכא הכירא אינו במשמע ובריית' דחנניה דמתניא בגמרא הכי מוכח דאיהו מחמיר טפי מכולהו תנאי אליבא דב"ש ואפי' הכי קאמר דלב"ה עושה כל צרכו מתבשיל אחד ובתוספתא נמי מוכח בהדיא דתבשיל אחד סגי לכל מילי דגרסינן התם עושה תבשיל מעיו"ט ואופה ומבשל עליו לשבת ומטמין לו החמין וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שהביא משנתינו כצורתה והא דרבא ולא כתב ההיא דר' אליעזר דריש פירקין : אמר אביי נקטינן התחיל בעיסתו. לתקנה או לאפותה ע"י עירוב ונאכל גומר את הכל וכ"ש אם גומר בהתחלת מין א' כל שאר המינין : מתני' בש"א מטבילין את הכל. כל שצריך טבילה בין אדם בין כלים מלפני השבת דקי"ל בר"ה [דף טז:] חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנא' ובנבלתם לא תגעו ומוקמינן לה ברגל הלכך יטביל מע"ש דאסור להטביל בשבת וביו"ט : ובה"א וכו' · הא דנקט שבת רבותא אשמעינן לב"ה דאפי' בשבת שרי באדם ובגמרא מפרש מאי טעמא דכלים : גמ' אמר רב יוסף טעמא דמתני' דטבילת כלים ביו"ט ושבת אסור גזירה משום סחיטת בגדים שאף הן בכלל כלים וסוחט תולדה דמלבן : גזירה הני אטו הני . ודאמרינן בפרק כל כתבי (דף קיח.) קערות שאכל בהן שחרית מדיחן לאכול בהן (ערבית) [בצהרים] ולא גזרינן אטו כלים דבני סחיטה התם היינו טעמא משום דבכלים דבני סחיטה לא שייך בהו הדחה אלא (בכוס) [כבוס] וטעמייהו דב"ש מפני שרצו להשוות מדותיהן בטבילה ומשום הכי אסרי אפילו באדם : רב ביבי אמר גזירה שמא ישהא. אי שרית לאטבולינהו ביו"ט או בשבת משהה להו בטומאתם עד יום טוב שהוא פנוי ומתוך כך אתי לידי תקלה להשתמש בהן בטומאתן ועוד שנמלא שהוא משהה מלאכתו במועד אבל טהרת גופיה כיון דחמירא לא משהה ליה וב"ש לא פליג : כלי הנטמא מעיו"ט אין מטבילין אותו ביו"ט . אבל נטמא ביו"ט שרי לאטבוליה דליכא למיגזר ביה שמא ישהה :

אמר

*) עי' רא"ש סימן י"א דל"ג וכן בירושלמי במתני' ליתא

וממיני תבשיל פת לאפות עליו ותבשיל לבשל ור"י פירש דסגי בתבשיל לבד וה"ר שמשון הזקן כתב כר"ת וכן בה"ג וכן נהגו לשון ריא"ז

שאם הוצרך לאפות פת ביו"ט לצורך השבת צריך לערב בפת כדי להתיר אפיית הפת ובתבשיל כדי לבשל וכך היא שיטת בעל הלכות ומז"ה אומר שאינ' צריך לערב אלא בתבשיל בלבד והותר באותו עירוב לאפות פת ולהטמין חמין ולבשל כל מיני תבשילי' מיו"ט לשבת וכן הוא דעת המפרשים וכן עיקר כמבואר בקונט' הראיות :

א והרא"ש כתב איכא לאיסתפוקי במילתיה דאביי אי בעי למימר גומר עיסה זו שהתחיל בה ושוב לא יבשל ולא יטמין וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחד יגמרנו לבד או שמא כיון שהתחיל להתעסק בא' מצרכי שבת בעוד העירוב קיים גומר כל צרכי שבת והל' משמע כן דקאמר גומר דמשמע כל צרכי שבת דאי אעסה להוד קאי הל"ל גומרה והדבר שקול עד יבא מורה צדק :

ב כתב הרא"ש והביא רב אלפס טעמא דרב יוסף דאמר משום סחיטה וטעמא דרב ביבי דאמר גזירה שמא ישהא ושביק טעמא דרבה דאמר גזירה שמא יעבירנו ד"א ברה"ר וטעמא דרבה משום דנראה כמתקן ותמהני למה הוצרך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלים האידנא ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים ביום טוב הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהילכתא כוותיה לגבי דרב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה וכן רבא בתראה הוא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ביום טוב :

מתני' מטבילין את הכל . כל הצריך טבילה בין אדם בין כלים דקיימא לן ברה"ש הסנה חייב אדם לטהר עצמו ברגל דכתיב ובנבלתם לא תגעו ומוקים לה ברגל הלכך יטבול מערב יום טוב דאסור להטביל בשבת וביום טוב : ואדם בשבת. דנראה כמיקר : גמ' דכולי עלמא מיהת כלים בשבת ויום טוב לא : גזירה שמא ישהה . אי שרית ליה לאטבולינהו ביום טוב או בשבת משהה להו בטומאתן עד יום טוב שהוא פנוי ומתוך כך אתי בהו לידי תקלה להשתמש בהן תרומה בטומאתן : מערב יום טוב . אבל ביום טוב לא גזרו בה רבנן דמילתא דלא שכיחא היא שהרי הכל מטהרין ברגל וכל שכן שזהירין מליטמא :

המאור הקטן

[דף כ' ע"א] א] ההוא גברא דאמר להו הבו להו ארבע מאה זוזי לפלניא ולנסוב ברתאי וכו'. פירשה הרי"ף ז"ל בפרק מי שמת לישנא קמא לישנא דמתנה הוא בין בזוזי בין בברתיה כולה כדכתיבנא התם בהלכות ויש מפרשים משום דכל תנאי שקדמו מעשה אינו תנאי ודעתינו נוטה לזה הפירוש . אע"פ שיש הרבה מן החכמים שאמרו דלא בעי' תנאי כפול ותנאי קודם למעשה בממון אלא באיסורא בלחוד כגון גיטין וקידושין שהרי אנו הולכין בממון אחר אומדן דעתא ומה לנו לדקדק בכל לשון שהוציא בו תנאו לא יהא אלא שיהא גלויי דעתא בעלמא ולי לא נראה כן דשאני היכא דהוציא התנאי בשפתיו ממי שלא הוציאו בשפתיו וגלה בדעתו שזה שגלה בו דעתו יש לומר אם היה מוציאו בשפתיו היה מוציאו כהלכה וזה הוציאו בשפתיו ולא הוציאו כהלכה כמו שאנו למדין מתנאי בני גד ובני ראובן אין תנאו כלום והמעשה מקוים והתנאי בטל ומשנה שלימה היא לענין ממון בבבא מציעא בפרק השוכר כל תנאי שמעשה בתחלתו אינו תנאי :

מלחמת ה'

ועוד ההוא גברא דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלני ולנסוב ברתאי וכו' ודעתי נוטה לזה הפי' : אמר הכותב א"כ מה בא רב פפא ללמדנו אם תאמר הלכה כסתם אותה משנה קמשמע לן לימא דתנן כל תנאי שמעשה בתחלתו אין תנאי ודקאמרינן בגמרא אבל אמר ליכנסוב והבו ליה אי נסיב שקיל (א) אי אמר הכי וכפל תנאו פשיטא צריכא למימר ועוד מה ענין המעשה הזה בשמועה זו ובמסקנא זו אלא ודאי כדברי רבינו הגדול ז"ל ודומה הוא לזו שאמר רבי יוחנן נדור ואינו יוצא נזיר ואינו מגלח דהתם נמי טעמא דמילתא משום דכיון דלא אמר על מנת שאצא בה ושאגלח לא הוי תנאה ולא תלה נדרו בכך שאלו אמר על מנת ודאי יוצא ומגלח כאותה ששנינו שאגלח בבית חוניו יצא והכי מוכח בהדיא בגמרא התם בפרק בתרא דמנחות וכאן נמי לא תלה מתנתו בנשואי בתו שאלו תלה אותם בהם תנאו קיים לפי שמעולם לא אמרו תנאי כפול בשכיב מרע שכל דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו בין במעשה בין בתנאי שלא יהא צריך לדקדוקי התנאין והטרף דעתו עליו כנ"ל וזה הטעם נכון וברור ודבר פשוט הוא אלא שאין אנחנו צריכין לו כאן כדם נראין דברי רבינו רבי אברהם ברבי דוד ז"ל שהשיב כך אמר אברהם מי שאמר זה לא שקל במאזני משפט והנה רצה לומר שאם אמר זה האיש תנו לפלוני מאתים זוז אם ישא את בתי כיון שהמעשה קודם לתנאי יטול המאתים ולא ישא את הבת על כן יצא משפט מעוקל הם ושלום לא תהא כזאת בישראל עתה אגלה את הסוד הנעלם מבני אדם שהראשונים לא פירשוהו כי כל מה שאמרו חכמים בתנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי ומעשה בדבר אחד כדאיתא במי שאחזו ומעשה דאפשר לקיומיה על ידי שליח כדאיתא בכתובות בענין חליצה מועטת כל אלו לא נאמרו אלא כשהמעשה נעשה מיד כענין נתינת גט וחליצת יבם שאין התנאי מבטל המעשה למפרע אא"כ נעשה כראוי ובחוזק כענין תנאי בני גד שהיו מבקשים ממשה שיתן להם נחלתם מיד וע"כ הוצרך משה לכפול התנאים שאם לא יקיימו אותם יטלו אותה הנחלה מידם וכן דקדק בתנאי קודם למעשה שהוא חוזק התנאי ובהן קודם ללאו דהואיל והמעשה נעשה מיד אם קדם (ב) ללאו אין בו כח לעקור המעשה וכן בתנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר שכיון שהמעשה נעשה איך יתנה עליו מגופו לסותרו כגון על מנת שתחזירי לי את הנייר אע"ג דמסקנא מההיא מטעמא אחרינא אסיקנא לה מכל מקום ילפינן מינה למילי אחריני היכא דליכא אלא על מנת אלא אם מעתה כל התנאים שבעולם שהם באים לעקור המעשה כגון נתינת גט לידה או קדושין וחליצת היבם שנעשה מיד וכן בנתינת ממון שנתן מיד אם אמר אדם לחבירו הילך מנה זה ויהיה לך אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני אם לא כפל תנאו או לא דקדק בעניני התנאים אינו תנאי מכל מקום אין ספק בדבר שלא נעשה בו שום מעשה כגון זה שאמר תנו לפלוני מאתים זוז אם יקח בתי לית דין ולית דיין שאם לא יקח לא יטול והוא האמת ומעשה דההוא גברא דבמסכת יום טוב כך אם אמר בהם אין בו ספק שלא יטול אם לא יקח הבת אבל הטעם כמו שאמר הרב ז"ל ואין לזוז ממנו עד כאן דברי הרב ז"ל ויש לי תהלה לאלול דהא גבי נדרים בחולין ולא אוכל לך לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן וכן בשבועות העדות ואע"ג דליכא מעשה ויש לומר דהתם נמי לא אלים ליה לרבי מאיר מכלל לאו להיות נודר בו דמעשה מכללא לית ליה הא לעשותו (ג) בתנאי לבטל דבר שלא נגמר בו מעשה לכולי עלמא הוי תנאי וסומכין היינו דבריו ממה ששנינו כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש כתבו בתוך שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש אינו גט אלמא תנאו קיים אע"פ שיש בו מעשה בתחלתו אלא שמצינו לרב אחא משבחא דבהכי שליח לא בעי' תנאי כפול וה"ה לכל הני דיני דתנאין דלדעתא דמאי דקאמר ליה מבוי ליה שליח דוקא אבל מצאתי עוד בירושלמי ראיה לדבריו בפרק האומר בקדושין דתני האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירדו גשמים וירדו גשמים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת רבי מאיר אומר בין ירדו בין לא ירדו מקודשת עד שיכפול תנאו הכל מודים שאם אמר לאחר שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת וכו' רבי חגי בעא קומי רבי יוסי וכן אם לא כלאחר הוא אמר ליה שניה היא שהיתה הארץ לפניהם והוא מבקש להוציאה מידם ופירושו ברור שבני ארץ ישראל סבורין באומר לאשה הרי את מקודשת לאחר שירדו גשמים שאינו צריך לכפול תנאו לפי שלא חלו הקדושין עכשיו וכאלו לא נעשו בו שום מעשה והקשו וזה האם של תנאי בני גד ובני ראובן דכתיב אם יעברו לאו כלאחר הוא ואע"פ כן הוצרך הכתוב לכפול תנאו ותירץ שאני התם שהיתה הארץ לפניהם והם מחזיקין בה מעכשיו לפיכך כפל משה רבינו התנאים שאם לא יקיימו אותן יטלו אותה הנחלה מידם וכן בקדושין כיון שהגיע קדושין לידה אין במשמע שאם לבטל הקדושין עד שיכפול אלא התנאי בעל והקדושין הלין מעכשיו אבל במפרש לאחר אינו צריך לתנאי כפול אפילו לרבי מאיר והוא הדין לשאר תנאי בני גד ובני ראובן והנה אמת הנה נכון . ומה שכתב בעל המאור ז"ל שיש הרבה מן החכמים שאמרו דלא בעי' תנאי כפול ותנאי קודם למעשה בממון ולא נראה לו כן אבל דעת רבינו הגדול ז"ל הוא שהעידו תלמידיו עליו ומצוי בתשובת שלו וצריך לפנים שעיקר הכתוב בממון ובפרק שבועת העדות אמרו בהפך דכי בעי' תנאי כפול בממונא אבל באיסורא לא וסוטה ועדים וכן גיטין וקידושין איסורא דאית ביה ממונא הוא אבל יש לומר כמו שכתב הרב רבי שמואל רומרוגי ז"ל בפרק יש נוחלין שלו דכי בעי' תנאי כפול בגיטין וקדושין לרווחא דמילתא מדאתקין שמואל לחומרא בגטא דשכיב מרע ואם מתי ואם לא מתי הא בדיני ממונות

השגות הראב"ד

א] ההוא גברא וכו' עד אינו תנאי . א"א מי שאמר זה לא אמר כלום והנה ר"ל שאם אמר זה האיש תנו לפלוני מאתים זוז אם ישא את בתי כיון שהמעשה קודם לתנאי יטול המאתים ולא ישא הבת עתה אגלה לך הסוד הנעלם מבני אדם שהראשונים לא פירשוהו כי כל מה שאמרו חכמים בתנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי ומעשה בדבר אחד כדאיתנהו במי שאחזו קורדיקוס ומעשה דאפשר לקיומיה ע"י שליח כדאיתא בכתובות בענין חליצה מועטת . כל אלה לא נאמרו אלא כשהמעשה נעשה מיד כענין נתינת גט וחליצת יבם שאין התנאי מבטל המעשה למפרע אא"כ נעשה תנאי כראוי ובחוזק כענין תנאי ב"ג וב"ר שהיו מבקשין ממשה שיתן להם נחלתם מיד ועל כן הוצרך משה לכפול התנאים שאם לא יקימו אותם התנאים יטלו אותה הנחלה מידם . וכן דקדק בתנאי קודם למעשה שהוא חוזק התנאי ובהן קודם ללאו הואיל והמעשה נעשה מיד אם קודם הלאו אין בו כח לעקור המעשה וכן בתנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר שכיון שהמעשה נעשה מיד איך יתנה עליו מגופו לסתרו כגון על מנת שתחזירי לי את הנייר . ואע"ג דמסקנא דההיא מטעמא אחרינא אסיקנא מ"מ ילפינן מינה למלתא אחרינא היכא דליכא ע"מ אלא באם דלא הוי תנאי מעתה כל התנאים שבעולם שהן באין לעקור המעשה כגון נתינת הגט לידה או קדושין וחליצת היבם שנעשו מיד וכן בנתינת ממון

אמר רב חסדא בהמה חציה של נכרי וכו' עיסה חציה של נכרי וכו' · דהא איפשר למיפלגה בלישה . איכא מאן דאמר אפי' בתנור אחד לא שרו לאפותה מטעמא דרבי שמעון בן אלעזר דאמר [דף יז:] שהפת יפה בזמן שהתנור מלא דלא שריא מהאי טעמא אלא בשלו אבל לרבות בשל נכרי לא ואיכא מאן דאמר דשרי ורב חסדא לא אסר אלא בעיסה מרובה שיש בה יותר ממלוי תנור והא דתנן עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת בחלה ונאפת ביו"ט והביאה הרב אלפסי ז"ל בסמוך ומשמע מיניה דאע"ג דאפשר למפלגה בלישה שרי דהתם הוה איפשר למשקל חלק נר מצוה רועים ממנה הא אוקים לה בגמרא כגון דאית ליה נבלה דאיפשר לפיים הכלבים בנבלה ומשמע לי' דהאי טעמא עדיף טפי מהואיל (א) דאע"ג דאפילו לרבה דאית ליה הואיל ה"מ לענין מלקי הוא דלא לקי אבל איסורא מיהא איכא הכא אפילו איסורא ליכא משום דהכא לא מיתסר מידי דהא אית ליה נבלה אבל באופה מיו"ט לחול הא מחסרי אורחים שצריך שיבאו מעלמא ובזה אין צריך למה שנדחקו בו אחרים :

בעי מיני' מרב הונא הני בני באגא. בני ישראל הדרים בכפרים : דרמו עליהו קמחא דבני חילא . המלך הטיל עליהם לאפות ולבשל לבני חילא אנשי מלחמתו : דאמר ריב"ל מזמנין את הכותי בשבת . כלומר ולא חיישי' לשיורי כוסות כדאיתא בגמרא : ואין מזמנין את הכותי ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו . פי' בקדרה אחרת דאי באותה קדרה ודאי שרי שהקדרה יפה בשיש בה בשר מרובה ואע"ג דאפי' בקדרה אחרת לא מיתסר מדאורייתא דהא קי"ל כרבה דאית ליה הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזי ליה אפי' הכי כיון שהוא עשוי להרבות בשבילו חיישי' ואחרים

תורה אור

גזירה שמא ישהה: *אמר רב חסדא *בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מותר לשוחטה ביו"ט מ"ט א"א לכזית בשר בלא שחיטה אבל [ב]עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביו"ט מ"ט דהא איפשר למיפלגה בלישה בעו מיניה מרב *הני בני [א] באגא דרמו עלייהו קמחא דבני חילא מהו למיפינהו ביו"ט אמר להו חזינן אי כי קא יהבי ריפתא לינוקא לא קפדי נכרים עליה כל ריפתא וריפתא חזיא לישראל ושרי ואי קפדי אסור *וליתא להא דרב אלא בין כך ובין כך אסור* דאמר ריב"ל מזמנין את הכותי בשבת ואין מזמנין אותו ביו"ט גזרה שמא ירבה בשבילו ואמרי' (א) אדבריה רבא למר שמואל ודרש מזמנין את הכותי בשבת ואין מזמנין את הכותי ביו"ט גזרה שמא ירבה בשבילו מרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלע להו כותי ביו"ט אמרי ליה אי ניחא לך במאי דטריח [ב] לן מוטב ואי לא טירחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן °איתמר האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי להו השתא נמי חזי להו ורבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל והלכתא כרבה וכבר בירנוהו בפרק אלו עוברין *בפסחים תניא °אך [ג] אשר יאכל לכל נפש שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע כענין שנאמר °ומכה נפש בהמה ישלמנה ת"ל לכם *לכם ולא לכותים לכם ולא לכלבים [ד] דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר אפילו נפש בהמה במשמע א"כ מה ת"ל לכם (ב) לכם ולא לכותים ומה ראית לרבות את הכלבים ולהוציא את הכותים מרבה אני את הכלבים שמזונותן עליך ומוציא אני את הכותים שאין מזונותן עליך והלכתא כרבי יוסי [ה] הגלילי דסתם לן תנא כוותיה דתנן עיסת

רש"י

תתפג בשבת ויו"ט : **גמ'** שמא ישהה · אי שרית לאסבולי ביו"ט או בשבת משהו להו בטומאה עד יו"ט שהוא פנוי ומתוך כך אתי לידי תקלה להשתמש בהן בטומאה : בני באגא . תתפד ישראלים הדרים בכפרים : דרמו עלייהו קימחא · שהמלך הטיל עליהם לאפות ולבשל

פירשו דלשמא ירבה בשבילו דברים האסורים חיישינן דאיכא איסורא דאורייתא ואם האמר הני עבדי דילן היכי מבשלינן להו ביומא טבא ולא חיישינן שמא ירבה בשבילן י"ל דכיון דגזירה דשמא ירבה ליתא אלא או מחמת דברים אסורים או מחמת קדרה אחרת בעבדי דילן לא שייך הכי כלל דבמזומנין בלבד שאדם עשוי להתכבד בהן הוא דאיכא למיחש להכי ומיהו משמע דלהרבות בפת בשבילן אסור אלא בדאית ליה מידי אחרינא דאיפשר לפרנסינהו ביה וכדאמרינן בעיסת הכלבים [דף כא·] ואע"פ שראיתי מי שהתיר מפני שמזונתם עלינו ומטעם זה התירו אף בנכרי ההולך עם ישראל מפני שמזונותיו עליו לא נתחוור לי אלא לדברי מי שפוסק כרבי עקיבא דאמר דאפי' נפש בהמה במשמע מפני שמזונותיה עלינו וכמו שאכתוב בסמוך בסייעתא דשמיא אבל לדעת הרב אלפסי שפוסק כר' יוסי הגלילי אינו נראה כלל : **והוי** יודע שהרמב"ם פסקה לדרב הונא בפרק ראשון מהלכות שביתת יו"ט ולא דחאה מפני הא דריב"ל לפי שהוא ז"ל מפרש הא דרב הונא בענין שלא היה אפשר למשקל ריפתא לינוקא אם לא יאפה את כולה וכה"ג ודאי שרי דבדידיה קא טרח ולפיכך נראה שהוא ז"ל לא היה גורס בשמועתינו בגמרא ופליגא דריב"ל אבל הרב אלפסי ז"ל נראה שהיה גורס כן ומוקי הא דרב הונא בדאפשר למשקל רפתא לינוקא אפילו כי לא אפי לה כולה ומש"ה מידחיא דרב הונא מקמי דריב"ל ופליגא נמי עלה דרב חסדא דלעיל בסמוך דהא הכא אפשר למיפלגה בלישה וכבר הארכתי יותר מזה בחידושי : **איתמר** האופה מיום טוב לחול. לאחר שסעד אופה דהא ודאי לחול הוא : והילכתא כרבה. ומיהו ה"מ לענין מלקות אבל איסורא מיהא איכא כדתנן [דף טו:] אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול וכבר הארכתי בשמועה זו בפרק אלו עוברין בס"ד : **תניא** אך אשר יאכל לכל נפש וכו' · וחייבת בחלה דלחם קרינא ביה : ונאפת ביו"ט משום חלק הרועים ואמרי' בגמ' דדוקא בדאית ליה נבלה הוא דשרי מפני שיכול לפיים הכלבים בנבלה וכמו שכתבתי למעלה : **הילכך** קי"ל דלכם ולא לנכרי דכולהו מודו ביה אבל לענין כלבים פסק הרב אלפסי ז"ל כר' יוסי הגלילי ממתני' דקתני ונאפת ביו"ט דמשמע דדוקא בזמן שהרועים אוכלים ממנה הא בשביל כלבים לא אבל הר"ז הלוי ז"ל חלק עליו ואומר דהא לא מכרעת דאפשר דאפילו ר' עקיבא מודה בה דכיון דאפשר לכלבים בעיסה לא אפינן להו והא ודאי ליתא דלר' עקיבא כיון דאפי' נפש בהמה במשמע כל מאי דשריא לאדם איכא למישרי לבהמה שהרי בתיבה אחת הוציאן הכתוב ובשמעתין בגמ' נמי מוכח דלמאן דאמר אפילו נפש בהמה במשמע שרי לבשל בשר לכלב אע"פ שאפשר להם לאכלו בלא *) אפייה ועוד הקשה הר"ז הלוי על הרב אלפסי ז"ל מסוגיית הגמ'

*) נ"ל בישול

מלחמת ה'

לא קי"ל כר"מ דיחידאה הוא ומיהו לענין תנאי קודם למעשה שהוא לדר"מ סתם וכו' בה ר"ח אע"ג דלא אשכחן לה איכא דר"מ הלכתא כוותיה דתני גבי הלכתא פסיקתא דהך מתני' סתמא היא וכולהו הלכתא נינהו דתנאי כפול פלוגתא דר"מ ורחב"ג דאמר צריך הדבר לאמרו שאלמלא כן יש במשמע וכו' הא אילו לא היה הדבר צריך לאמרו למדין מאותו התנאי כדין התנאים הלכך למעשה קודם לתנאי גמרינן מינה וכן נמי לתנאי שאפשר לעשותו ע"י שליח גמרינן מינה דקי"ל אין תנאי בחליצה ור"י סבר לה הכי כפ' מצות חליצה ובפ' המדיר אבל לתנאי כפול וכן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר לא קי"ל כוותיה אלא דלענין גטין וקדושין חיישינן לחומרא מדחש לה שמואל בגיטא דשכיב מרע בלכתחילה וליכא למימר מאי שנא דילפי' הכי מתנאי בני גד ולא ילפינן הכי מיניה דאמרינן ביבמות אמר רבינא יש תנאי בחליצה והכא בתנאי כפול קא מיפלגי אלמא אין כל הדברים

[illegible]

המאור הקטן

[illegible]

השגות הראב"ד

[illegible]

הגמ' וכתוב בחידושי ולפיכך פסק כרבי עקיבא אבל דברי הרב אלפסי ז"ל עיקר : **מתני'** לא יחם אדם חמין לרגליו · לרחוץ את רגליו דאוכל נפש התיר הכתוב ולא להבעיר אור בשביל רחילה : וב"ה מתירין· דאית להו מתוך : ועושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה· דכיון דמתהני בה שרי *) משום מתוך וכתב הרב אלפסי ז"ל דדוקא חמין לרגליו הוא דשרי ב"ה אבל כל גופו לא מיהו בחמין שהוחמו בעיו"ט אפילו כל גופו שרי ומיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור מדקתני בברייתא בפרק כירה [דף מ·] מרחץ שפקקו נקביו מערב יו"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החילון ובודאי מדקתני פקקו נקביו בחמין שהוחמו מעיו"ט מיירי ואפ"ה משתטף אין רוחץ לא ומשתטף נמי בבית החילון אין בבית הפנימי לא הלכך בתוך המרחץ אפי' בחמין שהוחמו מעיו"ט אסור אבל חוץ למרחץ שרי וכבר כתבתי בפרק כירה מה שנ"ל שלדברי רבותינו בעלי התוספות שאומרים דלהחם חמין ביו"ט לרחילה כל הגוף מדאורייתא אסור בחמין שהוחמו מעיו"ט נמי אסור לרחוץ בהן כל גופו גזירה עיו"ט אטו יו"ט כי היכי דגזרינן התם ע"ש אטו שבת אלא מיהו כיון דמדרבנן בעלמא היא על דברי הגאונים ז"ל ראוי לסמוך : **מתני'** ג' דברים ר' גמליאל מחמיר כב"ש אין טומנין את החמין מיו"ט לשבת· פרכינן עלה בגמרא היכי דמי אי דאנח עירובי תבשילין מ"ט דב"ש ואי דלא אנח עירובי תבשילין מ"ט דב"ה ואוקמה רב הונא לעולם שלא הניח ואפ"ה כדי שיהיו שרו ליה רבנן רב הונא לטעמיה דאמר מי שלא הניח עירוב תבשילין

רש"י

לגבי חילו:**מתני'** לא יחם אדם חמין לרגליו· לרחוץ רגליו דאוכל נפש שריא רחמנא ולא להבעיר אש בשביל רחילה : מדורה · היסק גדול דהנאת כל גופו דמיא לאוכל נפש : **מתני'** ואין זוקפין את המנורה·אם נפלה· המנורה של מתכת של חוליות חוליות אין זוקפין ומשיבין אותן דקסבר יש בנין וסתירה בכלים אבל ב"ה סברי אין בנין וסתירה בכלים להתחייב בבונה כל שהו כדאמרי' גבי בית ואינו חייב בכלים אלא א"כ עשה בהן מלאכה גמורה כגון ממחק או מחתך או אורג או תופר שהן אבות מלאכות אבל חזרת חוליות שאין בהן [אלא] משום בנין לא שייך אלא בבתים ואהלים : פתין גריצין · ככרות עבין משום טירחא : חררין · שאופין על גחלים : מפני

ד' כא· *עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה ונאפת ביו"ט וכו' וקי"ל סתם מתני' ומחלוקת דברייתא הלכה כסתם מתני':

מתני' *בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אלא א"כ היו ראויין לשתי' וב"ה מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה : **גמ'** ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו ב"ה אבל כל גופו לא כדתנן (א) (א) אמרו להם חכמים אם ביו"ט בחמין שהוחמו ביו"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה ולענין רחיצה ביו"ט בחמין שהוחמו מעיו"ט חזינן לגאון דקא כתב הכי דההיא דאמרינן לא ירחץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש דוקא בשבת אבל ביו"ט שרי לרחוץ א כל גופו בחמין שהוחמו מעיו"ט דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה היא אלא גזירה היא וכי גזרי בשבת אבל ביו"ט לא : **מתני'** שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין ב את החמין מיו"ט לשבת ואין זוקפין את המנורה ביו"ט ואין אופין פתין גריצין אלא רקיקין אמר ר"ג מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהן מחמירין על עצמם ומקילין על כל ישראל להיות אופין פתין גריצין ורקיקין : **גמ'** *בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו

נר מצוה ... אופין לו פת אחת וטומנין לו קדרה (ג) ומדליקין לו את הנר וקי"ל הכי אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא הביאה בהלכות ואיכא מאן דאמר דמדקתני אופין לו ומבשלין לו דוקא אחרים אופין לו אבל הוא עצמו אינו אופה ומתניתין כמי אין טומנין לו קאמר אבל בירושלמי משמע שאף הוא אופה לעצמו דגרסי' התם לא עירב ולא עירבו לו אחרים רבי יצחק אומר (ג) אף צולה לו דג קטן רב הונא אמר מחמם לו חמין שמואל אומר מדליק לו את הנר מדקתני אופה ומחמם ומדליק ולא אמר אופין ומדליקין משמע שאף הוא אופה ומדליק לעצמו : **ומדאמרי'** ומדליקין לו את הנר משמע בעירוב שרי נמי הדלקה ובלא עירוב אסור להדליק ולפיכך כשם שאומר כשמניח העירוב בדין יהא שרי לן למיפא ולבשולי צריך שיאמר ולאדלוקי שרגא וכן כתב הרב בעל הלכות ז"ל ויש שכתב שאינו צריך והכא נורכא דשולחן נקט ולא משמע לי הכי דהא שמואל אמר בירושלמי מדליק לו את הנר בלחוד ולפיכך מי שלא הניח עירובי תבשילין ממעט בהדלקה ואינו מדליק אלא נר אחד בלבד : **ואין** זוקפין את המנורה ביו"ט·אוקימנא לה בגמ' במנורה של חוליות משום דמחזי כבונה וב"ה מתירין דסברי אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואינו חייב אלא א"כ עושה מלאכה כגון ממחק ומחתך או אורג או תופר שהן אבות מלאכות אבל חזרת

*) פב"א כתב בא"ח סימן תק"ח שדבר הר"ן אלו סותרין למ"ש הר"ן לקמן בפ"ד סוף סימן תתקי"א ד"ס מקשי דהנאה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא. ועי' פר"ח סי' תק"א סעיף ב' :

המאור הקטן

והא דבעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר ופשטה לאיסורא וה"ה לכבות את הדליקה ביום טוב ואוקימנא לההיא דאין מכבין את הבקעת כר' יהודה דאמר לכם לכל צרכיכם א] ואיכא דקשיא ליה הא דאמר רב חסדא הלכה כרבי יהודה והיתה קושיא זו חמורה בעיני אחד מחכמי הדור ולא שם אל לבו מסקנא דשמעתא דאסיקנא התם הלכה ואין מורין כן ואנו תמהין על הרי"ף ז"ל שכתב הכל ולא בירר את דבריו :

מלחמת ה'

השגות הראב"ד

חזרת חוליות שאין בה אלא בנין לא אסרי' בכלים דאין בנין אלא בבתים: **גמ'** מהו לכבות את הנר ביו"ט מפני דבר אחר. לשמש מטתו דאמרינן בפרק ערבי פסחים (דף קיב:) המשמש מטתו לאור הנר הויין ליה בנים נכפין ואמר בפרק כל היד (דף י.) דאסור לשמש מטתו ביום משום ואהבת לרעך כמוך והוא הדין נמי לאור הנר: אין מכבין את הבקעת בשביל לחום עליה: שאין כבוי זה צורך יו"ט: ואם בשביל שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו ומלטער ביו"ט כן נראה מדברי רש"י ואחרים פירשו דבשביל שלא יתעשן הבית היינו מפני הפסד ממונו ולאו כאן צורך יו"ט כלל שלא כדברי רש"י זכרונו לברכה דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב שם אין לך אוכל נפש גדול מזה ואפי' לרבנן שרי ויש בגמרא הוכחה לזה והארכתי בחדושי: **כי** קאמינא אנא לרבנן וכן רבה וכן אמימר כולהו דחו לה ואוקמוה כר' יהודה למימרא דלאו הילכתא כוותיה·השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל דהא בפרקין דלקמן אמרינן דהלכה כרבי יהודה דאמר לכם לכל צרכיכם אלא שאין מורין כן ולפיכך כתב ז"ל דהא דמסקינן הכא אסור היינו משום דאין מורין כן ומיהו מדינא קיימא לן דשרי והרמב"ן ז"ל אומר שאינו נראה כן דהכא ודאי לגמרי אסרינן דלאו בפרקא הוה ולא בפני עמי הארץ אלא דשמעתתא קשיין אהדדי דהכא משמע דלא קי"ל כר' יהודה ולקמן [דף לב:] בגריפת תנור (ג) שריא כוותיה ורבי חייא לדביתהו ורבה לשמעיה אורויי הוו מורו ואזהורי נמי הוה מזהרו מחרוכא ולקמן [דף כח:] נמי אמרי' דרשינן משמך הלכ' כר' יהודה ואהדר להו יהא רעוא דכל הני מילי מעלייתא תדרשון משמי ובהשחזת סכין נמי לא אשכחן מאן דשרי הלכה למעשה אלא ע"י שינוי לפיכך כתב ז"ל דנהי דקי"ל כרבי יהודה במכשירין היינו לומר שהן מותרין מן התורה ולא דרשינן הוא ולא מכשיריו ומיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהן קרובים לאוכל נפש דגריפת התנור התירו לגמרי מפני שהוא מיוחד לאוכל נפש דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב אבל בסכין שעמדה [ד' כח:] מתוך שאפש' בשאלה שהסכין מלוי הוא אבל הכל לא התירו לגמרי אלא ע"י שינוי כיון דאיפשר בהכי ובכי האי גוונא נמי אין מורין כך דכיון דסכיני שכיחי לא אתי לאימנועי משמחת יו"ט אבל כבוי בקעת כדי שלא יתעשן הבית וכבוי הנר מפני ד"א אע"פ שהוא צורך לכל נפש לא רצו להתיר מכשירין וכן בכחילת העין לא סמכו בדר' יהודה אלא ביו"ט שני כללו של דבר קי"ל כר' יהודה דמכשירין מדאורייתא שרו אלא שחכמים חלקו בהן לפי מה שהן: **מהו** לכבות את הדליקה ביו"ט וכו'· כי קא מיבעיא לי משום איבוד ממון· מדברי רש"י ז"ל נראה דלאו דוקא איבוד ממון ממש אלא כדי שלא יצטרך ליסב בשרב ובגשמים אבל אחרים פירשו משום איבוד ממון ממש: **והמסתפק** ממנו חייב משום מכבה·מיהו להוסיף בה פתילות כתבו דשרי דכולה הדלקה היא דאי לא תימא הכי אסור להדליק שתי פתילות בנר אחד דהא א"א להדליקן כאחת אלא ודאי שרי וה"נ משמע לי מדאמרי' לקמן [דף כג·] מידי דהוה אכשרא אגומרי וכתבתיו בחדושי אלא שאינה ראיה על דעת הרב אלפסי ז"ל:

אמר רב יהודה קינסא שרי. רש"י ז"ל גריס קינבא ופירש למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם ואינו נראה דמאי שייכא הכא הוה ליה לתלמודא לאייתוה לקמן בפרק המביא (דף לב:) דשקלינן וטרינן במוהטין את הפתילה לפיכך נראין דברי הרב אלפסי ז"ל עיקר אלא שאיפשר משום דאותביה רב יהודה (למעלה) [לעולא] מהמסתפק ממנו אתיה הכא: **מהו** לכחול את העין ביו"ט·לשום בו כחול לרפואה:רירא. בב"א בלע"ז שעושה ריר שזולף תמיד: דילא·בוקב [כמו מחט] כמו דק בה מידי:דמא·שיש דם בעין:דמעתא·מדמעת תמיד:קדחא·שריפה לכון קדחה באפי: תחילת אוכלא·תחילת החולי של כל אלו דאפי' בשבת שרי כדאמרינן במסכת ע"ז (דף כח:) דשורייאני דעינא באוכמתא דליבא תלי: סוף אוכלא ופצוחי עינא· שקרוב להתרפאות ניהו ואינו כוחל אלא להגיה אורו: עמיץ ופותח. סוגר ופותח ריסי עיניו להכנים הכחול: איכא רב זביד· שהיה מקשה כמותך ופרקי' ליה דמסייע בכי האי גוונא אין בו ממש: **אמימר** שרא למכחל עינא ביו"ט שני של ראש השנה· ולא קיימא לן הכי דקיימא לן קדושה אחת הן ולא אקילו ביו"ט שני של ר"ה אלא לענין מת בלבד אלא מיהו גמרינן מיניה דאמימר דשרי למכחל עינא ביו"ט שני של גליות אפי' מישראל ומינה שמעינן דכל צרכי חולה שאין בו סכנה נעשין ע"י ישראל ביו"ט שני של גליות מיהו איכא למימר דה"מ כגון מיכחל עינא דמלאכ' גופה שבות היא אבל להתיר אבות מלאכות אין לנו: **ושמעינן** נמי משמעתין דמותר לכבות הנר * מפני דבר אחר ומותר לכבות את הדליקה משום איבוד ממון ע"פ הפירושים שפירשנו למעל' ביו"ט שני של גליות דבגמרא מוכח דהני כולהו כי הדדי ניהו ושרו לרבי יהודה ואסרי לרבנן וכיון דבמכחל עינא סמכינן אדרבי יהודה ביו"ט (ד) של גליות אף בלכבות את הנר מפני דבר אחר ומפני הדליקה סמכינן עליה ביו"ט שני של גליות: ואין אופין פתין גריצין· ככרות עבים:אלא רקיקין· דכיון דרקיקין נפיש טרחייהו אף הוא אינו אופה אלא כדי שיאכל ביו"ט בלבד: **גמ'** ב"ש אומרים אין אופין פת מרובה ביו"ט· האי פת מרובה לא יותר מכדי צרכו קאמר דאי הכי מאי טעמייהו דב"ה דשרו וכי תימא מדרבי שמעון בן אלעזר דאמר שהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא אם כן הוה להו לפרושי דדוקא בתנור אחד אלא ודאי אף במה שצריך לו נחלקו בית שמאי ובית הלל בפת מרובה שב"ש אוסרין לאפות פת מרובה בבת אחת מפני שטרחתו מרובה אי נמי מתוך שאין אתה מתיר לו הרבה בבת אחת אף הוא אינו אופה אלא כדי צרכו וכטעמייהו במאי דאמרינן אין אופין פתין גריצין אלא רקיקין ובית הלל מתירין דלא חיישי להכי:

נר מצוה

מהו לכבות את הנר ביו"ט משום דבר אחר א"ל איפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי א"ל איפשר לעשות מחיצה אין לו דבר לעשות מחיצה מאי אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי לכפות עליו מאי א"ל אסור איתיבי' אין מכבין את הבקעת בשביל לחום עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או בשביל שלא תתעשן הקדרה מותר אמר ליה ההיא רבי יהודה היא דאמר לכם לכם לכל צרכיכם °כי קאמינא אנא לרבנן וכן רבה וכן אמימר כולהו דחו להא מתניתא ואוקמוה כרבי יהודה למימרא דלאו הילכתא היא ושמעינן (א) מיהא דלית הילכתא כי הא מתניתא אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחום עליה בין שלא יתעשן הבית או [א] הקדרה הכל אסור: בעא מיניה אביי מרבה מה הוא לכבות את הדליקה ביו"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מיבעי' לי דאפילו בשבת שרי כי קא מיבעי' לי משום אבוד ממון מאי א"ל אסור עולא איקלע לבי רב יהודה קם שמעיה זקף לה לשרגא פירוש הגביה את פי הנר כדי שיכבה איתיביה*) רב יהודה לעולא הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנה חייב משום מכבה ואתה כיון שהגבהת [ב] את הנר לאחוריו גרמת לו כבוי כמו המסתפק [ג] ממנו א"ל לאו אדעתאי: אמר רב יהודה וקינסא שרי פירוש כגון אבוקה שהיא עשויה מחתיכו' עצים קטנים אם נוטל ביו"ט מאותן העצים שלא אחזה בהם האור שרי בעא מיניה רב אשי מאמימר אמהו לכחול את העין ביו"ט היכא דאיכא סכנה כגון רירא דיצא דמא ודמעתא וקדחא ותחלת אוכלא לא מבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מיבעיא לי סוף אוכלא ופצוחי עינא מאי א"ל אסור וכן הלכתא והני מילי מישראל אבל מנכרי שרי דהא אמימר שרי למיכחל עינא מנכרי בשבת ואיכא דאמרי אמימר גופי' כחל מנכרי בשבת אמר ליה רב אשי לאמימר מאי דעתיך דאמר (א) רב עולא בריה דרב עילאי צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת ואמר רב המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה ה"מ היכא דלא מסייע בהדי' ומר הא קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל איבא רב זביד דקאי כוותך ואמרי ליה מסייע אין בו ממש אמימר שרא למכחל עינא ביום טוב שני של ר"ה דס"ל (ב) כנהרדעי דסבירא להו דשתי קדושות הן ולית הילכתא כוותיה דקי"ל דקדושה אחת הן אלא מיהו גמרינן (ג) מיהא דאמימר דשרי למכחל עינא ביום טוב שני של גליות: *ואין אופים [ד] פתין גריצים אלא רקיקין וכו': תניא בית שמאי אומרים אין אופין פת עבה ביום טוב ובית הלל מתירין מאי פת עבה פת מרובה ואמאי קרי לה פת עבה משום דנפישי בלישה:

*) עי' ביאור הגר"א

רש"י

גמ' מפני דבר אחר· לשמש מטתו: לעשות מחילה· בסדין: בקעת· עץ גדול: כדי לחום עליו· שאין כיבוי זה צורך יו"ט ושמעתי (משום) דהוי סותר על מנת לבנות במקומו: מותר· אלמא לצורך יו"ט שיהנה היום שרי: ר' יהודה היא דאמר· מכשירי אוכל נפש שרי דכתי' יעשה לכם לכל צרכיכם והא נמי צרכיכם הוא וכן תשמיש: ואגא· דאסרנא לרבנן דדרשו הוא לבדו: קם שמעי' דעולא זקף שרגא שהיה רוצה שהשמן יסתלק לאחוריו ולא ימשוך אחר הפתילה ותכבה: שרגא· נר של חרס (ובעמוד פי' בע"א): קינסא שרי· למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם שקורין אובליר ובעמוד פירש (ג) בע"א: רירא· שעושין ריר שמגריר תמיד: למעתא· שדומעת תמיד: תחילת אוכלא· תחילת חולי של כל אלו לא קמיבעיא לי דאפילו בשבת שרי: למכחל· ליתן כחול בעין כדאמר במסכ' ע"ז דשורייני דעינא באוכמתא דליבא תלו: סוף אוכלא ופצוחי עינא· שקרוב להתרפאות הוא ואינו כוחל אלא להגיה אורו: עמיץ ופתח· סוגר ופותח ריסי עיניו להכנים הכחול: איכא רב זביד· שהקשה כמותך: [מסייע אין בו ממש]· מי שאינו עושה מלאכה ממש אלא מסייע מעט כי האי ובלאו איהו נמי מתעבדא אין בו ממש והכי אמר במסכת שבת זה יכול וזה אינו יכול שאינו יכול פטור ואע"ג דמסייע בהדיה מסייע אין בו ממש: פת מרובה· ומשום טורח שטורח למחר וליומא אחרא: וב"ה מתירין· כדאמר שהפת נאפה יפה

מוד מאי קאמר משום כדי חייו שרו ליה רבנן מה שאמרו להתיר זה כיון שיכול להקות להם קמחו כלכך מיירי בדליכא מאן דעירב ומשום כדי חייו התירו לעשות דבר מועט והופין ומבשלין אבני היתו קאי וכן משמע בירושלמי דקאמר לא [עירב ולא] עירבו לו אחרים רבי ינאי אומר אל לו דג רב הונא אומ' מחמין לו חמין משמאל אומר מדליק לו את הנר ומדקאמר מדליקין לו את הנר משמע מי שלא עירב אף להדליק אסור ומדליקין לו את הנר דקאמר היינו נר אחד כמו פת אחד וקיתון אחד אע"פ שלא פי' כן לכן נהגו כשמניחין עירוב לומר לאפויי ולבשולי ולאדלוקי ולאטמוני ואע"פ דפריבית נ"ל שלא תיקנו אלא לעיקר סעודה היינו דאין צריך לעשות העירוב אלא תפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב:

א והטור כתב שאם א"א לבשל הקדרה מעשן בלא כבוי מותר לכבותה:

לשון ריא"ז

וכן מותר לכבות את הבקעת שלא יתעשן הבית או שלא תתעשן הקדרה ואם בשביל לחום על הבקעת אסור:

ב ואסור ליקח פתילה מנר הדולק אפילו ליתנה בנר אחר שהרי מיד כשמוציאה מכבה אותה ומאי נפקא מינה כשידליקנה אח"כ ונר של שעוה שרוצה להדליקו ביו"ט ואם עליו שלא ישרף כולו יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שמה דגרם כיבוי מותר:

ג כתב הרא"ש ז"ל הא דהשיב ליה מכבה היינו משום דכשממעט השמן ומרחיקו מפי הנר שהוא דולק מיד כהה אור הנר ואין דולק יפה כבתחילה והוה ליה מכבה·אין לפרש משום שממהר כביית הנר כשיכלה השמן דהיינו גרם כיבוי שנחלקו ר' יוסי וחכמים דתנן עושין מחילה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס החדשים מלאים מים שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה וקי"ל כרבנן דגרם כיבוי מותר ומיהו ההיא דשפופרת ע"פ הנר דאסור דילמא אתי לאיסתפוקי מיניה היינו על כרחיך מפני שממהר כיבוי שאינו מכהים מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא בנון כי מן השפופרת מטפטף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכהים מאור הנר הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי ואף רבנן דרבי יוסי מודו בהאי גרם

א מיי' פר"ק מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקו:

ב מיי' פרק ד מהל' יו"ט ופ"ה מהלכות חמץ ומצה סמג לאוין עה טור או"ח סי' תנה·

שיטת ריב"ב

גמ' מפני ד"א· תשמיש המטה: לעשות מחיצה· בסדין: בקעת· אסטילא בלע"ז. בשביל לחום עליה. שאין כבוי זה צורך יו"ט מותר: אלמא לצורך יו"ט שיהנה היום שרי: ר"י היא· דדרים לכל צרכיכם והא נמי צרכיכם הוא וכן תשמיש ואנא אסרנא כרבנן דדרשי הוא לבדו יעשה: וכן רבה וכן אמימר וכו'.כ' הרב דודי ז"ל הא דבעא מיני' אנא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני ד"א ופשטי' לאסורא וה"ה לכבות את הדליקה ביו"ט ואוקימנ' להאי דאין מכבין את הבקעת כרבי יהודה דאמר לכם לכל צרכיכם היכא דקפיא ליה הא דאמר רב חסדא הלכה כרבי יהודה והיתה קושיא זו חמור' בעיני' מחכמי החור הרבה ולא שם אל לבו מסקנא דשמעתא שהם הלכ' ואין מורין כן ולהו תמיהא על הרב אלפסי ז"ל שכתב הכל ולא בירר דבריו אלא הם דברי הרב דודי ז"ל ונראה מדבריו כי מה שאסרו אביי ורבא ואמימר לא מפני שאין הלכה כרבי יהודה אלא מפני שאין סבורין כמותו כדמסיקינן בפ' אין נדין הלכה ואין מורין כן ובודאי שהשמועות עולות כהוגן לסברא זו אלא שג"ד דברי הרב אלפסי מתוקני' בכך ודידיה אהדדי נמי קשיא כי בפרק אין נדין כתב שהלכה כרבי יהודה אלא לענין מכשירי אוכל נפש דפיקר פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן במכשירי אוכל נפש הוא אבל במילי אחריני לא קיימא לן כותיה ואע"ג דחד טעמא הוא משום דדריש לכם לכל צרכיכם במכשירי אוכל נפש דאפסיקא

(א) מהא כצ"ל: (ב) מהא כצ"ל: (ג) נ"ל שריק: (ד) נ"ב שני:

פי' בשו"ת רעק"א סי' יז

הגהות הרי'

(א) נ"ב עי' שבת ברי"ף בפרק מפנין סי' תפ"ד: (ב) נ"ב בפי' שמפקיד דל"ס ע"א אמר אמימר אנא נהרדעא אנא: (ג) נ"ב ודע דבגמ' גרים קינבא ועי' לקמן ברי"ף פ"ד סי' תתקי"ג:

שלכתא כותיה אבל במילי אחריני לא קיימא לן כותיה ואף במכשירי אוכל נפש דקיימא לן כותיה לא מורינן הכי כך יש לנו להעמיד דברי הרב ז"ל וכן נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל וצריך לעיין מאי שנא כבוי הנר וכבוי הבקעת דאסירי משום דלא שכיחא לן כר' יהודה דדריש לכם לכל צרכיכם ולעשות מדורה כדי להתחמם כנגדה מותר אם האמר מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך דבר אחר דהא ודאי כבוי לצורך אוכל נפש מותר פידי דהוה אכשרא אגומרי: קינבא. פי' רבינו שלמה ז"ל למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם שקורין בלעז מוקיר: תחלת החולי: אסירי. דלית לן דר' יהודה דדריש לכם לכל צרכיכם: אלא במכשירי אוכל בלבד. כדפרשי': אמימר שרא למכחל עינא. אפילו מישראל: פיס' ואין אופין וכו'. גמ' ובית הלל מתירין וכו'. כדאמרינן שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא·

עין משפט

א מיי' פכ"א מהל' שבת סמג לאוין סה טור או"ח סימן שלו (תקכ)[תצו] תקיא] :
ב מיי' פרק ד מהל' יו"ט טור או"ח סי' תקיא :
ג מיי' פרק ג מהלכות יו"ט טור או"ח סי' תקי :
ד מיי' פכ"ב מהל' שבת טור או"ח סי' תקיט :

שיטות ריב"ב

מתני' מכבדין בין המטות . בין המסבה שאוכלין שם שהיו מסובין ואוכלין על גבי מטות: מוגמר. לבונה על גבי גחלים: וחכמי' אוסרין. בשלשתן בכבוד משום אשווי גומות ובמוגמר משום דלאו צורך כל נפש הוא וגדי מקולס מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ : גמ' מחלוקת להריח . דמר סבר הנאת נפש הוא ומר סבר לאו צורך כל נפש הוא אלא למפונקי' אבל לגמר הכלים דברי הכל אסור הוא ודאי לקשוט קא מיכוין וכיון דקי"ל כרבנן הכל אסור : מה לעשן·פירות בבשמים ללקוט טעם הבושם : על גבי גחלים אסור. מפני שהוא מכבה ועשון זה אינו דבר השוה לכל נפש וכיון דאיכא כבוי כשיתן אבקת הסמים על הגחלים אסור : רבא אמר על גבי גחלים נמי מותר. דאוכל נפש הוא עישון פירות ושוה בכל נפש ואי משום כבוי והבערה אאולודי ריחא מותר מידי דהוה בישרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי :

מתני' **אף** הוא אומר שלשה ^אדברים להקל מכבדין ^א*בין המטות ומניחין את המוגמר ביו"ט ועושין גדי מקולס בלילי פסחים וחכמים אוסרין : **גמ'** אמר רב אסי ^במחלוקת להריח אבל לגמר הבית או הכלים דברי הכל אסור : איבעיא להו מהו לעשן פירוש מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה אמר רב יהודה על גבי גחלת אסור מפני שהוא מכבה על גבי חרס מותר ואסיקנא *רבא אמר ע"ג ^בגחלת נמי מותר מידי דהוה אבישרא אגומרי וכן א"ר אשי לעשן שרי מידי דהוה אבשרא ^גאגומרי וכן הילכתא גרסינן בפרק ר"א אומר אם לא הביא כלי *ת"ר אין ^גמסננים את החרדל במסננת שלו ואין ממתיקים אותו בגחלת והתניא ממתיקין אותו בגחלת לא קשיא כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי א"ל התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי: בעא מיניה אביי מרבה מהו לגבן א"ל אסור ומאי שנא מלישה התם לא איפשר הכא איפשר והא אמרי נהרדעי גבינתא בת יומא מעליא הכי קאמר אפילו בת יומא מעליא : *^דוקיטורי בי ידיה מעשה אומן הוא (א) ואסור שמענו בפירושו בלשון ערבי תפרי"ך אלאכמ"ס וי"א (ה) שהן עישון בית הידים :

רש"י

יפה כשהתנור מלא : **מתני'** מכבדין בין המטות · בין המסיבה שאוכלין שם שהיו מסובין ואוכלין על גבי מטות : מוגמר · לבונה ע"ג גחלים : מקולס · כרעיו ובני מעיו תלויין חוצה לו כשצולהו והיו עושין אותו זכר לפסח שנאמר בו ראשו על כרעיו ועל קרבו מקולס מזויין שכלי זיין תלוי בצידו כובע נחשת מתרגמי' קולסא דנחשא : וחכמים אוסרין · בשלשתן בכיבוד משום אשווי גומות ובמוגמר משום דלא צורך יו"ט הוא דלאו אוכל נפש הוא כדאמרי' בכתובות דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש ומוגמר אינו שוה אלא למפונקים או למי שריחו רע וגדי מקולס משום שדומה לקדשים ויאמרו מותר להקדישו ולאכול קדשים בחוץ : **גמ'** מחלוקת להריח · התם הוא דשרי ר"ג להניח ביו"ט כדי להריח ריח שהנאת הגוף הוא ודומה לאוכל נפש ורבנן אסרי דבעינן דבר השוה לכל נפש כדפרישית : מהו לעשן · פירות בעשן בשמים לקלוט מטעם הבושם: אסור · דתענוג יתירא הוא ואינו שוה לכל נפש אלא לאיסטניסין ובהאי עישון איכא מלאכה כדמפרש מפני שהוא מכבה הגחלת כשנותן אבקת בשמים עליהן : ע"ג חרס · שהסיקו מותר דכיבוי ליכא והבערה נמי ע"י שינוי כלאחר יד הוא ואין בו איסור דאורייתא : ע"ג גחלת נמי מותר · דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא שאין להן ודמי לנזדמן לו גבי ביו"ט ושוה לכל נפש הוא ואי משום כיבוי והבערה ואולודי ריחא מידי דהוה אבישרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי : קיטורי בי ידיה · הוא מה שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי נשים שמקמטים אותו על עץ חלוק או אגודה של קשים וקורין פרנצי"ר ומעשה אומן הוא וקיטורי לשון קשר : עישון בית הידים · וקיטורי לשון קיטור הכבשן : מתני'

מתני' אף הוא אומר ג' דברים להקל מכבדין בין המטות · בין המסיבה שהיו אוכלין שם שהיו מסובין ואוכלין ע"ג המטות : מוגמר . לבונה ע"ג גחלים : מקולס · כרעיו ובני מעיו תלויין חוצה לו בצדו כשצולהו והיו עושין זכר לפסח שכתוב בו על כרעיו ועל קרבו מקולס לשון גבור מזויין שכלי זייניו תלויין בצדו כדמתרגמינן וכובע נחושת וקולסא דנחשא : וחכמים אוסרין·בשלשתן מכבדין משום אשווי גומות ומוגמר משום דלאו צורך כל נפש הוא ומהאי טעמא אסרינן ליה בכתובות בפרק ראשון (דף ז) אשר יאכל לכל נפש דבר השוה נר מצוה לכל נפש וזה אינו אלא למפונקין או למי שריחו רע וגדי מקולס מפני שהוא דומה לקדשים ויאמרו מותר להקדיש ולאכול קדשים בחוץ : **וכתב** הר"ז הלוי ז"ל דמדחכמים דאוסרין לכבד שמעינן דכיבוד אסור ומכבדות כלי שמלאכתו לאיסור הוא ואפי' לרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר דהכא איכא משום אשווי גומות ופסיק רישיה ולא ימות הוא וזה שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ' כל הכלים [שבת קכד:] דמכבדות של תמרה כלי שמלאכתו להיתר הוא שמותר לכבד בין בשבת בין ביו"ט והא דהכא לא קשיא ליה דחכמים אוסרים דהכא הייני רבי יהודה דס"ל דבר שאין מתכוין אסור דהא חכמים דבסמוך כרבי יהודה ס"ל וחכמים דהתם היינו חכמים דהכא אבל לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר וקי"ל כוותיה כיבוד שרי דלאו פסיק רישיה הוא וכ"ת מ"מ הרי הוא מזיז עפר ממקומו איכא למימר דטלטול מן הצד ע"י דבר אחר משום כבוד יו"ט התירוהו אבל הראב"ד ז"ל סובר שאינו מותר לכבד אלא בית שנתכבד מע"ש ואין שם דבר שיהא אסור לטלטלו אלא שהוא רוצה לכבדו מפני פירורין ושער של פולין ושל עדשים או עצמות שהן ראויין לבהמה וכתבתי מזה עוד בפ' המלניע בס"ד : **וגדי** מקולס· איכא מ"ד דדוקא גדי אסור מפני שאין לו אליה ומחזי דלגבוה כליל אבל טלאים לא וליתא דבתוספתא תני בהאי עובדא דתודוס טלאים המקולסין :

גמ' מחלוקת להריח· כשהתיר ר"ג לא התיר אלא כשמניחין אותו להריח ריחו דהנאת הגוף הוא וכאוכל נפש דמי וחכמים אוסרים דבעינא דבר השוה לכל נפש אבל לגמר שנותנין המחתה עם הלבונה והגחלים תחת הבגדים להכניס בהן ריח דברי הכל אסור דלאו הנאת הגוף הוא אלא להכשיר כלים : **איבעיא** להו מהו לעשן· פירות בבשמים : ע"ג גחלת אסור· דתפנוקא יתירא הוא ואינו שוה לכל נפש אלא לאיסטנים ובהאי עישון איכא מלאכה שהוא מכבה כשנותן אבק הבשמים על הגחלים : על גבי חרס· שהסיקו: מותר· דכיבוי ליכא והבערה נמי ע"י שינוי הוא כלאחר יד וליכא איסורא דאורייתא : ע"ג גחלת נמי מותר· דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא שאינו מצוי להם ודמי לה לנזדמן לו גבי ביו"ט כדאמרי' בכתובות (דף ז) ואי משום כיבוי ואולודי ריחא והבערה שרי מידי דהוה אבשרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי כך פרש"י ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל סובר דבבשרא אגומרי ליכא כבוי שהוא גורם בסמוך התם ליכא כבוי ולדבריו ז"ל ה"ק אע"פ שאין זו צורך אוכל נפש ממש מותר להניח לבונה ע"ג אש הדולק לקדרה לפי שאין כאן כבוי שסופו מבעיר וכיון שכבוי אין כאן הבערה אין כאן ומשום אולודי ריחא נמי המוזכר בגמרא לא מיתסרא כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין : מידי דהוה אבשרא אגומרי· דכולהו איתנהו ביה כבוי והבערה כי הכא ואולודי ריחא בגחלים אע"פ שאינו לצורך אוכל נפש ממש שהיה אפשר לצלות סמוך לגחלים ולא על גבן : **אין** מסננין את החרדל ביו"ט במסננת שלו· דמחזי כבורר שמשליך הסובין שלו : ואין ממתקין אותו· בגחלת כדרך שרגילים לכבות גחלת או אבן נסקת : בגחלת של עץ אסור· דשייך ביה כבוי והוא נעשה פחם : מ"ש מבשרא אגומרי. שצולין ביו"ט אע"ג דמכבה : התם ליכא כבוי. דהא סופו מבעיר זו היא גרס' הרב אלפסי ז"ל אבל רש"י ז"ל גורס התם לא איפשר כלומר לצלות מאתמול דביומא *) שביח טפי וכיון שאינו איפשר אלא לעשות בו ביום אין מדקדקין בדבר לומר (ב) א"א לצלות בענין אחר אלא באיזה ענין שמזדמן או שהוא רוצה בו התירו משום שמחת יו"ט אבל חרדל איפשר למתקו מעיו"ט שכך דרכו למתק ממנו הרבה : **מהו** לגבן.גבינה : מאי שנא מלישה.שלשין פת ביו"ט והא נמי כלישה דמי : התם לא אפשר.דפת חמה מעליא : הכא איפשר.מאתמול : אפי' בת יומא מעליא.וכ"ש מאתמול : **ירושלמי** מהו להעמיד חלב אם אומר (ג) כן אף הוא חולב ומעמיד ביו"ט לחוג: **וקטורי** בי ידיה. שעושין

*) נ"ל שביח

שלטי הגבורים

כבוי דחייב דפד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר תולה לו הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמין את הדליקה והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי חייב והיינו טעמא דנותן שמן בנר משום דמאריך בהבערתו דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו וכן לענין כיבוי נמי ממהר הכיבוי ע"י שמסתפק מן הנר הוי כאילו כבה הוא :
א נ"ע על זה דהא חכמים אוסרין ואולם הכרח לומר כן דהא רבינו פסק פרק המלניע ופרק כל הכלים דכיבוד שרי והוא עצמו תירץ בתשובה כי חכמים דהכא שאוסריו הם ר"י כמו שכ' הר"ן פרק המלניע ומכל מקום הלכה כוותייהו במוגמר ובגדי מקולס והטור פסק כחכמים שאוסרין הכל בין בשבת בין ביום טוב והתוספות והרא"ש נמי אוסרין : והרא"ש ז"ל כתב משמע דאף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד אלא בין המיטות וביו"ט אבל כל הבית אסור לכבד כדאיתא בפרק המלניע והתם מסיק על ריבוץ הבית והאידנא דקיימא לן כרבי שמעון שרי אף לרבנן הבית דאין מתכוין לאשויי גומות ופסיק רישיה נמי לא הוי ופסק ר"ת וה"ג דהוא הדין לכבד שרי ולא נהירא דפרק כל הכלים פליגי במכבדות של תמרה רב שרי מכבדות של מילת לטלטל מחמה לצל ואסר בשל תמרה ור"א שרי אף בשל תמרה ופריך במאי עסיקינן אי לימא מחמה לצל בהא לימא רבי אליעזר אף בשל תמרה ומאי קושיא לימא אה"נ דסבירא ליה כרבי שמעון דקיימא לן כוותי' והוה דבר שמלאכתו להיתר אלא ודאי ר' שמעון מודה דאסור כיבוד דהוה לי' מזיז עפר ממקומו אי נמי דחשיב פסיק רישיה טפי ממרבץ ובית המיטות דוקא התירו משום פירורין וביו"ט ולא בשבת ור"ח והלכות גדולות [סבירא להו] דהני תנאי כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור :
ב ירושלמי מהו להדליק נר של אבטלה פי' נר של בטלה שאין צריך לו חזקיה אמר אסור מתני' פליגי אדחזקיה לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת בשבת אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר ביו"ט אין תימא (אי) כן קיימינן בנר של אבטלה אמר קמיה ר' יוחנן אמר לא תיסר

אמר ליה התם ליכא כבוי. שהוא מהמת אוכל נפש מותר ומה לי כבוי אלא הכי גרסי' התם לא איפשר הכא איפשר כלומר אי איפשר באכילת הצלי אלא כך כי הוא הוא המובחר שבצלי אבל מיתוק החרדל איפשר לפי שאין בו צורך אלא לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מדאי ולא שרינן מלאכה בכל כי האי מילתא : וכן הסיק דבעי מיניה אביי מרבה מהו לגבן אמר ליה אסור ומאי שנא מלישה התם לא איפשר הכא איפשר · כלומר הגבינה איפשר בלעדיה כי החלב טוב ממנה אפילו מן הגבינה המובחרת שהיא בת יומה אמר ליה והא

בדבר שיש בהן אוכל נפש אנו קיימינן הא כתיב אך אשר יאכל לכל נפש אלא כן קיימינן רבי אבינא תני תמן ב"ש אוסרין וב"ה מתירין ר' נחום אחוה דר' עילאי בעי קמיה ר' יוחנן אמר לא תיסר ולא תישרי ונרות שמדליקין בבית הכנסת לא מיקרי נר אבטלה דלשם מצוה ולשמחת יו"ט מדליקין אותו ושרי על ידי מתוך כהוצאת קטן ולולב וספר תורה : לשון ריא"ז ג ואסור לגלגל כלי שהוא מוגמר מעיו"ט ע"ג בגדי ומשי

אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעליא שיש בה טעם החלב מעליא קא סלקא דעתיה שהיא מעולה יותר מן החלב אמר ליה הכי קאמינא אפילו גבינה בת יומא מעליא מאחר הגבינה שאינה בת יומא ויאלא אלתות ממנה וכל שכן שהחלב יותר טוב מכלן . ובפי' רבינו שלמה ז"ל מצאה זה בחלוף שהוא אומר שהגבינה היבשה טובה מן הלחה ויש ספרים שאין כתוב בהן אפילו גבינה אלא אפילו בת יומה והם נוטים לדברי רבינו שלמה ז"ל כל זה לשון הרב דודי ז"ל : קטורי. לשון קשר ולא היה צריך הרב ז"ל לכתבה דמאי איריא ביו"ט אפילו בחולו של מועד נמי אסור כמו שכתבה במסכת מקין בסוף פרק ראשון :

הגהות הב"ח

(א) צ"ל שהוא : (ב) צ"ל אפשר : (ג) נ"ב את : (ד) תי' אי נמתק : (ה) דאסור משום דאין כיבוי זה לצורך אוכל נפש והיינו כצ"ל : (ו) נ"ב אמר רב · (ז) נ"ב נפש : (ח) צ"ל דאסרי · (ט) צ"ל כרבי ·

הגהות חו"י

(א) נ"ב אפילו בחול המועד עיין ברי"ף מ"ק פ"א סי' אלף תמ"ב :

המאור הקטן

ומג' דברים שאמר ר"ג להקל אין הלכה כמותו למדנו דמכבדות של תמרה דבר שמלאכתו לאיסור הוא ואין להתירן משום דבר שאין מתכוין כי השואת הגומות בכיבוד הבית פסיק רישיה ולא ימות הוא ואפילו ר"ש מודה בה ויש לנו כמה ראיות ע"ז במסכת שבת להוציא מדברי הרי"ף ז"ל שהתיר כיבוד הבית בין בשבת בין ביו"ט כמו שמפורש בהלכותיו במסכת שבת : **והא** דת"ר אין מסננין את החרדל כולה כדאיתא בפרק רבי אליעזר וכתובה בהלכות הרב ז"ל במקום הזה אלא שהוא כתב מאי שנא מבישרא אגומרי אמר ליה התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי ואנן לא גרסי' הכי כי כל כבוי שהוא מחמת אוכל נפש מותר ומה לי הבערה ומה לי כבוי אלא ה"ג התם לא אפשר הכא אפשר כלומר אי אפשר באכילת צלי אלא כך כי הוא המובחר שבצלי אבל מתוק החרדל (ד) אי אפשר בלעדיו לפי שאין בו צורך אלא לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מראי ואינו דבר שוה לכל נפש ולא שרי' מלאכה בכל כי האי מילתא : **וכן ההיא** דבעא מיניה אביי מרבה מהו לגבן א"ל אסור ומאי שנא מלישה התם דלא אפשר הכא אפשר כלומר

מלחמת ה'

ועוד ומשלשה דברים שאמר ר"ג להקל כו' עד ואין להתירן משום דבר שאין מתכוין : **אמר** הכותב ומנין לו שהלכה כדברי חכמים בזה דילמא רבנן דהכא כרבי יהודה סבירא להו וכן נמי רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר בן עזריה בקרוד כר' יהודה קאמרי וכן סתמא דעגלה כרבי יהודה שייכא הלכך הלכה כר"ג בכבוד ואפי' בשבת מדקי"ל כר"ש וכ"כ רבינו הגדול ז"ל בתשובותיו ואף ר"ח ורבינו שמעון בעל הלכות ז"ל התירו כבוד הבית ואין לבעל המאור הזה במסכת שבת ראיה של כלום להוציא מדבר זה וכבר כתבנו שם : **ועוד** והא דתנו רבנן אין מסננין את החרדל כולה כדאיתא בפרק רבי אליעזר כו' עד אבל מתוק החרדל א"א בלעדיו לפי שאין בו צורך אלא לאנשים מפונקים : **אמר** הכותב זה הפי' מר מן החרדל וא"א למתקו דכל מה שהוא אוכל נפש מותר לכל אדם ולמה זה דומה לשחיטת גבי ביו"ט שמותר כדאיתא בפרק קמא דכתובות ומה יאמר למי שאין לו לפתן אלא זה שהוא מטבל פתו בחרדל ואוכל וכן המתוק ודאי צריך הוא ושוה לכל אדם שהכל ממתקין אותו וגי' רבינו נכונה היא וכך פירושה שמתוק החרדל תקון הוא ואינו בכלל אפיה ובשול אלא כטחינת החטים היא וכענין שאמרו בהגדה כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריך עשיה חרדל צריך למתק חטין צריך ליטחון אפילו אדם צריך תקון ומפני כך אסרוה והוינן בה משום דקא סלקא דעתיך (ה) דאין כבוי לצורך וסייעו דאמרינן ומאי שנא מבשרא אגומרי שיש בו כבוי ואינו לצורך אוכל נפש ממש שהרי אפשר לצלות בלא כבוי והמובחר שבצלי אינו על הגחלים ממש אלא קרוב להם שלא על גבי גחלת או בתנור גרוף ואעפ"כ אין חוששין לכבוי זה ומפרקי' התם ליכא כבוי ומשום הכי מותר הכא איכא כבוי ושמעינן נמי דיקא דבבשרא אגומרי ליכא כבוי ומשום הכי הוא דשרי דהא אמר ר"ג אסור לעשן משום מכבה ומשום מבעיר דאלמא כרבי ירמיה בר אבא (ו) סבירא ליה דקסבר אין עישון צורך אוכל נפש שאם הוא צורך אוכל נפש כבוי והבערה מותרין בו ואתא רבא ואמר אפילו על גבי גחלת מותר מידי דהוה אבשרא דגומרי ואי בשרא אגומרי צורך אוכל נפש הוא היכא אמר בדבר שאינו צורך אוכל (ז) מותר מידי דהוה אצורך אוכל נפש ואי אתא למימר דהאי עישון צורך אוכל נפש כדשמואל הוה ליה למימר הכי אפילו על גבי גחלת מותר דאוכל נפש הוא דהא כל טעמא דמאן (ח) דסברי ליתיה אלא משום דלאו אוכל נפש הוא ומה הוסיף רבא על דברי שמואל שהתיר משום אוכל נפש דקאמר טעמא חדתא אלא ודאי אע"ג דסבר רבא (ט) בר ירמיה דלאו אוכל נפש הוא קא שרי משום האי טעמא דתדית ומשום הכי אמר להו בפשיטות מידי דהוה אבשרא אגומרי ועוד כי דיקת בה שפיר לא הוה ליה למימר אפילו על גבי גחלת מותר דהא מאן דאסר ע"ג גחלת ושרי ע"ג כלי חרס ודאי לא שרי למעבד ליה מדורה בפני עצמה דהא קא סבר לאו צורך אוכל נפש הוא ולאו צורך אוכל נפש היא כדאיתא בפרק קמא דכתובות וכיון שכן רבא דאוסיף לגמרא משום אוכל נפש לא מיבעי ליה למימר אפילו ע"ג גחלת מותר

שעושין קמטין לבתי ידים של גשים פרונזי"ש בלע"ז : **מתני'** פרתו של ר"א בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה.בשבת לנוי ואמר רבנן משוי הוא ואינו תכשיט לה וגרסינן בירושלמי גניבא אמר הלכה היה מלמד ובא ר' יונה בסוריא בעי אם הלכה היה מלמד ובא הדא היא דתנינן שלא ברצון חכמים תנא רבי יהודה בר פזי דבר דליא אמרו לו או עמוד מביניתינו או העבר רצועה מבין קרניה אמר רבי יוסי ב"ר בון שהיה מתרים כנגדן אמר רבי חנינא פעם אחת ילתה והשחרו שיניו מן הצומות ומן התעניות : ומקרדין את הבהמה ביו"ט.במגרות של ברזל שסיניה דקות ואע"ג דעביד נר מצוה חבורה כיון שאינו מתכוין לה : אבל מקרלפין.במגרות של עץ ששיניה גסות: **גמ'** ושלש מחלוקות בדבר.תנא קמא דהיינו רבי אלעזר בן עזריה : ורבנן סברי לה כרבי יהודה. ומחמירי טפי מיניה: הלכה כרבי שמעון.דאמר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ : **מתני'** מפני שהיא כובשת.חריץ הנראה בהלוכה לא ע"י חפירה הוא נעשה אלא כובשת ודורכת קרקע ונידום תחתיה ונעשה מקומו נמוך אבל אינו מזיז עפר ממקומו לעשות חריץ :

סליקו להו פרק יום טוב

אין צדין דגים מן הביברין.ביברין של דגים הם בריכות מים ביברין של חיה קרפיפות מוקפות גדר וכונסין לתוכן חיות הבר וויולדות ומגדלות שם וכתב רש"י ז"ל אע"ג דשחיטה ואפייה ובשול אבות מלאכות הן והותרו לצורך יו"ט משום דלא אפשר מעיו"ט דשחיטה חיישי' למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודו מבעו"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלנו ע"כ ואם סבור הרב ז"ל שצידה ביום טוב אסורה מדאורייתא מהאי טעמא לא מחוור דהא מדאורייתא לא מפלגינן באוכל נפש עצמו בין אפשר מאתמול ללא אפשר אלא במכשירין בלחוד משום דכתיב הוא וכתי' לכם כדלקמן [ד' כח:] אבל באוכל נפש עצמו לא שהרי [דף יא·] מוליכין סכין אצל טבח ביו"ט ואלו בשבת לענין מילה אסור מפני שאפשר לעשותה מע"ש וכן לענין שחיטת הפסח כדאי' בפסחי' [ד' סו·] (א) הרי [ד' ידי·] מלח ומוריקא הנדוכין כדרכן בהגלאה מועטת מלאכה גמורה היא וכנגדה בשבת חייבין עליה סקילה והתירו אותה ביו"ט אע"פ שאפשר לעשותה מבערב ואפילו מדבריהם לא אסרוה אלא שהצריכו בה שינוי מועט [מטעם] שנתפרש למעלה ודאמרינן בפרק רבי אליעזר דמילה [דף קלד·] מהו לגבן ומהדרינן דאסור משום דלא דמי ללישה דלישה לא אפשר מעיו"ט מפני שהפת מעובה כשהוא בן יומו וגבינה אפשר על כרחך ליתא אלא מדרבנן וכדכתיבנא ולפיכך אם בא הרב ז"ל לאסור הצידה מן התורה מן הטעם שכתב אינו מחוור ואם נתכוין לומר שבשביל כך אסורה מדבריהם אינו מספיק שאם כן אם עלתה מצודתו מעיו"ט ריקנית יהא מותר לצוד ביו"ט ועוד שהדגים כיון שנצודו אע"פ שעומדין במים במצודה נפסדין הם יותר מתבלין הנשחקים מעיו"ט שהתירו לדוכן כדרכן ביו"ט ועוד לקיטת פירות שהן נפסדות מיום לחבירו כגון תותים ותאנים למה אסרו אלא על כרחנו צריך בזה טעם אחר ובירושלמי נתנו בזה שני טעמים דגרסינן התם תני אין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין והבורר והטוחן והמרקד בשבת נסקל ביו"ט סופג את הארבעים וכו' מניין שאין טוחנין ולא מרקדין רבי יוסי בשם ר"ל אומר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות כלומר אלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכ"ש קצירה ודישה תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מעוטין מכאן שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקד ביו"ט ומוכח התם דברירה איכא בינייהו מ"מ נראה משטת הירושלמי שהטחינה וכיוצא בהו אסורה מן התורה ואין זה דרך גמרתנו דהא שרינן שחיקת פלפלין וכל הנדוכין כדרכן אע"ג דשחיקה ודאי תולדה דטוחן הוא והרי בירושלמי הוצרכו לומר דשל בית רבן גמליאל שהיו שוחקין פלפלין ברחיים שלהם היינו משום שלא היתה טחינה כדרכה והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות שלא כל המלאכות הותרו ביו"ט אלא הכשר המאכלין לאוכלן כגון אפייה ובישול וכיוצא בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והרי הן בכלל מלאכת עבודה א' כמו שמפורש בירושלמי וכו' וכל זה אינו מספיק לי למה יהא אסור לטחון חטים מן התורה ויהא מותר לדוך כל הנדוכין כדרכן שהרי שחיקה ודאי תולדה דטוחן הוא אבל הקרוב אצלי לפי גמרתנו שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביו"ט אינה אלא מדבריהם שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהן *) ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחרי רובה של לקיטה שאינה ליומה ואע"פ שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלכו אחרי רובה של טחינה היינו טעמא לפי שאין אותה שחיקה שהיא ליומה נעשית באותו ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו ברחים שלהם אינה כדרך טחינת חטים לימים הרבה ואף צידת דגים כמי אסרו לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחבירו הוא ולפיכך אסרוהו מדבריהם ולא תיקשי לך הא דגרסי' בפרק המצניע (דף נה·) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביו"ט לוקה את המ' ד"ר אלעזר דאפשר דכי היכי דלא קאי אמחבץ ואמגבן דהא גבון ביו"ט לא מיתסר אלא מדרבנן והכי מוכח מדלא אייתינן הך ברייתא בפרק ר' אליעזר דמילה [דף קלד·] כי איבעיא לן מהו לגבן ומשמע ודאי דהזיד ביו"ט לא קאי אמגבן ה"נ אפשר דלא קאי ארודה חלות דבש דמיתסר משום תולש כדאיתא התם וכך מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות יו"ט שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביו"ט אינה אלא מדבריהם ועדיין אין כל זה מחוור לפי שהסוגיא הירושלמית מוכח שהן מן התורה ואף ברייתא זו בפרק המצניע כפשטה הכי מוכחא : **אין** נותנין לפניהם מזונות· פירש"י

*) וכן כתב המאירי ומשום דדמי לעובדא דחול והירושלמי כתב שהוא המכתא והאפשר כי מפרש מלקות דיו"ט שהנה הירושלמי וכן בפ' המצניע שרואה בו מכות מרדות דרבנן :

מתני' *שלשה דברים ר' אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרין פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה [א]ומקרדין את הבהמה ביום טוב ושוחקין את הפלפלין בריחים שלהן רבי יהודה אומר אין מקרדין את הבהמה ביום טוב מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין וחכ"א אין מקרדין אף לא מקרצפין: **גמ'** ת"ר אי זו קירוד ואי זהו קרצוף קירוד קטנים ועושין חבורה קרצוף גדולים ואין עושין חבורה °ושלש מחלוקות בדבר תנא קמא סבר לה כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר וקירוד אע"ג דקא עביד חבורה שרי וכל שכן קרצוף דלא עביד חבורה ור' יהודה סבר דבר שאין מתכוין אסור [א] וקירוד דקא עביד חבורה אסור וקרצוף דלא עביד חבורה שרי ורבנן סברי לה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור וגזרי קרצוף אטו קירוד אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כר"ש שהרי רבי אלעזר בן עזריה מודה לו אמר ליה רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כרבי יהודה שהרי חכמים מודים לו א"ל אנא כר"ש ס"ל ועוד שהרי ר' אלעזר בן עזריה מודה לו וכן הילכתא: ***מתני'** [ב]הריחים של פלפלין טמאים [משום שלשה כלים] משום כלי קיבול ומשום כלי מתכות ומשום כלי כברה עגלה של קטן טמאה מדרס וניטלת בשבת ואינה נגררת אלא על גבי הכלים ר' יהודה אומר כל הכלים אינן נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת : **גמ'** א"ר נחמן זו דברי ר' יהודה אבל ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ וקיימא לן כר"ש :

סליקא להו פרק יום טוב

אין [ג]צדין דגים [ב] מן הביברין ביום טוב ואין נותנין לפניהן מזונות אבל

רש"י

מתני' ברצועה שבין קרניה · לנוי ורבנן אסרו משום דמשוי הוא ולא תכשיט הוא לה : ומקרדין · שגורדין אותו במגירה של ברזל ששיניה דקות ועושה חבורה פעמים בהם : מקרצפין · במגירה של עץ ששיניה גסות ואין עושין חבורה: **גמ'** כר"ש דאמר· גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ודבר שאין מתכוין מותר : **מתני'** טמאים · מקבלת טומאה משום ג' כלים ונפקא מינה דאי אזיל חד מינייהו טמא משום אידך : משום כלי קיבול · היינו התחתון שמקבל אבק הפילפלין שנופלין דרך המכבר דהוה כלי עץ שיש לו בית קבול : משום כלי מתכות · היינו העליון שמכתשין ושוחקין בה מטמא משום מתכות דמשום כלי עץ ליכא לטמא דפשוטין טהורים אלא ליפוי התחתון עיקר [והעץ] בטל אגלו : משום כלי כברה · הוא האמצעי שבו המכבר שהאבק של הפלפלין נופלין דרך שם דמשום כלי עץ לא מטמא שאין קבול קיבול אבל חכמים גזרו טומאה על הכברה אפי' אין המכבר של מתכת גזירה משום אריג : של קטן · שעושין לו לשחוק ויושב עליו : מטמא מדרס · אם התינוק זב נעשית העגלה אב הטומאה כי מיוחדת לישיבה ואין אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו : ונטלת בשבת · דתורת כלי עליה : ואינה נגררת · בשבת אלא על גבי כלים או על גבי בגדים לפי שעושה חריץ בקרקע והוי חופר וחייב משום חורש : כובשת · חריץ הנראה בהילוכה לא על ידי חפירה היא אלא כובשת ורומסת בקרקע ונידום תחתיה ונעשה נמוך : סליקו להו יום טוב

אין צדין דגים מן הבברין ביו"ט · ואע"ג דשחיטה ואפייה וביטול אבות מלאכות הן והותרו לצורך משום דא"א מערב יו"ט דשחיטה חייש למכמר בישרא פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודן מבעוד יום ויניחם במים ולא ימותו ולמחר יקחם:ביברי דגים· הם בריכות מים שקורין וויי"א ביברי חיות קרפיפות שהן מוקפות גדר סביב וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומתגדלות שם: ואין נותנין לפני הדגים מזונות · לפי שאין מזונותן עליך כי אפשר להן בלא מזונות שאוכלין שרשי העשבים בקרקע וגדול את הקטן : אבל

שלטי הגבורים

מפי וכיוצא בהן מפני שמוליד בהן ריח ומתקנו ביו"ט ומז"ה מתיר להניח מוגמר ביו"ט כדי להריח בו בני אדם ויכנו מריחו ולי נראה שהוא אסור שאין צורך זה הדבר שוה לכל נפש שאינו אלא למעונגין ולמפונקין כמבואר בקונט' הראיות :

א כתב הטור דוקא במגרדת שלהן אבל במגרדת שלנו הוא פסיק רישיה ואסור :

ב כתב הרא"ש ז"ל מתוך דברי רש"י ז"ל משמע דצידה אסורה מדאורייתא כי נתן טעם לדבר הא דצידה אסורה מדאורייתא טפי משחיטה ואפייה ובישול משום דכל הני עדיפי טפי היום משאם נעשה מאתמול אבל צידה אפשר מאתמול ויניחם במצודה במים עד למחר ולקמן לא משמע הכי דמפליג ר' יהודה במכשירין בין אפשר לעשותן מאתמול ובין א"א לעשותן מאתמול מכלל דבאוכל נפש לא מפליג ומדרבי [יהודה] נשמע ליה לרבנן דבאוכל נפש לא פליגי אלא רבנן הוא דגזור :

שיטת ריב"ב

מתני' פרתו יוצאה.בשבת ברצועה שבין קרניה לנוי ואמור רבנן משוי הוא ואינו תכשיט : ומקרדין . במגוררת של ברזל ששניה דקות ואע"ג דקא עביד חבורה: גמ' שלש מחלוקות בדבר. כולה עד סופה פשוטה היא : מתני' ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין מפני שהוא עושה חריץ · בגרירתן ואף על פי שאינו מתכוין אסור חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת ודורכת הארץ תחתיה ואינו עושה חריץ : גמ' זו דברי ר' יהודה . דסבירא ליה דבר שאין מתכוין אסור אבל ר"ש אומר וכו' גרסי' במסכת שבת בפ' במה מדליקין רים כניבתא דגלה גר ספסלא לעילא מר' ירמיה רבא אמר ליה כמאן כר' שמעון אימר דפטר ר"ש בגדולים דלא איפשר בקטנים מי אמר ופליגא דעולא דאמר עולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל מותר ואותבי' עליה דר' ירמיה רבא וסלקא בתיובתא הלכך בין בגדולים בין בקטנים מותר והרב ז"ל לא הזכיר מזה כלום לפי שלא היה צריך דקיימא לן כעולא נמצאו דבריו של רבי שמעון כפשוטן :

סליק פירקא

פ"ג ביברין של דגים הן בריכות מים שקורין ביבירתיה ביברין של חיה קרפיפו' מוקפין גדר סביב וכונסין לתוכו חיות הבר ויולדות ומגדלות שם : ואין נותנין לדגים מזונות· ואפילו למאן דאמר נפש כל נפש במשמע הני מילי דמזונתן עליך אבל דגים אפשר להם בלא מזונות שאוכלין שרשי העשבים בגדולים בקרקע וגדול את

עין משפט

א מיי' פרק ד מהל' יו"ט טור או"ח סימן תקכד :

ב מיי' פכ"ה מהל' כלים ופ"ק מהלכות שבת סמג לאוין סה טור או"ח סימן שלו :

ג מיי' פר' (ה) [ג] מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סימן תצז :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ותו : (ב) נ"ב חרס : (ג) נ"ב ליכא : (ס) כנשרא כל"ע :

מלחמת ה'

דמשמע דהתירו ע"ג גחלת מעין התירו דרב יהודה ע"ג כלי (ב) שלא לעשות לכן מדורה בפני עצמן אלא היה לו לומר רבא אמר צורך אוכל נפש הוא ולא הוה ליה למימר מידי דהוה אכברא אגומרי דהא בשרא אגומרי לא מוכחא עליה דהאי עשון דליכוי אוכל נפש ולא אוסיף רבא ולא חדית אדשמואל כלום כדכתיבנא אלא ודאי הכי קאמר אע"פ שאין זה צורך אוכל נפש ממש מותר להניח ע"ג אש סדלוק לקדרה לפי שאין כאן כבוי שסופו מבעיר וכיון שכבוי אין כאן הבערה אין כאן ומשום אולודי ריחא נמי (ג) כיון דלא מכוין להריח אלא לסכסר אוכלין מותר מידי דהוה (ד) בשרא אגומרי דכולהו איתנהו הוא ושרי אע"ג דלאו אוכל נפש הוא וכדפריסית ומאן דגרים

המאור הקטן

כלומר הגבינה אפשר בלעדיה כי החלב טוב ממנה אפילו מן הגבינה המובחרת שהיא בת יומא אמר ליה והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעליא קא סלקא דעתיה שהיא מעולה יותר מן החלב אמר ליה הכי קא אמינא אפילו גבינה בת יומא מעליא כלומר אפילו גבינה כל זמן שיש בה טעם החלב מעליא משאר הגבינה שאינה בת יומא ויצאה הליתות ממנה וכל שכן שהחלב יותר טוב מכולן ובפירושי רבינו שלמה ז"ל נמצא זה בחלוף שהוא אומר שהגבינה היבשה טובה מן הלחה ויש ספרים שאין כתוב בהן אפילו גבינה אלא אפילו בת יומא והם נוטים לדברי רבינו שלמה ז"ל :

א מיי' פרק ב' מהל' יו"ט סמג לאוין סה ושם טור או"ח סי' תקטו :

ז"ל בפרק רבי אליעזר דאורג [שבת דף קו:] דכיון דמוקלין הן לא שרי למטרח עלייהו וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם לפי שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן וכ"ת והא תנן [שם דף קנו:] מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ומטלטלין [שם קנו:] את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים והא כלבים ועורבים אין ראויין כלל ואפ"ה נותנין לפניהם מזונות לאו קושיא היא דמ"מ מוכנים הם לצורך האדם ומאתמול היה דעתו עליהן כיון שהן ברשותו מה שאין כן בדגים ובחיה ובעוף בזמן שהן מחוסרין צידה שכיון שאינן מזומנין לאדם אין נותנין לפניהם מזונות אבל כשאינן מחוסרין נר מצוה
לידה כגון בביבר קטן כיון שדעתו עליהן וכאילו הם ברשותו של אדם ממש נותנין לפניהם מזונות :

אבל לדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות · דחיה ועוף בביברין ניצודין ועומדין הן ולפיכך נותנין להם מזונות : רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין · דאיכא ביבר גדול דלא חשיבי ביה חיה ועוף ניצודין: זה הכלל כל המחוסר צידה וכו'·בגמ' מפרשי' ה"ד מחוסר צידה : **גמ'** ה"ד מחוסר צידה כגון דאמרי הבא מצודה ונצודנו· נ"ל שזה כולל שיעור הביבר שאם הוא גדול כל כך שצריך בו מצודה אסור וכולל ג"כ המינים דאפי' בביבר גדול כל שאין המין צריך למצודה כגון אווזין ותרנגולין ויוני הרדסיאות דבאין לכלובן לערב ונוחין לתפשן שם שאין בהם משום צידה וכן הדין בחיות בני תרבות והכי מוכח בגמרא וכתוב בחידושי

רש"י

אבל צדין חיה ועוף · המכונסין שם מאתמול לפי שהן כניצודין ועומדין אבל דגים נשמטים לחורין ולסדקין והויא צידה ביו"ט : ונותנין לפניהם מזונות · בימות החורף שצריכין מזונות ואף בקיץ במקום דריסת בני אדם שאין עשבים עולים בו והכי מוכחן עליך : המחוסר צידה · שצריך להביא מצודה לצודו כדמסיק בגמ' כגון דאמרו הבא מצודה ונצודנו היינו מחוסרין צידה כלומר שצריך לבקש תחבולות כדי לתופסן והיינו ביבר גדול : **מתני'** שאין רצוני לקבל הימנו · (א) שהיה הנכרי שונאו : **גמ'** ספק מוכן · שספק אם נצודו מעיו"ט או ביו"ט עצמו : אם יש מאותו המין במחובר אסורים · משום מוקצה ואפי' ר"ש מודה בגרוגרות וצימוקין ומחובר כגרוגרות וצימוקים דמי דמדלא לקטינהו אתמול אקציינהו מדעתיה ולא חלקו במחובר בין שלו בין של נכרי : ולערב

אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ביו"ט ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל *כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר : **גמ'** אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג : זה הכלל כל שמחוסר צידה אסור: היכי דמי מחוסר צידה א"ר יוסף א"ר יהודה אמר שמואל כגון דאמרי הבא מצודה ונצודנו : **מתני'** מצודות חיה ועופות ודגים שעשאן מעיו"ט לא יטול ביו"ט אלא א"כ יודע שניצודו מעיו"ט מעשה בנכרי אחד שהביא דגים לפני רבן גמליאל ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל ממנו : **גמ'** א"ר יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כרבן גמליאל ואיכא דמתנו לה אהא דתניא ספק מוכן רבן גמליאל מתיר ור' יהושע אוסר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהושע: *א"ר פפא הילכתא נכרי שהביא אדורון ביו"ט לישראל אם יש מאותו א המין במחובר אסור

ועופות דלאו בני תרבות מוכח בגמ' דכל היכא שהן במקום מקורה ואין להם מקום לנאת ממנו חשיבי נצודין בר מצפור דרור שאינה מקבלת מרות דדרה בבית כבשדה ושיעורא דביבר קטן מפרשינן בגמרא דכי רהיט בתר חיה ומטי לה בחד שחייה כלומר במרוצה אחת ביבר קטן ושחיה מלשון עכוב אי נמי כל היכא דנפלי טולא דכותלי' אהדדי ביבר קטן ואידך ביבר גדול וכן נמי דכל היכא דאית ליה עוקצי עוקצי כלומר זויות להשמט בהן חשיב הביבר גדול שאומר בו הבא מצודה ונצודנו : **מתני'** מצודות חיות ועופות ודגים וכו' · לא יטול מהן ביום טוב אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב משום דהוו להו ספק מוכן : ומעשה בנכרי אחד וכו' · ר"ג פליג ואמר דספק מוכן שרי בטלטול ומיהו באכילה מודה דאסור והכי איתא בגמ' ומיהא דלת"ק דקי"ל כותיה אפילו בטלטול אסור : אלא שאין רצוני לקבל הימנו.שאיני אוהבו ובגמ' פרכינן מעשה לסתור ומחסרי' מתני' ואמרינן דר"ג פליג את"ק כדכתיבנא: **גמ'** אין הלכה כר"ג.דאמר ספק מוכן מותר בטלטול : אמר שמואל הלכה כר' יהושע. דספק מוכן אסור אפילו בטלטול : וכתבו שהרב רבינו אשר דלוניל ז"ל התיר ספק מוכן ביו"ט שני ואמרו שאין התירו מכוון אבל אגלי יפה הורה משום דהוה ליה ספק ספקא דאית לן למישרייה אפילו בדבר שיש לו מתירין דכיון דהכן לא עבדינן יום טוב שני אלא [דף ד:] משום מנהג אבהתין לא מחמרינן ביה טפי מנייהו וכי היכי דלדידהו ספק לדידן נמי דינו כספק דמשום הכי [דף ו·] מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה הלכך ספק מוכן ביום טוב שני כיון דמוקצה לא מיתסר אלא מדרבנן הוה ליה ספק ספקא בדרבנן ורב אשי לא אחמיר ברים מכלתין [דף ד·] בגמ' בדבר שיש לו מתירין אלא בחד ספק אבל בתרי ספיקי לא אמר מידי וכיון *) דחומרא מדרבנן היא הבו דלא נוסיף עלה והא ודאי תרי ספיקי נינהו שאי אפשר שיבא לפניך ספק מוכן ביו"ט שני אלא שני ספיקות והויא דומיא דאשת ישראל [כתובות דף ט·] שנאנסה וכמו שכתבתי בחידושי ברים מכלתין: **אמר** רב פפא הילכתא נכרי שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסורין· פרש"י ז"ל דאסורין משום מוקצה ואפי' לר"ש משום דמחובר אסח דעתיה מיניה כל שלא לקטן מבערב וכגרוגרות וצמוקים דמו ומסח דעתיה מיניה וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל שלא היה צריך לכל זה כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו [שבת דף מד·] כגון כוס וקערה ועששית וזהו טעמו בבכור [במכילתין כו:] שאם עבר ובקרו אינו מבוקר דכיון דס"ל אין רואין מומין ביו"ט מוקצה הוא מחמת קדושתו ואיסורו ודבריו נראין לי עיקר אע"פ שחלק עליהן הרמב"ן ז"ל ומה שיש לדקדק בזה כתבתי בחדושי: **אבל** מ"מ צריך בירור למה הוצרכנו כאן לאיסור מוקצה דהא אמרינן דלערב שכבר בטל איסור מוקצה ונולד אסורין בכדי שיעשו הא למדנו דמשום שלא יהנה ממלאכת יו"ט נגעו בה וכיון שכן כ"ש שמספיק טעם זה לאיסור יו"ט עצמו ואין אנו צריכין בו לאסור מוקצה ולפיכך כתב הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שאין דבריהם ענין לשמועתינו אבל אני אומר שהר"ז הלוי ז"ל יפה אמר כן לפי שהוא כתב בשם הרב ר"מ בר' יוסף ז"ל שהעיד בשם הרב ר' יצחק בן מרן לוי ז"ל דכי היכי

*) עי' ט"ז ביו"ד סי' קי ס"ק י"א ובנקודת הכסף שם.

א נכרי שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר או שמחוסר צידה אסור לאוכלו בו ביום ואפי' לטלטלו ולערב אסורין בכדי שיעשו לפי' רש"י בב' יו"ט של גליות מותר מיד בליל יום טוב שני בכדי שיעשו ומיהו גם אם הובא ביו"ט שני צריך להמתין במוצאי יו"ט בכדי שיעשו אבל בב' יו"ט של ראש השנה או ביו"ט שלאחר השבת או שלפניו צריך להמתין במוצאי יו"ט ושבת בכדי שיעשו ופי' כדי שיעשו כדי התלישה והצידה לבד ואין צריך להמתין כדי הבאה לכאן וקודם בכדי שיעשו אסורין אף למי שלא הובאו בשבילו ואפילו ספק אם נלקטו היום אם לאו אסורין אבל אם ניכר בהן שלא נלקטו היום מותרין מיד אם היו בתוך התחום ולר"ת אפי' בב' יו"ט של גליות אסורין עד מוצאי יו"ט שני כדי שיעשו ופי' כדי שיעשו כדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב הנמצא ממנו סמוך לעיר ודוקא לאותו שהובאו בשבילו אבל לאחרים מותרין מיד לערב יום ראשון בלילה ואפילו אותו שהובאו בשבילו אם הנכרי הלשן לצורכו ושוב הביאן לו מותרין מיד בלילה וכן דבר הגדל מאיליו או פירות שנשרו מאליהם אסורי' בו ביום ובלילה מותרין מיד ואם חל יו"ט ביום ה' וביום ו' · והובאו ביום הראשון כתב בעל העיטור שאסורין עד מוצ"ש בכדי שיעשו וכן כתב בה"ג והר"י מפרי"ש התירה בליל שבת בכדי שיעשו ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר לקרקע חוששין שמא היום נתלש וכל הנתלש מן המחובר ביו"ט אסור גזרו חכמים שמא יתלוש ואם ידוע שלא נתלש היום אע"פ שדומה כאילו נתלש היום מותר וכן אם הביא לו דורון עופות או דגים שיש לחוש בהן שמא נצודו היום או שהביא לו ביצים שיש לחוש שמא נולדו היום הרי הן אסורין עד הערב ולערב אסורין בכדי שיעשו שאם הביא לו ביו"ט ראשון אסור ביו"ט ב' עד שיהא שהות כדי להביאן ולטרוח בהן כל הטורח שהולך הנכרי לטרוח בהן כמבואר בקונטרס הראיות ואם הביא לו ביו"ט שני ממתין עד לילי החול עד כדי שיעשו לאחר חשיכה בין שידוע שנתלש או שנצוד ביום טוב בין שהוא ספק וב' יום טוב של ראש השנה הרי הן שניהן כיום אחד ואין צריך להמתין לערב בכדי

הגהות הב"ח

(א) יוסף כצ"ל: (ב) כדי שנאמר כצ"ל : (ג) נ"ב רב : (ד) פירש כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב רש"י בגמ' כ' שאני שונאו :

שיטת ריב"ב

את הקטן: אבל לדין חיה ועוף· המכונסין מאיתמול דכיון דמוקפין גדר ניהו הוו להו כנצודין ועומדין אבל דגים נשמטין לחורין ולסדקין : ונותנין לפניהם מזונות. בימות החורף צריכין מזונות ואף בימי הקיץ במקום דריסת בני אדם שאין עשבים בו : מחוסר צידה. שצריך לצודו: במ' הבא מצודה כלומר שצריך לבקש תחבולות לתפסו : מתני' מותרין הן . בגמ' פרכינן מעשה לסתור. ומחסרי' חסורי מיחסרא והכי קתני ספק מוכן אסור ור"ג מתיר ומעשה נמי בנכרי אחד וכו': גמ' אמר רב פפא הלכתא וכו'. כתב הרב דודי ז"ל הא דאמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל אם יש בו מאותו המין במחובר אסור פירשה הרב ר' שלמה ז"ל משום דכגרוגות וצמוקים דאמו דמסח דעתיה מיניה וכן כל מחובר לקרקע אסוחי מסח דעתיה מיניה ולא היה צריך לכל זה כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור מלאכה גמורה דלא יהיב דעתיה עליה מאיתמול כלל וזהו טעמו בבכור שאם עבר ובקרו אינו מבוקר דכיון דסבירא ליה אין רואין מומין ביום טוב מוקצה הוא מחמת קדושתו ואסורו וכל מחובר אסור לערב בכדי שיעשה וכן ספק מחובר ואם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום מותר ולשאר דיני מוקצה האמורין בתלוש אין חוששין בנכרי שהביא דורון לפי שאין הכן לנכרי כמו שמפורש בסוף מס' שבת

המאור הקטן

[דף כד ע"ב] א] **הא** דאמר ר"ש בן אלעזר שוחטין מן הניגרין ביו"ט אבל לא מן הרשתות הלכה היא ואע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל דבכל ספק מוכן כה"ג אפילו ר"ש מודה דהיינו מוקצה מחמת איסור מלאכה גמורה דלא יהיב דעתיה עליה מאתמול כלל כדאמר ר"ש התם אבל כוס וקערה ועששית לא יזוזו ממקומן : **והא** דאמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסור פירשה ה"ר שלמה משום דכגרוגרות וצמוקים דמי דאסח דעתיה מיניה וכן כל מחובר לקרקע אסוחיה אסח דעתיה מיניה ולא היה צריך לכל זה כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית וזהו טעמו בבכור שאם עבר ובקרו אינו מבוקר דכיון דסבירא ליה אין רואין מומין ביו"ט מוקצה הוא מחמת קדושתו ואיסורו וכל מחובר אסור לערב בכדי שיעשה וכן ספק מחובר ב] ואם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום מותר ולשאר דיני מוקצה האמורים בתלוש אין חוששין בנכרי שהביא דורון לפי שאין הכן לנכרי כמו שמפורש בראש מסכת שבת בתלמוד ירושלמי ואם הביא מחוץ לתחום אסור גזירה שמא יאמר לו להביא בתחלה ולערב מותר לו מיד והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר דמשום גזירה שמא יאמר לו לא אסרי' ליה לישראל אחר שאין אדם חושש ולא לו : ומצאתי כתוב לרב רבי מאיר ברבי (א) יוסי ז"ל שהעיד בשם ה"ר יצחק בן מרן לוי ז"ל כי ה"א לנכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל או שמילא מים לבהמת ישראל ג] או שעשה לו כבש בשבת כולן מותרין לישראל אחר ואין הפרש בזה בין שבת ליו"ט ונשאלה שאלה מלפני חכמי המקום הוה ז"ל על הבא בשביל ישראל ביו"ט של ראש השנה שאין מאותו מין במחובר והשיבו שהוא מותר לו לו ביו"ט שני לפי שאין עליו שום איסור הכנה ולא איסור התלוי בקדש ד] (ב) כמו שנאמר כי שני הימים קדושה אחת הן וקדושתא אריכתא היא אלא כעין קנסא גזירה שמא יאמר לו דיו שקנסנו עליו יום ראשון וה"ה לשבת ויו"ט ומחובר שנתלש ביו"ט ראשון מותר ביו"ט שני של גליות לאחר ששהה בכדי שיעשה זו הלכה למעשה רווחת לכל ישראל מההוא בר טביא דאיתציד ביו"ט ראשון ואישתחים ביו"ט שנו כדאיתא במסכת עירובין ויש שמחמירין על עצמן מדאמרי' בכדי שיעשו אלמא בעי' שעה הראויה לעשייה ועוד דסבורין לומר כיון דאתקצי לתחלת יו"ט שני בכדי שיעשו אתקצאי לכולי יומא ואין שורש לכל הדברים הללו כי שני ימים טובים של גליות משום ספק הן וכידוע שאחד מהן חול ואם הראשון חול הרי חול מכין ליו"ט ואם השני חול מאחר ששהה בכדי שיעשו די לו וההוא עובדא דההוא בר טביא תיובתיה בהדיא ואין בזה לפקפק לכל בעלי תושיה : והא דבעא (ג) הלל מרבה [בדף כו ע"ב] יש מוקצה לחצי שבת או לא כלישנא בתרא נקיטינן לקולא דמסייעה ליה מתניתא דשוין כפשוטה: וההיא דתניא היה אוכל בענבים והותיר וכו' עד וכן אתה מוצא באפרסקי' ובחבושי' ובשאר כל מיני פירות אוקימנא במס' שבת לר' יהודה ולית הלכתא כותיה אבל לר"ש אין מוקצה אלא גרוגרות וצמוקים בלבד : והא דאמר רב כהנא מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר גם היא הלכה היא והרי"ף ז"ל לא הזכיר מכל זה כלום ולא ידענו על מה כי מוקצה גרוגרות וצמוקים אסור בין בשבת בין ביו"ט :

מלחמת ה'

שתם לא אפשר הכא אפשר הכי מפרש לה התם אפשר למתק מערב יו"ט ודרכו למתקו ממנו הרבה כטחינת חטים הכא לא אפשר לגלות מערב יו"ט וכיון שא"א לעשות אלא בו ביום אין מדקדקים בדבר לומר אפשר לגלות בענין אחר אלא בא"זה ענין שמזדמן או שהוא רוצה בו התירו משום שמחת יו"ט :

כתוב בספר המאור הא דאמר ר"ש שוחטין מן הניגרין ביו"ט אבל לא מן הרשתות הלכה היא ואע"פ שלא כתבה הרב אלפסי ז"ל : **אמר** הכותב וכי רבי' קניגי היה או בלסתרי היה שיבא ללמוד על דרך צידת חיה ועוף אבל עיקר הדין כבר כתב שספק מוכן אסור וניגרין היינו ביברין וכבר (ד) פירשתי את דינן : **ועוד** והא דאמר רב פפא הלכתא כו' עד וזה טעמו בבכור : **אמר** הכותב אדקפתא נקט ביד ריחא תלי לן ביד שאני רואה רבינו הגדול ז"ל רומז לנו בפירות ועלים שנשרו מן המחובר דאסורין שמא יעלה ויתלוש וכן הוזכר בגמ' במס' זו בשנים ושלשה מקומות ולא אמרי' משום שאין דעתו עליהן ועוד אמרו בפסחים בפרק מקום שנהגו גבי מתני' דאוכלין מתחת הנשרים בשבת מחלוקת בשל מכבדות דרבנן סברי גזרי' שמא יעלה ויתלוש ואנשי יריחו סברי לא גזרינן והיינו נושרין בשבת מן המחובר כמו שהסכמנו שם ושמעינן מינה דכיון דדעתיה עליהו מאתמול שהרי פורצין פרצות בגנותיהן לשם כך הרי הם מוכנים במחובר לזה שדעתו עליו וכיון שכן פירות שתלשן הנכרי אם היה דעתו עליהן מערב יו"ט כגון ששמעו אותו אומר למחר אתלוש פירות הללו להביא אותן דורון לפלוני ישראל מעתה נתיר אותן ולא עוד אלא כיון שיש הכנה במחובר והנכרי אינו צריך הכן הרי כל פירותיו מוכנין ואף המחוברין שלו שתלשן הרי הן כפירות הנושרין לאנשי יריחו שאין בהן משום מוקצה אלא מתוך הדברים נלמוד שלא הודה ר"ש כמוקצה מחמת איסור אלא כשהקצה אותו לאיסורו כגון שמן שבכוס ושבקערה ועששית דאיהו דחיה בידים כדאיתמר בפ"ק דשחיטת חולין וטעמו של ר"ש בבכור לפי שא"א לעולם אלא באיסור ומי יימר דמיזדקיק ליה חכם בעבירה הא בפירות שנשרו אינן אלא גזירה דשמא יעלה ויתלוש ושתלשן הנכרי נמי בכלל גזירה זו ומ"מ זו הגזירה אוסרתן יתר מדין מוקצה שאם היה דעתו עליהם כאנשי יריחו אין בו דין מוקצה כיון שהכינן ודאי שאפילו כוס וקערה ועששית אמרו בירושלמי אם התנה עליו מותר וכן בסוכה רעועה בפרק המביא מתנה בה תנאה ואע"פ שיש בה כשהיא קיימת משום סתירת אהלים ואפי' ברעועה ושלא כדברי בה"ג ז"ל שם ומ"מ נראה דמודה ר"ש בדבר שאינו ברשות אדם כגון דגים הנצודים וחיה ועוף של רשתות ומכמורות לא נחלקו לקמן אלא בב"ח שנצודו הכל מודים שמודה בהן ר"ש שהן אסורין עוד אני אומר בשמועה זו הניחו לי לברר אותה מה שהולך רבינו שלמה ז"ל להזכיר בכאן דין מוקצה וכן בעל המאור אותו דרכו אין דבריהם ענין לכאן בנכרי שהביא דורון לישראל שהרי לערב שכבר בטל איסור מוקצה ונולד אמרו אסורין בכדי שיעשו הא למדנו דמשום איסור מלאכה נגעו בה וכן מה שכתב

השגות הראב"ד

[א] הא דאמר ר"ש בן אלעזר שוחטין מן הנגרין ביו"ט וכו' עד מוקצה מחמת איסור מלאכה . א"א לא מחוורת לי אלא דר"ש מודה בהאי ספק מוכן דנגרין דהא דעתיה עלייהו ואי משום מלאכה הא דלועין שנקצצו בשבת ... אלא שטכל לומר שהן כמדבריות . וכן כותי שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר כגרוגרות ... מ"מ לענין הלכה אין ספק שהרי מוקצה מחמת איסור אסור : ב] ואם אין מאותו המין במחובר ... שהביא דורון לפי שאין הכן לנכרי . א"א אנו אין לנו כפירושו של זה דמאן דאמר אין הכן לנכרי אם ... גרוגרות וצמוקים דלא חזו לא יהא בהם משום מוקצה אלא כשם שהם מוקצים ברשות ישראל כך הם ברשות הנכרי וכן אמרי דעיסקא למי שיש לו מוקצה אחד בישראל ואחד בשל נכרי אסור לישראל אלא הא דאמרינן אין הכן לנכרי היינו שלא תאמר להוי פירות נכרי כמדבריות לישראל דהא לאו דעתיה עליה מאתמול קמ"ל אין הנכרי צריך הכן כלומר אין פירותיו צריכים הכנה לישראל : ג] **או** שעשה לו כבש בשבת וכו' עד ואין הפרש בזה בין שבת ליו"ט . א"א אני כתבתי את זה בהלכות ומן התוספתא כתבתי דגרסינן בסוף שבת נכרי שהביא חלילין מרשות ישראל בשבת לא יספוד בהן אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר עשו לו ארון וחפרו לו קבר לא יקבור בו אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר ונר וכבש ומילוי מים כיוצא בהם : ד] **כדי** שנאמר כי שני הימים וכו' עד וה"ה לשבת ויו"ט. א"א אם כמעטו מפי מומחין הולי סמכנו על דבריהם אע"פ שאין הטעם מספיק דהא בעינן בכדי שיבאו ממקום קרוב וכיון שכן בעינן בכדי שיעשו כהיתר אבל ב' ימים של ר"ה אין כאן סיתר :

היכי דאמר. באין במינו במחובר דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ה"ה לנכרי שהדליק הנר בשביל ישראל או שמלא מים לבהמת ישראל או שעשה לו כבש בשבת וכיוצא שמנויין בסוף פרק כל כתבי [דף קכב:] שכולן מותרין לישראל אחר ולפיכך הוצרך לומר דביש במינו במחובר דאסרי' נמי *) שבאו בשבילו היינו טעמא משום דאית ביה איסור מוקצה וכי תימא תינח ביומיה אבל לערב דבשיל לה איסור מוקצה הוה לן למישרייה לישראל אחר הא לא קשיא שאם אתה מתירו לו אע"פ שהוא אסור למי שבא בשבילו אף הוא יחשוב שאפי' ביומו יהא מותר בו ולפיכך השוו איסורו לגמרי

רש"י

ולערב אסורין בכדי שיעשו. כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט ולערב ראשון נמי שרי בכדי שיעשו ושרי ממ"נ אם הלילה חול הרי הממתין בכדי שיעשו ואם קדש הוא נמצא שנלקטו בחול ויש לי כמה ראיות מההוא בר טביא בעירובין וביצה שנולדה בזה מותרת בזה אלמא הא' חול הוא וממ"נ מותר ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בר יקר כי היו נוהגין היתר במקומינו ושוב שמעתי שר' יצחק הלוי היה אוסר עד ליל יו"ט שני וכל אנשי עירו כמותו וגם ה"ג אוסרין וטעמם אינו אלא מדנקט בכדי שיעשו משמע בלילה הראוי לעשייה אבל לי נראה דשרי ממ"נ בליל מוצאי יום טוב ראשון כלפריסית ותדע מדלא קאמר ולעיו"ט שני ורבינו גרשום מ"ה ורבינו קלונימוס הזקן מווירמשא כתבו כמותי: חוץ לתחום אסורים. משום דנעשה בו איסור בשבת או ביו"ט ומ"מ שרי לישראל אחר דכיון דתחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודיין אם אסרוהו

ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום מותרין *מחוץ לתחום אסורין והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום מותר לישראל אחר והא דאמרי' אם יש מאותו המין במחובר אסור לא מיבעיא באכילה דאסור אלא אפילו לטלטלו נמי אסור דמשום דלא חזי לאכילה מוקצה הוא °גרסי' בפרק בכל מערבין *ההוא בר טבי' דאתאי לבי ריש גלותא דאיתציד ביו"ט ראשון ואישתחיט ביו"ט שני רב נחמן ורב חסדא אכול רב ששת לא אכיל דקסבר קדושה אחת הן וקי"ל כרב נחמן ורב חסדא ורב ששת נמי קא הדר ביה: ואמרי' נמי *ההיא ליפתא דאתאי למחוזא חזייה רבא דמיכמשא אמר

זה נ"ל על דקך הר"ז הלוי ז"ל אבל אין מספיק על דעתו של רש"י ז"ל לפי שהוא כתב דנכרי שהדליק את הנר בשבת דבשביל ישראל אסור לכל אע"ג דלא מזיגן למיתי עלה מדין מוקצה וכיון שכן א"זה צורך היה להזכיר איסור מוקצה בכאן והלא די היה לו שיאמר שהן אסורין כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט כמו שהן אסורין לערב על כרחנו לא אמר דבר זה אלא ללמדנו שאף פירות שתלש נכרי לעצמו ביו"ט שהן אסורין לישראל ביומן כדמוכח בפרק בכל מערבין (דף מ:) בההוא ליפתא דאתי למחוזא ובכי האי גוונא אין לבא עליו אלא מטעם מוקצה: ולערב אסורין בכדי שיעשו. פרש"י ז"ל דלעיו"ט ראשון קאמר ומותר ממה נפשך משום דחד מינייהו חול הוא שלא כדברי החולקים עליו ואומרים שאינו מותר עד מוצאי יו"ט שני דבכדי שיעשו בזמן הראוי לעשייה משמע וליתא אלא כדברי רש"י ז"ל עיקר והכי מוכח עובדא דבר טביא דאיתצד ביו"ט ראשון ואישתחיט ביו"ט שני כדאיתא בפרק בכל מערבין [דף לט:] והביאו הרב אלפסי ז"ל בסמוך והאי כדי שיעשו היינו שילך הנכרי למקום שלקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן הביאן כדי שיבואו מחוץ לתחום והכי מוכח במסכת מכשירין דתנן התם [פ"ב מ"ו] מצא בה ירק נמכר אם רוב נכרים לוקח מיד כלומר למוצאי שבת ואם רוב ישראל ממתין בכדי שיבאו ממקום קרוב מחלה על מחלה ממתין בכדי שיבאו ממקום קרוב והאי ירק ודאי איסוריה משום מחובר הוא ולא הזכיר שיעור תלישה לפי שהיא נעשית בשעה מועטת וקאמר דצריך להמתין כדי שיבאו ממקום קרוב אלמא שעור הבאה נמי בעינן: ומיהו היכא שנסתפק לנו אם באו מחוץ לתחום אם לאו הא מילתא תליא בפלוגתא דרב ושמואל בשבת בפרק שואל [דף קנא.] עלה דמתני' דנכרי שהביא חלילין לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב ואמרי' עלה בגמ' מאי מקום קרוב רב אמר מקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישי' שמא חוץ לחומה לנו ופירש שם רש"י ז"ל דשמואל לקולא לומר דאע"פ שלא נכנסו לעיר עד הבוקר חוששין שמא מבעוד יום באו בתוך התחום ולנו בלילה חוץ לחומה וקיימא לן בההיא כשמואל אבל הגאונים והרב אלפסי ז"ל פירשו דשמואל להחמיר וכבר כתבתי זה בשבת בס"ד ומ"מ אפי' לדברי הגאונים ז"ל דוקא בנכרי שאינו שרוי עמו וכעובדא דליפתא דפרק בכל מערבין (דף מ:) שהביא הרב אלפסי ז"ל בסמוך דבכה"ג הוא דחיישי' דילמא מחוץ לתחום אתו אבל נכרי שהוא שרוי עמו בעיר ופירותיו מצויין שם כי האי גוונא ודאי לא מחזקינן איסורא אדרבה אמרי' כאן נמצאו וכאן היו: ופירות שבאו ביו"ט שני בשביל ישראל צריכין גם כן לערב כדי שיעשו כפי גרסת רש"י ז"ל בההיא דהנהו בני גננא דבפרק בכל מערבין שהביא הרב אלפסי ז"ל בסמוך וכמו שאכתוב עליה בס"ד: ואם לנו בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. כתב רש"י ז"ל דכיון דאסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודי אם אסרוהו על זה ותמהני לדברי הרב אלפסי ז"ל והרמב"ן ז"ל שהם סוברין דתחום שלשה פרסאות דאורייתא כמו שכתבתי בסוף פ"ק דעירובין בס"ד למה הקלו בכך בשלמא לדברי מי שסובר דאע"ג דאיתעבידא מלאכה דאורייתא ע"י נכרי כל היכא דליכא למיחש משום מוקצה מותר לישראל אחר וכמו שכתבתי למעלה ניחא אבל למי שאינו סובר כן מיבעיא ליה ואפשר שהטעם כמו שאומר הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות דמשום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך לתחום הקלו בה ומסתברא דבאין במינו במחובר בעינן נמי לערב בכדי שיעשו דלא קיל טפי אין במינו במחובר מיש במינו במחובר אלא שהוא מותר לישראל אחר וכבר כתבו בהפך [בתו'] ואינו נראה ומיהו כי שרי לישראל אחר דוקא תוך ד"א או בתוך העיר משום דכולה מתא כד' אמות דמיא כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו אבל לטלטלן חוץ לעיר חוץ לד' אמות ודאי אסור דהא קי"ל דחפצי הנכרי קונין שביתה וכיון שילאו חוץ מתחומן אין להם אלא ד' אמות כדאיתא התם: וכתוב בספר המאור שנשאלה שאלה לחכמי לוניל על הבא בשביל ישראל ביו"ט ראשון של ראש השנה שאין מאותו המין במחובר והשיבו שהוא מותר לו ביו"ט שני לפי שאין עליו שום איסור הכנה ולא איסור שתלוי בקדושה שנאמר כי שני הימים קדושה אחת הן וקדושה אריכתא היא אלא כעין קנסא גזירה שמא יאמר לו הבא ודיו שקנסנו עליו יום ראשון וה"ה לשבת ויו"ט עד כאן ואני אומר כמה רב גובריהו דשרו הכי: גרסי' בפרק בכל מערבין ההוא בר טביא דאתי לבי ריש גלותא דאיתצד ביו"ט ראשון של גליות ע"י נכרי: רב נחמן ורב חסדא אכול. ביו"ט שני ממה נפשך אי אתמול חול היום מותר אי אתמול קדש הרי היום חול ומותר שהרי המתינו בכדי שיעשו: רב ששת לא אכיל. דס"ל קדושה אחת הן וקי"ל כרב נחמן ורב חסדא ורב ששת נמי הדר ביה ומהא שמעינן דלמוצאי יו"ט ראשון שרי בכדי שיעשו וכדברי רש"י ז"ל כמו שכתבנו למעלה: ההוא ליפתא דאתאי למחוזא וכו' מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי. כבר כתבתי למעלה דדוקא בנכרי שאינו שרוי עמו בעיר

*) נ"ל בלא באו

בעיר הוא דחיישי' דילמא מחוץ לתחום אתו אבל בנכרי שהוא שרוי עמו בעיר ופירותיו מצויין שם אחזוקי איסורא לא מחזקינן: **הנהו** בני גננא·קושרי כילת חתנים ותוקעין בו הדס: דגזו להו נכרי אסא ביומא טבא שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר. פי' דלית ליה לרבינא ההיא דאמר רב פפא לעיל בנכרי שהביא דורון לישראל ויש במינו במחובר שצריך להמתין לערב בכדי שיעשו אי נמי אית ליה אלא דס"ל שלא הצריכו להמתין אלא להשתמש בו בעיקר תשמישו שנקצץ בשבילו כגון פירות לאכילה ואסא דבי גננא למיבני ביה גננא אבל לאורוחי כיון דלאו להכי נקצץ אפילו לאלתר שרי

נר מצוה

כל זה לפי גרסת הרב אלפסי ז"ל שהוא גורס דגזו להו נכרים אסא ביו"ט אבל רש"י ז"ל(א)גורס דגזו להו נכרים אסא ביו"ט שני ולפי זה הוה קס"ד דרבינא דביו"ט שני דקיל לא בעינן כדי שיעשו ואסיקנא דאפילו ביו"ט שני נמי בעינן כדי שיעשו וא"ת ואמאי מצרכינן להריח כדי שיעשו דהא מחובר מותר להריח בו בשבת ויו"ט כדאמרי' בסוכה(דף לז:) הדס במחובר מותר להריח בו מ"ט כיון דלריחא קאי לא אתי למיקלייה אתרוג במחובר אסור להריח בו כיון דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למקלייה י"ל דכיון דא"א (ג) להם להשתמש ממנו במקום זה אלא ע"י הגזיזה אסור להריח בו דמ"מ הרי הן נהנין עכשיו ממלאכת יו"ט ואיכא למיגזר שמא יאמר לנכרי לגוזזו ומ"מ הגאונים ז"ל גורסים שם בהפך הדס במחובר אסור להריח בו דכיון דלריחא קאי ליכא הכירא ואתי למקלייה אתרוג דלאכילה קאי לא אתי למקלייה:

הסוכר אמת המים. סותמה שלא יכנסו בה דגים משתחשך: בפרדס· מקום המשתמר שאין הולד יכול לברוח וקל לצודו: בפרדס הסמוך לעיר.דחזי ליה כל יומא ודעתיה עילויה וכמו שזימנו דמי אבל פרדס שאינו סמוך לעיר אי זמין אין ואי לא זמין לא דאסוחי אסח דעתיה מיניה:

מתני' בהמה מסוכנת.שהוא ירא שלא תמות ואינו צריך לה שכבר סעד סעודתו אלא מחמת הפסדו הוא שוחטה: לא ישחוט אא"כ יודע שיש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי· ומוכח בפרק אלו עוברין (דף מו:)

רש"י

יביאין: אסר להו דאדעתא דישראל אתא: אסא· הדס: הסוכר אמת המים· סותמים שלא יכנסו בה דגים מבחוץ משתחשך וא"ת אלא הכין והזמין על ידי זה המעשה: **מתני'** בהמה מסוכנת· שירא פן תמות ואין צריך לה שכבר סעד סעודתו ומחמת הפסידו הוא שוחטה: לא ישחוט אא"כ יודע· שיש שהות ביום לאכול הימנה כזית צלי: מבית השחיטה· שהוא מזומן ומופשט מעורו: לא יביאנה במוט ובמוטה· בפני בני אדם משום דאוושא מילתא ומזלזל ביום טוב: **גמ'** אין הסומא יוצא במקלו· דהוי דרך חול ואיכא זילותא דיו"ט: ואין יוצאין בכסא· שטוענין בני אדם והן יושבין עליהן בקתידרא: **מתני'** בכור שנפל לבור· בזמן הזה שאינו נשחט בלא מום לפי שהוא קדשים שמאליו הוא קדוש והשוחטו כשהוא תם הוי שוחט קדשים בחוץ וענוש כרת: שנפל לבור· וירא פן ימות שם: מומחה· בקי במומין להבחין בין מום קבוע למום עובר אם יש בו מום: רבי יהודה אומר· על כרחך אית ליה מוקצה ובמום הנופל בו ביום לא הוה שרי ליה דלאו דעתיה עליה מאתמול וה"ק בכור בעל מום שלא הראהו לחכם מבעוד יום ונפל לבור ביו"ט ירד מומחה ויראה מום שהיה בו מאתמול אם מום קבוע הוא יעלה וישחוט דמוקצה לא הוי דמאתמול דעתיה עילויה: אין זה מן המוכן· לאו משום מוקצה אסר ליה דר"ש לית ליה מוקצה אלא דביו"ט נראה כמתקן וה"ק אין התרתן היתר [דאינו] מוכן להכשיר: **גמ'** אין רואין· דה"ל כיושב ודן דין: מאתמול

אמר האי ודאי מאתמול עקורה הוי מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכל שכן הא דאדעתא דנכרים אתא שרא להו רבא למזבן מיניה כיון דחזא דקא מפשי ומייתו אסר להו: *הנהו בני גננא דגזו להו נכרי אסא ביומא טבא לאורתא שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר אתו ושיילוהו לרבא אמר להו בעינן בכדי שיעשו: אמר רבה בר רב הונא אמר רב הסוכר אמת המים מעיו"ט ולמחר השכים ומצא בה דגים (א) מותרין דהא כבר נצודו מעיו"ט והוו להו מוכנין וחיה שקיננה בפרדס כגון איל וצבי וכיוצא בהן וילדו עפרים ועדיין הם קטנים ואינן צריכין צידה אין צריכין זימון ומותרין ביום טוב ודוקא בפרדס הסמוך לעיר דחזי להו דדעתיה עלוייהו אבל בפרדס שאינו סמוך לעיר צריכין זימון והני מילי בדידהו אבל באימייהו כיון דבעינן צידה לא מהני להו זימון: **מתני'** א בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא א"כ יודע שיכול לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום ר"ע אומר אפילו כזית חי א מבית טביחתה שחטה בשדה לא יביאנה במוט ובמוטה אבל מביאה בידו איברים איברים: **גמ'** *)ת"ר ב אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה ואם היו רבים צריכין לו מותר: **מתני'** ג בכור ב שנפל לבור רבי יהודה אומר ירד מומחה ויראה *אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט ר"ש אומר כל שאין מומו ניכר מעיו"ט אין זה מן המוכן: **גמ'** במאי קא מיפלגי ברואין מומין ביו"ט קא מיפלגי ר' יהודה סבר רואין מומין ביו"ט ור"ש סבר אין רואין מומין ביו"ט ואע"ג דקי"ל (ב) דר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה בהא קי"ל כר"ש

*) מכילתין כה:

דאע"פ שאינו אוכל כיון שהיה יכול לאכול סגי ולישנא דמתני' הכי דייק: מבית טביחתה· שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד: לא יביאנה במוט ובמוט'. בשני בני אדם משום דאושא מילתא ומזלזל ביו"ט ואע"ג דמפיש בהלוכא ואמרי' בפרק מפנין (דף קכז) דמעוטי בהלוכא עדיף שאני הכא דכיון דמביא במוט ובמוטה מיחזי כעובדין דחול ואיכא מ"ד דלא מיתסר אלא במסוכנת שיש לה קול שלא נשחטה לגמרי בשביל יו"ט אבל בריאה ששחטה לצורך יו"ט מביאה אפי' במוט ובלבד שישנה אם אפשר לשנות וכענין שאמרו בפרק המביא כדי יין [דף כט:] לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא על כתפו או לפניו אבל אחרים אומרים דה"ה לבריאה ומסוכנת אורחא דמילתא נקט שאין דרך לשחוט את הבריאות בשדה אלא בביתו וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכתב הרשב"א ז"ל שאינו נוטל את עורה שלא התירו אלא בשוחט מדעתו ביו"ט שהתירו כופה משום תחלתה כדי שלא ימנע משמחת יו"ט אבל בשוחט את המסוכנת לא והכי מוכח בירושלמי דפרקין דגרסי' התם תני אבל מביאה ע"ג עורה כיצד הוא עושה משייר ממנה אבר אחד ומביאה עמו: **גמ'** ת"ר אין הסומא יוצא במקלו·דאיכא זילותא ביו"ט נלאה דרך חול וא"ת והא תנן בפרק במה אשה (דף סו·) הקטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ורבי יוסי אוסר וכו' סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת וגבי סומא מאי שנא י"ל דקטע שאני לפי שאינו יכול להלך אלא בסמוכות אבל סומא איפשר לו בלא מקל ולפיכך קטע שאינו יכול להלך בלא מקלות יוצא בהן בשבת וכן כתבו בתוספות: **ואין** יוצא בכסא· פירוש דרכן היה להוציא אנשים חשובים בכסא ע"ג בני אדם שלא ידחפום בני השוק או שלא יטנפו בדרכים והוא כעין עובדין דחול וכשרבים צריכין לו לא חיישינן להכי: **גרסי'** בגמ' הנא אפיקתיה לרב הונא מהיני לשילי ומשילי להיני כלומר ביו"ט בכסא ודקדקו ממנו בעלי התוספות ז"ל דמהא שמעינן דהיני ושילי בתוך התחום ניהנו ולפ"ה אמרינן [בב"ב ק·ב·] כי קיימיתו בהיני כתובו בהיני ואע"ג דמסרי לכו מילי בשילי והיינו בשטרי דלאו אקניתא אבל בשטרי אקניתא דכתבינן יומא דמסירת מילי ה"ה כמי דכתיבנא דוכתא דמסירת מילי ולא דוכתא דקיימי ביה ואע"פ שתיהם בתוך התחום: **מתני'** בכור שנפל לבור.בכור בזמן הזה שאינו נשחט בלא מום מפני שקדשים הוא דמאיליו קדוש והשוחטו כשהוא תם שוחט קדשים בחוץ וענוש כרת: שנפל לבור.וירא שמא ימות שם: מומחה.בקי במומין להבחין בין מום עובר למום קבוע: אם יש בו מום. על כרחך רבי יהודה מוקצה אית ליה ובמום הנופל ביו"ט לא הוה שרי ליה דלאו דעתיה עליה מאיתמול וה"ק בכור בעל מום שלא הראהו מבעוד יום לחכם להתירו ונפל לבור ביו"ט ירד מומחה ויראה מום שהיה בו אתמול אי מום קבוע הוא יעלה וישחוט דמשום מוקצה ליכא דמאיתמול דעתיה עילויה [דהא רואים מומין ביו"ט סבירא ליה]:אין זה מן המוכן·ר"ש סבירא ליה דאין רואין מומין ביו"ט דהוה ליה מתקן*)וכדן את הדין ומ"ה אסר לי' משום מוקצה אפי' בקרו חכם דהכי דייקא לישנא דאינו מן המוכן וה"כ מפרשים לה משום מוקצה בסוף פר' כירה (דף מו:) ומשום טעמא דמי יימר דמיזדקיק ליה חכם ואע"ג דהתם אמרי' מי יימר דנפל ביה מומא ואת"ל דנפיל ביה מומא מי יימר דנפיל ביה מום קבוע וע"כ בשיש לו מום מעיו"ט עסקינן דאי לא לא הוה שרי ליה ר"ש התם לאו דוקא אלא כולהו מי יימר קא חשיב וה"ה דבמי יימר דמיזדקיק ליה חכם לאודיה סגי וכדמוכח התם: **גמ'** במאי קא מיפלגי ברואין

*) נ"ל או כדן

[illegible]

המאור הקטן

[illegible]

מלחמת ה'

[illegible]

עין משפט: א מיי' פר"ק מהל' יו"ט ופרק ה' סמג לאוין עה טור או"ח סי' תנח: ב מיי' פרק ה מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקכב: ג מיי' פרק ב מהל' יו"ט ומיי' פרק כה מהל' שבת סמג לאוין סה טור או"ח סי' תנח:

הגהות הב"ח [illegible]

הגהות חו"י [illegible]

שיטת ריב"ב [illegible]

לשון ריא"ז [illegible]

ברואין מומין ביו"ט קא מיפלגי כדפרשינן במתניתין: אמי וורדינאה. שהיו פניו דומין לוורד: מאיתמול הוי חזי. אם קבוע אם עובר: וביו"ט שיולי משייל. דראיה לחודיה היא דחשיבא כמתקן ודן את הדין אבל היתר חכם אחר שראוהו מעיו"ט כיון דהיתרו הוי נוהגת ראייתו וראיה מאיתמול הוות אין כאן תקון כלל ופעמים שהיה טרוד בעיו"ט ומשראה המום אומר לו לך עכשיו ובא למחר והיה שאלו על המום איך בא לו מפני שנחשדו כהנים על הבכורות להטיל בהן מום כדתנן [בכורות לה:] כל המומין הראוין לבא בידי אדם רועי ישראל נאמנין רועי כהנים אינם נאמנין וצריך להביא עדים שמאליו בא לו: ההוא גברא. כהן היה: דלי עיניה. נשא עיניו: הוצא. גדר של קוצים: הוו שערי בהך גיסא דהוצא. שעורים היו מושלכים מעבר לגדר והבכור לעבר השני: ובזעיה לשפתיה. בזעא שפתו והיא שנויה במומי הבכור שפתו שנפגמה שלעולם היא ניכר: את גרמת ליה. מדעתך נתת את השעורים שם שנחשדו על הבכורות מפני טורח גדול והוצאה שהוטל עליו שישראל אינו מטפל בו אלא ג' חדשים ונותנו לכהן: לא יהיה קרי. ביה לא (ב) יהיה: אמר מום ואמר כל מום. אי כתיב מום ולא כתב כל מום לא היה לי לאסור הגרמא אלא נתינת מום ממש אבל עכשיו אמר מום לאסור נתינת מום ממש ואמר כל מום לאסור הגרמה: ואע"ג דקי"ל כר' שמעון. אמרינן בגמרא שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן כלומר שאם עבר ובקרו מבוקר ושוחטו לכתחלה ואין בו לא משום תקון ולא משום דין מאחר שלא היתה בו חזקת איסור לעולם ומיהו דוקא דיעבד אבל לכתחיל' לא מבקרינן ליה: גרסי' בגמרא [דף כו:] בעא מיניה הלל מרבה יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת. ומוקמינן לה כגון דהוה חזי בין השמשות ובתר הכי אידחי כגון גרוגרות שכפלו עליהם גשמים והדר איחזו כלומר שיבשו אי אמרינן דכיון דאידחי לחצי שבת אידחי לכולי יומא כי היכי דאמרי' מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא ולא איפשיטא בעיין הלכך נקיטינן דאין מוקצה לחצי שבת דדרבנן היא ולקולא מיהו אי איתקצאי לבהש"מ ליכא ספיקא דאיתקצאי לכולי יומא: וגרסי' בגמ' תו [שם] מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין אותו מותר כלומר גרוגרות ומוקין שהיו מוקצין מחמת שלא נתייבשו כל שיבשו כל בה"ש אע"ג שלא ידע באותה שעה שיבשו אלא שנודע לו לאחר מכאן מותר ולא אמרי' כיון שהיה סובר בהש"מ שלא יבשו עדיין

תורה אור

דאמרי' *אמי וורדינאה חזי בוכרא דבי נשיאה הוה סבר דלא למיחזי ביומא טבא אתו אמרי ליה לרבי אמי אמר להו שפיר עבד דלא חזי איני והא ר' אמי גופי' הוה חזי ר' אמי מאיתמול הוה חזי *וביומא טב שיולי הוא דקא משייל היכי הוה עובדא כי ההוא גברא דאייתי בוכר' לקמיה דרבא אפניא דמעלי יומ' טבא בהדי דקא יתיב רבא וחייף רישי' דלי עיניה וחזייה למומי' א"ל זיל האידנא ותא למחר למחר אתא לקמי' א"ל אימא לי גופיה דעובדא היכי הוה א"ל הוו מנחן שערי אחורי דהוצא בהדי דקא עייל לרישי פרטי' (א) לשפתיה א"ל ודילמא את גרמת לי' א"ל לא מכלל דגרמא אסיר ומנין אדגרמ' אסיר אמר אביי דתניא °כל מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יהיה מום בידים מנין שלא יגרום לו ע"י ד"א שלא יביא בצק ודבילה ויניח לו לגדי ע"ג אזנו כדי שיבוא הכלב ויטלנו ת"ל כל מום אמר מום ואמר כל מום: **מתני'** בבהמ' שמתה לא יזיזנה ממקומה מעשה ובאו ושאלו את ר"ט עליה ועל החלה שנטמאת ונכנס לבה"מ ושאל ואמרו לו לא יזיזם ממקומן: **גמ'** תרגמא זעירי בבהמת קדשים והיתה מסוכנת מעיו"ט טעמא דבהמת קדשים דאין מאכילין אותה לכלבים הא דחולין שרי לטלטלה דכיון א דמסוכנת היא מעיו"ט דעתיה עילוי' מאיתמול להאכיל לכלבים ולפיכך שרי לטלטלה דיקא נמי דקתני מעשה ושאלו את ר"ט עליה ועל החלה שנטמאת כלומר הבהמה שמתה דומיא דחלה שנטמאת היא דאינה ראויה לכלום ש"מ: **מתני'** ג אין נמנין על הבהמה בתחילה ביו"ט אבל נמנין עליה מעיו"ט ושוחטין ומחלקין ביניהן ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד כלי או כנגד הקופיץ וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר: **גמ'** מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים על הבהמה בתחילה ביו"ט אלא היכי עביד אמר רבא מביא שתי בהמות ומעמידן זו כנגד זו ואומר זו כזו תנ"ה לא יאמר אדם לחבירו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים אבל אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע: *וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר:

רש"י

מאיתמול הוה חזי. אם קבוע או עובר היה: וביו"ט שיולי הוה משייל. פעמים שהיה טרוד בעיו"ט ומשראה המום בעיו"ט הוא בא למחר ושאלו על המום איך בא לו מפני שהכהנים נחשדו על הבכורות להטיל בהן מום: דלי עיניה. נשא עיניו וראהו: הוצא. גדר של קוצים: הוה שריין שערי בהך גיסא דהוצא. שעורין היו מושלכים מעבר הגדר והבכור היה לעבר השני: פרטיה. קרע את שפתו והוא מום קבוע: ואמר כל מום. לאסור גם הגרמה: **מתני'** חלה שנטמאת. אינה ראויה לכהן היום דהא באכילה אסורה לעולם והסקה וליתנה לכלבו נמי אסור דאין מבערין קדשים טמאים מן העולם ביו"ט דקי"ל אין שורפין קדשים ביו"ט ואפילו לצורך דתנן אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט ומפרש מאי שמן שריפה שמן תרומה שנטמאת [וטעמא] משום דרחמנא אחשביה להבערתו דכתיב [באש ישרף לכך מלאכה היא: **גמ'** בהמת קדשים. שאסורה בהנאה וטעונה בקבורה ואינה נפדית דבעיא העמדה והערכה אי נמי אין פודין קדשים להאכילן לכלבים ואפי' למ"ד פודין ביו"ט לא פרקי ליה הלכך לא חזיא: והיתה מסוכנת. לרבותא נקט: **מתני'** אין נמנין. מפרש בגמרא מאי היא: אבל שוחט הוא. הטבח בלא פיסוק דמים: ומחלקין. אותה ביניהם ולמחר יפסוק לה דמים: **גמ'** אין פוסקין דמים. דמקח וממכר בשבת וביו"ט אסור: היכא עביד. דקתני אבל שוחט ומחלקין ביניהן היכי עביד שידעו למחר כמה היתה שוה בלא פיסוק דמים: מביא ביו"ט. ב' בהמות שוות ויאמר זו כזו ומחר ישומו זאת הנותרת: הריני עמך. הריני נמנה עמך על בהמה זו בסלע: **מתני'** רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר. הטבח המוכר בשר במשקל אע"פ שאסור לשקול בליטרא דהיינו עובדא דחול מותר הוא לשקול כנגד הכלי: וכנגד הקופיץ. סכין גדול דליכא שינוי דלא הוי

הרי הוקצו לו באותה שעה והתקנו לכולי יומא דליתא והאריך נמי בגמרא דמוקצה דחזי ולא חזי דליכא אינשי דאכלי ליה וליכא אינשי דלא אכלי ליה דאי אזמניה נפק ליה מתורת מוקצה ואי לא לא: **מתני'** בהמה שמתה וכו' חלה שנטמאת. אינה ראויה לכהנים דהא באכילה אסורה ובהסקה או לתתה לכלבים אסור דאין מבערין קדשים טמאין מן העולם ביו"ט ולא תימא דוקא שריפה משום דהבערה שלא לצורך היא דהא אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט הבערה לצורך היא דהדלקת נר ביו"ט צורך אכילה היא ומותר ואפ"ה בשמן שריפה לא והוא שמן של תרומה שנטמאת דגזירת הכתוב הוא שאין קדשים טמאים מתבערין ביו"ט דרחמנא אחשבה להבערתן דכתיב באש ישרף הלכך מלאכה הוא: **גמ'** תרגמה זעירי. ואוקי מתני': בבהמת קדשים. שאסורה בהנאה וטעונה קבורה ואינה נפדת דבעי' העמדה והערכה א"נ אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואפי' למ"ד פודין ביו"ט לא פרקינן לה הלכך לא חזיא: **הא** דחולין שרי לטלטולה. דכיון דמסוכנת הויא מעיו"ט דעתיה עילויה השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל משום דבגמ' אמרי' בפלוגתייהו דר' יהודה ור"ש דמחתכין את הנבלה לפני הכלבים ור' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין ופלוגתייהו במסוכנת דוקא הלכך לדברי הרב אלפסי ז"ל שפסק בסוף מכילתין ביו"ט כר' יהודה דאית ליה מוקצה אפי' בהמה מסוכנת של חולין שמתה לא יזיזנה ממקומה ואפשר שהרב אלפסי ז"ל היה גורס כמו שכתוב במקצת נוסחאות בגמ' הכא במאי עסקינן במסוכנת ודברי הכל כלומר דבמסוכנת אפי' ר' יהודה מודה דשריא ובבריאה אפי' ר' שמעון מודה דאסורה כי פליגי בחולה מאתמול ומתה בשבת או ביו"ט אבל זו הגרסא אינה בעיקר הנוסחאות: **מתני'** אין נמנין על הבהמה בתחלה ביו"ט. לפסוק לה דמים: אבל שוחט הוא. בלא פיסוק דמים ומחלקין אותה ביניהם ולמחר יפסוק להם דמים ובגמ' אמרי' היכי עביד כלומר הא דקתני שוחט הוא ומחלקה ביניהם היכי עביד שידעו למחר כמה היתה שוה לפסוק דמים ואמרינן דמביא ב' בהמות שוות *מעיו"ט ומעמיד זו אצל זו ואומר זו כזו כלומר ראו שזו כזו ולמחר שמין את זאת הנותרת: **רבי** יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד כלי וכנגד קופיץ. טבח המוכר בשר במשקל אף על פי שאסור לשקול בשר בליטרא דהיינו מעשה חול מותר הוא לשקול כנגד כלי וכנגד קופיץ סכין גדול דאיכא שינוי ואינו מעשה חול: אין משגיחין. אין מעיינין:

המאור הקטן

מתני' בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה כתב עליה הרי"ף ז"ל תרגומא זעירי בבהמת קדשים ובמסוכנת ובסוף מסכת שבת מייתינן לה להא דזעירי למיפשט מינה דזעירי כר' שמעון סבירא ליה והרי"ף ז"ל פסק גבי יו"ט כרבי יהודה הלכך אפילו במסוכנת דחולין לא יזיזנה ממקומה לטעמו של הרב ז"ל וקשיא דידיה אדידיה יגזית דגרסי הכא במאי עסקי' במסוכנת ודברי הכל כלומר בבעלי חיים אפילו ר' שמעון מודה שאסירין ובמסוכנת מאתמול אפילו רבי יהודה מודה דהיא חשובה כמתה ולא נחלקו אלא בחולה מאתמול ומתה בשבת או ביום טוב ויש בזה מעט סמך לדברי הרי"ף ז"ל ואנו אין אנו גורסין אלא הכא במאי עסקינן במסוכנת כלומר ובמסוכנת היא מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון וסתם מתני' כר"ש אליבא דזעירי אבל אליבא דרב נחמן דאמר דגבי יו"ט סתם לן תנא כר' יהודה איכא למימר דלא מוקי' לה בבהמת קדשים ואע"ג דקתני עליה ועל החלה שנטמאה מעשה שהיה כך היה ולא אמרי' מה חלה דקדישא אף בהמה דקדישא וסתם מתני' דלא כר' שמעון ואיכא למימר לעולם ר"נ כזעירי מוקים לה בבהמת קדשים הא דחולין שריא ומגו דאשתראי בשבת אישתראי נמי ביו"ט דליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסיר כמו שבירדנו בתחלת זו המסכתא ודאמרי' דסתם לן תנא ביו"ט כר' יהודה במוקצה שהוא אסור מאיליו בשבת כמו בקוע עצים מן הקורות ומן הקורה שנשברה ביום טוב וכל כיוצא בו שהוא המוקצה שאסור ביום טוב ואין אנו חוששין אם סתם לן תנא הכא ביום טוב כרבי שמעון שהוא מותר בשבת נמי ביו"ט הוא מותר ולזו הסברא דעתינו נוטה:

א מיי' פרק ד מהל' יו"ט הלכה ... טוש"ע או"ח סי' ...

גמ' מאי כל עיקר. נימא וחכמים אוסרין: אפי' לשמרה מן העכברים. אין נותנין במאזנים התלויין: בתריסא. היא טבעת שתולין אותה בה כששוקלין דמחזי שנתנה שם לשם משקל: ר' חייא ור"ש ברבי. כשהיו חולקין בשר ביניהם היו שוקלין אותו מנה כנגד מנה: טבח אומן אסור לשקול בשר ביד. לאחוז הליטרא בידו אחת והבשר בידו אחרת ולכוין דבחול נמי אורחיה [הוא] כיון דאומן הוא ויודע לכוין משקל כנגד משקל בידיו ואחרים פירשו שהוא יודע לכוין משקל הבשר בלא ליטרא ואסור שהרי הוא כמאזנים: אסור לשקול בשר במים. שיש לו סימנין בכלי ונותן בו מים והסימנין מודיעין אותו כמה המים עולה למעלה בשביל ליטרא בשר: אסור לעשות בית יד בבשר. נקב לאחוז בו שנראה כעושה כלי ביו"ט וביד שרי דלאו דרך חול הוא ולא דמי לעושה כלי: סימן בבשר. שלא יחליפו הנושאו: אתלת קרנתא. כשהיה מולח בשר לביתו היה רגיל לעשות החתיכה בת ג' קרנות וכבר מכירין אנשי ביתו שזה היה סימן שלו: **מתני'** אין משחיזין את הסכין ביו"ט. בגמרא מוכח דלהשחיזה אפילו במשחזת של עץ כדי לחדדה אסור: אבל משיאה ע"ג חברתה. שאין דרכו בחול בכך: **גמ'** מאן תנא דהשחזה עצמה אסור. כלומר אפילו במשחזת של עץ כדי לחדדה: אמר רב חסדא דלא כרבי יהודה. דמתיר במכשירי אוכל נפש: (ב) **ומיהו** ה"מ לתקן אבל לעשות כלי לא דמודה רבי יהודה דפליג במתניתין דתנן [דף לב:] אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי. ואין חותכין את הפתילה לשנים: **כל** הני מילי מעליתא תדרשו משמאי. נראה שהביאה הרב אלפסי ז"ל אף על גב דבהשחזת סכין מסקינן דהלכה ואין מורין כן משום דאיכא מכשירין שמורין בהן כרבי יהודה כגריפת תנור שאין כל המכשירין שוין כמו שכתבתי למעלה [סי' תתפד ד"ה כי קאמינא כו']: **אמר** רב נחמיה בריה דרב יוסף הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר סכינא אפומא דדיקולא. משפשף הסכין ע"פ הסל: וקסבר הלכה ואין מורין כן. דנהי דהלכה דמותר להשחיז את הסכין במשחזת של עץ אפי' לחדדה כרבי יהודה אפ"ה אין מורין כן לכל כדי שלא יבא להשחיזה במשחזת שלה דבכי האי גוונא אפילו רבי יהודה

נר מצוה

מאי כל א עיקר א"ר יהודה אמר שמואל אפי' לשמרו מן העכברים אמר רב אידי בר אבין והוא דתליא בתריטא מפני שנראה כשוקל בשר ביו"ט והא דר' חייא ור"ש ברבי דהוו שקלי מנה כנגד מנה ביו"ט לא קיימא לן כוותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר: אמר ר' יהודה אמר שמואל טבח אומן ב אסור לשקול בשר ביד ואמר ר' יהודה אמר שמואל אסור לשקול בשר במים אמר רב חייא בר אשי אמר רב אסור לעשות בית יד בבשר אמר רבינא וביד שפיר דמי: אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא: **מתני'** א אין משחיזין את הסכין ביו"ט אבל משיאה ע"ג חברתה לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר אבל שוחטין ומחלקין ביניהן: **גמ'** מאן תנא דהשחזה עצמה אסורה א"ר חסדא דלא כר' יהודה (א) דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא צורך אוכל נפש בלבד ור' יהודה מתיר במכשירי אוכל נפש א"ל רבא לרב חסדא דרשי' משמך הלכה כר' יהודה אמר ליה יהא רעוא דכל הני מילי מעלייתא תדרשון משמי: אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף הוה קאימנא קמיה*) דרבא והוה קא *מעבר סכינא °אפומא דדיקלא ואמינא ליה להדודי בעי מר או לעבורי שמנינותא ואמר לי לעבורי שמנינותא וחזיתיה לדעתיה דלחדודיה קא עביד והאי דלא קאמר לי דקא סבר הלכה ג ואין מורין כן: אמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קא מעבר סכינא אפומא דריחיא ואמרי ליה לחדודי קא בעי מר או להעביר שמנינותא ואמר לי להעביר שמנינותא וחזיתיה לדעתיה דלחדודיה קא בעי וקסבר (א) הלכה ואין מורין כן: ואמר רבא סכין שעמדה ד מותר לחדדה ביום טוב וה"מ דפסקה אגב דוחקא ודוקא אגב ריחיא

*) כד"ס הגי' רבה

ריש"י

היכי עובדא דחול: **גמ'** מאי כל עיקר. מאי אתי לרבויי נימא וחכמים אוסרים: אפילו לשומרו מן העכברים. אין נותנין אותה במאזנים התלוים ביתד גבוה: והוא דתליא בתריטא. בטבעת שתולין אותה בה כששוקלין משום דמיחזי כאלו נותנה לשם משקל: ביד. לאחוז ליטרא בידו אחת והבשר בידו שניה לכוון דבחול נמי כיון דאומן הוא אורחיה בהכי: במים. שיש בכלי שנתות וסימנים בכלי גדול שנותנין בו מים והסימנין מודיעין כמה המים עולין למעלה בשביל הליטרא בשר שכבר שיערו לכך: בית יד. נקב לאוחזו בו: וביד. לנקב באצבעו שרי דלא דרך חול הוא אבל בסכין דרך חול הוא כשמוכר בשר עושה לו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו וביו"ט צריך לעשות שינוי שאין מקח וממכר מותר בו: סימן בבשר. שלא יחליפו הנושא: אתלתא קרנתא. (כזה) כשהיה מולח בשר לביתו היה רגיל לעשות כל חתיכה בעלת שלשה קרנות ובו היו מכירין בני ביתו שזה היה סי' שלו: **מתני'** אבל משיאה על גבי חברתה. דמשני מעובדא דחול: **גמ'** ורבי יהודה מתיר. דדרים לכם לכל צרכיכם: אפומא דדיקלא. היה משפשף הסכין על פי הדקל: הלכה כרבי יהודה. דמותר לכל אדם לעשות כמותו אבל אין מורין לרבים כן כדי שלא יזלזלו אף כשאיפשר לעשותן מבעוד יום וכל הני דשרינן כגון דנתקלקלו ביו"ט כדאמרינן לקמן דלא התיר ר' יהודה אלא במכשירין שאי אפשר לעשותן מבעוד יום: שעמדה. מחריפותה שאינה חותכת יפה אבל לא נפגמה: מותר לחדדה ביום טוב. ואע"ג דמאתמול התחיל להתקלקל דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה מאתמול דסבר לא צריכא להשחיזה אבל נפגמה לא שרי דקילקול דידה מוכח וה"ל לתקוניה: וה"מ דפסקה אגב דוחקא. שחותכת בדוחק אבל אינה חותכת כלל אסור לחדדה דטירחא

מודה לפי שהוא עושה כלי (א) ומשמע לי דהייני טעמא דמודה ר' יהודה שאסור לעשות (ג) כלי אע"ג דכיון דשרא רחמנא מכשירין מדכתי' לכם ודאי מלאכה גמורה היא *) ולא שרא בהו הייני טעמא לפי שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שריא באוכל נפש מלאכות הנעשית לזמן מרובה בין שתאמר שהוא מדאורייתא או מדבריהם ע"פ מה שכתבנו למעלה [ריש פירקין] וכיון שכן אי אפשר להתיר במכשירין יותר מזה וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה ומ"ה רבא דסבירא ליה כר' יהודה לא הוה מעבר סכינא אלא בדקולא ולא במשחזת ורב יוסף אפומא דרחיא כדאיתא בגמרא אבל במשחזת לא דהוה ליה עושה כלי ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך דדוקא אגב ריחיא או אגב דיקולא אבל במשחזת לא ואע"פ שאפשר לדחות ולומר דרבא [ורב יוסף] דבגמרא משום דקיימי *רב נחמיה ורב יוסף קמייהו לא משחזי במשחזת של אבן דכיון דסבירא להו דאין מורין כן לא הוה מצי לאהדורי ולמימר להני רבנן דקיימי קמייהו דכדרבנן עבדי דבגמרא מוכח דלרבנן במשחזת של אבן אפילו להעביר שמנוניתה אסורה אבל אין ה"נ דהיכא דלא הוי אינש בהדייהו דבמשחזת של אבן משחזי כר' יהודה אפילו הכי כיון דלא חזינן דעבדי אלא הכי מנא לן לאהדורי בתר קולי. ועוד דשמעתא דלקמן מוכחי דבמשחזת אפי' לר' יהודה אסור ומש"ה אסרינן להראות סכין לחכם וסכין שעמדה דלא פסקה אפי' אגב דוחקא כמו שנכתוב בסמוך בס"ד וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות יום טוב: **אמר** רבא סכין שעמדה מותר לחדדה ביו"ט. פרש"י ז"ל אע"פ שעמדה מחריפות שלה מאתמול משום דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שיהא צריך לחדדה ונראה לי שהזקיקו לומר כן דאי בשעמדה ביו"ט מאי אתא לאשמועינן פשיטא דלר' יהודה שרי אבל אחרים פירשוה שעמדה ביו"ט דוקא ואיפשר דקמ"ל דאע"פ שעמדה אין בה משום תקון כלי. ודאמרינן ה"מ דפסקי' אגב דוחקא. פרש"י ז"ל דאם אינה חותכת כל עיקר אסור לחדדה דטרחא יתירה הוא ויותר נכון לומר דכי לא פסקיה כלל כי מחדד לה משוי לה מנא ואסור אי נמי דחיישינן שמא יבא להשחיזה במשחזת כדברי הרמב"ם

*)[בס"י הגי' ובזה]

גמ' כתב הרב דודי ז"ל מדאמר רב הונא לא שנו אלא במשחזת של אבן אבל במשחזת של עץ מותר ואוקימנא למתני' דלא כר' יהודה מכלל דלר' יהודה שהיה מתיר במכשירי אוכל נפש מותר לחדדה במשחזת של אבן אלא שלא רצה הרב אלפסי ז"ל לפרסם הדבר משום דאסיקנא הלכה ואין מורין כן ולפיכך כתב בסכין: שעמדה. מותר לחדדה ודוקא אגב רחיא או אפומא דדיקולא ופי' הרב ר' שלמה ז"ל אע"פ שמאתמול שלשום התחילה לקלקל ולילך דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה מאתמול סבר לא צריכא אבל נפגמה מאתמול לא הוא שאינו דמוכח קלקול שלה והוה ליה לחדדה מאתמול: וה"מ דפסקה אגב דוחקא. דאי לא טירחא יתירא הוא ואסור ולי נראה היכא דלא פסקה כלל שווי מנא הוא ואסור אפילו לר' יהודה אלא הם דברי הרב דודי ז"ל וקשיא לי הכותב כיון דקימא לן כר' יהודה שמותר לחדד סכין במשחזת של אבן ומשום דלא מורינן כותיה לא שרינן לאחרים אלא אגב רחיא או אפומא דדיקולא על מה השיב רבה לרב נחמיה בריה דרב יוסף דלהעביר שמנינותא הוא מעבר סכינא אפומא דדיקולא משום דהוה (ליה) סבירא ליה הלכה כר' יהודה ואין מורין כן הא אמרי' לעיל דאע"ג דלא מורינן כר' יהודה מורין לחדד סכין אגב רחיא או אפומא דדיקולא שאילו היינו מורים כר' יהודה ואף במשחזת של אבן היינו מתירין וזה שכתב הרב ז"ל ודוקא אגב רחיא או אפומא דדיקולא הלכה אתא לאשמועי' אי הוראה אתא לאשמועינן אי הלכה אתא לאשמועי' הא לא מורינן שום חדוד סכין ביום טוב אפילו אגב רחיא או אפומא דדיקולא כדאיתא בעובדא דרב נחמיה בריה דרב יוסף ויש לומר לעולם הלכה כר' יהודה שמותר לחדד הסכין במשחזת של אבן ומימריה דרבא בסכין שעמדה כר' יהודה אזלא ורבא סכין שעמדה אתא לאשמועינן כמו שפירש רש"י ואף על פי שנקבעה הלכה כר' יהודה שמותר לחדד הסכין במשחזת של אבן כיון שאותה הלכה אינה הלכה להוראה דלאחרים לא מורינן שום חדוד ביום טוב אפילו אגב רחיא או אפומא דדיקולא לא רצה הרב ז"ל לפרסם היתר חדוד סכין במשחזת של אבן וכתב ודוקא אגב רחיא או אפומא דדיקולא ולעולם לאחרים לא מורינן שום חדוד סכין ביום טוב וכל זה טרחנו כדי להעמיד דברי הרב דודי ז"ל לפי מ"ש מה שהיה סובר בדברי הרב ז"ל אבל אין אנו צריכין לכל זה כי יש לפרש דברי הרב ז"ל בדרך אחרת ולומר שלא התיר ר' יהודה אלא העברת שמנונית הסכין אפילו במשחזת של אבן או חדודה בשל עץ או בגבי חברתה בכל שינוי בתרתי קיימא לן דאסרינהו רבנן ושריינהו ר' יהודה אבל לחדד סכין במשחזת של אבן אפילו לר' יהודה אסור כיון דאפשר ליה אגב רחיא או באפומא דדקולא והרב ז"ל שכתב ודוקא אגב רחיא או אפומא דדקולא פרסם כל מה שהיה יכול לפרסם בפסק ההלכה וכבר כתב שאין מורין כן וכן מצאנו כתוב לרב ר' משה בר' מימון ז"ל: אחד סכין שנפגם ביום טוב ואחד שפוד שנרגם ביום טוב. ופירש בעל הלכות וכו' ורבנו שלמה ז"ל פי' משום

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ומז"ה מתיר לשקול בכף מאזנים אפילו מנה כנגד מנה וכ"ש שהוא מתיר לשקול כנגד הכלי או כנגד הקופיץ ולשומרו מן העכברים ובלבד שלא ישקול כנגד הליטרא וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שהכל אסור וכך היא שטת רבינו יצחק בפסקיו שאין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר:

ב כתב הרשב"א לכאורה נראה דכל זה לא איירי אלא בלוקח מן הטבח או בב' שותפין שחולקין ביניהם אבל לשקול בביתו לידע כמה יבשל מותר ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור:

ג וע"ע בא"ז וכדברי המ"מ דהרבה פנים יש לדברי רבינו אלו סכין שנפגמה ביו"ט מותר לחדדה במשחזת של עץ או על חברתה ומורין לעשות כן אבל להעביר שמנוניתה אף בשל אבן מורין לעשות כן ואם נפגמה מעיו"ט אסור ומיי' כתב אף על גבי עץ הלכה ואין מורין כן ועל גבי משחזת של אבן אין משחיזין כלל והרא"ש הסכים לסברא ראשונה:

ד פי' רבינו אגב ריחיא או דיקולא אבל לא במשחזת ובעל העיטור כתב אפילו במשחזת והכי מסתברא אבל אם אינו יכול לחתוך בו אפילו ע"י הדחק אסור להשחיזה דהוה ליה מתקן מנא:

שיטת ריב"ב

גמ' מאי כל עיקר. לימא וחכמים אוסרין: אפיל' לשומרו מן העכברים. אין נותנין אותו במאזנים התלוין ביתד גבוהה: בתריטא. בטבעת שתולין אותה בה כששוקלין: מנה כנגד מנה. שוקלין נתח בשר כנגד נתח אחר: טבח אומן. שיודע לכוין משקל כנגד משקל בידיו אסור לאחוז הליטרא בידו אחת והבשר בידו אחרת ולכוון המשקל כיון דאומן הוא ובחול נמי אורחיה הכי: במים. שיש לו שנתות וסימנין בכלי ונותן בו מים ויודע כמה המים עולין למעלה בשביל ליטרא בשר: בית יד. נקב לאחוז בו ובידו לנקוב באצבעו שרי כיון דאיכא שינוי דבחול אורחיה בסכין: סימן בבשר. שלא יחליפו נושאו: אתלת קרנאתא. כזה: מתני' אין משחיזין. אגוסיר בלעז: אבל משיאה על גבי חברתה דמשני מדרך חול:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתנן: (ב) אבל כפס ומיהו כל"ל והד"א: (ג) לעשות כן אע"ג כל"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב פי' רי"ף שכת פ"א סי' רנ"א:

חדושי אנשי שם

המאור הקטן

מתני' אין משחיזין את הסכין ביו"ט וכו'. אמר רב הונא לא שנו אלא במשחזת של אבן אבל במשחזת של עץ מותר ואוקימנא למתני' דלא כרבי יהודה מכלל דלרבי יהודה שהיה מתיר במכשירי אוכל נפש מותר לחדדה אפי' במשחזת של אבן אלא שלא רצה הרב אלפסי ז"ל לפרסם הדבר משום דאסיקנא הלכה ואין מורין כן ולפי' כתב בסכין שעמדה מותר לחדדה ודוקא אגב ריחיא או אפומא דדיקולא ופירש הרב רבי שלמה ז"ל אף על פי שמאתמול שלשום התחילה לקלקל ולילך דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה מאתמול סבר לא צריכה אבל נפגמה מאתמול לא הוה שרי דמוכח קלקול שלה וה"ל לחדדה מאתמול וה"מ דפסקא אגב דוחקא דאי לא טרחא יתירא הוא ואסור ולי נראה היכא דלא פסקא כלל שויי מנא הוא ואסור אפילו לר' יהודה שלא היה רבי יהודה מתיר לעשות פחמין לעשות כלי ברזל והא דת"ר בפירקין דלקמן אין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו פירשה ה"ר שלמה ז"ל דלא כרבי יהודה אי נמי בנרצם מעיו"ט ודברי הכל ולי נראה כאן בשפוד של מתכת כאן בשפוד של עץ ודבר הלמד מענינו הכא תנינן לה גבי סכין דהוא של מתכת והתם תנינן לה גבי אין מוציאין את האור מן העצים ותקון שפוד של עץ היא החלקתו בסכין ותיקונו וחדודו שויי מנא הוא ואפילו ר' יהודה מודה ושפוד של מתכת שנרצף נמי שויי מנא הוא שהריצוף פחיסה ובכיפת כעין שבירה הוא וכדאמרי' התם דרצפינהו מרצף ואפילו ר' יהודה (מודה) בשפוד שנרצף שאין הנרצם דומה לנרצף שהנרצם הוא שנעקם מעט והוא הפוך מלשון צרם באזנו וכאלו הוא נרצם אבל הנרצף הוא שנכפף לגמרי ומשום הכי מורה בזה רבי יהדה דאסור לתקנו אף על גב דמיפשט בידו וה"ר שלמה ז"ל לא פירשה כן:

הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר: **דרש רב חסדא** ואיתימא רב יוסף אחד סכין שנפגמה. פירוש דוקא ביום טוב דאילו מעיו"ט אפילו לר' יהודה אסור דלא דמי לסכין שעמדה דכיון שנפגמה מוכחא מילתא מעיו"ט שצריך תיקון: ואחד שפוד שנרצם. שנעקם מעט: ואחד גריפת תנור. שנפל לתוכו מטיח שלו ולא היה יודע מבעוד יום כך כתב רש"י ז"ל אבל הרב בעל התוספות ז"ל אינו אוסר אלא שנפל ביום טוב ואפשר שאף רש"י ז"ל לזה נתכוון שנפל הטיח לתוכו ביו"ט אלא שלא היה יודע מבעו"י פירוש שאלו היה יודע היה מתקן: באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן. כשנכנסו בדבר זה למחלוקת שממחלוקתן אנו יכולים ללמוד דאף אנו מכשירי אוכל נפש הן: ומבעיא מאי קמ"ל ומאי שנא הכי. ונראה לי דקמ"ל דאע"ג דרבי יהודה מודה בעשיית כלי דאסור בכל הני שרי דליכא עשיית כלי בחד מינייהו: **מהו** להראות סכין לחכם וכו'. ופירש בעל הלכות טעמא דמילתא דילמא אזיל חוץ לתחום לאחוויי והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל דהא אמרינן לקמן בפר' משילין (ד' לו:) לא רוכבין על גבי בהמה גזירה שמא יצא חוץ לתחום ופרכינן עלה ש"מ תחומין דאורייתא אלא גזירה שמא יחתוך זמורה אלמא לדידן דקיימא לן אין תחומין דאורייתא ליכא למיגזר משום איסור תחומין והרמב"ן ז"ל קיים דברי בעל הלכות ואמר דאע"ג דברוכבין ע"ג בהמה לא חיישינן שמא יצא חוץ לתחום אלא למ"ד תחומין דאורייתא התם הוא מפני שאין לו לצורך לצאת חוץ לתחום ולשמא יצא שלא לדעת בלחוד הוא דחיישינן כיון דכי האי גוונא לא שכיח כולי האי לא חיישינן ליה אלא למ"ד תחומין דאורייתא אבל הכא שהדבר צריך לו לצאת חוץ לתחום ולילך אצל חכם מתוך שהדבר קרוב אפילו למ"ד תחומין דרבנן חיישינן שהרי מצינו הרבה גזירות בתלמוד באיסורין של דבריהם אפילו בתחומין כמי גזרינן לעיל לדעת מי שפירש דאין במינו במחובר הבא מחוץ לתחום אסור גזירה שמא יאמר לו הבא אי נמי דהכא חיישינן שמא יצא לדעת שלש פרסאות דתחומין דידהו דאורייתא לדעת הרב אלפסי ומקצת גאונים ז"ל אע"פ שאין סברא זו מחוורת כמו שכתבתי בסוף פ"ק דעירובין אבל ברוכב על גבי בהמה דליכא למיחש אלא שמא יצא שלא לדעת לא שכיח דנפיק בכי האי גוונא ג' פרסאות והר"ז הלוי ז"ל כתב

ריח"א או אגב דיקלא אבל במשחזת א לא דרש רב חסדא ואיתימא רב יוסף אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצם ואחד גריפת התנור באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן דתנן אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ור"י מתיר במכשירי אוכל נפש מ"ט דת"ק אמר קרא °הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו ור' יהודה אמר לך אמר קרא לכם לכל צרכיכם ורבנן ההוא מיבעי ליה לכם ולא לכותים (א) (לכם ולא לכלבים) ורבי יהודה הא כתיב הוא אמר לך כתיב הוא וכתיב לכם ולא קשיא כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט וכאן ב במכשירין שאי אפשר לעשותן מעיו"ט: איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם רב מרי בריה דרב איקא שרי ורבנן אסרי ופי' בעל הלכות גדולות טעמא דמילתא דחיישינן דילמא אזלי חוץ לתחום לאחוויי: אמר רב יוסף ת"ח רואה לעצמו ומשאילה לאחרים אמר ר' יהודה אמר שמואל שפוד שנרצף אסור לתקנו ביו"ט ואע"ג דפשיט ליה בידיה ואמר רב יהודה אמר שמואל שפוד °שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביום טוב רב מלכיו ואיתימא רב אדא בר אהבה אמר ב °שומטו ומניחו בקרן זווית א"ר חייא בר אשי א"ר הונא והוא שיש עליו כזית בשר רבינא אמר אפילו אין עליו כזית בשר שרי מידי דהוה אקוץ בר"ה וקיימא לן כרבינא: לא ג °יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר וכו': היכי עבידכי הא *דבסורא אמרי תרטא ופלגא תרטא בנרש אמרי חלקא ופלגי חלקא* במתא מחסיא אמרי ריבעא ופלגי ריבעא: **מתני'** אומר אדם לחנוני מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר' יהודה אומר אם היה כלי של מדה לא ימלאנו מעשה באבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט ונותנן ללקוחות ביום טוב וחכמים אומרים אף בחול *עושין כן מפני מצוי המדות *) אומר אדם לחנוני תן לי ביצים ואגוזים במנין שכן דרך בעלי בתים להיות

*) בגמ' דכ"ט ע"ב בזה הנוסח הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי:

דטירחא יתירא הוא: שנרצם. שנשבר ראשו ביום טוב: גריפת תנור. שנפל אל תוכו מן הטיח שלו ולא ידע מאתמול: באנו למחלוקת כו'. ממחלוקתם אנו יכולים ללמוד דבר זה כי אף אלו מכשירי אוכל הם: מהו להראות. טבח סכין לחכם לבדוק כדי לשחוט בו מי מתחזי כעובדא דחול דאוושא מילתא שדעתו למכור בשר בכאיטליזא או לא ובעמוד פי' בע"א: רואה לעצמו. סכין שלו דלא אוושא מילתא: שנרצף. נמעך ולא נשבר אלא נעקם: אסור לתקנו ביום טוב. כי יכול להשתמש בו כמו שהוא וטירחא דלא צריך הוא: ואע"ג דפשיט ליה בידיה. שמתפשט בידים ואין צריך להכות עליו בפטיש: שפוד שצלו בו בשר. ביו"ט: אסור לטלטלו ביום טוב. מיד לאחר שנטל הצלי לפי שהוא נמאס וכבר נעשה בו צורך יום טוב: שומטו. מלפניו בטילטול מן הלך עד שמעבירו מלפניו: בקרן זוית. אבל לא ע"י טלטול גמור: אע"פ שאין עליו כזית בשר שרי לטלטולי אפילו טלטול גמור ולסלקו שלא יוזקו בו אנשי ביתו: מידי דהוה אקוץ ברשות הרבים. דאמרינן בפרק כירה* דמותר להוליכו פחות מד' אמות עד שמסלקו לצידי רה"ר כדי שלא יזיק: היכי עביד. כשאינו רוצה ליקח את כל הבהמה לא מחצה ולא שלים ולא רביע אלא בדינר או בשנים מה יאמר: בסורא אמרי. דרכן לומר לטבח תן לי תירטא או פלגא תירטא בנרש אמרי חילקא או פלגא חילקא כי כל הטבחים היו מנתחין בהמותיהן בשוה כך וכך נתחים מן הבהמה ואותן נתחים קרו להו בסוריא תירטא בנרש חילקא במתא מחסיא ריבעא: **מתני'** אבל לא במדה. מפרש בגמ' במאי פליגי: מפני מצוי המדות. הכשאר בשולי המדה ומתמצת ממנו להוץ(ב):

[שבת מב:]

דמשום הכי אין מראין סכין לחכם משום דהוה ליה כעין ראיית מומין של בכור שאסרו וכתב הרמב"ן ז"ל שאם היה בטעם זה עיקר אף תלמיד חכם בדין הוא שלא יהא רואה לעצמו ואין זו קושיא אלא דלעצמו אינו אלא לברר את הספק אבל לאחרים אינו אלא שמפני כבודו של חכם אמרו שלא יהא ראוי הסכין לשחוט בו עד שיתן רשות ונמצאת נהיגת רשותו תקון גמור כעשיית כלי והר"ם במז"ל כתב בפרק ד' מהלכות יו"ט שהטעם משום גזירה שמא ישחוז במשחזת וזה יותר נכון על פי מה שכתבנו למעלה דבמשחזת אפילו רבי יהודה מודה:

אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שנרצף. כלומר נכפף לגמרי ומשום הכי אסור לתקנו אע"ג דמיפשט בידא משום דשויי מנא הוא ולא דמי לנרצם דלעיל דהתם היינו שנתעקם מעט והוא הפוך מלשון נירס בחזנו ומשום הכי שרי דלא שויי מנא הוא כך פירש הר"ז הלוי ז"ל והוא יותר נכון מפרש"י ז"ל שפירש שנרצם היינו שנשבר ראשו ומשום הכי שרי דלא חזי להשתמושי ביה ונרצף היינו שנעקם מעט שיכול להשתמש בו בלא תקון ולפיכך אסור לתקנו וכי תימא והיכי שרי רב יהודה בנרצם והא אמרינן לקמן באידך פירקין [דף לד:] דאין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו תירץ רש"י ז"ל דההיא דלא כרבי יהודה אי נמי בנרצם מערב יום טוב ודברי הכל או שמא תקון דהתם דהיינו תקון גמור עד שנעשה כלי מחמתו: **שפוד** שצלו בו בשר ביום טוב אסור לטלטלו. מיד לאחר שנטל הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה לורך יום טוב: שומטו ומניחו בקרן זוית. שומטו מלפניו מהר בגרירה ובטלטול מן הלך עד שמעבירו מלפניו לקרן זוית: והוא שיש עליו. בשר. דאפילו בטלטול מן הלך לא שרי' אלא בבשר ומיהו אין בו בשר כל כך שיהא ראוי לטלטלו בטלטול גמור לפי שהוא פחות מכזית: רבינא אמר אע"פ שאין בו בשר שרי. מידי דהוה אקוץ ברשות הרבים דאמרינן בפרק כירה (דף מב:) מותר להוליכה פחות מד' אמות עד שמסלקה לצידי רשות הרבים כדי שלא תזיק: **ומכאן** מביאין ראיה לפסוק במוקצה כרבי יהודה ביו"ט דהא רבינא גופיה דפסק בסוף פרק מי שהחשיך (דף קנז.) כרבי שמעון במוקצה מחמת מיאוס הכא לא שרי אלא מידי דהוה אקוץ ברה"ר הא למדת דמוקצה מחמת מיאוס לרבינא בשבת שרי וביו"ט אסור ולי נראה דהכא לא שייכא פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי שמעון במוקצה מחמת מיאוס משום דלא אפליגו (רבנן) אלא בנר ישן שהוקצה בין השמשות מחמת מיאוסו ולפיכך לרבי יהודה דאית ליה מוקצה אע"פ שהוא רוצה להשתמש ממנו באמצע שבת ואינו חושש למיאוסו והרי הוא עכשיו אצלו כאלו כשנתלקה ממנה הקצאתו אסור מכיון שהוקצה בין השמשות ולר"ש דלית ליה מוקצה כיון דהשתא חזי ליה אין הקצאתו שמערב שבת אוסרתה אבל שפוד זה אינו כן שמעיו"ט ראוי היה ובאמצע יו"ט הוא שנדחה ולפיכך כל שהוא רוצה להשתמש בו אי אתה יכול לאסרו עליו אא"כ תאמר דלא חזי כלל כאלו אין תורת כלי עליו עד שהרוצה להשתמש בו בטלה דעתו והוה ליה כי ההיא דאמרינן לעיל [דף כו:] אי דלא חזי כי אזמין מאי הוי ובכי האי גוונא לא שייכא פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי שמעון במוקצה כלל: **מתני'** לא יאמר אדם מכור לי בדינר בשר. שאסור להזכיר שם דמים: אבל שוחט הוא. בלא פיסוק דמים והם מחלקים ביניהם: **גמ'** היכי עביד. כשאינו רוצה ליקח כל הבהמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביע אלא בדינר או בשנים מה יאמר לו: בסורא אמרי וכו'. כל הטבחין היו מנתחין בהמותיהן בשוה כך וכך נתחים מן הבהמה ולאותן נתחים קרי להו בסורא טירטא ובנרש חילקא ובפומבדיתא אסטי' ובנהרדעא ריבעא: **מתני'** אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה. בגמרא מפרש מאי פלוגתייהו: שהיה ממלא מדותיו. שאין מודדין ביו"ט: מפני מצוי המדות. כשהיה מוכר שמן היה לו מדות הרבה ומביאין הלקוחות כליהן בערב ומודדים לכל אחד ואחד במדה לעצמו ומתמצות והולכות כל הלילה לתוך כליהן: שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו. הלכך לא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר ליה

מנין

כאן בשפוד של עץ והדבר למד מעניינו והכא תנינן לה גבי סכין דהוא של מתכת והתם תנינן לה גבי אין מוציאין את האור מן העצים ותקון השפוד של עץ היא התלקתו בסכין ותקוע וזה ... מנה הוא ואפילו ר' יהודה מודה כל זה מספר המאור: שפוד שצלה בו בשר ביום טוב אסור לטלטלו. מיד לאחר שנוטל הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה לורך יום טוב: שומטו ומניחו בקרן זוית. שמטוהו מלפניו מהר בגרירה ובטלטול מן הלך עד שמעבירו לקרן זוית אבל לא טלטול גמור שרי לטלטוליה בטלטול גמור ויסלקו כדי שלא יוזקו בו אנשי ביתו מידי דהוה וכו': מתני' לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר. שאסור להזכיר שם דמים אבל שוחט הוא בלא פסוק דמים והם מחלקין ביניהם: גמ' היכי עביד. כשאינו רוצה ליקח כל הבהמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביעי: בסורא אמרי' וכו'. כל הטבחים היו בהמותיהם בשוה כך וכך נתחים מן הבהמה ולאותן נתחים קרי להו בסורא טירטא ובנרש חילקי' ובמתא מחסיא ריבעא. מתני' אבל לא במדה בגמ' מפרש שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב שאין מודדין ביום טוב: אף בחול וכו'. כדי שיתמצו המדות לתוך כלי הלוקח:

גמ'

א מיי' פ"ג מהל' יו"ט הל' ... יום טוב סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקט:

ב מיי' (פ"ל מהל' יו"ט) פרק(ה)(כ"ה) מהלכות שבת טור או"ח סי' תקיט:

ג מיי' פרק ד מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקך תקיז:

הגהות הב"ח

(א) תו"י מ"ה ... לכותים ... (ב) ... מודדות ... הכא ... כל הלילה:

ד"ג בפומבדיתא אמרי אויא ופלגא אויא בנהר פקוד ובמתא מחסיא כו' וכ"ה בגמ' בגמ' ובה"ג ליתא עושה

א כתב הרא"ש ז"ל ומה שפסק הרב אלפסי ז"ל אבל במשחזת לא שייני שאין לכורות כן אבל הלכה כרבי יהודה דאף במשחזת של אבן מותר דאמתני' דאין מחזירין את הסכין דאוקמא רב כונא במשחזת של אבן קאמר רב הכדא דלא כר' יהודה והרב אלפסי ז"ל לא הביא כל הני לישני דקאמר רב יהודה אמר שמואל משום דקיימי אמתני' דאין מחזירין את הסכין דלאו הילכתא היא דקי"ל כר"י ומה שהביא הרב אלפסי ז"ל מההיא דרבא דקא מעבר סכינא אפומא דדיקלא לא שביקה אלא לאשמועי' דהלכה כר' יהודה אבל לא שביקה להשמיענו דאין מורין כן דלא מ י ס ת ב ר א למימר דבמשחזת של עץ אין מורין כן דהא אפילו בגון מתירין במשחזת של עץ אפי' לחדדה לחד לישנא דרב יהודה אמר שמואל וכיון דבשל סופרים הוא אזלינן בתך לישנא לקולא הלכך נראה בשל עץ אפילו לחדדה מורין ומביאין על גבי חבירתה אפילו לחדדה ובמשחזת של אבן להעביר השמנונית מותר רק להדדה במשחזת של אבן אין מורין כן:

ב נ"ל דדעת רבי' להתיר מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב ואולם הרמ"מ פ"ד מהל' יו"ט כתב דדעת רבינו ומיי' לאסור כל מכשירי אוכל נפש וא"כ סמ"ג וטור פליגי וז"ל סמ"ג פסק בשם ר"י ובשם הלכות גדולות דכל מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב מותרין וכתב דדין תורה שיהו כל מכשירי אוכל נפש מותרין בכל ענין דכולהו כך יהיו טובים אם נעשו מאתמול כמו היום אלא שמיעט רחמנא הוא אבל אוכל נפש שאפשר לעשותו מאתמול אסור היום ור"י בתיר ללכן טרחפי"ד באופין תהתיו פלאהו"ן מתלב לבשר:

שיטת ריב"ב

דאוושא מילתא ונראה כמי שדעתו למכור באטליז. והרב דודי ז"ל פי' דראית סכין כראית בכור היא שכן מעכבות השחיטה ונראה כמתקן וכדן את הדין: ה"ג שפוד שנרצף אסור לתקנו ביום טוב ופי' נרצף נפחת ונכפף כעין שבירה ואסור לתקנו דשווי מנא הוא ואע"ג דפליג ר' יהודה בשפוד שנרצם אין הנרצם דומה לנרצף שהנרצם היא שנעקם מעט והוא הפוך מלשון נרס בחזנו וכאילו הוא נרס אבל הנרצף הוא שנכפף לגמרי ומשום הכי מודה בה ר' יהודה דאסור לתקנו ואע"ג דאיפשיט בידא: וכן הא דתנו רבנן בפרקין דלקמן אין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו פירשה הרב ר' שלמה ז"ל דלא כר' יהודה אי נמי בנרצם מערב יום טוב ודברי הכל ולי נראה

מנין אלא שכך צריכין: גמ' אבל כלי העומד למדה ימלאנו. עומד היינו שלא מדדו בו עדיין אלא שהוא עומד כשיקבר זה שמודדין בו עכשיו יביא זה תחתיו אבל עדיין לא מדדו בו ומוכח בגמרא כלישנא *) קמא דלת"ק דקי"ל כוותיה אפילו כלי המיוחד למדה כלומר שכבר מדד בו ימלאנו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות שביתת יו"ט ותמהני על הרב אלפסי ז"ל שכתב אבל כלי העומד למדה ימלאנו ונ"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו והיינו לישנא דאומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה והיינו

נר מצוה נמי דאמרינן בגמרא דעבידי איניש דמקרבי חמרא בימי דכילא ושתו כלומר שמשתמשין במדה עצמו אבל למדוד בכלי מיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח אסור והיינו דתנן מעשה בהבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מדותיו בעיו"ט ונותן ללקוחות ביו"ט וכך נראין דברי הר"ס במז"ל בפ"ק מהלכות שביתת יו"ט: אבל קודר הוא קב או קביים. פרש"י יש לפרש שנוקב בכ"י במדה והנדה נתמלאה מאליה אבל לתת בידו בתוך המדה לא והרב אלפסי ז"ל פי' קודר משער באומד דעתו וכ"כ הר"ס במז"ל בפ' הנזכר: נחתום. מבשל קדרות נמי קרוי נחתום: יקדיח. ישרוף: מודדת אשה קמח לעיסתה כדי שתטול חלתה בעין יפה. שיעור חלה אחד מכ"ד לכהן וכשאינה יודעת מדת עיסתה היא מקפדת ואומרת אין כאן כל כך אבל כשיודעת מידת עיסתה עיניה יפה: תנא דבי שמואל. בתוספתא שסדר שמואל מתנאים שלפניו כמו שסידר רבי חייא ור' אושעיא וכמו שסדר רבי המשנה: השתא דאמר שמואל אסור והוא שנה מותר הלכה למעשה אתא לאשמועי'. שהבא לשאול הלכה לעשות מעשה מורינן לו לאסור ואי חזי איניש דעביד לא מחינן בידיה דהלכה מותר ואין מורים כן ופסק הרב אלפסי ז"ל כשמואל דלמעשה אסור דאע"ג דרב ושמואל הלכה כרב באיסורא הכא שאני דאביי דרש מילתיה הלכה למעשה ומיהו מסתברא דלצורך הפסח שהאשה צריכה למדוד שרי אפי' למעשה דלא גרע מתבלין לנחתום: תנו רבנן אין שונין קמח ביו"ט. פי' רש"י ז"ל משום דאפשר מאתמול פי' לפירושו ומתסר מדרבנן דאלו מדאורייתא לא מפלגי' באוכל נפש עצמו בין אפשר ללא אפשר: ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם שבונין. דהא לא אפשר מאתמול דביו"ט נפל ואחרים פירשו דמש"ה אסר ת"ק שאע"פ שרוב בני אדם אין שונין אלא ליומן אפי' הכי אסור דמיחלף במרקד שהיא מלאכה שנעשית לזמן מרובה ומאן דשרי לא גזר וקי"ל כת"ק דאין שונין מיהו בשינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב אשי ואפשר דמדינא בלא שינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב יוסף דהוה נהלה קמחא

להיות מונים בתוך ביתם: **גמ'** מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכור לו [א] שם מדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו: ארבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר הוא קב או קביים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש פירוש קודר משער [ב] באומד דעתו והנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדרה בשביל שלא יקדיח תבשילו: אמר ר' יהודה בר אבא אמר רב מודדת אשה קמח לעיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה ושמואל אמר אסור והא תנא דבי שמואל מותר אמר אביי (א) השתא דאמר שמואל אסו' ותנא דבי שמואל מותר *שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועי' דאסור [ג] וכן הילכתא ת"ר [א] אין שונין [ד] קמח ביו"ט משום רבי פפוס ומשום רבי יהודה בן בתירא אמרו שונין ושוין שאם נפלו לתוכו צרור או קיסם ששונין: דביתהו דרב יוסף הוה נהלה קימחא אגבא דמהולתא אמר לה חזי דאנא ריפתא מעליתא בעינא מינך: [ה] דביתהו דרב אשי הוה נהלה קימחא אגביה דפתורא אמר רב אשי °הא דידן ברתיה דרמי בר חמא היא ורמי בר חמא הוה שכיח קמיה דרב פפי מרי דעובדא ואי לאו דחזאי בבי נשא לא הוה עבדה: ת"ר הולך [ב] אדם אצל [ו] רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי אחד או טלה אחד אצל טבח הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כתף אחד או ירך אחת אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד אצל נחתום הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים ביצים או חמשי' אגוזים ועשרה אפרסקין חמשה רימונים ואתרוג אחד ובלבד שלא יזכיר לו סכום [ז] מקח ר"ש בן אלעזר אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין פירוש סכום מקח כגון שיש עליו כסף לא יאמר (ב) לו תן לי בכסף ויש לך עלי כסף אחר הרי יש לך בידי שני כספים וסכום מנין לא יאמר לו הרי יש לך בידי חמשים אגוזים תן לי חמשים אחרים והרי יש לך בידי מאה (א):

סליקו להו אין צדין

המביא [א] כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתיפו או לפניו המוליך את *) התבואה לא יפשיל את הקופה לאחוריו אבל מביאה הוא בידו או לפניו ומתחילין *בערימ' התבן אבל לא בעצים שבמוקצה: **גמ'** תנא אם אי אפשר לשנות מותר:

*) אולי צ"ל התבן וכ"ה בגמ' וברא"ש עי' רש"י בגמ'

רש"י

גמ' אבל קודר לקב · עלמו בכרי וממלאו מדה שלם לתת בתוכו ובעמוד פירש בע"א קודר לשון נוקב: יקדיח · ישרוף: בעין יפה · שיעור חלה אחד מעשרים וארבע לכהן וכשאינה יודעת מדת עיסתה מקמצת ומחשבת אין כאן אלא כך אבל כשיודעת מדת עיסתה יודעת כמה תטול ועיניה יפה בה: תנא דבי שמואל · תוספתא שסידר שמואל מתנאים שלפניו כמו שסידר רבי המשניות: השתא דאמר שמואל אסור · והוא שונה במשנתינו מותר: שמואל. בשמעתיה: הלכה למעשה אתא לאשמועי'. שהבא לשאול הלכה למעשה מורין לו לאסור ואי חזינן איניש דעביד להתיר לא מחינן ביה דהלכה דמותר ואין מורין כן: אין שונין קמח · שריקד בחול כבר ובא לשנותו בנפה ליפותו אין שונים דאפשר ליה לעשות מאתמול: שונין · דליכא טירחא ודבר הנראה שזו היא פעם שנייה ואין זה כמרקד: מהולתא · נפה: אגבא דפתורא · אחורי השולחן שהיתה מהפכת השולחן שיש לו תוך והיתה שונה קמח על אחוריו משום שינוי: הא דידן · אשתי: ברתיה דרמי בר חמא · דהוה מרא דעובדא: רועה · מגדל בהמות שלו ומוכר מהן: הרגיל אצלו · שמתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותן לו בלא שום פיסוק דמים: פטם · המפטם עופות: סכום מקח · סכום הדמים: סכום מדה · קב או קביים (ג):

סליקו להו אין צדין

המביא כדי יין ממקום למקום · בתוך התחום או ע"י עירוב מחוץ לתחום: לא יביאם בסל או בקופה. לתת שלשה או ארבעה לתוך הקופה משום דמיחזי כעובדא דחול לשאת משאוי: אבל מביא על כתיפו · אחת או שתים דמוכח דהוי לצורך יו"ט: ומתחילין בערימת התבן · אע"פ שלא זימנה מבעוד יום ולא היה רגיל להסיק ממנ' ובגמר' מפרש טעמא אמאי אינו אסור משום מוקצה: אבל לא עצים שבמוקצה · רחבה שאחורי הבתים קרוי מוקצה על שם שהיא מוקצה לאחור ואין נכנסין ויוצאין לה תדיר ונותנין שם עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה: **גמ'** אם א"א לשנות · כגון שזימן הרבה אורחין וצריך להביא הרבה ביחד

אגבא דמהולתא כלומר אחורי הנפה כדי לשנות ואמר נה רב יוסף חזי דאנא ריפתא מעליתא בעינא מינך כלומ' ואיך צריכה לשנות ואפ' שלכך הביאה הרב אלפסי בהלכות (א) ודביתהו דרב אשי הוה מהדרא אכפה: הא דידן. אבתי זהא: מרי דעובדא הוא. מדקדק במעשיו: **וגרסי'** בגמ' פוק חזי כמה מהולתא רקדן בנהרדעא. ולפי גירסא זו נראה שאפי' רקוד מותר בשינוי וכך העידו בתוס' על רבינו שמואל שהיה מתיר לרקוד בשינוי אבל רש"י ז"ל גורס כמה מהולתא הדכן בנהרדעא כלומר חוזרות בעיר כדי לשנות אבל רקוד לעולם אסורה: **ת"ר** הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו וכו' · פירש הרב בעל הלכות ז"ל כולם בישראל אבל בנכרי לא משום דהוי אחד או גוזל אחד לא דחיישינן שמא יצוד וכן ככר או גלוסקא לא דחיישינן שמא היום נטחנו החטים וכן בלים שמא נולדו היום ואפשר דאפילו בנכרי נמי שרי בר מפירות שיש במינו במחובר אבל בתור או בגוזל ליכא למיחש שמא מהיום נילודו שרובם נילודים מאתמול וביצים נמי רובן מאמש הן לפיכך מותרין דאזלי' בתר רובא וכדכתבינן בפ"ק דמכילתין [סי' תתנ"ד סוף ד"ה ודוקא · ע"ש] וכן כתבו בתוס' אלא שאני [חוכך] הכא הי אזלי' בתר רובא בדבר שיש לו מתירין כיון דקי"ל דאפי' באלף לא בטיל ואפשר דהתם שאני דאיתחזק איסורא ומיהו בפת ליכא למיחש למידי שאפי' נטחן היום משום מוקצה ליתא שכבר היו החיטין ראויין לכוס ומשום מלאכה ליכא דלצורך נכרי נעשית: ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. כתב הרב אלפסי ז"ל כגון שיש עליו כסף לא יאמר לו תן לי בכסף ויש לך עלי כסף אחר הרי יש לך בידי שתי כספים וסכום מנין לא יאמר לו הרי יש לך בידי חמשים אגוזים תן לי חמשים אחרים יהא לך בידי מאה ותמהני אם אמר לו תן לי בכסף אע"פ שלא עשה חשבון לומר הרי יש לך בידי שתי כספים מיתסר ועוד דפשיטא דהיינו מקח וממכר ונ"ל דתן לי בכסף לאו דווקא אלא תן לי בכדי שיהו לך בידי שתי כספים וכ"ד אמינא כיון שאינו פוסק בפירוש על מה שהוא לוקח עכשיו שרי קמ"ל: סליקו להו אין צדין

המביא כדי יין ממקום למקום. בתוך התחום או ע"י עירוב: לא יביאם בסל ובקופה. לתת שלש ולארבע בתוך קופה אחת מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות: אבל מביא על כתפו. אחת או שתים דמוכח דלצורך יו"ט הוא: או לפניו בידו. ואע"ג דמסקינן בפ' מפנין [דף קכ"ז] דאפושי במבוי עדיף מאפושי בהלוכא שאני הכא דעביד עובדין דחול וכמו שכתבנו עלה דההיא [דף כ"ה·] לא יביאנה במוט ובמוטה: ומתחילין בערימות התבן. מוקמינן לה בגמ' בתבנא סריא דלא מיתסר משום מוקצה כמו שנפרש בסייעתא דשמיא: **גמ'** אם א"א לשנות

כגון שזימן אורחים הרבה שצריך להביא הרבה ביחד מותר: דדרו בדוחקא. משוי שאדם יחיד נושא על כתפו בטורח אם בא לשאתו ביו"ט לצורך יו"ט כגון חבית או שק מלא פירות ישאנו ביו"ט: בדיגלא. עתר שקורין פורקא כדרך נושא מלא למכור מפני שצריך לשנות וכשהוא משנה ישנה להקל משוי ולא להרבות טורח ביו"ט ועתר נוח הוא לשאת בו משא כבד וכשנושא בו חבית הנישאת בכתף משנה להקל הוא: דדרו בדיגלא. משוי חבית גדולה שרגילין לנושאה בדיגלא: לדרו באגדא' דדרו (ביו"ט) לאותו משוי בשני בני אדם במוט על כתפיהם לדרו ביום טוב בשינוי לאותו משוי: נר מצוה

רש"י

ביחד מותר: דדרו בדוחקא' משאוי שאדם נושא על כתפו בחול בטורח אם בא לשאת אותה ביו"ט לצורך יו"ט כגון חבית או שק מלא פירות: בדיגלא· עתר כעין רעספ"א בלשון אשכנז (א)כדרך נושאי מלח למכור מפני שצריך לשנות וכשמשנה ישנה להקל משאוי ולא להרבות טורח יו"ט ועתר זה נוח לשאת בו משא כבד וכשנושא חבית גדולה שדרך לשאת בדיגלא: לידרו באגדא· ישאוהו ביו"ט ב' בני אדם במוט על כתפיהן דהיינו שינוי להקל: דדרו באגדא· כגון על כתפיהן לידרו ביו"ט לאותו משאוי: באכפא. במוט בידיהן משום שינוי: נפרוס סודרא· קל הוא ואינו מכביד ושינוי בעלמא הוא להכנע: ואם אי אפשר לו לשנות· כגון שאין לו סודר לכסות שרי: מרקדין· ברגל מספקין על יד ומטפחין על הלב וכולן נאסרו משום גזרה שמא יתקן כלי שיר: מוטב· שיעשו שוגגין ולא יהו מזידין לעבור כשידעו ולא יניחו בכך: וה"מ דהנח להן לישראל: בדרבנן· היכא דארגילו למעבד בדרבנן כי הא דמטפחין: תוספת יה"כ· שצריך להתחיל להתענות מבע"י דאורייתא הוא דנפקא לן מועניתם את נפשותיכם בתשעה ואכלי ושתו עד חשיכה: כרבי יהודה· מדקתני אבל לא בעצים שבמוקצה: סריא· נרקב והסריח שאין ראוי למאכל בהמה: ודאית ביה קוצי. שאין ראוי סתמן לטיט ללבון לבנים: מתני' אין נוטלין עצים כו'· מפרש בגמ': מביאין עצים· תלושין מן השדה שבתוך התחום ביו"ט: ומן הקרפף· שהוא משתמר ומוקף סביב: אפילו מפוזרין· שבו כי לא הקצה מדעתו: סמוך לעיר· ממש אפילו בתוך התחום אפילו בסופו: גמ' דקא סתר אהלא· דכיון דבטליה גבי סכך כל פורתא דשקיל מיניה סתירה היא: סמוך לדפנות· לאו סותר אהל הוא: איסורייתא· חבילת של קנים שנתן על הסכך מדלא התיר אותן לא בטלי לגבי הסכך אלא להצניען הניחם שם: ר"ש מתיר· ובתלמודא מוקי לה בסוכה שנפלה דליכא משום סתירת אהל וכגון שהיתה רעועה דמאתמול דעתיה עליה וטעמא דת"ק דאסר משום מוקצה: ואם התנה עליה· מבעו"י שאם תפול למחר ישיקנה

אתקין *רב במחוזא דדרו בדוחקא לידרו *)בדיגלא דדרו בדיגלא לידרו באגדא דדרו באגדא לידרו באכפא דדרו באכפא נפרוס סודר' עליה ואם לא איפשר לשנויי שרי דאמר מר אי אפשר לשנות מותר אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי תנן אין מספקין ואין מטפחין ואין מרקדין והאידנא קא חזינא דקא עבדי ולא אמרינן להו ולא מידי אמר ליה הנח להן לישראל מוטב שיהו שוגגים ואל יהו מזידין והני מילי במילי דידעינן בודאי דלא מקבלי מינן אבל במידי דלא ידעינן מחוייב למחות בידם והני מילי בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא היא לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי דהא °תוספות ^א^עינוי דיום הכיפורים דמדאוריי' הוא וקא חזינן להו דאכלי ושתו עד שחשיכה ולא אמרינן להו ולא מידי: מתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים ^א^ שבמוקצה אוקמא רב כהנא כר' יהודה דאית ליה מוקצה והאי דמתחילין בערימת התבן בתיבנא סריא דאית ביה קוצי דלא עבדי ליה אוצר: **מתני'** *אין נוטלין עצים מן הסוכ' אלא מן הסמוך לה מביאין עצים מן השדה מן המכונס מן הקרפף ואפילו מן המפוזר איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל שנכנסין בו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת: **גמ'** מאי שנא מן הסוכה דלא משום דקא סתר אהלא מסמוך לה נמי קא סתר אהלא אמר רב יהודה אמר שמואל מאי מן הסמוך לה מן הסמוך לדפנות רב מנשיא אמר באיסורייתא: תני ר' חייא בר יוסף קמיה דר' יוחנן אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש ^ב^ מתיר ושוין בסוכת החג בחג שהיא ^ג^ אסורה ואם התנה עליה

בשינוי להקל מ"מ שינוי הוא בשינוי משום שינוי ואע"פ שאינו להקל מ"מ שינוי הוא ואינו מרבה טורח בשינויו: לפרוס סודרא. קל הוא ואינו מכביד ולשינוי בעלמא הוא להכנע: ואם אי אפשר לשנות. שאין לו סודר לכסותו:

והא דלא חיישינן הכא בסודרא דילמא אתי לידי סחיטה ובגמ' אמרי' דהני נשי דמליין [חלבייהו] מיא ביומא טבא היכי ליעבד לפרוס סודרא עילויה זימנין דמיטמיש במיא ואתי לידי סחיטה כתב הר"ז הלוי ז"ל דהכא ביין וביין ליכא למיחש לסחיטה משום דסחיטה מתורת כבוס מיתסרא וביין כי סחיט אכתי נשאר לכלוך אדמימותו ומשום הכי ליכא למיחש ביה והיינו דתנן [שבת קלט:] מסננין את היין בסודרין*) היינו בסודרין שעומדין לכך דבהנהו לא אתו למסחט וכי אמרינן לפרוס סודרא עליה היינו בפירות שאי אפשר לבא לידי סחיטה: **תנן** אין מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין. מספקין ידיו זו על גב זו מטפחין כף על ירך מרקדין ברגל וכל הני משום שיר או משום אבל וכולן נאסרו משום שבות גזירה שמא יתקן כלי שיר: הנח להם. בדבר שהרגילו בו ולא יחזרו בהם מוטב שיעשו שוגגין ואל יהו מזידין: בדרבנן. כי הנך דמטפחין: תוספות יוה"כ. שצריך להתחיל ולהתענות מבעוד יום: דאורייתא הוא. דנפקא לן מועניתם את נפשותיכם בתשעה: דאכלו ושתו עד שחשיכה גרסי' ולא גרסי' משחשיכ' ולא עד שחשיכה ממש דאי הכי הרי מכניסין עצמן לספק יוה"כ עצמו אלא סמוך לחשיכה קאמר וכ"ת א"כ אמאי נימחי בהו והא על כרחין מוסיפין קצת דאי אפשר לצמצם תרצו דמכאן דתוספות עינוי של יוה"כ יש לו שיעור אלא דלא ידעינן ליה ולי נראה כיון שלותה תורה תוספות צריך להוסיף מחול על הקדש אי זה [זמן] חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שאם לא כן לא היה צריך להזהיר על תוספות וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרי' דספקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היא: **והך** סוגיא מיחלפא בסוגיין דשבת בפ' שואל [דף קמח:] דהתם אסיקנא דדוקא בדרבנן אבל בדאורייתא מחינן בהו וכדסוגיין נקטינן כיון דעביד עובדא ולא מחו בהו בדאורייתא מיהו איכא מאן דאמר דדוקא מידי דלא כתיב בהדיא כתוספות עינוי אבל במידי דכתיב בהדיא בדאורייתא מחינן בהו: מתחילין בערימת התבן. להסיק ואע"פ שלא זימנה מבעוד יום ולא היה רגיל להסיק ממנה: אוקמה רב כהנא כרבי יהודה דאית ליה מוקצה. מדקתני סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה והא דמתחילין בערימת התבן בתבנא סריא נרקב ומסריח שאינו ראוי למאכל בהמה ולא ללבון לבנים דהא אית בהו קוצי ואינו יכול (לגבב) [לגבל] לא בידיו ולא ברגליו ולא עבדי ליה אוצר וסתמיה להסקה קאי ולית בהו משום מוקצה: **מתני'** אין נוטלין עצים מן הסוכה. כגון בפסח או בעצרת ויושב בסוכה בגנה או בפרדס אין נוטלין מן הסכך אלא מן הסמוך לה השתא משמע אם הוא עב שנתנו בו קנים הרבה מותר ליטול מהן ובגמרא פריך עלה: ומביאין עצים מן השדה מן המכונס וכו'· אפרשנה בסמוך בס"ד: **גמ'** מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא. דכיון דבטלה לגבי סכך כל פורתא דשקיל מיניה סתירה היא: סמוך לדפנות. קנים שזוקפן סביבות הדפנות דכיון דלא נארגו עם הדופן לא בטלי לגבי דופן ואינו דומה לסכך שהסכך אינו ארוג לפיכך הכל שוה העליון כתחתון סכך הוא: [רב מנשיא אמר] אפילו תימא שאין סמוך לדפנות אלא סמוך לסכך וכי תנא מתני' באיסורייתא חבילות של קנים שנתן על הסכך ומדלא התיר אגדן לא בטלינהו לגבי סככה אלא להצניען שם: **תני** ר' חייא בר יוסף קמיה דר"י אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ואפי' מן הסכך. בגמ' פרכינן לר"ש הא סתר אהלא ומוקי לה בסוכה רעוע' מעיו"ט ונפלה ביו"ט דדעתיה עילויה מעיו"ט אבל בסוכה בריאה אפי' נפלה מודה ר"ש דאסור דמוקצה מחמת איסור היא דכיון שהיתה בריאה מאתמול לא יהיב דעתיה עילוה ודמיא לכוס וקערה ועששית [שבת מד:] דמודה בה ר"ש: **ושוין** בסוכת החג בחג שהיא אסורה. פירוש אפילו ברעועה: ואם התנה עליה הכל לפי תנאו. ואפילו לר' יהודה דתנאי מהני לכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסורו והכי

*) ואחרים אומרים דאפי' ביין חיישינן לסחיטה וכי תנן מסננין את היין בסודרין היינו כו' גי' ד"ת

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה כו' עד והרב אלפסי ז"ל לא הזכירה בהלכות: **אמר** הכותב ומדבריו נראה שאינה עיקר בנוסחאות ואינה נמצאת בנוסחא שלו והשמועה כפי הגירסא שלו מתפרשת יפה דאקשינן מעיקרא ומי מהני בה תנאה והאמר רב ששת דעצי סוכה קדושה חלה עליהם וכיון שכן

המאור הקטן

א] **אתקין** רבא במחוזא דדרו באכפא נפרוס סודרא עלייהו והא דאמר אביי היכי תעביד תפרוס סודרא עילויה זימנין דמשתמשי במיא ואתי ליה סחיטה לא קשיא כאן בכדי מים כאן בכדי יין שהכבוס והסחיטה אינה אלא במים אבל ביין אין בו משום כבוס וסחיטה כמו ששנינו ומסננין את היין בסודרין: **ושוין** בסוכות החג בחג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו אוקמה שמואל סיפא אתאן לסוכה דעלמא והרי"ף ז"ל לא הזכירה בהלכות ב] מדאוקמא רב נחמן בסוכה רעועה שנפלה ביו"ם שמעי' מינה דסוכה רעועה מהני בה תנאה ואפי' לר' יהודה שאם התנה עליה מעי"ם ונפלה ביו"ם מוכנת היא ואינה מוקצית מחמת איסור דאי נמי סתר לה קודם נפילה אין בה משום סתירת אוהלא שהיא רעועה אבל לכתחלה אין לו לסתרה משם דמיחזי כמאן דסתר אוהלא וסוכה בריאה לא מהני בה תנאה ומוקצית היא מחמת איסור ואפילו לר' שמעון דלא יהיב עלה דעתיה מאתמול ויש בה משום סתירת אהל ואם היא רעועה ונופלת ולא התנה עליה היינו פלוגתייהו לר' יהודה אסורה ולר' שמעון מותרת וקי"ל ביו"ם כר' יהודה ובמוקצה מחמת איסור כה"ג כגון מותר השמן שבנר שכבה אפי' בשבת קי"ל כר' יהודה וסוכה דמצוה לא מהני בה תנאה כלל ל"ש בריאה ול"ש רעועה דמגו דאתקצאי למצותה חדא שעתא אתקצאי לכולהו שבעת יומי דכחד יומא אריכא דמו ונויי סוכה מהני בהו תנאה באומר איני בודל מהן כל בין השמשות ואי לא אמר הכי אסירי בכלהו יומי דסוכה דמגו דאתקצו לבין השמשות אתקצי נמי לכלהו יומי דסוכה:

השגות הראב"ד

א] **אתקין** רבא במחוזא וכו' עד ומסננין את היין בסודרין: א"א טעה בזה ובעל ההלכות פי' כי כשהיה המים הוא גמר הכבוס. וסחיטת היין חייב משום דש וסיינו סחיטה דמסוכרייא דהוא מפיק היין לתבית ומסננין את היין בסודרין דלא חיישינן דילמא סחיט להו דכיון דלא קפיד בהו ומסננין בהו לא סחיט להו. ואי משום היין שבהן כיון דלית בהו שמרים או קסמים לא סחיט להו והא דאמר רבא נפרוס סודרא עלויה כיון דתרי גינהו מדכרי אהדדי ולא אתי ליד בריסה כדאמרינן בשבת בענין אלונתית אבל אשה ודאי איכא למיהב לה: ב] ומדאוקמה ר"נ בסוכה רעועה וכו' עד מהני בה תנאה וכו'. א"א

והכי איתא בירושלמי וכמו שכתבתי בפרק כירה: ומי מהני בה תנאה וכו' חג הסוכות שבעת ימים לה'. ומשמע כל שבעה הוא הקדש: על החגיגה על שלמי חגיגה. לאסור משהוקדשו: חג. חגיגה: ולא מהני בה תנאה והא תניא סככה כהלכתה וכו' ותלה בה ייעות שמנים וסלתות. בכלים של זכוכית לנוי ובודאי כשם שחל שם שמים על הסוכה כך חל שם שמים על עטוריה משום בזוי מצוה ואפי' הכי מהני בהו תנאה וכן בעצי סוכה נמי מהני תנאה דשוין הם ויבאו שניהם: ומפרקינן באומר איני בודל מהם כל בה"ש. כלומר אין ה"נ דתנאי לא מפסיק קדושה בתר דחיילא מיהו

נר מצוה | תורה אור | רש"י

הכל לפי תנאו ומי מהני בה תנאה והאמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין בהנאה כל שבעה ת"ל °חג הסוכות שבעת ימים לי"י ותניא ר' יהודה בן בתירא אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה ת"ל חג הסוכות לה' מה חגיגה לה' אף סוכה לה' ולא מהני בה תנאה והתניא סככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים שקדים אפרסקין ורימונים פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג ואם א התנה עליהן הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרוייהו באומר אין אני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו כלל אבל עצי סוכה דחיילא קדושה עלייהו איתקצאי לשבעה °ומאי שנא מהא דאיתמר (א) הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים אמר רב כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו לאלתר ורב אסי אמר כל א' וא' יוצא בו ואוכלו למחר התם דמפסקי לילות מימים כל חד וחד יומא באפיה נפשי' הוא הכא דלא מפסקי לילות מימים כולהו כחדא יומא אריכא דמו:

*מביאין עצים מן השדה מן המכונס וכו': א"ר יהודה אמר שמואל אין מביאין עצים אלא מן המכונסים שבקרפף והא אנן תנן מן הקרפף ואפי' מן המפוזר מתני' יחידאה היא *דתנן אמר ר"ש בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המפוזרים שבשדה שאין מביאין ועל המכונסין שבקרפף שמביאין על מה נחלקו על המפוזרים שבקרפף ועל המכונסים שבשדות שבש"א לא יביא וב"ה אומרים יביא אמר רבא עלי קנים ועלי גפנים אע"ג דמיכנפי ומותבי כיון דמדלי בהו זיקא ומבדרת להו כמפוזרין דמו ואסורים ואי מנח מנא עלייהו מאתמול שפיר דמי: איזהו קרפף כל שהוא

(רש"י) יסיקנה הכל לפי תנאו: ועטרה יפה בקרמים ובסדינים המצויירין. קרמים בגדי צבועים סדינין לבנים של פשתן: ייעות ושמנים. בזכוכית לבנה לנוי: הכל לפי תנאו. ומדקתני אסור להסתפק מהם ש"מ דבטלו לגבי סוכה והוו כמו הסוכה וקאמר דתנאה מהני: אביי ורבא דאמרי תרווייהו. לא דמי לסוכה לענין תנאה ואע"ג דבטלי לגבי סוכה מהני תנאה: באומר. מבעו"י איני בודל מהן מהיות כאן וזכותי בהן ליטלם כל אורך בין השמשות של ערב יום טוב הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהן לא חלה לכך לא הוקצה: אבל עצי סוכה. שאין יכול להתנות תנאי זה כי על כרחו חלה עליהם דע"כ יבדל מהם בין השמשות דספק יום טוב הוא והוי סותר אוהלא חלה עליהן קדושה וע"י זו הקדושה הוקצה לשבעה: ומ"ש מהא כו'. דלא אמרי' באתרוג דמשום בין השמשות קמא איתקצאי לכל שבעה אלא לחד יומא דווקא: ואוכלה לאלתר. דקסבר למצותה איתקצאי והרי נעשית: ורב אסי אומר יוצא בה ואוכלה למחר. דכיון דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא והא עצי סוכה נמי כיון דאתני עלייהו ליהנות מנייהו בחול המועד כהפרישה ליום ראשון דמי ומשום דבין השמשות קדים אמרת דאיתקצאי לשבעה: דמפסקי לילות מימים. שאין מצותן בלילה: מן המכונסים שבקרפף. דאיכא תרתי לטיבותא: כמפוזרין דמי. ואפילו לא פזרן הרוח דסתמא לא סמכא דעתיה דקסבר מבדר להו זיקא: ואי אנח מידי עליה. להכביד שפיר דמי דסמכי דעתיה

(ר"ן) תנאה מהני בין בסוכה עצמה בין בעטוריה כשאמר איני בודל מהם [כל בה"ש] דלא חייל עלייהו קדושה והויא ליה גביה כסוכה דלאו מצוה כמי שיש לו אתרוג והתנה עליו לאכלו אם ירצה ואם נמלך יוצא בו והיינו ברייתא דקתני לעיל ואם התנה עליה הכל לפי תנאו אבל עצי סוכה ועטוריה דחיילא עליהן הקדושה בין השמשות איתקצו לז' למצותן על כרחו ולא מהני בהו תנאה אחרינא למיחל עלייהו קדושה ולאשתרויי למחר ואפי' נפלה ומאי דנקיט עצי סוכה לישנא דרב ששת נקט וה"ה לעיטוריה נמי דעצי סוכה ועיטוריה כי הדדי נינהו ואיני בודל בלחוד מהני בהו מטעמא דכתיבנא אבל תנאה אחרינא לא זהו דרך הרב אלפסי ז"ל ולפי זה בעצי סוכה נמי כי אמר איני בודל מהני לאישתמושי בהו בחולו של מועד או ביו"ט אם נפלה: **אבל** יש בספרים שלנו גירסא אחרת דבמאי דפרכינן ומי מהני בה תנאה מפרקינן סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכת מצוה לא מהני בה תנאה והאי היא מסקנא דסוגיין ובתר הכי פרכינן ולא מהני בה תנאה והא תניא סככה כהלכתה וכו' ומפרקינן באומר איני בודל מהם כל בין השמשות כלומר לא דאמו נויין לסוכה דנויין לא מיתסרי אלא מפני שהוא מבטלן לגבי סוכה ולפיכך כל שהתנה עליהן ואמר איני בודל מהם כל בין השמשות הרי לא בטלן והרי הן כאילו עומדים חוץ לסוכה אבל סוכה עצמה על כרחו היא קדושה מגזרת הכתוב דמה חג לה':

הלכך נקטינן דבסוכה לא מהני תנאה כלל אבל בנויין מהני ומיהו דוקא באומר איני בודל שלא בטלן לגבי סוכה מעולם אבל במתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דפעם אחת בטלן לגבי סוכה הוו להו כסוכה ולא מהני בהו תנאה: **ומיהו** איכא למידק דהכא גמרי' דסוכה אסורה מן התורה משום היקשא דחגיגה ובפרק במה מדליקין (דף כב:) יהבינן טעמא לחך ברייתא [דנויי סוכה] דתני אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג משום בזויי מצוה ובפרק כירה (דף מה:) אמרי' דטעמא [דסוכה ונוייה] משום מוקצה תירץ הרמב"ן ז"ל דכולהו איתנהו דעצי סוכה כל ז' אסורין מן התורה כחגיגה ונויי סוכה אסורין כל ז' משום בזויי מצוה והייינו ההיא דפרק במה מדליקין ובשמיני של חג סוכה ונויין אסורין משום מוקצה והיינו ההיא דפרק כירה ומה שיש לדקדק עוד בזה כתבתיו בפרק כירה בס"ד וכ"ל דאע"ג דאיסורא דנויין משום בזויי מצוה מ"מ כיון שטפלן לסוכה עשאן כמוה ולאי מתהני מנייהו אפי' לאחר שנפלו איכא משום בזויי מצוה הלכך אפילו התנה ליהנות ממנו לכשיפלו אין תנאו כלום דכי היכי דסוכה אסורה כל זמן מצותה אפילו נפלה נוייה נמי אסירי ומש"ה מקשינן שפיר מנויין לסוכה ומיהו ביום ח' משמע ודאי דמהני תנאו לסוכה ולנוייה כל שנפלו דכיון דלא מיתסרי אלא משום מוקצה מהני בהו תנאה כי היכי דמהני בכל מוקצה: **ועצי** סוכה דמיתסרי [מהיקשא דחג] אף דפנות בכללן שגם הן צריכין להכשר סוכה ומיהו לאחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר הסוכה [כגון שתי דפנות וג' טפח] אם אח"כ הוסיף דופן משמע דלא מיתסרא אבל עשאן לארבעתן סתם כולם אסורות ומוקצות (א): **ומאי** שנא מהא דאיתמר הפריש ז' אתרוגין. פי' מאי שנא מאתרוג דאסור מדרבנן מפני שהוקצה למצותו ומהני ביה תנאה משום דכיון שהפרים ז' אתרוגין הוה ליה כמתנה בפירוש שאינו מקצה כל אחד אלא ליומו וכיון שכן מדרבנן נשמע לדאורייתא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואפי' תנאי בעלמא בלאו איני בודל ליסגי ומשני דכיון דמפסקי לילות מימים שאין מצות לולב בלילה לא דמי לסוכה ומש"ה לא תקון ביה רבנן דלהוי כיומא אריכא: [מתני'] מביאין עצים. תלושין: מן השדה. שבתוך התחום ביו"ט: מן המכונס. אם כנסן מעיו"ט דגלי דעתיה דעלייהו סמיך ולית בהו משום מוקצה אבל מפוזרין מוקצין הן ומן הקרפף שהוא משתמר ומוקף סביב אפילו מפוזרין שבו לא הוקצה מדעתו: סמוך לעיר. ממש: אפי' בתוך תחום שבת. בסופו כך פרש"י ז"ל ואחרים פירשו דטעמא משום גבוב והוי כמעמר ומדינא אפילו מפוזר בשדה שרי דגבוב ביו"ט מותר דלוכך אכילה חשיב כבקוע עצים או כהבערה עצמה אלא שבשדה אסרי משום דמחזי כמגבב [דלא] ליומיה ומיהו בגמ' מסקינן דלא שרי אלא מן המכונס שבקרפף משום דס"ל דכל מגבב אפילו בקרפף מיחזי כמאן דעביד למחר ומכונס שבשדות מיחלף במפוזר ומש"ה אין מביאין אלא מן המכונס שבקרפף: **גמ'** אמר רבא עלי קנים ועלי גפנים וכו'. לפי פרש"י ז"ל היינו טעמא משום דכיון דאתי זיקא ומבדר להו אין דעתו של אדם עליהן ואסורין

אעטוריה מ"מ שמעי' דמהני תנאו אסוכה דמצוה ומפרקי' באומר איני בודל מהן כל בהש"מ כלומר ... דתנאי לא מפסיק קדושה ולא מפקע מיהו מהני בהו תנאה בין בסוכה עצמה בין בעטוריה כשאמר ... חיילא עליה קדושה והויא לה גבי' כסוכה דלאו מצוה וכמי שיש לו אתרוג ומתנה עליו לאכלו ... יוצא בו והיינו ברייתא דקתני לעיל דאם התנה עליה הכל לפי תנאו אבל עצי סוכה ועטוריה ... בין השמשות איתקצאי לשבעה למצותן על כרחו ולא מהני בהו תנאה אחריתי למיחל עלייהו קדושה ... למחר ואפילו נפלה והאי דנקט הכא עצי סוכה לישנא דרב ששת נקט כלומר אבל עצי ... בהנאה כל שבעה כשחלה קדושת סוכה עלייהו דהנהו בין קיימת בין נפלה אסורין שעל כרחו ... שבעה ואע"פ שהתנה ודייקי' עלה ומאי שנא מאתרוג דאסור מדרבנן ומהני בה תנאה ומדרבנן ... ומפרקי' לה כולה כדאיתא בגמרא ובתוספתא נמי תניא אין נוטלין עצים מן הסוכה ואפי' ... חג אם אמר לכשארצה אטול ה"ז מותר והכא לא תניא סוכה דעלמא ועל כרחין אסוכה ד... בה תנאה וזו התוספתא כבר כתבה בעל ה"ג והרב ר' יצחק בן גיאת תפסו עליה מן הסוגיא ... הזה לפי הנראה בגירסא שלהם והפשר שאפילו לפי גי' הספרים דמוקי לה שמואל בסוכה דעלמא ... ואביי ורבא תרוייהו לתרוצי כולהו מתני' אתא אהו ולאפוקי מדשמואל ומ"מ עלו דברי רבינו ...

(חידושי מהר"ם) דבטלי להו לגבי סוכה והוו כסוכה וקאמר דתנאה מהני: באומר איני בודל מהן כל בין השמשות. שבשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהן לא חלה לפיכך לא הוקצו אבל עצי סוכה אינו יכול להתנות עליהן תנאי זה שהרי על כרחו קדושה הלה עליהן הוקצו לשבעה: ומאי שנא מהא וכו'. דלא אמרי' באתרוג דמשום בין השמשות קמא ליתקצי לכל שבעה אלא לחד יומא הכי אתני עלה לחד יומא דאיתמר הפריש שבעה וכו'. יוצא בה. ביומה: ואוכלה לאלתר. סבר למצותה איתקצאי והרי נעשית: ורב אסי אמר יוצא בה ואוכלה למחר. דכיון דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא והרי עצי סוכה נמי כיון דאתני עלייהו ליהנות מהן בחולו של מועד כהפרישה ליום ראשון דמי ומשום דבין השמשות קמא קדים קאמרת דאיתקצאי לשבעה: דמפסקי לילות מימים. שאין מצותן בלילה: מתני' מביאין עצים. תלושין: מן השדה. שבתוך התחום ביום טוב. מן המכונס. אם כנסן מערב יו"ט דגלי דעתיה דעלייהו סמך ואינן מוקצין אבל מפוזרין מוקצין הן: מן הקרפף. שהוא משתמר ומוקף סביב אפילו מפוזרין שבו אינם מוקצין: סמוך לעיר. ממש: אפילו בתוך התחום. בסופו: גמ' אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף. דתרתי בעינן מכונסין ובקרפף: והא תנן. נקט סיפא והוא הדין רישא נמי קשיא: כמפוזרין דמו. ואפילו לא פזרתן הרוח דמסתמא לא סמכא דעתיה סבר מבדר להו זיקא: ואי אנח מנא עלייהו. להכבידן שפיר דמי דסמכי דעתיה: פיס' איזהו קרפף וכו':

השגות הראב"ד

א"א לשום לר"י לא מהני בה תנאי כשם שאין מועיל לפיית האדם שמלפה מתי תכבה נרו אלא כיון דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולא יומא וסוכה רעועה נמי הכי אתקצאי לבין השמשות וסיפא דקתני אם התנה עליה כדפירש לה בירושלמי מהני' אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה אמרינן בשם שמואל כשלא נתכוין לעבודה אבל נתכוין לעבודה אסור כשלא התנה אבל התנה מותר רב נחמן בר יעקב בעי וכי אדם מתנה לסתור אהלים אמרינן בשם שמואל בנופל לה הוה ר"נ הוי בה כלומר על העבוי בלבד היה שמואל אומר שמועיל תנאי ולמה הוקשה ליה לרב נחמן דבהמיהא קאמר והאי נופל לא דקאמר אפשר דהיינו אסורייתא. ואם נתכן לעבודה הגוזה ואם התנה עליהם מותרות אע"פ שנתן לעבודה עכשיו לפי זה הענין ברייתא דקתני ולא מן ...

ולא מידי. ואנן לא קשיא לן ולא מידי כדפרישנא. והרב ז"ל דלא אדכר למלתיה דשמואל דהוקים לסיפא בסוכה דעלמא אפשר דליתא בנסחא דיליה אי נמי סדר ביה מתירוצא קמא ושני לה כולה בסוכת מצוה מהני בה תנאה בעצי סוכה ואפילו ברעועה ונופלת דכל שבעה קדשי ואי נפלה הדר בני דמהני בה תנאה דהיינו סוף ברייתא דהכא וברייתא דפרכילי ענבים הנהו בנויי סוכה ואי דהכא היכא הוזכרו נויין דקתני עלה ואם התנה הכל לפי תנאו איכא למימר דהא קתני ריש... דהיינו כעין נויין ואמר על סוכת החג בחג שהיא אסורה כלומר הכל אסור העצים והטפל... ואם התנה עליה הכל לפי תנאו וזהו האמת והישר:

(עין משפט) א מיי' פרק ה מהל' יו"ט טור או"ח סי' תקה:

הגהות הרי"ף (א) נ"ב בריי"ף סוכה פ' לולב וערבה סימן אלף נט:

שיטת ריב"ב: ולא מהני בה תנאה כלל לא שנא בריאה ולא שנא רעועה דמגו דאיתקצאי למצותה הדא שעתא איתקצאי לכולהו יומי דסוכה ואם התנה וכו': ומי מהני תנאה וכו' עד מה חג לה' אף סוכה לה'. ואוקמה (שמואל) [רב מכבית] בגמרא סיפא אתאן לסוכה דעלמא אע"פ דפליגי הנא קמא ור"ש בסוכה רעועה דעלמא שנפלה ביום טוב שוין הן שאם התנה עליה מעיו"ט שהכל לפי תנאו אבל סוכה בריאה אפילו דעלמא לא מהני בה תנאו ומוקצית מחמת איסור היא ואפילו נר"ש ולעולם סוכה דמצוה אפילו רעועה לא מהני בה תנאה כמלא עכשיו. דלא משכחינן היתר נטילת עצים מן הסוכה ביו"ט אלא בסוכה דעלמא שהיא רעועה מעיו"ט והתנה עליה שאם היא רעועה ולא התנה עליה פלוגתא דתנא קמא ור"ש והלכתא כתנא קמא ואם היא בריאה לא מהני בה תנאה ואפי' נר"ש ואם היא סוכה דמצוה אפי' היא רעוע' מעיו"ט לא מהני בה תנאה כא נמדת דלא משכחינן היתר נטילת עצים מן הסוכה ביום טוב אלא בסוכה שאינה של מצוה שנפלה ביו"ט שהיא רעועה מערב יום טוב והתנה עליה הכל לפי תנאו ומדקתני אסור להסתפק מהן שמע מינה

(שלטי הגבורים) א מיי' סוכה אסורין באכילה ואם התנה עליהן שאומר איני בודל מהם כל בין השמשות מותרין ...

(חדושי אנשי שם) מהר"ם (א) ...

(מלחמת ה') ...

מסום מוקלה ולהידך פירוסה דכתיבנה היינו טעמה משום דאע"ג דמכונסין מיהו חיישינן שמא בשעת שירלה ללקטם יפוזרם הרוח ואתי לגבב ואי אתנח עלייהו מגא מאיתמול ליכא למיחש להכי ושרי : **איבעיא** להו ר' יוסי לקולא קאמר וכו' : ומסקנא דלקולא קאמר ומשמע דלר' יוסי בחדא מתרתי סגי או בפותחת אע"פ שהוא רחוק ובלבד שיהא בתוך תחום שבת או בסמוך לעיר אפילו בלא פותחת וזה דרך פרש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות שביתת יו"ט דלר' יוסי בפותחת דוקא בין סמוך בין רחוק וכבר (א) ספק עליו הראב"ד ז"ל וכתב הרשב"א ז"ל דסמוך לעיר נר מצוה היינו תוך ע' אמה ושירים :

מתני' אין מבקעים עצים מן הקורות . לפי סוגיא דגמרא היא מתפרשת : לא בקרדום . סתם קרדום עשוי כעין כלי אומנות שעושין בו אוכפיות וסרגיות שקורין אש"ה : ולא במגירה . כעין סכין מליאה פגימות וממהר לקוץ בו עצים עבים וכלי אומן הוא : מג"ל דולאדר"ה וכולן כלי אומן הן ונראה כעושה מלאכה ולפיכך אסור : אלא בקופיץ . של קצבים דומה לקרדומות שלנו שאינו כלי אומן :

בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת . ולא אמרי' מוקצין מחמת איסור הן דאינו יכול לפותחו ביו"ט ואסח דעתיה מינייהו דכיון דלא הוי פתיחתו איסורא דאורייתא כדמוקמינן לה באוירא דלבני לאו מוקצה הוא : ר"מ אומר אף פותח לכתחלה ונוטל . דכיון דמדרבנן בעלמא הוא דאסור לפי שאינו אלא סודר לבנים בלא טיט ולא מיתסר אלא משו' טלטול משום שמחת יו"ט התירו כך פרש"י ז"ל והקשה עליו הרמב"ן ז"ל לת"ק דלא שרי לפחות אמאי לא מיתסרי פירות משום מוקצה אע"ג דליכא אלא איסורא דרבנן והא סוכה רעועה מוקצה מחמת איסור של דבריהם היא שאפילו בבריאה לא מיחייב משום סותר אלא סותר על מנת לבנות וכן נמי [שבת מב:] במעות שעל הכר [שם קמב:] ומטה שיש עליה מעות אמרינן דמניח נעשו בסיס לדבר האסור ואפי' לאחר שנטלו [מהם] המעות אסורי' אע"ג דליכא אלא איסורא דרבנן לפיכך פירשו ז"ל שאע"פ שאסור לפחות אעפ"כ אין הפירות מוקצין מחמת איסור הסתירה דלא אמרי' מוקצה מחמת איסור אלא בשהאיסור בגופן או שנעשה בסיס לדבר האסור דומיא (דנר) [דכר] אבל הכא הפירות ראויין ולא נעשו בסיס לבית אלא שדבר אחר גורם שאינו יכול להנות מהן ואינו אלא כאילו היו פירותיו במקום שאינו יכול להלך שם : **גמ'** והא אמרת רישא אין מבקעין כלל. קס"ד דטעמא דמתני' לאו משום מוקצה תנא ברישא אין מבקעין אלא משום מלאכה וטרחא וה"ק אין מבקעין עצים לא מן הקורות הנשברים מעיו"ט ועומדין להיסק ולא מן הקורה וכו' וזו ואצ"ל זו קתני והיינו דמותבינן והא אמרת רישא אין מבקעין עצים כלל והדר קתני דבקופיץ שרי : חסורי מיחסרא והכי קתני וכו' . וטעמא דרישא משום מוקצה : סואר . סדור של קורות המוסכבים לארץ שלא יתעקמו ועומדין לבנין : ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט . ואע"ג דהשתא להיסק קיימא בין השמשות לאו להכי קיימא : תניא כוותיה דשמואל. דטעמא דמתני' משום מוקצה: **ומקשן** הכא למה התירו לבקע אפי' ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותןמעיו"ט נינהו ותירץ הראב"ד ז"ל דכיון דאי אפשר לבשל ולאפות בלא עצים עשו אותו כדיכת מלח שהתירו אותה ע"י שינוי *) ול"נ כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ולא דמי למכשירין שאין אדם נהנה מן המכשירין עצמו כסכין ושפוד ותנור אלא ממה שהוכשר על ידיהם משא"כ בעצים שנהנה מהן בעצמן **) שעושה מהן מדורה ומתחמם כנגדה וכיון (ב) שבקען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל בהן שרי משום מתוך ומיהו כיון שמבקעין לצורך עשיית כלים לא התירו לבקע אלא ע"י שינוי וכתבו בתוספות שלא התירו לבקע אלא מן הקורות הגדולות אבל עצים דקים שנוחין להדליק בלא בקוע אסור דמלאכה שאינה צריכה היא ומלאכה גמורה דאורייתא היא מדאמרי' בפרק כלל גדול (דף עד:) האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן : **לא** שנו אלא בנקבות שלו. בראשו הרחב שקוצצין בו העץ לרחבו דדמי למלאכת אומן: אבל בזכרות שלו. בראשו הקצר שמבקעין בו עצים מותר ובאתריה דהאי היו עושין לקרדום נקבות וזכרות וקופיץ כולו זכרות ואיכא דמתני לה להא דרב חיננא אסיפא דמתני' ובאתריה דהאי היו עושין לקופיץ נקבות וזכרות וקרדום כוליה נקבות : **חותמות** שבקרקע. כגון דלתות בורות ומערות הסגורים בחבלי קשרין:מתיר.את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי: אבל לא מפקיע. החבל לסתור עבותו וגדילתו : ולא חותך. דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע:ושל כלים.כגון תיבה נעולה הסגורה ע"י קשר חבל:מתיר ומפקיע וחותך.דאין בנין וסתירה בכלים: **מתנ'** אין פותחין את הנר . ליטול א' מהבילים של יוצר לחקוק אגרופו בתוכו : מפני שהוא עושה כלי . שאע"פ שלא נשרפו מ"מ הא חזי לקבולי ביה פשיטי כדקאי השתא כך פרש"י ז"ל ולא נהירא דבגמרא מוכח דבפחיתה זו הוי מנא אפי' לקבולי טומאה ולפי פרש"י א"כ א"א דכיון שעדיין לא נשרף בכבשן כלי אדמה הוא שאינו מקבל טומאה לפיכך פירשו שדרך היוצרים לעשות כסוי לכלי חרס שיש להן בית קבול ומשימין אותם בכבשן כדי שיתייבשו מעט לפי שא"א לתקן בעודם לחים ואח"כ מוציאין אותם קודם שישרפו לגמרי ונוטלין כסויין ומתקנין אותם ואותה נטילת כסוי מקריא פחיתה והיינו דתנן אין פותחין את הנר כלומר אין נוטלין כסויו ממנו דנטילתו משוי ליה מנא ואפי' לקבל טומאה דכיון דאיכא הסיקא קצת לא חשיב ליה כלי אדמה: ואין עושין פחמין. משום דמכבה הוא ורש"י ז"ל פי' דאיכהו נמי כלים ניכהו לצורפי זהב ופתילה נמי כלי הוא : רבי יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות . מיהו מודה ר' יהודה ברישא דאע"ג דשרי במכשירין בעשיית כלי מיהא אסור וכדכתיבנא לעיל : **גמ'** חותכה באור בפי ב' נרות. נותן שתי ראשיה בתוך ב' נרות אם צריך להדליקן כאחת ומדליק באמצעיתה דלא

*) אפר"י מביא דברי הראב"ד אלו וכתב עליו איני יודע מאי שינוי קאמר כבר מבואר במשנה בקופיץ ולא בדבר שהוא כלי אומנות (הגהות מא"י) . **) זה סותר למ"ש לעיל בפ"ב במשנה לא יחם אדם המים כו' דשרי משום מתוך ע"ש . וכן הקשה הב"ח בסי' תקי"א וספרי חדש בסי' תק"א ע"ש .

רש"י

דעתיה : ואתא רבי יוסי למימר כו' . ורבי יוסי בתרוייהו מקיל ומכשיר בסמוך לעיר בלא פותחת ובפותחת בלא סמוך לעיר נמי : **מתני'** אין מבקעין עצים . מפרש בגמ' : קרדום . עשוי כעין כלי אומנות שעושין בו אוכפיות : מגירה . סכין מלא פגימות וממהר לקוץ בו עצים וכלי אומן הוא : ונפחת . מאליו : נוטל ממקום הפחת . ולא אמרי' מוקצה הוא מחמת איסור שאין יכול לפותחו ביום טוב ואסח דעתיה מיניה : אף פותח כו' . מפרש בגמ' : **גמ'** והא אמרת רישא אין מבקעין . וקס"ד דאין מבקעין כלל משום טירחא מן הקורות [ולא] משום מוקצה : שנשברה מעיו"ט . ועומדת להיסק : סואר . קורות סדורות זו על זו לבנין : בנקבות שלו . בראש הרחב שקוצצין בו העץ לרחבו דדמי למלאכת אומן : אבל בזכרות . בראש קצר שלו שמבקעין בו עצים מותר : חותמות שבקרקע . כגון דלתות פתחי בורות ומערות הסגורין בקשרי חבלים : מתיר . את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא להתיר תמיד הוא עשוי : אבל לא מפקיע . את החבל לסתור את עבותו וגדילתו : ולא חותך . דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע : ושל כלים . כגון תיבה הנעולה ע"י קשר חבל : מתיר ומפקיע וחותך . דאין חייב משום בונה כל שהוא בכלים : **מתני'** אין פותחין את הנר . ליטול אחד מבילי [של יוצר] ולחקוק לתוכו נר היינו ליכ"ם שירב"ן בלשכנז : אין עושין פחמין . דמתקן מנא דחזו לצורף זהב וכסף : ואין חותכין הפתילה . דמתקן נמי מנא : **גמ'** בפי שתי נרות . נותן שתי ראשיה בתוך שתי נרות ומדליק באמצע אם צריך להדליק :

לעדויי

שהוא סמוך לעיר וכו' : איבעיא להו ר' יוסי לקולא קאמר דקאמר רבי יהודה כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת ואתא ר' יוסי למימר כיון דאית ליה פותחת אפי' בתוך התחום נמי או דילמא לחומרא קאמר דקאמר ר' יהודה איזהו קרפף כל שסמוך לעיר בין אית ליה פותחת בין לית ליה פותחת ואתא ר' יוסי למימר דוקא דאית ליה פותחת הא לית ליה פותחת אפי' סמוך לעיר נמי לא ופשיטנא דר' יוסי לקולא קאמר והלכתא כוותיה : **מתני'** אין [א]מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט ואין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיץ . בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת ר"מ אומר אף פותח לכתחלה ונוטל : **גמ'** *והא אמרת רישא אין מבקעין כלל א"ר יהודה אמר שמואל חסורי מיחסרא והכי קתני אין מבקעין עצים לא מן *) הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט אבל מן הקורה שנשברה מעיו"ט מבקעין וכשהן מבקעין אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיץ תנ"ה אין מבקעין עצים לא מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט לפי שאינו מן המוכן: ולא בקרדום: אמר רב (הונא) [חיננא] בר שלמיה משמיה דרב ל"ש אלא בנקבות שלו אבל בזכרות שלו מותר איכא דמתני לה אסיפא אלא [ב]בקופיץ א"ר (הונא) [חיננא] בר שלמיה לא שנו אלא בזכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור פירוש נקבות שלו הצד הרחב והצד הקצר הוא הזכרות : [ב]בית שהוא מלא פירות [ג]סתום וכו' : אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך [ד](א)ושבכלים מתיר ומפקיע וחותך אחד שבת ואחד יו"ט : **מתני'** [ג]*אין פותחין את הנר מפני שהוא עושה כלי ואין עושין פחמין ואין חותכין את הפתילה לשנים ר' יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות : **גמ'** מאי שנא בסכין דלא דקא *מתקן מנא באור נמי קא מתקן מנא תני ר' חייא חותכה באור בפי [ה]שתי נרות: אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה ביום טוב מאי [ו]מוחטין אמר רב חנינא בר שלמיה

*) לשון הגמ' הסואר של קורות

עין משפט

[א] מיי' פרק ג וסי"ד מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סימן תקא :
[ב] מיי' פרק ג מהלכות יו"ט ופכ"ג מהלכות שבת טוש"ע או"ח סי' שיד תקית תקיט סמג לאוין סה :
[ג] מיי' פכ"ג מהל' שבת ופ"ד מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקיד :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' רי"ף שבת סימן תקג :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל הסיג: (ב) שלבקען כצ"ל :

שיטת ריב"ב

גמ' לקולא קאמר . דקאמר ר' יהודה כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת דרבי יהודה תרתי בעי סמוך ופותחת והאי דלא תנא בהדיא פותחת משום דקסבר סתמן יש להן פותחת ואסתסקרפיפו' אמרה למלתיה ואתא ר' יוסי למימר כיון דאית ליה פותחת לא בעינן סמוך ומדשאינו סמוך סגי ליה בפותחת .סמוך נמי סגי ליה בלא פותחת דר' יהודה בעי תרווייהו ור' יוסי סגי ליה בחדא : או דילמא . כל שסמוך לעיר כדקאמר תנא קמא בהכי דלא טעמים כיון דהוא סמוך בין אית ליה פותחת בין לית פותחת ואתא ר' יוסי למימר טעמא תלוי בפותחת הוא בין סמוך בין רחוק והכי קאמר כל שנכנסין לו בפותחת הוא המותר ואפילו הוא בתוך תחום שבת דלא מהני טעמא בסמיכה כלל . ופשיטא דר' יוסי וסי': מתני' אין מבקעין עצים. בגמ' מפרש לה. קרדום מגל ומגרה.כלן כלי אומן הן לפיכך אסור : אלא בקופיץ . של קצבים: ונפחת. הבית מאליו נוטל מן הפירו' ממקום הפחת ולא אמרי' מוקצין מחמת איסור סתירת אהל הן דאינו יכול לפותחו ביו"ם כיון דלא הויא פתיחתו איסור' דאורייי' כדמוקמי' לה

[גליון ימני]

[א] אבל לשברם ביד ירא"ה מפרש"י שמותר אבל מלשון פרא"ש נראה דאפי' לשברם ביד נמי אסור ושוב לסחמיר :

לשון ריא"ז

לבקוע בקיעין דקים והאחיז בהן האור ביו"ט אסור ואינו מתיר אלא לבקוע בקיעין גדולים ולי נראה שאפילו בקיעין דקים כעין קיסמין מותרי' שהבקוע צרך הבערה הוא וכשם שהבערה מותרת ביו"ט ואפי' אם יש לו כמה עצים מבוקעין מאתמול צריך עוד לשלהם ולקשום בשעת ההסקה לפי הצורך כמבואר בקונטרס הראיות :

[ב] וסמ"ג אוסר גם בקופיץ לפי שאין אנו בקיאין מהו קופיץ ולא כתיר אלא בסכין ואפילו בקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה דא"א להסיקה בלא בקוע אבל עצים של הסקה גדולים קצת וראויים להסקה בלא בקוע לא יבקעם כלל כיון שאפשר להסיקן בלא ביקוע : וכתב הרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל פסק כלישנא בתרא וכן בעל העיטור כתב הראב"ד דבקוע עצים מותר ע"י שינוי לכז"ע לפי שא"א לבשל ולאפות בלא עצים ולפיכך עשו אותם כדיכת המלח שהתירו ע"י שינוי ע"כ ולא ידענא מאי שינוי קאמר כבר מפורש במשנה היתר שביקוע בקופיץ דוקא ולא בדבר שהוא כלי אומנות ויראה דהיתר שביקוע דאיירי ביה היינו לבקע מן הקורה שא"א לאפותו ולבשל בה בלא בקוע אבל עצים של הסקה והם גדולים קצת לא יבקעם כיון שיכול לבשל ולאפות בהן בלא ביקוע טירחא שלא לצורך הוא ואב מלאכה כדאמר בפרק כלל גדול האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן וקצת משמע כן מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב ולמה אסרו בקרדום וכיוצא בהן מפני שאפשר היה לו לבקע מערב יו"ט ולמה לא נאסר הביקוע כלל מפני שאי אפשר שיפגע עץ עבה ולא יוכל להבעירו וימנע מלבשל לפיכך התירו לו לבקע בשינוי :

לשון ריא"ז

וכן הקופיץ שהוא כלי העשוי לבקע בו עצים אין מבקעין אלא בזכרות שלו ולא בנקבות שלו כמבואר בקונטרס הראיות :

[ג] ואם נפחת מאליו נוטל ממקום הפחת בלא הסיח דעתו מהן מערב יו"ט שהיה דעתו ליטול מהן ושכח או שהיה בידו מפתח ואבד ביום טוב כמבואר בקונט' הראיות:

[ד] כתב ה"ר פרץ אבל היתדות שנועלין בהן אסור להסירם דהוי כבנין גמור וכתב הרא"ש כעין קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה ובסמ"ק כתב ובשבירת פותחת של תיבות נחלקו בה ה"ר אליעזר מתיר ור"י אוסר ומיהו ע"י נכרים יש להקל ע"כ ומיי' השמיט דין הפקעת החותמות וכלל אותו בדין מגופת חבית פרק כ"ג מהלכות שבת :

[ה] והרא"ש היה סובר להחמיר אף בפי שתי נרות וצריך לעיינם :

[ו] ואפי' בכלי אע"פ שנופל בארץ וכבה ומיי' אוסר בכלי ולא נהירא להרא"ש:

גמ' באוירא דליבני לבנים מסודרין בלא טיט שאין כאן איסור סתירה אלא איסור טלטול מדרבנן כיון שהן מוקצין לבנין : ר' מאיר אומר אף פותח לכתחלה ונוטל . דכיון דאין כאן אלא איסור טלטול אף לכתחלה מותר משום שמחת יו"ט הכי פרש"י לה בגמ' ולא פירש כל זה בהלכות הרב ז"ל : גמ' אין מבקעין עצים מן הקורה. קורות המוסכבין לארץ שלא יתעקמו ועומדין לבנין והן מוקצין מחמת חסרון כיס : ולא מן הקורה שנשברה ואע"ג דהשתא להיסק קיימא בין השמשות לאו להכי קיימא : פיס' ולא בקרדום : גמ' לא שנו אלא בנקבות שלו. בראש הרחב שקוצצין בו העץ לרחבו דדמי למלאכת אומן : אבל בזכרות שלו . בראש הקצר שמבקעין בו עצים לאו מלאכת אומן הוא ובאתריה דמאן דמתני לה ארישא היו עושין קרדום ראשו אחד נקבות וראשו אחד זכרות וקופיץ כלו זכרות ואמרי' בגמ' פשיטא אלא בקופיץ תנן מהו דתימא הני מילי קופיץ לחודיה אבל קרדום מינו דהאי גיסא אסיר האי גיסא נמי אסיר קמ"ל : איכא דמתני לה אסיפא וכו' . ובאתריה דמאן דמתני לה אסיפא היו עושין קרדום כלו נקבות וקופיץ ראשו אחד נקבות וראשו אחד זכרות ואמרינן בגמרא פשיטא ולא בקרדום תנן מהו דתימא הני מילי קרדום להודיה דכוליה נקבות ומיהו כלי אומן אבל קופיץ מיגו דהאי גיסא שרי האי גיסא נמי שרי קמ"ל : פיס' בית שהוא מלא פירות וכו' : גמ' חותמות. שבקרקע כגון דלתות פתחי בור ודות ומערה הקשורין בקשרי חבלים: מתיר. את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא. שהרי להתיר תמיד הוא עשוי אבל לא מפקיע את החבל לסתור עבותו : ולא חותך. דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע : ושבכלים. כגון פיגם שעלה הסגורה על ידי קשר חבל: מתיר מפקיע וחותך. דאין סתירה בכלים: מתני' אין פותחין את הנר. ליטול אחד מן הבילים של יוצר ולתחוב אגרופו להוכו לחקוק נר שקורין קריסול : ואין עושין פחמין . דאיכהו נמי כלי ניכהו לצורפי זהב ופתילה נמי כלי הוא להדלקה שצריכה עשיה ותקון : חותכה באור . בגמ' מפרש מאי שנא אור נעשה : גמ' מוחטין . שוקיר בלע"ז :

מוכחא דלתקוני מנא קא מכוין אלא להדליקה בעלמא. ירושל' בצריך לשתיהן: לעדויי חשוכא. כשהיא נעשית בראשה פחם מעבירו · לעדויי להסיר חשכת פחם המחשיך אורה וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות שביתת יום טוב דדוקא ביד אבל לא בכלי וכתב עליו הראב"ד ז"ל ואפי' במחט שהרי אמרו מוחטין: שלשה להקל ממעכה ביד. לאחר שגדלו אותה מערב יום טוב אם צריכה תקון קצת ביד עושה: וחותכה באור בפי ב' נרות. כר"י וקי"ל כוותיה והאי דלא חשיב בהדייהו מוחטין את הפתילה משום דבתקון גוף נר מצוה הפתילה קא עסיק: מתני' אין שוברין את החרס. כשצולין על האסכלא שקורין רגוילי"ש חותכין קנים או קשי שבלים או שוברין חרסית או חותכין נייר ושורן במים וסודרן [ע"ג האסכלא] מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג: אין גורפין תנור וכירים. אם נפל לתוכן מן הטפלה [א] אין גורפין אותן דמתקן מנא הוא ואתי' כרבנן דאמרי מכשירי אוכל נפש אסירי א"כ אפילו כרבי יהודה ובשאפשר לו בלא גריפה: מכבשין. משכיבין העפר שיהא חלק: מכבשין. בפימבר"י בלע"ז: מקיפין. מקרבין זו אצל זו כמו אין מקיפין בריאה וכמו לתרוס שלא מן המוקף דהיינו סמוך וכמו מקפת וקוראה לה שם: לשפות. להושיב כל הושבת קדרה על האור קרי שפיתה: לשפות עליהן את הקדרה. והאור בין שני חביות כשאין לו כלי ברזל שקורין טראפי"ד או שאין לו כירה של חרס חלולה ואסור משום דדמי לבנין ומדרבנן [ב] דמיחזי כאוהלא: ואין סומכין קדרה בבקעת. קסבר לא ניתנו עצים אלא להסקה ולפיכך מוקצה הם אצל שאר תשמיש: וכן בדלת. השתא משמע וכן אין סומכין קדרה בדלת ובגמרא פריך עלה: ואין מנהיגין בהמה במקל. ברשות הרבים בגמ' מפרש' טעמא: גמ' ואם א"א לו לאפות אלא א"כ גורפו מותר. דמדינא שרי כר' יהודה אלא דהיכא דאפשר בלאו הכי לא יגרוף: אריחא. אריח חצי לבנה וניתק מכותל התנור: ריפתא מעליתא בעי. כלומר גרפי את התנור והוציאי את האריח שלא יגע בפת הנדבק בדפנות התנור: טווי לי בר אווזא. צלי לי אווז בתנור שתנוריהם קטנים היו ופיהם למעלה ותולה הצלי לתוכו וסותם פיו והוא נצלה: ואזדהר מחרוכא. שלא יתחרך כלומר גרוף את התנור שלא יהא בשוליו דבר גבוה כגון אריח או אבן שהוסק בתנור שנוגע בצלי ושורפו: דמר שרקין ליה תנורא. עבדי אדוני טחים סביבות פי התנור בטיט כדי שלא יצא חומו כשהצלי בתוכו שקשה הרוח לצלי והתמיהא לן משום דגבול טיט תולדה דלישה הוא: והוא דצייריה מאתמול.

רש"י

לעדויי חשוכא. להסיר החשך פיחם המחשיך אורה: ממעכה ביד · תיקון כלאחר יד הוא: מתני' אין גורפין תנור · אם נפל לתוכו מן הטפילה והטיח אין גורפין אותה דמתקן מנא ואתיא כרבנן דאסרי מכשירי אוכל נפש: אבל מכבשין · משכיבין העפר והאפר שיהא חלק ומשפילו ומשווהו שלא יגע בפת: ואין מקיפין חביות · להושיב חביות זו אצל זו ולהושיב קדירה על גביהן משום דמיחזי כאהל: אין סומכין הקדירה בבקעת · דקסבר לא ניתנו עצים אלא להסקה לפיכך הם מוקצים אצל תשמיש אחר: וכן בדלת. כלומר גם דלת אין סומכין בבקעת: אין מנהיגין · במקל ברשות הרבים בגמרא מפרש טעמא: גמ' ואם א"א כו' מותר. כר' יהודה: אריחא · אריח חצי לבינה וניתק מכותל התנור: ריפתא מעלייתא בעינא. כלומר גרפי התנור זה והוציאי האריח שלא יגע בפת הנדבק בדופני התנור: טוי לי בר אווזא · צלי לי בר אווא בתנור שתנוריהם קטנים ופיהם למעלה ותולה הצלי לתוכו וסותם פיו והוא נצלה מאליו: ואיזדהר מחרוכא · שלא יתחרך כלומר גרוף התנור: שרקין ליה תנורא · ותמה על זה כי גיבול טיט תולדה דלישה: ארקתא דפרת סמכינן · על שפת של פרת טיט מגובל היה מונח: והוא דצייריה מאתמול · עושה בו סימן: אבנים של בית הכסא · אבנים גדולות שמגלדין אותן להיות כמו מושב חלול ויושבין עליהן בשדות במקום מיוחד לבית הכסא: מדורתא · היסק גדול שעושין לפני השרים ועושין כדרך בנין וסודר כתלים מארבע רוחות וסודר עצים למעלה וכן כולהו כדמסיק בעמוד: מלמטה למעלה אסור · דהוי בניין ועשיית אוהל: וכן חביתא · חביות של אוצר: בדלת · סלקא דעתך דמשמע שסומכין הקדרה בדלת: אימא וכן הדלת · אין סומכין אותו בבקעת:

שלמיה משמיה דרב לעדויי חשוכא: תאני בר קפרא ו' דברים נאמרו בפתילה שלשה להחמיר ושלשה להקל אין גודלין אותה לכתחלה ביו"ט ואין מהבהבי' [א] אותה באור ואין חותכין אותה לשנים. ג' להקל ממעכה ביד ושורה אותה בשמן וחותכה באור בפי שתי נרות: מתני' [א] אין שוברין את החרס ואין חותכין את הנייר לצלות בו מליח ואין גורפין תנור וכירים אבל מכבשין ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדירה ואין סומכין את הקדירה בבקעת וכן בדלת ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט: גמ' ואין גורפין תנור וכירים וכו': תני רבי חייא בריה דרב יוסף קמיה דר' יוחנן ואם אי אפשר לו לאפות אלא א"כ גורפו מותר: דביתהו דרבי חייא נפל לה אריח' בתנורא ביומא טבא א"ל רבי חייא חזי דאנא רפתא מעלי' [ב] בעינא מינך: א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ואזדהר מחרוכא א"ל רבינא לרב אשי אמר לן רב אחא מהוצל דמר שרקין ליה תנורא ביומא טבא א"ל אנן ארקתא דפרת סמכינן כלומר אין אנו גובלין טיט ביו"ט אלא ארקתא דפרת סמכינן והוא הטיט והרפש שסביבות הנהר אמר רבא והוא דציירי' מאתמול אמר רבינא וקיטמא שרי שהאפר אינו בר גיבול לפיכך מותר [ג] לגבלו ביו"ט לטוח בו פי התנור על הלחם או על הצלי: אמר רב נחמן אבנים [ב] של בית הכסא מותר לצדדן ביו"ט דבנין קבע אסרה תורה ובנין עראי לא אסרה תורה וגזרו רבנן על בנין עראי אטו בנין קבע והכא משום כבודו לא גזרו רבנן: א"ר יהודה האי [ד] מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור *וכן קדירה וכן ביעתא וכן [ה] פוריא וכן חביתא. פירוש כשהוא עושה מדורה של אש לא יהא מניח עצים מלמטה ומניח אחרים עליהם מלמעלה שנמצא כדרך בנין אלא אוחז את העץ מלמעלה ומניח אחר תחתיו שאין זה דרך בנין וכן קדירה כששופת אותה לא יניח אבנים בתחלה ויתן עליהם את הקדרה שנמצא כמאהיל אהל אלא אוחז את הקדירה בידו ומכניס אבנים תחתיה וכן ביצים [ו] כשרוצה לצלות אותן אוחז את העליונה ונותן אחרת תחתיה וכן פוריא שאוחז הקרשים בתחלה ומכניס את הרגלים תחתיהם וכן חביתא כשרוצה להטותה ע"ג אבנים מטה אותה ואח"כ מכניס אבנים תחתיה: אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן בדלת: בדלת סלקא דעתך אלא אימא וכן הדלת

תניא

עושה בו סימן ונתקו לצד אחר ואע"ג דהכתי איכא משום ממרח כשטח אותו בתנור היינו טעמא משום דמדינא בין גבולו ובין טיחתו מותרת דלורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערה גופה לפי שבטיחה זו משתמר החום אלא דגבול אסור משום שנראה כמגבל לצורך בנין ומשום הכי ניחא מאי דאמר רבינא וקטמא שרי ופירש הרב אלפסי ז"ל שהאפר אינו בר גבול הוא [ול"ד דהאפר בר גבול הוא] ואיחיובי עליה משום מלאכה כדמוכח בפרק קמא דשבת (דף יח.) אלא דלאו בר גבול הוא לבנין הלכך לא מיחזי כמגבל לבנין וקטמא לאו לבנין קיימא ומדינא הא אמרי' דשרי: אבנים של בית הכסא · אבנים גדולות שמגלדין אותן להיות כמין מושב חלול ויושבים עליהן בשדות במקום המיוחד לבית הכסא: בנין ערא' . כי ההיא דאין מקיפין שתי חביות: האי מדורתא וכו' · [כולהו] משום דדמו לבנין ולאהל וכמו שפירש הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ודאמרי' וכן ביעתא פירש רש"י ז"ל ביצים גסות הנתונות ע"פ כלי חלול אין נותנין הכלי תחלה ואחר כך יתן עליו הביצה אלא יאחזנו בידו וישים הביצים עליו ולא מיחוור שא"כ יהא אסור לתת קדרה ביום טוב על גבי כירה ואי אפשר שהרי אפילו בשבת התירו להחזיר קדרה על גבי כירה כדאיתא בפרק כירה (דף לח:) ומעשים בכל יום ששופתין קדרה על גבה אלא הכי פירושה שאין נותנין ביצה מכאן וביצה מכאן וביצה על גביהן דדמיא לבנין שעושים מחילות ואחר כך נותן את התקרה וכעין פוריא: ואמרו בתוספתא דלא מיתסר אלא בצריך לאויר שלמטה כעין קדרה אבל כל שאינו צריך לאויר שתחתיו לא ולפיכך אמרו שמותר להניח ספר מכאן וספר מכאן ואחד על גביהן כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו: בדלת סלקא דעתך. ומי זה הסומך קדרה בדלת והלא תסבר: אלא אימא וכן הדלת אין סומכין אותו בבקעת לפי

לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה. פי' שכיון שאין מיוחדין אלא להסקה בלבד אין תורת כלי עליהם יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות ומיהו במידי דאיכא תורת כלי עילויה שרי לאשתמושי ביה אפי' למלאכה שאינה מיוחד לה דהא מסיקין בכלים אע"פ שאין מיוחדים להסקה וסוגיין דהכא מחלפא בהדי סוגיין דפרק כל הכלים [דף קכד.] דהתם מייתי' מתני' דאין סומכין את הקדרה בבקעת ואמרי' דהיינו טעמא משום דגזרי' יו"ט אטו שבת ומפקי' לה מהלכתא דמוקים לה כב"ש וכדאיתא התם ולא מדכרינן טעמא דלא ניתנו עצים אלא להסקה והכא לא מדכרי' עלה ב"ש וסוגיין נר מצוה דהכא עיקר משום דאיתא בדוכתא הלכך נקטינן כסוגיין וההיא סוגיא ליתא: **משום** דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא. למכור בשוק: חינגא. מחול ע"ש שבני אדם סובבין והולכין בשוק כעין סובבות במחולות קרי ליה חינגא וכי תימא ולמה לן האי טעמא תיפוק ליה משום מוקצה דהא לא ניתנו עצים אלא להסקה איכא למימר נפקא מינה דאפי' אזמניה מאתמול דלא מוקצה הוא אפ"ה אסור משום האי טעמא דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא: **חיזרא** וכו' ברטיבא. שאינו ראוי לטלטלו אפי' להסקה: מה לי לצלות בו. לתוחבו בתוכו: מה לי לצלות בגחלתו. הרי ראוי לטלטלו לעשות גחלת הלכך צולה בו:

והלכתא יבישא שרי רטיבא אסיר. לאו למימרא דרטיבא אסור למיתביה בהיסק גדול אלא לומר דכיון דרטיבא לא חזי אלא ע"י תערובות לא אמרי' מה לי לצלות בו מה לי לצלות בתערובת גחלתו כיון שאינו ראוי לצלות בגחלתו בפני עצמו כדרך שהוא צולה בו לבד אע"ג דלעיל בפר' יו"ט שחל [דף כא:] אמר רב יוסף בסופלי דשרי לטלטליכהו לאיותא משום דחזו להיסק גדול כבר תירצו בתוס' דהתם שאני שצריך ליתן הרבה לפני בהמתו הלכך מה שטלטל הא חזי להיסק בלא תערובות מה שאין כן בחיזרא: **דרש** רבא אשה לא תכנס לבית העצים ליטול מהן אוד. עץ לעשות אוד לחתר פירגו"ן בלע"ז וטעמא משום דלא ניתנו עצים אלא להסקה אא"כ נעשה כלי מבעו"י: ואוד שנשבר. ביו"ט: שמסיקין בכלים. דבני טלטול נינהו ומטלטלי נמי להסיקן: ואין מסיקין בשברי כלים. דהא לא חזו לטלטול ואי משום דהשתא חזו להסקה מאתמול לאו להכי קיימי ובפרק במה מדליקין (דף כט:) אוקימנא להא דמסיקין בכלים שמרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן כדרב מתנא הא לאו הכי אסור דכיון דאדליק ביה פורתא הוה ליה שבר כלי וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך: **מתני'** רבי אליעזר אומר נוטל אדם קיסם מלפניו. ממה שלפניו בבית: לחצות בו שיניו. ליטול בשר החוצץ בין שיניו ומשלפניו לאו דוקא דלר' אליעזר אף מן החצר נמי דהא סבירא ליה דכל שבחצר מוכן הוא ורישא לא אתא לאשמועי' אלא היתר טלטול עצים אף שלא להסקה ואיפליגו רבנן עליה כדלקמן בברייתא בגמ' והאי דנקט משלפניו משום רבנן דפליגי עליה ואמרי אפי' משלפניו להדליק אין לחצות לא: ומגבב. קסמין דקין וקשים מן החצר ומדליק: וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק. אבל מן החצר הואיל ודקים הם וטורח לקושסם מאתמול לאו להכי קיימי ודקאמרת נוטל קיסם לחצות בו שיניו משלפניו אבן אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק דלא ניתנו עצים אלא להסקה ובתרתי פליגי: **גמ'** תניא ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מן האבוס של בהמה. דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל הצורך אבל עצים שאין ראוין לאכילה ואין תורת כלי עליהם לא התירו לטלטלן אלא להסקה: שלא יקטמנו. אקיסם קאי: אינו אלא משום שבות. דקטימה תקון כלאחר יד הוא ולאו תקון מעליא איכא אלא כשמחתכו

תניא נמי הכי אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן הדלת לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה: ואין מנהיגין [א] את הבהמה במקל ביו"ט משום דמיחזי כמאן דקא אזיל לחינגא [ב] חיזרא רב נחמן אסר ורב ששת שרי פירוש עצים ממיני קוצים ונקראין חיזרא רב נחמן אסר ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד לצלות בו הצלי ורב ששת שרי. ברטיבא כולי עלמא לא פליגי דאסיר דכמוקצה דמי כי פליגי ביבישא מאן דאסר אמר לך לא ניתנו עצים אלא להסקה ומאן דשרי אמר לך מה לי לצלות בו ומה לי לצלות בגחלתו [א] והלכתא יבישא שרי רטיבא אסיר דרש רבא אשה [ב] לא תכנס לבית העצים ליטול מהן אוד ואוד שנשבר אסור להסיקו ביו"ט לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים: **מתני'** רבי אליעזר אומר [ג] נוטל אדם קיסם מלפניו לחצות בו את שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא וחכ"א מגבב מלפניו ומדליק: **גמ'** *תניא ר"א אומר נוטל אדם קיסם מלפניו לחצות בו את שיניו וחכ"א לא יטול אלא מן האבוס של בהמה [ג] ושוין שלא יקטמנו קטמו לחצות בו את שיניו ולפתוח בו את הדלת בשוגג בשבת חייב חטאת במזיד ביו"ט סופג את הארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד שבת ואחד יו"ט אינו אלא משום שבות

רש"י

חיזרא· ענף קוץ וראוי לצלות בו כמין שפוד : רב נחמן אסר · ביו"ט משום מוקצה כיון דלא עשאו לכלי מבעו"י : ברטיבא . שאינו ראוי לטלטלו אפי' להסיק : והלכתא כו' . הנך הלכתא אליבא דמאן דאית ליה מוקצה הוא דאיקבע אבל אנן סבירא לן כר"ש בין במוקצה בין בדבר שאין מתכוין וכרבי יהודה במכשירי אוכל נפש וכולהו שרי בין חיזרא בין סמיכות קדירות וכן הקפת חביות מדורתא וקידרא וכל האמוראין דלעיל שאסרו את אלו תלמידי רב היו ורב סבר כרבי יהודה: ליטול מהן· לצלות בו לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה: לחינגא · למכור בשוק חינגא מחול לפי שבני אדם הולכין וסובבין בשוק סביב סביב כעין מחול : **מתני'** מגבב משלפניו ומדליק · אבל לא מן החצר דדקין הן וטורח לגבבן ולקוששן ומאתמול לאו להכי קיימי ואף משלפניו דוקא להדליק ולא לחצות בו שיניו דלא ניתנו עצים אלא להסקה ובתרתי פליגי רבנן ארבי אליעזר : גמרא

לחצות בו שיניו . ליטול בשר החוצץ בין שניו ומשלפניו לאו דוקא דר' אליעזר אף מן החצר נמי דהא כל מה שבחצר מוכן הוא ורישא לא אתא לאשמועינן אלא היתר טלטול עצים אף שלא בהסקה ופליגי רבנן עליה כדאיתא לקמן בברייתא בגמ' והאי דנקט מלפניו משום רבנן דפליגי עליה ואמרי אפילו מלפניו להדליק אין לחצות לא : ומגבב. קסמין דקין וקשין מן החצר ומדליק וכו' וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק אבל מן החצר לא דהואיל ודקין הן ויש טורח לקשטן מאיתמול לאו להכי קיימי ונראה מהלכות הרב ז"ל דהלכתא כרבנן דמלפניו אין מן החצר לא ולדעתי הכותב הלכתא כר' אליעזר בהא משום דהסיא ברייתא דמייתי' בגמ' דפליגי בה ר"ש ותנא קמא כר' אליעזר מכרעא ופרשינן לפלוגתייהו בגמ' ועוד דסוגיין פוותיה : גמ' לא יטול אלא מן האבוס של בהמה דדבר הראוי לבהמה מוכן לכל הצורך אבל עצים לא ניתנו אלא להסקה : ושוין שלא יקטמנו . אקיסם קאי שלא יקטמנו לחצות בו שניו ואם קטמו לחצות בו שניו וכו' אינו אלא משום שבות דקטימה תקון כלאחר יד הוא ולא תקון מעליא הוא אלא אם כן מחתכו וממחקו בסכין :

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל פירש רש"י הך הלכתא אליבא דאית ליה מוקצה איקבע ואנן כרבי שמעון דמתני' קי"ל וה"ר אלפסי שפירש רטיבא אסור משום מוקצה דלדידיה ניחא דאיהו פסיק לקמן בשילהי מכילתין דקי"ל כרבי יהודה במוקצה ביו"ט אבל לרש"י קשה דרב אשי קבע הלכתא בתלמוד דלא קי"ל הכי ופי' ר"ת דטעמא דאין סומכין לאו משום מוקצה אלא משום [גזירה] יו"ט אטו שבת כדמסיק בפרק כל הכלים ומסיק התם דמתני' דהכא ב"ש היא דפריך מהך דמשילין אבך דאין סומכין וההיא דאין בין יו"ט לשבת ומשני רב פפא הא ב"ש הא ב"ה דפליגי גבי אין מוציאין את הקטן לרה"ר ור' שמעון מתיר כביה הלל והא דקתני שלא נתנו עצים אלא להסקה הכי פי' ובשבת לא חזו להסקה וגזרינן יו"ט אטו שבת ורב נחמן ורב ששת דפליגי בחיזרא אפילו מאן דשרי לא שרי אלא משום מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו ואליבא דהנא קמא פליגי ולא אליבא דר' שמעון ולא מוקמי פלוגתייהו בפלוגתא דב"ש וב"ה אלא כרב יוסף דמשני התם הא ר' אליעזר והא ר' יהושע ולית להו דיחויא דהתם וניחא לאוקמינהו כב"ש ומסקנא דשמעתין והלכתא יבישא שרי רטיבא אסור קיימא שפיר כרב פפא דמוקי הך כב"ש והא דאסר רטיבא לאו משום דסבר כבית שמאי דלא ניתנו עצים אלא להסקה אלא היכא דחזו להסקה שרו בית הלל לכל דבר ורטיבא דלא חזי להסקה אסרי לכל דבר ולא משום [מוקצה אלא משום] דגזרינן ביו"ט אטו שבת : לשון ריא"ז

ב ומז"ה מתיר בכל אלה ואין שטת התלמוד כדבריו כמבואר בקונט' הראיות :

ג כתב הרא"ש ז"ל פרש"י סאי ושוין שלא יקטמנו אקיסם קאי וכן משמע דאבוס של בהמה לא חזי לפתוח בו הדלת והא דאמרי רבנן שאין בו אלא משום שבות כשקטמו בידו דהוי כלאחר יד דאי בסכין אמאי לא מיחייב כיון דעבד לחצות בו שיניו ולפתוח בו את הדלת ובתוספתא משמע דקאי אאבוס של בהמה דקתני אבל נוטל הוא מן האבוס של בהמה ובלבד שלא יקטמנו לחצות בו שיניו ואם קטמו בשבת חייב חטאת במזיד ביום טוב לוקה את הארבעים ומילתא דרבנן לא מיתניא התם ולרב יהודה דאמר אין בו משום תיקון כלי איכא לאוקמי בקוטם בידו והכא בסכין השתא לפום גמרא דידן ושוין ע"כ קאי אקיסם דאבוס של בהמה [לא חזי] לפתוח בו את הדלת ואמרי רבנן דבקיסם לחצות בו שיניו איכא חיוב חטאת בכלי ושבות ביד . באבוס של בהמה אף בכלי שרי לקטום לחצות בו שיניו דדוקא בקיסם דאיכא חיוב חטאת בכלי גזירה ביד אטו כלי אבל באבוס של בהמה לא גזרינן כלי דידיה אטו כלי דקיסם וכן משמע דמדמי ליה לשבירת חבית (דאסרי) [דאיירי] בכלי אבל לפי' התוס' דרבי אליעזר איירי באבוס של בהמה משמע דרבנן אסרי באבוס של בהמה לקטום בסכין וגמ' דידן עיקר ואפילו בסכין מותר לחתוך מן האבוס של בהמה לחצות בו שיניו . אמר רב יהודה אוכלי בהמה אין בהן משום תקון כלי כלומר מותר לקטום מהם קיסם לחצות בו שיניו והכי הלכתא :

מלחמת ה'

ועוד והא דתנו רבנן אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן הדלת כו' עד ומכל זה נראה לנו שהלכה כרב נחמן דלית ליה מוקצה בשבת : **אמר** הכותב הכו ליה אפריון לבעל המאור ז"ל שזו ודאי ראיה הוא לדברי רבינו הגדול ז"ל אע"פ שהרב ז"ל השיב דאפילו למאן דלית ליה מוקצה בעצים אית ליה לפי שאין עליהם תורת כלי והרי הם כאבנים זולתי להסקה וזו אינה תשובה שכיון שמוכנים להסקה יצאו מתורת אבנים שאפילו אבנים עצמן אם הוכנו הוכנו אלא שאלו הוקצו לענינן ודרך הגמ' נתפוס ולא נתלה באויר הסברות שסברי ת"ק דאית ליה מוקצה אוסר ור"ש שחולק בשאר המוקצה חולק בכאן ואזדו לטעמייהו ולא הודה לו ר"ש מפני שאין עליהם תורת כלים וכן מצינו בכלים עצמן הקצאה כגו מטה שייחדה למעות אסור לטלטלה וקנה של תרנגולין אסור לטלטלה למאן דאית ליה מוקצה דאמרינן כלום עשוי אלא לתרנגולין ולמאן דלית ליה מוקצה שרו כדאיתא בפרק כירה וכן אמרו בפ' במה מדליקין שופר מטלטל מפני שאדם מיחדו לתקיעה ואין מתחמשין בו לדבר אחר נעשה מוקצה לשאר דברים וכולן מותרין לדברי רבי שמעון ונפסקה הלכה כמותו בשבת ואע"פ שהן מיוחדין למלאכת איסור וכ"ש בקעת ביו"ט דיהודה למלאכת היתר היא אלא שאין הלכה כמותו ביום טוב כדברי רבינו ז"ל והוא הדרך המחוור מן הכל כי סוגיית פרק כל הכלים מוחלפת מזו כמו שכתב בעל המאור ז"ל ואע"פ שיש לו לומר דלפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה אינו מוקצה ביו"ט דהא מלאכה דהיתר היא אלא ה"ק ולא ניתנו עצים אלא להסקה והן מוקצין בשבת וגזירה יו"ט אטו שבת וכל זה כדי לאחות שתי הסוגיות הללו ואם תאמר עדיין א"א גזירה יום טוב אטו שבת אלא לבית שמאי כמו שהעלו שם לא קשיא הא ב"ש הא ב"ה ונמצינו שונים משנתינו ומחלוקת ר"ש ורבנן לב"ש וא"כ היאך נפסקה הלכה בחיזרא רטיבא אסור והרי אינו אלא לב"ש כבר דחו מקצת מפרשים בזו דמודים ב"ה דגזרינן יו"ט אטו שבת במוקצה וחלקו בין גזרה זו לאותן שלא גזרו ב"ה בשום טעם וגלטרך לומר דהתם בסוף הסוגיא כשאמרו הא לא קשיא הא בית שמאי הא ב"ה לא הקפידו אלא לתרץ שתי המשניות אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ומוציאין את הקטן ואת הלולב כמו שאמרו בפרק משילין והנה זו הדרך מתכבשת ודחוקה בזה הדחק עצמו ועוד שלשון הברייתא השנויה כאן לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה אינו נסמך על דברי רבה וגזירתו שגזר בפרק כל הכלים והיה לו לפרש כאן בברייתא גזירה יו"ט אטו שבת אבל הטוב והנכון שנאמר דהתם לא שמיע ליה לרב' ברייתא זו ולא מצא במשנתינו שאין סומכין את הקדירה בבקעת אלא גזירת יו"ט אטו שבת וכאן אמרו מפני שלא נתנו עצים אלא להסקה ואין צריך לגזרה כלל וכיוצא בזו ברייתות שלא שמעו אותן מקצת האמוראין ושנויות בגמ' במקום אחר או במקומות הרבה בפ' שבועות שתים בעא מיניה רבא מרב נחמן איזו היא שבועת בטוי לשעבר ובפרק כלל גדול ברייתא תניא ובפרק אין מעמידין גבי בינה גלויה פלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן והתם תניא ברייתא כר' יוחנן ולא מדכר בגמ' הכי למימר תניא כותיה ולא שמיע להו וכן בפ"ק דבבא בתרא וכן במקומות הרבה בתלמוד וכזו המסכתא נמי אמרינן כדרבה חול מכין לשבת וכו' ובמסכת עירובין תנו לה ברייתא ורב חסדא לא שמיעא ליה ולא סבר לה ואפשר עוד דלפי שלא נתנו עצים אלא להסקה אינו לשון הברייתא אלא לשון שהכניסו בה בגמ' לפרש וכיוצא בה רבות בגמרא ודברי רבינו שלמה ז"ל גם כן שכתב שאין הפסק הזה אלא לדעת האוסרין במוקצה אינו נכון כלל ורב נחמן תלמידו של שמואל הוא וכותיה סבירא ליה ועוד דאיהו גופיה אמר אנו אין לנו אלא ב"ש כרבי יהודה וב"ה כרבי שמעון לדחות איסור המוקצה ולומר יהדעות כזו אלא דברי רבינו אלפסי ז"ל שחדש לסמוך על דברי ר' נחמן במוקצה יו"ט אסור ובשבת מותר והם הפנים המאירין בכל ההלכות האלו והא דדריש רבא אשה לא תכנס לבית העצים ליטול מהן אוד ואוד שנשבר

המאור הקטן

והא דתנו רבנן אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן הדלת לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה ור"ש מתיר ר"ש לטעמיה דלית ליה מוקצה ות"ק כר' יהודה דאית ליה מוקצה הלכך עצים כיון שאין עליהם תורת כלי לא הוכנו מאתמול אלא להסקה וסוגיין כת"ק ופלוגתא דרב נחמן ורב ששת בחיזרא בהדין טעמא שייכא ורב נחמן לטעמיה דאית ליה מוקצה ביו"ט כרבי יהודה משום דסתם לן תנא דמתני' כותיה ואיפסיקא הלכתא בהדיא בחיזרא יבשתא שרי רטיבתא אסור וכן פי' הרי"ף ז"ל בהלכות רטיבתא אסור משום דכמוקצה דמי ובסוף מסכת שבת איפליגו רב אחא ורבינא אליבא דר"ש במוקצה ואסיקנא הלכתא בכל התורה כולה כדברי המיקל וקשיין הלכתא אהדדי ומכל זה נראה לנו שהלכה כרב נחמן דאית ליה מוקצה ביו"ט ולית ליה מוקצה בשבת והפרש יש בין מוקצה למוקצה וכל המוקצה האסור ביו"ט אסור בשבת וכל המותר בשבת מותר ביו"ט וכמו שפרשתי לך בתחלת זאת המסכתא ואע"ג דשאר אמוראי כולהו לא שני להו במוקצה בין שבת ליו"ט אלא מאן דאסר כר' יהודה אפילו בשבת אסר ומאן דשרי אפילו ביו"ט שרי ולא מפלגי בין מוקצה למוקצה אנן כרב נחמן נקיטין ובין מוקצה למוקצה מפלגינן לפום סוגיא דשמעתא דבמסכת יו"ט ובמסכת שבת ומתרצן הלכתא דהכא והכא ולא קשיין אהדדי ובמסכת שבת בפרק כל הכלים מייתי לה למתני' דהכא ומסקנא מוקמי' לה אליבא דבית שמאי דגזור יו"ט אטו שבת ומשמע מינה דלית הלכתא כמתני' והכא פסקי' כותיה ונראין הדברים הללו כסותרין זה את זה אלא יש לומר לישני אינון דמאן דמתני הא לא מתני הא : **ולענין** הלכה למעשה נקיטי' ההוא לישנא דאיתמר בדוכתיה ואתוקם בבוכנתיה ושבקי' לההוא דלא איתמר בדוכתיה ואגב גררא הוא דאתיוה והם הכי נמי סבירא לן בהנך תרי לישני דרב פפא דאמר הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשין ואין גובה מן הלקוחות חד מינייהו בקדושין בפרק ראשון וחד מינייהו בב"ב בסוף גט פשוט אע"פ שהרי"ף טרח להעמידם שתיהן כאחד אנו נראה לנו דפליגי לישני אהדדי וכההוא לישנא דב"ב נקיטין והם הכי נמי עבדינן הכא כיון דמתני' דאין סומכין את הקדרה ביו"ט פרשוה בגמ' בדוכתה מטעם מוקצה לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה וסוגיא דשמעתתא לאוקמוה כהלכתא עלה סמכי' וכותה עבדינן וההיא סוגיא דבמסכת שבת חשבי' ליה כלישנא אחרינא להגדיל תורה וללמדך שאפילו ב"ש דסבירא להו במוקצה ונולד ביו"ט כרבי שמעון וכדתנן ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל בבקעת מודו דאין סומכין ולאו משום דלא נתנו עצים אלא להסקה דהא לא סבירא להו שום מוקצה אלא משום גזירה יו"ט אטו שבת ואזדו לטעמיהו דסבירא להו אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ומתני' דאין סומכין את הקדרה בבקעת איכא למימר דב"ש היא דהא מפרש טעמא בברייתא משום דלא נתנו עצים אלא להסקה ודילמא ב"ה לא מודו בה וכיון דסוגיין בשבת להקל במוקצה נחתין לה לאחויי אנפא דהיתרא ואע"ג דמתניתא לגבי יו"ט והכא במסכת יום טוב בדוכתא דסוגיין להחמיר במוקצה נחתינן ליה לאחויי אנפא דאיסורא ובכל זה יש סעד לדברינו שפסקנו כרב נחמן דמוקצה ביום טוב אסור ובשבת מותר :

השגות הראב"ד

אין סומכין את הקדירה בבקעת וכו' עד דאית ליה מוקצה : א"א איני אומר כן אלא אפילו תימא ת"ק לית ליה מוקצה בעלים והדומה להם אית ליה מוקצה והטעם לפי שאין עליהם תורת כלי ולא נתנו עצים אלא להסקה וכו'

עין משפט

א מיי' פרק ה' מהל' יו"ט סמג לאוין עה: ב מיי' פרק ג' מהל' יו"ט וש"ע טור או"ח סי' תקיח תקז סמג לאוין עה: ג מיי' פרק כ"א מהל' שבת סמג לאוין סה ועה טור או"ח סי' שכב וסימן תקט:

שיטת הריב"ב

כמאן דאזיל לחינגא. למכור בשוק: ברטיבא. שאינו ראוי לטלטלו אפילו להסקה: מה לי לצלות בו לתוחבו בתוכו מה לי לצלות בגחלתו הרי הוא ראוי לטלטלו לעשות גחלת וצולה בה. והלכתא כו' דכרבי יהודה ... לטלטול ואי משום דחזו להסקה אתמול לאו להכי קיימי: מתני' נוטל אדם קיסם מלפניו. ממה שלפניו בבית:

א מיי' פרק ג ופ"ד מהל' יו"ט סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' תקז:

כשמחתכו וממחקו בסכין: **אוכלי** בהמה. כגון קש ועלי קנים: אין בהם משום תקון כלי. דכיון דרכין עד שהן ראויי' לבהמה לא חשיב כלי שאינו מתקיים: שובר אדם את החבית. מגופה שיש בה גרוגרות: ובלבד שלא יתכוין. ליפות השבירה להיות לה לפה שתהא עוד כלי: הוה מפשח ויהיב לן אלואתא. מקלות גדולים כמו לא בהלה ולא ברומח במס' שבת [דף סג:]: ואע"ג דחזיא לקתתא דנרגא וחציני. שהיה קשה וראוי לעשות ממנו בית יד לקרדום ולפסל שקורין דולדורה והוא היה שוברן להריח ואמרי' בגמ' דהא אתיא אליבא דרבנן דאמרי דאחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות דסברי דאפי' בקוטם קיסם לחצות בו שיניו ליכא אלא איסורא דרבנן משום דסבירא להו דכל עשיית כלי שלא כדרכו לא מיתסר אלא מדרבנן ומש"ה כי לא מכוין לעשיית כלי דהיינו להריח בו שרי אפי' לכתחלה והיינו נמי טעמא דמתני' דשובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות משום דאי נמי מכוין לעשות כלי לא מיתסר אלא מדרבנן כיון שהוא עושה כלי בשבירה בלבד שלא כדרכו ומשום הכי כי לא מכוין שרי אפי' לכתחלה וכ"ת והיכי מסקינן הכא דאוכלי בהמה כיון שהם רכים אין בהם משום תיקון כלי אע"פ שהוא מכוין לכך והא בפירוש אסרי' למיתן [שבת קמו:] טרפה דאסא בחביתא איכא למימר דהתם היינו טעמא לפי שדרך הוא שאפי' באוכלי בהמה מתקנין כלי העשוי כבר אבל לא שיעשו כלי ממנו לכתחלה: **גרסי'** בגמ' ת"ר מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשנו לבורים ור"ש מתיר. ומפרש' טעמיה דת"ק דקי"ל כוותיה דמשום דמחזי כמאן דמכניס למחר וליומא אחריכא ואע"ג דקי"ל כרבנן דמתני' שאין מותר לגבב אלא מפניו נפקא מינה לעצים גסים דלא בטילי אגב חצר ולא מיתסר אפי' לרבנן דאינהו לא אסרי אלא בקסמין דקים מפני שהם מתבטלין אגב חצר אבל בגסים לא ואפ"ה אסור לעשות מהן ליבורין ליבורין: **ומ"מ** מדלא אסרי' אלא משום דמחזי כמאן דמכניס למחר וליומא אחריכא ולא אסרי' ליה משום מעמר יש להביא ראיה מה שאמר בשם הר"ר יצחק בן רבינו מאיר ז"ל דאינו חייב משום מעמר אלא במלקט במקום שגדל שם והכי נמי מוכח בפרק כלל גדול (דף עג:) דאמרי' האי מאן דמכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר אלמא דווקא דכניף ממלחתא אבל ממקום אחר לא: **מתני'** אין מוציאין את האור. משום דמוליד: מן המים. נותנין מים בכלי זכוכית לבנה ונותנו בחמה כשהשמש חם מאד והזכוכית מוציאה שלהבת ומביאין נעורת ומגיעה בזכוכית והיא בוערת: מן העפר. לפיעי בקר או לאו מטמינן בעפר וכשמרקיבין יוצא מהן אור: אין מלבנין את הרעפים. טיבלים ומפרש' בגמ' דברעפים חדשים עסיקינן מפני שצריך להסמן שבהיסק ראשון הם מתחזקין ומתקשין ונעשים כלי: **גרסי'** בגמ' תנן התם באלו טרפות (דף נו:) דרסה או שטרפה בכותל או שרצצתה בהמה אחרת ומפרכסת ושהתה מעת לעת ושחטה כשרה ר' אלעזר אומר כו' צריכה בדיקה. פירוש אדם שדרס על עוף או (שדרסו או) שחבטו בכותל או שרצצתה בהמה ומפרכסת ואינה יכולה לעמוד ושהתה מעת לעת כלומר יום אחד שלם ושחטה כשרה מיהו אמר ר' אליעזר דכי שהתה מעת לעת נמי צריכה בדיקה לאחר שחיטה שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה ונפסק החוט או שאר מיני טרפות ושהתה מעת לעת אצטריך דאי לא שהתה אע"פ שבדק ולא מצא סימן טרפות טרפה שזו אחד מי"ח טרפות ונקרא רסוק אברים שאבריה מתפרקין כולם אע"פ שאין רושם ניכר בה מתה וזו סימנה שאם שהתה מעת לעת בידוע שלא נתרסקו איבריה דקים להו לרבנן דריסוק איברים אינה חיה מעת לעת אבל שאר סימני טרפה חיה כל י"ב חדש ובעי עלה ר' ירמיה מר' זירא מהו לשחט' ביו"ט מי מחזקי' ריעותא או לא כלומר מי אמרי' הואיל וצריכה בדיקה דאיתיליד בה ריעותא מחזקי' ריעותא בגוה משום חשש איסור מלאכה דיו"ט דילמא מישתכח טרפה ונמצאת שחיטה שלא לצורך דבשלמא שאר בהמות אע"ג דמחמירין אנפשין ובדקינן מיהו סמכי' ארובא ורוב בהמות אינן טרפות ולא איפשיטא בעיין הלכך מסתברא דנקיטינן בה לחומרא דהוה ליה ספק דאורייתא: **מתני'** ועוד אמר רבי אליעזר. משום דתני חדא לקולא גבי מוקצה והדר אמר אחריתי קאמר ועוד והקשה רש"י ז"ל והא אפסקוה רבנן במילי טובא באין מוציאין ובהנך דבהדה והיינו מילתא אחריתי דלאו מילתיה ואמאי לא אותביניה בעירובין (דף כג:) גבי ועוד אמר רבי יהודה בן בבא דאותביניה מר' אליעזר דסוכה ושנינן התם לא אפסקוה אלא במילתיה ואילו אותבינא *מיהא לא הוה מצי לשנויי הכי ומפני קושיא זו כתב דהמשנה שלא כסדר אבל הר"ז הלוי כתב דכיון דקתי בהדלקה גמריכהו לכולהו מילי דהדלקה וכי האי גוונא לא חשיבא הפסקה ואחרים תירצו דכיון דהפסקוה במילתיה דס"ל לא חשיבא הפסק כלל ושפיר תני ועוד ובתוספות תרצו דכל היכא דהוו שתי קולות תני ועוד ואע"ג דאפסקוה בלאו מילתיה: עומד אדם על המוקצה. הצריך הזמנה והזמנה מועלת לו כגון דאחזי ולא אחזי כדאמרן באין לדין: ע"ש בשביעית. שאין מעשר נוהג בה ואינו מחוסר אלא הזמנה והוא הדין במעושר בשאר שני שבוע אלא אורחיה דמילתא נקט דסתם מוקצה לאו מעושר הוא דגרוגרות וצמוקים הם סתם מוקצה ואין רגילין לעשר קודם זמן גמר מלאכה: ואומר מכאן אני אוכל למחר. וסגי בהכי דיש ברירה: עד שירשום. בסימן דאין ברירה: **גמ'** תנור וכירים חדשים. כ"ש ישנים: הרי הן ככל הכלים וניטלין בשבת בחצר. דחזו למיתב בגוייהו מידי: אבל אין סכין אותן בשמן. להחליקן ולצחצחן: וכן אין טשין אותן במטלית. להחליקן ולצחצחן: טשין. שפין: ואין מפיגין אותן. לאחר היסיקן: לחסמן. שמתקשין ע"י צונן וכולהו משום דמתקן מנא: ואם להפיגן. בשביל לאפות שהוסקו הרבה וחושש שלא תשרף הפת בתנור מותר ולא דמי לליבון רעפים דאסורין לעיל דהתם תקונו של כלי קודם לתשמיש שמשתמש בו אבל כאן בשעת תשמישו הוא

ריש"י

גמ' ומוללו בין אצבעותיו. להוציא מהן הריח: וקוטמו. שיהא מקום הקטימה לחוריתו נודף: שובר אדם מגופת חבית. שיש בה גרוגרות ואוכל ובלבד שלא יכוין ליפות בשבירה להיות לה לפה: הוה מפשח. מספח בידו הענפים מעץ הגדול הנלוס: אלואתא. מקלות גדולות ואע"ג שהוא קשה כל כך שיהא ראוי לקתתא דנרגי וחציני לעשות ממנו בית יד לקרדום: **מתני'** אין מוציאין את האור. משום דמוליד: מן המים. נותנין מים בכלי זכוכית לבנה בחמה כשהשמש זורחת והם חום מאוד בזכוכית מביאין נעורת ומגיעין לזכוכית והיא בוערת: עומד אדם על המוקצה. הצריך הזמנה והזמנה מועלת לו כגון דאיחזי ולא איחזי כדאמרי' באין לדין: ע"ש בשביעית. שאין מעשר נוהג ואין מחוסר אלא הזמנ' וה"ה בדבר מעושר בשאר שני שבוע אלא אורחא דמילתא נקט דסתם מוקצה לאו מעושר הוא דגרוגרות וצמוקים סתם מוקצה ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה: ואומר מכאן אני נוטל. וסגי בהכי דיש ברירה: עד שירשום. בסימן דאין ברירה: **גמ'** הרי הן ככל הכלים וניטלין. בשבת בחצר דחזו למיתב מידי בגווייהו: אין סכין אותן שמן. להחליקן ולצחצחן וכן אין טשין אותן במטלית להחליקן: ואין מפיגין. היסיקן בצונן: לחסמן. לפי שמתקשה אחר החימום ע"י צונן וכולן משום דמתקן מנא: ואם. מפיגן כדי לאפות שהוסק הרבה וחושש שלא תשרף הפת מותר:

נר מצוה

א"ר יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי כלומר מותר ליטול מהם קיסם לחצות בו את שיניו וכן הלכתא ומותר לטלטל עצי בשמים להריח בהן ולהניף בהן לחולה ומוללו להריח בו וקוטמו להריח בו אחד קשין ואחד רכין דל"ש מהא דתנן *שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ועוד דהא *רבה בר רב אדא ורבין בר [רב] אדא אמרי כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלואתא אלואתא ואע"ג דחזיין לקתתא דנרגי וחציני: **מתני'** אין [א]מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים אין מלבנין הרעפים לצלות עליהם *ועוד א"ר אליעזר °עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית ואומר מכאן אני אוכל למחר וחכמים אומרים עד שירשום ויאמר מכאן עד כאן: **גמ'** ת"ר התנור והכירים חדשים הרי הן ככל הכלים וניטלין בחצר אבל אין סכין אותן שמן ואין טשין אותן במטלית ואין מפיגין אותן בצונן כדי [א] לחסמן ואם בשביל לאפות מותר:

המאור הקטן

מתני' ועוד אמר ר' אליעזר עומד אדם על המוקצה ע"ש בשביעית וכו' וה"ר שלמה ז"ל מקשה בה אמאי קתני ועוד והא אפסקוה רבנן במילתא אחריתי דקתני אין מוציאין את האור וכו' והתם במסכת עירובין בפ' אין עושין פסין דקא מקשי מר"א דסוכה אדרבה מר"א דהכא ה"ל לאקשויי דלא מצי לדחויי כדדחי ליה התם ונראה לי דכה"ג לא הויא הפסקה דכיון דאתחיל במילי דהדלקה קא מסיים ואזיל כל מילי דהדלקה ולפום הכי תנא בהדיא אין מוציאין האור וכל כה"ג לאו הפסקה הוא: **ומה** שהביא הרי"ף ז"ל ראיה לדבריו בסוף פרק משילין מדתניא אחרים אומרים משום ר"א ביצה תאכל היא ואמה דאמרי' עלה אי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים היא ואמה אסירא דאלמא פשיטא דהכין הלכתא הוא זו אינה ראיה א] דהא שמעי' ליה לר"א הכא בהדיא דאית ליה מוקצה מדתנן עומד אדם על המוקצה ומש"ה מהדרי' לתרוצא להיא ברייתא כמ"ד מוקצה אסור ואין להביא ראיה ממנו גם הראיה שהביא משקלא וטריא דגמ' דאמרינן מ"מ דב"ש מוקצה הוא כלומר שזה דבר ידוע הוא גם זה אינה ראיה משום דקס"ד דאפילו מאן דשרי במוקצה בנולד אסור הוא דפרכי' הכי כדמסיק לה התם ומאי קושיא וכו' ומ"מ זה אין להביא ראיה ואנו כבר כתבנו ופירשנו דיני המוקצה ומה שאנו מודים לדברי הרי"ף ז"ל שפסק כרב נחמן ומה שלא נראה לנו מדבריו שהשוה כל דיני המוקצה ולא הפריש ביניהם: [דף לג ע"ב] ב] **הא** קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן וכתב ה"ר שלמה ז"ל ואם באת לומר אדרבה דוק מיניה לאיסורא שבשאר שני שבוע הוקבע בדבורו למעשר ואסור משום מוקצה אע"פ שעבר ותקנו הכי ה"ל למיתנא העומד על המוקצה ע"ש בשביעית ואמר מכאן אני נוטל למחר הרי זה מן המוכן דדייקי' מינה הא בשאר שני שבועי אין זה מן המוכן אבל השתא דקתני לא יעמוד שמעי' מינה דאיסורא דשאר שני שבועי משום טבל הוא ולא משום מוקצה שאם עבר ותקנו מתוקן ועוד י"ל דאיסורא לא הוה צריך לאשמועי' דמסתמא טבל מוקצה הוא ולאו יהיב דעתיה מאתמול למעבד ביה איסורא ואע"ג דמוקצה מחמת איסורא דרבנן הוא:

מלחמת ה'

תרוייהו כר' יהודה דרש להו וכיון שהודו רב נחמן ורב ששת לדברי תנא קמא ומהנך דבריהם נפסקה הלכה בגמ' יכישא שרי מטעמייהו מה לי נגלות בו ומה לי נגלות בגהלתו ורטיבא אסור ש"מ דהלכה יש מוקצה ביו"ט כסבריה דרב נחמן דאיהו מרה דהך שמעתא ואזיל לטעמיה וגמרא פסקא בהדיא הלכתא כותיה והוי יודע שהכל מודים ברטיבא דחזיא להיסק גדול ולא נחלקו בבא להסיק מכן היסק גדול שהוא מותר אלא כך נחלקו מאן דאסר אמר לך הא לא חזי להסקה באפי נפשה ואין אומר מה לי נגלות בו ומה לי נגלות בגהלתו ומאן דשרי אמר לך הא חזי להיסק גדול ומה לי נגלות בו ומה לי נגלות בתערובת גהלתו והלכתא מה לי נגלות בפני עצמו אמרי' מה לי נגלות בתערובתו לא אמרינן ואם תפרש שאין הכנה להיסק גדול הוה להו ודאי כגרוגרות שבתנור ובלא דין מוקצה אסורין דהא לא הזי לכלום וזה מקום טעותו של בעל המאור למעלה בפרק יו"ט כין תבין את אשר לפניך:

ועוד ומה שהביא הרי"ף ז"ל ראיה לדבריו בס"פ משילין וכו' זו אינה ראיה דהא שמעי' ליה לר"א הכא בהדיא דאית ליה מוקצה: **אמר** הכותב תשובה לרב ז"ל שהמוקצה הזה גרוגרת וצמוקים הם דסתם מוקצה שבכל ענין

השגות הראב"ד

הם כאבנים וכל התכולותיו והאריכות דבריו בעבור שמצא חן בעיניו ההפרש שנתן בין מוקצה למוקצה כי חשב בעיניו להיות מחדש חדוש גדול וחשב ג"כ להיות חולק על הרב במקצת ועל כן מסבב פני הדברים להיותם מסכימים לפירושו: א] דהא שמעינן לרבי אליעזר הכא בהדיא וכו' עד עומד אדם על המוקצה: א"א לא אמר כלום שהמוקצה הזה גרוגרות וצמוקים הם דהוזו ולא הזו ובעו הזמנה ואפילו לר"ש דאי לאו הכי הוא למה לא אקשי ליה לרבי יוחנן במסכת שבת מהא דהתם מתניתין הוא: ב] **הא** קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת: א"א כבדות גדולה הוא זה הפירוש ואנן מפרשינן הקושיא שהקשו מאי איריא שבת אפילו בחול נמי לא על משנה זו אלא על מבנת זרעים תינוקות שטמנו תאנים לשבת שאפילו בחול עשו כן הוקבעו הואיל וקבעו עליהם הכילתן ושני ליה הא קמ"ל טבל מוכן הוא אצל שבת פירוש מדלא קתני הכי שכהו ולא עשרו לא יאכלו בשבת אפילו עשרו ולא למוצ"ש עד שיעשרו אלא מדלא קתני הכי הלמא שאם עשרו בשבת יאכלו שאין בו משום מוקצה אלא משום איסור טבל בנכד:

שיטת ריב"ב

א כתב מהר"ם שמותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אף על פי שמכבה:

שיטת ריב"ב

אוכלי בהמה. כגון קש ועלי קנים: אין בהן משום תקון כלי. וקוטמו להריח בו: אחד קשין. כיון שאינו מתכוין לכלי. ואחד רכין. דסגהו אף לחצות שיניס שרו דאין בהם משום תקון כלי כיון שהן ראויי' למאכל בהמה ובקשין היינו טעמא דקטימתן מותרת להריח בהן דלא שנא מהא דתנן וכו' דכיון שאינו מתכוין לעשותו כלי מותר: הוה מפשח לן. לאורתי: אלותא. אלואתא. מקלות גדולים כמו ולא בהלה ולא ברומח: ואף על גב דחזיא לקתתא דנגרי ותציני. שהיה קשה וראוי לעשות ממנו בית יד לקרדום ולפסל שקורין דולאדורא: מתני' אין מוציאין את האור. מפרש טעמא בגמ' משום דקא מוליד ביו"ט: אין מלבנין את הרעפים. מפרש טעמא בגמ' מפני שצריך להקשותן ובהיסק ראשון זה הם מתחזקין ומתקשין הלכך אע"ג דלצורך יו"ט הוא דהא צולה עליהן כיון דבהיסק זה עושה כלי אסור: ועוד אמר ר' אליעזר. כיון דאתחיל במילי דהדלקה קא מסיים ואזיל כל מילי דהדלקה והדר לדברי ר' אליעזר: עומד אדם על המוקצה. הצריך הזמנה והזמנה מועלת לו כגון דאחזי ולא אחזי דאמרינן בגמרא דאי לדין: ערב שבת בשביעית. שאין מעשר נוהג בה ואין מחוסר אלא הזמנה והוא הדין במעושר ובשאר שני שבועי אלא הזמנה אורחא דמלתא נקט דסתם מוקצה לאו מעושר הוא דגרוגרות וצמוקים הם סתם מוקצה ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה. ואומר מכאן אני אוכל למחר. דכיון דאזמניה אין כאן איסור מוקצה ואיסור מעשר אין כאן דבשביעית אין מעשר נוהג ודוקא ערב שבת בשביעית הא שאר שבועי אע"ג דאזמני' וליכא איסור מוקצה דבר שלא נגמרה מלאכתו הוא אית ליה לר' אליעזר דשבת קובעת למעשר אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו הכי פרישנא בגמרא:

הוא שמתקן לתשמישו: **ת"ר** מולגין את הראש ואת הרגלים. פירוש בחמין ולהסיר את השער ומיהו דוקא לאחר מליחה אי נמי איפשר לפי' קודם מליחה ובכלי שני שאינו מבשל ואע"פ שהוא מבליע הדם אפשר דדם שנבלע ע"י כלי שני כיון דאינו מבשל יוצא הוא ע"י מליחה: אבל אין טופלין אותן בחרסית ולא באדמה. להסיר שערן שזהו דרך העבדנין: ואין גוזזין את הירק. בתלוש שיש בו ראשי עלין כמושין אין גוזזין אותו בתספורת שלו שגוזזין בו מן מחובר דמאן דחזי סבר שנלקט היום: הקונדס והעכביות. מיני ירקות הן שיש טורח בתקונן: ומסיקין ואופין בפורני. הם תנורים גדולים שלנו ופיהם בצידם ולא חיישי' לטרחא אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור: ומחמין חמין באנטיכי. ואע"פ שמשמר חומו הרבה אפילו לאחר יו"ט לא חיישינן דמחזי כמאן דמחמם לצורך חול: שמא תפחת. ונמצא טורח שלא לצורך: אין נופחין במפוח. דמחזי כאומן עושה מלאכה: ואין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו. חדוד ותקון עושה אותו כלי לכתחלה: אין פוצעין את הקנה לצלות בו מליח. לתת קרומותיו על האסכלה שעושה כלי דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תקון כלי: אבל פוצעין האגוז במטלית. ומכה על המטלית כדי לשבור הרבה אגוזים בבת אחת: ואין חוששין שמא תקרע. דאפילו נקרע לא איכפת לן שאין זה קורע ע"מ לתפור:

סליקו להו המביא

משילין פירות דרך ארובה ביום טוב. מי שיש לו חיטין ושעורין שטוחין על גגו ליבש וראה גשמים ממשמשין ובאין התירו לו לטרוח ולהשילן מלמעלה למטה דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ דליכא טרחא יתירא ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתקרת הגג אבל חלון כגון גג המוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהן על החלון ולהשליכן לא טרחינן כדלקמן: ומכסין את הפירות. ולא אמרינן טורח שלא לצורך יו"ט הוא דשרו ליה רבנן מפני הפסד ממון: דלף. גשמים הנוטפים מן הגג: וכן כדי יין. נמי מכסין מפני הדלף: תחת הדלף. לקבלן בתוכו מפני טנוף הבית: **ואיבעיא** לן בגמרא הני פירות דמשילין עד כמה ואמר רבי זירא אמר רב אמי אמר ר' יוחנן כאותה ששנינו מפנין אפילו ארבעה וחמשה קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש ומספקינן עלה דדילמא שאני התם דאיכא ביטול בית המדרש אבל הכא דליכא ביטול בית המדרש לא כלומר דלא שרינן כולי האי אי נמי לאידך גיסא דהתם היינו טעמא דארבע וה' קופות אין טפי לא משום דליכא הפסד ממון אבל הכא דאיכא הפסד ממון אפילו טובא נמי ולא מסיימי' ביה מידי ונראה שדעת הרב אלפסי ז"ל דכיון דלא איפשיטא נקיטינן בה לקולא ולפיכך כתבה למתני' סתמא והשמיטה לאותה בעיא לומר דשרי אפילו טובא משום דאיסורא דרבנן הוא וספיקא לקולא וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יו"ט אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב דכל מאי דדחינן דחייתא בעלמא ניכהו ולא דחינן מאי דפשיטא ליה לרבי יוחנן דילפינן יו"ט משבת משום דחייתא בעלמא ומשמע דה"ה נמי בתלתא בעיין אחריני דבעי בגמרא חדא מינייהו דהתם תנן לגבי שבת אבל לא את האוצר ואמר שמואל מאי אבל לא את האוצר שלא יגמור את האוצר כולו דילמא אתי לאשוויי גומות ומספקינן הכא מאי ואידך בעיא דהכא גבי יו"ט אמר רב נחמן לא שנו דמשילין פירות דרך ארובה ביו"ט אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא ומספקינן מי אמרי' בההיא דשבת כיון דאיכא ביטול בית המדרש דאפילו מגג לגג שרי או דילמא לא שנא ומספקינן תו דהכא תניא לא ישלשלם בחבל ולא יורידם דרך חלונות ודרך סולמות ומבעיא לן מי אמרינן דהתם משום בטול בית המדרש אפילו כי האי גוונא שרי או דילמא לא שנא ולפי דרך הר"ז הלוי ז"ל מסתברא דכיון דרבי יוחנן אמר דיו"ט ושבת בחד מהני דיני כי הדדי ניכהו ה"ה לאידך דילפינן יו"ט משבת ושבת מיו"ט: **גמ'** א"ר נחמן לא שנו אלא באותו הגג. שהארובה והפירות בגג אחד: ואפילו גגותיהן. של שני הבתים שוין שאין זה גבוה מזה שיהא שם טורח עליה וירידה: בחלונות. כלומר אם הגג מוקף מחיצה ואין בו ארובה אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשלם בשקין דרך חלון בחבל מפני שיש טורח להעלותן מן הגג לחלון ומשם לארץ: סולמות. כל מדרגה קרויה סולם כעין הכבשים שלנו: אפילו אוירא דלבני. לבנים הסדורין ומוקצין לבנין וגשמים באים ומתיירא שמא ימוחו מותר לטלטל כלים לצרכן ולכסותן ולא אמרי' הואיל והן עצמן אין ניטלין אף הכלי לא ינטל לצרכן: ורבי יצחק אמר דווקא פירות הראויין. הוא דשרו רבנן לטלטל כלי לצרכן אבל מידי דלאו בר טלטול הוא אין כלי ניטל לצרכו:

אלא

נר מצוה

תנו רבנן [א] מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהבין אותן באור אבל אין טופלין אותן לא בסיד ולא בחרסית ולא באדמה ואין גוזזין אותן במספרים ואין גוזזין את הירק במספורת שלו אבל מתקנין את הקונדס ואת העכביות ומסיקין ואופין בפורני ומחממין חמין באנטיכי ואין אופין בפורני חדשה גזרה שמא תפחת: ת"ר [ב] אין נופחין במפוח ביו"ט אבל נופחין בשפופרת ואין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו: ת"ר [ג] אין פוצעין את הקנה לצלות בו מליח אבל פוצעין את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תקרע:

סליקו להו המביא

משילין פירות [ד] *דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת ומכסין את הפירות בכלים מפני הדלף וכן כדי יין וכדי שמן ונותנין כלי תחת הדלף בשבת: **גמ'** משילין פירות דרך ארובה *אמר רב נחמן לא שנו אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא (א) תנא *לא ישיטם מגג לגג °אפילו גגותיהן שוין תאנא לא ישלשלם בחבל בחלונות ולא [ה] יורידם בסולמות: ומכסין [ו] את הפירות וכו': אמר עולא אפילו אוירא דליבני ורבי יצחק אמר פירות הראויין ואזדא רבי יצחק לטעמיה דאמר רבי יצחק אין כלי ניטל

אלא

רש"י

מולגין. ברותחין: אין טופלין בסיד · להסיר השער דהוי דרך עיבוד: ואין גוזזין במספרים · דמיחזי כצריך לשיער: ואין גוזזין · הירק התלוש שיש בו עלין נרקבין כמושין אין גוזזין במספרים שלו שגוזזו בו מן המחובר דמאן דחזי סבר שנלקטו היום: קונדס ועכביות · מיני ירקות שיש טורח בתיקונן: פורני · תנורים גדולים כעין שלנו ופיהם בצידן ולא חיישינן לטורח אם יש לו הרבה אוכלין דלא סגי ליה בתנור: אנטיכי · מפרש בפרק כירה איכא מאן דאמר בי דודי ואיכא מ"ד בי כירי: תפחת · ע"י שחדשה היא ונמצא טורח שלא לצורך: אין נופחין במפוח · דמיחזי כאומן עושה מלאכה: ואין מתקנין את השפוד · ודלא כרבי יהודה אי נמי בנרלף מעיו"ט ודברי הכל: אין פוצעין את הקנה · [לתת] לקרומיותיו תחת המליח על האסכלא שעושה כלי דכל מילי דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי: ואין חוששין שמא תקרע · דאפי' נקרע לא איכפת לן דאין זה קורע (א) על מנת לתפור:

סליקו להו המביא

משילין פירות דרך ארובה · מי שיש לו חיטין ושעורין שטוחין על הגג ליבש וראה גשמים ממשמשין ובאין התירו לטרוח ולהורידו דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ דליכא טירחא יתירה ודוקא ארובה דכל ארובה היא למעלה בתקרת הגג אבל חלון כגון גג המוקף מחיצות וחלון בכותל וצריך להגביה עד החלון ולהשליכו לא טרחינן: ומכסין הפירות · ולא אמרי' טורח שלא לצורך יו"ט הוא דשרו ליה רבנן משום הפסד ממון: הדלף · גשמים הנופלין מן הגג: וכן כדי יין ושמן · מכסין מן הדלף: תחת הדלף · לקבלו בתוכו מפני טינוף הבית: **גמ'** אפילו גגותיהן שוין · שאין זה גבוה מזה: בחלונות · כגון אם הגג מוקף מחיצות ויש במחיצות חלונות: לא ישלשלם בחבל. בשק דרך חלונות כי הוא טורח להעלות מן הגג לחלון: סולמות · כל מדריגה קרוי סולם: אפי' אוירא דליבני · לבנים סדורים ומוקצים לבניין וגשמים יורדין וירא פן ימוחו מותר לטלטל כלים לצרכן לכסותן אף על פי שהן אין נטלין ואסורין לטלטלן בשבת:

שופך

דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ דליכא טרחא יתירא ופריכנא בגמ' עד ארבע וחמש קופות ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתקרת הגג אבל חלון כגון גג המוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהן עד החלון ולהשליכן לא ערחי' כדלקמן: ומכסין את הפירות. ולא אמרי' טורח שלא לצורך יו"ט הוא דשרו ליה רבנן מפני הפסד ממון: דלף. גשמים הנוטפין מן הגג: וכדי יין. נמי מכסין מפני הדלף: תחת הדלף. לקבלן בתוכו מפני טונף הבית: גמ' באותו הגג. שהארובה בגג שהפירות בו: פיס' ומכסין את הפירות וכו': גמ' אפילו אודרא דלבני. לבנים הסדורין ומוקצין לבנין וגשמים באין ומתיירא שלא ימוחו מותר לטלטל כלים לצרכן ולכסותן ולא אמרי'

מלחמת ה'

ענין הנועברות היינו תאנים כדתנן המעביר תאנים בהגירו לקצות והזו ולא הזו ובעו הזמנה אפילו לר"ש דאי לאו הכי מ"ט לא אקשי ליה לר"י במסכת שבת מהא מתני' דסתמא היא:

ועוד ואע"פ ששנינו בית מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת וכו' עד טבל שא"א שיתקן מאליו מסתמא מוקצה הוא להכי עדיף לן כח דהיתרא: **אמר** הכותב אבל רבינו הגדול ז"ל לא כתב דמתני' באודרא דלבני ונראה מדבריו דאפילו בבנין גמור שנינו וכן נראים הדברים בגמרא שלא הקשו ולא העמידו באודרא דלבני אלא לר"מ דאמר פותח לכתחלה ונוטל מדקא מקשי' ולר"מ הא קא סתר אהלא ועוד קשה לי שהרי כמה דברים מוקצים מחמת איסור של דבריהם ואסורים בין ביו"ט בין בשבת כגון בכור שאין מומו ניכר מערב יו"ט מוקצה דדבריהם מפני שאין רואין מומין ביו"ט ואם עבר וראה אינו מוכן ובזה י"ל לפי שאין ראיית בכור בידו ומי יימר דמזדקיק ליה חכם ועובר עבירה אבל במסכת שבת אמרי' דמטה שיחדה למעות או שלא יחדה והיו עליה מעות כל בין השמשות אסורה אע"פ שנטלה משם וכן מעות שעל הכר במנית וכולן אסורין משום בסים לדבר האסור מדבריהם ונר שהדליקו בו באותה שבת לר"י וכוס וקערה ועששית אפילו לר"ש הן עצמן מוקצין מחמת איסור של דבריהם מפני שנעשו בסים לדבר האסור כלומר שלהבת שאסורה בטלטול מדבריהם ולא עוד אלא שאפילו הכבוי עצמו לר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה היא וסוכה רעועה לר"י מוקצה מחמת איסור דדבריהם הוא שאפילו בבריאה אין סותר חייב בשבת אלא סותר ע"מ לבנות וכן כיוצא באלו הרבה ועוד קשה לי שהיה להם לפרש בגמ' בטבל דמשום דאסורא דרבנן הוא הוה מוכן אבל שבת דקאמר דטעמא דקאמר שאם עבר ותקנו מתוקן לא עיקר טעם הוא אלא מפני שאין עבירתו עבירה דשל דבריהם הוא אבל נראה לי דמתני' בבית סתום ונפחת מערב יו"ט הוא וקתני נוטל ממקום הפחת ולא ממקום אחר לומר שאינו מוסיף בפחת כלל ור"מ פליג שאפילו לא נפחת פותח הוא ביו"ט לכתחלה ונוטל וכן אמרו בירושלמי רבי בא בר זבדא בשם שמואל ובלבד כנגד הפחת נמי קמ"ל מתני' דכיון דנפחת לא הוי אוהל אע"פ שהוא סתום ולא פתחו והאי דלא קתני בדרבי מאיר אף פותח לכתחלה ביו"ט כיון דקאמר ת"ק נוטל ביו"ט ממקום הפחת ולא ממקום אחר ואמר רבי מאיר אף פותח לכתחלה ונוטל ביו"ט משמע עוד יש סברא לומר שאף הפירות אין נעשין מוקצין מחמת הבית כיון שאין בעצמן איסור לא אמרו בנר אלא מפני שנעשה בסים לדבר האסור ואין הפירות הסגורין בבית בסים לבית והוא לא הקצה

המאור הקטן

ואע"פ ששנינו בית מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת דאוקימנא באודרא דליבני דשרינהו ואקצינהו ואפילו הכי לא הוו להו פירות מוקצה מחמת איסור כיון דאיסורא דרבנן הוא ושאני התם לפי שאפשר לו לבית שיפתח מאליו אבל טבל שא"א שיתקן מאליו מסתמא מוקצה הוא להכי עדיף לן כח דהיתרא ודייקינן מתני' להיתרא ולא דייקינן לאיסורא:

[דף לה ע"א] **והא** דאמרי' שבת לאפוקי מדהלל בדין הוא דהל"ל לאפוקי מדר"א ומדר"י דס"ל שבת קבעא וכדאמרינן לעיל בגמרא אלא הא עדיפא ליה לאשמועי' דאיכא תנא דס"ל כר"י מדקתני הלל עצמו אוסר אלמא חלוקין עליו כל בני דורו וכן תרומה לאפוקי מדר"א דמדקתני וחכמים מתירין אלמא ר"י דאמר כרבנן וכן מקח לאפוקי מת"ק דר"י ור' יוחנן דאמר כר"י וכסתם מתני' דהלוקח פירות מעם הארץ וה"ג מקח כדתנן הלוקח פירות מעם הארץ:

[שם ע"ב] **עד א]** כמה אמר רבי זירא אמר רבי אסי כאותה ששנינו מפנין ד' וה' קופות של תבן ולא כתבה הרי"ף ז"ל ולי נראה שהלכה היא ואף על גב דאקשי' עלה ודילמא לא היא לא דחי' מימרא ברירא בדילמא ובכלהו בעיא דמבעיא לן עלה בגמרא כיון דחזינן בהדיא במימרא דרבי זירא דיליף להו מהדדי ולא חייש לדחויי ולאפרושי בין שבת ליו"ט הם הכי נמי בכולהו: **והא** דאמר ר' יצחק אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת ברור הוא שאין הלכה כמותו מן הטעם שכתב בו הרי"ף ז"ל ובמסכת שבת בפרק כירה פירשנוהו:

השגות הראב"ד

עד כמה אמר רבי זירא כו' עד כיון דחזינן כו': א"א אף אני כך אמרתי ולענין שיעורא ודאי ילפינן להו מהדדי כשמעתיה דרבי אמי דלא מדחייה מימרא בדילמא ושיעורא גלוי מילתא בעלמא הוא מיהו לגבי הנך בעיי אפשר דלא ילפינן להו מהדדי היכא דאיתמר איסור משום דספיקי דרבנן

עין משפט

א מיי' פרק ג מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקי תקיט:

ב מיי' פרק ד מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' [תקיט]:

ג מיי' פכ"ב מהל' שבת ופ"ד מהלכות יו"ט טור א"ח סימן תקח:

ד מיי' פ"ה מהל' יו"ט טור א"ח סי' שלח וסימן תקכח:

ה מיי' פרק ה מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' שלח תקיח:

הגהות הב"ח

(א) תניא מתי ...

הגהות הרי"ו

לא לדבר הניטל. לצורך דבר הניטל ולא קי"ל כרבי יצחק אלא כעולא ואליביה אוקימנא בגמרא הא דתנן וכן כדי יין וכן כדי שמן בדטיבלא ואשמעינן שאע"פ שאינו ניטל בשבת מטלטלין כלי בשבילו לכסותו:ואם נתמלא הכלי שופך לחוץ ושונה.ועתה במקומו ואינו נמנע מלעשו' כן כל היום אם צריך לכך ומיהו דוקא בדלף הראוי דאי בשאינו ראוי אסור לתת כלי תחתיו דאסור לבטל כלי מהיכנו כלומר מתשמישו כדאיתא בשבת:
בי רחייא דאביי דלוף. הדלף היה נופל על אמת הריחים שלו והיו עשויין בטיט ונמוחין מפני הגשמים ולא היה מספיק לכלים הצריכין לתת תחת נר מצוה הדלף: זיל עיילה לפורייך התם.

תורה אור

אלא לדבר הניטל בשבת וכבר בירר׳נו במסכת שבת (א) שאין הלכה כרבי יצחק: *ונותנין כלי א תחת הדלף בשבת: תאנא ואם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע: בי רחייא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה אמר ליה זיל עייליה לפורייך להתם כי היכי דליהוי כגרף של רעי ואפקי' אמר ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחלה אדהכי והכי נפל בי רחייא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר: אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה תניא נמי הכי גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזירו נותן לתוכו מים ומחזירו וכי היכי דשרי לאפוקיה לרעי אגב מנא הכי נמי שרי לאפוקיה בעיניה דהא ההיא עכברתא דאשתכח באספרמקיא דרב אשי ואמר להו נקטוה בצוציתיה ואפקוה ולא מיבעיא ביו"ט דשרי לטלטולי אלא אפילו בשבת נמי שרי כדגרסינן בפרק כל כתבי הקדש (ב) *הלכה כופין קערה על גבי נר וכו':
מתני' אכל שחייבין עליו משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה בשבת חייבין עליו ביו"ט ואלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ואלו הן משום רשות לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין אלו הן משום מצוה לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימים ולא מגביהין תרומות ומעשרות כל אלו ביו"ט אמרו ק"ו בשבת ואין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד:
°גמ' לא עולין באילן גזירה שמא יתלוש: ולא ב רוכבין על גבי בהמה גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה: ולא שטין על פני המים. גזירה שמא יעשה חבית של שייטין: ולא מספקין ולא מרקדין ולא מטפחין גזירה שמא יתקן כלי שיר: ירושלמי ולא מספקין ספוק הבא מחמתו כדכתיב °ויחר אף בלק אל בלעם ויספוק את כפיו ולא מטפחין טפוח שהוא לרצונו ר' יונה וחברי' [חבריה] אמרן בין הכי ובין הכי אסור ר' יונה אמר אחורי ידיהון שרי (ג) דהוה אמר אית סבי' ביומי והוו מטפחין אחורי ידיהון בשבתא בהלוליה דר"ש בר' הוו מטפחין אחורי ידיהון בשבתא עבר ר"מ ושמע קליהון אמר רבותינו הותרה שבת שמע ר' קליה אמר מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך ביתינו שמע רבי מאיר קליה דרבי וערק נפקין פרייה בתריה מפרי אפרח רוחא פוקליה מעל קדליה דר"מ אודיק רבי מן כוותא וחמא קדליה דר"מ מאחורי א"ר לא זכיתי לתורה אלא על דחמית קדליה דר"מ מן אחוריו: לא ג דנין ולא ד מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין

רש"י

שופך לחוץ ושונה · ונותנין למקומו תחת הדלף: ואינו נמנע · כל היום מלעשות כן אם צריך לכך: בי רחייא דאביי דלוף · הדלף היה נופל על אמת הריחים שלו והן עשויין בטיט ונמוחים מן הגשמי' ולא היה מספיק לכלים הצריכין לתת תחת הדלף: זיל עייליה לפורייך · לבית שהם שם דלהוי כגרף של רעי שיהיו הריחים מאוסים לפני מטתך ותהיה מותר לטלטלם ולהוציאם לחוץ כדאמרי' לקמן דמותר להוציא גרף של רעי לאשפה: וכי עושין גרף של רעי כו' · וכי מותר לגרום שיהא הדבר מאוס לו כדי שיוציאנו: תיתי לי · תבואני בשכרי שעברתי על דברי רבי: גרף ועבים . של מי רגלים קרוי עביט ושל רעי קרוי גרף וכלי חרס הן: נותן מים ומחזירן · דהן מוקצין מחמת מיאוס ואי לאו אגב מיא אסור לטלטולי ולהוציאן שרי משום כבודו: בעיניה · דשרי ליקח הדבר מאוס ממש בידו בלא כלי ולהוציאו · באיספרמקיא · בשמים: בצוציתי' · בזנבו: מתני' כל שחייבין עליו · מדרבנן שלא לעשות (ביו"ט) [בשבת]:משום שבות· כלומר שאין בו כלל מצוה: או משום רשות· שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה וקרוב הדבר להיות רשות ויש בו איסור דרבנן: או דבר שיש בו מצוה ממש . ואסרו רבנן לעשותן בשבת : חייבין. שלא לעשות ביום טוב : לא עולין באילן כו' . בגמ' מפרש טעמא דכולהו למה אסרו רבנן:אין מטפחין. ביד:ואין מספקין. כף על ירך: ואין מרקדין. ברגל וכולן לשמחה ושיר וגוזרין שמא יתקן כלי שיר: לא דנין · דין: ולא מקדשין. אשה: לא מקדישין· הקדשות: ולא מעריכין . ערכי עלי: ולא מחרימין . שאומר בהמה זו חרם וסתמא לבדק הבית : גמ' שמא יתלוש. מן המחובר : חבית של שייטין · כלי גומא שאורגין אותו ועושין אותו כמין חבית ארוך ולמדין בו לשוט: מחמתו · מכעסו: אחורי ידיהן · כלאחר יד ע"י שינוי: נפקין פרייה בתריה · רודין במקלות : [אפרח . הפריח הרוח כובע: מעל] קדליה · ערפו : אודיק . הציץ : [כוותא . חלון] : וחמא· ראה : שמא יכתוב

נר מצוה הדלף : זיל עיילה לפורייך התס . לבית שהן שם : דליהוי כגרף של רעי. שיהו מאוסין הריחים שלך להיות לפני מטתך ואתה מותר לטלטלם ולהוציאן לחוץ כדאמרינן לקמן דגרף של רעי מותר להוציאו לאשפה : וכי עושין גרף של רעי לכתחלה. וכי מותר לגרום שיהא הדבר מאוס לו כדי שיוציאנו:תיתי לי דעברי אדמר.תבואני זאת בשכר שעברתי על דברי מרי: גרף של רעי ועביט של מימי רגלים . גרף ועביט כלי חרס הם אלא של רעי קרוי גרף ושל מימי רגלים קרוי עביט : נותן מים ומחזירן. דמוקצין מחמת מיאוס הם ואי לא אגב מיא לא מצי לטלטליהו ולהוציאן הוא דשרי ליה משום כבודו : לאפוקי' בעיניה . בפני עצמו ליטול את הרעי או דבר מיאוס ממש בידו ויוציאנו: אספרמקי. בשמים : בצוציתיה. זנבו : כדכתבינן בפרק כל כתבי הקדש בהלכה דכופין קערה על גבי הנר דהתם בגמרא אמתני' דכופין קערה ע"ג הנר מוכח בהדי' דגרף של רעי מותר לטלטלו בשבת ולהוציאו: מתני' כל שחייבין עליו משום שבות. כל שחייבין עליו מדברי סופרים שלא לעשותו בשבת משום שבות : או משום רשות · שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה וקרוב הוא להיות דבר הרשות ויש בו איסור מדברי סופרים : או משום מצוה . או שיש בו מצוה ממש ואסרוהו חכמים לעשותו בשבת : חייבין עליו. שלא לעשותו ביו"ט:ואילו הן מדברים האסורין משום שבות . שהטילו בו חכמים לשבות בהן ואין בעשייתן שום מצוה : לא עולין באילן וכו' . בכולהו מפרש טעמא בגמרא אמאי גזור רבנן בהו: אין מטפחין. ביד : ואין מספקין· על ירך : ואין מרקדין . ברגל וכולן לשמחה או אבל ומפרש בגמרא גזירה שמא יתקן כנגדן כלי שיר וקא עביד מנא : ואילו הן משום רשות . כלומר אלו הן שהיה לנו להתירם מפני שהן קרובין למצוה ואסרום חכמים הא' דקרי להו רשות משום דהנך דבעי למתנא בסיפא הוי מצוה גמורה ולגבייהו קרי להנך מציעתי רשות ולהנך קמאי קרי שבות דאיסור גמור יש בהן לפי שאין בהם צד לסלק בהן גזירת חכמים מעליהם שאין בהן לתועלת מצוה : לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין. ובגמרא פריך אמאי קרי להו רשות דהא מצוה קא עביד ופרש"י ז"ל והוה ליה למיחשבינהו בהדי הנך בתראי דמשום מצוה ופרקי' לא דנין בדאיכא דעדיף מיני' ולא מקדשין בדאית ליה אשה ובנים ולא חולצין ולא מיבמין בדאיכא גדול דאמר מר מצוה בגדול ליבם ובכי האי גוונא קצת מצוה איכא אבל לא מצוה גמורה ומשמע לפי פירושו ז"ל דאפי' ליכא דעדיף מיניה אין דנין וכן נמי לא מקדשין אע"ג דלית ליה אשה ובנים ולא מיבמין אע"ג דליכא גדול כאיך דאסירי שהן משום מצוה אבל רבינו תם ז"ל פי' והא מצוה קא עביד וחפצי שמים הן לדון ולישא אשה וליבם את היבמה ופריק דאינה"נ דאי ליכא דעדיף מיניה ובדלית ליה אישה ובנים וליכא גדול דשרי דהוו חפצי שמים ודמו להני דתניא בפ' שואל (דף קנ.) ובפ"ק דכתובות (דף ה.) מפדכין על התינוקות ליארס ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות אלא מתני' דקתני דאסירי בדאיכא דעדיף מיניה ואית ליה אשה ובנים ובדאיכא גדול ליבם הא לאו הכי שרי דאע"ג דאסרי' הני דאמרי' במתני' אע"פ שהן משום מצוה הנהו שאני דלית בהו מצוה כולי האי ומ"מ כתב ר"ת ז"ל בתשובה שאין מקדשין אשה בשבת אלא מדוחק גדול ואפי' קדש מבעו"י אסור לכנסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה ותדע לך דהכי תנן אין מיבמין אע"פ שאין שם אלא ביאה ובירוש' אמרו הלין דכנסין ארמלין צריכין למכנס (מבערב)[מבעו"י]:ואלו הן משום מצוה לא מקדישין. הקדשות: מעריכין. ערכי עלי ונותן כפי שניו כמו שכתוב בפרשת ערכין : ולא מחרימין. הרי בהמה זו חרם וסתם חרמים לבדק הבית: גמ' שמא יעשה חבית של שייטין. כלי של גומא שאורגין אותו ועושין אותו כמין חבית ארוכה ולמדין בו לשוט:ירושלמי בין הכי ובין הכי אסור בין קמי ידיהון ובין אחורי ידיהון : פרו בתריה מפרח. רצו אחריו: לא דנין וכו' · כולהו גזירה שמא יכתוב וכל שכן גירושין דלא סגיא אלא בכתיבה וצריך ג"כ שיהא נכתב בו ביום ומש"ה לא חש למתנייה ומיהו בתוספתא תני ליה ודאמרי' בפרק הזורק (דף עז:) גבי שכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא דשרי לגרש דוקא בשכיב מרע הקילו שירא שמא יזדקק אשתו ליבום וכדי שלא תטרף דעתו

סופרים: או משום מצוה . או שיש בו מצוה גמורה ואסרוהו חכמים לעשותו בשבת. חייבין עליו. שלא לעשותו ביו"ט : ואלו הן הדברים שאסורין משום שבות. שהטילו בו חכמים לשבות בהן ואין בעשייתן שום מצוה : לא עולין באילן וכו' . בכולהו מפרש טעמא בגמ' אמאי גזור רבנן בהו : אין מטפחין. ביד : ואין מספקין. על ירך : ואין מרקדין. ברגל : ואלו הן משום רשות. כלומר אלו הן שהיה לנו להתיר מפני שהן קרובי מצוה ואעפ"כ יש בהן משום שבות האי דקרי להו רשות משום דהנך דבעי למתנא בסיפא הוו מצוה גמורה ולגבייהו קרי להנך מציעתי רשות ולהנך קמאי קרי שבות דאיסור שבות גמור יש בהן לפי שאין בהן צד לסלק גזירת חכמים מעליהן שאין בהן לתועלת מצוה : לא דנין וכו'. בגמ' מפרש אמאי קרי להו רשות דהא מצוה עבידי: ואלו הן משום מצוה. שהיה לנו להתירן משום מצוה ואעפ"כ גזרו חכמים עליהן משום שבות: לא מקדישין . הקדשות : מעריכין. ערכי עלי ונותן כפי שניו כמ"ש בפרשת ערכין: ולא מחרימין. הרי בהמה זו חרם. וסתם חרמים לבדק הביה: גמ' שמא יתלוש. דהוי איסורא דאורייתא דהיינו קוצר בתולש מן המחובר: שמא יחתוך זמורה. מן המחובר: חבית של שייטין.כלי של גומא שאורגין אותו ועושין אותו כמין חבית ארוכה ולמדין בו לשוט:שמא יכתוב. סבה דין לבעלי הדין ושטר ארוסין לקדושין וגט חליצה להוליך וכתובה ליבמה: משום מקח וממכר: דדמי למקח וממכר בממונא מרשותו ומכניס לרשות הקדש אפילו ליתגס לכה.

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א ריחים המטלטלין ומדובקים בטיט והיה הדלף דולף עליה' ומקלקלן הרי זה מכניס מטתו לשם כי הם דומין אצלו כדבר מאוס וכגרף של רעי ומטלטלן משם שלא אמרו אין עושין גרף של רעי לכתחלה כדי לטלטלן בשבת ויו"ט אלא כשעושה אותו בידים ומכוין לכך כמבואר בקונט' הראיות: וכתב מיי' והוא שיהיה הדלף ראוי לרחילה ולא נהירא לטור דהא דמוקים לה בגמ' הכי היינו דוקא לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו:
ב מי שיש לו נער נכרי ורוכב על גבי בהמה כשמוליכין להשקותה אין צריך למונעו שהרי התי נושא את עצמו אבל צריך למונעו שלא יתן עליה בגדיו ולא שום דבר:
ג נר"ת היכא דאיכא דעדיף מיניה אבל אי ליכא דעדיף מיניה שרי ולרש"י אסור בכל ענין ולזה הסכים הרא"ש:
ד נר"ת דוקא בשיש לו אשה ובנים ולרש"י אסור בכל ענין וסמ"ג כתב בשם ר"ת דמותר לקדש אשה ביו"ט ובשבת כשאין לו אשה ובנים אלא שלא רצה ר"ת להתיר אלא מחמת דוחק:
לשון ריא"ז
ונראה בעיני שאף לכנוס אסור בין בשבת בין ביום טוב כמבואר בקונטרס הראיות וכן ביאר מו"ס:

מלחמת ה'

הפירות בשביל פירות עצמן אלא דעתו עליהן לאכילה כל זמן שיוכל ליקח אותן ומה שאמרו בטבל שהוא מוכן אבל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן אני אומר דהכי קאמר כיון דטבל ראוי ועומד לאדם הוא קודם שתקנו כלאחר שהוא מתוקן ואין עליו אלא איסור אותו השם שהוא טבל ואפשר לאותו איסור שיפקע בשבת מוכן הוא דהא פירות גופייהו מיתזי חזו ואינן מחוסרין שום מלאכה אבל מוקצה מחמת איסור דקאסרי' זהו דבר שאינו ראוי עד שיעשה בו מלאכה האסורה בשבת כיון שאסורה מן התורה או מדבריהם כגון מטה של מעות ונר אע"ג שוהט בשבת שאינן ראויין לו עד שיעשה מעשה האסור בשבת וכן פירות במחובר וכן דגים שניצודו כולם מחוסרין מלאכה הן ואינן יכול ליהנות מהן עד שיעבור על איסור וכן כולם אבל בטבל יכול הוא אלא שאינו רשאי כנ"ל ודבר נכון הוא ולדברי רבינו ז"ל שהוא סובר במס' חולין דמוקצה מחמת איסור אינו אלא כשדחאו בידים טבל ודאי מוכן הוא אבל שבת דמערב שבת מוכן לאדם דלהתקן ולאכול קאי ואין איסור שבת מקצה אותו שהרי לא דחאו בידים:

עין משפט

א מיי' פכ"ד מהל' שבת ופסק בהלכות יו"ט סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' תקכד:

הגהות חו"י

(א) נ"ב כרי"ף שבת בפ' בתרא [סימן תקט"ו]: (ב) נ"ב כרי"ף שבת סימן תכז: (ג) נ"ל דהוו סבין ביומי דר' יונה:

שיטת הריב"ב

ס"א ולא כן עושין אין ניטלין אף הכלים אין ניטלין לצורכן: ונותנין כלי וכו' שופך לחוץ ושונה. ונותנו למקומו תחת הדלף. ואינו נמנע מלעשות כן כל היום אם צריך לכך: בי רחייא דאביי דלוף. הדלף היה נופל על אמת הרחים שלו והיו עשויין בטיט ונמוחין מפני הגשמים ולא היה מספיק לכלים הצריכין לתת תחת הדלף: זיל עייליה לפורייך להתם. לבית שהרחים שם : דליהוי כגרף של רעי. שיהיו מאוסין הרחים לפני מטתך ואתה מותר לטלטלם ולהוציאן לחוץ דגרף של רעי מותר להוציאו לאשפה: וכי עושין גרף של רעי לכתחלה. [וכי] מותר לגרום שיהא הדבר מאוס לו כדי שיוציאנו: גרף ועביט. כלי חרס הן אלא של רעי קרוי גרף ושל מי רגלים קרוי עביט: נותן מים ומחזירן. דמוקצין מחמת מיאוס הן ואי לאו אגב מיא לא מצי לטלטולינהו ולהוציאן הוא דשרי ליה משום כבודו: באיספרמקי. בשמים: בצוציתיה. בזנבו: מתני' כל שחייבין מדברי סופרים שלא לעשותו בשבת משום שבות. שאין בו מצוה: משום רשות. שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה וקרוב הוא להיות דבר הרשות ויש בו איסור מדברי

דעתו עליו: ולא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין. גזירה משום מקח וממכר ואע״ג דמקח וממכר לא מיתסר אלא מדרבנן הני בהדי מקח וממכר חדא מילתא נינהו ואתי לאיחלופי: אבל פירי דטבילי האידנ׳. כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה מפרשינן ויהבינן לכהן כדכתבינן בפ״ק [בסימן תתס״ו]: ירושלמי וכלן שעשו וכו׳ מיהו בתרומות תנן שאם הפריש תרומה ומעשר בשבת דינו כמבשל בשבת דבשוגג יאכל במזיד לא יאכל: ורמינהי משילין פירות דרך ארובה ביו״ט. אלמא גזרו שבות על השבת שלא גזרו ביו״ט: הא ב״ש. סיפא דקתני אין בין יו״ט לשבת שכל שבות שגזרו על השבת גזרו על יו״ט ב״ש היא: דתנן אין מוציאין את הקטן. דלא הותרה הוצאה שלא לצורך וגבי טלטול שלא לצורך נמי גזרינן ואפי׳ גבי הפסד ממון ולב״ה דשרו הוצאה משום מתוך בטלטול נמי לא גזרו רבנן: מתני׳ הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. אין אדם יכול להוליכ׳ ביו״ט אלא במקום שהבעלי׳ יכולים לילך אם לא עירב יש לו אלפי׳ אמה לכל רוח ואם עירב לצפון גם היא תלך לצפון ולא לדרום: המוסר בהמתו לבנו או לרועה ביו״ט הרי היא כרגלי הבעלים. לפי שקנתה שביתה אצל הבעלים: המיוחדים לאחד וכו׳. הרי הן כרגליו ומוליכן במקום שהוא יכול לילך: ושאין מיוחדים. לאחד מהן אלא לכולן למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים ואם עירב אחד מהם לצפון לסוף אלפים אמה והשאר לא ערבו הוא מעכב על ידם מלהוליכם לדרום אפי׳ פסיעה אחת מפני חלקו: גמ׳ אוקימנא בשני רועי׳. נראה מדברי הרי״ף ז״ל שהוא מפרש דכי מוקמינן מתניתין בשני רועים היינו שמסר אותם מעיו״ט לשניהן ולא בירר דבריו ולמחר בירר ומסר שמירת׳ לאחד מהם ולפיכך הרי הם כרגלי הבעלים דאע״ג דקי״ל דבדרבנן יש ברירה אפ״ה כיון שעדיין לא בירר למי ימסר שמירתה לא גמרה אדעתיה לאפוקי מרשותיה אבל רש״י ז״ל פי׳ דכל שאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר מעמידין בהמתם ברשותו וקנין שביתתו הלכך דעתן שלא תיקנה הבהמה שביתתה אצלם אלא אצל הרועה ומתני׳ בשני רועים דלא ידעינן להי מינייהו הויא דעת בעלים הלכך הרי היא כרגלי הבעלים אם אינה אצל הרועה מבעוד יום: ת״ר זה עירב עליו לצפון. על מנת אותו חלוק להוליכו לצפון ומפורש בהלכות: איתמר שנים שלקחו חבית ובהמ׳ בשותפו׳. וחלקום בי״ט: חבית מותרת. להוליך כל אחד חלקו למקו׳ שעירב: ובהמה אסורה. להוליך אלא במקום שהניהם הולכין: אפילו חבית אסורה דאין ברירה וי״ל חלק שבא לזה היה ראוי לזה ובין השמשות קנה חלק זה שביתתו במקום שביתת חבירו

תורה אור | נר מצוה

וכולהו (א) *גזירה שמא יכתוב: לא ב מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין גזירה משום מקח וממכר: ולא מגביהין תרומות ומעשרות ואפילו ליתנם לכהן בו ביום וה״מ דטבילי מאיתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה מפרשינן ויהבינן לכהן: ירושלמי וכולן שעשו ג בין אנוסין *בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין מה שעשו עשוי בשבת ואצ״ל ביו״ט ושמע מינה דמאן דעבר ואקני ד בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה: ואין בין יו״ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ורמינהי משילין פירות דרך ארובה ביו״ט אבל לא בשבת אמר רב פפא לא קשיא הא ב״ה הא ב״ש דתנן *ב״ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס״ת לרה״ר וב״ה מתירין: מתני׳ הבהמה ה והכלים כרגלי הבעלים המוסר בהמה לבנו או לרועה הרי אלו כרגליו כלים המיוחדים לאחד מן האחין שבבית הרי הן כרגליו ושאין מיוחדין למקום שכולן הולכין: גמ׳ המוסר בהמתו לבנו או לרועה וכו׳ אוקימנא *בשני רועים דלא קנה אחד מהן ולפיכך הרי אילו כרגליו אבל אם מסרה לרועה אחד הרי היא כרגלי הרועה ואפילו לא מסרה לו אלא ביו״ט הרי היא כרגלי הרועה: (א) ת״ר שנים ששאלו חלוק אחד זה לילך בו שחרית לבהמ״ד וזה ליכנס בו ערבית לבה״כ זה עירב עליו לצפון וזה עירב עליו לדרום זה שעירב עליו לצפון מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום וזה שעירב עליו לדרום מהלך לדרום כרגלי מי שעירב עליו לצפון ואם מיצעו עליו את התחום הרי זה לא יזיזוהו ממקומו. פי׳ כל אדם ששבת במקום יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם נתן את עירובו בסוף אלפים אמה למזרח יש לו להלוך עוד ממקום עירובו למזרח אלפים אמה והן האלפים אמה שהיו לו במערב (ב) כשנתן את עירובו לסוף אלפים אמה למזרח העתיק את האלפים אמה שהיה לו במערב לרוח המזרח ונאסר להלך לרוח המערב אפילו אמה אחת ואם נתן עירובו בסוף אלף אמה למזרח ממקום שביתתו נמצא שהעתיק אלף אמה למזרח מן האלפים שיש לו ברוח המערב ונשאר לו במערב אלף אמה ונמצא מהלך לרוח המזרח שלשת אלפים אמה ולרוח המערב אלף אמה °עכשיו אם שאלו שנים חלוק אחד זה לילך בו שחרית לבית המדרש לרוח מזרח וזה לילך בו ערבית לבית הכנסת לרוח מערב או שהיה בית המדרש בצפון ובית הכנסת בדרום ונתן האחד שהוא צריך לילך לצפון את עירובו בסוף אלף אמה בצפון הרי נשאר לו אלף אמה בדרום ואין לו להלך לדרום אלא אותם אלף אמה בלבד וכיון שזה החלוק קנה שביתה כרגלי זה שעירב עליו לצפון אף על פי שחבירו עירב בסוף אלף אמה לדרום יש לו להלך בדרום שלשת אלפים אמה אין לו רשות להלך בזה החלוק לדרום אלא עד אלף אמה בלבד שהוא כרגלי מי שעירב עליו לצפון וכן זה שעירב לצפון כיון שחבירו עירב לדרום בסוף אלף אמה ולא נשאר לו בצפון אלא אלף אמה בלבד אף על פי שיש לזה שעירב לצפון להלך לצפון שלשת אלפים אמה אין לו לילך בזה החלוק לצפון חוץ מאלף אמה בלבד שהוא כרגלי מי שעירב עליו לדרום וזהו פי׳ זה שעירב עליו לצפון מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום וזה שעירב עליו לדרום מהלך לדרום כרגלי מי שעירב לצפון ואם מיצעו עליו את התחום הרי זה לא יזיזוהו ממקומו כלו׳ אם כל אחד מהן נתן את עירובו בסוף אלפים אמה נמצא מי שעירב לצפון אין לו להלך בדרום אפי׳ אמה אחת ומי שעירב לדרום אין לו להלך בצפון אפילו אמה אחת וכיון שהחלוק קנה שביתה כרגלי שניהם הרי זה לא יזיזוהו ממקומו: איתמר ה שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות אמר רב חבית מותרת ובהמה אסורה ושמואל אמר אפי׳ חבית אסורה · רב אמר חבית מותרת קסבר יש ברירה ובהמה אסורה משום

דינקא

רש״י

יכתוב. פסק דין לדיינין ושטר אירוסין ליארס ושטר חליצה לחלוצה וכתובה ליבמה: משום מקח וממכר · דמי למקח וממכר שמוציא מרשותו לרשות הקדש ומ״מ אסור מדאורייתא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר א״נ מקח וממכר אתי לידי כתיבת שטר מכירה: אין מוציאין הקטן · דלא הותרה הוצאה שלא לצורך וגבי טלטול נמי שלא לצורך גזרי׳: מתני׳ הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. אין אדם יכול להוליכם ביו״ט אלא במקום שהבעלים יכולין לילך אם לא עירב יש לו אלפים אמה לכל רוח העיר ואם עירב לצפון גם היא תלך לצפון ולא לדרום: גמ׳ בשני רועים · כלומר מתני׳ דקתני לעיל המוסר בהמה לרועה ביו״ט הרי היא כרגלי הבעלים ולא כרגלי הרועה כשיש בעיר שני רועים דלא ידעינן להי מינייהו הוי דעת הבעלים לכך הוי כרגלי הבעלים אם אינה אצל הרועה מבעוד יום: אבל אם מסרה לרועה אחד · שאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר הם מעמידין בהמתן ברשותו ובקניין שביתתו הלכך דעת כולן שלא תקנה שביתה אלא אצל הרועה: שנים ששאלו חלוק אחד וכו׳ · הכל מפורש בעמוד באר היטב: העתיק · הפסיד ונעתק מאותן אלפים אמה: חבית מותרת · להוליך כל אחד חלקו למקום שעירב: ובהמה אסורה · להוליך אלא במקום ששניהן הולכין: יש ברירה · לומר חלק שבא לזה היה ראוי לו בהש״מ לכך חבית מותרת ושאני בהמה לכך אסורה לפי שהיתה בחיים בין השמשות וכל אבריה בחיי׳ יונקים זה מזה ומשתכה ינק כל אבר ואבר משל חבירו ואין כאן לברר:

ינקי

שלטי הגבורים

א ספור כתב דגם אין מגרשין וסמ״ג שכים שתי דעות ומיי׳ כשמים דין גרושם: לשון ריא״ז

ב וכן לא מקדישין לגבוה ונראה בעיני שאינו אסור אלא כשהוא דבר בעינו כגון שיאמר דבר זה יהא הקדש אבל אם אמר הרי עלי הקדש כך וכך מותר שהרי הוא כאומר הרי עלי לתת צדקה כך וכך כמבואר בקונטרס הראיות: לשון ריא״ז

ג אף על פי שאמרו אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין ואנו רואים היום שרבים פורצים בזה על זה אמרו חכמים הנח להם לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין הואיל וא״א לבטל המנהג שלהם ואפי׳ תוספת יום כפור שהוא מן התורה שצריך להוסיף מחול על הקודש וראוי לקבל תענית מבעו״י קודם שקיעת החמה ויש מקומות שהיו פורצים ואוכלין עד חשיכה ולא היו אומרים חכמים להם כלום הואיל והיה המנהג פשוט להן וא״א למחות בידם מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וזה מבואר בפרק של מעלה:

ד מהאיך דגנב ומכר בשבת דאיתא בפרק מרובה מוכח דמכירה וקנין שנעשה באיסור אפילו באיסור דחייב מיתה הרי הממכר והקנין קיים דהכי קי״ל התם דיקרא מכירה מה שהגנב מוכר בשבת אפילו שאמר לו ללוקח שאינה קנויה לו עד שתהא מונחת בחצירו דהשתא הוציאה מרשות לרשות בשבת דאיכא בה חיוב מיתה אעפ״כ הוי מכירה מעליא ולולי דמיתה ואיסור מכירה באין כאחת היינו אומרים שאם הקנה לו בשבת בענין שלא הגיע המכר ליד הלוקח ובא הלוקח ותבעו לדין דאמרי׳ ליה למוכר זיל שלים והיינו נמי כרבא דאמר בפרק בואל בשבת ברים פירקין דהלוקח יו״ט ניהנה ליתבע לאחר זמן והיינו נמי בירושלמי בפ׳ משילין שהביאו הפוסקים גבי אין מקדישין ואין מעריכין (וכ״ש שכתב) וכולן שעשו בין שוגגין בין מזידין מה שעשו עשוי ומן התימה לי למה זה לא הביאוהו הפוסקי׳ דין זה מתלמוד שלנו וממשנתינו כמ״ש ולא למצוא ראי׳ מדברי הירו׳ שנראה מדברי הרי״ף פ׳ משילין דראיה לדבר זה הוי דוקא מן הירושלמי מיהו קשה בעיני דברי רבא שכתב כאן ופרק מרובה וכן משמע מדבריו פרק בואל במסכת שבת דאע״ג דמדאורייתא איסור מקח וממכר באותו ממכר שעשה בשבת כגון שעשהו מהאת מהדרכים שהוזכרו שם במרובה אפ״ה מהני ואל״ל אם לא היה המקח והממכר באותו ענין שהוזכר שם אלא שהוא כשאר כל מקח וממכר שאין אסורה אלא מדרבנן כדמשמע להדיא פרק מרובה והר״ן בהדיא בפ׳ משילין דודאי מהני והוי קיים והלא במס׳ תמורה דף ד׳ סבירא ליה לרבא ~~ מילי דאמר (רבא) [ממנא] לא תעביד הי עביד לא מהני ופליג על אביי שם בהדיא מ.נ.ד כי גם קשה דמסתמא קי״ל כרבא לגבי אביי בהסוה פלוגתא דתמורה והתוך פסקו כל הפוסקים כרבא דסכה וכירושל׳ דאי עביד מהני ות׳ למה [לא] הקשו בתמורה מהאי מתניתין דמרובה ומדבריו לדבריו ממש כמו שכתבתי ואפילו את״ל דקי״ל כאביי דאמר התם אי עביד מהני מ״מ תיקשי מדברי רבא לדבריו ממש וצ״ע כיון דקי״ל דהעושה מעשה אע״פ דאמור רבנן לא תע ... ה״כ הנשבע שלא לעשות דבר אחד ואח״כ עשה מהני מאי דעבד ואין השבועה שעשה גורם לבטל אותו דבר וכ״כ התוספות להדיא פרק קמא דתמורה דף ו׳ דהאדם שנשבע שלא (לקדש) [לגרש] את אשתו ואח״כ עבר וגירשה ... הוא שבדא את האיסור הזה והביאו עליו מחמת שבועתו ליכא מאן דאמר דלא מהני אלא ודאי מה שעשה עשוי וה״ה לנשבע שלא למחוק ואח״כ מחק דאין אומר דלא מהני בשביל שבועתו ומטעם זה אינו מחזיר המעות ש... אין מחזירין לו אם הפסיד אלא מה שעשה עשוי דאיהו הוא שבדא האיסור וזה פשוט לכולי עלמא לפי מה שכתבו שם התוס׳ מיהו במידי שהאיסור הוא בא עליו ממילא מדאורייתא או מדרבנן ועבר על דבריהם ועשה ... דפסקו הפוסקים דמה שעשה עשוי לענין קנין ומקח וממכר וצריך לדקדק בזה ולתת טעם בגזל או גונב דבר מחבירו סיתך יוצא מכלל הני פלוגתא דאביי ורבא וכהג״מ דשבועות כתב רבי׳ פרץ דהנשבע והמקבל בחרם ... או שלא ימכור או שלא ימחול ועבר השבועה ומכר או נתן או מחל אין במעשיו כלום כדאמר בכתובות כיון דאמור רבנן לא ליזבון אי זבין לא הוי זביניה זביני ומשמע דאין חילוק בין איסורא לממונא והאריך ע״ש ומיהו מי שנשבע שלא לעשות דבר פלוני ואח״כ תקע כפו ונשבע לעשותו לא אמר׳ בכה״ג שיהיה חייב לעשות מה שנדר בתקיעת כף כי תקיעת כף הוי שבועה ונמצא נשבע ואח״כ חוזר ונשבע והוי בכלל אין שבועה חלה על שבועה או הויא בניה שבועת שקר כמבואר בהל׳ נדרים ושבועות בס״ד ולא נאמרו הדברים דאי עבר על מאי דאמור רבנן ועבד דמהני אלא בעושה המעשה שנאסר עליו וה״ה אם לא עשו להדיא אלא שלקח קנין עליו בעדים דהיינו הך שאין לאחר קנין כלום ולשבועתו יהיה הקנה בתתרה או כי זה שכנגדו יתיר לו הקנין כדי שיעמוד בשבועתו כמו שכתב מיי׳ בהלכות נדרים ושבועות: לשון ריא״ז ה שנים שלקחו חבית של יין בשותפות מעיו״ט וחלקו היין ביו״ט או שלקחו בהמה בשותפות

עין משפט

א מיי׳ פכ״ג מהל׳ שבת ופ״ל מהלכות מכירה סמג לאוין עה טור או״ח סי׳ שלט והקדש:

ב מיי׳ פרק ה מהל׳ יו״ט טור או״ח סי׳ תצ:

שיטת ריב״ב

בו ביום דאיכא למימר לא מוכחא מילתא דלתקוני טיבלא קא מיכוין אלא כדי שמחת יום טוב דכהן אפי׳ הכי אסור: פיס׳ ואין בין יום טוב לשבת וכו׳: גמ׳ משילין פירות דרך ארובה וכו׳. אלמא גזרו שבות על שבת שלא גזרו על יו״ט: אין מוציאין את הקטן. דלא הותרה הוצאה שלא לצורך וגבי טלטול שלא לצורך נמי גזרי אפי׳ גבי הפסד ממון וב״ה דאמרי הוצאה שלא לצורך מותרת מה״ת בטלטול נמי לא גזור רבנן *):

*) חסר דף לו׳ מכת״י

הגהות הב״ח

(א) נ״ב בכולהו: (ב) וכשנתן כצ״ל:

הגהות חרי

(א) עי׳ בהרי״ף עירובין פ״ז סי׳ תרכא:

מלחמת ה׳

וכתב הרי״ף ז״ל המוסר בהמתו לבנו או לרועה כו׳ עד וכשמסרה מערב יום טוב וכו׳ ולדברי הרי״ף זכרונו לברכה הוה ליה לתנא דמתניתין למתני לבנו ולרועה. לא כיון יפה בדברי רבינו ז״ל וכן פירושם דמתני׳

המאור הקטן

וכתב הרי״ף ז״ל א] המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי היא כרגלי הבעלים אוקימנא בשני רועים דלא קנה אחד מהם וכו׳ כדכתיבנא בהלכות ואין פירושו בזה נכון דקא מוקים לה בשמסרה לשני רועים

השגות הראב״ד

א] המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי הוא כרגלי הבעלים אוקימנא בשני רועים דלא קנה אחד מהם כו׳ כדכתיבנא בהלכות ואין פירושו בזה נכון דקא מוקים לה כשמסרה לשני רועים וכשמסרה מעיו״ט · א״א זה אינו כלום

דקא ינקי תחומין מהדדי כלומר כיון שהבהמה יונקין איבריה זה מזה נמצאו תחומין שלה כאילו הן מעורבין זה בזה ולא יתבן בהן ברירה ושמואל אמר אפי' חבית אסורה קסבר אין ברירה ואמרי' מאי הוי עלה ר' יוחנן אמר אין ברירה רבי הושעיא אמר יש ברירה ואסיקנא דרבי הושעיא כי *אית [דף לח. ע"ס] ליה ברירה בדרבנן אבל בדאורייתא לית ליה ברירה ואיפסקא הלכתא בהדיא כרבי הושעיא דסבר בדרבנן יש ברירה וקם ליה רב ורבי הושעיא בחדא שיטתא ושמואל ורבי יוחנן בחדא שיטתא וכיון דקאי רבי הושעיא דהלכתא כותיה בהדי רב שמעי' דהלכתא כותיה [א] דרב: אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם ושל רועה הרי הוא כרגלי כל אנשי אותה העיר:

מתני' [דף לז:] *השואל כלי מחברו מעיו"ט הרי הוא כרגלי השואל ביו"ט כרגלי המשאיל אשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן ור' יהודה פוטר במים מפני שאין בהן ממש: *הגחלת [דף לט.] כרגלי הבעלים והשלהבת בכל מקום הגחלת של הקדש מועלין בה והשלהבת לא נהנין ולא מועלין: **גמ'** [דף לח.] *מערב יום טוב הרי הוא כרגלי השואל פשיטא לא צריכא °שלא מסר לו אלא ביום טוב מסייע ליה לרבי יוחנן דא"ר יוחנן השואל כלי מחברו מעיו"ט אע"פ שלא נתנו לו אלא ביו"ט הרי הוא כרגלי השואל: ביו"ט כרגלי המשאיל: ואע"ג דרגיל דשאיל מיניה מימר אמר דילמא משכח אחרינא ושאיל מיניה:

רש"י

ינקי תחומין · חלקי הבהמה שראויין לשני תחומין: בדרבנן · באיסור דרבנן כגון תחומין: בדאורייתא · כלומר באיסור דאורייתא: שור של פטם · שמפטם שוורים למכור הרי הוא כרגלי כל אדם אפי' בן עיר אחרת שבא לכאן ע"י עירוב מוליכו למקומו דכיון דאורחי' הוא לזבוני מאתמול אוקמיה ברשות כל מאן דאתי למחר לזבוני: שור של רועה · אדם שמגדל בהמותיו ופעמים שמוכר מהם לשכיניו ומכיריו: הרי הוא כרגלי אותה העיר. ויש לו אלפים לכל רוח ואפילו עירב רועה זה לרוח אחר אינו מעכב על רוחות אחד מבני העיר שלקח ממנו ביו"ט להוליכן לרוח אחרת למקום שעירב הוא לפי שרגילין ליקח ממנו אבל כרגלי בן העיר אחרת לא דאין לרועה שם מסוחרי בהמה כמו פטם שיכירו בני העיר אחרת ליקח ממנו: **מתני'** הרי אלו כרגלי השואל · כי קנה שביתה אצלו בין השמשות: כרגלי המשאיל · לפי שקנה שביתה אצל בעליו: הרי אילו · הקדירה [והעיסה] כרגלי [דף לז:] שתיהן אין מוליכין אותם אלא למקום ששתיהן יכולין להלוך דכיון דביו"ט שאלם קנו התבלין או המים או המלח שביתה אצל בעליהן: שאין בהן ממש · אין ניכרות לא בקדירה ולא בעיסה לכך אין מעכבות הולכתן ובגמרא בתלמודא מוקי לה בתבשיל עבה שאין המים ניכרין בו ובמלח לא פליגין כדמוקי לה בתלמודא במלח איסתרוקנית שהיא גסה וניכרת: **גמ'** [דף לח.] פשיטא · דכי שאיל מבעוד יום ברשותיה קאי: שלא מסרו אלא ביו"ט והשואל דקתני בדיבורא בעלמא ולא משך מבעוד יום וקמשמע לן דכיון דאסמכיה ברשותיה אוקמיה: מימר אמר · האי משאיל כיון דלא אתי האי שואל אשכח אינש כו' דאי נאו

חבירו: וקא ינקי תחומין. חלקי בהמה הראויין לשני תחומין אע"פ שיש ברירה הרי ינק חלק זה מחלק חברו כשהיתה בהמה קיימת שכל איבריה יונקין זה מזה: מאי הוי עלה. כמאן מינייהו עבדינן: ר' יוחנן אמר אין ברירה. כשמואל ואפי' חבית אסורה: ר' אושעיא אומר יש ברירה. וחבית מותרת ולפי דעת הרי"ף ז"ל בהמה אסורה*) כרב משום דקא ינקי תחומין מהדדי מיהו בגמ' אקשו רב כהנא ורב אסי עליה דרב בדינא דבהמה ולומר דאפילו בהמה מותרת ושתיק להו רב ונראה שהרי"ף סובר דהאי דשתיק משום דלא חש להו אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב דלא קי"ל כרב דודאי האי דשתיק משום דאודי להו דליכא למימר משום דלא חש להו דהא גברי רברבי הוו דכהי דנגמרי' דרב צריכין לסברי' לא היו צריכין הלכך משמע דמשום דאודי ספיק להו הלכך בין חבית בין בהמה מותר**) : כרגליו להוליך כל אחד ואחד מהם חלקו עד כדי תחומו : [דף לח. ע"ס] אמר שמואל שור של פיטם הרי הוא כרגלי כל אדם. דכיון שזה רגיל למכור לכל מרשותיה קא מפיק ליה ברשות אחר לא מוקים ליה הלכך כשור של הפקר עבידא ליה שהוא כרגלי הזוכה בו ראשון אבל לאו משום ברירה דהא שמואל לית ליה ברירה וכדאיתא לעיל: ושור של רועה הרי הוא כרגלי אותה העיר. כלומ' ולשמואל דלית ליה ברירה הרי הוא כרגלי העיר היינו לומר שאינו מותר אלא למקום שכולן יכולין לילך כשנים שאלו חבית ובהמה בשותפות דכיון שרגיל למכור להם הרי הן כולן כשותפין בו ומעכבין זה לזה ולדידן דאית לן ברירה בדרבנן הרי הוא כרגלי הלוקח ומיהו דוקא [דף לט.] ליקח מאותה העיר דאדעתא דידהו קאי אבל לוקח מעיר אחרת אינו יכול להוליכו אלא למקום שכולן הולכין : **מתני'** השואל כלי מחברו מערב יו"ט כרגלי השואל. מפרשינן לה בגמ' אע"פ שלא נתנו אלא ביו"ט דאע"ג דליכא מערב יו"ט אלא דבור בעלמא אפילו הכי הוי כרגלי השואל משום דדינא דתחומין בגמר דעתיה תלי אבל כי שאיל ליה מעיקרא ביו"ט ולא התנה עם חברו כלל מערב יו"ט אף על גב דרגיל דשאיל מיניה

כדאמרינן בגמרא הרי זה כרגלי המשאיל: האשה ששאלה מחברתה. תבלין לקדרה ומים ומלח לעיסתה הרי הקדרה והעיסה כרגלי שתיהן ואין מוליכין אותן אלא למקום ששתיהן יכולות לילך דכיון דביו"ט שאלה קנו התבלין והמים והמלח שביתה אצל בעליהם: שאין בהן ממש. אינן נכרות לא בעיסה ולא בקדרה הלכך אין מעכבות הולכתן ובגמרא מוקים לה בתבשיל עבה שאין המים נכרים בו ובמלח לא פליג כדמוקמינן לה במלח סדומית שאינה נימוח' בידים: **גמ'** מערב יו"ט כרגלי השואל פשיט' לא צריכא וכו'. פרשתיה במתני' ובגמרא פרכינן אמאי לא בטילי לת"ק מים ומלח לגבי עיסה ואסיק רב אסי משום דהוי דבר שיש לו מתירין כלומר שלמחר יהא מותר להוליכה בכ"מ וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ואע"ג דלא אמרינן הכי אלא במין במינו אבל בשאינו מינו אפילו דבר שיש לו מתירין בטל וכדתניא בתוספתא משמיה דר"ש דבר שיש לו מתירין מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ה"נ מים ומלח לגבי עיסה כמין במינו דמיין זו היא שיטת הראשונים ז"ל וכבר כתבתי בפרק הנודר [מן המבושל דף נב:] מה שנ"ל על דרך הרי"ף ז"ל בכל דבר שיש לו מתירין עכשיו בעיסה זו שהיא יכולה לאוכלה בתוך התחום שתיהן אף במין בשאינו מינו לא בטיל ותנן [נמי] במתני' הגחלת כרגלי הבעלים ושלהבת כרגלי

*) נ"ל כרב. **) מותר להוליך וכו' והד"א.

שלטי הגבורים

מערב יו"ט ושתמוס ביום טוב ולקוס הרי אנו מוליך כל א' חלקו למקום שעירב ואין חבירו מעכב עליו לפי שסומכין על הברירה לומר הוברר הדבר למפרע שזהו חלקו המגיעו מתחילה ומערב יו"ט קנה שביתה אצלו כמבואר בקונט' הראיות: א כתב הרא"ש ז"ל ולא ביאר רב אלפסי ז"ל דבריו דהא תלמודא מאי הוי עלה בעיקר מחלוקתם דפליג בברירה ומסקינן דאמוראי אחריני נמי פליגי בברירה והלכתא דיש ברירה בדרבנן והכתי לא ידענא בבהמה דאסר רב משום יניקת תחומין אי הלכתא כוותיה דהא שתיק להו לרב כהנא ולרב אסי ואיכא למימר דהודה להם כי לא מצא תשובה לדבריהם וחזר בו או דילמא לא חשש לדבריהם אבל לא חזר בו והרב אלפסי שפסק הלכה כרב סבירא ליה דלא חשש להשיב להם ובעל העיטור כתב דמיסתבר כיון דלא אמר הלכתא כוותיה דרב ש"מ דליתא לדרב דרב אושעיא פליג עליה ולרבי אושעיא אפילו בהמה מותרת וטעמא דרב משום דקא ינקי מהדדי ליתא דהא שתיק רב וכן הלכתא וכן כתב הר"ז הלוי ז"ל ולי נראה כדבריהם משום דקשיא ליה אעיקר מחלוקתם דפליג אדרב ושמואל בברירה קאמר תלמודא מאי הוי עלה מאי קא מספקא ליה לתלמודא הא קיימא לן בכולי תלמודא הלכתא כרב באיסורי ועוד בכמה דוכתי פליגי תנאי בברירה ואמאי מייתי פלוגתא דאמוראי הילכך נראה דמאי הוי עלה קאי אמאי דאסר רב בבהמה משום יניקת תחומין ושתיק להו רב לדרב כהנא ורב אסי ופשיט ליה ממאי דפליגי ר' יוחנן ורבי אושעיא בפלוגתא דרב ושמואל ולא פליגי אלא ביש ברירה או אין ברירה אבל אי יש ברירה הדרייתו שרי ולא אסרינן בהמה משום יניקת תחומין הלכך אמרי' דהדר ביה רב :

שיטת ריב"ב

שור של רועה · אדם שמגדל בהמות של ופעמים שמוכר מהן לשכניו ולמכיריו: הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר · אלפים אמה לכל רוח ואפילו עירב רועה זה לרוח אחת לסוף אלפים אמה אינו מעכב על אחד מבני העיר שלקחו ממנו ביו"ט מלהוליכו לרוח שכנגדה אלפים אמה דמאתמול אוקמיה ברשות בני העיר לפי שרגילין ליקח ממנו אבל כרגלי בן עיר אחרת לא שאין הרועה סוחר בהמות הפטם שיכירוהו בני עיר אחרת ליקח ממנו. וכתב הרב דודי ז"ל הא דאמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם איכא דקשיא ליה דשמואל אדשמואל דהא אמר שמואל חבית אסורה מפני השותפות דקסבר אין ברירה אי הכי שור של פטם נמי ליהוי כשור של שותפין וליתסר וי"ל כשבורים דהכי נמי קאמר הרי הוא כרגלי כל אדם וכולן אוסרין זה על זה כשנים שאלו חלוק בשותפות וכן כל אנשי העיר בשור של רעי כלן אוסרין זה על זה אליבא דשמואל ואין זה הפירוק מחוור אלא ונ"ל דשאני שור של פטם ושל רעי מחבית ובהמה של שותפין דחבית ובהמה לאו לזבוני קיימי ואיכא למימר דילמא מימלכי אהדדי ומעכב חד אחבריה ולא פליגי אבל שור של פטם ושל רעי דלזבוני קיימי נסתלקו מהם הבעלים שהוא הטבח וקיימי ברשות הלוקחים דהא ליכא מאן דמעכב וכבי האי גוונא אפילו שמואל מודה דאמרי' ברירה בדרבנן ושור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם ואין שום אדם אוסר על חבירו ושור של רעי הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר ויש לו אלפים אמה לכל רוח ואם היה בהם מי שעירב לצפון או לדרום אינו מהלך בו אלא כרגלי רוב אנשי העיר זה לשון הרב דודי: מתני' כרגלי השואל. שהרי קנה שביתתו אצלו בין השמשות דבין השמשות שהוא כניסת היום קונה שביתה: ביום טוב. אם שאלו ביום טוב כרגלי המשאיל לפי שקנה שביתה אצל בעליו: האשה ששאלה מחברתה ביום טוב תבלין לקדירתה ומים ומלח לעיסתה הרי אלו הקדירה והעיסה כרגלי שתיהן אין מוליכין אותן אלא למקום ששתיהן יכולות לילך דכיון דביום טוב שאלה קנו התבלין או המים והמלח שביתה אצל בעליהן: שאין בהן ממש · אינן ניכרות לא בעיסה ולא בקדירה הילכך אינן מעכבות הליכתן ובגמ' מוקים לה בתבשיל עבה שאין המים ניכרין בו ובמלח לא פליג כדמוקמינן לה בגמ' במלח אסתרוקית שהיא גסה וניכרת: גמ' שלא

המאור הקטן

וכשמסרה מערב יום טוב דבהא ליכא מאן דפליג ובידוע שהוא כרגלי הרועה בין שהוא אחד בין שהם שנים אלא מתניתין בשני רועים כגון שיש שני רועים בעיר ומסרה לאחד מהם ביום טוב ומשום דלא גמר בדעתו מאתמול למאן מינהו בעי למימסרה לא נסתלקה ממנה רשות הבעלים והרי היא כרגליהם וריקא נמי דקתני לבנו או לרועה ולדברי הרי"ף ז"ל ה"ל לתנא דמתניתין למיתנא לבנו ולרועה :

[דף לט ע"ב] א"ל רב ספרא משה שפיר קאמר להו לא שמיע להו הא דא"ל רבא בר חייא קטוספאה משמיה דרב הבורר צרור וכו' אלמא כילא חסריה ה"נ כילא חסריה ורבי אבא דאמר הרי שנתערב קב חטים בעשרה קבין של חבירו ל"ש חטים בחטים ול"ש חטים בשעורים קאמר ול"ש ליה בין מין במינו לשאינו מינו כי היכי דלרבנן לא שני להו בין במינו ובין שלא במינו ואע"ג דאיסורא בטיל ממונא לא בטיל דאע"ג דמים ומלח לא חשיב הא אשכחן צרור דלא חשיב והבורר אותו משלם דמי חטים משום יכילא חסריה הכי נמי כילא חסריה כלומר פוחת הוא במדה ממקום שיצא משם ומוסיף הוא במקום שהלך שם שהיא העיסה והמים והמלח מעורבין בה ומוסיפין בנפחה ובמשקלה א"ל אביי ולא שני ליה למר בין ממון שיש לו תובעין לממון שאין לו תובעין כי הצרור מתוך הגורן ממון שיש לו תובעין הוא מתוך שהסרו מדה ודמים והמלח אין לו תובעין שיתבעם בעצמם לפיכך בדין היה שיבטלו בתוך העיסה ושפיר עביד דאחיכו עליה דר' אבא וכי תימא הכי נמי דלא שני לן בין ממון שיש לו תובעין לממון שאין לו תובעין כיון דאית ליה בעלים אלמא כל דאית ליה בעלים לא בטיל מים ומלח נמי לא בטלי אלא הא דא"ר חסדא נבלה בטלה בשחוטה וכו' ועיקרה במסכת מנחות והוא אליבא דרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטיל הכי נמי דכי אית לה בעלים לא בטלה וכי תימא ה"נ והא תנן רבי יוחנן בן נורי אומר הפצי הפקר קונין שביתה אע"פ שאין להם בעלים כמי שיש להם בעלים דמי אלא כל ממונא דלית ליה בעלים כמאן דאית ליה בעלים דאמו ואם איתא דנבלה לא בטלה כי אית לה בעלים נמי לא תבטל וקשיא לרב חסדא כל אילו דברי אביי לרב ספרא והשיב לו רב ספרא שהיה סומך דברי רבי אבא וא"ל לאביי איסורא נבילה דלא תלי בממונא כגון איסור נבלה בטיל בין דאית ליה בעלים בין דלית ליה בעלים אבל ממונא אע"ג דשייך ביה איסורא לא בטיל ומשום הכי חפצי הפקר קונין שביתה אע"פ שאין להם בעלים כמי שיש להם בעלים משום דאיסורא דתלי בממונא הוא שאיסור תחומין תלוי לכל ממון ברגלי בעלים וכן במים ומלח שבעיסה איסורא דתלי בממונא ולא בטיל לעולם ואע"ג דלית לי' תובעין הרי הוא כרגלי הבעלים ועמדו דברי ר' אבא כהונן ואביי ורב אשי נחתי לה בטעמא אחרינא וה"ג אביי אמר רב אשי אמר ולפי שיש חלוף ושבושין בנוסחאות בשמועה זו כתבתיה: **וזה** שכתב הרי"ף ז"ל בשנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות דקם ליה רב ור' אושעיא בחדה שיטתא וכיון דהלכתא כר' אושעיא שמעינן מינה דהלכתא כרב נראה מדבריו שבהמה אסורה ולא כן כתב ה"ר שלמה ז"ל אלא רב יחידאה הוא דחייש ליניקת תחומין ור' אושעיא דאמר יש ברירה לא שנא חבית ול"ש בהמה הכל מותר א] ונראין דברי ה"ר שלמה ז"ל דליניקת תחומין לא חיישינן מדקי"ל כשמואל בשור של פטם ובשור של רעיה ועוד מדרב כהנא ורב אסי דפליגי עליה דרב וקא מתמוהי עליה ושתיק והא דאמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם איכא דקשיא ליה דשמואל אדשמואל דהא אמר שמואל אף חבית אסורה מפני השותפות דקסבר אין ברירה אי הכי שור של פטם להוי נמי כשור של שותפין וליתסר ויש שסבורין לומר דה"נ קאמר הרי הוא כרגלי כל אדם וכולן אוסרין זה על זה כשנים ששאלו חלוק בשותפות וכן כל אנשי העיר בשור של רעיה כולן אוסרין זה על זה אליבא דשמואל ואין זה הפירוק מחוור אצלי ונ"ל דשאני שור של פטם ושל רעיה מחבית ובהמה של שותפים דחבית ובהמה לאו לזבוני קיימי ואיכא למימר דילמא ממלכי אהדדי ומעכב חד לחבריה ולא פלגי לה אבל בשור של פטם ושור של רעיה דלזבוני קיימי נסתלקו מהם הבעלים שהוא הטבח וקיימי בחזקת לוקח דהא ליכא מאן דמעכב ובכה"ג אפי' שמואל מודה דאמרי' יש ברירה בדרבנן ושור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם ואין שום אדם אוסר על חבירו ושור של רעי' הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר ויש לו אלפים אמה לכל רוח ואם היה בהם מי שעירב לצפון או לדרום אינו מהלך בו אלא כרגלי רוב אנשי אותה העיר:

מלחמת ה'

כשמסר ביום טוב אלא שהוא מסר לשני רועים ומסרה לאחד מהם ביום טוב על דעת שימסור אף לחבירו ויהיו שניהם רועים אותה כאחת בעדרן אלא שלא מסר לשני בו ביום ואותו הרועה השני לא קנה כלל במסירתו של זה לפיכך הרי היא כאלו לא נמסרה לרועה ביו"ט ולא יצתה משביתתה הראשונה שקנתה בערב יום טוב והכי היא כרגלי הבעלים אבל כשמסרה לרועה אחד מחשבתו נכרת מתוך מעשיו שברשותו מוקים לה מערב יום טוב ובהמה קנתה שביתה ברשותו של רועה הרגיל אצלו או שהסכים לו עליה ומתניתין נמי דיקא דקתני לבנו או לרועה כלומר לאחד מן השנים שהם רועים אותה מסרה עכשיו ועדיין לא מסרה לשני לפיכך אינה כרגליו של רועה ורועה ישראל ירעה אותנו דעת והשכל אמן :

וכתוב בספר המאור וזה שכתב הרי"ף ז"ל בשנים שלקחו חביות ובהמה וכו' עד מדרב כהנא ור' אסי דפליגי עליה דרב וקא מתמהי עליה ושתיק : **אמר** הכותב גלוי וידוע הוא שר' הושעיא לא חלק על יניקת תחומין ולא הודה להם אבל על מה שאיסורו משום ברירה הוא שאמר מה שאמר ואף רבינו שלמה לא יחלוק על זה ומה שכתב יש ברירה וחבית ובהמה מותרין מפני שלא חשש ליניקת תחומין שהיו בעיניו דברי רב דחוים מפרכא דרב כהנא ורב אסי ובעיני רבי יצחק אלפסי ז"ל לא נדחו כדאשכחן בכמה דוכתי דלית הלכתא כרב כהנא ורב אסי כי הסיא דפרק המוכר את הבית ובעל המאור הזה ז"ל כתב במסכת סוכה דמשום דלא חש

השגות הראב"ד

שהרב ז"ל מעולם לא עלה בדעתו כך וכשאמר דלא קנה אחד מהם כשמסרה ביו"ט ואפילו אותה שמסרה לו לא קנה ואם אין לו אלא רועה אחד ומסרה לו אפילו ביו"ט קנה. עוד אני אומר להלדיק הלדיק שאם עלה בדעתו כמו שאמר זה יפה אמר ואליבא דהלכתא קאמר דאפילו בשני רועים אם מסרה לאחד מהם ביו"ט כיון דיש ברירה בדרבנן הרי הוא כרגליו אבל אם מסרה לשניהם ודאי לא קנה אחד מהם ולא נסתלקו בעלים ומאי לשניהם דקאמר הרב כגון שאמר לשם אחד מכם ישמור אותה והנהיגה אחד מהם שלא ע"י מסירת בעלים דבכה"ג ודאי לא קנה אחד מהם ואפילו הנהיגה מערב יו"ט אבל אם מסרה לאחד מהם אפילו ביו"ט הרי הוא כרגליו ויחוס דיש ברירה מיהו לרבי יוחנן דלית ליה ברירה דוקא כשאין לו אלא רועה אחד ולית הלכתא כוותיה: א] ונראין דברי הרב רבינו שלמה דליניקת התחומין לא חיישינן משום דקי"ל כשמואל בשור של פטם ובשל רעי

עין משפט

א מיי' פרק ב מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תצח ·

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ממלא מים מבור של עולי בבל לצורך חבירו ונתנו לחבירו הרי הן כרגלי חבירו שנתמלאו בשבילו שהוא זוכה מהן מן ההפקר כמבואר בקונטרס הראיות נהרות המושכין ומעיינות הנובעים בין שיש להן בעלים בין שאין להן בעלים הרי הם כרגלי כל אדם הואיל והן מושכין ונדין אין ראויים לקנות שביתה בין השמשות כל עיקר והזוכה בהן ביו"ט אינן כרגליו בלבד אלא אפילו אם נתן מהן לי' בני אדם כל אחד מוליכן בכל מקום שהן יכולין לילך ואפילו זה עירב לצפון וזה עירב לדרום כמבואר בקונטרס הראיות ואם היו המים מכונסים הרי הן כרגלי הבעלים :

ב סמג פסק כשם ה"ג שמותר לשחוט בהמות המדבריות שבאו ביו"ט משום נכרי לקולא ורבינו כתב לאיסור לחומרא וכן כתב מיי' : טור כתב ומדבריות הייט שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום ודוקא לרבי יהודה אבל מאן דפסק במוקצה אפילו ביו"ט כר"ש שרי אם הוכאו לתוך התחום שלא שלא לצרכו ומיהו בעל העיטור כתב דאף לר"ש אסורין כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא דר"ש מודי בהו דכגרוגרות וצימוקים דמו אזלינן לחומרא אבל בה"ג כתב מוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לר"ש ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

משקין ושוחטין ביו"ט בין מן הבהמות הבייתות הלנות בעיר בין מן המדבריות שדרכן ללון באפר וא"צ להזמינן מערב יום טוב שהרי בפירות העומדים לסחורה א"צ

רבינו נסים משילין פרק חמישי ביצה

כרגלי כל אדם משום דאין לה ממש : **מתני'** בור של יחיד כרגלי היחיד· אין מוליכין את המים אלא כרגלי בעל הבור ומיהו אוקים לה בגמרא במכונסין אבל בנובעין דניידי לא קנו שביתה והרי הן כרגלי הממלא דנהרות המושכין ומעיינות נובעין הרי הן כרגלי כל אדם כלומר כרגלי הממלא : ושל אנשי העיר כרגלי אותה העיר. כרגלי הממלא ראשון של אותה העיר דבירא דשותפי הוא לבני העיר וכיון דבדרבנן יש ברירה נמצא שכשמלא זה ממנו הוברר הדבר שזה היה חלקו המגיעו משעה ראשונה ומיהו אם הממלא של עיר אחרת אינו מוליך אלא במקום שכל רגלי אותה העיר יכולין לילך : ושל עולי בבל. העשויים לעוברי דרכים באמצע הדרך ועשאום בני הגולה בעלותם מבבל : כרגלי הממלא· מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה : **ובגמ'** איפליגו רב נחמן ורב ששת בבור של עולי בבל אם מלא ונתן לחברו דרב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו ורב ששת אמר כרגלי הממלא לפי פירוש הנכון קיימא לן כרב ששת דאמר כרגלי הממלא וכמו שכתבתי בחידושי ולפיכך לא הביא הרי"ף ז"ל בהלכה פלוגתא דרב נחמן ורב ששת וכתב מתניתין כלורתה דבור של עולי בבל כרגלי הממלא דמשמע דבין לעצמו בין לאחר הרי הן לעולם כרגלי הממלא אבל לפי שטת רש"י ז"ל נקיטינן כרב נחמן דאמר כרגלי מי שנתמלאו לו : מי שהיו פירותיו וכו'· לא יביאו לו מפירותיו הואיל והוא לא ערב דהרי הן כרגלי הבעלים : ואם ערב הוא· ללכת שם : פירותיו כמוהו · ומותר להביאן ובגמרא אפליגו רב ושמואל במפקיד פירות אצל חברו דרב אמר הרי הן כרגלי מי שהפקידו אצלו ושמואל אמר כרגלי המפקיד וקי"ל כרב דהלכתא כוותיה באיסורי ומתני' דקתני ואם ערב הוא פירותיו כמוהו אוקמה רב בגמרא בשייחד להם קרן זוית ולפיכך הן עומדין ברשותו אבל לא ייחד להן קרן זוית הרי הן כרגלי הנפקד מיהו איכא מ"ד שאין מוליכים את הפירות אלא למקום שמפקיד והנפקד יכולין לילך : מי שזימן אצלו אורחים. מעיר אחרת ובאו אצלו על ידי עירוב : לא יוליכו בידם המנות · לאחר הסעודה : אלא א"כ זכה להם על ידי אחר במתנותיהם מעיו"ט · אלא א"כ מסרן בעל הבית במסיכה לאדם אחר ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני דזכין לאדם שלא בפניו ואע"ג דתנן [לעיל דף לז.] השואל כלי מעיו"ט כרגלי השואל ואע"פ שלא מסרו לו אלא ביו"ט כדאמרינן התם שאני דאמר ליה משאיל לשואל גופיה הלכך סמכה דעתיה אבל הכא דלא אמר ליה בעינן זכוי ומיהו בהכי מהני דכיון שזיכה לו ע"י אחר אי נמי דאמר ליה משאיל לשואל גופיה [שיטלנו] ביו"ט כמו שייחד לו קרן זוית דמי : אין משקין ושוחטין את המדבריות. משום מוקצה שאין דעת אנשי אותה העיר עליהן ובגמרא מפרש אמאי נקט משקין ומפרשינן נמי מאי ניהו מדבריות ומאי ניהו בייתות : **גמ'** למה לי למימר משקין. דלענין השקאה ודאי אלו ואלו מזונתם עליך אלא משום שחיטה נקט ולשחיטה למה לי השקאה ומפרקינן דמילתא אגב אורחיה קמ"ל דלישקי איניש והדר לשחוט משום סרכא דמשכא כלומר שתהא נוחה להפשיטה סרכא דבוק שהוא נדבק יותר מדאי בבשר : ברביעה . במרחשון :

נר מצוה

מתני' *בור של יחיד כרגלי היחיד ושל[דף לט.] אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי [א] בבל כרגלי הממלא *מי שהיו פירותיו[שם ע"ב] בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו ואם עירב הוא הרי פירותיו כמוהו · *מי שזימן אצלו[דף מ.] אורחים לא יוליכו בידם מנות אא"כ זכה להן [ע"י] אחר במנותיהן מעיו"ט · אין [א]משקין ושוחטין את [ב] המדבריות אבל משקין ושוחטין את הבייתות ואלו הן בייתות הלנות בעיר והמדבריות הלנות באפר : **גמ'** ל"ל למימר משקין ושוחטין מילתא אגב (א) אורחיה קא משמע לן דלשקי איניש והדר לשחוט משום סירכא דאי איכא סירכא משתמטא : ת"ר אלו הן מדבריות ואלו הן בייתות מדבריות שיוצאות בפסח ורועות ונכנסות ברביעה בייתות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום רבי אומר אלו ואלו בייתות הן ואלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות ביישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים :

אשכחן

רש"י

לאו הכי היה פשיטא : **מתני'** כרגלי היחיד · אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור : כרגלי אותה העיר · אלפים בכל רוח חוץ לעיבורה של עיר : ושל עולי בבל · העשויין לעוברי דרכים באמצע הדרך ועשאוהו בני הגולה לשתות בעלותם: כרגלי הממלא · מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה ואם בא א' ושאב את מימיו אין מוליכין אלא כרגליו : לא יביאו לא מפירותיו · הואיל והוא לא עירב לשם דהכל כרגלי הבעלים : ואם עירב הוא · ללכת לשם : פירותיו כמוהו · ומותר להביאם : מי שזימן אצלו אורחים · מעיר אחרת ובאו אצלו ע"י עירוב : לא יוליכו · אחר סעודה מנות בידם לביתם לסעודת הלילה : אלא אם כן זיכה להן. ע"י אחר מנותיהן מערב יום טוב כלומר שהבעל הבית מסרם לאחר במסיכה בעיו"ט ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני דזכין לאדם שלא בפניו והיו שלהן מבעו"י נילך כרגליהן: אין משקין ושוחטין את המדבריות· משום מוקצה ובגמרא מפרש אמאי קתני משקין : באפר · באחו : **גמ'** ברביעה · במרחשון

הגהות הב"ח

(א) ג"ב כרי"ף ישן כתוב סג"ה וז"ל ואני שמואל [זה הוא הרשב"ם] תמה על זה הפי' שנראה שעל סרכי הריאה הוא אומר כך וח"ו לא הגה כזאת בישראל להכשיר את הטריפה בהערמה ואנו מפרשים על סרכי' העור שיהא נוח להפשיטו ממש שהוא כרוך ואדוק בבשר עכ"ל ולא קשה מידי דודאי אותן הסירכות שבאים מחמת נקב או בסופו לינקוב לא תנתק ע"י השקאה כלל אלא דוקא אותן הסרכות הבאות מחמת זיעה וכמ"ש בספר הכלבו משם רבותיו ע"ש . אבן רש"י ז"ל פי' ג"כ על סרכת העור וכן פי' הר"ן [ועי' בש"ך יו"ד סי' ע"ל ס"ק נ"ב]:

שיטת ריב"ב

שלא מסרו לו אלא ביום טוב : **מתני'** כרגלי היחיד . אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור ואוקימנא בגמ' במכונסין אבל אם מימיו מושכין או נובעין הרי הן כרגלי כל אדם : כרגלי אנשי אותה העיר. אלפים אמה לכל רוח : ושל עולי בבל. העשויין לעוברי דרכים באמצע הדרך ועשאום בני גולה בעלותם: כרגלי הממלא. מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה ואם בא אחד ושאב מימיו אינו מוליכן אלא כרגליו : ואם מלא ממנו. לצורך חברו ונתן לו אוקימנא בגמ' כרגלי מי שנתמלאו לו ולא ידעתי על מה השמיט הרב ז"ל מלכתוב מסקנת הגמלת כרגלי הבעלים ואת כל האמור בגמ' : לא יביאו לו מפירותיו . הואיל והוא לא עירב לשם דהכל כרגלי הבעלים : ואם עירב הוא. ללכת לשם:פירותיו כמוהו.ומותר להביאם וכתב הרב דודי ז"ל המפקיד פירות אצל חבירו פלוגתא דרב ושמואל וקיימא לן כרב דאמר הרי הן כרגלי הנפקד ומתני' דמשמע מינה כרגלי המפקיד בשיחד לו קרן זוית דבהא אפילו רב מודה שהן כרגלי המפקיד . ולא ידעתי על מה הסמיכה הרב ז"ל אלא הם דברי הרב דודי ז"ל וכן כתב הרב ר' משה ז"ל ויש לומר שזה שלא הזכירה הרב לפי שהיה סובר שהלכה כשמואל בזו אע"ג דקיימא לן בעלמא כרב באיסורין משום דמתני' דמי שהיו פירותיו בעיר אחרת כפשוטה כשמואל מכרעא ואע"ג דאוקמה רב בגמ' כשייחד לו קרן זוית דחיא בעלמא היא ופשטה דמתני' כשמואל מכרעא וטעמיה מסתבר דלא ניחא ליה לאיניש דליקום פיריה ברשותא דחבריה כי היכי דליתסור עליה ומתני' נמי דמי שזימן אצלו אורחים כשמואל אזלא דאי אמרת כרגלי הנפקד כי זכה להם אחר מאי הויא דלאו על גב דזכין לה וזכה שאני דחיא בעלמא היא ולא סמכינן אשנויי לאפוקי מתניתא מפשטיה . ולפי שהיה סובר הרב ז"ל דהלכתא כשמואל דאמר כרגלי המפקיד הביא שתי המשניות הללו סתומות דמשמעינן נפשטיה. במפקיד פירות אצל חברו הרי הן כרגלי המפקיד ולא היה צריך להזכיר פלוגתא דרב ושמואל ומכל שיקלא וטיריא דאיתמרא עלה בגמ' כלל : מי שזימן אצלו אורחים. מעיר אחרת ובאין אצלו על ידי עירוב לא יוליכו לאחר סעודה סמנות בידן לסעודת הלילה אלא אם כן מסרם בעל הבית הזה לאדם אחר והקנן לו במשיכה ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני דזכין לו לאדם שלא בפניו והיו שלהן מערב יום טוב לילך ברגליהם : אין משקין ושוחטין את המדבריות. משום מוקצה : גמ' משום סרכא . דאי איכא סרכא מישתמטא ובספרים שלנו כתוב משום סרכא דמשכא כדי שתהא נוחה להפשיטה ולא יהא נדבק הבשר בעור : ברביעי · במרחשון :

מלחמת ה'

תם לא שתיק והיאך סמיך כאן אשתקותיה ומה שהקשה משור של פטם ושל רעי אינה קושיא כלל דשור של פטם אינו קונה שביתה כלל שהרי הוא כרגלי כל אדם מאי טעמא מרשותיה קא מפיק ליה ברשות אחר לא מוקים ליה הא לאיי כבור של הפקר עביד ליה וכבור של עולי בבל הוי וכיון שהוא כרגלי כל אדם התומין אין בו מינק היכי ינקי מהדדי ושור של רעי נמי אין כאן שני תחומין שלא קנה שביתה ברשות שום אדם אלא ברגלי הפיר והוא יש לו אלפים אמה לכל רוח מאי טעמא כיון שאין יודע למי ימכור אם לכאן או למקומם לא קנה ברשות אחת מהם אלא בדעת בעלים שיהא כרגלי העיר ואפילו ערבו כלם לצפון או לדרום יש לו אלפים לכל רוח ומי שאינו רוצה בפירוש הזה יכול לומר דשור של רעי הוי כרגלי אנשי אותה העיר לגמרי בין עירבו בין לא עירבו ולפיכך אם עירבו מקצתן מערבים זה על זה משום ברירה לשמואל ומשום יניקת התומין :

המאור הקטן

[דף לט ע"ב] א] **ואי אמרת בירא** דשותפי הוא אמאי מותר **והא תנן שותפין** שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר ומנופא דההוא דנדרים **לא מצי מקשי מרחוב ובית הכנסת** ומבהמ"ד ובית המרחץ ותיבה וספרים דאיכא למימר דילמא שאני התם כיון דלית בהוא בבל **הני דין חלוקה** לא אמרי' כל חד וחד מדידיה קא מתהני ומש"ה אסורין אבל לשבות ועזרות והר הבית **מקדש קדישי** ואינו יכול לאסרן דהא לית להו בעלים ולפום הכי מייתי לה ממתני' דהשותפין שנדרו הנאה **זה מזה** אסורין ליכנס לחצר דאלמא לא אמרי' כל חד וחד לדנפשיה עייל ואע"ג **דאית בית דין חלוקה ומשני** לרחוץ ה"נ דאסירי בבור של אמצע הדרך משום דבירא דשותפי הוא הב"ע דאמרי' **מותרין בשל עולי** בבל למלאות דאמרי' כל חד וחד מדידיה קא ממלא ולעולם בירא דשותפי הוא ב] **והא דתנן אסורין** ליכנס להצר איכא למימר בשנכנס בכולו וכל הני מילי חבמאי אינון ולאו דסמכא אינון ובמקומם במס' נדרים הדברים אמורים על אופניהם בהילוף מה שאמורים כאן הלכך לא סמכי' על הני מילי **דאתמר הכא** משום דאידחו להו במסקנא דאסיקנא דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו פליגי ר"נ סבר קנה חבירו ורב

סליקא להו מסכת יום טוב

ששת סבר לא קנה חבירו ואע"ג דבבבא מציעא אמר רב נחמן בפי' לא קנה חבירו **לא קשיא** דידיה אדידיה ג] דא"ל כיון שנתן לידו של חבירו וזכה בו חבירו איגלי מילתא למפרע דמעידן הגבהה **זכה ביה** לפי' הם כרגלי מי שנתמלא לו ודאמר ר"נ התם לא קנה חבירו בשלא הגיע ליד חבירו וה"ר שלמה גרים בענין אחר ומפרש לה בענין אחר וכיון דאפסיקא הילכתא בהדיא בדוכתא במגביה מציאה **לחבירו קנה** חבירו איתא לדר' נחמן דהכא הילכך מילא ונתן לחבירו הרי הוא כרגלי מי שנתמלאו לו ובור של יחיד אוקימנא במכונסין ונהרות המושכין ומעינות הנובעים כרגלי כל אדם והרי"ף ז"ל **לא פירשה כן** : **והמפקיד** פירות אצל חבירו פלוגתא דרב ושמואל וקי"ל כרב באיסורא ומתני' דתנן ואם עירב הוא פירותיו כמוהו אוקימנא בשיחד לו קרן זוית דבהא אפילו רב מודה שהם כרגלי המפקיד **והיכא דזכה לו ע"י** אחר או אנחיה בעבורא דדשא כמו שייחד לו קרן זוית דמי ולא ידעתי על מה השמיטה הרי"ף ז"ל : **סליקא להו מסכת יום טוב**

השגות הראב"ד

עיר ועיר מדרב כהנא ורב אסי דפליגי עליה וקא מתמהו עליה ושתיק : **א"א** אף אני כך כתבתי מתחילה ואחרתי כי והבור דשור של פטם לא תיובתא ולא סייעתא הוא דאפשר דכשתנו מערב יום טוב מיירי דאי לא קניה דשמואל אדשמואל . ואי משום ברירה אפשר דבאוכלא אית ליה ברירה ולא דמי למשקין דעריבי מיהו תנן כין במשקין בין באוכלין אית לן ברירה כו' אושעיא והוא דליכא איסור תחומין : **א] ואי אמרת בירא** דשותפי היא אמאי מותר והא תנן השותפים שנדרו הנאה זה מזה אסורין וכו' דאיכא למימר דילמא שאני התם כיון דליכא בהו בכל הכי דין חלוקה לא אמרינן כל חד וחד מדידיה קא מתהני ומשום הכי אסורין אבל לשבות ועזרות והר הבית מקדש קדישי ואינו יכול לאוסרן : **א"א** אבל בור של מים כיון שעולבים ממנו מים כל אחד לעצמו בים בו דין חלוקה נמי כמו חצר ומשום הכי אקשו ליה מחצר ולא אקשו ליה מגופה מרחוב ובית הכנסת מ"מ הכל הכל כי לשתי הלשונות שמעמיד המחלוקת במסכת נדרים דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן בשתיהן אין בו דין חלוקה קל וחומר שיש בו דין חלוקה אבל הקושיא אינה כלום שלא בא אלא לגלות שהאיסור אינו אלא משום שתוף ושתוף משתוף מפורסם אקשי ליה : **ב] והא דתנן** אסורין ליכנס בת"ר איכא למימר כשנכנס לכולו : **א"א** אין בדבריו ממש כי משום דקשיא ליה חצר הוצרך לומר כן ואינו דומה כי כניסת החצר כמו הרחיצה שאם לפי שאינה נחלקת אבל הבור כשהוא דולה ממנו כבר הוא נחלק ואמרינן יש ברירה ורבי אליעזר בן יעקב דפליג בכניסת החצר ושרי קסבר כיון דכי מתלקס אית לן ברירה השתא נמי אמרינן להוך שלו הוא נכנס אי נמי כיון דכי מתלקס מותרין כל אחד בשל עצמו דהא לא נדרו הנאה מן החצר אלא שלא יהנו זה מזה ועכשיו בחלוק לא יהנו אלא כמוכרין זה לזה ומותרין דאמרינן יש ברירה וכחלוקה דמיא ורבנן סברי אין ברירה שהרי עדיין לא נחלקה וזו הסברא שסובר בה רב נחמן במחלוקת של רבי אליעזר בן יעקב ורבנן ולא אתיא כמלתיה דרבינא דבלא קמא דמוקי פלוגתייהו בבור בים ברירה ומשו פלוגתא דבור כפלוגתא דחצר ולפום סוגיין דהכא אליבא דרב נחמן לא דמי דלגבי בור דלייתו מן ככור אפילו לת"ק יש ברירה ובכניסת החצר אין ברירה ולר"א בן יעקב אפילו בכניסת החצר יש ברירה : **ג] דאיכא** למימר כיון שנתן לידו של חבירו וזכה בו חבירו איגלאי מילתא למפרע דמעידן הגבהה זכה ביה . ולפיכך הם כרגלי מי שנתמלאו כו' : **א"א** אינו מפרש הני הצורך דהא איכא לאקשויי על רב ששת ממתני' ואם מתנתה לו אמר אני החזקתי וזכיתי בה תחלה לא אמר ולא כלום וכ"ש כשלא אמר אם כן מאי טעמא דרב ששת דאמר כרגלי הממלא אלא הטעם לענין מציאה כיון שנתנה לו אפילו זכה הוא בתחלה הרי נתנה לו במתנה שהוא אמר לו תנה לי ונתנה לו וזכה מכח מתנה אבל לגבי תחומין מתנה לא מהניא מידי דמ"מ כרגלי הנותן הוא ובהא פליגי רב נחמן סבר כיון שנתנה לו לא מכח טוהן זוכה בהן אלא מכח עצמו דאמרינן נעשית ידו של זה כשלוחו של זה ולגבי תחומין נמי כיד עצמו דמי וכרגלי מי שנתמלאו לו הוו ורב ששת סבר הא דאמרינן משנתנה לו זכה לאו מכח עצמו אלא מכח מתנה זכה בה ולעולם הראשון קנה והקנה ולגבי תחומין כרגלי הממלא שהוא הנותן ואנו יש לנו בזה טעם אחר כגון שאמר לו זכה לי ובהא אמר ר"נ כרגלי מי שנתמלאו לו . א"נ אע"ג דלענין מציאה אמר ר"נ לא קנה חבירו לענין תחומין בכל דהו סגי ליה שהרי השואל כלי לחבירו מעיו"ט אע"פ שלא מסרו לו אלא ביו"ט הרי הוא כרגלי השואל דקני שביתה בהדיה בדבורה בעלמא הכא נמי קני מיהו אם בזכה לי פליגי הלכתא כרב נחמן ואם בתנה לי פליגי הלכתא כרב ששת דקי"ל הלכתא כוותיה באיסורי וכרב ז"ל הניח אותה ותמיה אני למה . וסבור אני שהרב ז"ל ספק על

אשכחן לרבוותא וכו׳ · עז לחלבה עז העומדת לחלבה וכן רחל העומדת לגזתה לגדל גזין ותורי דרדיא העומדים לחרישה ותמרי דעיסקא העומדין להוליכן לסחורה למקום אחר פלוגתא דר׳ יהודה וכו׳ לרבי יהודה דאית ליה מוקצה אסור לשחטן ביו״ט אלא א״כ הזמינם מבעוד יום ולרבי שמעון שרי : מעבירין מעל השולחן עצמות וקליפין · ומטלטל בידו ממש דחזו לבהמה ואע״פ דמעיקרא לאדם והשתא לבהמה שרי דלא חיישינן למוקצה : ובה״א מסלק את הטבלא כולה ומנערה · אבל לטלטל בידים לא משום מוקצה : אנו נר מצוה אין לנו בשטת משנה זו לפי שמוחלפת הסטה אלא כך שמענו מרבותינו דבית שמאי כר׳ יהודה ומחמרי וב״ה כר״ש : מחתכין את הדלועין · תלושין לפני הבהמה ולא אמרינן טרחא דלא צורך הוא : ואת הנבלה לפני הכלבים. ואע״פ שנתנבלה בשבת דבין השמשות לא היתה עומדת לאכילת כלבים אפילו הכי שרי דלית לן מוקצה בשבת הלכך גבי מעבירין מעל השולחן דאיירי בשבת מוקמינן לב״ה דנימרו כרבי שמעון כי היכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא דקי״ל הלכתא כסתם משנה וקי״ל הלכה כב״ה אבל גבי יו״ט דסתם רבי כר׳ יהודה דתנן אין מבקעין עצים ביו״ט לא מן הקורות הסדורות זו ע״ג זו בקרקע ועומדות לבנין ולא מן הקורה שנשברה ביו״ט ואע״פ שעומדת מעכשיו להסקה הואיל ובין השמשות לאו להכי קיימא וכיון דהיתקצאי לבין השמשו׳ איתקצאי לכולי יומא אלמא אית לן מוקצה ביו״ט זו היא שיטת הריא״ף ז״ל דסבירא ליה דמוקצה בשבת שרי וביו״ט אסור ואמרינן טעמא בגמרא משום דשבת חמיר ולא אתי לזלזולי ביה אבל יו״ט דקיל אתי לזלזולי ביה ומיהו איכא למידק דהואיל ובשבת שרי אית לן למישריה נמי ביו״ט דהא אמרינן במכילתין פרק יום טוב שחל [דף יח׳] גבי מטבילין אדם בשבת דכיון דבשבת שרי משום דלא מיחזי כמתקן דנראה כמיקר אף ביוה״כ נמי נהי דליכא למתלי במיקר משום דרחיצה אסורה ביה אפי׳ הכי שרי דליכא מידי דבשבת שרי וביוה״כ אסור וקל וחומר הדברים השתא טבילה דמיתסרא מדינא ביוה״כ שרינן לה משום דבשבת שרי קל וחומר למוקצה מעתה שמותר ביו״ט מן הדין שאין ראוי לאוסרו משום דיו״ט קיל ואתי לזלזולי ביה הואיל ובשבת שרי ומדוחק קושיא זו הוצרך הר״ז הלוי ז״ל לומר דכי סתים לן תנא ביו״ט כרבי יהודה הני מילי במילי דמתסר בשבת כגון בקוע עצים מן הקורות אע״ג דלית לן מוקצה בשבת מכל מקום הבקוע מלד עצמו אסור בו ולפיכך אע״פ שבקוע עצים מוכנים מותר ביום טוב אנו אוסרים לבקע מן הקורות מדין מוקצה וכן הדין בתורא דרדיא שאסורין לשחטן ביום טוב משום מוקצה כיון שהשחיטה אסורה בשבת מלד עצמה אבל תמרי דעסקא וכיוצא בהן כיון דבשבת שרו דלית לן מוקצה אף ביום טוב שרו דליכא מידי דבשבת שרו וביום טוב אסור ואין זה דעת הריא״ף ז״ל שהרי כתב כאן דתמרי דעסקא אסורין ביום טוב ולקושייתו של בעל המאור ז״ל יש לומר דכי אמרינן ליכא מידי דבשבת שרי וביום הכיפורים אסור הני מילי בשבת ויוה״כ שדינם שוה וקדושה אחת להם ולא אתי לזלזולי ביום הכפורים אבל ביו״ט משום דאתי לזלזולי ביה לא ראו להשוותו לשבת והרי מלינו שמחלקין ביניהם שהרי אמרו [שבת מה׳] מניחין נר על גבי דקל בשבת ואין מניחין ע״ג דקל ביום טוב ולפיכך כל מוקצה אע״פ שהוא מותר בשבת אסור ביו״ט : **ולענין** בייתות ומדבריות סבירא לן כסתם מתני׳ וכדפירש תנא קמא דברייתא וכו׳ מיהו כי אמרי׳ דאסירי משום מוקצה הני מילי בבהמות של ישראל אבל של נכרי לית בהו משום מוקצה דהא אמרי׳ בירושלמי [בפ״ק דשבת ה״ז ופ״ג דביצה ה״ב] דאין הנכרי צריך הכן ומיהו יש לחוש אם באו בשביל ישראל :

רש״י

במרחשון : עז העומדת לחלבה · ולא לאכילה וכן רחל לגיזתה ותרנגולת לגדל ביצתה : ותורי דרדיי׳ · שור להרישה : דעסקא · כלומר שעומדין לסחורה :

סליקו להו משילין וסליקא לה מסכתא יום טוב

תתקכט **אשכחן** *לרבוותא דפסקי בהא מילתא לקולא ואמרי דסבירא לן כר״ש דלית ליה מוקצה וכדאמר רב נחמן (א) *עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורא דרדיא ותמרי דעיסקא פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון דר׳ יהודה אסר ורבי שמעון שרי שבת יט:

(א) וקאמרינן דהלכתא כרבי שמעון ואנן לא א סבירא לן הכי דכי איתמר הלכה כר״ש לענין שבת איתמר והא דאמר רב נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה כו׳ לא קפסיק רב נחמן הלכה כחד מינייהו אלא הכי קאמר פלוגתא דר׳ יהודה ור״ש וכיון דקי״ל דבשבת סבירא לן כר״ש דלית ליה מוקצה וביו״ט כרבי יהודה ממילא שמעינן דה״מ דאינון עז לחלבה ורחל לגיזתה וכו׳ דכולהו ביום טוב אסירי ומילי דחזי מנהון למיכל מינה בשבת כגון תמרי דעיסקא שרי למיכל מינה בשבת ועוד דרב נחמן דאמר הכי אשכחן דסבירא ליה דהלכה ביו״ט כר׳ יהודה דאית ליה מוקצה דאמרי׳ בהא מסכת בריש פירקא קמא *במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה מאי טעמייהו דב״ה אוכלא דאיפרת הוא ואלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דבית שמאי מוקצה הוא ופריק רב נחמן לעולם בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד ובית שמאי כר״ש ובית הלל כרבי יהודה ומקשינן ומי אמר רב נחמן הכי והא תנן בית [שמאי] אומרים מעבירים מעל השולחן קליפין ועצמות ובית הלל אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה ואמר רב נחמן אנו אין לנו אלא בית שמאי כר׳ יהודה וב״ה כר״ש ופרקינן אמר לך רב נחמן גבי שבת °דסתם לן תנא כרבי שמעון דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים מוקים להו לב״ה כר״ש גבי יום טוב דסתם לן תנא כרבי יהודה דתנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו״ט מוקים להו לב״ה כרבי יהודה וכיון דאשכחן לרב נחמן דסבירא ליה ביו״ט כר׳ יהודה ממילא שמעינן דעז לחלבה ורחל לגיזתה וכו׳ כולהו לרב נחמן ביום טוב אסירי ומשקלא וטריא דגמרא נמי שמעינן דהלכה כרבי יהודה ביו״ט דקאמרי׳ ואלא בתרנגולת העומדת לגדל בצים מאי טעמייהו דב״ש מוקצה הוא כלומר דבר ידוע הוא כי המוקצה אסור ועוד אמרינן לקמן *תניא אחרים אומרים ר׳ אליעזר אומר ביצה תאכל היא ואמה במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה פשיטא היא ואמה שריא ואלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים היא ואמה אסירא דאלמא הכין היא הלכתא ולעניין בייתות ומדבריות נמי הכי סבירא לן כסתם מתניתין וכדפרש תנא קמא דברייתא דאמר אלו הן מדבריות כל שיוצאות בפסח ורועות ונכנסות ברביעה בייתות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום ורבי דאמר אלו ואלו בייתות הן לית הלכתא כוותיה דלא קי״ל דהלכתא כרבי אלא לגבי יחיד אבל לגבי רבים לא והוו להו מדבריות דאינן באות ולנות בתוך התחום מוקצות דלאו דעתיה עלייהו דהא אינן באות בתוך התחום :

סליקא להו פרק משילין וסליקא לה מסכת יום טוב

סליקא להו פרק משילין וסליקא לה מסכת יום טוב

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ק מהל׳ יו״ט סמג לאוין עה טור או״ח סי׳ תצח :

הגהות חו״י

(א) עי׳ לעיל צר״ף סימן ב״ג :

דף ב.

הגהות הב״ח

(א) נ״ל וקאמרי

[דף רג ע״ב]

לעיל דף ד.

שלטי הגבורים

להזמיק לא בשבת ולא ביום טוב כמבואר בקונט׳ הראיות :

א סמ״ג כתב דאין חלוק בין מוקצה דשבת למוקצה דיו״ט דבתרוייהו הלכה כר״ש דשרי והאריך בראיות ומיי׳ ושאלתות כתבו כרבינו אבל בה״ג ור״י ור״ת פוסקים כר״ש בין בשבת בין ביו״ט אלא שרבינו תם היה מחלק לומר שאין הלכה כר״ש אלא במוקצה אבל בנולד הלכה כר׳ יהודה וכן ר״ת פסק כר״ש אף ביום טוב אלא במוקצה מחמת איסור ונולד פסק כר׳ יהודה ביום טוב :

לשון ריא״ז

ז״ל דכשם שאסרו טלטול המוקצה ביו״ט*) והגאוני׳ חולקין בדבר זה יש שמחמירין בו ביו״ט יותר מן השבת ופירות העומדי׳ לסחורה מותרים בשבת בין באכילה בין בטלטול וכן בהמה שנתנבלה בשבת מותר להאכילה לכלבים אבל ביום טוב אוסרים הנבלה והפירות בין באכילה בין בטלטול לפי שי״ט הוא קל בעיני העם וגזרו בו יותר מבשבת וכך היא שטת מז״ה וי״א שלא החמירו ביו״ט יותר מן השבת וכל מוקצה ונולד שמותר בשבת מותר ביו״ט וכן תרנגולת העומדת לגדל בצים ועז העומדת לחלבה מותר לשחטן ולאוכלן ביו״ט וכן קליפי אגוזים וגרעיני תמרים ושברי כלים שנשברו ביו״ט מותר להסיקן ביום טוב ואע״פ שלא היו עומדים מערב יום טוב להסקה וכך היא שיטת המורה וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונטרס הראיות :

*) נ״ל כך אסור טלטול המוקצה בשבת

שיטת ריב״ב

אשכחן רבוותא וכו׳ . כבר כתבתי דעת הרב דוד ז״ל בעניינן הללו בפרק ראשון :

סליק פירקא וסליקא לה מסכת יום טוב :

השגות הראב״ד

דברי רבינו חננאל ז״ל שכתב בכאן דהדר ביה רב נחמן מהא סילכך הוה ליה כסתם מתניתין דקתני של עולי בבל כרגלי המהלך · ואנו כבר כתבנו מה שנראה לנו. ומחלוקת דרב ושמואל במפקיד פירות אצל חבירו שלא על דעת לטלטלם בו ביום ואמר רב כרגלי מי שהפקיד אצלו קי״ל כרב ואינו דומה לשור של פטם של פטם וסמך על דברי חכם מתעתיו לאורחים כי הם דעתם ליטול אותם בו ביום ואין הנפקד אוסר אותם לדברי הכל וגם מי שלא ייחד לו קרן זוית . ולא ידעתי על מה סניחה הרב ז״ל שאם דמה אותו לשור [illegible] אם כן זיכה להם מתמותיםבור אותה המימרא לפי שהקשו ממנה למעשה דרב הונא בר חנילאי כבר פרשתי שאין דומים זה לזה הלכך הלכתא כרב במאי דפליגי ולא היא מדחזינן דאקשי עלה דרב ממתני׳ אלא [illegible] טוב . ועוד שהשוו מעשה דרב הונא בר חנילאי למלתיה דרב והא הכא על דעת שיטלו אותם ביום טוב עצמו הוו וקא מקשה מינייהו למלתיה דרב אלמא כי היכי דפליג רב בהא פליג נמי בהא הלכך כי היכי דמדחיס [illegible] מכה מן הכי מדחיס מכה . ושכתב הרב ז״ל מלתיה דשמואל בשור של פטם וכתב נמי מלתיה דר׳ יוחנן דהלכה כר׳ דוסא . וכתב נמי אוקימתא דמתני׳ בשואל כלי מערב יום טוב דאוקימנא אע״פ שלא מסרס [illegible] לא ביום טוב כבר למדע שאין הלכה כרב ותו לא מידי : סליקו להו השגת הראב״ד ממסכת יו״ט

ספר מרדכי למסכת ביצה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*) . גם הציגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

[דף ב] **ביצה** *שנולדה ביו"ט כתב רבינו אבי העזרי קבלתי מרבותי **תרמ** שאם נבנו מאכל בבילה שנולדה ביו"ט בו ביום אסור (א) ולא משערים בס' חדא דלחזותא ולטעמא עבידא ותו דדבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל : הגה"ה עיין בגמ' בפ' כל שעה דלא מיקרו דבר שיש לו מתירין דבר החוזר לאיסורו לשנה הבאה וכו' **עד כאן א** : ואם ספק **תרמא** אסור דהלכתא כרב אשי דאמר לעולם ספק י"ט ספק חול *וה"ל דבר שיש לו מתירין ב ואפי' [*ולהאכיל קטן מחליב"ה שקורין כולי"א שנעשית מחלב של עכו"ם של מוקצה בי"ט שהוא ב' ימים שמא מותר להאכילו אפי' נעשית מיד יהודים דדמי לחולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בב' ימים של י"ט : ר' יחיאל כ"ע הג"ה מ"י] : בדרבנן לא בטיל ואם לוקח מחנוני הרגיל אצלו או נכרית שפחה לקחתו שאינה בקיאה בשיב ישראל והחנוני עכו"ם מסיח לפי תומו שנולדה קודם י"ט נראה דשרי הואיל ואין עכו"ם משביח מקחו דיותר טוב שנולדה מחדש מאותם שנולדו בעי"ט והוא שהעכו"ם אין בקי בטיב ישראל להתכוין (*להשביח מקחו) (*שיקחו · מ"י] אבל אם ידע העכו"ם דנולד אסור לא סמכינן עליו דמתכוין להשביח מקחו ולהתירו · וצ"ע בסוף יבמות גבי עכו"ם שהיה מוכר פירות ואמר פירות הללו של ערלה הן ושל עזקה הן פי' שהיא סגורה [*וגדר לו סביב לשומרה והיא שנה שביעית] [*ונוהג בה שביעית] של נטע רבעי הן אינו נאמן : **תרמב** *גבי שבת שתם כו' [*לשון רי"ף בסוף המסכת] ואנן לא ק"ל הכי דכי איתמר הלכה כר"ש לענין שבת איתמר כו' וכן פסק המיימוני כמו האלפסי בשבת כרבי שמעון ובי"ט כר' יהודה ובשאלתות פרשת שלח לך פסק בין בשבת בין בי"ט כר"ש וכן פסק בה"ג ורשב"ט נמי פסק הכי והביא ראיה מפרק כירה גבי מטלטלין נר אדם ופריך ר"ש לית ליה מוקצה והתנן אין משקין ושוחטין המדבריות וכו' ולא משני דשאני בין י"ט לשבת וכן בשילהי מסכת שבת א"ר יוחנן הלכה כר"ש ופריך ליה מאין מבקעין עצים ולא משני דיש חילוק בין י"ט לשבת ועוד ראיה מפרק נוטל וכן נראה לרבי' אבי העזרי ומיהו במוקצה דנולד פסק בסה"מ דאסור וכן במוקצה מחמת איסור דדחיה בידים כגון נר הדולק באותה שבת כדאיתא בסוף מסכת שבת וא"כ נר שהדליקו בה בשבת אסור לטלטלו ויש מתירין משום דהוי כגרף של רעי ואין זה נכון כי כל השוטים יאמרו דאגינו דעתייהו ואינו מותר אלא למי שהוא אסטניס והמחמיר לא הפסיד : ר"י מתיר לטלטל בשבת ובי"ט עצמות וקליפין כיון ג שראוין למאכל בהמה (*דבין נולד ומוקצה שרי ר"ש) [*כתבן דבין נולד ובין מוקצה שרי כר"ש] וקצת נראה להחמיר כר"ת דאמר דאסר ר"ש בנולד ומודה ר"ש במוקצה מחמת מחובר כגון עכו"ם שהביא דורון אם יש במינו במחובר פרק אין לדין וגבי גרוגרות וצימוקין שהעלן לגג ליבש וכן במוקצה מחמת חסרון כיס כדתנן כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מהמסר הגדול ויתד של מחרישה וכל הכלים הנזכרים פ' כל הכלים דמקפד קפדי (*להו) [*עלייהו] ומייחדו להו זקום וכן מודה הוא במוקצה דאבנים וכן תיבנא לטינא דלא חזי להסקה [*וכן חיזרא וטיבא דלא חזי להסקה כ' בסה"מ דמודי ר"ש דאסור ליקח ממנו ספוד בי"ט וכן מודי ר"ש בבעלי חיים כו' · מ"י] : (*כתב בסה"מ דמודה) ר"ש בבעלי חיים שמתו ומתני' דמחתכין את הנבילה לפני הכלבים מוקי להו פ' אין לדין במסוכנת דאדם מלפה מתי תמות בהמתו וכן נמי פרק המביא אמרינן דלר"ש אין נוטלין עצים מן הסוכה בריאה שנפלה שאין אדם מלפה מתי תפול סוכתו ודכוותיה נמי בקורה בריאה דמודה ר"ש בארזי (*ואשכי) [ואשוחי] (שבת קטו) דמוקצה מחמת חסרון כיס : [דף ג] גזירה שמא יעלה ויתלוש אין להקשות **תרמג** אפי' לכתחילה יהא מותר לתלוש דהא אוכל נפש מותר כמו אפייה ובשול וכן יש לתמוה לקמן אין לדין דגים מן הביברין *ביום טוב ואמאי הא אוכל נפש הוא יש לומר כדפי' רבינו נתנאל מקינון דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש וגו' וסמיך ליה ושמרתם את המצות אותם מלאכות שמשמירה ואילך הם מותרים והיינו מלישה ואילך ומסרן הכתוב לחכמים לידע מלאכה הדומה מלישה ואילך : [דף ד] איתמר שבת וי"ט פסק ראבי"ה **תרמד** דכי היכי דבילה שנולדה בשבת אסורה בי"ט משום הכנה ה"נ שירי פתילה ושירי מדורה שהדליקו מע"ש (*וכבו) [*ודלקו] בשבת אי נמי שהדליקו בשבת לחיה ולחולה שיש בו סכנה וכיבו בשבת אסור להדליקו בי"ט (*למחרתו) [*למחרת] וטעמא משום דדמי להכנה כי במקום שנכבית הפתילה נעשה וניתקנת בהיותה פחם והוכנה להדלקה ונדלקת יותר בקל כדתנן פ' ב"מ ור"י פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם והוכנה להדלקה ודכוותיה בשירי מדורת העצים שנתייבשו ונוחים להבעיר שנית אע"פ שלא היה בדעתו להכינם לא גרע מבילה שהוכנה בידי שמים אפ"ה גזרו : **הגה"ה** ומביא ראיה מן הירושלמי דהכא ובסוף פ"ג דעירובין דאיתפליגי שירי פתילה שירי מדורה שמן שכבו בשבת מהו להדליקם בי"ט רב ור' חנינא תרוייהו אמרי אסור ור' יוחנן אמר מותר א"ר מנא קמיה דר' יודן מאי איכפת ליה פתילה גבי בילה א"ל מה דאנן חמוי רבנן מדמי לה היא הדא היא הדא ונראה לראבי"ה דהכי פי' מאי איכפת כו' מה ענין פתילה אצל בילה מה ענין הכנה שייך בפתילה והשיב לו כיון שחכמים שבדור דימו אותם גם אנו נדמה ונראה לראבי"ה דאסור לטלטלה כמו בילה וכן רבי' שב"ט פסק בהו לאיסור וכ"פ בס' התרומה במס' שבת וכ"פ הירושלמי כרב והקשה ה"ר יהודה מפרי"ש א"כ [קשה] למנהגינו שאנו מדליקין שירי פתילה ומדורה ושמן שכבו בשבת וי"ט זה אחר זה ותירץ לו ר"י דודאי הירושלמי סובר שיש שם הכנה לפי שנוחין להדליק אחר שכבו יותר והכנה גדולה היא זו אבל התלמוד שלנו לא חשיב ליה הכנה כו' [*מכאן עד הענין מאיר שייך לקמן אחר תי' אחר שבת] והר"מ השיב והנשים המדליקות הנרות ומכבות אותם מבע"י ומזהרות ומדליקות ושאלתם מה הטעם יפה עושות בער"ה או עי"ט שלפני השבת או ע"ש שלפני י"ט משום הכנה ובספר התרומה תמלאהו [*מפורש] יפה ושלום הענין מאיר [א] (*ועוד נראה לו דאסור לטלטלו כמו בילה וכ"פ רבינו שב"ט כהן לאיסור וכ"פ בספר התרומה בהלכות שבת ור"י פי' דהתלמוד שלנו אינו חושב זה הכנה) כיון שגוף הפתילה ועצי המדורה בעולם והוי כמו אפייה ובישול דפירש' לעיל גבי ואין י"ט מכין לשבת דלא מיקרי הכנה כיון שאינו מתקן אלא דבר שישנו בעולם כבר ונראה דע"ז סמכו העולם לחזור ולהדליקה בשבת אחר י"ט או בי"ט אחר שבת [*כאן שייך המאמר והר"מ השיב והנשים כו']: [דף ג] אבל כופה **תרמה** עליה כלי בשביל שלא תשבר ובפרק כירה (*א"ר) [*דא"ר] יצחק אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת מוקי לה בצריך למקומו ומטלטלו גם לכסות הבילה מכאן יש ללמוד דכלי שמלאכתו לאיסור כשהותר לטלטלו לצורך מקומו (*שרינן) [*יכול] לטלטלו עד מקום שילכיעו שם שהרי (*מותר) [*כלי שהותר לטלטלו לצורך מקומו שרינן · מ"י] לטלטלו לכסות בילה במקום שהיא : כתב רבינו מאיר דאם חפץ או שום דבר מונח על המעות או על שאר מוקצה בשבת והוא צריך לאותו חפץ מותר ליטלו משם כי דבר שמוקצה אינו אסור רק לטלטלו ממקום למקום אבל ליגע בו מותר כלי שמלאכתו לאיסור אם צריך לגופו או למקומו מותר לטלטלו אבל לא עץ ואבן אפילו אם הוא צריך לגופו או למקומו אינו יכול ליטלו בשבת מאחר שאינו כלי : [שם] ואם נתערב באלף כולן אסורות **תרמו** מעשה בשפאיין בצרפת שנתערבה תרנגולת נבילה עם שאר התרנגולת השחוטות וצוה ר"ת להשליך אחת ולהתיר האחרות דאמרינן בירושלמי תרומה שנתערב בחולין צריך להעלות אחד מפני גזל השבט ואע"ג דתרנגולת דבר שבמנין ובריה [*והוי] דבר חשוב (*ואפילו) [*ודבר חשוב אפילו] באלף לא בטיל (*והביא) [*מ"מ יש להביא] ראיה מדפריך פרק גיד הנשה מגיד שנתערב עם הגידים וכן חתיכת נבילה שנתערבה עם חתיכות האחרות דליבטל ברובה ומשני שאני חתיכה שראויה להתכבד לפני אורחים [*וגיד הוי בריה] ובריש פרק התערובות גבי חטאות (המתות) ושור הנסקל פריך וליבטול ברובה ומשני בעלי חיים חשיבי ולא בטילי אלמא אי לאו בעלי חיים בטלי [*דלא הוי לא בריה ולא חתיכה ראויה להתכבד כך עם העור] ואותה תרנגולת [ג] אינה בריה כיון שאינה חיה וגם אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמו שהיא עם הנוצה וכ"פ ה"ר יצחק מקרבוויי"ל בסה"מ שבקולר דחתיכה הראויה להתכבד ר"ל כמו שהיא עתה אך אם הבהמה עם העור או העוף עם הנוצה אין זה ראוי להתכבד וכתב ה"ר פרץ ז"ל [ג] הכל דבטלים אע"ג דלאחר מכאן מסירין הנוצה והעור מ"מ כיון דמתחילה כשנתערבו נתבטלו שוב אין חוזרין וניעורים גם מעשה בא לפניו **תרמז** על כרכשא אחת טרפה שנתערבה עם שאר כרכשות כשרות ומן הכשרות היו י"ב והשיב שהיא בטילה ברוב ואינה חתיכה ראויה להתכבד כדאיתא בנדרים ופ' בתרא דמעילה גבי הנודר מן הבשר דאכיל להו לאו בר איניש דאפילו אותם שאוכלין אותם אין אוכלים אותם כ"א ע"י מילוי ובמין במינו קי"ל דבטל ברוב ובסה"מ פסק דא"צ לזרוק אחד מהן (ג) (*ולא) [*דדוקא בתרומה הוא מפני גזל השבט אבל לא באיסור אחר ומיהו לא] דמי לתרומה דהכל מעורב ביחד ואין יכול לאכול האיסור לבדו בלא תערובת חולין לכך א"צ להסירה כ"א מפני גזל השבט אך אם היו הכרכשות של הרבה בני אדם ודאי א"צ להשליך אחת מהן כי יש לתלות שכל א' לקח היתר: [דף ד] [ד] הכא מיקלא קלי איסורא **תרמח** מהכא שמעי' דבדרבנן היכא דליתיה איסורא בעיניה שמבטלין אותו לכתחילה ואיסורא דאורייי' אין מבטלין אפי' ליתיה לאיסורא בעיניה ד ורשב"ס פי' דבמידי דאכילה אין מבטלין האיסור כגון תרומה שנפלה לפחות ממאה שעל דבר זה נשנה במסכת תרומות וכן איסור שנפל לקדרה פחות מס' : (א) [דף ה] **תרמט** כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו (ג) יש טועין ורוצים להוכיח מכאן כי חרם שנתנו על זמן אע"פ שעבר הזמן צריך הפרה אבל אין נכון כמו שפי' התוס' : [דף ו] **תרנ** השוחט התרנגולת ומצא בה בילים גמורות מותר לאכלן בחלב כך פירש רשב"ס שנגמר לגמרי עם קליפתו החיצונה אבל אם לא נתקשה הקליפה החיצונה כדרך הנמכרת בשוק דין בשר עליה לכל דבר ודוקא לענין בשר בחלב [*פי' דבשר עוף בחלב מדרבנן עי' פ' כ"ה] שרינן בילים גמורות אבל תרנגולת שנתנבלה בשחיטה אסורה איסור דאורייתא והכי תנן פ"ה דעדיות בילת נבילה אם יש כמוה נמכרת בשוק ב"ש מתירין וב"ה אוסרין : [דף ז] כל שתשמישו ביום מוליד ביום כתוב בה"ג ושרי לקבולי **תרנא** מן העכו"ם בילים (ד) בליל יו"ט ראשון דר"ה [ה] ובליל (*ראשונים) [*שניה] ימים [*טובים] של גליות ובלבד שהביאום מתוך התחום דבילה בלילה לא מתילדא והאי בת אתמול [*היא] אבל בליל י"ט הראשון שחל להיות אחר השבת לא דילמא אתיליד בשבת ואסורה ומצאתי כן בתוספות דשרי אפילו אין התרנגול זכר בעיר דאפילו בדספנא מתרעא רוב יולדות ביום (ה) ולידת לילה לא שכיחא ואין להתיר בילים של עכו"ם ביום טוב מטעם דאזלינן בתר רובא דנולדין קודם יום טוב דאיכא למימר בילים הוו כמו דבר שבמנין

הגהות מהר"י ומהרש"ש (א) וקשה למורי דהא הכא בענין איסור מוקצה קאמר ואעפ"כ דאין מבטלין איסור לכתחלה :

הגהות ממ"י [א] נ"ב עכ"ס : [ב] נמי : [ג] דהוי ככל הבטלים ; אע"ג : [ד] נ"ב שינוי דסתמא דתלמודא : [ה] ובלילי ראשונים ושניים של ימים טובים של גליות :

חדושי אנשי שם

ג"מ א פי' כגון חדש משום דיש להקשות הא דאמרי' פרק האומר רב פפא ורב הונא אכלי חדש מאורתא דשיתסר נגהי דשיבסר קסברי חדש בח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישי' הלא הוי דבר שיש לו מתירין והוי ליה לאסור כמו בילה ולזה מסיק דלא איקרי דבר שיש לו מתירין כו' כגון חדש : **מהר"ם ב** מקשה דאמרי' בפרק האומר רב פפא ורב הונא אכלו חדש באורתא דשיתסר נגהי שיבסר קא סברו חדש בח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישי' והכתא הלא הוי דבר שיש לו מתירין והוה לן לאסור כמו בבילה וי"ל דהתם מיירי בספק קביעא דירחא ואנן בקיאין בקיבועא דירחא על כן מקילין · וה"ר פרץ כתב דלא מקרי בשום דוכתא דבר שיש לו מתירין דבר שיחזור לאיסורא משנה לשנה כגון חדש וכן כתבתי בפרק כל שעה משום ה"ר חיים כהן : **ג"מ ג** והא דלריך הספר גם לטעם הואיל שראויין לבהמה אף דלרבי שמעון שרי נולד ומוקצה משום דאי לא הוי ראוי גם לבהמה הו הוה אסור אפי' לר"ש כדקתני סיפא ובעשר ההפונין מפני שהן ראויין למאכל בהמה ועי' בתוס' בד"ה מגביהין מעל שולחן וכו' : **מהר"ם ד** כך פסק רשב"ט ולראבי"ה נראה דבדרבנן היכא דלא הוי דשיל"מ דמבטלין איסור לכתחילה אפי' איתיה לאיסורא בעיניה שלא הוצרך התלמוד לחלק בין מקלא קלי בין איתא בעיניה אלא לרב אשי דאמר דבר שיש לו מתירין וס"מ בדבר שהוא מדרבנן שאין לו שורש דאורייתא דוגמא מפורש וליכא למיגזר אבל סתם יינם שהוא מדרבנן כיון דכתיב ישתו יין נסיכם והוא שנתנסך בפירוש לע"ז אין מבטלין לכתחילה אפילו סתם יינם ולא דמי למוקצה שגזרו משום הוקצה שאין דומה לו ורשב"ם פי' כו' :

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה זצ"ל

(א) **ולא** משערין בס' ולא כמ"ש א"ח סי' תקי"ג בשם רבינו תם דהא דאמרי' דבר שיש לו מתירין לא בטיל דוקא כשהוא ממש אבל טעמא בטל בס' : (ב) **ולא** דמי לתרומה ר"ל אין להביא ראיה מתרומה שא"צ לזרוק א' שאמר שם מפני גזל השבט דמשמע דאי לאו האי טעמא דא"צ לזרוק די"ל דדוקא בתרומה אם לא היה זה הטעם של גזל השבט אז לא הוי צריך להעלות אחד משום דהכל מעורב ביחד כו' אבל הכא אפשר שאוכל האיסור בעין בלא שום תערובות צריך לזרוק א' אף בלא האי טעמא : (ג) **יש** טועים ורוצים כו' ז"ל תוס' דף ה' יש שהיו רוצים לומר דאותן חרמות שעושין לזמן עד פסח או עד זמן אחר דכשיגיע הזמן צריך מנין להתיר את החרם אע"פ שעבר הזמן דהא הרי הכא דהקב"ה אסר להם התשמיש בשביל מתן תורה וממילא ידעינן דלאחר ג' ימים דנתנה התורה דמותרין ואעפ"כ התיר להם ואמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ולא היא דהכא אין כאן שום זמן ולא היא כו' דקרא אל תגשו אל אשה משמע לעולם לכך היה צריך להתיר גבי תשמיש : (ד) **בליל** י"ט ראשון של ראש השנה ובליל י"ט ב' דגליות ר"ל דבי"ט של גליות אפי' נולד בי"ט ראשון מותר דאמרינן מס"ג אם היום חול א"כ אינו מזיק ואם היום קודש א"כ היה יום ראשון חול אבל בר"ה ליכא למימר הכא משום דשניהם כיומא אריכתא : (ה) **ולידת** לילה לא שכיחא דוקא היכא דבדיק מאתמול התם תלינן לחומרא

המתכבד שנתמעט בכל יום תמיד דמיד שנולדו הבילים מיד אוכלים אותם וא"כ ליכא רוב (ו) כדחזינן פרק קמא דפסחים בדבר המתכבד גבי מעות הנמצאים בהר הבית דלא אזלינן בתר רובא משום דאמרו הראשונים נתבטלו [נ"א נתכבדו] : תרנב ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה וכ"ש שיכול לכסות בעפר שאינו מוכן אם אין לו מוכן סה"מ *ורבינו תם פסק כר"י דאמר מוחלפת השיטה ומתירין ב"ה לחפור בדקר לכתחילה וסה"מ ורבינו אבי העזרי לא פסקו כן הלכה למעשה [*אבי"ה וא"ת אמאי לא אמרינן יכפה עליו את הכלי עד שיעבור י"ט ויכסה וי"ל משום דחביבה מצוה בזמנה ודכותה דייקינן הכא בירושלמי מכיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרוק מ"י] א : הגה"ה עיין פרק כלל גדול גבי השוחט בהמה ועוף בי"ט : (הגה"ה (ז) חביבות מצות בזמנם ודכוותה דייקינן הכא בירושלמי מנין שהמתחיל במצוה אומרים לו מרוק) : תרנג בילה שיש בה אפרוח מרוקם אינו אסור מן התורה רק מדרבנן ודרסה דהשרץ השורץ על הארץ לרבות אפרוחים שלא נפתחו עיניהם הוי אסמכתא בעלמא אבל אפשר שהם אסורין משום נבלה כמו בהמה קודם ח' ימים ואז יהיה מותר לאחר שילא מן הקליפה אבל לר' אליעזר בן יעקב עד שיתפתחו עיניהם : [דף ט] אבוה דשמואל אמר תרנד גלגל עיסה מעי"ט אין מפרישים ממנה חלה בי"ט והכי קיימא לן וה"ה דאין לאפות בי"ט כיון שאין יכול לאוכלה מיהו ודאי אם גלגלה ואפאה מעי"ט ולא הפריש ממנה חלה מלי לאוכלה בי"ט ובלבד שיניח מעט כדי חלה כשמואל דאמר תרומת חולה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש ונראה לרבינו תם שאין לריך להפריש חלה מן (ח) המוקף בחולה לארץ דהא אמר שמואל אוכל והולך ואחר כך מפריש ונמלא כדמפריש כבר נאכל השאר אכן יש לדחות כדמפריש מאותו מעט יפריש ממקלת שבו ויהיה מן המוקף : [שם] א"ר יהודה תרנה בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה ד"ה אסור וסולמות שלנו כתב רבי' אבי העזרי דאם עומדים שם מקודם עולין ויורדין בהן אבל בר"ה אסורין לטלטל להביא שום דבר דהרואה אומר להטיח גגו הוא לריך אבל בבית או בחלר והוא מקום לנוע בהא איכא פלוגתא דרבוותא אית דפסקי כרב דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור • [*ש"ס אבל בסולם של עלייה ד"ה אסור] ורבינו תם פי' דדוקא סולם של עלייה דדרכן להיות קבועין ואין מזיזין אותם אלא להטיח בהן גגין אבל שאר סולמות דקין או קלרים שאין רגילין להטיח בהן גגין שרי לטלטלן כדאמרי' פרק הלון גבי סולם המלרי אינו ממעט משום דה"ל דבר הניטל בשבת וכל דבר שניטל בשבת אינו ממעט וה"ר אברהם מאורלי"נש פי' דהכא בי"ט שייך לאסור יותר מבשבת משום דיום טוב אי שרית ליה אתי לטלטולי לרה"ר והרואה אומר להטיח גגו הוא לריך אבל בשבת לא חיישינן שמא יטלטלנה לרה"ר : [דף י] זימן שחורים ומלא לבנים בכולה שמעתין משמע דאם מלא מה שזימן שרי ואין להקשות דלקמן פרק אין לדין תני יוני שובך ויוני עלייה כו' הלכן חייב דיש לומר דהתם בגדולים והכא בקטנים כדאמרינן התם גבי חיה שקיננה בפרדס הא בה הא באמה : [דף יא] תרנו שמולחין עליו בשר גללי אין להוכיח מכאן דגלי בעי מליחה לנאת מידי איסור דם דעלה טובה קמ"ל למלחה משום טעמא : [שם] רב אדא מעריס ומלא (ט) אית מרבוותא דאמרי לא שרינן הערמת שום איסור אלא לאורבא מרבנן שאינו פורץ גדר וכן הא דמערמת אשה וטובלת בבגדיה כו' באשת חבר וכן כל הערמות דבפרק שני דמכילתין ורא"יה מפ' תולין דמפרש התם הערמה לאורבא מרבנן שרי • רבי' אבי העזרי תרנז כתב אותם בני אדם שקונין בשר מעי"ט ומולחין אותם ביו"ט כ' רבינו אפרים דאיסורא עבדי *דאפשר לעשות מעי"ט וכן אשה שעושה שאור לעיסה ביום טוב נראה דאסור : הגה"ה מה שהתירו לטלטל [*משמע כל היכא שאפשר למולחו ולא כיון ויש לדחג שמא יסרית כ"ל להקל יותר מניקור וגלגול מיהו אם יכול לשנות לגלגל הבשר בתוך המלח עדיף טפי • אגודה] : (בילים) [נולה] של עופות לאחר ששסירו אותן מעוף מידי דהוה אעור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן עכ"ה : [דף יב] וב"ה סברי מתוך שהותרה כו' אין לתמוה א"כ אמאי אין שריפת קדשים דוחה י"ט מטעם מתוך וכן האופה מיום טוב לחול אמאי לוקה כי רבינו תם פי' דלא תרנח אמרינן מתוך אלא היכא דאיכא לורך י"ט קצת כגון ליטול לולב [*לנאת בו] וס"ת לקרות בו קטן למולו ולטייל התינוק שיש שם שמחת י"ט וכ"פ ר"ת וה"ה שמותר ליטא המחזורים לבהכ"נ ונראה דה"ה להחזירן לבית אע"ג דאינו רולה להחזירן ללמוד בהן היום אע"ג דעולא לא חשיב ליה בהדי שלשה דברים שהתירו סופן משום תחלתן משום דלא מתני במתני' בהדיא [*כתב רב אלפס וה"ה לכלים] אמנם בירושלמי תני ולא את המפתח וב"ה מתירין אמר רבי הדא דתימא במפתח של אוכלים אבל במפתח של כלים לא ופריך והא רבי אבהו הוה יתיב ומפתח פלטירא בידיה ומשני פלפלין הוה ליה בגויה : הגה"ה לשון מורי הר"ם ז"ל ולהחזיר ספרים לבית אסור בי"ט אם אינו רולה ללמוד בהם היום דלא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך אלא [*לנורך] מלות היום תדע מדפריך להוא ליטנא דאין עירוב והולאה לי"ט הוליא אבנים לב"ה הכי נמי [*דלא מיחייב] ולא פריך להוא ליטנא דמתוך ושלום מאיר בר"ב עכ"ה : (*כתב רבינו אבי תרנט העזרי) [*וסוגיא דעלמא דהלכתא כליטנא בתרא ורא"בי"ה כתב] בשל סופרים הלך אחר המיקל (*דאין עירוב והולאה לי"ט והכי קיימא לן דיום טוב לריך עירובי תבשילין אבל לא עירוב והולאה) : הגה"ה דקיימא לן דיום טוב לריך עירובי התומין ולא עירובי (*הולאה) [*חלירות] מיהו הא מספקא לר"י דשמא הא דקאמר אין עירוב והולאה לי"ט היינו דברים שהם לורך י"ט אבל לדברים שאינם לורך י"ט ה"נ בעו עירוב להוליא מבית לבית עד כאן הגה"ה : (*ב"ה אומרים) *[*אבל] תבלין לא בעי תרס הגלאה והכי איפסיקא הלכתא פסק בסה"מ דפלפלין כתבלין ורא"יה מתוספתא דתניא הפלפלין כתבלין שב"ה מתירין כדרכו אף במדוך של אבן והא דאמר פרק תולין הני פלפלין מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי בשבת איירי וכ"פ האלפסי ב ורבי' יקר התיר לעשות חרדל בריחים שלנו בי"ט והביא ראיה מירושלמי דפ"ק דבילה ר' אמי בשם ר' נתן אומר השום והשחליים והחרדל נידוכין כדרכן : [שם] איידי דתנא רישא מע"ש וכו' אבל תרסא בשבת אסור למוללו והא דאמר פ' מפנין גבי חבילי סיאה ואזוב כו' חכמים אומרים מולל בראשי אצבעותיו דמתיר בשבת ע"י שינוי התם לא להסיר הזרע כמו מן שבולים דהכא אלא לרכך הקלחין עצמן לאכול : [דף יד] תניא אמר רבי שמעון בן גמליאל בד"א כשהאוכל מרובה התוס' האריכו פ' נוטל וע"ש : הגה"ה רש"י פירש משום דהשתא הוי טרחא יתירתא למיסקליה לאוכלא ור"ת פי' (*אוכל) [דהיכא דאוכל] מרובה על הפסולת הוה הפסולת בטל לגבי אוכל ומותר הגהות ממ"י [א] תז"כ :

ליטלו מן האוכל ולזורקו אבל פסולת מרובה על האוכל לא בטיל ליה לפסולת עכ"ה : תרסב מלאתי שיש היתר בניקור בשר בי"ט ואין כאן משום שויי' אוכלא דכל הבשר (*מותר) [*המותר] בכ"מ שהוא (י) ואוכל חשוב במקום קביעות הבשר וברירה לא שייכא כאן : [שם] מפני מה אמרו תרסג וילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו פי' מתעטף בו בשוליו לכך יש תורת כלי עליו וכיון דמתחמם כנגדו אסור לעשותו כלאים משמע אי לאו דמתעטף בשוליו אע"ג דמעמיד החום כמו שפרסוהו כנגד הפתח להעמיד ולהגן מן הרוח ומן הגשם אפ"ה לא הוה שייך בו משום כלאים דאי לא תימא הכי למה לי למימר מפני שהשמש מתחמם כנגדו תיפוק לי מפני שמגין עליו מן החמה ומן הגשם ומכאן הביא ה"ר ילחק מויכ"א ראיה למה שפסק רבי' אבי העזרי בשם אחיו של רבי' יואל שמותר לפרוס בגד של כלאים על הגיגית שרוחלין בו וסברתו כיון דאינו כ"א מעמיד יוס בעלמא לא שייך כלאים כה"ג כן הדעת נוטה שהרי אפקיה רחמנא בל' לבישה דכתיב לא תלבש שעטנז והיא דפרק במה מדליקין מוכרי כסות כו' ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה כו' התם דרך לבישה : [דף טו] לפי שאין דרך חימום בכך כתב רבי' אבי העזרי והני אפי' בהעלאה שריא כגון כובעים שאנו מכסין בהן ראשינו אבל כל דבר שדרכו ללבוש גזרו בלבישת קשין מדרבנן (יא) וספר לפנת פענח פליג דהא מגין הוא בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ג : [שם] זה הכלל כל שנאותין ממנו משלחין מלאתי בתשובת רב נמח גאון ראש ישיבה תרסד חלוק שתפרו עכו"ם או בגד (*שתפרו) [*שלבעו] עכו"ם אסור ליטול מן העכו"ם בי"ט דהכי פסקינן ס"פ מקום שנהגו דאפילו בחוה"מ אין מביאין כלים מבית האומן אבל ודאי אם שיגר לו עכו"ם כלים תפורין שנגמר מלאכתן מעי"ט מקבל ממנו שאין זה חמור יותר מדגים ופירות דאם מעי"ט נילודו או פירות שנתלשו מעי"ט שמותר לקבל הימנו וכ"ש כלים תפורים (יב) ומתשובה זו תרסה למדנו שאם הביא עכו"ם חוץ לתחום כתב לישראל בשבת או בי"ט שמותר לקבלו ואינו מוקלה ולא מיבעיא לישראל אחר אלא אפילו לאותו ישראל שנשתלח לו הכתב מותר דליכא למיחש הכא שמא ירבה [נ"א שמא ישלח להביא] בשבילו כדחזינן גבי עכו"ם שהביא דורון לישראל כו' ועוד דבר הבא מחוץ לתחום אינו אסור אלא גזירה שמא ילך בעצמו ויביא כדפי' רש"י פרק אין לדין גבי עכו"ם שהביא דורון לישראל אבל כתב שהוא מחוץ לעיר אחרת אין לירא שמא ילך בעצמו וגם משום מוקלה אין לאסור הכתב לאותו ישראל שנשתלח לו דהא דורון הבא מחוץ לתחום מותר לישראל אחר ואם היה מוקלה איך הוא מותר לישראל אחר ואין לאסור לקרות בו משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות כדאיתא בשבת פרק שואל דהנ"מ שט"ח ומונה אדם אורחיו (*דומה) [*דדומה] לשט"ח שבדעתו לכתוב ולמנות אורחיו הלכך גזרינן אבל שאר כתבים לא לשון אבי העזרי תרסו כתוב באור זרוע מעשה היה שבא עכו"ם ליקח משכונו מיד הישראל בי"ט וכבר היה פדוי מעי"ט ואני המחבר אסרתי כי שעטנז אסור לטלטל הואיל ואינו ראוי ללבוש והוי כלאים וחלקו עלי רבותי והשיבני ר' שמחה ערבים עלי דברי דודים • תרסז מותר לשלוח לעכו"ם ע"י עכו"ם בי"ט אם ישלח (*לשאול) [*לשלוח מ"י] לו אבל לא ע"י ישראל דקי"ל יש עירוב והולאה ליום טוב והוי אב מלאכה כמו אפייה ובישול ושחיטה שאסור לעשות בשביל עכו"ם ומשכונות שאנו אוסרין להחזיר בשבת ובי"ט משום דמחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק לעכו"ם אלים אנו *מתירין ע"י ארמאי ושעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כלי עליו מידי דהוה אסגדל המסומר דאסור לנועלו ומותר לטלטלו בפ"ק דבילה ומדשקיל וטרי אכלאים למאי חזי והא לא חזי לא למימך לתותיה ולא למילבש שמע מינה מותר לטלטלו :

סליקא להו ביצה שנולדה

יום טוב תרסח שחל להיות (בשבת) [בע"ש] [דף טו] רב אשי אמר כדי שיאמר כו' אין להקשות כיון דעירובי תבשילין מדרבנן היכי שרינן ע"י עירובי תבשילין הכנה דאורייתא דהא רבה אית ליה לעיל הכנה דאורייתא מוהכינו את אשר יביאו ויש לומר דלא שייך איסור הכנה אלא כשהוא מכין דבר שאינו ראוי (*בו ליהנות) [*ליהנות בו] היום כגון קניית שביתה שהיא לורך מחר וכגון בילה שנגמרת היום שלידתה מחר : (*הגה"ה ולרבה) [*ועי"ל דאפי' לרבה] לא משכחת איסור דאורייתא אלא במכין סמוך לחשיכה (*דאלו) [*דהא רבה אית ליה פ' אלו עוברין] האופה מי"ט לחול אין לוקה הואיל ומקלעי אורחים *(בפ' אלו עוברין) [*מקום שנהגו והרי"ף הביא כאן] [*ומתוקמא שם מילתא דרבה כר' אליעזר דפסקינן הלכתא כוותיה] : מר בריה דרבינא תרסט הוי יתיב בתעניתא כוליה שתא כו' כתב רבינו אבי העזרי נ"ל דס"ל כר"א דאמר או כולו לה' או כולו לכם אבל אנן קי"ל כר' יהושע דדרים חליו לה' וחליו לכם הלכך אסור להתענות והכי אמרי' פ"ג שאכלו : תרע טעה ולא הזכיר של י"ט בברכת המזון מחזירין אותו משום דאי אפשר ליה דלא אכיל דבר שיתחייב בברכת המזון : [שם] עושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת ואם הותיר תרעא הותיר לשבת ובלא הערמה כדתניא בגמרא מיהו בקדרה אחת אפי' במתכוין מותר להוסיף לצורך שבת דהא אפי' לצורך חול שרי בקדרה אחת כדתניא ממלאה אשה קדרה כו' ולא אלטריך ואם הותיר הותיר אלא בב' קדירות או בגלי : פעם אחת שכח ה"ר שמואל מבוכברג ולא עירב בעי"ט ולא נזכר אלא בי"ט שני (א) דודאי אין מועיל תנאי כ"א בי"ט הראשון והורה שיבשלו בהשכמה לי"ט הרבה ויותירו לשבת ועוד הורה לעשות עירובי תבשילין עכשיו בי"ט שני ופוסק בדברי סופרים הלך אחר המיקל והלכתא כרבא דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת כו' ופריך אפילו בי"ט [א] ב' נמי ונשני שמא יפשע משמע הא לאו הכי יכול להניח עירובי תבשילין אפי' ביו"ט עלמו וכיון ששכח דאין כאן פשיעה יניח בי"ט עלמו : [דף טו] *לא שנו אלא תבשיל תרעב אבל פת לא בה"ג פסיק דבעיא פת ותבשיל וכ"פ ר"ת ור' יעקב בר שמעון מפליזא וריב"א ור"י בר' יהודה פירשו דהא דאמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא ה"מ לבשל אבל לאפות בעי פת וכן נמי הא [*וכתב הב"י בא"ח ס"ס תקכ"ז על דברי הר"ש מבונברק ואין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי לא התירו אלא לערב מי"ט לחבירו כדאמרינן בגמ' ואפי' בה אפליג הרמב"ם בזמן הזה כמבואר בדברי רבי' בסי' שאחר זה ואם באנו לסמוך על דברי המתירין לערב מי"ט לחבירו הבו דלא לוסיף עלה הלכך נראה שאין לסמוך על אותה הוראה • ע"כ] : דפסיק רבא בסוף שמעתין הלכתא כתנא דידן והאיבא דב"ה דאמר תבשיל א' התם נמי איירי שאינו לריך לאפיית פת ועוד דרבא לא אתא אלא לאפוקי מדתנניה דאמר לב"ש אין

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ומוחלפת השיטה הסיא דתריסין כפרש"י וי"א דבית שמאי לא קשיא כדשנין דאית ליה דקר נעוץ אבל ב"ה התליפו שיטתן להקל בתריסין כי תריסין לרכי רבים הם ואין גוזרין גזירה על הלבור אלא א"כ שי' וכ"ל דדעת האלפס כן שהרי לא התליף השיטה בספרו לא בחפירת דקר ולא בתריסין : **ב** אבל אבי"ה פסק כרש"י ושאלתות ור"ת דבי"ט איירי פלפלין בי"ט בעי שינוי וברתיים שלהם לא מפני שנראה כמכבר דתניא ברתיים של פלפלין יש בו ג' כלים מטמאות משום כלי כברה וכו' וליתניהו בכלל שאר תבלין הנדוכין כדרכן דפלפלין ומוריקא לא מפיגין טעמא כהסוא ליטנא קיימא לן דתלי טעמא בהפגת טעמא ושומין נמי מפיגין טעמן ושרי לדוך כדרכו וכן נלא לאבי' בתשובה ובתוספתא דמכילתין עיין פרק תולין : **ג** פי' ואסור אע"פ שאין דרכו כיון שהוא דרך מלבוש :

בגדי ישע

ליכא דליכא זכר ואומר דלמא איתיליד בלילה : (ו) **כדחזינן** פ"ק דפסחים בדבר המתכבד ר"ל בדבר שהיה נתבער במכבדות שהיו מכבדין שם : (ז) **חביבה** מצוה בזמנה ר"ל הא דקאמר שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ולא אמרי' שימתין עד הלילה ויכסה : (ח) **המוקף** פי' אם הם ב' עיסות שאין בכ"א מהם שיעור חלה שאז צריך להקיף ולסמוך אותם להדדי בכלי אבל לא יפריש מחתיכת עיסה זו על המונחת במקום אחר : (ט) **אית** מרבוותא ראמרי כו' משום דקשיא להו דמצינן כמה פעמים בתלמוד דקנסו המערים יותר ממזיד כמו שמבקש זע"י דף ק"צ עמוד ב' : (י) **ואוכל** חשוב במקום קביעות הבשר ר"ל כי הבשר מצד עצמו מותר בכל מקום שהוא קבוע ואוכל חשוב : (יא) **וספר** צפנת פענח פליג וסבירא ליה דאין מותר אלא בהצעה ולא בהעלאה : (יב) **ומתשובה** זו למדנו דהרי כאן אין להוש שמא יאמר לו להביא או שירבה בשבילו :

סליק להו ביצה שנולדה

(א) **דודאי** אין מועיל לתנאי כ"א בי"ט ראשון ר"ל דיכול להתנות ולומר דאם היום חול יהיה עירוב עירוב

אין סומכין את החמין אא"כ היו לו מים חמין טמונין מעיו"ט קמ"ל דלא בעי' חמין אבל בהא קי"ל כותיה דאין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל והעם נהגו לומר לאפויי לבשולי לאטמוני ולאדלוקי שרגא וכן משמע לקמן בפירקין [גבי] ג' דברים מחמיר ר"ג מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת א' ומחממין לו קיתון א' ומדליקין לו את הנר וי"א אף צולין לו דג קטן משמע שעירוב מתיר הדלקת הנר אמנם בירושל' אינו מזכיר רק לאפויי ולבשולי וה"ג בירושל' עירובי תבשילין כך הם פת כביצה ותבשיל כזית ואומר בא"י אמ"ה אקב"ו ע"מ עירוב ומתנה ואומר בהדין יהא שרי לן לבשולי ולאפויי מיו"ט לחבירו ומיו"ט לשבת ולמי שסומכין על עירוב זה עד מוצאי יו"ט האחרון ובלבד שיהא עירובו שמור עד מוצאי י"ט האחרון אכלו או שאבד צריך לערב ביו"ט האחרון עכ"ל הירושלמי והשתא שמעינן מן הירושל' דיו"ט דסוכות העירוב שהניח בעיו"ט ראשון מועיל גם לימים טובים אחרונים ובלבד שיאמר בפירוש עד מוצאי יו"ט האחרון והא דקאמר בירושל' פת כביצה פליג אתלמודא דידן דמשמע שיעור כזית ולא מפליג בין פת לתבשיל והא דקאמר בירושל' מיו"ט לחבירו פי' רבינו אבי העזרי כגון אם חל יו"ט ע"ש ושבת או ז"ל מיו"ט לחבירו דהיינו נמי מיו"ט לשבת: הגה"ה כ' בסה"מ משום רבינו משה דהשתא בזמן הזה דבקיאינן בקביעות דירחא ואין אנו עושין יום ב' בשביל ספק אך מנהג אבותינו בידינו כדשלחו מתם הזהרו וכו' וע"כ לא מערב ומתנה לא עירובי תבשילין ולא עירובי התומין ולא שתופי מבואות עכ"ה: תני ר' חייא עדשים שבשולי קדרה כו' פרש"י סומך עליהם בעיו"ט ולא ביו"ט עצמו וכן פי' ר"י תרעג דצריך להתנות מעיו"ט ולומר אם אצטרך לעשות עירוב תבשילין אסמוך ע"ז התבשיל או על שמנונית זה הנגרר מן הסכין ואשמעינן רבי חייא הא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה אבל בדיעבד היכא דשכח עבדי' כדפרי' ובירושלמי איכא פלוגתא אם צריך להתנות מעיו"ט ואיכא מ"ד שא"צ להתנות מעיו"ט גם על זה סמך ה"ר שמואל מבונברי"ק והתיר לסמוך עליהם ביו"ט עצמו בלא תנאי משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל כדפירש' לעיל: תרעד אפילו כבוש ואפילו שלוק פ' כל הבשר אמר שמואל כבוש הרי הוא כמבושל ובכ"מ פרש"י בחומץ אבל בלא חומץ אינו כמבושל ואי אפשר לומר כן דתנן *(פ"ק דשבועות) ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור אלמא בלא חומץ הוא נותן טעם כמבושל ונראה דכבוש מיקרי ששהה כבר ג' ימים בדבר לח ואז הוי כמבושל ופולט טעם וקולט טעם כדאמרי' במסכת ע"ז קנקנים של עובד כוכבים ממלאם ג' ימים ומערן מעת לעת וכפולטו כך בולעו מה פולטו ג' ימים אף בולעו ג' ימים והיינו דקאמר במסכת ע"ז כל שמכניסו לקיום (*ג' ימים) אסור ביין נסך אע"פ שהוא צונן ומכניסו לקיום ג' ימים קאמר הלכך כל דבר איסור הלח ששהה בכלי היתר ג' ימים נאסר על כן אם נמלא בדבש חתיכה של נבילה אסור כל הדבש דכבוש ג' ימים הרי הוא כמבושל וכן קבל ה"ר שמואל מבונבורי"ק מפי ר"א ממיץ וכ"פ ראבי"ה אמנם רבי מאיר פי' בשם רבי' יצחק בר' אברהם דשריית יום ולילה חשיב כבוש כמבושל וראיה מהא דאמרינן בשר בחלב חידוש הוא דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא שרי וכי בשיל ליה אסור מכלל דבשאר איסורי אי שרי ליה כוליה יומא בצונן אסור דאל"כ מאי חידושיה דבשר בחלב ומה שאנו אוכלים דבש אע"פ שהדבורים המתים מעורבים בו יותר מג' ימים משום דהוי כנבלה סרוחה ולא אסרינן הדבש ובס"י כתב ר"א ממיץ אע"פ שמרתיחין את הדבש כשמפרישין ממנה השעוה והדבורים מתים מעורבין בהם מותר הדבש דהדבורים נותן טעם לפגם בדבש עיין פ' בתרא דמס' ע"ז: [דף יז] אמר רבא הלכתא כרשב"א ל"ש תנור קטן ל"ש פורני כדגר' ס"פ המביא כדי יין תרעה ואופין בפורני ומשמע אפילו בהערמה והא דתניא לקמן אם הערים אסור מוקמינן לה בתלמודא בחנניה היא ואליבא דב"ש ורבינו יואל התיר לאפות ביו"ט ברלידל"י בלע"ז לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת בחוש"מ והיה יום אידם שלא היו יכולים לאפות אם לא ביו"ט ולא היה די לקהל בתנור א' והתירו לאפות בב' פעמים מפני שצריכות פת א' לכל תנור ותנור לשנים וג' ישראל: מעשה היה בקולוני"א שאפו לכתחלה פשטיד"א מיו"ט לחבירו והתירו רבני קולוניא בדיעבד באכילה כר' יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למ"ש בין לו בין לאחר אפי' בשבת דחמיר כ"ש יו"ט דקיל ורבינו יואל אסר דע"כ לא שרי ר"י אלא גבי שבת דחמיר ולא אתי לזלזולי ביה אבל יו"ט דקיל אי שרינן ליה אתי לזלזולי ביה כדאמרי' פרק קמא דשבת ואסור וכן אמר ה"ר אביגדור כהן שראה שבא מעשה לפניו בטבת א' שתיקן ואפה קרעפלי"ש מיו"ט לחבירו וצוהו להשליכם לאיבוד ואפילו ליתנם לשפחתו אסר לו: מקנה קמחו לאחרים תרעו ובה"ג התירו להקנות ביו"ט משום מצוה וכן לולב ואתרוג יוצאין בהן כל העם ע"י מתנה ע"מ להחזיר ודכוותיה קונין (*בחוש"מ) [*מש"מ] ואפילו בשבת: [דף יח] אבל לא מטבילין כו': תרעז מי ששכח ולא הטביל כלי מע"ש ומעיו"ט יתן הכלי לעובד כוכבים במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וה"ל כשואל מן העובד כוכבים דאמר פ"ה דמס' ע"ז דא"צ טבילה: [*לשון רי"ף ופלוגתא דר"י הגלילי ור"ע בגמ' דף כא] והלכה כר' יוסי הגלילי כו' וכ"פ בס"י בשם תלמידי רב האיי גאון וראייתם דב"ה קיימי כותיה דאמרינן בפרקין אמרו להם ב"ה והלא כבר נאמר לה' כל דלה' א"כ מה ת"ל לכם לכם ולא לעובדי כוכבים לכם ולא לכלבים הלכך תרעח אסור להביא דרך רה"ר מאכל בהמה וכן תרעט אין עושין מורסן לעופות ביו"ט דממעטי' מלכם אבל בחש"מ מותר ובחש"מ של פסח אסור משום חמץ ואם ירתיח המים תחלה ואח"כ יתן המורסן ברותחין ע"ג האור מותר: [דף כא] דתנן עיסת כלבים כו' ונאפית ביו"ט כו' בתלמוד פריך לרב חסדא ומאי והא אפשר למיפלגיה בלישה ומשני שאני כלבים הואיל ואפשר לפייסן בנבילה וישאר כל העיסה לרועה ולכך נאפית ביו"ט אע"ג דיהיב לכלבים ופסק ראבי"ה דה"ה שפחות שלנו כיון דאפשר לפייסינהו במידי אחרינא שרי דקי"ל כרבה דאית ליה הואיל בפ' אלו עוברין ועוד דמזונתם עלינו (ג) וצ"ל דוקא באותו תנור ובאותה קדרה: תרפ לא יחם אדם חמין לרגליו וב"ה מתירין ודוקא לרגליו שרי ב"ה אבל לרחוץ כל גופו אסור אפילו מדאורייתא כדמשמע פרק כירה ממעשה שעשו אנשי טבריא כו' ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורים ברחיצה ומותרים בשתייה ואי מדאורייתא שרי למה אסורים מיהו זיעה ודאי מדאורייתא שרי כדמוכח לקמן פרק המביא להזיע וקודם הגזירה וכ"ת מ"ש זיעה מרחיצה איכא למימר דרחיצת כל גופו אין דבר השוה לכל נפש דהוא להעגוג כדאיתא בירושלמי דפרק כירה דממעט רחיצה מדכתיב כל נפש אבל ידיו ורגליו וכן זיעה שוה לכל נפש דהוא לבריאות אלא מדרבנן גזרו זיעה אטו רחיצה ורבינו יהודה כתב דמותר לרחוץ תינוק קטן כדאיתא פ"ח דיומא דתינוקות מותרין ברחיצה וסיכה ביוה"כ דכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו בה רבנן וצ"ע כי נ"ל דלא גזרו על תינוק לרחוץ אבל אסור לגדול לעשות הבערה לצורך שום רחיצה דהא אין שוה לכל נפש:(*פי') *)[*וכי] גזרו בשבת אבל ביו"ט לא כ' ראבי"ה כי מעיינת בירושל' דהכא משמע דוקא הוחמו ביו"ט אבל בירושלמי דפ' כירה משמע אפי' הוחם מעיו"ט אסור וכן אמר רבה תרפא *וכן אמר אמימר כולהו דחו להא מתניתא ואוקמוה כר' יהודה כו' הרי פסק האלפסי דלית הלכתא כר' יהודה (*דהוא מתיר) [*דמתיר] מכשירי אוכל נפש *ואמנם בס"י ובס' המצות כתב דהלכה כר' יהודה במכשירי אוכל נפש וכשאינו [*מכשירי] אוכל נפש החמירו רבנן . ור"י התיר בתשובה אחת ללבן ביו"ט כלי שקורין טרפ"א בלע"ז שאפו בו ביום תחתיה (ג) פלאדו"ן ואחר הליבון יאפו עליה פאשטיד"א של בשר ומשום תיקון כלי אין כאן שהרי נראה כמחממה לבשל תחתיה ומשום מכשירין נמי אין כאן שהרי הבערה זו צריכה לבישול: [דף כב] ההוא ר' יהודה היא ושרי בעישון בית דהוי כמכשירי אוכל נפש ומיהו שלא התעשן הקדרה מודו אפי' רבנן דר' יהודה דמותר דהוי ממש אוכל נפש: מהו לכבות פי' רבינו אלחנן דקא מיבעיא ליה בבית שאין בו צורך יו"ט כלל אלא דר בבית אחר אבל אם דר באותו בית ואין לו בית אחר לדור בו אין לך צורך יו"ט גדול מזה ומותר אפי' לרבנן דר' יהודה וכן משמע הלשון דקאמר כי קא מיבעיא ליה משום איבוד ממון משמע דאין כאן אלא איבוד ממון ולא צורך יו"ט ולכך מדמי ליה למכשירי אוכל נפש כר' יהודה: הגה"ה שלא התעשן הבית (ד) פי' בירושל' שאין שם אויר אבל אם יש שם אויר משליכה עכ"ה וכך פי' ר"י (*לעיל פ"ק) [*פ' המצניע] דמן הדין היה מותר לבנות [*בית] ביו"ט להגין עליו מפני החמה והגשמים אלא אסור משום עובדא דחול [*במ"י כל זה אינו וגם מה שהגהתי ואפ"ה מותר לגבן ביו"ט כו' אינו שם] וכן מגבן אסור משום עובדא דחול דהא מגבן בשבת חייב משום בונה פרק המצניע . [*ואפ"ה מותר לגבן ביו"ט מן התורה וה"ה בניית בית]: תרפב קינבא שרי פירש"י למחוט ראש הפתילה ובערוך פי' לשון קניבת ירק דלאחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה ואין כאן משום תיקון כלי ור"ת פי' קינבא קיסמין דקין (*שבראש הפתילה) [*שבאש] מותר להסירן קודם שאחז בהן האור ולפ"ז משמע שאם אחז בהן האור אסור להסירן ביו"ט מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו לצד זה של מדורה מותר כיון שאין מתכוין כלל לכבוי: תרפג חייב משום מכבה וטעמא דהכא חייב משום מכבה דכשנוטל השמן מכחיש אור הנר ודבר זה לא שייך כ"א בשמן אבל אם יש חתיכה של חלב והסיר חתיכה אחת מן הנר או פתילה של שעוה וחתכה באור כיון שאין כאן אלא גרם כיבוי אין כאן איסור וכן אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילין ליזהר ונכון וגרס וקרובי כבוי פי' פרק כל כתבי [*שלט] וס"פ כירה [*שיז]: כי קא מבעיא ליה משום איבוד ממון יש מרבותינו שאמרו דהא דמשמע הכא דבשבת אסור לכבות משום איבוד ממון וכן בכמה דוכתין פרק כל כתבי משמע לאסור היינו אליבא דר' יהודה דמחייב אמלאכה שאינה צריכה לגופה ואנן קיימא לן כר"ש דפטר כל מלאכה שאינה צריכה לגופה וכל כבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה חוץ מכבוי לעשות פחמין הלכך שרי אפילו בשבת במקום איבוד ממון והוי כמו מפיס מורסא דר"ש שרי משום צערא ולאו מילתא הוא דמפיס מורסא צערא דגופיה הוא ועוד הוכיח רבינו יואל לאיסור דהא רבי יוסי ס"ל כר"ש לדברי ר' יוחנן פרק במה מדליקין ור' יוסי פוטר בכולן ואפ"ה קאמר ר' יוסי פ' כל כתבי דגרס כבוי אסור ר' אבי העזרי: תרפד סוף אוכלא ופגוחי עינא כתב רבינו אבי העזרי דכל הנך דאסירי היינו לרבנן אבל לר' יהודה דמתיר מכשירי אוכל נפש שרי לכחול את העין ביו"ט דנפשו עגומה עליו וקלה באוכל כדאמרי' האי מאן דאית ליה סעודתא לא ניכליה אלא בימממא (ה) והיינו כדפרי' תלמודא (*ואין) [*מאין] מכבין את הבקעת: [דף כג] א"ל אנא כר"ש ס"ל דאמר דבר שאינו מתכוין מותר ועוד שהרי רשב"ע מודה לו כתב רשב"א דה"ה בשבת שרי לר"ש ואו דחזינן לטובא מילי דשרו רבנן בשבתא משום צערא דבהמה גרסינן בירושל' דאין מקרדין שלא יבא לידי חבורה ואין מקרצפין שלא יבא לידי תלישה וכתב רבינו אבי העזרי כיון דמשמע הכא דרבי שמעון שרי קירוד וקירצוף אע"ג דאיכא חששא דחבורה כדמפרש בירושל' הכי נמי מותר לתלוש סעלה ביו"ט במקום שחיטה לשחוט והביא ראיה מפרק הלוקח ר"י בן המשולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מכאן ומכאן ותולש את השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו וכי מציינת ההם משמע דאפי' לרבי [*יהודה . מ"י] דאית ליה דבר שאין מתכוין אסור ס"ל דהכנדו ביו"ט מותר דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד ולא הוצרכנו שם לחלק בין כנף לשאר מילי אלא (*לרב) [*לר' יהודה . מ"י] אבל לר' שמעון אפילו כי אורחיה שרי ובפרק כנג גדול פירש לאיסור משם ר"א ממיץ:

[*אבל רשב"ע כ' דכל הני בעיות דבעינן הכא ופשטינן לאיסור אין הלכה כאותן דכולהו שריין דקיי"ל הלכה כר"י כדמסקינן פרק אין נדין ומיהו גרסי' התם הלכה ואין מורין כן וכ"כ ראבי"ה דהנך בעיות אליבא דרבנן בעא מיניה ומשום הכי פשיט לאיסור ומיהו אנן כר"י ס"ל ואיבוד ממון דומה למכשירי אוכל נפש אבל אסרו על הבקעת כי אין נפש שיקפס ועגומה על דבר קטן כזה וכ"פ בסי' כ"ו . מ"י]:

*) לשון רי"ף

סליקו להו יום טוב

אין צדין [דף כד] אמר רב יהודה אמר שמואל תרפה הלכה כר' יהודה הכא משמע דשמואל אית ליה מוקצה אפילו בספק מוכן וכ' ר' אבי העזרי אע"ג דבספק מוכן מחמירין היינו משום (א) דמוקצה הוא [*דאורייתא] כדאיתא בפ' כל הכלים וגם ארחקה לאיסור [*דאורייתא] ולא להקל (ב) אבל אם אין ספק מוקצה אלא ספק תחומין כגון שיש לעובד כוכבים המביא דורון שני בתים ואחד בתוך התחום ואחד [*מחוץ] התחום שרי אפי' נמי שבא בשבילו דגרסינן פ' מי שהוציאוהו גבי יש תחומין למעלה מי' ספק תחומין דרבנן להקל ואע"ג דדבר שיש לו מתירים הוא לא דמי לביצה דאמר רב אשי פ"ק לעולם ספק יו"ט ספק נוג בי' דהתם כי מוקמית לה אחזקתה הרי לא נולדה וכן בספק לידה חזקתה שלא נולד נמצא"כ בספק התחומין *[כאן שייך ד"ה ולמאי דפי' עד עכ"ה ואח"כ שייך זה]: אם במינו במחובר עד כדי שיעשו עיין פרק בכל מערבין: תרפו אין משגיחין בכף מאזנים ירושל' מפיס אדם עצמו בליטרא לידע כמה הגיע לו פי' אע"פ שאמרו אין משגיחין בכף מאזנים לא אמרו אלא לטבח אבל בעל הבית אם יחפוץ לידע כמה הגיע לחלקו שרי לשקול שכן דרך בעל הבית להיות מונה: [דף כט] אמר רבא ובלבד שלא יזכיר לו שם המדה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו והתא רבי יהודה למימר וכו' והלכתא כרבנן ואפילו לרבי יהודה אם אינו ממלאו או מוסיף עליו שרי ואין כאן גזל שידוע לבעלים שהכל רגילים בכך ביו"ט ולכך נהגו למדוד במדה ולהטיל בה טבעת דבר שאינו מוקצה: הגה"ה *ובלבד שלא יזכיר לו שכום מקח פירות כגון שיש עליו כסף כו' וכ"פ ר"ח וכן בה"ג וזה הפי' נראה לרבי אבי"ה עיקר ודלא כדברי

בגדי ישע

עירוב. ואם היום קודש ולמחר חול או אינו צריך לעירוב: (ג) וצ"ל דוקא באותו תנור ובאותה קדירה. וא"ת א"כ בלא טעמא דהואיל לשתרי בקדירה אחת כדלעיל בסי' תרע"א וכן בתנור אחד פסק כרשב"א דמתיר וי"ל דוקא בשלו אמרינן הכי אבל לא לרבות בשביל עובד כוכבים עיין בר"ן רפ"ח ע"א מה שפי' מהא דאמר רב חסדא עיסת חציה של נכרי כו' ועוד י"ל דבשפחה יש יותר להחמיר כיון שאופת לצורך שפחה משא"כ בדין דרשב"א דאופה כל התנור כדי שיהא הפת הא' שהוא צריך נאפה יפה ודומה לזה מצאתי בהר"ן שם ועוד דיש חילוק באפיית פת בתנורים שלנו שאין אנו מדביקין הפת בדפנות שנתיר מטעם שנתמעט חללו ואין מקום לחמימות להתפשט כדפרשי' וכן אפשר שיש לחלק בקדירה ועיין בר"ן שכתב שיש היתר יותר בשפחות בהמתם ויש מוחסים ובאותה קדירה וצ"ע מצאתי:

(ג) פאלדרן ר"ל של חלב בקמ"ץ: (ד) פי' בירושל' כשאין שם אויר ר"ל שאין לו חצר או מקום חוץ לבית להשליכה לשם אבל אם יש לו מקום חוצה משליכו לשם והיינו מכבה: (ה) והיינו דפריך תלמודא מואין מכבין את הבקעת. רא"צ להוכית תתלמודא דשרי ומתרץ דברייתא ההיא אתיא כר' יהודה א"כ ש"מ דלר' יודא שרי כל מילי שהוא להנאות הגוף:

סליק פרק יו"ט

(א) דמוקצה הוא דאורייתא. וצ"ל דלאו דוקא ר"ל דאורייתא אלא ר"ל שיש לו עיקר מן התורה וכמו שמפיק בסמוך בהג"ה ודו"ק: (ב) אבל אם אין ספק מוקצה אלא ספק תחומין כו'. עיין בר"ן ריש

דברי המפרש סכום הנותן על דבר זה כמו שאומר תן לי בפשוט או בשנים דאין זה סכום דסכום היינו סך הכל כך וכך וה״נ מפורש הך דשבת פרק שואל רבי יוסי אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח (ג) והא דאמרי׳ לעיל אין פוסקין דמים לבהמה דוקא בדבר שאין ידוע שיעור ממכרה והא דתניא הולך אדם אצל החנוני הרגיל כו׳ כשידוע דמי המקח [*מן ולמאי עד דרבנן דאורייתא שייך לעיל מצא״כ בספק תחומין] *ולמאי דפי׳ רב הונא ב״ה שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה [נ״א אתי ספיר] [*גם מוקצה יש לו עיקר מן התורה] כן מוכח פרק כל הכלים ופרק משילין ובין למ״ד משום פירות הנושרים ובין למ״ד משום משקין שזבו אית להו דרבא דאורייתא עכ״ה : שמואל הלכתא אתא לאשמועינן דאסור כתב ראב״י העזרי מנהג כשר למדוד מע״פ לצורך ליל שני של פסח בשאופין מצות ואע״ג דהלכתא כרב באיסורי בהא קיימא לן כשמואל דהלכה למעשה קאמר שמואל וראב״י פסק כרב : משום ר׳ פפוס ורבי יהודה ב״ב אמרי שונין כתב רבינו אבי העזרי תרפז שמותר לשוט אחרי שרוקד מעי״ע ובה״ג ובפי׳ ר״ח כתב שצריך שינוי קצת כעובדא דדביתהו דרב אשי דנהלא קימחא אגבא דפתורא מדבריהם משמע דהרקדה ראשונה אפי׳ ע״י שנוי אסור וכן משמע בשאלתות פרשת עד אנה מאנתם : על גב פתורא פ״ה אחורי השולחן (*וע״ג) [*כמו ע״ג] דמהולתא *ונוכל לפרש ע״ג השולחן ויחשב שינוי לפי שדרך לרקד בעריבה ומיהו מתוך שמעתין אין להתיר תחלת הרקדה ע״י שינוי דכולהו אמוראי דברייתא קיימי דמשמע שכבר נרקדה פעם אחת מערב י״ט ירסב״ס לא היה מחלק מהוס׳ : **תרפח** ת״ר הולך אדם אצל רועה כו׳ כתב בה״ג ה״מ חנוני ישראל אבל חנוני עכו״ם כל מידי דאיתיה במחובר א״נ ביעי דאיכא למימר דאיתיילדו בי״ע או קמח דאיכא למימר איטחוני בי״ע אסור למישקל מיניה משמע מדברי גאון דכשאין לחוש למחובר ולמוקצה שרי למישקל אפי׳ כנגד עכו״ם הרגיל אצלו ולכאורה משמע כן מההיא דגרסינן בעירובין גבי ההוא ליפתא דאתא למחוזא כו׳ ופרק מי שהוליאוהו גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא דכי מעיינת התם משמע שעכו״ם הביאום : **הגה״ה** ויש לחוש דישראל חנוני אמר קודם י״ט להביאם להם ופסקו את דמיהם ואיחרו העכו״ם שלא הביאום לחנוני ישראל עד י״ט ובני העיר היה להם לקנות לנגד ישראל ולא לנגד עכו״ם יש תשובה לאיסור ויש להתיר עכ״ה ורמב״ן כתב לאיסור וטעמא משום שמא ירבה בשבילו להביא כיון שרגיל אצלו : סליקו להו אין צדין

המביא כדי יין [דף ל׳] **תרפט** הנח להו לישראל וכגון שהורגלו בכך [*שהיו סבורין] שהוא מותר דכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע אבל אם הם שוגגים חייב להדריכם בדרך ישרה שמא ישמעו כיון שלא הורגלו מאבותיהם כך (א) גם אם מזידים ועבדי איסורא חייב להוכיחם כדדרשי׳ הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים : [דף לד] אין נופחין **תרצ** במפוח בי״ט אבל נופחין בשפופרת של קנה פי׳ ר״י כגון מפוחין שלנו שיש להם קנה של ברזל ולא איתיה מלאכת אומן גם התיר להכות הברזא המושך בי״ט כגון יין ושמן דלא גרע מהבערה וביטול דלורך אוכל נפש ובשבת לא ר״ל לא איסור ולא היתר : [דף לא] איכא דמתני לה אסיפא אלא בקופיץ וכו׳ וכ״פ בה״ג **תרצא** וכתב אבי העזרי דביקוע דאמרינן דשרי ה״מ לחתיכות גדולות ואע״פ שאפשר לעשותו מעי״ט לאו מלאכה היא אלא עובדא דחול אבל דקות לא דאפשר לבקע מעי״ט ואמרי׳ פרק כלל גדול האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן : אמר שמואל חותמות שבקרקע כו׳ כתב רבינו אבי העזרי הלכתא כשמואל דאמר אין בנין ואין סתירה בכלי ומטעם זה מותר לחזור ולהפקיע קשרי השפוד שקושרין בו הטלה ולפעמים מהדקין אותו בחוט וקרוב הדבר שאף בשבת מותר ואפי׳ למ״ד יש בנין בכלים שהרי אינו כלי שאינו קשור לחבר שברים זה בזה ולא דמי להיכא שקשור הכסוי בכלי וה״ר מרדכי זצוק״ל ראה בבית רבי׳ מאיר שבעל השולחן לפניו היו נוהגין לחתוך קשרי השפוד בשבת וכן היו נוהגין בבית אמי רבי׳ יואל מפרים ז״ל : [דף לב] וחותכה באור בפי שתי נרות כתב רבי׳ אבי העזרי ראיתי בתשובות(יתד) שפוד שצולין בו עופות והיה ארוך יותר מדאי ואסר ר׳ לחתוך אותו ולא לשורפו משום תקון כלי ולא דמי לחותכה באור בפי ב׳ נרות דהתם נראה כמדליק שתי נרות : אין אוקתא דפלת שמכינן כו׳ וכן מותר לטוח התנור שמטמינין בו את החמין בטיט המוכן מעי״ט או שהיה דעתו על הטיט שברחוב אבי העזרי : [דף לג] וכן פוריא וכן **תרצב** חביתא כתב רבינו אבי העזרי שמעתי יש שמתמירין ואומרים כשמעריכין השולחן בשבת וי״ט להסיס השולחן ושוב יתן תחתיו הרגלים שקורין טרפיים בלע״ז ושמעתי מרבותי דלא שייך תורת אהל אלא כשמשמשים תחתיו וכל הני עשויין לשמש תחתיהן אבל שולחן אינו עשוי אלא לגבו ועוד אומר ר״ת דלא שייך תורת אהל אלא דוקא בדברים שיש להם מחילה עד לארץ אבל מותר להושיב הקדרה על הפיטפוט בי״ט אפי׳ ממטה למעלה וכן שולחן על הספסלים : והלכתא יבישה שרי רטיבא אסור כתב רבינו אבי העזרי פסק רש״י דהא הלכתא לא איקבע אלא אליבא דר׳ יהודה דאית ליה מוקצה אבל אנן כר״ש קיימא לן בין בדין מוקצה בין בדבר שאינו מתכוין וכר׳ יהודה במכשירי אוכל נפש ובין אזרא ובין סמיכות קדרה מותרין דכל הנך אמוראי דאסרי לעיל תלמידי דרב הוי ורב כר׳ יהודה סבירא ליה : *וקוטמו להריח בו אחד קשין ואחד רכין מכאן תשובה לדברי האומר **תרצג** דאין מברכין על הבשמים בי״ט שחל להיות במוצאי שבת משום שמא יקטום מן המחובר דהא שריא להריח ולא גזרינן וכן נהגו במגנצא ובקולונייא וכן פי׳ רבינו גרשון ורבינו משולם ומברך על ההדס במוצאי שבת שחל להיות בי״ט ורש״י אומר אין מברכין על ההדס ופירש ר״י הטעם דהענוג י״ט ושמחתו משיב נפש שאבדה : [דף לד] **תרצד** ואם בשביל לאפות מותר כתב רבינו אבי העזרי דהך ברייתא [*ר׳ יהודה] היא דשרי מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשות מעי״ט והכי הלכתא : מולגין את הראש כתוב בה״ג אמר גאון מדקאמר מולגין את הראש ואת הרגלים כו׳ אבל גדיא כולה לא עבדינן דאפשר לשלוחיה משכיה : ואין אופין בפורני חדשה שמא הפחת ויפסיד הלחם וימנע משמחת י״ט גרסינן בירושלמי ר׳ יודה בר׳ שמואל אורי מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדרה בי״ט וכתב בסה״מ יש רוצים ללמוד מכאן שאסור לבשל בקדרה חדשה בי״ט לכתחילה וצריך להתה על האש מעי״ט (בלא) [מלא] מים וכ״כ רבינו אבי העזרי ואולי יש לחלק בין קדרה שלנו לכירה :

סליקו להו המביא

משילין פירות [דף לו] **תרצה** ולא שטין תניא פרק כירה לא ישוט אדם בבריכה מלאה מים ואפילו עומדת בחצר וגרסינן בירושלמי א״ר אבהו אסור לאדם להושיט דבר להוליכו מאלו ודכוותה אסור להושיט דבר להביאה אצלו וכן משמע בירושל׳ : ולא מרקדין בירושל׳ ר׳ זעירא ור׳ ירמיה בשם רב הונא קיפוץ עוקר שני רגליו כאחת ריקוד עוקר רגל אחד ומניח אחד : **תרצו** א״ר אלעזר כל השמעת קול בשבת אסור ר׳ שמואל בר רב יצחק שבי אקושיה דבי כנשתא הוה פי׳ זקני היה חזן הדופק לבית הכנסת כניהוג השמש בינינו ונראה דהאה שמכינן לדפוק על הפתחים בשבת להקיץ את הקהל לבית הכנסת ולית הלכתא כאמוראי דפליגי עליה דר׳ שמואל בר׳ יצחק וגרסינן פ״ב דעירובין עולא איקלע לבי רב משרשיא כו׳ עד א״ל רבה לא אסרו אלא קול של שיר בלבד והלכתא כוותיה דרבה דכולה סוגיא טרחינן לפרוקיה אליביה וכן משמע התם דאמימר לא חיים לאולודי קלא וכתב רבינו אבי העזרי דטיפוח וריקוד לא אסרו אלא לישראל אבל עכו״ם המנגן בכלי שיר בבית הנשואין אפי׳ אם ישראל יאמר לו לעשותו בשבת שרי כי אין שמחה לחתן ולכלה בלא שיר ואיסור מדרבנן שרי במקום מצוה כדמוכח פרק הדר גבי ההוא ינוקא דאישתפוך חמימי׳ וכ״ש כאן שאינו אסור אלא משום גזירה אפי׳ לישראל (א) שלא נחוש אם עכו״ם מטיב מנגן בכלי שיר אפי׳ אם ישראל מלוהו לשורר בכלי שיר וגם האלפסי פסק בפ״ב דעירובין כדפרישית : **תרצז** ולא מקדשין י״א אפי׳ אם אין לו אשה ובנים וי״א דוקא בשיש לו אשה ובנים אבל אי ליכא שרי א (ב) ובירושלמי משמע דבכל ענין אסור לקדש בשבת והדר מסיק א״ר מנא **תרצח** הדא אמרה אלין דכנסין ארמלין לריך לכונסן מבע״י שלא יהא כקונה קנין בשבת ב ורבי׳ מאיר פסק דלריך לבוא עליה מבע״י לכן נוהגין לייחדן אחר ברכת הכנים כי אלמנה אין לה חופה וכמלא דאינה נקנית לו למליאתה ולמעשה ידיה אלא בביאה על כן אסור לעשות ביאה ראשונה בשבת : ולא מגביהין תרומות ומעשרות ומיהו כתב בסה״מ **תרצט** דהיכא דקרא שם מבעוד יום שאני עתיד להפריש למחר שרי לתקן אף בשבת מה שלורך שבת ולא מבעיא דמאי אלא אפי׳ ודאי טבל כדאיתא בירושלמי דפ״ב דדמאי : *וכיון דקאי ר׳ הושעיא כרב שמעי׳ הלכתא כוותיה דרב ופסק ר״מ דאין הלכה כרבי הושעיא אלא כר׳ יוחנן דאמר אין ברירה בין בדרבנן בין באורייתא :

סליקו להו משילין וסליקא לה מסכת ביצה

חדושי אנשי שם

מהר״ם א נסא״ז דסנהדרין מביאם ס״פ אחד דיני ממונות ומביאו באשר״י בסג״ה שם : **ב** ומיהו מלינו קנין דכוותיה דאיכא קנת מלוה ושרינן כההיא דכתב לעיל כגון מקנה קמהו לאהר״ס דעירובי תבשילין ותחנה דע״ע להחזיר דגבי אתרוג · וכן מלינו שסקילו גבי שכיב מרע שקונים ממנו אפי׳ בשבת ואפי׳ במקום שהקנין מועיל שלא היה נקנה בלא קנין כדפירש האשר״י בפרק מי שמת וכן ההיא דשרק הזורק תיזיל איהי ותיחוד · ובהג״ה באשר״י פרק אע״פ מצאתי שכתוב כל מלאכה דרבנן כגון מפרק כלאחר יד וה״ה כל שאר מלאכות כלאחר יד במקום פסידא לא גזור כ״ש שעיקר המלאכה אינה אלא דרבנן כן במקום נערה דחולי שאין בו סכנה לא גזרו עכ״ל · וכן ראיתי למורי הגאון ר׳ משה איסרלים בקראקא ביתומה אחת עניה משודכת להגון לה והיה אחיה משיאה ונפל קטטה ביניהם בעסק הנדוניא ונתעלמו כשתי שעות משחשיכה וקדש היום ולא נמנע הגאון מליתן קדושין שהיה חושש שמא בתוך כך יהא לב אחיה נוקף עליו ויתהרט על מה שקפץ לתת לה ויתבטל הדבר ועכב הרב מלהתפלל מעריב בבית הכנסת שלו עד שגמר הדבר ונתן קידושין ואח״כ התפללו בב״ס שלו · ומיהו בסמ״ק אוסר ליכנס בי״ע ומביא ראיה מפ״ק דיומא בכ״ג ר״י אומר אשה אחרת מתקנין בעיו״כ דמגרש על תנאי וכונס עיו״כ וכמה דחוקים דחק התם ואם איתא ימתין עד שתמות ומיד יכנס ביו״כ שכניס וכ״ל דאינה כ״כ ראיה שמא וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו דמעיקרא משמע לי׳ ואע״ג דאין הלכה כר׳ ישמעאל דאמר בפ׳ נגמר הדין ובס״פ חלק רחובה דמעיקרא בעינן והלכה כר׳ עקיבא מחבירו דאמר אין לה רחוב עושין לה רחוב וכן שונה סתם ברייתא בספרי כר׳ עקיבא וכן פסק המיימון בפ״ד דהלכות ע״ז · מ״מ גם ר׳ עקיבא מודה דכל שיש לו בית דמעיקרא ניחא טפי כדמסיק טעמייהו בגמ׳ מר סבר רחוב דמעיקרא בעינן ומר סבר דהשתא נמי כדמעיקרא דמי הלכך משום חובת כפרה עושין מצוה מן המובחר להכניסה לו מבעוד יום שאם תמות הראשונה ביו״כ שתהיה שניה ביתו דמעיקרא ועוד שאם היה ממתין עד שתמות הראשונה אי אפשר בלא שהייה פורתא בינתים עד שמקדש ועד שיכניס לחופה ואותה פורתא יהיה שרוי בלא בית ותהיה כפרתן של כל ישראל מעוכבת ותלויה הלכך לא התירו לו לקדש ביו״כ · וכ״ש לפי׳ הירושלמי דפי׳ מתקינין לו אשה מזמינין לו שתהיה מזומנת לכשתמות אשתו ביו״כ שיקדשנה לאלתר ודוקא בכהן לעבודה דמשום שבות התירו במקדש הא בהדיוט יש שבות ואיכא למימר במקום מצוה לא גזרו :

בגדי ישע

*יש דף קצ״ה שכתב ומיהו היכא שנסתפק לנו אם באו חוץ לתחום כו׳ ע״ש : (ג) והא דאמרינן לעיל בפי׳ ר״ל דלפר״ח משמע דוקא כשאומר תן לי אגוזים בחצי דינר וכבר נתת לי כך וא״כ אני חייב לך אבל דינר זה אסור אבל כשאמר סתם תן לי בחצי דינר משמע דמותר וא״כ קשה מהא דאין פוסקין דמים לבהמה : סליקא להו אין צדין

(א) גם אם מזידין ועבדי איסורא ר״ל שגם הם בעצמם יודעים שאיסורא קעבדי אז מחוייבין להוכיחם אפי׳ מאה פעמים ולא אמרינן הנח להם לישראל כו׳ אלא כשסברי שאותו הדבר שעוברים עליו אינו איסור ומותר הוא אז הנח להם לישראל ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין וז״ל הרא״ש לא אמרי׳ לדש ולא מידי כתב בעל העיטור דוקא במידי דאתא מדרשא כגון תוספת עינוי דיו״כ אבל במידי דכתיבא באורייתא בהדיא מחינן בהו וענשין להו עד דפרשי עכ״ל : סליק להו המביא

(א) שלא נחוש אם הגוי משיב כו׳ מסובב אלמעלה וכל שכן כאן שלא נחוש כו׳ :
(ב) ובירושלמי משמע דבכל ענין אסור כו׳ ר״ל דס״ד״ש התם טעמא דאסור לקד״ש בשבת משום דנמצא כקונה קנין בשבת :

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת יום טוב

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת ביצה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א כשהתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אין מחייבין אותו להניחו לאלתר אלא מוליכו לאיזה מקום שירצה : דף ב' ע"א ד"ה ומינה

ב איזה איסור דרבנן דמבטלינן ליה ברוב או לא : ע"ב ד"ה אבל

ג ספק דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן אפילו באלף לא בטיל : ד"ה כל דבר

ד מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין אבל בשבת ויו"כ לא : דף ג' ע"א ד"ה אמר

ה יו"ט שני כחול שויוהו רבנן לגבי מת אפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל : ד"ה יו"ט

ו אין חופרין כוכין וקברות במועד היינו לצורך מתים שימותו לאחר המועד : שם ד"ה אפי'

ז לדידן כל אדם כמפורסם לדידהו ושרי לחצוב קבר ולעשות ארון אף אם אין המת בחצר: בא"ד

ח ביו"ט שני אין קורעין על מת אע"ג דכחול שויוהו רבנן : ע"ב ד"ה ואמרינן

ט לא קיימא לן כראב"י דאמר אפרוח שלא נתפתחו עיניו אף בחול אסור : שם ד"ה איתמר

י מצא ביצים גמורות בתרנגולת מותרות לאכלן אף ביו"ט אחר השבת : שם ד"ה הניח

יא מותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל יו"ט ראשון ואיכא מ"ד אפי' ביו"ט ראשון של ר"ה כל היכא דאתי מאן דמזבן לגביה אבל למיזל לבתי דידהו לא : שם ד"ה ודוקא

יב אף אם לא כסה הדם לא מתסר צפור באכילה: דף ד' ע"ב ד"ה ואכוה

יג אין צריך להפריש מן המוקף בחלת חוצה לארץ ויש חולקים : שם ד"ה גרסי'

יד כל דבר שהוא מותר גמור וחכמים אסרוהו משום מראית העין בלבד אין לחלק בו בין רה"ר לרה"י : שם במתני' ד"ה מחלון

טו בעלי חיים חשבי ולא בטלי : דף ה' ע"א במתני' ד"ה שנים

טז הוצאה באוכל נפש כתקון אוכל נפש ואפי' אפשר לעשותו מערב יו"ט לית לן בה : שם ד"ה גרסינן

יז הוצאת כלים ואין בהם צורך כלל ליום או קצת אי שרי או לא : ע"ב ד"ה אבל

יח כולהו תבלין היכא דידע מאי קדרה בעי בשולי בעי שינוי היכא דלא ידע לא : דף ו' ע"ב ד"ה וכתבו

יט באוכל נפש לא חלקו בין אפשר לעשותו מערב יו"ט ללא אפשר : שם ד"ה ואיכא

כ סנדל של עץ מצופה מסמרות גזרו חכמים שלא לנועלו בשבת ויו"ט : דף ז' ע"א במתני' ד"ה אבל

כא בכלאים דאורייתא בבגדי כהונה דקשים הם התירו בהם הצעה שאינה אלא מדבריהם : ע"ב ד"ה ונראה

כב פירוש שוע טווי ונוז : שם ד"ה מדאורייתא

כג חוטי ציצית צריכים להיות שזורים וישתייר בשזור כדי עניבה : שם בא"ד

כד ככרות של פלטר נכרי שטחים אותם בביצים מותרים : דף ח' ע"ב ד"ה דקמחא

כה המערב אחבריה אומר לזוכה קבל תבשיל זה וזכה בו לשם בני העיר והזוכה מגביהו מן הקרקע טפח ואומר זכיתי להם · שם ד"ה ומאן

כו יו"ט שחל להיות בע"ש אין מערבין ערובי תחומין דוקא כשלא ערב בראשון אבל ערב בראשון מערב : דף ט' ע"א ד"ה ת"ר

כז מניח אדם עירוב תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה אפי' בזמן הזה ודוקא דאית ליה מידי דבשיל מאתמול אבל לכתחלה אסור : שם ד"ה מניח

כח שבת קרובה התירו ע"י עירוב אבל שבת רחוקה לא התירו פי' ביום ו' אבל לא ביום ה': ע"ב בא"ד

כט תוספת על המלאכה בהש"מ שלא לצורך מותר שלא הזקיקוהו לדקדק לעשות רק כשיעור הצורך בלבד שלא יהא טרחא: שם ד"ה ומיהא

ל מה בין המערים בעירוב תבשילין להערמה דמלח גרמא גרמא שזה מותר וזה אסור דהא פשע והא לא פשע : שם ד"ה איבעיא

לא אחמירו במערים מבמזיד: דף י' ע"א ד"ה שאני

לב סגי לעירוב בתבשיל אחד : שם ד"ה אמר

לג כשמניח העירוב צריך שיאמר ג"כ ולאדלוקי שרגא : דף י"א ע"א ד"ה ומדאמרינן

לד שרי להדליק ב' פתילות בנר אחד ולא הוי כמכבה : ע"ב ד"ה והמסתפק

לה הא דביו"ט שני של גליות כל צרכי חולה נעשים ע"י ישראל אף אם אין בו סכנה דוקא בשבות אבל אבות מלאכות אין לנו להתיר : שם ד"ה אמימר

לו אין מכבדין בית אא"כ נתכבד מע"ש להראב"ד: דף י"ב ע"א ד"ה וכתב

לז עופות כל היכי שהן במקום מקורה ואין להם מקום לצאת חשיב נצודין בר מצפור דרור : דף י"ג ע"א ד"ה היכי דמי

לח ספק מוכן ביו"ט שני הוה ליה ספק ספיקא בדרבנן : שם ד"ה וכתבו

לט עכו"ם שהוא שרוי בעיר ופירותיו מצוים שם לא מחזקינן בהו אסורא : ע"ב ד"ה ומיהו

מ הבא בשביל ישראל ביום טוב ראשון של ר"ה שאין מאותו המין במחובר מותר לו ביו"ט שני: שם ד"ה וכתב

מא לא ישחוט אלא אם כן יודע שיש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי אע"פ שאינו אוכל : דף י"ד ע"א ד"ה לא ישחוט

מב השוחט המסוכנת אינו נוטל עורה אבל משייר ממנה אבר אחד ומביאה עמו : שם ד"ה לא

מג קטע שאינו יכול להלך בלא מקלות יוצא בהן בשבת : שם ד"ה ת"ר

מד (עלה) [נולד] ומומו עמו לא מבקרינן ליה לכתחילה אבל בדיעבד עבר ובקרו שוחטו לכתחילה : ע"ב ד"ה ולע"ג

מה אין מוקצה לחצי שבת מיהו אי איתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא : שם ד"ה גרסי'

מו השחזה שמותרת כרבי יהודה הלכה ואין מורין כן אע"פ שבגריפת התנור מורים הלכה כמותו: דף ט"ו ע"א ד"ה וקסבר

מז אסור למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח ביו"ט : דף ט"ז ע"א ד"ה אבל

מח תוספת מחול על הקדש צריך להיות איזה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק : ע"ב ד"ה דאכלו

מט מידי דכתיב באורייתא בהדיא וקא עבר מחינן ביה ומידי דלא כתיב בהדיא אי עבר עליה לא מחינן ביה כתוספת ענוי ביו"כ: שם ד"ה וכן

נ עצי סוכה דמתסרן כל שבעה אף דפנות בכללן : דף י"ז ע"א ד"ה ועצי

נא לא התירו לבקע אלא מן הקורות הגדולות אבל עצים דקים שנוחים להדליק בלא בקוע אסור : ע"ב ד"ה ומקצו

נב אינו חייב משום מעמר אלא במלקט במקום שגדל שם : דף י"ט ע"א ד"ה ומ"מ

נג טרפה בכותל או דרסה ושהתה מעת לעת הוי ספק דאורייתא ומסתברא דנקטינן בה לחומרא לענין שחיטתה ביו"ט : שם ד"ה גרסי'

נד מולגין הראש אפילו קודם מליחה ובכלי שני שאינו מבשל ודם שנבלע ע"י כלי שני כיון שאינו מבשל יוצא ע"י מליחה : ע"ב ד"ה ת"ר

נה נותנים ביו"ט כלי תחת הדלף הראוי אבל בשאינו ראוי אסור : דף כ' ע"א ד"ה ואם

נו חפצי שמים הם לדון ולישא אשה וליבם היבמה ביום טוב אי ליכא דעדיף מיניה ולית ליה אשה ובנים וליכא גדול ומותרים ביו"ט לר"ת : שם מתני' ד"ה לא דנין

נז ארמלן צריכין למכנסן בע"ש מבעוד יום דאין קונין בשבת : בא"ד

נח שור של רועה לדידן דאית לן ברירה בדרבנן הרי הוא כרגלי הלוקח מאותה העיר ואם הלוקח מעיר אחרת אינו יכול להוליכו אלא למקום שהולכים כולם : דף כ"א ע"א ד"ה ושור

נט דבר שיש מתירין בטיל בשאינו מינו אבל במינו לא בטיל אפי' באלף:שם ד"ה מערב יו"ט

ס אין מוליכין פירות אלא למקום שמפקיד ונפקד יכולין לילך : שם ע"ב ד"ה פירותי

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת ביצה

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

מסכת יום טוב פרק א ביצה

(א) כתב אבי"ה. אם לבנו מאכל בביצה שנולדה ביו"ט בו ביום אסור ולא מערינן בה' :

(ב) אם לוקח מחנוני הרגיל אצלו או נכרית שפחה לקחתה שאינה בקיאה בטיב ישראל והחנוני נכרי מסיח לפי תומו שנולדה קודם יו"ט נראה דשרי אבל אם ידע הנכרי דנולד אסור לא סמכינן עליה:

(ג) הלכה כר"ש ואין חילוק בין יו"ט לשבת :

(ד) לר"ש אין נוטלין עצים מן הסוכה בריאה שנפלה :

(ה) ראבי"ה. כי היכי דביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט ה"נ שירי פתילה שירי מדורה שהדליקו מע"ש וכבו בשבת אסור להדליקו ביו"ט למחרתו:

(ו) יפה עושות הנשים המדליקות הנרות ומכבות אותם מבע"י וחוזרות ומדליקות בערב ר"ה או ערב שבת שלפני יו"ט מפני הסכנה :

(ז) דבר שהוא בעולם לפי התלמוד אין שייך בו סכנה :

(ח) כלי שמלאכתו לאיסור כשהותר לטלטלו לצורך מקומו שרינן לטלטלו עד מקום שירצנו שם :

(ט) דבר מוקצה אינו אסור רק לטלטלו ממקום למקום אבל ליגע בו מותר :

(י) מעשה בנשואין שנתערבה תרנגולת נבילה עם שאר התרנגולות השחוטות וצוה ר"ת להשליך אחד ולהתיר האחרות :

(יא) חתיכה ראויה להתכבד ר"ל כמו שהיא עתה אך אם (הבהמה) [העוף] עם הנוצה והצואר אין זה ראוי להתכבד :

(יב) מעשה בכרכשה אחת טרפה שנתערבה עם שאר כרכשות כשרות והכשרות היו י"ב והשיב שהיא בטילה ברוב ואינה חתיכה ראויה להתכבד

(יג) סה"מ פסק דא"צ לזרוק אחד מהן :

(יד) ואם היו של הרבה בני אדם ודאי א"צ להשליך כי יש לתלות שכל אחד לקח היתר :

(טו) בדרבנן היכא דליכא איסורא בעיניה מבטלין אותו ובדאורייתא אין מבטלין אותו אפי' ליתא איסורא בעיניה :

(טז) רשב"ם פי' דבמידי דאכילה אין מבטלין האיסור :

(יז) הרם שנותן על זמן אין צריך הפרה כאשר עבר הזמן :

(יח) השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן בחלב .

(יט) שרי לקבל מן הנכרי ביצים בליל יו"ט ראשון כשהביאום בתוך התחום אבל בליל יו"ט ראשון שחל אחר השבת לא :

(כ) אין להתיר ביצים של נכרים ביו"ט מטעם רובא דנולדים קודם יו"ט :

(כא) יכול לכסות בעפר שאינו מוכן אם אין לו מוכן . סמ"ג :

(כב) ביצה שיש בה אפרוח מרוקם אינו אסור רק מדרבנן :

(כג) גלגל עסה מעיו"ט אין מפרישים ממנה חלה ביו"ט ואין לאפותה ביו"ט ואם גלגלה ואפאה מעיו"ט ולא הפריש ממנה חלה אוכלה ומניח מעט כדי חלה :

(כד) כתב אבי"ה. סולמות שלנו אם עומדים שם מקודם עולים ויורדים בו אבל בר"ה אסור לטלטלן :

(כה) ר"ת פי' דוקא סולם של עלייה שדרכן להיות קבועים ואין מזיזין אותן אלא להטות גגין אבל קטנים דקין וקלים שאין דרכן להטות שרי לטלטלן :

(כו) ביו"ט שייך יותר לאסור מבשבת :

(כז) אין להוכיח שבלי [illegible] מלה לצאת מידי איסורא אלא עצה טובה קמ"ל :

(כח) לא שרינן הערמת שום איסור אלא לצורך מדרבנן שאינו פורץ גדר :

(כט) מערמת אשה וטובלת כו' באשת חבר וכן כל הערמות :

(ל) בני אדם שקונין בשר בעיו"ט ומולחים ביו"ט איסורא עבדי דאפשר לעשות בעיו"ט :

(לא) אשה שטועה שאור לעיסה ביו"ט נראה דאסור :

(לב) אין אומרים מתוך אלא היכא דאיכא צורך יו"ט קצת ע"כ מותר ליטול מחזורים לבהכ"נ ולהחזירן:

(לג) יו"ט צריך ערוב תבשילין ולא ערוב הוצאה :

(לד) תבלין לא בעי הצלאה :

(לה) בשבת אסור למוללו :

(לו) יש היתר בניקור בשר ביו"ט :

(לז) וילון עמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו :

(לח) מותר לפרוס בגד כלאים על הגיגית שרוחצין בו :

(לט) כתב אבי"ה . והני אפי' בהעלאה שריא כגון כובעים שאנו מכסים בו ראשנו :

(מ) חלוק או בגד שתפרו נכרי אסור ליטלו מן הנכרי ביו"ט :

(מא) כלי שנגמר מעיו"ט מקבל מן הנכרי ביום טוב :

(מב) אם הביא נכרי כתב מחוץ לתחום לישראל מותר לקבלו ואינו מוקצה :

(מג) מעשה היה שבא נכרי לקח משכונו מיד הישראל ביום טוב וכבר היה פדוי מעיו"ט ואסר המחבר כי טעמנו אסור לטלטל הואיל ואינו ראוי ללבוש :

(מד) מותר לשלוח לנכרי על ידי נכרי ביו"ט אם ישלח לשאול לו אבל לא על ידי ישראל :

(מה) ומשכונות שאנו אוסרים להחזיר בשבת וביו"ט משום דמיחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק לנכרי אלם אנו מתירין ע"י ארמאי :

פרק יום טוב

(מו) לא שייך איסור הכנה אלא כשהוא מכין דבר שאינו ראוי ליהנות היום :

(מז) אסור להתענות ביו"ט כי קי"ל כר' יהושע דדריש חציו לה' וחציו לכם :

(מח) טעה ולא הזכיר של יו"ט בברכת המזון מחזירין אותו משום דאי אפשר דלא אכיל דבר שיתחייב בברכת המזון :

(מט) בקדרה אחת אפי' במתכוין מותר להוסיף לצורך שבת דהא אפילו לצורך חול שרי :

(נ) פעם אחת שכח הר' שמואל מבונב"ר ולא עירב בעיו"ט ולא נזכר אלא בי"ט ב' והורה שיבשלו בהשכמה ליו"ט הרבה ויותירו לשבת :

(נא) ה"ג פסיק דבעיא פת ותבשיל :

(נב) ירושלמי יו"ט דסוכות העירוב שהניח בעיו"ט ראשון מועיל גם לימים טובים אחרונים ובלבד שיאמר בפירוש עד יו"ט האחרון :

(נג) השתא דאין אנו עושים יום שני בשביל ספק אך מנהג אבותינו בידינו אין מערב ומתנה לא ערובי תבשילין ולא ערובי תחומין ומבואות :

(נד) עדשים שבשולי קדרה סומך עליהם בעיו"ט אבל לא ביום טוב :

(נה) כבוש הרי הוא כמבושל והיינו ששהה שלשה ימים בדבר לא וי"א בשריית יום ולילה :

(נו) מה שאנו אוכלים דבש אע"פ שהדבורים המתים מעורבים בו יותר מג' ימים משום דהוי כנבלה סרוחה :

(נז) ר"י ממיץ כתב אף על פי שמרתיחים הדבש כשמפרישין ממנו השעוה ודבורים מתים מעורבים בו מותר הדבש דהדבורים נותן טעם לפגם :

(נח) ר' יואל התיר לאפות ביו"ט ברגידלי בלע"ז לצורך ב"מ שחל להיות ממחרת בחוש"מ והיה היום יום אידם שלא היו יכולים אם לא ביום טוב ולא היה די לקבל בתנור א' והתירו לאפות בב' פעמים מפני צריכות פת אחת לכל תנור ותנור לב' וג' ישראל :

(נט) מעשה היה בקולוניא שאפו לכתחלה פשטיד"א מיו"ט לחבירו והתירו רבינו קולוניא :

(ס) הר' אביגדור כהן אמר שראה מעשה שבת שתקן ועשה קרעפלי"ך מיו"ט לחבירו וצוהו להשליכם לאיבוד ואפי' ליתנם לשפחתו אסר לו :

(סא) בה"ג התירו לקנות ביום טוב משום מצוה וכן לולב ואתרוג כו' :

(סב) מי ששכח ולא הטביל כלים מע"ש ומעיו"ט יתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וה"ל כשואלו מן הנכרי :

(סג) אין עושין מורסן לעופות ביום טוב דממעטין לכם אבל בחוש"מ של פסח אסור משום חמץ ואם ירתיח המים תחלה ואח"כ יתן המורסן ברותחין ע"ג האור מותר :

(סד) ב"ה מתירין לחום חמין לרגליו אבל לרחוץ כל גופו אסור אפי' מדאורייתא' אבל זיעה מותר אפי' מדאורייתא ורבנן גזרו בו זיעה אטו רחיצה :

(סה) ר' יהודה מתיר לרחוץ תינוק קטן :

(סו) אסור לגדול לעשות הבערה לצורך שום רחיצה :

(סז) ר"י התיר ללבן ביום טוב כלי שקורין טרפא בלע"ז שאפו בו ביום תחתיה פלאדו"ן ואחר הליבון יאפו תחתיה פשטיד"א של בשר :

(סח) קינבא לפרש"י למחוט ראש הפתילה ובערוך פי' לאחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה ור"ח פי' קסמין דקין שבראש הפתילה מותר לתקן :

(סט) כשנוטל השמן מכחיש אור הנר ואסור אבל אם יש חתיכות של חלב והסיר חתיכה אחת מן הנר או פתילה של שעוה וחתכה באור אין כאן אלא גרם כבוי ומותר וכן אם לוקח אדם אור המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר ומיהו העולם רגילין ליזהר ונכון :

(ע) כל כבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה חוץ מכבוי לעשות פחמין הלכך שרי אפי' בשבת במקום איבוד מלאכה :

(עא) אבי"ה . כל הנך דאסירי היינו לרבנן אבל לר' יהודה דמתיר מכשירי אוכל נפש שרי לכחול את העין בי"ט דנפשו עגומה עליו וקצה באוכל :

(עב) אבי"ה . מותר לתלות הנוצה ביום טוב במקום שחיטה לשחוט :

פרק אין צדין

(עג) אבי"ה.ספק מוכן מחמירין אבל ספק תחומין שרי:

(עד) ירושלמי מפיס אדם בליטרא לידע כמה הגיע לו אבל שבה אסור :

(עה) נהגו למדוד במדה ולהטיל בה טבעת דבר שאינו מוקצה :

(עו) ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח פי' כגון שיש עליו כסף :

(עז) אבי"ה. מנהג כשר למדוד ע"פ לצורך ליל ב' של פסח כשאופין מצות :

(עח) אבי"ה . מותר לשנות אחרי שריקד מעיו"ט :

(עט) משמע מדברי ה"ג דכשאין להוש למחובר ולמוקצה שרי למשקל אפי' כנגד נכרי הרגיל אצלו :

(פ) ישראל חנוני אמר קודם יו"ט להביא להם ופסקו את דמיהן ואיחרו הנכרים שלא הביאום לחנוני ישראל עד יו"ט ובני העיר היה להם לקנות לנגד הישראל ולא לנגד הנכרים יש תשובה לאיסור ויש תשובה להיתר :

פרק המביא

(פא) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה של האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע :

(פב) מפוחין שלנו שיש להם קנה של ברזל ולא איתיה מלאכת אומן מותר לנפח בהן :

(פג) ר"י התיר לשכות הברזא המושך ביום טוב כגון יין ושמן ובשבת לא רצה לומ' לא איסור ולא היתר:

(פד) אבי"ה.ביקוע דאמרי' דשרי ה"מ להתיכות גדולות ואע"פ דאפשר לעשותו מעיו"ט לאו מלאכה היא אלא עובדא דחול אבל דקות לא דאפשר לבקע מערב יום טוב :

(פה) אבי"ה.הלכה כשמואל דאמר אין בנין ואין סתירה בכלים ומטעם זה מותר לחזור ולהפקיע קשרי השפוד שקושרים בו הטלה ולפעמים מהדקין אותו בחוט וקרוב הדבר שאף בשבת מותר :

(פו) אבי"ה. יתד שפוד שצולין בו עופות והיה ארוך יותר מדאי ואסר ר' לחתוך אותו ולא לשורפו משום תקון כלי ולא דמי לחותכה באור כפי ב' נרות :

(פז) מותר לטוח התנור שמטמינין בו את החמין בטיט המוכן מעיו"ט או שהיה דעתו על הטיט שברחוב . אבי"ה :

(פח) אבי"ה.שמעתי יש שמחמירין ואומרים כשמעריכין השלחן בשבת ויו"ט להסיר השולחן ושוב יתן הרגלים שקורין טרפיי"ש ושמעתי מרבותי דלא שייך תורת אהל אלא כשמשתמשין תחתיו וכל הני עשויין לשמש תחתיהן אבל שולחן אינו עשוי אלא לגבו :

(פט) מותר להושיב הקדרה על הפטפט ביו"ט אפילו ממטה למעלה וכן שולחן על הספסלים :

(צ) רבו המפרשים דמברכים על הבשמים ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת וליכא למיגזר שמא יקטום אבל רש"י פי' דאין מברכין ופי' ר"י דשמחת י"ט משיבה הנפש שאבדה :

(צא) מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשות מערב יום טוב שרי :

(צב) מדקאמר מולגין את הראש ואת הרגלים כו' אבל גדיא כוליה לא עבדינן דאפשר לשלוחיה משכיה :

(צג) סמ"ג . יש רוצים לאסור לבשל בקדרה חדשה ביום טוב לכתחלה וצריך לתתה על האש מעיו"ט בלא מים :

פרק משילין

(צד) ירושלמי אסור לאדם להוציא דבר לסוליכו מאצלו ודכוותה אסור להוציא דבר להביאה אצלו:

(צה) דופקין על הפתחים בשבת לסקין את הקהל לבית הכנסת :

(צו) נכרי המנגן בכלי שיר בבית הנשואין אפילו אם ישראל יאמר לו לעשות בשבת שרי כי אין שמחה לחתן ולכלה בלא שיר ואיסור מדרבנן שרי במקום מצוה :

(צז) בירושלמי משמע דבכל ענין אסור לקדש בשבת :

(צח) הלין דכנסין ארמלין צריך לכונסן מבע"י שלא יהיה כקונה קנין בשבת ור"מ פסק דצריך לבא עליה מבעו"י לכן נוהגין לייחדן אחר ברכת חתנים כי אלמנה אין לה חופה :

(צט) סמ"ג.היכא דקרא שם מבע"י שאני עתיד להפריש למחר שרי לתקן אף בשבת אם שלצורך שבת ואפילו ודאי טבל : סליק

מאימתי מזכירין גבורות גשמים · בהזכרה בעלמא כגון משיב הרוח ומוריד הגשם ואין זה לשון שאלה כלל ובגמרא מפרש דמשום שיורדין בגבורה דהכי רמז בקרא קרי להו גבורות גשמים: ר' אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג. מפרש בגמ' דמלולב קא גמר לה שבא לרצות על המים ומתחילין לטעון מיו"ט הראשון של חג הלכך בתפלת יוצר כמי של יו"ט ראשון מזכירין גבורות גשמים ומיהו מאורתא לא מתחילינן כשם שאין מתחילין ליטול את הלולב בלילה: אמר רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג. כשיושבין נר מצוה ישראל בסוכה ויורדין גשמים סימן רע הוא כדאמרינן בפ' הישן (דף כח:) משל לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשמושך: אמר לו אף אני לא אמרתי לשאול. שיהו שואלין גשם אלא לספר בשבחו של הקב"ה שהוא משיב הרוח ומוריד הגשם בעתו בשעה שהוא צריך לעולם ומשום דרצוי המים בחג שארבעה מינים שבלולב אינן באין אלא לרצות על המים מתחיל להזכיר מים בחג ביום ראשון: א"כ לעולם יהא מזכיר. לדידך דאמר' דמשיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו משמע כל הימים יכול להזכיר ואין מחזירין אותו ובגמרא [דף ג:] מפרש דאין ה"נ לר' אליעזר שאם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר דבעונתו משמע מיהו מיו"ט הראשון של חג עד סוף ימות הגשמים רמי חיובא עליה ולא קי"ל לא כר"א ולא כרבי יהושע אלא כר"י כדאיתא לקמן: **גמ'** תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. פירש בו דתרתי קאמר לא חייבו חכמים להזכירם בזמנם טל בימות החמה ורוח בימות הגשמים ואף אם בא להזכירם שלא בזמנם מזכיר ואין בכך כלום שכיון

רש"י

מאימתי מזכירין גבורות גשמים · היינו משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש אמאי קרי להו גבורות גשמים ומסיק לפי שיורדין בגבורת הקב"ה ויליף ליה מקראי: של חג · סוכות: הואיל ואין הגשמים סימן ברכה · כדאמר (א) משל משלו למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושופך לו הקיתון על פניו כלומר אי איפשי בשימושך: אף הוא אינו אומר · ותן טל ומטר שהוא שאלה שבברכת השנים אלא מזכיר משיב הרוח כו': בעונתו. בעת שהוא לברכה: א"כ לעולם · אפי' בימות החמה: **גמ'** בטל וברוחות לא חייבוהו חכמים להזכיר · דלימא משיב הרוח ומוריד הטל: לפי שאין נעצרין · שכל זמן הן באין: אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו · דבשאלה דידיה לית בה מידי דבלאו הכי לא מעצרי: אמר מוריד הגשם מחזירין אותו · לפי ששואל *) מידי דלא צריך: מעביר הרוח · שלא ישוב: ומפריח הטל · שלא ירד: אין מחזירין אותו · לפי שאין נעצרין:

*) בס"י הגי' מידי דמיעצר ואין

מאימתי

מתני' מזכירין א גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג רבי יהושע אומר מיו"ט האחרון אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף הוא אינו אומר אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר: **גמ'** *תנא ב בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מאי טעמא אמר ר' חנינא לפי שאין נעצרין *אמר ר' חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד ג הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו ירושלמי רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר אם בא להזכיר מזכיר לא

שאין נעצרים אין הזכרתם מעלה ולא מוריד בשום זמן ולא משמע לי הכי דא"כ על מה נהגו עכשיו להזכיר רוח בימות הגשמים ולשאול טל בין בימות החמה בין בימות הגשמים מאחר שאין סמך להזכרתן כלל ולא משמע משום דאמרי' לא חייבו הוא דנהגין בהו לפיכך נראה לי דהכי קאמר טל ורוחות כיון שאין נעצרין לגמרי אע"פ שפוחתין ומוסיפין ואיכא נמי טל ברכה דמעצר כדאיתא בגמרא לא חייבו חכמים להזכיר דאין החיוב אלא במה שהוא נעצר לגמרי ואעפ"כ אם בא להזכיר כדי שיתוספו בזמן הראוי להם מזכיר וזכור לטוב וגרסינן נמי בגמרא תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ומפרש בגמרא דעבים נמי מהנו לארעא ואיכא מינייהו דלא מיעצרו והיינו חרפי ופרש"י ז"ל דחרפי עבים שלפני המטר והראב"ד פירש דחרפי [היינו עבים] דבזמן זרעים [א] חרפי:

וצריך לתת טעם למנהגנו שהרי בטל וברוחות ובעבים שנינו בשוה לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ואנו משנין כל אחד מחברו שאנו מזכירין הרוח בימות הגשמים בלבד ולא שואלים אותו כלל ושואלין את הטל בין בימות החמה בין בימות הגשמים ואין מזכירין אותו בימות הגשמים ועבים אין שואלין ולא מזכירין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים וכ"ל דהיינו טעמא משום דאע"ג דאמרי' בטל וברוחות אם בא להזכיר מזכיר אין דינן שוה שהטל מתבקש בין בימות החמה בין בימות הגשמים כדאמרינן בגמרא [דף ד·] שאמר הקב"ה לישראל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר (הושע יד) אהיה כטל לישראל ורוח אינו כן שאינו מתבקש אלא בימות הגשמים כדי לנגב לחות הארץ שהוא מרובה אבל בימות החמה לא ורעיה לדבר מדאמרי' בסמוך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אלמא אינו מתבקש בימות החמה דאם איתא דמתבקש פשיטא דאין מחזירין אותו דאדרבה כשהזכירו זכור לטוב ולפיכך נהגו לומר טל בתפלה בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא נהגו לומר רוח אלא בהזכרה בימות הגשמים ווה שנהגו בימות הגשמים לומר טל בשאלה ולא בהזכרה ורוח בהזכרה ולא בשאלה (ג) כדי לעשות היכר ולידע שמלות הזמן במטר לא בטל ורוח ואלו הוזכרו שניהם בהזכרה ובשאלה לא היה נודע איזה מהן עיקר ולפיכך טל ורוחות שאין הזכרתן חיוב לא הנהיגו להזכירן [ב] אלא בימות הגשמים או בהזכרה או בשאלה ולא בשתיהן ומן הטעם שכתבתי ולפי שהטל מתבקש לעולם משא"כ ברוח יחדו מקומו בשאלה שהוא מקום יותר עיקרי ורוח שאינו מתבקש כ"כ הנהיגו לאמרו בהזכרה ומה שלא הנהיגו להזכיר בעבים כלל אפשר שהוא מפני שאין תועלתן ניכר לבריות ואם יאמרו מעלה עננים ומוריד הגשם יראה להם שהוא לשון יתר ושלא לצורך ואפשר ג"כ דתנא דברייתא קמייתא לא מודה לבתרייתא בעבים שאם בא להזכיר מזכיר דאפשר דס"ל בהו דאינו מזכיר כלל מפני שאין ברצוי רבוין תועלת אבל ליכא למימר דברייתא בתרייתא נמי פליגא אקמייתא בטל שהרי טל דבר המתבקש לעולם הוא ולפיכך הנהיגו להזכיר בתפלה טל ורוחות על הדרך שכתבתי ולא הנהיגו להזכיר עבים:

אמר רבי חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. כיון שאינו נעצר: מוריד הגשם מחזירין אותו. דהא מעצר ואינו יפה בימות החמה ופשטא דמילתא משמע דאמר מוריד הגשם ולא אמר מוריד הטל דכתם אמר מוריד הגשם בימות החמה הוא משום דנקיט סירכיה דימות הגשמים דמזכירין גשם בלא טל אבל כשהזכיר טל וגשם אפשר שאין מחזירין אותו. ובסמוך נמי ונתן בזה בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. לפי שאינו נעצר: לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בפשטיה משמע שהזכיר טל ולא גשם אבל בירושלמי אינו כן ויתבאר בסמוך: ולא עוד אלא אפי' אמר מעביר הרוח. שלא [ג] יבא: ומפריח הטל. שלא ירד אין מחזירין אותו לפי שאין נעצרין וכ"ש שאם לא הזכיר על בימות החמה אין מחזירין אותו והוא שלא הזכיר תחתיו גשם: **ירושלמי** רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והא דתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. פי' אסיפא פריך דקס"ד דמקשה דמשום הכי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו לפי שלא הזכיר של טל ומשום הכי פריך עלה מדתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו' ופריק לא דמי ההוא דמלי ומיקל כלומר מקלל שהגשמים סימן קללה הן בימות החמה להווא דלא מלי ולא מיקל כלומר דלא מלי שאינו מזכיר טל ואינו מקלל ג"כ בהזכרת גשם א"כ אפשר שיהא פי' מיקל מקלקל ולפי זה קרוב הדבר שכל שהזכיר גשם אע"פ שהזכיר על ג"כ מחזירין אותו מפני שקלל אבל הרמב"ן ז"ל אומר שאין פי' הירושלמי ברור בכך שאלו היה המתרץ בא לתרץ יאמר דלאו משום דלא אידכר טל מחזירין אותו אלא משום דאדכר גשם ואפי' כשהזכיר טל וגשם קאמר דמחזירין אותו לא היה נופל על זה לשון לא דמי אלא כך היה ראוי לומר טעמיה דר' חנינא משום דמיקל ולפיכך אמר שאלולי שהרב אלפסי ז"ל פסק בהלכותיו זה הירושלמי היה נראה שדעת המתרץ נוטה לדעת המקשה דמש"ה מחזירין אותו לפי שלא הזכיר טל שאלו הזכיר טל ומטר בימות החמה אין מחזירין אותו אבל מפני שהזכיר מטר ולא טל מחזירין אותו ואע"פ שלא חייבו חכמים להזכיר בטל דלא דמי ההוא דמלי ומיקל כלומר (ג) שנזדקקו לשאול ומיקל ומזלזל בטל שהוא שואל גשם שאינו צריך לו וטל אינו שואל להווא [דלא] מלי ולא מיקל כלומר שאינו שואל כלל לא טל ולא מטר שאין זה מזלזל ומיקל בטל [ד] ובמטר אלא שאינו מזכירו ולא ס"ל לבני מערבא שאם אמר מפריח הטל שאין מחזירין אותו אלא כיון שהוא מזלזל ומיקל בו מחזירין אותו ולשון מיקל נמי לשון קולא משמע ולא לשון קללה ועוד שהגשמים בימות החמה אינן סימן קללה אלא בשלא ירדו גשמים קודם לכן הא בשירדו סימן ברכה הם דגרסינן בירושלמי עלה דמתני' דתנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם א"ר יוסי בר' אבין הדא דאיתמר בשלא ירדו גשמים מכבר אבל ירדו גשמים

שלטי הגבורים

א כ' המור גשם היתשלי דאסור להזכיר גשמי' או טל עד שיכריז ש"ץ משיב הרוח או מוריד הטל כדי שלא יהא דבר מעורב ביניהם זה מזכיר וזה אינו מזכיר אבל אם בא לבית הכנסת והצבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מש"ץ:

לשון ריא"ז

תקנו רבותינו להזכיר גבורות גשמים בברכה שנייה לפי שג' ברכות הראשונות דברי שבח ודברי רצוי הם כעבד הבא לבקש בקשה מלפני רבו ומתחיל תחלה לפייסו בדברי שבח ודברי רצוי ואח"כ שואל בקשתו כמו שמבואר בפרק אין עומדין להתפלל ותקנו להזכיר בברכה שנייה גבורותיו של הקב"ה כגון שחיית המתים והורדת גשמים שהקב"ה מחיה בהן את עולמו והבריות מודים ומשבחים עליהן ואין מזכירין הגשמים אלא בזמן הגשמים ואימתי מזכירין אותן ביום טוב אחרון של חג והעובר לפני התיבה בתפלת שחרית אינו מזכיר אבל העובר לפני התיבה בתפלת מוספים מזכיר ואומר בתפילתו משיב הרוח וכו' לפי שתפלת המוספים הוא בקיבוץ עם שנתקבצו לשמוע קריאת התורה ומודיעים זה לזה ונראה בעיני שכשם שש"צ אומר בתפילתו כך כל יחיד ויחיד מזכיר בתפלת המוספים כשמתפלל כל אחד תפילתו בלחש שכך היא תפלת היחידים כמו תפלת השליח צבור כמבואר בקונטרס הראיות:

גשמים [מכבר] סימן ברכה הם וכתבו הרב אלפסי ז"ל בסוף פירקין הלכך משמע דכי אמר להוא דמגלי ומיקל היינו משום שהיקל בטל שלא הזכירו והזכיר גשם ולפי זה ליתיה להאי ירושלמי שאין לך מזלזל בטל יותר ממי שאומר בו מפריח הטל ואפ"ה אמרינן בגמרא דילן דאין מחזירין אותו והוא ז"ל נדחק לפרש ולומר כדי לקיים הירושלמי שיותר הוא מזלזל בטל מי שאינו מזכירו ומזכיר גשם ממי שאומר מפריח הטל וגם הוא ז"ל כתב שאין זה נכון ולפיכך נ"ל דמיקל לשון קללה הוא והאי דקאמר לא דמי דמגלי ומיקל ולא אמר דטעמיה דר' חנינא משום דמיקל היינו משום דמתרץ גופי' ס"ל דמשום שלא הזכיר טל והזכיר גשם הוא דמחזירין אותו אבל הזכיר שניהם אין מחזירין אותו שאין הגשמי' בימות החמה קללה גמורה מן הטעם שכתבתי אדרבה ברוב השנים סימן ברכה הם ומיהו כשהניח להזכיר טל שהוא דבר המתבקש לעולם והזכיר גשם שהוא לפעמים סימן קללה אחר שילא ניסן והכתוב מזכירו לקללה הלא קציר חטים וגו' מחזירין אותו וכמאלת אומר לפי זה דכי אמרינן דבימות החמה אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו דוקא בשלא הזכיר טל אלא [שירכא] דימות הגשמים נקט כפשטא דמילתא אבל הזכיר טל וגשם אין מחזירין אותו: **היה** עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים וכו'. פירוש השתא מיהדר למיפרך ארישא דאמר דהיה עומד בגשם והזכיר של טל דאין מחזירין אותו ואמאי והא לא הזכיר גשם ותניא דכל שלא אמר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני דהוא דוקא בדלא אדכר לא טל ולא מטר אבל זה כיון שהזכיר טל אע"פ דלא אמר גשם אין מחזירין אותו ויש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל למה כתב זה הירושלמי בהלכותיו דכי אמרי' בגמ' לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו מסתמא משמע דנקיט סירכיה דימות החמה ואדכר טל ולא מטר ואפ"ה אמר דמחזירין אותו ועוד דאם איתא להך סברא דירושלמי אדאשמועינן רבי חנינא בגמ' דילן לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לישמעינן רבותא טפי דלא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו כיון דאמר ומוריד הטל ועוד דכיון דהא דירושלמי והא דגמ' דילן מסמיה דר' חנינא אמרוה אם איתא דס"ל לתלמודא דידן הכי הוה ליה לתלמודא לאיתויי הכא דאלו מאי דאמרי' בגמרא דילן לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לא קמ"ל מידי דברייתא שלימה היא ולפיכך כתב הראב"ד ז"ל אילו הסכים התלמוד שלנו עם הירושלמי לא היה מניחו זה מי שסדר [א] הברייתא שלנו ועכשיו שכתבו ה"ר הגאון רבי יצחק ז"ל אין בידינו לדחותו ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל דהבו דלא לוסיף עלה דבהזכרה הוא דאיתמר ואין דנין כן בשאלה לפי שיש שבח והודאה [בזכירת טל] במה שאינו נעצר [ב] כמו שיש במה שהוא נעצר [ג] לפיכך הזכרת*) [טל] רצוי גבורת גשמים עומדת במקומה אבל היאך יתכן לומר בשאלה שתהא שאלת מה שאינו צריך לשאול עולה לו במקום מה שצריך לשאול הא ודאי ליתא: **רבן** גרסי' התם התפלל ואינו יודע מה הזכיר א"ר יוחנן כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר מכאן ואילך מה שהוא צריך הזכיר. פירוש כגון שהוא עומד בטל והתפלל ואינו יודע אם הזכיר גשם אם לא שאם הזכיר גשם מחזירין אותו ואמר רבי יוחנן כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר ומסתמא הזכיר גשם ולא טל כמו שהוא למוד להזכיר בימות הגשמים ומ"ה מחזירין אותו לפי שהוא מגלי ומיקל כמו שכתבתי למעלה אבל אי אפשר לפרשו להא דר' יוחנן במי שהוא עומד בגשם שאפי' הזכיר מה שהוא למוד בימות החמה כלומר טל ולא גשם אין מחזירין אותו אלא היכא דלא אדכר לא טל ולא מטר וכדאי' בירושל' ואיכא למידק בימות החמה נמי למה מחזירין אותו כל שלשים יום אם הזכיר גשם והלא אינו סימן קללה אא"כ יצא ניסן וכו' ולא עוד אלא שרבי יוסי אמר בשאלת גשמים עד שיצא ניסן והכי נמי דלית

*) בס"י הגי' של

הלכתא כוותיה מ"מ אם עבר והזכיר אינו סימן קללה ולמה מחזירין אותו ואע"פ שהוסיף ואמר מה שלא נתקן הרי מעביר הרוח ומפריח הטל שלא נתקן וכי אמר אין מחזירין אותו י"ל שכיון שרוב הזמן שפוסק מלהזכיר גשם הוא סימן קללה לא פלוג רבנן ואמרי שמשעה שפוסק מלהזכיר גשם אם הזכיר מחזירין אותו:

תורה אור | נר מצוה

לא דמי ההוא דמצלי ומיקל °להוא דלא מצלי ולא מיקל: בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר: בבלי בפרק תפלת השחר *אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומרה בשומע תפלה ואותבינן עליה מהא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השני' מחזירין אותו הבדל' בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ואסיקנא לא קשיא הא דאידכר מקמי שומע תפלה הא דאידכר בתר שומע תפלה אי אידכר מקמי שומע תפלה אומרה בשומע תפלה אי אידכר בתר שומע תפלה חוזר [א] לראש ושמעינן מינה דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש ואע"ג דאידכר מקמי שומע תפלה: °**מתני'** * [א] אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר: (א) (א) *עד מתי שואלין את הגשמים רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' (ג) יוסי אומר עד שיצא ניסן שנאמר °ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: **גמ'** פירוש האחרון המתפלל ב במוסף הוא מזכיר גבורות גשמים ובשחרית אינו מזכיר וביום טוב הראשון של פסח בשחרית מזכיר גבורות גשמים ובמוסף אינו מזכיר ירושלמי מ"ט דר' יהודה כדי שיצאו המועדו' בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם:

א"ר

בבלי בפרק תפלת השחר (דף כט.) אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. פירוש שאינו יכול לאומרה בשומע תפלה כשאלה שאין מקום למטבע ג' ראשונו' באמצעיות לפי שראשונות אינן אלא שבח והודאה וקבעו גבורות גשמים בתחיית המתים מתוך ששקולה כתחיית המתים אבל אמצעיות שאלה ובקשה הן ולפיכך מה שנתקן במטבע שלהן יש לו מקום בשומע תפלה ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל דמינה שמעינן דאם טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש אבל בתוספות סמכו על מה שאמרו בירושלמי דכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפלה (ג) [מ"ה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפלה] הזכרה שהיא מריוח לא כ"ש ובודאי דלפום גמרא דילן לא משמע הכי דאם איתא ליערבינהו ולימא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומר בשומע תפלה אלא ודאי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים חוזר[ד] ואינו יכול לאומר' בשומע תפלה והא דאוקימנא הא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו בדאידכר בתר שומע תפלה הך אוקימתא לגדדין היא דבגבורות גשמים אע"ג דאדכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו אבל בשאלה אין מחזירין אותו אלא כי אדכר בתר שומע תפלה ודאמרינן דכד אדכר בתר שומע תפלה מחזירין אותו כתב רבינו האי גאון ז"ל דמחזירין לשומע תפלה ואין צריך שיחזור לברכת השנים אבל הראב"ד ז"ל כתב שמחזירין אותו לברכת השנים וכמו שאמרו לענין הבדלה בפרק אין עומדין (דף לג.) טעה בזו ובזו חוזר לראש ואין אומרים שיהא לו די בשיחזור ויבדיל על הכוס וכן כתב הר"ם במז"ל בפרק י' מהלכות תפלה. אבל בירושלמי מפורש כדברי הגאון ז"ל שאלו על זה להיכן הוא חוזר ופסקוה כההוא דאמר ר"ש בר בא בשם ר' יוחנן דאמר ברהם חדש אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לעבודה וה"נ אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה ולא דאמי למאי דאמרי' בהבדלה בטעה בזו ובזו [ה] דחוזר לראש דשאני הכא דתפלה חדא מילתא היא הילכך זה שטעה בב' מקומות כל זמן שלא סיים תפלתו חוזר למקום הסמוך לו שטעה בו ועוד דכיון דלא הזכיר שאלה בברכת השנים כבר נתחייב לאומרה בשומע תפלה וכיון דלא אמרה בשומע תפלה הרי הוא כמי שטעה בשומע תפלה: **מתני'** אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. האי סמוך לגשמים איכא למימר דהיינו יו"ט אחרון של חג והכי מסתבר כמו שכתבתי [בחידושי] ואיכא למימר דהיינו ז' במרחשון כדפסקינן לקמן [דף י'] כר"ג דאמר בז' בו ועל אותה משנה אפרש זמן התחלת שאלה בס"ד: ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג וכו'. הא דנקיט העובר לפני התיבה ולא תנא דביו"ט האחרון של חג במוסף מזכירין ולא בשחרית וביו"ט הראשון של פסח בשחרית ולא במוסף הייט טעמא לפי שאמרי' בירושלמי ברים מכילתין אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ל ומיהו דוקא בגשם אבל בטל (ד) אם רצה להזכיר יחיד יזכיר כדאיתא התם ואיידי דנקיט רבי יהודה מילתיה בש"ל ביו"ט האחרון של חג נקט נמי הכי ביו"ט הראשון של פסח אע"פ שאין הפסקת גשם והזכרת טל תלויה בש"ל אי נמי דאפי' בטל אין מזכירין בצבור עד שיכריז ש"ל וכן נראה בירושלמי שהכתוב בסמוך: **ירושלמי** מאי טעמא דר"י כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם. ואמרו שם עוד ויזכיר מבערב לית

כל

א כל דכתוב בפנים חוזר לראש נראה דטעות נפל בספרים כי למה יחזור לראש אם נזכר קודם שעקר רגליו אלא הגירסא היא מחזירין אותו ולדברי ר"ח וסמ"ג אינו חוזר רק לשומע תפלה (ה):

ב ירושלמי דוחק לתת טעם למה אין מתחילין להזכיר משיב הרוח מבערב א בתפלת שחרית ועוד אומר שם בירושלמי ר' תני בשם ר' פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ל וכו' הרא"ש נראה לי דהאי טעמא קאי אסירכא תנינא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ל פי' שיאמר קודם תפילת מוסף בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם והאי א"א בבוקר לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה והו גרסינן בירושלמי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ל בגשם קמא לגלותא כמו שהזכיר ש"ל פירוש הבא לבית הכנסת ועמדו העם להתפלל מוסף ולא שמע שאמר ש"ל משיב הרוח ומוריד הגשם מזכיר אף על פי שלא שמע מפי ש"ל וכן כתב רבינו אבי"ה ז"ל דאסור ליחיד להקדים תפילתו לתפילת צבור אף אם היה חולה או אנוס לפי שאסור להזכיר עד שיזכיר שליח ציבור בין בלחש בין בקול רם אבל אם בא להתפלל והציבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מפי ש"ל ובסדר רב עמרם ז"ל כתו' שאחר שהזכיר ש"ל במוסף מתחילין העם להזכיר בתפילת המנחה ודייק מלישנא דמתני' העובר לפני התיבה וכו' האחרון מזכיר משמע דדוקא עובר לפני התיבה דהיינו ש"ל מדלא תני במוסף מזכירין ואפשר שגם מן הירושלמי דקדק, קאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ל בגשם ולא נהוג עלמא כך וגם ר' אליעזר ור' יהושע לא הזכירו בדבריהם חילוק בין ש"ל לשאר העם ורבי יהודה לא נחלק עליהם אלא בזמן הזכירה ולא בא לחדש דבר אחר והאי דנקט העובר לפני התיבה שהוא בש"ל היינו טעמא כדאיתמר בירושל' שהוא מזכיר תחלה עוד מפרש בירושלמי טעם אחר רבי אבין בשם רבי יוחנן טעמא דרבי יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם והאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה כי ביו"ט הכל באין לבית הכנסת בערב כי אין עושין מלאכה בחול המועד ולכך אין מספיק טעם הראשון ולכך מפרש כדי שיזכיר טל במועדות בערבית ובשחרית:

המאור הקטן **הירושלמי** שכתב הרי"ף ז"ל לא דמי ההוא דמיקל להוא דלא מצלי ולא מיקל א] כך פירושו כי מי שהוא מיקל על עצמו שלא לחזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שהטל אין נעצר אבל מי שמחליף ומזכיר של גשם בימות הטל הואיל ואין גשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאילו

עין משפט א מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן קי"ד סעי' ג:

שיטה ריב"ב הזכיר: מתני' אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. כדפסק' לקמן הלכה כרבן גמליאל דאמר בז' במרחשון וכתנאים דאמר בגולה עד ששים בתקופה:

הגהות הב"ח (א) נ"ב בדף ס' ובדף ד' מפרש דתרי תנאי אליבא דרבי יהודה ע"ש: (ב) נ"ל מאיר: (ג) נ"ב דאמרי' התם ומה שאלה שהיא מדוחק אין מחזירין כו': (ד) אם רצה יחיד להזכיר יזכיר כצ"ל: (ה) נ"ב ועיין למעלה בפרק תפלת השחר דף כ"ב ע"ב וברא"ש שם:

הגהות חו"י (א) נ"ב בגמ' תרי תנאי אליבא דרבי יהודה:

הגהות מא"י [א] הגמ' כצ"ל: [ב] פי' טל: [ג] פי' גשם: [ד] לראש: [ה] פי' דטעם בתפלה וטעם שאכל קודם הבדלה:

לא התפלל כלל לפי' מחזירין אותו: **רבי** יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג כתב עלה הרי"ף ז"ל ירושלמי מאי טעמיה דרבי יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם ג] ובמקום אחר מצאתי בירושלמי ויזכיר מבערב לית כל עמא תמן. ויזכיר בשחרית אף הוא סבור שהזכירו מבערב והוא הוה מדכר מן גו דהוא חמי לון דלא מדכרין בקמייתא ומדכרין באחרייתא אף הוא יודע שלא הזכירו מבערב ובמדרש אגדה מצאתי לפי שאין דעתו של אדם מתיישבת עליו אלא בתפלת מוסף הדא הוא דכתיב שמעה ה' צדק וכו' זו ק"ש הקשיבה רנתי זו תפלת יוצר האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה זו תפלת המוספין (מיד) מלפניך משפטי יצא זו היא שתוקעין שופר בתפלת המוספין ובגמרא דילן במסכת ראש השנה יש טעם אחר בתקיעות:

השגות הראב"ד

א] לא דמי ההוא דמקל כו'. א"א מעולם לא ראיתיו מגלית בתחוביו והגמרא כך היא לא דמי ההיא דמגלי ומקל להוא דמגלי ולא מקלי ירא המכין שאין זו הגירסא מכוונת לפירושו אלא אפילו הגירסא שלו אלא עיקר הפי' מקל מקלקל וכבר הוא מפורש מפירושי יפה: ב] ובמקום אחר מצאתי כו'. א"א אלו שני הטעמים שאמרו בירושלמי כאחד הוא ליו"ט אחרון של חג והוא שכתב הרב והאחר ליו"ט הראשון של פסח והוא ודאי מבערב לית כל עמא תמן מפני שהוא חול והעם טרודין במלאכתם ובמצה ובמרור אבל יו"ט האחרון של חג שהוא יו"ט הרי כל עמא תמן כמו בשחרים אלא כדי שיצאו כל המועדות בטל והוא שמיני של חג וכן כתוב בפירושי:

א מיי' פרק ו מהל' ברכות סמג עשין כו טור או"ח סימן רכא:

ב מיי' פרק ג מהל' תענית ופ"ב מהלכות תפילה סמג עשין יט טור או"ח סי' קיז:

ג מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה:

כל עמא תמן כלומר ונמצא זה מזכיר טל וזה גשם לפי שיש שאינו בקי בשעת ההזכרה עד שישמע מפי ש"צ והקשו עוד ויזכיר (ו) בשחרית אף הוא סבור שמא הזכיר מבערב [ב] והואי האי דמדכר מגו דחזי לן דלא מדכרינן בקמייתא ומדכרינן בבתרייי' אף הוא יודע שלא הזכירו מבערב פירוש אף הוא סבור שהזכירו מבערב ולשנה אחרת יזכיר מבערב ונמצאו האחרים מזכירין גשם והוא מזכיר טל ומשנה מטבע תפלתו ממטבע תפלת צבור וכי מקשינן ויזכיר מבערב ויזכיר (ז) משחרית אי"ט של פסח בלחוד הוא דמקשי' דאלו ליו"ט האחרון של חג

רש"י | תורה אור | נר מצוה

א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק[ה] והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: דף ו: *א"ר אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברך אמר רב יהודה (א) מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן מסיים בה הכי ואילו פינו מלא שירה כים עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וכו' ברוך רוב ההודאות ולא כל ההודאות (ב) אלא אימא אל ההודאות אמר דף ז. רב פפא הילכך* נימרינהו לתרוייהו ברוך דף י. רוב ההודאות ואל ההודאות: *מתני' בג' במרחשון שואלין את הגשמים *) ר' שמעון בן גמליאל אומר בשבעה בו שהן חמשה עשר יום לאחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל א לנהר פרת: גמ' אר"א הלכה כרשב"ג תניא חנניא אומר ב ובגולה עד ששים יום (א) בתקופה איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ומסקנא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים: °) ג מתני' הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין (ג) אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה:

*) בגמ' הגי' ר"ג °) [דף קע ע"ב]

רש"י

ואנן דאית לן תרי יומי · שאנו עושין שני ימים טובים (ד) מספק שביעי ספק שמיני ושמיני ספק תשיעי: משיצא חתן לקראת כלה · שהמים של שביל אחד פוגעין במים של שביל אחר לישנא אחרינא שיש כל כך מים על פני הקרקע שכשטיפה אחת יורדת ונופלת מדלגת טיפה כנגדה מעל פני הקרקע ולהכי מדמה לה לחתן וכלה כדאמר מיסרא בעלה דארעא דכתיב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה: רוב ההודאות ולא כל ההודאות · בתמיה והרי כל ההודאות הן שלו: אל ההודאות · שכל ההודאות שלו הן: מתני' כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת (ה) · כשחוזרין לבבל מן ארץ ישראל לאחר הרגל: גמ' כלפני ששים · ולא מדכרינן: או כלאחר ששים · ומדכרינן ועד ולא עד בכלל: מתני' התחילו היחידים · תלמידי חכמים להתענות שלשה תעניות כלמסיק שני וחמישי ושני:

גמ'

רבינו נסים

בטעמא בכדי שילאו כל המועדות בטל סגי לן שכשם שבשביל כך (ח) אסרו שאלת גשמים עד יו"ט האחרון של חג דאפשר דר"י לא חייש בגשמים בחג סימן קללה אף מפני טעם זה בעצמו אחרוה עד מוספין אבל ביו"ט א' של פסח דכיון שמפני שילאו כל המועדות בטל הפסיקו בו ההזכרה תתה אע"פ שהוא זמן הגשמים עדיין אם כן יזכיר מבערב ומשני לית כל עמא תמן וכו' כדאיתא התם: גמ' א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין. במוספין של שמיני ספק שביעי מתחיל להזכיר מטר דשמא יו"ט אחרון הוא: ופוסק במנחה. דשמא שביעי הוא ופוסק נמי בערבית תתו ושחרית של ט' ספק ח' כדינו אם הוא ח' ותמהני אמאי סבירא ליה דפוסק במנחה ולא נתן לכל אחד מהם דין שמיני גמור כמו שאנו נוהגין בהם בכל דיני יו"ט וכ"ל דהיינו טעמא דבשלמא התם לחומרא אבל הכא תתז קולא שייכא ביה דכי מדכריה גשם ביום ראשון שמא שביעי הוא והוה ליה עומד בטל ומזכיר של גשם דמחזירין אותו וכי היכי (ט) דר' יוסי הוה מבדיל מיומא טבא לחבריה שהיה רוצה להטיל בשני אף חומרו של חול כאן ג"כ היה רב רוצה לחוש בו לחומרא של חול במה שאפשר ושמואל פליג עליה בגמרא ואמר לאחר שעשיתו קודש תעשהו חול כלומר דלא אפשר למיחש להך חומרא דהא איכא זילותא דיו"ט ומסקינן דכיון שהתחיל שוב אינו פוסק דהי פסקינן מחזי כי חוכא וזילותא: **אמר** רבי אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה שירבו המים על הארץ ויעלו אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה ואחרים פירשו משיצאו המים הנגרי' אצלה לקראת [הגשם] היורד ואע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה מברכין עליהן: **מאי** מברך אמר רב יהודה מודים אנחנו לך וכו' · אוקימנא לה בפרק הרואה [דף נט:] בדלית ליה ארעא דהיכא דאית ליה ארעא לא מברך הך ברכה אלא שהחיינו והיכא דאית ליה שותפא בארעא מברך הטוב והמטיב כדתניא (י) קנרו של דבר על שלו מברך שהחיינו ועל של חבירו מברך הטוב והמטיב: **אמר** רב פפא הלכך אמרינן לתרוייהו. פי' הרב אלפסי ז"ל נימרינהו לתרוייהו ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות והשיב (כ) עליו הר"ז ז"ל שאין טעם לחתום בשתים אלו ואחר שחותמין באל ההודאות מה צורך לומר רוב ההודאות לכך (ל) פירשו לימרינהו לתרוייהו להא דרב יהודה ודר' יוחנן שצריך לומר מודים אנחנו לך ואלו פינו והרמב"ן ז"ל קיים לדברי ה"ר אלפסי ז"ל בספר המלחמות וכתב דהאי פירושא בתרא לית ביה ממשא דהא ר' יוחנן מוסיף הוא כדאמרי' ור' יוחנן מסיים בה וכיון שכן לא שייך למימר בהא הלכך לימריכהו לתרוייהו דהא כולה כר' יוחנן עבדינן ואי הוה צריך למיפסק ביה מידי הוה ליה למימר דהלכה כר' יוחנן אבל עיקר הפי' כדברי הרב אלפסי ז"ל דר' יוחנן מסיים רוב ההודאות ומשמע ליה לשון רבוי כדכתיב [משלי יד] ברוב עם הדרת מלך [שמות טו] וברוב גאונך [ויקרא כה] לפי רוב השנים [אסתר ה] ורוב בניו ואקשי' והא משמע נמי רוב ההודאות ולא כולן כדכתיב [שם י] ורצוי לרוב אחיו ולפום הכי תריץ רב' אימא אל ההודאות ואתא רב פפא ואמר [הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות] ואל ההודאות דכיון דאמר אל ההודאות הרי פי' שאין רוב זה אלא לשון סגיאות ורבוי ומפני שכל טפה וטפה צריכה שבח והודאה צריך להזכיר בחתימה לשון רבוי מעין פתיחה ובמקצת הנוסחאות כתוב ברוך (מ) רוב ההודאות והוא [נכון אבל] לשון הספרים כולם שאמרו ברוך רוב ההודאות ולדברי הכל צריך תיקון לומר כן ברוך אל רוב ההודאות או מלך רוב ההודאות ואל ההודאות ושמא עשו רוב זה תואר כמו רב וכן [ישעיה מ] מרוב אונים ואמיץ כח הוא תואר על משקל [קהלת ח] ועוז פניו ישונא [משלי י] מעוז לתום דרך ה' וכן רבים עכ"ל: **מתני'** בג' במרחשון שואלין את הגשמים. ר' מאיר היא דאמר בגמ' דזמן רביעה ראשונה בג' במרחשון: ט"ו ימים אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת. אע"ג דא"י ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה וקי"ל דעשרה פרסי סוגיא דחד יומא כדאיתא בפסחים (דף צד') ונמצא שאפילו היתה ירושלים עומדת באמצעיתא בציר מעשרין יומין לא סגי וכ"ש דבעי טפי שהרי ירושלים קרובה ליריחו וירדן יריחו תחומה של ארץ ישראל אפ"ה כיון שהגשמים צריכין לעולם לא רצו לאחר שאלתן יותר מכן שהוא זמן רביעה בינונית לר"מ והם אפשר להם למהר דרכם וללכת יומם ולילה: **גמ'** א"ר אלעזר הלכה כר"ג. דאמר בז': ובגולה. בבל שהוא טובעני שאינו צריך מטר כל כך: עד ששים בתקופה. של תשרי וקי"ל בפ"ק דסנהדרין (דף יג') יום תקופה (נ) מתחיל: **ואיבא** למידק הכא היכי פסק ר' אלעזר [ג] הלכה כר"ג דהא ר"ג לא אמר הכי אלא מפני תקנתן של עולי רגלים והאידנא בתר חורבן ליכא למיחש לתקנתייהו וכי תימא בזמן שבית המקדש הוא דפסק הכי וכי אילטריך למקבע הלכתא למשיחא איכא למימר דבגמ' אמרינן [דף ד:] דהיכא דאית ליה פירות בדברא אין שואלין עד ז' במרחשון ומשום הכי פסקינן הלכה כר"ג לומר שכיון שהוקבע זמן זה לבני ארץ ישראל אף כל מי שיראין מן ירידת הגשמים משום פירי דדברא וכיוצא בו מאחרין השאלה עד שבעה במרחשון וכבר כתבתי בחדושי שנראה מדקדוק סוגיית הגמרא דבאתרא דלית להו פירי בדברא ואינו מקום טובעני אלא צורך גשמים כגון ארץ ישראל שואלין תכף אחר החג ונמצא אומר שכל המקומות שוין להזכרה מיו"ט האחרון של חג אבל בשאלה נחלקו לג' דינין כפי חלוק המקומות שבארץ ישראל ובכל המקומות הצריכין למטר כיוצא בה ואין להן פירי בדברא שואלין ומזכירין ביו"ט האחרון של חג והיכא דאית להו פירי בדברא מאחרין השאלה עד ז' במרחשון ובבל שהיא טובעני הרבה עד ס' בתקופה וזהו הדרך היותר מתחוור בעיני וכבר נהגו ג"כ בקצת מקומות לשאול בז' במרחשון אבל מה אעשה והרב אלפסי ז"ל לא הזכיר בהלכותיו פירי דדברא כלל וכתב הא דאמר ר' אלעזר הלכה כר"ג וכתב ג"כ בגולה עד ס' בתקופה נראין שאין לו אלא שני זמנים הללו ושבארץ ישראל מאחרים לשאול אפי' בזמן הזה עד שבעה במרחשון · ואף הר"ם במז"ל כתב בפ"ב מהלכות תפלה בז' ימים ממרחשון שואלין את הגשמים בברכת השנים כ"ז שמזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בד"א בא"י אבל בשנער וסוריא ומצרים ומקומות הסמוכות לאלו והדומים לאלו שואלין את הגשמים ביום ס' אחר תקופת תשרי וכבר פירשתי סוגיית הגמרא בחדושי ע"פ דרכם (ס) ומדבריהם צריך לומר דכי אפסיקא הלכתא כר"ג הייט אפילו לאחר חורבן לפי שהיו מתאספים בכל הסביבות ברגל לירושלים כמו שעושין גם היום ומפני עולים הללו ראוי שנאחר השאלה שהיא היתה עיקר התקנה אבל לא סגי כל כך שנאחר את ההזכרה ולפי זה אין לנו דין שלישי של פירי דדברא כלל ועמדנו על שני דינין בלבד דבא"י בזמן הזה נקיטינן בהזכרה כר' יהודה ובשאלה כר"ג ובגולה כר' יהודה בהזכרה ובשאלה עד ששים בתקופה ומה שתלוי מזה בדקדוק סוגיית הגמרא מפורש בחדושי: **מתני'** הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין · ומפרש בגמרא מאן יחידים רבנן וסתמא דהך מתני' כר"מ דאמר לעיל בגמרא [דף ו:] דזמנה של רביעה בכירה בג' במרחשון בינונית בז' בו אפילה בי"ז בו שהרי אין היחידים מתענין עד שיעבור זמנה של רביעה שלישית כדאמרינן בגמרא שלישית להתענות אבל ר' יוסי פליג עליו ואמר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסליו ולר' יוסי אין היחידים מתענין עד ר"ח כסליו ואמרי' לעיל בגמרא [שם] אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני לה להא שמעתא דרב חסדא אהא דבשלשה במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו ואמר רב חסדא הלכה כר"ג ולפי זה צריך עיון אי קי"ל כסתם מתני' מדאמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אע"ג דבתר הכי אמרי' דאמימר מתני לה וט' אפ"ה כיון דלישנא קמא לישנא דגמ' ובתרא לישנא דאמימר משמע דאלישנא קמא סמכינן שכענין זה כתב הרב אלפסי ז"ל בפ' ערבי פסחים [סי' תשנה]

ולפי

שלטי הגבורים

א וכתב סמור דלדידן נמי יכולין לשאול המטר כפי הצורך לנו כי יש מקומות יבישים צריכין למטר וס"ד לשאול בברכת השנים לפי הצורך וע"ש תשובת הרא"ש באורך:

לשון ריא"ז

אע"פ שמזכירין משיב הרוח ומוריד הגשם מיום טוב האחרון של חג כמו שביארנו אין שואלין הגשמים לומר טל ומטר בברכת השנים אלא כשהן צריכין לגשמים כיצד בארץ ישראל בזמן שבית המקדש קיים היו עולי רגלים מצויין בדרכים לא היו שואלין עד ז' במרחשון כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת ובזמן שאין ביהמ"ק קיים שאין עולי רגלים מעת שמזכירין מוריד הגשם בברכת תחיית המתים שואלין ותן טל ומטר בברכת השנים אחר יו"ט האחרון מיד כשמתפללין תפילת חול כמבואר בקונט' הראיות:

ב כתב אבי"ס דכנך ס' ימים מנינן להו מעת לעת שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ס' מן הלילה ואם נפלה ביום מונים מן היום וכו' עוד שאם נפלה התקופה בג' שעות ביום והצבור לא הזכירו מטר בהתפללם בבוקר ויחיד איחר תפילתו מן הציבור דבתר צבור גריר ואין עושין שתי תורות והרא"ש כתב כדברי רבינו:

לשון ריא"ז

בגולה אין שואלין גשמים לומר ותן טל ומטר עד ששים יום לתקופת תשרי ויום ששים כלאחר ששים ויום התקופה מן המנין ששים כמו שמבואר בפ"ק מסנהדרין לפי שרוב פירותיהן מצויין בשדות כגון הזיתים וכיוצא בהן עד רוב התקופה ואינן חפצים בגשמים כל כך:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אמר רב: (ב) נ"ב לשון הגמ' אמר רבה אימא כו': (ג) נ"ב ג' תעניות: (ד) אחרוני' מספק שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני כצ"ל: (ה) נ"ב כלומר קודם ביאת מים: (ו) צ"ל מבשחרית: (ז) צ"ל מבשחרית: (ח) צ"ל אחרו: (ט) צ"ל דרב אסי: (י) צ"ל קלנו: (כ) נ"ב עי' עליו בפרק הרואה סי' ריד: (ל) פי' כצ"ל: (מ) נ"ב אל: (נ) צ"ל מאחיל: (ס) צ"ל ולדבריהם:

שיטת ריב"ב

גמ' הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי וכו'. כל הני מילי לענין הזכרה ניכהו אבל לענין שאלה הא איפסקא הילכתא לקמן כרבן גמליאל וכתנאים: מתחיל במוספין ופוסק במנחה. ובגמ' פריך לאחר שעשיתו קודש תעשהו חול. כיון שהתחיל במוסף של יום שמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק: אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרוייהו. פי' הרב דודי ז"ל במס' ברכות דאדרב יהודה ור' יוחנן קאי: מתני' בשלשה במרחשון וכו': גמ' יום ששים כלאחר ששים ושואל: מתני' הגיע שבעה עשר וכו' אוכלין ושותין משחשיכה. כלומר מותרין הן לאכול בערב תעניתם אפילו משחשיכה:

הגהות מאי"

[א] וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: [ב] והוא הוי מדכר כצ"ל: [ג] הלכה כרשב"ג דהא רשב"ג נצ"ע·

חדושי אנשי שם

ד"ת (א) דע שהסימן שאנו טועים בך יברך ישראל שאף שבכ"ב לנועמברי היה השאלה (כי) לפעמים הפול בכ"ג וזה כשתקופת תשרי בכלשה שעות כי זאת התקופה היא תקופת שמואל וכבר פלאיך בזה ר"ש בר צמח:

ולפי זה אין היחידים מתחילין להתענות בארץ ישראל עד ר"ח כסליו אלא נויהו איכא נסחי דגרסינן עלה דהא מתני' דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו אמר רב חסדא הלכה כר"ג ולפי זה חזר לשונו דאמימר להיות לישנא דגמרא והלכך קי"ל כסתם מתני' אבל כפי נוסחאות שגורסות א"ר אלעזר הלכה כר"ג וזו היא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל קרוב הדבר דקי"ל כר' יוסי ואין מתחילין היחידים להתענות בארץ ישראל עד ר"ח כסליו אבל הרב אלפסי והר"כ במז"ל סמכו על סתם מתני' · ומיהו כל זה אין לו ענין אלא בא"י אבל בגולה כיון שמאחרין את השאלה עד ששים בתקופה נראה לי שאם לא ירדו גשמים עד ששים בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעור שלש רביעיות באומד הדעת ואם לא ירדו התחילו היחידים מתענין וגוזרין שאר תעניות מכאן ואילך על הסדר השנוי במשנתינו ולא נתבארו אלא יפה דברי הר"ס במז"ל שכתב בזה בפרק שלישי מהלכות תענית :

גמ' ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני. פירוש לפי שאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בחמישי שלא להפקיע שערים כדתנן לקמן באידך פירקין [דף טו:] ויתבאר שם בס"ד וקמשמע לן רב הונא דלאו דוקא על הצבור אלא הוא הדין נמי ליחידים שאין מתחילין להתענות בחמישי · ודוקא היחידים אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור וכו' ואם התחילו אין מפסיקין טעמא דמילתא דתענית יחיד לא אלים לבטל י"ט הכתובים במגלת תענית כדתניא לקמן בגמרא [דף יב·] יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' של כל השנה וארע' בו יו"ט הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו כלומר שנדר קודם שנתקנה מגלת תענית יבטל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו · ואיכא למידק אמאי תבטל גזרתנו את נדרו והא בשבתות ויו"ט שהן מן התורה תנן בנדרים בפרק פותחין (דף סו.) שפותחין לו לאדם בשבתות וי"ט כלומר שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להצטער בשבתות וימים טובים כלום היית נודר אם אמר לאו מתירין אותו אלמא צריכין להתרת חכם וכן בדין שהרי הנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות תרצו בזה דכי אמרינן ידחה נדרו משום גזרתנו היינו לומר שילך אצל חכם ופותח לו בכך כדרך שפותחין בשבתות וי"ט עוד אמרינן דאע"ג דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וי"ט ובשבתות צריכין היתר חכם אפי' הכי בי"ט אלו של דבריהם עשו בהם חזוק יותר משל תורה ושני תירוצין אלו נדחין מדאשכחן בירושלמי כדנ להתענות ונמצאו שבתות וי"ט לוקה [א] ואינו צריך היתר חכם נדר להתענות ונמצאו י"ט של מגלת תעניות ר' חזקיה ור' יודן תרווייהו אמרי ר' ירמיה בשם ר' חייה בר אבא חד אמר מתענה ואינו משלים וחד אמר לוקה ואינו צריך התרת חכם הרי דאמרו כאן שאינו צריך התרת חכם אלמא כי קא אמרי' ידחה נדרו לא בהתרת חכם קאמרי' ובשבתות נמי אמרי' הכי אלמא דלאו מפני שדברי חכמים צריכין חזוק קאמרינן : אלא עיקרן של דברים דהאי נדר דאמרי' הכא דידחה לא נדר ממש הוא אלא קבלה דתענית בעלמא וקבלה דתענית לא אמירה כנדר גמור למיעקר יו"ט ואפילו דמגילת תענית לפי שאינה אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור כדאמרי' בגמרא [דף יב:] גבי לוה אדם תעניתו ופורע וכי נדר הוא ואמרי' נמי לא יהא אלא נדר ואעפ"כ כשנדרו קודם לגזרתנו כיון שבשעה שיצאה קבלה מפיו היתה לדבר מצוה שוב אין כח בגזרתנו לבטלה וזהו דין תענית יחיד אבל תענית צבור הרי הוא כנדר גמור לפי שיש כח בב"ד לגזור תענית ביו"ט של דבריהם ומשום הכי אמרינן דאם התחילו אין מפסיקין : כל ששואלין אותו דבר הלכה וכו' · במסכת כלה פי' שיודע מקומה ולא פירושה ומשום זה אינו ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אילו היה יודע פירושה יחיד הוא כדאמרי' בפרק אלו קשרים (דף קיד.) איזהו יחיד שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה ויש שפירשו בו שהיא קלה והאי אפילו לקולא אתמר אבל אחרים פירשו שאין רגילות ללומדה והאי אפי' לחומרא אתמר : והתלמידים עושין עצמן יחידים. התלמידים אע"פ שאינן יחידים עושין עצמן יחידים: ר' יוסי אומר אע"פ שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד מפני שצער הוא לו : הרי שהיה מתענה על הצרה ועברה או על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים. מסתברא שלא יומו בלבד הוא משלים אלא כל הימים שקבל עליו להתענות וא"ת ואפילו יומו אמאי והא תנן לקמן בפרק סדר תעניות האלו (דף יט·) היו מתענים וירדו להם גשמים קודם חצות לא ישלימו תירץ הרא"בד שלא אמרו שם כן אלא בתענית של גשמים שאין צרה עוברת לגמרי אלא צרת הגשמים בלבד אבל בשאר צרות מפני שאינן כן אמרינן דמתענה ומשלים אבל מדברי הר"ס במז"ל בפרק א' מהלכות תענית נראה שעל היחיד אמרו שהוא מתענה ומשלים בכל הצרות כולן והיינו דקא מייתי לה הכא גבי תענית של יחידים והיא דאמרינן התם לא ישלימו בתענית צבור דוקא הוא שאין מטריחים על הצבור אלא כפי הצורך בלבד והיינו דתני לה התם בלשון רבים לא ישלימו : ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניות שקבלו בני עירו שחייב לעשות כחומרי מקום שיצא משם : אל יתראה בפניהם. מפני שמתקנאין בו: ניצול ממיתה משונה. שאינו מת לא בחרב ולא ברעב אלא על מטתו : אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון · ואע"ג דאמרינן בפרק יש נוחלין (דף קכ·) גבי יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות ואכתי היה רעב דכתיב כי זה שנתים וגו' ועוד חמש שנים היינו טעמא משום דאיסור תשמיש בשני רעבון אינו אלא משום שישראל שרויין בצער ויורדי מצרים יודעין היו בעצמן שהן שבעים ויוסף נמי יודעין היו בו שהוא שרוי ברויח אבל יוסף היה סבור שהן שרויין בצער ולפיכך לא שמש : חשוכי בנים. חסירי בנים שלא קיימו פריה ורביה : שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם אחד מימינו ואחד משמאלו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך : זו מד' בינונית. שיראין מן המיתה שנאמר כי מחר נמות · אבל ברשעים הוא אומר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד : והצדיק אבד . מפני רעות של אלו נאסף הצדיק שאין הקדוש ברוך הוא רוצה שיבקש עליהם רחמים :

נר מצוה — תורה אור

גמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני תניא נמי הכי יחידים מתענים שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים טובים הכתובים במגילת תענית והאידנא דקא בטלה מגילת תעניה אין מפסיקין אלא בחנוכה ופורים ודוקא ביחיד אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין: *ת"ר לא יאמר אדם תלמיד אני אין אני ראוי לכך אלא כל התלמידים ראויין לכך [איזהו יחיד] ואי זהו תלמיד יחיד (א) שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה: ת"ר א לא כל הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים (ב) (א) *(אין) עושין את עצמן יחידים ד"ר מאיר ר' (ג) יהודה אומר עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא (ג) עם הארץ הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים עושין דברי ר"ש בן אלעזר רשב"ג אומר דבר של שבח אינו עושה דבר של צער עושה: תנו רבנן הרי שהיה ב מתענה על החולה ונתרפא על הצרה ועברה °הרי זה מתענה ומשלים ההולך ג ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענה עמהן שבח ואכל ושתה אל תראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו *אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה שנאמר °ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא מתוך שהרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ר"ש בן לקיש אסור ג לאדם שישמש מטתו בשני רעבון שנא' °וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב תניא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון: ת"ר בזמן שהצבור שרויין בצער יחיד הפורש מהן שני מלאכי השרת המלוין לו מניחין ידיהם על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרויין בצער אל יאמר אדם אלך אני ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עשה כן עליו הכתוב אומר °הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן (ד) מה כתיב בתריה °ונגלה באזני ה' צבאות זו מדת בינונית מדת רשעים מהו אומר °אתיו אקחה יין ונסבאה שכר מה כתיב אחריו °הצדיק אבד ואין איש שם על לב [וגו'] וכל המצטער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר °וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת לישב עליו אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין עליו שנאמר °כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה:

אמר

רש"י

גמ' ומפסיקין בר"ח · דאי מקלע ר"ח בתוך התענית בשני או בחמישי מפסיק התענית : תלמיד אני · ואיני חשוב כ"כ כיחידים להתענות עמהם : כל ששואלין אותו ומשיב · ואפי' במסכתא שאין רגילין ללימדה כל כך לפי שקלה : לא כל הרוצה כו' · (ה) משום דמיחזי כיוהרא (ו) אלא צער הוא לו · שיושב ומתענה : כדבר של שבח · כגון סודר של ת"ח : חשוכי בנים · שאין להן בנים : משמשין בשני רעבון · אולי יהיה להם בנים : מידת הרשעים · מה היא בעת צרה : (ז) הצדיק אבד · הצדיק מצטער ואין איש שם על לב : אפילו

יחיד

לשון ריא"ז

א הבא להתענות בימי החול בכל יום שירצה רשות בידו ונקרא קדוש כמו שנאמר בנזיר קדוש יהיה לפי שהוא מכניע את יצרו בתעניתו ומשמש בממשיו ושב מחטאיו ואם אין יכול לקבל צער התענית אל יתענה ואל יצער נפשו. ת"ח אינו רשאי לישב בתענית שלא ימעט במלאכת שמים ותורתו מכנעת יצרו יותר מן התענית ואם הוא בריא וחזק הרבה שאינו ממעט ממלאכת שמים הרי זה מתענה כל מה שירצה כמבואר בקונט' הראיות : ב הקשה הראב"ד ז"ל מ"ש מתענית גשמים שמפסיקין ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דשאני תענית גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צרכן שוב אין להן צורך בזה הפעם אבל צרה אחרת כל שעה צריך רחמים שלא תחזור ואינו טעם מספיק דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפילתם ובוטחים בבורא שירדו להם כל הצורך וזה שייך לומר אף בשאר צרות אלא נ"ל לחלק בין צבור ליחיד דצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה ובכרס מלאה אבל יחיד משלים תעניתו וכן משמע מתוך הרמב"ם ז"ל שכתב גבי צבור שהיו מתענין וירדו קודם חצות שמפסיקין וכן אם מתענים על צרה ועברה ועל גזירה ובטלה אם קודם חצות לא ישלימו אחר חצות ישלימו אלמא לא מפלגי בציבור בין גשמים ובין צרות א"כ צריך לחלק בין ציבור ובין יחיד דיחיד ס"ז משלים כל התעניות שקבל עליו ונראה דהוא הדין נמי אם מת החולה דכיון שקבל עליו תעניות סתם ולא התנה דעתו הי' בקבלה זו מתוך שקבל עליו תעניות הללו תהיה מקובל תפילתו שיתפלל על החולה ועל הצרה והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין ציבור ליחיד :
ג ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין

הגהות הב"ח

(א) אין עושין וכ"ב וכן הוא בהשיר"י וצ"ע אבל ברין משמע שהיה גורס כדברי הרי"ף פה והתלמידים עושין כו' וכגירסת רש"י בלשון ראשון וכ"כ הב"י בסי' תקע"ה בזו היא גירסת הרי"ף : (ב) נ"ל יוסי : (ג) לא כל הרוצה לעשות כנ"ל : (ד) צאן וגו' . צבאות וגו' שכר וגו' כנ"ל : (ה) נ"ב לענין תענית עושה : (ו) נ"ב ה"ג התלמידים עושין עצמן כדאמרי' לעיל מכל התלמידים ראוין לכך ואין בהם משו' גסות הרוח : ר' יוסי אומר כל אדם ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענו' וזכור לטוב דצער הוא לו ולא גסות הרוח . נ"א גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת תלמיד בתלוקו ובמטתו ולהתנאו' בסדר של ת"ח ושאר דברים עושה דכל הרוצה ליטול לו את השם לא יטול ור' יוסי ארישא פליג ומסתבר האי לישנא מדקא מהדר רשב"ג דבר של שבח אינו עושה מכלל דאיירי בשבח : (ז) נ"ב פי' בפי' רש"י נגמ' :

א מיי' פ"א מהל' תענית טור או"ח סי' תקסט תקעד : ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סימן תקעד :

שיטת ריב"ב

גמ' שני וחמישי ושני בגמ' יהיב טעמא אמאי אין מתחילין אלא בשני : התלמידים אף על פי שאינן יחידים עושין את עצמן יחידים : ר' יוסי אומר עושה אע"פ שאינו תלמיד: חשוכי בנים . חסרי בנים : א מדת בינונית. סיפיה דקרא אכול ושתה כי מחר נמות . שהם מתיראין מן המיתה. אבל ברשעים אומר והיה כזה יום מחר וגו' :

הגהות הי"ו

(א) כ"ב כ"ה ברי"ף שבת פ' ואלו קשרים סימן תלט (ב) כ"ב פי' בגמ' שינוי נ"א ובמור וב"י :

הגהות מא"י

[א] כ"ב פי' הרמב"ן והרא"ש חכם מרדכים :

א מיי' פ"א מהל' תענית [illegible]

יחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה וכו'. זו היא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל כמו שכתובה בהלכותיו (א) וכן פירושה יחיד שקבל עליו תענית שני ימים רצופים בתפלת המנחה של ערב יום ראשון למחר מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל תענית יום זה האחרון בתפלת המנחה של ראשון אע"ג דמסקינן לקמן שצריך לקבל התענית בתפלת המנחה משום דכיון דקבל עליו מתחלה ב' ימים רצופים תרוייהו כחד יומא אריכא דמו ובתרא לאו תענית שעות הוא אע"פ שאכל ושתה כל הלילה: לן בתעניתו וכו' · כלומר קבל עליו בתפלת המנחה יום אחד בלבד ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא הפסיק ביניהם ולא אמרי' תענית אריכתא הוא והא קבלה וקיימא לן דקבלה משוי להו חד אע"פ שהפסיק באכילה ושתייה כל הלילה וסיפא קמ"ל דלינה ועינוי לא משוי להו חד יומא אע"פ שלא נפסקו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות תעניות ולפי גירסא זו הא דנקט למחר מתפלל תפלת תענית ולא נקט ערבית כלומר ערבית שלמחרת

רש"י

אפילו אכל ושתה כל הלילה כו' · שבינתים מתפלל גם בשני תפלת תענית שכן קבל עליו בראשון: לן בתעניתו · כלומר שלא קיבל עליו להתענות אלא יום א' ולן בתעניתו ונמלך למחר להתענות כמו כן אינו מתפלל תפלת תענית כיון שלא קיבלה עליו מאתמול מבעו"י: כל תענית שלא שקעה עליו חמה · שלא התענה עד הערב: עד

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אין מתפלל תפלת תענית כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו עליו מבעו"י: אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית

יום ראשון ולן בתעניתו אין מתפלל ערבית שלאחר יום ראשון לרבותא דרישא נקטו הכי דאע"פ שאכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית ואלו ערבית קודם שיאכל היה מתפלל ואין תפלת תענית באה עליו על השבע. (א) אבל גי' רש"י ז"ל יחיד שקבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית והכי פי' יחיד שקבל עליו תענית מבעוד יום דאמר הריני בתענית למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכ"ש במנחה לן בתעניתו כגון שהתענה יום א' ונמשך בתעניתו כל הלילה שלאחריו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מתענה לפי שאין תעניתו אלא תענית שעות שלא קבלה קודם לכן דאע"ג דקי"ל דמתענין לשעות ומתפללין בהן תפלת תענית הייני דוקא כשקבל עליו להתענות אותן שעות כמו שכתוב בסמוך בס"ד ודקדקו מכאן לפי גירסא זו דמדנקט למחר ולא מנקט בלילה עצמו לימא הכי יחיד שקבל עליו תענית אע"פ שעתיד לאכול ולשתות כל הלילה מתפלל ערבית תפלת תענית ולאחר שהתענה כשמתפלל ערבית אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה עדיין ש"מ שאין מתפללין תפלת תענית (א) בערבית של ליל כניסת התענית וזו היא גירסת וסברת הר"ז הלוי ז"ל אבל הרב אלפסי דעתו אינו כן כמו שכתוב בהלכותיו בסמוך ואאריך שם בס"ד והא (דהכא) לא מוכח אף לפי גירסא זאת דהיכא למימר דלכך נקט למחר דלן בתעניתו הוי רבותא טפי דלא מבעיא ערבית של יציאתו אע"פ שהוא מעונה אין מתפלל בו תפלת תענית הדיקא יאמר ביום התענית הזה והרי לא התענה בו זמן ניכר ודעתו לאכול מיד אלא אפי' לן בתענית שהתענה כל הלילה אעפ"כ למחר אינו מתפלל תפלת תענית ומשום סיפא נקטה לרישא דלמחר זה צריך לומר לפי גירסתו של רש"י ז"ל ולפי גירסתו של הרב אלפסי ז"ל אתי שפיר טפי כמו שכתבתי: **גרסי'** בגמרא [דף יא:] הלכתא מתענין לשעות ומוכח התם נמי דמתפללין בו תפלת תענית. כלומר דכל שקבל עליו להתענות אותן שעות קבלה גמורה דתענית מיקרי והיינו רשאי לחזור בו ולאכול ומתפלל תפלת תענית והא דאמרינן דלן בתעניתו אינו מתפלל תפלת תענית בערבית היינו משום שלא קבל עליו להתענות באותן שעות של לילה כלל ואמרינן עלה אמר רב חסדא הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל אביי האי תעניתא מעלייתא היא לא צריכה דאימליך אימלוכי ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית ומשמע דרב חסדא בהני תרי מימרי אתא לאשמועינן דלא מיקרי תענית שעות אלא כשהתענה כל היום ובקיימא לן דאם אכל מתחילת היום ואח"כ קבל עליו תענית שעות אינו כלום ומשום הכי פרכינן עלה דא"כ תענית מעלייתא היא ופרקינן לא צריכה דאימליך אימלוכי כלומר שלא קבלה עליו מתחלת היום אלא שנמלך להתענות בחצי היום (ב) ובברייתא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית (ג) אשמעינן דאפי' קבל עליו להתענות שעות ראשונות של יום אינו כלום כל שהוא אוכל קודם ששקעה עליו חמה ונמצא שאין תענית שעות

לשון ריא"ז ונראה בעיני שאם קבל עליו הרבה תעניות כגון שקבל עליו להתענות שני וחמישי של כל השנה הרי זה צריך לקבל כל תענית ותענית בתפלת המנחה לפני יום תעניתו כמבואר בקונטרס הראיות:

הגהות חוי

(א) [illegible]

הגהות הב"ח

(א) [illegible] (ב) [illegible] (ג) תיבת אשמעינן נמחק:

שלטי הגבורים

[illegible] ... תענית שגוזרים על הציבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו בתפלה אלא ש"צ מכריז התענית והרי הוא מקובל וכל שכן תעניות הכתובות בפסוק:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ומיהו לדברי כולן ודאי אינו מתפלל תפלת תענית ערבית של כניסתו אלא בערבית כניסת תענית שקבל דין הוא שמתפלל תפלת תענית אלא שהיה נראה שלא להתפלל עננו אלא לאחר שכבר הפסיק מלאכול ואין לשון הר"ן משמע כן:

שיטת ריב"ב

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה כולו למחר מתפלל תפלת תענית. הרב אלפסי ז"ל כתב שקיבל עליו שני ימים זה אחר זה וכן נמצא בפירושי רבינו חננאל ז"ל אבל בגמ' דילן ליתא כל עיקר והכי נקיטינן פירושה יחיד שקיבל עליו תענית מבעוד יום ואמר הריני בתענית יחיד למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכל שכן במנחה לן בתעניתו כגון שהתענה יום אחד ומשך בתעניתו כל הלילה שלאחריו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה לפי שאין תעניתו שלמחר אלא תענית שעות שלא קיבלה קודם לכן אבל המתענה לשעות בעלמא כגון שקיבלם על עצמו מקודם מתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום כל אותו היום קודם השעות ההם ולא אחר השעות ההם וזו היא תענית ששקעה עליו חמה ואע"ג דמימליך אימלוכי כיון שעבר כל אותו היום בלא אכילה וקיבל תענית על עצמו שמה תענית ומתפלל תפלת תענית ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום. כל זה לשון הרב דודי ז"ל ותמהני על הרב ז"ל שלא כתב מההיא סוגיא דמתענין לשעות כלום:

המאור הקטן

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה כולה למחר מתפלל תפלת תענית הרי"ף ז"ל כתב שקבל עליו שני ימים זה אחר זה א] וכן נמצא בפירושי רבינו חננאל אבל בגמ' דילן ליתא כל עיקר והכי נקיטי' פירושא יחיד שקבל עליו תענית מבעוד יום ואמר הריני בתענית יחיד למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית וכ"ש במנחה לן בתענית וכגון שהתענה יום אחד ומשך בתעניתו כל הלילה של אחריו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה לפי שאין תעניתו של מחר אלא תענית שעות שלא קבלה עליו קודם לכן אבל המתענה לשעות בעלמא כגון שקבלם על עצמו מקודם מתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום כל אותו היום קודם השעות ההם ולא אחר השעות ההם וזו היא תענית ששקעה עליו חמה ואע"ג דמימליך אימלוכי כיון שעבר עליו כל היום בלא אכילה ושתיה וקבל תענית על עצמו שמיה תענית ומתפלל תפלת תענית ב] ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום וההיא דכתב הרי"ף ז"ל בירושלמי ר' יונה בשם רב ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן הוא אומר ר' זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וכיומו פי' בערבית ובשחרית ובמנחה נ"ל רב כהנא ס"ל דאמר חיישינן שמא תענית ציבור קבל עליו ואוכל ושותה מבעו"י ואסור בנעילת הסנדל והיינו דקאמר אומרה כלילי שבת וכיומו כשם שזה קדש כולו לילה ויום כך זה והה"ה לט' באב אבל לדידן דקי"ל שאין תענית ציבור בבבל אלא ט' באב בלבד כל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית לפי' אין לנו תפלת תענית אלא ביום וההיא דגרסינן בבמה מדליקין ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות שחרית וערבית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה תרגומה באותן תעניות שמפסיק בהן מבעו"י ואמטול ההוא נקט ערבית אבל שחרית ומנחה קתני אכולהו תעניות ומעמדות כך נראה לי וההיא דפסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא דרבא דאמר לא שאנו אלא שלא ישן וכו' מסתברא לן דלישנא בתרא לחומרא היא שאע"פ שלא סלק אם ישן אינו אוכל וכ"ש אם סלק ואמטו להכי פסקו רבואתא קמאי כלישנא קמא לקולא משום דספיקא דרבנן הוא ג] ומסתברא כותייהו וכן מאי דכתב הרי"ף ז"ל בתענית שפוסק בה מבעו"י דהיכא דקבלה לתענית עילויה אסור ליה למיכל ולמשתי ומייתי ראיה מההיא דגרסי' בעירובין לענין זמן על הכוס היכי נעביד נבריך עליה ונשתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עילויה לא נראה לנו דבריו בזה דלית לן הכין אלא לענין ברכה שלא תהא הברכה כמוציא שם שמים לבטלה אבל קבלה אחרת בתענית שמפסיק בה מבעו"י אין לנו ולעולם אוכל והולך כל היום כולו ובלבד שיפסיק כל שהוא סמוך לשקיעת החמה וכן נמצא בפירוש בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית וכו' עד ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום: **אמר** הכותב תחלה אפרש שהגירסא הזו שכתבו רבינו ור"ח ז"ל נכונה היא בעצמה כ"ש שנתלית באילנות גדולים וכך פירושה יחיד שקבל עליו תענית שני ימים רצופים בתפלת המנחה של ערב יום ראשון בשני למחר מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל יום זה בתפלת המנחה של ראשון דכיון דקבל עליו תחלה שני ימים רצופים תרוייהו כחד יומא אריכא דמו ולאו תענית שעות הוא אע"פ שאכל ושתה כל הלילה קבל עליו בתפלת המנחה יום אחד ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא הפסיק ביניהן ולא אמרי' תענית אריכא הוא והא קבליה אלא אם רצה יקבלנו עליו קודם לכן ויתפלל תפלת תענית של שעות למאה קמשמע לן קבלה משויא להו חד אע"פ שהפסיק באכילה ושתיה כל הלילה ולינה בעינוי לא משוי להו חד יומא אע"פ שלא נפסקו ומדברי רבינו חננאל רישא משום סיפא בלחוד נקט שני ימים לומר אם קבלו שניהם יתפלל ואם לא קבל אלא אחד אל יתפלל של תענית ולא אמרינן מאריך בתענית הוא ויתפלל וגם זה נכון אבל ראיות מכריחות לומר דהזכרת תענית בשלש תפלות היא שהרי הוא מפורש בירושלמי ומה שדחה דסבירא ליה כמאן דאמר חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו לפי דעתי אינו כלום שלא אמרו חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו אלא לענות נפשו בכל עינוי שצבור מתענין ובלבד בו ביום אבל לא שיוסיף הוא יותר על שאר היחידים המתענים ואוכל הוא ושותה כל הלילה כדאמרי' אסור בנעילת הסנדל ואילו לא היה אוכל ושותה כל הלילה היה ליה למימר שכל חומר התענית צבור עליו מדלא קאמרי' כן הכי ש"מ שאינו נוהג תענית צבור אלא בנעילת סנדל וברחיצה וסיכה ובתשמיש המטה אבל לא להוסיף יותר משאר תעניות והאי דלא קאמר רחיצה וסיכה ותשמיש חד מחמשה עינויי' נקט דרבותא הוא בנעילת הסנדל וה"נ לומר באלו שהן תענוג ואסור לנהוג עידונין בעצמו ועוד אם כדברי בעל המאור ז"ל וכי לא היה לו לרבי זעירא לאשמועי' חוששין שמא תענית צבור קבל עליו אלא לומרה סתם לענין התפלה הזו וכן מה שדחה בההיא דגרסינן בגמרא דילן בפרק במה מדליקין ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דמשום אותן תעניות שמפסיק בהן מבעו"י נקט ערבית א"כ היכי אמרי' עלה ואין בהן קדושה על הכוס ואין בהן הזכרה בבהמ"ז ומאי בהמ"ז אילימא דיממא הא צריכה למימר אכתי לאו ביומא דתעניתא עייל אלא פשיטא בליליא ובראשונות שהיה אוכל בלילה וקמ"ל שאע"פ שאומר מעין המאורע בתפלה אין קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון עוד ראיה לדבר מ"ש לקבלו עליו מבעו"י בכל התעניות ואם אינו מתפלל אלא למחר למה הוא מקבל עד ערב והדרכא קבלה סמוך למנחה בעי' משום הכי אמרי' במנחה ובתפלת המנחה לאפוקי קבלה דשחרית ותפלת המוספין וכ"ש דשמואל דאמר בתפלת המנחה דכיון דאפילו קודם ליום מזכיר בתפלה כ"ש עצומו של יום שהוא צריך הזכרה בכל תפלותיו וזו ראיה גמורה והא דאמרי' בשמעתין למחר מתפלל תפלת תענית כבר נתפרשה גרסת רבינו ז"ל בו שלא באו לומר אלא דקבלה דאתמול מהניא ליה והלכך ודאי הלילה והיום שוין הם והיינו דנקט למחר דאלו ערבית קודם שיאכל הוא מתפלל ואין תפלת תענית באה עליו בכרם מלאה ובסיפא נמי לא שייך למימר בה אלא למחר וכולה חד גונא נקט ואפילו לגירסת שאר ספרים

אין כאן מוכיח שלא להזכיר עננו בערבית דהכי קאמר יחיד שקבל עליו תענית מבעו"י אפי' אכל ושתה כל הלילה ולא התפלל נמי תפלת תענית בערבית שהוא נראה כאלו אינו רוצה להתענות ולמחר כשמשכים נראה כנמלך אפ"ה כיון שקבל עליו מבעו"י למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אינו מתפלל תפלת תענית אבל מי שקבל עליו תענית בתפלת המנחה ובערבית בא להתפלל תפלת תענית הא פשיטא דמתפלל דיום שלם הוא ואינו דומה ללן בתעניתו וכל הגאונים ז"ל כך אמרו שתפלת כל התענית כלילי שבת ויומו ומה שפסק רבינו הגדול ז"ל כלישנא בתרא דרבא יפה דן ויפה פסק שאם באנו לפרש כמשמעה דלישנא בתרא אע"פ שלא סלק אם ישן אינו אוכל אכתי לישנא בתרא אית בה לקולא ואית בה לחומרא לקולא שאם גמר וסלק כל זמן שלא ישן אוכל ולישנא קמא אינו אוכל וזה פשט שני לשונות בכל מקום שכיוצא בזה ועל כרחך תפסוק כלישנא בתרא וכן רבינו חננאל סובר אבל אם באנו בכן מדרך הסברא הדברים נראין כדברי רבינו הגדול ז"ל שאם לא סלק אע"פ שישן אוכל דבכולה שמעתין לאחר סעודתו הוא ישן ולא כלישנא בתרא ישן אינו אוכל אלא מפני שסלק עצמו לגמרי מאכילה ושתיה והלך לו לישן לאחר סעודה אבל כל זמן שלא נגמר ולא סלק הרי דעתו על אכילה והכל מודים שאין שינה מפסיקתו והרי זה דומה למתנה כמו שאמרו בירושלמי ישן ועמד אסור בשלא התנה אבל אם התנה מותר ובדין הוא שיתרץ אף בלישנא בתרא התם בשלא סלק אלא שרצו לפרש שאין שינה אוסרת אלא בנרדם אבל נתנמנמו יאכלו וזה דרך הגמרא מכל מקום מה שאמר בעל המאור דמשום ספיקא דרבנן פסקי כלישנא קמא לקולא הם ליה לגאון דימא הכי אלא בכל מקום הלכה כלישנא בתרא בין לקולא בין לחומרא אבל במקומות באיסור חמור של תורה רבינו ומקצת הגאונים ז"ל חוששין ללשון ראשון כמו שהזכרתי בראש השנה ולענין תענית שקבלה עליו מבעוד יום שאמר בעל המאור דלית ליה קבלה אוסרת אלא לענין ברכה שלא יהא כמוציא שם שמים לבטלה השיבה עליו הרב ז"ל ואמר שדברי רבינו ז"ל מוכיחין בפרק בתרא בברייתא כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ ומי שהוא יודע פי' ההלכה יראה משם שהקבלה אוסרת להפסקה זו תשובת הרב ז"ל ואני לא באתי לידי המדה הזו בתענית צבור שאין לו בו הפסקה מבעו"י אלא שלא יאכל משתחשך בתעניות הראשונות וסוגיין בפרק מקום שנהגו הכי ובט' באב נמי אמרו ובין השמשות שלו אסור הא תוספת עינוי והפסקה עם השמש אין לנו אלא ביום הכפורים שכן מוסיפין מחול על הקדש לפי' יום כפורים שיש לו תוספת יש לו קבלה והפסקה שאר התעניות אין לנו:

השגות הראב"ד

א] **וכן** נמצא בפירוש ר"ח ז"ל. א"א ר"ח והרב רבינו יצחק כתבו הגירסא רישא דשמעתא כסיפא מה סיפא תרי יומי אף רישא תרי יומי אלא שזו בקבלה וזו בהמלכה וכל מה שכתב זה אינו מספיק לפי' השמועה ולא נייש' שתי שמועות של רב חסדא והכל מפורש אצלנו: ב] **ונראה** מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום. א"א אני איני רואה מכאן מה שאמר זה וכן מה שאמרו בבמה מדליקין גם הוא מוכיח שצריך להתפלל תפלת תענית ערבית שחרית ומנחה לפי שהתענית של מעמדות אין בהם הפסקה מבעוד יום קאמר שמתפלל תפלת תענית בג' תפלות ועוד שהרי הצריכוהו לקבל תעניות בתפלת המנחה ואם הקבלה צריכה תפלה מבערב כ"ש יום תענית עצמו אלא שנהגו שלא להתפלל בלילות ולא אפילו בשחרית מפני שאינו בטוח שישלים אותו היום וילוה אותו ויפרעו ליום אחר או שיאכל עליו ויפדה אותו במאכלו: ג] **ומסתברא** כוותייהו. א"א לא מסתברא דבכל דוכתא נקטינן כלישנא בתרא ומה שכתב הרב לענין תעניתו בקבלת תענית לענין הפסקה מבעוד יום דבריו מוכיחין בפרק בתרא בברייתא כל שהוא משום ט' באב אינו אוכל בשר ושותה יין ואסור לרחוץ ומי שיודע פירש ההלכה יראה משם שבקבלה אוסרת להפסקה כדברי הרב ז"ל:

נר מצוה — תורה אור

תענית °אמר שמואל כל תענית א שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית שנא' °קדשו צום אימתי מקבלה א"ר במנחה ושמואל אמר בתפילת ב המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא וכו': אתנו רבנן עד אימתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי רבי אלעזר בר' שמעון אומר עד קריאת הגבר וקיימא לן כרבי: אמר רבא לא שנו אלא שלא גמר אבל גמר אינו אוכל איתיביה אביי *ישן ועמד הרי זה אוכל התם שלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם היכי דאמי מתנמנם אמר רב אשי *נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר: הא מילתא לא אפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדחזינא לגמרא דקא טרח לפרושי מתנמנם שמעי' דהלכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא (א) עבדינן הלכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר הדין הוא סברא דילן ואיכא מרבוותא מאן דכתב הכין קי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילי ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ג ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל והאי מימרא דיליה אתי כלישנא קמא ד ולענין תענית שפוסק בה (ב) מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכין אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש °) ואנן מסתברא לן דהנ"מ היכא דלא קבלה עליה לתענית אבל היכא דקבלה עליה להענית ד איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא *אמרינן לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעביד נברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עלויה ואיתסר ליה למישתי וכו' ולענין מישתא מיא היכא דאית לי' למיכל אית ליה למשתי והיכא דלית ליה למיכל לית ליה למשתי וה"נ

°) [דף קעב ע"א]

רש"י

עד אימת אוכל ושותה · בלילה שלפני התענית כשרוצה להתענות למחר: לא שנו · דעד קרות הגבר יכול לאכול ולשתות אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אסור אפי' לאלתר: הרי זה אוכל · אא"כ והיכי אמרת גמר סעודתו שוב אינו אוכל: התם · בדלא סילק עצמו מן האכילה וכי קאמינא אנא שוב אינו אוכל כשסילק עצמו שלא היה דעתו לאכול עוד בלילה שהסיח דעתו מלאכול: לענין תענית · שפוסק מבעוד יום שלפני התענית כגון תענית ציבור וט' באב ויום הכיפורים אע"פ שפוסק

שעות כל שאוכל כלום באותו חצי היום אלא במתענה ואימליך אמלוכי אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק א' מהלכות תענית מתענה אדם לשעות והוא שלא יאכל אחר היום כלום כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ולא אכל עד חצות ונמלך להתענות אותן שעות שנשארו מן היום הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו שהרי קבל עליו התענית קודם התענית וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות אחר שעות היום הרי זה תענית שעות וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל ממימרו' אלו של רב חסדא על הדרך שכתבנו אבל הרב אלפסי ז"ל נראה שסובר כדברי הר"מ במז"ל שלא הביא בהלכות הא דרב חסדא דאמר והוא שלא אכל כלום כל אותו היום אלא הך בתרייתא דרב חסדא דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית והוא תימה אחר שלא מצינו מי שנחלק עליו ואפשר שהיה גורס כגירסת רבינו חננאל ז"ל שכתב בה רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית ולפי זה כי אמר רב חסדא והוא דלא אכל כלום כל אותו היום לא בא למעט מי שאכל בתחלת היום אלא האוכל בסוף היום בלבד אלא שאם כן יש לתמוה היכי פרכי' עליה האי תעניתא מעלייתא היא אלא שאפשר שאף בכלל דברי רב חסדא הוא כשאמר והוא שלא טעם כלום כל אותו היום שאף כשלא אכל בבקר ג"כ היינו תענית שעות ומשום הכי פרכינן האי תעניתא מעלייתא אבל אין הכי נמי שמי שאכל בתחלת היום ואח"כ נמלך להתענות אחר היום דתענית שעות מיקרי ואף בירושלמי נמי משמע הכי שאמר שם במסכת נדרים מילתיה דר' יוסי אמרה מתענין לשעות דר' יוסי הוה בצור ושמע דדמך רבי ואע"ג דאכל גובנא ושתה מוי אסקיה ההוא יומא בתעניתא אלא שאין לסמוך על הירושלמי בזה לפי שנראה שם שדעתם הוא ג"כ דלא בעינן שקעה עליו חמה אלא מקבל אדם להתענות שלש שעות ראשונות ואוכל אח"כ שאמרו שם מילתיה דר' יוחנן אמרה מתענין לשעות דא"ר יוחנן אנא בתעניתא עד שאשלים פרקי עד שאשלים פרשתא ובגמרא דילן לא סבירא לן הכי דהא דאיתן עלה דהא דא"ר יוחנן אנא בתענית עד שאבא לביתי דלשמוטי נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד כדאיתא בגמרא ומ"מ תמהני על הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר תענית שעות בפסקיו ולא ידעתי אם הוא דוחה אותה מדשמואל דאמר בתר הכי כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית ואמרי' עלה למאי דמיא לנפוחא דמלי זיקא אלמא הכי מסיק ליה תלמודא ואין זה מוכרח כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **אמר** שמואל כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית. מסתברא דלאו לאיפלוגי אתענית שעות אתא אלא לומר דכל תענית שאין בו קבלה לא שמיה תענית דתענית שעות נמי קבלה בעי ושמואל לא איירי בתענית שעות אלא בתענית של יום שלם ולדידיה הוא דאמרינן דכל תענית שלא קבלה מבעוד יום עליו לא שמיה תענית וה"ה לתענית שעות דבעינן ביה קבלה מקמי שעות דידיה וכיון שאפשר לפרשה כך אינו בדין לדחות (א) מפני המסקנא דמסיק תלמודא דמתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית: **אימת** מקבל לה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה. פירוש רב דאמר במנחה היינו לומר דלא בעינן קבלה בתפלת המנחה דווקא אלא כל שהקדים הקבלה בתענית דיו ואפי' קבלו עליו שני ימים קודם התענית סגי ושמואל פליג ואמר דדוקא בתפלת המנחה משום דבעי' שתהא הקבלה סמוכה לתענית והיינו דאמר עלה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגלת תענית להן כל איניש דייתי עלוהי מן קדמת דנא ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו כלומר דקא סלקא דעתיה דהכי קאמר שכל מי שקבל עליו תענית קודם שיזכרו ימים טובים הללו הכתובים במגלת תענית ייסר כלומר שיאסור עצמו בו ויקבלנו בתפלת המנחה ויתענה כמו שקבל עליו אלמא בעי' קבלה סמוכה לתענית דאי לאו מאי ייסר והלא כבר נאסר ועומד ודחינן לא יאסר ובעו עלה בגמרא למאן דאמר יאסר מאי הוא כלומר דבשלמא למאן דאמר ייסר קמ"ל דבעינן קבלה סמוכה לתענית אבל מאן דאמר יאסר מאי היא כלומר מאי אתא לאשמועי' דודאי נאסר ועומד משעת קבלתו ומסקינן דאתא לאשמועינן שיבטל נדרו את גזירתינו כלומר שהוא עומד באסורו דאסר עליו בתחלה לפי דאין כח בגזירתינו הבאה לאחר מכאן להפקיעו כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי ושני של כל השנה כולה וארעו בהו יו"ט הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזרתינו תבטל נדרו את גזרתינו ואם גזרתינו קודמת לנדרו תבטל גזרתינו את נדרו וכבר פירשתיה למעלה: **עד** מתי אוכל ושותה. בכל תענית שאוכל ושותה בלילה כשמתענה למחר: עד מתי אוכל ושותה משתחשך עד קרות הגבר. אפי' פעם ראשונה קאמר: שלא גמר סעודתו. אבל גמר (ג) אינו אוכל: ישן ועמד. אע"פ שבירך ועמד משלחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: התם שלא סלק. את הטבלא דכל זמן שלא סלק לאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה ושתיה כסעודה אריכתא דמיא: איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא [שלא] ישן. משמע דלישנא קמא הכל תלוי בגמר ולא גמר שכל שלא גמר ואע"פ שישן אוכל וכל שגמר אע"פ שלא ישן אינו אוכל וללישנא בתרא נמי הכל תלוי בישן ולא ישן שאם לא ישן אע"פ שגמר וסלק אוכל וכל שישן אע"פ שלא גמר דינו כגמר וסלק והיינו דכי פרכינן מישן ועמד הרי זה אוכל אצטריכין לאוקמא במתנמנם ואם איתא דכי אמרינן דישן אסור הייט דוקא בשגמר לוקמה בשלא גמר אלא משמע כדכתיבנא אבל ה"ר אלפסי ז"ל כתב דקי"ל כלישנא בתרא דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן ואם כפי מה שפירשנו הרי בכל אחד מהלשונות יש בו להקל ולהחמיר אבל נראה דדעתו ז"ל (ג) כלישנא בתרא דקאמר לא שנו אלא שלא ישן אע"פ שגמר אבל ישן וגמר אסור וכי פרכי' מדתניא ישן ועמד הרי זה אוכל בדין הוא דהוה מצי לאוקמה בשלא גמר אלא דההיא פשיטא לן משום דבהא מילתא בתר דעתיה אזלינן (ד) עד דאמרינן בירושלמי שאם התנה אפילו גמר וישן הרי זה אוכל וכיון דבתר דעתיה אזלינן פשיטא דישן בתוך סעודתו לא הוה הפסק ומשום הכי לריכין לאוקמי במתנמנם: **ולענין** תענית שפסק בה מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש האי דינא בערב יוה"כ נמי איתיה וכן מוכיח המעשה הנזכר במדרש איכה *) רבי יהודה בן בתירא אזל לנציבין בערב צומא רבה אתא ריש כנישתא לזמוניה ביה א"ל כבר אכלי ופסקי א"ל אשגח עלי דלא לימרו איגשי ההוא רבי לא אשגח עילויה אזל עמיה ואייתי' קמיה תמניא כסון דחמר המר מן חמר יתמניא עגולין דריפתא ריפתא מן ריפתא ותמניא תבשילין תבשיל מן תבשיל שתה מכל כסי וכסי חד כסא דחמר אכל מן כל עגיל ועגיל חד פתית אכל מן כל תבשיל ותבשיל חד פת א"ל לא כן אמרת אכלית ופסקית א"ל ולמה שמה נפשה דהיא כפישה אלמא אע"ג דפסק בערב יום הכיפורים חוזר ואוכל:

וכתב הרב אלפסי ז"ל ואנן מסתברא לן דה"מ היכא דלא קבליה עלויה לתעניתא אבל היכא דקבליה עלויה לתעניתא איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא אמרי' לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעבד וכו' השוה הרב אלפסי ז"ל בזה תענית צבור ותשעה באב ליו"כ שהוא סובר שקבלה אוסר בכולם והרמב"ן ז"ל חולק וכלשון הזה כתב בספר המלחמות ואני לא באתי לידי המדה הזאת בתענית צבור שאין לו בה הפסקה מבעוד יום אלא שלא יאכל משתחשך כתעניות הראשונות וסוגיין בפרק מקום שנהגו (דף יד:) הכי משמע ובתשעה באב נמי אמרו ובין השמשות שלו אסור הא תוספת עינוי והפסקה עם השמש אין לנו אלא ביו"כ [שכן] (ה) ביו"ט מוסיפין מחול על הקדש לפיכך יו"כ שיש בו תוספת יש בו קבלה והפסק שאר תעניות אין לנו:

*) [פ"ג ע"פ ויגרס בתלן שינוי ע"ש]

כתב — גרסינן

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהלכות תענית הל' ה' (עיין) [מצות דרבנן] גטוש"ע א"ח סימן תקסד ·

ב מיי' פרק ג מהל' תעניות סמג עשין שם טור או"ח סי' תקנב תקנג:

בס"י הגירסא גמר ועמד וכ"ה בגמרא

שיטת ריב"ב

בתפלת המנחה. בשעה שמתפלל תפלת המנחה כגון באלהי נצור לשוני יכול לסוף לצרף רצוני וקבלני בתעניתי שאבא למחר: הדין סברא דילן ואיכא מאן דפסק וכו' הרב דודי ז"ל הכריע כדברי איכא מאן דפסק משום דלישנא בתרא לחומרא הוא דאפילו שינה קארי סלוק וכל שכן סלוק השולחן הלכך הלכתא כלישנא קמא דלא מקרי סלוק אלא סלוק השולחן ואם גמר וסלק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל: ולענין התענית שפוסק בה מבעוד יום כגון תשעה באב וכו' · והרב דודי ז"ל כתב דלעולם אוכל והולך כל היום כולו ובלבד שיפסיק כל שהוא סמוך לשקיעת החמה

הגהות הרי"ן

(א) נ"ב דעכ"פ גם לא"ד בעי סילוק הר"ן: (ב) נ"ב ר"ל שבכה"ג שלו אסור כגון ג' תענית ציבור אחרונות של גשמים ותשעה באב ועל"ש דברי הרמב"ן שהביא הר"ן:

הגהות הב"ח

(א) מפניו כצ"ל: (ב) נ"ב דברי הכל: (ג) נ"ל כלישנא: (ד) אולינן כדאמרינן כצ"ל ותיבת עד נמחק: (ה) ביום הכפורים כצ"ל:

שלטי הגבורים

א רבינו הסמיע דין מתענין לשעה משמע דלא ס"ל דמתענין לשעות ואזיל לשיטתו שפסק דכל תענית שלא קיבל עליו מאתמול אינו תעני' וסמ"ג פליג על זה וס"ל דמתענין לשעות ודחק לאוקמיה הא והא וקפליג סמ"ג בקבלת תענית שכתב בשם ר"ת דמעשה בא' בעשה כמה תעניות ולא קבלם מאתמול ואמר רבינו יעקב שלא הפסיד תעניותיו. גם מיימון פסק דמתענין לשעות ופסק נמי שצריך לקבל התעניות מבעו"י וכבר השיגו הראב"ד והטור כתב וז"ל כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה פירוש שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבל מנחה עליו ליום המחרת והתענה ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות גם ביום הב' אע"פ שלן בתעניתו וקבל עליו הראשון השני אינו תענית כיון שלא קבלו תחלה הלכך הא דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך נפרש שקבלו מאתמול וגם שקעה עליו חמה והיכי משכחת לה כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי יום וכשהגיע לחצי יום נמלך וגמרו או שקבל עליו להתענות למחר מחצי יום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם חצי היום הראשון אבל אם קבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ או שאכל עד חצי היום וקבל עליו התענית משם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל עננו ומיהו נקרא התענית לענין שצריך לשלם נדרו:

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר שאף אם לא קבל עליו התענית מבעו"י אלא היה דעתו לאכול מחר ונטרד ולא אכל עד חצות או אחר חצות וקבל פניו לגמור כל היום בתענית הרי זה תענית לשעות ויש לו לגמור תעניתו ומתפלל תפלת תענית בתפלת המנחה והוא שלא טעם כלום כל אותו היום בדרך תענית גמור ואין שיטת התלמוד כדבריו שאין תענית נשעות תענית ואינו מתפלל בה תפילת תענית עד שיקבל מבעו"י להתענו' למחר כדרך דביארנו כמבואר בקונט' הראיות וקרסיה שיטת ר"י בפסקיו:

ב הראב"ד פליג ופסק כרב ורוב הפוסקים פסקו כשמואל פי' ר"ח שיאמר בשומע תפלה הריני בתענית למחר יהי רצון מלפניך שתקבלני באהבה והרמב"ם כתב שיאמר עננו בתפלת המנחה וגומר בלבו להתענו' למחר וכ"כ בה"ג ולא נהירא דהא אמרי' גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית:

לשון ריא"ז

אימתי מקבל תעניתו בתפלת המנחה שמסדר דבריו בברכת שומע תפלה או בסוף תפלתו או שאומר וכן יה"ר מלפניך שתקבל ביום מחר תעניתי לרצון וכיוצא בדברים האלה:

ג ולזה הסכימו רוב הפוסקים והראב"ד פליג וכתב דוקא שלא גמר סעודתו אלא היה יושב ואוכל יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר אבל גמר סעודתו או אפילו לא גמר וישן בתוך הסעודה אסור לאכול ולשתות ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן וי"א שאין צריך תנאי לבתיים דמסתמא דעתו של אדם לשתות אחר השינה כיון שדרך כל אדם להיו' צמא הוה כאילו התנה

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר שאם סלק שלחנו אחר שגמר סעודתו אסור לו לאכול אע"פ שלא ישן ור"י אומר שלא נאסר בסילוק [שלחנו] אא"כ ישן ואסר בין סילק בין לא סילק וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונטרס הראיות ועוד נראה בעיני שלא נאסר אלא אם ישן אחר שגמר סעודתו ובירך *) הואיל ומותר לשתות מותר לאכול כמבואר בקונט' הראיות. וכן אם התנה לאכול ולשתות כל הלילה ה"ז מותר לאכול ולשתות אפי' אחר שישן כמו שמבואר בתלמוד א"י: ד וכן כתבו ספרי' דאפילו

*) נ"ל אבל אם לא בירך

גרסינן בפרק היה קורא וכו' השרוי בתענית מהו שיטעום. את התבשיל אם צריך מלח ותבלין: מטעמת. תבשיל: **ירושלמי** בנדרים נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו. כתב הרא"ה ז"ל והוא שאכל ככותבת שכן שיעור אכילה לתענית ומיום הכיפורים ילפינן לה: לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר הוא נער קביל עילויה אי מצי מצער נפשיה ואי לא מצי לא מצער נפשיה. הכי איתא בגמ' בלישנא קמא ולישנא בתרא כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר וכמו שכתב ה"ר אלפסי ז"ל נר מצוה בהלכותיו וביאור הענין שאין קבלת תענית נדר גמור דאי הכי פשיטא דלא מצי לוה דהאומר קונם עלי בשר ביום פלוני פשיטא דאינו רשאי לשנותו ובתענית היינו טעמא דאמרי' לוה לפי שאין הוא נדר גמור אלא כקבלה לדבר מצוה ומש"ה הוה סבירא ליה לשמואל ללישנא קמא שאין במשמעות קבלתו אלא אי מצי מצער נפשי' אבל כל היכא דלא מצי אינו זקוק לפרוע וללישנא בתרא אמרי' לא יהא אלא נדר ולאו נדר של קונם אמרי' שהרי ודאי אינו רשאי ללוותו אלא כנדר שנדר לעניים קאמרי' כלדקה דאמרינן עלה בפ"ק דערכין [דף ו:] דעד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה כלומר ללוותה ולפורעה: **וי"א** אומרים דכי אמרי' לוה אדם תעניתו ופורע ה"מ כשקבל עליו שום תעניות ולא פירש ימים ידועים ואח"כ בירר להתענות יום ידוע בעד אחד מאותן הימים דכיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו וכשהוא לווהו עדיין נשאר נדרו קיים דכי האי גוונא לוה ופורע אבל אם אמר בתחלת נדרו יום זה אינו לוה ופורע וסמכי לה מהירושלמי שהביא הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו כאן נדר להתענות ושכח ואכל אבד תעניתו רב בשם רבנן אמר והוא דאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים ומשמע להו דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו מפני שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל ביום זה דלא שייך למימר לוה ופורע משלים והתם נמי (ב) בפ' קונם מייתי לעיל מינה הך דלוה אדם תעניתו ופורע ולפי זה הא דאמרי ליה לרב יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר וליפרע ולא היו חוששין שמא יום זה אמר דרך מוסר היה שהיו מחזירין שיאכל אצלם והיו כאומרים לו שמא לא יום זה גדרת ותלוה ותפרע · ואחרים אמרו דאפילו ביום זה לוה ופורע דהא אמרי' הכא לא יהא אלא נדר ומנדר דלדקה הוא (ג) דאתיא עלה וכדכתיבנא והתם בפ"ק דערכין מסקינן דאפילו באומר סלע זו ללדקה כל שלא באתה ליד גבאי לוה ופורע וכן דעת הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל והך ירושלמי דכתיבנא לא מוכח מידי דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו לפי שעדיין הוא מחוייב להתענות יום אחר אבל ביום זה כל ששכח ואכל אינו מחוייב שיפרענו והרי נדרו בטל מעתה ומש"ה מתענה ומשלים ואם תאמר וכיון שכבר התפלל תפלת תענית היאך ילונו ונמלא שקרן בתפלתו וי"ל שכיון שבשעת תפלתו היה בדעתו להתענות לא חיישינן להכי וסמך לדבר ממה שאמרו [דף יט:] בירדו להם גשמים קודם חצות לא ישלימו ואע"פ שכבר התפללו תפלת תענית: **אדבריה** רב יהודה לרב ילחק ודרש וכו' בין גואל לרופא. ברכה בפני עלמה: **ירושלמי** רבי יונה בשם רב וכו' רבי זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וכיומו. פירוש בערבית ושחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין ימים שאין בהן קרבן מוסף וכו' · כמו שכתוב בהלכות אבל הר"ז הלוי חולק ואומר שאין מתפללין תפלת תענית בערבית של ליל כניסת התענית ודחה ראיות הללו הכתובות בהלכות ואמר דהתם בירושלמי ס"ל כרב כהנא דאמר בפרקין בגמרא יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית לבור קבל עליו ומשמע נמי דאוכל ושותה מבעוד יום ומשום הכי קאמר דאומרה כלילי שבת ויומו דכשם שזה קדש כולו לילה ויום כך זה והוא הדין לתשעה באב אבל לדידן דקי"ל דאין תענית לבור בבבל אלא ט' באב בלבד כל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית והיא דגרסינן בפרק במה מדליקין (דף כד.) ימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר מעין המאורע בשומע תפלה תרגומא באותן תעניות שמפסיק בהן מבעוד יום ואמטול הכהו נקט ערבית אבל שחרית ומנחה קתני אכולהו תעניות ומעמדות אלו דבריו ז"ל והרמב"ן ז"ל כתב שאי אפשר לדחותה כן שמה שאמר דהתם בירושלמי סבירא להו כמ"ד חיישינן שמא תענית לבור קבל עליו ליתא שלא אמרו חיישינן שמא תענית לבור קבל עליו אלא להתענות נפשו בכל ענוי שהלבור מתענה מיהו דווקא בו ביום אבל לא שיוסיף זמן על שאר היחידים המתענים אלא אוכל ושותה כל הלילה והיינו דאמרינן אסור בנעילת הסנדל ואינו לא היה אוכל ושותה כל הלילה הוה ליה למימר שכל חומר תענית לבור קבל עליו מדלא אמרינן הכי ש"מ שאינו נוהג בתענית לבור אלא בנעילת הסנדל וברחילה ובסיכה ובתשמיש המטה אבל לא להוסיף יותר משאר תעניות והאי דלא קאמר רחילה וסיכה ותשמיש המטה חד מה' עינויין נקט ורבותא אשמועינן בנעילת הסנדל ואין ל"ל באיך שהם משום תענוג שאסור לו לנהוג עדונין בעצמו וכן מה (ד) שראה בהא דגרסינן בפ' במה מדליקין ערבית ושחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דמשום אותן תעניות שמפסיק בהן מבעוד יום נקט ערבית לא מחוור דאם כן היכי אמרינן עלה ואין בהם קדושה על הכוס ואין בהם הזכרה בברכת המזון מאי בהמ"ז אילימא דיממא וכי לריכא למימר הכתי לאו ביממא דתעניתא עייל אלא פשיטא דליליא וברא שונות שהוא אוכל בלילה וקמ"ל אע"פ שאומר מעין המאורע בתפלה אין בהם קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון ובתוספתא נמי יש ראיה לדבר יהרב אלפסי ז"ל דתניא התם פעמים שאין אדם שרוי בתענית ומתפלל תפלת תענית ופעמים שאדם שרוי בתענית ואינו מתפלל תפלת תענית כילד כאן בכניסה וכאן ביליאה ושמא תאמר והיאך יתפלל בערבית תפלת תענית והרי הוא אינו מעונה עדיין ועתיד לאכול ולשתות כל הלילה איכא למימר דהייט מפני הקבלה שקבל התענית על עלמו מבערב שיום של תורה לכל דבר מבערב עד ערב וכן בכל תענית שגוזרין ב"ד בגזרה חמורה כט' באב ותעניות אחרונות מבערב מבעוד יום מפסיקין בהן אלא שבתענית יחיד הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלין דהייט בי"ב שעות של יום מ"מ התענית מתחיל מתחלת הלילה שאם לא היה כן לא היה נאסר לאכול ולשתות כל הלילה אע"פ שגמר וסלק וישן אלא היה אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר כשם שאוכל כל היום בתעניות שמפסיק בהן מבעו"י אלא ודאי התענית מתחיל מתחלת הלילה ומש"ה אמרי' שלריך לקבל אפי' תענית יחיד מבעוד יום ואם אינו מתחיל עד למחר למה הוא מקבלו עליו (ה) עד הלילה והא אדרבא כל שהקבלה סמוכה יותר לתענית מעליא טפי כדסקלו וטרי רב ושמואל אי מקבלו במנחה או בתפלת המנחה אלא ודאי משמע שהתענית מבערב הוא מתחיל ולפיכך מתפלל ערבית

רש"י
שפוסק מלאכול חוזר ואוכל: מהו שיטעום· לנסות התבשיל: מי לא משלים · וכי אינו משלים את נדרו: וכי יחיד קובע ברכה לעצמו · דקאמר' שמתפלל תפלת תעני' בין גואל לרופא ואותם העונה בעת לרה ומוסיף על י"ח ברכות: בשומע תפלה · שכוללה בברכת שמע קולנו ואותם שומע תפלה כמו שאנו עושין לפי שאין יחיד קובע ברכה לעצמו אבל שליח ליבור לבד קובע ברכה לעצמו ואומרה בין גואל לרופא משום דרבים

כתב הגאון ז"ל: גרסי' בפ' היה קורא בתורה *דף יד. *בעא מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מר' תמיג אמי השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתיה קביל עליה והא לא קא אכיל או דילמא הנאה קביל והא קא מתהני אמר ליה טועם ואין בכך כלום תניא נמי הכי מטעמת אינה צריכ' ברכה והשרוי בתענית [א] טועם ואין בכך כלום ועד כמה רבי אמי ורבי אסי טעמי עד רביעיתא ומפרשי רבנן דצריך לאזהורי כי היכי דלא ליבלע כלום: ירושלמי בנדרים בפרק קונם יין שאני טועם [ב] נדר להתענות ושכח ואכל כבר תפיד אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם ומתענה יום אחר כדי לקיים נדרו הואיל ושכח ואכל ביום זה הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם [א] בלע אבל אם טעם לא כלומר אפי' אמר יום סתם אם לא אכל אלא טעם בלבד מתענה ומשלים אותו היום: *אמר רב יהודה אמר רב [ב] לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי *פשיטא לא יהיה אלא נדר מי לא משלים ואזיל *(א) הרי"ף לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכה כרב באיסורי: למחר וליומא אחרא: רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אשי אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו בתענית יתיבנא ולוזיף מר וליפרע מי לא סבר לה מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא א"ר יפה תענית לחלום כאש לנעורת וא"ר חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף ואפילו [ג] בשבת *אדבריה רב יהודה לרב יצחק דף יג: בריה ודרש [ג] יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית והיכן אומרה תמטו בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא א"ר יצחק בשומע [ד] תפלה וכן א"ר ששת בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה ושליח צבור אומרה בין גואל לרופא: ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה רבי זעירא בשם רב הונא אומר אומרה כלילי שבת וכיומו פירוש בערבית שחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין *ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי ותעניות דף כד. ומעמדות שני וחמישי מאי עבידתייהו אלא ב' וה' של תענית ושל מעמדות ערבית [ה] שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואם לא אמר אין מחזירין אלמא צריך לומר עננו בתפלת ערבית ושמעינן מינה שאם טעה ולא אמר עננו בתפלת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אידכר מקמי דעקר להו לרגליה נימא הכי עננו ה' עננו כי בצרה גדולה אנחנו וכו' כי אתה שומע תפלה ופודה ומציל ועונה בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וגומר:

מתני'

א מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקסו:

ב מיי' פרק ד מהל' נדרים טור או"ח סי' תקסח סמג עשין [דרבנן] סימן ג:

ג מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין כ יט טור או"ח סי' תקסה, תקסו:

שיטת ריב"ב

יחיד שקיבל עליו תענית. אפילו תענית לבור מתפלל תפלת תענית בשומע תפלה ושלית ליבור בין גואל לרופא ירושלמי ר' יונה בשם רב וכו'. והרב דודי ז"ל כתב שאין לנו תפלת תענית אלא ביום דהא קיימא לן אין תעניות ליבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית ור' יונה בשם רב כרב כהנא סבירא ליה דאמר חיישינן שמא תענית ליבור קיבל עליו ואוכל ושותה מבעוד יום וכו' כדכתיבנא בספר המאור:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לשון הרא"ש: (ב) נ"ב בירושלמי: (ג) נ"ל דאתינן: (ד) נ"ל שדחה: (ה) נ"ב מבעו"י ימתין:

הגהות מא"י

[א] בא"י סגי' אכל:

דאפילו לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וסמ"ג פליג לפי הראיה שהבי' משמע אפילו כבר קב עלויה שיכול לאכול ע שיבא השמש כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודה הל עליו התענית מ הסתם ואסור לאכול ואפ לרצון וכתב הרמב"ן דל שייך למימר קבלה אל ביוה"כ שצריך להוסיף עלי מבעו"י אבל בשאר תעני אפי' ט' באב שב בהמשות שלו אסור אפ פסק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל ע"כ וכתב הטור ואין נראה לחלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבעו"י:

א וביום הכפורים וט' באב אסור וכתב הבי העזרי שיכול ללעוס עלי קנמון ועץ המתוק ללחלח גרונו ולפלוט כדאמרי' כס פלפלין ביוה"כ פטור וה"ה נמי לכתחילה והא דנקט דיעבד משום דבאכילה גמורה איכא חיוב חטאת:

ב נדר להתענות ומלטער יכול ללות ולפרוע ואין צריך התרת חכם וה"מ בתענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון יום שמת בו אביו או רבו אינו יכול ללוותו ולפורעו:

לשון ריא"ז

לוה אדם תעניתו ופורע ואע"פ שהתחיל להתענות בו וצריך לפרוע ליום אחר מפני שהוא מלטער או מפני שעושים לו אוהביו סעודה בשביל כבודו ואע"פ שקבל תענית זה מאתמול בתפלת המנחה ואע"פ שהתפלל כבר תפילת תעני' רשאי לשנותו ליום אחר ואין חוששין בו משום תפילת שוא כמבואר בקונטרס הראיות:

ג וצריך להתענות יום אחר על שבטל עונג שבת וא"צ שיהיה התענית מיד ביום א' שלאחר השבת: כתב רב עמרם ורבי' קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום שאין אנו בקיאים בפתרון החלומות לדעת אי זה רע ואי זה טוב ואין מתענים בספק וכן כתב אבי העזרי:

לשון ריא"ז

תענית אע"פ שלא קבלו מבעו"י מאתמול מתפלל בו תפילת תענית לפי שהוא קבוע עליו בחובה שהרי דוחה שבת והרי הוא כשאר תעניות שקבעו אותן חכמים חובה בין קבלו בין לא קבלו ואין אדם רשאי לשנותן וכן נראה בעיני לומר בד' תעניות כגון י"ז בתמוז וט' באב וצום גדליה וי' בטבת שהאיל והדורות קבעו אותן חובה אין אדם רשאי לשנותן ליום אחר כמבואר בקונטרס הראיות:

ד כתב ראבי"ה שמשמע מאביו ומרבו שהיו תמהין על מה שמתפלל ש"ל עננו בין גואל לרופא כשמתפללים על גזרה או על כל צרה שלא תבא עליהן וכן למה קורין ויחל דכיחידים דמו דהזינן אפילו באנשי נוה דחשיבי כיחידים לענין שאלת מטר אבל תענית בה"ב אחר הפסח והחג נהגו בהן בכל ישראל ולא הוי תענית יחיד והראב"ד כתב על אלו שהן תענית יחיד לא יאמר בשם ש"ל עננו ולא ויחל וכתב הרא"ש וכאשכנז עשאום קבע והכל מתענין בהן והטור כ' דקהל שמקבלים עליהם תענית ודאי רבים מקרו ויכולים לקבוע ברכות ומיהו צריך שיהיו עשרה שמתענין ואפילו אם יש י' בעיר שמתענין אם אין י' בבה"כ אין יכולים לקבוע הברכה וכתב רב נתן דש"ל שאינו מתענה אינו יכול להתפלל מתענה אינו יכול לומר עננו וכו' הטור כיון שאין אומר ביום הזה שאינו מתענה אלא ביום התענית הזה אם א"א בענין אחר מ"ד שיתפלל ש"ל שאינו מתענה וכענין הסליחות רבו הדעות ועי' בטור או"ח סי' תקסו: ד"ה רש"י סי' פזם דוקא

ערבית תפלת תענית. ומיהו רש"י ז"ל כתב בפרק במה מדליקין [דף כד.] שאפילו בשחרית אין לו להזכיר עננו מפני שאינו אם יכול לסיים התענית ונמצא שקרן בתפלתו אך אם מטות שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר: **מתני'** הגיע ר"ח כסליו. כ"ל דאע"ג דמתני' דהגיע י"ז במרחשון ר' מאיר היא וכמ"ש לעיל היינו טעמא דר"ח כסליו לפי שהוא זמן רביעה שלישית אפי' (א) ר"י דאמר שמאחר הרביעה הלכך לר' מאיר אפי' במיעוט השנים אינה מתאחרת יותר ולפיכך ראוי שיהו ב"ד גוזרין תענית: **גמ'** מעיינינן במילי דמתא. מפשפשין במעשיהן ובעסקי בני העיר אם יש גזל וחמס בכפיהן ומפייסין אותו: ורביעית היום מתוודים ומשתחוים. והיינו רביעית בתרא דיומא דכתיב קרא אחרינא ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד מנחת הערב וכתיב ולמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי ישראל אלמא פלגא קמא מעיינין במילי דמתא כדכתיב ואלי יאספו כל חרד כלומר לי היו מתאספין ואין טובים שבהם להגיד לפני כל מעל הגולה וחטאתם להפריסם ובמנחת הערב דהיינו מחצות ולמעלה שהצל נוטה כדאמרי' ביומא [דף כח:] צלותיה דאברהם מכי משחרן כותלי קמתי מתעניתי ולא שהיה מתענה עד המנחה ואח"כ אוכל אלא כלומר מצער עניי ובקרעי כלומ' ועם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה:

ומדאמרינן הכא דבעו רחמי בריבעא בתרא דיומא משמע דכ"ד ברכות של תענית המוזכרות באידך פירקין אינן בתפלת שחרית דא"כ תהא עיקר התפלה בבקר והכא משמע שעיקר התפלה היא בערב ולא עוד אלא שמכאן סמך ר"ח ז"ל לומר שא"א כ"ד ברכות אלא בערב בתפלת נעילה ואין זו ראיה דהכא לאו בתענית שמתפללין בו כ"ד ברכות בלחוד קיימי' אלא אף בתעניות ראשונות אמרו כן שהיו מרבים ברחמים בערב כפי כחם ועוד שאפילו בתעניות שמתפללין בהן כ"ד הוו מפסי טפי ברחמי ברמשא מצפרא שהיו שם שתי תפלות מנחה ונעילה ואפשר ג"כ שהיו מאריכין עוד בבקשת רחמים אבל מ"מ אינו נראה שיהו מתפללין כ"ד ברכות בשחר ולא בערב כיון שעת הערב יותר מיוחדת לבקשת רחמים · והר"ז הלוי ז"ל אמר שלאותן כ"ד ברכות היו מיחדים תפלה בפני עצמה כעין מוסף וסמך לו על מה שאמרו בירושלמי בפ"ק דברכות ר' יוסי ורבי אחא נפקין לתעניתא אתא צבורא מקריין שמע בתר תלת שעין ובעא ר' יוסי ממחי בידן אמר ליה רבי אחא ולא כבר קראו אותה בעונתה כלום הם קוראין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אמר ליה מפני הדיוטות שלא יהו אומרים בעונתה הם קוראין אותה ולפיכך חשב הרב ז"ל שבשחר השלימו את התפלה כולה ואחר כך התפללו בתפלה אחרת כעין מוסף ואין זו ראיה לפי שמתוך (ב) כ"ד ברכות לא היו מתפללין עד שיהיו כל הצבור מתאספין והיו היחידים צריכין לקרות ק"ש ולהתפלל בשחר ואח"כ כשהיה בא ש"צ להתפלל כ"ד ברכות היו חוזרין וקורין אותה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אבל משמע ודאי שאינה תפלה אחרת שלא מצינו יום שנתחייב (ג) ביומא ד' תפלות אלא יוה"כ בלבד כדפרכינן בריש פרק בג' פרקים [דף כו:] תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומפרקינן חסורי מחסרא והכי קתני בג' פרקים בשנה כהנים נושאין כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ד' פעמים ביום שחרית מוסף מנחה ונעילה ואלו הן ג' פרקים תעניות ומעמדות ויוה"כ. ומדאמרינן דריבעא דיומא קרינן ומפטירין משמע שלא היו קורים בבקר בפרשת תענית אלא מחצי היום ואילך ואף הגאון הרב פלטווי כתב בתעניות של שני וחמישי בלפרא קרי בפרשתא דשבתא ובמנחה בפרשת תענית ולפיכך יש לתמוה על מה שאנו נוהגין לקרות ויחל בבקר ובערב בשני וחמישי ג"כ ואכתוב עוד בזה בסוף פרק שני בע"ה: **תנא** עוברות ומניקות אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות. פי' ג' ראשונות שגוזרין על הצבור משום דקילי דאוכלין ושותין בהן משחשיכה אין מחמירין בהן על עוברות ומניקות: ולא באחרונות נמי משום דנפישי דהוו להו שבע: אבל מתענות באמצעיות. אבל הר"ס במז"ל כתב בפ"ג מהלכות תענית שמתענות באחרונות בלבד וזה תלוי בפי' מה שהוזכר מזה בגמרא ורש"י ז"ל מפרש כדברי הרב אלפסי ז"ל: **תנו** רבנן כשאמרו אסור ברחיצה. התענית צבור קאי כשאמרו אסור ברחיצה כלומר בחמין לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומיהו בצונן אפי' כל גופו מותר כדאיתא לקמן וסיימינן בה בגמרא וכן אתה מוצא באבל ומנודה: **ירושלמי** תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט"ב וכן בתענית צבור. משמע לי שלא הביא הרב אלפסי ז"ל זה הירושלמי אלא ללמד ממנו על ט"ב אבל לא לאסור מנודה בנעילת הסנדל בעיר דהא מיבעיא לן בפרק אלו מגלחין (דף טו:) מנודה מהו בנעילת הסנדל ולא איפשיטא [ואף הרי"ף ז"ל כ"כ בבעיין בנעילת הסנדל למנודה ולא איפשיטא] וכיון דלא איפשיטא משמע דלקולא נקטי' דבדרבנן היא והא דמסיימינן בגמ' וכן אתה מוצא במנודה ואבל דחיקן התם אשארא אלא ללמד על ט"ב הביאו: **אמר** רפרם אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל.לער אבלות החורבן כגון ט"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן. ומיהו לא שוו אהדדי דבט"ב אמרי' בפרק מקום שנהגו (דף נד:) דאסור להושיט אפילו אצבעו קטנה במים כדרך שאסור ביוה"כ ואילו באבל מסקינן בסמוך דפניו ידיו ורגליו בצונן מותר: וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר. פירוש ואפי' כל גופו: ונמצאו שלשה דינין הלוקין בט"ב ואבל ותענית צבור דבט"ב אסור להושיט אפי' אצבעו קטנה במים אפילו בצונן כדאיתא פרק מקום שנהגו ואבל בחמין אסור לגמרי כל גופו ובצונן מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו ובתענית צבור מותר לרחוץ אפי' כל גופו בצונן ובחמין כל גופו אסור אבל פניו ידיו ורגליו לא והברייתא דתניא לעיל כשאמרו אסור ברחילה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר בחמין קאמר והכי מוכח בגמרא: **מתני'** עברו אלו וכו' מטין עם חשיכה · פותחין את החנויות מעט בהטייה: ובחמישי מותרין. מפרש בגמרא דבחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת: **גרסי'** בגמ' [דף יד·] עלה דהא מתני' במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות כלומר עושין התרעה בשופרות כדי שיכניעו לבם לקול השופר ויהיו כולם נרתעים מעונותיהם ולשון התרעה כמו תרועה וסתם תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כדאמרי' בר"ה (דף לג:) והיינו שהיו מוסיפין ברכות בתעניות והיו תוקעין בסוף כל אחת ואחת כדאיתא בפרקין דלקמן ורב שמואל בר שילא אמר בעניגו שהיו צועקין בקול רם עניגו אבינו עניגו וכולא אלפא ביתא של עניגו כמו שאומרים בסוף הסליחות בעשרת ימי תשובה ואמרינן בגמרא דקס"ד דמאן דאמר בעניגו לא אמר בשופרות ואיפריך הא לישנא ומסקנא דבשופרות כולי עלמא לא פליגי דהויא התרעה כי פליגי בעניגו מר סבר עניגו קרי ליה התרעה ומ"ס לא קרי לי' התרעה ויש לדקדק בזה על סוגיא זו והארכתי בזה בחדושי אבל אכתוב בכאן מה שצריך להלכה דמהא משמע שתקיעות שעל סדר ברכות בתעניות בשופר היו לא בחצוצרות וכן כתב הר"ז הלוי ז"ל שראה בתשובת הגאונים שנהגו לתקוע בתעניות בשופר והכי נמי מוכח בירושלמי דאמרינן

תורה אור · נר מצוה

מתני' א *הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה *עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות: **גמ'** היכי עבדי אמר אביי מצפרא לפלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגא דיומא לפניא ריבעא דיומא קרינן ומפטרינן וריבעא דיומא מצלינן ובעו רחמי דכתיב °ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים לה' אלהיהם: *תאנא א עוברות ומניקות אינן מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אבל מתענות באמצעיות: *תנו רבנן כשאמרו ב אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר כיצד יצא לדרך נועל הגיע לעיר חולץ °ירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט' באב וכן בתענית צבור: אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל ג כגון תשעה באב אסור בין בחמין בין בצונן וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר *והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפילו כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר: **מתני'** ד *עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור ומה אלו יתירות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויו' בב' מטין עם חשיכה ובה' מותרין מפני כבוד השבת:

גמ'

רש"י

דרב"י עדיפי: **מתני'** אוכלין ושותין משחשיכ'. בלילה שלפני התענית: אוכלין ושותין מבעוד יום·לפני התענית: ונועלים המרחצות· לפי שאסורין ברחיצ': **גמ'** מעיינין במילי דמתא · בצרכי העיר מתעסקים בדינין ובדברים הצריכין לעיר: לא בראשונו' · לפי שאין חמורין כל כך: ולא באחרונות · לפי שהן מרובין יותר מדאי שבע תעניות: ואם להעביר הזוהמא · שסך כדי להעביר הזוהמא מותר: **מתני'** מתריעין · מתקבצין הציבור להתפלל: ובשני מטין · לפתוח החנויות עם חשיכה לקנות מאכל לסעודות הלילה: ובחמישי · כל היום שקונים בחמישי נמי לצורך השבת:

השמטה: ...ן בין בצוק בין בחמין בין גופו בין פניו ידיו ורגליו דעל כרחין מדאקשי' מעודה דר' יוסי בר' חנינא עליה דרפרם שמע מינה דלדעתיה תשעה באב ואבל שוין ואחר כך בא רבא לחלוק על רפרם ולהו... אבל תשעה באב לומר שאע"פ שתשעה באב אסור בין בחמין בין בצונן בין גופו בין פניו ידיו ורגליו [אבל פניו וידיו ורגליו] בצונן מותר ודין תשעה באב כדקאי במימרי' דרפרם בר פפא קאי · והרב ז"ל שהזכיר... לא נתכוון אלא לפסוק כרפרם בתשעה באב וכדרבא דפסיק הילכתא באבל ובנוסחי הלכות הרב ז"ל המדוקדקות לא גרס במימריה דרפרם כגון תשעה באב ולא אלא כגון תשעה באב ואבל ולא גרסי' ואבל שלפי מה ש... ...ין הלכה אין תשעה באב ואבל שוין שתשעה באב אסור בכל ענין ואבל פניו ידיו ורגליו בצונן מותר . כל זה לשון הכותב : מתני' עברו אלו ולא נענו וכו' מטין עם חשיכה . פותחין את החנויות מעט ב...

בחזרות הראשונים שהיו בטוחים לכשלים תעניתם לכלך יחיד אומרה אבל פתה לא מיהו נראה דלצבור כשו להזכיר . וכתב סמ"ג אמנם לא נהגו העם לומר עניגו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפילתו רק שליח לצור מתפלל בבקר עניגו שא"א שלא יתענה אחד מן הקהל אע"פ שמתוך ההלכה אינו חשש לזה מדקאמר התם לוזיף מר תעניתו וליפרע אע"פ שכבר התפלל תפילת תענית ואינו נחשב שקרן מאחר שידעתו היה להתענות: יש מן הגאונים שכתבו שאין לאומרו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס שיצטרך לאכול ונמצא שקרן בתפילתו אבל ש"צ אומרו בכל פעם שא"א שלא יתענו קצת והקהל וכן נוהגים באשכנז ונספ' ערבית שחרית ומנחה וכך היה נוהג הרא"ש וטוב לומר במנחה [בתחנונים] של אחר התפלה לאחר אלהי נצור רצון העולמים וכו' . כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר י"ג מדות ואיני יודע מה הבא יש בדבר בהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו חכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו :
לשון ריא"ז
ואומר עניגו בין בתפילת ערבית בין בתפילה שחרית בין בתפילת מנחה ואע"פ שדעתו לאכול כל הלילה מתפלל עניגו בתפילת ערבית ואם לא אמר עניגו אין מחזירין אותו בכל תפילה ותפילה ואין מזכירין עניגו בברכת המזון כל עיקר כמו שמבואר בפרק במה מדליקין וכמ"ש התחיל להתענות אין אומרים עניגו בתפילת ערבית אע"פ שעודנו בתענית :
א הטור כ' דאע"פ שאין שעוברות מתענות דגם לא יאכלו אלא לקיום הולד וכתב נמי דאין מתענות בז' התעניות אלא בג' האמצעיות . ומיי' כתב דעוברות ומניקות מתענו' גם בז' התעניות ולא בראשונים :
לשון ריא"ז
עוברות ומניקות אין מתענות בג' תעניות הראשונות לפי שאינן המורות כ"כ וכן לא בז' שאחרונות אע"פ שהן המורות הן תעניות רבות וקשה להן להתענות כל כך תעניות אבל מתענות באמצעיות ובתעניו' שאינן מתענות לא ינהגו עצמן בתפנוקים אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד כמו שמבואר בתוספתא :

א מיי' פ"ג מהל' תענית הל' ... טור א"ח סי' תקעה :
ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור א"ח סי' תקעה :
ג מיי' פרק ג מהל' תענית עשין [דרבנן] ג טור יו"ד ספא :
ד מיי' פרק ג מהל' תענית טור א"ח סי' תקעה :

הגהות הב"ח

(א) גר' יוסי דאמר שמאחר הרביעה כצ"ל : (ב) שכ"ד כצ"ל : (ג) באבע כצ"ל והיבש ביומא ממתק :

שיטת ריב"ב

מתני' הגיע ראש חודש כסליו וכו' גמ' כשאמרו בתענ"צ אסור ברחיצה בחמין לא אמרו אלא גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר אבל בצונן אפי' גופו מותר : כל שהוא משום אבל . כגון ט' באב ואבל אסור בחמין ובצונן אפי' פניו ידיו ורגליו וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ובצונן אפי' כל גופו מותר . ...

דאמרינן התם קומי ר' יהושע תוקעין בתעניתא כלומר בשופר ר' יוסי בעא ויתקעון קומי בחצוצרותא כלומר אף בחצ' כרתא ולא שמיע דתני חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין והיכא נמידק מדתניא בפרק ראוהו ב"ד (דף כו:) בתעניות שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות ואמרי' עלה בגמ' בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות אין שופר ומשמע מקום שיש חצוצרות דהיינו תעניות כדתנן התם שמצות היום בחצוצרות וכן פרש"י ז"ל אלא כיון שסוגיתינו והירושלמי מוכיח דבתענית אין תוקעין אלא בשופר

נר מצוה

רי"ף

גמ' *אמרו ליה רבנן לרב ששת קא אתו רבנן לבי תעניתא כי סיימי מסאני קפיד ואמר להו דילמא מיכל נמי קא אכלי: אביי ורבא מסיימי אפנתא אמימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו סברי לה לדשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכן הלכה °ר' יהודה נשיאה *גזר תליסר תעניתא ולא נענה סבר למיגזר טפי אמר ליה רבי אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו שלחו ליה בני נינוה *לרבי כגון אנן דצריכינן [א] למטרא ואפילו בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כצבור דמינן ובברכת השנים שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה וכן הלכה: בשני מטין עם חשיכה: תניא בשני מטין עם חשיכה לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת יש לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד ואם יש לו איצטבא לפנים פותח כדרכו ואינו חושש:

מתני'

רש"י

גמ' הוו סיימי אפנת'. (א)היו הופכין הסנדל מה שדרכו להיות למעלה כגון שפת הסנדל היו הופכין למטה: אין תענית צבור בבבל. שיהא אסור לאכול משחשיכה וליאסר בנעילת הסנדל אלא בט"ב: כגון אנן דצריכינן לגשמים ואפי' בתקופת תמוז. שהתבואה שלהן היתה אפילה והיו צריכים למטר אפילו בתקופת תמוז ואנן מתפללים ותן טל ומטר כל זמן שאנו צריכין למטר: היכא מצלינן ליה כיחידי' דמינן. ואמרינן ליה בשומע תפלה כיחיד שואל צרכיו בשומע תפלה וכיחידים דמינן לפי שאנו מעוטי' מכל העולם: מטין. פותחים מעט: פותחים. כל הפתח: היו לו שני פתחים. שהדלת היא משתי חתיכו': פותח אחד ונועל אחד. וזו היא הסייה שלו: היה לו איצטבא. לפני הפתח פותח כדרכו ואינו חושש דכיון דאי' ביה איצטבא לפני הפתח במקום הסייה היא דלא עיילי ביה

ר"ן

דבתענית אין תוקעין אלא בשופר והגאונים כתבו כך וכך נהגו בכל מקום בתענית בשופר יש לנו לומר דכי אמרי' התם בפרק ראוהו ב"ד דמצות היום בחצוצרות בתעניות שבמקדש שהם במעמד כל ישראל בלבד אמרו והא דתניא התם אבל בגבולין בכל מקום שיש חצוצרות אין שופר היינו בשעת מלחמה שתוקעין בחצוצרות דכתיב ותקעתם בחצוצרות אבל בתעניות בשופרות תוקעין ומתריעין אבל לא בחצוצרות והיינו טעמא משום דכיון דאמר רחמנא דבשעת מלחמה מתריעין ילפינן מינה נמי בכל צרה וצרה שלא תבא על הצבור דמתריעין ומיהו כיון דחצוצרות בכנופיא דכולהו ישראל הוא דאשכחן כדכתיב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות ותעניות דגבולין לאו כנופיא דכל ישראל ניהו תוקעין ומתריעין בשופר כמו בר"ה ולא בחצוצרות: **קא** אתו רבנן לבי תעניתא כי מסיימי מסאני. אף בתעניות אמצעיות ואחרונות דסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל הלכך לא מחמ' בנעילת הסנדל: אקפיד רב ששת אמר דילמא מיכל נמי אכלי. ופרשי מדרכי צבור דלית ליה דשמואל: אפנתא. ארקוקש בלע"ז: מחלפי דימינא לשמאלא. כיומא דתעניתא משום שינוי בעלמא: דסברי ליה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד. פירשו בו שאין חומר תענית צבור של נעילת הסנדל ורחיצה וסיכה נוהגת בבבל אלא בט"ב בלבד ופרש"י ז"ל דטעמא לפי שאין צריכין לגשמים שהיה טבעי ולפי זה לא אמרה שמואל אלא בתענית של גשמים אבל בשאר צרות בבל וא"ץ ישראל שוין ואי הכי קשיא היכי פסיק ואמר אלא ט"ב בלבד וכי תימא שאין מתענין בחומרות הללו אלא על הגשמים אבל לא על שאר צרות ליתא דהא אמרי' בפרק סדר תעניות האלו [דף יט.] דעל דבר ועל מפולת אותה העיר מתענה ומתרע' וכיון שמתרע' משמע שהיא נוהגת בכל חומרי תענית צבור שאותן תענית שמתריעין חמורין מכולן כמו ששנינו ומה אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנות ועובדא דר' יהודה נשיאה דגזר תליסר תעניתא בשאר צרות הוה וכיון שגזר י"ג שהוא סדר תענית של גשמים משמע שהיה נוהג אותן בחומרות שלהן ומעתה לא היה לנו לומר אלא ט' באב בלבד והראב"ד ז"ל פירש דהיינו דאין תענית ציבור בבבל מפני שהארץ קרה שאין להחמיר עליהם לאסרם בנעילת הסנדל ולא לחייבם להפסיק מבעוד יום ולא לאוסרם במלאכה מפני שהן עניים ולא ברחיצה וסיכה מפני שאינם בריאים כל כך וצריך להם או שכיון שהותרו במלאכה ובנעילת הסנדל הותרו בכולן ואלו הדברים אלושים לפיכך נראה עיקרן של דברים כמו שפירש הרמב"ן ז"ל דאין שם תענית ציבור בבבל אלא כל התעניות שמתענין בבבל אינן אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור בחומר תענית צבור והטעם מפני שהדיינין שלהם הדיוטות הם ולא סמוכין ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלין תענית צריכין לקבל כולן על עצמן כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד אבל בארץ ישראל שהיה להם נשיא לא היו צריכין לקבל תענית על עצמן לפי שגזירתו קיימת על כולן וכולן בתריה גרירי כדאמרינן לקמן בפ' סדר תענית האלו [דף כד:] דבי נשיאה גזר תענית' ולא אודעינהו עילויה לר' יוחנן ולריש לקיש לצפרא אודעינהו אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן והא לא קבלינן אמר ליה אנן בתרייהו גרירינן אלמא כל תענית שגזר הנשיא אין צריכין היחידים לקבלו ולפיכך הוא תענית צבור אבל בבבל אינו כן אלא תענית יחידים וזהו שאמרו בירושלמי רבי חלבו א"ל לר' יהודה הנשיא פוק עמן ונערך עביד א"ר יוסה הדה אמר אלין תעניתא דאנן עבדינן לית אינן תעניתא מאי טעמא דלית נשיאה עמן וזהו שאמרו אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד ולא בבל בלבד אמרו אלא כל חוצה לארץ כבבל כמו שאמרו [ב"ק טו: ע"ש] אין דנין דיני קנסו' בבבל וכי תימא אכתי אמאי והרי נשיא שבארץ ישראל הוא בידו לגזור על כל ישראל ובבל בכלל כמו שאמרו בפ' מקום שנהגו (ד' נא.) כיון דאנן כפי' להו עבדינן כוותייהו יש לומר אין ה"נ וכי אמרי' אין תענית צבור בבבל היינו על התענית הנגזר בבבל כגון תעניתו של רב ששת או אפשר שאינו בדין שיגזרו בני ארץ ישראל תענית על בני בבל על כל צרה שלא תבא על הציבור שאפי' במסכה מהלכת הוה ליה כמהפרכיא להפרכיא שאין גוזרין תענית כדמוכח פ' סדר תעניות האלו [דף יט:] כמו שהוא כתוב שם בס"ד וכ"ת א"כ שתענית של בבל אינו אלא תענית של יחידים אינו בדין שיתפללו בו תפלת נעילה וכ"ד ברכות שהרי אמרו בתוספתא מה בין תענית צבור לתענית יחיד שתענית צבור מתפללין כ"ד ברכות מה שאין כן בתענית יחיד וכי תימא הכי נמי והא איבעיא לן בפרק הקורא את המגילה עומד ויושב [דף כב.] עלה דההיא ביום שיש בו קרבן מוסף קורין ארבע תענית צבור בכמה משום דיש בו מוסף תפלה ואתי למפשטה מרב דאקלע לבבל וקם קרא בספרא וכו' כדאיתא התם ואי לא היה [מוסף תפלה] בבבל פשיטא דאין קורין בו בתענית צבור אלא שלשה דהא ליכא (אלא) מוסף תפלה אלא ודאי משמע שאף בבבל היו מתפללין תפלת נעילה ואין לך לומר שהיה תענית שגזרו עליהם בני ארץ ישראל שכבר כתבנו שאינו בדין מפני שהוא מהפרכיא להפרכיא ואי מדאמרי' בפרק סדר תעניות האלו [דף כא:] גבירה לוקה שפחה לא כ"ש היינו לומר שבני בבל ראויים לגזור התענית על עצמן אבל לא שיגזרו אותו עליהן בני ארץ ישראל כדאמרינן עלה דההיא דגבירה לוקה וכו' דשמואל גזר תעניתא ולא אמרו שהיו גוזרים אותו בני ארץ ישראל ובירושלמי נמי מוכח שבחוצה לארץ מתפללין כ"ד ברכות שאמרו שם בהאי עובדא דאמרינן בגמרא דילן דשלחו ליה בני ניגוה לרבי כגון אנן דצריכינן למיטרא אפי' בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפילה וכו' ואמרו שם עלה דההיא שמ"כ אומרן באותן שם שהוא מוסיף אלמא מתפללין היו כ"ד ברכות ובודאי דההוא עובדא בחוצה לארץ הוה דבארץ ישראל לא היו צריכין לגשמי' בתקופת תמוז שהרי אמרו שאם יצא ניסן ולא ירדו גשמים שאינן אלא סימן קללה ומשמע נמי דבבבל מתריעין שהרי אמרו בפרק סדר תענית האלו כו' [דף כב:] ובגולה מתריעים על רוב גשמים וכיון שלמדנו על תפלת נעילה ועל כ"ד ברכות ועל התרעה שבחוצה לארץ (א) והכא אמרינן שאין שם תענית צבור בבבל אלא תענית יחידים י"ל דכי אמרינן הכי ה"מ לענין ה' ענויים שאין כח בתענית יחידים לרבות תענית שלהם לתענית יה"כ שהוא על כל ישראל ומש"ה לא מיתסר בענויין הללו אלא תענית דומיא דידיה דהיינו תענית צבור שהוא מקובל על כל ישראל אבל לענין נעילה וכ"ד ברכות והתרעה לא אמרו שכיון שכל הצבור מצטרפין להתענות ראויין הם לכך: רבי יהודה נשיאה גזר תליסר תעניתא ולא איענו סבר למגזר טפי. מוכח בגמרא דבשאר פורעניות הוה אע"פ שאין נראה כן ממה שכתבו שהם הרב אלפסי ז"ל וכתב אחריה לא שנו אלא לגשמים אבל בגמרא נראה כמו שכתבתי והוא סבר למגזר טפי משום דסבירא ליה כמאן דאמר דלשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ומדגזר תליסר תעניתא משמע דעל סדר תעניות גשמים גזר אותן שלשה ואח"כ שלשה ואח"כ ז' ויש לתמוה למה דהא בפרק סדר תעניות האלו משמע דבשאר צרות מיד הן מתענין בג' ראשונות ואח"כ למה גזר ג' וז' והלא תחלתן חמורין כסופן והיה לו לגזור ב' וה' עד שיענו אבל מכאן נראה שאין גוזרין תענית אלא בענין זה של תענית גשמים וגזירה ראשונה ושנייה של שלש שלש (ב) שלש ואם לא נענו מחמירין עוד לגזור גזרה גדולה של ז' תעניות:

שלחו ליה בני נינוה לרבי וכו' אמר להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה. ואע"ג דאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ה:) שאם היה צריך לפרנסה אומרה בברכת השנים שאני מטר שהוא מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז כדכתיב הלא קציר חטים היום אקרא וגו': בגין

שלטי הגבורים

א וכולם אין מתריעין עליהם אלא במקום הצריך להם כתב הרמב"ם ס"מ בארץ ישראל אבל במקום שצריכת גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו כשיגיע זמנו ולא ירדו גשמים יחידים מתענים בה"ב ומפסיקין בר"ח חנוכה ופורים ושוהין אחר כך כמו ז' ימים לא ירדו גשמים ב"ד גוזרין על הציבור י"ג תעניות על הסדר שאמרנו:

לשון ריא"ז

וכל אלה לא אמרה אלא במקומות של ארץ ישראל שממהרת לבשל פירותיה ושואלים הגשמים בתחלת ימות הגשמים ומתענין עליהם מר"ח כסליו ואילך וקציר שלהם הוא אחר ניסן הכל כמ"ש אבל בשאר המקומות כבר ביארנו שאין שואלים הגשמים בגולה אלא עד ששים לתקופה וכן התעניות שלהן אין עושין אותן אלא לפי צורך המקומות ויש מקומות שצריכין לגשמים אפילו בתקופת תמוז ומתפללין עליהם ותן טל ומטר ואפי' בתקופת תמוז אבל אין אומרין ותן טל ומטר בברכת השנים אלא בשומע תפלה לפי שמיעוט מקומות הן שצריכין לגשמים אחר הפסח והרי הן כיחיד השואל צרכיו בשומע תפלה ובשעת שצריכין לבקש רחמים על הגשמי' אומרים ותן טל ומטר בשומע תפלה:

שיטת ריב"ב

גמ' אין תענית ציבור בבבל. כלומר אין נוהגין חומר תענית ציבור בבבל שיהא אסור ברחיצה ובנעילת הסנדל ובשאר הדברים השנויין במשנתינו שאסורין בתענית שנוזר על הציבור אלא תשעה באב בלבד נוהגין אותו בחומר זה. תמה אני הכותב על הרב ז"ל שהביא בהלכותיו הא דר' אמי דאמר אין מטריחין על הציבור יותר מדאי דלטעמיה אין גוזרין על הציבור לעולם יותר משלש עשרה תעניות דעובדא דר' יהודה נשיאה בשאר מיני פורעניות הוה. וכפי מוכח בגמ' בהדיא ועלה אמר ר' אמי אין מטריחין על הציבור יותר מדאי ור' חייא בר אבא א"ר יוחנן פליג עליה בגמ' ואמר דלשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ולא חיישי' לטורח ציבור והאי דקאמר לא שנו אמתני' קאי דקא תני שלש עשרה תעניות ותו לא. ואיבעיא בגמרא דטעמא דמתני' מפני שכבר יצא זמנה של רביעה אבל לטורח ציבור לא חיישי' ובשאר מיני פורעניות דליתיה להאי טעמא מתענין והולכין עד שיענו ותניא כותיה דר' יוחנן ואיתוקמא הא דר' אמי כר' דחיים לטורח ציבור ואידחייא לה. והרב ז"ל כתב להא דר' אמי וכתב סמוך לה להא דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ובגמ' פליגי בהדיא ואיתפסקא דר' אמי בר

עין משפט

[א] מיי' פרק ג' מהל' תפלה טור א"ח סי' קי"ז

הגהות הב"ח

(א) סיכאכי': (ב) תי' שלש נמחק:

הגהות חו"י

(א) עי' רי"ף ברכות פ' ד' סי' ק"ס:

של שמחה. משום דבדבר שמחה ממעטין אבל לא בבנין הצריך : אבורנקי של מלכים. כך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן וביום שממנין אותו מלך היו עושין לו כסא מאותו עץ פירוש אחר אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו ומדאמר בירושלמי הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו משמע לי דכי אמרינן אי זהו בנין של שמחה זהו הבונה בית חתנות לבנו דלאו דוקא אלא הוא הדין לכל בנין שאינו צריך דאינו נעשה אלא לנוי ולהרוחה בעלמא וכתב רבינו האי גאון מדקא משוינן בנין נטיעות ארוסין ונשואין למשא ומתן מה משא ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בנין ונטיעת ארוסין ונשואין רשות אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובניס הא ודאי של מצוה היא ואף על פי שהוא שמחה מותר: אמר רבי אלעזר אמר רב אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. פירוש בצבור ומתפלל בשבילן כיהושע :

סליקו להו מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד · אפר מקלה. אפר ממש ולא עפר ואפר סתם הוא עפר דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם והיינו דקתני אפר מקלה דהיינו אפר שרפה : דברי כבושין . מלשון מכבש פרימס"א בלע"ז שכובשין הלב להחזירו למוטב:ובקבלה.שהנביא מצוה לישראל ובגמרא מפרש דכי קתני מתני' סדר תעניות היינו בז' אחרונות:**גמ'** תניא שלשה ראשונות ואחרונות : ונותנין אפר על גבי התיב'.מדלא קתני מקלה ש"מ דאפר או עפר קאמר ומיהו אפר מקלה עדיף טפי זכר לאפרו של יצחק : בגדולה . מצוה בעלמא שלא לפורענות ומתחילין מן הגדול שנאמר ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ולאיתמר בניו וגו' : בקלקלה מתחילין מן הקטן. שבתחל' נתקלל נחש ואחר חוה ואחר אדם : מאי שנא דשקיל איניש אחרינא.דקתני ונותנין על גבי התיבה ועל גבי הנשיא ומשמע ע"י אחר וגבי שאר כל האדם לא קתני אלא כל אחד ואחד נותן בראשו:למתביים מאחרים. דאיכא עגמת נפש *פורתא ומתוך חשיבותן הן מתביישין אבל שאר אדם דלא ר־יבי לא מתביישי מאחרים וסגי להו מניחות עצמן : פאר תחת אפר . שמניח במקום הנחת תפילין דכתיב פארך חבוש עליך ותפילין מניחין אותן במקום שמוחו של תינוק רופף: בצינעה. בבהכ"נ : גלינו. שיצאנו מבית כנסתינו : דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא. (ז) גלות איכא פרהסיא ליכא : למה מתכסין בשקין. חוגרין שקין והיו יוצאין לבית הקברות: כבהמה . משום דמשער בהמה נינהו ומטוה של עזים : למה נותנין אפר וכו' חד אמר וחד אמר דאיכא בינייהו עפר סתם : ולמה יוצאים בבית הקברות דחד אמר וחד אמר ואמרי' בגמרא דאיכא ביניהו קברי עכו"ם במקום שאין קברי ישראל דלמאן דאמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים איכא ולמאן דאמר כדי שיבקשו עלינו רחמים ליכא דאפילו על עצמן אין יכולין לבקש רחמים וכ"ש עלינו (ח) ודאמר למה מתכסים בשקים ולמה יוצאין בבית הקברות אע"פ שלא מצינו לא במשנה ולא בברייתא שהתקינו לעשות כך מפני שנהגו לעשות כן שאלו טעם על מנהגם . ודכותה הא דאמרי' בפ"ק דר"ה (דף טז.) . למה תוקעין בשופר של איל ובשום דוכתא לא תנן הכי אלא מנהגם היה לתקוע בשל איל משום הכי שיילינן למה נהגו כן וכמ"ש שם בס"ד: ודאמרי' למה יוצאין בבית הקברות. היינו שהיו נוהגין אחר שמתפללין שיוצאים כל העם לבית הקברו' ובוכין ומתריעין שם אבל לא שיוציאו את התיבה וס"ת לבית הקברות ויתפללו שם וכ"ש בקברי עכו"ם ח"ו וכ"כ הר"ם במז"ל בפרק ד' מהלכות תענית שלא כמנהג מקצת המקומות שמוציאין את התיבה לבית הקברות ומתפללים שם (א) : **ת"ר** יש שם זקן וכו' אדם של טרה

תורה אור — נר מצוה

מתני' א *עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן בבנין ובנטיעה ובאירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין לפני המקום והיחידים חוזרים ומתענין עד שיצא ניסן [א] וירדו הגשמים סימן קללה שנאמר °הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר וגו' : **גמ'** *תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה א הבונה בית חתנות לבנו אי זהו נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים : ירושלמי הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו : ובשאלת שלום : ת"ר חבירים אין ביניהם שאלת שלום ועם הארץ ששואל מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש והן מתעטפין ויושבים כאבלים וכמנודין עד שירחמו עליהם מן השמים : אמר ר' אלעזר ב אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנא' (א) °קום לך למה זה אתה נופל על פניך (ב) א"ר חייא בריה דרב הונא (ג) חזינן להו לאביי ורבא דכי נפלי אאפייהו דמצלו אצלויי : יצא ניסן הגשמים סימן קללה : (ד) אמר ר' אסי בר אבין הדא דתימא בשלא ירדו להם גשמים מכבר אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם:

סליקו להו מאימתי מזכירין

°*) **סדר** תעניות כיצד מוציאין ג את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל א' וא' נוטל ונותן בראשו והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא °וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר °וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' : **גמ'** *תניא שלש ראשונות ושניות נכנסין לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה בשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו ר' נתן אומר אפר מקלה היו מביאין : ובראש הנשיא ובראש אב בית דין והדר כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו והתניא רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקלקלה מתחילין מן הקטן הא נמי השיבותא היא לדידיה דאמרי' ליה את חשיבת למיבעי עלן רחמי: וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו : נשיא ואב ב"ד נמי לישקלו אינהו וניתבו ברישייהו מ"ש דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר ר' אדא דמן קסרי לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו *למתבייש מאחרים היכא מנה להו א"ר יצחק במקום תפילין שנא' °לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר : למה יוצאים לרחוב א"ר חייא בר אבא לומר צעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו וגלותנו מכפרת עלינו מאי בינייהו (ה) דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא : למה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר א"ר יהושע בן לוי כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו:למה מתכסין בשקין א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין לפניך כבהמה : למה נותנין אפר מקלה על גבי ס"ת א"ר יהודה בן פזי כלומר °עמו אנכי בצרה : למה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כעפר וחד אמר כדי שיזכור אפרו של יצחק וירחם עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם ולמה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר *לחמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו מתים רחמים עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם : והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין : תנו רבנן אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם אין שם זקן חכם אומר חכם אין שם לא זקן ולא חכם אומר אדם של צורה אחינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהי' את מעשיהם וגו' ומן החמס אשר בכפיהם

מאי

רש"י

איבעי להדיא : **גמ'** בנין זו בנין של שמחה · כלומר דוקא בנין ונטיעה של שמחה קאסר תנא דמתניתין כדמסיק מאי ניהו : אבורנקי של מלכים · כסא כשנולד בן למלך נוטע לשמו אילן ועושה ממנו כסא מלכות : גוהה · נוטה : ועם הארץ · שאינו יודע שאסורין בשאלת שלום: אלא אם כן · יודע בעצמו שהוא צדיק וראוי להיות נענה כיהושע :

סליקו להו מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד · היו מתפללין בתעניות : התיבה · את הארון שספר תורה מונחת בה : ונותנים אפר מקלה . ש"צ היה נותן בראש הנשיא ובראש אב"ד : (ו) **גמ'** ומי עבדינן הכי · שהיו נותנין בתחלה בראש אב ב"ד והנשיא : בגדולה· דבר של חשיבות והך אפר מקלה קלקלה היא : לשום לאבילי ציון · לעתיד לבא פאר תחת אפר במקום שמניחין עכשיו אפר ומדקאמ' הכי מכלל דאפר במקום תפילין מניחין דפאר היינו תפילין דכתיב פארך חבוש עליך : צעקנו בצינעה · בבית הכנסת : בפרהסיא · ברחוב : גלינו כו' · שגלות מכפרת עון : מבי כנישתא לבי כנישתא · גלות איכא ביזוי בפרהסיא ליכא: הרי אנו חשובין כבהמה · ששק עשוי מזגב הסוס וזנב הפרה : על ס"ת · על התיבה שספר תורה מונחת בה : עמו אנכי בצרה. שהשכינ' היא מצטערת בצרת ישראל : עפר סתם · שאינו אפר מקלה שבא משריפת עצים ודשן למ"ד הרי אנו חשובין לפניך כעפר סגי בעפר סתם למ"ד שיזכור אפר יצחק בעינן אפר מקלה דומיא דאפר יצחק: דברי כבושי' · דברים הכובשין הלב וכונסין יצר הרע להחזירו למוטב שיחזור בתשובה : של צורה · יפה תואר ופניו כפני אריה ודבריו נשמעין : לא שק ולא תענית גורמים · שיהא אדם

דף יב: · דף יד: · דף טו. · תתכא · תתכב · תתכג

שלטי הגבורים

א ומיי' שירה בנין של שמחה כגון שיר וכיור ונטיעה של שמחה כגון כדם והדסים :

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) נ"ע בספר הזהר פרשת ויחי דף קי"ט ובסדר אחרי מות דף נ"ב משמע כפשוטו שמוציאין התיבה עם ס"ת :

עיטור ריב"ב
מהלכתא : אבורנקי של מלכים . שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן ביום שממנין אותו מלך עושין לו כסא מאותו אילן . אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה :
סליק פירקא
מוציאין את התיבה וכו' בשבע אחרונות מוקמי' לה בגמ': אפר מקלה . אפר ממש ולא עפר . ואפר סתם הוא עפר : דברי כבושין . שכובשין את הלב להחזירם למוטב : גמ' מבי כנישתא לבי כנישתא גלות איכא פרהסיא ליכא :

הגהות הב"ח
(א) נ"ב ויאמר ה' אל יהושע : (ב) נ"ב כפ' הקורא את המגילה עומד וע"ש בח"ם הרא"ש : (ג) נ"ל חזינא : (ד) נ"ב ירושלמי : (ה) נ"ב איכא בינייהו : (ו) נ"ב ובקבלה שהנביא מצוה לישראל והקשה בתוספות מאן דכו מ"ש בהאי קרא דכתיב בנינוה וירא האלהים וגו' ולא קרי ליה קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק איהו כל מקום שהנביא מצוה ומודיע ומזהיר את ישראל קרו ליה קבלה ובכל דוכתא דלא התפקד נביא כי האי וירא האלהים שהוא מספר והולך ויליף מיניה אגב אורחא מלתא לא קרי ליה קבלה כו' : (ז) נ"ל דגלות : (ח) נ"ב וז"ל רש"י בגמ' חוגרין שקין תנינן ביה"ג שהיו חוגרים שקין ויוצאין לבה"ק ותוקעין בקרנות למה ובה"ק למה ותוקעת שופר למה עכ"ל

הגהות הו"י
(א) נ"ב עי' רי"ף מגילה פרק הקורא עומד סי' קכד :

עין משפט

א מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקנא :

ב מיי' פ"ה מה' תפלה טוש"ע סי' קלא :

ג מיי' פרק ד' מהל' תעניות טור או"ח סי' תקעט :

הגהות מא"י
[א] בית וירדו ליתא :

שמואל א יב · יהושע ז · יונה ג · יואל ב · ישעיה סא · תהלים צא

גזיה. בעל קומה כדי שישמעוהו ויקבלו דבריו בהכנעת הלב : מריש. קורה : בירה. מגדל : שיש בידו עבירה. גזל ואינו חוזר בה נשלם הגזל : נשא לבבינו אל כפים. צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו : מתני' עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל. היודע סדר תפילה: ויש לו בני' וביתו ריקן. שאין בביתו במה להתפרנס ומתוך שלבו עגום מתפלל בכוונה : ואלו הן זכרונות ושופרות. כל הפסוקי' כענין שאנו אומרים בראש השנה : אל ה' בצרתה לי. כולם מזמורים הם בתהלים והם כאן פסוקין לשם ברכות א' זכרונות

תורה אור | רש"י | נר מצוה

מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאה בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו: ת"ר אדם שיש [א] בידו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפי' טבל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנאמר °ומודה ועוזב ירוחם ואומר °נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמי': מתני' *עמדו בתפלה [ב] מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ומי שיש לו בנים וביתו ריקן כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניהם כ"ד [א] ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהם עוד שש אלו הן זכרונות ושופרות °אל ה' בצרתה לי (א) °אשא עיני אל ההרים °ממעמקים קראתיך ה' °תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהם °רעב כי יהיה בארץ וגומר °אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצורות ואומר חותמיהן : גמ' *ת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל רבי יהודה אומר מיטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן זקן ופרקו נאה שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימות וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש בתלמוד ובהלכות ובהגדות ובקי בכל הברכות כולן אמר מר מיטפל ואין לו *היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא מאי ריקן זה שביתו [ב] ריקן מן העבירה מאי זקן ופרקו נאה אמר אביי זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו : °היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה אמר *מר זוטרא אמר רב ואמרי לה א"ר אחא א"ר אלעזר זה שליח צבור שאינו הגון : ת"ר מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד רננות ולא נענה ירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ונענה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו : מתני' *על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אותנו וישמע קול צעקתנו ביום הזה ברוך גואל ישראל : על השנית הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' ברוך זוכר הנשכחות : על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל כו' ברוך שומע תרועה : על הרביעית הוא אומר מי שענה לשמואל במצפה וכו' ברוך שומע צעקה : על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל וכו' ברוך שומע תפלה : על הששית הוא אומר מי שענה ליונה במעי הדגה וכו' ברוך העונה בעת צרה : על השביעית הוא אומר מי שענה לדוד

רש"י

אדם נענה : מריש . קורה גדולה : מקעקע. בותר ולא החזיר דמי מריש דתשובי' עביד להחזיר גוף הגזילה : אל כפים . שבב מחמס אשר בכפו : מתני' ורגיל. שרגיל להתפלל תמיד כדי שלא יטעה בתפלה : זכרונות ושופרות . כל הפסוקי' כעין שאנו אומרים אותו בראש השנה : אל ה' בצרתה לי . כולם מזמורים הם בתהלים : ואומר חותמיהם . על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות אומר חתימת זכרונות אחר שופרות אומר חתימת שופרות וכן אחר כולם אומר מעין החתימת הפרשה כדמפרש לקמן במתני' דקאמר על (ב) הראשונות מהו אומר וכו' כמו שמפרש לקמן : גמ' מטופל . שיש לו טפלים ובני בית ואין לו במה לפרנסן שלבו דואג : ויש לו יגיעה בשדה . שמתפלל יותר בכוונה על הגשמים: ופרקו נאה . אפי' כשעמד על פרקו היה נאה בלי שם רע : מתני' על הראשונה . בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה וכו' : ברוך גואל ישראל . בגואל ישראל שהיא ברכת *רפאינו והיא מברכת שמונה עשרה באותה ברכה היה מאריך ואומר מי שענה וכו' וחות' בגואל ישראל : על השנייה . וזו היא ברכ' ראשונ' לברכו' (ג) שמתחיל להוסיף ולהאריך בה : זוכר הנשכחות . על הזכרונות היה חותם זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למניין שש ברכות ועל אל ה' בצרתה לי חותם שומע צעקה וכן כולם לכך אמר בזכרונות מי שענה לאבותינו על ים סוף לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים ונתייאשו מן הגאולה כמה שנים והמקום זכרם וגאלם שנאמר ואזכור את בריתי ובשופרות אומר מי שענה ליהושע לפי שנענה ביריחו בשופרות בעוד שהיו ישראל בגלגל ועל אל ה' בצרתה לי וגו' מי שענה לשמואל במצפה לפי שנאמר בו ויזעק שמואל אל ה' ועל אשא עיני אל ההרים מי שענה לאליהו בהר הכרמל וכן כולם לפי עניין המזמור שאמר עליו : ועל השביעית . לברכת *) רפאינו שמתחיל להאריך בה וששית לברכות שש ברכות :
*) נ"ל ראה בעניינו [וכ"ה הב"ח] מרחם

ר' מצוה ב' שופרות שלישי אל ה' בצרתה לי רביעי אשא עיני חמישי ממעמקי' קראתיך ה' ו' תפילה לעני כי יעטוף : ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן (ד) ליסנא . דלא היה צריך לאו דוקא שאפילו בא לאמרן אינו רשאי כדאמרינן בגמרא דהיינו טעמא דרבי יהודה לפי שאין אומרין זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת מלחמה והאי דנקט ליסנא דלא היה צריך היינו מפני שהזכרונות והשופרות היו קבועין בראש השנה היה נראה שהוא בא לאמרן כאן מפני שאין לו ברכות אחרות ומש"ה אמר רבי יהודה דאין צריך לכך אלא שיאמר תחתיהן ברכות שהן קבועות ליום וקי"ל כרבנן : ויש שלמדו מדאמר רבי יהודה שאין אומרין זכרונות ושופרות אלא ביובל ובר"ה ובשעת מלחמה דהנהו כ"ד ברכות לא על צרות גשמים בלבד נתקנו אלא על כל הצרות והיינו דאמרינן הכא ובשעת מלחמה כלומר והוא הדין לשאר צרות אלא דנקט שעת מלחמה ליסנא דקרא דכתיב וכי תבאו מלחמה בארצכם ולא פליגי רבי יהודה ורבנן אלא בתענית גשמים דרבנן סברי שאומרין זכרונות ושופרות ור' יהודה סבר שאומרי' תחתיהן רעב כי יהיה בארץ וגו' אבל מכל מקום הכל מודי' שעל כל הצרות עושין כסדר משנתינו וכן נראה עיקר : ואומר חותמיהן . אחר כל פרשה ופרש' חותמין מעניינה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרו' חתימת שופרות וכן אחר כולן כדמפרש ואזיל : גמ' מיטפל ואין לו . יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסן שלבו דואג עליו: ויש לו יגיעה בשדה. שמתכוין יותר לתפלת גשמים : ופרקו נאה. מפרש לקמן: שפל ברך. ומרוצה לעם שמסכימין לתפלתו : נעימה. בסומי קלא שמושך את הלב : היינו מיטפל ואין לו היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא ביתו ריקן מעביר'. שאין חמס וגזל בביתו : ופרקו נאה. שלא יצא עליו שם רע בילדותו אפי' כשעמד על פרקו היה נאה בלי שם רע : זה שליח צבור. היורד לפני התיבה : שאינו הגון. רשע שהקב"ה שונאו והוא נותן עליו בקולו : מתני' על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו וכו' בא"י גואל ישראל.

האי על הראשונה לאו על הראשונה משש ברכות שמוסיפין היא אלא על הראשונה שמאריכין בתפלה והיינו בגאולה שמאריך בה כדאיתא בגמרא וברכה זו לפי מה שפירש"י ז"ל בגמרא אין עיקר' על גאולת גלות שהרי יש ברכות אחרות עליה אלא על הצרות ולפיכך מרבים לבקש רחמים בה (א) ומהכא משמע על גאולת גלות בכלל' כדמוכח התם במגילה בטעמא דאמרי' עלה כשאמרוה בשביעית: ויש שמתמיהים במה שאין אומרין כאן ברכת עננו שהיא תפלת תענית ולאו פירכא היא שהרי שש ברכות האלו שמוסיפין עומדות במקומה ויתרות עליה ועוד שבאחת חותמין בה בחתימת עננו והיינו ברוך אתה ה' העונה בעת צרה נמצא שבתעניות הראשונות מוסיף ש"ל ברכה אחת בשביל התענית וכאן מוסיף שש אבל הרמב"ן ז"ל כתב בלקוטיו שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומרים בה עננו ה' ביום צום תעניתנו והיינו דאמרינן בגמרא בגואל ישראל מאריכין ואין זו ראיה שאפשר שמאריכין בבקשת רחמים שיגאלם השם מצרת' ואלו בירושלמי על זה בא"י גואל ישראל (ה) [ולא יצחק נגאל] כיון שנגאל יצחק כמי שנגאלו כל ישראל ויש שלמדו מכאן שהאריכות המוזכר בגמרא הוא שהיו מאריכין בזכותו של יצחק ולא מוכח אלא לפי שאומרין בה סמוך לחתימת' מי שענה את אברהם אבינו על גאולתו של יצחק שאלו למה חותמין בא"י גואל ישראל שהיה ראוי לחתום בה גואל יצחק והשיבו שמכיון שנגאל יצחק הרי הוא כמו שנגאלו כל ישראל : על השנייה הוא אומר . כלומר שנייה לראשונה שמאריכין בה דהיינו ברכת גאולה אבל היא ראשונה לשש ברכות שמוסיפין: מי שענה לאבותינו על ים סוף הוא יעננו. לפיכך אומר בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וזכר המקום אותם וגאלם כדכתיב ואזכור את בריתי : ובשופרות היו אומרים מי שענה יהושע בגלגל' לפי שנענה בשופרות על יריחו בעוד שהי' ישראל עומדין בגלגל ושמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי וחותם בשומע צעקה דכתיב ויזעק שמואל אל ה' ואליהו בהר הכרמל כמו אשא עיני אל ההרים וחותם בשומע תפלה דכתיב באליהו ענני ה' ענני דהיינו תפלה : יונה במעי הדגה. מעין ממעמקים קראתיך ה' וחותם העונה בעת צרה שכן כתיב קראתיך מצרה לי : על השביעית הוא אומר . היינו שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה ברכה אינה מן המוס' אלא מי"ח ברכות כדאמרינן בגמרא דבגואל ישראל מאריך וצוליה מגילא (ו) במתני' מגא מגילא : מי שענה לדוד

לשון ריא"ז
א ולא היו מתפללין כ"ד ברכות ולא היו תוקעין בכל התפלות אלא בשחרית בלבד כמבואר בקונטרס הראיות ומז"ה אומר שלא היו תוקעין בסוף כל ברכה וברכה אלא במקדש אבל בגבולים לא היו תוקעין בתעניות דלא כי אם בחצוצרות לקבץ את העם וכבר ביארנו בקונט' הראיות שאף בגבולים היו תוקעים בסוף כל ברכה וברכה אלא שהיו במקדש תוקעים בשופר ובחצוצרות בין בר"ה בין בתעניות ובגבולים היו תוקעים בר"ה בשופר בלבד ובתעניות בחצוצרות בלבד ובזמן הזה שאין חצוצרות תוקעין בשופרות וכן במקדש לא היו עונין אמן בסוף כל ברכה אלא המברך היה אומר בחתימתו ברוך ה' מן העולם ועד העולם והם היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אבל בגבולין המברך היה חותם בכל ברכה והם עונים אחריו אמן ותוקעים בסוף כל ברכה כך היא שטת התלמוד וכך היא בדברי הגאונים ובדברי הגאונים כתוב שבכל התעניות קורין ויחל משה ומפטירין דרשו ה' בהמצאו בתעניות שמפטירין בהם חוץ מט' באב שקורין בשחרית כי תוליד בנים ומפטירין באסוף אסיפם ולא היו קורין ברכות וקללות בתעניות אלא בימי הקדמונים ונראה הדבר שהכל לפי המנהג :
ב מיי' מוסיף בו ולא יהא בבניו ובבני ביתו ובקרוביו ובכל הגלוים אליו בעל עבירה :

חדושי אנשי שם

בהר"ן שם ירא(א) ומהכא לא משמע דלאו על גאולה גלות כו' כצ"ל להגיה וז"ל הגמ' במגילה דף ט"ז על הא דאמר למה תיקנו ראה נא בברכה שביעית ומשני מתוך שעתידים ליגאל בשביעית תיקנוה בשביעית ופי' רש"י ז"ל ואף על גב דהאי גאולה לאו גאולה דגלות הוא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד דהא ברכות מקיבוץ וכו' ירושלים כל אחד ואחד ברכה לעצמה לבד מגאולה זו אפ"ה כיון דשם גאולה עליה קבעוה בשביעית עכ"ל והנה מ"ש הר"ן מתחלה ברכה זו לפי מה שפירש"י בגמ' אין וכו' בגמרא ג"כ פ"ש דלא נמצא בזה כלל ברש"י בגמ' וז"ל במגילה במקום בגמ' ומ"ש הר"ן ומהכא משמע וכו' בודאי ג"כ ט"ס דהא מהכא אדרבא משמע דעיקרה לאו אגאולת גלות קאי דהא מרבי' בה בבליותי ובקשת רחמים וכמ"ש הר"ן לפני זה ולכן נ"ל להגיה ומהכא משמע דלאו על גאולת גלות קאי מהכא משמע דלא קאי דוקא אגאולת גלות ודו"ק :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וגו' ההרים וגו' כי יעטוף וגו' כנ"ל : (ב) נ"ל הראשונה : (ג) נ"ב של שש ברכות והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של י"ח ואינה מאותן ו' אלא שבה היה מתחיל וכנ"ל : (ד) נ"ב וכו' : (ה) נ"ב גואל יצחק כפי : (ו) דמתני' פינה שם כנ"ל :

עין משפט

א מיי' פרק ב מהל' תשובה:
ב מיי' פרק ד מהל' תענית טור או"ח סי' תקעט :

שיטת ריב"ב

נשא לבבינו אל כפים . צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו : מתני' רגיל . היודע סדר תפלה : וביתו ריקם . מתוך שלבו מעונה מתפלל בכוונה: ואומר חותמיהן ומתני' לקמן מפרש להני חותמות : גמ' מיטפל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסם: ויש לו יגיעה בשדה שמתכוין יותר בירידת גשמי': זה שליח ציבור. שנותן קולו לפני הקב"ה : מתני' על הראשונה הוא אומר וכו' ס"ג וגמר כל הברכות ולא ענו אחריו אמן אלא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . שכך היו עונין במקדש כדאמרי' בגמ'.

לדוד. ויהי רעב בארץ שבע שנים בימי דוד ושלמה כשהכניס ארון לבית קדשי הקדשים ולפיכך חותם בה מרחם על הארץ שהם התפללו על ארץ ישראל ובגמרא פריך מכדי דוד ושלמה קדמי נקדמינהו ליונה מאי טעמא חשיב להו לבסוף ומשני משום דבעי למחתם על הארץ: **מעשה** בר' חלפתא בצפורי ור' חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה ואמר כל הברכות כולן וענו אחריו אמן תקעו וכו' מי שענה לאברהם וכו' הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' וכן כל ברכה וברכה וכשבא דבר זה לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית. כך היא עיקר הגירסא וכיון שבסדר המשנה מתחלתה לא אמרו בסדר התרעות כלום היה נראה לומר שעל סדר התרעו' אמרו שלא היו נוהגין כן אלא בשער המזרח ובהר הבית אבל בגבולין אומרין הברכות על הסדר ולא היו מפסיקין ביניהן בהתרעות וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"ד מהלכות תענית. אבל מ"מ על כרחינו תוקעין היו בסוף התפלה בשופרות או בחצוצרות שמצות תענית בחצוצרות או בשופרות כמו שכתבנו למעלה והוא ז"ל כתב שם שתוקעים בחצוצרות ולפי זה צריך לומר שהמשנה חולקת עם הברייתא השנויה בגמ' בכך שהרי בסדר הברכה פירשו סדר ההתרעות בגבולין ואח"כ פירשו אותה במקדש אבל רש"י ז"ל סובר דלתנא דמתני' נמי תוקעין היו בגבולין בין ברכה לברכה כמו ששנינו בברייתא בגמרא ואין הפרש בין מקדש לגבולים אלא שבגבולים עונין אמן על כל ברכה וברכה ובמקדש אין עונין אמן אלא שאומרין אחריה בשכמל"ו כדאיתא בגמרא דהוא ז"ל מחליף הגירסא וגורס ולא ענו אחריה אמן לומר שר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון היו מנהגין אף בגבולין לענות אחר הברכה בשכמל"ו ויש לתמוה על דבריו שאם כן למה הוזכר זה בתעניות בלבד והלא בכל השנה כולה היה אפשר ג"כ להם לחלוק בכך וזו לא לא אמרה אדם מעולם שלא יהו עונין אמן בגבולין אבל היותר מחוור בזה שההפרש שבין מקדש לגבולים הוא שבגבולים היו אומרים מי שענה ואח"כ היו חותמים הברכה ואחר החתימה היו עונין אחריה אמן ותוקעין ובמקדש ע"י שעונים ברוך שכמל"ו על כל הברכות אם הוזקקו: תוקעין אח"כ היתה התקיעה על בשכמל"ו שהוא כעין ברכה בפני עצמה כדאמרינן בגמרא על כל ברכה תן לו תהלה ואנו רוצים לסמוך התקיעה לתפלת התענית שהוא מי שענה ולפיכך חותמים הברכה קודם שיאמרו מי שענה ועונין אחריה בשכמל"ו ואח"כ חזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו ומתחיל ש"ל ואומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת היו תוקעין ובאחת היו מתריעין או אפשר שאף קודם החתימה היו אומרים מי שענה אלא שלאחר החתימה ג"כ היו חוזרין ואומרים מי שענה כדאמרינן בברייתא בגמ' בדר' יהודה וחוזר ואומר מי שענה וטעותם של ר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון היה שהנהיגו כן בגבולין לומר מי שענה אחר חתימת הברכות ולא היו צריכין לכך מפני שאין אמן מפסיק בין ברכה לתקיעה: **וכבר** כתבתי זה למעלה בפ"ק שאף בזמן הזה שאין לנו תענית צבור מתפללין על הצרות כ"ד ברכות וכיון שכן משמע ודאי שתוקעין ומתריעין בהם כסדר הזה דברכות ותקיעות הללו חד סדרא הוא ושקלינן וטרי' בגמ' בפ"ק [דף יג:] אם אומרים כ"ד ברכות בתעניות אמצעיות ולא איפשיט בה מידי שפיר והרמב"ן סובר שאין מתפללין אותן אלא באחרונות בלבד וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל: **כל** הכתוב במגלת תענית דלא למספד. דאית יומא דלא להתענאה בהן ומקלתן *(א) (דלא) חמירי טפי דלא למספד ואותן שהן חמורין ואסורי' בהספד לפניו אסור דלמא אתי למעבד ביו"ט גופיה לאחריו מותר כיון שעבר יו"ט לא חיישינן (ב) ור' יוסי פליג [ואמר דבין לפניו ובין לאחריו אסור: דלא להתענאה ימים שאמרו במגילת תענית דלא להתענות בהם שלא אסרו בהם הספד אלא תענית לפניו ולאחריו מותר ור"י פליג] ואמר דלפניו אסור לאחריו מותר: **והאי** אסור דאמרינן בלפניו ולאחריו למר כדאי' ליה ולמר כדאית ליה סבירא לי' לרב אשי [דף יח.] בגמ' דדוקא בתענית הוא דאסור אבל בהספד מותר אא"כ הוא מוטל בין ב' ימים טובים כלומר שיש יום טוב לפניו ולאחריו דכי האי גוונא דיניה כי"ט עצמו מיהו בתר הכי אמרי' בגמ' השתא דאתית להכי וכו' משמע לכאורה דלדחויה לדרב אשי איתמר ולומר שאפילו איני מוטל בין שני ימים טובים אסור בהספד ובתענית וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שכתב במשנתינו לפניו אסור בהספד דילמא אתי למיעבד ביו"ט גופיה ולפי זה יום שלפני חנוכה יהיה אסור בהספד דאע"ג דקי"ל בטלה מגלת תענית בחנוכה ופורים לא בטלה כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף יט:) ואף ביום שלפני פורים יש לדון כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ומיהו כיון שבטלה מגילת תענית יותר נראה לי לאהדורי אקולא ולומר דלא פלגי' עליה דרב אשי כי אמרינן השתא דאתית להכי והארכתי בפי' דסוגיין בחדושי: **[גמ']** תניא הימים הכתובים במגילת תענית שתקנו חכמים בהם שיהיו יו"ט: והאידנא בטלה מגלת תענית כדגרסי' בפ"ק דר"ה (דף יט:) פי' דאמרי' התם הלכתא בטלה והלכתא לא בטלה ואמרי' קיימא הלכתא אהלכתא ומסקי' לא קשי' כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: **ומעתה** יש לנו לבאר דינן של חנוכה ופורי' לפניהם ולאחריהם דודאי כי אמרינן דבחנוכה ופורים לא בטלה מגלת תענית לא בהן בלבד אמרו אלא אף לפניהם או לאחריהם כמו שיתבאר בסמוך בס"ד: **גרסינן** בגמרא [דף יח.] אתמר רב חייא בר (רב) אשי אמר רב הלכה כר' יוסי ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אמר ר' חייא בר אבא אסברא לך כי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי דלא להתענאה כלומר דאין הלכה כרבי יוסי אלא(ג) מה שאסר לפניו ביומיה דכתיב בהון דלא להתענאה אבל במה שאסר לאחריו ביומיה דכתיב בהן דלא למספד אין הלכה כמותו ונמצא למספד ולהתענאה שוין שבשניהם לפניו אסור בתענית ולא בהספד כדברי רב אשי ולאחריו מותר לגמרי ושמואל פליג ואמר דהלכה כרבן גמליאל דאמר בברייתא מה ת"ל בהון בהון שני פעמים לומר לך הן אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין: **ולענין** הלכה משמע ודאי דקי"ל כר' יוחנן דאע"ג דפליג עליה שמואל הא קי"ל דשמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן. ועוד דקיימי רב ור' יוחנן בחדא שיטתא לאסור את שלפניו ומעתה צריך התלמוד למה שנהגו עכשיו להתענות ביום שלפני פורים דהא ע"ג דבטלה מגילת תענית הא קי"ל דחנוכה ופורים לא בטלה ומשמע דאפי' בלפניהם לא בטלה שאם לא כן למה פסק רב כאן הלכה כרבי יוסי דהא איהו הוא דאמר בפ"ק דר"ה (דף יח:) בטלה מגילת תענית הלא ודאי מבוס דקי"ל דבחנוכה ופורים לא בטלה אפי' בלפניהם

נר מצוה — תורה אור

לדוד ושלמה בנו בירושלים וכו' ברוך מרחם על הארץ. °מעשה *בימי רבי[דף טו:] חלפתא ורבי חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את כל הברכה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים תקעו ואמר מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו בים סוף וכו' וכן בכל ברכה וברכה וכשבא דבר זה אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי המזרח ובהר הבית: ג' אתעניות ראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שניות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין ז' אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי ר' יהושע וחכמים אומרים שלש ראשונות אלו ואלו לא היו מתענין שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל בהכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר בין לפניו בין א לאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר*: גמ' *כל[דף יז:] הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' תניא הימים האלו הכתובים במגילת תענית הם ולפניהן ולאחריהן אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהם ולאחריהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק והאידנא בטלה מגילת תענית כדגרסינן במסכת ראש השנה בפירקא קמא *איתמר רב ור' חנינא אמרי בטלה

רש"י

מרחם על הארץ · לפי שהם התפללו על א"י דוד ברעב שנאמר ויהי רעב בימי דוד וגו' ושלמה כשהכניס הארון לפנים: ולא ענו אחריו · אחר הברכות אמן אלא ענו אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: תקעו בני אהרן תקעו · חזן הכנסת היה אומר להן כן: על כל ברכה וברכה. באחת היו אומרי' תקעו ובאחת היו אומרי' הריעו: לא היו נוהגין כך · שלא לענות אמן אחר הברכות כי אם בשכמל"ו: אלא בשער המזרח · כלומר בזמן שבית המקדש קיים כשמתפללין בהר הבית ונכנסין דרך שער המזרח לפי שאין עונין אמן במקדש: אנשי משמר · של אותה שבת: ולא משלימין · שעדיין אינן חמורין כל כך ולכך לא היו משלימין שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו יום ומביאין אותן לסייען ואם היו מתענין לא היה בהן כח לעבוד: ואנשי בית אב · המשמרה מתחלקת לז' בתי אבות לז' ימי השבת וכל אחד עובד את יומו: מותרין לשתות בלילה · דבלילה אין לחוש שמא תכבד העבודה שהיו רואין בערב שפסקה העבודה: ולא ביום. שמא תכבד העבודה שיהיו רבים המקריבי' ולא יספיקו בני בית אב של אותו יום ויצטרכו בני משמר לסייען ושתויי יין פסולין לעבודה דכתי' יין ושכר אל תשת וסמיך ליה להבדיל בין הקדש ובין החול בין עבודה קדושה למחוללת: אנשי בית אב אסורין בין ביום בין בלילה · לפי שהיו מקטירין איברים ופדרים כל הלילה: אנשי מעמד · אחד כהני' לוים וישראלים הקבועים בירושלים מתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון: אסורין לספר ולכבס · כל אותו שבת של משמרתו כדי שיכנסו ויספרו מקודם ולא יכנסו לעבודה כשהן מנוולין: גמ' כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד · דאית יומא דלא למספד בהון ומקצתן שאין חמורין כל כך אלא דלא להתענות בהון ואותן ימים שהן חמורין ואסורים בהספד: לפניו אסור · בהספד דילמא אתי למספד ביו"ט גופיה: ולאחריו מותר· דכיון דכבר עבר יו"ט לא חיישינן: דלא להתענות · שאין חמורין כ"כ בין לפניו בין

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש דוקא יחיד יכול להתענות אבל ציבור אסורין לגזור תענית בהן ואפילו לפניהן ולאחריהן נמי אסור השבתות ויו"ט מותרין לפניהם ולאחריהם:

לשון ריא"ז

וכבר אמרו חכמים שבטלו כל הימים שכתובין במגילת תענית ומותרין בהספד ותענית חוץ מחנוכה ופורים כמו שמבואר בפרק ראשון של ר"ה. ימי ראשי חדשים ושאר יו"ט שהן מן התורה הן אסורין לפניהם ולאחריהם מותרי' בהספד ותענית. ימי חנוכה שהן תקנת חכמים וכן ימי הפורים שהן תקנת אנשי כנסת הגדולה כמו שהימי' עצמן אסורין כך שלפניהם אסורין בהספד ותענית אבל הימים של אחריהם מותרין והחמירו חכמים בדברי סופרים יותר מדברי תורה לפי שדברי סופרים צריכין חיזוק וכבר נהגו העולם להתענות בי"ג אדר זכר לדברי מלחמות וזעקתם: יו"ט של חג השבועות אע"פ שהוא מן התורה יום של אחריו אסור בהספד ותענית מפני שיום טבוח הוא אבל אם חל בשבת מותר שלא לקיים דברי הצדוקין שאומרים שאין יו"ט של עצרת חל לעולם אלא אחר שבת כמו כמו שמבואר בחגיגה בפרק אין דורשין בעריות וכן ביאר שם מז"ה:

שיטת ריב"ב

לא היו נוהגין כך. לענות ברוך שם כבוד מלכותו במקום אמן. אלא בשערי וכו': מתני' כל הכתוב במגילת תענית וכו': גמ' תניא הימים האלה הכתובין במגילת תענית וכו'. הא מתני' בהדיא פליגא אמתני' אלא כיון דהאידנא בטלה מגילת תענית לא כתבה הרב ז"ל אלא ללמוד ממנה דשבתות וימים טובים לפניהם ולאחריהם מותרין אע"פ שחנוכה ופורים לפניהם אסורין. הדין כללא נקטי' מהא שמעתא שבתות וימים טובים הן אסורין בין בהספד בין בתענית לפניהם ולאחרי' מותרין בין בהספד בין בתענית וחנוכה היא אסורה בין בהספד בין בתענית לפניה אסור בתענית ומותר בהספד לאחריה מותר בין בהספד בין בתענית ופורים הן עצמן אסורין בין בהספד בין בתענית והוא הדין לבני ארביסר בחמיסר ובני חמיסר בארביסר לפניהן אסורין בתענית ומותרין בהספד לאחריהן מותרין בין בהספד בין בתענית וזה שאנו נוהגין להתענות בשלשה עשר לפי שלא נאסר יום שלשה עשר אלא לבני חמשה עשר שהן אסורין בארבעה עשר מפום מגילת תענית דכתיב בה יומי פוריא אינון ואמר רבה לא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה. אבל לבני ארביסר עצמן לא נאסר יום שלשה עשר דדברי קבלה כדברי תורה דמו והרי הוא יום ארביסר לבני ארביסר כיום טוב מן התורה שהוא מותר לפניו ולאחריו בין בהספד בין בתענית כן תמצא עיקר כל הדברים הללו בספר המאור במס' מגילה אבל הגאון רב אחא משבחא ז"ל כ' בפרשה ויקרא שאף בני חמשה עשר מתענין ביום שלשה עשר

עין משפט

א מיי' פרק ג מהל' תענית ופ"ק מהלכות ביאת המקדש טוש"ע סי' תקעט: ב טור או"ח סי' תקעג:

הגהות הב"ח

(א) תי' דלא נמחק: (ב) דלא להתענאה לפניו ולאחר מותר: (ג) במה נהאסר כצ"ל:

הולרך לפסוק הלכה כרבי יוסי ומעתה למה נהגו להתענות לפני פורים אחר שאין סמך לתענית זה תירץ הרמב"ן ז"ל [דכיון] די"ג היה יום נקנור כדאיתא בגמרא ובטל מסבטלה מגילת תענית מעתה אין לאסרו משום יום שלפני פורים שכיון שעיקר קדושת היום בטלה אין ראוי שתשאר לו קדושה מפני שהוא (א) יום שלפני פורים וראיה לדבר מדאמרינן בגמרא [דף יח:] דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר באדר ואמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס בטולי בטליה הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה ופרכינן עלה ותיפוק לי דהוי יום שלפני נקנור

רש"י

אין לאחריו מותר: **מתני'** שלא להפקיע את השערים · שכשרואין בעלי החנויות שקונין למוצאי יום חמישי שתי סעודות גדולו' אחת לצורך הלילה ואחת לצורך שבת סבורים שבא רעב לעולם ומתיקרים ומפקיעין השער אבל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: בראשי חדשים. דאיקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד: ואם התחילו · שקיבלו תענית מקודם לכן ואירע בהן ר"ח: אין מפסיקין · דאע"ג דאיקרי מועד לא כתיב ביה משתה ושמחה: שאין משלימין· להתענות כל היום אלא יאכל בערב

תורה אור

בטלה מגילת תענית ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי לא בטלה והלכתא בטלה *והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: **מתני'** *אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' שלא להפקיע את השערים אלא ג' תעניות הראשונות (א) שני וחמישי ושני ושלשה השניות חמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה' כך לא שניות ולא אחרונות אין גוזרין תענית על הצבור א בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל ר"מ אומר אע"פ שאמר ר"ג אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש: **גמ'** *וכמה הויא התחלה רבי אחא אמר שלש רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ שאמר משום

נר מצוה

אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוה משום יום שלפני נקנור ניקום ונגזר אלמא כל שבטלה קדושת יום טוב עצמו אין לאסרו מפני שהוא יום שלפני יו"ט אחר וה"נ ל"ש ואין הנדון דומה לראיה דיום טוריטוס כיון שבטלוהו מפני שנהרגו בו שמעיה ואחיה שמפני כך ראוי שלא לנהוג בו מנהג יו"ט כלל (ג) ומההוא טעמא אין לנהוג בו תורת יו"ט משום יום שלפני נקנור אע"ג דמשמע דקודם נאסר משום יום שלפני נקנור דהא נקנור היה מהפרכי' של יוונים ולטריוס בהא דיופלי מרומי ופלטו את מוחו כדאיתא בגמרא והרי יוונים קדמו לרומיים הלכך ודאי י"ב נאסר בתחלה בתענית משום יום שלפני נקנור ואח"כ גזרו עליו משום

טוריטוס ונפקא מינה לאסור יום שלפניו (ג) ואעפ"כ כיון שמפני התקלה שאירעה בו בטלוהו לטוריטוס כ"ש שאין לנהוג בו תורת יו"ט משום יום שלפני נקנור מחמת אותה תקלה עצמה אבל לדידן שלא נתבטל יום נקנור מפני התקלה שאירע בו אלא מפני שבטלה מגילת תענית יש לנו לומר (ד) שישאר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורי' שאל קודם שעשאוהו יו"ט מפני נקנור וכי תימא דבגזירת מרדכי ואסתר לא נאסרו ימים שלפניהם עד שגזרו אותן במגילת תעני' ולפיכך כיון שיו"ט עצמו של נקנור נתבטל אף מפני יום שלפני פורים אין לאסרו לי"ג ליתא דבירושלמי פרכי' על יום נקנור לית הוא עצמו אסור מפני שהוא יום שלפני י"ד ואמרו להודיעך שהוא אסור בהספד אלמא דבגזירת מרדכי ואסתר נאסרו ימים שלפניהם (ב) ועוד דהא אי' אתא דלא נאסרו בגמרא דילן דאמרינן במאי דתניא במגילת תענית יום ארבעה עשר בו ויום ט"ו בו יום פוריא אנון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה כלומר לאסור בני חמשה עשר בי"ד ובני ארבעה עשר בט"ו ואלו לאסור כל חד ביומיה לא איצטריך למגילת תענית ואם איתא דלא נאסרו ימים שלפניהם בגזירת מרדכי ואסתר היה להם ג"כ לומר משום יום שלפניה' ולפיכך אין תירוצו ז"ל מספיק והר"ז הלוי ז"ל אומר שימי הפורים דברי קבלה הם מפני שנכתב בספרי הקודש ואין צריכין חיזוק כדאמרי' בפ"ק דר"ה (דף יט:) גבי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם וגם זה אינו מחוור מפני שהקשו (ג) בירושלמי על יום נקנור לית הוא עצמו אסור מפני יום י"ד כמו שכתבנו אלמא יום שלפני פורים אסור משום דלא מיקרי דברי קבלה אלא מה שנאמר על פי נביא ומגילת אסתר לאו על פי נביא נאמרה אלא שאפש' לתרץ ולומר דהתם בירושלמי לא ס"ל דדברי קבלה אינם צריכין חיזוק ובהם הרב אלברג"לוני ז"ל אמרו דאע"ג דמדינא בעלמא [שמואל] ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אפ"ה כיון דקי"ל דבטלה מגלת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ולבטל ולפיכך אע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים אין לנו להחמיר בהן ודי לנו לפסוק כשמואל שפסק להקל כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותר: **ולפי** כל אלו התירוצין אין בני חמשה עשר רשאין להתענות ביום ארבע' עשר דהא אמרינן יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא להתענא' בהן ודלא למספד ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה ובודאי דמאי דקי"ל דבפורים לא בטלה מגילת תענית היינו לאסור את של זה בזה דאילו הן עצמן לאו ממגילת תענית ניהו דשמחה ויו"ט כתיב בהו כדאמר רבא לא נצרכה: **אבל** הרהב"ד ז"ל אומר אע"פ שבטלה מגילת תענית אעפ"כ אין גוזרין אותן הימים תענית על הצבור לכתחלה וראיה לדבר ממאי דאמרינן בגמרא דרב נחמן גזר תעניתא בי"ב באדר ואמרו ליה יום טוריטוס הוא וכיון שבטלה מגילת תענית כי הוי יום טוריטוס מאי הוי אלמא משמע דאע"פ דבטלה אין גוזרין בו תענית לכתחלה על הצבור ולפי זה אינו מספיק כל מה שכתבנו למעלה להתיר תענית בי"ג שלפני פורים דהא יום נקנור הוא ואע"פ שבטל אין גוזרין בו תענית על הצבור אלא שהוא ז"ל כתב די"ג אינו דומה לשאר תעניות דזכרון הוא לנס שנעשה בו ועוד שיש לנו סמך בכתוב שאמר וכאשר קימו על נפשם דברי הצומות לומר שכשם שקבלו עליהם לעשות יו"ט כך קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם כלומר לעשות תענית בכל שנה ושנה וכי תימא א"כ שי"ג תענית קבוע הוא היאך מנו יום נקנור בכלל ימים טובים ומאי פרכי' בגמרא אלא בני אדביסר וקרו בתליסר יום נקנור הוא כלומר ואמאי מותרין בו בהספד ובתענית י"ל דלענין מותרין בהספד מקשה אבל בתענית ודאי אינו אסור דאדרבה מעיקר התקנה היא. ואין זה מחוור דלא משמע די"ג יהא תענית קבוע דהא יש במסכת סופרים שהיו מתענין ג' תענית אחר ניסן מפני נקנור וחבריו אלמא אין התענית קבוע ביום נקנור ומנהג בלבד הוא שנהגו להתענות ג' תענית מפוזרין זכר לתענית של אסתר ומה שכתוב וכאשר קבלו על נפשם דברי הצומות וזעקתם כבר פירשוהו על ד' צומות שתקנו הנביאי' על החורבן והכתוב אומר שקבלו עליהם לעשות משתה ושמחה בימי הטובה כאשר קבלו עליהם בימי הרעה דברי הצומות וזעקתם ומיהו מה שאמר וזעקתם מורה שהוא מדבר בתעניות של אסתר שהיו בזעקה שד' הצומות לאבל הם ולא לתפלה וזעקה אלא שממה שכתוב במסכ' סופרים נראה שאין תענית י"ג תענית קבוע ולפיכך יש לנו לסמוך בו על אחת מהסברות שכתבתי למעלה ומה שאמר הרהב"ד ז"ל שמשו' יום נקנור אין לקבוע בו תענית אינו נראה מדאמרי' בפ"ק דר"ה [דף יח:] גזרו תענית בחנוכה ואמר ר' אליעזר לאו והתענו על מה שהתעניתם ופשטינן מהא דלא בטלה מגילת תענית אלמא דמ"ד בטלה אף לגזור בו תענית קאמר ומאי דאמרי רבנן לרב נחמן והא יום טוריטוס הוא בעו למיק' אדעתיה אי עביד הכי משום דסבר בטלה והדר ואמר להו דאפי' למ"ד לא בטלה דיום טוריטוס בטולי בטלוה ור"ת ז"ל סומך תענית זה למה שאמרו בפ' קמא דמגילה [דף ב:] י"ג זמן קהלה לכל הוא ולכתוב אותו שם בס"ד: **מתני'** אין גוזרין בתחלה בחמישי תענית על הצבור שלא להפקיע את השערים. פרש"י ז"ל כשרואין בני חנויות שקונין למוצאי יום חמישי ב' סעודות גדולות אחת ליום התענית ואחת ליום השבת תמהין וסוברין שבא רעב לעול' ומייקרין את השער אבל כשמתחילין להתענות ליום ב' כשיגיעו לחמישי יודעין שאינו אלא מפני התענית ולפי זה לא בתענית של גשמים בלבד אמרו כן אלא בכל צרה שלא תבא על הצבור והכי מוכח דמדתני ליה הכא בהדיה אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים ובחנוכה ופורים דמשמע כי היכי דהני מתניא בכל תעניות ה"נ הך דאין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערי' וכו' אבל הקשו על רש"י ז"ל שהיאך יפקיעו את השערים בשביל שקונין לצורך השבת ולצורך התענית דאדרבה בשאר הימים קונין יותר שאוכלין ב' סעודות ובתענית אין אוכלין אלא אחת שמא תאמר שהם מרבים לאכול בשר ויין מפני התענית והרי אין לחוש על הפקעת השער אלא על התבואה ולא על בשר ויין שהמפקיע בהן השער הרי זה משובח מפני שהוא ממעט את התפלה כדאיתא בפרק הספינה (דף צ:) ולא ידעתי מהו דהתם בפרק הספינה ר' יהודה בן בתירא הוא דאמר הכי ביין שמותר להוציאו מארץ ישראל לחוצה לארץ ופליגי רבנן עליה ואיהו נמי כי אמר הכי ביין דוקא קאמר והרי כמה דברים שחיי נפש בהם שאדם מרבה לקנות מהם מפני התענית יש לחוש בהן להפקעת שערים והר"י ז"ל פירש דבתענית של גשמים בלבד אמרו שאז השער מתיקר כשרואין שמתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בחמישי מפני כבוד השבת: **אין** גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים.דראש חדש איקרי מועד כדאמרינן לקמן בהידך פרקין דכתיב קרא עלי מועד: מודה היה שאין משלימין. להתענות כל היום אלא אוכל בערב: וכן ט' באב שחל [להיות] בע"ש.אין משלימין אלא אוכל סמוך לערב כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה: **גמ'** וכמה הויא התחלה.דאין מפסיק לאחר מכאן: (ה) להתחיל להתענות שלשה תעניות בחול: ר' אחא אומר שלש: רבי יוסי אומר אחת · רבי אחא ורבי יוסי תנאי ניהו וקי"ל כר' יוסי: **זו** דברי ר"מ. אמתניתין קאי דתני אין משלימין:אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. וקי"ל הכי ובסוף פרק בכל מערבין [דף מא:] מסקינן דט"ב שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים ואע"פ שהוא נכנס לשבת כשהוא מעונה ולדידן לא מקלע ט' באב בערב שבת ומיהו נפקא מינה לתענית י' בטבת ובירושלמי משמע דכשמתענין בראשי חדשים [כשהתחילו] נופלין על פניהם כדרך [שנוהגין] בתעניות שאמרו שם רבי יוסי אומר קורין ברכות וקללות א"ל רבי מונא בגין מודעתון דהוא תעניתא רביעין על מעיהון ולא דעיינין דהוו תעניתא (ד) א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות רבי יודן קפודקיא אמר קומי רבי יוסי בשם ר' יהודה בן פזי קורין בראש חדש קם רבי יוסה ואמר קומי דרבי יהודה בן פזי את שמע מן אבוך הדא מילתא א"ל אבא לא הוה עביד כן אלא בעין טב ע"י דאיטון עבדין הוא:

א מיי' פ"ק מהל' תעניות טור או"ח סי' תקעב ותיח סמג עשין סימן ג:

דף קעו ע"א

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ומה שפסק רב כאן הלכה כר' יוסי נ"מ לחנוכה וק"ל:(ב)מההוא טעמא נמי אין לנהוג כנ"ל: (ג) אעפ"כ כנ"ל: (ד) נ"ב כלומר שלא נתבטל אלא קדושת יום גופי' משום יום נקנור ומותר ביום שלפניו אבל נשאר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורים ואסור ביום עצמו וק"ל: (ה) שהתחילו כצ"ע:

א מי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט או ר"ח חנוכה ופורים מדרו בטל וצריך התרת חכם שיאמר לו אילו שמת אל לבך שיארעו בו אלו הימים לא היית נודר ומת"ר לו והותר כל הנדר וכתב הרמב"ן דוקא דהפסיק בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר אבל אפקיה בלשון קבלת תענית אינו חמור כשאר נדר ואפילו התרה א"צ ואם נשבע בהם להתענות א"צ התרה שאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא נוקה על שנשבע שבועת שוא:

לשון ריא"ז

אבל היחידים שהתחילו להתענות קודם תענית צבור מפסיקי' תעניותיהם בר"ח ובימים כללו וכן כל אדם שקיבל עליו להתענות ב' וה' של כל השנה ואירע בהן יו"ט הכתובים במגילת תענית שאסרו חכמים להתענות בהן אם נדרו קודם לגזרת חכמים ביטל נדרו את גזרת חכמים ומתענה בהן שהרי קבל עליו להתענות בהן קודם שנעשו יו"ט ואם גזרת חכמים קודם את נדרו ביטל גזרת חכמים את נדרו ואינו מתענה בהן וזה מבואר בפרק ראשון:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) לא שהיוב כך הוא להתענות. בה"ב אלא שאם ירצו יכולין לגזור בהם תענית משא"כ בראשונות והו"ק: (ב) ר"ל דזה פשיטא דלא נאסרו במגילת תענית ימים שלפניהם ולאחריהם עד שנתקנו כל הימים טובים הכתובים בו ואח"כ אמר דכולהו אסורים (צריכין) לפניהם ולאחריה' א"כ הא דפשט בירושל' לית הוא עצמו אסור וכו' צריכין לומר מכאן דבגזירת מרדכי נאסר וק"ל: (ג) ומה שמקשה בירושלמי לית הוא עצמו אסור כבר היה יכול לתרץ דאמת הוא עצמו אסור משום לפניהם ולאחריהם אלא שהידש לנו לאסור יום שלפני נקנור שהוא היה (יום) קודם טוריטוס כמו שכתב הר"ן בתחלה אלא דעדיף מתרץ דאפי' בהאי יום עצמו יש לנו נפקותא והו"ק: (ד) ר"ל בשביל שמודיעים לכל שאנו יושבין בתענית בר"ח אנחנו נופלין על אפינו והוא ענין כפני עצמו והקשה רב אסי וכי לא ידעי' דהוי תעניתא בתמיה ומשני להודיעך שקורין וכו' כלומר מש"ה נופלין על פניהם להודיעך שלא יקראו בר"ח אלא ברכות וקללות כמו שפי' הר"ן את"כ ע"י דאיטון עבדין דהוא ריש ירחא כו' ר"ל מאחר שישראל עושין ר"ח טוב לקרות בפ' ר"ח ושאר כל המקומות ר"ל בכל מקום שמתענים בכל השנה לבד מר"ח קורין ברכות וקללות והו"ק:

שיטת ריב"ב

מתני' שלא להפקיע את השערים · שכשיקנו בחמישי שתי סעודות אחת של יום התענית ואחת של שבת הרואה קונים הרבה יסיה סבור שיוקר הויא בעולם אבל כשמתחילין להתענות בשני כשיגיעו לחמישי כבר נודעו התעניות ויודעים שמפני התענית והשבת קונים כל כך: וכן בט' באב שחל להיות בע"ש מתענין ואין משלימין: גמ' וכמה הויא התחלה · שאם התחילו להתענות

דהוא ריש ירחא קורין בראש חדש ושאר כל המקומות הן קורין ברכות וקללות עד כאן · וכיון שאמרו שם טופלין על פניהן כשמתענין בראש חדש משמע דכ"ש לי' בטבת שחל להיות בערב שבת שטופלין על פניהם בתפלת המנחה וכן כשהצבור מתענין בערב ראש חדש ולפיכך אמרי שמנהגנו שאין אנו נוהגין כן שלא כהלכה אבל אני אומר לישב המנהג דדוקא בראש חדש אמרו שם דרביעין על מעיהון להודיעך שקורין ברכות וקללות כלומר להודיעך שלא יקראו בראש חדש אלא ברכות וקללות אבל בשאר ימי תענית דליתא להוא טעמא אין נופלין על פניהם כל שלא היו נר מצוה

נופלין אילו לא היה תענית כגון מנחה של ע"ש או של ערב ראש חדש ומ"מ מה שאמרו בירושלמי שקורין ברכות וקללות ואין קורין בראש חדש נראה שאינו מסכים עם התלמוד שלנו דבפרק קמא [דף יב:] אמרינן דפלגא בתרא דיומא בריבעא קמא דידיה קרינן ומפטירין אלמא אין קורין בשל תענית אלא במנחה ואע"פ שלא נהגו כן אלא קורין בתענית בבוקר ובערב ומכל מקום כשמתענין בראש חדש אינו בדין שתדחה פרשת ראש חדש ממקומה :

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו האמורין בפרק ראשון שבתחלה יחידים מתענין ואח"כ צבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניו' אם לא נענו: ברביעה ראשונה. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחים ששינו. ממנהגם תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהם: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשנייה סימן בצורת הוא : ירדו גשמים לצמחים ולא לאילן וכו'. מפרש בגמרא: לבורות שיחין ומערות. מכניסין בהם מי גשמים לשתות : **והאי** מתריעין דתנן בהאי בכולה מתני' מתריעין ומתענין קאמר דמדאמרינן בפ"ק [דף יב:] דתעניות האחרונות יתרות על הראשונות שמתריעין בהן משמע דבכל מקום שאמר סתם מתריעין מתענין ומתריעין קאמר אא"כ פירש התנא דהתרעה בלא תענית קתני כר' עקיבא דאמר לקמן [דף יט.] מתריעות ולא מתענות או שהענין מוכיח בעצמו דבהתרעה בלא תענית קאמר כדתנן בפרקין [שם] על אלו מתריעין בשבת שלפי שהדבר ידוע שאסור להתענות בשבת ממילא משמע דכי תנן מתריעין בלא תענית קאמר והך התרעה נמי בעניות היא ולא בשופר כדאמרינן בסוף פירקא קמא [דף יד·] במאי אילימא בשופרות שופר בשבת מי שריא אבל כל שהענין [אינו] מוכיח בעצמו מסתמא כל היכא דתנן מתריעין מתריעין ומתענין קאמר וצמחים ששינו מתריעין עליהם מיד לפי שאינו דבר שסובל מתון דבשלמא כשהגשמים מאחרין לירד איפשר להמתין שאם ירדו לאחר מכן יהו פירות השנה כתקנן ולפיכך גוזרין תעניות במתון על הסדר שנזכר בפירקא קמא אבל צמחין ששינו אם לא יתוקנו במהרה יופסדו לגמרי ולפיכך גוזרין תעניות בתחלה בחומר ז' תעניות אחרונות דהיינו בהתרעה וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום הרי הצמחים נפסדים במהרה ולפי שאין מתון לדבר כמו שיש מתון לגשמים הצריכין קודם הזריעה מתריעין עליהם מיד ודקאמר מפני שהיא מכת בצורת אע"פ שמכת בצורת קלה ממכת הרעב שהרי שנינו [אבות פ"ה] רעב של בצורת בא מקצתן שבעים ומקצתן רעבים ובגמ' נמי אמרינן [דף יט:] כאה בסלע ושכיחא בצורת לא שכיחא כפנא אלמא דמכת בצורת קלה ממכת רעב אפילו הכי הכא הכי קאמר שאע"פ שירדו גשמים ולפיכך אפשר שלא יהיה רעב אעפ"כ כיון שפסקו הגשמים מ' יום לפחות מכה המביאה לידי בצורת היא זו ולפיכך מתריעין עליה מיד מפני שאין הדבר סובל מתון וכן כשירדו גשמים לצמחים ולא לאילן מתריעין עליהם בפרוס הפסח כדאיתא בגמ' בברייתא [שם] משום דהויא שעתא מלבלבי אילני וכל שלא ירדו להם הגשמים הצריכים להם שוב אין מוציאין ענפיהן כהוגן אפילו ירדו להם גשמים לאחר מכן מה שאין כן ברביעה שאע"פ שמאחרת זמן הסדור לתעניות יכולין לזרוע לאחר מכן וכן כשירדו לאילן ולא לצמחים כיון שכבר ירד מטר ולא היה כפי מה שצריך לזרעים הדבר מראה שהרביעה הצריכה לזריעה תתאחר הרבה או לא תבא כלל ולפיכך מתריעין עליהן מיד וכן כשכלו המים מהבורות דהיינו בפרוס החג כדאיתא בגמ' הרי זה דבר שאינו סובל מתון שהרי הן מסוכנין שלא ימותו בצמא ולפיכך מתענין ומתריעין מיד : **גמ'** רביעה ראשונה ושניה לשאול. שאע"פ שלא ירדו גשמים לא ברביעה ראשונה ולא בשניה לא היו מתענין אלא שואלין וקשיין מתני' דקתני סדר תעניות ברביעה ראשונה ובריתא אהדדי : הכי קאמר וכו'. כלומר סדר תעניות האלו האמור בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה ראשונה שנייה ושלישית דכוליה יורה קרי רביעה : **דוקא** שינו אבל יבשו לא. פירוש דוקא שינו מתריעין מיד אבל יבשו לא לפי שאין להם תקנה אלא בזריעה בתחלה ולפיכך הרי הם כאילו [לא] ירדו עליהם גשמים כלל ולפיכך מתענין כפי הסדר השנוי בפ"ק ובלבד שלא תגא זמנה של רביעה אבל כל שינא הא אמרינן בפ"ק בגמרא ששוב אין מתענין וכשלא יצאה נמי משמע שאם אין להם שהות למגזור י"ג תעניות על הסדר מתריעין מיד בלבד בשביל גשמים הצריכין להן למה שהן צריכין לזרוע בתחלה : **ירדו** גשמים לצמחים ולא לאילן דאתיא ניחא. דאמרינן בפירקין דלעיל בגמרא מטרא ניחא לפירי ומטרא רזיא לאילני : דאתיא להכי ולהכי. מיהו לא אתיא טובא ובגמ' פרכינן אלא הא דתניא לבורות שיחין מערות אבל לא לזה ולא לזה היכי משכחת לה ופרקי' דאתיא בשפיכותא : **מתריעין** על האילנות בפרוס הפסח. סמוך לפסח משום דההיא שעתא מלבלבי אילני: ועל בורות שיחין ומערות בפרוס החג. שדרכן שהמים הכנוסים היו מתמעטין הרבה באותו זמן והיו צריכין להתמלאות באותו זמן : ואי זו. היא התרעה מיד שלהם: שני וחמישי ושני. למעוטי רצופות : **ועל** כולם אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם. כך היא עיקר הגירסא ובא לומר שאפילו במכה מהלכת אע"פ ששנינו בה שמתריעין עליה בכל מקום כדאיתא לקמן אעפ"כ אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהן לפי שאפילו במהלכת אין לחוש על יותר מיכן וכך שנויה בתוספתא מתריעין על הגובאי בכל שהן מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש אומר אף על החרב חרב העובר ממקום למקום אפילו חרב של שלום מתריעין עליה וכו' ועל כולם אין מתריעין עליהם אלא באותה הפרכיא בלבד היו בסוריא אין מתריעין עליהן בארץ ישראל בארץ ישראל אין מתריעין עליהן בסוריא ולפי זה צריך לומר אע"פ ששנינו ג' ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן וגליל אפילו הכי לענין תענית כל [ארץ] ישראל כהפרכי' אחת חשובה שהרי זקנים שבארץ ישראל גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן כדתנן לקמן בפירקין וכן מוכיח מן התוספתא שכתבנו דקתני היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא הא בכל ארץ ישראל מתריעין ובגמרא דידן אמרי' לקמן אפילו לא נראה אלא מין אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליו מיד ואשקלון נמי אע"ג דחוצה לארץ הוא כדתנא (בגיטין דף ו') מאשקלון (ולצפון) [לדרום] ואשקלון (כצפון) [כדרום] אפ"ה כיון שכבשוהו עולי מצרים כדכתיב וילכוד את עזה ואת גבולה ואת אשקלון אף על פי שלא החזיקו בו עולי בבל נידון כארץ ישראל לענין תענית ולפיכך גזרו תענית זקנים שבירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון כדתנן לקמן בפירקין :

ותגבר

משום ר"ג אבל [א]חכמים אומרים מתענה א ומשלים : דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים :

סליקו להו סדר תעניות

תתל **סדר** [ב]תעניות האלו האמור ברביעה הראשונה אבל צמחים ששינו מתריעין עליהן מיד וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחים אבל לא לאילן לאילן אבל לא לצמחי' לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות מתריעין עליהן מיד : **גמ'** *סדר תעניות וכו' ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב יהודה הכי קאמר סדר תעניות האלו האמור אימתי בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושנייה (א) ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וצמחו והזרו(ב) ושינו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן *דוקא שינו אבל יבשו לא פשיטא שינו תנן לא צריכא דהדר (ג) איתקן מהו דתימא איתקנתא מלתא הוא קמ"ל : *ירדו לצמחי' אבל לא לאילן : דאתא ניח' לאילן ולא לצמחים דאתא רזיא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות דאתא הכי והכי : תנו רבנן מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות בפרוס החג ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן ב' וה' וב' וכולן אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא שלהן

רש"י

בערב קרוב לשקיעת החמה : **גמ'** מתענה ומשלים · אם ירצה :

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו · האמורים בפירקין דלעיל שבתחלה היחידים מתענין ואחר כך הציבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות: ברביעה ראשונה· אם עבר זמנה של רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים היו מתענין והולכין כסדר הזה : אבל צמחים ששינו· כגון תחת חטה יצא חוח תחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר האחרונות נוהגין בו מיד בראשונות : בין גשם לגשם· בין רביעה ראשונה לשנייה : מכת בצורות · סימן בצורות היא : ירדו לצמחים כו'. מפרש בגמ' : לבורות שיחין ומערו' · שמכניסין בהם מים לשתות בור שיח ומערה מפרש בב"ק מה היא : **גמ'** רביעה ראשונה ושנייה לשאלה · להתחיל לשאול ותן טל ומטר מזמן רביעה ואילך אבל אין מתענין אפילו עברו זמן רביעה ראשונה ושנייה עד שתעבור זמן רביעה שלישית : הכי קאמר כו' · כלומר סדר תעניות אלו האמורים בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה שניי' ושליש' דכולהו יור' קרי לה רביע' : אבל יבשו · (א) [אע"פ] שהחטין עדיין דקין אפילו הכי אין מתריעין : דאתי ניחא · שירד בנחת שזה יפה לצמחים ועשבים ולאילנות אינו מועיל : דאתי רזיא · שירד (בו) בכח כדאמרי' מיטרא רזיא לאילני : בפרוס הפסח · לפני הפסח ולשון יוני הוא : בהפרכיא · באותו מלכות שכלו בו מי

שלטי הגבורים

א כתב הטור והלכתא מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלי' אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפי' בשעת קבלת התענית ע"ד שישלים תפלתו עם הציבור וה"ר מאיר כתב שיכול לאכול מיד אחר התפלה קודם שקיעת החמה שהוא מפ' מתענה ומשלים עד אחר התפלה אבל אם מתענה בע"ש תענית חלום יתענה עד צאת הכוכבים כיון שיכול להתענות אפילו בשבת כ"ש שמשלים עד הלילה :

לשון ריא"ז

ב ואין מתענין ומתריעין בשאר ימים אלא ב' וה' וב' שכל התעניות תקנו אותן בב' וה' בימים שקורין בהן בספר תורה כתקנת עזרא ובאגדה מפרש שכשעלה משה למרום בחמישי עלה ובשני ירד ומכאן סמכו הדורות שיהו מתענין בב' ובה' :

שיטת ריב"ב

ואירע בתעניות ראשי חדשים או חנוכה ופורים אין מפסיקין : מתענה ומשלים · אם התחילו להתענות תענית אחת ואירע בשני ר"ח חדש או חנוכה ופורים מתענה ומשלים וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים :

סליק פירקא

סדר תעניות האלו · שאמורין בפרק ראשון שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך ציבור הולכין ומתענין עד שלש עשרה תעניות אם לא נענו : ברביעה ראשונה · אם עבר זמן של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחין ששנו . שנשתנו ממנהג שיצא חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר שבאחרונות נוהג בו: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשנייה סימן בצורת הוא : ירדו לצמחין וכו'. מפרש בגמ': לבורות שיחין ומערות· שמכניסין יהן מי גשמים לשתיה . גמ' רביעה ראשונה ושניה לשאול . שאע"פ שלא ירדו גשמים לא בראשונה ולא בשניה לא מתענין אלא שואלין וקשיא אמתניתין דקתני סדר תעניות האמורין ברביעה ראשונה : דוקא שנו . דמתריעין מיד אבל יבשו כשהיו חטים דקין אפילו הכי לא מתריעין : בגמ' אמרי' אלא הא דתניא לבורות שיחין ומערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא : בפרס . לפני הפסח : על הבורות והשיחין והמערות. אם לא ירדו להם גשמים אפילו בפרס החג דימות החמה מתריעין משום דכל שעתא מצטרכי למשתי : וכולן . כל אלו : בהפרכיא שלהן.

הגהות הב"ח

(א) כ"ב ושלישית [וכ"ה בהא"ז]:(ב) נ"ב לי' הערוך שנו פי' כמשו שמה ועערור' הרגו' תימא ושנו וכן בערוכית עשחה מאוד ע"כ : (ג) נ"ב לשון הגמ' דהדר אקון מה"ד אקנהי' לא נהא סיא וכו' ועי' בפרש"י ותוס' ע"ו :

עין משפט

א מיי' פ"א מהל' תענית סמג עשין סי' ג' טוא"ח סי' רמט ותקעב : ב מיי' פרק ג מהל' תעניות טור או"ח סימן תקעה תקעו :

הגהות חו"י

(א) בש"י ובגמ' פרש"י אי' לי"נ דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא ונ"ב ליתא בפ' בשינו שפירש" ההת חטה יצא חוח יועיל :

תורה אור

שלהן ואסכרה בזמן שיש א בה מית' מתריעין עליה ובזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רשב"א אומר אף על החגב: **מתני'** *וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים שנאמר °והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר וגו' אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או ב מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר' עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות: **גמ'** *תנא מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות: °**מתני'** *איזהו דבר עיר המוציאה ה' מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר: **גמ'** *ת"ר עיר קטנה המוציאה ה' מאות רגלי כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה ג' מתים ג בג' ימים זהו דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר עיר גדולה המוציאה אלף וה' מאות רגלי כגון כפר עכו ויצאו ממנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה ה"ז דבר ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר: *מתני' ועל אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהן מפני שהיא מכה מהלכת: **גמ'** *ת"ר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אפילו לא נראה אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליהן מיד: ת"ר חיה ד רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה ובזמן שאינה משולחת אין מתריעין עליה כיצד נראתה בעיר משולחת בשדה אינה משולחת

(עמוס ד) (דף יח:) (דף כ:) (דף יט:) (דף כא:) (דף יט:) (דף כב:)

רש"י

מי בורות: אסכרה · חולי שבתוך פה האדם ופעמים שנקבע בתוך פיו ומת ולשון אסכרה כמו יסכר פי דוברי שקר: על הגובאי · המכלה התבואות: כל שהוא · אפי' לא נראה אלא מעט בידוע שעתידין לבא הרבה: אף על החגב · מין ארבה ואינו מכלה כל כך כמו גובאי: **גמ'** כנף אחד · עוף אחד מאותו מין כמו (כל עוף כנף) כל צפור כל כנף: משולחת · מן השמים

ואסכרה: חולי הנעשה בפה ובגרון ולשון אסכרה כמו יסכר פי דוברי שקר והיינו כרונכי: בזמן שיש בה מיתה·שהיא מכה משולחת דמתים בה: על הגובאי. שמכלה התבואה: כל שהוא. אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שיבאו הרבה: אף על החגב. מין אחר הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: **מתני'** וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים.בהא היינו טעמא שאותה העיר מתרעת מיד ואינה נוהגת סדר התעניות האמורין ברביעה ראשונה אע"פ שאין נראה [אלא] עצירת גשמים לפי שהדבר מוכיח בעצמו שזה בא עליהם בגזרתו של הקב"ה

נר מצוה

ולא כמנהגו של עולם ולפיכך ראוי שיתענו ויתריעו מיד ומש"ה מייתי קרא דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר: **וכל** סביבותיה מתענות ולא מתריעות.יש מפרשין שלפיכך מתענות מפני שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות תבואה מאותן שבסביבותיה ויהיה שם רעב ואחרים פירשו שביבותיה מתענות כדי להשתתף בצרתם ולבקש רחמים עליהם כשם שמתענו' בעיר אם יש בה דבר או מפולת כדאיתא בסמוך שאינו אלא להשתתף בצרתן שהרי אינה מכה משולחת וא"ת דהא אמרינן לקמן על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה עובדי כוכבים וכו' כלומר התרעה בעננו ולא תענית דתענית בשבת ליכא ומשמע שאין מתענין עליהן אפי' בחול מדאמרינן בגמרא [דף כב:] ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כו' שמא יצטרך לבריות ע"כ לא פליגי אלא ביחיד אבל בצבור משמע דאפי' ת"ק מודה דאין מתענין ולא עוד אלא אפילו ביחיד כמי אפשר דקי"ל כר' יוסי משום דאמר רב יהודה אמר רב עלה מ"ט דר' יוסי אבל מ"מ לצבור אין מתענין(א)וסביבותיהן אמאי לא [מתענין]תירץ הרמב"ן ז"ל דבשאותן עצמן שהן בצרה מתענין ומתריעין אף סביבותיה מתענין אבל כיון שהן עצמן אין מתענין אע"פ שאין נמנעין בכך אלא מפני בהלתן ותוקף צרתן אפי' הכי כיון שהן אינן מתענין אף סביבותיהן אין מתענין ואין זה מחוור ולפיכך נראה לי דכיון דכל מתריעין השנוי במשנתינו היינו ב' וה' וב' ולא רצופין כדתניא בברייתא לעיל איזו היא התרעה שלהן שני וחמישי ושני לפיכך כל שאין הסכנה בת יומא ככל אלו השנויים במשנתינו שיש להן איזה מתון גוזרין תענית על הצבור שני וחמישי ושני אבל העיר שהקיפוה עובדי כוכבים וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עובדי כוכבים אם באנו להתענות עליהם היינו צריכים להתענות תעניות רצופים לפי שסכנתן בכל יום ויום היא והגלתם צריכה שתהא נחפזת מאד ואי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענינם אין מקום לתעניות של שני וחמישי ושני לא ראו לגזור תענית כלל אבל אמרו להתריע עליהם בבקשת רחמים בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שילאו מחזקת סכנה היינו ליטא דאמרינן בגמ' ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית [לא אמרו רשאי להתענות אלא לסגף עצמו בתענית] לפי שכל המתענה על כיוצא באלו אינו מתענה בהפסקות אלא ברציפה וסגוף ור"י כמי דאמר דאין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כל שאילו היו התעניות מופסקין ודאי דלא הוה אסר דבכי האי גוונא לא שייך שמא יצטרך לבריות והמוראי כמי דפליגי בפירקא קמא ביושב בתענית אי נקרא חוטא או לא אבו לה לטעמא דשמא יצטרך לבריות הלכך ודאי משמע שהבא להתענות על כיוצא באלו ברציפה וסגוף הוא שיתענה ולפיכך לא הטילו מהמהן תענית על הצבור כלל וביחיד אי רשאי אי לא פלוגתא דרבי יוסי ורבנן כך נראה לי: **רבי** עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות.אע"פ שבכל מקום ששנינו כתם מתריעין מתריעין ומתענין קאמר בסביבותיה סבירא ליה לרבי עקיבא דמתריעין ולא מתענין כיון שאין הצרה שלהן והיינו דאמרינן בירושלמי וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות שכן מלינו ביום הכפורים מתענין ולא מתריעין רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות שכן מלינו בראש השנה שמתריעין ולא מתענין פירוש אם היה הצרה עליהן הכל מודין שמתענין ומתריעין אבל מפני שאין הצרה עליהם הם דומים לראש השנה ויום הכפורים שהם ימי בקשת רחמים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת (ב) וכל סביבותיה מתענות·כדי להשתתף עליהם בצרהן ולבקש עליהם רחמים ומיהו לא מתריעות: ורבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות·(ג) לטעמא דפרישית לעיל: **גמ'** תנא מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות. מסקינן בגמ' שאינן ראויות ליפול ושיילינן עלה בגמ' היינו בריאות היינו שאינן ראויות ליפול ומהדרינן לא נצרכה דנפלה מחמת גובהה א"נ דקיימא על גב נהרא שאע"פ שהן בריאות ראויות ליפול הם שהמים מפילין אותן ששוחקין היסוד הילכך אם נפלו אין מתענין עליהם: עיר המוציאה ת"ק רגלי. כתב הרמב"ם ז"ל שאין בחשבון זה הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה והיינו ליטא דהמוציאה (ד): ביום אחד אין זה דבר. דאקראי בעלמא הוא: עיר גדולה המוציאה אלף ות"ק רגלי. קמ"ל דלפי מנין אנשים שבה מפעריכן: **גרסינן** בגמרא [דף כא:] אמרי ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירין גזר תעניתא לימא קסבר רב יהודה מכת משולחת במין אחד משולחת בכל המינין לא שאני חזירי דדמיא מעייהו לשל אדם ויש שלמדו מכאן בק"ו שגוזרין תענית אם יש בעכו"ם דבר שאחרים חולקין ואומרין דעכו"ם וישראל מפני שהן שתי אומות אין עונשן שוה והם נדונין לפי מעשיהן מה שאין כן בחזירי וסמכו דבריהם מדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף לב.) שטנא בתרי אומי לא שליט: **וגרסינן** תו בגמרא אמרי ליה לרב נחמן איכא מותנא בארץ ישראל גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כ"ש ופרכינן בגמרא טעמא דגבירה ושפחה הא שפחה ושפחה לא והא אמרי ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא שאני התם כיון דאיכא שיירתא מיגרי: **ואיבא** למידק היכי אמרינן הכא כיון דגבירה לוקה שפחה מתענה והא אמרינן בתוספתא *דכתובות שאם היה בארץ ישראל אין מתריעין עליה בסוריא תירץ הרמב"ן ז"ל דאפשר דקסבר דכבוש יחיד שמיה כבוש ואע"פ ששוה סוריא לחוצה לארץ לטומאה כדאיתא בפ"ק דגיטין (דף ח:) מ"מ גבירה וגבירה ניכהו אי נמי אין מתריעין מפני שאין המכה הולכת כל כך אבל מתענין משום גבירה ושפחה אי נמי כי אמרינן גבירה ושפחה ה"מ כשהמכה בכל ארץ ישראל אבל אם היתה במקצתה השאר מתריעין ומתענין מפני שהיא מכה מהלכת אבל בחוצה לארץ אין מתענין כלל דהא איכא גבירה דאיכ' לוקה ושפח' תגלל עם הגלולים: **מתני'** על אלו מתריעין בכל מקום· אם נראו באספמיא מתריעין בבבל בבבל מתריעים באספמיא כדקתני טעמא בסופא מפני שהיא מכה מהלכת ולפיכך כל המקומות יש להן לראות את עצמן כאלו התחילה בהן המכה כבר: שדפון·בתבואה: ירקון·חולי (א): חיה רעה·משכלת בני אדם: חרב·חיילות ההולכים להשחית ולהרוג: ופירוש מתריעין מתענין ומתריעין קאמר כמו שכתבתי למעלה וכן דעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל אבל הראב"ד ז"ל מפרש שכ"מ ששנינו כתם מתריעים התרעה בלא תענית קאמר חוץ מעיר שלא ירדו בה גשמים ועיר שיש בה דבר או מפולת ששנינו בהם בפירוש מתענות ומתריעות והוא ז"ל אומר שכשנינו ועל אלו מתריעין בכל מקום היינו נמי התרעה בלא תענית (ה) ואמרינן דאתיא כר"ע דאמר [דף יט.] בסביבותיה מתריעות ולא מתענות לפי שאנשי המקום עצמן בצרות גדולות כאלו מתענין ומתריעין ועוד שהרי ארבה מכללם ואשכחן בגמרא [דף כא:] דרב יהודה גזר תעניתא (ו) אקמצא אלא ודאי כי קאמר מתריעין דלדידיה ז"ל משמע מתריעין ולא מתענין בכל מקום חוץ מאותו העיר קאמר דמפני שהיא מכה מהלכת בכל מקום הוי כסביבותיה ואתיא כר"ע אלא שקשה לדבריו מאי דתנן בתר הכי מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה מלא פי תנור שדפון באשקלון ולר"ע לא היה להם לגזור תענית אלא להתריע בלבד ואפשר דהני זקנים דגזרו תענית סבירא להו דסביבותיה מתענות ואפ"ה לא הוי מעשה לסתור דעיקר הכוונה היה ללמוד שכל מקום במכות הללו כסביבותיה דמיא דמשום הכי גזרו תענית זקנים מירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון שהיא סוף הגבול כדאמרינן בגיטין *) מאשקלון לצפון ואשקלון כלפון ומדרבנן נשמע לרבי עקיבא זו היא שיטת הראב"ד ז"ל אבל השטה הראשונה יותר מחוורת: **גמ'** כנף אחד.מין אחד כמו כל צפור כל כנף: בזמן שהיא משולחת· נגן השמים להשחית: נראתה בעיר משולחת. בגמרא הכי תרלינן לה דכי נראתה בעיר ביום

*) [דף ב ודף ו. ושם איתא מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום]

שלטי הגבורים

א כתב מיי' וכן איתא לא הרי הוא כשתי פורח והם פסם כרוב לצבור מתענין ומתריעין עליו אבל אינך יכא צועקים עליו בלבד:
ב וכתב מיי' וכן של הרעש והרוחות שמפילין הבניני' מתריעים עליהן:
לשון ריא"ז
עיר שיש בה מפולת שנופלים הבתים על ידי רוחות קשות או זעשים גדולים אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות והוא שהיו אותן המפולות בריאות ולא רעועות ואם היו גבוהות הרבה או שעומדות על שפת הנהר הרי הן כרעועות ואין מתענין עליהן:
ג ושלשה מתים שאמרו בריאים ולא מרועעים בחורים ולא זקנים כמו גבי בתים דאמרינן בריאים ולא מרועעים כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל ורבינו משה ביאר שאין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין חמש מאות רגלי:
ד כתב מיי' באר מיני רמש העוף ורמש הארץ ששלוהו והזיקו כגון שילוח נחשים ואין

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) כ"פ רש"י בגמ' אבל הרמב"ן פירש ירקון נמי אתבואה וכן פירש"י פרשת כי תבוא וז"ל ירקון· יובש ופני התבואה מכסיפין ונהפכו לירקון וא"כ דברי רש"י סתרי אהדדי:

שיטת ריב"ב

באותו מלכות: בזמן שיש בה מיתה. שהיא מכה משולחת ומתין בה: כל שהוא. אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שעתידין לבא הרבה אבל חגב כל שהוא מצוי הוא: אף על החגב. מין אחד הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: מתני' וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו'.מעובדא דאמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא שמעינן דאף על גב דתנן במתני' וכל סביבותיה דמשמע דוקא סביבותיה אי שכיחי שיירתא מאותה עיר שיש בה דבר לעיר אחרת אע"פ שאינה סביבותיה מתענין באותה עיר אחרת והרב ז"ל לא הזכירה: גמ' תאנא מפולת שאמרו בריאות לא רעועות.בגמ' מסקינן שאינן ראויות ליפול ושיילי' היינו בריאות היינו שאינן ראויות ליפול ומהדרינן לא נצרכא דקיימא וכו': מתני' ועל אלו מתריעין בכל מקום. כלומר אפילו ברחוק מקום כדמסיק טעמא מפני שהיא מכה מהלכת: גמ' נראתה בעיר משולחת וכו'.בגמ' תרלינן לה הכי נראתה בעיר ביום משולחת בלילה אינה משולחת בשדה אפי ביום אינה משולחת ראתה שני בני אדם בשדה הסמוכה לאגם דסמכה דעתה ראתה אחריהן משולחת הא עמדה אינה משולחת בשדה שאינה סמוכה לאגם ברחה מפניהם אינה משולחת הא עמדה משולחת

תהות הב"ח

(א) נ"ב כלומר שהן עצמן ודאי מחמת בהלתן ותוקף צרתן אין יכולין להתענות אבל מכל מקום סביבותיהן אמאי לא יתענו כדתנן הכא דכל סביבותיה מתענות כו': (ב) נ"ב אותה העיר מתענה ומתרעת: (ג) נ"ב אז"ל: (ד) נ"ב כלומר שהנשי' והקטני' והזקנים רגילין לישב בבית ולא לצאת חוצה וק"ל: (ה) נ"ל ואמר: (ו) אקומצא כצ"ל:
[דף קעז ע"א]

מסולחת בלילה אינה מסולחת בשדה אפילו ביום אינה מסולחת: ראתה שני בני אדם. בשדה הסמוכה לאגם דסמכה דעתה: רצה אחריהם היא מסולחת הא עמדה אינה מסולחת: בשדה שאינה סמוכה לאגם· ברחה מפניהם אינה מסולחת הא עמדה מסולחת: טרפה שני בני אדם ולא אכלה אלא אחד מהם מסולחת. כיון שלא היתה רעבה מסניהם וטרפה שניהם מסולחת היא ופרכינן בגמרא והא אמרת אפילו רצתה ופרקינן באגם גופיה דסמכה דעתה ספיר הלכך רצתה אחריהם אינה מסולחת אבל טרפה שניהם ולא אכלה אלא אחד מהם מסולחת: עלתה לגג וכו'. סיילין בגמרא פשיטא ומפרקינן לא צריכא אפי' בכוכה דליידי פירוש כוך קטן שעושין הליידין למארב העופות דאע"פ דלאו ביישוב הוא ולא בנין קבוע הוא כי האי גוונא מסולחת היא: אין צריך לומר חרב שאינה של שלום. דמתריעין עליה: אלא אפילו חרב של שלום העוברת דרך אותה מלכות להלחם במקום אחר: כי אם אל בית מלחמתי. איני רוצה להלחם עמך כי אם למקום שאני רוצה להלחם בו: **מתני'** מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם· א"י: באשקלון בארץ פלשתים: כמלא פי תנור. פת: על אלו מתריעין בשבת בעינינו ולא בתענית: המטורפת. לשון בילה טרופה וכמו טרף אבנא: לעזרה· צועקין לבני אדם שיבואו לעזור להם: אבל לא לזעקה. תפלה שאין אנו בטוחים כל כך שתועיל תפלתינו לזעוק עליהם בשבת: שמעון התימני. מתמנת היה: ולא הודו לו חכמים· פשטינן בגמ' (א) דאפי' בחול לא הודו לו [לא] שיתריעו ולא שיתענו ומיהו הני מילי לומר שאין דנין עיר שיש בה דבר כעיר שהקיפוה עכו"ם שנתריע עליה ברצופה ואפי' בשבת דליתא ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות לדידן דקיימא לן כרבנן דפליגי אדרבי עקיבא: **גמ'** ויחיד הנרדף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה· שנכנסה בו רוח שד ורץ והולך שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולי ממיני החליים ולפ"ז יש ללמוד מכאן לכל חולי שיש בו סכנת היום דמתריעין עליו בשבת שלא אמרו מפני רוח רעה אלא מפני שהוא חולי של סכנה ביומו ואיפשר שעל זה סמכו בהרבה מקומות שאומרין מגלאין על החולים בשבת ומ"מ דוקא כשיש בו סכנת היום שלא שנינו רוח רעה אלא דומיא דספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם: ועל כולם אין יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. כבר פירשתי לעיל דמפני שמתריעין אלו ברציפה קאמר דאין ליחיד להתענות על אלו ברציפה עליהם ולפיכך אסרו כאן לסגף שמא יצטרך לבריות שאין בו כח להתפרנס מיגיעו ומר בריה דרבנא שהיה מתענה כל השנה ור"ל דלא תלת מאה צומין כדאיתא בירושלמי לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין להתענות ולסגף עצמן: **מתני'** על כל צרה שלא תבא על הצבור. ליטנא מעליא: שלא ימקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה: עוגה. גומא גדולה כמו עוגה גדולה עגולה: אם נמחית אבן טועים. שכשם שאי אפשר לאבן שתמחה כך אי אפשר להתפלל על רוב הטובה: **גמ'** שנאמר הביאו את המעשר. וכיון שכך הוא מדתו של הקב"ה שכשהוא נענה לעמו ישראל משפיע להם מטובתו עד שיבלו שפתותיהם מלומר די אין מתפללין עליה: כברך המחרישה· חריץ שבין תלם לתלם: בחרבה. בקרקע שלא היתה עבודה מזמן הרבה: טפח. כדי שירדו גשמים טפח: בינונית. שהיתה עבודה מזמן קרוב ועכשיו אינה עבודה: **מתני'** היו מתענין וירדו גשמים וכו' קודם חצות לא ישלימו תעניתם. כבר כתבתי בפ"ק [בסוף סימן הת"ז ד"ה הרי שהיה מתענה ע"ש] דהני מילי בצבור אבל יחיד משלים:

נר מצוה | תורה אור

נראתה ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצה אחריה משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שניהם אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת: ועל החרב ת"ר אין צריך לומר הרב שאינה של שלום אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה יאשיהו המלך שנא' *°וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אני היום כי אם אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך מאי אלהים אמר רב יהודה אמר רב ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה וכתיב °ויורו המורים למלך יאשיהו ואמר רב יהודה מלמד שעשאוהו ככברה: **מתני'** *מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא שאכלו אלא שנראו ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גייסות או נהר ועל ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: **גמ'** א°ת"ר עיר שהקיפוה גייסות או נהר וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם ומפני רוח רעה מפני לסטים מתריעין עליהן מיד א בשבת ועל כולן [יחיד רשאי] לסגף עצמן בתענית ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו: **מתני'** *על כל ב צרה שלא תבא על הצבור מתריעין ב עליה חוץ מרוב הגשמי' מעש' שאמרו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמי' אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה ואמר רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו הגשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו ישראל מירושלים להר הבית מרוב הגשמים אמרו לו כשם שהתפללת עליהן שירדו כך התפלל עליהן שילכו להן אמר להן צאו וראו אם נמחית אבן טועין שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר °ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: **גמ'** ג אמר להן צאו וראו: *מ"ט אמר רבי אבהו אמר שמואל לפי שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר °הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די אמר רמי בר רב יודי אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהן מיד תניא נמי הכי בזמן שהגשמים מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהו בתיהם קבריהן *ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין ויהו הצבור פוסקין מתעניתם כמלוא ברך המחרישה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בחריבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים וקיימא לן כר' יהודה: **מתני'** יהיו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר' אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו: **גמ'** *רב יהודה גזר תעניתא ירדו להם גשמים אחר הנץ החמה סבר לאשלומה אמר ליה ר' אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו: ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון צפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה: **מתני'** מעשה שגזרו תענית על הצבור

רש"י

השמים להשחית: בשדה אינה משולחת· דאורחיה הוא: טרפה שני בני אדם. ולא אכלה אלא אחד מהן ודאי משולחת היא להרוג בני אדם דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מהן למה הרגה את השני: שניה' אינה משולחת· דמחמת רעבון הרגה שניהן: עלתה לגג· דרך כל תשמישן היה בגגות שלהן לפי שהיו שוין ולא משופעים כ"ה לבית שתחתיו: אין צריך לומר חרב שאינה של שלום· שמתריעין עליה: חרב של שלום· כגון שעוברת דרך אות' מלכות להלחם במלכות אחרת: **מתני'** כמלא פי תנור· שלקתה תבואה בשדפון כל כך תבואה כפי שהיה ראוי לעשות ממנה פת למלא פי תנור: **גמ'** לסגף עצמו· לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפשא: שמא יצטרך לבריות· ולא יהא בו כח לטרוח ולהתפרנס מיגיעו: **מתני'** רוב גשמים· לא שירדו הרבה כל כך שמקלקלין התבואה שמטשטש הקרקע אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להן והם טורח על בני אדם: תנורי פסחים· העומדים בחצרות ושל חרס הן ומטלטלין אותן: שלא ימוקו· בגשמים: עג עוגה· עשה שורה עגולה כמין עוגה: גשמי בורות שיחין ומערות· שיעור גשמים למלאות בורות שיחין ומערות: אם נתכסה במים אבן טועין· אבן גדולה היתה בירושלים שכל שהיה מוצא מציאה היה עומד עליה ומכריז שמצא מציאה כדאמרי' התם: **גמ'** מאי טעמא· אין מתפללין על רוב גשמים: ובגולה· בבבל לפי שעמוקה ורוב גשמים קשים לה: בתיהם קבריהם· שלא ישטף בתיה' רוב גשמים: כמלא ברך המחרישה· אם שקעו הגשמי' בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה: ברך המחרישה. כלי שחורשין בו ומהפכין הקרקע תכף לחרישה כלומ' שיראו המים בתלם המחרישה: בחריבה· בקרקע יבשה: בעבודה· חרושה כגון שדה ניר שהגשמים נכנסים בקרקע יפה בקל: **מתני'** קודם הנץ החמה לא ישלימו· דאכתי לא חל עלייהו התענית כשירדו גשמים קודם חצות דתנו' זמן אכילה היא ועדיין לא חל תענית

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהלכות תענית טוש"ע סימן רפח וסי' תקעו:

ב מיי' פרק ב מהל' תעניות טור או"ח סי' תקעו.

ג מיי' פרק ד מהל' תענית טוש"ע או"ח סימן תקעה:

ד מיי' פ"ק מהל' תעניות טור או"ח סי' תקע:

דף כב·

דף יט·

דף יט·

דף כב:

דף כג·

כס"י אי' רבי יהודה נשיאה וכ"ס בגמ':

תהלים ·

משלי כג

מלאכי ג

שלטי הגבורים

צריך לומר גרעין ויגושין והדומים להם לא מתריעין עליהם אלא זועקין בלא תרועה ע"כ ונראה דנתכוי' ומקרבים מתענים עליהם:

א ואפילו על יחיד הנרדף מפני עכו"ם מפני לסטין או רוח רעה זועקין ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין אא"כ זועקין לקבץ העם לעזור לאחיהם ולהצילם כך כתב מיי' ורש"י פי' אפילו תפלה להתהנן ולזעוק אין לעשות אלא צועקין על [כל] בני אדם שיבואו לעזרתם:

לשון ריא"ז

ועל אלו מריעין בשבת על עיר שהקיפוה עכו"ם או נהר ועל ספינה המטורפת בים לפי שאין שהות לה להמתין ואין מתריעין בשופרות שאסור לתקוע בשופר אלא מתריעין ברבוי תפלה שאומרים עננו אבינו עננו וצועקים ומתחננים וכן יחיד הנרדף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה שרוח רעה מבעתתו והולך בבלי דעת ואיפשר שיטבע בנהר או יפול במקום סכנה מתריעין עליו אפילו בשבת ועל כולן רשאי היחיד לסגף עצמו בתענית והנרדף עצמו או בני הספינה המטורפת או בני העיר שהקיפוה עכו"ם אינם רשאין לסגף עצמן בתעניות שלא לבטל כוחן כמו שמבואר בתוס':

ב כשם שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין ומתריעין על שאר הצרות כגון עכו"ם שצרין על עיירות ישראל. כ' מיי' אפילו לא באו אלא לגאול מהם מס או לגזור עליהם גזירה אפילו על מצוה קלה מתענין ומתריעין עד שירחמו:

חידושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ר"ל מאחר שנפשוט בגמרא אליבא דרבי עקיבא דאין מתריעין אפילו בחול מכ"ש שלא יתענו דלר"ע *) ק"ל מתענים שהרי אמרו משמו במתנית' דסביבותי' מתריעין ואין להקשות הא מבואר במתני' דאפילו סביבותי' מתריעות לר"ע גבי דבר דכבר מוכרחין לומר שמיושב במ"ש הר"ן אא"כ שכתב ומיהו ה"מ לומר כו' ר"ל שפשוט בעיניו שמתריעין על דבר רק שאין מתריעין עליה ברצופה ר"ל כמה פעמים בזה אחר זה כמו שעושין בעיר שהקיפוה עכו"ם וממילא יתריעו אפילו בשבת דז"א אלא מתריעין כדילוג ב' וה' וזה שאמרו בגמ' דאין מתריעין אפי' בחול היינו ר"ל ברצופין דשלא יבואו להתרעה גם בשבת מאחר דהצרה היא בכל יום ויום והצלתם נחפזת ובאמת אין הצרה כ"כ מסוכנת לנתריע עליה בשבת ולכך אין מתריעין ברצופה כל עיקר אפילו בחול ומסיק אח"כ הר"ן ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת ר"ל בדרך סתם דהתרעה דהיינו ב' ה' וב' כמבואר לעיל בר"ן בדף שלפני זה וסביבותי' מתענות ולא מתריעות לדידן וכו' ודו"ק:

*) נ"ל ס"ל דאין מתענין

שיטת ריב"ב

טרפה שני בני אדם ולא אכלה אלא א' מהם כיון שלא היתה רעבה אלא לא' מהם וטרפה שניהם משולחת היא ובגמ' פרכי' והא אמרת אפילו רצתה ותרצינן לה באגם גופיה דסמכה דעתה שפיר ואפילו הכי כי האי גוונא משולחת היא: עלתה לגג וכו'. ובגמ' שיילי' פשיטא ותרצינן לא צריכא דאפילו בכוכא דליידי כוך קטן שעושין הליידין למארב העופות דאע"ג דלאו ביישוב ולא בנין קבע הוא כי האי גוונא משולחת היא והרב ז"ל הביא הברייתא כצורתה ולא כתב מכל זה כלום: כי אל בית מלחמתי. איני רוצה להלחם עמך כי אם למקום אחר שאני רוצה להלחם בו: מתני' כמלא פי תנור. פת: לעזרה. צועקים לבני אדם שיבואו לעזור להם ולא לזעקת תפלה שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתינו לזעוק עליהם בשבת ולא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו: גמ' שמא יצטרך לבריות. שלא יהא כח בו לטרות ולהתפרנס מיגיעו: מתני' ועל כל צרה שלא תבוא ליטנא מעליא: שלא ימוקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה: אם נמחית אבן הטועים. כשם שא"א לאבן שתמחה כך א"א להתפלל על רוב הטובה: גמ' שנאמר הביאו את המעשר וגו' כיון שכך היא מדתו של הקב"ה שכשהוא נעתר לעמו ישראל עד שיבלו שפתותיהם מלומר די. משפיע להם טובתו: אין מתפללין עליה בגולה. שהוא מקום מצולה: בחריבה. קרקע שלא היתה עבודה מזמן מרובה כדי שירדו גשמים בה טפח בבינונית שהיתה מזמן מרוב עבודה ועכשיו אינה עבודה: תלים אירקא

ז מיי' פרק י"ד ופ"ו מהלכות תפלה סמג עשין כ טוא"ח סימן קכט :

גמ' ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון לפרא הוא ולאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה הדא אמרת דאסור להתענות בשבת ויו"ט [עד] לאחר חצות ופירוש כיון דאמרת ישלימו דכמי שהתענה כל היום דמי : מתני' אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט ובאו בין הערבים ואמרו הלל הגדול. ודאמרי' לעיל בפ"ק [דף ו:] דמברכין על הגשמים ואילו פינו. הראב"ד ז"ל כתב דמגילא תתן לקראת כלה מברכין ואילו פינו ובין הערבים אומרים הלל הגדול או אפשר שכשיורדין גשמים בלא תענית מברכין ואילו פינו אבל

נר מצוה | תורה אור

כשיורדין ע"י תענית כיון שצריכין לומר הלל הגדול ולברך אחריו אין צריך ליחידים לברך ואילו פיט. החכם הכולל רבי דוד ברבי ראובן ז"ל :

בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול: גמ' ולימרו הלל הגדול מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרווייהו אין אומרים הלל הגדול *אלא בנפש שבעה וכרס מליאה ואיזהו הלל הגדול רב יהודה אמר °מהודו עד °על נהרות בבל וקיימא לן כוותיה וחותמין מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ברחמיך וכו' כדכתבנוה בפירקא קמא דהא מסכתא :

סליקו להו סדר תעניות האלו

°בשלשה *פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים :

גמ' *תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף חסורי מחסרא והכי קתני בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף מנחה ונעילה ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביוה"כ : תניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי ר"מ ר' יהודה אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאות כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאות כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאות כפים מנחה אין בה נשיאות כפים. במאי קא מיפלגי ר"מ סבר כל יומא טעמא מאי משום שכרות והאידנא ליכא שכרות ור' יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן ור' יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומי גזרינן נעילה דליתא כל יומי לא גזרינן אמר רב נחמן הלכה כר' יוסי ואלא [א] האידנא מ"ט פרשי כהנים ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא : דכ"ע מיהת שכור אסור בנשיאות כפים מנה"מ אמר רבי שמעון בן פזי א"ר

רש"י

עלייהו ומחלות ואילך הל התענית כיון שלא סעדו בזמן סעודה: ועשו יו"ט. מרוב שמחה: הלל הגדול · הודו לה' כי טוב כל"ח מפני שנאמר בו נותן לחם לכל בשר כל"ח :

סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים · אותם דמסיק בתר הכי בתעניות כו' : בנעילה · בברכות איכא פלוגתא איכא מ"ד נעילת שערי מקדש ואיכא מ"ד נעילת שערי שמים שנועלים לעת ערב ונוהגים היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך יום הכפורי': מעמדות · שהיו ממונין מעמדות מישראל בירושלים ובכל עיר ועיר שהיו מתענים ומתפללין על הקרבן שיתקבל ברצון שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם וגו' להקריב לי במועדו : גמ' כל יומא טעמא מאי · לא פרסי כהנים ידייהו במנחה : דשכיחא שכרות . (א) ופעמים הסעודה נמשכת עד המנחה ושותי יין אסורין לישא כפיהם : נעילה דליתא כל יומא · דאין מתפללין

[רבינו נסים]

סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים בשנה הכהני' נושאים כפיהם . בגמ' מפרש לה: ובמעמדות. כשם שהכהנים והלוים נחלקים לכ"ד משמרות ובכל שבת ושבת משמר אחד של כהנים לעבודה והלוים לשיר כך חלקו כשרים שבישראל לכ"ד חלקים לפי שאמרו היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו לפיכך התקינו נביאים הראשונים שיבחרו כשרים שבישראל ויראי חטא ויהיו שלוחין של כל ישראל לעמוד על כל הקרבנות והם הנקראין אנשי מעמד וחלקו אותם לכ"ד מעמדות כמנין משמרות כהנים ולוים ובכל שבת מתקבלים אנשי מעמד שלהם של אותה שבת מי שהוא בירושלים או קרוב לה נכנסים למקדש והרחוקים שבאותו מעמד שלהם מתקבלים לבית הכנסת שבעירם ומה הם עושין אלו שבירושלים ואלו שבעריהם יושבין בתענית ד' ימים בשבת בשני ובשלישי וברביעי ובה' אבל בא' בשבת ובערב שבת לא היו מתענים כדפירש טעמא בגמ' וקורין במעשה בראשית ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו בשלישי יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי

ישרצו המים ותוצא הארץ בששי תוצא הארץ ויכולו : גמ' כל זמן שמתפללין. דהיינו שחרית ומנחה ונעילה : ויש יום אחד בשלשה פרקים הללו שנושאין כפיהם ארבעה פעמים ביום. דהיינו יוה"כ דאית ביה מוסף ומדפרכי' בתעניות מי אית בהו מוסף משמע בהדיא שלא היתה תפלת כ"ד ברכות של תעניות כעין מוסף כמו שכתב הר"ז הלוי ז"ל אלא שליח צבור מוסיף אותן שש ברכות בכל התפלות כמו שכתבתי בפירקא קמא למעלה ומדמתמהינן אמוסף ולא מתמהי' אנעילה משמע דבתעניות אית בהו נעילה אבל הדבר ספק אם היא בכל התעניות אם לא משמע ודאי שכשם שהוא באחרונות כך הוא באמצעיות ואפילו לדברי מי שסובר שאין מוסיפין שש ברכות באמצעיות וכמו שכתבתי למעלה (ב) כ"ל דתפלת נעילה מיהא מתפללין באמצעיות דהא שקלינן וטרינן בפ"ק בגמרא [דף יג:] אי מוסיפין שש ברכות באמצעיות ורב אשי ס"ל דמוסיפין ומוכח לה מדתנן מה אלו יתרות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהם זה וזה שוין דלדידיה לא שייר מידי (א) הלכך משמע ודאי שמתפללין נעילה באמצעיות *[כשם שמתפללים באחרונות דאי לאו הוי שיור ולמאי דדחינן נמי דשש ברכות לאו שיורא הוא דהא קתני להו באידך פירקא תפלת נעילה מיהא לא קתני באידך פירקא הלכך משמע ודאי שמתפללים נעילה באמצעיות] אבל בראשונות הדבר צריך תלמוד אי מתפללין בהן נעילה אי לא וכיון דדחינן לעיל בפ"ק הא דתניא אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ואלו אסורין דבאיסורי מיירי בתפלה לא קא מיירי אפשר לומר דנהי דבאמצעיות איכא נעילה ליתא בראשונות וכי קתני אין בין באיסורי בלחוד קא מיירי וכך נ"ל מן התוספתא דקתני מה בין תענית יחיד לתענית צבור בתענית צבור (ג) כ"ד ברכות משא"כ בתענית יחיד (ד) אלמא כ"ד ברכות ותפלה ונעילה כי הדדי ניהו וכיון דליכא כ"ד בראשונות נעילה נמי לית בהו אלא שאם נסמוך על ראיה זו נצטרך לומר דאיכא כ"ד באמצעיות כסדריה דרב אשי כיון דנעילה אית בהו כמו שכתבתי וכבר כתבתי בזה שתי דעות לעיל ויש שלמדו שמתפללין נעילה אף בראשונות מתעניות של מעמדות דאינו נראה שיהיו תעניות מעמדות חמורין יותר מג' ראשונות וכיון שמתפללין בהם נעילה יש לדון בהן לג' ראשונות אלא שהראב"ד ז"ל אומר שבתעניות של מעמדות היו יוצאין לרחובה של עיר ומתפללין שם תפלות ובקשות כמו שעושין בתענית צבור וסמך על זה במה שאמרו בפרק בני העיר (דף כו.) ברחובה של עיר שיש בה משום קדושה הואיל והעם מתפללין שם בתעניות ובמעמדות ולפי זה אפשר לומר שהיו נוהגין אומרי עניין הנוהגין בתעניות אחרות אע"פ שלא היו מפסיקין בהן מבעוד יום שהרי תעניותיהן רצופין היו לפי זה אין ללמוד מתעניות של מעמדות לג' ראשונות אלא שאינו נראה שיהיו יוצאים במעמדות לרחוב דהא אמרי' בגמרא בפ"ק אנשי מעמד נכנסים לבהכ"נ אלמא לא היו יוצאין לרחוב אלא בתענית של צרות ומן הטעם שאמרו בגמרא למעלה לעקתו בצנעא ולא בעינינו משא"כ בתעניות של מעמדות וכשהזכירו שם במגילה ובמעמדות אגררת ליגן הוא ולאו דוקא ולפי זה כיון שבתעניות של מעמדות מתפללין נעילה יש ללמוד מהם לג' ראשונות ומעתה בכל תענית צבור ראוי להתפלל תפלת נעילה חוץ מד' צומות דבהדיא אמרינן בפרק מקום שנהגו (דף נד:) דט' באב אינו כתענית צבור לתפלת נעילה ואין נ"ל שאר צומות והטעם שלא תיקנו נעילה אלא בתעניות שהוקבעו לתפלה אבל לארבעה צומות לא הוקבעו אלא לאבל אבל עכשיו לא נהגו להתפלל נעילה בתעניות שגוזרין על הצרות ועל הגשמים נראה שהן סומכין על מה שכתבנו למעלה שאין מתפללין נעילה בג' ראשונות וזו של מעמדות יש לדחותה שהרי יש מי שאומר שאנשי מעמד אף באותן ב' ימים [ראשונים] שלא היו מתענין היו מתפללין תפלת נעילה ויש לזה הוכחה במשנתנו וכתבתי בחידושי : תניא שחרית ומוסף וכו' מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות. שכבר סעד וזימנין דמשכה סעודתיה ורוי ופרים ידיה בעת שיינו עליו וכהן שתוי יין אסור לישא את כפיו כדמוכח לקמן : נעילה דליתא כל יומא. דאין מתפללין תפלת נעילה אלא בימי תעניות ומעמדות : אלא האידנא מ"ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לתפלת נעילה קא פרסי כתפלת נעילה דמיא. דעת הראשונים ז"ל דהיינו בתענית שיש בו מנחה ולא נעילה כד' צומות דכיון דמצלי בהו סמוך לשקיעת החמה מה שאין כן בשאר ימות השנה שמתוך שהן רוצין לאכול לאחר מנחה מתפללין אותה מבעוד יום כתפלת נעילה דמיא ולא אתי לאחלופי במנחה של שאר ימות השנה שהיו מתפללין אותה מבעוד יום וזו עם חשיכה אבל התעניות שמתפללין בהם מנחה ונעילה יש להם להתפלל מנחה מבעוד יום מפני שצריכין להתפלל נעילה אחריה הלכך דמיא למנחה של שאר ימות השנה ואתיא לאיחלופי בה ומש"ה אין בה נשיאות כפים והרמב"ן ז"ל סובר שאפי' בתעניות שיש בהם מנחה ונעילה הכהנים נושאין כפיהם במנחה וזה תלוי בדקדוק סוגיית הגמ'. וי"מ דביום הכפורים אין הכהנים נושאין כפיהם במנחה לפי שכבר נהגו להתפלל אותה מבעוד יום הלכך לא פרסי אלא בנעילה ונמלא סמך לדבר ממה שאמרו בפרק אלו נאמרין (דף מ.) על הפסוקים שהיו אומרים בשעת נשיאות כפים שאלו שם

שלטי הגבורים

א כתב סמ"ג ושוד נכת: בשם רש"י וכן ראי': בשאילתות דרב אחאי והאידנא דמפסי' ברחמים ביום הכפורים ממנחה עד נעילה כתפלת נעילה דמיא ופרסי ידיהו וטאו"ח סי' (קסט)[קכט] כ' בשם ה"ג ורב עמרם דנושאין כפיהם במנחה כי הכא ומיי' כתב במי שעלה לדוכן ביוה"כ במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות נושא את כפיו ואין מורידין אותו שמא יאמרו פסול הוא :

לשון ריא"ז

גזרו תפלת המנחה של תענית משום תפלת המנחה של שאר ימים שהוא עת שכרות ושכור אסור בנשיאות כפים . בזמן הזה שמתפללים בתעניות תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה הרי היא כתפלת נעילה והכהנים נושאין כפיהן ובכל התעניות של צבור מתפללין תפלת נעילה ואפי' בראשונות חוץ מט' באב כמבואר בקונטרס הראיות וקדיש בית כל הפרשני' ותפלת נעילה סמוך לשקיעת החמה מתפללין אותה ופעמים שמאריכין בה עד הלילה שאם רצו להתפלל תפלת נעילה בלילה מתפללין כמבואר בקונטרס הראיות ותפלת נעילה פוטרת של ערבית וכבר נהגו להתפלל תפלה ערבית אחר תפלת נעילה וכבר ביארנו זה בהלכות יום הכפורים :

חידושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) אע"ג דדחי שם בגמרא הא דרב אשי וקאמר הא דלא חשיב הפרש כ"ד ברכות משום דסמיך אמה דחשיב לה באידך פירקא מ"מ ש"מ דבנעילה שוין הן מדלא חשיב לה התם ההפרש שביניהם ולא מייתי ראיה מרב אשי אלא דלא תימא דתני ושייר ודו"ק :

שיטת ריב"ב

בתעניות . דרכם היה להתפלל תפלת נעילה בתעניות ובמעמדות . מעמדות קרי לכהנים לויים וישראל שהיו עומדים על הקרבן כשהיה קרב כדמפרש לקמן במתניתין: גמ' ויש מהם ארבעה פעמים ביום . כגון יום הכפורים דאיכא מוסף : והאידנא דליכא שכרות . שאף במעמדות היו מתענין כדאי' בגמ': מנחה דאיתה כל יומא ושכיחא בה שכרות גזרי' הכא אע"ג דליכא שכרו': נעילה דליתה כל יומא וכו'. במנחתא דתעניתא כיון דהלכתא כר' יוסי: כ"ע. כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלו לה . מפני כ"ד ברכו' שמתפללין בתענית כתפלת נעילה דמיא לה וליכא למיגזר במנחה כי האי גוונא משום מנחה דשאר יומי

הגהות הב"ח

(א) נ"ל לפעמים: (ב) נ"ב בפרק שני תתכה : (ג) נ"ב מתפללין : (ד) נ"ב תענית צבור כהנים נושאין כפיהם ד' פעמים ביום משא"כ בתענית יחיד אלמא כ"ד ברכות ותפלת נעילה כו' וכצ"ל :

במנחתא דתעניתא מאי אמור ובנעילה דיוה"כ מאי אמור אלמא אין בה נשיאות כפים וליכא למימר דבמנחה דיוה"כ היו אומרים כמנחתא דתעניתא כי היכי דבנעילה של תענית לא שאלו בה כלום מפני שסמכו בה על נעילת יוה"כ שהרי פסוקי דמנחה דתעניתא היינו מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה ואין להם ענין כתענית דיוה"כ דאינו עת צרה אלא עת סליחה ומחילה אבל פסוקי נעילה ביוה"כ אמרו שהם הנה כי כן יבורך גבר יברכך ה' מציון וגו' ויש להם ענין גם בתפלה של תענית ולפיכך לא פירשו שם על נעילה (ב) שהוא בכלל תענית של יום הכפורים ועוד שהנעילה בתעניות איכה מצוה שהרי רובם אין בהם נעילה אבל אם איתא דפרסי כהנים ידיהו במנחה דיוה"כ כיון שהיה להם להזכיר יוה"כ בשל נעילה ולסמוך בו של תענית היה להן ג"כ להזכירו במנחה אלא ודאי משמע שאין הכהנים נושאין את כפיהם במנחה של יוה"כ וכן נהגו:

וזמן תפלת נעילה אפלוג בה בירו' אי נעילת שערי שמים והיינו עם חשכה אי נעילת שערי היכל והיינו עם שקיעת החמה כשחמה היא בראשי האילנות הגבוהים ומוכח התם שאין בין זה לזה אלא שיעור תפלה למי שמאריך בתפלתו וסוגיין דהכא מוכח כמ"ד נעילת שערי היכל דאמרי' דכיון דמצלו לה סמוך לשקיעת החמה כתפלת נעילה דמיא:

למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין. אמרי' בגמ' דאסמכתא בעלמא הוא מדרבנן: **מתני'** משנכנס אב ממעטין בשמחה. בפ' החולץ (דף מג·) תניא קודם לזמן הזה כלומר מר"ח ועד התענית העם ממעטין בעסקיהם מליקח וליתן מלבנות וליטע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין מ"ט משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה ונישואין בלא סעודה איכא שמחה: וגרסי' בירושלמי אמר ר' הושעיא אמר ריב"ל הדא דאיתמר בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו וגרסי' התם ושמואל אמר אפי' בט"ב יארס שלא יבא אחר ויקדמהו: **שבת** שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לספר. כדינו לענין אבל אחד שער ראשו ואחד כל שער שבו ובזקן כל שמעכב אבילה מותר: לכבס. מפרש בגמ': ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. בה' לפני ט"ב כגון שחל ט"ב בו' בשבת דלדידהו דהוה

א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא °למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין: **מתני'** ^א חמשה דברים ^א אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וה' בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ ונחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. משנכנס אב ממעטין ^ב בשמחה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: **גמ'** *אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עובד כוכבים באב נישתמיט ליה דריע מזליה באדר ניזיל בהדיה דבריא מזליה: ^ב שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה וכו': אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור והלכתא כרב ששת: שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ^ג אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה: תניא ^ד ט' באב שחל להיות בשבת וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו ואפי' כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל ^ה החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו °והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה מאן דאמר מר"ח ועד התענית אסור *מחגה ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה ומאן דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד משבתה אמר רבא הלכה כר' מאיר °) ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ותרווייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר לחודיה הוה אמינא אפי' מראש חדש אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג לחודיה הוה אמינא אפילו לאחר התענית נמי אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבי מאיר הלכך הלכה כתרוייהו לקולא

°) [דף קעט ע"א]

רש"י

מתפללין תפלת נעילה אלא בתענית: פרשת כהן מברך · פרשת יברכך: **מתני'** שבת שחל ט' באב בתוכה כו'. כלומר שבוע שחל ט' באב בתוכה: ובחמישי מותרין · אם חל תשעה באב בע"ש מותרין לכבס בחמישי דכשחל ט' באב בד' בשבת לא איצטריך למיתני פשיטא דמותרין אלא אפילו לפניו קאמר: **גמ'** משנכנס אדר · ימי נסים היו לישראל פורים ופסח: ניזיל בהדיה. בערכאות שלהם: לא שנו · (א) במתני' שכל השבוע אסור לספר ולכבס אלא כדי ללבוש מיד: אבל לכבס ולהניח · ללבוש לאחר ט' באב מותר: גיהוץ · ליש"ר: וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת · אינו מפסיק סעודתו ואינו ממעט תבשילין אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו בשעה שהיה מלך דכתיב ביה שלשים כור סולת וגו' שלמה המלך מלך והדיוט הוה לכך קאמר בשעתו שהיה מלך: מחגה · כלומר מחגה יליף טעמא דהיינו ר"ח שנקרא חג שנאמר קרא עלי מועד: הלכתא כרבי מאיר · דאמר לפניו אסור לפני התענית לאחר התענית מותר אפי' באותה שבת: הלכה כרשב"ג · דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד ולא מר"ח: ותרווייהו לקולא · כדמפרש ואזיל דהלכה כרבי מאיר דלפני התענית אסור לאחר התענית מותר ואפילו לפני התענית אינו

מקדשי ע"פ ראיה מקלע אע"ג דהשתא לדידן לא מקלע ומיהו אם חל ט"ב בה' פשיטא דאסור דהא בגמ' אמרי' כשחל ט"ב להיות בע"ש שאם לא כבס בה' מותר לכבס בע"ש מן המנחה ולמעלה ואמרי' דלייט עלה אביי וכ"ש כשחל בה' שאסור לכבס: **ירושלמי** רבא בר כהן אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' אבהו ט"ב שחל להיות *) בע"ש ב' שבתות מותרין: **גמ'** ל"ש. (ג) במתני' שכל השבוע אסור לכבס: אלא לכבס וללבוש. קודם ט"ב: אבל לכבס ולהניח · לאחר ט"ב: מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור. והלכתא כרב ששת ודוקא כבוס בגדים אבל רחיצת גופו מותר בין בחמין בין בצונן ואפילו כל גופו שלא אסרוה אלא [בט' באב בעצמו אלא] שהעולם נוהגין איסור בעצמם שלא לרחוץ כל אותה שבת: **גרסי'** בגמ' [דף כט:] אסור לכבס לפני ט' באב אפי' להניח לאחר ט' באב וגיהוץ שלנו ככבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ומדאמרי' דגיהוץ שלנו ככבוס שלהם משמע דכבוס שלנו שרי דאי לאו (ד) לא הוה צריך למימר ככבוס שלהם אלא לימא דגיהוץ שלנו אסור מדקאמר ככבוס שלהם משמע דכבוס שלנו שרי והא דאמרינן כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ ודאי בישנים הם [דאי בחדשים אפי' כלי פשתן יש בהם משום גיהוץ כאבל אלא בישנים הוא] ומינה דכלי נמי אפילו בישנים אסור ואיכא מ"ד דהיינו טעמא דכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ מפני שאינן מתלבנין כ"כ ולפיכך אין בהן לא משום גיהוץ של בבל ולא משום כבוס של ארץ ישראל וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל ולפי זה מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה לכבס ולהניח ומיהו לכבס וללבוש ודאי אסור כדאמרי' בסמוך אע"פ שאמרו דכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אסור ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה אבל החכם הכולל ר' יהודה בר' ראובן כתב שהגיהוץ אין עיקרו על הלבון אלא על חומרתא שמעבירין עליו על המכבש שמכבשים אותו שם שע"י כן הוא מחזירן לחדושן שיש להן צורת כלים חדשים שהן אסורין בכל ענין בין בלבנים בין בצבועים וכן מוכיח בברייתא של מסכת שמחות שהגיהוץ אין עיקרו משום ליבון שנינו שם ואלו הן כלים המגוהצין כלים היוצאין מתחת המכבש דברי רבי וחכ"א לבועים ולא לבנים רשב"א אומר לבנים ולא צבועים חדשים ולא שחקים נראה מזה שעיקר הגיהוץ מפני שהן כחדשים וכן ידוע מכלי צמר הדקין והגסים שהן חוזרין ע"י אומנות זו עד שאינו ניכר בהן אם חדשים או ישנים ולפיכך אמר בכלי פשתן שאין בהן משום גיהוץ שאין אומנות זו עושה בהן כלום שלעולם ניכרין בשחיקותם ואין מלאכת הגיהוץ מחזרת אותן לחידושן ולפיכך מותרין בבבל שאין הכבוס אוסר בהם משום כבוס אלא הגיהוץ שמחדש אותם אבל בא"י אע"פ שאין הגהוץ מחדש אותם הרי [הכיבוס] מלבן אותם ונאסרים מפני הליבון ולפ"ז כלי פשתן החדשים אסורים בכ"מ שבשעה שהן חדשים יש בהן משום גיהוץ כדאמרינן בפרק ערבי פסחים (דף קט.) במה משמחן בארץ ישראל בכלי פשתן המגוהצין ואסורין היינו שלא יקנה אותן לעצמו בשבת של ט' באב אפילו להניח לאחר ט' באב כדינן דלכבס ולהניח ולכבסן בארץ ישראל אסור מפני שהן מתלבנין אבל בבבל מותר מפני שאין מתלבנין שם יפה לפי שמימיהן עכורין שאינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל: **הלכך** כבוס שבארצות הללו אפשר שהוא ככבוס א"י וכיון שלפי שטה זו יש בכלי פשתן משום כבוס בא"י אף אנו אוסרין לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה אפי' [לכבס] להניח וכן מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תעניות: **וכבוס** זה האסור בשבת של ט' באב לא לכבס עכשיו דוקא אלא אפי' במכובסין קודם לכן אסורין ללבישה ולא ללבישה בלבד אלא אפי' בין ללבוש בין להציע במטה אסור בין באיש בין באשה ואפי' במטפחות הידים והשולחן הכל אסור תדע דאמרינן בגמרא דבטלי קצרי דבי רב ומשמע דלגמרי בטלי: **תניא** ט"ב שחל להיות בשבת וכו' כסעודת

*) גי' מהרי"ם בשבת [וכ"ה הכ"ח]

יין: לשון ריא"ז וכן נראה בעיני שאנו נוהגין שאין לקיים שאין המנהג חמור מן האיסור והכל נדחה בעבור כבוד השבת שאין אדם רשאי למעט בכבוד שבת כמבואר בקונטרס הראיות: ה ולאחר התענית מותר מיד כרבי מאיר ודלא כרשב"ג דאסר כל השבת והלכה כרשב"ג דלא אסר אלא באותו שבוע ודלא כר"מ דאסר מר"ח והילך ואם חל תשעה באב יום א' או בשבת ונדחה עד אחר השבת מותר בכ' שבתות בשבוע שלפניו מותר כיון שנדחה התענית עד יום ראשון א"כ שבת ראשונה אינה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה וכו' נמי הוא אחר התענית הלכך מותר בשניהם וכה"מ כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל שבוע שלפניו לספר

הגהות הב"ח

שיטת ריב"ב

כסעודת שלמה בשעתו. ואינו מונע מעצמו כלום. פירוש שאינו מונע מעצמו רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ולא אמרו דברים שבצנעא נוהג:
מתני' ערב ט' באב לא יאכל אדם שני תבשילין. דעת הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם שכל מה שמתבשל בקדרה אחת אע"ג שלענין עירוב נדונין כשני תבשילין כאן אינו אלא כתבשיל א' לפי שאינו דרך חשיבות אלא כשמתבשל בפני עצמו ויש מתירין לפי שטה זו לאכול מיני פירות מבושלין כל שהן נאכלין כמות שהן חיין ושמן הראשון עליהן אע"פ שאמרו בירושלמי שכל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עכו"ם וסומכין בו משום עירובי תבשילין שכבר אמרנו שאין למדין בזה מדין עירובי תבשילין אלא שהרמב"ן ז"ל לא כתב היתר בפירו' אלא בחיין ויש מן הגאונים הראשונים שלמדין בו דין שני תבשילין הללו מדינם לענין עירובי תבשילין: רשב"ג אומר ישנה. בגמ' מפרש כיצד משנה: ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים. פסקינן בגמרא דלא הודו לו כלל אפי' יכול ומהא שמעינן דלא מיחייב בכפיית המטה ואע"ג דנוהגת באבל וא"ת והתניא [דף ל.] כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב וכדאיתא לקמן יש לומר דההיא לענין מצות ל"ת הנוהגות [באבל] אבל מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה אינה נוהגת בט"ב והוא הדין לעטיפת הראש וכל שכן שאינו חייב בקריעה דהא ליתא במצות הנוהגות באבל כדאיתא התם [מו"ק כו:] דאבלות לחוד וקריעה לחוד ומסתברא דחייב במצות תפילין ואע"ג דהיא מצוה הנוהגת באבל כיון דלא מתסר להו אלא יום ראשון דלא חמיר ט"ב טפי [משאר יומי] דאבל ובריית' מצות הנוהגות באבל קתני תדע דהא מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו דאבל נמי במקום שאין לו מה יאכל עושה לאחר שלשה בצנעא בתוך ביתו וכן בשאלת שלום משיב שכן אבל לאחר שלשה משיב לכל אדם: **גמ'** לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה. כתב הרמב"ן ז"ל מסתברא דסעודה המפסיק בה כל שאינו עתיד לסעוד סעודה אחרת של קביעות אע"פ שדעתו לאכול עראי לא כאלו שבטנן בטן רשעים אוכלין בשר ומשתכרין ביין ואח"כ אוכלין ערא' כדי להפסיק באכילה שאין בה בשר ויין וכן נראה מברייתא' דאיתמרא עליה דהאי לשנא דקתני אם עתיד לסעוד סעודה אחרת דוקא: **גרסי'** בגמ' ת"ר כל שהוא משום ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כ"ז שמותר לאכול מותר לרחוץ פירש הרמב"ן ז"ל כל שהוא משום ט"ב דהיינו סעודה המפסיק בה אסור לאכול בשר ולשתות יין וכך נראה מלשון התוספתא שנו בה כל שהוא מחמת סעודת ט"ב ומשום הכי אסור לרחוץ שכיון שהתחיל לנהוג אבלות מחמת ט"ב בסעודתו כך יש לו לנהוג אבלות שלא ירחץ ושלא יסוך שאינו בדין שינהג אבל בסעודתו ומצד אחר ינהוג עדונין בעצמו ומיהו אינו אסור אלא ברחיצה וסיכה שכך שנו בתוספתא כל שהוא מסעודת ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לאכול שני תבשילין ואסור לרחוץ ולסוך והיינו טעמא דאע"ג דלא עייל אכתי ט"ב רחיצה וסיכה הנאות דלאחר שעה ניניהו ונראה כרוחץ בט"ב ומשום הכי אסור הא בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבלות אינו אסור אלא משתחשך ור' ישמעאל פליג ואמר שאין התחלת ט"ב עליו כל שעה שהוא מותר לאכול: **ולענין** הלכה קי"ל כת"ק דרבי ישמעאל ברבי יוסי יחידאה הוא אלא שהרב אלפסי ז"ל לא כתב ברייתא זו בהלכות נראה שהוא פוסק כר' ישמעאל בר' יוסי מסתמא דמתני' דלא קתני באיסורא דערב ט"ב אלא לאכול בשר ולשתות יין ושני תבשילין ולא נהירא דמשום שתיקותא דמתני' לא פסקי' בשום דוכתא דמאי דלא פירשו במתני' פירשו בברייתא הלכך מכי מתחיל בסעודה המפסיק בה מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כט"ב עצמו:
וגרסי' בפרק יוה"כ (דף עח.) זעירא בר חמא אושפיזכניה דר' יהושע ב"ל ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקסרי הוו אמרי ליה לרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי בר אורין תא ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה עביד אבוך ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו וידיו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש פי' מביאין וכו' ובלילה מקנח בה ידיו להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר לפלוף שבעין וחבלי שינה מהם ורוחץ ידיו כדרכו לתפלה דהוה לי' כחייבי טבילות שטובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוה"כ דכל רחיצת מצוה מותרות ונטילת ידים לתפלה מצוה היא דלהקביל פני רבו עובר במים וכל שכן להקביל פני שכינה אבל שלא בשעת תפלה אם היו מטונפות מדרך קנוח רוחץ כדרכו ואם לאו אינו רוחץ אלא לתפלה וגרסי' בירושלמי בט"ב מרחיץ את ידיו ומעבירן על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירו כדרכו ואינו חושש דהוה ליה כמלוכלך בטיט ובצואה דרוחץ כדרכו ואינו חושש כ"כ ה"ר יצחק אבן גאות ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב ביום הכפורים ובט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים אלא המעביר חבלי שינה ואין זה נכון וכן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת קרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש ר' ישמעאל בט"ב בבית הכנסת לפי שאסור לקרות בתורה ואין לנו איסור בסדר היום שהרי ק"ש קורא ומברך לפניה ולאחריה וכן קורין בתורה ומפטירין בנביא בענייני של יום ופרשת התמיד ואיזהו מקומן כנגד תמידים תקנום ואומר כדרכו ואינו חושש עד כאן לשון (א) הרמב"ם ז"ל: **תנן** רבנן כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב. פירשתיה למעלה: גרסי' בפרק מקום שנהגו (דף נד:) אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד. פירשתי' למעלה: עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בט"ב כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ ובין השמשות שלו אסור. מיהו [חיה] כל ל' יום וכן חולה שאין בו סכנה אין צריכין אומד אלא מאכילין

רש"י

אסור אלא אותה שבת ולא מר"ח כרשב"ג ולא כרבי מאיר: **מתני'** שני תבשילין. כגון בשר ודגים או ביצה: ישנה · מפרש בגמ': בכפיית המטה · שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה: **גמ'** אבל משש שעות ולמטה · כלפי שחרית: המפסיק בה · שאינו אוכל עוד היום מן אותה סעודה ואילך: ואסור לקרות בתורה · דכתיב משמחי לב: שאינו רגיל לקרות · דכיון דלא ידע אית ליה צערא: כל דבר שהוא להבא · שמתפלל על העתיד להיות: לשעבר · שמתפלל על שעבר כגון נחם על החורבן ועל הנסים: בעבודה · רצה: בהודאה · במודים: מעין כל ברכה · כגון נחם בברכת בונה ירושלים: אין תענית צבור בבבל · ליאסר ברחיצה וסיכה ונעילת סנדל ומלאכה ולהפסיק מבעו"י של ערב התענית: ובין השמשות

תורה אור

לקולא: **מתני'** [א] ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני [א] תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רשב"ג אומר ישנה ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים:
גמ' (א) אמר רב יהודה אמר שמואל לא הודו לו חכמים עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו נוהג אבלות ואינו חייב בכפיית המטה. א"ר יהודה אמר רב ל"ש אלא משש שעות [ב] ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר. אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאין מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה לחודה הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה לחודה הוה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא תניא כלישנא בתרא הסועד ערב ת"ב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לסעוד בשר ולשתות יין ואם לאו אסור תניא כלישנא קמא ערב ת"ב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה א"ר יהודה כיצד משנה היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בי' בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בי' כוסות שותה בחמשה בד"א מו' שעות ולמעלה אבל מו' שעות ולמטה מותר: ת"ר כל מצות [ב] הנוהגות באבל נוהגות בט"ב · אסור ברחיצה [ג] ובסיכה ובנעילת [ד] הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובתלמוד ובהלכות ובהגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן (אינן) בטלין בו ד"ר מאיר ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא °) בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין בו משו' שנא' °פקודי ה' ישרים משמחי לב והלכתא כר' יהודה: ירושלמי ר' אחא אומר [ג] יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע ומאי ניהו *) נחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' והיכן אומרו אמר ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו [ה] בעבודה וכל שהוא לשעבר אומרו בהודאה כדתנן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא ונהגי עלמא למימרה בבונה ירושלים וסמכי אהאי דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר: גרסינן בפרק מקום שנהגו* אמר שמואל [ד] אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד דרש רבא עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים ובין השמשות [ו] שלו אסור אמר ר' אלעזר אסור לו לאדם

*) ברא"ש הגי' נחם ה' אלהינו אבלי ציון וכו' כמנהגינו
°) [דף קעט ע"ב]

נר מצוה: התלה; תתלט; תתמ; תתמא; דף נד:

תהלים יט

אותו דבמקום חולי לא גזרו רבנן: בשר מליח עד כמה ימים. נתשב שאינו מליח להיו' אסור בעט"ב כ"ז שהוא נמלח יותר מב' ימים ולילה אחד נקרא מליח אבל פחות מב' ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמים בשר מיקרי ולא מליח ויותר מכן אין בו משום שמחה ותענוג אבל יין כל זמן שהוא תוסס מותר: **ולענין** הבדלה כשחל ט"ב להיות במוצאי שבת כבר כתבתי בפרק ערבי פסחים דכיון דקי"ל דבשלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו והו לא כשחל תשעה באב במוצ"ש אין מבדילין כלל אבל בה"ג ז"ל כתב שאע"פ שהבדלה אין לה תשלומין אלא כל היום כיון דאי אפשר להבדיל במוצ"ש מבדיל במוצאי ט"ב והקשו עליו דכיון דנקטינן דאינו מבדיל אלא כל היום נמצא דאין להבדלה תשלומין דכיון דהיום הולך אחר הלילה כולי יומא מוצאי שבת הוא ואפשר לי לומר לדעתו ז"ל שלפי שעשאוהו כפושע וכמזיד כיון שלא הבדיל כל היום לא נתנו לו תשלומין עוד כדאמרי' בפ' תפלת השחר (דף כו.) דאע"ג דמי ששכח מלהתפלל מנחה מתפלל ערבית שתים אפילו הכי אם הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין וכאן אפי' שכח כפושע וכמזיד הוא כיון שעבר יום אחד ולא נזכר אבל הכא דלא אפשר סמכינן אעיקרא דאמימר דאמר התם מבדיל והולך כל השבת כולה מיהו כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דאפי' מ"ד מבדיל והולך כל השבת כולה הבדלת מוצ"ש מט"ב אינה צריכה תשלומין שלא נתחייב אותו מוצ"ש בהבדלה כוס דהא אמרי' בפ' אין עומדין (דף לג.) בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס העני קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכיון שקביעותה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות ואין לך עניות גדול מזה של ט"ב שכל ישראל מרודים הם הלכך לא מיחייבא בתשלומין · **גרסי'** בפרק חזקת הבתים (דף ס:) תנו רבנן וכו' אלא סד אדם ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט. משמע שאם עירב בו חול או תבן [אינו] צריך לשייר ותניא נמי התם אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפחימין בזמן הזה לקח אדם מסויידת ומכויירת ומפוחמת הרי זה בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה: עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תעניות שמניח מקום פנוי בלא קערה מן קערות הראויות להיות שם: בת צידעא. פי' הרב בעל העיטור ז"ל דבת צידעא הייתו כשהאשה קולעת שערה כולה ומשיירת ממנה דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד צדעתה ומביאה סיד טרוף שהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולע' אותו אלא מטילה אותו כנגד פניה כך עושות בנות עניים אבל בנות עשירים שורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו השערות זו בזו: תנן התם מקום שנהגו לעשות בט"ב. בפרק מקום שנהגו (דף נד:): כל האוכל בשר ושותה יין בט"ב יש שגורסין בסעודה המפסיק בה: עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם. להכי נקט עצמות משום דאמרי' בפ' המפלת (דף כד:) השותה יין חי עצמותיו שרופין מזוג עצמותיו סכויין כראוי עצמותיו משוחין: **מתני'** לא היו להם ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויוה"כ.

תורה אור · נר מצוה

לאדם שושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור ביום הכפורים: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין: תניא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רב הינגא בר כהנא אמר שמואל כ"ז שהוא [א] כשלמים יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס דתניא יין תוסס אין בו משום גלוי וכמה תסיסתו ג' ימים אמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה בר' אלעאי ערב ט' באב מביאין לו פת חריבה במלח ושורה אותה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושותה אחריה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו: גרסי' בסוף חזקת הבתים* תנו רבנן *כשחרב הבית באחרונה נהגו פרושים שבישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להן ר' יהושע בן חנניה אמר להן בני מנין לכם אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין ממנו ע"ג המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות אמרו לו אפשר בפירות אמר להם פירות לא נאכל שכבר בטלו הבכורים. אמרו לו אפשר בפירות אחרות אמר להם מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים מיד שתקו אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר א"א שכבר נגזרה גזירה להתאבל יותר מדאי א"א שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה אלא כך אמרו חכמים סד [ב] אדם את ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה אמר רב חסדא וכנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא. עושה אשה תכשיטיה ומשיירת בה דבר מועט מאי היא אמר רב בת צידעא (א) °אם אשכחך ירושלם וגו' תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי א"ר יצחק זה אפר מקלה שבראשי חתנים א"ל רב פפא לאביי היכא מנח ליה א"ל במקום תפילין דכתיב °לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר תנן התם* [ג] מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין רשב"ג אומר לעולם יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים תניא רשב"ג אומר יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים כדי (א) שיתענו ר"ג אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ר"ע אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב כאילו אוכל ושותה ביום הכפורים וחכ"א כל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחתה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנא' °שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו' וכל האוכל בשר ושותה יין בערב ט"ב עונותיו הקיקן לו על עצמותיו שנא' °ותהי עונותם על עצמותם: °**מתני'** *אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכל הכלים טעונין טבילה ובנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה וכן הוא אומר °צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

סליקו להו בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

רש"י

שלו · של ערב התענית: עד כמה · הוי בשר מליח (או) בשר גמור: כל זמן · שהוא כשלמים הוי בשר גמור שלא שהה במלחו אלא ב' ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמי' דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאיקרי בשר טפי לא אשכחן דאיקרי בשר דכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' שהטעם נפסל על שני ימים או שלשה: יין מגתו · חדש ומתוק ואינו טוב כיין ישן: בין תנור לכירים · מקום מנוול תנור שפיתת קדירה אחת כירים מקום שפיתת שתי קדירות: נטפל · נזדווג להן: ומשייר דבר מועט. שלא יסוד: כסא דהרסנא · דגים מטוגנים בשמן: לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם · ולא מיחזי כיוהרא דנוי הוא להם: **מתני'** כט"ו באב · שבו כלו מתי מדבר ובו נתבטלו אותן פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שהיו מונעין את ישראל מלעלות לרגל ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה ובו היו פוסקין כל השנה מלכרות עצים למערכה לפי שמתש הם כח החמה שאין בה כח לייבש העצים מלחותן: וביום הכפורים · שבו ניתנו לוחות האחרונות והוא יום מחילה וסליחה: שאולין · שכולן שואלין זה מזה אפילו עשירות שלא לבייש את מי שאין לו: טעונין טבילה · קודם שילבשם לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה: יוצאות וחולות · כמו לחול במחולות: במלך שלמה · הקב"ה שהשלום שלו: אמו · כנסת ישראל: זה מתן תורה · יום הכפורים שבו ניתנו לוחות האחרונות: זהו בנין בית המקדש · שנתחנך ביוה"כ:

סליקא לה מסכת תענית

שיילי בגמרא בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה מחילה וסליחה וכפרה ויום שנתנו בו הלוחות האחרונות אלא ט"ו מאי היא ומהדרינן משום דהוי יום שהותרו השבטים לבא זה בזה כלומר שבת יורשת נחלה הותרה להנשא לכל השבטים דדריש זה הדבר דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה והוי נמי יום שכלו בו מתי מדבר ויום שהותר בו שבט בנימין לבא בקהל ומילי אחריני כדאיתא בגמ': **כל** הכלים טעונין טבילה. פרש"י ז"ל טעונין טבילה קודם שילבשום לפי שאין כל כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה אבל מן הירושלמי למדנו דהכי קאמר שעל כל הכלים הטעינו חכמים טבילה באותו יום ואפילו מונחים בקופסא כדי שיואילום לטבילה ומתוך כך ישאילו אותם זה לזה שכך אמרו שם וכל הכלים טעונין טבילה ר' ינאי בר"י אמר אפי' נתונין בתיבה ופריך נתונין בתיבה ותימא אטעונין טבילה מפוך שהוא עושה כן (מטבילין ומתוך שהוא עושה כן) משאילין: וחולות. לשון מחולות: צאינה וראינה בנות ציון. משמע שיוצאות וחולות: וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ברצון הבורא יתברך אמן: סליקא לה מסכת תענית

ספר מרדכי למסכת תענית

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי אינה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

מאימתי מזכירין **תריב** גבורות גשמים [דף ג] בטל וברוחות לא חייבו אותו כו' כגון משיב הרוח אם לא אמר ואמר מוריד הגשם דיו א"כ אם לא אמר ותן טל ומטר אלא ותן מטר לחודיה דיו : [שם] ואם בא להזכיר מזכיר משמע כל השנה טלה אף בימות החמה אם רצה להזכיר וכ"ל מדקאמר ר' חנינא בימות החמה אם אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מכלל דלכתחלה אין לו להזכיר : [שם] אמר מוריד הגשם [*מחזירין אותו פי' רש"י משום דכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הם מפני הקצירה] ונראה לרבי דלאו ממש מחזירין אותו לראש הברכה אלא כלומר גוערין בו ומוחין בו שלא יאמר יותר דתימא הוא לומר מחזירין לראש הברכה כי מה יועיל הלא כבר אמר אותו : [שם] בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותי הא ודאי מחזירין אותו (*לראש) ממש לראש הברכה · ולאבי"ה [*כתב וז"ל] אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לראש הברכה כי אין הכירא במה שגוערין בו לומר להתחיל מכלכל חיים שכן דינו נמי בימות הגשמים לומר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים הלכך חוזר לראש הברכה · בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו פי' לומר מוריד הגשם וא"צ לחזור לראש הברכה כי יש היכר גדול שבימות החמה אינו מזכיר כלל וי"א להפך אבל זה עיקר : [*לשון הירושלמי והרי"ף הביאו כאן] **תריג** (*כההוא) [*ההוא] דלא אמר לא טל ולא מטר מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אע"פ שלא הזכיר גשם ומכאן יש בני אדם שאומר בכל פעם ותן טל לברכה אף בימות החמה שיהא רגיל בפיהם טל דאז אם ישכחו מטר בימות הגשמים אין מחזירין ופסק ראבי"ה שאם לא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם ונזכר בין תחייה לאתה קדוש דא"ל לחזור כלל אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש וכן הדין בשאלה **תריד** וביעלה ויבא היכא שלא התחיל ברכה של אחריה כדאמרי' פרק ג' שאכלו גבי טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים כו' ומסיק לא ידענא אי חתים אי לא (א) וכיון דספיקא לא חתמינן מספיקא ואם התחיל בברכה של אחריה (ב) חוזר לראש הברכה שטעה בה (ג) ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה : *)לא קשיא הא דאדכר מיקמי שומע תפלה הא דאדכר כו' ופי' האלפסי דאדכר בתר שומע תפלה חוזר לראש וש"מ דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש אע"ג דאדכר קודם שומע תפלה דהא אוקימנא הא דר' תנחום בדאדכר קודם שומע תפלה והירושלמי פליג וכתלמודא דידן עבדינן וכ"פ רבינו יואל כמו האלפסי : [דף ב] רבי יהודה אומר העובר לפני **תרטו** התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר וכו' הלכה כר"י בירושלמי פריך ויזכיר מבערב לית כל עמא תמן ויזכיר בשחרית אף הוא סבר שהזכיר מבערב ר' חגי בשם ר' פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם · ר"ם בשם ריב"ל בש"צ הדבר תלוי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם קמון לצלותא כמו שהזכיר ש"צ עכ"ל הירושלמי · ופירש ראבי"ה דה"פ הירושלמי (ד) יזכיר בכניסת י"ט האחרון ומשני לית כל עמא תמן פירוש כי היו בעלי מלאכה וטרודים (ה) ונשארים בביתם ומתפללים בערב ויזכיר שחרית (ו) א"כ יסברו שהזכיר מבערב (ז) ולשנה הבאה יזכירו מקלתן מבערב ומקלתן לא יזכירו והוו להו חבילות חבילות [*באשירי אינו נותן הטעם לפי שאין מתפללין בקול רם בערבית רק חיישינן שמא בערב לא יהא בבהכ"נ] (ח) כי בערבית אין ש"צ מתפלל בקול רם ולא ידעו להבין אם הזכיר אם לאו ואף אם יזכיר בשחרית כשמתפלל בקול רם יטעו שגם בערב הזכיר (*שיאו)-[*כי יטעו] סבורים שחובה להזכיר בליל שבת ויומו וכשאר הזכרות די"ט הלכך תקנו שלא יזכיר בשחרית ביוצר בהתפללו בקול רם ואז יבינו ויתחילו ביחד במוסף (ט) ור' חגי פירש טעם אחר שאסור להזכיר עד שישמע מפי ש"צ ומיהו מה שבשחרית אינו מזכיר היינו מטעם [*קמא] דפרישית [א] (י) ודר' חגי נ"ל ה"פ אסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור כגון שהוא חולה אסור לו להזכיר קודם [*שיזכיר] ש"צ בין בלחש בין בקול רם. אבל קמון לצלותא והתפלל כל אחד ואחד בלחש ויחיד בא לבית הכנסת עד שלא גמרו בלחש את הפלתם ורוצה להתפלל [*מיד] בנגן ומחיה ולהזכיר עד שלא יגמרו את הפלתם ועד שלא יתחיל ש"צ להתפלל בקול רם ולהזכיר אין [צריך] להמתין לש"צ דכיון דקמון לצלותא כמו שהזכיר ש"צ שהשליח [*צבור] וגם כל העם הזכירו כבר בלחש ומפורסם הדבר ויש נוהגין שלאחר קריאת התורה וקדיש אומר מיד ש"צ בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ואז מתפללין הקהל ומזכירין כמו שעושין בר"ח שש"צ מזכיר יעלה ויבא קודם תפלת י"ח : גרסינן **תרטז** בירושלמי תני אם התפלל ואינו יודע אם הזכיר כל שלשים יום חזקה מה שהיה למוד הזכיר מכאן ואילך מה שצורך הוא מזכיר שמעינן מהכא דכל ל' יום אחר זמן הזכרה אם אין ידוע לו בודאי שהזכיר חוזר ודכותיה (*גבי) [*לאחר] פסח כל ל' בחזקת (*שלא הזכיר) [*שהזכיר] וחוזר : א"ר פפא נימרינהו לתרוייהו לא ידע רבי טעמא מאי כיון דאמר אל ההודאות הרי משמע כל ההודאות ולמה לי למימר רוב ההודאות תו דנמצאת עכשיו סותר את דבריו [*ועוד תימה מאי תתימה הוא מברך רוב ההודאות בשלמא אל ההודאות שפיר ברוך שמו של הקב"ה שהוא כל ההודאות אלא ברוך רוב ההודאות היכי הוי תתימה · מ"י] (יא) ואי הוה אמר ברוך ברוב ההודאות הוה שפיר טפי וכמו כן אנו עושין שאנו אומרים בישתבח בא"י אל מלך גדול בתשבחות היינו רוב ההודאות : [דף י] **תריז** הלכתא יום ס' כלאחר ס' מפורש בירושלמי דס' יום בתקופת תשרי מנינן להו מעת לעת וכשכלין השעה וחמשים יום מתחילין בשאלה ופעמים שמתחילין ביום ופעמים שמתחילין בלילה ואם בשלש שעות [ב] תפול תקופת תשרי והיחיד איחר תפלתו מן הצבור נראה לרבינו אבי העזרי דאיהו בתר רוב צבור גריר ואין עושין הורה כב' תורות וחבילות חבילות והכותה נמי בלילה : [שם] יחיד הראוי למנותו פרנס **תריח** שנינו בתוספתא אי זהו יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס [ג] על ידי כך שאירע להם צער ונזקק להם (*ומשמע שמינוהו) [*ומינוהו] פרנס [*הצבור בדבר צער פי'] על ידי (*שניחם) [*שנזקק] להם בשום צער שהצילם דהואיל שהוא אדם העוסק בצרכי צבור ראוי נמי להתמנות על מעשה רבים ומכאן **תריט** נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויו"כ פרנסין המנהיגין המגינין על הדור שלהם : הגה"ה בירושלמי פריך מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה בתמיהה ומשני מכיון שהוא מתמנה על הצבור ונמצא כאמן הרי הוא מצלי ומתעני כלומר בעינן שיהא פרנס נאמן : עכ"ה · [שם] **תרכ** הרי שהיה מתענה על חולה ונתרפא ונראה לראבי"ה וכן מצאתי בתוספתא דהא דקתני הכא ה"ז מתענה ומשלים היינו כגון שנתרפא החולה או שעברה הצרה לאחר הנץ החמה לר"מ ולר' [ד] יהודה לאחר חצות ולר' יוסי אחר ט' שעות דהכי תנן לקמן פרק סדר תעניות הללו היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו' והתם מייתי עובדא ומשמע דהלכה [ה] כר"י: [שם] **תרכא** ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין פי' ריב"א אפי' אם דעתו לחזור מתענה ומיהו כיון שלא קיבל עליו להתענות נראה שאם יצא מחוץ לעיר חוץ לתחום מותר לאכול וא"צ להשלים מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדתני ברישא א וכן משמע פרק כל הבשר דחוץ לתחום מותר כדקאמר התם חוץ לתחום אכלתינהו ופירש רבינו אבי העזרי ואני מוסיף דאפילו בעיר שמתענין שרי ליה למיכל בחדר אחר במקום (יב) שלא יהו רואין אותו וסרכי' כדמוכח פרק מקום שנהגו בעובדא דרבה בר בר חנה דדעתו לחזור הוה ואפ"ה כסייה ואין לחלק בין תענית לדבר איסור עכ"ל והתוס' פסקו דכ"ז שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם · (*ואם) שכח ואכל אל יתנהג עדון בעצמו נראה דהכי בעי למימר לא יאמר כיון ששכח ואכל מעט אגמור סעודתי עד שובעי אלא מיד שנזכר יפריש מלאכול (*מי) [*דמי] שאכל שום וריחו נודף וכי יחזור ויאכל יותר כדי שידוף יותר תוכפות וראבי"ה פירש וז"ל נראה לפרש דעדון אפי' בפני עצמו אסיר דמתוך כך פניו צהובות ונראין הדברים דאל"כ היינו רישא דקתני אל יתראה בפניהם · [*וז"ל הרי"ף ב' ימים זה אחר זה] [דף יא] יחיד שקבל עליו שני ימים זה אחר זה נראה לר"י דרבותא נקט שאע"פ שקבל רצופים והתחיל כבר בתענית יום אחד מהו דתימא אם אכל הלילה שבין שני ימים כאלו מפסיק בתענית ודמי כאוכל בחצי היום קמ"ל דלא חשיב הפסקה דמסתמא כך קיבל שני ימים ולא לילה שביניהם : [שם] לן בתענית פירוש לילה שאחר התענית ומסיק קסבר **תרכב** מתענין לשעות כשקבל ושאני הכא שלא נתכוון לשם תענית מעיקרא אלא להאריך תעניתו של יום שעבר א"כ י"ל דהכי קאמר ושאני הכא דלילה לא קיבל עליו מעיקרא כלומר מבע"י לא קיבל להתענות באותו לילה אלא לאחר שהחשיך נמלך בו ולן בתעניתו ואע"פ שלא נתכוון להאריך בתעניתו · [שם] מתענין לשעות כיון שלא קיבל מבעוד יום אין מתפלל למחר תפלת תענית (יג) מיהו לעולם היכא דקבל מבעוד יום להתענות כמו זה בלילה בלא יום אימא דחשוב תענית ומתפלל תפלת תענית למחר ע"כ תוס' [שם] [דף יב] ומתענין לשעות בפ"ב דע"ז פרש"י ז"ל כגון שקיבל עליו תענית מו' שעות ולמעלה ומיהו לא טעם כלום מתחלת כל היום אבל לא לשם תענית נתכוון בו' שעות ראשונות וקשה דאמרינן לקמן כל תענית שלא קבל עליו מאתמול לאו שמיה תענית משמע אפילו קבל עליו לאחר חשיכה להתענות למחר כל היום לא הוי כלום כיון שלא קיבל עליו מבע"י וכ"ש כשמקבל לאחר חשיכה לשעות בפירוש דלא הוי תענית ונראה לפרש דמתענים לשעות כגון שקבל עליו מבע"י להתענות בלילה עד הבקר או למחר עד חצות · ומסיק עלה אמר רב חסדא והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל האי תעניתא מעלייתא הוי כלומר כיון שקבל עליו מבעוד יום וגם התענה כל היום הרי תענית גמור ומאי לשעות הוי · ומשני ל"ל כגון שלא קיבל עליו תענית מבע"י אלא לשעות עד חצי היום או פחות

*) גרי"ף

הגהות ממ"י [א] ודר' יהושע כ"ל : [ב] ביום : [ג] על הצבור בדבר צער כו"ע : [ד] צ"ל אליעזר : [ה] צ"ל כרבי אליעזר :

חדושי אנשי שם

א ג"מ ותימה דיותר הו"ל מדלא קתני מתענה ומשלים כדקתני בסיפא ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים דזה הוא ראיה גדולה כיון דבזה הדין בעצמו כתב מתענה ומשלים בהולך ממקום שמתענין כו' ובהולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין לא כתב מתענה ומשלים ודוק · ואפשר שהמרדכי גורס בתלמוד כגי' הרי"ף ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין מתענה ולכן כתב הספר מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדקתני ברישא רצה לומר כגון גבי ההולך ממקום שמתענין כו' :

בגדי ישע

(א) **וכיון** דספיקא לא חתמינן מספיקא · כתב הב"י סי' קי"ד וז"ל דאם לא הזכיר של ר"ח בברכת המזון קא מסתפיק לן בגמרא אי חתים או לא חתים ולכך מספיקא לא חתים וסבר דה"ה לתפלה ותימה כיון דבפ' שלשה שאכלו אמרי' דכשטעה ולא הזכיר של שבת וי"ט בברכת המזון אומר ברוך שנתן כו' וחותם הכי הל"ל גבי תפלה דהא תפלה חובה היא לבהמ"ז דשבתות וי"ט דמיא דחובה למיכל בהו ולא לבהמ"ז דר"ח דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל כדאיתא בפ' שלשה שאכלו ואפשר דהזכרת דבהמ"ז שאני דמאחר דסמוך להזכרה היא חותם בברכת הארץ כשצריך לאומרה אחר סיום ברכת הארץ צריך לחתום בה ג"כ בשבתות וי"ט אבל הזכרה דתפלה מאחר שאינו חותם סמוך לה בברכות גם כשמזכיר אחר שסיים תחיית המתים אינו חותם בברכה ומצאתי כתוב ולמה לא תקנו בברכה בפני עצמה במקום שיזכיר כמו בברכת המזון שאם שכח קובע ברכה א' של שבת אומר הר"מ מפני שהיה ספק אם יברך ול"ד לבהמ"ז דהתם כבר סיים הברכה דהטוב והמטיב ביבנה תקנוה עכ"ל ב"י : (ב) **חוזר** חוזר לראש הברכה שטעה בה · ר"ל בשאלה אבל במשיב הרוח חוזר לראש התפלה דהא ג' ראשונות חשובות כאחת וכ"כ הרא"ש : (ג) **ואם** עקר רגליו כו' · ואנן קי"ל דאפי' לא עקר רק התחיל אתה חונן חוזר : (ד) **ויזכיר** בכניסת י"ט האחרון · דכיון דעברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה ראוי היה שיתחיל מיד מבערב לשון אשר"י : (ה) **ונשארים** בבית ומתפללין בערב · רצה לומר שנשארים בביתם ומתפללין בערב ואין נכנסין לב"ה להתפלל ולא ידעו שהתחילו הקהל להזכיר נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהא אגודות אגודות : (ו) **א"כ** יסברו שהזכיר בערב · ר"ל אותם שהיו בערב בב"ה יסברו שאתמול בערב היה זמן התחלת הזכרתו אבל אותן בעלי מלאכות לעולם אין יודעים להתחיל ולהזכיר עד שישמעו מפי הקהל שמתחילין ודו"ק:(ז) **ולשנה** הבאה יזכרו מקצתן בערב · ר"ל אותם שהם בב"ה : (ח) **כי** בערבית אין ש"ץ מתפלל בקול רם · ודאי אם היה הש"ץ מתפלל גם תפלת ערבית בק"ר אז היינו מתחילין להזכיר בשחרית דאז לא היה לנו לחוש שמא לשנה הבאה יטעו אותם שהיו בב"ה ויסברו שמתחילין בערב דזה אינו דהא הש"ץ לא הזכיר אותו בחזרת התפלה ואף אם יזכיר בשחרית כשיתפלל בק"ר דפשיטא שאין להקהל להתחיל בשחרית משום הטעם הנזכר שמא יטעו אלא אף את הקהל לא יתחילו להזכיר אלא הש"ץ יזכיר כשמתפלל בק"ר גם בזה א"ל שמא יטעו ולשנה הבאה יתחילו להזכיר אותם שהם בב"ה בערב וא"ל למה הוצרך הספר לומר בנדון זה שיסברו ויטעו גם בערב חובה להזכיר נימא שיטעו ויסברו שאף להקהל בשחרית חובה להזכיר, ל"ק מידי דבשחרית שאז בא כל העם בב"ה ובני עושי המלאכה עם שבשדות נגררים אחר עם העיר ואם יתחילו בני העיר בשחרית גם בני השדה הבאים יתחילו בשחרית ומהם יראו וכה יעשו לכך אין החשש אלא משום הערב שבני השדה לא באים לב"ה ובני ב"ה יטעו ויתחילו מבערב ובני השדה עדיין לא התחילו ויהיה חבילות חבילות : (ט) **ורבי** חגי כ' טעם אחר · כתב הרא"ש וז"ל נ"ל דהאי טעמא קאי אפירכא תניינא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר הש"ץ פי' שיכריז קודם מוסף בק"ר משיב הרוח ומוריד הגשם והאי אי אפשר בבוקר לפי שאינו יכול להפסיק בין גאולה לתפלה עכ"ל אבל לקושיא ראשונה שהקשה ויזכיר בערב בודאי צריכין אנו לטעמא משום דלית כל עמא תמן וזה יהיה ג"כ כוונת הספר ונ"ל דצ"ל ומיהו מה שבשחרית אינו מזכיר היינו מטעם שפירש ור"ל דהטעם מה שפירש ר' חגי הוא מה שבשחרית אינו מזכיר אבל מה שבערביות אינו מזכיר הוא מטעם הנזכר לעיל ודו"ק : (י) **ודר"ש** בשם ריב"ל נ"ל דה"פ כו' ר"ל דהא דריב"ל מלתא באנפי נפשא הוא ואינו בא לתרץ מה שהקשה לעיל ויתפלל מבערב כו' : (יא) **ואי** הוי אמר ברוך ברוב הודאות הוי שפיר טפי · ר"ל אע"פ דעדיין היה קשה למה ליה למימר רוב ההודאה כיון דאמר אל ההודאות מ"מ טפי הוא שפיר מלומר רוב ההודאות כי רוב ההודאות לא ידעינן מאי קאמר וכי הקב"ה בעצמו ובכבודו הוא רוב ההודאות שאמר ברוך רוב ההודאות אבל כשאומר ברוך ברוב ההודאות א"ש טפי מרוב ההודאות אבל עכ"פ אין מתורץ למה הוצרך כלל לומר זה מאחר שאמר ברוך אל ההודאות ועיין לעיל בר"ן ושם תירץ קושיא זו בשם הרמב"ן ע"ש : (יב) **שלא** יהא רואין אותו וסרכי' פי' ינהגו אחריו : (יג) **מיהו** לעולם היכא דקיבל מבע"י להתענות כמו זה בלילה בלא יום אומר דחשיב תענית כו' · ר"ל כשנגמר אותו היום רק שמתחילה לא קיבל עליו אלא להתענית בלילה לבדה וכמו שמפרש אח"כ דברי ר"ח שמביאו בסמוך ודו"ק · אבל לראבי"ה דרך אחרת יש בביאור דברי ר"ח כמו שיתבאר לפנא

ושוב כשמתענה עד אותה שעה נמלך וגמר בלבו להתענות עד חשיכה הייס מתענין לשעה : (יד) וז"ל ראבי"ה ראיתי כמה פתרונים בפירוש מתענין לשעות ולא ישרו בעיני ונ"ל דהכי פירושו כגון שאמר בתפלת המנחה הריני שרוי למחר בתענית דהלכה כשמואל דאמר שצריך לקבל בתפלת המנחה [*והגה אם דעתו להתענות יום שלם יאמר הריני למחר שרוי בתענית ואם ירצה לשעות יאמר הריני למחר [א] בתענית שעות עד שלש היום או חצי [ב] הן חסיר והן יתיר כפי חפצו ולעולם בעינן קבלת תענית קודם כניסת התענית בין ליום שלם בין לשעות וכן אם רוצה להתענות מחצי היום · מ"י] והגה אם דעתו להתענות מחצי היום ועד הערב ומתכוין לסגף עצמו [ג] (טו) כמו שמורגל לאכול קודם חצות וגם בט' שעות אע"פ שאכל ושתה כבר הוי בכלל מהעניס לשעות אם לא טעם כלום מאותה שעה שקבל עליו עד הערב ומתפלל עננו כיון שסיגף עצמו קצת ודכוותה אם דעתו להתענות יום שלם ואירעו אונס שאכל בה' שעות או בו' מתפלל עננו אבל אם [אין] מורגל לאכול בג' שעות וקיבל עליו עד ו' שעות וחצי שהוא מנחה גדולה אבל יום שלם לא קיבל עליו (טז) ואכל בו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל וכל המתענין לשעות צריך שיאמר הריני בתענית שעות קודם שיתחיל להתענות ופלוגתא דרב ושמואל דאימתי מקבלין קאי אתענית יום שלם ולה"ק רב במנחה קודם תפלה ושמואל בתפלת המנחה יכ"ש קודם והוא הדין בתענית בשעות יקדים שעה אחת או חצי ויקבל ואם זמן תפלה יקבל בתפלתו ואם אין זמן תפלה או שהתפלל כבר יכוין בלבו ויאמר הריני שרוי לפניך בתענית שעות על דרך שפי' וכן הא דאמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית מיירי שהיה דעתו להתענות יום שלם הלכך צריך לקבל עליו קודם לכן בתפלת המנחה וכן הא דאמרינן כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית היינו לעלות לו לתענית יום שלם דהיינו סתם תענית ולענין תענית שעות נמי לא יעלה כיון שלא פי' בשעת תענית לשעות אבל קיבל עליו בפי' לא חיישינן לכל הני והכי מפרש שמעתא אמר רב חסדא הא דאמרת מתענים לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל רבי אבא האי תעניתא מעלייתא הוא פי' היינו עיקר מתענים לשעות הוא שמאותה שעה שקיבל עליו בשליש היום או בחצי היום או קודם אין טועם כלום עד הלילה וגם קודם לא טעם ומה בא רב חסדא לחדש על רב הונא זה נראה לבעל התלמוד שפשט המשמעות כך ואם קבל עליו במנחה להתענות עד ו' שעות או יותר ושוב היה טרוד והתענה עד הערב כ"ש דתענית מעלייתא הוא ותענית מעלייתא גבי שעות הוי הגרווייהו ומשני לא צריכא דאימלך אימלוכי לאחר שאכל ושתה כבר בו ביום קיבל עליו תענית שעות שלא ליטעום כלום עד הערב ואשמעינן רב חסדא שגם זה בכלל מתענין לשעות ומתפלל עננו כדפרישית לעיל וכ"ש אם לא טעם קודם וה"ה אם היה בדעתו להתענות כל היום ובא לו שום דבר אונס שאכל בו' שעות וראיה לדבר דגרסינן בירושלמי פרק קונס יין מילתא דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דאשלים פירקין ומילתיה דר' יונה אמר מתענין לשעות דר' יונה הוה בצור ושמע דדמך בריה דר' יוסי ואע"ג (יז) דאכל גוכבא ושתה מיא אסקיה צומא כל ההוא יומא מילתיה דרב אמר מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע פי' דאפילו היום שלוה הוי בכלל תענית אע"פ שאכל כיון שמקלתו התענה עד שלא נמלך ללוות ומיהו חייב לפורעו שהרי יום שלם קיבל עליו וכיון דמיקרי מתענין לשעות בכל ענייני מתענין לשעות קאמר תלמודא מתפלל תפלת עננו שאין בידינו לחלק הואיל ולא חילק התלמוד ומטעם זה אומר נמי (יח) עננו בתענית חלום (יט) קצרו של דבר מעת שקיבל עליו התענית קאמר תלמודא שלא יטעום כלום עד הערב אבל במה שאכל [קודם] לא קפיד התלמודא כדמוכח בירושלמי וכל שיום דנקט אשעת קבלה קאי וכן נראה לפרש כדי שנשוה הירושל' והבבלי ומההוא דלוה אדם תעניתו שקורהו הירושל' מתענין לשעות משמע נמי אפי' אכל אח"כ בו ביום שהיה בדעתו להתענות ובא לו אונס או דבר אחר שלא גמר התענית ופירוש והוא שלא טעם כלום כל אותו היום בב' פנים ר"ל שלא היה בדעתו לטעום כלום כל אותו היום ושוב נמלך ולוה תעניתו ומשמע נמי שאכל כבר ושוב נמלך שלא לטעום כלום כל אותו היום עכ"ל ראבי"ה : **תרכג** כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית ודמי למפוחא מליא זיקא משמע דלא חשיב תענית ומותר לאכול אע"פ שקיבל עליו אחר חשיכה להתענות כל היום דכיון שלא קיבל מבע"י כאילו לא קיבל ומיהו נראה לר"י דאם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום שמתפלל עננו תוספות .(כ) וראבי"ה פליג עליה בהא [ד] וה"ר מרדכי ז"ל שמע מפי מוריטו ז"ל דאם לא קיבל מבע"י דאין מתפלל עננו למחר : ומורי הר"ף אומר דסגי במחשבה ולא בעי הוצאה בפה כ"א גבי שבועה דכתיב לבטא בשפתים : ושמואל אמר בתפלת המנחה כולהו רברבתא פסקו כשמואל וכ"פ רב עמרם ופי' ר"ח **תרכד** קבלת התענית שאומר אהא בתענית למחר ויהי רצון שתתקבל תפלתי ביום תעניתי כי אתה שומע תפלה כו' כך כוללה בשומע תפלה אבל בשאלתות פרשת ויחל פי' שמתפלל עננו במנחה שלפני התענית ולישנא דגמרא משמע כר"ח דקאמר אמר רב שילא אהא בתענית יחיד למחר מספר ראבי"ה · ונראה הדבר דשמואל מודה לרב דאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי (כא) וכ"ש קודם לכן וכן נהגו העם לברך בשבת מקבלי תענית ב' וה' וב' ושוב אין צריכין לקבל אבל רב לית ליה דשמואל · מספר ראבי"ה לעיל א"ר חסדא **תרכה** כל תענית שלא שקעה עליו חמה כו' נראה (כב) דהיינו י' בטבת או י"ז בתמוז או צ"ג והוא הדין מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם הוא אבל עשי"ת אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום נער בעלמא קביל עליה [ה] מדתנן אנשי משמר מתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי נפשייהו קא מכווני והא ליער וה"ג משמי אר"א בר' צדוק וכן שמעתי מעידין על זקני ראב"ן שלא היה מתענה בעשי"ת עד שקיעת החמה אלא אחרי צאתו מבית הכנסת מיד היה אוכל ואפ"ה מתפלל עננו כדפ"ל ופי' שקעה עליו החמה שקעה לגמרי כדאמר [ו] בברכות בריעא ובא השמש וטהר יומא דהיינו צאת הכוכבים ומהתחלת שקיעה עד הלילה ה' מילין עיין סוף פ"ב דשבת קצרתי מספר ראבי"ה : היכא דאמרי **תרכו** לא שנו אלא שלא ישן כו' יש גאונים שפסקו כלישנא בתרא וכ"פ רב אלפסי ויש גאונים שפסקו כלישנא קמא דגמר וסילק דעתו מלאכול אסור לאכול והוא הדין לשתות אבל ישן ולא סילק דעתו אוכל וגרסינן בירושל' ישן ועמד אסור כשלא התנה אבל התנה מותר ויש מחלקין ומתירין לשתות כי אדם צמא אחר אכילה ואחר שישן והוי ליה כהתנה לשתות : גרסינן *) פרק הקורא כו' או דילמא הנאה קיבל עליה כתב ראבי"ה כ"ל כיון דאסיקנא דהנאה לא קיבל עליה דיכול לכוס עלי קנמון וקנליכ"א בלעז כדי ללחלח גרונו ולפלוט ואמרי' פ' כילד מברכין כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור ונ"ל **תרכז** דפטור ומותר א ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ומדאמרי' כל פטורי דשבת פטור אבל אסור מכלל דשאר פטורי לא ואפי' אם ביום כפור אסור שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הגאות נאסרו בו עכ"ל : (כג) [דף יא] **תרכח** אין ת"צ [ז] אלא ט' באב בלבד מכאן פסק הראבי"ה דמותר לרחוץ בחמין אפי' בי"ז בתמוז וצ"ג דכי היכי דמותר בנעילת הסנדל ה"נ ברחיצה (כד) דמעשה רב ורבינו יואל הלוי אביו היה אוסר וראיה מפ"ק דר"ה הלכה דבטלה מגילת תענית מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירדו (*ר"א) [*ואמרו לר"א ורחץ] ור' יהושע [ח] וסיפרו אמר (*להו) [*להם] ר' יהושע לאו והתענו על מה שהתעניתם אלמא דאסור ברחיצה [ותספורת] וכתב ראבי"ה דנהגו היתר ברחיצה : [דף יד] שלא להו **תרכט** כיחידים דמיא ובשומע תפלה [*והלכתא בשומע תפלה וס"ך בין גואל לרופא · כתב ראבי"ה אם טעה ס"ך ולא אמר עננו בין גואל לרופא יכול לאומרו בשומע תפלה כדאמרי' לעיל גבי טעה ולא אמר שאלה בברכת השנים וכו' בהג"ה היכא דיתיב בתענית בשבת אומר עננו בסוף אלהי נצור · נראה דשגגה היא דבברכה חמשית אומר עננו ושוב רצה ומודים · מ"י] : רבינו יואל ורבינו אליעזר ברבי שמואל תמהו על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין בתורה ויחל כדין תענית צבור דהא בתענית יחיד אין קורין בתורה דתניא בתוספתא פ"ב דמגלהין תענית צבור נכנסין לבית הכנסת וקורין משא"כ בתענית יחיד ובפ' אין עומדין גרס בירושלמי בניטה צריכין מיעבד תעניתא בתר פיסחא אתון שאלון לר' אמר לון לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטבעה של תפלה (כה) ומסקנא נמי התם בשומע תפלה וכיון דקפיד אשנוי טבעה של תפלה משמע בכל ענינים כיחידים דמו ויש לדחוק ולומר כיון שמצינו שקבעו צום בהריגת גדליה והוא תענית צבור ה"ה לשאר קושי עולם · ותענית שלאחר הפסח ושלאחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד וטעמו של דבר שמתענין י"א שמא חטאו בלשונם ובלבבם כדחזינן באיוב אולי חטאו בני וכו' ואין נראה דא"כ לאחר שבועות נמי ונ"ל דבכל מקום אנן גרירינן בתר בני בבל והם היו מתענין אחר החג בזמן הרביעה כשלא ירדו גשמים ובני ניטה אחר הפסח כאשר הבאתי לעיל מן הירושלמי אבל אחר חג שבועות לא מצינו שמתענין בשום מקום אבי"ה : גרסי' בסוף בכל מערבין **תרל** תניא אמר ר"א ברבי צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין פעם אחת חל ט"ב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ב מעשה ברבינו יעב"ץ שהיה בעל ברית בט"ב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים ומהאי טעמא דהכא שי"ט שלו היה : **תרלא** הלכה מתענה ומשלים ואפי' בתענית יחיד מיירי וכן משמע בשאלתות ובירושלמי · ובמגילת תענית אמר ר' יוסי בן דוסתאי משום ר' יוסי הגלילי מי שנשבע להתענות ערב שבת הרי זו שבועת שוא שמקצת ערב שבת כשבת : כתב רבינו אלחנן דסברא הוא להתענות ג בכל תענית עד צאת הכוכבים וא"ת והלא אפילו גבי תשעה באב דצריך להתענות לילה ויום איכא מאן דשרי פרק מקום שנהגו בין השמשות שלו בכניסתו ותירץ דשאני עיולי יומא מאפוקי יומא דעיולי דהיינו ליכנס בתענית שרי בין השמשות אליבא דמאן דשרי אבל אפוקי יומא דהיינו בסוף התענית מספיקא לא נפיק עד שיהא ודאי לילה : לוה אדם **תרלב** תעניתו ופורע פר"ת כגון דאנים תדע דקאמר עלה תלמודא בלישנא קמא כי אמריתה קמיה דשמואל אמר [ט] לא יהא אלא נדר וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם לערא הוא דקביל עליה אי מצי מצער נפשיה ואי לא מצי לא מצער נפשיה מכלל דרב במצטער קאמר מיהו אינו סכנת נפשות ד · והאלפס תפס לו לישנא בתרא וה"פ לא יהא אלא נדר שקבוע לו זמן ועובר בבל תאחר כדאיתא פ"ק דר"ה א"כ נדקה שעובר מיד דהא קיימי ענייס ואם נאנס ולא קיים וכי יפטר בכך והלא כשיוכל ישלם קצרתי מראבי"ה ומצאתי כתוב מספקא ליה לר' שמא דוקא תעניתו אבל תענית צבור שמא אינו רשאי לפרוע מן הציבור :

הלכות תשעה באב

אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ **תרלג** אסור ללובשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה ותלמודא מסיק הכא ובכתובות גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ופירש"י בכתובות סוף פ"ק מפני שהיה להם סממנים טובים י"מ גיהוץ שלנו בלא כיבוס ול"נ

*) הרי"ף הביאו כאן

הגהות ממ"י [א] שרוי : [ב] שיום : [ג] כגון : [ד] לעיל : [ה] [ואין צריך להשלים] וראיה מדפריך עליה : [ו] בריש ברכות : [ז] בבבל : [ח] וסיפר : [ט] לא יהא אלא נדר פא"כ:

חדושי אנשי שם

א ג"מ ונ"ע דלפי זה אמאי מחלק שם תלמודא בין רטיבתא ובין יבישתא דכיון דמסקינן דהנאה לא קיבל עליה וגם צריך ליזהר שיפלוט אחרי כן א"כ מה לי רטיבתא או יבישתא : **ב מהר"ם** מעשה שהיה בגרמיזא בימי ר"י סג"ל שחל לו ברית מילה בי' באב שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחר כתקון חכמים והוא היה אב הברית והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה לאחר חצות והלך ורחץ הוא ובעל ברית ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור והטעם שאמרו מותרין מפני כבוד השבת כ"ש מילה דעדיף משבת : כשמלין תינוק בט"ב אומר איכה וירמיה אחר שברית ופושט בגדי שבת אחר לבשו עכ"ל מהר"ס ולכאורה נראה שחולק על מעשה דרבינו יעב"ץ ור"י סג"ל : **ג** דהא בסוף פרק במה מדליקין לרבי נחמיה ליכא כ"א חצי מיל מגמר שקיעה עד צאת הכוכבים ומסתמא אין אדם יכול לעמוד בזה ועוד סברא שיש להתענות עד הלילה כד"א לא מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר : **ד** דתניא בתוספ' דתעניות הרי מי שהיה מתענה ושכח ואכל הרי זה משלים תעניתו ודווקא כשנדר יום סתם אבל יום ידוע אין משלים אלא משלים אותו יום כיון שדעתו על אותו יום לא ישלם אחר תחתיו :

בגדי ישע

לקמן : (יד) וז"ל ראבי"ה · כלל העולה מדברי ראבי"ה הוא כך דאם קיבל עליו להתענות למחר ג' או ד' שעות או כמו שירצה נקרא מתענה לשעות וכן אם אוכל עד חצות ומחצות ואילך הוא מתענה ג"ז נקרא מתענה לשעות ובענין זה יכול לקבל מאתמול או קודם חצות אבל אם רגיל לאכול בג' וכשיגיע ג' נמלך להתענות עד חצות מאחר דלא קיבל עליה קודם שהתחיל העינוי כי העינוי התחיל בשחרית אין בזה שום תענית לכן אם קיבל מאתמול עליו להתענות יום שלם ורוצה לאכול בחצי יום אין עולה לו אפילו לתענית שעות מאחר שלא קיבל מאתמול לשעות אבל אם אירע אונס שמוכרח לאכול בחצי היום ה"ז מתפלל תפלת תענית שגם מאתמול בשעת קבלה היה בדעתו שכשיארע אונס שיאכל : (טו) **כמו** שמורגל לאכול ק"ח וגם לט' שעות · ורוצה לסגף עצמו שלא לאכול עד הערב : (טז) **ואכל** בו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל · מצאתי כתוב משום דס"ל דוקא כשמתחיל תעניתו בחצי היום וגמר בסוף היום מקרי תענית שעות אבל אם מתחיל מתחילת היום ומסיים באמצע לא ס"ל דמקרי תענית א"א נאנס כמ"ש לקמן דלענין תענית שעות אינו עולה קודם ששקעה החמה והטעם משום דלא מנכרא מלתא דיש בני אדם שאינן אוכלים אלא עד חצות כדאמרי' דזמן סעודה היא עד שש ואין להקשות למה הוצרך הספר לומר לקמן הא דאמרי' כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית דמיירי בתענית יום שלם הא יש לפרש דאם קיבל עליו עד חצי היום דאינו עולה לו א"ל דמשמע ליה שלא שקעה פי' לא אבל כלל אותו היום עד שקה"ח א"כ ליכא לפרש אתענית שעות דהא אמרי' דמקרי תענית שעות אם התחיל להתענות מחצות ואילך ע"כ וק"ל דהא בהדיא מוכח מהירושלמי דמייתי אח"כ דגם עד חצות היום נקרא תענית שעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דמשלים פירקין וכן כתב הר"ן ויש לומר דבקביל תענית עד חצי היום נמי תענית שעות מעלייתא הוא והא דאמר דאינו תענית הוא משום דדרכו לאכול בג' והוא קיבל עליו להתענות ו' והוא לא התענה ו' דהא בג' שעות לא התענה דהא בלא הכי לא הוי אכיל בהו וגם זה לא שוה לי דהא לא קיבל עליו להתענות אלא עד ו' שעות ומחצה על היום אבל לא אמר ו' ומחצה ע"כ נ"ל דה"פ שבשעה שהגיע ג' שעות על היום היינו כשרגיל לאכול או קיבל עליו ואמר אתענה עד ו' ולא כל היום ולא קיבל עליו מאתמול לכך אינו תענית שעות דס"ל לראבי"ה דכשמתענה עד חצי היום צריך לקבל עליו מאתמול כמו שכתבתי לעיל : ומ"ש לקמן דקודם ששקעה החמה אינו עולה גם לענין תענית שעות היינו הטעם משום שלא קיבל עליו מאתמול בפירוש לשעות ההוא מאתמול בשעת קבלה דעתיה הוי להתענות כל היום אבל כשאירע אונס בחצי היום או שפיר מקרי למפרע תענית שעות דהא גם מאתמול בשעת קבלה ידע שכשיארע אונס שיאכל בחצי היום : (יז) **דאכיל** גונבא · פי' גבינה : (יח) **עננו** בתענית הלום דמקרי נמי שעות דלא קיבל עליו מאתמול ואינו מקבלו אלא כשעומד ממטתו : (יט) **קצרו** של דבר מעת שקיבל עליו התענית · ר"ל בכל עת ביום שקיבל עליו התענית לא יטעום כלום עד הערב ודו"ק : (כ) **וראבי"ה** פליג עליה בהא ר"ל דס"ל דדוקא בתענית חלום אומר עננו אבל לא בשלא קיבל עליו מאתמול כשהיה בדעתו להתענות למחרתו (כא) **וכ"ש** קודם לכן ר"ל דשמואל מודה דכ"ש יכול לקבלו קודם תפלת מנחה : (כב) **דהיינו** י' בטבת ע"ל בסי' תצ"ד בהגה"ה שכתב שבע"ש טוב שלא להשלים : (כג) **אין** ת"צ בבבל אלא תשעה באב ד"ל לענין להפסיק מבע"י ולאסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל : (כד) **דמעשה** רב ר"ל רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו : (כה) **ומסקינן** נמי התם בשומע תפלה · ר"ל השאלה בשומע תפלה ולא בברכת השנים וכ"ה באשר"י בפירקין :

(א) דא"כ ניהוץ שלהם נמי ואמאי נקט שלנו : ונהגו אבותינו [*אפילו] בכיבוס שלנו לאסור בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ורשב"ט כתב ופסק דה"ה כלים חדשים דאסור ללובשן ואסור לתקן ולהניח ובירושלמי פרק מקום שנהגו הני נשי דנהיגי דלא למשתי מדעייל אב מנהגא ויש גורסין דלא לישתי חמרא · אבל רבינו נסים גאון לא גרים חמרא אלא עמרא ופי' לשון בשתי או בערב וכיון דהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים וראוי להחמיר בזה אפי' מר"ח · בפ' החולץ תניא קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהם מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ואית דמוקי לה בקודם שבת וקודם והיינו מר"ח אב וה"ה לתיקון בגדים חדשים דהוא נמי בכלל מיעוט שמחה : תרלד ערב ט"ב ועי"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת דאמרינן באיכה רבתי ר"י ב"ב איקלע לגליבין בערב צומא רבא אזל ריש גלותא לאזמוניה א"ל הא אכלי ופסקי א"ל אשגח עלי דלא לימרו הא מרבנן לא אשגח עליה אזל ואכל מכל תבשיל ושתה מכל כוס וכוס שמעינן מהכא דמותר לאכול אחר סעודה המפסקת : הגה"ה ערב ט"ב לא יאכל ב' תבשילין כתב ראבי"ה ראוי להחמיר כיון שלא פי' התלמוד מהו ב' תבשילין · ולי אני הדיוט נראה שיש ללמוד מפ"ב דבילה דתניא דפליגי ב"ש וב"ה גבי עירוב על דג ובילה שעליו שב"ש אומרין שני תבשילין וב"ה אומרין אחד ושוין שאם פרפר בילה ונתן לתוך הדג או שריסק קפלוטות ונתן לתוך הדג שהן שני תבשילין וכל דבר לוי נקרא כמו כן תבשיל כדכתיב ויבשלו את הפסח וכן עירובי תבשילין דתנן עושה אדם תבשיל ומותר לערב אפי' בצלי כדגרסינן התם דגים מלוחים דאין בהם משום בשולי נכרים אמר רב יוסף אם צלאן נכרים ישראל סומך עליהם משום עירובי תבשילין כפ"ה : וכתב בסמ"ג ריב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלין אחר תבשיל אחד בסעודה המפסקת מדאמרי' בירושלמי דנדרים יוצאין בתפוחים מבושלין משום עירובי תבשילין [א] : וכתב בא"ז ט"ב שחל תרלה להיות בשבת ודוחין אותו עד לאחר השבת נראה בעיני דאותו שבת אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל דוחין אבלו עד אחר הרגל ואעפ"כ דברים שבצנעה נוהג : ט"ב חולצין מנעליהן ויושבין לארץ כדרך אבלים ועומד ש"ץ ומתפלל מעריב ואומר קדיש וגם תתקבל צלותנא כו' ובספר רוקח יש אומרים חצי קדיש ואם חל ט"ב במוצ"ש א"א לדקדק לפי שנקרא מועד מידי דהוה כשחל ר"ח בא' בשבת או בשבת שאז אין מצדיקין את הדין ואם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב במעריב לבהכ"נ וכן למחרתו בט"ב עד שיגמרו הקינות ויוצא והולך לביתו [*דהא ט' באב כולם אבלים והולכים לב"ה] אכן היה נ"ל קצת להחמיר משום דט"ב לא חמור כולי האי משום דהוה אבילות ישינה ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר (*חצות) [*הקינות] ויש נוהגין שלא למולו עד לאחר חצות משום דקודם [*חצות] חל אבילות עליו ומילה עושין אותה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב וכן העידו רבותינו הגאונים שבמגנצ"א ובעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כליהם אלא הכתונת בלבד : הגה"ה ופי' כתונת הוא מעיל ולא חלוק וכן פי' רבינו דוד קמחי ומ"ש כתונת המעיל פעמים קורא שניהם כאחד ע"כ א · ואחרי קדיש של תפלת ערבית קורא איכה וקינות ואינו אומר ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אבל בסדר רב עמרם כתוב שגם בלילה אומר ובא לציון בדילוג כמו למחרת ומסיים כל סדר קדושה ואומר קדיש ואינו אומר תתקבל משום דכתיב שתם תפילתי (ג) ואם חל ט"ב תרלו בשני או בחמישי אומר אל ארך אפים ואינו אומר והוא רחום ולאחר קריאת התורה אומר קדיש ומחזיר הס"ת למקומו ופותח בקינות ומסיים [בנחמות] ופותח אשרי וא"א למנצח ואומר ובא לציון גואל וגו' ואתה קדוש ומדלג ואני זאת בריתי לפי שאסור בת"ת ואומר קדיש בלא תתקבל ויש נוהגין לאחר גמר תפלת שחרית לגמור תתקבל וקורא באיוב ובירמיה ור"י הלוי (ג) הנהיג שלא לומר עננו בתפלה ואין נ"ל : נהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט"ב עד לאחר חצות כי ינטו צללי ערב ור' אבי העזרי כתב דטוב להמתין מן המנחה ולמעלה דבזמן הזה נהגו שלא לעשות מלאכה בט"ב כר"ע דאמר כל העושה מלאכה בט"ב כאלו עושה מלאכה ביה"כ וביה"כ תניא סוף פרק ואלו קשרים מפלעין באגוזים ומפרכין ברמונים מן המנחה ולמעלה ולישנא דתוספתא משמע כן מתקנין בט"ב למוצאי ט"ב משמע לסוף היום דט"ב (ד) מדלא קתני סתמא מתקנין בט"ב כדקתני העושה מלאכה בט"ב : [*ולכתוב בט' באב נ"ע אם היא מלאכה ואומר ר' יעקב שרבינו יצחק הגיה ס"ת שלו בט' באב והגיה בו הסופר טעיות עכ"ל ר' יחיאל מפריס · הג"ה

מ"י] תרלז בספר החכמה רבינו ברוך ממגנצ"א כתב בשם ר"א ממין ראיתי מנהגים שלא ישרו בעיני אומר אני חדשים מקרוב באו ולא שערום רבותינו הראשונים אשר מימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים ואומר מקצתם ראיתי נוהגין בט"ב שחל להיות בשבת או ערב ט"ב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בסעודה המפסקת ונוהגים סימני אבילות ושנו חכמים אוכל בשר ושותה יין ומעלה כו' ועוד ראיתי אוסרין להתעטף בציצית בט"ב ושנו חכמים אבל חייב בכל המצות האמורים בתורה חוץ מן התפילין ועוד ראיתי אם חל יום ח' של מילה בט"ב מבטלין הקדמת זריזין [*מקדימין למצוה] שלא למול עד אמרם קינות הרבה ואיוב וחצי ירמיה קרוב הרבה לחצי היום · בט"ב מותר להניח תפילין משום דדמי לאבילות ישינה אמנם ר"מ לא היה מניח תפילין ולא היה מתעטף בטלית גדול בבוקר משום דאיתא באיכה רבתי השליך משמים ארץ תפארת ישראל זה טלית ותפילין אבל בערב מניח תפילין ומתעטף בציצית ובבקר לובש טלית קטן לפי שאין נראה לעולם: כשחל ט"ב תרלח במוצ"ש י"א שאין מבדילין *והרב ר' שמואל מבונבורק היה אומר בקול רם בלא כוס בורא מאורי האש ולא היה אומר בשמים דהוי תענוג ובליל שני היה מבדיל בבהכ"נ ועל השלחן בפ"ה והמבדיל בין קדש לחול כדאמרינן בע"פ מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה מנהגים מראב"י העזרי : ט"ב שחל להיות בשבת יש נוהגין שאין אוכלין בשר בסעודה המפסקת ואין שותין יין בשבת שאין חובה להעלות על שולחנו כסעודת שלמה המלך אלא רשאי לעשות כן ג' סעודות בשבת יכול לקיים קודם סעודה המפסקת אמרינן בירושל' ט"ב שחל להיות תרלט בשבת מותר שני שבתות פירוש אחרי שהוא נדחה ביום של אחריו מותר בשבוע שלפניו ובשבוע שלאחריה וכשחל בחול אותה שבת אין אסור לאחריו דרבא פסיק כר"מ דאמר מר"ח עד התענית וכרשב"ג דאין אוסר אלא אותו שבת ותרוייהו לקולא הא דפסק רבא כר"מ דאמר מר"ח עד התענית אשמעינן דלא נימא כרשב"ג דאוסר כל אותו שבת (ה) דאינו ר"ל כל השבוע של ט"ב אפי' לאחריו והא דפסק הלכה כרשב"ג דלא תימא מר"ח כר"מ אלא לומר דאינו אסור אלא אותו שבת דוקא : היה רגיל לסעוד בי' סועד בה' · כתב ראב"י העזרי אע"ג דרשב"ג ות"ק פליגי בשאר מילי בהא מילתא לא חזינא דפליגי וכן לא פליגי בהא דקאמר רשב"ג באידך ברייתא אם היה רגיל לאכול אחר אכילה לנון או מליח הרשות בידו ואע"ג דקאמר הרשות בידו מצוה להתנהג בפרישות : אסור ברחיצה וסיכה משמע דוקא בט"ב ומיהו נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח ועלינו לקיים דכתיב ואל תטוש תורת אמך ואסור לטבול בט"ב אפי' טבילה של מצוה דהלכה כחנניה דאמר כדי בית אלהינו לאבד טבילה אחת בשנה (ו) ופ"ק דתעניות מסיק הלכה דבט"ב אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר והתם מדמה אבל לט"ב דהתם אמרו כל שהוא משום אבל כגון ט' באב אסור בין בחמין בין בצונן (ז) ופריך עלה מדר"י בר' חנינא שמתו בניו ורחץ בצונן בתוך ז' אלמא דשרי באבל וה"ה בט' באב וסוגיא בפרק בתרא דיומא ופרק מקום שנהגו משמע דאין הלכה כמותו אלא כמו שפוסק תלמודא ספ"ק דתענית וכן השיב רבינו שמשון משאנ"ץ : ובדברים הרעים שבירמיה ר"מ תמה על מה שנהגו לקרות פסוקי דנחמתא דירמיה וגם פרשת קרבו גוים לשמוע שבישעיה ומפרש דיש פרושים שמדלגין כל פסוקי דנחמה : אסור לו לאדם שיושיט אצבעו גרסי' פרק בתרא דיומא דמטפחת היה לו לריב"ל ערב י"כ וכן עט"ב כו' כתב ראב"י העזרי אבל מטונף שרי לרחוץ אף בי"כ וגם בט' באב אם מלוכלך בטיט וצואה מותר ומטפחת דר' יהושע היתה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג כדי להקר וכן באבל מותר *לרחוץ אפי' בחמין מן הלכלוך ולרפואה וצ"ע פ"ב דברכות : כל זמן שהוא כשלמים שיש בו שמחה משום שמחה ממשיך בתריה ופסק ראב"י העזרי ורשב"ט דמותר לאכול בשר עוף [אפי'] בסעודה המפסקת וראיה מפ"ק דחגיגה (דף ח' ע"ש) גבי ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות ושמחה יצאו עופות שאין בהם שמחה ומיהו לדידן דנהגינן [ב] איסור אסור מר"ח אפי' בשר עוף (*או בשר) [*ובשר] מלוח ויין תוסס [*אסור] ב ע"כ מנהגים מראב"י העזרי :

[*ולשתות יין הבדלה כשנכנס אב לא ראיתי רבותי נזהרים וגדולה מזו אמר לי מהר"ר שמואל שפירא ז"ל שדן לפני מהר"ם ז"ל שמותר לברך ברכת המזון על כוס יין ולטעמו והודה לו מהר"ם ז"ל אכן לבי מגומגם בזה כו' עד גם בספר אגודה התיר לבשל דגים בחומץ משום דהנודר מן היין מותר בחומץ · מהרי"ל סי' טו]:

סליק להו הלכות תשעה באב

הגהות ממ"י [א] עכ"ה : [ב] איסור מר"ח אפי' בשר מלוח ויין תוסס אף בשר עוף אסור :

חדושי אנשי שם

א מהר"ם ירלה שאין לסהליף מבגדי חול לשבת אלא המעיל והחלוק הפנימי לבן אינו לובש וכן משמע בדברי רבינו מנחם בעל הנידה והכי איתא בהדיא בספר תניא ודימהו לדברים של לנעה שנוהגים בשבת לענין אבל דאמרי' כל דבר שיש בו בין משום אבילות אסור לנהוג בשבת ומיהו שאני לן בין אבילות דיחיד לאבילות דרבים דתמירא כמילי דרבים ולבוש לבינים כמילי דרבים השיב גבי שבת וכך ראיתי נוהגים שאין מחליפין אלא החלוק הפנימי כמשמעות הפנים ולא כדברי הג"ה : ב יש מקדימין שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מי"ז בתמוז ורמז לדבר מיחזקאל ודניאל שהתענו ג' שבועות : יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט"ב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום וכתיב מה נורא המקום הזה וחורבן ביהמ"ק ראה : ואין אומרים פסוקי דזמרה כ"א בלחש : ערב ט"ב מקדימין לב"ה ומתפללין מנחה ויוצאין ואוכלים מבעוד יום ואוכלים סעודה המפסקת על הקרקע : וההולך בדרך מותר בנעילת הסנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה משום רשעות : ובט"ב לא יהלוך לטייל ואין נותנין שלום אלא כנזופים ואבילים : במ"א יש שיש לברך על מקרא מגילה באיכה : סימני ספטורת מי"ז ואילך דש"ה נו"ע אר"ק שד"ש וסימנים אלו אין מפסיקין לא בשביל חתונה ולא בשביל שום דבר שאירע : יחיד שקבל עליו תענית כל ימות השנה ואירע ט"ב מה יעשה סועד טרם יבא השמש ומתפלל מנחה ואח"כ סועד דקי"ל מתענין לשעות ואע"ג דקי"ל כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית ה"מ בשאר תעניות אבל בעט"ב ובעיו"כ דא"א להשלים מתענין לשעות ואח"כ סועד וכן תקנו אבותינו הגאונים : ראיתי בתוספ' דשבת שלפני ר"ח אב אין מזכירין ההדש משום דכתיב במספר ירחים אל יבא ודחה דאדרבה יותר טוב כדי לברך ישראל שהזמן מוכן לפורענות ועוד דלאו על ר"ח אב נאמר אלא איוב הוא דלייט מזליה ועוד דא"כ הלל לא יאמרו דכתיב אל תבא רננה בו : רפ"ק דכתובות גבי הוא ישן בין האנשים פי' דט"ב ויו"כ אסור לישן עם אשתו במטה · ט"ב שחל להיות במ"ש אין אומרים ויהי נועם משום דאקרי מועד ולא צדקתך ומבדיל בתפלה אע"פ שאינו מבדיל על הכוס עד לאחר התענית וברומי אין אומרים שירת הים ומתפלל י"ח ברכות ויחיד מתפלל עננו בשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא · וקורין בשחרית שלשה בני אדם בכי תוליד והשלישי מפטיר אסף אסיפם : למנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו :

בגדי ישע

הלכות תשעה באב

(א) דא"כ ניהוץ שלהם נמי ר"ל דהא קתני שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לכבס משמע דבניהוץ בלא כיבוס שרי : (ב) ואם חל ט"ב בב' או בה' כו' כ"ה נ"כ בטור ואע"ג דא"א לחול בב' דהא לא בד"ו פסח ואיירי לדידהו שהיו מקדשין ע"פ ראיה ויכול לחול בכל יום : (ג) הנהיג שלא לאמר עננו א"ל דטעמיה הוא משום דכתיב שתם תפלתי : (ד) מדלא קתני סתמא ר"ל דהיה ליה למתני סתמא מתקנין בט"ב ולמה הוצרך לסיים אח"כ למוצאי ט"ב אלא ש"מ דבא להורות לנו דבזמן שצריך לתקן למוצאי ט"ב דהיינו בסוף היום יתקן : (ה) דאינו ר"ל כל השבוע פי' ר"מ : (ו) ופ"ק דתענית מסיק כו' ר"ל דפסק שם התלמודא דף י"ג ע"ב והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר בצונן א"ה בט"ב הדין כן דהא התם מדמה אבל לט"ב כו' : (ז) ופריך עליו מדר"י בר חנינא ר"ל ומיניה משמע דה"ה בט"ב מותר לרחוץ כל גופו כמו באבל אף ע"ג דהתם דף י"ג דחה ואמר דר"י בר חנינא מיירי בשתכפוהו אבילות מ"מ ללישנא קמא דרבא שאמר אבל מותר לרחוץ כל גופו בצונן לא מיירי ר"י בר חנינא לפי האמת בשתכפוהו אבילות ועו"א דבפ' בתרא דיומא ר"ל בענין מטפחת דריב"ל ובפ' מקום שנהגו דנ"ד ע"ב משמע דאין הלכה כר"י בר חנינא דהא התם אסרו ברחיצה בט"ב אלא הוא כמו שפוסק תלמודא סוף פ"ק דתענית דפסק שאבל אסור לרחוץ בצונן ואע"ג דבפ' מ"ש אמר דבט"ב אפילו להושיט אצבעו במים אסור וכן משמע במטפחת דריב"ל דאסור לרחוץ פניו וידיו ובפ"ק דתענית משמע דכל שהוא משום אבל מותר לרחוץ בצונן פניו ידיו ורגליו כבר כתב הרא"ש ספ"ק דתענית דמרינא שוים רק בט"ב החמירו לאסור להושיט משום חומרא בעלמא ול"נ דצריך להיות ולא כמו שפוסק התלמודא ר"ל שבפ' מ"ש וביומא משמע שאפי' להושיט אצבעו אסור וזהו שלא כדברי ר"י בר חנינא דמתיר באבל לרחוץ ולא כמו שפוסק תלמודא נ"כ דפניו וידיו מותר והר"ק :

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת תענית

הגהות בן אריה מהג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז .

דף ד ע"א בר"ן ד"ה מיהו כו' שניא היא שהוא עושה חריץ ולא אסור בקמחיאות אלמא כו' . נ"ב נ"ל שהוא עושה חריץ אילו אמר בקמה יהא אלמא כו' וכ"ה בירושלמי וע"ש בירושלמי [וביאורו ועל מה שמביא הירושלמי ראיה שאסור בתולדות חמה מדאסור להטמין בחול ע"ז מתרץ שהטעם משום שהוא עושה חריץ . ואם היה אומר התנא שאסור להטמין בקמה רותה היה יפה הראיה שהבאת . לפי שאין לדחות משום חריץ שלא אסור בקמה . וכן פירשו המפרשים שם]:

דף י ע"א בר"ן ד"ה והוי יודע כו' שהוא ז"ל לא היה גורס בשמועתנו בגמרא ופליגא דריב"ג כו' . נ"ב עי' בס"ג וגירסת הבס"ג מסייע ליה לריב"ל כו' ונראה שכן היה גירסת הרמב"ם ז"ל ועי' הרב המגיד על הרמב"ם הלכות יו"ט פ"א הלכה י"ד [ולגירסת הנ"ל צריך לפרש דקאי על הברייתא דסליק מינה שמבואר בה דס"ל לכם ולא לעובד כוכבים ואסור מדאורייתא מסייע ליה לריב"ל דגזר שמא ירבה כו' ישום דס"ל ג"כ דאסור מדאורייתא עי' ברים המסכת ג' אי היא גופה גזרה כו' ועי' תוס' חולין ק"ד ע"א ומנה כו' [ועי' בבאורי הגר"א ז"ל על או"ח סי' תקי"ב סק"ו]:

דף טז ע"א בשה"ג אות ו' ובלבד כו' אפילו חנוני מותר ליקח ממנו כו' . נ"ב נ"ל אפילו חנוני נכרי מותר ליקח כו' :

במרדכי סי' תרמ"ב אלא לגני שהוא אסטנים והמחמיר לא הפסיד . נ"ב עי' ב"ח סי' רע"ז שכתב שתחבר וכן נ"ל והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד סליק

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת תענית

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א בתפלה טעה בב' מקומות כל זמן שלא סיים תפלתו חוזר למקום הסמוך למקום שטעה וביבדלה טעה בזו ובזו חוזר לראש: דף א' ע"ב ד"ה נכלי

ב בטל אין מזכירין בצבור עד שיכריז ש"צ: שם במתני' ד"ה ר"י

ג מפני שכל טפה וטפה של גשמים צריכה שבח והודאה להזכיר בחתימת הברכה לשון רבוי מעין הפתיחה: דף ב' ע"א ד"ה א"ר פפא

ד להזכרה מיו"ט אחרון של חג כל המקומות שוין ובשאלה בא"י בכל המקומות הצריכים מטר ביו"ט אחרון של חג בשאין להם פירות בשדה ואם יש להם בז' במרחשון ובבבל עד ס' בתקופה: שם ד"ה ואיכא

ה בגולה כיון שמאחרין השאלה עד ששים בתקופה אם לא ירדו גשמים עד ס' בתקופה ממתינים אח"כ שיעור ג' רביעיות ועושין כסדר המשנה: שם במתני' ד"ה הגיע

ו קבלה דתענית אינה כנדר אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור: שם ע"ב ד"ה ואמר ר"ה

ז היה מתענה על צרה ועברה או על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים לא יומו בלבד אלא כל הימים שקבל עליו להתענות: שם ד"ה הכי

ח אם התנה אפי' גמר וישן הרי זה אוכל: דף ג' ע"ב ד"ה א"ד

ט רמב"ן חולק על רי"ף שהשוה תענית צבור וט' באב ליום כפורים לענין קבלה: שם ד"ה וכתב

י נדר להתענות ושכח ואכל כזותבת אבד תעניתו ובציר מהכי לא: דף ד' ע"א ד"ה ירושלמי

יא אם היה בדעתו בשעת תפלתו שתתפלל תפלת תענית להתענות לא חיישינן אם לוה תעניתו אח"כ ונמצא שקרן: שם ד"ה ויש אומרים

יב לרש"י אם בטוח שיתענה יכול להתפלל עננו בשחרית: שם ד"ה ירושלמי ר"י

יג רביעית היום משתחוים ומתודים היינו רבעא בתרא: דף ד' ע"ב ד"ה מעיינינן

יד ט' באב אסור להושיט אפי' אצבע קטנה במים אפי' צוננים. ואבל כל גופו אסור בחמין ופניו ידיו ורגליו מותרים בצונן. בתענית צבור כל גופו ופניו ידיו ורגליו בחמין לא אבל בצונן שפיר דמי: שם ד"ה וכל שהוא

טו לא על הגשמים בלבד נוהגין כל חומרי תענית צבור אלא אף בכל תעניות שאר צרות נוהגין: דף ה' ע"א ד"ה דסברי

טז בני בבל יכולין לגזור תעניות על עצמן וזולתי בני ארץ ישראל: בא"ד

יז אין גוזרין תענית אלא במנין זה של תענית גשמים גזירה ראשונה של ג' ג' אח"כ גזירה גדולה של ז' תעניות: שם ד"ה ר"י נביאה

יח אין מוציאין ס"ת ותיבה לבית הקברות ויתפלל שם: ע"ב ד"ה ואמרינן

יט על כל הצרות לדברי הכל עושין כסדר משנתנו: דף ו' ע"א ד"ה ויש

כ יום שלפני חנוכה אסור בהספד ותענית וכן יום שלפני פורים: ע"ב ד"ה והאי

כא בחנוכה ופורים לא בטלה מגילת תענית אף בלפניהם ולאחריהם: שם ד"ה ולענין

כב אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' מפני הפקעת שערים בתענית של גשמים בלבד אמרו זה: דף ז' ע"א במתני' ד"ה אין

כג קורין בתענית בבקר ובערב ומ"מ כשמתענין בר"ח אינו בדין שתדחה פרשת ר"ח ממקומה: שם ד"ה זו דברי

כד על מכה מהלכת אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהן: דף ע"ב ד"ה ועל כולם

כה לא גזרו תעניות על עיר שהקיפוה עכו"ם וספינה מטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם לפי שאין גוזרים על צבור תעניות רצופים ולאלו אין זמן לגזור בה"ב וכו': דף ח' ע"א ד"ה וכל

כו עיר המוציאה ת"ק רגל ויצאו ממנה ג' מתים וכו' ת"ק רגלי מלבד הנשים וזקנים וקטנים ששבתו ממלאכה: שם ד"ה עיר

כז אם יש דבר בנכרים אם גוזרין תענית יש מחלוקת ולא הכריע: שם ד"ה גרסי'

כח אי איכא שיירות גורינן תעניות על אפרכיא אחרת: שם ד"ה וגרסי'

כט מצלאין על החולים בשבת כשיש בו סכנת היום: ע"ב ד"ה גמ' ויחיד

ל ריש לקיש וכיוצא בו דצם ש' צומין לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין לסגף עצמם ואחר לא: שם ד"ה ועל כולם

לא אסור להתענות בשבת ויו"ט עד לאחר חצות: דף ט' ע"א ד"ה גמ' ירושלמי

לב כשיורדין גשמים בלא תענית מברכין ואלו פינו וע"י תענית לא כי אם הלל הגדול: שם מתני' ד"ה אמר

לג אנשי מעמד אף בימים שאין מתענין היו מתפללין תפלת נעילה: שם ד"ה כל זמן

לד ביו"כ אין כהנים נושאין כפיהם במנחה אלא בנעילה: שם ד"ה אלא

לה בין נעילת שערי שמים היינו משחשיכה ובין נעילת שערי היכל והיינו שקיעת החמה הוי כשיעור תפלה למי שמאריך בתפלתו: ע"ב ד"ה וזמן

לו חל ט' באב בחמישי אסיר לכבס: שם ד"ה וכתמישי

לז הצנועים נוהגים איסור שלא לרחוץ גופם כל אותה שבת: שם ד"ה אלא

לח לראב"ד ורמב"ן מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכו לכבס ולהניח אבל לכבס וללבוש ודאי אסור: שם ד"ה גרסי'

לט כל שהוא נאכל כמו שהוא חי אין בו משום בשול נכרים וסומכים בו משום ערובי תבשילין: דף י' ע"א במתני' ד"ה ערב ט"ב

מ מצות לא תעשה הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אבל מצות עשה לא: שם ד"ה ל"י

מא חייב בתפילין בט' באב אע"ג דהיא מצוה הנוהגת באבל: שם בא"ד

מב נעילת הסנדל ושאר דיני אבלות אינם אסורים כ"א משתחשך ליל ט' באב ורחיצה וסיכה אסורים מבעוד יום: שם ד"ה גרסי'

מג מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ כדרכו. רי"צ גיאת: שם ד"ה וגרסי'

מד רמב"ם כתב ביו"כ וט' באב אינו מברך על נטילת ידים ואין זה נכון: שם בא"ד

מה אין אסור בט' באב לקרות סדר היום וקורין פרשת קרבנות ואיזהו מקומן ובריתא דרבי ישמעאל בבית הכנסת: שם בא"ד

מו בט' באב קורין בתורה ומפטירין בנביא: בא"ד

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת תענית

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

(א) בטל ורוחות לא חייבו אותו כו':

(ב) יש בני אדם שאומרים בכל פעם ותן טל לברכה אף בימות החמה:

(ג) וביעלה ויבא היכא שלא התחיל ברכה שלאחריה:

(ד) אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם:

(ה) טעם למה התקינו להזכיר גשם רק במוסף ולא בשחרית או בכניסת החג:

(ו) יש נוהגים שלאחר קריאת התורה וקודם אומר מיד ש"צ בקול רם משיב הרוח כו' ואז מתפללין הקהל ומזכירין כמו שעושין בר"ח:

(ז) תני אם התפלל ואינו יודע אם הזכיר כל ל' יום הזקה מה שהיה למוד הוא מזכיר:

(ח) הלכתא יום ס' כלאחר ס':

(ט) יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס ע"י כך שאירע להם צער ונזקק להם:

(י) נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויו"כ פרנסים שמנהיגים המגינין על הדור שלהם:

(יא) הרי שהיה מתענה על חולה ונתרפא מתי יתרפא ולא ישלים:

(יב) ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין אם דעתו לחזור כו':

(יג) כל זמן שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם ואם שכח ואכל אל יתנהג עדון:

(יד) מתענין לשעות כשקבל:

(טו) כמה פתרונים בפירוש מתענין לשעות:

(טז) כל תענית שלא קבל עליו מבעו"י לאו שמיה תענית וסגי במחשבה ולא בעי הוצאה בפה:

(יז) קבלת תענית שאומר הנה בתענית למחר ויהי רצון שתתקבל תפלתי בתעניתי כי אתה שומע תפלה כו' ויש אומר שמתפלל עננו במנחה שלפני התענית:

(יח) נהגו העם לברך בשבת מקבלי תענית בה"ב ושוב אין צריכין לקבל:

(יט) י' ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום לער בעלמא קבל עליה.

(כ) רמב"ן לא היה מתענה בי' ימי תשובה עד שקיעת החמה אלא אחרי צאתו מב"ה מיד היה אוכל ואפילו הכי היה מתפלל עננו:

(כא) יש מחלקים ומהדרין לשתות כי אדם צמא אחר אכילה ואחר שישן והוא ניה כהתנה לשתות אבל באכילה פליגי בה הגאונים:

(כב) יכול לכוס עלי קנמון וקילה בלע"ז כדי ללחלח גרונו ולפלוט:

(כג) כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור:

(כד) פסק ראבי"ה דמותר לרחוץ בחמין אפילו בי"ז בתמוז וצום גדליה:

(כה) ר"י ורא"ש תמהו על מה סמכו שמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין ויחל כדין תענית צבור ואולי סמכו על צום גדליה:

(כו) תענית שלאחר הפסח והחג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד והטעם למה מתענין:

(כז) אחר חג שבועות לא מצינו שמתענים בשום מקום:

(כח) א"ר אלעזר כו' פעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה:

(כט) מעשה ברי' יעב"ץ שהיה בעל ברית בט' באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים מהאי טעמא שיו"ט שלו היה:

(ל) הלכה מתענה ומשלים אפי' בתענית יחיד מיירי:

(לא) מי שנשבע להתענות ע"ש הרי זו שבועת שוא שמקלה ע"ש בשבת:

(לב) סברא הוא להתענות בכל תענית עד צאת הכוכבים:

(לג) לוה אדם תעניתו ופורע פר"ח כגון דאנים:

(לד) מספקא ליה לרבי שמא דוקא תעניתו אבל תענית צבור שמא אינו רשאי לפרוש מן הצבור:

הלכות תשעה באב

(לה) אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ונהגו אבותינו בכיבוס שלנו לאסור בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה:

(לו) רשב"ט פסק דה"ה כלים חדשים אסור ללובשן ואסור לתקן ולהכין:

(לז) הני נשי דנהגו דלא לישתי חמרא ויו"ג עמרה:

(לח) ערב ט' באב וערב יו"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת:

(לט) ערב ט"ב לא יאכל ב' תבשילין ראבי"ה ראוי להחמיר מהו ב' תבשילין:

(מ) בעל הספר מפרש מהו ב' תבשילין:

(מא) סמ"ג.ריב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלים אחר תבשיל אחד בסעודה המפסקת:

(מב) א"ז.ט"ב שחל להיות בשבת ודוחין אותו עד לאחר [השבת] נראה בעיני דאותו שבת אסור בתשה"מ:

(מג) ט"ב חולצים מנעלים ויושבין לארץ כדרך אבלים:

(מד) אם חל ט"ב במ' בשבת או בשבת אין אומרים צדקתך (תקרא) [דנקרא] מועד:

(מה) אם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב במעריב לבית הכנסת וכן למחרתו:

(מו) אם יש תינוק למול מלין אותו אחר תצות.

(מז) במגעגלא בעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש:

(מח) וכן בשבת כל חזון ישעיה אין מחליפים כליהם אלא הכתונת:

(מט) אם חל ט"ב בשני או בחמישי אומר אל ארך אפים ואינו אומר והוא רחום:

(נ) ר"י הלוי הנהיג שלא לומר עננו בתפלה ואין צ"ל:

(נא) נהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט"ב עד לאחר חצות:

(נב) בזמן הזה נהגו שלא לעשות מלאכה בט' באב:

(נג) הנוהגין בט' באב שחל להיות בשבת או ערב ט"ב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות; בסעודה המפסקת לא פה הם עושין:

(נד) וכן האוסרין להתעטף בציצית בט"ב:

(נה) אם חל יום ח' של מילה בט"ב מבטלין הקדמת זריזין שלא למול עד אחרי קינות:

(נו) ר' מאיר לא היה מניח תפילין ולא היה מתעטף בטלית גדול בבקר:

(נז) בערב מניח תפילין ומתעטף בציצית ובבקר לובש טלית קטן:

(נח) י"א כשחל ט"ב במ"ש שאין מבדילין ור"ש היה אומר בקול רם בלא כוס מאורי האש ולא היה אומר בשמים ובליל שני היה מבדיל בב"ה ועל השלחן בפ"ה והמבדיל:

(נט) אבי"ה.ט"ב שחל להיות בשבת יש נוהגין שלא לאכול בשר בסעודה המפסקת ואין שותין יין בשבת שאין הוכה להעלות על שלחנו כסעודת שלמה:

(ס) ט"ב שחל להיות בשבת מתיר שני שבתות:

(סא) היה רגיל לסעוד בי' סועד בה':

(סב) אם היה רגיל לאכול אחר אכילה כגון או מלית הרשות בידו ומצוה להתנהג בפרישות:

(סג) נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח:

(סד) אסור לטבול בט"ב אפי' טבילה של מצוה:

(סה) ט"ב אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר:

(סו) ר"מ תמה על מה שנהגו לקרות פסוקי דנחמתא דירמיה וגם פרשת קרבו גוים לשמוע שביעיה ומפרש דיש פרושים מדלגים כל פסוקי דנחמה:

(סז) אבי"ה. אבל מטונף שרי לרחוץ אף ביו"כ וגם בט"ב אם מלוכלך בטיט וצואה ומטפחת דר' יהושע היתה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג להקר:

(סח) מותר לאכול בשר עוף בסעודה המפסקת ולדידן אסור אפי' בשר מלוח: תוסס:

מעשה אילפס על הרי"ף ממסכת תענית מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף א ע"ב בהמאור ד"ה בירושלמי ובמדרש אגדה מצאתי. נ"ב וכ"ה בירושלמי פ"ד מר"ה הלכה ח' וכ"כ הריטב"א בחדושיו כאן טעם זה. ומה שהקשה בש"ק בתענית פ"ק ד"ה לית דא"כ גם בהלל כן ולמה קורין הלל בשחרית לק"מ דודאי הלל לא עדיף מתפלה דבעי כוונה ורק להזכיר דבר חדש באמצע התפלה צריך ישוב דעת יותר:

דף ב ע"ב ברי"ף תלמיד כל שואלין וכו'. נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' ל"ג ובשו"ת מנחת יעקב סי' א':

דף ג ע"א שם שני ימים זה אחר זה. נ"ב עי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שפ"ז: **ע"ב** כי הוי ליפנא בהרא. נ"ב עי' שו"ת רש"ק ח"א דף כ"ט באורך:

דף ד ע"א ר"נ ד"ה ירושלמי ומיוה"כ ילפינן לה. נ"ב בירושלמי פ"ח דנדרים הל' א' הגי' אבל כזית וכ"ה ברא"ש וטור סימן תקס"ח אבל ברי"ף והרמב"ם לא גרסו כזית ולכן כתב הרא"ה דבעי ככותבת ועי' בריב"ש סי' רפ"ז ועי' בש"ק שם: **שם** ד"ה וי"א והוא דאמר יום סתם. נ"ב עי' בש"ק שם ובחבורנו נר מערבי האררכנו בזה ועי' במתנה אפרים הלכות שבועות סי' י"ד ועי' בשו"ת חוט השני סי' כ"ה:

דף ה ע"ב ברי"ף אבל אם היה כותלו גוהה. נ"ב אף דשמואל קאמר בירושלמי בהלכה א' כותלו דגני ביה מ"מ הלכה כריב"ל לגבי שמואל הואיל והלכתא כוותיה דריב"ל לגבי ר"י כ"ש לגבי שמואל ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' ז' ובפסקי מהרי"א סי' קפ"ח והרא"ש בתשובה סי' ל"ו ורלב"ח סי' א' ועי' במשרי"ט חלק יו"ד סימן ג' ובכללי התלמוד אשר לנו הנקרא מכלל יופי האררכנו בזה ובזה מיושב קושית הש"ק שם על הרא"ש וטור: **שם** בר"נ ד"ה והאמרינן אבל לא שיוליאו וכו'. נ"ב עי' ב"י סי' תקע"ט שהביאו אבל בהגהות מהר"ם כאן הניחו בצ"ע ע"ש ובשו"ת שארנו בעל נ"ב מהד"ת סי' ק"ט נשאל על זה ולא נזכר מכל זה ע"ש: **שם** ד"ה ויש אומרים בה עננו. נ"ב עי' בירושלמי ברכות פ"ק תנא צריך להאריך בגואל ישראל בתענית ועי' בפירוש ק"ע שם ובהגהותינו על הרמב"ם הנדפסים כעת בווינא:

דף ז ע"א בר"ן ד"ה רב אחא ר"א ור"י תנאי נינהו. נ"ב ברש"י כתב דאמוראי נינהו ובאמת א"א לומר כלל דתנאי נינהו דלא מצינו בשום מקום ר' אחא לתנא ולפע"ד ט"ס הוא בר"ן וצ"ל אמוראי נינהו ופסק כר"י כמו שפסקו כל הפוסקים ועי' ברא"ש ובב"י סימן תקע"ב ומיהו צ"ע דבירושלמי אמר ר"י שתים ולפנינו בש"ס איתא ר"א אבל רש"י והר"ן כולם העתיקו ר"י ומיהו דרך הירושלמי להפך באמוראים ועיין בתוס' ביבמות דף ק"ד ד"ה מר סבר ובזה נדחה דברי הש"ק שם: **שם** ד"ה זו א"ל להודיעך כו'. נ"ב עיין בגליון מהרש"ם בזה ודבריו דחוקים ועיקר כמו שפירש בש"ק בהלכה י"ד שם ע"ש:

דף ח ע"ב ברי"ף אמר ר"א אמר שמואל נ"ב עי' בהגהות מוהרש"ם שמתקו וגם הד"ת מחקו מש"ע אבל במה"כ הדבר מבואר בירושלמי בהלכה ועי' בש"ק שם. ומ"מ דברי מוהרש"ם נכונים דבירושלמי לא נזכר דבר זה בשם שמואל וע"כ דהמגיה הוסיף כן מן הירושלמי:

במרדכי ראשון סי' תרט"ו כי בערבית אין ש"ץ וכו' נ"ב הוצרך לטעם זה משום דבשביל אותן שבשתים לא היינו חוששין כ"כ דמעוטא נינהו ולזה אמר דאיכא תשש אף לאותן שהם בהסכ"נ שיזכירו לשנה הבאה (שו"ת אא"ז הרמ"א סי' ל"ח): סי' תרי"ז ומפורש בירושלמי. נ"ב כ"כ גם בתשב"ץ ח"ג סי' קכ"ג ולא נמצא כן בתענית והפשר משום דקאמר עד ששים יום בתקופה משמע להו דשלמים בעינן ועי' בשו"ת מהרי"ל סי' כ"א: סי' תר"ל מעשה ברבינו יעב"ץ. נ"ב עי' בגליון מהר"ם שכתב דלכאורה נראה שחולק על רבינו יעב"ץ ור"י כג"ל ועי' בכנה"ג בהגהות ב"י סי' תקנ"ט שכתב דמהר"ם מיירי בט"ב שחל בחול בזמנו ורבינו יעב"ץ מיירי בנדחה ע"ש שהאריך: סי' תרל"ד נקרא כמו כן תבשיל. נ"ב עי' בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א' וקריא בהללי קרי מבושל ועי' בש"ק שם ובנזיר פ"ו הלכה ט' ועי' בפר"ח ביו"ד סי' פ"ז:

גליון מהרש"א על הרי"ף מהגאון וכו' שלמה איגר זצ"ל

דף ג ע"ב רי"ף תיר ולא תיר. עי' פי' דברים אלו בפר"ן במס' מגילה דף רס"א ע"א ד"ס היכי דמי:

דף ד ע"א שם לוה אדם תעניתו ופורע. ויכול ללוות יום ארוך ולשלם יום קצר. ש"ע א"ח סי' תקס"ח ס"ג:

הגהות פעולת שכיר מהג"מ וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"ב בר"נ ד"ה ודוקא ביחידים וכו' בירושלמי. נ"ב פ' קונם יין הל' א':

דף ג ע"ב ברי"ף איתיביה אביי ישן. נ"ב גי' הגמ' גמר: **שם** בר"ן ד"ה אימת מקבל וכו' כל שהקדים הקבלה לתענית דיו כצ"ל: **שם** בד"ה וכתב הרב אלפס וכו' מבעוד יום וכו'. נ"ב והרי"ף ז"ל כפי שיטתו בתענית שעות שאע"פ שאכל מתחלה ואח"כ נמלך להתענות עד שתשקע החמה תענית שעות מיקרי נראה דס"ה היכא דקבל לתעניתא מבע"י מטעם תענית שעות איתסר עליה למיכל ולמשתי וכ"כ מדברי הב"י סי' תקס"ב ד"ה ומ"ש רבינו וא"כ לחלק:

דף ה ע"א ברי"ף ואם יש ט' היינעבא לכנים צ"ל לפניו: **שם** בר"ן ד"ה ר' יהודה נשיאה כו' דבשאר צרות מיד הן מתענין תי' מתענין מוקף וכ"כ מתריעין:

דף ו ע"א בר"נ במתני' ד"ה על הראשונה וכו' ומהכא משמע על. נ"ב גי' ד"ת ומ"מ אף:

דף ז ע"א בר"נ ד"ה אבל הראב"ד וכו' יש במסכת סופרים. נ"ב פי"ז הלכה ד' וע"ש פכ"א הכ"א. **בא"ד** אחר ניסן תי' ניסן מוקף וכ"ב פורים: **שם** ד"ה זו דברי ר"מ וכו' דאיגון עברון. נ"ב גי' הירושלמי ידעין

דף ט ע"א בר"נ ד"ה גמ' כל זמן שמתפללין וכו' נ"ב נ"ל דדייק לה מדקתני התם בריתא ת"ל אוכלין ושותין מבעו"י כו' ובסיפא ת"ל כהנים נושאין כפיהם ד"פ ביום כו' אלמא דלא קרי התם ת"ל אלא תענית שאוכלין ושותין מבעו"י ומתפללין כ"ד ברכות ועלה קתני כהנים נושאין כפיהם ד"פ ביום דנקט לישנא דמתני' דנעילת שערים הכולהו תעניות קאי ולא על יוה"כ לחוד אבל תעניות דאבותנו שאוכלין ושותין מבתתחך וליכא כ"ד ברכות נעילה נמי לית בהו: **שם** ד"ה אלא האידנא וכו' ויש לנס ענין גם בנעילה של תענית כצ"ל:

דף י ע"א ברי"ף ירושלמי ר' אחאי אומר. נ"ב פ"ד דברכות הל"ג ושם הגי' רחם כו' והכי דייק לישנא דבתריה על ישראל עמך ועל ירושלים כו' דלרא"ש וטור דגרסי נחם הנוסח הוא את אבלי ציון כו' ועי' בטור סי' תקנ"ז והגהת הב"י דמכילתין שקיימו שתי הנוסחאות: **שם** בר"ן ד"ה ר"י וכו' בשה"ד הנוהגות באבל כל שבעה קתני כצ"ל: **שם** ד"ה גרסי' בגמרא ת"ר כל שהוא וכו' ואסור לרחוץ. נ"ב לפי פירושו של הרמב"ן גירסתו מותר וכ"ה ברא"ש: **שם** ד"ה וגרסי' בפרק יוה"כ וכו' על נטילת ידים ולא המעביר הבלי שינה כצ"ל: **שם** בחדושי א"ש ד"ה דברי הללו וכו' עד סה"ד. נ"ב עי' ירושלמי דמכילתין סוף הל"ז שדברי הרי"ף נובעין משם ועי' תוס' ק"ע שם. **ע"ב** בר"ן ד"ה כל הכלים וכו' טבילה מתוך שהוא עושה כן מטבילין ר"ב נ"ל שנ"ל מוציאין: סליק

הגהות על הרי״ף ממסכת תענית

מהג״מ שמואל מרובזעויץ זצ״ל מו״ץ דמאהליב (והרד״ל ז״ל העתיקם בכי״ק מגליון אלפס שלו) .

דף א ע״א בר״ן ה ירושלמי הסוה דמגלי ומיקל כלומר שנזדקק לשאול כו׳. ומ״מ לע״ק דא״כ בימות הגשמים כי אמר מוריד הטל ולא הזכיר גשם כו׳ דמזלזל בגשם מ״ט אין מחזירין אותו דהא היקל בגשם ולדעתי כ״ש הוא מהיקל בטל. ובדוחק יש ליישב :

דף ב ע״א בר״ן ד״ה ואיכא למידק. וכבר פי׳ סוגית הגמ׳ בתי׳ כו׳ ונראה שהם מפרשים הא דאמרי׳ בגמ׳ הא לן והא להו קאי על הזכרה אבל לשאלה לכ״ע עד ז׳ במרחשון. וניחא טפי לפי׳ זה משום דלפי׳ קמא אמר ר׳ יוחנן שהיה בא״י לבני בבל והוא דחוק דר״י בא״י היה וצ״ל דלתלמידיו שהיו מבבל אמר עי׳ בתוס׳ ס״פ ג׳ שאכלו. אבל לפי׳ זה ניחא דר״י לבני א״י קאי דהוי לדידהו הזכרה ביו״ט אחרון. ולדידן גם הזכרה בז׳ במרחשון ועכשיו אין לנו עולי רגלים ופירי בדברא מזכירין ביו״ט אחרון והשאלה בא״י בז׳ במרחשון ובגולה עד ס׳ בתקופה. ודברי הר״ן צ״ע מה דסיים לשיטת הרי״ף דבגולה מזכירין ס׳ בתקופה דלא משמע הכי מהרי״ף מדהביא לעיל דסתמא הא דהלכה כר״י משמע דלכ״ע הזכרה ביו״ט אחרון. גם מדהביא והאן דאית לן תרי יומי פוסק כו׳ והיינו בגולה דאית לן תרי יומי פוסק במנחה כו׳ ואפ״ה מזכירין בז׳ במרחשון : **שם** ד״ה מתני׳ הגיע י״ז כו׳ איכא נוסחי דגרסי כו׳ שואלין את הגשמים ר״ג כו׳. ומ״מ צ״ע דהא בגמ׳ קאמר רביעה ראשונה לשאול וא״כ כיון דפסק הלכה כר״ג דשאלה בז׳ בחשון ואז הוי רביעה ראשונה ושניה בי״ז ושלישית בכ״ג כדאי׳ בגמ׳ וא״כ עדיין לא קמ״ל כסתם מתני׳ דאין היחידים מתענין עד כ״ג חשון. ובאמת שצ״ע בזה למאי דקי״ל כר״ג וכסתם מתני׳ וצ״ל הא דאמרי׳ בגמ׳ ראשונה לשאול לאו דוקא דאף אם היה ראוי לשאול מיד ברביעה ראשונה אפ״ה איחרו השאלה משום פירי בדברא וגמ׳ דקאמר רביעה ראשונה לשאול הוא לאו דוקא. או משום דלאידך תנאי הוי השאלה בראשונה כמו לר״מ ור״י ומ״מ צ״ע כיון דלר״מ הוי השאלה ברביעה שניה מאי קאמרינן אלא שניה למאי לימא דר״מ לשאלה לר״מ ואם נאמר כל הך סתמא דגמ׳ לר״י ור״י דלא קי״ל כוותיה או אפשר דמש״ה לא קאמר שניה לשאול לר״מ משום דלא בזמן רביעה שניה תלוי אלא משום פירי דדברא אך א״כ מאי קאמר ראשונה לשאול אליבא דר״י ור״י הא ג״כ לא תלי ברביעה א׳ דהיה ראוי להיות השאלה מיד ביו״ט אחרון רק משום פירי דדברא וא״כ עדיין ק׳. ואם נאמר דלא קי״ל כהך סתמא דגמ׳ א״כ מעיקרא ל״ק קושיית הר״ן ונאמר דאף דהלכה כר״י אפ״ה מתענין בי״ז במרחשון. ואף דר״י ס״ל דאין היחידים מתענין עד ר״ח כסלו בהא לא קי״ל כר״י אבל בזמני רביעה קי״ל שפיר כר׳ יוסי : **ע״ב** בר״ן ד״ה אלא עיקרן כו׳ וקבלה דתענית לא תמירא כו׳. וא״כ לדבריו הך דירושלמי דלוקה וכו׳ מיירי בקבלת תענית ולא בנדר וצ״ע אם אין קבלתו כלום למה לוקה. ודוחק לומר מכת מרדות. וגם ג״כ יקשה למה חייב אם קבלתו אינו כלום מה עבירה עשה ע״כ נראה לי לפרש דהא מסתמא דקאמר נדר להתענות לא מבתמע דאמר קונם אכילה עלי אלא דאמר בלשון יד שאוסר עצמו באכילה והיינו בלשון שבועה או יד שבועה ואפ״ה פותחין בשוי״ע ולא סגי בלא התרה אף דשבועה שאוסר עצמו באכילה אינו חל על דבר מצוה אפ״ה כאן חייל שפיר משום כולל מגו דחייל אשאר ימים כו׳. והך דנדר להתענות דירושלמי דלוקה איירי דנדר להתענות מיום הג׳ שלשים יום וביום הג׳ התחיל שבת שוד ליכא למימר כולל דמיד שיש לשבועה לחול דהיינו ביום הג׳ אז הוא שבת או דנדר להתענות היום ומחר והיום הוא שבת דאין כאן כולל הואיל דבשעה שהיתה שבועה ראויה לחול א״א לה לחול ל״ל כולל כמ״ש במ״א בזה. ואם נפרש בפשיטות שנדר על יום א׳ להתענות ונמצא שהוא שבת ואין כאן כולל כלל ולא חייג כלל ומש״ה לוקה משום שבועת שוא. והא דקרי לה בלשון נדר מצינו בגמ׳ דנדרים דקרי שבועה בלשון נדר. ולענין הא דמגלת תענית הנה הך דירושלמי ניחא כמ״ש אבל גמ׳ דידן קשה מ״ט יבטל גזרתנו את נדרו ולא תייל משום כולל והיה אפשר לומר כמ״ש הר״ן דתכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר. אך ע״ז צ״ע מגמ׳ דס״פ שני כמו שהארכתי מזה במ״א. ולפמ״ש אפשר דבימים מפוזרים לא שייך כלל דכל יום נפרד בפ״ע ובגמ׳ מיירי דקיבל עליו תענית בה״ב של כל השנה דהוו ימים מפוזרין וליכא כולל מש״ה תבטל ידרו. ועת לקצר :

מעשה אילפס על הרי״ף ממס׳ ביצה מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף ב ע״א ברי״ף ואסרו רבנן שמא יעלה ויתלוש. נ״ב עי׳ בשו״ת הרמב״ן סי׳ קנ״ב וברדב״ז ח״ב סי׳ ק״כ ועי׳ במהרש״א דף ד׳ ע״א בתוס׳ ד״ה אלא :

דף ג ע״א ברי״ף אלא דאשתכי. נ״ב עי׳ בתמים דעים להראב״ד ז״ל סי׳ ק״כ ובשו״ת חסב״ן ח״ג סי׳ י״ט וסי׳ ד״ם : **ע״ב** בר״ן ד״ה איתמר משום דמסתפקא ליה. נ״ב עי׳ בכנה״ג בכללי הש״ס אות כ״ו ובשכנה״ג בכללי התלמוד אות ל״ו ל״ז מ״ש בזה ועי׳ בשכנה״ג סי׳ תקי״ב בהגהות ב״י אות ה׳ וכפי הנראה ע״ש שם וצ״ל ולי נראה וכמ״ש בכלליו שם ועי׳ בחבורנו סי׳ ח׳ מ״ש בזה ובקונטרס מכלל יופי ועי׳ מה שהבאנו דברי השל״ה בכללותיו ושו״ת הא״ז בעל שער אפרים סי׳ ס״ה :

דף ה ע״א בר״ן ד״ה זימן דע״כ איכא חד מעלמא. נ״ב עי׳ במ״א סי׳ תנ״ז סקי״ד ובשו״ת כנסת יחזקאל סי׳ כ״:

דף ז ע״א בר״ן ד״ה כל שאין דרכן בהעלאה. נ״ב עי׳ באר שבע בחדושיו לתמיד דף כ״ו מה שהקשה על הר״ן כאן ול״ק כמבואר למעין :

דף ח ע״א בשה״ג אות א׳ ד״ה לשון ריא״ז עד סס״ד אין ויש תימה על ריא״ז. נ״ב עי׳ במרדכי פ״ק דשבת רמז ר״ל מה שכתבו בשם ראבי״ה ומה שכתבנו בהגהותינו שם: **ע״ב** בר״ן ד״ה אמר. עי׳ שלחן היים. נ״ב נראה שגרס ברי״ף מלוחים וכן הוא בש״ס אבל לפנינו ברי״ף לא כתב מלוחים ועי׳ ברש״י ועי׳ בשו״ת הא״ז הח״ן ז״ל סי׳ ק״ל : **שם** ד״ה ומאן וליתא דכי אוקימנא וכו׳. נ״ב עי׳ בשו״ת מוהרא״נ ח״ב סי׳ ב׳ :

דף ט ע״ב ברי״ף ומתני וניטא הכי כו׳. נ״ב ואע״ג דמערב מספק מברך עליו על מצות עירוב דאין זה ספק כשאר ספיקות דאין מברכין עליו. (ד״ת בתומת ישרים). ועי׳ במ״א סי׳ תקכ״ז סקכ״ה שכתב דמברכין בתחלה. שה״ג וכן כתב הא״ר. ותפסנו בשה״ג ולא מצאנו וכפי הנראה כוון לזה שהכנה״ג מביאו שם ודרכו להעתיק ועי׳ בלחם סתרים למהר״ש אלגזי בכללותיו כלל ט׳ שפלפל בזה והעלה דאין לברך ע״ש :

דף יג ע״א ר״נ ד״ה אין. וכתבו שהרב רבינו אשר כו׳. נ״ב עי׳ בתמים דעים להראב״ד סי׳ ק״כ הביאו כאורך ועי׳ בשו״ת הרשב״א ח״א סי׳ ת״א ועי׳ בסי׳ ק״י בט״ז ונקה״כ

דף יד ע״א בר״ן ד״ה הכהו. שמא יאמר לעובד כוכבים לגוזזו. נ״ב לפי הטעם שכתב הר״ן ז״ל פי׳ ע״פ מה אנו שותין כל הד׳ כוסות בהסיבה ג״כ נקטינן כתומרא ב׳ הגדדים (ד״ת בתומת ישרים) ודבריו סתומים וכפי הנראה קשיא ליה לשיטת הר״י הלוי ודעמי׳ דאסרו אף ביו״ט שני עד לאורתא וקשה אמאי נגזור שמא יאמר לנכרי לגוזזו א״כ נחזיק האי יומא ליו״ט א״כ ממילא מותר דאתמול חול הוא וכן להיפך ועי׳ ברש״י שם וזה אף להר״י הלוי דלא ס״ל הך ממ״נ וע״ז כתב דלפי מ״ש הר״ן בדרבנן צריך להחמיר בתרוייהו ס״ס הכא. ובאמת אין ענין לייבב כלל כמבואר למעין ועי׳ במל״מ במגילה פ״א הלכה י״א דדברי הר״ן סותרין זה את זה גם קושייתו יש לייבב ואכ״מ לקבל ארוך :

דף טז ע״א ר״נ ד״ה אם א״א כגון שזימן כו׳. נ״ב כן פירש״י כאן ובש״ס וכן פירש הטור סי׳ תקי״ והב״י שם כתב דרש״י פי׳ שאין לו סודר לכסותו ובמחב״ת א״א לפרש כן על המכיא כדי יין ורש״י שפי׳ כן הוא על נפרוס סודריה דאמר שם א״כ ואם אי אפשר דהיינו שאין לו סודר וכן פי׳ הר״ן ולע״ג :

דף כ ע״א ברי״ף סיפוק הכא מחמתו. נ״ב עי׳ בתוי״ט במשנה שתמה על הרי״ף והרא״ש שלא זכרו דברי הכתוב ספקתי על ירך ות״ו לומר כן וכולהו איתנייהו בהו וכמ״ש בש״ק בירושלמי שם ועיין ברמב״ם בפירוש המשנה שם :

דף כא ע״ב ברי״ף דאי איכא סירכא משתמטא. נ״ב עי׳ ב״ת בתו״ת סי׳ תנ״ח שהביא בשם הר״ר שמואל הסגה על פירוש זה דהרי מכשירים את הטריפה בערמה. וכתב דל״ק דסירכא גמורה לא הנתק ע״ש ועי׳ בפי׳ המשניות להרמב״ם ועי׳ בתוי״ט שם שכתב על זה ר״ל והרי אינה סרכא הנטרפת ועי׳ ביו״ד סי׳ ל״ט בש״ך ס״ק ל״ב מ״ש בשם אביו הגאון ז״ל ועי׳ שו״ת מקום שמואל בסופו ועי׳ בערוך ערך כוס : **במרדכי** סי׳ תרמו ותרמז החוזר לאיסורו וכו׳. נ״ב עי׳ בגליון מהר״ס כאן מ״ש בשם הר״פ וכ״כ הב״ח ביו״ד סי׳ ק״ב בשם הר״ר יו״ט אבל דבריו תמוהים דהדם ודאי הוה דבר שיל״מ כדאמרו בנדרים דף נ״ט ואותו הדם לא יחזור לאיסורו לעולם משא״כ תמן וכבר תמה בזה הפר״ח שם ועי׳ באחרונים : **שם** סי׳ תרמו עם הגולה וכו׳. נ״ב ודבר שנמנין נמי לא הוה משום דכמות שהוא עם הגולה אינה דבר שבמנין כמ״ש הש״ך סי׳ ק״א ס״ק ז׳ דלא כת״ח ועי׳ בג״מ שהביא בשם הרב מהרי״ח שנסתפק בזה אם חשוב את שדרכו למנות ע״ש ועי׳ בשה״ג פ״ה דע״ז דף סס״ז בענין מה נקרא ההר״ל : **שם** סי׳ תרעט דוקא אותו התנור ואותה קדרה. נ״ב אף דבקדרה אחת ותנור אחד בלא״ה מותר כמ״ש לעיל יש לומר דוקא בשלו אמרינן הכי ולא בשל נכרים וגם שאני תנורים שלנו וכן בקדרה אפשר שיש חילוק (של״ה בבגדי ישע בשם מ״כ). והנה בקדרה אין חילוק וגם עכשיו מותר ועי׳ בסי׳ תק״ג ובסי׳ תקי״ וכסי׳ הקי״ב וע״כ לפע״ד עיקר כחילוק הראשון ועי׳ בב״ת סי׳ תק״ג בשם מרדכי הארוך ע״ש : **שם** סי׳ תרפא לכך פר״י לעיל פ״ק. נ״ב ט״ס וצ״ל פ׳ המגיע. (גדולת מרדכי) : **שם** סי׳ תרפד והיינו כדפ׳ תלמודא. נ״ב נ״ל כדפריך תלמודא והיינו מהא דפריך מותין מכנין את הבקא ומשני דאתיא כר״י ש״מ דלר״י שרי כל מידי שהוא להנאת הגוף (בגדי ישע וכעין זה פי׳ בגדולת מרדכי) : **שם** סי׳ תרפה דמוקצה הוא. נ״ב כצ״ל. וכג״מ ובבגדי ישע הגיהו דמוקצה הוא דאורייתא והבגדי ישע נדחק דהא לאו דאורייתא הוא רק דרבנן דאורייתא אבל לפמ״ש לפנינו נכון דמוקצה תמור כעני׳ דאורייתא ועי׳ בתוס׳ ישנים דף ג׳ בבילה הובא במהרש״א : **שם** סי׳ תרצב כקונה קנין בשבת. נ״ב עי׳ בגליון מ״ש מהר״ס בשם הא״ז הגאון הרמ״א ז״ל ועיין בתשובותיו סי׳ קכ״ד שהאריך בזה בקונטרס אחרון זקננו הגאון מאור הגולה אריה ליבוש ז״ל אב״ד דק״ק המבטרדס ועי׳ בשו״ע סי׳ של״ט : סליק

גליון מהרש״א מהגאון וכו׳ מוהר״ר שלמה איגר זצ״ל

דף א ע״א ברי״ף גמ׳ מ״ט דב״ש מוקצה הוא. עי׳ באלפסי סוף המסכת : **שם** ר״ן ד״ה ואיכא למידק. והכא נולד גמור חשבינן. ר״ל אם אינה עומדת לאכילה וגם איסור רבע עליה מטעם מוקצה אז הוי נולד גמור. וכשחידש מאן דשרי במוקצה בנולד אסר היינו אף דלא רבע עליה איסורא מ״מ כיון שמופרש דעתו מאכילה אף דאינו כ״כ נולד גמור מ״מ גם נולד כהאי אסור אבל המקבן דלמא נ״ל לב״ש מוקצה היה סבר כל דאין איסור מוקצה נמי עליה. נולד כהאי דאינו גמור אינו אסור. כנלע״ד. וראיתי בחדושי פ״י שדחק בזה : **בא״ד** והיינו נמי ההיא דהולב אדם. בש״מ כ׳ דבעי הוי הוכחה טפי כיון דעביד איהו בידים : **שם** ד״ה והוקמה והזמנה דבידי שמים נמי. בפי׳ משניות לרמב״ם כ׳ דהכנה זו שהיא טבעית אסורה רק מדרבנן ומדברי הר״ן לקמן ד״ה ואידך שני. מבואר דס״ל דהכיא מדאורייתא : **ע״ב** בר״ן ד״ה ומדפרכינן שאינו דומה טעם אכילתה. ק״ק בדף ו׳ ע״ב מאי ביצה עם יציאתה נגמרה : **שם** בסה״ד איכא למימר שמא האי חול הוא. הלשון ק״ק דמשמע דמ״מ ס׳ הוה אלא כעין ס״ס. ולמה ל״א דממ״נ שרי וכמ״ש רש״י : **שם** ד״ה ואידך (שני) וכ״ת א״כ בטלה לה הכנה. עי׳ פסחים מ״ו ב׳ תד״ה רבה אמר : **בא״ד** איכא למימר במבטל להם. בש״מ כ׳ לקמן דף י״ב בסוגיא דמתוך דלא״פ דהתירה התורה שלא לצורך כלל מ״מ אסרה לצורך נכרים וגזה״כ הוא דלא שרי לא מטעם מתוך ולא מטעם הואיל :

דף ב ע״א ברי״ף אלא אפילו לטלטלה נמי אסור. זהו דבר שבאמת קשה מה ענין איסור הכנה לטלטול ועי׳ מג״א בשם יש״ש משום לא פלוג לבין ביצה לתרנגולת העומדת לגדל ביצים ועי׳ עליו בחי׳ פ״י ריש מסכת דאכתי תקשי להפוסקים דגם נולד מותר כמו מוקצה מאי לא פלוג איכא. גם ר״א בר אהבה לקמן בסמוך. והוא אית ליה שבת דף כ״ת גבי נכרי שחקק דגם נולד שרי : **שם** ועלים שנשרו מן הדקל. ע׳ מהרש״א על התוס׳ במסכתין דף ד׳ ע״א ד״ה אלא בהכנה :

דף ג ע״א ר״ן סד״ה אמר רבא לא קאי אלא אמת ביו״ט שני. והאכא לא מצי למימר דקאי רק על יו״ט א׳ וכסברת איכא מ״ד דעממין ביו״ט ראשון תמור מישראל ביו״ט שני דהא ר״א קאמר מ״ט יו״ט ב׳ וכו׳ : **ע״ב** ר״נ ד״ה ודאמרינן. נוכך היום כיון דאיכא מנוה עי׳ פסחים דף ה׳ ב׳ תד״ה ל״א מתוך : **בא״ד** ואפ״ה אינה דוחה יו״ט. עי׳ שבת כ״ד ב׳ תד״ה לפי ואומר ריב״א : **בא״ד** שאין אלו עסקיו. עי׳ במ״ק דף כ״ה ב׳ היוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים : **שם** ד״ה ודוקא ואע״ג דאמרינן דכל דשיל״מ. עי׳ לקמן עלה קג״ו א׳ ד״ה ת״ר הולך וגל״ת ביצה י׳ ע״ב ד״ה והואיל : **בא״ד** ומיהא שמעינן שמותר ליקח ביצים. ק״ק אי איתא דכל דלא בטל ל״א ביה כל דפרים מרובה פרים מאי פריך בפרק כל הזבחים. שוב מצאתי במל״מ פ״ז ממעילה ה״ו שעמד בזה וכ׳ דע״כ ל״א הר״ן אלא בדשיל״מ לחוד. וע״ש שהקשה מב״מ כ״ו ופסחים י׳ מעות שנמצא כו׳ ובירושלים בשאר ימות השנה הולין והרי מעשר שני הוי דשיל״מ כמ״ש רמב״ם ספ״ו מהל׳ מע״ש :

דף ה ע״א ברי״ף גמרא דברי הכל אסור. גרסי׳ בגמ׳ דף י׳ א׳ אר״י מוחלפת השיטה ועי׳ בהר״ן לקמן במתני׳ אין מסלקין את התריסין : **שם** ר״נ מתני׳ ד״ה זימן אפי׳ פריחה מועטת. דאי בפריחין ממש תיפוק ליה משום נידה :

דף ו ע״א ר״נ מתני׳ אין מוליכין. שאין טובלין כשאר טבל. שהרי מתנות כהונה מובדלים רמב״ם פ״ם מבכורים : **בא״ד** אף הולכתן מתירין. וצ״ש נ״ד להוליך אוסרים אלא גם אם יבא הכהן לבית אסור ליתנם לו ע׳ בתוס׳ ומהרש״א: **ע״ב** ר״נ ד״ה ואיכא למידק תבלין ומלח לימים הרבה ע׳ בהר״ן ר״פ אין נדין.

דף י ע״א רי״ף אמר ר״י גזירה משום סחיטה. עי׳ מהרש״א בסוגיין בגמ׳ י״ח ע״א ד״ה ר׳ ביבא :

דף יא ע״א רי״ף ולא משום רשות ולא משום מצוה. על דרך הלשון שבמשנה בדף י׳ ע״ב : **שם** במלחמה ד״ה אמר הכותב א״כ [מה בא רב פפא] מי שאמר זה לא שקל במאזני משפט. עי׳ מהרי״ט ח״ש סי׳ מ״ח ומל״מ פ״ו מזכיה ומתנה ה״ח. ובבעה״מ פ״ו מאיסות ה״ב עלה ל״ב ע״ב דף א׳ ד״ה וראיתי. **ע״ב** ר״נ ד״ה כי קאמינא. ולקמן בגריפת תנור שריא כוותיה. דף קנ״ט ריש ע״א : **בא״ד** ולקמן נמי אמרי׳ משמך הלכה כר״י. דף קנ״ה סוף ע״ב :

דף יב ע״ב ר״נ ד״ה איצלדין. אינה אלא מדבריהם שתכמים אסרו המלאכות. ולפ״ז התולש ביו״ט מן התלוש אסורה דרבנן הוא דעבד (ועי׳ בתוס׳ במסכתין ריש דף ג׳ סד״ה גזירה) וא״כ תיקשי איך גזרו פירות הנושרים משום שמא יעלה ויתלוש הא הוי גזלג״ז וכמו שמקשה בגמרא אבילה : **בא״ד** ואע״פ שהתירו שחיקת הפלפלין. עי׳ בהר״ן פ״ק בסוגיא שבדף י״ג א׳ ד״ה ואיכא למידק :

דף יג ע״ב ר״נ ד״ה ופירות בשביל ישראל זה מותר לישראל. עי׳ הר״ן פ׳ לולב הגזול ד״ה וא״ר פדת במחובר ובהר״ן כאן לקמן בסמוך ד״ה הנהו בני גננא : **בא״ד** ומיהו כי שרי לישראל אחר עי׳ מ״ש הר״ן במסכת סוכה דף רמ״ג ע״א ד״ה אמר רבה :

דף יז ע״א ר״נ ד״ה ומיהו. משום ביזוי מצוה. עי׳ בר״ן שבת ט׳ ב׳ ד״ה אי נמי לשיעורא :

דף יט ע״א ר״נ סד״ה גרסי׳ בגמרא (הכני) דהו״ל ספק דאורייתא. יל״ע למה ל״א מדאורייתא מתוך כו׳ (ואף להרמב״ם דהבערה אינו מטעם מתוך לפירוש הה״מ היינו כיון דאינו באוכלים ומשקים ע״ש בפי׳ א׳) ועי׳ ביצה י״ב א׳ :

דף כ ע״א רי״ף מתני׳ ולא רוכבין. אף אם שנים רוכבין אסור. ול״ד לקורין לאור הנר דהכא חיישינן שמא יתחוך זמורה קודם שירכוב מג״א סי׳ הע״ר ס״ק ה׳ :

דף כא ע״ב ר״נ ד״ה גמ׳ ל״ל אלו ואלו מזונתן עליך קשה הא אין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן כמ״ש הר״ן לעיל עלה קנ״ג ריש ע״א. ועמ״ש ע״ז בכ״י סי׳ תנ״ח עלה כל״ב ד״ה ריש ע״ב ד״ה ומ״ש שאע״פ : סליק

הגהות מלא הרועים מהגאון כו׳ מרנא יעקב צבי יאליש זצ״ל

דף ג ע״א ר״נ ד״ה אמר רבא כו׳ מיהו בשבת ויוה״כ כו׳. נ״ב הא דלא דייק מהא דקאמר שם בהדיא משום מתיא די״ל דהפירוש דנצטרך לקוברו ע״י עממין אם יהיה שבת ויוה״כ סמוכין אבל מהך דייק שפיר ע״ש ודו״ק: **שם** ד״ה אפי׳ למינד כו׳ וכתב רש״י ז״ל כו׳. נ״ב ברש״י שלפנינו ליתא ואדרבה בשמעתין כ׳ רש״י להדיא דעסק זה חציבת קברו אך ברש״י שסביב האלפסי במ״ק שם כתב כן ובלא״ה דברי רש״י תמוהין שם דכ׳ תחלה דחופרין כוכין לצורך מתים שימותו וא״כ מאי מקשה מהך דהכא דשאני הכא דכבר מת וצ״ע שוב מצאתי ברא״ש במ״ק שם שעמד בזה וע״ש מ״ש : **ע״ב** ד״ה ודוקא בדאיכא זכר כו׳ עד משום דלא איתחזק איסורא. נ״ב עי׳ בבינה לעתים מהגאון מוה׳ יהונתן על הרמב״ם פ״ב מהל׳ יו״ט דין ו׳ שמביא ראיה מפסחים ז׳ בתיבה שנשתמשו חולין ומעשר אי רוב חולין חולין והרי מעשר הוא דשיל״מ ואזלינן בתר רובא וכן במעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה שם וע״ש שהאריך עוד לפלפל בדברי מרן אלו :

דף ד ע׳ בסד״ה ואבוה דשמואל כדי שיפריש מן המוקף. נ״ב עי׳ ברא״ש בשמעתין :

דף ו ע״א ר״נ ד״ה אושפיזכניה כו׳ מי אמר השרי דכשחיטה ובישול דמי כו׳ כצ״ל : **בא״ד** כיון דאפשר מעיו״ט לא. נ״ב תימה דהא הוא עצמו כ׳ לעיל דקפ״ה ב׳ גבי מוליכין טבח ימכין אצל בהמה דבאוכל נפש עצמו אפי׳ אפשר מעיו״ט שרי וכ״כ לקמן ר״פ אין צדין וי״ל דבאמת השואל שאל שהיה מסופק בזה אי שרי אוכל נפש באפשר לעשותו מעיו״ט ופשיט ליה באמת דשרי משום דאוכל נפש שרי אפילו באפשר מאתמול אך קשה דא״כ למה הוצרך לומר הטעם דמוללין מלילות דדש כלאחר יד והוא לשון רש״י בשלמא רש״י לשיטתיה דס״ל ר״פ אין צדין דאף באוכל נפש אסור באפשר מעיו״ט שפיר הוצרך לומר כאן הטעם משום דדש כלאחר יד אבל הר״ן לשיטתיה דס״ל דבאוכל נפש מותר אפי׳ באפשר מעיו״ט קשה למה הוצרך לטעם משום שדש כלאחר יד וי״ל משום דדישה אסור ביו״ט אפילו לצורך אוכל נפש כדאי׳ לקמן ר״פ א״צ בר״ן שם לכך הוצרך לומר משום דדש כלאחר יד ולא הוינו דישה גמורה דאסורה ביו״ט אך קשה התינח לטעם הירושלמי שכ׳ הר״ן לקמן ר״פ אין צדין דמדאורייתא אסורין קצירה דישה טחינה אבל הר״ן שם חולק על הירושלמי וס״ל דתמ׳ דייק הולק על הירושלמי וס״ל דמדאורייתא מותר רק דחכמים אסרו במלאכות הנעשות לימים הרבה וא״כ הו״ל לפרושי הטעם משום דמלילה אינו מלאכה הנעשית לימים הרבה וגם אינו דומה לדישה שזה במלילה ביד ודישה בכלי וכעין שמחלק שם בשחיקת פלפלין ע״ש :

דף ז ע״א ר״נ מתני׳ ב״ש אומרים כו׳ אבל לא את התבואה כו׳ שהיה לו לטחון מאתמול כו׳. נ״ב ג״ז כ׳ לרעת רש״י אבל הר״ן עצמו לא ס״ל הכין כמבואר בדברי׳ לקמן ר״פ א״צ :

דף ח ע״ב ר״נ ד״ה אמר אביי ל״ש כו׳ עד שהרי כל היום יש להם פת עדשים כו׳ כצ״ל :

דף ט ע״ב רש״י ד״ה ולא יטמין כדרך שטמנין כלים לשבת. נ״ב צ״ל מאכלים: **שם** ר״נ ד״ה ומיהא משמע דלרבות בשיעורא ביו״ט מותר והא דאמרינן כו׳ כצ״ל : **בא״ד** דהא תלמוד אמר אילו לא אמדוהו אלא לגרוגרת כו׳ כצ״ל :

דף י ע״ב ברי״ף בעי מיניה מרב הני. נ״ב מרב הונא הני כצ״ל : **בא״ד** וליתיה להא דרב. נ״ב צ״ל דרב הונא : **בר״נ** ד״ה אמר רב חסדא כו׳ עד הא אוקים לה בגמ׳ כגון דאית ליה נבילה דאפשר כו׳. נ״ב עי׳ בב״י שהקשה דהא למאי דקי״ל כרבה אמרינן הואיל אע״ג דלית ליה נבילה. וי״ל דבמחוסר מעשה אף רבה מודה כדאיתא בפסחים ס״ד ועמ״ש בגליון ש״ס:

דף יב ע״ב ר״נ ד״ה אין צדין וכו׳ עד ביו״ט לוקה את הארבעים ד״ר אלעזר דאפשר כו׳. נ״ב ועי׳ בתוס׳ בפ׳ המצניע שם שכ׳ דהתם מיירי במגבן לצורך חול ולפ״ז ל״ק קושייתו כלל דבכה״ג אסור מדאורייתא ולוקה ובזה א״ש הא דלא מייתי הך ברייתא בפ׳ ר״א דמילה כי איבעיא מהו לגבן דהתם מיירי לצורך יו״ט :

דף יג ע״א ר״נ ד״ה אין הלכה כר״ג כו׳ עד הו״ל ספק ספיקא בדרבנן כו׳. נ״ב אבל בדאורייתא ס״ס אסור וקשה באמת לטעם הר״מ דס׳ הראשון אינו אסור כ״א מדרבנן הוה ליה ס׳ תב׳ ספיקא דרבנן לקולא אבל בדשיל״מ דגם ספק דרבנן אסור א״כ לא מהני ס״ס אבל הר״ן לשיטתיה

דס"ל ספה"ת לחומרא וע"כ טעם ס"ס מטעם רובא וא"כ אף בדשיל"מ ראוי להתיר כמ"ש בפ"ק לענין לוקח ביצים מן הנכרי דאזלינן בתר רובא בדשיל"מ ועי' מ"ש לקמן בסיף הפרק שהוכך אי אזלינן בדשיל"מ בתר רובא ואפשר דלכך נקיט מילתא פסיקא ס"ס בדרבנן שרי בודאי אבל בדאורייתא תלוי ביה דמספקא ליה לקמן אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ: **שם** ד"ה אבל מ"מ צריך בירור כו' עד כדי שלא יפנה ממלאכת יו"ט כו'. נ"ב עי' פ"י לעיל ד"נ שמקשה קו' זו ותי' דמשום מוקצה אסור אפילו בטלטול וכ"כ מהרש"ל:

דף טו ע"א ר"נ ד"ה ומיהו ה"מ לתקן כו' דמודה ר"י דפליג במתני' כו'. נ"ב ר"ל דפליג שם ומתיר לחתוך באור בפי שתי נרות ובהא דאין פוחתין לא פליג משמע דמודה בהו דאסור:

שם ד"ה אמר רב נחמיה הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה. נ"ב צ"ע דלא"ק למחינה שצריך טרחא יתירה לימים הרבה לטחון הרבה משא"כ ליום א' משא"כ בהשחזת סכין שאין טרחא יתירה במה שהוא לימים הרבה יותר מהשחזה שהוא ליום א' ודמי לבהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל דמותר לשוחטה הואיל וא"א לכזית בשר בלא שחיטה: **בא"ד** דלקמן מוכח דבמשחזת של אבן אפי' לר"י כו' כצ"ל: **שם** ד"ה אמר רבא עסה"ד א"נ דחיישינן שמא יבוא להשחיות במשחזת של אבן כדברי כו' כצ"ל: **ע"ב ר"נ** ד"ה בסורא אמרי' עסה"ד ובפומבדיתא אסמים. נ"ב בגמ' אוזיא:

דף טז ע"א ברי"ף אמר רב יהודה בר אבא. נ"ב בגמ' איתא רב ירמיה: **ע"ב** אתקין רב במחוזא. נ"ב צ"ל רבא: **ר"נ** ד"ה והא דלא חיישינן כו' עד והיינו דתנן מסננין את היין בסודרין היינו כו'. נ"ב ברש"י פי' דמספיק הוא על ירך וכן נראה דבקרא כתיב ספוק על ירך ולקמן במשנה ב' כפירש"י דמספקין על ירך: **שם** ד"ה תנן אין מספקין כו' מטפחין כף על ירך. נ"ב ואינו נראה דבאמת גם ביין אסור סחיטה משום מפרק והא דתנן מסננין היינו בסודרין היינו כו' כצ"ל:

דף יז ע"א ר"נ ד"ה סמוך לעיר ממש כו' והוי כמעמר. נ"ב ובתוס' כ' דלא הוי מעמר אלא ממקום שגדילין שם ורבינו לקמן ס"פ דקצ"ט ב' מביא ראיה לדעתם מהך דמגבב מן החצר ע"ש וא"כ איך כ' כאן דהוה מעמר וצ"ע: **במלחמת** ד"ה אמר הכותב ומדבריו עסה"ד ולא מפקע מינה ואעפ"כ מתני כו' כצ"ל: **ע"ב ר"נ** ד"ה מפני שהוא עושה כלי שאע"פ שלא ישרפו. נ"ב צ"ל וישרפו בכבשן:

דף יח ע"א ר"נ ד"ה והוא דצריכין מאתמול כו' דצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערת גופה כו'. נ"ב לפמש"ל דף י"ו ב' דדבר שאינו נהנה מהן עצמן כסכין ושפוד ותנור חשוב מכשירין א"כ לא דמי להבערה דהבערה נהנה מגוף העצים כמש"ל משא"כ טיחת אינו נהנה מגוף הטיט: **שם** ד"ה האי מדורתא כו' שא"כ יהא אסור לתת קדירה ביו"ט על גבי כירה וזה אי אפשר שהרי כו' כצ"ל:

דף יט ע"א ר"נ ד"ה הוה מפשח כו' שהוא עושה כלי בשבורה בלבד שלא כדרכו כו'. נ"ב ואע"ג דבגמ' מוקי במוסתקי היינו לר"א דס"ל בקיטם לחצות חייב אלמא דס"ל אפילו בעישה כלי שלא כדרכה חייב ולכך צריך לאוקמי במוסתקי והר"מ: **ע"ב ר"נ** ד"ה ואין מתקנין את השפוד כו' העושה אותו כלי לכתחלה. נ"ב ואתיא אפילו כרבי דמתיר מכשירי אוכל נפש דבכה"ג לעשיית כלי לכתחלה אפי' ר"י אוסר כמ"ש רבינו לעיל דף ט"ו ב' בסיפו ובדף קצ"ו א' בראשו עיי"ש ומש"ש:

דף כ ע"א ברי"ף דהוה אית סביה ביומוי והוה מטפחין. נ"ב דהא אית סבין ביומו דר' יונה והוה מטפחין כצ"ל: **שם ר"נ** ד"ה ואין מספקין על ירך. נ"ב עי' לעיל ריש המביא דמפרש מספקין ביד ועמש"ש: **ע"ב בשה"ג** לשון ריא"ז סי' ד' ומההיא דגנב כו' ומיהו קשה בעיני. נ"ב ועש"ך חו"מ סי' ר"ת מה שמיישב קושיתו: **בא"ד** ותו למה הקשו שם. נ"ב צ"ל לא הקשה:

דף כא ע"א ר"נ ד"ה ר' יוחנן אמר אין ברירה כו' עד דהאי דשתיק משום דלא קי"ל כו'. נ"ב דלא חש להשיבן ולי נראה דלא כו': **שם** ד"ה אמר שמואל שהוא כרגלי הזוכה בו ראשון כו'. נ"ב וצ"ע לחלק בין זה ובין ב' רועים דלעיל דאמרינן כרגלי הבעלים: **ר"נ** במתני' ד"ה שאין בהם ממש עסה"ד שאינה נמוחת בידים. נ"ב נראה דמפרש היפוך מפירש"י וראיתו מראי' רש"י בהיפך דלכך קאמר מלח סדומית מסמא עינים משום דאינה נמוחית בידים אבל באמת אינה דקה דלא כרש"י: סליק

הגהות מהגאון המפורסם כו' מוהר"ר אפרים זלמן מרגליות מבראדי זצ"ל.

דף ה ע"א ר"נ ד"ה מתני' זימן ועוד דכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל. נ"ע דא"כ היאך מוכיח הש"ס דין רוב וקרוב מסכיא דזימן שחורים דלמא לכך לא אזלינן בתר קרוב משום דשיל"מ דלא אזלינן אף בתר רובא אע"ג דלפי האמת רובא עדיף מ"מ בדשיל"מ לא אזלינן בתריה היכא דאתחזק איסורא וכמבואר מדבריו ג"כ לעיל וא"כ כיון דאיכא רובא לאיסור הוי כאיתחזק איסורא ושוב לא פריכן משום קורבא היכא דהוה דבר שיל"מ ואפי' נימא דאי ס"ד קורבא עדיף אפי' איתחזק איסורא לא מיקרי מ"מ מנ"ל דרובא עדיף דלמא קורבא ורובא בוין שוב ראיתי שדברי הר"ן הם דברי התוס' שם וכפ"י הקשה גם כן דדילמא טעמא משום ספק מוכן אסור אלא שמתרץ שם דהוי ס"ס וזהו דוקא לשיטת המתירין ס"ס בדשיל"מ וכן שיטת הר"ן לקמן: **דף ז ע"ב** ברי"ף הא' מאן דאכל ליה חומא דביתנא כו' כיון דנתקיה נתקיה. לכאורה מוכח מזה דספיקא דרבנן לקולא היכא דאיתחזק איסורא ג"כ וצ"ע:

דף ח ע"א ר"נ ד"ה רב פפא מיהו סנדל המסומר לא דמאן דהוי כו' ובפ' במה אשה כ' משום שבאת כו'. אמנם כמו כן קשה על התוס' וכבר עמד בזה בשירי כנה"ג ותימה לי על הד"מ סי' תקמ"ז שכ' דין סנדל המסומר בשם הכל בו הלא הדין מפורש בש"ס והחילוק בתוס' ור"נ ע"ש:

דף טז ע"א ר"נ ד"ה ת"ר הולך ואפשר דאפי' בכותי נמי שרי כו' ובילים נמי רובן מאמש הם כו'. נ"ע כיון שהוא הולך אצל החנוני לקנות ממנו ובכה"ג כתב הר"ן לעיל דלמיזל לבתי דידהו אין כאן רוב דכל קבוע כמחצה על מחצה ואפשר דחנוני נמי הוא קונה על יד על יד מן הנכרים שיש להם תרנגולים לגדל בילים וא"כ אצל החנוני גופיה כבר נתבטל ברוב וע"כ לא קאמר הר"ן שאסור אלא לקנות מן הנכרים שאצלם נולדו הבילים ועיין בש"מ בשם הריטב"א שם שכתב דאף אי אזיל לבתי דידהו אין זה קבוע כיון שאין שם ודאי איסור וכתבתי בזה בתשובה: סליק

הגהות פעולת שכיר מהג"מ ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"א בר"נ ד"ה ומינה דכשהתירו וכו' ומפרש רבה טעמא התם. נ"ב דף נ"ח ע"ב: **ע"ב** ד"ה אבל איסורא דרבנן וכו' שאינה נוהגת חוץ לארץ כצ"ל:

דף ה ע"ב בר"נ הנמעל"ד ד"ה גרסי' בגמ' וכו' אפי' אפשר לעשותו מעיו"ט שרי כצ"ל:

דף י ע"א בר"נ ד"ה שאני הערמה וכו' והערמה לא דמי למזיד דאיכא למימר דאחמירו כצ"ל ונ"ב ד"ת:

דף טו ע"א ר"נ ד"ה אמר רב נחמיה וכו' אפילו בדיקולא ולא במשחזת. נ"ב ז"ל ב"י סי' תק"ט משמע מדבריו דהתם משחזת אינו אלא של אבן ומשחזת של עץ היינו כגון פומא דדיקולא וכיוצא בו: **שם** בא"ד כדאיתא בגמ'. נ"ב לפי גי' הר"ן הוה קאמינה קמיה דרב יוסף וגירסתנו קמיה דמר:

דף טו ע"ב ד"ה מהו להראות וכו' והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל. נ"ב י"ל שדעת בעל הלכות ז"ל דהא דקס"ד דאין רוכבין שמא יצא חוץ לתחום ולא חיישינן ככי בהולך ברגליו משום דסתם רכיבה מוכח בכולי ש"ס דהיא ע"י שנים האדם הרוכב ע"ג בהמה ובעל הבהמה הולך לפניה ומנהיגה וכיון דתחומין הוא איסור שאינו שוה בכל דמה שאסור לזה מותר לחבירו חיישינן שמא יוציא אותו המנהיג מתחומו לתחום שהוא והבהמה מותרין בו והוא לא ירגיש מפני שסומך ברכיבתו על המנהיג ומש"ה פריך ש"מ דתחומין דאורייתא אפי' אלפים דהס"ד תחום אלפים דרבנן תו ל"ל למיחש שמא יוציאהו חוץ לשלשה פרסאות שהרי גם המנהיג לית ליה היתר הליכה אלא ד' אלפים אמה וליכא למיחש אלא בגוונא דחיקא ומשום מלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. אבל להראות סכין לחכם דמתוך שהוא בהול להראות חשו רבנן אפי' בהולך ברגליו דלמא אזיל חוץ לתחום מעצמו שפיר איכא למיחש שמא יצא חוץ לשלש פרסאות שלדעתו ז"ל לכ"ע דאורייתא: **שם** ד"ה [illegible] שיש עליו בשר. נ"ב ל"ג הגי' שלנו והוא שיש עליו כזית בשר:

דף טז ע"ב בר"נ ד"ה דאכלו ובתו וכו' שהוא נזהר בו מן הספק נ"ב ר"ל שכל זמן בין השמשות וגם מה שמוסיף בהכרת מגד א"א לאמנם אינו בכלל תוספת שצריכה תורה להזהיר עליו אלא קודם לכל זמן זה הוא דמקרי תוספת שכל זמן זה הוא בכלל ספק בה"ש ולא תוספת. ונראה שלזה כוון הס"מ ספ"א מהל' ש"ע הל' ד' כמ"ש וע"ש תירוץ אחר עי' פר"ח סי' הר"ה שהוקשה לו דברי הס"מ:

דף יז ע"ב בר"נ ד"ה מקבו הכא וכו' מגופו של דבר כאוכל. נ"ב עי' אחרונים סי' תקי"ז מ"ש בזה:

דף יט ע"א בר"נ ד"ה גרסי' בגמ' וכו' או ברגלה בהמה אחרת. תי' אחרת מוקף: סליק

הגהות וחדושים מהג"מ שמואל מרובזעוויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב.

דף ב ע"א בר"נ ד"ה ומינה תי' ברא"ה כו' אינו מקנה אותו אלא למזונו בלבד. ולמ"ד התם כל א' יוצא בו ואוכלו למחר ולא אמרינן מגו דאתקצאי בה"ש כו' והכא לא שייך תי' הר"ן אך בלא"ה י"ל מגו לא אתקצאי לא שייך אלא בשבת ויו"ט ולא בחול. והר"ן שהוצרך לתרץ דהוי כמתנה בפירוש היינו משום יום ראשון דהוי יו"ט כמבואר ובמ"א הארכתי: **ע"ב** סד"ה הא לן כו' ואית לן למימר בכל א"י דבילה כו'. לאו דוקא בכל א"י אלא תוך התחום של ירושלים שהרחוקים בע"כ היו צריכין לעשות ב' ימים מספק כמו בני בבל:

דף ג ע"ב תד"ה הואיל ומתיר כו' דהו"ל סד"ב ונקטי' לקולא ואף דדשיל"מ הוא. וס"מ דבספקא דדינא לא אמרינן בדשיל"מ להחמיר. וכמ"א יתבאר: **שם** סד"ה ודוקא כו' דלמא איכא חד דמזמן בילים כו'. מלשון זה משמע שאין ידוע מי המוכר בילים בני יומן וגם לאו ודאי הוא דא' מוכר בילים בני יומן. ונ"ע דזה לא היה מיקרי קבוע לכ"ע. והדברים עתיקים וא"כ"מ: **שם** ד"ה מתני' הבוהם כו' שזהו דרכו ונמצא הולם ביו"ט כו'. אבל לי נ"ע בזה דהא כל מה דאיצטריך לומר שם דהולם לאו היינו גוזז היינו לרב דס"ל דשא"מ אסור. אבל למאי דס"ד דדשא"מ מותר לא נצרך לזה ע"ש. וא"כ לדידן דקי"ל דשא"מ מותר אף אם היה גוזז מותר ע"ש בסוגיא דבכורות. ואפשר הר"ן במתכוין קאמר אבל סתימת דבריו משמע שאין היתר בעוף כלל וע"ש בתוס' בבכורות:

דף ה ע"א בשה"ג אות ב' וצ"ע בדברי הטור כו'. ול"ק דאדרבה בשבת מותר דליכא למיחש דאתי להוציא בר"ה וביו"ט אסור ע"ש ברא"ש תי' הר"א מבורגייל:

דף ו ע"א בר"ן סד"ה הלכה כר"י כו' יש חילוק בין פירות לפירות כו'. וכ"ת א"כ נ"ל לחלק בין מקומות הרחוקים כו' הו"ל לחלק בין פירות לפירות י"ל משום דעובדא דבית שאן קביתי' רמשמע ליה בירק דומה לטבל א"י ואפ"ה פטור. אבל עדיין אין נוח לי דהא מאי קמ"ל טפי בבצר מבית שאן שטעו נמי שהיא מא"י ובע"כ ג"כ סמוכה היא. דזה ודאי אין סברא לומר דהוי ס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל ור' ס"ל דלא קדשה דא"כ מה הוצרך ר' לאסהדותא דר"מ אכל עלה כו' בלא"ה כמה הנאי ס"ל דלא קדשה לע"ל. א"ו דכ"ע ס"ל דלא קדשה רק היו מחזיקין בא"י גמורה שכבשו עולי בבל א"כ בע"כ סמוכה היא ואפ"ה פטור. וגם י"ל דהתם איירי בדמאי מדפריך התם על ר"מ ודלמא עישר עליהם ממ"א ומשני לא נחשדו חברים לתרום שלמ"ה ובדמאי מותר שלא מן המוקף: **שם** ד"ה אושפיזכניה כו' כיון דאפשר מעיו"ט לא אין זה תלוי בזה דאפי' אפשר מעיו"ט אין לחלק באוכל נפש עצמו כדלעיל. ואפשר הוי כמו דישה דאסור ביו"ט או מה"ת או מד"ס עכ"פ:

דף ז ע"א ר"ן ד"ה אבל לא את התבואה כו' שהיה לו לטחון מאתמול כו'. ג"ז לא דייקא אלא משום דטחינה לא הותרה ביו"ט כדלעיל: **שם** ד"ה אסור ליתן כו' דתנן בפ"ב דכלאים הכרוב כו' והא דלא אוקי מתני' לפ"ז בדברים שאין דרכן בהעלאה דלפ"ז מותר להגיע כי מפסיק מידי נ"ל דבגדים משמע דברים שדרכן בהעלאה. ונע"ג שהוא דחוק מאד: **ע"ב** ר"ן ד"ה מדאורייתא כו' ומשמע נמי דהתם בגדים אינן שורין כו'. ומיהו שפתא דגלימא שזור דאל"כ כלאים בציצית היכי משכחת לה ע"ש בתוס'. וגם קשה לי איך אפשר להתיר פידתה עכה ל"ת הא אפשר להתיר השזירה שבסוף הבגד:

דף ח ע"א בשה"ג סוף אות ה' ויש תימה על ריא"ז שפסק כו'. ואפשר משום דמר בריה דרבינא הוי יתיב כולי שתא בתעניתא דמפרש לה ריא"ז שלא בתענית חלום רק דס"ל כר"א. אך בשבת יקשה. ואפשר כולי שתא לאו דוקא ולבר משבתא. או אפשר משום דאמרי' בגמרא הכל מודים בשבת ובעצרת כו' מזה נראה דס"ל כר"א דאי קי"ל כר"י א"כ לא היה צריך הגמ' לפרש הודאת ר"א:

דף ט ע"א ברי"ף ככסף ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא כצ"ל ומ"מ עירובי דברים יש כאן: **בר"ן** סד"ה מנית כו' דשבת קרובה התירו ע"י עירוב כו'. בלא"ה לא מיבעי לר"ת דס"ל מש"ה מהני ע"ת דמה"ת צרכי שבת נעשין ביו"ט דקדושה אחת היא הכא אם יו"ט שני חול נ"ל קדושה אחת מיו"ט ראשון ואסור מה"ת ולא מהני ע"ת אלא אף לרבה דאית ליה הואיל עכ"פ מד"ס אסור ואולי יו"ט שני חול הוא ולא צריך כלל לע"ת דלא התירו אלא מפני ההכרח: **שם** ד"ה ומיהא כו' דרבויי בפיעורא כו' אלא מדרבנן. ולפ"ז הא דאמרינן פ"ק דחולין המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו. הוא גזירה לגזירה ונע"ק: **שם** בא"ד שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה. מה"ת ודאי דהותרה כמו שהארכתי במ"א. ולא נאמר דחויה כ"א מד"ס. וא"כ אכתי הדק"ל אילו אמדוהו לאחת ומייתי שלש בעוקץ

א' לא מיתסר מה"ת דהותרה וכי מייתי ע"ש [illegible] הוקלין [illegible] מה"ת אף דהותרה הואיל דכבר אתעביד צורך חולה אא"כ נאמר דשניה עדיף מראשונה והו"ל כחטאת כחושה ושמנה במנחות שם ע"ש. וא"כ אף אם נאמר דריבוי שיעור אסור מד"ס נמי ל"ק כמבואר. וע"ש ביומא בסוגיא דטומאה דחויה והותרה שכ' התוס' דמה"ת ודאי דהותרה אף בטומאה וכ"ש בפ"כ דיליף מעבודה שדוחה שבת ועבודה הותרה כדאי' ס"פ טרף בקלפי אף למ"ד בטומאה דחויה ע"ש וצ"ע בדברים הללו. וביותר מחוור כמ"ש הש"ג דמש"ה ממלאה קדרה בשר שהתבשיל משביח כשהוא מלא אלא שבנהתום בקיתון של מים לא ידעתי מה שבח יש בזה שהוא מלא ואולי צריך להתבשל יותר כשהקיתון מלא: **ע"ב** בשה"ג בריא"ז סוף אות ה' לפי שא"י נאפות ביום ב' עצמו. ולי אלה דהוי כמבשל בשבת דאסור מה"ת ה"נ זה. גם מה שהחמיר בב' יו"ט של ר"ה לא ידעתי טעמו:

דף יב ע"ב בר"נ סד"ה אין לדין כו' אפשר דלא קאי ארודה כו'. ולא ניחא ליה לומר דמיירי שעשה שלא לצורך יו"ט רק לחול. משום קושית תוס' דנימא הואיל ומקלעו ליה אורחים ור"א גופיה אית ליה הואיל בפסחים ותי' תוס' בסמוך לתשיבה לא ניחא ליה:

דף יג ע"א בר"נ אבל מ"מ כו' ע"ד הרז"ה ז"ל אבל אינו כו'. ויותר נראה דרש"י ס"ל בכדי שיעשו לא בעי בספק הבית מהמחובר. וא"כ אי לאו איסור מוקצה היה מותר אף ביומו משום ספק משא"כ מחמת מוקצה אסור אף מספק וכל ספק מוכן. ואפשר לפ"ז אף בכדי שיעשו אחר מספק כמ"ש הר"ן דהם אתה מתירו בכדי שיעשו מספק יבא להתיר אף ביומו. אך לגבי מת שאין לחוש לזה שיבא להתיר ביומו כמבואר דאין קוברין ומספידין בשבת מש"ה מותר שם בספק דלא צריך להמתין בכדי שיעשו ע"ש ומתורץ קושי' הר"ן שם פי' שואל על רש"י בסוגיא דנכרי שהביא חלילין ע"ש. ובע"כ אף לסברת הר"ן נ"ל סברא זו שהרי שם מביא דעת הסוברים דגבי חלילין מותר לישראל אחר וה"ל בכדי שיעשו וכאן כ' בפשיטות דאף ישראל אחר צריך כדי שיעשה אלא ע"כ כמ"ש דהתם ליכא למגזר שיבא להתיר ביומו כמבואר. ומה שתי' שם הר"ן על פירש"י בשם ר"י לא נהירא כלל כמ"ש במ"א:

דף טז ע"ב בר"נ סד"ה והא דלא חיישינן כו' היינו בסודרין שעומדין לכך כו'. אבל אין נראה דביין מי שייך ליבון מדתניא לאכלה ולא לכבוסה. והא דתני מסננין את היין היינו בסודרין שעומדין לכך כנ"ל הגירסא ע"ש בר"ן בשבת:

דף כא ע"א בר"נ ד"ה ריא"ה אין ברירה כו' מיי' בגמ' אקשו ר"כ כו'. זהו שיטת הרז"ה ומ"ש ונראה שהרי"ף סובר נ"ל שהרז"ה סובר: **ע"ב** בר"נ ד"ה נ"ל למימר משקין כו' דלענין הסקאה ודאי אלו כו'. ואף שכ' לעיל בפ' א"נ בשם רש"י דכיון דמוקלין אין נותנין לפניהן מזונות. נ"ל דהיינו דוקא במחוסר לידה הואיל דאיכא ברשותו של אדם משא"כ בבני מדבריות והכן:

במרדכי סי' תרמג שמשמירם ואילך כו'. וא"כ למאן דס"ל דבעי' שימור משעת קצירה א"א לומר כן. וי"ל דס"ל כמ"ד דדרשו מאך: **סי' תרמו** האחרות והא דאמרי' בירושלמי כו' גזל השבט. פתי' הזה הוא שייך מ"ש להלן סי' תרמ"ז ולא דמי לתרומה כו' צריך לכתבו כאן: **סי' תרנ** פי' רשב"ם שנגמר כו'. וי"ל דפסק כר' יעקב דאם סוי' מעורה בגידין אסורה וכל כמה דלא נתקשה קליפה החיצונה קרינן ליה מעורה. אך בסוגיא דחוקה מ"ד לפרש הך דשלל של בילים ואשכול דבעי לאוקמה כר' יעקב וא"כ"ס שלל של בילים מהו ובשלל ודאי לא נתקשה עדיין קליפה החיצונה. ויש לייש"ב בדוחק ע"ש בסוגיא: **סי' תרנד** והכי קי"ל וה"ה דאין לאפות כצ"ל: **סי' תרסד** מפ' מקום שנהגו דאפי' בחוה"מ כו'. אין זה ראיה דהא לצורך המועד מותר ע"ש: **סי' תרפה** משא"כ בספק תחומין. שייך כאן מ"ש להלן סי' תרפ"ו ולמאי דפי' רב הונא כו': **סי' תרפו** ויש לה עיקר מה"ת ה"נ לגבי בילה אית ליה עיקר מה"ת בין למ"ד משום פירות הנושרין כו' כנ"ל: **שם** כר"י דאמר אין ברירה בין בדרבנן בין בדאורייתא. לדעתי ט"ס ונ"ל דיש ברירה בין בדאורייתא בין בדרבנן ע"ש בנדרים פ' השותפין ברא"ש ובר"ן:

בתוספתא ספ"ק בש"א אם היו נגרות ט'. בגמ' אמרי' דבזמן שהפסולת מרובה על האוכל אף ב"ש מודו שנוטל אוכל ומניח פסולת. זה תלוי בפי' דברי ה מ' שם ל"נ דנפיש בפירתא וטפי בשיעורא ע"ש והבן: **שם פ"ג** אם אמר לכשארצה אטול ס"ו מותר. אפשר דקאי על יו"ט שאחרון ולפ"ז קשה על הרי"ף מזו התוספתא עי' ברמב"ן במלחמות והבן: סליק

הגהות בן אריה מהג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ד ע"א בר"ן ד"ה מיהו כו' שניה היא שהוא עושה חרין ולא אסור בקמחיאות אלמא כו'. נ"ב נ"ל שהוא עושה חרין אילו אמר בקמח יאות אלמא כו' וכ"ה בירושלמי וע"ש בירושלמי [וביאורו שעל מה שמביא הירושלמי ראיה שאסור בתולדות חמה מדאסור להטמין בחול ע"ז מתרץ שהטעם משום שהוא עושה חרין. ואם היה אומר התנא שאסור להטמין בקמח רותח היה יפה הראיה שהבאת. לפי שאין לדחות משום חרין שלא אסור בקמח. וכן פירשו המפרשים שם]:

דף י ע"א בר"ן ד"ה והוי יודע כו' שהוא ז"ל לא היה גורס בשמועתנו בגמרא ופליגא דריב"ל כו'. נ"ב עי' בה"ג וגירסת הבה"ג מסייע ליה לריב"ל כו' ונראה שכן היה גירסת הרמב"ם ז"ל ועי' הרב המגיד על הרמב"ם הלכות יו"ט פ"א הלכה י"ד [ולגירסא הנ"ל צריך לפרש דקאי על הברייתא דסליק מינה שמבואר בה דס"ל לכם ולא לעובד כוכבים ואסור מדאורייתא מסייע ליה לריב"ל דגזר שמא ירבה כו' משום דס"ל ג"כ דאסור מדאורייתא עי' בריש המסכת ג' א' היא גופה גזרה כו' ועי' תוס' חולין ק"ד ע"א ד"ה ומנא כו' [ועי' באורי הגר"א ז"ל על או"ח סי' תקי"ב סק"ו]:

דף טז ע"א בשה"ג אות [illegible] בלבד כו' אפילו חנוני מותר ליקח ממנו כו'. נ"ב נ"ל אפילו חנוני נכרי מותר ליקח כו':

במרדכי סי' תרמ"ב אלא לפי שהוא הסטנים והמחמיר לא הפסיד. נ"ב עיי' ב"ח סי' רע"ז שכתב שמספר וכן נ"ל והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד סליק

תוספתא

ביצה פרק ראשון

פרק א א (א) ביצה שנולדה ביו"ט אחרים (א) [אמרו] משום ר"א תאכל היא (ב) (ב) ואמה עגל שנולד ביו"ט מותר (ג) [לשחטו ביו"ט מפני שהוא מתיר את עצמו אפרוח שנולד ביו"ט מותר לשחטו ביו"ט מפני שהוא מתיר את עצמו]: **ב** (ג) השוחט (ד) [תרנגולת] ומצא בה ביצים א) גמורות [הרי אלו מותרות]: (ד) (ה) ביצה שיצאה(ה) רובה מערב יו"ט (ו) [אע"פ ב) שנגמרה ביו"ט הרי זו מותרת] נולדה בשבת תאכל ביו"ט ביו"ט תאכל בשבת רבי יהודה אומר בשם רבי אליעזר עדיין מחלוקת במקומה(ו) כשם שאסורה לאכול כך אסורה לטלטל כשם שספיקה אסור (ז) כך ספק מוכן אסור נתערבה במאה כולם אסורות: **ג** (ח) ב"ש אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת (ז) [בית הלל אומר זה וזה בכזית איזהו (*ח) שאור המחמץ את אחרים (ח) [המץ שנתחמץ מידי אחרים] מאימתי קרוי שאור משיפסל (ט) [מלאכול לכלב] (ט) אפר שהסיקו ביו"ט אין מכסין בו [ביו"ט] לפי שאינו מן המוכן (י) היה לו עפר בתוך ביתו להטיח בו גגו סיד לסוד בו ביתו [אין] מכסין בו: **ד** (כ) ר' יוסי אומר בוי [אין] שוחטין אותו ביו"ט מפני שהוא כספק ואם שחטו אין מכסין את דמו (י) [א"ר יוסי] (ל) ומה מילה שודאה דוחה (יא) [את השבת] אין ספיקה דוחה את יו"ט כסוי הדם שאין ודאו דוחה (יב) [את השבת] אינו דין (יג) [שלא יהא ספיקו] דוחה [את] יו"ט אמרו לו (יד) [שופרות שבגבולין יוכיחו שאין ודאן דוחה את השבת וספיקן] דוחה [את] יו"ט [הן יוכיחו לכסוי הדם שאע"פ שאין ודאו דוחה את השבת שיהא ספיקו דוחה את יו"ט] השיב ר"א [בנו של ר"א הקפר (טו) [מה למילה שאין ספיקה דוחה את יו"ט שאין ודאה דוחה את לילי יום טוב תאמר בכסוי הדם שודאי דוחה את לילי יו"ט הואיל וודאו דוחה את לילי יום טוב דין הוא שיהא ספיקו דוחה את] יו"ט אמר רבי אבא זה אחד מן הדברים (טז) [שהיה] רבי הייא [אומר] אין לי (יז) תשובה והשיב ר"א (יח): **ה** אמר רבי שמעון בן אלעזר מודים ב"ש (יט) [לב"ה] שמוליכין (מ) את הסולם משובך לשובך (כ) [על מה נחלקו על החזירו שב"ש אוסרין וב"ה מתירין] ר' יהודה אומר עזריה אומר מטלטלין את הסולם (נ) בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה (כא) אסור [לטלטל אפילו בעלייה] רבי דוסא (ס) אומר (כב) [מטין אותו] מחלון לחלון אחרים (כג) [אמרו] משום ר' דוסא ג) אף מדדין בו: **ו** רבי שמעון אומר בש"א (ע) לא יטול אדם גוזל עד שיקשור (כד) [בה"א] עד שינענע (כה) [והמקשר והמנענע בבורות בשיחין ובמערות מותר ובאילן אסור (פ) המקושרים והמנענעים] בכל מקום אסורין משום גזל: **ז** [זימן בתוך הקן ומצא לפניה אסורין (*פ) על פתחה מותרין] אמר רשב"א מודים ב"ש וב"ה (כו) [שאם זימן בתוך הקן ומצא] לפני הקן [שהן] אסורין בד"א (צ) ביוני שובך ויוני עלייה וציפרים שקננו בטפיחים ובבירה אבל אווזין ותרנגולין ויוני (כז) [הרדסיאית אין] צריכין זימון מפני שהן ברשות אדם (כח) [וחיה שקננה בפרדס צריכה זימון מפני שאינה ברשות אדם]: **ח** אמר רשב"א מודים ב"ש וב"ה (ק) שמסלקין את התריסין ביום טוב (כט) [על מה נחלקו על החזרה שבית שמאי אוסרין וב"ה מתירין מודים (ר) שאם קצב על העלי שאסור לטלטלי מודים שאין מולחין עורות ביו"ט (ש) אבל מולחין עליו בשר לצלי]: **ט** אמר רשב"ג (ת) מודים ב"ש וב"ה שמוליכין כלים מלאים לצורך וריקנין למלאותן על מה נחלקו על ריקנים שלא לצורך שב"ש אוסרין וב"ה (*ת) מתירין [ויוצא (א) אדם במפתח (*א) שבאצבעו לרשות הרבים ואינו חושש דלת (ב) שיש לה ציר פותחין ונועלין בה בשבת ואצ"ל ביו"ט נשבר צירה אין פותחין ואין נועלין בה ביו"ט ואצ"ל בשבת]: **י** אמר רבי יהודה (ל) [מודים ב"ש וב"ה שמוליכין (ג) את המתנות שהורמו ביום טוב עם המתנות שהורמו מעיו"ט על מה נחלקו על המתנות שהורמו מעיו"ט ד) בפני עצמן שב"ש אוסרין וב"ה מתירין אמרו ב"ש גזירה שוה] חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה כך (לא) [לא יוליכו] את המתנות אמרו להם ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה (לב) [תאמרו במתנות שהוא זכאי בהרמתן רבי יוסי אומר מודים ב"ש וב"ה שמוליכין את המתנות ביו"ט על מה נחלקו] על התרומה שב"ש אומר אין מוליכין ובית הלל (לג) [מתירין אמרו בית הלל גזירה שוה] חלה ומתנות מתנה לכהן והתרומה מתנה לכהן כשם שמוליכין את המתנות כך (לד) [יוליכו] את התרומה אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם במתנות (לה) [שהוא זכאי בהרמתן תאמרו] בתרומה שאינו זכאי בהרמתה

הגהות הגר"א

(א) אומרים : (ב) נולדה בשבת תאכל ביו"ט נולדה ביו"ט תאכל בשבת רבי יהודה אומר משום ר"א עדיין היא מחלוקת שבית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל כשם שאסורה לאכול כך אסורה לטלטל וספיקה אסורה וכשם שספיקה אסורה כך כל ספק מוכן אסור נתערבו במאה כולן אסורות אפרוח שנולד ביום טוב מותר : (ג) זה מוכן אגב אמו וזה מתיר עצמו בשחיטה : (ד) את התרנגולת : (ה) לאוכלן ביו"ט : (ו) מותרת לאכלה ביו"ט : (ז) וב"ה אומרים : (ח) איזהו חמץ המתחמץ מאחרים : (ט) מאכילת כלב : (י) מק"ו ממילה : (יא) שבת : (יב) שבת : (יג) שאין ספיקה : (יד) תקיעת שופר שבגבולין תוכיח שאין וודאה דוחה שבת אפ"ה : (טו) ברבי תשובה מה למילה שכן אינה נוהגת בלילי ימים טובים תאמר בכסוי שנוהג בלילי : (טז) שאמר : (יז) עליהם : (יח) הקפר ברבי תשובה : (יט) וב"ה : (כ) לא נחלקו אלא לחזיר שב"ש אומרים אין מחזירין וב"ה אומרים אף מחזירין : (כא) ד"ה : (כב) ממהו : (כג) אומרים : (כד) וב"ה אומרים : (כה) והמקושרין והמנוענעין בבורות ובבתים ובשיחין ובמערות מותרין ובאילנות אסורין משום שמא יעלה ויתלוש והמקושרים והמנוענעים : (כו) על שהזמינן בתוך הקן ומצא : (כז) הרדסיאות וחיה שקיננה בפרדס מותרין ואין : (כח) וצפור דרור צריכה לקשר בכנפיה שלא תחליף באמה ושוים שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו ושוין שאין מולחין עליו בשר ביו"ט אבל מולחין עליו בשר לצלי : (כט) לא נחלקו אלא להחזיר שב"ש אומרים אין מחזירין ובה"א מחזירין בד"א בשיש להם ציר אבל אין להם ציר ד"ה מותר דלת שיש לה ציר פותחין ונועלים בה ביו"ט ואצ"ל בשבת : (ל) לא נחלקו ב"ש וב"ה על מתנות שמוליכין כשהורמו מעיו"ט עם המתנות שהורמו ביו"ט מהיום על מה נחלקו להוליכם בפ"ע שבש"א אין מוליכין ובה"א מוליכין וכך היו ב"ש דנין : (לא) אין מוליכין : (לב) תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן אמר ר"י לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא : (לג) אומרים מוליכין וכך היו ב"ה דנין : (לד) מוליכין : (לה) שזכאי אני בהרמתן תאמר :

נוסחאות כ"י

א) אע"פ שנגמרות : ב) שנולדה : ג) אין מדרין : ד) להוליכן :

חסדי דוד

פרק א עגל שנולד מותר לשחטו ביו"ט מפני שהוא מוכן אגב אמו אפרוח שנולד ביו"ט כו' כצ"ל וקמ"ל דבהני אפי' ב"ה דאסרי בביצה מודי דלא שייך איסור נולד ולא שום גזרה דקאמרי אמוראי אליבייהו בביצה כי העגל מוכן אגב אמו דאי בעי שחיט בהב"מ ואכיל כל דבגווה ואפי' הואי טריפה מקרי מוכן לאדם וכמ"ש התוס' שם. ואפרוח היינו טעמא דכשם שמתיר את עצמו בשחיטה מאיסור שרץ דהוה אסיר מקמי הכי נמי מסניא לי' לאיסור מוקצה ולרמב"ן ז"ל דמיירי שנפתחו עיניו מיד וע"ש בתוס': **ר' יוסי** אומר כוי אין שוחטין אותו ביו"ט כו' אר"י ומה מילה כו'. עיין בחולין דף פ"ד ושם הגיר' בגמ' השיב ר' אליעזר הקפר ברבי כו' ופירש"י ברבי אדם גדול וסנה אע"ג דבכ"מ פירוש רש"י אמת ויציב וכמו ר' יוסי ברבי אבל כאן פירושו ברבי בן רבי כלומר הא דנקרא ר"א הקפר לפי שהוא בן רבי אליעזר שמו היה ג"כ ר"א הקפר. ונראה דהיינו בר קפרא שהי' בדורו של רבי ור"ח ואולי הוא נולד אחר מיתת אביו ולכך היה לו שם אביו דהכי אורח ארעא להקים שם המת על נחלתו. ועי' בירושלמי פרק ,' דשביעית דקרי לי' לבר קפרא בן הקפר ונראה להדיא שהיה בנו של ר' אליעזר הקפר ומשום שגם אביו הי' נקרא ר' אליעזר לכך לא קרי לי' ר' אליעזר אלא בן הקפר או בר קפרא: **ר' שמעון** אומר בש"א לא יטול אדם גוזל כו' והמקושר והמנוענע בבורות כו' כצ"ל ופליג ר"ש על תנא דמתני' דקתני בפרקין בש"א לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום ובה"א עומד ואומר כו' ור"ש סובר דלב"ש בעי' עד שיקשור ולב"ה עד שינענע ואח"כ קאמר המקושר והמנענע כלומר למר כדאית ליה ולמר כדאית לי' בכל מקום שרי: זימן בתוך הקן כו'. בא להוסיף על מתני' דעל פתחה מותרין. ואפי' איכא דף לפני הקן דאתו יונים דעלמא אבל כאן דאיכא קרוב ומצוי הכל מודים דמותר וכדאיתא בפ' לא יחפור דגם למ"ד רוב וקרוב הולכים אחר הרוב אבל בקרוב ומצוי הולין והכא הוי מצוי דבמקומן הוא ובזה גם רשב"א מודה. ומה דמסיים וחיה שקננה בפרדס צריכה זימון מפני שאינה ברשות אדם לפי אוקימתא דגמ' מיירי בשאינה סמוכה לעיר ופירוש

מצפה שמואל

(א) ד. ירושלמי פ"א ה"א ע"ש : (ב) ו: וירושלמי שם : (ג) ו: וירושלמי שם : (ד) ז: ושם : (ה) ד. ושם עירובין פ"ג הל"א ושביעית פ"ז : (ו) ג: וירושלמי שם : (ז) עי' ירושלמי פ"ג הל"א ושבת פ"א הל"ז : (ח) ז: וירושלמי פסחים פ"ב הל"ד וכאן פ"א הל"ב : (*ח) עיין מיי' פ"ז מהל' חו"מ הל"ב ובהשגות ובכ"מ שם ובשו"ע סי' תמב וע"ש בפר"ח ס"ק ב ועיין סמ"ג ל"ת הלכות המן ע"ז וע"ח שהביא תוספתא זו ועי' בחידושי רא"מ שם דף ג' סוף ע"א דכ"מ לב"ס דשאור שנפסל מאכילת כלב אסור דראוי להמע בו עיסות אחרות ועי' סימן תמב במג"א ס"ק ד שהשיג עליו : (ט) ח. עי' ירושל' פ"א הל"ג : (י) שם : (כ) שם וירושלמי פ"א ה"ג : (ל) חולין פה: וירושלמי שם : (מ) ט: : (נ) שם וירושל' פ"א הל"ג : (ס) שם ושם : (ע) כה. (פ) שם: (*פ) עי' שו"ע סי' תצז סעיף יד בהג"ה והגר"א הביא שם התוספ' כנו"י : (צ) שם : (ק)(נה:)יא: ועי' ירושל' שבת פרק י"ב הלכה א וכאן פ"א הל"ו : (ר) שם : (ש) שם וירושל' פ"א הל"ו : (ת) עי' רא"ש סי' י"א פ"ק (י"ד.) ועי' ירושל' שבת פט"ז הל"ד : (*ת) עי' שו"ע סי' תקי"ח סעי' א בהגה"ה ובביאורי הגר"א סק"מ : (א) עי' ירושלמי שבת פי"ז סהל"א וכאן פ"א הל"ז וברא"ש שם : (*א) עי' טוש"ע סק"מ שם: (ב) עירובין קא. : (ג) יב: וירושל' פ"א הל"ח ועי' ירושלמי דמאי ספ"ד :

מנחת בכורים

פרק א א ביצה שנולדה ביום טוב. דמבואר במשנה פלוגתא דב"ש וב"ה דב"ש סברי תאכל וב"ה סברי לא תאכל ע"ז אמרו אחרים תאכל היא ואמה. כלומר אגב אמה כגון דלקחה סתם ולא ידעינן אם לגדל ביצים עומדת דהוה מוקצה או לאכילה עומדת דהביצים אוכלא דאפרת אם נשחטה ביום טוב הוכרה דלאכילה עומדת וביצתה שריא לא נשחטה הוכרר הדבר דלגדל ביצים עומדת וביצתה אסורה: שהוא מתיר טומו. בשחיטה ובגמרא הגירסא שמוכן אגב אמו ואף שאמו טרפה מכל מקום היה ראוי לאכילת כלבים וכן הגיה הגר"א (עי' ירושלמי פ"א הל' א' הגירסא כהכא): שהוא מתיר עצמו. בשחיטה בלידתו להיות נשחט דלא הוס מתחילה ומגו דאתקן נמי איסור מוקצה ולא קי"ל הכי אלא כאידך ברייתא מובא בגמרא דאפרות שנולד ביו"ט אסור: **ב** גמורות. שנגמרו לאכילה אף ביום טוב שאחר השבת דע"כ מאתמול גמרה לה, דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה א"כ שבת הכין ליו"ט וכתיב בקרא והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכין ליו"ט מכל מקום ביצה זו שריא דכיון דלא נולדה שאידנא לא תביב ואף שהיה נולדה כיום אילו לא שחט התרנגולת מ"מ הביצה שריא: שנגמרה. לידתה ביו"ט אע"פ שחזרה כשיצתה רובה ושוב ילדה ביו"ט: מותרת. דמכי יצתה רובה ה"ל כנולדה (גמרא דף ז'): תאכל ביום טוב. דב' קדושות נינהו: מחלוקת. דלב"ה לא תאכל דקדושה א' נינהו והוה כנולדה בו ביום: שאסורה לאכול. הביצה שנולדה ביום טוב אסורה לטלטל ג"כ דמוקצה הוא: בנוסחת הגר"א יספיקה אסורה וכשם שספיקה אסורה וכו' והלשון מתוקן וספיקה היינו ספיקא אם נולד ביו"ט נ"מ לרבה וס"ל דטעמא דביצה משום הכנה וביו"ט שאחר השבת אם כן מה"ת הוא וספיקו להומרא הלא אפילו לטעמא משום נולד או מוקצה מ"מ כיון דה"ל דבר שיש לו מתירין אחר יו"ט אסור בספיקו: ספק מוכן. דגים ספק נצודו היום או מעיו"ט (דף כ"ד): כולן אסורות. דה"ל דבר שיש לו מתירין: **ג** שאור. שיעורו לענין בל יראה ובל ימצא: בכזית. דחמוצו קשה כדמפרש שמחמץ אחרים ומדחלק הכתוב וכתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור שאור ש"ל דכ"ש הוא מחמץ דחימוצו קל שנתחמץ מידי אחרים כדלקמן אלא לומר לך דאין שיעורן שוה: והמץ בככותבת. תמרה: זה וזה בכזית. דשאור מחמץ לא ילפינן דהמץ תמור דראוי לאכילה ולכן פלגינהו בקרא בתרתי ונקט לה הכא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וזה מבואר במשנה יהוסיף כאן לפרש מהו שאור ומהו תמן: משיפסל. ואז ראוי להמץ אחרים ואינו ראוי לאכילה וזהו סברת ב"ש וב"ה כדפירשנו: ביו"ט. דלא היה דעתו עליו מאתמול והיום אינו ראוי האי"כ ראוי לגלות בו ביצה שעדיין חם כדמפרש בגמרא (ח' א'): מכסין בו. דם עוף דכיון דהתקינו לתשמיש מותר לכיסוי ג"כ: **ד** כוי. ספק בהמה ספק חיה וחייב בכסוי מספק: מפני שהוא ספק. שמא חיה היא וא"א לכסות דמו ביו"ט באפר כירה דמוכן הוא לודאי ואינו מוכן לספק: אין ספיקה. כשחל יו"ט ביום ה' ונולד ביום ד' משבוע הקודם בה"ש דה"ל יו"ט ספק שמיני ספק תשיעי אינו דוחה דדילמא תשיעי הוא והו"ל מילה שלא בזמנה דאינו דוחה: ודאו. תיה או עוף כגון כשוחט לגולה בשבת דאין מכסין דמו: ספיקו. כוי: שופרות. שתוקעין בגבולין בר"ה ולא במקדש דאינו דוחה שבת כמבואר בר"ה כרפ"ד: שאין ודאו. כגון אים ודאי אינו תוקע בשבת: וספיקן. ספק אים ספק אשה: דוחה יו"ט. שתוקע ביו"ם דאף דאשה פטורה ממ"ע שהזמ"ג מ"מ מותר לתקוע בספק אשה דאף דאשה הוא רשות לתקוע דר"י לטעמיה דס"ל נשים סומכות רשות וה"ה תקיעה ביו"ט וא"כ מספק מחייבינן לה לתקוע: הן. מהן משופרות שבגבולין ילמדו לכסוי: את לילי יו"ט. לאו דוקא אלא אין זמן מילה בלילה: **ה** מודים ב"ש לב"ה. דאסרי תורת הסולם כמבואר לקמן: שמוליכין סולם ביו"ט. סולם של שובך דניכר עשייתו וניכר שלשובך גוזלות הוא מוליך ולצרך יו"ט הוא ומותר: שב"ש אוסרים. דחזרה אינו לצרך יו"ט: מטלטלין הסולם של שובך. דמלאכתו לסיתר: בד"א. דמתירין ב"ה החזרה והולכה לב"ש שרי: בסולם של עליה. לא מיבעיא דאסור להוליך דיאמרו להטית גגו צריך אלא אף לטלטל בעלייה אסור ומתניתין דקתני דפליגי בהולכה לא אתיא כרשב"א: מטין. אבל לא מוליכין אף סולם של שובך ופליג את"ק דמה דברי רשב"א קא אסר ר' דוסא: מדדין בו. אם החלון רחוק ואין ראש הסולם מגיע להחלון מדדין קצת ברגליו להגביהו: **ו** גוזל. מן השובך ביו"ט: עד שיקשור. מעיו"ט ויזמין זו לצורך יו"ט אבל בלא קשירה חיישינן דילמא ימלך ויטול אחרת וקא מטלטל מידי דלא חזו ליה שהגי אין להתיר אלא מה שהוא צורך יו"ט: שינענע. יראה אם כחושה אם שמינה ושוב לא ימלך. ובמשנה מבואר לב"ש סגי בנענוע ולב"ה באמירה שם מיירי בגוזלי בית אבל הכא מיירי בהפקר ובעי הזמנה טפי (ת"כ עי' בסוגיא דף יו"ד): והמקשר. בכנפיו לסימן: והמנענעים. שנענע אותם והזמינם: בבורות. שאינו מהובר דאינו משתמש במחובר מותר ליקח אותן ואין כאן משום מוקצה: ובאילן. אסור גזירה שמא יעלה ויתלוש. המקושרין. שמאלן אדם בכל מקום אף בתו"ל: משום גזל. דמסתמא אדם מאלן וקשרן או נענע וקנאה בהגבהה: **ז** לפניה. על הדף הבולט מן הקן: אסורין. דשמא הנך דאזמין אזלי לעלמא והני אחריני נינהו ומרובה דעלמא דלא הזמין נינהו ולא אזלינן בתר קורבא כרבי חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב והגר"א לא גרס זה: מודים ב"ש וב"ה. דפליגי בהזמנה דיוני שובך אי בעינן נענוע או קשירה: ובירה גרסינן. וכן הגיה הגר"א דכל הני אינם מזומנים וצריך הזמנה: הרדסיות. שגידלן הורדוס המלך מין יונים: צריכה זימון. בגמרא גרסינן ותיה שקננה בפרדס א"צ זימון וצפור דרור צריכה לקשר בכנפיה וכן הגיה הגר"א דצפור דרור קושרין לסימן שלא יחליף באמה שהיא אינה מזומן (ע"ש היטב): **ח** תריסין. דלתי החנויות שאינם מחוברין בקרקע רק כעין תיבות עומדות בשוק: ביו"ט. ולא חיישינן לבנין וסתירה דצורך יו"ט הוא: וב"ה מתירין. דאי לא שרית להחזיר לא יפתח כלל ואתי לאמנועי משמחת יו"ט ובמשנה דפליגי בסילוק דלא כהאי תנא: מודים ב"ש וב"ה. דפליגי אי מותר לכתוש בעלי (מכתשת) לצורך יו"ט דמוקצה מחמת חסרון כיס הוא דב"ש אסרי וב"ה מתירין משום שמחת יו"ט: שאסור לטלטלו. דהוזר לאיסורו וגם בית הלל מודה: מודים בית הלל. דס"ל במשנה דנותנים את העור ביום טוב לפני הדורסן כדי שיעבד ממילא ע"י הדריסה דאי לא נתיר ימנע ולא ישחט והתירו סופן משום תחלתן: שאין מולחין. כעין בשר לקדירה דעבוד ממש הוא: בשר לצלי. כעין צלי דמליחתה קלה הוא ובזה גם ב"ש דס"ל דאין נותנים העור לפני הדורסן מודו דמותר: **ט** ב"ש וב"ה. (עיין ירושלמי שבת פי"ז ה"ד ואולי גרסינן כאן בתוספתא על מלאים שלא לצורך ועיין בפוסקים): מלאים. מאכל או משקה דהוה צורך אוכל נפש ושרי להוציא ביו"ט: שלא לצורך. אוכל נפש: וב"ה מתירין. דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהיה לצורך קצת: לרה"ר ביו"ט. ואינו חושש משום איסור אף דלא הוה אוכל נפש כיון דתכשיט הוא: שיש להם ציר. ידות לשני ראשין שתחוב בחור המפתן וכבר נתחב בתוכו: בשבת. ואין כאן משום בנין כיון שסובב והולך על צירו: אין פותחין ואין נועלין ביו"ט. בקרקע דהוה בנין ממש: בנוסחת הגר"א מהופך כאן הברייתות ע"פ סדר המשניות וגרסינן נמי במילתא דסילוק תריסין בד"א כשיש להם ציר אבל אין להם ציר ד"ה מותר ומוקמינן בגמרא כשהיה להם ציר מן הצד דברי הכל אסור דגזרינן שמא יתקע ודומה לבנין וכשלא היה להם ציר כלל ד"ה דמותר להחזיר אף בתריסי בתים וכלים אף דליכא צורך יו"ט וכי פליגי בית להם ציר באמצע דב"ש גזרי אטו מן הצד וב"ה סברי דלא גזרינן וכשיש להם ציר דכאן היינו באמצע ולא גרס נמי הך סיומא דכשבר צירה דכן מוכח בעירובין דכשהיה להם ציר מותר. בענין מפתח עיין באסיפת זקנים ביצה שכתב דרבים הגיהו של אצבעו וע"ש בשם הריטב"א: **י** שהורמו. ושנשחטו מהיום דהפרשתן צורך יו"ט הוא דכל זמן דלא הפרישן אע"ג דלא טבלי סבשר מ"מ עובר בעשה מתאמת שהיעת יו"ט הוה כמו צורך יו"ט ואגב זה מוליך המתנות שהופרשו מאתמול: את התרומה. משום דאין מגביהין תרומה ומעשרות ודכוו"ז דלא יוליך לכהן: שזכאי. שמותר להפרישן ביו"ט אבל תרומה דרוב תרומה הוא [illegible]

בהרמתה אחרים אומרים (לו)[מודים ב"ש וב"ה שאין מוליכין את התרומה לכהן ביו"ט על מה נחלקו על המתנות שב"ש אוסרין וב"ה מתירין] : **יא** הלש (*ג) עיסה (ה) ביו"ט (ד) בין טמאה (לז) [ובין] טהורה מותר לטלטלה ומותר להפריש ממנה חלה לשה מערב יו"ט ושכח ולא הפריש (לח) אסור לטלטלה ואסור להפריש ממנה חלה : **יב** [אמר ר"מ (ה)מודים ב"ש וב"ה שהתבלין נידוכין במדוך של עץ ומלח עמהן על מה נחלקו על המלח בפני עצמו שבש"א בפך ובעץ פרור לצלי ובה"א לכל דבר (ו) והפלפלין (*ו) הרי הן כתבלין ב"ש אומרים (ז) מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצלן ובה"א מוליכין זה אצל זה וזה אצל זה ואין חוששין] : **יג** [ב"ש אומרים מוליכין סכין וטבח אצל בהמה ולא בהמה אצלו ובה"א מוליכין זה אצל זה וזה אצל זה ואין חוששין (ח) אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת ביום טוב ואין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואין חושש אין מרסקין דבלה וגרוגרות וחרובין לפני הזקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש (ט) (*ט) המולל מלילות מע"ש מנפח (לט) [על יד על יד] ואוכל אבל לא בקנון (מ) [ולא בתמחוי] המולל מלילות מעיו"ט (מא)[מנפח בקנון ובתמחוי] אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה כדרך (מב) [שעושה] בחול (י) [המולל מלילות בשבת מנפח על יד על יד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי] : **יד** (כ) הבורר קטנית ביו"ט ר' יהודה אומר בש"א אם היו צרורות מרובין על האוכלין בורר את האוכלין ומניח את (מג) [הצרורות] ובה"א בורר איזה מהן שירצה (מד) אמר ר"א ברבי צדוק (ל) של בית רבן גמליאל היו (מה) [ממלאין דלי עדשים (מ) ומציף מים ושולה והצרורות יורדין למטה והאוכלין למעלה : **טו** רבי יוסי אומר מוליכין מנעל שחור ולא מנעל לבן מפני שצריך אומן] ר"ש אומר (נ) משלחין חטין מפני שהן מאכל (ס) עסיסיות פול (ע) מפני שהן מאכל (מו) ג [לודין] שעורין מפני שהן (מז) [ראויות לבהמה] :

פרק ב **א** (א) יום טוב שחל להיות (ה) [ערב] שבת אין מערבין לא (ב) [בחצירות ולא בתחומין דברי רבי וחכ"א מערבין בחצירות אבל לא בתחומין] (ב) מערבין בפת לשבת ובתבשיל ליו"ט (ג) תבשיל שאמרו אפילו צלי (ג) אפילו שלוק אפילו קוליים (ד) [שנתן עליו] חמין מערב יום טוב (ה) : **ב** (ד) העושה תבשיל מעיו"ט (ו) אופה ומבשל [עליו לשבת] ומטמין עליו את החמין (ה) ורשאי לאוכלו מבעוד יום (ו) ורשאי (*ו) ליתנו במתנה (ז) [ותחלתו וסופו (ו) אין לו שיעור] (ח) (*ח) רשאין בני חצר לעשות תבשיל ולאפות ולבשל עליו לשבת ורשאין לעשות לו שתוף למבוי (ט) הרי ששכח ולא עירב אחרים שערבו מותרים לעשות לו הוא עצמו [ששכח ולא עירב] (*ט) מותר למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר : **ג** (י) אמר רבי שמעון (ח) מודים ב"ש וב"ה (ט) [שהן] שני תבשילין (י) על מה נחלקו על (יא) [הדג והביצה] שעליו שב"ש אומרים ג) תבשיל [אחד] וב"ה אומרים שני תבשילין (יב) [מודים] שאם בישל שני מינין בקדרה או שפרפר ביצה על גבי הדג או (יג) [שחתך קפלוט] תחת הדג שהן שני תבשילין (כ) אין אופין מיום טוב למוצאי יו"ט (ל) אבל (יד) [ממלא כולה קדרה] בשר אפילו לא (טו) [אכל ממנו] אלא דבר מועט וממלא לו מיחם מים אפילו לא שתה [הימנו] אלא כוס אחד אבל האופה אינו אופה אלא כדי צרכו רשב"א אומר (טז) [ממלאה אשה את] התנור פת מפני שהפת (יז) [יפה כל זמן] שהתנור מלא : **ד** (מ) אין עושין לא לאכילת כותי ולא לאכילת כלבים [ביו"ט] מעשה בשמעון התימני שלא (יח) [יצא] בלילי יום טוב לבית המדרש (יט) [לשחרית] מצאו [רבי] יהודה בן בבא אמר לו מפני מה לא באתה (כ) לבית המדרש אמר לו מצוה אחת אירע לי (כא)[ועשיתיה] בלשות של נכרים נכנסה לעיר(כב)[והיו]מתיראין שמא (כג) ד) [יצהיבו] את בני העיר עשינו להם עגל והאכלנום והשקנום (כד) [וסכנום כדי שלא יצהיבו את בני העיר] אמר לו תמיהני עליך אם לא יצא שכרך בהפסדך שהרי (כה) [אמרו אין עושין לא לאכילת כותים (נ) ולא לאכילת כלבים ביו"ט] : **ה** אמר רשב"ג מודים היו בית שמאי (כו) שאין כהן טובל לתרומתו ה) בו ביום(ס)אבל(כז)[מטביל הוא] מגב לגב ומחבורה לחבורה [ביו"ט] (ע) כיצד מגב לגב הרוצה לעשות גתו על גב בדו ובדו על גב (כח) [עיסתו הרי זה טובל בו ביום] כיצד מחבורה לחבורה רצה [שלא] לעשות (כט) [בדו על גב עיסתו] של חבירו הרי זה מטביל את כליו (פ) אין מטבילין (ל) [את המים ביו"ט] (צ) ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן [בשבת] דברי רבי וחכמים אומרים מטבילין את (לא) [המים ביו"ט] ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרן [אבל לא להטבילן] : **ו** (ק) כלים שנטמאו באב הטומאה אין מטבילין אותו ביו"ט ואין צריך לומר בשבת (לב) (ר) אבל (*ר) ממלא הוא [כוס] דלי (לג)[או קיתון]לשתות וחושב עליהן ומטבילן וטובל כדררו

נוסחאות כ"י

(ה) שלשה : (ב) לחיות : (ג) שני תבשילין ובה"א תבשיל אחד : (ד) יפסידו : (ה) ביום טוב :

הגהות הגר"א

(לו) לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על התרומה שאין מוליכין לא נחלקו אלא על המתנות שבש"א אין מוליכין ובה"א מוליכין : (לז) בין : (לח) ממנה חלה : (לט) מיד ליד : (מ) ובתמחוי : (מא) למחר מנפח על יד על יד ואוכל אפילו בקנון אפילו בתמחוי : (מב) מעשה : (מג) הפסולת : (מד) אר"ם לא נחלקו ב"ש ובית הלל שהתבלין נידוכין כדרכן ומלח עמהם במדוך של עץ לא נחלקו אלא לדוכן בפ"ע שבש"א מלח בפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדרה ובה"א בכל דבר והפלפלין הרי הן כתבלין : (מה) מביאין דלי מלא עדשים והיו נצופין עליו מים ונמצא אוכל מלמטה ופסולת מלמעלה ורבי יהודה מתיר בשחור ואוסר בלבן מפני שצריך ביצת הגיר ר' יוסי אוסר בשחור מפני שצריך לצהצחו : (מו) לוריות : (מז) ראוין לבהמה אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת ביו"ט ואין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש בש"א אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין ובה"א מוליכין זא"ז בש"א אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך וב"ה אומרים מוליכין זה אצל זה ואין חוששין : (ה) בערב : (ב) עירובי תחומין ולא עירובי חצירות רבי אומר מערבין ע"ח אבל לא ע"ת מפני שאתה אוסרו בדבר האסור לו ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו : (ג) אפילו כבוש אפילו שלוק ומבושל : (ד) האיספנין שנהנו : (ה) תחלתו וסופו אין לו שיעור : (ו) ה"ז : (ז) אכלו : (ח) בן אלעזר : (ט) על : (י) שצריך : (יא) הדג וביצה : (יב) ומודים : (יג) שרסק קפלוטות : (יד) ממלאה אשה כל הקדרה : (טו) תאכל ממנה : (טז) ממלאה אשה כל : (יז) נאפה יפה בזמן : (יח) בא : (יט) בשחרית : (כ) אמש : (כא) ועשיתיו : (כב) והיינו : (כג) וצריבו (נראה דגרסינן יצריבו) : (כד) ופטרנום לשלום : (כה) אמרה תורה לכם לכם ולא לכלבים : (כו) וב"ה : (כז) מטבילין : (כח) גיתו : (כט) עיסתו על גב בדו : (ל) את הכלי על גב מימיו לטהרו : (לא) כלי על גב מימיו לטהרו : (לב) בולד הטומאה מטבילין אותו בשבת ואין צ"ל ביו"ט : (לג) כוס וקיתון :

חסדי דוד

ופירוש מפני שאינה ברשות של אדם שהוא שרחוקה מהעיר ולא דעתי' עילויה ולכן צריכה זימון : **בש"א אין מוליכין** תבלין כו' בש"א אין מוליכין סכין כו' כצ"ל וכ"ה בגמ' דף י"א משום דחיישו לאימלוכי דיאמר נשבוק האי קדרה דבעי תבלין ונשביד אידך דלא בעי תבלין א"נ נשבוק האי בהמה דכחישה ונשחוט אחריתי דשמינה וב"ה מתירין כיון דאית להו מתוך לא חיישו להכי דא"כ מימלך להו מידי עביד ע"ש בגמ' : **המולל מלילות** מע"ש למחר מנפח מיד ליד ואוכל כו' המולל מלילות מעיו"ט למחר מנפח על יד על יד ואוכל ואפי' בקנון ובתמחוי אבל לא כו' עד שעושה בחול כצ"ל ומ"ש כאן המולל מלילות בשבת שיבוש הוא דלא מלינו בשום מקום היתר למולל מלילות בשבת דדוקא ביו"ט אמרינן בגמ' דמוללין מלילות ע"ש בדף י"ב ובפירש"י : **ר' יוסי אומר** מוליכין כו' בגמ' איתא דר' יוסי אוסר בשחור ועי' בשטמ"ק דמפרש בהדיא דר' יוסי מתיר בלבן וא"כ יש להגיה כאן רי"א מוליכין מנעל לבן ולא מנעל שחור מפני שצריך אומן . ומ"ש רש"א משלחין חטין כו' בגמ' ליתא איתא בשני לשון אבל בירושלמי הגי' כמו שהוא בתוס' וכל תנא תופס לשונו :

פרק ב מערבין בפת לשבת ובתבשיל ליו"ט כו'. מפשטא דהך תוס' משמע כדברי ר"י שכתבו התוס' בדף י"ז בד"ה אמר רבא דא"ל אלא תבשיל אחד וסגי לעשות בו כל צרכו . וכ"ה שיטת הרי"ף והרמב"ם . וכן מוכח בהא שאח"ז העושה תבשיל כו' אופה כו' מוכח כדברינו ודלא כהר"ח שם : **אין אופין** מיו"ט למוצאי יו"ט . בגמ' הגיר' אין אופין מיו"ט לחבירו וכן יש להגיה כאן דלמוצאי יו"ט פשיטא דאסור : **אין עושין** לא לאכילת כותים כו' מעשה בשמעון התימני כו' . נראה דלא היה שם חשש נפשות כלל אלא הפסד ממון ומ"מ קרי לי' מצוה להציל ממונם של ישראל והיינו דקא"ל דילא שכרו כו' דכיון דאסור מן התורה וודאי דלא שרית משום הפסד ממון . ויש כאן ט"ס וכצ"ל והשקום ואלתום ולישנא דיצהיבו דקתני הוא מלשון הגמ' במו"ק דף כ"ב מצהיבין עליו ופי' הערוך מרגישין ומצטערין . אבל בגמ' אמר בלישנא אחרינא בקש לחטוף וכו' ע"ש : **אמר** רשב"ג מודים היו ב"ש שאין כהן טובל לתרומתו כו' כצ"ל וקאי על מתני' דקתני בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת ובה"א כלים מלפני השבת ואדם אפי' בשבת ע"כ והטעם דאדם נראה כמיקר ורשב"ג חולק על

מצפה שמואל

(*ג) עי' סי' תקו סעיף ג : (ד) עי' הסוגיא ט. ועי' ירושלמי פ"א ה"ח ורי"ף ובמלחמות מ"ש בזה : (ה) יח. וירושלמי פ"א הל"ט : (ו) עי' רי"ף ורא"ש ועי' ירושלמי כאן ספ"ב וירושלמי שבת פ"ז הל"ב : (*ו) עי' סי' שסא סעי' ז ובביאורי הגר"א שם ס"ק ח דביו"ט מותר כדרכו ורק ברחיים שלהם אסור משום עובדיה דחול כמבואר בסי' תקד סעי' א : (ז) יא. : (ח) יד : (ט) יב: וירושל' פ"א הל"ו ושבת פ"ז הל"ב : (*ט) עי' שו"ע סי' שיט סעיף ו ובביאורי הגר"א שם ס"ק י"ב ועי' רשב"א והיינו בשינוי ושם מביא התוספתא כנו"י : (י) עי' ר"ן פ"ק ועי' ירושלמי שבת פ"ז הל"ב : (כ) יד: ועי' ירושל' שבת פ"ז הל"ח. וכאן פרק א הלכה י : (ל) שם וירושל' פאה ועי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב כח : (מ) טו. : (נ) עי' יד. וירושלמי ספ"א הי"א : (ס) (ובגמרא הגיר' תריסין) : (ע) עי' ירושלמי פ"א הלכה יא ופ"ד הל"א : (א) טז: וירושלמי פ"ב הל"א: (ב) עירובין פא. : (ג) טז: וירושל' פ"ב הל"א ועיין נדרים רפ"ו: (ד) עי' רא"ש פ"ב סי' יא יז: וירושל' פ"ב הל"א : (ה) יז : (ו) עי' עירובין סו תוס' ד"ה יפה : (*ו) עיין מ"א סי' שו ס"ק טו : (ז) טז: וירושל' פ"ב הל"א : (ח) עי' סמג לאוין הל' י"ט : (*ח) עיין שו"ע סי' תקכז סעיף ב דסגי בתבשיל לבד כמבואר כאן : (ט) יז. וירושל' פ"ב הל"א ע"ש בשם רבי חייא : (*ט) עיין טוש"ע שם סעיף כ : (י) יז: ועי' ירושלמי שם : (כ) יז: וירושל' פ"ב הל"א והלכ פ"א : (ל) שם ושם ותלה ספ"א : (מ) כח. : (נ) עי' ירושלמי פ"א הלכה י"א ופ"ד הל"א : (ס) עי' יז ויט. וירושלמי פ"ב הל"ג : (ע) יט. ושם: (פ) יח: ושם : (צ) שם. וירושל' פ"ב הל"ב ושבת פ"ב הל"ו : (ק) שם וירושלמי שם ושם : (ר) שם : (*ר) עי' מגיד משנה פ"ד מהל' יו"ט הלכה ח י ושו"ע הלכות שבת סי' שכג ס"ז בהגהה :

מנחת בכורים

מדגן שנתמרח וה"ה למרת ביו"ם : אחרים אומרים . ס"ל כר"י ואיכא בינייהו לטפול המתנות שמאתמול עם המתנות שהורמו מהיום לר"י טופלין לכ"ע ולאחרים ב"ש אסרי גם לטפול : **יא** ומותר להפריש . אף מהטמאה דאף דחלה טמאה לא חזיא לאכילה מניחה לאחר יו"ט ושורפה כיון דתקון העיסה הוא : שכח להפריש . והיה אפשר לעשות מאתמול (עי' א') עי' רמב"ן במלחמות מ"ש בתוספתא זו: **יב** שהתבלין נידוכין במדוך של עץ. בגמרא גרסינן כדרכן והיינו אף במדוך של אבן דלא בעי שינוי בתבלין או משום דלא ידע מאתמול דבעי תבלין דאין כל הקדירות צריכות תבלין אי משום דתבלין מפיג טעמן וא"א לעשות מאתמול : ומלח נדוכה עמהן. בלא שינוי כיון דנידוכין ביחד: בפך של חרס. ידוכנו : ובעץ הפרור. או בעץ הפרור כף גדולה: לצלי. ועוד דוקא לצלי דהיינו דבר מועט אבל לא לקדרה: וב"ה אומרים לכל דבר. אף לקדרה ולא בעי שינוי ג"כ (ובגמרא הגירסא בכל דבר ומקשינן בכ"ד ס"ד כלומר אף בדבר שאינו ניטל בשבת ומתרצינן אימא לכל דבר וכאן הוא לפי מסקנת הגמרא ועי' יבמות בפ"א הל"ג כה"ג ע"ש) : ולא מדוכה אצלן . דלמא מימלך והוי טלטול שלא לצורך: **יג** טיסני. לחלק החיטים לארבעה חלקים והוא טרחא גדולה ונאסר ביו"ט : ואין כותשין . מה טעם אין עושין טיסני משום דאין כותשין במכתשת ואף מכתשת קטנה נאסר אף דהוא כלאחר יד במקום דאיכא עבדי דמזלזלי וכשמתיר בקטנה אתו למשרי בגדולה ואביי מוקים לה בתרתי אין עושין טיסני כל עיקר משום טרחא ואין כותשין דייסא וש"ד במכתשת גדולה והלכה כרבא דבמקום דאיכא עבדי אסור אף בקטנה ואין כותשין מיירי בשבת כמ"ש הה"מ פ' ב"א ה"כ : אין מרסקין . בשבת מתתכין משום טוחן ובמניח ולא לאכול מיד אבל לאכול מיד מותר : ביד של סכין . דהוי שינוי : מלילות של חטין . שמוללן בידיו כשהן רכים : מיד ליד . גרסינן וכן הגיה הגר"א בלא כדרך חול : קנון . כלי שראשו א' רחב וצד השני כעין מרזב קצר ונותן החטים בצד הרחב והאוכל נופל דרך הקצר והפסולת נשאר במקומו : תמחוי . קערה גדולה : ה"ג בגמרא מנפח על יד ואוכל אפילו בקנון וכו' וכנוסחת הגר"א : המולל. מלילות בשבת . נ"ג לא כלל לכן בנוסחת הגר"א ליתא : **יד** מרובה על האוכלין . שטרחא הוא יותר לבור הפסולת מן האוכל מלבור האוכל מהפסולת : בורר האוכל . וממעט בטרחא אבל אי מרובה ממש בטל האוכל להפסולת והוה כמלו פסולת ואסור אפילו בטלטול : ושולה . שופך המים עם האוכל שלמעלה והצרורות יורדין למטה . ובגמרא גרסינן ונמצא האוכל למטה והפסולת למעלה ומוקמינן לה בקש שדרך לצוף למעלה וכן נ"ל ג"כ דדרך הצרורות לצוף למעלה וכן הוא בנוסחת הגר"א ולא גרס צרורות כלל (וכן הוא בגמרא) : **טו** מתיר בשחור . להוליכו ביו"ט לחבירו דכל מידי דחזי לתשמיש ביום טוב מותר להוליך מא' לחבירו ולשלחו למתנה ושחור חזי להלכים : ואוסר בלבן . לצחצחו : ביצת הגיר . גיר הוא מין קרקע המשחיר ביצת כל דבר עב הגילוש קרוי ביצת והא דמתיר בשחור היינו כשדרך עשייתו מהפכין העור צד הבשר למטה וצד החוץ למעלה וכשמשחירו א"צ שום תיקון אבל כשצד הבשר למעלה אינו חלק ואף שחור צריך אומן לגהצו ולהחליקו וליפותו ובזה מיירי רבי יוסי דאוסר בשחור ולא פליגי והכי מוקמינן בגמרא (וא"א להפך הגירסא ולגרוס בדברי ר' יוסי מוליכין לבן ולא מנעול שחור דמאן מפיס דמנעל לבן א"צ תיקון כיון דמיירי בצד הבשר למעלה א"כ מה לי מנעל לבנאו שחור ועיין בגמרא) : עססיות . מין מאכל מחטין וכן לודיות ממין זה ובגמרא הגירסא חטין לעשות מהן לודיות שעורים ליתן לפני בהמתו עדשים לעשות מהן רסיסין :

פרק ב א לא בחצירות . שיתוף הרבה חצירות להתיר טלטול לבתים הרבה אשר פתוחין להם שלא יאסרו זה על זה : ולא בתחומין . דנראה כמתקן דבר : בחצירות . לפי שיו"ט מותר בהוצאה ואינו מוסיף היתר: אבל לא בתחומין. שאתה מוסיף היתר דבר האסור היום והוה תיקון וכן הוא בגמרא בהדיא וכנוסחת הגר"א מפני שאתה אוסר בדבר האסור לו (תחומין) ואי אתה אוסרו (בשבת מחמת מניעת העירוב) דבר המותר לו (ביו"ט היינו חצירות וכדפרישנא) : לשבת . לצורך ע"ח הצריך בשבת : ובתבשיל ליו"ט : לעירוב תבשילין להתיר לבשל מיו"ט לשבת דבלא עירוב אסור לבשל מיו"ט לשבת אלא מבשל מעיו"ט וסומך עליו לגמור בשולו ביו"ט אבל בפת אין מערבין ע"ת דמידי דמלפת בעינן ופת לא מלפתא ונוהגין לעשות פת ותבשיל אבל התבשיל עיקר : קוליים . מין דג דנגמור בשולו בעירובי חמין עליו : **ב** מבעו"י . אחר שגמר בשולו לשבת : והתחילתו . בשעת שסומך על העירוב : וסופו . בשנאכל העירוב ביו"ט קודם גמר בישול לשבת : אין לו שיעור . לגדלותו כשהוא יותר מכזית אבל כזית בעינן בין בתחלה בין בסוף : רשאין בני מבוי גרסינן : לו . לאותו התבשיל כיון שכן שותפין בו : ולא עירב . עירוב תבשילין : לעשות לו . בשמקנה להם קמחו וכל צרכי שבת דהוא נאסר וקמחו נאסר וצריך להקנות : את הנר . נר אחד מותר להדליק אף בלא עירוב : **ג** שהן שני תבשילין . שצריך בעירוב תבשילין שני תבשילין ולא סגי בתבשיל א' : תבשיל א' . זה אינו אלא תבשיל א' וצריך עוד תבשיל : שני תבשילין. דג וביצה הן שני תבשילין וסגי בזה ובמשנה מבואר דפליגי ב"ש וב"ה אי בעינן כלל ב' תבשילין ודלא כרשב"א הוא (דף י"ז ב') והגר"א גרס מודים על שני תבשילין שצריך וכן הוא בגמרא : קפלוט . מין ירק ביצה מבושלת בפ"ע ולא נגלה עם הדג דהוה תבשיל מיוחד (ירושלמי פרק ב' הל' א') : דבר מועט . דבחד טרחא מתבשל הכל : אינו אופה אלא כדי צרכו . ליו"ט דכל פת ופת בעי תיקון ורדיה בפ"ע : הפת יפה . נאפה בטוב והוא כל הפת צורך להפת שנאפה ביו"ט : **ד** ולא לכלבים . דכתיב הוא לבדו יעשה לכם מיעט דוקא לכם : בלשת . חיל גדול של גדודי נכרים שמחפשין ובולשין לשלול שלל ולכן נקראו בלשת : יצהיבו . הוא פנים שוחקות ולא רצה לומר דבר רע עליהם אמר בלשון סגי נהור : עגל . וטרפה היא דאי בעי למיכלה לא מצי אכיל : וסכנום. סיכה של שמן : שכרך . שכר מצוה שהצלת את בני העיר : בהפסדך . הפסד עבירה שבשלת ביום טוב לנכרים : ולא לאכילת כלבים . ושמעון התימני סבר כר"ע דס"ל בגמרא דנפש אפילו בהמה הוא כדכתיב נפש בהמה ישלמנה וכיון דמזונותן עליו לא אימעיט מלכם : **ה** ב"ש וב"ה . כנוסחת הגר"א אף דפליגי במשנה וסברי ב"ה דאדם מותר לטבול בשבת וביו"ט מודים בכהן לתרומתו דצריך הערב שמש ולצורך חול הוא טובל : אבל מטביל מגב לגב . כשהטביל כליו הטמאים לשם טהרת שמן ואחר כך רוצה לעשות גת ליין א"צ טבילה א"כ כשמטביל עוד הפעם לא הוה תקון ומודו ב"ה דשרי וכן מחבורה לחבורה לעשות גתו בטהרת כלים שעשאן והטבילן ע"ג : וכדו ע"ג גתו . גרסינן בגמרא וכן בנוסחת הגר"א וכד היינו כמי לשמן : טובל . מותר להטביל ביום טוב ובנוסחת הגר"א ליתא : רצה לעשות . גרסינן וכן הוא בהגר"א : מטביל . מותר להטביל ביו"ט : אין מטבילין את הכלי ע"ג מימיו ביו"ט גרסינן וכן הוא בגמרא וכן הגיה הגר"א והיינו שאין מטהרין כלי טמא בהערמה שמשיק בהן מים טמאים ומתכוון למי המקוה ונעשר דמים מהני בהו השקה בתורת זריעה כמבואר בפסחים (ל"ד ב') אבל השקה לחוד מותר ביו"ט : בכלי אבן . שאינו טמא ורק לעשות השקה מכוון אסור בשבת : וחכ"א מטבילין כלי ע"ג מימיו וכו' גרסינן וכנוסחת הגר"א : אבל לא להטבילן . עם הכלי טמא ופליגי בהשקה בשבת דלרבי אסור ולרבנן שרי וכן פליגי בטבילת כלי על גבי מימיו ביום טוב דלרבי אסור ולרבנן שרי ומתניתין דתני בפרק ב' ושוין שמשיקין אבל לא מטבילין אי מיירי ביו"ט אתיא כרבי ואי מיירי בשבת אתיא כרבנן דלרבי השקה בשבת מיתסר . ביו"ט . בגמרא מוכח דלא גרסינן לה דבהמת מפרשינן כך וכן הגיה הגר"א (ועי' רש"י שם) : **ו** שנטמאו . בערב יום טוב : באב הטומאה . טומאה דאורייתא : ביום טוב . דהוה תקון מנא וה"ל לעשותו מאתמול : בולד הטומאה מטבילין אותו בשבת . גרסינן ואצ"ל ביום טוב (בנוסחת הגר"א וכן בגמרא) והיינו בטומאה דרבנן דלא הוה תקון כ"כ וי"מ באב הטומאה דבעי הערב שמש אפילו נטמא ביו"ט אינו מטביל דלצורך חול הוא ובולד הטומאה מטביל דלא בעי הערב שמש : או קיתון . טמא וחושב עליהן לכוונת טבילה דטבילה בעי כוונה ובירושלמי פליג אי מיירי בכלי שנטמא באב הטומאה דבהערמה מותר אי מיירי בולד הטומאה ובעי הערמה (עי' ירושלמי ספ"ב דשבת ופ"ב דמכילתין הל"ב ע"ש בשיורי קרבן) : וטובל אדם כדרכו . בלא הערמה :

בדרכו מטומאה חמורה ואצ"ל מטומאה קלה: ז (ש) אין משתטפין בחמין שהוחמו ביו"ט ואצ"ל בשבת אבל (לד) [מרחיץ] הוא פניו (לה) [וידיו] בחמין שהוחמו מע"ש בשבת ואצ"ל בחמין שהוחמו מעיו"ט ביו"ט רשב"ג אומר (ת) טרקלין שהסיקה מעיו"ט מטייל בה ביו"ט לא הסיקה מעיו"ט לא יטייל בה ביו"ט [אבל מרגילין ביו"ט (א) ואין מרגילין בחול בבכור ובפסולי המוקדשין (ב) (לו) ועושין] כל צרכי מילה (ג) דברים שאין עושין [לה] בשבת עושין [לה] ביו"ט שוחקין [לה] כמון וטורפין [לה] יין ושמן רשב"ג אומר ובלבד שלא יקרע [לה] סמרטוטין בתחלה (לז): ח של בית ר"ג לא היו זוקפין את המנורה (לח) [בלילי יו"ט] (ד) ומעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ברומי ונפלה מנורה בלילי יו"ט ועמד רבי עקיבא וזקפה אמר ליה רבן גמליאל עקיבא מה לך (לט) [שאתה] מכנים ראשך בין המחלוקת אמר לו (מ) [רבי למדתנו] אחרי רבים להטות אף על פי שאתה אוסר והן מתירין הלכה כדברי המרובין רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל (ה) מטלטלין את המנורה ביום טוב אבל אין זוקפין אותה: ט של בית רבן גמליאל היו (ו)[א] מכבדין בין המטות אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק פעמים הרבה אכלנו בבית רבן גמליאל ולא ראינו שהן מכבדין בין המטות אלא סדינין היו פורסין מערב יום טוב כשאורחין (מא) א) [נכנסין מסלקין אותן אמר לו רבי אם כן ב) בשבת מותר לעשות כן]: י (ז) של בית רבן גמליאל היו מכניסין את המוגמר במגופה אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק פעמים הרבה אכלנו בבית רבן גמליאל ולא (מב) [ראיתים] שהיו מכניסין את המוגמר במגופה אלא ערדסקאות (מג) [היו מעשנין בערב יום טוב כשאורחין נכנסין היו פותחין אותן] אמרו לו אם כן אף בשבת מותר לעשות כן: יא (ח) איזהו גדי מקולס כולו צלי ראשו וכרעיו וקרבו בישל (מד) [ממנו] כל שהוא שלק (מה) [ממנו] כל שהוא אין זה גדי מקולס (ט) עושין גדי מקולס ביו"ט הראשון וביו"ט האחרון של (מו) ג) [החג] עגל מקולס (מז) ד) [ביום טוב] הראשון של פסח אבל לא גדי מקולס אמר רבי יוסי (י) תודוס איש רומי הנהיג [את בני רומי] ליקח טלאים בלילי פסחים (מח) [ועושין אותן] מקולסין אמרו לו אף הוא קרוב להאכיל קדשים בחוץ מפני שקורין אותן פסחים: יב של בית רבן גמליאל (כ) היו שוחקין את הפלפלין ברחיים שלהן אמר רבי אלעזר בר צדוק פעם אחת היה אבא מיסב לפני רבן גמליאל והביאו לפניו אנגרין (מט) [ואפסנרות] ועליהן פלפלין שחוקות ומשך אבא את ידו מהן אמרו לו ה) אל תחוש להן מערב יו"ט הן שחוקות (ל) איזהו קירוד [אלו] קטנים שעושין חבורה קרצוף [אלו הן] גדולים שאין עושין חבורה רבי שמעון אומר (מ) גורר אדם מטה כסא וספסל (נ) [קתדרא] אצלו בשבת ואין צריך לומר ביום טוב דלת (נא) [הגוררת מחצלת הגוררת וקנקלא הגורר] פותחין ונועלין בהם בשבת ואצ"ל ביו"ט:

פרק ג

א (א) ביברין של חיה (א) [ושל עופות] ושל דגים אין ו) צדין מהם ביו"ט ואין נותנין לפניהן מזונות (ב) אבל צדין מהן מעיו"ט ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג אומר (ג) לא כל הביברין שוין זה הכלל מחוסר צידה אסור שאין מחוסר צידה מותר: ב (ד) שוחטין מן הנגרין (ב) אבל לא מן המצודות ולא מן המכמורות רבי שמעון בן אלעזר אומר כל שפרסוהו מעיו"ט ובא ומצאו מקולקל (ג) [מותר הדבר ידוע שניצודו מעיו"ט מצאו כמות שהיה אסור (ה) הדבר ידוע שניצודו ביו"ט]: ג אותו (ד) [ואת בנו שנפל] לבור רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו (ה) והשני עושה לו פרנסה במקומו (ו) [בשביל] שלא ימות רבי יהושע אומר (ו) מעלה את (*ו) הראשון על מנת לשוחטו ואין שוחטו ומערים ומעלה את השני [על מנת לשחוט] רצה לשחוט רצה שלא לשחוט אחד מהן הרשות בידו: ד (ז) בכור שנפל לבור רבי שמעון אומר אע"פ שמומו ניכר מערב יום טוב ולא התירו מומחה אין שוחטין אותו ביום טוב (ח) לפי שאינו מן המוכן (ט) עושין (*ט) פרנסה לנחיל של דבורים [בשביל שלא יברחו] (י) אבל אין צדין אותן בתחלה (ז) כיצד (כ) אין נמנין על הבהמה בתחלה ביום טוב לא יאמר (ח) [לו] הריני עמך בסלע הריני עמך בב' אלא אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע וחכמים אומרים (ל) אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר אבל שוקל (ט) ומניח (מ) ואם היה טבח אומן אל ישקול בידו מפני שידו כמשקל אבל י) חותך בכלי ונותן לזה ולזה: ה (נ) הולך (*נ) אדם אצל (י) טבח הרגיל אצלו ואומר לו תן לי (יא) [יד] או ירך אחת אצל נחתום הרגיל (יב) ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי (יג) גוזל אחד [או תרנגולת אחת] (ס) אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי (יד) חמשים אגוזין עשרה (טו) [ביצים עשרים רמונין] ובלבד שלא (טז) [יאמר לו סכום][א] מקח רשב"א אומר ובלבד שלא (יז) [יאמר לו סכום][ב] מנין: ו (ע) לא יתן אדם לפני בניו ולפני בהמתו לא במדה ולא במשקל ולא במניין אבל קודח בסאה או בתרקב ונותן לפני בהמתו קודח (יח) [במניקות] ונותן לפני בניו (פ) ובלבד שלא יתכוין לכך אמרו עליו על רבי אלעזר בר צדוק ועל אבא שאול בן בטנית (צ) שהיו חנונים בירושלים כל ימי חייהם והיו ממלאין מדותיהם מערב יום טוב ונותנין ללקוחות ביום טוב רבי חנניא בן ח) אנטיגנוס אומר (ק) אף בחולו של מועד עושין כן מפני ביטול בית המדרש וחכמים אומרים אף בחול עושין כן מפני מצוי המדות אף הוא כינס ג' מאות (יט) [כדי שמן

הגהות הגר"א (לד) רוחץ: (לה) ידיו ורגליו: (לו) עושין: (לז) מרגילין ביו"ט ואין מרגילין בחול בבכור ובפסולי המוקדשין: (לח) ביו"ט: (לט) אתה: (מ) למדתנו רבינו: (מא) באין ונכנסין מסלק את הסדינין ונמצא הבית מתכבד מאליו: (מב) ראינו: (מג) של ברזל היו מביאין ומעשנין אותן מעיו"ט ופוקקין נקביהן וכשאורחים נכנסין פותחין את נקביהם ונמצא הבית מתגמר מאליו: (מד) הימנו: (מה) הימנו: (מו) חג: (מז) ביום: (מח) ולעשותן: (מט) ואכסנרון: (נ) וקתדרא: (נא) הנגררת ומחצלת הנגרר וקנקלא הנגרר: (א) ועופות: (ב) ביו"ט: (ג) בידוע שמעיו"ט נצודו ומותרין בא ומצאן כמות שהוא הדבר ידוע שביו"ט נצודו אסורין: (ד) ובנו שנפלו: (ה) ושוחטו: (ו) כדי: (ז) ביו"ט: (ח) אדם לחבירו: (ט) בידו: (י) רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לו גדי א' או טלה א': (יא) כף אחת: (יב) אצלו: (יג) תור א' או: (יד) עשרים ביצים או: (טו) אפרסקין חמשה רמונים ואתרוג אחד: (טז) יזכור לו שם: (יז) יזכור לו שם: (יח) במינקתו: (יט) ג' מאות גרבי יין מברורי המדות וחביריו כנסו ג' מאות גרבי שמן ממצוי המדות והביאו לפני הגזברים בירושלים אמרו להם אי:

אור הגנוז

פ"ב [א] זוקפים בין המטות ביו"ט: פ"ג [א] מנין: [ב] ממכר:

נוסחאות כ"י

א) יוצא: ב) אף: ג) בפסח: ד) בליל: ה) רבן גמליאל: ו) מסתפקין: ז) קופץ: ח) עקביא:

חסדי דוד

טעם זה וסובר דאסור: **אין מרגילין** ביו"ט וכו' כצ"ל והכי איתא בבכורות דף ל"ג וע"ש הפי' ברש"י והטעם דאסור מפרש שם בגמ' דהוה טרחא יתירה שלא לצורך יו"ט וה"ה אין עושין כן לא בבכור אפי' בעל מום ולא בפס"מ אפי' אחר שנפדו ונשחטו גם בחול וכדמפרש שם טעמא בגמ' אמנם דעת הרמב"ם ספ"ק מהל' בכורות דבבכור שרי והך מתניתא ב"ש היא ע"ש:

פרק ג ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים כו'. בגמ' דף כ"ד על מתני' דקתני אין צדין דגים כו' אבל צדין חיה ועוף וכו' מקשי מהך מתניתא ומסיק הא בביבר גדול והא בביבר קטן ומדמוקי מתניתין בביבר קטן ואפ"ה קתני בדגים דאין צדין משמע דבדגים ליכא שריותא כלל ואפי' בביברין קטנים אסור וכדעת הראב"ד בהשגות פ"ב ע"ש הטעם. אבל ממתניתא דהכא דכייל חיה עופות ודגים בהדא ואפ"ה קתני בסיפא אבל צדין מהן מעיו"ט יש ראיה לדעת הרמב"ם. דהא ע"כ לא בא לאשמעינן דמותר לצוד מעיו"ט דזה הוא מלתא דפשיטא וע"כ יתפרש אבל צדין מהן ביו"ט כל שהן ניצודין קצת מעיו"ט כגון שהיו בביבר קטן. שאינם מחוסרין צידה. ומתני' דמחלק בין דגים ובין חיה ועוף גם בביבר קטן מוכרחין לתרץ משום דגם בביבר קטן יש לפעמים חילוק בין דגים לבין חיה ועוף וכגון אם יש חורין וסדקין בביבר קטן דבדגים מקרי עדיין מחוסר צידה דמשתמטי וכחיה ובעוף ליכא והרמב"ם דהתיר בדגים בביבר קטן זהו בדליכא בביבר חורין וסדקין. וכן מטין דבריו ממה שמחלק חיה ועוף מדגים ולא כללם יחד משום דיש חילוק ביניהם באיזה ביבר קטן מותר לצוד גם דגים וכמ"ש: **הולך** אדם אצל טבח כו'. עי' בגמ' דף כ"ט ובתוס' שם שהביאו התוספתא זו ומדבריהם מוכח שלפניהם דברי התוספתא משובשים שמה וכצ"ל בדברי ת"ק צ"ל סכום מנין ובדברי רשב"א סכום מקח: **לא** יתן אדם כו' אמרו עליו על ר' אליעזר בר צדוק ועל אבא שאול בן בטנית כו'. כל זה שם בגמ' אלא שיש הפרש בלשון קצת והתם לא פירש מי היה חבירו של אבא שאול בן בטנית וכאן מפרש דהוא ראב"צ וכן במתני'

מצפה שמואל (ש) שבת לט: ומ. ועי' ירושלמי פ"ב הל"ח ושבת פ"ג הל"ג: (ת) בכורות לג. וירושל' פ"ג שם ה"ו ושם הגי' אין מרגילין ביו"ט: (א) שבת קלג: (ב) שם קלד: ועי' ירושלמי פ"ה הל"ב וירושלמי מגילה פ"א הל"ו: (ג) שבת קלג: (ד) כח: וירושלמי פ"ב הל"ו וע"ש: (ה) עי' ירושלמי שם ועי' תוס' כב ד"ה וב"ה ועי' ירושלמי שבת פ"ג הל"ג: (ו) כב: וירושלמי פ"ב הל"ז: (ז) שם ושם: (ח) שם ופסחים עד וירושלמי שם ושם פ"ז הל"א: (ט) ירושלמי פ"ז הל"ז: (י) כג. וירושלמי שם ופסחים שם ומ"ק פ"ג הל"א: (כ) כב. וירושלמי שם הל"ח שבת פ"ז הלי"ב ע"ש: (ל) כג: וירושלמי שם: (מ) כג: וירושלמי פ"ב הל"ט ושבת פ"ב הל"ג והל"ז ופ"ה הל"א וכלאים פ"ב ד: (א) כד. ועי' ירושלמי ספ"ג ושבת פי"ג הל"ה והל"ז: (ב) עי' תוס' רפ"ג ד"ה ואין נותנין ומכאן ראיה לדבריהם דתלי צידה במזונות ולכן בעיו"ט שרי ועי' ירושל' שבת פי"ג הל"ז: (ג) כד. וירושלמי שם ושבת שם: (ד) ירושלמי שם ה"א ובבלי כד: ושבת פי"ג הל"ה: (ה) שם ושם הל"ב וירושלמי שבת פ"א הל"ז וכאן פ"א הל"א: (ו) לז. ועי' ירושלמי פ"ג הל"ד ופסחים פ"ג הלכה ג: (*ו) עי' מיי' פ"ב מהל' יו"ט הל"ד ועיי במ"מ ובשו"ע סי' תצ"ח ס"י ובמג"א ס"ק כ: (ז) כו: ועי' שבת מו: (ח) עי' שבת מז: ותוס' שם: (ט) שם קנה: (*ט) עי' או"ח סי' שכד סעיף יז: (י) עי' לו: וירושלמי פרק ה' הל"ה: (כ) כז. ועי' שבת קמח: וירושלמי פ"ג הל"ו: (ל) כח.: (מ) עי' ברא"ש פ"ג סי' יט ועי' כח וירושל' פ"ג הל"ז: (נ) כט: (*נ) עי' סי' ת"ק סעי' ב: (ס) כט. (ותוס' שם ד"ה שלא): (ע) כט.: (פ) עי' ירושלמי שבת פ"ז הל"ב כט.: (צ) שם ו. וירושלמי שם הל"ח: (ק) כט.:

מנחת בכורים

מטומאה חמורה · דנראה כמקר: **ז** ביו"ט · דאינו שוה לכל נפש · (ירושלמי פ"ב הל"ה ובבלי שבת דף ל"ט ב' ודף מ' ע"ש בר"ן): מטייל בה ביו"ט · לצורך זיעה ואף דזיעה נאסרה בשבת מ"מ בכה"ג דהסיקו מעיו"ט התירו: לא הסיקה מעיו"ט · אלא ביו"ט אסור לטייל בה: אבל לא גרסי' · והגר"א לא גרס כל בבא זו עד לקמן וגרסינן מרגילין ביו"ט ולא גרסינן אבל: מרגילין · הפשט העור עם הרגל ביחד שלם לעשות העור למפחים או למוכרי דבש ושמן לתת בתוך העור של כבשים שלימים: ביו"ט · אף דאפושי טרחא הוא שרי ובגמרא גרסינן (בכורות ל"ג) אין מרגילין ביו"ט: ואין מרגילין בבכור · אף בעל מום שחוט דסבירא ליה להאי תנא דאית בו קדושה כמו בבכור תם ואיכא הפסד קדשים דכשחס על העור שיהיה שלם אינו מקפיד בבשר וחותך קצת הבשר שירא שיחתוך העור ולא קי"ל הכי אלא הבכור בעל מום שרי להרגיל: ולא בפסולי המוקדשין · בקדשים שנפל בהם מום קבוע ונפדו וס"ל דאף לאחר שחיטה קדיש: שוחקין לה · כמין סממנים המרפאת מכת המילה ובשבת אין שוחקין כמבואר במשנה פי"ט דשבת: וטורפין יין ושמן לרפואה · ובשבת אין טורפין יין ושמן כמבואר שם: סמרטוטין · המניחין על המכה שלא יסרט בשרו: בתחילה · לקרוע היום אלא נותן הקרועין מאתמול דכל מידי דלאו מאכל הוא לא התירו ביו"ט דאוכל נפש הותר ולא שאר מלאכות: **ח** זוקפין · להעמיד המנורה של חוליות ולתקנה חתיכה אל חתיכה שהיה נוהג כב"ש דסברי יש בנין וסתירה בכלים: ונפלה · נתפרקה מחוליותיה: והן · תלמידי הלל המתירין והכי קי"ל: מטלטלין · וטלטול בלבד הותר ולא זקיפה ולא גזרינן שמא מתוך הטלטול יתפרק ויקימנה ובונה ביו"ט וכה"ג בשבת אסור אף בטלטול כמבואר בשבת (מ"ו א'): **ט** בין המטות · מקום הפרורין הנופלים מהמאכל שאוכלין שם בגמרא הגירסא בית המטות: המוגמר · לבונה ע"ג גחלים להריח דהוה דבר השוה לכל נפש ובכלל היתר אוכל נפש הוא: **י** ערדיסקאות · כלי של ברזל מנוקב וממלאין בתוכה עשן הלבונה מעיו"ט ופוקקין הנקבים וביו"ט פותחין והעשן יוצא ומריח: **יא** גדי מקולס · פליגי במשנה דלר"ג מותר לעשות גדי מקולס בלילי פסחים וחכמים אוסרין דנראה כעין קרבן פסח ואוכל קדשים בחוץ: שלק · בישול יותר מדאי: אין זה גדי מקולס · דבישול אסור בפסח וא"כ זה לא נעשה כדין פסח דאינו שלם בגליה (ירושלמי פ"ג הל"ז): ביו"ט הראשון · של חג: ביו"ט האחרון · אף של פסח דאינו זמן פסח ולא אתי למיטעי ושל חג אריסא קאי ביו"ט ראשון (כ"מ בירושל' פ"ב הל"ז): עגל מקולס · דאין פסח בא ממנו: מפני שקורין אותן פסחים · והפסח בא מן הטלאים ונראה כפסח: **יב** שוחקין הפלפלין · ביו"ט: ברחיים שלהן · המיוחד לפלפלין כעין אותן שלנו: אניגרון · מיא דסילקי: אכסיגרון · בנוסחת הגר"א מיא דכולהו סילקי ובירושלמי ליתא זה ולפי הנוסחא דהכא הוא יין מר כמבואר במסכת ע"ז (ל' ע"א): מעיו"ט הן שחוקות · ולא רצה להתיר אף שכבר נשחק והוה כשוגג מ"מ לא אבל דלא יאמרו דמותר הוא ולא ידעי הכל דשוגג הוא ויאמרו דע"פ ר"ג נעשה ויצא הדבר בהיתר: קירוד · המבואר במשנה דס"ל לר"י דאין מקרדין: קטנים · מסרק בשינים קטנים שהן עושין חבורה: קירצוף · דאר"י במשנה דמקרצפין: בשבת · אף דכובש הקרקע ומכבד האדמה מתחתיתו דבר שאין מתכוין הוא ושרי: וקנקלין · יריעה פרוסה לפני החדר ועל שם החדר שנקרא בלשון יון קנקל (ערוך בערך קנקיל): הנגררת · אף שחופר בארץ ושייכא להך דלעיל ועוד קמ"ל דאין בזה משום בנין וסתירה כיון דמחובר אף שנגרר מותר:

פרק ג א ביברין של חיה. קרפיפות מוקפין גדר סביב וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומגדלות שם: ושל עופות · צפור דרור שאינה מקבלת מרות ודרה בבית כבשדה: ושל דגים · הן בריכות של מים: אין צדין · בחיה אין צדין כגון בביבר גדול דאף שהוא בתוך הביבר אינו ניצוד במהרה והצד מתוכו הוא כצד ביו"ט וביבר גדול היינו כל היכא דרהיט אחריו ולא מטי לה בחד שחיא בפ"א שהוא שוחה עליו לתפסו ונשמט ממנו א"נ כל היכא דאיתא ליה זוית זווית ליכנס לתוכו ולהחבא זהו ביבר גדול א"נ כל היכא דנפלי טולא דכתלי אהדדי (כלומר שהצל מכותל זה ומכותל שבצד השני המה ביחד מחמת שהביבר קטן) זהו ביבר קטן ומשנה דתנא דצדין חיה ועוף מן הביברין מיירי בביבר קטן וכן בעוף מיירי בעוף דמקבלת מרות כגון שאר עופות אבל בדגים מבואר במשנה ג"כ דאין צדין: ואין נותנין לפניהם מזונות · דכל היכא דצידה אסורה אסור ליתן לפניהם מזונות שמא יצוד ביו"ט: לא כל הביברין · דיש חילוק בין ביבר קטן לגדול ומילתא דת"ק מפרש: מחוסר צידה · שצריך לבקש תחבולות לתפסו כמו שפירשנו לעיל: **ב** שוחטין · חיות: מן הנגרים · ביברין שניצודין שם מעיו"ט דמוכן הוא ואינו מחוסר צידה וע"ש שעושין שם נגרי מים הנקרא חריצין קרי לה נגרין: מכמורות · מין מצודה דספק ניצוד היום הוא ואינו מן המוכן וספק צידה אסור: שפרסוהו · פרש המצודה מעיו"ט וארוכה היא וכשחיה נופלת בראש האחד מתוך דוחקה לצאת המצודה ניתק ממקומו ומכירין בראש האחד שחיה בראש האחר: מקולקל מעיו"ט · סימן הוא שניצוד בעיו"ט ומותר: מצאו כמות שהיה · כלומר דלא מצאן מקולקלי מעיו"ט אלא ספק נעשה כמו שמצאן כמות שהיה ובודאי לא ניצודו דאסור ולפ"ז לא קשיא הדיוקים אהדדי מרישא לסיפא דברישא משמע דספק אסור והכי קי"ל (דף כ"ה א'): **ג** אותו ואת בנו · דאינם ראוין שניהם ביום אחד וא"א להעלותן ביו"ט דהוה טרחא שלא לצורך אוכל נפש ביו"ט: פרנסה · מזונות נותן לו: במקומו · בבור ולא יעלהו: רצה לשחוט · בין שרצה לשחוט בין שלא לשחוט אף אחד מהם הרשות בידו להערמה מברי שרי: **ד** בכור שנפל לבור · אפילו בעל מום רק שלא הראה מומו לחכם בעיו"ט כדאמר לקמן: אין שוחטין אותו · דאין רואין מומין ביו"ט דהוה כדן את הדין ולכן נ"מ דאין מעלין אותו מן הבור אלא אפילו עבר ואסקיה אין שוחטין אותו ואפילו בקרו החכם בדיעבד לא הוה מבוקר ור"י פליג עליה במשנה וס"ל דאם היה המום קבוע מעיו"ט שוחטין ביו"ט דרואין מומין ביו"ט וכיון דרואין מומין ביו"ט מתחילה ראוי היה ואין כאן מוקצה: פרנסה · מזונות: לנחיל של דבורים · כוורת שהדבורים יושבים בתוכו: שלא יברחו · למ"א דדרך נחיל לפעמים לעקור ממקום זה ולילך להתישב באילן אחר ואין בזה מחשש איסור צידה והכנה · ובשבת (קנ"ה) מסקינן דאין נותנים לפניהם מזונות דאין מזונותן עליך וכן הלכה: בתחילה · לכתחילה להכניסן לכוורת ולפרוס עליהן מחצלת שלא יברחו וכדומה לזה: כיצד · הא דמבואר במשנה דאין נמנים: הריני עמך. חלק בפרתך בעד סלע שפוסק דמים ביו"ט זה אסור משום מקח וממכר דנאסר בשבת וביו"ט בספר עזרא (נחמיה י"ג): למחצה · חלק מחצה וכשרוצה לידע כמה הוא שוה מעמיד בהמה אחרת שוה לזה ואומר זה כזה ואחר כך משמנים האחרת הנשארת ויודע דמים של הנשחטת ביו"ט וכן משלם: וחכ"א · מבואר במשנה דפליגי אר"י דס"ל שיקח אדם בשר כנגד הכלי או הקופיץ אף ביום טוב: כל עיקר · אף להניח הבשר במאזנים התלויה בטבעת הקבועה אסור דמתזי כנותן לשקול בה: אבל שוקל בידו ומניח (כהגהת הגר"א) ביד לשער כמה הוא מותר באינו אומן דלא הוה דרך משקל: ואם היה טבח אומן גרסינן (הגר"א) אומן יודע לכוון כשאוחז הליטרא בידו א' והבשר בידו השניה ואסור: חותך · בכלי ומשער כמה יש בהתיכתו שיודע לשער בלא משקל: **ה** הולך · ואין בזה חשש מו"מ כיון דאינו פוסק: הרגיל · ומאמין לו בלא פסיקה: סכום מקח · פיסוק דמים דאסור מו"מ גזירה שמא יכתוב: סכום מנין · במקח פשיטא דאסור אלא אף לחשוב כמה אגוזים נתן לו כגון שאומר תן לי יו"ד אגוזים וכבר נתת לי ל' ס"ה מ' אסור ביו"ט ובגמרא הגירסא בדברי ת"ק סכום מדה ובדברי רשב"א סכום מקח (כ"ט ב' ע"ש): **ו** לפני בהמתו · דנראה כמודד למכור: קודח · נוטל בסאה מן הכרי שלא בכוונת מדה שאינו נותן בידו לתוך המדה כדרך מדה: במניקות · כלי ששואבין בו משקה מן החבית וי"מ קודר שמשער באומד דעתו אבל אינו ממלא במדה וזהו דמסיים ובלבד שלא יתכוין לכך לשם מדה למוד כמה צריכה אלא באומד דעתו יתן: מעשה · מוזכר במשנה נראה לדברי ר"י דס"ל דאפילו למלאות בכלי המיוחד למדה ולא למוד אסור ביו"ט וע"ז מביא מאבא שאול שהיה ממלא מעיו"ט וחכמים פליגי במשנה דבכלי המיוחד למדה מותר למלאות: מפני ביטול · העם השואלין ממנו בהלכות הרגל שהעם היו פנויין ממלאכתן בחוה"מ לכן ימלאן בלילה כדי שביום יהיה פנוי להורות לעם את המעשה אשר יעשון ואית דמפרשי משום העלאת הרתיחות הנקרא שא"ם והמוכר צריך לשהות מעט עד שיעמדו הרתיחות בכדי שיהיה המדה מלא מהמשקה ובמועד אין פנאי לשהות משום ביטול בה"מ לכן ממלאן בלילה ויש זמן למלאות הכלי משפסק הרתיחות: עושין כן · למלאות מאתמול: מצוי המדות · כשמוכר שמן והיו לו מדות הרבה מביאין הלקוחות כליהן ומגדל לאיש ואיש במדה לעצמו ומתמצות והולכות לתוך כליהן אבל כשמודד בפ"א לא שהיה נשאר שמנונית השמן ונדבק בכלי ואינו מתמצה הכל: ה"ג אף הוא כנס ג' מאות גרבי יין מפני ברורי המדות וחבירו כנס ג' מאות גרבי שמן ממצוי המדות וכן הוא נוסחת הגר"א · ברורי המדות הוא הרתיחות שלמעלה כשטפך והלקוחות לא רצו לשהות ושופך המשקה עם הרתיחות

ומתו

וחבירו שלש מאות כדי יין ממיצוי המדות והעלום לגזברין אמר להם אין]אתם זקוקין לכך אמרו להם (כ) [אין רצונן בהן] אמרו להן הואיל (ר) והחמרתם על עצמכם (כא) [משל צבור הן יעשו בהן צרכי הרבים] : ז אין (ש) נוטלין עצים מן הסוכה אפילו ביום טוב האחרון של חג (כב) (*ש) אם אמר לכשארצה אטול הרי זה מותר אין (ש*) מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו : ח (ת) אמר (כג) רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על המכונסין שבקרפף (כד) [שיביאו] ועל המפוזרין שבשדה (כה) [שלא יביאו] על מה נחלקו על המפוזרין שבקרפף ועל (כו) [מכונסין] שבשדה שבית שמאי אומרים לא (כז) [יביאו] וב"ה אומרים (כז) [יביאו אמר רבי נתן לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מפוזרין שבקרפף ועל מכונסין שבשדה שיביאו על מה נחלקו על המפוזרין שבשדה שבית שמאי אומרים לא יביאו ובית הלל אומרים יביאו] : ט המטה והכסא והספסל וקתדרא ועריסה שנתפרקה (א) וכן קורה שנשברה וכן סואר של קורות [שנשבר] אין מסיקין מהן ביום טוב לפי שאינו מן המוכן (ב) אגוזין (*ב) ושקדין (כח) [שאכל] מערב יום טוב מסיקין בקליפיהן [ג] ביו"ט אגוזין ושקדין עצמן אין מסיקין(כט) [מהן] ביו"ט לפי שאינו מן המוכן (ג) מודים חכמים לרבי מאיר בהותמות (ל) [שבקרקעות שמפקפק ומתירין ומפקיעין אבל לא חותכין ובשבת מפקפקין ומתירין אבל לא מפקיעין ולא חותכין ושבכלים] בשבת [מתיר] ואצ"ל ביו"ט (ד) (*ד) קורע אדם את העור שעל פי (לא) [חבית] של יין ושל מוריים ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוק : י (ה) אין (לב) [פותחין] לפסין סתומין ורשב"ג מתיר (לג) אין מכבין (ו) את הבקעת לחוס עליה אם בשביל שלא יעשן הבית או בשביל שלא תקדיח [את] התבשיל מותר לא יתן אדם אבן על גבי בקעת כדי לשוברה אבל (ו*) מכניסה בהור ושוברה אין עושין פחמין ביום טוב אפילו לאותו היום א) אבל (ז) ממתיקין את החרדל בגהלת אין (ח) מנפחים במפוח אבל נופחים (לד) [השפופרת] (ט) אין עושין את השפוד ואין מחדדין אותו אין (י) פוצעין את הקנה לצלות בו מליח אבל פוצעין את האגוז במטפחת ואינו חושש (לה) [משום קריעה] : יא התנור והכירים (לו) [חדשים] (כ) הרי הן ככל הכלים ומטלטלין אותן אבל אין סכין אותן שמן ואין (לז) [סוחטין אותן במטלית] ואין מפיגן (לח) בצונן כדי לחסמן (לט) [אם] בשביל לאפות בהן

מותר (ל) אין יוצאין בכסא אחד (מ) [האנשים ואחד הנשים] ולא סומא במקלו ולא רועה בתרמילו (מא) רבי ב) אליעזר בר' ישמעאל אומר אף אין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט : יב רבי אליעזר אומר (פ) נוטל אדם קיסם (מב) לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא (מג) [מן האבוס שלפני בהמה (נ) (*נ) ובלבד שלא יקטמנו לחצות בו שיניו אם קטמו בשבת חייב חטאת ביו"ט לוקה ארבעים] ר"א אומר מגבב מן החצר ומדליק (מד) ובלבד (ס) שלא יעשה צבורין(מה) ור"ש מתיר [שכל שבחצר מוכן]: יג מולגין (ע) את הראש ואת הכרעים (מו) [ואין] טופלין אותם לא בחרסית ולא באדמה (מז) [אבל מפספסין אותן באור ואין מספרין את הראש ואת הכרעים] ואין מספרין את הירק בתספורת (מח) [אבל מספר הוא את הקרנה] ואת העכביות(מט)[מסיקין]ואופין בפורני (נ)[מחמין] חמין באנטיכי ואין מסיקין את הפורני לאפות בו בתחלה : יד (פ) ששה דברים נאמרו בפתילה ג' להחמיר וג' להקל אלו שלשה להחמיר אין (נא) [עושין אותה מתחלה] ואין מהבהבין אותה באור ואין חותכין אותה לשנים (נב) אלו [שלשה להקל שורין אותה בשמן וממעכין אותה ביד (נג) [וחותכה באור לשתי נרות] :

פרק ד

א (א) [האוכל תאנים מערב יום טוב והותיר והעלן (א) לראש הגג לעשותן גרוגרות לא יאכל מהן ביו"ט לפי שאינן מן המוכן האוכל ענבים מערב יום טוב והותיר והעלן לראש הגג לעשותן צמוקין] לא יאכל מהן ביום טוב (ב) לפי שאינן מן המוכן : (ב) סוכי תאנים ובהן תאנים מכבדות (ג) [תמרה ובהן תמרה] הכניסן לעצים אין (ד) [אוכל] מהן ביום טוב למאכל בהמה[א] אוכל מהן ביום טוב (ג) ומתחילין באוצר (ה) [תחלה] (ד) ומשילין פירות דרך ארובה ביו"ט (ה) אין משלשלין [אותן] דרך חלונות אבל מורידין אותן דרך ג) סולמות: ב ארבע רשויות וארבע מצות הן(ו)האורג שני חוטין בין בבגדי קדש בין בבגדי הדיוט והכותב שתי אותיות בין בכתבי קדש בין בכתבי הדיוט בשבת חייב חטאת (ו) [ביו"ט] לוקה ארבעים והאורג חוט אחד בין בבגדי קודש בין בבגדי הדיוט(ז)והכותב אות אחת בין בכתבי (ז) [הקדש] בין בכתבי הדיוט בשבת חייב חטאת ביו"ט לוקה ארבעים דברי ר"א וחכ"א בין בשבת (ח) [בין] ביו"ט אינו [חייב] אלא*) [משום] שבות: ג (ח) [אלו הן משום שבות] לא עולין באילן ולא רוכבין

*) עי' בתבו' ח"ל סי' פ"ז דכתב דרק באיסורי אכילה תני שיעור אסור ולא בשאר איסורין ומכאן ראיה לדבריו·

הגהות הגר"א (כ) אף אנו אין רצוננו בכך: (כא) ושל רבים הם עשו מהם צרכי רבים: (כב) אבל:(כג)רשב"ג:(כד)שמביאין:(כה) שאין מביאין:(כו)המכונסין: (כז)יביא: (כח)שאכלן: (כט)בהם: (ל)שבקרקע שבשבת מפקפק ומתיר אבל לא מפקיע ולא חותך וביו"ט מפקפק ומתיר מפקיע וחותך ושבכלים מתיר : (לא) החבית : (לב) פותחין : (לג) בלפסין חרניות : (לד) בשפופרת : (לה) שמא יקרע : (לו) החדשים יקרע : (לז) עושין אותן במטלת : (לח) אותן : (לט) ואם : (מ) אנשים ואחד נשים : (מא) ביו"ם : (מב) משלפניו : (מג) מאבוס של בהמה ושוין שלא יקטמנו ואם קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו הדלת בשבת בשוגג חייב חטאת במזיד ביו"ט לוקה ארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות : (מד) שכל מה שבחצר מוכן : (מה) צבורין : (מו) ומהבהבין אותן באור אבל אין : (מז) ולא בסיד : (מח) שלו אבל מספרין את הקונדס : (מט) ומסיקין : (נ) ומהמין : (נא) אין גודלין אותה בתחלה ביו"ם : (נב) או לשלשה : (נג) וחותכין אותה באור כפי שתי נרות : (א) היה אוכל בענבים מעיו"ט והותיר והעלן לגג לעשות מהן צמוקין בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות : (ב) עד שיזמין מבעו"י : (ג) תמרים ובהם תמרים : (ד) אוכלים : (ה) בתחלה : (ו) וביו"ם : (ז) קדש : (ח) ובין :

נוסחאות כ"י

א) אין ממתיקין : ב) שמעון אומר מנהיגין את הבהמה : ג) חלונות :

אור הגנוז

[ג] אכלן ביו"ט אין מסיקין בקליפיהם ביו"ט : פ"ד [א] אין אוכל :

חסדי דוד

אלוי שבת נמי נראה דהיו בזמן אחד ומסיפא נראה דמר פיס מוכר שמן ומר היה מוכר יין: אגוזים ושקדים כו'. פי' אם אכלם מעיו"ט מותר להסיק בקליפותיהן דהקליפות הוו קיימו מאתמול להסקה. אבל אגוזים ושקדים עצמן שהיו קיימין ביו"ט בהוייתן אם שבכן והכלן אין מסיקין בקליפתן דהו"ל נולד אבל אם רוצה להסיק באגוזין ושקדים כמות שהן פשיטא דשרי דאוכלים ככלים דמי והכי איתא בירושלמי מסיקין באוכלין וכ"כ הרשב"א ז"ל בספרו שער ה' ע"ש וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ב ועי' בב"י סי' תק"ח דכתב שהתוס' מיירי בלא קליפתן ונעלמו מעיני הכמתו דברי הרשב"א הנ"ל. ובסיפא נ"ל ושבכלים בשבת מתירין ומפקיעין אבל לא חותכין ואצ"ל ביו"ט ואתיא הך מתניתא כר' נחמיה בגמ' דשתם מתניתא כוותי' אלא דבגמ' ליתא דתרי תנאי אליבי' : אין יוצאין בכסא כו' וכן אין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ר"א בר' שמעון אומר מנהיגין כו' כנ"ל. וכ"ה במתני' וכן מוכרח דר"א בר' ישמעאל לא נזכר בין התנאים בשום מקום. והטעם משום זילותא דיו"ט לכן אסור לת"ק וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ה דין ג' ונראה כי דבריו לקוחים מהתוס' זו ופסק כת"ק : ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שניו. בגמ' הגיר' נוטל אדם קיסם משלפניו כו' וכתב רש"י ז"ל דלאו דוקא משלפניו והתוס' חולקין עליו ומהך תוס' דהשמיט משלפניו הוא ראי' לדברי רש"י ז"ל ומה דקתני ובלבד שלא יקטום קאי ארישא ודברי ר"א הן דאע"ג דשרי ליטול קיסם מ"מ לא יקטום וכפירש"י בברייתא שבגמ'. ומה דקתני בסיפא ר"א אומר מגבב מן החצר וכו' עי' בפירש"י במתני' :

פרק ד האוכל תאנים מעיו"ט כו'. עי' בגמ' דף כ"ו ובשבת דף מ"ה אמנם בגמ' מסיים וכן אתה מוצא באפרסקין ובחבושין ובשאר כל מיני פירות ומכח זה הקשה הגמ' בשבת לשמואל ומשני לעולם ר"י היא. אבל מתניתא דידן דלא מסיים בה וכן כל מיני פירות משמע ודאי דר"ש היא וקמ"ל דבגרוגרות וצימוקין מיהא דאית בהו תרתי אע"ג דקאכיל ואזיל מודה ר"ש בהו והלכה כמותו לענין שבת וכמ"ש הרמב"ם בפכ"ו מה"ש. ומה דקתני בסיפא סוכי תאנים וכהן תאנים כו' אין אנו מוכרחין לומר דר"י הוא דסובר מוקצה דגם לר"ש אתי דאע"ג דלדידי' ליכא מוקצה רק בגרוגרות וצימוקין מ"מ הכי כיון דהעיקר עצים ומקצת תאנים תלויים בהם בטלי לגבי העצים הואיל והכניסן לעצים : ארבע רשויות וארבע מצות הן. ממה דלא מנה גם הארבע שבותין המוזכרות במשנה לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין דהנך

מצפה שמואל (ר) עי' ירושלמי ב"מ פ"ו הל"ו בסופו : (ש) עי' רמב"ן במלחמות פ"ג ומ"ש בזה עי' בר"ן שם ועי' דף ל: וירושלמי פ"ד הל"ב : (*ש) עי' טוש"ע סי' תרל"ח סעי' ב : (ש*) עי' טוש"ע ס"ס תק"י : (ת) לא: וירושלי' שם : (א) לא: וירושלמי שם הל"ג : (ב) עי' שבת כט. וירושלמי שם: (*ב) עי' מיי' פ"ב מהל' יו"ט הל"ב ובהשגות ובמ"מ טור ש"ע סי' תק"א סעי' ז בהגה ובמג"א שם : (ג) לא: וירושלמי שם ושבת פרק ט"ז הלכה ב סוף פ"כ וכאן פ"ד הל"ב ומגילה פרק א הל"ו : (ד) עי' שבת קמו ועי' ירושלמי פ"ז הל"ב ל. : (*ד) עי' ב"י סי' שיד ובמג"א שם ס"ק יד : (ה) לד. וירושלי' פ"ד הל"ד : (ו) כב. וירושלמי פ"ד הל"ד : (*ו) עי' שו"ע סי' תקא ובמג"א ס"ק ה : (ז) עי' שבת קלד: וירושלמי פ"ד הל"ג : (ח) לד : (ט) כח: ושם : (י) לד : (כ) לד. וירושלמי מ"ק פ"ב הל"ט : (ל) כה: וירושלמי פ"א הל"ד ועי' ירושלי' פ"ד הל"ה : (מ) לג: ותוס' שם : (נ) שם : (*נ) מיי' פ"א מהלכות שבת הל"ז וע"ש במ"מ ושו"ע סי' שכב סעי' ד ה ו ועי' שם : (ס) לג: וירושלי' פ"ד הל"ו: (ע) לד. : (פ) לג. וירושלמי פ"ד הל"ד ע"ש היטב : (א) כו: (ב) וירושלמי פ"ד הל"ג : (ג) שבת קכו. לה: : (ד) לו. וירושלמי שם פ"י הל"א: (ה) שבת קד. וירושלמי שם פ"ה הל"א : (ו) עי' ירושלמי שבת פ"ז הל"א ולא העושה בו וכתבירו וצ"ע כה. ופ"ג הל"א : (ז) עי' רי"ף ורא"ש בפ"ב יו: ועי' ירושלי' פ"ג וירושלמי עירובין פ"ו הל"ג ופ"י הל"ח : (ח) עי' סנהדרין פ"ד :

מנחת בכורים

ומתוך כך מתר המבקש לו ממה שהיה לו בתחילה : מצוי המדות · שייך גבי שמן דנדבק בשולי הכלי כדרך שמנונית ומהמת שלא רצו לשהות לא נתמלא המדה יפה ונשאר למוכר : גזברין · שבקדש לא רצו להנות ממגנין אחרים : אין אתם זקוקים ליתן · להקדש שהלקוחות מוחלין לכך שלא רצו לשהות מחמת טרדתם · משל צבור הן · גרסינן והגר"א הגי' ושל רבים הן והיא היא כלומר כיון דשל רבים הן אין עושין מהן הקדש הלא צרכי רבים כדי שיהנו הלוקחים גם כן מזה שממונם הוא : ז מן הסוכה · אפילו מן העצים הסמוך לדפנות דליכא משום סתירת אהל מ"מ אסור משום מוקצה כיון דלא חזיא בה"ש לא חזיא נמי לכולי יומא ובחג מיירי דאיתקצאי למצוה : אפילו ביו"ט האחרון · דלא יתבינן בסוכה בא"י מ"מ כיון דאילו אתרמי ליה סעודה בה"ש היה אוכל בסוכה אתקצאי לכולי יומא : לכשארצה · שאמר איני בודל כל בה"ש מועיל תנאי בסמוך לדפנות ובכל נויי סוכה אבל סוכה עצמה אינו מועיל תנאי דמקשינן סוכה לחג דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים מה חגיגה אסורה בהנאה אף סוכה אסורה בהנאה ואף בנפלה אסורה משום מוקצה ולא מהני תנאי : לא בחבל · דהוה עובדין דחול : ח המכונסים · שכנסו בעיו"ט דגלי דעתייהו דעלה סמך ואינו מוקצה : בקרפף · שמוקף מחיצות סביב ומשתמר וסמיך עלה : לא יביאו · משום ריעותא דמפוזרין אף שהן בקרפף ומשום ריעותא דאינו משתמר בשדה אף מכונסין ובעינן תרתי למעליותא מכונסין ומשתמר ומתניתין דתנא בפרק ד' מ"ב מביאין עצים מן השדה מן המכונס ומן הקרפף אפילו מן המפוזר כרשב"א אתיא אליבא דב"ה דבחדא סגי למעליותא : מפוזרין · בשדה תרתי לגריעותא ומ"מ ס"ל לב"ה דיביאו ולא אתיא מתניתין כוותיה והגר"א לא גרס דברי ר"נ כלל : ט קתדרא · עגלה עשויה כספסל : סואר · של קורות המושכבות לארץ לבנין : שאינו מן המוכן · דבה"ש לאו להכי הוייא : ביו"ט · דמאתמול הוכנו להכי : עצמם · לפי שחזו לאכילה ולא נתנו להסקה כלל ומיירי כשהן בלא קליפתן אבל בקליפתן מסיקין בהם והא דמבואר בשבת דף כ"ט מסיקין בתמרים מיירי בקליפתן : מודים חכמים · דס"ל במשנה בבית מלא פירות ונפחת דנוטל ממקום הפחת אבל לא יפחות לכתחלה אף בסידור הבנים בלא טיט משום דאתקצאי מדעתיה לר"מ דסבירא ליה דפוחת לכתחילה ונוטל והיינו כאן מגוס איסור מוקצה דמשום שמחת יו"ט התירו : חותמות . קשרים העשוין לדלתות פתחי בורות ומערות הסגורות בקשרי חבלים : ה"ג בגמרא שבשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך וביו"ט מתיר ומפקיע ותוחך וה"פ בשבת מתיר דלא הוה קשר של קיימא דלהתיר תמיד הוא עשוי אבל לא מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילותו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע מדרבנן ולכן ביו"ט אף להתוך מותר : ושבכלי בשבת מותר ואצ"ל ביו"ט גרסינן לה לפי סוגיית הגמרא וה"ט דבכלים אין איסור סתירה כלל ולכן אבל של תיבות וש"ד מותר אף להתכן (עיין בנוסחת הגר"א וירושלמי בפ"ד הל' ג') : מוריים . ציר דגים והיינו טעמא משום דהוה כשובר את החבית לאכול ממנו גרוגרות : לעשות זינוק . כעין מרזב שדרך זה ישפך היין דזה הוי תיקון מנא : י לפסין . הוא קערות ואסור לפותחן ביום טוב דהוה תיקון מנא שקודם שפותחין א"א לאכול עליהן : חרנית . ערנית כלומר של בני הכפרים דמיד שנגמרה מלאכתו בעגול אף שעדיין לא נפתח אוכלין עליו בשר ולכן פתיחתו לא הוי גמר מלאכה ומותר אף ביום טוב : לחוס עליה . דהוה כיבוי שלא לצורך יו"ט וי"מ משום דהוה סותר על מנת לבנות במקומו : מותר . עב"י דמכשירי אוכל נפש נמי שרי ביו"ט וזה הוה במכשירי אוכל נפש דלצורך יום טוב הוא : תקדיח · תשרף מחמת רבוי האש : לשוברה · הבקעת לצורך תבשיל דהוה עובדין דחול : לאותו היום · לצורך מרתן להמם ליכנס להזיע בתוכו וקודם שגזרו על הזיעה דהזיעה היה מותר וס"ה דלצורך יו"ט הוא קמ"ל ופירוש הוא על המשנה דאין עושין פחמין משום תקון כלי : בגחלת של מתכת · ולא חיישינן לכבוי הגחלת : במפוח · דמחזי כאומן עושה מלאכה : את השפוד · לצלי אין מתקנין אותו בנתעקם מעיו"ט ולכ"ע אף לר"י דמכשירי אוכל נפש מותר מ"מ באפשר לעשותן מעיו"ט אסור א"כ בנתעקם ביו"ט וכרבנן : אין פוצעין. אין שוברין הקנה לתת קרומותיו תחת המליח שעל האסכלא שמתקן כלי ואסור ביו"ט : שמא יקרע · המטפחת דסו"ל דבר שאינו מתכוין וגם לא הוה קורע על מנת לתפור ומקלקל הוא

יא החדשים · וכ"ש ישנים : ומטלטלין אותן · דחזי לאותוי ביה מידי : אבל אין סכין . להחליקו ולצחצחו : ואין טשין גרסינן שאין שפין אותן במטלית : מפיגן · חמימותן לאחר הסקה במים צוננין כדי לחסמם להחזיקם כי כן דרך התנורים דכל זה אסור משום תקון מנא : ואם בשביל · אם מפיג בצונן מפני שהוסק הרבה וצריך לאפות בהן וחושש שלא תשרף הפת מותר דהוה צורך יום טוב : בכסא · שטוענין אנשים אותו כגון בקתדרא וכשאין רבים צריכים לו דבצריכין לו מותר : במקלו · דהוה דרך חול וזילותא דיו"ט : במקל ביום טוב · דהוה עובדין דחול ולא לצורך אוכל נפש : יב שלפניו · מה שלפניו בבית דזה מוכן הוא ודעתו עליה וכן ממה שבחצר דכל מה שבחצר מוכן הוא וכיונו עלים אף לא להסקה : מאבוס . דמאכל מותר לכל דבר אבל עלים דניהנו לדבר האסור לעשות מהן כלים אין מטלטלין ביום טוב אלא לצורך הסקה : ובלבד . בגמרא הגירסא ושוין וכן הגיה הגר"א ושוין היינו ר"א וחכמים וע"ש ברא"ש הביא הגי' ישנה וכל התוספתא מיירי באבוס של בהמה משמע דרבנן אסרי באבוס של בהמה לקטום בסכין ולגמרא דידן קאי אקיסם אבל אבוס של בהמה מותר לחצוץ שיניו ואף בסכין ע"ש : שלא יקטמנו . אף ביד הקיסם ולעשות אותו כלי שקוטם בראשו וחזי יותר לחצית שיניו : לוקה ארבעים . דהוה תקון כלי ומן התורה אסור : אחד זה . שבת : ואחד זה . יו"ט : שבות . דקטימה כלאחר יד הוא ואינו אסור מה"ת אלא כשמתקן אותו בכלי ומתקו בסכין : מן החצר . אף מן החצר וחכמים פליגי במשנה דמן החצר שהן דקים וטורח הוא לקוששן לא הוה דעתייהו על זה מאתמול ואסור : צבורין . דמחזי כמלקט לצורך מחר : ור"ש מתיר . דקדרתו מוכיח עליו דלבשל היום בעי לה : יג מולגין . ברותחין : באור . להסיר השער : בסיד . להסיר שערן דהוה דרך העבדנים וכן כולן : ואין מספרין . בתספורת את הראש ואת הרגלים להסיר השער דמחזי כצריך לשער : ואין גוזזין. הירק ההלוס שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין במספרים שגוזזין מן המחוברים דמאן דחזי סבר נלקטו היום : את הקונדס . גרסינן וכן הוא בגמרא (כנוסחת הגר"א) קונדס ועכביות מין ירקות שגוזזין במספרים : בפורני . תנורים גדולין פתחן בצידן כעין שלנו ולא חיישינן לטירחא אם צריך לפת הרבה : באנטיכי . כלי נחשת שיש לה שולים באמצע ומניחין הגחלים מתחתיה והמים מתחמם למעלה : את הפורני . חדשה וכן הוא בגמרא דחיישינן שמא תפחת מחמת ההיסק : בתחילה . בפעם הראשון : יד בתחילה . לעשות פתילה חדשה משום תקון כלי : ואין מהבהבין אותה באור . להקנה כדי שתדלק יפה : ואין חותכין . לקצרה דהוה תקון מנא : בשמן . כדי שתהא נוחה לידלק : וממעכין אותה ביד . ממעך יפה כדי שתהא נוחה לידלק דהקון כלאחר יד הוא (ירושלמי בפ"ד) : וחותכה באור . כשהפתילה ארוכה וצריך שני נרות תוחבה לשנים ומדליק שתיהן :

פרק ד א שאינן מן המוכן . דאסח דעתיה בה"ש וגם ר"ש דלית ליה מוקצה מודה בתאנים : סוכי . ענפי תאנים : אין אוכל . דלא היה דעתו עלייהו והוה מוקצה : אוכל . הוא עצמו דמגו דחזי לבהמה חזי לאדם : באוצר . פירות צבורין כגון לתך תבואה בב"ה הותר להסתפק ממנו ויתחיל להשתמש ביו"ט והא אתי ר"ש היא דל"ל מוקצה (עיין דף ל' א') : משילין . מפשילין הפירות השטוחין על הגג ליבש ורואה גשמים ממשמשין ובאין משילין אותו דרך ארובה העשויה בקורות הבית ונופל לארץ כמבואר במשנה ודוקא דרך ארובה שהוא מלמעלה בתקרת הבית כדמפרש דאין מורידין דרך חלונות שהוא מן הצד דטירחא יתירה הוא להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ . בגמרא גרסינן ואין מורידין אותן דרך סולמות הוא כבשים ומדרגות כעין שלנו : ב ד' רשות וד' מצות הן. שנמנו במשנה יהובא לקמן בתוספתא אלו הן משום רשות ואלו הן משום מצוה דאין עושין ביום טוב וקא נקיט כלל דד' הן רשות לא דנים ולא מקדשין לא חולצין ולא מיבמין והוה ד' ואלו ד' של מצוה לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשר הרי ד' ולפי ענין התוס' שייך זה לקמן וגרסינן ברישא הך גוונא דהאורג שני חוטין וכו' : חוט אחד על האריג . ואות א' סמוך לכתב ס"ל לר"א דחייב כמבואר בשבת (ק"ד ב) : שבות . דבעינן דוקא ב' חוטין אף על האריג וכן בכתב ב' אותיות אף סמוך לכתב : ג לא עולין באילן

חכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ואלו הם משום רשות (ט) לא דנין (י) ולא(*)מקדשין א) ולא חולצין ולא מייבמין ואלו הן משום מצוה (כ) לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשרות וכל אלו ביו"ט (ט) [וק"ו בשבת] ואין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד (י) (ל) [כולם שעשאום] ישראל בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין מה שעשה עשוי בשבת ואצ"ל ביום טוב : ד (מ) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים (נ) המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי (יא) [אלו] כרגליו כלים המיוחדים לאחד מן האחים שבבית הרי אלו כרגליו ושאינן מיוחדים למקום שכולן הולכין מהלך בצפון (יב) [כרגלי משל] זה בדרום בדרום (יג) [כרגלי משל] זה בצפון אם מצעו את התחום לא יזוז ממקומו : ה חמור כרגלי (יד) [חמר] פרה כרגלי (טו) ב) [איכר] בהמה כרגלי הרועה ר' דוסא אומר (ס) הלוקח בהמה [מחבירו בעיו"ט אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט הרי היא כרגלי הלוקח והמוסר בהמה לרועה] מן הרועה אע"פ שלא הודיע עליה לרועה הרי היא כרגלי הרועה הלוקח בהמה מחבירו מערב יו"ט כרגלי הלוקח ביו"ט כרגלי המוכר : ו הלוקח בשר מן הטבח מעיו"ט כרגלי הלוקח וביו"ט כרגלי המוכר השואל חלוק מחבירו מעיו"ט כרגלי השואל ביו"ט כרגלי המשאיל (ע) שנים ששאלו חלוק אחד (טז) לילך בו שחרית לבית המדרש(יז) [ואחד לילך בו לסעודת הערב[ג]ביו"ט] כרגלי המשאיל.(פ) האשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח ג) מערב יום טוב כרגלי השואלת ביו"ט כרגלי המשאלת (יח) [נתנתה] לעיסתה הרי אלו כרגלי [ג] שתיהן (צ) רבי יהודה פוטר במים מפני שנבלעין בעיסה : ז (ק) הגחלת כרגלי הבעלים (יט) [והשלהבת] בכל מקום חמשה דברים נאמרו בגחלת גחלת של הקדש מועלין בה שלהבת לא נהנין ולא מועלין בה נחלת של עבודת כוכבים אסורה (כ) [שלהבת] מותרת המוציא גחלת לרשות הרבים חייב שלהבת פטור המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת : ח (ר) בור של שני שבטים [ד]משלשל וממלא הימנו בשבת: בור שבין שני תחומין אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים (ש) הנהרות ומעיינות המושכין הרי הן כרגלי כל אדם : ט מי שהיו פירותיו בעיר אחרת (ת) ועירבו בני [אנשי] אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו אא"כ היו רגליו מעורבות לשם ואם יש שם אפוטרופוס מביאין על פי אפוטרופוס : מי שזימן אצלו אורחים לא יוליכו בידיהן מנות אלא אם כן זיכה להם אחר במתנותיהן מעיו"ט מה הן [ה]מוציאין מבית(כא)[המשמר] חתיכה וגלוסקמא ד) ומצה מתובלת רבן שמעון בן גמליאל אומר מקום שנהגו להלך אגוזין וקליות יוליכו בנו ובתו הקטנים מוליכן עמו לבית האבל ולבית המשתה ולבית השמחה במקום שנהגו (א) לא (*א) יתן אדם ממנתו לבנו ולבתו של בעל הבית (כב) [משום איבה] : י אין חפין (ב) ואין מתגרדין ביו"ט (ג) ואין שפין כלי כסף (כג)[בקרתקין][ו]ואין מדיחין את הכלים בנתר ביום טוב אבל מדיחין אותן במלח (עי' ב"י סי' תסג בזה) ובמורסן בשבת ואצ"ל ביו"ט : אלו הן מדבריות (ד) היוצאות בפסח ונכנסות ברביעה בייתות אלו שלנו בתוך התחום רבי אומר אלו ואלו היוצאות חוץ לתחום אע"פ שלא נכנסו לתוך התחום אלא משחשיכה מותר (כד) [לשחוט מהן] ביום טוב

אלו הן מדבריות הרועות באפר לעולם :

סליק תוספתא ממסכת ביצה

הגהות הגר"א (ט) אמרו ק"ו לשבת : (י) וכולן שעשאן : (יא) זה : (יב) כרגליו של : (יג) כרגליו של : (יד) מחמר : (טו) האיכר : (טז) בשותפות זה לילך : (יז) וזה לילך בו ערבית לבית המשתה : (יח) נתנה : (יט) ושלהבתו : (כ) ושלהבת : (כא) המשתה [וכ"ה כד"כ] : (כב) מפני הכבוד : (כג) בגרתיקין : (כד) לשחטן :

נוסחאות כ"י

א) ולא מגרשין ולא ממאנין : ב) קדר : ג) לעיסתה : ד) וביצה המתובלת :

אור הגנוז

[ב] מעיו"ט כרגלי השואל:[ג] השואלת:[ד]יש לה אלפים אמה לכל רוח.ע"כ בכ"י:[ה] מוליכין:[ו] בקרקסין:

חסדי דוד

דהכא תלתא חדא ניכהו . ולא עוד אלא דבבלא שאת"ז מתחיל למנות השבותין . נראה דיש לגרוס כאן ארבע שבותין ארבע רשויות וארבע מצות הן : חמשה דברים נאמרו בגחלת כו'. התמשה דברים דקתני הם עם הראשונה דבריתא דהא האחרונה איכא בכלל שהרי ה' דברים נאמרו בגחלת קאמר והיא דשלהבת נאמרה דמברכין . וגם בגמ' דף ל"ט לא נזכרה . ועי' בגמ': בור של שני שותפין משלשל כו' כצ"ל וקמ"ל דלא חיישינן לאיסור מוקצה דנימר כל אחד מקצה דעתו מחלק חבירו ויהיה אסור מפני חלק חבירו דהוה מוקצה לדידי' קמ"ל ובסיפא קתני דבור שבין ב' תחומין כיון דהמים מתערבין והאיסור משום תחומין אין תקנה אלא במחיצה :

מצפה שמואל (ט) עי' ירושלמי יומא פ"א סהל"א וכתובות פ"א הל"א : (י) עי' ירושלמי פסחים פ"ח הל"ג וכאן פ"ה הל"ב ובסנהדרין פ"א הל"ג : (*י) מיי' פכ"ג מהלכות שבת הלכה טו וטו"ע או"ח סי' שלט סעיף ו ושם איתא נמי אין מגרשין :(כ) עי' ב"מ ע. ודף לז: ועי' ירושלמי פ"ה הל"ג וב"ק פ"ז סהל"ד: (ל) לז.: (מ) עי' ירושלמי פ"ה הל"ג : (נ) שם: ועי' ירושלמי שם : (ס) לז: וירושל' שם הל"ד : (ע) [illegible] (פ) לט. : (צ) שם וירושל' הל"ד והל"ב דמ"ש ועי' ירושלמי עירובין פ"ח הל"ו: (ק) לט. ועי' ירושלמי פ"ה הל"ה וברכות פ"א כ"ה : (ר) עירובין מ: וירושלמי שם הל"ו : (ש) לט. וירושלמי פ"ה הל"א : (ת) שם: :(א*) [illegible] זוטא פ"ז וחולין לד. : (*א) טוש"ע סי' ק"ע ס"ט וע"ש במג"א : (ב) עי' שבת קמז. : (ג) שם כג: וירושלמי פ"ד ס"ג : (ד) ט וירושלמי פ"ה הל"ט :

מנחת

באילן . מדרבנן גזירה שמא יתלוש מן האילן : ע"ג בהמה . שמא יתתוך זמורה : ולא שטין . שמא יעשה חבית של שייטין : משום רשות . קרוב למצוה ויש בו צד להתיר מ"מ גזרו חז"ל וכ"ש בריפא דליכא צד מצוה כלל ובסיפא תנא אלו הן משום מצוה דמצוה גמורה איכא בהו מ"מ גזרו ולא זו אף זו תנא ע"פ הסדר הלזה : לא דנין וקרי ליה רשות כגון דאיכא דעדיף מיניה : ולא מקדשין . וקרי ליה רשות כגון שיש לו אשה ובנים: לא חולצין ולא מיבמין . רשות קרי לה כגון דאיכא גדול ומצוה בגדול ליבם וגזרו בכל זה גזירה שמא יכתוב: לא מקדישין. אלו הן ד' מצות ממש וגזר משום מו"מ וגזירה שמא יכתוב : ולא מגביהין . מפרישין מעיסה שנילושה מעיו"ט אבל עיסה שנילושה ביום טוב דא"א להפריש מאתמול מפרישין ביו"ט לתקוני עסה : וכולן . כל הכי דגזרו עליהן כגון הקדש ואיך בדיעבד מה שעשו עשוי : ד כרגלי הבעלים . ואין הולכין חוץ לתחום מקום שביתת הבעלים : כרגליו . לפי גירסת המשנה בבבלי כרגלי הבעלים ובירושלמי גרסינן נמי במשנה כרגליו והיינו כרגלי הבעלים ובשני רועים דלבנו או לרועה קתני ואינו מיוחד למי יתנוה לכן הוא כרגלי הבעלים אבל ברועה אחד כרגלי הרועה הוא אף שמסרו לו ביו"ט : שאינם מיוחדים . לו אלא לכולן ביחד : למקום שכולן הולכין . נותנין על הכלי תומרי כל א' ואחד וכדמפרש מהלך בצפון כרגליו של זה בדרום אם אחד מן האחים ערך אלף לדרום מהלך הכלי בצפון אלף הרי אלפים וכן בדרום כנגד זה שבצפון : מצעו . שבמקום שביתת הכלים כלה התחום מצד זה ומצד זה כגון שלזה אלפים מן הדרום ולזה אלפים מן הצפון : ה כרגלי מחמר . (הגר"א) אף שיש לו בעלים מיוחדת מחמר שנוסע תמיד עמה : האיכר . שחורש בפרה : הרועה . ברועה אחד שרועה תמיד את הבהמה לכן היא כרגליו אף שמסרה לו ביו"ט : אע"פ שלא הודיעו. מערב יו"ט להרועה שיוליכנה לרעות : כרגלי הרועה . אף כשמסרה לו ביום טוב וברועה א' וכדפרישנא לעיל : ו ביו"ט. אם לקחוהו ביו"ט (הגר"א לא גרס ביו"ט): כרגלי המשאיל . אבל לקחוהו בערב יו"ט כרגלי שתיהן להומרא וכדאמרינן בגמרא (לז ב) : תבלין. מים ומלח ולא הניחן בעיסה : המשאלת . וקונה שביתה למקום שרגלי המשאלת מהלכת : נתנה לעיסתה . התבלין שאלה ביום טוב : פוטר במים . שלא יקנו שביתה למקום המשאיל : ז שלהבת . אין בה ממש : בכל מקום. לא קניא שביתה כלל וכגון דאדליק נר בשלהבת חבירו : לא נהנין . מדרבנן כיון דלא מאיס ולא בדילי אינשי מיניה גזרו בה רבנן : גחלת של עבודת כוכבים . דכתיב (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: מותרת. דבדילי אינשי מיניה : שלהבת . כגון דאדיי אדויי שזרקו לרה"ר אבל כי אדביק בעץ אע"ג דלית בעץ שיעור הוצאה בגון דאין בו כדי לבשל ביצה קלה מ"מ חייב: מברכין. במוצ"ש בורא מאורי האש דנהנים לאורה משא"כ בגחלת

בכורים

בשלהבת לוחשת וכדפרשינן שעורייתו במסכת ברכות (דף נג) כל שאילו מכניס קיסם לבינייהם ודלק מאיליו ומקמי הכי אין מברכין : ח שני שבטים . לכניסת חלק בהבור : בשבת . ואינו חושש לגזוז מנוקומו מחמת איסור תחומין דהפקר ניכהו והרי הן כרגלי הממלא : תחומין . שסייך הבור לשני בני אדם והבור ממצע התחום : אין ממלאין . ממנו דמיא מתערבים זה בזה וזה שותה מימי זה וזה מזה:יעשו לו מחיצה .אף ליעלם מן המים התירו דמחיצה תלויה מתרת כזה : ט לא יביא . כיון שהוא לא עירב ופירותיו הוו חוץ לתחום ממנו ולא יזוז ממקומו : שם . במקום הפירות: אפוטרופוס. מנהיג נכסיו של בעל הפירות : ע"פ אפוטרופוס . אם הוא עירב מביאין הפירות כמו ערובו דבע"ב מסרם לו : אורחים . שהלכו אצלו ע"פ עירוב : מנות . דאינם הולכין אלא כרגלי הבעה"ב והבעל הבית לא עירב : זיכה להם . דזכין לאדם שלא בפניו וכאילו ברשותם הם: מה הן מוציאין . מבית המשתה (כנוסחת הגר"א) ובעלמא קאי מי שזימנו אותו למשתה מה מותר ליקח מבית המשתה לביתו ואין בזה חשש גזל והקפד בעה"ב : חתיכת בשר . חלק מהסעודה : גלוסקמא . הוא כעין גלוסקא והוא פת עגול קטן שהיה דרכן לעשות: ומצה מתובלת . כל אלו אין בעל הבית מקפיד עליהן : יוליכו בנו ובתו הקטנים . לביתם ואין בזה משום חשש גזל דאורחייהו בהכי : מוליכין עמו . גרסינן כהגהת הגר"א שמותר להוליך בניו ובני ביתו הקטנים לשמחה ולמשתה ואין בזה הקפד אחרי שכן נהגו : איבה. שהבעל הבית ישניאהו והגר"א גרס מפני הכבוד מפני הסכנה שאירע מעשה שנתן בעל הבית חלקו לעני בינה גלויה בשנת רעבון ונתן האורח לבניו של בעל הבית והרגן מחמת כעס : י אין חפין . משפשפין את הגוף : ולא מגרדין . במגרדת דהוה עובדין דחול : אין שפין . לנהנא : בגרתיקין . גרסינן כהגהת הגר"א כמין עפר שגדל בחבית של יין והוא עיקר תיקון כלים וגורר את הכסף שהוא רך והוא ממחק : בנתר . שגם הוא גריר ואיכא תנא דס"ל דלא גריר ומותר והנן דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר לכבס בנתר דאין מתכוין אבל בגרתיקין פסיק רישא הוא דודאי גריר : מדבריות . המבואר במשנה דאין משקין ושוחטין אותם ביום טוב : היוצאות בפסח . לרעות בשדה: ברביעה . זמן הגשמים בחשון דאקלינהו מדעתיה: בייתות . דמותר לשחטן : שלנו . בתוך התחום ורועות חוץ לתחום: אלו ואלו . בין רועות עד הרביעה בין נכנסת בכל פעם לתוך התחום : אלא משחשיכה . אפילו ברביעה מותר לשוחטן ביו"ט כיון שעכ"פ נכנסות לעיר ופירוש הדבר דרבי כיון שנכנסים על כל פנים הוו בייתות אלא כל שרועות באפר לעולם דלא אין דעתו עילוייהו :

סליק תוספתא ממסכת ביצה

תוספתא תענית פרק ראשון

פרק א א (א) שואלין את הגשמים עד שיצא ניסן שנאמר (יואל ב) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון [וגו'] דברי רבי מאיר וחכמים אומרים יורה א) במרחשון ומלקוש בראשון בניסן (ב) אמר להם ר' מאיר הואיל ואילן עושה פירות לשנים עשר ותבואה לששה חדשים מה מצינו באילן שנא' [בו] (יחזקאל מז) להדשיו יבכר אף תבואה לחמשה עשר יום הא למדת שיורה ומלקוש (א) [בניסן] : ב (ג) מאימתי שואלין את הגשמים משהגיע זמנה של רביעה אם היתה שנה חסירה נותנין לה חסרונה (ב) [אם] לאו הולכין אחר סדרן דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם הולכים אחר סדרן אם היתה שנה מעוברת נותנין לה עיבורה: ג (ד) [א] איזו היא ב) רביעה ראשונה (ג) [ר"מ אומר בכירה לשלשה בינונית לשבעה אפילה לשבעה עשר רבי יהודה אומר הבכירה לשבעה בינונית לי"ז אפילה לכ"ג רבי יוסי אומר הבכירה לי"ז בינונית לעשרים ושלשה אפילה לר"ח כסלו] וכן היה רבי יוסי אומר אין היחידים מתענין (ד) [אלא מר"ח] : ד (ה) איזו [היא] רביעה שניה משהגיע זמנה של רביעה דר"מ וחכ"א משתרד רביעה ג) (ו) רבי יוסי אומר כל התלוי ברביעה משתגיע זמנה של רביעה וכל שאין תלוי ברביעה משתרד רביעה שניה (ז) רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה (ה) [ולא פסקו יש בהן כדי

הגהות הגר"א (א) בראשון : (ב) ואם : (ג) הבכירה בשלשה בינונית בשבעה בו אפלה בשבעה עשר בו דר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסליו : (ד) עד שיגיע ר"ח כסליו : (ה) אתה מונה בהן רביעה ראשונה שניה ושלישית :

אור הגנוז

פרק א [א] הגי' בכ"י איזה היא רביעה ראשונה רמ"א בכורה לשלשה בינונית לי"ז אפילה לכ"ג . רבי יוסי אומר בכורה לי"ז בינונית לכ"ג אפילה כסלו :

נוסחאות כ"י

א) בכסליו : ב) זמנה של רביעה ר"מ כו' : ג) שניה :

חסדי דוד

פרק א מאימתי שואלין את הגשמים כו' ואם לאו הולכין אחר סדרן דברי רשב"ג רבי אומר לעולם כו' כצ"ל וכ"ה בירושלמי :

מצפה שמואל (א) ג. ועי' דף ד: וירושלמי נדרים פ"ח הל"ה : (ב) שם ועי' ירושלמי פ"א הל"ב ושקלים פ"ו הל"ב : (ג) ו. ועי' ירושלמי פ"א הל"ג : (ד) שם וירושלמי שם : (ה) עי' נדרים סב: : (ו) עי' ירושלמי נדרים פ"ח ה"ה ושביעית ספ"ט : (ז) עי' ר"ן בנדרים סג. ועי' ו. וירושלמי תעניות ספ"ט :

מנחת

פרק א א שואלין . מזכירין של ומטר : שנאמר . אלמא דגשמים בניסן מהניא ואלו סימן קללה ניהו : יורה . הוא המטר בהתחלת הזריעה ומלקוש הוא בסוף שיורד על המלילות והקשים א"נ שממלא התבואה בקשיה : יורה במרחשון . א"כ השאלה א"א להיות עד אחר ניסן דיורה לאו בניסן הוא : אמר להם ר"מ . בימי יואל נתקיים המקרא ביורה בראשון : לחדשיו . והוא בכל חודש וחודש יהא מבכר א"כ התבואה נגמרת למחצה והיינו ט"ו יום : הא למדת . כיון שנגמר בט"ו יום א"כ כאשר מצינו בימי יואל שנגמרה התבואה עד פסח וזרעו בניסן א"כ גם יורה בראשון היה וכיון דכתיב בראשון משמע כל החודש לכן שואלין כל החודש : ב רביעה . הגשם שיורד בתחלה ימות הגשמים שמרביע את הארץ ולקמן מבואר זמנה : שנה חסירה . כגון שהיו החדשים מניסן ועד חשון ה' חסרים : חסרונה . אין הרביעה מתחיל מג' במרחשון כדלקמן אלא ממלאין מתחלה החדשים החסרים שהיו יתר על המלאים דצריך להיות בשוה ה' מלא וה' חסר : אחר סדרה . מתחיל מג' במרחשון אף שידוע שהשנה יתעבר דמעברין בר"ה מ"מ מתחיל ברביעה מחשון ולא מכסליו : לעולם . אף אם היו החדשים חסרים הולכים אחר סדרן כפי שנקבעו ומתחיל הרביעה בג' בחשון : שנה מעוברת . ופליג נמי בשנה מעוברת אם נודע שהשנה נתעברה מתחיל הרביעה מג' בכסליו : ג ראשונה לשאול . של ומטר בברכת השנים : לשלשה . בחדש חשון : אין היחידים מתענין . כשפסקו גשמים זמן הרביעה עד הרביעה השלישית אין מתענים משהגיע הרביעה השלישית מתחילין היחידין להתענות וסבר ר"י דמר"ח כסליו הוא דלטעמיה דהא זמן רביעה שלישית כדלעיל (ועי' ירושלמי פ"א הל"ג) : שניה . נ"מ לנודר עד הגשמים אסור עד רביעה שניה א"נ דהא מותר כל אדם בשכחת זיתים דמתיאשי העניים בזמן הזה א"נ דמוהר עד אותו זמן להנות בתבן וקש של שביעית דעד אותו זמן אינו כלה לחיה אשר בשדה אבל אחר הזמן כלה לחיה אשר בשדה וצריך לבער מן הבית כדילפינן מקראי בגמרא (דף ו' ב') : משהגיע זמנה . אף שלא ירד : משתרד . אז הותר בנדרים וכן באיך : ה"ג בירושלמי (נדרים פ"ח הל"ה) כל התלוי ברביעה עד שתרד רביעה שניה וכל שאינו תלוי ברביעה משתגיע זמנה וה"פ לענין שביעית או לענין שכחה בזיתים תלוי הדבר בגשמים דבזמן רביעה שנים מתקלקלין וכלה לחיה מן השדה וכן בשכחה הוא משתרד דהא מתיאשי העניים אבל לענין נדרים איתו תלוי ברביעה רק עד הזמן : יש בהן כדי רביעה שניה . כל אימת שירד אית ביה רביעה שניה שהרי אין בין זה לזה אלא

כדי רביעה שניה כמה גשמים יורדין ויהא בהן כדי רביעה (ח) מלא כלי של שלשה טפחים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ראשונה טפח שניה טפחיים ורביעה שלשה טפחים אמר רשב"א אין לך כל טפח וטפח שיורד מלמעלה שאין הארץ פולטת כנגדו טפחיים וכן הוא אומר (תהלים מב) תהום אל תהום קורא וגו'(ט)למה נקרא רביעה שרובעת את הארץ]: ה (ו) [כל שאמרו (י)אוכלין ושותין מבעוד יום אסורין במלאכה ברחיצה ובסיכה בנעילת הסנדל בתשמיש המטה (כ) היום אסור במלאכה והלילה מותר (ל) מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר (אסתר ד) לך כנוס את כל היהודים וגו' כל אלו שאמרו אוכלין ושותין משחשיכה מותרין במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל בתשמיש המטה] (מ) אוכלין ושותין עד (ז) [שיאיר (נ) המזרח] דברי ר' (א) ר"א בר"ש אומר עד קרות הגבר [ישן ועמד אסור מיד (ס) כל אלו שאמרו אסורין בנעילת הסנדל יצא מן הכרך נועל הגיע לכרך חולץ (ע) וכן אתה אומר במנודה ובאבל]: ו (פ) איזהו יחיד רשב"א אומר (ח) כל הרוצה לעשות (ט) יחיד [עצמו] עושה ת"ח [אינו] עושה (י) [אא"כ (צ) מינהו ב"ד על צבור] רשבג"א (ק) דבר שהוא של צער הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ות"ח עושה ותבא עליו ברכה (ר) דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ות"ח עושה אא"כ מינהו ב"ד על הצבור: ז רשב"א משום ר"מ וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו (ש) חצי תשרי מרחשון וחצי כסלו זרע חצי כסלו וטבת (יא) [וחצי שבט] חורף חצי שבט ואדר וחצי ניסן קור חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ חצי אב אלול וחצי תשרי חום רבי יהודה היה מונה ממרחשון ר"ש מונה מתשרי: ח (ת) סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין עליה אפר מקלה ולא היו מתעלפין עליה אלא אחד יושב ומשמרה כל היום זקן שבהם אומר לפניהם דברי כבושין בניי יתבייש אדם מחבירו ואל יתבייש אדם ממעשיו [מוטב] (א) יתבייש אדם מחבירו וממעשיו ואל יהא הוא ובניו (יב)[מציבין] ברעב וכן הוא אומר (ישעיה נח) למה צמנו ולא ראית עינינו נפשנו ולא תדע מה הוא משיבו הן ביום צומכם וגו' (יג)[הן לריב ומצה תצומו וגו' הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו וגו' אלא איזה צום שאני רוצה בו פתח חרצובות רשע וגו' אם יהא שרץ בידו של אדם אפילו טובל בשילוח ובכל מי בראשית אינו טהור לעולם השליך שרץ מידו עלתה לו טבילה בארבעים סאה וכן הוא אומר (משלי כח) ומודה] ועוזב ירוחם ואומר (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים (יד)[וגו']: ט (ב) אומר לפניהם כ"ד (טו) י"ח (טז) [בכל יום ושש היה מוסיף (ג) שביעית משום סומכוס אמרו משפיל הרמים[ב](ד)היכן אמרו] בין גואל ישראל לרופא חולים (יז) עונין אמן על כל ברכה וברכה (יח) [תוקעין (ו) ומריעין ותוקעין כך] היו נוהגין בגבולין (יט) במקדש [מה (ז) הן] אומרין ברוך [אתה] ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (כ) [ואין] עונין אמן במקדש מנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ט) קומו וברכו את ה' אלהיכם (כא) [וגו' מנין על כל ברכה וברכה ועל כל תהלה ותהלה שנאמר](שם) ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה ברכה (כב) [ועל כל תהלה תהלה]: י על (כג) [הראשונה] הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל (ח) והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו (כד) [וגו'] וחזן הכנסת אומר [להם] תקעו הכהנים תקעו וחוזר ואומר [להם] מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע (כה) [קול צעקתכם ביום הזה תוקעין ומריעין. על] השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו (כו) (כז) [חזן] (*ח) הכנסת אומר [להם] הריעו בני אהרן הריעו (ח*) [וחוזר] ואומר [להם] מי שענה את (כח) [משה (*ח) ואבותינו] על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע (כט) [קול צעקתכם ביום הזה תוקעין ומריעין ותוקעין (*ח) אחת [תקיעה ואחת תרועה עד שגומר את כולם כן] הנהיג רבי חלפתא בציפורי ורבי חנינא בן תרדיון בסכני וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח (ל) [בלבד]:

פרק ב

א ארבעה משמרות (א) עלו מן הגולה ידעיה חרום פשחור ואימר עמדו נביאים שבירושלים (א) [ועשאום] עשרים וארבעה משמרות ובללום והטילום לתוך הקלפי ובא ידעיה ונטל חמש והוא הרי כאן שש בא חרום ונטל חמש והוא הרי (ב) שש בא פשחור ונטל חמש והוא הרי (ג) שש בא אימר ונטל חמש והוא הרי [שש] וכך התנו עמהם הנביאים שאפילו (ד) [יהויריב] עולה מן הגולה לא (ה) [יהא אחד מהן נדחה מפניו אלא יעשה טפלה לו] עמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות: ב (ב) כל משמר שיש בו ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה משמר שיש בו ארבעה שלשה מקריבין שני ימים ואחד מקריב יום אחד (ג) משמר שיש בו חמשה שלשה מקריבין שני ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו ששה חמשה מקריבין חמשה ימים ואחד מקריב שני ימים משמר שיש בו שבעה כל אחד ואחד מקריב יומו משמר שיש בו שמונה ששה מקריבין ששה ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו תשעה חמשה מקריבין חמשה ימים וארבעה מקריבין שני ימים (ו) [ויש] מהן שקבעו עצמן [לעולם] הבא בשבת בא בשבת לעולם לאחר השבת לאחר השבת לעולם יש מהן (ז) [שמגדילין] פעם אחת בחודש יש מהן (ח) [שמגדילין] פעם אחת [ג] בשבת יש מהן (ט) [שמגדילין] פעם אחת בשבוע ויש מהם (י) [שמגדילין בכל משמר ומשמר]: ג (ד) [כל (*ד) שמכיר את משמרתו ואת בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אין אסור אלא אותו יום בלבד כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל אותה שבת כל שאין מכיר לא את משמרתו ולא את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל[ד]חודש רבי אומר אומר אני (ד*) שיהא זה אסור לעולם [ה] אלא שתקנתו קלקלתו] מפני

הגהות הגר"א (ו) כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר כיצד יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ואבל: (ז) שיעלה עמוד השחר: (ח) לא: (ט) עצמו: (י) אלא כל שמינוהו ב"ד פרנס על כך שאירע להם צער ונזקק להם רשבג"א בד"א בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו: (יא) ושבט: (יב) נעצבין: (יג) אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה"ד לאדם שתופס שרץ בידו וטובל שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל במ' סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומודה: (יד) אל אל בשמים: (טו) ברכות: (טז) שבכל יום ושש היו מוסיפין על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים ואותן שש היכן אומרן: (יז) ומאריך בגאולה והן עונין אחריו: (יח) וכך: (יט) אבל במקדש היו: (כ) ברוך גואל ישראל ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין: (כא) אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו את שם כבודך: (כב) תן לו תהלה: (כג) הראשונות: (כד) לעולם ועד: (כה) בקול צעקתכם היום הזה והן תוקעין ומריעין ותוקעין ועל: (כו) לעולם ועד: (כז) וחזן: (כח) אבותינו: (כט) בקול צעקתכם היום הזה והן תוקעין ומריעין ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור את הברכות כולן וכך: (ל) ובהר הבית: (א) וחלקום והעמידום: (ב) כאן: (ג) כאן: (ד) יהויריב ראש משמרות: (ה) ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו: (ו) יש: (ז) שמגדילין: (ח) שמגדילין: (ט) שמגדילין: (י) שמגדילין בכל שבוע ושבוע:

נוסחאות כ"י

(א) רבי שמעון בן אלעזר:

אור הגנוז

[ב] היא ברכת המינין: [ג] בשנה: [ד] אותו החודש: [ה] תיבת אלא ל"ג בכ"י:

חסדי דוד

איזהו יחיד רשב"א אומר כל הרוצה לעשות עצמו יחיד אינו עושה כצ"ל וכ"ה בגמ' דף י' ופי' דאם רוצה להתענות בשבעה עשר במרחשון ולעשות עצמו יחיד אינו רשאי וה"ק לא כל הרוצה לעשות עצמו ת"ח כחלוקו וכן להתנהגות בסודר או שלא לעשות מלאכה בט"ב אינו רשאי דחיישינן ליוהרא אא"כ מינוהו ב"ד או שרי: עונין אמן כו' מנין על כל ברכה תהלה שנאמר כו' על כל ברכה וברכה וכו' מי שענה את אברהם וכו' תוקעין ומריעין ותוקעין על השניה וכו' צעקתכם היום הזה מריעין תוקעין ומריעין כו' כצ"ל. ופי' כי אחר כל ברכה עונין אמן ואחר גמר כל הברכות היו תוקעין כל התקיעות ולא באמצע כך עושין בגבולין אבל במקדש אינו כן שאין עונין אמן אלא בשכמל"ו דהיינו תהלה דנפקא לי' מקראי דעל כל ברכה בעי תהלה.

דוד

ועוד הפרש אחר שאחר שגמר הש"ץ ברכה אחת וענו בשכמל"ו והחזן מכריז תקעו כו' היה חוזר ש"ץ ואומר מי שענה וכו' ותקעו והריעו ותקעו ובברכה שניה היה אומר החזן הריעו והיו מריעין ותוקעין ומריעין וכן ע"ד זה עד גמר כל הברכות הנוספות ור"ת ור"ח רצו לנהוג כן גם בגבולין ואמרו חכמים שלא יפה עשו זה פי' הברייתא לדעת הרמב"ם והראב"ד שיטה אחרת בזה:

פרק ב ארבעה משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים כו'. וה"פ דמתחלה היו כ"ד משמרות שכך חילקום דוד ושמואל כמבואר בד"ה א' כ"ד וכשעלה עזרא בבית שני לא רצו לעלות עמהם מכלם אלא הני ד' בלבד ועי' בתענית כ"ז ובערוכין דף י"ב ובפירש"י שם: כל שמכיר את משמרתו כו' כל שאין מכיר לא

מצפה שמואל

(ח) כה: וירושלמי פ"א הל"ג וברכות פ"ט וע"ז פ"ג הל"ה: (ט) ו: וירושלמי שם ושם: (י) יב: ע"ש: (כ) יג. וירושל' פ"א הל"ו: (ל) עי' ר"ן ספ"א דר"ה לענין ת"צ שהביא מכאן דמפסקינן מבעו"י: (מ) פסחים (ג)[נ:]: (נ) יב. ועי' סוכה כט. ומשמע כפי נוסחת הגר"א ועי' ירושל' פ"א הל"ד: (ס) יג. וירושל' פ"א הל"ו ויומא פ"ח הל"א ומ"ק פ"ג הל"ה ברכות פ"ב ט.: (ע) עי' רא"ש פ"ק דמ"ק סי' יא: (פ) י: עי' במרדכי ורא"ש ופ"ב כנוסחת הגר"א ועי' ירושל' פ"א הל"ד משמע כנו"י ועי' ירושל' ברכות ספ"ב וכמש"פ שם שהביא תוספתא זו: (צ) עי' רא"ש ספ"ד: (ק) עי' ירושל' פסחים פ"ד הל"ה וברכות פ"ב ט: (ר) עי' מ"ק י: וכ"מ: (ש) טז. וירושלמי שם: (ת) ירושלמי רפ"ב: (א) עי' ברכות יב:: (ב) עי' ירושלמי פ"ב הל"א: (ג) טז:: (ד) שם ועי' ירושל' שם הל"א: (ה) שם: ועי' ירושלמי ברכות פ"ה יח. וכאן פ"א: (ו) שם ועי' ירושל' פ"ב הל"י: (ז) שם ועי' ירושלמי ברכות ספ"ט: (ח) עי' ר"ן בפ"ב מ"ש בזה: (*ח) עי' מיי' פ"ד מהלכות תענית הל' יז דבגבולין אין תוקעין ועי' שם בסדר הברכות ועי' לח"מ שם הלכה טז: (ח*) עי' מיי' שם הלכה טו: (*ח) עי' מיי' שם כנו"י ועי' תשובת הראב"ד: (ח*) עי' מיי' שם הלכה יז: (א) לז: ופ"ד הל"ג: (ב) ירושלמי פ"ד הל"ג כל זה: (ג) עי' מנחות קז: ועי' רש"י שם ד"ה כנגד ויש לעיין מתוספתא זו: (ד) יז. וירושל' פ"ב הל"א: (*ד) עי' מיי' פ"א מהכהמ"ק הלכה ז ועי' בכ"מ גירסא אחרת שהיה להרמב"ם: (ד*) עי' מיי' שם ובהשגות וכ"מ ויש ראיה מכאן לפי הנו"י:

מנחת

אלא ז' ובין אם הותחל בי"ז וירד ז' ימים עכ"פ ירד בכ"ג ובין אם הותחל בכ"ג וירד ז' ימים בכל גווני איכא בין רביעה שניה וכו"י הוא דס"ל דראשונה בי"ז ושניה בכ"ג ושלישית בר"ח אבל לר"מ בין ראשונה לשניה ליכא אלא ד' ימים לשלישית איכא י' ולר' יהודה בין ראשונה לשניה איכא י' עכ"פ ולגירסת הגר"א מיירי שהתחיל לירד מקודם ופסק ז' ימים ואח"כ ירד ז' ימים רצופים אית בהו כל הרביעיות וכן הוא בגמרא (עי' תוס' שם): ד כלי המתריסה. גרסינן שיכנס המים בתלם המתריסה ג' טפחים א"נ להתענות כשירד מתחלה כשיעור הלזה ושלישית ג' טפחים גרסינן והיינו ברביעה הראשונה שעדיין הארץ לאה סגי בטפח כשלא ירד עד השניה בעינן שיהא גשמים יורדין טפחיים בארץ ואם לא ירד עד השלישית בעינן ג' טפחים שהארץ קשה ובעי גשמים טפי (עי' ירושלמי פ"א הל"ג בסוף): פולטת. התהום מגביה לב' טפחים לאות: תהום אל תהום קורא. כאלו קוראין זה לזה שהעליון אומר לתחתון אני אחד ואתה עולה וכן להיפך: שרובעת. ומתעברת ויולדת היינו שמוציאה הפירות: ה כל שאמרו. התעניתים הסדורין במשנה תענית ראשונות ושניות ושלישות. ומבואר במשנה דראשונות אוכלין ושותין משתשיכה ושניות וז' אחרונות אוכלין ושותין מבעו"י כלומר שמפסיקין להתענות מבערב כמו בת"ב כל אלו דמפסיקין אסורין נמי ברחיצה כמו שמפרש ואזיל ובאמת מבואר כן במשנה להדיא וכן הגר"א לא גרס לה: ברחיצה. בתמין: היום אסור במלאכה. בכל המוזכר אסור גם בלילה אבל במלאכה בלילה מותר: מנין. לכל המוזכר כגון אכילה ושתיה וכדומה שהוסיף הלילה דאמש ומבאר משום דהיום הולך אחר הלילה לענין זה ג"כ: היהודים. וסיפא דקרא וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום אלמא דהתחלה מהתענית הוא מהלילה: כל אלו שאמרו. כגון תעניות הראשונות עד שיאיר: כשלא ישן בלילה: קרות הגבר. פעם ראשון שקרא התרנגול והלכה כרבי בהתנה לאכול אף בישן מותר עד עה"ש: בנוסחת הגר"א אבל בפניו ידיו מותר. אף בחמין: ובאבל. אנועל בדרך קאי אבל ברחיצה בחמין אסור אף להושיט אצבעו ושאני תענית מאבל (דף יג א): ו איזה יחיד. דמבואר במשנה ד' דמשהגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים: ולא כל הרוצה. גרסינן בגמרא והגר"א: אא"כ. כדמפרש שאירע להם וניהם אותם ונזקק להצילם כיון שמשתדל בהצלתם רשאי להעשות עצמו יחיד: ז רשב"א אומר משום ר"מ. הגר"א לא גרס לה ולפי הנו"י נראה דגרסינן וכן היה ר' יוסי אומר כדבריהם והיינו בפלוגתא דפליגי רשב"א ורשב"ג פליגי ר"מ ור"י ורשב"א כר"מ ורשב"ג כר"י וכן הובא בבבלי ב' ברייתות א"נ אלמטה קאי רשב"א אומר משום ר' דוסא הך דתני תשרי: תני תשרי. מבואר בתורה ששה עתים מתחלפים זרע וקציר קור וחום קיץ וחורף ומבאר הששה עתים אימת זמן כל א' וא': קיץ. שמייבשין תאנים וקוצעין אותם במקצעות: ממרחשון. כסדר הנ"ל ב' חדשים לכל זמן וזמן: (בנוסחת הגר"א מגוין כאן פרק בפ"ע ע"פ פרקי הש"ס ועי' במגילה בפ"ב): ח ולא היו מתחלפין. גרסינן בירושלמי רפ"ב ואי גרסינן מתעלפין נמי פירושו שלא החליפו את משמרת התיבה ברחוב דנראה כאילו מתעלף נעשה עיף בשמירתה וגגאי הוא אלא א' משמר: יתבייש אדם מחבירו. דמבואר במשנה שנותנים אפר מקלה על ראש הנשיא ואב"ד כדי שיתביישו מאחרים וע"ז מגיע הזקן לפניהם שמתבייש האדם מחבירו ואינו מתבייש ממעשיו בתמיה: מוטב. הטוב הוא שיתבייש גם ממעשיו: מציבין. נצבין ברעב שהגשמים נעצרים מחמת העבירות ועיקר התענית לשוב בתשובה וכל הביושין שעושין הוא לעורר הלב בתשובה ויפתח לבו בחרטה ויתבייש ממעשיו אשר עשה וע"ז יביא ראיה מקרא: מה הוא. הקב"ה משיבן

בכורים

על שאלתן: נשא לבבנו אל כפים. עם מה שבכפיו ישא אל השמים היינו שיחזור מקלקולו: ט עשרים וארבע ברכות. השמונה עשרה שבכל יום זולת ברכת הזדים אשר ביבנה תקנוה: שביעית. בברכה שביעית מבואר במשנה דמסיים ברוך מרחם על הארץ וע"ז מביא כאן משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים שהכניעם במטר שישובו בתשובה (עז א) וקרי ליה שביעית דהוא שביעית לארוכה דמלבד השש שהוא מוסיף מאריך בברכת גאולה כמבואר במשנה (עז ב): היכן אומרן. השש שהוא מוסיף: ומנין. בגמרא הגירסא יכול על כל הברכות תהלה א' ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה: י על הראשונה. במקדש קאי וראשונה הוא מה שמאריך בברכת גאולה: ומריעין ותוקעין ג'. בכל פעם: הוא אומר בסוף דאומר זכרונות והוא ראשונה לשש שהוא מוסיף: והן מריעין ותוקעין ומריעין גרסינן בגמרא: אחת תקיעה. בפעם ראשונה תקיעה תחלה ופעם השני תרועה תחלה וכשהם תוקעין תחילה אומר תקעו וכשהן מריעין תחלה אומר הריעו: לא היינו נוהגין כן. לענות בשכמל"ו אלא בהר הבית אבל בכל מקום עונין אמן: י"מ דהכ"מ בין מקדש לגבולין הוא דבגבולין אומר מי שענה קודם גמר החתימה אבל במקדש חוזר ואומר מי שענה דכיון דעונים בשכמל"ו איכא הפסק בין הברכה להתקיעה (ר"ן):

פרק ב א ארבעה משמרות עלו מן הגולה. בבית שני: ונטל חמש. חלקו את משמרתו לששה חלקים ונעשה כ"ד משמרות כמו בבית ראשון ושארי המשמרות שהיו בבית ראשון לא עלו מן הגולה בימי עזרא: יהויריב. היה ראש למשמרות בבית ראשון: בבתי אבות. כל בית אב משמש ביומו: ב כל משמר. בירושלמי פ"ד הל' ב' הגירסא ויש משמר שהיו בו וכו' ולפי הגירסא דהכא ה"פ כל משמר שהיו בו ארבעה בתי אבות או חמשה או ששה כסדר הזה היו מקריבין ולקמן קאי: ארבעה. בתי אבות: שני ימים. כל א' ב' ימים הרי ו' ימים וא' יום א': ה"ג ב' מקריבין ב' ימים וג' מקריבין יום א' והרי ז' ימים ובירושלמי הגי' ג' מקריבין ג' ימים ושנים מקריבין ד' ימים והיינו כדפירשתי: וב' מקריבין. יום א' בשותפות: קבעו עצמם. הבתי אבות נקבעו כל אחד ביומו שיתנהג כן לעולם כדמפרש שהבא בשבת בפעם ראשון נעשה כן לעולם בלא שינוי וגורל: פ"א בחודש. מגרילין על כל החודש אבל אחר החודש חוזרין ומגרילין מי ביום זה ומי ביום זה: בשבוע. שמיטה: ויש מהם שמגרילין בכל משמר ומשמר. נראה דל"ג לה כאן אלא לעיל דיש מהן שקבעו עצמן ויש מהן שמגרילין כל משמר ומשמר ומפרש יש מהן פ"א בשבת ופ"א בחודש ופ"א בשבוע ולגיר' הגר"א פ"א בשבוע היינו שבע שמיטות והוא יובל ויש מהן בכל שבוע ושבוע היינו כל שמיטה ושמיטה: ג כל שמכיר. השתא דמפרש עד עתה מי הוא מבתי אבות קבועין חוזר ומביא דין המבואר במשנה בפ"ב משנה ז' דמבואר לקמן דאנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים ואנשי בית אב [לא] בלילות [ולא] בימים: קבועין. כדמפרש שיש להן יום קבוע לעולם ביום ב' או ביום ג': והוא מבתי אבות קבועין. כיון דאין מאיזה בית אב אסור כל אותו השבוע אבל אם אינו מבתי אבות קבועין מותר לשתות יין: כל חודש. כל הי"ב חודש והיינו כל השנה וכן מבואר בגמרא דשמא יבנה המקדש ויצטרך לעבוד: אומר אני. אם באנו לחוש לזה יהיה אסור לעולם אף שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו מ"מ שמא יבנה ויצטרכו כולם לעבודת המקדש לחנוכת הבית: אלא תקנתו. שמתקנו לשתות ביין הוא קלקלתו שמקולקל זה כמה שנים שאינו עובד עבודה ואינו נבנה המקדש בעוה"ר זהו מתקנו לשתות יין דא"כ יאסור לעולם וא"א לעמוד בו ולא אסרינן משום חששא שמא

ד (ה)מפני מה(יא)אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים(יב)[שאם] תכבד העבודה על אנשי בית אב (יג) [יסמכו עליהן] אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן (יד) [תדירין בעבודה] : ה (ו) אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין (ז) מפני שאבל הוא להם יום שני וחמישי (א) הוחדו לתענית צבור (ח) ובהן בתי דינים יושבין בעיירות ובהן נכנסין לבתי כנסיות (ט) וקורין (י) ובהן (טו) [מפסיקין] למקרא מגילה : ו (*י) מה בין תענית צבור לתענית יחיד [תענית (כ) צבור אוכלין ושותין מבעוד יום מה שאין כן בתענית יחיד] תענית צבור אסורין במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור נכנסין לבתי כנסיות (ב) מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור מוציאין את התיבה לרחובה של עיר מה שאין כן בתענית יחיד (מ) תענית צבור מתפללין עשרים וארבע ברכות מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור (נ) כהנים נושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום משא"כ בתענית יחיד (ס) תענית צבור אין מפסיקין לימים טובים הכתובים במגילה מה שאין כן בתענית יחיד (ע) מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד (טז) [אמרו לו לרבי אליעזר וסיפר לרבי יהושע ורחץ אמר להם ר' יהושע] צאו והתענו על מה שהתעניתם (פ) כל זמן (צ) שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו לאחר מיתתו של רבן גמליאל בקש רבי יהושע לבטל את דבריו עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר חזי אנא בתר רישא גופא אזיל כל זמן שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו עכשיו שמת אתם מבקשים לבטל את דבריו אמר רבי יהושע (ג) אנו שומעין לך נקבעה הלכה כדברי רבן גמליאל ולא ערער אדם על דבריו : ז (יז) [בשבתות (ק) ובימים טובים מותר להתענות לפניהם ולאחריהן מפני מה אלו אסורין ואלו מותרין אלו מדברי תורה (ר) ואין דברי תורה צריכין חיזוק אלו דברי סופרין] ודברי סופרין צריכין חיזוק אבא יוסי בן דוסאי (יח) [אמר] משום רבי יוסי הגלילי (*ר) נשבע שיתענה בערב שבת הרי זה שבועת (ד) שקר : ח (ש) ותשעה באב שחל להיות בערב שבת אוכל אדם (ה) כביצה ושותה(יט)כביצה כדי שלא יכנס לה כשהוא מעונה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [הרי זה] מתענה ומשלים (ת) אמר לו רבי יוסי אי אתה מודה בתשעה באב שחל להיות אחר השבת שאוכלין ושותין מבעוד יום מה לי (כ) [ליכנס] לה מעונה מה לי (כא) [יצא] הימנה מעונה אמר לו לא אם אמרת בזה שאוכלין ושותין כל היום תאמר בזה שאין אוכלין ושותין אלא משחשכה : ט (כב) [כשם (א) שמתריעין על הגשמים בשאר שני שבוע כך מתריעין עליהם בשביעית מפני פרנסת אחרים (ב) ומתריעין על האילן] בפרוס הפסח (כג) [ועל] הבורות ועל השיחין ועל המערות (כד) בפרוס החג (כה) אם אין להם (כו) [מה שישתו] מתריעין עליהן מיד (כז) [איזו (ג) הוא] מיד שלהן [יום] שני (כח) [ויום חמישי] ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא (כט) [באותה הפרכיא בלבד] : י (ל) [דבר (ד) שיש בו הפסק אפילו שלשה מתים ביום אחד זה אחר זה אין זה דבר (ה) דבר שאין בו הפסק אפי' שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה ה"ז דבר (*ה) אסכרה אם מתים בה מתריעים עליה אם לאו אין מתריעין עליה מתריעין (ו) על הגובאי כל שהוא מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש בן אלעזר אומר אף על החגב (ז) חרב העוברת ממקום למקום אפי' חרב של שלום מתריעין עליה ואין צריך לומר חרב של פורעניות ואין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה (ח) ושטפה את הצדיק ההוא זה יאשיהו (דה"ב לה) וישלח אליו מלאכים לאמור מה לי ולך וגו' ואלהים אמר לבהלני מפי הקדוש אני עולה חדל לך זה לשון עבודת כוכבים] ולא הסב יאשיהו פניו ממנו כי להלחם בו התחפש וגו' ויורו המורים למלך יאשיהו וגו' [היו מתאבלין על יאשיהו וגו'] ויקונן ירמיהו על יאשיהו היכן פירושו של דבר (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' וגו' [ועל כולם אין מתריעין עליהן אלא באותה הפרכיא בלבד(ט)היה בסוריא אין מתריעין עליהן] [ו] (ו) : יא (י) עיר שהקיפוה עובדי כוכבים או נהר(לא)[וכן] ספינה המטורפת בים(לב)[וכן] יחיד הנרדף מפני עובדי כוכבים ומפני ליסטים ומפני רוח רעה כולם אין רשאין לסגף [את] עצמן בתענית שלא לשבר את כחן וכן היה ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית(לג)[שמא יפול על הצבור ויהיו צריכים לפרנסו](כ) (ז) מעשה ואמרו לחסיד אחד התפלל וירדו גשמים התפלל וירדו גשמים א"ל כשם שהתפללת (לד) [וירדו] גשמים כך התפלל (לה) [וילכו] להם אמר להם צאו וראו אם [עומד] אדם בקרן (ל) אפיל (לו) [ומקשקש את רגלו בנחל קדרון] אנו מתפללין שלא ירדו גשמים אבל בטוחים אנו שאין המקום מביא מבול לעולם שנא' (בראשית ט) ולא יהיה עוד המים למבול וגו' (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי וגו' (מ) רמ"א מבול של (ח) מים אין (לז) אבל מבול של אש ושל גפרית יש כדרך שהביא על הסדומיים שנאמר (בראשית יט) וה' המטיר על סדום וגו' רבי יהודה אומר מבול [ז] של כל בשר אין (לח) אבל מבול של יחידים יש כיצד נפל לים טבעה ספינתו בים ומת הרי הוא מבולו רבי יוסי אומר מבול [ז] של מים אין (לט) אבל מבול של דבר לעובדי כוכבים לימות המשיח יש שנא' (זכריה יא) ואקח את מקלי את נועם וגו' (נ) מהו אומר ותופר ביום ההוא : יב (ס) העוברות והמיניקות מתענים בט"ב וביוה"כ ובג' תעניות [ח] של צבור ושאר תעניות לא היו מתענות ולא שיענגו [את] עצמן בתפנוקין אלא שאוכלות ושותות כדי קיום הולד (מ) [הרי] (ע) שהיה מתענה (מא) על החולה [ונתרפא על הצרה ועברה הרי זה משלים תעניתו הרי שהיה מתענה ושכח ואכל ושתה משלים את תעניתו ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה משלים תעניתו הנכנס לעיר ומצאו שמתענין הרי זה*) מתענה עמהן איזהו] הלל הגדול (תהלים קלו) הודו לאלהי האלהים הודו לאדוני האדונים וגו' :

פרק ג

א בשלשה (א) פרקים (א) נושאין כפיהן ד' פעמים ביום (ב) [בשחר] בחצות

*) נ"א משלים

הגהות הגר"א (יא) אמרו : (יב) שמא : (יג) ויבאו ויסייעו להן ומפני מה אמרו : (יד) עסוקין תמיד בעבודה מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותו היום מכיר משמרתו ואינו מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותה שבת אין מכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנותו קלקלתו : (טו) מקדימין: (טז) וירד ר"א ורחץ ר' יהושע וסיפר ואמרו : (יז) הימים האלה הכתובין במ"ת לפניהם ולאחריהם אסורין בשבתות ויו"ט הם אסורין לפניהם ולאחריהם מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו ד"ת וד"ת א"צ חיזוק והללו : (יח) אומר : (יט) אדם : (כ) נכנס : (כא) יוצא : (כב) מתריעין על האילנות : (כג) על : (כד) אפילו : (כה) ועל כולן : (כו) מים לשתות : (כז) ואיזהו : (כח) וחמישי ושני : (כט) באפרכיא שלהן : (ל) אסכרה בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה מתריעין על הגובאי בכל שהוא ר"ש בן אלעזר אומר אף על החגב חרב שאמרו אצ"ל חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אם אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמדי ואל ישחיתך : (לא) ואחד : (לב) ואחד יחיד שנרדף מפני עובדי כוכבים או מפני לסטים ורוח רעה על כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית : (לג) ויצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו שאלו את ר"א עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו א"ל כדי שיעמוד אדם בקרן אפל וישכשך רגלו במים : (לד) שירדו : (לה) שילכו : (לו) וישכשך רגלו במים : (לז) מביא : (לח) מביא : (לט) מביא : (מ) מי : (מא) על הצרה ועברה על החולה ונתרפא ה"ז מתענה ומשלים ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענה עמהם ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים שכח ואכל אל יתראה בפני הצבור ואל ינהג עדונין בעצמו שנאמר ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. א"ל יעקב לבניו אל תתראו עצמכם כשאתם שביעין בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם איזהו : (א) בשנה כהנים : (ב) בשחרית :

אור הגנוז

[ו] בא"י בא"י אין מתריעין בסוריא : [ז] של כל דבר : [ח] השניה :

נוסחאות כ"י

א) יחיד יושב בת"צ : ב) וקורין : ג) אין אנו כו' : ד) שוא : ה) אפילו : ו) בא"י בא"י מתריעין עליהן בסוריא : ז) כאן מתחיל פרק ג' מעשה ואמרו לחסיד : ח) כל בשר אינו מביא אבל מבול בשר מביא כיצד נפל לים כו' רבי יהודה אומר מבול של מים אינו מביא אבל מבול של אש כו' :

חסדי דוד

לא את משמרתו כו'. אסור כל השנה כצ"ל. וכ"ה שם בגמ' דף י"ז ומיירי בזמן הזה וע"ש בפירש"י ז"ל: מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד כו'. עי' הגיר' בפ"ק דר"ה דף י"ח ובירושלמי הגיר' איפכא וטעם אנשי לוד אע"ג דמתני' היא אין גוזרין תענית בתחלה בחנוכה סברי דהיינו דוקא בזמן הבית שהיתה נוהגת מגילת תענית וחנוכה חד מהכתובים במגילה אבל עכשיו בטלה מגילת תענית ור"א ור"י אמרי לך שאני חנוכה דמפרסם ניסא כדאיתא בגמ': עמד ר' יוחנן בן נורי על רגליו ואמר חזי אנא בתר רישא גופא אזיל. הנה גם ריב"נ חזר וקבל לשמוע דברי ר"ג וכדאיתא בעירובין מ"א יהושע אין שומעין לך שכבר נקבעה הלכה כר"ג ע"ש וכיון דר"ג היה נשיא וכ"ע לגבי נשיא כגופא לגבי רישא והא דאמר בל' תרגום אולי משום דהוכרח לפגום בכבוד רבנן לכנות להם גוף בלי ראש אמר בלשון שאין מלאכי השרת מכירין בו שלא יקטרגו עליו: עיר שהקיפוה כו' פי' משום דהנך מילי סכנתן מצויה ומוכנת משעה לשעה ולא סגי להתענות בו"ה כמו בכל תעניות דעלמא אלא אם באו להתענות היו צריכין לסגף עצמן ברצופין הלכך אין רשאין שלא לשבר כחן מאחר שהן מעונים ונבהלים מהצרה ודוק מינה דהם אינם רשאים אבל אחרים בעדן רשאים ומיהו לא לגזור על הצבור דמעולם אין גוזרין על הצבור רצופין אלא כלומר יחידים אם באו להתענות עליהם רצופין רשאין וזו סברת רבנן ור"י פליג וסובר דגם יחיד אין רשאי ומ"ש וכן היה רי"א ה"פ וכן היה ר"י מדמה היחיד לרבים בהא מלתא ועי' בגמ' דף כ"ב ע"ב ברייתא דפליגי תנאי בהכי ואפשר דהך מתניתא כולה דברי ר"י היא: העוברות והמניקות מתענות בתשעה באב כביום הכפורים כ"נ להגיה וה"נ איתא בפרק (אלו עוברין) [מקום שנהגו] דף נ"ד דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה באב כדרך שמתענות ביוה"כ וג' תעניות דקתני היינו ג' תעניות אמצעיות לאפוקי ג' ראשונות משום דלא חמירי כ"כ וז' אחרונות נמי לא משום דנפישי וכמ"ש רש"י ז"ל בגמ' דף י"ד ודלא כמ"ש הרמב"ם בפ"ג :

פרק ג בשלשה פרקים כו' בשחר במוסף כו'. כן היה נראה דצ"ל וכ"ה במשנה ובברייתא בגמ' דף כ"ו ואולי הך תנא תופס לשונו וקרי למוסף חצות משום דזמן תפלת מוסף הוא עד שבע שעות :

מצפה שמואל

(ה) שם ושם : (ו) עי' ירושלמי שם ורפ"ג דמ"ק : (ז) עי' ר"ה יח. וירושל' פ"ב הל"ב : (ח) מגילה פ"ד הל"א : (ט) ב"ק פרק מרובה פ. : (י) שם ועי' ירושל' מגילה פ"א הל"א : (*י) עי' טוש"ע סימן תקנ ס"ב וע"ש בביאורי הגר"א ס"ק ג : (כ) פסחים נד: : (ל) עי' ברא"ש ספ"א ובמרדכי ועי' מגילה ל: : (מ) עיין ר"ן רפ"ד מ"ש בזה והביא תוספתא זו ועי' ירושל' מגילה רפ"ג : (נ) עי' רפ"ב ועי' ירושל' ר"ה הל"ד : (ס) כ: וירושל' פ"ג רפ"ד : (ע) טו. ועי' ירושל' פ"ב הל"ב בסופו והל"ד : (פ) ר"ה יט: ירושל' פ"ב הל"ב : (צ) עירובין מא : (ק) יז: וירושל' שם וירושלמי מגילה פ"א הל"ד : (ר) עי' ירושל' יבמות פ"ט הל"ד וכתובות ספי"א : (*ר) עי' מיי' פ"א הל"ו מהל' שבועות : (ש) עי' ירושלמי פ"ב הל"ד : (ת) עירובין שם וירושלמי שם : (א) יט: וירושלמי רפ"ג : (ב) שם וירושלמי שם הל"ב : (ג) שם וירושלמי רפ"ב : (ד) עי' ר"ן ספ"ג בזה : (ה) יט. ירושלמי פ"ג ה"ה : (*ה) עי' מיי' פ"ה מהל' תעניות הל"ו ובכ"מ שם ובטוש"ע סי' תקעה ותקעו סעיף ח' בהגה"ה ובבאורי הגר"א שם ס"ק ט"ז : (ו) עי' ירושלמי שם : (ז) כג. וירושלמי שם מו : (ח) כג. ועי' ירושל' פ"ג הל"ו : (ט) עי' ירושלמי קדושין פ"א הל"ז : (י) כג: : (כ) כג. וירושלמי פ"ג הל"ט ועי' ירושלמי מ"ק פ"ג הל"א ברכות כט : (ל) עי' ירושלמי כנוסחא א' : (מ) עי' ילקוט פ' נח : (נ) ושם נאמר להפר את בריתי והיינו דוגמת ברית המבול : (ס) עי' פסחים נד. וכאן יד. ועי' ירושלמי פ"א הלכה א : (ע) שם : (פ) עי' מ"מ פי"ח הל"ב וג' וירושלמי ספ"ג ועי' ירושל' פסחים פ"ה הל"ז : (א) כו. וירושלמי רפ"ד וברכות פ"ד יז. ושם פ"א ג. :

מנחת בכורים

שמא יבנה : ד מפני מה אמרו . במשנה הכ"ל : יסמכו עליהן . וזה לא חיישינן רק ביום אבל לא בלילה דאינו תדיר בעבודות : שהן תדירין אף בלילה . יעבדו עבודה שעליהן מוטל : ה מעמד . שהיו מעמדות קבועות מישראל חליפות בכל שבוע לעמוד על הקרבן כדנפקא לן בפ' בתרא דמגילתין במשנה ואסרו לספר ולכבס כל השבוע כדי שלא יכנסו למשמרתן ולמעמדן כשהן מנוולין דיכונו קודם שבת דכל השבוע יאסרו : הוחדו . נתיחדו לא"ל בכל תעניות שגוזרין על הצבור כסדר המבואר במס' זו גוזרין בב' וה' : יושבין . כתקנת עזרא המבואר בס"פ מרובה : בנוסחת הגר"א ומקדימין היינו בני כפרים המקדימין ליום הכניסה כמבואר בריש מגילה שהקילו עליהן לקרות המגילה ביום שמתכנסים לעיר בב' וה' : ו מבעו"י מפסיקין מבערב . באמצעיות ובאחרונות כמבואר בפ"ק לכן אסורין במלאכה : משא"כ בת"י . מותר לאכול משהשיכה : נכנסין לבה"כ . אף בראשונות כמבואר ספ"ק ט"ו ובמגילה ל' : בתענית יחיד . ממש כגון יחיד שקבל עליו תענית שאין קס"ת לגביה : מוציאין בג' אחרונות כמבואר (ט"ו) : כ"ד ברכות . בז' אחרונות או בכל תענית שגוזרין הצבור : ד' פעמים ביום . דמתפללין גם תפלת נעילה כמו ביוה"כ והם נושאים כפיהם בכל תפלה ומתפללים ד' תפלות בתענית : אין מפסיקין . אם גזרו הצבור הרבה תעניות והתחילו קודם ימים הכתובין במ"ת ואירעו אלו הימים בהן מתענים וזהו כשהתחילו אבל אם לא התחילו אין גוזרין תענית בתחלה בחנוכה ופורים וע"ז הביא המעשה שגזרו בתחילה א"ל ר"א ור"י צאו והתענו דאף דהאידנא בטלה מ"ת מ"מ חנוכה ופורים לא בטלו : כדבריו . דס"ל בהתחיל להתענות קודם חנוכה ואירע חנוכה אין מפסיקין ואין משלימין וכן בט"ב שחל בערב שבת טועמין בערב כדי שלא לכנס לשבת כשהוא מעונה : לבטל . לומר דמשלימין : בתר רישא . כלומר צריכין אנו לילך אחר דברי הראשונים : ולא ערער . על פסק זה לומר דאין משלימים ואנן קי"ל מתענה ומשלים (עירובין דף מ"א ב') : ז אלו . הכתובין במ"ת אסור להתענות לפניהם כמבואר במשנה בפ"ב (ולהגר"א מבואר כאן כן בתוספתא) : שבועת שקר . כלומר שוא דה"ל נשבע לבטל המצוה דנכנס לשבת כשהוא מעונה : ח שאוכלין ושותין מבעו"י . כלומר שאכלו כל היום ואין כאן עינוי משא"כ בט"ב שחל בע"ש והלכה כר"י לעיל והאידנא א"א נט"ב לחול בערב שבת וה"מ לשאר תעניות דמתענה ומשלים : (בנוסחת הגר"א כאן מתחיל פרק ג') : ט בשביעית . אף דאין חרישה וקציר מ"מ מתריעין מפני העניים ובשביל פרנסתן חרשי בשביעית ותשודין המה חיישינן לטובתייהו וי"מ מפני פרנסת עובדי כוכבים (ירושל' פ"ג הל"א) : על האילן . אם צריכין גשמים לצורך אילן ולא לצורך זרעים כגון דלא מטר בנחת דמהניא לזרעים ולא לאילנות : בפרוס . ט"ו יום קודם פסח והוא פרוסה מחלה מלי דזורעין קודם לפסח ל' יום דלאו זמן גשמים לאילנות דביומי ניסן מלבלבי : בפרוס החג . [illegible] דצריכין להשקות בהמות ולזרעים : ועל כולן . כל אלו : הפרכיא . תחת מושל אחד למס : י דבר . המבואר במשנה דמתריעין על הדבר ומפרש דהיינו באין בו הפסק כגון ג' ימים זה אחר זה אבל יש בו הפסק כלומר שפסק מיד אף שהיו ג' ביום א' אין זה דבר : ביום א' . בעיר שיש בה חמש מאות אנשים : זא"ו . לא גרסינן בפעם ראשון : שיש בה מיתה . שמסוכן הוא : כל שהוא . דיבא לרוב וירעה להתבואה אבל אינו מכלה כל כך : מפי הקדש . פרעה נכה אמר שעולה מפי הקדש והוא הע"ז אשר עמו : חדל לך מאלהים אשר עמדי . זה עבודת כוכבים וכן הוא בגמרא : היכן פירושו של דבר . הקינה שקונן עליו : רוח אפינו משיח ה' . במגילת איכה וכל איכה יועם עליו נאמר : יא או נהר שוטף . על כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית ה"ג בגמרא לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפשא : בגמרא ר"י אומר אין היחיד ופליג אתנא קמא דאין רשאי לסגף אבל צבור יכולין לגזור תענית (הה"מ בפ"ב מהל' תענית) . אבל הר"ן ז"ל מפרש דכ"ש צבור דאין סוגפין עצמן : שמא יפול . מחמת תעניתו אין בכחו להדר אחר פרנסתו ויהיה צריך לאחרים ובדלא מצי לסגף נפשו לכ"ע חוטא הוא : מעשה . קאי על המשנה בפ"ג מ"ת כחוני המעגל שבקשו ממנו שיתפלל שיפסקו הגשמים וא"ל צאו וראו אם נמחית אבן הטועים ומביא עוד כעין מעשה זו : בקרן אפיל . סלע גבוה היה כך שמו : ומקשקש . משכשך רגליו שהמים גבוהים כ"כ ודבר שא"א הוא ולומר שאין מתפללין על רוב טובה (ירושלמי פ"ג הל' י') : אבל בטוחים . כלומר שאין מתפללים על רוב גשמים לפי שלא יצא קלקול מזה ח"ו : מבול של מים . דייק לה מדכתיב ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר (בראשית ט') והיינו שלא יהיה המים למבול אבל יהיה מבול של אש וגפרית : מבול של כל בשר . כדכתיב לשחת כל בשר : את נועם . ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את כל העמים ותפר ביום ההוא וגו' והיינו שהברית אשר כרתי שלא יהיה מבול לשחת כל בשר אף של אש ודבר יופר לעובדי כוכבים אבל בהאמת הברית היה אף למבול של אש וד"א דלכתוב ולא יהיה מבול לשחת כל בשר ל"ל אלא לרבות אף של אש וד"א (ילקוט נח) : יב ובג' תעניות האמצעיות דראשונות קילי והאחרונות כיון דז' נינהו לא אחמירו לגבייהו : ה"ז משלים . אף דבגשמים אם ירדו קודם חצות מבואר במשנה דאין משלימין כמבואר בסוף פרק ג' יש חילוק בין צבור ליחיד דלצבור אין משלימין ויחיד משלים (רא"ש פ"ק סי' ט"ז) : משלים . כחומרי מקום שיצא משם : משלים עמהם . כחומרי המקום שהלך לשם ולא יאכל בפניהם : איזה הוא הלל הגדול . המבואר במשנה ספ"ג דירדו גשמים קודם חצות היום ואמרו הלל הגדול : הודו . ולא הלל מצרים :

פרק ג (בנוסחת הגר"א פרק ד') א בשלשה פרקים . בחצות היינו מוסף דגם בתענית ומעמדות איכא מוסף

בחצות במנחה (ג) (ב) [ובנעילה] (ג) דברי ר' מאיר וחכמים אומרים במנחה ובנעילה לא היה שם נשיאת כפים שנאמר (דברים יח) לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו מקיש בניו (ד) [לו] (ד) מה הוא מעומד ונשיאות כפים בבוקר אף בניו מעומד ונשיאות כפים בבוקר : ב שמונה משמרות תקן משה לכהונה ושמונה ללוים משעמד דוד ושמואל הרואה עשאום כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות (ה) [לויה] שנאמר (ד"ה א ט) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם אלו משמרות כהונה ולויה (ה) עמדו נביאים שבירושלים וקבעו שם כ"ד מעמדות כנגד כ"ד משמרות כהונה ולויה שנאמר (במדבר כח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי אי אפשר לומר כל ישראל אלא מלמד ששלוחו של אדם כמותו : ג הגיע זמן המשמר כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולים לעלות לירושלים מתכנסים לעריהן וקורין (ו) [מעשה] (ו) בראשית ובטלים מן המלאכה כל אותה שבת רשב"א אומר (ח) כהנים ולוים וכלי (ז) [שיר והעם] מעכבין [את (ז) העבודה באחד בניסן אין בו מנחה ונעילה משום שיש בו קרבן מוסף וקרבן עצים] : ד פרשה (ט) גדולה קורין אותה בשנים וקטנה ביחיד בשחרית ובמוסף דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שיש בו מוסף קורין בו מוסף וכל שאין בו מוסף אין קורין בו מוסף בשחרית ובמוסף נכנסין (ח) [לבתי כנסיות וקורין במנחה קורין על פה ( ) רי"א אין היחיד קורא ע"פ אלא נכנסין לבתי כנסיות וקורין על פה כדרך שקורין את שמע] : ה (כ) מה ראו זמן עצי כהנים והעם לימנות (ט)[שכשעלו] בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה [עמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן (ל)(*ל) ומסרו לצבור וכן התנדבו עמהן הנביאים שאפילו לשכה מלאה עצים ואפילו עצים משל צבור ועמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן לא יהא קרבן מתקרב אלא משלהם תחלה] שנאמר (נחמיה י) והגורלות הפלנו על קרבן עצים (יא) (מ) [ואומר (עזרא ז) כי עזרא הכין לבבו וגו'] : ו (נ) אותן ימים אסורים בהספד (יב) [ובתענית בין (ס) משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית] רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם (ע) אמר רבי אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני (יג) סנאב בן בנימין וחל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והיינו מתענין ולא משלימים (יד) : ז (טו) (פ) [מהו] בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות (טז) [שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלים כדרך שהושיב ירבעם כל מי שהוא כשר וירא חטא באותו הדור היה נוטל את הבכורים ומחפן כמין קציעות ומניחן בכלים ונטל את הסל ואת העלי על כתפו ועלה כשהגיע לאותו משמר א"ל לאן אתה הולך א"ל לעשות שתי קציעות הללו שני כפין של דבלה במכתשת הלז שבפני בעלי זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מעטרן **ומעלן לירושלים]:**

ח (יז) [מה הוא (צ) (*צ) אומר בני סלמאי הנטופתי שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט כל מי שהוא ירא חטא וכשר באותו הדור היה מביא שני גזרי עצים ועושה אותן כמין סולם ומניחן על כתפו ועולה כשהגיע לאותו משמר אמר לו לאן אתה הולך א"ל ליטול ב' גוזלות משובך הלז שבפני בסולם זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מפרקן ומעלן לירושלים] ולפי שמסרו עצמן על התורה ועל המצות [לפיכך] נמצא להם שם טוב וזכר טוב בעולם ועליהם (יח) [הוא אומר] (משלי י) זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחביריו (יט) [הוא אומר] (שם) ושם רשעים ירקב : ט [ר' יוסי אומר] (ק) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב (כ) כשחרב הבית בראשונה (כא) [מוצאי שבת היה] ומוצאי שביעית היה ומשמרתו של יהויריב היתה (כב) [וט"ב היה וכן בשנייה והלוים עומדין על דוכנן ואומרים] (תהלים צד) וישב עליהם את אונם (כג) [וגו'] למחר כשיבנה הבית מה הוא אומר (ד"ה א טז) ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (כד) (תהלים עב) עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו וגו' : י (כה) [בתשעה (ר) בחודש הובקעה העיר א) בשניה ובראשונה ובז' בו אם נאמר (ירמיה נב) בז' בחודש למה נאמר בט' בחודש (ש) אם נאמר בט' בחודש למה נאמר בז' בחודש אלא בז' בחודש (ת) כיבשו האומות את ההיכל] ונטלו את העמודים ואת הים ואת המכונות (כו) [והיו מקרקרים] (א) שביעי שמיני ותשיעי (כז) [עד שפנה יום] וכה"א (שם) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב לעתותי ערב הציתו בו את האור ונשרף עם שקיעת החמה בעשור לחודש: יא (ב) כל שהוא (כח) [מסעודת ט' באב אסור לאכול בשר ולשתות יין [ואסור לאכול שני תבשילים] ואסור לרחוץ (כט) [ולסוף וכל] שאינו מסעודת ט' באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לאכול שני תבשילין [ומותר] לרחוץ (כט) [ולסוף] רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול (ל) מותר לרחוץ [פניו ידיו ורגליו] (ג) ואין (*ג) שאילת שלום לחברים בט"ב ולהדיוט בשפה רפה (ד) מתקנין (לא) [מט"ב לט"ב] עבר ט"ב (לב) [מותרין בכולם : יב (ה) ט"ב שחל להיות בשבת (לג) אוכל אדם כל צרכו ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו (*ה) ואין מונע מעצמו כלום (לד): יג אותן ימים (ו) עתידין להיות ימים טובים לישראל שנאמר (זכריה ח) כה אמר ה' צום הרביעי וגו' וכל (ז) המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים הם עמה לעולם הבא שנאמר (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו' :

סליק תוספתא ממסכת תענית

נוסחאות כ"י

א) בראשונה ובשניה בי"ז אם נאמר כו' :

הגהות הגר"א

(ג) בנעילה : (ד) ללו : (ס) ללוים : (ו) במעשה : (ז) השיר : (ז) הקרבן: (ח) לבה"כ וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא איתה ע"פ א"ר יוסי וכי יחיד יכול לקרות ד"ת ע"פ בצבור אלא כולן נכנסין וקורין אותה ע"פ כקורין את שמע : (ט) אמרו כשעלו : (י) ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהם שאפי' הלשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין שלהם : (יא) הכהנים והלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה : (יב) ותענית בין עד שלא חרב ביהמ"ק בין משחרב הבית : (יג) בניו של : (יד) מפני שיו"ט שלנו היה : (טו) מה היה : (טז) אמרו פ"א גזרו גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו ביכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו כשרין שבאותו הדור ויראי החטא הביאו סלי בכורים וחפום בקציעות ונטלום ועלי על כתפיהם וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות א"ל להיכן אתם הולכים אומרים להם לעשות שני עגולי דבלה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפינו כיון שעברו מהם עיטרום בסלים והביאום לירושלים : (יז) מהו הן בני סלמאי הנטופתי אמרו פ"א גזרו גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו יראי חטא שבאותו הדור הביאו גזריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהן והלכו להן כיון שהגיעו אצלן א"ל להיכן אתם הולכין א"ל להביא גוזלות משובך שלפנינו ובסולמות שעל כתפינו כיון שעברו מהם פרקון והביאום והעלום לירושלים : (יח) ועל כיוצא בהם נאמר : (יט) נאמר : (כ) אמרו : (כא) אותו היום עט"ב היה ומ"ש היה : (כב) היו אומרים שירה ועומדים על דוכנם ומה שירה היו אומרים : (כג) וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו עובדי כוכבים וכבשום : (כד) וברוך ה' אלהי ישראל : (כה) בט"ב חרב הבית בראשונה דכתיב ובחודש החמישי בשבעה לחודש היא שנת תשע עשרה למלך בוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים וגו' א"א לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו עובדי כוכבים להיכל: (כו) ואכלו וקלקלו בו : (כז) סמוך לחשיכה: (כח) משום ט"ב: (כט) כל שאינו משום ט"ב מותר לשתות יין ולאכול בשר ואסור : (ל) בשר : (לא) בט"ב למוט"ב : (לב) מותר : (לג) וכן עט"ר שחל להיות בשבת : (לד) ואסור לספר ולכבס מר"ח עד התענית דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר כל החודש כולו אסור ורשב"ג אומר אינו אסור אלא אותו שבת בלבד :

חסדי דוד

בט' בחדש הובקעה העיר וכו' אם נאמר בשבעה לחדש למה נאמר בעשור לחדש ואם נאמר בעשור לחדש למה נאמר וכו' כצ"ל וכ"ה בגמ' ומ"ש שנטלו העמודים וכו' פי' הן הדברים שהיו בחוץ בעזרות שהיו מתפחדים לכנס לפנים פתע פתאום אפשר דזהו שאמר שהיו מקרקרים עד שחזקו לכנס במשך שלשה ימים שנכנסו אבל בגמ' הגיר' והיו מקלקלים וע"ש: מתקנים מתשעה שאב כו'. סתומים הדברים ואפשר לפרש דהך תנא סובר דאע"ג דאסור לכבס ולתקן בגדים חדשים וכיוצא בשבוע שחל ת"ב להיות בתוכה היינו דוקא ללבוש מיד אבל לתקן כדי להניח אחר ע"ב שרי וכדרב נחמן בגמ' דף כ"ט וה"ק מתקנין מקודם תשעה באב לאחר ת"ב. והא דמייתי שם ממתניתא ראיה לרב ששת ואסיק בתיובתא לר"נ ולא מסייע ליה מהכא משום דלא בריתא מלתא ואולי ידע הש"ס דלאו מתרגלתא היא ולא נשנית בי' ר"ח ור"א : אותן ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל כו'. אע"ג דכבר היה כן בזמן בית שני וכדאיתא בר"ה דף י"ח וכ"כ מגבואת-זכריה מ"מ לא היו י"ט אלא לבני יהודא העולים בבית שני ולא לכל ישראל כי האנשים אשר נשארו בגלות לא הועיל הבית השני ומסתברא דהתענו לזכר יום החורבן קמ"ל דלעתיד לבוא יהיו י"ט לכל ישראל וכל המתאבלים אע"ג דאבילות ישנה היא מ"מ מתאבלין כאלו נחרב בימיהם יזכה לשמוח בשמחתה ולראות בית קדשנו כמוי ומשוכלל ביהי' בב"א :

מצפה שמואל

(ב) עי' ר"ן ריש מכילתין : (ג) עי' תוס' עירובין פ"ג ה"ג דר"מ ושם נסמן : (ד) סוטה לח. וירושלמי רפ"ד : (ה) סז. וירושל' פ"ד הל"ב ופסחים פ"ד הל"א : (ו) שם ושם רפ"ד הל"ב : (ז) פ"ד הל"ב : (ח) כז: ועיין ירושלמי פ"ד הל"א ופסחים פ"ד ועירובין פ"י הלי"ב : (ט) שם ועי' ירושלמי מגילה פ"ד הל"ב וכאן פ"ד : (י) כח : (כ) שם וירושלמי פ"ד הל"ד ומגילה פ"א ועי' פסחים רפ"ד ושקלים פ"ד הל"א : (ל) פי' ב"מ קיט : (*ל) עי' מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל"ו : (מ) הגר"א לא גרס ד"ז וכן בש"ס ליתא וגם אין ענין לכאן : (נ) עי' ירושל' פסחים רפ"ד וחגיגה פ"ב הל"ד : (ס) יב ירושל' פ"ד הל"ד ושקלים פ"ד הל"א ומגילה פ"א הל"ד : (ע) שם ושם : (פ) כח. וירושלמי פ"ד הל"ד ושקלים פ"ד הל"א : (צ) שם ושם : (*צ) עי' תרגום סוף רות ועי' דברי הימים ב' ה' בני שלמא בית לחם ונטופתי והוא שלמון המבואר ברות והן הן בני שלמאי הנטופתי המבואר כאן וא"כ מבואר התרגום : (ק) כט. וירושל' פ"ד הל"ה : (ר) כח. ושם : (ש) כט. ושם וכגירסת הגר"א וכן הוא בקרא בעשור : (ת) ירושלמי שם הל' ג : (א) עי' ירושלמי שם הל"ו ומגילה פ"א הל"ד : (ב) ל. עי' ירושלמי שם הל"ו : (ג) עי' ירושלמי ספ"א ועי' ירושלמי מ"ק דף ג' וברכות פ"ב : (*ג) עי' מיי' פ"ה הל' א' וטוש"ע סימן תקנד סעיף ג ובמג"א שם : (ד) עי' רא"ש פ"ד סי' לא : (ה) כט: ופי' יבמות סוף פ"ו וכאן פ"ד הל"ז ומגילה פ"א הל"ד : (*ה) עי' טוש"ע שם סעיף יט ומתוספתא זו יש ראיה דמותר וכמ"ש בביאורי הגר"א : (ו) עי' ר"ס יח : (ז) ב"ב ס: וכאן ל:

מנחת בכורים

מוסף דאין ר"כ בלא תפלה: הוא מעומד. דכתיב בשירות לעמוד לשרת ואיתקש ברכה לשירות דכתיב בסוף פ' שופטים לשרתו ולברך בשמו : וכ"כ בבוקר. דלא מצינו גביה אלא בבוקר ומוסף מרבינן מקרא דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים ואיפכא ה"ל לומר וירד מעשות וגו' וישא ויברכם אלא לומר דברכתו תלוי בירידתו ואף שנשא כפיו בשחרית חזר ונשא כפיו במוסף אבל למנחה ונעילה ליכא קרא ובגמרא מבואר טעמא דמנחה ונעילה משום דבכל יומא שכיחא שכרות וגזרו אף בתענית : ב כ"ד מעמדות. מישראל לעמוד על הקרבן דאיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד ע"ג אלא תקנו מעמדות: שנאמר. כדפירשתי דאיך קרבנו קרב ומהני מעמדות דא"א לומר שכל ישראל יעמדו על הקרבן שלא התורה אמרה ״פ בשנה יראה ולא בכל השנה אלא ע"כ דשלוחו כמותו (ירושלמי פ"ד הל' ב' וירושלמי פסחים פרק ד' הל' א'): העם. ישראל העומדין על הקרבן כיון דבעלים נינהו מעכבי ובגמרא ל"ג והעם אבל בירושלמי (שם) איתא : כלי שיר. כיון דשירה בכלי הוא מעכבו : באחד בניסן. היה זמן קרבן עצים כמבואר לקמן וקרבן עצים מבטל קריאת התורה למעמד במנחה וקרבן מוסף מבטל בנעילה וזה מתבאר היטב במשנה פ"ד משנה ד': ד פרשה גדולה. שקוראין במעשה בראשית בראשית ויהי רקיע דבראשית הוא ה' פסוקים קורין בשנים והב' קורא פסוק א' מה שקרא ראשון והג' קורא יהי רקיע דהוא ג' פסוקים. ובמוסף. אותן בני המעמד שלא עלו לירושלים היה להם פנאי לקרות אף במוסף דלעיל איירי באותן שבירושלים דדחי של מנחה וכ"ש דידיה אבל העומדין חוץ לירושלים קורין אף במוסף : כל שיש בו מוסף. לר"מ קורין במוסף אף בזמן שאין קרבן מוסף היה מוסף שלהם דמוסיפין תפלה אחת אבל חכמים סברי דביום שמקריבין מוסף היה מעמד במוסף אבל ביום שאין בו מוסף אין קורין בו מוסף כלומר שלא הוסיפו תפלה כלל א"נ לא היו קורין בתפלה שהוסיפו : ובמנחה. יחיד קורא בשביל צבור וכנוסחת הגר"א: קורא על פה. לציבור דדברים שבכתב אינו רשאי לאומרן על פה כמבואר בגיטין פרק הניזקין: וקורין. כ"א כמו ק"ש שאין אחד מוציא חבירו דאז מותר לקרות על פה : ה למנות. במשנה ה' פ"ד כל אחד זמנו הקבוע להביא עצים מאין נסתעף זה : ומסרו לצבור. שלא יהא קרבן צבור קרב משל יחיד : וכן התנו וכו' כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא : ועמדו אלו והתנדבו. התנאי היה כשיקיימו נדבתם שיקריבו משלהם ובגמרא ל"ג לה : ו אותן ימים. של זמן הבאת עצים אסורין דהיו מביאין קרבן וכל יחיד שמביא קרבן נאסר במלאכה דהוה י"ט כמבואר ברפ"ד דפסחים בירושלמי שם : מבני סנאב. שזמן הקרבן שלהם בי"ד באב : ודחינוהו. שחל בי"ד לחודש : ולא השלמנוהו. מחמת יום טוב ואף שהיה אחר חורבן : ז ובני קוצעי קציעות. המבואר במשנה ה' פרק ד' דעושין ומביאין עצים עם בני זתוא בן יהודה למה נקראו כך: עלי. שכותשין בו את התאנים לעשות בו עגולי דבילה : שני כפות. בגמרא הגירסא כנוסחת הגר"א : ומעטרן. כדין בכורים כמבואר במסכת בכורים שמעטר את הסל בפירות וזהו גונבי עלי שהיו גונבין מהשומרים בהעלי שעל כתפיהן : ח מה הוא אומר. במשנה בפרקין : משמר. עובדי כוכבים : ועל ירבעם. לפי שהוא ביטל מלעלות לרגל היפך אשר התאמצו בני גונבי עלי זכרו ופקדו לרעה : ט ר"י אומר. קאי על משנה ו' בפרק ד' דקאמר דנחרב הבית בראשונה ובשני בט"ב : ה"ג רש"י מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב והיינו ט"ב שאירע בו מאורעות הרבה ומוכן לפורענות כפל פסוק זה בפיהם ליום הוכחה היום הזה : מן העולם. הכל יכירו וידעו גדולותיו ונפלאותיו של הקב"ה : י הובקעה העיר. לא גרסינן אלא חרב הבית גרסינן דבט"ב קא משתעי : ובז' בו. ונאמר עוד קרא דבשבעה לחודש כמבואר במלכים (ב' כ"ה) ובחודש החמישי בשבעה לחודש בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים ושרף את בית ה' ובירמיה נאמר בחדש החמישי בעשור לחודש וסתרי קראי אהדדי : למה נאמר בעשור לחודש גרסינן כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא : מקרקרים. מרקדים בהיכלו : בעשור לחודש. וקבעו תענית בט' בו לפי דאתחלתא דפורענות התחיל בו : יא מסעודת ט' באב. הסעודה שאוכלין ערב ט' באב ומפסיקין בו שלא לאכול עוד : לרחוץ ולסוך. אא"כ אף שלא קבל לאכילה מ"מ הני דמהניא לזמן כגון רחיצה וסיכה אסור לעשות בעט"ב אחר סעודה המפסקת דמהניא לט"ב : שאינו מסעודת ט"ב. שאינה סעודה המפסקת כגון שדעתו לאכול אחריה עוד סעודה א"נ קודם חצות היום : שמותר לאכול. אף בסעודה המפסקת כיון דלא אסר עצמו אכילה אינו נאסר ברחיצת פניו ידיו ורגליו וי"מ דקאי בקבל על עצמו בסעודה המפסקת שלא לאכול עוד אבל על רחיצה וסיכה לא קבל וסובר תנא קמא דכל שהוא מסעודה המפסקת וסתם קבלה לאכילה מהני גם לרחיצה וסיכה ור"י בר"י סובר כל שעה שמותר לאכול כלומר אם לא היה קבל מותר גם לרחוץ אף בקבל לאכילה ויש דגרסי בדברי ת"ק בשני הבבות ואסור לרחוץ וכנוסחת הגר"א וקאי על הסעודה גופא דבשעה שאוכל והפסיק כשם שאסור בבשר ויין כן אסור ברחיצה ור"י בר"י מתיר בשעת הסעודה ולענין קבלה לא חיישינן ולא גרסי' בשר בדברי ר"י דאף בשעה שאסור לאכול בשר מ"מ רחיצה מותר (עי' ברמב"ן במלחמות וברא"ש שהאריכו בזה) : ואין שאילת שלום לחברים. האיסור הוא אף לשאר העם אלא שאי"ז לחבירו (ועי' מרדכי ושו"ע סי' תקנ"ד ס"כ וע"ש במג"א ובפ"מ) : מתקנים. המאכל למוצאי ת"ב גרסינן מן המנחה ולמעלה כמו ביוה"כ כמבואר בספ"ד אבל קודם חצות אין לתקן משום מלאכה : מותר בכולם. אף לאכול בשר ולשתות יין אף בלילה במוצאי ת"ב : יב וכן ערב ת"ב. כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ואף בסעודה המפסקת מותר : בשעתו. דמשום דמלך והדיוט הוה ואיכא מאן דאמר מלך והדיוט ומלך כמבואר בגיטין דף ס"ח ב' לכן אמר בשעתו בעת תוקפו וגבורתו והיתה סעודתו גדולה שהיה אוכל הוא ושריו ס' כור סולת: מר"ח. דכתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וחגה היינו מר"ח דאיקרי מועד : כל החודש. דכתיב חדשה: אותו שבת. שחל בו ט"ב דכתיב ושבתה והלכה דאינו אסור אלא אותה שבת כרשב"ג וכר"מ דאמר עד התענית והמנהג לאסור מר"ח ע"כ מנוסחת הגר"א : יג אותן ימים. המבואר במשנה י"ז בתמוז וט"ב : הרביעי. יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה : עליה. על ירושלים : כל אוהביה. שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה פי' שמתאבל עליה הוא יזכה לשוש בראות ירושלים בנויה על תלה **ויבנה בבמ"ק ב"ב אמן סלה :**

סליק תוספתא ממסכת תענית

עין משפט

א מי' פ"ק מהלכות מגילה סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפח.

מגילה

[א"ב ב.] מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בשלישי (א) וברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפין חומה בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה למחר °חל להיות בא' בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר

מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר כו'. פעמים שהיא נקראת באחד עשר ופעמים בשנים עשר: לא פחות. מאחד עשר: ולא יותר. מחמשה עשר דהיינו ששה עשר ובגמרא מפרש מנא לן והשתא מפרש ואזיל כיצד היא נקראת בימים האלו: כרכין המוקפין חומה בחמשה עשר. כדמפקינן מקרא בגמרא: מימות יהושע בן נון. ולא שהן מוקפות עכשיו אלא מתחלה ושאין מוקפות כגון עיירות גדולות שיש בהן עשרה [בטלנין] כדמפרש בסמוך קורין בארבעה עשר כדמפקינן בגמרא: אלא שהכפרים. כלומר כיון דמוקפין חומה בחמשה עשר ועיירות בארבעה עשר והיינו כולי עלמא בשלשה עשר ובשנים עשר ובאחד עשר היכי משכחת לה דקרו אלא משכחת לה שהכפרים שאין להן עשרה בטלנין ואין להן חזן הכנסת ושליח צבור שיקרא להם מגילה מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום שני ויום חמישי שמתכנסין בעיירות לקרות בתורה כתקנת עזרא שתקן שלקרות בתורה בשני ובחמישי ומפני שהן מספקין כל השנה כולה ביום הכניסה שנכנסין בהן בעיירות מים ומזון לאותן שיושבין שם שכן דרך בני עיירות להתפרנס מבני הכפרים הקלו עליהם להיות קורין שם מגילה בשני או בחמישי שלפני הפורים ולא יטרחו לחזור וליכנס שם ביום הפורים לשמוע מקרא מגילה בעשרה ומגילה דליליא אפשר דלא קרו לה בני כפרים דמגילה דיום עיקר כמו שאכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא וכשם שהקלו על בני כפרים להקדים כן הקלו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום או אפשר שקורין אותה בלילה ביחיד ולמחר קורין אותה בעיירות בעשרה:

ביצד. כלומר כיצד נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר:

רש"י

מגילה נקראת בי"א בי"ב וכו'. פעמים בי"א ופעמים בי"ב ולקמיה מפרש ואזיל: לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו: מימות יהושע. בגמרא יליף לה וה"ה נמי דהוה מצי למינקט מימות משה אלא לפי שיהושע הנחיל את הארץ ונקראו הנחלות על ידו לא נקט משה: אלא שהכפרים. כלומר מאחר שהמוקפין (ב) בט"ו ושאינן מוקפין קורין בי"ד (ג) הכל בכלל תו היכי אשכחן י"א וי"ב וי"ג אלא היכי משכחת שהכפרים קטנים שאין בה י' בטלנין כמו בעיירות גדולות נתנו חכמים להם רשות להקדים קריאתה ביום הכניסה ביום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהם יום הכניסה שהכפרים מתקבצים לעיירות למשפט לפי שב"ד יושבין בעיירות בב' ובחמישי כתקנת עזרא והכפרים אינם בקיאים כ"כ לקרות וצריכין שיקראנה להם (א) אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים לחזור ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה ביום י"ג וי"ב ופעמים שהוא בי"א כדקאמר במתני' אחרי כן: כיצד חל להיות בב'. בשבת כפרים ועיירות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר: חל להיות בשלישי כפרים מקדימין ליום הכניסה. דהיינו יום י"ג: חל להיות בד' כפרים מקדימין ליום הכניסה. מיום ב' קודם דהיינו יום י"ב: חל להיות באחד בשבת כפרים מקדימין ליום חמישי. שהוא יום י"א:

הגהות הב"ח (א) נ"ל או ברביעי: (ב) נ"ב קורין: (ג) ר"נ הרי: (ד) נ"ל בשני:

ר נז ע"ב

חל להיות יום ארבעה עשר. שהוא עיקר לפי שרוב העולם קורין בו ומשום הכי קתני ליה סתמא (ד) ושני בשבת יום הכניסה הוא: כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. כדינן: מוקפין חומה למחר. כדינן: חל להיות בשלישי וברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה. חל להיות בשלישי כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום שני והוה ליה יום תליסר [וכשחל ברביעי כפרים גם כן מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום שני והוו ליה תריסר]: חל להיות בחמישי. אם חל יום ארבעה עשר להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. דהוא גופיה יום הכניסה ומוקפין חומה למחר. חל להיות בערב שבת. אם חל ארבעה עשר להיות בערב שבת: כפרים מקדימין ליום הכניסה. שהוא יום חמישי והוה ליה תליסר: ועיירות ומוקפין חומה בו ביום. משום דיום של מוקפין חומה דהיינו יום חמשה עשר בשבת ואין קורין מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים כדאיתא בגמרא [דף ד:] ומשום הכי מדחו מוקפין ליומא דלקמיה שהוא יום ארבעה עשר שקורין בו עיירות גדולות והוא יום קריאה לרוב העולם והכי עדיף להו טפי מלקרות ביום הכניסה בהדי כפרים: חל להיות בשבת. כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום חמישי: ומוקפין חומה למחר. שהוא יום ראשון בשבת שהוא יום חמשה עשר כדינן ועיירות גדולות היינו טעמא דמדחו ליום הכניסה משום דכיון דיום ארבעה עשר אתי בשבת לא סגיא דלא לידחו ובערב שבת לא אפשר דליקרו משום דלאו יום קבוע לשום אדם הלכך מידחו ליום הכניסה שהוא זמן הכפרים מיהא: חל להיות בא' בשבת. כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום חמישי והוה ליה חד סר דלעולם מקדימין [ולא מאחרין דכתיב] ולא יעבור: ועיירות גדולות קורין בו ביום. כדינן: ומוקפין חומה למחר. כדינן: **וייש** כאן שאלה מה ראו אנשי כנסת הגדולה לחלוק מצוה זו לימים חלוקים ולקבוע יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכים מה שאין כן בשאר מצות שהרי התורה אמרה תורה אחת ומשפט אחד יש לומר שמפני שהיהודים היושבים בערי הפרזות והיהודים אשר בשושן לא נחו מאויביהם ביום אחד שהרי היהודים הפרזים נחו בארבעה עשר והיהודים אשר בשושן נחו בחמשה עשר ועשו מאליהם כל אחד ביום מנוחתו משתה ושמחה לפיכך כשקבעו עליהם יו"ט לדורות קבעוהו לכל א' ביום שנח בו והשוו כל הכרכים המוקפים חומה לשושן [*שהיתה מוקפת חומה] מפני שבה היה עיקר הנס וכי תימא תינח לרבי יהושע בן קרחה דאמר בגמרא [דף ב:] דבמוקפין חומה מימות אחשורוש תליא מילתא אבל לתנא דמתניתין דאמר מימות יהושע בן נון הא לא דמיא לשושן ומה ראו לקבוע להם יום חמשה עשר יש לומר דהיינו טעמא כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל כדגרסינן בירושלמי רבי סימן בשם ר' יהושע בן לוי אמר כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותן הימים ותלו אותה בימות יהושע בן נון (א) ופירוש הענין שכיון שהוצרכו לחלוק בין מוקפין לשאין מוקפין כשם שנחלקה שושן משאר עיירות אילו תלו הדבר מימות אחשורוש היתה ארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים נידונת כפרזים והיה גנאי בדבר ולפיכך תלו הדבר בימות יהושע בן נון כדי שתהא נדונת ככרכים שאע"פ שעכשיו אין להם חומה כיון שהיתה מוקפת מימות יהושע בן נון הרי דינה כאילו יש בה חומה כדאמרי' בגמרא אע"פ שאין לה עכשיו והיה לה קודם לכן ואפי' למאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ונמצא שלא היתה חומת ארץ ישראל מעלה ולא מורדת לענין בתי ערי חומה מכל מקום לא היתה חולה לארץ יתירה עליה בדין זה כלל אבל אם נתלה הדבר לענין מגילה בימות אחשורוש נמצאו כמה עיירות שבחוצה לארץ שנידונות כמוקפות חומה ורוב א"י כפרזים. אבל הרמב"ן ז"ל נותן טעם אחר לחלוק הזמן של פרזים ומוקפין ואומר שבזמנה של נס זה כבר נפקדו ישראל ועלו ברשיון כורש ונתישבו בעריהם ואע"פ שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו' מ"מ אנשי כה"ג עם רוב ישראל בא"י בעת ההיא היו ושוב לא עלו מהן אלא מועטין בימי עזרא וכשלוה אחשורוש להשמיד להרוג ולאבד היו הפרזים והעיירות שאין להם חומה סביב בספק סכנה גדולה שלא יעלו עליהם אויבים יותר מן המוקפין חומה וכשנעשה הנס עשו כולם יום נוח ומשתה ושמחה כדכתיב ושאר היהודים אשר במדינות המלך (אחשורוש) נקהלו ועמוד על נפשם ביום שלשה עשר בו ונוח בארבעה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה ושל שושן ג"כ עשו ממחרת הנס שלהן וזה היה בשנת הנס לבד ולאחר מכאן בשנים הבאות עמדו פרזים ונהגו מעצמן לעשות ארבעה עשר שמחה ומשתה ויו"ט אבל מוקפין לא עשו כלום לפי שלא היה הנס גדול כפרזים וזהו שכתוב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ולא הוזכרו כאן מוקפין כלל ולאחר זמן שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך מן התורה עמד מרדכי ובית דינו וראו דבריהם של פרזים שראוי הנס הזה לעשות לו זכר לדורות וקבעו אותו על כל ישראל שכולן היו בספק וראו להקדים פרזים למוקפין מפני שנסם היה גדול שהם התחילו במצוה תחלה לעשות להם לבדם יו"ט לפיכך קבעו יום נוח של פרזים ביומן ושל כרכים מוקפין קבעו ביום נוח של שושן והיינו דאמרי' בגמ' [דף ה:] גבי ספקא דטבריא לענין מקרא מגילה מאי פרזין ומוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלו והני מיכסו והא נמי הא מגליא או דילמא משום דהני מגנו והני לא מגנו והא נמי קא מגניא אלמא טעמא דתקנתא משום הגלה הוא דאית להו למוקפין חומה הגלה דמגנו בחומתן ונלחמים או דמיכסו ומטמרו מאויביהם זהו דרכו ז"ל. ואינו ברור אצלי דהא ודאי דעיירות המוקפות חומה בא"י [באותו זמן] מועטות היו שהרי אמרו בירושלמי כדי לחלוק כבוד לא"י כמו שכתבתי למעלה ואם רובה היתה מוקפת חומה היה להם לתלות בימי אחשורוש אלא על כרחן רובה היתה פרוזה וכרכין המוקפין חומה שבחוצה לארץ כפלים וכפלי כפלים ממוקפין שבא"י ומעטה ישראל היושבים בעיירות המוקפות שבחוצה לארץ שלא היו יכולין לבטוח בחוזק החומה שהרי אויביהם היו בתוכם עמהם למה לא עשו מעצמם יום משתה ושמחה כמו שעשו הפרזים ומה שאמרו ז"ל שרוב ישראל בארץ היו ששוב לא עלו מהן אלא מועטין בימי עזרא היינו מאותם שבבבל דאחר כך לא עלו מהן אלא מועטין כמו שמפורש בכתוב

אבל

נ"ל שהיא

שיטת רבי' יהודה בר ברכיה זצ"ל

מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר וכו'. פעמים בזה ופעמים בזה. ולקמן במתני' מפרש לה: לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו: אלא שהכפרים וכו'. כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאינן מוקפין קורין בי"ד הכל בכלל תו היכא [משכחת] י"א וי"ב וי"ג אלא שהכפרים נתנו להן רשות להקדים קריאתן בימי הכניסה שהם יום שני ויום חמישי שלפני ארבעה עשר מפני שבני הכפרים מתכנסין לעיירות לישפט לפי שבית דין יושבין בעיירות בשני וחמישי כתקנת עזרא ובני הכפרים אינן בקיאין כל כך וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים לחזור ולבוא ביום ארבעה עשר ופעמים שאותו יום כניסה שהם מקדימין לקרות בו חל בי"א ופעמים בי"ב ופעמים בי"ג. ולקמן במתני' מפרש כיצד. כך פי' רבינו שלמה זצ"ל אבל הרב ר' משה בר' יוסף פי' שקדימת הכפרים בכפר עצמו היא והביא ראיה מדמקשינן התם בפירקא קמא דיבמות על הא מתני' דמגילה נקראת קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ומשנינן כי אמרי' לא תתגודדו כגון שני בתי דינין בעיר אחת אבל שני בתי דינין בשתי עיירות לית לן בה. אלמא הקדמת הכפרים בכפר עצמו היא:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) בכ"מ סי' תקפ"ח האריך בזה להקשות עליו מסוגיות הגמ' ע"ש ואני אומר דדברי הר"ן הם כפי המסקנת הגמ' בשושן שאני הואיל ונעשה בו נס א"כ היה לנו לתלות את הכל בשושן אף שיש לנו ג"ש וגמר סג"ש מרביה מ"מ צריכין אנו ליתן טעם למה תקנו כן:

הגהות חוות יאיר

(א) כ"ב תימה על הר"ן שלא זכר פירש"י זו וכתב בהיפוך. [עיין בר"ן לקמן ד"ה ויש]:

אבל מ"מ נראה שרוב ישראל בחוצה לארץ היו מהודו ועד כוש שהרי כל העולים ראשונה לא היו אלא ארבעת רבוא אלפים ושלש מאות וששים והפשר גם כן שלאחר שלוה כורש לבטל הבנין חזרו מהם בחו"ל ונתיישבו בכל המדינות ואילו היו ישראל רובם ועיקרם בארץ לא היה המן אומר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו' לפיכך נראה שרוב ישראל היו בחוצה לארץ מפוזרין מהודו ועד כוש וכיון שכן למה לא עשו היושבין בעיירות המוקפות חומה בשנים הבאות משתה ויו"ט שהרי לא היה להם לבטוח בחומתם ומה שאמר הכתוב על כן היהודים הפרזים עושים וגו' אין ענינו שהפרזים עשו ולא מוקפין אלא נותן טעם למה חלקו מרדכי ובית דינו פרזין ממוקפין ומה שאמר שלאחר מיכן האיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך מן התורה ולא ידעתי מה הוא זה שלא הוזכר זה בגמרא אלא שתכתב מגילת אסתר אבל לענין יו"ט לא ודאמרינן בספיקא דטבריא אי משום דמיכסו אי משום דמגנו היינו לומר שכיון שבאו לדמות לשושן כל העיירות הדומות אליה מפני שבה היה עיקר הנס נסתפקו עיקר חלוק מוקפות חומה כשושן משאינה מוקפת אם הוא משום דמיגניא אי משום דמכסיא ואע"ג דלענין בית בבתי ערי חומה במכסיא תליא מילתא התם גזירת הכתוב הוא: ויש לשאול עוד היאך מתירין לכפרים להקדים ביום הכניסה קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות הניחא *לרבה דאמר התם בפ"ק דיבמות [דף יד. וע"ש תוס' ד"ה כי] דליכא משום אגודות אלא בב"ד אחד פלג מורין כב"ש ופלג מורין כבית הלל דלדידיה לא קשיא דהכא כשני בתי דינין בעיר אחת דמי שהרי אנשי הכפר ואנשי העיר כל אחד כב"ד לעצמו אבל לאביי דאמר התם דאפי' בשני בתי דינין בעיר אחת איכא משום אגודות אגודות היכי שרינן לבני הכפרין לקרות בי"א ובי"ב ובי"ג בתוך העיירות שאין קורין אלא בי"ד ויש לומר דהכי נמי כשני בתי דינין בשתי עיירות מיקרו שהרי בני הכפרים מצויינין לעצמן ודעתן לחזור ואחד מהן הוא שמוליכן שאינו נראה שיהא אחד מבני העיר פוטרן כיון שאינו מחויב בדבר הלכך הוו להו כשני בתי דינין בשני עיירות ושרי לכ"ע:

גמ' היכא רמיזא. דאית לה כולהו הני זמני דהא בקרא לא כתיב בהדיא אלא י"ד וט"ו: ואימא ארביסר וחמיסר. דלהכי קרי להו זמניהם בל' רבים מפני שהן הזמנים המפורשין בכתוב שהן י"ד וט"ו: אם כן לימא קרא זמנם. דאיהו נמי משמע זמנים הרבה מאי זמניהם שמעת מיניה תרתי ארביסר וחמיסר דכתיבי בהדיא ותרתי אחרינא בר מינייהו ולא אמרינן זמני' טובא דהיינו מראש חודש משום דבגמרא אמרינן דזמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי וליכא טעמא להני תרי זמני דרבי קרא אלא משום הקדמת יום הכניסה דכפרים: ואימא שיתסר ושיבסר. כלומר היכא רמיזא תקנתא דיום הכניסה לאקדומי ולא לאחורי ומפרקינן דאנשי כנסת הגדולה הכי תקון דאמר קרא ולא יעבור ושוב אין ב"ד שלאחריהם יכולין לשנות בדבר כלום שאין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין כדאיתא בגמ' [דף ג.]: (ובגמ' פרכינן) ואימא תריסר ותליסר. פי' דקרא כי מרבה לא מרבה אלא תרי יומי משום דזמניהם דומיא דזמנם כדכתי' וכיון שכן נימא דניהוי תריסר ותליסר ואכתי חד סרי מנ"ל ומהדרינן די"ג זמן קהלה לכל היא ולא צריך קרא ופרש"י ז"ל שהיא עת מלחמה לכל מש"ה לא צריך קרא והקשו עליו בתוס' שהרי אין הדבר תלוי במלחמה אלא בנייחא הוא שתלה הכתוב כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וכתיב נקהלו ועמוד על נפשם בשלשה עשר בו ונוח בארבעה עשר בו על כן היהודים הפרזים וגו' אלמא דבנוח הדבר תלוי ולא במלחמה אבל בירושלמי מפרש שאין ראוי לרבותו מפני שהיה זמן מלחמה לכל דגרסי' התם [ימים] כנגד ימים י"א וי"ב כנגד י"ד וט"ו או י"ב וי"ג כנגד י"ד וט"ו אמר רבי חלבו יום י"ג יום מלחמה היה אף הוא מוכיח על עצמו שלא היה בו נייח מעתה אל יקראו בו לפניו קורין ובו אין קורין ובהכי ניחא לי לישנא דאמרי' ואימא תריסר ותליסר דלא ה"ל למימר הכי אלא הל"ל ואכתי חד סר מנ"ל אלא משום דחזייה לדעתיה דאתי לאוקומי הני תרי בחד סר ותריסר ולמיתי י"ג מק"ו פריך ליה דילמא תריסר ותליסר ומהדר ליה די"ג זמן מלחמה היה ולא דמי לי"ד וט"ו ומשמע ליה שהימים שנתרבו דומיא דארביסר וחמיסר בעו למיהוי מיהו י"ג לא צריך קרא דבק"ו אתי ור"ת ז"ל הקשה לכל הפירושים דא"כ הל"ל זמן מלחמה לכל היא ולאו קושיא היא דלישנא דקרא נקט דכתיב נקהלו ועמוד על נפשם אבל הוא ז"ל פירש זמן קהלה לכל היא שהיו מתענין כולם ביום המלחמה שכך הסכימו להיות מתענין בי"ג מפני שהם היו עומדים על נפשם וכן מצא בשאלתות דרב אחא ז"ל שכתב בלשון הזה ובי"ג עשו תעניות בימי מרדכי ואסתר לפי שהכל נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דדרשינן במסכת תענית*) ומשה אהרן וחור מכאן לתענית צבור שצריך ג' ע"כ ולפי פי' זה יש לנו סמך לתענית י"ג שנוהגין בכל מקום ולא מצינו לו רמז ולפי זה נהגו בו רמז לאותו תענית ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי כשחל פורים באחד בשבת ואין עושין אותו בע"ש כמצא בתשובת הגאונים דהיינו טעמא לפי שרגילין בתענית לומר סליחות ותחנונים ודבר זה אי אפשר לעשותו בע"ש שלא יוכלו לטרוח בצרכי שבת: אמר רבה בר בר חנה זו דברי ר"ע סתימתאה. שנסתמה משנה זו לדעתו וכולהו סתמי דמתניתין כר"ע אתאן דאמרינן [סנהדרין פו.] סתם מתני' ר' מאיר סתם ברייתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר"ע משום דכולהו הוו תלמידיו ומיהו האי לישנא דסתימתאה במתני' דקיימי עלה בלחוד משמע דאשכחן האי לישנא גופיה בתלמודא גבי שאר תנאי כדאמרן [מגילה כו.] זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה: כרכין המוקפין חומה וכו' קורין בט"ו וכו' מנ"ל. ומדפרזים בי"ד מוקפין בט"ו דהא כתיב לעשות את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר הלכך מדמייחד יום י"ד לפרזים מכלל דכרכים בט"ו

*) לא נמצא בגמ' רק במכילתא פ' בשלח. עי' טור וש"ע או"ח סי' תקס"ו ס"ג וסי' תרי"ט ס"ב:

ואיכא

אלא דהאידנא מוקפין קורין בי"ד אבל במוקפין לא חזינן מידי

תורה אור

למחר: גמ' מגילה נקראת (א) היכא רמיזא אמר רב שמן בר אבא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם א זמנים הרבה תקנו להם חכמים ואימא ארביסר וחמיסר א"כ לימא קרא זמנם מאי זמניהם ש"מ הרבה (ג) ואימא תריסר ותליסר זמן קהלה לכל היא ב ולא צריך קרא לרבויי ואימא שיתסר ושיבסר אמר קרא ולא יעבור: °אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה ויש שגורסין הואיל ומסתכנין בה כלומר באותו העת שהיו ישראל מעמידין דתיהם ואין באין לידי סכנה היו קורין אותה באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר אבל בזמן הזה שמסתכנין ישראל בדתיהם אין קורין אותה אלא בזמנה שהן ארבעה עשר וחמשה עשר וכן הלכתא:

*כרכים ג המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר מנ"ל אמר רב דאמר קרא °על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר ומדפרזים בארבעה עשר מוקפין חומה בחמשה עשר ושושן אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר דכתיב והיהודים

רש"י

גמ' היכא רמיזא. כלומר מדהקלו חכמים על הכפרים להקדים ע"כ אנשי כנסת הגדולה שתקנו בימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת מגילה (ג) דכולהו זמנים תקנו ונתנו רשות לקרות לאי ס"ד יום י"ד וט"ו הכתובים במגילה הוא דתיקון לקריאה ותו לא (ד) אתו רבנן דבתרייהו ונתנו רשות לקרות ועקרו תקנתא והתירו לקדם אלא פשיטא איהו תקינינהו וכיון [דאינהו תקון ודאי] דנרמז במגלת אסתר היינו דמבעיא היכא רמיזא: רבי עקיבא סתימתאה. הכי גמר לה ר' יוחנן מרביה דמתני' רבי עקיבא אמרה. סתימתאה הרבה סתמי משנה סתם רבי שהם דברי ר"ע ואית דמפרשי (ה) כל הסתמין [תלמידיו היו] כדאמרי' בסנהדרין סתם מתניתין רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא ר' יהודה וכולהו אליבא דר' עקיבא אך קשה בעיני לפרש כן שמצינו בכמה מקומות ר' אלעזר ברבי יוסי סתימתאה ורבי יוסי ברבי מנחם סתימתאה לקמן בפרק בני העיר: ומדפרזים. פרזי עיר שאין לה חומה (ו) ונפוץ ופרוד ומרוחקים משכונה לשכונה: מוקפין בט"ו. שהרי שני ימים כתובים שם ומדקבע י"ד לפרזים (ז) ט"ו

שלטי הגבורים

א שדרו ממתיבתא היכא דנפיק בשיירא או יפיק בספינתא קורא בי"ד וכל תקנה שיכול לעשות כדי שיקרא בי"ד יעשה ואם אין יכול לעשות קורא אותה בי"א ובי"ב וי"ג אבל בי' ומי' ולמטה אינו יכול לקרותה וכן כתב רמב"ם ז"ל וכתב שמברך לפניה ולאחריה כשקורא אותה מי"א ולמעלה וב"ה כתב שהאידנא אין קורין אותה כלל אלא בי"ד אפי' מי שילא בשיירא ועוד לקרותה בלא ברכה:

לשון ריא"ז

בנא לפרוש בים קודם פורים אם יש עמו מגילה ויכול לקרותה בזמנה יקראנה בזמנה ומוטב לקרותה בזמנה ביחיד מלקרותה שלא בזמנה בי' כמו שביאר מז"ה ואם אינו יכול לקרותה בזמנה יקדים לקרותה בזמנים האמורין אבל קודם י"א ואחר י"ד לשאינן מוקפים יכן ט"ו למוקפין אין קורין אותה כל עיקר וכן הוא בדברי הגאונים:

ב כתב הרא"ש ז"ל פרש"י שנקהלו לעמוד על נפשם ולכך לא צריך קרא ולא נהירא דנהי דנקהלו בו ביום כיון שקבעו הקריאה בי"ד ובט"ו מנא לן שיכולין לקרות בו ועוד דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה אלא זמן המנוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' ונראה לי דסוגית גמ' דידן כעין הירושלמי דפריך התם על שנייה דכימים אשר נחו ואימא י"ב וי"ג [כנגד] י"ד וט"ו ומשני ר' חלבו י"ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא. פי' ליכא לרבויי דלא היו כימים אשר נחו בהם אלא מעתה לא יקראו בו לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין וה"נ איכא לפרושי סוגיא דידן זמן קהלה פי' זמן מלחמה וליכא לרבויי מכימים אשר נחו בהם ולא מזמניהם דמשמע זמנים אחרים דומיא דאלו זמנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבויי דמ"מ קורא (ולא צריך קרא) דמק"ו אתי כדאיתא בירושלמי ולא נהירא לר"ת דהו"ל למימר זמן מלחמה הוא ועוד קשיא ליה האי דקאמר ולא צריך קרא לרבויי דאין דרך התלמוד (לסתור)[לסתום] דבריו כיון שלא הוזכר הק"ו בגמ' דידן ופי' ר"ת זמן קהלה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשי' במס' תענית מכאן לתענית צבור שצריך שלשה מכאן נראה לר"ת סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן ומה שאנו מקדימים התענית ליום ה' היכא שחל פורים במוצ"ש ולא עבדינן ליה בע"ש נמצא בתשובת הגאונים לפי שרגילים בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ובמס' סופרים איתא שרבותינו שבמערב מתענין באדר שלש תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן ולא היו רוצין להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן: ג רבינו השמיט דין כרך שהוא ספק מן הטעמים שכתב מגיד משנה כרך

שיטת ריב"ב

גמ' היכא רמיזא. הקדמה זו שעושין בני כפרים כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה. וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' לקמן בגמ' הואיל ואמרו כפרי' מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. וראיתי לרב ר' אפרים ז"ל שפירש לפרק זו הקושיא בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהבי להו מתנות בי"א וי"ב וי"ג אזלי ואכלי להו בההוא יומא ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמחה ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליהיב להו מידי עד יום י"ד וט"ו כיון דחזו עניים דקרו מגילה ולא יהבי להו מידי עד יום י"ד וט"ו מיאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי וקא בטלה מצות פורים מהני דקרו בי"א ובי"ב ובי"ג והרב ר' שלמה ז"ל פי' בזמן הזה שאין השנים כתקנן ואין שלוחי ב"ד יכולין לצאת כדרכן וישראל אינן שרויין על אדמתן אלא הם מפוזרין לכל פיאה ואין השלוחין מגיעין לכל המקומות והן נוהגין לומר מפוריא לפסחא תלתין יומין אי קרינן בי"א ובי"ב ובי"ג אתי למימנא מינייהו תלתין יומי עד פסחא ומקדמי ליה לפסחא ואתי למיכל חמץ בימים אחרוני' של פסח. כל זה מספר המ'ור: כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. וכו': מנ"ל. כי בקרא לא חזינן מידי:

הגהות הב"ח (א) נ"ב וכו':(ב) ואימא תריסר כו' ולא צריך קרא לרבויי. כ"ז מוקף וכ"ב בדברי הר"ן משמע שלא היה גורס כל זה בספרי הרי"ף שהרי כתב ובגמ' פרכינן ואימא תריסר ותליסר כו' וק"ל. גם באלפס ישן ראיתי שלא היה כתוב בו כלל ואימא ארביסר כו' אלא ואימא שיתסר וכו':(ג) כולהו הני זמנים כצ"ל:(ד) נ"ב היכי:(ה) סתימאה כל הסתמין בתלמודא הוא אליביה כצ"ל:(ו) ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז כצ"ל:(ז) נ"ב שדייה:(ח) נ"ל ואין:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור אבל חכמים אומרים כו' כתב הרב אלפסי ז"ל וכו': אמר הכותב תניא בתוספתא הואיל ומסתכנין בה לא יסתכנו אלא בזמנה וגרסי' בירושלמי תני במקום שהן מסכנין קורין אותה בי"ד ר' יוסי בעי אי במקום שהן מסכנין לא יקראו כל עיקר הא אין עליך לומר אלא כלשון האחרון שכתב רבינו יצחק וזו היא גירסתו של רבינו האי גאון ז"ל:

המאור הקטן

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה. אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה כתב הרי"ף ז"ל כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה א] וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' לקמן בגמ' הואיל ואמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה וראיתי לרב ר' אפרים ז"ל שפי' לפרק זו הקושיא ואמר בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהבינן להו מתנות בי"א ובי"ב ובי"ג אזלי ואכלי להו ביומא ההוא ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמחה ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליתב להו מידי עד יום י"ד וט"ו כיון דחזו עניים דקרי מגילה ולא יהבו להו מידי מיאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי וקא בטלה מצות פורים מהני דקרי בי"א ובי"ב ובי"ג והר"ר שלמה ז"ל פירש שזמן הזה שאין השנים כתיקונן ואין שלוחי ב"ד יכולין לצאת כדרכן וישראל אינן שרויין על אדמתם אלא הם מפוזרים לכל פאה ואין השלוחין מגיעין לרוב המקומות *) (ח) ואין נוהגין לומר מפוריא ועד פסחא תלתין יומין אי קרינא בי"א ובי"ב אתי למימנא מינייהו תלתין יומא עד פסחא ומקדמי ליה נמי לפסחא ואתי למיכל חמץ בימים האחרונים של פסח ·

*) נ"ל והן

השגות

אן וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' כו' עד נשואות למקרא מגילה: א"א מצאתי בירושלמי דברים מוכיחים לפי' הרב ר' יצחק ז"ל הדא דתימא לקרות אבל לעשות סעודה אין עושין אלא בי"ד ובט"ו ואין עיניהם של עניים תלויות אלא בי"ד ובט"ו כך מצאתי הגירסא ונ"ל שיש כאן חסרון וכך היה הגירסא ובזמן הזה אין קורין ואין מתלקין אלא בי"ד ובט"ו שאין עיניהם וכו' והכי פירושה בזמן הזה שכשותנים מועטין והעניים מרובין וכמתנת מועטות כשאין קורין אותה בזמנה ומחלקין בו ביום אין שמחת היום עליהם ומתנותיהם מועטות

הראב"ד

ואין עיניהם של עניים תלויות למתנות יפות אלא בי"ד ובט"ו לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה זה הענין קרוב לפי' הרב ר' אפרים וע"ד הרב ר' יצחק ז"ל ובחיי ראשי זה הטעם טוב ויפה מטעם הצרפתי נ"ע ובני הכפרים ובני עירות ובני כרכים קורין בזמנם ובני הכפרים הולכים לכרכים בימי הפורים מוליכין להם מזון לשמחת הפורים וגם הם עצמם אין עושין סעודת פורים אלא בי"ד ועד שמסתכלים במקרא מגילה יסתכלו בשמחת פורים כי היא עיקר הפורים וסוף דבר טובה לפורן הרב ז"ל מכריסן של אחרים פוגה דבריו הוא הפגוס:

ואיכא מ"ד דכיון דבמוקפין חומה תלינן ביהושע דוקא בארץ אבל בחו"ל אפי' מוקפין חומה מימות יהושע קורין בי"ד מה ענין יהושע בחו"ל ועוד דבגמרא אמרינן דילפינן פרזי פרזי כתיב הכא היושבים בערי הפרזות וכתיב התם לבד מערי הפרזי מה להלן מוקפות דידהו מימות יהושע אף כאן מוקפות דידהו מימות יהושע ולבד מערי הפרזי בארץ ישראל כתיב ואע"פ שהתם שניהו כרכים המוקפין כיון שהזכירו מימות יהושע על כרכין שלו משמע אבל בתוס' הביאו ראיה שאפילו בחו"ל קורין בט"ו מדאמרינן [דף ה:] רב אסי קרא מגילה בהוצל בארביסר וחמיסר מספקא ליה (וכו') אי מוקפת חומה וכו' אי לא והוצל בחולה לארץ היתה כדאמרינן בסוף כתובות [דף קי"א.] נקיטינן בבל לא חזיא חבלי משיח תרגמא הוצל ובפרק ערבי פסחים [דף קי"ג:] נמי אמרינן הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי ולקמן [דף כ"ט.] נמי אמרינן בבבל היכא בבי כנישתא דהוצל ואין זו ראיה לפי שכתוב במקצת הנוסחאות רב אסי קרא מגילה בהוצל ד"ה דבנימין [*וכן גריס רש"י ז"ל ופירש דתרי הוצל הוו וזו בחלקו של בנימין והיא דבבל לא מיקרי דבנימין] ולא גרסינן בכתובות הוצל דבנימין אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמשמע דמוקפות דחו"ל קורין בט"ו דהא לרבי יהושע בן קרחה דאמר בגמרא [דף ב:] כל שמוקפין חומה מימות אחשורוש משמע אפילו בחו"ל קורין בט"ו וכדאמר איהו כשושן ומדרבי יהושע בן קרחה נשמע לרבנן במוקפין חומה מימות יהושע בן נון דהא לא פליגי אלא בזמן דרבנן תלו לה בזמן יהושע בן נון ורבי יהושע ב"ק תלי לה בזמן אחשורוש אבל בעיירות שבחו"ל לא נחלקו וגם זו אינה ראיה דהיכא למימר דהא בהא תליא אלא שהוא ז"ל הביא עוד ראיה מדגרסינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של עובדי כוכבים אית תמן בו אין קורין בחו"ל קורין פירוש בירושלמי שאלו מילתא דריב"ל דלקמן דכרך שחרב מי' בטלנים ולבסוף ישב או שנעשה של נכרים מהו והשיבו דק"ו הוא שהרי בכרכין המוקפין חומה שבחו"ל קורין בט"ו ואע"פ שהרבה כרכים בחו"ל שלא היו בהן ישראל כלל מימות אחשורוש וכ"ש שלא היה בהן עשרה בטלנין ואם הירושלמי מתפרש כך יש לנו ללמוד ממנו שהכרכין המוקפין חומה שבחו"ל קורין בט"ו וכן דעת הגאונים ז"ל: **אמר** ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך. מפרש בגמ' נראה אע"פ שאינו סמוך כגון דיתבא בריש טורא סמוך אע"פ שאינו נראה כגון שיושבת בנחל וי"מ דנראה [א] וסמוך דקאמר היינו דמתחשב מתחומי העיר דוקא [ואפילו מופלג כמה] והכי דייק ליסנא דקאמר נראה [ב] אע"פ וכו' ולא קאמר רואין אותו מן העיר מיהו הא והא כמי איתא דרואין אותו מן העיר בעינן אי נמי אפשר דכי אמרינן ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריא מיל אכולה מילתא מהדר בין לסמוך בין לנראה עמו ומ"מ [אפילו לפירושא קמא] אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואין אותו מן הכרך יהא נידון ככרך: **ואמר** ריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב וגו'. פירוש דמושב נקוד פתח והוא סמוך ומשמעו בית מושב של עיר החומה ומשמע שהחומה היתה שם תחלה וסובר רש"י ז"ל דדוקא לענין בתי ערי חומה הוא דבעינן הוקף ואח"כ ישב אבל לענין מגילה לא ולפיכך פירשה לזו לענין בתי ערי חומה וטעמו ז"ל מדאמרינן לקמן בגמרא [דף ה:] חזקיה קרא מגילה בטבריא בארביסר ובחמיסר דמספקא ליה משום דחד גיסא ימא ופרכינן אמאי מספקא ליה דהא ודאי לאו חומה היא דתניא אשר לו חומה ולא שור אגר סביב פרט לטבריא שימה חומתה ומפרקינן דלענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה וכי מספקא ליה לענין מגילה מאי פרזין ומוקפין חומה דכתיבי גבי מגילה משום דהני מיגלו והני מיכסו והאי כמי הא מיגלא או דילמא משום דהני מיגנו והני לא מיגנו והאי כמי אגנויי מיגניא אלמא לא בעינן חומה לענין מגילה כדבעינן לענין בית בבתי ערי חומה אלא [*במגניא ובמיכסי תליא מילתא וכיון שכן כרך שישב ולבסוף הוקף הא נמי מיגני ומיכסי הלכך משמע שקורין בו את המגילה בט"ו וה"נ משמע מדאמר ריב"ל כרך והסמוך לו והנראה עמו נידון ככרך אע"פ שאין הדין כן לענין בית בבתי ערי חומה] קל הוא שהקלו חכמים בקריאתה [וכדאמרינן בירושלמי תני ר"ש ב"ר קל הוא שהקילו בקריאתה] דתנינן תמן כל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות רמ"א אף השדות ותני כאן הסמוך לכרך והנראה עמו הרי הוא כיוצא בו אלמא אין דין ערי חומה שוה למקרא מגילה ובית בבתי ערי חומה הלכך משמע דהא דאמר ריב"ל בבית בבתי ערי חומה דוקא היא אלא שאינו נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכותיו ואף הלשון בעצמו מוכיח שאף לענין מקרא מגילה איתמר דאי לא הוה"ל נידון כבתי ערי החצרים ולפיכך נראה דהא דריב"ל פליגא אדחזקיה דלריב"ל אינו נדון משום חומה [כמו] לענין בית בבתי ערי חומה אלא שהקלו בסמוך ונראה כיון שחומת הכרך חומה גמורה: **ומיהו** איכא למידק בהא דריב"ל במאי עסקינן אי בשיש בה עשרה בטלנין אע"פ שישב ולבסוף הוקף היאך נדון ככפר להקדים ליום הכניסה ולמה לא יקראו בי"ד כדין עיירות גדולות וכי תימא בשאין בה עשרה בטלנים עסקינן ומש"ה קאמר דנידון ככפר א"כ אפילו הוקף ולבסוף ישב כמי דהא אמר ריב"ל בסמוך כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר תרצו בתוס' דלעולם כל שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון מתוך חשיבות חומתה אע"פ שאין בה י' בטלנין אין מקדימין ליום הכניסה אלא קורין בט"ו והיינו הא דהכא דאמר ריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר כלומר שמקדים ליום הכניסה ככפר והיינו ודאי בשאין בו י' בטלנין ומשמע דהאי הוקף ולבסוף ישב אע"פ שאין בו י' בטלנין קורין בט"ו ואידך דריב"ל דאמר כרך שאין בו י' בטלנין נידון ככפר לאו דוקא כרך המוקף מימות יהושע בן נון אלא עיר הגדולה שבגדולות קרי כרך כדאמרינן בריש כתובות [דף ד.] כגון מתא מחסיא דמפקא מכרך ותנן נמי בפרק שני דייני גזירות [דף ק"י] אין מוציאין מעיר לכרך ומכרך לעיר והיינו דאקשינן עלה בגמרא מאי קמ"ל תנינא איזו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר הלכך ודאי פשיטא דעיר גדולה שבגדולות מקדמת ליום הכניסה כל שאין בה י' בטלנין ומפרקינן כרך איצטריכא ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא כלומר דרבותא אשמעינן בעיר גדולה שבגדולות אבל כרך המוקף חומה אינו קורא אלא בט"ו והיינו דתנן איזו עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין ולא קתני איזהו כרך דמשמע דבכרך לא בעי י' בטלנין ואפשר שהטעם בזה כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה מיושביה שקורין בה לעולם בט"ו אע"פ שאין בה י' בטלנין זו היא שיטתם ז"ל אבל היותר מחוור אצלי הוא שנאמר דכי אמר ריב"ל כרך שאין בה י' בטלנין נידון ככפר היינו לומר שאם רצה מקדים ליום הכניסה ומיהו אם לא רצו קורין בט"ו ואידך דריב"ל דאמר כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר היינו לומר שאין חומתו מעלה ולא מורדת אלא קורא בי"ד ואם אין בו י' בטלנין אם רצה להקדים מקדים: **אבל** הרמב"ן ז"ל כתב כרך שאין בו י' בטלנין אם לא רצה להקדים קורא בי"ד והביא הוכחה לזה מן הירושלמי אע"פ שהגרסא מתחלפת ואין פירושו ברור ול"ע לפי דבריו היאך נהגו עכשיו בארץ ישראל לקרות בט"ו שהרי ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנין שיהיו בטלין ממלאכתן לעמוד בבית הכנסת וי"ל דלאו דוקא בטלנין אלא כל שדרין שם י' בני אדם שהולכין בוקר וערב לבית הכנסת הרי הוא כאילו יש שם עשרה בטלנין והכי נמי מוכח מאי דאמר בגמרא כרך אצטריכא ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא והא הנהו דמעלמא אין בטלין ודוקא משום דאתו מעלמא הוא דלא מהני הא אילו היו מהעיר נידונין כעשרה בטלנין ואם תאמר כיון דאמר דכרך דישב ולבסוף הוקף נידון ככפר עיר המוקפת מימות יהושע בן נון היאך קורין בה בט"ו ניחוש דילמא ישבה ולבסוף הוקפה י"ל ישיבת העובדי כוכבים אינה ישיבה וגמלא שבשעה שכבשה יהושע היתה בה חומה ולא ישבה עד שנתישבו בה ישראל וא"ת הרי בכל הערים המוקפות חומה מימות יהושע קורין בט"ו ואפילו בחו"ל ואי אמרת דישיבת העובדי כוכבים אינה ישיבה הרי הן כאילו לא היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לפי שלא היה בהן באותו זמן ישיבה כלל י"ל כי אמרינן הכי ה"מ בארץ ישראל משום דכיון דלענין בתי ערי חומה דינן כמוקפין חומה מימות יהושע בן נון מפני שישיבת העובדי כוכבים אינה ישיבה אף לענין קריאת מגילה נדונות כמוקפות חומה אלא דהכתי איכא למידק בעיירות המוקפות חומה שבחו"ל ניחוש דילמא קדמה ישיבתן לחומתן וגמלא שהרי הן כאילו אין להם חומה אלא איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתה לישיבתן שכן דרכי רוב המדינה מקיפין חומה תחלה ואחר כך מיישבין אותן: **ולענין** עיירות המסופקות אם הן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון או לא הורו הגאונים ז"ל שהולכין בהן אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין בהן בי"ד ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול ה"ל ספק של דבריהם ולקולא וגמלא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה [ג] לפיכך קורא בראשון ופטור בשני ודאמרינן בגמרא [דף ה:] אטבריא והוצל שהיו קורין בהן בארבעה עשר ובחמשה עשר במדת חסידות היו נוהגין כן משום ספקא דטבריא דתליא במגניא ומכסיא ובהוצל מפני שהיו נחלקין בה בקבלתו זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת והיו קורין בלא ברכה דספק דדבריהם לא בעי ברוכי כדאיתא בפרק במה מדליקין [דף כ"ג:] אלא שראוי לברך בארבעה עשר מפני שהולכין אחר רוב העולם והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ה' מהלכות מגילה עיר שהיא ספק קורין בה בשני הימים ובליליהן אבל אין מברכין על קריאתה אלא בי"ד הואיל והוא זמן קריאה לרוב העולם:

ואמר

רש"י

מוקפין: נדון ככרך. וקורין בט"ו: סמוך. אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך: ועד כמה. קרי ליה סמוך: כרך שישב ולבסוף הוקף. שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה נדון ככפר לענין בתי ערי חומה: בית מושב עיר חומה. שנתיישב בתוך ערי חומה: אסר

תורה אור

אסתר ט ° והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר (יום) בו ובארבעה עשר (יום) בו ונוח בחמשה עשר בו (א) מ"ט הואיל ונעשה בו נס אמר ר' יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך וקורין בחמשה עשר ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריא והיינו מיל ולימא מיל הא קמ"ל דשיעורא דמיל כמחמתן לטבריא: *וא"ר יהושע בן לוי כרך שישב א ואח"כ הוקף נידון ככפר מ"ט ° ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה מושב שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף ואמר

דף ב עמוד ב

שלטי הגבורים

כרך שהוא ספק אם מוקף בימי יהושע אם לאו קורין בי"ד וט"ו ולענין ברכה כתב ה"ר יחיאל ז"ל מסתברא שיקראו בלא ברכה בב' ימים ביום ט"ו לא יברכו דשמא אינה מוקפת חומה וביום י"ד לא יברכו דשמא היא מוקפת חומה ועדיין לא הגיע זמנה והויא ברכה לבטלה ומיי' כתב שמברכין ביום י"ד כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם:

לשון ריא"ז

עיר שהיתה מסופקת לקדמונים אם היא מוקפת חומה מימות יהושע כגון שהיה נדה אחד יש שלא היה לה חומה מצד הים אלא הים היא חומתה כמו שהיתה טבריא ה"ז ספק וקורין בה בי"ד ובט"ו ונראה בעיני שנוהגים שמחה ומתנות לאביונים בשניהם כמבואר בקונטרס הראיות:

א פי' הר"ם מרוטנבורג"ק דלא מקרי ישב ואח"כ הוקף אלא כשישב תחלה אדעתא שלא להקיפו אבל אם ישב תחלה אדעתא להקיפו מקרי שפיר הוקף ולבסוף ישב:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) כן אמת שנס בתשר"י איתא ממש כל זה והאלוף מהור"ר שכנא ז"ל לא הגיה מידי מ"מ נ"ל שיש כאן ט"ס דהא הנס שנעשה בו היינו כמו דמבואר בכתוב שהיו עושין מלחמה גם בי"ד ונחו בט"ו וכ"ל דצריך להפוך הדבר וכצ"ל קורין בט"ו מ"ט הואיל ונעשה בו נס דכתיב והיהודים אשר בשושן ט' ונחו בט"ו בו אמר ריב"ל וכו' וכן הגהתי בתשר"י וכן הוא מבמעות לשון רש"י בגמ' בסה דאמר הואיל ונעשה בו נס פ"ש:

שיטת ריב"ב

נדון ככרך. וקורין בט"ו: עד כמה. קרינן ליה סמוך: שישב ולבסוף הוקף. שנתישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה: בית מושב עיר חומה. בית מושב של עיר חומה בית שנתישב בתוך עיר חומה:

הגהות מא"י

[א] תי' וסמוך נמחק ותחתיה כתובה מלה עמו: [ב] תיבת ואע"פ וכו' נמחק: [ג] ואין ספק מוציא מידי ודאי:

ואמר ריב"ל ככך שאין בו י' בטלנין ידון ככפר. פירשתיה למעלה: אשר לו חומה. אשר לא כתיב באלף וקרי בוי"ו במסורת ללמד אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן הרי הוא כבתי ערי חומה: ישראל במעמדן. עומדין היו על קרבנות לבור בשעת הקרבתן כדאיתא במסכת תענית שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה אע"פ שיש שהות ביום לעבוד עבודה ואח"כ לקרות אפ"ה מבטלין מעבודתו כדי לשמוע מגילה בצבור ומיהו דוקא בשיכולים אח"כ להשלים העבודה הא לאו הכי ודאי אין מבטלין העבודה דאורייתא משום מגילה דרבנן: מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין נר מצוה תלמוד תורה. משום דבגמ' מסקינן דעבודה חמירא מתלמוד תורה דיחיד כלומר שאין ת"ת של כל ישראל:

אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא. דאמר לעיל דמשפחות כהונה מתבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה: תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי. שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה: ת"ת ומת מצוה מת מצוה עדיף. מדתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה. ולאו דוקא מת מצוה אלא אפילו שאר מתים נמי וכדתניא בהדיא בברייתא דמבטלין ת"ת להוצאת המת וסתמא משמע אכולהו מתים אלא משום דאיירי הכא [בעבודת] מצוה דוקא נקט נמי בהא מת מצוה (במת) ואי נמי י"ל דברייתא רשות קתני דאי בעי מבטל וכיון דלשאר מתים רשות לגבי מת מצוה חובה: **עבודה** ומת מצוה מת מצוה עדיף מולאחותו. פי' דכתיב גבי נזיר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם [במותם] וקרא יתירא הוא דהא לעיל מיניה כתיב על כל נפשות מת לא יבא הלכך איידך קרא דכתיב לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו כוליה קרא יתירה הוא וכל חד וחד מלאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מדרשי בנזיר ובספרי ומולאחותו דרשינן הכי הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא פי' משום דמצוה להטמא לקרובי' מדכתיב לה יטמא אמרת לא יטמא פירוש משום דלא אתי עשה דטומאת קרובים דקיל דלא הוי אלא עשה גרידא ודחי עשה דפסח ומילה דחמיר דהוי עשה שיש בו כרת יכול כשם שאינו מטמא לקרובים כך לא יטמא למת מצוה כלומר לדחות פסח ומילה תלמוד לומר ולאחותו דהוא קרא יתירא ודרשינן מיניה דלאחותו הוא דאינו מטמא כשאינה מת מצוה כגון שיש לו אחים שאינן נזירין דרמיא עליהו אבל מטמא הוא למת מצוה שאין לו קוברין אלמא מת מצוה עדיף מעבודה דהא מדחי פסח מקמיה: מת מצוה ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף. ופשטינן דמת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה פי' באיסורא דרבנן ומאי לא תעשה לא תסור: **נשים** חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ועיקר הפי' דאף הן היו בסכנה והכי איתא בירושלמי וכן אמרו [בפסחים דף קח:] לענין ד' כוסות ולענין נר חנוכה [שבת דף כג.] ואיכא מ"ד דכיון שהן חייבות מוציאות את הזכרים ידי חובתן שכל המחויב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן וה"נ משמע בשמעתא קמייתא דערכין [דף ג.] דאמרינן הכל חייבין לקרות את המגילה לאיתויי מאי לאיתויי נשים ומשמע שדינם כשאר החייבין להוציא רבים ידי חובתן וכן דעת רש"י ז"ל שם אבל בשם ה"ג כתבו שהן חייבות לשמוע את המגילה אבל אין חייבות בקריאתה ולפיכך אין מוציאות הרבים ידי חובתן והביא ראיה מדתניא בתוספתא דמגילתא הכל חייבין בקריאת מגילה וכו' נשים ועבדים וקטנים פטורין ממקרא מגילה ופירש בו שהן פטורות מהמקרא אבל חייבות בשמיעה וכדגרסי' בירושל' ריב"ל מכניף בניו ובני ביתו וקרי ליה קמיהון ואין זה מחוור אלא שראוי לחוש לדבריו להחמיר: **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. בהאי מזמור כתוב למנלח על אילת השחר ודרשוהו רבותינו ז"ל על אסתר המלכה וכתב ר"ת ז"ל שעיקר קריאתה ביום ולפיכך נוהגין לחזור ולומר זמן ביום אע"פ שאמרוה בלילה שעיקר פרסום הנס ביום הוא וה"נ משמע במתני' דאידך פרקין [דף כ:] דתנן כל היום כשר לקריאת המגלה ותנן נמי [דף כ.] אין קורין את המגלה ולא מזין ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ופרשי' בגמרא מנ"ל דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים בימים אין בלילות לא ואע"ג דאמרי' עלה לימא תיהוי תיובתא דריב"ל ומפרקי' כי קתני אדיום אפ"ה כיון ששנה עמהם מקרא מגילה ולא שנאה עם אותן שמצותן בלילה משמע דעיקר מצותה ביום היא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בספ"ג מהלכות מגילה שביום אינו חוזר ומברך שהחיינו: **פורים** שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום. כתב הרב אלפסי ז"ל יום ט"ו לבני כרכים שחל להיות בשבת וכתב כן משום דארביסר לא מקלע לן בשבת אלא חמיסר ולענין מקרא מגילה ודאי מקדימין בע"ש כדתנן במתני' ברים פירקין וקאמר ריב"ל דכיון שהוא יום פורים שואלין ודורשין בענינו של יום כלומר בענינו של נס ודרשה של מגילה דאילו מגילה גופה כבר קראו אותה מע"ש דבשבת לא קרינן לה משום גזירה דרבה: משה תקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח וכו'. כלומר ששואלין ומפרשין הלכותיהן והא דאמרינן בעלמא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום ההיא ענינא אחרינא הוא דלאו למימר דמחייבין מהאי זימנא לדרוש בהלכות פסח אלא לומר שהשואל בהם בבית המדרש באותו זמן מיקרי שואל כענין דקי"ל בשני תלמידים שואלין שאם אחד שואל כענין ואחד שלא כענין שנזקקין תחלה לשואל כענין: אבל מקרא מגילה בשבת לא קרינן מ"ט אמר רבה הכל חייבין בקריאת מגילה ואין הכל בקיאין בקריאת מגילה גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד"א ברה"ר והיינו טעמא וכו'. פי' משום דלולב בזמן הזה דהשבי' נפשין בדלא ידעינן בקבועא דירחא חשיב לן כספקא ומש"ה דיניה כמגילה דרבנן שראוי לדחותו משום גזירה אבל בזמן שבהמ"ק קיים לא מדחי לולב ביום ראשון בשבת משום הך גזירה וכדאיתא פ' לולב וערבה [דף מג. ע"ש בתוס' ד"ה אינהו] ומיהו שופר לעולם נדחה מפני השבת ולא היו תוקעין אלא במקדש לפי שברוב השנים לא היו יודעין בשחרית שהיא שעת תקיעת שופר בקיבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב השנים לא היו באים העדים בשחרית דמש"ה [ר"ה דף ל:] תמיד של שחר היה קרב כהלכתו כלומר שאפי' באו עדים בשחרית היו אומרים שיר של חול כהלכתו ברוב השנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו עדים בשחרית לשנה הבאה גם כן יתקעו אע"פ שעדיין לא באו עדים יאמרו אשתקד מי לא תקעו עכשיו ג"כ נתקע כשם שאנו נוהגין בו קדש ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזין: **וגרסי'** במס' סוכה [דף מג.] מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביו"ט הא' והלא מצותו מן התורה אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעי' בקבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמא

ישאר

תורה אור

ואמר ר' יהושע בן לוי כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר ואע"ג דאתו מעלמא וכרך שהיה מוקף בימי יהושע אף על פי שאין לו עכשיו קורין בחמשה עשר דתניא ר' אליעזר (א) אומר אשר לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: *משפחה ומשפח' למה לי אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדן כולן מבטלין מעבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית ר' שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה: *אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא מבטלין תלמוד תורה להוצאת א המת ולהכנסת כלה: עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף מולאחותו: מת מצוה ומקרא מגילה מאי בתר דבעיא הדר פשטה מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה: *א"ר יהושע בן לוי נשים ב חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס וא"ר יהושע בן לוי חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ג ביום שנאמר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי ואמר ריב"ל פורים שחל להיות בשבת פי' (ב) יום חמשה עשר לבני כרכים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום דתניא וידבר משה את מועדי ה' משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג אבל מגילה בשבת לא קרינן *מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין ד במקרא מגילה גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא (ג) דשופר: גרסי' במסכת סוכה* מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביו"ט ראשון והלא (ד) מצוה מן התורה ואפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקביעא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמא דשופר והיינו

רש"י

אשר לוא חומה. באלף כתיב ולכך דרשינן אע"פ שאין לו עכשיו: מולאחותו. דתניא ולאחותו מה ת"ל גבי נזיר כתיב על נפש מת לא יבא הרי הכל במשמע וכתיב בתריה כתוב יתירא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו הכי דרשי' בספרי לאביו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה לאמו מה ת"ל שאם היה כהן ונזיר לאמו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה ואע"פ שקדש ב' קדושות לאחיו מה ת"ל (ה) אם היה כהן גדול ונזיר לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה דע"כ כולהו למעוטי מת מצוה אתו הלכך אם אינו ענין לו תנהו ענין לחברו ולאחותו מה ת"ל אם אינו ענין לאלו תנהו ענין לבטל עבודה ומילה [א] בפני מת מצוה הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת או אח או אחות יכול יטמא (ו) אמרת לא יטמא כשם שאין הנזיר מבטל נזירתו לטמא לקרובו כך לא יבטל מפסחו יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה א"כ עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף כאשר פירשתי מולאחותו: שדוחה את לא תעשה שבתורה. דכתיב לא תוכל להתעלם וכתיב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: נשים חייבות במקרא מגלה שאף הן היו באותו הנס. שאף עליהם גזר המן להשמיד כדכתיב טף ונשים ביום אחד: ולשנותה ביום. זכר לנס שהיו צועקים בימי צרתם יום ולילה: אקרא יומם. במזמור אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן ביומא למה נמשלה אסתר לאילת:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכן נראה בעיני שאין מניחין מקרא מגיל' בעבור קבורת מת שיש לו קוברין אלא קוראין את המגילה ואח"כ קוברין את המת כמבואר בקונט' הראיות. אבל מבטלין ת"ת להוצאת המת אע"פ שיש לו כמה קוברין וכן מבטלין ת"ת להכנסת כלה וכן נראה בעיני שמבטלין ת"ת לברית מילה שהרי מילה גדולה מהוצאת המת שיש לו קוברין ואם מבטלין ת"ת בעבור הוצאת המת כ"ש בעבור מצות מילה כמבואר בקונט' הראיות:

ב מדברי מיי' שכתב דכל השומע ממי שחייב לקרותה יצא א"כ לדידיה הנשים מוציאות אנשים י"ח וכ"כ שם מגיד משנה ואפשר שכן הוא דעת רבינו וכן פירב"י שמוציאות לאנשים י"ח ובה"ג כתב אע"ג שחייבו' במ"מ אינן מוציאות לאנשים וב"ה כתב כי היכי דנשים מזמנות לעצמן ואינן מצטרפות לברכת הזימון ה"נ אמרי' אינן מצטרפות לעשרה

לשון ריא"ז

נשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס כולן חייבין בקריאתה ונראה בעיני שמוציאין את הרבים י"ח כמבואר בקונט' הראיות:

ג כתב הרא"ם ז"ל היה אומר ר"ת ז"ל אע"פ שבירך זמן בלילה חוזר ומברך זמן אף ביום דעיקר קריאתה הוי ביום יותר מבלילה דהכי משמע לישנא דקרא יומם אקרא אע"פ שלילה לא דומיה לי וקראתים בלילה ביום תהא עיקר הקריאה וגם עיקר פרסומי ניסא הוא ביום בזמן משתה ושמחה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות ותנן לקמן כל היום כשר לקרות את המגילה קתני וכל הלילה כשר לא קתני לקריאת מגילה לפי שאינה עיקר קריאתה בלילה וקתני נמי אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ומפרש בגמ' מנלן דכתיב והימים האלה ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דריב"ל וכו' ומשני כי קתני ביום אמוהלים ומיהו מדקתני מקרא מגילה בהדייהו ש"מ דעיקר מקרא מגילה הוי ביממא ועוד מדאמרי' לקמן מאי מברך מנ"ח ולא קאמר בלילה מברך מנ"ח וביום מ"ג כדקאמר גבי נר חנוכה יומא קמא מברך מנ"ח וכו' אלמא משמע דמנ"ח מברך ביום ובלילה ועוד שבני הכפרים שהיו מקדימין ליום הכניסה מסתמא ביום היו באים לשמוע את המגילה כשבאים לשמוע קריאת התורה אלמא שעיקר קריאתה ביום ואע"ג דהוה סלקא דעתך למיקמייה מתני' דידיה ביממא מ"מ לא מיתוקם הכי:

ד כתב סמ"ג בשם ר"י שאין אומרים דלא ידעינן עתה אלא גזירה שמא יגזרו גזירה שלא ללמוד ולא נדע:

לשון ריא"ז

ואם חל י"ד בשבת העיירות מקדימין לקרות ביום ה' בני הכפרים והכרכים קורין באחד בשבת שהוא ט"ו וכן אנו נוהגין: על התעניות שנהגו להתענות בי"ג באדר לדברי האומות וזעקתם שאם חל י"ג באדר בע"ש מקדימים להתענות בה' ואע"פ שאין קורין המגילה בשבת דורשין בה בשבת ואין חוששין שמא יעבירום ברשות הרבים:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרץ:
ב מיי' פ"ב שם סמג שם טור א"ח סי' תרצ:

דשופר והיינו טעמא דמגילה. ע"כ לשון הרב אלפסי ז"ל ומ"ש והיינו טעמא דשופר כבר פירשתיו מיהו מ"ש היינו טעמא דמגילה אינו מחוור דכיון דמדבריהם הוא אפילו היינו בקיאין בקביעא דירחא לא היתה דוחה שבת וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל וכתב הרמב"ן ז"ל שלפי מה שאמר והלא מצוה מן התורה אפילו בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקביעא דירחא ולא דחי שבת אלא ודאי דדברי תורה מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינה דבר תורה ואין זה עולה יפה בלשון לפיכך נ"ל כיון דמסקנא התם בפרק לולב וערבה דמשום

רש"י

בזמנה. בי"ד מתוך שהוא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד דהואיל דהכל קורין אותה איכא פירסום: שלא בזמנה. כגון כפרים המקדימין אין קורין אותה אלא בעשרה דבעינן פרסומי ניסא: דחש לה רב להא דרב אסי. דהדר על י' לקבלם: **מתני'** באלו אמרו מקדימין. בזמנים של מגילה אמרו מקדימין אם בא היום בשבת: **גמ'** עשרה בטלנין של בית הכנסת. שהן בטלין ממלאכתן וניזונין משל צבור להיות מצויין בזמן תפלה בבהכ"נ דאמר מר בברכות כיון שבא הקדוש ברוך הוא בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש:

נר מצוה

והיינו טעמא דמגילה: *אמר רב מגילה *בזמנה קורין אותה ביחיד °ושלא בזמנה קורין אותה בעשרה ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה קורין אותה בעשרה הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ואע"ג דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל א כרב דהא ר' יוחנן קאי כותיה דאמרי' לקמן *א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ב הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד וכתב רב האי גאון ז"ל מנהג דחזי לנא דמאן דקרי לה למגילה קורא ב ופושט באגרת אבל קורא וכורך כספר תורה לא חזי לנא: **מתני'*** איזו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין (א): **גמ'** תנא עשרה בטלנין של בהכ"נ: באלו אמרו. פירוש בקריאת מגילה ובתרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין דכתיב ולא יעבור אבל בסעודת פורים

דלא ידעי' בקביעא דירחא אפילו דאורייתא כשופר ולולב לא דחי מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה שהרי מעתה טעמו של שופר ולולב מספיק בה ואינה צריכה לטעם בפני עצמה ואילו היה נותן בה טעם מפני שהיא של סופרים היה קשה עלינו א"כ שופר ולולב דאורייתא לידחו וכפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל כך היה ראוי לכתוב*: **אמר** רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד. זמנה היינו ארביסר לעיירות וחמיסר למוקפין ושלא בזמנה יש שפירשו כשמקדימין ליום הכניסה ולא נהירא דהא בימי רב ורב אסי כבר בטלה הקדמת הכניסה אלא שלא בזמנה היינו כשחל י"ד לבני עיירות בשבת או ט"ו לבני כרכין שמקדימין וקורין בע"ש והכי מוכח בגמ': הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי. כלומר לאצרוכי י' אפי' בזמנה ומשמע מדחש לה רב להא דרב אסי דהלכתא כוותיה אבל הרי"ף ז"ל כתב דלא"ג דחש לה רב קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כותיה דאמרינן לקמן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרן אלא בצבור אבל ביחיד יצא והר"ז הלוי ז"ל כתב שאין זו ראיה דלא פליגי אלא למצוה אבל בדיעבד אפילו רב אסי נמי מודה דיצא וראיה לדבר ממה שלא מנו מקרא מגילה עם אותן שהן בעשרה דקתני להו בהך מסכת [דף כג:] אין פורסין על שמע וכו' וכיון דבמגילה קיימינן אם איתא דבעינן בה י' לעכובא היה להם למנותה עמהן והרמב"ן ז"ל כתב שאין זו ראיה דכל אותם דקא חשיב התם חובת צבור הם ואין עושין אותם אא"כ בי' או רובם מחויבים בדבר כגון שלא שמעו קדיש וברכו אבל במגילה לא בעינן י' אלא משום פרסומי ניסא הלכך אפי' בשביל יחיד קורין אותה בי' אע"פ שיצאו הם כיון שהיחיד לא יצא ורב אסי משמע דלעכובא קאמר דאגור דחש לה רב לדרב אסי וכן נמי מדלא אמר מצותה בי' משמע דלעכובא קאמר הלכך קי"ל כרב דבזמנה אפי' לכתחלה קורין אותה ביחיד וא"ת והא דרשינן לעיל מדכתיב משפחה ומשפחה להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה ואמרי' נמי דמכאן סמכו של בית רבי [שמבטלין ת"ת] ובאין לשמוע מקרא מגילה כלומר בצבור ולרב אמאי והא איהו דאמר דבזמנה קורין אותה ביחיד לכתחלה יש לומר דאפילו רב מודה דמצוה מן המובחר לקרותה עם הצבור משום פרסומי ניסא ולפיכך בשעה שהצבור קורין מבטלין עבודה ות"ת ובאין לשמוע עם הצבור ואע"פ שיש בבהמ"ד אפי' מאה כשל בית רבי (מיהו) משום דברוב עם הדרת מלך [מיהו] ס"ל לרב שלא הטריחוהו חכמים לכנוס י' כדי לקרותה: **וכתוב** בספר המאור תניא בברייתא המפרש בים והיוצא לדרך קורין בשלשה עשר כתב עלה ה"ר אפרים ז"ל דהא דרב ורב אסי דאית להו קריאה שלא בזמנה כגון שחל ארבעה עשר לבני עיירות בשבת או חמשה עשר לבני כרכין אבל י"א וי"ב ליכא קריאה כלל דהא בטלי להו וברייתא זו לא הזכירה אלא בי"ג בלבד אלו דברי הרב ז"ל ואני אומר הוא הדין לאחד עשר ושנים עשר וכדאי הוא ר"ע סתימתאה [דף ג.] לסמוך עליו בשעת הדחק כגון מפרש בים ויוצא בשיירא שמאחר שהתירו לו בשלשה עשר ה"ה לשנים עשר ואחד עשר ובירושלמי גרסינן רבי אבא בשם ר' יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בי' ותו גרסינן בירושלמי מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן [בי"ד] וברייתא פליגא עליה במשמעה אי נמי יש לומר הא דאפשר ליה הא דלא אפשר ליה: **מתני'** איזו עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין. מפרשינן בגמרא י' בטלנין של בית הכנסת כלומר שבטלין ממלאכתן שיהו מזומנין כל שעה לתפלה כדאמרינן [ברכות דף ו:] לא מצא שם י' מיד כועס ורש"י ז"ל כתב דבטלין ממלאכתן וזונין משל צבור ואין צורך אלא כל שמשכימין ומעריבין להיות מצויין בשעת תפלה לבית הכנסת די בכך: באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין. כלומר בבני כפרים ובני עיירות שאין להם עשרה בטלנין וכן כשחל פורים בשבת ובע"ש וגרסינן בירושלמי באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת מגילה ותרומת שקלים פירוש בקריאת מגילה משום דכתיב ולא יעבור בתרומת שקלים משום דמר"ח ניסן ואילך לא סגיא לאתויי תמידין אלא מתרומה חדשה אבל סעודת ר"ח פירוש שהיו עושין כשהיו נסמכין לעבר את החודש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ונראה לפי זה שכשחל י"ד להיות בע"ש שעיירות גדולות ומוקפין חומה קורין בו ביום שאין מוקפין חומה עושין סעודה עד אחד בשבת וכן נמי כשחל י"ד להיות בשבת לדידהו דמקלע שעיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה שאין בני עיירות גדולות עושין סעודת פורים עד אחד בשבת שהוא זמנן של מוקפין חומה והקשו על זה והיאך יאחרו מוקפין סעודת פורים לאחר ט"ו והא כתיב ולא יעבור ובני עיירות נמי היאך יאחרו עד ט"ו והא כתיב ולא יעבור דמשמע (כמי) דקאי כמי אזמנן של עיירות דהיינו י"ד שהרי כשחל י"ד להיות ברביעי אין בני כפרים מאחרין עד יום חמישי משום דכתיב ולא יעבור ואי כמי אמרת דולא יעבור לא קאי אלא לאחר ט"ו וכדאמרי' לעיל ואימא שיתסר ושיבסר ומהדר אמר קרא ולא יעבור מ"מ הא איכא משום זמנו של זה לא כזמנו של זה דעל כרחך כשחל ארבעה עשר להיות ברביעי מה שאין כפרים מאחרים עד למחר [שהוא יום הכניסה] היינו אי משום דכתיב ולא יעבור אי משום דזמנו של זה לא כזמנו של זה ולפיכך כשם שאין קורין את המגילה בראשון בשבת כשחל י"ד בשבת משום דזמנו של זה לא כזמנו של זה ה"כ אין לעשות הסעודה באחד בשבת אלא ביום הכניסה [או] בע"ש דהא אתקש זכירה לעשייה כדאיתא בגמ' וכ"ש כשחל ט"ו להיות בשבת שמקדימין המוקפין לקרות בע"ש שהוא י"ד שעושין הסעודה בו ביום דאילו באחד בשבת יום ט"ז הוא ואיכא משום ולא יעבור זהו מה (שפסקו) [שספקו] הראשונים על זה הירושלמי ולא העלו בו כלום ונראה שמדוחק קושיות הללו כתב הרא"ה ז"ל בפי' ההלכות וכן סעודת פורים מאחרין אחר קריאת מגילה לבני כפרים ולא מקדימין קודם קריאת מגילה דשמחת פורים דינה שלא תהא אלא בזמנה והפירוש בעצמו דחוק עם שאינו רואה שהירושלמי יסבול זה דגרסינן רבי זעירא בעי קומי רבי אבהו ויעשו אותם בשבת אמר ליה לעשות אותם ימי משתה ושמחה כתיב את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים היא דשמחת שבת אינה מתקנת מרדכי ששמחתו בידי שמים היא ולפיכך אי אפשר שיתפרש הירושלמי כמו שפירש ז"ל אולי דעתו היה שהרב אלפסי ז"ל לא כוון במה שהוזכר בירושלמי אלא למה שפירש הוא

המאור הקטן

אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה קורין אותה בי' ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי כתב הרי"ף ז"ל אע"ג דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמרי' לקמן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור מכלל דביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב אלו דברי הרי"ף ז"ל ולדידן לא מכרעא דר' יוחנן כרב דעד כאן לא קאמר רב אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה בי' משום פרסומי ניסא אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה תדע דהא לא תנינן לה במתני' דתנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו' מכדי במס' מגילה קיימין אמאי לא חשיב מקרא מגילה בהדי הנך דאינן פחות מי' ואמאי לא אותביה מינה לרב אסי אלא ודאי דכ"ע אם קראה ביחיד יצא שלא אמרו אלא להידור מצוה ולפרסומי ניסא דהכין קא אמרי' קורין אותה בי' ולא אמרי' אין קורין אותה אלא בי' שמעת מינה דמצוה לכתחלה למעבד הכי ולהדורי אבי י' ואי עבר וקראה ביחיד יצא אי נמי היכא דלא אשכח בי י' קרי ליה ביחיד ואפי' לכתחלה ואפי' במגילה הכתובה בין הכתובים אם עבר וקראה יצא ואפי' בצבור דהא מחו ליה אטותא שלא אמרו אלא בצבור וטעמו של דבר משום כבוד צבור להדור מצוה ולפרסומי ניסא לעשות לה היכר ואם קראו בין הכתובים יצאו והיינו דמחינן לה אטותא ואי מחסרא או מייתרא פורתא לית לן בה וקרינן בה אפי' בצבור ואפי' לכתחלה א] תניא בברייתא המפרש והיוצא לדרך קורין בי"ג כתב עלה ה"ר אפרים ז"ל דהא דרב ורב אסי דאית ליה קריאה שלא בזמנה כגון שחל להיות בשבת לבני עיירות או שחל להיות בע"ש לבני כרכים אבל בי"א ובי"ב ליכא למקרא כלל דהא בטלו להו ובברייתא זו לא הזכירו אלא בי"ג בלבד אלו דברי הרב ז"ל ואני אומר ה"ה לי"ב וי"א וכדאי הוא ר"ע סתימתאה לסמוך עליו בשעת הדחק כגון מפרש ויוצא לדרך שמאחר שהתירו לו בי"ג ה"ה לי"א וי"ב ובירושלמי גרסי' ר' בא בשם רב יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בעשרה ותו גרסי' בירושלמי מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן בי"ד וברייתא פליגא עלה כמשמעה אי נמי יש לומר הא דאפשר ליה הא דלא אפשר ליה:
כתב הרי"ף ז"ל [באלו אמרו מקדימין רהיינו בקריאת המגילה] אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה מאחרין ולא מקדימין ועיקר דבר זה הוא בתלמוד ירושלמי ואינו בתלמוד שלנו:

מלחמת ה' הוא

ועוד אמר רב מגילה בזמנה כו' עד ואמאי לא אותבינן מינה לרב אסי: **אמר** הכותב השנוים במשנתינו כולם חובות הצבור הן ואינן אלא במחויבים בדבר אבל מגילה כשם שהצבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ויחיד שלא קרא צריך י' משום פרסומי ניסא ובין שיצאו הן או שלא יצאו קורין בי' להוציא היחיד מש"כ בשאר כל המצות ואידחית לה דרב אסי מדרבי יוחנן דאמר הא ביחיד יצא והיינו יחיד ממש שאילו יחיד כצבור צבור הוא שקורין וסעד לדברי רבינו שאלמלא לא היה רב אסי מחמיר אלא למצוה לאהדורי אבי י' על מה חשש רב להא דרב אסי כיון דלא ס"ל כוותיה אלא ודאי לדברי רב אסי דיעבד נמי לא יצא ומש"ה חש לה רב להחמיר ואלמלא כן הוו אמרי בגמ' מצותה בי' אי נמי הוי מפרשי בהדיא לא מצא י' קורין אותה ביחיד הלכך אידחיא לה דרב אסי לגמרי מסוגיין דלקמן כדברי רבינו וכ"כ רבינו הגאון אבל רב שמעון בעל הלכות פסק כרב אסי:

השגות הראב"ד

א] **תניא** בברייתא המפרש והיוצא לדרך קורין בי"ג: א"א אני יש לי התוספתא ויש בה קורין בי"ד כמו שיש בירושלמי ועל ענין בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר נאמר ודומה דה"ק אע"פ שהוא בן כפר ואנשי מקומו מקדימין ליום הכניסה או שהוא בן כרך ואנשי עירו קורין בט"ו מכיון שילא ליס או לדרך יצא מתורת מקומו וקורא בי"ד כי הוא זמן לכל ר' חלבו רב הונא רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהיא זמן קרייתה. ומצא ליה לר' אפרים די"א וי"ב בטלי וסא ססיא מתניתא דמסייע מינה לר' יוחנן דאמר בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה רב אסי דהוה בתרא מוקים לה כר' יוסי בר יהודה ואימתי דר' יוסי בר' יהודה לאו לפרושי אתא אלא לחלוק ור' יוסי בר' יהודה חולק עם ר"ע רבו של אביו ואין הלכה כמותו ומלתייהו דרב ורב אסי מסייעי להאי סברה. ואע"ג דאמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע וס"ל קאמר דאיכא טובא בגמ' כי האי. אי נמי לא אתא ר"י למימר אלא לגלויי דר"ע חולק ואימתי דר' יוסי בר' יהודה לאו מפרש הוא אלא חולק הוא ומילא ידעינן דהלכה כר"ע וכן עיקר. ועל זה נהגו בנרבונה לקרותה מבעו"י של י"ג לאנוסים ולבחורים שלא לכתענות משחשיכה יפה עדפי.

שלטי הגבורים

א ר"ת כתב אפי' לחזר אחר י' א"צ אלא לכתחלה קורין אותה ביחיד ובס"ג פסק דוקא בי' ורב עמרם כתב צריך לחזור אחר עשרה ואם א"א בי' אז קורין אותה ביחיד ולזה הסכים הרא"ש:

לשון ריא"ז

אין קורין המגילה אלא בי' בני אדם כדי לפרסם הנס ואע"פ שקורין אותה בזמנה ואם קורא אותה בזמנה ביחיד יצא כמו שביאר מז"ה בפסקיו: ב ורי"ז ז"ל כתב הוו יודעין שבשתי ישיבות שבבית רבינו שבבבל ובכל מקום ישראל קורין וכורכין כס"ת ונוהגין בספרד ובאשכנז ובצרפת כרב האי:

הגהות הב"ח

(א) ר"ב אבל זמן עצי כהנים וט' באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים א"ר יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה: גמ' איזו עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין [illegible]

שיטת ריב"ב

שלא בזמנה. כגון שחל ארבעה עשר בשבת לבני עיירות כי בימי חכמי התלמוד לא היו נזהרין מבד"ו פסח ומאד"ו ר"ה עד דורות אחרוני אחרונים או שחל להיות יום חמשה עשר בשבת לבני כרכים אבל בי"א ובי"ב ליכא למיקרי כלל דהא בטלו להו: אע"ג דחש לה רב להא דרב אסי וכו'. כתב הרב דודי ז"ל לדידן לא מכרעא דר' יוחנן כרב דעד כאן לא אמר רב אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה בעשרה משום פרסומי ניסא אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה שלא יאמרו הדבר אלא להידור מצוה ולפרסומי ניסא דהכין קאמרי' קורין בעשרה ולא אמרי' אין קורין אותה אלא בעשרה שמעת מינה דמצוה לכתחלה למעבד הכי ולהדורי אבי עשרה ואי עבר וקראה ביחיד יצא אי נמי היכא דלא אשכח בי עשרה קרי לה ביחיד ואפי' לכתחלה עד כאן לשון הרב דודי ז"ל וכ"כ רבינו שלמה ז"ל: מתני' איזו היא עיר גדולה וכו':

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרפח : ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצה ותרצו : ג מיי' שם סמג שם טור או"ח סי' תרצו:

שיטת ריב"ב

גמ' אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה. בתלמוד ירושלמי היא : וחגיגה. שלמי חגיגה אי מקלע יו"ט בשבת מאחרינן לחד-עד למחר : והקהל. כדאית' במס' סוטה : מתני' קראו את המגילה . וכו' : גמ' תנא דמתני' בי"ד קא מיירי אבל בשאר דברים יש בין אדר הראשון לאדר השני כגון סדר פרשיות לא קא מיירי ולא תדוק ממתני' הא לענין פרשיות זה וזה שוין דמתני' בי"ד לחודיה קיימא. ובענין סדר פרשיות אסיקנא בגמ' דאם קראן בראשון צריך לחזור ולקרות בשני : מחלפי סעודתייהו להדדי. זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו וזה אוכל עם זה בפורים של שנה זו. נ"ל הכותב נראה לשון מחלפי סעודתייהו שלא היה לכל א' מהן כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו והיו שולחים כל סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות : מיחייב איניש לבסומי בפוריא. כתב הרב ר' אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא אידחי ליה מימרא דרבה ולאו שפיר דמי למיעבד הכי : בלילה. ליל י"ד: מלאכה לא קבילו עלייהו . ובמקום שנהגו בו איסור אסור ונטיעה של שמחה מותרת בכל מקום :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אלפסי ישן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא בכל

שלטי הגבורים

א נראה מדברי רבינו בז"פ שלא קראו המגילה באדר ראשון אסור בהספד ותענית והטור כתב דהא דאמרי' ביום י"ד וט"ו דאדר ראשון והשני שוים בהספד ותעני' היינו דוקא כשקראו המגילה וכו כיון נראה להם לעבר השנה אבל אם לא קראו המגילה מותרין בהספד ותענית ובסמ"ג כתב שאסור בהספד ותענית בכל השנים אע"ס שלא קראו המגילה וכן נראה מדברי מיי' וכ"כ ר"ף שצריך להרבות בו בסעודה בי"ד אבל בטור כ' שא"צ להרבות והרא"ש ז"ל כתב כשברא הראשונה:

לשון ריא"ז

קראו המגילה באדר ואח"כ נמלכו ב"ד לעבר השנה בזמן שהיו השנים מתעברות ע"פ ב"ד חוזרין וקורין אותה באדר השני שכל מלות הנוהגות באדר השני בין קריאת ארבע פרשיות בין מ"מ אינן נוהגות בראשון חוץ מהספד ותענית שבשם שאסור להספיד ולהתענות בי"ד ובט"ו באדר השני בין המוקפים בין שאינן מוקפין כך אסור להספיד ולהתענות באדר ראשון בי"ד ובט"ו בין המוקפין בין שאינן מוקפין כמבואר בקונטרס הראיות :

ב ולומר על הנסים בבהמ"ז בהודאה ואם התחיל בסעודתו ביום ומשכה עד הלילה כתב הרא"ש שאין אומר על הנסים :

ג ואסור בהספד ותענית בי"ד ובט"ו לבני כרכים ועיירות שתיהן אסורות בשניהם והנשים מענות בהן שכולן עונות כאחת ומטפחות במכות כף אל כף אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריה כקבר המת לא מענות ולא מטפחות ובהלכות ר"ח כתבתי אם יש לומר בו לדוק הדין וקדיש : כתב בשאלתות אם מת לו מת בפורים אסור להספידו ולא לנהוג אבילות ואם מת קודם פורים ופגע פורים בתוך ז' בטל ממנו גזירת ז' ודוקא פורים אבל חנוכה ור"ח אין מבטלין אבילות אלא שאין מספידין בהן וה"ר מאיר כתב שאין מבטלין אבילות מ"מ אין אבילות נוהג בהם לא בי"ד ולא בט"ו אלא זכרים שבגלגלא ולאחר שיתפללו בבית האבל בליל פורים ילך לבהכ"נ לשמוע מקרא מגילה וחייב לשלוח מנות ואע"פ שאינו מתאבל דהן עולין לו ומשלים אבילות אח"כ ויש אומרים שלא ילך לבהכ"נ אלא יקרא המגילה בביתו וכן חתן לא ילך לבהכ"נ אלא יקרא בביתו והרא"ש כתב כדברי ר' מאיר ז"ל :

חידושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) לשון הב"י בא"ח סי' תרצ"ה וקשה דא"כ לא היו מקיימין משלוח מנות איש לרעהו וא"ת שהיו משלחין א"כ מאי אתא לאשמעינן עכ"ל ואני אומר דודאי היו משלחין מנות בלאו הכי והתא לאשמעינן בזה שעשו כן לשמחה יתירה כדי להרבות בשמחה בסעודת מרעים ולא שיהא משמח כל איש ואיש בביתו לבדו ומזה נראה שנתפשט המנהג שהולכים בחבורות מרעים מבית לבית ואוכלי' ושותין וק"ל וגי' הר"ן פי' בענין אחר :

רבינו נסים

הוא ואינו במשמע אבל צריכין אנו לחוש למה (שפסקו) [שספקו] בו הראשונים ואני אומר דל"ק מידי משום דעל כרחין כי אמרי' דאתקש זכירה לעשייה ה"מ לעושין בזמנן אבל למקדימין לא דהא קורין המגילה בי"א ובי"ב ואעפ"כ שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה כדאיתא בגמרא בהדיא וקרא נמי דכתיב ולא יעבור אקריאה קאי ולא אשמחה שכלפי שנתנה תורה זמנים מי"ד וט"ו וסבירא לן בהני [דמקדימין] משום יום הכניסה הולך לפרש דמשום יום הכניסה מקדימין ולא מאחרין ולפיכך אמר ולא יעבור לאפוקי שיתסר ושבסר הלכך כשם שההקדמה אינה אלא לקריאה ולא לשמחה כך מה שאמר הכתוב ולא יעבור היינו לקריאה אבל לשמחה לא דבר הכתוב כלל לפי שאינם באותם זמנים אחרים שנתרבו ודאמרינן נמי זמנו של זה לא כזמנו של זה היינו באותן שזמנם קבוע כדמתניתין מינה בגמרא לעיל דלא אמרינן פרזים בי"ד ומוקפין אי בעו בי"ד אי בעו בט"ו אבל במוקדמין לא איירי כלל וכשחל י"ד להיות *ברביעי גי' אי נמי בשבת אחר כן הייתי טעמא שאין בני כפרים ועיירות קורין למחר משום דכתיב ולא יעבור דאשמעינן שהנדחים לקריאה אינם נדחים אלא לפניהם ולא לאחריהם ומעתה שמחה אינה בכלל זה כלל וכיון שאי אפשר לעשותה בשבת מטעמא דפרישית בירושלמי נדחו לאחריהם כולהו איכך דלא מטו זמן חיובייהו והיינו דתנן אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית דמשמע דכללא הוא לכל המוקדמין שמותרין בהספד ובתענית כל הימים שהם קודמים לי"ד וכיון שאי אפשר לעשות סעודת פורים בשבת נדחית לאחר השבת כך נ"ל ונמלאת אומר לפי דרך זה שכשחל יום י"ד להיות בערב שבת שמוקפין חומה קורין בו ביום עושים סעודה לאחר שבת אבל ארבעה עשר בשבת לדידן לא מקלע כדגרסינן בירושלמי לית כאן חל להיות בב' חל להיות בשבת חל להיות בב' לומא רבא בא' בשבת חל להיות בשבת לומא רבא בערובתא כלומר דלדידן לא מיקלע י"ד לא בשני ולא בשבת : **וספק** מילה. נולד בין השמשות ובתוספתא מני לה ולפיכך הביאה רב אלפסי ז"ל אע"ג דליתא במתני' דהכא ובמתני' דפ' ר' אליעזר דמילה נמי תנן שמאחרין אותה : **וזמן** עלי הכהנים והעם. שהיו בישראל כהנים וישראלים שהיו מתנדבין להביא עלים למערכה והיה לכל אחד זמן קבוע לספק בו עלים וכשחל זמנו בשבת לפי שאינו דוחה מאחרין ולא מקדימין: וחגיגה. שלמי חגיגה שאדם חייב להקריב ביו"ט ואם חל יו"ט בשבת מפני שאין דוחין שבת נדחין עד למחר שיש להם תשלומין כל שבעה אבל להקריבם קודם זמנה א"א : ותשעה באב. שחל להיות בשבת : והקהל. דכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף והיו עושין כן בכל שנה ראשונה של שמטה במוצאי יו"ט הראשון של חג כדאיתא במס' סוטה פ' ואלו נאמרין [דף מא.] שהיה המלך קורא בספר משנה תורה וכל העם חייבין לבא ולהביא טפם ולא דוחה שבת ופרישו טעמא בירושל' ר' יצחק בריה דר' חייא אמר מפני הבימה ויעשו אותה מאתמול כדי שלא לדחוק את העזרה הלכך מאחרין ולא מקדימין : (**גמ'**) ט' באב דאקדומי פורענותא הוא לא מקדמינן . ולפיכך אין מתענין עד למחר : והנך דאכתי לא מטא זמן חיובייהו . פי' הקהל קודם זמן חיובו לא אפשר כדפרישנא לעיל וכן זמן עלי הכהנים א"א לו להקדים מערב שבת אם חל בשבת מפני חבירו שהוא מספיק דא"א לו להכנס בתחומו וכן ספק מילה קודם לכן א"א דתינוק לאו בר חיובא וכן סעודת ר"ח ופורים קודם זמנן לאו כלום נינהו : **מתני'** קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני . פירוש לא מבעיא היכא דנתעברה ואח"כ קראוה אלא אפילו קראוה ואח"כ נתעברה קורין אותה באדר שני והכי אסיקו בירושל' דגרסי' התם מתני' בשעברו ואח"כ קראו אבל אם קראו ואח"כ עברו לא הדא מתני' לא אמרה כן אלא קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני כלומר לישנא דמתני' משמע אפילו בשקראוה ואח"כ נתעברה : **אלא** מקרא מגילה ומתנות לאביונים . נ"ל דהיינו טעמא דלא אמר נמי סעודת פורים משום דמסקי' בגמ' דלענין הספד ותענית זה וזה שוין כלומר שאסורין בזה ובזה ואסור בהספד ותענית משמחה ומשתה נפיק כדאמרי' בגמ' [דף ה:] שמחה מלמד שאסור בהספד משתה מלמד שאסור בתענית והיינו עיקר חיוביה דסעודה יתירה דאמרינן מיחייב איניש לבסומי בפוריא או אפשר דאמרי' דמדרבנן בעלמא הוא ולאו מעיקר חיובא הוא וקרוב הדבר גם כן שראוי להרבות בסעודה בי"ד שבראשון אבל לענין לשלוח מנות כיון דדמו למתנות לאביונים דליתנהו אלא בשני משמע נמי דאף משלוח מנות אינו אלא בשני ואע"פ שהמקדימין לקרות נותנין מתנות לאביונים ביום קריאתם ואינם שולחים מנות שאני התם דלא עבדי סעודה [כדאמר לעיל שהשמחה אינה נוהגת אלא בזמנה] : **גמ'** מתני' דקתני אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו' . הכי אסיקנא לה בגמרא : אבל לענין הספד ותענית זה וזה שוין . דכאן וכאן אסור וסדר פרשיות נמי דקרינן באדר דהיינו ארבע פרשיות פרשת שקלים וזכור ופרה והחדש כדאיתא לקמן בפ' בני העיר [דף כט.] אסיקנא בגמרא שאפילו קראו אותם באדר ראשון חוזרין וקורין אותם באדר שני : ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד . היינו מיני מאכל ומשתה לעשירים ולאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול : הוו מחלפי סעודתייהו להדדי . לא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו ולפיכך היו שולחין כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות : מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. דאמרינן בגמ' *)דמיחייב למימר ברוך מרדכי ארור המן וברוכה אסתר ארורה זרש [גם] חרבונה זכור לטוב ומיחייב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר וכתב רבינו אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא כדאי' בגמ' אידחי ליה מימרא [א] דרבא ולא שפיר דמי למעבד הכי: סעודת פורים שאכלה בלילה. ליל י"ד: מלאכה לא קבילו עלייהו. מיהו מוכח בגמ' דבמקום שנהגו בו איסור אסור ונטיעה של שמחה ובנין של שמחה מותר בכל

*) נ"ל בירושלמי [והוא בפ' בני העיר ה"ז ובמ"ר פ' ויראה פ' מ"ט ובמ"ס פי"ד] [א] בא"י סגי' דרבה

ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ותפילין ומזוזות אין נכתבים אלא אשורית רשב"ג אומר אף הספרים לא הותרו שנכתבו אלא יונית : (ב) נ"ל וקיימא : (ג) נ"ל וכתיב : (ד) נ"ב כתיב מעיקרא קודם קבלה אבל בשעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה לאוסרן בהספד ותענית אבל יו"ט לא קיבלו עליהן :

נר מצוה · תורה אור

פורים וסעודת ראש חדש °וספק מילה וזמן עצי הכהנים וחגיגה וט' באב והקהל מאחרין ולא מקדימין תשעה באב אקדומי פורענותא לא מקדימינן והנך דאכתי לא מטא זמן חיובייהו: **מתני'** *קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (א) : **גמ'** הא דקתני אין בין אדר הראשון לאדר השני בארבעה עשר קיימא והכי קתני אין בין א ארבעה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר של אדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין וכן הלכתא: ב°ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים *תני רב יוסף שתי מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם *אביי בר אבין ורב *חנינא בר אבין הוו מחלפי סעודתן להדדי : אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן ואמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא ב יצא ידי חובתו מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב בהו: *תני רב יוסף שמחה מלמד שאסור בהספד משתה מלמד שאסור בתעני' יו"ט מלמד שאסור בעשיית מלאכה רבא בריה דרבה אמר הספד ותענית ג קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יו"ט לא כתיב וכן הלכתא (ג) דקיימא לן ד דהני תרי יומין דאינון ארביסר וחמיסר תרוייהו אסירי בהספד ובתענית דכתיב במגילת תענית את יום ארבעה עשר בו ואת יום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענאה בהון ואמר רבא לא

נצרכה

רש"י

אבל זמן עצי הכהנים והעם. האמור במסכת תענית שהיו משפחות בישראל שקבעו להם ימים בכל השנה להביא עלים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהם פי' כשהיו מביאין העצים היו מביאין קרבן בנדבה מתוך שמחת (קרבן) [הבאת] עצים וזמן של אותו קרבן שהיו מביאים הכהנים והעם אם חל להיות בשבת דא"א להקריבו בו ביום דאין קרבן דוחה שבת אלא של חובת היום ושל צבור ולא זה דנדבה היא ושל יחידים וכשמביאין אותו אין מקדימין להקריבו מע"ש אלא מאחרין עד אחר השבת לפי שכל היום של ע"ש זמן הוא למביא עלים על עכשיו ואינם רוצים שיכנסו בזמנם להביא עלים וקרבן עצים בעוד שזמן הישנים עדיין להביא והיינו דלא בעי בגמ' אהא מאי טעמא מאחרין ולא מקדימין דמילתא דפשיטא הוא כדפרי' : וכן ט' באב שחל להיות בשבת . וה"ה לי"ז בתמוז וי' בטבת והאי דנקט ט' באב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו אבל שאר צומות אמרי' במסכת ר"ה רצו מתענין רצו אין מתענין : וחגיגה. אם חל יו"ט בשבת דוחין שלמי חגיגה למחרת שהרי יש לה תשלומין כל שבעה וכן הקהל דכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות (ג) דכתיב הקהל את העם שבמוצאי שביעית היו עושין בימה בעזרה והמלך יושב עליה וקורא פרשיות שבתורה לעיני כל ישראל כגון פרשת המלך ועשר תעשר כדמפרש בפ' ואלו נאמרין ואותו יום שהיה עושה כן מוצאי יו"ט הראשון של חג כדנפיק התם בגזה"ש כל ישראל מאתחלתא דמועד משמע ואם חל אותו יום בשבת דאי אפשר לעשות כן בשבת מפני הבימה של עץ שצריך לעשות בעזרה ולא עבדינן בשבת מאחרין ופרכינן התם בתלמוד ירושלמי ולעבדיה מאתמול ומשני משום דוחקא דעזרה שיהא דוחק בעזרה שלא לצורך היום אם יעשוה מערב שבת מפני רוב בני אדם הבאים בעזרה ואית דמפרשי דהקהל לא דחי שבת מפני הטף שהיו צריכין להביא עמהן בעזרה דכתי' האנשים [הנשים] והטף: **מתני'** אלא מקרא מגילה . שאם עשאה בראשון לא יצא: מתנות לאביונים. דהם תלויין במקרא מגילה וכיון דמקרא מגילה בשני ה"נ מתנות לאביונים: **גמ'** זה וזה שוין. י"ד דראשון וי"ד דשני: מנות. מיני מעדנים: שתי מנות לאדם אחד · דכתיב מנות לרעהו : שתי מתנות לשני בני אדם . כל אחד במתנה אחת דהא אביונים תרי משמע : מחלפי סעודתייהו בהדי הדדי . (א) זה אוכל עם זה בפורים זה ובשניה סועד חבירו עמו : לבסומי . להשתכר מן היין: בשולי ממלאכה לא קבילו עלייהו.דכששלח מרדכי עם הספרים להיות עושים את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר שמחה ומשתה ויום טוב (ד) : לא

נצרכה

המאור הקטן

אמר רבה חייב איניש לבסומי בפוריא כו' כתב ה"ר אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא לשנה א"ל תא נעביד כו' אידחי ליה מימרא דרבה **ולית הלכתא** כוותיה ולאו שפיר דמי למעבד הכי

בכל מקום : לאסור של זה בזה ושל זה בזה . י"ד לבני ט"ו וט"ו לבני י"ד : **ומדאמרי'** שמחה מלמד שאסור בהספד נסתפקו מקצת החכמים אם נוהג בו אבלות או לא מיהו ביום ראשון פשיטא דנוהג בו אבילות דכיון דיום ראשון דאבילות מדאורייתא דחי עשה דפורים שהוא מדרבנן אבל מיום ראשון ואילך איכא לספוקי מי אמרינן כי היכי דאמרינן במ"ק [דף יד:] דאבל אינו נוהג אבילותו ברגל משום דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים בדאורייתא הכא נמי לא אתי עשה דיחיד דרבנן ודחי עשה דרבים דרבנן או דילמא כיון דמדרבנן בעלמא הויא אבילות שחל עליו מתחלה דחי ליה ויש כאן במקצת נוסחי הלכות תוספת מר"א ז"ל תנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' ולא ראיתי לפרשו (ו) מפני שאינו מעיקר נוסחת ההלכות ועוד שכבר בירכתי הדברים יפה יפה בסדר תעניות כילד בס"ד : **ת"ר** מ"ח נביאים ושבע נביאות . מפרשינן בגמרא דהיינו שרה מרים דבורה וחנה ואסתר ואביגיל וחולדה : ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה . וכי תימא והא איכא נר חנוכה איכא למימר באותו זמן כבר נפסקו הנביאים ובנביאים בלחוד הוא דאמרינן שלא הותירו מצוה בפני עצמה לגמרי אלא זו שהיתה בימי חגי זכריה ומלאכי ואע"פ שיש כמה תקנות ואיסורין דרבנן התם הנהו סייג לתורה למצוה או גדר לעבירה ואיכא אסמכתא דאורייתא דכתיב ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי ומיהו נביאים טובא הוו כדאמרינן בגמרא אלא דלא חשבינן אלא אותן שהוזכרו בכתוב על ידי צורך : מאי דרוש. להוסיף מקרא מגילה: מעבדות לחירות אמרו שירה . ביציאת מצרים אמרו שירה על הים : משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו שאר ארצות לומר שירה . היינו דוקא בעודן בארץ אבל לאחר שגלו חזרו שאר ארצות להכשירן לומר שירה והלל בנס העשוי בהם הלכך האי טעמא דברייתא לא סגי : רב נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא . קריאתה בזמנה וזכרון תקפו של נס זהו כהלל : מתקיף לה רבא . למאי דאמרינן אי הכי הלילא נמי לימא : אכתי עבדי אחשורוש אנן . דלא נגאלו אלא מן המיתה והאי טעמא דרבא סגי לכל נס העשוי בחוצה לארץ בעוד שישראל בגלות : וא"ו דויזתא צריך למימתחיה בזקיפה . ויש לפרש דלאו למימר דבעי לאורוכי לוא"ו טפי משאר ווי"ן שהרי לא מצינו שנמנין במסורת באותיות גדולות אלא לפשוט ראשו הכפוף כגון זה ן והיינו לשון מתיחה שהוא זקוף מלשון זקיפה ואחרים פירשו שצריך להאריך בקריאתה ולא יחטוף אותה : **כל** השירות כולן אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח חוץ מזו שאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה . פרש"י ז"ל דלבינה הוא החלק שהוא רחב כפלים מן הכתב שהאריח חצי לבינה ופי' שלא תהא תקומה למפלתן שלא יהא לו מקום להרחיב לעדיו תחתיו ויותר נראין דברי ר"ת ז"ל שכמו שאריח הוא מן הכתב כמו כן הלבינה הוא מן הכתב וה"פ כל השירות אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח וקורא השטה הארוכה לבינה והקצרה אריח כענין שכתובות שירת הים ושירת דבורה ושירה זו אריח ע"ג אריח ואת ואת ואת שהן תיבות קצרות זו למעלה מזו והלבינה קורא לשמות שהם ארוכים והם ג"כ זה למעלה מזה ומאי דקאמר שלא תהא תקומה למפלתן טעמא של דבר שכשהחומה שוה בשני ראשיה ואין בה בליטות אין להוסיף עליה ולחזקה כמו שהיו יכולין אם היו שם בליטות ושיני החומה שאז יכולין להוסיף על הבנין ולחזקו וכגון זה שירת הים מה שאין כן זו שהעמוד הצר שלה כל אחד שוה משני לצדיו ושירת האזינו

תורה אור | נר מצוה

נצרכה °אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה: [א] (א) *תנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי (ב) אמר לפניו ולאחריו אסור. דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אמר לפניו אסור ולאחריו מותר והאידנא *בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים ותרוייהו דלא למספד כתיב בהו במגילת תענית הלכך א לפניהם ולאחריהם נמי אסור בתענית ובהספד כר' יוסי ואע"ג *דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי (ג) בדלא להתענאה מכלל דבדלא למספד כת"ק ס"ל דאמר לפניו אסור לאחריו מותר אפ"ה כר' יוסי עבדינן דהא רב אשי קאמר כל שלאחריו אסור *בהספד (ד) ובתענית מותר והא כר' יוסי איתיה דאי ת"ק לית ליה אחריו אסור כלל הלכך חנוכה בין לפניו בין לאחריו אסור בהספד (א) ולגבי פורים בני י"ד אסורין נמי בט"ו בהספד ובתענית ובי"ג אסור בהספד לחודיה ובני ט"ו אסורין בתרוייהו בהספד ובתענית ובט"ז אסור בהספד : *ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש א"ר חייא בר אבא א"ר יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אומרים שירה ממות לחיים לא כ"ש אם כן *הלילא נמי נימא א"ר יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס הנעשה בחו"ל מתקיף לה רב נחמן והרי יציאת מצרים דנס העשוי בחו"ל הוא וקאמרי הלילא התם כדתניא עד שלא באו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה ר"נ אמר קריאתה זו היא הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם °הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא מאי נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן הלכך לא אמרינן הלילא בפורים : *אמר ר' אבא דמן יפו ב עשרת בני המן ועשרת בעי למימרינהו ב בנשימה אחת מ"ט כולהו בהדדי נפק נשמתייהו אמר רבי יונה אמר רבי זירא וא"ו דויזתא ג צריך לממתחיה בזקיפא מאי טעמא כולהו בחדא זקיפא אזדקיפו א"ר רבי יונה בר פפא דריש ר' שילא איש כפר תמרתא כל השירות כולן אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ משירה זו שהיא אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מאי טעמא

(תענית טו: | ר"ה יט: | תענית יח. | מכילתא ידי | תהלים קי"ג | דף טז:)

רש"י

נצרכה. למנותן במגילת תענית שהרי כתובין במגילת אסתר שאסורין בהספד ובתענית : אלא לאסור את של זה בזה . בני ארביסר בחמיסר ובני חמיסר בארביסר: ולא הותירו . מצוה : חוץ ממקרא מגלה . וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי (א) מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי : אכתי עבדי אחשורוש אנן . דלא נגאלו אלא מן המיתה : עשרת בני המן ועשרת. הזכרת שמותם ותיבה הסמוכה לאחריהם : כולהו בני המן . עשרת בניו נתלו כאחד : זקיפה . פורק"א בלע"ז (ה) זה למטה מזה : אריח . הוא הכתב: לבינה. החלק שהוא רחב כפלים

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' חנוכה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצו :

ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצא :

הגהות הו"י

(א) נ"ב נ"ע דמרדכי גופיה נביא הוי כמ"ש רש"י בגמ' סמוך לזה בשם בה"ג מסדר עולם וכ"ה בגמ' גופה דף טו. :

גי' מהר"ן שפירא בהספד מותר ובתעני' אסור

הגהות הב"ח

(א) מן תנן כו' עד ת"ר מוקף: (ב) נ"ל אומר. וכן לקמן : (ג) נ"ל הדלא: (ד) נ"ל בתענית : (ה) נ"ב כלד א' כנ"ל : (ו) נ"ב גם באלפסי ישן — ראיתי שאינו וכן בספר דפוס א' ראיתי שאינו :

הגהות מא"י

[א] מן תנן התם עד ת"ר ליתא באלפס דפוס קושטנטינא משנת רס"ט ונכתב על הגליון :

שיטת ריב"ב

חוץ ממקרא מגילה . וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי : מעבדות לחירות . ביציאת מצרים אמרו שירה על הים : ה"ג רבא אמר בשלמא התם עבדי ה' ולא עבדי פרעה . שהרי לחירות יצאו : אכתי עבדי אחשורוש אנן . דלא נגאלו אלא מן המיתה . ובגמ' פרכי' בין לרב נחמן דאמר קריאתה זו היא הלילא . בין לרבא דאמר כל הכי לא אמרי' הלילא דלא מצינן למימר עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש הא לאו הכי אמרי' הלילא והא תנן משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה ומהדרי' כיון שגלו חזרו להיתרן הראשון : אריח . זה הכתב : לבינה . הוא החלק שהוא רחב כפלים מן הכתב שהאריח חצי לבנה : סליקו להו מגילה נקראת

שלטי הגבורים

א הרא"ש ז"ל ורוב הפוסקים פליגי עם רבינו בזה וסבירא להו דלפניהם ולאחריהם בחנוכה ופורים שרי בהספד ותענית ומש"ה נוהגין להתענות בי"ג דלא עדיף לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים משאר ימים דמגילת תענית וכיון שבשאר ימים בטלו עיקרן ומותר להתענות בהן אע"ג דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן לפניהם ולאחריהם מיהא מותר ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמ' י"ג זמן קהלה לכל היא פי' שהכל מתקבצים לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים ואנו עושין כמו שהיו עושין בימי מרדכי ואסתר וכשחל פורים ביום א' מקדימין התענית ביום ה' שלפניו לפי שרגילין להרבות בו בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש שלא יוכל להכין צרכי שבת יש מתענין ג' ימים באדר והכי איתמר רבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן לא רצו להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם המשכן : לשון ריא"ז

הספד ותענית אסור בין בי"ד בין בט"ו בין למוקפין בין לשאינן מוקפין אבל י"ג וי"ב וי"ז מותרין בהספד ובתענית אפי' לכפרים שקורין בהן:

ב וצ"ל עשרת בני המן בנשימה אחת ירושלמי וצריך לאומרה בנפיחה אחת ועשרת עמהם לר' נתן ז"ל הקורא מגילת אסתר בקהל צריך לסודרה כאחת מפני שהיא איגרת אבל בנשימה אחת א"צ אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד אם מפסיק בין פסוק לפסוק הרשות בידו ושיעורו בין פסוק לפסוק ובין באמצע הפסוק כדי נשימה לבד :

ג וצריך להאריך וא"ו דויזתא ירושלמי א"ר יוסי בר בון צריך שיהא איש בריש דפא ואת בסופו שנין ונתין כסדין קנטירא : לשון ריא"ז

עשרת בני המן ואת

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) והייטו דלא כרב אשי משום דאמר בפ' סדר תעניות כילד השתא דאתית להכי כו' משום דלדחויה דרב אשי איתמר דאמר שאין איסור לפניהם ולאחריהם אלא תענית להודיה ואין אסור בהספד אלא יו"ט עצמו ליתא אלא תענית והספד דין אחד להם ומיהו שפיר מייתי ראיה מדרב אשי דסוגיין כרב אשי ותענית י"ג משום זמן קהלה דנקהלו על נפשם . ר"ת בשם השאלתות :

המאור הקטן

כתב ה"ר אפרים תוספת על הלכות הרי"ף ז"ל הא דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית די לא למספד כו' כדכתיבנא בתוספת הלכות וזה נוסחה תנן התם כל הכתוב במגילת תענית די לא למספד לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור די לא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו מותר והאידנא בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים ותרוייהו דלא למספד כתיב בהו במגילת תענית הלכך לפניהם ולאחריהם נמי אסור בהספד כר' יוסי ואע"ג דאמר ר' חייא בר אבא הלכה כר' יוסי בדי דלא להתענאה מכלל דבדי לא למספד כת"ק ס"ל דאמר לפניו אסור לאחריו מותר אפ"ה כר' יוסי עבדי' דהא רב אשי אמר הכי כל שלאחריו בהספד אסור בתענית מותר והא כר' יוסי אתיא דאי כת"ק לית ליה איסור כלל הלכך חנוכה בין לפניה בין לאחריה אסור בהספד ולגבי פורים בני ארביסר אסורין בחמיסר בהספד ובתענית ובתליסר בהספד לחודיה ובני חמיסר אסורין בתרווייהו בהספד ובתענית עד כאן דברי ה"ר אפרים ז"ל ומה שכתב בכלל דבריו במימרא דרב אשי כל שלאחריו בהספד אסור בתענית מותר אין הגירסא נכונה כך אלא בהספד מותר ובתענית אסור לפי שהתענית יותר חמורה מן ההספד כדתנן אלין יומיא די לא להתענאה בהון ומקצתהון די לא למספד בהון אלמא תענית חמורה ומה שהביא ראיה מדברי רב אשי לדחויה לר' יוחנן ליתא דרב אשי לאו הלכה קאמר אלא פרושי הוא דקא מפרש לה למתני' דמגילת תענית דאתיא כר' יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור ולתרוצא למתניתא הוא דאתא ואף התם נמי אסיקנא בתירוצא אחרינא השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי אי מקלע מלתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרים ותשעה גופיה י"ט הוא ואסור הלכך לא אלימא דרב אשי לדחויה לדר' יוחנן דקא פסק הלכתא בהדיא כר' יוסי בדי לא להתענאה מכלל דבדי לא למספד כת"ק ס"ל הלכך כולן אסורין לפניהם ומותרין לאחריהם והאידנא בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים והן עצמן אסורין בין בהספד בין בתענית וה"ה לבני ארביסר בחמיסר ולבני חמיסר בארביסר כדרבא ולאחריהן מותרין בין בהספד בין בתענית כדר' יוחנן ולפניהם אסורין בתענית ומותרין בהספד כדרב אשי דאמר כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וה"ה שלפניו ואע"ג דלא קי"ל כוותיה בשלאחריו בשלפניו מיהת נקיטינן כוותיה ואם תשאל מאחר שאסור בתענית לפניהם על מה נהגו העם להתענות בי"ג יש להשיב אתיא כההיא דאמר רב אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמו ואין צריכין חזוק ה"נ בני ארביסר דברי קבלה נינהו ומותרין לפניהם שהוא יום י"ג ולא נאסר יום י"ג בתענית אלא לבני כרכים שאין אסורין בארביסר מן הכתוב במגילת אסתר אלא מן הכתוב במגילת תענית כדרבא דאמר לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה והוה להו ד"ס שצריכין חזוק [א] ולפיכך בני חמיסר אסורין בי"ג ובני ארביסר מותרין ואלו ואלו מותרין בי"א ובי"ב כדתנן אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ויש שסבורין לומר דהאידנא בטלה מגילת תענית בר מחנוכה ופורים שלא בטלו הן עצמן אבל לפניהם

מלחמת ה'

ועוד כתב הרב ר' אפרים תוספתא על ההלכות הרב אלפסי ז"ל וכו' כדכיתבנא בתוספת הלכות וזה נוסחה : **אמר** הכותב הבו דלא לוסיף עלה דקי"ל כרשב"ג דאמר מה ת"ל בהון בהון ב' פעמים לומר הן הן אסורין לפניהם לאחריהן מותרין ואמר שמואל הלכה כרשב"ג ואע"ג דפליגי עלה רב ור' יוחנן כיון דהשתא לבטולה למגילת תענית מימנו רבנן בדין עלינו לומר שאע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים מיהו הלכה בהן כדברי המיקל דלקולא אזלינן בכל הכתוב במגילת תענית וכדאיתמר התם שמואל הלכה לקולא ולא גמיר ואנן לקולא עבדי' בהא ומה שנהגו להתענות בי"ג מותר הוא על פי מה שאמרו וזה דעת רב הנשיא ר' יהודה אלברגלוני ז"ל והדעתו גילת' היא ומפני זה לא הוזכרו שמועות הללו בהלכות ועוד יש לומר בתענית זה של י"ג דאפי' למ"ד לפניהם אסור בזה מותר משום די"ג יום נקנור הוא ולא נאסר בב"ד של ראשונים משום פורים אלא משום יום נקנור וכיון שעמדו ב"ד של אחריהם ובטלו מגילת תענית ובטל יום נקנור בכללם אין אנו אוסרים אותו בשביל יום שלפני פורים וכן פי' מה שאמרו במס' תענית יום טריגוס בטולי בטלי ואקשינן ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני נקנור ואמר רב אשי השתא הוא גופיה בטלוה משום יום שלפני נקנור מה שלא נגזר עליו בב"ד של ראשונים הוא ליה גזירה חדשה ואין אנו מתקנין עכשיו ימים טובים וה"ה והוא הטעם בתענית הזה הנזכר אבל בימי רבותינו לא היו מתענין בי"ג כדאמרי' בפ"ב דתעניות שאסור בהספד ותעניות שהוא יום נקנור

השגות הראב"ד

א] **ולפיכך** בני חמיסר אסורים בתענית בי"ג וכו' : א"א דברים המוטים הם מאוד שיהיו בני י"ד מותרים להתענות בי"ג ובני ט"ו יהיו אסורים שלא נאסרו בני ט"ו בי"ד עצמו אלא מפני שהוא יו"ט לבני י"ד ודי להם שיהיו כמותם . ואם נאמר כי מפני הנס של עצמן נאסר גם בפניהם נמצא שגם הם דברי קבלה . ומה שהזכירו במגילת תענית יום י"ד ואת יום ט"ו בו וכו' שלאחר שחלק אותם כלל כאחד . ולא עשה כן אלא לאסור של זה בזה אבל מעולם במגילת תענית לא הוסיפו על ימי הפורים כלום . והאומר שהוסיפו נחשוב אותו מן התלונים והזרים כל עיקר אנו יש לנו דעת אחרת בכל אלה כי מאחר שבטלה מגילת תענית בשבל זהו והסברא מסכמת שאפי' בחנוכה ובפורים אין להם פנים ואחור כלל דלא עדיפי טפלי דהני מעיקרי דהני מיהו אמרי' בטלה מגילת תענית דוקא לתענית יחיד שהיחיד מתענה בהם חוץ מחנוכה ופורים אבל לגבי תענית צבור לא בטלו דהזינן בגמ' רב נחמן גזר תענית בתליסר דאדר ואקשו עליה והא יום טורייאנוס הוא ותו אקשו ליה והא יום שלפני נקנור הוא ואמרו ליה יום טורייאנוס בטולי בטלוה . והלא רב נחמן מן האחרונים היה ולאחר החורבן כמה היה והקשו עליו ממגילת תענית אלמא לתענית צבור לא בטלה מעתה משנה תענית שנחלקו בלפניהם ולאחריהם אפי' בזמן הזה היא שנויה ובתענית צבור כענין כל המשנה כולה בתענית צבור והדברים נכונים ונכוחים ולא כמו שזה סובר שלא דברו אלא בחנוכה ופורים שהרי אמרו בה דלא להתענאה לפניו אסור וכו' ובהני חנוכה ופורים דלא למספד איתנן ותו לא מידי

נר מצוה | תורה אור | רש"י

טעמא אמר רבי אבהו כדי שלא תהא תקומה למפלתן:

סליקו להו מגילה נקראת

[דף יז.] *°הקורא את המגילה למפרע לא יצא קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא: גמ' הקורא את המגילה למפרע לא יצא תאנא וכן בהלל וכן בקרית שמע וכן בתפלה תפלה מנ"ל דתניא שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה א"ר יצחק ואיתימא רבי חייא בר אבא ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. מגילה מנ"ל דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. הלל מנ"ל אמר רבא דאמר קרא °ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה' כשם שא"א לזורח השמש למפרע מן המערב למזרח כך אין קורין הלל למפרע. קרית שמע מנ"ל דכתיב °והיו שלא יקרא למפרע: *אבל קורין אותה [דף יח.] ללועזות בלעז. *והוא שכתובה בלעז ותניא גפטית לגפטים ועברית לעבריים

רש"י

מן הכתב והאריח אלי לבינה: שלא תהא תקומה. שלא יהא (א) לו מקום להרחיב צעדיו תחתיו:

סליקא להו מגילה נקראת

הקורא. ללועזות. כל לשון שאינו לשון הקדש קרוי לעז: גמ' על הסדר. כמשפט המקראות כדיליף בגמ': הפקולי. יש אומרים שהיה מוכר צמר גפן שנקרא פקולין: ממזרח שמש. כשם שקיעתו וזריחתו לא יהפכו כך מהולל שם ולא למפרע: גיפטית לגיפטים יצא. וה"ה תנן במתניתין ללועזות בלעז: עברית.

ר"ן

האזינו נמי כיוצא בזו היא שעמודיה שוין מפני שיש בה מפלתן של רשעים דכתיב מראש פרעות אויב וכתיב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו ומיהו כל שטותיה ארוכות כדמוכח במסכת סופרים דקתני התם האזינו שעשאה שירה ושירה שעשאה האזינו אל יקרא בו לפי ששירת הים השטות אחת ארוכה ולמטה ממנה קצרה ושירת האזינו כולן ארוכות ולא תקשי לך הא דאמרינן הכא כל השירות כולן אריח ע"ג לבינה ולבנה על גבי אריח דהכי קאמר כל השירות שיש בה אריח ולבינה הם נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ מזו שאע"פ שיש בה אריח ולבינה נכתבות אריח על גבי אריח ולבינה ע"ג לבינה אבל שירת האזינו אין אריחין כלל: גרסי' בירושל' [פ"ד ה"ז] צריך שיהיה איש כרים דפא ואת בסופה: גרסי' בירושל' [שם] רב אמר צריך לומר ארור המן ארורים בניו ברוך מרדכי ברוכה אסתר ר' פנחס אמר צריך לומר חרבונה זכור לטוב רבי יוחנן כד הוי מטי להאי פסוקא אשר הגלה נבוכדנצר הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות שכל נבוכדנצר דירמיה חי ברם הכא מת הוא:

סליקו להו מגילה נקראת

הקורא את המגילה למפרע. קראה תרגום בכל לשון לא יצא. פירוש אפי' כתבה תרגום או בלשון אחר וקראה ואינו מבין אותו לשון לא יצא: אבל קורין אותה ללועזות בלעז. פרש"י ז"ל שיודעין לשון אחר שאינו לשון הקודש מכלל דס"ל ז"ל שאע"פ שיודעין לשון הקדש כיון שהוא יודע לעז ג"כ יוצא ידי חובתו בלעז וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל והקשה הרמב"ן ז"ל דכיון דכל לשון אינו כשר [ליכתב] במגילה ואפילו לדברי האומר ספרים נכתבין בכל לשון כדאיתא בפ"ק בגמרא [דף ט.] אמאי מכשירין ביה מפני שיודעין בו יקראו בל' הקדש לפיכך פי' ז"ל ללועזות היינו שאינן יודעין בלשון הקדש כדאמרי' התם [מכות דף ו:] הנהו לעוזי דאתו לקמי דרבא ואוקי רבא מתורגמן בינייהו וכו' ומפני שאינן יודעין אשורית אע"פ שיוצאין בו בקושי התירו משום דאיכא מצות קריאה וראו חכמים דפרסומי ניסא בידיעה ממש עדיף טפי והוציאו בלשון שיודע בו ועוד כדי שיהא הוא יכול להוציא את עצמו ידי חובתו ויקרא לעצמו אבל יודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשורית ודקתני ברייתא [דף יח.] גפטית לגפטיים ללועזות גפטיים קאמר אבל גפטיים יודעים אשורית אינן יוצאין בגיפטית והכי משמע בירושלמי דאמרינן התם ר' אבהו בשם רבי אלעזר יודע אשורית ויודע לעז מהו שיוציא את האחרים בלעז סבר כהדא כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כלומר כשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כך זה כיון שלעצמו אינו מוציא בלעז כיון שהוא יודע לשון הקדש אינו מוציא כמו כן ללועזות אלו דבריו ז"ל ולענין קושייתו ז"ל לא קשיא לי מידי משום דכיון דמתניתין רבנן היא כדמסקינן בגמרא הכא דאמרי' בפרק קמא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה נמי הכי דיקא אי לאו מיעוטא דככתבם וכלשונם כדאיתא בפרק קמא בגמרא [סברא הוא] דלא אתא אלא למעט שאר לשונות כשאינו מכיר בהם הא במכיר כשרים וכדתניא גפטית לגפטיים ממילא משמע דכל שיודע לה"ק יוצא בלשון לעז אע"פ שיודע לשון לעז דהא מכיר לרבנן כל הלשונות שוין וכי תימא לא כי אלא ככתבם וכלשונם אתא למעוטי שאר לשונות כל שאינו בקי בהם ואפילו בקי בהם נמי כל שיודע לשון הקדש אינו נראה כן דמנא תיתי לן הכי וכ"ת מנ"ל נמי דאתא למעוטי שאר לשונות בשאינו בקי בהם דוקא נימא דאפילו בבקי מיעטינהו משמע לי דהיינו טעמא משום דכיון דלרבנן כל הלשונות כשרים בספרים ולשון הקדש כשר במגילה אפילו בשאינו מכיר כדאמרינן בגמרא [דף יח.] מידי דהוה אנשים ועמי הארץ א"כ כדמוכחינן מהאחשתרנים בני הרמכים דאנן נמי לא ידעינן בהו מאי קאמרינן מסתייא לאוקומי מיעוט בשאר לשונות בשאינו מכיר בהם כיון דמדינא לרבנן אי לאו מיעוטא שאר לשונות ולה"ק שוין הם אבל מכיר שאר לשונות ולה"ק מנא תיתי לן לרבנן שלא יצא י"ח בכל לשון וכי קתני אבל קורין אותה ללועזות בלע"ז אע"ג דלועזות בכ"מ משמע שאין יודעין לה"ק אורחא דמילתא נקט שמי שבקי בלשון הקדש למה יקראוהו לו בלעז ועוד דאיידי דבעי למיתנא סיפא הלועז נקט נמי רישא ללועזות אבל אין ה"נ דלרבנן כל שיודע לה"ק ולשון לעז יוצא בשתיהן מיהו *לר"ג דאמר בפ"ק [דף ח:] בגמ' שאין הספרים נכתבים אלא בלה"ק ולשון יוני הוא דאיכא למימר הכי דכיון דלדידיה מדינא כל הלשונות פסולין חוץ מלשון הקדש ולשון יוני ואפ"ה משמע דמודה במגילה דמי שאינו בקי בלשון הקודש קורא אותה בלעז דלא שמעינן ליה דפליג אברייתא דגפטית לגפטיים ומשמע דנפקא לן מסברא דכיון דעיקר מצות מגילה משום פרסומי ניסא ועיקר פרסום הנס תלי בידיעה וכל שאינו יודע אלא גפטית עיקר פרסומי בגפטית אע"פ שאין הספרים נכתבין בו וכיון דמה"ט מכשיר ר"ג גפטית לגפטיים ממילא משמע דכל שיודע גפטית ולשון הקדש אינו יוצא לרבן גמליאל אלא בלשון הקדש כיון דגפטית פסול בכל הספרים לר"ג ולא הוכשר במגילה אלא משום פרסומי ניסא למי שאינו יודע לשון הקדש ורבי אבהו משום רבי אלעזר דאמר בירושלמי דיודע אשורית ויודע לעז אינו מוציא ידי אחרים בלעז אפשר דכרבן גמליאל ס"ל אבל לרבנן מוציא וליסנא דמתני' נמי הכי דייק דקתני אבל קורין אותה ללועזות בלעז ולא קתני אבל קורין אותה הלועזות בלעז זהו דעתי במשנתנו אבל יש לחוש לדברי הרמב"ן ז"ל מדאיפסקא הלכתא בספרים כרבן גמליאל ואפשר נמי דבמגילה נקטינן כוותיה כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: והלועז ששמע אשורית יצא. אע"ג דלא ידע מאי קאמרינן כדאי' בגמרא: גמ' תנא וכן בהלל וכו'. תקנו י"ח ברכות על סדר המוזכר בגמרא בפירקין וכמו שאנו אומרים אותם היום ואם טעה באחת מהם אינו רשאי לומר אותה במקום שנזכר דהוה לו באותה ברכה מתפלל למפרע אלא חוזר לאותה ברכה ואומר ממנה ואילך על הסדר והא דאמרינן בפרק אין עומדין [דף לד.] אמצעיות אין להם סדר היינו לומר שאם טעה בהם אינו צריך לחזור לחונן הדעת כשם שחוזר לראש כשטעה בראשונות וכשטעה באחרונות שחוזר לעבודה אבל מ"מ חוזר לאותה ברכה ואומר ממנה ואילך על הסדר והכי איתא בתוספתא בפ"ב דמגילתין דתניא התם קרא את המגילה וטעה והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן בקריאת שמע: מה עשייה למפרע לא · דהא לא אפשר: אבל קורין אותה ללועזות בלעז והוא שכתובה בלעז. דאי לא הוה ליה קראה ע"פ והוא לא יצא: ותניא גפטית לגפטים עברית לעברים יונית ליונים. הר"ז הלוי השיג על הרי"ף שכתב זאת הברייתא דיונית ליונים דמשמע דליונים אין לכ"ע לא ואלו בגמ' [דף יח.] אמרי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוני לכל כשר ואינהו דאמור כרשב"ג [דאמר] בפ"ק שהספרים לא הותרו שיכתבו אלא בלה"ק ולשון יוני למימרא דהלכתא כרשב"ג בין בס"ת בין בשאר ספרים ואפילו במגילה ואע"ג דכתיב בה ככתבם וכלשונם ואע"ג דבגמרא מוקמינן מתני' דהכא כרבנן הא אפסיקא בפ"ק [דף ט:] הלכתא כרשב"ג דא"ר אבהו א"ר יוחנן הלכתא כרשב"ג וכתב עליו הרמב"ן ז"ל דליתא דכי איפסקא הלכתא כוותיה לאו במגילה איפסקא דא"כ קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאיהו אמר [שבת דף מו. וכ"מ] הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג דקתני בכל לשון לא יצא דאלמא אפי' לעז יוני אינו כשר אלא שהלועזות קורין אותה בכל לעז וקתני נמי והלועז ששמע אשורית יצא ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית והיינו דאמרינן בגמ' מתני' כברייתא וכיון שכן ע"כ לר' יוחנן הלכה כסתם משנה דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם והילך פסק הוא הלכה כרשב"ג אלא ש"מ דס"ל לר' יוחנן דלא פליג רשב"ג אלא בשאר ספרים אבל במגילה מודה משום דכתיב ככתבם וכלשונם ורב ושמואל מסברא דנפשייהו דאמרי דאפי' במגילה מכשיר רשב"ג ואלו דבריו ז"ל ואיברא ודאי דלא מוכחא מילתא דרבי יוחנן ס"ל כשמואל במגילה דהא אפשר דס"ל דמגילה שאני משום דכתיב בה ככתבם וכלשונם מיהו מאי דקאמר דלא אפשר דס"ל כוותיה דהא איהו אמר הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג אינו מוכרח דתנא דמתני' לא מעייל נפשיה בפלוגתא דרבנן ורשב"ג אלא אתא לאשמועינן שאין כל הלשונות כשרים במגילה לשאינו בקי בהן ולבקי בהן כולם כשרים ומש"ה קאמר קראה תרגום בכל לשון לא יצא לרבנן בר מלשון אשורית ולרשב"ג בר מאשורית ויונית אבל קורין אותה ללועזות בכל לעז

מלחמת ה'

נקמר עוד ראיתי במס' סופרים פט"ז לפורים ג' ימי הצום אין מתענין לצופין אלא פרודין שני וחמישי ושני ורבותינו שבגליה נהגו להתענות אחר פורים מפני נקנור וחביריו ועוד שמאחרין בפורענות ואין מקדימין ובירושלמי שקבעו על י"ג למה הסכרוהו משום יום נקנור והלא הוא עצמו דינו שיהא אסור משום י"ד וכן על י"ג שבו שהוא יום עוד ירושלים שקבעו שהרי הוא עצמו אסור מפני תמכה עשר:

המאור הקטן

לפניהם ולאחריהם הכל בטלו ואפי' מחנוכה ופורים וא"א להעמידה דהא רב הונא דאמר בטלה מגילת תענית ור' יוסי נמי אית ליה בטלה מגילת תענית כדגרסי' בפ' ארבעה ראשי שנים הן ודרב נחמן פסיק במס' תענית הלכה כר' יוסי לפניו ולאחריו הא אין עליך כלשון האחרון אלא כלשון הראשון ופורים מותר בעשיית מלאכה והיכא דנהגו בו איסור אסור ומשמתינן ליה כעובדא דרב להתהוא דורע כיתנא ואם נטיעה של שמחה היא מותרת בכל מקום:

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצ:

[דף רסא ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ל נבה:

נ"ל לרבנן וכן סוגיא

שלטי הגבורים

ועשרת צריך לאומרם בבת אחת להודיע שכבת אחת יצאה נשמתן וכן כשקורא ויזתא צריך להאריך בו שכולן נתלו בעץ אחד:

ציונת ריב"ב

בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללעוזות וכו'. בגמ' מפרש לה: גמ' מה עשיה למפרע לא. שא"א שיהא ט"ו קודם לי"ד: פיסקא אבל קורין אותה ללועזות בלעז. כגון גיפטית לגיפטים עברית לעברים כדתניא בברייתא ומתני' דקתני בכל לשון לא יצא כגון גיפטית לעברים עברית לגיפטים: גמ' והוא שכתובה בלעז. כלומר שהיא כתובה באותו לשון שהוא קורא אותה כגון שכתובה גפטית או עברית וקרי לה גפטית או עברית אבל אם היא כתובה גפטית והוא קורא אותה בלשון עברית אפי' לעברים הוה ליה על פה ולא יצא:

הגהות מאי"

[א] נ"ב ומ"ש בירושלמי שניך ונחין כהדין קנטירא נראה דשניך היא מלשון שנים כלומר כעין שנים שעושים לכים שאחד מהשנים בולט מצד זה והאחד בולט מצד השני כך איש כרים דפא ואת כנגדו בסוף אותה שיטה ואיצטריך למימר הכי כדי שלא תטעה לפרש דואת בסופה בסוף דפא קאמר ומש"ה כתב שניך ללמדך דלאו בסוף דפא קאמר אלא בסוף שיטה דהיינו כעין שניך כדפרישית ומ"ש ונחין כהדין קינטרא נראה שר"ל שוה מב' צדדים כמו בניין השוה שמשליכין משקולת הבנאים מראשה לסופה והיה שוה כך כל תיבות של שמות עשרת בני המן הם זה על גבי זה בלי שום בליטה וזה כפר"ה באריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה ומצאתי כתוב ונחין פי' לשון חילוק והוא הנחלק ונחלה לב' תאין קנטירא פירש הוא כמו מטה ושבט של ברזל שהוא של בנאין לחתוך בו את הכותל וכן פי' בערוך וביאור הענין שירת בני המן את ואת מצד אחד ושמות מצד אחד אלו כנגד אלו וזהו כוונת המאמר שניך ונחין וכו' ר"ל כמו הלולאות של כים שעושין מצד זה ומצד זה ונכנים רצועה בין אלו שמצד זה ובין אלו שמצד אחר ומושך הרצועה ונקשר הכיס כך אלו את זאת מכאן ופרשנדתא ושמות אחרים מכאן כמו השנים ונחלקה זו השירה לב' חלקים לכאן ולכאן כמו השבט של בנאים שחותך את הכותל לכאן ולכאן ע"כ. הקארו:

לעז שבעולם *שאין מכירין בו והלועז ששמע אשורית יצא לכ"ע ולרשב"ג באשורית ויונית ועוד דהא רבי יוחנן זימנין פסיק דלא כסתם משנה וכדאמרינן בכמה דוכתי [יבמות טז: וש"נ] אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן וכתב עוד ז"ל דאשכחן לסוגיא דגמרא דילן בתר רב ושמואל דלא ס"ל הכי [*דליתכשר יונית אפילו לרשב"ג] דאמרי' בפ"ק [דף ט.] לא קשיא כאן בספרים כאן במגילה מ"ט משום דכתיב ככתבם וכלשונם ומש"ה ממעטין מינה שאינה מטמאה את הידים עד שתהא כתובה אשורית דלא הוי כשאר ספרים ואע"ג דנפקי בה ללועזות ורבנן בתראי רב פפא *ורבנן הכי ס"ל דשאני מגילה משאר ספרים כדאיתא בסוגיין בפ"ק בגמ' [דף ט.] וכי תימא דילמא ההיא לרבנן דכיון דמכשירין כל לשון בשאר ספרים אי ס"ד דינה של מגילה כדין של ספרים ככתבם וכלשונם למעוטי מאי אבל לרשב"ג שמא למעוטי שאר לשונות אתא אבל לשון יוני שכשר לשאר ספרים לכל כשר ואפי' למגילה זו אינה תורה שאפילו לרשב"ג כיון שכל הספרים אינן נכתבים אלא בל' יוני לא כתב רחמנא ככתבם וכלשונם למעט שאר הלשונות שאין התורה נכתבת בהם דלהא לא איצטריך קרא אלא ככתבם דמגילה דומיא דוהיו דתפילין ומזוזות למעוטי יונית אתו אלו דבריו ז"ל וגם זה אינו מחוור בעיני דשפיר איכא למימר דסוגיין דלעיל בפ"ק לרבנן איתמר דלדידהו דס"ל שכל הלשונות כשרין בספרים על כרחין כי אתא ככתבם וכלשונם למעט כל הלשונות בא חוץ מלה"ק אבל לרשב"ג שפוסל כל הלשונות בספרים חוץ מאשורית ויונית איכא למימר דככתבם וכלשונם בא ללמד של איגרת ליכתב בכל הלשונות וע"כ

רש"י

לשון עבר הנהר : ופרסומי ניסא. אע"פ שאין מבינין מה הם שומעין מ"מ שואלין את היודעין ואומר מה היא הקריאה הזאת ואיך היה הנס ומודיעין להם : סירוסין. למפרע כמסורס כמו סרס את המקרא (ד) וכו' ילא מחותך ומסורס : השמיט. דילג : וקראן הקורא. על פה : כמתורגמן. המתרגם על פה : תיר

יונית א ליונים : והלועז ששמע אשורית יצא. ואע"ג דלא ידע מאי קאמרי (א) יצא מידי דהוה אנשים וע"ה דלא ידעי מאי קאמרי' ואפ"ה נפקי ידי חובתייהו דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא: **מתני'** *קראה סירוגין ומתנמנם יצא היה כותבה ומגיהה ודורשה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא: **גמ'** *מאי סירוגין פיסקי כגון שקורא מעט ושוהה וחוזר וקורא מעט ושוהה עד שקורא את כולה יצא: ת"ר קראה סירוגין יצא *סירוסין לא יצא: ירושלמי סירוגין קטועין סירוסין קרי חדא (ב) [א] פרא חדא פירוש קורא אחד ומניח אחד כגון שקורא פסוק אחד ומדלג השני וקורא פסוק ג' וחוזר וקורא הפסוק השני שדלג הקורא כה"ג לא יצא דה"ל למפרע ר' מונא אומר משום ר' יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומסקינן דלית הלכתא כר' מונא אלא (ג) אפי' שהה כדי לגמור את כולה יצא וגבי תקיעות נמי אמרינן *אמר ר' יוחנן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ותניא כוותיה: תנו רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן [ב] המתרגם יצא פירוש שהמתרגם מוסיף דברים כדי לברר טעמו של פסוק ונמצא קורא אותם הדברים על פה כך זה הקורא אם קרא פסוק או אותיות על פה יצא ורמינן עלה דתניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה ומפרקינן לא קשיא הא ב בכולה הא במקצתה: תנו

שכשם שפסולין בשאר ספרים כך פסולין במגילה שלא תאמר הואיל ונקראת אגרת כשרין שכך דרכה של איגרת ליכתב בכל הלשונות וע"כ לשמואל אתה צריך לומר כן דהא איהו מודה דלרבנן כל הלשונות חוץ מאשורית פסולין במגילה וכדתנן [דף יז:] קראה בכל לשון לא יצא וע"כ מככתבם וכלשונם מפקי ליה דלא אשכחן קרא אחרינא דאיכא למידרש מינה הכי אלא האי ואפ"ה אמרי' דלרשב"ג לעז יוני כשר ולא ממעט ליה מככתבם וכלשונם אלא משמע דדריש ליה למעט שאר לשונות במגילה חוץ מאשורית ויונית וכי היכי דלרב ושמואל [דף יח.] ס"ל הכי אמאי לא מצינן למימר נמי דרב פפא ורב נחמן [דף ט.] הכי ס"ל ואמאי נימא מסברא דנפשין *דפליגי לפיכך נראה דודאי קי"ל כשמואל דלעז יוני לכל כשר ולא השמיטה הרב אלפסי ז"ל אלא מפני שעכשיו אין אנו יודעין מהו לעז יוני וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ' ראשון מהלכות ס"ת שכבר נשתכח יוני מן העולם ונשתבש ונאבד ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל יונית ליונים לפי שעכשיו לא הוכשר לשון יוני אלא למכירין אותו לפי שאין אנו בקיאין בלשון יונית הקדוס : והלועז ששמע אשורית יצא. ואע"ג דלא ידע מאי קאמרינן מידי דהוה אנשים ועמי הארץ. ובגמ' דייקינן לה מדכתיב במגילה האחשתרנים בני הרמכים דלא ידעי' מאי קאמרי' ואפ"ה נפקין ידי חובה ומדדייק ליה מהא שמעינן מינה דאם טעה ולא הזכיר אפי' תיבה אחת לא יצא ידי חובתו דאי לא מאי איריא לימא ליה דלהוי הני תיבות דאחשתרנים והרמכים כאילו לא הזכירם אלא לאו ש"מ דאילו לא הזכירם לא יצא וכי הזכירן אע"ג דלא ידע מאי קאמר יצא : **מתני'** קראה סירוגין ומתנמנם יצא. בגמ' מפרש מאי סירוגין : היה כותבה דורשה או מגיהה אם כוון לבו יצא. ואם לאו לא יצא למ"ד מצות צריכות כונה אתיא כפשטה ולמ"ד אין צריכות כונה איכא למימר דהכי קתני אם כוון לבו היינו שאם כוון לקרות כראוי יצא ואם לאו שאינו קורא כראוי אלא כדרך קורא להגיה שקורא בענין שיכיר השומע בחסרות ויתירות ולא כדרך קריאה לא יצא וה"נ דייק ליסנא דכותבה ומגיהה ולהכי לא איצטריך לאקשויה ולתירוצא כדעבדינן פרק היה קורא [דף יג.] : **וגרסי'** בירושלמי היה כותבה הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה *נמי בי"ד בכרכים ומיהא משמע דאפילו נימא דפורים אסור בעשיית מלאכה נמי אם חל ט"ו בשבת שהכרכין מקדימין לי"ד שהם מותרין בעשיית מלאכה שלא נאסר פורים בעשיית מלאכה למאן דאית ליה שהוא אסור כדאיתא בפ"ק בגמ' [דף ה:] אלא בזמנו ואע"פ שי"ד זמן קריאה לכל וה"ל לומר לבני הכפרים המקדימין ליום הכניסה שהן מותרין במלאכה שאין זה זמן קריאתה אלא מדין הקדמה בעלמא והאי דנקט בירושלמי בני כרכין הקורין בי"ד לרבותא נקטיה אע"פ שהוא זמן קריאה לכל ועוד דלענין הספד ותענית זה וזה שוין ומכאן יש ללמוד לדידן דתלי במנהגא דאפי' באתרא דנהיגי אסורא במקדימין לא מיתסר מסתמא : תו גרסי' התם ומגיהה תני ואין מדקדקין בטעותיה יצחק בר אבא בר מהסיא ורב חננאל הוו יתבי קומי רב חד אמר יהודיים וחד אמר יהודיים ולא חזר חד מנהון מיהו משמע דדוקא בטעיות שהענין והלשון אחד כגון יהודים ויהודיים אבל טעות אחר לא שאם כן לא קראה כולה ומשמע ודאי שכל שחסר ממנה כלום בקריאתה פסול : **גמ'** ר' מונא בשם ר"י אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ומסקנא דלית הלכתא כרבי מונא וא"ת והא אמר רב אשי בפרק מי שמתו [דף כג.] גבי תפלה דכ"ע אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומדהוה יכול רב אשי לתרוצה התם בההוא אנפא אחרינא דאיתרילא לה התם ולמימר דבעלמא שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש וקאמר חוזר לראש אלמא דהכי הוא קושטא דמילתא דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש י"ל דאין ה"נ לענין תפלה כיון דחמירא שאין לו רשות להפסיק בה לא מפני היראה ולא מפני הכבוד ומש"ה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש אבל במגילה והלל שאדם רשאי לפסוק בהם מפני היראה ומפני הכבוד אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש וה"ל לומר בתקיעות : **תנו** רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וכו' ואסיקנא הא בכולה הא במקצתה. והקשה הרשב"א ז"ל דהכא משמע דחסרה מקצתה כשרה ואילו לקמן [דף יח:] אמרינן הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למ"ד מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה אלמא אם חסרה מראשה עד איש יהודי פסולה דהכי דאמרינן צריך שתהא כתובה כולה משמע דלעכב נמי אמרינן מדפרכינן לקמן בגמרא אלא דכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה והא אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד

המאור הקטן

הא דתניא יונית ליונים יצא אע"פ שכתבה הרי"ף ז"ל לאו הלכתא היא דשמעת מינה יונית ליונים אין לכ"ע לא ואנן קי"ל כרב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוני לכל כשר ואינהו דאמרי כרשב"ג למימרא דהלכתא כרשב"ג בין בס"ת בין בשאר ספרים אפי' במגילה ואע"ג דכתיב בה ככתבם וכלשונם ובפ"ק אפסיקא הלכתא כוותיה בהדיא דאמר ר' אבהו א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור הא דתניא יונית ליונים יצא וכו' הלכה כרשב"ג : **אמר הכותב** כי איפסקא הלכתא כוותיה לאו במגילה איפסקא דא"כ קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דאיהו אמר הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג דקתני בכל לשון לא יצא דאפי' לעז יוני אינו כשר אלא שהלועזות קורין אותה בכל לעז וקתני נמי והלועז ששמע אשורית יצא ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית והיינו דאמרי' בגמ' מתני' כברייתא וכיון שכן על כרחין לר' יוחנן הלכה כסתם משנה דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם והילך פסק הוא הלכה

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות תפילין סמג עשין כב טוא"ח סי' לב טוי"ד סי' רעג: ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצא:

שיטת ריב"ב

פיסקא היה כותב. וכו': גמ' דאפי' למאן דאמר וכו'. כלומר ליכא לאוקומא בדכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה דאפי' למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה:

למ"ד מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה ואם איתא דלכתחילה בלחוד קאמר מאי קושיא דהא מתני' אם כוון לבו [יצא] קתני ותירץ דהכא בשתחילת המגילה וסופה כתובה אלא דבאמצע היא חסרה ומש"ה כל היכא דלא מיחסרא רובה כשרה דאינה נראית כספר [חסר] אלא כספר מלא שלם שיש בו טעיות ומגילה כיון שנקראת אגרת אין מדקדקין בה לפסלה בכך אבל כשחסר ממנה מראשה עד איש יהודי אע"פ שהיא מעוטה (דאינה) נראית כספר חסר וצריך שיקרא אותה מספר שלם: **וכתב** הרמב"ן ז"ל דמאי דאמרינן במקלתה כשרה קל הוא שהקלו חכמים במגילה מפני שנקראת אגרת כיון שאין הפסול מתפשט בכולה ודמי למאי דאמרינן לקמן [דף יט.] בתפילה שאע"פ שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה כל שהטיל בה שלשה חוטי גידים כשרה אבל בס"ת אין הדין כן שאפי' לא השמיט בה אלא אות אחת פסול ואין קורין בו והביא ראיה ממה ששנינו בפ' הקומץ רבה [דף כח.] בתפילין ומזוזות שתי פרשיות [שבמזוזה וד'] שבתפילין מעכבין זה את זה אפילו כתב אחד מעכב והוינן בה [שם כט.] פשיטא ואמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד א"כ לאות שאין מקיף לה גויל מארבע רוחותיה והיינו נמי באות אחת כדאיתמר עלה אגרא חמוה דרבי אבא אפסיקא ליה כרעא דה"א דהעם בנוקבא ואתא לקמיה דר' אבא ואמר ליה אם נשתייר בה אות קטנה כשר ואם לאו פסול ורמי בר דיקלא דאפסיקא ליה כרעא דוא"ו דויהרוג בנוקבא ופסלה אלמא תפילין בהשמטת אות אחת נפסלין וכ"ש שכתב בה טעות ותנן [מגילתין דף ח:] אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון הא לענין טעות זה וזה שוין אלמא ספרים נפסלים בטעות אחד עד שיתקן ואי קשיא הא אמרינן בפ' הניזקין [דף ס.] ס"ת שחסר בו יריעה אחת אין קורין בו הא חסר פסוק אחד משמע דקורין בו איכא למימר דהתם בשחסר יריעה אחרונה של ספר תורה או של חומש אחד בין יריעה גדולה ובין יריעה קטנה כל דחסר במלתיה אין קורין בו אבל השמיט הסופר באמצע אפילו פסוק אחד ואפילו אות אחת לא צריכא ליה דודאי אין קורין בו והיינו דאיצטריכא ליה לתנא למיתני למגילה וקראן הקורא על פה כמתורגמן יצא כלומר מה שאין כן בתורה אלו דבריו ז"ל ואיני רואה לראיותיו ז"ל הכרח דמאי דאמרינן במנחות דפרשיות שבמזוזה ובתפילין אפילו כתב אחד מעכב ודאי שכן הדין בס"ת למה שס"ת שוה בו עם תפילין ומזוזות שהרי תפילין ומזוזות אין מצותן לקרות בהן אלא שחייב כל איש מישראל לקבוע מזוזה ולהניח תפילין וכיוצא בזה בס"ת חייב כל אדם לכתוב ס"ת לעצמו ובמצוה זו כשם שתפילין ומזוזות אפילו אות אחת מעכבן כך ס"ת אפילו אות אחת מעכבו שלא קיים מצות כתיבתו עד שיתקן אבל לענין לצאת בקריאתו שהוא מתקנת נביאים ועזרא אין ללמוד ס"ת מתפילין ומזוזות שהרי אף הרב ז"ל מצטרך להודות בס"ת שחסר פחות מיריעה בסופו שקורין בו ואילו בתפילין ומזוזות הדבר פשוט שאפילו אות אחת מעכבן וכיון שעל כרחך אין ס"ת לענין קריאה שוה עם תפילין ומזוזות אפשר לומר שאפילו השמיט בה באמצע אותיות או פסוקין וקראם הקורא כמתורגמן יצא כשם שאמרו במגילה וכן אמרינן בתוספתא שאף בתורה יצא עוד הקשה עליהם הרמב"ן ז"ל מדמכשרינן הכא השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים עד רובה אע"פ שהטעיות מפוזרין בכולה ואע"פ שלא תיקן ואלו בפ' הקומץ רבה [דף כט:] אמרי' ס"ת שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף יתקן ארבע יגנז ובעינן התם דף אחת שלימה והוא דכתוב רובא דספרא אלמא מאי דאמר הכא במגילה מקולי מגילה שנו ולא אמרו בס"ת אלא יתקן אבל קודם שתיקן אפי' בטעות כל דהו מיפסיל כתפילין ומזוזות וגם זו אינה ראיה אלא דאפשר דאה"נ במגילה שיתקן ויגנוז כדאיתמר בס"ת ומיהו אם לא תקן וקרא בס"ת כמתורגמן אפשר דיצא כדאמרינן במגילה ואפשר עוד דדינא דיגנוז ליתא במגילה דהתם היינו טעמא משום דמיחזי כמטומר ואם החמירו בס"ת בכך משום זה אני ואנוהו אפשר שאין להחמיר כל כך במגילה: **תנו** רבנן השמיט בה הקורא פסוק אחד וכו'. ה"ה דאפילו השמיט בה תיבה אחת שצריך לחזור למקום אותה תיבה ולקרות משם ולהלן והאי דנקט פסוק אחד לרבותא נקטיה סד"א חד פסוקא מילתא באפי נפשיה הוא וכתר כולה אפשר למקרייה קמ"ל דלא וכן סיפא דקתני נכנס לבהכ"נ ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה וכו' הוי רבותא טפי מפסוק אחד דאע"ג דכל פלגא ופלגא ענין בפני עצמו אפי' הכי לא אלא קורא מתחלה ועד סוף: **היכי** דמי מתנמנם אמר רבא נים ולא נים תיר ולא תיר. איכא מאן דמפרש נים ולא נים בתחילת שינה תיר ולא תיר שכבר ישן וכשנעור לא נעור יפה והאי פירושא הכא סליק שפיר אבל אשכחן האי לישנא גופיה גבי אכילת פסחים דאמרי' התם [דף קכ:] נרדמו לא יאכלו פי' משום דהויא ליה כשתי חבורות ואין הפסח נאכל לשתי חבורות נתנמנמו יאכלו ובפ"ק דתענית [דף יב:] נמי דחינן אליבא דמ"ד דישן אסור לאכול (בה אח"כ) דכי קתני ברייתא ישן ועומד הרי זה אוכל התם במתנמנם ואמרינן התם אבל חדא היכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר והתם לא אפשר לפרושי הכי תיר ולא תיר שכבר נרדם ואינו נעור יפה דא"כ משעה שנרדם נאסר אלא ודאי דהתם כולהו חדא מילתא קאמר דלא נים ולא תיר ובתחילת שינה קאמר: וקי"ל כרבי יוחנן דאמר אסור לכתוב אפילו תיבה אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות וכו'. מוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק דגרסינן התם בפרק הקורא את המגילה עומד ויושב א"ר זעירא בשם רבי חננאל אפילו רגיל בתורה כעזרא לא יהא הוגה מפיו וכותב וקורא במה שכתב *שנאמר מפיו יקרא אלי ואני כותב והא תניא מעשה בר"מ שהיה כותב באסיא ולא היה שם מגילה כתובה עברית וכתבה מפיו וקראה אין למדין משעת הדחק וי"א שתים כתב [כתב] את הראשונה מתוך פיו ואת השניה מתוך הראשונה וגנז את הראשונה וקרא בשניה: **והלכתא** מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט. ואפשר דהיינו טעמא לפי שהמזוזה נבדקת פעם אחת בשבוע והתפילין מתוך שנשמרין אין נבדקין אלא פעם אחת ביובל ולפיכך אין צריכין כתב המיושר כ"כ ומש"ה אין צריכין שרטוט [*ולפי זה ספרים בעו שרטוט שלא יערבב הקורא בהם שזהו בדיקת כל שטה וכדמסיק] אבל ר"ח ז"ל פי' דכי אמרינן מזוזה צריכה שרטוט הייט שצריכה שרטוט בכל השיטות ותפילין אין צריכין שרטוט בכל השטות שהוא ז"ל סובר דלא בעי' שרטוט בס"ת אלא בשטה ראשונה וכ"ש בשאר ספרים ומש"ה איצטריך הלכה במזוזה להצריכה שרטוט בכל השטות דאם איתא דכל כתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השיטות למאי איצטריך הלכה במזוזה ותפילין נמי אמאי אין צריכין שרטוט וכי מגרע גרעי אלא ודאי אין הספרים צריכין שרטוט אלא בשטה ראשונה חוץ ממזוזה שהיא צריכה שרטוט בכל השטות ותפילין כספרים שאין צריכין שרטוט אלא בשטה ראשונה אבל בשטה ראשונה מיהא צריכין דהא א"ר יצחק שנים כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין ועוד הביא ראיה מדאמרינן במגילה [דף טז:] צריכה שרטוט כאמתה של תורה ותשמע דהיינו כמזוזה שיש בה מלכות שמים דאם איתא דכאמתה של תורה היינו ס"ת למה לן למילף הכא מדברי שלום ואמת תיפוק לי מדאמרי' בפ"ק [דף יט.] דנקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונילף נמי שרטוט מהתם אלא משום דס"ת אינו צריך שרטוט אלא בשטה ראשונה ומזוזה צריכה שרטוט בכל השיטות ולפיכך אמר במגילה שצריכה שרטוט כמזוזה ואין אלו ראיות דלעולם כל כתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השטות והלכתא דמזוזה אצטריכא ליה משום דכי בעי שרטוט ה"מ במה שנתן לקרות בו כדי שלא יתערבב הקורא בקריאתו הלכך מדינא מזוזה ותפילין שאין קורין בהן כל עיקר אין צריכין שרטוט אלא דאתאי הלכתא לאצרוכי שרטוט למזוזה ותפילין בדינייהו קיימי ודאמרי' במגילה מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה כבר פרש"י ז"ל דהיינו ס"ת עצמו והכי מוכח בירושלמי דגרסי' התם נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור הרי היא כאמתה של תורה מה זו צריכה שרטוט אף זו צריכה שרטוט מה זו ניתנה להדרש אף זו ניתנה להדרש אלמא דס"ת עצמה קרי אמתה של תורה וה"נ מוכח בירושלמי דמגילה שכתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השטות דאמרינן התם הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות בדיו מסורגל כלומר משורטט בין שטה לשטה דהיינו לשון סרגול בכל מקום ובויקרא רבה אמרינן קווצותיו תלתלים זה הסרגול שחורות כעורב אלו השטות והיינו סרגול כל שטה ושטה שהן עשויות תלתלים וכי תימא אם כן למאי איצטריך דברי שלום ואמת במגילה תיפוק לי דנקראת ספר י"ל דאדרבה כיון דנקראת אגרת כדאיתא התם הייתי אומר שאינה צריכה שרטוט שבכך היא דומה לאגרת יותר משאר הספרים: **וצריך** לשרטט למגילה דאמר רבי אסי צריכה שרטוט כאמתה של תורה. וכבר פי' דמשום דנקראת אגרת הוצרכנו ללמוד שצריכה שרטוט כשם שהוצרכנו גז"ש [דף יט.] דכתיבה כתיבה דבעי' בה קלף ודיו אע"פ שהן צריכין בס"ת כי היכי דלא לימא דמשום דנקראת אגרת לא יהו צריכין במגילה ועדיין לא למדנו בשרטוט דשמא לעיקר כתיבתה הוקשה לספר דהיינו קלף ודיו אבל לא לשרטוט שאינו אלא תקון הכתיבה ומש"ה איצטריך ואמת לומר שאף לעניין

°תנו רבנן השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אגמור את כולה ואחזור ואקרא את הפסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה עם הצבור ואחזור ואקרא חציה הראשון אלא קורא מתחלה ועד סוף: ומתנמנם. היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקארו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר: היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא. אוקימנא כגון דכתיבא כולה (א) קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנחה קמיה וכתב ליה דאפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה וקי"ל כרבי יוחנן דאמר אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות דאמרינן אביי שרא להו לבני בי רחבא למכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כמאן כי האי תנא דתניא רבי *יהודה אומר משום רבינו תפילין ומזוזות נכתבין שלא מן הכתב ואין צריכין שרטוט (א) והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין: וצריך לשרטוטה למגילתא *דא"ר אסי [ג]מגילה צריכה שרטוט באמתה של תורה:

ער"ד: נר מצוה

בגמ' איתא ירמיה

אלף ש

דף טז:

הלפע"א

רש"י

תיר. ער: אהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב: בי רחבא. מוכרי תפילין: מיגרס גריסין. שגורות בפי כל: כאמתה של תורה. כספר תורה עצמו: העומדין

גרסינן

הגהות חו"י

(א) כ"כ עי' ברי"ף הלכות מזוזה סי' רפ"א.

הגהות הב"ח

(א) ר"ן ומנחה:

ירושלמי פ"ג כתם שנאמר

נ"י מספר

לענין שרטוט נקראת ספר ואכתי אצטריך למכתב וכתב בספר ללמד שאף אם תפרה בחוטי פשתן פסולה כדאיתא לקמן [דף יט.] דבלאו הכי הוה אמינא דכשרה לפי שהתפירה אינה דבר שבגופה ממש כקלף ודיו ושרטוט ומ"מ כיון שנקראת אגרת הקלו בה דבשלשה חוטי גידין כשרה שכן דרך האגרות שאין תופרין בהן אלא מעט וכיון שאין התפירה מגופה ממש יש להקל בה בכך וכל שכן בדברים שהם חוץ לגופה כגון קריאה שלא שדינה כדין אגרת וזהו שכתבו הקורא את המגילה עומד ויושב יצא מה שאין כן בתורה ומכאן נראה שהקורא פושט כאגרת כמנהג הגאונים ואינו קורא וכורך כס"ת כמנהג רבותינו הצרפתים שהצריכו כן וכן יש ללמוד שצריכה עבוד לשמה דדבר שבגופה הוא וקי"ל בס"ת דבעי ביה עבוד לשמה כדאמרי' בפרק הניזקין [דף נד:] ההוא דאמר ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין שבו לא עבדתים לשמן ואמרינן עלה מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת הלכך משמע דמגילה נמי בעי' בה עבוד לשמה כל זה כתב הרמב"ן ז"ל ועוד הביא ראיה מדאמרי' בירושלמי מה בין ספרים למגילת אסתר שהספרי' נכתבים בכל לשון ומגילת אסתר אינה נכתבת אלא אשורית משמע הא לכל דבריהם זה וזה שוין אבל הרמב"ם ז"ל כתב שהמגילה אינה צריכה עבוד לשמה וכתב הרמב"ן ז"ל דשמא הוא סבור לומר דלשמה כיון שאינה דבר (נזכר) [ניכר] בה כלל אינו כדברים שמגופה ולא כדברים שהם בה ואינן מגופה כתפירה אלא כדברים שהם חוץ לגופה ולפיכך דינה בעבוד כדין אגרת אלא שמ"מ יקשה מן הירושלמי אא"כ יאמר דקולי ספרים קתני חומרי ספרים לא קתני ואינו מחוור כלל ע"כ. ולא ידעתי מה הוא דע"כ כי קתני אין בין היינו לענין דברים שבגופה דאילו לענין דברים שאינן מגופה הא איכא נמי בין ס"ת למגילה מאי דמקילינן

נר מצוה | תורה אור | רש"י

גרסי' בגיטין בפ"ק *שלח ליה *מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדין עלי ובידי למוסרן למלכות מהו שרטט וכתב ליה °אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה מצערן לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה °דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לפניך חללים חללים השכם והערב עליהם לבהמ"ד והן כלים מאליהם: *א"ר יצחק א שנים כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין בלא שרטוט במתניתא תנא ג' כותבין ארבע אין כותבין:

מתני' *ב היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל ב הדיפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית ובספר ובדיו:

גמ' *דפתרא מליח וקמיח ולא עפיץ נייר מחקא:

מתני' בן עיר שהלך ג לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהם מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר' מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה:

גמ' בן עיר שהלך לכרך אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור ג בליל י"ד ונתעכב ולא חזר אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד ד קורא עמהם דכתי' °היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי היהודים הפרזים כתיב למה לי למכתב היושבים בערי הפרזות אלא הא קמ"ל דפרוז

רש"י: העומדין עלי. לחרף ולגדף: ובידי למוסרן. כח בידי להלשין עליהם: שתים כותבין. שתי תיבות כותבין מן המקרא בלא שרטוט: קמיח. במים ולא מעובד בעפצים שקורין גאל"ש: מחקא. נייר של מין עשבים: **מתני'** בן עיר. שזמנו בי"ד שהלך לכרך שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור. מפרש לקמן בגמ': קורא כמקומו. כחובת מקומו בן עיר בי"ד בן כרך בט"ו: ר' מאיר אומר כולה וכו'. וקאמר בגמרא כלם מקרא אחד דרשו דכתיב ותכתוב אסתר ומרדכי היהודי את כל תוקף מ"ד כולה תוקפו של אחשורוש מ"ד מאיש יהודי תוקפו של מרדכי ומ"ד מאחר הדברים האלה תקפו של המן: **גמ'** נ"ב. (א) דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא כמקומו בט"ו ולא בי"ד: אלא שעתיד לחזור בליל י"ד. אם קודם עמוד השחר יוצא מן העיר הוא דקאמר מתני' אין צריך לקרות בליל י"ד ואע"פ (א) שעכב שם הואיל וביום י"ד לא יהא שם אין זה אפילו פרוז בן יומו: אבל אם אין עתיד. לצאת משם בלילה דהשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתיד לחזור למחר וליומא אוחרא נקרא פרוז וקורא עמהם (ב) וה"ה לבן עיר שהלך לכרך אם עתיד לחזור בליל ט"ו שלא יהא שם ביום ט"ו לא הוי מוקף ליומו וקורא בי"ד ואע"פ שהוא בכרך אבל אם אין עתיד לחזור בליל ט"ו א"צ לקרות בי"ד וממתין וקורא עמהם ואע"פ שסופו לחזור לאחר זמן:

בה משום דנקראת אגרת: ויש מחמירין ומצריכין למגילה תגין ולא מחוור דלא מצינו תגין אלא לס"ת שמצאו משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות כדאיתא במנחות [דף כט:] ובשבת [דף פט.] וכי דאיתרבי לשרטוט לתגין לא אתרבי: **גרסי'** בגיטין בפ"ק שלח ליה מר עוקבא לר"א בני אדם העומדין עלי. לחרף ולגדף: ובידי למסרן למלכות. כח בידי להסליק עליהם עול המלכות: השכם והערב לבית המדרש. דריש דום מלשון דמדומי חמה: אמר רבי יצחק שתים כותבין. שתי תיבות כותבין בלא שרטוט אבל שלש אין כותבין והורו מקצת רבותי' הצרפתים ז"ל דכי אמרי' שלש אין כותבין ה"מ כי מייתי קרא גופיה כדאמרינן בתלמוד ומדבר בלשון נקיה ונקיט ליטנא דקרא אין צריך שרטוט שהרי אין זה קדוש שאינו מתכוין לפסוק אלא ללשון נא ובירושלמי לא משמע הכי דגרסי' פרק בני העיר שלח ר' אבהו וכתב לו הרי פייסנו לג' דילטורים אבל תמר תמרורית בתמרוריה עומדת ובקשו למתקה ולשוא לרוף לרף ר' חייא משלח כתב לר' אושעיא בר שימי ראשיתך מלער מאד ישגא אחריתך אלמא דאפי' בכה"ג מקפיד היה לכתוב שלא כסדר הפסוק כדי שלא יצטרך לשרטוט מיהו כתב הרמב"ן ז"ל דכי אמרי' דצריכין שרטוט דוקא בכתיבה אשורית אבל שאר כתיבות אין צריכות שרטוט ועל זה סמכו שלא לשרטט אגרותיהן: במתניתא תנא שלש כותבין ד' אין כותבין. בהלכות גדולות פסק כרבי יצחק אע"ג דפליג אמתניתא דיודע היה שאינה עיקר: **מתני'** היתה כתובה בסם בסיקרא. מיני צבעים הם: ובקנקנתוס. מפרש בגמ' חרתא דאושכפי ופרש"י ז"ל אורפימנ"ט ובתוס' אמרו שאינו כן שאם איתא היה אסור להטילו בדיו של ס"ת מדאמרי' בפ"ק דעירובין [דף יג.] ובפ"ג דסוטה [דף כ.] אמר ר"מ כשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתוס לתוך הדיו וכשבאתי לפני ר"ע אסרה עלי ואנו רגילין לתת אורפימנ"ט לתוך הדיו על כן פירשו הם קנקנתוס ויטריאו"ל וכן פרש"י ז"ל בעירובין מיהו אפשר דקיימא לן כמאן דאמר התם חוץ מפרשת סוטה שבמקדש ולפיכך מותר להטיל בין אורפימנ"ט בין וידראו"ל לדיו של ספר תורה: **גמ'** דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ. מהכא משמע דאין כותבין אלא על עור מעופץ ומיהו [ר"ת] כתב ה"מ בעבוד שלהם שלא היה טוב בלא עפצים אבל עבוד שלנו טוב ומתקיים אע"פ שאינו מעופץ ותדע לך שהרי בגיטין פסלו דפתרא מפני שיכול להזדייף כדאמרינן התם [דף יא.] והא בעינן כתב שאינו יכול להזדייף ומשכינן בדעפיצן ואנו רואין שעבוד שלנו מזדייף מאד הלבן מיהא אע"פ שאין מעופץ ואף בימי רבותינו היו כותבין בעור שאינו עפוץ דאמרינן בפרק הקומץ רבה [דף לא:] קרע הבא בתוך שתים יתפור בתוך שלש לא יתפור והא תניא בתוך שלש יתפור וכו' ומשני לא קשיא הא בחדתא הא בעתיקתא ולאו חדתא חדתא ממש ולא עתיקתא עתיקתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא עפיצן אלמא אף בס"ת היו כותבים בקלפים שאינן עפוצין: **מתני'** בן עיר שהלך לכרך. בן עיר שזמנו בי"ד שהלך לכרך שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור למקומו. מפרש בגמרא: קורא כמקומו. כחובת מקומו: מהיכן קורא את המגילה ר"מ אומר וכו'. טעמא דכולהו מפרש בגמרא: **גמ'** אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד. אבן כרך שהלך לעיר בלחוד קאי והכי קאמר שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קודם זמן השחרית אינו צריך לקרות עמהם כיון שלא יתעכב כאן ביום י"ד אי נמי אפילו נתעכב שכיון שנתעכב שלא מדעתו וכן דעת

שלטי הגבורים

א כתב מיי' דשרי בג' ואסור בד' ובעל הלכות אסר ג' ושרי ב' וכ"כ הרא"ש וכתב הרמב"ן דוקא כתיבה אשורית שכותבין בה תורה נביאים וכתובים בעי שרטוט אבל כתיבה שכותבין בה כתבים ופירושים אינה צריכה שרטוט והרא"ש כתב לא ראיתי לרבותי נוהגים כן:

לשון ריא"ז

אפי' ג' תיבות אין כותבין בכתבי הקדש בלא שרטוט אבל ב' כותבין:

ב כתב סמ"ג עשין כ"ט דמגילה צריכה עבוד לשמה ובהל' מגילה כתב בשם מיי' דא"צ עבוד לשמה וצ"ע וקלפים שלנו כשרים אע"פ שאינן מעופצים וצריכה שרטוט ור"ת כתב כיון דנקראת ספר נותנין לה כל דין ס"ת חוץ ממה שמפורש בהדיא דהיינו דאם הטיל בה ג' חוטין כשרה אבל לכל שאר הדברים היא כס"ת לענין עבוד לשמה והיקף גויל ותטוטרות תתי"ן ותליית הה"ין הקופי"ן וכל גופות האותיות כצורתן חייבין של שעטנ"ז ג"ץ וחסרות ויתירות וצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו ככל כס"ת. ומיי' כתב שא"צ עבוד לשמה ואם כתב מין או עכו"ם פסולה ובו"ה כתב שא"צ תגין:

לשון ריא"ז

הרי זה לא יצא בקריאתה עד שתהא כתובה בדין שרגילין העולם לכתוב בו ספרים ועד שתהא כתובה על הספר שהוא עור המתוקן בתקונו או גויל או קלף:

לשון ריא"ז

ג בן כרך המוקף חומה שהלך לעיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אם עתיד לחזור למקומו בליל י"ו קודם שיעלה עמוד השחר א"צ לקרות עם בני העיר בליל י"ד אלא קורא בט"ו עם בני מקומו ואם אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עם בני העיר בלילה וביום וכן בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לחזור בליל ט"ו הרי זה קורא בי"ד כחובת מקומו אע"פ שהוא בכרך וא"צ לקרות עמהם בליל ט"ו ואם אינו עתיד לחזור בליל ט"ו ה"ז קורא עם בני הכרך בלילה וביום ובתלמוד א"י נמצא שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב לקרות עם בני מקומו בי"ד וכן נתחייב לקרות עם בני הכרך בט"ו וכן בן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לעיר ונפטר מבני הכרך ומבני העיר אינו קורא לא בי"ד ולא בט"ו שהרי בי"ד לא היה בעיר ובט"ו לא היה בכרך:

ד כתב הרא"ש ז"ל הרב ז"ל לא רצה לפרש מלתא דרבא גם אבן עיר שהלך לכרך דלא מסתבר למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין וישאר שם יום ט"ו ויקרא עמהם או אף אם יחזור לעירו יקרא בט"ו כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפים למה תחול עליו חובת קריאתו וזהו סברת רש"י מיהו ליטנא דתלמודא משמע דרבא קאי אכולה מתני' וכן מוכח בירושלמי ויש לייבב דברי רבא אכולה מתני' וכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל י"ד ומקצת היום שהוא זמן קריאתם של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתו כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם עד מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאתו אנשי

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות ס"ת סמג עשין כה טוי"ד סי' רפג:

ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרלא:

ג מיי' פ"ק מהל' מגילה טור א"ח סי' תרפח:

שיטת ריב"ב

גמ' מחקא. באגא בלע"ז: מתני' בן עיר. שזמנו בי"ד: שהלך לכרך. שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור למקומו. מפרש בגמ': קורא כמקומו. כחובת מקומו: גמ' הכי איתא שמעתא דרבא בגמ' אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד. אבל אין דעתו לחזור בליל י"ד קורא עמהם אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב על כן היהודים הפרזים וכו'.

הגהות חו"י

(א) בגמ' לא גרסה בן עיר שהלך לכרך ע"כ פירש"י לפי דרכו ולהרי"ף יש לו שיטה אחרת ופירש אותה הרא"ש דס"ל שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו אם היה בדעתו להיות בליל י"ד בביתו הרי הוא כמקומו אף אם נתעכב שמה וכו':

הגהות הב"ח

(א) נ"ל שעודנו:

(ב) נ"ב בין בלילי י"ד בין ביום י"ד:

המאור הקטן

מתני' בן עיר שהלך לכרך וכו' כתב הרי"ף ז"ל בן עיר שהלך לכרך אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר וכו' א] ולא נתבררו לנו דבריו בזה מאי עתיד ומאי נתעכב אם חזר חזר ואם לא חזר לא חזר ועכוב בזה מאן דכר שמיה אלא הכי נקטינן פירושא דמימרא דרבא אבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קורא כמקומו בט"ו כיון שלא נשתהה שם עד שיאיר מזרח שהוא זמן קריאת המגילה ביום אבל אם אין עתיד לחזור בליל י"ד ונשתהה שם עד שיאיר המזרח הרי הוא פרוז בן יומו וקורא עמהם בי"ד והא דנקטה רבא לשמעתיה על בן כרך שהלך לעיר משום קרא דכתיב בהדיא על פרוז בן יומו שנקרא פרוז ומרוקיא דפרוז נפקא לן נמי מוקף שאפי' בן יומו נקרא מוקף הלכך בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לצאת מן הכרך לחזור למקומו בליל ט"ו קורא כמקומו בי"ד ואם לאו שאין עתיד לחזור אלא שיש בלבו לשהות שם עמהם עד שיאיר מזרח קורא עמהם בט"ו שהמוקף בן יומו נקרא מוקף:

מלחמת ה'

ועוד בן עיר שהלך לכרך וכו' ולא נתבררו לנו כו' ועכוב בזה מאן דכר שמיה: **אמר** הכותב אפשר שלא נתבררו לו אבל דברים נכונים הם וכך פירושה ודאי דאבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד אע"פ שנתעכב קורא כמקומו בלילה וביום שאין זה נקרא פרוז מאחר שלא נתעכב לדעת אבל אם אין דעתו לחזור למקומו בליל י"ד אלא ביום י"ד נעשה פרוז בן יומו וקורא עמהם מאחר שנתעכב כאן אף יום ט"ו שאילו יצא וחזר לו היה נעשה מוקף ביום ט"ו והיה קורא כאן וכאן והכי אמרי' בירושלמי וכן מצינו בכל מקום שאין נותנין עליו חומרי מקום שהוא שם אלא כשאין דעתו לחזור ואפי' עמד שם כמה שלא לדעת לא עלה לו ומה שכתוב בהלכות בן עיר שהלך לכרך פיסקא דמתני' היא וכלשון הזה פי' רבינו חננאל ז"ל אמר רבא לא שנו בן כרך שהלך לעיר קורא כמקומו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונזדמן ונתעכב ולא חזר קורא בט"ו כבני מקומו אבל אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם ירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך שזמנו מוקדם למה שכינו אם עתיד לחזור אם חזר הרי חזר ואם לאו נעשה מוקף אמר ר' יודן לית כאן בן עיר שהלך לכרך אמר ר' יוסי אית כאן בשעתיד להשתקע וכו' נתברר הפי' שפירשנו זה לשון רבינו חננאל ואין הדבר מוכרע מן הירושלמי הזה כמו שאמר אבל כתבתיו מפני שהוא עדות על דברי רבינו יצחק ז"ל ופי' הירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שאם אינו עתיד לחזור למקומו בזמן קריאתן דהיינו ליל י"ד קודם שהאיר המזרח יקרא עמהם שהרי כאן נעשה פרוז לדעת ואם עמד כאן יום ט"ו נפטר שכבר יצא מכלל מוקף אלא בן עיר שהלך לכרך ולו זמנו מוקדם והרי קודם שנעשה מוקף חל עליו חיוב מקומו ויקרא כאנשי מקומו אמר ר' יוסי בשעתיד להשתקע כלומר אם נתן דעתו מתחלה בליל י"ד להשתקע כאן עד יום ט"ו יצא מכלל פרוז מעתה וראיתי עוד בירושלמי ר' יודן בעי נתן דעתו לעקור דירתו ליל ט"ו ולאו מתני' היא בן עיר שהלך לכרך מתני' כשהיה בכרך ומה צריכה ליה כשהיה בעיר מזה נתברר לי דאבן כרך קיימא דרבא אבל בן עיר בליל ט"ו תלו דינו: **סליק מסכת מגילה**

השגות הראב"ד

א] ולא נתבררו לנו וכו' ועכוב בזה מאן דכר שמיה וכו': א"א מי שלא הבין ולא ידע יתמה על פי' הרב ז"ל והוא האמת והתרווייהו קאי רבא דפשטא דמלתא ופרוז בן יומו וכו' ומוקף בן יומו דאמרי' על יום י"ד קאמר שאם הוא מוקף באותו יום פרח נזמנו תורת פרוז ואם הוא פרוז דינו כפרוז הלכך אם הוא בן כרך שהלך לעיר והיה בדעתו לצאת משם בלילי י"ד דהיינו קודם שהאיר המזרח והכי פירשו לה בירושלמי אע"פ שנתעכב שם שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם הרי הוא כמוקף וקורא בט"ו כמקומו ואינו חייב קרותה עמהם ואם לא היה בדעתו לצאת משם קודם האיר המזרח ובשעת חיוב מגילה של בני העיר לא היה בדעתו לצאת משם הרי הוא פרוז וקורא עמהם אע"פ שהוא פרוז ליומו ותו לא ואם היה בן עיר שהלך לכרך ועתיד לחזור למקומו בלילי י"ד דהיינו קודם שהאיר המזרח קורא שם כמקומו אע"פ שנתעכב שם מאונס ואם לאו הרי הוא כמוקף אע"פ שאינו אלא ליומו ואינו קורא בי"ד ואם מתעכב עמהם עד שערב קורא עמהם ובודאי צריך להתעכב ולקרות עמהם שכבר נעשה מוקף ביום י"ד דבי"ד הדבר תלוי דמפרזי נפקא לה לבן יומו והוא בן י"ד. ובירושלמי גרסי' ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך ואין זמנו מוקדם וא"ר יודן לית כאן בן עיר שהלך לכרך. וצ"ל דלא גרסי' כמקומו בכ"ף אלא במקומו בבי"ת ולפי הגמ' שלנו סוא בכ"ף וכו'

דעת הרב אלפסי ז"ל שכתב ונתעכב ולא חזר אבל אם אין עתיד לחזור בליל י"ד כלומר שלא היה בדעתו לחזור למקומו באותו לילה אלא להתעכב כאן ביום י"ד ונתעכב קורא עמהם ביום י"ד שנעשה פרוז בן יומו ומיהו אם חוזר למקומו בליל ט"ו [חוזר] וקורא עמהם וגדולה מזו אמרו בירושלמי בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן וזהו שכתוב בהלכות (א) בן עיר שהלך לכרך פסקא דמתני' הוא: ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף וכו'. כלומר דבן עיר שהלך לכרך נמי אמרי' שאם היה דעתו בליל י"ד לחזור למקומו בליל ט"ו לא יהא נר מצוה נעשה מוקף בן יומו וקורא בו' שהם העיר עלמה בי"ד בלילה וביום (ט"ו) [י"ד] כמקומו אבל אם דעתו בליל ארבעה עשר להתעכב שם ליל ט"ו וקלא מן היום אינו צריך לקרות בליל י"ד וביום י"ד אלא ממתין עד ט"ו וקורא עמהם דכי היכי דפרוז בן יומו נקרא פרוז ה"נ מוקף בן יומו נקרא מוקף ובן יומו היינו בליל ט"ו וקלא מן היום ומה שפירשו בן כרך שהלך לעיר תחלה היינו משום דבההוא מפרש קרא דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומינה גמרינן למוקף:

ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה. הא לאו הכי אפי' בדיעבד לא יצא והכי מוכח בגמרא כמ"ש למעלה: מגילה נקראת ספר. דכתיב ונכתב בספר: ונקראת אגרת. דכתיב את אגרת הפורים: שאם תפרן בחוטי פשתן פסולה. כספר תורה: ובלבד שיהיו משולשין. פרש"י ז"ל שיהיה מראש היריעה עד התפירה הראשונה כמתפירה ראשונה לשניה ובודאי דהכי משמע לישנא דמשולשין גבי ערי מקלט דאמרינן בהו [מכות דף ט:] ובלבד שיהו משולשין ואמרינן התם שיהא מדרום לחברון כמעיר לעיר ומיהו בבכורות גבי *) חורון והמומין הקבועין אמרינן דבודקין אותו ג' פעמים תוך שמונים יום ואמר רב חננאל עלה [דף לט.] ובלבד שיהו משולשין ומשמע ודאי התם דמשולשין

דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף: *מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר"מ אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה אמר ר' חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפילו °למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה שתים בב' קצות היריעה ואחת בתוך היריעה א"ר נחמן בר יצחק ובלבד שיהו א משולשין *א"ר יוחנן הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו ליה אמוחא לא אמרו לא יצא אלא ב בצבור אבל ביחיד יצא אמר רבא ובצבור נמי לא אמרן אלא דלא מחסרא פורתא או מייתרא פורתא אשאר יריעתא אבל מחסרא פורתא או מייתרא פורתא אשאר יריעתא כיון דמחזיא כמגילה בפני עצמה אפי' בצבור נמי יצא ואמר רבי יוחנן שיור התפר שמשיירין בתחלת היריעה וסופה הלכה למשה מסיני ומחו ליה אמוחא לא אמרו אלא כדי שלא יקרע: **מתני'** גהכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש ג שוטה וקטן ור' יהודה מכשיר בקטן: *אין קורין את המגילה אלא ביום לא מלין ולא מזין ולא טובלין וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד ד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר

רש"י

בחוטי פשתן פס לה. דאיכא למאן דאמר במס' מכות ס"ת שתפרן בפשתן פסולה: שיהו משולשים. שיהא מראש *התפר עד מקום (א) תפירתו כממנו ועד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף היריעה: ומחו ליה אמוחא. לאחר שאמרו הכה על המוח כלומר חזרה וסתרה ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא חכמים אמרו: לא אמרו. לשייר בו אלא כדי שלא יקרע שאם אינו משייר כשהוא מהדק הס"ת בחוזק הוא מקרעו אבל עכשיו כשהוא מהדקו בחוזק רואה שיור התפר שהוא מתחיל להרחיב ורוצה להקרע ומונע מלהדקו יותר: **מתני'** אין קורין את המגילה אלא ביום. וכולהו יליף בגמ' מפסוקי וקרא אכתוב. במגילה כתיב הימים האלה נזכרים וגו': ולא מוהלין. דכתיב וביום השמיני: ולא טובלין אלא ביום. כשיגיע שביעי לזב ולטמא מת אין אומרים משחשיכה בכניסת שביעי ראוי לטבול בלילה: וכן שומרת יום. ובגמ' מפרש מאי שנא (ב) דתני לא מזין באנפי נפשה הא תני ליה לא טובלין. שומרת יום כנגד יום. לאחר שכלו ז' ימי נדה נכנסין (ג) ימים הקרויין ימי זיבה שאם תראה בהם ג' (ד) רצופין הרי היא זבה וטעונה ספירה שבעה נקיים וקרבן ואם תראה יום אחד שומרת יום המחרת מקלתו וטובלת ומקראי ילפינן לה ומייתי לה בשמעתא בתרייתא דנדה ויליף מימרא מדכתיב וספרה לה שבעת ימים: עד שתצא הנץ החמה. שיצא מספק לילה: וכולן שעשאו וכו'. למעלות

דקאמר היינו שיבדוק בתחילת שמונים ובאמצעיתן ובסופן ולא מצי משמע שיהא צריך לבדוק משלים לשלים וה"נ אפשר דה"ק שיהא תופר תפירה אחת בתחלה ואחת באמצע ואחת בסוף וכן דעת הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם ז"ל פירש משולשין שיהא בין כל תפירה ותפירה שלשה גידין שהן תשעה בין כולם: **ומסתברא** דכי גמרינן מגילה מס"ת היינו לדברים הפוסלין ס"ת כתפירה בפשתן אבל דברים שאין פוסלין ס"ת כגון אורך השטין ומנין הדפין וכו' וכיוצא בזה במגילה כשר אפי' לכתחילה: **הקורא** במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. אפילו בכתובים שלהם שעשויין כתקון ס"ת כיון דהויא בין הכתובים ולא הויא באפי נפשה לא יצא אבל בספרים שלנו לא צריך למימר דאפי' באפי נפשה כעין ספרים שלנו לא חשיבא: **ומחו** ליה אמוחא לא אמרו אלא בצבור · יש מפרשים לא אמרו לא יצא אלא בצבור אבל ביחיד יצא וכן דעת הרב אלפסי ז"ל ולישנא לא משמע הכי דא"כ הול"ל וה"מ בצבור אבל ביחיד יצא ומדקאמר ומחו ליה אמוחא משמע שהן מחלישין כח הדבר בעצמו לפיכך נראה דה"ק ומחו ליה אמוחא שאין לך לומר לא יצא שלא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד אפילו לכתחילה הלכך אפילו בצבור דיעבד מיהא יצאו: **שיור** התפר וכו' ומחו ליה אמוחא. לא אמרו אלא כדי שלא יקרע ואפשר דה"ק לא עבד הכי ולא שייר מידי לא מיפסיל ס"ת בהכי: **מתני'** הכל כשרין לקרות המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן. בריש ערכין דריש כולהו הכל דתלמודא ודריש להאי הכל לאתויי נשים ומשמע שמוציאות את הרבים ידי חובתן וכריב"ל דאמר נשים חייבות במקרא מגילה וי"א שאע"פ שהן מוציאות אין מצטרפות למנין עשרה למאן דמצריך עשרה במקרא מגילה כדאשכחן בברכות [דף מה:] לענין בהמ"ז דאע"ג דנשים מזמנות לעצמן אפ"ה אין מצטרפות למנין ג' לזמן עם אנשים משום פריצותא וה"ה דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן · אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין מצטרפות עמהם למנין אלא ודאי מצטרפות וכי תימא ואמאי לא חיישינן הכא לפריצותא כי היכי דחיישינן התם אפשר לומר דשאני הכא דע"י צירוף אין שנוי במטבע ברכה אבל זמון דהוי שנוי במטבע ברהמ"ז וכיון שניכר צירופן עם אנשים איכא למיחש לפריצותא אבל כאן במגילה אין צירופן ניכר שכן דרך קריאתה ליחיד כרבים וכיון דאין צירופן ניכר מותר דדכותיה נמי בבהמ"ז היכא דאיכא תלתא בר מנשים מצטרפין אף הנשים עמהן משום דהשתא אין צירופן של נשים ניכר עמהם כלל: חוץ מחרש שוטה וקטן. האי חרש דהכא אפי' במדבר ואינו שומע ואע"ג דאמרי' דכתם חרש בכל מקום היינו שאינו שומע ואינו מדבר אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין לכל דבריהן כדאי' בפ' מי שאחזו [דף עא.] אפ"ה הכא חרש המדבר ואינו שומע לא חזי למקרא דהתניא לה כר' יוסי דאמר בפרק היה קורא [דף טו.] הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא [והאי נמי כיון שאינו משמיע לאזנו לא יצא] וכיון דאיהו לא נפיק גופיה לאחריני נמי לא מפיק: רבי יהודה מכשיר בקטן. הקשו בתוס' האי קטן היכי דמי אי בשלא הגיע לחנוך מ"ט דר' יהודה הא [ר"ה דף כט.] כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן ואי בקטן שהגיע לחנוך מ"ט דרבנן הא כיון דמחויב מדרבנן ליתי דרבנן וליפוק דרבנן דהכי אמרינן בפ' מי שמתו [דף כ:] גבי בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה דמוקים לה התם בדאכל שיעורא דרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן וניחא להו דקטן הוה ליה תרתי דרבנן ולא אתי תרתי דרבנן ובן מברך לאביו דאמרינן התם היינו בשאכל הבן שיעורא דאורייתא ואביו שיעורא דרבנן דליכא אלא חד דרבנן בכל חד והרמב"ן ז"ל תירץ דרבנן סבירא להו שאינו בדין שהקטן אע"פ שהגיע לחנוך יוציא הגדולים ידי חובתם משום דלאו מצוה דידיה אלא דאבוה דאיהו לא מיחייב במצות כל עיקר ור' יהודה עצמו לא התיר בקטן אלא במגילה מפני שכולם היו באותו הנס ומה שאמרו בן מברך לאביו בבן גדול איירי נמי [והאי] דאמרינן תבא עליו מארה היינו משום שאינו יודע לברך והאי דאוקימנא ליה התם בדאכל שיעורא דרבנן היינו משום דקתני דאשה מברכת לבעלה מוקמינן לה הכי לומר שאין הנשים חייבות בברהמ"ז מדאורייתא ולא ניחא לי בהאי פירוקא דאי איהו לאו בר חיובא הוא במצות אפילו מדרבנן כי הוי באותו הנס מאי הוה והאי טעמא לא שייך אלא במאן דהוי בר חיובא בשאר מצות כנשים דמחייבינן להו נמי בהאי מפני שאף הן היו באותו הנס אבל מאן דלא שייך בו חיובא היכי מחייבינן ליה משום הכי לפיכך נראין דברי התוס' עיקר: **אין** קורין את המגילה. פי' של יום: ולא מוהלין ולא טובלין. אלא ביום. ולא מוהלין ילפינן לה בגמ' מדכתיב וביום השמיני ימול ביום ולא בלילה: ולא טובלין. האזוב שמזין בו אין טובלין אותו במי חטאת כדי להזות בו אלא ביום והכי איתא בהדיא בפ' בתרא דפרה טבל את האזוב ביום והזה ביום כשר בלילה והזה ביום פסול אבל הוא עצמו טובל בלילה כלומר דטמא מת טובל בלילה: וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה. מדאורייתא כל הרואה יום אחד בתוך י"א יום שבין נדה לנדה צריכה לשמור יום אחד ושימור דלילה לא הוי שמור ומש"ה לא תטבול אלא ביום מיהו האידנא אפילו ביום לא תטבול עד שתספור ז' שהרי [ברכות דף לא.] בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות דם טפה כחרדל יושבות עליה ז' נקיים: עד הנץ החמה. משום

*) נ"ל חורון והמום

ואם לאו שאין עתיד לחזור בליל ט"ו אלא שיש בלבו לשהות שם עמהם עד שיאיר מזרח קורא עמהם בט"ו שמוקף בן יומו נקרא מוקף כל זה לשון הרב דודי ז"ל וכן פירשה רבינו שלמה ז"ל: מתני' מהיכן קורא אדם את המגילה וכו': בגמ' נקראת ספר. ונכתב בספר: נקראת אגרת. [אגרת] הפורים הזאת השנית: פסולה. דאיכא דמ"ד ס"ת שתפרו בפשתן פסולה: שיהו משולשים. שיהא מראש הספר עד מקום תפירת הגיד הראשון כממנו עד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף הספר: הכתובה בין הכתובים. ספרים שבימי החכמים היו עשוין כולן בגליון כס"ת שלנו: לא יצא. דבעינן אגרת לעצמה דמפרסם ניסא טפי וכי כתובה בין הכתובים נראה כעוסק במקרא: ומחו לה אמוחא. אחר שאמרה מחו על קדקדה וסתרו מקלתה: לא אמרו אלא בצבור. פי' הרב דודי ז"ל לכתחלה אין קורין אותה במגילה הכתובה בין הכתובים בצבור מפני כבוד צבור אבל דיעבד יצאו והיינו דמחו לה אמוחא: וביחיד אפי' לכתחלה מיחסרא או מייתרא פורתא אפי' בצבור ואפי' לכתחלה: מתני' הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו אסיקנא בגמ' הא כדאיתא והא כדאיתא חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן אפי'

שלטי הגבורים

אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתו וקריאה ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד וקרי ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו הרב אלפס כ' ל"ש אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר ואשמועינן שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו אם שיש בדעתו להיות ליל י"ד בביתו הרי הוא כמקומו אף אם נתעכב שמה אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מדכתיב היהודים הפרזים למה לי למכתב בערי הפרזות הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא נמי מוקף:

א ומשום שיש בו פירושים שונים צריך לצאת ידי כולם לעשות אחד בראש היריעה ואחד באמצעיתה ואחד בסופה וא' בחלק רביעי מכאן וא' בחלק רביעי מכאן:

לשון ריא"ז

ואם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה ובלבד שיהו משולשים שני חוטי תפירה בשתי קצות היריעה ואחד באמצע וכן בכל יריעה ויריעה אבל ס"ת ותפילין כולן בגידין כמו שמבואר בפרק שלמעלה:

ב כתב ב"ס הא דאמרי' בצבור לא יצא פי' בבהכ"נ שהוא מקום צבור ואיכא פרסומי ניסא אבל שלא בבהכ"נ אפי' בי' יצא ול"נ דכל י' מיקרי צבור לכל דבר ואין חילוק אם הם בבהכ"נ או לא ואם אין מגילה כשירה ים מתירין לקרות בחומש כדאמרי' לענין לולב שיצא ביבש בשעת הדחק. כתב ב"ס ז"ל שאם קרא במגילה גזולה יצא:

ג מדהביא רבינו המשנה כצורתה משמע דדעתו לפסוק כת"ק וכן כתבו מיי' וטור וה"ג אבל בעל העיטור פסק כתנא בתרא:

לשון ריא"ז

אם היה קטן שהגיע לחינוך מוציא הרבים י"ח שכל דבר שהוא מד"ס קטן שהגיע לחינוך מוציא הרבים י"ח כמו שביארנו בהלכות ברכות בפ' מי שמתו החרש שאינו שומע אע"פ שהוא מדבר לא יקראנה לכתחלה לאחרים הואיל ואינו שומע קריאתו אם קראה יצא בקריאתו ולפוציא עצמו קורא לכתחלה שהרי אינו שומע מאחרים:

לשון ריא"ז

ד הזבה שספרה שבעה ימים נקיים טובלת ביום ז' וכל היום כשר לטבילתה ובלבד שלא תטבול בליל ז' או קודם לכן אבל אחר שעבר יום ז' יכולה לטבול בין ביום בין בלילה כמו שביאר מז"ס:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וצ"ל שאם גי' ההלכות כן הוא ראיה לפי' האמר"י שפי' דמלתא דרבא אכולה מתני' קאי דלא כרש"י וכמו שבן כרך כשדעתו לעמוד בעיר ליל י"ד ומקצת היום קרוי פרוז יום ה"נ בן עיר שדעתו לעמוד בכרך ליל י"ד ומקצת היום כיון שסלק ממנו זמן חובת עירו אף שביום ט"ו יחזור לעירו קרוי מוקף יום וקורא בחמשה עשר:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרל:

ב מיי' פ"ב שם סמג שם טור א"ח סי' תרנא:

גי' מהר"ם היריעה וכ"ה בס"י

ג מיי' פ"א שם סמג שם טור א"ח סי' תרפח תרפט:

הגהות הב"ח

(א) תפירת הגיד כצ"ל: (ב) דתני להא הו באנפיה נפשה כצ"ל: (ג) נ"ל י"א יום: (ד) כ"ג ימים:

שיטת ריב"ב

עד הא תינח פרוז מוקף מנא לן סברא הוא מדפרוז בן יומו נקרא פרוז וכו' וכתב הרב אלפסי ז"ל בן עיר שהלך לכרך אמ'רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר ולא נתבררו לנו דבריו בזה מאי עתיד ומאי נתעכב אם חזר חזר ואם לא חזר לא חזר ועכוב זה מאן דכר שמיה אלא הכי נקטי' פי' דמימרא דרבא אבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד ונשתהה שם קודם שיאיר מזרח אינו קורא עמהם בלילי י"ד ואע"פ שעודנו שם אלא קורא כמקומו בט"ו כיון שלא נשתהה שם עד שיאיר מזרח שהוא זמן קריאת המגילה ביום אבל אם אינו עתיד לחזור למקומו בלילי י"ד ושהה שם עד שיאיר מזרח הרי הוא פרוז בן יומו וקורא עמהם בי"ד והאי דנקטה רבא לשמעתיה על בן כרך שהלך לעיר משום קרא דכתיב בהדיא על פרוז בן יומו שנקרא פרוז ומדיוקא דפרוז נפקא לן נמי מוקף שאפי' בן יומו נקרא מוקף הלכך בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לצאת מן הכרך לחזור למקומו בליל ט"ו קורא כמקומו בי"ד

משום דיום ברור הוא בהנץ החמה אבל מדינא מכי סליק עמוד השחר כשר:

כל היום כשר לקרות המגילה וכו' ולתפלת המוספין ולמוספין. ואע"ג דאמרינן [פסחים נט.] שאין לך דבר קודם לתמיד של שחר ואמרי' נמי [שם נח.] עליה השלם כל הקרבנות כולם וכיון שכן זמן המוספין אינו אלא בין תמיד של שחר לתמיד של בין הערבים אפ"ה כיון שאם הקדימוהו קודם תמיד של שחר או אחרוהו אחר תמיד של בין הערבים כשרים שפיר מלי תני דמלותן כל היום ותמידין לא תני הכי משום דתמידין אין זמנם כל היום דזמן תמיד של שחר ליתא אלא עד ארבע שעות או עד חצות וזמן תמיד של בין הערבים ליתא אלא משש שעות ומחצה ולמעלה ומש"ה לא תני פסחים שאין זמנן אלא בין הערבים אבל קודם לכן לא ואע"ג דתנן זה הכלל כל שמצותו ביום כשר כל היום הרי אמרו שאין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהן חוץ ועוד דאנן לא אמרינן אלא כל דבר שמצותו ביום סתם. אבל תמידים ופסחים כבר פירש בהן הכתוב שעה מיוחדת:

נר מצוה

השחר כשר: °*כל היום כשר לקרות את המגילה. לקרות את ההלל. לתקיעת שופר. ולנטילת לולב. ולתפלת המוספין. ולמוספין. ולוידוי הפרים. ולוידוי מעשר. ולוידוי יום הכפורים. לסמיכה. לשחיטה. לתנופה. להגשה. [לקמיצה]. להקטרה. למליקה. ולקבלה. ולהזיה. ולהשקאת סוטה. ולעריפת עגלה. ולטהר את המצורע. כל הלילה כשר לקצור את העומר ולספירת העומר והקטר חלבים ואברים °זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום וכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה:

סליקו להו הקורא את המגילה

בני *העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בהכ"נ בהכ"נ לוקחין תיבה תיבה לוקחין מטפחות מטפחות *לוקחין ספרים ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות

לא

רש"י

דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין (א) בקיאין בו הוצרכו להמתין עד שתנץ החמה: כל היום כשר. אע"ג דקי"ל זריזין מקדימין למצות כדכתיב וישכם אברהם בבקר אפ"ה כשר כל היום: לקרות הלל. דכתיב זה היום עשה ה': ולתקיעת שופר. דכתיב יום תרועה: ולנטילת לולב. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון: ולתפלת המוספין. דכתיב במוספין דבר יום ביומו ותפלת המוספין כמוספין: ולוידוי פרים. פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור שמתודין עליהם חטא שהביאום עליה כדאמרי' במס' יומא ומתודה על [חטאת] עון חטאת וצריך יום כדאמרי' בגמ' ויליף כפרה כפרה כתיב הכא וכפר עליו הכהן וכתיב התם ביוה"כ יעמד חי לכפר עליו וכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם הוא כפרת דברים: ולוידוי מעשר. שנאמר בערתי הקדש מן הבית וסמיך ליה היום הזה: ולוידוי יוה"כ. כאשר פירשתי: לסמיכה ולשחיטה. איתקש סמיכה לשחיטה דכתיב וסמך ושחט וכתיב בשחיטה ביום זבחכם יאכל: לתנופה ולהגשה. איתקש הגשה לתנופה דכתיב והניף והקריב והקרבה היא הגשה (ב) וא"א לומר הך הקרבה היא הקטרת הקומץ דהא כתיב בתריה וקמץ והקטיר ומה היא הגשה מגיש את המנחה כולה ומגיעה בקרן מערבית דרומית של מזבח כנגד חודה של קרן וא"כ קומץ וה"קרא ילפינן לה במס' סוטה ובמנחות: לקמילה ולהקטרה. בהקטרת קומץ קאמר שהיא במנחות כנגד זריקת דם בזבחים ואינה כשרה אלא ביום אבל הקטרת חלבים ואברים תנן במתני' שכשר כל הלילה: למליקה. של עוף: לקבלה. קבלת הדם: להזיה. זריקת הדם על המזבח והזיות פרים הנשרפים וכל הטאות הפנימיות שהיא זריקה שלהם וצריך יום כדכתיב ביום צותו את בני ישראל להקריב [את] קרבניהם וכל הני בכלל הקרבת קרבן נינהו (ג) דכתיב להקריב כל צרכי הקרבה משמע בין הקטרה קמילה (ד) [מליקה קבלה והזייה] דאי אפשר בלא הם אבל הגשה תנופה אין מעכבין: להשקאת סוטה. דכתיב על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט וכתיב בה ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת ואתיא תורה תורה (ה) דכתיב התם משפט מה משפט ביום דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וגו' ואורעה כל הפרשה כולה להיות דין בסנהדרין בפ' אחד דיני ממונות אי נמי מדכתיב והוקע אותם נגד השמש דהיינו ביום (ו) והוא הדין לעריפת העגלה כפרה כתיב בה כקדשים דכתיב ונכפר להם הדם ובקדשים כתיב כי ביום הזה יכפר: לטהרת מצורע. דכתיב זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו וטהרת המצורע היה בשתי צפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת: כל הלילה כשר לקצור העומר ולספירת העומר. דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום דכתיב לחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה כדאמרי' במנחות יכול יספור ויקצור ויביא הכל ביום ת"ל שבע שבתות [תמימות] אימתי אתה מוצא תמימות בזמן שאתה מונה מערב הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם: והקטר חלבים ואברים. דכתיב כל הלילה עד הבקר על מוקדה על המזבח: וכל דבר שמצותו וכו'. וקאמר בגמ' לאיתויי מאי לאיתויי אכילת פסחים שכשר כל הלילה ודלא כראב"ע במס' (ז) ברכות: סליקו להו הקורא את המגילה

בני העיר שמכרו רחובה של עיר. שבו קדושה כדמפרש ואזיל בגמ' הואיל ומתפללים בו בתעניות ובמעמדות: לוקחים בו ספרים. נביאים וכתובים: אבל מכרו ס"ת כו'. שמעלין בקדש ולא מורידין:

וכן

רבינו נסים

ולוידוי פרים. פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח שמתודין עליהן: ולוידוי מעשר. בשנה שלישית שמתודה כדכתיב בערתי הקדש מן הבית: ולוידוי בכורים. כשמביא בכורים מתודה כדכתיב הגדתי היום לה' אלהיך: ולוידוי יום הכפורים · שמתודה כהן גדול כדכתיב באחרי מות: ולסמיכה. כדכתיב וסמך: ולשחיטה. של קרבן: ולתנופה. דכתיב והניף הכהן: להגשה. שהיה מגיש מנחת סוטה בחודו של מזבח כדאיתא בסוטה: לקמילה. כדכתיב וקמץ מן המנחה: להקטרה. הקטרת הקומץ דכתיב והקטיר המזבחה: ולמליקה. כדכתיב בקרבן העוף ומלק: ולקבלה. לקבל דם הקרבן: להזייה. בין להזאת דמים בין להזאת מי חטאת: ולטהר את המצורע. כדכתיב ביום טהרתו וכל הני יליף בגמ' בהדיא: **כל** הלילה כשר לקצירת העומר. שהיה נקצר בלילה: ולהקטר חלבים ואמורים. שלא נתעכלו ביום וכל הנך דמתני' דוקא נינהו אינהו דקתני בהו ביום [ביום] ולא בלילה והני דקתני בהו בלילה בלילה ולא ביום וא"כ קצירת העומר אינה אלא בלילה ולא ביום לעיכובא דס"ל להאי תנא דנקצר ביום פסול ורבי אלעזר ברבי שמעון הוא דס"ל הכי בפרק רבי ישמעאל במנחות דשנינו שם [דף עא.] נקצר ביום כשר ודוחה את השבת והקשו שם והא תנן כל הלילה כשר לקצירת העומר זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה קתני לילה דומיא דיום מה יום בלילה לא אף דלילה ביום לא אמר *רבה לא קשיא הא רבי הא רבי אלעזר ברבי שמעון וכו' כלומר דמתני' רבי אלעזר בר' שמעון דאיהו סבירא ליה נקצר ביום פסול וכן יש שם משניות אחרות דאתו אליביה דקתני התם שקצירתו דוחה את השבת וכיון דדוחה את השבת ע"כ זמן קצירתו לעכובא בלילה ולא ביום שאם נקצר ביום כשר אם כן משמע שאם נקצר שלא כמצותו כשר וא"כ היה לו לקצור מע"ש כדאמרי' התם ואי סלקא דעתך נקצר שלא *כמצותו כשר אמאי דוחה את השבת נקצריה מע"ש אבל ההיא מתני' אחריתי דתנן התם בסוף פרקין [דף עא.] נקצר ביום כשר ודוחה את השבת כרבי ודוחה את השבת דקתני אוקים לה התם [שם עב:] להקרבה וכיון דהתם בפרק רבי ישמעאל פליגי סתמי אי קצירת לילה מעכבת או לא משמע דקי"ל כסתם מתני' דהכא קתני לה גבי הלכתא פסיקתא ואע"ג דההיא דפרק רבי ישמעאל במנחות דסתם לן תנא כר' אתניא בדוכתא וסתמא בדוכתא עדיפא הא איכא נמי סתמא אחרינא התם דאתיא כר' אלעזר בר' שמעון ועוד הביאו ראיה בתוס' דקצירת העומר דוחה את השבת וממילא שמעינן דאינה אלא בלילה וכדכתיבנא דאמרינן התם בפ"ק דמועד קטן [דף ג:] א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא ר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירום כלומר של תוספת שביעית ומפרש רב אשי התם דר"ג ובית דינו סבירא להו כר' ישמעאל דאמר עשר נטיעות ערבה ונסוך המים הלמ"מ מה ערבה ונסוך המים בזמן שבהמ"ק קיים אף עשר נטיעות נמי אינה נוהגת אלא בזמן שבהמ"ק קיים אבל בזמן הזה לא שאין תוספת שביעית נוהג בזמן הזה ולפיכך אמרו שם דלר' ישמעאל בחריש ובקציר לא מידרים לתוספת שביעית דהא מהלכה גמרינן לה אלא אתי לאידך דרבי ישמעאל דאמר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה ודוחה את השבת ומשמע דהכי קי"ל דמדאמרינן נמנו וגמרו משמע שנתברר להם הדבר וכיון שקצירת העומר דוחה את השבת ע"כ אינה אלה בלילה לעכוב כמ"ש למעלה: **ומכאן** סמך ר"ת ז"ל שאם לא ספר בלילה אינו סופר ביום דקצירה וספירה כי הדדי נינהו כדאמרי' בגמ' [מגילתין דף כא.] דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום ואיכא נוסחי דגרסינן במתני' לקצירת העומר ולספירת העומר ועוד דודאי לדברי הכל ספירה אינה אלא בלילה דהא גמרינן לה בפרק רבי ישמעאל [דף סו.] משבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שהוא מונה מבערב וכיון שכן מנא תיתי שאם לא ספר בלילה שיספור ביום אבל בה"ג כתב שאם לא בירך בלילה מברך למחר ור"ת ז"ל דחה דבריו ולפיכך טוב שאם לא ספר בלילה שיספור ביום בלא ברכה: **זה** הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום מצותו בלילה כשר כל הלילה. אמרו בגמ' זה הכלל דיום לאתויי סדור בזיכין וסלוק בזיכין כלומר בזיכי לבונה שהיו מניחין עם לחם הפנים וזה הכלל דלילה לאיתויי אכילת פסחים כר"ע דסבר לה הכי ודלא כר"א בן עזריה דאמר בברייתא עד חצות ואע"ג דהאי סתמא כר"ע איכא סתמא בפ"ק דברכות כר"א בן עזריה כדדייקינן התם [דף ט.] אינו אכילת פסחים לא קתני וכן נמי בפרק איזהו מקומן דתנן התם [דף נו:] הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות וכיון שכן לא פסיקא לן הלכתא כמאן ולפיכך צריך להזהר שלא לאכול מצת מצוה שבלילי פסחים אחר חצות: וכן בהלל. שבלילי פסחים אמרו בתוס' שלא לקרותו אחר חצות:

סליקו להו הקורא את המגילה

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת. שצריכין לעלות בדמיו ורחוב הוא מקום שמתכנסין בו בתעניות אחרונות ומוציאין שם את התיבה ומתפללין בו כדאיתא בתענית [דף טו.]: בית הכנסת לוקחין תיבה. מכרו בהכ"נ לוקחין בדמיו תיבה שהוא מקום שמניחין בו ס"ת שאנו קורין ארון והוא קדוש יותר מבהכ"נ: תיבה לוקחין מטפחות. מטפחות ס"ת דקדישי טפי: מטפחות לוקחין ספרים. נביאים וכתובים ואפילו במטפחות ס"ת מיירי דנביאים וכתובים קדישי טפי ממטפחות תורה והכי איתא בירושלמי מטפחות לוקחין ספרים אפילו מטפחות תורה וחומשים לוקחין בהם נביאים וכתובים ובסיפא דספרים לא יקחו מטפחות גרסינן נמי התם אפילו נביאים וכתובים אין לוקחין בהם מטפחות תורה וחומשין: ספרים לוקחין תורה. שאם מכרו נביאים וכתובים לוקחין ס"ת ותו ליכא לעלויי: **אבל** אם מכרו ספר תורה לא יקחו ספרים. נביאים וכתובים משום דאין מורידין בקדושת דמים הא תורה לוקחין מי זו איבעיא לן

המאור הקטן

כתב הר' אפרים ז"ל הא מתני' קשיא רישא אסיפא דכוליה רישא שמעינן מינה היכא דלא מעלי ליה אסור וסיפא קתני אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים שמעינן מינה דלא בעינן עילויי וכיון דקשיא רישא אסיפא ליכא למשמע מיניה אי מעלין דוקא אי מורידין דוקא אלא מדקא אמרי' לקמן בענין ס"ת כיון דלא קא מעלי ליה אסור אלמא מעלין דוקא ואיידי דתנא רישא ספרים לוקחין בדמיהן תורה דדוקא תורה ולא ספרים תנא נמי סיפא ספרים לא יקחו מטפחות ולעולם אפי' ספרים לא יקחו בדמיהן ספרים אלא תורה:

שיטת ריב"ב

אפי' דיעבד נמי לא והסורי מיחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן אפי' דיעבד נמי לא כד"א דקטן אפי' דיעבד נמי לא בקטן שלא הגיע לחינוך אבל קטן שהגיע לחינוך אפי' לכתחלה כשר דברי ר' יהודה שר' יהודה מכשיר בקטן שהגיע לחינוך אפי' לכתחלה:

סליק פירקא

רחובה של עיר. יש בה קדושה כדמפרש

בגמ': לוקחין ספרים נביאים וכתובים: אבל אם מכרו וכו'. שמעלין בקדש ולא מורידין:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הכל: (ב) נ"ל דה"א: (ג) דאינו הקטרת קומץ הקרבה היא וקמילה היתקש להקטרה דכתיב וקמץ והקטיר מליקת העוף מליקתו והזייתו כאחד והזייתו היא הקרבתו קבלת דם הקרבה קרי לה דאמר מר והקריבו זו קבלת הדם אי נמי להקריב כו' כצ"ל ותיבת דכתיב נמחק: (ד) וקבלה ומליקה דכולן צרכי הקרבה הן דאי כו' כצ"ל: (ה) נ"ל וכתיב: (ו) והוא הדין בכל משפט והס"ד ומה"ד לעריפת כו': (ז) נ"ל פסחים:

עין משפט / מסורת

א מיי' פי"ח מהלכות תפלה טור א"ח סי' קנד:

[א"רמב ע"ב]

[בגמ' מהופך פרק הקורא עומד הוא פ' שלישי ופ' בני העיר הוא פרק בתרא]

בגמ' דף כה. בפ"י רבא

ג"י מהר"ש בזמן

בגמרא [דף כז.] אי שרי לכתחילה למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש או אסור כיון דליכא לעילויי ולא איפשיטא וקשי בה רבוותא לאומרא ומדאבעיא לן בס"ת דליכא לעלויי בה מכלל דפשיטא לן דבהנך אחריני דאיכא לעלויי בהו אסור למכרן וליקח כיוצא בהן וכתוב בספר המאור כתב הר"ר אפרים ז"ל הא מתניתין קשיא רישא אסיפא דכולה רישא שמעינן מינה היכא דלא מעלי אסור וסיפא אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים שמעינן מינה דלא בעינן לעלויי וכיון דקשיא רישא אסיפא ליכא למשמע מינה אי מעלין דוקא או מורידין דוקא אלא מדקאמר לקמן בענין ס"ת כיון דלא מעלי ליה נר מצוה

הסור אלמא מעלין דוקא ואיידי דתנא רישא ספרים לוקחין בדמיהן תורה דדוקא תורה ולא ספרים תנא נמי סיפא ספרים לא יקחו מטפחות ולעולם אפי' ספרים לא יקחו בדמיהן אלא תורה ע"כ ובודאי דמגמרא הכי משמע דעילויא בעינן דע"כ לא איבעיא לן אלא בס"ת דלא מצי לעילויי אלמא משמע דכל היכא דמצי לעלויי מעלינן ומיהו אכתי מבעיא לן היכי משמע הכי ממתניתין ואמאי נקט תרי גווני דדיוקא דחד סתר לדיוקא דאידך ונראה לי דתנא הכי קתני בבא דרישא קמ"ל דכל מידי דאפשר ביה עלויא מעלינן ליה וסיפא דלא יקחו מס"ה לא נקטה בשוין משום דאם איתא דמותר למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש אשמעינן ברישא דסיפא דספרים הוא דלא יקחו [בדמי] תורה הא תורה בתורה שפיר דמי

לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בהכ"נ בהכ"נ לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן:

גמ' °אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי רבי מנחם ברבי יוסי סתימתאה אבל חכמים אומרים א רחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר' יוסי מ"ט הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא הוא: בית ההכנסת לוקחים תיבה. אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן לא שאנו אלא ב בית הכנסת של כפרים אבל בשל ג כרכין כיון דמעלמא קאתו ליה הויא דרבים ולא מצו מזבני ליה אמר רב אשי והאי בי כנישתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קאתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו לה אי בעינא מצינא לזבונא: *אמר רב לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' *למשתי ביה שכרא ד שפיר דמי רבינא הוה ליה ההוא תלא דבי כנישתא בארעיה אתא לקמיה דרב אשי (א) אמר ליה זבניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזבנה וזרעה אמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא

מסום דמשמע לן דתנא לא מיירי באיסורא דמכרו ס"ת שלא כדין אי נמי משום דאי לא שרית ליה למעבד הכי הוה לן למימר שתבטל מכירתן ומשום חד מהני טעמי דייק בגמ' דהא תורה בתורה שפיר דמי (א) ומש"ה איצטריך למנקט ברישא דסיפא אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ואם תמצא לומר דאסור למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש קמ"ל דאע"פ שמכרוהו שלא כדין (ב) מכירתן מכירה ספרים הוא דלא יקחו הא תורה שפיר דמי ומכרן קיים ועוד שלא תאמר כיון דבעינן עלויא ובס"ת לא מצינן למעבד עלויא כמלא שמה שראוי לאותה קדושה ראשונה א"א להתקיים במה שנקח בדמיה וכיון שכן קדושה חדשה היא זו ואפילו ספרים אנו יכולין ליקח מהם קמ"ל דלא הלכך בכל חד גוונא מגווני דבעיין איצטריך לאתויי ולמתני מכרו תורה אל יקחו ספרים וכיון דבגרועי התחיל נקטינהו לכולהו נמי בגרוע ספרים אל יקחו מטפחות ומטפחות לא יקחו תיבה והה"נ דבשוין נמי אסור: **וכן** במותריהן. מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לריכין ליקח ג"כ מן המותר תורה והשתא לא מיירי אלא מן הדמים אבל ודאי זכה בו לוקח ולקמן תנינן מה יעשה בו ומשמע ממתני' דנביאים וכתובים כי הדדי נינהו דספרים תנינן סתמא ולא מפלגינן בינייהו כלל ולענין הנחה נמי משמע לקמן דמשוויה שוו אהדדי ומאי דאמרינן בגמ' [ר"ה לב:] במלכיות זכרונות ושופרות דר"ה דמקדמין כתובים אפשר דהתם סדרא דגברי נקטינן משום דדוד ראשון לנביאים דאמרינן בפ"ק דב"ב [דף יג:] דאיכא מ"ד דאין מדביקין תורה נביאים וכתובים כאחד אלא תורה בפני עצמו נביאים בפני עצמן כתובים בפני עצמן לאו משום מעליותא דהני אהני לענין נביאים וכתובים אלא משום דכל אחד ענין בפני עצמו ולאו משום מעליותא כלל*). ובני העיר דקאמרינן במתניתין היינו שמכרו בני העיר שלא מדעת פרנסיהם וכל כי האי גוונא בעי עילויא וכן מוכח בתוספתא דתניא התם בפרק בתרא דמגילתא רבי מנחם ברבי יוסי אומר בני העיר שמכרו בית הכנסת לא יקחו את הרחבה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים שלא התנו עמהם פרנסי העיר אבל התנו עמהם פרנסי העיר רשאין לשנותה לכל דבר שירלו הפוסק לדקה עד שלא זכו בה פרנסין רשאי לשנותה לדבר אחר משזכו בה פרנסין אינו רשאי לשנותה לדבר אחר אלא מדעתם והיינו דאמר רבא בגמרא [דף כו.] ל"ש אלא שלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כלומר שמכרו אנשי העיר שלא מדעת הפרנסין אבל אם הסכימו ז' טובי העיר באותו מכר והיו במעמד אנשי העיר רשאין להוליא המעות לכל מה שירלו: **והיכא** שמכרו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר ה"נ הוו דינייהו דמכירתם מכירה אלא דבעינן עלויא והכי איתא בירושלמי ג' מבהכ"נ כבהכ"נ ז' מבני העיר כעיר מה אנן קיימין אם בשקבלו עליהן אפילו אחד ואם בשלא קבלו עליהם אפי' כמה אין אנן קיימין [אלא] בסתם והכי פירושה ג' מבהכ"נ כגון בהכ"נ של טרסיים ושל יחידים כדאיתא בגמ' הרי כח ג' שהעמידו עליהן ככח אותן יחידים של אותו בהכ"נ וכן ז' מבני העיר שמכרו את הרחוב וכיוצא בו הרי דינן כאנשי העיר שמכרוהו שלא מדעת השבעה דבכל הני מכירתן מכירה ומיהו בעינן עילויא ובתר הכי קאמר מה אנן קיימין אם בשקבלו עליהן בני העיר כל מה שיעשו השבעה במכר זה אפילו אחד ואם בשלא קבלו עליהן כלל ממכרן בזה אפילו כמה שמכרו אין ממכרן ממכר והעמידוהו בסתם כלומר שהעמידו עליהם סתם ז' טובי העיר לפקח על עסקי לבור הלכך אע"פ שלא קבלו עליהן [בני העיר] בפירוש מכר דברים אלו אפ"ה ממכרן ממכר שלא תאמר דברים של תשמישי קדושה ובהכ"נ לא עלתה על לב דעת בני העיר שימכרו אלא מדעתן ולא תועיל מכירתן אא"כ נטלו רשות מבני העיר בפירוש קמ"ל: **ירושלמי** כל כלי בהכ"נ כבהכ"נ ספסלא וקלטירא כבהכ"נ כילא דעל ארונא כארונא: **גמ'** זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה מתני' דקאמר דרחוב יש בו קדושה וצריך לעלות בדמיו ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה תני ליה וקרי ליה סתימתאה מפני שנסתמה משנה זו לדעתו דאית ליה האי סברא בדינא דרחוב: אבל חכמים אומרים רחוב אין בו משום קדושה. ואין צריך לעלות בדמיו: הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות. בתעניות אחרונות היו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ומתפללין שם כדאיתא בתענית [דף טו׳] ודאמרי' במעמדות לאו דוקא ומשום אגררת לישנא נקטיה וכדאמרי' בעלמא [יבמות כ. וכז.] גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דהא במעמדות לא היו מתפללין ברחוב אלא נכנסין בבית הכנסת כדאיתא בהדיא בפרק בתרא דתענית [דף כו׳ ע"ש] ועוד דאי במעמדות היו מתפללין ברחוב הא לא הוי אקראי בעלמא אלא בכל יום ומאי טעמייהו דרבנן אלא ודאי משום אגררת לישנא נקטיה דמרגלא בפומיה בשאר דוכתי למתני תעניות ומעמדות ועניין מעמדות מפורש בפרק בתרא דתענית ואיכא נוסחא דלא גרסי הכא ובמעמדות: **אבל** בית הכנסת של כרכים כיון דמעלמא קאתו לה רבים הוי ליה דרבים ולא מלו מזבני ליה. יש מפרשים דהיינו טעמא משום דכיון דמעלמא קא אתו לה רבים הוליאו בבנינה ושמא יש אחד בסוף העולם שהוליא בה וחלקו מעכב לפי שאין בני העולם כפופין לבני עיר זו ולא לז' טובי העיר שבה אא"כ יש שם אדם חשוב כרב אשי שכל הנותנים לצרכי בהכ"נ על דעתו הן נותנין והיינו דאמר רב אשי האי בי כנישתא דמתא מחסיא וכו' והכי מוכח בירושלמי דגרסי' התם רבי שמואל בר נחמני בשם רבי נתן הדא דתימא בבהכ"נ של יחיד אבל של רבים אסור ואני אומר שמא אחד מסוף העולם קני בה אבל אחרים פירשו דשל כרכין היינו טעמא דלא מלו מזבני לה מפני שהן בונים אותה על דעת כל העולם והרי הן כמקדישים אותה לכל ומסתברא דה"ה נמי לכל מה שקנה במסכתנו כגון תיבה ומטפחות וספרים דכולהו גרירי בתר בהכ"נ וכל היכא דאיהו אדעתא דכ"ע הנך נמי אדעתא דכ"ע: כיון דאדעתא דידי קא אתו אי בעינא מזבנינא להו. כלומר בהדי לבורא ולאפוקי מדכרכין דלבורא לא מלי מזבני ליה: **לא** שנו אלא שלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וכו' אפי' למשתי ביה שיכרא. כלומר בדמיו שפיר דמי ולקמן מפרש טעמא: רבינא הוה ליה ההוא תלא דבי כנישתא בארעיה אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למזרעה. כתב הרמב"ן ז"ל דרבינא מספקא ליה אי קי"ל כר"מ דאמר דאין מוכרין בהכ"נ של רבים ליחיד או כרבנן דשרו ורב אשי אורי ליה כרבנן והא דבעי מעמד אנשי העיר משום דאנשי העיר לא הוו צריכין תיבה וס"ת ואי לא הוו מלו מפקו דמי ליזול לא הוו מזבני ליה ומשום הכי יהיב ליה עלה למזבן מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כי היכי דליזבנו ליה אבל יש שגורסין במילתיה דרבא דלעיל בסמוך אפי' למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי ולפי גירסא זו משמע שבני העיר במעמד אנשי העיר יכולין לתת רשות ללוקח להשתמש בבית הכנסת בדברים שלא היה רשאי לעשות מן הסתם וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' תפלה בני הכפר שמכרו בהכ"נ שלהם אין הלוקח רשאי לעשות בו מרחץ ובית הטבילה וכו' ואם התנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר שיהא הלוקח רשאי לעשות בו כל אלו מותר ולפי זה משמע דרבינא הכי קא מבעיא ליה מהו למזרעה דנמלא שהוא מבטל שם של בית הכנסת מעליו לגמרי

*) עי' בר"ן ר"פ בתרא דר"ה

רש"י

וכן במותריהן. מכרו ספרים ולקחו במקצת הדמים ס"ת לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה: **גמ'** זו (א) לדברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה. דבהדיא תניא בתוספתא דמגילה דסוף אמרה: הואיל והעם מתפללין כו'. כדתנן במס' תענית מוציאין את התיבה לרחובה של עיר: אקראי בעלמא הוא. אינו תדיר: לא שנו. (ב) מכירת בית הכנסת אלא בשל כפרים: אבל בשל כרכים. הוה ליה בית הכנסת דרבים והכל בעליהן ואין בני הכרך בעלים לבדם: למשתי בהן שיכרא. לקנות בדמים שכר לשתות: תילא. כל בית חרב קרוי

יקחו מטפחות ולעולם אפי' ספרים לא יקחו בדמיהם ספרים אלא תורה: גמ' זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה. בהדיא תניא בתוספתא דמגילה דסוף אמרה: בתעניות ובמעמדות. כדתנן במס' תענית מוציאין לרחבה של עיר: אקראי בעלמא. אינו תדיר: פיסקא בהכ"נ לוקחין תיבה: גמ' לא שנו. שיכולין בני העיר למכור בהכ"נ אלא של כפרים אבל של כרכים הויא לה דרבים וסכל בעליה ואין בני העיר לבדם בעלים לו: לא שנו. שאין מורידין בדמים מקדושתן למשתי ביה שכרא לקנות בדמים שכר לשתות: רבינא הוה ליה ההוא תילא וכו'. כתב הרב ר' אברהם ז"ל נראה לי כי רבינא היה חושש שמא יפשעו בדמים מלקנות בהם דבר קדושה לפיכך אמר לו רב אשי זבניה מז' טובי העיר ויש [illegible]

כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי משום פשיעותא : וגרסי' בפ' השותפין* והנ"מ דלא [דף ג:] חזא ביה תיוהא אבל חזא ביה תיוהא סתר ובני לה כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בבי כנישתא דמתא מחסיא סתרה ובנייה ולא אפקיה לפוריא מינה עד דתקין לה שופכי : אמר רבא האי בי כנישתא חלופא וזבונא שרי אוגורה ומשכונה אסיר מ"ט בקדושתה קיימא (א) כדמעיקרא ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזפינהו אסור והנ"מ בעתיקא אבל בחדתא לית לן בה ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא הנ"מ כגון בגד למת דחזי לאשתמושי ביה אבל הני כטווי לארוג דמי °וליכא מאן דאמר. מתנה בשבעה טובי העיר (ב) במעמד אנשי העיר פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר במאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אמר אילאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהב ליה מתנה הלכך הויא ליה מתנה כזביניה והלכתא כמאן דשרי : ת"ר *תשמישי מצוה נזרקים תשמישי [אנ״פ] קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה ולולב וציצית ושופר ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקאות (א) תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן

רש"י

תילא כמו והיתה תל עולם : משום פשיעותא. שמא יפשע ויתיאש ולא יבנה האחר : תיוהא. בקיעות : ולא אפקיה לפורייה. מהתם בשביל שיפלו גשמים עליו ועל מטתו וימהר לבנות : עד דתקין כולהו שופכי. הצינורות והמרזבות שמעכבין הגשמים שלא יפלו בבית : חלופי וזבוני שרי. שחלה קדושתה על החילוף או על הדמים והוא יוצא מן הקדושה ומותר להשתמש בו : לביני. לבינים של בהכ"נ : בעתיקי. (ב) שנכנסו בכותל בהכ"נ ונפל : אבל בחדתי. חדשים שנעשו לשם בהכ"נ לית לן בה : ואפילו למ"ד. בסנהדרין פרק נגמר הדין גבי אורג בגד למת לאסור בהזמנה בתכריכי המת דאסיר בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה : הנ"מ באורג בגד למת. שאינו חסר אלא אריגה דכיון שארגו מיד הוא ראוי לפרוש על המת אבל אלו הלבינים מחוסרין בנין והלכך כשנלבנו לבהכ"נ הוו ליה כטווה פשתן לארוג למת עד שיבנה : וליכא למ"ד. גבי הך (ג) הזמנה דמילתא היא : מתנה. נתנו בני העיר מבהכ"נ שלהן לתשמישי חול: תשמישי מצוה. דברים שמשמשו בהן מצוה: דלוסקאות. בלע"ז קאישא: תיק ונרתיק. (ד) תיק נופל על דבר ארוך ונרתיק נופל על כל דבר קצר :

רבינו נסים

לגמרי ויתיאשו עוד להחזירו לעולם ואורי ליה רב אשי דז' טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולין להתנות ולתת רשות בכך וזהו שכתב הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל כלשון הזה אמר אברהם אין זה מחוור שיוכלו להתנות על ארבעה דברים הללו ואם אמר שיהיו יכולין להתנות עליה לזורעה והוא היה תל חרב לא אמרינן לחלל הבית שהיה לתפלה להיות בורסקי וכיוצא בו ושמעינן משמעתין שאע"ג דאיכא במתא יתומים קטנים אפ"ה בני העיר מלי מזבני משום דמסתמא כאפוטרופסין דידהו שנטלו רשות מב"ד דמי ומסתברא נמי שמוכרין בלא הכרזה שלא נר מצוה מלינו הכרזה אלא בדבר שמוטל על ב"ד לעשותו כגון ב"ד שמוכרין להגבות לאחרים כדאיתא בהדיא בערכין [דף כב:] בלישנא דההרזה ע"מ ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו. אבל בדבר שאינו עושין בדעתנו ואין אנו צריכין בו לב"ד לא הוזכרה בו הכרזה ואין במכירה זו דין אונאה כשליח המוכר אלא כמוכר משלו דקי"ל [ב"מ נו.] דאין אונאה לקרקעות לפי שאלו כמוכרין בשלהן הרא"ה ז"ל וכתב עוד שמכאן אתה דן לקרקע שהוא הקדש לעניים ונתרצו כל בני העיר למכרו או להחליפו שהרשות בידן שכולן שותפין בו עד שהן פסולין להעיד בו ולדון עליו כדאיתא בבבא בתרא [דף מג.] ואע"ג דאיכא קטנים ונשים אידך כאפוטרופסי' דידהו הוו שנטלו רשות מב"ד שיכולין למכור קרקעות כדאית' בתוספתא ומיהו דוקא כל היכא דלא עברי בהא מילתא אמצוה לקיים דברי המת : **אבל** חזא ביה תיוהא. דבר רעוע כתר ובני דסכנתא היא : ולא אפיק לפורייה מינה. ואע"ג דבתי כנסיות אין ישנין בהן גורבא דרבנן שאני וכ"ש דנגרכו עבד ומדת חסידות כהג במילתא דאילו מדינא לא הוה נריך : חלופה וזבונה שרי. דחיילה קדושה אחליפין ואדמים : ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא. בסנהדרין בפרק נגמר הדין [דף מז:] : **ומאן** דשרי אמר אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהב ליה הדר הויא ליה מתנה כזביני. הקשה הרמב"ן ז"ל כיון דבעי מידי דתתפקע ביה קדושתו כהי דמתנה כזביני היכי תפקע קדושתו בההיא הנאה והא כבר אכלוהו ואינה בעולם ועוד הקשה כיון דשמעתין מוכחא דבהכ"נ יש בו קדושה דהא אמרינן אוגורא ומשכונא אסור מ"ט בקדושתיה קאי ואמרינן נמי במאי תפקע קדושתיה היאך נמכר והא דבר שראוי לגופו במוקדשין אינו נפדה ובתוספתא דהאי פירקא תניא אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון ותו כי מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר היכי שרו דמייהו למשתי בהו שיכרא והא נתפסין הן בקדושתן ותירץ ז"ל דבהכ"נ עשו אותו כתשמישי מצוה כסוכה ולולב שנזרקין לאחר מצותן ובזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד כדאמרינן התם אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ואמרינן נמי דעויי סוכה אסור להסתפק מהן כל שבעה ואבוהון דכולהון דם [שחיטה דתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יהו מלות בזויות עליו] כדאיתא התם בפרק במה מדליקין (דף כב.) ולפיכך בהכ"נ כל זמן שבני העיר רולין בו נוהגין בו קדושה אפילו בחורבנו שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו וראוי לחזור ולבנותו הלכך כשמכרוהו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר אין בני העיר רולין מן הסתם שתכחש מצותם לגמרי אלא שתחול קדושת בהכ"נ על הדמים אבל כשנמלכו בני העיר למכרו לשתות בו אפילו שכר שרי לפי שעבר זמן מצותו ונפקעה קדושתו ממנו כסוכה ולולב לאחר זמנן ומ"מ כל שאין להן אלא בהכ"נ אחד אסור למוכרו דאמרינן (ב"ב דף ג:) לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא הלכך בשיש להם אחרת מותר למכרה דהוה ליה כהפריש ז' אתרוגין לז' הימים דיוצא בו ואוכלה [סוכה דף מו:] ליומיה ספרים וכל תשמישי קדושה נמי אע"פ שבכל מקום שהן בקדושתן הן עומדין אפ"ה אם מכרם לעשות בהם צרכיהם איכא משום אכחושי מצוה דמוכרין הלכך עד שיסכימו במכירתן ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אינן רשאין להוציאן בצרכיהם ולא מפני שקדושתם נתפסת ממש על הדמים כדאמרן ומה שחלקו במתנה מאן דאסר סבר שאין אנשי העיר רולים שיפקיעו ז' טובי העיר מצותם אא"כ יפקעו אותה על מצוה אחרת ומאן דשרי סבר אי לאו דיהיב להו מידי דדבר מצוה כגון תיבה ומטפחות או ספרים לא היו נמלכין טובי העיר לתת לו בהכ"נ זו הלכך כזביני היא ושרי דלאו גרועי מצוה הוא אלו דבריו ז"ל ואין דבריו ברורים אצלי דאי משום בזויי מצוה אתינן עלה וכדאמרינן (שבת דף כב.) אבוהון דכולהון דם בדמים שלא היו מצוה מעולם מאי בזוי מצוה איכא שמא תאמר אם לא יקחו בהם דבר של קדושה נמלא שעברו על דעת בני העיר במכירת בהכ"נ ונמלאת מכירתו בטלה א"כ למאי דמספקא לן אי אסור למכור ס"ת ישן לקנות בו חדש כי מכרו ס"ת תבטל מכירתן שהרי עברו על דעת בני העיר שאינן רולים אלא בעלוי ומאי קא מסיינן לקמן בגמרא מתני' דיעבד ועוד דאי משום בזויי מצוה בלחוד אתינן עלה למה לן עלויה הא אפילו בדוכתי סגי דהא קי"ל [שבת דף כב:] מדליקין מנר לנר ותו קשיא לי בלישנא דאמרינן אי לאו דה"ל הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מתנה לא משמע דההיא מתנה תיהוי דיהיב להו מידי דדבר מצוה כגון תורה ומטפחות או ספרים ועוד שהרב אלפסי ז"ל כתב מתנה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר פליגי בה רב אחא ורבינא וכה"ג אפילו למשתי בהו שיכרא שרי לפיכך נ"ל דבהכ"נ ודכוותיה כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם ואפילו התנו עליו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אי אפשר שתפקע קדושתו בכדי מפני כבוד הקדושה שיש בו מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים קדושת דמים קלישא מקדושת בהכ"נ לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה ועוד דהויא לה קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה כדאשכחן [מעשר שני פ"ג מ"י] לר' יהודה דס"ל דלקוח בכסף מעשר שנטמא יקבר משום דלא אלים למתפס פדיוניה כמעשר גופיה הלכך בין שמכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר או שלא במעמד אנשי העיר לעולם דמים נתפסים בקדושת בית הכנסת ומפקע קדושתיה גבייהו אלא דשבעה טובי העיר לחודייהו לא מלי לאפקועיה ההיא קדושת דמים אע"ג דאיקלישא אבל במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע לקדושת בהכ"נ להפקיע בכדי (א) ומש"ה אמרינן במתנה אפילו נתנוה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר במאי תתפקע קדושתיה ומאן דשרי סבר דמפקעא אההיא הנאה דהוו להו מיניה שהרי הן כמחויבים לשלם לו גמול וכיון דמפקעא אמידי דהייטו ההיא הנאה אע"פ שילאה לחולין אין בכך כלום שרשאין הן בכך ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר : **גרסי'** בגמרא [דף כו:] רמי בר *חמא הוה בני בי כנישתא עתיקתא בעא למסתרי ולעיילי כשורי מיניה ואחויי להאי וקא מבעיא ליה הא דאמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי משום פשיעותא כי האי גוונא מאי ואתא לקמיה דרב פפי ואסר ליה אתא לקמיה דרב הונא בר תחליפא ואסר ליה : **תשמישי** מצוה נזרקין. רשות לזורקן לאחר שעברה מצותן : תשמישי קדושה נגנזין. חובה לגנזן : תיק ונרתיק. תיק גדול נרתיק קטן ודקדקו מכאן בעלי התוספות ז"ל שהדלי"ת והיו"ד שהן בקשר הרצועה אין להם דין אותיות ואינן הלכה למשה מסיני כשי"ן של תפילין מדלא קא חשיב להו לרצועות אלא תשמישי קדושה ועוד מדאמרינן בשבת בפרק במה מדליקין [דף כח:] לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ואמרינן למאי הלכתא וכו' אלא לעורן והא אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני כלומר וכיון שכן פשיטא דתיפוק לי משום שי"ן אלא לרצועות והא אמר רבי יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ומשני כהי דגמירי שחורות של בהמה טהורה מי גמירי ואם היו האותיות שברצועות הלכה למשה מסיני הוו להו לאקשויי נמי והאמר מר דלי"ת ויו"ד הלכה למשה מסיני כדאקשי בשי"ן ומדלא אמר הכי שמע מינה דאינן האותיות אלא קשר בעלמא ואמרינן נמי בפרק במה אשה [דף סב:] והרי תפילין דמחופות עור ותניא הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ונכנס שאני התם משום שי"ן ולא קאמר משום דלי"ת ויו"ד וזה שלא כפרש"י ז"ל שכתב אהא דאמרי' בפ' הקומץ [דף לה:] וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש דהיינו טעמא דשל ראש קדושין יותר משל יד שבשל ראש יש שי"ן ודלי"ת שהם רובו של שם ומהא שמעינן דליתא אלא התם הכי פירושא אלו תפילין שבראש שהן בגובה של ראש ונראין לפיכך הן דומין לאות מאח"כ

עין משפט

א מיי' פ"י מהל' תפילין ופ"ג מהלכות ציצית סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קנד :

הגהות חו"י

(א) נ"ב כענין מ"ש בסמוך במאי תיפוק קדושתה : (ב) נ"ב לע"ג דע"כ לאו בהכי מיירי :

[דף רסה ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בספרים: (ב) שנכנסו כבר כב"ל: (ג) נ"ל הזמנה מלתא: (ד) תחא היא אלא שלשון תיק כו' ולשון נרתיק נופל כו' כצ"ל:

גמ' סנ' ה' אבל

שלטי הגבורים

בהו שכרא פי' רש"י בדמים והדין עמו משום דבהכי איירי מתניתין כדקתני לוקחין בדמיה ומיהו ה"ה בבהכ"נ יכול הלוקח לעשות בה כל צרכו אפי' ארבעה דברים שאסרו חכמים דכולה מתני' איירי כשלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי בני העיר וכן הסיא תלא דבי כנישתא רצה לקנות לזרעו ואמר ליה רב אשי שלא יוכל לזרוע בו אם לא יקנה אותו מטובי בני העיר אבל אחר שיקנה אותו יוכל לזורעו וזריעה תשמיש של גנאי דהא בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין ובחורבנה מותר להשתמש בהן כל תשמיש שאינו של גנאי :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ע"ש יש כאן דבלא"ה דבריו סותרין זה את זה דלעיל אמר דאפילו במעמד אנשי העיר א"א שתפקיע קדושתו בכדי גם מסיק ע"ז ומש"ה אמרי' במתנה וכו' אמאי תפקע קדושתו וכאן אמר דמתפקע בכדי אלא ודאי יש כאן דילוג וצ"ל הכי ומיהו אין להם כח בקדושת בהכ"נ להפקיע בכדי וכו' :

שיטת ריב"ב

חלופה וזבונה שרי. שחלה קדושה על החליפין או על הדמים והוא יוצא מן הקדושה ומותר להשתמש בו : לבני · לבינים של בהכ"נ : בחדתי. לבינים חדשות שנעשו לבהכ"נ : ואפי' למ"ד. תכריכי המת בהזמנה הני מילי כגון אורג בגד למת נמי כיון שהוא ארוג מיד הוא ראוי לפרשו על המת אבל לבינים מחוסרין עשייה ותיקון לבנותן בחומה הלכך הלבינים מוכנים לבהכ"נ הוה ליה כטווה פשתן לארוג למת: דליכא מאן דאמר. בהא הזמנה מלתא היא : מתנה. פי' הרב ז"ל מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר דבאנפא אחרינא לא משכחינן מתנה בבהכ"נ דהא הויא לה מתנה כמכירה למשתי שכרא ומאן דאסר לאו דמשום דלית להו רשותא לשבעה טובי העיר ליתן בהכ"נ במתנה אסר דהא אמרי' לעיל דז' טובי העיר במעמד אנשי העיר בכל מידי אית להו רשותא אלא מש"ה אסר דלא אפשר ליה למקבל מתנה לאשתמושי ביה דאמאי תפקע קדושתיה ומאן דשרי אי לאו וכו' : כדר הויא לה מתנה כזביני. ומותר להשתמש בו :

מאח"כ בשל יד דהא אמרינן התם לך לאות ולא לאחרים לאות: מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא. ולא בעי גניזה כסא שהיו מניחין עליו מטפחות ועליו מניחין ספר תורה ותשמיש דתשמיש לא בעי גניזה: כיון דחזינא דזמנין דמותבין ספרא עליה. כלומר בלא מטפחת: **מריש** הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא. פרש"י ז"ל יריעה שפורסין בתוך התיבה דהיינו הארון מבפנים ולא נהירא דאדרבה כי האי גוונא תשמיש ממש הוא אלא יריעה היא שפורסים על התיבה כענין שכתוב ופרשו עליו בגד תכלת מלמעלה דאמרינן בסוטה [דף לט:] אסור להפשיט את התיבה בצבור וגרסינן בירושלמי כילא דעל ארונא כארונא: **האי** תיבותא דאירפט. שנשבר: מעבדי כורסיא אסור. דקדושת תיבה חמירא טפי שמלניעין בתוכה ספרים ולפיכך אסור לפחות קדושתיה ולעשותה כסא שמניחין עליו ס"ת לשעה: **הני** זבולי דחומשי וקומטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזי'. פרש"י ז"ל כעין ארגזים: וכאנדרונא דמיין. כענין בנין קרקע זוית קטן עשוי ליתן בו ספרים ומשתמרין שם דלית בהו משום קדושה: ואפילו שונה הלכות. שלא שמש תלמידי חכמים: ובכלי חרס. שאין נותנין אותו בעפר אלא בכלי חרס נותנין אותו ושמין אותו אצל ת"ח דאע"פ שגונזין אותו עושין לו תקנה כמה שאפשר לקיימו: מבי כנישתא לבי רבנן שרי. לעשות מבית הכנסת בית המדרש מותר דעלויי מעלי ליה: והלכתא כרב פפי. איכא מרבוותא דדייק מהכא דריב"ל ור' יוחנן הלכה כריב"ל דהכא מייתי סייעתא מדריב"ל אע"ג דפליג עליה דרבי יוחנן כדמוכח בגמרא: **מניחין** תורה ע"ג תורה ותורה על גבי חומשין. כל חומש בפני עצמו עשוי כתקון ס"ת אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין משמע דנביאים וכתובים לענין הנחה כי הדדי נינהו מדלא קתני בהו מניחין ואין מניחין וא"ת והיכי אמרי' דאין מניחין נביאים וכתובים ע"ג תורה והא קי"ל בפ"ק דב"ב [דף יג:] דמדביק אדם תורה נביאים וכתובים וכיון שכן לא סגיא דלא הוו נביאים וכתובים ע"ג תורה בכריכה וי"ל דהא קיימא לן התם דנביאים וכתובים נגללין כלפי תחלתן כלומר שמתחיל מסופן וגולל עד שמגיע לתחלתן וס"ת נגלל לאמצעיתו ונמצא דלעולם הוי ס"ת על גביהן דכולהו: **אין** מוכרין ס"ת אפי' ישן ליקח בו חדש. בגמ' מספקא לן הא דר"ג [אי] חזקא בדליתי אכתי לחדש אלא דבעי למעבדי מהכי דמי ומשום פשיעותא אבל היכא דאיכא חדש בידו ללוקחו מעכשיו מדמיו של ישן אפשר דשרי כיון דס"ת אי אפשר לעלויי והרב אלפסי ז"ל מסתם לן סתומי דכל כי האי גוונא מנקט לחומרא עדיף: **ומיהו** במידי דמלי לעילויי כגון ספרים ואיכך אחריני עלויי בעי ואיתו מוכר להחליפן בדוכתייהו ומוכח בגמ' דאי בעינן עילויא בספר תורה אסור לגלול ספר תורה זה במטפחות של ס"ת אחר: **וכתב** הרשב"א ז"ל שאלו שמתנדבין ספר תורה ומניחים מטפחת בבהכ"נ מותר להשתמש בהן כל ספר וספר שעל דעת כולן הוקדשו אבל אלו שמניחין בביתם ואח"כ מקדישין כיון שעל דעת אותו ספר נעשה ונשתמש בו אותו ספר אסור להניחו בס"ת אחר דהא בעינן עלויא וגרסי' בירושלמי ר' ירמיה אזל לגולגלא חמתין יהבון מקושא גו ארונא אתא שאיל לר' אימי אמר ליה אני אומר לכך התנו עליו בתחלה ומכאן ראיה לאלה שמשימין עטרות ס"ת בראש הקורא בסיום התורה שהוא מותר שאני אומר לכך התנו עליו בתחלה ורבינו האי גאון ז"ל [כתב ומה] שאסר לשום עטרות בראשי חתנים התם הוא לפי שהחתנים באים לעטר עצמן בעטרות ספרים ואין אדם מתנה בעטרות שהן תשמישי קדושה שישתמש בהן הדיוט לכבוד עצמו אבל התם לכבוד קריאת התורה משתמשין ואני אומר דלכך התנו עליו מתחלה ע"כ: **אין** מוכרים ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה . וה"ת מפני שהוא מביא לידי מעשה אשה נמי דלא תהו בראה לשבת יצרה : ואע"פ שאינו צריך לו. שיש לו אחרים: או בתו. לשפחות: ל"ש אלא שמכרו והותירו מהן. שחייבין לקנות ג"כ (בדבר) [במותר דבר] זה מידי דבר עלוי: אבל גבו. מן הקהל לצורך אחד מן הדברים השנויים במשנתנו וקנו ולא הוצרכו כל הדמים שגבו: מותר. להוציא המותר בכל מה שירצו ובלבד שיוציאו אותן בצרכי צבור: מאי דכסוסיא פרשא דמתא. בני העיר שסוכרין רוכב סוס שהוא מזומן להם לשלחו אל מושל העיר כשיצטרכו לו וה"ה שעושין בדמיו כל מה שרוצין: **בני** העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו להם צדקה נותנין. להוציא עצמן מחשד נותנין אותה לגבאי של אותה העיר: וכשהן באים מביאין אותה עמהם. נוטלין אותה מידי אותו גבאי ומביאין אותה לעירם: ומפרנסין בה עניי עירם. ע"י גבאי שלהם: חבר עיר. חכם המתעסק בצרכי צבור האי הוא פירושא דחבר עיר הכא אע"ג דבפ"ב דר"ה [דף לד:] חבר עיר היינו צבור: **מתני'** אין מוכרין בהכ"נ של רבים ליחיד וכו' אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי וכו'. וא"ת וכיון

ורצועותיהן. ואמר רבא מריש הוה אמינא כורסיא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דמותבן ספרא עליה אמינא תשמיש קדושה הוא ואמר רבא האי תיבותא דאירפט מעבדיה תיבותא זוטרתי שרי (א) כורסיא אסיר כורסיא (ב) מעבדיה כורסיא זוטא שרי דרגא לכורסיא אסיר ואמר רבא (א) (ג) האי פריסא א תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי ספר תורה עילויה אי נמי פרסי ליה אסיפרא אמינא תשמיש קדושה(ד): ואמר רבא הני זיבולי דחומשי וקומטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזים פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי לנטורי בעלמא עבידי וכאנדרונא דמיאן קמ"ל: אמר מר זוטרא משמיה דרב ששת מטפחות ב ספרים שבלו עושין אותם תכריכים למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותה אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות ואמר רב אחא בר יעקב ובבלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים ואמר רב פפי משמיה דרבא מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסור ורב פפא משמיה דרבא אמר איפכא והלכתא כרב פפי *דאמר ריב"ל בהכ"נ מותר לעשותו בהמ"ד דאלמא בית המדרש עדיף ת"ר ב מניחין תורה ע"ג תורה ותורה על גבי חומשין וחומשין על גבי נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים על גבי חומשין ולא חומשין ע"ג תורה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום ר"ג אין מוכרין ס"ת ג אפילו ישן ליקח בו חדש וא"ר יוחנן משום ר"מ אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן אמר ר"ש בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: וכן במותריהם. אמר רבא לא ישנו אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר ומכרו והותירו נמי לא אמרן אלא שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל (ב) התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא מותר מאי דוכסוסיא פרשא דמתא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בני ד העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו (ה) להם צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהם ומפרנסין בהן עניי עירם תנ"ה בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר רב הונא גזר תעניתא על לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה יהבו כי בעו למיזל אמרי ליה ליתבינהו ניהלן מר וניזיל ונפרנס בו עניי דמאתן אמר להו תנינא במה דברים אמורים שאין שם *חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תנתן לחבר עיר וכ"ש דעניי דידי ודידכו עלאי סמוכו:

מתני' ה אין מוכרין משל רבים ליחיד מפני שמורידין אותם מקדושתם [א] דר"מ אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי אימתי

[דף רסו ע"א] הגהות מא"י [א] דברי ר' יהודה:

רש"י

כורסיא. בימה של עץ שקורין אמאברא בלע"ז: תשמיש דתשמיש. שפורס מפה עליו ואח"כ נותן ס"ת עליו: דמותביה ספר עילויה. בלא מפה: דאירפט. ארון שנתקלקל ונפרד (ו) אחבירו ויש דוגמתו בברייתא מנעל המרופט ביבמות: למעבד תיבותא דזוטרתי שרי. לעשות תיבה קטנה מן הראשונה: למעבד כורסיא. בימה אסור: זבילי. כמין דלוסקמא: וקומטרא. ארגזין שקורין אישקרי"ן והרבה יש בתרגומו של יהונתן חבלים חבושים (ג) וארגין אמלין דזהוריתא מחתין בקומטרין וכן לאסר על המלתחה לדעל בי קמטרא: אנדרונא. חדר: מטפחות ספרים. אפי' של ספרי תורה: ואפי' שונה הלכות. כלומר אפי' לא שימש תלמידי חכמים בגמ' ותלמוד אלא במשניות ובברייתות: מבי כנישתא לבי רבנן. לעשות (ז) בהכ"נ בהמ"ד אלמא דבהמ"ד עדיף: חומשין. ס"ת שאין בו אלא חומש אחד: (אבל לא נביאים וכתובים): ללמוד תורה. להתפרנס בו *בתלמוד: שאינו צריך. שיש לו אחר: אינו רואה סימן ברכה. באותן דמים: שמכרו והותירו. מכרו אחת מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה והותירו (ח) מהם: אבל גבו. מעות מן הקהל לצורך ס"ת וקנאוהו ונותר מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא בא לשימוש קדושה חמורה: שלא התנו. על מנת לעשות רצוננו מן הדמים: לדוכסוסין. מפרש לקמן: (ט) כי התנו מאי הוי. הלא דמי קדושה נינהו: פרשא דמתא. בני העיר שוכרים (י) רוכב סוס ומזומן לשולחו בשליחות אצל מושל עיר כשיצטרכו: נותנין לגבאי העיר. כדי שלא יחשדום כפושעין שפוסקין לדקה לרבים ואין נותנין: וכשהן באין. לחזור למקומן תובעין אותו מן הגבאי ומפרנסין (כ) את עניי עירם: חבר עיר. חכם המתעסק

הם במעמד אנשי העיר אע"פ שלא התנו הם יכולין לעשות בכל הדמים כל חפצם: נותנין. להוציא עצמן מן החשד: פרשא דמתא. בני העיר שוכרין רוכב סוס שהוא מזומן להם לשלחו אל מושל העיר כשיצטרכו לו: חבר עיר. חכם המתעסק בצרכי צבור: מתני' אין מוכרין את של רבים וכו' אין מוכרין בהכ"נ וכו'. מתני' מילי מילי קתני מעיקרא קתני שאם מכרו בני העיר בהכ"נ לחלל קדושתו על הדמים יש להן באותן דמים לעלות בקדושה כדקא

המאור הקטן

מתני' אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי אימתי שירצו יהודו דברי ר"מ הר' אפרים ז"ל פירשה בבהכ"נ של יחיד א' והוצרך לפרש כן משום דקשיא ליה דר"מ אר"מ כיון דאמר ר"מ שאין מוכרין

השגות הראב"ד

א"ן והוצרך לפרש כן כו' דר"מ אדר"מ וכו' : א"א ובירושלמי אמרו הא דקתני רישא אין מוכרין של רבים ליחיד אין כאן דברי מה אנן קיימין אין כר"מ אין מוכרים בהכ"נ על תנאי כלומר וכיון דעל תנאי הוא דמי

שלטי הגבורים

א וכל מה שעושה לס"ת אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אם רצה מועיל בו התנאי כתב הרמב"ם תפוחי זהב שעושין לס"ת לנוי תשמישי קדושה הן ואסור להוציאן לחולין אם לא לקנות בדמיהן ס"ת או חומש ע"כ ומיהו בפי' בני העיר קאמר על כל הנך דקתני בהם שאסור לשנותם לקדושה קלה אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' למשתי ביה שכרא וכתב הרא"ש הלכך יחיד שמכר ס"ת שלו מותר להשתמש בדמיו דדמי למכרוהו ז' טובי העיר ולפי זה התפוחים יכולין בעליהן למוכרן ושלוקח יכול לעשות בהן כל מה שירצה :

לשון ריא"ז

ב בלי בהכ"נ הרי הן כבהכ"נ כגון הספסלים והיריעות שפורסים בבית הכנסת ושפורסין על הארון הרי הן כמו הארון כמו שמבואר בתלמוד א"י והלוחות והבימות אין בהם משום תשמישי קדושה והן המעלות והבימות שעושין לפני הארון שמניחין בו הספרים ואינו דומה לקדושת הארון אלא לקדושת בהכ"נ כמבואר בקונט' הראיות : נכרי שהתנדב קורה לבהכ"נ בודקין אותו אם אומר בדעת ישראל הפרשתיה מותר להשתמש בה ואם לאו טעונה גניזה

עין משפט

א מיי' פ"י ופי"א מהלכות תפילין טוא"ח סי' קנד טוי"ד סי' רפב : ב מיי' שם טור י"ד סי' רפב : ג מיי' פי"א מהל' תפלה טור א"ח סי' קנג : ד מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים טוי"ד סי' רנו : ה מיי' פי"א מהלכות תפלה (סמג עשין יט) טור א"ח סי' קנג :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מעבדיה : (ב) נ"ב רבא נמי : (ג) נ"ב מריש הוה אמינא : (ד) נ"ב הוא : (ה) נ"ל עליהם : (ו) נ"ל מחבורו : (ז) מבהכ"נ בהמ"ד נ"ב : (ח) נ"ל מהן : (ט) מן כי כו' עד ניהלן מוקף : (י) נ"ל אדם רוכב סוס שיהא להם מזומן : (כ) נ"ב כו :

שיטת ריב"ב

כורסיא. בימה של עץ שקורין אלמימבר"י תשמיש דתשמיש הוא. שפורס מפה עליו ואחר כך נותן ספר תורה עליו: תיבותא דאירפט. ארון שנתקלקל וחברו. מנעל המרופט. מלמד שספרי זקנים מתרפטות: זבילי. כמין דלוסקמי קומטרי. ארגזים : אפי' שונה הלכות. שלא שימש תלמידי חכמים: מבי כנישתא לבי רבנן. לעשות מבהכ"נ בית המדרש: אין מוכרין לבתולה. אינו רואה סימן ברכה בהדמים: פיסקא וכן במותריהן: ומ' מכרו והותירו. מכרו אחת מן הקדושות הללו ולקחו במקצת הדמים קדושה אחרת והותירו מהם. אבל גבו מן הצבור לצורך ס"ת וקנאוהו ונותרו בידם מן המעו' מותר לעשות באותו מותר כל חפצם שהרי עדיין לא בא [ו]כלל קדושה: אבל התנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר. ואע"פ שלא מכרו אותן ז' טובי העיר מותר שאינו מכרו

הגהות הרי"

(א) נ"ל מריש הוה אמינא האי כו' : (ב) נ"ב עי' בתוס' : (ג) נ"ל ארגזין :

דסבירא ליה לר"מ שאין מוכרין אפילו מרבים ליחיד וכל שכן להוציאה לחולין א"כ למה צריך תנאי והא בקדושתה קיימא כבר נשמר מזה רש"י שפי' דהיינו טעמא כדי שלא יראו המוכרין כמזלזלין בקדושתה וכאלו אינם חפצים בה (ו) א"כ מתני' מילי מילי קתני כשמוכרין אותה ממכר עולם צריך שלא יורידוהו מקדושתו לר"מ ואם מורידין אותו אין מוכרין אותו אלא על תנאי ובגמ' דייקינן ור"מ דאמר על תנאי מוכרין אותו לוקח היכי דייר ביה שהרי אם רצו להחזיר נמצא לוקח משתמש בו בינתים בשכר מעותיו והוי רבית : חוץ מד' דברים וכו' בית המים. דהיינו בית הכביסה דבכל הני איכא זלזול לבית הכנסת :

אימתי שירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם א חוץ מד' דברים למרחץ ולבורסקי ולבית הטבילה ולבית המים רבי יהודה אומר מוכרין אותו לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה *ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין לתוכו חבלים ואין פורסין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר °והשמותי את מקדשיכם בקדושתן הן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש : **גמ'** *אמר רב יהודה אמר שמואל *מותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה. שאלו תלמידיו את רבי ינאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד' אמות של תפלה ולא כניתי שם לחברי ולא בטלתי מקדוש היום אמה זקנה היתה לי ופעם אחת לא היה לי יין לקדוש היום מכרה כפה של ראשה והביאה לי יין לקידוש היום וכשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי יין וכשמת הוא הניח לבניו ג' אלפים גרבי יין : ועוד אמר ר' יהודה וכו' . ת"ר ב בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן *ואין נאותין בהן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (א) אבל קורין בהן ושונין בהן ב ומספידין בהן הספד של רבים ומכבדים אותן ומרביצים אותן א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחרבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני עגמת נפש : א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל ג על תנאי הן עשויות ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי נינהו חשבונות דאמר רב ששת בהכ"נ שמחשבין בה חשבונות לסוף מלינין בו מת מצוה : ואין נאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרין דאריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן : ואין נכנסין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים רבינא ורב אחא בר אבא הוו קיימי וקא שיילו שמעתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי הא דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא הוא אלא דשמעתא בעיא צילותא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי איצטריך איניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל אי צורבא מרבנן (ו) לימא שמעתא ואי תנא הוא לימא הלכה ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לאו בר הכי הוא °לימא לינוקא אימא לי פסוקך אי נמי נשהי פורתא וניקום : ומספידין בתוכו הספד של רבים . מחוי רב חסדא כגון הספדא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון (ג) דקאי ביה רב חסדא רפרם ספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרה דידה (ד) מיתא אתו כולי עלמא ר' זעירא ספדיה לההוא מרבנן בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דידיה (ה) מיתא אתו כ"ע : תנן התם ד ודאישתמש בתגא חלף א"ר שמעון בן לקיש זה שמשתמש במי ששונה הלכות דאמר עולא לישתמש

איניש

רש"י

המתעסק בצרכי צבור: **מתני'** לבית המים. לכביסה אי נמי לבית מי רגלים : מפשילין. גודלין וה"ה לכל מלאכות אלא לפי שהמלאכה זו בעי מקום רחב ידים ובהכ"נ גדולה וראוי לכך : קפנדריא . מפרש לקמן : **גמ'** בד' אמות של תפלה. לאחר זמן : כפה. צעיף : אין אוכלין בהן . גרסי' ול"ג ואין אוכלין בהן דכולהו פירוש דקלות ראש הן: קלות ראש . שמקילין אותו : ואין נאותין. מתקשטין בתוכם : מטיילים . אישפציי"ר : הספד של רבים . של ת"ח שמת שרבים צריכין להאסף ולהספיד ובית הכנסת ראוי לכך לפי שהוא בית גדול : מרביצין . לאחר שמכבדין את הבית זולפין המים להרביץ האבק: מפני עגמת נפש. מניחין אותו לעלות בו עשבים כדי שיהא עגמת נפש לרואיהם ויזכרו ימי בניינו ואת שהיו רגילין להאסף שם ויבקשו רחמים שיחזרו : מת מצוה . שימותו בעיר מתים שאין להם קוברין : מאי בי רבנן . למה קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שהן ביתם לכל דבר ואמרו לעיל דבתי מדרשות עדיפי מבתי כנסיות א"כ בת כנסיות מותר להם לתשמישיהן : זילחא דמיטרא . זרם מים אונדיא בלע"ז : לאו משום . שינן עלינו מפני הגשמים שאם לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין : צילותא . דעת צלולה : למקרי גברא מבי כנישתא מאי נעביד . מאחר שאין נכנסין בהן לצורך : לימא ליה לינוקא . שהיו התינוקות רגילין לקרות בבהכ"נ : הספד של רבים. כגון הספידא דקאי ביה רב ששת אם ימות : אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמיתא · הוה ליה הספידא דרבים ואתי כולי עלמא להספד : בתגא . כמו כתר בס"ת : חלף . שבטל מן העולם : במי ששונה הלכות. אפילו לא שימש

רבינו נסים

ועוד אמר רבי יהודה בהכ"נ שחרב וכו'. אע"ג דר' יהודה בפלוגתא קמייתא מיקל טפי מדרבנן דרבנן סברי שצריך להתנות במכירת בהכ"נ שלא ישתמש בה בד' דברים ור' יהודה אמר דמוכרין אותה לשום חצר והלוקח כל מה שירצה יעשה אפי' הכי קאמר הכא ועוד משום דלמאי דס"ל לרבי יהודה גופיה שהלוקח כל מה שירצה יעשה אחמורי הוא דקא מחמיר במאי דקאמר דאין מוכרין אותה אלא לשום חצר ומש"ה קאמר ועוד מחמיר נמי חומרא אחריתא בבית הכנסת שחרב : ואין מפשילין בו חבלים . גודלין והוא הדין לכל מלאכה אלא שהפשלת חבלים צריך מקום רחב ידים ובית הכנסת בית גדול הוא וראוי לכך : קפנדריא . בגמ' מפרש : מפני עגמת נפש . כדי שתהא עגמת נפש לרואיהם שיזכרו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם וישתדלו להחזירו לישובו : **גמ'** מותר להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה . שאין צריך להרחיק ד' אמות ממקום שהתפלל וגרסינן עלה בגמרא המתפלל ישהה כדי הלוך ד"א וישתין כלומר דבציר מהכי אסור לפי שכל שיעור ד' אמות תפלתו סדורה לו בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה והמשתין ישהה כדי הלוך ד' אמות ויתפלל כלומר כדי שיהו נצוצות של מימי רגלים כלים בכסותו : במה הארכת ימים . באיזו זכות : ולא בטלתי מקדוש היום ביין . שהוא מצוה מן המובחר : פעם אחת לא היה לי קדוש היום . ביין : ומכרה כפה שעל ראשה . שהיה היין אצלם ביוקר : ואין נאותין בהן . אין מתקשטין בהם : **בתי** כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויות. אין לפרש שיהא מותר לנהוג בהן קלות ראש בחרבנן מדמייתי לה בפיסקא דבהכ"נ שחרב דהא ליתא מעובדא דרבינא דלעיל דהוה ליה תלא דבי כנישתא בארעיה ולא שרו ליה למזרעה אלא במכירה דשבעה טובי העיר ורבינא בבבל הוה וכל שכן [*שאין] ראוי להעמידן בישובן מדאמרינן ברפרס דספדיה *לכלתיה משום דהוה ליה הספד של רבים דשרי בכל בתי כנסיות שבעולם ורפרס בבבל הוה ורבינא ורב אחא נמי כד אתא עלייהו זילחא דמיטרא אמרי משום דשמעתא בעיא צילותא כדאיתא בסמוך לפיכך פירש הרמב"ן ז"ל שעל תנאי הן עשויות היינו לענין שאם הוצרכו אנשי העיר להאכיל בהן עניים או להשכיבם שם מותר וה"ה לכל צרכי עניים לפי שעה וכדאמרינן בפרק ערבי פסחים [דף קא.] לאפוקי עניים דאכלו ושתו בבי כנישתא וכן חכמים מותרין ליהנות בהן והוא שהוצרכו להם כגון שהיה מקום רחוק לתלמידים אבל שלא בשעת הדחק אסור כדמוכח עובדא דרבינא ורב *אדא בר אהבה וגרסינן בירושלמי רבי אמי מפקד לספריא אילו אתו לגביכון איניש מלוכלך באורייתא תהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמאניה פי' מלוכלך משוח כלומר שיש לו קנא תורה וכדאמרי' בהגדה [ויקרא רבה ס"פ כב] גבי יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו אין בו כדי לכלוך פה כלומר לטבול בו קנא הפה ואע"פ שלכל הדברים הללו מועיל תנאי לבתי כנסיות שבבבל אין תנאי שלהם כלום לענין קלות ראש וחשבונות : בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות לסוף מלינין בו מת מצוה . שאין מספיקין לעשות צרכיו : **רבינא** ורב אדא בר אהבה וכו' זלחא דמיטרא. זרם מים : צילותא. דעת צלולה . אע"ג דבתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויות ה"מ בשעת הדחק וכאן לא היה דוחק כל כך ואע"ג דאמרינן חכמים ותלמידיהן מותרין משמע לי דהיינו בבהמ"ד ולפי שעומדין שם כל היום כדאמרינן מאי בי רבנן ביתא דרבנן אבל בהכ"נ לא: אי נמי נשהי פורתא וניקום. שלא יהא נראה כנכנס בה לצרכו בלבד: הספד של רבים . שהרבים עוסקים בו : מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת . דמשום יקרא דידיה אתו כולי עלמא ורב ששת אמר כגון הספדא דקאי ביה רב חסדא וכל אחד היה אומר כן לכבוד חבירו : ודאישתמש בתגא חלף . מי שנשתמש בכתר תורה דהיינו ת"ח : חלף . אבד מן העולם : זה המשתמש במי ששונה הלכות . אע"פ שאינו לומד תלמוד כיון שלומד הלכות דהיינו משנה : דאמר עולא לשתמיש

איניש

המאור הקטן

משל רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו על מה צריך תנאי הלא הוא עומד בקדושתו לעולם והר' שלמה ז"ל פירש משום שנראה כמזלזל כשמחליפין אותו מסלקין את עצמן ממנו ולי נראה מתני' מילי מילי קתני אם מכרו לעלות בדמיו מותר לחלל קדושתו ואפי' לר"מ כדקתני רישא לוקחין בדמיו תיבה ואם מכרו להעמידו בקדושתו עושין בדמים כל צרכן ובזו אסר ר"מ למכור משל רבים ליחיד אבל משל רבים לרבים מותר ועושין בדמים כל צרכן ואע"פ שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שאלמלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' לשתות שכר בדמיו מותר ואע"פ שמכרוהו לחלל קדושתו ובתר הכי קתני אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי כשמוכרין אותו לעלות בדמיו ולחלל קדושתו בקדושת הדמים והיינו דקא הוינן בגמ' היכי דייר ביה הויא לה רבית אלמא כשמוכרין לבית דירה עסקי' והא לאו דוקא אלא או לפירושא דידן או לפי' הר' אפרים ז"ל אבל לפי' הר' שלמה ז"ל הוה ליה למימר היכי מצלי בה :

השגות הראב"ד

דמאי סדרי בהו אכתי של רבים הוא ואין כרבנן מוכרין אותו ממכר עולם וכו' ר' חייא בר אבא בשם ר' אבא תספר בס"ת אבל בהכ"נ לר"מ מוכרין ליחיד ועל תנאי כדי שתעמוד בחזקת רבים וממילא לר"מ אין היחיד רשאי לעשות בה שום דבר חולין שהרי שם בהכ"נ עליו ושל רבים וכי אמרי' בגמ' היכי דייר בה לאו דוקא דירה אלא שאף התפלה אסורה להם כדירה משום רבית · ומי' מילי שאמר זה מילי בעלמא נינהו דאי סיפא כשמכרו לעלות בדמים ומותר לחלל קדושתה מה צורך לתנאי זה וכשלוקחים בדמי התיבה בעלי התיבה ג"כ מתנין ש התיבה להחזירה ולהחזיר המעות סוף דבר אין בדבריו כלום ·

עין משפט

א מיי' פ"ד מהלכות תפלה סמג עשין יח טור א"ח סי' נב :
ב מיי' פי"א שם סמג עשין יט טוא"ח סי' קנא טור י"ד סי' שדמ :
ג מיי' פ"ג מהלכות ת"ת סמג עשין יב טור י"ד סי' רמו :

שיטת דיב"ב

בדקא תני בית הכנסת לוקחים תיבה ואסמכרו בית הכנסת להעמידו בקדושתו עושין בדמיו כל צרכן ובזו אסר ר"מ למכור את של רבים ליחיד אבל את של רבים [לרבים] מותר ועושין בדמיו כל צרכן וכל זה כשלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר שאלמלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אע"פ שמכרוהו לחלל קדושתו על הדמים אפי' לשתות שכר באותן דמים מותר ובתר הכי קתני אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי כשמוכרין אותו לעלות בדמיו ולחלל קדושתו בקדושת הדמי' אסור למכרו לארבעה דברים הללו: מפשילין. גודלין וה"ה לכל מלאכה אלא שהפשלת חבלים צריך מקום רחב ידים ובהכ"נ בית גדול וראוי לכך : מפני עגמת נפש . מניחין אותו לעלו' בו עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואיהם שיזכרו את ימי בנינו ואת שהיו רגילים להאסף שם : גמ' במה הארכת ימים . באיזו זכות : ואין נאותין בהן . אין מתקשטין בהן : זילחא דמיטרא. זרם מים : צילותא . דעת צלולה :

שלטי הגבורים

א כתב מיי' דאין הלוקח רשאי לעשות בהן אלו הד' דברים אא"כ התנה במעמד אנשי העיר והשיג הראב"ד וכשמוכרין בני הכפר בהכ"נ יכולין למוכרו ממכר עולם והלוקח יעשה בה מה שירצה חוץ ממרחץ ובורסקי ובית טבילה ובית הכסא דאמרי' דמעמדת בקדושתה ואין הלוקח יכול לעשות בו אלו הד' דברים הני מילי כשלא מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר עושין במעות מה שירצו וכן הלוקח יעשה בה אפי' אלו הד' דברים : לשון ריא"ז
אע"פ שבהכ"נ יש בו קדושה אם מכרו אותה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר הרי הוא יוצא מקדושתו ואפי' לשתות בו שכר מותר וכשמוכרין אותו לשם חצר והלוקח יעשה בו מה שירצה :
ב נשאל מרבינו האי אדם חשוב שמת מהו לעשות הספד וס"ת מונח לפניהם וסדינין פרוש עליו והשיב שאם היה לעשות כן לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו לגאון כמנהג ההספד נוהגין ביבנה להספיד לפני המטה לאחר התלמידים אבל חכם ולגאון מכניסין אותו לבהמ"ד ומכניסים המטה במקום שהיה דורש וסופדים התלמידים וקהל ישראל וכשמוציאין המטה סופדים אותו עד לבית הקברות ואם חכם הוא סופדים אותו עד יום ל' בתוך ימי האבל ולזמן ישיבה סופדין אותו כל ישראל הקרובים והרחוקים לפי כבודו בחדש אדר ואלול ויום ג' ושביעי עולין לבית הקברות ומבקרים אותו ליום ל' ושוב אין מבקרין אותו ותכלית י"ב חדש מבקרין אותו : לשון ריא"ז
בהכ"נ שהוא פתוח לבית שמת מונח שם אסור לכהנים להכנס ולהתפלל שם עד שיוציאו המת ואם העמידו שם התיבה של ספרים אינה חוצצת שפעמים מטלטלין הספרים וכלי היא מקבלת טומאה ודבר המקבל טומאה אינו חוצץ : לשון ריא"ז
ג ונראה בעיני שלא נאמר על תנאי הן עשויות אלא לאורחים שבבבל היו מצויין אורחים העוברים ממקום למקום והיו אוכלין ושותין בבהכ"נ אבל בא"י אין נכנסין אלא לתלמוד תורה :

אתא בר אבא כצ"ל

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואין מספידים בהם הספד של יחיד אבל כו' : (ב) נ"ל הוא כו' ואי קראי כו' : (ג) נ"ב ספדלה: (ד) נ"ל דמיתא: (ה) נ"ל דמיתא: (ו) ונ"ב דמתני' כצ"ל :

אינים במאן דתני ד׳. פי׳ הרב אלפסי במי ששונה ד׳ סדרי משנה: ולא לישתמש במאן דמתני ד׳. היינו שגומר תלמוד ד׳ סדרים כלומר דבעל תלמוד עדיף מבעל משנה וריש לקיש לאומרא קאמר דאפילו מי ששונה הלכות דהיינו משניות מיקרי תנא ומילתא דעולא לאו ריש לקיש מייתי לה אלא תלמודא מייתי לה ואחרים פירשו דתני לעצמו ומתני לאחרים וריש לקיש קאמר דאפילו שונה לעצמו תנא מיקרי:

מבטלין ת״ת להוצאת המת. (לאו) דוקא להוצאה אבל לשאר צרכיו לא ואע״ג דאמרינן במס׳ מ״ק פרק (משקין) [ואלו מגלחין דף כז:] (א)כל בני העיר אסורין במלאכה אפי׳ הכי כיון שאינו מוטל עליו לקוברו אין מבטלין ת״ת לשאר צרכיו ויש מפרשים דמבטלין ת״ת דקאמר היינו רשות בעלמא ולא חובה דבמת מצוה בלחוד הוא דקאמר דמיחייב כדאיתא בפ׳ קמא דמגילה אבל בשאר מתים רשות וכמו שכתבתי שם והיינו דאמר הכא אמרו עליו על ר׳ יהודה בר׳ אלעאי שהיה מבטל וכו׳ דאלמא רבנן אחריני לא מבטלי ולאו ראיה היא דמעשה שראו לר׳ יהודה ברבי אלעאי הביאו לראיה שמבטלין אבל לעולם האי מבטלין חובה הוא ובשאין עמו כל צרכיו דאמרי׳ אין מבטלין היינו לומר שאינו חייב לבטל והכי מוכח בירושל׳ במסכת כלאים: מאבולא ועד בי סכרא. מפתח העיר עד לקבר: נטילתה כנתינתה. נתינתה בס׳ רבוא דהא מסקינן דבמאן דקרי ותני עסקינן וכמלאת מיתתו נטילתה של תורה: אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. משמע ת״ח בתלמוד ואחרים פירשו מתני לאחרים ולמאן דלא קרי ולא תני כתבו מקצת הגאונים ז״ל דבעשרה סגי ליה: אדמקיפנא אדרי אעול בהאי. בעוד שאקיף שורות הללו אקצר את דרכי ואכנס דרך הבית הזה ואמרינן עלה בגמ׳ א״ר אבהו אם היה שביל מעיקרו מותר וגרסינן תו התם הנכנס לבהכ״נ להתפלל מצוה לעשות קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה׳ במועדים הבא דרך שער צפונה להשתחוות יצא דרך שער נגב וגו׳ וכתבה הרב אלפסי ז״ל בפ׳ הרואה וטעמא דמלתא מפני שנראה כמחבבה:

נר מצוה · תורה אור

איניש במאן דתני ארבעה ולא ישתמש איניש במאן דמתני ארבעה פירוש דתאני ארבעה מי ששונה ארבעה סדרי משנה ופירוש דמתני מי שגמר תלמוד ארבעה סידרי: *ת״ר [א]מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד״א בשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כ״צ אמר רב שמואל בר אויא משמיה דרב תליסר אלפי גברי ושתא אלפי שיפורי והנ״מ לדקרי ותני אבל דמתני לית ליה שעורא: ואין עושין אותה קפנדריא [ב]מאי קפנדריא כמאן דאמר אדמקיפנא [אדרי] אהדר ואעול בהא אמר ר״נ (ב) אמר רבה בר אבהו הנכנס לבהכ״נ על מנת שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא: עלו בה עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש תניא לא יתלוש אבל תולש ומניח ת״ר בית הקברות [ג]אין נוהגין בה קלות ראש ואין [ב]מרעין בהם את הבהמה ואין מוליכין בהם אמת המים ואין מלקטין מהן עשבים מפני כבודן של מתים ואם לקט שורפם במקומם: **מתני׳** [ד]ר״ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת. בשניה זכור בשלישית פרה אדומה ברביעית החדש הזה בחמישית חוזרין לסדרן לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים ולתעניות ולמעמדות וליום הכפורים: **גמ׳** *מאי פרשת שקלים רב אמר °)צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ושמואל אמר °כי תשא תניא כוותיה דשמואל ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן ואמר רבי יצחק נפחא ר״ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות וקורין באחת עניינו של יום ובאחת ר״ח ובאחת כי תשא: ואמר רבי יצחק נפחא ר״ח טבת שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות אח׳ קורין בו עניינו של

°)במדבר כח

רש״י

תלמידי חכמים: דתאני. לעצמו: דמתני לאחרים: ד׳. ארבע סידרי: להכנסת כלה. ללותה מבית אביה לחופתה: אדמקיפנא אדרי [אהדר] ואעול בהא. בעוד שאקיף שורות הללו של בתים אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי: מפני כבודן של מתים. אין נוהגין בהן קלות ראש קאי: **מתני׳** קורין פרשת שקלים. להודיע שיביאו שקליהם באדר כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה: ומפסיקין לשבת הבאה. מלומר פרשה שניה כדי שתקרא בשבת הסמוכה לפורים פרשת זכור כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: פרה אדומה. להזהיר ישראל לטהר כדי שיעשו פסחם בטהרה: ברביעית החדש הזה לכם. שהם פרשת פסח: חוזרין לכסדרן. בגמ׳ מפרש לה: לכל מפסיקין. לכל המועדות מפסיקין לקרות בענין השבוע וקורין בענין המאורע: למעמדות. קורין במעשה בראשית כדתניא לקמן: **גמ׳** את קרבני לחמי. וכתיב בתריה זאת עולת חדש בחדשו ובשקלים איירי שיביאו קרבנות באחד בניסן מתרומה חדשה וכיון דבניסן בעינן אקרובי מש״ה מקדמינן וקרינן מאחד באדר כי היכי דלייתי שקלים בכל יום ויום למקדש כדי שיהא תמידין ומוספין של ראש חדש ניסן קריבין מתרומה חדשה: ומפטירין ביהוידע. דדמי לפרשת כי תשא דהכא כתיב כופר נפשו והתם כתיב איש כסף נפשות

ת״ר בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו׳. ואם לקט שורפן במקומן מפני שאסורין בהנאה: **מתני׳** ר״ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים. בר״ח ניסן היו צריכין לקנות קרבנות מאותן שקלים שתורמין מר״ח אדר ואילך לפי שצריך להקריב קרבן מתרומה חדשה ופשיטא לה בגמרא מדכתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה אמרה תורה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה ומחדשי יתירי דכתיבי בהאי קרא דרשינן דקרא הכי קאמר דיש ר״ח שאתה חייב להקריב בו קרבן מתרומה חדשה כל אותה שנה מר״ח ואילך וגמרינן בפ״ק דר״ה [דף ז.] דהאי חדש היינו חדש ניסן דכתיב הכא לחדשי השנה וכתיב התם ראשון הוא לכם לחדשי השנה מה להלן ניסן אף כאן ניסן ומש״ה קרינן בר״ח אדר כשחל להיות בשבת בפרשת שקלים וכדתנן התם באחד באדר משמיעין על השקלים וכו׳ ובגמרא יהבינן טעמא למה מקדימין כל כך: חל להיות ר״ח אדר בתוך השבת מקדימין לשעבר. מקדימין לקרות פרשת שקלים ביום שבת שעבר קודם ר״ח ומפסיקין לשבת אחרת שאין קורין בו פרשה כדי שיקראו פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים ומשום דבעינן למיקרי תמחה את זכר עמלק סמוך למחיית של המן שיצא ממנו: בשניה זכור. לרב דקי״ל כותיה דאמרי׳ בגמרא פורים שחל להיות בערב שבת מקדימין שבת שלפניו לקרות פרשת זכור האי בשניה זכור קאי בין אחל ר״ח אדר להיות בשבת ובין אחל להיות בתוך השבת ומיהו האי כגוונא והאי כגוונא דכשחל להיות בשבת האי שניה שניה ממש שקורין בה זכור ואי חל להיות בתוך השבת האי שניה היינו שניה להפסקה שהשבת הבאה אחר ההפסקה קורין זכור: בשלישית פרה אדומה. כדי שיטהרו טמאי מתים עצמן לפני הפסח: וברביעית החדש הזה לכם ראש חדשים. משום ר״ח ניסן והאי רביעית ושלישית על כרחין להפסקה היא ואחל להיות בתוך השבת קאי ומיהו ששי בשבת ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת דאי לא תימא הכי היכי קאמר דבשלישית להפסקה פרה וברביעית החדש והא ע״כ כל שחל ר״ח אדר בע״ש יש שתי הפסקות וסימן לו ובי״ו כלומר דכשחל ר״ח אדר בו׳ מפסיקין בב׳ ובי״ו כדי לקרות פרשת פרה בשבת הסמוכה לר״ח ניסן ונמצא שאין קורין פרשת פרה בשלישית להפסקה אלא ברביעית ולא ברביעית פרשת החדש אלא בחמישית הלכך ע״כ ע״ש ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת איתו בכללו כמו שהכתוב בגמ׳ בס״ד וטעמא דמילתא דבתוך השבת משמע אמצע שבת שיש חול לפניו ולאחריו מה שאין כן בא׳ בשבת וששי בשבת: **לכל** מפסיקין וכו׳. בגמ׳ מפרש לסדר מאי: בחמישית חוזרין לכסדרן. אף המועדות בכלל דמתני׳ הכי קתני לכל המועדות מפסיקין שמניחין פרשת היום וקורין בשל יו״ט וכן לראשי חדשים ולחנוכה ולפורים ולתעניות שגוזרים בשני ובחמישי ולמעמדות של יום שני ויום חמישי שהיו קורין בתורה במעשה בראשית כדאיתא בפ׳ בתרא דתעניות [דף כו.] מיהו הך הפסקה לאו בחדא גונא היא דבי״ט מפסיקין בפרשה בין בשבת בין בשני ובחמישי שאין קורין אותה פרשה שהיא באה על הסדר ואילו בר״ח ובחנוכה שיכולין לבא בשבת אינו כן שאין מבטלין בהן שמפסיקין הפרשה בשבת אלא שמפסיקין בהן להפטרות כלומר שאין מפטירין מענין הפרשה אלא מענין ר״ח או חנוכה כדרך שנוהגין בשבתות של פרשיות הללו שמפטירין בהן מעין כל פרשה ופרשה וכן בראשי חדשים וחנוכה כשחלו להיות בשבת קורין הפרשה שהיא באה על הסדר ואח״כ קורין פרשת ר״ח או פרשת חנוכה ומפטירין הפטרת חנוכה או ר״ח ונמצא שאין הפרשה הבאה על הסדר מתבטלת בשבת מחמתה אלא שההפטרה משתנית אבל בימות החול כלומר בשני או בחמישי אינו כן שאין קורין בתורה אותה פרשה שהיתה ראויה לקרות אלא קורין בענין חנוכה ופורים ור״ח וכן פורים לדידן בני ארביסר ותעניות שא״א שיבואו בשבת הפסקה שלהן היינו שאין קורין בשני ובחמישי בפרשה שהיתה ראויה לקרות אלא בפרשה שלהם והפסקה דמעמדות נמי בשני ובחמישי הוא כענין שאמרו ולא בשבת שאע״פ שהמעמדות היו כן בשבת אעפ״כ אי אפשר שתהא מחמתן הפסקה בשבת לפי שאין קורין פרשה מיוחדת דהיינו מעשה בראשית שהיו קורין בהן אלא בשאר ימי השבוע כמו שמפורש בפרק בתרא דתעניות אבל בשבת לא היו קורין אלא בסדר היום כדרך שהצבור קורין הלכך לא משכחת לה הפסקה דפורים ותעניות ומעמדות אלא בשני ובחמישי ויום הכפורים דקתני אגב גררא דתעניות נקטיה אע״ג דבכלל רישא דמתניתין הוא דקתני לכל מפסיקין דהיינו לכל ימים טובים כמו שכתבתי והאי לכל מפסיקין דסיפא דומיא דמפסיקין דרישא הוא שכל אחד ענינו שמפסיקין מאותו סדר שכבר התחילו לקרות אע״ג דמפסיקין דרישא חוזרין לסדר כל השנה כולה דמכל מקום מפסיקין הן מסדר פרשיות שהתחילו לקרות: **גמ׳** מאי פרשת שקלים רב אמר צו את בני ישראל וגו׳. ומקריא פרשת שקלים משום דכתיב בההיא פרשה זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה דדרשינן מיניה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה ומיניה ילפינן שצריכין לשקול מאדר: ושמואל אמר כי תשא. משום דשלש פעמים [תרומת ה׳] כתוב בההיא פרשה וילפינן מינה שלש תרומות של אדנים ושל מזבח ושל בדק הבית: **ראש** חדש אדר שחל להיות בשבת וכו׳ ר״ח טבת שחל להיות בשבת וכו׳. בגמ׳ אמרי׳ דחדא

הגהות הב״ח (א) י״ב מת בעיר.

שלטי הגבורים

א כתב הס״ג כיון שיש לו מי שיתעסק עמו א״צ להתבטל בשבילו ורב נטרונאי כתב דכי ליכא עשרה מבטלין וכתב הרמב״ן דטעמא דמסתבר הוא דהא איכא שורה וקדיש וברכת אבלים דבעינן י׳ וכתב עוד שא״צ שידע בודאי שיש לו כל צרכו אלא כיון שיש בעיר מי שראוי לעסוק בו א״צ לראות אם יש מי שיעסוק בו אלא כיון שיש מי שיעסוק ת״ת קודם וי״א שא״צ לבטל בשביל אשה ותינוק אלא כמאן דלא קרי ותני וי״א כיון שאינה מצווה לקרות ועושה מה שמוטל עליה וזהירה בלמוד בניה ובעלה דינה כמאן דקרי ותני כתב ה״ר יו״ט מיוני שתינוקות של בית רבן אינן מבטלין בשביל הוצאת המת שהרי אין מבטלין אפי׳ לבנין בהכ״נ וכל זה לא איירי אלא בשעת הוצאתו שצריכין להתבטל ללוותו אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין מבטלין בשבילו ת״ת אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה אותה שאינה יומה מותרת בין בתלמוד בין בשאר מלאכות ובשעת הוצאתו מבטלין מכל שאר מלאכות ובאין ללוותו אפי׳ אי לא קרי ותני דלא מפליגין בין קרי ותני אלא בביטול ת״ת אבל בשאר מלאכות אפי׳ אי לא קרי ותני הכל בטלין ובאין ללוותו ואם אין חבורות בעיר כל בעלי מלאכות צריכין להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר אבל מת״ת אין צריכין להתבטל אלא בשעת הוצאתו כדפרישית וי״א הא דמבטלין ת״ת להוצאתו היינו דוקא במת מצוה ולא נהירא אלא בכל מת נמי איירי ירושלמי רבי אבהו שלח לר׳ חנינא בריה לטבריא פי׳ ללמוד אמרו לו גומל חסד הוא שלח לו המבלי אין קברים בקסרין שלהתיך לטבריא נמנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד דתלמוד קודם למעשה שהתלמוד מביא לידי מעשה רבנן דקיסרין אמר הדא דתימא בשיש שם מי שיעשה מעשה אבל אם אין שם מי שיעשה מעשה המעשה קודם לתלמוד והיינו מה שמחלק בגמ׳ דידן בין אם יש שם כל צרכו או לא:

לשון ריא״ז

מבטלין ת״ת להוצאת המת ולהכנסת כלה ללוותה מבית אביה לבית חופתה כמו שביאר המורה בד״א כשאין לו למת כל צרכו אבל אם יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אם היה קורא מקרא ושונה משנה שיעורו עד שתהא מחיצת אנשים משערי העיר עד בית הקברות ואם היה לומד תלמוד אין לו שיעור ונראין הדברים שאם היה קורא ושונה אם יש לו כדי קוברין אין מבטלין תלמוד תורה בשבילו וכן ביאר מז״ה:

ב כתב סמ״ג דוקא כשהן על הקברים עצמן משם יש להוכיח דעפר הקבר אסור בהנאה ועי׳ פ׳ נגמר הדין והרא״ש ז״ל כתב הא דקתני אין מרעין את הבהמה נראה דמיירי אף בקרקע עולם דאסור מפני כבודן של מתים דאי על הקברים אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה והאילנות הנטועין בבית הקברות מותר ללקוט פירותיהן ואין כאן חשש מפני כבוד מתים:

הגהות חו״י

(א) נ״ב עי׳ ברי״ף כתובו׳ סי׳ קפ״ב: (ב) נ״ב עי׳ ברי״ף ברכות סי׳ רכ״ג:

עין משפט

א מיי׳ פי״ד מהל׳ אבל סמג עשין [דרבנן] ב טור י״ד סי׳ שסא:

ב מיי׳ פי״א מהל׳ תפלה סמג עשין(יח) [קסד] טוא״ח סי׳ קנא:

ג מיי׳ פי״ד מהל׳ אבל סמג עשין [דרבנן] ב טור י״ד סי׳ שסח:

ד מיי׳ פי״ג מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א״ח סי׳ [תרפד] תרפה(ותרפו):

שיטת ריב ב

פיסקא ואין עושין אותו קפנדריא: גמ׳ אדמקיפנא אדרי איעול בהא. בעוד שאקיף שורות הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי ממבוי למבוי ובהכ״נ בינתים ולא ידעתי על מה הסמיך הרב ז״ל מלכתוב להא דא״ר אבהו עלה אם היה שביל מעיקרו מות׳ והא דא״ר חלבו אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מצוה לעשו׳ קפנדריא שנא׳ ובבא עם הארץ לפני ה׳ וגו׳ הזכירה במס׳ ברכות פרק הרואה: מתני׳ קורין בפרשת שקלים. להודיע שיביאו שקלים באדר כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה ומפסיקין לשבת אחרת לעולם אםחל ר״ח אדר בתוך השבת בשבת של אחר ר״ח מפסיקין: בשניה זכור בשלישית פרה אדומה. נ״ל הכותב דלאו שבת שניה ושבת שלישית קאמר שהרי פעמים שמפסיקין בין פרשת זכור לפרשת פרה כגון שחל ר״ח בששי בשבת כדבעי׳ למימר קמן והיכי קאמר בשניה זכור בשלישית פרה אדומה אלא הכי קאמר פרשה שניה היא פרשת זכור ופרשה שלישית היא פרשה פרה: בחמישי׳ חוזרין לכסדרן. פירשה ר׳ ירמיה לקמן בגמ׳ לסדר הפטרות אבל פרשת היום אין מפסיקין: לכל מפסיקין. פרישנא בגמ׳ שמפסיקין הפטרת היום ומפטירין בענין המאורע: לראשי חדשים וכו׳. אבל בפרשת היום לא לכל מפסיקין אלא פעמי׳ מפסיקין ופעמים אין מפסיקין פעמי׳ מפסיקין בכל המועדות ופעמים אין מפסיקין כגון בארבע פרשיות ...ן בראשי חדשים: ובחנוכה ובפורים. לבני חמשה עשר שאם חלים בשבת אין מפסיקין פרשת היום אבל הפטרת היום לעולם מפסיקין ומפטירין בענין המאורע: לתעניות ולמעמדות.

דהדא מכלל חברתה איתמר : ואח' בשל חנוכה . דלעולם מקלע ר"ח טבת בחנוכה ומש"ה מוליאין שלש תורות ולא קרינן כולהו באחדא לפי שאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור כדי שלא יתעכבו בינתים וליכא משום פגמו של ראשון כשמוציאין ס"ת אחר דליכא למיחש בהכי אלא בחד גברא אבל בתרי גברי לא כדאיתא ביומא [דף ע.] ובסוטה [דף מא.] : **ר"ח** טבת וכו' קרו תלתא בר"ח וחד קרי בחנוכה וכן הלכה . משום דר"ח תדיר משוינן ליה עיקר : וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת . כדי שידעו שמלות היום בפרשת שקלים :

תורה אור

של יום ואח' בשל ראש חדש ובאח' בשל חנוכה . וראש חדש טבת שחל להיות בחול אמר רבי יצחק נפחא קרו תלתא בראש חדש וחד קרי בחנוכה וכן הלכתא וראש חדש אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא בואתה תצוה עד °ועשית כיור נחשת וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת וקיימא לן כוותיה . חל להיות בכי תשא עצמה *אמר אביי קרו שיתא מכי תשא עד ויקהל וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור . תניא כוותיה דאביי חל להיות בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה : איתמר ראש חודש אדר שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין וקורין בשבת שעברה ושמואל אמר מאחרין וקי"ל כרב : בשניה זכור : איתמר פורים שחל להיות ערב שבת רב אמר מקדימין ושמואל אמר מאחרין והלכתא כרב ואפילו בני חמשה עשר שחל פורים שלהן להיות בשבת מקדימין וקורין בשבת שעברה: בשלישית פרה אדומה : תנו רבנן ראש חדש אדר שחל להיות א בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן ואיזה היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפי' בע"ש . בשניה זכור ומפטירין °כה אמר ה' צבאות פקדתי ואיזה היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בערב שבת: בשלישית פרה אדומה ומפטירין °וזרקתי עליכם מים טהורים ואיזו היא שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריו : (א) משכחת לה כשחל ר"ח ניסן באמצע שבת °אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא שלישית הסמוכה לר"ח ניסן . ברביעית °החדש הזה ומפטירין °כה אמר ה' אלהים בראשון באחד לחדש *ואיזו היא שבת רביעית כל שחל ר"ח ניסן להיות בתוכה ואפי' בע"ש . בחמישית חוזרין לסדרן לסדר מאי א"ר אמי לסדר פרשיות ור' ירמיה אמר לסדר הפטרות וקי"ל כר' ירמיה : ירושלמי ר' אבא בשם ר' חייא בר אשי אמר אין מפסיקין בין פורים לפרה ר' לוי אמר אין מפסיקין בין פרה להחדש וסימן כל הפרשיות הללו בין הכוסות האלו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ובדין הוא שיקדים החדש לפרה שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני ימים בניסן נשרפה פרה אדומה ולמה הקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל : נקוט האי סימנא בידך כד מקלע ר"ח אדר הסמוך לניסן בשבת או בשני בשבת או ברביעי בשבת או בששי בשבת צריכין לאפסוקי בהדין פרשיות וסימן זבד"ו והדין פרטא דמילתא כד מיקלע ביום שבת מפסיקין בחמיסר באדר וסימן זט"ו וכד מיקלע בתרין

רש"י

נפשות ערכו וגו' : תלתא בר"ח . משום דתדיר ושאין תדיר תדיר קודם : עד ועשית כיור נחושת . דלית הלכתא כר' יצחק נפחא דאמר קרו שיתא עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית (ב) דאמרי' אוקימיה הוא דקא מוקים התם (ג) דאמרי איניש הא' שביעי דקא קרי עד ועשית לאו משום פרשת שקלים אלא פרשת אתה תצוה מתרכת עד ועשית ולא נסתיימה ע"כ : וחוזר וקורא מן כי תשא וכו' . דלית הלכתא כרבי יצחק דקאמר (ד) מועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית דאמרי העולם למפרע הוא דקא קרי : רב אמר מקדימין . וקורין כי תשא לשבת שעברה וטעמא מפ' בגמ' : להיות בתוכה . בתוך השבוע ואפילו חל בע"ש כאלו חל בתוך השבוע : (חל) שבת שניה . כלומר שבת של פרשה שניה שהיא פרשת זכור (בתוכה) : לסדר פרשיות . הוא חוזר שבשבתות הללו הפסיקו סדר הפרשיות ולא קראו אלא בד' פרשיות הללו : לסדר הפטרות . הוא חוזר שעד הנה מפטיר מעין פרשיות הללו (ה) הפטרות השנויות לעיל בברייתא : שלישי לרביעי . בין פרה להחדש לא יארע הפסקה : זט"ו . אם בא לך ר"ח אדר בשבת יהיה לך הפסקה ביום ט"ו ולא יותר שהרי ביום ר"ח קורין פרשת שקלים ובשבת הבאה פרשת זכור דאמרי' איזו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו ע"ש ומתני' נמי הכי תנן בשניה זכור והיינו כרב דאמר פורים שחל להיות בע"ש מקדימין ועכשיו יחול פורים בע"ש ואנן מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום חמשה עשר (ו) מפסיקין ובשבת רביעית שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריה קרינן פרה אדומה כדתנן בברייתא איזוהי שבת שלישית כל שסמוכה [לפורים] מאחריה ואוקימנא היכא דחל ר"ח ניסן בחול וזה יחול באחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש נקרא בשבת של אחריה שהיא סמוכה לר"ח ניסן הרי

כופלין אותה . וקי"ל כוותיה ובגמרא פליגי עליה : חל להיות בכי תשא עלמה וכו' וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת . כדי שידעו דמלות היום בפרשת שקלים ולדידן השתא לא מתרמי פורים בואתה תצוה ולא בכי תשא אבל לדידהו הוה מתרמי: רב אמר מקדימין . וקורין פ' שקלים בשבת שעברה : ושמואל אמר מאחרין . וקורין פרשת שקלים למחר ובגמרא מפרש טעמייהו : בשניה זכור . איתמר פורים שחל להיות בע"ש . מקדימין לקרות פרשת זכור בשבת שלפניו כי היכי דלא תקדום עשיה דהיינו פורים לזכירה דהיינו פרשת זכור : ושמואל אמר מאחרין . מפרש טעמא בגמרא דכיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין : ואפילו בני ט"ו שחל פורים שלהם להיות בשבת מקדימין וקורין . כלומר פרשת זכור לשבת שעברה ולדידן לא מיקלע י"ד בשבת אלא ט"ו וא"ת והא תנן חל ר"ח אדר להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת וכן חל פורים בשבת הרי חל ר"ח אדר להיות באחד בשבת ונמלא שהוא בכלל חל להיות בתוך השבת דקתני עלה ומפסיקין לשבת אחרת אלמא לא חיים דתקדום זכירה לעשיה י"ל אמר לך רב דמאי בתוך השבת אמלע שבת שיש חול לפניו ולאחריו משא"כ באחד בשבת הלכך ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת : **ת"ר** ר"ח אדר שחל להיות בשבת וכו' ואיזו היא שבת ראשונה . איזו היא לעולם שבת שקורין בה פרשה ראשונה אע"פ שר"ח אדר לא חל באותה שבת : כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בע"ש . אבל כשחל בשבת קורין בו ביום כדקתני רישא בהדיא : בשניה זכור . בשבת שניה של פרשיות קורין זכור : ואיזו היא שבת שניה . שקורין בו זכור : כל שחל פורים להיות בתוכה . ואפילו בע"ש לאו דוקא דאפילו חל פורים בשבת עלמו מקדימין שבת שלפניה וקורין זכור לרב דקי"ל כוותי' וכמ"ש למעלה אלא משום רישא דלא מתני ליה גבי פרשת שקלים אלא בע"ש דאילו בשבת קורין בשבת עלמה נקט ה"נ אפילו בע"ש ולאו דוקא :

בשלישית פרה אדומה . בשבת שלישית של פרשיות קורין פרה אדומה ומשכחת לה כשחל ר"ח ניסן באמלע שבת דהתם קורין פרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים מאחריה אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת שקורין פרשת החדש בו ביום הויא לה פרשה שלישית שבת הסמוכה לר"ח ניסן ולא הסמוכה לפורים דכל היכא דר"ח ניסן בשבת איכא שלש שבתות מפורים לר"ח ניסן עם אותו שבת שחל בו ר"ח ניסן שקורין בו פרשת החדש ואי אפשר להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החדש כמו שיתבאר לפנינו בס"ד ולפיכך מפסיקין בשבת של אחר פורים אבל כי מיקלע ר"ח ניסן באמלע שבת קורין פרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים מאחריה ואם תאמר והלא כשחל ר"ח ניסן להיות באחד בשבת אי אפשר לקרות פרשת פרה בשבת שלאחר פורים לפי שחל ר"ח אדר בשבת ופורים בע"ש ואיכא שלש שבתות בין פורים לר"ח ניסן וסימן זט"ו כלומר כשחל ר"ח אדר להיות בשבת מפסיקין בט"ו ונמלא שאין קוראין בפרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים יש לומר שאע"פ שאין קורין בשבת הסמוכה לפורים של פרזים קורין אותה מיהא בשבת הסמוכה לפורים של מוקפין שאותה שבת של הפסקה שהוא ט"ו באדר הרי הוא פורים למוקפין וקורין פרה בשבת שלאחריה : **לסדר** מאי אמר רבי אמי לסדר פרשיות · רבי אמי סבירא ליה שאין קורין באותן ארבע שבתות בסדר היום כלל ומש"ה מפרש דחוזרין לכסדרן היינו לסדר פרשיות כלומר לסדר היום : ור' ירמיה דאמר לסדר הפטרות . ס"ל דבאותן ארבע שבתות גופייהו קרינן סדר היום אלא שקורין ארבע פרשיות אלו עמהן אבל הפטרות ודאי מעינן אותן פרשיות הן ולא מעינן סדר היום : ואח"כ חוזרין לסדר הפטרות . כלומר להפטיר מעין סדר היום וקיימא לן כרבי ירמיה : **ירושלמי** רבי לוי אמר אין מפסיקין בין פרה להחדש . כלומר שלא יפסיק בין שלישית לרביעית : שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני בניסן נשרפה הפרה . מפני שלא היו יכולים לשרוף את הפרה עד שהוקם המשכן ונמלאת פרה מאוחרת לר"ח ניסן אלא שהקדימוה מפני שהוא טהרתן של ישראל וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחדש כדי שלא תקדים כל כך מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת : **נקוט** האי סימנא בידך וכו' . לדידן לא מקלע לן ר"ח אדר אלא בזבד"ו כלומר או בשבת או בשני או ברביעי או בששי אבל לא מיקלע לעולם בהג"ה כלומר יום א' ויום ג' ויום ה' משום יום הכפורים דלא ליקלע לא בערב שבת ולא במולאי שבת ומשום יום ערבה דלא ליקלע בשבת וכל הני יומי דזבד"ו דמקלע לן אדר לריך לאפסוקי בפרשיות דכל חד וחד בגוניה : כד מקלע בשבת מפסיק בט"ו באדר . שהוא יום שבת ואין קורין בו פרשה והסימן זט"ו : כשר"ח אדר ביום ב' הפסקה יום ו' שהוא שבת . והסימן ב"ו : כשראש חדש אדר ביום ד' הפסקה יום ד' . שהוא שבת והסימן ד"ד : כשר"ח אדר ביום ו' איכא תרתי הפסקות ביום שני וביום ט"ו שהם ימי שבת והסימן וב"ו : **גרסי'** בגמ' עלה דמתני' דתנן מפסיקין לתעניות . כלומר כשחל תענית בשני ובחמישי מפסיקין פרשת היום ואין קורין בה אלא פרשת תענית קורין ופרכינן [דף ל:] בתענית למה לי הפסקה ליקרו בלפרא מעניינא דיומא ולמנחתא דתעניתא ופרקינא אמר רב ששת בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר מצפרא כנופיא

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ומשכחת וכו"כ והו מלשון הרב ולא מלשון הברייתא : (ב) כ"ב דאמרי: (ג) כ"ב כלומר: (ד) כ"ב קרו שיתא: (ה) תי' הפטרות נמחק: (ו) כ"ב לחודש:

[רי' רסז ע"ב]

שמות יב

יחזקאל מה

שלטי הגבורים

א ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוליאין ג' ספרי תורה בא' קורין ס' בני אדם בפרשת אותה שבת ובא' קורא השבי בענין ר"ח שהוא פרשת צו את בני ופרשת וביום השבת ופרשת ובראשי חדשיכם ובג' קורא השביעי בפרשת כי תשא וכשמפסיקין בקדיש בין הז' למפטיר המפטיר חוזר וקורא מה שקרא הז' או כל קריאתו או מקצת קריאתו שאין המפטיר קורא בתורה אלא לכבוד התורה וכן ר"ח ניסן שחל להיות בשבת מוליאין ג' ס"ת הא' קורין בו ס' בפרשת אותה שבת וא' קורא הו' בענין ר"ח והא' קורין בו הז' בפרשת החדש ואין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור אלא על כל ענין וענין מוליאין ס"ת א' וכן ר"ח טבת שחל להיות בשבת מוליאין ג' ס"ת הא' קורין בו הו' בפרשת אותה השבת והאחד קורא בו הז' בפרשת ר"ח והא' קורא בענין חנוכה ומפטיר המפטיר בענין חנוכה כמו שביאר מז"ה וכן מבואר בקונט' הראיות

שיטת ריב"ב

פירשו בגמ' דהעניות ומעמדות שהן בחול ואין בהול הפטרה כדי שנאמר שנפסיק הפטרת היום ונפטיר בענין המאורע הפסקתן היא הפסקת הפרשה שמניחין פרשת היום וקורין בפרשת התעניות או המעמדות והא כדאיתא והא כדאיתא לכל מפסיקין דרישא קאי בהפסקת ההפטרה כדפי' לעיל ותעניות ומעמדות שהן בחול ואין בחול הפטרה הפסקתן היא הפסקת הפרשה:גמ' ואפי' בני חמשה עשר וכו' . מקדימין וקורין . פרשת זכור : בשבת שעברה . ומשכחת לה כשחל ר"ח ניסן להיות באמלע שבת שבשבת שלפני ר"ח ניסן קורין פרשת החדש ובשבת שלפני אותו שבת שהוא לפני ר"ח ניסן קורין פרשת פרה ואותה שבת היא סמוכה לפורים מאחריה אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת של פרשה שלישית שבת הסמוכה לר"ח ניסן לפי שבאותה שבת עלמה קורין פרשת החדש ובשבת הסמוכה לה מלפניה שהוא ביום כ"ג לחדש קורין פרשת פרה ואותה שבת אינה סמוכה לפורים מאחריה שהשבת הסמוכה לפורים היא ביום ט"ז לחדש ומפסיקין בה כדי שנקרא פרשת פרה לשבת הבאה שהיא ביום כ"ג לחדש ופרשת החדש לשבת האחרת שהיא ביום ר"ח ניסן : ירושלמי . אמר ר' חייא בדין הוא שתקדום פרשת החדש לפרשת פרה אדומה שהרי בא' בניסן הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה ומפני מה הקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל כלומר קודם פרשת שבה מלות הפסח יזכירו את טהרתן ולכך אין ראוי להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החדש שהזהרת הטהרה לריכה להיות סמוכה לפרשת מלות הפסח : פיסקא בחמישית חוזרין לכסדרן : גמ' לסדר הפטרות . אבל פרשת היום אין מפסיקין : נקוט האי סימנא בידך וכו' עד וסימן זט"ו . והע"ג דאמרי' דהיכא דחל ר"ח ניסן באמלע שבת קרינן פרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים מאחריה והכא כיון דמיקלע ר"ח אדר ביום שבת מיקלע ר"ח ניסן באמלע שבת וכיון שכן איכי מפסיקינן בט"ו באדר

כנופיא כלומר דמעייני לגולי דמתא לתקוניכהו ומש"ה לא אפשר למיקרי בתורה עד המנחה וא"ת לדידן דלית לן כנופיא וקורין וגרי זימני בספר תורה בפרשת ויחל אמאי לא קרינן בצפרא מעניינא דיומא איכא למימר דכיון דקמאי תקון הפסקה בתענית ולא היו קורין בעניינו של יום אנן נמי לא קרינא : **מתני'** בפסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים. בחומש ויקרא והיינו בפרשת שור או כשב : בעצרת שבעה שבועות תספר לך. היינו פרשת כל הבכור הכתובה בראה אנכי ולפי שכבר קראו בפסח בפרשת מועדות שבת"כ קורין בעצרת בפרשת מועדות שבמשנה תורה : ביו"ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שת"כ. היינו פרשת שור או כשב הכתובה בויקרא לפי שכבר קראו בעצרת בפרשת מועדות שבמשנה תורה חוזרין עכשיו לקרות פרשת מועדות שבתורת כהנים : ובשאר ימות החג קורין בקרבנות החג. הכתובים בסדר פינחס ומיהו איכא מילי בהך מתני' דלא כהילכתא להו השתא וכמו שיתבאר בגמ' בס"ד : **גמ' אמרי'** דבשאר ימות החג קורין בקרבנות החג משמע שלא היו מוציאין בשאר המועדות ספר שני לקרות בו פרשת הקרבנות וה"נ מוכח בגמ' דאמרינן ובשאר ימות הפסח מלקט וקורא מענייני הפסח ואילו בקרבנות לא קאמר אבל אנו מנהג סדר פרשיות מוציאין ס"ת ב' לקרות בו בקרבנות היום כך הוא בסדר רב עמרם וסומכין על מה שאמרו בגמ' (דף לא:) שאמר לו הקב"ה לאברהם דבזמן שאין בית המקדש קיים יהיו ישראל קורין בסדר קרבנות ומעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ומוחל אני על כל עונותיהם ובשבת היינו טעמא דלא קרינן בקרבנות משום דבקרבן שבת אין בו לכפר ואינו בא אלא לרצון ואחרים אומרים דהיינו טעמא לפי שאין בקרבנו אלא שני פסוקין ואין קורין משלמעלה ולמטה הימנו לפי שאינו מדבר מענינו של יום [*א"נ לפי שהמפטיר הוא מפטיר תמיד מעין הפרשה שהוא סדר אותה שבוע צריך שיקרא בסדר היום לא במוסף של יום] א"נ משום דביו"ט מפסיקין וקורין בענינו קוראין נמי בקרבנו שהרי כל קריאתו לחובת היום אבל בשבת שלא תקנו בקריאתו שתהא מענינו [של יום] אלא לקרות התורה על הסדר לא תקנו גם כן לקרות בקרבנו ור"ח קריאתו בחובת היום ולפיכך קורין בקרבנו דענינו וקרבנו חדא מילתא היא : **גמ'** והאידנא נהוג עלמא למיקרי משך תורא וכו'. סימני פרשיות הן ביום הראשון משכו ביום שני שור או כשב ביום שלישי קדש לי כל בכור ברביעי אם כסף תלוה בחמישי פסל לך בששי במדבר סיני בז' ויהי בשלח בח' כל הבכור וטעם סדר פרשיות הללו משום דבשני אית לן למיקרי שור או כשב משום דכתיב ביה וספרתם לכם ובשני מתחילין לספור את העומר ובשביעי אית לן למיקרי ויהי בשלח שבשביעי אמרו ישראל שירה על הים והשאר כולן נקראות כסדר כתיבתן בתורה וכתוב בהן מענינו של פסח : וביו"ט האחרון מפטירין בוידבר דוד. לפי שהיא שירה ובשביעי של פסח אמרו שירה : ולמחר עוד היום בנוב לעמוד. לפי שמפלתו של סנחריב היתה בפסח כדאיתא בפרק חלק (דף צה:) : בעצרת בחדש השלישי. לפי שבו ניתנה תורה : ומפטירין במרכבה. לפי שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו : ביו"ט שני שבעה שבועות. היינו פרשת כל הבכור הכתובה בסדר ראה אנכי. וכמו שכתבתי במשנתנו : ומפטירין בחבקוק. משום דכתיב ביה אלוה מתימן יבא דהיינו במתן תורה : בר"ה ביום א' וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה. לפי ששתיהן נפקדו בר"ה כדאיתא פ"ק דר"ה (דף יא.) : וביום ב' ויהי אחר הדברים האלה. כדי להזכיר ענין עקידת יצחק ואילו שבשביל כך תוקעין בשופר של איל : ומפטירין הבן יקיר לי אפרים. מפני שחובת היום להזכיר זכרונות וכתיב זכור אזכרנו : ביוה"כ שחרית קורין אחרי מות. שמדבר בעבודת היום : ומפטירין כי כה אמר רם ונשא. משום דכתיב ביה ענין תשובה ותענית וכתיב ולקדוש ה' מכובד ודרשינן זה יוה"כ : ובמנחה קורין בעריות. לפי שנפשו של אדם מתאוה להן וצריך אדם לקדש את עצמו מהן : בחג בשני ימים הראשונים קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים. אותה פרשה עצמה שקראו ביום הראשון חוזרין וקורין ביום שני : ומפטירין ביום ראשון הנה יום בא לה'. משום דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות : וביום שני מפטיר ויקהלו אל המלך שלמה. לפי שאותה אסיפה היתה בחג : **גרסי'** בסוכה (דף נה.) אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי. שמפני ספק היום לדידן דאית לן תרי יומי צריך אחד מן הקורין לדלג למפרע לחזור ולקרות מה שקרא אותו שהוא קודם לו כדמפרש רא"ף והזיל דבג' שהוא חולו של מועד כהן קורא ביום השני לוי קורא ביום השלישי וישראל חוזר וקורא ביום השלישי רביעי קורא ביום השני וביום השלישי משום דספק הוא אם הוא יום שני או יום ג' ומיהו ביו"ט שני אע"ג דספק הוא אם הוא ראשון או שני כיון שעושין אותו יו"ט אין מזלזלין בו לספוקי ביה ומש"ה לא קרינן ביה אלא קרבן יום ראשון בלבד דהיינו בט"ו יום ועפ"ז הסדר הזה קורין בכל יום ויום עד יום ז' וגמגלא לפי פירוש זה של גאון אין קורין בכל יום ויום אלא בספקו של יום אבל רש"י ז"ל כתב בפרק ה' דסוכה

בתרין בשבא מפסיקין בשיתא באדר וסימן ב"ו וכד מקלע בארבע בשבא מפסיקין בד' באדר וסימן ד"ד וכד מיקלע בשיתא בשבא מפסיקין בתרין ובשיתא עשר באדר וסימן ובי"ו : **מתני'** א בפסח קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים בעצרת שבעה שבועות תספר לך בר"ה בחדש השביעי באחד לחדש ביוה"כ אחרי מות ביום הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת א כהנים ובשאר ימות החג קוראין בקרבנות החג : **גמ'** בפסח קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים *והאידנא נהוג עלמא למיקרי ב משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא ומפטירין ביום הראשון בפסח גלגל ובשני (א) פסח יאשיהו וביו"ט האחרון וידבר דוד ולמחר עוד היום בנוב לעמוד : בעצרת ביום הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה וביום טוב שני שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק : ב בר"ה ביו"ט הראשון וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה וביום שני ויהי אחר הדברים האלה והאלהי' נסה את אברהם ומפטיר הבן יקיר לי אפרים ביוה"כ שחרית קוראין אחרי מות ומפטירין כי כה אמר רם ונשא במנחה בעריות ומפטיר ביונה בן אמתי : ג בחג בשני ימים טובים הראשונים קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים ומפטירין הנה יום בא לה' וביום טוב שני מפטירין ויקהלו אל המלך שלמה ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג : גרסינן בסוכה בפרק אחרון* אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגין דלוגי וקא פריש גאון כך מנהג בשתי ישיבות ביום ראשון ג וביום שני שהם שני ימים טובים קורין ובחמשה עשר בלבד וביום שלישי שהוא חולו של מועד קורא כהן וביום השני ולוי קורא ביום השלישי וישראל (ב) קורא וביום השלישי והרביעי קורא וביום השני וביום השלישי ויום רביעי כהן קורא וביום השלישי ולוי קורא וביום הרביעי וישראל קורא וביום הרביעי והרביעי קורא וביום השלישי וביום הרביעי ועל פי הסדר הזה קורין

רש"י

הרי לך פירוש זט"ו : וזה לך פירוש סימן ב"ו. אם בא לך ר"ח אדר בשני בשבת תהא לך הפסקה בשבת של אחר ר"ח שהוא יום ששי לחדש שהרי הקדמת קריאת פרשת שקלים לשבת שעברה כדתנן חל להיות (ג) בשני בשבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הפסקה בהן [שהרי שבת של אחריה נקרא פרשת זכור והוא יום שלשה עשר לחדש ופורים ליום מחר] ושבת שלאחריה (ד) פרה אדומה שהיא סמוכה לפורים מאחריה ושבת של אחריה שהיא יום עשרים ושבעה לחדש תקרא החדש הזה לכם ראש חדשים שהיא סמוכה לר"ח ניסן הרי לך פירוש ב"ו : וזה לך סימן ד"ד. פירוש אם בא לך ר"ח אדר ברביעי בשבת תהא לך הפסקה בד' בחדש שבת שלאחר ר"ח אדר שהרי הקדמת פרשת שקלים (ה) לפני ר"ח אדר כל הטעם כטעם פי' של ב"ו ואין לך עוד הפסקה בהן והרי פי' סי' ד"ד : ופי' של ובי"ו. אם בא לך ר"ח בששי בשבת יהא לך שתי הפסקות אחד ביום מחר שהוא יום שני לחדש והשניה ביום ט"ז לחדש הראשונה ליום מחר כדתנן חל להיות (ו) בע"ש מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ופרשת זכור שבת של אחריה שהוא יום תשיעי לחדש והיא סמוכה (ז) מלפניה ובשבת שלאחר פורים שהוא ט"ז לחדש הפסקה שניה ואע"פ שהיא סמוכה לפורים מאחריה לא תקרא פרה אדומה כדאמר ר' חמא ברבי חנינא לעיל דהיכא דחל ר"ח ניסן בשבת קורין פרשה שלישי בשבת הסמוכה לר"ח ניסן (ח) לפי שתקרא פרשת החדש בשבת של ר"ח ניסן ופרה אדומה בשבת שלפניה שהוא יום כ"ג לחדש והרי פי' סי' ובי"ו וסימן כל הפסקות זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו : **מתני'** פי' מועדות שבתורת כהנים. שור או כשב או עז וביומא קמא איירי : קורין בקרבנות החג. פי' רב אלפס לקמן : **גמ'** והאידנא נהוג עלמא למקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא. פירוש משכו שור או כשב קדש לי כל בכור אם כסף פסל לך וידבר דבהעלותך ויהי בשלח כל הבכור : בפסח גלגל. ביהושע בעת ההיא : וידבר דוד. ומלכר (ט) ביציאת מצרים עלה עמן באפו וגו' וישלח (י) חצים : עוד היום. לפי שמפלתו של סנחריב בפסח היתה : ומפטירין בחבקוק. אלוה מתימן יבא ובמתן תורה משתעי : במרכבה. דיחזקאל על (כ) שנגלה בעצרת על הר סיני ברכב רבותים אלפי שנאן : מפטירין בחנה. לפי שפקידתה היתה בר"ה : ויהי אחר הדברים האלה. בעקדת יצחק כדי שיזכור לנו היום עקדתו במשפט : הבן יקיר לי אפרים. (ל) וכתיב זכור אזכרנו דמיירי בזכרונות ביום הזכרון : כי כה אמר ה'. שהפרשה מלמדת תשובה הכזה יהיה וגו' הלא זה צום אבחרהו וגו' : בעריות. שאם יש עבירה בידו יפרוש הימנה לפי שעריות הן עבירות המצויות ונפשו של אדם מתאוה להן ויצרו תקפו : ומפטירין ביונה. דאנשי נינוה שעשו תשובה : הנה יום בא לה'. דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות : ויקהלו. על (מ) שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג : דמדלגין דלוגי. פירש רא"ף מה שפירש ורבינו שמשון [שי'] פירש בע"א וז"ל יום ראשון ושני מפטיר קורא בחמשה עשר ואע"פ שיו"ט שני הוא אין קורין וביום השני להראות שהוא ספק שני ספק ג' : יומא קמא. של חול המועד קמא קורא ביום השני תניינא וביום הג' תליתאה ביום ד' והרביעי שהוא שסות נוסף בשביל חולו של מועד הוא קורא שני ספיקי היום ומה הם ביום הב' וביום הג'. וכן למחר ראשון קורא ביום השלישי שני קורא וביום הרביעי שלישי קורא וביום החמישי והד' קורא ביום השלישי וביום הרביעי שהם ספיקי יום וכן תמיד קורא הרביעי מה שקראו ראשון ושני חוץ מיום האחרון של חול המועד שאי אפשר לקרות ביום החג שאינו מימות החג אלא רגל בפני עצמו לפיכך יום ז' דחול המועד קמא ביום החמישי שני וביום הששי שלישי קורא ביום השביעי והרביעי קורא ביום הששי וביום השביעי שהם ספיקי היום :

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל תימה דבפסח ועצרת ובימים ראשונים ואחרונים של סחג וכר"ה וביוה"כ אנו מוציאין שתי תורות וקורין באחת בקרבנות היום וזה אינו שנוי לא במשנה ולא בתלמוד ואפשר שאחר שנשלם התלמוד תקנוהו רבנן סבוראי או הגאונים וישנו בסדר רב עמרם וקצת יש סמך לדבר מדאמרי' לקמן אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע וכו' אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות שכל זמן שקורין בהן וכו' ואין להביא ראיה מדאמרי' לקמן וביום של יו"ט האחרון של חג מפטירין ויעמוד שלמה לפי שמדברת בשמיני עצרת וא"כ יש לסוכיח שקראו בס"ת שניה פרשת קרבנות של שמ"ע דאם לא קראו אלא וזאת הברכה למה יפטירו ויעמוד שלמה ואנן בעינן ההפטרה דומיא דפרשה שקרא כדאמרי' לעיל בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהוידע הכהן דכתיב ביה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו אלא למ"ד צו את בני ישראל וכו' משום דאיכא למימר כיון שההפטרה מדברת בענין שמ"ע יש לאומרה אע"פ שאינה מעין הפרשה שקרא בתורה כדא וגו' בסמוך בר"ח שחל להיות בא' בשבת מפטירין מאתמול מחר חדש אע"פ שאינה מעין הפרשה שקרא שכיון שהוא מעין המאורע שיהא מחר חדש וגם מצינו בירושלמי כעין מנהגנו אמר ר' יצחק נפחא שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות קורין ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא במוספין דפסח בפרשת מועדות שבתורת כהנים :

ב ומז"ה הנהיג להתחיל מן וסיס היום הזה לכם לזכרון עד מארץ מצרים חל להיות יום ראשון של חוה"מ בשבת שקורין בו ביום ראה אתה אומר אלי ופרשת פסל לך כמו שיתבאר אין קורין פסל לך עוד ביום הג' בחוה"מ שכבר קראו אותה ביום ראשון אלא קורין ביום ב' קדש לי כל בכור וביום הג' אם כסף תלוה וביום ד' במדבר סיני כסדר שהן כתובות בתורה כמבואר בקונט' הראיות וכן הוא המנהג :

לשון ריא"ז

ג בחוה"מ של חג הסוכות קורין בקרבנות החג כיצד ביום א' כהן קורא וביום השני לוי קורא וביום השלישי ישראל קורא עוד וביום השלישי והד' קורא ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום וכן ביום השני כהן קורא וביום השלישי לוי קורא וביום הרביעי ישראל חוזר וקורא עוד וביום הרביעי והד' קורא עוד וביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום וכסדר הזה עושין בכל ימי החול של חג וכן ביום החמישי של חוה"מ שהוא שביעי של חג כהן קורא וביום הששי לוי קורא וביום השביעי ישראל חוזר וקורא עוד וביום השביעי רביעי חוזר וקורא עוד ששי ושביעי וכן ביאר מז"ה בפרק שהליל וכן עיקר : סמ"ג פסק ייט פליג עם רבינו שכתב כפי' רש"י דכהן ביום השני לוי ביום השלישי ישראל ביום הרביעי רביעי ביום השני וביום השלישי ושביעי שהוא הושענא רבה יתחיל כהן למעלה ביום החמישי לוי ביום הששי ישראל ביום השביעי רביעי ביום הששי וביום השביעי שהוא ספיקו של יום ומשנין ביום השלכה הסדר משום דאיט יכול

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' תפח ותצ ותצד: **ב** מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקפד ותרא ותרכא : **ג** מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תרנט ותרסג ותרסד:

שיטת ריב"ב

באדר שהוא שבת הסמוכה לפורים מאחריה יש לו' כיון דיום (טוב) [ט"ו] אדר פורים הוא לבני כרכים השבת הסמוכה לפורים של מוקפין היא הנקראת שבת הסמוכה לפורי' מאחריה ובאותה שבת הסמוכה לפורי' של מוקפין שהוא יום כ"ב באדר קורין פרשת פרה ולשבת אחרת שהוא יום כ"ט קורין פרשת החדש : וכד מיקלע בתרין בשבת וכו'. פשוט הוא: מתני' בפסח קורין וכו'. בגמ' אמרי' דהאידנא לאו כמתני' הנוג עלמא וכולהו פרשיו' דמועדו' והפטרותיהן מפרש בגמ' : גמ' והאידנא נהוג עלמ' וכו'. ומוציאין בכל יום שני ספרי תורה וקורין בא' על הסדר הזה ובשל מוסף קורין ובחדש הראשון : בעצרת ביו"ט הראשון וכו'. ומוציאין בכל יום שני ספרי תורה ובשל מוסף קורין וביום הבכורים : בר"ה וכו'. ובשל מוסף קורין ובחדש השביעי : בחג בשני ימים טובים הראשונים וכו'. ומוציאין שני ספרי תורה וקורין בשל מוסף ובחדש השביעי : ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג . ואין מוציאין אלא ס"ת אחד :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בפסח: (ב) חוזר וקורא כצ"ל וכן בכל הענין: (ג) בתוך השבת כצ"ל : (ד) נ"ב פרשת: (ה) נ"ב בשבת: (ו) נ"ל בתוך השבת: (ז) נ"ב לפורים: (ח) נ"ל כדי : (ט) נ"ב בה : (י) נ"ל חציו ויפיצם : (כ) כ"ב שם : (ל) משום דכתי' ביה זכור כו' כצ"ל: (מ) נ"ב שם

רבינו נסים

דסוכה שהראשון קורא ביום השני והשני ביום השלישי והשלישי ביום הרביעי והרביעי קורא ספקו של יום דהיינו ביום השני וביום השלישי: **יו"ט** האחרון של חג. דהיינו שמיני חג עצרת: קורין כל הבכור. יש נוסחאות בגמרא שכתוב בהן קורין מצות וחוקים וכל הבכור כלומר שמתחילין בפרשת עשר תעשר וקרי ליה מצות וחוקים לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה הנוהגות באותו זמן שהוא זמן האסיף שהוא עת שהעניים צריכין לאסוף מאכל ביתם ויש באותה פרשה מצות מעשר שני ומצות נתון התן ומצות פתוח תפתח והעבט תעביטנו והענקה תעניק מגורן ויקב לעבד עברי בשעת שלוחו שכל זה סימן לאזהרת לדקה ולפי נוסחא זו משמע שלעולם מתחיל מן עשר תעשר ואין אנו נוהגין כן אלא כשחל להיות בשבת [ואנו בשמיני חג העצרת לעולם מתחילין עשר תעשר בין בחול בין בשבת ובשאר המועדות בשמיני של פסח ובשני של עצרת מתחיל בחול כל הבכור ובשבת עשר תעשר]: ומפטירין ויהי ככלות שלמה. לפי שכתוב בה ביום השמיני שלח את העם ויום שמיני של חג היה: למחר קורין וזאת הברכה. לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו שבירך את ישראל: ומפטירין ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'. לפי שהוא תפלה שהתפלל על כל ישראל: נוסחא אחרינא ויהי אחרי מות. לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו ע"ה מפטירין במה שצוה הקב"ה לאחר שנפטר ליהושע תלמידו: מקרא קרינן ראה אתה אומר אלי. לפי שיש בו [רמז] לשבת [ורמז] לחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ילפינן מיניה איסור מלאכה בחולו של מועד בפרק אין דורשין: אפטורי בניסן העצמות היבשות. שהן עצמות אותן שיצאו ממצרים קודם הקץ ומתו בדרך וחיו בימי יחזקאל: בתשרי ביום בא גוג. דהיא אותה מלחמה דהנה יום בא דכתיב ולחוג את חג הסכות: **מתני'** בחנוכה בנשיאים. דכתיב בפרשת נשא והיתה לחנוכת המזבח: בפורים ויבא עמלק. לפי שהמן יצא מזרעו ואע"ג דלית ביה אלא ט' פסוקים וקי"ל דאין פוחתין מי' פסוקים בבהכ"נ היכא דמפסיק ענייגא שאני: במעמדות. שהיו עומדין על הקרבן כדאמרינן בפ"ב דתעניות אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו ולפיכך תקנו מעמדות והיו בהם כהנים לוים וישראלים והיו קורין במעשה בראשית לפי שמעשה בראשי' מתקיים בזכות הקרבנות [וסדר קריאתן] בכל יום מפורש בפרק ב' דתעניות: בתעניות ברכות וקללות. הכתובות באם בחוקותי כדי לכוף לבו של אדם ומיהו אין אנו נוהגין כן אלא קורין ויחל משה: אין מפסיקין בקללות. בגמ' מפרש טעמא: בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן. שמתחילין הסדר בכל פעם: ואין עולה להם מן החשבון. לקריאת הסדר בשבת הבאה שחרית שלעולם חוזרין לראש הסדר ובשבת במנחה קורין סדר שבת הבאה: שנאמר וידבר משה את מועדי ה'. לא קאי אהא מילתא אלא אכל הני דאמרן לעיל בפסח קורין בעצרת קורין וכו': **גמ'** שבת ראשונה נרות דזכריה שנייה נרות דשלמה. אע"ג דנרות דשלמה קדימי אפ"ה עדיפי לן נרות דזכריה משום דנבואות עתיד נינהו: מאתמול קרינן ויאמר לו יהונתן מחר חדש. יום שבת שלפניו: ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. ומיהו האידנא נהוג עלמא דלא מפטירין בחדשיכם ומועדיכם דהיינו חזון ישעיהו אלא בשבת שלפני ט"ב ור"ח אב שחל להיות בשבת אין משנין הפטרה אלא מפטירין שמעו דבר ה' לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא ומתקנת הראשונים ז"ל להיות מפטירין קודם ט"ב תלתא דפורענות' היינו דברי ירמיהו שמעו דבר ה' וחזון ישעיהו ולאחר ט"ב שבע דנחמתא ותרתי דתיובתא: דאמר קרא מוסר ה' בני אל תמאס וגו'. ואלו היה מפסיק נראה שהוא קץ בתוכחתו: לפי שאין אומרין ברכה על הפורענות ואלו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות ואע"ג דאמרינן [ברכות דף נ"ד] חייב אדם לברך על הרעה לא דמיא להאיא דהתם כעין הודאה הלדקת דין הוא אלא היכא עביד כשבא לקרות בקללות שלא לברך עליה: כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכו'. לאו דוקא דהא אין מתחילין בפרשה בפחות מג' פסוקין ואין משיירין פחות מג' פסוקין ולא אמר אלא שלפניהם מתחיל לקרות ואחריהם נ"כ כשמסיים ומיהו ודאי ג' פסוקין בעינן: הללו משה מפי עצמו אמרן ואע"פ שהסכים הקב"ה שיכתב בתורה לא חשיבי פורענות כולי האי ולאוי לברך עליהם ומימרא דאביי בטעמיה דרים לקיש שייכא ותניא נמי כותיה דההיא מתני' דמתחיל בפסוק שלפניהם כותיה אתיא: שיהו קורין קללות שבת"כ קודם עצרת. דהיינו אם בחוקותי: ושבמשנה תורה. היינו והיה כי תבא: ובעצרת על פירות האילן. שהקב"ה דן פירות האילן בעצרת והאידנא חיישינן טפי שלא לסמוך קללות לעצרת ולר"ה ומשוו חד סדרא ביני ביני ומתנחי

בה

רש"י

קורין כל הבכור. ובגמ' אמרי' [כל הבכור] מצות וחוקים ופי' רבי' שי' פרשת כל הבכור קורין אלא שמתחילין מעשר תעשר כי (ה) [יש באותה] פרשה מצות וחוקים הרבה הנוהגות באותו זמן שהוא זמן האסיף ועת הוא שהעניים צריכין לאסוף מאכל ביתם ויש באותה פרשה (ו) מעשר עני ומצות נתון תתן פתוח תפתח הענק תעניק לעבד עברי השלוח הפשי והעבט תעביטנו: ויהי ככלות שלמה. על שם ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך: מקרא קרינן. ראה אתה אומר שיש בה מצות שבת ורגלים ורמז חולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ולמדנו מכאן איסור [מלאכה] בחש"מ במסכת חגיגה: בעצמות היבשות. שהיו מיוצאי מצרים לפני הקץ: ביום בא גוג. שהיא המלחמות האמור (ב) בזכריה הנה יום בא: **מתני'** בחנוכה בנשיאים. דהוה נמי חנוכת המזבח: במעשה בראשית. בפרק בתרא דתענית שנינו סדר קריאתן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בשלישי יקוו המים ויהי מאורות בד' יהי מאורות וישרצו המים בה' ישרצו המים ותוצא הארץ בו' (ז) ותוצא הארץ ויכולו והתם מפרש טעמא אמאי קורין במעשה בראשית (בשביל) במעמדות שבשביל הקרבנות מתקיימין שמים וארץ: ברכות וקללות. דאם בחוקותי להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה וינצלו מצרתם שהם מתענין עליהם: ואין מפסיקין בקללות אלו. כדמפרשינן מילתיה אין שנים קורין אותם אלא אחד קורא את כולן (ח): **גמ'** בנרות דזכריה רני ושמחי על שם ראיתי והנה מנורת זהב כלה: נרות שלמה. ויעש חירם: כי תוליד בנים. יש קצת תוכחה שנאמר העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבוד תאבדון מהר: מה"מ. דאין מפסיקין בקללות: אל תמאס. והמפסיק בהן מראה בעצמו שקצין בעיניו לקרות ובמסכת סופרים יליף לה מסיפא דקרא ובל תקוץ בתוכחתו אל תעשה קוצים קוצים פסקים פסקים לשון קציצה: אין אומרים ברכה על הפורענות. כגון הכא שאלו היה פוסק הקללות נמצא כשהוא מברך בתורה ברכה שלאחריה מברך על הפורענות ואין מברכין על הפורענות ואע"ג דאמרינן חייב אדם לברך על הרעה ה"מ ברעות המתרגשות דלא אפשר ליה למעבד אי לאו דבריך אבל הכא איפשר למיקרי כלהון כסדרן: ומשה מפי הגבורה אמרן. נעשה שליח לאמר כך אמר הקב"ה שהרי אומרן בלשון ממשלה ונתתי והפקדתי והשלחתי מי שיכולת בידו לעשות אומר כך אבל במשנה תורה ידבק ה' בך ישלח ה' בך: קודם עצרת. שהוא זמן קציר ראש השנה לאילן. שהוא דן על האילנות:

גמרא

תורה אור

ס"י קורין בכל יום ויום עד יום שביעי: ביום טוב האחרון של חג (א) °כל א הבכור °ומפטירין °ויהי ככלות שלמה ולמחר קורין וזאת הברכה ומפטירין °ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'. ס"א °ויהי ב אחרי מות משה: אמר רב נחמן בר אבא *שבת ג שחלה להיות בחולו של מועד בין בניסן בין בתשרי קרינן °ראה אתה אומר אלי ואפטורי בניסן °העצמות היבשות בחג בתשרי °והיה ביום ההוא ביום בא גוג:

מתני' ד ג בחנוכה בנשיאים בפורים °ויבא עמלק בראשי חדשים °ובראשי חדשיכם במעמדות במעשה בראשית בתעניות קללות וברכות אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובה' ובשבת במנחה קורין כסדרן ואינו עולה להם לחשבון שנא' °וידבר משה את מועדי ה' מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו:

גמ' בחנוכה בנשיאים ומפטירין בנרות דזכריה ואי מקלעי שתי שבתות שבת ראשונה בנרות דזכריה ובשבת שניה בנרות דשלמה: ג בפורים קורין ויבא עמלק בראשי ד חדשים ובראשי חדשיכם ואי מיקלע בשבת מפטירין °והיה מידי חדש בחדשו: א"ר הונא ר"ח שחל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין °ויאמר לו יהונתן מחר חדש ואמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב (אשי) *ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין °חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ובתשעה באב קורין °כי תוליד בנים ובני בנים ומפטירין °אסוף אסיפם נאם ה': בתעניות ה ברכות וקללות (ג) אין מפסיקין בקללות מנה"מ אמר רב אחא בר גמדא א"ר ג סימאי דא"ק °מוסר ה' בני אל תמאס *ר"ש (ג) אמר לפי שאין אומרים (א) ברכה על הפורענות אלא היכי עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהם אמר אביי לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל בקללות של משנה תורה פוסק מ"ט אמר אביי הללו בלשון רבים והללו בלשון יחיד הללו משה מפי הגבורה אמרן והללו משה מפי עצמו אמרן תניא ר"ש בן אלעזר אומר עזרא תקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה מ"ט אמר אביי ואיתימא ר"ש בן לקיש כדי שתכלה שנה וקללותיה דעצרת נמי ר"ה לאילן הוא כדתנן *ובעצרת על פירות האילן: ו בשני ובחמישי. ת"ר מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה בשבת במנחה (ד) בשני בשני בחמישי בחמישי לשבת הבאה ד"ר מאיר

שלטי הגבורים

יכול לקרות ביום השמיני בחוה"מ ולפי' רבינו שמשון יום ראשון דחוה"מ כהן קורא ביום השני לוי ביום השלישי ישראל ביום השני רביעי ביום השלישי וכן תמיד:

א סמ"ג עשין י"ט פלג עם רבינו בקריאת שמיני עצרת וכתב דקורין בשמ"ע עשר תעשר וכל הבכור אפי' לא אירע בשבת אבל בפסח אין קורין כל הבכור אם לא אירע בשבת ורבינו אינו מחלק בין פסח לשמ"ע:

ב ובירושלמי יש מפטירין ויהי אחרי מות משה והכי מנהגינו ובשלישי מתחיל בראשית וקורין אותה שמחת תורה לפי שמסיימים בו ראוי לשמוח בסיומה ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהיה פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינן רוצים לקרותו עוד ומרבים בפיוטים כמו אשר בגלל אבות ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל א' וא' פיוט כל מקום לפי מנהגו ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרי' נדבות וקוראין לכל מריעיהן ועושין משתה ושמחה ויו"ט לסיומא של תורה ולהתחלתה:

לשון ריא"ז

ובב' יו"ט אחרונים של חג ביום ראשון קורין עשר תעשר עד סוף הפרשה כמו שביאר מורה ומז"ה ומפטירין ויהי ככלות שלמה וביום ב' קורין וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה מלפני מזבח ה' ויש שמפטירין ויהי אחרי מות משה:

לשון ריא"ז

ג שבת שחלה בחוש"מ קורין ז' בענין היום והמפטיר קורא קריאת המוספין וקריאת המוספין של חג הוא ספיקי היום כמו שאומרן ש"צ בתפלת המוספין שהרי יום ראשון של חוש"מ הוא ספק יום ב' ספק יום ג' ולפי ענין זה הם מסופקין כולן שאר ימים של חוש"מ כן הוא וקורין ד' בני אדם ובפרק מוציאין ב' ספרים הא' שקורין בו ג' בענין היום וא' שקורא בו הרביעי בקריאת המוספין ובחג אין שם קריאת המוספין בימי החול שהרי כל ענין היום הוא ענין המוספין ואין מוציאין בהן אלא ספר א' שקורין בו ד':

ד וקורין בפרשת נשא בנשיאים ג' בכל יום ומפרש בפסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו ומתחילין בו ויהי ביום כלות משה ויש מקומות שמתחילין בברכת כהנים ומנהג יפה הוא לפי שנעשה הנס ע"י כהנים וכן הסדר ביום הראשון מתחיל ביום כלות משה וקורא אותו עם כהן ולוי וישראל קורא ביום הראשון וביום ב' קורא כהן ביום השני עד פר אחד בן בקר ולוי עד וביום השלישי וישראל חוזר וקורא ביום השני וכן בכל יום ויום השמיני מתחילין ביום השמיני וגומר כל הסדר:

לשון ריא"ז

בחנוכה קורין בנשיאים שבפרשת נשא ונהגו לקרות ביום ראשון מויהי ביום כלות משה עד קרבן נחשון בן עמינדב ביום ב' נהגו לקרות ביום השני וביום השלישי ובשלישי קורין ביום השלישי וביום הרביעי וברביעי ביום הרביעי וביום החמישי ובחמישי קורין ביום החמישי וביום הששי ובששי קורין ביום הששי וביום השביעי בשביעי קורין וביום השביעי וביום השמיני ובשמיני מביום השמיני עד סוף הפרשה: ה יש אומרים שכל תענית שיארע בב' וה' שקורין שחרית בפרשת היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם או יקראו שנים בפרשת היום והשלישי ויחל תוך מבט"ב ורב שר שלום

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ג מהל' תפלה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' תס:
ב מיי' שם סמג שם טור או"ח סי' תרפח:
ג מיי' שם סמג שם טור או"ח סי' תרנג:
ד מיי' שם סמג שם טור או"ח סי' תכה:
ה מיי' שם סמג שם טור או"ח סי' תכח ותקעט:
ו מיי' שם סמג שם טור או"ח סי' קלה:

שיטת ריב"ב

ביו"ט האחרון של חג קורין כל הבכור וכו'. ובא' מוסף קורין ביום השמיני וגו': מתני' במעמדות. שהיו עומדין על הקרבן בשעת הקרבתו: ברכו' וקללות. להודיע שעל עסקי החטא פורענות באה לעולם: בשני ובחמישי וכו'. בגמ' מפרש לה: שנאמר וידבר משה את מועדי ה' וגו' אכולה מתני' קאי: (מתני') שבת ראשונה בנרות דזכריה. שעיקר נבואות זכריה שיהיה בבית שני ובבית שני נעשה הנס אנו מקדימין נרות זכריה לנרות שלמה: מוסר ה' בני אל תמאס. והמפסיק בהן מראה בעצמו שקשה בעיניו לקרותן:

הגהות חו"י

(א) נ"ב פסק ע"ז הא בימיהם לא היו מברך על התורה רק ראשון ואחרון עיין מ"ש:
(ב) נ"ב לכאורה קשה היאך יפטירו בנית בשבת חוה"מ דסוכות מה שכבר הפטירו ביום א' דחג אבל מנהגינו להפטיר בשבת חוה"מ והיה ביום ההוא ביום בא גוג ביחזקאל סי' ל"ח וגם רש"י כך דעתו אלא ר"ל דיחזקאל איבא ג"כ על מ"ש בזכריה לכן יש לאומרם בשבת דסוכות במו הנה יום בא:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב קורין: (ב) נ"ל ואין: (ג) נ"ב בן לקיש: (ד) שם בשני. בשני שם קורין בחמישי. בחמישי שם קורין לשבת הבאה כצ"ל: (ה) בפרשה זו יש מצות כו' כצ"ל: (ו) נ"ב מצות: (ז) נ"ל תוצא: (ח) נ"ב ושנים הראשונים קורין פרשה ברכות:

המאור הקטן

מתני' בפורים ויבא עמלק גרסי' בתענית ירושלמי רב הונא אמר ג' קרויות שבתורה לא יפחתו מי' פסוקים ר' פליפא בר' פרוטא אמר קומי ר' זעירא ורי פרש ג עמלק א"ל שניא היא שהיא סדרו של יום ומכאן תשובה לאומרים שחוזרין פסוק האחרון בצבור להשלים עשרה פסוקים ויש מקדימין וקורין מן ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם והכל טעות הוא בידם:

בה סימנא מנה ועצור קום ותקע כלומר קורין במדבר סיני שבה מנין ישראל קודם עצרת ואתם נצבים קודם ר"ה : ושם קורין במנחה ובשני ובחמישי ובשבת הבאה . שמתחילין לקרות בראש הסדר : וכן הלכתא . והכי איפסיקא בגמ' הלכה כר' יהודה . ואע"ג דמילתיה דרבי יהודה הייתו מילתיה דתנא דמתני' דקתני אין עולין להם מן החשבון משום דהוה אמינא דמתני' הכי קתני בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן במקום שמסיים בשני שם מתחיל בחמישי ואין עולה להם לשבת הבאה מן המנין אלא חוזר וקורא מראש הסדר וזו מחלוקת שלישית ומשום הכי פסיק כמתניתין נר מצוה דמפרשן מלתא :

תורה אור

מאיר רבי יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה וכן הלכתא **תנו רבנן פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא דברי ר"מ ר' יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא וכן הילכתא : ירושלמי בפרק אין עומדין להתפלל היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ואם תאמר ממקום שפסק הראשון הראשונים נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל הלוחות והבימות אין בהם קדושה אמר רבי שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת יעמידנו על התפר שאם יקרע יקרע על התפר וא"ר שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת גולל מבחוץ ואינו גולל מבפנים וכשהוא מהדקו א מהדקו בפנים ואינו מהדקו בחוץ : וא"ר שפטיה אמר רבי יוחנן עשרה שקראו בס"ת ב גדול שבכולן גולל ס"ת דאמר רבי יהושע בן לוי י' שקראו בתורה הגולל מקבל שכר כולן שכר כולן ס"ד אלא אמר אביי נוטל שכר כנגד כולן א"ר משרשיא שני תלמידי חכמים שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם פי' וגם אני נתתי להם חוקים והם לא טובים זה לזה לפיכך אני מביא עליהם משפטים לא יחיו בהם והאוחז ס"ת ערום נקבר ערום נקבר ערום ס"ד אלא אימא נקבר ערום בלא אותה מצוה א"ר ינאי בריה דר' ינאי סבא משמיה דר' ינאי רבה מוטב תגלל המטפחת ואל יגלל ס"ת : וידבר משה את מועדי ה' מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו ת"ר משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בעניינו של יום הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג :

סליקו להו בני העיר

*הקורא את המגילה עומד ג ויושב קראה אחד קראוה שנים יצאו מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך בשני ובחמישי ובמנחה בשבת קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא והפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה : גמ' הקורא את המגילה עומד ויושב תנא מה שאין כן בתורה ומנא לן דקורא ד בתורה צריך להיות עומד א"ר אבהו דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי אמר רב יהודה אמר רב מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידיו על גבי קרקע שנאמר ואתה

רש"י

פותח וקורא דברי רבי מאיר . דאיכא למיטעי ולומר ברכות כתובות בתורה : רבי יהודה אומר פותח ורואה . דהכל קיוידעין דאין ברכות כתובות בתורה : הלוחות . לא ידעתי מהו וי"מ הן לוחות העשויין לספרים שלנו שאין עשויין בגליון : והבימות . בימה של עץ שהיו עושין למלך בפרשת הקהל כדתנן בסוטה : על התפר . כנגד התפר כי שם ראוי להדקו יפה : הגולל ספר תורה . מענין לענין והוא יחיד וס"ת מונח על ברכיו וגולל : גוללו מבחוץ . העמוד שהוא חוצה לו יקח ויגול מצד החוץ לצד פנים שאם יאחז העמוד הפנימי ויגול לצד החוץ תפשט החיצון ויפול לארץ : וכשהוא מהדקו . משגמר מלגוללו והוא בא להדקו יאחז (א) פנימי ויהדקנו על החיצונה כדי שלא יכסה הכתב בזרועותיו שמצוה להראות הכתב לעם כשהוא מהדקו במס' סופרים : י' שקראו . שנאספו וקראו ג' או השבעה בחוק היום (ב) לפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט עשרה שקראו בתורה : ערום . בלא מטפחת : תגלל המטפחת . סביב ס"ת ולא יגלל ס"ת בתוך המטפחת : סליקו להו בני העיר

הקורא את המגילה עומד ויושב . אם רוצה עומד אם רוצה יושב : קראוה שנים כאחד יצאו . ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד : גמ' (ג) שלא ישב ע"ג מטה

רבינו נסים

פותח ורואה . אותו פסוק שיש לו להתחיל ולקרות : וגולל . ס"ת : ומברך . ברכת התורה שלפני קריאתה וחוזר ופותח וקורא דברי ר"מ מפרש טעמיה דר"מ בגמ' כדי שלא יאמרו ברכה כתובה בתורה : ר' יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא . וקי"ל הכי ומיהו כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהל' תפילה דבברכה אחרונה גולל ואח"כ מברך : ירושלמי בפרק אין עומדין. זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון : חוזר לקרות מתחילה ויברך . וא"ת ממקום שפסק ולא יהא צריך לברך א"כ הראשונים פסוקים הראשונים שקרא הראשון נתברכו לפניהם שברך זה לפני קריאתן ולא נתברכו לאחריהן שלא הספיק לברך והאחרונים פסוקים שקרא האחרון :

הלוחות . לוחות ובימות היו בב"ה שהיו משתמשין בהן להניח ספר תורה עליהם באקראי בעלמא ולא היו מיוחדין לכך ומשום הכי קאמר דאין בהם משום קדושה ואמרו בירושלמי אין בהם משום קדושת ס"ת אבל משום קדושת בהכ"נ יש בהן וזה יותר נכון ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהלכות תפלה וכבר השיגו הראב"ד ז"ל :

הגולל ס"ת יעמידנו על התפר . פרש"י ז"ל מפני שמתהדק יפה כשהתפירה בין שני העמודין אבל הרב אלפסי ז"ל כתב שאם יקרע יקרע בתפר : הגולל ס"ת גוללו מבחוץ . למי שאוחז אותו קאמר שתהא הכתיבה כלפי הגולל ולא כלפי מי שאוחז ס"ת : וכשהוא מהדקו . (ד) ושמי שאוחז ס"ת מהדק אותו אחר שנגלל כדי שיעמוד הכרך מהודק צריך שתהא הכתיבה כלפי המהדק ולא כלפי הגולל *) כללו של דבר הכתיבה ראויה שתעמוד כלפי אותו שעוסק בס"ת מפני כבוד התורה ואחרים פירשו שהיו נוהגים שהיה ס"ת נתון בתיק ומשום הכי קאמר שאם רצה לגוללו מצד זה לצד זה גוללו מבחוץ כלומר שמוציאו מן התיק ואין גוללו מבפנים שמא יקרע וכשהוא מהדקו כלומר שמהדק הכרך אחר שנגלל נותן הספר בתיק ואח"כ מהדקו שם ואינו רשאי להדקו מבחוץ שאין זה כבודו : עשרה שקראו בתורה גדול שבכולן גולל ס"ת . אע"פ שאין צריכין לקרות אלא ז' כיון שאין קורין בתורה בפחות מעשרה נקט עשרה ויש מי שכתב דמהא משמע שהגדול שבעשרה גולל אף על פי שלא קרא דחולקין כבוד לגדול ליטול שכר כנגד כולם : וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים . אני נתתי להם חוקים והם לא טובים זה לזה לפיכך אני מביא עליהם משפטים לא יחיו בהם : והאוחז ס"ת ערום . בלא מטפחת : בלא אותה מצוה . אע"פ שגולל שוב אינו מקבל שכר : תגלל המטפחת ולא תגלל ס"ת . כשכורכין ס"ת ראוי להעמיד ס"ת קיים וכורכין המטפחות בהקף ולא שיעמידו המטפחת ויקיפו ס"ת לכרוך המטפחת : מצוותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו . קרא יתירא דריש דהא כתיבי כולהו פרשיות ובתרייהו כתיב וידבר משה את מועדי ה' לומר שהיה דורש הלכותיהן בזמנן : סליקו להו בני העיר

הקורא את המגילה עומד ויושב יצא קראה אחד קראוה שנים יצאו . יצא ויצאו לאו דוקא דיעבד אלא אפילו לכתחלה כמי דהא בכולהו קתני ליצנא דיעבד ועוד ראיה דקתני בברייתא [דף כא:] ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין דמשמע לכתחלה : לא יברך . אין צריך לברך : בשני ובחמישי וכו'. עזרא תקן שיהיו קורין וכו' והכא אשמעינן דג' הן כהן לוי וישראל : ואין מוסיפין עליהן . שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ובשבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש : ואין מפטירין בנביא . מהאי טעמא גופא : הפותח והחותם בתורה . בגמרא מפרש ליה וכו' : והקשה רבינו תם ז"ל היכי תנן ואין מפטירין בנביא והא אמרינן בפרק במה במה מדליקין (דף כד.) רב אחדבוי בר אמי אמר רב יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה אינו מזכיר של יום טוב שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב. יש לומר דכי קתני אין מפטירין היינו לומר שאין תקנה קבועה להפטיר בנביא במנחה בשבת כשם שהיא תקנה קבועה להפטיר בו בבקר והתם מיירי במקומות שנהגו להפטיר בנביא במנחה בשבת והכי קאמר דאפילו במקום שנהגו להפטיר בשבת במנחה לא נהגו כן ביום טוב ולפיכך אינו צריך להזכיר של יום טוב וכן כתב רב האי גאון שמנהגות חלוקות הן ועדיין יש בפרס ומדי הפטרות ידועות לשבת במנחה לכל השנה כולה ויש ששבשו אותה גירסה שבפרק במה מדליקין מדוחק קושיא זו והגיהו יום הכפורים שחל להיות בשבת ואין צורך וכבר כתבתי זה שם בסייעתא דשמיא : גמ' תנא מה שאין כן בתורה . שאינו רשאי לישב : מנין לרב שלא ישב ע"ג מטה וישנה לתלמידיו ע"ג קרקע שנאמר ואתה פה עמוד עמדי . משמע דתלמיד יהא שוה לרב בעוד שלומדין : ומקשו הכא והא אמרינן בפרק השוכר את הפועלים [דף פד:] **) דרבן גמליאל ורבי יהושע בן קרחה הוו יתבי אספסלי ורבי אלעזר ורבי שמעון הוו יתבי קמייהו אארעא ובפ"ק דסנהדרין (דף יז:) נמי אמרינן ביבנה היו ד' ושמעון התימני היה דן לפניהם בקרקע ואף בימי דוד אמרינן במ"ק (דף טז:) עירא היאירי הוה מתני להו לישראל על גבי כרים וכסתות

*) עי' בהשרי"י כי לא פירש כן גם אין נוהגין כן **) נ"ל רשב"ג ור"י כו' ור' אלעזר בר' שמעון ורבי הוו יתבי קמייהו אארעא . כ"ה בגמ' שם

שלטי הגבורים

אלום כתב בכל ת"ל וכל תענית שגוזרין על הצבור וכל דבר שצריך להם אומרים ויחל בשחרית ובמנחה בין בשני ובחמישי בין בשאר הימים :

לשון ריא"ז

בת"ל קורין ברכות וקללות וכבר נהגו מימות הגאונים הקדמונים לקרות בכל תעניות ויחל ומפטירין דרשו ה' בהמצאו ואין בו קריאה במנחה כמבואר בקונטרס הראיות ונהגו לקרות הכהן ויחל משה עד סוף פסקא והלוי מדלג ומתחיל פסל לך וקורא הוא וישראל הקורא אחריו עד אשר אני עושה עמך וכו'. בתמוז אינו מדלג אלא קורין כל מעשה העגל עד סוף הקריאה ורגילין לקרות בכל תענית ובתענית של ט"ב קורין כי תוליד בנים וקורין שם ג' בני אדם בין אם חל ביום ב' ויום ה' בין אם חל בשאר ימי השבוע וקורא השלישי ומפטיר באסוף אסיפם עד כי בהלה תפלתי וצריך לברך לפניה ולאחריה ומסיים ברוך מנחם ציון בבניה וכך היא בסדר הגאונים במנחה קורין ויחל משה ונהגו להפטיר שובה ישראל וכתב סמ"ג דאין קורין ויחל אע"פ שהיא לסוף שני פסוקין מן הפרשה וכתב עליו המגיה ואני הנקדן אומר שזה אינו צריך כי טעות הוא בטופס הספרים מאותה פרשה ובספר רבינו משה אין בה פרשה כלל לא פתוחה ולא סתומה ומדברי רבינו נראה דבתענית קורין ברכות וקללות :

א פי' כשהספר עומד לפניו יהפך הכתב אליו ויתחיל לגלול מבחוץ ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף המטפחת מבפנים שבשיבא לקרות בו ימצא הסידוק בפנים ולא יצטרך להפך הספר לצד הסידוק :

לשון ריא"ז

ב י' שהתפללו והוציאו ס"ת לקרות גדול שבכולן גולל ס"ת שהגולל ס"ת נוטל שכר כנגד כולן והוא המצוה שקריאות שצריך לקרות בהן וי"מ הוא הגולל אותו לכרכו במטפחת :

ג וטור כתב משמע בדיעבד אבל לכתחלה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפי' לכתחלה ומיי' כתב אבל לא יקרא לכתחלה יושב מפני כבוד הצבור :

לשון ריא"ז

הקורא את המגילה בין עומד בין יושב בין שקראוה אחד בין שקראוה שנים יצאו כל השומעים ובתלמוד א"י מפרש שאפי' לכתחלה מותר לקרות מיושב וכן נראה בעיני בקריאת הכלל שאם רצה לקרותו מיושב הרשו'בידו:

ד ומטעם זה נמי צריך ליזהר שלא לסמוך דאמרי' בפ"ב דזבחים עמידה מן הצד פי' ע"י סמיכה איכא בינייהו לרבנן לא הוי עמידה :

לשון ריא"ז

אבל בקריאת התורה לא יקרא אלא מעומד שהתור' בעמידה ניתנה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ומכאן אמרו שלא ישב אדם וישנה לתלמידו ע"ג קרקע שנאמר ואתה פה עמוד עמדי :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בפנימי: (ב) ולפי כנ"ל : (ג) כאן נ"ל ד"ה בשני ובחמישי וד"ה ואין מוסיפין וד"ה ואין מפטירין: (ד) נ"ל כשמי :

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קלט :
ב מיי' פי"ב שם טוא"ח סי' קמ:
ג מיי' פ"י מהלכות ס"ת סמג עשין כה טור א"ח סי' קנד :
ד מיי' פי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קמז :
ה מיי' פ"י מהלכות ס"ת ופי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קמז :
ו מיי' פי"ג מהל' תפלה :
ז מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תר"צ :
ח מיי' פי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קמא :
ט מיי' (פ"ס) [פ"ד]מהל' ת"ת טוי"ד סי' רמו:

שיטת ריב"ב

ר' יהודה אומר מקו' שמפסיקין וכו'. כמו שאנו נוהגין היום והיינו דאמרי' במתני' אינו עולה להם מן החשבון: פותח ורואה וכו'. טעמיה דר"מ כדי שלא יאמרו ברכה כתובה בתורה:הלוחו'. הן עשויין לספרים שלנו שאינן עשויין בגליון:הבימו'. בימה שהיו עושין למלך בפרשת הקהל כדאי' בסוט': יעמידנו על התפר. פי' רש"י ז"ל ששם ראוי להדקו יפה : הגולל ס"ת . מענין לענין והוא יחידי וס"ת מונח על ברכיו וגוללו מבחוץ כלומר העמוד שהוא חוצה לו יקח ויגלול מצד חוץ לצד פנים שאם יאחז העמוד הפנימי ויגלגל לצד החוץ יתפשט החיצון ויפול לארץ : וכשהוא מהדקו. כשגמר מלגוללו והוא בא להדקו מהדקו מבפנים שיאחז בעמוד הפנימי ויהדקנו על החיצון כדי שלא יהא פושט זרועותיו על הכתב שמצוה להראות את הכתב לעם כשמהדקו כדגרסי' במס' סופרים: עשרה שקראו . עשרה שנאספו וקראו הג' או הז' כחק היום ולפי שאין קורין בתורה פחות מי' נקט י': ערום. שלא במטפחות : תגלל המטפחות . סביב ס"ת ולא תגלל ס"ת בתוך המטפחות: שומר ויושב .

וכהנים ודוד לא קביל עליה אלא אהרעא י"ל דכי היכי דמתרלי בגמרא רכות מעומד קשות מיושב ה"נ בשמועות קשות היו יושבים אפשלי שאם היו יושבין בקרקע עם תלמידיהם לא היו יכולין לעיין בהן היטב אי נמי כאן קודם שהגיעו לכלל סמיכה כאן לאחר שנסמכו דהתם ראוי לרב לחלוק להם כבוד : קראה אחד קראוה שנים ילאו תנא מה שאין כן בתורה. שאינו קורא אלא אחד אע"ג דהאידנא קרי תרי דלעולם קרי שליחא דצבורא בהדי ההוא דקרי איכא למימר דתקון הכי שלא לבייש מי שאינו יודע לקרות כדאמרינן במסכת בכורים [פ"ג מ"ז] לענין מקרא בכורים :

ואתה פה עמוד עמדי : קראה אחד קראוה שנים (א) *תנא מה שאין כן א בתורה תנו רבנן "בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ב ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין מ"ט כיון דחביב' להו יהבו דעתייהו : מקום ב שנהגו לברך יברך אמר אביי לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה חייב לברך דאמר רב יהודה אמר רב כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דכתיב °ויר֗ץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי : לפניה מאי מברך רב ששת מקטרוניא איקלע לקמיה דרב ששת ובריך ג מנ"ח סימן : לאחריה באתרא דנהיגי מאי מברך א"ר יוחנן ברוך ד הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרוייהו : ה בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין ג' הני ג' כנגד מי א"ר אסי כנגד כהנים לוים וישראלים (ב) אין ו פותחים מעשרה פסוקים בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין (ג) ירושלמי והא איכא פרשת עמלק ומשני שאני התם דסליק עניינא ואיבעית אימא שאני הכא שהוא סדורו של יום והני עשרה פסוקים כנגד מי אריב"ל כנגד עשרה בטלנין של בהכ"נ רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני רבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם והא תשעה הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב °בדבר ה' שמים נעשו אמר רבא ראשון שקרא ארבעה משובח °שהרי הקופות שכתב עליהן אלף בית גימל לידע איזה מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמצוה בראשון : ואמצעי שקרא ארבעה הרי זה משובח דתניא אל מול פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי (ד) א"ר יוחנן מכאן שאמצעי משובח : ואחרון שקרא ארבעה משובח משום דמעלין בקדש ולא מורידין רב פפא אקלע לבי כנישתא דאבי גזר קרי קמי ראשון ארבעה ושבחיה רב פפא : ובפרשת ה האזינו קורין בסימן הזי"ו ל"ך ה שקורא ראשון מן האזינו עד זכור ימות עולם והשני קורא מן זכור ימות עולם עד ירכיבהו והשלישי קורא מן ירכיבהו עד וירא ה' וינאץ ובשבת קורא הרביעי מוירא ה' עד לו חכמו והחמישי קורא מלו חכמו עד כי אשא אל שמים ידי והששי קורא מן כי אשא אל שמים ידי ועד סוף השירה : גרסינן בפרק הקומץ את המנחה *אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב שמונה ו פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם בבהכ"נ :

מסה. אלא יהו שניהם ע"ג מסה או שניהם ע"ג קרקע : ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמים. (ה) שהתרגום אינו אלא להשמיע וכ"ש שאין שניהם קורין (ו) משום דתרי קלי לא משתמעי : ובנביא אפי' אחד קורא ושנים מתרגמין. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ולעמי הארץ שאין מכירין לשון הקדש והתרגום הוא לעז הבבלי ובתרגומו של תור. צריכין אנו לחזור שיהא (אף) מבינים כדי שידעו את המצות אבל בשל נביאים לא קפדינן עלייהו כולי האי : מנ"ח. על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו : (ז) בשני בחמישי בשבת במנחה. עזרא תיקן שיהו קורין ובבבא קמא מפרש טעמא והכא אשמועינן דג' הם כהן לוי וישראל : ואין מוסיפין עליהם. שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש : ואין מפטירין. משום האי טעמא גופיה : וידבר עולה (ח). וידבר ה' אל משה נאמר אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום : בראשית נמי. (ט) משתעי בבריאת שמים והארץ : נאמר הוא. אף הם במאמר נבראו : שכתב עליה אב"ג. כדאיתא במסכת שקלים בג' פרקים בשנה תורמין בג' קופות את הלשכה בפרס הפסח בפרס עצרת בפרס החג ובכל פרק ופרק תורמין אותה בג' קופות ראשונה לשם א"י [ראשונה כלומר הפרשה ראשונה] ושנייה לשם כרכין המוקפין שליש לשם בבל ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות לכפר על היהודים הדרים בהם וכל קופה ג' סאין דכתיב והעמדנו עלינו לתת שלישית השקל בשנה מכאן לג' סאין מכאן לשלש קופות מכאן לשלש הפרשות : אל מול פני המנורה יאירו. למול פני הנר שהוא בגוף המנורה שהוא אמצעי היה מצדד פני שש הנרות שבששת הקנים : שמונה פסוקים שבתורה וכו'. כדאיתא בפ"ק דב"ב מן וימת משה וטעמא מפרש התם דכל התורה כולה ע"י סרסור נתנה דהקב"ה קורא ומשה (י) [קורא] וכותב חוץ משמונה פסוקים שהקב"ה קורא ומשה כותב בדמע ולא היה קורא ומשום כך יחיד קורא

תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם. דרכן היה לתרגם הפסוק בצבור לפי שהיו כולן מספרין בלשון ארמי והיו מתרגמין כדי שיבינו הכל ולפיכך בתורה שהיא עיקר קפדינן אפילו במתרגם שלא יתרגם אלא אחד אבל בנביא אקריאה קפדינן שלא יקרא אלא אחד אבל אתרגום לא קפדינן : ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין דכיון דחביבה להו יהבי דעתייהו. כלומר משתמעי תרוייהו כנ"ל דאי תרוייהו לא משתמעי חד מינייהו לא משתמעי דמערבב משום קלא דאידך אלא ודאי דתרוייהו משתמעי. ומדאמרי' הכא דמתרגמינן במגילה שמעינן מינה שיש תרגום בכתובים דאע"פ שלא אמרו יונתן בן עוזיאל כדמוכח בפ"ק בגמרא חכמים אחרים אמרוהו :

אמר אביי לא שנו אלא לאחריה. דההיא תליא במנהגא : אבל לפניה חייב לברך. ולא תליא במנהגא : ובריך מנ"ח סימן. על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו ומדלא קאמר דבלילה מברך שלש וביום מברך שתים [כדאמרי' גבי נר חנוכה דיום אחד מברך ג' ובשאר יומי שתים] שמע מינה דאפילו ביום מברך מנ"ח וכן בדין דעיקר קריאתה ביממא הוא וכמו שכתבתי לעיל :

ברוך הרב את ריבנו. יש לתמוה ברכה זו למה פותחת בברוך שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה דבשלמא ברכת התורה כשהיא פותחת בברוך התם היינו טעמא משום קודם תקנה שהיה הפותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה וכיון דבתרי גברי הוה לא ראו לעשותה כסמוכה לחברתה ובתר תקנה נמי דתקון לכל חד ברכה לפניה ולאחריה כיון שכבר נתקנה ברכה שלאחריה לא ראו לשנות מטבעה שלה שלא תהא פותחת בברוך אבל הכא אמאי דהא מגילה ודאי לא מפסקא כי היכי דלא מפסיק ק"ש בברכותיה דמשום הכי חשבינן ברכה אחרונה שלה סמוכה לחברתה ובמגילה נמי לימא הכי וי"ל דהאי ברכה אחרונה לאו אקריאת מגילה אלא ברכה בפני עצמה שנתקנה על הנס: בשני ובחמישי וכו' הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. משום דתנא ברכת מגילה תליא במנהג קתני דברכת התורה לא תליא במנהג אלא חייב הוא לברך ודוקא פותח וחותם בלבד הוא דמברכי אבל אמצעיים פטורין משום דקריאת התורה חשיבא חדא מצוה וכולהו הוו כחד גברא : הני ג' כנגד מי. כנגד כהנים לוים וישראלים. הראויין לקרות בה : אין פותחין מעשרה פסוקים בבית הכנסת. ששה לשני קרואים וארבעה לאחד : כנגד י' בטלנין שבבית הכנסת. פירש רש"י ז"ל להשכים ולהעריב וניזונין משל צבור : בראשית נמי מאמר הוא. שאף שמים וארץ נבראו מעיקרן הלכך חשיב מאמר. וא"ת והא איכא פרשת עמלק דקרינן בפורים דאינה אלא תשעה פסוקים וכן במעמדות בראשית ויהי רקיע ויקוו המים שאינן אלא שמונה פסוקים י"ל דהתם שאני דסליק עניינא והיינו סדרו של יום ואינו בדין שיקראו במה שאינו סדר היום כדי להשלים י' פסוקים כדאמרי' לקמן המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים ואקשינן והא איכא עולותיכם ספו על זבחיכם ופרקינן שאני התם דסליק עניינא והכי איתא בירושלמי : ראשון שקרא ד' משובח. כיון שאין פותחים מעשרה פסוקים בבהכ"נ ודאי שאחד מן הקוראין קורא ד' וקאמר רבא דכל אחד מן הקוראין שקרא ד' איכא למימר דשפיר עבד : הקופות. שהיו תורמין בכל שנה ושנה מן השופרות שהיו נותנין בהן מחצית השקל לקרבנות צבור : מלמד. שמצדיר פניהם כלפי מערב א"ר נתן מכאן שאמצעי משובח סבר לה כמ"ד התם במנחות (דף צח:) דנרות לצפון ודרום היו עומדין ואמצעי הוי נר מערבי לפי שפונה כלפי קודש הקדשים שהוא במערב ושאר הנרות פונין כולן נגד נר מערבי והיינו דכתיב אל מול פני המנורה יאירו ונמצא שאמצעי משובח : שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם בבהכ"נ. פירש רבינו משולם ברבי קלונימוס ז"ל יחיד קורא אותן שאין ש"ץ קורא עמו ור"ת הקשה מאי איריא הני כל קריאות שבתורה כך הם שהיחיד קורא ואין ש"ל מסייע כדתנן קראוה שנים יצאו ואמר עלה מה שאין כן בתורה ומה שנהגו עכשיו שש"ל קורא בקול רם אפשר שהנהיגו כן כדי שלא לבייש מי שאינו בקי לקרות בדקדוק הקריאה כמו שאמרו במסכת בכורים [פ"ג מ"ג] כמנעו מלהביא בכורים התקינו שיהו מקרין את הכל אלא כמו שפרש"י ז"ל עיקר שאדם אחד קורא אותן פסוקים כולן ואין מפסיקין בהן ויהבינן טעמא בפרק הקומץ (דף ל.) משום דאשתני משאר תורה אי למ"ד יהושע כתבן אי למאן דאמר דעד שמונה פסוקים היה משה אומר ומוכיח בפיו מה שהקב"ה היה אומר לו ואח"כ היה כותב ומתחילת אותם שמונה פסוקים

נס"ם לגדו ואין ש"ל קורא עמו והקשה לו ר"ת ז"ל הא כל התורה כולה נמי כך דינה כדאמר לעיל קראוהו שנים יצאו משא"כ בתורה אלא ה"פ יחיד קורא כל ח' פסוקים ולא יקראו אותם שנים שנים וכו' שאלו הפסוקים יהושע אמרם ולמ"ד נמי משה אמרם נשתנו בכתבם בדמע :

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' תפלה טור א"ח סי' קמה [קמה] :
ב מיי' פ"ק מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצב :
ג מיי' פי"ב מהל' תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קלה :
ד מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' קלז :
ה מיי' פי"ג מהל' ס"ת טור א"ח סי' תכח :

שיטת ריב"ב

ובלבד שלא יהא א' קורא ושנים מתרגמין. דבתורה אפי' בתרגום קפדינן שהתרגום הוא להשמיע הנשים ועמי הארץ שאין מבינין לשון הקודש והתרגום הוא לעז של בבליים ובתרגום של תורה צריכין אנו שיהו מבינין כדי שידעו את המצות אבל בשל נביאים לא קפדינן כולי האי : ועשרה מתרגמין. לא גרסי' לפי שאין שתרגום בכתובים : פיסקא מקום שנהגו וכו' : נמ' מנ"ח. מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו. ודוק' בקריאת הלילה אבל בקריאת היום אין אומרין זמן והמקומות שנהגו לומר זמן בקריאת היום טועים כו' בידם הקופות. של תרומת הלשכה :

הגהות הב"ח

(א) כ"ב כו' : (ב) נ"ל הניא : (ג) מן ירושלמי כו' עד אחר סדורו של יום תא"מ וכ"ב בא"י אינו וכן נראה מדברי הר"ן : (ד) נ"ל וא"ר : (ה) שהתרגום אינו אלא להשמיע תא"כ : (ו) כ"ב וטעמא : (ז) בשני ובחמישי בשבת ובשבת כנ"ל : (ח) כ"ב מן המנין : (ט) נ"ל דמשתעי : (י) נ"ל אומר :

שלטי הגבורים

א ואין ש"צ קורא עמו ומה שנהגו כהאידנא שש"צ קורא פי' נראה שלפי שאין הכל בקיאין בטעמי קריאה ואין הציבור יודעין בקריאתו והוא בעיניו כיודע ואם לא יקראוהו אתי לאנצויי עם ש"צ לכך תקנו שיקרא ש"צ שהוא בקי בקריאה ומ"מ גם העומד לקרות יקרא בנחת עם ש"צ שלא יהא ברכתו לבטלה והא דאמרי' שלא יקראו ב' פי' בקול רם וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעי ומי שאינו יודע לקרות אינו ראוי שיקראהו ש"צ והוית ברכה לבטלה ולא מסתבר לטור שיברך על קריאה שבע"פ ומיהו אם יודע לקרות כשמקרין אותו ש"ד ואם ש"צ רוצה לברך לעצמו ולקרות צריך שיהא אחד עומד אצלו דתניא בתוספתא החזן הפומד לקרות א' עומד ומחזן עליו עד שיקרא וגרסי' נמי בירושלמי רב שמואל בר יצחק על לבי כנישתא וחזא חזנא דקרא ולא קאי בר איניש תחותוי א"ל אסור לך משום שנתינתה ע"י סרסור :
ב בימי חכמי התלמוד היו רגילין לתרגם כדי שיבינו העם כי לשונם היה ארמי ואין הקורא רשאי לקרות לתורגמן יותר מפסוק א' ומתרגמו וחוזר וקורא לו פסוק ב' ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם ולא המתרגם יותר מהקורא [כו'] כתב רב נטרונאי אלו שאין מתרגמין ואומרין אין אנו צריכין תרגום דרבנן אלא בלשון שלנו בלשון שהצבור מבינים אין יוצאין י"ח אלא היינו לתרגם אבל אם אינם מתרגמין לשכעים בני נדוי הן ואם מפני שאינם יודעין לתרגם ילמדו ויתרגמו ואם יש מקום שרוצים לפרש להם יעמוד אחד חוץ מן המתרגם ויפרש להם כרצונם אבל התוס' כתבו על הא דתניא [ר' הלפתא בן שאול אומר ל"ש אלא במקום שאין תורגמן אבל כו' מכאן נהגו בימי חכמי התלמוד היו מקומות שלא היו מתרגמין מכאן סעד למנהג שלנו שאין אנו רגילין לתרגם. וכן איתא בירושלמי הדא אמרה שאין התרגום מעכב] (זה הגהה מהמור) :
לשון ריא"ז
דרכם היה בבבל לתרגם הקריאה כדי שיבינו ההדיוטות שהיה לשונם תרגום ותרגום של תורה אנשי כנסת הגדולה תקנוהו וכן הטעמים שבמקרא בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל :
ג עיין לעיל פ"ק דין שהחיינו :
ד מיי' וסמ"ג כתבו דמברך האל הרב את ריבינו וכן הטור ודברי רבינו נראין כדברי רע"ס שכתב לא אמרי' האל הרב את ריבינו דהא אמרי' אלהינו ובי"ה כתב כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מלתא אין לגעור במי שפתח דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מלתא ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק דמאי נפקא מיניה דתלי במנהגא סוף הוא מברך וכ"כ ריא"ז :
ה וכ"כ רב פלטוי והטור ומיי' ורש"י פירשו האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין וכ"כ בספרי ובמס' סופרים ויצמן לולי כי ידין ור"ת ועבוך פי' וירא לו כי ידין :
ו פי' ה"ר משולם ז"ל שקורא אותם רעולם ... סנים וכ"ש טעמא ...

פסוקים עד סוף התורה לא היה משה אומר מפיו כלום מתוך צערו אלא היה כותב וכיון דאשתנו משאר תורה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה עבדינן בהו היכרא שלא יקראם אלא אדם אחד והרמב"ם ז"ל כתב בפרק שלשה עשר מהלכות תפלה שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרותן בבהכ"נ בפחות מעשרה והראב"ד ז"ל כתב עליו מה שכתב זרות הוא מאוד והצבור היכן הלכו: הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה [כו'] גזירה משום הנכנסין וגזירה משום היוצאין. שיאמרו יוצאין שאין מברכין בתורה לאחריה והם אינם יודעים שעתיד אחר לקרות אחריו ונכנסים יאמרו שאין ברכה בתורה לפניה והם אינן יודעין שכבר קרא אחר לפניו ובירך:

מתני' בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהם. פרש"י ז"ל שלא להטריח את הצבור דראשי חדשים אין בהם אסור מלאכה ומועד מלאכת האבד מותרת בו: זה הכלל כל שיש בו מוסף. לקמן מפרש דסימנא בעלמא הוא: אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. ומדברי רש"י ז"ל נראה דאכולהו הנך יומי קאי דכיון שאסורין במלאכה מוסיפין עליהן דליכא למיחש משום בטול מלאכה אבל אחרים מפרשים דנהי דאין פוחתין קאי אכולהו אבל מוסיפין עליהן אשבת בלחוד קאי אבל בשאר לא כדי שלא להשוותם לשבת שהוא עדיף מינייהו ובשבת דוקא דמוסיפין משום דליכא יומא דעדיף מיניה ויתיר ממניה: הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. הא דמהדר ותני הכי במתני' גבי ר"ח ומועד והדר תני גבי שבת ויום טוב ויוה"כ היינו משום דס"ד אמינא דכי סגי בברכת פותח וחותם הנ"מ היכי דלא הוו אלא שלשה קורים אבל היכא דנפישי בעינן שיהו כולן מברכין לפניה ולאחריה קא משמע לן דלא: גמ' פרשת ר"ח כיצד קורין אותה. כיצד נחלק אותה בין ד' קורין: ליקרו תרי תלתא [תלתא] פשו [להו] תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים שלא יאמרו היוצאים העתיד לקרות ישלים הפרשה ולא יקרא אלא שני פסוקים שאם לא בשביל כך למה לא סיים זה הפרשה: ואין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים. גזירה משום הנכנסין שיהיו סבורין שזה התחיל לקרות בתחלת הפרשה: ליקרו תרי מהך ותלתא מהך פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקין. הוא הדין דהוה מצי למימר דלא סגי בב' פסוקים שהרי הרביעי לא יוכל לקרות אלא שני פסוקים לבדם אלא משום פרכיה דלעיל פריך הכי ועוד דכיון דשלישי גופיה קשיא ליה סגיא ליה בהאי וכי תימא יתחילו לקרות למעלה מפרשת צו או למטה מובראשי חדשיכם לאו קושיא היא שאין לנו לקרות אלא בסדרו של יום ופרשת צו סדרו של יום הוא שהרי מקריבין תמידין בראשי חדשים ושבת נמי פעמים שהוא בא בר"ח ולפיכך ראויות פרשיות הללו לראשי חדשים מה שאין כן מה שלמעלה ולמטה מהם: ושמואל אמר פוסק. בגמרא שיילינן מ"ט לא אמר דולג ומשני גזירה משום הנכנסין והיוצאין כלומר דאי שני דולג איכא למיחש ליוצאין בין (א) שני לשלישי שיאמרו שהשלישי לא יקרא אלא שני פסוקים ואע"ג דרב גופיה חייש לנכנסין ויוצאין כדמוכח בגמרא הכא בהכי פליג עליה דשמואל דסבירא ליה לרב דכיון דלא אפשר מוטב לדלג ולא נפסוק פסוקא דלא פסקיה משה ושמואל סבירא ליה דפוסק עדיף: הלכתא מאי א"ל דולג והלכתא אמצעי דולג. הרב אלפסי ז"ל והגאונים פירשו בפרשת ר"ח ואמצעי היינו שני והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דאם כן מה הועילו בתקנתן והלא אותה חששא דנכנסין במקומה עומדת שהרואה אותו מתחיל בפסוק שלישי שבפרשה יאמר הראשון לא קרא אלא ב' פסוקים ואי לא חיישינן לנכנסין בדלא אפשר למה דולג יקראו השנים בפרשת צו והשלישי יקרא וביום השבת ופסוק אחד מפרשת ובראשי חדשיכם דמאי איכא משום דאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים והא ההיא אינה אלא משום הנכנסין וכיון דאפילו בדלוג אכתי איכא להאיא חששא גופה למה ידלוג נקריה כדרכו ולא נחוש לנכנסין כיון דלא איפשר לפיכך פי' הוא ז"ל דפלוגתא דרב ושמואל אמעמדות קאי דתנן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע כדאיתא בגמ' דהתם ליכא אלא תמניא פסוקי הלכך לא אפשר אלא בדולג או פוסק וכמו שכתבתי בחדושי אבל בר"ח קורא כדרכו ומנהגינו אינו כן שהרי אנו נוהגין בראשי חדשים שהשני דולג והרשב"א ז"ל תירץ להעמיד המנהג דמשום הכי פסקי' דדולג בראשי חדשים ולא אמרינן שיקראו כדרכן ובדליכא משום [דכי אמרינן] דאמצעי דולג דהיינו שני ליכא למיחש אלא בחד נכנסים דהיינו אותן שיכנסו בתחילת קריאת השני ואילו היו קורין כדרכן ויקרא השלישי פרשת וביום השבת דהוו תרי פסוקי ופסוק אחד מובראשי חדשיכם איכא למיחש לתרי גווני נכנסין חד לנכנסין בשעה שהוא מתחיל לקרות אותו פסוק של ובראשי חדשיכם שהוא סבור שמשם התחיל לקרות שאם לא כן למה לא סיים בסוף פרשת וביום השבת ואיכא למיחש נמי לנכנסין בתחילת קריאת הרביעי דכל חזו ליה מתחיל בפסוק שני סברי דקמא לא קרא אלא פסוק אחד הלכך דולג עדיף ולי אין צורך לכך אלא רבנן גזור דלעולם אין מתחילין בפרשה ואין מסיימין בפרשה פחות מג' פסוקים והך תקנתא לא מעקרא לעולם הלכך אי אפשר שיקראו כדרכן בראשי חדשים דהיכי ליעבד כדאיתא בגמרא שאלו היו קורין כדרכן לא לנכנסין וליוצאין בלבד איכא למיחש אלא אפילו לעומדין שם מתחלה ועד סוף איכא למיחש לחורבה שיהיו סבורין לומר שמותר להתחיל בפרשה בפחות מג' פסוקים וירגילו לעשות כן כשיזדמן להן ואיכא משום הנכנסין או אם ישייר בפרשה בפחות מג' פסוקים ורגילות לעשות כן בכל השנה ואיכא משום היוצאין ולפיכך לא רצו חכמים לעקור אחת משתי תקנות אלו לעולם אפילו אי לא אפשר שמא תאמר והא אכתי כי אמרינן נמי דולג איכא למיחש שהעומדים שם יהיו סבורין שמותר לדלג בעלמא ויבואו לעשות כן בפסוק שלישי שבפרשה ואיכא משום הנכנסין הא לא קשיא שאין הדילוג מצוי ולמה יבואו לדלג אדרבה מי שהוא בבהכ"נ מתחילה ועד סוף שואל למה הוא דולג כיון דאיכא פסוקי טובא ומפרשי ליה שלפי שאין מתחילין ואין משיירין בפרשה עושים כן ומתוך כך לא יבואו לדלוג בעלמא בכיוצא בזה כדי שלא יחשבו הנכנסין שהתחילו בפרשה בפחות מג' פסוקים ועוד שאין הדלוג מצוי ואינו נעשה אלא מדוחק וליכא למיחש ביה אבל אם היו קורין כדרכן העומדים בבהכ"נ אין רואין שינוי כלל ואינן סבורין דהכא שאני משום דלא אפשר אלא סוברין כדרכן הן קורין שמותר להתחיל ולסיים בפרשה פחות מג' פסוקים ומפני טעם זה שכתבתי אמרו סתם אמצעי דולג על השני ולא הוצרכו לפרש משום דמדינא הוה לן למימר אחרון דולג לפי שאין ראוי לדלוג אלא בשעת הצורך והיינו אחרון שאין הפסוקים מספיקין לו אבל הראשונים שהפסוקים מספיקין להם למה ידלגו ואפילו הכי לא אמרינן דאחרון דולג משום דאי הכי עבדינן משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים וכיון דמש"ה הוא ממילא נמי משמע דכשאמרו אמצעי דולג על השני משמע ולא על השלישי דאי עבדינן הכי עבדינן נמי אין משיירין פחות מג' פסוקים וכיון שכן למה נקדים לומר לג' שידלוג ידלוג אחרון הלכך ממילא משמע כשאמרו אמצעי דולג שעל השני אמרו: בתשעה באב ובתענית צבור קורין שלשה זה הכלל כל יום שיש בו בטול מלאכה לעם. שהיום מותר במלאכה והעם מתבטלין באחורן בבהכ"נ: כגון תענית צבור וט' באב. רוב תענית צבור מותר במלאכה חוץ משל

נר מצוה — תורה אור

ההפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. תנא פותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה והאידנא דכולהו מברכי לפניה ולאחריה היינו טעמא (א) תקינו רבנן גזרה משום הנכנסין וגזרה משום היוצאין:

מתני' בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה זה הכלל כל שיש בו מוסף ואין בו יו"ט קורין ד' ביו"ט ה' ביום הכפורים ששה בשבת ז' אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן ומפטירין בנביא והפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה: גמ' בעא מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ר"ח כיצד קורין אותה צו את בני ישראל וגו' דהוי תמניא פסוקי היכי לעביד ליקרי תרי תלתא תלתא פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ליקרו [תרי] ארבעה (ב) וביום השבת דהויא תרי ובראשי חדשיכם (ג) חמשה היכי לעביד ליקרו תרי מהא וחד מהא *אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקין ליקרו תרי מהא ותלתא מהך אין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ופשטינן רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק ופירוש דולג חוזר השני וקורא (ד) פסוק (מן) השלישי שקרא הראשון ומוסיף שנים אחרים נמצא שקרא שלשה ונשארו שלשה (ה) קורא אותן השלישי ושמואל אמר פוסק פוסק אחד לשנים וקורא את הציו ומניח את חציו שלח ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף הלכתא מאי א"ל (ו) דולג והלכתא האמצעי דולג: ותשעה באב ותענית צבור קורין שלשה דתניא זה הכלל כל יום שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב קורין שלשה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי

רש"י

קורא אותה בלא הפסק: הפותח וחותם. מפרש בגמרא לקמיה: גזירה משום הנכנסים. שמא יכנס אדם לבהכ"נ אחר שבירך ראשון ואם לא ישמע (ז) האחרים מברכין יאמר אין ברכה בתורה לפניה ומשום היוצאין ולא ישמעו (ח) החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו בתורה אחריה [והיוצאין] [יאמרו *אין ברכה בתורה לאחריה]: מתני' ואין מוסיפין עליהם. שלא יקשה לצבור דראשי חדשים אינו אסור רק לנשים וחול המועד נמי איכא בטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת: גמ' כיצד קורין אותה. בארבע בני אדם: אין משיירין בפרשה וכו'. לקמן אמרי' ומפרש טעמא כנגד תורה נביאים וכתובים ואין מתחילין נמי לקמן אמרינן ומפרש טעמא: ליקרי שלישי שנים מהא. שני מקראות (ט) בפרשה וביום השבת ותלתא קראי מבראשי חדשיכם פשו ליה תרי קראי כו': דולג. השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר אותו שלפניו: פוסק. הראשון קורא חצי המקרא השלישי (י) ופוסק וטעמא דרב דאמר דולג ולא פוסק דקסבר כל פסוקא דלא פסקיה משה רבינו אנן לא פסקינן ושמואל אמר פוסק ולא דולג גזרה משום הנכנסין הבאים לבהכ"נ (כ) ויראו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים ומשום (ל) היוצאין שיראו וידמו שהאחרון לא יקרא אלא שנים: זה הכלל כל שיש בו בטול מלאכה. במה שהן מאחרין בבית הכנסת כגון תענית צבור שהוא מותר במלאכה רוב תעניתם של צבור מותרין במלאכה (מ) אלא במקום שנהגו

שלטי הגבורים

א ירושלמי ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן שיש קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון אי תימא ממקום שפסק הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם האחרון נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה מימרא זו נאמר בתר דתקינו שכל אחד מברך ושמעינן שהוא מתחיל ממקום שהתחיל ראשון ומברך ברכה ראשונה ואם היה מתחיל ממקום שפסק אינו מברך כי הוא גומר קריאת הראשון על סמך ברכתו ומכאן דקדק רבינו אבי העזרי התוקע ונשתתק ועומד אחר לתקוע מתחיל ממקום שפסק ואינו מברך דדוקא בתורה דכתיב בה תמימה הוא דמתחיל בראש ומברך אבל שאר מצות לא:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) רש"י פי' בין הראשון לשני שבמעו את הראשון קורא שלשה ויצאו מבהכ"נ ויאמרו לא יקרא שלישי אלא שנים ושמא סובר הר"ן שלישי דולג:

שיטת ריב"ב

משום הנכנסין. שאם יכנס אדם לבהכ"נ ויראה שלא יברך הקורא לפניה יאמר אין ברכה בתורה לפניה והוא לא ידע שכבר קרא אחר לפניו: ומשום היוצאין. שאם יצא אדם מבהכ"נ ויראה שלא יברך הקורא לאחריה והוא לא ידע שעתיד אחר לקרות אחריו: מתני' ואין מוסיפין עליהן. שלא להטריח על הצבור דראשי חדשים אין בהן איסור מלאכה וחול המועד נמי מלאכת דבר האבד מותרת בו: גמ' אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים. גזירה משום היוצאין שלא יאמרו העתיד לקרות ישלים הפרשה: ואין מתחילין. נמי משום הנכנסין שלא יהו סבורין שלא קרא זה אלא מתחלת הפרשה: קורא אותן השלישי. והרביעי קורא וביום השבת ובראשי חדשיכם: והלכתא אמצעי דולג. בגמ' לאו אדראש חדש קאי שאין בראש חדש קורא שיהא ראוי לקרותו אמצעי אלא אמעמדות קאי שקורין שלשה כדמפורש בגמ' וכן כתב רבינו שלמה ז"ל: הלכתא מאי. בשל מעמדות:

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות תפלה טור א"ח סי' קלט: ב מיי' פי"ב ופי"ג מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' (קלט) תכג: ג מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקסו וסי' תקעט קעג ע"ב: ג"י מהרי"ם [והב"ח]

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דתקינו: (ב) נ"ב פשו להו ז': (ג) נ"ב דהויא: (ד) פסוק אחד מן השלשה פסוקים כצ"ל: (ה) נ"ל וקורא: (ו) נ"ב הלכתא: (ז) נ"ב את: (ח) נ"ב את: (ט) נ"ל דפרשת: (י) ופוסקו: (כ) נ"ל וידמו: (ל) היוצאין שידמו כצ"ל ותיבת שיראו נמחק: (מ) נ"ב הוזמשל בשמים אמצעיים ואחרונים ופי' באב נמי מותר במלאכה כו':

ראשי חדשים ומועד קורין ד': א"ר אלעזר אין אדם (א) חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ נענה כיהושע שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך (ה) אמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דכי נפלי אאפייהו דמצלי אצלויי: זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יו"ט קורין ארבעה ביום טוב א חמשה וכו' זה הכלל סימנא בעלמא הוא דלא תימא יום טוב ומועד כי הדדי נינהו אלא *נקוט האי כללא בידך כל דטפי מילתא מחבריה טפי ליה גברא יתירה בראשי חדשים ובמועד דאיכא קרבן מוסף ארבעה ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ דענוש כרת ששה בשבת דאיסור סקילה שבעה *ת"ר הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין (ג) רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה

והלכתא עולה דאמרינן בפרק בני העיר* ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת וחד קורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת והיינו מפטיר אלמא מפטיר עולה ב למנין ז' וכן הלכה. אלא אשכחן מרב נטרונאי גאון דאמר משמיה דרבנן סבוראי דהיכא דקרו שיתא ואפסיקו בקדיש והדר אפטירו אינו עולה והיכא דלא אפסיקו בקדישא לקמיה הפטרה עולה למניין ז' וטעמא רבה ומסתבר הוא: תניא מפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין כנגד ז' שקראו ג בתורה *ואי סליק ענייגא בבציר מעשרים ואחד כגון עולותיכם ספו על זבחיכם לא בעינן עשרים ואחד ואי איכא תורגמן נמי לא בעינן עשרים ואחד אלא אפי' לא קרא אלא י' פסוקין שפיר דמי דתני ר' חלפתא בן שאול לא שנו אלא במקום שאין תורגמן אבל במקום שיש תורגמן פוסק (ג) דאמר רב נחמן בר אבא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב נחמן וכי הוה קרינן י' פסוקים במקום שיש תורגמן אמר לן אפסיקו: ירושלמי משה תקן להם לישראל שיהו קורין ד בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד שנא' וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עזרא תקן להם לישראל שיהו קורין שלשה בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה: **מתני'** ד אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין

רש"י

שנהגו: ראשי חדשים. אין בהם כל כך ביטול מלאכה לפי שאין הנשים עושין בו מלאכה ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שנתנה להם מצוה זו בשביל שלא פרקו נזמיהם לעגל ומקרא מסייעו דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ויונתן תרגם ביומא דחולא והתם גבי ר"ח קאי דקאמר מחר חדש (ד) קורא לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום המעשה וחול המועד נמי אין בו משום בטול מלאכה אלא בדבר האבד: אלא א"כ נענה כיהושע. כלומר אא"כ בטוח במעשיו שיהא נענה בתפלתו: ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה אתה נופל על פניך וגו'. (ב) אלמא לא (ה) יש לו לעשות: דמצלו אצלויי על צדיהם. ולא נופלין על פניהם ממש לפי שאין אדם חשוב רשאי (ו): כנגד שבעה. שקראו בתורה דכל אחד לא פיחת משלשה פסוקים: במקום שיש תורגמן פוסק. שיש טורח לצבור להאריך: **מתני'** אין פורסין על שמע. מנין הבא לבית הכנסת לאחר שקראו הצבור (ז) עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שלפני קריאת שמע: פורסין. לשון אכילת פרס: ואין עוברין לפני התיבה. ש"צ: ואין

רבינו נסים

גשמים בתעניות אמצעיות ואחרונות השנויות בפ"ק דתעניות ט' באב נמי מותר במלאכה אלא במקום שנהגו: כגון ראשי חדשים וחולו של מועד. דרכן היה שלא לעשות מלאכה בר"ח ומסמיכין הדבר למקרא שכתוב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא וגבי ר"ח הוא דקאמר הכי כדכתיב מחר חודש מדקאמר ביום המעשה מכלל דר"ח לאו יום המעשה הוא חוה"מ נמי אין עושין מלאכה אלא בדבר האבד: **אין** אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע. כשמרבה בתחנונים על עסקי צבור ובצבור דהויא ליה כסופא אם אינו נענה: חזינא להו לאביי ורבא דמצלי אצלויי. שמטין על צדיהן כדי שלא יראו כנופלין על פניהם: **זה** הכלל וכו'. גרסינן בגמרא [דף כג.] ת"ר ביו"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת כלומר מאחרין לבא בבהכ"נ מפני שטרודין בצרכי היום שהרי מותר במלאכת אוכל נפש: וממהרין לצאת. משום עונג יום טוב: בשבת ממהרין לבא וממהרין לצאת. פי' ממהרין לבא שהרי אסור בעשיית מלאכ' וממהרין לצאת משום עונג שבת: ביוה"כ ממהרין לבא ומאחרין לצאת. פי' ממהרין לבא שהרי אסור בעשיית מלאכה ומאחרין לצאת משום דנפיש סדורא דיומא שהיו רגילין לומר סדר עבודת היום כמו שאנו עושין וכדאמרינן ביומא פרק הוציאו לו (דף נו:) ההוא דנחית קמיה דרבא אמר וכו' ילא והניחו על כן שני שבהיכל כו' אמרו ליה שבקת רבנן וכו' ומרבין נ"כ בדברי שבח ותפלה מפני שהוא יום מחילה וכפרה: **הכל** עולין למנין שבעה ואפילו אשה ואפי' קטן. פי' עולין להשלים קאמר ולא שיהו כולם קטנים ולא נשים דכיון דלאו בני חיובא נינהו לא מפקי לגמרי. ולפום עיקר דינא נמי שאינו מברך אלא הפותח והחותם אשה וקטן אין קורין ראשון ולא אחרון משום ברכה לפי שא"א לקורין האחרים שילאו בברכתם ומיהו השתא דתקון רבנן שיברכו כולם אשה וקטן קורין אפי' ראשון ואחרון וכיון דקורין ודאי מברכין מידי דהוה אקטן דמפטיר בנביא ומברך ברכת הפטרה: **איבעיא** להו מפטיר מהו שיעלה למנין רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה. מפרשינן טעמייהו בגמרא מאן דאמר עולה דהא קא קרי ומ"ד אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו מפטיר קורא בתורה תחלה מפני כבוד התורה להראות שהיא עיקר וכיון שהוא צריך לקרות בתורה מפני שרוצה לקרות בנביאים אין ראוי שתעלה קריאתו בתורה למניין שבעה ובעיין לא אפשיטא אבל הרב אלפסי ז"ל כתב והלכתא עולה דהא אמרינן בפרק בני העיר (דף ל.) ר"ח אדר שחל בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת וחד קורא מכי תשא עד ועשית פירוש שאם יקראו ששה מואתה תצוה עד כי תשא יחשבו השומעין שסדר היום הוא שמשלים שם בכל שנה ושנה ואין כאן סימן לפרשת שקלים אלא מיהו חזינא לרב נטרונאי גאון ז"ל דאמר משמיה דרבנן סבוראי וכו' וכמו שכתוב בהלכות ולדעת הרב אלפסי אינה ברורה דהא אפשר לדחותה דבר ממפטיר הוא דקאמר ויש מי שכתב דליכא למימר דמספקא לנקוט לחומרא לומר שאינו עולה דהא חומרא דאתי לידי קולא הוא דהא בכולי יומי לבד משבת אין פוחתין ואין מוסיפין בקורין וזה ע"פ הפי' שכתבתי למעלה ואי דינא הוא דעולה ואמרי' דאינו עולה נמצא שמוסיפין שלא כדין ומש"ה עדיף לאפוקי נפשיה מספקא למפסק בקדישא ובכה"ג ליכא ספיקא דאינו עולה כמו שכתב רב נטרונאי ז"ל ואין צורך לכל זה דכיון דספיקא דרבנן היא נקיטינן לקולא: **וכתב** הרשב"א ז"ל דאפילו נימא דאינו עולה יכול מפטיר לסיים את הפרשה שלא תאמר כיון שאינו עולה צריכין השבעה לסיים כל הפרשה והמפטיר יחזור ויכפול קצת ממה שקרא שאם לא יקראו השבעה כל הפרשה נמצא שהוא כאלו לא קרא אלא מחלית הפרשה שהרי המפטיר קריאתו אינו עולה דליתא דמכל מקום הרי נקראת הפרשה על ידי כולן והביא ראיה לזה מן הגמרא ומה שאין אנו נוהגין כן היינו מפני שאנו מפסיקין בקדיש בין קריאת השבעה לקריאת המפטיר ואינו בדין שיפסיקו בקדיש באמצע הסדר ומ"מ נפקא מינה לשבת ור"ח שמוציאין שני ספרי תורה שהשבעה קורין בפרשת היום והמפטיר יכול לקרות פרשת החדש ואפילו למאן דאמר אינו עולה והראיה שהביא ז"ל אינה ברורה בעיני וכמו שכתבתי בחדושי אבל מכל מקום הדין דין אמת משום דנקטינן דעולה למנין שבעה וכדכתיבנא: **תניא** המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקין כנגד ז' שקראו בתורה. פירוש כנגד ז' שמברכין וקורין בתורה והיינו שבעה וחובייהו בכ"א פסוקים לפי שאין אחד קורא פחות מג' פסוקים: ואי סליק ענייגא. שנגמר ענין הפרשה: ואי איכא תורגמן אפילו לא קרא אלא עשרה פסוקים שפיר דמי. משום דבהדי תרגום הוו עשרין ופסוק אחרון שחוזר וכופל אשורית קרי עשרים ואחד (אבל במקום שיש תורגמן פוסק כל שקרא עשרה): **ירושלמי** משה תקן להם לישראל וכו' שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וקרא יתירה הוא דהא הוא לעיל מיניה כתיב כולהו מועדות ולהכי דריש ליה: עזרא תקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה שלשה בשני ובחמישי ובמנחה בשבת. אמרינן בפרק מרובה (דף פב:) דנביאים שביניהן תקנו להן לישראל כך במדבר ודרשינן הכי מדכתיב וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים אלא דאינהו לא תקון אלא חד קורא בלחוד ואתא עזרא ותקון תלתא: **מתני'** אין פורסין על שמע. פרש"י ז"ל כגון שהיו כאן עשרה בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה הרי אחד מהם עומד ומתפלל בקדיש וברכו ומתחיל ביוצר מפני קדושה שבה ולשון פורס הוא כלומר שהוא אומר מקצת הברכות כדאמרינן [שקלים רפ"ג] בפרוס הפסח דהיינו ט"ו יום שהם מחצית משלשים שהתחילה חובתו של פסח לענין [פסחים דף ו'] מפרש ויולא בשיירא ואמרינן נמי [שם] שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום והכא נמי תנן פורסין מפני שהוא אומר קצת מברכת קריאת שמע דהיינו ברכה ראשונה בלבד ולאחר שסיים אותה ברכה מתחיל לתפלה מעומד לפי שיש בה קדושה והא דאיפסיק להו בתרתי אין פורסין על שמע

שלטי הגבורים

לשון ר

א יו"ט של פסח ושל עצרת ושל ר"ה ושל חג הסוכות בכולן קורין ה' בענין היום ואומר החזן קדיש ואח"כ מוציאין ס"ת אחר קורא בו המפטיר במוספי היום הפסוקים האמורים בתפלת מוספין (ותפלת)[וקריאת]מוספין אין לה זכר בתלמוד(ואין נראה)[ואינה] אלא תקנת האחרונים כדי להזכירן ש"צ בפיו ולפיכך נתנו קריאה זו למפטיר שאינו מן המנין כמו שביאר מז"ה:

ב ומפטיר מבעיא אם עולה אם לאו ואסיקנא דעולה לפיכך נוהגין בתענית ויום הכפורים במנחה ובט"ב דהשלישי מפטיר כיון שעולה למנין ואין יכולין להוסיף על ג' אבל בשבת ויו"ט ויוה"כ שיכולין להוסיף נוהגין שבשבת הח' מפטיר וביו"ט הו' וביוה"כ הז' ואתי שפיר בין למ"ד עולה בין למ"ד אינו עולה שאם עולה והוסיפו עליהן אין לחוש שהרי יכולין להוסיף ואם אינו עולה הרי כבר קראו שבעה לפניו והלכך קורא שבעה וגומר עמהן הפרשה ואומר קדיש וחוזר וקורא עם המפטיר מה שקרא השביעי כתב הר"ם מרוטנבורק שאם טעה ש"צ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש שא"צ לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הששי ויאמר אחריו קדיש שהרי מפטיר עולה למנין ז' והרא"ש היה אומר שאין לומר קדיש פעם אחרת:

ג כתב הרא"ש ז"ל משמע דבימי חכמי התלמוד לא היו רגילין לקרות למפטיר מה שקרא אחרון אלא היה קורא דבר אחר דאילו היה קורא מה שקורא אחרון כמנהגינו אמאי קאמר כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעינן תיפוק ליה דלא קראו אלא אחד ועשרים פסוקים ועוד קשה מהא דקא משני לעיל כיון דמשום כבוד תורה למניינא לא סליק טפי הל"ל כיון דאינו קורא אלא מה שקרא אחרון למניינא לא סליק אלא שמע מינה שבימיהם היה המפטיר קורא פסוקים אחרים מה שלא קראו לפניו ותימה למה אין אנו נוהגין כן ונראה כי בימי חכמי התלמוד לא היו אומרים קדיש בין שביעי למפטיר וכן נהגו לגמור כל הסדר ואחר שנשלם התלמוד תיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר ולכך נהגו לגמור כל הסדר קודם קריאת המפטיר כי לא מסתברא לומר קדיש באמצע הסדר כיוצא בו מצינו שנשתנה הסדר אחר השלמת התלמוד שתיקנו לומר פסוקיוראו עינינו אחר השכיבנו ובימי חכמי התלמוד לא נהגו כן וגם תיקנו לומר קדיש קודם תפלת ערבית להודיע שתפלת ערבית רשות ולאפוקי מדר' יוחנן דאמר בפ"ק דברכות איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית וכן נמי תקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר לומר שאין ממנין השבעה ולכך צריכין לומר לו מן הפרשה שקרא השביעי אבל ימים טובים וארבע פרשיות שמוציאין שני ספרים אין המפטיר חוזר וקורא מה שקרא אחרון אלא אומר קדיש אחר שקראו שבעה בשבת וחמשה ביום טוב ובספר השני כשמוציאין שנים או בשלישי כשמוציאין שלשה היה המפטיר צריך לכפול לפי שלא יאמרו קדיש עד שיגמרו הפרשה ואחר שגמרו פרשה אומר קדיש והמפטיר קורא בו מה שקרא השביעי וכך הנהיגו רבינו אליקים ורבינו משולם ז"ל ומנהג כשר הוא דלא מסתבר דקטן המפטיר שאינו מן המנין שיקרא חובת היום ובסדר רב עמרם כתוב שבמקום שמפסיקין בקדיש אין מפטיר עולה למנין שבעה הרי למדנו מדבריו שהיו רגילין להפסיק בקדיש בין שביעי למפטיר ומה שאין מוציאין בשבת ס"ת לקרות וביום השבת כמו שקורין ביו"ט קרבנות היום לפי שאין בפרשה של שבת רק שני פסוקים ואין לקרות אלא מעניינו של יום ועוד טעם אחר דקאמרינן לקמן פ' בתרא דתעניות תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שהן קורין בהן מעלה אני עליהן כאילו הקריבום לפני ומוחל אני עליהם על כל עונותיהם וקרבן שבת אין קרבן לכפר דכולן עולות: לשון ריא"ז ד כל הפרשיות של כל השנה קורין אותן כולן כל שבת ושבת פרשה אחד כיצד בשבת ראשונה [שהיא] אחר שמ"ע קורין פרשת בראשית בשניה אלה תולדות בג' לך לך וכן כולן בשחרית קורין כל הפרשה כולה במנחה מתחילין פרשה שניה וקורין בה ג' בני אדם וקורין י' פסוקים או יותר ובמקום שקורין בשבת במנחה שם קורין בב' ושם קורין בה' ובשבת הבאה מתחילין מתחלת הפרשה ומשלימין אותה כולה וקורין בה ז' בני אדם:

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קלא:

ב מיי' פי"א וי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' תפח ותצד:

ג מיי' פי"ב שם סמג שם טור א"ח סי' רפד:

ד מיי' פ"ח שם טור א"ח סי' נה וסי' סט קמג:

שיטת ריב"ב

דמצלוי אצלויי. על צדיהן לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו: פיסקא זה הכלל וכו': גמ' סימנא בעלמא הוא. זלאו לרבויי מידי אתא: ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא וכו'. שאם קראו הששה מואתה תצוה עד כי תשא והשביעי מכי תשא עד ועשית יחשבו השומעים כי סדר היום הוא שמשלים לשם בכל שנה ושנה ואין כאן סימן לפרשת שקלים: כנגד שבעה. שלשה לכל א' וא' אבל במקום שיש תורגמן פוסק מפני טורח צבור: מתני' אין פורסין על שמע. מנין הבא לבהכ"נ לאחר שקראו צבור את שמע עומד א' ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שלפני קריאת שמע: פורסין. לשון פרס. לשון חצי דבר: ואין עוברין לפני התיבה. ע"כ:

הגהות הרי"ו

(א) נ"ב ע"י בריי"ף תענית סוף פ"א. (ב) לשון רש"י אלמא אין לו לעשות וכו':

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וגו': (ב) נ"ב שבעה: (ג) נ"ל ואמר: (ד) נ"ל וקורא: (ה) נ"ל היה ואין יש ממש: (ו) נ"ב ליפול על פניו: (ז) נ"ב את שמע:

ואין עוברין לפני התיבה משום דאמרינן בירושלמי אין פורסין על שמע בפחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם גומר עד כאן. ולהכי פסיק להו בתרתי לאשמועינן שאע"פ שאמרו ברכה ראשונה בעשרה והלכו מקצתן אין עוברין לפני התיבה דהיינו להתפלל תפלה מעומד בפחות מעשרה ולא תימא אינו אלא גמר וכיון שהתחילו בעשרה גומרין קמ"ל דלא וכן הוא בירושלמי אמרו שם מכיון דתנינן אין פורסין על שמע בפחות מעשרה מי לא תנינן אין עוברין לפני התיבה ומשני לכן צריכה להדא דתנינן אין פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו והלכו מקצתם גומר אין עוברין לפני

נר מצוה | תורה אור | רש"י

ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין על המזון בשם פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן: **גמ'** מנה"מ א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב) כל דבר שבקדושה לא יהא א פחות מעשרה: ואין עושין מעמד ב ומושב מ"ט כיון דבעו למימר עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו בבציר מעשרה לאו אורח ארעא: ירושלמי אין ג פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר אין נושאין את כפיהן (א) פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר (ב) אין מפטירין בנביא פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א): אין אומרין ברכת אבלים וברכת חתנים מאי ברכת אבלים ברכת ד רחבה דא"ר יצחק א"ר יוחנן ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין ברכת אבלים בי' ואבלים אינם מן המנין: ואין מזמנין על המזון מ"ט כיון דבעי למימר נברך לאלהינו בציר מעשרה לאו אורח ארעא: **מתני'** הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא לתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה

ואם

ואין נושאין את כפיהם. בברכת כהנים: ואין קוראין בתורה. בצבור: ואין עושין מעמד (ג). למת כשנושאין המת לקברו היו יושבין ז' פעמים (ד) לכבוד המת והרוצה לסופדו יספד והכי תניא במסכת ברכות אין פוחתין מז' מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו: ברכת אבלים. מפרש לקמן: תנחומי אבלים. עומדים בשורה כשחוזרין מקבורת המת ומנחמין האבל ואין שורה פחותה מעשרה בסנהדרין: ואין מזמנין על המזון בשם. נברך אלהינו: והקרקעות. של הקדש הבא לפדותן צריך עשרה ואחד מהן כהן: ואדם כיוצא בהם. אם בא לפדות מיד הקדש ובגמ' מפרש י' כהנים כתובים בפרשת הקדשות ג' בערכין וד' בקרקעות וג' בבהמה וכיון דמשלמי להו י' בעי להו עשרה חד לגופיה דכהן בעינן ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפילו תשעה ישראל וחד כהן: ואדם כיוצא בהן. מפרש בגמ' באומר דמי עלי דהוי קדוש לדמיו וצריך לפדות בשומא של י' בני אדם אבל באומר ערכי עלי לא צריך י' בני אדם דהא ערכו כתיב בתורה אם מבן חודש וגו' אם מבן עשרים וגו' וקרקעות נמי הא דבעינן י' בני אדם להוציאה מן ההקדש לאו בשדה אחוזה דהא נמי דבר קצוב הוא כדכתיב והעריכו הכהן: **גמ'** בתוך בני ישראל. וכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת וקאמר במס' ברכות פ' מי שמתו אתיא תוך תוך (ה) אתיא עדה עדה ממרגלים (ו) יצאו יהושע וכלב נשארו עשרה: לאו אורח ארעא. להטריח לכך ולקרותם יקרים דאם כן מה הנחת למרובים: ברכת רחבה. בפ"ק דכתובות: ואין אבלים מן המניין. שהרי היא ברכה למנחמים בפני עצמן אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם ברוך (ז) משלם הגמול. לאבלים בפני עצמן בעל נחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים ואינן נכללין יחד: **מתני'** ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. שלא יטעה המתורגמן שמתרגם על פה: ובנביא שלשה. אם ירצה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מינייהו הוראה:

התיבה וכו' התחילו בעשרה והלכו מקצתם גומר וליסנא דאין עוברין לפני התיבה היינו מפני שדרכן היה שלא לעבור ש"צ לפני התיבה עד שמגיעין לתפלה ובשם רש"י ז"ל אמרו תלמידיו שאפילו בשביל אחד פורסין על שמע אע"פ שכל השאר כבר שמעו קדיש וברכו וקדושה ואפי' קרא הוא עצמו את שמע אפ"ה יכול לחזור ולפרוס על שמע כדי שיאמר קדיש וברכו וקדושה וכנכתוב במס' סופרים ובמקום שיש תשעה או עשרה ששמעו בין קדיש בין ברכו ולאחר תפלה חוזר האחד בפני אלו ואומר קדיש או ברכו וענו אלו אחריו יצא ידי חובתו אבל ר"ת ז"ל לא היה נוהג כן עד שיהיו שם ששה שלא שמעו קדיש וברכו והביא ראיה ממה שאמרו במסכת סופרים ואין אומרים קדיש וברכו בפחות מעשרה רבותינו שבמערב אומרים אותן בז' ונותנין טעם לדבריהם בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' כמנין התיבות וי"א בששי שברכו ששי הוא ע"כ. ופירש הוא ז"ל הני שבעה וששה שלא שמעו קדיש וברכו דאילו שבעה בין כולם יחלוק עם משנתינו ומיהו אם נפרש כדברי רבינו תם ז"ל יקשה מה שאמרו שם אפילו יחיד בתוך תשעה או עשרה שחוזר ואמר בפני אלו קדיש או ברכו וענו אלו אחריו קדיש או ברכו יצא כמו שכתבנו למעלה ועל זה היה נראה למקצת רבותינו הצרפתים ז"ל דאפי' אין בין כולם אלא שבעה או ששה בלבד פורסין על שמע לדברי מסכת סופרים וחולק על תלמוד שלנו בזה וכמו שהתחיל אינו אומר קדיש וברכו בפחות מעשרה דהלמא משמע דרבותינו שבמערב חולקין בזה שאין מצריכין בין כולם אלא שבעה או ששה ועוד הביא בספר הישר אגדה אין אומרים ברכו אא"כ יש שם חמשה בני אדם שלא שמעו שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו כל זה לפי שיטת רש"י ז"ל דאין פורסין על שמע: **אבל** הגאונים ז"ל פירשו דאין פורסין על שמע אין מתחילין והכי קאמר אין מתחילין בברכות של ק"ש שיברך האחד ויצאו האחרים בברכתו אלא בעשרה מה שאין כן בשאר ברכות כגון קידוש והבדלה וכיוצא בהן שהיחיד אומרם וחבירו יחידי שומען גם כן ויוצא בין בעונה אמן בין בלא עונה אמן דהא קי"ל דשומע כעונה חוץ מברכת הנהנין דמי שנהנה ראוי שיברך כל אחד אבל היכא דמברך גופיה מיחייב ואיכא קביעותא דדמו כולהו כחד גופא ולבד מברכת המזון דהחמירו בה רבנן מפני שהיא באה על הנאה שנהנה ולפיכך החמירו שיברך אותה כל אחד לעצמו ואסמכו למילתייהו מדכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך אא"כ איכא זימון של שלשה ביניהו דחשיבי צירוף ואיכא שבח וקלוס יותר כשמצטרפין ואסמכו למילתייהו מדכתיב גדלו לה' אתי ולפי שברכת המזון לאחריה מן התורה חשיבא משלפניה ומשום הכי בלפניה סגי בלי קביעות [זימון] ובלאחריה בעינן קביעות וחבורת זימון ואף כאן ראו חכמים בברכות ק"ש שלא יהא אחד מברך ואחד יוצא אלא בצירוף עשרה מפני דבר שבקדושה שבהם דהיינו בשפה ברורה וכו' ואף בברכות ק"ש דערבית אין פורסין בה בפחות מעשרה להוציא אחר ידי חובתו ואע"ג דלית בה קדושה ולא פלוג רבנן בתקנתייהו ומיהו משמע דכי היכי דאמרינן התם בברכות לענין ברהמ"ז שאם היה אחד מהן סופר ואחד בור דסופר מברך ובור יוצא ה"נ אמרינן בברכות ק"ש בר מדבר שבקדושה דאית בהו [שכל אחד צריך לענות] ותמהני על פי' זה דאי הכי משמע דבתפלה כל היכא דאיכא עשרה ש"צ מוציא את הבקי ידי חובתו ואלו בסוף ר"ה משמע דבתפלה כל היכא דאיכא עשרה אין ש"צ מוציא הבקיאים ידי חובתן: **ושמעי'** ממתני' שאין היחיד אומר קדושה של יוצר אבל סדר קדושה של ובא לציון אומר דהא קראי בעלמא הוא דקא מסדר: **ואין** נושאין את כפיהם פחות מי'. דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב כה תברכו את בני ישראל אמור להם ובני ישראל עשרה משמע כדילפינן בגמרא לענין דבר שבקדושה מדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ואע"ג דההוא יליף מדכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת דאתיא תוך תוך דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה ומיהו הני מילי כולהו אסמכתא דרבנן ניהו דסדר תפלה גופה דרבנן: ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא בפחות מעשרה. דתקנתא דרבנן הוא ולא תקון אלא בצבור: ואין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה. דרכן היה בשובן מבית הקברות לעשות מעמד ומושב לאבלים ואין עושין בפחות מעשרה ובגמרא מפרש טעמייהו בהדי אידך דמתני': והקרקעות תשעה וכהן. מקדיש קרקע לבדק הבית ובא לפדותו בעינן שיהיו עשרה בני אדם בשומתו ואחד מהן כהן ובגמ' יליף והיינו בקרקע דלאו שדה אחוזה דאלו בשדה אחוזה כבר פי' הכתוב פדיונו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף: ואדם כיוצא בהן. מפרשינן ליה בגמ' באומר דמי עלי דאלו באומר ערכי עלי הרי ערכו מפורש וקצוב בתורה אלא באומר דמי עלי שחייב לתת כדי דמיו להקדש ושמין אותו כעבד הנמכר בשוק ועבד אתקש לקרקע ומיהו עבד גופיה אמרי' בירושלמי דלא שמינן ליה בעשרה משום דאוושא מילתא ושמא ישמעו ויברחו ואע"ג דמדאורייתא בעינן עשרה מדאורייתא כמי [בדיעבד] בכל דהו סגי כשמואל דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל כדאיתא התם בערכין [דף כט.] כיון דדיעבד הוי פדוי בכל ענין עבוד רבנן [תקנתא] להקדש כדי שלא יפסיד הכל: **גמ'** מנא הני מילי וכו'. וכל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה. ילפינן האי ונקדשתי בתוך מדכתיב הבדלו מתוך העדה והתם הוו עשרה שהרי מרגלים היו שנים עשר איש [איש] למטה טול מהם יהושע וכלב נשתיירו עשרה וגמרי' תוך תוך מה להלן עשרה אף כאן עשרה הכי איתא בגמרא והאי טעמא סגי לאין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה משום קדושה דאית בהו ולאין נושאין את כפיהם מטעמא דכתיבנא במתניתין ולא אצטריכו בגמרא לפרושי: **ואין** עושין מעמד ומושב. משום דבבציר מעשרה לאו אורח ארעא למימר עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו: ברכת חתנים בי' וחתנים מן המנין. היינו שבע ברכות כמו שהן מסודרות בפ"ק דכתובות (דף ח.): ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין. לפי שיש בה דברים כלפי אבלים ואינו בדין שיהו אבלים מן המנין ובפרק קמא דכתובות [שם ע"ב] איתא להא דרבי יצחק ופריסנא לה בברכת רחבה כדאיתא התם: **ירושלמי** אין פורסין על שמע בפחות מעשרה התחילו בי' והלכו להן מקצתן גומר מסתברא דדוקא בנשתיירו רובן וכבר פירשתי זה למעלה: **מתני'** הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא לתורגמן יותר מפסוק אחד. דרכן היה שהתורגמן היה מתרגם כל פסוק ופסוק כדי שיבינוהו לפי שכולן היו בקיאין בלשון תרגום וקאמר שלא ימתין המתרגם עד שיקרא שנים או שלשה פסוקים אלא כל אחד ואחד מתרגם בפני עצמו קודם שיקרא האחר לפי שהתורה צריך שיבינוה יפה: ובנביא שלשה. רשאין רשאין לקרות שלשה פסוקים ולתרגם אותן ביחד:

ואם

שלטי הגבורים

א עי' בפ' שלשה שאכלו אם קטן מצטרף לי':
ב כתב הרא"ש והאידנא לא נהגו לעשות אלא מושב אחד והכל תלוי במנהג:

לשון ריא"ז
ואין עושין מעמד ומושב אלא בי' שהיה דרכן בחזרתן מבית הקברות לומר שבו יקרים שבו והם יושבים ועוד אומר עמדו יקרים עמדו והן עומדין ועושין כן עד ז' פעמים כנגד ז' הבלים שבקהלת:
ג עי' בברכות דין פריסת שמע בפ' היה קורא רבינו טוביה הביא ראיה מאבל לפרוס על שמע בשביל אחד:

לשון ריא"ז
אין פורסין על שמע להעמיד ש"צ לברך ברכות של ק"ש פחות מי' לפי שצריכין לומר קדושה בברכת יוצר אור ואין אומרים קדושה אלא בי' ואם אין להם עשרה מברך כל אחד לעצמו ומדלג בברכת יוצר אור ומעביר הקדושה ואומר ואשר משרתיו לאל ברוך נעימות יתנו וכן היה מנהג מז"ה:
ד סמ"ג עשין כ"ז הביא דעת רש"י ותוס' וכתב בשמם דברכת אבלים שבמזון צריך י' ואין מברכין אותה בפחות מי' המנם רבינו יהודה בשם ר"י ובשם הגאונים כתבו דהיא ברכת אבלים שהזכיר התלמוד אבל ברכת אבלים שבברהמ"ז לא הוזכר זה בתלמוד דדוקא בברכת רחבה צריכה י' ואינו רק מנהג ולכן אומרין אותה בג' וכן פי' רבינו דברכת אבלים שבתלמוד היא ברכת רחבה וכתב הטור והאידנא לית לן ברכת רחבה ולא ברכת שורה אלא הטוב והמטיב דיין האמת וי"א ברוך מנחם אבלים וטעות הוא שמכניסים בברכה דבר שאינו מן הברכה ומוסיפין על המטבע שתקנו חכמים והרמב"ן הסכים לדעת רב עמרם לומר ברוך מנחם אבלים כתב רב סעדיה שבעה ימי האבל מברך האבל לעצמו בהטוב והמטיב אל אמת ואם ברכו אחרים לפניו כך הם מברכין ויש מוסיפין בבית האבל נחם ה' אלהינו את אבילי ציון ואת אבילי ירושלים ואת אבילי עמך ישראל ואין בכך הפסד ובשבת אין אומרים אל אמת וכ"כ רב נטרונאי גאון שאין מברכין ברכת אבלים בשבת כיון שמברכין בג' או בי' לאו דברים שבצנעא הוא ובה"ג כתב שמברכין ברכת אבלים דהוי דברים שבצנעא דמי שאין לו מברכין הוא מברך לעצמו והרמב"ן כתב בירך ביחיד או בג' מברך כדרך שמברך בחול דצנעא הוא ואם אכלו אחרים עמו וברכו אין מברכין דכיון דאיכא אחרים לאו צנעא הוא ומ"מ מדברי כולם נלמוד שמברכים אל אמת כל ז':

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' אבל טור י"ד סי' שעו וסעט:
ב מיי' פ"י מהלכות אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' סב:
ג מיי' פ"ח מהל' ברכות סמג עשין כז טור א"ח סי' קלב:
ד מיי' פי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קלג:

שיטת ריב"ב

ואין נושאין את כפיהם. כהנים: ואין קורין בתורה. בצבור. ואין עושין מעמד ומושב. למת: וקרקעות של הקדש. הבא לפדותן צריך שיהא שם י' ואחד מהן כהן ובגמ' מפרש טעמא: ואדם כיוצא בהן. מפרש בגמ' באומר דמי עלי: גמ' ואין אבלים מן המנין. שהרי הוא אומר ברכה למנחמין בפני עצמן ולאבלים בפני עצמן: מתני' יותר מפסוק אחד. שלא יטעה התרגמן: ובנביא שלשה. אם ירצה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מינה הוראה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בפחו': (ב) אין קורין בתורה ואין כנ"ל: (ג) נ"ב ומושב: (ד) נ"ל לבכות את המת ותיבת לכבוד נמחק: (ה) נ"ל ואתיא: (ו) נ"ב דכתיב במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת: (ז) נ"ל אחם ה' משלם הגמול ולאבלים כו' ברוך אתה ה' כנ"ל:

ואם היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד אחד. מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלג בכדי שלא יפסיק התורגמן:

גמ׳ הקורא בתורה לא יפחות מג׳ פסוקים הני ג׳ כנגד מי כנגד תורה נביאים וכתובים ואם היו שלשתן שלש פרשיות כגון כי כה אמר ה׳ חנם נמכרתם כי כה אמר ה׳ מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאם ה׳ כגון אלו קורין אחד אחד: *מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה הנ״מ בשני ענינים אבל בענין אחד מדלגין ואע״פ שהן מרוחקין זה מזה כגון אחרי מות ואך בעשור ובנביא מדלגין אפי׳ בשני ענינים וזה וזה בכדי שלא יפסיק התורגמן כלומר שלא (א) שהה בדילוג אלא בכדי שלא ישלים התורגמן אותו פסוק ותניא נמי הכי מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני ענינים וכאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד שלא יהא מדלג מסוף הספר לתחלתו: גרסי׳ בפרק בא לו כהן גדול לקרות *וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאןובעשור לחודש שבחומש הפקודים קורא על פה *אמאי תגלל ספר תורה עד דמטי לחומש הפקודים ונקרי ביה אמר רב ששת זאת אומרת אין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הצבור וניתי ס״ת אחריני וניקרי ביה רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון והנ״מ חד גברי בתרי ספרי הוא דהוי פגמא אבל תלתא גברי בתלתא ספרי כגון ר״ח טבת שחל להיות בשבת לא הוי פגמא *אמר עולא מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה ירושלמי רבי שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חזא בר אינש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא א״ל אסור לך כשם שנתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה אימה ר׳ שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חמא חזנא קאים ומתרגם ולא קאים בר נש תחותוהי א״ל כשם שנתנה תורה ע״י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע״י סרסור על ר׳ יהודה בן פזי ועבד בו שאלה קמיה אנכי עומד בין ה׳ וביניכם להגיד לכם את דבר ה׳ א״ר חגי ר׳ שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חמא חד סופר מושיט תרגומא מן גו ספרא אמר ליה אסור לך דברים שנאמרו בפה א בפה בכתב בכתב. תוספתא בני הכנסת שאין להם ב מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב ואפילו שבעה פעמים קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן שנאמר ואהרן אחיך יהיה נביאך ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו חזן העומד לקרות אחר עומד ומהזן עליו עד שיקרא כיצד זקנים יושבים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש וכשהכהנים נושאים כפיהם פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש [א] וכשמניחין התיבה פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש וחזן הכנסת וכל העם פניהם כלפי *כהנים שנאמר ותקהל העדה אל פתח אהל מועד: אין ג פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שפתוח למזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה: גרסינן בפרק הניזקין* אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום וכו׳ כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ותניא וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון

אמר

רש״י

ואם היו שלשתן וכו׳. לקמן מפרש היכי משכחת לה רצופין: (ב) מדלגין בנביא. [מפטיר] בפרשה זו ומדלג לפרשה אחרת: ואין מדלגין בתורה. שהשומע אותו קופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע: גמ׳ והנ״מ בשני ענינים. כגון מפרשת נגעים לפרשת זבין ויש כאן טירוף דעת: אבל בענין אחד. שניהם מדברים בדבר אחד כגון אחרי מות ואך בעשור שניהם מענין יוה״כ: בכדי שלא יפסיק המתורגמן. שקודם שיגמור המתורגמן לתרגם פסוקו יגיע הוא למקום דילוגו ולא יפסיקנו כלל אלא תיכף לתרגומו יתחיל הוא לקרות ומשום שאין כבוד לצבור לעמוד שם בשתיקה: ואין מדלגין מנביא לנביא. שיש כאן טירוף יותר מדאי: מסוף הספר לתחלתו. למפרע: בא לו כהן גדול לקרות. ומפרש (ג) שקורא אחרי מות ואך בעשור בפרשת אמור ובכדי שלא יפסיק (ד) גולל ספר כו׳ ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור לחדש שבחומש הפקודים בפנחס קורא על פה ומפרש שם שעל כן צריך לומר יותר ממה שקריתי וכו׳ שלא להוציא לעז על ס״ת כשרואין קורין בפרשה שלישית על פה יהו סבורין שאותו ס״ת חסר אותו פרשה: מפני כבוד ציבור. שיהו יושבין ומצפין ואין זה כבוד לצבור: לפתוח ראשון. בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה: ולברך ראשון. בסעודה: וליטול מנה יפה ראשון. אם בא לחלוק עם ישראל על דבר שיחלקו בשוה אומרים לו ברור

רבינו נסים

ואם היו שלשתן שלש פרשיות. לאו דוקא ג׳ פרשיות אלא ג׳ ענינים חלוקים: קורין אחד אחד· שמתרגם כל אחד בפני עצמו עד שלא יקרא חבירו דכיון דענינים חלוקין הם אינו רשאי לערבן: מדלגין בנביא. שהמפטיר בנביא אינו חייב לקרות כסדר הכתוב בו אלא רשאי לדלג בו מפרשה לפרשה: ועד כמה מדלג. כלומר בנביא: בכדי שלא יפסיק התורגמן. קודם שיגלול ויגיע לאותה פרשה שרוצה לקרות: גמ׳ הני שלשה כנגד מי וכו׳ ואם היו של ג׳ פרשיות קורין אחד אחד. כלומר ומתרגם כל אחד עד שלא יקרא חבירו: כגון אחרי מות ואך בעשור. דכלהו משתעי בקרבן יוה״כ וקורא אותו כהן גדול כדאיתא ביומא (דף סח:): ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו דה״ל למפרע ואין קורין למפרע: גרסי׳ בפרק בא לו כהן גדול. במסכת יומא (דף סח:) גבי קריאת כ״ג שקורא בתורה ביוה״כ פרשת אחרי מות וגולל ס״ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי בפניכם כתוב כאן לפי שצריך לקרות על פה כדמפרש ואזיל [דף ע.] אומר כן שלא יראה ס״ת חסר: ובעשור שבחומש הפקודים. פרשת בעשור לחדש הכתובה בספר במדבר סיני: אין גוללין ס״ת בצבור מפני כבוד הצבור. שיהיו צריכין להמתין עד שיגלל: משום פגמו של ראשון. שיהא נראה שהוא פסול: כגון ר״ח טבת שחל להיות בשבת. שמוציאין שלש תורות באחת קורין בסדר היום ובאחת בר״ח ובאחת בחנוכה: ירושל׳ רבי שמואל בר רב יצחק על לבי כנישתא חמא בר נש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא. סמוך על עמוד בעוד שמתרגם: כך אנו צריכין לנהוג בה באימה. ומשום הכי אסור לסמוך בשעה שמתרגם שעומד בגנסות: חמא חזנא קאי ומתרגם ולא הוה בר נש קאי ומתרגם. (ודעתו) שהחזן עצמו היה מתרגם: כשם שניתנה תורה על ידי סרסור. כדמפרש ואזיל: על ר׳ יהודה בן פזי ועבדיה שאלה. אומרה בדרך שאלה ותשובה ופשיט לה מדכתיב אנכי עומד בין ה׳ וביניכם בעת ההיא שהקב״ה היה אומר למשה ומשה מתרגם ומפרש לעם: חמא חד ספר מושיט תרגומא מגו ספרא· שהיה התרגום כתוב בספר והיה המתרגם קורא התרגום באותו ספר: אמר ליה אסור לך דברים שנאמרו בפה בפה ושנאמרו בכתב בכתב. התם בפרק הניזקין [דף ס:] ילפינן לה מדכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת (כל) ישראל דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב ודכוותיה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן על פה אלא כל אחד באותו ענין שנאמרו וניתנו וטעמא דמילתא משום דדברים שבכתב איכא מילי טובא למדרשי מתוך הכתב כגון חסרות ויתרות וקרי ולא כתיב ודכוותייהו ואי אמרת להו על פה בצרי להו וכן דברים שבעל פה הם פירוש לדברים שבכתב וכשאין נאמרים אלא בעל פה א״א לעמוד עליהן אלא מפי מלמד שיפרש לו הפירוש יפה ואלו היה נכתב אפשר שיסתפק בו שלא יבין הלשון ומיהו ה״מ לדידהו אבל האידנא שרי למכתב תורה שבעל פה מפני שהשכחה מצויה וכתיב עת לעשות לה׳ הפרו תורתך:

תוספתא בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב אפילו ז׳ פעמים. פי׳ בשאין שם יודע לקרות אלא הוא ומיהו יש שם עשרה דאי לא אין קורין בתורה בפחות מעשרה והא דקאמר בכל זימנא ויושב היינו לדידהו שלא היו מברכין בתורה אלא ראשון לפניה ואחרון לאחריה הלכך אם לא היה חוזר ויושב במקומו בכל פעם לא יהא ניכר שיהא בקורא אחד אבל בתר דתקון שיהא כל אחד מברך לפניה ולאחריה אינו צריך לישב דהא איכא היכירא: קטן מתרגם על ידי גדול. שהגדול קורא וקטן מתרגם אבל אינו כבוד לצבור שהגדול יתרגם על ידי קטן שהקטן יקרא והגדול מתרגם: שנא׳ ואהרן אחיך יהיה נביאך. ומתרגמינן יהיה מתורגמנך והוא קטן לגבי משה: ראש הכנסת. מנהיג הצבור בבהכ״נ: או חזן הכנסת. ש״צ: לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו. דרכן היה שהחזן הכנסת היה מודיע לצבור מי יקרא היום וש״צ נותן רשות לקוראים ומש״ה הם עצמם לא יקראו אלא ברשות אחרים שאין ראוי לאדם שיטול חלק לעצמו: חזן הכנסת העומד לקרות אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא. מפני מראית העין שלא יראה כאלו אין כאן ש״צ: פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש. מקום שמניחין בו התיבה בבהכ״נ דהיינו הארון שהספרי תורה נתונים בתוכו נקרא מקום הקדש והעם יושבין ופניהם כנגדו והזקנים דהיינו חכמים יושבין כנגד העם ונראין העם כיושבין לפניהם ונמצא אחוריהם של זקנים כלפי הקדש ופניהם של זקנים כלפי העם: וכשמניחין את התיבה. כשמוציאין את התיבה ומניחין אותו ברחוב פניהם של זקנים שהם יושבין שם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש ונמצא כל העם פניהם כלפי הקדש: שנאמר ותקהל העדה אל פני אהל מועד. ומשה מדבר עמהם [משם] ומסתכל כנגדם ונמצא פניו כלפי העם ואחוריו כלפי הקדש: גרסי׳ בפ׳ הניזקין (דף נט:) וכו׳ לפתוח ראשון. בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה ידבר ראשון ולברך ראשון בסעודה: וליטול מנה יפה ראשון. בכל שעה שבא כהן גדול להקריב מקריב

שלטי הגבורים

א כתב הר״ר חיים כל דבר שרגיל ושגור כפי כל אין בו משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה והבה״ג היה אומר דלא אמרינן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה אלא להוציא אחרים י״ח אבל כל אחד לעצמו שרי לכן נוהגין באשכנז כשמגיע ש״צ לפסוקין שבתפלה כגון מי כמוכה באלים ה׳ ה׳ ימלוך לעולם ועד שהוא שותק והקהל אומרים אותו כל א׳ וא׳ בפני עצמו וכ״כ סמ״ג והביא ראיה ממס׳ תענית פ׳ שלשה פרקים דא״ר יוסי היאך יכול היחיד לקרות בצבור על פה והלא שאינו אלא דברי שבח וכן מלכיות וזכרונות שופרות שאומר בר״ה כן שבח מעינו של יום וכן כי פדה ה׳ את יעקב ניתקן שם לצורך החתימה מעין הפתיחה ונ״ל דדוקא היחיד אסור לקרות על פה אבל כשהצבור קורין עמו ש״ד לקרות דברים שבכתב על פה ומש״ה נהגו ערבית ושחרית שאומרים מי כמוכה וה׳ ימלוך כל הקהל כאחד בקול רם: ב וכתב הרא״ש דזו התוספתא נשנית לפי מנהג הראשון שהיה הראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה לכך צריך לישב בכל פעם להיכירא שהן שבעה אבל האידנא שצריך לברך בכל פעם ופעם ברכה ראשונה ואחרונה כמו כהן שקורא במקום לוי א״צ לישב: ג פירשו התוס׳ דוקא בימיהם שהיו מתפללין למערב אבל אנו שמתפללין למזרח לצד א״י אין עושין הפתח במזרח:

שיטת ריב״ב

ואם היו שלשתן וכו׳. בגמ׳ מפרשי מדלגין בנביא מפרשה לפרשה ואין מדלגין בתורה שהקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב עליו לשמוע: ועד כמה הוא מדלג בנביא בכדי שלא יפסוק התורגמן. שלא יהא הדולג רחוק ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל הקורא לגלול הספר ולקרות במקום שדולג בטרם גמר התורגמן תרגום ממקרא: גמ׳ ואין מדלגין מנביא לנביא שיש כאן טירוף יותר מדאי: וקדשתו כי לחם אלהיך וגו׳. לפתוח ראשון בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש: ולברך ראשון. בסעודה: וליטול מנה יפה ראשון. אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה אומר לו ברור וטול איזה שתרצה:

הגהות הב״ח

(א) ישהה כצ״ל: (ב) מדלגין בנביא מפרשה זו לפרשה אחרת כצ״ל ותיבת ומדלג נמחק: (ג) כ״ג שם: (ד) כ״ג שם:

עין משפט

א מיי׳ פי״ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א״ח סי׳ קמד:
ב מיי׳ פי״ב מהל׳ תפלה טור א״ח סי׳ קמא:
ג מיי׳ שם סמג שם טור א״ח סי׳ קמג:
ד מיי׳ שם טור א״ח סי׳ קמה:
ה מיי׳ שם טור א״ח סי׳ קלט:
ו מיי׳ פי״א שם טור א״ח סי׳ קנ:
ז מיי׳ שם סמג שם טור א״ח סי׳ (קנ) [קנ]:
ח מיי׳ פי״ב שם סמג שם טור א״ח סי׳ קלה קנו:

הגהות מא״י

[א] וחזן הכנסת וכל העם פניהם כלפי כהנים:

מקריב ובשעת חלוקה נוטל החלי דהכי קי"ל מדכתיב (ויקרא כד) והיתה לאהרן ולבניו חליה לאהרן [שבת כ"ג] וחליה לבניו וכן לדורות ואותה חליה שיטול הכשות בידו לברור מה שירצה וליטול היפה ורש"י ז"ל פירש אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שחלקו בשוה יאמר לו ברור וטול איזה מהם שתרצה ואע"ג דקרא דוקדשתו *גבי כהן גדול כתיב מיניה ילפינן דכהן הדיוט נמי ראוי שיהא מקודם מישראל: **נקיטינן** אין שם כהן נתפרדה חבילה. כתב רש"י ז"ל נפסק הקשר אבד הלוי את כבודו בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל כך אמר מורי הזקן ומורי רבי יצחק בר' יהודה וכן סדר רב עמרם אבל לתלמיד מורי רבי יצחק שמעתי משמו בע"ה שאין סדר להקדים לוי וישראל ומי שירצה יקדים עד כאן ולהאי פירושא בתרא איכא למידק מדאמרינן בפרק האשה שנתארמלה [דף כה:] מוחזקני בזה שהוא כהן שקרא אחריו לוי ואם איתא דכי אין שם כהן לוי יכול לקרות היאך ידע שהוא כהן מפני שקרא אחריו לוי דילמא ישראל הוה תירצו בזה שאותו לוי היה חשוב יותר מן הראשון ואם לא היה הראשון כהן לא היה קורא אחריו ופשטא דמילתא לא משמע הכי לפיכך נראה שאין לוי קורא אחר ישראל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהל' תפלה ואף ראשון נ"כ איכא למימר דאינו קורא משום דאתי למימר דכהן הוא דזמנין דידעי ביה הנך דחזו ליה דלא ישראל הוא הלכך כי קרי קמא אמרינן כהן הוא: **אם** אין שם לוי כהן קורא. שני פעמים: כהן אחר כהן לא יקרא. משום פגם ראשון אוקמוה בפרק הנזקין בדמוחזק לן באבוה דהאי שני דכהן הוא הלכך ליכא למיחש אלא לפסולו של ראשון שיאמרו שמפני שנמצא הראשון פסול שהוא בן גרושה או בן חלוצה ונמצאת קריאתו בטלה קרא זה השני אבל לפסול אחרון ליכא למיחש דאי שני פסול היכי קרי במקום לוי אבל לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם ואפי' בדמוחזק לן באבוה דלוי הוא דאמרי' שמא איפסיל ראשון דנסיב אבוה ממזרת או נתינה ולפיכך העלו השני תחתיו או שמא זה השני פסול וקורא במקום ישראל והך חששא משום נכנסין ויוצאין היא שאין רואין אם ישלימו למנין הקורין וכן אין רואין אם קרא זה במקום שקרא זה: **אחריהם** מי קורא. אחריהם דכהן ולוי מי קורא כלום תקנו שום סדר לישראל בשבתות מפני דרכי שלום: הראויין למנות. דאמרינן [באלו קשרים] (דף קיד.) אי זהו ת"ח שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומר: אין קורין בחומשין. יש שכותבין להן ה' חומשין כל אחד לעצמו וכל ספריהן היו במגילה וכס"ת שלנו ודוקא מפני כבוד הצבור הא מדינא קורין בהן: ואע"ג דאמרינן התם דס"ת שחסר יריעה אחת אין קורין בו הא פסקו לה התם בגמרא דלא דמי דהתם מיחסר במילתיה והכא לא מיחסר במילתיה ומיהו בחומשין שלנו מדינא אין קורין בהן שהרי אינן עשויין כתקון חכמים שאינן נגללין ולא נתפרין בגידין: **גרסי'** בסוטה וכו'. מפורש זו תרגום. דמפרש ליה נקרא: ושום שכל. אלו הפסוקים נקודות המפסיקות בין פסוק לפסוק וקרי להו שום שכל שעל ידיהן אדם מבין חלוקי המקראות: ויבינו במקרא. זה פסוק טעמים שע"י הטעמים הכתוב מובן יותר כדאמרי' בפ"ק דחגיגה [דף ו:] נפקא מינה לפסוקי טעמים: אלו המסורת. מה שנמסר במסורה: **וקשיא** לן ההיא דברכות וכו' ורבוותא אחריני פריקו להאי קושיא וכו'. והרב רבינו יונה תירץ דשאני רב ששת שהיה מתחיל לקרות בגירסתו קודם שנפתח ס"ת והיינו דאמרי' מהדר אפיה וגריס

תורה אור

אמר אביי נקיטינן (א) אין שם כהן נתפרדה א חבילה ואמר אביי נקטינן אם אין שם לוי כהן קורא כלומר במקום לוי ודוקא אותו כהן שקרא ראשון הוא שקורא שנית במקום לוי דאמר ר' יוחנן כהן אחר כהן לא יקרא משום פגם משפחת ראשון לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם שלחו ליה בני גלילא לר' חלבו אחריהם מי קורא *לא הוה בידיה אתא שיילה לרבי יצחק נפחא א"ל אחריהן קורא תלמיד חכם הממונה פרנס על הצבור ואחריהן תלמיד חכם הראויין למנותן פרנסין על הצבור ואחריהן בני ת"ח שאביהן ממונין על הצבור ואחריהם ראשי כנסיות וכל אדם: רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין קורין בחומשין ב בבהכ"נ מפני כבוד הצבור: גרסינן בפרק שלשה שאכלו כאחד* אמר רב חנן בר אבא מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנא' °גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו א"ר שמעון בן פזי *מנין למתרגם שלא יגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר °משה ידבר והאלהים יעננו בקול (א) ממשמע שנאמר יעננו איני יודע שבקול אלא מה תלמוד לומר בקול בקולו של משה תניא נמי הכי אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אינו יכול להגביה קולו כנגד הקורא ימעיך הקורא קולו ויקרא: גרסינן בסוטה בפ' ואלו נאמרין בכל לשון* אמר רב חסדא אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה פסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם וגרסינן (בה) בפירקא קמא* אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב °ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת אמר ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי המפטיר אינו מפטיר עד שיגלל ספר תורה °גרסינן בפרק מאימתי *ב אמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מאי דכתיב °ועוזבי ה' יכלו זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא מאי תיקו וגרסינן בפרק ואלו נאמרין בכל לשון *אמר ר' תנחום אריב"ל אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה ושמואל אמר עד שיצא ולא פליגי הא ג דאיכא פיתחא אחרינא והא דליכא פיתחא אחרינא אמר רבא בר אהינא אסברא לי °אחרי ה' אלהיכם תלכו פירש גאון וששאלתם הא דאמר ר' תנחום אריב"ל וכו' מאי שינטל ומאי שיצא דברים הללו שאמר שמואל במקום שאין מניחין ספר תורה בבהכ"נ אלא מצד בהכ"נ או שיש עמו במבוי בית ששומרין (ב) ספרי תורה ור' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי בכל מקום קאמר כששליח צבור אומר עושה שלום אחרי גמירת התפלה אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס"ת להצניעו והוסיף שמואל כי במקום שמוציאין אותו מבית הכנסת להצניעו אין רשאין לצאת עד שיצא ויהלכו אחריו ויעשו לו הדור דאמר רבא בר אהינא אסברא לי אחרי ה' אלהיכם תלכו לעכבו לס"ת (א) עד דנפיק והוו אחוריה ולא ניפקו מקמיה ואי איכא פיתחא אחרינא רשאין: וגרסינן תו התם אמר רבה בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנא' °ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר °והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר' זירא אמר רב חסדא מהכא °ואזני כל העם אל סה"ת וקשיא לן ההיא דברכות* רב ששת מהדר אפיה ד וגריס אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו וכתב בעל הלכות והנ"מ דאיכא י' דצייתין לס"ת אבל ליכא י' דצייתין לא ורבוותא אחריני פריקו להאי קושיא וקאמרו דוקא כגון רב ששת דתורתו אומנתו אבל ב"ע

רש"י

ברור וטול מה שתרצה: נתפרדה החבילה. נפסק הקשר איבד הלוי את חבילתו ואינו קורא כלל כך אומר מורי הזקן ומורי רבי יצחק ברבי יהודה וכן סדר רב עמרם אבל תלמיד מורי רבי יצחק הלוי מורה משמו שאין לדבר קצבה להקדים לוי לישראל ומי שירצה יקדים: מפני פגמו של ראשון. שלא יאמרו הראשון אינו כהן ולקמיה פריך והא חזי דקא סלקא ממניינא דשבעה: משום פגם שניהם. דלא ידעי אינשי פגמא בהי מינייהו ואמרי הראשון אינו לוי לפיכך חוזר וקורא לוי אי נמי השני אינו לוי אלא ישראל ולקמיה פריך גבי כהן אמאי ליכא פגם שניהם דאתי למימר שני לאו כהן אלא לוי והכל מתרץ התם: מפני כבוד צבור. דומה כמו שכולם אינם יכולין לעשות ס"ת שלם כי חומשים שלהם כל ספר וספר היה לבדו והכל במגילה: זו מקרא. לשון עברית: הפסוקין. היכן נפסקין: פיסוק טעמים. פסוקי הנגינות אלו הניקוד והטעמים:

מתני'

שלטי הגבורים

א פירש"י בלשון אחד שלא יקרא לוי כלל וכ"כ ר"ח ורב עמרם ופי' אחר פי' שלא יקדים לוי לישראל וכתב הרא"ש ודוקא אם ישראל הוא גדול קודם ואם הלוי הוא גדול או הפי' שוין הוא קודם וכן עיקר ואמר אביי נקטינן אם אין שם לוי כהן קורא במקום לוי ודוקא כהן ראשון עומד במקום לוי ומברך פעם אחרת וקורא אבל כהן אחר לא יעלה שמא יאמרו הראשון פגום הוא וכן לא יעלו ב' לוים זה אחר זה שלא יאמרו א' מהם פגום הוא ויש מקומות שנוהגין לקרות הרבה כהנים ובפסק ישראל ביניהם ואין חוששין שמא יאמרו הראשון פגום כיון שקרא ישראל אחריו וכ"כ רב עמרם וכתב דקרי כהן ולוי וישראל קרי מאן דבעי אי בעי כהן למיתניה ומיקרי ש"ד וכשאין שם כהן וקורא לישראל במקומו אומרים במקום כהן כדי שלא יטעו להאכילו הלות אבל העולה במקום לוי א"צ לומר במקום לוי דמעשר ראשון מותר לזרים וגם לא שכיח:

לשון ריא"ז

אין שם כהן נתפרדה החבילה ולא יקדים לוי לישראל אבל כהן אחר לא יקרא אחר הכהן הראשון שלא יאמרו הכהן הראשון פסול היה וכן לוי אחר לוי לא יקרא ואחר הלוי קורין כולם לפי מעלתן והגדול גדול קודם:

ב מיי' כתב סתם כרבי' וטור כתב דדוקא אם כתבו חומש לבדו אפי' בגלילה כס"ת אין קורין בו עד שיהיו כל ה' חומשין ביחד משמע דאם היו חומשין כולם בגלילה ב"ד וצ"ע:

ג פרש"י אי איכא פתחא אחרינא מבינטל ס"ת לצאת דרך פתח הרוצה לצאת בפתח אחר יוצא אפי' לא יצא ס"ת ליכא פתחא אחרינא נכון הוא שיצא ס"ת ולא יצא אדם בפני ס"ת:

ד עיין פ"ק דברכות בהגה"ס:

שיטת ריב"ב

נתפרדה חבילה. יש שפירשו שאין קורא כלל. וכתב דודי ז"ל פי' שלא יקרא לו בתורת קביעות ראשון אלא קורא באיזה מקום שירצה כפי מה שראוי לו לפי מעלתו אחרת לא לפי מעלת לויה אם אינו רוצה לקרות לא יקרא כלל: כהן אחר כהן לא יקרא. משום פגם ראשון דלא לימרו אבוה דקמא גרושה או חלוצה נסיב ואחליה ולא היה לו לקרות ראשון לפיכך קרא השני שהוא כהן תחתיו אבל משום פגם שני ליכא דמאי אמרי' אבוה דשני גרושה או חלוצה נסיב ואחליה סוף סוף לוי מי הוי דלקרי במקום לוי הלכך על כרחך כיון דאבוה כהן אין זה חלל ואין כאן פגם אלא לראשון: לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם. דאמרי אבוה דקמא ממזרת או נתינה נסיב ופסליה ולא היה לו לקרות אחר כהן לפיכך קרא השני שהוא לוי תחתיו או שמא הראשון היה לוי וקרא כדינו והשני הוא שהיה פגום וקרא במקום ישראל: אחריהן דכהן ולוי מי קורא. הראוין למנות על הצבור דאמרי' במס' שבת בפ' (כל כתבי) [באלו קשרים] איזהו ת"ח שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה: בחומשין. יש שכותבין להן חמשה חומשין כל חומש לעצמו וכל ספריהן היו במגילה כספר תורה שלנו:

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קמה: ב מיי' שם טור א"ח סי' קמג:

חדושי אנשי שם

מהרש"א (א) משך דבריו הלכך לעכבו עד דנפיק ס"ת והוי אחוריה כו' ובא"ח סי' קמ"ט הביא פי' הגאון וגורס לעכבו לס"ת עד דנפיק כו':

מכילתין דף ג. — נחמיה ח — ברכות ח. אלף קמא — דברים יג — נחמיה ח — איוב לב — נחמיה ח

הגהות חו"י

(א) בשקפ"ס דיבר עם מרע"ה ומשם עם כל ישראל והיה שקפ"ס כביכול מגביה קולו שלא יהיה קולו של משה גדול מקולו כל כך:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אם: (ב) נ"ב נו:

המאור הקטן

כתב הרי"ף ז"ל הא דגרסי' בגיטין אמר אביי נקטינן אם אין שם כהן נתפרדה חבילה ולפי שיש הרבה משתבשין בפירושה ראיתי לכתבה יש שסוברין לומר שאם אין שם כהן לא יקרא לוי כלל וסומכין על סדר מר רב עמרם בר שישנא גאון ואין הפירוש נכון אלא הנכון הוא שלא יקרא לוי בתורת קביעות א] אלא קורא באיזה מקום שירצה כפי מה שראוי לו לפי מעלתו אחרת לא לפי מעלת לויה או אם אינו רוצה לקרות לא יקרא כלל וזהו פי' נתפרדה חבילה ויש שסוברין לומר שאין לו ללוי לקרוא אחר ישראל לעולם אבל במקום כהן קורא במקום שאין שם כהן ומביאין ראיה מההיא דגרסי' בכתובות ההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל מוחזקני בזה שהוא כהן א"ל מה ראית שקרא ראשון בבהכ"נ א"ל בחזקת שהוא כהן או בחזקת שהוא גדול אמר לו שקרא אחריו לוי ואם איתא שלוי קורא אחר ישראל במקום שאין כהן מאי אהניא סהדותיה דלמא מקום שאין כהן הוה וקרא ישראל במקום כהן ואחריו לוי אלא שאין ללוי לקרוא אחר ישראל לעולם ואני אומר שאין ראיתו זו ראיה כי נראין הדברים שזה המעיד לא היה מכיר הקורא ראשון לא בכהונתו ולא בגדולתו אבל מכיר היה הקורא השני שהיה לוי ולא היה גדול ואילו לא היה שם כהן ונתפרדה חבילה לא היה ראוי לקרוא אפי' שני וכיון שקרא בחזקת לוי ולא בחזקת גדול בידוע שקרא לפני כהן וא"ת מנין לנו שיש חזקה גדולה לקורא השני אתיא מההוא עובדא דא"ל בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול ואתיא נמי מההיא דשלחו בני גלילא לר' חלבו ופשטו ליה אחריהן קורין פרנסין הממונין על הצבור ואחריהן בני ת"ח שאביהן ממונין פרנסין על הצבור ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם הא למדת שאי כל אדם קורין אלא בשבת ומקום שביעי אבל הששה כולם יש להם מעלה או מכהונה ולויה או משאר מעלות לפיכך זה שראה הלוי קורא שני ולא היה לו שום מעלה אחרת נתברר לו שמסדר חבילתו קרא ולא נתפרדה חבילה ולעולם במקום שאין כהן קורא לוי באיזה מקום שירצה אם רצה לקרוא קורא ואם לאו אינו קורא וזה הוא הפירוש הנכון:

סליקו להו מסכתא מגילה

השגות הראב"ד

א] אלא קורא כו': א"א ואם במקום שהוא רוצה לקרות קורא לפי מעלתו לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם ומאי פגם איכא מי"ר אמר לוי וגדול הוא וקורא לפי מעלתו אחר לוי אלא וד אי כמו שאמר כגאון ז"ל

וכיון שהתחיל במלות תורתו גומרה והוא הדין לכל אדם אבל אם לא התחיל בתורתו עד שנפתח ס"ת אע"פ שתורתו אומנתו אסור ואחרים תירצו דרב ששת סגי נהור היה ולא היה חייב בתורה שבכתב דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה והיינו דקאמר אנן בדידן ואינהו בדידהו: **מתני'** המפטיר בנביא הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה. מי שהפטיר בנביא או מי שהוא עתיד להפטיר בנביא כפי הפירושים שכתבתי למעלה הוא פורס על שמע ועובר לפני התיבה ומפני שלא היה דרכן לעבור לפני התיבה בק"ש עד שעת תפילה נר מצוה נקט להו בתרתי וטעמא דמילתא מפרש בגמ' משום כבוד או משום אנלויי כלומר דמשום דמילתא דאפטורי בנביא לא חשבי ליה עלמא ליקרא משום דאיתא אפילו בקטן תקנו הכי רבנן לפיוסיה ולא ליתי לאנצויי בהדי אחרינא אי איהו מפטיר ואחרינא מצלי: ואם היה קטן. המפטיר: אביו או רבו עוברים על ידו · פורסים את שמע ועוברים לפני התיבה בשבילו: קטן קורא בתורה. להשלים למנין ז' ולא שיהיו כלם קטנים ולא רובם כמו שכתבתי למעלה אלא על ידי צירוף קאמר דמצטרף לשבעה: **אבל** אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה. שכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: אינו נושא את כפיו. אם הוא כהן שאין כבוד צבור להיות כפופים לברכתו ואם תאמר דהכא משמע דדוקא קטן הא גדול שהביא שתי שערות עובר לפני התיבה ונושא את כפיו והא בסוף פ' קמא דחולין (דף כד:) תניא נתמלא זקנו ראוי לעשותו ש"צ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו אלמא אפי' גדול עד שיתמלא את זקנו יש לומר דהתם מיירי לירד לפני התיבה בקבע ולישא את כפיו תדיר ולהכי בעינן עד שיתמלא זקנו אבל באקראי בעלמא בגדול בלחוד סגי ואם תאמר והא בפרק לולב הגזול (דף מב.) משמע דאפילו קטן פורס את כפיו דתניא התם גבי קטן יודע לפרוס את כפיו חולקים לו תרומה בבית הגרנות יש לומר דהתם לא שישא את כפיו בפני עצמו אלא עם אחיו הכהנים להתחנך בעלמא וכעין דאמרינן בערכין (דף יג:) דקאמר התם ר' אליעזר בן יעקב שאין הקטנים עולין למנין המשוררים אלא בין רגלי הלוים היו עומדים וצוערי הלוים היו נקראין אבל רש"י ז"ל פירש שם בפרק לולב הגזול דלאו בקטן ממש מיירי התם אלא הכי קאמרינן קטן היודע לפרוס את כפיו כלומר שאין יודעים בו אם הגדיל עדיין אם לאו כיון שהוא נושא כפיו בידוע שהביא שתי שערות שאלמלא כן לא היה נושא את כפיו ומשום הכי מחלקין לו תרומה בבית הגרנות ולא מיחוור דכולה ההיא ברייתא דלולב הגזול בקטן ממש איירי:

פוחח. פרש"י ז"ל פוחח יחף והביא ראיה מתרגום ערום ויחף שהוא ערטילאי ופוחח. ולא נהירא מדקתני אבל אינו עובר לפני התיבה ואלו לקמן במתניתין תנן האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא יעבור משמע דהא אחר עובר אף על פי שהוא יחף אלא פירוש פוחח שבגדיו מקורעין ובשרו נראה בהרבה מקומות וכן פירש הרב אלפסי ז"ל בסמוך ומתרגם ערום ויחף פוחח ויחף וראוי לפרוס על שמע שלא היו עוברין לפני התיבה בפריסת שמע וכן רשאי לתרגם דתרגום לא חשיבותא כולי האי שהגדול קורא בתורה וקטן ממנו מתרגם עליה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו שאינו דרך כבוד לצבור: מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע. לפי שלא נהנה מן המאורות: **גמ'** גרסי' בחולין בפרק קמא תנו רבנן נתמלא זקנו ראוי להיות ש"צ וכו'. פירשתיה במתניתין: **מתני'** כהן שבידו מומין לא ישא את כפיו. מפני שמסתכלין בו: איסטים. דבר שצובעים בו צבע אדום: מפני שהעם מסתכלין בו. ואיכא תרתי חדא שאין מתכוונין כראוי לברכה ועוד שאסור להסתכל בכהנים שנושאין כפיהם מפני שהשכינה שורה בין קשרי אצבעותיהם כדאיתא בחגיגה (דף טז.) ואף על פי כן אי אפשר לו לאדם להעמיד עצמו שלא לראות בהן כלל וכשידיו צבועות מתוך שאדם רואה בהן דבר חדש מסתכל בהן ועובר: **האומר** איני עובר לפני התיבה בצבועים אף בלבנים לא יעבור. שדרך המינין להקפיד על צבועים ומשום הכי אמרינן אף בלבנים לא יעבור: בסנדל איני עובר. שדרך המינין להקפיד בכך ומשום הכי אף יחף לא יעבור אי נמי כיון שאין דרכן של ישראל להקפיד בכך חוששין שמא הרהורים של שטות עלו בלבו וזרקה בו מינות: העושה תפלתו עגולה. תפלה של ראש: סכנה ואין בה מצוה. סכנה משום דבמקום הנחתן מקום רפה ורך שבראש דהיינו מקום שמוחו של תינוק רופף והעושה אותן עגולות סכנה שלא יזיקו לראש מפני דחקן: ואין בה מצוה. דמרובעות בעינן: נתנה על מצחו. לתפלה של ראש: ועל פס ידו. לתפלה של יד: הרי זה דרך מינות. דמשמע להו בין עיניך כפשטיה דהיינו מצח ועל ידך יד ממש ואין מאמינין בתורה שבעל פה ואנן

תורה אור	נר מצוה

לאו [א] ומסתברא כותייהו: **מתני'** *המפטיר בנביא הוא פורס על שמע [*והוא עובר לפני התיבה ונושא את כפיו] אם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו. קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו: פוחח פורס על שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו סומא פורס על שמע ומתרגם (א) אבל אינו קורא בתורה (ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו) (א) ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע: **גמ'** גרסינן בחולין בפירקא קמא* תנו רבנן נתמלא א זקנו ראוי להיות ש"צ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו: המפטיר בנביא הוא פורס על שמע. מאי טעמא אמר רב פפא מפני הכבוד [ב] רבא בר שימי אמר משום אינצויי: (ג) פוחח פורס על שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה וכו': פירש פוחח מי שבגדיו קרועים °וכתפיו וזרועותיו ערומות שנמצא בגדו שעליו כעין אזור תחת אציליו ידיו ולמטה כגון זה נקרא פוחח כדכתיב °ופתחת השק מעל מתניך ומתרגמין תיזיל ותיסר שקא על חרצך וכתיב °ויעש כן הלוך ערום ויחף ויאמר ה' כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף ומתרגמינן ואמר ה' כמה דאזל עבדי ישעיהו פוחח ויחף הא למדת שהפוחח הוא החוגר חגור על מתניו ומניח כתיפיו וזרועותיו פרועות ובירושלמי סוף משקין אמרינן מת לו מת קורע מת לו מת אחר מרחיק ג' אצבעות וקורע שלמו מלפניו מתחיל מאחוריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו ר' חייא בר אבא דמן יפו אמר נעשה כפוחח: ר' יהודה אומר אף מי שלא ראה מאורות מימיו וכו': וקי"ל כרבנן דאמרי סומא ב פורס על שמע ואע"פ שלא ראה מאורות מימיו *דהא אית ליה הנאה מיניה כי ההוא מעשה דרבי יוסי דאמר פעם אחת הייתי הולך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה אמר לי כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם (א) רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים ומן הקוצים ומן הברקנים: **מתני'** גכהן שיש בידו מומין לא ישא את כפיו רבי יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות איסטים [ג] וקוצה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו האומר איני עובר לפני התיבה בצבועים אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו ועל פס ידו הרי זה דרך מינות ציפה

רש"י

מתני' המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא תקנו חכמים שיהא פורס על שמע ברבים והוא עובר לפני התיבה להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה: עוברין על ידו. במקומו: קטן קורא בתורה. ועולה למנין ז' כדאמר לעיל הכל עולין למנין ז' אפילו נשים וקטנים: אבל אינו פורס על שמע. דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: ואינו נושא כפיו. דלאו בר הכי הוא שהיו רגילים לברך בשם המפורש: **גמ'** (ג) משום כבוד רבו. (ב) וכיון שמזלזל בכבודו לעשות תלמידו מפטיר ולא עולה [הוא] במנין ז' שקראו בתורה דין הוא לכבד רבו בכך שיהא פורס על שמע: משום אינצויי. דאם [אחר] עובר לפני התיבה ובנו או תלמידו מפטיר (ד) יבא לידי מחלוקת: פוחח. מלובש בבגדים קרועים ובמס' סופרים מפרש [...] נראין: פורס על שמע. דהא מחוייב בדבר וכיון דאינו יורד לפני התיבה אלא עומד במקומו ופורס על שמע ומתרגם ליכא למיחש לכבוד צבור: ערום ויחף. מתרגמינן ערטלאי ופוחח: אבל אינו קורא(ה) דהיינו לפני צבור וחוששין (ו) לכבודו: סומא פורס על שמע. אותו ברכה של יוצר המאורות וכ"ש דעובר לפני התיבה להתפלל שמונה עשרה דהא מחוייב בהן ונושא כפיו נמי אם היה כהן (ז) כדלקמן: וריא"ף פירש פוחח בענין אחר ויפרים דבריו: **מתני'** כהן שיש בידיו מומין כו'. לפי שהעם מסתכלין בו כדאמרינן לקמן ואמרי' במסכת חגיגה המסתכל בכהנים כשנושאים כפיהם עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהן ומלאתי דבאותו זמן קמיירי שהיו מברכין בשם המפורש אבל בזמן הזה מותר: איסטים וקוצה. גייר"א וגרניי"ש"א: אף בלבנים לא יעבור. כדמפרש לקמיה בגמ': העושה תפלתו עגולה סכנה. תפילין של ראש עגולין מקום בית הנחתן סכנה היא שלא יפלע מוחו מפני שהן עגולין: ואין בו (ח) מצות תפילין דמרובעות בעינן: נתנה. תפילין שבראש על מצחו תפילין שבזרועו על פס ידו: הרי זו דרך המינין. שכן עושין המינים דדרשי ידך ידך ממש ובין עיניך ממש ולא דרשי ידך זה קיבורת בין עיניך זה הראש כדנפקא לן בהקומץ רבה מג"ש נאמר כאן והיו לטוטפות בין עיניך ונאמר להלן לא תשימו קרחה בין עיניכם למת מה להלן בגובה של ראש במקום שעושה קרחה אף כאן נמי במקום קרחה וידך נמי נפקא לן דהיינו קיבורת דאמרה תורה הנח תפילין בראש ואמרה תורה הנח תפילין ביד מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של יד דהיינו קיבורת ובלע"ז ברצו"ן והוא בשר של

שלטי הגבורים

א אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו אבל מי שהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה ובלבד שיהא באקראי אבל למנ"ו אין ממנין אותו אפי' אם יש אחר ממונה אלא שממנה זה תהיה להתפלל במקומו לעתים ידועים וז"ל הרא"ש שכתבתם שנהגו באלו המקומות למנות בזויי המשפחות לש"צ ויש בדבר הזה בזוי מצוה כאילו אינו כדאי למיוחסים שבישראל אלא כשאר אומניות והלילה להיות מלאכת ה' אמנות אלא עטרה לראש גם אני נתרעמתי מיום בואי הנה על חזני הארץ הזאת אבל לא נתרעמתי על שלך כי תלית הדבר ביחס משפחה ואינו כן בעיני המקום אם הוא מיוחס ורשע מה תועלת לפני המקום ביחס שלו ואם הוא ממשפחה בזויה וצדיק טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אבל תרעומתי כי חזני הארץ הזאת הם להנאתם לשמוע קול ערב ואם הוא רשע גמור אין חוששין רק שיהיה נעים זמירות והקב"ה אומר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ומה שכתבתם שממנין חזן להתפלל כל השבוע קודם שנתמלא זקנו וסומכים על זה שיש להן חזן אחר שמתפלל בשבת וביום כניסה טעות הוא בידם כי זה נקרא חזן קבוע כיון שמנוהו להתפלל אע"פ שיש אחר שהוא ממונה ודוקא באקראי ולא בממונה יכול להתפלל אחר שהביא שתי שערות ע"כ:

לשון ריא"ז

קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואם הביא שתי שערות פורס על שמע כמו שמבואר בתלמוד א"י ואם נתמלא זקנו ראוי לעשותו ש"צ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו כמו שמבואר בסוף פרק הכל שוחטין ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא משום כבוד הצבור אבל אם הצבור אינן מקפידין בדבר ראוי לירד לפני התיבה ולישא את כפיו משהביא שתי שערות כמבואר בקונטרס הראיות:

ב כתב הרא"ש סומא שלא ראה מאורות מימיו יכול לפרוס על שמע ולברך יוצר המאורות שאע"פ שאינו רואה הוא נהנה במאורות שרואים אחרים שיורוהו הדרך אשר ילך בה וכ"כ הרא"ש שיכול להתפלל ולהוציא אחרים ובלבד שלא יקרא בתורה שאסור לקרות בה על פה ויש מי שהורה שהסומא יכול לעלות ולקרות בתורה:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות תפלה (סמג עשין ב) טוש"ע א"ח סי' נג: ב מיי' שם טור א"ח שם: ג מיי' פט"ו שם סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' (קכח) [נג]:

הגהות חו"י

(א) נ"ב כס"ג ברי"ף שבת בפרק מפנין סי' תפג:

הגהות הב"ח

(א) אבל אינו קורא כו' את כפיו כ"ז מוקף וכ"ב בגמ' אינו וכן בפסקי הרא"ש וכן באלפסי ישן אינו: (ב) נ"ב באלפס ישן גורס פוחה: (ג) נ"ב זהו טעם על הא דקאמר אם היה קטן אביו או רבו עוברים על ידו לרב פפא כדאית ליה ולרבא בר שימי כדאית ליה וכן איתא בגמ': (ד) יבאו כצ"ל: (ה) נ"ב בתורה: (ו) לכבודו כצ"ל: (ז) נ"ב פי' דבסומא באחת מעיניו ודם בעינו דמותר לישא את כפיו וכדא"ס דסומא בב' עיניו ואה"נ דבסומא באחת מעיניו ...: (ח) מצוה תפילין דרובעת כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] נ"ב וכתב רש"י ז"ל דהיה עומד באחת דברי ויקרא רס"ז ... ופסוק א"ח סי' קמ"ו וב"ב: [ב] רבה: [ג] פוחה ול"ג וקוצה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בסדר המשנה שלפנינו גם באלפסי אינו כתוב גם רש"י שהעתיק בר"ף סתר: (וכן גם רש"י העבירו ע"ז קולמוס): (ב) בפירש"י לפנינו לא כתוב כן אלא ה"ג לא משום כבוד להעביר לפני התיבה הואיל ומגלה עצמו לדבר שאינו כבודו תקנו לו זו לכבודו. משום אנצויי הדבר בא לידי מחלוקת אבי מפטיר ואחר תעבור לפני התיבה. ולפי גירסא זו של רש"י משמע דמאי טעמא אריא קאי מאי טעמא המפטיר בנביא הוא פורס על

שיטת ריב"ב

מתני' המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא לו תקנו חכמים שיהא פורס על שמע: עוברין על ידו. בשבילו: אבל אינו פורס וכו'. דכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן: ואינו נושא את כפיו. אם הוא כהן שאין כבוד צבור להיות כפופים לברכתו: פוחח. מי שבגדיו קרועים: פורס על שמ"ע. דמחויב בדבר הוא: אבל אינו קורא בתורה. משום כבוד תורה: ואינו עובר. משום כבוד צבור: גמ' משום כבוד. כיון שהוא ממעיט עצמו לדבר שאינו כבודו תקנו לו את זו לכבוד: משום אנצויי. בגמ' אמרי' איכא בינייהו דקא עביד בהנם משום אנצויי ליכא: מתני' הכי גרסי' כהן שיש בו מומין. בגמ' אמרי' [מומין] שאמרו פניו ידיו ורגליו שהנושא את כפיו צריך להלוך מנעליו. אף בלבנים לא יעבור. לקמן מפרש טעמא: העושה תפלה ערוה. שלא ירכבו בראשו ואין בהן מצוה. דמרובעין בעינן: נתנה של ראש על מוחו ושל יד על פס ידו הרי זו דרך המינות. שבוזין מדרש והולכין אחר המשמע ובמנחות יליף טעמא: ... שמע ועובר לפני התיבה ולפי גי' רש"י הכתובה כאן בהרי"ף קאי מאי טעמא אסיפא קטן אביו או רבו עוברין על ידו:

ואכן דרשינן במנחות (דף לז.) בין עיניך היינו בגובה של ראש ועל ידך זה קבורת: ליפה זהב ונתנה על האונקלי הרי זה דרך החיצונים. ליפה זהב דלא דרשו למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך כלומר שתהא כתובה במאי שמותר בפיך דהיינו עור בהמה טהורה ושי"ן של תפילין הלכה למשה הלכך כתיבתן בעינן שתכתב במה שמותר בפיך: ונתנה על בית אונקלי. היינו שנתן תפלה של יד על חלוקו מבחוץ שנגד הקבורת ממש לא על בשרו ממש ועבדי הכי משום דכתיב (דברים ו) לאות על ידך וכיון שהן לאות סבורים הן שראוי שיראו לכל ולא דרשו והיו לך לאות ולא לאחרים לאות: הרי זה דרך החיצונים. קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי דהא לא עקר ג"ש דהא מניחה במקום הקבורת ומכאן דקדק הרשב"א דתפילין של ראש מותר לתת אותה על כובעו או על כסוי הראש דהא בשל יד לא אסרו ליתן אותם על גבי אונקלי אלא משום דכתיב בהו לך לאות הא לאו הכי שרי ואלו תפילין שבראש אדרבה כתיב בהו וראו כל עמי הארץ וגו' כדאמרי' בעלמא [ברכות ו. מנחות לה:] אלו תפילין שבראש והא דאמרי' [ערכין דף ג:] מקום יש בין לין למנכפת להניח בו תפילין איפשר דהיינו משום דאסור לתת כלי אחר של מצוה על המנכפת: גמ' בהקניות. לנטישוא"ש בלע"ז: עקומות. שנתעקמה ידו אחורנית: עקושות. שאינו יכול לחלק אצבעותיו: חיפני ובישני. כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן: זלגן. עיניו זולגות דמעות: דש בעירו. רגיל בעירו: אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר. שכבר אין מסתכלין בו: גרסי' בר"ה בפ' ראוהו ב"ד (דף כח:) מניין לכהן שעלה לדוכן וכו' ת"ל לא תוסיפו על הדבר שכל שיש לו שיעור למעלה עובר משום בל תוסיף כשמוסיף עליו: ואמרי' התם דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך. פי' דהתם מסקי' שהמוסיף על המצות שלא בזמנו כגון הישן בסוכה בח' לא עבר משום בל תוסיף אלא א"כ מתכוין לעבור דלעבור שלא בזמנו בעי כונה והכא היינו טעמא דעובר משום דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך הלכך בזמנו חשיב ולעבור בזמנו לא בעי כונה: גרסי' בסוטה (דף לב.) מקרא בכורים כשמביא בכורים קורא הגדתי היום לה' אלהיך כדאיתא בסדר והיה כי תבא: וחליצה. כשהיבמה חולצת קוראה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה וגו': ברכות וקללות. שצותה תורה לברך את ישראל בביאתן לארץ בהר גריזים ולומר קללות בהר עיבל: כה תברכו בעמידה. דאיתקש לעבודה דכתיב (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו ויברכם וירד מעשות העולה וכתיב (דברים יח) ושרת בשם ה' הוא ובניו שירות שהוא בשם הוי אומר זה נשיאות כפים ואיתקש לשירות דהיינו עבודה ועבודה קיימא לן דבעמידה דכתיב לעמוד לשרת: כה תברכו בנשיאות כפים. ילפינן לה התם נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בנשיאות כפים אף כאן בנשיאות כפים: כה תברכו בשם המפורש. ילפינן לה התם מדכתיב ושמו את שמי שמי המיוחד לי: יכול אף בגבולין. שיברכו בשם המפורש: במקום ששמי שם. דכתיב (מלכים א ט) לשום (את) שמי שם עד עולם והיינו בבית המקדש: כה תברכו פנים כנגד פנים. נפקא לן התם מדכתיב אמור להם: נקטינן לשנים קורא כהנים. שליח צבור קורא להם קודם שיעמדו לברך: אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שתכלה אמן מפי הצבור. אמן של ברכת הודאה: ואין הכהנים רשאין להתחיל. בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא. דבור של קריאת כהנים ואחרים פירשו שמקרין היו הכהנים כדי שלא יטעו שהיה שליח צבור קורא לפניהם כל תיבה ותיבה כשראויין לאמרה: ואין הכהנים רשאין להתחיל. אפילו בתיבה ראשונה דליכא למיחש לטעות וכל שכן באידך עד שיכלה דבור מפי הקורא: ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת. כגון יאר ישא עד שיכלה אמן מפי הצבור: ובמקדש על גבי ראשיהם. מפני כבוד שם המפורש שמזכירין: חוץ מכהן גדול שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ. מפני כבוד השם הכתוב בו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה. דוקא בשקראו אותו הא לאו הכי לא מחייב וכדמתרגמינן כד תימרון להון ובספרי אמרינן שצריך שיאמר להם חזן הכנסת (ב) שאו ידיכם קדש כה תברכו אמור להם ואע"ג דדרשינן ליה לשנים קורא כהנים ולא לאחד שנאמר (במדבר ו) אמור להם שמעת מינה תרתי והיינו כשהוא *בחוץ אע"פ שקרא אותו אינו עובר וגרסי' בירושלמי ר"ש בן פזי כד הוה חשש הוה קאי אחורי עמודי רבי אלעזר נפיק לברא: כל כהן שאינו עולה לדוכן בעבודה שוב אינו עולה. מהא משמע לכאורה דהא דאמרינן לעיל דשליח צבור

תורה אור · נר מצוה

ציפה זהב ונתנה על בית אונקלי הרי זה דרך החיצונים: גמ' אמר רבי יהושע בן לוי ידיו בהקניות לא ישא את כפיו תניא נמי הכי ידיו א בהקניות לא ישא את כפיו עקומות ועקושות לא ישא את כפיו: א"ר אשי חיפני ובישני לא ישא את כפיו תנ"ה אין מורידין לפני התיבה לא אנשי חיפה ולא אנשי בית שאן ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לעיינין אלפין ולאלפין עיינין אמר רב הונא זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר: תניא נמי הכי סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר והא ההוא דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן ונשא את כפיו ההוא דש בעירו הוה: רבי יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות איסטים. תנא אם רוב אנשי אותה העיר מלאכתן בכך מותר: גרסינן בראש השנה בפרק ראוהו בית דין* מניין ״לכהן שעלה לדוכן שלא יאמר הואיל וניתנה לי רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי כגון °אלהי אבותיכם יוסף עליכם ת"ל °לא תוסיפו על הדבר °ואמרי' התם דאילו מתרמי ליה ציבורא אחרינא הדר מברך ושמעינן מינה דכהן דפרים ידיה בחדא דוכתא ואזל לדוכתא אחריתי ואשכח ציבורא דלא מטו לברכת כהנים כד מטו לברכת כהנים פרים להו ידיה ושפיר דאמי: גרסינן בסוטה בפרק שביעי *ואלו נאמרין בלשון הקדש מקרא בכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים וכו' ואמרי' בגמרא* ב ת"ר °כה תברכו בלשון הקדש וכו' כה תברכו בעמידה כה תברכו בנשיאות כפים כה תברכו בשם המפורש יכול אף בגבולין ת"ל °ושמו את שמי במקום ששמי שם דכתיב °לשום (את) שמי שם כה תברכו פנים כנגד פנים כה תברכו בקול רם: אמר אביי נקטינן לשנים קורא כהנים לאחד אינו ב קורא מ"ט אמור להם לשנים ולא לאחד וכן הלכתא: תני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה א"ר חסדא אין כהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הצבור אמר ר' זירא אמר רב חסדא אין הקורא רשאי לקרות כהנים ג עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין הכהנים רשאין להתחיל ברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא ואין הציבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים ואין הכהנים (א) מתחילין בברכה אחרת עד שתכלה אמן מפי הצבור ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואין הכהנים רשאין לעקור רגליהם עד שיגמור ש"צ שים שלום וצריכין הכהנים לשאת ידיהם כנגד ד כתפותיהם כדתנן במדינה נושאין ידיהם כנגד כתפותיהם ובמקדש על גבי ראשיהם חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ: *אמר ריב"ל ה כל כהן המברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר °ואברכה מברכך: ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה ה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר °וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה תני ר' הושעיא לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה וכן הלכה ואע"ג דלא מטי ליה לדוכן אלא לאחר עבודה ואמר ר' שמעון בן פזי כל כהן שלא ו נטל את ידיו לא

רש"י

של זרוע עגול כנגד הצלעות: ליפה זהב ונתנה על בית אונקלי. על בית ידו של חלוקו מלמעלה כנגד הקיבורת ולא על בשרו ממש: ה"ז דרך החיצונים. כלומר קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי דהא לא עקר ג"ש שהרי מניחה במקום קיבורת אלא שמניחן למעלה מחלוקו במקום נראה וקי"ל והיה לך לאות ולא לאחרים לאות ולפה זהב נמי דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך שיהיה הכל מן בהמה טהורה: גמ' בהקניות. לנטילוד"ש: עקומות. כפופים: עקושות. לנידיהן ומצאתי עקומות שנתעקמה ידו אחורנית עקושות שאינו יכול לחלוק אצבעותיו: חיפני ובישני. כהן של (א) חיפה ושל בית שאן לא ישא את כפיו: טבעונין. מאותו מקום: מפני שקורין לאלפין וכו'. ונמצא מחרף לפעמים: זבלגן. עיניו מדמעות תדיר: לא ישא כו'. מפני שמסתכלין בו: ואם היה דש בעירו מותר. כבר היו רגילין בו אנשי עירו ואין מסתכלין בו עוד: דש. לשון מרגיל כמו כיון דדש דש: לשנים קורא כהנים. כשיש שם שנים כהנים לברך ש"צ כשגומר ברכת הודאה קורא אותם כהנים והם הופכים פניהם שהיו הופכים לצד התיבה להתפלל הא דאמרינן לקמן יהי רצון ה' אלהינו שתהא ברכה זו ואינו בכלל ברכה כדאמרי' לעיל כה תברכו פנים בפנים: לכוף קשרי אצבעותיהן. שפושטין אצבעותיהן כשמברכין ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם כשאר אדם: הקורא. ש"צ קורא כהנים שיחזרו פניהם לברך: עד שיכלה אמן. של ברכת הודאה: כנגד כתפיהם. מפני שצריך נשיאות כפים: ובמקדש למעלה מראשיהן. מפני שמברכין העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהן: למעלה מן הציץ. מפני שהשם כתוב עליו: ואברכה מברכיך. ואלו ואני אברכם אישראל קאי: שאינו עולה בעבודה. קודם שיסיים ש"צ רצה צריך לעלות על הדוכן שנאמר וירד מעשות החטאת וישא אהרן את ידיו אל העם אלמא בעוד העבודה בידו בירך ואח"כ ירד מעשות החטאת: שלא עקר רגליו. עד לאחר עבודה אבל אם עקר רגליו כשהיה אומר רצה אע"ג דלא מטי וכו' ופרש"י ז"ל סדר דוכן וז"ל עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי

דף כח: · דף לב. · דף לח. · דף לט.

שלטי הגבורים

א כתב מיי' מי שיש לו מום בפניו או בידיו ורגליו לא ישא את כפיו ובגמ' לא קאמר אלא בידיו מפני שהוא נושא אותן וניכר בהם:
לשון ריא"ז
כהן שהיו מומין בפניו או בידיו או ברגליו לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ומסיחין דעתן מן הברכה וטעם זה מבואר בתלמוד א"י:
ב רבינו פרץ כתב שא"צ לקרות ליחיד וטור כתב ש"י לקרות גם ליחיד:
לשון ריא"ז
ואם אין שם אלא כהן א' אין הש"צ קורא אותו אלא הוא עולה ופותח בברכת כהנים מאליו וגם כתב סמ"ג דמן הדין א"צ להקרות ליחיד לפניו שהרי מה שש"צ מקרא מאמור להם נפקא לן וטעמא דכר להקרות אף ליחיד ורבינו פרץ כתב כסמ"ג וכתב עליו הטור ולא נסירא:
ג פי' אמן שעונים אחר ברכת מודים ומכאן (נראה) שאין ש"צ אומר אלהינו ואלהי אבותינו כשיש כהנים וכתב הר"ר פרץ בשם ר"ת שאין ש"צ אומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' אלא מיד כשסיים מודים קורא החזן כהנים ור"י כתב דוקא להם שלא היו רגילין לומר אלהינו אבל עכשיו שהש"צ רגיל לאומרו בכל פעם בצבור גם כשהכהנים נושאין כפיהם נכון לומר וכך היה נוהג הר"ר מאיר מרוטנבורק כשהיה ש"צ היה אומר אלהינו בלחש עד כהנים ואומר כהנים בקול רם כדי לקרות אותם ואומר עם קדושיך בלחש ומדברי רבינו נראה שאין אומרים אלהינו בלחש שהשמיטו מפסקיו כתב בעל המנהיג ברכת כהנים אסור ליחיד לאומרה גם בצבור יש אומרים אותה ובדברים שבין בני בבל ובני א"י אנשי מזרח ש"צ אומר ברכת כהנים בקול רם אנשי מערב ש"צ אומר ושמו את שמי שאסור להזכיר השם אא"כ היה כהן למדנו מזה שאסור ליחיד לקרותה ומ"מ כל הגלות אנשי מזרח קורין אותה כקורא בתורה. וכתב עוד על שם רש"י שאין לש"צ לומר פסוק ושמו את שמי שכבר בקשנו המשולשת בתורה ומה לנו להוסיף עוד ושמו את שמי כשם שאין אנו אומרים כה תברכו שבניהם לשון צואה ולא לשון ברכה. אבל רב עמרם כתב ואם אין שם כהנים ש"צ אומר אלהינו וכו' עד וישם לך שלום ושמו את שמי ומסיים עד השלום:
לשון ריא"ז
עד שיכלה אמן מפי הצבור כמו שכתב המורה וכל כהן שלא עקר את רגליו לעלות בברכת עבודה שוב אינו עולה אחר שהתחיל ש"צ ברכת הודאה וענו הצבור אמן הש"צ קורא כהנים ואין הש"צ רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור:
ד ופושטים ידיהם וחולקין אצבעותיהם על פי המדרש מציץ מן החרכים שהשכינה למעלה מראשיהם ומציץ מבין חרכי אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' חורים בין ב' אצבעות לב' אצבעות חור א' ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל לקיים מציץ מן החרכים:
ה כתב ה"ר פרץ שאם אין שם אלא אחד אינו עובר דילפי' ליה מאמור להם דמשמע דוקא לרבים ואינו נראה לטור דלהם על אהרן ובניו קאי ופי' אמור להם לכל א' מהם:
לשון ריא"ז
ואם היה הכהן אלוף שאינו יכול לישא את כפיו יצא חוץ לבהכ"נ עד שלא יגיע ש"צ לאותה ברכה כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל:

ו וכתב מיי' שצריך ליטול ידיו עד הפרק כמו בעבודה: לשון ריא"ז וכל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ונראה בעיני שאפי' ביוה"כ נוטל ידיו לנשיאות כפים כמבואר בקונט' הראיות:

עין משפט

א מיי' פט"ו מהל' תפלה ופסק' טוש"ע סי' קכח:
ב צ"י שם סמג עשין (ג) [כ] טור א"ח שם:
ג מיי' פט"ו שם סמג שם טור א"ח שם:

שיטות ריב"ב

על בית אונקלי. על בית יד לובשו מבחוץ. הרי זה דרך החיצונים. דכתי' לך לאות ולא לאחרים לאות: ולפה זהב. בעי' תורת ה' בפיך שיהא הכל מן המותר בפיך: גמ' בהקניות. ליגונישו"ש: חיפני ובישני. כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן: זבלגן. עיניו זולגות דמעות: דש בעירו. רגיל בעירו: לשנים קורא כהנים. כשיש שם שני כהנים לברך כשגומר ש"צ ברכת הודאה קורא אותם. כהנים: עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה. כדאמרי' לעיל כה תברכו פנים כנגד פנים: לכוף קשרי אצבעותיהן. שפושטין אצבעותיהן כשמברכין ולאחר שגומרין סוגרין אגרוף שלהן כשאר אדם: הקורא. ש"צ הקורא כהנים: שיכלה אמן. של ברכת הודאה: לעקור רגליהן. מן הדוכן אלא עומדין כפופין לפני התיבה:

הגהות הרח"ו

(א) כ"ב משמע שלא היו מוסגין להקרות לכהנים אלא מלתחילתם ... עד שיכלה הדיבור מפי הקורא. וכאן קאמר עד שיכלה אמן מפי הצבור:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בית: (ב) נ"א ידיכם קדש. ס"ד ואחר כך מה"ד כה תברכו:

*נ"ל בבה"כ אבל כשהוא בחוץ וכו' כנ"ל [וכ"ה בכ"ח]

רבינו נסים

קורא לכהנים דבתחלת עבודה קורא להם עד שלא יתחיל רצה דהא מאותה שעה צריכים לעלות אבל רש"י ז"ל כתב שהן עוקרין רגליהם מאליהם בעבודה ולאחר ברכת הודאה קורא אותן שליח צבור כהנים: וכהן שנושא את כפיו מאי מברך. כלומר מקמי ברכת כהנים כד עקר כרעיה למיסק אומר. כלומר מקמי הך ברכה דאמרה דהא הכא ברכה הסמוכה היא לברכת כהנים ואיהו עקר כרעיה בעבודה:

וכתב רש"י ז"ל יש ללמוד מכאן שסדר נשיאות כפים כך היא עוקר רגליו ממקומו בעבודה ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' כדלעיל ומאריך בה עד שיכלה אמן של הודאה מפי הצבור ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קוראו והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אין קורא כהנים וכשכלה הדבור מפי קורא מברך אקב"ו וכו' ואח"כ מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי הצבור הן מחזירין פניהם וכופפין קשריהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבש"ע עשינו מה שגזרת וכו' ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי ש"צ ועוקרין רגליהן והולכין להם: ואינו מסביר להקב"ה. שמודים לפניו על ברכותיו להראות שהן נוחין להן: ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' צבאיו ברכו ה' כל מעשיו. שלשה מקראות הן כנגד שלש ברכות:

שכור אסור בנשיאות כפים. מנ"ל וכו' אף כהן מברך אסור ביין בשעה שמברך ושיעורו במהלך רכוב שלשה מילין כדאיתא בעירובין (דף ס"ד:) ומהלך ברגליו דרך מיל כדאמרינן דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגה את היין והיינו למאן דשתי רביעית בלחוד אבל למאן דשתי יותר מרביעית לא ושיעוריה לכל חד וחד לפי מה שירגיש עצמו שיפיג את יינו: אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן. לדוכן שמא יפסק רצועה מסנדלו ואתי לאיטרוד ואיכא פרסי ידיהו ואתי למימר בתריה שמא בן גרושה ובן חלוצה הוא והכי איתא בפרק ואלו נאמרין (דף מ.):

מתני' האומר יברכוך טובים ה"ז דרך מינות. באותו זמן היו שם מינין מאמינין בב' רשויות אחד מטיב ואחד מריע והאומר יברכוך טובים כלומר אותם שאתה מטיב להם ה"ז דרך המינות שנראה מדבריו שאינו אלוה אלא להם: על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו. על כל אחד משלשתן ומפרש בגמ' דמש"ה משתקין אותו כשאמר על קן צפור יגיעו רחמיך מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית כלומר שיחוס הקב"ה על זה ולא על זה שהרי אין אדם חייב בשלוח הקן אלא בעוף טהור וטעמא אחרינא כמי אמרינן בגמ' מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והם אינן אלא גזרות כלומר שאינו רחמים במקום הזה שהרי התיר הכתוב שחיטתן ואכילתן אלא גזירות כלומר שאינן מטעם הזה של רחמים ואין אנו יודעין טעמן: ועל טוב יזכר שמך. משמע נמי על הטובה אין על הרעה לא ותנן [ברכות נד.] חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה: מודים מודים משתקין אותו. משום דמחזי כשתי רשויות:

המכנה בעריות. שמתרגם ערות אביך ערות אמך קלון אביך וקלון אמך ומראה שכוונתו שלא יספר אדם בקלונם: משתקין אותו. מפני שהוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה: האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך לא תתן לאעברא בארמיותא. שמפרש הכתוב בישראל הבא על הנכרית והוליד ממנה בן לעבודת כוכבים משתקין אותו בנזיפה שגם זה מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומחייב כרת לבא על הנכרית: **מעשה** ראובן נקרא ולא מתרגם. מעשה ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו נקרא ולא מתרגם משום כבוד יעקב: מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם. משום שבחיה דיהודה דאודי: מעשה עגל הראשון ומעשה עגל השני ילפינן בגמרא: ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין. מפרש טעמא בגמ': ואין מפטירין במרכבה רבי יהודה מתיר. וקיימא לן כרבי יהודה כדמוכח בפרק בני העיר: רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים. ולא קיימא לן כותיה: **גמ'** ברכות וקללות נקראין ומתרגמין. ולא חיישינן דילמא עבדי מילתא כדשמעין להו: אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין. ולא חיישינן דילמא אתי למעבד מילתא ואיכא נסחא אחרינא דילמא פייגא דעתייהו דצבורא כלומר דילמא מיטריד דעתייהו: מעשה אבשלום בנשי אביו נקרא ומתרגם. ולא חיישינן לפרסומי שכן היה ענשו של דוד כמו שכתוב ואני אעשה לעיני השמש הזאת: מעשה פילגש בגבעה. ולא חיישינן לכבודם דבני בנימין

רש"י

יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' כדלעיל ומאריך בה עד שיכלה אמן של הודאה מפי הצבור ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר (ב) מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אין קורא וכשיכלה הדבור מפי הקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואחר כך (ג) מתחיל בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי הצבור (ב) הם מחזירים פניהם וכופפין קשריהם אם רוצים וש"צ מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבונו של עולם עשינו מה וכו' ומאריכין בו עד שתכלה ברכה מפי ש"צ ועוקרין רגליהם והולכים להם: חיישינן שמא נזרקה בו מינות. שהיו מקפידין על כך: **מתני'** יברכוך טובים הרי זה דרך המינין. שאומר שלא לכלול רשע בשבח של מקום וחכמים למדו מחלבנה שריחה רע שמנה הכתוב עם סמני הקטורת: על קן צפור יגיעו רחמיך. לשון הוה הוא רחמיו מגיעין על קן ציפור כך חוס ורחם עלינו ומשתיקים כדאמרי' בגמ' מחלוקת חד אמר משום דמטיל קנאה (ד) על העופות חס ועל הבהמות והחיות לא (ה) וחד אמר כי הוא עושה גזירות של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות להטיל עלינו עולו להודיע שאנו עבדיו ושומרי מצותיו: ועל הטוב יזכר שמך. כלומר על טובתך נודה לך ודומה כאלו אמר ולא על הרעה: או שאומר מודים מודים משתקין אותו כו'. דומה הוא כאילו יש שתי רשויות: המכנה בעריות. כדאמרינן בגמ' קלון אביו וקלון אמו והיינו מכנה בעריות שמהפך המקרא ממדרשו ואומר ערות אביך לאו (ו) ממש אלא קלון שאם היה יודע דבר [של] קלון באביו או באמו לא יגלה ערוית ממש לא: והאומר מזרעך לא תתן להעביר למולך לאעברא בארמיתא. שדורש כך הפסוק לא תתן לא תבעל ארמאית כדי שיהיו לך בנים ממנה ונמלאו בניך עובדים למולך לע"ז לפי שאתה אוסר אותה בעילה [המביאה] לבנים ומתיר שאר זנות שאינו בא לידי בנים ועוקר המקרא ממשמעו דקי"ל בסנהדרין דממש אוסר הכתוב ליתן מזרעו למולך שע"ז אחת היתה ששמה מולך: מעשה עגל ראשון. כל פרשת העגל עד והשליכהו בהם: עגל שני. (ז) שחזר אהרן וספר כל המעשה הוא קרוי מעשה עגל שני שכתוב בו ויצא העגל הזה: לא מתרגמין. פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שיצא מאליו אבל המקרא אינם מבינים: הודע את ירושלים תועבותיה. פרשה היא ביחזקאל: **גמ'** מה לפנים מה לאחור. חוץ לדפני העולם ואמרינן במס' חגיגה המסתכל בד' דברים הללו ראוי לו שלא בא לעולם: משום דמודה. שהודה על חטאו: מיראה. של עונשין

תורה אור

נר מצוה

ישא את כפיו שנאמר °שאו ידיכם קדש וברכו את ה' וכהן הנושא כפיו *מאי מברך אמר רב חסדא ברוך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה כד עקר כרעיה למיסק אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא הברכה הזאת שצויתנו לברך את עמך לא יהיה בה מכשול ועון מעתה ועד עולם וכד מהדר אפיה מציבורא אומר רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו *עשה כמה שהבטחתנו °השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו': העם בשעת ברכת כהנים מה הם אומרים °אמר רב חסדא °ברכו ה' מלאכיו וגו' ברכו ה' כל צבאיו וגו' ברכו ה' כל מעשיו *אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה אמר רב חיננא בר פפא תדע שבמקדש נמי לא בעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים א"ר אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזאי לר' אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו א"ר אלעזר כל כהן שהרג א את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר °ידיכם דמים מלאו: גרסינן בפרק בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום *שכור ב אסור בנשיאות כפים מנא לן א"ר שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין *ת"ר אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן וזו אחד מט' תקנות שהתקין ג רבן יוחנן בן זכאי: *האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור מ"ט שמא מינות נזרקה בו: **מתני'** **ד האומר יברכוך טובים הרי זה דרך מינות על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו ה המכנה בעריות משתקין אותו האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך לאעברא בארמיותא משתקין אותו בנזיפה מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה [א] תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים (א) ומעשה דוד ואמנון (א) נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ר' יהודה [ב] אומר מותר ר' אליעזר אומר אין מפטירין °בהודע את ירושלים: **גמ'** ת"ר יש נקראין ומתרגמין נקראין ולא מתרגמין לא נקראין ולא מתרגמין מעשה בראשית נקראין ומתרגמין ולא חיישינן דילמא אתי לשיוליה מה למעלה מה למטה *מה לפנים מה לאחור מעשה לוט ובנותיו נקראין ומתרגמין ולא חיישינן לכבודו של אברהם מעשה יהודה ותמר נקראין ומתרגמין משום דשבח ליהודה משום דאודי מעשה העגל הראשון נקרא ומתרגם ולא חיישינן לכבודן של ישראל כי היכי דתיהוי להו כפרה הקללות והברכות נקראים ומתרגמין ולא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולן והנ"מ קללות שבתורת כהנים כדכתבינן בפ' בני העיר °אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין ולא חיישינן דילמא אתי למעבד מיראה מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם מעשה אבשלום בנשי אביו נקרא ומתרגם ולא חיישינן לכבודו של דוד מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם °הודע את ירושלים את תועבותיה נקרא ומתרגם ומעשה באחד שקרא

עין משפט

א מיי' פ"ט מהלכות תפלה [זפ"ג] מהלכות אישות טוא"ח סי' נג: ב מיי' פט"ו מה' תפלה סמג עשין יט טוש"ע סי' קכח: מיי' פ"ב שם:

שלטי הגבורים

א כתב סמ"ג מומר שעשה תשובה ישא את כפיו וכתב מיי' אפי' שב בתשובה לא ישא אבל על שאר עבירות אין מונעין אותו מלישא את כפיו ורש"י כתב כיון שעשה תשובה יכול לישא את כפיו וכ"כ רבינו גרשון והביא ראיה מהירושלמי שלא תאמר כהן פלוני מגלה עריות ושופך דמים ומברכני והומר לו הקב"ה וכי הוא מברכך הלא כתיב ואני אברכם והר"מ מרוטנבורק כתב שאין אומרים לו לעלות ואם עלה אין מוחין בידו ורב נטרונאי כתב שאין לעלות בתורה ראשון שכבר חלל קדושתו של אהרן ואם קרא בתורה ראשון יש חילול גדול ולא מסתבר לטור דאף הם לא ישא כפיו משום דאיתקש לשירות אבל לקרות בתורה ודאי כיון שכבר קרינן ביה ובשוב רשע מרשעו וגו': ב כתב מיי' שתה רביעית יין בבת אחת לא ישא את כפיו שתאו בב' פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר ואם שתה יותר מרביעית אע"פ שהיא מזוג ואע"פ ששתאו בכמה פעמים לא ישא עד שיסיר את יינו מעליו: ג כך כתבו כל הפוסקים שהיא תקנת ריב"ז והכי איתא פרק בתרא דר"ה אבל מיי' כתב מתקנת עזרא שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהם אלא עומדין יחפים וצ"ע:

שיטת ריב"ב

מתני' האומר יברכוך טובים. פירשנוה בברכות: המכנה בעריות. שאומר קלנא דאבוה וקלנא דאימיה: האומר ומזרעך וכו'. שאומר בישראל הבא על הנכרית והוליד ממנה בן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר ועוקר הכתוב ממשמעו ומחייב כרת הבא על הנכרית: מעשה עגל הראשון. בגמ' מפרש: ברכת כהנים. בגמ' מפרש טעמא: במרכבה. ביחזקאל: גמ' קללות וברכות נקראין ומתרגמין. ולא חיישינן דלמא פייגא דעתייהו דציבורא: מעשה פילגש בגבעה וכו'. ולא חיישי' לכבודן דבני בנימין:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נקראין ולא מתרגמין: (ב) נ"ב פניו: (ג) מתחילין כצ"ל: (ד) נ"ב לומר: (ה) נ"ב אם: (ו) ערוה ממש דיבר הכתוב כצ"ל: (ז) נ"ב מה:

הגהות הרי"

(א) נ"ל לא נקראין: (ב) נ"ב נ"ע דהא אינן רשאים להחזיר פניהם עד שכבר התחיל ש"צ שים שלום:

הגהות מאיר

[א] אמנון ותמר: [ב] ר"י מפיר:

בנימין: אמר לו לא יהודע תועבותיה של אמך. בדקו ומצאו בו שמץ פסול ואע"ג דלית הלכתא כותיה מכל מקום אותו אדם לא היה ראוי להפטיר במקומו של רבי אליעזר עד שישאל את פיו במה יפטיר: אל תתרגם אלא אחרון. ויהיו בני יעקב שנים עשר ומקרא זה נפסק בו פסק פרשה ולכך קוראו אחרון כאלו הוא פסוק בפני עצמו: מעשה עגל שני נקרא ולא מתרגם. משום כבודו דאהרן כך פירש הרב אלפסי ז"ל ובגמ' משמע טעמא דמילתא שמא יטעו השומעים לומר ממש היה בעגל כיון שיצא מאליו: ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין. טעמא מאי משום דכתיב בה ישא השם פניו אליך ובמקום אחר כתוב אשר לא ישא פנים מיהו פשטיה דקרא שפיר מתורץ משום דהכא בברכת כהנים לא כתיב ישא השם פניך אלא ישא השם פניו אליך ואפ"ה חיישינן דילמא אתי למטעי: מעשה דוד ואמנון לא נקראים ולא מתרגמין: והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם. במתני': הא דכתיב אמנון בן דוד. נקרא ולא מתרגם: הא דכתיב אמנון סתמא. נקרא ומתרגם: ישגלנה ישכבנה. ביותר מפורסם בגנים מגלגל ממשכב: בשי"ן תיו שלך. שת: והאי מאן דסנו שומעניה שרי לבזוי בגימ"ל ושי"ן. בן נכרית ושפחה ומיהו ה"מ באינש דעלמא אבל צורבא דרבנן לא אלא כסהו כלילה וכדמוכח בפרק אלו מגלחין [דף יז.] וגרסי' בסנהדרין [דף נב.] כמאן קרינא הא דנא לרשיעא בר צדיקא רשיעא בר רשיעא כמאן כי האי תנא גבי ובת כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת שנוהגין בו מנהג וכו':

תוספתא הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד. כשקוראין אותו בצבור: המתרגם פסוק אחד כצורתו הרי זה בדאי. דכתיב ויראו את אלהי ישראל ואם יתרגמנו כצורתו בדאי הוא כי לא יראני האדם וחי: המוסיף עליו. וחזו ית מלאכיא דה' אלהא דישראל ותחות כורסי יקריה: הרי מחרף ומגדף. שמשוה כבוד עבד לכבוד רבו אלא יתרגמנו כמו שתרגם אונקלוס וחזו יקר אלהא דישראל: תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי. המתורגמן לפחות או להוסיף על דברי החכם אלא אם כן הוא אביו או רבו של מתורגמן לפי שאין מקפידים עליו כדאשכחן בדוד ייטב השם את שם שלמה משמך וברבו כתיב ויהי נא פי שנים ברוחך אלי וכדאמרינן בעלמא [סנהדרין קה:] בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו:

סליקו להו הקורא וסליקא להו מסכת מגילה

תורה אור

שקרא לפני ר"א הודע את ירושלים את תועבותיה אמר ליה צא והודע את תועבת אמך ולית הלכתא כותיה. והמרכבה קורין אותו לרבים. מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם (א) מעשה ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא °ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן אל תתרגם אלא אחרון ושבחוהו חכמים. מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם פירוש משום כבודו של אהרן ואלו הן מעשה עגל השני מן °ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה עד וירא משה את העם כי פרוע הוא *ועד פסוק ויגף ה' את העם. ברכת כהנים נקראים ולא מתרגמין מאי טעמא משום °ישא. מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא הא דכתיב אמנון בן דוד והא דכתיב אמנון סתמא: ת"ר כל המקראות הכתובים בתורה לגנאי קורין אותן לשבח °ישגלנה ישכבנה °בעפולים בטחורים °חריונים דביונים °לאכול את חוריהם ולשתות את מימי שיניהם לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם °למחראות למוצאות ר' יהושע בן קרחא אמר למחראות כשמה מפני שגנאי לע"ז דאמר רב נחמן (א) כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב °כרע בל קורס נבו וכתיב °קרסו כרעו יחדיו (ג) ר' ינאי אמר מהכא °לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבדו כלומר כאילו ניטל כבדו ובטלה תאותו ואין מועיל כלום וזהו לשון ליצנות א"ר הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לע"ז ואנחיה בשי"ן תי"ו שלך והאי מאן דסני שומעניה שרי לבזויי בג' וש"ן פי' בן שפחה בן גיורתא וגרסי' בסנהדרין* כמאן קרינא לרשיעא א בר צדיקא רשיעא בר רשיעא כי האי תנא וכו': תוספתא הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד ליחיד אין מכנין אותו לרבים ר' יהודה אומר המתרגם פסוק אחד כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף תורגמן העומד לפני חכמים אינו רשאי לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא אם כן הוא אביו או רבו:

סליקו להו הקורא את המגילה*) וסליקא לה מסכת מגילה

*) בש"ס וברא"ש פרק זה הוא פרק שלישי ופרק בני העיר הוא פרק בתרא

רש"י

עושין ולא לשום אהבה: אל תתרגם אלא אחרון. ויהיו בני יעקב שנים עשר והמקרא הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קראו אחרון כאילו הוא פסוק לעצמו: משום ישא. שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים ואינם יודעים שכדאי הם ישראל לשאת פנים להם כדאמרינן בברכות לא כדי להם לישראל לשאת להם פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם מחמירין על עצמן עד כזית ועד כביצה: אמנון בן דוד. שנא' ויאהב אמנון בן דוד: ישגלנה. לשון כלבא כדאמרינן והשגל יושבת אצלו כלבתא: בעפולים. לשון מפורש לגנאי יותר מטחורים ושניהם נקב בית הרעי: חריונים לשון דביונים. הזב מן היונים שלא לפרש שהיו אוכלין גלליהן בשומרון: את חוריהן: רעי היוצא דרך הנקב: מימי שיניהם. כמין שינים יש לכרכשתא וצואה לחה ורכה יש בהן וקרויין מימי שיניהם: וישימו למחראות. גבי ע"ז בספר מלכים (ג) כי הוא קורא לשון מוציא רעי: לעגלות בית און. לקול השמועה הבא על עגלי בית אל יגורו שכיניהם שבשומרון: כי אבל (ד). על העגל: עמו וכמריו עליו יגילו. אשר היו רגילין לשמוח עליו עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו: אלא כבדו. כובד משא של רעי שהיה בו וכובד עגבותיו יהודונמתו בישעיה: קרסו כרעו יחדיו ולא יכלו מלט משא. הוא משא הרעי ורבותינו דרשו וכמריו עליו יגילו שהיו שמחים שהקל משאו אבל אין לפרש כן שהעגל כולו גלה כאחד שנטלו סנחריב: שי"ן תי"ו. לשון חפוסי שת ערות מצרים: דסני שומעניה. שיצאו עליו שמועות שנואות שהוא נואף: בג' וש"ן. בר עובדת גלולים וזונה בן שפחה מותר לבזות גם אמו שילדתו ורבותינו פירשו גייפא שייפא:

סליקו להו הקורא וסליקא לה מסכת מגילה

הגהות הב"ח

(א) צ"ל ומעשה: (ב) צ"ל וגומר: (ג) כי הוא לשון מוציא רעי הוא כצ"ל: (ד) נ"ב עליו:

ברא"ש איתא ועוד וע"ש בקרבן נתנאל

שלטי הגבורים

א עיין במרדכי בבבא קמא בד"ן מי שתרף את חבירו וקרא אותו רשע בן רשע:

שיטת ריב"ב

אלא אחרון. ויהיו בני יעקב שנים עשר. המקרא הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קורהו אחרון כאלו הוא פסוק בפני עצמו: מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם. פי' הרב ז"ל משום כבודו דאהרן ובגמ' מתחזי טעמא שמא יטעו השומעים ויאמרו ממש היה בעגל כיון שיצא מאליו: ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין. הדא בריתא בהדיא פליגא אמתני' דגי' שהרב ז"ל דמתני' תנן ברכת כהנים ומעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין ובברייתא תנא ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין וסמיכני על הרב ז"ל שהביא בהלכותיו המשנה והברייתא ולא כאמר במה שחולקת הברייתא על המשנה: תוספתא הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד ליחיד אין מכנין אותו לרבים. כגון מקראות של קללות במקום שצריך לקרותן בכנוי כדאיתא בסוף פרק שבועת העדות אין מכנין כנוי של רבים ליחיד ולא כנוי של יחיד לרבים:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת מגילה

הגהות חו"י

(א) נ"ב בריי"ף סנהדרין פרק ארבע מיתות סי' אלף לה:

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת מגילה מהג"מ וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף א ע"ב בר"נ ד"ה ואימא תריסר ותליסר וכו' דגרסינן התם תן ימים כנגד ימים כצ"ל:

דף ב ע"א בר"נ ד"ה אמר ריב"ל כרך וכו' דקאמר היינו. נ"ב עי' ב"י סי' תרפ"ח וד"מ ופר"ח שם:
ע"ב בר"נ ד"ה אמר רבה פשיטא וכו' אלא משום דאיירי בעבודת מצוה דוקא כצ"ל. ועי' ד"ת:

דף ג ע"א בר"נ ד"ה וכתב בספר המאור וכו' ותו גרסי' בירושלמי. נ"ב פ"ב הל"ג: ע"ב בר"נ הנמעל"ד ד"ה מתני' איזה עיר וכו' שכלפי שנתנה תורה זמנים לבד מי"ד וט"ו כצ"ל: שם בא"ד אי נמי בשבת אחרי כן.תי' אחרי כן מוקפים: שם בד"ה אלא מקרא מגילה וכו' מחייב לבסומי בפוריא מדרבנן בעלמא כצ"ל והשאר מוקף ונ"ב ד"ת מ"ז:

דף ד ע"ב בר"נ במשנה ד"ה אבל קורין אותה וכו' בפ"ק בגמרא סברא הוא דלא אתא. תי' סברא הוא צ"ל מוקף ונ"ב ר"ל דמדתניא גיפטית לגיפטים יצא ע"כ אתא לומר דקרא לא אתא למעט אלא כשאינו מכיר בהם הא מכיר בהם כשרים כל הלשונות וא"כ ממילא משמע דכל שיודע כו': שם בא"ד דאפי' בבקי מיעטינהו. נ"ב ר"ל ואפי' גפטית לגפטים נמי לא יצא:

דף ה ע"א ברי"ף פי' שהמתרגם מוסיף דברים. נ"ב עי' טו"א מה שתמה בזה על הרי"ף ז"ל ובאמת הא דאסר ליה בירושלמי משום מה שבפה בפה צריך ביאור ומובן דלפי הטעם שכתב הר"ן לקמן שם דהתורה שבע"פ שאסור לאמרן מן הכתב לכאורה אינו ענין כלל לאסור משום זה הקריאה בתורה שבכתב שמעתיק ללשון אחר דמה לי לה"ק ומה לי לשון אחר אלא עקרן של דברים ע"פ התוספתא שהביא הרי"ף ז"ל שלפי מכילתין רי"א המתרגם פסוק כצורתו ה"ז בדאי כו' ע"ש ופי' שם הר"ן אלא יתרגם כמו שתירגם אונקלוס והוא יקר דאלהא ישראל אלמא אע"פ שמוסיף תי' יקר על הכתוב כאן שאונקלוס קבל מר"א ור"י שכך הוא פי' הכתוב וה"ה כל מה שהוסיף בכל התורה כולה לבאר הכתוב אגן בתר קבלתו גררינן ומש"ה אסור לנו לאומרן מן הספר דכל מה שבפה בפה דההוספה הוית ממש תורה שבע"פ שאסור לאומרן מן הכתב שלא בע"פ כדברי הרי"ף ודבריו עם הירושלמי אחד הם. ובהכי ארווח לן בהא דאמרינן במס' שבת דף קט"ו ע"א היו כתובים תרגום או בכל לשון דלא ניתנו לקרות בהם וע"ש בתוס' שנסתפקו בזה ולפום מאי דכתבינן א"ש דממ"נ אין קורין בהם דאי תרגמו מלה"ק ללשון אחר מלה במלה ודאי לא ניתנו לקרות שהקורא בהם מתרגם פסוק כצורתו וה"ה בדאי ואי הוסיף לבאר מדעתו ה"ז מחרף ומגדף ואי תרגמו כתרגום אונקלוס אסור לקרות בהם משום דברים שבע"פ אסור לאומרן מן הכתב. ואפשר שזה כוונת הר"ר פורת שבתוס' שם אלא שקיצר בלשון ומתורץ קושית התוס' שם. ובכ"ז עדיין לא נתישבה דעתי ממאי דקשיא לן בגופא דברייתא שבא לאשמועינן שהקורא מקצת המגילה בע"פ יצא ומי סגיא ליה למיתניא יקראו ע"פ כמו שנשנה במשנה ול"ל כל ענין ממשל משלים וקראו מהם תרגמו המתרגם. ונ"ל דאתי לאשמועינן רבותא טפי ולא מבעיא קאמר לא מבעיא כשהקורא הרגיש וידע שבמגילה הסרה תיבות או פסוק אלא מפני שהוא יודע אותם בע"פ קורא אותם בתורת קריאת המגילה דבודאי יצא אלא אפי' שלא הרגיש הקורא במגילה שלפניו שום חסרון וכסבור היה שכך צריכה להיות כתובה אלא שסבור שיש קיצור בלשון וצריך ביאור וביאר מדעתו שלא בכוונת קריאה אלא כמו מתרגם שמוסיף דברים לברר כוונת המקרא ואיתרמי שאמר בהותו לשון ממש שחסר במגילה שלפנינו אפ"ה יצא כיון שעיקר הקריאה היא בכוונה וקריאה מקצת ע"פ יצא אינו מזיק חסרון הכוונה לקריאת מגילה באותו תיבה או פסוק. ואם כך היא פי' הברייתא בן הספר שנאמרים בריי"ף וסרי כן מתורין כשמלה ולא שייכי כלל להא דירושלמי דלקמן: שם בר"ן ד"ה וגרסי' בירושלמי וכו' בעביית מלאכה נימא ביו"ד כצ"ל ונ"ב והוא שגויא שי"ל בי"ד בכרכים:

דף ו ע"א בר"נ דיפתרא דמלית וכו' שאנו רואין שעיבוד שלנו אינו מזדייף כצ"ל:

דף ח ע"א בר"נ ד"ה ומאן דשרי כו' במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע קדושת בהכ"נ. ונ"ב על הדמים אבל בלא דמים לא:

דף ט ע"ב בר"נ ד"ה מאבולא ועד בי סכרא. נ"ב לשון גמ':

דף י ע"א בריי"ף ורמאם הדם אדר. נ"ב עי' בק"נ: שם בר"ן ד"ה אל להיות בכי השה עצמה מיתרמי פורים בואתה תלוה. תי' פורים מוקף:

דף יא ע"ב בר"נ ד"ה הלוחות וכו' הרמב"ם ז"ל בפי"ו מהל' ס"ת כצ"ל:

דף יב ע"א בר"נ ד"ה ובמגילה אפי' עשרה וכו' כלומר משתמעי תרוייהו. נ"ב עי' חי' רשב"א לר"ס דף ל"ד ריש ע"ב גבי מט' בני אדם כאחד לא יצא שלא כ"כ וכן מתבאר מדברי תשו' הרשב"א הכ"י בסי' תרי"ן שכל מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה כו' וכן סתם שם בשו"ע ועי' בדברי המהרי"ל כדעת הר"ן ולא כסתימת השו"ע: ע"ב בר"נ ד"ה ובמוהל אמר וכו' היכא למיחש ליוצאין בין. ו לנכנסים בתחלת קריאת השני שלא יאמרו הראשון לא קרא אלא שני פסוקים ואי שלישי דולג היכא למיחש

דף יג ע"א בר"נ ד"ה ביוה"כ ממהרין לבוא וכו' שהכל כו' א"ל שבקת. ונ"ב ובפ' אמר להם הממונה ל"ו ההוא דנחת קמיה דרבה זעבד כר"מ א"ל כו' ועי' ר"ן סוף יומא דמהכי תרי עובדי שמנהגן לומר עבודת יוה"כ בחזרת הש"ן: ע"ב בר"נ הנמעל"ד ד"ה אין פורסין על שמע וכו' ועוד היכר וכו' אא"כ יש שם ששה ב"א כצ"ל: שם ד"ה אבל הגאונים ומש"ה בלפניה סגי בלי קביעות זימון בקביעות נ"ל כ"ל: שם בד"ה מנא הני מילי הבדלו מתוך העדה נ"ב ואתיא עדה עדה דכתיב לעדה הרעה הזאת:

דף יד ע"ב בר"נ הנמעל"ד ד"ה וליטול מנה יפה וכו' ואע"ג דקרא וקדשתו גבי כהן גדול וכו'. נ"ב שבע בחי' הוריות דף י"ב שהאריך לתמוה ולהוכיח דוקדשתו דפ' אמור גבי כהן הדיוט וצ"ל בדעת הר"ן דתדר"י לאו מוקדשתו דפ' אמור דכתיב גבי נשים פסולות קדרים ליה דאיצטריך לדדרשינן מיניה בספרא וביבמות דף פ"ח שאם לא רצה דפנו אלא מוקדשתו אותו וכהן לי דפ' פקודי פ' י"ג) ובקרא דבתריה גבי כהן הדיוט לא כתיב וקדשת אלא דמכה"ג ילפינן דכהן הדיוט נמי רא מקודם מישראל מיהו נ"ע דהא בריש פ' תשא (שם ל' פ' ל') כתיב וקדשת אותם גבי כהן הדיוט ודלמא דריש ליה תדר"י וי"ל לפום ה"א דר"ן דלא ילפינן הדיוט מכה"ג היינו משום דכה"ג משוח והדיוט דורות משוחים ומש"ה בקרא דפקודי דמיירי בהדיוט דורות כדכתיב והיתה להם משחתם לכהונת עולם לדורותם וקדשת אלא גבי כה"ג אבל בקרא דתשא דלא מיירי אלא באהרן ובניו דכולהו משוחים ניכהו כתיב אכולהו ואכתי הדיוטות דורות שאינם משוחים מנא לן:

דף טו ע"א בר"נ ד"ה בסנדל איני עובר וכו' א"נ כיון וכו'. נ"ב עי' שו"ת ריב"ש סי' רכ"ד: ע"ב בר"נ ואם היה דש בעיר מותר. נ"ב עי' בכ"ז גי' הש"ס שלפנינו: בר"נ ד"ה כל כהן שאינו לדוכן עובר בג' עשה וכו' וכדמתרגמינן אמור להם כד וכו' כצ"ל:

דף טז ע"א בריי"ף יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין. אמר ר' אחא בר חנינא תדע דבגבעונים מיבעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים כצ"ל: שם בר"ן עקר כרעיה וכו' דהא היא ברכה הסמוכה כצ"ל: ע"ב בריי"ף כי פרוע הוא ועד פסוק אחר כצ"ל:

ספר מרדכי למסכת מגילה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות והידושי דינים רבים :

הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו חרפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

[דף ב] **מגילה** נקראת בי"א בי"ב בי"ג וכו' **תשעד** אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כו' תניא בתוספתא (א) אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום [*ר"ל כיון שקורים כשמקדים] ומקיימין שמחה בזמנה : [שם] ואימא שיתסר ושיבסר אמר קרא ולא יעבור תניא בתוספתא דמגילה פ"ק היוצאין בשיירא והמפרשים בספינה קורין בי"ד וכ"כ בה"ג לא אמרו להקדים אלא לכפרים ויש מרבותינו שאומרים שאם אין בידם מגילה מוטב שיקדימו ויקראו ממה שלא יקראו כלל וכן נראה בעיני דגרסינן בירושלמי דמגילה פ"ק תניא רבי נתן אומר כל החדש כשר לקריאת מגילה שנאמר והחדש אשר נהפך להם וגו' אמר רבי חלבו ובלבד עד ט"ו הא דתימא כל החדש כשר לקריאת מגילה (ב) (*בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה) אבל לסעודה אין עושין אלא בי"ד או בט"ו ויהיו אלו לקריאה ואלו לסעודה ואפילו קודם י"א נראה לי די"א לא תנן אלא לכפרים משום יום הכניסה אבל להולכי דרכים לא תנן מדלא אמר רבי חלבו ובלבד מי"א עד ט"ו שמע מינה כדפירש' ותו ראיה מפ"ק דפסחים המפרש בים והיוצא בשיירא תוך שלשים יום זקוק לבער ומסיק אפי' אין דעתו לחזור אע"ג דלית (*ליה) [*ביה] משום בל יראה מקדימין זמן (ג) וחייב לבדוק והיינו דהוס' כדאפשר לו לקרות עמהן עד כאן לשון ראבי"ה : **תשעה** ומה שלא נהגו לקרות המגלה יום י"ד ויום ט"ו מספק בזמן הזה כדעבדי' בי"ט יש לומר משום דדילמא י"ד נקבע בזמנו ואיכא בט"ו משום ולא יעבור (ד) ואע"פ שקראו כבר [*ס"א וא"כ לאו זמנו הוא ואינו עובר בבל תוסיף אלא בזמנו מ"מ איסורא איכא וכו'] (ה) איכא איסורא בעלמא משום בל תוסיף ואפי' אי משום בל תוסיף ליכא הואיל ולאו זמן קריאה הוא כדאיתא פרק ראוהו ב"ד ובפרק המוצא תפילין מיהו איסור איכא הואיל ומכוין לקריאה ותנאי לא שייך הכא אי נמי יש כאן משום בל תוסיף דהא זמניה הוא אי מתרמיא ליה מבני מוקפין חומה והיה יכול להוציאם י"ח ודוקא משום איסור מלהכה נהוג שני ימים (*ואנן) [*ואע"ג דאנן] בקיאינן בקביעא דירחא ובקריאת מגילה לא נהוג עיין בסוף סוכה : בתלמודא פריך ואימא י"ב וי"ג **תשעו** ומשני י"ג לא צריך קרא זמן קהלה לכל היא *פר"ת לפי שהכל מתאספין לגוס אסתר שהוא בי"ג ומתאספין לעיירות כדרך שאר תעניות [*הלכך] לא צריך קרא דסברא הוא דשפיר קורין שבכל שנה ושנה היו מתאספין לשם פורים · וכן בשאלתות דרב אחאי ומכאן מצא לו סעד לתענית אסתר שאנו עושין שלא מצינו ראיה מפורשת בתלמוד אם לא מכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' כשחל פורים אחד בשבת מפרש שם מפני שאין יכול לקובעו בע"ש מפני שהן טרודין לטרוח בכבוד שבת והכי איתא בתשובת הגאון ואע"פ (*דט') [דאמרינן לקמן ט'] באב מאחרין ולא מקדימין משום דפורענותא הוא (א) : **הגה"ה** בתשובת רבינו יואל הלוי שכתב ראיתי שהקשה אדוני מורי ז"ל על תענית אסתר שלפני פורים למה אנו מתענין דהא יום שלפני פורים [*הוא] אע"ג שמגלת תענית בטלה חנוכה ופורים לא בטלו ואסור בתענית והאריך לתרץ ונראה לי דלהכי מתענין דאע"ג דלא בטלה מגילת תענית דפורים יום שלפניו בטל משום דיום י"ג יום נקנור הוא [*פירושו של נקנור וטוריינוס תמצא בפ"ב דתענית] והואיל ובטל עם שאר מגילת תענית כדאמר בפ"ק דר"ה בטל לגמרי שאפי' משום יום שלפני פורים לא נאסר מלהתענות כדאמרינן בפ"ב בתענית [*גבי] הא דתנן אע"ג שאמרו מקדימין ולא מאחרים מותרין בהספד ותענית ומוקמינן ליה בבני י"ד דקרו בי"ב (*ודקאמר) [*קאמר] יום טוריינוס הוא טוריינוס גופיה [*בטולי] בטליה משום יום שלפני ניקנור נקום וניגזור ע"ש · ורשב"ט כתב דחנוכה הוא פרסומי ניסא ופורים דכתיב בכתובים הוי ליה כד"ת ולא בעי חיזוק וראיה דבירושלמי (ו) מדמה להו [*י"ט דר"ח] דאמר בכל מתענין חוץ משבתות ויו"ט ור"ח וחנוכה ופורים · עד כאן הגה"ה : **תשעז** **הגה"ה** ומה שנוהגין ג' מחציות לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ מחצית השקל ובמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמן וליתנן במקום שירצה : [*כ"ז צ"ל כתוב לעיל קודם פי' ר"ת] (*הגה"ה זמן קהלה לכל היא פירש"י זמן מלחמה ולא צריך קרא והקשה ר"י (ב) דאי בלא קרא מהיכא ניתי לן דנקראת מגילה זולתי י"ד וט"ו אם אין קרא מרבה עוד זמנים ועוד אדרבה ביום נוח מאויביהם יש לקרות ולא ביום מלחמה (ע"כ) [על כן] פירש ר"ת וכו' · עד כאן הגה"ה) : **תשעח** תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף לאו דוקא מת מצוה דהא מבטלין ת"ת להוצאת המת שאין מת מצוה אלא נקט הכא מת מצוה משום דעדיף [*מעבודה] : **תשעט** [דף ד] נשים חייבות במקרא מגילה הלשון (*משמע דנקט מקרא מגילה) [*במקרא מגילה דנקיט משמע] שהן יכולות לקרות ולהוציא אחרים אף זכרים י"ח וכן משמע בריש ערכין דקאמר הכל כשרין לקרות את המגילה הכל לאתויי מאי לאתויי נשים והתם פרש"י לאתויי נשים שיכולות להוציא האנשים ובה"ג פי' דאין הנשים מוציאות אנשים וכ"פ ראבי"ה וראיה מתוספתא דמגילה נשים ועבדים וקטנים פטורים מלקרות המגילה ומהשתא הוו להו שאינם מחויבות בדבר ואין מוציאין אחרים י"ח ובה"ג (*גר') [*פסק] הכי אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במשמע מגילה והכי איתא בירושלמי דמגילה פרק שני אמר בר קפרא צריך לקרותה בפני אנשים ונשים וקטנים שאף הם היו באותו הנס בספק להרוג וכו' ועתה לא תקשה לריב"ל מן התוספתא דהא נשים חייבות בשמיעה ולא בקריאה (*ומיהו הנן) [*ומשום הכי] אינן מוציאות אנשים והוא דערכין י"ל לפי ה"ג דהא דקאמר נשים כשרות במקרא מגילה פי' להוציא נשים כמותן דס"ד שלא יהא קריאתן חשובה להוציא אפי' נשים קמשמע לן · ונראה לראבי"ה דנשים מברכות על משמע מגילה ואפי' אי קרו לעצמן ומספקא ליה לראבי"ה אי קטן מצי לאפוקי נשים דשמא אע"ג דתרוייהו פטורים מקריאה וחייבים בשמיעה דלמא אין חייבין בשוה כדאיתא פרק מי שהחשיך גבי חרש שוטה קטן הי מנייהו עדיף : שאף הן היו באותו הנס נשאל לרבינו תם **תשף** אם נשים חייבות בשלש סעודות בשבת והשיב דודאי חייבות שאף הן היו בירידת המן ועל ידי כן נתקן שלש סעודות בשבת : **הגה"ה** פרש"י בערבי פסחים בשם ר"י הלוי לפי שעיקר הנס היה על ידן וכן בנר חנוכה וכד' כוסות כדאמר בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור

עגאלו ומיהו הלשון לא משמע הכי דקאמר אף הן דמשמע שהן טפלות אלא נראה כדאיתא בירושלמי שאף הן היו באותו הנס להשמיד להרוג ולאבד ואע"ג דפרעה לא גזר אלא על הזכרים מכל מקום הנשים לא היו יכולות להתקיים בלא הזכרים עכ"ה : **הגה"ה** ואם תאמר יהיו נשים חייבות בסוכה שאף הן היו בנס דענני כבוד וכן יהיו חייבות במצה מטעם זה ומה צריך טעם דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ויש לומר דלא אמרינן הא טעמא אלא במילתא דרבנן כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות עכ"ה : **תשפא** חייב אדם לקרא המגילה בלילה ולשנותה ביום פי' רשב"ם דאין צריך לברך זמן ביום כיון שכבר בירך בלילה ור"ת אומר דגם ביום יש לברך זמן דעיקר מצות קריאתה ביום והכי משמע קרא אלהי אקרא יומם ולא תענה וגו' וכן משמע לקמן פ"ב כל היום כשר לקריאת מגילה ולקרות ההלל ובתר הכי קתני כל הלילה כשר לספירת העומר ואינו מזכיר לקרות המגילה משמע שאין חייב לקרות בלילה כמו ביום וה"נ אמרינן לקמן והימים האלה נזכרים ונעשים ור"מ היה רגיל לומר זמן ביום בלחש בתוך קך שהיו הקהל עונין אמן להפוקי מיד כל רבוותא : [דף ה] אמר רב **תשפב** מגילה בזמנה קורא אותה ביחיד ר"ת ור"ח פסקו כרב וראיה נפ"ק ב' לקמן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומסיק לא אמרו אלא בצבור אלמא דנקראת שפיר שלא בצבור ומיהו מצוה בי' וכן *פי' רבינו שמחה כרב ורב עמרם פסק כרב אסי ור"ג פי' וז"ל יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניה ולא לאחריה דאמר רב אסי מגילה בזמנה בי' וכיון דצריך י' יחיד לא מחייב לקרות דהיכי מברך הא ה"ל מוציא ש"ש לבטלה וכ"ת מידי דהוה אבי עשרה דצריכי לאזומני בשם וכי בצרו מזמני כי אורחייהו הכא נמי אע"פ דבצרי להו לא דמי להדדי דגבי ברכת המזון כל חד מחייב באנפי נפשיה לברך אבל גבי מגילה לא מחייב יחיד בקריאתה הלכך משום פרסומי ניסא קרי להו בלא ברכה עכ"ל : **הגה"ה** **תשפג** במסכת סופרים על רות איכה קהלת ושיר השירים מברך על מקרא מגילה (ז) ואם היתה כתובה בין הכתובים מברך על מקרא כתובים · עכ"ה : **הגה"ה** ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר וא"ת אמאי לא נקט ויוציאנה מרה"י לרה"ר דהכי אורחא דמילתא טפי שעומד ברה"י ומוציא לרה"ר וי"ל דמרה"י לרה"ר אין רגילות לטעות דמדכר [*ע"י מחיצות] אבל פעמים שעומד ברה"ר עם (הספר) [הסופר] והמגילה ולא מדכר ומייתי לה ד' אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר עיין בריש פ' לולב וערבה · עכ"ה : **תשפד** אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין אמר ר"מ היינו קודם שבטלה מגילת תענית אבל בזמן הזה כיון שבטלה מגילת תענית והותרו כל הימים אין אסורין בהספד ותענית (ח) אלא בחנוכה ופורים דמתפרסמא מילתא דניסא כדמפרש פ"ק דר"ה לבד מפורים דאית ביה מקרא מגילה אבל י"ד דאדר הראשון כיון דלית ביה פרסום ניסא ולא מקרא מגילה לא עדיף משאר מגילת תענית ומותר בהספד ובתענית ועוד קבל מור"ם דהא דאמרינן דאסור בהספד ותענית (ט) דוקא בקראו המגילה ונתעברה השנה ונשאל לרבינו גרשום **תשפה** מי שאירע לו אבל בפורים אם נוהג אבילות אם לאו והשיב כך דעתי נוטה שנוהג אבילות בפורים שלא מנו חכמים במשנה ימים שאין אבילות נוהג אלא שבת ורגלים ור"ה ויו"כ אבל ר"ח ופורים לא וכ"ת בפורים לא תנהוג אבילות דכתיב ימי משתה ושמחה הא תני רב יוסף שמחה שאסור בהספד משתה שאסור בתענית וכן חנוכה ורואה אדם נויסו מלאתי דלאחר שהתפללו בבית האבל בליל פורים בערב לעת קריאת המגילה מותר לילך לב"ה דאפי' עבודה דקרבן לבור מגילה דוחה אע"ג דעבודה דחיא שבת כדאמרי' פ"ק דמגילה כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם מבטלים ובאין לשמוע מקרא מגילה כ"ש דדחיא אבילות דרבנן ולענין שלוח מנות נ"ל דמותר ואדרבה חייב הוא לשלוח מנות דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה : **תשפו** אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון כו' רבן שמעון בן גמליאל אומר אף ספרים לא התירו ליכתב אלא לשון יונית וכתב יונית או כתב אשורית ולשון הקודש אבל כתב אחר ולשון אחר לא מכאן אסר רבינו יואל לגר להעתיק ספר חומש מספר פסול של כומרים ובשביל שהגר לא ידע לשון הקודש אלא לשון כומרים רצה להעתיק להיות לו לפירוש ועוד ראי' מפ' כל כתבי האמר היו כתובים תרגום כו' עד דמסיק תנאי היא עד מעשה באבא חלפתא שהלך אצל ר"ג ובידו ספר איוב תרגום והיה קורא בו כו' וצוה עליו וגנזוהו אלמא שאר לשונות (י) אפי' כתובים בכתבי הקדש אסור לקרות בהן ומה שאנו קורין בתרגום חומש ונביאים סמכו אההיא דמגילה שאמרוהו יונתן ואונקלוס (יא) ורש"י כתב בתחלת כל כתבי אם אמרום יונתן ואונקלוס לא כתבום ובעיר ווירצבור"ק מנעוהו לגר *להתפלל ולהיות ש"ץ וראיה מדתנן במסכת בכורים אלו מביאין ולא קורין הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו כשהוא בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל כשהוא בב"ה אומר אלהי אבותיכם ורבינו יואל התיר דגרסינן בירושל' בסיפא דהך מתני' תני רבי יודא גר עצמו מביא וקורא מה טעם כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב לארם מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים ריב"ל אמר הלכה כרבי יודא אתא עובדא קמיה דרבי אבהו ואורי כרבי יהודה והאמוראים פוסקים כרבי יהודה ודלא כמתני' ומעשה רב : [דף ג] כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר תימה לר"י אי לית ביה עשרה בטלנין תהא נידון ככפר בכל ענין ואי אית ביה י' בטלנין תהא נידון כעיר

[*שאל ר' עובדיה גר לדק את ר' משה המיימון ז"ל על עסק התפלות כשמתפלל ביחיד או בלבור מהו שיאמר אלהי ואלהי אבותינו אשר קדשנו וכו' והוציאנו ממצרים וכהלה רבות · השיב יש לך להתפלל כדרך שאנו מתפללים ואל תשנה בין ביחיד בין בלבור והטעם כי אברהם אבינו לימד כל העם והשכילם בדרך האמת ביחוד השם ובעטו בע"ז ולוה בניו ובני ביתו על ככה דכתיב כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ושמרו דרך השם לכן כל המתגייר עד סוף כל הדורות הם בניו של א"א ובני ביתו נמצא א"א אב לכל הולך בדרכו ולכל גר שיתגייר הלכך אביך הוא כמו אבינו אבל שהוציאנו ממצרים אם תרצה לשנות לומר שהוציא עמך תוכל לומר ואם לא שנית אין בכך הפסד שכל הנסים שנעשו אינתילוק בינינו וביניך שנאמר ואל יאמר בן הנכר הבדל יבדילני ה' מעל עמו הא למדת שאין הבדל והפרש וכתיב חקה אחת ומשפט אחד לכם ולגר הגר ודע כי במצרים אבותינו היו רובם עע"ז עד שבחר לנו משה בחירו והבדילנו מן העמים והכניסנו תחת כנפי שכינה לנו ולכל הגר חקה אחת ולא עוד שאנו מתייחסים אחרי האבות והם וכל הגרים מתייחסים אחר הקב"ה וכן מפורש בישעיה זה יאמר לשם אני וזה יאמר בשם יעקב וגם ממסכת

דהיא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) אבל נום אסתר לא פורענותא הוא : (ב) דמ"מ בלא :

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה זצל"ה :

(א) **אע"פ** שאמרו כפרים מקדימין כו' · ר"ל אע"פ שמקדימין בקריאת המגילה וגובין ומחלקין ביום שקורין כשמקדימין כמו שמפרש בתוספתא הטעם מפני שעיניהם של עניים נשואות ליום מקרא מגילה אפ"ה מקיימין השמחה בזמנה דהיינו בי"ד באדר : (ב) **בשביל** הולכי דרכים · אין זה לשון הירושל' אלא הספר מפרש דמה שמכשיר קריאת המגילה היינו בשביל הולכי דרכים וק"ל : (ג) **וחייב** לבדוק· תכ"ש הכא הואיל ויודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד : (ד) **ואע"פ** שקרא כבר · ר"ל בי"ד שהוא זמנו דאז אין עובר על ולא יעבור שהרי קרא בזמנו : (ה) **איכא** איסורא בעלמא משום בל תוסיף · ר"ל ממ"נ אין לקרות המגילה ג"כ בט"ו דאם תחשב קריאת יום י"ד לקריאה א"כ איכא ביום ט"ו איסור משום בל תוסיף ואם לא תחשוב קריאת יום י"ד לקריאה אז אסור משום בל יעבור דשמא אתמול היה י"ד באמת בשלשא שאנו עושים ב' ימים י"ט הוא משום דבי"ט לא כתיב ולא יעבור אבל במגילה לא שייך זה מטעם דפרי' ודו"ק : (ו) **מדמה** להא · ר"ל לר"ת : (ז) **ואם** היתה כתובה בין הכתובים במסכת סופרים הנדפס וז"ל ואע"פ שכתובה בין הכתובים מברך כו' : (ח) **אלא** בחנוכה כו' דכתפרסמא מילתא דניסא ר"ל בחנוכה מפורסם הנס מכח הנרות שמדליקין ובפורים מפורסם הנס מכח מקרא מגילה : (ט) **דוקא** בקראו המגילה ונתעברה השנה שקראו המגילה בי"ד ובו ביום עיברו השנה אסור בהספד ותענית · אשר"י : (י) **אפי'** כתובים בכתב הקדש · ר"ל בכתב אשורית : (יא) **ורש"י** כתב כו' אם אמרום יונתן ואונקלוס כו' · לא שהזכיר רש"י בדבריו אונקלוס דלא הוזכיר שם רש"י ר"פ כ"כ אלא תרגום יונתן ואותו תרגום מיירי שם אלא ה"ק שמכח מה שפירש"י ר"פ כ"כ מוכח דמ"ש פ"ק דמגילה דתרגום של תורה אונקלוס אמרו ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו דר"ל שהם אמרו אבל לא כתבו דהא רש"י כ"כ בהדיא אתרגום יונתן שר"ל אמרו ולא כתבו מם לא ה"ה מ"ש תרגום של תורה אונקלוס אמרו שג"כ ר"ל אמרו אבל לא כתבו

בכורים יש ראים ר"מ אומר גר מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא אמר ריב"ל הלי' כר"י עכ"ל]:

דהויא כעיירות גדולות ונראה לר"י דלעולם אין בו עשרה בטלנין ואפילו הכי אם הוקף מתחלה היה נידון ככרך ולא בעינן עשרה בטלנין במוקפין ומתניתין נמי לא תני ליה אלא בעיירות גדולות ושמא טעמא הואיל ולא שכיחי כולי האי לא חשיב להצריך להם עשרה בטלנין ואם תאמר הא בסמוך קאמר אכרך נמי דכי אין בו י' בטלנין נידון ככפר וי"ל דהאי כרך היינו עיר כמו שחכמים הקילו על הכפרים מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכין דהיינו עיירות ומה שפרש"י נידון ככפר לענין בתי ערי חומה משמע דלענין מגילה לא. ולא נראה דא"כ לא שייכא הכא מידי לשון התוספות: תשפז [דף ז] סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא פירש ראבי"ה שצריך לנהוג כלילי שבת ויומו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה ומורי ה"ר מרדכי כתב שאינו מבין דהא בתריה קאמר רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא הוה קא אתו רבנן אמר מאי האי דלא קאתו רבנן לבי מדרשא א"ל דילמא טרידי בסעודת פורים א"ל ולא הוי אפשר למיכלא באורתא א"ל ולא סבר לה מר להא דרבה דאמר סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב משמע דסעודה אחת די ודוק: שנינן פרק המקבל [*דף עח] תשפח מגבת פורים לפורים ואין רשאי עני לקנות מהם רצועות למנעלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר זו דברי ר' מאיר שאמר משום ר' עקיבא ורשב"ג מיקל והלכה כרבי עקיבא מחבירו: תשפט ועדיף יומי דפוריא כיום שניתנה בו תורה כי הא דמר בריה דרבינא הוה יתיב בתענית כולה שתא לבר מתרי יומי יומא דעצרתא משום שניתנה בו התורה ויומא דפוריא משום ניסא (ועי' שבת פח.): [דף טז] תשצ חוץ משירה זו שאריח ע"ג אריח רש"י פי' אריח הוא הכתב והלבינה הוא החלק שהוא גדול כפלים מן הכתב ואין נראה לר"ת דהא חלק לא יקרא לבינה ור"ת פירש שניהם מן הכתב השטה ארוכה קרויה לבינה והקצרה אריח והאריך בתוספות: הגה"ה אך (*בשיטת) [*בשירת] האזינו פר"ת שהיא לבינה ע"ג לבינה וכן מוכח במ"ס שכתב השיטות ארוכות זו כזו ושם שנינו האזינו שעשאה שירה ושירה שעשאה האזינו לא יקרא בו וזהו לבינה על גבי לבינה וכן נראה לר"י שכל השיטות ארוכות וכי היכי דבעשרת בני המן אמרי' דטעמא שלא תהא תקומה למפלתן פירוש כשהחומה שוה בשני ראשיה (יג) ואין בליטות עליה אין להוסיף כמו באותה שיש בה בליטות בב' ראשי החומה הכא נמי איכא מפלתן של ניכו"כ ושל רשעי האומות כדכתיב מראש פרעות אויב הם עבדיו יקום (יג) והך דשמעתי' לא תקשה דלא אתיא .מיעוט אלא אריח על גב אריח ו·לבינה ע"ג לבינה כמו בני המן עכ"ה · בירושלמי בעי כדין לעכב או למצוה ומסיק לעכב ר' יוסי ברבי בון אומר איש בריש דפא ואת בסוף הדף כזה:

איש	ואת
פרשנדתא	ואת
דלפון	ואת
אספתא	ואת וכו'

סליק פירקא

תשצא הקורא את המגלה [דף יז] הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה מכאן קשה על מה שפירש"י פ' אין עומדין [*דף לה] גבי אמצעיות אין להם סדר ראשונות ואחרונות יש להם סדר שאם שכח אחת מן הראשונות חוזר לראש וכן אם שכח אחת מן האחרונות חוזר לברכת רצה אמצעיות אין להם סדר שאם שכח אחת מן האמצעיות כל מקום שיזכרנה יאמרנה ולא נראה לר"י דהא משמע הכא שיש להם סדר כדמפרש טעמא שכולן מסודרות זו אחר זו ותנן נמי התם הקורא את המגילה למפרע לא יצא וכן בהלל וכן בקריאת שמע ולהפלה אם אמר למפרע נמי לא יצא הרי דצריך לאומרן כסדר ונראה לר"י אין להם סדר דאין להם לחזור לראש אבל חוזר לתחלת ברכה שטעה וגומר הכל על הסדר וכ"פ רשב"ם וכן תני לקמן גבי מגילה שאם השמיט פסוק אחד קורא על הסדר מכאן ואילך ואומר הכא בשמעתין וכן בק"ש והלל ומגילה ותפלה אלמא דתפלה וק"ש ומגילה שוים לאומרם על הסדר ואומר ר"י דנ"מ להאי פירוש [*נמי] בתענית צבור (א) שמתפלל ש"ץ ענינו בין גואל לרופא אם שכחו אין מחזירין [*אותו] אפילו אם לא סיים אלא אותה ברכה אין מחזירין וכל היכא דאמרינן אין מחזירין אם הוא חוזר ברכה לבטלה היא אבל לפירוש רש"י שאומר הברכה במקום שנזכר אם שכח ענינו יאמר במקום שנזכר · והגאונים פסקו כרב אסי (א) וכן ר"י דהא רב ששת קאי כוותיה ופריך לרב הונא ממתניתין ודחיק לשנויי ועוד דבשל סופרים הלך אחר המיקל עיין בא"פ פרק אין עומדין: מתני' קראה סרוגין ומתנמנם [יצא] כו' ירושלמי מעשה בחד דהוה יתיב קומי ר' זעירא וקא מתנמנם אמר ליה חזור בך דלא כוונתה ואיכא למימר דלא פליג אמתני' דאם קרא מתנמנם מאחר שהוציאה בפיו יצא אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא: תנן אין מדקדקין בטעיותיה יצחק בר אבא בר מחסיה ורב חננאל הוו יתבי קמיה דרב חד אמר יהודים וחד אמר יהודיים ולא חזר חד מנהון רבי יוחנן קרי כולהו יהודיים:* ואפילו שהה יותר מכדי לגמור את כולה יצא וכ"פ ר"ח דהא רב אמר אין הלכה כרבי יהודה וקי"ל דהלכה כרב באיסורי וכ"פ השר מקוצי עיין בפרק מי שמת וס"פ בתרא דר"ה: [דף יח] תשצב לא קשיא הא בכולה הא במקצתה פירוש כיון דבמקצתה כתובה כתיקון חכמים כשרה וקרינא ביה בספר ואין כאן איסור משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה תשצג ומינה יש ללמוד דס"ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק דאין להפסיק לקורא להביא ספר תורה אחרת אלא קורא אותה בע"פ כיון דלא אפשר שתחלת הדבר לא היה דעתו לקרות בע"פ ותו יש לחוש להביא ס"ת אחרת כדאמרינן ביומא ובסוטה גבי כ"ג דקורא אחרי מות בס"ת ובעשור לחדש שבחומש הפקודים קורא על פה ופריך בגמרא ונייתי ס"ת אחריתי וניקרי ומשני ר"י מפני פגמו של ראשון ר"ל אמר מפני ברכה שאינה צריכה פרש"י שאם היה מביא ס"ת אחרת היה הקורא צריך לברך לפניה ולאחריה הלכך קורא ע"פ דבחד ברכה נפיק ואע"ג דליכא פגמו של ראשון שהרי פגומה היא וחסרה היא (ב) מיהו משום דריש לקיש יש לחוש משום ברכה שאינה צריכה דלא פליגי אלא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: תשצד והא דפסקינן דלכתחלה קורא ע"פ פסוקין החסרים ה"מ אם לא קרא עדיין ג' פסוקים או שהוא רביעי בר"ח או בחולו של מועד שצריך לגמור הפרשה שאין מוסיפין עליה או שהחסרון בסמוך לפרשה שני פסוקין דאין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים כדאמרינן לקמן פ"ג דהוי דומיא דכ"ג דמוטל עליו לקרות הכל אבל אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך אשר נתן לנו ויגמור ויביאו ס"ת אחרת ויקרא אחר דאין כאן ברכה לבטלה ואין כאן משום פגומה דהא פגומה היא קמרתי מאבי"ה: [*ואין צריכות שרטוט והלכתא מזוזה צריכה שרטוט בגמ' דף י"ח חסר שם והלכתא מזוזה צריכה שרטוט]: תשצה נכתבות שלא מן הכתב (ג) מזוזה צריכה שרטוט מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה אומר ר"ת דאע"ג דס"ת לא בעיא שרטוט בין שורה לשורה אבל מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה דהיינו מזוזה שיש בה מלכות שמים וכן פי' ר"ת דמגילה צריכה עיבוד לשמה גם בתגין בזיונין ובחטרת החי"ת ובפתיחות הה"א והקו"ף ובקולי יודי"ן ובהיקף גויל ובכל ענייניה היא כספר תורה מלבד שהתלמוד דימה אותה לאגרת שאם הטיל בה שלשה חוטין פירוש ג' תחיבות אבל ספר תורה צריכה שתהא התפורה כולה בגידין כדאיתא התם: ובלבד שיהיו משולשין פירש"י שיהא מראש התפר עד מקום תפירת הגידין כממנו עד הגיד השני ומגיד השני לשלישי כמשלישי עד סוף התפר וכן נראה לר"י דהא משמע במכות גבי ערי מקלט הכי ויש מפרשים דמשולשין דקאמר שיהיו הגידין בראש המגילה ובסופה ובאמצעיתה דכה"ג קרי משולשין פרק כילד מעברין דתנן וכן ג' כפרים המשולשין אם יש בין החיצונים קמ"א אמה ושליש ושני הפרושים יכולים להיות אמת ויש להחמיר (ג) ולעשות כשני הפירושים כשתופרין המגילה בגידין: [דף יט] שיור התפר הלכה למשה מסיני מספקא לן אי בעינן במגילה שיור התפר וסברא היא דבעינן בכל הספרים שיור התפר שלא יקרע: [דף כד] ר' יהודה אומר תשצו כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע כו' משמע הא אם ראה מאורות פורס על שמע ותימה דבפרק החובל [*דף פז] פטר ליה ר"י [*סומא] מכל המצות [*פי' אפי' (לא) ראה מאורות מימיו] וי"ל אע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מפטרא במ"ע שהזמן גרמא ולא מחייבא אפילו מדרבנן כ"א בנר חנוכה ובמגילה ובארבעה כוסות שאף הן היו באותו הנס מ"מ סומא חייבוהו חכמים שלא יהא לגמרי כעכו"ם משא"כ באשה דמחייבא בשאר מצות אבל סומא אי לא מחייבינן ליה מדרבנן הוי כעכו"ם לגמרי (ג) הלכך אם ראה מאורות מימיו תשצז יפרוס על שמע ומוציא אחרים י"ח ימשום דאתי דרבנן ומפיק דרבנן ק"ש דרבנן כדאיתא פרק מי שמתו: ונשאל לה"ר טוביה מוויג"א איך סגיא נהור תשצח פוטר בניו ובני ביתו מקידוש והא לרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות פרק החובל א"כ לא מיחייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא והשיב דאשכחן דכוותיה גבי קידוש גופיה דאמרינן פרק תפלת השחר מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס והתם מוכח דהיינו שעה ורביע קודם הלילה שעדיין לא קידש היום דאין לומר דשאני התם דתוספת שבת דאורייתא כדאמר פ"ק דר"ה השנה ור' ישמעאל (דאמר) דמוסיף מחול על הקודש מנא ליה נפקי ליה מדכתיב ועניתם את נפשותיכם הא ליתא כבר פירש רבינו תם דלא נפקא לן מהאי קרא (*אלא) [*ולא] מדכתיב תשבתו שבתכם אלא דוקא לאחריה (*דעד) [*דעל עד] הערב דמינה סליק קאי שהוא תוספת של אחריה דוקא והשתא ניחא הא דקאמר פ"ק דמו"ק הלכתא לר' ישמעאל דבתוספת שלפניה איירי התם לכך קאמר הלכתא היא ולא קרא וא"כ (לר"ע) [לר' ישמעאל] דאמר הלכתא לא הוי תוספת שבת מה"ת ואפ"ה נפיק בההוא קידוש דמקדם מבע"י דאינו אלא מדרבנן ע"י קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך גם בנדון זה האי סגי נהור יש לומר שמוציא אחרים המחויבים ידאורייתא אע"פ שאינו מחויב הוא אלא מדרבנן דאע"ג דגבי נשים פרק מי שמתו פריך גבי ברכת המזון אלא אי אמרת דרבנן היכי אתי דרבנן פירוש נשים ומפיק דאורייתא פי' אחרים יש לומר דשאני נשים דלא יבואו לידי חיוב לעולם אבל זה יכול לבא (ד) לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח והואיל וכן יכול להוציא אחרים ידי חובתן אע"פ שהוא מדרבנן והם מדאורייתא דהא פרק שלשה שאכלו אמר ר' יוחנן לעולם אינו מוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן ואע"ג דכזית וכביצה אינו אלא מדרבנן כדאמרינן פרק אלו עוברין דקאמר התם אסמכתא נינהו אפ"ה מוציא מי שאכל כדי שביעה גמורה שהוא דאורייתא הואיל ויכול לבא לידי חיוב דאורייתא אם יאכל עד שישבע ומיהו כ"ל דאין ראיה לכאן דהתם בידו להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא אבל כאן אין בידו להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא באותה שעה ומ"מ ראיה היא מקידוש שרשאי לומר על הכוס מבע"י אע"פ שאין בידו להביא עצמו לכלל חיוב דאורייתא באותה שעות וה"ל לגבי יציאת קידוש כמקדם באמצע השבוע לשם שבת ועוד יש לומר גבי האי סגי נהור דחייב מדאורייתא וקי"ל כר' מאיר בהא דאמרינן סומא חייב מדאורייתא במצות ואע"ג דקיי"ל פרק מי שהוציאוהו ר' מאיר ור' יהודה הלכה כרבי יהודה הכא הלכה כר' מאיר דסתם ליה כוותיה פרק החובל דקתני ויסן שביים פטור משמע הא סומא שביים חייב ומהאי טעמא קאמר עלה בגמרא מתניתין דלא כר' יהודה ועוד דמסתברא דהכא הלכה כר' מאיר דקיימי רב אחא בר יעקב ורב ששת ורב (*יוסף) כוותיה פרק ערבי פסחים דהתם לא פטר רב אחא בר יעקב סומא (ה) אלא משום דכתיב בעבור זה דמינה דריש דסומא פטור מלומר הגדה (*ומדרבנן) (ו) [*מיהו שאני התם דמדרבנן] נמי פטור (ז) אע"פ דלית ליה מלה בזמן הזה דרבנן כדאיתא סוף פרק ערבי פסחים: תשצט רבינו יהודה בר' קלונימוס היה מסופק אם סומא מברך בורא מאורי האש כיון דקי"ל כרבנן דאמרי סומא פורס ע"ש דאית ליה הנאה מיניה ולראבי"ה נראה דלא מברך דהתם לאו בהנאה גרידא תליא מילתא כדתנן פרק אלו דברים אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו והתם תניא שאין מברכין עד שירא שלהבתו וישתמש לאורה כו' כדמפרש התם אבל בפורס על שמע בהנאה תליא מילתא ואפי' מאחרים כדמייתי והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה: לעיל (דף יט) הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחש"ו פר"י דאפילו בקטן שהגיע לחינוך איירי דאל"כ לא היה רבי יהודה מכשיר ואם תאמר מאי טעמא דתנא קמא הא כיון דקריאת מגילה דרבנן וקטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן כדאיתא פרק מי שמתו [*דף כא] דהיכא שאכל אחב שיעורא דרבנן בכזית או כביצה הבן מברך לאביו דאתי דרבנן ומפיק דרבנן וכן נמי בפרק לולב וערבה [*דף לב] גבי הלל מי שהיה עבד ואשה וקטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרים ואמאי לא אתי הכא נמי דרבנן ומפיק דרבנן י"ל דקטן במגילה אינו מוציא גדול משום דקטן הוי תרי דרבנן חדא שאינו רק הגיע לחינוך ועוד דמגילה דרבנן וה"ה דקטן שאכל כזית שמה לא יוציא גדול דאכל כדי שובעו [*נל"ה כזית] אלא דוקא שאכל קטן כדי שובעו יוציאנו · תוס': [דף י] תת הקורא המגילה במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא והני מילי בצבור אבל ביחיד יצא ידי חובתו ובלפנת פענח נמצא שם שזה שהתירו ביחיד לקרות במגילה הכתובה בין הכתובים הני מילי בימי חכמים שהיו

כתובים

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דאמצעיות אין להם סדר: (ב) נראה דבזה"ז דכל אחד נלחו הכי מברך תחלה וסוף ליכא למיחש לדר"ל: (ג) מגילה:

בגדי ישע

בתבו והא דאיתא בברכות אמר ר' אמי לעולם ישלים אדם שנים מקרא ואחד תרגום מ"ש ואחד תרגום ד"ל שיאמר אותו בע"פ וק"ל: (יג) ואין בה בליטות עליה אין להוסיף · פי' דכשהחומה שוה למעלה זלמטה שאין לה בליטות כלל מלמטה יותר מלמעלה תפול בקל ואין יוכל להוסיף בנין עליה משא"כ בחומה שיש לה בליפה מב' צדדיה אף אם יוסיף עליה ויגביה החומה ויקים אותה לא תפול: (יג) והך דשמעתין לא תקשה ר"ל אין להקשות דאמר כל השירות לבינה ע"ג אריח או אריח ע"ג לבינה חוץ מזו והא איכא נמי שירת האזינו דאינה אריח ע"ג לבינה או איפכא ומשני דלא כו':

סליקא פירקא

(א) שמתפלל ש"ץ ענינו בין גואל לרופא · ר"ל ושכח לאמרו עד שסיים ברכת רפאנו ואם כן לר"י ורשב"ם אין לו להחזיר ולהתפלל ענינו דאם יתפלל ענינו וצריך להתפלל גם רפאנו דהא ענינו נתקן בין גואל לרופא ואם כן היתה ברכת רפאנו ברכה לבטלה וק"ל: (ב) ולעשות כב' הפירושים · וא"ת והיאך אפשר וי"ל דלא קפדינן אלא שלא יפחות אבל יוסיף כרצונו: (ג) הלכך אם ראה מאורות כו' ואתי דרבנן ומפיק דרבנן · אע"ג דמביא לקמן בס"ם תשצ"ט דלא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן כבר הקשו התוספות זה דף כד ע"א וחילקו בין סומא שהוא גדול לקטן ע"ש: (ד) לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח · ר"ל נתרפאו עיניו: (ה) אלא משום דכתיב בעבור זה · ר"ל ש"ם מדמצריך קרא למפטר גבי האגדה ש"מ דסומא חייב במקום אחר דאורייתא: (ו) ה"ג ומיהו שאני התם דמדרבנן נמי פטור ר"ל לעולם אימא לך דאין הסומא חייב אלא מדרבנן והא דאצטריך קרא בעבור זה לפטור אותו מהאגדה היינו משום דיהיה פטור אף מדרבנן ומביא הכתוב לאסמכתא בעלמא והטעם שפטור כאן אפילו מדרבנן הוא משום שאמר התם דבעינן דאורייתא תיקון ע"ש: (ז) אע"ג דלית ליה מצה · נ"ל דצ"ל אע"ג דאית ע"ש:

ידיישנו

כתובים בגליון כמו מגילות שלנו. אבל עתה שאינו כן אפילו ביחיד לא יצא *והקורא אותה קורא ופושטה כאגרת וכשיגמור חוזר וכורכה כולה ומברך אבל בתשובת הגאון נמצא כורכה וקורא כספר תורה ואינו פושטה כאגרת וכן נמסר בשתי ישיבות ונהגו בכמה מקומות שקורא וכורך כס"ת: [דף כ] אין קורין את המגילה וכו' עד הנץ החמה נראה לראבי"ה דהני מילי בהנהו דכתיב בהו ביום בהדיא אבל לילית לא כתיב ביה יום בהדיא אלא וראיתם אותו בראייה תליא מילתא ומעמוד השחר שרי לכתחילה וכן עמא דבר: [שם] וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה ואומר בגמרא סלקא דעתך אמינא תהא כראייה ראשונה של זב קמ"ל כיון דבעיא ספירה וספירה ביממא הוא אלמא כל מילתא דלא סליק ביומיה דבעיא ספירה לא אמרינן מקצת הלילה ככל (הלילה) [*היום] עד לאחר הנץ החמה ומכאן פסק רבינו מאיר תתב באבל דלא אמרי' מקצת היום ככולו לא ביום שביעי. ולא ביום ל' עד הנץ החמה ומיהו לענין שמועה רחוקה לא בעינן ספורים אלא שעה אחת סלקא אפילו בלילה: [שם] תתג כל הלילה כשר לקצירת העומר ולספירה ולהקטר חלבים והלכתא כהך סתמא דבלילה איתא ולא ביום וכ"כ בה"ג מי שלא בירך על ספירת העומר בלילה לא יברך ביום מהך סתמא דמגילה (ח) דדייקינן בפ' העומר דלילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף בלילה יום דבתריה פסול וכן פי' ר"ת וכבר שאלו לרבינו יעקב בר' יקר מי שלא בירך בלילה מהו שיברך ביום והשיב שכר ספירה יהבינן ליה שכר ספירה בזמנו לא יהבינן ליה ואין הדבר ידוע אם אמר להם לספור למחר ולברך או לספור בלא ברכה וראבי"ה אומר דודאי כי לא בירך בלילה לא יברך ביום משום ברכה לבטלה אבל מונה בלא ברכה ולולי שקשה בעיניו לחלוק על ה"ג היה אומר לברך ביום כההיא דפרק תפלת השחר טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים ודווקא בשגגה ולא בביטול כדקאמרינן התם: במסכת ברכות אמרינן פשיטא דהיכא דנקט כסא דחמרא בידיה וסבר דשיכרא הוא פתח ובירך וכו' אלא היכא דכסא דשיכרא בידיה וקסבר חמרא פתח אדעתיה דחמרא וסיים בדשיכרא בתר פתיחה אזלינן ולא יצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ויצא ולא איפשיטא מכאן דקדק רבינו אבי העזרי דהיכא דקאי בה' ימים וקסבר שהם ארבע פתח ובירך אדעתא דארבע וסיים בה' אי נמי להיפוך לא יצא הואיל ולא איפשיטא אזלינן לחומרא וחוזר ומברך וסופר כהלכתו כההיא דפרק מי שמתו דאמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר קסבר ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא וחוזר ואומר אמת ואין בו ברכה לבטלה הכי נמי ספירת העומר דאורייתא חוזר ומברך וסופר ועוד כתב ראבי"ה שאם אינו יודע חשבון הימים ודעתו לברך ולסיים כמו שישמע מן הקהל או מחביריו ואדעתא דהכי פתח ושהה בסיום עד שישמע הימנו וכן סיים גם הוא אחריהם דכה"ג נפיק דפתיחה וסיום איכא: פרק רבי ישמעאל אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי רבנן דבי רב אשי מני יומי ומני שבועי אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא וקיימא לן כאביי אבל רבינו אפרים פי' מצוה למימני יומי עד שיגיע לכלל שבוע כגון שהיום ז' ימים שהם שבוע א' אבל בח' וט' וי' א"צ למנות עם השבוע הבא יום של שבוע שעבר אלא הכי מברך על ספירת העומר שהן שבוע אחד ויום אחד ואין צריך לומר שהיום ח' ימים שכבר מנאם בשבוע שעבר וכן לט' ולי' וכן כל הסדר אבל שבוע צריך להזכיר עם כולן אבל בתשובת הגאון מצא ראבי"ה דשבוע לא צריך למימני עד סוף השבוע וכשיגיע לט' יאמר שהיום ט' ימים וכן כל השבוע עד שיגיע לי"ד שהן שני שבועות וזה להפך מרבינו אפרים:

סליקא פירקא

הקורא את המגילה לאחריה תתד באתרא דנהיגי מאי מברך בה"ג אמר מרנא רבנא נתן ראש ישיבה הכי נהוג במתיבתא לומר בא"י אמ"ה הרב את ריבנו ולא לימא האל דקאמר כבר ה' אלהינו (א) וצ"ע בברכת המזון אם יש לומר האל אבינו מלכנו במסכת סופרים תניא צריך ליתן שבח והודאה על הגאולה ועל הפדות וחותם בא"י משלם גמול לאויבינו ומגן לצדיקים ומושיע לישראל מכל שונאיהם ואח"כ מקלס הצדיקים ברוך מרדכי ברוכה אסתר ברוכים כל ישראל רב אמר צריך לומר ארור המן ארורים בניו אמר רבי תנחום צריך לומר חרבונה זכור לטוב: [שם] תתה אין קורין בפרשה פחות מעשרה פסוקים ופרשת עמלק שקורין בפורים שהיא ט' פסוקים (א) הואיל ובחד ענינא הוא לית לן בה והכי איתא בירושלמי (ב) והכי איתא גבי הפטרה לקמן דהיכא דמפסיק (בחד) ענינא קורין פחות מכ"א פסוקים *ובפרשת האזינו קורא כסדר הזי"ו ל"ך (ג) באלפסי משמע שבמנחה שבשבת וביום שני וחמישי קורא הזי"ו ול"ך ואנו אין מנהגינו אלא בשבת הזי"ו ל"ך (*ולא) כפירוש האלפסי: ו' וירא ה' ובמסכת סופרים כתב וישמן לו' ור"ח כתב וירא לו' [*ברי"ף כתב ל' לו חכמו] (ד) ובספרי כתב לולי וכ"פ רש"י וכן עמא דבר עיין תוספות פרק ראוהו בית דין: רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק תימה לר"י על מנהגינו שאנו קורין בתעניות ויחל והראשון מתחיל שם והוא לסוף שני פסוקים מפרשה שלמעלה והא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסין שלא יאמרו שקרא אחד לפניו והתחיל בפרשה ולא קרא רק שני פסוקים וליכא למימר דקיימא לן כרב דאמר דולג ולא חיים לגזירה דנכנסין ויוצאין ולא חיים אלא לשמואל דאמר פוסק דהא לקמן פריך מהא דאמרינן אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואי איתא למ"ד דולג לדלג ולמ"ד פוסק נפסיק ומשני שאני התם דאפשר משמע דהיכא דאפשר אין לדלג וא"כ [*אפילו למ"ד דולג מצינו] (לוי) דחיים לגזירה דנכנסין ויוצאין היכא דאפשר ובפ' ויחל (ה) ובפ' והקרבתם אפשר ועוד דהאידנא התקינו לברך לפניה ולאחריה [איכא] משום גזירה דנכנסין ויוצאין מסתמא הויא אליבא דרב וי"ל בדוחק דפרשת ויחל [ופרשת והקרבתם] ודאי ליכא למיגזר מידי משום דפרשת ויחל ופרשת והקרבתם ידועים הם ויודעים הכל שלא קרא לפניו שום אדם וליכא למיחש משום נכנסין ויוצאין וצ"ע: שאין בו ביטול מלאכה לעם תתו כגון ראשי חדשים (ו) כי דוקא לנשים ניתנה מצוה זו בשביל שלא פרקו נזמיהם לעגל ועוד אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים מדכתיב אבל נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא והתם גבי ר"ח קאמר וקרי לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא: תתז אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו וכו' בירושלמי מפרש היינו דוקא כשמתפללין בשביל הצבור ובצבור אבל היכא שמתפלל בינו לבין עצמו בביתו ש"ד דהיכא שמתפלל על הצבור ובצבור ואין נענה כשיפא ליה מילתא שמהרהרין אחריו שאין הגון: [דף כג] דכי נפלי אאנפייהו מצלי אצלויי לעיל גרסינן בתלמוד ואי בעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד כעולא דאמר עולא לא אסרה תורה וכו' ר"י פירש דמעיקרא אסרה להם מדרבנן אפילו בלא פישוט ידים ורגלים ולבסוף קאמר איבעית אימא דאינו אסור מדרבנן ורב פישוט ידים ורגלים עביד שזה אסור מן התורה ומיהו קשה לישנא קמא דאסור (אפילו) מדרבנן אפילו בלא פישוט ידים ורגלים יש לתמוה על בתי כנסיות שיש להם רצפה ונופל שם ש"ץ על פניו [*ואומר ר"י דאצלי אצלויי ובהכי שרי] וכן משמע (ז) דקתני התם ברייתא דבסמוך קידה על אפים וכו' ואמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דמצלי אצלויי פי' שהיתה שם רצפה של אבנים ומתהפכין על צידיהן שלא היו נראין כמשתחוין אע"פ שלא היו עושין פישוט ידים כלל ושמעתי דמשום האי טעמא משימין ביהכ"פ עשבים בביהכ"נ לכסות את הרצפה משום דנופלים על פניהם כשאומרים והכהנים והעם וכו': תתח והמוסיף לא יוסיף על שלשה השיב ר"י בר' אברהם על מעשה שבא לפניו שאירע ג' חופות ביום ד' אחד והיה אחד מהן כהן וב' ישראלים והורה שביום ה' היו יכולין לקרות בתורה ואע"פ ששנינו והמוסיף לא יוסיף על שלשה · (והשיב) נראה בעיני דהוי כמו מועד דקורין ארבעה כדקאמרינן בפ"ק דכתובות דמדמה חתן למועד וימי המועד שלו חשיב ליה [*לדידיה] רגל וכי היכי דאמרי' במועד אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים שבצנעה נוהג הכי נמי אמרינן בחתן דאינו נוהג בו אבילות וא"ת א"כ אפי' כשאין שם אלא חתן אחד יהיו קורין ארבעה נראה לומר (ח) דאין חשיב מועד אלא לגבי חתנים גופייהו אבל לגבי אחרים לא דהכי אמרי' פירקא קמא דמועד קטן חתן הנולד בו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה לו ולאיצטליתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל הלכך גבי דידהו קרינן ליה מועד אבל כשהאחרים יקראו בתורה בעדו יותר משלשה לא שהרי שנינו לא יוסיף משלשה אבל אותם ארבעה שאירעו בתוכו יום חמישי כולם היו חתנים והיה להם מועד לכן הכהן קורא פעמים (ב) ואחריו בנים הישראלים הרי ד': [שם] תתט חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה פר"ת דקי"ל כמאן דאמר עולה שהרי בשל סופרים הלך אחר המיקל לכן אנו נוהגים בתענית ובט"ב וביוה"כ במנחה דהשלישי מפטיר משום דאז אסור להוסיף על שלשה בני אדם אבל בשבת ויו"ט שמותר להוסיף עליהם אז אנו עושין כמאן דאמר אינו עולה ואע"ג דאמר פרק בני העיר קרו בואתה תצוה שיתא וחד בכי תשא מכל מקום תקנו עכשיו שיקרא המפטיר שהוא שמיני בכי תשא כדי לנהוג אליבא דתרוייהו · כך השיב רבינו תם לרבינו משולם · וכן פסקו רב עמרם ורב יהודאי גאון דכיון דנהיגין בשבת לקרות ז' בלא מפטיר משום הכי נהגו לומר קדיש בין השביעי למפטיר להודיע שאינו מן המנין השבעה כמו שתקנו קדיש בין תפלת ערבית לי"ח ברכות להודיע דתפלת ערבית רשות ולפיכך חוזר המפטיר וקורא במה שקרא השביעי ובימי חכמי התלמוד לא היה כן אלא קורא המפטיר מה שלא קראו עדיין והכי מוכחא סוגיא דשמעתין דקאמר כיון דמשום כבוד תורה כנגדו נמי לא בעינן ולא קאמר כיון דאינו [*אלא] חוזר וקורא (אלא) מה שקראו אחרים כנגדו לא בעינן ורבינו אליעזר הנהיג שאפילו בשעה שמוציאין ג' ספרי תורות שקורין הז' בכולן ולאחר שקרא השביעי בס"ת שלישי יאמר קדיש והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא בס"ת האחרון כבשאר שבתות השנה וכן הנהיג רבינו משולם את בני עירו (ט) וכן נוהגין בצרפת ואין להקשות על מנהגינו שקטן קורא (ג) במוספין דהא קטן עולה למנין ז' וכ"ש שקורא לפרשת המוספין: [שם] לא שנו אלא במקום שאין מתורגמן משמע מהכא שאפי' בימיהם יש מקומות שאין מתרגמין ומכאן סעד למנהג אשכנז שאין נוהגים לתרגם: [שם] תתי אין פורסין על שמע מפרש בירושלמי דאם התחילו בי' ויצאו מקצתם גומר ועל היוצאים שאין מניחין שם י' נאמר ועוזבי ה' יכלו: תתיא [דף כד] מדלגין בתורה בענין א' ובנביא בשני עניינים כאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן והא דמדלגין מן ויחל לפסל לך משום דהכל ענין אחד הוא דהא כהן גדול מדלג וגולל מאחרי מות לאך בעשור דהכל ענין אחד הוא כדאיתא ביומא ובסוטה ובכדי שלא יפסיק התורגמן אבל בעשור שבחומש הפקודים מרוחק וא"א בדילוג ובגלילה להכי קורא (ד) מבחוץ *תניא בתוספתא בני הכנסת שאין להם שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא וטעמא [*משום] דאל"כ במאי מינכר והך תוספתא מיתניא קודם תקנה שתקנו לכל אחד לברך לפניה ולאחריה משום הנכנסין והיוצאין והכי לא מינכר אבל לדידן שהתקינו לברך לפניה ולאחריה לא צריך לישב דמינכר בברכה שמברך שבע פעמים לפניה ולאחריה ומשום הכי כהן הקורא פעמים במקום שאין לוי א"צ לישב בינתים ומשום רבינו יהודה כתבו דאם אין בב"ה רק כהנים יקרא אחד ז' פעמים ועל כל פרשה יברך לפניה ולאחריה: *ראש הכנסת או חזן לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו פי' אינו נוטל שררה לעצמו ואע"ג דאקריאה דתורה קאי ה"ה במגילה וכן ש"ל שהוא שושבין וקורא נראה דצ"ל לו אחר קרא · ראבי"ה: חזן העומד לקרות אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא כך היה בתוספתא ומייתי לה הכא באלפסי והכי איתא בירושלמי דפירקין רב שמואל בר ר' יצחק עאל לבית הכנסת הוה חד בר נש קאי וקרי ולא מוקי בר נש תחותיה אמר ליה אסור לך כשם שניתנה התורה ע"י סרסור וכו' ויליף לה מדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם: תתיב *אין פותחין פתח בית הכנסת אלא למזרח פרק קמא דברכות פר"י דוקא לדידהו בני בבל שהיו הופכין עצמן לנגד מערב כי א"י במערב אבל לדידן לא: תתיג *כהן אחר כהן לא יקרא מפני פגמו של ראשון רבינו אפרים היה מוחה לכהן שהוא שליח צבור לקרות כהן חברו לס"ת וכן לוי שהוא חזן לקרות לוי חברו לספר תורה כדאמרינן כהן אחר כהן לא יקרא מפני פגמו של ראשון וכן בלוי כמו כן ורבינו יואל דחה סברתו וראייתו ואמר כי מנהגנו טוב כי הכל יודעין שכהן מותר להיות שליח צבור (י) ואי משום אורחים הבאין

הגהות מהר"י ומהצ"ש (א) הואיל ופסק ענינא ביה: (ב) ואף אם הי' שם לוי כיון שהלוי לא היה חתן: (ג) הפטרה במוספין ביום שקורין מוסף היום בס"ת דהא כו': (ד) בעל פה:

בגדי ישע

(ח) **דדייקינן** בפרק העומר · פרק ר' ישמעאל נקרא פרק העומר משום דמיירי כולו מעומר וכן בב"מ קורא המרדכי פרק איזהו נשך פרק הרבית משום דמיירי ברבית:

סליק פירקא

(א) **וצ"ע** בברכת המזון אם י"ל כו' וקשה למה יהא חילוק בין ברכת המזון לברכת הרב את ריבנו דהא גם בברכת המזון אמר כבר ה' אלהינו וכ"כ לעיל בסוף מסכת ברכות בנוסח ברכת המזון סי' רי"ז בפשיטות אבינו מלכנו ולא הזכיר האל וי"ל דמ"ה יש סברא בברכת המזון לומר האל משום דמפסיק בין ה' אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו בתיבות הטוב והמטיב כדאיתא שם הנוסחא ולא כנוסחא שלנו וק"ל: (ב) **והכי** איתא גבי הפטרה לקמן סימן אלף קכ"ו דקאמר שם המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים כנגד ז' שקראו בתורה שחיובייהו כ"א פסוקים כי כל א' צריך לקרות ג' פסוקים והוי שכתב קורין פחות מג"פ ר"ל מפטירין פחות מכ"א פסוקים דאז לא מגיע נגד כ"א שקרא ג' פסוקים ובס"א בספרי דפוס כתב פחות מכ"א פסוקים: (ג) **באלפסי** משמע כו' שבמנחה כו' לעיל דף שע"א ע"א כתב ובשבת מרביעי קורא כו' ש"מ דעד השתא לאו בשבת קמיירי: (ד) **ובספרי** כתב לולי ר"ל ללמ"ד דהזי"ו ל"ך ולא כמ"ש הרי"ף והרא"ש לו חכמו עיין ברש"י ותוס' פרק בתרא דר"ה: (ס) **ובפרשת** והקרבתם ר"ל המפטיר בי"ט בחוה"מ דפסח שמתחיל מוהקרבתם שהוא לסוף ב' פסוקים מראש הפרשה תוס': (ו) **כי** דוקא לנשים ניתנה מצוה זו עיין בתוס' דהקשו מפרק אין דורשין דאמר שם ר"ח יוכיח כו' ומותר בעשיית מלאכה והכא משמע דאסור ועז"א כי דוקא לנשים כו' א"נ ה"ק כי דוקא לנשים ניתנה כו' ולא לאנשים וא"כ במה נודע שניתנה לנשים אם לא מכח מלאכה שהנשים אין עושין ומדמוכרח לומר שהנשים אין עושין מלאכה ע"כ אמר שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח דהיינו משום שהנשים אין עושין בו מלאכה וכן פירש רש"י ודו"ק: (ז) **דקתני** התם ברייתא כו' ואמר רב חייא כו' כתב זה להוכיח דטעמא דאביי ורבא דמצלו אצלויי הוא משום שלא יהא נראה כמשתחוה ולא כפרש"י וכמשמעות הרי"ף שס"ל שעשו כן משום הא דר"א דאין אדם חשוב רשאי ליפול כו' דבדמייתי לה בתר הך ברייתא דקידה על אפים כו' אמר רב חייא בריה דרב הונא לאשמעינן אע"ג דמה"ת אין השתחואה אסורה על הרצפה אלא בפישוט ידים ורגלים מדרבנן אסור אף בלא פישוט ידים ורגלים ולהכי הוו מצלי אביי ורבא כן הוא לשון הרא"ש: (ח) **דאין** חשוב מועד אלא לגבי חתנים אבל לגבי אחרים לא וא"ת א"כ איך יקראו בצבור והא איכא ביטול מלאכה לעם במה שהן מאחרין בבה"כ כדפרש"י בתלמודא דף כ"ב רי"ש ע"ב וי"ל דאין האיחור הוא מה שמפסיקין הפרשה לד' דמאי אכפת בזה אם מחלקין לג' או לד' מאחר דעכ"פ צריך לגומרה אלא האיחור הוא במה שצריכין לקרות כל פעם איש אחר מן הצבור ולהשהות עליו עד שיבא אבל בנידון דידן שכהן קורא פעמים וא"כ הוי כפעם אחר שקורין ג' ודו"ק: (ט) **וכן** נוהגין בצרפת וכתב הרא"ש ע"ז ומנהג כשר הוא דלא מסתבר דקטן המפטיר שאינו מן המנין שיקרא חובת היום עכ"ל: (י) **ואי** משום אורחים הבאין מארץ רחוקה ר"ל שאינן יודעים שהוא ש"ץ:

סליק פירקא

וכן

הכא מתרץ רחוקה מה הן יודעין שהחזן הוא כהן ואי משום המכירין אותו אין לחוש : *המפטיר לא יפטיר עד שיגלול ס"ת פי' ה"ר שמואל מבונביר"ק עד שיגמור הגלילה כדי שגם הגולל יבין את המפטיר : **תתיד** [דף כג] מאי ברכת אבלים ברכת רחבה דאמר ר' יוחנן כו' מכאן מוכיח ר"י דברכת המזון דאבלים אינו בי' אע"פ שאומר אל אמת שופט צדק דלא מצינו ביה י' ואע"ג דמילתא קמייתא דר' יצחק פ"ק דכתובות הוה בעי לאוקמי התם בברכת המזון מיהו במסקנא מוקים לה בברכת רחבה · וכן מצא ר"י בתשובת הגאונים שלו שאין מברכין בי' אלא בברכת רחבה בלבד וכן פירש בסה"מ במצות עשה סימן מ"ה ורבינו מאיר כתב שברכת אבלים בברכת המזון אינו אלא בי' כיון דפר"ק דכתובות מעיקרא ס"ד דמקשה דמיירי בברכת אבלים וקאמר בי' אי לאו משום דאמר כו' : **תתטו** [דף כד] קטן אינו נושא את כפיו פירוש אע"פ שיודע לישא את כפיו ואמר ר"י דדוקא בפני עצמו אינו יכול לישא כפיו אבל עם הכהנים גדולים יכול לישא את כפיו דאמר פרק לולב הגזול קטן היודע לישא כפיו חולקין לו תרומה וכה"ג אשכחן בערכין פרק שני גבי שיר של לוים שאין הקטנים עולין לדוכן אלא בין רגלי הלוים משוררים כדי להתחנך והא דמצריך פ"ק דחולין מלוי זקן היינו לישא כפיו הדיר בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול לישא את כפיו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני אע"פ שלא נתמלא זקנו מצאתי דכהן פנוי אינו נושא את כפיו א כי השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה וראוי למברך שיהא שרוי בשמחה כמו שמצינו ביצחק אחרי שאכל כתיב ואברכך וכן מצינו שמחים וטובי לב וכתיב ויברכו את המלך : **מתני' תתטז** [שם] מפני שהעם מסתכלין בו פירש"י הטעם מפני שעיניו כהות וליתא להא טעמא אלא בזמן שביהמ"ק קיים שמברכין בשם המפורש כדאיתא פ"ב דחגיגה והכא מיירי בזמן הזה דהא פריך הכא מדרב הונא ודרבי יוחנן שמע מינה דבזמן הזה איירי ואסור משום היסח הדעת והכי משמע בירושלמי והכי סלקא שמעתין דכל המומין אם דש בעירו מותר דעקומות מני הכא בכלל המומין ושרי להו בירושלמי דפרקין [*דגרסינן] כפתלי הוו אצבעותיו עקומות אתיא שאל לרבי מאיר אמר ליה מכיון שאתה דש בעירך מותר : *כה תברכו בקול רם בספרי תניא כדי שיהו כל הקהל שומעין : *אין הכהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם כתב ראבי"ה מה שהכהנים פותחין אצבעותיהם דבר זה לא מצינו בתלמוד אלא דרשנים אמרו טעם אמר מלא ו' קח אותה ו' ושים אותה בתוך כ"ה ויהיה כוה לשון חלון וכשהכהנים עשאים כפיהם נהגו לחלק אצבעותיהם לדוכן וזהו מציץ מן החרכים מבין אצבעותיהם של כהנים שעושין מידיהם אותות : עם שאחורי הכהנים ירושלמי העומד מן הצדדין לכהנים נשמיענה מן הדא (א) נתכוין להזות לפניו והזה לאחריו הזאתו פסולה ואם נתכוין להזות לפניו והזה לצדדין הזאתו כשרה הדא אמרת העומד מן הצדדין הרי הוא בכלל ברכה : **תתיז** *שנים קורא כהנים כתב ר"ת בספר הישר דש"צ אסור להפסיק לקרות כהנים דאפילו לאמן יהא שמיה רבא מברך אסור להפסיק ואפילו אם המלך שואל בשלומו ואפילו נחש כרוך על עקבו ואי איישר חילי אבטליניה דכי אמרינן שנים קורא כהנים אחזן קאי ולא אש"צ דהרי כינהו דחזן הוא השמש העוסק בצרכי ביהכ"נ ורואה היכן קורין וכיצד מקרין ושנים הם כדאמרינן בסנהדרין פ"ק וב' חזנים וש"צ הוא מובחר שבקהל [*ועניו] ומרוצה כדמפרש גבי תעניות בתענית והתם מוכח שהחזן אומר לש"ץ תקע ועוד דאמרינן אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא דהיינו החזן ובסיפא קאמר דאין ש"צ וכו' מכלל דקורא וש"צ לאו חדא נינהו וכתב רבינו מאיר בין למנהג שלנו שהש"צ קורא כהנים ומקרא אותן בין לפירוש ר"ת הרבה נפלאתי למה מדלגין מקצת ברכה של ברכת כהנים שאין אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו' עד יברכך ולפירוש ר"ת עד שים שלום ויש לומר כיון דכהני עקרי כרעיהו ב להדי ציבורא לברך יה"ר לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל שלא יהיה בה מכשול ועון זה במקום שהש"צ אומר כל השנה ברכנו בברכה וכי ליכא נשיאות כפים אמר לה ש"צ וכי איכא נשיאות כפים אמרי לה כהנים ועדיף טפי מאלו אמר ליה ש"צ וכמדומה לי כי מתחילה לא נתקן לומר ברכנו בברכה אלא כי ליכא נשיאות כפים ועוד האריך הרב ואני קצרתי כי לא נפניתי : **הגה"ה** אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן ישראל וכן נוהגין ע"פ מור"ם ז"ל כשהש"צ כהן אחר מקרא מצאתי : **הגה"ה** מצאתי אם אותו הנותן מים לכהנים ליטול ידיהם בא אל ש"צ ומזכירו ליטול את ידיו צריך לישא כפיו אף אם יש שם כהנים אחרים ואם לא יעלה עובר בשלשה עשה אבל מלמדין את הנותן מים שלא יזכיר את הש"צ ליטול את ידיו היכא דאיכא כהנים אחרי' דהשתא לא עבר אם לא ישא את כפיו דכתיב אמור להם ומתרגמינן כד יימרון להון וכדאמרינן בירושלמי · עכ"ה : גרסינן בירושלמי בשם רבי אליעזר כל כהן שהוא בביהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בשלשה עשה ר' יודן בן פזי כד הוי חשיש וחדיק רישיה קם ליה אחורי עמודא ר' אליעזר (אומר) נפיק לברא מכאן הצריך ה"ר יעקב הלוי משפירא לצאת לכהן מבית הכנסת קודם שיתחיל ש"צ בעבודה כשהכהן אינו נושא כפיו ע"י דחדיק רישיה או בתוך שנים עשר חדש על אביו ואמו כי אז נוהגין שלא לישא את כפיהן : **תתיח** כל כהן שהרג את הנפש פירש רבינו אבי העזרי במפורסם להרוג שהוא מועד לכך דהא גרסינן בירושלמי דפרק הניזקין שלא יאמר אדם כהן זה מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכני אמר הקב"ה וכי הוא מברכך אני מברכך שנאמר ושמו את שמי וגו' משמע מהתם דכהן שהרג את הנפש נושא את כפיו : נשאל לרבינו שמשון משנ"ץ על אודות כהן שמל את התינוק ומת אם יכול לישא את כפיו והשיב דנושא את כפיו ולא דמי לכהן שהרג הנפש דפרק [הקורא] דהתם מיירי במזיד דכתיב ידיכם דמים מלאו ואפילו אם תמצי לומר בשוגג שאני הכא דאיכוון לשם מצוה ועוד מי יימר דכלו לו חדשיו ועוד שמא הרוח בלבלתו גם נשאל לו על כהן שנעשה מומר ועשה תשובה אם יכול לישא כפיו עוד והשיב דלא מיבעיא לרב נחמן דאמר פרק בתרא דמנחות הזיד בשחיטה והשתחוה לע"ז ושב קרבנו לריח ניחוח אלא אפי' למ"ד אין קרבנו לריח ניחוח ה"מ קרבן במקדש אבל נשיאות כפים דבגבולין לא כדכתיב אך לא יעלו כהני הבמות למזבח ה' בירושלים וכן השיב רבינו גרשום מאור הגולה :

סליקא פירקא

בני העיר : [דף כו] **תתיט** אבל בחדתא לית לן בה ואפי' למ"ד הזמנה מילתא היא ובפ' נגמר הדין פסקינן כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא (ב) ומהשתא (*אינכו) [*אי בנו] נקרא ב"ה חדש היכא דלא התפללו בה לא קדים ולא ברכו מקרי זימון (א) וכן אם בנו לשם בית וסוב הקדישו לב"ה הייתו זימון בדבור בעלמא והזמנה גרידא בין בדיבור בין במעשה לא הוי הזמנה אא"כ עשה דיבור ומעשה כדרב חסדא גבי תפילין צר ביה ואזמניה לצורך תפילין פי' לעולם ולא לפי שעה או אקדים כי צר ביה חד זימנא והני מילי היכא שהקדישה לשם ב"ה ואז התפללו בה אפי' אורחים לפי שעה כיון שמיוחד לתפלה קדשה ואם לפי שעה הקדים כגון בתי כנסיות שבבבל על תנאי עבוין שרי ואי אתני הכל לפי תנאו וכן משמע בירושלמי (*דאתני) [*דקאמר מ"י] (ג) רבי יונה [אי] עבד ליה מגדל ואתני עליה עילי' דספריא וכי היכי דאתני רבי יונה צריך להתנות בזמן הזה על כורסיא שהוא השמש לספר תורה שאל"כ אסור להשען עליו להניחו ואפילו ספרים אסור להניח עליו כדמשמע הכא גוללים תורה במטפחת ספר אבל לא ספר במטפחת תורה ואפילו נביאים וכתובים אסור ויש למצוא היתר קצת לכורסיא בזמן הזה שאין רגילין להניח עליו ספר תורה בלא מטפחת והוי תשמיש דתשמיש · מיהו משום מטפחת עצמה יש למנוע אם לא יתנה כדפרישית קצרתי מדברי ראבי"ה : [שם] טווי והריג מי איכא למ"ד נשאל לר' מאיר **תתכא** על ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה ביהכ"נ ואחר הזמן נתרצו הקהל לבנות עליה והיו המוצרין מעכבים על ידו ועכשיו אומר הקהל נבנה עליה בית התלמוד וראובן השיב אדעתא דהכי לא נתתיו והשיב דודאי ראובן לא מצי הדר ביה דנעשה נדר מכי אמר קרקע זו לביהכ"נ ואילו אם ראובן זה לא היה דר באותה העיר (ג) דבר פשוט הוא דבני העיר יכולין לשנותה מבי כנישתא לבי רבנן כדאמרינן ס"פ בני העיר [*ואפי' לדבר הרשות רשאי בני העיר לשנותה כל כמה דלא התפללו בי כבר ולא נשתמש בו כבר דאמר] חלופי זבוני שרי פרש"י דיוצא מן ההקדש אוגרא ומשכונא אסור בקדושתייהו קיימי עד הכי מילי בעתיקי אבל בחדתי לית לן בה ואפילו למ"ד האורג בגד למת אסור דהזמנה מילתא היא ה"מ בגד למת דחזי לאשתמושי ביה אבל הני כטווי לאריג דמיא וטווי וארוג ליכא למ"ד ואפילו כי אמר דקרקע זו לביהכ"נ כאורג בגד למת ולא הוי כטווי וארוג דהא חזי להתפלל כמו שהוא והא דקרי ליה התם טווי אליבני קאי ולא אבי כנישתא גופא מכל מקום לדידן שרי דקיי"ל כרבא אדא גבי האורג בגד למת דהזמנה לאו מילתא היא וכ"ל דאפילו אם ראובן עומד וצווח עכשיו איני חפץ שיהיה הקרקע אלא לב"ה לא משגחינן ביה דכיון דמעיקרא סתמא אמר ולא כפליה לתנאיה דלא אמר אם לא יבנו ב"ה יחזירו לי הקרקע אמרי' אדעתא דידהו יהבה מעיקרא והשתא קהדר ביה ולא מצי והא דאמר פ"ק דערכין ישראל שהתנדב מנורה או נר לב"ה דאסור לשנותה לדבר הרשות ה"מ בשכבר הדליקו בה לב"ה דנשתמש בהן קדש אבל לא הדליקו בהן עדיין מותר לשנותה אפילו לדבר הרשות והזמנה לאו מילתא היא ואם ראובן מבני אותה העיר אינם רשאין לשנות בלא דעתו אם הוא עומד וצווח כיון דאיהיב אדעתא דכולהו אא"כ יש שם חבר עיר כרב אשי בדורו במתא מחסיא דכל מה דאתי אדעתא דידיה אתי והא דאמרינן פ"ק דב"ב ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותה לכל מה שירצו ה"מ בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כדאיתא פרק בני העיר או חבר העיר כרב אשי אבל בענין אחר לא ומיהו נהי דאין רשאין לשנותה בלא דעת ראובן ראובן נמי לא מצי לשנות ולמיהדר דלא גרע מהאומר אתן לפלוני עשיר אם היה דעתו שיהיה נדר דנעשה נדר כ"ש הכא דאיכא נמי עניים בעיר דנעשה נדר ולא מצי מיהדר ביה ואם לא יוכלו עתה לעשותו ב"ה ימתינו לאחר זמן שמא יתנו להם הכומרים רשות לאחר כן או יפייסו ראובן שיתרצה להם לשנותה : [שם] אמר רבא מרים הוה אמינא האי פורסא תשמיש דתשמיש הוא [פרש"י] פורסא יריעה שפורסין סביבות הארון בפנים ור"י פירש דפורסא היא יריעה על הארון מבחוץ לכסותו ולהכי ס"ד דרבא דהוי תשמיש דתשמיש ושאל ה"ר אביגדור כהן לה"ר יצחק מוינ"א **תתכב** על בנין שבב"ה העשוי בבנין אבנים בתוך חומה מזרחית ומפני שהיו מתקלקלין ספרי תורות המונחות [בתוכו] מחמת לחלוח הקרקע עשו ארון עץ הנאה והוציאו מתוך הישן ונתנום בחדש ומתקיימין בו יפה ושאל השואל אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו כדין תשמישי קדושה כי מאחר שאין משתמשין אלא בארון עץ מה צורך בשתי ארונות הללו (ד) ופשיעותא אין שייך כאן והמקום צר לעמוד זה בפני זה · והשיב הר"י לא שאלת אלא אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו אבל פשיטא לך דיש בו משום תשמישי קדושה כך נראה בעיני דאין בו משום תשמישי קדושה דאף על גב דארון ודאי יש בו משום תשמישי קדושה דאמרינן פרק בני העיר מרים הוה אמינא האי פורסא תשמיש דתשמיש הוא ובפרק ב' דשבת נמי קרי ליה ארון הקדש כדתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר בעון שני דברים עמי הארץ מתים על שקורין

הגהות מהר"י ומהצ"ש (א) תימה הא תלמודא הוא לפנינו סוטה דף לח ע"ב : (ב) אפי' בנו ביהכ"נ כו' היכי דבנו ולא כו' מקרי :

הדושי אנשי שם

מהר"ם א וכן כתוב בשבולי הלקט בשם רבינו יצחק בר' יהודה והרשב"א כתב בתשובה שאינו מוצא סמך לזה בתלמוד ושמא מדרש אגדה הוא ומיהו בספר הזהר נמצא שכהן שאינו נשוי-פסול לעבודה וכהן העובד מברך שנאמר ויברכם וירד מעשות החטאת וגו' ומהאי טעמא אונן לא ישא כפיו שהרי אינו עובד ומה"ט אין נשיאות כפים בלילה כדמוכח בתוספות ר"פ תפלת השחר עיין בהגה"ה במיימון פ"ג דה"ת וברכת כסניף ובפס"ו · גם האחרי מביאו בכל' יו"כ : **מהר"ם ב** מיהו לא משמע ליפנא כי אמר עקר כרעיה להדי גבורא לברך ברכת כהנים אלא כי עקר כרעיה ממקומו בעבודה לכך נראה לפרש כפשוטו ואעפ"כ יוכל ליישב המנהג ואחרי לומר כי ברכנו בברכה כו' אינו כלל מטופס הברכה שתקנו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים עד שים שלום תוספתא היא שהוסיפו בדורות האחרונים ולא ידעתי מתי וכן מצאתי שוב בסדר רב עמרם שכתב תחילת כל ברכה של י"ח ברכות וסוף כל ברכה וכשהגיע לרצה כתב וז"ל רצה יי' אלהינו בעמך עד בא"י המחזיר שכינתו לציון מודים עד הטוב שמך שים שלום עד בא"י המברך את עמו ישראל בשלום עכ"ל אמנם הברכה מתחלת בשים שלום וכן משמע בריש הקורא את המגילה דגרס מה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא אהרן עד ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וברכה דקב"ה שלום דכתיב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום וע"כ הכי פירושו מה ראו לומר ברכת כהנים פי' נשיאות כפים שאומרים הכהנים יברכך ומפסיקין בתפלה בין הודאה לשים שלום ואין לפרש מה ראו לומר ברכנו בברכה עד שים שלום דא"כ מאי הדר הו קבעי מה ראו לומר שים שלום וכי נכון לגמור הברכה מעין תחילתה הלא תחילתה עיקר בברכת כהנים ובה מסיימינן שלום והלא בברכת הודאה יש בה אריכות יותר שלא צורך אלא הכי מיבעי ליה מה ראו שהש"ץ יבקש על שימת השלום על מה שכבר אמרו הכהנים ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום אלא תקנו בקשת רחמים להקב"ה שיקיים לנו הבטחתו שנאמר ושמו את שמי וגו' ,אני אברכם אסכים לברכתן ואומר אני שאותם שהנהיגו שהש"ץ קורא כהנים ומקרא אותם היה להם טורח כי אם יפסיק ש"ץ בתפלתו התנן בפרק אין עומדין העובר לפני התיבה לא יענה אמן מפני טירוף והיאך יפסיק ש"ץ כלל לקרות כהנים ותקנו שיאמר בלחש דרך תפלה ובקשה אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו עד כהנים עם קדושך כאמור · ואומר בלחש עד כהנים ואומר בקול רם כהנים ומסיים בלחש עם קדושך כאמור ומקרא יברכך כו' בקול רם נמצא שאינו מפסיק בתפלתו · וכן אנו רגילין לעשות כי טורח הוא לנו להנהיג כר"ת ולשנות סדר קדמונינו כי מדבריו משמע שאפי' הוא עצמו לא נהג כדבריו שכתב אי איישר חילי אבטליניה מכלל דלא בטלו ומצאתי כדברי קצת בתוספות רבינו יהודה בפרק אין עומדין ואגב אורחא אכתוב מה שנהגו שלפעמים אומרים ברכנו ופעמים מתחילין שים שלום ופעמים בשלום רב ואומר אני שחרית ומוסף שהכהנים רגילין לעלות לדוכן אז אומרים ברכנו כו' ובמנחה דליכא נשיאות כפים משום שכרות כדאיתא פ"ב דתענית אין אומרים ברכנו אלא שלום רב וזהו בחול אבל בשבת במנחה שקראו בתורה י"א שים שלום מפני שיש בו כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים כו' לבד מיו"כ ותענית במנחה שאומרים ברכנו בברכה לפי שאז ראויין הכהנים לישא כפיהם כדמשמע בר"י פ"ב דתענית ומיהו בסדר רב עמרם לא חילק כלל באותה ברכה וכתב בכל שעה מתחילין בשים שלום : ואגב אורחא אני כותב מסקנא דפ' אין עומדין אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו כו' ואם הבטחתו כו' ויש ליזהר שלא יעמוד אחר תחתיו להקרות הכהנים ולומר שים שלום מי שלא נתן לבו לתפלת ש"ץ עד ברכת כהנים וכ"ש מי שבפת בשעה שהיה ש"ץ מתפלל דא"כ נמצא העומד תחתיו מסיים ברכת כהנים בא"י המברך את עמו ישראל בשלום ולא פתח בברכה אבל אם כוון לבו בתפלת ש"ץ שפיר דמי דשומע כעונה וס"ל כאילו הוא התחיל בברכה :

בגדי ישע

(א) ובן אם בנו לשם בית ר"ל אפילו אם התפללו בו : (ג) ר' יונה עביד ליה מגדל ז"ל הירושלמי עביד ליה מגדל ואתני עליה עילייה עילאה דספריא וארעיא דמנין פי' מגדל יש בו חילוקים זה על גבי זה והתנה שיהא העליון לספריא והתחתון לכלים : (ג) **דבר** פשוט הוא כו' מבי כנישתא לבי רבני דכן אי' בהדיא פרק בני העיר דרי כנישתא יכולין לשנותה לבי רבנן : (ד) **ופשיעותא** אין שייך

שקורין לארון הקדש ארנא ולביהכ"נ בית עם אלמא ארון הקדש מיקרי וש"נ תשמישי קדושה הוא אפ"ה על נדון זה דאתינא עלה נראה בעיני דלית ביה משום ארון הקדש שאני אומר אין קרוי ארון הקדש אלא שעשוי כמין ארגז ולכבוד ולא לשמירה והדע דרבא קרי ליה תיבה דאמר רבא תיבותא דאירפט כו' אלמא דבכה"ג לא מיקרי ארון הקדש אבל זה שהוא עשוי בבנין החומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ס"ת וההיא לית ביה נשום תשמישי קדושה וכדאמר רבא גבי הני זבילי דחומשי כו' דקאמר מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי אלא לנטורי בעלמא הוא דעבידי (כאגדרוגא בעלמא דמי) קמ"ל פירוש קמשמע לן דלאו לנטורי עבידי אלא לכבוד ואו נראה בעיני דהואיל שהיו מתקלקלים ספרי תורות המונחים בתוכו א"כ לא היה ראוי להשמיש קדושה ולא חלה עליו שם קדושה דהא לא מיקריא השמישתיה דידיה הואיל והוא מזיק דידיה אלא מזיק הוא מקלקלו : ועוד כתב תתכג בספר א"ז דצריך ליזהר שלא יהו מטפחות של ס"ת ושל נביאים וכתובים ושל שאר ספרים (שלא יהו) שעטנז לפי שפעמים מחמם בה ידיו שכורכה סביב ידיו בימי הקור כדתנן פרק בתרא דכלאים מטפחות ספרים אין בהן משום כלאים ור' אליעזר אוסר ובירושלמי פסיק כר' אליעזר דאוסר : תתכד [דף כז] אין מוכרין ס"ת אפילו ישן ליקח בה חדש פי' ראבי"ה

(ה) דקאי אמתני' דאוקימנא בכפרים *אי נמי בכרכים כדפירש לעיל אבל כל הני קדושות דמתני' אם הם של יחיד יכול לעשות בהם כל מה שירצה דאדעתא דידיה עבדינהו כדחזינא דאמר ר"א כיון דאדעתא דידי קאתי מזבינגא ליה ובס"ת דיחיד המוכרו ליכא איסורא אבל אינו רואה סימן ברכה כדאמר רבן שמעון בן גמליאל : [שם] תתכה בני

*כיון דמעלמא אתו הוי ליה דרבים יש לפרש לפי שאם רגילין ללכת לשם אע"פ שאין נותנין כלום בבנינו כיון דלדעת אותן רבים תקנו נעשה קדושתו חמורה ואין יכולין למוכרה · וכתב ראבי"ה פי' דבכפרים אפי' אם אחרים נתנו להם כיון דאין רגילות לבא שם (עם) אדעתא דידהו יהבו דמאי דבעו עבדי ביה הכי אמרינן מסתמא אבל גבי מקום סחורה ורגילות לבא שם רבים מסתמא כולי עלמא נתנו בבנינו שהרי נתקן לצורך רבים ואם ברור לנו שבני הכרך בנאוה משלהם אם נמלכו כולן לבנותה שרי אפילו למשתי ביה שיכרא · והאריך מ"י] :

העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן לדקה כו' בתוספתא ובירושלמי גרסינן הכי בן עיר שפסק בעיר אחרת נותן עמהם בני העיר שפסקו [בעיר אחרת] [*לענייס] נותנין במקומם הלכך לא שנא פסקו עליהם לא שנא פסקו מעצמן נותנין משום חשד וחוזרין ונוטלין ונותנין לבני עירם וה"פ בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם לדקה נותנין ביד נאמן שבירהו כדי שלא יחשדום כפוסקין ואינם נותנין ונשאל לרבינו מאיר על אחד שישב בתוך קהל ועדה ואמר אם אשחוק עוד בקוביא אתן ה' זקוקין לצדקה וכן אמר כמה פעמים ועבר על נדרו ועתה שואלים הגבאים שבעירו ה' זקוקים והוא אומר שיתן חוץ לעיר מקום שהוא חפץ והשיב נראה לי דבר פשוט שיתנם בעירו ותניא בתוספתא ורשב"ם הביאה בפירושו פרק חזקת הבתים האומר תנו מנה לב"ה יתנן לב"ה שהוא רגיל בה ואם רגיל בשניהם יתנן לשניהם וכן האומר מאתים דינרין לעניים יתנו לעניי אותה העיר ט' מיהו ההוא יש לדחות בש"מ שאמר כן ומת ולא נודע מה היה דעתו דמסתמא אמדינן דעתיה הכי (ו) אבל היכא דפירש יעשה כפירושו אבל נראה לי ראיה מפרק בני העיר דקאמר בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם לדקה נותנין וכשיחזרו לעירם מביאים אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם אלמא (דאפי') בני העיר דחשיבי שלא להתבטל דעתם אלא בני העיר שהטילו עליהם לדקה שאינם צריכין לתת מה שפסקו בעיר שפסקו לשם אע"פ שהיחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו לדקה צריך לתת אותה שם אפ"ה בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם לדקה אינם חייבים ליתנן לשם אלמא אמרינן כיון דמרובים הם לא בטלו דעתם אלא דעת בני העיר אעפ"כ חייבין לפרנס בה עניי עירם מדלא אמר מביאין אותם עמהם ומפרנסין עניי עירם וכל מי שירצו אלמא דוקא עניי עירם וכ"ש אם פסקו בעירם שיתנו לעניי עירם וכ"ש היחיד שפסק שצריך ליתן לעניי עירו א : [שם] וחכמים אומרים תתכו מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מד' דברים ופסק ראבי"ה (ז) דהוא הדין כל הני דשרינן למכור אסיר לארבעה דברים : [דף כח] א"ר יהודה ב"ה שחרב כו' כי ב"ה נקרא מקדש מעט כדלקמן בפירקין ולכך אסור לנתוץ דבר מב"ה דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה תלמוד לומר ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם ואם נתץ ע"מ לבנות שרי דהסיא נתילה בנין מיקרי : תתכז [דף כז] מותר לאדם להשתין וכו' : הגה"ה מימי לא השתנתי בתוך ארבע אמות של תפלה פי' לא נהגתי היתר על ידי ששהיה כדי הילוך ד' אמות (ח) אלא הלכתי ארבע אמות עד כאן : מסקינן הכא ופרק מי שמתו דהמשתין שוהה כדי הילוך ארבע אמות ומתפלל וגרסינן בירושלמי ר"י בשם ר' שמואל בשם רב אדא המתפלל לא ירוק עד שיהלוך ד' אמות : גרסינן בתלמוד [דף כח] תתכח שאלו לרבי פרידא במה הארכת ימים אמר מימי לא ברכתי לפני כהן ופריך הא כל ת"ח שמברך לפניו כהן עם הארץ חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות ומשני כי קאמר איהו בשוין והקשה ר"י מאי רבותיה פשיטא שהכהן יקדים ויש לומר דלאו דוקא בשוין ממש (ט) אלא שניהם ת"ח ורבי פרידא גדול ממנו הוה ואפ"ה לא בירך לפניו וא"ת ואכתי מאי רבותיה והלא הא *דרב קרי בכהני היינו משום דר"א ורב אמי כהני חשיבי דארעא דישראל הוו כייפי ליה כדאיתא פרק הניזקין וי"ל דגם רבי פרידא היו כל הכהנים כפופים לו אי נמי דוקא בקריאת התורה שתקנו מפני דרכי שלום דכהן קורא ראשון התם לא יקרא שום ישראל בכהני אא"כ היה גדול הדור דכולהו כהני כייפי ליה והכא (נמי) גבי רבי פרידא מיירי בברכה שבסעודה דלא תקן בה מידי מפני דרכי שלום לכך היה יכול לברך לפני כהן הפחות ממנו מיהו אם רוצה לכבדו מעליותא הוא כיון דלאו עם הארץ הוא אבל אם הוא ע"ה אין רשאי להקדים לעצמו משום שנאמר ולמשנאי אהבו מות ובקרה"ת מסופק ר"י בת"ח ישראל וכהן ע"ה אי זה יקדים כי לא מצינו דהיכא בקריאה משום ולמשנאי אהבו מות ונראה דבסעודה אם החכם ישראל מקדים את הכהן ע"ה לברך לפניו דרך חק ומשפט בגלל הכהונה על זה נאמר ולמשנאי אבל אם החכם נתן רשות לכהן ע"ה לברך ברכת המוציא או ברכת המזון אין כאן בית מיחוש דהא חכם יכול ליתן רשות ואפי' לישראל הפחות ממנו כדאיתא בברכות דרבי אמר לרב (י) קום משי ידך ומפרש התם דלענין ברכת מזונא קאמר ליה וכן בר קפרא שנתן רשות לאחד מתלמידיו לברך פרק כילד מברכין (יא) וקפץ ובירך על הפרגיות וה"ה ברכת המזון דיכול החכם להרשות אפי' ע"ה אלמלא שאין מזומנין על עם הארץ כדאיתא פ' שלשה שאכלו ולפי מה שאין אנו נזהרין עתה בצירוף ע"ה לזימון יכול החכם ליתן רשות לכהן ע"ה לברך כיון שאינו מקדימו מעצמו לענין כהונה : [דף כח] תתכט אין נכנסים בהם מפרש ר"י דכל דבר שהוא לצורך ב"ה כמו ביו"כ כדי לשמרו מותר כדאמר פ"ק דב"ב וטיילה לפורייה בגויה ועל דא סמכינן לישן בב"ה ביו"כ כדי לשומרו : הגה"ה [שם] בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין היינו בחורבנם אבל לא בישובן כדאמר לקמן דרבינא ורב אחא לא עיילו לבי כנשתא משום זילותא דמיטרא עד כאן : [דף כט] תתל אין מרעין בהם בהמה אומר ר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו כלל ואפ"ה אסור משום כבודן של מתים דאי בשאינו קרקע עולם מאי קאזיל וחשיב הא הכל אסור בהנאה והגנות והאילנות (יג) שנטועים בבית הקברות מותר וליכא למיחש משום כבודן של מתים כיון שאינן על הקברים עצמן : הגה"ה ואם ליקט שורפן במקומן *דאמרינן פרק נגמר הדין קבריה דרב שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא התם כיון דלרפואה עבד אין זה קלות ראש והא דשורפן במקומן אין זה כבוד של מתים אלא קנסא או משום שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו עכ"ה : תתלא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ס"ת כו' ומפטיר קורא בכי תשא ומפטיר בשקלים וזה הכלל לעולם המפטיר הולך לאחר הפרשה שקרא באחרונה ויש חולקין (*עליו) [*על זה] ואומר להמפטיר בר"ח משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וליתא דהדרבה דר"ח קורא קודם משום דתדיר והמפטיר מפטיר בדסליק מיניה וכ"פ ר"י פ"ב דשבת בשבת ור"ח וחנוכה : [שם] ר"ח טבת שחל להיות בשבת כו' במ"ס איתא דמפטיר בר"ח וכן העיד ה"ר שמואל מפי אביו ר' דוד שמפטירין בר"ח ואע"ג דר"ח אדר שחל להיות בשבת מפטירין ביהוידע היינו משום דכלול בה של ר"ח ושל שקלים כדרבי טבי ומהאי טעמא מפטירין בר"ח ניסן שחל להיות בשבת בראשון באחד לחדש אבל הפטרה דלא משתעי בדר"ח כלל נדחית מפני ר"ח חדא דתדיר קודם ועו לפרסם שהוקבע ר"ח בזמנו כדאמרי' פרק החליל ר"ח שחל להיות בשבת שיר של חדש דוחה שיר של שבת מאי דוחה להקדים ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א"ר יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו אבל בסידור רב עמרם יש שמפטיר בנרות של זכריה וכ"פ ר"י בר' יהודה וכ"פ ר"י פ"ב דשבת משום דפרסומי ניסא עדיף כתב רבינו משולם חתן שחל להיות בר"ח מוזקנים אתבונן מפטיר בשל ר"ח שכך יש בתשובתו שאלתי שבתו של חתן אם היה מארבע פרשיות הללו במה מפטירין והשיבני רבותי שבגרמייזא להפטיר של פרשה וכן היה מעשה בימי הקדוש ר"י והורה להפטיר בשל פרשה שהפטרות של פרשיות כתובות בתלמוד ואילו הפטרה של חתן לא מצינו בתלמוד אלא שמחה בעלמא עכ"ל התשובה ואשתקד ישבו זקני קהלנו ונתיישבו בדבר ונמנו וגמרו שלא לדחות הפטרות נו"ע אר"ק שד"ש הואיל ופסקה רב כהנא ויש סמך מדברי רבותינו (א) ומהתם מצינו למידק אם אירע הפטרת חתונה בער"ח מפטירין מחר חדש משום שהיא כתובה בתלמוד עכ"ל רבינו משולם (ג) וכתב בספר א"ז וז"ל מעתה יש ללמוד דכ"ש שאין דוחין הפטרת ר"ח גופיה מפני הפטרת חתן ב וחתן הבא בשבת רני עקרה יפטיר שוש אשיש (יד) ובשבת של עניה סוערה (*יפטיר) [*יתחיל] רני עקרה ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה יפטיר שוש אשיש שכבר אמר עניה סוערה בהפטרה של רני עקרה כתב ראבי"ה מנהג ההפטרות לשתי פרשיות ביחד אמרו משום ר"י הלוי שהנהיג אביו בפ' ראשונה ולא בשניה לפי שיש בכל הפטרה ראשונה מעין פ' ראשונה ושניה כגון נענן יש בה מעין אשה כי תזריע ותורת מצורע זהו שנה פשוטה ובשנת העיבור היה שבת הגדול בזאת תהיה (טו) והפטירו רבותינו בארבעה אנשים לפי שבאשה כי תזריע לא יכלו להפטיר בנעמן לפי שהיתה פרשת החדש עכ"ל · ובמנהגים מצאתי כל פרשיות הסמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שאז מפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטרה של פרשה ראשונה מפני שהפטרה של פרשה שניה מזכרת מתועבות ירושלים : [דף ל] בר"ה (ב) אין לתמוה למה לא יתחיל בתחלת פרשת המועדות (ג) שור או כשב או עז כמו שעושין בפסח ובחג דיש לומר דבפסח ובסוכות ראוי לקרות כל פרשת המועדות לפי שהם רגלים ועוד דמתנות עניים דכתיב מיקמי בחדש השביעי שייכי עפי לפסח דהוא תחלת הקציר ולחג דהוי זמן אסיף ומה שייכי לר"ה ובגמרא

הגהות מהר"י ומהצ"ש (א) ומהכא כנ"ל : (ב) בחדש השביעי : (ג) או :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א וקא דאמרינן פ"ק דערכין עד שלא באת ליד גבאי רשאי לשנותה אין פי' רשאי לשנות למצוה אחרת וכל שכן לפחותה ממנה דכל מה דאתי אדעתא דידהו אתי ובלבד שלא ישנוה לדבר הרשות כדאיתא התם והמדר עצמו אפי' למצוה לא ופי' עד שלא באת ליד גבאי רשאי לשנותה היינו ללותה ולפורעה לאחר זמן וכן מוכח שם כל השמועה מאיר בר ברוך זלה"ה : ב פי' לפרשת נח שהפטרה שלה רני עקרה עד כי פאלך בין לפרשת כי תצא שהפטרה שלה ג"כ רני עקרה בלבד עד אמר מרחמך ה' וידחה הפטרת רני בשתי אלה כשאירע בהם הפטרת חתן שהרי יש לה תשלומין כיצד בפרשת נח ישלים רני לפרשת כי תצא כשתגיע לאחריה ולפרשת כי תצא כשתבא בה חתונה יקדים להפטיר בשבת פרשה ראה שלפניה שדינה להתחיל עניה סוערה יתחיל ברני עקרה ויפטיר עד מרחמך כמו שמפטיר בפרשת נח כדי שתהא פרשת כי תצא פנויה להפטרת החתן ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה דהיינו פרשת ראה יפטיר הפטרת של חתן שהוא שוש אשיש מ"מ שהרי כבר אמר עניה סוערה בהפטרה של רני עקרה דהיינו בפרשת נח וסמכינן על אותה הפטרה אע"פ שודאי לכתחילה לא לשם תשלומין של עניה סוערה נתכוין אלא שכך דינה של שבת פרשה נח להפטיר ברני עקרה עד כי פאלך ותהיה עניה סוערה בכללה לעולם . וא"ת לפרשת כי תצא שדינה להפטיר רני כשתגיע בה חתונה למה יקדים לה תשלומין לשבת ראה שלפניה יסמוך ג"כ על הפטרת נח וי"ל מאי דאפשר לתקן מתקנינן והיכא דלא אפשר לתקן כגון שבא חתן בשבת ראה שהיא הפטרת עניה סוערה הרי סומך על שהפטיר אותה בשבת של פרשת נח אבל תימה דגם עניה סוערה יש לתקן ע"י תשלומין לאחריה בפרשת כי תצא שאין דינה להפטיר אלא עד אמר מרחמך וישלימנו לתשלומי עד כי פאלך ועיין בתשובות מהרי"ל סי' ל"ע :

בגדי ישע

שייך כאן · לישנא דש"ס הוא ור"ל שמא יפשע ולא יעשה אחר אין שייך כאן דהא עשו אחר : (ה) דקאי אמתניתין דקאי אכפרים ש"ס דף כ"ו ע"א א"נ בכרכים כדפי' לעיל ר"ל א"נ מיירי בכרכים ר"ל דע"ר שפירש שם ר' אשי מיירי מתני' נמי בכרכים דאמר שם אמר ר"א האי בי כנישתא דמתא מחסיא כו' דלפ"ז מצינו נמי לפרש מתני' בכרכים ובראש ישיבה כרב אשי וע"ז קאי הא דאין מוכרין ס"ת דבין ס"ת של כרכים ובין של כפרים אסורין למכור אותה אבל יהיד יכול למכור ס"ת שלו ואין נקרא ס"ת של יחיד אלא כשלא הקדישה אבל הקדישה נקרא ספר תורה של רבים עיין בב"י בטור או"ח סימן קנ"ג : (ו) אבל היכא דפריש · ר"ל שמפרש דעתו ואומר שדעתו היה ליתן למקום שחפץ : (ז) הוא הדין כל הני דשרינן למכור אסור לד' דברים ר"ל דמיהם : (ח) אלא הלכתי ד' אמות דאי הוי פירושו רק ששהה אין שייך בזה התפארות דהא איכא מאן דס"ל בש"ס דצריך שהייה וק"ל : (ט) אלא שניהן ת"ח ר"ל דמ"ש בשוין כלומר ששוין הם בזה ששניהם ת"ח ולא אחד ת"ח ואחד ע"ה : (י) קום משי ידך וא"ת מה מייתי ראיה מרב דהוא ת"ח לגבי ע"ה וי"ל דתלמיד גבי רבו יש לו דין ע"ה : (יא) וקפץ ובירך על הפרגיות אפשר דמייתי לראיה שאינו ת"ח הוי אותו תלמיד שהרי טעה במה שבירך על הפרגיות כדאיתא שם ואפ"ה נתן לו רשות : (יג) שנטועים בבית הקברות נראה דגרסינן וכ"ה באשר"י דאל"כ מה הילוק יש בין אילנות לעשבים דאמרינן בהם ואם ליקט שורפן במקומן והשתא ניחא דמיירי שנטועין מקודם שנעשה בית הקברות : (יג) וכתב בס' א"ז וז"ל מעתה יש ללמוד כו' נלע"ד דהא"ז הוא מפרש תשובת רבינו משולם שפתח דבריו בחתן שחל להיות בר"ח וסיים בחתונה דהיא בערב ר"ח ע"ז כתב הא"ז דסיים כן משום דאז יש ללמוד בחתונה שחלה בר"ח דמכ"ש שאין דוחין הפטרת ר"ח : (יד) ובשבת של עניה סוערה יתחיל רני עקרה צ"ע דהא מפטירין עניה סוערה קודם לרני עקרה דע"ס היא הפטרת ראה ור"ע היא הפטרת כי תצא ונלע"ד דר"ל בפ' נח דגם בפ' זו מפטירין ר"ע ואז כשאירע חתונה בפרשה נח ונדחית הפטרת ר"ע טוב הוא מאחר שיכול לשלם ולהגיד אותה דנעשה כן דהיינו כשיגיע פ' ראה שבו מפטירין ע"ס שהוא באמצע סי' מ"ד בישעיה אז יתחיל מראש הקאפיטל דהיינו מר"ע ואל תתמה ע"ז שהרי כדמות זה כתב בסמוך ובשנת העיבור היה שבת גדול כו' ודו"ק · ואם בא חתן בשל עניה סוערה אז בוו נדחה הסי' של דש"ח הוא מאחר שכבר בפ' נח נאמר גם עניה סוערה ודו"ק · אחר כתבי זה מצאתי בהגה"ת מנהגים סי' צ' וז"ל לא נהיגין כמרדכי דכתב בשבת עניה סוערה מתחילין רני עקרה בשביל שיבא ההתונה בשבת דרני עקרה ויצטרכו לומר שוש אשיש וכן אם התונה בשבת דעניה סוערה מפטירין שוש אשיש לא נהוג עד כאן לשונו משמע דמפרש הא דאמר וחתן הבא בשבת רני עקרה דרצה לומר בפרשה כי תצא ואמר דבפרשה ראה מתחילין להפטיר ברני עקרה בשביל החתונה שתבא בפרשה כי תצא וצריך עיון אם כן מאי האי דקאמר בתר הכי ואם בא בשבת של עניה סוערה כו' שכבר אמר ע"ס ואפשר שט"ס הוא וצ"ל יפטיר שוש אשיש ויאמר ע"ס כו' או אפשר לומר דה"ק אם תהיה החתונה ברני עקרה יתחיל בשבת של ע"ס בר"ע ממילא ה"ה אם תהיה החתונה בע"ס יאמר בשבת ר"ע גם ע"ס ואח"כ אמר דאם גם בע"ס תהיה חתונה דאז לא יוכל להשלים אותן הפטרות אפ"ה יפטיר שוש אשיש משום שכבר אמרם אילו בפ' נח דבו מפטירין ר"ע אמרו ג"כ בו ע"ס ויהיה הפשט איך שיהיה קשה לי הלא שוש אשיש היא הפטרה אחת מז' דנחמתא דמפטירין אחר ט' באב א"כ למה לא יאמרו שוש אשיש כשתהיה חתונה באחד משבתות הללו ואח"כ בשבת שוש אשיש יפטירו אותם הפטרת שדהו אח"ז מצאתי בתוס' שכתבו דף ל"א וז"ל ולכך מקדימין ע"ס קודם ר"ע דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר וכו' ולעולם שוש אשיש באתם נצבים דהיינו שבת שלפני ר"ה לפי שהוא סוף נחמות עכ"ל ולפ"ז א"ש דצריך להיות שוש אשיש באחרונה : (טו) והפטירו רבותינו בארבעה אנשים ר"ל ולא בהפטרה דשבת

ובגמרא מסיק דקורין ביום ראשון וה' פקד וביום שני עקדה: [שם] ושאר כל ימות החג קורא בקרבנות החג תימה דבכל י"ט אנו מוציאין שני ספרים וקורין בו קרבן דמוסף דיומו וזה לא מצינו בתלמוד אך בסדר רב עמרם ישנו ואנו נוהגים כן ע"פ הקבלה וקצת יש סמך מדאמרינן לקמן אמר אברהם לפני הקב"ה כו' כבר תקנתי להם סדר קרבנות כ"פ ר"י וראבי"ה הביא ראיה מן הירושלמי דגרסי' התם א"ר יצחק נפחא שבת שחל להיות בחול המועד בין בפסח בין בסוכות קורין ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא במוספין ובפסח מפטירין היתה עלי יד ה' ובסוכות מפטירין שיש פניך על גוג: [דף לא] משך תורה כו' אמר רבי יצחק דזה הסדר לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' אז קורא ביום א' ב' משך תורה וביום שבת שהיא יום ג' קורין ראה אתה אומר אלי ובכללה הוי פסל לך וביום הד"ו יקרא קדש בכספא במדברא וטעמא לפי שיש לנו לקרות כסדר הכתובין בתורה בכל מה שאנו יכולין ומה שאנו קורין שור או כשב או עז ביום שני לפי שכתוב בו בחמשה עשר ופרשת בשלח שייכא ליום השביעי שאז עברו את הים והשאר הם כסדר: [שם] ביוה"כ במנחה בשל עריות לפי שנפשו של אדם מתאוה להם וישמעו וישובו ומפטירין ביונה שיש בה תשובה: [שם] בחג ביום ב' מפטירין ויקהלו אל המלך שלמה ויש מתחילין ותשלם כל המלאכה והכי איתא בירושלמי בחג בי"ט ראשון ושני קורין בחמשה עשר יום וי"ט שני אע"פ שהוא ספק משום כבוד י"ט לא קרינן ספיקי היום (טז) וכל סדר המועד פרש"י כסדר האלפסי וי"מ דסדר זה אינו נכון לפי שמשתנה בשביעי של חג אלא קורין ב' הראשונים ספיקי היום ושני האחרונים חוזרין וקורין ספיקי היום: [שם] אמר רב הונא ר"ח שחל להיות בא' בשבת מפטירין ויאמר לו יהונתן ואין לתמוה מ"ש דר"ח אדר וניסן שחל להיות באחד בשבת דאין מפטירין מחר חדש וי"ל דמפטירין לפני ר"ח אדר בשקלים ויהוידע והיא מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח אדר וכן הפטרה בראשון באחד לחדש היא מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח ניסן: [שם] שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל שאל לרבינו אליהו מפרי"ש למה אין קורין המוספים בשבת כמו בר"ח וברגלים שקורין מעניינו של יום והשיב לפי שכל קריאתנו שאנו קורין לכפרה הן באות כדאמרי' וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל א' בזמנו ואמר כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין לפני מעלה אני עליכם כאילו הקרבתם ומוחל לכם עונותיכם הלכך בר"ח וברגלים שחטאת קריבה קבועה לדורות אבל במוסף דשבת אין חטאת קריבה לכן לא קבעוה לדורות: הגה"ה וי"מ לפי שאין בה שלשה פסוקים ותימה ויתחילו כמו בר"ח דמתחילין מלמעלה בפרשת תמידין עכ"ה: [שם] ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם היינו הפטרת חזון ישעיהו ואנו אין נוהגין כן אלא שמעו דבר ה' בירמיה ובשבת שלפני תשעה באב חזון ישעיה וכן אנו נוהגין על פי הפסיקתא דש"ח נ"ע אר"ק שד"ש שלשה דפורענות [*קודם תשעה באב ושבעה דנחמתא לאחר תשעה באב וב' דתשובה · ועוד יש הרבה] שמניחין התלמוד ועושין על פי המדרש שהרי קאמר בשמעתא בתעניות קורין ברכות וקללות ואנו נוהגין לקרות ויחל על פי מ"ש דברי חכמים כדרבנות שכתוב שם שהם בתעניות של ט"ב ובז' אחרונות של עצירת גשמים קורין בברכות וקללות אבל תעניות אחרים קורין ויחל ומפטיר דרשו ומיהו בט"ב נהגינן כתלמודא דידן למיקרי כי תוליד בנים ובני בנים ולהפטיר אסף אסיפם (יז) ואי מיקלע ר"ח אלול בשבת אין מפטירין השמים כסאי כי אין מדלגין ז' דנחמות ובשפייר"א נהגו לדלג ז' דנחמות מפני השמים כסאי ומפני ויאמר לו יהונתן שהן כתובות בתלמוד: הגה"ה ובפסחים פרק כל שעה בדבור אבל עושין ממנו תכריכין פי' התוס' ובכמה דברים אנו סומכין על ספרים חיצונים (יח) ואנו מפטירין השמים כסאי ע"פ פסיקתא עכ"ל וגם ראיתי כתוב שהר"ם ז"ל נוה להפטיר השמים כסאי עכ"ה: [שם] והניא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניה לאו דוקא פסוק אחד דהא יש שם פרשה ואין משיירין ומתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כתב ראבי"ה נהגו העם שקורין ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך וחוזר *וכופלו הקורא את התוכחה ולא ידענא אמאי דהא לא מתחיל בתוכחה דהא איכא קראי דברכות טובא מיקמי התוכחה ועוד דהא אמרינן תוכחות דמשנה תורה פוסק אי בעי ואם כן למה נדלג בשל משנה תורה על חנם ורב ושמואל נחלקו בפרק הקורא בדילוג של ראש חודש ואין נכון בעיני הך כפילות וכן כתב רבינו אפרים לרבינו יואל הנה בשמחת תורה יצאתי מבית הכנסת בחרי אף (יט) כי שמעתי (לבלע) זה החזן (כ) מדלג יותר מעשרה פעמים ו' פסוקים ומי התיר לדלג ולא אמר ולדן אמר ולגד אמר ולאשר אמר ורב ושמואל נחלקו בדילוג גבי ראש חודש ובדוחק התירו לו דלא אפשר: [שם] כדי שתכלה שנה וקללותיה שאלו לרבינו נסים גאון למה מחלקין פרשת אתם נצבים ופרשת וילך שהם קורות כשיש שתי שבתות בין ראש השנה לחג וקורין פרשת נצבים לפני ראש השנה ופרשת וילך אחר ר"ה ואין מחלקין פרשת מטות ומסעי שהן פרשיות גדולות [והשיב הא דמחלקין וילך מאתם נצבים היינו משום דבעינן שיתמו שנה וקללותיה שיש קללות באתם נצבים ואין אנו רוצים שיכנסו תוכחות של שנה העברה בשנה הבאה · ונראה לר"י דבפרק הספינה משמע דלא קרי קללות אלא באם בחקותי והיה כי תבא אבל משם ואילך לא חשיבי קללות] ופי' ר"י לפי שרוצים לקרות אתם נצבים קודם ר"ה [*כדי] להפסיק [*בין] הקללות שבוהיה כי תבוא [*ובין] לר"ה וכן אנו קורין במדבר קודם עצרת כדאמרינן הכא קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת כתב רבינו יוסף טוב עלם בד"ש היינו שוש אשיש ודרשו ושובה וכן פי' רבינו תם וכן סדרן בפסיקתא והפטרה דשובה י"ל בשבת שבין שוש ליו"כ שהוא מדבר בשאלת מטר קודם לחג ומפטירין ביואל וה' נתן קולו לפני חילו ויפה צעקה לאדם קודם גמר דין מלאחר גמר דין כדאיתא' בר"ה אך רי"ף גאות כתב שמפטירין שובה בפרשת נצבים אכן רמב"ם ז"ל כתב שקורין שוש אשיש ודרשו בצ"ג ושובה בשבת שבין ר"ה ליו"כ: כתב רמב"ם ז"ל וז"ל שמנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין בנחמות ישעיה אחר ט"ב עד ר"ה ובשבת שבין ר"ה ליו"כ מפטיר שובה ישראל עכ"ל וההגהות לא כתבו מאומה על זה: ודרשו יש לאומרה בין ר"ה ליו"כ כדאמרינן דרשו ה' בהמצאו אלו י' ימי תשובה ואומרים אותה בצום גדליה וכשחולקין אתם נצבים אומרים אותה גם בשבת וע"כ אותם שמקדימין שובה לפני יו"כ ושוש אשיש לאחר יו"כ ומביאין ראיה מהלין [*נלחיא] דנקטין לולביהון בידם טעות הוא בידם ע"כ פר"ת וכתב כל הנוהג כמנהג הזה אין רוח חכמים ורוח המקום נוחה הימנו ואנן אין אנו נוהגין כן אלא מפטירין שובה בי' ימי תשובה ושוש אשיש קודם לכן ודרשו קורין אותה בצום גדליה ודי ואם יארע שבת בין חג ליו"כ יש מפטירין וידבר דוד לה' כנגד האזינו שירה לשירה וכן עושין במגנצ"א ויש מקומות שמפטירין שוש אשיש: [דף לב] ת"ר פותח ורואה וכו' ובגמ' מסיק טעמיה דר"מ שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה ור' יהודה תרגום איכא למטעי ברכות ליכא למטעי מדברי שניהם נלמוד דאין לכתוב ברכות בתורה ופסק ראבי"ה דה"ה במגילה ועוד דאיתקש לס"ת ולא דמי למגילה הכתובה בין הכתובים גם נראה לומר דמכאן משמע דס"ת לא תהיה פתוחה בין גברא לגברא: ירושלמי דפרק אין עומדין והאלפסי מייתי לה הכא בשמעתיי תתלב היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון וא"ת ממקום שפסק הראשונות נתברכו לפניהן ולא לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה שתהא כולה תמימה ופי' רבינו יואל הלוי כיון שנשתתק ה"ל היסח דעת ועל כן צריך השני לברך הא לאו הכי היה יוצא השני בברכה שבירך הראשון וראיה מדתניא בתוספתא דמגלה ומייתי לה בירושלמי מעשה בר' מאיר שקרא מיושב בב"ה של טבעין וכתנה לאחר ובירך עליה ופריך בירושלמי זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא משמע דאדם יוצא בברכת חבירו ואפ"ה כשנשתתק צריך השני לברך מכאן יש לפסוק דאדם העומד לקרות בתורה ובירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקין ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם רוצה לקרות יותר ועוד ראיה מפרק הקומץ רבה גבי תפילין שח בין תפלה לתפלה מברך שתים על של ראש והא הכא אע"ג דתפילין של יד אין מעכבת של ראש ושתי מצות הן כששח הוי היסח הדעת מברכה ראשונה ה"נ מי שקרא בתורה ג' פסוקים יצא ידי קריאתה ואם שח בינתים יברך ברכה שלפניה ורבינו אפרים חולק עליו וכתב דאפילו הסיח דעתו א"צ לחזור ולברך וראיה מפרק שני דברכות בפרקים שואל מפני הכבוד כו' אלמא אע"ג דשח אין צריך לחזור ולברך ברכות שלפני ק"ש ומתחיל ממקום שפסק וק"ש גם היא תורה וכתיב בה תמימה ומתפילין אין ראיה משום שהן פעמים מצוה אחת ופעמים שהן שתי מצות לא שח מצוה אחת שח שתי מצות ומה ראיה מתוס' דמגילה ומן הירושלמי ומה חידוש הוא זה דאחד מברך ואחר יוצא וכן תנן כל המצות כולן אע"פ שיצא מוציא וכ"ש אותו שלא יצא אבל המברך הקורא בתורה אין מוציא את הרבים בברכתו שהרי כל אחד ואחד צריך לברך ולקרות הלכך היכא שנשתתק צריך אחר לברך (א) אבל היכא דשח אפילו הסיח דעתו א"צ לברך: הגה"ה (כא) והשיב רבינו יואל אי לאו משום נכנסין ויוצאין כל הוי יוצאין בברכות הראשון הרי דמוציא את הרבים והיכא שנשתתק ליכא למיחש משום יוצאין ונכנסין דקלא אית ליה: [שם] הלווחין פרש"י לוחות לספרים שלנו שאין נגללין ורבינו אבי העזרי פירש כגון לווחים של כומרים וכותבין עליהן לפעמים כתבי הקודש ואינם מיוחדים לכך כדגרסינן בפרק הבונה על שני לווחי פנקס: [שם] גדול שבכולן גולל ס"ת השיב הר"י מויכ"א בספר א"ז על שאלתם תתלג שמעון מוחה ביד מי שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מן הארון הקודש ולתתה ביד ש"צ וכן להחזירה והמעות הללו באות לכיס של צדקה ושמעון מוחה מפני שזו מצוה של החזן נראה בעיני שלא כוון יפה אותו שמעון שהרי במה זכה בה החזן ודאי אילו לא היה יכול לקרות בספר תורה אלא הוא ודאי היה זוכה אבל עתה שיכול אחר לקרות מעשה בכל יום שראובן מתפלל שחרית ושמעון קורא ולוי מתפלל מוסף וא"כ היאך נאמר שזכה בה ותנן בתמיד נשחט שחט ישראל וקבל הכהן נתנו לחבירו וחבירו לחבירו ואמרינן בגמרא שמע מינה הולכה שלא ברגל שמה הולכה דילמא דנייד פורתא ומאי קא משמע לן ברוב עם הדרת מלך והלא דברים ק"ו ומה הכהן שכבר זכה שכבר קיבל הדם בידו אעפ"כ נותנו לאחר להוליכו ואותו המוליך נותנו לאחר לזורקו משום ברוב עם הדרת מלך כל שכן בנדון זה וכן המשפט שיכול לקנות להושיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים וקבלתי תתלד ממורי ה"ר אליעזר מגרמייז"א מעיל שתפור תחתיו פשתן צריך להשים צד המעיל על הספר תורה ולא צד פשתן דומיא דמזבח הקטרת לענין יין הבדלה כל מי שיתן יותר לצדקה הרי הוא זוכה ולא שייך ירושה במצות: [שם] כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה כתב רבינו אבי"ה כ"ל דהני מילי בידים סתם אבל נטל ולא הסיח דעתו לא קפדינן:

הגהות מהר"י ומהצ"ש (א) פי' ולא משום היסח דעת כר"י הלוי:

סליקו להו בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

בגדי ישע

דשבת וגו': (טז) וכל סדר המועד פרש"י כסדר האלפסי כפי הנוסחא דאלפס שלנו אין כאן אלא האלפס פירש פי' אחר ומה שמקשה אחר כך דסדר זה אינו נכון לפי שמשתנה כ"ז אינו קשה לפי' הרי"ף ע"ש וצ"ע: (יז) ואי מקלע ר"ח אלול בשבת כו' ובשפייר"א נהגו כו' דוקא ר"ח אלול לפי שיש בהשמים כסאי ג"כ נחמות דירושלים כמ"ש במנהגים אבל בר"ח אב אין שייך עדיין להפטיר בנחמות אלא ג' דפורענותא: (יח) ואנו מפטירין השמים כסאי ע"פ פסיקתא והא דכתב לעיל דקורין דש"ח ע"פ פסיקתא היינו היכא דלא חל ר"ח בשבת וע"ש בתוס' דפ' כ"ש דף מ' דכתבו זה על ר"ח אב שחל בשבת דמפטיר בו השמים כסאי וצ"ע דהא בפירקין כתבו דמפטיר בו שמעו וכ"כ הפוסקים: ומ"כ ע"ז וי"ל דהפסיקתא לא מיירי כלום מר"ח אב או מאלול שחלו בשבת אלא שצריך להפטיר סי' דש"ח נו"ע אר"ק כו' אלא שהתוס' דפסחים ודמגילה מוכיחים מהפסיקתא דאין אנו הולכין בתר תלמודנו בכ"מ שהרי לפי תלמודנו שבר"ח אב שחל בשבת מפטירין חזון ישעיה א"כ בודאי בשבת שלפני ט"ב צריכין להפטיר הפטורה אחריתא וזה נגד מנהגנו לפי הפסיקתא שאנו מפטירין סי' דש"ח לפני ט"ב אבל מה שאנו מפסיקין להפטיר השמים כסאי במקום שמעו בר"ח אב שחל להיות בשבת בזה לא נסתר פי' הפסיקתא כיון דהפטרת ש"ח מסי' דש"ח במקומה עומדת ומ"ש שם בפסחים שאנו מפטירין השמים כסאי וכאן כתבו דאנו מפטירין שמעו בזה לק"מ לפ"ז דהא ג"כ כתב המרדכי בר"ח שחל בשבת שבשפייר"א נוהגין לדלג ולהפטיר השמים כסאי ובשאר מקומות אין מדלגין א"כ י"ל דגם בר"ח אב שחל בשבת נחלפו מנהגי מקומות והתוס' לא באו לכתוב הדין איך שינהגו בר"ח אב שחל להיות בשבת אלא עיקר כוונתם להביא ראיה שאין הולכין בכ"מ אחר התלמוד ודו"ק: (יט) כי שמעתי לבלע זה החזן כך היה שמו וכ"ה בכתוב בלע ובכר: (כ) נ"ל דה"ג מדלג יותר מי' פעמים ז' פסוקים ומי התיר לו לדלג ולאשר אמר ולנפתלי אמר ולדן אמר ולגד אמר ולאשר אמר כו' ר"ל ששוב חזר חלילה ודילג כסדר הזה עד י"פ ודו"ק: (כא) והשיב רבינו יואל כו' כתב מהר"י אבוהב נראה מדברי ר"י דדוקא כשקרא ג' פסוקים ואח"כ שח צריך לחזור ולברך אבל אם לא קרא עדיין ג"פ עדיין לא עשה נגמר מצוה שהתחיל ואפילו שח אין לו לחזור ולברך עכ"ל ב"י בטא"ח ס' ק"ב: **סליק בגל"ך ולאע"י**

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת מגילה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת מגילה

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

פרק מגילה נקראת

(א) אף על פי שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום ומקיימין שמחה בזמנה:

(ב) היוצאין בשיירא והמפרשים בספינה קורין בי"ד כתב ה"ג לא אמרו להקדים אלא לכפרים ויש מרבותינו שאומרים שאם אין בידם מגילה מוטב שיקדימו ויקראו נמה שלא יקראו כלל:

(ג) כל החדש כשר לקריאת מגלה בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה אבל לסעודה אין עושין אלא בי"ד או בט"ו:

(ד) מה שלא נהגו לקרות המגילה יום י"ד ויום ט"ו מספק כדעבדי ביו"ט י"ל משום דדילמא י"ד נקבע בזמנו והיכא בט"ו משום לא יעבור:

(ה) זמן קהלה לכל שהיו מתאספים לנס אסתר שהוא בי"ג ומתאספים לעיירות כמו בשאר תעניות ומכאן סעד לתענית אסתר שאנו עושין שלא מצינו ראיה מפורשת בתלמוד:

(ו) מה שאנו מקדימים התענית ליום ה' כשחל פורים בא' בשבת מפני שאין יכול לקבוע בע"ש מפני שהן טרודים לטרות לכבוד שבת:

(ז) ס' בה"ג מאחרין ולא מקדימין משום דפורענותא הוא · קשה למה מתענין תענית אסתר לפני פורים אף על פי שמגילת תענית בטלה חנוכה ופורים לא בטלו ואסור בתענית · תשובה משום די"ג יום נקנור הוא ובטל עם שאר תענית ורש"י פירש דחנוכה היא פרסומי ניסא ופורים דכתיב בכתובים הוי ליה כד"ת ולא בעי חיזוק:

(ח) מה שנותנין ג' מחצית לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ מחצית השקל:

(ט) ובמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו וליתנן במקום שירצה:

(י) נשים חייבות במקרא מגילה הלשון משמע שהן יכולות לקרות ולהוציא אף זכרים י"ה וראבי"ה כתב נשים מברכים על מקרא מגילה ואפי' אי קרו לעצמן:

(יא) ר"ת כ' נשים חייבות בג' סעודות שאף הן היו בירידת המן וע"י כן נתקן שלש סעודות בשבת:

(יב) [נשים חייבות בד' כוסות שאף] הן היו באותו הנס אע"ג דפרעה לא גזר אלא על הזכרים מ"מ הנשים לא היו יכולות להתקיים בלא הזכרים:

(יג) למה לא יהיו נשים חייבות בסוכה שאף הן היו בנס דענני כבוד וכן יהיו חייבים במצה ומה צריך טעם דכל שישנו בבל תאכל חמץ י"ל דלא אמרינן הא טעמא אלא במילתא דרבנן כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות:

(יד) רבינו תם אומר דגם ביום יש לברך זמן משום דעיקר מצוה ביום:

(טו) ר"מ היה רגיל לומר זמן ביום בלחש בתוך כך שהיו קהל עונה אמן לאפוקי מיד רבותא:

(טז) מגילה בזמנה קורא אותה ביחיד מיהו מצוה בעשרה:

(יז) יחיד הקורא את המגילה לא יברך לפניה ולא לאחריה:

(יח) במסכת סופרים איתא על רות איכה קהלת שיר השירים מברך ע"מ מגילה ואם היתה כתובה בין הכתובים מברך על מקרא כתובים:

(יט) אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים:

(כ) ר"מ כתב בזמן הזה כיון שבטלה מגילת תענית והותרו כל הימים אין אסורים בהספד ותענית אלא בחנוכה ופורים ולכן מותר בהספד בי"ד דאדר הא':

(כא) ר"ג · אבילות נוהג בפורים שלא מנו חכמים במשנה שאין אבילות נוהג אלא שבת ורגלים וראש השנה ויום כפורים אבל ר"ח ופורים לא · מיהו מצאתי דלאחר שהתפלל בבית האבל בליל פורים בערב לעת קריאת המגילה מותר לילך לבהכ"נ וחייב לשלוח מנות:

(כב) אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון כו':

(כג) רבינו יואל אסר לגר להעתיק ספר חומש מספר של הכומרים ובשביל שהגר לא ידע לשון הקדש אלא לשון הכומרים רצה להעתיק להיות לו לפירוש:

(כד) בעיר ווירצבור"ק מנעו לגר להתפלל ולהיות ש"ץ:

(כה) סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ומשמע דסעודה אחת די:

(כו) מגבת פורים לפורים ואין רשאי שני לקנות מהם רצועות למנעלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר:

(כז) עדיף יומא דפוריא כיום שניתנה בו תורה: אריח ע"ג אריח רש"י פירש אריח הוא הכתב והלבנה הוא החלק ור"ת פירש ארוכה קרויה לבנה והקצרה אריח:

פרק הקורא למפרע

(כח) אמצעיות אין להם סדר היינו שאין צריך לחזור לראש אבל חוזר לתחלת ברכה שטעה:

(כט) כל מקום שאמרו אין מחזירין אם הוא חוזר הויא ברכה לבטלה:

(ל) יש ללמוד דס"ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק דאין להפסיק לקורא להביא ס"ת אחרת אלא קורא אותו בעל פה:

(לא) אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך ויגמור ויביאו ס"ת אחרת:

(לב) מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה ובכל ענייניה היא כס"ת:

(לג) כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע:

(לד) ראה מאורות מימיו יפרוס על שמע ויוצא אחרים ידי חובתן:

(לה) נשאל להר"ר טוביה מווינ"א אך סגי נהור פוטר בניו ובני ביתו מקדוש וי"ל שמחוייב מדרבנן יכול לפטור המחוייב מדאורייתא או הלכה כר' מאיר דסבר סומא חייב במצות מדאורייתא:

(לו) רבי יהודה ברבי קלונימוס היה מסופק אם סומא מברך בורא מאורי האש:

(לז) בצפנת פענח נמצא שזה שהתירו ביחיד לקרות המגילה הכתובה בין הכתובים הני מילי בימי חכמים שהיו כתובים בגליון כמו מגילות שלנו אבל עתה שאינו כך אפילו ביחיד לא יצא והקורא אותה קורא ופושטה כאגרת:

(לח) עד הנץ החמה כ' אבי"ה הני מילי הנהו דכתיב בהו יום בהדיא אבל ציצית לא כתיב ביה יום בהדיא הלכך וראיתם אותם בראיה תליא מילתא ומעמוד השחר שרי:

(לט) פסק ר' מאיר באבל דלא אמרינן מקצת היום ככולו לא ביום ז' ולא ביום ל' עד הנץ החמה מיהו לענין שמועה רחוקה לא בעינן ספורים אלא שעה אחת סלקא אפילו בלילה:

(מ) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולספירה ולהקטר חלבים:

(מא) כ' ר' יעקב בר יקר מי שלא בירך בלילה שכר ספירה יהבינן ליה שכר ספירה בזמנה לא יהבינן ליה:

(מב) כ' אבי"ה מי שלא בירך בלילה לא יברך ביום משום ברכה לבטלה אבל מונה בלא ברכה:

(מג) אם אינו יודע חשבון הימים ודעתו לברך ולסיים כמו שישמע מן הקהל או מחביריו ואדעתא דהכי פתח ושהה בסיום עד שישמע הימנו וכן סיים גם הוא אחריהם בכה"ג נפיק דפתיחה וסיום איכא:

(מד) מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי וכ' אבי"ה דשבועי לא צריך למימני עד סוף השבוע כו' וזה להפך מרבי אפרים:

פרק הקורא עומד

(מה) נהגו במתיבתא לומר בא"י אמ"ה הרב את ריבנו ולא נימא הא-ל דקאמר כבר ה' אלהינו וצ"ע בברכת המזון אם יש לומר הא-ל אבינו מלכנו:

(מו) אין קורין בפרשה פחות מי' פסוקים ופרשת עמלק שקורין בפורים שהיא ט' פסוקים הואיל וכחד עניינא הוא לית לן בה:

(מז) הזי"ו לך בספרי כתב לולי וכ"פ רש"י וכן עמא דבר:

(מח) תימה לר"י על מנהגנו שאנו קורין בתעניות ויחל והראשון מתחיל שם והוא לסוף שני פסוקים מפרשה שלמעלה והא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסים שלא יאמרו שקרא אחד לפניו והתחיל בפרשה ולא קרא רק שני פסוקים:

(מט) שאין בו בטול מלאכה לעם כגון ר"ח כי דוקא לנשים נתנה מצוה זו בשביל שלא פרקו נזמיהם בעגל:

(נ) אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים:

(נא) אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כו' ירושלמי היינו דוקא כשמתפללין בשביל הצבור ובצבור אבל היכא שמתפלל בביתו בינו לבין עצמו שפיר דמי דליכא כסופא אם לא נענה:

(נב) דכי נפלי אאנפייהו מצלי אצלויי:

(נג) יש לתמוה על בתי כנסיות שיש להם רצפה ונופל שם ש"צ על פניו:

(נד) השיב ריב"א על מעשה שבא לפניו שאירעו ג' חופות ביום רביעי אחד והיה ראשון מהן כהן ושני ישראלים והורה שביום ה' היו יכולים לקרות בתורה:

(נה) פר"ת קי"ל כמאן דאמר עולה שהרי בשל סופרים הלך אחר המיקל לכך אנו נוהגין בתעני' ובט"ב וביום טוב במנחה דהשלישי מפטיר משום דאז אסור להוסיף על ג' בני אדם אבל בשבת ויום טוב שמותר להוסיף אז אנו עושים כמאן דאמר אינו עולה:

(נו) תקנו עכשיו שיקרא המפטיר שהוא שמיני בכי תשא כדי לנהוג אליבא דתרוייהו:

(נז) כיון דנהיגין בשבת לקרות ז' בלא מפטיר משום הכי נהגו לומר קדיש בין השביעי למפטיר להודיע שאינו מן מנין השבעה כמו שתקנו קדיש בין תפלת ערבית לי"ח ברכות להודיע דתפלת ערבית רשות:

(נח) אין להקשות על מנהגינו שקטן קורא במוספין דהא קטן עולה למנין ז' וכ"ש שקורא לפרשת המוספים:

(נט) משמע שאפילו בימיהם יש מקומות שאין מתרגמין ומכאן סעד למנהג אשכנז שאין נוהגים לתרגם:

(ס) מפרש בירושלמי דאם התחילו בי' ויצאו מקצתן גומר ועל היוצאים שאין מניחים י' נאמר ועוזבי ה' יכלו:

(סא) מדלגין מן ויחל לפסל לך משום דהכל ענין אחד הוא:

(סב) לדידן שהתקינו לברך לפניה ולאחריה לא צריך לישב דמינכר בברכה שמברך ז' פעמים לפניה ולאחריה משום הכי כהן קורא פעמים במקום לוי ואין צריך לישב:

(סג) אם אין בבהכ"נ רק כהנים יקרא אחד ד' פעמים ועל כל פרשה יברך לפניה ולאחריה:

(סד) ראש הכנסת או חזן לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו:

(סה) ש"צ שהוא שושבין וקורא נראה דצריך לומר לאחר קרא · אבי"ה:

(סו) אין פותחין פתח בהכ"נ אלא למזרח פר"י דוקא לדידהו בני בבל שהיו הופכים עצמן לצד מערב כי א"י במערב אבל לדידן לא:

(סז) רבינו אפרים היה מוחה לכהן שהוא ש"צ לקרות כהן חבירו לס"ת וכן לוי ורבינו יואל דחה סברתו:

(סח) המפטיר לא יפטיר עד שיגמור הגלילה כדי שגם הגולל יבין אל המפטיר:

(סט) מוכיח ר"י בבכמ"ז דאבלים אינו בעשרה:

(ע) קטן בפני עצמו אינו יכול לישא כפיו אבל אם הכהנים גדולים יכול לישא כפיו:

(עא) מצאתי דכהן פנוי אינו נושא את כפיו כי השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה וראוי למברך שיהא שרוי בשמחה:

(עב) מפני שהעם מסתכלין בו פי' טעם מפני שעיניו כהות וליתא להא טעמא אלא בזמן שבית המקדש קיים שמברכים בשם המפורש ובזמן הזה אסור משום היסח הדעת:

(עג) כל המומין אם דש בעירו מותר:

(עד) כ' אבי"ה מה שהכהנים פותחין אצבעותיהם דבר זה לא מצינו בתלמוד אלא דרשנים אמרו טעם אמור מלא וי"ו קא אתה וי"ו ושים אותם בתוך כה ויהיה כה לשון חלון וכשהכהנים נושאין כפיהם נהגו לחלוק אצבעותיהם וזהו מציץ מן החרכים כו':

(עה) ש"צ אסור להפסיק לקרות כהנים דאפילו לאמן יהא שמי' רבא אסור להפסיק:

(עו) השמש הוא העוסק בצרכי בית הכנסת וש"צ הוא מובחר שבקהל:

(עז) הרבה נפלאתי למה מדלגין מקצת ברכה של ברכת כהנים שאין אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' וי"ל כיון שהכהנים מברכים יהי רצון לפניך כו' זה במקום שהש"צ אומר כל השנה ברכנו בברכה:

(עח) וצריך שיהא החזן ישראל כשהש"צ כהן אחר מקרא:

(עט) אם אותו הנותן מים לכהנים לטול ידיהם בא אבל ש"צ ומזכירו ליטול ידיו צריך לישא את כפיו אף ביש שם כהנים אחרים ואם לא יעלה עובר בשלש עשה אבל מלמדין את הנותן מים שלא יזכיר את הש"צ ליטול את ידיו:

(פ) הר' יעקב לוי משפירא הצריך לצאת לכהן מבית הכנסת קודם שיתחיל ש"צ בעבודה כשהכהן אינו נושא כפיו ע"י דהדריך רישיה או בתוך י"ב חדש על אביו ואמו כי אז נוהגין שלא לישא את כפיהן:

(פא) כל כהן שהרג את הנפש פי' ראבי"ה במפורסם להרוג שהוא מועד לכך:

(פב) נשאל לר"ם מאחד על אודות כהן שמל את התינוק ומת יכול לישא את כפיו והשיב דנושא את כפיו ולא דמיא לכהן שהרג את הנפש:

(פג) גם נשאל לו על כהן שהמיר דתו ועשה תשובה אם יכול לישא כפיו עוד והשיב דמותר וכן השיב רבינו גרשום מאור הגולה:

פרק בני העיר

(פד) היכא שהקדישו לשם בהכ"נ ואז התפללו בה אפי' אורחים לפי שעה כיון שמיוחד לתפלה קדשה:

(פה) צריך (להתענות) [להתנות] בזמן הזה על כורסיא שהוא תשמיש לס"ת שאל"כ אסור להשען עליו להנאתו ואפי' ספרים אסור להניח עליו:

(פו) יש למצוא היתר קצת לכורסיא בזמן הזה אין רגילין לתת עליו ס"ת בלא מטפחת והוי תשמיש דתשמיש מיהו משום מטפחת עצמה יש למנוע אם לא יתנה:

(פז) נשאל לר"מ על ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה בה"כ ואחר הזמן נתרצו הקהל לבנות עליה היו העמים מעכבים על ידו ועכשיו אומר הקהל נבנה עליה בית התלמוד וראובן השיב אדעתא דהכי לא נתתיו והשיב דודאי ראובן לא מצי הדר ביה:

(פח) ישראל שהתנדב מנורה או נר לבהכ"נ אסור לשנותה לדבר הרשות ה"מ בשכבר הדליקו בה לבהכ"נ דנשתמש בהן קודש אבל לא הדליקו בהן עדיין מותר לשנותה אפילו לדבר הרשות והזמנה לאו מילתא היא:

(פט) בנין שבבהכ"נ העשוי בבנין אבנים בתוך חומה מזרחית מפני שהיו מתקלקלים ס"ת המונחות מחמת לחלוחית הקרקע ועשו ארון עץ תלוש אין בו משום תשמישי קדושה:

(צ) בעון ב' דברים עמי הארץ מתים על שקורין לארון הקדש ארנא ולבית הכנסת בית:

(צא) כ' א"ז צריך ליזהר שלא יהו מטפחת של ס"ת נביאים וכתובים ושאר ספרים של שעטנז לפי שפעמים מחמם בה ידיו שכורכה סביב ידיו בימי הקור:

(צב) כ' אבי"ה כל הני קדושים דמתני' אם הם של יחיד יכול לעשות בהן כל מה שירצה דאדעתא דיידיה עבדינהו:

(צג) בן עיר שפסק בעיר אחרת נותן עמהם בני העיר שפסקו לעירם נותנים במקומם:

(צד) אחד שישב בתוך קהל ועדה ואמר אם אשחוק עוד בקוביא אתן ה' זקוקים לצדקה וכן אמר כמה פעמים ועבר נדרו שואלים הגבאים שבעירו ה' זקוקים והוא אומר שיתן חוץ לעיר מקום שהוא חפץ דבר פשוט שיהנס בעירו:

(צה) היכא דפרים יעשה כפירושו:

(צו) בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה אינם חייבים ליתנם לשם:

(צז) כ' אבי"ה הוא הדין כל הני דשרינן למכור אסור לארבעה דברים:

(צח) מימי לא השתנתי בתוך ד' אמות של תפלה פי' לא נהגתי היתר ע"י שהיה כדי הילוך ד' אמות אלא (הלכתא) [הלכתי] ארבע אמות ע"כ:

(צט) בקריאת התורה שתקנו מפני דרכי שלום דכהן קורא ראשון לא יקרא שום ישראל בכהני הא"כ הוא גדול הדור דכולהו כהני כייפי להו אבל בסעודה דלא תקון בה מידי משום דרכי שלום יכול לברך לפני כהן הפחות ממנו מיהו אם רוצה לכבדו מעליותא הוא כיון דלאו עם הארץ אבל ע"ה אין רשאי להקדים:

(ק) בקריאת התורה מסופק ר"י בת"ח ישראל וכהן ע"ה איזה מהם יקדים כי לא מצינו דאיכא בקריאה משום ולמשנאי אהבו מות:

(קא) אין ישנים בהם וכל דבר שהוא לצורך בהכ"נ כמו ביום כפורים לשמרו מותר:

(קב) אין מרעין בהן אר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו בו כלל והגנות והאילנות שנוטעים בבית הקברות מותר וליכא למיחש משום כבודן של מתים כיון שאינו על הקברים עצמן:

(קג) ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' ס"ת כו' זה הכלל המפטיר הולך לאחר הפרשה שקרא באחרונה:

(קד) ר"ח טבת שחל להיות בשבת במ"ם איתא דמפטיר בר"ח וכן העיד הר' שאלן מפי אביו ר' דוד ובסדור רב עמרם יש שמפטיר בנרות דזכריה וכן פר"י בר יהודה ורש"י:

(קה) כתב רבי' משולם חתן שחל להיות בר"ח מפטיר בשל ר"ח וכן אם היו מד' פרשיות הללו לפי שהפטרות של פרשיות כתובות בתלמוד ואילו הפטרה של חתן לא מצינו בתלמוד אלא שמחה בעלמא:

(קו) נמנו וגמרו שלא לדחות הפטרות נו"ע אר"ק שד"ש ומצינו למידק אם אירע הפטרת חתונה בערב ר"ח מפטירים מחר חדש שהיא כתובה בתלמוד:

(קז) וחתן הבא בשבת רני עקרה יפטיר שוש אשיש ובשבת של עניה סוערה יפטיר רני עקרה ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה יפטיר שוש אשיש שכבר אמר עניה סוערה בהפטרה של רני עקרה:

(קח) כתב אבי"ה מנהג ההפטרות לשתי פרשיות יחד אמרו משום ר"י הלוי שהנהיג אביו בפרשה ראשונה ולא בשניה לפי שיש בכל הפטרה ראשונה מעין שניה וראשונה:

(קט) במנהגים מצאתי כל פרשיות סמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שאז מפטירים הלא כבני כושיים שהיא הפטרה של פרשה ראשונה מפני שבהפטרה שניה מזכרת תועבות ירושלים:

(קי) אין לתמוה למה לא יתחיל בר"ה בתחלת פרשת המועדות ושור או כשב כו' כמו שעושין בפסח ובחג:

(קיא) תימה דבכל יו"ט אנו מוציאים שני ספרים וקורין בו קרבן דמוסף ביומו וזה לא מצינו בתלמוד אך בסדר רב עמרם ישנו ואנו נוהגים כן על פי הקבלה וראבי"ה הביא ראיה מן הירושלמי:

(קיב) משך תורא כו' זה הסדר לא יתכן אלא כשחל פסח ביום ה' לפי שיש לנו לקרות כסדר הכתובים בתורה ככל מה שאנו יכולים:

(קיג) ביה"כ במנחה בשל עריות לפי שנפשו של אדם מתאוה להם וישמעו וישובו:

(קיד) אין לתמוה מ"ש דר"ח אדר וניסן שחל להיות בא' בשבת דאין מפטירין מחר חדש כי מפטירים לפני ר"ח אדר בשקלים ביהוידע וסי' מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח וכן הפטרה בראשון בא' לחדש היא מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח ניסן:

(קטו) מה שאין אנו קורים המוסף בשבת כמו בר"ח וברגלים לפי שכל קריאתינו שאנו קורין לכפרה הן באות ובשבת שאין חטאת הביאה לכן לא קבעוה לדורות:

(קטז) ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם הפטרת חזון ישעיה ואנו אין נוהגים כן אלא שמעו דבר ה' בירמיה ובשבת שלפני תשעה באב חזון ישעיה ע"פ הפסיקתא דש"ת נו"ע אר"ק שד"ש ונוהגין לקרות ויחל ע"פ מ"ס:

(קיז) בט"ב נהגינן כתלמודא דידן למקרי כי תוליד בנים ובני בנים והפטיר אסוף אסיפם:

(קיח) בפסחים פי' התוס' בהרבה דברים אנו סומכים על ספרים חיצונים ואנו מפטירים השמים כסאי על פי פסיקתא:

(קיט) כתב רבינו אפרים לר' יואל הנה בשמחת תורה יצאתי מבית הכנסת בחרי אף כי שמעתי לבלע זה החזן מדלג יותר מי' פעמים ו' פסוקים ומי התיר לו לדלג:

(קכ) מתקנין פרשת אתם נצבים ופרשת וילך שהם קצרות כשיש שתי שבתות בין ר"ה ליה"כ ואין מתקנין מטות ומסעי שהן ארוכות לפי שרוצים לקרות אתם נצבים קודם ר"ה להפסיק הקללות שבוהיה כי תבא לר"ה אנו קורים במדבר קודם עצרת:

(קכא) ודרשו יש לאומרה בין ר"ה ליה"כ:

(קכב) ואנן אין אנו נוהגים כן אלא מפטירין שובה בין ימי תשובה ושוש אשיש קודם לכן ודרשו קורין אותה בצום גדליה ודיו:

(קכג) אין לכתוב ברכות בתורה ופסק אבי"ה דהוא הדין במגילה וגם משמע דס"ת לא תהיה פתוחה בין גברא לגברא:

(קכד) היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון:

(קכה) אדם העומד לקרות בתורה ובירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם רוצה לקרות יותר:

(קכו) כ' א"ז על שאלתם שמעון מוחה ביד מי שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מן הארון הקדש ולתתו ביד ש"צ וכן להחזירה והמעות הללו באות לכיס של צדקה ושמעון מוחה מפני שזו מצוה של החזן נראה בעיני שלא כיון יפה אותו שמעון:

(קכז) וכן המשפט שיכול לקנות להושיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים:

(קכח) מעיל שתפור תחתיו פשתן צריך להשים צד המעיל על הספר תורה ולא צד הפשתן דומיא דמזבח הקטרת:

(קכט) ולענין יין הבדלה כל מי שיתן יותר לצדקה הרי הוא זוכה ולא שייך ירושה במצות:

סליק לוח הדינים שבמרדכי מגילה

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת מגילה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א מגילה דלילה אפשר דבני כפרים לא קרו לה : דף א' במשנה ד"ה אלא

ב כרכין המוקפין חומה שבחוצה לארץ קורין בט"ו : ע"ב ד"ה כרכין

ג כל שרים שם י' בני אדם שהולכים בקר וערב לב"ה הרי הוא כאילו יש שם עשרה בטלנים : דף ב' ע"א ד"ה אבל

ד עיירות המסופקות אם מוקפות מימות יהושע אי לא הולכים אחר רוב עיירות שאינן מוקפות: שם ד"ה ולענין

ה כהנים המבטלים מעבודה היינו כשיכולים אח"כ להשלים העבודה הא לאו הכי לא : ע"ב ד"ה ישראל

ו עבודה חמירא מתלמוד תורה היינו ת"ת דיחיד כלומר שאינו ת"ת של כל ישראל : שם ד"ה מכאן

ז למת מצוה חובה לבטל מקרא מגילה ולשאר מתים רשות : שם ד"ה ת"ת

ח נשים חייבות לקרא המגילה כשאר החייבים להוציא רבים ידי חובתן : שם ד"ה נשים

ט פורים שחל להיות בשבת מקדימין לקרות המגלה בערב שבת : שם ד"ה פורים

י חל פורים בע"ש עיירות גדולות ומוקפות קורין בו ביום ושאין מוקפים עושים סעודה באחד בשבת : דף ג' ע"א במשנה ד"ה היזו

יא חל י"ד בע"ש מוקפין קורין בו ביום עושים סעודה לאחר השבת וי"ד בשבת לדידן לא מיקלע : כא"ד וכדף ג' ע"ב ד"ה פורים

יב משלוח מנות ליתיה אלא באדר שני : דף ג' ע"ב ד"ה הלה

יג לאו שפיר דמי לאבסומי בפורים עד דלא ידע מאי קאמר : שם ד"ה מיחייב

יד אבלות יום ראשון נוהג בפורים ומיום ראשון ואילך ספק : דף ד' ע"א ד"ה ומדאמרינן

טו אחר שגלו ישראל חזרו שאר ארצות להכשרן לומר שירה והלל בנס העשוי בהם : שם ד"ה משנכנסו

טז יודע אשורית ולעז אינו מוציא אחרים ידי חובתן בלעז : ע"ב במשנה ד"ה אבל

יז עכשיו לא הוכשר לשון יוני אלא למכירים אותו לפי שאין אנו בקיאים בלשון יוני הקדום: שם ד"ה אבל

יח אם טעה במגילה ולא הזכיר אפי' תיבה אחת לא יצא ידי חובתו : שם ד"ה הגה

יט חל ט"ו בשבת שכרכין מקדימין לי"ד הם מותרים בעשיית מלאכה: דף ה' ע"א ד"ה וגרסינן

כ טעות שהעי"ן והלשון אחר לית לן בה כיהודים ויהודיים בל טעות אחר פסול : שם בד"ה הו גרסינן

כא במגילה והלל ותקיעות אם שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש : שם ד"ה ר' מונא

כב השמים הקורא תיבה אחת צריך לחזור למקום אותה תיבה ולקרא משם ולהלן : ע"ב ד"ה ת"ר

כג אסור לכתוב תיבה אחת חוץ מן הכתב ואם כתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק : שם ד"ה והלכתא

כד אמתחה של תורה היינו מזוזה ולא ס"ת עצמה: בא"ד

כה מגילה נמי בעי עבוד לשמה : שם ד"ה וצריך

כו לא מצי.. תגין אלא לספר תורה : דף ו' ע"א ד"ה ויש

כז כותב אגרת הרשות ומתכוין ללשון צח ונקיט לשנא דקרא אין צריך שרטוט: שם ד"ה גרסינן

כח אף בימי רבותינו היו כותבין בעור שאינו עפוץ ועיבוד שלנו אינו מודייף מצד הלבן אע"פ שאינו מעופץ : שם ד"ה דפתרא

כט מגילה אפי' באפי נפשה כשהיה כתובה כעין ספרים שלנו אין קורין בה : ע"ב ד"ה הקורא

ל נשים מצטרפות למנין עשרה לענין מגילה : שם במשנה ד"ה הכל

לא לא ספר עומר בלילה יספור ביום בלא ברכה : דף ז' ע"א ד"ה כל הלילה

לב מצת מצוה יש ליזהר שלא לאכלה אחר חצות וכן הלל שבאותה לילה שלא לקרותו אחר חצות: שם ד"ה זה הכלל

לג מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה צריך ג"כ ליקח מן המותר תורה והלוקח זכה בספרים : ע"ב ד"ה וכן

לד העמידו הצבור ז' לפקח על צרכי צבורם אף מקח וממכר של דברים שבקדושה בכלל : שם ד"ה והיכא

לה מכרו ז' טובי העיר אין בו דין אונאה כשליח שמכר אלא כמוכר שלו וקרקע של הקדש לעניים ונתרצו כל בני העיר למכרו הרשות בידן : שם ד"ה לא שנו

לו לא לסתור איניש בי כנשתא עד דבני בי כנשתא אחריתי ואם יש להם בית הכנסת אחר מותר לסתור : דף ח' ע"א ד"ה ומאן

לז בית הכנסת הנמכר בין ע"י ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר או שלא במעמדם דמים נתפשים בקדושת בית הכנסת : שם בא"ד

לח דלי"ת ויו"ד שבתפילין אינן אותיות אלא קשר בעלמא : שם ד"ה תשמישי

לט היתר למשימין עטרות של ס"ת בראש הקורא בסיום ס"ת : ע"ב ד"ה וכתב

מ מבטלין ת"ת דוקא להוצאת המת ולשאר צרכיו לא : דף ט' ע"ב ד"ה מבטלין

מא למאן דלא קרי ולא תני כתבו מקצת הגאונים דבעשרה סגי : שם ד"ה אבל

מב כשמוציאין ב' ס"ת וקורין בהם בשני בני אדם לית בשני משום פגמו של ראשון אלא כשקורין ב' בני אדם כאחד : דף י' ע"א ד"ה ואחד

מג בברכה אחרונה גולל ואח"כ מברך : דף י"א ע"ב ד"ה ר' יהודה

מד פי' הגולל ס"ת גוללו מבחוץ : שם ד"ה הגולל

מה בפרס ומדי עדיין יש הפטרות במנחה בשבת : שם ד"ה והקשה

מו תלמיד יהא שוה לרב בעוד שלומדין שנא' ואתה פה עמוד עמדי : שם ד"ה תנא

מז בשמועות קשות היו יושבים אספסלים מפני העיון לאחר הסמיכה הרב ראוי לחלוק כבוד לתלמיד : שם ד"ה ומקמו

מח האידנא קרי ש"צ בהדי מאן דקרי' שלא לבייש מי שאינו יודע לקרות : דף י"ב ע"א ד"ה קרא

מט יש תרגום בכתובים אע"פ שלא אמרו יונתן בן עוזיאל חכמים אחרים אמרוהו : שם ד"ה ובמגילה

נ ביום מברך בקריאת מגילה מנ"ח : שם ד"ה וצריך

נא ח' פסוקים שבסוף התורה קורין אותן בבית הכנסת בפחות מי' : שם ד"ה שמנה

נב מוסיפין בשבת על הקורים בתורה [ולא] דוקא ז' ובמועדים לא : ע"ב ד"ה אין

נג נשים וקטנים עולים להשלים מנין ז' ולא שיהיו כולם קטנים : דף י"ג ע"א ד"ה הכל

נד כשמוציאין ב' ס"ת וקורין ז' באחד המפטיר יכול לקרות פרשת החודש בשני: שם ד"ה וכתב

נה קרא המפטיר י' פסוקים ואיכא תורגמן פוסק : שם ד"ה ולא

נו אי איכא ט' ששמעו קדיש וברכו ולאחר התפלה חוזר אחד שלא שמע ואומר קדיש וברכו וענו אלו אחריו יצא ור"ת חולק : שם ד"ה אין

נז התחילו בי' ויצאו מקצתן גומר אם נשתיירו רובן : בא"ד

נח בתר דתקון שיהא כל אחד ואחד מברך לפניה ולאחריה אם אין מי שיקרא אלא אחד הוא עומד וקורא ואין צריך לישב ז' פעמים לעשות היכר : דף י"ד ע"א ד"ה תוספתא

נט כהן פותח ראשון לכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה ידבר ראשון ולברך ראשון בסעודה: שם ד"ה גרסינן

ס אע"ג דקרא דוקדשתו בכ"ג כתוב מ"מ גמרינן מיניה שכהן הדיוט יהא מקודש מישראל : שם ד"ה וליטול

סא אין שם כהן לא יקרא לוי לא ראשון ולא שני לרמב"ם ויש חולק : ע"ב ד"ה נקטינן

סב מרינא קורין בחומשין שהיו כותבין כספר תורה שלנו אלא שאסור מפני כבוד צבור: שם ד"ה אין

סג כל אדם אם התחיל מצות תורתו לעסוק בה וקראוהו לקרות בתורה מהדר אפיה וגריס ואם לא התחיל עד שלא נפתח ס"ת אפי' מי שתורתו אומנתו אסור : שם ד"ה וקפיא

סד גדול שהביא ב' שערות עובר לפני התיבה ונושא כפיו באקראי והא דאמרינן נתמלא זקנו יורד לפני התיבה ונושא כפיו היינו לקבע: דף ט"ו ע"א ד"ה אינו

סה כל שיש לו שיעור למעלה כשמוסיף עליו עובר משום בל תוסיף : שם ד"ה ואמרינן

סט ראיה על שאין אדם מקפיד ומתקנא בבנו ובתלמידו מדוד ואליהו הנביא : דף ט"ז ע"ב ד"ה תורגמן

גליון מהרש"א על הרי"ף ממס' מגילה מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ג ע"א ר"ן ד"ה א"ר. אפי' רב אסי נמי מודה דיצא. ועי' לקמן דף רס"א א' בר"ן ד"ה וממו ניה אמוהא :

דף ד ע"א ר"ן ד"ה ומדאמרינן דאבילות מדאורייתא דחי עשה. עי' מ"ש הרבינו יונה בסוף פרק היה קורא :

ע ב ר"ן מתני' הקורא. כך זה כיון שלעצמו אינו מוציא. ובת' הריב"ש סי' ש"ל השיב על הר"ן דיש לפרש סירובל' בהיתה כתובה אשורית והוא קורא אותה בלעז דמלד השומע לא מקרי קקורא בעל פה כיון דמ"מ הענין כתיב. אבל הקורא עצמו אינו יוצא וע"ז מסיק כיון דהקורא א"י מקרי אינו מחויב ואינו מוציא השומע אף דבשמיעה אין חילוק אבל אם כתובה לעז וקורא לעז גם הקורא עצמו יוצא. וע"ש סי' של"א ד"ה ואני אומר אפשר כו' ואם היה אפשר שהשומע יוצא איך לא יצא הקורא שהרי גם הוא שומע ומפני שקורא ג"כ לא גרע :

דף ז ע"ב ר"ן ד"ה וכן. משום דדוד לאשון לנביאים. ועי' בר"ן ר"ה דף רי"ד ע"ב ד"ה מתחיל כתב דנביאים חמור מכתובים ועי' מג"א סי' קנ"ג ס"ק ב' : סליק

הגהות בן אריה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף א ע"א בר"ן ד"ה ויש כו' לשושן שאינה מוקפת חומה המוסגר במרובע הוא מוקף [או שצ"ל שהיתה מוקפת חומה] : ע"ב ברי"ף אמר רבב"ח כו' דדריש זמן זמנם זמניהם כו'. נ"ב עי' גמ' [ופירש"י ד"ה היכא דאמרי כו'] : שם ר"ן ד"ה אכיסר כו' בירושלמי כו' דגרסינן התם כנגד ימים כו'. נ"ב נ"ל דגרסינן התם הן ימים כנגד ימים כו' [לשון הירושלמי ימים אין כתיב כאן אלא כימים. הן ימים כנגד ימים. י"ב י"ג כנגד י"ד ט"ו כו'] : שם בר"ן ד"ה כרכים כו' מדגרסינן בירושלמי כו' בו אין קורין בחוצה לארץ קורין כו'. נ"ב בירושלמי לפנינו איתא בחוצה לו קורין ועי' בקרבן עדה שם :

דף ב ע"א ר"ן ד"ה אמר כו' וי"מ דנראה וסמוך כו'. נ"ב עי' בית יוסף [סי' תרפ"ח סד"ה וכן הכפרים מה שכתב בפירוש דברי ר"ן אלו] : שם ד"ה ומיהו כו' ומשמע דהאי הוקף ולבסוף ישב כו'. נ"ב נ"ל ומשמע דהאי הוקף ולבסוף ישב כו' :

דף ד ע"א ברי"ף מהנוכה ופורים כו' לפניהם ולאחריהם נמי אסור בתענית ובהספד כר' יוסי כו' תיבת בתענית מוקף וג"ב ועי' במאור : שם ברי"ף דהא רב אסי קאמר [בתענית דף יח ע"א] כל שלאחריו אסור בהספד ובתענית מותר וכו'. נ"ב עי' במאור וכן הביאו הגירסא הזאת התוס' במנחות דף ס"ה ע"א ד"ה אלין יומיא כו' אלא שדחו אותה כמו שדחה בעל המאור ז"ל כאן ע"ש וע"פ גירסא זו מסיים כאן אסור בהספד כו' וכי"ג אסור בהספד להודיה. ומה שהגיה מהר"ן שפירא ומה שכתב מהר"ם [בחדושי אגדה שם] בגליון אינו נכון כלל בכוונת ר' אפרים שהוסיף זאת בלשון הרי"ף ועי' בתשו' ר' מנחם עזריה סי' י"ב :

דף ה ע"ב ר"ן ד"ה היכי דמי כו' אפילו רגיל בתורה כעזרא אלא יהא הוגה כו'. נ"ב נ"ל כעזרא לא יהא הוגה כו' [וכן הוא בירושלמי שם ה"א] :

דף ח ע"ב ר"ן ד"ה מרים כו' דאמרינן בסוטה אסור כו'. נ"ב דף ל"ט ע"ב עי' רש"י שם :

דף י ע"א רי"ף והאי חודש אדר שהל להיות בואתה תלוה כו'. נ"ב עי' קרבן נתנאל על הרא"ש [אות ל"ז מה שכתב על זה] : שם בר"ן ד"ה חל להיות בכי תשא עצמה כו' ולדידן השתא לא מתרמי פורים בואתה תלוה כו'. היינו פורים מוקף [וקאי על פרשת שקלים] :

דף יב ע"א רי"ף ירושלמי כו' ומשני שאני התם דסליק ענייניה והכ"א שאני הכא כו'. נ"ב עי' ירושלמי [הלכה ב' שלפנינו ליתא רק תירוץ שני] ועי' קרבן נתנאל על הרא"ש אות ז' וקנ"ע דמלשון הרי"ף שלפנינו משמע דשני תירוצים נינהו : ע"ב בר"ן ד"ה הלכתא כו' והי לא חיישינן לנכנסין בדלא אפשר לומר דולג יקראו כו'. נ"ב נ"ל בדלא אפשר למה דולג יקראו כו' :

דף יד ע"א ר"ן ד"ה וליטול מנה יפה כו' ואע"ג דקרא דוקדשתו גבי כהן גדול כתיב כו'. נ"ב זה תמוה דקרא גבי כהן הדיוט כתיב וקדשתו כי את לחם אלהיך כו' (ויקרא כ"א פסוק ח') ונראה דט"ס גדול יש כאן וצ"ל הכל להיפך וקאי על הפירוש הראשון [נראה בכוונתו ז"ל שצ"ל ואע"ג דקרא דוקדשתו גבי כהן הדיוט כתיב מיניה ילפינן דכהן גדול נמי ראוי שיהא מקודש מאחר כהנים. ועי' מש"כ בגליון הר"ן על אלפס סוף מס' מועד קטן. ובנדרים דף ס"ב ע"ב ואולי יתכן שהיה גירסת הר"ן מקדשו לכל דבר שבקדושה כו' ודריש מקרא כי אני ה' מקדשו הכתוב גבי כהן גדול דקרא דוקדשתו דרשינן בתו"כ וביבמות דף פ"ח ע"ב לדרשא אחרת וקדשתו בעל כרחו ע"ש ולפ"ז צ"ל כאן ואע"ג דקרא דמקדשו כו' אך בכל המקומות איתא וקדשתו] :

דף טו ע"א במתני' סומא כו' ובחדושי אגשי שם אות א' בסדר המשנה כו'. נ"ב אכן רבינו ירוחם פסק על פי הנוסחא שברי"ף כאן ע"ש בנתיב ב' חלק ו' ז' וריש נתיב י"ג והביא שם שכן הוא בילמדנו [הוא מדרש תנחומא] פ' תולדות פסוק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו כו' ועי' ב"י סי' נ"ג וסי' קכ"ח :

דף טז ע"א ברי"ף לא תיבעי נימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מסביר פנים. נ"ב עי' בגמרא דסוטה דף מ' ע"א [ובפירש"י שם] : ע"ב ברי"ף וירא משה את העם כי פרוע הוא ועד פסוק ויגוף כו'. נ"ב נ"ל ועוד פסוק ויגוף כו' [פי' שגם פסוק זה בפני עצמו מדלג מלתרגם] וכ"ה בתוספתא מגילה פ"ג [ושם איתא בזה הלשון ועוד כתוב אחר ויגוף כו'] ועי' ירושלמי [הלכה י"א] ועי' בה"ג בהלכות צרכי צבור [שגם שם מפורש כן וכ"ה ברמב"ם פי"ב מהל' תפלת השחר הל' י"ב ומקורו מהתוספתא הנ"ל]

הגהות מלא הרועים מהגאון כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל.

דף ב ע"א ר"נ ד"ה ולענין עיירות המסופקות כו' עד לפיכך קורא בראשון ופטור בשני. נ"ב עי' כדברי הר"ן בפ' ע"פ דקנ"ה ב' ד"ה והשתא וכבר עמד בזה במשנה למלך פ"א מהל' מגילה דין י"א ובס' קול בן לוי הביא קושייתו ולא שמע התי' שכתב ותי' מדעתו נ"ב מדבריו :

דף ט ע"א ברי"ף ועולין בהם עשבים ולא יתלוש מפני ע"נ כו' כצ"ל : סליק

משקין

בית **)השלחין. (א)ת״ר °את חג המצו׳ תשמור לימד על א חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר ק״ו ומה ראשון ושביעי שאין קדושה לא לפניהם ולא לאחריהם אסורין בעשיית מלאכה חולו של מועד שיש קדושה לפניהם ולאחריהם אינו דין שיהו אסורין בעשיית מלאכה ששת ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהן ולאחריהן ומותרין בעשיית מלאכה מה לששת ימי בראשית שכן אין בהן קרבן מוסף תאמר בחולו של מועד שיש בו קרבן מוסף ר״ח יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה מה לר״ח שכן אינו קרוי מקרא קודש תאמר בחולו של מועד שכן קרוי מקרא קדש הואיל וקרוי מקרא קדש דין הוא שיהו אסורין בעשיית מלאכה: תניא אידך °כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר °אלה מועדי ה׳ מקראי קדש במה הכתוב מדבר אי בראשון כבר נאמר שבתון ואי בשמיני הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה תניא אידך °ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי עצור אף ששה עצור אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצור בכל מלאכה ת״ל השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששה עצור בכל מלאכה הרי שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר אי זו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת. כדתנן *משקין ב׳בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעין שיצא בתחילה בין ממעין שלא יצא בתחילה אבל אין משקין ממי הגשמים ולא ממי הקילון ואין עושין עוגיות לגפנים. מאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא הוא כדכתיב °עיף ויגע ומתרגמין משלהי ולאי ומאי משמע דבית הבעל לישנא דמיתיבותא הוא כדכתיב °כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך ומתרגמינן כמה דמיתותב עולם עם בתולתא כן יתותבון בגויך בנייכי • בית השלחין אין בית הבעל לא מאי טעמא במקום פסידא

*) בגמ׳ וכן בס״י הגי׳ השלחין

רש״י

משקין בית השלחין. מפרש לקמן: ת״ר את חג המצות תשמור שבעת ימים. וכל תשמור אזהרת ל״ת הוא שמזהירו מן המלאכה: ששת ימי בראשית ימי כל שבוע ושבוע בין שני שבתות הן יושבים הרי קדושה לפניהם ולאחריהם: ר״ח יוכיח כו׳. אף אתה אל תתמה כו׳: כל מלאכת עבודה לא תעשו. וסמיך ליה שבעת ימים תקריבו אשה וגו׳ למד על חולו של מועד והכי דריש ביה לא תעשו שבעת ימים ובחג (א) המצות ועליה קיימא הך מתני׳ בת״כ: מקראי קדש. משמע קדשהו בעשיית מלאכה: עצור ממלאכה. כדכתיב בהאי קרא גופיה לא תעשו כל מלאכה: הרי (ב) הוא. כלומר מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכלן ולא פי׳ לך איזו המותרות ואיזו האסורות דע וראה שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים היודעים להבין על איזו להטיל האיסור ועל איזו להטיל ההיתר (ג) יאמרו לך איזו הוא יו״ט על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה ואיזו יום של חוה״מ שאינו אסור בכל מלאכה ועל חולו של מועד יאמרו לך איזו מלאכה אסורה דבר שאינו אבד ואיזו מותרת דבר האבד: משקין בית השלחין. שדה בית השלחין שדה לבן של תבואה וכשמתחילין להשקותו אם אינו משקהו תדיר מיד נאבד כדתני בסוף מתני׳ זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד (ד) דפסדי אבל השלחין דאינן לא שרי דלא פסדי: במועד. בחולו של מועד אע״פ שיש בה טורח מלאכה (ה) ומשום פסידא שרו ליה רבנן: שלא בתחילה. שיוצא עכשיו מתחילה ואין חוששין הואיל וחדש (ו) יהיו נופלין האגפיים ואתי לתקן במועד והוי טירחא יתירא: שלא יצא בתחילה. ישן שאינו יוצא מעכשיו ולא אתי לאינפולי: אבל לא ממי גשמים. טעמא מפרש בגמ׳: מימי קילון. מימי של קילון (ז) בור עמוק של גשמים מים מכונסין דאיכא טירחא יתירא לדלות והמועד קאי דגבי שביעית לא חיישינן לטירחא יתירא: ואין עושין עוגיות לגפנים במועד. משום טירחא יתירא ועוגיות מפרש בגמ׳: בית השלחין. ארץ עייפה וצריכה למים תדיר: דמתיבותא. מיושב:

ר״ן

משקין בית השלחין. פירוש שלהין כמה דמתרגמינן עיף ויגע משלהי ולאי והוא דבר שרגילין להשקותו תמיד בין שהוא גן ירק בין שהוא פרדס. שלהין. כדכתיב שלחיך פרדס רמונים וה״א וחי״ת ממולא אחד הן דשתיהן אותיות הגרון וכיון שהורגל בכך אם אינו משקהו יפסד לפיכך שרי להשקותו בחולו של מועד אע״פ שיש בה טורח מלאכה דכיון דאית בה פסידא שרו לן רבנן ויש להם סמך מקראי דכתוב אחד אומר את חג המצות תשמור שכל חג המצות אסור בעשיית מלאכה וכתוב אחד אומר ביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש דמשמע הא שאר ימים מותרין שמע מינה דבחולו של מועד עצמו פעמים שהוא מותר ופעמים שהוא אסור ואם יפסד שרי ולקמן במתני׳ מפלגי שאם השקהו לפני המועד כגון שהגיע עונת המים שלו לפני החג אז מותר להשקות בחולו של מועד אבל אם לא השקהו לא וכל שכן שדה בית הבעל שהוא שדה לבן שאינו רגיל להשקותו כלל אלא למטר השמים ישתה מים דהוא ודאי אסור להשקותו ואע״ג דאי הוה משקין ליה הוה עביד טפי לא מיקרי פסידא אלא דבר שהגיע לפירות והדר מפסיד אבל להוסיף על מה שנראה לעין הרואה מיקרי ולא הפסד ולא דהיכן חוה״מ משום הרוחתו ובשביעית נמי משקין הספיקין שלא מאיליהן דאע״ג דכל עבודת הקרקע נאסרת בשביעית כדכתיב שדך לא תזרע וכו׳ ומינייהו ילפינן כל שאר עבודות כגון מזבלין ומקרסמין שהוא חתיכת הענפים היבשים מן האילן ומזרדין שהוא אילן שענפיו מרובין חותכין מהן מכאן ומכאן ומפסגין הוא באילן שנופו נוטה לכאן ולכאן שקושרין אותן כדי שיעלו עליו למעלה שלא יכבדו על גוף האילן כל אלו מלאכות חשובות הן דסגי להו בפעם אחת בשנה דומיא דזריעה וזמירה אבל השקאה דצריכה תדיר לא מיקרי עבודה חשובה ולפיכך שריא: בין ממעין שלא בתחלה. כלומר אפילו ממעין שיוצא עכשיו מתחלה שהוא חדש ולא חיישינן שמא יפלו כתליו ויבא לתקן במועד והוי טירחא יתירא וכ״ש ממעין ישן והא (א) דאיצטריך למתני [*שלחין] למעוטי שדה בית הבעל שאפילו ממעין שלא יצא בתחלה שישן הוא אסור דלא שרינן ליה אלא משום פסידא והוא דליכא טירחא יתירא: ולא ממי הקילון. קילון בור עמוק ובו מים מכונסין דאיכא טירחא יתירא לדלות ומלשון קולתא שהוא תרגום כדה נקראת קילון ונקטיה אחר מי גשמים לאשמועינן דאיסור מי גשמים אינו אלא משום שאפילו אפשר להשקות בתחלה מהכנוס של מי גשמים בלא טורח כשיחסרו המים יהיה צריך לדלות ושמעינן דאם היה אגם מים שלא יבואו לעולם במועד לצורך דלי אלא שמשקה מהן ברגלו בקל היה מותר ואיסור מי גשמים וקילון אמועד קאי דגבי שביעית לא חיישינן לטירחא יתירא: עוגיאות. שחופרים סביב הכרם כדי שיתעכבו שם המים מלשון הלכן תעגנה שהוא לשון עיכוב והא נמי אמועד קאי (ח) משום טירחא יתירא ועוד דלא הוי דבר האבד אבל בשביעית מותר כדאיתא בגמ׳. וכתב הראב״ד ז״ל בפירושיו דבגמ׳ [דף ד:] לא אסרינן אלא בחדתי וה״ה כעין חדתי אם לא ניכר אבל אם ניכר *הארץ מעט מותר ולא בעינן טפח כדבעינן בגמרא באמת המים דהתם בעינן מקום לעבור בו מים בשטף אבל הכא מימיה עומדין ובמשהו סגי להו ע״כ: **גמ׳** השתא ממעין שלא וכו׳. הכל מפורש במתני׳. וכתבו שיש ברייתות דמשמע מינייהו שהמלאכה בחוה״מ אסורה מן התורה דתניא כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי ריה״ג ר״ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר אלה מועדי ה׳ מקראי קדש במה הכתוב מדבר אי בראשון הרי כבר נאמר שבתון ואי בשמיני הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחוה״מ שאסור בעשיית מלאכה הרי משמע שאסורין בעשיית מלאכה מן התורה בחוה״מ. ומלינו הכתוב שאומר ראשון ושביעי לבדן שמע מינה שחילוק יש ביניהן ומסרן הכתוב לחכמים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת אלא שלא מצינו לאחד מן המחברים שמנו המצות שימנה מצוה באסור מלאכה בחוה״מ ואם האיסור דבר תורה היא איסורו לאו או עשה ולפי זה נראה שאינה אלא אסמכתא בעלמא וכן נראה מן התוספ׳ וכן נראה מן הירושלמי אמר רבי אבא בר ממל אלו היה מי שימנה עמי הייתי מתיר מלאכה בחולו של מועד כלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ועוסקין בתורה כגון (ט) אכן אוכלין ושותין ופוחזין וכן אמרו בפרק מי שהפך [דף יג.] גבי כוון מלאכתו במועד חולו של מועד דרבנן והרמב״ן הטיל פשרה ואמר שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד אסורה מן התורה ושהוא לצורך המועד מותרת בין במלאכת הדיוט בין במלאכת אומן אע״פ שאינו (י) לצורך דבר האבד וכן כל שהוא דבר האבד מותרת אע״פ שאינו (כ) דבר המועד ואע״ג דאית בה טירחא יתירא וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות אלו כמו שיתבאר ועל זה אמרו בירושלמי שהיה ראוי להתיר מלאכות אלו כדי שלא יהו מתבטלין ויתעסקו בהן שהבטלה מביאה לידי פחזות ועיקר חולו של מועד ודאי דבר תורה הוא ע״כ. ולזה הסכים הרשב״א ז״ל סוף פרק קמא דע״ז: דהאי בית הבעל לישנא דמיותב הוא. כלומר שהוא מיושב שאינו צריך לדבר אחר אלא למטר השמים ישתה מים: כמה דמתותב עולם עם בתולה. שכשמתלא חפצו ואינו

ואינו זז מביתו : בשלמא מי קילון איכא טירחא יתירתא . במתניתין התירו מלאכה בחולו של מועד במקום פסידא כגון בית השלחין ולא התירו משום הרווחה כגון בית הבעל ואפילו במקום פסידא יתירא לא טרחינן וכדתנן אבל לא ממימי גשמים ולא ממימי קילון כדפירש' במתניתין : גזירה . דאי שרית ליה מי גשמים אתי למשרי נמי מי קילון לפי שהם מי גשמים ואיכא משום טירחא יתירא : מי גשמים . נמי דרכן ליכנס במקום עמוק וכיון שניטלו אלין העמיקו ואו להו מי קילון כלומר שצריך לדולתן בדלי כדמפרש במתני' והוי טירחא יתירא : המושכים מן האגמים שהם נקבלים ממי גשמים : והוא נר מצוה

פסידא שרו רבנן במקום א רויחא לא שרו רבנן ואפילו במקום פסידא טירחא יתירא לא טרחינן דקתני אבל לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון פירוש קילון כמו ביב *°בשלמא מי קילון איכא טירחא יתירא דצריך לאשקויי מיניה בדוולא אלא מי גשמים מאי טירחא איכא אמר רבי אלעזר אמר ר' יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון רב אשי אמר מי גשמים נמי לידי מי קילון קאתו: אמר ר' זירא נהרות *המושבין מן אגמים מותר להשקות מהם בחולו של מועד והוא דלא פסקי ת"ר הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד ואם היתה אמת המים עוברות תחתיהם מותר אמר רב פפא והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים רב אשי אמר אע"פ שאין רובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים כיון דקא משכה ואתיא מימר אמר אי לא שתיא בחד יומא תשתי בתרי ותלתא יומי ת"ר בריכה שנטפה משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת והא עבידא דפסקא אמר רבי ירמיה עדיין היא מטפטפת אמר אביי והוא שלא פסק מעין ראשון תניא רבי שמעון בן מנסיא אומר שתי ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה יתר על כן א"ר אלעזר ברבי שמעון אפילו ערוגה אחת חציה נמוכה וחציה גבוהה לא ידלה ממקום נמוך למקום גבוה ת"ר מדלין מים לירקות כדי לאכלן ואם בשביל ליפותן אסור: *ואין עושין עוגיות לגפנים תניא ואלו הן עוגיות ברירין שבעקרי זיתים ושבעיקרי גפנים °והני מילי חדתי אבל עתיקי שרי: מתני' *ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וחכמי' אומרים עושין את האמה *בתחלה במועד ובשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים והוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוואות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין

דלא פסקי. כלומר שיש בהם שפע מים ואזלא כהא דרב אשי דלא אסר משום גזירה אלא דמיירי במיעוט מי גשמים אבל כל היכא שיש בהם שפע מים לא גזרינן אטו פסקי שצריכין לדלות : דף ד. הפסיקות. פירוש חרילין שאינן מתוקנין : בריכות . מתוקנות יפה אסור להשקות משום דפסקי ואתי לאיתויי מנהרות רחוקות : ואם היתה אמת המים . ממעיין נובע עובר ביניהם בכל עת מותר להשקות מהם במועד דהא לא פסקי : והוא שרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים . דודאי כיון דמעוטה יכול להשקות מן הבריכות לא טרח להביא מנהרות רחוקות : רב אשי אמר אע"פ וכו' כיון דקא משכא ואתיא . מן המעין : מימר אמר . בעל השדה כל מה שאוכל להשקות היום מאמת המים והבריכות אשקה ימה שלא אוכל להשקות היום מאמת המים אניח עד למחר או עד שלשה ימים שיכנסו מי המעין באמה ואשקנה הלכך מותר דלא טרח לאיתויי וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא כשאמת המים עוברת בתוך הבריכה או הפסיקה כדקתני עוברת ביניהן ואז הוא דאמרינן מימר אמר וכו' אבל אי לא עיילי לגווה אע"ג דעיילי לשדה אסור דאיכא למיחש דילמא אתי למיטרח ולאיתויי :

בריכה שנטפה . פי' כגון שיש לו שני שדות בית השלחין זו למעלה מזו בקצה העליונה במורד יש שם בריכה שמקבלת תמלית מי העליונה מאותה בריכה מותר להשקות את התחתונה שלמטה ממנה ודוקא בשעה שהשדה העליונה עדיין נוטפת ומתמלאת לתוך הבריכה והוא שהמעין מושך אל השדה ומשקה אותה דכיון שכן הוה ליה כמו שהולך מעין העליון אל השדה התחתונה ומשקה אותה אף על גב שאינה שותה אלא מתמציתה של עליונה :

שתי ערוגות. פי' של ירק ואחת גבוהה מחברתה ואין המים יכולין לעלות לערוגה העליונה אלא ע"י זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו וקמ"ל בברייתא זו שאע"פ שאין גבוהה אלא מעט אפ"ה אסור משום טירחא ולא תימא בשתי ערוגות הוא דאסור שהן רחוקות זו מזו אלא אפילו בערוגה אחת שחציה נמוכה יותר מן החצי האחר אסור : תנן רבנן מדלין וכו' כדי לאכלן . פי' כדי שיהיו רכים וטובים ונוחים להתבשל לפי שדעתו לאכלן למחר: ליפותן. כדי שיגדלו וירבו שיהיו ראויין לאכול לאחר המועד : אסור . דלהרווחה קעביד ואפי' הוה ביה פסידא פורתא לא חיים לה הלכך אסרינן משום טירחא וכן דעת הראב"ד ז"ל שהקשה ממתני' דלא שרינן מי קילון עלה דרב דימי מנהרדעא דאמר [דף יב.] ופתין חביתא [ואין זופתין כוזתא] משום דחיים לפסידא ואע"ג דאיכא טירחא יתירא וכן בפ"ב אסיקנא דכל דבר האבד מותר אפילו במחובר אפי' בטירחא והכא אסרינן אפילו טירחא זוטא כגון ערוגה אחת חציה נמוכה וחציה גבוהה ותירץ ז"ל דכל ענין זה נמסר לחכמים והם ראו שלא כל הפנים שוים אלא לפי אבידתו התירו את טרחו וכך שיערו טורח מי קילון אינו ראוי לפסידת בית השלחין וכן לא שוה פסידא דערוגה לטירחא דהדלאה דכיון דערוגה שבלדה שותה תו לא הויא פסידא לאידך וטירחא יותר מפסידא משא"כ בהדלאה דשערי דאלדו ליה לרב הונא בחולא דמועדא דעדיף פסידיה מטרחיה וכן שיערו זפיתת חבית להיות כנגד הפסד יינה ומותר וכל דבר שהוא לצורך המועד ואין לו מה יאכל התירו בו בלא טורח ובלא שינוי : *בריכות שבעיקרי הזיתים . הן חרילין שעושין סביבות הגפן להתקבץ שם מים : ועוגיאות לשון עוגה וכתב הראב"ד ז"ל בפירוש ברירין שבעיקרי הזיתים כלומר בורות קטנים שבעיקרי זיתים כן נראה לי שהוא ברי"ש ויד הבריר ד' טפחים השנוי בסוף מסכת כלים גם הוא נ"ל דהוא ברי"ש עכ"ל : חדתי . אסור משום טירחא : עתיקין . שנתקלקלו ונפל עפר לתוכן מתקנים אותן במועד דליכא טירחא כולי האי : מתני' אין עושין את האמה . פירוש רגילין לעשות חרילין בקרקע שבהם המים הולכות סביבות השדה ומשקות אותו והנך חרילין קרי אמה לפי שיש להם רחב אמה ועומק אמה : בתחלה . אם לא היתה מעולם אין עושין אותה מתחלה במועד משום טירחא יתירא ובשביעית מפני שנראית *כחופר כדמפרש בגמ' : וחכמים וכו'. דכל שנראה *כחופר לא הוי עבודה דעודר לא הוי כיון דמשליך את העפר למרחוק והעודר מניחו במקומו : ומתקנין את המקולקלות במועד. אם היתה מקולקלת שנפל לתוכה עפר ואינה מקלחת מתקנין אותה דלא חשיבא מלאכה אבל בתחילה אין עושין אותה במועד : קלקולי המים . מים המכונסין בגומות לשתות מהם ונמשכין בתוכה זבלי רה"ר המקלקלים את המים לשתות מהן ומתקנין וסותמין את החרילין שבהם הולך הזבל לבור : והוטטין אותן . מנקרין אותן כעין שאר בורות בעלמא איסקורי"ר בלע"ז : את הדרכים . שנתקלקלו מחמת רוב הגשמים מתקנין אותן בגרור ובסיד כעין שעושין ברוב עיירות : הרחובות . שאחורי בתיהם ששם מטיילין ילדים וילדות : ואת מקוואות . כדמפרש בגמ' שאם אין בו מ' סאה מרגילין לתוכו מ' סאה וכל הני צרכי הרבים הם : ועושין כל צרכי הרבים . בגמ' מפרש לאתויי מאי : ומציינין .

רש"י

פסידא . מידי דמפסיד כגון בית השלחין שרי במועד : הרווחה לא . כגון בית הבעל שאם היו משקין אותו היה ממהר לגדל פירותיו : ואפילו במקום פסידא . כגון שלחין : מטרח לא טרחינן . דקתני אבל לא מימי קילון : מי גשמים . שנתכנסו בעומק במקום אחד מאי טירחא איכא : גזירה מי גשמים . דאי שרית ליה אתי למישרי נמי מי קילון לפי שהן (א) מי גשמים ואיכא משום טירחא יתירא : מי גשמים . נמי דרכן להתכנס במקום עומק וכיון שנטלו אלי' העמיקן והוי מי קילון : נהרות . אריתא דדלאי נהר קטן: אגמים . מי גשמים נינהו ויש בהם רוב מים ונהרות המושכין ומקלחין מהן לא פסקי : פסיקות . חרילין שאין מתוקנין : בריכות . גומות מתוקנות יפים : ואע"פ שנתמלאו מים מערב יום טוב אסור להשקות במועד . משום דפסקי ואתי לאיתויי מנהרות רחוקין : ואם היתה אמת המים . ממעין עוברת ביניהן מותר להשקות מהן דלא פסקי : אמר רב פפא . האי דקתני מותר והוא שרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים דודאי מיעוטה יכול להשקות מן הבריכות והפסיקות ולא טרח ומייתי מנהרא רחיקא: ורב אשי אמר אע"פ שאין רובה של שדה . יכולה לשתות מאמת המים מותר : דקא משכה . אמת המים מן המעיין (ב) מעט נימור אמר בעל השדה מה שאוכל להשקות היום מאמת המים והבריכות אשקה ומה שלא אוכל להשקות אניח עד למחר או עד ג' ימים שיכנסו באמה וימשכו מן המעיין ואשקנה : בריכה שנטפה . (ג) מעט מבריכה שבשדה בית השלחין אחר (א) מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין (ד) זו ולא חיישינן דילמא (ה) טרח ומייתי : והא עבידא דפסקא . בריכה ראשונה ופסקא נמי בריכה זו (ו) : א"ר ירמיה . כל זמן שמטפטפת בריכה ראשונה בזו משקין הימנה אבל אינה מטפטפת אין משקין אף על גב דהכתי לא פסיק : אמר אביי והוא שלא פסק מעיין ראשון . הממלא בריכה ראשונה מותר להשקות אפילו מבריכה שניה אבל פסק מעיין ראשון אסור להשקות מהן דהא (ז) פסקי ואתי לאיתויי ואינו משקה מן השני ואפי' ראשונה עדיין מטפטפת בתוכה : ערוגות . ערוגת ירק : לא ידלה . מן הפסקות שבתחתונה וישקה למקום גבוה דהיינו טירחא יתירא : הכי גרסינן מדלין לירקות כדי לאכלן . כדי שיהיו נאין מחמת השקאה ויהיו יפין לאכלן במועד : ליפותן . שיגדלו הירקות : אסור . דהרווחה הוא : (ח) דרך גפנים לעשות עוגיות להתכנס מים : עוגיות . עגול סביב כמו עג עוגה ועמד בתוכה : בחדתי . הדשות אסור לעשותם מתחלה במועד : בעתיקי . שנתקלקלו ונפל עפר לתוכן מתקנין אותן במועד : מתני' אמה . שרגילין לעשות (ט) להתכנס בו מים ועושין חרילין בקרקע שבהן המים הולכים סביבות השדה ומשדה לשדה והנך חרילין קרי אמה לפי שיש להן רוחב אמה ברום אמה : בתחלה . אם לא היתה מעולם אין עושין אותה מתחלה במועד משום טירחא יתירה : ובשביעית . מפני שנראה *כחופר כדמפרש בגמרא : וחכמים אומרים עושין אותה בתחלה בשביעית . דלא הויא עבודה ובמועד אם היתה מקולקלת שנפל לתוכה עפר ואינו מקלחת מתקנים אותה אבל בתחלה אין עושין אותה במועד : (י) קלקולי המים . המכונסין לשתיה : הוטטין . מנקין כמו שעושין הבורות : מציינין . בסיד שממחה ושופך

א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט טור א"ח סי' תקלז :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ג"כ : (ב) נ"ב מעט : (ג) נ"ב מעט : (ד) נ"ל אחר : (ה) פסקי וטרח כצ"ל : (ו) ומיטרח ומייתי : א"ר ירמיה ועדיין היא מנטפת כלומר כל זמן כצ"ל : (ז) פסק כצ"ל : (ח) טוגיות דרך גפנים לעשות עוגיות עוגל סביב להתכנס כצ"ל : (ט) נ"ב בור : (י) קלקולי המים . מים המכונסין בגומות לשתיה ונמשכים לתוכן זבלי רה"ר ומקלקלין אותן מתקנין אותן וסותמין החריצין שבהם הולך הזבל לבור : והוטטין מנקרין כמו שעושין לבורות בלנו שמוציאין מתוכו צרורות וקיסמין ועפרורית שנופל בו : ומציינין . כו' ובופך והוא סימן להולכי דרכים ועוסקי טהרות כצ"ל

לשון ריא"ז

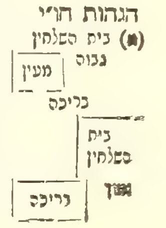
א שדה שאינה זרועה ומרבינין אותה במים תמיד כדי לזורעה אסור לשרבלה במועד אע"פ שהוא מפסיד שהרבלה שעשה קודם המועד בטל ואין גם זרעונים אין זה הפסד שהרי יכול לחזור ולהרביצה כל מה שירצה אחר המועד ואינו אלא כמאחר פירותיו ומניח הריוח והשבח ש:יה יכול להשבית כמו שביאר מו"ס בפסקיו :

שיטת ריב"ב

אאיכא פסידא בית הבעל לא אפי' ממעיין שלא יצא בתחלה כיון דליכא פסידא ואינו משקה לצורך המועד מי גשמים . שנתכנסו בעמק אחד : גזירה מי גשמים אטו מי קילון . אי שרית ליה מי גשמים אע"פ שהן מי גשמים שאינן באין לעולם מי קלון כגון נהרות המושכין מן האגמים אתי למישרי מי קלון שהן מי גשמים שנתכנסו במקום אחד ונוטל מהן ובאו לידי מי קלון דאיכא טירחא יתירה : רב אשי אמר מי גשמים . משום הכי אסירי דסופן לבוא לידי מי קלון שכשינטל אלין יעמיקו והוו מי קלון הלכך אע"פ שלא באו עדיין לידי מי קלון כיון דסופן לבא לידי מי קלון אסירי *) :

*) חסר דף א' מהכ"י

הגהות חו"י (א)

דליכא טירחא יתירא. ציון היו סדין הקברות בסיד סימן לנושאי טהרות שלא יעברו שם: ויוצאים על הכלאים. לא משום טירחא נקטיה דליכא טירחא מידי במה שהוא יוצא אלא ה"ק זמן יציאת כלאים הוא בחולו של מועד של פסח ואין לב"ד לשלוח קודם לכן ולהכי פריך בגמ' אטו אכלאים בחולו של מועד נפקי והא בט"ו נפקי אבל אאידך לא פרכינן: גמ' מעמידה על ו' טפחים. פירוש שמעמיקה יותר ה' טפחים שכבר היתה עמוקה טפח ודוקא טפח אבל פחות מטפח כסתומה דמיא ואסור לחפרה לכתחלה וכן אם היתה עמוקה טפחיים נר מצוה לא שרינן להעמיק עוד ה' להשלים לפי שדרך אמת המים שגי שתהא גבוהה (ה) שתי אמות שהמים נמשכין לתוכה ועוד בכל שהוא עמוק יותר מאמה איכא טירחא יתירא להשליך העפר לחוץ: לסחופי נהרא. כמו מטר סוחף התיר להעמיק בית מדרון כדי שירד בכח: למכרא. ר' ירמיה התיר יותר לחפור אע"פ שהיה נכתם לגמרי מפני צורך רבים: לאקדוחי. להרויח נקב המעין כדי שיקלחו מימיו יפה וי"מ לאקדוחי את גדותיו ולהביאו דרך חריץ אל העיר לפי שהיה הנהר רחוק מהעיר ועכשיו ישתו בני העיר ממנו וכתב הרא"ב"ד ז"ל בפירושיו כל אלה אף על פי שהוא טורח גדול ופרהסיא וכוון מלאכה במועד אפ"ה התירו מפני שהוא עסק רבים וכל צרכי רבים אינם נגמרים כי אם בשעת הבטלה משום דדמו לקדירה דשותפי ובשעה שהם בטלים מתחברים כולם ועושים ומ"מ לצורך המועד הוא עוד אפשר לומר שלא היה לצורך המועד ומיהו יש הפרש בצרכי רבים בין מעשה אומן למעשה הדיוט דכל אלה המעשים דבני הרמך וכו' מעשה הדיוט הם כי החפירה ההיא אינה אומנות אבל בחפירת בורות שיחין ומערות שמלאכת אומן הוא לטוח הרבה שיחזיקו המים ולפיכך בעינן שיהו רבים צריכין להם במועד: חטיטה אין חפירה לא. פי' לחפור בורות לכתחילה: ושפין את סדקיהן. בסיד כדי שיכילו המים כדאמרן בור סיד שאינו מאבד טפה: אבל כונסין וכו'. שמקבצין מימי הגשמים שמקבלים בכלים כשיורדין מן הגגים ומוליכין לבורות שיחין ומערות ואע"פ שיש בהם כבר מים די לכל ימי הרגל מותר לפי שאין בזה טורח מרובה: לקוץ את הדרכים. פירוש ליטול קוצי הדרכים כדי שלא יוזקו בהם רבים: אסטרטיות. שווקים לסחורה: רחובות. מקום שמברין שם את האבלים כשחוזרים מן הקבר ומתקנין שלא יהיה בהם שום היזק: ולמוד. לפי שחסרו המים לפעמים מפני חום הקיץ ומודד אמה על אמה ברום ג' אמות שהוא שיעור ארבעים סאה ואם הוא ארוך וקצר יכול נמי למוד אותו לפי מדה זו ורש"י ז"ל כתב א"נ חופר גומא בסמוך אמה על אמה ברום ג' אמות ועושה חריץ קטן כדי שילכו לגומא וע"י כלי אי אפשר דג' לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה: מרגילין. פותחין לו את המעין שהוא רחוק שיבאו המים לתוך המקוה לפי שאי אפשר בשאובין: ומנין שאם לא יצאו. ב"ד שבעיר לתקן ולקוץ והוזק בהן אדם ומת שמעלה עליהם כאילו שפכו הב"ד הדם ההוא ת"ל והיה וכו' דכתיב לעיל ולא ישפך דם נקי: וראה עצם אדם וכו'. פירוש רמז הוא שלא בא הכתוב לומר שיעשה ציון אלא מתנבא היה שיעשו ישראל ציונין על עצמות פגרי העכו"ם שיהיו מושלכין בארצם: פרוש. ולא תבא הלוש ואיזו זו ציון: לא תתן מכשול. עשה ציון שלא יכשלו בני אדם באותה טומאה לשרוף טהרותם או שלא יאכלו תרומתם בטומאה: דמוזלי גבן. שיהיו שלוחי ב"ד מוצאים פועלים לעקור הכלאים בשכר מועט בחולו של מועד לפי שאין עסוקים במלאכה כמו בחול קודם המועד או לאחר המועד ואלו הכלאים הם זרעים שנזרעו באפיל ואין ניכרין עד זה הזמן: מתני' מושכין את המים. פי' שעושין סביב האילן חפירות לממלאות אותם מים ואין בזה טורח הרבה לעשות חריץ שימשכו בו המים מאילן לאילן: אבל לא ישקה ליכא פסידא ואילו משום שאם ישקה הוי הרווחה לאילנות ר' אליעזר בן יעקב סבר דהרווחה אסורה היא במועד: שלא שתו. הא נמי לפי שאין פסידא במועד ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד להם מערב מועד ואין מותר אלא דבר האבד במועד והרא"ב"ד ז"ל כתב בפירושיו וזה לשונו שאם אירע אונס בהם לפני המועד שלא יכול להשקותה שמותר להשקותם במועד ואינו אסור אלא כשסכח להשקותם או שנתעצל בהם עכ"ל: *) שדה גריד. יבש. והוא שדה הבעל וטעמא דאין משקין משום דהרווחה הוא ולא פסידא כדפירשנו ברים מכילתין: וחכמים מתירין בזה ובזה. לאו אשדה גריד קיימי דבההיא אפילו רבנן מודו דלא הוי פסידא והסורה אלא ברישא פליגי בהשקאה את כל השדה ובזרעים שלא שתו וכן הוכיחו מן הירושלמי והלכתא כר"א בן יעקב כדמפרש [רי"ף] בסמוך: גמ' שדה מטוננת. פירוש לחה כעין טיט: מותר להשקותו במועד. דאע"פ שלא שתו לפני המועד

רש"י

כדמפרש בגמ' בפרק מרובה (מלת) [סט.] של קברות בסיד ממחה ושופך סימן להולכי טהרות שלא יעברו שם מפני טומאת אהל: ויוצאין. שלוחי ב"ד במועד לעיין בשדות אם נזרעו כלאים (א)עוקרים אותן: גמ' שאם היתה עמוקה טפח. שנתקלקלה ונתמלאה עד שעמדה (ב) טפח או שאין בה אלא טפח שלא חפר בה אלא טפח מתקנין אותה ומעמידין אותה על ששה טפחים: הרמך. שם הכפר: לסחופי. לנקות מהמת עפר וצרורות שנפלו בו קורו"ר בלע"ז: סכותא. כך שמה: למיכרא נהרא טמימא. לכרות נהר שנטמם מחמת רוב עפר וצרורות שנפלו בו ומעכבין את המים מלקלח: לאקדוחי. לשון מקדח (ג) כל נקב להרחיב כדי שיקלחו מימיו יפה וטירחא יתירא הוא: ומתקנין את קלקולי המים. כגון בורות שיחין ומערות המיוחדין לשתיה אם נתקלקל מקורו מתקנין אותן כדי שיזובו מימיו ויש בהם טורח לתקן יותר מקלקולי אמה ולפי שהן לשתייה מותר לתקן: חוטטין. אם יש שם צרור או עפר בשולי הבור יכול ליטלם להעמיקה כדי שתמלא מקום ההריץ מים: חפירה לא. לחפור בור מתחלה בניחותא: ל"ש. הטיטה אין חפירה לא: שאין רבים צריכין. שיש להם שאר מים לשתות מהן והא דקתני ברה"ר לאו משום דרבים צריכין להם אלא של רבים לשתייה: לקוץ. דשפי"ר כמו תשרש דרצלי"ר ליטול קוצים מן הדרכים: רחובות. שיושבים שם בני העיר: איסטרטות. שווקים לסחורה אם נתקלקלו שיש בהן גומות מתקנין אותם במועד: ולמוד. שמודד אמה על אמה ברום ג' אמות ואם המקום ארוך וקצר יכול הוא למוד לפי המדה הזאת כך שמעתי ובעיני נראה שחופר גומא בסמוך אמה על אמה ברום ג' אמות ועושה חריץ קטן כדי שילכו המים לתוך הגומא [וזו היא מדידתו]. דע"י שאיבת כלי א"א: מרגילין. מביאין מים מחוברין ולא שאובין: כל הדמים שנשפכו באותן רחובות שבאו עליהן אויבים ולא יכלו לברוח מהרה ונהרגו או שהוזק אדם בהם שנתקל באותם קוצים או שנפל לתוך אותן מימות ומת: מעלה עליהם. על ב"ד של אותה העיר: והיה עליך. דכתיב לעיל ולא ישפך דם נקי בפ' רוצח וכתיב והיה עליך דמים שאם אינו עושה דין מעלה עליו הכתוב כאילו שופכו: וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. יחזקאל היה מתנבא על העתיד לבא שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכים בארצם: טמא טמא יקרא. רמז הוא שהטומאה קוראה פרוש ואל תבא הלום ואיזה זה ציון: אביי אמר. ציון מהכא לא תתן מכשול עשה ציון שלא יכשלו בני אדם באותה טומאה לשרוף טהרותם: מתני' מושכין את המים. שתחת אילן זה לאילן אחר אע"ג דהוי הרווחה דהא ליכא טירחא ולא מידי: אבל לא ישקו את השדה כולה. ובבית הבעל מיירי דהיינו הרווחה וכיון דאיכא טירחא במקצת אינו משקה: בזה ובזה. בזרעים ובשדה וכו' ורבנן להשקות שדה בית הבעל נמי שרו דהכי אוקימנא בריש פרקין הא דקתני בית השלחין אין בית הבעל לא ר"א בן יעקב היא ולא רבנן: גמ' מטוננת. לשון טיט פנגור"א שהיו לחים הזרעים שהשדה מטוננת ונתייבשו דהוו כזרעים ששתו לפני המועד (ד) ופסדי אי לא הדר ומשקה להו

תורה אור

משקין בית השלחין במועד ובשביעית ... ויוצאין (*אף) על הכלאים: גמ' *ומתקנין את המקולקלות אמר רבי *אבהו שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ששה טפחים אביי שרא להו לבני בי הרמך לסחופי נהרא רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למכרא להו נהרא טמימא רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהרא בירן אמר כיון דרבים שתו מיניה כדרבים נינהו ותנן עושין כל צרכי הרבים: ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר וחוטטין אותן: *חטיטה אין חפירה לא אמר ר' יעקב א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין רבים צריכים להם אבל רבים צריכין להם אפילו חפירה נמי מותר וה"ה לבורות שיחין ומערות של רבים ובורות שיחין ומערות של יחיד חוטטין אותם ושפין את סדקיהן אבל לא חופרים אפי' כשהיחיד צריך להם ואם אינו צריך להם אין חוטטין אותן ואין שפין את סדקיהן ואין צריך לומר שאין חופרין אבל כונסין לתוכן מים ואע"פ שאינו צריך להם: ועושין כל צרכי הרבים: ת"ר יוצאין לקוץ את הדרכים ולתקן את הרחובות ואת האיסטרטות ולמוד את המקואות כל מקוה שאין בה מ' סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה ומנין שאם לא יצאו ולא עשו כל אלו שכל דמים שנשפכים שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכום שנאמר והיה עליך דמים: ומציינין על הקברות. א"ר שמעון בן פזי רמז לציון הקברות מן התורה מנין ת"ל וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון רבי אבהו אמר מהכא וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש אביי אמר מהכא ולפני עור לא תתן מכשול: *ויוצאין אף על הכלאים: מ"ש בחולו של מועד א"ר *עקיבא א"ר יוחנן משום שכר פעולה דמוזלי גבן: מתני' *ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה כולה זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקום במועד וחכמים מתירין בזה ובזה: גמ' אמר רב יהודה ואם היתה שדה מטוננת מותר תניא נמי הכי וכו' ומסתברא דהלכתא כרבי

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' יו"ט הל' ... לאוין ... ש"ע א"ח סי' תקמד:
ב ... שם סמג שם טור א"ח סי' תקלז:

בגמ' הגירסא ר' אבא

שיטת ריב"ב

מסקנא דגמ' בורות שיחין ומערות של יחיד אם צריך להן חוטטין אותן ושפין את סדקיהן וא"צ לומר שכונסין מים לתוכן אבל לא חופרין אותן ...

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש פי' הראב"ד ז"ל שהיה רחוק הנהר מבירם העיר והיה להם טורח לשאוב מן הנהר וקדחו את גדותיו והביאו את המים דרך חריץ אל העיר ואמר כיון דשתו רבים מיניה כי היו לבני בירם מעט בורות ולא היו מספיקין להם אלא בדוחק ועתה ישתו מים רבים מן הנהר בהרווחה דצרכי רבים נינהו וכל אלה אע"פ שהיא טורח גדול ופרהסיא וכוון מלאכה במועד אעפ"כ התיר להם לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה ומשום דדמי לקדרא דבי שותפי ובשעה שהן בטילין ומתחברין כולם ועושין אם לא יעשה אז לא יעשה לעולם וגרס בירושלמי בהדיא דבני סכותא אתפתחא מסותא פי' מרחץ של עיר שמה סכותא נפתחא ושרא להו מעבדינה במועד מן הדא ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר בטרית וכיוונו פי' בתמיה כל כך התיר להן שהן כיוונו מלאכתן במועד והיה בו טורח גדול ולא כן תנינן ובלבד שלא יכוין מלאכתו אי לא מתעבדא במועד כדון לא מתעבדא וכל אלו יראה שלא היה לצורך המועד ואפי' הכי התיר להם מטעמא דפרשינן דצרכי רבים לא יעשו לעולם אם לא במועד ואם תאמר מ"ש מחפירת בורות שיחין ומערות של רבים דבעינן צורך המועד התם מפני שהן מלאכת אומן ואינו יכול לשנות בהו ואם ישנה יפסיד בהו אבל כל אלו מעשה הדיוט הן וזהו ההפרש שיש בצרכי רבים כי מעשה אומן בעינן שיהא לצורך המועד ואם לצורך המועד הוא אע"פ שכיוונו מלאכתן במועד וטורח גדול הוא מותר והיינו חפירות הבורות שיחין ומערות ובני דסכותא דירושלמי אבל במעשה הדיוט לא בעינן לצורך המועד והיינו דומיא דהטיטות בורות שיחין ומערות שמותר לרבים ואפי' אינו לצורך המועד וכן היו כל אלו המעשים שבני הרמך ובני דסכותא ונהר בירם אע"פ שלא היו לצורך המועד מעשה הדיוט הן כי החפירה ההיא לא היתה אומנות ואינה דומה לחפירת בורות שצריך לטוח יפה ולהחזיק מימיה ומטעם זה אסור חפירות בורות שיחין ומערות ליחיד ואפי' צריך להם למועד לפי שמעשה אומן הם דלא התירו מעשה אומן אלא לצורך רבים אבל הטיטת בורות שיחין ומערות מעשה הדיוט הוא והתירו ליחיד שצריך לו במועד ולרבים אפי' אין צריך להם:

הגהות הב"ח

(א) ועוקרין כצ"ל: (ב) נ"ב על: (ג) כלומר לנוקבו ולהרחיבו כדי כצ"ל: (ד) אסור דלא פסדי אבל זרעים ששתו לפני המועד פסדי אי לא הדר ומשקה להו אבל הכי כזרעים ששתו לפני המועד דמו כצ"ל: (ה) אמה להכיל המים שנמשכים כצ"ל:

*)זה בברייתא' בגמ' דף ו:

המועד ה"ל כאילו שתו כיון שהיא לחה : כשאמרו [מ'] זרעים . ואע"פ דמפורש במתני' *[מייתי תניא נמי מן הברייתא דהא הוא] (א) אלו לנימר דמתני' רבותא קאמר דאפי' זרעים שלא שתו דאית להו פסידא יתירא קמ"ל דדוקא מפני שלא שתו קאמר ורב אלפס ז"ל פסק כרבי אליעזר בן יעקב אע"ג דהוא יחיד במקום רבים דהא שמעתא דרב יהודה כותיה אזלא דקאמר אם היתה שדה מטוננת מותר והא דדייק מיניה רבינא ואמר ש"מ האי תרבילא שרי לתרבולי בהולא דמועדא כלומר תרבילא הוא גן שאחורי הבתים שזורעים שם ירקות לריח ולמראה ויספיק לו בהשקאה מועטת כעין ריבון מפני שצל הכתלים מגין עליו מן הרוח ומן השמש וכשמשקין אותו כל צרכו יום אחד יספיק לו ג' או ד' ימים והוא כעין שדה מטוננת שהוא מותר והתלמוד אקשי ליה לרבינא דכי היכי דבשדה גריד מודו כולהו דאין משקין ה"ה כן בתרבילא דטעמא דאין משקין שדה גריד הוא מפני שאין בו הפסד אלא הרוחה שמפני ההשקאה ממהר הפרי לבא והיינו לישנא דאפלא משוי חרפא ה"נ בתרבילא אפלא משוי חרפא אבל פסידא לית בה שהרי יכול לעמוד כל המועד בלא השקאה מפני הלחות שבה וזו הרוחה היא ואסור לדברי הכל וכיון דלא פריק רבינא שמעינן דאסור להשקות תרבילא במועד אבל שדה מטוננת מותר וכיון דלא שריא אלא במטוננת אלמא דהלכתא כר' אליעזר בן יעקב דאמר זרעים שלא שתו מערב מועד לא ישקום במועד וה"ה דהלכתא כוותי' ברישא דלא ישקה כל השדה כולה דטעמא דכולהו משום הרווחה ואסור:

מתני' צדין את האישות. פי' בריה שאין לה עינים ומפסידה את השדה כשהוא שדה אילן יותר מכשהוא שדה לבן ולהכי מצריך ר' יהודה לעשות היכר בשדה לבן בשינוי שלא כדרך החול : ובשביעית . דלא גזרינן דילמא מיחזי כחרישה כשאדם חופר וסותם את חוריהם : ומקרין את הפרצה . אם נפרצה גנתו ולא היה יכול לגדרה לפני המועד ובגמ' מפרש ע"י שינוי:

גמ' חופר גומא. פירוש שהאישות נכנסת בו ויוצאת ושם פורס המצודה והגומא אינו אלא כדי שיתקבצו שמה אישות הרבה ואפשר שנותן שם אוכלין כדי שיבאו ויאחזו במצודה: בהוצא. פירוש הוצין של דקל: דפנא. דופן של נסרים: צר בצרור. נותן בסדר האבנים זו על גב זו ואינו טח בטיט בינתים: אלא גנה. כותל גנה דלצניעותא בעלמא הוא וסגי ליה בהכי: בונה כדרכו. משום גנבי שלא יגנבו ממונו והוה ליה דבר האבד ומותר כדרכו כרבי יוסי ודוקא בנין שנפל מאליו אז שרינן ליה לבנותו אבל לסתור לכתחלה לא אא"כ היה גוהה כדמפרש ואזיל מפני הסכנה: גוהה. כגון שנוטה ועושה גחון: לרה"ר. כתב הראב"ד ז"ל דלא גרסי' ליה אלא אפילו למבוי או לחצר מותר מפני שהכל סכנה והכי איתא בירושלמי כותל הגוהה סותר ובונה כדרכו ובשביעית

נר מצוה

א כרבי אליעזר בן יעקב ואע"ג דהוא יחיד במקום רבים דהא שמעתא דרב יהודה כוותיה אזלא דקאמר ואם היתה שדה מטוננת מותר והא דדייק מיניה רבינא ואמר ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא (א) אקשינן ליה שדה גריד מ"ט לא אפלא לשוויי הרפא ה"נ אפלא לשוויי חרפא ולא פריק: מתני' צדין את האישות ב ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית ר' יהודה אומר בשדה אילן כדרכו ובשדה הלבן שלא כדרכו ומקרין את הפרצה במועד ובשביעית בונה כדרכו: גמ' מאי אישות אמר רב יהודה בריה שאין לה עינים: *רבי יהודה אומר בשדה האילן כדרכו: ת"ר כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה וכיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקרדום ומרדה האדמה תחתיה תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כשאמרו ג בשדה הלבן * כדרכו לא אמרו אלא בשדה הלבן הסמוכה לאילנות שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות: ומקרין את הפרצה: כיצד מקרין את הפרצה רב יוסף אומר בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט א"ר חסדא ל"ש אלא כותל גנה אבל כותל חצר בונה כדרכו ודוקא בונה אבל סותר לא וכותל גוהה סותרו ובונה כדתניא כותל גוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה:

הגוסה ומשופע לרה"ר: סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה. שמא תפול על האדם ברה"ר

רש"י

להו ואפילו רבי אליעזר מודה : גריד . יבש ובית הבעל הוא אלא שלא נפלו גשמים זה זמן מרובה : תרביצא . גנה לשון אחר נוהגין היו להשקות השדה לאחר קצירה מיד לפי שזורעין בו ירקות וכשמשקין אותו ממהרות לצאת אותן ירקות : הרפא . חריף וממהר לבשל : לתרבוצי . להשקות לשון אין מכבדין ואין מרביצין ומתוך פי' הקונטרס משמע דהלכה כרבנן דדייק רבינא ממילתייהו ולא גרסינן מאי טעמא לא אלא מ"ט וסיומא דמילתא דרבינא היא וכך הוא בספרים שלנו : מתני' צדין את האישות . שמפסיד את השדה : רבי יהודה אומר בשדה אילן כדרכו . דבשדה אילן (א) מפסדי : ובשביעית בונה כדרכו. דלאו עבודת קרקע הוא : גמ' מאי אישות אמר רב יהודה וכו' . ובגמרא מוכח מקרא דלא חזיא והכי איתא בגמ' אמר רב יימר מאי קראה כמו שבלול תמס יהלוך שהולך ומתמסמס שכל שעה שהולך ליחה נופלת הימנו וכמו נפל נפילת האישות שלא חזה שמש כן יפלו הרשעים : חופר גומא . ומניח שם מצודה שיבאו דרך הגומא ויהיו נאחזים במצודה : מכה בקרדום . על השפוד שיכנס בתוך הקרקע ויעשה גומא ואח"כ מושכו ודחפו אילך ואילך : ומרדה . מנענע מעט בכדי שיצאו ויבואו שם ויהיו נצודין אבל דרך חפירה ממש לא דכמה דאפשר לשנויי משנינן : הוצא . של דקל : דפנא . (ב) של הוצא שקורין ליר"ר וגדילין בו בי"ת : צר בצרור . נותן ומסדר את האבנים דרך בנין זו על גב זו ואינו טח בטיט בינתים : כותל דגנה . שיכול לגדור פרצת גנתו באבנים אבל אינו טח בטיט בינתים : בונה כדרכו . מפני הגנבים שלא יחתרוהו מתוך שהוא סמוך לרה"ר יגנבו את כליו : הגוהה .

שלטי הגבורים

א וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכתב הרא"ש ז"ל אבל לפי' רש"י שפירש שדה גריד מאי טעמא לא הוה ביומא דמלתא דרבינא טוה מסתבר דהלכה כחכמים כיון דרבינא דהוא בתראה תייתי ראיה ממלתייהו ותרי כי' הלפס עיקר דבירושלמי בפ"ג דשביעיה מוכח דרבנן אסרי הרבלה וכה דקתני חכמים מתירין בזה ובזה מפרש בין שבתו קודם הרגל בין שלא שתו בין באילן בין בזרעים :

לשון ריא"ז

ב וכן מחריבין חורי נמלים במועד שמביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה וחונקין זה את זה ודוקא שהיה נהר מפסיק בין שני החורים ואין שם שום מעבר לעבור מצד זה לצד זה אבל אם היה שם מעבר לעבור אינן חונקין זה את זה ואסור למרות בכך ואם היו מרוחקין זה מזה פרסה אע"פ שאין נהר מפסיק ביניהם חונקין זה את זה כמבואר בקונט' הראיות :

ג מיי' אוסר בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן בלא שינוי והרא"ש התיר:

שיטת ריב"ב

שמע מינה . מדקא שרינן בשדה מטוננת : שדה גריד מאי טעמא לא מה טעם אנו אוסרין להשקות שדה גריד משום דאפלא לשוויי חרפא הרוחה היא ואכירא הכא נמי בתר דילא אפלא לשוויי חרפא הרוחה היא ואסירא . והרב דודי ז"ל פירש דרבינא אדרבנן קאי דפליגי עליה דר"א בן יעקב בשדה גריד והכי גרסי' אמר רבינא ש"מ האי תרבילא שרי לתרבולי' בהולא דמועדא שדה גריד מאי טעמא לאו אפלא לשוויי חרפא ה"נ אפלא לשוויי חרפא וכולה רבינא הוא דקאמר לה כלומר שדה גריד מאי טעמא שרו רבנן כדקתני וחכמים מתירין בזה ובזה והלא הוא יכול לעמוד בלא השקאה אלא אפלא לשוויי הרפא לאו כהרוחה הוא אלא כמקום פסידא דמי ושרי ה"נ תרבילא אפלא לשוויי חרפא הוא וכמקום פסידא דמי ושרי ופי' תרבילא הם זרעים וירקות שאדם זורע בתוך הצירו סביבות בורו וכשהוא מכבד ומרבץ את ביתו מרבץ גם אותם זרעים במעט מים והם ממהרים להגיע לעונתן מרית מימי הריבון ומריח מימי הבור וכן עושין גם בשדה לבן ומכאן נראה שהלכה כחכמים ולא כר"א בן יעקב ואפילו שאינה מטוננת מותר ורב יהודה לטעמיה דר"א בן יעקב קאמר ולית הלכתא כוותיה : מתני' צדין את האישות ואת העכברים . שמפסידין את השדה : בשדה האילן . דמפסדי כדרכו : ובשביעית בונה כדרכו . דלאו עבודת קרקע הוא : גמ' חופר גומא . שיבאו דרך הגומא ויהיו נאחזין במצודה : ומכה בקרדום . על השפוד שיכנס בקרקע ויעשה גומא ואח"כ מושכו אילך ואילך כדי שינענע האדמה מתחתיה ויחריב הגומא אבל דרך חפירה לא דכמה דאפשר לשנויי משנינן : לא אמרו . אלא (דרך תפירה) בשדה לבן הסמוכה לאילנות : אבל שדה לבן . שאינה סמוכה לאילנות דברי הכל שלא כדרכו וקי"ל כת"ק הלכך צדין את האישות ואת העכברים בשדה האילן ובשדה לבן הסמוכה לאילנות כדרכו ובשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות שלא כדרכו . כך נראין הדברים לפי פשוטן אבל הרב ר' משה ז"ל כתב עכברים שהם מפסידין את האילנות צדין אותן במועד בשדה האילן וצדין כדרכו כיצד חופר ותולה את המצודה ואם היתה שדה לבן סמוכה לשדה אילן צדין אותן בשדה הלבן בשינוי כדי שלא יכנסו בשדה האילן ויחריבוהו אלה הם דברי הרב ז"ל וכך יש לנו לפרש דברי הברייתא כדי להעמיד דברי הרב ז"ל תניא אמר ר"ש בן אלעזר כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אבל בשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין צדין כלל אפילו שלא כדרכו ומדרבנן נשמע לר' יהודה שכשאמר ר' יהודה בשדה הלבן שלא כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אבל בשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין צדין כלל נמצא עכשיו דבשדה אילן דברי הכל צדין כדרכו ובשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות דברי הכל אין צדין כלל ופלוגתייהו בשדה לבן הסמוכה לאילנות דלרבנן צדין כדרכו ולר' יהודה שלא כדרכו וקי"ל כר' יהודה משום דברייתא דכילד כדרכו ושלא כדרכו כר' יהודה שייכא דלרבנן היכא דשרי אפי' כדרכו שרי והיכא דאסיר אפי' שלא כדרכו אסיר ולא משכחת לעולם שיהא מותר בכל כדרכו ואסור כדרכו אלא לר' יהודה וכיון דקי"ל כר' יהודה צדין את האישות ואת העכברין בשדה האילן כדרכו ובשדה לבן הסמוכה לאילנות שלא כדרכו ובשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין צדין כלל ועמדו דברי הרב ר' משה כהלכתן זה כתבתי תחלה לפי שמצאתי בספרים שלנו ובהלכות הרב ז"ל אחר כן מצאתי במקצת ספרים במשנתנו צדין את האישות ואת העכברין בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו דברי ר"מ ור"ש בן אלעזר פי' בברייתא שכשאמר ר"מ במשנתנו בשדה הלבן כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אין צדין אלא שלא כדרכו ומדר"מ נשמע לר' יהודה שכשאמר ר' יהודה בשדה הלבן שלא כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אבל בשאינה סמוכה אין צדין כלל וקי"ל כר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה ונראה שבעל גירסא זו סמך הרב ר' משה ז"ל וכתב מה שכתב : פיסקא ומקרין את הפרצה : גמ' בהוצא . הוצין של דקל : בונה כדרכו . מפני הגנבים שלא יגנבו את כליו : ובשביעית . אפי' כותל גנה דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי בונה כדרכו דלאו עבודת קרקע הוא : ודוקא בונה מפני שמירת ממונו : אבל סותר לא . שלא בסתירה שמירת ממון : וכותל גוהה . אפי' דגנה סותרו ובונהו כדרכו מפני הסכנה דאי לא שרית ליה לבנותו כדרכו ממנע ולא סתר :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ה"ג אמר רבינא ש"מ וכו' עד ובהלכות הרי"ף ז"ל תמצא דברים הללו בחילוף :

אמר הכותב זו מחלוקת ישנה היא שבעל הלכות גדולות כתב כן אבל נדון בודאי כדעת נוטה כדברי רבינו הגדול ז"ל דאפלא לשוויה חרפא רווחא מיקרי ואסור שהרי שדה הבעל עצמו אם משקין אותו בשעתו א"א שלא יהא בו ריוח בזה בין בזרעים בין בתבואה וכן גנות ופרדסים של בעל בודאי בהשקאתן הן ממהרין ומוציאין ירקות וזרעוני גנה לעתן ואעפ"כ אסרום כולן ולא התירו אלא בית השלחין דבר הנפסד ממש כמו שפירשו בירושלמי כל שהוא פסידה והולכת זו היא בית הבעל ועוד מלשון הגמ' עצמה שאמרו אפלא לשוויה חרפא דמשמע שהזרעין בעצמן אפלות והוא מרוות בהשקאה זו לעשות חריפות ואם לעשותן כדבר האבד אמרו היה להם לומר חרפא דלא לשווי אפלא דמשמע שהם חריפות בתולדותן ואם אינו משקה אותן נעשית אפלות ועוד מדתניא בריש פרק מי שהפך אמרו לו אם לא תזרע בבכיר תזרע באפיל אם לא תזרע פשתן הזרע מין אחר וזו ראיה שאין בין בכיר לאפיל הפסד שהרי אם אינה נזרעת כלל הכל מודים שהיא פסידא וכשמתחילין לא מבכיר לאפיל אינו נקרא הפסד ועוד אין פירושו נכון שבכל הנוסחאות שדה גריד מאי טעמא לא ובמיעוטן שתם שדה גריד מ"ט אפלא לשוויה חרפא וכהן מקום למחלוקת ולדברינו כך מתפרש השיטה מדהשוו כולם בשדה מטוננת מותר ש"מ דתרבילא מותר לתרבוציה של האכסדרות מיגל עליהן ואין ההשקאה נבלעת שם מהר והיא עומדת מטוננת לעולם שהיא צריכה למים מועטין תדיר כדי שיצמחו זרועיה יפה ואקשין עליה שדה גריד מ"ט אסר ליה ר"א ב"י דאפלא לשווי הרפא הוא האי נמי ודאי אפלא לשווי חרפא הוא הלכך אינה כשדה מטוננת אלא כשדה גריד לפי שהתרבילא אינו מתייבש בזמן מועט לגמרי עד שיפסידו זרעים וירקות שלו אבל שדה מטוננת כיון שהגיע זמנה לשתות אם אינה שותה הזרעים מתייבשים לגמרי וכ"כ הרב יצחק בן גיאות ז"ל ופסק כר"א משום דסתם מתני' כוותיה דהרווחה לא ועוד דתניא כוותיה ורבנן בתראי הוו כטעמיה ורואה אני דבריו דסתם מתני' ודאי כר"א בן יעקב דכיון דתנן בית השלחין ש"מ בית השלחין אין בית הבעל לא דהוא שדה מלותלתא שאינה צריכה מים כל כך ושדה גריד דהוא הרך יבשה לא ואע"ג דבגמ' לא דייקי אלא בית הבעל לא מיהו ממתני' ודאי תרוייהו ממעטי אלא ברים פירקין לאפוקי מדר"מ דדייקינן משום דסתם מתני' בעלמא כוותיה ועם כל זה לשון הגמ' יקשה על דברי רבינו ז"ל שאמרו סתם שדה גריד מ"ט וכו' ולא באו דרך קושיא לומר ולא היא שדה גריד מ"ט וצ"ע אבל מצאתי דומה לזו בחולין בפרק כל הבשר רב ששת מלא ליה גרמא גרמא תרי מ"ט לא וכו' והוא דרך קושיא :

המאור הקטן

ה"ג אמר רבינא ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוציה בחולא דמועדא שדה גריד מ"ט (לא) אפלא לשוויי חרפא ה"נ אפלא לשוויי חרפא וכולה רבינא הוא דקאמר לה כלומר שדה גריד מ"ט שרו רבנן דקתני וחכמים מתירין בזה ובזה והלא הוא יכול לעמוד בלא השקאה אלא אפלא לשוויי חרפא לאו כהרוחה הם אלא כמקום פסידא דמי ושרי ה"נ תרביצא אפלא לשוויי הרפא וכמקום פסידא דמי ושרי ופי' תרביצא הם זרעים וירקות שאדם זורע בתוך חצירו סביבות בורו וכשהוא מכבד ומרבץ את ביתו מרביץ גם את זרעים במעט מים והם ממהרין להגיע לעונתן מריח מימי הריבוץ ומריח מימי הבור וכן עושין בשדה לבן ומכאן נראה שהלכה כרבנן ולא כר"א בן יעקב ואפי' שדה שאינה מטוננת מותרת ורב יהודה לטעמיה דר"א בן יעקב קאמר ולית הלכתא כוותיה ובהלכות הרי"ף ז"ל תמצא דברים הללו בחלוף [הרא"ש הביאו בפ"ק] [דף ז' ע"ב] א"ר חייא דנתי לפני רבי יותם לא היה לו לעוזיהו אלא בימי חלוטו אמר לו אף אני כך אמרתי פי' סדר הכתובים כך הוא באמציה כתיב בן עשרים וחמש שנים היה במלכו ועשרים ותשע שנה מלך בירושלים וכתיב בשנת חמש עשרה שנה לאמציהו בן יואש מלך יהודה מלך ירבעם בן יואש מלך ישראל בשומרון ארבעים ואחד שנה וכתיב בשנת עשרים ושבע שנה לירבעם מלך ישראל מלך עזריהו בן אמציהו מלך יהודה ולפי החשבון לא היה לו לומר אלא בשנת חמש ועשרים לירבעם מלך עזריהו וכתיב בן שש עשרה שנה עזיהו במלכו וחמשים ושתים שנה מלך בירושלים וכתיב בשנת שלשים ושמנה שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריה בן ירבעם על ישראל ולפי החשבון לא היה לו לומר אלא בשנת עשרים ושש שנה לעזריהו מלך זכריה בן ירבעם שאם תחשוב משנת חמש עשרה לאמציהו שהתחילה מלכותו של ירבעם כלתה לה בשנת כ"ו לעזריה לפי שכל מלכותו של ירבעם לא היתה אלא מ"א שנה ולפי זה תיקון למקראות הללו וכך הוא תיקונם לפי משנתנו של סדר עולם שירבעם ועזיהו מלכו כאחת וזה שכתב בשנת חמש עשרה לאמציה מלך ירבעם היא השנה שמת בה יואש מלך ישראל וכתיב ויחי אמציהו אחרי מות יואש חמש עשרה שנה כל אותן חמש עשרה שנה מלך עזיהו בחיי אביו וזה שכתוב בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עזיהו שמלך מלכות מנוגעת וזה שכתוב בשנת שלשים ושמנה שנה לעזריהו מלך זכריה בן ירבעם לפי התקון הזה היה לו לומר בשנת מ"א לעזריה אלא לפי שמלך ירבעם בחיי אביו ויש לומר שהיתה מלכותו בחיי אביו קרוב לג' שנים נשארו לו ולעזיהו ל"ח שנה שמלכו כאחד שמת יואש וכך שנינו בסדר עולם בן שש עשרה שנה עזיהו במלכו וגו' ויהי לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין בראת אלהים ובימי דרשו את ה' הצליחו האלהים מה הצלחה הצליחו הוא בנה את אילת ויש'יבה ליהודה אחרי שכב המלך עם אבותיו מה ת"ל אחרי שכב המלך עם אבותיו שמלך בחיי אבותיו עזיהו וירבעם מלכו כאחת וירבעם מלך בחיי אביו שנאמר וירבעם ישב על כסאו בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עזיהו אפשר לומר כן והלא שניהם מלכו כאחת אלא שמלך מלכות מנוגעת כך היא שנויה בסדר עולם ולפי פשוטו של מקרא יש למקראות הללו תקון אחר וכשאתה מחשב לפי תקון המקראות הללו כדברי תנא דס"ר עולם תמצא שהיה יותם לעזיהו בימי חלוטו והגאון רב אחא משבחא ז"ל כתב ירבעם ועזיהו מלכו כאחת והוא נתנגע בעשרים ושבע דה"ל מנוגע עשרים ושש שנה שהרי מלך נ"ב שנה ויותם כי שכיב עזיהו בר כמה הוה בר עשרים וחמש עבירו אימת בעשרים ושבע לעוזיהו אשתכח דבימי חלוטו הוה ור' יוסי בר' יהודה אמר לך לאי בתחלת שנה אתנגע דעיבוריה מקמי הכי הוה וזהו תקון המקראות לפי פשוטם כי הימים שקשרו על אמציה קשר בירושלים היו י"ב שנה והשנים ההם הם לחשבון לאמציה בכלל כ"ט שנה שמלך והם נחשבות לעזיהו בפסוק בשנת ל"ח שנה לעזריה כי עם יהודה המליכוהו תחת אביו בחייו וזה שכתב בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עזריה אפשר לומר שמנה הכתוב לשני חיי ירבעם ולא לשני מלכותו עוד י"ל כי השתים עשרה שנה שקשרו על אמציה אינם נחשבות לא לאמציה ולא לעזיהו בזה הכתוב בשנת עשרים ושבע לירבעם אבל הם נחשבות לעזיהו בנ"ב שנה שמלך וזה שכתוב בשנת שלשים ושמונה לעוזיה מלך זכריה מנה הכתוב לשני חיי עזריה ולא לשני מלכותו כי לא היו אלא כ"ו מתחלת מלכותו וזה הפי' יותר נכון וכן תמצא לפי חשבון המקראות הכתובים ארבעים ושתים שנה צא ארבעה שנים מקוטעות נשתיירו לך שלשים ושמנה שלימות :

ג' מסר"ם
א מיי' פ"ז ופ"ח מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקלז

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) נ"ל דגי' מהר"ם ח"ל להעמידה דאיך יכיל ממתני' דשדה מטוננת מותר להשקותה ושדה מטוננת לא הזכיר במתני' והברייתא תני לה בהדיא :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' לסרי' :

* עי' בגמ' הגי' ובתוס' ד"ה תני גבלס דגר' בגי' רב אלפס :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מפסדי טפי ולהפסד מרובה חששו : (ב) ענף של עץ שקורין וכו' רג"ל :

ובשביעית בונה כדרכו אע"ג דמיחזי כעין נטירותא ותניא במכילתא ובשנה השביעית תשמטנה ונטשת מגיד שהוא פורץ בה פרצות [פי' פורץ נעילת כרמו וגודר שדהו כדרך הפקר] אלא שגדרו החכמים (במתני') מפני תקון העולם : מתני' רואים את הנגעים. פי' בחולו של מועד : להקל. שאם טהור הוא אומר לו טהור אתה שהרי שמחה הוא לו : אבל לא להחמיר. שאם טמא הוא ישתוק ולא יצריכו לצאת חוץ למחנה מפני שאבל הוא לו דסבירא ליה לר' מאיר שרשאי הכהן לשתוק אע"פ שיודע שהוא טמא ומוחלט וכל זמן שלא יצא מפי הכהן אינו טמא דכתיב טמא יטמאנו הכהן :

נר מצוה

מתני' ר"מ אומר רואין את הנגעים במועד בתחלה להקל ולא להחמיר וחכ"א לא להקל ולא להחמיר *ועוד אמר ר"מ *מלקט א אדם עצמות אביו ואמו מפני שהיא שמחה לו רבי יוסי אומר אבל הוא לו ולא יעורר על מתו ולא יספדנו קודם לרגל שלשים יום : **גמ'** וקי"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כרבי יוסי: ולא יעורר על מתו: וכו' (א) מאי שנא שלשים יום אמר רב כהנא מעשה באדם אחד שכנס מעותיו לעלות לרגל ובא הספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע אותו האיש מלעלות לרגל באותה שעה אמרו לא יעורר על מתו °ולא יספדנו קודם לרגל שלשים יום ושמואל אמר *לפי שאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שלשים יום מאי בינייהו איכא בינייהו דקא ב עבדי בחנם : **מתני'** ב אין חופרין ג כוכין וקברות במועד אבל מחנכין את הכוכין ועושין נברכת במועד

רש"י

ברה"ר ויומות: **מתני'** רואין את הנגעים בחול המועד להקל. שאם טהור (ב) אומר לו כהן טהור אתה שמחה היא לו : אבל לא להחמיר שאם (ב) טמא ישתוק ולא יטמאנו ויצריכו לצאת חוץ למחנה מפני שאבל הוא לו במועד : לא להקל. שמתוך שנזקק לראותו אם הוא טהור דהיינו להקל עליו הוא נזקק לו להחמיר שאם (ב) טמא אומר לו טמא (ג) דאין כהן רשאי לשתוק ומוטב שלא יהו רואים כלל דכל זמן שלא ראהו הכהן דלא אמר לו טמא אתה הרי הוא כטהור גמור וכהן רשאי לשתוק כל זמן שלא ראהו ובהסגר שני קמפלגי ר"מ ורבי יוסי כדמפרש רבה בגמ' דבטהור מתחלתו אם נתנגע כ"ע לא פליגי דלא חזי ליה דאי חזי ליה לא מהני ולא מידי דלר"מ דאמר רואין להקל ולא להחמיר הכא מאי קא עביד ליה דאי טהור מאי קמהני ליה דהשתא נמי (ד) מותר ועומד ואי טמא הוא שתיק הלכך אין רואין ולר' יוסי נמי ודאי אין רואין דהא אין כהן רשאי לשתוק וטמא יטמאנו לזה ובהסגר ראשון נמי כ"ע לא פליגי דחזי ליה שאם חל שביעי של הסגר ראשון בחולו של מועד יכול כהן לראותו דאם מטהר ליה הא שמחה היא לו ואי מצריך ליה הסגר ז' ימים שנית מאי פסדיה אי לא הוה חזי ליה בבית הכלא נמי היה עומד אלא בהסגר שני קמפלגי אם בא שביעי של שבעת ימי הסגר שני בחולו של מועד ר"מ אומר רואהו כהן להקל אם טהור אומר לו טהור ואם טמא שותק ואינו מצריכו שילוח חוץ למחנה דנוח לו לזה שיהא מוסגר וישמע קול בני אדם ואל יצא חוץ למחנה מוחלט אע"פ שיהא שם מותר בתשמיש (ה) דקסבר ר"מ צוותא דעלמא ניחא ליה ר' יוסי אמר לא להקל ולא להחמיר שאם רואהו להקל יבא להחמיר עליו אם הוא טמא ואין כהן רשאי לשתוק ויהיה מצריכו שלוח חוץ למחנה כו' ואימא האי בצוותא דעלמא ניחא ליה והכי נמי פליגי במוחלט שכבר יצא חוץ למחנה אם נרפא מצרעת ורצה להראות לכהן אם נרפא ויטהר את עצמו לדברי רבי מאיר רואין דאי טהור אמר ליה טהור ואי טמא אמר ליה טמא והכא ליכא אבל לא להחמיר דלאו היינו חומרא דמעיקרא טמא והשתא טמא לדברי ר' יוסי אין רואין דאי אמר ליה טהור נמצא מחמיר עליו שאוסרו בתשמיש וכדלקמן ואע"ג דהו"ל צוותא דעלמא אימא האי בצוותא דאשתו ניחא ליה : מלקט אדם עצמות אביו ואמו. לקוברן במקום אחר הגון : שמחה היא לו. כשרואה אותם : לא יעורר על מתו. אם מת המת חדש או שני חדשים קודם המועד לא יעורר מפרש בגמ' כדהדר ספדנא. כלומר שלא ישכור ספדן לחזור על קרוביו לומר בכו עמי כל מרי לב : ולא יספדנו. שאם מת לו מת תוך שלשים שלפני הרגל לא ישכור ספדן להספיד (ו) על מתו : שלשים יום. אתרוייהו קאי וטעמא דשלשים יום מפרש בגמ' : **גמ'** באותה שעה כו'. ומש"ה נקט שלשים יום דאמר מר שואלין בהל' החג קודם לחג ל' יום ודרך בני אדם לכנס מעות משלשים יום קודם הרגל לפי שמשמע (ז) בהלכות החג : דקא עבדי. ספדן בחנם מאן דאמר משום מעשה שהיה ליכא : **מתני'** אין חופרין כוכין במועד. לצורך מתים שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמנם לצורך מתים שימותו דטירחא יתירא הוא והאי דאמרי' (א) בעלמא דאפילו ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל הנ"מ כגון טלטול או שאר דבר שאין בו טורח כגון לכבסו ולגזוז שערו אבל חפירה לא : מחנכין. מפרש בגמ' : נברכת של כובסין. ולית (ח) ליה טירחא כולי האי :

וארון

נמוקי יוסף

רבי יוסי אומר לא להקל וכו'. שמתוך שהוא נזקק לראותו אם הוא טהור דהיינו להקל עליו הוא נזקק לו להחמיר עליו שאם הוא טמא יאמר לו בע"כ טמא דסבירא ליה לרבי יוסי שאין הכהן רשאי לשתוק והלכך מוטב שלא יראה הנגע כלל וכ"ז שלא ראהו הכהן ולא אמר לו טמא הרי הוא כטהור גמור מדכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית : מלקט. כמו כן מיקל ר"מ ומתיר ללקט בחש"מ עצמות אביו ואמו לקוברן במקום אחר הגון לפי שמחה היא לו לכבד אביו ואמו : רבי יוסי אומר אבלות היא לו. אע"פ שאין אבלות חלה עליו לבו דואג עליו בראותו זה: ולא יעורר. אחרים שיבכו עמו שאין להרבות בכי במועד: ולא יספידנו. לא ישכור ספדן שיספיד מתו מפני שמחדש עליו צער מיתתו כיום שמת בו ושוב אינו משתכח עד ל' יום ונמצא מצטער במועד ובגמרא מפרש מאי שנא שלשים ומ"מ לא יספדנו וקי"ל הלכה כר' יוסי : **גמ'** (ט) המלקט עצמות אביו. פירוש ברייתא היא באבל רבתי והגמ' מביאה להקשות לר"מ דאמר במתני' שמחה היא לו ואילו הכא אמר מתאבל עליהן כל היום כולו ומיהו לערב לא יתאבל ואע"פ שעדיין הם צרורים שלא נקברו עדיין : שמשמחת הרגל עליו לפיכך אינו רשאי להתאבל עליהם במועד ואע"ג דתניא באבל רבתי כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות וכל שאינו מתאבל בשעת מיתה אינו מתאבל בשעת ליקוט עצמות ההוא אבילות דרבנן הוא ואתי רגל ודחי ליה : ירושלמי מפני שמחה היא לו. בראשונה היו קוברים אותו במהמורות נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן בארונות אותו היום מתאבל למחר יהיה שמח לומר שנמלטו עצמות אבותיו מן הדין. פי' מהמורות חפירות כדכתיב במהמורות בל יקומו : לא יעורר. אם מת לו מת במועד לא יעורר אחרים שהם מרי נפש שיבכו עמו שלא להרבות במספד ובכי במועד: כדהדר ההוא ספדנא. בעיר ולועק שיבכו עמו כל מרי לב כי הוא יודע לספוד כהוגן ומי שהיה לבו דוה עליו הולך וסופד על קרובו : ולא יספדנו. מי שמת לו מת זה ימים רבים לא יספדנו קודם לרגל אם בשכר משום מעשה שהיה אם כשמואל אפילו בחנם: לפי שאין המת משתכח מן הלב עד שלשים יום. לפי שמתחדש עליו צער מיתתו כיום שמת בו ושוב אינו משתכח ממנו עד שלשים יום ונמצא מצטער במועד הלכך אפילו מלא ספדן בחנם אסור : וקי"ל כשמואל. דגרסי' בירושלמי לא יעורר על מתו איזהו עירור מזכירו בין המתים ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום זה שהוא עושה לו הספד בפני עצמו הדא דתימא בישן אבל בחדש מותר איזהו חדש בתוך ל' יום איזה הוא ישן לאחר שלשים יום מותר לספוד כדרכו מפני שהמרירות כבר הוא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני מה שמספידו ונראה מזה כי מפני צער המועד הוא כשמואל עד כאן לשון הראב"ד ז"ל בפירושיו : **מתני'** אין חופרין וכו'. פי' לצורך מתים שימותו במועד שדרכם היה לחפור כוכים וקברות להיות מזומנים למי שמת לו מת שיקנה לו וקמ"ל מתני' שאע"פ שיצטרכו אל זה במועד כגון בעיר ירושלים שהיו בה ששים רבוא וא"א לעם רב כמוהו שלא ימותו ממנו בכל יום רבים גדולים וקטנים אף כי בד' ימים של חוה"מ אפ"ה כיון שאינו יודע בשעה שחפרו לאיזה מת הוא עושה אסור דאילו למי שמתו מוטל לפניו אף ביו"ט שרי דמת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל וכ"ש בחוה"מ : אבל מחנכין את הכוכים. הנעשים מעיו"ט ונשאר מהן מעט לתקן כגון להאריכו או להרחיבו או לקצרו מותר לגמור כיון שבודאי יצטרך בחוה"מ והרי"ף ז"ל פי' אין חופרין לקבור בהן לאחר המועד וכן פי' ר"ח ז"ל והרי"ץ גיאת ז"ל ותמה עליהם הראב"ד ז"ל אם לאחר המועד למה מחנכין אותם במועד והרמב"ן ז"ל כתב שאין זו קושיא שאע"פ שאינם צריכין להם עכשיו עשאום כצרכי רבים שהן ורבים ישנו והרי הן כחטיטת בורות שיחין ומערות שאין צריכין להם עכשיו שהתירו בהן (י) לסופן דהיינו חטיטה אבל לא תחילתה דהיינו חפירה כל שאין צריך להם עכשיו : ועושים נברכת. מותר לחפור לכתחילה נברכת של כובסין

עד שלשים יום ושיילו מאי בינייהו איכא בינייהו דקא עביד בחנם וקי"ל הלכתא כרב באיסורי והרב ר' משה ז"ל פסק כשמואל ויש שמביאין סעד לדבריו מן הירושלמי : מתני' אין חופרין כוכין וקברות במועד. כתב הרב דודי ז"ל הא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד פי' הרב ז"ל להקבר בהן לאחר המועד ואנו תמהים מזה הפי' וכי היכן מצינו שהותרה מלאכה במועד משום צורך של אחר המועד דאצטריכינן למיתנא אין חופרין כוכין וקברות במועד להקבר בהן לאחר המועד ול"נ לא נצרכה אלא להקבר בהן אפי' בתוך המועד ואע"פ שנהגו היתר בזה אפשר שנהגו על פי ההלכות של הרב ז"ל ואם היה המת בבית הקברות יש לנו להתיר לחפור מידי דהוה אמביא עצים ונוסרן לעשות ארון עם המת בחצר ויש מי שאומר כיון דפרישנא בגמ' כוכין בחפירה וקברות בבנין הא למדנו שאין אסור אלא בנין והדומה לו לפי שחפירת הכוכין כיון שהן חקוקין בכותלי המערה דומה הוא לבנין אבל קברות שהן בחפירה בקרקע כמו שאנו נוהגין אינו דומה לבנין אלא דומה הוא לנברכת שמותר לעשותה במועד כל זה לשון הרב דודי ז"ל ורבינו שלמה ז"ל כתב אין חופרין כוכין במועד לצורך מתים דטרחא יתירא שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמנם לצורך מתים שימותו דטרחא יתירא הוא והא דאמרי' בעלמא דאפי' ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל הני מילי כגון טלטול ושאר מלאכות שאין בהן טורח כגון לכבסו ולגזוז בשערו אבל חפירה לא אלה הם דברי הרב ז"ל ואינם מחוורים אצלנו לפי שנראה כפותח בלהקבר בהן לאחר המועד וסיים בלהקבר בהן בתוך המועד והתמה שתמה הרב דודי ז"ל היכן מצינו שהותרה מלאכה במועד משום צורך שלאחר המועד דאצטריכינן למיתנא אין חופרין כוכין וקברות במועד להקבר בהן לאחר המועד להשיב והלא חטיטת הבורות מותרת במועד לצורך רבים אע"פ שאינן צריכין להם עד לאחר המועד כיון שחטיטתן מעשה הדיוט אבל חפירתן שהיא מעשה אומן אסורה אף כמו כן חפירת הכוכין הקברות אסורין במועד משום צורך שלאחר המועד אע"פ שהן צורך רבים כיון שהן מעשה אומן אבל חנוכן שהוא מעשה הדיוט מותר : מחנכין. מפרש בגמ' : נברכת. של כובסין :

המאור הקטן

והא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד פי' הרי"ף לקבור בהן אחר המועד ואנו תמהים מזה הפי' וכי היכן מצינו שהותרה מלאכה במועד משום צורך שלאחר המועד דאיצטריכינן למיתני אין חופרין כוכין וקברות במועד לקבור בהן אחר המועד ול"נ דלא נצרכה אלא לקבור בהן אפי' בתוך המועד ואע"פ שנהגו בזה היתר אפשר שנהגו ע"פ ההלכות של הרב ז"ל ואם יהיה המת בבית הקברות יש לנו להתיר לחפור לכתחלה מידי דהוה אמצא עצים ונוסרן לעשות ארון עם המת בחצר ויש מי שאמר כיון דפרישנא בגמ' כוכין בחפירה וקברות בבנין הא למדנו שאין איסור אלא בנין והדומה לו ולפי שחפירת הכוכין כיון שהם חקוקים בכותלי המערה דומה הוא לבנין אבל קברות שהם בחפירת הקרקע כמו שאנו נוהגין אינו דומה לבנין אלא דומה הוא לנברכת שמותר לעשות במועד :

מלחמת ה'

ועוד והא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד כו' ואנן תמהין מזה הפי' וכי היכן מצינו שהותרה וכו' : **אמר** הכותב אני תמה על המתמיהין שהרי הכוכין והקברות מצרכי הרבים הם הלכך צריך למתני בהו דאין חופרין אותן לכתחלה ומותר לחנכן אפי' לקבור בהן לאחר המועד דהיינו להאריך בו ולהרחיב בו דומיא דקלקולי המים שבר"ה ששנו בגמ' אין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים אבל חוטטין אותן ומוקמי' לה שלא לצורך המועד אלא כדי שיהו מצוין להם לאחר המועד לכשיצטרכו להן וכ"ש בכוכין וקברות דמותר לחנכן שמא יצטרכו להן במועד וצריך לשנות בהן דאין חופרין אותן בתחלה כיון שאינן לצורך המועד ממש ואפי' בקבר של בני משפחה לצרכי הרבים מיקרי ומותר לחנכן אבל לצורך המועד ודאי אפי' חפירה ובנין כדרכו שרי שאין לך לצורך המועד ודבר האבד יותר מזה שהוא צריך למתים והחיים גדול כבוד הבריות שדוחה אפי' לא תעשה שבתורה וכן נמי התירו ארון עם המת בחצר ואפי' להביא נסרין ולנסרן ובירושלמי התירו באדם מפורסם אפי' בשוק שלא אמרו עם המת בחצר אלא מפני חשד שלא יאמרו להניח בה מעות הוא דקא עביד לה הא קבר וכוך שרו לקבור בהן במועד כשכבר מת המת שאפי' יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן וכ"ש חולו של מועד שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים להתיר צורך הבריות ואין מדקדקין להיות המת עם דכיון דניכר הוא דלמתים עבדי לא תלו במניחן לאחר המועד וליכא חשדא כלל ולא דמיא לארון דסתמיה למעות קיימא ולא למתים כדפרישית וגרסי' בירושלמי בית עלמת דבר מטיא איתפתחת במועדא ר' הונא סבר מימר שרי מן הדא ועושין כל צרכי הרבים א"ל ר' מונא לא תני שמואל אלא להיות שפין את סדקיהן וחוטטין אותן גרפין לון כדתנינן תמן החוטט בצנור כדי לקבל צרורות פי' בית הקברות של אותו אדם ששמו בר מטיא נפחת שנפתחה מערה שלו שהכוכים בה והיה ר' הונא סבר להתיר לפי שהוא צרכי הרבים אע"פ שאינו לצורך המועד ואע"פ שאין חופרין כוכין וקברות לפי שהן בתחלה

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהלכות יו"ט ופי"א מהלכות אבל סמג לאוין עה עשין ב טור א"ח סי' תקמו וטור י"ד סי' (תק)[תג]:

ב מיי' פ"ח מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקמז :

הגהות הו"י

(א) עי' בתוס':

שיטת ריב"ב

מתני' רואין את הנגעים להקל. בחולו של מועד שאם הוא טהור אומר לו טהור אתה שמחה היא לו : לא להקל שמתוך שנזקק לו אם הוא טהור דהיינו להקל עליו הוא נזקק לו להחמיר שאם הוא טמא אומר לו טמא אתה שאין כהן רשאי לשתוק ומוטב שלא יהו רואין כלל דכל זמן שלא ראהו כהן ולא אמר לו טמא הרי הוא כטהור גמור : מפני שמחה היא לו. פרישנא בגמ' מפני שמחת הרגל עליו ואין אבילות חלה עליו מפני שהוא שמח בשמחת יו"ט : לא יעורר על מתו. פרישנא בגמ' כד הדר ספדנא במערב' ואמר יבכון עמיה כל מרירי ליבא כלומר אם מת לו מת לא יעורר אחרים שהן מרי נפש על קרוביהן שמתו שיבכו עמו כדרך שחוזר הספדן ואומר כל שעה בכו עמי כל מרי לב ומי שלבו דוה עליו הולך וסופד על קרובו: גמ' מ"ש ל' יום. אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם א' וכו'. ושמואל פליג עליה בגמ' ואמר לפי שאין המת משתכח מן הלב

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א לא ילקט אדם עצמות אביו ואמו במועד וכן שאר קרוביו שחייב להתאבל עליהן ואע"פ שהוא רוצה לקוברן אצל אבותיהם שלא לקלקל שמחת החג ושאר המתים שאינו חייב להתאבל עליהן אין מפנין אותן במועד ממקום למקום ואפילו ממקום הבזוי למקום המכובד ואם היה רוצה לקוברן אצל אבותיהם מפנין אותן אפי' ממקום המכובד למקום הבזוי וכן החיים אין מפנין דירתן במועד אפי' ממקום הבזוי למקום המכובד ואם היה דר בבית של אחרים ורצה לפנות לתוך שלו מותר לפנות אפי' ממקום המכובד למקום הבזוי וזה מבואר בתלמוד א"י בשאר ימות השנה מותר לפנות המת מקבר לקבר לכבודו של מת כגון ממקום הבזוי למקום המכובד כמבואר בקונט' הראיות :

ב אבל בחנם מותר לרב אבל לשמואל אפי' בחנם נמי אסור והרמב"ן פסק כרב והראב"ד פסק כשמואל ולזה הסכים הרא"ש ז"ל. מיי' מחלק בין מת ישן למת תוך ל' יום לרגל עיין במגיד משנה :

ג פי' הראב"ד אפי' לקבור בהן במועד אבל מחנכין אותן שאם הוא ארוך מקצרו או מאריכו או מרחיבו ורש"י פי' אין חופרין כוכין לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהן במועד חופרין אותן אפי' בחוה"מ ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא בעושה אותן לצורך החי להזמינו כשימות אבל אם הוא עושה אותן לצורך המת אפי' ביו"ט שני מותר לחפור לו קבר :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מאי לא יעורר על מתו אמר רב כד הדר ספדנא . במערבא אמרי יבכון עמיה כל מרי ליבא מאי שנא ל' יום א"ר כהנא ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב מעשה כצ"ל : (ב) נ"ב הוא : (ג) נ"ב אתה : (ד) טהור ועומד הוא כצ"ל: (ה) נ"ב המטה : (ו) על מתו ושלשים וכו' כצ"ל והד"א: (ז) נ"ב שדורשין: (ח) נ"ל ביה : (ט) נ"ב לשון הגמ' ורמינהו המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם כל היום ולערב אין מתאבל עליהם אמר רב חסדא אפילו צרורין לו בסדינו אמר אביי מפני שמחת הרגל עליו : (י) נ"ל סופן :

כובסין לפי שיש בה לורך לחול המועד כדתנן ואלו מכבסין במועד ואיידי דאיירי בחפירת קרקע תנא הא כן פרש"י והגאונים ז"ל אבל האחרונים ז"ל פירשו מענין קברות וכתב הרמב"ן ז"ל שהוא תוספת חפירה לקבר העשוי כבר לצורך מת שימות: וארון עם המת בחצר. מותר לעשותו בחולו של מועד ובעינן בפני המת כדי שלא יחשדוהו לפי שאין דרך לעשות ארונות לרוב המתים: **גמ'** והלכתא כרשב"ג דסתם מתני' כוותיה: **ירושלמי** עם המת בחצר · לא שנו אלא באדם שאינו מפורסם אבל במת שהוא מפורסם עושים לו ארון אפילו בשוק כד דמך ר' חנינא חברין רבנן נר מצוה עבדו ליה ארון בשוק והכל מודים שלא יקוץ ארזים. והקשה הראב"ד ז"ל והא אמר באידך פרקין קוללין עלים במועד לצורך המועד והאי כיון דמית במועד צורך המועד הוא ותירץ דלצורך המועד וכבודו הוא עלים לאפות ולבשל אבל הכא כבוד המת איכא כבוד המועד ליכא ואחרים הקשו מאי שנא דאסרינן לקוץ ארזים ושרינן למיגז ליה אסא ואמרו דלא דמי לפי שידוע לכל כי ההדס ראוי לחי להריח ולמת להעביר הזוהמא וליכא שום חשדא אבל קצילת ארזים דילמא לצורך בנין קעביד: והכל מודים שלא יחצוב אבנים מן ההר. היו חצובות אלא שהיו צריכין לחלק אחת לב' או לג' דומיא דארזים לנסר: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן. דפליגי במתני' דלרבנן לא בעי עמו בחצר ולרבי יהודה בעי: **מתני'** מפני שמחה היא לו. פי' שאין מערבין שמחה בשמחה ושמחת האשה מתערבת בשמחת הרגל: אבל מחזיר גרושתו. דאין השמחה אלא באשה שהיא חדשה לו: תכשיטיה. כגון כחול ופרק ואפילו טפול של סיד שצריך זמן ארוך ולא תהנה בתוך המועד: רבי יהודה. פליג אטיפול של סיד דקודם שתהנה תעמוד מנוולת כל המועד לפי שצריך זמן ארוך אבל אם היתה נהנית אפי' יום אחד של מועד מותרת לסוד אע"פ שהיה לה נער וניוול בימים הראשונים לפי שכן דרך סעודת י"ט שמצטער תחלה בתיקונו וכיון שנהנה לאח"כ ביום טוב עצמו מותר: **גמ'** שאין מערבין שמחה בשמחה. פי' שאינו שמח כראוי בכל אחד מהן: בחגך ולא באשתך. *) אלמא ליכא שמחה בחגך כלל דאי איכא בחגך היכי ממעט (אותו) ליקח אשה הא איכא בחגך: מפני הטורח. שיש טורח גדול בסעודת נישואין וקא טרח טירחא יתירא במועד: משום פריה ורביה. אם נזדמנה לו אשתו קודם המועד לא ישאנה אלא בחג דאמר אמתין עד החג דהוי (ליה [לי]רווחא דסלקא סעודתא לכאן ולכאן נמצא שמתבטל מפריה ורביה ואינו נושאה עד המועד: מותרין לישא ערב הרגל. דמשום טירחא ליכא דעיקר טירחא חד יומא הוא והוא ערב הרגל ומשום שמחה נמי ליכא דעיקר שמחת אשתו חד יומא ומשם ואילך בכל הרגל זוכר הוא שמחת הרגל ומשום ביטול פריה ורביה נמי ליכא דמשום חד יומא לא משהא נפשיה דבשלמא אם היה יכול לישא במועד ימתין ויאמר אם לא אשאנה יום ראשון אשא יום שני ויום שלישי אבל כשלא התירו לו אלא בערב שהוא חד יומא יחוש שמא יארע לו אונס ולא יוכל לכנוס לפיכך תכף שמזדמן לו ישאנה ולא ימתין: **כתיב** וביום השמיני. פירוש שמיני של חג הוא כ"ב בחדש הרי שלקחו רשות משלמה לפי שהיה (ג) דעתם לשוב לבתיהן ביום כ"ג ומפני שנכנסו בו ביום ההוא ולנו בעיר הוצרכו לקחת רשות פעם שנייה ביום כ"ד**) אבל ביום כ"ג אע"פ שלנו הלילה אחר כ"ב לא היו צריכין לקחת רשות משום דאדעתא דהכא שיסעו למחר שיהיה כ"ג לקחו רשות: **כוחלת**.פי' כחול ירוק שנותנת בין עיניה: פוקסת.מתקנת השער שלא יתפזר: סרק.לבע שנותנת על פניה כדי שתראה אדומה ויפה ונראה בגמ' שאין מחלקין בין ילדה לזקנה כיגס הזקנה חפלה בתכשיט כדאמר רב חסדא האלהים אפי' אמך ואפי' אמה דאמך ואפי' עומדת על פתח קברה דאמרי אינשי בת ס' כבת ו' לקל טבלא ריהטא: **מתני'** ההדיוט תופר כדרכו. מפרש בגמ' כל שאינו יודע להוציא מלא מחט בבת אחת נקרא הדיוט שהאומן תוחב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט ומושכה ונמלא עושה תפירות הרבה במשיכה אחת וזהו דרכו ולפיכך אינו יכול לתפור האומן כדרכו אלא כעין מכליב שהן שיני הכלב שאינם שוות זו כנגד זו אבל ההדיוט שאינו יודע תופר כדרכו: ומסרגין. אורגין אותן בחבלים שתי וערב עשוי כמין חלונות: ממתחין. שתי ולא ערב וכ"ש אם אם היה רפוי שמותח החבל: **גמ'** לכוין אימרא. פי' שפה: בחפת חלוקו. בעל הערוך פי' בית של חלוק שעל זרועו בשולי חלוקו ועושין אותו

*) עיין בגמ' דף ט': **) ועי' בביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ"ב שכתב שגירסא מוטעת נזדמנה לו לפני' בכ"ד לחודש:

תורה אור

במועד וארון עם המת בחצר ר' יהודה אוסר אלא אם כן יש עמו נסרים: **גמ'** אין חופרין כוכין וקברות במועד פי' להקבר בהן אחר המועד מאי כוכין ומאי קברות אמר רב יהודה כוכין בחפירה וקברות בבנין תנ"ה כוכין בחפירה וקברות בבנין: אבל מחנכין את הכוכין: כיצד מחנכין אמר רב יהודה שאם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא מאריך בו ומרחיב בו: וארון עם המת בחצר: תנינא להא דתנו רבנן עושין כל צרכי המת גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ועושין לו ארון (א) ומנסרים המנוסרים מעיו"ט רשב"ג אומר אף מביא נסרים ומנסרן בתוך ביתו והלכתא כרשב"ג דסתם מתניתין כוותיה: ירושלמי לא שנו אלא באדם שאינו מפורסם אבל אדם מפורסם עושין לו ארון ואפילו בשוק כד דמך רבי חנינא חברין עבדו ליה ארון בשוק והכל מודים שלא יקוצו ארזים ודכוותא לא יחצוב לו אבנים ואם היו חצובות פלוגתא דר' יהודה ורבנן: **מתני'** אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו אבל מחזיר הוא את גרושתו ועושה אשה תכשיטיה במועד רבי יהודה אומר אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה: **גמ'** מפני ששמחה היא לו וכי שמחה היא לו מאי הוי אמר רב יהודה אמר שמואל לפי שאין מערבין שמחה בשמחה: ואמר רב דניאל בר קטינא אמר רב מניין שאין נושאין נשים במועד שנאמר °ושמחת בחגך בחגך ולא באשתך עולא אמר היינו טעמא דאין נושאין נשים במועד מפני הטורח רבי יצחק נפחא אמר מפני ביטול פריה ורביה: °תניא כל אלו שאמרו אסורים לישא אשה במועד מותרים לישא ערב המועד (פירוש) דלחד יומא לא משהי איניש אנפשיה ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן דכתיב °ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול שבעה ימים ושבעה ימים ארבע' עשר יום ומכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעה ימים ושבעה ימים למה לי אלא ש"מ הני לחוד והני לחוד כתיב °ביום השמיני שלח את העם וכתיב °וביום עשרים (א) (ג) וארבעה לחדש השביעי שלח את העם מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותו העיר שצריך ליפטר ממנו פעם שנייה: *ועושה אשה תכשיטיה במועד: ת"ר אלו הן תכשיטיה של אשה כוחלת ופוקסת ומעברת סרק על פניה ואיכא דאמרי ומעברת סבין על פניה שלמטה: **מתנ'** *ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ומסרגין את המטות ר' יוסי אומר אף ממתחין: **גמ'** *היכי דמי הדיוט כל שאינו יכול להוציא מלא המחט בבת אחת ר' יוסי אומר כל שאינו יכול לכוין אמרא בחפת חלוקו: והאומן

רש"י

וארון עם המת בחצר. שהמת שם מותר לעשות (ג) ארון לנסר הנסרים ולעשות כולן בתחלה אבל לא בחצר אחרת שלא יאמרו מלאכה אחרת היא: רבי יהודה אוסר. להביא עלים ולעשות נסרים לצורך הארון אלא אם כן מנוסרין הנסרים מתחלה קודם יו"ט: (ד) כוכין. קרקע המיוחד לבית הקבר וחופרין הפירה באמצע מעט ופותח בתוך אותה חפירה למטה כואין הרבה לכל צד: (ה) מפני ששמחה הוא לו. כדמפרש בגמ': מחזיר גרושתו. אינה שמחה כל כך דאין שמחה אלא באשה שלא היתה לו מעולם: **מתני'** תכשיטיה. כחל וסרק: לא תסוד. בסיד במועד: מפני שניוול הוא [לה]. נער הוא לה שמצערה: **גמ'** מאי הוי. שמחה ביו"ט מי אסירא: שאין מערבין. שום שמחה בשמחת החג כדיליף לקמן: ושמחת בחגך ולא באשתך. והכא הוי באשתך ולא בחגך (ו) ומתוך חביבות אשתו מניח שמחת החג אבל שאר שמחות שאינם של אשתו שאינו מבטל שמחת החג בשבילם אית ליה דמערבין וקראי לקמן לא דריש: מפני הטורח. שיש טורח גדול בסעודה וקא טרח טירחא יתירא במועד והיינו דקתני מפני שהרגל שמחה היא לו וטורח בו ולמ"ד משום פריה ורביה נמי מתרץ לה למתני' הכי שמתבטל מפריה ורביה וממתין עד המועד מפני ששמחה הוא וחייב לשמוח בו בסעודות דקסבר כי עבידנא במועד הוו ליה רווחא: מפני ביטול פריה ורביה. אם נזדמנה לו אשה קודם המועד (ז) ממתין לישאנה עד החג מפני סעודת החג דסבר [דהוי] (ח) ליה רווחא וסלקין ליה סעודתו להכי ולהכי ומתבטל ואינו נושא אשה עד המועד: כל אלו שאמרו. כגון הנושא בתולה ואלמנה והנושא את יבמתו דקתני מתני' מותרין לישא ערב הרגל: לחד יומא לא משהא נפשיה. כיון דאי משהא תו לא מצי עביד במועד הלכך ערב הרגל מותר: ז' ימים. לחנוכת הבית ואח"כ ז' ימים לחג הסוכות כדאמר בסמוך: ביום השמיני. של סוכות היינו כ"ב: פוקסת. מתקנת שער שלא יתפרד: סרק. צבע נותנת על פניה כדי שתראה אדומה ל"א ופוקסת כמין בצק הוא שמגבלת סמנין ומעברת סרק על פניה כלומר (ט) אותו שתפקס בו מותר ליטול המפקיס במועד: **מתני'** מסרגין את המטות. אורגים בחבלים: ממתחין. אם היה רפוי (י) זה ימים רבים ורפו החבלים ממתחן: **גמ'** כל שאינו יכול. כל שאינו יודע להוציא מלא מחט בבת אחת כשהאומן תופר תוחב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט ואח"כ מושכה מן הבגד ונמצא תפירות הרבה במשיכה אחת ודרכו לעשות כן בבגד נמר שבלה ומתמסמס והולך ואורג בו במחט כענין זה תופין הדסים כעין אריגה דטריידא בלע"ז והיודע לעשות כן הרי זה אומן: שאינו יודע לכוין אמרא בחפת חלוקו. אמרא שפה: (כ) חפת. שדרך לתת בגד עבה סביב שולי החלוק שלא יבלו כשנגררין לארץ והדיוט אינו יודע

א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט ופ"י מהלכות אישות סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקמו: ב מיי' פ"ז מהל' יו"ט סמג שם טור א"ח סי' תקמח:

הגהות תו"י
(א) בס"י של התו"י הגירסא ושלשה וכתב עליו גי' זו נכונה ועיין בש"ע ביו"ד סי' רמב וש"ך ס"ק (לא) [לג] ובט"ז ס"ק ט':

הגהות הב"ח

שלטי הגבורים
א מכאן יש מהרין שלא לעבית יוסף לכ' בניו לבתי בנותיו ביום א': לשון ריא"ז
ב ונראה בעיני אפי' בתפירות מגעלים וסנדלים צריך כאומן לעשות כמבואר בקונט' שלאית וכן הוא בתלמוד ארץ ישראל:

עיטור ריב"ב
ארון עם המת בחצר. כתוב בשמת שם מותר לו לעשות לו ארון ולנסר הנסרים מתחלה לצורך הארון דכיון דשמת שם נחזר תוכחא מלתא שלצורך המת היא שעושין הארון: ר' יהודה אוסר. אא"כ מנוסרין הנסרים מעיו"ט: גמ' כוכין בחפירה וקברות בבנין. והאי דקתני אין חופרין אכוכין קאי והכי קאמר אין חופרין כוכין ואין בונין קברות אבל באדם מפורסם עושין לו ארון

מלחמת ה'
[small print, only partly legible] שהתחלת מלאכה שלא לצורך המועד אבל זו תקון המתים הוא וסבר רב הונא להתיר בכל ענין כדתנן ומתקנין ... דהיינו הנוך כמו שאמרו לענין כוכות בגמ' ... במועד אבל מחנכין ומתקנין אותן ... בן גיאות ז"ל אין חופרין כוכין וקברות שאין נסם צורך במועד אלא מגיעין לאחר זמן וכן עיקר

א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלא ותקמ : ב מיי' פ"ח שם סמג שם טור א"ח סי' תקלב ותקלו : ג מיי' פ"ח שם סמג שם טור א"ח סי' תקמא : ד מיי' שם טור א"ח סי' תקלו :

והאומן מכליב : מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסע רבה בר (*בר) שמואל אמר כלבתא : ומסרגין את א המטות ר' יוסי אומר ממתחין תנא ושוין שאין מפשילין לכתחלה חבלים :

מתני' מעמידין תנור וכירים וריחים במועד רבי יהודה אומר אין מכבשין את הריחים לכתחלה *ועושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן ושפין את הסדקים ומעגילין אותן במעגלה ביד וברגל אבל לא במחצלים : הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח ב שנשברו מתקנם במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן:

גמ' מאי מכבשין אמר רב יהודה מנקר ריחיא (א) רבי חייא בר יחיאל אמר בת עינא: דרש רב חמא נוקרין ריחיא בחולו של מועד ומשום רבינו אמרו °סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו בחולו של מועד *אבל חמרא דריחיא לא רב יהודה שרא למשקל טופרי דחמרי דריחיא בחולא דמועדא ולאוקומי ריחיא ולמבני אמת ריחיא ולמבני אוריא רב שרא לסרוקי סוסיא ולמבני קרפיטא ולמבני ג אצטבא : רבא שרא למשקל דמא לחמרא בחולו של מועד א"ל אביי תניא דמסייע לך מקיזין דם לבהמה ואין מונעין רפואה מבהמה בחולו של מועד : תוספתא ג שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס העיקרין במועד [א] שבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס עיקרין במועד עד שבא רבי עקיבא ולמד שותין מי זבלין (א) ומי דקלין וכוס עיקרין במועד ומקיזין דם לבהמה לחיה ולעופות ואין מונעין רפואה מבהמה במועד : רבא ג שרא לכסכוסי קירמי מ"ט מעשה הדיוט הוא אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא (ב) קיטורי ד בירא אסור מ"ט מעשה אומן הוא : אמר רבא האי מאן ד דמתקן ארעא אדעתא (ג) דבי דרי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי מוליא במולי' ונצא בנצא אדעתא דבידרי שקל מוליא ושדא בנצא אדעתא דארעא ואמר רבא האי מאן דזכי זוכיא אדעתא דציבי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי שקל רברבי ושבק זוטרי אדעתא דציבי שקל רברבי וזוטרי

רש"י

לכוין באותו בגד שתהא השפה מכוונת בו אלא מעקם (ב) מכאן ומכאן ועושהו רחב במקום זה וקצר במקום זה : מפסיע . תופר מהרה תפירות רחוקות זו מזו בשט"ר בלע"ז כעין שיני הכלב הרחוקות זו מזו : ה"ג רבה אמר [כלבתא] ול"ג שיני ושם התפירה כך הוא כלבתא התפירה שאינה יפה אלא (ג) חתיכה אחת למטה ואחת למעלה כעין שיני הכלב שאינן שוות זו כנגד זו : ושוין . רבי מאיר ורבי יוסי : שאין מפשילין . אין גודלין ועושין חבלים : מתני' מעמידין . בונין ומושיבין ומתקנים תנור שלהם לכתחלה כדאמרי' לקמן רבה שרי למיגדל תנורי שצריך למועד : תנור . תוכו חלול מקום שפיתת שתי קדירות כירים מקום שפיתת קדירה אחת : מכבשין . מפרש בגמרא : מרפסת . לשון מרפס אלדוייר : מעשה הדיוט . מפרש בגמרא : שפין את הסדקין . גגותיהן לא היו משופעין ומשתמשין עליהן כדרך שמשתמשין בעלייה ומתקנין אותן וטחין אותן ומים הנופלין יוצאין דרך צינורות למטה לחוץ ואם יש סדקין בטחיית הטיט נופלין המים בבית ואיכא פסידא: שפין . טחין: מעגילה . עץ עגול שבו מחליקין את הגגות כדאמרינן במסכת מכות היה מעגל במעגילה : מחצלים . כלי אומנות של ברזל רחבה כמין כף ולה בית יד וקורין אותה טרואל"ה : הציר . כמו הדלת תסוב על צירה רגל הדלת הסובבת : צנור . החור שבאסקופה התחתונה כמו צינורא דדשא : קורה . קורות הבית ממש שנשתברו אפילו קודם יו"ט : ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד . אם נשברו קודם יו"ט לא יאמר אמתין לי עד המועד שמלאכה אסורה לי ואעשה זאת : כובשין . דגים ושאר דברים שכובשין במלח : שיכול לאוכלן במועד . שלא צריך להמתין באכילתן עד לאחר המועד שיהו נכבשין מהר וראוין לאכול מיד : גמ' מנקר ריחיא . (ד) שמכה בפטיש ומנקר על הרחים התחתונה (ה) שתחוב בו הברזל : בת עינא . חור ונקב שבעליונה שבו נופלין החיטין : סוס שרוכב . בו והולך לדרכו יכול ליטול צפרניו במועד דא"א לו לילך אא"כ נוטל צפרניו (ו): חמרא דרחיא. (ז) שמנהיג את הריחיים : לא . לפי שאין רשאי לטחון במועד אלא לצורך המועד כדמפרש בגמ' לקמן בפ' מי שהפך הלכך טחינה מועטת יכול לטחון בחמור שצפרניו גדולים ולא יזיקנו : ולאוקומי . להעמיד : למיבני . לעשותה בתחלה : אמתא דרחיא . מקום שבת הריחים כולה קרוי אמתא : אוריא . ארוות סוסים שמזיק לסוס כשאינו שוכב יפה והוי דבר האבד : סרוקי . מקרצפין : קרפיטא . ספסל : אינטבא . של בנין אבנים : לכסכוסי . אנפשי"ר : קירמי . יריעות (ח) טיילש : קיטורי בירי . לכוין קמטים פרונצי"ר ביר"י קלצינ"ש

ומעשה אומן הוא שממלאים אותה בקנים של חבלים הלקים ומקמטין אותו: אדעתא דבי דרי . לעשותו גורן ולחבוט חיטין שם לצורך המועד : אדעתא דארעא . שתהא נוחה לחרוש לאחר המועד (ט) להשוות ביתו א"נ לומר דודאי שרי שלא יהא נתקל (י) בגומות : מוליא בנצא . גבשושית הקרקע נותן לתוך הגומות שרוצה להשוותה יפה יפה אדעתא דבי דרי : מוליא במוליא . שחופרה ומניח שם : נצא בנצא . אבל הנצא חופר מעט ונותן בנצא ואינו משוה יפה (א) : דזכי זוכיא. מנקה את הקרקע ותולש עלים וקשין שבתוכו : אדעתא דארעא . שרוצה לחפרה לאחר

אותו כדי שלא יקרע והדיוט אינו יודע לכוין אלא כאן קצר וכאן רחב והוא מעוקם : מפסיע . תפירות רחוקות זו מזו באשט"א בלע"ז : כלבתא . תפירה שאינה שוה אלא אחת למעלה ואחת למטה כעין שיני הכלב שאינן שוין זה כנגד זה : שאין מפשילין . גדילת הגמר או הקנבוס כשעושין ממנו חוטין ארוכים לעשות חבלים נקרא מפשילין שלפי שאינה בדקדוק כדרך שאר טווית לכך אמר לשון הפשלה כדרך הפשיל כליו לאחריו : מתני' מעמידין תנור וכירים וכו'. פי' מעמידין מקיימין ובונין : תנור . של חרס מקום שפיתת שתי קדרות כירים מקום שפיתת קדירה אחת : אין מכבשין . מפרש בגמ' מנקר ריחיא שמכה בפטים ומנקר על הריחים [התחתונה] כדי שיטחנו יפה וי"א בת עינא כלומר נקב האבן (התחתונה או) העליונה של ריחים שנופלים החיטין דרך אותו נקב : מעקה . ידוע : מרפסת . תקרה שעושין לפני פתח העלייה ובה עולין לעלייה ובה יורדין לחצר וגבוהה היא יותר מי' טפחים ולפיכך עושים לה מעקה : מעשה הדיוט . אינו טוח בטיט : שפין את הסדקין . שהן בגג כדי שלא יפלו הגשמים בתוך הבית : מעגלה . הוא עץ עגול שבו מחליקין עפר הגג : במחצלים . כלי אומנות של ברזל וכשאין יכולין להשוות במעגלה עושים באותו כלי שיש לו בית יד ובגמ' פריך השתא במעגלה שרי ביד וברגל מיבעיא ומשני ביד וברגל מעגילין כעין שעושין במעגלה אבל לא במחצלים וכל שכן במעגלה שהוא מלאכת אומן וטירחא יתירתא: גמ' מנקר ריחיא . וכן בת עינא מפורש במשנה : ליטול צפרניו . פירא"ר בלע"ז שהרי אינו יכול לילך אפי' מיל בלא זה : אבל חמרא דריחיא . חמור העומד לסבב את הרחיים לטחון אסור שהרי יכול לטחון במועד אע"פ שלא נטלו צפרניו : שרי למשקל טופרא . כיון דשרי לטחון במועד : אוריא . אורוות סוסים להשוות הקרקע שאוכל בו או שוכב בו או לבנות האבוס לבהמה וכתב (הרמב"ס) [הרמב"ן] ז"ל דדוקא במעשה הדיוט וכן נראה דודאי לא עדיף מעשיית מעקה שאינה מותר במעשה אומן : לסרוקי סוסיא . לקרצף במגרפה של ברזל שיש לה שינים : אצטבא . בנין של אבנים : קרפיטא . בנין של עץ לישב בו : ואין מונעין רפואה . תוספתא שותין מי דקלים וכוס של עיקרין במועד שבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלים ומי דקלים וכוס של עיקרים במועד עד שבא ר"ע ולמד ששותין : ומקיזין דם לבהמה ולחיה ולעופות ואין מונעין רפואה מן הבהמה במועד : והא דשרא . רבא למיבני אצטבא . כתב הרמב"ן ז"ל בלקוטיו דדוקא במעשה הדיוט אבל לא במעשה אומן שאע"פ שהוא לצורך המועד כיון שאינו צורך אוכל נפש לא הותר במעשה אומן אלא במעשה הדיוט וכתבו מן האחרונים ז"ל דדברי הרב הם כלל לכל כיוצא בו. ולדבריו כותל חצר שנפל שבונה כדרכו הוא מפני ששמירת ביתו עשאוהו כצורך אוכל נפש לפי שהוא דבר האבד ואינו צריך שינוי : וכתב הראב"ד ז"ל מנקר ריחיא מותר בין בחדשה בין בישנה דהא רב חמא דרש נוקרין ריחים במועד ולא פליג בין חדשה לישנה כלל והרמב"ן ז"ל והגאונים ז"ל פסקו שמותר לנקר ולעשות בת עין שלהם ואפילו לגמור כל מלאכתן כדרכו : וכתב הרמב"ם ז"ל ובירושלמי התירו להסיק אלפסין וקדרות לצורך המועד : לכסכוסי קירמי . יריעות ללבנן לפי שנראין יותר דקין וחשובין והוי כדבר האבד : קיטורי בירא . פרונצי"ר בלע"ז : דתקיל תקלא . מסקל השדה כדי לעשות בו גורן: מוליא. תל: נצא . גומא כמו נעלה כדאמרי' [ב"ק דף נ:] חרילין ונעילין : אדעתא דארעא הוא . ואפי' הוא מתכוין לצורך בי דרי כיון דמתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא אסור: דזכי זוכיא. מנקה את הקרקע ותולש עלים רכים וקשין שבתוכו : שקיל רברבי וזוטרי.

כוונתי

הגהות מא"י [א] מן שבראשונה עד ומקיזין דם ליתא באלפס ישן ובגלדו נכתב כל זה בשם נ"א :

א מו . כנבתא . שם התפירה כך היא תפירה אחת למעלה ואחת למטה כעין שיני הכלב שאינן שוות זו כנגד זו : פיסקא ומסרגין את המטות ר' יוסי אומר ממתחין . פרישנא בגמ' מסרגין שתי וערב ממתחין שתי ר' חייא בר אבא ור' יוסי ותרוייהו משמיה דחזקיה ור' יוחנן חד אמר ממתחין שתי בלא ערב וחד אמר שאם היה רפוי ממתחו והרב ז"ל לא הזכיר פלוגתא דר' חייא בר אבא ור' אסי לפי שלא היה צריך דאע"ג דמסרגין את המטות משמיה דר"מ תנינן לה בברייתא וקיי"ל בעלמא ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי הכא כיון דסתם לן תנא דמתני' כר"מ הלכה כר"מ : גמ' שאין מפשילין . שאין גודלין ועושין חבלים לכתחלה : מתני' תנור . תוכו חלול מקום שפיתת שתי קדירות : כירים . מקום שפיתת קדירה אחת : מכבשין . מפרש בגמ' : בתחלה . אם היא התחלה כגון שהיא חדשה אבל ישנה מכבשין והכי מפורש בברייתא בגמ' : שפין . טחין גגותיהן לא היו משופעין ומשתמשין בהן כדרך שמשתמשין בעליה ומתקנין אותן וטחין אותן ומים הניפלין יוצאין דרך צנורות למטה לחוץ ואם יש סדקין בטחית הטיט שפין אותה : מעגלה . עץ עגול שבו מחליקים את הגגות מחללים . כלי אומנות של ברזל : הציר . רגל הדלת הסובבת : צנור . שבאסקופה התחתונה : קורה . קורת הבית בנשברו אפי' קודם יו"ט לא יאמר אמתין לי עד המועד שמלאכה אחרת אסורה ואעשה זאת : כובשין . שכובשין במלח : שיכול לאכלן במועד . שהן נכבשין מהר וראוין לאכול מיד ולא יהא צריך להמתין באכילתן עד לאחר המועד : גמ' מנקר ריחיא . שמכה בפטיש ומנקר על הרחים כשהן חלקות יותר מדאי ואינן טוחנות יפה : בת עינא . נקב שברחים התחתונה שתחוב בו הברזל ונקב שבעליונה שבו נופלין החטים נוקרין רחים בחולו של מועד לאורה משמע דרב חמא לא מיפסק הלכתא כר' יהודה דאסר בחדשה וקא שאני בישנה הוא דאתא ולאפוקי מרב הונא דקסבר כיש אומרים דאסרי אפי' בישנה אבל נראה מהלכות הרב ז"ל שסתם הדברים ולא פירשן דרב חמא אפי' בחדשה קא שרי ומאן דקא פריש מכבשין דמתני' מינקר ריחיא כ"ש בת עינא שהוא מעשה אומן אבל מאן דפריש בת עינא בבת עינא שהוא מעשה אומן הוא דפליגי ר' יהודה ויש אומר דלמר אסור בחדשה ומותר בישנה ולמר אסור אפי' בישנה אבל בנקור הרחים שהוא מעשה הדיוט דכ"ע מותר אפי' בחדשה ורב חמא אתא למפסק הלכתא כרב יחיאל הלכך מינקר רחיא אפי' בחדשה מותר בת עינא בחדשה אסור בישנה מותר כר' יהודה ואנו תמהים בדברי הרב ר' משה ז"ל שכתב נוקרין את הרחים ופותחין לשם עין ולא הפריש בין ישנה לחדשה ומצאנו במקצת נוסחאות במשנתינו מעמידין תנור וכירים ורחים במועד ופי' העמדת מחלוקות כדבר דת"ק דמתני' שרי בין בחדשה בין בישנה בין בנקור בין בבת עין והלכתא כת"ק ועמדו דברי הרב ר' משה ז"ל כהלכתא : מותר ליטול צפרניו . דאי אפשר לו לילך אם כן נוטל צפרניו : אבל חמרא דרחיא לא . חמור שמנהיג את הרחים אסור ליטול צפרניו בחולו של מועד לפי שאין רשאי לטחון אלא לצורך המועד ועשיה מועטת יכול לטחון בחמור שצפרניו גדולים ולא יזיקנו : לאוקומי . להעמיד : אמתא דרחיא . מקום שבת הרחים קרוי אמתא דרחיא : אוריא . לשון אורוות סוסים שמחזיק לסוס כשאינו שוכב יפה : לסרוק . אסטריולי"ד בלע"ז : שותין מי זבלין וכו' . שכל מאכלין ומשקין שאינו מאכל בריאים אלא לרפואה מותר לאכלן ולשתותן במועד : כסכוס . לשפשף : קרמי . יריעות . כתב הרב ר' משה ז"ל מכבסין את הבגדים בידים מפני שהוא מעשה הדיוט וקשיא לי אי לרכובי קא מיכוין מאי הויא בחולו של מועד (אפי' בחולו של מועד) אפי' בשבת נמי שרי כדאיתא בפ' ר"א דתולין אלא לא נצרכה דקא מיכוין לאולודי תיורא דבשבת ויו"ט אסור ובחולו של מועד שרי : קיטורי בירי . אותן קמטין שעושין אותן ביד . והרב ר' משה ז"ל פי' קשרי בית הידים : אדעתא דבי דרי . לעשון גורן לחבוט שם חטים לצורך המועד : אדעתא דארעא . שתהא נוחה לאחר המועד לחרוש : מוליא במוליא . שחופרה ומניחה שם ונצא בנצא . מאכל הגבא חופר מעט ונותן לגבא ואינו משוה יפה : מוליא בגבא . גבשושים סקרקע נותן לתוך הגומות שרוצה להשוותה יפה יפה : דזכי זוכיא . מנקה את הקרקע ותולש על ס קסים שבתוכו : אדעתא דארעא שתהא נוחה לחרוש לאחר המועד .

הגהות חו"י

(א) עי' רי"ף בשבת פ' י"ד סי' תלג : (ב) עי' רי"ף ביצה פ"ב סי' תת"ל : (ג) עי' רי"ף ב"ב פרק חזקת הבתים סימן הס"מ: (ד) קאי על מ"ש רש"י מוליא במוליא ונצא בנצא וכו' אבל גירסתינו בגמ' כגירסת הרי"ף ועיין בתוס' וע"ע ברי"ף בשבת פ"ח סי' שלא חייב משום חורש :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל רב : (ב) נ"ל לכאן ולכאן : (ג) נ"ל תתיכה: (ד) נ"ל שמכה: (ה) נ"ב כשהן חלקות יותר מדאי ואינן טוחנין יפה : בת עינא. נקב שברחיים התחתונה שתחוב בו הברזל ונקב שבעליוני' כנ"ל: (ו) נ"ב דזמנין דמיתקל ומת כנ"ל : (ז) נ"ב חמור : (ח) לכסכס להכות עליהם שיצא האבק לחוץ דמעשה הדיוט הוא שכל אדם יודע לעשות כן כנ"ל: (ט) נ"ב אבל : (י) בגבשושית ובגומות כנ"ל:

שיטת ריב"ב

מכוונת בו אלא מעקם לכאן ולכאן ועושה רחב במקום אחד וקצר במקום אחר : פיסקא והאומן מכליב : גמ' מפסיע . תופר מהרה תפירות רחוקו' זו מזו בשטי"ר בלע"ז כעינ'שיני כלב כרהי'וש

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל וא"ת אלפסי סביא א משנה כצורתה רוצה לומר דהלכה כרבנן ואע"ג דתניא בגמ' מסרגין את המטות ואינו"ל שממתחין דברי ר"מ ור' יוסי אומר ממתחין ואין מסרגין וקי"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר"י מ"מ מדסתם לן דברי ר"מ במתני' מכמש שהן עיקר ואסיקנא בגמ' דמסרגין היינו שתי וערב ושרי לה ר"מ בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד : ב יש מביאין ראיה מכאן שמותר לתקן במועד מנעלים שנשברו וכן כתבו הרא"ן והראב"ה וריב"א מספקא ליה וסמ"ג וטור סי' תקמ"א כתבו אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועין ולא אמרי' דהוי דבר האבד שהרי יתקלקלו אם לא יתקנם דלא מיקרי דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד כמו מי שספק זיתיו וכו' אבל בבגדי מעט תוספת קלקול לא מיקרי דבר האבד הלכך אסור ג"כ לומר לנכרי לתקנו לו דכל מה שאסור לעשות אסור לומר לנכרי לעשותו : ג רבינו כתב סתם נראה שדעתו להתיר בנין סתם וטור סי' תקמ"א כתב מותר לבנות ארוות פי' אבוס שיאכלו בהם מעשה הדיוט ולבנות ספסל קטן או אצטבא לצורך המועד כתב הרי"ף יש מפרשים אצטבא בנין שעושין מאבנים או מטיט ולא כהירא דההוא בנין גמור אלא נ"ל אצטבא כעין ספסל שלנו נסר שמחברים לו רגלים וכן ארוות סוסים דשרי לאו בנין גמור אלא להוסיף האבוס של בהמה למקומו והרא"ש כתב בסתם ונראה שדעתו להתיר אפי' של בנין : ד לפי גי' סמ"ג וגירסת ר"ח גרסי' קוטרי בירי כמו בירית וכן בתי שוקים ואסור לקמטן וכן בתי ידים והוא מריי"ר ורבי' גרים קטורי בידא פי' לעשות קשרי בית ידים אסור מפני שעושה מעשה אומן וכך היא גי' מיי' וגי' הטור נראה כגירסת סמ"ג :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וזהו (ד) אדעתא דארעא ואסור וא"כ יסיה שאינו מעשה אומן תמיה ממעשה אומן. (א) ורי"ף גורס להיפך וגי' האשר"י כרי"ף וכן היא גירסת רשב"ם בפ' חזקת הבתים והתוס' שם ועיין ברש"י במו"ק דף י' ע"ב : מהר"ן שפירא (א) ואלי אומר דטעם בלשונו וכתבו הדא כאן לא הוו שוים דבר מעשה אומן כלל וגם עיקר האיסור תלוי במה אדעתא לא הוה כלל לצורך כמועד וכן הוא בהדיא ברש"י בגמ' וקי"ל :

כוונתו ודאי לצורך הקרקע שאפי' הקש מזיק לחרישה: כוורי. דגים שישארו על פני השדה: אדעתא דארעא. להשקות השדה: וחד מתתאי. חור אחד למטה שיצאו בו המים ונשארים הדגים על פני הקרקע: דמפסח דיקלא. מפסח דקל מענפיו שענפי הדקל ראויים לאכילת בהמה: אדעתא דדיקלא. כדי להשביחו כעין זומר ואסור: תוחלני. תמרים לחים מאד וקשים כעין בוסר כדאמרינן מתחלי דערלה: מגזריניהו. מפני שהן נלקטין עם העוקצין כעין פירות שאינם מבושלים קרי מגזריניהו: שרי. משום דדבר האבד הוא אם יתעכבו באילן: מיליניהו. שמכניסם במכבש כדי להוציא לחותן: אסור. שהרי יכול להמתין עד לאחר הרגל: כיון דמתלעו. אם לא יעמידם מיד שנלקט במכבש הוי כדבר האבד הלכך מותר לכבשן ולהניחן: פרקמטיא. סחורה: כל שהוא. אפילו שוה פרוטה אסור למוכרו בחולו של מועד: ובדבר האבד. כל שהוא מותר למוכרו בחוש"מ שאם ישהה למוכרה היום לא יתנו כל כך לאחר המועד וגרסינן בירושל' הדא שיירתא שרי מזבן מיניה בחולא דמועדא וקצת המפרשים ז"ל אמרו שהעברת ריוח נקרא דבר האבד ומכאן יצא להם שמותר להלוות לכנעני ברבית בחוש"מ והטעם בזה לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם ביו"ט גזירה שמא יכתוב בחוש"מ התירו מפני העברת ריוח אבל הרמב"ן כתב שלא התירו לקנות מן השיירא אלא מה שהוא צריך לתשמישו ואם לא יקנה אותו מן השיירין ויצטרך לקנותו אחר המועד יהא נפסד שלא ימצאוהו בערך שמצאו עכשיו אבל כדי להרויח ולעשות סחורה בודאי אסור לפי שהעברת ריוח אינו דבר האבד ולפיכך אסור להלוות לכנעני ברבית עכ"ל ועל זה כתבו מן האחרונים ז"ל להפרע ממנו דברי הכל מותר וכן מותר לו לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו שכל זה בכלל דבר האבד הוא לדברי הכל: שהייה. עסה לפנים משורת הדין שאם לא היה מוכרה עכשיו שנזדמנו לו קונים לכל הסחורה יצטרך לאחר מכאן למכרה מעט מעט ויפסיד הרבה: הוה נסיק זוזי. הלוה אותם מעות בתנאי או בדרך עסק או פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד והגיע זמנם לפרוע ולא היה מוצאן בימי החול שהיו הולכין לסחורה זה לכאן וזה לכאן ועתה במועד היו כולם בבתיהם לפיכך שאל *להם אם היה מותר לו לילך שם: אוהרי. מצודות של דגים עשויות מזמורות והדיוט יכול לעשותן: אוזלי. רשתות של מטוה תרגום מטוה אזלא: למגדל. לקלוע קליעות של מצודות והוא מעשה אומן: למגדל תנורא. כמו למגבל לגבל טיט לעשות ממנו תנור כדמוקי לקמן: בימות החמה. שמתייבש מהרה ויהנה ממנו קודס (ז) שיבא הרגל אבל בימות הגשמים אינו מתייבש עד אחר הרגל ונמצא שהוא טורח במועד שלא לצורך המועד אי נמי למגדל לקלוע שארגו תחלה בשבטים דקין ואח"כ טח טיט עליהן: מהולתא. כפה שמעבירין בו את הקמח כדאמרינן [כב"ר פ' ס"א] מהולתך טרשא אקים עליה: ושוין. קאי אר' יהודה וחכמים דפליגי בהעמדת תנור וכירים: ועושים מעקה וכו'. מיתורס במתני': **מתני'** הציר. רגל הדלת שהוא סובב כדכתיב הדלת תסוב על צירה: צינור. החור שבאסקופה התחתונה כמו צנורא דדשא: הקורה. קורת הבית שנשברה אפילו קודם יו"ט ולא אמרי' הרי היה יכול לעשותה לפני הרגל: ובלבד שלא יכוין. שיאמר אמתין עד חולו של מועד שלא אוכל לעשות מלאכה אחרת ואעשה זאת: כבשין. הדברים שכובשין אותן במלח כדי שיעמדו זמן מרובה ויום ראשון או שני ימים לכבישתו אינם ראוים לאכילה ומש"ה קאמר אם יכול לאכול מהן בתוך הרגל ובגמ' אסרינן ליקח על מנת לכבשן אלא לאוכלן לאלתר אבל אם קנה לדעת לאכול לאלתר ונשאר מהן מותר למלחן דדבר האבד הוא דהא פסדי אי לא מלח להו: **גמ'** מדלינן. מתקנין ועבדינן קיבותא דדשא קבילי"א בלע"ז נגר בדלת: כרבי יוסי. דלא מצריך שינוי לדבר האבד באידך פרקין דאמר זולף וגומר וגף כדרכו והאי נמי דבר האבד הוא שיכנסו גנבים בלילה אם לא יתקן אותו וקי"ל כרבי יוסי: בדיתא לא גרסינן: פוס. שם המקום היושב על נהר בדיתא: לבאי כוורי. לדו והביאו דגים רבים שנתייבש הנהר ומתו הדגים: לממלחינהו. ולקיימן עד לאחר המועד: כיון דמעיקרא. אבל לכתחלה לא שרינן להו לצוד כדי למולחן: ואיכא דאמרי דאפילו לכתחלה שרא להו להביא כדי למלחן: אינגא. דוחקא כלומר אע"ג דמחמת מלחן אין ראוי לאוכלן במועד מ"מ אם רוצה לדוחקן תחת המכבש ולסחטן מן המלח יהיו ראויין לאכלן במועד ואע"פ שמלח הרבה יותר מן הצריך הרי יכול לומר בכל אחד בשעת הבאה ומליחה לזה נעשה אינגא וכן כשימלח חבירו. והערמה כי האי שריא אפילו ביו"ט יו"ש בהה"מ כדאמרינן במסכת ביצה [דף יא:] מערים ומלח ליה גרמא

נר מצוה

אדעתא דארעא: ואמר רבא האי מאן דפתח מיא לארעא אדעתא דכוורי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי פתח תרי בבי חד מעלאי וחד מתתאי אדעתא דכוורי פתח חד בבא אדעתא דארעא: [א]ואמר רבא האי מאן דפשח דיקלא אדעתא דחיותא שרי אדעתא דדיקלא אסיר היכי דמי שקל בוליה מחד גיסא אדעתא דחיותא מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דדיקלא ואמר רבא האי תוחלני מגזרינהו שרי מיצינהו אסיר רב פפא אמר כיון דמתלעי כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור א"ר יוסי ברבי אבין ובדבר האבד מותר רבינא הוה ליה ההוא עסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי דינרי שהייה לבתר חולא דמועדא וזבניה בתריסר אלפי דינרי רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה מהו °למיזל עלייהו האידנא אמר ליה כיון דהאידנא משכחת להו וביומי אחריני לא משכחת להו א כפרקמטיא האבודה דמי ושרי: *רב שרי ליה לרב חייא [ב]בר אשי למגדל אוהרי בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוזלי אסור מ"ט מעשה אומן הוא רב יהודה שרי לאמי (א) תנורא למגדל תנורא ולרבה בר עסבי למגדל מהולאתא איני והאמר רבה בר שמואל ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה לא קשיא הא דשרא רב יהודה בימות החמה דאפשר למיפא ביה בחולא דמועדא והא דאסר רבה בימות הגשמים: ועושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן היכי דמי מעשה הדיוט רב יוסף אמר בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט: (ב) שפין את הסדקין: השתא במעגל אמרת שרי ביד וברגל מבעיא הכי קאמר שפין את הסדקין ומעגלין אותן כעין מעגלה ביד וברגל (ג) ולא במחצלים: אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קיבואתא דדשי בחולא דמועדא ולא בעינן שינוי בדבר האבד כר' יוסי דאמר זולף וגומר וגף כדרכו וקי"ל כוותיה: [ג]כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן בפומבדיתא לבאי כוארי אזול כולי עלמא ציוד ואייתי כוארי שרא להו רבא למלח מינייהו א"ל אביי והא אנן תנן כבשין שיכול לאכול מהן במועד כובשן א"ל רבא כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתינהו ואי שביק להו פסדי כפרקמטיא האבודה דמי ושרו ב איכא דאמרי שרי להו רבא למיזל ומיצד ואיתויי וממלח א"ל אביי והא אנן תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן א"ל הני מתאכלי אגב איצצא כי הא

רש"י

המועד: דפתח מיא. שפותח חור ליכנס בו המים ולהעבירן דרך שדהו: חד מעילאי. חור אחד רחב לגד המים היורדין, מלמעלה וחור קצר מלמטה שיצאו בו המים: חד בבא. למעלה ולמטה לא פתח רוצה הוא שיתפשטו המים בשדהו (ד): [אדעתא דארעא. להשקותה אסור הואיל ועדיין לא נזרע]: דפסח. מפסיח את הדקל מענפיו שענפי דקל (ה) רכים ראויה למאכל בהמה: אדעתא דדיקלא. להשביחו: תוחלני. תמרים שלא בשלו: מגזריניהו. לשון גדירה שנוקטן: מוליניהו. לכובשן במשאות כדי להוציא הליחה לשהותן שלא יתליעו: כדבר האבד דמי. העומד למכור ואם אינו מוכרן מפסיד: אקרא. גמל: שנואתא. מקום: למיזל עלייהו. במועד לתובען: למגדל אוהרי. לקלוע קליעות מצודות קטנים לדגים: אוזלי. מצודות גדולות: לאמי תנורא. (א) שומר תנור: למגדל. ליקלע הוצי התנור ולעשותו טיח דטחין היו על הוצין דראוי לאפות בו במועד: מהולתא. נפה וכברה: ושוין. לא ידענא היכא: בימות החמה. דהכיל עלמא מתייבש התנור מהר ויכול לאפות בו במועד שרי: בימות הגשמים. מתעכב לייבש ואינו אופה בו באותו שנעשה במועד: הוצא. הוצי דקל: דפנא. הוצי לומי"ר בלע"ז: ואינו טח בטיט. דהוא מעשה הדיוט: מעגילה. דרך אומנות יותר ממחצלים: כעין מעגילה. יפה יפה כאלו טחו במעגילה: כמאן מדלינן. כמאן עבדי' האידנא: קיבואתא. כמין נגר בדלת בחולו של מועד כר' יוסי: קיבואתא. קביל"א: פומבדיתא. המקום היושב על יד הנהר בדיתא הוא הנהר: לבאי כוורי. הולדו דגים הרבה: לוד. לדו והביאו דגים הרבה: למימלח מינייהו. ולקיימם עד לאחר המועד: והא אנן תנן כו'. וה"נ כיון דמלחינהו כ"כ כדי להצניען תו לא חזי לאכלם במועד נמצאת מלאכת מליחה שלא לצורך יו"ט (ו) והאי כעין מליחה שלא לצורך יו"ט דאב מלאכה הוא גבי אבות מלאכות המפשיטו והמולחו: אייתינהו. דעתן היה לאוכלן במועד ושרי: חזי לאוכלן אגב אינגא. שכובשין אותן במכבש פרס"א ואוכלין אותן מיד שיצא לחלוחית המלח

שלטי הגבורים

א מי שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין שהרי עיקר הקנייה היא לאחר מועד ואינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן: נכרי שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו דכמציל מידו דמי ומי שצריך לקנות יין בשעת בציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור זמן מועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר לקנות ולתקן החביות ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה:

לשון ריא"ז

שמלוה מעות לבני עיר אחרת אם אינן נמצאים לו בשאר הימים אלא במועד מותר לילך עליהן במועד ונראה בעיני שאם היתה לו מלוה על פה ביד עובד כוכבים מותר לילך עליהן במועד אע"פ שנמצאים תמיד מפני שהוא כמציל מידו כמבואר בקונט' הראיות:

ב קשה הראב"ד ז"ל דלישנא קמא לא שרינן אלא לצודם לאכילה וללישנא בתרא נמי לא שרינן לצידם למלוח אלא בכדי לאכול מהן במועד ומאי שנא מהאי דגרס בירושלמי יעקב בר אחא בשם ר' יוסי הדא שיירתא שרי למיזבן מיניה במועדא אלמא [עבורי רווחא] פסידא הוא וה"נ אע"ג דלא מתאכלי לבתר משום רווחא ותירץ דהאי מליחה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידיה פסידא הוא אי נמי ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל האדם לא מיקרי מלאכה וגם ליכא טירחא אבל מליחת דגים מיקריא מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן ליה משום רווחא

עיטות ריב"ב

דפתח מיא. שפותח חור ליכנס מים בשדהו: חד מעלאי וחד מתתאי. חור אחד לגד המים היורדים מלמעלה וחור קצר למטה שיצאו בו המים לבדן וישארו הדגים בשדה: חד בבא. למעלה ולמטה לא פתח: דפשח דיקלא. כורת ענפי הדקל אדעתא דדקלא להשביחו: תוחלני. התמרים לחים וקשים שאין תולדותן להתבשל באילן כעין פירות החורף וכובשין אותן לאחר לקיטה כדי שיתחממו ויצא מהם המרירות והלחות: מיגזרינהו. לשון גזירה מפני שהן נלקטין עם העוקצין כעין פירות שאינן מבושלין מגזרינהו כדי לאכלן מיד שרי אבל מכבשינהו כדי למוצתן אסור שהן ככבשין שאין יכול לאכול מהן במועד כי מפני כבישתן נמאסין עד שיתמצו ויתייבשו וצריך להן זמן ארוך ואין יכול לאכול מהן במועד: אקרא גמל דשניתא. שם מקום: אוהרי. מצודות של דגים עשויות מן הזמורות: אוזלי. רשתות של מטוה: למגדל תנורא. מנהגם היה לעשות תנורים מן ההוצים וטחין אותן בטיט מבפנים ומבחוץ טיחה עבה ומעשה הדיוט הוא: ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה. כתב רבינו שלמה ז"ל לא ידענא היכא קאי ויש שפירשו דהדר' אליעזר והכמים קאי דפליגי לעיל בברייתא בהעמדת תנור וכירים שר"א אומר לא יגמור והכ"א יגמור: בימות החמה. בחולו של מועד של פסח מתיבש התנור מהר ויכול לאפות בו במועד: פיסקא שפין את הסדקין וכו': גמ' כעין מעגלה. יפה כאילו טח אותן במעגלה: קיבותא. קבלית כר' יוסי דאמר זולף וכו' כפ' מי שהפך את זתיו: וקי"ל כוותיה. דהכא מתני' כוותיה דקתני הציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד אבל לא בעינן שינוי בדבר האבד כר' יוסי ומתני' דבר האבד הוא מפני הגנבים. כללא דשמעתא כל מלאכה שהיא דבר האבד מותר לעשותה במועד אפי' מעשה אומן בלא שינוי אע"פ שאין בה אלא צורך יחיד ואע"פ שאינה לצורך המועד והוא שלא יהא בה טורח גדול וכל מלאכה שאינה דבר האבד אם יש בה צורך רבים והיא לצורך המועד מותר לעשות אפי' מעשה אומן בלא שינוי ואם יש בה צורך רבים אבל אינה לצורך המועד מותר לעשותה מעשה הדיוט כדרכו או מעשה אומן בשינוי וכל מלאכה שאינה דבר האבד ואין בה אלא צורך יחיד אם היא לצורך המועד מותר לעשותה מעשה הדיוט כדרכו או מעשה אומן בשינוי ואע"פ שיש בה טורח גדול שכל דבר שהוא לצורך המועד אין מדקדקין בטרחו בין רב למעט ואם אינו לצורך המועד אסור לעשותה כלל הכי נקיטינן משמעתא דמהמרן בגמ' וזהו הטעם בתפירת כסות ובתספורתן והדומה להן שאין הרבים צריכין להם במועד אפי' הפירתן מותרת אע"פ שהיא מעשה אומן ואם אינן צריכין אלא עד לאחר המועד התיעתן שהיא מעשה הדיוט מותרת אבל הפירה שהיא מעשה אומן אסורה ואם אין היחיד צריך להן עד לאחר המועד אפי' התיעתן שהיא מעשה הדיוט אסורה אבל כניסת מים לתוכן מותרת אע"פ שאין היחיד צריך להן עד לאחר המועד לפי שבכניסת מים בתוכן לא כלום הוא: פיסקא כבשין שהוא יכול לאכלן במועד כובשן: גמ' ה"ג פדיתא. שם נהר והעיר נקראת פומבדיתא על שם שיושבת על שפת הנהר: לבאי כוורי. כולא דגים הרבה: והא אין כובשין וכו'. ואלו אינן ראוין לאכלן במועד: אדעתא דזכי לה. ולא אדעתא דמליחה איכא דאמרי דרבא שרו לסו לאיתויי אדעתא דמליחה: הני מתאכלי במועד אגב אינגא. שכובשין אותן במכבש ומוציאין מהן כובד המליחה וראוין לאכלן מיד: סליק פירקא

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלו

ב מיי' שם ופ"ח שם טור א"ח סי' תקמ והקמא:

ג מיי' פ"ז שם טור א"ח סי' תקלג:

הגהות הרי"ף

(א) ליתא בפרש"י בגמ' ואפשר שצ"ל הומר על שם אומנתו לאמר התנור כמו זומר ע"ש זמירת וכריתת הענפים ושמו היה אמי כדמצינו רב אמי:

הגהות הב"ח

(א) תנורא כצ"ל: (ב) ושפין את הסדקין וכו' כצ"ל: (ג) אבל לא. כצ"ל: (ד) ויעברו שם כדי לגבל שדהו באותן המים ובשדה בור עסקינן וכי שרו רבנן להשקות במועד שדה שיש בו זרעים כצ"ל: (ה) כ"ב כשהן: (ו) נ"ע ושוי: (ז) שיבא כצ"ל:

גרמא גרמא והקשה הראב"ד ז"ל אמאי איצטריך למימר טעמא דמתאכלי אגב איללא והא גרסינן בירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי הדא שייראה שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא אלמא עבורי רווחא מינייהו פסידא הוא ואי משום דליכא טירחא יתירא כגון במליחת דגים שהיא טירחא יתירא א"כ משום הרווחה אמאי לא שרינן השקאת זרעים מן המעין שבשדה בית הבעל ברישא דמתני' דלעיל ותירץ ז"ל דמקח וממכר לאו מלאכה היא כלל אלא מעשה חול בעלמא הלכך התירו משום רווחא אבל מלאכה לא התירו משום רווחא אא"כ איכא פסידא והשקאה מלאכה גמורה היא וכן מליחה ואיכא עוד במליחה טירחא יתירא :

נר מצוה

הא דשמואל עבדו שיתין איצצא ואביל :

סליקו להו משקין

מי שהפך את זיתיו וארעו א אבל או אונס שהטעוהו פועליו °טוען קורה הראשונה ומניחה לאחר המועד דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו *וכן מי שהיה יינו בתוך הבור וארעו אבל או אונס או שהטעוהו פועליו טוען וזולף וגומר וגף כדרכו דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר עושה לו לימודים בשביל שלא יחמיץ :

גמ' *פתח באבל וסיים במועד אמר רב שישא בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרין בחולו של מועד אסור ב לאבל לעשותם בידו בימי אבלו אלא אחרים עושין לו תניא כותיה דרב שישא בריה דרב אידי דברים שעושין לאבל בימי אבלו כגון זיתיו להפוך *וכדו לגוף ופשתנו לעלות מן המשרה וצמרו לעלות מן היורה ב מרביצין לו שדהו משתגיע עונת המים שלו האריסין והחכירים והקבלנים לשדה שלו (א) הרי אלו יעשו החמרין והגמלים והספנין בספינה שלו הרי אלו לא יעשו ואם היו (ב) מוחכרין או ג ממושכנים או מושכרין אצל אחרים מעיקרא הרי אלו יעשו. שכיר יום אפילו בעיר אחרת ד לא יעשה היתה מלאכת ה אחרים

רש"י

המלח הנבלע בכולן : שיתין איצצי. ששים פעמים עושין אותן שיהיו מטוכין יפה :

סליקו להו משקין בית השלחין

מי שהפך את זיתיו. שניתנן בתוך המעטן לאחר לקיטה ונוברין שם ומניחם כדי שיתבשלו ואח"כ נותנן בבית הבד ודרך הוא שמהפכין אותן כשמכניסין לבד ואי לא מסיק להו לאחר שהפכן פסדי : וארעו. (א) שארעו אבל ואסור בעשיית מלאכה:[או אונס] או שהטעוהו פועליו. ולא באו למלאכתו והגיע המועד : טוען. על הזתים קורה של בית הבד פעם ראשונה (ב) כדי שיזובו מקלתן ולא יפסידו אבל קורה בפעם שנייה אינו טוען דתו לא מיפסד ודרכהון שטוענין עליהן קורה וכובשין אותו קורה ראשונה כדמפרש במס' מנחות : זולף. ממלא : וגומר. את כולן כדרכן. וגף. ל"ג ואם לא ארעו אונס אלא כוון מלאכתו במועד אסור : וכן מי שהיה יינו בתוך הבור כו'. ומתיירא שלא יחמיץ : ה"ג זולף וגומר כדרכו. ממלא כל היין לתוך הבור וגומר כדרכו כו' להורידו לבור : וגף. מניח מגופה על הבור שהיין לתוכו ומכסה כל היין יפה כדרכו : למודים. מכסהו ערתי ולא כדרכו ל"א למודים מכסהו בנסרים : הבור. מקום שיורד שם היין מן הגת ומתוקן יפה בבנין אבנים בקרקע וקרוי בור : גמ' פתח באבל וסיים במועד. דגבי מועד תני תקנתא אם ארעו אונס ולא הספיק עד שהגיע (ג) טוען קורה ראשונה במועד וגבי אבל לא תני תקנתא באנפי נפשייהו (ד) ולא קתני מי שהפך את זיתיו וארעו אבל טוען קורה ראשונה בימי אבלו שלא במועד וכן מי שארעו (ה) המועד כיון דפתח באבל אמאי לא מפרש ביה תקנתא : זאת אומרת. מדקתני וארעו אבל או אונס ועיכב עד המועד מחמת אבלו או מחמת אונס : דברים המותרים במועד. כגון קורה ראשונה שמותר לטעון בחולו של מועד (ו) בימי אבלו אסור. איסור מלאכה לאבל מדרבנן כדי שלא ישכח (ז) וקרא דבפרקין דלקמן והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אסמכתא בעלמא הוא (ח): תניא כוותיה דרב שישא. דאבל עצמו אסור לטעון קורה ראשונה אלא אחרים עושין לו : דברים העושים לאבל בימי אבלו. ואלו הן כגון זתים הפוכים ומתוקנין לבית הבד כבר טוענין לו קורה אבל להפך לכתחילה דלא פסיד לא : כדו לגוף. כדו שירד היין לתוכו איפשר לגופו לסתום ולעשות מגופה עליו כדי שלא יפסיד : משרה. ששורין (ט) הפשתן : מן היורה. לנבע שאם יעמוד (י) אותו מיד יפסיד : משתגיע עונת מים. של שדהו להשקות : מרביצין לו. משקין אותו במעין או מכבידין ומרבצין : אריסין (ג) למחצה או לשליש או לרביע : חכירין. שוכר קרקע חבירו ועובדה ונוטל אותה בחכירות שנותן לו דבר קצוב חמשה כורין או עשרה ממה שגדל בקרקע : הקבלנים. (ד) שעובדה ובעל הבית שוכר בחמשה כורין לשנה וכל אלו שקבלו השדה לשנים מרובין (כ) וארען אבל : הרי אלו יעשו. (ה) ע"י שליח שהמלאכה של אחרים היא ומשום פסידא דבעלים הוא דשרינן לאריסין וקבלנין כשאינן עוסקין בקרקע איכא פסידא דבעלים וחכירה נמי כיון דלא יהיב אלא מגופיה דארעא אי מוביר ולא עביד הוי נמי פסידא דבעלים ואיכא נמי פסידא דידיה הלכך עושין ע"י אחרים : החמרין והגמלנין. שוכרי חמורים גמלים ספינות הרי אלו לא ישכרו בתחלה שהמלאכה שלהם היא : ואם היו מוחכרין או מושכרין. הם או בהמתן אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו שהרי (א) הן עצמן מושכרין אבל אריסין וקבלנים איפשר להם ע"י אחרים בעבודת קרקע : שכיר יום. אחד אפילו בעיר אחרת שאין יודעין בו שם אם הוא אבל לא יעשה הואיל ובידו *) הוא וליכא פסידא כולי האי : ואם היתה מלאכת אחרים בידו. בביתו כגון

נמוקי יוסף

איכא פסידא והשקאה מלאכה גמורה היא וכן מליחה ואיכא עוד במליחה טירחא יתירא :

סליקו להו משקין בית השלחין

מי שהפך וכו'. פירוש דרך הוא שנותנן במעטן לאחר לקיטה ונוברן שם ומניחן כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן ונותנן בבית הבד ואם היה מניחן מלתקנן מיד אחר שהפכן פסדי והרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות (נ) כתב הופך אדם את זיתיו ובהשגות א"א אני לא מצאתי אלא זיתיו הפוכין אבל הופך לא (מ) שאין מתעפשות כ"כ והכי איתא בירושלמי ע"כ ומגיד משנה השיב לקיים דברי הרב מדתניא דברים הנעשים לאבל בימי אבלו זיתיו להפוך (נ) בימי אבלו וכו' משמע התם בהדיא דדבר המותר במועד ע"י עצמו מותר ע"י אחרים לאבל ותו דמדשרי ליה לאבל ע"י אחרים משמע ודאי דדבר האבד ניהו דאי לא לא הוה מותר ומתני' דקתני מי שהפך את זיתיו לרבותא הוא דאע"ג דכבר הפכן ואינן מתעפשות כ"כ מותר דהכתי דבר האבד ניהו עכ"ל : שהטעוהו. שלא באו למלאכתו : טוען קורה. על הזיתים של בית הבד פעם ראשונה וגף ל"ג גבי זיתים דאין דרך לעשות לזיתים מגופה דאפילו הניחו מגולה לא פסדי : בור. חפירה שמתחת לגת המשויידת בסיד מבפנים שלא תאבד טיפה ושולה היין לתוכה מגתו : וזולף וגומר. לקבל זלופו ושופכו של מזחל הנופל בחבית : למודים. נסרים של עץ פלאנקא"ש בלע"ז כלומר שלא ישלה אותו מן הבור אלא מחפהו שם בנסרים כדי שלא יחמיץ : גמ' פתח באבל. פי' ולא אמר טוען קורה ראשונה בימי אבלו דהכי ה"ל למימר אם היה מותר לאבל בימי אבלו : וסיים במועד. דגבי מועד תני טוען קורה ראשונה : אסור לאבל. מדרבנן כדי שלא ישכח אבלתו : כדו לגוף. אלמא אפילו במקום פסידא לא עביד איהו אלא דוקא על ידי אחרים ואילו בחולו של מועד מותר לעשות בעליו בידיו כדתנן טוען וזולף וגף ובירושלמי משמע שעושין האחרים מלאכה של אבל בלא שום שינוי ואפי' לרבי יהודה : האריסין והחכירין. פי' בגמרא מייתי ברישא (האריסין) רשב"ג אומר זיתיו הפוכין כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא ה"ז יעשה בצנעה ויש מן המפרשים ז"ל דפסקי הלכתא הכי מדלא פליגי רבנן עליה אבל הרי"ף ז"ל לא הביאה בהלכותיו אלמא לית הלכתא כוותיה והראב"ד ז"ל כתב דמסתברא הכי דלית הלכתא כוותיה מדלא תנא ברישא דמתני' תקנתא באבל כמו במועד כדכתבינן ועוד דאמרי' פרק אלו מגלחין (דף כא:) אבל ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה ואין לך אבדה גדולה יותר מאבדת גופו אבל מג' ימים ואילך ודאי מותר לעשות בצינעה בדבר האבד וכן אם אין שם אומן אלא הוא שהרי התירו לו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו ע"כ : עוד מייתי בגמ' מימרא אחרת דרשב"ג דאמר אם היה ספר לרבים או בלן לרבים והגיע עת הרגל ואין שם אומן אלא הוא הרי זה יעשה **)(בצנעה) מפני כבוד העם והרי"ף ז"ל נמי לא הביא בהלכותיו למימרא דלית הלכתא הוא ואין נראין דבריו בזו דהא ליכא פלוגתא עילוה ולא אשכחן מימרא דפליג עלה ולגבי דברי תורה נמי אמרי' הכי אבל אסור בד"ת ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע עכ"ל : הרי אלו יעשו. אפי' לכתחילה : הספנין לא יעשו. כתב הראב"ד ז"ל טעמא דאריסין וכו' דמותר דמסתמא היה אריסותו קודם לכן ולא מסלק ליה והוי כאלו

*) ג"י מהר"ם הואיל ובידו הוא לחזור כדאמר פועל יכול לחזור אפי' בחצי היום וכו'. וכ"ה בס"י **) עי' רש"י שמוחק תיבת בצנעא ויתפ' מפני כבוד העם משום שהעם צריכין לו.

[illegible] (כ) כ"ב והוי מלאכה שלהם : (ל) כ"ב יו"ט : (מ) נ"ל שאינן : (נ) בימי אבלו תא"נ :

ב כתב הרמב"ן אם היה הממון והספינה ביד אחרים למחצה לשליש ולרביע דברי כמו היו מוחכרין ויש שאוסרין שלא התירו אריסות אלא בקרקע דלאריסות קיימא אבל כלים ובהמה לא

משום דלעולם נקראים על שם הבעלים ואם האבל בעצמו הוא מוחכר או מושכר לאחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו : ד כתב הרא"ש ז"ל הרב אלפסי דילג מקצת דברים השנויים בברייתא דילג דברי ר"י ודברי אמרו לו

[illegible] אמרו לו נמצא דאין מותר אלא דברים השנוים בברייתא ולכך לא הביא דבריהם ממילא ידענא דאסורין עוד לא הביא הא דרשב"ג אמר זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא ה"ז עושה בצנעה וכתב הראב"ד [illegible]

[illegible] הלכה כרשב"ג דלא פליגי רבנן עליה והרב אלפסי לא הביא אותה בהלכותיו אלמא ס"ל דלית הלכתא כוותיה וכן מסתבר מדקתני וארעו אבל או אונס מותר לעשותו במועד ש"מ בימי אבלו אינו יכול לעשותו אף

[illegible] היתה דבצנעא מותר הוה ליה נתכוין מלאכתו במועד והא לאו אונס הוא ועוד אמרי' בפ' בתרא אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה ואין לך אבידה גדולה מאבידת

[illegible] ג' ימים ואילך ודאי מותר לעשות מלאכה בצנעא בדבר האבד אם אין אומן אלא הוא שהרי התירו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו ולי נראה לדחות ראיותיו דלא מיקרי מכוין מלאכתו במועד וזה שלא עשה בצנעא

[illegible] מותר לפי שמתוך מרירות אבילתו אין סדעת סובלתו להתעסק בשום מלאכה ועני המתפרנס מן הצדקה אי ניזון מקופה של צדקה והוי מיסתבר דהלכה כרשב"ג ואפי' אי פליגי רבנן עליה

[illegible] דברי המיקל באבל קי"ל ואפי' יחיד במקום רבים וכן פסק הרמב"ן ז"ל אבל רבינו מאיר ז"ל פסק בהלכותיו דלא כרשב"ג : עוד השמיט הרב אלפסי ז"ל הידך מלתא דרשב"ג אם היה ספר לרבים או בלן והגיע

[illegible] ה"ז יעשה וכתב הראב"ד ז"ל האי מימרא נמי לא מייתי לה הרב בהלכותיו למימרא דלא: כהלכתא היא ואי היא ואין נראין לי דבריו בזה דהא ליכא פלוגתא עלויה ולא אשכח מימרא דפליגי עליה ולגבי ד"ת נמי אמרי'

[illegible] אסור בד"ת ואם היו רבים צריכים לו שונה ואינו נמנע ור"מ ז"ל פסק כדברי הרב אלפסי ז"ל להחמיר ואע"ג דבת"ת התירו לצורך רבים ת"ת שאני : ה היתה מלאכת אחרים בידו בדבר תלוש כגון לארוג בין בקבלנות

שיטת ריב"ב

[illegible] את זתיו. שנותן בתוך המעטן לאחר לקיטה ונוברן שם . כדי שיתבשלו ואח"כ נותנן בבית הבד [illegible] טוען עליהם קורה הראשונה לאחר שמהפכן נפסדין . ויש תימה בדברי הרב ר' משה ז"ל שכתב [illegible] את זתיו במועד : וארעו אבל . ואבל אסור בעשיית מלאכה או ארעו אונס או שהטעוהו פועלים [illegible] מלאכתו והגיע המועד טוען על הזיתים קורה של בית הבד פעם ראשונה כדי שיזובו מקצתם ולא [illegible] פעם שניה אינו טוען עליהם דמשטען פעם ראשונה תו לא פסדי : זולף וגומר . ממלא את כל השמן [illegible] . לא גרסי' הכא ואי לא ארעו אונס אלא כיון מלאכתו במועד אע"פ שהוא דבר האבד אסור : [illegible] באבל וסיים במועד . דקס"ד דארעו אבל לאו אמועד קאי אלא מלתא באפי נפשה היא ומש"ה [illegible] פתח באבל וסיים במועד דגבי מועד תני תקנתא אם ארעו אונס ולא הספיק עד שהגיע המועד [illegible] ראשונה וגבי אבל לא תני תקנתא דלא קתני מי שהפך את זתיו וארעו אבל טוען קורה ראשונה [illegible] ומייתו עד לאחר האבל : זאת אומרת וכו'. לאו כדקא סלקא דעתך דארעו אבל מלתא באפי נפשה [illegible] מועד קאי אלא אמועד קאי והכי קתני מי שהפך את זתיו וארעו אבל ולא היה יכול לעשות כלום [illegible] אונס או שהטעוהו פועלים ואחר האבל או האונס הגיע המועד טוען קורה ראשונה לר' יהודה ולר'

יוסי זולף וגומר וגף כדרכו אבל בימי אבלו לא היה יכול לעשות אע"פ שהוא דבר האבד שדברים המותרים בחולו של מועד כגון דבר האבד אסורין בימי אבלו : אבל אחרים עושין לו . כיון שהוא דבר האבד : הניא כוותיה דרב ששת בריה דרב אידי . דאבל עצמו אסור בעשיית [מלאכה] אפי' בדבר האבד : זתיו לטעון . גרסי' שהן הפוכין ומיפסדי אבל להפוך בתחלה דלא פסדי לא : כדו לגוף . בור מקום שיורד היין לתוכו מן הגת יפה בבנין אבנים בקרקע וקרוי בור ואם אין עושין מגופה עליו נפסד היין : מן המשרה . שאם יעמוד שם יותר מדאי נפסד : מן היורה . של צבע : ומשקין את שדהו . משהגיע עונת השקאתן : האריסין והחכירין והקבלנין . הפרש יש בין קבלנות לקבולת כי קבלנות ואריסות וחכירות כולן הן בעבודת הקרקע ויש להן חלק בפירות הרי הם כבעלים של הקרקע ובדנפשייהו קא טרחי אבל קיבולת היא במלאכה של מטלטלין או של קרקע כגון בנין והדומה לו שאין לו חלק בפירות הקרקע כלום : החמרין והגמלין והספנין . של האבל הרי אלו לא יעשו בתחלה בתוך האבלות אע"פ שכל מלאכתן חוץ לעיר : ואם היו מוחכרין ומושכרין אצל אחרים . מקודם האבלות הרי אלו יעשו : אם היה לו לאבל שכיר יום . לעשות מלאכתו אפי' בעיר אחרת לא יעשה :

היתה מוחכרת אלו מתחלה ובדנפשיה עביד ולא במלאכת האבל אבל הני אחריני דרך הוא להחליף הספינה או החמור מזה לזה ובדאבל קעביד: ירושלמי שני אחים שני שותפין שני טבחים שאירע דבר באחד מהם הרי אלו נועלין חנותן ופי' הראב"ד ז"ל לאו למימרא בטל לגמרי אלא לומר שאין שותפו עושה אלא בצנעה דדמי למוחכרים ביד אחרים כדאמרינן בגמ' מוריון בריה דרבין ורב אחא בריה דרבא הוו להו גמלא דתורי בהדי הדדי אתרע ביה מילתא ברב אחא ופסקיה לגמלא פירוש הפריש שורו מן הצמד ולא שלחו לחרוש בשדה לפי שהיה אבל ומצווה על שביתת בהמתו נר מצוה

מדרבנן אמר רב אשי ולאו גברא רבא הוא כהי דאפסידא דידיה לא חייש אפסידא דאחרינא לא חייש והא תניא אם היו מוחכרין וכו' אלמא כה"ג שרי ומיהו בצנעה ע"כ: שכיר יום. אם יש לאבל שכיר יום אחד אפי' בעיר אחרת לא יעשה הואיל וליכא פסידא כולי האי כך פרש"י ז"ל (א). והראב"ד ז"ל פי' שכיר ופועל כעבדו של בעל הבית דמי וכל מלאכה שהיא בעבודת קרקע פרהסיא הוא ואסור ע"כ: מלאכת אחרים בידו. ובתלוש מיירי השתא כמו בגד לארוג הואיל וברשותו לגומרה לאחר זמן ה"ז לא יעשה אע"פ שקבל עליו לארוג אותו בכך וכך קיבולת כדידיה דמיא ובידו להשהותה עד לאחר אבילות היתה מלאכתו ביד אחרים מלפני האבל ובכה"ג דווקא בבית אחר יעשה לפי שאינו פרהסיא דדוקא במלאכת קרקע הוא דאמרינן אפילו בעיר אחרת לא יעשה:

מקבלי קיבולת. פי' הני קבלנות לאו קבלנות דשדה הוא דהויא אפי' בימי אבלו מותר לכתחלה כדאמרן אם היה אריס קודם לכן לשנה שעברה ולאו קבלנות דתלוש כמי היא דהוא הא אמרינן בבית אחר יעשה ואפילו בימי אבלו ואפילו בשבת מותר כדאמרינן פ"ק דשבת [דף יז:] בכלים לכובס נכרי וכולן עם השמש מותרין אלא בקבלנות דבנין מיירי שאם קבלו אומנין נכרים את מלאכתו בערב מועד לבנות לו בית אע"פ שבונין אותו במועד מותר דבדנפשייהו קא עבדי ודוקא חוץ לתחום ודווקא דליכא מתא דמקרבא להתם להוה חוץ לתחום משום שיחשדו בני אותה מתא ויאמרו שכירים נינהו ודוקא בשבת ויו"ט והא דאמרינן בגמרא דמר זוטרא בריה דרב נחמן דבנו ליה אפדנא בקבולת חוץ לתחום וביו"ט ואעפ"כ לא עאל לגויה שאני התם דלאו קבולת גמורה הוה משום דהוי שקלי תיבנא מבי תבנא דמר זוטרא והוא התבן שמערבים בטיט הלבנים ושלא מדעתו בנו אותו ביו"ט: בגמ' [דף יב.] משמע מעובדא דאבוגרי ריש גלותא דלכל סיוע שאינו אלא הנאה בעלמא ואינה ניכרת בעלמא מותרת לעשות לכתחלה בחולו של מועד לקבלנין ופי' אבוגרי נכרים אוכלי שלחנו והיו רודין על בעלי מלאכות למהרס ופעמים היו מסייעין להם שמתוך שממליאין להם הצריך למלאכה וממהרים ושכרם של פועלים מתרבה בזה מ"מ הני אבוגרי לא הוי שקלי אגרא אלא למצוה הן בעיני ריש גלותא עבדי ולפיכך אע"פ שהיו מביתו של ריש גלותא והמלאכה נמי היתה של ריש גלותא שרא להו *) רבא למעבד: **מקבלין** קיבולת. פירוש נותנין מלאכה לנכרי במועד כדי לעשות לאחר המועד ולאו דוקא קבולת אלא אפילו לשכור שכיר וי"א דאף אם יעשה הנכרי במועד א"צ למחות בידו כדאמרינן פ"ק דשבת [דף יח.] ופוסק עמו לשבות ואינו שובת: לא ישקול. כגון מטוה שנותנים לארוג מפני שהוא דרך חול: **אין** מרביעין. פי' אין אוחזין הבהמה להביא עליה זכר משום דאיכא טירחא יתירא ומיהו בחול מותר דמשום פריעותא ליכא דבעבידתייהו טרידי: לא בבכור. אפי' בשאר ימות השנה דעבודה היא וכתיב לא תעבוד בבכור וגו': פסולי המוקדשין. קדשים שהוממו ואע"פ שנפדו אסורין בגיזה ועבודה דכתיב תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב וי"מ אין מרביעין גזרה שמא יגדל מהם עדרים ואתי לידי גיזה ועבודה: **) תמורתה שתבעה וכו'. שאם לא ירביעו עליה כשהיא מתאוה לזכר תלטנף ותעקר ולא תתאוה עוד לעולם ודבר האבד הוא: ***) לבקרות. שאר הבהמות אין מרביעין אותן ממש בידים אלא מכניסין הזכרים והנקבות יחד בבקרות שהוא דיר שלהן והזכר יבוא על הנקיבה מעצמו: אין מדיירין. שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות אותה וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזבלת כל השדה ואסור אע"פ שאינו בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדות זורע או חורש הוא: ואם באו כותים מאליהן. לדייר שלא מדעתו של ישראל אין מסייעין אותן לדייר (ד) וכן אין מוסרין להם שומר לנטר

*) בגמ' הגירסא רב המא **) זה בגמ' דף יב ע"ש. ***) זה ג"כ בגמ' ואינו בריף

בידו בין קיבולת בין שאינה קיבולת לא יעשה היתה מלאכתו בביתו ביד אחרים לא יעשה בבית אחר א יעשה. ירושלמי שני אחים שני שותפין (א) שני חנונים שאירע לאחד מהם דבר הרי אלו נועלין חנותם: *אמר שמואל (ב) מקבלין קיבולת ‎א‎בתוך התחום אסור ב °חוץ לתחום ג מותר ואסיקנא הני מילי בשבתות ויו"ט והוא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל בחולו של מועד אע"ג דליכא מתא דמקרבא להתם כיון דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור: ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובמועד אסור כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לנכרי ועושה כל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה תניא אידך מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ושלא ימדוד ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול: ת"ר ג אין מרביעין בהמה בחולו של מועד כיוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין: ת"ר ג אין מדיירין שדה בחולו של מועד פירוש אין מכניסין צאן לדיר ליטול את זבלם ואם באו מאליהן מותרין ואין מסייעין אותם ואין

רש"י

כגון בגד לארוג הואיל וברשותו לגמרי לאחר זמן הרי זה לא יעשה: קבולת. שקבל עליו לארוג אותו בגד בכך וכך קיבולת כדידיה דמי שהרי קבלה עליו וגומר בכל זמן שירצה: שאינה קיבולת. שלא קבלה לגמרי לעשותה כל זמן שירצה אע"פ שלא יעשה הואיל ובידו הוא ויכול לשהות לעשותה לאחר זמן: בביתו. של אבל לא יעשה מפני החשד שיאמרו הוא עצמו מסייע במלאכה עמו: (ג) מקבלין קבולת. נכרים שמקבלין מישראל מלאכה קודם יו"ט לעשותו לגמרי כגון בית לעשותו ועושה נכרי אותה אפי' בשבת ויו"ט: חוץ לתחום. דליכא חשדא והא דאמרי' של בית רבי נותנין כלים לבן שלהן לפני השבת התם אפילו בתוך התחום דהלוק לכבס לא מידי דמינכר הוא וליכא חשדא אבל מידי דמינכר חוץ לתחום אין בתוך התחום לא. ולא אמרן דחוץ לתחום שרי אלא דליכא מתא אחריתי (ד) דמקרבין לתחום אבל אי איכא מתא חיישי' לחשד דבני ההיא מתא. ולא אמרן דמותר אלא בשבתות כו' אבל בחולו של מועד אסור משום חשד שיאמרו נותן מלאכתו לעשותה במועד: מקבלים קיבולת. נותנין מלאכה לנכרי במועד כדי לעשותה לאחר המועד: שלא ישקול. כמה מטווה שנותנין לגרדי במשקל: אין מרביעין. אוחזין בהמה להביא עליה בהמה זכר: בבכור. דעבודה היא: ובפסולי המוקדשין. שהוממו ואע"פ שנפדו אסורין בעבודה וגיזה כדנפקא לן מן תזבח ואכלת דמשתעי בפסולי המוקדשין: אין מדיירין. שמכניסין בהמות לעדר ושוכבין שם בלילה ומזבלין שם ובכל לילה מסיעין את הדיר ממקום למקום עד שמזבלת כל השדה: ואם באו נכרים מאליהן. לדייר שדה של ישראל שלא מדעתו ולא קצב עמהן מותר להניחן ונותן להם שכר לאחר כך: ואין מסייעין אותן. את המדיירין שדה

בירושלמי

בהמתו של פלוני עושה מלאכה בימי אבלו והוה ליה כפרהסיא ואע"פ שבבית השותף ודמיא לנעילת חנות: ג כתב סמ"ג דאין חילוק בין במועד בין באבל משפט אחד לכם ולדידיה חוץ לתחום מותר אף בחול המועד מיי' וסמ"ג וטור פסקו כרבינו:

המאור

אמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר יש מרבותינו מי שפירש שמועה זו כולה לענין אבלות אבל לענין שבת ויו"ם וחולו של מועד כל קבולת שמסר ישראל לכותי מיום חול הרי היא מותרת לא שנא בתוך התחום ול"ש חוץ לתחום ונראה להם משורש ההלכה זו שהקבלנות מותרות יותר מאריסות וחכירות וראיותיהם ודבריהם כתובים בספריהם והקשה עלי שבדבריהם שפירשו שמועה זו כולה לענין אבילות מאי דאמרי' בגמ' אבל בחולו של מועד אסור והלא אין אבילות נוהגת בחולו של מועד תינח שבתות וי"ט איכא למימר לפי שהשבת עולה ואינה מפסקת האבילות וי"ם נמי איכא למימר בי"ם שני דעולה למנין שבעה אי נמי דנהג ביה אבילות ביום קבורה אלא חוש"מ מאי איכא למימר ונ"ל כי הפרש יש בין קבלנות לקבולת כי קבלנות ואריסות והכירות כולן הן בעבודת הקרקע ויש להם חלק בפירות הקרקע וכל חד וחד כי טרח בדידיה קא טרח והיינו דאמרי' האריסין והחכירין והקבלנין של אבל הרי אלו יעשו כי מפני שיש להן חלק בפירות הקרקע הרי הם כבעלים של הקרקע ובדנפשייהו קא טרחי החמרין והגמלין והספנין של האבל הרי אלו לא יעשו לכתחלה בתוך האבילות אע"פ שכל מלאכתן חוץ לעיר ואם היו מוחכרין ומושכרים אצל אחרים מקודם האבילות הרי אלו יעשו אם היה לו לאבל שכיר

הקטן

יום לעשות מלאכתו אפי' בעיר אחרת לא יעשה אם היתה מלאכת אחרים בידו בין קבולת בין שאינה קבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחרת יעשה וזו היא קבולת כי קבולת היא במלאכה של מטלטלין או של קרקע כגון בנין והדומה לו שאין לו חלק בפירות הקרקע כלום ועליה אמר שמואל מקבלין קבולת אע"פ שהם מותרין לעשות בבית אחר אבל ברחבה של עיר ובכל מקום מפורסם לא יעשו בתוך התחום ואם הוא חוץ לתחום מותר אפי' במקום מפורסם וכשם שאמרו לענין אבילות כך ה"ה לענין איסור מלאכה של שבת ויו"ם וחוש"מ ואע"פ ששנינו בכולן ב"ה מתירין עם השמש לא נאמרו אותן דברים אלא במלאכות העשויות בתוך הבית וכמו ששנו כאן לענין אבילות בביתו לא יעשה בבית אחר יעשה ועורות לעבדן וכלים לכובס אע"פ שעושים על גבי הנהר בשבת מותר שאין המלאכה מפורסמת אבל במלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשים במקום מפורסם כל בתוך התחום אסור והיינו דמפרש בה רב פפא וחוץ לתחום נמי לא אמרן וכו' ומפירושיה דרב פפא נקם מיניה לענין אבילות כגון בחוש"מ שאין אבילות בחוש"מ נקום מיניה לענין איסור מלאכה דחוש"מ ואין לנו להפריש בין אבילות לחוש"מ אלא בדברים המפורשים במשנה ובגמ' בלבד כך נראה לי:

שיטת

בין קיבולת. כגון שקבלה לעשותה בשכר קצוב: בין אינה קיבולת. אלא שהוא שכיר יום: היתה מלאכתו ביד אחרים. זו היא קבולת במלאכה של מטלטלין דאלו שכיר יום הא אמרי' שכיר יום אפי' בעיר אחרת לא יעשה: מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור. אם היא מלאכה מפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם אבל אם קיבולת של מלאכה הנעשית במקום מפורסם אם אין המלאכה מפורסמת וידועה לבעליה אפי' בתוך התחום מותר וזו ששנינו במס' שבת וכולן ב"ה מתירין עם השמש לא נאמרו אותן דברים אלא במלאכות העשויות בתוך הבית ועורות לעבדן וכלים לכובס אע"פ שנעשין על גב הנהר בשבת מותר שאין המלאכה מפורסמת לבעליה אבל במלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אע"פ שהיא קיבולת של מלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם: הני מילי. דמלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם חוץ לתחום מותר בשבתות ובימים טובים והוא דליכא מתא אחריתי דמקרבא להתם אסור כיון דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא והיא מלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם כללא דשמעתא המוסר קבולת לכותי בחול אם אותה מלאכה נעשית בבית מקבלה קיבולת או אפי' נעשית במקום מפורסם אם אין המלאכה מפורסמת וידועה לבעליה מותר להניחו לעשות בשבת וביו"ט ובחולו של מועד אפי' בתוך התחום ואם אותה מלאכה היא מלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם אסור להניחו לעשותה בחולו של מועד אפי' חוץ לתחום ואפי' ליכא מתא דמקרבא להתם ואסור להניחו לעשותה בשבת ויו"ט בתוך התחום או חוץ לתחום ואיכא מתא דמקרבא להתם אבל חוץ לתחום וליכא מתא דמקרבא להתם מותר ואסור למסור קבולת שאינה לצורך המועד לכותי

ריב"ב

בחולו של מועד לעשותה בחולו של מועד ואפי' בביתו של כותי שכל שהוא עושה במועד אומר לכותי ועושה כל שאינו עושה אינו אומר לכותי ועושה ושוכרין את השכיר במועד לעשות לאחר המועד ואין צריך לומר שמוסרין קבולת במועד לעשותה לאחר המועד והמוסר שדהו לכותי באריסות או בחכירות או בקבלנות אע"פ שהכותי חורש וזורע בה בשבת וביו"ט ובחולו של מועד והדבר ידוע שהשדה זו של ישראל היא כיון שיש לו לכותי חלק בפירות הקרקע אפי' בתוך התחום מותר והרב ר' משה ז"ל כתב שהשוכר את הכותי לשנה או לשנתים הרי הוא כמקבל קבולת וכל שמותר במקבל קבולת מותר בשוכר אותו לשנה או לשנתים: מקבלין קיבולת. מוסרין קיבולת לכותי במועד לעשותה לאחר המועד. ולאו דוקא קיבולת שאפי' לשכור את השכיר במועד לעשותה לאחר המועד מותר וכן כתב הרב ר' משה ז"ל: ובמועד אסור. אסור למסור קיבולת לכותי במועד לעשותה במועד אפי' בביתו של כותי שכל שאינו עושה אינו אומר לכותי ועושה: שלא ישקול. כמו משקל שנותנין לגרדי המקבלו לארוג במשקל: אין מרביעין. אין אוחזין בבהמה ומביאין עליה זכר משום דאיכא טירחא יתירא: אין מרביעין. אפי' בשאר ימות השנה: בבכור. דעבודה היא: בפסולי המוקדשין. שהוממו אע"פ שנפדו אסורין בגיזה ועבודה כדנפקא לן מן תזבח ואכלת בשר: אין מדיירין. שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות שם וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזבלות השדה כולו: ואם באו כותים מאליהן. לדייר שדהו שלא מדעתו ולא קצב לו שכר מותר להניחן ונותן להם שכר לאחר כן: ואין מסייעין אותן. לדיירי:

שלטי הגבורים

בקבלנות בין שלא בקבלנו' לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלוש בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו היה לו בנין בית ביד אחרים בקבלנות בחול או בחולו של מועד לא יעשו אפי' הוא חוץ לתחום ואם אלו הקבלנים כותים מותרים לבנותו בשבת ויו"ט שאלו בימי האבל אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת בתחום של הבית. וכתב מיי' דה"ה נמי אם קבלו לחרוש ולזרוע שדהו שהדין כמו בקבלנות של בנין בית שהוא אסור בחול כיון שהוא לבדו אוכל הפירות נקרא הכל על שמו וי"א כיון שהוא לבדו נראה בשדה חורש וזורע אינו נקרא על שמו ושרי וכן כתב הראב"ד והרא"ש הביא דבריו: **א** ושלא יעשה שותף בפרהסיא אבל יכול הוא לעשות בצנעא בתוך ביתו אפי' בעסק השותפו' ואם האבל חבור והשותפו' נקרא על שמו שאם יעשהו בצנעא בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו אסור לשני לעשות אפי' בתוך ביתו רבינו השמיט הא דא"ר יהודה אף זורעין שדה ניר אלמא דלא ס"ל ולזה הסכים הרא"ש ומיי' פסק כרב יהודה גם השמיט רבינו הא דאמר רשב"ג דאם אין אחרים שיעשו לו הדברים שיעשה הוא בעצמו אלמא דלא ס"ל וכ"כ המיי' והראב"ד והרמב"ן פסקו כרשב"ג ולזה הסכים הרא"ש. גם השמיט רבינו דין שיש האבל ספר או בלן לרבים לומר דלא סבירא ליה כרשב"ג בהאי והראב"ד פסק כרשב"ג: **ב** כתב הרא"ש ז"ל גרסי' בגמ' מוריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא עבדו גמלא בהדי הדדי וכו' הרב אלפסי לא הביא הך עובדא והביא גי' ירושלמי ב' אחין ב' שותפין ב' טבחים ב' חנונים שאירע לא' מהן דבר הרי אלו נועלים חנותן ולכאורה נראה דפליגי אגמ' דידן דלגי' הירושלמי יפה עשה דפסק לגמרי כי מלאכת שניהם בטלה והראב"ד ז"ל הקשה מהירושלמי אגמ' דידן ותירץ דודאי נועלין חנותן ואין השותף מתעסק בעסק השותפות בפרהסיא אבל בביתו מתעסק בעסק ואע"פ שחולקים בשכר כמו חמור גמל וספינה שמוחכרין ביד אחר הלכך לא הוה ליה למיפסקיה לגמליה ומסיק אדם חשוב שאני ואית ליה קלא ואמרי

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות יו"ט סמג לאוין עס טור א"ח סי' תקמג:
ב מיי' פ"א שם ופ"ק מהל' מעילה (טוש"ע א"ח סי' תקלג):
ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט טור א"ח סי' תקלג:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לעניות לא נראה כן מפי' רש"י שהוא פירשה כשהפועל והשכיר יום הוא אבל שהרי נתן טעם הואיל ובידו הוא וליכא פסידא כולי האי ואי כשבעל שדה אבל מאי הואיל ובידו הוא אלא ע"כ השכיר יום הוא אבל ולפי שהנה למעלה ואם היה האבל מוחכר או מושכר אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הן עצמן ולא יפסידו כל שכן קמ"ל דשכיר יום שהוא אבל הואיל ובידו הוא וליכא פסידא כולי האי אסור ומיהו לאו היינו סיפא דהיתה מלאכת אחרים בידו בין בקיבולת בין שאינה קיבולת לא יעשה דהכא אפילו בעיר אחרת שאין יודעין בפועל ובשכיר שהוא אבל אפ"ה לא יעשה קמ"ל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב שני טבחים שני כו':
(ב) צ"ל מקבלי:
(ג) צ"ל מקבלי:
(ד) דמיקרבא כצ"ל:

בירושלמי מהו מנערה מוליכה ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים דכמאן דאמר להו עבידו דמי: היה שכיר וכו'. אם היה הנכרי שבא לדייר השדה שכיר שבוע שמיטה מסייעין ומוסרין דכיון דמעיקרא לאו אדעתא דמועד שכר אותם אין זה מכוין מלאכתו במועד: בטובה. שבא הנכרי לדייר ברצון נפשו בלא שכר של כלום אין צריך למחות בידו: במזונות. לאחר יו"ט יתן לו מזונות דמזונות לא מחזי כשכר ממש וכיון דמדייר נמי איכא מלאכה גמורה שרי: במועד. בחולו של מועד אם בא הנכרי מאליו לדייר אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו נר מצוה וליתן לו לאחר המועד שכר מיהו לומר לנכרי עביד ויהיבנא לך שכר לאחר המועד אסור דכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה: דלא כרבי יוסי. דהא תני במתניתין זולף וגף כדרכו משמע דלא בעי שינוי בדבר האבד *)ואפשר דהלכה כוותיה והכי קי"ל בעלמא ר' יהודה ור' יוסי הלכה כרבי יוסי: **למישע**. פירוש שטחין חביותיהן מבפנים בזפת או במיני רבב שלא ילא כח היין: סיני אמר. רב יוסף הוא דשמעתיה כסיני: הלכה כר"י. שמתיר במתניתין לגוף החביות כדרכן משום פסידת היין ושכרא נמי אית בה פסידא כדאמר אביי בגמ': כהלכות כותים. מה כותים היכא דאחזוק אחזוק דלא אחזוק לא אחזוק ומסתמא לא מחזיקין להו בשאר מלות כדאמרינן פרק הכל שוחטין (דף ד.) אף במועד מאי דשרו רבנן שרו מאי דלא שרו לא שרו ולא גמרינן חדא מחדא: עקרות. כאשה עקרה שאין לאדם ממנה שום פרי הכא נמי אין בהן אלא גופן: כוזתא. חבית קטנה: חביתא. חבית גדולה: לפסידא. בחבית גדולה איכא הפסד מרובה שמזיק יין הרבה: לטירחא. ובכוזתא איכא טורח מעט ולפיכך התיר לזפתה אבל בחבית איכא טירחא יתירא: פטור אבל אסור. פטור מקרבן אבל אסור מדרבנן: אף הלכות חול המועד. איכא דמותר לכתחלה כגון היכא דאיכא פסידא שמותר אפילו כדרכו: פטור אבל אסור. דאין לוקין משום לאו דאע"ג דכתיב את חג המצות תשמור ואמרי' לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה זה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו והרמב"ן ז"ל פסק כשמואל דזופתין כוזתא וכרב דימי דזופתין חביתא: **חצדו** ליה חצדא. פירוש קצרו ליה קציר של תבואה מבושלת כל צרכה ודבר האבד הוא: כיחידאה. ולית הלכתא אלא כמתני' דריש פרקין דתנן משקין בית השלחין במועד: חצדא דחטי. שאם היה של שעורים היה מותר אפילו לשמואל לפי שדרך השעורים כשהן יבשים יותר מדאי שהגרגרין נופלין משא"כ בחטין: שלא ידוש בפרות. ולא משום דבעינן שינוי דהא קי"ל כר' יוסי דלא בעי שינוי וכל יומא נמי רובא דעלמא לאו בפרות דיישי אלא במקל אבל טעמא דאסר משום דאוושא מילתא: **)לא השלימו לו לברר הדבר: אדם חשוב. יש לו להחמיר על עצמו: **דחזי** לחפיפה. י"מ שטורין הזרע והגסים חופפות בו פניהם וידיהם להחליק את בשרם ולנאה את מראיהן ורש"י ז"ל פי' לכסות בו כל מיני מאכל כגון תאנים ותמרים המיבשים אותן בחמה וצריכין לכסותן בלילה מפני הטל: דחזי לשכרא. שמערבין אותו בשכר לתת בו חורפא וכל זה הוא לצורך המועד: לנזיה. דאית בהו כסיפת הפנים קרוי נזיא דאמרי' בסנהדרין (דף מא:) מטיבותא דמר אמרינן ליה טובא (א) מנזיותיה דמר לא אמרינן ולא מידי והכא גם כן יש גרעינין שנתייבשו וכספו פניהם וראויים הן בחולו של מועד או לשמן או לטגנן בדבש אבל השאר צריכין תחלה ליבשן הרבה: קטפיה. תרגום לא תבצור לא תקטוף: לשנה. לשנה אחרת: שהו. כוונו כ"ע מלאכתן לעשותן בחול המועד ולבצור: אפקרי'. הפקיר פירות אותה שנה לעניים בשביל שבא על ידו מכשול לעולם: ירושלמי ילפינן מקלקלתא ולא ילפינן מתקנתא. כלומר למדו ממה שעשה לבצור שהיא קולא וקלקול ושהפקיר כרמו לא למדו ממנו: עוד שם ירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבנן פרקמטיא אבודה שרי לטלטלא במועדא הדא שיירתא שרי מזבן מינה במועדא. כלומר אם יש לו סחורה ממיני פירות או תבואה ואם תעמוד כך שלא יהפכו ממטה למעלה יתעפשו או ירקבו מותר להפך אותה בחוה"מ: הדא שיירא. אם תעבור שיירא מסוחרים ומביאין מקח רב עמהם למכור מותר לקנות מהן שדרכן למכור בזול ואינו מצוי תדיר הלכך כדבר האבד דמי ושמעינן מהך ירושלמי דאע"ג דבדבר של טורח מקרי הרווח ואסור מכל

*) נ"ל ואיפסק הלכתא כוותיה **) נ"ל לא סיימוה קמיה לא וכו'

ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותם ומוסרין להם שומר לנער את צאנם רבי אומר בשבת בטובה ביום טוב א במזונות במועד בשכר אמר רב יוסף הלכה כרבי: וכן מי שהיה יינו בתוך הבור וכו': א"ר יצחק מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כרבי יוסי א"ר יוסף הלכה כר' יוסי בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישע חבית' דשכרא בחולא דמועדא א"ל סיני אמר הלכה כר' יוסי דחייש לפסידא ושיכרא נמי אית ביה משום פסידא: אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכות מועד כהלכות כותים למאי הלכתא אמר רב דניאל בר רב קטינא *אמר רב לומר שהן עקרות ואין למדות זו מזו דאמר שמואל זופתין ב כוזתא ואין זופתין חביתא ורב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא ומר חייש לטירחא: אמר אביי נקיטינן הלכות מועד כהלכות שבת *יש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה: תנו רבנן ג טוחנים קמח במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר הרי זה מותר קוצצין עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קיצץ והותיר הרי זה מותר ג מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר מותר: °רב חצדו ליה חצדא בחולו של מועד שמע שמואל ואקפד לימא שמואל כיחידאה ס"ל דתניא דבר האבד מותר לעשותו במועד ושאינו אבד אסור בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור וקי"ל דיחידאה היא [א] ל"א רב ה חצדא דחטי הוה ליה דאי שביק ליה לא פסיד ורב מ"ט עבד הכי אין לו מה יאכל הוה דתניא ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות בחולא דמועדא ושמואל מ"ט אקפד לא סיימוה קמיה אי נמי אדם חשוב שאני: רב יהודה שרא למעקר כיתנא בחולא דמועדא משום דחזי לחפיפה ולמיקטל כשותא דחזי לשיכרא ולמעקר שומשמי דחזיאן לנאזיא דאית בהו רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטא (א) בחולא דמועדא קטפיה לשנה שהו כו"ע לפרדיסיהו לחולא דמועדא אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה ההוא שתא ירושלמי ילפינן מקלקלתא ולא ילפינן מתקנתא רבי יעקב בר אחא בשם רבנן אמר ו פרקמטיא אבודה שרי למטלטלא במועדא הדא שיירתא שרי ז מזבן מיניה במועדא:

מתני'

רש"י

שדה של ישראל לדייר אם נכרים הם: ואין מוסר להם. בעל השדה שומר: לנער את הצאן. לשמור את הצאן: שכיר שבוע. שמיטה כאלו של נכרי הוא דמי ועושה בה נכרי בשבת וביו"ט: [אם] מדיירין. נכרי שדה ישראל: בטובה. בחנם להחזיק לכן טובה מניחין אותן: ביו"ט. מותר לתת להם מזונות: מאן (ב) תנא שינוי במועד בדבר האבד. (ג) דלא צריך לשנויי כלומר כמ"ד בכל דוכתא דחזינן דלא בעי שינוי במועד במידי דמיפסד: למשעא חביתא. שטוחין חביותיהם מבפנים בזפת או במיני רבב כדי להעמיד היין והשכר שבתוכו ולאו דוקא חביתא דשיכרא אלא מעשה שהיה כך היה: סיני. רב יוסף משום דשמעתיה כי סיני: כהלכות כותים. היכא דאחזוק אחזוק ודלא אחזוק לא אחזוק בפרק הכל שוחטין אף במועד מאי דשרו רבנן שרו מאי דלא שרו לא גמרינן חדא מחדא: עקרות. כאשה עקרה שאין ממנה פרי אלא גופה הכא נמי אין בהם אלא גופם דאין למדין זה מזה: כוזתא. קטנה: חביתא. גדולה: רב דימי חייש לפסידא. [בחבית] גדולה (ד)ופסידא מרובה קטנה לא: כהלכות שבת. מה הלכות שבת יש מהן פטור מקרבן אבל אסור מדרבנן אף הלכות מועד מאי דשרו בהו רבנן איכא מינייהו דמותר לכתחלה כגון מקום פסידא דמותר ואפי' כדרכו ויש מהן בפטור אבל אסור כלומר שאינו מותר לכתחלה כגון הני דמתניתא דקתני מוכרין בצנעא דאע"ג דשרו ליה רבנן (ה) לאו בהדיא קא שרו לה והיינו כהלכות שבת ל"א ויש מהן פטור אבל אסור היינו כל הנך דאסור לעשות במועד דאין לוקין עליהם דפטור מלאו דלא תעשה מלאכה אבל אסור: חצדא. קצרו לו קצירה של תבואה שלו ודבר אבד הוא: אבל במחובר כו'. ולית להאי תנא כי מתני' דקתני משקין בית השלחין דבעינן שינוי היכא דאיפסד: למקטל כשותא. לקוץ הימלון: לחפיפה. לכסות בו מאכל כגון תמרים ותאנים: שומשמין. אין ראויין לאכול עד שיכמושו: לנזייתא. כמושין שבהם: קטפיה. בצריה דהוי אבד כמו לא תבצור דמתרגמינן לא תקטוף: לשנה. לשנה אחרת שהו לפרדיסיהון בידים במועד שכוונו מלאכתן: אפקריה. רבי ינאי לפרדיסיה מרוב צער שיצאה חורבה ממנה: ילפינן מקלקלתא. כלומר למידין דבר קלקול ולא

שלטי הגבורים

א כתב הראב"ד ז"ל ביו"ט במזונות פי' אחר יו"ט יתן לו דמי מזונותיו אבל ביו"ט לא יאכל עמו דהא אין מזמנין את הכותי ביו"ט ולא מאה דאף ביו"ט מותר שיאכל עמו דלא אסרו חכמים אלא לזמן את הכותי שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל אם יש לישראל עבדים ושפחות כותים אוכלין עמו ביו"ט לא ראינו מי שנזהר מזה וגם שלית כותי שנשתלא לישראל אוכל עמו בבית ביו"ט: ב ומותר לזפת בין חביות בין כלים קטנים שהם לשתיה ויש אוסרין בקטני' ומתירין בגדולים והרא"ש כתב שהשתיר ולא חילק: ג ואם יש לו שכר יבן ומערים לעשותו חדש שאומר שהפן יותר בחדש כתב מיי' דמותר והרא"ש לא הביא זה בפסקיו ונראה שדעתו להסור דפלוגתא דתנאי היא וכן רבינו השמיטו: ד ואם יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח יותר מאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה ואם אין לו מה יאכל או אפי' יש לו אלא שאם ימכרנה עתה יהיה לו מעות בריות ויוציא יותר לשמחת יו"ט מותר למכור וכן אם באו שיירות והביאו סחורות שאינן מצוין כלל אחר

אסור לעשות פרקמטיא ואפי' כל שהוא ודבר האבד מותר כגון שהיו סוחרים המזומנין ללכת שאם לא ימכור להם הפרקמטיא שלו שוב לא יוכל למוכרה באותן הדמים וכן אם היה צריך לקנות מהן פרקמטיא ואם לא יקנה עכשיו לא ימצא לקנות באותן הדמים וצריך לקנות ביותר ויש לו הפסד ה"ז מותר לקנות מהם כמבואר בקונטרס הראיות:

הגהות חו"י

(א) נ"ב אני תמה דההיא ודאי לשון גערה ודיבור קשה כמו נוסי דתורה בפרק ע"פ:

הגהות מא"י

[א] בא"י הגי' לא גלי ר"ח וכן הוא בגמ' ע"ש:

טעם היין והשכר שבתוכן: סיני. רב יוסף דשמעתיה כסיני: כהלכות כותיים. מה כותיים היכא דאחזוק אחזוק היכא דלא אחזוק [לא אחזוק] אף במועד היכא דשרו רבנן שרו היכא דלא שרו לא שרו ולא גמרינן חדא מחדא: שהן עקרות. כלומר אין להם הולדות שאין למדין זו מזו: כוזתא. חבית קטנה: חביתא. חבית גדולה: רב דימא חיים לפסידא. דאמר גדולה דהפסידה מרובה אין קטנה לא ושמואל חיים לטירחא דאמר קטנה דטרחא מועט אין גדולה לא ולא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי והרב דודי ז"ל כתב זופתין חביתא בחולא דמועדא ואין זופתין כוזתא כרב דימי מנהרדעא משום דמסייעא ליה דרב נחמן בר יצחק דשרא למשעא חביתא דשיכרא בחולא דמועדא דחיישי' לפסידא ומישע חביתא זהו שטחין אותה בזפת והרב ר' משה ז"ל פסק כשמואל בכוזתא וכרב דימי מנהרדעא בחביתא: פטור אבל אסור. אפי' מאי דאסור לית ביה לא מיתה ולא מלקות אלא איסור עשה בלבד כדדרשינן במס' חגיגה את חג המצות תשמור לימד על חולו של מועד שאיסורו בעשיית מלאכה: חצדו ליה חצדא. קצרו ליה קצירה: אפי' כולו אבד אסור. משום דמחובר פרהסיא הוא: וקי"ל דיחידאה הוא. דהא' במחובר דבר האבד מותר כדתנן משקין בית השלחין במועד: ובלבד שלא ידוש בפרות. דכיון דלאו דבר האבד הוא ומשום שאין לו מה יאכל הוא דשרינן ליה צריך לשנות: דחזי לחפיפה. שטורין את הזרע והנשים חופפות בו פניהם וידיהם להחליק את בשרן ולנאות את מראיהן: דחזי לשיכרא. שמערבין אותו בשכר לתת בו חורפא ומעט מרירות: לנאזיא דאית בהו. יש מי שפירש הדקין שבשומשמין שמתייבשין במחובר במעט יבישות מספיק להם אחר תלישה וראוין לעשות מהן שמן במועד אבל השומשמין היפין אינן ראוין לעשות מהן שמן עד שיתייבשו זמן ארוך ורבינו האי ז"ל פירש לנזי דאית בהו הגרעינין שלהן ראוין להסקה: קטפיה. דמוה ליה דבר האבד: שהו כולי עלמא לפרדיסיהו. כוונו מלאכתן במועד: ילפינן מקלקלתא וכו'. למדין לעשות מעשים (מתוקנין) [מקולקלין]: הדא שיירתא שרי מזבן במועדא. שיירות שבאו והן רוצין למכור בזול או לקנות ביוקר כיון שאינן מצויות תדיר לאחר המועד הרי הוא כדבר האבד ומותר לקנות מהן או למכור להן:

המאור הקטן

זופתין חביתא בחולא דמועדא ואין זופתין כוזתא כרב דימי מנהרדעא משום דמסייעא ליה דרב נחמן בר יצחק דשרא למשעא חביתא דשיכרא בחולו דמועדא דחיישינן לפסידא ומישע חביתא זה הוא שטחין אותו בזפתא

מתני' °מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מןהמשרה בשביל שלא תאבד ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד וכולן אם כיונו את מלאכתם במועד א יאבדו: **גמ'** תנא ובלבד שיכניסם בצנעה לתוך ביתו: רב יוסף הוה ליה הנך כשורי עיילינהו ביממא א"ל אביי והתניא ובלבד שיכנים בצנעא בתוך ביתו א"ל צנעא דהאי יממא הוא דכיון דבליליא בעו גברי יתירי ובעו מדכורא דנורא אוושא מילתא: ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד: בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא כוון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בניו אחריו (א) אם תמצא לומר דף יג.*ב צרם באזן בכור ומת קנסו בניו אחריו משום איסורא דאורייתא ואת"ל מכר עבדו לעכו"ם ומת קנסו בניו אחריו משום דכל יומא מפקע ליה ממצות הבא מאי גברא קנסו רבנן והא ליתיה או דילמא ממונא קנסו רבנן והא איתא ופשט ליה לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן וכן הצורם באוזן בכור ומת והמוכר (ב) עבדו לעכו"ם ומת לא קנסו רבנן בניו אחריו והכין אסקוה לכל חדא וחדא מינייהו בדוכתא וכן הלכה:

°**מתני'** ג אין לוקחין בתים ועבדים ואבנים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצירו ואין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להם מפנן לחצר אחרת: **גמ'** בעא מיניה רבא מרב נחמן שכר פעולה שאין לו מה יאכל ב מהו כלומר מהו לשכור את הפועל לעשות מלאכה שאינה לצורך המועד כדי שיטול שכרו מפני שאין לו מה יאכל ואסיקנא דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי: ואין ד מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצרו והא אמרת רישא אין מפנין אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר: גרסינן בפרק מקום שנהגו* ת"ר זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא אמרת מסלקין לצדדין והדר קתני מוציאין אותו לאשפה ותירצה רבא הכי קאמר ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וכן הלכתא. ואין מביאין

רש"י

ולא תקון: **מתני'** ושולה. כל מה שמעלה מן המים קרוי שולה: **גמ'** שיכניסם בצינעא. דלא ליפוק חורבה מיניה: מדכורי. אבוקות: כשורי. קורות גדולים וכבדים: אוושא מילתא. שפי דשמעי כ"ע: שיקנסו. שיאבדו: צרם. כהן אוזן בכור לפוסלו במום דבכור נוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור נותנו לכהן וכהן מטפל בו עד שיומם מאליו ויאכלנו דאינו רשאי לאכלו כל זמן שלא הומם דקדשים בחוץ הוא ואם צירם כהן אוזן הבכור להתירו קנסוהו כדאמרינן בבכורות הצורם אוזן בכור ה"ז לא ישחוט עליו עולמית דקנסינן ליה משום איסור כל מום לא יהיה בו דאסור להטיל בו מום וקא מיבעיא לן התם צורם אוזן בכור ומת מהו שיקנסו כו': המוכר עבדו. כנעני לעובד כוכבים קנסוהו לפדותו עד מאה בדמיו במס' גיטין בפ' השולח גט: משום דמפקע ליה ממצות. עבד חייב בכל המצות שהאשה חייבת כגון מצות לא תעשה או מצות עשה שאין הזמן גרמא: **מתני'** אין לוקחין בתים ובהמה אלא לצורך המועד. שהקונה צריך להם בתים לדור בהם במועד עבדים לשמשו ולא למוכרן בהמה לשחיטה: או לצורך המוכר. שצריך למעות להוצאת יו"ט שאין לו מה יאכל: אין מפנין. כלים ותבואה מבית זה לבית אחר רחוק מזה מפני הטורח: אבל מפנה הוא לחצרו. קס"ד אפילו לחצרו שרחוק משם ובגמ' פריך רישא לסיפא: ואם חושש להם. שמא יגנבם האומן ויברח: **גמ'** סיפא. דקתני מבית לחצרו שרי אתאן לבית שבחצרו דבצינעא הוא אבל מבית דרך רשות הרבים לא: לצדדין. ולא לאשפה חוץ לחצר: אם נעשה כרפת. שנתקלקלה כולה ואין

[רבינו נסים / נמוקי יוסף]

מכל מקום מידי דליכא טירחא כגון מקח וממכר מקרי דבר האבד לפי שכל עסקי סחורה הוא שקונה בשעת הזול ומוכר בשעת היוקר: **מתני'** מכנים אדם וכו'. מפני הגנבים דדבר האבד הוא: ושולה. מוליא פשתנו מן החריץ של מים שעשוי לשרותו שם כדי שיהיה נוח לכתשו ולא ישבר: ובלבד שלא יכוין. כגון שהיה אפשר לו לבצור ענבים קודם המועד ולא בצרן והניחן עד חול המועד שהוא בטל ממלאכה זהו כוון מלאכתו: יאבדו. קנס מדרבנן הוא דמדאורייתא אפילו איסורא ליכא דדבר האבד הוא ויש שכתב דדוקא מכוון מלאכתו הוא דקנסו אבל שוכח או מתעצל וכ"ש נר מצוה חנוכה אין קונסין אותו: **גמ'** בצנעא. פי' כי היכי דלא ליפוק מיניה חורבא: כשורי. קורות כבדים וגדולים: מדכורי. אבוקות לפני הנושאים: אוושא. הומה כל העיר עליהם ונודע לרבים מה שלא היה נודע ביום: **מהו** שיקנסו בנו. פי' להניח כך המלאכה כדי שתאבד: צרם באוזן. סדק באזנו סדק כדי שיומם דבכור נוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור נותנו לכהן וכהן מיטפל בו עד שיומם מאליו ויאכלנו ואם צרם כהן לפסלו במום ולהתירו קנסוהו ולא ישחוט אותו עולמית דאיסורא דאורייתא הוא דכתיב וכל מום לא יהיה בו קרי ביה לא יהיה: מכר עבדו. כנעני לעכו"ם קנסוהו לפדותו עד מאה בדמיו בפרק השולח בגיטין (דף מד:): דמפקע ליה ממצות. דאיירי בעבד שטבלוהו לשם עבד וכל מצוה שהאשה חייבת בה העבד חייב בה אבל אם לא מל ולא טבל לא קנסינן ליה והאי בעיא פשטוה בגמרא אמר ליה רבא תניא שדה שנקוולה בשביעית תזרע למוצאי שביעית נטייבא או נדיירה לא תזרע למוצאי שביעית ואמר רבי יוסי ברבי חנינא נטייבא ומת בנו זורעה אלמא לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן: ופי' שנקוולה שנטלו קוצין ממנה: נטייבה. שחרשה פעם שנית כך מפרש בירושלמי מהו טייוב כל שבני אדם חורשין אותו פעם אחת והוא חורש ב' פעמים פי' הפעם ראשונה הוא באונס המלך מפני המס והשנית מרצונו: נדיירה שזיבלה. וכתב רבינו אלפסי ז"ל דה"ה בצורם אוזן בכור או במוכר עבדו דלא קנסינן בנו דהכי אסקינן התם בדוכתייהו דלדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסוהו רבנן והיינו דוקא בדבר האבד אבל אם אינו אבד אפילו לבנו קנסו רבנן וכתב רב נטרונאי גאון ז"ל ממוניה קנסינן והיכא דליכא ממונא למקנסיה כגון חייט או אורג או סופר שעשו מלאכת אחרים קונסין אותו בעצמו*) דמשמתינן ליה עד דמקבל דינא*) ומלקינן ליה: **מתני'** אין לוקחין וכו'. פי' אלא לצורך המועד בית לדור עבדים לשמשו בהמה לשחיטה אבנים לבנות כותל הנוטה: או לצורך המוכר. אם המוכר צריך לו מעות אע"פ שאין ללוקח צורך בו: שאין לו מה יאכל. מצינן למימר דפרושי קא מפרש ומיהו בגמ' דייק דה"ק אי נמי מי שאין לו מה יאכל מותר שישכיר עצמו אע"פ שאין המלאכה לצורך המועד כדי להחיות נפשו: אין מפנין. כלים ותבואה: מבית לבית. רחוק מפני הטורח: אבל מפנה לחצרו. מפרש בגמ' לבית שבאותה חצר דליכא טירחא כולי האי: אין מביאין כלים וכו'. אם אינם לצורך המועד שיחשבו הרואים שהבעל הבית נתנן לתקן אותם במועד ויאמר שהאומן תיקנן במועד: ואם חושש להם. שמא יבואו גנבים לבית אומן: מפנן לחצר אחרת. לבית סמוך לבית האומן ואם אינן שמורות שם מביאם לביתו בצנעא ואין מוליכין לעולם לבית האומן בחולו של מועד והא דאמרינן בפרק מקום שנהגו (דף נה:) מוליכין ומביאין כלים מבית האומן מוקים ליה בגמ' בי"ד לומר לך דאפי' במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בי"ד לא מחמירין בו כמו בחוש"מ לאסור להוליך שם כלים והא דתניא מביאין כלים מבית האומן כד מן הכדד כוס מן הזוגג דמוקמינן לה בגמ' אפי' בחוש"מ מיירי במידי שהוא צורך המועד דאפי' מזבין בשוקא לצורך המועד זבנינן אבל דלאו צורך המועד לא: **גמ'** שכר פעולה. פי' פועל שאין לו מה יאכל ביו"ט מהו להשכיר עצמו בחוש"מ מי אמרינן כי שרינן במתני' דוקא מקח וממכר אבל מלאכה ממש לא או דלמא אפי' מלאכה ממש מותר כשאין לו מה יאכל וגרסינן עלה בגמ' אמר ליה תניתוה או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל ותנן נמי אין כותבים שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל כותבין או שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו לאתויי שכר פעולה ש"מ ופירוש תניתוה וכו' כלומר כיון דאמר או לצורך המוכר אמאי צריך תו שאין לו מה יאכל אלא ודאי ה"ק או בשביל מי שאין לו למכור ובשביל שאין לו מה יאכל התירו לו שכר פעולתו ואע"פ שאין בעל הפעולה צריך לה למועד אלא משום שירויח הפועל ובגמ' דחינן לה דמתני' פירושי קא מפרש אלא מיהא דאין כותבין שמעינן דהאמר ואם אינו מאמינו כלומר מלוה ללוה בלא שטר כותבין ועוד אמר או שאין לו מה יאכל משמע אפי' מאמינו בלא שטר וכיון שמאמינו אמאי כותבין אלא ודאי ה"ק או שאין לסופר מה יאכל ה"ז יכתוב משום שיאכל שכר פעולתו ובשם ר"מ הלוי ז"ל כתבו דהא דשרי הכא למכתב בשכר טעמא דכיון דאשתרי הלואה לצורך (א) הלוהה אשתרי נמי אגרא לצורך הסופר אבל מידי אחרינא כגון לכתוב ספרים אחרים אפי' בספר העזרה אע"ג דלית ליה לסופר מה יאכל אסור לאוגורי כלל אלא למידי דהוה צורך המועד: אמר המחבר ותמהני דשכר פעולה סתמי שרי' ממתני' ועוד דאמרי' בגמ' גבי ארבעה עשר דלא שרינן אלא שלשה אומניות חייטין ספרים כובסין שכן יש להם היתר בחוש"מ דאמרינן ההדיוט תופר כדרכו והבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחוש"מ ומקשה תלמודא ואי ס"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי כל מלאכות נמי לישתרו ופריק רב אשי מועד אי"ד קא רמית מועד משום טירחא הוא וכל מקום פסידא שרו ליה רבנן י"ד צורך יו"ט הוא ומידי דלאו צורך יו"ט לא שרו רבנן ופרש"י ז"ל וכל מקום פסידא וכו' היכא דאין לו מה יאכל דאין המלאכה טורח עליו ומש"ה שרי ועוד כתבו דבשאין לו מה יאכל אין דבר האבד גדול מזה ומכל זה משמע היתר פעולה בכל מלאכה למי שאין לו מה יאכל וכן דעתי עכ"ל המחבר: אין מפנין כלל. משמע ליה אפי' לבית קמא אין מפנין: סיפא אתאן [לבית שבחצר]. ורישא ה"ק אין מפנין מבית זו לבית שבחצר אחרת דרך רה"ר אבל מפנה הוא מבית לבית שבאותה חצר דבצנעא הוא וכתבו ז"ל בשם הירושלמי דדוקא משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשל עצמו הכל מותר: וכתב הרי"ף ז"ל גרסינן בפרק מקום שנהגו (שם) הזבל שבחצר וכו' ופי' מסלקין אותו לצדדין לצידי החצר אבל לא שרי' ליה להוציאו לרה"ר שאינו מזיק כל כך לבני החצר שהרי החצר רחב הוא: ואם [נעשית] כרפת בקר. שהיה מלאה זבל מוליאין אותו לאשפה אע"פ שאינו

*) איירי באתרא דמלכותא יהבית רשו למיעבד הכי.

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א ונראה בעיני שאין מאבדין אותם בידים אלא שלא יתעסק בה במועד ואע"פ שהיא אובדת אבל לאחר המועד מותר להתעסק בה כמבואר בקונט' הראיות:

לשון ריא"ז
ב ונראה בעיני שכל פעולה שהיא לצורך המועד מותר להשתכר בה אפי' פועל שיש לו מה יאכל כמבואר בקונט' הראיות ונראה בעיני שלוקחים מן הכותים בתים שדות וכרמים בהמה עבדים ושפחות במועד אע"פ שאינו לצורך המועד מפני שהוא כמציל מידם כמו שמבואר בתוספתא:

שיטת ריב"ב
מתני' ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. לא יכוין להיות מלאכתו במועד דבר האבד כדי שיוכל לעשותה: וכולן אם כוונו וכו'. אם השהו מלאכתן עד המועד כדי שתהיה דבר האבד ועשאוה במועד מאבדין אותה ב"ד והיו מפקירין אותה לכל: גמ' כשורי. קורות גדולות: מדכורי. אבוקות: פיסקא ובלבד [שלא] יכוין מלאכתו במועד: גמ' כוון מלאכתו במועד ועשאה במועד ומת מהו שיקנסו בנו אחריו. שיאבדו ב"ד אותו ממון: צרם אוזן בכור. לפסלו במום דבכור נוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור נותנו [לכהן] וכהן מיטפל בו עד שיומם אליו ויאכלהו דאינו רשאי לאוכלו כל זמן שלא הומם דקדשים בחוץ [הוא] ואם צרם כהן אוזן בכור להתירו קנסוהו כדאיתא בבכורות: משום דאיסורא דאורייתא. דאסור להטיל מום דכתיב כל מום לא יהיה בו: המוכר עבדו כנעני לכותי. קנסוהו לפדותו עד מאה בדמיו ואע"ג דאיסורא דרבנן היא: לבריה לא קנסו רבנן. שאם כוון מלאכתו במועד ועשאה במועד ומת אין מאבדין ב"ד אותו ממון ואם מת קודם שעשאה אין מונעין את הבן מלעשות אותה מלאכה במועד כדי שלא תאבד: מתני' אלא לצורך המועד. שצריך לבתים לדיר בהן ולעבדים לשמשו ולבהמה לשחיטה: ירושלמי ניחא כולהו אבנים מאי כהדא. אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו: אין מפנין. כלים ותבואה מבית זה לבית אחר רחוק מזה: אבל מפנה הוא לחצירו. קס"ד אפי' לחצירו שרחוק משם ובגמ' פריך רישא וסיפא: אין מביאין כלים. שאינן לצורך המועד מבית האומן: ואם חושש להן. שמא יגנבו: מפנין לחצר אחרת. אבל לא יביאם לביתו: גמ' לבית שבחצר. דבצנעא הוא אבל מבית זה לבית אחר דרך רה"ר לא: לצדדין. לצידי חצרו: אם נעשית חצר כרפת. שיש שם זבל הרבה עד שנעשית כרפת:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט טור א"ח סי' תקלח:
ב מיי' פ"ב מהל' בכורות ופ"ח מהלכות עבדים:
ג מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלט:
ד מיי' פ"ח שם סמג שם טור א"ח סי' תקלד תקלה

הגהות חו"י

(א) נ"ב מדלא אמר בתרוייהו משום דעבדי איסורא נ"ל דפשוט אם מת לפני שעשה המלאכה לא קנסו בנו רק א"בעיא ליה אם כוון ועשה המלאכה במועד וש"מ דפי' יאבדו להפקירו כרמב"ם וסייעתו גם לשון קנסו הכי משמע ועיין טור וב"י ס"ס תקל"ח ועיין בהוי"ט:
(ב) עי' רי"ף גיטין פ' השולח סי' תע"ג:

פסחים נה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל הלוה:

מביאין כלים א מבית האומן ואם חושש להם מפנן לחצר אחרת וה"מ כלים שאינן לצורך המועד אבל כלים שהן לצורך המועד מביאין דתניא *מביאין כלים שהן לצורך המועד מבית האומן כגון *כדים מבית הכדד וכוסות מבית הזגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת: **מתני'** *מחפין את הקציעות בקש ר' יהודה אומר אף מעבין: מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצינעא לצורך המועד הציידין ב והדשושות והגרוסות עושין בצינעא לצורך המועד ר' יוסי אומר הן החמירו על עצמן: **גמ'** ת"ר חנות הפתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו הפתוחה לרה"ר פותח אחד ונועל אחד וערב יו"ט ג האחרון של חג מוציא ומעטר את השוק °בפירות בשביל כבוד יו"ט האחרון של חג וכי אמרינן פותח אחד ונועל אחד בפירי אבל בתבלין מזבני כאורחייהו דהא רב יהודה שרא להו להנהו קרופיאיתא דפומבדיתא למיזל ולזבוני בשוקא כי אורחייהו (א):

סליקו להו מי שהפך

ואלו מגלחין במועד ד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר והנזיר והמצורע (ב) והעולה מטומאתו לטהרתו: **גמ'** *ושאר כל אדם אסורין מ"ט כדי שלא ד יכנסו לרגל כשהן מנוולין: הבא ממדינת הים: תניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשו' אמר רבא ה לשוט דברי הכל אסור לגלח למזונות דברי הכל מותר כי פליגי להרוחא ר' יהודה מדמי (ג) ליה לשוט ורבנן מדמו להו למזונות וקי"ל כרבנן: אמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלחו במועד שאין לך בית האסורים גדול מזה במועד אין מעיקרא לא *אמימר ואיתימא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי אמר שמואל קטן מותר לגלחו במועד ל"ש נולד במועד ול"ש נולד מעיקרא ו אבל אינו נוהג אבילותו ברגל

[נמוקי יוסף]

שאינן לצורך המועד: כד. מלשון וכדה על שכמה: הזגג. אומן כלי זכוכית ומחליפין גימ"ל בכ"ף וי"מ שנקרא כן מפני שמלאכתו השמעת קול כמו הזוג שהעינבל שבתוכו מכה ומשמיע קול: לא צמר וכו'. שהרי אינו צורך יו"ט והך ברייתא בחוה"מ מיירי לפיכך לא שריא אלא לצורך יו"ט: ואם אינו מאמינו. שמתיירא שיתבע ממנו שכרו פעם אחרת: מניחו. מוליאו מבית האומן ומניחו וכו': ואם חושש. כגון שהבית רעוע ומתיירא מן הגנבים: מפנן לחצר אחרת. אע"פ שהיא רחוקה מאד: **מתני'** מחפין את הקציעות. פירוש תאנים שמייבשים קליעות נר מצוה מייבשים אותן ועושין מהם עיגולי תאנים ואם מתירא מגשמים מותר לחפותן ולכסותן בקש או בתבן הרבה שהרי דבר האבד הוא: אף מעבין. עושין אותן כמין כרי ומניח אלו על אלו כדי שיהיו העליונות מגינות על התחתונות: בצנעא. שלא ימכור כדרך שמוכר בחול אלא פותח דלת אחד מחנותו ונועל אחד: הציידין. ציידי עופות ודגים: דשושות. שדשין וכותשין חטין לדייסא: הגרוסות. שטוחנין פולין לגריסין: הן החמירו. שלא לעשות כל עיקר: **גמ'** חנות הפתוחה לסטיו. אצטבאות משלשה רוחות ויש כיסוי לפניו מלמעלה על האצטבאות וחנות פתוח בין האצטבאות ומקום צנוע הוא ונועל אחד לצניעות: בפירי. שקונין הרבה פעמים לצורך חול צריך לקנותן בצנעה שלא יחשדוהו שלוקח לצורך חול: בתבלין. שרוב בני אדם קונים אותם להכלם לאלתר: קרופיאיתא. מוכרי תבלין כגון כמון ופלפלין: למיזל. בחולו של מועד:

סליקו להו מי שהפך

ואלו מגלחין. פירוש בחולו של מועד מפני שלא היו יכולין להסתפר קודם המועד: מבית האסורים. מפרש בירושלמי אפילו אם יצא מהאסורים של ישראל מגלח דבעוד שהיה שם לא היה אפשר לו לגלח: ומנודה. דקי"ל מנודה אסור בתספורת שהתירו לו במועד: שנשאל. על נדרו שנדר שלא לגלח ובחול המועד מצא חכם והתירו או שנתחרט על נדרו: והנזיר. שהשלים נזירותו בחוה"מ: ומצורע העולה מטומאתו לטהרתו. דכתיב ביום השביעי יגלח את כל שערו וכשהגיע שביעי שלו בחוה"מ מותר בתספורת ולא גזרינן דילמא אתי לשהויי קרבנותיו עד הרגל שהוא בטל ממלאכה: **גמ'** מ"ט. אסורין הרי מגלח שמחה הוא ומשני כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין ובגמ' מוכח לה מאכסי משמר ומאכסי מעמד שאסורין לספר ולכבס כדי שלא יכנסו במשמרתם כשהן מנוולין. וגרסינן בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבדה ערב הרגל מהו כיון דאומן הוא מוכחא מילתא או דילמא כיון דלא מוכחא מילתא כדהכך לא תיקו ופי' אומן ספר שהלכו רבים אצלו להסתפר ערב הרגל וראוהו שהיה מחזר על אבדתו ולפיכך לא היה לו פנאי לגלח את עצמו קודם הרגל מהו שיגלח עצמו בחולו של מועד מוכחא מילתא שמפני האונס היה שהרי הבאים אצלו שהיו רבים ידעו הדבר והלכך שרי כדהכך דמתני' שמפורסם לכל אונסיה וכיון דסליק בתיקו אזלינן לחומרא ואסור: שיצא שלא ברשות. הראב"ד ז"ל פי' דלצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ קרי שלא ברשות וכיון דאסור לצאת ויצא לא נתיר לו לגלח ולכבס כשבא בחול המועד: לשוט. שיצא לשוטט בארצות ולטייל בעלמא: למזונות. לבקש מזונות: ד"ה מותר לגלח. כשבא בחול המועד דאנוס הוא: להרווחה. שהוא עשיר ויצא לסחורה להרבות על עשרו ורבנן מדמו להו למזונות ומותר לו לגלח כמי שבא ממדינת הים בחול המועד וכתב הריא"ף ז"ל וקי"ל כרבנן הלכך לעולם מותר לגלח אלא אם כן יצא לשוט בלבד וכתב הראב"ד ז"ל דלשוט נמי דאסור דוקא שיצא מארץ ישראל לחוצה לארץ משום דיצא שלא ברשות אבל מארץ ישראל *או מחוץ לארץ לחוצה לארץ אפילו יצא לשוט כיון דברשות יצא מותר לגלח לדברי הכל:

קטן מותר לגלחו. פירוש אם יש לו שער רב ומצער מותר לגלחו ולא אמרינן והלא יכנס ברגל כשהוא מנוול דלא בר מצוה הוא דלא גזרינן קטן אטו גדול: שאין לך בית אסורין גדול מזה. כשעומד במעי אמו והיוצא מבית האסורים הא אמרינן במתניתין דמגלחין ובגמרא גרסינן עליה דשמואל דאמר לא שנא נולד במועד ול"ש נולד *אחר המועד אמר רב פנחס אף אנן נמי תנינא כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן הא אסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלן ואי אמרת קטן אסור כמאן אבלות נוהג בקטן ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש ופירש מפני עגמת נפש כדי שיבכו הרואין וירבה כבוד המת אבל משום אבלות לא דאין עליו

רש"י

ואין מקום לסלק לגדלין מוליאין אות' לאשפה: (א) כד מבית הכדד. כדים וכוסות מבית האומן לצורך יום טוב: צמר מבית הצבע. אינו לצורך יום טוב: **מתני'** מחפין את הקציעות. השטוחות בשדה לייבשן מחפין אותן בקש מפני הגשמים. קציעות תאנים שצוברן לתוך כלי וקורין אותו מקוע ואינו מרובע אלא שלשה קרנות יש לו ועושין עיגול התאנים כמין הכלי: מעבין. מפרש בגמ' עושין אותן הקציעות כמין כרי שצוברים ומכניסין יחד: הדשושות. שדשין וכותשין חטין לדייסא: הגרוסות. טוחנין פולין לגריסין: החמירו על עצמן. ולא עבדי כלל: **גמ'** סטיו. איצטבאות מכל ארבע רוחות בחנות ופעמים שהולכין שם בני אדם לישב וחנות הפתוחה לתוכו מקום צנוע הוא שרחוק מרה"ר: פותח. הוא פתח החנות ומוכר בתוכו דצינעא הוא: פותח אחת ונועל אחת. למכור בצנעא שמא יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד דרך חנות להיות לה שני פתחים: תבלין. כגון (ב) כרוב וכרישין שהכל יודעין שלצורך המועד שאינן ראויין להתקיים הלכך אפילו בפרהסיא שרי: קרופיאיתא. מוכרי תבלין כגון כרוב וכרישין:

סליקו להו מי שהפך

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים. במועד שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד: ומנודה שהתירו לו חכמים. כלומר שלא היה יכול לעשות לפני המועד דמנודה אסור בתספורת: ומי שנדר שלא לגלח ונשאל לחכם במועד וחכם מתיר לו נדרו שפותח לו בחרטה וזה לא היה בידו לעשות מקודם המועד שהיה בדעתו לגמור את נדרו אי נמי כגון שלא מצא חכם להתיר ועכשיו מצאו דאנוס הוא עד השתא: והנזיר. שהשלים נזירתו במועד: ה"ג והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו. דכתיב ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' שאם חל שביעי שלו במועד מותר בתספורת: **גמ'** מ"ט אסורין. דגלוח שמחה היא לאדם ולשתרי: כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין. שלפי שיודעין שאסורין לספר מקדימין ומסתפרים קודם המועד ונמצאו ברגל כשהן טהורין: לשוט. אם יצא למדינת הים שלא לסחורה אלא לשוטט בארצות לשחוק ולוותא בעלמא: למזונות. לבקש מזונות להשתכר: להרוחא. שהוא עשיר ויצא לסחורה להרבות עושר מר מדמי ליה לשוט וקרי ליה יצא שלא ברשות ורבנן דמתני' קרי ליה יצא ברשות: הנולד במועד. ושער מלערו: שאין לך בית האסורים גדול. ממעי אמו שהיה שם דאונס הוה: מעיקרא לא. אם נולד קודם הרגל אסור לגלחו במועד דאפשר לעשות קודם לכן

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקלג תקלח ותקלט:

ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקלא:

ג מיי' פ"ה מהלכות אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שפ:

בס"י הגי' כרים מבית הכרר

הגהות חו"י

(א) בס"י הגי' כרים מבית הכרר ופי' שם המפרש כרים וכסתות מבית וחו"י כתב ע"ז ר"ן גרים כד מבית הכדד:

(ב) נ"ב זה פי' זר על תבלין רק שמוכרת לפרש כך פה ודו"ק עיין בתוי"ט פרק ר"ע על תבלין כדי לתבל וכו':

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אלפסי ישן הג"ה רב חמא שרא לאכונגרי דבי ריש גלותא למיעבד עיבידתו בהולא דמועדא מ"ט דלאו אגרא שקלא שרשויי הוא דמשתרשי ע"כ: (ב) העולה כצ"ל: (ג) לה ללשוט ורבנן מדמו לה כצ"ל:

נ"ל לארץ ישראל או כו'

נ"ל קודם

שלטי הגבורים

א עי' פ' מקום שנהגו: לשון ריא"ז

ב האומנין שעושין שולחנו' בביתו של ראש גלות והוכלין על שולחנו מותרים לעשותן במועד ואע"פ שאינן צריכין לו במועד כל כך שיש לו שולחנות אחרים הואיל ואין נוטלין מהם שכר אלא שאוכלין על שולחנו הרי הן כעושין לצורך עצמן להשתמש בהן במועד כמבואר בקונט' הראיות:

ג י"א שצריך ליזהר ביו"ט שלא להכין ליום שני של יו"ט אלא ע"י הערמה שיאכל ממנו מעט בו ביום דכיון דבקיאין בקביעא דירחא ס"ל חול וא"כ מכין מיו"ם לחול ונראה לטור דהדרבה שאין ליזהר בכך כי היכי דלא אתי לזלזולי ביו"ט שני דמהאי טעמא נמי לא מבדלינן בלילה כי היכי דלא לזלזולי ביה ולא ראה לרא"ש נזהר בזה:

ד ור"ת פסק כיון שזהו הטעם א"כ גלח קודם המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמ' דאם איתא הו"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כבוס כל מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו משום דאפי' אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך א"כ הו"ל לפרושי היתירא דאם גלח קודם המועד ועוד מי יודע אם גלח קודם המועד דכי האי גוונא קאמר בגמ' על הא דבעי מי שאבדה לו אבידה בערב המועד אם מותר לגלח במועד מפני שהיה אנוס שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד וקאמר מי יודע שהוא אנוס הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותן שמפרש בהדיא:

ה והראב"ד פי' אפי' לטייל דאמרי' לא יגלח דוקא מא"י לח"ל אבל הבא בח"ל או בארץ אפי' הלך לטייל יגלח: קטן מותר לגלח בחוה"מ ל"ש נולד במועד ול"ש קודם לכן: אבל שחל ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר שלא היה יכול לגלח קודם וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו אפי' אינו מעכב עליו ומה שאל השפה מכאן ומכאן אם מעכב עליו מגלח ואם לאו לא יגלח:

שיטת ריב"ב

פיסקא אין מפנין כלים מבית האומן וכו': גמ' וה"מ. דאין מוציאין כלים מבית האומן בשאינו חושש להן ואם חושש להן מפנין לצד אבל אינן מביאין לביתו כלים שאינן לצורך המועד: אבל כלים שהן לצורך המועד. אע"פ שאינו חושש להן מביאן לביתו: כרים וכסתות. לצורך המועד הן אבל צמר אינו לצורך המועד: ואם אין לו מה יאכל. לאומן ואם אינו מאמינו שלא יתביענו שכרו פעם אחרת מפנן לחצר אחרת אבל אינו מביאן לביתו: מתני' מחפין את הקציעו'. השטוחות ליבשן בקש מפני הגשמים קציעות תאנים שצוברין לתוך הכלי ועושה עיגול מן התאנים

כמין הכלי: מעבין. בגמ' פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' אסי חד אמר מחפין קלושי מעבין אסמוכי וחד אמר מחפין לי"ש הכי ול"ש הכי מעבין עושין אותן כמו כרי וקי"ל כמ"ד מחפין לי"ש הכי ול"ש הכי: מוכרין בצנעא. שלא יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד: הדשושות. שדשין וכותשין חטים לדייסא: הגרוסות. טוחנין פולין לגריסין: הן החמירו על עצמן. שלא לעשות כל עיקר: ירושלמי ר' אמי מיקל להון שהן ממעטין בשמחת הרגל: גמ' סטיו. אצטבאות מארבע רוחות וחנות הפתוחה לתוכן מקום צנוע הוא: וכי אמרי'. דצריך למכור בצנעא בפירי שהם דברים הראוים להתקיים ושמא יחשדוהו ללוקח שהוא לוקח שלא לצורך המועד אבל בתבלי' כגון כרוב וכרישין שהן דברים ראוין להתקיים עד לאחר המועד מזבני כי אורחייהו שהכל יודעין שלצורך המועד הוא לוקחן: קרופיאיתא. מוכרי תבלין כגון כרוב וכרישין: סליק פירקא

הבא ממדינת הים. שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד: ומנודה. שהתירו חכמים נידויו במועד שלא היה יכול לגלח ערב הרגל דמנודה אסור בתספורת: ומי שנדר שלא לגלח ונשאל לחכם במועד והתיר לו את נדרו. וזה לא היה לו פנאי לגלח קודם המועד שהיה בדעתו להשלים נדרו אי נמי כגון שלא מצא חכם להתירו ועכשיו מצאו דאנוס הוא עד השתא: והנזיר. שהשלים נזירותו במועד: והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו. דכתיב וביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' ואע"פ שהיה להם פנאי לגלח קודם הרגל כדמפרש לקמן בברייתא ודוקא מטומאתו לטהרתו אבל בימי טומאתו אינו מגלח דמצורע אסור בתגלחת ומצורע נוהג צרעתו ברגל ולמעוטי נמי גילות דנזק שאינה מטומאה לטהרה אלא להסגר שני: גמ' ושאר כל אדם. אפי' אומן שאבדה לכן אבדה ערב הרגל כיון דלא מוכחא מלתא כי הנך: כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין. שלפי שיודעין שאסורין לספר במועד מקדימין ומסתפרין קודם הרגל: פיסקא הבא ממדינת הים: גמ' מפני שיצא שלא ברשות. שאסור לצאת מארץ לח"ל וכיון שלא היה לו מתחלה לצאת אם בא במועד לא נתיר לו לגלח ולכבס במועד מפני אונסו: לשוט. לשוטט בארצות שלא לסחורה. דברי הכל אסור. לצאת מארץ לח"ל ואסור לגלח: למזונות. דברי הכל מותר לצאת ומותר לגלח כי פליגי כגון שיצא לסחורה אם מותר לצאת אם לאו וקי"ל כרבנן הלכך לעולם מותר לצאת ומותר לגלח אלא אם יצא לשוט: קטן הנולד במועד. ושער מלערו שאין לך בית האסורין גדול ממעי אמו: ל"ש נולד במועד ול"ש נולד מעיקרא. וכן הלכתא: אבל אינו נוהג אבילות ברגל. כ"ל הכותב אינו נוהג אבילות כלל אפי' בדברים שבצנעא ואני תמה על הרב ז"ל שכתב לקמן גבי הסיא פריית' דכתובות מסייעא ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת אבל דברים שבצנעא נוהג ואם איתא דדברים שבצנעא נוהגין ברגל כשם שנוהגין בשבת מפני מה שבת עולה ואינה מפסקת והרגלים מפסיקין ואינן עולין מה הפרש בין זה לזה הרי שניהם שוין בדברים שבפרהסיא ובדברים שבצנעא נוהג ואם איתא דדברים שבצנעא נוהגין ברגל ואם איתא דדברים שבצנעא נוהגין במועד הרי מצינו גזירת שבעה נוהגת ברגל בדברים שבצנעא אלא שבשניהם אין דברים שבפרהסיא נוהגין ובשניהם דברים שבצנעא נוהגין. ובפי' כתב הרב ז"ל שאין מצות ז' נוהגת ברגל ואם איתא דדברים שבצנעא נוהגין במועד הרי מצינו גזירת שבעה נוהגת ברגל בדברים שבצנעא אלא ודאי אבל אינו נוהג אבילות כלל לא ביו"ט ולא בחולו של מועד דשמחה כתיבא בהו וכן נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל:

תורה אור | נר מצוה

שנאמר °ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד (א) ואי אבילות דהשתא היא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים: [א]ומנודה נוהג נידוי ברגל ולא שרינן ליה עד א דמפייס ליה לבעל דיניה ובהכין סלקא שמעתא: *דנין דיני ממונות במועד ודיני מכות ואי לא צאית דינא משמתינן*) ליה: °אבל אסור בתספורת מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן °ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא אסירי *מנודה אסור בתספורת דתניא מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס מנודה שמת בית דין סוקלין את ארונו ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו ללמדך שכל המנודה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו: אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר רחמנא ליחזקאל °לא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי מנודה מהו בעטיפת הראש אמר רב יוסף ת"ש דתניא גבי תענית צבור והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודים עד שירחמו מן השמים אמר ליה אביי ודילמא שאני מנודה לשמים דחמיר הלכך מנודה לבני אדם לא מחייב בעטיפת הראש אבל אסור להניח תפילין מדקאמר רחמנא ליחזקאל °פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסור ודוקא יום ראשון כדבעינן למימר קמן: מנודה מהו בתפילין תיקו: אבל אסור בשאילת שלום מדקאמר רחמנא ליחזקאל °האנק דום מנודה מהו בשאילת שלום ולא איפשוט: אבל אסור בדברי תורה דקאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום מנודה מהו בד"ת אמר רב יוסף ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשבר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשבר ולא נשכרין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא יפסיד את תלמודו ועושה חנות קטנה כדי פרנסתו אמר רב חסדא (א) זבוני מיא בפקתא דערבות ש"מ שמותר בדברי תורה: אבל אסור בתכבוסת דכתיב °וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי בגדי אבל מנודה אסור בתכבוסת דתניא מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס: אבל חייב בקריעה דקאמר להו רחמנא לבני אהרן °בגדיכם לא תפרומו מכלל דכולי עלמא מחייבי אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה שנאמר ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה מנודה מהו בקריעה תיקו: אבל חייב בכפיית המטה דתנא ברקפרא *דמות דיוקני נתתי בכם ובעונותיכם הפכתיה יהפכו מטתכם עליה מנודה מהו בכפיית המטה תיקו וכל תיקו דאמרי' בהאי ענינא

דברים טז | ויקרא י | יחזקאל כד | שם | שם | שמואל ב יד | ויקרא י | שם | דף טו. | אלף קסב | דף טו.

*) עיין בהערה בעמוד שאח"ז על הגליון:

רש"י

לכן: אי אבילות דמעיקרא הוא. שחלה עליו קודם המועד: עשה דרבים. ושמחת: עשה דיחיד. דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום התאנח דום כאבל: ואי אבלות דהשתא. שמת לו מת בתוך המועד וכבר חלה עליו שמחת יו"ט כל שכן דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים: דנין במועד. בחולו של מועד וביו"ט אין דנין דתנן אלו הן משום שבות לא דנין וכיון דדנין ודאי אי לא ציית דיניה משמתינן ליה ומפרש בגמ' אי ס"ד אינו נוהג נדויו אפי' אי משמתינן ליה מעיקרא דחי ליה רגל כ"ש שאין מנדין אותו בתחלה: אל תפרעו. גדול שער מדאיצטריך למישרי להו מכלל דאחריני אסירי: מנודה שמת. סיפא דברייתא הוא: כגלו של עכן. דכתיב ויעמידו עליו גל אבנים גדול ומשום זכר בעלמא הוא דעביד: אבל. פשיטא דחייב בעטיפת הראש: מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל מתים אבל לא תעטה וגו' דקאמר ליה לא תעטה על שפם מכלל דאבל מתים בעי עטוי שפם ורחמנא הוא דקאמר ליה ליחזקאל מתים אבל לא תעטה רמז לשנאים של ישראל שלא יהו סופדין ומתאבלים זה על זה מרוב מתים שיפלו מהם ולא יוכלו להתאבל עליהם ומתוך פורענות שיבא עליהם בחייהם ישמח כל אחד ואחד במיתתו של חבירו ולא יקשור אבל עליו: והן מתעטפין. עברו אלו ולא נענו בשילהי פרק א' במסכת תענית: דילמא שאני מנודה לשמים · כגון הכך שלא נענו דחמיר: פארך. אלו תפילין: האנק דום.קצת אבילות עשה שתעשה בדממה ולא תשאל לשלום שום אדם: שונה. לאחרים: נשכר. למלאכת אחרים: מוחרם. שנתנדה ג"פ: שונה. הוא עצמו בלחש: מאי חנות קטנה זבוני מיא בפקתא דערבות. פקתא בקעה שבאותו מקום ואין שם מים כדאמרי' נמי בשחיטת חולין בפרק כל הבשר: בגדי אבל. אלמא אסור בתכבוסת: כפיית המטה. שכופה מטתו מלמעלה למטה והופכו

[נמוקי יוסף]

עליו תורת אבלות ואף על פי דבגמרא דחי רב אשי הך ראיה דרב פנחס דכל אלו שאמרו מותרין לגלח בימי אבלותן אבל לא קתני כל האסורים אסורים ומצינן למימר יש מהם אסורים ויש מהם מותרים מ"מ הכי הלכתא דבכל ענין מותר לגלח קטן במועד: **אי** אבלות דמעיקרא. פירוש שחלה עליו קודם הרגל: עשה דרבים. ושמחה בחגך שהיא מצוה לכל ישראל: ודחי עשה דיחיד. לאו עשה גמור הוא אלא אסמכתא מדאמר רחמנא ליחזקאל מתים אבל לא תעשה מכלל דכ"ע עבדי: אבלות דהשתא. שמת לו מת בתוך המועד וכבר חלה עליו שמחת יו"ט כל שכן דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים אבל נוהג דברים שבצינעה כיון שאינו נראה: מנודה. אסיקנא דנוהג נדויו ברגל ואסור בשאילת שלום ובנעילת הסנדל וברחיצה וחייב בעטיפת הראש ולא תימא מי שמנודה מעיקרא הוא דנוהג נדוי ברגל אבל לכתחלה לא מנדין ליה ברגל אלא אפילו לכתחלה אי עביד מידי דחייב נדוי מנדין אותו דהא תנן אי דלא ציית דינא משמתינן ליה ומתני' דקאמר מנודה שהתירו לו כגון שפייס לבעל דיניה לא שהתירו לו מחמת הרגל:

והא דאמרינן הכא דדנין דיני נפשות מפרש בגמרא היכי קטלינן דלא ליתו לאמנועי משמחת יו"ט והתניא רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו הנפש שאין טועמים כלום כל אותו היום שנאמר לא תאכלו על הדם ופריק דאתו בצפרא ומעייני ביה בדיניה ועיילי ואכלי ושתי כולי יומא והדר אתו סמוך לשקיעת החמה וגמרי ליה לדיניה וקטלי ליה ולא מלית אמרת דדיני נפשות דקאמר לאו למקטל במועד קאמר אלא לעיוני בדיניה דאם כן היו מענין את דינו אי לא גמרינן ליה עד לאחר יום טוב:

אבל אסור בתספורת וכו'. אל תפרעו אל תגדלו שער ומדאצטריך ליה למשרא לספר השער מכלל דלאחרינא אסור וא"ת מהכא משמע דאבלות דאורייתא ולעיל אמרי' שהוא מדרבנן י"ל ה"כ מצינו למימר דאסמכתא בעלמא היא דאילו פשטא דקרא אדרבה משמע דלבני אהרן הוא דקאמר אם תעשו תמותו הא לאחרים רשות א"כ מצינו לחלק בין איסור תספורת לאיסור מלאכה איסור מלאכה מדרבנן ואיסור תספורת כל ל' יום דאורייתא דגמרינן פרע פרע מנזיר וסתם נזירות ל' יום: ומנודה שמת. סיפא דהך ברייתא הוא: כגלו של עכן. דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול אלא באבן אחת סגי לזכר בעלמא:

אבל חייב וכו'. פי' כלומר הא פשיטא לי: בעטיפת הראש. מנהג שהיה להם בימי אבלם היו מתעטפין: [והן מתעטפין] · ברייתא היא בפרק קמא (דף יד:) גבי שלשה עשר תעניות אחרונות שהיו גוזרים על הציבור שאם עברו ולא נענו נוהגין נידוי בעלמן ומעטפים ראשן שמע מינה דחייב המנודה בעטיפת הראש: שאני מנודה. אביי דחי ליה ודילמא וכו' דאלו לא נענו מנודין לשמים נינהו וכתב הריא"ף ז"ל הלכך מנודה לבני אדם לא מחייב בעטיפת הראש: פארך. היינו תפילין: חבוש. זה לו שלא יעשה אבלות: מכלל וכו'. וכתב הריא"ף ז"ל ודוקא יום ראשון: האנק דום. האנק נוהה הוא דום דממה: ירושלמי האנק מכאן שמלווחין על המתים ואם תאמר מ"ש הא דגמרינן לה מיחזקאל ובשאר מילי אמרינן איפכא תירץ הראב"ד ז"ל דקרא הכי קאמר האנק דום אבל מתים לא תעשה משמע דהכי קאמר באניקה ובדממה אתה שוה לשאר אבלים אבל מכאן ואילך אבל מתים לא תעשה ור"מ הלוי ז"ל פירש האנק אתה ודממה שהוא אבל מתים לא תעשה שמע מינה דכולי עלמא מיחייבי למשתק ולפי פירוש זה גמרינן הא מיחזקאל כאידך כולהו: מנודה מהו בשאלת שלום. ולא איפשיטא וכתבו ז"ל מדלא מיבעי במנודה אלא בשאלת שלום משמע שמותר לדבר עם המנודה וכתבו ז"ל גבי חיוב עטיפת הראש דאבל דהני מילי כל היום אבל כשבאים אחרים לנחמו מגלה ראשו מהעטיפה לכבוד הרבים עד שהולכין להם וראייתם מדתניא באבל רבתי אין עומדים עליו בשורה ואין אומרין עליו ברכת אבלים עד שיכסוס הגולל נסתם הגולל באין ועומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים נסתם הגולל מכסה ראשו בא לעבור מגלה את ראשו לכבוד העם יצא חוץ לשורה מכסה את ראשו נכנס לביתו ובאו אחרים לנחמו הרי זה מגלה ראשו ופוטרם: האנק דום. כדפירשנו לעיל אי נמי הכי משמעו מהאנק ומדום שהוא אבל מתים לא תעשה כל דבר שאסור לשאר אבלים וחייבים הם לעשותו אני מצוה לך שלא תעשה כגון שאלת שלום ודברי תורה: שונה. לאחרים: ושונים לו. אחרים: ונשכר. למלאכת אחרים: מוחרם. מי שנתנדה שלש פעמים ולא נתחרט על עקשותו מחרימים ליה ועומד באותו איסור עד דמפייס ליה לבעל דיניה: שונה. לעצמו: חנות קטנה. כדמפרש ואזיל זבוני מיא בפקתא דערבות שם מקום פקתא בקעה שאין שם מים וקא משמע לן שאין לו למכור אלא כדי מזונותיו בצמצום: בתכבוסת. אפילו במים לוננים כל שבעה ובמים עם אפר או בנתר ובורית דהיינו גיהוץ בבגדי לבן כל שלשים יום אסור אבל בגדי פשתן אין בהם משום גיהוץ ובגדי לבן נמי דוקא גיהוץ אבל במים לוננים מותר: בגדי אבל. שהם בגדים כעורים ומנוולים: תפרומו. דהיינו קריעה מכלל שמשפטם היה לעשות: בכפית המטה. שיהו רגלי המטה עליונים והוא שוכב ואוכל עליה כל שבעה חוץ מיום השבת שהוא חייב לזוקפה: דמות דיוקני. דכתיב בצלם אלהים ברא אותו: הפכתיה·מחייה למיתה: וכתב הריא"ף ז"ל כל תיקו דהאי ענינא לקולא וכדאמרי' (א) הלכה כדברי המקל באבל:

שלטי הגבורים

א כתב מיי' כיצד הוא הנדוי*) אומרים פלוני יהיה בשמתא והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מן הנדוי אלא אומרים בנדוי יהא ועוד כתב הראב"ד הא דאמרי' במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דוקא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם בין דלא אתי לבי דינא או דלא ציית דינא או לאפקירותא או לדבר עבירה בין שנדוהו ב"ד בין שנדוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת אבל מנודה לתלאין כגון תלמיד שנדה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנדוהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בכל דין כממדה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לתלאין:

*) עיין בהערה בעמוד שאח"ז על הגליון:

חדושי אנשי שם

ד"ת (א) חוץ מכבודו כי אין הטעם רק משום בשל סופרים הלך בספיקו להקל:

שיטת ריב"ב

אי אבילות דמעיקרא היא. שחלה עליו קודם הרגל: עשה דרבים. ושמחת בחגך: עשה דיחיד. האנק דום: ואי אבילות דהשתא היא. שמת לו מת בתוך המועד שכבר חלה עלה שמחת יו"ט כ"ש דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים. ואיכא מאן דפשיט מהכא מדאמרי' אי אבילות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד אלמא יום מיתה תופס לילו מדאורייתא וכבר כתב הרב ז"ל בענין זה במס' ברכות: אל תפרעו. גדל שער ומאי איצטריך למישרא להו: מכלל דכ"ע אסירי ודוקא יום ראשון ומקצת יום שני כדבעינן למימר קמן. ירושלמי למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בהם בחיים ולא ימים שאתה עוסק בהן במתים ואע"ג דהאי קרא לאו בתפילין כתיב הא אשכחן יציאת מצרים גבי תפלין דכתי' והיה לך לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים: אבל אסור בשאילת שלום ובדברי תורה: מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום. ירושלמי האנק מכאן שמלוחין על המתים ואי קשיא לך מ"ש הנך תרתי דגמרי' מיחזקאל ובשאר מילי אמרי' איפכא יש לומר משום דקרא הכי קאמר האנק דום מתים אבל לא תעשה כלומר לא תעשה כאבל של שאר מתים ואי הוה כתיב מתים אבל ברישיה דקרא הוה אמינא שנשתנה יחזקאל משאר מתים לכל דבר: שונה לאחרים. ושונין אחרים לו: נשכר לאחרים. ונשכרין אחרים לו: פקתא דערבות. בקעה שבאותו מקום ואין בו מים: חייב מיתה. בידי שמים: כפית המטה. שהופכה מלמעלה למטה: בעונותיכם הפכתיה. שמת המת: בר קפרא תני לברייתא כעין שאומרת שכינה לבני אדם:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות ת"ת טור י"ד סי' שלד:

ברא"ש איתא דתנן דנין וכו'

הגהות הגר"א / הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע הא רגל מפסיק אבילות ז' וגילוח וגיהוץ אפי' אסמכתא מקרא ליכא ומ"ש אינו נוהג ברגל משמע דבתר הכי נוהג ומ"מ י"ל דמפני דדחי מפסיק ודו"ק:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מאי חנות קטנה כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פכ"ס מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טור ח"מ סי' יא :

(רבינו נסים)

ורחיצה בכלל סיכה. כדאיתא במסכת יומא (דף עו.) : מנודה מהו ברחיצה. ובגמרא פשט לה רב יוסף מדתניא בפ"ק דתעניות (דף יג:) גבי ג' תעניות אחרונות דאסורים במלאכה וברחיצה ובנעילת הסנדל וקתני עלה כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומסיים וכן אתה מוצא במנודה ובאבל וס"ל לרב יוסף דאכולהו קאי כלומר גם ארחיצה ודחי אביי לא אשארא כלומר אאיסור נעילת הסנדל ולא ארחיצה וכן מצינו ברייתא מפורשת דמנודה מותר במלאכה דקתני נשכר ונשכרים לו הלכך כתב הרי"ף דלא איפשט. וכן נמי בבעיא דמנודה מהו בנעילת הסנדל פשיט לה רב יוסף בגמרא מדתניא כשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך נועל ומסיים וכן אתה מוצא במנודה ובאבל וס"ל לרב יוסף דאכולהו קאי גם אנעילת הסנדל ודחינן דילמא אשארא כלומר אאיסור רחיצה ולא אנעילת סנדל ואע"ג דלעיל דחינן איפכא אשארא אנעילת הסנדל ולא ארחיצה אורחא דתלמודא לדחויי הכי קאי הכא ומדחי ליה וקאי הכי ומדחי ליה וגם בזה פסק הרי"ף ז"ל דלא איפשיטא ואזלינן בהו לקולא דתיקו דרבנן לקולא וא"כ מנודה מותר בנעילת הסנדל וברחיצה ובמלאכה וקשו בה רבוותא א"כ הא דתניא וכן אתה מוצא באבל ובמנודה אהייא והא אמרי' דבכולהו שריא אלא ודאי ע"כ אחדא מנייהו קאמר הלכך שדייה אנעילת הסנדל כדאשכחן במעשה דר' אליעזר (ב"מ דף נט:) כשברכוהו שחלץ מנעליו וישב לו ע"ג קרקע אלמא אסור בנעילת הסנדל ותניא נמי בתוספתא ובירושל' אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר יחלוצו כך כתב הראב"ד ז"ל : וינחם דוד וכו'. לאחר שבעה של אבילות הילד בא עליה : **מנלן**. איידי דאיירינן עד השתא במנודה קא מפרש ואזיל הלכות נדוי : דמזמנינן. שיבא לדין : אתה ופלוני. התובע והנתבע : וכתב הראב"ד ז"ל משה היה שליח ב"ד שהרי הוא שלוחו של הקב"ה ולפניו זימן אותם לדין ויש לפרש שמשה היה ב"ד עם הקב"ה ושלח לעדת קרח על יד קרח שיהיו מזומנין לדין למחר לפני ה' ולא הלך משה להזמינן אלמא אין צריכין הדיינין לזלזל בעצמם וללכת אצל הבעלי דינין להזמינם לדין שהבעלי דין חייבים להזדמן על פי שלוחם ואם יש בהם מומחה צריכין הם לחלוק לו כבוד ולהזמינם בשם המומחה דכתיב (במדבר טז) היו לפני ה' ולא אמר היו לפנינו עכ"ל : דקבעינן זימנא. שיאמר ליום פלוני תהיה מזומן לפנינו : זימנא בתר זימנא. שאם לא בא לזמן הראשון שלא ינדוהו מיד אלא קובעין לו זמן אחר : שאון העביר המועד. אל ישמח מלך מצרים בעבור שנבוכדנצר נתן לו זמן להלחם עמו ליום פלוני ולא בא שאע"פ שהעביר המועד עוד יבא וכן היה שהרי נפלו בידו בזמן שני כמנהג שדרך מלכים הוא להאריך זמנם וכל שכן ישראל שדרכיהם דרכי נועם : דאתפקר. שהעיז פניו וחרף הבית דין ואתי שליח ואמר לב"ד : דכתיב העיני האנשים ההם. ואמשה קאמר אלא שכינה הכתוב וכתב ויחר למשה משמע דאמרו ליה : **מנא** לן דמשמתינן. שאומר יהא בנדוי : דהכי סבר וכו'. שצריך השליח של ב"ד כשמשמתין לאחד בשליחות ב"ד שיאמר לו דעת פלוני הרב לנדותך על זה שאם לא יאמר לו משמו של הרב הגדול אין להאשימו כשלא חש לדבריו לפי שסובר שאומר השליח מדעתו אבל כשמזכיר לו הב"ד ולא חש ראוי הנדוי לחול עליו : אמר מלאך ה'. ברק היה שליח מלאך ה' ואמר לכל בפני מרוז הבדלו מעל מרוז ומכל סביביו כי כן גזר מלאך ה' : דמחרמינן. אחר שנדוהו שני פעמים דלשון ארור כתוב בפסוק ג' פעמים אורו מרוז אורו ארור לפי שאין מחרימין אלא למי שנתקשה על ב"ד פעמים או שלש כדאמרינן לקמן מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימין לאחר ששים שאומר יהא בחרם והוא חמור מן הנדוי ומן השמתא דיש בו נידו ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד. שהם מושב האדם הוא ד' אמות : דפרטינן חטאיה. שצריך להודיע לרבים על איזה עון מנדין אותו : כוכבא הוה. ויושביה כגון ועיש על בניה תנחם : גברא רבה. שר האלף ולא עזר את ברק : דמפקרינן. לאו חיוב הוא אלא יש כח ביד בית דין להפקיר ממון המסרב על מצותם ומהכא נפקא לן בכוליה תלמודא דהפקר בית דין הפקר : דנייצינן. תרגום ריב מצותא : דכתיב. באותם שהושיבו

רש"י

והופכו : אל תסוכי שמן. יואב קאמר לתקועית : רחיצה בכלל סיכה. בפ' בתרא דמס' יומא : אמר רבא וכו'. איידי דאיירי במנודה קמפרש להלכתיה דדינא שנדוי הוא בא על ידיהן : דמזמנינן ליה. דליתי לבי דינא : דקבעינן זימנא. דבעינן למימר ליה ביומא פלניא תיתי לבי דינא : זימנא בתר זימנא. אם לא בא בזמן ראשון קובעין לו זמן אחר ולא ינדוהו מיד : קראו שם וגו'. נביא היה מתנבא על מצרים שיבא עליהם נבוכדנצר בחילו לאותו זמן כיון שהגיע אותו הזמן ולא בא קראו מלך מצרים ושאון המונו הרחיק שהעביר המועד שנבוכדנצר עתיד לבא עליהם והקב"ה קבע להם זמן אחר ואנן נמי קבעינן זימנא בתר זימנא : מתפקר אפקרותא בשליחא. שהעיז פניו בשליח ב"ד והירף ב"ד ובא השליח ואמר לב"ד לא הוי רכיל דכתיב העיני וגו' ואותן שלוחים אמרו למשה (א) דמשה דכתבי' לקרא מנא הוה ידע אי לא דאמרי ליה : שליחא דבי דינא. שליח דרבנן שהולך להזמין איש לדין וחוזר לב"ד ואמר אינו רוצה לבא : מהמנינן ליה כבי תרי. דלא משקר ליה לבי דינא : פתיחא. לקרוע שמתא דכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהב זוזי דפתיחא לספרא : מנ"ל. דאיבעי למימר שליח ב"ד דמשמית ליה לגברא : הכי סבר גברא רבה. דעת פלוני רבה לנדות את פלוני דצריך לנדותו בשמן של תלמידי חכמים : אמר מלאך ה'. ברק אמר לשמתו : מחרמינן. בלשון ארור נ"א דמחרמינן דמשמתינן ליה עד ג' זימני אי לא ליית דינא : אורו ארור ואורו דרישא דקרא הרי ג' : יושביה. מקום היושב ד' אמות : דפרטינן. מפרשינן שאמרו כך וכך עשה פלוני ונתנדה : יחרם הוא וכל רכושו. דהפקר ב"ד הפקר מהכא נפקא לן בכל דוכתא : ואריב עמם וגו'.

גמרא

ענינא א לקולא : אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב °והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה מנודה מותר בעשיית מלאכה דתניא מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו : אבל אסור ב ברחיצה דכתיב °וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן °ורחיצה בבלל סיכה מנודה מהו ברחיצה ולא אפשוט : אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר רחמנא ליחזקאל ונעליך תשים ברגליך מכלל דכ"ע אסירי מנודה מהו בנעילת הסנדל ולא אפשוט : אבל אסור ג בתשמיש המטה דכתיב °וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא אסור : אמר רפרם בר פפא תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו ומעשה באחד ששמש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גויתו מנודה מהו בתשמיש המטה ולא אפשוט אמר רבא מנלן א דמשדרינן שליחא ומזמנינן לב"ד דכתיב °היו לפני ה'. אתה ופלוני דכתיב אתה והם ואהרן. מנ"ל דקבעינן זימנא דכתיב מחר. זימנא בתר זימנא מנ"ל דכתיב °קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד ומנ"ל דאי אתפקר (א) בשליחא דבי דינא דאתי ההוא שליחא ואמר ולא מתחזי כלישנא בישא דכתיב °העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה גרסינן בפרק הגוזל *אמר רבא שליחא דבי דינא מהימן כבי תרי וה"מ לשמתא אבל לפתיחה לא מ"ט ממונא הוא דקא מחסר ליה דבעי למיתב ליה זוזא לפתיחה. ומנא לן דמשמתינן*) דכתיב °אורו מרוז דהכי סבר גברא רבה פלוני דכתיב °אמר מלאך ה' ודמחרמינן דכתיב °אורו ארור לדאכיל ושתי ד בהדיה (א) דכתיב יושביה ה ודמפרטינן חטאיה בצבורא דכתיב °כי לא באו לעזרת ה' ומנלן דמפקרינן נכסיה דכתיב °ואשר לא יבא בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו ומנ"ל דנייצינן ולייטינן ומחינן ותלשינן שערי ומשביעינן דכתיב °ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים ומנלן דכפתינן

*) העניים שנזכרו מכאן ולהלן נהגו רק בימיהם דהוה להו הורמנא דמלכא ע"ז.

עמוס ח | ש"ב יד | יחזקאל כד | שם יב | במדבר טז | ירמיה מו | במדבר טז | דף קיב: ושם איתא רבינא | שופטים ה | שם שם | שם | נחמיה יג | שם

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון האשר"י ומ"ל דאי איתפקר כלפי גברא רבה ואתא שליחא ואמר לא מתחזי כלישנא ביישא כו' :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' בסמ"ע סוף סי' ט :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וקאי אמות דידיה :

שלטי הגבורים

א י"א דהלכתא כהו לחומרא כיון דלא איפשיטא ורבינו פסק כולהו לקולא ולזה הסכים הרא"ש חוץ מנעילת הסנד. שכתוב שהוא אסור : לשון ריא"ז ואסורין מלספר ולכבס והמנודה אסור בנעילת הסנדל כמבואר בקונטרס הראיות

ב ירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין א"ר יוסי בר בון מי שמתיר ברחיצה עשה אותו כאכילה ושתייה וכתב הרמב"ן יראה מכאן שהיו נוהגים במקצת המקומות שהקרובים המברים האבל היו מרחיצים אותו קודם הברא' לפי שעשו אותו כאכילה ושתיה שצריכ' להם סרכה מפני שצריך להעביר מהן הזוהמא והיו מתירין זאת הרחיצה ראשונה ואה"כ היו נוהגים איסור ברחיצה כל ז' הלכך אי איכא דוכתא דנהיגי ברחיצה זו אין ממתין בידם מי שתכפוהו אבליו שאירעו שני אבלות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן : נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה לדעת הגאונים שפוסקים טבילה בזמנה מצוה טובלת אבל שלא בזמן טבילה אינה טובלת ור"ת כתב דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה ולפי זה אינה טובלת אפי' אם זמנה בימי אבלה וי"א דאפי' אם אין טבילה בזמנה מצוה טובלת : אבל אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפי' במים לבד ולאחר ז' מותר וריב"א אסר כל ל' ובסמ"ג כתב מותר ללבוש חלוק לבן מיד אחר ז' והעולם נהגו בו איסור ונוהגים שאחר לובשה תחלה ואח"כ לובשה הוא וזה המנהג עיקר ע"כ ואיני יודע טעם למנהג זה דאפי' גיהוץ מותר ביפנים כ"ש כיבוס וכשם שאסור לכבס כך אסור ללבוש המכובסים מקודם לכן אפי' ביפנים וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים כתב הרמב"ן ראיתי על שם רש"י שהתיר ללבוש בג' ימי אבלות חלוק המכובס מקודם לכן ואינו נכון וגם הסדינים והמצעות שלו אסור לכבס ולהציע המכובסים וכן מטפחות סידים אע"פ שמותר לכבסן במועד וכן בכל אלו שמנינו כהן שמותרים לכבס במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים ומנודה שהתירו לו חכמים והנשאל להכשותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח אסורי' בימי אבלו שאם אירעו א' מהם קודם אבלות ונכנס מיד לתוך האבלות אסור לכבס אא"כ אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה אז מותר לכבס בין בנתר בין בחול אפי' תוך ז' ובלבד שיעשנו בצנעא בתוך ביתו ואחד שתכפוהו אבלות זה אחר זה מכבס במים אבל לא בנתר וחול

שיטת ריב"ב

אבל אסור בעשיית מלאכ'. ודוקא שלשה ימים הראשונים כדבעי' למימר קמן : אבל אסור ברחיצה. כל גופו בצונן או אפי' פניו ידיו ורגליו בחמין : מנודה מהו. בנעילת הסנדל : ולא אפשיט. יש מי שאומר אע"ג דלא איפשיט אסור בנעילת הסנדל כר"א כדאשכחן במעשה דר"א כשברכוהו חבריו ובא ר"ע והודיעו שחלץ מנעליו וישב לו על גבי קרקע אלמא מנודה אסור בנעילת הסנדל ואע"ג דאיכא למימר דר"א מלתא יתירא הוא דעבד הא ישב לו נמי ע"ג קרקע הא תניא בתוספתא ואיתא נמי בירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל לכשיבאו לעיר יחלוצו וכן בע"ב וכת"ל. ורבינו שלמה כתב בפרק הזהב שהמנודה חייב בקריעה וגרים התם אף הוא זלגו עיניו דמעות וקרע בגדיו והלך מנעליו : ויבא אליה. לאחר שבעה : מכלל דמעיקרא אסור. והאי דכתיב לעיל מיניה כאשר ראה שמת הילד ויקם דוד מעל הארץ וירחץ ויסך ויחלף שמלותיו קודם שנקבר הילד הוא שעשה כך שעדיין לא חלה עליו אבילות : ומנא לן דמשדרינן שליחא מבי דינא ומזמנין לדינא דכתיב ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר. משה היה שליח ב"ד שהוא שלוחו של מקום ולפניו זימן אותם לדין ויש לפרש כי משה היה ב"ד עם הקב"ה ושלח לעדת קרח ע"י קרח שיהו מזומנין לדין ולא הלך משה להזמינן אלמא אין צריכין הדיינין לזלזל בעצמן וללכת אצל הבעלי דין להזמינן לדין שהבעלי דין מתחייבין להזדמן ע"פ שלוחם ואם יש בהם מומחה צריכין הם לחלוק לו כבוד ולהזמינם בשם המומחה דכתיב היו לפני ה' ולא כתיב היו לפנינו : זימנא בתר זימנא. אם לא בזמן ראשון שקובעין לו זמן אחר ולא ינדוהו מיד : קראו שם וגו'. קבע הקב"ה זמן לנבוכדנצר ליום פלוני בוא והחריב את מצרים ואע"פ שלא בא באותו זמן לא הקפיד עליו שהרי נפלו בידו בזמן שני הכא נמי קבעינן זימנא בתר זימנא : דאיתפקרי. שהעיז פניו וחרף הבית דין ובא השליח והגיד לב"ד : דכתיב העיני האנשים וגו'. משה מנא הוה ידע דכתיב בתריה ויחר למשה מאד אלא לאו דאמרי ליה : לפתיחא. לכתוב עליו שמתא : ומנא לן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז. וזהו נדוי וקללה כי בלשון שמתא יש נדוי וקללה כדאמרי' מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שמתא יהא ונדוי לתודיה אין בו קללה אלא שאומרין עליו יהא בנדוי : ומנא לן דמחרמינן. כלומר יהא בחרם והוא חמור מאד מן הנדוי ומן השמתא כי יש בו נדוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד ואין מחרימין אלא מי שנתקשה על ב"ד פעם ושתים כדאמרי' מנדין לאלתר ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים דהכי סבר גברא פלניא מיבעי ליה לשליח בית דין לשמותיה בשם סבית דין :

כתב הרמב"ן ז"ל קרוב בעיני הדבר לומר שאסור בכלים חדשים נבועים וישנים מכובסין היוצאים מתחת המכבש תוך ז' אע"פ שאין בהם משום גזירת ל' ומותרים לאחר ז' תוך ז' אסורים וכתב עוד הרבה כתבו בענין לכבס ולהניח ואני אומר שאסור מלד מלאכה בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ואם היה כסותו בקיבולת ביד אחרים מכבסין אותו כדרכו כמו שאר מלאכות בתלוש שביד אחרים בקבולת ולאחר ז' אע"פ שהוא אסור בגיהוץ מגהץ בין לעצמו בין לאחרים : ג כתב הראב"ד אבל בשאר דברי קורבה מותר אפי' במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת ידיו פניו ורגליו בין באבילות דידיה בין באבילות דידה וכ"ש שמותרת לאכול עמו בקערה ובפ"ק דכתובות משמע שמותרת לישן עמו במטה והדעת מכרעת שע"י דבר תונך בינו לבינה קאמר ומיהו משום לך לך אמרין לנזירא מבעי ליה לרחוקי שלא לישן עמה במטה כלל ור"י פירש שמותרים לשכב כאחד במטה ודוקא כל א' בבגדו אבל בלא בגדים אסורים אפי' אם סינר מפסיק ביניהן ואפי' בשבת ורגל ודוקא באבילות דעלמא אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה הוא כדפרישית לעיל בדין מי שמתו מוטל לפניו וכתב הראב"ד דמי שאירעו אבל ברגל שאסור להתיחד עם אשתו והרמב"ם התיר ולזה הסכים הרא"ש : ד שאלו לרב יהודאי אבל מנודה מהו להכרותו ולא השיב וכתב הרמב"ן כיון שאסור לישב בד' אמותיו אין עושין לו שורה ולא מברכים לו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים שכל שהוא כבוד לחיים אין עושין לאבל המנודה אבל מנודה שמת עומדין עליו בשורה ומנחמין אבליו : ה לשון ריא"ז וכשמנדין ב"ד את האדם פורטים את חטאיו בצבור והצבור בדלים ממנו שלא לאכול עמו ושלא לישא וליתן עמו ושלא לישב בד' אמותיו ושלא לדבר עמו כשאר בני אדם אלא לצורך גדול כמו שמדבר עם האבלים כמבואר בקונטרס הראיות ונראה בעיני שהמנודה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו ואומר פלוני יהיה בנדוי על שעשה דבר פלוני שצריכין לפרוט חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי ועובר שום אדם צריכין ב"ד לנדותו בפירוש ולנהוג בו דין המנודה וא"צ להתיר נדויו כשיחזור כמבואר בקונטרס הראיות :

נר מצוה | תורה אור

דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב °הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין הן לאסורין מאי לשרושי א"ר יהודה הרדפה : °גרסינן בפרק שבועת העדות* תנא ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה בו נדוי דכתיב °אורו מרוז ואמר עולא בארבע מאות שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא רבה הוה ואיכא דאמרי (א) כוכב דכתיב °הכוכבי' ממסלותם נלחמו עם סיסרא בו קללה דכתיב °ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ארור האיש בו שבועה דכתיב °וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' ואומר °ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם אמר רב יהודה *אמר שמואל בר שילת משמיה דרב מנדין לאלתר ושונין א לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים רב הונא בר חיננא אמר רב חסדא (ב) ב' וה' וב' כלומר אין מנדין אותו לאלתר אלא עד דמתרינן ביה שני וחמישי ושני וה"מ לממונא אבל לאפקירותא מנדין לאלתר בלא התראה ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי' בר מתנה אמנו (ג) אביי (ד) ורבא ושמתוהו לסוף אזל ופייסיה אמר אביי היכי לעביד לשרי ליה לא חיילא שמתא עליה תלתין יומין לא לשרי ליה קא בעו רבנן לאפטורי א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסור טוט שרי א"ל הני מילי לממונא אבל לאפקרותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין אלמא קסבר אביי הני בי תלתא דשמתו לא אתו בי תלתא אחריני ושרו אמר אמימר הלכתא הני בי תלתא דמשמתו אתו ב תלתא אחריני ושרו אמר ליה רב אשי לאמימר והתניא אחד מן התלמידים שנדה ומת חלקו אינו מופר מאי לאו אינו מופר כלל לא עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו . האי דסבר אביי דלא שרינן שמתא דאפקרותא ואע"ג דמפייס ליה לבעל דינא אלא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין ליתא אלא כי מפייס ליה לבעל דיניה ומפייס שרי ליה לאלתר ממעשה דר"ש בן לקיש וממעשיה דרב הונא דשמתיה לההיא איתתא דשמעה דאפקה הזכרת השם מפומה כדבעינן למימר קמן הלכך האי דאמר רב תחליפא בר *אבדימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי ל"ש בממונא ול"ש באפקרותא כי מפייס ליה בעל דיניה שרינן ליה ג לאלתר : ת"ר מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו ד מנודה לרב מנודה בעירו מנודה בעיר אחרת מנודה בעיר אחרת אינו מנודה לעירו מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר ואוקים לעיל דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה : ת"ר *אין נדוי פחות משלשים יום ואין נזיפה פחות משבעה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °ואביה (א) ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים א"ר הונא ונדוי שלנו כנזיפה שלהם ונזיפה שלנו כמה הוי *חד

עזרא ז | שבועות דף לו. | שופטים ה | שם | דברים כז | יהושע ו | ש"א יד | אלפס קפה | במדבר יב | דף טז:

רש"י

לאותן שהושיבו נשים נכריות : דכפתינן . ידיו ורגליו : ואסרינן . קושרין על העמוד להלקותו : הרדפה . מפרש לקמן שרודפין אחריו בכמה רדופין : הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסורין . התם כתב בספר עזרא : לשרושי . לשרש ולרדפו : ארור בו נדוי בו קללה . כל לשונות הללו משמשין וא"נ לפרש אם אמר החכם ארור בלשון נדוי ואם אמרו אדם לשבועה וקבלו עליו שבועה היא והמקלל את חבירו בלשון זה ארור הוא קללה וחייב המקלל : לאלתר . מיד כיון דלא ציית דינא : מנדין בשני ושונין בה' ומחרימין בשני . [ורי"ף פי' לענין התראה] : לממונא . דגזל ממון מחבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד : אפקירותא . חוצפא שהעיז פניו לחרף ת"ח : קא בעו רבנן (ב) למיעל . לביתו שצריכין לו . לישנא אחרינא מיפטרי רבנן מעלי אם לא אפטר ויתירנו עכשיו לא אוכל לפטור לעולם דרובם מהחכמים שהסכימו בנדוי רוצים לילך לדרכם ואם ילכו שוב לא יהיה ניתר : טוט אסור וטוט שרי. בשופר נדוהו בשופר התירוהו וא"נ ל' יום : נדוי שלנו . של בני בבל כנזיפה של ארץ ישראל :

והכתיב

(רבינו נסים) [נמוקי יוסף]

שהושיבו נשים נכריות : דכפתינן . קושרין ידיו ורגליו : ואסרינן · קושרין אותו על העמוד להלקותו : הרדפה . שרודפים אחריו בכמה דינין כמו בשני נדויין ואחר כך *שמתא והרב רבי ישעיה פירש הרדפה שיורדין עמו לחייו לפסוק מזונותיו שמושיבין אומנים אחרים סמוך לו שיעשה אומנתו ויש נוסח דגרסינן מאי הרדפה אמר רב פפא נגבא דקני ופירש הגאון נגבא דקני שקושרין קנים זו בצד זו וקושרים אותו ביניהם כדי שלא יעמוד בריוח בבית האסורין : **מנדין** לאלתר . פירוש תיכף דלא ציית דינא ועומד בנידויו ל' יום ושונים פעם אחרת לנדותו אם לא חזר בו ומחרימים לסוף ס' : מתרינן וכו' . לא מנדין לאלתר אלא מתרין בו בתחילה ב' וה' וב' : לממונא . שגזל ממון חבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד : לאפקירותא . שהעיז פניו לחרף ת"ח: ושמתוהו . לאלתר בלא התראה : פייסיה . הטבח לרב טוביה : לאיפטורי . ללכת לדרכם ואם ילכו שוב לא נוכל להתירו : טוט . כלומר אם בשופר נדוהו בשופר יתירוהו וא"צ להמתין ל' יום כיון שחזר בתשובה ולא חיישינן שיאמרו הרואים שאין נרחקים מן המנודה שראו שנדוהו שגם כן יודע שהתירוהו : לא אתו בי תלתא אחריני ושרו. מדקאמר קא בעו רבנן לאפטורי כלומר ומי יתיר לו והכי הלכתא וכן פסקו הגאונים ז"ל ודוקא דשוו בחכמה וביראה לג' המנדין וכתבו המפרשים וכן פסק הריא"ף ז"ל דאף לאפקרותא אם פייסיה מתירין לו לאלתר ממעשה דר' שמעון בן לקיש וממעשה דההיא אתתא דאפקת שם שמים לבטלה כדלקמן עוד כתבו ז"ל דאי לא פייסיה עומד בנידויו שלשים יום ואח"כ פטור שכבר קבל את דינו ולממונא נמי דוקא למאן דלא אתי לדינא הוא דלא שרינן ליה לא נדוי ולא חרם עד דאתי לדינא אבל מאן דלא ציית דינא אין מחרימין אותו ואין שונין אלא לבתר דיהבו ליה זמנא ב' וה' וב' והדר כתבינן פתיחה עליה והיא שמתא דהיינו נדוי וקללה ולבתר תשעין יומין נחתינן ליה לנכסי' וקרעינן לפתיחיה. ועלה דהא דפסקינן דשלשה אחרים יכולים להתיר כתב הראב"ד ז"ל שכל אותן בני אדם שנמלכו בהם בשעת השמתא והסכימו עמהם גם הם נחשבים מן המשמתים וכשהתירוהו צריך שיהיו בשעת ההיתר או הם או בני אדם חשובים כנגדם וכתב עוד ז"ל שכל דיני המנודה אינו אלא במנודה סתם אבל אם כשנדוהו פירשו שלא יתחייב לנהוג כך או קבעו זמן הכל כפירושם ועוד כתב ז"ל לא אמרו שינהוג אותן דברים אלא במנודה לב"ד או מנודה מחמת עבירה אבל תלמיד שנדה לכבודו או מנודה לעיר אחרת כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בדיני המנודה אלא שבני אדם מתרחקים ממנו כדי לביישו אבל אבלות אין עליו דאין אבלות לאלאין ומנודה סתם נמי דאמרינן דאין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד' אמותיו לא אמרו באשתו ובניו אלא מותרין ניהו תדע מדאיבעיא לן מנודה מהו בתשמיש המטה אלמא דאשתו מותרת לישב תוך ד"א : **ת"ר** מנודה לרב וכו' . פי' מי שהחליף פניו כנגד הרב וחירפו וגידפו : מנודה לתלמיד . מנודה הוא לכל תלמידיו : מנודה לתלמיד . שהחליף פניו כנגדו וחרפו וגדפו וכדהו התלמיד אינו מנודה לרב וזה בתלמיד שנידה לכבודו דאלו תלמיד שנידה לאחד מפני שעבר עבירה מנודה הוא לרב ולנשיא כדכתיב (משלי כא) אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' ודייק בגמרא דשמעינן מהא דתלמיד שנידה לכבודו נדויו נדוי ומדקאמר אינו מנודה לרב ש"מ הא לכ"ע מנודה וכתב הראב"ד ז"ל וכ"ל דוקא שנדהו שלא בפני רבו אבל נדהו בפני רבו אפקירותא הוא והוא עצמו צריך נדוי ואי פליג ליה רביה יקרא שפיר דמי : אינו מנודה לעירו . דאין כח בבני עיר אחרת לנדותו לעירו ודוקא לעירו הא לעיירות אחרות מנודה ודוקא בהנהו דשוו לדידיה אבל דעדיפן מיניה לא : חלקו אינו מופר . ודייק תלמודא שמע מינה כל אחד ואחד מפר חלקו כלומר בפני עצמו ולא צריך לכנופינהו ואע"ג דשמתוה כי הדדי לא צריכי דליכנפו כי הדדי למשרייה או אם הלך למדינת הים מפר ואע"ג דליתיה בהדי הנך ממאי דקתני חלקו אלמא מיפלגא מילתא לחלקים ועוד מפרש תלמודא דהא דקאמר ומת חלקו אינו מופר לאו אינו מופר כלל קאמר אלא אינו מופר עד דאתו תלתא אחריני ושרו ומיהו צריך שיהו אותם שלשה המתירים חשובים וחכמים כמו השלשה שנדוהו : **אין** נדוי פחות משלשים יום . דכתיב עד חדש ימים עד אשר יצא וכו' : נזיפה . כעס חכם בלא נדוי והוא ענין הכלמה כדכתיב הלא תכלם כאדם שהוא מוכלם ועומד בביתו כמי שהוא מרוחק ממי שהוא גדול ממנו אבל לשאר דברים לא מלינו שום איסור : שלנו . של בני בבל : שלהם . של בני א"י ואי קשיא לך מהא דפ"ק דנדרים (דף ז:) השומע הזכרה מפי חבירו חייב לנדותו ומפר לו מיד דאין בין נדוי להפרה כלום יש לומר דהתם אין הנדוי חמור כל כך אבל הכא לאפקירותא צריך ז' ימים ומסקינן הכא בגמ' דנזיפה

דנשיא

שלטי הגבורים

א ואם רצו ב"ד למעט הנדוי פחות מל' יום או להוסיף עליו הרשות בידם למעט או להוסיף סוף דבר כפי מה שקובעים זמן הנדוי כך הוא וכשיגיע הזמן מתירין לו אם ירצו אף אם לא יחזור בו ומ"מ טוב שלא יתירו לו אם לא יחזור בו שלא תתמעט יראתם ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו עוד ולהחרימו שהוא חמור יותר כדפרישית הרשות בידם ואפי' המותרם האוכל והשותה עמו אינו מותרם ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו יותר בשביל שראו קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל ושותה עמו והיושב בד' אמותיו אבל אין מחרימין מיד אלא למי שנתקשה פעם ושתים כדפרישית לעיל שבפעם הראשון מנדין אותו ושונין לו הנדוי לאחר שלשים יום וממתינין לו עד שלשים יום ומחרימין אותו :

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם ראו ב"ד להחרימו לאלתר כדי לעשות סייג לתורה עושין כפי ראות עיניהן :

ב אבל הראב"ד כתב שאין ג' אחרים מתירים לו אא"כ יהיו גדולים כמותן שכתב נדוהו ג' אין הב' יכולין להתירו אא"כ יתן להם השלישי רשות אבל שלשתן מתירין לו אפי' זה שלא בפני זה אע"פ שהיו ביחד בשעת הנדוי ואפי' ג' אחרים יכולים להתירו ובלבד שיהיו חשובים וגדולים כראשונים ואם היו רבים בשעה שנדוהו צריכין שיתירו כולן ואותן אחרים כמותן :

לשון ריא"ז

ג' שנדו והלכו להם יכולין לבוא ג' תלמידים אחרים להתיר לו אם שב מרשעו או מסרבנותו שנדוהו עליו אם ישוב יכולין להתיר לו אבל צריך לנהוג נדוי בעצמו עד ז' ימים אע"פ שהתירו לו בתוך ז' כמבואר בקונט' הראיות :

ג כיצד התרת הנדוי שאומרים לו שרוי לך מחול לך ואם הוא שלא בפניו אומרים שרוי לו : כתב מיי' מתירין נדוי בג' הדיוטות או ביחיד מומחה ותלמיד מתיר החרם והנדוי אפי' במקום הרב :

ד מנודה לתלמיד שנדה לכבודו אינו מנודה לרב אבל מדויו נדוי לשאר כל אדם וכתב הראב"ד דוקא שלא בפני הרב אבל בפני הרב אפקירותא הוא והוא עצמו צריך נדוי ואי פליג ליה רביה יקרא ש"ד והרא"ש הביא דבריו בפסקיו ולא השיב עליהם אבל כתב בתשובה וז"ל תלמיד יכול לנדות לכבודו במקום גדול ואין זה כפוגם כבוד הגדול ממנו שגם הרב לא ניחא ליה שמבייישין תלמידיו כי כבודם הוא כבודו ואינו מקפיד אם התלמיד לוקח נקמתו ממנו ע"כ ויש במשמעות זה אפי' לפני הרב ממש ואם נדה התלמיד על דבר איסור הוא מנודה גם לרב וכל מי שנדוהו על דבר איסור אין לזלזל בנדויו ואין להתיר לו עד שיחזור בתשובה מהדבר שנדוהו בשבילו :

לשון ריא"ז

בד"א כשנדוהו לכבוד עצמו אבל אם נדוהו לכבוד שמים אפי' תלמיד קטן שנדה נוהגין בו כל ישראל נדוי ואפי' במקום רבו יכול שהתלמיד לנדות כמו שמבואר בפ"ק דנדרים ואם בא להפרישו מן האיסור שהיה עסוק בו באותו שעה אפי' בפני רבו יכול לנדותו כמו שמבואר בעירובין בפרק הדר :

עין משפט

נ"ל הרס

א מיי' פ"ז מהל' ת"ת טור י"ד סי' שלד :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' תרגום יונתן : (ב) נ"ב ה"ג בגמ' ולא פי' שם רש"י כלום רק על אלמא קסבר אביי וז"ל מדמדכר איהו למיבעי ונ"ע מאד :

בגמ' ובהרא"ש איתא בריה דרב שמואל

הגהות הב"ח

(א) כוכבא הוה כצ"ל : (ב) נ"ב מתרין ביה : (ג) נ"ב עליה : (ד) נ"ב ס"א ורבנן :

נ"ל אבימי

שיטת ריב"ב

הרדפה. איכא נוסחי דגרסי מאי הרדפה אמר רב פפא נגבא דקני שקושרין קנים זו בצד זו ותוכבין אותו ביניהםכדי שלא יעמוד בדינא : לאפקירותא . שהעיז פניו לחרף תלמידי חכמים : מנדין לאלתר בלא התראה . ובאפקירותא לא שונין ולא משלשין שאם פייס את הבעל דינו לאלתר שרינן ליה כדבעי' למימר קמן דאפי' באפקירותא מפייס ליה לבעל דיניה שרינן ליה לאלתר ואי לא מפייס ליה לבעל דיניה באפקירותא מפייס היילא עליה שמתא תלתין יומין שרינן ליה והיינו דאמרי' לקמן אין נדוי פחות מל' יום דאפקירותא מכי היילא עליה שמתא תלתין יומין אע"ג דלא פייסיה לבעל דיניה שרינן ליה שכבר קבל את דינו כמי שהוא חייב מלקות שכיון שלקה בין חזר בו בין לא חזר בו שוב אין מלקין אותו : ה"ג לא לישרו ליה קא בעו רבנן למיזלי . כלומר אם לא נתירנו עכשיו לא נוכל עוד להתיר אותו שהחכמים שהסכימו עמי רוצים ללכת לדרכם ואם ילכו שוב לא יהיה ניתר דקסבר אביי שני תלתא דמשמתי לא אתו תלתי אחריני ושרו ליה אע"ג דהשיבי כי הכי : טוט אסר טוט שרי . בשופר נדוהו בשופר יתירוהו וא"צ להמתין שלשים יום : חלקו אינו מופר . בגמ' אמרי' שמע מינה כל אחד וא' מפר חלקו שאם נדוהו ג' צריך ג' להתירו ואין שנים מהן מתירין אותו וכי שרו ליה הנהו תלתא לא צריך לכנופינהו דאע"ג דשמתי כי הדדי לא צריכי כי הדדי למשרייה מדקתני חלקו אינו מופר אלמא מיפלגא מלתא לחולקי : עד דאתו תלתא אחריני ושרו ליה . ובעי' תלתא דהשיבי כוותייהו מדאמרי' בההוא מרבנן כי שמתיה רב יהודה גברא רבה כרב יהודה ליכא הכא דליפרי לך וממעשה דריש לקיש דשמתיה ההוא גברא ומשום דלא ידע השיבותיה אמרי ליה זיל לגבי נשיאה : וממעשה דריש לקיש דאמרי ליה זיל לגבי נשיאה . דלצרי לך ולא הצריכוהו להמתין ל' יום וממעשה דרב הונא דשמתה להיא איתתא ושרא לה לאלתר אלמא אפי' באפקירותא מכי הדר ביה לאלתר שרינן ליה : מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו . לעירו היא דאינו מנודה כא לשאר עיירות מטדה : מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב . לקמן מוקמינן לה כגון שנדוהו לכבוד עצמו : אין נדוי פחות מל' יום . כבר פירשנוה . ירושלמי אין נדוי פחות מל' יום דכתיב עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם : אין נזיפה פחות משבעה . דכתיב ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים והנזיפה אינה צריכה לא היתר ולא פיוס שבנזיפה שהם נוהגין בעצמם ומדעתם היא עיקר הפיוס והנזיפה היא ענין הכלמה דכתיב הלא תכלם שבעת ימים כאדם שהוא מוכלם ועומד בביתו ומתחבא מבני אדם וממעט בדבורו ובעסקיו ובשחקו כמי שהוא מרוחק מגדול ממנו אבל בשאר דברים לא מלינו לו שום איסור :

יומא כי ההיא איתתא דהוה יתבה בשבילא קא פשטא כרעא חליף צורבא מרבנן ולא איכנעה מקמיה אמר כמה חציפא הא איתתא אתאי לקמיה דר"נ א"ל מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זילי נהיגי נזיפותא בנפשיך חד יומא: אמר רב הונא (א) *ת"ח א שנידה לכבודו נדויו נדוי דתניא מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לרב הוא דאינו מנודה הא מנודה לכ"ע °למאי אילימא למילי דשמיא והכתיב °אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' אלא לכבוד עצמו: א"ר יוסף *צורבא מרבנן ב עביד דינא לנפשיה במלתא דפסיקא ליה: אמתיה דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דמחי °לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקא עבר אולפני עור לא תתן מכשול דתניא °ולפני עור לא תתן ג מכשול במכה בנו הגדול הכתוב מדבר ולא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה שלש שנים: ההוא צורבא מרבנן דהוה סאני ד שומעניה א"ר יהודה היכי לעביד לשמתיה צריכין ליה רבנן לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמיא אמר ליה לרבה בר בר חנה מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב °כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו לא יבקשו תורה מפיהו שמתיה רב יהודה לסוף חלש רב יהודה עיילי רבנן לשיולי ביה עייל איהו נמי בהדייהו כד חזייה רב יהודה אחיך אמר ליה לא מסתייה דשמתיה לההוא גברא אלא אחוכי קא מחיך ביה א"ל לאו בדידך קא מחיכנא אלא האי דקא מחיכנא דכי אזילנא לעלמא דאתי בדיחא דעתאי דאפילו לגברא רבה (ג) כוותיה לא חנפי ליה נח נפשיה דרב יהודה אמרו ליה רבנן גברא חשיב כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך זיל לגבי רבי יהודה נשיאה דלישרי לך אזיל לגביה אמר ליה לרבי אמי זיל עיין ביה בדיניה אי מבעי למשרי ליה שרי ליה עיין רבי אמי בדיניה סבר למשרי ליה עמד רשב"נ על רגליו ואמר מה שפחתו של בית רבי לא נהגו חכמים בנדויה קלות ראש ג' שנים יהודה חברנו עאכ"ו א"ר זירא מאי דקמן [א] דליתי סבי האידנא לבי מדרשא דהא כמה שני לא אתי ש"מ לא מיבעי למישרי ליה לא שרא ליה נפק כי קא בכי ואזל אתא זיבורא טרקיה אאמתיה ושכיב עיילוה למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו (ג) דעבד כרבי אלעאי דתניא ר' אלעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסי' וליתא לדרבי אלעאי אלא אע"פ שמתגבר יצרו עליו מיבעי ליה ליתוביה בדעתיה דקי"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים רשב"ל הוה מנטר ה פרדסא אתא ההוא גברא וקא אכיל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליה להוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נדוי לא נתחייבתי לך אתא לבי מדרשא ושאיל א"ל דידיה נדוי דידך לאו נדוי מאי תקנתיה זיל לגביה דלשרי לך לא ידענא ליה זיל לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא נדוהו ו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו נדויו: גרסי' באלו הן הגולין* א"ר יהודה אמר רב ז נידוי על ז תנאי אפילו מעצמו צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב °אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן

רש"י

והכתיב אין חכמה כו'. ולהוי מנודה לרב: דפסיקא ליה. לברור הדין ידין ומוציא מבעל חובו בע"כ: בריה רבה. בנו הגדול: לא תתן מכשול. שגורם לבנו לפשפש כנגדו: סאני שומעניה. מעשיו מכוערין: צריכין ליה רבנן. ללמוד תורה מפיו: מיתחיל. מתחלל שם שמים שילמדו אחרים שיודעים שעבר ולא נתביים: אי מבעי ליה למישרא. אם יכולין להתיר נדויו שלרב יהודה שרי ליה: לא נהגו וכו'. שלא התירו נדויה עד ג' שנים: מאי דקמן. היכי איתרמי דעל האי סבא ר' שמואל בר נחמני האידנא בבי מדרשא: טרקיה אאמתיה. נשכו למנודה באמתו: לא קבליה מערתא. לא פתחה פיה: דייני. ראשי ב"ד וחסידי מעלו מינייהו: מ"ט. לא קבלוה במערתיה דחסידי אנוס ביצרו הוה ועבר על דרבי אלעאי והוה אפשר ליה לתקוני כר' אלעאי. ל"א דעבד כר' אלעאי ההוא דסני שומעניה הלך למקום שאין מכירין אותו ועשה שם הפלי לבו בצינעא ומשום דלא חלל בפרהסיא להכי קבלוהו מערתא דדייני: למקום שאין מכירין אותו. ולא יכהגו בו כבוד ויכוף את יצרו וילבש שחורים שמשפיל עצמו ולא יתגבר יצרו ויעשה מה שלבו חפץ דודאי לא יזקק יצרו לעבירה וכן בתשובות דרב האי. ל"א יעשה מה שלבו חפץ מוסב שיחלל בצנעא ואל יחלל בפרהסיא: רמא ביה קלא. גער ביה: נדוי מי נתחייבתי. שהיה לך להורידני לדין: אתא. ר"ל לבי מדרשא: וחטאתי לך. לשון נדוי הוא שיהא מנודה לאביו מאי

נמוקי יוסף

דנשיא לבני א"י נמי [ל' יוסף]: ת"ח שנידה לכבודו וכו'. פירוש נדויו נדוי וחייב כל אדם להתפרד ממנו: למילי דשמיא. אפי' לרב נמי הוה מנודה: במלתא דפסיקא ליה. פרש"י ז"ל בדבר שברור לו הדין ומוציא מבעל חובו בעל כרחו וא"ת מאי איריא צורבא מרבנן אפילו כ"ע דהא קי"ל דעביד איניש דינא לנפשיה אפילו במקום דליכא פסידא וי"ל דרבותא קאמר דאפי' צורבא מרבנן שצריך שיהיה נוח במשאו ובמתנו עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה כגון הקורא לחבירו עבד או ממזר דאמרינן בהדיא יהא בנדוי וי"מ דאי קים ליה שחברו חייב לו ואינו רוצה לפרעו רשאי לנדותו עד שיפרעו: לפני עור. דשמא לא יכול לעמוד בפני יצר הרע ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה: שלש שנים. לפי שלא נתחרטו על העבירה עד אותו זמן דאע"פ שנתנו חכמים זמן לנדוי ולנזיפה ולשמתא אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו: ההוא צורבא מרבנן דהוה סאני שומעניה. שהיו אומרים עליו שלא היה מתנהג כשורה: צריכים ליה רבנן. ללמוד הימנו מכאן נראה מבואר דשמתא חמורה מנדוי דאילו מנודה שונה ושונין לו וא"ת ינדוהו י"ל דעל עבירה לאו בר נדוי הוא שיש לו זמן ל' יום אלא בר שמתא שהוא עד יום מותו שאז ודאי שב מחטאו: קא מיתחיל. חלול השם הוא לישא עליו פנים בדבר זה יש לנו לחוש לכבוד שמים שלא ילמדו אחרים ממנו: עייל איהו כמי בהדייהו. בריחוק ארבע אמות: שלש שנים. שלא התירו נדויה עד ג' שנים: טרקיה אאמתיה. מדה כנגד מדה לפי שהלך אחר יצרו: למערתא דחסידי ולא קבלוהו. דאשכחו עכנא דכריכא אפומא דמערתא ולא פתחה פיה: דדייני. ראשי ב"ד וחסידי מעלו מנייהו: דעבד כרבי אלעאי. מש"ה קבליה מערתא דדייני שעשה כרבי אלעאי וקבל חטאו כר' אלעאי שעיכה את עצמו בלבישת שחורין ובגלותו כדי שלא יחלל שם שמים בפרהסיא אם יעבור במקום שמכירים אותו שיש עונש עבירה ועונש חלול השם ובמקום שאין מכירין אותו אין שם אלא עונש העבירה וכיון דטרקיה זיבורא ושכיב קבל את דינו: ויעשה מה שלבו חפץ. אינו מתיר לו לעבור אלא ה"ק אם אינו יכול לכוף את יצרו עם עינוי לבוש וגלות טוב הוא שלא יחלל השם שאם יהיה במקום שמכירים אותו יהיה גם חילול השם אבל הריא"ף ז"ל כתב וליתא לדר' אלעאי אלא אע"פ שיצרו של אדם מתגבר עליו מיבעי ליה ליתוביה דקי"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: הוה מנטר פרדסא כו' נדוי לא נתחייבתי לך. וא"ת דכיון דקא עבר אלאו דלא תגזול אמאי לא נתחייב נדוי על איסור דרבנן משמתינן על איסור דאורייתא לא כ"ש ויש שמתרצים דודאי אם כשהיה רוצה ללקט נדהו הרשות בידו אבל הכא מיירי שאחר שלקט נדהו ואז לא היה עליו אלא תשלומין וברצון טוב היה משלם. ובשם רבי מאיר הלוי ז"ל תירצו דלית ליה ליחיד לשמותי אממונא דנפשיה אלא אאפקרותא ראשי ב"ד הם המשמתין אממון אחרים ובשם הראב"ד ז"ל תירצו ריש לקיש טעה מפני שלא התרה בו תחלה שלא יאכל כי שמא היה סבור האוכל דלמכירה עומדת ודעתו לפרוע משלם שבזה לא היה איסור וכשנדהו בלא התראה שלא כדין עשה: דידיה נידוי. מהא משמע דמאן דמשמת לחבריה שלא כדין בר שמתא הוא:

הככר

שלטי הגבורים

א ירושלמי זקן שנדה לצורך עצמו אפי' כהלכה אינו נדוי וכתב אבי"ה לא ידענא מאי פירושא דהא מנדין לכבוד הרב ושמא הכי פירושא שנדה כהלכה ומיהו לא נתכוין אלא לרוח עצמו שישתכר בהתרת הנדוי הלכך אינו נדוי:
ב פרש"י אפי' לדון ולהוציא ממנו ממון ולנדותו אם לא יתן לו והראב"ד כתב ודאי בענין ממון אינו יכול לדון לעצמו אבל מי שמפקיר עצמו כנגדו אם הדין פסוק כההוא דהקורא לחבירו עבד שהוא בנדוי יכול לנדותו והוא מנודה לכל ישראל ואם אין הדבר פסוק אינו מנודה אלא לו לבדו כתב מיי' המבזה את החכם אפי' בדברים אם יש עדים בדבר ב"ד מנדין אותו ברבים וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום ונותנין לו להכם והמבזה לחכם ברבים אפי' לאחר מיתה ב"ד מנדין אותו והם מתירין לו כשיחזור בתשובה אבל אם החכם חי אין מתירין לו עד שירצה החכם שנדוהו בשבילו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באין ג' ומתירין לו ואם רצה החכם למחול ולא נדהו הרשות בידו אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדברי ע"ה ולא ישית לבו להם וכן היה דרך החכמים הראשונים שומעין חרפתם ולא משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים והחכמים גדולים היו משבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא התרימו לכבודם בד"א שבזוהו וחרפוהו בסתר אבל ת"ח שחרפוהו או בזוהו בפרהסיא אסור לו למחול לו על כבודו ואם מחל נענש מפני שזה בזיון התורה אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו:
ג וזהו א' מכ"ד דברים שכתב מיי' שעליהן מנדין את האדם בין איש בין אשה עיין פ"ו מהל' ת"ת:
לשון ריא"ז אפי' העובר על איסור מדברי סופרים חייב נדוי וכ"ש על איסור מד"ת ומעשה באדם שהיה מכה בנו הגדול ונדתהו שפחתו של רבינו הקדוש מפני שהוא עובר על ולפני עור לא תתן מכשול שהוא גורם שמחליף פניו כנגדו וכן המרבה לחלוק על הרבים מנדין אותו מפני שמרבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכן המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים שמספרים בגנותן אחר מטתן מנדין אותו מפני שמרבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכן המגים דעתו כלפי מעלה וכו' וכן מי שמשהה עליו השמתא שמתו אותו הכמים ואינו בא ותובע השמתא שלו שיתפייס שמהם ויתירו לו מכין אותו מכת מרדות כמו שמבואר ביבמות בפרק רבן גמליאל בקונטרס הראיות:
ד פי' הטור ואי סנו שומעניה כגון שמתעסק בספרי מינים ושותה במיני זמר או שחבריו מתביישים ממנו ושם שמים מתחלל על ידו עד שאומרים שרי ליה מריה לפלוני משמתינן ליה: ה את גדול בשנים שביזה ותרף לאחיו הקטן ממנו בשנים והוא ת"ח ונדה ת"ח הקטן בשנים לגדול בשנים כתב הרא"ש בתשובה שנדויו נדוי: ו כתב הראב"ד נדוהו ואינו יודע מי נדהו אין אחרים יכולין להתירו אלא הנשיא ואם יודע מי נדהו המנדה יכול להתירו אפי' הוא ע"ה או אחר כמוהו אבל מאד צריך לדקדק בעצמו מי שרוצה להתיר מה שאסר תבירו שיהיה שוה לו שאם הוא שקול בחכמה שמא אינו דומה לו ביראת שמים ובגדולה ובשנים:
לשון ריא"ז המנודה מפי אדם גדול אע"פ שנכ מרשעו ורצוי להתיר לו אין מתירין לו עד שימצא אדם גדול כיוצא בו: ז ומיהו פי' ר"ת דוקא כשהמנודה מסופק בשעת התנאים אם יוכל לקיימו אבל אם ברור לו שיכול לקיימו א"צ התרה והרא"ש כתב אפי' קבע זמן שאומר יהא בנדוי אם לא יעשה דבר פלוני לזמן פלוני יכול להתירו מיד אע"פ שלא הגיע הזמן ולא חל הנדוי עדיין: לשון ריא"ז ונדוי על תנאי אפי' מעצמו צריך הפרה כעין שאמר יהודה אם לא הביאותיו אליך וכו' ואמרו שהוצרך יהודה להתיר לו נדויו אע"פ שקיים תנאו שאם לא קיים תנאו אינו ראוי להתיר לו עד שירצה מי שחטא לו ועניין זה בפרק אלו הן הגולין:

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין טוי"ד סי' שלד וטוח"מ סי' ד:
ב מיי' פ"ו מהלכות ת"ת סמג עשין קיג טוי"ד סי' רמ שלד:
ג מיי' שם טוי"ד סי' שלד:
ד מיי' פ"ז שם ופי"ב מהל' שבועות טוי"ד סי' שלד:

[דף רפו ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ס"א תלמיד: (ב) נ"ל בותיך: (ג) נ"ב מ"ס:

הגהות מא"י

[א] כ"ה כדיי ובגמ' וכד"ח בפי' דאתא:

שיטת ריב"ב

מי שמעת שמתא מפומיה. שתהא צריכה הפרה: במלתא דפסיקא ליה. שברור לו הדין ידין ויוציא מבעל חובו בעל כרחו וקשיא לן מאי איריא צורבא מרבנן אפי' איניש דעלמא נמי דהא קי"ל דבין במקום פסידא בין שלא במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה ויש לומר דרבותא קמ"ל דאפי' צורבא מרבנן שהוא צריך להתנאות בדרכיו ובעניניו עביד דינא לנפשיה במלתא דפסיקא ליה אי נמי יש לומר דהא קמ"ל דבמלתא דפסיקא ליה הוא עצמו דן את הדין ודינו דין ומוציא מבעל חובו על פי אותו הדין ואינו צריך לדון לפני בית דין אחר: לא נהגו חכמים קלות ראש בנדוי השלש שנים. לפי שהיו החכמים שבאותו הדור יראים לשקול את עצמם כנגדה מפני חכמתה ויראת חטא שהיה לה ואיכא דקשיא ליה תשרי ליה היא גופה ואם מתה ואם תאמר שכבר מת הלא היה שם רבן גמליאל בנו שהיה נשיא ואמרי' לקמן נדוהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו נידויו ויש לומר דהא דאמרי' שהנשיא מתיר את הספיקות דוקא ספיקות בלבד דאזלינן בספיקא בתר רובא ורובא דישראל לא שקלי להדי נשיא אבל כשהמנדה ידוע והוא חשוב כל אדם מתירא מלשקול עצמו כנגדו שאם ישוה לו בחכמה שמא אינו שוה לו ביראת חטא או בגדולה ולא במנין שנים ועל כל אלה צריך לדקדק האחר להתיר מה שאסר חבירו לפיכך נתיראו אותן הנשיאים שבאותו הדור להתיר נדויו של רב יהודה ושל השפחה. ירושלמי הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי: צריכי ליה רבנן. ואע"ג דאמרי' לעיל מנודה שונה לאחרים אין תלמיד חכם הולך ויושב לפניו: אי מיבעי למישרי ליה. אם יכולין אנו להתיר נדויו של ר' יהודה: טרקיה אאמתיה. נשכו למנודה באמתו: דעבד כר' אלעאי. דאמר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו לפיכך קבלוהו במערתא דדייני דעבד כר' אלעאי דאמר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים: נדוי אתי נתחייבתי לך. היה לך לתבעני בדין: אפי' מעצמו. שאם לא עצמו

הכבד ושב בביתך. פי' חוס על כבודך ושב בביתך. וי"מ לשון כבידות תאמר שראשך כבד עליך: מנדין אותו. בפירוש ואין נושאין פניו: דלא שמתי ליה. לפי שהשמתא חמורה מאד: מימנו. היו נמנין ונסמכין ומתקבלין אגגידא להלקות לתלמיד שסרח ולא לשמתו לפי שהיא חמורה כדמפרש: **שדי** שמתא אגנובתיה. פי' אזנבו שתחול בו השמתא ותכיר מקום הלקותא: מסאני. תרגום מנעלים: מאי שפורי. מ"ט משמתינן בשופר שנפרעין לשון שופר נוטה ללשון פרעות: מאי תברי. למה אנו עושים שברים לשמתא ולא תקיעות: תברי. ששובר בתים רמים נר מצוה

ומפילן לארץ דתניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני. כתב הרמב"ם ז"ל על כ"ד דברים מנדין את האדם בין איש ובין אשה ואלו הן א' המבזה את החכם ואף כשמת. ב' המבזה שליח ב"ד. ג' הקורא לחבירו עבד. ד' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צ"ל בדברי תורה. ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא. ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן. ז' מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר הנזק. ח' המוכר קרקע שלו לעכו"ם מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העכו"ם לישראל חברו בעל המצר. ט' המעיד על ישראל בערכאות של עכו"ם והוציאו ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל מנדין אותו עד שישלם. י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן. י"א המחלל יו"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג. י"ב העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות. י"ג המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. י"ד המביא את הרבים לחלול השם. ט"ו המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. ט"ז המחשב שנים וקובע חדשים בחו"ל. י"ז המכשיל את העור כגון מכה בנו הגדול. י"ח המעכב את חבירו מלעשות מצוה. י"ט טבח שילאה טרפה מתחת ידו. כ' טבח שלא הראה סכינו לת"ח. כ"א המקשה עצמו לדעת. כ"ב מי שגרש את אשתו ויש בינו לבינה שותפות או משא ומתן המביא אותן להזקק זה עם זה כשיבואו שניהם לב"ד מנדין אותן. כ"ג חכם ששמועתו רעה. כ"ד המנדה מי שאינו חייב נידוי עכ"ל: והראב"ד מנא עוד שלשה חכם שהורה להתיר לינשא לכתחלה במים שאין להם סוף וכן מי שעבר על נדרו ב"ד שנזקק להתירו מנדין אותו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר וכן העושה מלאכה בעוד שיש מת בעיר קודם שנקבר וליכא חבורתא במתא והא דאמרינן שהמנדה מי שאינו חייב נדוי הוא בר נדוי יש אומרים דוקא כשהיה ת"ח אותו שאינו חייב נדוי אבל אם הוא עם הארץ והמנדה ת"ח אע"פ שנדהו או אפי' שביזה אותו אינו חייב נדוי הת"ח ומההיא דר"ל ליכא להביא ראיה דשמא נדה ת"ח גדול ממנו תדע שהרי הצריכוהו ללכת לפני נשיא ואם לא היו מסופקים באדם גדול למה ילך לפני נשיא יתיר אותו הפחות

תורה אור

°מאי דכתיב °יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה בתפלה ובקש עליהם רחמים לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא וכו' גרסינן בנדרים בפ"ק* אמר רבי אילא נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו: א"ר *חנא אמר רב °השומע א הזכרה מפי חברו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא בעצמו יהא בנדוי שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצוי ועניות כמיתה שנא' °כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך דתניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני אמר רב ייבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא שמעה להההיא איתתא דאפקה שם שמים מפומה לבטלה שמתה ושרא לה לאלתר באנפהא שמע מינה תלת ש"מ השומע הזכרה מפי חברו צריך לנדותו וש"מ נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום: אמר רב גידל אמר רב תלמיד חכם ב מנדה לעצמו ומפר לעצמו פשיטא מהו דתימא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין קא משמע לן א"ר יוסף נדוהו ג בחלומו צריך עשרה בני אדם להתירו והוא *דתנו (א) הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתנו הלכתא אפי' מתנו ולא תנו ואי ליכא ליזיל ולותיב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה עד דמיקלען ליה עשרה דתנו הלכתא אמר ליה רב אשי לרבינא ידע מאן שמתיה מהו דלישרי ליה אמר ליה לשמותיה שויה שליח למישרי לא שויה שליח אמר ליה רב אחא לרב אשי שמתיה ושארי ליה בחלמיה מאי אמר ליה *(רב אחא בריה) כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים: *אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומרים לו °הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חלול השם ופליגא דרשב"ל דאמר רשב"ל תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שנאמר °וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה אמר ר"פ תיתי לי דלא שמתי צורבא מרבנן מעולם אלא כי מחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא (א) דבמערבא ממנו אנגדא דצורבא דרבנולא ממנו אשמתא מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה אמר רשב"ל כשם שנכנסת ברמ"ח איברים כך כשיוצאת יוצאת מרמ"ח איברים כשהיא נכנסת דכתיב °והיתה העיר חרם חרם בגימט' רמ"ח וכשהיא יוצאת דכתיב °ברגז רחם תזכור רחם בגימטריא כך הוא א"ר יוסף שדי שמתא אגנובתיה דכלבא ואיהי דידה עבדא ההוא כלבא דהוה קא אכיל מסאניה דרבנן ולא ידעי מאן הוא קא משמתי ליה איתליא נורא בגנובתיה ואכלתיה: *מאי שפורי שנפרעין ממנו °מאי תברי אמר רב יצחק בריה דרב [יהודה] תברי (ב) בתי תניא רבי שמעון בן גמליאל אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני: והנזיר והמצורע תניא כל

רש"י

מאי דכתיב יחי ראובן וגו' וזאת ליהודה. מה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה אלא שהיו עצמות כל השבטים כולם קיימים ושל יהודה מגולגלין עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר וזה שאמר יוסף לאחיו והעליתם את עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם: על איבריה לשפא. נכנסו עצמותיו למקום חבורם ששפו משם כמו דשף מדוכתיה: נדוהו בפניו. א"כ חמור הוא הנדוי ומאוד היה לו עזות פני' כששמע שנדוהו ולא הטה אזנו: אין מתירין לו אלא בפניו. פירוש כדי לביישו יותר משלא בפניו: ואם נדוהו שלא בפניו. לא הוי כל כך חמור מתירין לו בין בפניו כו'. פ"א נדוהו בפניו אין מתירין אותו אלא בפניו שכשם שביישוהו בפניו יכבדוהו בפניו ועל כבוד המנודים קפיד מיהו אם התירו לו שלא בפניו מותר: *בין בפניו בין שלא בפניו. דקא משמע לן שאין לו בושת כזה: השומע הזכרת. השם לבטלה וקא עבר על ה' אלהיך תירא כדמפקינן ברים תמורה ואגב שיפא תנא ליה לרישא דהא פשיטא דכל עובר על דת (ג) בר נדוי הוא כדאמרי' בפרק קמא דקדושין חזייה להוא גברא דזרע חיטי ביני גופני אמר ליה ליתי מר לשמתיה וטובא איכא בתלמוד: עניות מצויה. דכתיב (שמות כ) בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך וברכה עושר מדכתיב וברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה ומדהזכרת מצוה מעשרת עבירה מזלזלת: כי מתו. ועדיין חיים הם שהרי הם [שהותירו] מן הממון אלא שירדו מנכסיהם: דתניא. עוד ראיה כו' או מיתה כו' או עוני בכמה מקומות בתלמוד נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות וכל מקום שנתנו עיניהם לרעה מיד נשרף הרי מיתה והרי עוני: [ש"מ] השומע הזכרה כו'. מדשמתה ושמע מינה נידוהו בפניו כו' מדתני דשמתה באפה שהיתה בפניו וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום וכי היכי דהפרה היינו מיד ה"נ בנידוי שרינן ליה לאלתר והא דקאמר התם דצריך להמתין שבעה ימים היינו *בשאר איסורין אבל באפקירותא שרי לאלתר והפרה לאו דוקא דחכם בלשון התרה בעי דחכם דאמר בלשון בעל לא אמר ולא כלום: (ד) מנדין לעצמו. וכיון דאינו אלא לכפרה משמית לנפשיה כדי ליסתתופי בצער דצורבא מרבנן אי נמי שעל ידי כן יזכור להתירו מיד: אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. כדכתיב לא יחל הוא דאין מיחל אבל אחרים מוחלין לו: נדוהו בחלומו צריך עשרה בני אדם להתירו. פירוש משום דחמור הנדוי כל כך שיש לו לירא שבשליחות המקום נתנדה: והוא *דתנו. שאותן עשרה בני אדם בקיאים הן וחשובים כל כך שיודעים ללמד לאחרים אבל (ה) מתנו כלומר שיודעים ללמוד לעצמן ולא ללמד לאחרים לא מצו להתירו וה"ג ואי ליכא דמתנו כלומר שלא יוכל למצוא בי עשרה דמתנו כו' אפילו תנו ולא מתנו: פ"א ה"ג והוא דתנו הלכתא גמרא אבל מתנו משנה ולא תנו לא מצאם: ואי ליכא. שלא יוכל למצוא בי עשרה מאי תקנתיה: ליזיל על פרשת דרכים. כלומר על הדרך שבני אדם עוברים ושבים בה דרך שם ויהיב שלמא לבי עשרה ומסתמא יחזירו לו שלום וכי מקלעי ליה לבי עשרה שיחזירו לו שלום בהכי הוי נדויו ניתר: דגמירי הלכתא. פירוש דמתנו לאחרים ואית דמפרשי עד דמקלעי ליה בי עשרה וילכם להתארח אצלו ויתירו וראשון נראה עיקר: ידע מאן שמתיה. כלומר אותו בן אדם שנדוהו בחלומו אם ידע מאן שמתיה מהו שילך אצלו ויתיר לו נדויו הוא עצמו כדרך שאר נדויין שהמנדה מתיר כדאמרי' זיל לגביה דלישרי לך: אמר ליה לשמותיה. שוויהו מן השמים שליח ולא יוכל להתירו וצריך הוא למטרח ולמיזל בי עשרה:

שמתינהו ושרי ליה בחלמיה מאי. אותו שנדוהו התירו לו מי הוי ניתר בהכי ולא יצטרך למיזל בי עשרה או לא: אמר ליה כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כו'. כדכתיב בירמיה אשר אתו חלום יספר חלום אשר אתו דברי יספר דברי אמת כי מה לתבן את הבר שמא ההתרה היתה אותן הדברים בטלים וצריך למטרח עוד לבי עשרה למישרי ליה: הכבד. בלשון הזה אומרין לו עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך בלשון כבוד אמרינן לו לשון אחרינא שכבד התכבד כבודך שתשב בביתך: כסהו. ולא תבזהו בפרהסיא: כלילה. שחשיכה ואין אדם יכול לראותו: ממנו אנגידא. מתמנין להלקות: שם מיתה. שממיתו: שמה. שממה: גנובתא דכלבא. זנב הכלב: מאי תברי. אמאי תקעינן בשמתא כעין שלשה שברים: תברי בתי רמי. שמתא משפיל בתים רמים. נשון

שלטי הגבורים

א כתב בס"ס נדרים מזיד אבל בשוגג שאינו יודע שהוא אסור אין לנדותו ומיי' כתב אם הוא שוגג אין לנדותו אלא מזהירו שלא לשנות בכך:

ב וכתב מיי' אפי' נדם על דעת פלוני אפי' על דבר שחייב עליו נדוי ואם שים שנדוי דרך שבועה אפי' ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו וכ"כ הרא"ש אלא יתירו לו עשרה כמו נדוהו בחלום אבל לא בעינן דתנו הלכה כדהתם דשאני התם דחמיר טפי שנדוהו מן השמים:

ג כתב מיי' צריך עשרה בני אדם ששונין הלכות לא מצא עורת עליהם עד שרכה לא מצא מתירין לו [אפי' עשרה ששונין משנה לא מצא מתירין לו] עשרה שיודעים לקרות בתורה ואפי' עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפי' שלשה ומלשון הרא"ש יראה שאין לו התרה אלא ע"י עשרה דמתנו או תנו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל קצת טעות סופר דמתנו חשיבי טפי וכן פי' בהלכות בפ' בני העיר פי' דתני ד' מי ששונה ארבע סדרי משנה ופי' דמתני מי שגמר תלמוד ארבע סדרי וכן כגירסא גם כאן בחיבור רבינו אשר ז"ל:

הגהות חו"י

(א) כ"ב עי' ברי"ף פסחים פרק מקום שנהגו סי' תשסג: (ב) נ"ל בתי רמי: (ג) כ"כ אפי' רק איסור מדרבנן ועי' ש"ך י"ד סי' של"ד ס"ק עב: (ד) נ"ל מנדה ועי' בגמ': (ה) נ"ל תנו ועי' בר"ן ידרים גירסא משובשת:

בגמ' וברא"ש ליתא

שיטת ריב"ב

היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון. לפי שלא הופר נדויו: אין בין נדוי להפרה כלום. דמכי הדר ביה לאלתר שרינן ליה: ידע מאן שמתא. אם הוא מכיר פלוני של המנדה מהו שיפר הוא שלית נדויו אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים וצריך הפרה: מאי שיפורי. מאי טעמא משמתינן בשופרות: מאי תברי. מאי טעמא תקעינן בשופרות לשמתא דבעינן שלשה שברים: תברי בתי. שובר בתים ומשליכין לארץ:

פיסקא והנזיר והמצורע:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלא :
ב מיי' פ"ו מהלכות אבל סמג עשין ב [טור א"ח סי' תקלא] טור י"ד סי' שפח שפט של :
ג מיי' [פ"ז מהלכות יו"ט] ופ"ה מהלכות אבל סמג שם [טור א"ח סי' תקלב] טור י"ד סי' של :
ד מיי' פ"ז מהל' יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלא ותקלב :

הפחות שבהם : כל אלו שאמרו . פירוש כל אלו שאמרו במשנתנו הבא ממדינת הים וחביריו : כשלא היה להם פנאי . כלומר שבאו כל כך סמוך לערב שלא היה להם פנאי לגלח : מותרין . אע"פ שעבירה היא בידם מוטב שיגלחו במועד ואל ישהו קרבנותיהן עד לאחר המועד דנזיר ומצורע אינן רשאין להביא קרבן עד לאחר גלוח הלכך לא קנסינן להו כי היכי דלא לישהו קרבנותיהן : מותר לגלח ברגל . משום שאם לא היה שבת היה מותר לגלח בשביעי דקי"ל כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן כאילו הוא יום שמיני ונהג

כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד כשלא היה להם פנאי אבל אם היה להם פנאי לגלח ולא גלחו אסורין והנזיר והמצורע אף על פי שהיה להן פנאי לגלח ולא גלחו מותרין שלא ישהו קרבנותיהם . ואבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל דכיון דשביעי שלו בשבת אונס הוא לפיכך מותר לגלח ברגל דקי"ל כאבא שאול דאמר א מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן כדבעינן למימר קמן : ת"ר כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן והני מילי כשתכפוהו אבליו אבל לא תכפוהו אבליו אסור ושאר כל אדם שתכפוהו אבליו הכביד שערו מיקל בתער ולא במספרים ומכבס כסותו במים ולא בנתר ולא בחול ורוחץ כל גופו בצונן אבל לא בחמין כדגרסי' בתעני' אמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי ברבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה ואוקימנא שתכפוהו אבליו : ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אמרו אסור ליטול צפרניו במועד דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר וכשם שאמרו אסור לגלח ב בימי אבלו כך אמרו אסור ליטול צפרניו בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר אמר עולא הלכתא כר' יהודה באבל והלכתא כר' יוסי במועד ושמואל אמר הלכתא כרבי יוסי בזה ובזה דאמר שמואל הלכתא כדברי המיקל באבל וקי"ל כשמואל ול"ש צפרניו דיד ול"ש צפרניו דרגל כולהו שרו מיהו ה"מ בשיניו אבל בגנוסטרי אסור דאמר ר' חייא בר אשי (א"ר אשי) א"ר ובגנוסטרי אסור וחזינן למקצת ג רבוותא דאמרי דוקא בתוך שלשים אבל בתוך שבעה אסור ואנן לא ס"ל הכי אלא אפי' בתוך שבעה שרי וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטרי מותר ואיכא מאן דאמר דבמועד נמי בגנוסטרי אסור ומייתי ראיה מיהא דאמר *)רב שימי בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בבי כנישתא בחולו דמועדא ושקלינהו לטופריה ד בשיניה וקאמר מדשקלינהו בשיניה ש"מ דבגנוסטרי אסור ואנן לא סבירא לן הכי דאי ס"ד דבגנוסטרי אסור אדאמר ש"מ תלת הוה למימר ש"מ ארבע ונמני ליה בהדייהו ומדלא אמר הכי ש"מ דבגנוסטרי מותר והאי דשקלינהו בשיניה משום דהוה בבי כנישתא דליכא גנוסטרי ולהכי לא חשיב לה בהדייהו ולהכי אצטריך למימר דהוה קאי בבי כנישתא משום דלא תגמר מיניה דבגנוסטרי אסור הלכך לא גמרינן מיניה אלא הנהו תלת בלחוד דגמרי רבנן ותו לא מידי : ומותר לגלח שפה ה בחולו של מועד ת"ר ג' דברים נאמרו בצפרנים קוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע וטעמא מאי שמא תעבור עליהם אשה עוברה ותפיל ודוקא היכא דנפלי אבל אי כניס להו לבתר דנפול ושדי להו אבראי לית לן בה דכיון דאישתנו אישתנו :

*) בגמ' הגי רב שמן

רש"י

לשון אחר תברי בתי שובר בתים רמי ומשליכן לארץ : כל אלו . הבא ממדינת הים : שהיה להן פנאי . מותרין לגלח אע"פ שעבירה היא בידם מוטב שיגלחו במועד ולא ישהו קרבנותיהם עד לאחר הרגל דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנותיהן עד לאחר גילוח כדכתיבי קראי והלכך לא קנסינן להו כי היכי דליעבדו מקמי רגל דזימנין כי לא עבדי קודם הרגל אי אסרינן ליה במועד נמצא שמשהין קרבנותיהן ואינן קריבין ביום ח' בזמנו : כשתכפוהו אבליו . שבאו עליו רוב אבלות זה אחר זה ותכפוהו שבא ממדינת הים ותכפוהו אבליו הלכך מותר לגלח בימי אבלו : בתער מיקל שערו ולא במספרים כו' . והכא דאיכא תרוייהו בא ממדינת הים ותכפוהו אבליו מיקל אפי' במספרים ומכבס כסותו אף בנתר ובחול : הלכה כר' יהודה באבל . דאסור ליטול צפרניו דלייפות הוא : אמר שמואל הלכה כדברי המיקל . רבי יוסי : בגנוסטרי . מספרים אסור ליטול צפרניו במועד אלא בידיו או בשיניו : כיון דאשתנו . שנדנדו ממקומן למקום אחר אישתנו דשוב אין מזיקין

נר מצוה יום אחד חוץ משבעה שהוא מגזירת ל' שדין האבל בהן ליאסר בגיהוץ ותספורת ואתי רגל ומבטל אותה גזירה של ל' יום וכיון שהוא שבת אין לו פנאי ומש"ה מותר לגלח ברגל דהא לא מצי לגלח ערב שבת דעשי לאבלו הוא ובימי אבלו פשיטא דאסור ומיהו אם חל שביעי שלו ערב הרגל ולא היה שבת הואיל שהיה לו לגלח בו ביום ולא גלח אסור לגלח במועד שהרי היה לו פנאי : כל אלו שאמרו וכו' . פירוש כל אלו שאמרו יולא מבית האסורים ושאר דתנינן במתני' : בימי אבלן . אם בא ממדינת הים ומצא אבלות בתוך ביתו מותר לגלח בתוך ימי אבלו : כשתכפוהו אבליו · אבלות אחר אבלות תוך ל' יום דכיון שעמד בבית האסורים ועוד תכפוהו אבליו שיש ימים רבים שלא גילח ולא גיהץ בהא הוא דמתיר אבל אם לא תכפוהו אבליו אלא שמצא אבלות כשילא מבית האסורים אסור לגלח כל שלשים יום : ושאר כל אדם . כלומר מי שלא בא ממדינת הים ולא בכל הני דמתני' אלא שמת לו מת ותוך ל' יום מת לו מת אחר היינו שתכפוהו אבליו כיון שלא עמד כל כך זמן בלא גלוח לא שרינן ליה לגלח במספרים מפני שנראה לעינים אלא בתער מותר שעוקרין השער המכוסה להקל מעליו בלבד : ולא בנתר . שלא התירו לו לכבס כי אם במים בלבד ולא גיהוץ במים ואפר ולא בנתר ובורית אבל הני דמתניתין שתכפוהו אבליו מותר בתוך ימי אבלו לגלח במספרים ולגהץ כסותו : וכתב הריא"ף ז"ל ורוחץ כל גופו בצונן אבל לא בחמין כדגרסינן בתענית (דף יג.) אמר רבי אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה ומתו (כל) בניו של רבי יוסי ברבי חנינא ורחץ בצונן כל ז' ואוקימנא בשתכפוהו אבליו ע"כ לשונו משמע דבלא תכפוהו אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן כל ז' (א) וכתבו ז"ל דאפילו הני דמתניתין שתכפוהו אבליו אע"ג דשרינן להו לגלח ולגהץ כי אורחא אבל רחילה בחמין לא שרינן להו

כיון דאפשר בצונן : ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח וכו' . פי' בזה ובזה (הלכך) [הלכה] מותר ליטול לפרניו במועד וכן אבל מותר ליטול לפרניו תוך ז' וכן משמע ממעשה דפינחס אחוה דשמואל (מכילתין יח.) שמת לו מת עאל שמואל לגביה חזא דכפיסן טופריה טובא אמר ליה אמאי לא שקלת להו אמר ליה אילו בדידיה הוה מי הוה מזלזל כולי האי הוה כשגגה היוצא מלפני השליט ומת לו מת לשמואל עאל פנחס אחוה לגביה שקלינהו שמואל לטופריה וחבטינהו באפיה אמר ליה לית לך ברית כרותה לשפתים דכתיב ונשתחוה ונשובה אליכם ואסתייעא מילתא והדור ואתו תרוייהו ומסתמא תוך שבעה הוה משמע דמותר האבל למשקל טופריה : לא שנא דיד . משום דמאיסי : ולא שנא דרגל. אע"פ דתענוג בעלמא הוא : ובגנוסטרי · מספרים : ודוקא באבל אסור במספרים . דאילו במועד שרי במספרים כדאמר [שם] מר זוטרא [מתני'] זוג בא מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו לפרנים במועד והתיר להם ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם ומה שפה במספרים אף לפרנים נמי : ותפיל. משום מיאוס וי"א משום כשפים : כיון דאשתנו אשתנו . שאין מזיקות אלא במקום נפילתן : ודעת הרי"ף והראב"ד והרמב"ן ז"ל להתיר לפרנים

שיטת ריב"ב

גמ' שלא ישהו קרבנותיהם . שאין הנזיר והמצורע מביאין קרבנותיהם עד לאחר גלות ומוטב שיגלחו במועד ולא ישהו קרבנותיהם עד לאחר הרגל קי"ל כאבא שאול דאמר הקובר את מתו שבעת ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שלשים דמקצת יום ז' ככלו ויום ז' חשבינן תליו להשלמת שבעה ותליו להתחלת ל' ואתי רגל ומבטל גזירת ל' וכיון שכן אבל שחל ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח בחוה"מ דכיון דאילו יום ז' חול הוה היה מותר לגלח עכשיו שהוא שבת אנוס הוא והוה ליה כשאר האנוסין דמתני' שמותרין לגלח במועד והאי דלא חשיב ליה תנא דמתני' בהדי הנך שמותרין לגלח במועד משום דלא ס"ל לתנא דמתני' כאבא שאול ואבל שחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל אפי' רבנן מודו שמותר לגלח בערב שבת : ירושלמי היאך אפשר להיות שמיני בשבת תפתר כגון שבאת שמועה לו בשבת אי נמי כגון שחפרו לו קבר ע"ש עם חשכה ובאו נכרים וסתמו גולל בשבת אי נמי שנתייאשו מלקברו בשבת . כתב הרב ר' משה ז"ל בספר הזמנים אבל שחל ז' שלו ביו"ט מגלח במועד וקשיא לן אפשר לומר כן א"כ מצינו שהקובר את מתו ז' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירה ל' ואפי' אבא שאול לא אמר אלא ז' ועוד הא שקלינן וטרינן בגמ' ולא מצינו אבל שיהא מותר לגלח במועד אלא אבל שבטלה ממנו גזירת ל' קודם הרגל והיה אנוס שלא היה יכול לגלח בערב הרגל וזהו כשחל ז' שלו בשבת ערב הרגל דקי"ל כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן ואילו היה חול היה מותר לגלח עכשיו שהוא שבת אנוס הוא ולפיכך מותר לגלח במועד וזה אחד מן המקומות המתמיהים הנמצאים בדברי הרב ר' משה ז"ל . אחר שכתבתי זה שמעתי שנשאל דבר זה מלפניו וצוה לתקן ספריו : מותרין לגלח בימי אבלן . שאם בא ממדינת הים או שיצא מבית האסורין ומצא אבל בתוך ביתו אע"פ ששאר אבלים אסורין בתספורת כל ל' מותר הוא לגלח אפי' בתוך ז' והני מילי שתכפוהו אבליו אבל לא תכפוהו אבליו דינו כשאר אבלים דעלמא ושאר כל אדם שתכפוהו אבליו הכביד שערו מיקל בתער אפי' בתוך ז' ומכבס כסותו במים אע"פ ששאר אבלים אסורין כל ז' בתכבוסת אפי' במים לבדן ורוחץ כל גופו בצונן אע"פ ששאר אבלים אסורין לרחוץ כל גופן כל ז' אפי' בצונן : ה"מ בשיניו . אפי' בתוך ז' כדמפרש קמיה : אבל בגנוסטרי . אסור כל ל' יום אפי' לר' יוסי ואיכא מאן דאמר דלאחר ז' אפי' בגנוסטר מותר ולא מיתחזי הכי דנטילת לפרנים בגנוסטר לר' יוסי כנטילת לפרנים בשינים לר' יהודה ונטילת לפרנים בשינים לר' יהודה כל ל' יום אסור דהא בפירוש קאמר שדין נטילת הצפרנים כדין התגלחת כשם שהתגלחת כל ל' אפי' בשינים ומדר' יהודה נשמע לר' שנטילת הצפרנים בגנוסטר כל ל' יום אסור וכ"כ הרב ר' משה ז"ל : וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטר מותר . והרב דודי ז"ל כתב אנן לא סבירא לן הכי ומההוא עובדא דרב שמן בר אבא דקאי קמיה ר' יוחנן בי מדרשא ליכא למיפשט מיניה איסורא משום דהוה קאי בי מדרשא בדוכתא דלא הוה שכיח ביה גנוסטר מיהו סיתרא ודאי ליכא למיפשט מיניה כלל ודברי ר' חייא בר אשי סתם נאמרו ואין לנו להפריש בזה בין אבילות לחולו של מועד : ומותר לגלח שפה בחוה"מ . כך היא נוסחת הגמ' אמר אביטל ספרא משמיה דרב שפה מזוית לזוית הנחה כל שמעכבת אמר רב נחמן בר יצחק ולדידי כל שהוא נמי כשפה המעכבת ליה משום דאכילנא דעתאי . כך היא בגי' בספרים מדוקדקים וכן נמצא בהלכות גדולות וכך הוא פירושה שפה מזוית לזוית זהו כל שלמעלה מפתיחת הפה הנחה זהו מה שהוא מכאן ומכאן חוץ לפה וקרי ליה הנחה מפני שהוא צריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא מה שהוא מעכב עליו שאם היה ארוך הרבה ונכנס לתוך פיו יגלח ממנו מה שמעכב בין מה שאינו מעכב . רב אמי ובשפה נמי כל שמעכב פליג אדרב ואמר שאפי' בשפה נמי אינו יכול לגלח אלא מה שהוא מעכב וקי"ל כר' אמי חדא דהוה בתרא ועוד דרב נחמן בר יצחק קאי כותיה הלכך אפי' שפה נמי אינו יכול לגלח אלא מה שהוא מעכב ואי אניחא דעתיה כל שהוא נמי כשפה המעכבת דמי ליה והרב ר' משה הלך בשיטתו של הרב אלפסי ז"ל : כיון דאישתני . שזזו ממקומן למקום אחר : אשתנו . ושוב אין מזיקין :

המאור הקטן

תנו רבנן כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרניו במועד דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר א"ר חייא בר אשי ובגנוסטרי אסור וכתב הרי"ף ז"ל וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטרא מותר ואנן לא סבירא לן הכי והתוא עובדא דרב שמן בר אבא דקאי קמיה דר' יוחנן בי מדרשא נהי דליכא למיפשט מיניה איסור משום דהוה קאי בי מדרשא בדוכתא דלא הוה שכיח ביה גנוסטרא מיהו איתרא ודאי ליכא למיפשט מיניה כלל ודברי רב חייא בר אשי אמר רב סתם נאמרו ואין לנו להפריש רזה בין אבילות לחולו של מועד :

מלחמת ה'

ועוד ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח כו' עד ואין לנו להפריש בזה כו' : אמר הכותב וכן כן דברי רבינו הגדול ז"ל שכך אמר להם איצטריך למימר דהוה קאי בי מדרשא כי היכי דלא תגמר מיניה דבגנוסטרא אסור וכיון דאיסורא ליכא למיפשט מינה אין ללמוד מאבל שאין למדין קל מחמור להחמיר עליו אלא להקל עליו ואבילות חמירא ממועד שהרי אמר עולא הלכה כר' יהודה באבל והלכה כר' יוסי במועד ודברי ר' חייא על אבל נאמרו בגמ' ואין לנו ללמוד מהן במועד והטעם נותן לפי שלא אסר בגנוסטרא יותר מנטילת סכין ושינים אלא מפני שהוא כמתקשט עצמו וכעקום הוא הלכך במועד שרי אע"פ שבאבל אסור וכן נמי מוכחא מלתא מדאמר רב יהודה אמר רב זוג בא מן חמתן לפני רבי ובקשו ממנו לפרנים והתיר להם ואם בקשו ממנו שפה התיר להם ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם משה גרלה שלפרנים ושפה שוין ושפה במספרים כדרכה מותרת אף לפרנים בגנוסטרי כדרכן מותר ובירושלמי רב אמר שפה כנטילת לפרנים לכל דבר .

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וכן משמע מפירש"י לקמן גבי מקצת היום ככולו דרגל מפסיק באסור ברחיצה עד הערב ופירש"י לערב ירחץ בצונן או ימתין עד חולו של מועד ורוחץ בחמין : דף יח. ע"ש

גמ' וברא"ש ליתא

שלטי הגבורים

א מקצת היום ככולו ל"ש מקצת יום ז' ל"ש מקצת יום שלשים י"א דוקא מקצת יום שצריך לנהוג אבילות קצת היום ומה שנהג בלילה לא חשבי' ככל היום וי"א דה"ה נמי מקצת הלילה חשוב ככל היום . והר"ם מרוטנבורק כתב דגבי ז' כיון שצריך ספירת ז' לא חשבינן מקצת לילה ככל היום אבל בשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום א' אם שמע בלילה חשוב ככל היום ור"ת התיר בשעת הדחק לרחוץ בליל ז' :
ב אבל אסור לגלח אחד שער ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל שער שבו אפי' בית הסתרים לכן כתב הראב"ד אע"פ שבחוה"מ מותר לגלח השער שעל השפה באבל כל ל' יום אסור והרי"ץ גיאות כתב שאסור כל ז' ומותר לאחר ז' וכ"כ בס"ג והרמב"ן כתב שאפי' תוך ז' מותר ליטול כל שער שעל השפה ומהצדדים כל שמעכב האכילה :
ג וכ"כ הרמב"ן וכתב הרי"ץ גיאות דאחר ז' מותר אפי' במספרים וכ"כ בה"ג וכ"פ בסמ"ג אבל מיי' כתב שאין חילוק בין תוך ז' בין לאחר ז' שלעולם אינו מותר אלא ידי שינוי :
לשון ריא"ז
וכשם שאסור לגלח כך אסור ליטול לפרנים בימי אבלו בכלי אבל בידיו ושיניו מותר בין של יד בין של רגל לכן מותר לגלח שפה המעכבת בימי אבל ובה"ג אומר שלא התירו אלא בתוך ל' אבל בתוך ז' אסור וכן נטילת לפרנים שנאסרה בכלי בתוך ז' נאסר אבל בתוך ל' נטילת לפרנים בכלי בגילוח שפה המעכבת :
ד ופירש ס"ל יהודה דוקא בסכין אבל לא במספרים ולזה הסכים הרא"ש :
לשון ריא"ז
מותר כל אדם ליטול לפרניו במועד בין של ידים בין של רגלים ומז"ה אומר שאינו מותר אלא בשיניו או בידיו אבל בכלי אסור ול"נ שאפי' בכלי מותר ליטלן במועד וכך היא שיטת ר"י בפסקיו והנוטל לפרניו בשיניו אין בהם משום מיאום :
ה והראב"ד כתב שאפי שעל השפה לא יגלח אא"כ מעכב עליו ולא נהירא להרא"ש :
לשון ריא"ז
שער השפה מותר להעבירו במועד מזוית לזוית והוא שמעכב אכילתו אבל אינה מעכבת אסור ואם היה איסטנים אע"פ שאינם מעכבת הרי היא אצלו כמעכבת :

מתני' ואלו *מכבסין במועד הבא ממדינת הים ... מבית האסורין ומבית השביה ומנודה שהתירו לו חכמים ומי שנשאל לחכם והותר מטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל העולים מטומאה לטהרה הרי אלו מותרין ושאר כל האדם אסורין : גמ' אמר רבי *יוסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא א חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן כלי ב פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד : מתני' *אלו ג כותבין במועד קדושי נשים וגטין ושוברין דיאתיקי ומתנה ופרוזבלין אגרות שום אגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין °ושטרי בירורין וגזירות ב"ד ואגרות של רשות פירוש אגרות של ג רשות אגרות שאלת שלום וכן פירשו בירושלמי : גמ' אמר שמואל מותר לארס אשה במועד שמא יקדמנו אחר ברחמים תנא דבי שמואל מארסין ואין כונסין ואין עושין סעודות ארוסין *(ונישואין) ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו : מתני' אין ד כותבין שטרי חוב במועד ואם

רש"י

ואיקין : מתני' ומי שנשאל לחכם . שנדר שלא לכבס בגדיו ונשאל לחכם במועד והתיר לו נדרו : ומטפחות ידים . שמנגבים בה את הידים בשעת אכילה : מטפחות ספרים . לשון אחרינא סַפָּרִים מטפחות זו היא כסות שנותן המסתפר על כתיפיו מפני השיער כשזה מגלח ולא לבא ממדינת הים ויוצא מבית השביה צריך לכבס אותם מטפחות [אלא] אע"פ שכבסם קודם המועד שצריך לכבסם תדיר : במטפחות הספג . שמנגבים בה פניו וידיו כל היום או כשיוצאין מבית המרחץ : וכל העולים כו' . מותרים לכבס בגדיהם : גמ' שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו . שאע"פ שהוא מכבסו קודם המועד צריך לכבסו עוד פעם אחרת אבל מי שיש לו שני חלוקין יכול לכבס האחד קודם המועד וללובשו מיד ולחזור ולכבס האחר : כלי פשתן . מיטנפי טפי ולית ביה נמי טירחא כולי האי וכל הנך דאסרינן במתניתין של צמר . מתני' קדושי אשה . כגון הרי את מקודשת לי ומקדשה בשטר דאשה נקנית בשטר והלכך יכול לכתוב כיון שמתיירא שמא יקחנה אחר דהוה ליה דבר האבד וכן כולם משום דבר האבד הן מותרין : גיטין . שרוצה זה לצאת בשיירא ואם אינו כותב עכשיו הוי נמי כפרקמטיא האבד שהרי תשב זאת עגונה : ושוברין . שמא יאמר הלוה הואיל ואין לי שובר לא אפרע לך וילך לדרכו ויפסיד זה : דייתיקי . מתנות שכיב מרע דלא תהא למיקם ולהיות : ומתנה . מתנת בריא דאי לא כתב להן מפסיד המקבל דשמא יחזור בו נותן : ופרוסבלין . שלא תשמט שביעית ויפסיד : פרוזבול . הילל תקנו במסכת גיטין והוא שטר שכותבין בו מוסרני שטרותי לב"ד שכל חוב שיש לי על פלוני שאגבנו כל זמן שארצה דשוב אין שביעית משמטת הלואתו שהרי כאילו גבו ב"ד חובו של זה ולא קרינן ביה לא יגוש ופרוסבול פרוס בולי ובוטי תקנה לעניים ולעשירים : אגרות שום . ששמו ב"ד נכסי לוה ונתנו למלוה : אגרות מזון . שקבל עליו לזון בת אשתו : מיאונין . קטנה שלא הביאה שערות יכולה למאן בבעלה שיכולה לומר אי אפשי בפלוני בעלי ומבטלת קדושין ומותרת בלא גט והוא שהשיאוה אחיה ואמה שאם קבל בה אביה קדושין שוב אינה ממאנת דכתיב את בתי נתתי וגו' : שטרי בירורין . שבירר להם ב"ד זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכותבים כדי שלא יחזרו בהן הדיינין ובעלי דינין : גזירות ב"ד . פסק דין כותבין במועד כיון דהשתא הוא דשכיחי ב"ד ליטנא אחרינא שגוזרין עליו לקבל את הדין : גמ' מותר לארס אשה . בלא סעודה כדאמר אין עושין סעודת אירוסין וליכא הכא משום מערבין שמחה בשמחה דכי אמרינן אין מערבין היינו בז' ימי נשואין כשכונסה : שמא יקדמנו אחר . וישאנה ברחמים שיתפלל ומתבטלת גזירת בת פלוני לפלוני : מתני' אין כותבין שטרי חוב במועד . הואיל ויכול לכתבו לאחר המועד :

[נמוקי יוסף]

לפרכים במועד במספרים מהא דלא אמר (שמואל) שמע מינה ארבע דדוקא בשיני' אבל בגנוסתרי לא אלא ודאי במספרים שרי והא דשקלינהו לטופריה בשיניה משום דהוה בי מדרשא דלא שכיחי גנוסתרי ועוד כתב הריא"ף ז"ל דהא דשרינן באבל ליטול צפרניו בשיניו לא תימא דוקא בתוך שלשים אלא אפילו בתוך שבעה בידיו או בשיניו מותר ומותר לגלח השפה בחולו של מועד ודוקא מה שנכנס לתוך פיו שמעכב עליו ואם אדם אסטניס הוא ואיכא דעתיה אפילו כל שהוא כשפה המעכבת דאמי ליה ומותר לגלחו וי"א דדוקא במועד הוא דמותר אבל באבל לא ואחרים כתבו בשם הראב"ד נר מצוה ז"ל דכל שמעכבת (לאכל) [לאכול] אפילו תוך ז' מותר והכי איתא בירושל' אע"פ שכל שאר שער אפי' של בית הסתרים אסור לו כל ל' בתספורת והאשה מותרת בנטילת שער בית הסתרים לאחר ז' משום ניוול אבל לגלח שער ראשה אסורה כל שלשים עכ"ל : מתני' ואלו מכבסין. פירוש (ואלו) כמו שגזרו בגלוח כדי שלא יכנס אדם מנוול לרגל כך גזרו בתכבוסת אבל התירו לאלו שלא היה להם פנאי: ומנודה. דקי"ל שאסור בתכבוסת כמו האבל בעוד שעומד בנדויו והתירו לו נדויו ברגל נמצא שלא היה לו פנאי קודם הרגל : ומי שנשאל. שנדר שלא לכבס ולא נזדמן לו חכם להתיר לו עד עכשיו במועד : ומטפחות הידים . שמתנגבים בהם בשעת אכילה: ומטפחות ספרים. בגד שנותנין הספרים למסתפר בין כתיפיו מפני השער הנופל וצריך לכבס תמיד אע"פ שכבס אותו קודם המועד ובירושלמי גרים מטפחות ספרים כלומר של ספר תורה דגרסינן עלה מטפחות ספרים אין מכבסין אותם במי רגלים מפני הכבוד ומי רגלים מעבירין הכתם כדאמרינן בנדה (דף סג.) מי רגלים של *) מ' יום אלא דלכבוד התורה אסור כי אם בנתר ובורית : הספג . שמתנגבים בהן כשיוצאים מבית המרחץ : והזבין וכו' וכל הטולים מטומאתן . כגון מצורע וטמא מת שצריכין להחליף בגדיהם או לכבסן לכל אלו מותרים במועד שלא היה אפשר להם לכבס קודם הרגל : ושאר כל אדם . לפי שהיה להם פנאי אסורין כדי שלא יכנסו ברגל מנוולים ומוקמינן בגמ' דוקא בכלים של צמר שאין מתטנפין במהרה והיה להם לכבסן קודם הרגל אבל בכלי פשתן שנוחין להטנף אפילו בשאר בני אדם מותרין שאין קבע לכיבוסן ותמיד צריך לכבסן : גמ' מי שאין לו אלא חלוק אחד . פירוש שאע"פ שכבס אותה קודם המועד צריך לכבסם עוד אבל מי שיש לו שני חלוקין יכול לכבסם קודם המועד וללבוש אחד ולהניח אחד וכתב הראב"ד ז"ל האי חלוק של צמר הוא דאילו של פשתן הא אמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן אפילו בנתר וכלי פשתן מכבסין כדרכן במועד ולא בעי צניעות אלא אפי' *בנתר מותר לכבסן כשהוא לצורך המועד שהם מתטנפים מהרה וקלים להתכבס ולא אסרינן אלא כלים של צמר שהם קשים לכבסם או של צמר גפן ובהנהו איירי מתני' ולפיכך לא התירו אלא לאלו דמנינן : ירושלמי בעון קומי רבי יוסי בגדים קטנים מה הן אמר לון כמי שאין לו אלא חלוק אחד (התם) ובודאי דבלאמר אצטריך למימר : מתני' קדושי נשים . פירוש כגון הרי את מקודשת לי דהאשה נקנית בשטר והו"ל דבר האבד מפני שאולי יקדים אחר לקדשה וזהו הטעם בכל הנזכרים במשנה : גיטין . שרוצה הבעל ללכת ולא תשאר עגונה : שוברים . אם אבד המלוה שטר החוב והלוה מתיירא לפרעו שמא יתבענו פעם אחרת תקנו חכמים שיכתוב לו המלוה שובר שהוא שטר שכתוב בו שפ"א מסך כך ופלוני ופלוני עדיו וזמנו כך פרוע הוא והרי הוא כחרס הנשבר ואם הלוה לא יפרענו עכשיו שמא ילך לו ולא יפרענו לעולם : דיאתיקי . מתנת שכיב מרע שבדיבור בעלמא סגי ופירושו דא תהא למיקם ולהיות ואם לא יכתבו עדותם וילכו העדים יפסיד המקבל : מתנה . מתנת בריא בקנין ואם לא נכתב עדותם יאמר הנותן לא היה כך : פרוסבולין . תיקן הלל כדי שלא ישמט החוב בשמיטה ויפסידו העשירים ממונם וגם העניים לא ימצאו מי שילוה להם עד שיכתוב המלוה שטר לבית דין מוסרני לכם הדיינים כל חוב שיש לי על פלוני שאגבנו כל זמן שארצה והרי הוא עכשיו כאילו גבו ב"ד חובו וכבר נגוש הוא קודם ולא קרינא ביה לא יגוש את רעהו ולשון פרוסבול פרוס בולי כלומר תקנה לעשירים כדאמרן וכן לבוטי שהם עניים ואם לא יכתבנו עכשיו הוא רוצה לילך ויעבור שביעית ויפסיד חובו : ושום . ששמו ב"ד נכסי הלוה למלוה וקורעין לו שטר חובו כדאמרינן [ב"ב קסט: ע"ש] כל שומא דלא כתיב ביה קרעוא לשטרא דמלוה לאו שומא הוא ואם העדים רוצים ללכת יהיה המלוה קרח מכאן ומכאן : מזון . בעל שקבל עליו לזון בת אשתו ואם העדים הולכים להם ולא כתבו שטר הקנין יכחיש הבעל הקנין : מיאונין . קטנה שאין לה אב והשיאוה אמה ואחיה יכולה למאן בבעלה קודם שתביא שתי שערות ולומר אי אפשי בו והקדושין בטלים ומותרת בלא גט ואם לא יכתבו השטר עכשיו שמא תביא שתי שערות לאחר המועד ושוב אינה יכולה למאן ותשב עמו שאינה חפצה באותו בעל : ברורים . שהבעלי דינים בררו כל אחד ואחד דיין לעצמו ואם לא יכתבו עכשיו שמא ילך לו ויבוטל השלום : וגזירות ב"ד . פסקי הדיינין שאם לא נכתבו עכשיו שמא ישכחו הדבר ולא יפסקו פעם אחרת כן : ואגרות רשות . פתקא דרבנותא שהנשיא נותן רשות לזה לדון וללמד לעם הוראותיהן ונקראין פתקא דרבנותא ושוב אם טעה לא ישלם ואם אין לו שטר ישלם מביתו ובירושלמי פירשו אגרות של שאלת שלום : גמ' מותר לארס . ובלבד שלא יעשה סעודה : ואין עושין סעודות אירוסין . בחוה"מ משום דאין מערבין שמחה בשמחה אבל בלא סעודה ליכא שמחה באירוסין ומיהו דוקא בחוה"מ מותר לארס אבל ביום טוב עצמו אסור לקדש משום קנין ומשום שבות הוא : ברחמים : שאע"פ שנגזר על האדם מן השמים בת פלוני לפלוני אם יוסיף איש אחר שאינו בן זוגה להתפלל לה' אפשר שישמע לו אף כי בסוף תתקיים הגזרה שיגרשנה האיש שיתפלל עליה או ימות במהרה וישאנה אותו שהוא בן זוגה אח"כ : אין כונסין . משום דבנשואין איכא שמחה אף בלא סעודה ואין מערבין שמחה בשמחה (ובגמרא) [ובמשנה] [דף ח:] איתא אבל מחזיר הוא את גרושתו מפני שאינה תחלה לו ואמרינן בירושלמי [פ"א ה"ז] דוקא בגרושה מן הנשואין אבל גרושה מן האירוסין אסור להחזירה שהרי תחלה היא לו והריא"ף ז"ל לא הביאו אפשר דמשמע מלשון מארסין ואין כונסין וכו' : מתני' אין כותבין שטרי חוב במועד . פי' הואיל ויכול לכותבם לאחר

שלטי הגבורים

א בסמ"ג אוסר אא"כ אזורו מוכיח עליו וס"ל פרק סוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו שאין לנו אזור מוכיח עליו וכ"ש מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל והרא"ש הביא מימרא דר' יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' ולא הביא הכוא דאזורו מוכיח עליו ומיי' נמי כ' כרבינו:
ב וכתב הרא"ש ולא נהגו להתיר כבוס כלים קטנים וכלי פשתן ואין להתירן:
לשון ריא"ז
מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד שאע"פ שכבסו לפני המועד צריך לכבסו עוד במועד ובגדים קטנים הרי הן כמי שאין לו אלא חלוק א' כמו שמבואר בתלמוד א"י כבוס זה שאסרנו אינו אלא בשאר בגדים כגון בגדי צמר או בגדי צמר גפן וכיוצא בהן שקשה כבוסן אבל בגדי פשתן מותר לכבסן במועד:
ג כתב הטור ואגרת רשות פי' שאילת שלום שאדם שולח לחבירו ויש אוסרים ומפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה וכ"פ בה"ג אגרות רשות מפרשי' רבנן פסקי דרשותא אבל דיסקי לא והרא"ש כתב כסברא ראשונה :
ד יש מתירין לכתוב ע"י שינוי כגון בעיגול או בעיקום וריב"א היה אוסר כיון דאפי' אות אחת אסור להגיה כ"ש זה שהוא כתב גמור אדרבה כשרוצים ליפות הכתב כגון למסורת עושין כן ואפי' מי שכותב האותיות בהיפך שמצד השנית נראין ובאותו צד שכותב אינן נראין היה אוסר ולא היה מתיר לכתוב אלא אותיות מתוכות והיו"ד שכולה גוף אחד יעשה נקודה אחת ויש שעושים אותה עיגול קטן והרא"ש כתב תשובת שאלה בחול המועד והתיר לסעתיקים דחשיב דבר האבד :

[פ"ל בנתר]

שיטת ריב"ב

מתני' ומי שנשאל לחכם. שנדר שלא יכבס בגדיו ונשאל לחכם במועד והתיר את נדרו: מטפחות הידים . שמקנחין בהן את הידים תמיד : ומטפחות הספרים. שמנית המתגלח על ברכיו לקבל השער הנושר ואית דגרסי ומטפחות הספרים והיא כמטפחת שגוללין בהם את הספרים מפני שממשמשין בהן כל שעה והכי מוכח בירושלמי : והספג . היא האלונתית שמניחין בשעת המרחץ והטעם לכל אלה מפני שהן מתלכלכין בכל שעה וצריכין כבוס תדיר ואפי' הן מכובסין מערב המועד שאין הכבוס אסור במועד לצורך המועד אלא כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין : גמ' מי שאין לו אלא חלוק אחד . אפי' הוא של צמר מותר לכבסו בחוה"מ שאע"פ שכבסו קודם המועד צריך לכבסו עוד פעם אחרת אבל מי שיש לו שני חלוקין יכול לכבס את שניהן קודם המועד וללבוש אחד ולהניח אחד : כלי פשתן . מקבלין זוהמא ואע"פ שכבסן קודם המועד צריך לכבסן במועד : מתני' קדושי נשים . כגון הרי את מקודשת לי דאשה מתקדשת בשטר ויכול לכתוב כגון שהיה מתירא שמא יקחנה אחר וכן כולן משום דהוה דבר האבד מותר : גיטין . שרוצה זה לצאת בשיירה ואם אינו כותב עכשיו הרי הוא דבר האבד שהרי תשב זאת עגונה : ושוברין . שאם לא יכתוב לו שובר ילך ולא יפרענו : דיאתיקי . מתנות שכיב מרע : מתנה . מתנת בריא שאם אינו כותב שמא יחזור בו הנותן או שמא ישכחו העדים את עדותן : ופרוזבולין . שלא תשמט שביעית את חובו ושמא לא ימצא לו לאחר המועד ב"ד מזומן : אגרות שום . ששמו ב"ד נכסי הלוה ונתנו למלוה : אגרות מזון . שקבל עליו לזון את בת אשתו וכל זה שמא לא יזדמן לאחר המועד : שטרי חליצה ומיאונין . שמא תתארס לאחר מיד : שטרי בירורין . שטרי טענתא אי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד והכל כדי שלא יוכלו לכפור בטענותם ולא בבירורם : גזירות ב"ד . פסק דין כיון דהשתא הוא דשכיח ב"ד שגוזרין עליו לקבל את הדין : אגרות של רשות . פי' רבינו שלמה ז"ל צווי השלטון . ובירושלמי מפרש אגרות של שאלת שלום ושמא לא יזדמן לו שליח לאחר המועד לשאול בשלום אוהביו והם צריכין לדעת את שלומו והוא את שלומם . ומר רב צדוק כתב אגרות של רשות האגרות שכותבין ב"ד הגדול למי שממנין אותו דיין בעיר אחרת דלא עדיפי אגרות של שאלת שלום מספר העזרה : גמ' מותר לארס אשה . ובלבד שלא יעשה סעודה וליכא באירוסין משום עירוב שמחה בשמחה שאין שמחה אלא בנשואין ובגמ' סברינן לסיועיה מדתנן אלו כותבין במועד קדושי נשים מאי לאו שטרי קדושין אינן לא שטרי פסיקתא ובדרך גידל שמא יקדמנו אחר ואע"ג דארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שמא יקדמנו אחר ברחמים : מתני' אין כותבין שטרי חוב במועד . במאמינו :

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלד :
ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקלד

ברא"ש איתא אחר

ט"ס ובגמ' ורא"ש ליתא

לאחר המועד: אינו מאמינו. המלוה ללוה ואינו רוצה להלוותו בלא שטר והלוה צריך למעות: או שאין לו מה יאכל. לסופר: הרי זה יכתוב. ויקח מהן שכרו: ספרים תפילין ומזוזות. אע"פ שהיא מלאכת שמים ואפי' כתבן לעצמו ולא מכרם: בספר העזרה. דהוא ס"ת שכה"ג קורא ביוה"כ ואע"פ שהוא לצורך רבים אין מגיהין בו אלא ימתין עד לאחר המועד: וטווה על יריכו. נותן החוט על יריכו ותופס המוך של צמר בידו השמאלית ושוזר על יריכו: אבל לא בידו. בין אצבעותיו ולא בפלך כדרך שעושה בחול: גמ' בטובה. פי' בחנם ולא נר מצוה בשכירות דשכירות חשיב מלאכה

ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד ואין א מגיהין אות אחת אפילו בספר העזרה רבי יהודה אומר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו *וטווה על ירכו תכלת לציציתו: גמ' ת"ר כותב ב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ולאחרים בטובה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וכותב לעצמו ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדי פרנסתו אורי ליה רב לרב חננאל וכן אורי ליה רבה בר בר חנה לרב חננאל כותב ומוכר כדי פרנסתו: אמר רב יהודה אמר שמואל וכן תני ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכתא טווה בין באבן בין בפלך והלכתא כותב ומוכר כדי פרנסתו: תניא בתוספתא דמשקים [פ"ב] כותב אדם חשבונותיו במועד ומחשב אדם יציאותיו במועד ומקבלים קיבולת במועד למוצאי המועד אבל לא ימוד ולא ימנה ולא ישקול כדרך שהוא עושה בחול:

מתני' *הקובר את מתו שלשה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה שמונה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת ל' מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת והרגלים מפסיקין ואינן עולין °ר' אליעזר אומר משחרב ביהמ"ק עצרת כשבת ר"ג אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עצרת כרגלים ויוה"כ ור"ה כשבת: גמ' *ת"ר *קיים כפיית המטה ג' ימים קודם הרגל אינו צריך לכפות אחר הרגל דברי ר"א וחכ"א אפי' יום אחד ואפילו שעה אחת אמר ר"א הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שב"ש אומרים ג' ובה"א אפי' יום אחד אורי ליה ר' יוחנן לרבי חייא בר אבא אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת רבא אמר הלכתא כתנא קמא דידן דאמר הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל ומסקנא אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא הלכתא מאי אמר ליה אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת וכן הלכתא: *אמר רב גזרות בטלו ימים לא בטלו שאם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל ולית הלכתא כרב דקי"ל *כאבא שאול דאמר אם חל שביעי להיות ערב הרגל מגלח בערב הרגל ביום שביעי דקסבר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה למנין שבעה ועולה למנין שמונה שהוא מכלל ל' ואם לא גלח בערב הרגל ביום ז' שלו מותר לגלח אחר הרגל דכשם שמצות יום אחד ושעה אחת מבטלת גזירת ז' כך מצות יום אחד ושעה אחת מבטלת גזרת ג ל' ומודים חכמים לאבא שאול ביום ל' שמקצת היום ככולו אמר רבא הלכתא כאבא שאול ביום שלשים ואין הלכה כמותו ביום ז' ונהרדעי אמרי הלכתא כאבא שאול בזו ובזו דאמר שמואל הלכה כדברי

דף יט.

כדאמרינן לעיל כיון דלאו אגרא שקלי שרשויי בעלמא הוא: מערים וכו'. ר"מ ורבי יהודה אזלי לטעמייהו דסברי דמועד ושבת זמן תפילין הוא ומשום הכי מוכח שכותב לעצמו לכבוד המלוה: לצורך פרנסתו. לאו כדי חייו קאמר אלא אע"פ שיש לו לחם ומים מותר כדי שיעשה הוצאת יו"ט יותר בהרוחה בבשר ויין אבל אם היה עשיר הרבה אינו מתיר לו לכתוב דר' יוסי סבר דשבתות וימים טובים לא נהגו בהו מצות תפילין כדדרשינן והיה לך לאות מי שצריך לאות יצאו שבתות וימים טובים שאין צריכין אות: בין באבן בין בפלך. כלומר בלא שום שינוי כיון שלצורך עצמו הוא שהרי הוא חייב בציצית במועד: כותב אדם תפילין. כדרכו: פרנסתו. להרויח מזונותיו לצורך יו"ט ולהרבות בשר ויין אבל לא לעצמו דלאו זמן תפילין הוא ויש מי שכתב דלגדל פתילות בחולו של מועד נראה שמותר דגדילת פתילות מעשה הדיוט הוא ושרי ע"כ: מתני' ג' ימים וכו'. פירוש דעיקר האבלות הם ג' ימים הראשונים שאסור בהם הנחת תפילין ועשיית מלאכה אפילו אין לו מה יאכל ואינו יוצא מפתח ביתו וכיון שנהג אותם לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ז' שהרגל מפסיק אבלותו ואין לו להתאבל עוד אחר הרגל אבל גזירת ל' דהיינו איסור גיהוץ בגדיו וגילוח שערו חייב לנהוג אותו אחר הרגל שהרי לא היתה התחלתו כלל קודם הרגל ומה יפסיק ובגמ' מוכיח שימי הרגל הם מחשבון הל': ח' ימים וכו'. דכיון שחל עליו גזירת ל' יום אחד קודם הרגל דהיינו יום שמיני שנאסר בגיהוץ ותספורת בטלה ממנה גזירת ל' שהרגל מפסיקן וטעמא דסגי בחד יומא גבי ל' וגבי ז' בעינן ג' משום דדין כל ל' שוה מה שאין כן בז': מפני שאמרו. כלומר וא"ת מה טעם לא אמרו חכמים הקובר מתו קודם שבת בטלה ממנו גזירת שבעה מפני שאמרו שבת עולה כלומר עולה למנין ז' ולמנין ל' משום דלא כתיב ביה שמחה אלא עונג ומקצת אבלות נוהג בשבת כדאמרי' דברים שבצינעא נוהג: ואינה מפסקת. שאפי' קבר מתו חמשה ימים קודם השבת מונה יום אחד אחר השבת להשלים ז' ימי אבלות: והרגלים מפסיקין. גזירת ז' בקובר את מתו [ג"י] קודם הרגל וגזרת ל' בקובר מתו שמונה ימים קודם הרגל: ואין עולין. למנין ז' בקובר את מתו ברגל וצריך לישב ז' לאחר הרגל דהא

רש"י

ואם אין המלוה מאמינו. ואינו רוצה להלוותו בלא שטר והלוה צריך למעות כותבין: או שאין. לסופר מה יאכל הרי זה יכתוב ויטול השכר להתפרנס בו דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי: אפילו בספר עזרה. אפילו בס"ת שבעזרה שכהן גדול קורא בו ביוה"כ כדמפרש במס' יומא דאע"ג דצריך לרבים אין כותבין בו אות אחת: לעצמו. לקיים את המלוה אבל לא למכור או לשכור: וטווה על יריכו כו'. שנותן החוט של תכלת על ירכו ומשפשף בידו והוא נטוה מאליו אבל לא בידיו בין אצבעותיו ולא בפלך כדרך שעושה בחול: תכלת. צבע של חלזון כדאמרינן בפרק התכלת: גמ' עושה בטובה. בחנם ולא לאחרים בשכירות דדרך שכירות אסור דחשיב מלאכה כדאמרינן לעיל גבי אבונגרי כיון דלא אגר קא שקלי שרשויי בעלמא הוא ושרי: כדי פרנסתו. בהרוחה ולא דמי לשאין לו מה יאכל דהתם אפילו ר"מ שרי: באבן. שכן דרך למי שאין לו פלך תולה אבן וקושרה בראש החוט ומגלגל בו את החוט וטווהו: מתני' הקובר את מתו כו'. שמת לו מת קודם הרגל ונהג אבלות ג' ימים קודם הרגל: בטלו הימנו גזירת ז'. שהרגל מפסיק אבלתו כדקתני בסמוך דכיון דנהג ג' ימים לפני הרגל מותר לצאת מפתח ביתו ומותר בעשיית מלאכה ואינו חייב בכפיית המטה דבטל הימנו גזירת ז' וא"צ להתאבל עוד אבל לא גזירת ל': שמונה. הואיל ונכנס יום אחד מימי הגילוח קודם הרגל אתי רגל ומבטל את השאר לגמרי: השבת. שבתוך ימי אבילות עולה לו למנין: ואינה מפסקת. שאינה מבטלת את השאר אלא יושב ומתאבל לאחר השבת: והרגלים מפסיקין. אם נוהג ג' ימים קודם הרגל מפסיק את השאר שאינו מתאבל עוד וכן ח' קודם הרגל מפסיק מבטל גזירת ל': ואינן עולין. ארישא קאי שאם לא נהג קודם הרגל אלא שני ימים או שהתחיל אבילתו ברגל אין הרגלים עולין למנין ז' (א) וצריך ליסב לאחר הרגל ז': משחרב בית המקדש. דאין לעצרת תשלומין ז' לקרבן לית ליה תורת הרגל והרי היא כשבת דאינה מפסקת: גמ' קיים כפיית המטה. כלומר נהג באבילות: מסורא דפרת. שיושבת על נהר פרת: גזירת ל'. כגון גילוח ולגהץ את בגדיו אבל ימי ל' לא בטלו כלומר עדין תלוין ועומדין אם יגלח לכבוד הרגל (ב) יבטלו לגמרי ואם לאו אסור לגלח אחר הרגל עד ל' וכדמפרש: [מגלח בערב הרגל] דכשם שמצות ג' היכא דנהג ג' ימים אבלות קודם הרגל מבטלת גזירת ז' דהתם ליכא למימר גלח ולא גלח דהא אסור ודאי לגלח: כך מצות שבעה שקברו ז' ימים קודם הרגל מבטלת גזירת שלשים בין גלח בין לא גלח: מקצת יום ז' ככולו. אם נהג ממקצתו השלים שבעת ימי אבילות ועולה לו מקצתו להשלמת ז' ומקצתו לתחלת ל' ומותר לגלח דכמאן דנהוג יום אחד דמי ואתי רגל ומבטל ל' אחריני ואידך אפילו לא גלח נמי מבטל רגל: ומודים חכמים לאבא שאול דמקצת היום ככולו. ביום ל' ומותר לגלח בו ביום: הלכתא כאבא שאול. ביום ל' קסבר רבא דאפילו אשלשים פליגי רבנן ולית

דף כ.
דף יט.
דף יט:

לא נהגה גזירת ז' ברגל: ר"א אומר משחרב בהמ"ק. שאין מקריבין קרבן ואין לעצרת תשלומין ז' לקרבן לית ליה תורת רגל והרי הוא כשבת שאינה מפסקת ואינה עולה אלא ליום אחד דקסבר ר"א דטעמא דרגלים מפסיקין שהרי דינן היה לעלות כשבת אלא שאם אתה אומר יעלו למנין ז' הרי הפסיקו הכל דז' ימים ניכהו וכן עצרת בזמן שבהמ"ק קיים שהיו לו תשלומין כל שבעה וכיון שלא היו יכולין לומר עולין אמרו מפסיקין ועשו דין שלשים כדין ז' אבל משחרב בית המקדש שאין לעצרת תשלומין כל ז' ואינה עולה אלא ליום אחד הרי היא כשבת דעולה ואינה מפסקת והוא הדין לר"ה ויוה"כ: רבן גמליאל אומר וכו'. וכל שכן עצרת אפי' בזמן הזה שהרי לר"ה ויוה"כ ליכא תשלומין אפילו בזמן שבהמ"ק קיים: וחכ"א וכו'. הם מכריעין עצרת שהוא כתוב בחשבון ג' רגלים יש לו דין הרגלים שמפסיקין ואין עולין אבל ר"ה ויוה"כ שאינו חייב לעלות בהם לרגל אין בהם אלא דין השבת שעולין ואין מפסיקין והלכה כרבן גמליאל [גיטין לח: וכ"מ] *דכל מקום ששנה רבן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה: גמ' גזירות בטלו וכו'. פירוש דהני דלכבוד הרגל בטלה גזירת ז' ול' ומותר לגלח מכל מקום אם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל עד תשלום כל הל': שכשם שמצות יום אחד ושעה אחת מבטלת ממנו גזרת ז' ואם לא רחץ ברגל מותר לרחוץ אחר הרגל: כך מצות יום אחד ושעה אחת. שאם חל יום

ואע"פ שאין רגל עולה לו למנין ז' למנין ל' עולה כדבעי' למימר קמן: משחרב בהמ"ק. דאין לעצרת תשלומין ז' לקרבן אין לו תורת הרגל והרי הוא כשבת שעולה לו ואינה מפסקת: גמ' קיים כפיית המטה וכו'. כלומר נהג אבילות ג' ימים קודם הרגל אינו צריך לנהוג לאחר הרגל דמנא דמתני' דאמר הקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז': גזירות בטלו. שיכול לגלח ערב הרגל אבל ימי שלשים לא בטלו כלומר עדיין תלויין ועומדין אם גלח לכבוד הרגל בטלו לגמרי ואם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל עד ל' יום: קי"ל כאבא שאול. דלא בעי להפסקת גזירת ל' ח' ימים קודם הרגל אלא בז' ימים סגי לן וטעמיה דאבא שאול משום דקסבר מקצת יום ז' ככולו ויום ז' חשבינן אליו להשלמת ז' ואליו להתחלת ל' ואתי רגל ומבטל גזירת ל' וס"ל נמי כאבא שאול שאפי' לא גלח ערב הרגל מותר לגלח לאחר הרגל: שכשם שמצות יום אחד ושעה אחת מבטלת גזירת ז'. לגמרי שאפי' לא רחץ ברגל מותר לו לרחוץ לאחר הרגל: כך מצות שבעה מבטלת גזירת ל'. שאפי' לא גלח בערב הרגל מותר לו לגלח לאחר הרגל: ביום ל' שמקצת היום ככולו. ומותר לו לאכל לגלח ביום ל': הלכה כאבא שאול ביום ל'. דאפי' ביום ל' פליגי רבנן עליה: ואין הלכה כמותו ביום ז'. שיהא האבל מותר לרחוץ ביום שביעי:

עין משפט

א מיי' פ"י מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שצה שצט:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ז' לאו דוקא אלא לגדין. אם קבר מתו ברגל ז' ואם שני ימים קודם לרגל הרי נהג ב' ימים באבילות ומשלים לאחר הרגל ה' והוי בין הכל שבעה ואפי' ליכא להשלים: (ב) לא כדעתו הדבר תלוי אלא בכבוד הרגל ולעולם ימים לא בטלו אלא כיון שגזירות בטלו וגילח וביטל או לא תיילי ימים הואיל וביטל ביטל:

עיין בר"ן י"כ ע"ב פירושו

נ"מ דהא בכל מקום שלר"ש בן גמליאל אמרו ולא על ר"ג. (כתובות ססים)

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ונראה בעיני שמאחר שהותר לכתוב אדם תפילין ומזוזות לעצמו מותר להגיה לעצמו ספר הצריך לו במועד או ספר הצריך לרבים כמבואר בקונט' הראיות:

ב מדברי רבינו נראה דמשום כדי פרנסתו יכול לכתוב תפילין ולמכור וה"ה שאר ספרים דהא ס"ל לרבינו דאיסור מלאכה בחוה"מ דאורייתא ואין להניח בו תפילין כמו שכתב בהל' תפילין ע"ש וטור א"ח סי' תקמ"ה כתב ואסור לכתוב תפילין בחוה"מ ואפי' להגיה אות אחת בספר אסור ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר אבל לעצמו או לאחרים בחנם או אפי' בשכר כדי שיהיו לו הוצאותיו בריוח לשמחת יו"ט מותר אפי' יש לו מה יאכל שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי והוא הולך לשיטתו דס"ל דמלאכת חוה"מ דרבנן ויש להניח בו תפילין:

לשון ריא"ז

אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד כיו צריכין לו במועד כותב תפילין ומזוזות לעצמו לפי שמניחין תפילין במועד שלא פטר הכתוב אלא שבתות וי"ט בלבד כמו שביאר מז"ה ואם רצה למכור לאחרים שצריכין להן במועד כותב ומוכר להן כדי פרנסתו:

ג והא דרגל מבטל גזירת שלשים דוקא בשאר מתים אבל באביו ואמו אינו תלוי בשלשים אלא אסור לספר עד שיגערו בו חביריו ומיהו כתב בסמ"ג דוקא שפוגע בו הרגל בתוך ל' אבל אם עברו ל' ואח"כ פגע בו הרגל או אפי' חל יום ל' ברגל הרגל מבטלו:

שיטת ריב"ב

ואם אינו מאמינו. עד שיכתוב לו את השטר והלוה אין לו מה יאכל או שמאמינו ואין לו ללבלר מה יאכל: הרי זה יכתב [ויקח מהן שכרו]: לעצמו. לקיים המצוה. ואיכא מאן דבעי למימר מהכא דהולו של מועד זמן תפילין הוא: גמ' הלכה כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו וכותב ומוכר כדי פרנסתו: בין באבן בין בפלך. לאפוקי מדר' יהודה דאמר על ירכו: כותב אדם חשבונותיו וכו'. שמא ישתכחו ממנו לאחר שמועד: מתני' בטלה גזירת שבעה. ומותר בכל אותן דברים הנוהגין בתוך שבעה: גזירת ל'. כגון גיהוץ ותספורת: השבת עולה למנין שבעת ימי אבילות לפי שמצינו מקצת אבילות בשבת כגון דברים שבצנעה: ואינה מפסקת. שאפי' קבר את מתו ה' ימים קודם השבת מונה יום אחד אחר השבת להשלים ז' ימי האבילות: הרגלים מפסיקין. שאם קבר את מתו ג' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז': ואין עולין. שאם קבר את מתו שני ימים קודם הרגל אין רגל עולה לו למנין ז' ומונה ה' ימים לאחר הרגל ואנן הסתא דקי"ל אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז' ואינן עולין שאם קבר את מתו בתוך הרגל כיון שאין גזירת ז' נוהגת כלל ברגל אין רגל עולה לו למנין ז' ומונה ז' לאחר הרגל

יום ז' להיות ערב הרגל מקלת יום ז' ככולו וחשבינן חלי יום ז' להשלמת ז' ימי אבלות וחליו להתחלת ל' ואתי רגל ומבטל גזירת ל' ואם לא גלח בערב הרגל מותר לגלח וכו' דכשם שבטלו גזירות כך בטלו ימים ומותר לגלח : וכתבו בתוס' דמה דאמרינן דמקלת היום ככולו דוקא מקלת יום בעי' ולא מן הלילה (והרמב"ס) [והרמב"ן] ז"ל סובר דאפילו מקלת הלילה נמי ככל היום : **אמר** רב הונא וכו'. פירוש הכל מודים כשחל ג' וכו' אפילו תנא דמתני' דבעי ג' ימים קודם הרגל לבטל ממנו גזירת ז' ואפילו למ"ד מקלת היום ככולו אעפ"כ אסור ברחילה עד הערב ולא אמרינן בהא מקלת היום ככולו דכל גזירת ז' עליו עד שנכנס יו"ט ופרש"י ז"ל ולערב רוחץ בלונן או ימתין עד חוש"מ ורוחץ בחמין וי"א דהא דנקט רחילה לאו דוקא אלא הוא הדין לשאר דיני אבלות וחדא מינייהו נקט וכתב הראב"ד ז"ל דרחילה אסורה עד הערב משום דאיפשר ליה לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת שהרי אסור לגלח ולכבס משתחשך ואע"פ שמותר לכבס ערב הרגל מכל מקום אסור ללובשן מה שיכבס עד שתחשך דה"ל כרחילה והכי אמרינן לקמן [דף כז.] בזקיפת המטה שזוקפה ע"ש ואינו יושב עליה עד שתחשך :

וכתב הרי"ף ז"ל שמי שמת לו מת ביו"ט שני נוהג בו אבלות וכו' והמפרשים נסתפקו אם מתירין לו לקרוע כי היכי דמותר בשאר ענייני אבלות דכחול שויוה רבנן לגבי מת וקורע או דילמא כיון דספק יו"ט הוא והקורע ביו"ט לוקה דמתקן גמור הוא ואסור : מפני שאמרו שבת עולה. יש אבלות של פרהסיא קא מיבעי ליה כגון נעילת הסנדל וכיוצא בו : אמר ליה אין אבילות וכו' ואעפ"כ עולה לחשבון. כדקתני במתני' כיון דאבלות שבצנעה נוהג ועוד משום דאין שבעה בלא שבת ואם אינה עולה אין לך אבלות ז' וקי"ל דאבלות ז' כדאי' לעיל:

פריעת הראש. פירוש להסיר עטיפת האבילות בשבת: חזרת קרע. כדי שלא תראה הקריעה לפניו בשבת : זקיפת המטה. שכפה מטתו מחמת אבלו וחייב לזקפה כתקנה בשבת ואלו הג' הם חובה דאינם דברים שבצנעה : רחיצת. ידים ורגלים בחמין כגון שהוחמו מע"ש דחמין שהוחמו בשבת אסור לרחוץ בהם : רשות. דברים שבצנעה הם : לא שנו שפריעת הראש חובה. זו גרסת הרי"ף ז"ל משמע דמנעלים ברגליו מוכיחים דלאו משום אבלות הוא ואינו נוטל עיטוף הראש אבל חזרת קרע לעולם חובה הוא וכן חייב לזקוף מטתו אבל תשמיש המטה ורחילה וסיכה הן דברים של צנעה ומותר לנהוג אותם בשבת *) ורמב"ן ז"ל כתב שנעילת הסנדל בשבת חובה ולפי דב...

תורה אור

המיקל באבל וכן הלכתא אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד א הערב והוא הדין אפי' יום ששי מאי טעמא דאכתי לא שלים אבלות דיליה אלא רגל הוא דמפסיק ליה אבילות הלכך אין מותר לרחוץ עד דחייל רגל וקי"ל כוותיה: והלכת' *למעשה הקובר את מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא לאחר הרגל ונקיט ז' ימי אבלות מיו"ט האחרון ואע"ג דלא נהיג ביה אבילות עולה למנין שבעה ולא נקיט לבתר הרגל אלא ששה ב ימים בלבד ומאן דשכיב ליה שכבא ביו"ט שני שהוא יו"ט האחרון או ביו"ט שני דעצרת נוהג בו אבלות דהוא יום מיתה ויום קבורה והכי אסכימו באבלות דיום ראשון ג דאורייתא הוא דכתיב °ואכלתי חטאת היום (ויקרא) וכתיב °ואחריתה כיום מר (עמוס ח) ויו"ט אחרון מדרבנן הוא וכיון דאבלות דיום ראשון מדאורייתא ויום טוב אחרון מדרבנן אתי עשה דיחיד דאורייתא ודחי עשה דרבנן. הקובר את מתו ברגל אע"פ שאין רגל עולה לו למנין שבעה עולה לו למנין שלשים דכי תנן והרגלים מפסיקין ואינן עולים למנין שבעה הוא דאינן עולין דמצות שבעה אינה נוהגת ברגל אבל למנין ל' הואיל ומצות ל' נוהגת ברגל דהא אינו מגלח ברגל וכן הלכתא : מפני א שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת: *בעא מיניה *) ר' יוחנן משמואל יש אבלות בשבת או אין אבלות בשבת אמר ליה אין אבלות בשבת תניא ב כל שבעה קרעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע ובשבת קרעו לאחוריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע ודוקא על אביו ועל אמו אבל על שאר קרובים אפי' תוך שבעה מחליף ואינו קורע שכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע ואותם קרעים אינן מתאחין אמר רב משרשיא בר תחליפא אמר רב כהנא אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות פח"ז °ג פריעת הראש חזרת הקרע זקיפת המטה חובה נת"ר נעילת הסנדל תשמיש המטה רחיצה בחמין רשות אמר רבי יעקב אמר ר' יוחנן לא שנו פריעת הראש חובה אלא שאין לו מנעלים ברגליו אבל יש לו מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחין עליו והויא פריעת הראש רשות ומסקנא דברים שבצנעה כגון כסוי הראש ורחיצה בחמין ותשה"מ וכיוצא בהן נוהג בהן בצנעה דאמר אביי אשכחיה לרב יוסף דפריש ליה סודרא ארישיה וקא אזיל ואתי בביתיה אמר ליה לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן ד דברים שבצנעה נוהג : ר' אליעזר אומר משחרב ביהמ"ק [ג'] עצרת כשבת : וקי"ל עצרת כרגלים דאמרינן *דרש רבי ענני בר ששון על פתחא דבי נשיאה יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר דאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא מנין לעצרת שיש לו תשלומין כל

*) נס"י מר יוחני

רש"י

ליה מודים חכמים לאבא שאול : שאסור ברחילה עד הערב. ולערב רוחץ בלונן או ימתין עד חוש"מ ורוחץ בחמין : כל שבעה קרעו לפניו ואם בא להחליף. ללבוש חלוק אחר מחליף וקורע אע"ג דאזלא שעת חמום משום כבוד אביו ולא משום חיוב קריעה : בשעת חימום. סמוך לפטירת המת : פריעת הראש. ולא גדול שער אלא גילוי הראש שמסיר עטיפת האבלות מעליו בשבת : וכן להחזיר קרע לאחוריו. שבית צואר שלהם היה מתוקן כדי שהוא יכול להפך חלוקו מה שלפניו לאחור : ולזקוף המטה. שהפכה מחמת אבלו חייב לזוקפה כתקונה בשבת : בחמין. כגון שהוחמו מערב שבת דחמין שהוחמו בשבת אפי' לכ"ע אסור : דקא פריס סודרא. אבל היה ולא גילה ראשו לכבוד שבת אלא עומד בעטיפת אבילתו : דברים שבצינעא. בביתו שאין אחר רואהו : רבי ענני. נשיא בארץ ישראל ראש גולה בבבל : יום אחד לפני עצרת. ימבטל גזירת שבעה אליבא דב"ה דאמרו לעיל בפרקין אפילו יום אחד אפילו שעה אחת נהג אבילות קודם הרגל רגל מפסיקו ועצרת דהוי במקום שבעת ימים הרי כאן ארבע עשר למנין שלשים דהא דקאמרינן רגלים אינם עולים היינו היכא דהתחיל אבלות ברגל שצריך למנות שבעה אחר הרגל אבל לענין שלשים עולה לו כדאמר לעיל בפירקין : מניין לעצרת. שאע"פ שאינו אלא יום אחד שיש לו תשלומין לקרבן כל ז' תלמוד לומר בחג המצות כו' :

א ואם חל ז' שלו בשבת בערב הרגל אסור לגלח בע"ש ומותר לגלח אחר הרגל וכן בתוך הרגל כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל ואם חל יום ו' או יום א' שלו ערב הרגל מותר לו לכבס כיון שא"א לו לעשות בלילה אבל אסור לרחוץ עד הלילה כיון שאפשר לו לרחוץ בלילה ואע"פ שמותר לכבס מבעוד יום אסור ללובשן עד הלילה וריב"א כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום ומיהו בערב סמוך לחשיכה מותר בשניהם וא"צ להמתין עד הלילה והרגמב"ם כתב שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ ולא לסוך ולא לעשות שום מלאכה עד שנכנס יו"ט ויו"ט מפסיק שאר השבעה ולאחר יו"ט משלים ל' מיום המיתה וסברא ראשונה היא סברת הראב"ד ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

היה יום ז' שהוא ערב הרגל שבת הואיל ואינו יכול לגלח בו מגלח בתוך הרגל בחוש"מ קבר מתו ו' ימים לפני הרגל נוהג כל דרכי אבילות כל ו' עד הערב ואסור בגיהוץ ותספורת עד ל' יום מיום הקבורה וכ"כ מיי' ועוד כתב שאינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ברגל ור"ת כתב שאף אם...

א מיי' פ"ק מהלכות אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' תב: ב מיי' שם סמג שם טור י"ד סי' שפד:

פירוש אע"פ שאינו נוהג איסור מלאכה אלא יום אחד כז' ימים חשוב דהואיל דיש לה תשלומין כל ז' שאם לא הקריב חגיגתו של יו"ט של עצרת יכול להקריבה בששה ימים שאחר עצרת ולא אמרינן עבר יומו בטל קרבנו: ר"ה ויוה"כ כרגלים. ופסקינן הכי הלכתא כרבן גמליאל אע"פ דאין לה תשלומין כלל וכ"ש עצרת: הרי כאן אחד ועשרים יום. ומונה אחר החג תשעה ימים למנין שלשים ואם תאמר למה אין שמיני של חג מבטל ממנו גזירת שלשים שהרי הוא רגל בפני עצמו וה"ל קובר את מתו שבעת ימים קודם לרגל דבטלה ממנו גזירת שלשים שהרי כבר עלו לזה ארבעה עשר יום קודם רגל שהוא יום שמיני וי"ל שאין הרגל מבטל גזירת שלשים אלא במי שנהג בגזירת שלשים ביום שמיני אבל זה שקבר את מתו יום אחד לפני החג כשהגיע יום שמיני של חג אע"פ שהוא רגל בפני עצמו מ"מ עדיין לא נהג בגזירת שלשים כלל ומשום הכי בעינן למנקט אחר החג תשעה ימים למנין שלשים וכתב הרמב"ן ז"ל הלכה למעשה דר"ה ויוה"כ כרגלים גמורין הם לענין אבלות לפיכך הקובר את מתו אפילו שעה אחת קודם ר"ה בטלה ממנו גזירת שבעה ונוהג בגזירת שלשים עד יום הכיפורים ויום הכיפורים מבטל ממנו גזירת שלשים ומגלח ערב יום הכפורים לא גלח בערב יום הכפורים מותר לגלח אחר יום הכפורים וכן הקובר את מתו שעה אחת קודם יום הכפורים בטלה ממנו גזירת ז' ונוהג בגזירת ל' עד ערב החג ואם לא גלח קודם החג יגלח לאחר החג והקובר מתו לאחר ר"ה יום אחד מגלח ערב יוה"כ קברו לאחר יוה"כ מונה ט' לאחר הרגל ומגלח שהימים שלפני החג והחג ושמיני שלו נמנין אחד ועשרים יום וכן הלכה: וכתב בעל הלכות גדולות הכי אמרי' משמיה דגאון ז"ל דהיכא דשכיב ליה שכבא ביו"ט ראשון או בשמיני או בחולא דמועדא או ביו"ט ראשון של יום טוב האחרון לא נהיג אבילות עד דנפקי יומי טבי כולהו אבל יומא בתרא מדרבנן הוא מיסלק סליק ליה למנין ז' ואבלות לא נהיג כלל אבל שכיב ליה שכבא ביו"ט שני של יו"ט אחרון כיון דעיקר אבלות יום ראשון הוא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכו' כמו שהביא הרב אלפסי ז"ל בהלכות אתי עשה דיחיד ודחי ספק עשה דרבים: **ת"ר** שמועה קרובה וכו'. פירש דיום שמועה כיום קבורה לקריעה ולהבראה ולכל דבר האבל: אלא יום אחד. ואין מקרעין ואין מברין כדאיתא לקמן משמע מהא דשמועה רחוקה אפילו על אביו ועל אמו אינו נוהגת אלא יום אחד וכתב הרמב"ן ז"ל מסתברא דה"מ לענין ז' אבל לענין ל' נוהג הוא על אביו ועל אמו בתספורת עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל וליכנס לבית השמחה עד י"ב חדש וכן בשאילת שלום וימנה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באת לו שמועה לאחר י"ב חדש של אביו אינו נוהג אלא יום א' בין בגזירת ז' בין בגזירת ל' ע"כ לקמן בגמ': **שמע** שמועה קרובה ברגל. פי' שלא עברו עדיין ל' יום וכשעבר הרגל נשלמו הל': ע לה לו. הרגל כאילו לא נשמע לו אלא עד סוף הרגל כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות ולפיכך אינה נוהגת אלא יום אחד ואם תאמר אמאי נוהג כלל והא אמרינן ח' ימים לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ל' לא קשיא דהתם נהג עיקר אבילות דשבעה אבל הכא דלא נהג כלל לא בטלה ממנו גזירת ז' וכל שכן גזירת ל' דשלשים אחר ז' הם לעולם ומ"מ כיון דשמועה רחוקה היא סגי ביום א' וה"ה שעה א' דמקצת היום ככולו כדאמרינן לעיל: ושמעינן מהא. שאם שמע אדם שמועה ביום ל' שמועה קרובה היא ונוהג ז' ול' כשומע ביום כ"ט ולא אמרי' בהא מקצת היום ככולו דהכא ודאי שמועה ביום ל' הוה וטעמא משום דשבת היא ולמוצאי שבת נעשית רחוקה דהיינו ל"א הא אם שמע בחול כה"ג שמועה קרובה היא ונוהג ז' ול' דלא מצית אמרת דשבת יום כ"ט הוא דא"כ במוצאי שבת היאך נעשית רחוקה והא חלה עליו אבלות מיד וגם לא אמרו מקצת היום ככולו אלא במי שנהג אבלות אבל לענין שמועה כל יום ל' קרובה היא וכן כתב בעל הלכות וכן דעת הרי"ף וכן דעת הרמב"ן ז"ל ומי ששמע שמועה קרובה בשבת או ברגל אע"פ שבמוצאי שבת או במוצאי הרגל נעשית רחוקה נוהג דברים שבצנעא דומיא דקובר את מתו ברגל והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו שהג כלום אפילו דברים שבצנעא אלא למוצאי שבת או מוצאי הרגל נוהג שעה א' ודי: ולענין ברכת אבלים בשבת כתב רב יהודאי גאון ז"ל דאין מברכין ברכת

ור"ה הרי כאן י"ד. דסבר לה כרבן גמליאל דאמר ר"ה כרגלים: לפני החג. סוכות ושמיני דרגל בפני עצמו הוא: ה"ג כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו. דמוזהר להו רחמנא שלא יגדלו שער דכהנים הם הא אחר שהוא אבל חייב בפריעת הראש ל' יום דכתיב בנזיר גדל פרע: ההוא מבעי ליה כו'. דחגיכם וכו' משמע בין פסח בין עצרת בין סוכות: רב בר אחוה דרבי חייא אביו של רבי חייא נשא לאה והוליד ממנה אייבו נפטרה ונשא רחל ולה בת מאיש אחר וממנה נולד ר' חייא ונשא אייבו הבת ונולד מהם רב נמצא רב בר אייבו אחיו דרבי חייא מאבא ובר אחתיה מאמו: אמר ליה ר' חייא לרב אייבו קיים אמר לו אמו קיימת. כלומר אמך קיימת שלא רצה לומר לו שנפטר משום מוציא דיבה: מקצת היום ככולו. מדקאמר הולך: שמועה קרובה. ברגל שעדיין לא עברו ל' יום: עולה לו רגל. כאלו לא נשמע לו עד סוף הרגל: ולמוצאי שבת. יום ל':

דברים טז
כל שבעה שנאמר °בחג המצות ובחג השבועות מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל ז' אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה: רבן גמליאל אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים: אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש א יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד אמר רבינא הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני של חג הרי כאן כ"א יום ולא צריך למנקט אחר החג אלא תשעה ימים בלבד דף יט: ומקצת יום שלשים ככולו וכן הלכתא:*ל' יום מנ"ל אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא ויקרא י °ראשיכם אל תפרעו וכתיב התם °גדל פרע במדבר ו שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים והתם מנ"ל אמר רב מתנה סתם נזירות ל' יום מאי טעמא אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוו *ומנין לאבילות שהוא דף כ. שבעה דכתיב °והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבלות שבעה ואימא עמוס ח בעצרת דחד יומא הוא ההוא מיבעי' ליה לכדר' שמעון בן לקיש דאמר משום רבי יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכתיב והפכתי חגיכם לאבל ואשכחן עצרת דאיקרי חג וחד יומא הוא: °ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים ושמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא רחוקה ואיזו היא קרובה. קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחר ל' דברי ר' עקיבא וחכ"א אחד שמועה רחוקה ואחד שמועה קרובה נוהג' ז' ול': אמר רבה בר בר חנא א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא (א) יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כדברי המחמירין חוץ מזו שאע"פ שר"ע מיקל וחכמים מחמירין הלכה כר"ע דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל: רב בר אחוה דר' חייא דהוא בר אחתיה דר' חייא סליק להתם א"ל אבא קיים *א"ל אימא קיימת א"ל דף כ: אימא קיימת א"ל אבא קיים א"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ ש"מ תלת ש"מ (ב) אבל אסור בנעילת הסנדל וש"מ שמועה ב רחוקה אינה נוהגת אלא יום א' וש"מ מקצת היום ככולו: א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג ג אלא יום אחד: תני ר' אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן שמע שמועה ד קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד וכתב בעל הלכות שאם שמע שמועה ביום ל' שנוהג ז' ושלשים כשומע ביום כ"ט ומסתברא כוותיה ואיכא מ"ד דשמועה ביום ל' כשמועה ביום ל"א ואינו נוהג אלא יום א' בלבד ואיתלו בההיא דאמרי' בבכורות בפ' יש בכור לנחלה* אמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום דף מט. שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וקא סברי דיום שלפניו כיום אחד ושלשים הוא וגמרינן מינה ליום שמועה והא טעותא רבתא היא דהאי דאמרינן

שלטי הגבורים

אסור כהן אלא חייב בזקיפת המטה ובחזרת קרע לאחוריו כסוי הראש וחליצת הסנדל חייב לנהוג בהן אבילות בתוך ביתו באו אחרים להראות לו פנים פריעת הראש חובה שלא לנהוג ונעילת הסנדל רשות עד כאן וי"א דאף חזרת קרע לאחוריו אינו חובה אלא כשהוא בגלוי אבל כשמטייל בתוך ביתו א"צ להחזירו לאחוריו והרא"ש כתב דברים שבצנעא כגון כסוי הראש ורחיצה בחמין ותשמיש המטה וכיוצא בהן נוהגים האידנא שאין רגילים לילך יחף הוי נעילת הסנדל חובה ות"ת ירצה דהוי דברים שבצנעא אבל לחזור הפרשה כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות שאם היה נמנע הוי דבר של פרהסיא ושמעתי שר"ת היו קורים אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאין עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע והוי דבר של פרהסיא ע"כ: ושאילת שלום תלוי במנהג כדפרישית בדיני שאילת שלום:

א וי"א שהקובר מתו קודם ר"ה אין יוה"כ מבטל ממנו גזירת ל' וכן אם קברו קודם יוה"כ אין החג מבטל ממנו גזירת ל' דתרי קולי בחדא אבילות לא עבדינן שיהא רגל אחד ויבטל ממנו גזירת ל' וכן דעת בעל הלכות שכתב היכא שמת לו מת שעה אחת קודם ר"ה עולה לו למנין ז' ור"ה ז' הרי י"ד וח' שבין ר"ה ליוה"כ הר כ"א ויוה"כ שהוא כרגל וחשוב כז' הרי כ"ח יום ונקט בתר יוה"כ שני ימים וסברא ראשונה היא סברת הרמב"ן ולזה הסכים הרא"ש כתב ה"ר שמעון הקובר מתו שעה אחת לפני הרגל שאותה שעה והר"ל חשובים כי"ד ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלישי לענין שיושב במקומו ואינו מדבר אפי' בר"ה ועצרת שאינו אלא יום אחד:

ב כתב הרמב"ן וס"ת לענין גזרת ז' אבל לענין גזרת ל' נוהג על אביו ועל אמו בתספורת עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו וכן בשאילת שלום וליכנס לבית המשתה ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באת שמועה על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום אחד אף בדין ל' וכתב עוד שהשומע שמועה רחוקה א"צ לנהוג כל דין אבילות אלא דיו בחליצת מנעל וא"צ לא עטיפה ולא כפיית המטה ומותר במלאכה ורחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובת"ת ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך שיכסה מעתו או יעטוף ראשו שצריך שיעשה מעשה שניכר בו שעשה משום אבילות ודאי אם

הגהות הר"י
(א) נ"ב נ"ע דלהלכה נמי: (ב) נ"ב נ"ע דהא מקרא דיחזקאל יליף לה עיין לעיל פי' אלו קס"ג:

שיטת ריב"ב

פיסקא רבן גמליאל אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים: גמ' יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום. כתב הרב ר' משה ז"ל כל הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל או קודם ר"ה ויוה"כ בטלה ממנו גזירת ז' נמצא מונה לאחר ר"ה ויוה"כ כ"ג יום ויש שסבורים למצא עליו קושיא מדאדבריה רב פפא ורב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום. ואני הכותב אומר שאין הלכה כרב פפא ור' ענני בר ששון ורב פפא מיפלג פליגי אהדדי דלר' ענני בר ששון (ורב פפא) דוקא עצרת שהוא קרוי חג ויש לו תשלומין כל ז' הוא שחשוב כז' אבל ר"ה ויוה"כ שאינן קרויין חג אינן חשובין כז' ומתני' לא שמעי' כלל ר"ה ויוה"כ אם הם חשובים כז' דהא רבן גמליאל ר"ה ויוה"כ כרגלים ס"ם לנפסיק האבילות שהקובר את מתו לפניהן ג' ימים בטלה ממנו גזירת ז' והקובר את מתו לפניהן ח' ימים בטלה ממנו גזירת ל' ולא שמעינן מינה כלל אם

סם עננא כושי רשבעה דמתני' לא איירי כלל בעצרת ובר"ה ויוה"כ אי חשיבי כו' אי לא ופלוגתא דאמוראי היא בגמ' ורב פפא אית ליה דר' ענני בר ששון אבל ר' ענני בר ששון לית ליה דרב פפא ורבינא נמי דאמר הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום לא מכרעא כרב פפא דרבינא הכי קאמר כיון דבין למר בין למר עצרת שהוא קרוי חג חשוב כז' יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום. ומנא תימרא דלית הלכתא כרב פפא מדאמרי' בגמ' רבינא איקלע לסורא דפרת אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום אמר ליה מסתברא כרבן גמליאל אמרי ויש ספרים שכתוב בהן מסתברא הלכה כרבן גמליאל אמרי כלומר הלכה כרבן גמליאל אמרי דר"ה ויוה"כ כרגלים להפסיק האבילות אבל שיהו הן עצמן חשובין כו' לא אמרתי דבר זה מעולם וקי"ל כרבינא דהוא בתרא ועוד דקאי ר' ענני בר ששון כותיה מ"מ קשיא לי אכתי אמאי מונה אחר ר"ה ויוה"כ כ"ג וט לא ימנה אחר ר"ה כי אם כ"א יום ואחר יוה"כ כי אם כ"ב יום דנהי דר"ה ויוה"כ אינן חשובין כו' ר"ה מיהא יהא חשוב לשני ימים ויוה"כ ליום אחד דהא קי"ל שאפי' הקובר את מתו בתוך הרגל רגל עולה לו למנין ל' ושמא יש חסרון בספרים וכך הוא

ברכת

היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ וסך ובאת לו שמועה מפסיק שעה אחת משום הבזיון ואחר למה שבידו אבל אם היה לבוש תפילין א"צ לחולצן ומ"מ אינו יוצא ידי אבילות בהפסק זה וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבילות כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה ומיהו בחדא סגי: ג כתבו הגאונים כיון שאינו נוהג ז' אחר הרגל אינו קורע ברגל והרמב"ן כתב שהוא קורע ברגל: ד וכתב הרמב"ן דבשבת וברגל אסור בדברים של צנעא והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ולמוצ"ש וברגל נוהג שעה אחת ודיו וכתב בסמ"ג השומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום אחד ולמחר קורע והוה ליה יום שני שביעי לאבילות וכ"כ בה"ג וה"ר יחיאל כתב שאין שבת עולה לו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום א' וה"ל יום ז' ז' לאבילות ונוהג בו דברים שבצנעא במקצת היום:

הלשון המדוקדק נמצא מונה לאחר ר"ה ויוה"כ עם ר"ה ויוה"כ כ"ג ימים והפש עצמו לשון קלרה שעלה לכאן ולכאן: ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. הא אחר שלא פרע ושלא פרם חייב מיתה ואיתקש אבילות דבגדים לאבילות דהגלחת דכתיב ראשיכם ובגדיכם וזהו שאינו מוחה עד לאחר ל' יום: דכתיב והפכתי חגיכם לאבל. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: לאחר ל'. שמת המת: הלכה כר"ע. דשמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד אפי' באביו ואמו ומקצת היום אסור אף ברחיצה ובשאר היום מותר אף בהגלחת: שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה. כגון שהשבת הוא יום ל': כתב בעל הלכות שאם שמע שמועה וכו'. עד מסתברא כותיה וכתב הרב ר' אברהם ז"ל לא פירש הגאון ז"ל מאי טעמא מסתברא כותיה ומאי טעמא לא אמרי' מקצת היום שלא שמע ככולו ולי הכותב נראה דמש"ה מסתברא כותיה מפני שמפורש בהלכה דהא אמרי' מע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה כו' איך היתה קרובה היא לאחר ל' ונעשית רחוקה נמצא שיום ל' שמועה קרובה ולא אמרי' ביה מקצת היום שלא שמע ככולו שאי הא יכול לומר שיום שבת יום כ"ט היה והיתה קרובה כששמע דא"כ למוצאי שבת תלה עליו אבילות ואין כאן מקצת יום ככולו אלא ודאי שבת ששמע יום ל' היה ולא נעשית רחוקה ל' שבו דנוכל לומר מקצת היום שלא שמע רחוקה עד מוצאי שבת דלא אמרי' מקצת יום ל' שלא שמע ככולו דלא אמרי' מקצת היום ככולו אלא במי שנהג אבילות אבל בכך לא צריך למימר מקצת היום ככולו אבל אם לפיכך דלמא שמע שמועה קרובה דהכא ששמעה בליל ל' דלא יכלינן למימר מקצת היום ככולו אבל אם שמעה ביום ל' אמרי' מקצת היום ככולו כל זה לשון הרב ר' אברהם בר יצחק ז"ל:

ברכת אבלים דהויא פרהסיא : קורע. בשמועה רחוקה שנוהגת יום א' : קורע. באותו יום או אינו קורע כיון שאין שם אבילות ז' ולענין חלילת מנעל פשיטא ליה דחולץ כיון דבעלמא אפילו שלא בשעת חימום איכא חליצת מנעל משא"כ בקריעה : מי שאין לו חלוק. כגון שהיה לבוש בגדים שאולים שאין לו לקורעם אלא מדעת בעלים : חמשה. מתי מצוה בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו : קורע והולך וכו'. אלמא איכא קריעה בלא ז' : לכבוד אביו ואמו. קריעה של כבוד היא ואגן מקריעה של חיוב הוא דאמרינן אינו קורע והכי הלכתא דבשמועה רחוקה אינו קורע אבל מפני כבוד אביו ואמו קורע עליהם אפי' בשמועה רחוקה ואינו מאחה לעולם אע"פ שאינו מתאבל עליהם ומכאן ראיה לעובדא דרבי חייא לעיל דגרסי' בגמ' שאמר לרב שהיה בן אחיו ובן אחותו אבא קייסואימא קיימת מאחיו ואחותו שאל שהיו אב ואם דרב ולפיכך לא מצינו שקרע בגדי, אלא שחלץ מנעליו דאילו אב ואם דרבי חייא קאמר הוה קרע כדאסקינן הכא : וכתב בעל המאור ז"ל היכא דשכיב שכבא בערב החג דה"ל יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כ"א יום ובעי למנקט בתר ימי החג ט' ימים ומיהו היכא דאיכא מקרובי המת מאן דאתא ליה שמועה ביום י' שלאחר החג אי הויא כשמועה רחוקה או כשמועה קרובה יש מן החכמים מי שנסתפק לו זה הדבר ותלה הדבר להקל משום דהויא ליה כספק אבלות וקי"ל כדברי המיקל באבל ולדעתי נראה לי בזה הדבר להחמיר שאין הדברים נראים שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת והלא אתה רואה שהקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלו ממנו גזרת ל' וזה שקברו בערב החג לא בטלו ממנו גזרת ל' וצריך להשלים אחר החג ל' ימים אע"פ שכבר עלו לו י"ד יום קודם שמיני לחג שלא בטלו גזרת ל' כל זמן שלא קיים ז' וכ"ש זה שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל היאך יעלו לו יום ראשון לפני החג וחג ושמיני שלו ככ"א יום אם אמרו במי שהפסיקו לו ימי החג

נר מצוה

דאמרינן בבכורות לענין נפל הוא דאמר ר"ש ב"ג כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל וקאמר רב אשי שאם מת הולד ביום ל' כאלו מת ביום שלפניו שהוא כ"ט כלומר כנפל הוא חשוב ואינו מתאבל עליו וראיה לדבר דהא גמרי לה מדאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ושמע מינה דלקולא אמר רב אשי הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דמי דאלמא לא מיחייב עליה אבלות הלכך לא מצית למימר כיום שלפניו אלא כיום כ"ט ואי הכי היכי גמרינן לה מינה דיום ל' לענין שמועה כיום ל"א אלא ודאי טעות הוא בידי האומר כך ואינו אלא כמו שכתב בעל הלכות דיום ל' כתוך ל' הוא והויא לה שמועה קרובה והאי דאמרי' היכא דמית הולד בתוך ל' יום הוא נפל ולא מיחייב עליה אבלות ה"מ היכא דלא קים ליה ביה שכלו לו חדשיו אבל היכא דקים ליה ביה שכלו ליה חדשיו מיחייב לאתאבולי עליה דגרסינן בפרק אם לא הביא כלי *בריה דרב דימי בר יוסף אתיליד ליה א ההוא ינוקא שכיב בגו תלתין יומין הוה יתיב וקא מתאבל עליה א"ל אבוה צורניאתא קא בעית למיכל א"ל קים לי בגויה שכלו לו חדשיו. ולענין *שמועה רחוקה דאינה נוהגת אלא יום א' בלבד איבעיא לן *קורע או אינו קורע ומסקנא אינו קורע דליכא קריעה בלא ז' אלא בכבוד אביו ואמו אבל בחמשה מתי מצוה לא דתניא מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע וא"ר זירא בר"א בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו קורע והולך : ת"ר כל האמור בתורת כהנים ב כהן מיטמא להן אבל מתאבל עליהן אלו הן אביו ואמו ובנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו הוסיפו עליהן °אחיו ואחותו הבתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו וכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו בביתו כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה וכן א"ל רב הונא *לרבא בריה באנפה נהוג אבלות

שבת קלו.
אלפס רגל
אלפרד

רש"י

צודנייתא קא בעית למיכל. אתה רוצה לאכול המטעמים ולכך אתה נוהג באבילות כדי לעשות לך כדרך שאר אבלים : קורע או אינו קורע. השומע שמועה רחוקה : קורע והולך. אפי' לאחר ז' משום כבוד אביו ולא משום חיוב קריעה : כל האמור בפרשת כהן. בסדר אמור אל הכהנים שכהן מצווה ליטמא להן לפי שהן קרוביו כל אדם מתאבל עליהם : הוסיפו עליהן. לענין אבל : אחיו. מאמו : ואחותו בתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו. דאין כהן מטמא לאחיו ואחותו שלא מאביו כדנפקא לן בת"כ מקרא ולענין אבל הוסיפו : כל שהוא מתאבל עליהם. אם הוא מת כגון אביו ואחיו אם מת לאביו מת או לאחיו מתאבל עמהן : בבית. אין נוהג אבלות אלא בשעה שהוא נכנס לבית אחיו האבל וכשיצא משם אין אבלות מוטלת עליו: באנפה. בפני אשתך דהיינו נמי כל שמתאבל עליו כגון אשתו מתאבל עמה בבית בפני' :

ולא

אבלותו יאמרו במי שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל ועוד הרי מקצת ל' ככולו ואלו מאן דשמע שמועה ביום ל' הרי הוא כשומע ביום כ"ט אלמא שאע"פ שאמרו מקצת יום ל' ככולו למי שנהג לא אמרו למי שלא נהג ואף זה כן הלכך מסתברא בהא מלתא לחומרא ועוד כתבו ראיה דאלו היה דין מי שלא שמע ולא נהג כדין מי שנהג אבילות א"כ השומע אחר הרגל שמת לו מת קודם הרגל ז' ימים היו בטלות ממנו גזרות ז' ול' ולעולם לא משכחת שמועה קרובה ברגל ולמואלי הרגל נעשית רחוקה שאם מת לו מת ח' ימים קודם הרגל אפי' בתוך הרגל רחוקה היא שכבר בטלה ממנו גזרת ל' ואם תוך ז' מת המת אף לאחר הרגל קרובה היא אלא שאין מי שלא נהג אבלותו ולא שמע בו כדין הנוהג הלכך לא שנא ערב הרגל ול"ש יומו של רגל אין נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן ע"כ: *קיים כפיית המטה וכו'. פירוש מה שכלפי מעלה הפך למטה ומה שכלפי מטה הפך למעלה ולאו דוקא כפיית המטה אלא הוא הדין לשאר אבלות וה"ק אם נהג אבלות שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לנהוג דיני האבלות לאחר הרגל : אפילו יום *ראשון. וכן הלכה דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל הלכך אם קבר מתו יום אחד או שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזרת ז' ואם קברו ז' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת ל' וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא כשקיים אבלות קודם הרגל אבל אם עבר ולא קיים בין בשוגג בין במזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר ומינה לכל אבל שבעולם שלא נהג אבלות בתוך ז' שמשלים אותו כל ל' חוץ מן הקריעה שאם לא קרע בשעת חיובו שאינו קורע אלא תוך שבעה כדאמרינן [דף כ:] לאחר ז' אינו קורע ודוקא בשאר מתים עכ"ל : *ואשכחן עצרת דאיקרי חג וכו'. פירוש דאבלות לכולהו חגי' אקשי' רחמנא [בירושלמי בפירקין הלכה ה' כה"ע] יש מהן ז' ויש מהן יום אחד וה"כ אבלות נמי פעמים ז' פעמים יום אחד הא כיצד אם שמועה קרובה ז' שמועה רחוקה יום אחד וא"ת אימא סוכות י"ל תפסת מועט תפסת אבל עיקר אבלות דהוי ז' מדוכתא אחריתי נפקא לן מדכתיב אל נא תהי כמת וכו' מה הסגר ז' אף מת ז' אי נמי מויעש לאביו אבל ז' ימים דיוסף א"כ מויהי לז' הימים דמתושלח כשם שמרתי לעולמי ז' ימים כך אתם תשמרו על מת ז' ימים א"נ מדכתיב ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים (א) : שלשים יום מ"ל אתיא פרע פרע וכו'. ראשיכם אל תפרעו פירוש לבני אהרן קאמר מפני שהיו כהנים הא אחר שהוא אבל חייב בפריעת הראש : התם. בנזיר : ואחותו הבתולה. פירוש בתולה אע"פ שהיא בתולה כיון שאינה אחותו מאביו אלא מאמו לבדה הוצרכנו להוסיפה שאע"פ שאין כהן מטמא לאחיו (א) מאמו אפ"ה מתאבל עליהם ואחותו נשואה נמי הוצרכנו להוסיף אע"פ שהיא מאביו או מאמו שהרי כהן אינו מטמא לה כיון שנשאת לבעל ואפ"ה מתאבל עליה וכ"ש שמצריכין להוסיף אחותו הנשואה מאמו ולא מאביו : וכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו (וכל) כגון אב על הבן מתאבל עמו אם מת בן בנו ועמו דוקא כדמפרשינן בגמרא עמו בבית משום כבוד כיון שעומד עמו בעודו בבית נוהג קריעה וחליצה ועטיפת הראש אבל כשילא לחוצה נועל מנעלו ומגלה ראשו. ירושלמי רב דמכת אחתיה פקיד לחייא בריה כד תהא סליק לגבאי הוי שלח סנדלך : באנפה. בפני אשתו [ודוקא] שמת אביה או אמה אבל אחיה או בנה מאיש אחר לא דזה האבלות לא נעשה אלא בשביל כבוד להודיע שמכר בצרתה. וגרסינן בגמרא והביאה הרי"ף ז"ל הרי שמת חמיו וכו' ותניא אידך אע"פ שאמרו אינו רשאי וכו' אלא לאו ש"מ כאן בחמיו וחמותו כאן בשאר קרובים נמצא עכשיו שכל שהבעל מתאבל עליו אשתו נוהגת עמו אבלות והוא אינו נוהג עמה אלא על חמיו וחמותו בלבד וכן כשמתאבל על שנייה של שאר כגון בנו שמתאבל על בן ובת שלו בזה דוקא נוהג עמו אבלות אבל על שנייה של קידושין כגון בנו שמתאבל על אשתו ובתו שמתאבלת על בעלה אינו צריך לנהוג עמהם אבלות ויש אומרים גם כן שלא אמרו בשנייה אלא בקרובים שלהם אבל אחיו מאביו שמתאבל על אחיו מאמו כיון שאינו קרוב לו כלל אינו נוהג עמו כלום ויש אומרים גם כן שאם ירצה האבל למחול לקרוב אין הקרוב צריך לנהוג עמו כלום דלא אמרו אלא משום כבודו ומפני דרכי שלום ובכלל אותן שהוסיפו אחותו בין ארוסה בין אנוסה ומפותה ואשתו דוקא [יבמות כב:] כשרה ולא פסולה ואשתו ארוסה [שם ס.] אינו מיטמא לה ולא מתאבל עליה אבל שאר כל הקרובים אפילו פסולין מתאבלין עליהם כדתנן [שם כב.] ובנו הוא לכל דבר ואחיו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית ואם מת בנו או אחי בנו מאמו או אם בנו לאחר שגירשה חייב לקרוע בפני בנו ולנהוג אבלות בפניו שלא בפניו לא : ואמרו הגאונים ז"ל [לעיל באלפס סוף סי' אלף קנו] דאבלות יום ראשון דהוא יום מיתה וקבורה מדאורייתא הוא ויום טוב שני מדרבנן ולפיכך מי שמת לו מת ביו"ט שני וקברו נוהג בו אבלות דאתי עשה דאורייתא

א עיין בפ' ר' אליעזר דמילה שם בהגה"ה :

שיטת ריב"ב

דליכא קריעה בלא שבעה אלא על אביו ועל אמו. ואי קשיא לך הא אשכחן קריעה בלא ז' הקורע על רבו שלמדו חכמה ועל נשיא וכולה מתני' דקריעה איכא וי' ליכא יש לומר הכי קאמר ליכא קריעה על מי שהוא חייב להתאבל ז' בלא ז' אלא על אביו ועל אמו : ה' מתי מצוה. אחיו ואחותו בנו ובתו ואשתו : קורע והולך. כל ל' יום כתב הרב דודי ז"ל והיכא דשכיב שכבא בערב החג דקי"ל יום א' לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום ובעי למנקט בתר ימי החג ט' ימים אי איכא מקרובי המת מאן דאתיא ליה שמועה ביום י' שלאחר החג אי הויא ליה כשמועה קרובה או כשמועה רחוקה יש מן החכמים מי שנסתפק לו זה הדבר ותלה הדבר להקל משום דהויא לה ספק אבילות וקי"ל כדברי המיקל באבל ולדעתי נ"ל בזה הדבר להחמיר שאין הדברים נראין שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת והלא אתה רואה שהקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ל' וזה שקברו בערב החג לא בטלה ממנו גזירת ל' וצריך להשלים מהם אחר החג ט' ימים אע"פ שכבר עלו לו י"ד ימים קודם ח' של חג לא בטלה גזירת ל' כל זמן שלא קיים גזירת ז' וכ"ש זה שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל היאך יעלה לו יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו לכ"א יום אם אמרו במי שהפסיקו לו ימי החג אבילותו יאמרו במי שלא ידע ולא שמע ועוד הרי אמרו מקצת יום ל' ככולו ואלו מאן דשמע שמועה ביום ל' הרי הוא כשומע ביום כ"ט אלמא אע"פ שאמרו מקצת יום ל' ככולו למי שלא נהג אבילות לא עלה כלל ואף זה כן הלכך מסתברא לי בהא מלתא לחומרא והיכא דשכיב שכבא בערב ר"ה דקי"ל יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום איכא מאן דאמר בעי לאשלומי עלייהו שיתא עשר יומי דהוו להו תמניא יומי דקמי יוה"כ ויוה"כ ט"ו יום ולכי נפיק יומא דכפורי משלים עלייהו מקצת יום ל' והיכא מ"ד שמותר לגלח ערב יוה"כ שכיון שיצא בימים של חול ועלה עליו מקצת גזירת ל' עלתה לו מקצתה ככולה ואע"פ שלא קיים גזירת ז' ואם בטלו ח' ימים או ז' ימים קודם הרגל בטלה גזירת ל' מפני יום אחד או מקצת היום שחלה עליו גזירת ל' כ"ש זה שחלה עליו גזירת ל' ח' ימים ואין אנו חוששין אם לא קיים גזירת ז' שהרי כבוד הרגל מפסיקו ומותר לגלח מפום כבוד יוה"כ ואם מי שקברו אחר ר"ה מותר לגלח בערב יוה"כ שהוא יום ז' כ"ש זה שקברו לפני ר"ה וכיון שמותר לגלח בערב יוה"כ בטלה לה גזירת ל' לגמרי וכן דעתי בזה להתיר וכן הקובר את מתו בערב יוה"כ מותר לגלח בערב החג. כל זה לשון הרב דודי ז"ל ונראה מדבריו בזה שאמרו בגמ' יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום ויום ראשון של ר"ה הוא שחשוב לז' ימים שאלמלא כך היאך אתה מונה לאחר ר"ה ח' ימים קודם יוה"כ ולפי סברא זו היכא דשכיב שכבא בערב החג דקי"ל יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום לא בעי למינקט בתר יום שני של שמיני של חג אלא ח' ימים ולא כן כתבו שאר המחברים וגם הוא כתב היכא דשכיב שכבא בערב החג בעי למינקט בתר ימי החג ט' ימים וזה שכתב דהיכא דשכיב שכבא בערב ר"ה איכא מ"ד מותר לגלח ערב יוה"כ שכיון שיצא בימים של חול ועלה עליו מקצת גזירת ל' עלתה לו מקצתה ככולה ואע"פ שלא קיים גזירת ז' קשיא לן עלה אי הכי למה לן חושבנא די"ד יום בין דנחשבינהו לר"ה כשבעה יומין בין דלא נחשביה אלא לחד יומא כי מטי ר"ה בטלה גזירת ז' וכי מטי יוה"כ בטלה גזירת ל' ומאי נפקא לן מינה אי חשבינן ליה לר"ה כשבעה יומין אי לא חשבינן אלא לחד יומא ואי הלכתא כרבן גמליאל אתא רב ספא לאשמועינן לימא הלכה כרבן גמליאל מניינא למה לי אלא לאו ש"מ דבעי לאשלומי עלייהו שיתא עשר יומי (ש"מ) כדברי איכא מ"ד קמא ואע"פ שאם קברו אחר ר"ה מותר לגלח בערב יוה"כ שאני התם שכבר קיים גזירת ז' ומקצת יום ז' ככולו ויצאה גזירת ז' ונכנסה גזירת ל' ואתי יוה"כ ומבטלה אבל זה שקברו בערב ר"ה כיון שלא קיים גזירת ז' יש לו להשלים גזירת ל' ולא אתי יוה"כ ומפסיק לה דתרתי הפסקות בחד אבילותא לא עבדינן וכן נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל : הוסיפו עליהן אחיו ואחותו מאמו. דאחיו ואחותו דקרא מאביו משמע : וכל מי שמתאבל עליו אם מת עם אבל נוהג אבילות בפניו של אבל שלא בפניו לא : ירושלמי רב דמכת אחתיה פקיד לחייא בריה כד הוה סליק לגבאי הוי שלח סנדלך.

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שמ סב : ב מיי' פי"ב שם סמג שם טור י"ד סי' (שפד) [שעד]:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) במילואים כתיב כפ' צו וכתיב בבני אהרן הנותרים ומפתח אהל מועד לא תצאו מה פתח אהל מועד האמור במלואים ז' אף כאן ז' ודוקא בבני אהרן שנמשחו לכהונ' גדולה הא אחר שהוא אבל יוצא כל ז' עיין בבראשית רבה שילהי סדר ויחי :

מכילתין דף כ

[דף רצ"א ע"א]

בגמ' סגי' לרבה

עייך לעיל אחר מתני'

נ"ל אחר

עייך לעיל פ"ט

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ולאתוש :

דאורייתא ודחי עשה דרבנן ומיהו דוקא באותן שאבלותן מדאורייתא שהן אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה מאביו ואשתו אבל כל אותן שהן תוספת חכמים אם מת אחד מהם ביו"ט שני אינו מתאבל עליהם כלל דלא אתי עשה דרבנן דיחיד ודחי עשה דרבנן דרבים וכן השניים שמתאבלים לפני הקרובים ודאי מדרבנן נינהו ואין אבלותן דוחה יו"ט שני כלל: **גרסי'** בגמ' [דף כ:] אמימר שכיב בר בריה קרע עלויה אתא בריה קרע באפיה אידכר דקרע מיושב קם קרע מעומד אמר רב *אמי [דף כא·] מנין לקריעה מעומד מהכא ויקם המלך ויקרע את בגדיו

רש"י

לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו. בלבד: מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את הסדין. שאע"פ שאין נדה עושה מלאכות אלו לבעלה משום גזירת תשמיש גבי ימי אבלה לא גזרו רבנן: קשיא אהדדי. דקתני לעיל נוהג עמה אבלות והכא תני דרוחץ ידיו ופניו ורגליו ותרווייהו צריכא הכא הא מתני' דתני מי שמת חמיו וכו' אשמעי' דנוהג עמה אבילות מפני חמיו וחמותו ומאידך שמעינן דבשאר קרובים לא דאי מהכא לחודה הוה אמינא לשאר קרובים: יינו מזוג. במים שראוי לשתייה ושוב אינו מתקיים: אביו של חתן ואמה של כלה. דוקא נקט אביו של חתן הוא הטורח בסעודה ואמה של כלה היא המכינה לה תכשיטין לפיכך אם יעבור המועד (א) שוב אין מכינין להם: מכניסין את המת לחדר. שלא יקברוהו דא"כ חלה אבילות על האבל בסתימת הגולל כדלקמן ושוב לא יוכל להכניס עד שיעברו ימי האבל: ופורש [ונוהג ז' ימי המשתה]. ויקבור המת דכיון דחל עליו חתונה הוי לגביה כרגל ולא אתיא אבילות והיילא: (ונוהג ימי משתה כו'). וכל אותן הימים. של משתה ושל אבילות: ישן וכו' ואין מתייחדין זה עם זה שמא יבעול ואבל אסור (ב) בתשמיש המטה כדילפינן באלו מגלחין דאף בז' ימי המשתה שהן כרגל נוהג הוא אבלות של דברי צינעא דהיינו איסור תשמיש כדלקמן: ואין מונעין. בשביל האבילות ואין אוסרין עליה תכשיטיה שלא תתגנה על בעלה: כל ל' יום. ואע"פ שהן אסורות משום אבלות לשאר בני אדם וכ"ש מכאן ואילך: דליכא איניש דטרח. אם יפסיד מה שהכינו: שנתן מים ע"ג בשר. שוב אין ראוי למוכרו במקולין: מסייע ליה. הא דקתני אסור בתשמיש המטה בשבעת ימי המשתה שהם לו כרגל: צנעא. שהוא נכר בכך שהוא אבל: ואסור לקרות בתורה וכו'. כדאמר לעיל דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום והא דאמרינן אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין התם כגון קיום שאר מצות בעלמא אבל בכל הני אית בהו שמחה כשהוא לומד תורה ומש"ה אסור: רבים צריכין לו. כגון שהיה נשיא דורש ברבים: שלא יעמיד תורגמן.

תורה אור

אבלות בלא אנפה לא נהוג אבלות ולא אמרו א בכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו אבל אחי אשתו או אחותו לא דתניא מי שמת חמיו וחמותו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבלות וכן היא שמת חמיה וחמותה אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבלות ותניא אידך אף על פי שאמרו אינו רשאי לכוף את אשתו (א) באמת אמרו מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ומרחצת (ג) פניו ידיו ורגליו קשיאן אהדדי אלא לאו ש"מ כאן בחמיו וחמותו וכאן בשאר קרובים שמע מינה תנ"הלא אמרו בשביל כבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד: גרסי' בכתובות בפרק קמא* [דף ד.] תניא הרי שהיתה *פתו אפויה וטבחו טבוח [אלפרס] ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש. ונוהג שבעת ימי משתה ואח"כ נוהג ז' ב ימי אבלות וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים ואשתו ג ישנה בין הנשים ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל ל' יום ודוקא אביו של חתן ואמה של כלה ד דליכא איניש דטרח להו אבל איפכא לא. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שנו אלא שנתנו מים ע"ג בשר אבל לא נתנו מים ע"ג בשר מזדבן: אמר מר הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים מסייעא ליה לר' יוחנן דאמר ר' יוחנן [אלא] אע"פ שאמרו אין אבלות במועד אבל דברים שבצנעא נוהג: °*ואלו דברים שאבל אסור [דף כא.] בהן אסור במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה יואסור [אלף רו] לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ה ולשנות במשנה ובמדרש ובהלכות ובהגדות ואם היו רבים ו צריכים לו אינו נמנע ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בצפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו ובתו של רבי בבית שערים ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו תנא ובלבד שלא יעמיד מתורגמן ואלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת בנו של ר' יהודה בר' אלעאי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו ונכנס רבי חנניה בן עקביא וישב בצדו ולחש הוא לרבי חנניה בן עקביא ור' חנניה בן עקביא לתורגמן והתורגמן השמיע לרבים · הא דאמרי' אסור ברחיצה לא שנא רחיצה בחמין ולא שנא רחיצה בצונן דגרסי' בתעניות בפ' קמא* [דף יג.] והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפילו כל שהוא אסור להעביר את הזוהמא מותר: תנו רבנן אבל שלשה ימים הראשונים ט אסור להניח תפילין ומסקנא אינו אסור אלא יום ראשון בלבד דעיקר מררא חד יומא הוא דכתיב °ואחריתה כיום [עמוס ח] מר אבל ביום ז שני מותר וכיון שהניח ביום שני שוב אינו חולץ ואפילו באו פנים חדשות: *ת"ר יאבל שלשה ימים ח ראשונים אסור בעשיית מלאכה [דף כא:] [אלפרס] ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעה בתוך ביתו והאשה

נר מצוה ודילמא מלתא יתירתא הוא דעבד דאי לא תימא הכי וישכב ארצה הכי נמי דלאו מילתא יתירתא והתניא ישב ע"ג כסא ע"ג ספסל ע"ג אודייני גדולה מכונן ישן על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו ואמר ר' יוחנן מאי לא יצא ידי חובתו שלא קיים כפיית המטה א"ל מאי ארצה כעין ארצה. פירוש קרע עלויה בשעת חמום היה ולא היה שם בנו ולפי שאין החיוב לקרוע בשניים אלא בפניהם מש"ה כשבא בנו קרע פעם אחרת בפניו וקם קרע פעם שלישית מעומד וכן כתב הרי"ן גיאת ז"ל אם קרע על השני שלא בפני הקרוב או שקרע מיושב על כל אדם לא יצא וחוזר וקורע פעם אחרת: ויקם המלך. כשאמרו לו לדוד שמת אמנון בנו: יתירתא. ולא משום דמחייב ביה: על גבי מטה. בלא כסות: אודייני. כסוי של בור: ישן על גבי קרקע. ממש ולא כפה מטתו שהיה ישן בה קודם אבלותו: שלא קיים כפיית המטה. אם שכב על הקרקע ולא כפה מטתו: כעין ארצה. שכפה מטתו ולעולם לא עבד מלתא יתירתא: **אלו** דברים שאבל אסור בהן. פירוש שאבל אסור כל ז': ברחיצה. כל גופו אפילו בצונן ואפילו ידיו ורגליו בחמין אסור: ובסיכה. אפי' כל שהוא ואם להעביר הזוהמא מותר: ובנעילת הסנדל. דוקא של עור אבל של בגד מותר: ובתשמיש המטה. וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה: ואסור לקרות כדאמרינן לעיל [דף טו.] מהאנק דום דממה שהוא אבל מתים לא יעשה מכלל דכ"ע דוממים והקשה רש"י ז"ל היכי אסור לקרות והא אמרינן אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה ותירץ דמצות של שמחה לא התירו ומהאי טעמא אסור בתשמיש המטה אע"ג דאיכא מצות עונה: רבים צריכין לו · לאיסור והיתר להורות ואין שם אחר או שהוא נשיא ודורש ברבים: ובלבד שלא יעמיד התורגמן. כמו בשאר ימות השנה. ושמעינן מינה טעמא דרבים צריכים לו להתלמד ממנו הוא דמותר הא לאו הכי אסור ואם כן כהן אבל ואין שם כהן אלא הוא אסור לקרות בתורה כל ז' דלא אמרו [גיטין נט·] [אלף רו] כהן קורא [ראשון] אלא מפני דרכי שלום בעלמא וסגי להו בישראל: **פנים** חדשות. פירוש שבאו לו לנחמו מחדש שלא היו אצלו [אלפרס] משעת האבלות עד עכשיו ובגמרא בעי אי חולץ בפניהם כל זמן שהם עמו בבית ולאחר שילאו מותר להניחן וקיימא לן כרבא דכיון שהניח בשני שוב אינו חולץ ואפילו באו פנים חדשות: **תנו** רבנן אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצנעה בתוך ביתו. [והאשה טווה בפלך בתוך ביתה] פירוש ואפילו עני שאם יתעסק במלאכה יתעלל מן הבכי והמת מתזלזל ואנו אומרים שבשלשה לבכי:

והאשה טוה בפלך בתוך ביתה: ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום מתנחמים ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום ואי לא ידעי ושאלו בשלומיה מודע להו שהוא אבל ולא מהדר להו שלמא משלשה ועד שבעה אי לא ידעי ושאלו בשלומיה מהדר להו שלמא ולא צריך לאודעינהו משבעה ועד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום ואחרים אין שואלין בשלומו אלא לאחר שלשים יום והני מילי בשאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו אלא לאחר שנים עשר חדש: תנו רבנן שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן ממקום רחוק מונה לעצמו ומכאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו °)רבי שמעון אומר אפי' ביום שביעי בא ממקום קרוב מונה עמהן ואיפסיקא הלכתא בהדיא *כר"ש והוא שבא ומצא מנחמין אצל גדול הבית וכמה מקום קרוב י' פרסי סוגיא דחד יומא כיון דאלו שמע ביומא קמא הוה קא מצי למיתי כמאן דאיתי מעיקרא דמי אמר להו רבא לבני מחוזא כגון אתון דלא אזליתו בתר ערסא כד מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו ומנו תנו רבנן על כל המתים כולן מדחה מטתו ה"ז משובח על אביו ועל אמו הרי זה מגונה היה ע"ש או ערב יו"ט או שהיו גשמים מזלפין על מטתו הרי זה משובח לפי שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו על כל המתים כולן רצה ממעט בעסקו רצה *אינו ממעט על אביו ועל אמו ממעט על כל המתים כולן רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ועל אמו חולץ פירוש חולץ כתפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוק ונמצא זרועו עם כתפו מגולין על כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש על כל המתים כולן

°)[דף רצב ע"א]

מספר

רש"י

לפניו: והשה. שמת לה מת: טווה בפלך בתוך ביתה. מג' ימים ואילך: אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל. אבל אחר: מכאן ואילך הולך. ומנחמו ואינו יושב אלא עם המתנחמים אבלים: אסור בשאילת שלום. בין לשאול בין להשיב: משבעה ואילך שואל בשלום אחרים. כדרכו שהרי אותם אחרים הם שרויין בשלום אבל אחרים אינן שואלים בשלומו כדקתני ברייתא: ממקום קרוב. מהלך יום אחד: והוא שלא עמדו מנחמין מאצלו. שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין מאצל זה שבבית: כי מהדריתו אפייכו מפומא דאבולא. משער חילון של עיר: מדחה מטתו. ממהר לקבור את מתו ואינו משהה אותו: ממעט בעסקו. אע"פ שמותר לו: רצה חולץ. מקרע חלוקו מלמעלה עד שנראה כתפו כמו חלוצי כתף: לבית השמחה. כגון סעודת חתן:

נמוקי יוסף

טווה בפלך. שהיא מלאכת ערא' ושל צנעא ודוקא לעני אבל לעשיר אסור כל שבעה: ירושלמי אבל שאין לו מה יאכל בראשון ובשני אינו עושה מלאכה ובג' עושה בצנעא אבל אמרו תבא מארה לשכניו שהצריכו לכך בר קפרא אמר אפילו ביום ג' לא יעשה מלאכה כל עיקר דבר קפרא עביד אבל ג' ימים דאמר רבי אבא בריה דרב פפי רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי כל תלתא יומין נפשא טייסא על גופא סברא דהיא חזרה גביה כיון דאיהי חמיא דאישתני זיוהון דאפוי שבקא ליה ואזלא לאחר ג' ימים הכרס נבקעת על פניו ואומרת טול מה שגזלת וחמסת ונתת בי וגמרא דילן נר מצוה דקתני ג' כבר קפרא אתיא: ת"ר אבל ג' ימים אינו הולך לבית האבל. אבל אחר שמנחמו ואע"פ שהוא קרובו: במקום המנחמין. שהרי גם הוא צריך להתנחם *(ויש מי שכתב המתנחמין) ואע"ג דאמרינן אבל אינו יוצא מפתח ביתו היינו דווקא לטייל אבל לדבר מצוה שרי ומתוך כך נראה דמותר לאבל ללכת לבהכ"נ לשמוע תפלה או מגילה וכ"ש בתשעה באב שמותר ללכת שכולם אבלים והוה ליה כהולך לבית האבל: בשאלת שלום. בין לשאול בין להשיב ומיהו לרבים מותר אם עשו לו כבוד ונפטרין ממנו דכבוד רבים שאני כמעשה דרבי עקיבא שעשו ישראל על בניו הספד גדול ואמר להם שכרכם כפול לכו לבתיכם לשלום: אין שואלין בשלומו. דלית ליה שלום: אבל על אביו וכו'. ואם ישאלוהו משיב ואין צריך להודיעם שהוא אבל דלענין זה אביו ואמו ושאר קרובים שוים. ובגמ' נראה*) דהרואה את חבירו אבל בתוך שלשים יום אם עדיין לא נחמו אומר לו תתנחם מן השמים מאבל זה שאירע עליך ולאחר י"ב חדש אומר לו מן הבל כלומר תתנחם מן השמים סתם: **אבל** ג' הראשונים בא ממקום קרוב. פירוש מהלך יום אחד כך פרש"י ז"ל וכן כתבו הגאונים ז"ל דמקום קרוב היינו עשרה פרסאות סוגיא דחד יומא דכיון דאי שמע הוה מטי הכא בההוא יומא כמאן דאיתיה בהדייהו דמי: מקום רחוק. יותר מי' פרסאות מונה לעצמו. והם משלימין מנין אבלות ויוצאים מפתח ביתם והוא יושב באבלותו עד תשלום ז' מעת שנודע לו: אפילו ביום הז'. כיון שבא ממקום קרוב מונה עמהם והוא שבא ומצא עדיין המנחמים אצל גדול הבית שאם יצאו משם המנחמים כבר נשלם אבלות של גדול הבית לגמרי דהא אמרי' מקצת היום ככולו וצריך שימנה זה הבא מן הדרך אפילו ממקום קרוב לעצמו וטעמא דבעינן גדול הבית משום דכיון שגדול הבית הוא בבית הם כולם טפלים לו אבל אין גדול הבית בבית לא חשיב מנין דידהו כלום ואפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו: ערסא. מטה שמביאין בה המת ואמר להו רבא לבני מחוזא שהולכין לא"י לקבור ואין כל הקרובים יכולין לילך עם המטה ומלוין אותו פרסה או מיל וחוזרין כי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא משער החלון מהעיר בחזרתכם לבית אתחילו לממני ימי אבלות ואע"פ שלא יקבר המת עד ימים מרובים ואע"ג דאבלות אינה חלה עד שיסתום הגולל חזרת פניכם כסתימת הגולל דמי: וכתב הרמב"ן נראה שלא נאמרו דברים אלו אלא במת שמוליכין אותו מעיר לעיר דכיון שמסרוהו לאותם שמוליכין אותו והחזירו פניהם כבר נתיאשו ממנו ויאוש כסתימת גולל אבל בקוברין אותו בבית הקברות סמוך לעיר והן חוזרין מיד בו ביום אין נוהגין אבלות עליו עד שיחזרו הקרובים ויאמרו כבר נקבר שהרי דעתם עליו וכמונח לפניהם דמי ואסור לאכול בשר אבל בעל הלכות כתב והיכא דמית מת במעלי יומא טבא ודחילו דילמא לא מספקי למקברי מקמי יום טוב ושקלוהו עכו"ם ואמטיו למקבריה כד נפק מן מתא ואיכסיא ליה מקרובים חדא שעתא מקמי דליעול רגל חלה אבלות עליהם ובטלה ממנם גזרת ז' ופסיקנא הלכתא כר"ש דאמר שמואל הלכתא כדברי המיקל באבל ואפילו ביום הז' בא ממקום קרוב מונה עמהן והוא שמצא מנחמין אצלו שעדיין לא הלכו להם ואפילו ננערו לעמוד ולא עמדו וכתבו ז"ל שאם אחר שנהגו אבלות ז' נמלכו לפנותו למקום אחר אין מונין לו מנין אחר כלל ואין אומרים עליו לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים: **על** כל המתים כולן מדחה מטתו. פירוש מדחה שממהר לקברו: משובח. לפי שאין דרך להתאבל עליהן ולהספידן כל כך ויותר כבוד להם כשנקברין במהרה משיעמודו הרבה ולא יספידו: מגונה שחייב הוא להספידם ולקונן עליהם הרבה: היה ערב שבת וכו'. שאם לא יקבר היום ישהה יותר מדאי ותניא באבל על כל המתים כולן מרבה בעסקיו מתגנה על אביו ועל אמו משתבח בד"א בזמן שהן כדאין אבל אם לא היו כדאין אל ירבה בעסק שאינו אלא מגונן: ממעט בעסקיו. בסחורה דאע"פ שנאסר במלאכה לא נאסר (אלא) במשא ובמתן וי"מ סחורה המותרת לו כגון דבר האבד: חולץ. חייב להוציא זרועו על שפת חלוקו

ממקום

מונה עם הגדול אפי' בא ביום ז' אבל אם אין גדול הבית בבית אפי' בא בתוך ג' ימים ממקום קרוב מונה לעצמו וכן אם בא ממקום רחוק אפי' בא בתוך ג' ימים והיה גדול הבית בבית מונה לעצמו דלעולם מונה לעצמו א"כ היה גדול הבית בבית ובא הקטן ממנו ממקום קרוב אבל אם היה גדול הבית בבית ובא שם הקטן ממנו ממקום קרוב אפי' בא ביום ז' מונה עמהן דקי"ל כר"ש ואם הלך גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת ונשארו האחרים בבית ומנו מכי הדרי אפייהו מקבא דאבולא אע"פ שעדיין לא נקבר המת כדאמרי' לקמן כיון שהלך להתעסק בצרכי המת אם בא בתוך ג' ימים בין ממקום קרוב בין ממקום רחוק שרינן ליה בתרווייהו ומונה עמהם אבל אם בא לאחר ג' ימים אע"פ שהלך להתעסק בצרכי המת אם בא בתוך ג' ימים בין ממקום רחוק שרינן ליה בתרווייהו ומונה עמהם אבל אם בא לאחר ג' ימים אע"פ שהלך להתעסק בצרכי המת כיון שהוא גדול הבית אינו נטפל להן ומונה לעצמו מטעת סתימת הגולל בין שבא ממקום קרוב בין שבא ממקום רחוק והיתה לדר' יוחנן והיתה לדר"ש ולא קשיין אהדדי תדע דהא ר' יוחנן גופיה פסק כר"ש. כל זה על דעת הרב דודי ז"ל אע"פ שאין הדברים מבוארין כל כך בספר המאור ומה שאמר שלא הזכיר הרב כלל מימריה דר' יוחנן לא נתבררה לי תשובתו בזה לפי שמצאנו בהלכות ואיפסיקא הלכתא בהדיא והוא שבא ומצא מנחמין אצל גדול הבית הרי כתב מימריה דר' יוחנן ור' יוסי בן שאול בלשון קצר וכה מנהגו בכמה מקומות גם הרב ר' משה ז"ל כתב כלשונו אבל צריך לעיין על מה השמיט בעיין בהלך גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת דאיפשיטא לן מדר' יוחנן ומפלגינן בין אתא בגו תלתא ובין אתא לבתר תלתא ושמא לפי שהוא מן הדברים שאינן מצויין עכשיו ונראה שזו היא תפיסתו של הרב דודי ז"ל ומסתברא שאם הלך מי שאינו גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת ונשאר גדול הבית בבית כיון שהלך להתעסק בצרכי המת מונה עם הגדול אפי' בא ביום הז' ממקום רחוק. והיכא דמפרשי הא דאיבעיא לן בגמ' הלך גדול הבית לבית הקברות מהו פירושא אחרינא הלך גדול הבית לבית הקברות, שהתחיל ומנה בבית מסתימת הגולל והלך לבית הקברות לבכות על קבר המת ובשבא נמקום קרוב האחד שלא היה יודע ולא מצאו בבית כי הלך לבית הקברות מי נימא כיון שהלך לבית הקברות כמי שמצאו בבית נמי הו דלמא כיון דלא מצאו בבית אע"ג דהוא התחיל למנות עמהן האי אחרינא לא מזכי בהדייהו ואתינן למפשטה מדאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' הלך גדול הבית לבית הקברות מונה עמהן דכיון דלבית הקברות אזל הרי הוא כאלו מצאו בבית ופרכינן והתניא מונה לעצמו דכיון דלא מצאו בבית אע"ג דלבית הקברות אזל לאו כמי שמצאו בבית דמי ופרקינן לעולם כמי שמצאו בבית דמי ולא קשיא הא דאתא האי אחרינא בגו תלתא הא דאתא לבתר תלתא והאי פירושא טפי עדיף ומסתבר ולפום האי פירושא הך סוגיא אזלא כת"ק דמפליג בבא ממקום קרוב ומצא גדול הבית בבית בין בא בתוך ג' לבא לאחר ג' אבל לר"ש דס"ל בא ממקום קרוב ומצא גדול הבית בבית לעולם מונה עמהם כיון דהלך גדול הבית לבית הקברות כאילו הוא בבית דמי מונה האחד שבא ממקום קרוב לעולם עמהן ואנן קי"ל כר"ש לפיכך השמיטה הרב ז"ל לסוגיא זו מ"מ היה לו לכתוב שאם הלך גדול הבית לבית הקברות הרי הוא כאילו הוא בבית ואם בא האחר ממקום קרוב מונה עמהם אפי' בא ביום הז' דהך סוגיא אליבא דת"ק איתמרא ולא קי"ל כותיה מתנא קמא נשמע לר"ש ואם תשאל אליבא דהלכתא היכי מיתרצי מימריה דר' יוחנן דאמר אפי' הלך גדול הבית לבית הקברות מונה עמהן בהדי ברייתא דתניא מונה לעצמו יש להשיב מוקמינן מימריה דר' יוחנן בין דאתא בגו תלתא בין דאתא לבתר תלתא וכר"ש דקי"ל כותיה וברייתא בדאתא לבתר תלתא וכת"ק ולא קי"ל כוותיה ודכ"ע כלך גדול הבית לבית הקברות כאלו הוא בבית דמי ותו לא מידי: אתחילו ומנו. אע"ג דאבילות לא חיילא עד סתימת הגולל לדידכו דלא אזליתו בתר ערסא כנכנסתם הגולל דמי לכו ולפירושא בתר דכתבינן לא גרסי' בגמ' כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא אלא מלתא באפי נפשה היא וכן נמצא בספרים ישנים: מדחה את מטתו. ממהר לקברו:

שלטי הגבורים

א כתב הרמב"ן הלכו מקצתן עם המת לבית הקברות ומקצתן נשארו בבית אלו שבבית נוהגים אבילותם משהחזירו פניהם מן המת ואלו שהולכין עמו אין נוהגים אלא משיסתם הגולל חזרו אותן שהלכו עם המת תוך ג' ימים מונין עם אלו שבבית לאחר ג' ימים מונין לעצמן בין שבית הקברות רחוק או קרוב בין שהיה ההולך שם גדול הבית או קטן אבל הוא פסק שאותן שחזרו מבית הקברות מונין לעולם עם אותן שבבית אפי' באו ביום ז' אפי' בית הקברות רחוק והגדול הלך שם והוא שבאו קודם שפסקו האבילותם וע"כ כתב הלך גדול הבית לבית הקברות ובא אפי' ביום ז' אם בא אחד מהאבלים שלא היה עמהם נגרר אחריהם כאילו היה הגדול בבית והרא"ש כתב כסברא ראשונה שאינו נגרר אחריהם א"כ חזר הגדול תוך ג' ימים כ' הרמב"ם שאין חילוק בין אם זה הבא שמע מיתת המת באותו מקום שהיה שם תחלה בין אם שמע עליו באותו מקום שנכנס שם בין אם לא שמע עד שמצא האבלים והרא"ש כתב דמיירי דוקא שלא שמע עד בואו אל אחיו דאי נודע לו ביום ב' והתחיל להתאבל לא מסתבר כלל שיקצר אבילותו בשביל שבא אל אחיו אבל בשלא התחיל כלל ובא אל אחיו מחשבינן ליה כאילו התחיל להתאבל עמהם. כתב רב נטרונאי היה במקום רחוק ונכנס ביום ג' במקום קרוב ועמד ב' ימים או ג' חשבינן ליה כאילו בא ממקום קרוב ולא נהירא:

ב כתב הטור והא דאמרי' על כל המתים כולן רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ואמו חולץ כתב הר"ם מרוטנבורק י"מ חליצת מנעל לילך יחף לבית הקברות וכן צוה ר"י בר יהודה לילך יחף לבית הקברות ולחזור כשמתה אמו וכתב הרא"ש על ההליכה תמהתי כי עדיין לא נסתם הגולל ולא חל עליו עדיין האבילות:

ג ואם היתה חבורה לשם מצוה כגון קידוש החודש מותר מיד בין תוך ל' לשאר קרוביו ותוך י"ב חודש לאביו ולאמו וכתב הראב"ד וכן משיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים שאם לא יאכל שם ויעשה הוא יתבטל המעשה מותר וכל זה לא התירו אלא מל' ואילך באביו ואמו אבל תוך ל' הוא אסור לכל סעודת מצוה שבעולם והרמב"ן כתב ואינו מחוור להתיר סעודה

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סימן שלג:
ב מיי' פ"ה שם סמג שם טור י"ד סי' שפה:
ג מיי' פ"ז שם סמג שם טור י"ד סי' שעה:
ד מיי' פ"ד שם סמג עשין שם טוי"ד סי' שנז:
ה מיי' פ"ו שם סמג עשין ב טור י"ד סי' שפ:
ו מיי' פ"ח שם סמג שם טור י"ד סי' שמ:
ז מיי' פ"ו שם סמג שם טוי"ד סי' של שלא:

שיטת ריב"ב

אבל ג' ימים הראשוני' אסור לשאול בשלום אחרים. ואי לא ידעי אחריני שהוא אבל ושאלו בשלמיה מודע להו שהוא אבל ולא מהדר להו שלמא מג' ועד ז' (כמאן) אסור לשאול בשלום אחריני ואי לא ידעי אחריני שהוא אבל ושיילו בשלמיה מהדר להו שלמא ולא צריך לאודועינהו שהוא אבל ומז' ועד ל' הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרוין בשלום אבל אחרים אין שואלין בשלומו אלא לאחר ל' ואי לא ידעי ושיילו בשלמיה הא אמרי' דכל מג' ואילך מהדר להו שלמא וכמו שהדין באבילות שאר קרובים כך הדין באבילות אביו ואמו אלא שבאבילות אביו ואמו אין אחרי' שואלין בשלומו אלא לאחר י"ב חדש ולענין גדול הבית איתא לדרבי יוחנן ואיתא לדר"ש הלכך היה גדול הבית בבית ובא שם הקטן ממנו ממקום קרוב

מלחמת ה'

ועוד ולענין גדול הבית איתא לדר"י וכו' והרי"ף ז"ל לא הזכיר דר"י כלל ונראה מדבריו שהיה סובר דר"י פליגא אדר"ש: **אבר** הכותב איברא הא דמתרצינן לא קשיא הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו תלתא פליגא עליה דר"ש דר"ש לא קפיד ביומי ור' יוחנן תרוצי הוא דמתרץ לה למתני' דקתני מונה לעצמו ומוקים לה אליבא דת"ק ודלא אתא בגו תלתא אבל איהו כר"ש סבירא ואין לנו טעם ברור על מה השמיט רבינו מלכתוב דין גדול הבית שהלך לבית הקברות אבל השמועה כך פירושה דכיון דאמרי' שאם בא גדול הבית מונה לעצמו ואינו נגרר אחר קטנים בעינן בגמ' כשהוא הולך לבית הקברות נגרר עמהן או הן נגררין אחריו ואין מונין עד שיסתם הגולל וא"ר יוחנן שהוא מונה עמהם מאחר שכבר שמע והיה עמהם בשעה שחל עליהם האבילות ואינו דומה לבא ממקום אחר ואין חילוק בזה בין שהיה בית הקברות רחוק או קרוב שהרי במקום קרוב היה להם בשעה שחל עליהם אבילות ומיהו הוא אינו נוהג אבילות אלא לאחר שיסתם הגולל אלא שהוא מונה עמהם כשבא אלמא לת"ק כל ג' ולר"ש כל ז' ולענין הזה הוזכרו דברים בירושלמי הרי שמוליכין ממקום למקום כגון אלין דקברין בבית שרי אית תנויי*) תני אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי הכל הולך אחר גדול משפחה מהו אחר גדול משפחה ר' יעקב בר אחא אמר לחומריה שאם היה גדול משפחה כאן אלו ואלו מונין משיצא המת ואם היה גדול משפחה עם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ואם אין שם גדול משפחה אלו שבכאן מונין משיצא המת ואלו שעם מונין משיסתם הגולל:

המאור הקטן

ולענין גדול הבית איתא לדר' יוחנן היה גדול הבית בבית ובא הקטן ממנו מונה עם הגדול אפי' בא ביום הז' ממקום קרוב דקי"ל כר"ש הלך גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת בין מקום רחוק בין מקום קרוב ובא בתוך ג' מונה עמהם לאחר ג' מונה לעצמו ואיתא לדר' יוחנן ואיתא לדר"ש ולא קשיין אהדדי תדע דהא ר' יוחנן גופיה פסק כר"ש והרי"ף ז"ל לא הזכיר דר' יוחנן כלל ונראה מדבריו שהיה סובר דר' יוחנן פליגא אדר"ש ואנו כתבנו מה שנראה לנו וכן מצאנו בהלכות הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל:

*) נ"ל דקברין בבית בירי אית תנויי

מקום הקריעה כדי לבזות עצמו ולהראות הקרע לכל: מספר. מגלח: עד שיגערו. בירושלמי משמע דלא מהני רגל ורגלים שעברו עליו עד שיהיה גודל שערו למשא בפני הרואים ויש מי שמביא ראיה מהא דאמרינן דאינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חדש דאיכא ג' רגלים אלמא אין הרגל מפסיק דבר זה כיון שאין תלוי בגזירת שלשים וי"א דאם עברו ל' יום ואח"כ בא הרגל דאז הרגל מפסיקו ומהני (הגערה) לבטל זמן [הגערה] כמו שמועיל לפני ל' בשאר מתים: מרעות. שמחה שעושים למרעות שמתקנין זה לזה דרך אהבה וריעות זה מתקן היום וזה למחר:

תורה אור

מספר לאחר ל' יום על אביו ועל אמו יגדל פרע עד שיגערו בו חביריו אמר רב חסדא ולשמחת מרעות אינו צריך לשהות לאחר שלשים יום אלא לאלתר מותר ליכנס והנ"מ בפורענא אבל באריסתא לאחר שלשים יום ועל אביו ועל אמו בין כך ובין כך לאחר י"ב חדש על כל המתים כולן קורע טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו א"ר אבהו מאי קראה ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחותה מטפח. על כל המתים כולן אפילו לבוש עשרה חלוקים אינו קורע אלא עליון על אביו ועל אמו קורע את כולן א ואפרקיסתו אינה מעכבת אחד האיש ואחד האשה דברי ר"ש בן אלעזר שר"ש בן אלעזר אומר האשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה והוזרת וקורעת את העליון על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל על כל המתים כולן שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר ל' יום על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים יום ואינו מאחה לעולם והאשה שוללת לאלתר מפני כבודה כי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המתים כולן קורע בכלי על אביו ועל אמו קורע ביד אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן על כל המתים כולן ב קורע מבפנים ועל אביו ועל אמו קורע מבחוץ אמר רב חסדא וכן לנשיא: נשיאה שכיב אמר ליה רב חסדא לרב חנן בר רבא כפי אסיתא וקום עלה ואחוי קריעה לעלמא אמר ליה רב אשי לאמימר *קריעה מעומד מנלן דכתיב ויקם איוב ויקרע את מעילו ודילמא מלתא יתירא הוא דעבד אלא מהכא ויקם המלך ויקרע את בגדיו: על חכם חולץ מימין ועל אב בית דין משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן *תנו רבנן חכם שמת בית מדרשו בטל אב בית דין שמת כל בתי מדרשות שבעירו בטלין ובני בית הכנסת נכנסין לבהכ"נ ומשנין את מקומם היושבין בצפון יושבין בדרום בדרום יושבין בצפון נשיא שמת כל בתי מדרשות בטלין ובני בהכ"נ נכנסין בבהכ"נ *וקורין שבע' ויוצאין ר' יהושע בן קרחה אומר לא שיצאו ויטיילו בשוק אלא יושבין ודוין ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל אמרו עליו על חנינא בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל גרסי' בע"ז בפ"ק *ת"ר שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנא' בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים ישרפו לך וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה הן שורפין עליהם מטותיהן וכל כלי תשמישן מעשה ומת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר במאה מנה צורי ת"ר *אבל ד שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שנייה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא ככל אדם: ת"ר כל ל' יום לנישואין מתה אשתו אסור ה לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים רבי יהודה אומר רגל ראשונה ושנייה אסור ושלישית מותר ואם

רש"י

מספר. מגלח: ולשמחות מרעות. שמתקנין סעודה זה לזה זה היום וזה למחר משום אהבה וריעות: בפורענא. שכבר הוא סעד עמהם משלהם כמה פעמים ועכשיו הגיע יומו לפרוע פורע לאלתר: אריסתא. הלואה כלומר אם עכשיו מתחיל הרעות והוא מתחיל תחלה ל' יום: ויחזק. ויאחז: אפרקסותו. סודר שעל ראשו שתלוי על כתיפו אינה מעכבת ואינה צריכה לקרוע ולאחר שקורע נופל אותו אפרקוס על החזה ומכסה קריעת החלוק ואעפ"כ אין זה חייב קריעה: אחד איש ואחד אשה. צריך לקרוע על אביו ועל אמו כל חלוקים שעליו: האשה שמת אביה ואמה קורעת. חלוק התחתון משום צניעות ומחזרת הקרע לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון והתחתון מכסה כנגד לבה: רצה מבדיל קמי שפה. כלומר מתחיל קריעה מחלל בית הצואר וקורע כלפי מטה דהיינו לפני השפה של בית הצואר וכמו שפה לפיו: רצה אינו מבדיל. אלא מתחיל ונוקב למטה מבית הצואר כנגד כריסו וקורע: שולל. בשטי"ר: מאחה. תופר כדרכו: על כל המתים. דקתני כגון בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו: מפני כבודה. שלא תעמוד פרועה: בכלי. בסכין: מבפנים. בחדר שאין צריך לקרוע בפני העם: כפי אסיתא. הפוך המכתשת ועמוד עליה וקרע כדי שיראוך כשתקרע: ויקם איוב ויקרע וגו'. על עסקי בניו שמתו: מלתא יתירתא הוא דעבד. (א) ולא משום דמיחייב אבל בהכי: ויקם דוד ויקרע. על אודות בנו שמת: חכם. ממונה שבעיר שמבקשין מפיו הוראה ואב בית דין עדיף מיניה: בית מדרשו. אותן שהיו רגילין ללמוד מפיו וקורין שבעה אנשים בתורה אם שבת הוא ויוצאים ואין מתפללין בעשרה אלא כל אחד בעצמו: שמועה. סוגיא: שבת ראשונה. ז' ימי השבת: ואינו יושב במקומו. בבית הכנסת: ואינו מדבר. אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו: לנישואין. אם מת בנו או אחיו אסור לישא אשה: מתה אשתו. אסור בנישואין:

נמוקי יוסף

נר מצוה לבית השמחה. כסעודת חתן: לאלתר. אינו צריך להמתין שלשים לפי שאין שמחה בסעודת הרשות אלא בסעודת מצוה של נישואין: בפורענא. שרוצה לפרוע מה שהאכילו חברו קודם שהיה זה אבל לפי שעכשיו הגיע זמנו לפרוע: אריסותא. הלואה דהיינו שמתחיל הוא להאכיל חברו אתה נושה בו מתרגמינן דלא רשי ביה אסור להתחיל תוך ל': בין כך ובין כך. בין בפורענא בין באריסותא עד שיעברו י"ב חדש. וא"ת דהכא משמע דסעודת הרשות יש בה היתר יותר מסעודת נשואין ובאבל תניא על כל המתים אסור ליכנס לבית המשתה עד שלשים יום ועל אביו ועל אמו עד שנים עשר חדש אלא אם כן היתה לשום שמים משמע דסעודת מצוה יש בה היתר טפי וי"ל דההוא לשום שמים איירי בסעודת מצוה דליכא שמחה כגון ברית מילה דאיתא נערא דינוקא אי נמי במשיא יתום ויתומה שאם לא יכניס הוא יתבטל המעשה:

קורע. טפח: פחותה מטפח. פי' דמה שאחז בידו קרע: ואפרקסותו. שקורין אוייסו"ל אינה מעכבת את הקריעה שאם חופה את הקריעה ואינה ניכרת לא איכפת לן אם חופה אותה וקריעתו קריעה ואחרים פירשו אפרקוסותו בגד הזיעה הדבוק בבשרו: אחד האיש וכו'. חייבין לקרוע אפילו עשרים חלוקים עד שיגלה את לבו: את החלוק התחתון. ומחזירתו לכסות בה: מבדיל קמי שפה. שהאימרא שעושין סביב בית הצואר צריך שתהיה קרוע כדי שיהיו הקרעים מובדלים לשנים: שולל לאחר ז'. כעין מעשה עבות אבל תוך ז' אסור שצריכה שתראה כשנים: ומאחה. תופר לגמרי תפירה של קיימא: מפני כבודה. לפי שגנאי לאשה אע"פ שאין לבה מגולה לעמוד בבגדים קרועים: בכלי. בסכין אם אינו יכול ביד ועל אביו אינו רשאי אלא ביד: קורע מבפנים. פירוש בחדר: מבחוץ. בפני העם: כפי אסיתא. הפוך המכתשת ועמוד עליה וקרע כדי שיראוך בני אדם: חולץ. כתף: מימין. של ימין: מכאן ומכאן. ולפי שלא יפלו הבגדים יחגור אותם באבנט ומדלא קתני על אביו מהיכן חולץ ש"מ רצה מימין חולץ רצה של שמאל חולץ רצה שתיהן חולץ וכן על רבו שלמדו חכמה אם רצה חולץ עליו שתי כתיפיו:

בית מדרשו בטל. פי' כל ז' לפי שמספידין אותו ואין עוסקין בתורה בבית מדרשו כדי שלא יתעצלו מהספדו אבל שאר בתי מדרשות עוסקין בתורה ופרש"י ז"ל בית מדרשו אותן שהיו רגילין ללמוד תורה מפיו וכתב הראב"ד ז"ל סופדין אותו כל שבעה ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבלין לבית מדרשו אלא מתחברין שנים שנים בבתיהם ולומדין: אב ב"ד. עדיף מחכם: ובני הכנסת. כגון עשרה בטלנין: כל בתי מדרשות. אף אותן שחוץ לעיר כל אותן שיכולין לבא ביום *)שמת: [וקורין שבעה] שאין מתפללין בעשרה אלא בביתו חוץ מקריאת התורה בשבת ז' וה"ה בשני ובחמישי שלשה וזה אינו בחכם ובאב ב"ד שאין מבטלין בהכ"נ אלא מקלתן בבהכ"נ ומקלתן בבית האבל: ודוין. מראין עצמן עצבים על מיתת הנשיא וביטול בהכ"נ: שמועה. סוגיא: והגדה. ולא הגדה לפי שמושכין הלב ולא יתעסקו באבלותן אבל שבת ראשונה. פי' שבת ראשונה שבוע ראשונה ואפי' בשבת שאין בו אבלות אין עוסקין בתורה אבל אם בא להם מעשה מורים בו: כלומר כל ז': אינו יוצא. לבהכ"נ קאמר וכן משמע [דקאמר] שנייה אינו יושב במקומו ולא תקשה עלך דאמרי' [בדף כה:] דאחר ג' ימים מותר ללכת בבית אבל דשאני התם דשתיהן בתי אבלות הן ומתנחם עמהם אבל בשבת ממש כתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובת שאלה דמקום שנהגו שילך האבל בשבת לבהכ"נ מקדים ואתי מצפרא ומותר שהרי אין אבלות בשבת והא דקתני אבל שבת ראשונה וכו' בחול קאמר אבל בשבת לבהכ"נ שרי: לנשואין. שאינו רשאי לישא אשה תוך ל' יום של אבלות: שלישי מותר. רגל ג' וזמן ארוך זה כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה בשעת תשמיש: לאלתר

*) כד"ס הגי' ביום שבת

שלטי הגבורים

סעודה של משיא יתום ויתומה והרא"ש הביא דברי הראב"ד ויש נוהגים להקל בכניסת בית המשתה [ולא] להסב שם בשעת שמחה [דלא אסרו אלא לאכול עמהם בשעת שמחה] אבל הכניסה שם מותרת שאין שמחה בלא אכילה ושתיה וה"ר יהודה אלברצלוני כתב כן שכתב יש נוהגים ליכנס תוך י"ב חדש לחופה לשמוע הברכה או לבקר אבל לא לאכול ויש מחמירים שאין נכנסים כלל והרמב"ם כתב שאסור ליכנס שם כלל בין בשעת אכילה בין בשעה שעוסקים שם במזמוטי החתן והכלה וכ"כ הרא"ש וכן נוהגים באשכנז דכל י"ב חדש עומד חוץ לבית לשמוע הברכות ואינו נכנס לבית כלל:

א אבל לכתחלה כתב הראב"ד שצריך לקורעה והרמב"ן כתב שאפילו לכתחלה א"צ לקורעה וכן היא מסקנת הרא"ש ואפרקסותו פירש רש"י שהוא סודר שעל ראשו ונופל על פניו ולפי שאינו מלבוש א"צ לקורעה ובעל הערוך פי' שהוא לבוש התחתון ופתוח בכתפיו וכשהוא לובשו קושרו ולפי שאין עושין אותו ללבוש אלא לקבל הזיעה אינו מעכב הקריעה:

ב כתב הרי"ף גיאות בפנים מכניס ידו תחת חלוקו וקורעו וכן פי' הרמב"ן:

ג ואם קרע מיושב כתב הראב"ד שיצא וכן דעת רבינו והרי"ף גיאות כתב שלא יצא וצריך לחזור ולקרוע וכן הוא מסקנת הרא"ש ז"ל:

ד ולענין יציאת האבל לבהכ"נ כתב הרי"ף גיאות שיוצא אפי' בחול והראב"ד כ' שאפי' בשבת אינו יוצא ואינו כדברי שניהם אלא בחול אינו יוצא כל עיקר ובשבת תלוי במנהג וכ"כ רבינו האי שהכל כמנהג המדינה היכא דרגילים דאתי לבי כנישתא דמקדים ואתי מצפרא קמי ציבורא לבי כנישתא והיכא דרגילי למיתב בביתיה יתיב ובבבל בכפרים כ"ע נפקי לבי כנישתא ובכרכים ועיירות גדולות רובן יושבים בבתיהם וריעיהן גומלי חסד באין אליהן ומיעוט עיילי לבי כנישתא ויתבי במקום אבלים ומצלי וכתב הרא"ש ונוהגים באשכנז שהאבל הולך לבהכ"נ בשבת ואחר התפלה יוצא האבל תחלה ויושב לפני בהכ"נ וכל הקהל הולכים אחריו ויושבים אצלו ועומד האבל והולך לביתו וכל הקהל הולכים אחריו ויושבים שם שעה אחת וסומכים על דבר הגדה בפרקי ר' אליעזר:

ה כל ל' אסור לישא או לארס אפי' בלא סעודת אירוסין ונשואין ולאחר ל' מותר אפי' על אביו ואמו ואפי' לעשות סעודת אירוסין ונשואין כדרכן והרמב"ן כתב כל ל' לנישואין אבל לארס מותר מיד אפי' ביום המיתה ולא נהירא. מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה ג' רגלים ר' יהודה אומר ראשון ושני אסור שלישי מותר ופסק מיי' כת"ק ורי"ף גיאות והרמב"ן פסקו כר' יהודה ולזה הסכים הרא"ש ל"ש הרגלים קרובים כגון פסח ועצרת ל"ש אם רחוקים אבל ר"ה

לאלתר . לאחר שלשים יום אבל תוך ל' אסור : פרנסתן . תקון הנערים דאשה מרביא להו : לא בא עליה . יש מפרשים דלאו דוקא לא בא עליה אלא שלא נשאה אלא לאחר ל' דאי נשאה למה לא יהא מותר לבא עליה והלא מותר הוא בתשמיש המטה לאחר ז' ולענין אירוסין קי"ל דאם מתה אשתו אסור לארס עד לאחר ל' : ורבינו האי גאון ז"ל התיר ליבא לאחר ל' אפילו על אביו ועל אמו וכן דעת הרמב"ן ז"ל וכתב המחבר ומיהו דין הוא שיהא אסור לבא עליה מיד שלא יהיו בניו בככנת בני תמורה : **כל** שלשים יום לגיהוץ . פי' כיבוס שאסרו חכמים כל ל' יום מגיהוץ דוקא הוא שהם מים באפר או בנתר ובורית בין כלי צמר בין כלי פשתן וזהו דוקא ללובשן או להציען תחתיו ולישן עליהם אבל לנהן לאחר שבעה כדי להניחן לאחר ל' כיון דאינו לובש אותם מותר והכי איתא באבל רבתי וכן כתב הראב"ד ז"ל וכן כתב בתוס' : המכבש . פריש"א בלע"ז דכיון שהאומן תיקנן והניחן במכבש אסור ללבשן בין לבנים בין צבועים אבל כלים ישנים שאינם מתוקנין ואינם יוצאין מתחת המכבש מותרין ללבשן : רבי אומר . בא להתיר ישנים אפי' יצאו מתחת המכבש בין לבנים בין צבועים : ר"א . בא להתיר הכל חוץ מכלים לבנים חדשים וכן הלכתא כר"א ברבי שמעון דהא רבא עבד עובדא כותיה : הימייונתא . ויש ספרים דגרסי' חימוליתא והוא חלוק הבא מרומי . ואע"פ שהיתה חדשה כיון שהיא צבועה שהיתה אדומה נפיק בה מיהו בתוך ז' אסור בכולן וכתב הרמב"ן ז"ל*) וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכתבו בתוס' וי"א דדוקא בכלי פשתן ישנים קא איירי וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ומותר :

ת"ר מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר . פי' שלא התירו לעשות בבית המת אלא צרכי המת ואכילה צורך חיים היא : ואינו מיסב . שהוא דרך חשיבות ותענוג : ואינו מברך . ברכת המוציא לפי שהוא פטור מן המצות כיון דמוטל לפניו ופי' מוטל לאו דוקא מוטל ממש קאמר אלא שמוטל עליו לקוברו : ואינו מזמן· ברכת הזימון לפטור את אחרים דכיון שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתן : ואין מברכין עליו דהא דאמרינן בברכות [דף מה:] דסופר מברך ובור יוצא היינו משום דבור מחוייב אלא שאינו יודע : ואין מזמנין עליו לחשבו במנין שלשה לזימון ואמרי'

נר מצוה · תורה אור

ואם אין לו בנים מותר לישא אשה אחרת לאלתר מפני פריה ורביה הניחה לו בנים קטנים מותר לישא א לאלתר מפני פרנסתן : ירושלמי בפרק החולץ ליבמתו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול ל' יום הדא דאיתמר בנשים אבל באנשים ג' רגלים ביש לו בנים אבל אין לו בנים מותר מיד וה"מ כשיש לו מי שישמשנו אבל אין לו מי שישמשנו מותר מיד וה"מ בשאין לו בנים קטנים אבל אם יש לו בנים קטנים מיד מותר כהדא מעשה שמתה אשתו של ר' טרפון ועד שהוא בבית הקברות אמר לאחותה לכי גדלי בני אחותיך ואע"פ שכנסה לא הכירה עד שעברו עליו ל' יום : בבלי *מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי פרנסי בני אחותיך ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה מאי לזמן מרובה אמר רב פפא לאחר שלשים יום . אין לו בנים מותר לישא אשה אחרת לאלתר מפני ביטול פו"ר וכמה בנים יהיו לו ויהא אסור לישא לאלתר כדתנן *לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים בש"א שני זכרים ובה"א זכר ונקבה שנא' °זכר ונקבה בראם וקי"ל כב"ה היו לו בנים ומתו והיו להן בנים כבר קיים מצות פריה ורביה דת"ר בני בנים הרי הן כבנים ולא שנא ברא לברתא ול"ש ברתא לברא או ברתא לברתא או ברא לברא בכולהו קיים מצות פו"ר ודוקא תרי מתרי אבל תרי מחד ברא לא °ת"ר כל ל' יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש רבי אומר לא אסרו אלא בכלים חדשים בלבד °ר' אלעזר בר"ש אומר לא אסרו אלא כלים ב חדשים לבנים בלבד וקי"ל כרבי אליעזר בר"ש דהא רבא נפק בהימיינותא רומייתא סומקתי חדתי כר' אליעזר בר"ש : תניא באבל רבתי כל שלשים יום אסור בתספורת אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער ג שיש בו והאשה מותרת בנטילת שער לאחר ד שבעה וגרסינן בפרק החולץ* בענין רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלשים יום אמר רב חסדא ק"ו ומה במקום שאסרו לספר ולכבס מותר ליארס ל' יום של איבול שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס ושמעת מינה שהאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה כדקתני באבל רבתי : ת"ר ימי שמתו מוטל לפניו ה אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו אין לו בית חבירו עושה מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר את פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן

רש"י

עד שלשה רגלים. שמראה כאילו אינו חושש במיתת אשתו : מפני פרנסתן . תקון של נערים שאשה ממלאה להו לבנים : לכי ופרנסי . שאני נושא אותך : לגיהוץ . ליקיי"ר : יוצאין מתחת המכבש . שדרכן שנותנין אותו תחת המכבש ליפותו פריש"א : כלים חדשים בלבד . אבל ישנים אפילו יוצאין תחת יד מכבש : חדשים לבנים . והוא שיוצאין מתחת יד מכבש : הומנייתא . חלוק שרוק בלע"ז : רומייתא . שבאה מרומי מגוהצת : כר' [אליעזר בר'] שמעון . דלא אסרו אלא חדשים לבנים וזו אדומה : אמר רב חסדא . מתמה על דברי ר' יוסי שאוסר ליארס מפני אבלות כל ל' יום כדתנן לקמן כמה אבול שלה ל' יום : במקום שאסור לכבס . דהיינו שבת שחל ט"ב להיות בתוכה : מותר ליארס . דקתני לקמן מארסין ואין עושין סעודת אירוסין : מקום שמותר לכבס . תוך שלשים יום אבל דאבל אינו אסור בתכבוסת אלא ז' ימים דשלשים יום לגיהוץ כדתנן בפרק אלו מגלחין אבל כבוס לא דהא תספורת גופה אי לא דאתי פרע פרע מגזיר לא מיתסרא : מי שמתו מוטל לפניו . אין לו דין אבל עד שיסתם הגולל : כשהוא סועד . אוכל בבית אחר : ואינו מיסב . כשהוא אוכל דהיינו דרך גדולה : ואינו מברך . שום ברכה דפטור הוא ממצות בעוד שמתו מוטל לפניו : ואין מברכין עליו . כגון [illegible]

*) ז"ל הרמב"ם והוא בפ"ו מהל' אבל הלכה ה.

המאור הקטן

מלחמת ה'

ואמרינן בירושלמי ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואחרים שברכו עליו אין עונה אחריהם אמן : ובשבת וכו' . דהואיל והוא יכול לקברו בו ביום לא מיקרי עוסק במצוה : ופסק הרי"ף ז"ל הלכתא כת"ק שאסור בתשמיש המטה לפי שהוא דבר שבצנעא : **מתני'** אין קורעין וכו' פי' ולא חולצין . הוצאת כתף שמוציאין זרוע הימין ערום דרך בית הצואר : ולא מברין . הבראה היא בסעודה ראשונה שהיא משל אחרים ומתניתין בחולו של מועד מיירי כדקתני סיפא בהדיא וקמ"ל תרתי חדא דאין קורעין במועד אלא הקרובים החייבים באבלות ואידך שמותר מצוה לעשות הבראה הקרובים בלבד ויש מפרשים דאתא לאשמועינן דנהי שהאבלים אוכלין ויושבין ויסבין על מטה כפויה החברים האוכלין עם אין מברין אלא על מטות זקופות והא דתנינן אין קורעין לאותן שאינן קרובים מפרש בגמרא דמיירי באיש שלא נודע בחכמה ובחסידות (או שלא) [ושלא] היה שם בשעת יציאת נשמה אבל אם יש אחד מכל אלו השלשה חייב כל אדם לקרוע עליהם: ואין מוליכין. המנחמין הסעודה לבית האבל : לא בטבלא . שהוא דרך כבוד : ולא באסקוטלא. יש מפרשים שלחן קטן ויש מפרשים שהוא קערה וטבלא ואסקוטלא הוא לעז : ולא בקנון. הוא סל גדול שכל זה דרך כבוד : אלא בסלים . של ערבה קלופה ואפילו בחול קאמר שלא לבייש מי שאין לו סלים של כסף וזהב ולפיכך יהיו שוין כולן באלו ואשמועינן הא בחולו של מועד דמהו דתימא כל היכא דלא יראה דרך אבלות אלא דרך דורון וחשיבות עדיף טפי קמשמע לן : ואין אומרים ברכת אבלים במועד . לא ברחבה ולא בבית ובחול היו נוהגין לומר ברכת רחבה ומעמדות ומושבות: בשורה . לנחם אותן : ופוטרין את הרבים. מיד שילכו לאהליהם ולא יסבו ויברכו ברכת רחבה הנוהגין בשאר ימות השנה והרמב"ד ז"ל פי' ובזה שעשו נפטרו הרבים מלעשות אחר המועד שורה ותנחומין שכבר נתעסקו עמו ברגל : **גמ'** חכם שמת הכל מברין . פי' הני כולהו אפילו במועד חייב ומתני' שלא התיר במועד דלא היה חכם ולא הוה ביה חד מכל הני : בוכה ומתאבל . פירוש בוכה וקורע אבל לישב עליו באבלות אינו חייב אלא על רבו : לספר תורה כו' . י"מ דאפי' ריקנין שבישראל מלאים מצות כרימון ולפי זה אפשר דאפילו על אשה קורעים ורש"י ז"ל פי' שהוא כספר תורה שעדיין היה ראוי ללמוד תורה והוי כספר תורה ולפי זה אין נוהג בנשים : **כי** נח נפשיה וכו' חכם תניא וכו' . ויש נוסחאות דגרסי' ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בי מדרשא: מאי דהוה הוה . וכיון שלא קרעו ביום שמועה שוב אין חייבין לקרוע אפילו בתוך ז' דהא לאו שעת חמום הוא : כל זמן וכו' . דהיינו תוך שבעה או לפי מה שהוא ההספד : סבור למקרע לאלתר . קודם שיתקבלו לספדו : כבודו בהספדו . בשעת הספדו וא"ת אמאי לא קרעו מי לא הוה אדם כשר שאפילו בחוה"מ הכל קרוביו יש לומר דלא היו סבורים דאיתמר בחכם אלא א"כ הוא רבו וכן באדם כשר בוכה ומתאבל הוא משמע להו לבכות ולספוד מיהו קריעה לא ואמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם תניא והכל קורעין עליו וה"ה אדם כשר והרמב"ד ז"ל כתב דאפי' לאחר שנקבר ביום שמועה קורע אפילו בחול המועד : **לאותוביה** ס"ת אפורייה . כלומר קיים זה מה שכתוב בזה : דבחייו לא ס"ל וכו' . שלא רצה לישב סמוך לס"ת : וכף כדא ההרעא׳ הבית על הארץ : לא הוה נפיק וכו' . לא היו יכולין להוציא המטה שהיתה רחבה דרך הפתח שהיה צר : לשלשוליה . להורידו בחבלים מן הגגין לארץ : מפוריא לפוריא . ממטה רחבה למטה קצרה כדי שיוכל לצאת דרך הפתח : כבודו במטה ראשונה . שנאמר וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה אותם שסגרוהו פלשתים בה

רש"י

ברכת המוציא להוציאו ידי חובתו : ובשבת מיסב . כשהוא אוכל : ואוכל בשר . וחייב בכל המצות כו' : תפילין לא גרסי' דאין תפילין בשבת דכתיב כי אות היא מי שצריכין אות יצאו תפילין שאין צריכין אות שהן עצמן אות דכתיב והיה לך לאות : **מתני'** ולא חולצין . כתף : ולא מברין . שמברין את האבל סעודה ראשונה משל אחרים : אלא קרוביו של מת . המתאבלין עליו : אלא על מטות זקופות . שאין צריך לכפות מטה שמיסב עליה : אין מוליכין . מנחמין הסעודה לבית האבל : לא בטבלא . דרך כבוד : לא באיסקטולא . שלחן קטן יפה : ולא בקנון . מדה גדולה שמודדין בהם החיטין שיספיי"ר : אלא בסלין . שלא כדרך חשיבות : ופוטרין את הרבים . ונותנין להם רשות לילך מיד ואין צריך להסב ולברך ברכת רחבה : **גמ'** נודי . כמו לנוד : ויקברו אותו ׳ ביהושע : שרגש עליהם ההר להורגן . שלא הספידוהו כראוי : מדה כנגד מדה . הוא לא נתאבל על שנקצרו ימי החכם אף לחייו לא יחושו מן השמים : לס"ת שנשרף . שחייב לקרוע עליו כדאמרי' לקמן שעדיין היה זה יכול ללמוד והוי כס"ת שנשרף : מאי דהוה הוה . הואיל ולא קרע בשעת שמועה שוב אין יכול לקרוע : לאלתר . קודם שיתחיל בהספד : חכם . שמת : כבודו . שקורעין עליו : ס"ת אפורייה . משום כבודו כלומר קיים זה מה שכתוב בזה : וכף כדא . כפה הכד לארץ והניח עליו הס"ת שלא רצה לישב סמוך לספר : לא הוה קא נפיק פוריא מבבא . לא היו יכולין להוציא המטה דרך שער הבית שהיתה המטה רחבה והפתח קצר : לשלשוליה . לרב הונא במטתו דרך גגות ולא הוה איפשר להו לשלשולי המטה דרך גגות והדר מפקי לרב הונא דרך פתח דהא אמרן גדול אינו יוצא אלא במטה : לשנויי בפורייה . לתתו במטה אחרת קטנה שתצא דרך הפתח :

תורה אור

ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן.ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בכל המצות האמורות בתורה ר"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן אר"י אתשמיש המטה איכ׳ביניהו דת"ק סבר חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץמתשה"מ ור"ג סבר חייב נמי בתשה"מ וקי"ל כת"ק: **מתני'** אין קורעין ולא חולצין ולא מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא על מטות זקופו' : ואין מוליכין לבית האבל לא בטבלא ולא באסקוטלא ולא בקנון אלא בסלין ואין אומרים ברכת אבלים במועד אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים: **גמ'** מתני' דקא תני אין קורעין ולא חולצין וכו' בדליתא לא חכם ולא אדם כשר ולא קאי בשעת יציאת נשמה אבל על חכם קורעין וחולצין ומברין דתניא חכם שמת הכל קרוביו הכל קורעין עליו והכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחבה ועל אדם כשר נמי חייב לקרוע דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים מפני שלא בכה ולא התאבל על אדם כשר שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה : גרסינן בשבת בפ' ר' אליעזר אומר האורג א"ר שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנא' נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך א"ר ירמיה אמר רב כל המתעצל בהספד של אדם כשר ראוי לקוברו בחייו דכתיב ויקברו אותו בגבול נחלתו מצפון להר געש מלמד שגעש עליהם ההר לקוברן אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה וכו' : ואי קאי בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע ואפילו אשאר איניש דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר בשעת יציאת הנפש חייב לקרוע למה זה דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע . כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא סבור מאי דהוה הוה אמר להו תניא חכם שמת כל זמן שעוסקין בהספד סבור למקרע לאלתר אמר להו אביי חכם כבודו בהספדו כי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאותובי ס"ת אפורייה אמר להו רב חסדא מלתא דבחייה לא ס"ל אנן ניקום ונעביד ליה דאנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה יתיב עליה ס"ת וכף כדא ארעא ואותיב עליה ס"ת אלמא קסבר אסור לישב במטה שס"ת עליה לא הוה נפיק פורייה מבבא סבור לשלשוליה דרך גגות אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה חכם שמת כבודו דרך פתחים סבור לאשנוייה מפורייה לפורייה אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה חכם כבודו במטה ראשונה : גרסינן בפרק בני העיר ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה במה דברים אמורים בשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אמר שמואל בר

הגהות הרי"ף

בה ובגמרא מסיימי פרוץ בבא ואפקוה שהסירו עמודי ומזוזות הבית להרחיבו שיוכלו להוציא המטה דרך הפתח: **אין** עומדין עליו בשורה. פי' שהיו שם האבלים ואומר עליו עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו וזהו לשון אין עומדין או עומדים ונקראים בגמ' מעמדות ומושבות: ברכת אבלים. עשרה כוסות שתקנו בבית האבל לתנחומי אבלים: כשעומדים בשורה. היו מקלסין אותו בדברי שבח אומרים עליו כמה היה גדול אדם זה: שלדו. שדרתו כששדרתו קיימת עומדין עליו בשורה כשיש שם אבל: אין שלדו קיימת. אין עומדין עליו בשורה ואין אומר עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים: וכתב הריא"ף ז"ל גרסי' בהאי מסכת פ"ק (דף ח.) תניא המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהם אמר רב חסדא ואפי' צרורין לו בסדינו ופירושו המלקט שמת אביו רחוק מקרוביו ולא נקבר עם קרוביו וכשהבשר מעוכל הולכין שם בניו ומוליאין עצמותיו משם וקוברין אותו בבית קברות אביהם: מתאבל. לאו דוקא נעילת הסנדל ושאר דברים הנוהגין באבל אלא מתאונן ואסור לאכול מן הקדשים שהן ראויין להאכל בשמחה וזה שכשהוא רואה את אביו שהוא עפר ואפר חם לבו בקרבו ודואג עליו: ואפי' צרורין. לא מיבעיא אם נקברו אותן עצמות שאינו אונן עוד עליהם אלא אותו יום בלבד כדין אבלות של תורה שאינו אלא יום קבורה בלבד אלא אפילו צרורין בסדינו שלא נקברו לא גזרו חכמים להאסר עוד בקדשים: **ירושלמי** תני אין שמועה לליקוט עצמות א"ר חגי והוא ששמע למחר אבל אם שמע בו ביום יש שמועה לליקוט עצמות פי' אם שמע שלקטו עצמות אביו היום מתאבל עד הערב אף על פי שלא היה שם: רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד בלבד: **חכם** שמת כיון שהחזירו פניהם שולל. תפירה רחבה ודוקא בחכם שאינו רבו וה"ה שמותר לאחות הקריעה ואחוי תפירה יפה היא שוה למעלה ומאחה לאחר קבורה מיד דתניא אבל הקורע לשם כבוד הרי זה מאחה מיד דאילו ברבו כיון שיושב עליו יום אחד באבלות גמורה היאך יהא שולל לא מצינו שולל בתוך ימי אבלו ועוד ליתני הרב שמת אלא נראה דעל רבו שולל למחר ואינו מאחה לעולם *) והרמב"ן ז"ל כתב יראה לי שהקורע על חכם שמת מאחה למחר שאפילו רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד וכתבו עליו ותימה הוא למה יאסר בו ביום: **אלו** קרעים וכו' שאין מתאחין. אין נתפרין תפירה שוה: שמועות רעות. ששמעו על רוב צבור שנהרגו: כמעשה שהיה. במות שאול ויהונתן או שהלכו לשבי: ברכת השם. ששמע רשע שבירך השם וכמעשה של אליקים מפני דברי רבשקה: שנשרף בזרוע. ביד רמה להכעיס וכמעשה יהויקים דכתיב אחרי שרוף המלך את המגילה שנתכוין לשרוף אבל אם נפלה דליקה באונס ונשרף שם אינו חייב לקרוע כלל: וקורע על המקדש. כשיעור קריעה טפח אם ראה המקדש תחלה כגון שבא בקרון ולא הוציא ראשו עד שראה המקדש: ומוסיף על ירושלים. כשיראה ירושלים יוסיף כל שהוא בעבור ירושלים עד טבורו אבל אם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים שיעור טפח ואינו מוסיף על המקדש בעבור כבוד המקדש דשמא לא יהא ניכר קרע המקדש לפיכך ירחיק ג' אצבעות משפת בית הצואר וקורע שיעור קריעה: **על** שאול זה נשיא. פי' דהיינו מלך: זה אב"ד. דחכם היה ובגמ' אמר ליה רב פפא לאביי אימא עד דאיכא כל הני אינו חייב לקרוע אמר ליה על הפסיק הענין לומר דעל כל אחד ואחד קורעין: ברוב צבור. ואע"פ שלא מתו אלא מיעוט וכמעשה שהיה: שומע מפי השומע. כגון ששמע מה' שאמר אני שמעתי את איש פלוני שקלל את השם בפירוש ולא סיפר הדברים כמו שהיה שאם סיפר הדברים ממש פשיטא שחייב לקרוע ושמעי' מהא שכל השומע שהם מפי עדים איש פלוני קלל בשם המיוחד או בכינוי הראוי לקרוע קורע אבל השומע שלא מפי העדים ששמעו הגידוף אלא עד מפי עד אינו קורע: והעדים אין חייבין לקרוע. בשעה שמעידין לפני ב"ד שהרי כבר קרעו בשעה ששמעו *דכתיב ויהי כשמוע המלך את הדברים ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו: **וכולן** רשאין לשוללן. פי' כל הקרעים שאמרו בהם שאין מתאחים מותר לשוללן למחר חוץ משל אביו ואמו דאינו שולל עד לאחר ל': שוללן ומוללן. ומיני תפורים הם שקורים השלל של הוטין והמלל שיוצאין מן הקריעה זה עם זה כדי לחבר שפתי הקריעה וי"מ שהיא תפירה רחבה: ללוקטן. שאוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שנים או שלשה פעמים: סולמות. כמעלות הסולם תופר

*) נ"ל והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ט מה' אבל הלכה י"ג.

נר מצוה | תורה אור

בר אוניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברא מאבולא ועד סיכרא רב ששת ואיתימא רבי יוחנן כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא והנ"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא: *תניא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ותניא אחריתי ארון העובר ממקום א למקום עומדין עליו בשורה ואומרים עליו תנחומי אבלים וברכת אבלים קשיאן אהדדי לא קשיא כאן בששלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת: גרסינן בהאי מסכתא בפרקא קמא* המלקט עצמות ב אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם ג כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן אמר רב חסדא ואפילו צרורין לו בסדינו: ירושלמי ליקט עצמות אין אומרין עליהן קינים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלו הן ברכת אבלים שאומרים בבית האבל ואלו הן תנחומי אבלים שעומדין בשורה תנא אבל אומרין עליהם דברים מה הן דברים רבנן דקיסרי אמרי קילוסין: °תנא *חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה ד שוללין: *ואלו הן הקרעין שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו ה שלימדו תורה ועל נשיא ועל אב בית דין ועל שמועות רעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנשרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואשמועות רעות מי קרעינן והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי במזיגת דקסרי ולא קרע לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה דכתיב °ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד עם ה' ובית ישראל אלו שמועות רעות ברכת השם מנלן דכתיב °ויבא אליקים בן חלקיהו וגו': ת"ר אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף קורע עליו שתי קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב שנאמר °ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים ולא אמרו שחייב לקרוע אלא שנשרף בזרוע וכמעשה שהיה ערי יהודה כדכתיב °ויבאו אנשים משכם ומשילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים א"ר חלבו אמר עולא ביראה א"ר אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר °ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחורבנה אומר °ציון מדבר היתה ירושלים (מדבר) שממה וקורע בית המקדש בחורבנו אומר °בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים (א) כשפגע במקדש תחלה ואם פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו: תנו רבנן וכולן רשאין לשוללן למוללן ללוקטן לעשותן כמין סולמות אבל לא

רש"י

שיפורא. מכריזין עליו שיבאו לכבודו: דחייצי גברא מאבולי לסיכרא. משער העיר עד הקבר: נטילתה. של תורה כנתינתה בסיני נטילתה היינו כשמת ותלמודו בטל: למאן דקרי. מקרא: ותני. משנה אבל עדיין לא שנאה לתלמידים: אבל למתני. לאחרים לית ליה שיעורא וממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ולא תני אם יש לו מתעסקין כדי קבורה בעלמא אינן מבטלין בשאילתות דרב אחאי מצאתי כך: ארון העובר אין עומדים כו'. הואיל ואינו סמוך לשעת מיתה: כשלדו קיימת. שהגוף קיים עדיין: אין שלדו קיימת. שעברו ימים רבים שמת ונפרקו עצמותיו: מתאבל עליהם כל היום. מפני כבוד אביו ואמו ומדרבנן דהא אילו אביו מוטל מת לפניו היה אונן כל אותו היום מדאורייתא מדכתיב ואחריתה כיום מר והשתא כשרואה עצמות אביו רמו עליה רבנן כאותו היום: ולערב. משחשכה אין צריך להתאבל דאפילו אנינות דאורייתא אינו אלא ביום דכתיב ואחריתה כיום מר: (*) ואפילו הן צרורין לו בסדין. הרי כמה ימים ביום שרואה אותו מתאבל כל היום: הכם. כלומר המקרע על חכם כיון שהחזיר פניו אחורי המטה שולל: שאין מתאחין. לעולם: שמועות הרעות. ששמע על רוב צבור שנהרגו: על ברכת השם. ששמע רשע שבירך השם: וקורע על המקדש. אם ראה מקדש תחלה כגון שבא בקרון ולא הוציא ראשו עד שבא למקדש וכשיראה ירושלים יוסיף על הקרע: ועל ערי יהודה. שראה בחורבנה: מזיגת דקיסרי. כך שמה: לא אמרו. לקרוע אשמועות הרעות אלא ברוב צבור רוב ישראל: כמעשה שהיה. דשאול ויהונתן: שאול זה נשיא. מלך: יהונתן זה אב ב"ד. דחכם הוה: ויבא אליקים כו' קרועי בגדים. על דברי רבשקה שהיה מחרף ומגדף את השם באותה פרשה: העדים אינן חייבין לקרוע. בשעת העדאת עדותן: ס"ת שנשרף. קורעין עליו מפני אזכרות שבו: לא אמרו לקרוע. על ספר אלא בזרוע שרואה בעיניו ששורפין אותו ואין יכול להציל כמעשה דיהויקים אבל בפתאום *(וכי האי גוונא) לא: ויבאו אנשים וגו'. אחר חורבן במעשה גדליהו: מגולחי זקן וקרועי בגדים. שכבר ערי יהודה חריבות להביא מנחה בית ה' שנכנסו קודם חורבנן ממקומן ולא היו יודעין עדיין שנחרב הבית: ביראה. על שם מקומו: וכולן. כל הקרעים הללו שאמרו בהן שאין מתאחין: כולן רשאין לשוללן. תפירה רחבה בשטיי"ר בלע"ז: למוללן. אוחז שני ראשי הקרע בין אצבעות וכורכן יחד כעין כריכת ספרים ותוחב שם שנים ושלשה תפירות: ללוקטן. אוגד בידו כל הקרע ראשו עם סופו ותוחב במחט שלש ושתים פעמים: לעשותן סולמות. כמעלות הסולם שתופר שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה שמניח בין תפירה לתפירה

שלטי הגבורים

א ירושלמי א"ר אלין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי אלא מקמי אלין דגמלין ליה חסד וכתב הרי"ן גיאות ש"מ עומדין לפני המת וכן ראינו חסידים ואנשי מעשה ר"ל אפי' במקום שא"צ ללוותו צריכין לעמוד מפניו וארון שעובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת:

ב נשאל לרבינו האי גאון מערות שיש בהן כוכין שמכניסין את המתים בשעה שמכניסין שם המת מלקטים העצמות שלהם ומערבין אותם ומניחים אותם בגומא שבמערה אי שרי או לא וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום וחופרים בקברים הישנים ומניחין העצמות לבד אי שרי או לא והשיב דשלא כדין עבדי דהא חייבי רבנן למקים תפיסת שני מתים אלא צריך שלא יהא בין מת לחבירו פחות מו' טפחים ג' לזה וג' לזה ולענין בית הקברות בנתמלא ודאי אי ליכא דוכתא לא צריכא אפי' שיהא רחוק מבש מה יעשה א"א ליה למשבקים למת בלא קבר אבל אי איכא דוכתא אחריתי אפי' בטרחא בדוחקא ילך שם ואל ינוול המתים וכמה קברים שנדחקו המתים ודינו שלא יקבר שם אבל ודאי אם יכול להעמיק ביהא הקבר בעומק ויהיה בין מת למת ו' טפחים ש"ד ואע"פ שזה למעלה מזה ע"כ ולפיכך אסור לפנות המת או עצמות ממקומן לצורך מת אחר וכ"ש לצורך המקום ואפי' כדי לעשות קבר מכובד מזה אסור אבל לכפרה שלו או לכבודו כגון להעלותו לא"י או לקוברו בקבר אבותיו מותר:

ג כתב מיי' כ"ז שלא נקבר חל עליו כל דין אנינות ליאסר בשתיית יין ואכילת בשר ואחר שנקבר חל עליו כל דין אבילות עד הערב והרא"ש כתב שאין עליו דין אנינות כלל אלא מיד חל עליו דין אבילות אפי' קודם שקברוהו היה עומד ומלקט והשיכה לו מותר לו ביום שלאחריו לפיכך אין מלקטין אותן סמוך לחשיכה ולאו דוקא עצמות אביו אלא על כל הקרובים נמי מתאבל ביום ליקוט עצמותיהם בכל הדברים הנוהגים באבל בקריעה ובכל דיני האבילות:

ד כתב מיי' שמאחה ביום ב' והרמב"ן כתב שמאחה מיד: לשון ריא"ז נראה בעיני שאינו מאחה עד לאחר שלשים יום כשאר קרובים:

ה וכתב מיי' אבל שולל מיד ביום ב' ואינו דומה לאביו לשאר דברים ונוהג עליו אבילות מקצת יום וכן כל חברים בלומדים שמועות זה מזה קורע ואינו מאחה כקרע של אביו ואמו והרמב"ן כתב שדומה לאביו ואמו שקורע לעולם כשישמע אבל הוא מתאחה ומיי' דמה אותו עוד לאביו ואמו שקורע עד שמגלה לבו ולא נראה להרמב"ן וכך היא מסקנת הרא"ש כהרמב"ן אלא שכתב שאינו מאחה לעולם:

(*) רש"י בגמ' דף ח' ז"ל פי' צרורין לו בסדינו שאינו מלקטן ואינו רואה אז הן ה"ז מתאבל עליהם כל זמן שלא נקברו. וכן א תיפשוט מרן ב"י בטור י"ד סי' תג:

פי' בגמ'

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שמה: ב מיי' שם סמג שם טוי"ד סי' תג: ג מיי' פ"ט מהל' אבל ופ"ט מהלכות ת"ת סמג עשין ב טוי"ד סי' שמ: ד מיי' פ"ט מהלכות אבל סמג שם טוי"ד סי' שמ טוא"ח סי' תקסא: ה מיי' שם סמג שם טוי"ד שם:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נראה דכשפגע את"כ בערי יהודה חוזר ומוסיף עי' בטור:

שיטת ריב"ב

מתאבל עליהם כל היום. מפני כבוד אביו ואמו: ולערב אין מתאבל עליהם. דאפי' אנינות דאורייתא אינה אלא יום ראשון דכתי' ואחריתה כיום מר: ואפי' צרורין בסדינו. מכמה ימים ביום שרואה אותן רמו עליה רבנן אנינות באותו יום לכבוד אביו ואמו: אבל אומרין עליהן. על העצמות: קילוסין. דברי שבח להקב"ה ודברי כבוד: שוללין. ולמחר מאחין: מתני' אין מתאחין לעולם. אבל שוללין למחר חוץ מאביו ואמו שאינו שולל עד לאחר ל' יום: הקורע על אביו ועל אמו וכו'. כולהו יליף להו בגמ' מקראי: שמועות הרעות. ששמע על רוב הצבור שנהרגו: על ברכת השם. ששמע רשע ישראל שבירך את השם: ועל ערי יהודה שראה כשחורבנן: גמ' וכמעשה שהיה. כשמת שאול: קרועי בגדים. מכאן כן היו קרועים ועומדין לעולם: והעדים אין חייבין לקרוע. בשעה שמעידין לפני ב"ד: אלא שכבר נקרעו בשעה ששמעו דיבור הגידוף מפי המוציא: ששמע במקדש תחלה. כגון שבא בקרון ולא הוציא ראשו עד שבא למקדש ועל המקדש בפני עצמו. המקדש לא מהני התוספות קרע: וכולן. כל הקרעים שאמרו אין מתאחין לעולם. למחולין לשוללן. מ"ד [illegible]

שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק ויש מפרשים ללקטן וסולמות הם מעשה מחט אבל הוא חיבור מפוזר ומפורד: אלכסנדרי. פירש הראב"ד ז"ל דאיחוי אלכסנדרי היא התפירה שלנו שוה מלמעלה ובולטת מלמטה ומחטא דתלמיותא הוא כעין אריגה שקורין סורזיר בלע"ז והרמב"ן ז"ל פי' דאיחוי שתם היא התפירה השוה מלמעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי הוא סורזיר ומחטא דתלמיותא שעושין נורות בבגדים ובירושלמי איזהו איחוי כל שאין מקומו ניכר: מתוך המלל וכו' לא יצא. שהרי כקורע נר מצוה ועומד הוא: מתוך האיחוי יצא.

דף כו: דתפירה מעלייתא היא: להופכו למטה ולאחותו. אם קרע בית הצואר אחר ובית הצואר ראשון בין רגליו מותר לאחות אותו שבין רגליו: רשב"א אוסר. ורי"ף ז"ל פסק כרשב"א וכן כתב בה"ג קי"ל כרשב"א באבל ובכלל גדול ובלפני אידיהן והכי איתא בירושלמי ר"ש בן כרסנא בשם רבי אחא אמר הלכה כרבי שמעון ב"א בשבת ובאבל ובע"ז ולא אמרינן הלכה כדברי המיקל אלא באבל וכל הלכות אבל [דף כו:] ואבל לחוד וקריעה לחוד: להודיע ללוקח. ואם לאו הוי אונאה ובאבל תניא הלוקח חלוק מחברו אסור לאחותו עד שידע שהוא מן הקרעין המתאחין ושאין מתאחין אסור למכרן לכותי [ולתפרן] להפכן מלמטה דברי רשב"א ורבי מתיר: ותוספת. שמת לו מת אחר וצריך לקרוע: אחד המגלח ואחד המתגלח. המגלח הוא האומן ואע"פ שאסור בעשיית מלאכה לפי שגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה: גרסי' בסוף נדרים (דף כז.) וכו' לא יצא. אבל אם קרע על מת שיש לו ולא היה יודע איזהו ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דאמרי' יש ברירה: תוך כדי דיבור. של קריעה שהרי יכול לחזור בעדותו תוך כדי דבור וגם כאן יכול לומר אין רצוני שתהיה הקריעה אלא על זה: ונתעלף. ולא היה מדבר ולא מזיז שום אבר: לאחר כדי דבור. שאלת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי: עליון אינו מתאחה. פי' דקרע אביו אינו מתאחה לעולם:

רש"י

הפסק מעט נ"א סולמות כעין שלוקטין המתניס ירוש"ה בלע"ז: לאחותן. תפירה יפה: ת"ר רשאי להפכו למטה ולאחותו. (ד) אם קרע בית הצואר אחר ובית הצואר ראשון בין רגליו רשאי לאחות בית הצואר ראשון שבין רגליו: רבי שמעון בן אלעזר אוסר. לאחותו ולאחר שבעה קא מיירי דאמרן לעיל על כל המתים שולל לאחר שבעה על אביו לאחר ל' וכיון שהופכו למטה סבר ת"ק רשאי לאחותו [ור"ש אוסר עד] לאחר שלשים בכל המתים ובאביו ובאמו לעולם: ומוסיף. שמת לו מת אחר וצריך לקרוע וכגון דאמר מוסיף על ירושלים: תחתון. שקרע על בנו מתאחה לאחר שלשים: עליון. שקרע על אביו אינו מתאחה לעולם: מת אביו ומתה אמו מת אחיו ואחותו. כל זאת בשרוהו בבת אחת: על אביו ואמו קרע אחד. במקום אחר למעלה שלא באותו קרע: לפי שאין מוסיפין בקרע של אביו. ואכולה פליג רבי יהודה דקתני מת אביו וקרע מת בנו והוסיף ואתא רבי יהודה למימר קרע על אביו ומת בנו אינו מוסיף או קרע על בנו ומת אביו אינו מוסיף (א) אלא קורע במקום אחר קריעה מיוחדת: מאי טעמא לפי שאינן בתוספת. שאם קרע על אביו אינו יכול להוסיף עוד קרע עליו ואם קרע על בנו ומת אביו אינו עושה קריעת אביו תוספת: אית ספרים דכתוב בהן הלכה

לאחותן א"ר חסדא *ובאיחוי א אלכסנדראי: ת"ר הקורע מתוך השלל ומתוך המלל מתוך הלקטן מתוך הסולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא אמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדראי: ת"ר רשאי להפכו למטה ולאחותו ר"א בר"ש אוסר באיחוי וקי"ל כותיה וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו לפיכך מוכר צריך °להודיע ללוקח תניא ר' יוסי א אומר תחלת קריעה טפח ומוסיף כל שהוא והלכתא כוותיה: ירושלמי בפרק יציאות השבת ב ישב לגלח ובאו ואמרו לו מת אביו ה"ז משלים אחד המגלח ואחד המתגלח: גרסי' בסוף נדרים תניא (א) ג אמרו לו מת ב אביו וקרע ואח"כ נמצא שמת בנו יצא ידי קריעה ותניא אחריתא אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא שמת בנו לא יצא ידי קריעה (ב) אמרו לו מת לו מת וכסבור אביו היה וקרע ואח"כ נמצא בנו (ג) לא יצא ידי קריעה ופריק רב אשי כאן בתוך כדי דיבור וכאן לאחר כדי דבור הא דאמרת יצא ידי קריעה שנמצא בנו בתוך כדי דבור והא דאמרת לא יצא ידי קריעה לאחר כדי דבור: תניא מי ג שהיה לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה לו שמת וקרע ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו אלא שמת לאחר כדי דיבור אבל בתוך כדי דיבור אין חוזר וקורע וכן הלכתא: *ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף התחתון מתאחה העליון אין מתאחה מת בנו וקרע מת אביו והוסיף עליון מתאחה תחתון אין מתאחה מת אביו ומתה אמו מת אחיו ומתה אחותו קורע קרע אחד לכולן ר"י בן בתירא אומר על כולן קורע קרע אחד על אביו ועל אמו קרע אחד לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירא והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל אבילות

מת אביו ומתה אמו וכו'. שמועה אחת היתה לכולן: לפי שאין מוסיפין. מ"ט וכו'. משום דמשמע דאם היתה קריעה ראשונה מאחרים היה יכול להוסיף קרע אביו ואמו עליהן מש"ה בעי מ"ט שהרי האחד יכול לקרוע תחלה עליהן ואח"כ יוסיף בשביל אביו ואמו: שאינן בתוספת. פי' הרי"ן גיאת

המאור הקטן

מלחמת ה'

השגות הראב"ד

גיאת ז"ל שאין מוסיפין על קרע של אביו ואמו דס"ל לר' יהודה כיש אומרים דעד לבו בלבד הוא מוסיף מכאן ואילך מרחיק ג' אצבעות וקורע הלכך באביו ואמו דחייב לקרוע עד לבו מה יוסיף אחר כך והראב"ד ז"ל והתוס' כתבו דלא פליג רבי יהודה בן בתירא אלא לומר שאין די בקרע אחד על כולם ואם הוסיף לשם אביו ואמו לא יצא דצריך קריעה חדשה לאביו ולאמו אבל על קרע אביו ואמו מוסיפין למת אחר אבל אביו ואמו שמתו שניהם ודאי קורע על שניהם קרע אחד וכן אם מת אביו וקרע ומת בנו לאחר שבעה והוסיף יצא ואי קשיא לך הא דרבי יהודה משמע על קרע

נר מצוה | תורה אור | רש"י

אבילות לחוד וקריעה לחוד עד היכן הוא קורע ומוסיף עד טיבורו הגיע לטיבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע נתמלא קרעים מלפניו מחזירו לאחוריו נתמלא מלמעלה הופכו למטה (א) מלמטה הופכו מלמעלה והקורע מלמטה והקורע א מן הצדדין לא יצא ידי חובתו אלא שבהן גדול פורם מלמטה: כל ז' קורע לאחר שבעה מוסיף: ת"ר היוצא בבגד קרוע לפני המתים הרי זה גוזל את החיים ואת המתים רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו מת קורע ומאחו וכשיבא לביתו מחזיר לו את חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ואין מקרעין לו ומשתקין הנשים מפניו: ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש. וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו: תניא באבל רבתי הגוסס ב הרי הוא כחי לכל דבר אין קושרין לחייו ואין פוקקין את נקביו ואין מניחין כלי מתכות וכלי מיקר על טבורו עד שעה שימות (ב) שנאמר עד אשר לא ירתק חבל הכסף ואין סכין ג אותו ואין מדיחין אותו ואין מטילין אותו על החול ולא על גבי המלח עד שימות ואין מעמצין את עיניו והנוגע ד בו הרי זה שופך דמים למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שנוגע בו אדם מיד נכבה: ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו ואין מכניסין עמו ארון בבית עד שימות אמר רב פפא תניא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו שמא יביאנו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות: ואין מברין אלא על מטות זקופות ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברוהו על מטות כפויות ואם לאו יברוהו על מטות זקופות: ת"ר ההולך ממקום למקום *אם יכול למעט בעסקו ימעט ואם לאו יגלגל עמהם כלומר יקנה כל צרכי הדרך שיש בהן צרכי חיי נפש: ת"ר מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר משיסתם הגולל וקי"ל כרבי יהושע דאין אבילות אלא ה משיסתם הגולל: ת"ר מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה אמר רבה בר רב הונא ואעפ"כ לא ישב עליה עד שתחשך ולמוצאי שבת אף על פי שלא נשאר לו אלא יום אחד חוזר

עשרה

[קהלת יב] [דף כז.] [דף כז:] [דף כח.]

ש"ל אחר מוסיפין והלא תוך ז' הוא ואמרינן כל ז' קורע מכאן ואילך מוסיפין וי"ל כי אמרינן כל ז' קורע כשבאו עליו אבלות זו אחר זו והא דר' יהודה בבת אחת באו: אבילות לחוד. שאין הקריעה בכלל מה שאמרו הלכה כדברי המיקל באבל שהקריעה קודם שתחול האבלות היא והנה יש קריעה במועד ואין אבלות במועד: **עד** היכן קורע. אם מת לו מת וקרע טפח ואח"כ מת לו מת אחר עד היכן הוא מוסיף על הקרע הראשון: הגיע לטבורו. ויש לו עדיין לקרוע על מת: מרחיק · בלד שלפניו: הופכו למטה. מהפך כל החלוק מה שיש למעלה ישים למטה ויעשה לו בית צואר אחר ויקרענו: והקורע למטה. בשולי הבגד: ומן הצדדין. שתחת בתי ידים: פורם מלמטה. שכהן גדול אין יכול לקרוע למעלה כלל שהרי אינו נוהג אבילות ולזכר בעלמא לכבוד אביו ואמו קורע מלמטה בשפת החלוק התחתון הנוגע בקרקע: כל שבעה. אם היה אבל וקרע קריעה של טפח כהלכתה ובתוך ז' מת לו מת אחר: קורע. מרחיק שלשה אצבעות וקורע קריעה אחרת דבתוך ז' אינו יכול להוסיף על אותו קרע לפי שכיון שלא היה לו רשות אפילו לשוללו לא יהיה ניכר בו תוספת שיהיה בשביל מת אחר: לאחר ז'. שיש לו רשות לשוללו מוסיף על הקרע האחר עד טבורו שניכר הדבר שבשביל המת האחר הוא קורע דבכל דוכתא אשכחן דאבלות לאחר שבעה בטלה הלכך כבר הלך לו הקרע הראשון מז' ואילך והרי זה כקרע חדש: **ת"ר** היוצא בבגד קרוע גוזל את החיים. פי' שגונב את דעתם דמראה עצמו כאילו קרע על המת וגוזל המתים שלא יצא ידי קריעה: קורע ומאחו. שכיון שהודיעו שלבקר החולה הלך כאילו נטל רשות ממנו שאם ימצאנו מת יקרענו: ומאחה. אע"פ שאחר קרעים של אב אינן מתאחין שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתביים שם לא הקנהו הלכך מאחו: ומשלם לו דמי קרעו. מה שנגרע החלוק בשביל הקרע מערכו: לא יגע. בו ולכשימצא חלוק תוך ז' על שאר מתים יקרע ועל אמו ואביו עד שנה שאסור בשאלת שלום עד י"ב חדש ולא יותר שנראה שכבר הושלם האבילות: *) והמשאיל חלוק לילך לבית האבל אינו רשאי ליטלו עד שילאו ימי האבל וברגל עד שילא הרגל ובמשתה עד שילאו ימי המשתה: אין מודיעין אותו ואפילו נודע לו אין מצוין לו לקרוע שמא תגדל דאגתו: ומשתקין. המקוננות שלא תרבה אנחתו: ומקרעין לקטן. אע"פ דלאו בר מצוה הוא מקרעין לו בגדיו: עגמת נפש. שהרואים ירבו ההספד וכתב הרי"ף גיאות ז"ל שאם הגיע לחינוך קורע על קרוביו כשאר מצות שמחנכין אותו בהם: הגוסס הרי הוא כחי. פירוש ליתן גט ולמתנה וכהן רשאי ליכנס בבית שהוא עומד אף על פי שרוב גוססין למיתה: אין קושרין. כדי שלא יפתח פיו: ואין סכין ואין מדיחין. מנהג הוא שעושין לכל מת להדיח זוהמא שעל בשרו: ואין מטילין וכו'. שלא יסריח: ואין מעמצין. כדכתיב (בראשית מו) ויוסף ישית ידו על עיניך וטעמא כדמפרש ואזיל מפני שמקרב את מיתתו: ואין חולצין וכו' ולא מכניסין ארון בבית וכו'. כדי שלא להבעיתו: מתגנה. אם לא יבכה על מתו: אין מברין. פירש הראב"ד מתניתין במועד לפי שאין כפיית המטה נוהגת במועד כלל אע"ג דשרי הברה: לבו גס בו. רגיל שהוא אוהבו ואינו מקפיד אם יושב על מטה כפויה: ואם לאו. שאינו כל כך רגיל ושמא נחת יגחת ליסב על גבי קרקע: וי"מ יברוהו לאבל עצמו לפי שאין דרך ארץ ליסב האבל על מטה כפויה והמברין ישבו על מטה זקופה ולפיכך מוסיבין גם האבל במטה זקופה ודוקא בשעת הברה דייקינן ליה דקתני מטות זקופות ולא קתני מטה זקופה: ההולך ממקום למקום. לסחורה ושמע שמועה קרובה אם יכול למעט שלא יעשה שום עסק באותה העיר: ואם לאו. שאם לא יקנה באותה העיר לא ימלא: מגלגל עליהם. שלא יקנה אלא צרכי הדרך ודברים שיש בהם חיי נפש: **ת"ר** מאימתי כופין וכו'. פירוש מאימתי מתחיל לנהוג אבל אבלות וה"ה לנעילת הסנדל: משיסתום הגולל. שהניחו המת בקברו וכסוהו בעפר והלכתא כר' יהושע: זוקפין. כדאמרן [בדף כד.] שזקיפת המטה חובה שלא תהא ניכרת האבלות בשבת: מן המנחה. נראה דמנחה קטנה קאמר דכל שאינו עושה בשבת מן המנחה ולמעלה אינו עושה: אע"פ שלא נשתייר אלא יום אחד. שיולא מאבלותו ביום אחד ובבקר משילאו המנחמים מביתו שרי ליה לרחוץ אפ"ה מצרכינן ליה במוצאי שבת שיכפה

הלכה כרבי יהודה בן בתירא: וקריעה לחוד. דלא אמרינן כדברי המיקל בקריעה: עד היכן הוא קורע. שהולך ומוסיף וקורע עד כמה: הגיע לטבורו. ושמע עוד שמועה שוב אין מוסיף על אותו קריעה ולא יצא אלא חוזר ומתחיל למעלה לצידי בית הצואר ואם רבו לו שמועות הולך וקורע ומרחיק ג' אצבעות בין קרע לקרע: נתמלא. כל הבגד כולו קריעות מלפניו מחזירו לאחוריו ומחזיר מה שלאחריו לפניו ולובשו וקורע כל שעה: נתמלא מלמעלה. אצל בית הצואר מחזיר הלוקו שלמעלה למטה ועושה בית הצואר אחר וקורע האחרון: אלא שכהן גדול פורס בגדיו מלמטה. ולא מפני שהיא פרימה דהא כתיב ביה ובגדיו לא יפרום אלא מפני עגמת נפש: כל שבעת · ימי אבלו קורע קריעה חדשה: לאחר שבעה. אם שמע שמועה לאחר שבעה (ג) מוסיף על קרע ראשון ודיו: היוצא לפני המת בבגד קרוע. שנקרע קודם לכן: גוזל החיים. שגונב דעתם דסברי דעל המת קרע: ואת המתים. שלא קרע עליהן: ואם לא הודיעו. שהולך לבקר את אביו שהוא חולה: ואין מקרעין לו. לחולה את בגדיו: ומשתקין את הנשים לפניו. שלא יהו מטפחות ומספדות פן ירגיש החולה ותטרוף דעתו: ומקרעין לקטן. את בגדיו בסתם אבילות קמיירי דליכא חולה מקרעין בגדי הקטן מפני עגמת נפש שיבכו הרואים לפי שאף בגד הקטן נקרע: באבל רבתי. במס' שמחות: אבל לא יניח. בימי אבלו תינוק בחיקו: (ד) ואין מברין כו' ואין מוליכין כו' ואין אומרים עליו ברכת אבלים במועד אבל עומדין עליו בשורה כו' ה"ג במתני': אם היה לבו גס בו. אם רואים את האבל שאין מתנהג כדרך אבלים אלא שמח הוא מברין ויושבים המנחמין על מטות כפופות כדי שירך לבו נ"א גס לבו בו אם היה מכירהו קרובו או שושבינו ולבו גם יחד יושבים אתו לארץ על מטה כפויה: אבל ההולך ממקום למקום. ואירעו אבילות בדרך: אם יכול למעט בעסקו. בסחורתו: יגלגל עמהן. יעשה כדי חייו: משיצא. המת: מאימתי זוקפים המטות בע"ש. מפני כבוד השבת דאמרן לעיל פריעת הראש וזקיפת המטות בשבת מצוה: אע"פ. שאין לו לישב אלא יום אחד כגון שכבר עברו ששה ימים חוזר וכופה למוצ"ש:

פי' גולל הוא האבן שנותנין על הקבר מלמעלה וכן פירשו הגאונים כל זמן שהארון מגולה אין מונין לו עד שינתן בכוך או בקבר ויסתום פיהם באבנים או בנסרים. פי' מה שדרכן בקבורה וכ"כ הרא"ש אחר שנגמר ונסתם סתימת הקבר מתחיל אבילות אפי' אם ישהו הרבה מליתן עליו האבן בד"ה באותן שהולכים עם המת לבית הקברות אבל אותן שאינן הולכים עמו מיד כשיחזרו פניהם מן המטה מונין ומיהו כתב הרמב"ן דוקא כשמוליכין המת מעיר לעיר מיד כשמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם מן המטה כבר נתיאשו ממנו ודמי לסתימת הגולל אבל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר החוזרין מקברי העיר אינן מתאבלים עד שאמרו להם שנקבר וז"כ הרמב"ם מי שדרכו לשלות המת למדינה אחרת לקוברו ואינם יודעים מתי יקבר מיד שהחזירו פניהם מתחילין למנות האבילות אבל בעל הלכות לא חלק דאפי' נקבר בעירו מתחילין מיד כשיחזרו פניהם ומסקנת הרא"ש כדברי מיי' והא דאמרי' כשמוליכין אותו מעיר לעיר שאותן שבכאן מונין משילא המת ואותן שיוצאין עמו משיסתום הגולל היינו דוקא כשאין בהם גדול משפחה אבל אם יש בהם גדול משפחה הכל הולך אחריו בכאן אלו ואלו מונין משיסתום הגולל וגדול משפחה כתב הרי"ן גיאות היינו דביתא סמיך עליה וגרירי כולהו בהדיה ל"ש אח ול"ש בן קטן. והיכא שמפנין המת מקבר אל קבורו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית אלא שלאח"כ נמלכו לפנותו משם אין מונין לו אלא משיסתום גולל ראשון אפי' פנוהו תוך שבעה ימים אבל אם בתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבילות מיד ואם פנוהו תוך שבעה חוזרין ומונין משיסתום הגולל השני ואם לא פנוהו עד לאחר שבעה כבר עבר אבילותם ואין מתאבלים עליו פעם אחרת ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך שבעה אין מתחילין למנות עד שיסתום גולל שני:

*) אינו בגמ' והובא ברא"ש פ"ק דמכות סי' ד' בשם אבל רבתי ועיין תוספתא פ"ח דב"מ אות י"א דיוים אלו בשינוי לשון

שלטי הגבורים

א מיי' כ' שנס לאחוריו לא יצא והרמב"ן כתב ג"כ שאין מקום קריעה אלא לפני בית הצואר אבל לא מן הצדדין של בית הצואר מכאן ומכאן ואם קרע שם לא יצא:

ב וכתב הר"ם מרוטנבורק דוקא בעודו לפנינו חשוב כחי אבל מי שאמרו לו ראינו בנך או אחיך גוסס היום ג' ימים הוא בחזקת שמת וצריך להתאבל עליו:

ג מנהג ישראל במתים ובקבורתם מעמצים עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין לחייו ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו וסכין אותו במיני בשמים וגוזזין שערו ומלבישין אותו תכריכין תפורים של פשתן לבנים ולא יהו דמיהם יקרים ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מרוקמין אפי' לנשיא שבישראל שזו גסות הרוח והשחתה ומעשה עובדי כוכבים:

ד ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגין קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת שמושכין הכר מתחתיו כדי שימות מהרה שאומרים כי יש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא להסיר המנהג הרע ולא עלה בידי ורבותי חלקו עלי והר"ר נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר. אחר כמה שנים מצאתי בספר החסידים סי' תשכ"ג סיוע לדברי שכתוב שם ז"ל ואם הוא גוסס ואינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם ע"כ. אמת כי דברי ספר החסידים צ"ע כי בתחלה כתב שאם היה איש א' גוסס והיה א' קרוב לאותו בית חוטב עלים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירין החוטב משם דמשמע היפך ממה שכתב אח"כ אלא שיש לתרץ הכי ולומר דודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה כל זה אסור כדמשמע שם מלשונו וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמה ההוא אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו והלכך אסור נמי לשום מפתחות בהכ"נ תחת מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממהר יציאת נפשו ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו הגורם ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטל ממקום למקום כדי שתצא נשמתו מהרה נראה דודאי אסור דהא מניח אצבעו על הנר:

ה פירש"י כסוי הארון וכתב הרמב"ן ולדברינו כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים על דעת ליתן הארון בכוך או בקבר מונה משעת סתימה אבל אם מוציא המת פתוח בארון לבית הקברות וקובר מתו בקרקע אינו מונה אלא משיכסהו הקבר בנסר ובעפר שנותנין על המת או על הארון ור"ת

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שלו שמ:

ב מיי' פ"ד שם סמג שם טוי"ד סי' שלט:

ג מיי' פ"ה שם סמג שם טוי"ד סי' שלח:

ד מיי' פ"ו שם טור י"ד סי' שפ:

ה מיי' פ"ק ופ"ה שם סמג שם טוי"ד סי' שעה שפו:

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע ובגמ' ל"ג מלמטה הופכו מלמעלה:

(ב) נ"ב נ"ע:

(ג) נ"ב בשאר מתים: (ד) נ"ב עי' רי"ף סי' אלפרכג ומ"ש בר"ן פה:

שיטת ריב"ב

אבילות לחוד וקריעה לחוד · שהקריעה קודם שתחול האבילו' היא ומצינו קריעה במועד אע"פ שאין אבילו' במועד: כל ז' קורע. אם מת לו מת אחר בתוך ז' מרחיק שלש אצבעות וקורע קרע אחר אבל אינו מוסיף על הקריעה שכיון שהקרע הראשון לא ניתן לשללו בתוך ז' הרי הוא כאילו הוא מרבה בקרע הראשון ואינו ניכר שהוא קורע על מת אחר אבל לאחר ז' שכבר ניתן הקרע הראשון לשללו כבר הלך אותו הקרע וכשהוא מוסיף עליו הרי הוא קורע כולו תחלה: היוצא בבגד קרוע לפני המת. כלומר שקרע עתה עליו: מפני כבוד אשתו. וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה מפני כבוד בעלה: על החול. שמטילין את המת על החול בשביל שלא יסריח:

פיסקא ואין מברין אלא על מטות זקופות:

שיכפה את המטה וה"ה לשאר דיני אבילות כגון נעילת הסנדל ורחיצת ידים ורגלים בחמין דנוהגין עד שתחשך : אלא כל מטות. כדאמרי׳ כל המתאבל עליו מתאבל עמו אבל מטות אכסנאין לא כדאמרינן [דף כ:] אם לא היה לבו גס בו יברוהו על מטות זקופות וכ"כ הראב"ד ז"ל אלא שהרמב"ן ז"ל אומר דכשבאים האכסנאים זוקפן וכשיוצאין חוזר וכופה אותן : עשר מטות. והוא ישן פעמים כאן ופעמים כאן אע"פ שעיקר שכיבתו בבית המת : חמשה אחין. וכולן שוכבין בבתיהם שאין מיתת המת בבית גורמת הכפייה אלא חובת האבלות בכל מקום נר מצוה שהוא : דרגש. זוקפו על לדו והוא שוכב על מטה אחרת כפויה : מתיר קרביטיו. לא סגי ליה בזקיפה אלא מתיר הקשירה שבין הזרועות והאמלעי ומיד האמלעי נופל למטה לארץ והזרועות עומדין במקומן קרביטיו נוטריקון קירוב טבעותיו : נקליטין. הם כמין שתי יתדות אחת עומדת זקופה למעלה באמלע המטה לגד מראשותיו ואחרת כן לגד רגליו ודרך לנאת קנה מיתד זו לזו ופורסין עליו סדין לאגין מן הזבובים ואינה ראוי׳ לכפותה מפני הנקליטין הלכך זוקפה ודיו אבל שאר מטות אין זקיפתן פוטרתן אלא לריך לכפות ורגליה למעלה : על גבי מטה. בלא מלעות אלא כמות שהיא : אודייני. עריבה : גדולה מכולן. אפילו ישן על גבי קרקע לא ילא כל היכא שלא כפה כל מטותיו ומן הירושלמי משמע שאם כפה כל מטותיו שומעין לו לישן על כסא או אודייני או על הקרקע אבל *) הרמב"ן ז"ל כתב שחובת האבל לישן על מטה כפויה והראב"ד ז"ל כתב כסברא הראשונה: ת"ר מכבדין וכו׳. פי׳ הכי תניא באבל כבוד הבית והדחת הכוסות והלעת המטות אין בהם משום מלאכה לאבל : אין מביאין לא את המוגמר וכו׳. שאין להתענג בתענוגים ופריך בגמרא והתני בר קפרא אין מברכין לא על המוגמר ולא על הבשמים של בית האבל ברוכי הוא דלא מברכינן הא איתויי מייתינן ופריק לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמים : וי"מ בבית המנחמין מכבדין ומרבילין לכבוד הרבים אבל אין מביאין לא מוגמר וכו׳ ובבית האבל שהוא כל זמן שהמת מוטל לפניו מביאין לאעבורי ריחו ומש"ה אין מברכין ובית המנחמין נקרא אחר שנקבר המת לפי שאין מנחמין אותו עד שנקבר כך פי׳ ר"מ הלוי ז"ל וכן פירשו בתוס׳ ואחרים פירשו שהיה בית למנחמים ואע"פ שהיה האבל יושב עמהם היו מביאין כל ז׳ ימים מוגמר להעביר האסטניסות אבל בבית שאין שם אלא האבל לבדו אין מביאין : אין מוליכין. פי׳ המנחמין ההברא׳ וכבר מפורש במתני׳ שהכל מוליכין בסלי נסרין ומתני׳ אחר התקנה נשנית : מגלין פני עשירים. להרבות ההספד לומר פלוני שפניו יפה ושמנות איך יאכלנו התולעת : כליבה. כמו כלוב קין עושים לו קובה מלמעלה כעין כלוב של תרנגולים והוא עומד בו : קשה לקרוביו. לפי שהיו מוליאין בתכריכין אלף זוז או יותר והעניים שהיו מתביישין שלא היו יכולין להלבישן כך היו בורחין ומטילין אותן על הלבור : בלרדא בר זוזא. בחתיכת בגד ששויה דינר ולא יותר לרוב עביה : תניא באבל רבתי. כל המציל כלים מן המת. פי׳ שזורקין על המת כלים כדי שיהיו נקברין עמו : הרי זה גוזל. לפי שהוא כאילו זכה בהם המת וכשזה מקבלן בידיו מיד הזורקן כדי שלא יקברו עם המת הרי הוא כאילו גזל מהם הראוי להם : משהגיע לארון אין מצילין. לפי שיטעו הרואים אותם כלים לכלי המטה הנקברים עמו שאסורים בהנאה : מנוולו. שמרבה על פניו רפש וטיט שהכלים נרקבין עליו : מרבה הרימה. שהעש אוכלת הבגדים ואותה רימה נוספת על הרימה שיולאה מגופו : היא באה עמו. וכל העושה תכריכין נאים למת והחשובים מכירין בו שהוא מודה לתחיית המתים והבא עליו ברכה : מתני׳ אין מניחין את המטה. פירוש של מת : בחולו של מועד. שמרגלת ובתוס"מ אסור להרגיל הספד אלא לכבוד של תלמיד חכם לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות כשהוא מת במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן : ולא של נשים לעולם. אפילו בשאר ימות השנה : מפני הכבוד. י"מ שמא יהיו שופעות דם ויהיה בזוי וי"מ מפני כבוד הנשים שגנאי הוא לנשים החיות כשהאשה מתה עומדת בתכריכיה לבושה לפני האנשים : נשים במועד מענות. שסופדות כולן

ריש"י

עשרה מטות בי׳ מקומות. דרך לו ליסב עליהן אבל אם כולן במקום אחד זו ע"ג זו לא : מטה המיוחדת. להניח עליה כלים ואינה ליסיבה ושכיבה : דרגש. מפרש בגמ׳ ערסא דגלא מטה שעושים שרים ליסא עמהן בדרך ונוקבין הארוכות שקורין איספונדיס"א ותולינבהן רלועות וגם בעור שפורסין על׳ו תלויין רלועות וכשרוצין לתקנו עונבין רלועות העור ברלועות של הארוכות ואח"כ תוחבין ארוכות בכרעים וכשרולין לפרקן מתירין הקרביטין והעור נופל מאיליו : זוקפו. על ב׳ רגליו וב׳ רגליו למעלה וזוקפו אצל הכותל : קרביטיו. לולאותיו : מטה שנקליטיה יוצאין. כלומר שארוכין וגבוהין למעלה מכרעי המטה ונקליטין שנים עץ אחד ארוך תחוב למראש המטה וברגליו חריץ וכן למרגלות המטה ונותנין קנה עליהן ופורסין יריעה עליהן להאהיל על המטה מפני החמה וזוקפו ודיו הואיל ואי איפשר לכפותה דנטילת יריעה ונקליטין זו היא כפייתה : אבל ישן ע"ג כמטה. אפילו לגבי מטה בלא מלעות אם אינה כפוייה לא ילא : גדולה מכולן אמרו. אפי׳ ישן ע"ג קרקע ומטתו זקיפה לא ילא : מרבילין. דאינו חשיבות כל כך שכל אדם דרכן לרבץ ביתם במים שלא יעלה העפר : מכבדין. לנקותו אחר (כבוד) רבוץ : מוגמר. לבונה : קלתות. סלים ואינו דרך חשיבות כטבלא דאמרינן לעיל כשהן מביאין אין מביאין בטבלא : בזכוכית. בכלי זכוכית לבנה : היו מגלים פני עשירים. בשעת מיתתו וכשיולאים לקבר והיו עניים מתביישים : בכליבא. כעין סולם בייר"א : יליאתו של מת. לקוברו לפי שלא היה לקרוביו תכריכין הראויין ומניחין ובורחין מרוב חרפה : בלרדא. קנב"א : בר זוזא. שאין מוכרין האמה אלא בזוז אחד : מזרקין. זורקין בגדיהם עליו יותר מן הלורך מפני חבתו ומחמת לערם מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו : מלוה על אחרים. הרואים להצילו דאין השבת אבדה גדולה מזו : בתכריכי המת. ואתי למימר תכריכי המת מותרין : מתני׳ ה"ג במתני׳ אין מניחין את המטה ברחוב במועד להספידו : ולא מטה של אשה. אין מניחין ברחוב לעולם בגמ׳ מפרש טעמא :

מטפחות

תורה אור

וכופה ת"ר הכופה את א מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה ואפילו עשר מטות בעשרה מקומות כופה את כולן ואפי׳ חמשה אחין ומת אחד מהן כולן כופין מטותיהן ואם היתה מטה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו רשב"ג אומר דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מאליו א"ר יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג אמר ר׳ יעקב בר אחא א"ר אסי מטה שנקליטיה יוצאין ממנה זוקפה ודיו : ת"ר היה ישן ע"ג מטה ע"ג כסא ע"ג אודייני *גדולה מכולן אמרו אפי׳ ע"ג קרקע לא יצא ידי חובתו אמר רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה: ת"ר מכבדין ומרביצין בתוך בית האבל ומדיחין קערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות ואין מביאין את המוגמר ולא את הבשמים בבית האבל : ואין מוליכין לבית האבל וכו : ת"ר בראשונ׳ היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב עניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה עניים בזכוכית צבועה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים שהיו פניהם משחירין בשני בצורת והיו עניים מתביישין התקינו שיהו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים בראשונה היו מוציאין העשירים בדרגש ועניים *בכליבה והיו עניים מתביישין התקינו שיהיו הכל מוציאין בכליבה מפני כבודן של עניים בראשונה היתה יציאתו של מת קשה לקרוביו ממיתתו עד שהיו מניחין אותו ובורחין עד שבא ר"ג ונהג קלות ראש בעצמו לצאת בכלי פשתן ונהגו כל העם אחריו לצאת בכלי פשתן אמר רב פפא והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא בר זוזא : גרסינן בפרק נגמר הדין* ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו *אמר רבי יוחנן משום רשב"י מנין למלין את מתו שעובר בל"ת ת"ל כי קבור תקברנו מה ת"ל תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בל"ת וגרסינן התם* היו אביו ואמו מזרקין לו כלים מצוה על אחרים להצילן אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמיחלפא בתכריכין של מת ותניא באבל רבתי כל ב המציל כלים מן המת הרי זה גוזל את המתים ויש מצילין ויש אין מצילין מה שלא הגיע לארון מציל משהגיע לארון אין מצילין אבל מלמדים את האדם שלא יהא חובלן מפני שאמרו כל המרבה כלים על המת עובר בבל תשחית דברי רבי מאיר ר׳ *(יהודה ברבי) אלעזר ברבי צדוק אומר מנוולו רשב"ג אומר מרבה עליו את הרמה רבי נתן אומר כסות היורדת עם המת לשאול היא באה עמו לע"ל שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש : וגרסינן בס״פ כתובות* אמר רבי חייא בר יוסף עתידין הצדיקים שעמדו בלבושיהן קל וחומר מחטה ומה חטה שנקברת ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברין בלבושיהן על אחת כמה וכמה : **מתני׳** אין מניחין את המטה ברחוב מפני שמרגלת את ההספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד *נשים במועד מענות אבל לא

דקאמרי׳ רמינן לה ולא אמרי׳ רמיט מינה אלא שיש להקשות עליה מזו שבנויה במס׳ שמחות שנוה אבא שאול בן בטנית התירו תכלת מטלית ושמעתי עליה בשם הרב ר׳ ילחק ב"ר מלכי לדק ז"ל הלכה למעשה כשמוליאין את המת לבית הקברות מוליאין עליהו שהליע לתכריכיו והיא אין לה ליצית ומטילין לה ליצית שלא יהא נובלי המטה מעוטפין בטליתותיהן ומלוויין בליצית שלהן והוא הולך בלא ליצית ונראה כעובר משום לועג לרש וכשגונזין אותו בקברו מתירין את הליצית לקיים ד"ר יוחנן דאמר בטלית לעתיד לבא כל זה מכפר המאור : מתני׳ אין מניחין את המטה ברחוב . במועד : ולא של נשים לעולם . אפי׳ בחול: טפות ביד. ירושלמי מפני מה הכנים זריזות בעסקי המת מפני שסן גרמו :

א וכתב הרא"ש ועל זה אנו סומכים באשכנז ובצרפת שאין נוהגין בכפיית המטה לפי שדרין בין הנכרים וכל שיש נכרים יוצאין ונכנסין בבתיהם ואם יראוהו כופה יאמרו עליו שהוא מכשף: ב כל שהמת זוכה בו אסור בהנאה חוץ מהשל והמגרים׳שמיוחדי׳ לקבורה : אין אדם אוסר דבר

שיטת ריב"ב

גמ׳ כל מטות שיש לו בביתו. כגון מטות אשתו ובניו שהן מתאבלין עמו: תניא באבל רבתי סדר בהכנסיא עם חבירו אם היה לבו גס בו כופה ואם לאו אינו כופה:ואפי׳ יש לו י׳מטות בי׳ מקומו׳. והוא ישן בהם פעמים כאן ופעמים כאן כופה את כולן ואע"פ שעיקר שכיבתו בבית שמת בו המת : ואפי׳ ה׳ אחין ומת א׳ מהן.וכולן שוכבין בבתיהן כולן כופין מטותיהן אע"פ שלא היה א׳ מהן שוכב בבית שמת בו המת שאין מיתת המת בבית גורמת הכפיה אלא חובת האבל היא בכל מקום שהוא. ירושלמי הני הדר בפונדק אין מחייבין אותו לכפות דלא יהוון אמרין חרש הוא פי׳ מכשף הוא : דרגש. פריש׳ בגמ׳ ערסא דגלדי: מטה של עור. ואם יהפכוה יפסד העור : זוקפו. על לדו האחד שהוא מעין כפיה: מתיר את קרביטיו. אין לו די בזקיפה אלא מתיר את הקשרים והוא נופל מאליו : מטה שנקליטיה יוצאין. שב זרועות יוצאין מאמצע המטה א׳ מראשה וא׳ מרגליה ועליהם פורסין את הכילהן נמצא שאינה ראויה להפכה: שלא קיים כפית המטה.אבל אם כפה את מטתו ויישן על גבי כסא או על גבי ספסל שאין חובה עליו לישן על גבי מטה כפויה אלא לכפות אותה. ירושלמי [אמר אינו כופה את המטה הרי אני יישן ע"ג הספסל אין שומעין לו מפני שאמר] איני כופה את מטתי אבל אמר כופה אני את מטתי שומעין לו כלומר שומעין לו לישן על גבי כסא או על גבי ספסל · והרב ר׳ משה ז"ל כתב שחובת האבל היא לישן על גבי מטה כפויה : ואין מביאין לא את המוגמר וכו׳. מפני שנראה כמתקשט :

פיסקא אין מביאין לבית האבל וכו׳: גמ׳ היו מגלין פני עשירים. כדי להתחמם ולהרבו׳ ההספד. תניא באבל רבתי בפי"ב האיש כורך ומקשר את האיש אבל לא את האשה והאשה כורכת ומקשרת את האיש ואת האשה. האיש מעמם את האיש בזולי מעים אבל לא את האשה. והאשה מעממת את האיש ואת האשה בחולי מעים. אבא שאול בן בטנית היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מטליתי. והיכא דקשיא ליה הא דגרסי׳ במנחות בפ׳ התכלת אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מאי טעמא אבר תכסה בה אמר רחמנא והא לאו לאיכסויי עבידא בההיא שעתא ודאי רמינן לה משום דכתיב לועג לרש חרף עושהו. יש מפרשין רמינן לה מטילין לה ציצית ויש מפרשין מצליכין ממנה ומסתברא כמאן דאמר מטילין לה.

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ג מהלכות אבל טור י״ד סי׳ שעה :
ב מיי׳ שם טוי״ד סי׳ שנב סמג שעת :
ג מיי׳ פט״ו מהל׳ סנהדרין סמג עשין ק ולאוין קנז טור י״ד סי׳ שנז :
ד מיי׳ (פ״ד) [פי״ד]מהל׳ אבל סמג עשין טור י״ד סי׳ שמט :
ה מיי׳ פי״ג מהלכות יו״ט ופי״א מהלכות אבל סמג שם טור י״ד סי׳ שנה תא :

עיין בהר״ן דברי מיי׳ וטור כתב כרבינו

*) צ״ל הרמב״ם וכ״ה בפ״ה מהל׳ אבל כל׳ י״ח :

כאחת: מטפחות. על לבן. מספקות כף על כף: הסמוכות. שהמת לפניהם: אין מקוננות. כדמפרש בסמוך שהאחת אומרת והאחרות עונות אחריה: נקבר המת. אפילו בר"ח וחנוכה ופורים דלא אסירי בעשיית מלאכה וכ"ש בחולו של מועד דחמיר טפי: אשה רעותה. משמע זאת אומרת ורעותה עונה: אבל לע"ל משום דלא לסליק במלתא דאבלות אמר הכי דמועד קטן סילוק כל סדר מועד הוא: **גמ'** תינוק יוצא בחיק. פירוש שאין מוליכין אותו במטה: באשה אחת וכו'. שאין צריך עשרה לקברו ולא אפילו ג' אלא די בב' אנשים ואשה אחת: אבל לא וכו'. משום יחוד דכיון דליכא צער טובא אתי לידי עבירה: בשורה. כשחוזרין מבית הקברות עומדין לפני האבל וכל א' אומר לו תתנחם: ברכת אבלים. ברכת רחבה המפורשת בריש כתובות (דף ח:): תנחומי אבלים. דכל שבעה הולכין לביתו: דלוסקמא. כמין נסר רחב: לא בדלוסקמא הניטלת וכו'. כלומר לא כל כך גדולה שלא תהא ניטלת אלא על כתפו: באגפים. על זרועותיו: בן י"ב חדש יוצא במטה. נתנו חכמים שיעור לכל א' וא' לפי שהוא לכבוד החיים והמתים: מגהיבין. לשון הרגש לצער ואנחה: מתעסקין בו. מתבטלין ממלאכתן: עניים וכו'. לפי שעניים מגדלין בניהם ברעב ובצמא ומרעיבין עצמן להאכיל בניהם וחביבין עליהם ביותר וכן הזקנים אין יודעים אם יהיה להם זרע יש מי שכתב דמשמע מהא שאומר לדוק הדין עליהם מזמן זה דעדיף צידוק הדין מהספד:

אין מועד בפני ת"ח. פי' שמותר להספידם בחולו של מועד כמו בחול וכל שכן חנוכה ופורים והא דשרי דוקא בפניו אבל לאחר אותו יום שנקבר לא ובגמרא אקשינן איני והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא בחולא דמועדא והתם שלא בפניו הוה ופרקינן התם יום שמועה הוה וכיון דיום שמועה הוה כבפניו דמי י"מ דיום שמועה דהתם הוה יום מיתה וקבורה דפום נהרא ונהרדעא קרובים הם והולכין מהרה מזו לזו וביו ביום הגידוהו הלכך כבפניו דמי וכן הדין לענין קריעה וי"מ בפניו קודם שנקבר: ובחול. כל שבאה השמועה תוך י"ב חודש סופדים אותו לאחר י"ב חדש אפילו בחול אין סופדים אותו. ויש בתשובת הגאונים אמר רב משה איזהו תלמיד חכם שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר אפילו במסכת כלה:

אבל כיון שנענע וכו'. פי' שהאבל אסור בשאלת שלום ולפיכך כשפוטר המנחמים שוחה כתלמיד השוחה לרבו ליתן לו שלום וזו היא פטירתו וי"מ כיון שדרך האבל לעמוד בכובד ראש אם מנענע ראשו ומגביהו נראה לכל שאינו משגיח על אבלותו שוב אין מנחמין וכו' שהרי מנוחם הוא: אומר להם שבו. כלומר במעמדות ומושבות שאומר שבו יקרים שבו אם אבלים הרבה או חולים הרבה הלכו עם אבל אסור לומר עמדו יקרים שבו יקרים דמשמע עמדו באבלות שלכם או עמדו בחולי שלכם או שבו בשלכם וי"מ לכל אומר וכו' שאם יעמוד אבל או חולה בפני גדולים אין ראוי שיאמר להם שבו אלא אומר להם המקום יברך אתכם אל תטרחו:
מדקאמר

נר מצוה — תורה אור

לא מטפחות רבי ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות א בראשי חדשים בחנוכה ב ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה לא מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות איזו היא ענוי שכולן עונות כאחת קינה אחת אומרת וכולן עונות אחריה שנא' °ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה °אבל לעתיד לבא מהו אומר °בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וגו': **גמ'** גרסינן בפרק המוכר פירות לחבירו* תנו רבנן אין °פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד הבל ג הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי עבדי אמר ליה כדתניא אמר רבי יהודה בראשונה לא היו פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו אמרו לו אם כן אף בשבת מותר לעשות כן אחתיה דרמי בר פפא הוה נסיבא ליה לרב אויא שכיבא עבד לה מעמד ומושב אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה שאין עושין אלא בקרובים והוא עבד אפילו ברחוקים וטעה שאין עושין אלא ביום ראשון והוא עבד ביום שני אביי אמר בהא נמי טעה שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עבד אפילו בעיר ורבא אמר אפילו בהא נמי טעה שאין עושין אלא במקום שנהגו והתם לא נהגו: גרסינן במגילה* אין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה מאי טעמא כיון דבעי למימר עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו בבציר מעשרה לאו אורח ארעא *תנו רבנן כל שלשים יום ד תינוק יוצא בחיק ונקבר ה באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ובשתי נשים אבא שאול אומר אף באיש אחד ובשתי נשים ואין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים בן שלשים יום יוצא בדלוסקמא רבי יהודה אומר לא בדלוסקמא הניטלת על הכתף אלא בדלוסקמא הניטלת באגפים ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן שנים עשר חדש יוצא במטה רבי עקיבא אומר בן שנה ואיבריו כבן שתים הוא בן שתים ואיבריו כבן שנה יוצא במטה רבן שמעון בן גמליאל אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו ושאינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו רבי אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקין בו ושאין ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו ומה הן בהספד ר"מ אומר משום רבי ישמעאל עניים בני שלש עשירים בני חמש רבי יהודה אומר משמו עניים בני חמש עשירים בני שש בני זקנים כבני עניים אמר רב גידל בר מנשה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה שאמר משום ר' ישמעאל *אמר רבה בר רב הונא אין ו מועד בפני תלמידי חכמים כל שכן חנוכה ופורים וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא א"ר פפא ויום שמועה כבפניו דמי א"ר יוחנן אבל כיון ז שנענע בראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו °אמר ר' יוחנן הכל חייבין לעמוד בפני נשיא חוץ מאבל וחולה א"ר יוחנן לכל אומרים שבו חוץ מאבל וחולה דמשמע שב באבילות שלך שב בחולי

רש"י

מטפחות. [על לבן]· מספקות כף אל כף: קינה ועינוי. מפרש בסמוך: ואשה רעותה קינה. אלמא קינה זאת אומרת וחברתה עונה: אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע המות לנלח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. שיבלע הקב"ה את המות וכולן עונות שירה שאין מיתה ואין דמעה והאי דנקט אבל לעתיד לבא משום אל תעמוד בדבר רע מפני שזה סילוק כל סדר מועד דסדר המשנה מועד קטן בסיום המועד: **גמ'** משבעה מעמדות ומושבות. בחזרתן מן הקבר הולכים מעט ויושבים לנחם את האבל או להרבות לער על המת שמת ולהרבות לער בבכיה ולתת אים אל לבו לשוב בתשובה כי חיי האדם הבל ועומדין והולכין מעט ויושבין וחוזרין ויושבין מעט כך עושין עד שבעה פעמים כדי לתת אל לבו שחיי האדם הבל והיינו דמפרש לקמן כנגד הבל הבלים שבעה שכתוב בריש ספר קהלת כך נראה הטעם בעיני ורא(י)תי כתוב מפני שהשדים מתלוים עם החוזרים מבית הקברות לכך תקנו מעמדות ומושבות כדי שבתוך כך יסתלקו השדים מעליהם ולא נהירא דאם כן היו עושים כן בכל מקום ולקמן אמרינן דבמנהג תליא מלתא ועוד מאי כנגד הבל הבלים: היכי עבדינן. היאך היו רגילין לעשות במקום שנהגו: עמדו יקרים. לאחר שישבו מעט היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר: אמרו לו חכמים. א"כ אף בשבת היכא דקברו את המת סמוך לחשיכה כדלקמן יהא מותר לעשות כן מאחר שלא היו עושים כי אם ישיבות ומעמדות ומדרבי יהודה מייתי ראיה ולא מדרבנן שהרי לא פירשו כלום: אלא בקרובים. קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות ולמושבות לכבוד המת: ביום ראשון שנקבר המת: תינוק. קטן שמת בתוך שלשים: יוצא לקוברו בחיק. כלומר שאין צריך מטה: ונקבר בשלשה בני אדם. אפי' שני אנשים ואשה אחת ואינו צריך עשרה לקבורה: אבל לא באיש אחד ושתי נשים. דכיון דליכא צער טובא אתא לידי עבירה: ואין צריך לעמוד עליו בשורה. כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם: ברכת אבלים. ברכה שאומרים ברחבה כדאמרי' בכתובות: תנחומי אבלים. כל שבעה הולכים לנחמו בביתו: דלוסקמא. כלי שנקבר בו: לא בדלוסקמא. קטנה כ"כ הניטלת על הכתף באדם אחד: אלא בין אגפים. בשני בני אדם: מצהיבין. כלומר מצטערין ומשתנין פניהם כמו נזהבו פניו: אין מועד. מבטל עינוי וטיפוח בפני ת"ח: בפניו. בפני המטה: יום שמועה. שבאת שמועה בו ביום שמת: אבל כיון שנענע בראש. מיחזי כמאן דמנחם נפשיה ואמר הכל הולך אל מקום אחד ואין המנחמים רשאין ליסב אצלו שכבר ניחם עצמו: ואמר רבי יוחנן הכל עומדין בפני נשיא. שנכנס לבית המדרש ואין יושבין עד שאומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה שאין צריך לומר להם ואיכא למיפרך פשיטא דאין צריך לומר דהא אפילו לעמוד אינם חייבים וכמדומה דגרסינן איכא דאמרי אמר רבי יוחנן כו' כך גירסת הקונטרס. ורב אלפס לא פירש כן דלפי גירסתו תרי מילי נינהו דאבל אינו חייב לעמוד ואם עמד אין אומרים

שלטי הגבורים

דבר שאינו שלו לפיכך כשורש על המת דבר שאינו שלו אפי' לקוברו בו אינו נאסר כתב הרא"ש שאינו נאסר אלא אם זורקין על המת במגירות ילב כדי שיהא נקבר עמו דזוגע במטה שנקברת עמו אבל אם מניחין על המת מלע או שמתנין כר או כסת תחת מראשותיו או שפירשו סדין או טלית על הארון או על המטה שמוליכין בו המת לקוברו אינו נאסר:

א וה"מ נאינים דעלמא אבל לת"ח בין בחוה"מ בין בר"ח חנוכה פורים מענות ומקוננות כדרכן בחול וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא כתוב בתשובות הגאונים ושאלתם היכא שמספידין בר"ח מהו שיאמרו לדוק הדין כך שנינו נשים במועד מענות אבל לא מטפחות הלכך לדוק הדין אם עונין כולן כאחד מות'ואם אחד מדבר וכולן עונין אחריו אסור וכתב רבינו האי מנהגינו לומר קדיש על המת ביו"ט ולומר התכלא חרבא וכו' ולשאול בו שלום בחולו של מועד. לשון הרא"ש ועל לדוק הדין לאמרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו חכמי אשכנז חכמי גרמיז"א אומרים אותו דרך הילוך וחכמי מגנצ"א אין אומרים אותו אלא על חכם גדול וכן השיב רבי משולם בר' משה שנינו אין מניחים המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד ומתוך לדוק הדין נמי ירגילו את ההספד וכיון שאין לדוק הדין אין קדיש ודי לא דשמופלא שמספידין בחוה"מ שאומרים צ"ה וקדיש ובחילוק מנהגים שיש בין בני בבל לבני א"י כתוב שלדברי שניהם א"א צ"ה בחוה"מ וסרי"ן גיאות כתב אנו מנהגינו מימות זקנים הראשונים שלא לומר צ"ה אחר המת בר"ח חנוכה ופורים דלא עדיף צ"ה מנ"ש דמשה רבינו דמסלקין ליה בשבת שחלה להיות במועד ואפי' ר"ח וחנוכה שחלו להיות בשבת דהללו יומי שמחה נינהו דכתיב וביום שמחתכם ומועדיכם ובראשי חדשיכם ובכל חדא אומרים בו הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לפיכך מבטלין בו צ"ה ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאומרים על המת צ"ה וקדיש בחוה"מ שאין זה הספד וחילול יו"ט אלא הודאה וקבלת דין שמים ע"כ. וכ"כ מיי' שאומרים בחוה"מ צ"ה וקדיש כדרכן וכן ביו"ט שני אבל ביו"ט ראשון כיון שאין מתעסקים במת אין אומרים כלום.

לשון ריא"ז
ולפיכך אומרים הגאונים שאין אומרים צ"ה בר"ח אלא בשכולן עונין כאחד נראה בעיני שאע"פ שאין מקוננות בחנוכה ופורים אבילות נוהגת בהן וכן קורעין על המת במועד אבל לא ביו"ט ואפי' ביו"ט שני כמבואר בקונטרס הראיות:

ב עיין במגילה פ"ק דין אבילות בפורים:

לשון ריא"ז
וכן נראה בעיני שהאבל חייב במתנות לאביונים ופטור משלוח מנות ואחר ז' שולח בלנעא לאחד מקרוביו או לאחד מן העניים כמו שכתוב ושלחו מנות לאין נכון לו כמבואר בקונט' הראיות:

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות אבל טוי"ד סי' שנו: ב מיי' שם טור י"ד סי' שדמ (שמו) [יסנג]: ג מיי' פי"ג מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקמז: ד מיי' פי"ג מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שנו.

שיטת ריב"ב
גמ' יוצא בחיק. אבל לא במטה: אבל לא באיש א' ושתי נשים. משום ייחוד: לא בדלוסקמא. קטן כל כך הניטלת על הכתף: מגהיבין. מתלהבין: ניכר לרבים. שהיה גדול כבר שרגיל לצאת ולבא לבהכ"נ: רבים מתעסקין בו. לקברו ולנחם את אביו: אין מועד בפני תלמיד חכם. שסופדין אותו אפי' במועד אבל לא ביו"ט אפי' ביום טוב שני: בפניו. קודם שנקבר: ויום שמועה כלפניו דמי. וסופדין אותו אע"פ שהיה רחוקה והוא שבאה שמועתו בתוך י"ב חודש אבל לאחר י"ב חודש אפי' בחול אין סופדין אותו.

דף כז: בשם רב פפא — [דף רצז ע"א]

ג ובדורותינו בטלו מנהגות הללו שלא היו הוכה ואפי' הברכות כולן שהיו מברכין רשות הם אלא כך נוהגין עכשיו נותנין המת בקבר וסותמין גולל הקבר וחולצין מנעל וסנדל ומרחיקים מעט מבית הקברות ומקדישין יתגדל ויתקדש וכו' תתקבלא חרבא הכי אמר גאון מנהגינו להתרחק מבית הקברות שיעור נ' אמות או ק' אמות ויש מקומות שבונים בית לדבר הזה אבל בתוך ד' אמות לא דמת תופס ד' אמות לק"ש: נשאל לגאון נוהגין אללנו כשחוזרין מבית הקברות רוחצים ידיהם קודם כניסתן לבתיהם ויושבין על הדרך מה טעם והשיב אין צריכין לדתות ואם נוהגין ורוחצים אין בכך כלום וכשאמרו במי שחוזר מאחורי המת ליישב ז' פעמים לא אמרו אלא למי שהלך לבית הקברות ובחזרתו ובקרובין וביום ראשון ובמקום שנהגו וצריך לישב ז' פעמים מפני שהרוחות מלוין אותו ובכל פעם שיושב בורחין ממנו ואמר רב האי לא נהגו מעולם לקנח ידיהם בכלל בעפר וכן אנו רואין דמאן דעביד הכי אין בכך כלום אלא שרי למעבד אבל נט"י לבתר הכי ליכא אלא במי שנשאו למטה ע"כ לגאונים: ובמקומות הללו נהגו בכך לקנח בעפר ולתלוש עשב מן המחובר לאחר קדיש ולרחוץ ידיהם במים והם אומרים שהם רומזים ליצירת האדם כענין שאמרו בהגדה ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש ומן העפר למה מים ועפר בתחלתה מן המים וסופה לעפר לפיכך נבדקת במים ועפר אם טהורה היא כברייתה ואם לאו חוזרת לעפר וכן המים ועפר אלו רמז ליצירה ולמיתה והעשב רמז לתחיית המתים כענין שנאמר ויציצו מעיר כעשב הארץ: ד כתב רב האי דהינוק בן ל' אומרים עליו לדוק הדין וקדיש ואין זה דומה להספד: לרב נחשון ינוקא דהוה בר תרין או תלת או ארבע יומין ומית הכי רגילין וגמרי' כי נח נפשיה דמהלי' ליה על קבריה ולא מברכינן על המילה ומסקין ליה שמא דכי מן שמיא מרחמין והוית תחיית המתים והוית ידיעה ינוקא ומנחין ליה לאבוה

מדקאמר רחמנא ליחזקאל לחם אנשים לא תאכל וכו'. פי' מכלל דכ"ע מחייבין זו היא הברכה שמברין אותו ומאכילין אותו סעודה של יום ראשון : מחלפי סעודתייהו. כשהיה אחד מהם אבל היה שולח סעודתו לחבירו ונמלא שהאבל אינו אוכל משלו : **מת** בעיר וכו' אסורין בעשיית מלאכה. פי' כדי שלא יתרשלו בקבורתו ובגמ' אמרי' דאי איכא חבורתא שרי להו פי' שהעיר חלוקה לחבורות אלו מתעסקין בצרכי המת שבת אחת ואלו שבת אחרת וה"ה אי איכא יורשין דמיחייבי בקבורתו שאין אחרים צריכין להתבטל וכ"כ הריא"ף ז"ל ואי אית ליה מאן דקאי בצרכיה שרי וכתב הרמב"ן ז"ל מכאן שכל מי שרואה את המת ואינו מלוהו עד שיהא שם כל צרכו בר נדוי הוא :

נר מצוה

רש"י

אומרים לו שב : שאין לו מנחמין. אין לו אבלים שיהו צריכין לנחמו: במקומו. במקום שהמת שם: כל יומא. כל ימי אבילות : על מת אחר הוא בוכה. שכל הנמשך אחר נער יותר מדאי נער נמשך אחריו : אין אתם צריכין לרחם עליו יותר ממני. שמעשה ידי הוא: לאפוקי מיורשין. על כרחם שכר הספדנים אי יקרא דשכבי הוא כי אמר לא תספדוהו לייתינן ליה וכפינן ליורשין אם לא אמר כלום : [ולא של נשים לעולם מפני הכבוד]. איתא בגמרא אמרי נהרדעי לא שנו אלא של חיה יולדת ומתה מחמת לידה לפי שסופעת דם לאחר מיתה אבל של שאר נשים מניחין: ר' אלעזר אומר אפילו שאר נשים דכתיב ותמת ותקבר סמוך למיתה קבורה מיד : וישבו אתו לארץ. איוב אבל היה על בניו שמתו וחביריס מנחמין אותו : שיפתח אבל בצערו : שמסב בראש. כשמברין אותו יושב באמצע כדרך גדול כדמפרשינן דרך הסיבה בברכות כיצד סדר הסיבה הגדול באמצע : אבחר דרכם. עד שלא בא עלי צער זה הייתי בוחר דרכם ואמר להן כך וכך תעשו והייתי מברר להם דרכם והייתי שוכן

תורה אור

בחולי שלך: גרסינן בפ' שואל אדם מחבירו* אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבים במקומו ההוא דשכיב בשבבותיה דרב יהודה ולא הוו ליה מנחמין כל יומא הוה מיכניף רב יהודה בי עשרה ואזיל ויתיב בדוכתיה לבתר שבעה יומין אתחזי ליה בחלמיה א"ל תנוח דעתך א שהנחת דעתי *אמר רב יהודה אמר רב *אבל יום ראשון אסור ב לאכול משלו מדקאמר רחמנא ליחזקאל °ולחם אנשים לא תאכל רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי ירושלמי תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו (א) לעשות ולאכול אמר רב יהודה אמר שמואל ג מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה ג ואי אית ליה מאן דקאים בצרכיה שרי אמר רב יהודה כל ד המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה שנאמר °אל תבכו למת ואל תנודו לו אל תבכו יותר מדאי ואל תנודו יותר מכשיעור ד הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לגיהוץ ולתספורת מכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם מרחמין עליו יותר ממני : גרסינן בפרק נגמר הדין *איבעי' להו ה הספדא יקרא דחיי הוא או יקרא דשיכבי למאי נפקא מינה דאמר לא תספדון לההוא גברא אי נמי לאפוקי מיורשים מאי ופשטיה יקרא דשיכבי הוא: תנא באבל רבתי ו המחותך והמסורס והנפלים ובן שמונה חי וכן בן תשעה מת אין מתעסקין עמהם לכל דבר המאבד את עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין קורעין ואין חולצין ולא מספידין עליו אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים מפני שהוא כבוד לחיים וכל שהוא כבוד לחיים הרבים מתעסקין בו ואיזה הוא המאבד את עצמו לדעת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת אלא אמר הריני עולה לגג וראו אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת הרי זה בחזקת שאיבד את עצמו לדעת אבל אם ראו אותו חנוק ותלוי בצוארו באילן הרוג ומושלך ע"ג סייפו זה הוא בחזקת שאיבד את עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר הרוגי ה בית דין אין מתעסקין עמהם לכל דבר אחיהן וקרוביהן באין ושואלין בשלום הדיינין ושלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם דבר ודין אמת דנתם ולא יהו מתאבלים אלא אוננים שאין אנינה אלא בלב ולא יהו מברין עליהם שנאמר °לא תאכלו על הדם וכל הפורשין מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר אחיהם וקרוביהם ו לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותין ושמחים שאבדו שונאיו של מקום ועליהם אמר הכתוב °הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט הרוגי מלכות אין מונעין מהן כל דבר מאימתי מתחילין למנות להם משנתיאשו ז מלשאול אבל לא מלגנוב כיוצא בו מי שנפל לים מי שטבע בנהר מי שאכלתו חיה רעה אין מונעין ממנו כל דבר מאימתי מתחילין למנות משנתיאשו מלבקש מצאוהו איברים איברים אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו רבי יהודה אומר השדרה והגולגולת הן רובו : מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר אשתו צלובה עמו בעיר אביו ואמו צלובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אלא אם כן היא עיר גדולה כאנטוכיא ולא ישרה בצד זה אלא בצד זה °עד מתי אסור עד שיכלה הבשר כולו שאין הצורה ניכרת בעצמות *א"ר לוי ה אבל שלשה הימים הראשונים יראה את עצמו כאלו חרב מונחת לו בין כתיפיו משלשה ועד שבעה כאלו מונחת כנגדו בקרן זוית מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו ח בשוק: ולא של נשים לעולם מפני הכבוד : לא שנא חיה *ולא שנא שאר כל הנשים דכתיב °ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה *) [אמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין ט רשאין לישב אלא על גבי קרקע שנא' °וישבו אתו לארץ] ואמר רב יהודה **) אמר רב אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל שנאמר °ואין דובר אליו דבר וכתיב בתריה °אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר °ויען אליפז התימני ויאמר אמר רבי אבהו מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר °אבחר דרכם ואשב ראש וגו' ואמר רבי *חייא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר °כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש וכהן מגלן

משמע : אבחר דרכם. אמר איוב עד שלא באתי לידי צער זה הייתי בוחר דרכם ומורה להם איזה דרך ילכו בו והייתי יושב בראש כמלך

*) מימרא זו לא נמצא בגמ' שלנו ולא בטור וש"ע רק ברא"ש ורמב"ם **) בגמ' דף כח ע"ב סגי' בשם ר' יוחנן

כל **המתקשה** על מתו. פי' שבוכה ומתאבל יותר ממה שתקנו חכמים כדמפרש ואזיל הא כיצד ג' לבכי וכו' שרצון הקב"ה שיבכה ויתאבל כשיעור כדי שישמר מן החטא ויפחד מדיניו :

המסורס והמחותך והנפלים. פי' שילא הפוך או הוליאוהו מחותך מן הבטן אין מתעסקין להספידם : הפורשין מדרכי ציבור וכו'. שאין רוצים להצטער בצערם של צבור ולשאת את משאם במסים וארגוניות אין מתעסקין במותם להתבטל ממלאכתם: והרוגי מלכות אין מונעים. שמותרין האבלים בסיכה ורחילה בכל דבר מפני סכנת מלכות שמא יעלילו עליהם: ומאימתי מתחילים. שהרי לא נסתם הגולל שלא ניתנו לקבורה [שיהו] מונים להם מסתימת הגולל : משנתיאשו. שמבקשים מאת השליט ושריו לקברם וכשמתיאשים מלשאול אותו היום הוא להם כאלו נסתם בו הגולל וחייבין להתאבל עליהם אחר שראו שאין השר מרגיש בהם ואע"פ שבדעת הקרובים לגנוב אותם ולקברם אפילו הכי מתאבלים עליהם דמילתא דלא שכיחא להו הוי : כיוצא בו מי שנפל לים וכו'. לפי שלא נסתם הגולל עליהם ובכל יום ויום סוברים הקרובים שימלאום וכשנתיאשו מלבקשו אותו היום הוי סתימת הגולל : לא ישרה. לפי שהוא גורם לבזות המת שאומר אותו האיש הצלוב אחיו של פלוני זה היה : אלא גדולה כאנטוכיא. שאין אלו מכירין את אלו : בצד זה. לא יעמוד סמוך לאותו צד שנצלב בו : עד שיהיה הבשר מעוכל. לגמרי דכיון שאין הצורה קיימת לא יזכרו לרעה עוד : כאילו חרב מונחת. שאילו זוקף ראשו היתה דוקרתו מאחוריו וכל כך יעמוד בכובד ראש : בקרן זוית. באותו בית כלומר שיש לו להתייחד : מכאן ואילך וכו'. אין להתפחד כל כך אלא על כל פנים יש לו להתירא והטעם שיש לו לפחד ממלאך המות שנכנס פעם אחת בביתו שמא ישוב פעם אחרת : ירושלמי כל אותו השנה הדין מתוח כנגד אותה משפחה [ואיתא במדרש ויחי רבתי] א"ר יוחנן כל ז' החרב שלופה עד שלשים יום היא רופפת לאחר י"ב חודש היא חוזרת לתערה למה"ד לכיפה של אבנים נתרועע אחת מהן נתרועעו כולן א"ר אלעזר נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאת כל המשפחה: של חיה. פי' שהיא קרובה לבית הניוול יותר והלכתא כר' אלעזר:

אין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע. כדרך שיושבים האבלים שנאמר וישבו אתו כמותו

א כתב הרמב"ן גאון י' בני אדם כשרים ויושבים במקומו ושאר העם מתקבלין עליהם ואם לא היו שם י' קבועין בכל יום מתקבלין י' ויושבין במקומו מכאן ראיה שהאבלים צריכין להתאבל במקום שילאה נשמתו של מת כי באותו מקום שמת הנפש מתאבלת ושם צריך לתת לה תנחומין והכי עביד רב יהודה לההוא גברא דשכיב בשיבבותיה דלא הוה ליה מנחמין דאזל ויתיב במקום שמת שם עם י' אנשים כל ז' ימי אבילות יש טעם לומר דהתנחומין שהמת מקבל בתוך אותם ז' ימים כשמתאבלת נפשו היינו התפלה שמתפללין במקומו בעשרה כי אז השכינה היא שם דשכינה אבי עשרה שריא והיינו דנקט רב יהודה י' אנשים לעמוד במקום שמת ההוא גברא כדי להתפלל במקומו דזה היה לו תנחומים דאי לא תימא הכי למה נקט רב יהודה י' מיהו נראה דכל תנחומין סגי אפי' בלא תפלה דהכי משמע פשט ההלכה והלכך אפי' לא הניח אלא אבה שאין מתפללין בי' בעדה כיון שצריך לעשות לה תנחומין סגי :

ב אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה כתב הרמב"ם אבל ודאי גם היא אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה ונשים מברין אותה ואם יש לה בנים אפי' קטנים יכולין אנשים להברותה ואשה נשואה שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שחייב במזונותיה כמשלה דמי וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל עמו בשכרו ואירעו אבל אינו אוכל עם בעה"ב אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו או לבתו הגדולים בלא תנאי ואירען אבל יכולין לאכול עמו בסעודה הראשונה רלה האבל שלא לקבל הסברה שלא רלה לאכול אותו היום הרשות בידו דגרסי' בירושלמי רבי זעירא מדמך פקיד לא תקבלו עלי אכילה יומא דין ולמחר מדידיה ואיתא נמי בירושלמי שהיו נוהגין להתענות ביום מיתת החכמים דגרסי' התם הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף א"ר אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום אותו היום ולכאורה נראה שאם אינו אוכל כל אותו היום שלמחרתו אסור לאכול בסעודה ראשונה משלו דכיון דילפינן ליה מקרא ולחם אנשים לא תאכל אלמא שמצוה שמוטל הוא האבל ושאר כל דיני אבלות. אבל מלשון הירושלמי משמע שא"צ דקאמר לא תקבלו עלי אכילה יומא דין ולמחר מדיליה פי' למחר יאכלו משלו וכן נראה מלשון הרמב"ן שכתב אם רוצה שלא לקבל הברוה ראשי משמע שום הברוה באם לא יאכל ביום הב' משלו הרי מקבל הברואה ביום ב' וכ"כ בסמ"ג ר' נהגאל היה אבל וישב בתענית ובלילה אכל משלו והדבר צריך תלמוד ואין מברין על קטן עד שיהיה בן ל' ואי קים לן ביה שכלו חדשיו אפי' תוך ל' מברין עליו :

ג כתב הרי"ן גיאות בסה"ג מוקי לה דוקא במת שאין לו קוברין ולא נהירא אלא בכל מת איירי

דכל ממונה איקלע למתא שמע קול שיפורא דשכבא והוי לסנך איניש דעבדי עבידתא אמר בשמתא ליהוי הך איניש לאו שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא כדפריבית וכתב מכאן אני שומע כל הרואה מת ואינו מלוהו

שיהיה לו כל צרכו בר נדוי הוא : ד כתב מיי' כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו החכמים ה"ז אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה ואחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה כולה : ה והרמב"ן כתב

הרוגי מלכות ישראל בדיני מלכות אבל הרוגי מלכות עובדי כוכבים אין מונעין מהם אלא הספד : ו וכתב הרי"ן גיאות מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשין שחורין והרא"ש כתב וכל מקום ומקום יש לעשות כפי

מנהגו : ז שאלה לרבינו האי על אחד שהרגוהו שלטון וקרוביו בעיר אחרת מאימתי מתחילין האבילות והשיב משעת שמועה דמה שאמרו בהרוגי מלכות משעה שנתיאשו מלשאול מיירי שלא נתברר במה אלא קול יוצא בכך

וקרובין מתפסים על אמתת דבר בהא קאמר משעה שמתיאשין ופוסקין דרישתן מונין כי כבר נתקררה דעתם אבל אם אין יודעין מתי נהרג כמת מעלמו דמי ומונין משעת שמועה אבל ר"י כתב על מי שמת בתפיסה ולא נתנו

לקבורה שאין מונין לו אלא משעה שנתיאשו ממנו לגמרי וכ"כ הרמב"ן ואם נמצא אחר שהקרובים נתיאשו ממנו אין הקרובים צריכין להתאבל אלא הבנים אם הם בשעה שנמצא מתאבלים אותו היום דלא גרע ממלקט

עצמות אביו שמתאבל עליו אותו היום וקורע אבל אם אינן שמה ושומעין אחר שיעבור היום אין צריכין להתאבל : ח לשון ריא"ז נ"ל כתיב ביה בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים שאין אדם מת ע"פ מזל

ויש דרך מקרה כמו שכתוב ויש נספה בלא משפט וכמו שנתגרה השטן על איוב לבלעו חנם שלפי שהעולם הזה לא נברא אלא לנחון בו הבריות ויצה"ר שולט בו מפתה בני אדם לחטא בראותם צדיק אובד בצדקו ודרך רשעים

צלחה

כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם אלמא שהאבל יושב בראש ואקשינן בגמרא ינחם אחרים משמע ומרקינן ינחם כתיב כלומר קרי ביה ינחם בחירק היו"ד דיש אם למסורת והאבל הוא מתנחם : **לפתוח** ראשון. פי' שקורא בס"ת בבהכ"נ : ולברך ראשון. בהמ"ז להוציא הרבים ידי חובתן : וליטול מנה יפה ראשון. בחלוק (א) לחם הפנים ובכל הקרבנות והמנחות הנאכלין : הנפטר וכו'. לך בשלום דמשמע ההליכה תהיה בשלום אבל לא ימצא שלום ויש בני אדם שמנחשין ומשימין דבר בלבם וכנגדן דברו חכמים אבל למי שאינו מקפיד אין הדבר מזיק כלום : הנפטר מן המת. כשהיו מוליכין הארון ממקום למקום הקבורה היו מלוין אותו מעיר לעיר וחוזרין אלו ואחרים מלוין אותם משם והלאה וחוזרין והרי נפטרין נוטלין רשות ליפטר ממנו : לך בשלום. דכתיב ואתה תבא אל אבותיך בשלום כי מפני שהוא נבעת צריך לפקדו בשלום בהליכתו : ילכו מחיל אל חיל. והיינו דאמר רב חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב לומר שאף לאחר מיתתן עוסקין בתורה בישיבה של מעלה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון :

סליקו להו ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

נר מצוה

תורה אור

*כדתני דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה ראשון *א"ר לוי בר חמא הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו שאמר למשה לך לשלום הלך והצליח אבשלום שאמר לו דוד לך בשלום הלך ונתלה אבל הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום שנאמר °ואתה תבא אל אבותיך בשלום וגו' ואמר רבי לוי בר חמא °כל היוצא מבית המדרש לבית הכנסת ומבית הכנסת לבית המדרש זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר °ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון :

סליקו להו ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

רש"י

סוכן כמלך בגדוד וגו' איתא בגמרא ינחם אחרינא משמע ינחם משמע לאחרינא דהמנחם את אבלים הוא מיסב בראש. ומשני ונחם כתיב יו"ד ארוכה מעט למשמע ויושב בראש כאשר יונחם כלומר כאבל המתנחם נ"א ינחם כתיב דמשמע אבל מתנחם דסוגיא דקרא משמע להדיא טפי ינחם : לפתוח ראשון. בבית הכנסת בתורה או בדין : ולברך ראשון. ברכת המוציא וברהמ"ז בסעודה : וליטול מנה יפה ראשון. אם חולק עם ישראל כלום : סליקו להו ואלו מגלחין וסליקא להו מסכת מועד קטן

אלא הוא שאמר ומתם אתם מאברים זדים גם נבנו עושי רשעה וכל אותו ענין אבל לעתיד לבא אין אדם מת אלא א"כ חטאו שנאמר בו כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל ולא ימצא צדיק ורע לו רשע וטוב לו לפי שאז יום הדין הוא ועליו נאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וכל אותו הענין וכן נאמר בספר זכריה והיה אם לא יעלה מאת משפחות הארץ להשתחות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם אלפיכך אין דרך בני אדם לתמוה אלא כל הנשאר בארץ קדוש יאמר לו :

שיטת ריב"ב

אל יאמר לו לך בשלום. דמשמע ההליכה תהיה בשלום אבל לא ימצא שלום: והנפטר מן המת אומר לו לך בשלום. מפני שהוא נבעת צריך לפקדו בשלום בהליכתו אמר ר' לוי כל היוצא מבהמ"ד לבהכ"נ או מבהכ"נ לבהמ"ד זוכה ומקבל פני שכינה שנא' ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : סליק פירקא וסליקא מסכתא מועד קטן ברחמי שמיא

עין משפט

א מיי' פ"ט מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קלה :
ב טור א"ח סי' קנס :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) איני יודע עם מי כהן חולק בלחם הפנים וקרבנות אלא עם כהנים חביריו :

תהלים פד

בני סורה אלי וגורה אוהלי ובנגידי מלי תנה מחשבתך
ולבך תבין יסוד מדרש האזין וללמוד ולהבין אמונת עתך

המאור ממסכת חגיגה שהשמיטו הראשונים בדפוס סביונטא

פרק הכל חייבין

תנן התם אלו דברים שאין להם שיעור וכו'. א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה עד שבא רבי הושעיא ברבי ולמד הראיון אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה פי' שלא בעיקר הרגל דכל אימת דאתי לא צריך לאיתויי אבל קרבן עצמו אם הביא יש לו שיעור ואפי' לב"ה אע"פ שהביאו שלא בעיקר הרגל משום דכתיב הקריבהו נא לפחתיך אבל חכמים לא פירשו במשנתינו אלא בעיקר הרגל שנאמר בו כברכת ה' אלהיך ונתנו שיעור לפי מועט שבברכה ובענין של רשות דהיינו שלא בעיקר הרגל לא פירשו במשנתינו זו כלום ולא שחלקו על אותה משנה דבמס' פאה דהכא בעיקר הרגל והכא שלא בעיקר הרגל והאי אבל אינו משמש כלל בלשון מחלוקת
א] הכי נקיטינן פירושא מן ה"ר משה בר' יוסף ז"ל :

פרק חומר בקדש ובתרומה

אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה ובקדש מטביל את שתיהן שהיד מטמאה חברתה לקדש, אמר רב שיזבי בחבורים שאנו ב] פי' כגון שהגיע ידו הטהורה בידו הטמאה הרי זו מטמא את חברתה אבל שלא בחבורין לא איתיביה אביי יד נגובה פי' כגון שהיו שתי ידיו טמאות והטביל ידו אחת ונשתיירה השנית נגובה מטמאה את חברתה לקדש וכו' אי אמרת בשלמא שלא בחבורין כלומר שלא נגעו שתי ידיו זו בזו היינו רבותא דבנגובה שלא תאמר שאין היד מטמאה את חברתה אלא בתחלת טומאה כשנגעה האחת בטומאה ולא נגעה השנית אבל בסוף טומאה כגון שהיו שתי ידיו טמאות והטביל את האחת אין זו מטמאה זו שאע"פ שהטביל האחת הנגובה מטמאתה ואפי' שלא במגע ג] אלא אי אמרת בחיבורין מאי רבותא דנגובה כלומר מאי רבותא אשמועי' שהנגובה מטמאה את הטבולה פשיטא כיון שנגעה בה טמאתה ממאי תסיק אדעתין שתועיל לה טבילתה מאחר שנגעה בה הטמאה איתמר אמר ר"ל לא שנו אלא ידו בין בחיבורין בין שלא בחיבורין וכדאסיקנא אבל יד חבירו אע"פ שנגעת בה לא טמאתה ור' יוחנן אמר אחד ידו ואחד יד חבירו באותה היד שנגעה בו חבירו טמאתה לפסול את הקדש ולא לטמא אבל יד חבירו השנית שלא נגעה בטומאה כלל טהורה לגמרי משא"כ בנוגע הראשון שידו האחת מטמאה את חבירתה בין בחבורין בין שלא בחבורין ולפסול אבל לא לטמא תנאי היא דתניא וכו' וחכמים אומרים ידים שניות הן ואין שני עושה שני מאי לאו שני הוא דלא עביד הא שלישי עביד שידו השנית נעשית שלישי ועושה רביעי בקדש וזהו לפסול את הקדש אבל לא לטמא מכלל דת"ק אמר שהשני עושה שני ועושה ידו השניה שלישי בקדש שהוא טמא ועושה רביעי ודחי' לה ואמרי' דלמא לא שני עביד ולא שלישי עביד ולדבריו דת"ק מהדר אבל איהו לית ליה טומאה כלל בידו השניה אלא כהני תנאי וכו' :

סליקו להו המאור ממסכת חגיגה

השגות הראב"ד

א] הכי נקטינן פירושא מן הרב ר' משה בר' יוסף ז"ל : א"א אף אנו מקובלים מפי הירושלמי דגרסי' התם א"ר יוחנן מעה כסף שתי כסף דבר תורה יתבי ר' ייסא קמיה ר' יוחנן ראייה כל שהוא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף כהדא דתני רבי הושעיא ולא יראו פני ריקם אפי' כל שהוא הוי זהו אמרו חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף א"ר יוסא בר בון ר' אושעיא בדעתיה ר' יוחנן בדעתיה. ר' יוחנן בדעתיה זו אומר כל השיעורין הלכה למשה מסיני הוי דאמר מעה כסף שתי כסף דבר תורה ר' אושעיא בדעתיה דאמר כל האוכל אסור בזמן הזה צריך לרשום את השיעור שמא יעמוד ב"ד אחר וישנה עליו את השיעורין הוי זו אמר ראייה כל שהוא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף. הנה דבר פשוט לר' יוחנן יש לו שיעור למטה מן התורה כלומר מעה כסף שתי כסף הלכה למשה מסיני ולר' הושעיא שדרבנן הם השיעורין הללו לר' יוחנן אם פיחת לא יצא לר' הושעיא אם פיחת יצא. ודוקא בעי מאי הראיון משום דנקט ראיון ולא תנא ראייה ולאתויי שלא בעקר רגל כדאיתא בשמעתא : ב] פי' כגון שהגיע ידו טהורה בידו הטמאה וכו' : א"א ומה צורך לזה הזרות כי לא נמצא בכל הגמ' נגיעה יוצא בלשון חבור. ובמס' ע"ז ובמס' נזיר הזכירו טומאה בחבורין שלא על לשון נגיעה וכן ב"ב פ"א ולא בשום מקום. ומי יכריחנו בכאן שנאמר במסקנא ששתיהן טמאות אפי' שלא בנגיעה ועוד ידו דומיא דיד חבירו מה התם ע"י נגיעה אף ידו ע"י נגיעה. וכן הזרות שכתב ביד נגובה שהאחת טבולה והאחת אינה טבולה ולשון נגוב יוצא בכל מקום כנגד לחות ואפשר שהטבילה גם היא תהיה נגובה שלא ישאר בה לחות המים ואולי ראה הרואה וטעה ושמע השומע וטעה שראה בתוספתא בתרומה אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה ובקדש מטביל את שתיהן אין מטביל את הטהורה בפני עצמה ואת הטמאה בפני עצמה אלא שתיהן כאחת הטובל את אחת מהן ועשה טהרות כל טהרות שנעשו בטהרה עד שלא יטביל שתיהם טמאות שהיד מטמאה את חברתה לטמא בקדש דברי ר' רבי יוסי בר' יהודה אומר לפסול בקדש. זאת התוספתא הראתה לו פנים בקצת הדרכים שהיא קוראה לפניה טהורה וג"ל שאין לה שום טומאה מעצמה אלא מכח חברתה קבועה עליה טומאה. וכן נראה לו לפרש שהיו שתי ידיו טמאות והטביל אחת מהן לפי שראה הטביל אחת מהן ועשה טהרות וכו' שהיד מטמאה את חברתה וכו' וכל זה אינני שוה להוציא דבר מפשוטו. וטעם הברייתא שמצריך להטביל את שתיהן כאחת מפני שכיון שנטמאו שתיהן אין טבילה לחצאין ואם לא נטמאת אלא אחת אינו מטביל אלא אחת והאי דקתני שהיד מטמאה את חברתה וכו' לאו אסיפא קאי אלא ארישא קאי ובקדש מטביל את שתיהן שהיד מטמאה את חברתה וכו' כלישנא דמתני' ובסמוך אפרש השמועה על אמתתה כפשוטה כי זה לא האיר ולא הזהיר : ג] **כתוב** שם הא"ב שלא בחבורין כלומר שלא נגעו שתי ידיו זו היינו רבותא דנגובה אלא אי אמרת בחבורין מאי רבותא דנגובה : **עתה** אפרש יד נגובה לרבותא קאמר שאילו היו עליה משקין היו המשקין הטמאים והיד כאחרת הנוגעת בהם היתה שניה ופוסלת את התרומה ומטמאה את הקדש ומש"ה נקט נגובה ורב שיזבי אמר כשהיד מטמאה את חברתה לקדש דוקא בחבורין. פי' בעוד שידו אחת בבית המנוגע חברתה נוגעת בה והוי שתיהן כאחת ולא משום מגע חברתה והיינו דאקשו ליה מיהא אם לא משום מגע דשלא בחבורין לא מטמיא לה מה לי נגובה מה לי לחה. וא"ת לאו לרבותא נקט ליה אלא לדיוקא משום תרומה כדפרישנא לעיל. דע והבן כי מה שאמר ר' יוסי מטמאה את חברתה לקדש לא לטמא את הקדש קאמר אלא לפסול שהיד עושה את חברתה שלישית והיא פוסלת את הקדש. וכך פירשוה ר' יוחנן וריש לקיש בשמעתא שאמרו באותה היד לפסול אבל לא לטמא. פי' אותה היד הנוגעת לפסול בקדש אבל לא לטמא ורב יהודה שאמר לפסול אבל לא לטמא לפסול את היד קאמר ולא לפסול את הקדש כענין שאמרו במס' חולין נפסל גופו מלאכול בתרומה וכן בכאן אותה היד השניה נפסלת מלהשתמש בקדש והע"פ שאינה פוסלתו בנגיעה אלא שיש תנאים שאומרים היד מטמאה את חברתה לטמא בקדש ומאן ניניהו ר' יהושע ורבי כדאיתא לקמן בברייתות נחזור לענינינו דכיון דר' יוסי בר"י סבירא להו יד עושה חברתה שלישית לא היה צריך לומר אבל לא לתרומה אלא ודאי משום רבותא דקדש נקט נגובה ואי בחבורין קאמר מאי רבותא הא לאו משום מגע חברתה מטמא אלא משום דהוי תרווייהו כחדא ידא והאי דלא אמר בגמ' לא קושיא ולא תיובתא משום דהאי קושיא לא סלקא ליה לרב שיזבי בקושיא אלא לדעתייהו דר' יוחנן וריש לקיש דסבירא להו דר' יוסי נמי לפסול בקדש קאמר ולא לטמא אבל אי ס"ל דר' יוסי לטמא בקדש נמי קאמר האי דנקט נגובה לדיוקא בתרומה נקיט ליה כדאמרי' לעיל ואפשר דרב שיזבי לא ס"ל כר' יוחנן וריש לקיש. ור' יוחנן אמר אחת ידו ואחת יד חבירו באותה יד השניה לפסול בקדש ולא לטמא כדפרישנא נמאי מדקתני שהיד מטמאה את חברתה לקדש וכו' הא תו למה לי הא תנא ליה רישא מטביל את שתיהן ופירושו שתיהן כאחת כברייתא שכתבנו למעלה שעד שלא הטביל את שתיהן אם נתעסק בטבולה טהרותיו טמאות ואם לא שהיא פוסלת את הקדש במגע לא היתה טבילתה מעכבת טבילת חברתה מלטהר אלא ודאי פוסלת. א"כ סיפא למה לי אלא ש"מ לאתויי יד חבירו ומכאן ראיה למה שאמרנו דמטמאה את חברתה לקדש דקתני לא לטמא את הקדש אלא לפסול שהיד עושה חברתה שלישית והיא פוסלת לקדש שאם לטמא בקדש קאמר היכי שמעינן לה לכא מלתא מרישא דמתני' אלא ש"מ כדפרישית. ולפסול בקדש ולא לטמא תנאי היא דתניא כל הפוסל את התרומה דהיינו שני מטמא את הידים להיות שניות לקדש והיד מטמאה את חברתה כמו כן להיות כמותה. ונראה לי לאתויי יד חבירו קאמר והיכו סבר אף לטמא בקדש ורבנן סברי לפסול ולא לטמא דאין שני עושה שני קאמרינן הא שלישי עביד ודחינן דלא אשכחן תנא דאמר לפסול ולא לטמא שני עושה שני אלא בהכי תנאי דרבי סבר יד מטמאה את חברתה לטמא בקדש ור' יוסי בר' יהודה סבר לפסול ולא לטמא וזו פי' שמועה זאת מאיר מגהיר. ובהדיא קתני בתוספתא שהיד מטמאה את חברתה לטמא בקדש דברי ר' רבי יוסי ברבי יהודה אומר לפסול בקדש והיינו תנאי בהדיא דהאי מדרי' יוסי ורבי יהודה לא מפרשי' מלתייהו כדפרישנא לעיל :

סליקו להו השגות הראב"ד ממסכת חגיגה

ספר מרדכי למסכת מועד קטן

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

☜ הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הרשם מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

הלכות חוה"מ תתלה *ת"ר את חג המצות תשמור לימד על חה"מ שאסור בעשיית מלאכה הכי איתא פרק אין דורשין אומר ר"ת דכל הני קראי דאסרי מלאכה בחוה"מ אינה אלא אסמכתא בעלמא דאי מדאורייתא לא היו חכמים מחלקין בין דבר האבד לדבר שאינו אבד (*הג"ה) אע"ג דאמרי' לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך אי זו מלאכה אסורה מיהו א"א שהיו חכמים מקילין כ"כ אי הוי דאורייתא (*ע"כ הגה"ה) והא דאמרינן לקמן לא מיבעיא ימי אבלו (דמלאכה) דמדרבנן הוא ושרי אלא אפילו הולו של מועד דאורייתא כו' י"ל דלאו דוקא דאורייתא אלא שיש סמך מדאורייתא וה"ר אליעזר ממיץ כתב בס"י דחולו של מועד אסור מדאורייתא : תתלו [דף ב] ועושין כל צרכי רבים ירושלמי אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות ופודים השבויין וערכין וחרמין ופידין הקדשות ומפרקין המגעל מע"ג האימוס אבל לא מחזירין אותו וה"ג תניא בתוספתא דפרקין : וכתב ראבי"ה לא ידענא אמאי חשיב פדיון שבויים שהרי אפי' בשבת מותר וצ"ל (א) למנות ולטלטל כסף הפדויים : הורה ר"י תתלז שמותר לרחוץ בחול המועד כי דרך לרחוץ בכל יום ואינו דומה לתיקון לפרנים שאסור לתקנם במועד מפני שהיה מנוול בימים הראשונים של מועד אסור לתקנם בימים אחרונים של מועד · וגם תגלחת אסור בחה"מ מפני שהיה מנוול ברגל המועד · אבל רחיצה מותרת וגם כל הגאת רחיצה · ואין להביא ראייה מוהתקדשתם שאדם חייב לטהר עצמו ברגל כי לא על רחיצה נאמר אלא על טומאה נאמר שהרי [*כתיב] כל ישראל חברים ועליו כתיב והתקדשתם שחייב אדם לטהר עצמו ערב הרגל מטומאתו כדאמרינן ישראלית חופפת וטובלת ערב הרגל וכהנת אינה חופפת אלא טובלת · ועוד יש להביא ראייה שמותר לרחוץ בחה"מ מספ"ק דע"ז דקאמר מרחץ ישראל שמכרו לעכו"ם אסור מפני שנקראת על שמו ומסיק בגמרא [בחה"מ] לדידן כמי שרי ופירש"י לדידן כמי שרי להחם מרחאות בחה"מ אלמא מותר לרחוץ בחה"מ : תתלח ועוד השיב ר"י הגני החותם משיב לשואל על צדוק הדין נראה לי שראוי לאומרו על המת בבית הקברות אפי' כשקוברין אותו בי"ט · כי למה לא יצדק דין שמים בי"ט כמו בחול · כי צדוק הדין אין בו משום הספד שלא יהא ראוי לומר אפי' בי"ט של רגלים וכ"ש בר"ה שהוא יום הדין ובמת נקבר בחול המועד ראיתי במחזור ויטרי שיסדו זקני ה"ר שמחה שהיה מתלמידי רש"י ז"ל שכתב בהלכות אבל שפעם אחד אירע שהיו ב' בני אדם מוחין בידם מלומר צדוק הדין ועמד רש"י ואמר עליו צדוק הדין וקדיש ומ"מ אין אני רואה לחלק בין חה"מ וי"ט בדבר הזה ושלום יצחק בר' שמואל גם השיב תתלט ה"ר שמחה מויטרי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בחה"מ · ואין לאוסרו משום הגלשת שיער דהשתא גילוח שרי לבא מבית השביה ועל כל אדם לא נאסר אלא כדי שלא יכנס לרגל כשהם מנוולים לחוף ולסרוק מיבעיא וכן מותר לרחוץ בחמין בחולו של מועד כדפרישית לעיל · ואומר ר"י תתמ דה"ה אבל לאחר ז' שמותר בכל אלו אע"פ שנעשה לתענוג · וכבר שאל רבינו יהודה מפריש אל ר"י אם יש בדבר איסור והשיב אפילו מנהג ליכא · והיינו טעמא משום דאע"פ שסורק ראשו ומסיר נימין לא דמי לגילוח והספורת דלהסיר נימין המדולדלין קא מכוין : [דף ד] תתמא כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונהו · פרש"י דהכי הלכתא דכותל חצר שנפרץ מותר לבנותו כדרכו מפני הגנבים פן יגנבו את כליו · והוא שהכותל סמוך לרה"ר או כיוצא בו דאיכא למיחש לגנבי אבל (*אם) כותל בין ב' חצירות ושכני ישראל דליכא למיחש לגנבי אסור לבנותו כדרכו אלא שלא כדרכו כגון לר בצרור ואינו טח בטיט או הוצא ודפנא דתרווייהו אינו קבוע · ואף כי יש לחוש לגנבי כמו בסמוך לרה"ר אינו מותר לבנותו כדרכו א"כ נפרץ מאיליו אבל לסתור ולבנותו אסור אפילו רעוע וגוהה דלא התירו לסתור ולבנות א"כ גוהה לרה"ר מפני סכנת נפשות וה"ה אם היה מקום שהגנב בא על עסקי נפשות ואיכא למיחש לסכנת נפשות נראה לר"י דמותר אף לסתור ולבנות כותל חצר אם היא רעועה וגוהה : וכותל גינה מותר לבנותו שלא כדרכו כגון לר בצרור והוצא ודפנא ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד שלא ימתין עד המועד כדי לעשותו במועד · אך אם נתעצל שהיה סבור שהיה יכול להמתין עד אחר המועד לא מיקרי כוון מלאכתו : לשון התוס' [דף ח] תתמב לא יעורר על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ירושלמי הא דתניא בישן אבל בחדש מותר אי זהו חדש ואי זהו ישן חדש בתוך שלשים יום ישן לאחר שלשים יום וטעמא דלא שייך זכרון לער במת בחדש דבלאו הכי זכור הוא : תתמג אין מערבין שמחה בשמחה · בירושלמי יליף לה מדכתיב מלא שבוע זאת ונתנה לך וגו' מלא שבוע של זה שלא להתערב שמחה של זו בזו ומ"ה נהגו הראשונים שלא לעשות נישואי שני בנות או שני אחים או אח ואחות ביחד · ואפי' [בעכו"ם] הראשונים היו נזהרים [והכי] תניא באבל רבתי אין מקלסין שתי כלות בבת אחת אא"כ יש בה כדי לזה וכדי לזה וא"ר שמואל ואפ"ה אסור מפני האיבה פירוש אם האחת יפה וחברתה אינה יפה יש איבה ביניהם וכן אם מכבדים האחת יותר מחברתה · ונראה לראב"י העזרי מטעם זה הקפידו הראשונים בכך : [דף ט] ואיכא דאמרי תתמד מעברת סכין על פניה של מטה · מכאן התיר רשב"ם לאשה וטובלת בחה"מ ליטול לפרניה · בס"ה אוסר בגנוסטרי וה"ה בסכין : [דף ח] ההדיוט תופר כדרכו ודווקא לצורך המועד · וכולהו מילי דשריא למיעבד בחה"מ ע"י שינוי דוקא לצורך המועד וסיפא דמתניתין כמי קאמר עושין כבשין לצורך המועד . רבי יוחנן אמר מפסיע רבה בר שמואל אמר כשיני כלבתא · הלכך [*אומן] הבא לתפור יעשה כחומר זה וכחומר זה לעשות התפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה : ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד · וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה כדאמר לקמן פרק מי שהפך · הלכך יש ליזהר שלא לצוות לנכרי אומן לתקן מלבושיו או מנעליו במועד · אף כי יש לו פתחון פה שאם לא יתקנם יתקרעו ויתקלקלו וה"ל דבר האבד כדפירש ר"ת אין להקל דאמר לקמן פ"ב דהל' מועד עקרות הן ואין למידות זו מזו ואלו דבר האבד [*כהאי] פר"ת דכה"ג לא מיקרי דבר האבד אלא דבר שנפסד הרבה ומתקלקל ביותר ורמב"ן ורבינו יואל וראבי"ה בנו פסקו להיתר היכא דנתקרעו במועד · וריב"א מסופק בדבר משום דגרסי' פ' מקום שנהגו שלשה אומניות עושין מלאכה כו' רבי יוסי בר"י אומר אף הרצענים שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחה"מ משמע דלאחריני אסור ויש דוחקין ואומרים דאורחיה דמלתא נקט עולי רגלים וה"ה אחריני [*וסמ"ג אוסר וכן עמא דבר מ"י · ויש היתר לקנות בגד במועד אע"פ שלא הוא נעשה עד אחר המועד דהוי כדבר האבד דשמא לא ימצא בפעם אחר כ"כ בזול בגד כזה עכ"ל רבינו יחיאל מפריש · עוד משמע טוב ליזהר בח"ה אם יש לאדם עצים שלא ליקח עצים · הג"ה מ"י] [והסמ"ג כתב לאיסור] : עוקרין ריחיים במועד כתב ראב"י העזרי כי היכי דמתניתין ס"פ המביא דתנור וכירים חדשים אין טשין ואין סכין אותם ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחזקם ואם בשביל לאפות מותר ה"נ מיתני' בירושלמי לענין חה"מ ומסיים הורה רבי יודן מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה הקדרה בי"ט : תתמה מותר ליטול ציפרני [הסוס] כתב ריב"א וראבי"ה וה"ה להטיל ברזלי [*לרגלי] הסוס ובלבד שלא יכוין : למיבני ארוות פי' לתקן מקום שאוכל שם הסוס כמו ארוות סוסים · אבל אין נכון לפרש (ב) בית הסוס [*או למבני ארוות לסוס שאוכל שם] דהאי ודאי אסור : לסרק סוסיא (ג) פרש"י קירוד וקירצוף וקשה דהא בי"ט כמי שרינן ליה פ"ב דביצה דקי"ל כר"ש לכ"ג דהיינו כעין אוסטריגל"א שלנו דודאי אסור (ד) דהוי פסיק רישיה שלא יעשה חברת נימין : קיטורי בירי אסור פי' לקמט על כלי עץ העשוי לכך וקורין אותו פרוני"ר בלע"ז · והלכך נראה שאסור לנשים לקמט בגדיהם בחה"מ אף כי לריכות במועד · ואסור כמי לקמט בית יד של חלוקיהם : [שם] (פרקמטיא תתמו כדבר) [*כפרקמטיא] האבוד דמי ושרי · כתב ר"ת על פרקמטיא המזדמנת במועד ולאחר המועד לא משכחי' ליה אפ"ה אסור דלא קרינן דבר האבד אלא זרעים שיבשו והאגים דמיתלעי ומי שהפך זיתיו שהקרן נפחת אבל מה שלא בא לידו לא מיקרי דבר האבד וגם מי שיש לו פרקמטיא או שום סחורה למכור ונזדמן לו לוקח או אירע יום השוק בחול המועד ויכול למוכרה עתה ביוקר שאם לא ימכרנה עכשיו אינו יודע מתי ימכרנה כל כך בטוב ודאי האי לא מקרי דבר האבד · וכן פי' ריב"א דאם זה ענין פרקמטי' מיקרי דבר האבד א"כ כל סחורה הוא כך שלכך הוא רוצה למכור שכך הוא הענין [*בעיניו] שאם לא ימכור אתה לא יוכל למכור כ"כ בטוב והא לא מיקרי דבר האבד דכמו כן לפעמים ימכרנה א"כ יותר ביוקר אבל במקום שהקרן נפחת בודאי כגון זרעים שיבשו ותאנים שהתליעו וכיוצא בהן ודאי מותר : ומותר לקנות דברים הצריכין להם במועד בין בגדים בין בהמות כדתנן פרק מי שהפך אין לוקחין בתים ועבדים ובהמה אלא לצורך המועד או כשהמוכר ישראל ואין לו מה יאכל במועד או הלוקח יכול ליקח ממנו · מתוך הירושלמי משמע דאיתו ר"ל אין לו מה יאכל ממש אלא יש לו בלמאום ורוצה למכור ולהרויח כדי שיהיו לו מעות ברווח מותר · דקאמרי' רבי יונה ה"ל ספרים אתא שאל לרב א"ל מהו למיזבן במועד א"ל שרי [מחדי] במועד (ומשתתי) [*אתה] שתי קונדיטון ממאן · משמע מהתם כדי להרחיב ידו להוציא במועד מותר : [*מעשה בא לפני הקדוש מדיפיי"א שלקח פלינן מארובי בח"ה והקשיתי לו מהא דאין לוקחין וכו' אלא לצורך המועד וזה אין ראוי ללובשו במועד בלא בית נואר וא"ל כיון שאין מעשה אומן לעשות בית נואר הדיוט יכול לעשותו ויהא ראוי ללובשו מיד מותר לקנותו במועד ואע"פ שאין לו ללובשו ולעשות בית הנואר עד לאחר המועד · עכ"ל הג"ה במ"י] : תתמז ועל ההלואה בחה"מ כתב ר"י שמעתי מר"ת כי יש מחמירין ולא יתכן לאסור [משום] פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה אבל להלוות לעכו"ם ברבית שרי · ומאחר שר"ת מתיר ורוב העולם נוהגין היתר יש להתיר אע"פ שהדעת נוטה קצת להחמיר והמחמיר תע"ב · ור"א כתב בס"י טוב הדבר שיקח מיד העכו"ם הרבית של אותה שבוע ויוציא אותו הרבית לשמחת י"ט : [דף יא] כמאן מדלינן קביותא שום תקון מפתח קרי ליה הכי : *הכי קי"ל דשרינן תתמח לתקן ציר ולנור ומנעול ומפתח והקורות והדלת שנשברה אף אם נשברו קודם המועד · והוא שלא יכוין מלאכתו במועד להמתין עד הרגל שיהיה פנוי והוא דהוי דבר האבד שירא שיאבד כלים דרך המפתח והדלת שנשברה דכר"י פסקינן לקמן פ"ש : תתמט [ע"ב] היתה מלאכתו (*בביתו ביד אחרים) [*ביד אחרים בביתו] לא יעשה בבית אחר יעשה · מהכא שמעינן שאם יש לאדם סופרים או מלמדים או פועלים שלא יעשו מלאכה בביתו אבל בבית אחר יעשו · ואף בבית אחר דוקא כשהוא בידו קודם אבלו אבל בימי אבלו לא ישכיר אלא לדבר האבד · ואם אין שם אומן בעיר אלא הוא יעשה האבל בעצמו בצנעה בדבר האבד

עד כאן הגה"ה : סליק פירקא

מי שהפך [דף יב] רב חמא תתנ שרי לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא · מ"מ אגרא לא שקלי פרשוי הוא דמפרשי פירוש דהא שקלי (ריוח) כדי פעולה (ה) לאו כשכר פועל דמי אלא ריוח [*ממילא] דלאו שכר קצוב איכא ועל כרחיך הכי שמעינן מלאכה המותרת במועד (היו) עושין כגון תיקון ספסלים ואיצטבלאות כדשרינן לעיל פ"ק למבני אקרופיטא דהוא תיקון ערא' שהוא מעשה הדיוט ומיהו משמע הכא דבשכר אסור לעשות · ושמעינן מהכא שאסור לאדם להשכיר את עצמו אף למלאכה מותרת דקבלת שכר הוי עובדא דחול · וכיוצא בזה פר"ת לקמן פ"ג כותב אדם תפילין לעצמו ולאחרים בטובה פי' בחנם ולא בשכר : כל שאין עושה תתנא אינו אומר לעכו"ם ועושה פר"ת ה"ה באבל דחמיר טפי : תתנב מקבלין קיבולת במועד לעשות אחר המועד נראה לומר דאפילו אם עשה העכו"ם במועד שרי כדאמר בשבת ופוסק עמו לשבות ואינו שובת : ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה והלכך ישראל הבא לתת מלאכה ביד העכו"ם במועד והתנה עמו שלא יעשנה במועד אם זה דבר [שאינו רגיל לתת] בלא משקל ומדה ומנין כגון (*כלים · במ"י אינו) בגדים לכובם ושלי לצורף או מטוה לגרדי אסור למדוד למנות ולשקול : א"ר יוסף הלכה כר"י תתנג ואפילו במלאכה גמורה פסק ריב"א דלא בעיא שינוי בדבר האבד : זופתין חביתא ואין זופתין כוזא ושמואל אמר איפכא · מר חיים לטרחא *ומר חיים להפסדא הרי נחלקו בזפיתת חבית ואיכא למאן דשרי אע"פ שהוא אב מלאכה כדאמרי' פרק כלל גדול האי מאן דהרתא כופרא חייב משום מבשל ואף למאן דאסר נראה דהשתא מותר לתקן חביות בגלגלים שלהם · וכל צרכי תיקון שא"א לתת יין בלא תיקון · דפלוגתא דזופתין חביות דהכא בחביתא שלמה איירי וזופתין אותה מבפנים כדי שיתחזק היין והשכר אבל תיקון הגלגלים שקורין ציר"קלא וסידקי החביות האלו ודאי דבר האבד הוא ושרי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד · ואין זה כוון מלאכה במועד אם היה בדעתו לעשות לפני המועד ואירעו אבל או אונס אחר · או שכר פועלים לפני המועד (*ולא רצו) [*ואמרו · מ"י] לעשות והטעוהו כדאמרינן במתני' או מה שהמתין עד המועד זהו לפי שהיה דעתו שהיה יכול לסבול עד לאחר המועד ועתה במועד הוא רואה שדבר האבוד הוא ואין בידו להמתין עד לאחר המועד (ו) וכן משמע בירושלמי דפירקין דהיכא דהמתין לדעת לפי שהיה סבור יוכל

[*ירושלמי אמר רבי אבא אלו היה לי מי שימנה עמי הייתי מתיר לעשות מלאכה בח"ה כלום אסרו אלא שיהא אוכלין ויגעים בתורה ואהון אכלין ופחזין מכאן שטוב לעסוק בתורה בח"ה · אגודה :]

הגהות ממ"י (א) נ"ל דמיירי : (ב) נ"ל לנטות : (ג) מותר : (ד) נ"י · (ה) והן פשלה : (ו) הא לא מקרי כיון מלאכתו במועד :

שיוכל להמתין עד לאחר המועד לא מיקרי כיון מלאכה במועד : ועל בצירת היין במועד והבאתו אם הוא לצורך לשתות במועד מותר כדאמרינן טוחנין קמח לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אמנם אם לקחו מן העכו"ם לפני המועד ואם לא יקבלנו עכשיו יפסיד או שהיה העכו"ם חייב לו ואם לא יפרע ממנו יפסיד כדבר האבד דמי ושרי אף שלא לצורך המועד · ובלבד שלא יכוין מלאכה במועד ואם הזמינו העכו"ם לפני המועד ליקח היין והמתין לפי שהיה סבור שיוכל להמתין עד לאחר המועד הא נמי לא איקרי כוון מלאכתו במועד כיון שהמתין לדעת שהיה סבור שיוכל להמתין עד לאחר המועד [*או אם יש לישראל כרם ולא כיון מלאכתו במועד כמי שהמתין לדעת שהיה סבור שיוכל להמתין עד לאחר המועד] ועתה נמצא שהענבים מתקלקלים בגפן · או שהשכנים בוצרים גפנים שלהם וכשבוצרים מעבירין השומרין מן הכרמים וגדרם נפרץ ואם לא יבצור יפסיד ואם יבצור ולא ידרוך יתקלקלו הענבים ואם ידרוך ולא יוציא היין יתקלקל היין לכן יש לנו להתיר אבל לקנות היין במועד שלא לצורך המועד מנין [*לני] להתיר ואי משום שיתייקר אחר המועד ועכשיו יקנה בזול אין זה דבר האבד [כדפרי' ר"ת ור"י בפ"ק דדוקא בפירות המתליעין וזרעים ששתו ופשתן להעלות מן המשרה הוי דבר האבד] אבל דבר שלא בא נידו לא ע"כ אין ביד ר"ת להתיר : ורשב"ם היה שותק מלומר לא איסור ולא היתר דמוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין אך המשכיל יזהר : תתנד [דף יב] טוחנין קמח במועד לצורך המועד בלא שינוי · ואפילו כיון והמתין [עד המועד] [*כיון] דהוי צורך אוכל נפש לא בעי שינוי · ואין צריך לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צורך אכילה אלא יטחון בהרווחה ואם יותר יותר · וכן מותר לקוץ עצים לצורך המועד · ואסור להערים שלא יטחון יותר בכוונה או שיש לו קמח ויערים ויאמר מזה אני רוצה · וכן נראה לר"ת (*להחריס) [*להחמיר] שלא להערים ואע"ג דאמר פ"ק דביצה מערים ומלח גרמא גרמא מליחה אינה מלאכה גמורה כדאמר פרק כלל גדול בסוף אין עיבוד באוכלין ומדרבנן הוא דאסור · והרבה חילוקין מצאנו בהערמות דגבי עירובי תבשילין פ"ב דביצה אסרינן הערמה וקאמר רבה הערמה שייך למיגזר טפי ממזיד וגבי מליחה גרמא שרינן : תתנה תנא ובלבד שיכניס בצינעא בתוך ביתו · וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד ואפי' דבר האבד לא יכוין מלאכתו במועד ואפילו טירחא בעלמא בלא שום מלאכה אסכהן הכא דהתיר ואם כוון מלאכתו יאבדו ואף אם לא כוון דוקא בצינעא · ואולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע וניכר שלצורך המועד א ומעשה בא לפני ר"י בשעורים של ישראל שהיו בבית עכו"ם [*והיו אוכלין אותם סוסים ושאר בהמות ואמר העכו"ם לישראל בעל השעורים שאם לא יוליכם לביתו יאכלום והתיר כו' מ"י] והיה ירא שאם לא יוליכם בביתו יאכלום והתיר להביאם בעגלות בחוה"מ משום דבר האבד : [דף יג] מוכרין פירות כסות וכלים בצנעא לצורך המועד דווקא פירות כסות וכלים דבר שאינו ניכר כ"כ שהוא לצורך המועד אבל דבר שדרכו ליקח לצורך המועד שרי : הציידין ליידי עופות (*הרשתות והגסרות) [*והדשושות והגרוסית] מוכרין בצינעא *לצורך המועד אבל ליידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא מדאמרי' לעיל ספ"ק שרא למיזל ולמילד משמע בפרהסיא · ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושרינן בגמרא : אמרינן בירושלמי *א"ר יוחנן קובלין לרשות שהוא שליט על בולין יכול לקבול במועד ולדון לפניו ולהסתלק מבולי פירוש בולי שר כמו ראשי בולאות שביהודה . ודכוותיה התיר ראב"י העזרי לאדם לקבול בשביל חובותיו במועד : סליק פירקא

מבית האסורים בירושלמי מפרש אף בבית האסורים תתנו של ישראל שהיה לו רשות בטוב לגלח משום שאין טוב לאדם לגלח בבית האסורין : ומנודה שהתירו לו חכמים [*את נידויו] בירושלמי משמע דאין להתיר נידוי ברגל ומוקי האי דהכא שהתירו לו נידויו קודם הרגל מיהו בגמ' דידן משמע דמלינן למישרי נדוי ברגל דאמרי' דאזל איהו ופייסיה לבעל דיניה · ודכוותיה תתנז מתירין החרמות ואפי' אינן לצורך המועד וכן פי' האלפסי לקמן דכל נידוי מצי למישרי לאלתר וראיה מהשומע הזכרה מפי חבירו דחייב נדויתו ושרו ליה לאלתר : [דף יד] והני תתנח מטפחות ספרים אין מכבסין במי רגלים ולא במי המשרה אלא בנתר ובורית מפני הכבוד ראב"י העזרי : [דף יח] תתנט ואין מגיהין אות אחת אפילו בספרי העזרה מכאן משמע דאסור לכתוב אלא הני דברים דחשיב במתני' דמותר ומה שנהגו לכתוב האגרת בעוגל איסור גמור הוא דלכל הפחות יש בה אות אחת כתובה כהוגן ואנן אסרינן להגיה אפילו אות אחת ואפילו בספר העזרה אבל נהגו לכתוב אותיות אהוכות ופסוקות וקטועות ואף כי לא מצינו שהתיר התלמוד ע"י שינוי ואולי אין זה כתיבה ואין כח לאסור : פסק האלפסי שטרי הדיוטות מותרין לכתוב כדרכן במועד ואין חושש כגון המלוה לעכו"ם וכותבין כתבים בחול המועד בשביל שהוא דבר האבד ומותר לכותבן בחול המועד ואפילו בלא שינוי : סליק הלכות חול המועד

מסכת מועד קטן

לב הכמים בבית אבל ולב כסיל בבית משתה באשר הוא סוף האדם והחי יתן אל לבו (דיני עסקי המת בי"ט ובמועד) תנן פ"ק תתם דמועד קטן [*דף ח] אין חופרין כוכין וקברות במועד אבל מחנכין הכוכין ועושין נברכת במועד ופירש האלפס הא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד היינו דוקא לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהן במועד מותר דאפילו י"ט שני לגבי מת כחול שויוהו רבנן לכל מילי כדאמרינן פ"ק דביצה וכ"ש בחוה"מ הראב"ד פי' ענין אחר והאריך · אמנם הכי מסקינן דודאי מותר להתקן קבר ואפילו לקוברו בו עולמית ואין אסור אלא לתקן כוכין או קבר בבנין שראוי לעמוד כן ימים רבים אבל קבר כעין שלנו חפירה בעלמא למלאתו עפר לאלתר מותר : [דף ח] וארון עם המת בחצר תנינא להא דת"ר עושין כל צרכי המת גוזזין שערו ומכבסין כסותו ועושין לו ארון מנסרים המנוסרים מעי"ט רשב"ג אומר מביא נסרים ומנסרן בתוך ביתו בצינעא *)ת"ק דמתני' היינו רשב"ג והלכתא כוותיה : *)ירושלמי וארון עם המת בחצר בד"א בשאינו מפורסם אבל (*אם) [*מת שהוא] מפורסם אפילו בשוק שרי כד דמך רבי חנינא חברין דרבנן עבדין ליה ארון בשוקא ומה שרגילין בזמן הזה לתקן הארון בחצר ב"ה אע"פ שהמת בחצר אחרת מותר דבירושלמי שרי במת מפורסם לתקן ארון אפי' בשוקא דהשתא ליכא חשדא דילמא לא לצורך המת קא עביד כיון שהוא מפורסם והשתא בזמן הזה שאין עם רב מישראל בריקים אחד וכשים מת בעיר כולם יודעים כל המתים חשובים מת מפורסם וליכא חשדא : וגרסינן פ"ק דביצה תתסא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין ר"ת פי' מה שפי' וכן

*) לשון רי"ף *) ג"ז ברי"ף

ר"י · אמנם המסקנא כך הוא היכא דמת בו ביום בין בי"ט א' בין בי"ט ב' לא יתעסקו בו לא יהודים ולא עממים כלומר באותו יום עצמו שמת [*בו המת] כדשלא נהו [א] לגבי בשכר לא יתעסקו בו לא יהודים ולא ארמאים לא בי"ט א' ולא בי"ט שני כיון דלא אשתהי והיכא שמת בי"ט א' שחל להיות בע"ש יתעסקו בו עממין אע"ג דלא אשתהי דכיון דאי לא קברי ליה ביומיה צריך להשהותו עד לאחר שבת כמאן דאשתהי דמי · והכי משמע פ' תולין עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידעינן אי מלפניה או מלאחריה ואתא לקמיה דר"י ואמר יתעסקו בו עממים ופרש"י אי מלפניה אע"ג דלא אישתהי דכמאן דאישתהי דמי או מלאחריה וכגון שמת בשבת דה"ל אישתהי · מיהו היכא דאישתהי שמת מעי"ט יקבר בי"ט א' ע"י עממין או מת בי"ט ראשון למחר בי"ט ב' יקבר ע"י עממין אבל ע"י ישראל כלל כלל לא היכא דאיכא עממין וגם אסור לישראל לעשות ארון ותכריכין אלא הכל יעשו עממין אבל ישראל ילבישוהו ויוליאוהו לבית הקברות ויסימוהו בקבר אפי' בי"ט ראשון כך פי' ראב"ן דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך כיון דהוה צורך מצוה כדתנן פ"ק דביצה בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הספר לרשות הרבים וב"ה מתירין ומפרש בגמרא טעמא דב"ה שמתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהא בו צורך מצוה דהא אמרינן קטן למולו ס"ת לקרות בו ולולב לצאת בו : הגה"ה מהרא"ם ז"ל · (בפ"ק דביצה) אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין כו' · הא דאמרינן בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין פירש רש"י במסכת שבת גבי עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידעינן אי מלפניה אי מלאחריה אתא לקמיה דר' יוחנן ואמר להו יתעסקו בו עממין ואמר רבא מת בי"ט ראשון וכו' ופרש"י התם דוקא בדאשתהי כגון שמת בשבת שלפניו וכן כתב בעל ה"ג מאן דשכיב בי"ט ראשון וחזי ליה דלא מינטר עד למחר טרחינן ומייתינן עכו"ם וקברו ליה · ואי ליכא עממין אסיר לישראל למיקבריה בי"ט ראשון ואע"ג דסריח ובי"ט שני היכא דליכא עממין לאיעסוקי ביה יתעסקו בו ישראל · משמע דלא קברינן ליה ביום טוב ראשון ע"י עממין אי מינטר עד למחר ולפי דבריהם צריך לפרש דמר זוטרא דאמר לא אמרן אלא דאישתהי קאי אכל מה דאמר רבא אי"ט ראשון ואיום שני ולישנא דהלמודא לא משמע הכי וגם לא מסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לעכו"ם שבות דרבנן ואע"ג דלא סרח כבוד המת הוא שלא להלינו והמדחה מתו הרי זה משובח ועוד איכא תוספת לערה לאינשי (נ"א לאונכין) בי"ט : אמר רבינא והאידנא דאיכא חברי חיישינן ובזמן הזה אין לאסור מטעם זה כיון דליכא חברי האידנא כמו שאין נזהרין מגילוי לפי שאין נחשים מצויין ובכי האי גוונא לא הוי דבר שבמנין ורב אלפס נמי לא כתבו בהלכותיו · אבל ר"ת היה מחמיר בדבר וגם ר' חננאל פסק כרבינא ומעשה אירע בצרפת ועשו כל צרכי המת ורכבו עמו עד שהביאוהו לעיר אחרת וקברוהו שמה וכעס עליהם ר"ת משום דאמרי' במסכת שבת בפרק תולין דשלא להו לוי לגבי בשכר מת לא יתעסקו בו יהודים ולא עכו"ם לא בי"ט ראשון ולא בי"ט שני לפי שאינן בני תורה ואין ראיה מזה דהא אמרינן במסכת ע"ז בשילהי פרק רבי ישמעאל רבי חייא בר אבא איקלע לגבלא ואסר להו תרמוסין דשלקי עכו"ם ואכלי ישראל לפי שאינם בני תורה ואנו נוהגין להקל בכל דבר הנאכל כמו שהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים ולא מחמירינן לפי שאין אנו בני תורה ועוד היה אומר ר"ת לפי שיש יהודים שמשתדלין במלאכת העכו"ם לכתוב להם ולעשות כל צרכם [*ולכן יש לחוש שלא יכופו אותם ג"כ למלאכתן] ונהגו באשכנז שהעכו"ם חופר הקבר ועושה הארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא · אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא קצת מצוה : ע"כ (א) לקוטי מהרא"ם :

בעל העיטור אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין בי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני י"ט של ר"ה אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאישתהי אבל לא אישתהי משהינן ליה רב אשי אמר אע"ג דלא אישתהי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן אפילו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא : וגרסינן בפרק ר"א דתולין עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה אי מלאחריה ואתא לקמיה דר"י ואמר להו יתעסקו בו עממין אמר רבא כו' ופרש"י בי"ט הסמוך לשבת הוא דשרא ליה כעובדא דשלא להו (רב מנשיא לגבי בשכר לאיסור) וטעמא משום דאישתהא או שמא ישתהא ומשמע דס"ל בי"ט לחודיה לא יתעסקו בו [ג] עממין והא דאמרינן לא אמרן אלא דאישתהי אכולה מילתא קאמר ודקאמר ולא היא אי"ט שני קאי ומסקנא אע"ג דלא אישתהי יתעסקו בו עממין [*פי' אפי' בי"ט ראשון] ואינו סמוך לשבת קאמר והא דאמר אפי' למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא פרש"י מן המחובר ש"מ דאפי' איסור דאורייתא שרינן · וחופרין לו קבר ומוליכין אותו חוץ לתחום · והא דתנן במשקין אין חופרין כוכין וקברות במועד פירש רב אלפס הני מילי לשהות [*לאחר המועד] כההיא דהמוכר פירות אבל מת מוטל לפניו עושין והאידנא דאיכא חברי חיישינן והשתא דליכא חברי אזלינן בתר מנהגא · ושמעתי שר' יעקב ז"ל מחמיר ע"כ: כתב רבינו נסים (בל"ז) [וז"ל] אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאישתהי איכא מ"ד דמר זוטרא אכולא מילתא דרבא קאי דלא עבדינן בי"ט ראשון ע"י עכו"ם ולא בי"ט שני על ידי ישראל אלא בדאישתהי אבל לא אישתהי לא ופי' אישתהי בין שנשתהה כבר בין שעתיד להשתהות כגון שיש שבת אחריו ורב אשי נמי דאמר אע"ג דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה לא פליג אלא במת בי"ט שני משום דכחול שויוה רבנן אבל מת בי"ט ראשון דהוי מדאורייתא מודה רב אשי למר זוטרא דדוקא באישתהי אבל בדלא אישתהי לא · והזקיקם לומר כן מדאמר פרק תולין עובדא הוה בי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניו או מלאחריו ישלחו לקמיה דר"י ואמר יתעסקו בו עממין אלמא דוקא משום די"ט הסמוך לשבת דאישתהי אבל בי"ט דעלמא לא ולא נהירא דא"כ ה"ל לרב אשי למימר סתמא [ג] אע"ג דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה אלא ודאי משמע דמר זוטרא לא קאי אלא אמת בי"ט שני משום דשרי לאיעסוקי ביה ישראל אבל בי"ט ראשון דלא שרי אלא בעממין אפילו למר זוטרא שרי ואע"ג דלא אישתהי והוא דפ' תולין לא קשה למאן דחזא ר"י דשרא מספקא ליה אי בעי ר"י אישתהי או לא ולפיכך הביא מעשה כמו שהוא אבל אין ה"נ דר"י אפילו בלאו הכי הוה שרי ואפי' אם תמצא לומר דלר"י דווקא היכא דאישתהי אנן לא נקטינן הכי משום דסוגיין מוכחא דלא בעינן אישתהי כלל (ב) וכדכתב עוד שם יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן מסתברא דכיון דכחול שויוה רבנן אפי' אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שלא כדברי רב אחא משבחא ז"ל שכתב דדוקא היכא דליכא עממין אבל בדוכתא דשכיחי עממין

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] לוי : [ב] אפילו : [ג] וצ"ל בי"ט שני אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה :

הגהות ממ"י (א) נ"ל לקוח : (ב) נ"ל וכדכתיבנא :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א אפי' אינו אוכל נפש דאלו אוכל אפילו כיון דאי ניכר שלצורך המועד פשיטא דאין לו מה יאכל תני קולר ומעמר דש וזורה ובורר וטוחן ורב חגדי ליה תגדא במועדא ומוקי לה דתגדא דהיטי הוא דלאי שביק לא לא פסיד ורב אין לו מה יאכל הוא וק"ק דמשמע התם דבדבר האבוד מקילינן טפי מבאוכל נפש דהא כי מוקי לה באין לו מה יאכל הוא מסיק דאיקפד שמואל משום אדם חשוב שאני ואילו מעיקרא דס"ד דבדבר האבד הוה ליה שני לא באדם חשוב · ומכשורי דרב יוסף דעיילינהו ביממא אין ראיה דפרהסיא בדבר האבוד שרי דהתם אי אפשר בענין אחר דאי בליליא איכא פרהסיא טפי כדמסיק דבעי מדכרי דנורא · ומשם ראיה דדבר האבד אסור פרהסיא דידיה אם אפשר בצנעה מדפריך ליה אביי והתניא ובלבד שיכניס בצינעה ורב יוסף נמי משני דצנעה דהכי יממא הוא וצ"ל דפרהסיא דשרי בפנים הכא כל צרך המועד או דבר האבד מיירי נמי שאי אפשר לעשות בצנעה ופרהסיא דאוכל נפש דשרי מיירי אפילו אפשר לעשות בצנעה כדכתב רב אלפס · וכי אמרי' פותח אחת ונועל אחת בפירות אבל תבלין מזבני כי אורחייהו דהא רב הונא שרא להגהו כרופיסא למיזל ולזבוני בשוקא כי אורחייהו : ירושלמי אמר רבי יוחנן אם הזכירך לבולי יהא ירדן גבולך כלומר אם הזכירוך לשר ואתה ירא מותר לברות על הספק דאין לך דבר האבד גדול מזה ורבי יוחנן דקאי בא"י נקט לברות בעבר הירדן ומצא ואסור ללכת ממקום למקום על לא דבר במועד דהא אין יוצאין מדירה לדירה משום טירחא כ"ש לצאת למרחקים אם אינו דחוק למזונות או לעשות פרקמטיא בדבר האבד הכא שרי דגם זה דבר האבד ע"כ מאלפי במרדכי

פמוין לא שריין אלא בעממין: אפילו למיגד ליה גלימא למיגד לחתוך כמו גודו אילנא גלימא להכריך: למינז ליה אסא לגזוז הדס מן המחובר שהיו מניחין אותו על מטת המת לכבודו: וכתב רש"י ז"ל במסכת משקין דדוקא הני לפי בטרחתן מועט אבל לחצוב לו קבר שטרחתו מרובה לא שרי והזקיקו לומר כן מדתנן התם בפ"ק אין חופרין כוכין וקברות במועד. ולא נהירא אלא ה"ק דאפי' הני דלא מעכבי דהא אפשר בלא אסא ואפשר נמי לכורכו בתכריכיו אפ"ה שרו וכ"ש חפירת הקבר דלא אפשר בלאו הכי ודקא קשיא לך הא דתנן התם אין חופרין כוכין וקברות במועד ואי במועד מיתסר כ"ש ביו"ט שני לאו קושיא היא שכבר פי' שם ה"ר אלפס בהלכותיו דההיא דחופר במועד לצורך מתים שימותו לאחר המועד עסקינן שכך היה דרכם [*כמו שאמר התנא אין חופרין כוכין אבל מחככין] וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' יו"ט. ומה שהקשה הראב"ד ז"ל א"כ שאין בהם צורך המועד למה התירו להאריך ולהרחיב בהם כדאיתא התם כבר תירץ הרמב"ן שכיון שהם צרכי רבים אע"פ שאינם לצורך מועד להתחיל בהן אסור אבל להרחיב בהן שרי וכמו ששנינו שם ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר וחוטטין אותן ואוקימנא לה התם כשאין הרבים צריכין להם ואפ"ה כיון שצרכי רבים הם מותר לתקן אבל לא להתחיל והכא נמי צרכי רבים הוא. ואפי' בקבר של בני משפחה ואפי' של יחיד נמי אפשר דשרי דכיון דמצוה היא התירו בו מקצת מלאכה אפי' שלא לצורך המועד כמו שהתירו בצרכי רבים. כ"ש שמא יצטרך לו במועד. וה"ת עוד והא תנן התם וארון עם המת בחצר ור' יהודה אוסר א"כ היו לו נסרים המנוסרים מעיו"ט וכיון שכן היאך נהגו עכשיו לחצוב קבר שלא בפני המת י"ל דההיא דוקא באדם שאינו מפורסם הא באדם מפורסם שרי והכי איתא בירושלמי וכתב שם ה"ר אלפס בהלכותיו. והיינו לדידהו שהיו חופרין קבר ומתקנין הארונות לצורך מתים שימותו אבל עכשיו שאין חופרין אלא לצורך השעה כל אדם לדידן כאדם מפורסם לדידהו ומש"ה שרי לחצוב קברו ולעשות ארון אע"פ שאין המת בחצר שאף בארון אין דרכנו [*לעשות] אלא למת דיומו. ועוד דבמקומות הללו שישראל מועטין דרין בשכונה הכל יודעין ומרגישין וה"ל כמת מפורסם: ודאמרי' יתעסקו בו עממין איכא מ"ד דדוקא בקבורתו. אבל טלטולו מותר ע"י ככר או תינוק והוצאתו נמי מותרת כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ואיכא מאן דאמר וליכא דיתעסקו בו עממין הכי משמע דמדלא אמרינן יקברו אותו עממין משמע דכל עסקין ע"י עממין דוקא שאין כאן כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עממין ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דהוצאת המת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין צורך היום כלל. וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מצוה. ליתא [דהא] שריפת קדשים מצות עשה ואפ"ה אינה דוחה יו"ט ועוד דהא אמרי' פ"ק דכתובות דלא אמרי' מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש והרי אין כאן נפש. ואיכא מ"ד דכיון דיו"ט שני לגבי מת כחול שויוהו רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת ואינו נראה שאין אלו עסקיו וכן דעת הרמב"ן ז"ל שלא לקרוע. הועתק מרבי' נסים ז"ל: [*נל"ה כל זה מהרא"ש דלעיל עד כתוב בה"ג הגה"ה הוא. ובספרים ישנים מצאתי שאינו שם]:

הלכות אבלות

כתוב בה"ג היכא תתשב דשכיב שיכבא ביו"ט ראשון או ביו"ט שני או בחוה"מ או ביו"ט ראשון של ימים אחרונים לא נהיג אבילות עד דנפיק כולהו יומי טבי. אבל יומא בתרא שהוא מדרבנן מיסלק סליק למנין ז' אבל אבילות לא נהוג אבל אי שכיב ליה שיכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון נהוג אבילות וסליק למנין ז' דאתי עשה ודאי דיחיד ודחי ספק (*דעשה) [במ"י אינו] דכתיב ואחריתה כיום מר והוא מדאורייתא ויו"ט האחרון ספק דרבנן וכ"פ האלפסי ושאר הגאונים. אבל ספר הדינין חולק על סברא זו וגם ר"ת כתב על דברי ה"ג דלא סמכינן אהאי מלתא דר"י גאון מאור עינים הוה ופעמים שהיו תלמידיו כותבין לפניו משמו אשר לא יצא מפיו ולא עלה על לבו דהא אמרינן פרק קמא דכתובות הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש וקובר את מתו ונוהג ז' ימי המשתה ואחר כך נוהג ז' ימי אבילות ופרש"י התם כיון דכבר התחיל בחופה ה"ל לגביה כמו רגל והשתא לפי דברי הה"ג אמאי לא אמרינן דאתי עשה ודאי דיחיד דאורייתא ודחי עשה דחופה דרבנן דלא חמיר חופה מיו"ט האחרון ותרוייהו מדרבנן אלא נוהג ז' ימי המשתה קודם שיתחיל באבילות א"כ ה"נ כי שכיב שיכבא ביו"ט האחרון והתחיל במועד קודם האבילות יגמור המועד. ורבינו יהודה מפרי"ש הקשה על דברי ה"ג מההוא דאמרינן פ' השולח מעשה ברבי אליעזר שבא לבהכ"נ ולא מצא שם י' ושחרר עבדו והשלימו לי' ומסיק עשה דרבים שאני אע"ג דלעולם בהם תעבודו קרא ותפלה עשה דרבנן ולא אתי עשה דיחיד דאורייתא ודחי תפלה דרבנן. ועוד יש להקשות על דברי ה"ג מדאמרינן פ' ואלו מגלחין שמע שמועה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה עולה ואינה נוהגת אלא יום אחד ומשמע נמי [*שמע] ביום האחרון של יו"ט האחרון ואי כחול משוי' ליה ה"ל לנהוג אבילות כאילו שמע בחול לכן נראה הלכה למעשה דלא נהיג אבילות אפילו ביו"ט אחרון אפילו שכיב שיכבא בו ביום. וראיה מפ' בתרא דמועד קטן אבל אינו נוהג ימי אבילות (א) במועד ברגל אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד [*ר"ל עשה דרבנן] ואי אבילות דהשתא הוא פי' שמת ברגל לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים ואם איתא כדברי הה"ג ה"ל לחלק ולומר דביו"ט אחרון נוהג אלא ש"מ דלא נהיג אבילות ביו"ט אחרון כלל: [דין ציצית בתכריכין] גרסינן פרק התכלת אמר שמואל תתשג כלי קופסא חייבין בציצית כו' עד ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטור מן הציצית כו' פירוש כל זמן שהוא בקופסא לכבודו פי' לתכריכין והיא שעתא פי' אותה שעה שמת ודאי רמינן ליה ציצית משום לועג לרש חרף עושהו. פירוש מטילין ציצית בטלית בשעת מיתה תימה על מנהג שלנו שמסירין הציציות מטליתות של מתים. (ב) ועוד אמר ר"י כי יש סמך למנהג שלנו ממסכת שמחות דאבא שאול צוה את בניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מאפליוני ושמעתי כי רבינו גרשון אמר בשעת פטירתו הציציות תוך ונסתפקו בדבריו אם יש להסירם מן הטלית או להוציאם חוץ לארון ויש עושין כן ויש שאין עושין כן ומוטב הדבר א להסיר מן הד' כנפות ולקושרם באחד מן הכנפות:

דיני הגוסס

תניא באבל רבתי תתשד הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו: מעשה היה באשה אחת שהיתה רחוקה מבעלה מהלך ד' ימים ובאו יהודים ואמרו לה הנחנו אישך גוסס ושאל לרבינו מאיר ואמר לה להתאבל דאמרי' פ' כל הגט השולח גט ממדינת הים והניחו חולה או זקן נותנו לה בחזקת שהוא קיים וכן השולח חטאתו כו' אמרי' בגמרא לא באתו אלא שהניחו זקן או חולה אבל הניחו גוסס לא דרוב גוססין למיתה ואמרינן דלמא מיית והא דאמרינן פ' שבועת העדות כגון שהיתה בת שניה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא רוב גוססין למיתה קמ"ל אין הפי' קמ"ל דלא דהא פרק כל הגט אמרינן רוב גוססין למיתה אלא ה"פ האי קמ"ל אע"ג דרוב גוססין למיתה [*והיכא] שאינן לפנינו תלינן שכבר מתו ב [*מ"מ כשעדיין גוסס הוי כחי ועדיין הן קרובין בנשותיהן א"כ רוב גוססין אינם חיים ב' או ג' ימים כיון דרוב למיתה אבל הכא כיון דעדיין חיים לפניו הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו לכן יש בספרים קמ"ל השתא מיהו לא שכיב. מ"י]. אם כן בנדון זה רוב גוססין אינם חיים שני ימים או שלשה: נשאל לרבינו מאיר תתשה על מת שהיה בספינה אם כהן יכול ליכנס בה והשיב אם הספינה היא קטנה שהיא מתנדנדת כשדורסין בה אסור ליכנס בה דהא אפשר שלא יסיט את הטומאה דתנן במס' זבין הזב והטהור כו' עד ישבו על הגשר על הספסל ועל (*הדרגש ועל) [*הנשים של] המטה בזמן שהן מתגירין פי' מל' חגר שמתמוטטין לכאן ולכאן כמו חיגר טמאין וכן עלו באילן שכוחו רע (*ובסוכה) [*ובשוכה] שכחה רע ובסולם המצרי בזמן שאינו קבוע במסמר. על הכבש ועל הקורה ועל הדלת בזמן שאינן עשוין בטיט טמאין ור' יהודה מטהר וקי"ל כת"ק דאי אפשר שלא יסיט ולא כר"י. וגבי מת נמי אשכח כה"ג דמטמא נמי בהיסט דתנן פ"ב דאהלות ומייתי ליה פ' המקבל המהלך בבית הפרס על האבנים שהוא יכול להסיטם ועל האדם ועל הבהמה שכחן רע טמא פי' מפני שהוא מסיט עצם כשעורה אבל אם הספינה גדולה שאינה רועדת כשדורכין בה אז מותר ליכנס ובלבד שלא יתקרב אצל המת בתוך ד' אמות כדאמרי' פ' משוח מלחמה בסוטה מת תופס ד' אמות שלו והכי תנן במס' זבין הזב והטהור שישבו בספינה גדולה שאינה יכולה להמיט האדם כו' אז טהורים להמיט האדם פי' מתמוטטת לכאן ולכאן כשהאדם נכנס בה: מסקי' בנזיר תתשו דאפי' אין מת אלא גוסס צריך כהן לפרוש משום דתניא התם פ' שלשה מינין בנזיר להחלו עד שעת מיתה ר' מאיר אומר במותם עד שעה שימות ואמר ריש לקיש גוסס איכא בינייהו למאן דאמר להחלו אפי' גוסס וקי"ל כרבנן דאע"ג דאמר ר' יוחנן משמעות דורשין איכא בינייהו י"ל שאין חולק על ריש לקיש דאסרי רבנן בגוסס והמנהיג היתר בגוסס לא הפסיד וראיתי היתר בהל' גדולות בגוסס והביאו ראיה מדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו ואפילו מגוייד ואפי' גוסס והוה ליה מחלוקת בברייתא וסתם במתני' והלכתא כסתם משנה וכן הלכתא ונפלאתי היאך מביא ראיה מההיא דהא בנזיר דהוי לה בהדיא וה"מ לענין טמא באהל אבל לענין אתחולי הא אתחיל לכך נראה איסור בגוסס כדפרישית ועוד דבעל הלכות גדולות גרס אביי אמר משמעות דורשין איכא בינייהו רבא אמר גוסס איכא בינייהו ואביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם כל זה פסק בה"ג (כלומר משמע שרוצה לחלק בין התחיל כהן לטומאה וכן חילק באשר"י) ואח"כ פסק כדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו: גרסינן פ"ב דמו"ק מי שהפך את זיתיו וארעו אבל או אונס וכן מי שהיה יינו בבור וארעו אבל או אונס כו' מאוד האריך האלפסי והראב"ד כללו של דבר תתשז דבר האבד מותר לאבל בימי אבלו לעשות ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא אפי' בצינעא אפי' אין שם אומן אלא הוא. ודוקא בשלשה ימים הראשונים אבל משם ואילך מותר לעשות בצנעא בתוך ביתו לצורך פרנסתו כשאין לו מה יאכל. כדתנן לקמן אבל תוך ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצנעא משמע לכאורה דסיפא קאי אעני המתפרנס אבל אם יש לו לאכול אסור אפילו בצינעא כל שבעה אבל בשם רבינו שמעיה מצאתי כתוב דמכאן ואילך עושה בצנעא אריסא נמי קאי דאפי' עשיר מותר לאחר שלשה והא דקאמר אבל אסור בעשיית מלאכה כל ז' היינו דוקא בפרהסיא. ומיהו בירושלמי משמע דאעני דוקא קאי ומסיק עלה תבא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך כלומר שלא פרנסוהו וכן פירש רבינו אברהם. וכן נראה דמי שיש לו מה יאכל אסור כל ז' בעשיית מלאכה ואפילו בצנעא בתוך ביתו וטעמא דיש חילוק בין תוך שלשה לאחר ג' משום דאמרינן שלשה לבכי. ואם היה בלן או ספר לרבים והגיע עת הרגל לא יעשה [*אלא] כדברי האלפסי להחמיר [*ולאסור] ואע"ג דלגבי דברי תורה התירו לדרוש ברבים תלמוד תורה שאני: והמקבל שדה באריסות או בחכירות או בקבלנות וארעו אבל למקבל הוא עצמו לא יעשה אבל ישכור אחרים שיעשו מלאכה בשדה משום פסידא דמרי ארעא אבל בשדה שלו לא ישכור אחרים לעובדה כיון דלאו דבר האבד הוא שאין השדה נאבדת בשביל שלא יעבדנה ואם יש אריסין וחכירין וקבלנין בשדה של אבל הרי אלו יעשו דבשביל שבעל השדה אבל לא ימנעו הם מלעובדה ולשומרה: תתשח השוכר חמור או גמל או ספינה וארעו אבל או שכר הוא חמור או גמל או ספינה מאדם אחד שהוא אבל הרי אלו לא יעשו בהן מלאכה ולא ישכירום לאחרים. ואם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים [א] הן או בהמתן [*למהלך] חדש או חדשים הרי אלו יעשו הן עצמן שאם לא יעשו יפסידו אף השכר דלעתיד לבא לאחר ימי אבלו דהיינו שכר כל החדש כולו ותו ודאי אין להם להפסיד ולהכי יעשו אף בימי אבלן. ואם היתה בהמתו של אבל מוחכרת או מושכרת אצל אחרים קודם שארעו אבל הרי זה יעשה בה מלאכה השוכר אף משארעו האבל. אבל שכיר יום אחד אפילו בעיר אחרת שאין יודעין שם שהוא אבל לא יעשה הואיל וליכא פסידא כולי האי וכן אם יש לאבל שכיר יום אחד בעבודת קרקע אפילו בעיר אחרת לא יעשה מלאכה לצורך האבל דכעבדו של אבל דמי. תתשט שני אחין [ברי"ף פ"ב] או שני שותפין שאירע דבר לאחד מהם אין שותפו עושה אלא בצנעא בדבר של השותפות. היתה מלאכת אחרים בידו כגון דבר הלוש בגד לארוג וכיוצא בו לא יעשה מפני שיכול לעשותה לאחר ימי אבלו: היתה מלאכתו ביד אחרים בבית האבל לא יעשה בבית אחר יעשו [דף יא] מקבלי קיבולת לבנות בית לאבל בתוך התחום אסור ואפילו בשבתות *ויום טוב חוץ לתחום מותר אי ליכא מתא דמיקרבא להתם [*שרי] אבל *בחול המועד אפילו חוץ לתחום אסור: ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשות אחר המועד. ובמועד לא יעשו. כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לעכו"ם ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לעכו"ם ועושה תניא אידך מקבלי קיבולת במועד (ג) נותר לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה כדרך שהוא עושה בחול ה"ה בימי אבלו: פרק י"ח דמס' שמחות שנינו כבוד הבית והדחת כוסות הצעת המטה אין בהם משום מלאכה לאבל: [דף יג] ואלו מגלחין במועד תתע הבא מן מדינת הים ומן השביה והיוצא מבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים נידויו ומי שנשאל לחכם והותר ומפרש בגמרא כשלא היה להם פנאי לגלח ערב הרגל אבל אם היה להם פנאי ולא גילח אסור: ואמרינן בירושלמי חבוש מבית השביה סבור למימר שהיה חבוש בבית עכו"ם אבל חבוש [בית] ישראל לא אית לך למימר אפילו הוא חבוש אצל ישראל שאין ערב לו לגלח בבית האסורים יש שרוצה לומר שאדם שגלח ערב הרגל מותר לגלח גם ברגל דטעמא מאי אין מגלחין שלא יכנס ברגל כשהוא מנוול וזה לא נכנס ונראה דאסור דלא חשיב ליה בהדי ואלו מגלחין מי שגלח ערב הרגל ועוד הני שאבדה לו אבדה ערב הרגל ומי שנאנס ולא גילח אפ"ה אסור לגלח וכי תימא שאני התם דלא מוכחא מילתא אבל הכא מוכחא מלתא שגילח ערב הרגל הא ליתא דלאחר שגילח ברגל לא מוכחא מלתא אי גלח ערב הרגל אם לא כדאמרינן יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין הכי נמי הכא [יאמרו] מי שגלח ערב הרגל יגלח ברגל ומי שלא גילח ערב הרגל לא יגלח ברגל: [דף יד] תניא כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו: ואמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורין גדול מזה במועד אי מעיקרא לא מיתיבי רב פנחס כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא. [פירוש פלוגתא חלוק' בין נולד קודם מועד לתוך מועד] כמאן קטן נוהג ביה אבילות ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש וכו'. מכאן יש להוכיח שאין אבלות בקטן: ואם ראובן אבל ויש לו בנים קטנים לא יבטלו מלימודן*: ואלו מכבסין תתעא במועד הבא ממדינת הים. והבא מבית האסורים ומנודה שהתירו לו חכמים נידויו ומי שנשאל לחכם והותר מטפחת הידים מטפחת הספרים

[*ואף דדינא הכי בשבת ויום טוב בלא אבילות אלא נקט אגב סיפא שהוא שרי דוקא בשבת ויום טוב]: [*ר"ל בשבת ויום טוב דוקא שרי לאבל אבל בחול או חוה"מ אסור כאבל אפילו מחוץ לתחום אפילו הפועלים עכו"ם]:

[*גר שמתה אמו צריך להתאבל מהא דאמר פ' ד' אחים גר אסור באחות אם דלמא אתו לאחלופי בישראל ה"נ ל"ש אבל באחות אב מותר דרחמנא אפקריה לזרעיה. הר"מ מלונדר י"ש הג"ה במ"י]:

הגהות מהר"י וכהצ"ש [א] פי' והם עצמם עם בהמתם דאל"כ סותר מ"ש למעלה קודם זה: הגהות ממ"י (א) תי' במועד נמחק: (ב) נ"ל ואומר ותיבת ועוד נמחק: (ג) תי' מותר נמחק:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון תוספות ר"פ מי שמתו וריצב"א היה רגיל שלא להסירם מן הכנף אלא לקושרם ולהדקם בתוך הכנף: ב כיון דרובן למיתה שכא כיון שהגוססים חיים לפניו הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. וכן יש בספרים קא משמע לן דהשתא מיהא לא שכיב אבל כשאינו לפניו והניחו גוסס תלינן שכבר מתו א"כ וכו'.

ומטפחת הספג הזבין והזבות הנדות והיולדות וכל העולים מטומאה לטהרה. פי' רבינו אברהם להביא בעל קרי שאירע לו קרי במועד ולאתויי נמי בעלת הכתם שנמלא במועד: ומטפחות הידים והספרים והספג פירוש אלונטות מכבסים אותם במועד ואפילו כבסן ערב הרגל. וטעמא מאי לפי שמתלכלכים תמיד וצריכין כיבוס תמיד ואין הכיבוס אסור אלא שלא יכנסו במועד כשהן מלוכלכין ואלו כיון שמתלכלכים תדיר מותר לכבסן במועד: [דף טו] אבל אסור בתלמוד תורה **תתעב** מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום. ומהכא נמי ילפינן שאבל אסור בשאלת שלום ואין להקשות מאי שנא [*הני] תרתי דגמר מיחזקאל ובשאר מילי (*אמרת) [*אמר] איפכא ויש לומר דמסתמא לא בא להחמיר על יחזקאל אלא להקל וכל שהוא אסור לו כל שכן לאחרים: ירושלמי האנק (א) מכאן שנותנין על המתים. עוד גרסינן בירושלמי אבל שונה הוא במקום שאין רגיל שאין זה במהה: מצאתי לענין אבל אם נעשה בעל ברית זה היה מעשה ושאלו אל הרב רבינו אליעזר מגרמישא הורה להיתר להיות בעל ברית ואסר ליכנס לסעודה וכן הורה רבינו דוד בר קלונימוס וכן נעשה מעשה לפני אבי העזרי וכן הלכה למעשה: [דף כא] ואם רבים צריכין לו מותר טעמא דרבים צריכין לו להתלמד ממנו הא לאו הכי באיסוריה קאי שמע מינה דכהן אבל ואין כהן אחר שם אלא הוא אעפ"כ אסור לקרות בתורה דכיון דלאו מלוה היא דההיא אבילות אלא מפני דרכי שלום נתקנה וסגי בישראל שעומד. וכ"ש במקום תלמיד חכם דהא רב קרי בכהני ורב הונא קרי בכהני בפני רב אמי ורב אסי דכהני חשיבי הוו. ומינה נשמע דכל שכן אבל שאינו כהן שאסור לעמוד ולקרות בתורה בתוך שבעה: [דף יז] תניא האבל והכהן מותרין בגילוח [א] האי אבל היכי דמי **תתעג** אילימא שחל שמיני שלו להיות בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בע"ש דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול שחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח ע"ש [עד] לא צריכא שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל הנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן כיון דשבת הוה אונס הוא והנא דידן סבר לה כרבנן דאמר לא אמרינן מקצת היום ככולו והכתי לא שלימא אבילות השבעה וכיון דבהכי פליגי נראה דהלכה אבל שחל שביעי שלו להיות בשבת בערב הרגל מותר לגלח בחולו של מועד וכן פסק האלפסי: תנו רבנן כל אלו שאמרו מותרין [*לגלח] במועד מותר לגלח בימי אבלו והוקימנא כשהכפוהו אבליו כגון שבא ממדינת הים או מבית האסורים ובא ומצא אבל בתוך ביתו וקודם שמלאו לו ל' יום של אבלו מת לו מת אחר (*ואח"כ חל הרגל). ופריך מאי אריא כל אלו שאמרו אפילו כולי עלמא נמי דתניא תכפוהו אבליו הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים ומשני בתכפוהו בתער אבל לא במספרים מכבס במים אבל לא בנתר ולא בחול הכא אפילו במספרים ואפילו בנתר ואפילו בחול. פי' רבינו אברהם דאפילו בתוך ז' שרי למי שתכפוהו אבליו לכבס כסותו במים דעל כרחך תוך ז' איירי דאי לאחר שבעה מאי אריא תכפוהו אבליו אפילו אחר נמי מותר דלא אסור אלא גיהוץ אבל *כיבוס לא אבל תוך ז' ניחא דוקא תכפוהו אבליו אבל אחר אסור לכבס אפילו במים בלא נתר וחול ועוד האריך הרבה והביא הירושלמי: [דף יח] אמר ר' אמי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחול המועד. מתיב ר' ירמיה ואלו מכבסין כו' הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא ומשני מתניתין אע"ג דאית ליה תרי ומיטנפי. ופי' רבינו אברהם דהיכא דאית ליה תרי ומיטנפי אסור לכבס שניהם אלא יכבס אחד ותו לא אע"פ שהתירו לו לכבס לא יכבס אלא אחד: ירושלמי בעון קומי ר' יוסי בגדי קטנים מה הן אמר ליה כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמי כלומר כי דרכן של קטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר. מיהו לא יכבס אלא אחד כדפרשינן: תניא מטפחת (*סיפרים) [*ספרים] אין מכבסין אותם אלא בנתר ובורית מפני הכבוד ולא במי רגלים: תניא בתוספתא אע"פ שהתירו לספר לא יסתפר בחס"מ אלא בצנעא ואע"פ שהתירו לכבס לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא בתוך ביתו: [שלא וכו' משמיה דר' יוחנן] כלי פשתן מותרין לכבס במועד. והא דאמר לעיל דאסור למאן דאית ליה תרי מיירי בשל למר. ונראה (*דקך הלכה) [*דהלכה] דאסור לכבס כלי פשתן במועד מדקא מותיב ליה רבא לרבי יוחנן ממתני' ואף אביי אמר דלמא [*שלא] ברשות חכמים עביד ולכאורה משמע דאביי ורבא דהוו בתראי סבירא להו דאסור ולא סבירא לן כרבי יוחנן ואזלינן לחומרא אכן ראבי"ה ורבינו אברהם פסקו כרבי יוחנן: וכל הנו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן ואפילו בנהר [ב] והאל [*היא חול] ולמועד לא בעי צנעא מפני כבוד המועד שאין כלים מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר. ורא"ה מבר הדיא לדידי חזי לי ימא של טבריא [*דמפקי ליה] אשכלי דמנא דכיתנא [*בחולא דמועדא] אלמא דהא דשרי לכבס במועד אפילו בפרהסיא על גבי הנהר: תנו רבנן **תתעד** כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד ד"ר יהודה ורבי יוסי מתיר פסק האלפסי קי"ל כשמואל דאמר הלכה כרבי יוסי בזו ובזו [פירוש בזה ובזה במועד ובאבל] לא שנא דיד ול"ש דרגל מיהו הני מילי בשיניו אבל בגנוסטרי ובסכין אסור ורבינו אברהם פירש זהו לשונו קי"ל כרבי יוסי באבל ומותר ליטול **תתעה** צפרניו אפילו תוך ז' ממעשה דפינחס ושמואל ודוקא בשינים אבל בגנוסטרי ובסכין אסור מפני שהוא דרך קישוט ובמועד אפילו בגנוסטרי מותר וכן פסק רב אלפס ואיני יודע מה הוצרך לדברי הראב"ד אלא להשוות סכין לגנוסט'] (*מדסני ליה) (ב) [מדהני לה. מ"י] לקמן דומיא דשפה: אמר אביטול ספרא אמר *רבא שפה מזוית לזוית הנחה כל שמעכבת כתב רש"י לא ידענא מהו הנחה כל שמעכבת ולא גרסינן ליה ורבינו אברהם פי' וז"ל שפה מזוית לזוית (ג) שהוא למעלה מפתיחת הפה. הנחה מה שמכאן ומכאן חוץ לפה וקרי ליה הנחה מפני שצריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא מה שמעכב עליו שאם היה ארוך הרבה ונכנס לתוך פיו יגלח ממנו מה שמעכב עליו אבל על השפה יגלח בין מעכב בין שאינו מעכב רבי אמי אומר ובשפה נמי כל שמעכבת ופליג אדרב [ג] ואמר אפילו השפה אינו יכול לגלח אלא מה שמעכב ממנה אמר רב נחמן בר (*יוסף) [*יצחק] ולדידי כל שהוא נמי כשפה המעכבת דמי כך מצאתי הנוסחא בה"ג הלכך כיון דרבי אמי פליג אדרב והוא בתראה והלכתא כוותיה והא דאמרינן בקשו ממנו שפה והתיר להם דוקא במועד אבל באבל אסור דתניא באבל רבתי לתספורת כיצד אסור בנטילת שיער אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער ט' וראיה לדבר מפיבושת בן שאול לא ירד לקראת המלך כי לא עשה שפמו ש"מ דסימן אבל הוא אלמא דאבל אסור לעשות שפמו עכ"ל: ירושלמי שפה בנטילת (*ידים) [*צפרנים] לכל דבר ובלבד בנוטות פירוש שהשערות ארוכין ונוטין לפיו. ובשם ר"ת מצא רבינו מאיר כתוב דהמא לא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים דומיא דתכפוהו אבליו: תנן פרק החולץ ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ואמרינן בגמרא אמר רב חסדא קל וחומר ומה במקום שאסור לספר ולכבס מותר ליארס פירוש בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה מקום שמותר לספר ולכבס פירוש בתוך ל' ימי אבלות אינו דין שמותר ליארס. ויש סוגיות דלא גרסינן לספר דהא אמרינן לקמן כל שלשים לגיהוץ ולתספורת ורבינו יעקב מאורלינו"ש גרים ליה שפיר ומפרש לה באשה שהיא מותרת בנטילת שער תוך ל' ומביא ראיה מהלכות גדולות שכתוב בהן אשה מותרת בנטילת שיער תוך שלשים ועוד מלינו למימר דהתם אליבא דרבי יוסי דהוא שרי תספורת באבל כדאמרינן לעיל כשם שאסור לגלח במועד כך אסור לגלח בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר מיהו לא זה וזה נראין דאי אשה שריא בנטילת שיער בימי אבלה דלמא שרי נמי בשבת שחל ת"ב בתוכה וכן לרבי יוסי דשרי גילוח דלמא שריא נמי בשבת שחל ת"ב ועוד דנטילת שיער באשה ע"י טיפול שיד הסיפור לא שייך באשה אלא מגדלת שיער כלילתא וגילוח נמי דשרי רבי יוסי היה נראה בגילוח לפרניה דתימה לומר דרבי יוסי לא יליף פרע פרע מנזיר אבל ודאי אשה אסורה בנטילת שיער כל (ד) שבעת ימי אבלה ורבינו מאיר פירש ומה במקום שאסור לספר ולכבס בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אפילו לקטנים אסור לגדולים לספר אותם ולכבס בגדיהן ותדע דהא בטלי קלרי בי רב כדאמרינן פרק בתרא דתעניות ומשמע שהיו בטלים לגמרי דאפילו בגדי קטנים לא היו מכבסין ועוד דהא אמרי' התם דתינוקות של בית רבן בטלין בת"ב דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ואילו גבי אבלות אינם בטלים כמו שהוכחתי לעיל אלמא דגבי אבילות דתשעה באב אסור לגדולים לעשות לקטנים כל דבר שהגדולים אסורים א"כ כמו כן אסורים הגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה וגבי אבילות מותר לגדולים לספר לקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם וזה נראה לי עיקר: [דף כ] הקובר מתו **תתעו** אפי' שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה. ואפילו לא קברוהו ישראל אלא מסרוהו לעכו"ם לקוברו לפני כניסת הרגל או שעיגרוהו לעיר אחרת לקוברו ונתכסה מעיני המתאבלים שעה אחת לפני הרגל בטלה הימנו גזרת שבעה דהיינו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל והשמים המטה וכפיית המטה ומלאכה. ואם קברוהו ז' ימים קודם כניסת הרגל בטלה הימנו גזירת שלשים. ומצאתי מותר לספר יום שביעי. וכן המוספט בי' ימים או ביותר כי אסור לספר עד ערב הרגל. ואם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל מגלח בע"ש אפי' לרבנן דאבא שאול וטעמא הוי משום דאונס הוא ולא מצי מגלח בערב הרגל. וקי"ל כאבא שאול דאמר שבעה לפני הרגל בטלה ממנו גזירת שלשים ואם לא גילח ערב הרגל אפ"ה מותר לגלח אחר הרגל דגזירת שלשים נמי בטלי: [דף יט] אמר (ה) רב הונא ברי' דר"י הכל מודים כשחל שלישי שלו בערב הרגל שאסור לרחוץ עד הערב. ולא אמרינן הכא מקצת היום ככולו מ"ט משום דאפשר לרחוץ לאורתא. אבל הגלחת והכבוסת שא"א לעשות ביו"ט בהא אמרינן דמקצת היום ככולו. ופי' רש"י עד הערב (ו) עד הלילה. רוחץ בצונן או ימתין עד חול המועד ורוחץ בחמין כן מצאתי בתוספות הריב"ס שפי' לפני ריב"א והקשה מאי שנא מגילוח דשרינן בשביעי שחל להיות ערב הרגל[ד] ותירץ דברחילה ותכבוסת שהן אסורין (*כל) [*בתוך] ז' החמירו טפי מבגלוח [ה] דהוי בתר שבעה. [לשון אסר"י ולפ"ז אסור לכבס תוך ז' אפילו ערב הרגל ומסתברא כדברי הראב"ד ז"ל דאף כיבוס מותר תוך ז' בערב הרגל כיון דאי אפשר לו לכבס בלילה וכן כתב הרמב"ם עכ"ל] ומצאתי **תתעז** דאבל יכול לרחוץ במים חמין ולחוף ראשו לאחר ז' וכדעייל יום הז' אפי' כל דהו מותר בכל מילי (*דהא) [*דהוה] נהוג בימי אבלו דקי"ל מקצת היום ככולו [וכן] פי' ראבי"ה דכשחל **תתעח** הרגל בתוך ז' לאחר שלשה לא מחמירין כולי האי ושרי לרחוץ [ו] סמוך לערב רק שלא יגלח המנהג אחרי פרש"י וריב"א ורשב"ם אוסרים עד הלילה נכון הוא להחמיר ואעפ"כ העולם נהגו להיתר: בעא מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו למנין ל' או לא ומסקי' דרגל **תתעט** עולה לו למנין ל' כיון דגזירת ל' כגון גיהוץ ותספורת נהגו ברגל כגון אם מת ונקבר ברגל מונה ז' אחר הרגל וימי הרגל שמיום הקבורה ואילך עולה לו למנין שלשים י"א **תתפ** דהיכא דצריך למנות ז' אחר הרגל נראה לומר דצריך לעשות הבראה כדאמרינן אבילה ראשונה אינו אוכל משלו והרי הוא מתחיל עכשיו אבילותו וכן הדין אם שמע שמועה [*קרובה] בשבת ויש חולקין כיון דנדחה יום אחד אין מברין: מצאתי בשם רבינו יו"ט מיוני שאמר משם ר"ת שאם אחרו לאבל [*לאכול] יום ראשון עד הלילה דאין מברין בלילה והביא ראיה מדכתיב ויבא העם להברות את דוד בעוד היום והתרגום מוכיח כן גם ר' יחיאל מפרי"ש פירש כי כן היה מנהגו של הריב"א שהיה לם כל היום הראשון עד הלילה יען שלא רצה ליהנות משל אחרים א: [דף כ] ת"ר קיים כפיית המטה קודם לרגל ג' ימים א"ל לכפותה אחר הרגל דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אפי' יום אחד אפילו שעה אחת מכאן דקדק רבי' אברהם **תתפא** מדקתני קיים ולא קתני כמתני' הקובר מתו שלשה ימים כו' אלמא דבעי' קיום אבילות קודם לרגל אבל אם עבר ולא קיים או שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר וממנה ילפינן [ז] לכל אבל שבעולם שלא נהג אבילות בתוך ז' שמשלים אותו כל שלשים חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע האבל בשעתו שאינו קורע לאחר ז' כדאמרינן לקמן מי שאין לו חלוק ונזדמן לו חלוק תוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע ודוקא בשאר מתים: ת"ר **תתפב** שמועה קרובה נוהגת ז' ול' בכל הפי' של רש"י פ' מי שהוליאוהו יש ז' לרחילה להכבוסת ולהספורת ושלשים לגיהוץ והייטו כדפרי' לעיל (ז) (דרחילה) [*דגילוח] מותרת לאחר ז' ושבוש הוא [מה שכתב ולהספורת] דהא ילפינן פרע פרע מנזיר וקי"ל שלשים להספורת ולגיהוץ ונראה לרבינו מאיר דאם שמע שמועה רחוקה בלילה דמקצת הלילה ככולו ואע"ג דגבי ז' ושלשים לא אמרינן מקצת לילה ככל היום כדאמרי' לעיל וגם כ"ל [ושלשים] דאבל לא אמרינן ביה מקצת היום ככולו לא ביום ז' ולא ביום ל' עד הנץ החמה וראיה מדאמרינן פ' שני דמגילה וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה ומסיק בגמרא ס"ד אמינא תהוי כראיה ראשונה של זב שהוא טובל ביומיה קא משמע לן כיון דבעיא ספורין ספורין ביממא הוא אלמא כל מידי דלא סליק ביומיה דבעי ספירה לא אמרינן מקצת הלילה ככל היום עד הנץ החמה למחרתו ומיהו לענין שמועה רחוקה דלא בעיא ספורים אלא שעה אחת סלקא לה אפי' בלילה כדפרשינן ונראה נמי דאבל בז' שלו לא יצא מפתח ביתו עד הנץ החמה דומיא דשומרת יום וכן ביום ל' לא יגלח (ח). יש שר"ל דאין לקרוע על שמועה רחוקה וראיה מפ"ק דפסחים מעובדא דר' חייא דאתא ליה שמועה רחוקה וא"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ ומסיק ש"מ תלת כו' ומדלא קרע ש"מ דאין לקרוע על שמועה רחוקה ואין להקשות אם כן אמאי לא קאמר נמי ש"מ שמועה רחוקה אינו קורע וי"ל דלא חשיב אלא ממאי דהוה עובדא שחלץ ואמר לשמעיה הולך כלי אחרי ועוד ראיה מהא דקאמר שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצ"ש נעשית רחוקה דפליגי אמוראי רבי מני אומר אינו קורע רבי חנינא אומר קורע והלכתא כדברי המיקל באבל כדאמרינן בכל דוכתא באבלות וכ"ש היכא דשמע לאחר שלשים דאינו קורע וכן כתב בה"ג דאינו קורע על שמועה רחוקה וכן הלכה למעשה דעל שמועה רחוקה אינו קורע חוץ מאביו ואמו דאפילו לאחר ל' קורע: שמע **תתפג** שמועה קרובה ברגל פירוש ביום שלשים ולאחר הרגל נעשית רחוקה וכן שמע שמועה קרובה בשבת ובמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינה נוהגת אלא יום אחד ואף ע"ג דשבת עולה לענין אבלות אפ"ה לא אמרינן דכששמע בשבת דליהוי כאילו שמע בחול דהייטו טעמא כיון דאילו הוה שמע למחר לא היילא עליה אבילות דה"ל יום שלשים [ואחד] הה"נ כששמע בשבת כיון דלא נהיג ביה אבילות ממש די לנו לעשותו כיום מחר. אבל שמע בשבת שהוא יום כ"ט או ודאי נוהג אחר שבת ז' ול' כמו ששמע למחר ואילו שמע למחר ביום ל' נוהג ז' ול' הכא נמי כששמע בשבת יום כ"ט. וע"כ איירי הכא ששמע בשבת שהוא יום ל' דאילו היה שבת יום כ"ט היכי קאמר ולמוצ"ש נעשית רחוקה והא אכתי לא הויא רחוקה עד יום ל' בעצומו של יום כדפרישית לעיל דלא אמרינן מקצת הלילה ככל היום

הגהות הב"ח א נ"ב ע"ל סימן תתקס שכתב וז"ל ומסקינן דאבל מותר לכבס בתוך ל' ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש ע"כ משמע דללבוש אסור לכבס מותר א"כ י"ל דאיירי כאן אחר ז' ושרי לכבס וללבוש מאח"כ אחר אבל לפי מ"ב בתוס' דף כ"ג ע"א דאף לריב"א דהוכר כיבוס כל ל' אפ"ה שרי לאחר לכבס במים אחר ז' ל"ק מידי:

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] במועד: [ב] ס"א והול: [ג] פפא: [ד] וא"צ להמתין עד הערב: [ה] פי' רחילה ביום ג' ושוה בתוך ז' רק שהרגל מבטלו שהחמירו אבל גילוח של ז' שחל ערב הרגל שהוא אחר ז' והרגל מבטל שלשים הקילו: [ו] דמה שאמר רב כהנא עד הערב ר"ל סמוך לערב ולאפוקי דלא שרי מן הבקר אבל לעולם א"צ להמתין עד הלילה עי' בתוס' ושם מבואר: [ז] ר"ל שיודע ומזיד או שגג ולא שא"י כלל ודוק לקמן:

הגהות ממ"י (א) נ"ב דום: (ב) מדסהם: (ג) מה: (ד) נ"ל שלשים ונ"ב כ"ל: (ה) במ"י הגירסא ואמר רב כהנא הכל מודים: (ו) ובלילה רוחץ כצ"ל ותיבה עד נמחק: (ז) נ"ל דהספורת: (ח) עד הנץ החמה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ובהגה"ה באבר"י כתב ע"ש א"ז ז"ל ואין מניחין את האבל להתענות ביום ראשון אלא מאכילין ומשקין אותו אפילו בתעניות שלפני ר"ה לא הניח רבינו ז"ל נתענות ביום קבורה מא"ז עכ"ל:

מנין ל' של אבילות (ח) נראה לר"מ ז"ל (*דלפי) [*ולפי] מה שהוכיח ניחא מה שכתוב בה"ג אם שמע ביום ל' נוהג ז' ול' והביאו ראיה מכאן דוקא דשמע בשבת ביום ל' אינה מסגת אלא יום א' הא בחול כה"ג נוהג ז' ול' וכתב האלפסי וז"ל אית מרבוותא דאמרי (*דהוי כמו ל' ואחד ואיתלי) [*דשמועה ביום שלשים כשמועה ביום שלשים ואחד ואינו נוהג אלא יום א' בלבד ואיתלי] בהא דאמרינן בפרק יש בכור לנחלה אמר רב אסי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל וגמרינן מיניה לענין שמועה וכן פי' ר"ח וליתא דלענין נפל קאמר וכן פירש רש"י רשב"ג אומר כל ששהה באדם (ט) (פי') ל' אינו נפל וקאמר רב אסי שאם מת ביום ל' כנפל חשוב דהוי כיום שלפניו והיינו קולא ועוד לפי דבריהם הוה ליה למימר כיום שלאחריו דהיינו יום ל"א אבל מדקאמר כיום ל' שלפניו היינו כ"ט כדפרישית. והבראה לא נהגו בשמועה רחוקה מעובדא דר' חייא שלא עשו לו הבראה (*אבל) [*אלא] משמע דלאלתר נוה להוליך כליו אחריו לבית המרחץ: כתוב בה"ג תתפד אם נפטר אביו או אמו בחול המועד שחייב לקרוע. בהלכות קריעה בחול המועד יש ג' מחלוקת בדבר בה"ג כתוב על מתו קורע ביום קבורה במועד ולא ביום שמועה אם שמע במועד וראבי"ה כתב דאפילו ביום הקבורה לא יקרע בחול המועד ור"ת כתב דאפילו ביום שמועה קורע בחול המועד ודבריו נראין וכן משמע בירושלמי וכן פי' המיימוני וקצרתי. ועוד יש ללמוד מדברי ר' אברהם שעושין הבראה בחוה"מ שהרי פי' במתני' אין מברין את האבל במועד בתוך ביתו אלא על מטות זקופות וכו' אלמא דיש הבראה בחוה"מ וכן כתב ראבי"ה והביא ראיה מן הירושלמי דגרסי' התם אין מברין אלא קרוביו של מת ובלבד קרובים הראוים להתאבל כהדא דר' אבין דמך במועדא ולא מגמל ליה ר' מנא כו' אלמא דיש הבראה במועד אבל ר"מ מאינגלטיר"א כתב בהלכות אבל שלו דאין הבראה במועד והביא ראיה מירושלמי דגרסינן התם ר' תנחום דמך בחנוכה ר' דוסא דמך בריש ירחא דניסן עבדין ליה הבראה ר' קריספדא דמך במועדא ועבדין ליה אברייא סברין דהוה מדעתיה דרבי אמי אשתכח דלא הוה מדעתיה דרבי אמי מיהו יש לדחות שעשו הבראה בלא דעתו דר' אמי שלא שאלוהו כדת מהו לעשות הבראה אלא מדעתם עשו מיהו יכול להיות אם היו שואלים אותו לא היה מוחה ואפילו אם היה מוחה מאן לימא דהלכתא כוותיה: על הא דאמרי' תתפה [דף כה] העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כתב ה"ר יונה מטוליטולה דה"מ באדם שאינו רשע אבל באדם חשוד לרשע אין חייב לקרוע אדרבה יש לשמוח דכתיב באבוד רשעים רנה ול"נ לרבינו מאיר דהא נסיק הא למה [זה] דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע ופירש רש"י פרק האורג ואף נשמת הישראל הניטלת דומה לו שאין לך ריק בהם שאין לו תורה ומצות לכך נראה לו שחייב לקרוע על הכל בשעת יציאת נשמה לבד ממומר לעבודת כוכבים שכל המודה בה כאלו כופר בכל התורה כולה או אם הוא עובר על אחת מכל מצות האמורות בתורה להכעיס הרי הוא כעובד עבודת כוכבים דקי"ל פ"ב דהוריות דמומר אוכל נבילות להכעיס מין הוא והיינו דתנן במסכת שמחות תתפו על כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין בו בכל דבר וקרוביהם לובשים לבנים ואוכלין ושותין ושמחים שאבד שונאו של מקום שנאמר הלא משנאיך ה' אשנא. אבל אם אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח מצוה אחת מלקיים בשביל טורח שעליו כגון זה חייב לקרוע בשעת יציאת נשמה כיון שאינו כופר ואינו עושה להכעיס דכתיב והמלך בוכה ומתאבל על אבשלום אע"פ שכמה עבירות עשה שמרד באביו ובמלכות בית דוד אלא כיון שלא עשה להכעיס (*אבל) [*אלא] מתאוה היה להיות מלך ראוי להתאבל עליו ויכול להיות שכך אמר ה"ר יונה מטוליטולה באותם שעושין להכעיס. ורבי מאיר שמע מפי ה"ר יצחק מווינא שרבינו גרשום נתאבל על בנו שהמיר [*עם אמו ומת אמנם אית לומר שאין. מ"י] אמנם א"ל שאין ללמוד ממנו דלאפושי צערא הוא דעבד שלא זכה לשוב בתשובה: *קטן בן שנה או שנתים [*דין זה עוד בפרק נגמר הדין] : שהמיר עם אמו ומת אומר ר"י שהיה נראה שמתאבלים דודאי גדול אין מתאבלין עליו כדאמרי' פרק נגמר הדין באבוד רשעים רנה אבל קטן מה שהמירוהו בהמרתם מה מעלה ומה מוריד וה"ל כאלו המיר בעל כרחו. ור"ת אמר שאין מתאבלין עליו והביא ראיה מתוספתא דסנהדרין דתניא קטני עיר הנדחת שהודחו עמו ר"א אומר נהרגין [*וחכמים אומרים אין נהרגין] ש"מ דלרבנן אין מתאבלין דכי פליגי באין נהרגין אבל לענין אבילות מודו דאין מתאבלין א: תתפז ת"ר כל האמור בפרשת הכהנים שמטמא להם אבל מתאבל עליהם אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו הבתולה [ואשתו] הוסיפו עליהם אחיו ואחותו הבתולה מאמו פירוש אע"ג דאין כהן מטמא להם מתאבל עליהם ואחותו הנשואה [א] בין מאביו בין מאמו פי' רבינו אברהם או מאביו או מאמו וכן משמע בירושלמי דקתני סתמא ואחותו נשואה (י) וכן פי' ריב"א וכן נמצא בהלכות קטנות. אבל רבינו יואל כשנפטרה אחותו נשואה מאמו הלך בו ביום לרחוץ ולא מפני שהיה צריך לכך אלא להראות כך הלכה לתלמידים כי היה רוצה לפרש מאביו ומאמו כלומר משני לדדין שהיא אחותו מן האב ומן האם אבל אחותו מן האב ולא [*ס"א או] מן האם לא ול"נ כמו שהוכחתי מהירושלמי שהבאתי. מסקינן כשם שמתאבלים על אותם מתים שפירש לעיל כך מתאבלים על שניים שלהם כגון *אבי אביו ואבי אמו או בן בנו כו' דברי ר' עקיבא רבי שמעון בן אליעזר אומר אין מתאבל אלא על אבי אביו ובן בנו בלבד וחכמים אומרים כל המתאבלין עליו מתאבלין עמו. ופריך בגמרא חכמים היינו ת"ק איכא בינייהו עמו בבית כי הא דאמר ליה רב לרבי חייא בריה וכן א"ל רב הונא לרבה בריה באפה נהוג אבילות שלא באפה לא תנהוג אבילות וקי"ל כרבנן בתראי [*דוקא] בפניו אין שלא בפניו לא כדאמר ליה רב לר' חייא בריה: ומסקינן דאין חייב להתאבל עם אשתו אלא כשמת אביה ואמה וכן עם בעלה אינה מתאבלת בפניו אלא על אביו ואמו אבל על שאר קרובים כלל כלל לא: אמימר שכיב ליה [*בר] ברא וקרע עלויה אתא בריה וקרע באפיה אדכר תתפח דמיושב קרע קם וקרע מעומד כו' מכאן דקריעה מעומד ואם קרע מיושב חוזר וקורע מעומד: [דף כא] ת"ר אלו דברים שאבל אסור בהן אסור במלאכה ברחיצה בסיכה בנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים וכתובים ולשנות במשנה בהלכות ואגדות ואם היו רבים צריכין לו מותר ואין נמנע פי' דרשן שדורש ברבים כעובדא דרבי שדרש כל היום כולו ואסיר להעמיד מתורגמן אלא הוא לוחש ליושב אצלו והוא לוחש למתורגמן וכ"ש שאין לו לדרוש ברבים עצמו והא דר' דדרש כל היום כולו לוחש לאחר הוה ואחר למתורגמן והמתורגמן משמיע לרבים ורבינו אבי העזרי כתב שמנהג הוא שעוסק בהלכות אבל ובדברים הנוהגים בתשעה באב ובמסכת שמחות מדאמרינן פרק בתרא דתענית כל מצות הנוהגת באבל נוהגת בתשעה באב וקאמר לגבי ט"ב אבל קורא הוא במקום שאין רגיל לקרות ושונה הוא במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בדברים הרעים שבירמיה ואיוב לפי שאין בהם שמחת לב. וכן יש בירושלמי לענין אבילות ששונה במקום שאינו רגיל לשנות אלמא דלכל מלתייהו מדמינן להו (ורישא להחמיר וסיפא להקל) [*לרישא וגם סיפא להקל. מ"י

[* מה שאין נוהגין כן עתה כתב מורי רבינו דהאבלים מוחלים ויש להם למחול דמסקינן פ' נגמר הדין האי הספדא יקרא *דחיי היא מאי למימר לא תספדוהו להוות גברא והכא כיון דבפניהם מתאבלים שלא בפניהם אין מתאבלים ודאי לכבוד האבלים תקנוה ויכולין למחול וכן בעל לאשתו א"כ איפכא ואדרבה מי שהיה מתאבל עמהן אינו אלא מן המתמיהין ואינו כמכבד האבלים אלא כלועג להם וכיון דנהוג נהוג. הג"ה מיימוני] :

וגם באבי"ה] : ת"ר (פ' שני דכתובות) תתפט מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת וכו'. ומפרש התם בד"א דמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת כשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורא ואיכא דאמרי תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כנתינתה כך נטילתה ששים רבוא וה"מ למאן דקרי ותני אבל מאן דמתני לית ליה שיעורא. כתב בשאלתות דרב אחאי וממילא שמעינן למאן דלא קרי ולא תני אין מבטלין. אם יש לו מתעסקין כדי קבורה. ודוקא בשעת הוצאה הוא דמבטלין אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין מבטלין ת"ת כלל לא גדולים ולא קטנים דאפי' גבי אכסה שמת תניא שבית מדרשו בטלה אבל לא שאר מדרשות וכתב הרי"ט מיוני תינוקות של ב"ר אין מבטלין אפילו בשעת הוצאת המת דאמרי' פרק כל כתבי דאפילו לבנין בהמ"ק אין מבטלין תינוקות דאין דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. ועוד אמרינן בירושלמי דאבוה דשמואל שדריה לשמואל לגליבין פירוש כדי ללמוד שמע דהוה גמיל חסדין שלא ליה המבלי אין קברים בטבריא שלחתיך לגליבין הדא אמרה אין מבטלין תינוקות כו' ופי' ר' יצחק דהא דמבטלין ת"ת להוצאת המת בכל מתים איירי אע"ג דאמרי' פ"ק דמגילה פשיטא מת מצוה ות"ת מת מצוה עדיף דתניא מבטלין תלמוד תורה כו' י"ל דנקט מת מצוה אגב מילי אחריני דנקט התם במת מצוה ועוד אומר ר' יצחק דלענין עשיית מלאכה מבטלין כל בני העיר אפילו למאן דלא קרי ולא תני דהא לענין מלאכה לא מפליג מידי כדאמרינן מת בעיר [*כל בני העיר] אסורי' בעשיית מלאכה: גרסינן [*עוד] (פרק קמא דכתובות) תתצ מי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות. ומסיק (פרק קמא דכתובות) דוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש דטרח להו אבל איפכא לא. אומר ר"ת דמי שאין לו בנים דמותר לישא אשה ולבעול תוך ל' דכל עיקרן של נשואין לא התירו אלא בשביל פריה ורביה ומה טיבן של נשואין אם לא יוכל לבעול עד לאחר שלשים מיהו תוך שבעת ימי אבילות לא כדמוכח פרק קמא דכתובות שהבאתי דלא שרי אלא אביו של חתן או אמה של כלה אבל איפכא לא. ועוד גדולה מזאת התיר ר"ת בנערה אחת שהיתה משודכת ומת אחיה לאחר הזמנת הקרואין סמוך לחופתה לכונסה תוך שלשים יום משום ביטול פריה ורביה דבעל מאחר שידוע שלא ישא אחרת [*אע"ג] דאיהי לא מיפקדא אפריה ורביה ושמא אפילו לא היתה משודכת היה מתיר מאחר שחפץ בה מבאחרת כדאשכחן ביוסף הכהן משום פרנסת בני ביתו איסתראי אע"פ שהיתה אבילה מאחותה: הגה"ה ומה שכתבת להקל באבילות דאשה טפי מבאבילות דאיש לא ידעתי להבין דמילי דרבנן אשה ואיש שוין ומסתברא להקל באיש טפי משום דאיפקד אפריה ורביה ובאבילות דאיש נמי מקילינן טפי משום להא דגברא כשאין לו בנים דומיא דיוסף הכהן שנשא אחות אשתו בבית הקברות. והא דלא שרי באלמנה מפני האיבול למי שאין לו בנים משום דבעיא המתנה שלשה חדשים להבחנה ולענין דין שלשים אין חילוק בין אביו ואמו לשאר מתים כי אם לאחר שלשים יום ע"כ הגה"ה: יש אוסרין תתצא לישא למי שמתאבל על אביו ועל אמו עד לאחר י"ב חדש מידי דהוה אההיא אל יכנס לבית המשתה כל י"ב חדש ול"נ שהרי בנשואין בלא סעודה נמי איכא שמחה כדאמרי' פרק החולץ ואמרי' כל שלשים לנשואין ולא מפליג בין אביו ואמו לשאר מתים ואי בלא סעודה שרי מכי איכא סעודה נמי שרי כך פי' רבינו תם וה"ר יוסף הביא ראיה לדבריו ממסכת שמחות על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שישלימו שלשים יום על אביו ועל אמו עד שנים עשר חדש אא"כ היתה סעודה של מצוה וכשהוא עושה הנשואין מצוה קא עביד. [דף כב] על כל המתים כולן נכנסין לבית המשתה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חדש. אמר רבה בר רב הונא ולשמחת מריעות כו' ולישנא קמא *דרב הונא ס"ל דסעודת הרשות הוא דאסור אבל סעודה של מצוה מותר ליכנס תוך ל' יום ופריך ליה וסליק בקושיא. ואמימר מתני לה בלישנא אחרינא ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר שאין שמחה בסעודת הרשות כמו שיש בסעודת מצוה ועמדו דברי אמימר בפרעונא אם עשה [ג] סעודה לחבירו תחלה ועכשיו מצוה לפרעו ולשלם גמולו מותר לאלתר אבל ברשותא כלומר הלואה שיתחיל הוא תחלה לחבירו אסור (עד לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו בין כך ובין כך עד אחר י"ב חדש) האיש אשר אתה נושה בו מתרגמי' דאת רשי ביה וקשה לרבינו מאיר הא דתניא באבל רבתי על כל המתים אסור ליכנס עד שלשים על אב ואם י"ב חדש אא"כ היתה לשם שמים משמע מהכא דסעודת מצוה יש בה היתר [*יותר] מסעודת הרשות. ואפשר דהאי לשם שמים דשרי ליה הכא כגון שהיה משיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים שאם לא יעשה הוא ולא יכנס שם יבוטל המעשה אבל בנשואי עשיר להזמינו לסעודה כדי להתכבד [*בו] אסור ליכנס שם. ובירושלמי יש אם היתה חבורה של מצוה או קדוש החודש מותר. חבורה דמצוה כגון חבורות דפסח וחבורת אכילת קדשים ואכילת מע"ש בירושלים (*ועל) [*וכן] כל דבר שצריך הוא עצמו לעשותו ואפילו בחבורה ויש שם משתה ושמחה מותר. וכל זה לא התירו אלא משלשים ואילך באב ואם. אבל תוך ל' לכל סעודה שבעולם אסור שהרי אפילו לישא אסור כדאמרי' לקמן כל שלשים לנשואין ע"כ לשון רבינו אברהם. רבינו טוביה היה מחמיר על האבל שלא לאכול בחופה תוך ל' כי אם עם המשמשים [ג]. (נ"ל דהך רבינו טוביה כמו וכן הוא ולסיוע לדברי מהר"ם שהרי לא החמיר יותר) וכן נמי בסעודת מילה דמשמע דשייך ביה שמחה דכתיב שש אנכי על אמרתיך וגו' וכ"ש עם הבחורים בחנויות דלא שריא אלא סעודת מצוה דלית ביה שמחה כגון קדוש החדש ועיבור השנה כדמפרש בירושלמי שהבאתי לעיל: כתב ראבי"ה דהא דאמרינן על אביו ועל אמו אינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חדש דאפילו [אם] היתה שנה מעוברת די לנו בי"ב חדש מדקתני י"ב חודש ולא קתני שנה. (וכן מנהגם עיין בת"ה סי' רי"ו) ודוקא לסעודת חופה אבל לילך (*לבית) [*לברכת] האירוסין ולברכת נשואין מותר מיד אחר ז' שהרי אין שם שום שמחה לא ריקוד ולא שום טיפוח ושחוק וראב"ן כתב לאחר ל' דוקא ולא נתן טעם לדבריו: גרסינן בירושלמי תתצב על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום על אב ואם עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך מעמנו (נ"א לא מעמנו) ודוקא לילך לסחורה לארץ מרחקים בשיירא דאיכא פרסום וכעין שמחת מרעות אבל כל שאר משא ומתן שרי לאחר ז': תתצג מי שמת אביו ואמו ולא נודע לו עד חצי שנה אינו מונה י"ב חדש מיום השמועה אלא מיום קבורה ואם שמע לאחר י"ב חדש בטלה הימנו גזירת י"ב חדש לגמרי שהרי מיום קבורה מנינו וכבר עברו י"ב חדשים: נראה לרבינו מאיר דגזירת י"ב חדש הוי טעמא משום דאמרינן משפט רשעים בגיהנם י"ב חדשים ולהכי כל שנים עשר חדש כשבנו מזכירו יאמר הריני כפרת משכבו אפילו אם הוא רשע כבר קבל דיני בי"ב חדש שעברו מיום הקבורה ושוב אין מתאבל על אביו ועל אמו אלא שעה אחת כדין שמועה רחוקה ותו לא: [דף כא] תתצד ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין כו' ומסקינן דאין אסור אלא יום ראשון אבל בשני ומשני ואילך מותר ואם הניח תפילין ביום ב' אפילו באו פנים חדשות אינו חולץ ומיהו שמע מינה [דוקא] דאם באו פנים חדשות אינו חולץ בשני אבל אם באו קודם שהניח תפלין אין מניחן עד שילכו דדוקא קאמר רבא כיון שהניח אין חולץ בשביל פנים חדשות אבל אינו מניח כל זמן

הגהות ממ"י (ח) כן נראה: (ט) תו"כ: (י) ואשתו:

הגהות מהר"ש ומהר"צ [א] מאביו ומאמו: [ב] לו סעודה חבירו: [ג] ובתוס' כתבו בשם הר"א לאיסור לאכול עם המשמשין דאין לחלוק בין סעודת המשמשין לסעודה עצמה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א עיין במרדכי פרק כיצד בודקין דהה לא ותיו ומיהו כתב שם ע"ש ר"ת שכן מנהג שלא יתאבל עליו:

בים שם פנים חדשות אבל בשלישי אפילו יש שם פנים חדשות מניחן והא דאמרי' אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפלין שנאמר בהן פאר יש לומר דרבי יהושע סבר דוקא ביום ראשון דהוי עיקר המרירות דכתיב ואחריתה כיום מר אז מעולל בעפר קרנו ולרבי אליעזר כיון דאמרי' שלשה לבכי אין דרך פאר בג' ימי הבכי וכרבי יהושע קיימא לן :

הלכות תשעה באב

(וכפל לו במקומו במסכת תענית בהלכות ט' באב) :

תתצה ונראה דט' באב נמי אין להניח תפלין כמו ביום ראשון דאבל שאין יום מר יותר ממנו יום קבוע לדורות אבל ציצית נהגו קדמונינו בכל ארץ אשכנז שלא להתעטף בציצית ואסמכוה אקרא דכתיב בצע אמרתו ואמרי' במדרש איכה רבתי בזע פורפירין דיליה ויש שאינם רוצים לשנות המנהג גם אינם רוצים להיות בלא ציצית ורגילים להתעטף בטלית קטן תחת בגדיהם . גם נוהגים דאבל כשהוא הולך לביהכ"נ תוך ז' בשבת אינו מתעטף בציצית (למעלה) גם זה אין נראה לרבינו מאיר דאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה . גם נהגו שלא להדליק נרות בביהכ"נ בט' באב כ"א נר אחד לצורך החזן וזה נראה מנהג כשר כדאמרינן באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכים בשעת חורבן ביהמ"ק מלך ב"ו כשהוא אבל מה הוא עושה מכבה את הפנסין אף אני אעשה כן דכתיב שמש וירח קדרו . גם נהגו לאחר שגמרו הקינות יושבים על הספסלין וקורין איוב וירמיה. אבל בצרפת אינם נוהגין עד תפלת המנחה : ואבל משמע בהדיא בסוף פירקין דאין לו (*ליסן) [*לישב] כל ז' אלא על גבי קרקע וגם המנחמין אינם רשאים לישב אלא על גב קרקע כדרב יהודה אמר רב דכתיב וישבו אתו לארץ ז' ימים וז' לילות : [דף כח] אמר רב יהודה אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל שנאמר וישבו אתו לארץ כו' עד ואין דובר אליו דבר אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפז וגו' . תניא בתוספתא אין שאלת שלום לחבירו בט' באב ולהדיוטות משיבין בשפה רפה נהגו העולם שלא לשחוט ולהכין סעודה מוצאי ט' באב עד לאחר חצות ולשון התוספתא משמע כן דתניא מתקנין בתשעה באב למוצאי ט"ב פי' מסוף היום כמו ממנחה גדולה ולמעלה דומיא די"כ דמותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה : [דף כא] ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין מכאן ראיה שכשהולך האבל עם שאר אבילי מתים לבה"ק שיש לו לעמוד אצל האבלים בשעת צדוק הדין וי"א ב' ימים הראשונים אינו הולך לבית הקברות ללות עם המת ונהגו כמי שבליל תשעה באב הולך האבל לבית הכנסת וכן למחר עד גמר קינות ושוב הולך לביתו ומה שנהגו תתצו לישב עם האבל לפני בית הכנסת [*בשבת] ומלוין אותו לביתו אומר רבינו אב"י העזרי שיש סמך ממסכת מדות כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין (א) ויוצאין דרך שמאל. חוץ מי שאירעו דבר שמקיף אומר לו מה לך מקיף לשמאל (ב) שאני אבל אומר לו השוכן בבית הזה כו' שאני מנודה אומר לו השוכן כו' ואע"ג דלא מפרש התם שבשבת היו עושין כן . בפירקי דר' אליעזר בס"פ ע"ז איתמר הכי והכי איתא התם ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום כשבנה בית המקדש בנה שני שערים אחד של חתנים ואחד של אבלים ושל מנודים והיו ישראל הולכין בין שני שערים הללו [*בשבתות] ויושבין שם והנכנס בשער חתנים היו יודעים שהוא חתן ואומרים לו מי ששיכן שמו בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה היו יודעין שהוא אבל אומרים לו מי ששיכן שמו בבית הזה הוא ינחמך והנכנס בשער אבלים ואין שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מנודה אומרים לו מי ששיכן שמו בבית הזה יתן בלבך לשמוע דברי חבירך ויתן בלבם שיקרבוך כדי שיצאו ישראל י"ח בגמילות חסדים. ומשחרב בית המקדש התקינו חכמי ישראל שיהיו החתנים והאבלים הולכין לבית הכנסת ולבית המדרש ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו *ורואין את האבל ומתאבלין עמו ויושבין אתו לארץ כדי שיצאו ידי חובתן בגמילות חסדים ע"כ לשון המדרש . ואע"ג דפרהסיא הוא (*מקום) [*משום] מצוה שאני ומשום [א] פרהסיא אמרינן בקושי התירו לנחם אבלים בשבת א והא דקאמר שיושבין עמו לארץ משום שרוב עם לא סגי להו בלאו הכי . ומשנה ממקומו כדי שירגישו הכל כדאמרי' לעיל שניה יוצא ואינו יושב במקומו ובשבת נמי שיוצא ואינו יושב במקומו ונהגו משום כבוד המת שגם שאר קרוביו משנין את מקומן : [דף כג] אבל בשבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו . מעשה היה באבל ששלח אחריו שר שלו לדבר עמו ושאלו הדבר לרבינו שמחה אם מותר האבל לילך אצלו והשיב אע"ג דתניא שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו פירוש כשיוצא כדרך בני אדם למלאכה או למשא ומתן ולטיול אבל כה"ג מותר לצאת כדאמרי' יצא לדרך נועל ואעפ"כ החמיר עליו ולא התיר לו לנעול : מסקנא דמלתא תתצז אבל אסור בשאילת שלום שלשה ימים הראשונים וה"מ לשאול [דף כא] בשלום יחיד אבל לרבים שבאים להספיד או לנחמו אומר להם משום כבוד לכו לבתיכם לשלום ושכרכם כפול . משלשה ועד שבעה משיב לשאינם יודעין אבלו ואינו שואל . מכאן ואילך שואל ומשיב לבני אדם שאינם יודעין שהוא אבל ושואל לאחרים שהם שרויים בשלום אפילו יודעין שהוא אבל אבל אחרים אין שואלין בשלומו עד שלשים יום אם הם יודעין באבלו שהוא אין שרוי בשלום . ואם שאלו אינו משיב וה"מ לה' מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו עד י"ב חדש . ירושלמי פרק היה קורא מקום שנהגו לשאול בשלום האבלים בשבת שואלים . ובדרום נהגו להיות שואלים רבי הושעיא רבה אזל לחד אתר וחמא תרין (נ"א תמן) אבלים בשבת ושאל בהון אמר להו אני איני יודע מנהג מקומכם אבל שלום עליכם כמנהג מקומנו וכמנהג ארצינו . ומסיק בא להודיענו שאין אבלות בשבת היינו דכתיב ברכת ה' היא תעשיר *ולא יוסיף עצב עמה שאין בה אבילות : [*זו היא שבת שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי] :

*מעבירין את המת מלפני הכלה. מכאן משמע כשיש אבל וחתן בבה"כ שהחתן ושושביניו יוצאין תחלה ושוב יצא האבל ומנחמיו וכן הקרובים לשניהם אוכלין עם החתן אם ירצו כי כבודו קודם וכן בהשכמה כשמוליכין הכלה לבית החתן אם יש מת בעיר מוליכין הכלה תחלה או יקברו את המת קודם שיגיע זמן הכנסת כלה . א"א ע"כ הגהת מיימוני :

הלכות אונן

גרסינן בפרק מי שמתו [*דף יח] ובפירקין [דף כג] מי שמתו מוטל תתצח לפניו אוכל בבית חבירו אין לו להבירו בית פירוש כגון שהוא שרוי בין עובדי כוכבים אוכל בבית אחר אין לו בית אחר עושה לו מחיצה ואוכל ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן [*ואין מברכין] ואין מזמנין עליו ופטור מן [*הק"ש ומן] התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומזמנין עליו [*ומברכין] וחייב בכל מצות האמורות בתורה רשב"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן רבן שמעון בן גמליאל היינו ת"ק תשמיש המטה איכא בינייהו . ואין מברך פי' רש"י אין צריך לברך [*משמע מתוך פירושו דאם רצה לברך הרשות בידו] ואין נראה דמדקאמר פרק מי שמתו בתר הכי תוך ד' אמות הוא דאסור כו' מכלל שאינו יכול לברך שאסור להתפלל לכל מי (שהאבילות) (צ"ל שהאנינות) מוטל עליו וכן משמע בירושלמי דהתם תני אם רוצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת. וגם מן הירושלמי למדנו שבחוה"מ שייך אנינות כשמתו מוטל לפניו דקאמר בירושלמי שפטור מנטילת לולב ומוקי לה בחול דהיינו חוה"מ : פ"ק דכתובות משמע שאונן מותר בתשמיש המטה דתנן התם שאני אבילות דהכא דאקילו בה רבנן . ופריך מאי קילותא אילימא משום דקתני בועל בעילת מצוה ופורש התם משום דלא חל עליה אבילות אי לר' אליעזר דאמר עד שיצא מפתח ביתו אי לר' יהושע דאמר עד שיסתום הגולל כלומר דהכתי אונן הוא ולהכי שרי בתשמיש המטה ויש מחמירין וכן עמא דבר : הורה ר"י על אחד שמת ותפסו המושל ולא הניחו לקוברו כמה חדשים שאין אנינות חלה על הקרובים דלא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו כיון שאינו מוטל עליהם לקוברו . ומ"מ לא נדמהו לנתייאשו מלקוברו [ב] (*בבבא מציעא פרק השוכר את הפועלים) לענין שיחול עליהם אבילות (ג) (*ומעתה) [*כהרוגי ביתר דהתם ודאי] נתייאשו מלקוברו על פי מלכות ומיד חלה עליהם אבילות וכן דביתהו דר' אליעזר בר' שמעון (ד) כיון שלא היה עומד ליקבר חל עליה אבילות מיד אבל האי עובדא אע"פ שלא היה בידם להוציאהו מן העובדי כוכבים מ"מ אין מתייאשין לגמרי מקבורתו כהרוגי ביתר לכך לא חל עליהם אבילות על הקרובים ואוננים מיהא לא הוו כיון שאין יכול להתעסק בקבורתו ואפילו למאן דאסר תשמיש בשבת למי שמתו מוטל לפניו מ"מ שייך בה עסק קבורתו כדאמרי' בירושלמי להחשיך על התחום אבל כאן אין להתעסק כלל ולכך אין כאן אנינות ודמיא להא דאמרי' בירושלמי פ' בתרא דמועד קטן למת שמפנין אותו [*מקבר] לקבור (*לקבר) כשהיה דעתו מתחלה לפנותו שאין מונין לו משיסתום הגולל הראשון אלא משיסתום הגולל השני ומסתמא כשנקבר בקבר ראשון פסקא אנינותא : וגם נראה למי שעומד בבית האסורין שאין אסור לאכול בשר ולשתות יין כיון שאין מוטל עליו לקוברו ואמרינן נמי בירושלמי משנמסר המת לרבים לקוברו אין כאן אנינות : תתצט ומעשה אירע שנפטרה אחות ר"ת והודיעו אותו בעיר אחרת שהיה שם ואכל בשר ושתה יין כי אמר מאחר שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסור בבשר ויין ואפשר גם אם היה בעיר היה מיקל וכענין מעשה זה כתב אבי העזרי שאירע במגנצא שיהודי הלך משם בעגלה ויהי בהיותם בדרך ויקם עליו הקרוני ויהרגהו וזה היה בר"ח טבת וכשנודע הדבר לבנו חיפש אותו בכל הדרכים ימים רבים ויחפש ולא מצא ובר"ח אדר בא לפני רבינו אליקום בר יוסף ושאלו כדת מה לעשות ואמר לו לישב שבעה ושלשים מר"ח [אדר] ואילך מהא דתניא במס' שמחות מי שנפל ליס או שטפו נהר או שאכלתו חיה אין מונעין מהם כל דבר מאימתי מונין להם משנתייאשו מלבקש : וגרסי' בירושלמי ר' חלבו ורב הונא בשם רב חל שמיני שלו להיות בשבת (ערב הרגל) מגלח בע"ש והיאך אפשר כלומר וכי אפשר שיחול שמיני שלו בשבת אא"כ נקבר בשבת והא לא אפשר ומשני תפתר שגררתו חיה ונתייאשו בשבת מלבקש ולשבת אחרת הוי יום שמיני שהאבילות חלה עליו משעה שנתייאשו מלבקש אלמא שעת יאוש כשעת קבורה ויש גדולים שהיו חולקין ואומרים דה"מ היכא דנתייאש בתוך שלשים אבל לאחר שלשים הויא כשמועה רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד ומביאין ראיה מהא דאמרינן באת לו שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד (ורא"ם) [ורמב"ן] כתב דלא דמי דהתם (*כמי) [*גבי] שמועה רחוקה היינו טעמא דמשעת קבורה חלה עליו [חיוב אבילות] ואע"ג דלא ידע שנהג אבילות כל ל' יום הן קרוין אבל כדגרסי' בירושלמי ויתמו ימי בכי אבל משה ימי אלו שבעה ימים אבל אלו שלשים יום . וכשנודע לו בתוך שלשים של מת חלה עליו אבילות גמור ומונה מיום שמועה שבעה ושלשים ולאחר שלשים אין לו אלא אבל יום אחד ואסמכוה רבנן אעצרת שהוא יום אחד לבד . הלכך כששמע ברגל הואיל וברגל לא נהוג אבילות הוי כמי שלא שמע עד אחר הרגל שהוא שמועה רחוקה לאחר שלשים שכלו ימי אבל כולן ואינו נוהג אלא יום אחד . אבל היכא דנפל ליס או אכלתו חיה שלא נקבר הוי כל הימים שלא נתייאשו כמי שמתו מוטל לפניו ועליו לקברו שהרי בכך הוא עסוק וכל זמן שמוטל עליו לקברו אין אבילות חלה עליו וכשנתייאש אין מוטל עליו לקברו ואין עסוק בכך והוי [*כיום] קבורה וחלה עליו אבלות כל שבעה ושלשים ועוד שלא מצינו חילוק ביאוש בין תוך שלשים לאחר שלשים אלא סתם קתני מאימתי מונין להם משנתייאשו ולא חילק בין תוך שלשים לאחר שלשים . ואחר שעברו ל' ימי אבילות נמצא אביו בתוך נהר הריאנו"ס והובא לקבורה כשבורים העם לומר שצריך לחזור ולהתאבל עוד שבעה כבתחלה דהשתא הוי סתימת הגולל והורה לו רבינו אליקום בר' יוסף שאין צריך אלא לקרוע משום דהוי שעת חימום והביא ראיה רבינו [*אליעזר בר נתן] לדבריו מדקאמר בירושלמי ר' מנא אומר [יש] קריעה בלא אבול שכן על אביו ועל אמו לאחר כמה ימים קורע וחייב לקרוע . ואבילות לא ינהג שנהג כבר בשעת יאוש (*כדאמרינן) [*ועוד ראיה גמורה דאמרינן] בירושלמי הרי שמפנין אותו מקבר לקבר (ה) אית תני משיסתם הגולל ראשון ואית תני משיסתם גולל שני וכו' : תתק ומעשה אירע בשפיר"א כשנפטר ר' קלונימוס הזקן והיה העיר במצור ושמו אותו בארון א' ומנו לו מיד שבעה ושלשים . אע"פ שהיה דעתם לפנותו משם לאחר המצור [מ"מ] כיון שלא פינוהו תוך שבעה מנו מסתימת גולל ראשון כדפרישית אבל אם דעתו לפנותו בתוך שבעה מונין מסתימת גולל השני כדתניא במסכת שמחות ר' שמעון אומר קבר שאולה היה לרבן גמליאל ביבנה שהיו מכניסין המת לתוכו ונועלין הדלת לפניו ועומדים בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים ואח"כ מעלין אותו לירושלים נסתם הגולל מכסים את (*ראשו) [*ראשם] כו' . אלמא מסתימת הגולל השני דהיינו כשקברוהו בירושלים חל אבילות מפני שהיה דעתם לפנותו בתוך שבעה מקבר שביבנה : [דף כב] אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא נפקיתו בתר ערסא מכי אהדריתו אפייכו כו' תתקא כללו של דבר אם נשאר גדול הבית בבית ולא ליוה המת לבית הקברות ובא אחד ממקום קרוב אפילו ביום ז' עד שלא עמדו המנחמים מאצלו מונה עמו ואותם שהלכו עם המת לקוברו משמע מתוך דברי רבינו אבי העזרי שמונה משיסתם הגולל (*לדברי) [*ולדברי] ר' אברהם מונה משיצא מפתח ביתו עם גדול הבית ואם [*היה] גדול הבית בדרך ומקצת אחיו כאן ומקצת אחיו שם במקום שנקבר המת אפי' בא הגדול ממקום קרוב מונה לעצמו ואם היה גדול הבית בבית הקבר בהא פליגי רבוותא רבינו אבי העזרי פי' דכולהו מונין עמו משיסתם הגולל ורבינו אברהם פירש דכולהו מונין משיצא מפתח ביתו לפי שהוא טפל להם וכן מצאתי כתוב בשם ר"י ופירש דירושלמי פליג אגמ' דידן וכגמ' דידן עבדי' דמונה עמהם והוא דאתא בגו תלתא יומי אבל אתי בתר תלתא יומי מונה לעצמו משיסתם הגולל ולפי דבריו [*כ"ל דר"ל לדברי אבי העזרי] כשהוא דר כאן והלך לבה"ק כך ה"ה אבל אם גדול הבית דר שם מקום שנקבר המת אז אלו ואלו מונין משיסתם הגולל כדברי הירושלמי ולא יחלוק על תלמוד שלנו לפי' זה והשר מקוצי פי' דלא פסיק התלמוד הלכה כר"ש אלא כשגדול הבית בבית אבל אינו בבית הלכתא כרבנן והשתא ניחא הא דמפליג בין אתא בגו תלתא יומי ללא (ו) אתא בתר תלתא יומי דהיינו כרבנן דקי"ל בהא כוותייהו : תתקב על כל המתים המדחה מטתו ה"ז משובח פי'

הגהות ממ"י (א) ומקיפין : (ב) והוא מודיעם שהוא אבל אומרים השוכן בבית הזה כו' מנודה אומרים כצ"ל : (ג) דהתם : (ד) בהשוכר את הפועלים : (ה) כ"ב עי' באבר"י : (ו) לאתא כצ"ל ותיבת ללא נמחק :

הגהות מהר"ש ומה"צ [א] שהוא : [ב] נ"א ל"ג :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ובמנהגי מגינצא ובגרמיזא מצאתי ז"ל כשנפטרה אשתו של רבינו יצחק בר יהודה ביו"ט ראשון של סוכות וקודם שתפלה בשחרית ביו"ט ב' הלכו כל הקהל עמה וקברוה ולא הלכו עמו לביתו לנחם ואין ראיה משם שלא לנחם בשבת לפי שלא חלה עליו אבילות עדיין עד לאחר החג : לשון

שמא נקברו על אביו ועל אמו הרי זה מגונה ואם היה עי"ט או ע"ש או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ה"ז משובח שאינו עושה אלא לכבודם ומיהו סימן טוב לאדם כשהגשמים מזלפין עליו שהוא מתכפר בהם כדאיתא פרק נגמר הדין ואמרינן נמי התם דאע"ג דאין מלינין המת אם הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות להביא לו מקוננות או ארון ותכריכין מותר. על כל המתים רצה חולץ רצה אין חולץ על אביו ועל אמו חולץ פי' חליצת כתף וי"מ חליצת מנעלים לילך יחף לבה"ק ולחזור וכשנפטרה אשתו של ר"י צוה ר"י לבנו לילך יחף לב"ה [*ולחזור יחף מ"י] א : על כל המתים מסתפר לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו מגדל פרע ירושלמי כל דבר שתלוי בז' ושלשים רגל מפסיקו ברם הכא עד שיגערו בו חביריו תניא בפסיקתא וכן בפ"ה דמסכת (א) מנחות היה מסתפר ושמע שמת לו מת אחד הספר ואחד המסתפר גומר ושמא היינו טעמא דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת ומה שהספר גומר היינו בדליכא ספר אחר במתא: מצאתי אבל תתקב מותר לגלח ביום שלשים *דמקצת היום ככולו ב ויום ז' [*נ"ל דקרי כ"ט יום ל' מאחר דיום ז' עולה לכאן ולכאן ועיין בתוס' כתבו סברא זו] : עולה לכאן ולכאן שאם לא היה עולה למנין שלשים חסר אחד מן הל' והיה צריך להמתין עד יום שלשים ואחד: תתקד על כל המתים קורע טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה לבו. על כל המתים קורע מבפנים פי' אפילו בחדר שלא בפני העם על אביו ועל אמו מבחוץ בפני העם. על כל המתים אין קורעין אלא העליון על אביו ועל אמו (*קורע) אפי' הן עשרה קורע כולם אחד האיש ואחד האשה. לכאורה נראה דעל הכל קאי אחד האיש ואחד האשה משמע דשוין בדיני קריעה ור' שמעון בן אלעזר פליג ואמר האשה קורעת התחתון ומחזירתו לאחריה וחוזרת וקורעת העליון וא"כ כיון דפליגי הלכה כת"ק דאין האיש* משנה קריעתו מן האשה ויש פוסקין הלכה כר' שמעון משום דקיימא לן הלכה כדברי המיקל באבל וקשה דאמרי' לקמן אבל לחוד וקריעה לחוד וכן המסקנא דעל אביו ועל אמו קורע כולן אחד האיש ואחד האשה והקריעה הוי למעלה מבית הצואר ולמטה עד שמגלה את לבו וצריך לקרוע בחוץ כנגד העם ואין לחוש להרהורא דאין יצר הרע מיגרי בשעת צרה: על כל המתים רצה מבדיל קמי שפה רצה אין מבדיל ר' יהודה אומר כל שאין מבדיל קמי שפה אינו אלא קרע של תפלה והלכה כרבי יהודה: על כל המתים שוללין לאחר ז' ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם. ותנו קרעים שאינם מתאחים הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה וגרסינן בפרק אלו מגלחין ר' יוסי אומר אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו ואמר עולא ת"ח שבבבל עומדין זה בפני זה וקורעין זה על זה פי' קרע שאינו מתאחה לעולם ואע"ג דר' יוחנן [*פסק] כר' יהודה כיון דרב ששת פסק כר' יוסי ורבא דעבד עובדא כוותיה ודעולא נמי שייכא בדר' יוסי וקי"ל כבתרא סמכינן עלייהו ועבדינן כר' יוסי ותו קי"ל ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כ"פ רבינו אבי העזרי ואע"ג דשמע בתר ל' קורע כדאמרינן פרק בתרא דמועד קטן שאני רבנן כיון דמדכרי שמעתיהו בבי מדרשא כשעת חימום דמי ור"י פירש דהלכה כר' יוחנן דאמר הלכה כר' יהודה דבעי רבו מובהק דרוב חכמתו ממנו וכ"פ בשאלתות דרב אחאי פרשת ויקח קרח והא דעומדים זה בפני זה וקורעים זה על זה אינו אלא חומרא בעלמא שנוהגין כן והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג ואין מורין כן ואיחוי מפרש ר' אליקים התופר כדרכו וריב"א הלוי הבחור שנהרג על קדוש השם פי' דאיחוי כעין אריגה מעשה אומן דמעשה אורג מתרגמינן עובד מאחי ושולל הוא פירוש שתופר כדרכו ורבינו אבי העזרי הביא לו ראיה מן הירושלמי דגרסינן התם אי זו היא איחוי כל שאין מקומו ניכר ואין לך תפירה שאין מקומו ניכר ובמסכת שמחות גרסינן אי זהו איחוי כל שאיחו כל צורכו ובערוך בערך איחוי פירוש איחוי אלכסנדרי כעין אריגה :

[דף כג] תתקה כל שלשים יום לגיהוץ פירוש ללבוש כלים המגוהצין בין כלי לבן בין כלי פשתן וכן מפורש בירושלמי ומסקינן דאבל מותר לכבס בתוך שלשים יום ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש והכי איתמר במסכת שמחות לגיהוץ כיצד אסור ללבוש כלים המגוהצים כלים היוצאים מתחת יד המכבס ומותר להוליך כלים לגיהוץ תוך שלשים ונהגו העם להלביש כלים לבנים לאדם אחר טרם ילבשם האבל וכתב רבינו אברהם דכמו שאסור ללובשו כך אסור להציע תחתיו בלילה שלא אסרום מפני הנאת לבישה לחודא אלא משום הנאת הגוף: פסק אבי העזרי דקיימא לן כרב דאמר חזרת קרע לאחוריו וזקיפת המטה חובה בשבת תתקו פריעת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין (ערבית) רשות פי' אם ירצה יגלה ראשו ואם ירצה יכסנו וכן אם ירצה ינעול סנדל ואם ירצה חולץ דלא מוכחא דעביד לשם אבילות ואע"ג דשמואל פליג ואמר דאף פריעת ראש חובה והלכה כדברי המיקל באבל ה"מ בפלוגתא דתנאי אבל בפלוגתא דאמוראי לא ולא ידע רבינו מאיר מאי נפקא מינה במאי דפסיק כרב כיון דלא פליגי רב ושמואל אלא בהא דשמואל ס"ל דאף פריעת ראש חובה ורב סבר רשות הא אדרבה לא הלכה כרב ולא הלכה כשמואל אלא כר' יוחנן דאמר דברים שבצינעא נוהג ואינו רשות אלא חובה וכן פי' ר' אברהם וזה לשונו מסקנא דמלתא דכל דברים של צינעא נוהג ואין רשות אלא חובה כסוי ועטיפת הראש דבר של צינעא הוא ולא כעטיפת הישמעאלים אלא כסוי הראש לבד כדאביי דאשכחיה לרב יוסף דפרים סודרא על רישיה וקא אזיל ואתי לביתיה א"ל לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת א"ל הכי אר"י דברים שבצנעא נוהג א"כ אבל אסור לילך בגילוי הראש ואפילו בשבת וחליצת סנדל בתוך ביתו לאו דברים של צנעא ממש הוא דהא קא חזו להו כדעיילו בשבתא לנחמו וגם לא דברים של פרהסיא ממש הוא משום דאיכא אנשים טובא דלא מסיימי מסאני בבית או משום מיחוש או משום הנאה הלכך רשות הוא והכי ס"ל לר' יוחנן לעיל מדאמר ר' יעקב א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין לו מנעלין ברגליו אבל יש לו מנעלין ברגליו מנעלין מוכיחין עליו אלמא חליצת מנעל לר' יוחנן רשות אבל תשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין הוו דברים של צינעא ואסור בהן בשבת אבל זקיפת המטה וחזרת הקרע לאחוריו כיון שהכל נכנסין אצלו בשבת לנחמו ורואין את מלבושיו הנהו ודאי לאו דברים של צינעא הוו וחובה לזקוף המטה ולהחזיר הקרע אחריו עכ"ל רבינו אברהם אביי העזרי וקיימא לן כר' יוחנן לגבי רב ושמואל דאמרי תרוייהו תשמיש המטה בשבת רשות וכן משמע פ"ק דכתובות [*דף ד] הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים מסייע ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאין אבילות במועד דברים של צינעא נוהג וכיון דמסייע ליה ברייתא הלכתא כוותיה דר' יוחנן וכ"פ ר"י פ"ק דכתובות וכן פוסק בה"ג כר' יוחנן דאמר תשמיש המטה הוי מדברים של צינעא ואסור ולא כרב ושמואל ואע"ג דקי"ל הלכתא כדברי המיקל באבל הני מילי בפלוגתא דתנאי אבל בפלוגתא דאמוראי לא. יש אוסרים תלמוד תורה בשבת דדמי למילי של צנעא אבל ר"י היה מתיר ללמוד תורה בשבת שהיא משמחת הלב והוא צריך לשמח עצמו בשבת ואומר הרב ידידיה בשם ה"ר יחיאל מפרי"ז שמי שמת לו מת ברגל דכיון דדברים של צינעא נוהג ואסור בתשמיש כל ימי הרגל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים והיה מביא ראיה מפ"ק דכתובות דמסיק טעמא משום דאבילות כיון דאקילו ביה [*רבנן] להכי קילא ליה ואתי לזלזולי בה ולהכי הוא צריך לישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וא"כ הכי נמי שמת לו מת ברגל דכיון דאקילו ב"ה רבנן התם הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים אמנם רבינו אברהם פי' בספר הנקרא בעל נפש שהוא מותר וז"ל ולא נראה [*ס"א ול"נ דהא] אי מתרמי ליה לאינש אבילות ברגל שא"צ לישן בין האנשים אע"ג דקילא ליה דלא חל עליה אבילות דדוקא גבי חתן משום דימי המשתה אית בהו הפוסי שמחה לשושבינין ולכל בני החופה אבל שמחת הרגל דלית בה כה"ג לא דהא גבי שבת לא אשכחן מאן דאמר דהוא ישן בין האנשים אע"ג דלא נהיגי ביה אבילות: [דף יט] בעי מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו למנין שלשים או לא לענין ז' לא קא מיבעיא ליה דלא נהיגא מלות שבעה ברגל כי קא מיבעיא ליה לענין שלשים מי אמרינן כיון דנהגא מלות שלשים ברגל דבלאו הכי אסור לספר ולכבס ברגל רגל עולה לו למנין או דלמא אמרינן אין שלשים קודמות את הז' א"ל אין עולה המסקנא כך הוא תתקז דרגל עולה למנין שלשים אע"פ שאין עולה לו למנין ז' וצריך לנהוג מנהג שבעה לאחר הרגל: [דף כד] אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד. מסקינן (*דאם יום אחד לפני הרגל קבר מתו) [*קבר מתו ביום אחד לפני הרגל] בין אותו רגל יום אחד כגון עצרת ור"ה ויו"כ בין ישנו הרבה ימים עולה לו למנין ל' לי"ד [*יום] ואם קברו לפני סוכות עולה לו לעשרים ואחד יום רק לשומע שמועה בר"ה או בעצרת או בי"כ נחלקו בו שני גדולי הדור הר' יוסף והריב"ס לדברי ה"ר יוסף עולה למנין שלשים ז' ולדברי ריב"ס אין עולה כ"א יום אחד ואף שמיני עצרת של סוכות אינו עולה לז' אם לא קברו לפני הרגל בחול וכן הדין לשמועה קרובה: מעשה בא לפני ר"י על גר שנתגייר הוא ואמו ומתה אמו והורה להתאבל עליה אע"ג דאמרינן פ"ק דקדושין קרובת הגר אינו לא מדברי תורה ולא מד"ס ה"מ קורבת האב אבל קורבת האם יש לו חייס ואע"ג דאמרינן פ"ק דיבמות לא גזרו שניות בגרים אף מן האם משום דהוי שניות מדרבנן אבל אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא דכתיב ואחריתה כיום מר חייב דלמא אתי לאחלופי בישראל כדאמרינן פ' נושאין בני יודן אמתא אשתחרור שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהדדי ורב ששת אסר כו' עד מן האם כ"ע לא פליגי דאסור כו' ואף לדברי איכא דאמרי דפליגי אף מן האם הלכתא כרב ששת דאסור וכיון דיום ראשון מתאבל דהוי דאורייתא ה"ה לכל האבילות דלא מלינו יום ראשון בלא שאר אבילות מיהו נראה לרבינו מאיר תתקח לענין ירושה אינו יורש אמו דקטן שנולד דמי דדוקא לענין איסור מחמירין משום דלמא אתי לאחלופי בישראל אבל לענין ירושת אמו לא דהא שהמא קאמרינן פ"ק דקדושין גר את הגר אינו לא מד"ת ולא מד"ס ולא מפליג בין אביו ואמו: גרסינן [דף כז] תתקט אין מועד בפני ת"ח וכל שכן חנוכה ופורים והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא ויום השמועה כלפניו דמי דהא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא: נשאל לרבינו גרשום מי שאירע לו אבל בפורים אם נוהג אבילות או לא והשיב כך דעתי נוטה שנוהג אבילות בפורים שלא מנו חכמים שאין אבילות נוהג אלא שבת ורגלים ור"ה ויום כפורים אבל ר"ח ופורים לא ואי תימא בפורים לא תנהוג אבילות דהא כתיב ביה ימי משתה ושמחה הא תני רב יוסף שמחה שאסור בהספד משתה שאסור בתענית וכן חנוכה וראשי חדשים: גרסינן במסכת שמחות תתקי אשתו ארוסה לא מתאבל לה ולא מיטמא לה וגרושה אע"פ שיש לו בנים ממנה לא יתאבל עליה לא אונן ולא מטמא לה אלמנה לכ"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט מתאבל ולא מטמא. גרסינן במסכת שמחות הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וזוקק ליבום ופוטר מן היבום ומאכיל בתרומה ופוסל בתרומה ונוחל ומנחיל פירש ממנו אבר הרי הוא כאבר מן החי ואין קושרין את לחיו ואין מדיחין אותו ואין מטילין אותו לא ע"ג חול ולא ע"ג מלח אלא עד שימות ואין מעלימין עיניו *והנוגע בו ומזיזו הרי הוא שופך דמים שהיה ר"מ אומר משל לנר שהיה מטפטף כיון שנוגע בו אדם מכבהו כך כל המעלימין עיני הגוסס הרי הוא כאילו נוטל נשמתו ואין קורעין ואין חולצין ולא מספידין ואין מכניסין עמו ארון עד שימות ואין משמיעין עליו מעשיו ר' יהודה אומר אם היה חכם משמיעין עליו את מעשיו עוד שנינו שם המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ר' ישמעאל אומר קורין עליו הוי נטלה כו' אר"ע הנח לו בסתמו אל תקללו ואל תכבדהו ואין קורעין ולא מספידין ואין חולצין עליו אלא עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים (ב) (*מתעסקין) [*המתעסקין] בו: איזהו המאבד עצמו לדעת לא שעלה לראש האילן ונפל ומת או לראש הגג ונפל ומת אלא כגון שאמר ראו אותו שעולה לגג ולראש האילן ונופל ומת וראו אותו שעלה ונפל ומת: מצאוהו תלוי באילן הרוג (ג) או מושלך ע"ג סייף הרי הוא בחזקת המאבד עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר [ואם היה קטן אין מונעין ממנו כל דבר] ומעשה בבנו של אדם [אחד] בלוד שברח מן הספר והראה לו אביו באזנו ונתיירא מאביו והלך ואיבד עצמו בבור ושאלו לר' טרפון ואמר אין מונעין כל דבר מכאן אמרו חכמים אל יראה אדם לתינוק באזנו אלא מלקהו מיד או שותק ולא יאמר לו כלום: כל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר כלומר אין מתאבלים עליהם הרוגי מלכות אין מונעין מהם כל דבר נ"ל לפרש ומתאבלין עליהם וכן ראיתי בספר המצות אשר יסד הרב רבן יצחק מקורביל ומאימתי מתחילין למנות להם משעה שנתייאשו לשאול אבל לא [א] מלגנוב ג שכל הגונב כאילו שופך דמים ולא כשופך דמים בלבד אלא כעובד עכו"ם ומגלה עריות ושופך דמים מי שנפל לים או שטפו נהר או אכלתו חיה אין מונעין מהם כל דבר מאימתי מתחילין למנות משעה שנתייאשו לבקש מצאוהו אברים אין מונין לו עד שימצאו ראשו ורובו רבי יהודה אומר גולגולת ושדרה הרי זה רובו: מי

[*ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגים קצת אנשים כשהמית גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת שמשמטים הכר ותחתיו כדי שימות מהרה כי אומרים שיש במטה [נוצה] של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכמה פעמים צעקתי בגרוניא להסיר המנהג הרע ולא עלה בידי ורבותי חלקו עלי וה"ר נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר. אחר כמה שנים מצאתי בספר חסידים סי' תשכ"ג סיוע לדברי שכתב שם ז"ל ואם גוסס ואינו יכול למות עד שימשוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם ע"כ אמת כי דברי ס' חסידים צ"ע כי בתחלה כתב שאם היה איש אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירים החוטב משם דמשמע היפך מה שכתב אח"כ אלא שיש לתרץ ולומר דודאי לעשות הדבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה כל זה אסור כדמשמע שם מלשונו וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמה ההוא אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נפשו והלכך אסור נמי לשום מפתחות ב"ה תחת מראשותיו של הגוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממהר יציאת נפשו ולפ"ז אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו מהגוסס ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטלו ממקום למקום כדי שתצא נשמתו במהרה נראה דודאי אסור דהא מניח אצבעו על הנר. שלטי הגבורים אשר סביב להרי"ף :]

הגהות ממ"י (א) נ"ל שמחות : (ב) וכל שהוא כבוד לחיים רבים מתעסקין בו : (ג) ומושלך ותיבת או נמחק :

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] ס"א מגנב :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון ראב"ה ועל ההליכה תמהתי שעדיין לא נסתם הגולל ולא חלה עליו אבילות עכ"ל : **ב** אומר ר"ש שר"ל ביום כ"ט וז"ל תוספות בד"ה פרע פרע ממיר וה"ר י"ט פירש כיון דקי"ל יום ז' ככולו ועולה לכאן ולכאן מקצת היום ככולו ויכול לגלח ביום כ"ט ובתוספות הרב לא פירש כן דלא אמר שיהא יום ז' לב' ימים לענין ל' עכ"ל תוספות : **ג** הא"פ גורס אבל לא מלגנוב ותו לא ופירש הר"ן דגניבה מילתא [...]יא שכיח הלכך משנתייאשו מלשאול עליו מאת המלך הוי יאוש אע"פ שבדעתם עוד לגונבו . וגרסת הספר קשה לי לייישבה והא ודאי דהרוגי מלכות יש להם כפרה ומתאבלין עליהן ואפי' הרוגי סנהדרין מכי חזו [...]ירה דקברה פורתא כדאיתא פ' נגמר הדין . והאי שכל הגונב כו' . סיום הברייתא היא ומילתא באפי נפשה וכן סדר המשנה בפרק קמא דכילה שנו שאפר כירה מוכן היא (ופירש מהר"י) דאלתא באפי נפשה הוי כמו ואפר כירה כו' עיין בפסקי מהרא"י סי' קנ"ב :

שהיה **תתקיא** בעלה ללוב עמה בעיר אחתו ללובה עמו בעיר אביו ואמו ללובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אלא אם כן גדולה כאנטוכיא ולא ישרה בלד זה אלא ישרה בלד אחר עד מתי הוא אסור עד שיכלה הבשר כולה (*ואין) [*דאז אין] הלורה ניכרת בעלמות: [דף כד] כל ל' יום תינוק יולא **תתקיב** בחיק פירוש שא"ל מטה ונקבר באשה ובשני אנשים כלומר לא בעי עשרה אלא בשלשה שני ודוקא באשה אחת ובשני אנשים אבל לא בשתי נשים ובאיש אחד דכיון דליכא לער כולי האי דלמא אתי לידי עבירה דהא אמרינן לא יתייחד אדם עם שתי נשים אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן שלשים יולא בדלוסקמא ר' יהודה אומר לא דלוסקמא הניטלת על הכתף פי' באדם אחד לבדו אלא הניטלה באגפים בשני בני אדם דרך כבוד ועומדין עליו בשורה ואומר עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן י"ב חודש יולא במטה. עוד תניא במסכת שמחות **תתקיג** אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת סנדל וכיון שהגיעו לעיר יחללו וכן תשעה באב וכן בתענית לבור כתב רבינו מאיר מאנגילטר"א מפי ר' שמשון דוקא בעיר שרובה ישראל אבל בעיר שרובה עכו"ם אין חוללין עד שיכנס לרחוב של יהודים: עוד תניא שם **תתקיד** השפקות מתאבלין עליהם היכי מתאבלין על הספקות והתניא רשב"ג אומר כל שלא שהה באדם ל' יום ובבהמה ח' ימים נפל ואין מתאבלין עליו ובהמה אסור לאכול והכי דייקינן פ' החולץ הא לא שהה ספיקא הוי ובפרק ר"א דמילה פסקינן כרשב"ג ותירץ דההיא דמסכת שמחות איירי בספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון שנגאי היה הדבר אם לא יתאבלו עליו לא זה ולא זה אע"פ שודאי בנו של א' מהם דהכי קתני התם ספק אחיו ספק אינו אחיו ספק שהוא בנו ספק שאינו בנו מתאבל ואונן ולא מטמא והא דאמרי' לא שהה ספק הוי ואין מתאבל עליו לאו בפיסק ומת דוקא דבהא אפילו רבנן מודו דנפל הוי (*אבל) [*אלא] באכלו ארי ונפל מן הגג פליגי ואפי' בהא נפל הוי דקי"ל כרשב"ג והכי מוכח ס"פ ר"א דמילה והיכא דנפל מן הגג או אכלו ארי ביום ל' משמע בפ' החולץ מדברי ר"י דחייב להתאבל עליו ושם האריך בתוספות ולא נפניתי להאריך: תניא באבל רבתי **תתקטו** היה עומד וקובר עד שהוא עומד בתוך הקבר מקבל האחרים וקובר פירוש הרי זה לא יטמא מכאן יש ליזהר בכהן הקובר מתו שלא יוליך מתו לקוברו בבית הקברות דנהי דבהליכה מותר בחזרה כילד יעשה כי אסור לחזור דרך הקברים אחר קוברו את המת· גרסי' פרק כירה **תתקטז** מת המוטל בחמה אמר רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה ורב חנינא בר שלמיה משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע לא פליגי כי פליגי דליכא מר סבר טלטול מן הלד שמיה טלטול ומ"ס לאו שמיה טלטול והלכה כרב באיסורי אבל להלילו מן הדליקה מסקינן דהלכה כריב"ל דקאמר שמעתי שמלילין את המת מפני הדליקה ומוקי לה כגון דליכא ככר או תינוק דמותר לטלטלו טלטול מן הלד דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שריית ליה אתי לכבויי משמע לכאורה דאפי' מפני הדליקה לא התירו אלא טלטול מן הלד כגון להופכו ממטה למטה אבל להופכו למטה אחרת להוליאו מחוץ לדליקה היה נראה דאסור שאין זה טלטול מן הלד ומתוך דברי ר"י משמע התם דאפילו טלטול גמור [*שרי] מהאי טעמא וכ"כ רבינו זרחיה הלוי בספר המאור: בפרק שואל גרסי' מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין עכו"ם שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר פירוש לעכו"ם יקבר בהן ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בהן עולמית ואמרי' בגמרא רב אמר ממקום קרוב ממש פירוש שידע בבירור שלא באו מחוץ לתחום כגון שראינו בבית העכו"ם מע"ש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו פי' שמואל בא להקל אפילו לא ראינום בביתו והוא הדין לכל לרכי המת כגון אם הביא בגד לצורך המת בשבת: עושין כל לרכי המת בשבת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שילטנן פי' שמא יסריח וקושר את הלחי לא בשביל שתעלה אלא בשביל שלא יוסיף ומביאין כלי מקר וכלי מתכות ומניחין על כרסו כדי שלא תפח ופוקקין נקביו כדי שלא יכנס בו הרוח: אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ואמרינן פרק מי שהוליאוהו אמר רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן כל מקום שאתה מולא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כדברי המרובין חוץ מזו שאע"פ שר"ע מיקל וחכמים מחמירין הלכה כר"ע פירוש שאמר שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ולא כרבנן דאמרי אחד קרובה ואחד רחוקה נוהגת שבעה ושלשים ונראה לר"י דאפילו ביום הראשון הלכה כדברי המיקל **א** כדאמרי' מכדי עירוב דרבנן מה לי יחיד במקום יחיד מה לי יחיד במקום רבים כלומר למה ליה לאשמועינן דאין חילוק ממילא ידעינן שאין חילוק משמע הא אי הוי דאורייתא (*לריכי) [*הוי ניחא דלריכא]: עוד גרסי' פרק מי שהוליאוהו עושה אדם חבירו דופן לסוכה כדי שיאכל וישתה ויישן ויזקוף את המטה ויפרוס הסדין עליה שלא תפול החמה על המת ועל האוכלין ואי קשה מהא דאמרי' פרק כירה אין עושין מחילה למת בשביל מת י"ל הא דשרי הכא כגון דמפרש התם באין שני בני אדם ויושבין בלדו חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עליה וזה מביא מטה ויושב עליה חם להם מלמעלה מביאין מחללות ופורסין עליהם זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו נמלאת מחילה עשויה מאליה: גרסינן פרק היה קורא **תתקיז** רשב"ג רחץ לילה הראשונה שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שאבל אסור ברחילה אמר להם איני כשאר כל אדם אסטנים אני ומפרש בגמרא דכתיב ואחריתה כיום מר ואנינות לילה דרבנן ובמקום אסטנים לא גזור פירוש היה מסוכן ולרפואה היה עושה מסקינן דמותר האבל לרחוץ בחמין אפילו תוך ז' היכא דאינו עושה להענוג רק לרפואה וכן לחוף ראשו היה נראה דמותר אי קשה ליה ערבוביא דרישא וכן יולדת מותרת לרחוץ בימי אבלה דלא גרעה מאסטנים דהכא וכן מלינו בי"כ אע"פ שסיכה אסורה מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש וכן מלאתי בתשובה אחת שרבינו שמשון התיר ליולדת שמת לה מת ביום י"א ללידתה לרחוץ מיום ראשון ואילך: ולסרוק ראשו בימי אבלו יש מתירין ויש רולין לאסור כל שלשים יום דכיון דאבל אסור בהספורת כל ל' יום דגמר פרע מנזיר א"כ אסור לסרוק כמו נזיר דתנן פ"ג מינין נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק ומדברי ר"י שפי' שמותר לחוף ראשו אפי' בתוך ז' נראה דלאו דרשה גמורה היא (*אבל) [*אלא] אסמכתא בעלמא היא דכל דין אבילות לבד מיום ראשון הוי דרבנן וכיון דאינו אלא מדרבנן לא אסרו אלא נטילת שער דרך הספורת והגלחת שהוא ליפות עלמו אבל לסרוק מותר והרב ר' יוסי בר' מאיר הביא ראיה מחולו של מועד שהוא אסור בהספורת ואפ"ה כל העם חופפין וסורקין ולא היה אדם שעירער כלום: גרסינן פ"ק דברכות א"ר זריקא א"ר אמי אמר ריש לקיש **תתקיח** אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת א"ר אבא ב"כ לא נצרכה אלא לדבר הלכה וכ"ש מילי דעלמא ואיכא דאמרי לא נצרכה אלא לדבר הלכה אבל מילי דעלמא לית לן בה והא דאסרינן דבר תורה היינו דוקא תוך ד"א כדאמר פרק מי שמתו לא ילך אדם בבית הקברות וס"ת בזרועו ס"ת בזרועו לאו דוקא אלא אפי' בע"ס נמי לא יקרא אלא אורחא דמילתא נקט דדברים שבכתב אסור לקרות בע"פ ויקרא [א] (*לו) [*בו] ויתפלל ותפילין בראשו ואם עשה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו ומוקי לה תוך ד"א (*לק"ש כדאמרי') [*כדאמר מר] מת תופס ד"א לק"ש אבל חוץ לד"א מותר אבל מילי דעלמא אפי' תוך ד"א [*מאחר דאף מילי דעלמא אסור לאו משום לועג לרש הוא ובכל ענין אסור] וללישנא קמא *אסור [ב] בכל אותו חדר שהמת מונח בו וכה"ג אמרי' פ' מי שמתו המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש מן התפלה ומן התפילין ומכל מלות האמורות בתורה היו שנים זה משמר וזה קורא המוליך עלמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויניחם ע"ג החמור וישב עליהם מפני שהוא נוהג בהן מנהג בזיון ואם ירא מפני עכו"ם מפני לסטים או בשביל שיגנוב את המכס מאכסין מותר כדרך שאמרו בעלמות כך אמרו בס"ת פירש ר"י אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור ש"ד *מדנקט וכן ס"ת דלא מסתבר למימר משום שריותא דעכו"ם ולסטים נקטיה דהא פשיטא דשריא כי למה יהיה אסור ובהדיא אמרינן בירושלמי דסקיא שהיא מלאה ספרים או עלמות המת בתוכה ה"ז מפשילן לאחוריו ורוכב עוד גרסי' התם אמר רחבה א"ר יהודה כל הרואה את המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש ואם ליוהו מה שכרו עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן דל:

[*וכב"י סי' דש"מ מביא המרדכי וכתב עליו אם טעמא משום דכל שהדר חשוב כד' אמות לא ידענא למה תלה הדבר בלישנא קמא]:

[*ז"ל הרא"ש פ' מי שמתו כדרך שאמרו בעלמות כך אמרו בס"ת וירכב עליה אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור ש"ד]:

פרק נגמר הדין אמרי' ההורג בגד למת אביי אמר **תתקיט** אסור בהנאה רבא אמר מותר ונייתי התם ברייתא דתניא מותר המת למתים מותר המת ליורשיו כילד גבו למת סתם זהו מותר המת למתים גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשה דימוס על קברו או זילוף על מטתו ור"י הקשה לשם היכי מיירי אי בגבו מעות טווי להרוג מי איכא למ"ד ומ"ע דר"מ ואי בגבו בגדים מ"ט דרבי נתן דאמר יעשה דימוס על קברו והא אי אפשר למוכרו דאסור בהנאה כאילטלא דמלתא דפרסו אמיתנא פרק אלמנה לכ"ג וקאמר התם דקניא מיתנא וי"ל דפרסו שאני אי נמי מעות עדיפי מטווי להרוג: שנינו פרק שלישי דמסכת שמחות קבר שפינהו מותר בהנאה ולא יעשנו בית התבן ולא בית העלים ולא בית האולרות: אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו ההוא שיכבא דהוה בשיבבותיה *דרב דלא הוו ליה מנחמין כל יומא הוה דבר רב יהודה עשרה בני אדם ויתיב אדוכתיה איתחזי ליה בחלמא ואמר ליה תנוח דעתך שהנחת דעתי: ומלאתי כתוב בהלכות אבילות **תתקכ** שכתב הרב ר"מ מאינגליטר"א וזה לשונו הנני מסופק אם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל אם עולה אותו שבת למנין שבעה כדאמרינן אפי' יום אחד אפי' שעה אחת **ב** דשמא היינו דוקא כי נהג כל אבילות אבל שבת נהי דעולה ליום אחד היכא דגררתו חיה או לסטים הרגוהו ונתייאשו מלבקש בשבת מכל מקום לאו דין חול גמור משוית ליה מדאמרינן שמע שמועה קרובה בשבת ולאחר שבת נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד וטעמא הואיל ושמע ביום שאינו יכול להתאבל כאילו שמע אחר השבת עכ"ל ונראה לרבינו מאיר דכיון דתנן השבת עולה ואינה מפסקת הרגלים מפסיקין ואינן עולין אע"ג דתרוייהו שוין לענין אבילות דתרווייהו דברים של ליגעא נוהג ולא של פרהסיא ואפ"ה קתני השבת עולה והרגלים אינם עולין א"כ עולה לכל דבר ולקולא אמרי' דעולה ולא לחומרא כגון שמע שמועה קרובה בשבת ולמולאי שבת נעשית רחוקה ושוה לרגל לקולא ולימי החול לקולא ואחר זמן מלאתי כדבריו בתוס' הרי"ב ז"ל ולא ידענא אם אפי' שבת הוא אותו היום ערב הרגל קאמר כגון שבא לו שמועה קרובה בשבת שחל להיות ערב הרגל מי אמרינן כיון שבאותו יום בשבת לא נהגא אבילות הרי [הוא] כאילו בא לו שמועה קרובה ברגל ולא בטלה ממנו גזירת שבעה או דילמא כיון דשבת עולה למנין שבעה בעלמא אם באת שמועה קרובה בשבת כמו כן בכאן נחשוב אותו יום כיום אחד לענין זה שיבטלו ממנו גזירתו ונראה דה"ה אפילו באתה לו שמועה קרובה בשבת בערב הרגל דבטלו הימנו גזירת ז' מאחר שבעלמא אמר שבת עולה **למנין ז'** ה"ה כשבאה לו שמועה קרובה בשבת והכי קי"ל עכ"ל והא דתניא קיים כפיית המטה לפני הרגל א"ל לכפותה אחר הרגל דמשמע הא לא קיים לא א"כ שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל הרי לא קיים וי"ל דההוא מיירי שעבר ולא קי"ם או שוגג או מזיד וכ"פ רבי' אברהם וכן משמע הלשון מדקתני קיים ולא קתני כפה מטתו לפני הרגל: שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת מספיקא אינו מתאבל מדאמר פרק יש בכור גבי מת ביום שלשים דר"ע מסוי ליה ספיקא לענין פדיון ואפ"ה מודה לענין אבילות דכיום שלפניו דמי והשיא דמס' שמחות דקאמרי' הספיקות מתאבלין עליהן היינו ספק שהוא בנו או אחיו אם לאו כגון ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון וטעמא כדפרישית לעיל: גרסי' בירושלמי כהן מהו שיטמא לרבו ולכבוד נשיא כד דמך ר' יהודה נשיאה אכריז ר' ינאי אין כהונה היום וי"מ היינו הא דאמרינן בסוף סוטה יום שמת רבי בטלה כהונה שנטמאו לו כהנים וגם אני שמעתי שרבי' חיים כהן אמר אילו הייתי שם כשנפטר רבינו תם הייתי מתעסק בו: מעשה בהנ"ב רבי שלמה מטורש **תתקכא** שהיה אבל ובתוך שלשה ימים מת לו מת והלך וליוהו יחף לבית הקברות וחזר והשלים ז' ימים למת ראשון וחזר ומנה ז' ימים אחרים והשלים האחרון מאותו יום שהשלים הראשון ולא רלה שז' ימים ממת האחרון שיעלו גם לראשון כ"כ בהלכות אבילות של הר"מ מאינגלטר"א והטעם לא פירש ואיני יודע מאין הרגלים אם לא נאמר דדמיא להיא דתנן פרק הריני נזיר מן הגרוגרות הריני נזיר ונזיר כשיהיה לי בן התחיל למנות ואח"כ נולד לו בן משלים את שלו ואח"כ של בנו הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר התחיל ומנה את שלו ואח"כ נולד לו בן מניח את שלו ומונה את של בנו ואח"כ ישלים את שלו פי' אמר הריני נזיר סתם ועוד אני מקבל עלי נזירות כשיהיה לי בן הרי קבל עליו ב' נזירות א' מיד והשניה כשיהיה לו בן וסיפא [ג] איפכא ופי' ר"י לשם דברישא משלים את שלו ולסוף השלמת נזירות שלו (א) מביא קרבן ושוב מונה נזירות אחרת שקבל בשביל בנו ומגלח ומביא קרבן דלריך שתי הגלחות אבל סיפא דהוי איפכא והתחיל ומנה את שלו אע"פ שקיבל את של בנו תחילה מ"מ (*מתחיל) [*התחיל] ומונה שלו ועתה לריך להפסיק להניח את שלו ולמנות של בנו לפי שקבל אותו עליו תחלה ופי' ר"י מונה את של בנו ל' יום ואין מגלח עדיין ואח"כ משלים את שלו ומגלח גלוח אחד לשניהן שאם היה מגלח לסוף שלשים של בנו לא היה מגלח שוב בהשלמת נזירות שלו כדמפרש התם שאין גידול שער פחות מל' יום ולהכי ממתין עד שישלים שתי נזירות ומגלח גילוח אחד לשתיהן אלמא דוקא (*מיום) [*משום] שהתחיל (*ימנה) [*למנות · כן הגיה במ"י] את שלו או של בנו תחלה אבל אם (*לא) נולד לו בן קודם שהתחיל למנות כגון ביום ראשון של קבלת נזירות אינו מונה רק ל' יום ויעלו לשתיהן ולא דמי להא דאמרי' פרק ב' דנדרים דהיכא דאמר הריני נזיר היום דאיכא למאן דאמר התם דמונה שתי נזירות בזה אחר זה ולא אמרינן מונה נזירות אחת ויולא ידי נזרו כדאמרינן הכא דשאני התם דאילו היה נפטר משתיהן בשלשים יום למאי קיבל עליו נזירות שניה אלא ודאי לריך למנות שלשים ולחזור ולמנות

הגהות ממי"י (א) מגלח ומב"ל

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] ק"ש: [ב] ס"א וכן [ג] דהוא:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ס"ג אע"ג דהוי דאורייתא כמו שפי' בס"ג מידי דהוי אהלכה כדברי המיקל בעירוב דמשמע התם אפי' הוי דאורייתא הלכה כדברי המיקל כדאמרי' כו' [וכ"ג רמ"א]: **ב** כלומר ותופס עוד אחר הרגל ומסתפק אם הרגל מפסיק ממנו גזירת ז' ונהי דאמרי' עלה ומודים הכמים לשמיני שלו שחל להיות בשבת ערב הרגל שמגלח ערב שבת ומוקי לה בירושלמי תפתר כשגוררתו חיה ונתייאשו בשבת מלבקשו יחזינן דשבת עולה מיהו לענין שמועה הא קי"ל שמע שמועה קרובה בשבת ולאחר שבת נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד וש"מ דשבת אינה עולה:

אבל הכא כשאמר ומיד אשה כשיהיה לי בן לא נתכוון [א] (אלא אם נולד ביום) [אלא אם נולד לו בן] שימשוך נזירות בנו יותר מנזירתו שימנה לו נזירות בפני עצמו אבל אם יכול להיות מובלע בזה מבליעו ויוצא ידי שניהן וכשאינן מובלעין לגמרי זה בזה מונה וחוזר ומונה א"כ ה"ה באבילות משלים הראשון ז' ימים וחוזר ומונה ז' ימים לאחרון וה"נ אם מתו לו שני מתים ביום א' שאינו מתאבל אלא אבילות אחד אמנם אני שמעתי שא"ל למנות ז' כ"א מן האחרון דומיא דקריעה כדאמרי' בירושלמי מי שמת לו מת וקרע עליו ואח"כ מת לו מת אחר אם תוך ז' אינו קורע א קרע אחר לפי שדי לו בקרע ראשון ואם אחר שבעה יוסיף על קרע ראשון כל שהוא מת לו מת ג' אחר ז' של שני מוסיף כל שהוא וכן מוסיף והולך עד טיבורו אלמא דאין צריך לקרוע קרע שני על מת שני דדי בקרע ראשון וה"נ י"ל באבלות [*ולא סגי בז' מיום ראשון כמו קריעה ראשונה דהא צריכה ז' לכל מת משא"כ בקריעה דהא איכא קריעה לפניו מיום שני]: כתב בה"ג תתקבב מי שבאה לו שמועה קרובה בשבת עולה לו שבת מן המנין וקורע בא' בשבת ואע"ג [*דלאו שעת חימום הוא] דאין הלכה כשמואל דאמר כל קריעה שאינו בשעת חימום אינו קרע [*דהא באחד בשבת אינו שעת חימום] דהא פליגא עליה ההוא ברייתא דתניא מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק תוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע אלמא דבתוך שבעה קורע אע"ג דלאו שעת חימום היא ואיכא מרבוותא דאמרי דכי שמע שמועה קרובה בשבת דמברכין לו ברכת אבלים בשבת דדברים של צינעא נוהג ורב יהודה גאון אומר דאין מברכין דכיון שהיא בעשרה כדאיתא פרק קמא דכתובות אם כן הוי דברים של פרהסיא:

תתקבג מי שהתפלל ערבית ועדיין יום הוא קודם צאת הכוכבים ושמע שמועה על מתו נראה להר"מ מונה מיום של מחרת ואותו יום אינו עולה לו אע"פ שעדיין יום הוא וטעמא הוי משום דהוי כמו תרי קולי דסתרן אהדדי דאחרי שכבר התפלל ערבית ועשאו לילה ואחר שעשאו לילה תעשהו יום ונהי דאמרי' פרק תפלת השחר דעבד כר' יהודה עבד דאמר תפלת ערבית מפלג מנחה ואילך דהיינו שעה ורביע קודם לילה דעבד כרבנן עבד ואפי' לדברי המפרשים דמי שירצה יכול לעשות היום כר' יהודה ולמחר יעשה כרבנן מ"מ ביום אחד לא עבדינן תרי קולי דסתרן אהדדי תתקבד ונהי דלענין חומרא חשבינן ליה יום כגון אם התפלל במוצ"ש ערבית מבעוד יום דאסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים מ"מ לקולא לא אמרי' וכ"פ ר"ת התם גבי הנך אמוראי דצלו של מוצ"ש בשבת: גרסינן בירושלמי היו מפנין אותו מקבר לקבר אית תנא תני משיסתם הגולל הראשון ואית תנא תני משיסתם הגולל השני ר' יונה הוה ליה עובדא שלח ר' זירא שאיל לר' אמי א"ל משיסתם הגולל השני אתא לגביה א"ל לחומרא אורי לי ר' יסא ור' יונה תרוייהו אמרי בד"א תוך ז' אבל לאחר ז' כבר עברה אבל וכשנתנו דעתן לפנותו אבל לא נתנו דעתן לפנותו משיסתם הגולל הראשון פי' ואפי' פינהו תוך ז': גרסי' פ"ק דכתובות מי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש פירוש [*פורש] והולך לקבור את מתו ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג כל ז' ימי אבילות וכל אותם הימים הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום ופי' רש"י וכ"ש לאחר שלשים ותכשיטין משמע אפי' העברת שיער דהוא נמי תכשיטין כדתנן פרק קמא דמו"ק ועושה אשה תכשיטיה במועד ואלו הן תכשיטיה גודלת פוקסת נוטלת שערה שבפניה ואם תאמר הא אמרינן פרק בתרא דיומא המלך והכלה ירחצו פניהם ומפרש התם כלה עד אימת כדתנן אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום אלמא דעד שלשים יום שריא והו לא מיקריא כלה והרי היא כשאר כל הנשים ויש לומר דה"מ לגבי יו"כ אבל לגבי אבילות כיון דשריא תוך שלשים שהם עיקר ימי אבילות כ"ש לאחר שלשים כך יש לפרש לפירוש רש"י מיהו יש מרבותינו שרוצים לאסור לאחר שלשים משום ההיא קשיא דמסכת יומא דקתני סתמא שלשים יום ותו לא: תתקבה נהגו העם להתאבל אפי' ע"פ עד אחד ואפילו ע"פ אשה שבאה ואמרה שמת לו מת ואיני יודע זו מניין דהא מסקינן פרק האשה רבה אין עד אחד נאמן [*באיסורין] והא דאמרינן פרק אמרו לו עד אחד אומר אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי אינו נאמן ודייקינן פרק האשה רבה טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן ה"מ משום דהוה ליה לידע הילכך כי שתיק אמרי' דשתיקה כהודאה דמיא אבל בנדון זה לא אמרינן דשתיקה כהודאה דמיא אלא הא דשתיק משום שאינו יודע בדבר כלום כמו שפירש ר"ח גבי א"ל עד אחד נתנסך יינך ואפילו הלה שותק לא מהימן דהאי דשתיק משום דלא יודע אי קושטא קאמר אי לאו והביא ראיה מפרק הניזקין א"ל טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אינו נאמן ואין לי להאריך והא דאמר עד אחד נאמן [באיסורין] ה"מ לסמוך עליו להתיר דגמר מוספרה לה לעצמה אבל על אדם להחמיר לא אמרי' ע"פ עד אחד מיהו נהגו העולם לסמוך ע"פ עד אחד אפילו להחמיר גבי אבילות ויפה הם עושין והיינו טעמא כיון דעד אחד נאמן בעדות אשה שמת בעלה אפילו עבד ואפילו שפחה ואפילו עד מפי עד נאמן לומר מת בעלה להתירה ליכנס מהימן נמי לענין אבילות ויש לה להתאבל על פיו כדתנן פרק האשה שלום בש"א תנשא ותטול כתובתה וב"ה אומרים תנשא ולא תטול כתובתה אמרו להם בית שמאי אם התירו ערוה חמורה לא תתירו ממון הקל והזרו ב"ה להודות כבית שמאי ה"נ כיון דנאמן להתיר ערוה וליטול כתובתה כ"ש לענין אבילות ולא פלוג בין אבילות דאשה בין שאר אבלים מכאן יש ללמוד דעכו"ם מסיח לפי תומו נמי נאמן ומתאבלין על פיו כיון דכשר לעדות אשה ומיהו אם נתכוון לעדות אינו נאמן כיון דלא מהימן לעדות אשה ומיהו זוכרני כשהייתי תינוק והייתי בוורצבור"ק בהליקותי מים על ידי הרר"י מווין באה אלינו נכרית אחת אמרה לה"ר יוסף אחיו של ה"ר יונתן שנפטרה אחותו ושאלו לראבי"ה כדת מה לעשות והשיב לו שהיה לו להתאבל והביא לו ראיה מהא דאמרינן בתוספתא דדמאי ומייתי לה סוף מסכת יבמות עכו"ם שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של רבעי הן לא אמר כלום לא נתכוון אלא להשביח מקחו ומסיק עלה דברי ר' רשב"ג אומר נאמן העכו"ם להחמיר אבל לא להקל וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו ולא מרבו ורשב"ג אביו הוה ורבו היה ומתוך כך היה רוצה לומר אבי העזרי דנאמן נמי לענין אבילות אמנם ר"מ אומר דסברא גדולה היא דאין להאמין עכו"ם היכא דנתכוון להעיד דאם היה נמי להאמין עכו"ם אשר פיהם דבר שוא ושמחים אלי גיל להוציא דבה נתמלא כל הבגד כולו קרעים מיהו מסיח לפי תומו כ"ל דנאמן כדפרישית לעיל עד כאן לשון רבינו מאיר: [דף כו] תנו רבנן תתקבו תחילת קריעה טפח ותוספתה שלשה אצבעות פירוש מי שמת לו מת אחר וצריך להוסיף על קרע הראשון סגי בג' אצבעות דברי ר"מ ור"י אומר תחילת קרע ג' אצבעות ותוספתה כל שהוא: ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף התחתון מתאחה העליון אינו מתאחה מת אביו מתה אמו מת אחיו מתה אחותו קרע אחד לכולן ר' יהודה ב"ב אומר על כולן קורע קרע אחד ועל אביו ועל אמו

קרע אחר לפי שאין מוסיפין על אביו ועל אמו כלומר קרע תחלה על אביו ועל אמו ומרחיק שלשה אצבעות וקורע קרע אחר על אחיו ועל אחותו אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בבא ומי אמר שמואל הכי והא אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ומשני אבילות לחוד וקריעה לחוד הקשה רבינו אברהם והתמיה לעיל אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף כו' ותירץ דהתם דיעבד אבל לכתחילה אין מוסיפין על קרע אביו אי נמי התם לאחר זמן הכא בבת אחת כדפרישנא מיהו לפירוש רש"י לא קשה כלל כי הוא פירש דר' יהודה בן בבא אכולה מילתא פליג דקתני מת אביו וקרע מת בנו והוסיף מת בנו וקרע מת אביו והוסיף ואתא ר' יהודה למימר קרע על אביו ומת בנו אינו מוסיף או קרע על בנו ומת אביו אינו מוסיף אלא קורע במקום אחר קריעה מיוחדת למעלה שלא באותו קרע והשתא לפירוש רש"י אם קרע על אביו ולאחר זמן נאמר לו מת בנו וקרע והוסיף על אותה קריעה לא יצא י"ח אפילו דיעבד ואפילו לא שמע על בנו עד לאחר שנה או שנתים או איפכא אמרו לו מת בנו וקרע מת אביו והוסיף צריך לקרוע אחרת למעלה ולפירוש רבינו אברהם יצא בדיעבד ולהירוץ שני אם לא שמע על שניהם בבת אחת אלא שמע על אחד מהם וקרע ושוב שמע על השני והוסיף אף לכתחילה יכול לקורעו ולהוסיף על קרע הראשון שהרי דימה אותו למקדש ולירושלים והתם לכתחילה קתני קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ודוקא מת אביו או אמו אין מוסיף על קריעתם (*ועל) [*ולא על] קריעת אחרים עליהן אבל בשאר מתים אם שמע על אחיו קורע ושוב על בנו מוסיף: תנו רבנן עד היכן הוא קורע עד טיבורו ויש אומרים עד לבו פי' עד היכן קורע שהולך וקורע ומוסיף על מת אחד ששמע וחוזר ושמע על מת אחר עד טיבורו וי"א עד לבו אבל אם קרע עד לבם ושוב שמע על מת אחר אינו קורע ומוסיף מסם והלאה אלא צריך לקרוע למעלה ברחב הבגד בלידי בית הצואר ולא ידענא אי הלכה כת"ק או כיש אומרים [*ומיהו יש ללמוד דהלכה כיש אומרים] ממה שכתב רמב"ן ולא נפניתי להאריך: נתמלא לפניו מחזירו לאחריו ומה שלאחריו לפניו וחוזר וקורע אם שמע שמועה על מת אחר נתמלא מלמעלה פירוש שקרע כבר על לידי בית הצואר הופכה למטה פי' מחזיר חלוקו מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה ועושה בית הצואר אחר וקורע והקורע מלמטה או מן הצדדין לא יצא פליגי רב מתנה ומר עוקבא ותרוייהו משמיה דשמואל חד אמר כל ז' קורע לאחר שבעה מוסיף וחד אמר כל שלשים קורע לאחר שלשים מוסיף רבינו אברהם פירש מסתברא כמ"ד כל ז' קורע לאחר ז' מוסיף דבכל דוכתא דאשכחן דאבילות לאחר שבעה בטלה כדאמרי' לעיל במי שנזדמן לו חלוק תוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע אף באבילות דאביו ואמו אמרי' כל ז' מחליף וקורע לאחר ז' מחליף ואינו קורע אלמא עיקר אבילות בתוך ז' ולא לאחר ז' הילכך הכא נמי מכי נפקי להו שבעה הרי הוא כקרע חדש ואינו כמרבה על קרע הראשון מפני שכבר הלך הימנו תורת קרע הראשון מז' ואילך: ואלו קרעים שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל השמועות הרעות ועל ס"ת (א) ועל ערי יהודה ועל בית המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ופריך בגמרא ואשמועות רעות מי קרעינן והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במגיזת קיסרי ולא קרע ומשני לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה פירוש רוב (אותה) [אנשי] מלחמה עם שאול נהרגו אבל קיסרי לא היו רוב יהודים שברשותו: אמר רבי חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע ב' קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב נראה לאו דוקא ספר תורה אלא אפי' שאר ספרים דהא ספר ששרף יהויקים לא היתה ס"ת ומגילת איכה היתה אמר רבי חלבו אמר עולא הרואה ערי יהודה בחרבנו אומר ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחרבנו אומר ציון מדבר היתה וירושלים שממה וקורע בית המקדש בחרבנו אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו (ב) וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ורמינהי אחד השומע ואחד הרואה כיון שהגיע להר צופים קורע וקורע על המקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה לא קשיא הא דפגע במקדש ברישא הא דפגע בירושלים ברישא: תנו רבנן וכולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן (ג) כמין סולמות אבל לא לאחותן אמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדרי: תנו רבנן הקורע מתוך השלל מתוך סולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא (ד) תנן רשאי להופכו למטה ולאחותו ר' שמעון בן אלעזר אוסר באיחוי וכשם שהמוכר (*אמרו) אסור לאחותו כך לוקח אסור לאחותו [*לכן אסור למוכרו] אלא אם כן יודע שהם מקרעין (ה) שאין מתאחין לפיכך מוכר צריך להודיע ללוקח: פרק השעה דמסכת שמחות כל בגדים שאין מתאחין אסור למוכרן לעכו"ם ולאחותן ולהופכן מלמטה [*למעלה] דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר ור' יהודה מתירין עוד שנינו שם הקורע על מתו וחזר בו נשמה וחזר ומת אם לאלתר (ו) יצא ואם לאחר זמן מת לא יצא תנו רבנן היוצא בבגד קרוע בפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים רבן שמעון בן גמליאל אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואבקר אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו כשבא לביתו מחזיר לו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו: ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ואין מקרעין (ז) אותו ומשתקין הנשים מפניו ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו · אמר רב פפא הכא באבל רבתי אבל לא יניח תתקבז תינוק בחיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על [ג] חבירו ירושלמי תני הדר בפונדק א"ל לכפות מטתו שלא יאמרו בן חרש הוא פירוש מכשף ועל זה אנו סומכין שאין נוהגין לכפות המטות לפי שאנו דרים בין העכו"ם שמא יחשדונו בכשפים: גר' פרק שלשה שאכלו מר זוטרא איקלע לבי רב אשי תתקבח איתרע ביה מילתא בריך בא"י אלהינו מ"ה הטוב והמטיב וכוותיה קיימא לן ומברכין בבית האבל ברכת הטוב והמטיב בא"י אלהינו מ"ה האל הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט במעשיו ואנחנו עבדיו ועמו ובכל זאת אנחנו חייבין להודות לו ולברך גודר פרצות בישראל הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל שבתוכנו לחיים ולשלום הרחמן הוא ימלוך עלינו כו' ופי' בה"ג שאין אומרים ולוקח במשפט דקי"ל בפרק במה בהמה דיש מיתה בלא חטא ויש יסורים בלא חטא מיהו בכך אין למוחקו וכן עמא דבר · פרק ג' דמגילה מסיק מאי ברכת אבלים ברכת רחבה מכאן מוכיח דברכת המזון דאבלים אינה בעשרה אף על פי שאומר אל אמת ושופט צדק לא מצינו בה י' אף על גב דמילתא קמייתא דפרק קמא דכתובות דר' יצחק היה בעי לאוקומי התם בברכת המזון מיהו במסקנא מוקי לה בברכת רחבה וכן מצא ר"י בתשובת הגאונים שלא מצינו עשרה אלא בברכת רחבה בלבד וכן פסק בסמ"ג בסימן מ"ה ע"ש ורבינו מאיר כתב שברכת אבלים שבברכת המזון אינו אלא בעשרה כיון דבפרק קמא דכתובות מעיקרא ס"ד דמקשה דמיירי בברכת אבלים שבברכת המזון וקאמר בי' אי לאו משום דאמר [ג] כו' גם נראה דאבל מצטרף להפלה ולזימון בין

הגהות ממי' (א) שנשרף: (ב) היה לשריפת אש וכל מתמדינו לחרפה וקורע: (ג) כ"ב ולעשותן: (ד) תנו רבנן כצ"ל: (ה) נ"ל שהן: (ו) מת: (ז) לו כצ"ל:

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] ס"א נ"ג: [ב] הכריות: [ג] דמיירי בברכת רחבה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א וכגמרא שלנו תוך שבעה קורע ופירוש צריך קריעה אחרת שמרחיק שלשה אצבעות וקורע ולא יוסיף על הראשון כיון דכל שבעה אינו שולל לא מינכרא ביה קריעה לשון הר"ג וכו' לקמן וכל הפוסקים שוין ס ולא כירושלמי זה וצ"ע מה ראיה מעכב"ו

בין לעשרה בין לשלשה והא דקאמר רבי יוחנן פרק קמא דמגילה אין אבלים מן המנין שקי לה בברכת רחבה שהיו מברין האבל ברחבה של עיר בשובם מבית הקברות ושם היו מברכין (*כמו ברכת אבלים) [*ס״א כמה ברכות] וצריך י׳ ובאותם עשרה אינו מן המנין גם בסעודה ראשונה שאסור לאכול משלו אין נצרפו לי׳ : עוד גרסינן התם אמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא עשרה כוסות תקנו בבית האבל כו׳ עד התחילו היו שותין ומשתכרין והחזירו הדבר ליושנו פירוש שבטלו אותם לגמרי : [דף כח] אמר ליה רבין בר רב אדא לרבא (*אמרי) [*אמר] תלמידך (*א״ר) רב עמרם כל שבעה קרעו לפניו תתקכט ואם בא להחליף מחליף וקורע ובשבת קרעו לאחריו אם בא להחליף מחליף ואינו קורע ומשני כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו פירוש באביו או אמו הוא דאמר אם בא להחליף מלבוש בגדים אחרים שאינם קרועים צריך לקרוע אותם כיון שהוא תוך ז׳ אבל שאר מתים כיון שקרע פעם אחת שוב אין צריך לקרוע כל מה שלובש חליפות שמלות אפילו תוך ז׳ והא דאמרינן לעיל מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך ז׳ קורע לאחר ז׳ אינו קורע ועני ר׳ חייא אבתריה בד״א בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ואמו קורע והולך אלמא דבשאר מתים קורע כל ז׳ שאני התם לפי שלא קרע עדיין אבל אם כבר קרע פעם אחת שוב אינו קורע בתוך ז׳ : שנינו פרק שנים עשר דמסכת שמחות כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות כל שאינו מתאבל עליו בשעת מיתתו אינו מתאבל עליו בשעת ליקוט עצמות אינו אלא יום אחד בלבד לפיכך אין מלקט עם חשיכה ליקטן כל אותו היום עד חשיכה מותר באותו יום שלאחריו אין עומדים בשורה עליהן ואין אומרין ברכת אבלים עליהם ואין מברין עליהן ואין מברך [*עליהן] ברחוב (*העיר) אבל מברין עליהן בתוך ביתו של אבל : אם יכול האבל ליתן תבואה לטחון לו או קמח לאפות לו פת זהו דבר פשוט שהוא מותר לאפות אפילו תנור מלא פת דהא אפילו ביום טוב שרי דהא אמרינן פרק קמא דביצה רשב״א אומר אף ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא ואמר רבא הלכתא כרשב״א ולטחון נראה דאסור דאמרי׳ פרק מי שהפך ת״ר טוחנין קמח במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר הרי זה מותר ובלבד שלא יערים קוצצין עצים במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור אם קצץ והותיר מותר מטילין שכר במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור וימי אבלו כמו חול המועד ואדרבה איכא למ״ד דמחמירין טפי בימי אבלו דאמר רב ששת בריה דרב אידי פרק מי שהפך זאת אומרת דברים המותרין בחולו של מועד אסור בימי אבלו ורב *ששת פליג עליה ואמר [א] האסור בזה מותר בזה. תתקל מי שמת לו מת בשבת ולא נקבר עד למחר לא יבדיל במוצאי שבת נראה להר״ם שמותר לאכול בלא הבדלה דאמרינן פרק מי שמתו מוטל לפניו פטור מכל מצות האמורות בתורה ואמר עלה בירושלמי כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט וביום המחרת לאחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל דהא קי״ל פ׳ ערבי פסחים טעם מבדיל ואמרינן נמי התם מבדיל והולך כל השבת כולו או כל היום כולו ושמעתי שיש גדולים שאומרים לאחר להבדיל לפניו ושותק ובזה פטור האבל ולא יתכן בעיני : גרסינן בפ׳ בני העיר בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש ואין מרעין בהם בהמות ואין מוליכין בהם אמת המים ואין מלקטים בהם עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבודן של מתים ופריך וכי שורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא אריפא פירוש הא דאסרינן ברישא לנהוג בהן קלות ראש ולרעות בהמה וכו׳ מפני כבודן של מתים והא דאמרינן פרק נגמר הדין קבריה דרב הוו שקלו מיניה עפרא לאישתא בת יומא וא״ל לשמואל ואמר יאות הן עבדין קרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרה (*והתם) [*התם] כיון דלרפואה עבדי אין זה קלות ראש : תניא באבל תתקלא רבתי דברים שבין איש לאשה מברין את האיש ואין מברין את האשה מניחין את האיש ברחוב ואין מניחין את האשה נראה להרב לפרש אם האשה אבילה אין מברין אותה וטעמא משום הרגל עבירה כי היכי דאסרינן פ׳ י׳ יוחסין לשאול בשלום האשה מהאי טעמא ומסיק רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברין אותה עמהם לפי שאין נראה שעושין בשבילה אלא בשביל בניה וליכא קרובי דעתא לגבי דידה מיהו הלכה כת״ק דיחיד ורבים הלכה כרבים ומהאי טעמא נמי לאחר שנקבר המת שרגילין ללות האבל לביתו היכא דליכא אבלים אלא נשים אין ללותם וגם בשבת תוך ז׳ שמלוין את האבל לביתו אין עושין כן לנשים מיהו נ״ל דנשים מברות לנשים דלא אסרינן אלא אנשים אצל נשים דנשים חייבות בהברכה כמו אנשים תדע מדלא קתני אנשים חייבים בהברכה ונשים פטורות אלמא אידי ואידי חייבין מיהו מספקא לי אשה נשואה אם חייבת בהברכה לאכול משל אחרים מי אמרי׳ כיון דהכלה משל בעלה היינו משל אחרים או דילמא כיון שהוא חייב במזונותיה כמאן דהכלה משל עצמה דמי ואין לפושטו מהא דאמרינן פרק ואלו מגלחין רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי פירוש כשהיה אחד מהם אבל אוכל משל חבירו וכשהיה השני אבל היה חוזר ואוכל משכנגדו בסעודה ראשונה תחת מה שהוא אכל עמו אלמא אף על גב דלא היה אוכל עמו בחנם כיון דהוי לחם אחרים יוצא ידי חובתו הכי נמי אשה יוצאה משל בעלה (*ולאו) [*דלאו] ראיה היא דהתם לא היו מתנין זה עם זה לאכול זה עם זה סעודה ראשונה ע״מ שגם הוא יאכל עמו כשיהיה אבל אלא ממילא היו נוהגין כן בלא תנאי וקמשמע לן תלמודא דכה״ג שרי אף על גב דמיחזי קצת כאילו אוכל משלו אבל בנדון זה נ״ל דאינה יוצאת בשל בעלה כיון דחייב במזונותיה וגם היא תדירה לאכול עמו לא מיחזי כשל אחרים וכן הדין בשכיר או מלמד שאוכל עם בעל הבית בשכרו ואירעו אבל אינו אוכל משל בעה״ב בסעודה ראשונה אמנם נ״ל מי שנותן ההוצאה לעני או ליתום אחד או לאחד מבניו ובנותיו הגדולים בלא תנאי אלא מעצמו ואירע אבל לאחד אנשים קרינא ביה (*דאינס) [*אינס] צריכים לאכול משל אחרים אלא אוכל משל בעל הבית*:תנן אין מניחין את המטה ברחוב העיר פירוש במועד כדי שלא להרגיל ההספד ולא של נשים לעולם (א) אין מניחין מטה ברחוב העיר מפני הכבוד וכן משמע במסכת שמחות בהא דחשיב דברים שבין איש לאשה ומפרש בגמרא [*דף כח] אמרי נהרדעי לא שנו אלא היה פירוש לפי שמתנוולת אבל שאר נשים מניחין ר״א אומר אפילו של שאר נשים דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתתה קבורה אע״ג דמרים בנשיקה מתה ולא הבאישה ורמה לא היתה בה כדאמרינן ספ״ק דב״ב אפילו הכי [*אסור] דגנאי הוא שמוטלת בפני אנשים ע״כ טוב ליזהר כר״א : תתקלב מי שמת לו אביו או אמו והיה קטן באותה שעה וקודם שעברו ל׳ הגדיל ונעשה בן י״ג שנה ויום אחד נראה להר״ם דחייב להתאבל שבעה ושלשים ואינו מונה מיום קבורה אלא מיום שנעשה גדול והימים הראשונים יפלו דהוי כמו שמע שמועה קרובה ברגל שמתאבל אחר הרגל ומונה שבעה ושלשים ואע״ג דהתם ימי הרגל נהי דאין עולה למנין שבעה מ״מ עולה הוא למנין שלשים כדפרישית לעיל אבל הכא ימים שעברו בימי קטנותו אינם עולין אפילו למנין שלשים דגבי רגל היינו טעמא דגזירת שלשים דהיינו תספורת וגיהוץ שייכי נמי ברגל דבלא אבלות נמי אסור לספר ולכבס ברגל אבל בקטנותו לא שייך אבילות וכן אם היה קטן תוך שלשים והגדיל לאחר שלשים הוי כמו שמע שמועה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא שעה אחת ובטלה הימנו גזירת שבעה ושלשים מיהו משלים י״ב חדש על אביו ועל אמו מיום קבורה ולא מיום שנעשה גדול כדפירשתי לעיל ואע״פ שיש לחלק קצת בין שמע ברגל לנדון זה דהתם גברא בר חיובא הוא אלא דיומא הוא דקא גריס אבל הכא גברא לאו בר חיובא הוא כלל וא״כ נימא כיון דבשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל יפטר לעולמים הא ליתא דאין דיחוי אצל מצות כדאיתא פרק כסוי הדם והכי אמרינן ס״פ ד׳ אחין [דף לג] כגון דאייתי ב׳ שערות בשבת דאתו ליה [ב] זרות ושבת בהדי הדדי ואע״ג דבין השמשות קטן הוי ולא מיחייב אשבת לא אמרינן הואיל ואידחי בין השמשות אידחי לכולי יומא מאיסורא דהאי שבת וקי״ל : מי שנקבר תתקלג בע״ש סמוך לחשיכה קודם בה״ש חייב בהבראה ואי משום שיכנס לשבת כשהוא מתאוה הא פסקי׳ בע״פ הלכה כרבי יוסי בע״ש דמותר להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה אבל בע״פ כה״ג אין מברין אותו דהלכה כר׳ יהודה בע״פ : מי שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו מדקאמרינן פ״ק דפסחים רב בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה דרבי חייא כי סליק התם (א״ל איבו קיים או אימא קיימת) [*א״ל אבא קיים א״ל אבא קיים] ה״ג רבינו חננאל והכי פירושו א״ל רבי חייא לרב וכי אבי קיים העודנו חי א״ל רב אבא קיים כלומר אבי שלי חי אבל מאביו דרבי חייא לא השיב וממילא הרגיש שנפטר מדלא השיב לו על אביו וכן יש לפרש גבי אימא קיימת וכו׳ אלמא שלא היה רוצה לומר לו כלום אילו לא היה שואלו ואפילו כששאלו לא השיב לו אלא ברמז בעלמא ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל *מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי הוא שנאמר מדבר שקר תרחק וכדמשמע ממילתיה דרב שלא רצה לשקר ולומר חי הוא :

[*מ״מ נהגו להודיע הזכרים כדי שיתפללו כי אית ליה למת נחת רוח אבל לבנות אין מנהג · מהרר״י ווייל]:

סליקו להו הלכות שמחות

הגהות דשייכי לעיל מהלכות תשעה באב

אמרינן בערכין תתקלד יום שחרב בהמ״ק מוצאי שבת היה ומוצאי שמטה היה ומשמרת יהויריב היה עיין פרק כ׳ דפירקי רבי אליעזר מעשים בחורבן הבית כי הנה השתות יהרסון לשון שתיה ויש מקדימין שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין משבעה עשר בתמוז ורמז לדבר מיחזקאל ודניאל שהתענו ג׳ שבועות יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט׳ באב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום וגו׳ ובית המקדש ראש דכתיב מה נורא המקום הזה וחורבן ראה ממעשה הגאונים מצאתי ואין אומרים פסוקי דזמרה כי אם בלחש ערב תשעה באב מקדימין לבית הכנסת ומתפלל מנחה ויוצאין ואוכלין מבעוד יום ואוכלין סעודה המפסקת על הקרקע וההולך בדרך מותר בנעילת סנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה ובט״ב לא יתחיל לטייל ואין נותנין שלום אלא כזופים ואבלים : מצאתי במ״ס יש לברך על מקרא מגילה באיכה : סימני הפטרות מי״ז בתמוז ואילך דש״ה נו״ע אר״ק שד״ש וסימנין אלו אין מפסיקין לא בשביל חתונה ולא בשביל שום דבר שאירע : מצאתי מעשה היה בגרמיזא בימי ר״י סגן לויש שחל לו ברית מילה בי׳ באב שחל תשעה באב בשבת ונדחה עד למחר כתיקון חכמים והוא היה אב ברית והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה פי׳ מבעוד יום מיד לאחר חצות והלך ורחץ הוא ובעל ברית ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור מטעם דאמרינן בחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ״ש מילה דחמורה מכבוד השבת : ושוב מעשה באשה יולדת ששאלה מרבינו תם אם היתה מותרת לאכול בצום גדליה שחל בח׳ ללידתה והתיר לה ואע״ג דבפרק מפנין אמרי׳ מז׳ ואילך דוקא אם אמרה צריכה אני מחללין וצום גדליה מדברי קבלה ודברי קבלה כדברי תורה אפ״ה מותר כדאמרינן בר״ה קרי ליה צום וקרי ליה שמחה ומשני יש גזירה צום אין גזירה רצו מתענין רצו אין מתענין ועתה אין גזירה ואין שלום מצאתי · תניא בתוס׳ דתענית הרי מי שהיה מתענה ושכח ואכל הרי זה משלים תעניתו ודוקא כשנדר יום סתם אבל יום ידוע אין משלים אלא אותו יום כיון שדעתו על אותו יום כפל לא ישלם אחר תחתיו מרבינו נסים גאון : מצאתי יחיד שקיבל עליו תענית כל ימות השנה ואירע עט״ב באחד כילד יעשה סועד טרם יבא השמש ומתפלל מנחה ואחר כך סועד דקי״ל מתענין לשעות ואע״ג דקי״ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו תענית ה״מ בשאר תענית אבל בעט״ב ובעי״כ דאי אפשר להשלים מתענין לשעות ואחר כך סועד וכן תקנו אבותינו הגאונים : כשמלין תינוק בט״ב אומר איכה *וירמיה לאחר הברית ופושט בגדי שבת אשר לבשו עכ״ל מהר״ס : ראיתי בתוס׳ דשבת שלפני ר״ח אב אין מזכירין ר״ח משום דכתיב במספר ירחים אל יבא ודחה דאדרבה יותר טוב כדי לברך ישראל שהזמן מוכן לפורענות ועוד יש לומר דלאו על חדש אב נאמר איוב דלייט למזליה ועוד דא״כ הלל לא יאמרו דכתיב אל תבא רננה בו : בפ״ק דכתובות גבי הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים פי׳ דת״ב ויוה״כ אסור לישן עם אשתו במטה : ת״ב שחל להיות במוצ״ש אין אומרים ויהי נועם משום דאיקרי מועד ולא לדקדק ומבדיל בתפלה אע״פ שאינו מבדיל על הכוס עד לאחר התענית וברומי אין אומרים שירת הים ומתפלל י״ח ברכות ויחיד מתפלל עננו בשומע תפלה וש״ל בין גואל לרופא וקורין בשחרית שלשה בני אדם בכי תוליד והשלישי מפטיר אסוף אסיפם למנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו :

סליקא להו הלכות תשעה באב

הגהות מועד קטן פרק שני

תתקלה **כד** משמתי רבנן אינם צריך למימר סברי רבנן לשמותי דכתיב **אורו מרוז** אמר מלאך ה׳ וגו׳ ומשמתינן נמי למאן דמייתבי בהדיה דכתיב (ג) ארור יושביה וצריך לאודועיה משום מאי משמתינן ליה דכתיב כי לא באו לעזרת ה׳ ואי בעי למקנסיה בממוניה יכול דכתיב אשר לא יבא לשלשת הימים וגו׳ ואי בעי למתלשיה משעריה ולמעבד בהו מעשה עבדינן דכתיב ואריב עמם ואקללם והיכא דבעי למיחבשיה רשאי דכתיב אן למות הן לשרושי וגו׳ ושדרי ממתיבתא מי שבקשו להתיר הנידוי יאמר כך פלוני איחייב שמתא ואישתמית וקבל דינא דאורייתא ודינא דרבנן השתא שרי ושביק ליה מאן דאמר למשה סלחתי כדברך הוא ישרי וישבוק ליה אמן אמן עכ״ל תשובת הגאונים : ת״ר שלשה הקב״ה שונאן המדבר אחד בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כדאמרי׳ טוביה חטא וזייה זיגוד לחודיה וקא משהיד ביה לחודיה ונגדיה ר״פ לזיגוד אמר טוביה חטא זיגוד מנגיד *א״ל ר״פ אין דלחוד קא מסהדת ושם רע מפקת עילויה : רב האי גאון התיר להניח תפילין בט״ב דלא חמיר כל כך כאבילות גופיה וגאון אחר אסר משום פאר · עיין שילהי סנהדרין אם יש להתאבל על תינוק שנעשה מומר :

[*בפרק הנודר מן הירק גרסי׳ אמרו לי׳ רבנן לעולא הא דתנן כשהן מברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש כולה שתא לא יתיב עלה וההוא יומא יתיב עלה מתקיף לה רבינא מידי דהוה אבשר ויין דכולי שתא לא אכל והוא יומא אנן יהבינן ליה כו׳ מכאן משמע דלא סגי שלא יאכל בשר וישתה יין בסעודת הבראה וגם ראיה מכאן שאין לו להתענות · הגה׳ מיימוני פ״ז]:

[*בספרי תניא רי״א לעון אינו קם אבל לשבועה קם הוא מכאן למדנו שעד אחד שיודע בחבירו עון דבר שאינו ראוי להשביעו שלא יעיד עליו ואם העיד עליו לוקה משום דאפיק שום בים עליה כדאמרי׳ בפסחים גבי טוביה וזיגוד דנגדי׳ ר״פ לזיגוד שהעיד על טוביה פי׳ משום לאו דלא יקום מ״מ מלקות זה מדרבנן דמדאורייתא אין מלקות אלא בזמן שהסנהדרין נוהגין דילפינן מכות במסכת סנהדרין מדיני נפשות מג״ש דרשע רשע אבל לאפרושי מאיסור מעיד כדאשכחן בקדושין פ׳ האומר גבי ההוא סומא שהגיד לו שליח אזינתא]

פרק שלישי

(ר'זה) [*מנודה] נוהג נידויו ברגל ולא שרינן ליה עד דמפייס לבעל דיניה והכי (*לשמעתא) [*משמע בשמעתא] דנין דיני ממונות ודיני מכות במועד ואי לא ציית משמתינן ליה: מנודה אסור בתספורת דתניא

שזינתה אשתו ולא גער בו מר שמואל וכפי הנזקין גבי ההוא דאתא לקמיה דר' אמי א"ל הזכרות שכתבתי בס"ת לא כתבתים לשמן וכפ' הכותב א"ל בת רב חסדא לרבא ידענא בההיא איתתא דחשידא אשבועתא ולא גער בה. ס"ת. ופר"ת שעד אחד המסייע למוחזק פוטרו משבועה וע'ברים הל'טוען ונטען. הגהת מיימוני פ"ה מה' עדות]:

מצורעין ומנודין אסורין (*לכבס) [*לספר ולכבס] מנודה שמת ב"ד סוקלין ארונו ר'יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגל עכן אלא ב"ד שולחין ומניחין על ארונו אבן לומר שכל המנודה ב"ד סוקלין ארונו מנודה מהו בתפילין תיקו מנודה מהו בד"ת אמר רב יוסף ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו אבל הוא שונה לעצמו שלא יפסיד תלמודו ועושה חנות קטנה כדי פרנסתו מנודה מהו בשאלת שלום ולא איפשיטא מנודה מהו בקריעה תיקו מנודה מהו בכפיית המטה תיקו מנודה מהו בנעילת הסנדל תיקו מנודה מהו ברחיצה תיקו מנודה מהו בתשמיש המטה תיקו וכל תיקו דאמרינן בהאי ענינא לקולא מנודה מותר בעשיית מלאכה ומנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז ומנלן דפרטינן חטאיה דכתיב כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים ומנלן דמפקרינן לנכסיה דכתיב וכל אשר לא יבא בעצת הזקנים והשרים יחרם כל רכושו ומנלן דמרטינן שער דכתיב ואריב עמם ואקללם ואמרטם ואשביעם באלהים אמר רב שמואל מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' יום [*ומחרימין] לאחר ס' יום [*רב] הונא בר חיננא אמר ב' וה' וב' פירוש אין מנדין עד דמתרין בו ב' ה' ב' ודוקא לממונא אבל לאפקרותא מנדין לאלתר בלא התראה אמר אמימר הני בי תלתא דמשמתי מייתי תלתא אחריני ושרו ליה ל"ש בממונא ולא שנא באפקרותא וכדמפייס לבעל דיניה [*שרי' ליה] לאלתר ת"ר מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לעירו אינו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אין מנודה לעירו מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא ר"ג אומר אחד מן התלמידים שנדה ומת חלקו אין מופר ואוקימנא לעיל עד דאתו תלתא ושרו ליה אמר רב (א) ת"ח שנדה לכבודו נדויו נדוי מדמנודה לתלמיד אין מנודה לרב משמע הא לכולי עלמא הוי נידוי ולמאי אי למילי דשמיא הא אין חכמה ואין תבונה נגד השם אלא לאו לכבוד עצמו אמר רב טורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה אמתא דבי רבי חזייה לההוא גברא דמחה לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דעבר אולפני עור לא תתן מכשול ולא נהגו חכמים בנדויה קלות ראש ג' שנים: ההוא גברא דאכיל תאנים אתא מריה שקל קלא פתק ביה ולא אשגח ביה אמר ליה בשמתא ליהוי אמר ליה אידך אדרבה אם ממון נתחייבתי לך נדוי מי נתחייבתי לך אתא שאיל בי מדרשא א"ל נדויו נדוי שלך אין נדוי מאי תקנתיה ליזיל גביה דלישרי לך אמר ליה לא ידענא ליה א"ל זיל גבי נשיאה דתניא נדוהו ואין יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויתיר לו. אמר רב יהודה אמר רב נדוי על תנאי ואפילו מעצמו צריך הפרה דכתיב אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואף על פי שקיים התנאי היו עצמותיו מגולגלין בארון ופירשו התוס' פרק מציאת האשה מה שנדוי על תנאי צריך הפרה אע"פ שקיים התנאי היינו בדבר שאין ברור לו בשעת התנאי שיוכל לקיימו כמו ההוא דיהודה כי מה היה יכול לידע שיביאהו אולי יאכלוהו חיות והלכך הוה ליה כאלו נדה בלא תנאי שהתנאי בטל ועין שם בתוס' פ"ק דסנהדרין: נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו שלא בפניו בין בפניו ובין שלא בפניו השומע הזכרת השם מנדהו ואם לאו הוא עצמו בנידוי בכל מקום שמזכירין השם או מיתה או עוני אמר רב גידל אמר רב ת"ח מנדה לעצמו ומפיר לעצמו נדהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו (ב) דתנו הלכתא. ת"ח ששרה אין מנדין אותו בפרהסיא עכ"ל רי"ף פרק ואלו מגלחין לבד מה שהבאתי מתוספות פרק מציאת האשה ובאלפסי האריך יותר ועיין בספרו פרק ואלו מגלחין ופרק הגוזל בתרא במסכת בבא קמא. כתב רבינו משה המיימוני בספרו וז"ל כל המבזה תלמיד חכם אין לו חלק לעוה"ב כו' בספר המדע ושם מפירש היטב תניא בשם רבי נתן כסות שיורד אדם לקבורה בו עתיד לעמוד בתחיית המתים שנאמר תתהפך כחומר חותם עיין בתנחומא: חילוק לענין נדוי ושמתא ובין ת"ח לע"ה עיין פרק מקום שנהגו באלפסי עוד פרק השוכר האומנים בב"מ תשובת מהר"ף על נדוי: שאלו למור"ם על אדם תתקלו אחד שהיה תפוס והתנה לו השר להוציאו אם ישא אותה אשה שרוצה לתת לו ועברו עליו ר"ה ויו"כ וסוכות ממיתת אשתו ושאלו אם השובין כרגלים גם לענין זה כמו גבי אבילות ומותר לישא לאלתר לאחר סוכות ואת"ל שאינן כרגלים מ"מ דלמא שרי ליה שמוטל בכבלי ברזל בשביל הצער כי היכי שהתירו למי שיש לו בנים בשביל צער הבנים והשיב שאין לסמוך על דברי השר אשר פיהם דבר שוא ואפילו אם יתירהו השר אין זה דומה למי שהניחה לו אשתו בנים קטנים דשרי מתוך חיי הבנים ולא חשיבי שלשה רגלים לענין שיהא מותר לישא אשה אלא דוקא כגון פסח ועצרת וסוכות שיש בהם שמחת החג ומתוך כך ישכח אהבת אשתו ראשונה שישמח בחג עם זו אבל אשה בבעל כל דהו ניחא לה לכן איכה (*מתרלה) [*צריכה] להמתין שלשה רגלים דליכא למימר טעמא שלשה רגלים משום אבילות דאם כן אשה נמי ליבעי שלשה רגלים (דאם) [*ואם] כן אין להקל בשני רגלים כדבי יהודה דאין שייך בזה הלכה כדברי המיקל באבל והרב רבי חיים רצה להתיר לרבי אליעזר לישא אשה לאלתר מדפסק פרק הבא כריב"ל דאמר נשא אשה בבחרותו ישא אשה בזקנותו משום פריה ורביה משמע דלא קיימא לן כברייתא דמועד קטן והריב"ס לא הניחו אבל אם אין לו מי שישמשו מותר מיד כדאיתא במסכת שמחות ובירושלמי בפרק אלו מגלחין ובפרק החולץ: עיין פרק קמא דכתובות ובפרק החולץ בתוספות ובמסכת שמחות: מליאה וליתן מלבנות ולנטוע בפ"ק דמגילה מוקי לה בבנין ונטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים ויש מפרשים דמשא ומתן נמי כגון צרכי חופה אסור ואין נראה דלא אסור אלא סעודה גופיה ומיהו צריך למעט יותר מבשאר ימים ובמגלת סתרים מתיר לארס בט"ב עכ"ל התוס' והאריכו הרבה ועיין פרק החולץ ומן הדיבור משמע קצת שאסור לארס בט"ב עוד כתוב בתוס' וז"ל משא ומתן שהוא דבר של פרהסיא אסור בט"ב פן יאמרו אינו מתאבל על ירושלים עד כאן לשונו: בפרק אלו מגלחין גרסי' כשבור שמת לו מת וקרע ואח"כ מת אם תוך כדי דיבור מת אינו קורע עיין פרק מרובה בחיבורי בגמרא הוזמה כת שניה ושם פירש רבינו תם טעם של תוך כדי דיבור בכל מקום ועיין גם פרק בתרא דנדרים ובחיבורי שילהי אלו מציאות גבי ת"ח שבבבל קורעין זה על זה שם פירשתי בחיבורי אם קורעין על אדם שאינו כשר ועל תינוק בן יומו מי שעומד עליו בשעת יציאת נשמה וע"ש. כתב רב אלפס בפרק קמא דכתובות ושמעינן מינה היכא דאפשר וליכא פסידא אינו נוהג ז' ימים ברישא כתב האשר"י דעת אלפס דהיכא דאיכא פסידא נוהג ז' ימי המשתה ברישא והיכא דליכא פסידא נוהג ז' ימי אבילות בתחלה אבל בשניהם בועל בעילת מצוה קודם שיקבר המת (ג): פנים [*סי' תתפו] קטן בן שנה כו' עד והביא ראיה כו' עיין בסנהדרין פ' נגמר הדין שם דחה הראיה. היכא דליכא פסידא קובר מתו ונוהג אבילותו ואחר כך מכניס הכלה לחופה וכן מצאתי בשם ה"ג ובשם הרי"ך גיאת דבשאר קרובין מכניסין המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג ז' ימי אבילות ואח"כ ז' ימי המשתה ולא מסתבר כלל לבזות המת ולמהר והאריך האשר"י מא"ז כתב זה לשונו יראה לי דאבל מותר לישן עם אשתו במטה דאבילות חמירא ליה מנדה והכי מיבעיא לן פ"ק דשבת מהו שתישן בבגדה ונהי דפשטה התם לאיסור דאיתקש נדה לאשת רעהו מ"מ באבילות דחמירא ליה שרי ובקירוב בשר ראוי להרחיק ומאי לאו במטה דקאמר פרק קמא דכתובות לאו דוקא ממש שתישן עמו עד כאן לשונו ועיין פ"ק דכתובות. עמ"פ בתרא דיום טוב שם פירשתי דפליגי גדולים אם מותר לקדש אשה ביום טוב למי שאין לו בנים וע"ם פ"ק במסכת יום טוב: על דבר אשת ראובן תתקלז שהיתה עקרה ונשבעה שבועת התורה בנקיטת חפץ בי' הדברות על דעת המקום וע"ד חכמים באלה ובנידוי בשמתא שלא תנחיל כתובתה ונדונייתה רק לבעלה ואחר כך שכחה ברית אלהיה ועזבה אלוף נעוריה והנחילה בעת מותה את בן אחותה ומתה בנידויה ששאלת אם יש להתאבל עליה תניא פ"ה דמסכת שמחות מנודה שמת טעון סקילה לא שיעמידו עליו גל אבנים אלא שליח בית דין נוטל האבן ונותן על הארון לקיים בו מצות סקילה הנה לך דדין מנודה כדין מחוייבי סקילה ואמרינן פ' שני דשמחות הרוגי ב"ד אין מתעסקין בהם לכל דבר אחיהם וקרוביהם באים ושואלין בשלום העדים והדיינין ותו אמרינן כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו לכל דבר אחיהם וקרוביהם לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלין ושותים ושמחים מפני שאבדו שונאי המקום שנאמר הלא משנאיך ה' אשנא ואומר באבוד רשעים רנה והעובר על שבועה אפילו בלא נידוי נקרא רשע כדאיתא במס' שבועות גבי שבועה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וזאת מתה בנידוי ושמתא ושמתא חמירא מנגידא דאמרי' פרק מקום שנהגו ממנו אנגידא ולא ממנו אשמתא ומלקות תחת מיתה עומד ובירושל' אמרינן הרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתיאשו לקוברו ומסיים ובלבד שלא יהא גנב ולכן אין מתאבלין על גנב וקאמר התם כל הפורש מדרכי צבור אין מתאבלין עליו ופ"ה פ' קמא דראש השנה פורש מדרכי צבור שפירש מדיני ישראל א ובהלכות שמחות של מהר"ם כתב וזה לשונו אמר לי הרב רבי משה ורבי נחמן מפי הרב ר' יונה הא דאמרינן העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הני מילי באדם שאינו רשע אבל אדם רשע וחשוד אין לקרוע אלא יש לשמוח דכתיב באבוד רשעים רנה ונראה להביא ראיה מדאמרינן לעיל לא צריכא דלאו אדם כשר הוא ופריך ואי הוה בשעת יציאת נשמה חובה מיחייב ומדלא משני לא צריכא באדם רשע וליפרך בתר הכי ואי הוי בשעת יציאת נשמה מיחייב שמע מינה דבאדם רשע לא מיחייב דבאבוד רשעים רנה ואין זה דומה לספר תורה שנשרף וכל שכן רשע מומר להכעיס וכל שכן ארורה זו יודעת דת ויודעת שאמרה תורה שהאדם יורש את אשתו וקבלה עליה אלה ושבועה ונדוי ברצון נפשה וגם הודיעוה נדוי חכמי ישראל כגון ה"ר מתתיה וה"ר ברוך עמודי עולם ושישים הנגיד רבי אברהם וה"ר יוסף החסיד דאשכנזי והוסיף מהר"ם ואמר אינו נקרא רשע רק העושה עבירה להכעיס והוא הנקרא פורש מדרכי צבור ולא יקרא פורש כי אם עובד עכו"ם או אוכל נבילות להכעיס דהכי אמר רב שמעיה פ' נגמר הדין יכול פירשו אבותיו מדרכי צבור ת"ל בעמיו משמע דהכי מיירי אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון או לפעמים מניח מצוה בשביל טורח כגון זה חייב לקרוע עליו בשעת יציאת נשמה כיון שאינו עושה להכעיס שכן מלינו שהיה דוד מתאבל על אבשלום שהיה רשע לפי שלא היה מתכוין כי אם למלוך ולא להכעיס ועתה זאת האשה לא לתועלת עשתה כי למות היתה עומדת ומאי נחת רוח מה שנתנה לבן אחותה לא ולמד כמה גרמה חטאת לנפשה שעוברת על דת משה ועל נדוי חכמים ועל נדויה ושבועה ושון עקיבתה יסובבנה ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזאת בישראל ועליה נאמר אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו וכי יש רשע שאין רע אלא רשע רע זהו שרע לשמים ולבריות וזאת עזבה אלוף נעוריה ורעה לבריות היא ואת ברית אלהיה שכחה שפירשה מדרכי גזירות צבור שגזרו ירושת בעל לאשתו. ומה שפירש מהר"ם לפעמים עושה עבירה לתיאבון יפה דקדק שאם היה רגיל לעשות עבירה הרי הוא בכלל פורש מדרכי צבור וראיה דאמרינן פ"ק אבל המלשינים והמסורות והמינין והמומרים והאפיקורסין שכפרו בתורה ובתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור ופרש"י ז"ל ל"ג שפירשו מדרכי צבור דהא כולהו פירשו מדרכי צבור ניניהו מתוך דברי רש"י ז"ל שמע מינה הלכתא גברותא טובא שמע מינה אוכל נבילות לתיאבון או להכעיס הוי בכלל פורש מדרכי צבור דהכי אמרינן פ"ב דהוריות רב אחא ורבינא חד אמר מומר אוכל נבילות לתיאבון מין הוא להכעיס מומר הוא וחד אמר להכעיס נמי מין הוא לעכו"ם מומר הוי ולפי זה הדעת השני פירש רש"י ז"ל פ' נגמר הדין יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי צבור כגון שנעשו מומרים לעכו"ם דהא מייתי ליה רב יוסף סייעתא לר' יוחנן דאמר אכל חלב והפריש קרבן ונעשה מומר וחזר בו הואיל ונדחה ידחה וקס"ד דרב יוסף כיון שמת נתכפר לו והוי כאילו חזר בו ואפ"ה לא יתאבל עליו לפי שלא היה עושה מעשה עמיו. ושמעינן מינה נמי דאפיקורוס קרי ליה רש"י ז"ל פירש מדרכי צבור ואפיקורוס בר נדוי הוא כדאמר פרק ואלו מגלחין והוא המבזה ת"ח אם כן מנודה ומת בנדויו כגון זאת אין להתאבל עליה שוב בדקנו בכל הספרים פ"ק דר"ה וכתוב בהם ושפירשו מדרכי צבור וכן באלפסי וכן בסדר עולם וכ"כ פ"ב דסנהדרין ודוחק למחוק כל הספרים ונראה הפי' כמו שפירשתי מדרכי צבור שפירשו מדיני ישראל וזה הפי' נכון וכן מצאתי במס' שמחות הפורש מדרכי גזירות הצבור ובר מן דין אפילו לא נדרה ולא נשבעה אחרי שחכמים עשו חיזוק לירושת בעל יש לעשות גדר במה שנוכל ונוסרו כל הנשים ומי יתן ויהיה מניעת האבילות ממנה כפרה דקיימא לן המת מתוך רשעו אין לו כפרה ואם נמנעו * מלכפרה אמרינן פ' נגמר הדין סימן יפה לאיש שנפרעין הימנו לאחר מותו ושמא דוקא בעבירות שבינו לבין המקום [*יוה"כ מכפר] אבל שבינו לבין חבירו אין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו וזאת היא מעוות לא יוכל לתקון ועל כיוצא בזה המעשה יש לעשות סייג לתורה ואל ישמחו לי אויבי שקר עושה גדולות עד אין חקר יעיר לי אוזן בבקר בבקר נאום אליעזר המחוקק: לא יקבר בכן עולמית כו' עיין במרובה בדיבור משום יישוב א"י לא גזרו בסופו בקצר: תתקלח מעשה בא לידי אחר אשר שלחו המת לבית הקברות וטרם שהגיע לבית הקברות נתפס המת לשליט נראה שינהגו ז' ימי אבילות ולא דמי להוראת ר"י בענין שתפסו המושל דהתם מיירי שתפסו המושל מיד שמת ולא חל עליו אבילות כלל אבל הכא שכבר חל עליו אבילות כדאמרי' מאימתי חל עליו אבילות משילא מפתח ביתו או כדאמרי' בירושלמי משנמסר לרבים או לכתפים אוכל בשר ושותה יין והואיל וחל עליו אבילות יגמור ז' ימי אבלותו ואפי' יגמרו ז' ימי אבלותו קודם שילא מן התפיסה א"ל לחזור ולמנות ז' ימי אבילות מידי דהוה כשמוליכין המת בדרך רחוקה ושהה ימים רבים קודם שיקבר דלעולם מונה משילא מפתח ביתו כנ"ל: גר שאל אם יתאבל על אמו הגיורת והשיב דא"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ושוב חזר בו ולוה להתאבל כדאמרי' פ' ד' אחין גר אסור באחות אם משום דלמא אתי לאחלופי בישראל הכא נמי דלמא אתי לאחלופי אבל באחות אב מותר דרחמנא אפקריה לזרע דאב עכ"ל הרב מלוניל: מסקינן בנזיר אפילו אינו מת אלא גוסס צריך כהן לפרוש ממנו כדתניא בנזיר פ' ג' מינין להחלו עד שעת מיתה ר' אומר במותם עד שימות ואר"ל גוסס איכא בינייהו למ"ד להחלו אפי' גוסס וקי"ל כרבנן ואע"ג דא"ר יוחנן משמעות דורשין איכא בינייהו יש לומר שאינו חולק על ר"ל דקא אסרי רבנן בגוסס והנוהג היתר בגוסס לא הפסיד וראיתי בה"ג דרב יהודאי התיר בגוסס וראייתו מדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו ואפי' מגוייד ואפי' גלוב והוי מחלוקת בברייתא וסתם במתני' והלכה כסתם משנה וכן הלכה ותמיה אני היאך מביא מדתנן דהא בנזיר דחי' לה בהדיא ה"מ לענין טומאת אהל אבל לענין איתחילו הא איתחל לכן נ"ל איסור בגוסס כדפי' ועוד דבה"ג גרים אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו ורבא אמר גוסס איכא בינייהו והלכה כרבא בר מיע"ל קג"ס כל זה מה"ג ואח"כ פסק כדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו כו': סליק פירקא וסליקו ההגהות למס' מועד קטן

הגהות מ"י (א) נ"ל תלמיד: (ב) נ"ב והוא: (ג) נ"ב דאם לא כן הל"ל היכא דליכא כו' כנ"ל ומתיבת פנים כו' עד תיבת היכא היכא כ"ז הג"ה ושייך קודם כתב רב אלפס:

חדושי אנשי שם מהר"ם א ורבינו נסים לאלפס פירש אלו שאין נושאין בעול עם הצבור במסים וארנוניות ואינם מצטערים בצער של צבור:

לוח הדינים אשר במרדכי ממסכת מועד קטן

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

משקין

(א) את אל המלות תשמור למד על חול המועד שאסור במלאכה :

(ב) ר"ת אמר דכל הני קראי דאסרי במלאכה בחול המועד אינם אלא אסמכתא בעלמא דאי מדאורייתא לא היו חכמים מחלקין בין דבר האבד לדבר שאינו אבד :

(ג) ועושין כל צרכי רבים :

(ד) הורה ר"י שמותר לרחוץ בחול המועד כי דרך לרחוץ בכל יום ואינו דומה לתקן לפרנים שאסור לתקנם במועד :

(ה) עוד השיב שראוי לומר צדוק הדין על המת בבית הקברות אפי' כשקוברין אותו ביו"ט כי למה לא יצדיק דין שמיא ביו"ט כמו בחול כי צדוק הדין אין בו משום הספד ורש"י אמרו בחול המועד :

(ו) מותר לחוף ולסרוק ראשו בחול המועד ואין לאוסרו משום תלישת שער :

(ז) אומר ר"י דה"ה אבל לאחר ז' שמותר בכל אלו אע"פ שנעשו לתענוג :

(ח) כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונהו :

(ט) נראה לר"י דמותר אף לסתום ולבנות כותל חצר אם הוא רעוע וגוהה וכותל גינה מותר לבנותו שלא כדרכו ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד :

(י) לא יעורר על מתו ולא יספדנו קודם לרגל ג' יום היינו אבל בחדש מותר :

(יא) אין מערבין שמחה בשמחה ומשום הכי נהגו הראשונים שלא לעשות נשואי שני בנות או שני אחים או אח ואחות ביחד ואפילו הראשונים היו נזהרים בנכרית :

(יב) אין מקלסין שתי כלות בבת אחת משום איבה :

(יג) רשב"ם התיר לאשה הטובלת בחול המועד לטול צפרניה ובס"ה אסר בגנוסטרי והוא הדין בסכין :

(יד) וכולהו מילי דשרי למיעבד בחול המועד ע"י שנוי דוקא לצורך המועד :

(טו) יש ליזהר שלא לצוות לנכרי אומן לתקן מלבושיו או מנעליו במועד אף כי יש לו פתחון פה שאם לא יתקנם ויתקרעו ויתקלקלו וה"ל דבר האבד ורמב"ן ורבינו יואל וראבי"ה בנו פסקו להיתר היכא דנתקרעו במועד :

(טז) ריב"א וראבי"ה. דה"ה להטיל ברזלי' הסוס. וקירוד וקרצוף היינו אישטריגלא ודאי אסור משום השרת נימין :

(יז) נראה שאסור לנשים לקמט בגדיהם בחול המועד אף כי צריכות במועד ואסור נמי לקמט בית יד של חלוקיהם :

(יח) פרקמטיא כדבר האבד היינו במקום שנפחת מן הקרן :

(יט) להלוות ברבית שרי בחוה"מ וטוב הדבר שיקח מיד הנכרי הרבית של אותו שבוע ויוציא אותו הרבית לשמחת יו"ט :

(כ) שרי לתקן ציר וצנור ומנעול ומפתח והקורות והדלת שנשברה אם נשברו קודם המועד והוא שלא יכוין מלאכתו במועד להמתין עד הרגל שיהא פנוי והוא דהוי דבר האבד שירא שיאבד כלים דרך המפתח :

(כא) אם יש לאדם סופרים או מלמדים או פועלים לא יעשו מלאכה בביתו אבל בבית אחר יעשו אבל בימי אבלו לא ישכיר אלא לדבר האבד ואם אין שם אומן אלא הוא יעשה בצנעא :

פרק מי שהפך

(כב) הני שעושין מלאכה המותרת עושין כגון תקון ספסלים ואיצטבלאות ואסור לאדם להשכיר את עצמו אף למלאכה מותרת :

(כג) כל שאין עושה אין אומר לנכרי ועושה פר"ת ה"ה באבל :

(כד) מקבלין קבולת במועד לעשות אחר המועד ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה :

(כה) פסק ריב"א דלא בעי שנוי בדבר האבד :

(כו) נראה דהשתא מותר לתקן חביות בגלגלים שלהם וכן צרכי תיקון שאי אפשר לתת יין בלא תיקון ודאי דבר האבד הוא ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד :

(כז) ואין זה כוון מלאכה במועד אם היה בדעתו לעשות לפני המועד ואירעו אונס או שכר פועלים לפני המועד ולא רצו לעשות והטעוהו או מה שהמתין עד המועד זהו לפי שהיה בדעתו שהיה יכול לסבול עד לאחר המועד ועתה במועד הוא רואה שדבר האבוד ואין בידו להמתין עד לאחר המועד :

(כח) ועל בצירת היין במועד וסחיטתו אם הוא צריך לשתות במועד מותר ושלא לצורך המועד אסור :

(כט) המנהג אם לקחו מן הנכרי לפני המועד ואם לא יקבלנו עכשיו יפסיד או שהיה הנכרי חייב לו ואם לא יפרע ממנו יפסיד כדבר האבד דמי ושרי אף שלא לצורך המועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד :

(ל) ואם הזמינו הנכרי לפני המועד ליקח היין והמתין לפי שהיה סבר שיוכל להמתין עד לאחר המועד ועתה נמצא שהענבים מתקלקלים בגפן או שהשכנים בוצרים גפנים שלהם וכשבוצרין מעבירין השומרים ואם לא יבצור יפסיד ואם יבצור ולא ידרוך יתקלקלו הענבים ואם ידרוך ולא יוציא היין יתקלקל היין יש לנו להתיר כי לא איקרי מכוין מלאכתו במועד :

(לא) אבל לקנות היין במועד שלא לצורך המועד מנין להתיר ואי משום שיתייקר אחר המועד ועכשיו יקנה בזול אין זה דבר האבד אבל דבר שלא בא לידו ע"כ אין ביד ר"ת להתיר ורשב"ם היה שותק מלומר לא איסור ולא היתר משום מוטב יהיו שוגגים כו' אך המשכיל יזהר :

(לב) טוחנין קמח במועד לצורך המועד בלא שנוי ואפילו כוון והמתין דהוי צורך אוכל נפש לא בעי שנוי ואין צריך לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צורך אכילה אלא יטחון בהרוחה ואם יותיר יותיר וכן מותר לקוץ עצים לצורך המועד ואסור לעברים שלא יטחון יותר בכונה או שיש לו קמח ייניים ויאמר מזה אני רוצה :

(לג) ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד ואולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע וניכר שלצורך המועד :

(לד) מעשה בא לפני ר"י בשעורים של ישראל שהיו בבית נכרי והיה ירא שאם לא יוליכם בביתו יאכלום והתיר להביאם בעגלות בחול המועד משום דבר האבד :

(לה) מוכרין פירות וכלים בצנעא לצורך המועד שאינו ניכר כ"כ שהוא לצורך המועד אבל דבר שדרכו ליקח לצורך המועד שרי :

(לו) ציידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא :

(לז) קובלים לרשות שהוא שליט על בולין ויכול לקבול במועד ולדון לפניו ולהסתלק אבולי ראבי"ה התיר לאדם לקבול בשביל חובותיו במועד :

פרק ואלו מגלחין

(לח) אף מבית האסורים של ישראל שהיה לו רשות בשוב לגלח משום שאין טוב לאדם לגלח בבית האסורים :

(לט) הני מטפחות ספרים אין מכבסין במי רגלים ולא במי המשרה אלא בנתר ובורית מפני הכבוד :

(מ) משמע דאסור לכתוב אלא הני דברים דחשיב במתניתין דמותר ומה שנוהגין לכתוב האגרות בעיגול איסור גמור הוא דלכל הפחות יש בה אות אחת כתובה כהוגן אבל נהגו לכתוב אותיות חתוכות פסוקות וקטועות ואף כי לא מצינו שהתיר התלמוד על ידי שנוי ואולי אין זה כתיבה ואין כח לאסור :

(מא) פסק האלפס שטרי הדיוטות מותרים לכתוב כדרכן במועד ואין חושש כגון המלוה לנכרים וכותבין כתבים בחוה"מ בשביל שהוא דבר האבד ומותר לכותבן בחול המועד ואפילו בלא שנוי :

(מב) מסקינן דודאי מותר לתקן קבר לקוברו בו עולמית ואין אסור אלא לתקן כוכין או קבר בנין שראוי לעמוד (בו) [כן] ימים רבים אבל קבר כעין שלנו חפירה בעלמא למלאותו עפר לאלתר[מותר]:

(מג) השתא בזה"ז שאין עם רב מישראל במקום אחד וכשים מת בעיר כולם יודעין כל המתים חשובים מת מפורסם וליכא חשדא :

(מד) מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין כמה פירושים בארוכות :

(מה) היכא דשכיב שיכבא ביום טוב ראשון או ביו"ט שני או בחול המועד או ביום ראשון של ימים אחרונים לא נהיג אבילות עד דנפיק כולהו יומי טבי אבל יומא בתרא שהוא מדרבנן מסלק סליק למנין ז' אבל אבילות לא נהוג אבל אי שכיב ליה שיכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון נהיג אבילות וסליק למנין ז' :

(מו) ר"ת כתב על דברי ה"ג דלא סמכינן אהאי מילתא דרב יהודה גאון מאור עינים הוה ופעמים שהיו תלמידיו כותבין לפניו משמו אשר לא יצא מפיו ולא עלה על לבו ומביא ראיה שם כו' :

(מז) כלי קופסא חייבין בציצית :

(מח) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר :

(מט) נשאל לר"מ על מת שהיה בספינה אם כהן יכול לכנס בה והשיב אם הספינה היא קטנה שהיא מתנדנדת כשדורסין בה אסור ליכנס בה :

(נ) מסקינן דאפילו אין מת אלא גוסס צריך כהן לפרש :

(נא) כללו של דבר דבר האבד מותר לאבל בימי אבלו לעשות ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא אפילו בצנעא אפילו אין שם אומן אלא הוא ודוקא בשלשה ימים הראשונים אבל משם ואילך מותר לעשות בצנעא בתוך ביתו לצורך פרנסתו אם אין לו מה יאכל :

(נב) אע"ג דלדברי תורה התירו לדרוש ברבים תלמוד תורה שאני :

(נג) השוכר גמל או חמור או ספינה ואירעו אבל או שכר הוא חמור או גמל או ספינה מאדם אחד שהוא אבל הרי אלו לא יעשו בהן מלאכה ולא ישכירום לאחרים ואם היו מושכרין או מוחכרין אצל אחרים הן או בהמתן הדש או חדשים הרי אלו יעשו הן עצמן שאם לא יפסידו אף השכר דלעתיד :

(נד) שני אחין או שני שותפין שאירע דבר לאחד מהן אין שותפו עושה אלא בצנעא בדבר של שותפות:

(נה) ואלו מגלחין במועד כו' :

(נו) תניא כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו קטן הנולד במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורים גדול מזה :

(נז) מקרעין לקטן מפני עגמת נפש מכאן יש להוכיח שאין אבילות בקטן ואם ראובן אבל ויש לו בנים קטנים לא יבטלו מלימודן :

(נח) ואלו מכבסין במועד כו' :

(נט) אבל אסור בתלמוד תורה ובשאלת שלום :

(ס) אבל אם נעשה בעל ברית מותר ואסור ליכנס לסעודה :

(סא) ואם רבים צריכים לו מותר. פ"מ כהן אבל ואין כהן אחר שם אלא הוא אעפ"כ אסור לקרות בתורה כיון דלאו מצוה קעביד :

(סב) האבל והכהן מותרים בגלות :

(סג) מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו בחוה"מ :

(סד) בגדי קטנים כמי שאין לו [אלא] חלוק אחד דמי מיהו לא יכבס אלא אחד :

(סה) כלי פשתן מותר לכבס במועד וראבי"ה פסק כל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן אפילו בנתר ואבל ולמועד לא בעי צנעא מפני כבוד המועד שאין כלים מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר :

(סו) כשם שאסרו לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד ורבי אברהם מתיר :

(סז) מותר ליטול צפרניו אפי' תוך ז' ודוקא בשינים אבל בגנוסטרי (ושיניים) [וסכין] אסור מפני שהוא דרך קשוט :

(סח) ובשפה כל שהיא מעכבת כמה פירושים :

(סט) אסורים הגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה. גבי אבילות מותר לגדולים לספר לקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם :

(ע) הקובר מתו אפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה :

(עא) אם קברוהו ז' ימים קודם כניסת הרגל בטלה הימנו גזירת שלשים ומותר לספר יום שביעי וכן המשפט בעשרה ימים או יותר :

(עב) אם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל מגלח בערב שבת :

(עג) מצאתי דאבל יכול לרחוץ במים חמין ולחוף ראשו לאחר ז' ובפדעייל יום הז' כל דהו מותר בכל מילי דמקצת היום ככולו :

(עד) ראבי"ה. כשחל הרגל תוך ז' לאחר שלשה לא מחמירין כולי האי ושרי לרחוץ סמוך לערב רק שלא יגלח. רש"י ריב"א ורשב"ם אוסרים והעולם נהגו להתיר :

(עה) ומסקינן דרגל עולה לו למנין ל' :

(עו) יש חולקים ואומרים אם שמע שמועה בשבת כיון דנדחה עד יום א' אין מברין :

(עז) משם ר"ת שאם אחרו לאבל יום ראשון עד הלילה שאין מברין בלילה והביא ראיה מדכתיב ויבא העם להברות את דוד בעוד היום :

(עח) מנהגו של ריב"א שהיה גם כל היום הא' עד הלילה יען שלא רצה ליהנות משל אחרים :

(עט) דקדק ר"א מדקתני קיים כו' אלמא דבעינן קיום אבילות קודם לרגל אבל אם עבר ולא קיים או שוגג או (רגל) [מזיד] אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר :

(פ) כל אבל שלא נהג אבילות בתוך ז' משלים אותו כל שלשים חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע בשעתו שאינו קורע לאחר ז' :

(פא) שמועה קרובה נוהגת ז' ול' :

(פב) נראה לר"מ דאם שמע שמועה רחוקה בלילה דמקצת הלילה ככולו :

(פג) אין לקרוע על שמועה רחוקה חוץ מעל אביו ואמו :

(פד) שמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה וכן שמע שמועה קרובה בשבת ובמוצאי שבת נעשה רחוקה עולה לו ואינה נוהגת אלא יום אחד :

(פה) בהלכות קריעה בחוה"מ יש ג' חלוקות בדבר :

(פו) יש ללמוד מדברי ר"ת שעושין הבראה בחוה"מ :

(פז) הא דאמרת העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כתב ה"ר יונה היינו באדם שאינו רשע אבל באדם חשוד לרשע לא ונ"ל לר"מ אלא על הכל יש לקרוע לבר ממומר :

(פח) כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין בו בכל דבר וקרוביהם לובשים לבנים אבל אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח מצוה בשביל טורח קורעים עליו :

(פט) רבינו גרשם נתאבל על בנו שהמיר דתו אמנם י"ל שאין ללמוד ממנו דלאפוקי נערה הוא דעבד שלא זכה לשוב בתשובה :

(צ) קטן בן שנה או שנתים שהמיר דתו עם אמו ומת אומר ר"י שהיה נראה שמתאבלים ור"ת אומר שאין מתאבלין עליו :

(צא) כל האמור בפרשת כהנים שמטמא להם אבל מתאבל עליהם :

(צב) ר' יואל כשנפטרה אחותו נשואה מאמו הלך בו ביום לרחוץ להראות הלכה :

(צג) אלו דברים שאבל אסור בהם :

(צד) אבי"ה כתב שמנהג הוא שעוסק בהלכות אבל ובדברים הנוהגים בט' באב ובמסכת שמחות :

(צה) מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת :

(צו) ודוקא בשעת הוצאה הוא דמבטלין אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין מבטלין ת"ת כלל לא גדולים ולא קטנים :

(צז) תינוקות של בית רבן אפי' בשעת הוצאת המת אין מבטלין :

(צח) מי שהיה עושה מזוג כו' דוקא אביו של חתן או אמה של כלה אבל איפכא לא :

(צט) ר"ת מי שאין לו בנים מותר לישא אשה ולבעול תוך שלשים :

(ק) התיר ר"ת בנערה אחת שהיתה משודכת ומת אחיה לאחר הזמנת הקרואין סמוך לחופתה לכונסה תוך ל' :

(קא) יש אוסרין לישא למי שמתאבל על אביו ועל אמו [עד] לאחר י"ב חדש ולא נראה :

(קב) על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שישלימו שלשים יום על אביו ועל אמו עד י"ב חדש אא"כ היתה סעודה של מצוה :

(קג) אבי"ה היה מחמיר על האבל שלא לאכול בחופה תוך ל' כ"א עם המשמשים וכן נמי בסעודת מילה :

(קד) ראבי"ה. אע"פ שעל אביו אינו נכנס עד אחר י"ב חדשים אם היתה השנה מעוברת די לנו בי"ב חדש ודוקא לסעודת חופה אבל לילך לבית האירוסין לברכת נשואין מותר מיד אחר ז' :

(קה) על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום על אב ואם עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו ודוקא לילך לארץ מרחקים בשיירא דאיכא פרסום אבל כל שאר משא ומתן שרי לאחר ז' :

(קו) מי שמת לו אביו ואמו ולא נודע לו עד חצי שנה אינו מונה אלא מיום הקבורה ואם שמע לאחר י"ב חדש בטלה הימנו גזירת י"ב לגמרי וגזירת י"ב הוי משום דאמרינן משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש ולהכי כל י"ב חדש כשבנו מזכירו יאמר הריני כפרת משכבו :

(קז) מסקינן דאבל אין אסור בתפילין אלא יום ראשון:

(קח) ט' באב נמי אין להניח תפילין כמו ביום ראשון דאבל אבל ציצית נהגו שלא להתעטף :

(קט) יש שאינם רוצים לשנות המנהג גם אינם רוצים להיות בלא ציצית ורגילים להתעטף בטלית קטן תחת בגדיהם :

(קי) גם נהגו שלא להדליק נרות בבית הכנסת בט"ב כ"א נר אחד לחזן גם נהגו לאחר שקראו קינות יושבין על הספסלין וקורין איוב וירמיה אבל בצרפת אינם נוהגים עד תפלת המנחה :

(קיא) אבל אין לו לישן כל ז' אלא על גבי קרקע וגם המנחמים אינם רשאין לישב אלא על גבי קרקע:

(קיב) נהגו העולם שלא לשתות ולהכין סעודה מוצאי ט"ב עד לאחר חצות :

(קיג) כשהולך האבל עם שאר אבלי מתים לביה"ק יש לו לעמוד אצל האבלים בשעת צדוק הדין :

(קיד) י"א ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית הקברות ללוות המת :

(קטו) נהגו נמי שבליל ט"ב הולך האבל לבית הכנסת וגם למחר עד גמר קינות ושוב הולך לביתו :

(קטז) מה שנהגו לישב עם האבל לפני בית הכנסת ומלוין אותו לביתו אמר ראבי"ה שיש סמך ממסכת מדות כו' :

(קיז) מעשה היה באבל ששלח אחריו שר שלו לדבר עמו ושאלו הדבר לרבינו שמחה והשיב אע"ג דתניא שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו פירוש כשיוצא כדרך בני אדם למלאכה או למשא ומתן ולטייל אבל כה"ג מותר לצאת :

(קיח) מסקנא דמילתא אבל אסור בשאלת שלום ג' ימים הראשונים והני מילי לשאול בשלום יחיד אבל לרבים כשבאים להספיד או לנחמו אומר להם משום כבוד לכו לבתיכם מג' ועד שבעה משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב ואחר ז' שואלים בשלומו עד חדש :

(קיט) מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית חבירו ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ופטור מכל המצות האמורות בתורה :

(קכ) תני התם אם רוצה להחמיר עליו אין שומעין לו מפני כבודו של מת :

(קכא) הורה ר"י על אחד שמת ותפסו המושל ולא הניחו לקוברו כמה חדשים שאין אנינות חלה על הקרובים :

(קכב) מעשה אירע שנפטרה אחות ר"ת והודיעו אותו בעיר אחרת שהיה שם ואכל בשר ושתה יין כי אמר מאחר שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסור בבשר וביין ואפשר גם אם היה בעיר הי' מיקל:

(קכג) כתב אבי"ה שאירע במגנצ"א שיהודי הלך משם בעגלה ויהי בהיותם בדרך ויקם עליו הקרוני ויהרגהו וזה היה בר"ח טבת וכשנודע הדבר לבנו חפש אותו בכל הדרכים ימים רבים ובר"ח אדר בא לפני ר' אליקים ושאלו כדת מה לעשות ואמר לו לישב ז' ול' מר"ח ואילך :

(קכד) מעשה אירע בשפיר"א כשנפטר ר' קלונימוס והיה העיר במצור ושמו אותו בארון אחד ומתו לו מיד ז' ושלשים אע"ג שהיה דעתם לפנותו לאחר המצור :

(קכה) כללו של דבר אם נשאר גדול הבית בבית ולא ליוה המת לבית הקברות ובא אחד ממקום קרוב אפי' ביום ז' עד שלא נדו המנחמים מאצלו מונה עמו ואותם שהלכו עם המת לבית הקברות לראבי"ה מונים מקבורה ולר' אברהם מונה משילא מפתח ביתו :

(קכו) על כל המתים המדחה מטתו הרי זה משובח על אביו ואמו הרי זה מגונה ואם היה עיו"ט או ע"ש או שהיו גשמים מזלפים הרי זה משובח :

(קכז) מיהו סימן טוב לאדם כשהגשמים מזלפים עליו שהוא מתכפר :

(קכח) כשנפטרה אשתו של ר"י צוה לבנו לילך יחף לבית הקברות :

(קכט) על כל המתים מספר לאחר ל' יום על אביו ואמו מגדל פרע :

(קל) מצאתי אבל מותר לגלח ביום שלשים :

(קלא) על כל המתים קורע טפח על אביו ואמו עד שיגלה לבו על כל המתים קורע מבפנים פי' בחדר על אביו ואמו מבחוץ כנגד העם על כל המתים אין קורעין אלא העליון על אביו ואמו קורע אפי' הן י' :

(קלב) צריך לקרוע בחוץ כנגד העם אחד האיש ואחד האשה ואין לחוש להרהור דאין יצר הרע מגרה בשעת צרה :

(קלג) ת"ח שבבבל עומדים זה בפני זה וקורעים זה על זה :

(קלד) מסקינן דאבל מותר לכבס בתוך שלשים יום ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש :

(קלה) נהגו העם להלביש כלים לבנים לאדם אחר ערם ילבשם האבל :

(קלו) כתב ר"א דכמו שאסור ללובשו כך אסור להציע תחתיו בלילה שלא אסרום מפני הנאת לבישה לחודה אלא משום הנאת הגוף :

(קלז) פסק אבי"ה דקיימא לן כרב דאמר חזרת קרע לאחוריו וזקיפת המטה חובה בשבת פריעת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין רשות :

(קלח) ר"י היה מתיר תלמוד תורה בשבת שהיא משמחת הלב והוא צריך לשמח עצמו בשבת :

(קלט) אומר ה"ר ידידיה בשם הר' יחיאל מפרי"ש שמי שמת לו מת ברגל כיון דדברים של צנעא נוהג ואסור בתשמיש כל ימי הרגל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים :

(קמ) המסקנא כך הוא דרגל עולה למנין שלשים אע"פ שאין עולה למנין ז' וצריך לנהוג מנהג ז' לאחר הרגל :

(קמא) מסקינן דיום אחד לפני הרגל קבר מתו בין אותו רגל יום אחד כגון עצרת ור"ה ויו"כ בין ישנו הרבה ימים עולה לו למנין שלשים ואם קברו לפני סוכות עולה לו לעשרים ואחד יום רק לשומע שמועה בר"ה או בעצרת או ביו"כ נחלקו בו שני גדולי הדור אם עולה למנין שלשים וז' :

(קמב) מעשה בא לפני ר"י על גר שנתגייר הוא ואמו ומתה אמו והורה להתאבל עליה :

(קמג) לענין ירושה אינו יורש אמו דקטן שנולד דמי :

(קמד) גרסי' אין מועד בפני ת"ת וכ"ש חנוכה ופורים והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא ויום השמועה כלפניו דמי :

(קמה) נשאל לרבינו גרשום מי שאירע לו אבל בפורים אם נוהג אבילות אם לא והשיב שנוהג אבילות בפורים :

(קמו) אשתו ארוסה לא מתאבל לה ולא מטמא לה וגרושה אע"פ שיש לו בנים ממנה לא יתאבל עליה לא אונן ולא מטמא לה אלמנה נכ"ג

מגרושה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת מועד קטן

גרושה וחלוצה לכהן הדיוט מתאבל ולא מטמא לה :
(קמז) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וזוקק ליבום ופוטר מן היבום כו' :
(קמח) המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר:
(קמט) מעשה בבנו של אדם בלוד שברח מן הספר והראה לו אביו באזנו ונתיירא מאביו והלך ואיבד עצמו בבור ושאלו לרבינו טרפון ואמר אין מונעין כל דבר :
(קנ) מכאן אמרו חכמים אל יראה אדם באזנו אלא מלקהו מיד או ישתק ולא יאמר לו כלום :
(קנא) הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר הרוגי מלכות אין מונעים מהם כל דבר ומתחילין למנות להם משעה שנתייאשו לשאול :
(קנב) כל הגונב כאילו שופך דמים ולא כשופך דמים בלבד אלא כעובד ע"ז ומגלה עריות ושופך דמים:
(קנג) מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר אשתו צלובה עמו בעיר אביו ואמו צלובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אא"כ גדולה כאנטוכיא ולא ישרה בצד זה אלא בצד אחר ואסור עד שיכלה הבשר כולה [דאז] אין הצורה ניכרת בעצמות .
(קנד) כל שלשים יום תינוק יוצא בחיק בן י"ב חדש יוצא במטה :
(קנה) אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכיון שהגיעו לעיר יחלצו וכן ט"ב וכן בתענית צבור :
(קנו) כתב ר"מ דוקא בעיר שרובה ישראל אבל בעיר שרובה עכו"ם אין חולצין עד שיכנס לרחוב של יהודים :
(קנז) הספקות מתאבלין עליהן :
(קנח) יש ליזהר בכהן הקובר מתו שלא יוליך מתו לקוברו בבית הקברות דנהי דבהליכה מותר בחזרה כיצד יעשה :
(קנט) מת המוטל בחמה הופכו ממטה למטה ורב אמר מניח עליו ככר או תינוק :
(קס) מחשבין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין :
(קסא) ה"ה לכל צרכי מת כגון אם הביא בגד בשבת . שעושין כל צרכי המת :
(קסב) שימטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שיצטנן במה יסרית :
(קסג) אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל :
(קסד) רשב"ג רחץ לילה ראשונה שמתה אשתו מפני שאסטניס היה :
(קסה) מותר האבל לרחוץ בחמין תוך שבעה היכא דאינו עושה לתענוג אלא לרפואה :
(קסו) יולדת מותר לרחוץ בימי אבלה דלא גרע מאסטנים :
(קסז) רבינו שמשון התיר ליולדת שמת לה מת ביום א' ללידתה לרחוץ מיום א' ואילך ולסרוק ראשו בימי אבלו יש מתירין ויש רוצים לאסור כל ל' יום:
(קסח) אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת :
(קסט) לא ילך אדם בבית הקברות ויקרא ויתפלל ותפילין בראשו משום לועג לרש :
(קע) מת תופס ד' אמות לק"ש אבל חוץ לד' אמות מותר ומילי דעלמא אפילו בתוך ד' :
(קעא) המוליך עצמות ממקום למקום לא יתנם בדסקיא כו' וכן בס"ת :
(קעב) כל הרואה את המת ואינו מלוה עובר משום לועג לרש ואם ליוהו עליו נאמר מלוה ה' חונן דל :
(קעג) ההורג בגד למת אביי אמר אסור בהנאה רבא אמר מותר :
(קעד) קבר שפינהו מותר בהנאה ולא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות :
(קעה) מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו :
(קעו) כתוב בהלכות אבלות שכתב הרב ר"מ מאינגליטיר"א וז"ל הנני מסופק אם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל אם עולה אותו שבת למנין ז' :
(קעז) ב' עדים אומרים מת וב' אומרים לא מת מספיקא אינו מתאבל :
(קעח) כהן מטמא לרבו ולכבוד נשיא :
(קעט) מעשה בהרב ר"ש מטור"ש שהיה אבל ובתוך ג' ימים מת לו מת הלך וליוהו יחף לבית הקברות וחזר והשלים ז' ימים למת ראשון וחזר ומנה ז' ימים אחרים והשלים האחרון מאותו יום שהשלים הראשון :
(קפ) המרדכי חולק עליו מכמה טעמים :
(קפא) בה"ג. מי שבאה לו שמועה קרובה בשבת עולה לו שבת מן המנין וקורע ביום א' :
(קפב) מי שהתפלל ערבית ועדיין יום הוא קודם צאת הכוכבים ושמע שמועה על מת נראה להר"ם מונה מיום של מחרת ואותו יום אינו עולה לו אע"פ שעדיין יום הוא :
(קפג) אם התפלל במוצ"ש ערבית מבעוד יום אסור בעשיית מלאכה :
(קפד) מי שהיה טבחו טבות ויינו מזוג כו' :
(קפה) נהגו העם לסמוך ע"פ עד אחד אפי' להחמיר גבי אבילות :
(קפו) נכרי מסיח לפי תומו נמי נאמן ומתאבלין על פיו :
(קפז) מי שמת לו מת אחד וצריך להוסיף על הראשון קרע שני (בכ') [בג'] אצבעות ר' יהודה אומר תוספת כל שהוא :
(קפח) עד היכן קורע עד טבורו וי"א עד לבו על כהוספה קאי :
(קפט) כל ז' קורע לאחר ז' מוסיף :
(קצ) הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע ב' קריעות א' על הגויל ואחת על הכתב נראה לאו דוקא ס"ת אלא אפי' שאר ספרים :
(קצא) הרואה ערי יהודה בחרבנו אומר ערי קדשך כו' :
(קצב) ת"ר וכולן רשאים לשוללן ולמוללן וללוקטן כמין סולמות אבל לא לאחותן :
(קצג) הקורע על מתו ותזרה בו נשמה וחזר ומת אם לאלתר יצא ואם לאחר זמן לא יצא :
(קצד) רשב"ג אומר האומר לחבירו השאלני חלוקך ואבקר אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו כשבא לביתו ומחזיר לו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו לא יגע בו :
(קצה) חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו ואין מקרעין אותו ומשתקין הנשים מפניו וקורעין לקטן מפני עגמת נפש :
(קצו) קורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו :
(קצז) אבל לא יניח תינוק בחיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על חבירו :
(קצח) אנו סומכין שאין נוהגין לכפות המטות לפי שאנו דרים בין הנכרים שמא יחשדונו בכשפים :
(קצט) מברכין בברכת האבל הטוב והמטיב ואבל מצטרף לתפלה ולזמון ולעשרה :
(ר) על אביו ואמו אם לבש בגדים שאינם קרועים תוך ז' צריך לקרוע אותם אבל שאר מתים כיון שקרע פעם אחת שוב אינו קורע :
(רא) כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת לקוט עצמות :
(רב) דבר פשוט שהאבל מותר לאפות אפי' תנור מלא פת אבל לטחון נראה דאסור :
(רג) מי שמת לו מת בשבת ולא נקבר עד מוצ"ש [ ] יבדיל במוצאי שבת ונראה להר"ם שמותר לאכול בלא הבדלה :
(רד) בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש אין מרעין בו בהמות כו' :
(רה) אלו דברים שבין אשה לאיש מברין את האיש ולא האשה כו' :
(רו) מספקא לי אם אשה נשואה חייבת בהבראה לאכול משל אחרים מי אמרינן כיון דהכלה משל בעלה הייינו משל אחרים או דילמא כיון שהוא חייב במזונותיה כמאן דאכלה משל עצמה :
(רז) שכיר או מלמד שאוכל עם בעה"ב בשכר ואירעו אבל אינו אוכל משל בעה"ב בסעודה ראשונה אמנם נ"ל מי שנותן הוצאה לעני או ליתום אחד או לאחד מבניו ובנותיו הגדולים בלא תנאי אלא מעצמו ואירעו אבל אינם צריכים לאכול משל אחרים אלא אוכל משל בעל הבית :
(רח) אין מניחין את המטה ברחוב העיר במועד שלא להרגיל בהספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד :
(רט) מי שמת לו אביו ואמו והיה קטן באותה שעה וקודם שעברו ל' הגדיל ונעשה בן י"ג שנה ויום אחד נראה להר"ם דחייב להתאבל ז' והיינו מונה מיום קבורה אלא מיום שנעשה גדול :
(רי) מי שנקבר בע"ש סמוך לחשיכה קודם בית הכנסת חייב בהבראה :
(ריא) מי שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו :

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת מועד קטן

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א השקאה דצריכה תדיר לא מקרי עבודה חשובה ולפיכך שריא במועד : דף א' ע"א ד"ה משקין
ב עיקר חולו של מועד דבר תורה הוא : שם ד"ה גמ' השתא
ג מתקנין את המקולקלת שהיתה עמוקה טפח להעמידה על ו' אבל לא היתה עמוקה טפח אין חופרין אותה לכתחילה : דף ב' ע"א ד"ה מעמידה
ד מותר ללקט בחוש"מ עצמות אביו ואמו לקברן במקום אחר הגון:דף ג' ע"א במתני' ד"ה מלקט
ה בירושלמי התירו להסיק אלפסין וקדרות לצורך המועד : דף ד' ע"א ד"ה וכתב הרמב"ם
ו מותר לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו בחש"מ : ע"ב ד"ה ובדבר
ז מקח וממכר לאו מלאכה היא אלא [מעשה] חול בעלמא לכך מותר משום רווחא : שם סד"ה איצטריך
ח ב' שותפים ב' שבחים אירע דבר בא' מהם שותפו עושה דוקא בצנעא : דף ה' ע"ב ד"ה ירושלמי
ט נותנין מלאכה לנכרי במועד כדי לעשותה לאחר המועד ולאו דוקא קבולת אלא לשכור שכיר : שם ד"ה מקבלין
י בחוש"מ אם בא הנכרי לדייר אף אם דעתו לקבל שכר מותר להניחו וליתן לו שכר לאחר המועד : דף ו' ע"א ד"ה במועד
יא מקח וממכר מקרי דבר האבד או הוי דבר דליכא ביה טרחא : שם סד"ה הכא
יב היכא דליכא ממונא למקנס העושה מלאכה בחוש"מ כגון אורג וחייט משמתינן ליה עד דמקבל דינא ומלקינן ליה : ע"ב ד"ה נדיירס
יג במועד אין מפנין משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשלו שפיר דמי: שם ד"ה סיפא
יד קטן מותר לגלחו במועד אם יש לו שער רב ומצערו : דף ז' ע"א ד"ה קטן
טו מנודה נוהג נדויו ברגל ואסור בשאילת שלום ובנעילת הסנדל וברחיצה וחייב בעטיפת הראש : ע"ב ד"ה מנודה
טז מנדין לכתחלה ברגל מי שחייב נדוי : כא"ד
יז מותר לדבר עם המנודה: שם ד"ה מנודה מהו
יח כשמזמינים בשם הב"ד אם יש מומחה צריכים להזמין בשמו : דף ח' ע"א ד"ה וכתב הראב"ד
יט צריך להודיע ברבים על מה מנדין אותו : שם ד"ה דפרטינן
כ מאן דלא ציית דינא אין מחרימין אותו ואין שונין אלא לבתר דיהבי ליה זמנא בה"ב כתבינן פתיחא וכו' : ע"ב ד"ה לא אתו
כא כל אותם בני אדם שנמלכו בהם כששמתוהו צריכים להתירו כשמתירים אותו המשמתים : כא"ד
כב מנודה לעיר אחרת בני אדם מתרחקים ממנו כדי לביישו וכן מנודה לתלמיד מפני כבודו : כא"ד
כג תלמיד שנדה לכבודו נדויו נדוי : שם ד"ה מנודה לתלמיד
כד במלתא דפסיקא כגון הקורא לחבירו עבד או ממזר דאטרינן יהא בנדוי אפי' צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה : דף ט' ע"א ד"ה כמילתא
כה לשמתא אין זמן אלא עד שיתודה על חטאתו : שם ד"ה שלש
כו על עבירה הוא בר שמתא שהוא עד יום מותו ואז ודאי שב מחטאתו : שם ד"ה צריכים
כז הלול השם לישא פנים לצורבא מרבנן דסנו שומעניה ויש לנו לחוש לכבוד שמים שלא ילמדו אחרים ממנו : שם ד"ה קא מיתחיל
כח לית ליחיד לשמותיה אממונא דנפשיה אלא אאפקירותא ובית דין הם המשמתים אממון אחרים : שם ד"ה הוה
כט מאן דמשמת חבריה שלא כדין בר שמתא הוא: שם ד"ה דידיה
ל מי שעבר על נדהו שב"ד נזקק להתירו מנדין אותו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר : ע"ב ד"ה והראב"ד
לא חל ז' שלו ערב הרגל ולא היה שבת ולא גלח בו ביום אסור לגלח במועד:דף י' ע"א ד"ה מותר
לב כל הני דשרי במתני' לגלח ולגהץ מ"מ רחיצה בחמין לא שרינן להו : שם ד"ה וכתב הרי"ף
לג כל שמעכבת לאכול אפילו תוך ז' מותר לגלח : שם ד"ה כיון דאשתו
לד כלי פשתן שנותין להשפף כל אדם מותר לכבסן במועד : ע"ב במתני' ואלו ד"ה ושאר
לה בגדים קטנים אפילו של צמר כמי שאין לו אלא חלוק אחד הוין : שם ד"ה ירושלמי
לו כותבין במועד אגרות של רשות שהנשיא נותן רשות לזה לדון וללמד לעם הוראותיהם : שם ד"ה ואגרות
לז אע"פ שמקדים האיש ברחמים לישא אשה סוף שימות הוא או יגרשנה וישאנה בן זוגה אח"כ : שם ד"ה ברחמים
לח אסור להחזיר במועד גרושה מן האירוסין אבל מן הנשואין שפיר דמי : שם ד"ה אין כונסין
לט כותב אדם ומוכר כדי פרנסתו במועד אע"פ שיש לו לחם ומים מ"מ כדי שיעשה הוצאת יו"ט יותר בהרוחה בבשר ויין מותר : דף י"א ע"א ד"ה לצורך
מ מותר לגדל פתילות במועד : שם ד"ה פרנסתו
מא מת לו מת ביו"ט שני נסתפקו הגאונים אם קורע : ע"ב ד"ה וכתב
מב אם באת לו שמועה שמת לו מת אביו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום א' בין בגזירת ז' בין בגזירת ל' : דף י"ב ע"א ד"ה אלא
מג ברכת אבלים בשבת אין מברכין דהויא פרהסיא : שם ד"ה ולענין
מד לא שנא ערב הרגל ולא שנא יומו של הרגל אינן נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן : ע"ב ד"ה וכתב
מה רב פקיד לבריה כד תהא סליק לגבאי שלף סנדלך על שמתה אחותו של רב : שם ד"ה וכל מי
מו השניים המתאבלים לפני הקרובים מדרבנן נינהו ואין אבלותן דוחה יו"ט שני כלל : שם סד"ה וגרסי'
מז קרע מיושב על כל אדם או שקרע על השני שלא בפני קרובו לא יצא וחוזר וקורע פעם אחרת : דף י"ג ע"א ד"ה גרסי'
מח כהן אבל ואין שם אלא הוא לא יקרא בתורה כל ז' : שם ד"ה ובלבד
מט אבל מותר ללכת לבהכ"נ לשמוע תפלה או מגילה וכ"ש במ' באב : ע"ב ד"ה במקום
נ אבל מותר בברית מילה או בנשואי יתום ליתומה שאם לא יכנס הוא יתבטל המעשה : דף י"ד ע"א ד"ה בין
נא חכם שמת בית מדרשו בטל כל שבעה ואין עוסקין בתורה בבית מדרשו כל שבעה : שם ד"ה בית
נב מקום שנהגו שאבל הולך לב"ה בשבת מקדים ואתי מצפרא ומותר : שם ד"ה אינו יוצא
נג מותר לאבל לגהץ אחר ז' להניחן לאחר ל' כיון דאינו לובשם : ע"ב ד"ה כל שלשים
נד כל הבוכה וקורע על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו אבל לישב עליו באבילות אינו חייב אלא על רבו : דף ט"ו ע"א ד"ה בוכה
נה אם שמע שלקטו עצמות אביו היום מתאבל עד הערב אע"פ שלא היה שם: ע"ב ד"ה ירושלמי
נו על רבו שולל למחר ואינו מאחה לעולם : שם ד"ה תכס
נז הלוקח חלוק מחבירו אסור לאחותו עד שידע שהוא מן הקרעים שמתאחים : דף ט"ז ע"א ד"ה להודיע
נח המשאיל חלוק לילך לבית האבל אינו רשאי ליטלו ממנו עד שיצאו ימי האבל וברגל עד שיצא הרגל ובמשתה עד שיצאו ימי המשתה: ע"ב ד"ה והמשאיל
נט כתב הרמב"ן כשבאין האכסנאין זוקף המטות וכשהולכין חוזר וכופן ויש חולק : דף י"ז ע"א ד"ה אלא
ס כל העושה תכריכין חשובים למת מכירין בו שהוא מודה לתחית המתים ותבא עליו ברכה: שם ד"ה היא באה
סא חולה אין ראוי שיאמר למבקריו שבו אלא אומר להם המקום יברך אתכם אל תטרחו : ע"ב ד"ה אומר
סב כל מי שרואה המת ואינו מלוהו עד שיהא שם כל צרכו בר נדוי הוא:דף י"ח ע"א ד"ה מת
סג רצון הקב"ה שיבכה ויאבל כשיעור כדי שישמר מן החטא ויפחד מדיניו : שם ד"ה כל
סד הפורשים מדרכי צבור שאינם רוצים לשאת משאם במסים וארנוניות אין מתעסקין במיתתם לבטל ממלאכה : שם ד"ה הפורשין

מעשה אילפס על הרי"ף ממסכת מו"ק מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף ב ע"א ברי"ף הלכתא כראב"י . נ"ב אף דכלא"ה משנת ראב"י קב ונקי מ"מ היכא דחולק עם רבים אין הלכה כמותו כמ"ש הר"ן פ"ק דשבועות (כנה"ג סי' תקל"ז בהגהות ב"י ע"ש שהאריך) :

דף ו ע"ב ברי"ף כלומר מהו לשכור וכו' . נ"ב דבריו קשים דמאי בעי לשלול בזה פי' אחר ועיין בשכנה"ג סימן תקמ"ג בהגהות ב"י ועיין בר"י :

דף ז ע"ב בר"ן ד"ה וכתב הרי"ף (בסוף העמוד) דהאי עניינא לקולא. נ"ב מזה משמע דכל דין מנודה אין רק מדרבנן מדאזלינן לקולא וכ"כ בשו"ת המיוחסות להרמב"ן סימן רפ"ג וכ"כ בקרית ספר להמבי"ט פ"ז מתלמוד תורה ראיה זו והר"ן כתב כאן הטעם משום דהלכה כדברי המיקל באבל וכבר השיג עליו הד"ת בגליון כאן דהטעם משום דהוא מדרבנן . ובדרך תמים בתומת ישרים האריך מאוד דנידוי דרבנן זמ"ש בשם הרשב"ץ שכתב בשם הרמב"ן ז"ל דנדוי דבר תורה הוא לא מצאתו כעת בתשב"ץ ובאמת דברי הר"ן אמנם נ"ע דהכי לענין נעילת הסנדל כתב הר"ן דאזלינן ביה לקולא משום דתיקו דרבנן לקולא . שוב מצאתו תשובת התשב"ץ והיא נדפסה בח"ב סי' ע"ב ושם כתב בהדיא בשם הרמב"ן בת"ה שכל דיני מנודה הוא מדרבנן וגוף הנידוי דהיינו להרחיק מד"ת הוא דאורייתא וכפי הנראה גם הד"ת הסכים לזה בסופו וגם בשו"ת המיוחסות הנ"ל אפשר שיסכים לזה אמנם מדברי המבי"ט נראה קצת שהוא מדרבנן ע"ש וצ"ע ובתשובה הארכנו בזה בעניני חרמי צבור ונדוי והבאנו דברי התוס' דף י"ד ע"ב ד"ה מהו ותידושי ריטב"א שם ע"ש ואכ"מ:

דף ח ע"ב בר"ן ד"ה שלהם דהתם אין הנדוי חמור כ"כ.נ"ב כ"כ התוס' ישנים בנדרים שם דכיון דאינו רק לכפרה בעלמא קיל וכן כתב הר"ן שם בשם התוס' אבל הר"ן כתב שם דרי"ף דחה זאת כמ"ש בהלכותיו כאן וכוונתו להא דכתב כאן דליתא לדאביי וא"כ לא היה לו להנמוקי' (ומה שגרסם כאן הר"ן הוא מיותם להר"ן כידוע) כאן לכתוב על הרי"ף חילוק זה ועיין ברמב"ם פ"ז מת"ת הלכה י"ג ובפי"ב משבועות הלכה ט' שכתב כהרי"ף ועיין בפירוש הרא"ש בנדרים שם ובט"ז סי' של"ד ומזה יש ראיה לדבריו ודו"ק :

דף ט ע"ב ברי"ף נדוהו בתלומו.נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח ולזה רמז הד"ת בתומת ישרים וע"ש :

דף י ע"ב רש"י ד"ה מהני' קדושי אשה וכן כולם משום דבר האבד . נ"ב לזה כוון הה"מ ז"ל פ"ז מיו"ט הלי"ב שהביא כן בשם רש"י אף דברש"י על הש"ס לא נמצא כן ועיין בתוס' שם ד"ה ואלו (שכנה"ג) ועיין בריטב"א שם בחידושיו : **שם** בר"ן ד"ה אין כונסין אגלא שמחה כו' . נ"ב בפ' נערה כתבו תוס' דנשואין בלא סעודה שרי (ד"ת) וכוונתו לכתובות דף מ"ז ע"א ועיין בחידושי מהרי"ט פ"ק דכתובות ובשו"ת ראנ"ח ח"ב סי' כ"ג לא נזכר מדברי התוס' הלו ועי' שכנה"ג ובר"י סימן תקמ"ו :

דף טו ע"ב ברי"ף על נשיא ועל אב"ד.נ"ב עי' ברא"ש מ"ש בזה ועי' בשו"ת אא"ז בעל שער אפרים סי' ל"ש :

דף טז ע"א ברי"ף ופריק ר"א . נ"ב עיין במחנה אפרים הלכות נדרים סימן ל"ז :

דף יז ע"א ברי"ף ת"ל כי קבר תקברנו . נ"ב פירוש דמריבוי דתקברנו דרשינן ליה ומדכתיב לא תלין וסמיך ליה כי קבר תקברנו דרשינן כל שאינו בקום קבור ביומו ישנו בלא תלין וגם עשה אית ביה (ד"ת בתוס') מ"מ דגם עשה אית ביה כן מבואר ברמב"ן על התורה פי' תצא וכן נראה מהמבי"ט בקרית ספר פרק ט"ו מסנהדרין שמנהו בעשה ול"ת וכ"כ הלח"מ פ"ד מאבל ה"ו ועי' בכ"מ שם ובהגהות מהרי"ב ועי' בת"ת שם ובשו"ת הות יאיר סי' קל"ע ובחיבורנו סי' ע"ב בררנו דבר זה ע"ש : **שם** בר"ן ד"ה מתיר קרביטיו אלא מתיר הקשירה . נ"ב עיין בירושלמי פ"ג הלכה ה' דאמר שומט קלמנטרין שלה ודיו משמע שמיקל ועי' בש"ק שם :

במרדכי (סי' תתס"ח) בדיני הגוסס . הן בהמתן . נ"ב נ"ל הן או בהמתן וכ"ה בהגה"מ פ"א הובא בב"י ביו"ד סי' ש"פ ועיין בד"מ שם והטעם שהם מוסכרין על כל החודש יפסידו אף לאחר אבלו משא"כ בריסא וכמבואר במרדכי ובב"י שם והג"מ נתקשה בזה ע"ש ולפמ"ש א"ש : (סי' תתע"ג) ולמועד לא בעי לנעלא . נ"ב הג"מ הקשה בשם מהרי"ח דהא לעיל בסמוך הביא בשם התוספתא אע"פ וכו' לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא ונדחק דקאי על בגדי קטנים אמנם בב"י סימן תקל"ד הקשה ג"כ קושיא זו ע"ש מ"ש בזה לייבא וכן הד"מ יבבו בענין אחר ע"ש : (סי' תתפ"ו) שלא זכה לשוב בתשובה . נ"ב הג"מ הקשה דכאן משמע שהיה מתאבל לאחר שמת ובהגהת אשרי כתב דר"ג התאבל על בנו לאחר שנשתמד ע"ש ועיין בשו"ע יו"ד סימן ש"מ סעיף ה' בהג"ה ובש' שמ"ה דהביאו בשם הגהת אשרי דלאחר שמת התאבל ול"ק : (סי' תתצ"ה) דאין לו ליסן כל ז' וכו' . נ"ב נ"ל דאין לו ליסב אלא ע"ג קרקע כמבואר בתוס' דף כ"ז אבל ליסן על גבי קרקע מלתא יתירתא היא כמ"ש הרא"ש (ג"מ) ועיין בד"מ סי' שפ"ז שהבין ג"כ כן בדברי המרדכי : (סי' תתצ"ם) תפתר שגררתו חיה . נ"ב עיין ג"מ שהקשה דלוקמא כגון שבא לו שמועה קרובה בשבת דעולה מן המנין והוכיח דהירושלמי סובר דאינו עולה ע"ש ועיין בשו"ת אא"ז בעל מג"ש בפ"י היו"ד סימן ט' ובדגול מרבבה בגליון הש"ע סימן ת"ב ועיין במרדכי כאן רמז תתכ"א : (שם) כדאמריק בירושלמי סרי שמפנין . נ"ב ביאור ראיה זו עיין ברא"ש סימן ק"ג : (סי' תתק"ח) ולנ"ק אסור בכל אותו ההדר . נ"ב עי' בב"י סימן שד"מ מה שהקשה למה תלה הדבר בל"ק ועי' בש"ך שם ס"ק א' ובחבורנו מגן גבורים סי' ד' באורך דברי המרדכי ע"ש באורך : סליק

(אלפס מו"ק)

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת מועד קטן

מהג"מ ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף א ע"ב בר"נ ד"ה בצלחה וכו' ואפי' במקום פסידא טירחא יתירא לא טרחינן כנ"ל : שם ד"ה אסור וכו' שחירו בו כלא עורה. תי' כלא מוקף :

דף ב ע"ב בר"נ ד"ה לרש"י. ובונה כדרכו הס"ד ומה"ד ובשביעית. נ"ב לשון גמ' :

דף ג ע"א ד"ה כההדר וכו'. נ"ב לשון גמ' : ע"ב ד"ה פלוגתא וכו' במתני' דלרבנן לא בעי עמו בחצר. נ"ב בב"י סי' תקמ"ו העתיק לשון זה וצריך תיקון דלרבנן מהני עמו בחצר ולר"י לא מהני :

שם ד"ה כתיב ביום וכו' רשות פעם שניה. נ"ב עי' ט"ז יו"ד סי' רמ"ב ס"ק ט' ובנקה"כ שם מ"ש בזה : שם ד"ה בחפת וכו' בית יד של חלוק כנ"ל :

דף ד ע"ב בר"נ ד"ה כוה מסיק וכו' כדרך עסק או פלגא תי' או מוקף : שם ד"ה בדיתא. נ"ב עי' רש"י וערוך ערך נגא ב' :

דף ה ע"א בר"נ ד"ה האריסין וכו' בדבר האבד וכן אם אין וכו' תי' וכן מוקף : ע"ב בר"נ ד"ה ירושלמי שני אחין וכו' ומיהו בצנעא ע"כ. נ"ל אחר ד"ה שכיר וכו' דאמרי' אפי' בעיר אחרת לא יעשה :

שם ד"ה מלאכת אחרים וכו' ה"ז לא יעשה הס"ד ואח"כ מה"ד אע"פ וכו' בכך וכך הס"ד ומה"ד קיבולת כדידיה עד לאחר אבילות ועל הס"ד אע"פ נ"ב לשון גמ' ובסה"ד לאחר אבלות נ"ב ע"כ :

דף ו ע"ב בר"נ ד"ה ואם נעשית כרפת וכו' לאשפה הס"ד ואח"כ מס"ד אע"פ שאינן וכו' וע"ז הדבור נ"ב פסחים דף נ"ה ע"ב :

דף ז ע"א בר"נ ד"ה מתפין וכו' תאנים שמיבשים לקציעות כנ"ל : שם ד"ה קטן מותר. נ"ל אחר סה"ד שאין לך בית אסורין :

דף ח ע"ב בר"נ ד"ה לא אתו כו' ומי יתיר לו הס"ד ומה"ד הלכתא ותי' והכי מוקף :

דף ט ע"ב ברי"ף וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה מיד על כנ"ל :

דף י ע"ב בר"נ ד"ה מי שאין לו וכו' הא אמרינן כלי פשתן אין וכו'. נ"ב ר"ל מ"ש מותר לכבסן בחוה"מ : בא"ד אלא אפי' בנהר. תי' בנהר מוקף ונ"ב בנהר עי' מרדכי סוף תתע"ג : שם ד"ה אין כונסין וכו' אפשר דמשתמע וכו'. נ"ב נ"ל שר"ל משום דהא דירושלמי ע"כ דלא ס"ל כשמואל דמתיר לארס אשה בחוה"מ דאי לשמואל מאי קמ"ל דלחזור ולארסה ודאי שרי ולהחזירה בנשואין משנה שלמה היא אין נושאין נשים במועד ואפי' לא גרשה נמי אסור אבל לדידן דקי"ל כשמואל לא צריכא הא דירושלמי אלא לענין לחזור ולארסה בסעודה וכמ"ש פמ"ג בשי' תקמ"ו ס"ק ג' וכיון שהביא הרי"ף תנא דבי שמואל מארסין כו' ואין עושין סעודות אירוסין ונשואין דמשתמע דאיסור נשואין לחוד ואיסור סעודה לחוד ואפי' במחזיר גרושתו מן הנשואין סעודה אסורה וכמ"ש ב"י שם ד"ה כתב הרמב"ם כו' א"כ הא דירושלמי לא צריכא מידי וזהו שלא כדברי פמ"ג שם אות ה' ע"ש :

דף יא ע"א ברי"ף הלכתא כתנא קמא דידן תי' קמא מוקף : ע"ב בר"ן ד"ה ר"א אומר י"ד יום עצרת כרגלים שם מרועעים נ"ל מוקפים :

דף יב ע"ב בר"ן ד"ה ואלותו וכו' אע"פ שהיה מאכיו או מאמו תי' או מאמו מוקף : שם ד"ה בהכשא כפני וכו' ואם מת בנו וכו'. נ"ב נ"ל של"ל אחות בנו או דבנו אדלקמיה קאי ור"ל בנו או אחיו של בנו שוב ראיתי שלשון זה מקורו מהרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' אבל ה"ד הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו כו' ועיי"ש בלח"מ שכתב שנוסחא מוטעת נזדמנה להראב"ד בן בן בנו ושמעתי משם חכם אחד דלא היא אלא כראב"ד קאי על אחי בנו דהוא אחיו מאמו דאינו אלא מאותן שהוסיפו עליהם מדבריהם :

דף יג ע"א בר"נ ד"ה גרסי' בגמ' וכו' גדולה מכולן אמרו אפי' ישן ע"ג קרקע כנ"ל : ע"ב ד"ה אבל על אביו וכו' ובגמ' נראה. נ"ב ע"ש שבשאר קרובים לאחר ל' אומר לו מן הצד ובאביו ואמו כל י"ב מדבר עמו תנחומין ולאחר י"ב מדבר עמו מן הצד : שם ד"ה וכתב הרמב"ן וכמונח לפניהם דמי ואסור לאכול בשר תי' ואסור מוקף ונ"ב בתה"א דף ו' דין י"ג סוף ענין ההתחלה כך הוא הלשון וכמונח לפניו דמי אימא אלא כנמסר לכתפים ומותר לאכול בשר (חסר תי') וכ"ה בהרא"ש סי' פ"ו :

דף יד ע"ב בר"נ ד"ה לא בא וכו' בתשמיש המטה לאחר ז' וכתב המחבר וכו' בני תמורה ולענין אירוסין וכו' עד וכן דעת הרמב"ן ז"ל כנ"ל : בא"ד קי"ל דאם מתה אשתו. נ"ב ל"ד דה"ה לאבל משאר קרובים דאסור לארוס עד אחר שלשים כמבואר בטוש"ע סי' שצ"ב :

דף טו ע"א במתני' אין קורעין ד"ה ולא מברין וכו' דאתא לאשמועינן. נ"ב ז"ל הריטב"א בחי' קמ"ל הרתי שאין קורעין במועד אלא קרובים שלא לרבות ההספד ואם בא לקרוע מוחין בידו ומכללא שמעינן דקריעה אין מצוה בחול אלא בקרובים וכן מאי דקתני שאין מברין אלא על מטות זקופות אשמועינן דעושין הבראה במועד ואין בזה חילול מועד באבילות ואשמועינן נמי אגב גררא שאפי' בחול אין הבראה אלא על מטות זקופות לבד מי שלבו גס בו כדאיתא בש"ס עכ"ל וזה כוונת הנמוק"י שכ' י"מ דאתי לאשמועינן כו' ר"ל מה דנשמע אגב גררא שאפי' בחול אין הבראה אלא על מטות זקופות : ע"ב ד"ה כשעומדים בשורה. נ"ב זה שייך בעמוד זה לקמן על דברי רי"ף ד"ה רבנן דקסרי : שם ד"ה מהאבל לאו דוקא. נ"ב עי' ב"י יו"ד סי' ת"ג שדעת כל הפוסקים אינו כן :

דף טז ע"ב ברי"ף מלמטה סופכו מלמעלה. נ"ב ר"ל ומה שלמטה : ע"ב בר"ן הנמעל"ד ד"ה שאינן בתוספת וכו' והראב"ד. נ"ב עי' רא"ש סי' ק"ח ובב"י סי' ש"מ : שם ד"ה מן המנחה וכו' אימא עושה הס"ד ואח"כ מה"ד וה"ה לשאר וכו' עד שתחשך ואח"כ מה"ד אע"פ וכו' את המטה ונ"ב דה"מ וה"ה לשאר קאי על דברי הרי"ף ואעפ"כ לא ישב עליה עד שתחשך וה"ה וכו' :

דף יח ע"א בר"נ ד"ה מת בעיר וכו' וכתב הרמב"ן ז"ל מכאן וכו'. נ"ב ר"ל מהא דאמר בגמ' דר"ה א"ל להני דעבדי עבידתא ליהוי הנך אינשי בשמתא כו' : שם ד"ה הפורסין וכו' ולשאת את מטהם. נ"ב עי' שו"ע והגהת רמ"א יו"ד סי' שמ"ה סעי' ה' ועי' שם ב"י וד"מ : שם ד"ה והרוגי מלכות אין מונעין שמותרים. נ"ב וב"י סי' שמ"ה כתב ע"ז שפירוש משובש הוא : ע"ב ד"ה וליטול וכו' בחלוק לחם הפנים. נ"ב עי' ר"ן דמגילה פ' הקורא עומד דאכה"ג קאי כשבא להקריב או לחלוק עם אחיו הכהנים וכ"פ רש"י בנדרים דף ס"ב ואשתמיט כ"ז למהר"ם : סליק

הגהות מלא הרועים מהגאון כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל.

דף ג ע"א רש"י ד"ה מתני' אין חופרין כו' והאי דאמרינן בעלמא. נ"ב עי' ברא"ש שתמה עליו ועיי"ש מ"ש : ע"ב ר"נ ד"ה כתיב ביום השמיני כו' לפי שהיה דעתם לשוב כו'. נ"ב דבריו תמוהים ועי' ביו"ד סי' רמ"ב בט"ז ס"ק ט' ובש"ך ס"ק ל"ג ועיי"ש בגליון ש"ס כאן :

דף יג ע"א ר"נ ד"ה ושמעינן מינה טעמא דרבים צריכים לו כו' עד ובגמ' בעי אי חולץ בפניהם כו'. נ"ב לא מצינו בש"ס בעיא זו : סליק

הגהות בן אריה מהג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף א ע"א בהתחלתו ברש"י ד"ה כל כו' ז' ימים ובחג המצות ועלי' כו'. נ"ב נ"ל ובחג הסוכות [וקאי על הקרא שבפ' אמור כ"ג פסוק ל"ה ל"ו. וכן הוא בתו"כ על מקרא זה וכן הוא ברש"י שבגמ' חגיגה י"ח א'] : ע"ב ברי"ף במשנה את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין כו' כנ"ל ותיבת במועד נמחק :

דף ג ע"ב בר"ן ד"ה כתיב כו' ומפני שנשארו שם היום ההוא ולנו בעיר כו'. נ"ב עי' ט"ז וש"ך יו"ד סי' רמ"ב סעיף ט"ז ובנקודות הכסף שם [מה שכתבו על דברי ר"ן אלו בש"ך ס"ק ל"ג ובט"ז סק"ט ובביאור הגר"א ז"ל שם ס"ק מ"ט] :

דף יא ע"א בר"נ ד"ה ר"א אומר כו' אלא שאם אתה אומר יעלו למנין ז' הרי הפסיקו הכל כו'. נ"ב לשון הרמב"ן בתורת האדם [בענין שבתות וי"ט] אלא שאם אמרנו נמי יעלו למנין שבעה הרי הפסיקו הכל כו' וכן נ"ל כאן [פי' כיון שגם אם היו אומרים הלשון עולין ממילא היה הדין שמפסיקין כיון שאין מועד פחות מז' ימים ואין אבילות אחר המועד עוד לכן אמרו בלשון מפסיקין] : שם בר"ן ד"ה וחכמים אומרים כו' והלכה כר"ג דכל מקום ששנה רבן גמליאל במשנתנו כו'. נ"ב זה תמוה דהא על רשב"ג אתמר האי כללא [ב"ב קע"ד ע"א וש"נ] ועי' לקמן. [דלקמן בסוגיא פסק הגמ' להדיא הלכה כרבן גמליאל ולא הוצרך הר"ן כאן לטעם זה ועי' בגמ' דף כ"ד] :

דף טו ע"א ברי"ף כל המתעצל בהספד של אדם כשר ראוי לקוברו כו'. נ"ב לפנינו בגמרא [שבת שם] איתא חכם [לכאורה גירסת הגמ' יותר נכון מדמייתי ראיה לזה מקרא דיהושע ובגמ' מו"ק כ"ה א' מוכח דאדם כשר גרע מחכם ע"ש. ובמימרא המוקדמת כל המוריד דמעות כו' גם בגמ' הגי' אדם כשר] :

דף טז ע"א ברי"ף ר' אלעזר בר' שמעון אוסר באיחוי. נ"ב נ"ל ר' שמעון בר' אלעזר אוסר כו' : שם בר"נ ד"ה רשב"א אוסר כו' הכי איתא בירושלמי ר"ש בן כסמא כו'. נ"ב בפרק ראשון דשבת הלכה א' ופ"ק דע"ז [הלכה א' ועי' מה שכתב במסכת שבת על תוס' דף י"ז ע"ב סד"ה אין נותנין כו'] : שם ר"ן ד"ה גרסינן בסוף נדרים כו' דאמרינן יש ברירה. נ"ב עי' עירובין ל"ו ע"ב וברש"י שם ד"ה אמר ר' יוחנן וכבר כו' [דמוכח שם דבכה"ג לא תליא בברירה גם מאן דס"ל בכ"מ אין ברירה מודה בכה"ג ע"ש] :

דף יח ע"א ברי"ף אמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע כו'. נ"ב לפנינו בגמרא ליתא מימרא זו ועי' לחם משנה על הרמב"ם פי"ג מהל' אבל הלכה ג' מה שכתב בזה [ובילקוט איוב ב' הביא ג"כ מאמר זה] : ע"ב בר"נ ד"ה וליטול מנה יפה ראשון בחלוק לחם הפנים וכו'. נ"ב וכן הוא במפרש לנדרים דף ס"ב ע"ב וצריך לומר לפירושם דקאי על כהן גדול כדתנן יומא פ"א דף י"ד ע"א ועיין לשון הר"ן פרק הקורא את המגילה עומד דף רע"ב ע"ב ולשונו שם תמוה במה שכתב דקרא בכהן גדול כתיב ע"ש וט"ס שם וכמ"ש שם בגליון : סליק

גליון מהרש"א על הרי"ף ממסכת סוכה מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף א ע"א ברי"ף איכא מ"ד הילכתא כרבה. ועי' בהר"ן לקמן ע"ב סוף ד"ה בנה בה אצטבא : שם בר"ן ד"ה אי זו. דאיכהו נמי בעו סוכה לשם החג. הר"ן גיטין פ' השולח דף קס"ה ע"א דתה זה בזה"ל דאי תוך ל' יום מקרי ישנה מאי ניהו חדשה דמכשרי ב"ש וכי לא מכשרי אלא בעשאה מעיו"ט ממש או מחצות היום ולמעלה : ע"ב ברי"ף בטלה דעתו אצל. בגליון בגמ' נסמן המקומות : שם בר"ן ד"ה היתה. אם צלתן מרובה מחמתן. עי' לקמן ד' ה' ב' ד"ה אבל יש לרש"י ז"ל :

דף ב ע"א ר"ן ד"ה בנה. היכי אמרי' לקמן. עי' לקמן ח' ע"ב ד"ה הרחיק : שם ד"ה וגרסי' (א') נא אמרינן הכי לגבי סוכה. עי' לקמן ד"ה ואמר רבה היכך ע"ג מכוי סים לו לחי :

דף ג ע"א בר"ן ד"ה גרסינן בגמ'. וכן לשבת מגו. מקומות נסמן בגמ' דף ז' ע"א : שם ד"ה ואמר. כלומר דמגו דהויא דופן. ע"ל (דף כ') ד"ה וגרסי' כו' היתה גבוה מכ' אמה : ע"ב בר"ן ד"ה ותמהני. שפירש שכילת חתנים דוקא הוא. ר"ל הרי"ף מפרש כן אבל לרש"י כילת חתנים לאו דוקא וכל כילה דדמי ליה דהיינו שאין בגגה טפח כו' מותר אף כלא כרך עליו הוא. והא דטלית כפולה וכן הא דאביי מיירי לדידיה בים בגגו טפח. וכ"ז מבואר בדברי הר"ן ריש תולין :

דף ד ע"ב בר"ן ד"ה על החגיגה. מחמת יום שעבר אתקצאי לכולא יומא. דמוקצה מחמת מצוה (לאפוקי מוקצה מחמת איסור) אמרי' ליום שעבר תוס' ביצה דף ל' ריש ע"ב ודף ד' ריש ע"א :

דף ו ע"א בר"ן ד"ה ומהא. דלצורך הבגד לא בטיל לגבי סוכה. דדוקא לנאותה כיון דהוא צורך הסוכה בטל לגביה. מרדכי בב"י סי' תרכ"ט ועי' בר"ן סוף עלה שלפני זו במתני' פירס עליה סדין :

דף י ע"א בר"ן ד"ה ולענין כו' איסור שלא במקום מצוה. עמ"ש בגליון לקמן עלה כ' (סע"א) :

דף יא ע"א בר"ן ד"ה ואיכא. דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו. עי' רש"י פ' הבא על יבמתו סב ב' ד"ה והני מילי : שם בא"ד לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה. עי' בת' ש"א דיני תפילין סי' ל"ו ועי' בר"ן בסמוך ד"ה ומיהו : שם בר"ן ד"ה מעשה. אבל משמע דמסקנא. עי' בהר"ן יומא רכ"ב ד"ה מתני' בפרקי' :

דף יב ע"ב בר"ן מתני' סד"ה ר"א. כיון שהכתוב קבעה חובה. כעין סברא זו קאת בפסחים מ"ו א' בגלק שנסדקי פריכה דבפסח איסורו חובתו :

דף יג ע"ב בר"ן כד"ה ומיהו. שהגאתה וביעורה שוה כתותי מכתת שעוריה. עי' ת' שער אפרים סי' ל"ח עלה י"ע ד"א ע"ב ד"ה ואף דמ"מ למצוה שנעשה בהדלקה ל"מ כתותי שיעוריה שהרי כשר לנר חנוכה דבעי שיעור תאי שעה. ולענ"ד זה לא מקרי בעי שיעור דאין השיעור בהשמן דגם אם טיפה א' ידלק תאי שעה יצא. (כעין זה היה בתדרע"א לאאזמ"ו מאוה"ג זצ"ל סי' קס"ה עיי"ש ד"ה וי"ל ראיה לזה. המ"ל) : שם בא"ד בשביל שעת הדחק אין מברכין על לולב שהוא פסול מה"ת. ובאשרי סוף סי' י"ד כ' כל הני פסולין מסרן הכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אף דיעבד לא יצא כו' ובשעת הדחק מברכים עליהן :

דף יד ע"א בר"ן ד"ה של אשרה. וזכה בו כו"ל אשרה דמשה.כדאי' בע"ז מ"ב א' וכל ע"ז של ישראל אינה בטילה לעולם.וכ' רש"י דילפי' מן ובם בסתר.וצ"ל אף למ"ש הרשב"א וכ' בהגהת ש"ע סי' תרמ"ט ס"ב דהמודר הנאה מלולבו לא מקרי לכם. וא"כ לא הוה ע"ז של ישראל דהא איסורי הנאה הוא. מ"מ גוה"כ כל שבא ליד ישראל א"ל ביטול ומדוקדק הלשון דאמר דלמא מגבה לה והדר מבטל לה והוי ע"ז ביד ישראל א"כ סי' ע"ז שוכה בה ישראל. ולפ"ז ק"ק דא"צ להקשות מכח דאין לו ביטול אלא משום דלא מקרי לכם : שם בא"ד הא לא קרינא ביה לכם משלכם. וי"ל למ"ש המג"א בגזל אתרוג מעכו"ם אף דגזילו מותר מ"מ לא מקרי לכם. אפס למש"כ הרמב"ם דיוצא באתרוג של מעשר שני אף דפוסק מ"ש ממון גבוה. וצ"ל דפוסק כמ"ד דלא בעי דין ממון רק היתר אכילה. וא"כ אף דהגזלן אינו קונה מ"מ כיון דהגזל מותר יוצא בו. וי"ל דכאן מיירי בגזל לולב מעכו"ם וכיון דלא קנהו עדיין מאי לבטוליה ומ"מ מקרי לכם כנ"ל ספר אבני מלואים סק"ת סוף סק"ג : בא"ד אבל מסמסין שוכה בהן ישראל. וא"ל בזכה בהם דרך נתינה ומכירה ומשמשין אם מכרן נתנן או משכנן נתבטלו כמ"ש הר"ן ריש פ' ר' ישמעאל ובהגהת שו"ע יו"ד סי' קמ"ו ס"ח דא"כ בשעה שיוצא בו כבר נתבטל ואפי' לכתחלה נמי : בא"ד בסופו. גרמא בעלמא הוא ולי"ל בה. וצריך לחלק בין האי גרמא לגרם הנאה מה שחבירו פורע לו חובו דהדין דהוא עצמו אסור לגרום לעצמו הנאה זו כמ"ש בתוס' בנדרים בנכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר ואילו הכא הוא עצמו נוטל הלולב. וטובל את עצמו בימות הגשמים :

דף טו ע"ב בר"ן גמ' ענף. א"כ לפי שאינו הדס גמור. ואף דהזינן ליה דגדל בערוגה א' עם אותן שיוצאים עבות מ"מ התורה פסלה אותו ומ"מ מינו מקרי לענין שלא יהא חוצץ דלא גרע מסיב ועקרא דדקלא. אשרי סי"ד : שם ד"ה ועלתה. ואין דבריו ז"ל בזה נכונים. בהראב"ד בהשגה ב' על דברי הרמב"ם ז"ל כ' בזה"ל כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשינו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כו' ומקום הניחו לי מן השמים וכ' הס"מ עם כל השבח שהוא משבח סברתו חלק עליו הרמב"ן וכ' בן לב ס"ג ס"ק ט"ז אין ספק שהאמין לדבריו שהס"ק הורה כהראב"ד ועם כ"ז חלק עליו כי לא בשמים היא וכמ"ש בפ' הזהב בתנורו של עכנאי :

דף טז ע"א בר"ן ד"ה ולהידור מצוה. הון ביתו יתן קודם שלא יעבור. עי' בנימוקי יבמות דף ל"ב ריש ע"ב :

דף יח ע"א בר"ן סד"ה ואמר רבא. להמתין בכדי שיעשו. ועי' מ"ש הר"ן במס' ביצה דף קנ"ג א' ד"ה ופירות וד"ה הנהו :

דף כ ע"א בר"ן ד"ה ויש.וטעמא דמסתבר היא והכי פסק בש"ע סי' תרכ"ח ס"ה : ע"ב ד"ה מתני' מקבלת ומתני' תרתי קמ"ל. ק"ק הא נשים סומכות רשות וראוי גם להן. וי"ל דסד"א כמ"ד אין סומכות ואף דגם מ"ד אין סומכות הוא רק בים נדנוד איסור. י"ל הכא איכא נמי איסור טלטול בלא מצוה ועי' בהר"ן לעיל ר"פ הישן ד"ה ואיכא ובדבור שאחריו : שם בא"ד דכיון דראוי לנטילת הנשים. לשיטתו פ"ג דר"ה עלה נ"ג סוף ע"א לא הוצרך לכך דהא גם להם עצמם ראוי הוא. ועי' בשעה"מ פ"ח מלולב ה' כ"ה עלה עו ע"ג : שם בר"ן סד"ה יודע לשחוט. אבל הכא כיון. ובתוס' כ' דבאינו יודע לאמן גם דיעבד שחיטתו אסורה. ובש"ך יו"ד סי' א' ס"ק כ"ה ב' דעות :

דף כב ע"א בר"ן סד"ה איתמר. במקומות אחרים. ועי' בריש ברכות דף י' ע"א וברבינו יונה שם : שם ריש ע"ב ר"ן ד"ה וכתבו (א'). הוה קים להו בתוך כמה שיעור. מבואר מזה דהיסח הדעת אסור בתפילין. ויש לו זמן. ולפחות הוא ק' אמה כשיעור שינת ארעי דהא ישנין שינת ארעי בתפילין ועי' בזה ת' ש"א דיני תפילין סימן מ' : ע"ב ר"ן ד"ה גרסי' בגמ'. וא"ת הא איהו ע"מ להחזיר יהביה. ר"ל עפמ"ש לעיל ריש עלה רכ"א : בא"ד תנאו בטל. וא"ת להרמב"ן בהר"ן פ' המגרש עלה קפ"ת א' במגרש ע"מ שלא תנשאי. כיון דא"א שתנשא (דהוי אז הגט בטל ולא אלו קדושיו) מפרשי' תנאו שלא הנשא דרך נשואים אף שלא יהיה בנשואים ממש. ה"נ נימא שתנאו להחזיר דרך הזרה. לק"מ דא"כ שלא יחזור ויקנהו לו כ"א יחזירנו דרך חזרה יהיה רק שלול ביד שמקנה : סליק

תוספתא

מגילה פרק ראשון

פרק א א(*) כרכין המוקפין מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר רבי (א) [יהודה] בן קרחה אומר (ב) מימות אחשורוש (ג) אמר רבי יוסי ברבי יהודה היכן מצינו לשושן הבירה (ד) [שמוקפת] חומה מימות יהושע בן נון (ב) [אלא] (אסתר ט) משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר הסמוכין לכרך (ה) [ונראין עמו הרי הן כיוצא בו] : ב (ג) (*ג) היוצאין (ו) [בשיירא] ומפרשין בספינה קורין בארבע עשר (ד) חל להיות בערב שבת (ז).[כרכין המוקפין חומה] מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום רבי יוסי אומר (ח) [אומר אני שלא יקדמו בני כרכין לבני עיירות אבל קורין עמהן] בו ביום חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בערב שבת (ט) [ומוקפין חומה לאחר שבת] רבי אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות [גדולות] ממקומן ידחו ליום הכניסה : ג (ה) אמר רבי יהודה אימתי (י) [מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי] הואיל (א) ומסתכלין בה אין(יא)[מסתכלין בה] אלא בזמנה : ד (ו) מקרא מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין (יב) (ז) ספק מילה וזמן עצי כהנים ט"ב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין ; אע"פ שאמרו מקדימין (יג). [ולא מאחרין קורין את המגילה] וגובין ומחלקין בו ביום (ח) שאין עיניהם [של עניים] נשואות אלא ליום מקרא מגילה שנאמר (אסתר ט) והימים האלה נזכרים ונעשים (יד) [וגו' ועוד] לקיים את השמחה בזמנה : ה (ט) מגבת פורים לפורים ומגבת העיר לאותה העיר אין (*ט) מדקדקין במגבת פורים אבל לוקחים את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן והמותר [אל] יפול לכיס של צדקה (י) ר"א אומר מגבת פורים (טו) [אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו] : ו רבי מאיר אומר (טז) [הלוה מעות מחבירו] ליקח בהן פירות אל יקח בהן כלים כלים אל יקח בהן פירות (יז) [מפני שגונב דעת המלוה] רבי שמעון בן אלעזר אומר משום(כ)ר"מ (יח) [הלוה מעות מחבירו] ליקח בהן חלוק אל יקח בהן טלית טלית אל יקח בהן חלוק (יט) [מפני שגונב דעת מלוה] : ז (ל) קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה (כ) [שנה צריכין לקרותה] באדר השני שכל מצות שנוהגות (כא)[באדר השני(ב)נוהגות באדר הראשון]ר"א בר' יוסי אומר [משום רבי זכריה בן הקצב] אין (כב) [צריכין לקרותה באדר השני שכל מצות הנוהגות באדר שני(ג)אין נוהגות באדר ראשון חוץ מהספד ותענית שנוהגין בזה ובזה (מ) שטרות שבזה ובזה בראשון כותבין אדר ואדר שני נכתב תניין](ג): ח אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש [בלבד] (נ) ר' יהודה (כג) [אומר] אף מכשירי אוכל נפש (ס) רבי נחוניא בן הקנה (כד) [אומר יום הכפורים הרי הוא כשבת לתשלומין] (ע) אין בין שלשה תעניות שניות לשבע אחרונות אלא תרועה ונעילת החניות בלבד (פ) [אין בין מודר הנאה מחבירו סתם למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים (ג) שאין עושין בהן אוכל נפש]: ט (צ)אין בין נזיר סתם לנזיר ל' (כה) [אלא] שהנזיר סתם מגלח ליום (כו) [שלשים ואחד] ואם גלח ביום ל' [לא] יצא נזיר ל' מגלח ליום ל' ואחד (כז) [אם] גלח ביום ל' (כח) יצא וזה וזה מצותן לגלח (כט) [ליום] ל' ואחד : (ק) אין בין דם המת לדם (ג) תפיסה אלא שדם המת נזיר מגלח עליו וחייבין על טומאת מקדש וקדשיו דם תפיסה אין נזיר מגלח עליו ואין חייבין על טומאת מקדש וקדשיו : י (ר) אין בין כזית מן המת למת אלא שכזית מן המת פתחו בטפח והמת פתחו בד' טפחים אין בין כזית מן המת לעצם כשעורה אלא טומאת אהל בלבד : (ש) אין בין אבר מן המת לאבר מן החי אלא שאבר מן המת (ל) [הבשר] הפורש ממנו טמא ואבר מן החי (לא) [הבשר] הפורש ממנו טהור : יא (ת) אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים זבה אין טעונה ביאת מים חיים [אין בין זבה לנדה אלא קרבן אין

הגהות הגר"א (א) יהושע : (ב) כרכין המוקפין חומה : (ג) קורין בט"ו : (ד) שהיא מוקפת : (ס) והנראין עמו נידון ככרך : (ו) בשיירות : (ז) מוקפין וכפרים : (ח) אין מוקפין קודמין לעיירות אלא אלו ואלו קורין : (ט) ומוקפות חומה למחר : (י) בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על אדמתן אבל בזמן הזה : (יא) קורין אותה : (יב) סעודת פורים ור"ח : (יג) גובין בו ביום : (יד) אבל : (טו) לפורים ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי ר' יעקב שאמר משום ר' מאיר ורשב"ג מיקל : (טז) הנותן דינר לעני : (יז) שמעביר ע"ד של בעל הבית : (יח) הניתן דיתר לעני : (יט) שמעביר על דעתו של בעה"ב : (כ) השנה קורין אותה : (כא) בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה : (כב) קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון רשב"ג אומר משום ר' יוסי אף קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה : (כג) מתיר : (כד) היה עושה שבת כיוה"כ לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יוה"כ מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין : (כה) יום : (כו) אחד ושלשים : (כז) ואם : (כח) לא : (כט) ביום : (ל) בשר : (לא) בשר :

אור הגנוז

פ"א [א] בכ"י אינה : [ב] נוהגות באדר הראשון רשב"ג אומר משם רבי יוסי צריכים לקרותה באדר השני שכל מצות שנוהגות באדר השני : [ג] רבי יהודה אימר אדר שני נכתב תיו :

נוסחאות כ"י

א) ומתכנסין בה לא יתכנסו אלא בזמנה : ב) שעושין : ג) תבוסה וכן לקמן :

חסדי דוד

פרק א כרכין המוקפין מימות יהושע בן נון כו' ר' יהושע בן קרחה אומר מימות אחשורוש אמר ר"י בן קרחה היכן מצינו וכו' כצ"ל וכן נראה מסגמ' ברים מכלתין וע"ש: **היוצאין** בשיירא כו'. עי' בטור ובב"י סי' תרפ"ת דאיכא מאן דתני כמו שהוא הנוסחא לפנינו ומפרשי דה"ק דהע"ג דנפיק בשיירא אין לו לסמוך לכתחילה לקרותה קודם י"ד וחייב לעשות כל תקנה שיוכל כדי לקרותה בזמנה דהיינו להוליך עמו מגילה כשרה. ואמנם לפי מ"ש מור"ם ז"ל שם בהגהת ש"ד נראה פירושא דמתני' דידן דבן עיר או כרך שילא ממקומו והיה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה דהשתא לא הוה לא פרוז ולא מוקף קמ"ל דקורא בי"ד דוקא לפי שהוא זמן קריאה לכל העולם : **מקרא** מגילה ותרומת שקלים מקדימין כו'. קאי לפרושי מה דתנן במתניתין באלו אמרו מקדימין וכו' דהי"ל בזו אמרו אם היתה דלא קאי אלא אמקרא מגילה אלא משום דזאת ועוד אחרת קאמר ומפרש כאן דהיינו תרומת שקלים וכן כתב הרי"ף ז"ל וז"ל באלו אמרו פי' במקרא מגילה ובתרומת שקלים ואע"ג דתנן בשלשה פרקים תורמין את הלשכה בפרוס הפסח דהיינו בר"ח ניסן מ"מ כיון דבר"ח ניסן מוכרחים להביא מתרומה חדשה לכן אם חל בשבת מקדימין ואין מאחרין : **מגבת** פורים וכו' והמותר יפול לכיס כצ"ל. ועי' בב"מ דף ע"ח ובפירש"י שם פירושא דהך ברייתא. ואמנם בשא שאמ"ז הלוה מעות מחבירו כו' תמוה הוא דשא מלוה לגואלה ניתנה ופשיטא דיכול לשנות. ובגמ' ל"ג אלא הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק וכו' ואם לא נגיה את הנוסחא שלפנינו כתוס' אפשר לפרש משום דמיירי בעני שאינו רוצה לקבל במתנה לו לשם הלואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה : **קראו** את המגילה באדר ראשון כו'. כן תוספתא משבשתא היא וצריכה להגיהה כמו דאיתא בגמ' דף ו' וגם הסרה פה דברי רשב"ג משום ר' יוסי דאמר אף קורין אותה באדר שני שכל מצות שנוהגות באדר שני אין נוהגות באדר ראשון. וע"ש בגמ' ומה דמסיים הכא לענין שטרות ליתא בש"ס ובכור הוא דה"ק רשב"ג אע"ג דכל המצות בשני אין נוהגות בראשון בכ"ז שם אדר לא זז ממקומו בשניהם. ובראשון כותבין אדר ובשני כותבין אדר תניין כלומר שני משום דכל מילי דשטרא כתבו בלשון תרגום. ועי' בפרק קונם יין דפליגי בזה ר"מ ור"י ובין הפוסקים יש חלוקי דעות בזה ועי' בהו"ח סי' תכ"ת ובהה"ע בסי' קכ"ו ובבית שמואל שם : אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד כו'. כל הכך אין בין דתנא תנא תוספתא. רובן ישנו במכלתין והוא מפרש יותר ויש אשר הוסיף כמו אין בין ג' תעניות ושטיה היא בפ"ק דתענית. ואין בין נזיר סתם שנויה ברפ"ג דנזיר. וכן אין בין דם המת כו' בפ"ז דנזיר ובפ"ב דאהלות. וכן כל הפרטים אשר הוסיף כאן בשאר האין בין והסרים במשנתינו לא תם תנא דידן לשמע כאן כיון דהם מבוארים במקומן :

קראה

מצפה שמואל (א) ב: וירושלמי פ"א הל' א' : (ב) שם ושם ועי' ירושלמי פסחים פ"ד הל"א ופ"ו הל"ס : (ג) ירושלמי פ"ב הל"ג : (*ג) עי' טוש"ע סי' תרפא סעיף ז : (ד) ד: וירושלמי פ"א הל"ג : (ה) ג. ה. וירושלמי פ"א הל"ד ועי' בר"ן וברמב"ן רפ"ק : (ו) שם ועי' ירושלמי פ"א הל"ד : (ז) שבת ק. : (ח) ב: וירושלמי שם הל"א : (ט) (ב"מ עה: וב"ב ז:) וירושל' פ"א הל"ד : (*ט) עי' מיי' פ"ס מהל' מגילה הל' טז : (י) שם ועי' ירושלמי קדושין פ"ב הל"א במעביר על דעת בעה"ב ועי' ירושלמי ב"מ פ"ו הל"ג : (כ) שם : (ל) ו: ועי' ירושל' פ"א ושקלים פ"א הל"א : (מ) נדרים סג: וירושלמי שם פ"א ה"ו וכאן ירושל' פ"א הל"ב שקלים שם : (נ) ז: וירושל' פ"א הל"ו וביצה פ"ג הל"ז ופ"ה הל"ב : (ס) שם ושם ותרומות פ"ז הל"א ופסחים פ"ב הל"ג וכתובות פ"ג הל"א וב"ק פ"ב הל"ד והלכה ס' ומכות רפ"ב : (ע) תענית יג: : (פ) ח. ירושלמי פ"א הל"ז ונדרים פ"ד הל"א : (צ) עי' נדרים פ. : (ק) עי' אהלות פ"ג מ"ה ובר"ש שם : (ר) שם משנה ו : (ש) חולין קכט: ועדיות פ"ו מ"ג : (ת) ח. וירושל' פ"א הל"ז ועי' ירושלמי ברכות פ"א הל"ב :

מנחת בכורים

פרק א א כרכין מימות יהושע בן נון. דילפינן בג"ש כתיב כאן ערי הפרזות וכתיב ביהושע לבד מערי הפרזי הרבה מאוד מה להלן פרזים של יהושע אף כאן פרזים של יהושע אבל מוקף מימות יהושע אע"פ שאין עתה מוקף קרינן בט"ו : מימות אחשורוש. כשושן מה שושן מוקף מימות אחשורוש וקורין בט"ו אף כל מימות אחשורוש ות"ק ס"ל דשושן לאו מפני שמוקף חומה גרים אלא משום שנעשה בו הנס בחמשה עשר דכתיב קראי : היכן מצינו. טעמא מפרש כדפירשתי : אלא משפחה ומשפחה. דלת"ק ילפינן מקרא דמשפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר מדינה מדינה לחלק בין מוקף מימות יהושע או לא עיר ועיר לחלק בין שושן לשאר עיירות אבל לריב"ק דכל מוקף חומה מימות אחשורוש א"כ ליכא חילוק בין שושן לשאר עיירות מוקפים א"כ עיר ועיר נ"ל לכן מפרש דמורה קרא לסמוכין לכרך ולנוסחת הגר"א דלא גרס אלא ענין בפ"ע הוא : הסמוכין לכרך. במיל אע"פ שאינו נראה להכרך כגון ביושבת בעמק : ונראין. או נראה אע"פ שאינו סמוך ביותר בו. בכרך וקורין בט"ו ות"ק מודה לדרשא זו כיון דכתיב פרזי פרזי לג"ש ללמוד דמיב"כ הוא מדינה נ"ל אלא ללמד על הסמוך ונראה : **ב** בשיירא. והמה מעיירות המוקפין חומה : בי"ד. כשהם בדרך או בספינה דאזלינן בתר מקום שהוא עתה : חל י"ד להיות בע"ש. וט"ו בשבת ואין קורין המגילה בשבת שמא מי שאינו בקי ילך אצל בקי ויעביר המגילה ד"א ברה"ר : ליום הכניסה : יום ה' נקרא יום הכניסה שמתכנסין כל לעיירות לקה"ת וגם ב"ד יושבין בב' וה' כתקנת עזרא בסוף מרובה : בו ביום. בי"ד דלמה ידחה ממקומו אבל כרכים אין לקרות בי"ד דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה עיירות בי"ד ואין זמנו של זה כזמנו של זה אף אידנא עיירות בי"ד ואין זמנו של זה כזה לכן מקדימין מוקפין ליום הכניסה : שלא יקדימו בכל שנה. ודרוש כזה מה כל שנה אין מוקפין קודמין אף האידנא אין מוקפין קודמין ומסתבר לו יותר דרשא זו אף שלא נתקיים זמנו של זה שלא כזמנו של זה : עמהן. בני העיירות : בו ביום. בי"ד : כפרים. חכמים הקילו על אנשי הכפרים לקרות ביום הכניסה שקודם י"ד שטורח להם לבא בי"ד לעיר לקרות וא"י לקרות בבתיהם לפי שמסתמא אין להם בקי שיקרא ומפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים הקילו עליהן קולא זו דביום הכניסה באין לעיר תמיד שהוא יום הדין וקה"ת : **ג** אימתי. כפרים מקדימין : שאין נכנסין. דליכא קולא לגבייהו וה"ג זה אבל מקום שאין נכנסים לא בשני ולא בחמישי אין קורין אלא בזמנה : הואיל ומסתכלין בה. חסר כאן כתוס' וה"ג לה בגמרא א"ר אימתי בזמן שהשנים כתיקונן וכו' וכנוסחת הגר"א וה"פ דהאידנא שיבראל נפוצו ואין שלוחי ב"ד מגיעין לכל בני הגולה להודיע אם עברו ב"ד החדש ולידע קביעות המועדות של פסח והכל מונים ל' יום מימות הפורים ואיכא חששא פן אתו למנות ל' יום מיום קריאת המגילה של כפרים בי"א וי"ב וי"ג ונמצאו אוכלין חמץ בימים האחרונים של פסח ותנא זה ר"י ברי"י הוא וחולק על ר"י דס"ל דכל מקום שנכנסין קורין ומשמע אף בזה"ז ובתוס' כאן גרסינן בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה וכו' ומלתא אחריתי הוא ולאו ר"י אמרה : אין מסתכלין אלא בה. כלומר בקריאת המגילה ולא זולת ויאכלו חמץ בפסח וי"ג מסתכנים בה : **ד** מקרא מגילה. אם חל י"ד בשבת מקדימין משום דכתיב ולא יעבור : ותרומת שקלים. שיושבין באדר לגבות חצי שקל לצורך קרבנות שצריך להביא מתרומה חדשה ומקדימין אם חל ר"ח אדר בשבת דלא סגי להביא תמידין בר"ח ניסן ואילך מתרומה חדשה : ספק מילה. נולד בה"ש מלין בט' דלאת מידי ספק ח' ולא מקדימין שמא ז' הוא : זמן עצי כהנים. שהתנדבו משפחות ליתן עצים למערכה וביום שהביאו עצים עשו יו"ט והקריבו קרבן ואם חל בשבת מאחרין עד לאחר שבת דמקודם שבת הכתי לא מטא זמן חיובייהו להביא : ט"ב שחל בשבת. וה"ה אחר צומות אלא שט"ב חמיר כמבואר בר"ה (יח) דאע"פ שיש שלום מתענים מש"ה כ"כ שאר צומות : ולא מקדימין. דאקדומי פורענות לא מקדימין : חגיגה. שמביא ביו"ט אם חל בשבת מביא לאחר שבת ולא קודם דהכתי לא נתחייב עד שבא יו"ט ואחר יו"ט מביא לתשלומי החג : והקהל. שמצוה להתאסף במקדש בחג הסוכות דסוף שנת השמיטה והיו מתאספין הכל לשמוע פרשה שקורא המלך כמבואר בסוטה (דף מ"א) שהמלך קורא משנה תורה והיו עושין בימה למלך לישב עליו ואם חל בשבת קודם שבת ולא קודם שבת א"א לעשות הבימה דדהיקא ליה עזרה לכן דחינן למחר ולא מקדימין דהכתי לא מטא זמן חיובייהו : קורין המגילה. לענין זה הוא דמקדימין דקורין המגילה וגובין מעות פורים ומחלקין ביום קריאתה כדמפרש טעמא שנאמר והימים האלה ומייתי ראיה מקרא דמהה בזמן קריאה הוא שנאמר נזכרים בקריאה ונעשים בשמחה וא"כ מחלקין לעניים ביום קריאתה א"כ גרסינן שנאמר א"כ נראה דשמחה בזמנה דכתיב והימים האלה היינו י"ד וט"ו נזכרים בקריאה ונעשים בשמחה וכ"מ בירושלמי : פ"ג בנוסחת הגר"א אבל לקיים וכו'. כלומר שעיקר השמחה הוא בזמנה : **ה** מגבת פורים. מעות שגובין לצורך פורים : לפורים. ולא לצ"ח ואף שלא בא ליד גבאי אסור לשנות מש"ה כ"כ בשאר צדקה קודם שבא ליד גבאי מותר לשנותה (ירושלמי הל' ד) : לאותה העיר. לעניי אותה העיר אין מדקדקין לומר דיים בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה. וי"מ דכל הפושט יד ליטול נותנים לו (רמב"ם) : לוקחין העגלים. לרוב בכל המעות : והמותר. מה שנשאר מן הבשר שלא נאכל בפורים : יפול לכיס של צדקה. גרסינן וכן הגיה הגר"א : רצועה. דאדעתא דסעודה יהבי ליה ולא לשנות לצ"ח ות"ק מיירי בבני העיר הבאין לשנות ור"א מיירי בעני הרוצה לשנות : ו דעת המלוה. דאולי על ד"א לא היה מלויהו וכל המעביר ע"ד בעה"ב נקרא גזלן אף דליכא טעם ברור לומר דרוצה דוקא בזה ולגירסת הגר"א לא קאי במלוה ככל אלא בנותן לעני : ז פ"ג שכל מצות שנוהגות בשני נוהגין בראשון חוץ ממקרא מגילה ובדברי ר"א בר"י גרסינן שכל מצות שנוהגות באדר השני נוהגות באדר הראשון וכן הגיה הגר"א : ת"ק סבר סדר פרשיות הסדורין מאדר כגון שקלים וזכור לכתחילה בשני ואי עביד בראשון עביד לבד מקרא מגילה דאי קרי בראשון קרי נמי בשני ור"א בר"י סבר אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון דקתני משנה יתירה שכל מצות לרבות אפילו לכתחילה בנוסחת הגר"א אף קורין שכל מצות פליג וס"ל דאף סדר פרשיות אי עביד בראשון עבדינן בשני : חוץ מהספד ותענית. ביום י"ד וט"ו אסור בשניהן ולא בראשון לבד : שבזה ושבזה. ראשון ושני אלא שבאדר השני כותבין תניין לסימן וסתם אדר הוא ראשון : **ח** יו"ט לשבת. זולת מה שחלוק בענין העונש דשבת בסקילה ויו"ט בל"ת חלוק בענין מלאכות המותרות דאוכל נפש ביו"ט מותר ולמעוטי מכשירי אוכל נפש כגון תקון סכין פגום דכתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו ומה דכתיב לכם דרשינן ולא לכלבים ולא לעובדי כוכבים ור"י דריש לכם ולא לכל צרכיכם אף מכשירין והיינו מכשירין שא"א לעשותן בעיו"ט אבל מכשירין שאפשר לעשותן ממעטינן מהוא : יוה"כ. קאי על מתניתין דאין בין יוה"כ לשבת אלא שזה דינו בידי אדם (דחייב מיתה) וזה דינו בכרת אבל לענין תשלומין זה וזה שוין; שאם הזיק חבירו בחילול יוה"כ ג"כ פטור מתשלומין דכתיב לא יהיה אסון ענוש יענש הא יהיה אסון לא יענש וילפינן אסון בידי שמים ג"כ דכתיב בבנימין שנאמר וקראהו אסון ואסון דכאן דפטור גם באסון דבידי שמים : שניות. בסדר תענית מבואר שמתענים על הגשמים שמתחילה מתענים בה"ב ומותר במלאכה ורחיצה וסיכה לא נענו מתענין ג' תעניות ואסורין במלאכה ורחיצה וכל הינך לא נענו הוסיפו עוד שבע ובאלו מתריעין ונועלין את החנויות ואיכא נמי תפלת כ"ד ברכות דמתפללין באחרונות ולא באמצעות אלא בסדר תפלות לא קא מיירי : שאין עושין. אבל כלים שעושין בהן אוכל נפש בכלל הנאת מאכל הוא : **ט** ביום ל' יצא. ובסיפא בנזיר גרסינן לא יצא וכן בהגר"א דנזיר סתם אף דנזיר הוא ל' יום מ"מ מקצת יום כבולו אבל נזיר ל' יום בפירוש מונה ל' יום שלימים : מצותן לכתחילה. אף נזיר סתם : לדם תבוסה. גרסינן והוא היוצא מן ההרוג מחיים ולאח"מ וא"י אם יצא רוב רביעית דם מחיים או לאח"מ ואי ידעינן דיצאה רובו מחיים הוא טהור ודאי והוא אב הטומאה מד"ס כמבואר בפ"ב דאהלות : אין הנזיר מגלח. אם נטמא אינו סותר נזירותו למנות ז' ולגלח תגלחת טומאה : מקדש. אם נכנס בטומאת הגוף וכן אם אכל קודש : י כזית מן המת למת. לכ"ד טומאה מטמא במגע ובמשא ובאהל : פתחו. להציל על הפתחים הסגורין כגון אם מת בבית ולו פתחים הרבה כלים שתחת הפתחים טמאים דסוף טומאה לצאת מהם וא"י מאיזה פתח חשב להוציאו בא' מהן או בהלון שהוא ד' על ד' מציל על כל הפתחים כולן דסוף טומאה לצאת מאותו פתח ודינו דכזית מן המת שני כפותח טפח להציל על כל הפתחים כולן אבל ביותר מטפח בעי ד' טפחים ומשנה הוא (פ"ג דאהלות מ"ו) : טומאת אהל. דעצם כשעורה אינו מטמא באהל אבל במגע ובמשא מטמא : פירש ממנו טהור. כר"י דס"ל הכי בעדיות בפ"ו מ"ג ומייתי לה בחולין בכ"פ העור והרוטב : **יא** אלא קרבן. אבל לספירה גם זב בעל שתי ראיות מונה ז' ימים ועושה משכב ומושב אפילו לא נגע בהן : מים חיים. מים הנובעים ולא שנקוו במקוה מחמת גשמים דבו כתיב מים חיים : אלא קרבן. לאחר הז' ימים זבה מביאה קרבן אבל נדה אינה מביאה ובענין הז' ימים נמי יש חילוק ביניהם דזבה בעינן ז' נקיים ובנדה לא בעינן נקיים אלא שמזכיר ההיסק מה שאחר הז' ימים ובזה מיירי בטבילה ובקרבן שהוא לאחר כן וזבה נקראת אחר שכלתה ימי נדה ז' ימים ובכלה אם ראתה שוב בתוך י"א יום מכלות הז' של נדה ג' ראיות רצופין בג' ימים הויא זבה וצריכה ז' נקיים : מביאה קרבן. שאין קרבנם בזה דיולדת עשירה מביאה כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת יבזבה מביאה שתי תורים :

אין

אין בין[ו] קרבן זבה ליולדת אלא הבאת קרבן(א) אין בין נדה לשומרת יום כנגד יום אלא ספירת שבעה בלבד] : יב אין בין (ב) בית (לג) [המוסגר] לבית המוחלט אלא שהבית (לג) [מוסגר מטמא בתוכו] והמוחלט מתוכו ומאחוריו [זה וזה מטמא בביאה] אבנים שיש בהן נגע מטמאות מאחוריהן (לד) אין (ג) בין נדרים לנדבות אלא שהמקדיש נדרים לבדק הבית ואבדו חייב באחריותן נדבות אין משלם אלא טובת הנאתו בלבד : יג (ד) אין בין במות יחיד לבמות צבור אלא כל שנדר ונדב קרב בבמות יחיד (לה) [כל] שאין נדר ונדב קרב בבמת צבור : אין בין שילה לירושלים (ה) אלא שבשילה בנין אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה [ה] : יד (ו) אין בין כהן (לו) [משוח בשמן המשחה] המשמש לכהן משוח שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה (א) [אין(ז)בין מרובה בבגדים משמש למרובה בגדים שעבר אלא פר הבא על כל המצות אין בין (ח) כהן משוח שעבר למרובה בבגדים שעבר אלא פר הבא על כל המצות] אין בין כהן מרובה בבגדים משמש לכהן משוח שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה אין בין כהן משוח משמש לכהן מרובה בבגדים שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה ופר הבא על כל המצות :

פרק ב א (א) הקורא את המגילה למפרע לא יצא וכן בהלל [וכן בתפלה] וכן בקריאת שמע (א) (ב) הקורא את המגילה [וטעה] והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו הפסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו הפסוק וגומר עד סוף וכן בהלל [וכן בתפלה] וכן בקריאת שמע (ב) נכנס לבית הכנסת ומצאן שקראו חציה וגמר עמהן לא יחזור ויקרא מראשה ועד אותו מקום אלא מתחיל מראשה וגומר עד סוף וכן בהלל [וכן בתפלה] וכן בקריאת שמע (ג) : ב קראה בלילה לא יצא ידי חובתו א"ר יוסי מעשה בר' יוחנן בן נורי שקראה בצפורי בלילה אמר לו אין שעת הסכנה ראיה קראה על פה לא יצא ידי חובתו אמר (ד) [רשב"א] (ו) מעשה בר' מאיר שהלך [לאסיא] לעבר [את] השנה (ה) [לא מצא] שם מגילה כתובה עברית (ו) [א][כתבה מפיו וחזר] וקרא מתוכה (ז) קראה בין עומד בין יושב בין מוטה בין (ח) שהעמיד לה (ז) [תורגמן] (ט) בין שבירך לפניה (ח) [ובין שבירך] לאחריה ולא בירך (*י) לפניה לא בירך לפניה ולא לאחריה יצא (י) אר"ש [ב] מעשה בר"מ שקראה בבית הכנסת בטבעין מיושב והיו בני הכנסת יושבין כיון (ט) [שנגמרה] מקצתה (*י) נתנה (כ) לאחר וברך עליה : ג (ל) קראה בלעז הלעוזות יוצאין ידי חובתן (מ) קראה אשורית שומעין [ושאין שומעין] יוצאין י"ח לעולם אין יוצאין ידי חובתן עד שתהא כתובה אשורית בלשון עברי על הספר ובדיו : ד (נ) הכל חייבין בקריאת (י) [מגילה] כהנים לוים וישראלים (יא) [ג] [ועבדים] משוחררין חללין נתינים (יב) [וממזרים] סרים אדם וסרים חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים י"ח [ד] אנדרוגינוס מוציא (יג) מינו ולא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אין מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן : אמר רבי יהודה (ס) קטן הייתי (יד) [וקריתי לפני ר' טרפון בלוד וקלסני] א"ר קטן הייתי וקריתיה (טו) [לפני ר' יהודה באושא והיו שם זקנים ולא אמר אחד מהן דבר אמרו לו אין מביאין ראיה מן המתיר [מכאן ואילך (פ) הנהיגו שיהו קטן קורין אותה לרבים] : ה מצות (צ) מגילה מתחלתה ועד סופה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר (ק) (אסתר ג) מאחר הדברים האלה ר"ש בן (טז) [אלעזר] אומר (שם ו) מבלילה ההוא (ר) אבל הכל מודים (יז) [שמצותה לגמור עד סוף] : ו כל (ש) יום הנף אסור בחדש כל יום השביעי חייב בסוכה וכל יום השביעי כשר ללולב (ת) כל יום השמיני כשר למילה (א) וכל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים ואיברים זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה (יח) [אבל אין] חייבין עליהן משום נותר ואין מחשבה פוסלת בהן משום פגול [ד] עד שיעלה עמוד השחר : ז (ב) ר' (ג) מנחם בר' יוסי אומר(יט) [בני הכנסת לא יקחו את הרחבה] א"ר יהודה (ג) בד"א בזמן שלא התנו עמהן פרנסי אותה העיר אבל אם התנו עמהן פרנסי (כ) העיר (*ד) רשאין לשנותה לכל דבר שירצו (כא) : ח העושה (ה) תיבה ומטפחות לספר עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי לישתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן גבוה אין רשאי לישתמש בהן הדיוט (א) וכלים (*א) שנשתמש גבוה אל ישתמש בהן הדיוט (ב) אבל משאיל אדם מטפחתו לספר וחוזר ולוקחה ממנו (ג) מטפחת ספרים משנין אותם מספרים לספרים אבל לא לדברים אחרים: ט (ד) העושה מנורה ונר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם הבעלים מהן (כב) ג [רשאי] לשנותן לדבר אחר משנשתקע שם הבעלים מהן אין רשאי לשנותן לדבר אחר (כג) [יחיד (ה) שפסק צדקה בעירו נותנה לעניי עירו בעיר אחרת נותנה

הגהות הגר"א (לב) מוסגר : (לג) המוסגר מטמא מתוכו : (לד) וזה וזה מטמאין בביאה : (לה) וכל : (לו) המשוח : (א) ובתפלה : (ב) ובתפלה : (ג) ובתפלה : (ד) ר"ש בן לקיש : (ה) בעסיא ולא היה : (ו) וכתבה מלבו : (ז) מתורגמן : (ח) ולא : (ט) שנגמרה : (י) המגילה : (יא) עבדים : (יב) ממזרים : (יג) את : (יד) וקריתיה למעלה מרבי טרפון וזקנים בלוד וקלסני א"ל אין מביאין ראיה מן הקטן : (טו) למעלה : (טז) יוחי : (יז) מצותה שתהא כתובה כולה : (יח) ואין : (יט) בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בהכ"נ וחכ"א הרחוב אין בו משום קדושה : (כ) אותה : (כא) א"ר יהודה מעשה בבהכ"נ של טרסיים שהיה בירושלים שמכרוה לר"א ועשה בה כל צרכיו : (כב) רשאין : (כג) בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין לעניי אותה העיר וכשהן באין מביאין אותה עמהן ויחיד שפסק צדקה בעיר אחרת תנתן לעניי אותה העיר :

נוסחאות כ"י

א) אין בין כהן משיח משמש למרובה בגדים משמש אלא פר הבא על כל המצות. אין בין מרובה בגדים משמש למרובה בגדים שעבר אלא פר יוהכ"פ ועשירית האיפה. אין בין כהן משיח שעבר למרובה בגדים שעבר אלא פר הבא על כל המצות. אין בין כהן משיח המשמש למרובה בגדים שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה. אין בין מרובה בגדים משמש לכהן משיח שעבר אלא פר הבא על כל המצות : ב) רבי יוסי אומר : ג) אין רשאי כו' משנשתקע כו' רשאי :

אור הגנוז

[ד] אין בין נדה ליולדת. כ"י : [ה] וירושלים בנין אבנים מלמטה ותקרה מלמעלה : פ"ב [א] קרוא מפיו : [ב] בן אלעזר : [ג] גרים : [ד] טומטום ואנדרוגינוס חייבים ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן :

חסדי דוד

פרק ב קראה בלילה כו'. מלשון זה של קריאה בלילה מוכיח הרא"ש לדעת ר"ת דעיקר חשיבות הקריאה הוא של יום. ולכן פסק דבקריאה של יום צריך לחזור ולברך זמן. ומ"מ מרן בסי' תרצ"ב פסק כהרמב"ם דא"צ לחזור ולברך זמן ע"ש. וסיפא דהך תוספתא קראה ע"פ כו' איתא בגמ' דף י"ח בשינוי לשון קצת ומליצתא דקתני הכא שלא מצא מגילה כתובה עברית משמע דר"ל שהיה שם מגילה אלא שהיתה כתובה באחת מלשונות העמים דמסתמא היהודים שהיו שם היו להם מגילה שהיו קורים בה בכל שנה וכההיא דתנינן התם גפטית לגפטים עברית לעברים עלמית לעלמים יצא והנהו אנשי נמי ע"ה הוו ולא ידעו בלה"ק ולכך הוו נפקי בה משא"כ ר"מ שלא היה יוצא דשמא לא הוה בקי בזה הלשון. ואפשר ג"כ דהיה בקי ויכול לצאת אבל לא היה ניחא ליה לצאת אלא בלה"ק. ומתוך האמור למדת דעברית דקתני הכא הוא לשון מושאל כלומר בלה"ק שהוא לשון עברית ולעולם בכתב אשורית. ולא דמי לעברית דאידך מתניתא דהתם פירושו בכתב של בני עבר הנהר. והנה הכא קתני וכתבה מפיו וכ"ה בירושלמי ובגמ' הגיר' וכתבה מלבו ותנא תוספתא והירושלמי דכתב כתבה מפיו ללמד דמ"מ היה מוציא מפיו כל תיבה ותיבה שהיה כותב דדינא הכא ועי' באו"ח בסי' ל"ב ובסי' תרצ"א בהג"ה ובמג"א שם. ומ"ש בין שהעמיד לה מתורגמנין בלא"ר קמ"ל דאע"ג דבתורה לא יהיו שנים מתורגמנין אלא אחד מ"מ במגילה אפי' עשרה קורין ועשרה מתרגמין וכדאיתא בגמ' דאיידי דחביבא יהבי דעתייהו ושמעי: קראה בלע"ז וכו' קראה אשורית וכו'. משמע להדיא דבחד גברא איירי דאל"כ הו"ל הקורא אשורית וקתני רישא דהלועזות יוצאין בלע"ז וזה ראיה לרש"י ז"ל וכן פסק הרמב"ם בפ"ב דמי שיודע אשורית ויודע בלע"ז אם רצה לקרותה בלע"ז שפיר דמי: עכו"ם העושה מנורה וכו' עד שלא נשתקע וכו' אין רשאי לשנותן וכו' משנשתקע שם הבעלים רשאי לשנותן. כן נראה דצ"ל ואיתא הכי בגמ' פ"ק דערכין דף ו' ואסור לשנותה אפי' לדבר המותר ואפי' בקדושה מעולה טפי וכדאיתא התם. וטעמא דאסור עד שלא נשתקע משום דעכו"ם פעי וצועק ואיכא חילול השם. ואם לא דעכו"ם בריתא מתוקמא הכא עד שלא נשתקע וכו' אין יכולין לשנות לדבר הרשות דוקא אבל לדבר מצוה יכולים ואם נשתקע יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות והא נמי איתא התם. אבל סתמא דלשנא אין רשאי לשנותה משמע אפי' לדבר מצוה ולכך צריכין אנו להגיה כמ"ש ועי' ביו"ד סי' רנ"ט ס"ג ובש"ך שם ס"ק י"ג : יחיד שפסק צדקה כו'. לפי מה דאיתא בפרק בני העיר דף כ"ז יתפרש הך

מצפה שמואל (א) עי' רש"י שבת סה: ד"ה וסבר : (ב) שם: (ג) נגעים פי"ג מ"ו : (ד) ערכין כט: ועי' ירושלמי נדרים פ"ז הל"א : (ה) ע: וירושלמי פ"א הל"א ופסחים פ"ב הל"ד : (ו) עי' זבחים קיח: וירושלמי פ"א הל"ב : (ז) עי' נזיר מז: ותוס' שם ד"ה מרובה : (ח) נזיר שם ותוס' שם : (א) יז. וירושלמי רפ"ב וברכות פ"ב : (ב) יח. וירושלמי שם פ"ג : (ג) שם וירושל' פ"ד הל"א : (ד) כא. וירושלמי רפ"ד : (ה) עי' כה: תוס' ד"ה מגילה ועי' שבת קטו תוס' ד"ה ובידו : (ו) שם וירושל' רפ"ד : (*ו) טוש"ע סי' תרלב : (ז) עי' ירושל' פ"ד הל"א ועי' הג"א רפ"ג ועי' ירושלמי סוטה פ"ז הל"א : (*ז) עי' טוש"ע סי' תרלד סעיף א' בהגה"ה : (ח) יח. וירושלמי פ"ב הל"א ועי' ר"ן רפ"ב : (ט) עי' מ"ס פכ"א הל"א : (י) עי' ירושלמי שבת רפט"ו : (כ) תמורה מ. : (ל) כ. ועי' ירושלמי פ"ב הל"ה וסנהדרין פ"ז הל"ב כס"ג דאין מביאין ראיה מן הקטן: ועי' ירושל' ברכות פ"ו נב. גבי זימון דמספר דלא זימני עלוייה כשהיה קטן : (מ) עי' פ"ב הל"א וירושל' חגיגה פ"ג סה"ד תיבת הרובים וירושל' תרומות פ"ג כה. ומעשרות פ"א מד : (נ) יט. וירושל' פ"ב הל"ד : (ס) עי' ירושל' עירובין פ"ו הל"ה והל"א ופ"ז הל"א וכאן פ"ב הל"ד : (ע) ר"ה ל. : (פ) יומא כח: : (צ) עי' ספ"ב : (ק) עי' מ"ס בפסחים בפ"ה : (ר) כו. וירושלמי פ"ג הל"א : (ש) עי' כז. וירושלמי שם : (*ש) עי' טוש"ע סי' קנג סעיף ז' ובביאורי הגר"א שם ס"ק יח וביו"ד סי' רפב סעיף יב : (ת) סנהדרין מח: וירושלמי פ"ג הל"א ונדרים פ"ט הל"ב : (א) שם מז: ושם : (*א) עי' מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הל' כ ועי' בכ"מ שם : (ב) שם מח. ושם : (ג) עי' כז. וירושל' פ"ג הל"א : (ד) ערכין ו: וירושלמי שם הל"ב : (ה) כז. וירושלמי שם :

מנחת בכורים

אין בין נדה לשומרת יום. אשה שרואה פ"א בתוך אחד עשר יום שאחר כלות ימי הנדה סופרת יום א' נגדו וטובלת: יב מתוכו. שנאמר והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא ומשמעו דוקא אל תוך הבית: והמוחלט. שנחלט ע"פ כהן שאמר טמא: ומאחוריו. אם נגע שנאמר צרעת ממארת בבית טמא הוא להוסיף טומאה על טומאתו שהיה בתוך ימי הסגרו דמטמא מאחוריו: בביאה. אל הבית זולת שמטמא במגע שיש בהן נגע אף במוסגר: מאחוריהן. דלא טמא אחוריו אלא בנגע באבנים שאין הנגע בהן דלא מטמאו אלא מחמת בית המנוגע אבל אבנים עצמן שהנגע בהן מטמא מאחוריו: נדרים. שאמר הרי עלי: טובת הנאה. מה שהיה נהנה מהקרבן ושמין כמה אדם רוצה ליתן להקריב עולה בעדו אע"פ שאינו חייב כמבואר בערכין (כ"א): יג במת יחיד. בשעת היתר הבמות: במת צבור. משכן כשהיה בנוב וגבעון: שאינו נידר ונידב. אלא חובות הקבוע להם זמן כגון פסח תמידין ומוספין קרב בבמה גדולה אבל אינו קבוע זמן כגון שעירי ופרי ע"ז אינם קריבין אף בבמה גדולה והכי מתפרשא מתניתין (בדף ט' ב'): בין שילה. שהיה המשכן בשילה ובשניהם נאסרו הבמות דכתיב כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה מנוחה זה שילה נחלה זה ירושלים ולכן במות מותרות אבל משבאו לשילה נאסרו אלא שחלוקין היו בבנין: בנין אבנים מלמטה. דכתיב ותביאהו בית ה' שילה משמע דבית היה וכתיב ויטוש משכן שילה משמע דמשכן יריעות היה הא כיצד אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה (ירושלמי פרק א' הל' י"ב): יד שעבר. דאירע פסול בכהן המשיח ונתמנה אחר תחתיו והוכשר הראשון וחוזר למקומו נקרא הראשון כהן המשמש וזה שהיה בינתים נקרא כהן שעבר: פר יוה"כ. דא"א להביא שנים: ועשירית האיפה. חביתי כה"ג בכל יום אבל לכ"ד דינו ככהן גדול משמש עבודה בשמנה בגדים ומצווין על הבתולה ומוזהרים על האלמנה ומקריבין אוננין: מרובה בגדים. היינו נמי כה"ג אלא שעד יאשיהו היה שמן המשחה שעשה משה ומשחו כה"ג אבל יאשיהו גנז צלוחית של שמן המשחה כמבואר בסדר יומא ולא היה היכר אלא שמרובה בבגדים שמשמש בשמנה ד' בגדים יתירים על בגדי כהן הדיוט חשן ואפוד ומעיל וציץ: כ"ג אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה. שמשמש מביא פר יוהכ"פ ועשירית האיפה ולא מי שעבר אבל פר הבא על כל המצות כשהורה היתר בדבר שחייבין עליו כרת אינו מביא אלא המשיח והגר"א לא גרס לה כלל: אלא פר הבא. דמשיח שעבר מביא דכללא הוא דמשיח מביא ולא מי שלא נמשח ואין חילוק בין משמש או עבר אבל פר יוה"כ ועשירית האיפה שניהם אינם מביאין ובנוסחת הגר"א ליתא גם בבא זו וליכא אלא ג' בבי: אלא פר יוה"כ. דכהן מרובה המשמש מביא אבל כהן משיח שעבר אינו מביא אבל פר הבא על כל המצות איפכא הוא דכהן משיח שעבר מביא אבל כהן מרובה משמש אינו מביא ולכן לא תנא לה דבכל הני אין בין זו שמביא תנא ברישא: כהן משוח משמש מביא כו'. לכן תנא גם כן פר הבא על כל המצות פי' ומשכחת לה מרובה בגדים ומשוח בזמן אחד כגון שנגנז השמן בימי לבינו:

פרק ב א למפרע. פסוק מאוחר קודם לפסוק שלפניו: לא יצא. דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשיית הימים א"א למפרע דו"ד קודם לע"ו כן זכירה שהיא קריאת המגילה לא יהיה למפרע: וכן בהלל. אינו יוצא למפרע דכתיב ממזרח שמש עד מבואו כשם שהשמש אינה הולכת למפרע כן קריאת הכלל ואיכא דנפקא ליה מקראי אחריני: בתפלה. אנשי כנה"ג תקנוהו לומר על הסדר דוקא על פי טעמים המבוארים בגמרא ברפ"ב בסדר הברכות ואם ברך ברכה מאוחרת לשלפניה א"י: בק"ש. שנאמר והיו בהווייתן יהו שלא יקרא למפרע ואיכא דנפקא ליה מדכתיב והיו הדברים וה"ל למכתב דברים וכתיב הדברים ללמד שלא יקרא למפרע: אותו הפסוק. ל"ת דתיבות למפרע לא יקרא אבל הפסוקין יכול לקרות למפרע קמ"ל דאף סדר הפסוקים לא ישנה: תגיה. אף בענין שלא ישנה לקרות הענין שנאמר מאוחר ממה שקדם לו: ב קראה בלילה. היינו המגילה שתקנו מרדכי ואסתר קרא אותה בלילה: לא יצא. שנאמר והימים האלה ולא לילות: בלילה. אותה של יום וקראה שתי פעמים בלילה א"נ דמגילה של לילה נתקן אח"כ (עי' ר"ן פ"א וא"ח סי' תרצ"ב ובביאורי הגר"א שם ס"ק ג'): שעת סכנה. דגזירה היה והיו מתחבאין לקרותה בחשאי: על פה. כתיב הכא נזכרים וכתיב בעמלק כתוב זאת זכרון בספר: עברית. לה"ק אינו יוצא בלעז: מתוכה. ואף שידע לכתוב שלא מן הכתב לא קרא על פה והא דמותר לכתוב שלא מן הכתב היינו משום דבגדולים הם אצל ר"מ ואיכא דאמרי שתים כתב ואחת כתבה ולא קרא מתוכה לפי שכתבה שלא מן הכתב והב' כתב מתוכה וקראה: תורגמן. להבין מקראי המגילה בלשון תרגום שהיא לשונם כן: ה"ג שבירך לפניה ולא בירך לאחריה ולא בירך לפניה לפניה על מצות מגילה ושעשה נסים ושהחינו לאחריה הרב את ריבנו: יצא דברכות לא מעכבות ויושב אפילו לכתחילה שרי: ובירך עליה. הרב את ריבנו. וקמ"ל דאף לכתחילה מיושב: ג הלועזות. שמכירין באותו לשון לע"ז בכל לשון אף שלא בלע"ז יווני כשר: שומעין. מכירין: ושאינם שומעין. שאינם מכירין יוצאין דבלה"ק יוצאין אף מי שאינו מכיר ולהגר"א דלא גרס זה נמי הכוונה שומעין כל השומעין יוצאין אף מי שאינו מכיר: אשורית. כתב אשורי כמו כתיבת ס"ת שלנו: בלשון עברי. לשון הקודש: ספר. קלף: דיו. ולא שאר מיני צבעונים כגון קומוס וקנקנתום: ד כהנים. שמבטלין מעבודתם לשמוע מקרא מגילה: ולוים. מדוכנם וישראל ממעמדם כולם מבטלין לשמוע מקרא מגילה דכתיב משפחה ומשפחה ללמד שכל המשפחות מבטלין: חללין. קא חשיב כל אלו שהן פסולי יוחסין ואינם בכלל המצות וגם סרים חמה אינו מייבם ואינו חולץ ודרך התוס' כן בכ"מ: משוחררים. דבאינם משוחררים דינן כנשים ומבואר לקמן: טומטום. מכוסה ואינו ניכר אם הוא בעלם זכר או נקבה ולכן אינו מוציא אפילו מינו שמא הקורא נקבה והיוצא זכר ואין אשה מוציאה את האיש: לא את מינו. דלא אתי צד עבדות ומפיק צד ב"ח גמור: ועבדים שאינם משוחררין. פטורין לענין זה שאינן מוציאות הרבים ידי חובתן אבל חייבין הן בעצמן שאף הן היו באותו הנס וכן קטנים שהגיעו לחינוך ת יבין לעצמן: קטן הייתי. נראה דקטן מוציא בהגיע לחינוך דהוא דרבנן וגם הגדול מדרבנן ואתי דרבנן ומוציא דרבנן: וקלסני. שיפה קרא ובגמרא מבואר שהשיבוהו אין מביאין ראיה מן הקטן: מן המתיר. שר"י מתיר היה ולו יהי כדבריו אין ראיה דמותר לפי שעשה עצמו כהלכתו: מכאן ואילך. ממעשה דרבי התירו שיהיה קטן קורא כר"י: ה מצות מגילה. לקרותה: מתחלתה. ויהי בימי דכתיב ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף תקפו של אחשורוש והוא מתחלת המגילה: מאיש יהודי. ואת כל תוקף תקפו של מרדכי: מאחר הדברים האלה. פרשה ג' תוקפו של המן שמשם מתחיל הספור מהמן: מבלילה ההוא. תוקפו של נס ואיכא דנפקא ליה מדכתיב מה ראו על ככה ומה הגיע כמבואר בש"ס: ו כל יום הנף. שמניפין את העומר בזמן שאין עומר אסור בחדש כל היום דכתיב עד עצם היום הזה עד עצומו של יום ועד בכלל והיינו בזמן שאין עומר דאילו בזמן עומר כתיב עד הביאכם את קרבן התנופה מיד הותר בחדש: זה הכלל. לאתויי סידור בזיכין וסילוק בזיכין דכשר כל היום: ודבר שמצותו בלילה. לאתויי אכילת פסחים דהוא כל הלילה וכר"ע דס"ל כן בש"פ ע"פ רק לכתחילה משום סייג וגדר אין לו לאכול רק עד חצות ואחר חצות הוה נותר מדרבנן ומטמא את הידים: אין חייבין עליהן משום נותר ול"ג אבל בנוסחת הגר"א ועי' תוי"ט ברכות פ"א מ"א ד"ה א"כ שקיים הנוסחא אבל: הפסח הנאכל בלילה רק עד חצות אינו נעשה נותר מש"ת עד עמוד השחר וכן במחשבת פגול בחוץ לזמנו שחשב בשעת שחיטה לאכול הבשר חוץ לזמנו אינו חייב אלא מחשב שיאכל משיעלה עמוד השחר ועל הפסח קאי וכהאי לישנא איתא בתוס' בפסחים פ"ה בסופו על הפסח ושם מבואר הדבר: ז בני הכנסת. אם מכרו בית הכנסת לא יקחו הרחובה של עיר דאף דיש בהן קדושה שמתפללין בתענית ברחובה כמבואר בתענית עברו אלו ולא נענו מוציאין התיבה לרחובה של עיר (דף י"ג) מ"מ קדושתן קילא מקדושת בית הכנסת לכן לא יקחו בדמיה רחובה אבל אם מכרו הרחובה לוקחין בדמיה בה"כ אבל אין מבנין לרשות ולגירסת הגר"א פליגי דר"מ בר"י סבר דרחוב יש בו משום קדושה ולכן צריכין ליקח בדמיו בה"כ והחכמים סברי דאין בו קדושה כלל : בד"א. דאסור לשנות המעות לקדושה קלה : עמהן. עם בני העיר : רשאין לשנותה. אף לשתות שכר : ח גבוה. צורך גבוה : רשאי להשתמש. לצורך הדיוט ודבר הרשות דהזמנה לאו מילתא היא : מספרים לספרים. כגון מנביאים לחומשים ומחומשים לס"ת : לד"א. שקדושתן קילא כגון מס"ת לחומשים מחומשים לנביאים וכ"ש לדבר הרשות דאסור : ט ונר. ע"פ המנורה שתוחבין בתוכו נר הדלוק ובנכרי מ"י : שלא נשתקע שם הבעלים. דנקרא הכלי עדיין על שמם : לדבר אחר. למצוה אחרת דנכרי מקפיד על השינוי וצועק למה שניהם וברייתא גרסינן אינו רשאי לשנותה : משנשתקע. שאינו נקרא עוד על שם הנכרי טמר

נותנה לעניי עיר אחרת הפרנסים שפסקו צדקה בעירן נותנין אותה לעניי עירן בעיר אחרת נותנין אותה לעניי עיר אחרת] הפוסק צדקה ( ) (*י) עד שלא זכו בה הפרנסין רשאי לשנותה לדבר אחר משזכו בה הפרנסין אין רשאי לשנותה לדבר אחר אלא (*י) מדעתן : י [נכרי (י) שהקדיש קורה לבית הכנסת וכתוב עליה לשם בודקין אותו אם אמר לשם הקדש נדרתי גונזין אותו ואם אמר לשם בית הכנסת נדרתי *גורדין מקום השם וגונזין אותו ומשתמשים במותר] (ח) כלי (*ח) גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי לישתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן גבוה אין רשאי לישתמש בהן הדיוט (*ח) וכלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה (ט) אבנים וקורות (*ט) שחצבן מתחלה [א] להדיוט אין בונין (כד) [אותו] בהר הבית אבני היכל ועזרות שנפגמו אין להם פדיון וטעונין גניזה אמר רבי יהודה (י) מעשה ברבי אלעזר ברבי צדוק שלקח בית הכנסת של אלכסנדריא שהיתה בירושלים והיה עושה בה כל הפצו לא אסרו אלא (סס) [שלא יהא] שם הראשון קרוי עליו : יא (כ) בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש לא יכנס להן לא בחמה מפני החמה ובצינה מפני הצינה ובגשמים מפני הגשמים ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין ישנין בהן ואין מטיילין בהן ואין ניאותין בהן אבל קורין ושונין ודורשין בהן (א) בהספד של רבים מספיד בהן אמר רבי יהודה בד"א בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ומגדלין בהן (כו) [העשבים] מפני עגמת נפש :

פרק ג

א ר"ח אדר שחל להיות בשבת (א) קורין פ' שקלים ומפטירין (מלכים ב יב) פ' שקלים שביהוידע הכהן (ב) איזו היא שבת ראשונה כל שר"ח אדר חל להיות בתוכה אפילו בע"ש בשניה זכור (ג) ומפטירין (שמואל א טו) כה אמר ה' צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל איזו היא שבת שניה כל (א) [שפורים חל] להיות בתוכה ואפילו בע"ש בשלישית פרה אדומה ומפטירין (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם איזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריו רביעית החודש הזה לכם ראש חדשים ומפטירין (שם מה) כה אמר ה' בראשון באחד לחודש איזו היא שבת רביעית כל (ג) [שר"ח] ניסן [חל] להיות בתוכה ואפי' בע"ש : ב היתה (ד) פ' שקלים סמוכה לאדר (ג) בין מלפניה בין מלאחריה קורין אותה וחוזרין וכופלין אותה וכן בשניה וכן בשלישית כן ברביעית [א] וכן בפורים (ה) שואלים הלכות (ד) [הפסח] בפסח והלכות עצרת בעצרת הלכות (ה) [החג] בחג (*ה) בבית הועד שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות : ג (ו) יו"ט (ו) [הראשון] של פסח קורין (ז) [פרשת (ויקרא כג) הנף שבתורת כהנים] ושאר [כל] ימות הפסח (ח) [מדלגין מעניינות הפסח הכתובין בתורה (ו) בעצרת] (דברים טו) שבעה שבועות (ט) [וי"א] בחדש השלישי פר"ה (ויקרא כג) [דבר אל בני ישראל לאמר] בחדש השביעי [באחד לחודש וגו'] וי"א (בראשית כא) וה' פקד את שרה ביוה"כ קורין אחרי מות (ח) ומפטירין (במדבר כט) בעשור שבחומש הפקודים (י) [ביו"ט] הראשון של חג קורין (יא) (ויקרא כג) [דבר אל בני ישראל לאמר] בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות וגו' (*ח) בשני (במדבר כט) ביום השני בשלישי ביום השלישי (יב) [ברביעי וביום הרביעי בחמישי וביום החמישי בששי וביום הששי בשביעי וביום השביעי (ט) בשמיני וביום השמיני] : ד בר"ח (י) (ב) של חנוכה [קורין] (שם כח) ובראשי חדשיכם [ב] (כ) מקום (יג) [שפוסקין בשבת בשחרית משם מתחילין] במנחה במנחה (יד) [משם מתחילין] בשני בשני (טו) [משם מתחילין] בחמישי בחמישי (טז) [משם מתחילין בשבת הבאה ר' יהודה אומר מקום שפוסקין בשבת בשחרית משם מתחילין לשבת] הבאה : ה (ל) ביו"ט חמשה ביוה"כ ששה בשבת שבעה (יז) [אם רצו להוסיף אל יוסיפו] ג) דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר ביום טוב חמשה ביוה"כ (יח) [ששה ובשבת שבעה ואם רצו להוסיף מוסיפין] (מ) הכל עולין למנין שבעה אפילו (יט) [אשה אפילו קטן אין מביאין את האשה לקרות ברבים]: ו (נ) (*נ) בית הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב עומד וקורא ויושב אפילו שבעה פעמים (ס) בית הכנסת של לעוזות אם יש להם מי שיקרא עברית פותחין עברית וחותמין אם (כ) [אין להם מי שיקרא אלא אחד אין קורא אלא אחד]: ז (ע) אין עושין מעמד ומושב פחות [ג] משבעה פעמים ואין (פ) אומרים ברכת אבלים פחות מעשרה [ואין מעמד פחות מעשרה] ואין אבלים מן המנין אין אומרים ברכת חתנים פחות מעשרה והתנים מן המנין אומרים ברכת חתנים בין בסעודת אירוסין בין בסעודת נשואין בין בחול בין בשבת (צ) רבי יהודה אומר אם באו פנים חדשות אומרים

הגהות הגר"א (כד) אותן : (כה) בזמן : (כו) עשבים : (א) שחל פורים : (ב) שחל ר"ח : (ג) הראשון : (ד) פסח : (ה) חג: (ו) ראשון : (ז) בפרשת המועדות ומפטירין בפסח גלגל : (ח) מלקט וקורא מענינו של פסח יו"ט אחרון של פסח קורין ויהי בשלח ומפטירין וידבר דוד בעצרת קורין : (ט) ומפטירין בחבקוק אחרים אומרים : (י) יו"ט : (יא) בפרשת מועדות שבתורת כהנים ושאר כל ימות החג בקרבנות החג : (יב) וכו' יו"ט האחרון של חג קורין כל הבכור מצות והוקים ובכור : (יג) שמפסיקין בשבת שחרית שם קירין : (יד) שם קורין : (טו) שם קורין : (טז) שם קורין לשבת הבאה דברי ר"מ ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובב' ובה' ולשבת : (יז) אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן : (יח) שבעה ובשבת ששה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן : (יט) קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור : (כ) יש להם אחר מי שיקרא הוא קורא :

אור הגנוז

פ"ב [א] לבית הכנסת : [ב] כתשעה באב קורין כי תוליד בנים אחרים אומרים ואם לא תשמעו לי : [ג] מעשרה ואין מעמד ומושב פחות משבעה פעמים : פ"ג [א] וכן בחנוכה :

נוסחאות כ"י

א) ומספידין בהן הספד של רבים : ב) של חנוכה ליתא בכ"י : ג) דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר ביום טוב :

חסדי דוד

הך תוס' כן אם יחיד פסק צדקה בעירו שפסקו כולם והוא עמהם אינו יכול לומר שאתן למי שארצה את הצדקה שפסקתי אלא צריך ליתן ליד גבאי לפרנס עניי העיר ולא סוף דבר כן אלא אפי' הלך לעיר אחרת ופסק צדקה עמהם אינו יכול לומר עניי עירי קודמים ואתן את הצדקה שפסקתי לעניי עירי אלא הוא נגרר אחר הרוב וצריך ליתן לגבאי העיר הזאת ולפרנס את העניים אשר בתוכה . וע"ז קאי סיפא הפרנסים כו' למימר שאם יש שם שנקראים פרנסים דהיינו חבר עיר לא מיבעי אם הם בעירם והצבור פסקו צדקה נותן להפרנסים ויחלקו כרצונם אלא אפי' אם הם רבים שהלכו לעיר אחרת ופסקו שם צדקה והיו שם פרנסים אין יכולים אלו הרבים להביא המעות בעירם אלא צריכים ליתן לפרנסים לפרנס עניי עיר האחרת וסיפא דקתני הפוסק כו' רשאי לשנותה עי' ברפ"ק דערוכין ובתוס' שם ובש"ך סי' רנ"ו ס"ק ח' :

פרק ג ר"ח אדר שחל להיות בשבת כו'. בפרק בני העיר דף ל' גרסי' בהדיא קורין כי תשא והיינו כוותי' דשמואל בסוגיא דלעיל שם אבל לשון התוס' קורין פ' שקלים מתוקמא אפי' כרב דאמר גו וגו' את קרבני לחמי דהע"ג דקתני מפטירין בשקלי יהוידע הוי שפיר מעין הקריאה וכו' שבי שם דתשמרו דרשינן שיקריבו בא' בניסן משקלים של תרומה חדשה ומ"ש את"כ אפי' בע"ש היינו כוותי' דרב דסבר מקדימין ומה דנסיים בה דבשנייה זכור ולאו דוקא דאי מקלע בע"ש יש שם הפסקה בין שקלים לזכור אליבי' דרב . ויתפרש שנייה להפסקה וכמ"ש בגמ' ומ"ש איזו היא שבת שנייה כו' ואפי' בע"ש פי' ואפי' אקלעי י"ד בע"ש מקדימין זכור בשבת שלפניו אפי' אנשי כרכים ולא ביום פורים לדידהו שהוא שבת דהא איניהו נמי מקדימין קריאת המגילה כדלעיל ולעולם צריך להקדים זכירה לעשייה וכ"כ בכנה"ג סי' תרפ"ה בשם מהרלנ"ח: הכל עולין למנין שבעה אפי' אשה כו' . בגמ' איתא אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור . ונראה דעכ"פ אם עלתה לא תרד הואיל ומדינא עולה למנין ומה גם לפי מ"ש הרמג"א בסי' רפ"ב דנשים חייבות לשמוע ספר כאנשים א"כ מסתברא דמאחר דשייך חיובא בדידה א"כ אם עלתה לא תרד . וטפי משמע הכי מלשון התוס' שלפנינו דאין מביאין את האשה לקרות הא עלתה מעצמה עלתה הואיל ואינו אלא מפני כבוד

מצפה שמואל (ו) שם: וירושלמי פ"ג הל"א ופ"א הל"ד : (*ו) עי' יו"ד סי' רנא וסי' רנו סעיף ד בהגה"ה : (*ו) עי' טוש"ע יו"ד סי' רנו וסי' רנט : (ז) שם ו: : (ח) עי' ירושלמי שבת פ"י הל"ה ויומא פ"ג הל"ו : (*ח) עי' מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הל"כ ועי' כ"מ שם : (ח*) עי' שו"ע סי' קנג סעיף א בהגה"ה דאין לעשות המפות מדברים ישנים ולמדוה מכאן וע"ש בסי' קנג סעיף כא : (ט) ירושלמי יומא פ"ב הל"ו : (*ט) עי' מיי' שם הל"ט ועי' מל"מ שם : (י) עי' כז: וירושלמי שם וכאן פ"ג : (כ) כח. וירושלמי פ"ג הל"ג : (א) עי' ירושל' פ"א הל"ד : (ב) ל. ושם הל"ד : (ג) שם ושם : (ד) שם : (ה) (פסחים ו: סנהדרין יב ע"ז ה מגילה כט) פסחים פ"א הל"א וירושלמי כאן פ"ד הל"א : (*ה) עי' טוש"ע או"ח סי' תכ"ט ס"א ועי' בביאורי הגר"א שם : (ו) לא. כל הענין : (ז) ירושלמי פ"ג הל"ו : (ח) עי' תוס' מגילה ל: ד"ה ובאחד ובר"ן ספ"ג ורא"ה מכאן וכן בביאורי הגר"א סי' תרנ"א ס"ק ג: (*ח) עי' סי' תרסג ובביאורי הגר"א ס"ק ג וע"ש עוד בסי' תרפד ובהגר"א שם ס"ק ג: (ט) שם ושם והיינו למפטיר וכנ"ל : (י) כט: ועי' ירושלמי תענית פ"ד הל"ב: (כ) לא: (ל) כג עי' ירושלמי פ"ד הל"ג: (מ) שם ועי' פ"ד הל"ג : (נ) עי' ירושלמי שם : (*נ) עי' סי' קמג ובסי' רפ"ב ס"ו בהגה"ה : (ס) ירושל' שם ע"ש : (ע) כ"כ ק : (פ) כתובות ח: ועי' ירושל' פ"ד הל"ד וכתובות פ"א הל"א ועי' סנהדרין פ"ו הל"ט : (צ) עי' ירושלמי שם ושם :

מנחת בכורים

לומר זו היא נדבתו של פלוני הנכרי : ה"ג רשאי לשנותה לד"א לד"מ אחרת אבל בישראל מותר לשנות לג"מ אף בלא נשתקע שמו ממנו ולדבר הרשות אסור בין בישראל בין בנכרי אף אחר שנשתקע : נותנים לעניי עיר אחרת. דכשפוסק במקום זו צריך ליתן גם כן במקום הזה ואסור לשנות והיינו נמי שפסקו עליו דנותן באותה עיר שפסקו ואין דינו כרבים ונוסחת הגר"א עיקר : הפרנסים . רבים ממקום אחד : בעיר אחרת. נותנין במקומו גרסינן וכמבואר בגמרא שנותנים במקום שפסקו וכשהן הולכין חוזרין ונוטלין מהן ולפי הגירסא דכאן יש לגרוס וכשהן באין חוזרין ונוטלין מהן וכן הוא בגמרא ולהגהת הגר"א וכליכא חבר עיר אבל איכא שם חבר עיר אנעתא דחבר עיר פסקו והיכא הוזרין ונוטלין : רשאי לשנותה . ללוות ולפרוע : אלא מדעתן . שיסכימו הגבאין : י לשם הקדש . ואין מקדישין בזמן הזה ואם הקדיש אין פדיון כמבואר בבכורות (נג) : לשם בהכ"נ . לצורך בהכ"נ : במותר . דשם אינו מקדש כל עובי הקורה אלא מקומו הוא מקדש וברישא הא דגונזין היינו אף בלא שם אלא רבותא דסיפא נקטיה דאף דכתב שם מ"מ בבדיקה סגי ומותר לגוז ולהשתמש במותר לצרכי בנין : שנפגמו . פסולין למזבח דמזבח שנפגם פסול לעבודה שנאמר וזבחת עליו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר אבני היכל עי' רמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה הל"ו ובפ"ג שם ועי' מ"א סימן קנג ס"ק פ"ד דהביא ראיה מספ"א דבעוד שלא נמכר אסור לשנותה : אר"י . נראה למה דס"ל במשנה דבהכ"נ מוכרין אותו ממכר עולם לשם אחר והלוקח מה שירצה יעשה אף מרחץ וכורסקי ובית הטבילה : שם הראשון . שם בהכ"נ אבל כי נשתנה שמו מותר להשתמש בו כל מה שרוצה וכיון שנמכר לשם אחר רשות להשתמש בו : יא לא יכנס . שהן פירושא דקלות ראש הוא לשון קלות שמקילין אותה : ואין ישנים . אפילו שינת עראי דכל שכן משתיה דהוה עראי וכן הוא בירושלמי פ"ד הל' ג' (ועיין תוס' ב"ב (ג:) ד"ה ועיילי'ה): ואין ניאותין . להתקשט בתוכה : ושונין . משנה : בהספד של רבים. הוא של ת"ח שמת והכל מתאספין ובהכ"נ נוח לזה שרבים מתכנסין לתוכו דבית גדול הוא : מספיד בהן . אבל של יחיד לא ובגמרא גרסינן בהדיא ברישא ואין מספידין בהן הספד של יחיד וחסר כאן בבא אחת ובחסורי מחסרא מתנינן לה והכי קתני ומכבדין אותן ומרביצין אותן שלא יעלו בהן עשבים ועל זה אמר ר"י בחורבנן מניחין לגדל : עגמת נפש . שרואין המקום שמם ויתנו לבם להשיבו ולבנותו כבראשונה :

פרק ג א פרשת שקלים כי תשא. דמיירי בג' מיני שקלים לאדנים ולמזבח ולקרבנות ובניסן מתחילין להקריב מתרומה חדשה לכן מקדימין לקרות מר"ח אדר להודיע שיביאו שקליהן בחודש אדר אף לרשב"ג דס"ל דדורשין לפני החג ב' שבתות הכא כיון דשולחנות יושבין במדינה בט"ו בו מקדימין להודיע בר"ח דהוה ט"ו יום קודם: שבת ראשונה . דמבואר במשנה בשניה זכור ומפרש כל סדר השבתות : בתוכה . בתוך השבוע מקדימין לקרות בשבת שלפניו פרשת שקלים : אפילו בע"ש . אם חל ר"ח בע"ש מקדימין ולא מאחרין : זכור . מעשה עמלק סמוך לפורים למפלת המן שבא מעמלק : ומפטירין . הפטרה במעשה עמלק בשאול המלך שנצטוה למחות שמו : שבת שניה . שקורין זכור : בע"ש . מקדימין לקרותה בשבת שתקדים זכירה לעשיה דפורים והא דתנא בשניה זכור שניה ממש הוא וקאי על ר"ח שחל להיות בשבת דקורין פ' שקלים בר"ח ואקלע פורים בע"ש דמקדימינן וקרינן זכור והוה שבת שניה : פרה אדומה . לטהרת טמאין לעשות הפסח : מאחריו . אחר פורים והיינו כי איקלע ר"ח ניסן באמצע השבוע דהא קרינן פ' החודש בשבת שלפני ר"ח ומקדימין פ' פרה סמוך לפ' החודש דה"ל מאחר פורים י"ד אבל כי אקלע ר"ח ניסן בשבת קרינן פ' חודש בר"ח ניסן ופרה בשבת שלפניו והוה שבת סמוך לי"ד פנויה לרב דחל פורים מע"ש ומקדימין פ' זכור דומיא דתוכה ושמואל לא ס"ל הכי ונהגינן בכולי מילתא כרב וכדפירשתי : פ' שקלים . פ' כי תשא שקורין בפ' שקלים: לאדר. לר"ח אדר שחל בשבת שקורין פ' שקלים בר"ח אדר וגם פרשה עצמה של כי תשא קורין בסדר התורה בין מלפניה לפני ר"ח בין מלאחריה לאחר ר"ח קורין אותה בשבת זו וחוזרין וכופלין בשבת אחרת וקורין שתי שבתות סמוכות זו לזו בחד פ' א"נ מלפניה ה"פ שחל ר"ח אדר באמצע השבוע וחל פרשה מן הסדר שפרשה שקלים בתוכה לפני אדר דהיינו שחל פ' שקלים בכי תשא עצמה שאז כופלין באותו שבת שקורין מכי תשא עד ויקהל וחוזרין וקורין כי תשא למפטיר שכופלין באותו שבת עצמו וראשון עיקר : וכן בשניה . מן הדין בפ' שניה כגון זכור שאיקלע בב' שבתות בזא"ז וכגון במערבא דפסקי סדרא בג' שנים דלפעמים איקלע זכור וסדר הפרשה של זכור בחד פרשה וכן בשלישית בפ' פרה וברביעית בפ' החודש שקורין בב' שבתות זא"ז : וכן בפורים . שאיקלע סמוך לשבת של פ' ויבא עמלק דקורין וכופלין א"כ בעלמא קאי שכל אלו הפרשיות כופלין אותן מלבד מה שקרו אותן בפ' השבתות והגר"א לא גרס וכן בפורים ואתיא כפשוטו : הועד . ישיבות תלמידים הרבה שם דורשין ל' יום קודם ודרשינן לה שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני שנאמר ויעשו את הפסח במועדו וכתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ונצטוו לעשות פסח שני : שתי שבתות . יליף לה מדכתיב החודש הזה לכם ראש חדשים וצוה להם על מעשה הפסח עומד בר"ח ומזהיר על הפסח ומפסח שני אין ראיה דלאיידי דאיירי במילתא דפיסחא לומר להם אל תעשו פסח הזהירם על פסח שני : פרשת הנף. שור או כשב שבפ' אמור שנאמר בה פ' עומר והוה מעניינא דיומא (ולגירסת הגר"א פ' המועדות והיינו הך): מדלגין . קורין בכל יום בדילוג (בנוסחת הגר"א ומפטירין וכן הוא בגמרא בפסח גלגל היינו ביהושע) כגון קדש אם כסף תלוה פסל לך וידבר שבפ' בהעלותך דמיירי בענין דפסחא פסח ראשון ושני והאידנא דעבדינן שני יו"ט משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא : שבעה שבועות . הוא מפ' כל הבכור שבעה שבועות תספר לך : ומפטירין בחבקוק . מה שאנו מפטירין ביום השני דמוזכר שם מענין מתן תורה : וי"א בחודש השלישי . שהוא מדבר מענין מתן תורה והאידנא קרינן ביום הראשון בחודש השלישי וביום השני כל הבכור ועבדינן כתרוייהו : דבר אל בני ישראל . והוא מפרשת שור או כשב שבאמור ומוזכר המועד שבו מדבר אבל עיקר התחלה משור או כשב : וי"א וה' פקד . דנפקדה בר"ה והאידנא נהגינן ביום הראשון וה' פקד ובשני פ' עקידה לזכור לנו עקידתו ביום הדין : קורין אחרי מות . שמדבר מענין יום הכפורים : שבחומש הפקודים . הוא פרשה במדבר שמבואר שם פקודי ישראל פעמים במדבר ובפרשה פינחס ונקט כאן המפטיר לפי שכשה"ג קרא אותו ביוהכ"פ ע"פ ומבואר כן בסדר יומא בפרק א' לכן מפרש כאן בעניני הקריאות : קורין דבר . שור או כשב ונקט כאן נמי פ' דיומא אבל מתחילין משור או כשב : בשני . שהוא יום ראשון דחוה"מ : ביום השני . שבפ' פינחס וקורא ראשון ביום השני לוי חוזר וקורא אותה פרשה וכן כולן ומיירי בא"י דליכא ספיקא דיומא אבל האידנא דה"ל ספיקא דיומא קרינן בכל יומא ספיקא דיומא מזה ראיה לסברת התוס' סוכה (נה.) וכמ"ש הגר"א בשו"ע או"ח : בשמיני . של חג : וביום השמיני . למפטיר אבל לקריאה קורין עשר תעשר שהוא בזמן החג שהוא זמן אסיף ויש בהן מצות הרבה מצות מ"ע ומצות נתן תתן ופתוח תפתח והעניק תעניק לעבד עברי ושילוח חפשי והעבט תעביטנו ונוסחת הגר"א כל הבכור וכן הוא בש"ס : ד בר"ח של חנוכה . ר"ח טבת שחל תמיד בחנוכה קורין ג' בפ' ובראשי חדשיכם דתדיר קודם ואחר כך קורא הרביעי בנשיאים : משם . בסדרא שלאחריו . ה"ג מקום שפוסקין בשבת שחרית שם מתחילין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה . וכן נהגינן האידנא : ה ביו"ט . מנין הקרואים העולים לספר תורה : ביוה"כ . דענוש כרת על המלאכה הוסיפו עוד א' לקדושה יתירה שבו : בשבת . דאיכא איסור סקילה : להוסיף . על מנין הקרואים : ה"ג ר"ע אומר ביום טוב חמשה ביוהכ"פ שבעה בשבת ששה ואם רצו להוסיף מוסיפין וכן בהגהת הגר"א ולר"י איכא נמי תנא דאם רצה להוסיף מוסיפין וכן מבואר במשנה בריש פ"ג ואוקימנא כר"י אליבא דהאי תנא דמוסיפין ובגמרא (דף כ"ג) נאמרו הרבה טעמים למנין הקרואים: אין מביאין את האשה. אף שעולה למנין הקרואים מ"מ לא תקרא לכתחילה בצבור מפני כבוד צבור : ו מי שיקרא . שיכול לקרות וכולם ע"ה וא"י לקרות ובזמנם היה מנהגם שהעולה הוא בעצמו הקורא וגם האידנא דהחזן קורא בעינן שיקרא העולה עמו מלה במלה : ויושב באמצע . להפסיק שיהא נראה כאילו מתחיל מחדש : ועושה כן ז' פעמים . נגד ז' קרואים והיינו בזמנם שהיה הראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה אם כן אינו ניכר באמצע מקום ההפסק לכן יושב אבל האידנא הברכה בסוף ובתחילה הוה היכרא : של לעוזות . שאין מכירין בלה"ק : מי שיקרא עברית . ז' היכולין לקרות אף שאינם מבינים הלשון פותחין בלשון זה וחותמין ג"כ בלשון זה: אלא אחד . עומד ויושב : ז מעמד ומושב . כשמוליכין את המת לקברו יושבין שבעה פעמים לבכות המת והרוצה להספיד יספיד ועושין כן ז' פעמים כמבואר בב"ב (דף ק ב) ואומרים עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו : ברכת אבלים . ברחוב לנחם אבלים כשמברכין האבל בסעודה ראשונה משל אחרים מברכין אותו ברחבה : ואין מעמד למת פחות מעשרה . כיון דבעי למימר עמודו יקרים שבו יקרים בציר מעשרה לאו אורח ארעא למטרח לשליח להעמידן ולהושיבן ולקרותן יקרים : ואין אבלים . בברכת אבלים : מן המנין . של עשרה שמדברים בלשון נוכח אל האבל כמבואר בכתובות (ח ב) ולכן המברכין עשרה מלבד האבל : בין בסעודת אירוסין . ביהודה שמיחדין

אומרים ברכת חתנים ואם לאו אין אומרים ברכת חתנים: ח אימתי (א) מסיעין על החדש לאור עיבורו (ק) כיצד חל להיות ערב שבת ושבת מסיעין עליו למוצאי שבת אמר רבי אלעזר ברבי צדוק כך היו חבורות שבירושלים נוהגין אלו לבית המשתה ואלו לבית האבל אלו לסעודת אירוסין ואלו לסעודת נשואין אלו לשבוע (כא) [בן] ואלו לליקוט עצמות שבוע הבן וליקוט עצמות שבוע (*ק) הבן קודם לליקוט עצמות בית המשתה ובית האבל בית המשתה קודם לבית האבל רבי ישמעאל (ר) היה מקדים בית האבל לכולם שנאמר (קהלת ז) טוב ללכת אל בית אבל (כב) [וגו'] רבי מאיר אומר [משום ר' עקיבא] מה תלמוד לומר (שם) והחי יתן אל לבו (ש) עבד דיעבדון לך לווייה דילוון לך ספוד דיספדונך קבור דיקברונך: ט אין קורין בתורה (ת) פחות משלשה פסוקין [בכרך אחד] אם היתה פרשה של ארבע ושל חמשה הרי זה קורא את כולה היתה פרשה של חמשה וקרא שלשה והניח את השנים העומד אחריו לקרוא קורא אותן שנים ועוד שלשה בפרשה אחרת אם היתה פרשה של ארבעה ושל חמשה הרי זה קורא את כולה אין מפטירין בנביא פחות משלשה פסוקים [בכרך אחד] (א) אם היתה פרשה של ארבעה ושל חמשה [פסוקין] הרי זה קורא את כולה המקצר הרי זה משובח (כג) [אם היתה פרשה קטנה] כגון (ישעיה נב) כה אמר ה' חנם נמכרתם (כד) [קורא אותה בפני עצמה]: י אין משיירין בסוף הספר אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו ששה קורא אותן ששה ועוד שבעה בחומש (כה) [אחד] אין משיירין בסוף התורה אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו ששה וקראו אותן ששה חוזר הענין (כו) וקורא אותן שבעה: יא מדלגין בנביא (ב) ואין מדלגין בתורה (כז) [ואין] מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר (כח) [מדלגין] ובלבד שלא ידלג מסוף הספר (כט) [לראשון]: יב (ל) [מכרכין תורה (ג) במטפחות תורה וחומשין במטפחות הומשין תורה וחומשים במטפחות נביאים אבל לא נביאים במטפחות תורה וחומשין ונותנין תורה על גבי תורה וחומשין] ע"ג חומשין [תורה] וחומשין על גבי נביאים (לא) [אבל לא נביאים על גבי תורה וחומשין]: יג א' קורא בתורה (ד) וא' מתרגם לא יהא א' קורא ושנים מתרגמין ולא שנים קורין וא' מתרגם ולא שנים קורין ושנים מתורגמין אחד קורא בנביא וא' מתרגם א' קורא ושנים מתרגמין אבל לא שנים קורין וא' מתרגם ולא שנים קורין ושנים מתרגמין אחד קורא מגילה וא' מתרגם א' קורא ושנים מתרגמין שנים קורין וא' מתרגם שנים קורין ושנים מתרגמין (*ד) קטן מתרגם על ידי גדול אבל אין כבוד שיתרגם גדול על ידי קטן שנאמר (שמות ז) ואהרן אחיך יהיה נביאך (ד*) חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים וכן ראש בהכ"נ לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים שאין אדם (לב) [מבזבזהו בידיו] לעצמו (*ד) חזן הכנסת העומד לקרות אחד עומד ומחזן לו עד שעה שיקרא. יד (*ד) כיצד היו זקנים יושבין פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי קודש (ד*) כשמניחין את התיבה פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי קדש (ה) (*ה) [כשהכהנים (ו) נושאים כפיהם פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי קדש] חזן הכנסת [פניו כלפי קדש] וכל העם פניהם כלפי קדש שנאמר (ויקרא ח) ותקהל העדה אל פתח אהל מועד: אין פותחין (ז) פתחי בתי כנסיות אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שהיה פתוח למזרח שנא' (במדבר ג) והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה אין (ג) בונין אותו (ח) (*ח) אלא בגובהה של עיר שנא' (משלי א) בראש הומיות תקרא (ג): טו איזו (ט) היא קימה שאמרה תורה (ויקרא יט) מפני שיבה תקום עומד מפניו(ד) בתוך ארבע אמות (לג) איזו הוא הדור שאמרה תורה (שם) והדרת פני זקן (י) לא עומד במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו נוהג בו מורא ויראה (לד) [משא ומתן (כ) בכניסה] וביציאה [והן] קודמין לכל אדם שנאמר (דברים א) ואתן אותם ראשים עליכם(*כ) היוצא למלחמת הרשות חופר ויושב חופר ומכסה שנאמר (שם כג) וחפרת בה ושבת וגו': (כ*) המסיך את רגליו פניו כלפי העם המטיל את המים אחוריו כלפי קדש אמר רבי יוסי (ל) בד"א מן הצופין ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך: טז הפורס על(ה) שמע (מ) והמברך על [הפירות ועל] המצות (לה) הרי זה לא יענה אחר עצמו אמן אם ענה הרי זה דרך בורות (נ) אין עונין אמן לא יתומה ולא קטופה בן עזאי אומר העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים קטופה יתקטפו ימיו ארוכה יאריך ימים ושנים: יז (ס) (*ס) פוחח פורס על שמע ומתרגם רשב"ג אומר יהא זהיר בעצמו שלא יתגלה סומא פורס על שמע ומתרגם ר' יהודה אומר (ע) כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אמרו לו (פ) הרבה דרשו במרכבה ולא ראו אותה מעולם כהן שיש בו מום בפניו בידיו וברגליו הרי זה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ואם היה חבר עיר ה"ז מותר הרי שהיה (לו) [עוטף במעפורת (צ) ובפילדים] אין כבוד שיקרא ויתרגם ויעבור לפני התיבה וישא את כפיו: יח (ק) התולה מזוזתו בתוך פתחו סכנה ואין בה מצוה נתנה במקל ותלאה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה של בית מונבז המלך היו עושין כן בפונדקאות: יט יש (ר) נקראין ומתרגמין נקראין ולא מתרגמין לא נקראין ולא מתרגמין מעשה בראשית נקרא ומתרגם מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם מעשה עגל ראשון נקרא ומתרגם (ש) הקללות שבתורה נקראין ומתרגמין לא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולן אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין (ת) [מעשה אמנון

הגהות הגר"א (כא) הבן: (כב) מלכת אל בית המשתה: (כג) ואם היו שלשתן שלש פרשיות: (כד) כי כה אמר ה' אלהים מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאום ה' קורא א' א': (כה) אחד: (כו) הראשון: (כז) אין: (כח) מדלג: (כט) לתחלתו: (ל) גוללין ס"ת במטפחות הומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת מניחין תורה ע"ג תורה ותורה: (לא) וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין ע"ג תורה: (לב) מבזבז: (לג) שלו: (לד) במו"מ ובכניסה: (לה) ועל הפירות: (לו) מעוטף במעפורת ובלפידים:

נוסחאות כ"י

א) מסיבין וכן לקמן: ב) פותחין: ג) בפתחי שערים בעיר: ד) ויתן אותם ראשים על העם (שמות יח):

אור הגנוז

[ד] שואל ומשיב: [ה] הלחם:

חסדי דוד

כבוד הצבור: אימתי מסיעין על החדש כו'. כלשון הזה היא שנויה בפ"ק דר"ה אלא דהתם יש תוספת דברים אבל כאן אין זה מענין המסכתא וליכא שום שייכות לדלעיל. ונראה דהכא מלתא אחריתי היא והיינו ההיא דתניא בפ' בן סורר דף ע' בסעודה של עיבור החדש ת"ר אין עולין לה פחות מעשרה ב"א ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואין עולין לה אלא לאור עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה. ומסיק כדאמר דהכ"א לבני אחריפו ועולו אחריפו ופוקו כי היכי דלשמעו בהו אנשי וע"ש ברש"י ז"ל ולפ"ז יש קשר בין הלכות אלו דהא נמי כמו דלעיל שאין עושין אותה בפחות מעשרה. ולשון מסיעין הכא הוא לשון מוהאל ונקט ליבנא כדהתם לפי שהכל בזמן אחד דהיינו לאור עיבורו נ"ל כניסת ל"א דאותה הלילה היו משיאין משואות ועולין לסעודה ושייך נמי שפיר לשון מסיעין הכא כלומר מסיעין את העולין ממקום למקום לעליה המוכנת לזה. והדר קתני כי לא לעולם עולין לאור עיבורו שהם אל ל"א בשבת היו עולין במוצ"ש כי היכי דהוה עבדי המשואות וטעמא נראה דאי עבדי בשבת לא תנכרא מלתא דמימר אמרי סעודתא דשבתא היא וגם משום דאין עולין אלא בפת וקטנית ובשבת מצוה בבשר. אמנם אם זו היא פירושה היה לו להרמב"ם להביא הך דינא דאם אירע ל"א בשבת היו עושים הסעודה במוצ"ש. ועדיין צ"ע. ומה שמביא דברי הרב"ל איידי דאיירי לעיל בברכת התנים וברכת אבלים נקט לה הכא: אין קורין בתורה פחות מג' פסוקים אם היתה כו' ותיבות בכרך אחד נמחק ונשתבשו המעתיקים מלשון הסיפא דהפטורה דהתם אתי שפיר הך בכרך אחד וכד איתא נמי בגמ' דף כ"ד דאע"ג דבתורה לא יקרא למתורגמן אלא פסוק אחד מ"מ בנביא יכול לקרות ג' פסוקים וזה הכוונה בכרך אחד דקתני גבי הפטורה: איזו היא קימה שאמרה תורה כו'. אין זה מענין המסכתא כלל ואולי איידי דאיירי לעיל בכבוד הזקנים בביהכ"נ נקט לה לכולא מלתא דכבוד הזקנים:

מצפה שמואל

(ק) ר"ה יז: וירושלמי פ"ב הל"ז: (*ק) עי' מיי' פ"ד מהל' אבל הל"ח ובלח"מ שם ועי' טוי"ד סי' שם ובשו"ע שם: (ר) עיין מ"ס פ"ב: (ש) כתובות ע"ב ועי' ירושלמי פ"ז הל"ה: (ת) עי' כב. פי' ירושלמי תענית פ"ד הל"ג וכאן פ"ד הל"ב והל"ה: (א) עיין כד.: (ב) כד. ירושלמי פ"ד הל"ה ויומא פ"ז הל"א וסוטה פ"ז הל"ו: (ג) כז. וירושלמי פ"ג ה"ח: (ד) כח: וירושל' פ"ד הל"א וברכות פ"ה: (*ד) עי' מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' י"א: (ד*) מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' יז טוש"ע או"ח סי' קלט סעיף ג: (*ד) מיי' שם טוש"ע סי' קמא סעיף ד: (ד*) מיי' פי"א מהל' תפלה הל"ב טוש"ע סי' קנ ס"ס: (*ד) מיי' שם סוף הל"ד ובשו"ע שם: (ה) עי' ירושלמי פ"ג דבכורים: (*ה) הביאו הרי"ף והרא"ש בפ' הקורא וכן הגר"א בביאורו לאו"ח סי' קכט ס"ק כב וכמו"י ועי' טוש"ע שם סעיף י: (ו) עי' רי"ף פ"ד הגירסא הכי ועי' סוטה לח.: (ז) עי' ברכות מ. ובתוס' שם: (ח) עי' שבת יא.: (*ח) עי' טוש"ע סי' קנ סעיף ב ועי' מיי' פי"א מהל' תפלה שמובה בני הדינים והת"כ שציין שבת דף י"א לא דק בזה שאינו ענין לכאן: (ט) קדושין לב: (י) מד"ר פ' בהעלותך: (כ) עי' ספרי פ' דברים וירושלמי בכורים פ"ג מ"ג: (*כ) עי' חינוך דלא מלוה תקנו תקנו אף במלחמת הרשות: (כ*) עי' טוש"ע סי' ג' סעיף ה ועי' מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הל"ט ע"ש בכ"מ: (ל) עי' ברכות מה: וירושלמי ברכות פ"ה יח: (מ) שם מז. וירושלמי כאן פ"ה הל"ט וסוכה פ"ג הל"ו וברכות ספ"ח: (נ) כד. ועי' מ"ס פי"ד: (ס) עי' ירושל' פ"ד הל"ז ומכות פ"ב הל"ז וסוטה פ"ב הל"ג: (*ס) עי' סי' רפ"ב ס"ג בכנס"ה: (ע) כד: ועי' ירושל' פ"ד הל"ח ותענית רפ"ד: (פ) עי' ירושלמי חגיגה פ"א הל"ה מהו להתיר בפלגים ועק"ע שם ונדרים ספ"ח: (צ) ירושל' ספ"ד: (ק) כו: (ר) לא: וירושלמי פ"ד: (ש) כו: ושם במשנה מבואר ולא מתרגמין ובהמנון בן דוד מבואר דלא נקרין: (ת) שם ופ"ד הל"ב:

מנחת בכורים

שמיחדין החתן והכלה היא לבו גם בה ולפעמים בועל אותה וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה לכן מברך בברכת נשואין שבע ברכות: בין בחול. אף בחול וליכא פנים חדשות: אומרים ברכת חתנים. בחול אבל בשבת לא בעינן פנים חדשות ופנים חדשות היינו שהוזמנו לסעודה אנשים אחרים שלא היו עדיין בשמחה זו ופליגי בחול אבל בשבת לא בעינן פנים חדשות (ומזה סיוע להרא"ש בפ' קמא דכתובות וכן לדינא בהש"ע סימן ס"ב): ח מסיעין. לשון משיאין שדולקין אבוקות בראשי ההרים להודיע לבני הגולה מתי קדשו ב"ד החודש כמבואר בר"ה כ': לאור עבורו. עבורו נקרא יום שלשים שבאותו היום הוא הספק בין יום מלא לחסר וכן נתעבר החודש ואור עבורו הוא לילה שאחר שלשים ובו משיאין משואות להודיע לבני הגולה שנתקדש החודש: כיצד עושין. כשאיקלע ר"ה יום א' בשבת: למוצ"ש. וידעינן מסימן זה דחסר הוא דאי מלא הוא לא משיאין כלל ומפרש כאן בחל להיות בע"ש ובשבת לברר טעמו דאחסר עבדינן ואמלא לא עבדינן דאי נעביד נמי אמלא בליל נ"ב כשחל ר"ה בערב שבת דמשיאין במוצ"ש לא ידעינן אי מלא הוא ומשיאין בזמנו אי חסר הוא ומשום דלא היה אפשר להשיא מאתמול משיאין האידנא ולכן אמלא לא עבדינן כלל ולכן מבאר התוספתא כאן ברמז טעמו של דבר דמשיאין לאור עבורו והיינו אחסר ולא אמלא (עיין בגמרא כ"ב כ"ג וירושלמי פ"ב דר"ה הל' א' ושייך לשון חל להיות דמיירי בר"ה וכלשון הירושלמי שם חל להיות יו"ט בע"ש): חבורות. ממונות היה לכל דבר ודבר ללכת אל בית המשתה וללכת אל בית האבל: לליקוט עצמות. דבשעה שמלקט עצמות אביו גזרו אבילות יום אחד כיום שמועה א"כ לסייע לליקוט עצמות: והחי יתן אל לבו. סיפא דקרא דטוב ללכת אל בית אבל: עבד. אותן דברים: דעבדון ליך. אחרים לך: בכרך אחד. בפ"א לאדם אחד: קורא את כולם. ואין משיירין פחות מג' פסוקים משום היוצאין שלא יאמרו זה שאחריו יקרא עד פרשה חדשה סיימו הפרשה עם הראשון: ועוד שלשה בפרשה אחרת. דאם יקרא בפרשה פחות משלשה פסוקים גזירה משום הנכנסין שיאמרו זה שלפניו לא קרא רק מתחילת הפרשה וקרא פחות מג' פסוקים: אין מפטירין. להפסיק בתרגום פחות מג' פסוקים דג' פסוקים קורא בבת אחת ואחר כך מתרגם אבל לא פחות: ט בכרך א'. בפעם אחת: המקצר. דלעיל קאמר דאין פוחתין מג' פסוקים מבואר דיותר שרי וקאמר כאן דהמקצר הרי זה משובח: הנה נמכרתם. דמפסיק ענינא בהד פסוקא דכתיב כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאם ה' דכל חד פסוקא הפסק הוא מפסיקין תרגום כל פסוק ופסוק ועיין בפ"ע הוא: י שיקראו. שבעה קרואים והיינו שיעור כ"א פסוקים אבל אין מחברין שני ספרים בז' קרואים לכן כשמשייר בסוף חומש ששה חוזר וקוראין שבעה בתחלת הספר השני: יא מדלגין בנביא. מענין לענין ולא בתורה מענין לענין אבל בענין א' מדלגין ואין כאן טירוף דעת: מנביא לנביא. דאיכא טירוף דעת יותר מדאי: של שנים עשר. דכולהו כחד חשיבא: לתחלתו. למפרע וכל הדלוגים שבכאן הוא בכדי שלא יפסוק המתורגמן אבל אם שהה יותר אין לדלג משום כבוד צבור שלא ישהו בגילוין: יב מכרכין תורה. בגמרא מבואר דהיכא דליכא לעלויי מספקא ליה אי שרי וה"ג כגירסת הגר"א: במטפחות נביאים. דקדושתן קילא מכל תורה: יג ושנים מתרגמין. דתרי קלי לא משתמעי ומתרגם תורה הוראה הרבה יוצאה ויש לטעות דלא משתמעי שפיר: ולא שנים קורין. דצריכין לשמוע קה"ת וגם יהבי דעתייהו אקריאה לה"ק יותר מתרגום ואיכא הפלא דטעות בדינים: ולא שנים קורין. כ"ש הוא אלא כל גווני נקט לה: ושנים מתרגמין. דבנביא אין הוראה יוצאה ממנו וליכא חשש טעות: אבל לא שנים קורין. דצריכין לשמוע קריאת המפטיר ותרי קלי לא משתמעי: שנים קורין. דבמגילה כיון דחביבא יהבי דעתייהו ושמעו ליה: ע"י גדול. הקורא אבל לא יהיה גדול מתרגם וקטן קורא דאין כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן הקורא: חזן הכנסת. ש"ץ המודיע לצבור מי יקרא: ראש הכנסת. מנהיג הצבור בבהכ"נ: שאין אדם מבזבזהו. מבזבז ליקח המנוי לעצמו מבלי שיצוו לו אחרים: ומחזן. מפני מראית העין שלא יהא נראה כאילו אין כאן ש"ץ: יד וכשמניחין את התיבה. כשמוציאין אותה לרחובה של עיר פניהם של זקנים שיושבין שם כלפי העם והעם פניהם כלפי הקודש: שנאמר. ותקהל העדה ומשה מדבר עמהם ומסתכל נגדם נמצא פניו אל העם ואחוריו אל הקודש והעם פניהם כלפי הקודש: לפני המשכן קדמה. אלמא מזרח נקרא פני המשכן שהפתח היה שם: אלא בגובהה של עיר. כגון בית המקדש שהיה במקום גבוה בא"י כמבואר בזבחים (נד:): טו במקומו. של זקן: משא ומתן. כלומר במו"מ שמוכר סחורתו מקודם כדאמרינן בעלמא לנקוט ליה שוקא (ב"ב כ"ב): בכניסה וביציאה. מן הבית חולקין להם כבוד: והן קודמין. לקרות ראשון ולברך ראשון: חופר בתוך הקרקע. שהסך את רגלו לגדולים: וחפרת. מתחילה חופר ואחר כך וכסית והיינו שקודם הישיבה חופר ולכן אמר ושבת והיינו עוד הפעם: המיסך את רגליו. לגדולים: פניו כלפי הקודש. גרסינן ולא יהיה אחוריו כלפי הקודש דגנאי הוא ולהיפך בהטלת מים: מן הצופים. מקום שיכולין לראות משם הר הבית: אין צריך. ליזהר בכל אלה: טז לא יתומה. שאין יודע באיזה ברכה עומד המברך (תוס' ברכות מ"ז): ולא קטופה. שקוטף המן ומחסר קריאתו ובגמרא גרסינן נמי ולא אמן חטופה ולא יזרוק ברכה מפיו וחטופה היינו שקורא את הא' בחטף ולא בקמץ גדול: יז פוחח. בגדיו קרועים וזרועותיו נראים מבחוץ: ומתרגם. אבל אינו קורא בתורה דלא הוה כבוד צבור: זהיר לעצמו. מה שיכול שלא יתגלה בשרו ואז מותר לפרוס שמע ולתרגם א"נ אהיתר קה"ת קאי דכשזהיר מותר אף לקרות בתורה וראשון עיקר: ומתרגם. אבל אינו קורא בתורה דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרן ע"פ: שלא ראה. דלא נהנה מן האור היאך יברך יוצר המאורות: במרכבה. מעשה מרכבה דיחזקאל ור"י ס"ל התם בהבנה תליא מילתא ומבינים ויודעים אבל הכא בהנאה תליא וליכא הנאה ורבנן ס"ל דאיכא הנאה שאחרים רואין ומצילין אותו מפני הקוצים והברקנים: מסתכלין בו. ואסור לראות כהן בשעת הדוכן דעיניו כהות שהשכינה שורה ע"י כמבואר בפ"ב דחגיגה: חבר עיר. רגיל בעירו שהכל מכירין אותו ואין מסתכלין בו: מעפורת. הוא סודר כעין שעושין הספרין כשמספרין וכן כל בעלי אומנות פורסין על מתניהם וגנאי להתפלל בכזה: ובפילדום. מין בגד ואולי גרסינן פלנוס והוא מין כתונת קטן וגנאי הוא להתפלל ולירד לפני התיבה בזה (עי' בערוך בערך פלגוס) וי"מ סדינין והריטין תרגומו פלדסון (ת"ב): יח בתוך פתחו. על הדלת: סכנה. שאינו משמרו מן המזיקין: ואין בה מצוה. דצריך לקבוע המזוזה אל מזוזת הבית וכדכתיב קרא: בפונדקאות. כשיוצאין למלחמה היו קובעין מזוזות במקלות והיו נותנים במקום שלנים אחורי הדלת ומיירי בסמרו במסמרים ויחדו לכן והכי איתא בירושל' (פ"ד הל"ב): יט מעשה בראשית. ולא חיישינן דילמא אתי לשאול מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ואסור לשאול בזה דאין רצונו לזכור שם המלך על האשפה כמבואר בפ"ב דחגיגה: מעשה לוט. ולא חיישינן לכבודו דאברהם: מעשה יהודה. עם תמר ולא חיישינן לגנותו דאדרבה שבח הוא דאודי וממנו ילמדו: מעשה עגל הראשון. כל הפרשה עד ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך וגו' נקרא עגל הראשון ולא חיישינן לגנותן של ישראל דאדרבה תיהוי להו כפרה מחמת הביוש: הקללות. ולא חיישינן דילמא יחלש דעתן ויאמרו מה לנו לצרה הזאת ויאמרו שוב ליבנית מ העולם הזה בכל רצונו כיון שסופו ליענש קמ"ל דלא: גומר את כולן. דכתיב אל תקוץ בתוכחתו אל תעשה הקללות קוצים קוצים אלא קרינן שכל ביחד א"נ לפי שאין מברכין על הקללות אלא מתחיל לפניהם ומסיים לאחריהם: ועונשין. ולא חיישינן דילמא עבדי עבירה: מעשה אמנון. כל

שירא

ותמר נקרא ומתרגם] מעשה אבשלום בפלגשי אביו נקרא ומתרגם מעשה פלגש בגבעה נקרא ומתרגם (יחזקאל כב) (א) הודע את ירושלים נקרא ומתרגם(א)ומעשה באחד שהיה קורא לפני רבי אליעזר הודע את ירושלים ומתרגם אמר לו צא והודיע תועבותיה של אמך (לז)[המרכבה] קורין אותה לרבים. מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם ומעשה ברבי (לח) [חנניה] בן גמליאל שהיה (לט) [קורא בעכו] (בראשית כה) וילך ראובן וישכב את בלהה וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר ואמר למתרגם אל תתרגם אלא אחרון (מ) מעשה (ב) עגל השני נקרא ולא מתרגם אלו הן מעשה עגל השני (שמות לב) מן ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה עד וירא משה את העם כי פרוע הוא וגו' (*ב) ועוד כתוב אחר (שם) ויגוף ה' את העם וגו' מכאן אמר רבי שמעון בן אלעזר אין אדם רשאי להשיב על הקלקלה שמתשובה שהשיב ב) אהרן למשה (מא)[פרשו האפיקורסים(*ב)מעשה דוד ובת שבע לא נקרא ולא מתרגם] והסופר מלמד כדרכו : ב כל המקראות (ג) הכתובות לגנאי קורין אותן לשבח [כגון (דברים כח) אשה תארש ואיש אחר ישגלנה] כל מקום שכתוב ישגלנה קורין אותו ישכבנה [כגון (שם) בשחין מצרים ובעפולים] כל מקום שכתוב בעפולים קורין אותו בטחורים וכגון (מלכים ב ו) ורובע (מב)[הקב דביונים בחמשה כסף (ישעיה לו) לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם (מלכים ב י) וישימם למוצאות עד היום] רבי יהושע בן קרחה אומר וישימם (מג) [למוצאות] קורין אותו כתבו מפני שהוא גנאי : כא כתב הנכתב ליחיד (מד) מכנין אותה לרבים לרבים אין מכנין אותה ליחיד רבי יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף ; (*ג) תורגמן (ד) העומד לפני חכם (ה) אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא אם כן יהיה אביו או רבו : סליק תוספתא ממסכת מגילה

הגהות הגר"א (לז) והמרכבה : (לח) חנינא : (לט) בכבול והיה קורא החזן : (מ) ושבחוהו חכמים : (מא) פקרו האפיקורסים. ברכת כהנים נקראין ולא מתו נמין מעשה דוד ואמנון נקרא ולא מתרגם : (מב) לאכול את חוריהם ולשתות את מימי רגליהם וישימם למחראות למוצאות : (מג) למחראות : (מד) אין :

נוסחאות כ"י א) תוכחת ירושלים : ב) משה לאהרן :

מצפה שמואל (א) שם וירושלמי שם הל' יא : (ב) עי' מגילה כו. : (*ב) עי' כ"מ פי"ב מה"ת הל"ב וכתו"י בפ"ד ד"ה השני : (ב*) פי' כ"מ שם :(ג) שם כו: : (*ג) עי' מיי פ"ד מהלכות ת"ת הל"ג והשגות שם : (ד) עי' יומא כ. : (ה) ירושלמי פ"ד הל"י :

מנחת בכורים

היכא דלא כתיב אמנון בן דוד אבל היכא דכתיב אמנון בן דוד לא נקרין ולא מתרגמין : מעשה אבשלום. ולא חיישינן ליקרא דדוד : פלגש בגבעה. ולא חיישינן ליקרא דבנימין : הודע את ירושלים. שם נאמר העבירות שעברו ישראל : לא והודע. ובגמרא מסיים שמאלו כדבריו ולאו משום דהלכה כר"א אלא לפי שאין לעשות כן במקום ר"א האומר דאין מפטירין בהודע את ירושלים: אלא אחרון. סוף פסוק מויהיו בני יעקב שנים עשר משום גנותא דידיה : מן ויאמר משה. לפי שנראה דאהרן הוא והוה בזיון דיחיד בצבור לא מבזינן : ויגוף ה' את העם. בסיפא דקרא על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן והוה גנותיה דידיה: מעשה דוד ואמנון. בנוסחת הגר"א והיינו כל היכא דכתיב אמנון בן דוד : והסופר. המלמד תינוקות אינו מדלג מכל היכא דלא נקרין ולא מתרגמין דדוקא בצבור אמור הך מילתא דאיכא בזיון טפי אבל ללמד שרי : ב ישגלנה. לשון משכב דכתיב (נחמיה ב) והשגל יושבת אצלו וי"מ כלבתא : בעפלים. הוא לשון גנאי יותר מטחורים : דביונים. ובקרא כתיב חריונים והיינו חרי לשון רעי ודביונים לשון דב מה שזב ובא לפרש שהיה ישראל אוכלין בשומרון גלליהן : לאכול את צואתם. וקרא כתיב לאכול את חוריהם וגנאי לדבר בלשון זה לכן הוה סקרי כדלעיל : למוצאות. גבי עבודת כוכבים כתיב בספר מלכים וכתיב למחראות לשון חור וקרינן למוצא כמו היוצא וקרינן בלשון נקיה : ככתבן. למחראות : כא ליחיד. בלשון יחיד : אין מכנין אותו לרבים גרסי' אסור לקרותו בלשון רבים. וי"מ דבמתרגם קאי שלא יתרגם בלשון רבים : בדאי. דמתרגם ויראו את אלהי ישראל כפשוטו בדאי הוא דכתיב כי לא יראני האדם וחי : והמוסיף עליו. כתרגומו וחזו ית מלאכיא דה' ה"ז משוה כבוד עבד לכבוד רבו אלא יתרגמנו כתרגום אונקלוס וחזו ית יקרא דאלהי ישראל : לשנות. מדברי רבו : או רבו. של תורגמן כדאשכחן בדוד ייטב ה' שם שלמה משמך וברבו כתיב ויהיה נא פי שנים ברוחך אלי ואמרינן בעלמא בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו וי"מ דאא"כ היה רבו היינו שהתורגמן הוא רבו של הדורש וכגון שנעשה תורגמן באקראי דאין כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן :

סליק תוספתא ממסכת מגילה

תוספתא מועד קטן פרק ראשון

פרק א א (א) מעין היוצא בתחלה משקין ממנו (א) שדה בית הבעל דברי רבי מאיר (ב) [וחכמים אומרים] אין משקין [ממנו] אלא שדה בית השלחין שחרבה רבי אלעזר בן עזריה אומר (ג) [אין משקין ממנו (ב) ואין] ממלאין ומשקין בקילון (ג) ואפילו מן הבריכה שנתמלאת בקילון אבל בריכה (ד) [שניטפה] משדה בית השלחין (ה) [משקין הימנה (ד) רבי שמעון בן מנסיא אומר שתי בריכות זו על גבי זו לא יזלף מן (ו) העליונה לתחתונה ומשקה] אבל משקה הוא מן העליונה לתחתונה (ו) [רשב"א אומר ערוגה שמקצתה נמוך ומקצתה גבוהה לא יזלף מן הנמוך שבה על הגבוה שבה וישקה] אבל מזלף הוא מן הגבוה שבה על הנמוך שבה ומשקה(ה) ג) מרביצין שדה בית השלחין במועד : ב אלו (ו) הן עוגיות (ז) [אלו הן ברירין שבעיקרי (ז) אילנות מותרין (ח) [ומשמשין] בקנים (ח) דבר האבד עושין אותו במועד דבר שאינו אבד אין עושין אותו במועד (*ח) ג) מוכר אדם עוגתו של מים לנכרי (ט) ומחליף עמו משבת למוצ"ש ואינו חושש : ג (י) אין חופרין בורות שיחין ומערות במועד אבל מחנכין ומתקנין אותן אמר רבי נראין דברי רבי יהודה במועד ודברי חכמים בשביעית כיצד (כ) (ט) [היה ר' יהודה אומר בשדה לבן] שלא כדרכו תוחב בשפוד ומכה בקרדום ומרדד אדמה תחתיו [אמר] רשב"א (י) (ל) [וכי באיזו שדה לבן היה ד) ר' יהודה אומר בשדה סמוכה לשדה בית השלחין ולא בשדה הסמוכה לשדה בית האילן מחריבין חורי נמלים במועד (מ) כיצד מחריבין חורי נמלים רשב"ג אומר נוטל אדם] עפר מחורו של זה ונותן לחורו של זה והן (יא) [מחנקין] זה את זה מרביצין מים על גבי פשתן מפני (יב) [העקרב] ונחיל של דבורים (יג) [שברח מחזירין אותו] למקומו : ד (נ) מי שהיה כותלו (יד) [גוהה] לרשות הרבים סותרו ובונה אותו מפני סכנת נפשות חומת העיר שנפרצה גודרין אותה גדרוה ונפרצה אין גודרין אותה אם היתה סמוכה לספר סותרה ובונה כדרכו : ה (טו) (*ג) רואין את הנגעים להקל (טז) [אבל לא] להחמיר (ס) [דברי רבי מאיר] רבי יוסי אומר(יז)[א] ה) [אם נזקקין לו להקל נזקקין לו להחמיר] (ע) אמר רבי נראין דברי רבי מאיר במוסגר (*ע) ודברי ר' יוסי במוחלט

הגהות הגר"א (א) אפילו : (ב) ר' יהודה אומר : (ג) לא כך ולא כך יתר על כן אמר ר' יהודה לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו בחש"מ אין : (ד) שנוטפת : (ה) זו מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת ר"ש בן מנסיא אומר שתי ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה לעליונה : (ו) יתר על כן אר"א בר' שמעון אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך שבה ומשקה למקום גבוה שבה : (ז) בדידין שבעיקרי הזיתים ושבעיקרי : (ח) וממשמשין : (ט) כדרכו חופר בגומא ותולה בה מצודה כיצד : (י) אומר כשאמרו משדה לבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן אפילו כדרכו שמא יצאו משדה לבן ומשדה האילן כדרכו ומחריבין חורי הנמלים כיצד מחריבין רשב"י אומר מביא : (יא) חונקין : (יב) עקרב : (יג) שברח מחזירין אותן : (יד) נוחה : (טו) רמ"א : (טז) ולא : (יז) לא להקל ולא להחמיר שאם אתה אומר נזקק לו להקל נזקק לו אף להחמיר :

נוסחאות כ"י

א) מן התחתונה לעליונה : ב) מרצפין : ג) משכיר אדם עינתו : ד) ר"מ : ס) אינו נזקק לו להחמיר אבל נזקק לו להקל. א"ר נראין דברי ר' יוסי במוסגר ודברי ר"מ במוחלט :

אור הגנוז

פ"א [א] אין נזקק לו להקל ואין נזקק לו להחמיר :

חסדי דוד

פרק א מעיין היוצא בתחלה כו' ואין ממלאין ומשקין בקילון כו'. הך סיפא ואין ממלאין כו' אתאן לכ"ע ואפי' המיקל לעיל אסר בהא משום טרחא יתירא וע"ע בגמ' דף ד' : מוכר אדם עוגתו של מים כו' איידי דאיירי לעיל בעוגיות דהיינו חפירות מלאות מים תנא הכא נהך דינא דמותר למכור מע"ג לנכרי אע"ג דיודע שהנכרי ימלא ממנה בשבת וישקה את שדהו לא אמרינן דעושה מלאכה במים של ישראל דכיון

מצפה שמואל (א) ב. וירושלמי פ"א הל"א : (ב) ד. וירושלמי שם : (ג) שם ושם : (ד) שם ה ו: : (ה) עי' תוס' שם ד"ה שתי ועי' ירושלמי פ"א הל"ג ושביעית ספ"ב : (ו) ירושלמי פ"א הל"א ובבלי ד: ועי' ירושלמי שבת פ"ז הל"ב כו: : (ז) עי' ירושלמי שביעית פ"ב לענין שביעית : (ח) חגיגה יח ועי' ירושלמי פ"א הל"א וכלאים ספ"ב : (*ח) עי' שו"ע או"ח סי' רמו סעיף א בהגהה : (ט) עי' מסכת ע"ז ספ"א : (י) ועי' ירושלמי פ"א הל"ב ועי' רמב"ן במלחמות פ"א : (כ) ז. ועי' ירושלמי פ"א הל"ד : (ל) שם. ועי' תוס' שם ד"ה תניא : (מ) שם: : (נ) ז. ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"א ופ"ח הל"ו וכאן פ"א הל"ד ופ"ב הל"ד : (*ג) עי' מל"מ פ"ז מהל' יו"ט הלכה יג מ"ש בתוספתא זו : (ס) שם : (ע) ז: ירושלמי פ"א הל"א : (*ע) עי' מל"מ שם הלי"ט :

מנחת בכורים

פרק א א מעיין היוצא בתחילה. שעדיין לא החזיקה דרכה דעכשיו מתחיל לנבוע : שדה בית הבעל. אפילו בית הבעל וכן הגיה הגר"א שגדל על פי גשמים אף דליכא פסידא אם לא ישקה במועד ואף מעיין שיצא בתחילה דאיכא למיחש שמא אתי ליפול ואתי לתקוני במועד מ"מ שרי : בית השלחין. היא שדה שצריכה למים הרבה ואם לא ישקו לה הוה פסידא לכן מותר להשקות במועד : שחרבה. שהיה לה מעיין ונחרב מעיין שלה ויצא לה מעיין זה דכיון דרגילי' לשתות ממעיין אי לא משקה לה מאידנא איכא פסידא אבל בבית הבעל דליכא פסידא לא שרינן וגם בבית השלחין לא שרינן אלא ממעיין דליכא טרחא יתירה אבל ממי גשמים דאיכא טירחא אסור : אין משקה ממנו. אפילו בבית השלחין שחרבה גם פסידא אסור לדידיה וחכמים סוברים בין ממעיין היוצא בתחילה בין לא יצא בתחילה ודוקא בית השלחין אבל בית הבעל אף ממעיין שלא יצא בתחילה אסור והא דאמרינן במעיין היוצא בתחילה היינו לרבותא דר"מ דאפילו יצא מתחילה משקין בית הבעל והגר"א הגיה לא כך ולא כך יתר על כן עוד חומרא מחמיר ר"י אפילו בבית השלחין קא אסר להפנותו (וכן הוא בגמרא): לגינתו. של בית השלחין מקום זרעים : לחורבתו. מקום שחרבו אילנותיו וחרשו וזרעו ונטעו וצריך למים יותר ולא זו אף זו קתני א"נ חורבתו שחרב ביתו ועשאו גינה וצריך למים יותר מבאר בית השלחין ומ"מ אסור משום טירחא יתירה : בקילון. דאיכא טירחא ואסור לטרות במועד אף בדבר האבד ודלמא מפסקא וערת להוציא מן העומק : בריכה שניטפה. כגון שהיה בית השלחין גבוה ולה מעיין הנוטפת מים לבריכה קטנה שתחתיה וכשמשקין בית השלחין הגבוה מן המים נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה מותר להשקות בית השלחין מאותה בריכה אע"ג דבריכה עבידא דפסקה הואיל ומטפטפין לה מים שבאו לו מחמת המעיין ומיירי שעדיין לא פסק המעיין מלירד אל הבריכה וגם עדיין הוא מטפטף מן השדה הגבוה אל הבריכה דלא חיישינן שמא יפסיק אבל אי פסק המעיין חיישינן שיטרח להביא ממעיין אחר : ה"ג שתי ערוגות זה על זה לא יזלף. וכן הגיה הגר"א וכן הוא בגמרא דמתתתונה לעליונה איכא טירחא יתירה : ר"א בר"ש אומר. הוסיף אף בערוגה אחת לא ישקה ממקום התחתון לעליון ובנוסחת הגר"א כן הוא בגמרא: מרבילין. השקאה מועטת להוציא הירקות : בית השלחין. אבל בית הבעל אפילו השקאה מועטת אסור ואיכא תנא דסבר דמרבילין אף בית הבעל במועד : ב אלו הן עוגיות. המבואר במשנה דאין עושין עוגיות לגפנים ומפרש מה הן עוגיות : בדידין. גרסינן גומות כעגול סביב לאילן ומים בתוכו ונקרא בדיד על שם הכלי ברזל שחופרין בו את הגומות (ירושלי' פ"א הל"א) : מותרין. מותר לעשות עוגיות לגפנים והיינו בנתקלקלו מותר לתקנם ומה דקתני במשנה אין עושין מיירי בחדשים : ומתשמשין בקנים. גרסינן וכן נמצא בהגר"א וקנים היינו קני העופות שיושבין על ביצים אסור להושיב לכתחילה במועד אבל לראות ולישבן הטיב מותר כמבואר בפרק מקום שנהגו דתרנגולת שברחה מהזירין אותה למקומה במועד דהוה דבר האבד שמקולקלין הביצים מעתה ואינם ראוין לגוס המאים ויותר נראה דגרסינן ומשמטין בקנים והוא תקון השדה וכן הוא בירושלמי בפ"ב דשביעית וע"ש בתוספתא וכן יש לפרש לנוסחת הגר"א : עוגתו. עוגה היא גומא וצריך מלאה מים לפי שאינו רשאי להשקותו במועד וביני לביני יתיבש המים ולא יהיה לו ממה להשקותו מותר למכרו לכותי במועד את המים הללו ואין חושש משום מכירה במועד : ומחליף. שישאל לו עוגה זו של מים ויתננו לו הנכרי עוגה מלאה מים אחרת למוצ"ש ואינו חושש משום מו"מ דשאלה בעלמא הוא ולא הוה ג"כ שבות דאמירה לנכרי דהנכרי אינו עושה לצורך ישראל ויש גורסין משכיר אדם גומתו ומחליף והיינו להחליף אבל השכרה ממש אסור דאין משכירין כלים בע"ש (הגמ"י פ"ו מהל' שבת) : ג מחנכין. לשון חינוך ותיקון שמנקין אותן מעפר וצרורות שנפלו לתוכו ומיירי ביחיד שצריך לו עתה דאז מותר לתקן אבל אסור לחפור מחדש א"נ בצל רבים שאין צריכין להם דמותר לתקן ואסור לחפור מחדש דמעשה אומן הוא אבל של רבים וצריך מותר אפילו להפור : א"ר. בפלוגתא דמשנה נדון את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן כדרכו ור"י אומר משדה האילן כדרכו ומשדה לבן דליכא פסידא כ"כ שלא כדרכו וא"ר נראין דברי ר"י שבשדה הלבן שלא כדרכו : במועד. דאיכא איסור מלאכה אבל בשביעית דאינו איסור מלאכה רק עבודת הקרקע ובזה ליכא עבודת קרקע : ומרדד. נעשה רך ונופל האישות והעכבר בתוכו וממעך אותן : היה ר"י אומר. דבעינן שינוי (בנוסחת הגר"א כדרכו וקאי על המשנה כדפרישית) : לשדה האילן. שמפסידין לשדה האילן שסמוכה לה באותה שדה : נמלים. וכשמחליפין עפרן ואין מכירין ברית אותה העפר כגון בתרי עברי נהרא וליכא גשר בינתיים ואף לעבור בנהר וגם איכא פרסה מרוחק ביניהם דאין מכירין הני בתורי דהני: העקרב. שמצוי בפשתן כדי שילך לו ודבר האבד מותר : ונחיל. כנוס הרבה דבורין שהם בורחין ונוררין להם איזה מקום לשבת ואיכא פסידא : ד גוהה. נוטה ליפול ולאו דוקא לרה"ר דאפילו לחצר מותר היכא דאיכא סכנה אלא ר"ל למקום שרבים מהלכים (עיין ב"י סימן תק"מ) : ובונה. דאם לא יתירו לבנותו לא יסתרנו כלל ואיכא סכנה : גודרין אותה. דהוה צורך רבים והותר אפילו אינו צריכין להם עתה : אין גודרין. דהוה שלא לצורך תיקון כלל כיון דעשוי ליפול כל שעה : לספר. גבול המבדיל בין ארץ העמים איכא חששא שמא יבואו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל ומותר לסתור ולבנות כדרכו : ה להקל. אם הוא טהור יטהרנו אבל אם טמא הוא ישתוק ולא יאמר כלל : נזקקין לו להחמיר. דע"כ לא ישתוק דכתיב לטהרו או לטמאו אם כן מלטהרו במועד ובמעיקרא כ"ע לא פליגי דלא חזינן בהסגר ראשון כ"ע לא פליגי דחזינן דכי מטהר ליה משמחו ואם לא מטהר ליה מסגירו עוד ואינו מטמאו יותר מתחילה וכי פליגי בהסגר שני ר"מ ס"ל בכהן תלה רחמנא ואי הוה טמא שתיק ואינו טמא ר"י סבר לטהרו או לטמאו וע"כ צריך למימר : במוסגר. דבואין דאי מטהרו משמחו ואי מחליטו

במוהלם (ה) איזה הוא חינוך הקברות (יח) [מרחיב בה ומאריך] בה [ג] איזו היא נברכת זו היא בקיע (צ) מודה ר' (יט) [יוסי] בסיד שיכול (כ) [לגמרו שסדין אותו] במועד : ו (ק) אין מקדשין נשים במועד רבי יהודה מתיר (ר) שמא יקדמנו אחר בדחמים ממאנין (ש) ומגרשין וחולצין ומייבמין במועד : ז (ת) מלקט אדם עצים ועשבים בין מתוך שלו בין מתוך של חבירו ובלבד שלא יעשה אומן (א) ומוחנין במועד (כא) דבר האבד (ב) עושין אותו במועד דבר שאין אבד אין עושין אותה במועד בר"א בתלוש אבל במחובר אף דבר האבד אין עושין אותו במועד (כב) אין לו מה יאכל קוצר (כג) [מעמר ודש] ובלבד שלא ידוש בפרות : ח (ג) לוקחים מן העובדי כוכבים שדות בתים וכרמים בהמה (כד) [עבדים] ושפחות מפני שהוא כמציל מידם (ד) וכותב ומעלה בערכאין (כה) ואם היה כהן מטמא להם (כו) [ולא עוד אלא] לדון עליהם בחוצה לארץ יכשם (ה) שמטמא בחוצה לארץ כך מטמא בבית הקברות ומטמא (כז) [לתלמוד תורה ומטמא לישא] אשה רבי יהודה אומר אם יש שם ממי (כח) [שילמוד] הרי זה לא יטמא ואם לאו הרי זה מטמא רבי יוסי אומר (כט) [אע"פ שיש שם ממי שילמוד] הרי זה מטמא שאין מכל אדם זוכה ללמוד אלא ממי שזוכה לו :

פרק ב א (א) כל אלו שאמרו [מגלחין במועד] מותר לספר בתוך שלשים יום של אבל (*א) אף על פי שהתירו לו [לספר] לא (ג) [יספר] ברשות הרבים [אבל מספר הוא בצנעה בתוך ביתו] : ב (ב) כל אלו שאמרו מכבסין במועד (ג) מותר לכבס בתוך שלשים יום של אבל אע"פ (*ב) שהתירו לו לכבס לא יוליך כליו לכובס אבל מכבס הוא בצנעה בתוך ביתו (ד) כשם שאסור לספר ולכבס כך אסור ליטול צפרנים דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר וכן היה רבי יהודה אומר (ה) הבאין מחוף הים וממדינת הים אסורין (ג) [לכבס ולספר וחכמים מתירין אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בזמן שלא נטל רשות ודברי חכמים בזמן שנטל (ד) : ג אין כותבין (*ה) שטרי אריסות וקבלנות במועד רבי יהודה מתיר שמא יקדמנו אחר (ו) כותב אדם חשבונותיו (*ו) במועד ומחשב אדם יציאותיו במועד ומקבלין קיבולת במועד למוצאי מועד ובלבד שלא [ימנה ולא] ימדוד (ס) [ולא ישקול] כדרך שעושה בחול : ד (ז) הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל (ו) [מפסיק את כל הרגל ומונה חמשה] אחר הרגל [ורבים מתעסקין בו] ומלאכתו נעשית על ידי אחרים (ז) [עבדיו ושפחותיו עושין בצנעה אצל אחרים (ח) ג' ימים קודם לרגל מונה שבעה אחר הרגל ארבעה ראשונים רבים מתעסקין בו שלשה אחרונים אין רבים מתעסקין בו לפי שאין הרגל עולה לו שיתעסקו בו הרבים ומלאכתו נעשית ע"י אחרים עבדיו ושפחותיו עושין בצנעה אצל אחרים]: ה (ח) [שבעה] ימים קודם (ח) [לרגל] מספר בערב הרגל (ט) אם לא ספר בערב הרגל אסור לספר עד שיעברו עליו שלשים יום (ט) [שאף] על פי שאין הרגל עולה לספירת שבעה עולה לספירת שלשים (י) [מי שקיים] כפיית המטה שלשה ימים קודם (יא) [לרגל לא יכפה אחר הרגל ר"א בן יעקב אומר אפילו יום אחד ר"א בר' שמעון אומר בש"א ג' ימים ובה"א אפילו (יב) [שעה אחת (י) ובערב שבת] זוקף את מטתו ובמוצאי שבת כופה אפילו לא נשתייר לו אלא יום אחד בלבד (כ) [אין] אבל רשאי להתאבל בתוך המועד (ל) אבל נוהג בצנעה בתוך ביתו : ו שותין מי זבלים (מ) ומי דקלים וכום (יג) עקרין במועד שבראשונה היו אומרים (נ) אין שותין מי זבלין ומי דקלין וכום (יד) עקרין במועד עד שבא ר"ע ולמד (*נ) ששותין [מי זבלין ומי דקלין וכום עקרין] במועד (ס) מקיזין דם לבהמה לחיה ולעופות ואין מונעין רפואה מן הבהמה במועד (ע) בהמה שתבעה (טו) [את הזכר] אין מרביעין אותה אבל מורידין אותה לבקרות [ג] חמורה (טז) [שתובעת את הזכר] מרביעין אותה בשביל שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מורידין אותן לבקרות (יז) [ואין מרביעין במועד ואין מרביעין בחול בבכור ובפסולי המוקדשין] : ז (פ) דנין (*פ) דיני ממונות ודיני נפשות ודיני קנסות ושורפין

הגהות הגר"א (יח) מאריך בה ומרחיב : (יט) רבי יהודה : (כ) לגומרה שסדין אותה : (כא) לצורך המועד : (כב) אם : (כג) ומעמר וזורה ובורר וטוחן : (כד) ועבדים : (כה) בשבת : (כו) ויוצא : (כז) ללמוד תורה ולישא : (כח) ללמוד : (כט) אם יש שם ממי ללמוד : (א) במועד : (ב) התירו לספר : (ג) לספר ולכבס : (ד) רשות : (ה) ושלא ישקול ושלא ימנה : (ו) מונה ה' ימים : (ז) ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין עמו שכבר נתעסקו בו ברגל כללו של דבר כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו וכל שהוא משום עסקי רבים אין רגל מפסיקו קברו ג' ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר הרגל ד' ימים הראשונים רבים מתעסקין בו ג' ימים האחרונים אין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה לו : (ח) הרגל: (ט) אף : (י) יום היים : (יא) הרגל א"צ לכפותה אחר הרגל דברי ר"א וחכ"א אפי' יום א' ואפילו שעה אחת אמר ר"א בר"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שבש"א : (יב) יום אחד בע"ש : (יג) של: (יד) של: (טו) וכר: (טז) שתבעה : (יז) בכור ופסולי המוקדשין אין מרביעין אותו לא במועד ולא בחול :

נוסחאות כ"י

א) אין מיהנין במועד: ב) לערער ולדון עליהם : ג) הקובר את מתו ג' ימים מתוך הרגל מונה ז' אחר הרגל ארבעה כו':

אור הגנוז

[ג] זו היא נברכת וזו הוא בקיע : פ"ב [א] שמונה : [ג] ר' יהודה אומר :

חסדי דוד

דכיון דמכבן לא איכפת לן : אין מקדשין נשים במועד ר"י מתיר. לא הביאוה בגמ' בשום מקום ואדרבא בפ' ואלו מגלחין איתא אמר שמואל מותר לארס אשה בחוה"מ כו' ע"ש. ומ"מ לפי מה שהיא שנויה לפנינו צריך להבין מ"ט דת"ק דהא אירוסין בלי סעודה ליכא שמחה ולא שייך משום אין מערבין שמחה בשמחה ולא משום ושמחת בחגך ולא באשתך ולא מפני שאר הטעמים שאמרו בגמ' דף ח' מה דאין נושאין נשים וצ"ל דת"ק גזרי אירוסין אטו נשואין וכמו בפ"ד דיבמות לענין הכתנה דאיתא וכן שאר כל הנשים לא יתארסו ולא ינשאו אחד בתולות כו' וזהו טעמא דת"ק ור"י דמתיר אזיל לשיטתו דלא גזר שם ואומר הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו והא דמסיים הכא שמא יקדמנו אחר ברחמים תיפוק ליה דהוא לא גזר אירוסין אטו נשואין י"ל דהתם נמי היינו טעמא דלא גזר ר"י הוא מטעם שמא יקדמנו אחר : מלקט אדם עצים ועשבים כו'. נראה לפרש דהיינו כי הכיא דתניא בגמ' ברפ"ק מדלין ירקות כדי לאכלן ואם בשביל ליפותן אסור ומפרש בגמ' שהוא מלשון המדל בגפנים ע"ש. וה"נ ה"ק מלקט אדם עצים ועשבים מן הקרקע ואפי' מקרקע שלו כל שאינו מכוין ליפותם אלא מפני שצריך לעצים אבל אם ניכר שמכוין ליפותן כגון שמלקט כדרך אומן כלומר בשורה דהיינו אחד מבין שנים במעשיו מוכיחין שמכוין ליפותן שיגדלו יפה אע"ג דצריך הוא ג"כ לעצים ואפי' עביד בארעא דחברי' אסור כך נראה פי' דהך מתניתא. ומדברי הרמב"ם בפ' א' דין י"ב נראה דבארעא דחברי' שרי וזה דלא כתוס' זו וסמיך על הגמ' בשבת דמחלק בין ארעא דידי' לארעא דחברי' ובדוחק י"ל דהא דקתני הכא ובלבד שלא יעשה אומן לא קאי אלא אשדה שלו והא דתני רישא בין משלו בין משל חבירו היינו דלא מתכוין ליפות :

פרק ב כל אלו שאמרו מגלחין במועד כו'. עי' בגמ' דף י"ז ולפי מה שביאר הרמב"ן בת"ה פירושו לאחר אנשים תכפוהו אבליו שצריך שינוי בתכבוסת ובתספורת דמיקל שערו בתער ולא במספרים ומכבס בגדיו במים ולא בנתר אבל הכא ממדה"י וחבריו שלא הי"ל שהות לגלח עד שתכפוהו אבליו זה אחר זה מותרין לגלח כדרכן ואפי' בתוך שבעה ע"ש וכ"פ מרן ביו"ד סי' ש"ן ע"ש ובלי ספק דהא דתני היינו אחר שעברו ל' של האבל הראשון ואז אפי' אירע לו אבל שני בסוף ימי האבל הא' היינו תכפוהו אבליו שרי כדרכו אפי' תוך ז' של האבל הב' הואיל וקודם האבל הראשון הי"ל האונס ולשיטה זו לא ידעתי לכוין ליטנא דתוס' שלפנינו דקתני מותר לספר בתוך ל' מאי איריא בתוך ל' אפי' בתוך ז' נמי לפי דברי הרב ז"ל ואם נפרש בתוך ל' של האבל הראשון הא וודאי לא מסתבר כלל דכל שלא שלמו ל' של האבל הראשון לא שייך לומר תכפוהו אבליו וביותר תמוה דהרב ז"ל הביא שם תוס' זו כמו שהיא לפנינו ולא דייק מיני' דלא כוותי' דדוקא בתוך ל' אבל לא בתוך ז'. ואיבגא דהרב ז"ל דייק שם דינו מסיפא דגבי כיבוס דאילו אחר שבעה מאי איריא ממדה"י ותכפוהו אבליו הא בר מן דין שרי כיבוס בתוך ל' ואינו אסור אלא גיהוץ אבל רישא קשיא לדבריו דנקט רק תוך ל' ולא נקט רבותא טפי גם תוך ז'. וצ"ל דנקט הכא לדיוקא דסיפא דתידוק מיני' דע"כ לא שרו רבנן לכל אלו כשתכפוהו אבליו אלא גלוח וכבוס שהם דברים הכרחיים אבל גיהוץ אפי' בא ממדה"י ותכפוהו אבליו לא הותר עד שיעברו שלשים של האבל השני אבל אה"נ דכל היתר גלוח וכבוס לא שנא מתוך שבעה לאחר שבעה דמיד אחר שעבר האבל הראשון שרי : הקובר את מתו כו'. שבושים רבים נפלו בתוס' זו ומתבארים הם מתוך הגמ' דף י"ט ודף כ' וכצ"ל הקובר וכו' ומונה חמשה אחר הרגל ואין רבים מתעסקין בו עבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך ביתו. ג' ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר וכו' לפי שהרגל עולה לו שנתעסקו בו הרבים וכו' עושין בצנעה בתוך ביתו שמונה ימים קודם לרגל וכו' וה"פ דהך תנא סובר כהנא דמתני' שאין הרגל מבטל ז' ימי האבילות אא"כ מנה ג' ימים קודם הרגל דג' ימים הוא עיקר האבילות הלכך מהני לבטל אבל בציר מזה וזה ב' ימים בלבד קודם הרגל אין הרגל מבטל ולא עולה למנין שבעה לגמרי אלא מפסיק מלנהוג אבלותו ואחר הרגל מונה חמשה להשלים השבעה ומ"מ באותן החמשה אין רבים מתעסקין בו לנחמו לפי שלא נתבטלו מלנחמו ברגל הלכך לענין ימי תנחומים ימי הרגל עולין לו. וכדקתני לקמן וכן באלו הימים מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם אע"ג דהאבל בעצמה אסור אבילות זו קילא הואיל וכבר נתבטל ממלאכה גם ברגל וגם הקילו עוד שעבדיו ושפחותיו עושים מלאכה בצנעה אפי' בתוך ביתו. ואם קברו ברגל עצמו ג' ימים בסופו הואיל ולא נהג אבילות כלל צריך לנהוג שבעה אחר הרגל. אלא דמ"מ בג' ימים אחרונים א"צ לנחמו שכבר נחמוהו ברגל. וכן יש להקל במלאכה כיון שכבר נתבטל ברגל באותן ג' הימים אחר שקברו. ובסיפא הגהתי שמונה ימים במקום שבעה אע"ג דבגמ' איכא סברת אבא שאול דסבר יום ז' עולה לכאן ולכאן וסגי בז' ימים קודם כדי לספר בערב הרגל מ"מ הכי ת"ש סובר שאם לא ספר ערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל דמצות ז' מבטלת מצות ל' והכא תנינן שאסור עד שיעברו עליו ל' יום א"כ ע"כ הך תנא לאו אבא שאול הוא אלא רבנן דפליגי עלי' התם ולית להו יום ז' עולה לכאן ולכאן הלכך יש להגיה שמונה וכדברי ת"ק דהתם. ובסיפא קתני דג' ימים קודם הרגל מיהת מבטל אבלות ז' לגמרי לכל דבר ואפי' לענין כפיית המטה. ומיהו היינו דוקא היכא דנהג אבילות באותן שלשה ימים ורחב"י פליג אכולא מלתא וסובר דאפי' יום אחד בלבד קודם הרגל סגי ומבטל גזירת ז' לגמרי וע"ש בברייתא בגמ'. ושוב מביא בשם רחב"ש פלוגתא דב"ש וב"ה דלב"ה גם שעה אחת מבטלת ולא בעינן יום שלם וכן הלכתא ועי' ביו"ד סי' שצ"ט. והא דמסיים דברגל נוהג אבלות בצנעה היינו היכא שלא נהג שום אבלות קודם הרגל שאז אין הרגל מבטלו : דנין דיני ממונות כו'. עי' בגמ' דף י"ד
דטעמא

מצפה שמואל

(פ) ה: ושם הל"ו בשם ר' הייא : (צ) שם ודף ט: ושם הל"ז וכמס' ע"ז פ"א הל"א : (ק) עי' ירושלמי גיטין פ"ד הל"ה וכאן פ"א הל"ד : (ר) ערכין יז: ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"ח ופ"ד הל"ש וביצה פ"ה הל"ב וכתובות פ"א הל"א : (ש) ע"ש ועי' תו"כ פ' אחרי קפז : (ת) י. ועי' שבת קג. וירושלמי יבמות פ"ח הל"א: (א) יב: וירושלמי פ"ב הל"ה ופסחים פ"ד הל"א : (ב) עי' ירושלמי פ"א הל"א והל"י וספ"ב וכלאים ספ"ב : (ג) מס' ע"ז יג. : (ד) גיטין ח: ועי' ירושלמי פ"ב הל"ד : (ה) עי' ירושלמי פ"ג הל"א וברכות פ"ג יז: ושביעית פ"ו מ"ט : (א) ה: וירושלמי פ"ג סהל"א : (*א) עי' או"ח סי' תקלא סעיף ה ויו"ד סי' שנ סעיף ב בהגה"ה ועי' רמב"ן שהביא הב"י : (ב) עי' ר"ן פ"ק דביצה בהך מוליכין הסולם וע"ש בסוגיא ועי' ירושלמי שם וכלאים פ"ט יז. : (ג) ז. וירושלמי פ"ג ועי' תוס' דגרסי לאסור לכבס ועיין בטור סי' שנ: (*ב) עי' יו"ד סי' שפט וב"י ושו"ע שם : (ד) יד. ועי' רא"ש פ"ג סי' עא ועי' ירושלמי פ"ג הל"א דאסור לפרוש לים הגדול ועי' ירושלמי שבת פ"ב הל"ז : (ה) ירושלמי פ"ג הל"ד וכתובות פ"א הל"א : (*ה) עי' טוש"ע סי' תקמה סעי' ז בהגה"ה ועי' יו"ד סי' קעו . ראיה מכאן דמכתיבה א"י לאסור ועיין בביאורי הגר"א ס"ק סט : (ו) יב וירושלמי פ"ג הל"ו : (*ו) עי' מיי' פ"ז מהל' יו"ט הל' יד ועי' טוש"ע סי' קמה סעיף ד וסעיף ה : (ז) יט: וירושלמי פ"ג הל"ה : (ח) עי' ירושלמי נזיר פ"ב הל"א וכאן פ"ג : (ט) עי' ירושלמי פ"ג הל"ה ובבלי יט: : (י) כ. וירושלמי שם : (כ) כז. ופ"ג הל"ה : (ל) כד. וכתובות ה. ובירושלמי שם וע"ש סוף כל"ה : (מ) עי' ירושלמי ספ"ו דברכות : (נ) עי' שבת קי. ושבת פי"ד הל"ג : (*נ) עי' טוש"ע או"ח ס"ס תקלב הובא דין זה דמותר : (ס) ו: ועי' שבת כג: וירושלמי פסחים פ"ד הל"א : (ע) יב. ועי' ירושלמי פסחים פ"ד הל"ח : (פ) יד: וירושלמי פ"א הל"ב ושקלים פ"א הל"א ועי' ב"ק קיג : (*פ) עי' מיי' פ"ז מהל' יו"ט הל"א :

מנחת בכורים

מהלים ליה אף שבדד ישב מחוץ למחנה וי"ל נוותא דאינשי הרי מותר להתייחד עם אשתו בימי תלוטו : במוהלט. אע"ג דמטהר ליה איכא נערה שצריך לספור ז' ימים ובימי ספרו אסור בתשמיש המטה דכתיב וישב מחוץ לאהלו זו אשתו : איזהו חינוך . דמבואר במשנה דמתקנין הקברות : מרחיב בה . אם לא היה רחב : ומאריך בה . אם היתה קצר אבל לעשות לכתחילה שלא לצורך מת במועד לא דעירתא הוא : ונברכת. דמבואר במשנה דעושין במועד זה הבקיע בריכה גדולה עשויה בחצר שיכנסו המים לתוכו : מודה ר' יהודה. גרסינן וכן הגיה הגר"א אף דאמר במשנה דאשה לא תסוד במועד שניוול הוא לה ומצטערת מודה בסיד שיכול לקפלו במועד דשמחה הוא לאחר זמן במועד גופיה לאחר הסרת הסיד שמשיר השער ומעדן הבשר : לגמרו . לקפלו : ך ברחמים. אף דמ' יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני תפלה מועלת לפעמים לבטל הזיווג והיינו ברחמים בתפלה: ומייבמין. ואין כאן משום שמחה דלאסור כמו נשואין במועד וביו"ט אסור כמבואר בתוספ' ביצה ובמשנה דף ח' ב' הגירסא ולא מייבמין מפני שמחה הוא לו : ז עצים ועשבים. כשצריך לו לגוף הדבר ולא לתיקון השדה וכגון שלוקט העצים הגדולים ויניח הקטנים : שלו. אף בשלו שרי (ע"ש בתוס' דף י"ג א') : שלא יעשה אומן. כמו שורה אלא שמהרישה דאינו תיקון השדה : וטוחנין. קמח : במועד. לצורך המועד וכהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא (דף יב ב) : אבל במחובר. כר"י מוקמינן לה בגמרא (יב ב) ולא קי"ל הכי אלא דבר האבד מותר אף במלאכת מחובר : בפרות. משום דאוושא מילתא : ח לוקחים מן הכותים . במועד : בערכאין. מקום המשפט שלהם לקיים הדבר : כהן . וצריך לילך למקום טומאה מחמת הקנין : להם. לצורך דבר זה : ויצא לדון . להו"ל (כהגהת הגר"א) אף שארץ חוץ לארץ גזרו טומאה מ"מ כיון דמדרבנן הוא התירו משום ישוב ארץ ישראל : בבה"ק. בית הפרס טומאה דרבנן : ומטמא. בטומאות המזכרים : יש שם. בא"י : ממי שזוכה לו. מן השמים ואולי יקבל תועלת מחבירו יותר מזה ומחמת ספק זה מותר להטמאות (ע"ז דף יג) :

פרק ב א כל אלו שאמרו. במשנה רפ"ג כגון הבא ממדה"י ומבית השביה והיוצא מבית האסורין במועד והמנודה שהתירו לו חכמים שכלו הל' יום במועד דא"א להו לגלח קודם המועד. מותר לו לספר. בתוך ל' של אבל אף דאבל אסור לגלח מ"מ הני שרי כמו במועד ובתכפוהו אבילות התירו לגלח אף במספרים. ובתכפוהו ב' אבילות אחר כל אלו מותר אף בתוך ז' (עיין יורה דעה סימן שפ"ט וסימן ש"נ) : לא בר"ה . דהוה פרהסיא וכ"ע לא ידעי דמהני דמותרין נינהו : שאמרו . במשנה כגון הבא ממדינת הים ואיך וכן מטפחות הידים והזבין והזבות : ב מותר לכבס . כשתכפוהו אביליו אפילו בנתר ובאהל דנכבס יפה (יז ב ירושלמי פ"ג סוף הל"א ע"ש) : לספר ולכבס. במועד ובאבל : ור"י מתיר. והלכה כר"י : אסורין לכבס במועד. ומיירי בשיצא להרווחת במו"מ ויש לו מזונות לחכמים דהוה כצורך מצוה ואנוס הוא במה שלא גילח קודם הרגל ור"י סבר רשות הוא ולא ה"ל לשהות אבל בשיצא למזונות שאין לו מזונות לכ"ע שרי וביצא לשוט בעולם ולראותו לכ"ע אסור : מראין. דברי ר"י לחכמים : בזמן שלא נטל רשות שיצא לצורך עצמו כגון לשוט ד' החכמים לא נחלקו אלא ביצא להרוחת : ודברי החכמים כאן לר"י דאף ר"י מודה : בזמן שנטל רשות. (כהגהה הגר"א) כלומר שיצא לצורך מזונות שאין לו מה לאכול וכי פליגי ביצא להרוחת וכדפרשינן (יד א) ועי' ירושלמי בפ"ג הל"א דמוקי לה ביצא לחו"ל דאסור לצאת מא"י ע"ש : ך ר"י מתיר. בשקבל השדה קודם המועד דאיכא למיחש שמא יחזור בו והוא דבר האבד אבל לקבל במועד אסור : מקבלין . נותן לנכרי מלאכה במועד לעשותה לאחר המועד אבל במועד אסור אף על ידי נכרי דאמירה לנכרי שבות גזרו אף במועד (יב) : מפסיק את הרגל . שאינו נוהג אבילות ברגל והגר"א לא גרס לה וכן הוא בגמרא (דף יט ב) : ומונה ה' . דאין הרגל מבטל כיון שלא נהג שלשה ימים קודם הרגל : ואין רבים מתעסקים בו . גרסינן כהגהת הגר"א וה"פ אין רבים באין לנחמו אחר הרגל לפי שכבר נתעסקו בו וניחמו אותו ברגל שאז עיקר התנחומין ובגמרא איתא בהדיא שכבר נתעסקו בו ברגל וכן הגיה הגר"א כאן והפך הסדר ע"פ הש"ס : ומלאכתו . בתוך הה' ימים : על ידי אחרים . דלא אחמירו עליו לנהוג כדין אבל ממש משום פסידא : בצנעה . אבל בפרהסיא לא דנוהג אבילות : אצל אחרים לא גרסינן ובתוך ביתו גרסינן וכן הוא בגמרא וכן הגיה הגר"א : בנוסחת הגר"א כללו של דבר כל שהוא משום אבל וכו' וכן הוא בגמרא וה"פ ענין אבילות הנוהג הרגל מפסיק ואינו עולה לאבילות דבעינן שמחה וזה אבל הוא ועסקי רבים כלומר תנחומי אבלים אין ברגל מפסיק שיהיה צריך להשלים אחר הרגל אלא מנחמין ברגל דשמחה הוא : ג' ימים בסוף הרגל גרסינן וכן הגיה הגר"א וכגון שמת לו מת ג' ימים קודם סוף הרגל דאז נוהג אבילות שבעה אחר הרגל ונוהג דברים שבצנעה ברגל : ארבעה ימים ראשונים . לתשלום הג' שבתוך הרגל רבים מתעסקים לנחמו : אין רבים מתעסקין בו . שכבר נתעסקו ברגל גרסינן וכן הגיה הגר"א: בנוסחת הגר"א ורגל עולה לו וכן הוא בגמרא והיינו שעולה למנין למ"ד אפילו קברו ברגל והכי מסקינן הילכתא בגמרא (כ ע"א) : ומלאכתו נעשית בתוך הד' ימים האחרונים והגר"א לא גרס לה וכן בגמ' ליתא (ועי' בתוס' דף כ' ד"ה שלשה) : ה אע"פ גרסינן וכהגהת הגר"א : קיים . גרסינן ולא גרסינן מי שקיים וכנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא (כא) : א"צ לכפותה . דהרגל מבטל כשנהג אבילות ג' ימים קודם הרגל : א"צ לכפותה (כנוסחת הגר"א) דאינו חייב ולא גרסינן לא יכפה דמשמע דאיכא איסורא : וחכ"א אפילו יום א' . ואפילו שעה א' גרסינן וכן הוא בגמרא וכן הגיה הגר"א : ר"א בר"ש אומר . שב"ש וב"ה פליגי בדבר זה ובגמרא איתא אמר ר"א בר"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שב"ש אומרים וכו' וכהגהת הגר"א : ובע"ש זוקף . בשאר אבילות ולא מיירי ברגל : ך מי זבלין ומי דקלין . מיני מים השותין לרפואה מבואר בשבת בפ' ח' שרצים (קי' ע"א) ואין חוששין משום גזירה דשחיקת סממנים : ואין מונעין רפואה . אף במלאכה דאורייתא דאילו משום גזירה דשחיקת סממנים אף בשבת לא גזרו בבהמה כמבואר בשבת (כ"ג ב' תוס' דף י"ב ד"ה ואין) : אין מרביעין. בחול המועד משום דהוה מלאכה : לבקרות . מקום ש"ש בהמה והיא נרבעת מעצמה : ושאר כל הבהמות. זכרים מורידין שם רובעין מעצמם : ואין מרביעין בבכור. בין מועד בין חול אין מרביעין בבכור ובפסולי המוקדשין משום דכתיב לא תעבוד בבכור שורך והרבעה עבודה היא וכן פסולי המוקדשין אסור בעבודה כמבואר בבכורות (דף טו א) : ך ד"מ . והי לא זאית מממתינן ליה (והגר"א הגיה בזה והלכה
שתוקן

(פ*) ושורפין את הפרה ועורפין את העגלה ורוצעין עבד עברי ופודין את הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ואת מעשר שני (צ) ומפרקין מנעל מן האמום ובלבד שלא יחזיר (*צ) מכבש של כובשים שהתירו (ק) קודם למועד אין מחזירים לו ואין צריך לומר שאין (יח) [נוטל הימנו של בעלי בתים נוטלו] הימנו ואין צריך לומר שמחזירו (ר) חנויות פתוחות לסטיו פותח ונועל כדרכו לרשות הרבים פותח אחת ונועל אחת : ח ערב יום טוב האחרון של חג (ש) יוצא ומעטר את השוק בשביל יום טוב האחרון של חג (ת) יושבין על ספסל של כותים בשבת (יט) [שבראשונה היו אומרים אין יושבין על ספסל של כותים בשבת] (*ש) [ג] ומעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על ספסל של כותים בשבת בעכו אמרו לו (כ) [לא היו נוהגין להיות יושבין על ספסל של כותים בשבת] ולא רצה לומר להם מותרין אתם אלא עמד והלך לו (כא) מעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שנכנסו לרחוץ בכבול אמרו להם לא (כב) [היו] נוהגין להיות רוחצין שני אחין כאחד (כג) [לא רצו] לומר להם מותרין אתם אלא נכנסו ורחצו זה אחר זה (כד) [שוב מעשה] ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שהיו יוצאין בקורדקיסין (כה) [של זהב בשבת בבירי אמרו להם לא היו נוהגין כן להיות יוצאין בקורדקיסין של זהב בשבת לא] רצו לומר להם מותרין אתם (*ש) אלא שלחום ביד עבדיהם : ט (ת) חכם שמת הכל קרוביו הכל קורעין הכל חולצין והכל סופדין (כו) והכל מברין עליו (כז) [ואפי'] ברחובה של עיר (א) אין מוליכין חלילין לבית האבל (כח) [אלא] לבית המשתה ולבית השמחה (כט) במקום שנהגו (ב) איזהו הספד זה שעל הלב שנאמר (ישעיה לב) על שדים סופדים טיפוח בידים קילוס זה פישוט זרועות :

סליק תוספתא ממסכת מועד קטן

הגהות הגר"א (יח) נוטל הימנו ושל בעה"ב : (יט) ובעכו : (כ) מימינו לא היינו נוהגין כך : (כא) רוחצין שני אחים כאחד ואין רוחצין שני אחים כאחד בכבול : (כב) היינו : (כג) בכבול ולא רצו (כד) יוצאין בקורדקיסין בשבת ואין יוצאין בקורדקיסין בשבת בבירי ומעשה : (כה) בשבת ולא : (כו) עליו : (כז) אפילו : (כח) ולא : (כט) אלא :

אור הגנוז

[ג] עד שבא ר"ע ולימד שיושבין על ספסל של עובדי כוכבים בשבת :

נוסחאות כ"י

א) מעיו"ט נוטלין הימנו ואין מחזירין ושל בעלי בתים מחזירין לו ואצ"ל נוטלין הימנו : ב) מוציא ·

חסדי דוד

דטעמא דכלהו משום דצרכי רבים נינהו וכ"ה בירושלמי רפ"ק דשקלים. וצ"ל דכל מלתא דתליא בב"ד מקרי צרכי רבים דאל"כ יקשה רציעת עבד עברי ומאי צורך רבים איכא בהו. אבל מה דקתני ופודין מעשר שני זה צ"ע דהא נפדה גם ביחיד ע"י עצמו ובירושלמי נ"ג לי' כלל וגרים שם ופודין את השבויין וכן העתיק הרמב"ם בפ"ז וכ"כ דיש לגרום כאן וזה ודאי צורך רבים הוא. והנה מפרקין מנעל כו' השמיט הרמב"ם אבל בפי' למשנה דרפ"ק דשקלים הודיענו טעמו דהוא לא גרים כגירסתנו וגרים ומפרקין המנעל מע"ג המים וע"ש פירושו ולדבריו מ"ש ובלבד שלא יחזיר יתפרש שבתחלת ימות הגשמים משימים מנעל ע"ג הבורות כדי שלא יקחו מהם בחורף שהמים מצויים בכל מקום וישארו מלאים לצורך ימות החמה. וכ"ז דמחזירין הוא רק בשביל הטובה הבאה לאחר זמן ולכן אין זה בכלל צרכי רבים להתיר במועד : חכם שמת כו'. בגמ' דף כ"ה מוכיח מדלא קתני הרב שמת אלא חכם דאפי' לא גמיר מיני' ובגמ' שם וכן בשבת דף ק"ה שמביא הברייתא זאת לא נזכר הכל סופדין ונראה משום דמכ"ש הוא מדמתחייב לעשות מעשה גמור בגופו כקריעה וחליצה ובנראה מכ"ש הספד דליכא אלא דברים בלבד. והקב"ה יהפוך אבלנו לששון ולשמחה בנחמת ציון וירושלים במהרה בימינו אכי"ר :

מצפה שמואל (פ*) עי' טוש"ע סימן תקמה סעיף י : (צ) עי' ירושלמי ביצה פ"א הל"ב ושם ושקלים שם וע"ש שם בשו"ע בשם הרמב"ם: (*צ) עי' שבת קמח. במשנה וע"ש בפי' הרמב"ם דר"י פליג ועי' בטור או"ח ובשו"ע סי' תקלב ס"ד ומתוספתא זו ראיה להרמב"ם כת"ק ואי לא פליגי תוספתא זו דלא כמאן ולהטור י"ל דמיירי באינו כליו ומ"מ צ"ע הלא בחזרה איכא טפי חששא דבנין ומאי אצ"ל ועי' מיי' פכ"ז מה"ש הל"ב : (ק) עי' סוף פ"ב : (ר) פסחים נ. וירושלמי שם פ"ד הל"א : (ש) שם ושם : (*ש) מיירי בשכיר וכדמוכח בשו"ע או"ח סי' דש ובגמ' הגיר' ושמטן ונתנום לעבדיהן ואפשר שלא הוציאו לרה"ר : (ת) כה. ועי' ירושלמי פ"ג הל"ז : (א) ועי' ירושלמי פ"ג הל"ט : (ב) כז: וכיצה לו. :

מנחת בכורים

מתוקן יותר) : ד"ה. דעיילי ומעייני בדינא בצפרא ואח"כ אכלי ושתו וגמרו לדיניה בשקיעת החמה וקטלינן ליה דאם היו הורגין אותו בבוקר שלא אסורין לאכול כל היום וממנעי משמחת יום טוב והכי מוקמינן בגמרא (י"ד): מן האמום. עץ עשוי כמדת המנעל לבית מושבו הנקרא קפו"ל ובשעת גמר מלאכה מושיבין אותו עליו ומותר ליקח ממנו כשנגמר מלאכתו קודם ובשבת איכא מ"ד דאסור ואנן קיי"ל דאף בשבת שרי (שבת קמ"א ב' ירושלמי סוף פ"א דביצה) : שלא יחזיר. דמתקן מנא : מכבש. שמניחין הבגדים בתוכו לאחר הכיבוס כדי ליישר וליפותו : של כובסים. דמהדק יפה : לסטיו. אצטבאות שלפני החנות ואינם פתוחים לרה"ר כשאר הנויות : פותח דלת א'. שחלוקה הפתח בב' דלתות כעין שלנו ובעינן שינוי והיינו בפירות אבל תבלין דניכר שהוא לצורך סעודה מותר למכור כדרכו : ח עיו"ט. מותר (אף בפירות) אף לעטר הרבה פירות בשוק : ספסל. של עכו"ם שמוכרין בהן סחורה ולא חיישינן משום מראית העין ובגמרא הגירסא ואין יושבין על ספסלי עכו"ם בשבת בעכו ומעשה וכו' והיינו שבעכו נהגו איסור בדבר : מותרין אתם. לפי שנהגו איסור ודברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם : בנוסחת הגר"א רוחצין שני אחים כא' ואין רוחצין שני אחין כא' בכבול ושם חששו לאסור לרחוץ ערומים יחד פן יבואו לידי הרהור ה"ז : יוצאין בקורדיקוסין בשבת וכו' בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמ' קורדיקוסין הוא מין מנעל רחבים וחששו בבירי לאיסור מחשש שמא ישתלפו מעל הרגל ואתי לאייתינהו ד' אמות ברה"ר : של זהב. בגמרא ליתא וכן בנוסחת הגר"א : הכל קרוביו. כקרוביו דקורעין עליו שהוא הכם אשר הורהו יוצא ממנו : חולצין כתף. מימין : מברין. סעודת הבראה שאסור לאבל לאכול סעודה ראשונה משלו : אין מוליכין. במועד : חלילין. כלי זמר עשוי לקונן בבית האבל ולשמוח בבית המשתה ואסור בבית האבל במועד משום צערא דמועד : לבית המשתה. נשואין שהיו קודם המועד והכי גרסינן לה בירושלמי (סוף מכילתין) והגר"א גרס אין מוליכין לא לבית האבל ולא לבית המשתה : מספד. הנאמר בכל מקום הוא שמכה בידים על הלב : טיפוח הנאמר במשנה סוף מכילתין נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ובר"ח ובחנוכה ובפורים מענות ומטפחות : בידים. שמכות כף אל כף : קילוס הנאמר בקרא הן בענין בזיון כמו במלכים ב' כ"ד ויתקלסו בו ויאמרו וכמו לעג וקלס לסביבותינו (תהלים מד) וכמו לחרפה ולקלס כל היום (ירמיה כ) וכן לשבח הנאמר בזונה לקלס אתנן (יחזקאל טז) וכן בחבקוק א' והוא במלכים יתקלס הן בשבח והן בבזיון היו עושין בפישוט הזרועות מהידים ובש"ס הגירסא קילוס ברגל :

סליק תוספתא ממסכת מועד קטן

תוספתא חגיגה (א) פרק ראשון

פרק א א (א) הטמא פטור מן הראייה שנאמר (דברים יב) ובאת שמה והבאתם שמה ראוי ליכנס לעזרה [יצא טמא שאין ראוי ליכנס לעזרה] : ב (ב) יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה אף הסומא (א) [שנאמר יראה פרט לסומא השיב רבי על דברי יוחנן בן דהבאי (ג) הכריעו חכמים לסייע דברי רבי יהודה] (ש"א א) והנה לא עלתה כי אמרה לאשה עד יגמל (ב) וגו' : ג (*ג) קטן (ד) שאין צריך לאמו חייב בסוכה (ה) קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאינו צריך לאמו מערבין עליו מזון שתי סעודות בעירובי תחומין (ג) (ו) [יודע] לנענע חייב בלולב יודע להתעטף חייב בציצית יודע לדבר אביו מלמדו שמע ותורה ולשון קדש ואם לאו (ז) ראוי לו שלא בא לעולם יודע לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין [כיצד בודקין אותו מטבילין אותו ונותנין לו חולין לשם תרומה] יודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות (*ז) [א] יודע לפרוש (ד) [הוקו] הולקין לו על הגורן (ה) יש בו דעת לישאל ספיקו ברשות היחיד טמא ברשות הרבים טהור יודע לשחוט שחיטתו כשירה (ח) יכול לאכול כזית דגן פורשין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות כזית צלי (*ח) שוחטין עליו [את] הפסח (ו) רבי יהודה אומר לעולם אין שוחטין (ז) [את] הפסח [עליו] (ח) [אא"כ יודע] הפרש אכילה [אמר לו] איזו הפרש אכילה כל שנותנין לו ביצה ונוטלה אבן וזורקה : ד תינוקות שהביאה שתי שערות חייבת בכל מצות האמורות בתורה (ט) או חולצת או מתיבמת וכן תינוק שהביא שתי שערות חייב בכל המצות האמורות בתורה (י) ראוי להיות בן סורר ומורה נתמלא (כ) זקנו ראוי ליעשות שליח צבור לעבור לפני התיבה ולישא את כפיו (ל) אבל אין חולק בקדשי מקדש עד שיביא שתי שערות רבי אומר אומר אני עד שיהא בן עשרים שנה שנאמר (עזרא ג) ויעמידו את הלוים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה' : ה (מ) בש"א מרובה מדת ראייה ממדת חגיגה ראייה כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה ובה"א מרובה מדת חגיגה ממדת ראייה חגיגה נוהגת לפני (ט) [דבור ולאחר דבור] מה שאין כן בראיה

הגהות הגר"א (א) אחת מעיניו פטור בראיה שנאמר יראה השיב רבי תחת ב"ה לדברי ב"ש : (ב) הנער : (ג) קטן היודע : (ד) כפיו : (ה) כיצד בודקין אותו מטבילין אותו ונותנין לו חולין לשם תרומה (ו) שנאמר איש לפי אכלו : (ז) עליו : (ח) עד שיודע : (ט) הדבור ולאחר הדבור :

אור הגנוז

[א] ידיו אוכלין על ידיו טהרות (וכ"ה בירושלמי סוכה ספ"ג) :

נוסחאות כ"י

א) בכ"י נקראת מסכת ראייה :

חסדי דוד

פרק א הטמא פטור כו' משום דקתני במתני' דכל חייבין בראיה חוץ מחש"ו וכו' קמ"ל הכא דאין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ דאיכא נמי אחריני דפטירי כגון טמא ועוד. ובגמ' דף ר' מייתי הך מתניתא אלא שהדרשא מן ובאת שמה היא שנויה בליבנא אחריני ע"ש משום דכל תנא תפס לשניה : יוחנן בן דהבאי אומר משום ר"י אף הסומא כו' מה נמלצו לחיך דברי הרמב"ם שכתב כשם שבא לראות לפני ה' כך הם באים לראות הדר קדשו ובית תפארתו להוציא סומא שאינו רואה אפי' נסמית עינו אחת שהרי אין כאן ראייתו שלמה ע"כ ואזיל בשיטת התוס' דדרשינן מקרא ומסורת : קטן שא"צ לאמו כו' והנה גבי לולב וציצית לא קתני אביו לוקח לו לולב אביו לוקח לו ציצית כמו דקתני בתפילין משום דיכול לאגבו בלולב שלו וכמ"ש הט"ז בסי' תרנ"ז בשם רש"ל וזה דלא כדעת הט"ז ובציצית כיון דגם בגדול קי"ל ציצית חובת טלית ולא חובת גברא לכן אמר סתם חייב בציצית אם יש לו טלית אבל אינו מחויב לקנות לו טלית. משא"כ גבי לימוד וכן בתפילין החוב מוטל על אביו ללמדו ולקנות לו תפילין. והנה בלימוד מוסיף כאן ולשון קדש ובגמ' הגי' מלמדו תורה וק"ש ע"ש ונראה דע"ז סמך הרמב"ם בפ"ק מהל' ת"ת שהוסיף ואח"כ מלמדו מעט פסוקים פסוקים : בש"א מרובה וכו'. מה דמסיים ונוהגת כל שבעה ולא קתני כל שמונה נראה דבפסח איירי

מצפה שמואל (א) ג: וירושלמי פ"א הל"א : (ב) עי' ירושלמי שבת פי"ט הל"ג וכאן פ"א הל"ב ויבמות פ"ח הל"א : (ג) ז. ועי' ירושלמי פ"א הל"א : (*ג) עי' סי' תר"מ בביאורי הגר"א מ"ש בזה : (ד) סוכה כח וירושלמי סוכה פ"ב הל"א ע"ש בשם ר"א שיעור אחר : (ה) עירובין פ"ב סוכה כ"א ערכין ב ירושלמי סוכה פ"ב הל"א : (ו) סוכה מב. ערכין ג. ועי' ירושלמי סוכה ספ"ג : (ז) ילקוט עקב רמז תתעא וע"ש קיט : (*ז) עיי' מיי' פי"ב מהל' תפלה הל"ב : (ח) ירושלמי ברכות יב : (*ח) עי' מיי' פ"ב מהל' ק"פ הל"ד : (ט) יבמות קה וירושלמי יבמות פי"ב הל"ד וסנהדרין רפ"ח וירושלמי יבמות פ"ט בסופו : (י) סנהדרין רפ"ח וירושלמי יבמות פ"ה : (כ) חולין כד: ירושלמי סוכה פ"ג הל"ב : (ל) מנחות עג : (מ) ו. וירושלמי פ"א הל"ב :

מנחת בכורים

פרק א א בראוי ליכנס לעזרה. ושייט ובאת שמה חייב בקרבן : ב ה"ג משום ר"י הסומא באחד מעיניו פטור מן הראיה שנאמר יראה יראה כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא (עיין רש"י ותוס' ד"ה יראה דף ב' ועיין מהרש"א שם) : בנוסחת הגר"א תחת ב"ה. שס"ל כמשנה דקטן שאינו יכול לאחוז בידו של אביו לעלות מירושלים להר הבית פטור מראיה והשיב רבי ראיה לדברי ב"ה וסתירה לדברי ב"ש דס"ל כל שאינו יכול לרכוב על כתפו זהו שיעורו ממקרא מפורש בחנה : לא עלתה. ברגל למשכן שילה שאם היה המשכן בימי עלי והלא שמואל יכול לרכוב על כתיפו של אביו א"ו כב"ה דרשינן ביכול לעלות ברגליו ושמואל לא היה יכול לעלות ברגליו ובגמרא דף ו' אמרינן תשובה לזה דתם משום חולשא דאורחא והנוסחא ישינה מוטעת בזה הרבה : ג שא"צ לאמו. כגון שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא והוא כבן ה' כמבואר בעירובין (דף פ"ב) ואיידי דאיירי בהיגון קטן בחגיגה מייתי לה לכולהו : שמע. פסוק ראשון : ותורה. קרא דתורה צוה לנו משה וגו' : לשמור תפיליו. שלא יכנס בהם לבית הכסא : ה"ג יודע וכו' כמבואר בנוסחת הגר"א : לשמור גופו. מטומאת מת ומגע והסט : על גופו. אם נגע גופו בטהרות אוכלין מהם : הוקו. כפיו : חולקין לו. דבכל קטן אין חולקין לו אלא משגרים לבתיהם אם יודע לשמרה בטהרה כמבואר יבמות (דף צ"ט ב) דלאו כ"ע ידעי דידע לשמור בטהרה אבל כשיודע לפרוש כפיו אין כאן טעות : בודקין. אם שומר בטהרה שלא אסור ליתן להם תרומה פן אין יכול לשמרה וגורם טומאה לתרומה : ברה"י טמא. כדילפינן לה מסוטה (סוטה כ"ח) : כיודע לשחוט. לאמן ידיו אף על פי שאינו בקי בדינים : כשרה. כשגדול עומד על גביו ורואה ששוחט יפה שלא שהה ולא דרס וש"ד הפוסלין בשחיטה : א"ל לא גרסינן וכן בהגהת הגר"א ליתא : ד או חולצת. אבל מקמי הכי אינה חולצת כמבואר ביבמות (דף ק"ה ב) : ראוי להיות. כשהביא ב' שערות אבל לא כשיתמלא זקנו התחתון דכתיב בן סורר ומורה ודרשינן בן ולא איש וסדר השיעורין נקט זה אחר זה כדרך גדולתו של האדם : נתמלא זקנו. העליון : שליח צבור. אף בקבע : ולישא את כפיו. תדיר בקביעות ואפי' לבדו אבל שלא בקביעות ולבדו ראוי משהביא ב' שערות ועם אחיו הכהנים מותר אפי' בקטנות וכדמוכח לעיל דיודע לפרוש כפיו חולקין לו תרומה ומיירי בקטן ממש (תוס' מגילה כ"ד א ד"ה ואין ועיין חולין כ"ד שם) : אבל אינו חולק. בגמרא גרסי' מאימתי כשר לעבודה משיביא ב' שערות ר' אומר וכו' ובעלמא קאי כהן מוכשר לעבודה משיגדל אבל לא קטן דכתיב איש מזרעך לדורותם איש ולא קטן : ויעמידו הלוים. היינו כהנים דבכ"ד מקומות כהנים אקרו לוים : לנצח. היינו לעבוד ורבנן ס"ל לנצח שאני דהיינו מלאכות כבדות הצריכות נצוח : ה מרובה. שכן חגיגה מעה כסף וראיה שתי כסף : מרובה. מדת חגיגה שכן חגיגה שתי כסף וראיה מעה אחת כסף : לפני הדבור. שהקריבו שלמים כדכתיב בפ' משפטים ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים והיה זה קודם עשרת הדברות

בראייה (נ) שלש מצות נוהגות ברגל אלו הן ראייה חגיגה ושמחה יש בראייה מה שאין בשתיהן (י)[ובחגיגה] מה שאין בשתיהן ובשמחה מה שאין בשתיהן ראייה כולה לגבוה משא״כ בשתיהן חגיגה נוהגת לפני הדבור ולאחר הדבור משא״כ בשתיהן שמחה נוהגת באנשים ונשים (ס) (*ס) ונוהגת כל שבעה מה שאין כן בשתיהן: ו איזו היא ראייה אלו עולות הבאות לראייה איזו היא חגיגה אלו שלמים הבאין לחגיגה (ע) אם יש לו להביא מתוך ביתו (יא)[הרי זה מביא] ואם לאו משתתף הוא עם אחרים ובלבד שלא יפחות מכשיעור זה וזה קרויין חגיגה: ז (פ) אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו ב״ש וב״ה על (יב)[עולות הבאות לעולם] שלא יביא אלא מן החולין ועל שלמים הבאין בשאר ימות השנה שאם רוצה לסמוך מן המעשר סומך על מה נחלקו על (יג) [חגיגת] יום טוב [עצמו] שבש״א יביא הכל מן החולין ובה״א יביא הובתו מן חחולין ואם רצה לסמוך מן המעשר סומך ושאר [כל] ימות השנה יביא חובתו מן החולין:
ח (צ) ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה כהנים בחטאת ואשם בבכור בחזה ובשוק אבל לא בעופות ולא במנחות [נזיר יוצא (יד) באלו (ק) בין בשלו בין בשל אחרים] ובלבד שיאכל מן הזבח כל שבעה (יד):
ט אין מביאים (ר) תודה בחג המצות מפני החמץ שבה ולא בעצרת מפני שהוא יום (טו) [טבוח] אבל מביא (טז) בחג הסוכות ויוצא בה ידי חובתו רבי שמעון אומר אין מביאין תודה בחג הסוכות (יז) שכל שבא בחג המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות תודה שאינה באה בחג המצות אינה באה לא בחג השבועות ולא בחג הסוכות ר״א בר״ש אומר (יח)[תודה באה] בחג הסוכות ויוצא בה ידי חובתו משום שמחה ואין יוצא בה [ידי חובה] משום חגיגה:
י (ש) עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו על זה נאמר (קהלת א) מעוות לא יוכל לתקן (יט) [וגו׳] (ת) [יא] ר׳ שמעון בן מנסיא אומר (כ) גנב [אדם] יכול שיחזיר גניבו גזל יכול שיחזיר גזילו בא על אשת איש פסלה (כא)[מתחת ידי] בעלה נטרד [והלך] מן העולם (כב) ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן ר״ש בן יוחאי אומר (א) אין אומרים בקרו גמל זה שמא יש בו מום בקרו חזיר (כג) שמא יש בו מום אין מבקרין אלא (כד) [כל תמימים] ואיזה זה תלמיד חכם (כה) [שפירש] מן התורה ועל זה נאמר מעוות (כו) [לא יוכל לתקן ואומר (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם רבי יהודה בן לקיש] אומר עליו הוא אומר (משלי כז) כצפור נודדת מקינה (כז) ואומר (ירמיה ב) מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וגו׳: יא (ב) היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו אבל חכם מתיר לפי חכמתו (ג) הלכות שבת חגיגות ומעילות כהררין (כח) [תלוין] בשערה מקרא מועט והלכות מרובות אין להם על מה שיסמכו (ד) מכאן היה רבי יהושע אומר צבתא בצבתא מתעבדא צבתא קדמיתא (כט) [מאי הות הא ליי] בריה הות: הדינין העבודות הטהרות והטמאות והעריות מוסף עליהן הערכין והחרמים ג) וההקדשות מקרא מרובה מדרש והלכות ג) מרובות יש להן על מה שיסמכו אבא יוסי בן חנן אומר אלו שמונה מקצעי תורה גופי הלכות (ל):

פרק ב א (*) אין דורשין בעריות בשלשה אבל דורשין בשנים (א) [ולא] במעשה בראשית בשנים אבל דורשין ביחיד ולא במרכבה ביחיד אא״כ היה חכם מבין מדעתו (ב) מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה רבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו אמר לו רבי שנה (ג) פרק אחד במעשה מרכבה אמר לו לא (ג) [כן אמרתי לך מתחלה שאין שונין] במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו אמר לו מעתה ד) ארצה לפניך אמר לו אמור פתח רבי אלעזר בן ערך ודרש במעשה מרכבה ירד רבי יוחנן בן זכאי מן החמור ונתעטף בטליתו וישבו שניהם על גבי אבן (ד) תחת הזית והרצה לפניו עמד ונשקו ואמר ברוך ה׳ אלהי ישראל אשר נתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולדרוש בכבוד אביו שבשמים יש נאה דורש ואין נאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש (ה) [אלעזר בן ערך] נאה דורש ונאה מקיים אשריך [אברהם] אבינו (ו) שאלעזר בן ערך יצא מחלציך[שיודע להבין ולדרוש בכבוד אביו שבשמים] (ז) רבי יוסי ברבי יהודה אומר (ז) רבי יהושע הרצה לפני רבן יוחנן בן זכאי (ח) [רבי עקיבא] הרצה לפני רבי יהושע חנניא בן חכינאי הרצה לפני רבי עקיבא: ב (ו) ארבעה נכנסו לפרדס בן עזאי ובן זומא אחר ורבי עקיבא אחד הציץ ומת אחד הציץ ונפגע אחד הציץ וקיצץ בנטיעות ואחד עלה בשלום וירד בשלום בן עזאי הציץ ומת עליו הכתוב אומר (תהלים קטז) יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו בן זומא הציץ ונפגע עליו הכתוב אומר (משלי כה) דבש מצאת אכול דייך [וגו׳] אלישע הציץ וקיצץ בנטיעות עליו הכתוב אומר (קהלת ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו׳ רבי עקיבא עלה בשלום וירד בשלום עליו הכתוב אומר (שיר א) משכני אחריך נרוצה [וגו׳] משלו משל למה הדבר דומה לפרדס של מלך ועלייה בנוייה על גביו מה עליו (ט) [על אדם] להציץ ובלבד שלא יזוז [את עיניו] ממנו: ועוד משלו משל למה הדבר דומה (י) [לאיסתרא] העוברת בין שני דרכים אחד של אור ואחד של שלג הטה לכאן נכוה (יא) [באור] הטה לכאן נכוה משלג מה עליו על אדם להלך באמצע ובלבד שלא יהא נוטה לא לכאן ולא לכאן: (ח) מעשה ברבי יהושע (יב) [שהיה מהלך באסתרטא והיה בן זומא בא כנגדו] הגיע אצלו ולא נתן לו שלום אמר לו (יג) [מאין ולאן] בן זומא אמר לו צופה הייתי במעשה בראשית ואין בין מים העליונים למים התחתונים אפילו טפח שנאמר (בראשית א) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואומר (דברים לב) כנשר יעיר קנו [וגו׳] מה נשר זה טס על גבי קינו נוגע ואינו נוגע כך אין בין מים העליונים למים התחתונים אפילו טפח אמר להם רבי יהושע לתלמידיו כבר בן זומא מבחוץ לא היו ימים מועטים עד שנסתלק בן זומא: ג (ו) כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו (יד) [כאלו לא] בא לעולם מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור (טו) [יכול] קודם למעשה בראשית תלמוד לומר (דברים ד) למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ יכול (טז) [עד שלא נבראו סדרי תקופות תלמוד לומר (שם) ולמקצה השמים ועד קצה השמים מה תלמוד לומר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ אתה דורש (י) ואי אתה דורש] מה למעלה מה למטה מה היה ומה עתיד להיות: ד (ח) מימיהן לא נחלקו אלא על הסמיכה חמשה זוגות הן (ט) שלשה מזוגות הראשונים שאמרו [שלא] לסמוך ושנים מזוגות האחרונים שאמרו (יז) לסמוך [שלשה] היו נשיאים ושנים (יח) [מהן] אבות בית דין דברי רבי מאיר (יט) [רבי יהודה אומר שמעון בן שטח נשיא] יהודה בן טבאי אב ב״ד (כ) (י) אמר רבי יוסי בתחלה לא היתה מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד (כא) [היה] בלשכת הגזית (כב) [ושאר] בתי דינים של עשרים ושלשה

הגהות הגר״א (י) יש בחגיגה: (יא) יביא: (יב) עולה ושלמים של יו״ט: (יג) עולת של: (יד) נזיר יוצא באלו בין בשלו בין בשל אחרים: (טו) טוב: (טז) תודתו: (יז) שנאמר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות כל: (יח) מביא אדם תודתו: (יט) והחסרון לא יוכל להמנות: (כ) איזו היא מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר: (כא) מידי: (כב) והולך: (כג) זה: (כד) מלה: (כה) הפורש: (כו) וגומר רשב״א: (כז) וגומר: (כח) התלוין: (כט) במאי איתעבדת הא לאו: (ל) הן: (א) אבל לא: (ב) לי: (ג) כך שניתי לכם ולא: (ד) אחת: (ה) אתה: (ו) אברהם: (ז) שלשה הרצאות הן: (ח) ריב״ז: (ט) להאדם: (י) לאסטרטיא: (יא) באש: (יב) בן חנניה שהיה עומד ע״ג מעלה בהר הבית וראהו בן זומא ולא עמד מפניו: (יג) מאן ולאין: (יד) שלא: (טו) כי שאל נא לימים הראשונים יחיד ואין שנים שואלין יכול ישאל אדם על: (טז) יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת״ל לימים הראשונים אשר היו לפניך יכול ישאל אדם מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ת״ל ולמקצה השמים ועד קצה השמים מקצה השמים ועד קצה אתה שואל ואי אתה שואל: (יז) שלא: (יח) להן: (יט) וחכ״א: (כ) שמעון בן שטח נשיא: (כא) יושבין: (כב) ושני:

נוסחאות כ״י

(א) בשולות: (ב) והקרקעות מעשר שני: (ג) מועטות: (ד) תן לי רשות וארצה:

אור הגנוז

[ב] ואומר לוה רשע ולא ישלם וגו׳:

חסדי דוד

אידי. והנה הפר״ח כתב על תוספתא זו בספרו מקור חיים כי היא משובשת. ואלו ראה דברי התוס׳ בר״ה דף ה׳ ד״ה מה חג המצות לא הוה משבש לה והבין כוונתן ע״ש: עבר הרגל ולא חג כו׳ ואיזה זה ת״ח שפירש מן התורה ועז״נ כו׳ ואומר לוה רשע ולא ישלם. הך קרא ליתא בגמ׳ ואין לו ענין כלל וצ״ל לפרש ע״פ מה דאיתא בעירובין דף ס״ב רב אחא יזיף ופרע ופרש״י שהי׳ קבוע לו לשנות הך פרקים ביום ופעמים שהיה טרוד במזונותיו לוה ופרע כמאן שהלדיק אע״פ דזמנין מחמת טרדתו פורש מן התורה מ״מ לוה ומשלם אבל הקרוי רשע הוא מי שלוה מעיקרא אדעתא דלא לשלומי וז״ש בקרא לוה רשע ולא ישלם ולא קאמר ואינני משלם ולדרכנו ניחא: היתר נדרים כו׳. מכאן היה ר׳ יהושע אומר צבתא בצבתא מתעביד כו׳ קאי על מה דאמר שהן כהררין התלוין בשערה דאע״ג דעל שער דק א״א לתלות הסר מ״מ במאמרו של הקב״ה הכל אפשר דמעיקרא הכי יליף רחמנא למשה בסיני ואח״ז אסמכי׳ על רמז מעט וקל וה״ז דומה לצבת דהשתא אנו עושין גדולות ונפלאות בה מ״מ אי לאו צבתא קמייתא דבריה בידי שמים היתה לא היה אפשר לעשות צבתא דהכא:

פרק ב אין דורשין בעריות כו׳ מעשה בר׳ יוחנן בן זכאי כו׳ הך עובדא מייתי לה בש״ס דף י״ד בשנוי לשון והכא דאמר ריב״ז לראב״ע לא כך אמרתי כו׳ אא״כ היה חכם מבין מדעתו אע״ג דריב״ז העיד עליו בהכות ראב״ע מעיין המתגבר א״כ בוודאי הי׳ מבין מדעתו נ״ל דהאידנא אכתי לא קים לי׳ בגווייה ולבתר הך עובדא הוא שהעיד עליו. וכן מעשה בר׳ יהושע דבבבא שאח״ז מובא בגמ׳ בשנויים שונים. וגם הך בבא דכל המסתכל מייתי גמ׳ הך ברייתא בדף י״א בענין אחר ע״ש: א״ר יוסי בתחלה לא היתה מחלוקת בישראל כו׳. הך ברייתא שנויה בסנהדרין דף פ״ח בשינוי לשון ע״ש. ומ״ש ושאר בתי דינין של כ״ג היו בעיירות ארץ ישראל לאו דוקא בכל העיירות קאמרי שאם היא עיר קטנה שאין בה לפחות ק״כ אנשים אינה ראויה לסנהדרין כדאיתא בספ״ק דסנהדרין וזה דקתני בסיפא אין ב״ד פי׳ אם העיר קטנה שאין בה ב״ד אז הולך אצל ב״ד הסמוך לעירו

מצפה שמואל

(נ) שם: וירושל׳ שם:(ס) עי׳ תוס׳ שם ד״ה יש: (*ס) עיי׳ מיי פ״א הל״ד מהל׳ חגיגה ועי׳ לח״מ שם: (ע) עי׳ דף ח. וירושל׳ פ״א הל״ב: (פ) ביצה יט: ועי׳ ירושלמי פ״א הל״ג: (צ) ח. ועי׳ ירושלמי פ״א הל״ד: (ק) ירושלמי שם: (ר) פסחים ח. ביצה יט: ע״ש בתוס׳: (ש) ט. (ת) שם: (א) ט: (ב) י. ירושלמי פ״א הל״ח ונדרים בפ״ג: (ג) עי׳ ירושלמי שבת פ״ב הל״ד: (ד) ירושלמי סוף עירובין ומכאן ר״י אומר ליבחר בליבחר ר״ל מקרא מועט ותולה ברמז מועט עי׳ תוס׳ כ: ד״ה מעלות ועי׳ מ״ש בסוף עירובין על הגליון ודברי התוס׳ כאן תמוהים: (א) יא: (ב) יב: וירושלמי פ״ב הל״א: (ג) ד: וירושלמי שם (ד) יד: ירושלמי פ״ב הל״א: (ה) טו. ירושלמי פ״ב הל״ח: (ו) יא: וירושלמי פ״ב הל״ת: (ז) עי׳ תוס׳ שם: ד״ה יכול: (ח) ירושלמי פ״ב הל״ב: (ט) טז: וירושלמי שם וסנהדרין פ״ו הל״ו: (י) סנהדרין פח: וירושל׳ סנהדרין פ״א הל״ד:

מנחת בכורים

הדברות ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה חגיגה שנקראין חגיגה שנתקיים בפסח ויחוגו לי במדבר: משא״כ בראיה. דעולה לא נהגו לפני הדבור והא דכתיב במשפטים ויעלו עולות ההיא עולת תמיד הואי וב״ש ס״ל דעולת ראיה הואי: ונוהגת כל שבעה. דהשמחה יש לה תשלומין משא״כ אינך אי נמי דאיתנהו כל שבעה משא״כ ראיה וחגיגה אינם אלא כ״א יום אחד או ראשון או אינך לתשלומין: ו יש לו להביא. חגיגתו כשיעור הראוי שתי מעות כסף: עם אחרים. ואין קרבן זה בשותפות כדי שלא יפחות הבהמה משיעור ב׳ מעות כסף: זה וזה. דב״ש סברי דעולת ראיה אינה קריבה ביו״ט דוחגותם חגיגה אין עולת ראיה לא. ולזה מפרש כאן דזה וזה קרויין חגיגה גם עולת ראיה בכלל וחגותם הוא וקרב ביום טוב כב״ה: ז לא נחלקו ב״ש וב״ה. בענין חגיגת יום טוב של פסח דס״ל לב״ש מן החולין ולבית הלל מביא אף מן המעשר: לעולם. אף בשאר ימות השנה: אלא מן החולין. דאין כהן אכילת אדם ואסור להוציא מעשר לאכילת מזבח וכדנפקא לן במנחות (דף פב): ועל שלמים. כ״ע מודו דסומך מן המעשר דה״ל נדרים ונדבות: יביא הכל. כל הקרבנות שקרב ביום ראשון: חובתו. דמי אכילה ראשונה וטופל מעות למעות וקונה בהמות ואוכל ביום ראשון וחזקיה ס״ל בגמרא דטופל בהמה לבהמה ובהמה ראשונה מן החולין והשאר למעשר: כל ימות השנה. כל החובות שבכל השנה אין בא אלא מן החולין דלא שייך טפילה דשיעור חגיגה של חובה יש בה מן החולין: ח ישראל יוצאין ידי חובתן. בבשר שמחה: לא בעופות ולא במנחות. דכתיב ושמחת יצא אלו שאין שמחה מהם: באלו. הקרבנות כגון שלמים וחטאת שמביא: משל אחרים. שהקרבן משל אחרים מ״מ יוצא דלא בעינן דידיה בשלמי שמחה (ירושלמי פ״א הלכה ב׳): ובלבד. הא דיוצא בקרבן חובה היינו שהיה לו הזבח כל שבעה וכגון שהקריב במועד: ט בחג המצות. אף בי״ד דאין מביאין קדשים לבית הפסול: מפני שהוא יו״ט גרסינן: בחג הסוכות. במועד אף שהוא רגל ראשון אחר נדרו שהרי אם לא יביא מעתה יצטרך לעלות לירושלים בשביל זה לחוד בפסח לא יביא מפני החמץ ובעצרת לא יביא שהוא יו״ט ואחר עצרת יעבור בבל תאחר דבג׳ רגלים אף שלא כסדרן מ״מ עובר: אין מביאין תודה. אין צריך להביא בחג הסוכות דאם נדר קודם סוכות יכול להמתין עד סוכות הבאה דאינו עובר בבל תאחר דשלש רגלים כסדרן בעינן: שכל שבא בחג המצות. אם היה יכול להביאו בחג המצות כגון שנדר קודם פסח ע״כ יביאנו או קודם העצרת או סוכות בחוה״מ דאל״כ יעבור בבל תאחר: שאינו בא בחג המצות. כגון שנדר אחר הפסח: אינו בא בחג השבועות. אינו עובר עד חג הסוכות השני דג׳ רגלים כסדרן בעינן בבל תאחר: תודה באה בחג הסוכות. ס״ל דסוכות גורם לבל תאחר אם כן אם נדר קודם סוכות ע״כ יביאנה בחוה״מ וכזה כ״ע מודו דנדרים ונדבות קריבין בחוה״מ: משום חגיגה. דאינה באה אלא מן החולין: י בקרו גמל. כלומר מי שהוא מעוות מתחלתו אינו קרוי מעוות: אין מבקרין אלא עלה גרסינן וכן בנוסחת הגר״א: ואומר לוה רשע. ל״ג לה וליתא בנוסחת הגר״א: יא פורחים באויר. מעט רמז במקרא לזה שהחכם יתיר נדר אלא שכן מסור לחכמים ומתיר לפי חכמתו: כהררין. כל זה בסוף עירובין ושם מבואר:

פרק ב א בשלשה. לשלשה פן יעסוק האחד עם רבו בפלפול הלכה של ערוה והשנים לא ישמעו ויסברו שמותר ויטעו בדין: בשנים. לשנים דכתיב כי שאל נא לימים ראשונים אחד שואל ואין שנים שואלין: ארצה. אומר דבר לפניך: עמד. רבי יוחנן בן זכאי ונשקו לרבי אליעזר בן ערך: הרצה. דרש במעשה המרכבה: ב לפרדס. עלו לרקיע על ידי שם: ונפגע. נשתגע ויצא מדעתו: אכול דייך. פן תשבענו והקאתו: בנטיעות. קלקל ועיות: מה עליו. על האדם לעשות אלא להציץ: שלא יזוז. ממנו כלום כן היה לו לאחר רק להציץ אבל לא יחקור כלל ולא יוקשה בעיניו שום דבר ואולי גרסינן שלא יזון עיניו כלומר שלא יהנה ממנו כלום וא״ש הלשון: מאין ולאן. מאין תבא ולאן לבך טרוד: צופה הייתי. מתבונן הייתי: אפילו טפח. בגמרא איתא שלשה אצבעות: מבחוץ. מדעתו דכי כתיב ורוח אלהים ביום ראשון הבדלה ביום שני הואי ויהי מבדיל בין מים למים בשני הוא דכתיב: ג מה למעלה. מרקיע שעל ראשי החיות: למטה. מהן: מה לפנים. קודם שנברא העולם: לאחור. שיחרב העולם: יכול. שישאל אדם מה היה קודם מעשה בראשית: ת״ל למן היום. ורישא דקרא כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום וגו׳: ה״ג יכול לא וכו׳ כנוסחת הגר״א וה״פ דלימים הראשונים משמע מיום ראשון: מה לפנים. בצד מזרח: ומה לאחור. בצד מערב אחורי כיפת הרקיע. בנוסחת הגר״א ת״ל ממקצה השמים ועד קצה השמים וכו׳: מה היה. קודם שנברא העולם דכיון דאסור לישאל מה במזרח מה במערב ממילא אסור לחקור מה היה ומה עתיד להיות ולמן היום אשר ברא מותר ברבים אבל מן ואת השמים הוא מעשה בראשית ביחיד: ד מימיהן לא נחלקו חכמי ישראל בדבר שהיו הלכות ברורות להן: אלא על הסמיכה. בסמיכה לא אסתייע מילתא לפסוק הלכה ברורה: ה׳ זוגות הן. שנחלקו בדבר הסמיכה כמבואר במשנה: שלשה מזוגות הראשונים. יוסי בן יועזר ויהושע בן פרחיה יהודה בן טבאי: ושנים מזוגות האחרונים. שמעיה והלל שאמרו לסמוך: שלשה ל״ג. וכן בנוסחת הגר״א וכן הוא בגמרא: שמעון בן שטח בני שבזוג שלישי דלת״ק הוה אב״ד שאמר לסמוך ולר״י הוה נשיא:

ושלשה (כג) [היו בעיירות ארץ ישראל ושני בתי דינים של שלשה שלשה היו בירושלים (ב) אחד בהר הבית ואחד בחיל] נצרך אחד מהם הולך אצל בית דין שבעירו (*ב) אין בית דין הולך אצל בית דין הסמוך לעירו [אם] שמעו אמרו להם אם לאו הוא ומופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית [אם] שמעו אמרו להם ואם לאו הוא ומופלא שבהם באין לבית דין [שבחיל אם שמעו אמרו להם אם לאו אלו ואלו באין לבית דין] שבלשכת הגזית ובית דין שבלשכת הגזית אע"פ שהוא של שבעים ואחד אין פחות מעשרים ושלשה (ל) נצרך אחד מהם לצאת רואה אם יש שם עשרים ושלשה יוצא ואם לאו אין יוצא עד שיהו שם עשרים ושלשה (מ) היו (*מ) יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים (מ*) ובשבתות ובימים טובים נכנסין לבית המדרש שבהר הבית (כד) [נשאלה הלכה] אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין במנין אם רבו המטמאין טימאו אם רבו המטהרין טיהרו משם הלכה יוצא רווחת בישראל (נ) משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן (כה) [הרבו] מחלוקת בישראל (כו) [ונעשו כשתי תורות ומשם היו יושבין ובודקין] כל מי שהוא חכם [ועניו] ושפוי *ויירא חטא ופרקו טוב (כז) [ורוח] הבריות נוחה הימנו (כח) [עושין אותו] דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית ומשם מעלין ומושיבין אותו בחיל ומשם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין יחסי כהונה ויחסי לויה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין יוצא והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושין שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן (ס) ומביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו (ע) אף על פי שאין המשמר שלו (פ) אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהן עבודתן כשרה : ה איזו היא סמיכה (צ) שנחלקו עליה (כט) בית שמאי אומרים אין סומכין ביום טוב ושלמים החוגג בהן סומך עליהן מערב יום טוב (ל) [בית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן] (ק) אמרו בית הלל לבית שמאי ומה אם בשעה שאי אתה מותר לעשות להדיוט אתה מותר לעשות לגבוה שעה שאתה מותר לעשות להדיוט אין דין שיהא מותר לעשות לגבוה אמרו להם בית שמאי נדרים ונדבות יוכיחו (לא) [שמותרין לעשות להדיוט ואין מותרין לעשות] לגבוה אמרו להם בית הלל לא אם אמרתם בנדרים ונדבות שאין זמנן קבוע תאמרו בחגיגה שזמנה קבועה אמרו להם בית שמאי אף חגיגה פעמים (לב) [שאין זמנה] קבוע שמי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל (לג) ויום טוב האחרון (לד) אבא שאול היה אומר בלשון אחרת משום בית הלל ומה אם (לה) [בשעת] שכירתך סתומה כירת רבך פתוחה (לו) [בעת] שכירתך פתוחה (לז) [לא תהא כירת] רבך פתוחה דבר אחר שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקן : ו מעשה בהלל הזקן (ר) שסמך על העולה בעזרה וחברו עליו תלמידי בית שמאי אמר להם (לח) באו וראו שהיא נקבה וצריכין אנו לעשותה זבחי שלמים הפליגן בדברים והלכו להם מיד גברה ידן של ב"ש ובקשו לקבוע הלכה כמותן והיה שם בבא בן בוטא שהוא מתלמידי בית שמאי (לט) [ויודע שהלכה כדברי בית הלל] בכל מקום (מ) [והלך] והביא את כל צאן קדר (מא) והעמידן בעזרה ואמר כל מי שצריך להביא עולות ושלמים יבוא ויטול (מב)[א]באו (ש) ונטלו (מג) [את הבהמה והעלו עולות] וסמכו עליהן בו ביום נקבעה הלכה כדברי בית הלל ולא (מד) [ערער אדם בדבר] (ת) ושוב מעשה (מה) [בתלמיד אחד] מתלמידי בית הלל שסמך על העולה בעזרה מצאו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי אמר לו מה זה סמיכה אמר לו מה זה שתיקה שתקו בנזיפה (א) : ז (א) עצרת שחל להיות בשני או בחמישי או בששי או באחד מכל ימות השבת בית שמאי אומרים יום טבוח (מו)[ביום של אחריה] בית הלל אומרים אין יום טבוח (ב) ומעשה שמת (מז) [אלכסנדר] בלוד ובאו אנשי עיירות להספידו אמר להם ר"ט (*ב) צאו אין מספידין ביו"ט (מח) :

*בגמ' הגי' ושפל ברך

פרק ג

א (א) איזו חזקה כל שעקר את רגליו (א) [במים] עודהו (ב) [רגליו במים טבל לקל שבהן והוחזק לחמור שבהן מה שעשה עשוי] הטובל על מנת לעלות מטומאה לטהרה הרי זה טהור [בכולם] הטובל אם נתכוון טהור אם לאו טמא (ב) אבל המטביל את ידיו בין כך ובין כך ידיו טהורות רבן גמליאל היה אוכל על טהרת חולין כל ימיו (ג) והיתה מטפחתו מדרס לקדש אונקלוס הגר היה אוכל על טהרת הקדש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת : ב הומר בקודש מבתרומה (ד) שמטבילים כלים (ג) [א] כוסות בתוך כוסות תמחויין בתוך תמחויין בתרומה אבל לא בקודש (ד) [בקדש נותן] לתוך הסל (ה) או לתוך גורגותני (ס) [ומטביל אבא שאול אומר כך היו עושין בתרומה אבל לא בקדש] אחוריים ותוך ובית הצביעה בתרומה אבל לא בקדש אמר רבי יוסי זה לשון כפול (ו) כל שיש לו אחוריים ותוך יש לו בית הצביעה כל שאין לו אחוריים ותוך אין לו בית הצביעה : ג (ז) הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש כיצד היו סנדליו טמאין ונושא חבית של תרומה על(ו) [כתפיו אין] עושין כן (ז) [במקדש] (ח) בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש ולא כמדת הקדש מדת התרומה מרובה מדות הקדש ממדות התרומה שבקדש (ג) מטביל ומנגיב ואחר כך קושר ובתרומה קושר ואחר כך מטביל (ט) אחד קדשי מקדש ואחד קדשי הגבול בכך : ד (י) כלים הנגמרים בטהרה אפילו בעזרה צריכין טבילה לקודש אבל לא לתרומה כיצד (כ) סולת שנתערבה [ג] ונגע טבול יום במקצתה פסל את כולה בתרומה לא פסל אלא מקום מגעה הקרקע אינו מצרף לא את הקודש ולא את התרומה הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה (ל) הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה (מ) ובקדש מטביל את שתיהן כאחת אין מטביל את הטהורה בפני עצמה ואת הטמאה בפני עצמה אלא מטביל שתיהן כאחת : ה הטובל [את] אחת מהן ועשה טהרות כל הטהרות (ח) [שנעשו בטהרה עד שלא יטביל] שניהם טמאות (ע) שהיד (נ) מטמא את חברתה לטמא בקדש (ג) דברי רבי יוסי בר' יהודה אומר לפסול בקודש (ס) אוכלים אוכלין נגובין בידים סואבות בתרומה אבל לא בקדש אמר רבי חנינא בן אנטיגנוס וכי יש נגובין בקדש אלא תוחב את החררה בכוש או בקיסם

הגהות הגר"א (כג) עשרים ושלשה יושבין על פתח הר הבית וא' בחיל ושאר ב"ד של כ"ג יושבין בשאר עיירות ישראל : (כד) [בגמ' הגי' יושבין בחיל] נשאלה השאלה בפניהם : (כה) רבו : (כו) ונעשה התורה כשתי תורות משם כותבין ושולחין בכל מקומות : (כז) ודעת : (כח) יהא : (כט) ב"ש וב"ה : (ל) ושוחטן ביו"ט ובה"א סומכין ביו"ט ושוחטן ביו"ט : (לא) שמותר להדיוט ואסור : (לב) שזומנה אינה : (לג) כולו : (לד) של חג : (לה) גירסת הגמרא במקום [וגיר' שבכאן בשעה] : (לו) בשעה : (לז) אינו דין שכירות : (לח) ב"ה : (לט) וידע שהלכה כב"ה : (מ) ושלח : (מא) שבירושלים : (מב) ויסמוך : (מג) והעלו עולות ושלמים : (מד) היה שם אדם שערער בזה : (מה) באחד : (מו) לאחרים : (מז) אלכסא : (מח) מפני שיו"ט של עצרת היתה : (א) ממים : (ב) רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור שבהן עלה שוב אינו מחזיק : (ג) בתוך כלים : (ד) נתן : (ה) הטבילה לתרומה בין לקדש בין לתרומה טהורים אבא שאול אומר לתרומה אבל לא לקדש : (ו) כתיפו ואין : (ז) בקודש : (ח) שעשה בטהורה עד שלא טבל : (ע) הטהרות :

אור הגנוז

פרק ב [א] ויסמוך : **פרק ג** [א] בתוך כלים : [ב] בכיסא :

נוסחאות כ"י

א) בגערה : ב) מתיר ומטביל : ג) והרביעי לטמא בקדש :

חסדי דוד

גדולה ממנה . ומ"ש ואם לאו הוא ומופלא שבהם כו' בגמ' סתמא קתני ואם לאו באין וכו' אבל הדבר מוכרח מעצמו . וברייתא בגמ' ע"כ יתפרש ג"כ כי גם המופלא הולך עמהן ועי' ברמב"ם בפ"ק מהל' ממרים ובלח"מ שם והוא לא ראה את דברי התוס' זו כי הרמב"ם לקח דבריו מהתוס' . ומ"ש בסיפא ומביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו זה ליתא בשום מקום בגמ' אבל מלתא דמסתברא היא . וליתא הכי בירושלמי ובפרק בתרא דשקלים בתוס' וכ"פ הרמב"ם ספ"ה מהל' כלי המקדש : **מעשה** בהלל הזקן כו' והיה שם בבא בן בוטא כו' . ויודע שהלכה כדברי ב"ה בכל מקום . בגמ' ליתא הך בכל מקום [וכן ליתא בכ"י] וזה מוכרח כי בימי הלל היה לפני הבת קול והיכי שייך למתני בכל מקום :

פרק ג איזו חזקה כו' רבן גמליאל היה אוכל כו' אונקלוס הגר כו' . במשנה קתני יוסי בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס לקדש יוחנן בן גודגדה היה אוכל כל ימיו על טהרת הקדש והיתה מטפחתו מדרס לחטאת והכא קמ"ל דחולין שנעשו על טהרת תרומה כתרומה דמי ולכך ר"ג דהוי אוכל על טהרת חולין כלומר חולין בטהרת תרומה והיתה מטפחתו מדרס לקדש . לקדש אין אבל לא לתרומה דכתרומה דמיא . וגבי אונקלוס הגר קמ"ל דחולין שנעשה על טהרת הקדש כקדש דמי אפי' לגבי גר דאילו ממתני' לא שמעינן אלא גבי יוחנן בן גודגדה דהיה לוי ועמ"ש הרמב"ם רפי"ג מהל' אבות הטומאה : **חומר** בקדש כו' מרובה מדת הקדש כו' קושר ואח"כ מטביל כלים הנגמרין וכו' אבל לא לתרומה אחד קדשי מקדש וא' קדשי הגבול בכך כנ"ל . וע"כ היא בבא אחת ואח"כ מתחלת בבא אחרת וכדלקמן וכל זה קאי אמתני' דרפ"ג דתנן שהמא מטבילין כלים בתוך כלים ולא פי' באיזה כלים ומ"ע דגזרו בקדש כה"ג ופליגי הכא תנאי ובגמ' פליגי אמוראי בכה"ג ומסיק דתנאי היא ומביא מדהכא ע"ש והזכיר אח"ז בהך בבא כל הנך מעלות לסיומי בהו אחד קדשי מקדש ואחד קדשי הגבול : **הכלי** מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה

מצפה שמואל (כ) ע"ש פ"ז במשנה : (*ב) עי' מיי' פ"א מהל' ממרים הל"ד ונמשך אחר גיר' התוספתא וגם מ"ש אם לא שמעו מקורו מכאן ולחנם האריך בזה הלח"מ : (ל) שם לז. : (מ) עיין שבת י. : (*מ) עי' מיי' רפ"ג מהל' סנהדרין : (מ*) מיי' שם ועי' כ"מ ולח"מ שם : (נ) ירושלמי פ"ב הל"ב ושבת פ"א הל"ד ובבלי שבת קכח: : (ס) מנחות נא: ועי' ירושלמי שקלים פ"ז הל"ה : (ע) עי' ב"ק קט: : (פ) מנחות עת. ובירושלמי שם עי' ת"כ פ' צו דגרסינן פסולה ועי' ירושלמי יומא פ"א הל"א : (צ) (ביצה יט:) וירושלמי פ"ב ה"ג וביצה פ"ב הל"ד (ק) כ: : (ר) (שם) ושם : (ש) עי' שבת קמח : (ת) ביצה שם : (א) עי' לז: ועי' ירושלמי פ"ב הל"ד: (ב) יח: (א) יט: ועי' ירושל' פ"ב הל"ו: (ב) שם:(והוא דעה שלישית): (*ב) עי' מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל"ו ועמל"מ שם שהאריך בזה : (ג) עי' פ"ב הל"ה : (ד) כה: : (ה) כב: וירושלמי פ"ג הל"א ועי' תוס' שם ד"ה אבא שאול : (ו) עי' כלים פכ"ה מ"ט ובביאור הגאון שם ועי' ירושלמי כאן פ"ג הל"א : (ז) כ: ועי' ירושלמי פ"ג הל"א : (ח) יח: וירושלמי פ"ג הל"ב : (ט) כב: וירושלמי שם : (י) כג: וירושלמי פ"ג הל"ז ופ"ג הל"ב : (כ) כג: ועי' ירושלמי שם ומנחות כד. : (ל) עי' כד. ועי' ירושלמי סוטה פ"ה הל"א : (מ) עי' תוס' כד. ד"ה סבורין : (נ) שם וירושלמי פ"ג הל"ב : (ס) שם וירושלמי פ"ג הל"ג :

מנחת בכורים

ושני בתי דינים של כ"ג גרסינן וכן הגיה הגר"א: אין ב"ד. שלא היה שם ק"ך אנשים מנין ראוי להושיב ב"ד ובגמ' הגיר' אם שמעו אמרו להם. אם שמעו שקבלו בזה מרבן : אין פחות . שיהו קבועין כ"ג דכתיב אל יחסר המזג כמזיגה שהוא חלק שלים מע"א אל יחסר (סנהדרין דף ל"ז) : שבהר הבית . ולא בלשכת הגזית דשם נראה כאילו יושבים לדון ואסור לדון בשבת ויו"ט : ושפוי . אדם שקט שוחה ונכנס שוחה ויוצא כדאמרינן בב"ב (דף ז') גבי תקרה של חבטה שוף על שוף פוק : עשירית האיפה . כל כהן המתחנך לעבודה צריך להביא מנחה : **ה** שנחלקו עליה חכמי ישראל . כמבואר לעיל : ושלמים. החוגג ביו"ט שמביאין לחגיגה סומך מעיו"ט אבל עולות לא יביא כלל דעולת ראיה ס"ל לב"ש דאינה דוחה יו"ט : שאי אתה מותר . כגון שבת דמלאכת אוכל נפש אסור בשבת לגבוה . תמידין ומוספין : שעה שאתה מותר . כגון יו"ט דמותר באפייה ובשול לצורך הדיוט : אינו דין . שיהא מותר עולות ראיה : ה"ג אף חגיגה . אין זמנה קבועה וכן הוא בגמרא ולא גרסינן פעמים : בלשון אחרת . ק"ו דלעיל ולא קאמר נמי הך יוכיח דנדרים ונדבות דס"ל נדרים ונדבות קרבין ביו"ט באמת לב"ה וליכא יוכית : **ו** נקבעה הלכה . דמביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן : **ז** יום טבוח . שמקריבין הקרבן : לאחריה גרסינן . כנוסחת הגר"א ול"ג ביום שלאחריה שהלא אם חל בששי אינו קרב עד יום שלאחר השבת דס"ל לב"ש דאין מקריבין ביו"ט : אין יום טבוח . א"ל יום טבוח לאחריו אלא קרב ביו"ט : אלכסא גרסי' בגמרא : ביום טוב . שהיה יום טבוח אחר יו"ט דעצרת חל להיות בחול וס"ל דיום טבוח אחר יו"ט ולכן אסור בהספד אבל בעצרת שחל בשבת לכ"ע מותר בהספד לאחר השבת להוציא מלבן של צדוקים שאומרים עצרת אחר השבת ובגמרא מסיים מפני שיו"ט של עצרת היתה וכן בנוסחת הגר"א :

פרק ג א איזה חזקה . המבואר במשנה בסוף פ"ב דטבל לחולין הוחזק לחולין ואסור למעשר וכן תרומה וקדש וחטאת דזה קדוש מזה אימתי נגמרה החזקה דאין לשנות הכוונה לדבר החמור : כל שעקר רגליו ממים גרסינן . וכן בנוסחת הגר"א אז לא ישנה ולא מהני טבילתו לדבר החמור ממה שהיה במחשבתו : והוחזק . שעינה הכוונה ממה שהיה בתחלה ועדיין רגלו במים : ועלה. וכבר החזיק לדבר הקל שוב אינו מחזיק לחמור אבל לא הוחזק כלל לשום דבר רק שכיון לעלות מטומאה לטהרה מחזיק עצמו לכל מה שירצה וכדמפרש ואזיל : אם מתכוין . לכוונת טבילה טהור לכולן : טמא . למעשר אבל לחולין לא בעי כוונה : ידיו . בטומאת סתם ידים דגזרו עליהן טומאה ולא בעי טבילת כל גופו לא בעינן כוונה וידיו טהורות בכל גווני והיינו כשנטל לחולין אף בלא כוונה מ"מ מהני למעשר ולתרומה אבל מ"מ כשנוטל ידיו לתרומה בעי כוונה (עי' תוס' יט: ד"ה כאן וזה מוכח מהכא) : מדרס לקודש. לאוכלו קודש דאין שמירה לדבר הקל מהני לחמור ומעלות מדרבנן נינהו : לחטאת . למי חטאת לאפר פרה : **ב** חומר בקודש . מעלות וחומרות מדרבנן עשו בקודש יותר מבתרומה : כוסות בתוך כוסות וכו' . בכלים אלו שהן רגילין להיות קטנים כ"ע מודו דאין מטבילין בקודש משום גזירה שמא לא יבא כפי הכלי כשפופרת הנוד ואין כאן הבור ממי המקוה להכלי והוא כרוחב ב' אצבעות בריוח : גרגותני . סל גדול שבו מסננים את היין בעת הבציר כשיורד לבור וכלים אלו לא שכיחי שיהיו קטנים לכן ס"ל נת"ק דמטביל : אבל לא בקודש . דס"ל טעמא דגזירת כלי בתוך כלי לאו משום עירוב מקואות אלא משום ככחו של כלי דהוה חציצה שקרקעית הכלי העליונה מונח על התחתונה והמים אינם נוגעין שם א"כ אין חילוק אף בכלים גדולים אסור ותרומה דמותר הוא רק בסל : אחוריים ותוך ובית הצביעה . כלי שראוי כל אחד לתשמיש חלוק ונטמא אחוריים לא נטמא השני כשנטמא בטומאת משקין מדרבנן והוא בתרומה אבל לא בקודש כמבואר במשנה בית הצביעה הוא אוגן הכלי ולפעמים ראוי לתשמיש בפ"ע כשיש לו בית קבול א"נ בית הצביעה והוא שחוקקין בית קבול בשולי הכלי ונותנים שמה חומץ או חרדל וטובלין המאכל והיינו מקום שאוצעין ובירושל' פ"ג הל"א פירש מקום שאוחזין באצבע: זה לשון כפול. הואיל וכללא ידעינן דכל שיש לו אחוריים ותוך יש לו בית הצביעה אין לו אחוריים ותוך אין לו בית הצביעה והשתא דאמרת כלי קודש אין לו אחוריים ותוך שמעינן ממילא דאין להם בית הצביעה: **ג** הנושא את המדרס. מנעל של זב ונושא את התרומה כשלא יגע במנעל ומבוא' כן במשנה במעלות דתרומה ודקודש ומפרש כאן כיצד : ונושא . כלומר מותר לישא ולא חיישינן שמא יגע . במקדש . בקודש גרסינן וכן הגיה הגר"א : לא כמדת הקודש . בענין טבילתו ותלייתו וליגוב דמשנה הוא ומפרש כאן דמרובה מטביל . בגד הקשור צריך להתיר הקשר מתחילה : ומנגיב . מייבשו תחילה אם לא הוא דלא להוי חציצה . קושר . מותר לעשות כן ולא חיישינן לחציצה : קדשי הגבול . חולין שנעשה על טהרת הקודש דשומרים אותו כקודש הזהירין בכך וכקודש דמי לכל הדברים הנזכרים : **ד** בטהרה . אף בטהרה וטהור עשאן : אפילו בעזרה. שאין שם רגילות להטמא : טבילה . גזירת חכמים שמא נפל רוק מפי ע"ה קודם שגמרו דעדיין לא נזהר בה שאינו מקבל טומאה ובשעת גמרו היה לחה ונטמא הכלי : כיצד . הא דמבואר במשנה דהכלי מצרף מה שבתוכו לקודש אבל לא להרומה : שנתערבה . ל"ד : מקום מגעה . דסולת לאו גוש אחד נינהו וקי"ל בתרומה דטבול יום אינו פוסל אלא אחד : הקרקע . אם שניהם מונחים על הקרקע בלי הפסק כלי ונגע בא' לא טימא את כולו וקמ"ל דבכלי דומיא דקרקע אף שאין לו תוך הכלי מצרפן מדרבנן דאילו מה"ת בעינן דוקא שיהיה לו תוך ונפקא לן מדכתיב כף א' עשרה זהב מלאה קטורת הכתוב עשאו לכל מה שבכף א' וכף יש לו תוך ורבנן הוסיפו אף זה : הכלי מצרף . אף באין לו תוך כדפרישית : הרביעי בקודש . בקדשים שלישי עושה רביעי וזה ממעלות הקודש אשר חמור מתרומה : אחת מידיו . במשקין שאינם מטמאין אלא את הידים : חברתה טהורה . אפילו נגעה יד זה בחברתה כשהיא נגובה (דאילו כשהיא במשקין ודאי דנטמאה חברתה בנגיעה) : מטביל את שתיהן . אפילו לא נטמאה אלא אחת במשקין נטמאה השניה אף בלא נגיעה וי"מ דדוקא בנגיעה והרבותא הוא אפילו נגובה : (רמב"ם וראב"ד בפי"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י"ב) : **ה** בטהרה . בטהורה גרסינן כהגהת הגר"א : עד שלא יטביל שניה • ובכ"א : לטמא בקודש . אם נגעה יד השניה בקודש מטמא לטמא עוד אחת אם נגעו בקודש : לפסול בקודש . שאינו מטמא עוד וכן הלכה : בידים שאובות . טמאות כך מבואר במשנה וכא רבי חנינה בן אנטיגנוס לפרש : וכי יש נגובין . והלא חיבת הקודש מכשרת ואין זה נחשב מהמעלות דמילתא אחריתי הוא אלא המשנה מיירי באוכל חולין נגובין שאינה לחה במשקין וידיו טמאות : את החררה . של תרומה : בכוש או בקיסם . פשוטי כלי עץ שאינם מקבלין טומאה שלא יגע ידיו בתרומה דמיירי בהוכשרו לקבל טומאה :

קיסם ואוכל עמה זית או בצל בתרומה אבל לא בקדש: ו חומר בקדש מבתרומה ומבחטאת (ע) שהכל נאמנין על החטאת ואין הכל נאמנין לא על הקדש ולא על התרומה חומר בחטאת שהטהור (י) [לקודש ולתרומה] טמא להטאת (פ) יש מינין לקדש ולתרומה ואין מינין לחטאת (צ) אונן אסור במעשר ומותר בתרומה ובפרה טבול יום אסור בתרומה ומותר במעשר ובפרה מחוסר כפרה אסור בפרה ומותר במעשר ובתרומה: ז (ק) אמר רבי יוסי מנין לרביעי בקדש שהוא פסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שאין א) פסול בתרומה פוסל בקדש שיפסול בקדש למדנו לשלישי מן הכתוב *)רביעי שהוא פסול בתרומה אינו דין שיפסול בקדש למדנו לשלישי מן הכתוב ולרביעי מקל וחומר: ח ב) אמר ר' נחמיה (ר) מפני מה הכל נאמנין [ג] (לא) על הקדש ולא על התרומה שלא יהא כל אחד ואחד אומר הריני בונה (יא) [מזבח] לעצמי הריני שורף פרה לעצמי שנאמר (במדבר יח) ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח יכול אף (יב) [לתרומת מעשר והלה] ת"ל ולמבית לפרוכת מה מבית לפרוכת מיוחד שאין לדעתן של ישראל יצאת תרומה (יג) [ותרומת מעשר] וחלה שיש לדעתן של ישראל (ש) רבי יהודה אומר הרי הוא אומר (שם יט) והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה שהכל נאמנין על שמירתה (ת) ספק רשות עם הארץ מדרסו והסיטו טהורין לחולין וטמאין לתרומה: ט (*ת) [ד] ממלאין ומקדשין מי חטאת [בבכל [ה] מביאין מי חטאת ועפר חטאת] ממקום למקום עם הארץ שאמר טהור [ו] לחטאת מקבלין אותו כלים הללו טהורין לחטאת מקבלין אותן הימנו טבל להזות ולא הזה הרי זה אוכל בתרומות לערב ראו בידיו מי חטאת ואפר חטאת אוכלין על גביו טהרות ועל גב בגדיו ועל גבי סנדליו: י עם הארץ שהביא כלים לחטאתו חבר לוקח הימנו לחטאתו ולתרומתו הביא לתרומתו אין חבר לוקח הימנו לא לחטאתו ולא לתרומתו הביא לחטאתו ולתרומתו של חטאת חבר לוקח הימנו (יד) [לחטאתו ולתרומתי] לתרומתו אין חבר לוקח הימנו לא לחטאתו ולא לתרומתו חבר שאמר לעם הארץ הבא כלים לחטאתו חבר לוקח הימנו לחטאתו ולתרומתו לתרומתי אין חבר לוקח הימנו לא לחטאתו ולא לתרומתו. הביא לחטאתי ולתרומתי של חטאת חבר לוקח הימנו בין לו בין לאחר ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאין עם הארץ שאמר כלים אלו הבאתים לחטאתי ונמלכתי עליהן לתרומתי הואיל ונתייחדו ברשות עם הארץ שעה אחת הרי אלו טמאין: יא (א) מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס (טו) [דקים] לקודש מן המודיעים לחוץ אין נאמנין (ב) ביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה אבל לא על התרומה בשעת הגתות והבדים אף על התרומה וקודם לגתות והבדים שבעים יום נאמנין על הקדש (ג) ועל המדומע ועל הקנקן אבל לא על התרומה בשעת הגתות והבדים (טז) אף על התרומה נאמנין על היין בשעת היין ועל השמן בשעת השמן אבל (יז) לא [על היין בשעת השמן ולא על השמן בשעת היין] עברו הגתות והבדים חזרו לאיסורן הביאו לו חבית של תרומה (ד) לא יקבלה הימנו אלא אם כן אמר לו יש לי [בתוכה] רביעית קדש (יח) הביאה לגת הבאה אף על פי שמכירה שהיא היא לא יקבלה ממנו: מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך מצאו זקן אחד אמר לו מפני מה בריות מרננות אחריך והלא כל (יט) [דבריך אמת וישר הן] אלא שאתה מקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם אמר רבי טרפון אקפח את בני אם לא הלכה בידי מרבן יוחנן בן זכאי שאמר לי מותר אתה לקבל תרומה בשאר (כ) ימות השנה מכל אדם עכשיו (כא) מרננות אחרי גוזר אני עלי שאיני מקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם אלא אם כן יש [לו] בתוכה רביעית קדש: יב הגבאין שנכנסו לבית (ה) וכתבו עליו מבחוץ כל שבבית טהור נאמנין על טהרת החטאת ואין נאמנין על טהרת תרומה ובירושלים נאמנין על טהרת (ו) כל הכלים לקדש אבל לא לתרומה ובשעת הרגל אף (כב) [על התרומה] הלוקח כלים מאומני עם הארץ ג) והמוכר כלים לאומני עם הארץ נאמנין על טהרת ד) החטאת ואין נאמנין על טהרת ה) תרומה: יג (ז) שלחן שנטמא מטבילין אותו בזמנו ואפילו בשבת (ח) מעשה (כג) [והטבילו] את המנורה ביום טוב והיו (כד) [צדוקין] אומרים באו וראו פרושין (ט) שמטבילין לאור הלבנה:

סליק תוספתא ממסכת חגיגה

*) בגמ' סגי' שלישי. [וכ"ה בכ"י שלישי שהוא פוסל]

הגהות הגר"א (י) לתרומה ולקודש: (יא) במה ומזבח: (יב) למעשר ולתרומה ולחלה: (יג) ולמעשר: (יד) לתרומתו ולחטאתו: (טו) ריקן: (טז) נאמנים: (יז) על השמן בשעת היין לא על היין בשעת השמן: (יח) בתוכה: (יט) מעשיך ישרים הן: (כ) כל: (כא) בריות: (כב) לתרומה: (כג) שהטבילו: (כד) הצדוקין:

נוסחאות כ"י

א) פוסל בתרומה פוסל בקדש: ב) וכן היה ר' יוסי אומר: ג) והמוסר: ד) תרומה: ה) חטאת:

אור הגנוז

[ג] על החטאת ואין הכל נאמנין: [ד] שש מעלות בחטאת: [ה] מקום: [ו] אני:

חסדי דוד

כילד וסי' כצ"ל והך ליתא שף מדוכתי' וים למחקו ולכתבו כאן ומהכא מתחילין אחר המעלות דשייכי דוקא בקדש ולא בחולין שנעשה על טהרת הקדש משום דליכא בהו דרבא דטומאה מדאורייתא דאע"ג דבגמ' מייתי ניכוף מקרא דכף אחת אסמכתא בעלמא הוא לר' יוחנן בגמ' דף כ"ד וכ"פ הרמב"ם שם בהא"ה והא דקתני כילד הסולת שנתערבה פי' אפי' מיד שנתערבה בכלי שרת קודם הקמיצה אפ"ה אינו אלא מעלה דרבנן וכר"י דלא כר' חנין דלדידי' לא מתוקמא אלא בשירי מנחה דשוב א"צ לכלי דאלו קודם קמיצה לדידי' הוא דאורייתא: א"ר נחמיה מפני מה הכל נאמנין כו'. בקשתיה ולא מצאתיה בשום מקום ולהבין אותה וכן לדעת במאי פליגי ר"נ ור' יהודה נ"ל דכצ"ל מפני מה הכל נאמנים על החטאת ועל הקדש ואין הכל נאמנים על התרומה שלא יהא כו' וה"פ דר"נ דמן הדין לא היה ראוי להאמין לע"ה כלל ומפני מה אמרו חכמים שיהיו נאמנים על החטאת ועל הקדש כדי שלא ליתן מכשול לפניהם שלא יבנו במה לעצמם להקריב את מנחתם ונסכיהם אי לא מקבלין מהם וכן בחטאת שלא יהא כל אחד שורף פרה לעצמו ויליף זה מקרא שנאמר ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח כלומר חייבין אתם לעשות כל עלדקי עכ"פ בענין שיהא המזבח משומר מכל ישראל שלא יבואו להקריב חוץ למזבח וממה דכתיב לכל דבר המזבח ולא כתיב למזבח יליף אפי' שאינו קרב על המזבח ממש וכגון פרה דחטאת קרייה רחמנא. אבל תרומת מעשר וחלה אף דקדש הם לא ילפינן מקרא זה מדכתיב ולמבית לפרוכת מה בית לפרוכת מיוחד שאין תלוי לדעת כל פרט מאישי ישראל אלא לצבור אף כל כו' לכן מרבינן חטאת שהוא לצבור ומוציאין תרומה וחלה שהן תלויין לדעת כל פרט ופרט מאישי ישראל ואין לצבור חובה בהן לפיכך אין נאמנים דיכול ליתן תרומתו לכהן ע"ה חבריו. ור"י סובר כי רק על חטאת נאמנים דכתיב בה לעדת בני ישראל אבל לקדש אין נאמנים אלא בכלים מלאים דאיידי דמהימני אין מהימני אקנקן וכדלקמן בס"פ: מעשה בר' טרפון שהיה מהלך בדרך כו'. הך מעשה ליתא לא בש"ס דידן ולא בירושלמי ובאמת קשה הדבר לומר דר' יוחנן בן זכאי ור"ט לית להו הני מעלות דמתניתין דחומר בתרומה ות"ש לא קבע ר' במשנה סברת ריב"ז ור"ט ומאהר דר' לא שנה ר"ח מנא ליה ונ"ל דמה שקיבל ר"ט מריב"ז הייתו דשרי לכהן חבר לקבל ממנו ולהניחה עד הגת שבאה וזה מה שהיה עושה ר"ט דכהן היה והי' רוצה לזכות לע"ה המביאים לו והי' מניח לגת הבאה דמפרשי אבל מניחה לגת הבאה שהכהן יכול לקבלה ולהניחה. והזקן אמר לו שהבריות וזה חכמי דורו מרננים אחריו למימר דפי' דמתני' אבל מניחה קאי על ע"ה וכדלעיל. והשתא א"ש הא דבעי בגמ' עבר וקבלה מהו שיניחנה וכו' כלומר דהא וודאי שמעינן מעובדא דר"ט שאסור לכהן לקבלה אבל עבר וקבלה מהו שיניחנה מי אמרינן דכדאי הוא ר"ט שקיבל מריב"ז לסמוך על זה בדיעבד: שלחן שנטמא כו' הך תנא ר"מ הוא וכן איתא בירושלמי ע"ש. ומ"ש מעשה והטבילו את המנורה כו' בירושלמי ליתא ביו"ט וגם בדברי הצדוקין לא תני התם אור הלבנה אלא גלגל חמה. ואיך שיהי' מוכרחין אנחנו לומר דהמנורה נטמאת בטומאת מקיקן דרבנן שאין הצדוקין מודים בה שאין דנין אלא ע"פ התורה דכלים אינם מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה הלכך כשראו שהפרושין מטבילין את המנורה זו היו תמהין והומרים ראו פרושין מטבילין גלגל חמה או מאור הלבנה דכי היכי דאין דברים הללו טמאין כך מנורה זו לא היתה לה שום טומאה ולא היו צריכין להטבילה ונקטו ליטנא דחמה או לבנה נגד זהרותיה שהיתה מזהב טהור:

סליק תוספתא ממסכת חגיגה

מצפה שמואל (ע) כה: (פ) ספ"י דפרה מ"ז: (צ) יבמות עד: (ק) כד. וירושלמי פ"ג הל"ב וסוטה פ"ה הל"ב: (ר) כג. ועי' תוס' ד"ה שלא: (ש) פ"ה דפרה מ"א: (ת) עי' תוס' יט: ד"ה בגדי ועי' בגיטין סא: ועי' ר"ש פ"ו דטהרות מ"ה: (*ת) עי' כ"מ פ"ו מהלכות פרה הלכה ב: (א) כה: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ה כנו"י דקים: (ב) כד: וירושלמי פ"ג הל"ד: (ג) כה: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ד כה: (ד) עי' תוס' שם כו ר"ש שביעית וע"ש: (ה) עי' כו. וירושלמי פ"ד הל"ו ועי' תוס' שם ד"ה הגבאין וגירסא דהכא כרש"י: (ו) שם ותוס' שם ד"ה ובירושלים: (ז) ירושלמי סוף מכילתין ועי' פסחים קט: (ח) עי' ביצה יח: ד"ה כלי ועי' יומא פח. (ט) עי' מנחות פח: תוס' ד"ה כר ישראל:

מנחת בכורים

אבל זית או בצל. של חולין נגובין דאף דמגע ידיו בחולין לא נטמאו דאין יד מטמא חולין ולא גזרינן באכילת תרומתו פן יגע בידו בתרומה שבפיו: בתרומה עושין כן. אבל לא בקודש דגזרינן שמא יגע: ו ה"ג חומר בקודש ובתרומה מבחטאת כנוסחת הגר"א וחטאת הוא שמירת פרה אדומה: שהכל. אפילו ע"ה נאמנים על שמירתם: ואין הכל נאמנים. ע"ה א"נ בקודש ובתרומה כמבואר במשנה פ"ג דא"נ אלא בשעת הגתות והבדים וכן א"נ על קנקנים רקנים אלא בירושלים כמבואר במשנה מה שאין כן בחטאת נאמן על הכלי כמבואר בתוספתא פרק ב' דפרה: שהטהור לקודש ולתרומה. כגון בגדי פרושין מדרס לחטאת כמבואר בסוף פרק ב' וכן הוחזק לקודש אסור לחטאת כמבואר שם א"נ אם נטמא ידיו נטמא גופו משא"כ בתרומה ובקודש: יש מינין גרסינן (הגר"א) דבתרומה ובקודש מונין ראשון ושני ושלישי בקודש רביעי ובתרומה שלישי: ואין מנין לחטאת. אפילו מאה כולן כתחילה הן (תוס' סוף פרה): ובפרה. דלא גרע מט"י דכשר בפרה משום דקדשי בדק הבית נינהו ואע"ג דאונן אסור במעשר וט"י מותר במעשר כדלקמן היינו לאכילה אבל לנגיעה תרווייהו שרי (תוס' יבמות דף ע"ד): אסור בתרומה. כולהו נפקא לן מקראי ביבמות (דף ע"ד ב'): ז פוסל בקודש. דמחו"כ אסור בקודש כדפרשתי: שלישי. שפוסל בתרומה גרסינן וכן הוא בגמרא ונפקא לן בסוטה (דף כ"ט): ח הכל נאמנים. על הקודש בכל ימות השנה כמבואר במשנה דנאמנים בטהרת יין ושמן למזבח כל השנה אבל תרומה א"נ ע"ה אלא בשעת הגתות והבדים: בונה במה. אבל בתרומה אם הכר לא יאמינו ע"ה יאמינו דקדשי הגבול נינהו: הריני שורף פרה. ולהכי נאמן על שמירתה: שנאמר. אסמכינהו על קרא: אתה ובניך אתך. כל בניך אפילו ע"ה תשמרו את כהונתכם: לתרומה ולמעשר ולחלה. יהא ע"ה נאמן על שמירתה: שאין לדעתן של ישראל. שאין הכל רשאין ליכנס שם ולידע מה בתוכו אף כהן אינו נכנס אלא ביוה"כ אף קדש אינו מסור לכל לכן ע"ה נאמן בה: שהן לדעתן. מסורה בידי הכל ואין ע"ה נאמן א"נ אסמכינהו אקרא דבקודש נאמנים ובתרומה א"נ: ר"י אומר. מסמיך מקרא דנאמנים על שמירת הפרה: ספק רשות ע"ה. כלים המונחים ברשותו: והסיטו. דבר שאינו מטמא בהיסט כגון כסא שמאין לתרומה משום דחיישינן שמא ישבה עליהן אשתו נדה אבל ע"ה עצמו אינו מטמא בהיסט (נדה דף ל"ג ב' תוס' ד"ה ותיפוק ליה ע"ש בדף ל"ד בתוס' הנ"ל): ט בכל מקום. דכל הכלים אפילו תלוש ולבסוף חברו כגון שוקת של אבן שהיה תלוש וחברו: מקבלין אותו. מאמינים לו שהוא טהור דהכל נאמנים על שמירתה וכן בכלים משא"כ בתרומה אין מאמינים אלא בשעת הגתות והבדים: טבל. אדעתא להזות מי חטאת ואוכל בתרומה דטהרת חטאת מהני לתרומה: ולא הזה. אחר הטבילה לערב. דבעי הערב שמש ומטמאין היו הכהן השורף הפרה. מי חטאת. בפ"ע ואפר חטאת בפ"ע דאלו בב"א שכבר נתקדשה מטמא הנושא אותן אם יש בהן כדי הזיה אוכלין ע"ג. דמחזיקין אותו בטהור לו ולבגדיו וסנדליו: י ולתרומתו. דטהור לחמור טהור לקל של אותן הכלים עצמן: לא לחטאתו. דהוא חמור: ולא לתרומתו. דעל טהרת תרומה א"נ כדלעיל: לחטאתו ולתרומתו. כי כלים זו לחטאת וזו לתרומה: לחטאתו ולתרומתו. הכלי זה יוכשר גם לתרומה דאע"ג דא"נ על הכלי של תרומה כמבואר לקמן נאמן על הכלי חטאת אף שהביא בב"א. לתרומתו הכלי שהביא לתרומה אין לוקח כלל ולא אמרינן מדנזהר על כלי חטאת נזהר גם בכלי התרומה אלא נאמן בכלי החטאת יה"כ בכלי התרומה: הבר שאמר לע"ה. אף שאמר לו כן דלא שייך החשש דבונה במה לעצמו ולכתחילה לא נסמוך עליה מ"מ לא פליג ונאמן על החטאת א"כ דלא נימא דהוה כמו פתח פיך לאלם וכי אמר לו ע"ה דיש לו לא נאמינוהו דדילמא שקורי קא משקר אא"כ אומר מעצמו קמ"ל: לוקח הימנו חבר. ואף דאיכא חששא דאיערומי קא מערים שילוהו להביא גם לתרומה מ"מ נאמן על החטאת: שלא יערים. לצוות להביא לחטאת וכונתו לתרומה ולכן צריכין לכולהו בבי (תוס' פ"ג דפרה ור"ש פ"ה ובביאורי הגר"א שם): יא מן המודיעים. מקום רחוק מירושלים ט"ו מיל: ולפנים. לירושלים: נאמנים הקדרין. שהכל [illegible] קדרות מהון למודיעים לומר שהן טהורים ומותר לקנותן בירושלים: דקים. כלים דקים מאוד האמינו [illegible] לע"ה דא"א בלא כם דאין עושין כבשונות בירושלים ואין גוזרין גזירה אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה [illegible] הגר"א גרס ריקן דלא האמינו אותו במלאה משקין (עי' בגמרא דף כ"ו): ביהודה. דאין שם ארץ העמים [illegible] לירושלים משא"כ בגליל דרצועה מארץ העמים מפסיק וארץ העמים גזרו עליהן טומאה וא"א להביא יין [illegible] לירושלים לנסכים: בשעת הגתות. זמן הגת ליין: והבדים. זמן לשמן שעוצרים בבית הבד נאמנים גם להו כמבואר כל זה במשנה: שבעים יום. נאמנין על הקדש וה"ה כל ימות השנה ומשום איגך נקט לה כמו שאפרש: ועל המדומע. שמטהר טבלו לנסכים כשיצטרך לכך ולא לעולם דבשאר ימות השנה א"נ אבל קודם לגתות והבדים שבעים יום נאמן: ועל הקנקנים. דא"נ בשאר ימות השנה כה"ג על מה שבתוכו אבל בהקדש ממש נאמן כל ימות השנה (תוס' דף כ"ה ב' ד"ה במטהר): אף על התרומה. היין ושמן אבל אקנקנים אף בשעת הגתות א"נ לתרומה וכללא דהך מילתא בקדש ממש נאמן כל השנה וכן אקנקנים מלאים דקדש ומטהר יינו לנסכים ועדיין לא הקדישו א"נ כל השנה רק ע' יום קודם וכן מדומע דקדש כדין הקדש ממש אבל אקנקנים רקנים א"נ אף של קדש ואף בשעת הגיתות ובתרומה נאמן ליין ושמן בשעת הגיתות וקודם לגיתות ע' יום אבל אקנקנים א"נ אף מלאים וי"מ דבקנקנים מלאים בקדש נאמן כל השנה ובריקנים נאמן בשעת הגתות וקודם ע' יום ודוקא בקודש אבל בתרומה א"נ אלא בשעת הגתות ולא קודם ע' יום וכן נאמן לפי תוס' זו על רקנים דתרומה בעת הגתות דה"ק אף על התרומה היינו על קנקנים רקנים ולא קי"ל כתוס' זו רק על מלאים דתרומה נאמן בעת הגתות (עי' בפי' המשנה להרמב"ם ועי' בדבריו פי"א מהל' משכב ובכ"מ שם): לאסורן אף אותו התביות: רביעית קודש. מגו דמהימן אקודש נאמן אתרומה. שהיא היא. אותו התבית עצמה: יקבלה. גרסינן: גוזר אני עלי. אף שמדינא שרי משום לצאת יש לאסור: יב הגבאין. שגובין מס המלך והמה ע"ה וכתבו. כדרך שמסדרין לגבות כתבו המטלטלין לידע אם יש לו לפרוע מנת המלך: מבחוץ. ולא נכנסו לפנים: טהור. ונאמנים הם בעצמם לומר לא נכנסו: נאמנים. אף כשנכנסו לבית לומר לא נגענו: חטאת. בשר קודש וכאן לא מיירי באפר חטאת ובמשנה ג"כ דמבואר דנאמנים בחומרות דתרומה מקודש נקטינן לה: כל הכלים. אפילו גסים: הרגל. דכולם כחברים דכתיב (שופטים כ') ויאסף כל ישראל אל העיר כאיש א' חברים וברגל שעת אסיפה והוה כולן חברים: לאומני ע"ה. ואינו נזהר במירתה שאינו עושה בטהרה כיון דימכור לע"ה חטאת. לטהרת פרה דאלו לקודש אין ע"ה נאמן בכלים רקנים: יג שנטמא. בספק משקין: מנורה. דנטמאת לאור הלבנה. כלומר שמטבילין המנורה שלא נעשה אלא כדי להאיר והיינה מקבלת טומאה ובירושלמי הגירסא גלגל חמה והיא היא והא דמטבילין בשבת היינו משום דאין שבות במקדש (מ"ב):

סליק תוספתא ממסכת חגיגה